image not available

6
32 O
1

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

COMMENTARIORVM IN

EVANGELICAM HARMONIAM, SIVE CONCORDIAM, EX ANTIQVIS

Eccleſiæ Patribus, congeſtorum: in quibus, quæ ad Interpretis & Eccleſiaſtæ munus faciunt, continentur:

Per F. THOMAM BEAVXAMIS, *Carmelitam, Doctorem Theologum Pariſienſem.*

Cum Indice ampliſsimo.

Vltima Editio.

6-32-0-14
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PARISIIS,

Apud GVILLELMVM CHAVDIERE, via Iacobæa, ſub inſigni Temporis, & Hominis Sylueſtris.

M. D. XCIIII.

Cum Priuilegiis ſummi Pont. Regis Chriſtianiſſ. & Caſareæ Maieſtatis, ad decennium.

BEATISSIMO DOMINO, DOM. NOSTRO PAPÆ GREGORIO XIII. CATHOLICÆ ECCLESIÆ PONTIFICI *Optimo Maximo, ad humilima pedum oſcula.*

HANC nobis legem ipſe Chriſtus pręſcripſit, Beatiſſ. Pater, vt à Petro fidei plenitudinem requiramus, non modò cùm ſupra Petram Eccleſiam ędificandam aſſereret, *Matth. 16.* ſed & pro Petro rogaret, ne deficeret fides eius. ſubiunxit enim, Tu autem conuerſus cõfirma fratres tuos; quòd ab ipſius *Luc. 22.* ſoliditate cęteri Apoſtoli pendere deberent. Eapropter Petrus in medium proſilijt, cùm de electione Matthię ageretur. Idem in die Pentecoſtes Apoſtolos à calumnia vindicauit. *Act. 1.* Idem Apoſtolis pręſentibus ſępiſſimè cauſam *Act. 2. 3. 4. 5. 8. 10. 11. 12. & 15.* Domini egiſſe legitur. Sed & ad eum Paulus, vas electionis, licet per Ieſum edoctus, de Euangelio contuliſſe gloriatur. Liceat autem hîc mihi Theodoreti ad beatiſſimum Leonem Pontificem *Theodoretus.* verba vſurpare: Si Paulus prędicator veritatis, & Spirituſſancti *Gal. 1. & 2.* tuba, ad Petrum accurrit, vt iis qui Antiochię de viuendo ſecundum legem Moyſi diſcrepabant, definitionem & explicationem ab eo ferret: multò magis nos, qui puſilli ſumus & viles, ad ſolium veſtrum Apoſtolicum accurremus, vt à vobis medicinam vlceribus Eccleſiarum feramus. Reuera enim, vt Baſilius ſcribit *Baſilius Epiſtola data Diacono ad Rom. Pontif.* in Epiſtola ad Romanum Pontificem, dignum eſt illa excellentiſſima voce, qua te Chriſtus beatum prædicauit, quod pietati tuæ à Domino donatum eſt, vt quod adulterinum eſt, à legitimo *Matth. 16.* & puro diſcernas, ac fidem Patrum ſine vlla ſubtractione cõfirmes. Hac potiſſimùm ratione minimus ego eorum omnium, qui Dei verbum in Eccleſia Catholica profitentur, hunc noſtrũ manipulum, poſt meſſores, è vaſto & fertiliſſimo ſanctiſſimorũ Patrum agro, in Euangelia collectum, tuæ Sanctitati offerendũ exiſtimaui: vt ea quæ de fidei regula traduntur, firmarem, ne fallax cuiuſquam ſimulatio, quæ ſelecta ſunt, incerta eſſe iudicaret. Hæc enim ſupremæ veſtræ ſedis authoritas eſt, vt ad eam, quæ-

BEATISSIMO DOMINO, DOM. NOSTRO PAPÆ GREGORIO XIII. CATHOLICÆ ECCLESIÆ PONTIFICI

Optimo Maximo, ad humilima pedum oſcula.

HANC nobis legem ipſe Chriſtus pręſcripſit, Beatiſſ. Pater, vt à Petro fidei plenitudinem requiramus, non modò cùm ſupra Petram Eccleſiam ędificandam aſſereret, *Matth. 16.* ſed & pro Petro rogaret, ne deficeret fides eius. ſubiunxit enim, Tu autem conuerſus cõfirma fratres tuos; *Luc. 22.* quòd ab ipſius ſoliditate cęteri Apoſtoli pendere deberent. Eapropter Petrus in medium proſilijt, cùm de electione Matthię ageretur. Idem in die Pentecoſtes Apoſtolos à calumnia vindicauit. *Act. 1.* Idem Apoſtolis pręſentibus ſępiſſimè cauſam *Act. 2. 3. 4. 5. 8. 10. 11. 12. & 15.* Domini egiſſe legitur. Sed & ad eum Paulus, vas electionis, licet per Ieſum edoctus, de Euangelio contuliſſe gloriatur. Liceat autem hîc mihi Theodoreti ad beatiſſimum Leonem Pontificem *Theodoretus.* verba vſurpare: Si Paulus pręd icator veritatis, & Spirituſſancti *Gal. 1. & 2.* tuba, ad Petrum accurrit, vt iis qui Antiochię de viuendo ſecundum legem Moyſi diſcrepabant, definitionem & explicationem ab eo ferret: multò magis nos, qui puſilli ſumus & viles, ad ſolium veſtrum Apoſtolicum accurremus, vt à vobis medicinam vlceribus Eccleſiarum feramus. Reuera enim, vt Baſilius ſcribit *Baſilius Epiſtola data Diacono ad Rom. Pontif.* in Epiſtola ad Romanum Pontificem, dignum eſt illa excellentiſſima voce, qua te Chriſtus beatum prædicauit, quod pietati tuæ à Domino donatum eſt, vt quod adulterinum eſt, à legitimo *Matth. 16.* & puro diſcernas, ac fidem Patrum ſine vlla ſubtractione cõfirmes. Hac potiſſimùm ratione minimus ego eorum omnium, qui Dei verbum in Eccleſia Catholica profitentur, hunc noſtrũ manipulum, poſt meſſores, è vaſto & fertiliſſimo ſanctiſſimorũ Patrum agro, in Euangelia collectum, tuæ Sanctitati offerendũ exiſtimaui: vt ea quæ de fidei regula traduntur, firmarem, ne fallax cuiuſquam ſimulatio, quæ ſelecta ſunt, incerta eſſe iudicaret. Hæc enim ſupremæ veſtræ ſedis authoritas eſt, vt ad eam, quæ-

cunque in Eccleſia credenda, & quęcunque recto ordine agẽda ſunt, reuocare conueniat. Nimirùm, vtar enim verbis D. Irenæi, maximæ & antiquiſſimæ, & ab omnibus cognitæ Romæ fundatæ & conſtitutæ Eccleſiæ fidem per ſucceſſiones Epiſcoporũ ad nos vſque peruenientem indicamus.

Iren. lib. 3. ca. 3.

Hoc autem opus qualecunque eſt, idcircò aggreſſus ſum, vt quæ longis & aſſiduis iam per 26. annos in concionando laboribus, viua voce, in magnis vrbibus, etiam Chriſtianorum Principum frequentia, aſſerueram, ſcripto prodita, & ſacro Gazophylocio commiſſa, ſaltem minimum quid ad ſarta tecta templa cõferant, mihíque peccatori apud miſericordem iudicem patrocinentur. Et quoniam nihil vnquam pernicioſius eſſe iudicaui, quàm vt quiſque ad mentem ſuam ſcripturæ ſenſum conuertat: fieri enim vt flores, quos hi in mellis dulcedinem cõuertunt, iſti velut araneæ ad veneni frigiditatem traducant: eapropter cauẽdum duxi, ne aut dicendo aut ſcribendo quicquam credendorũ efflueret, quod non à ſanctis Patribus proficiſceretur. Siquidẽ, vt tradit Irenæus, in Apoſtolorum doctrina, ſecundũ ſucceſſiones Epiſcoporũ, & ſecundũ ſcripturas expoſitio legitima & diligẽs, & ſine periculo, & ſine blaſphemia eſt. Nimirũ, vt Tertullianus, ordo rerum deſiderat, illud priùs proponi, à quo, & per quos, & à quibus ſit tradita diſciplina, qua fiunt Chriſtiani. Vbi enim apparuerit eſſe veritatem diſciplinæ & fidei Chriſtianæ, illic erit & veritas ſcripturarum, & expoſitionum, & omniũ traditionum. Nam, vt Clemens diui Petri diſcipulus & interpres docet, oportet ab eo diſcere intelligentiam ſcripturarum, qui eam à maioribus ſecundum veritatem ſibi traditam ſeruauit, vt & ipſe poſſit ea, quæ rectè accepit, competenter aſſerere. Sic ſanè Baſilius & Gregorius Nanzanzenus, diuina Eccleſiæ lumina, verum ſcripturarum ſenſum perſcrutati ſunt, vt earum intelligentiam non ex propria præſumptione, ſed ex maiorum ſcriptis & authoritate depromerent, eorum ſanè, quos ex Apoſtolica ſucceſſione, intelligendi regulam ſuſcepiſſe conſtabat. Idem ſuperioribus temporibus in Euangelia feciſſe conſtat Theophilactum, Euthymium, Bedam, Remigium, Albertum, Thomã Aquinatem, Zachariam Chryſopolitanum, alióſque permultos, quos, vt Patres, veneror & amplector: à quibus minimè recedo, cùm nec ipſe ſententiam feram, ſed ea tantùm interſeram, quæ fuſiùs dicendi argumentum ſuppeditant.

Orig. lib. 3. in Celſ. Chryſ. hom. 34. in Epiſt. ad Hebr.

Iren. lib. 4. c. 63.

Tert. lib. de Præſcr.

Clem. Rom. Epiſt. 5.

Ruffin. lib. 2. hiſt. Eccl. cap. 9.

Vt

Vt autem id, quicquid eſt noſtri laboris, veſtræ Sāctitatis pedibus audenter prouoluerem, præter ea quæ diximus, fecit paterna veſtra benignitas, in eos maximè profuſa, qui communē Eccleſiæ cauſam ſuſcipiunt. Hanc & ipſe hactenus expertus ſum, non modò Romæ facto ad ipſam acceſſu, ſed & nuper data edendi iſtius operis licentia, quam proſequendis ſtudiis minimè defuturam eſſe confido.

Quod reliquum eſt igitur, ſupplex ad beatorum pedum oſcula, Beatitudinem tuam rogo, vt duos iſtos priores Tomos gratos & acceptos habere, méque paterna benedictione donare digneris, qua ſimul & Dei gratia comite, breui tandem poſteriores emittam. Deus interim Beatitudinem illam tuam ad commune totius Eccleſiæ bonum prouehat, & incolumem ſeruet. VII. Non. April. M.D.LXXXIII.

Lutetiæ.

Veſtræ ſanctitatis

Obſequentiſſ. ſeruus & humilimus filius

F. Thomas Beaux-amis ordinis Carmelitarum.

PRIVILEGIVM GREGORII XIII. PONTIF. MAX.

MOTV proprio,&c. Cùm,ſicut accepimus,dilectus filius Guillelmus Chaudiere, Bibliopola ſeu Typographus Iuratus Vniuerſitatis Pariſiẽſis, & Pariſiis cõmorans,Commentaria in Harmoniam Euangelicam, ex antiquis Eccleſiæ Patribus, quæ ad interpretis & Eccleſiaſtæ munus faciunt, per dilectum filium Fratrem Thomam Beaux-amis, ordinis Carmelitarũ profeſſorem, & Magiſtrum in Theologia,ſelecta,quatuórque tomis comprehenſa,magnis impenſis typis mandari & excudi facere cupiat & intendat,& iam excudi facere incœperit. Nos, ne poſt magnas impenſas & labores, quos propterea ipſum Guillelmum,qui multos libros ſacros Eccleſiaſticos, & ab antiquis Eccleſiæ Doctoribus ſcriptos, probè & catholicè cudere curauit, ſubire oportet,alij lucrum ex alienis impenſis & labore ſurripiãt: illius indemnitati in hac parte,quantum in nobis ſitum eſt,conſulere,ipſúmque ſpecialibus fauoribus & gratiis proſequi volentes:Motu ſimili, &c. poſtquàm ipſa Commentaria à Facultate Theologiæ examinata & approbata *fuerint*:Omnibus & ſingulis Chriſti fidelibus,prȩſertim librorum Impreſſoribus ac Bibliopolis, quouis nomine nuncupatis, tam in alma Vrbe noſtra, & illius diſtrictu, ac toto noſtro ſtatu Eccleſiaſtico, nobis & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ mediatè vel immediatè ſubiecto in Italia,quàm extra eam,ſub excommunicationis maioris latæ ſententiȩ, à qua nullus præterquàm à nobis, vel Romano Pontifice pro tempore exiſtente,abſolui poſſit:ac etiam quingentorum ducatorum auri de Camera,pro vna Cameræ Apoſtolicȩ, & pro alia dicto Guillelmo, eiúſve hæredibus vel ſucceſſoribus,ac ius vel cauſam ab eo vel eis pro tempore habentibus,ac pro alia accuſatori,& pro reliqua quartis illorum partibus iudici exequenti: nec non amiſſionis typorum, librorum & operum, eidem Guillelmo & ſuis prædictis irremiſſibiliter applicandorum pœnis toties ipſo facto,etiam abſque declaratione cuiuſque iudicis incurrendis, quoties contrauentum fuerit, diſtrictiùs inhibemus & interdicimus, ne per decem annos à primæua dictorum Commentariorum impreſſione computandos, Commentaria ipſa in toto vel in parte, & quocunque alio idiomate, & tam ſub eodem quàm ſub alio quocunque titulo,nec etiam cum quibuſuis additionibus, ſummariis, gloſſis, vel interpretationibus, neque etiam ſub cuiuſcunque alterius generis adiunctionibus ad eandem materiam accedentibus, vel illam referentibus,aut illi ſimilibus,etiam ad inſtãtiam cuiuſuis alterius perſonæ,cuiuſcunque dignitatis, ſtatus, gradus, ordinis, nobilitatis, præeminentiæ & conditionis fuerit,quouis quæſito colore vel ingenio,imprimere & typis excudere,ſeu imprimi & excudi facere,aut etiam alibi, vel ab aliis impreſſa vel in lucem edita vendere,aut venalia, ſeu aliâs

quo-

quomodolibet proponere, tenere, vel habere, aut cuiquam etiã mutuo, dono, precario, vel quouis alio titulo concedere, ſeu exemplum inde ſumere, per ſe vel alium ſeu alios audeant vel præſumant: niſi ad hoc ipſius Guillelmi, vel ſuorum prędictorum expreſſus acceſſerit aſſenſus, de quo per ſchedulã eius vel corũ manu ſubſcriptam conſtare debeat. Et nihilominus vniuerſis & ſingulis venerabilibus fratribus noſtris Patriarchis, Archiepiſcopis & Epiſcopis, ac dilectis filiis eorum Vicariis & Officialibus, necnon quibuſuis aliis locorum ordinariis, & reliquis in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutis, etiam quacunque dignitate Eccleſiaſtica fungentibus, harũ ſerie, in virtute ſanctæ obedientiæ pręcipiendo mandamus: vt quoties pro parte dicti Guillelmi fuerint requiſiti, vel eorum aliquis fuerit requiſitus, eidem Guillelmo & ſuis prædictis, in præmiſſis efficacis defenſionis præſidio aſſiſtant, eáque obſeruari mandent & faciant, ac contra inobedientes & rebelles per prædictas & alias eis beneviſas ſentẽtias, cenſuras, & pœnas, etiam ſępiùs illas aggrauando, appellatione remota procedant & exequantur, inuocato etiam, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſecularis: Non obſtantibus Apoſtolicis, ac in vniuerſalibus Prouincialibúſque & Synodalibus Conciliis editis, & edendis ſpecialibus vel generalibus conſtitutionibus & ordinationibus, necnon etiam quibuſuis etiam iuramẽto &c. roboratis ſtatutis, &c. priuilegiis quoque indultis & literis Apoſtolicis etiam quibuſuis ſuperioribus & perſonis in genere vel in ſpecie ſub quibuſcunque tenoribus, &c. etiam Motu ſimili, ac aliâs in contrarium quomodolibet etiam pluries & iteratis vicibus conceſſis, in poſterúmque concedendis. Quibus omnibus etiamſi de illis, &c. eorũ tenoribus, &c. latiſſimè hac vice derogare placeat, cæteríſque contrariis quibuſcunque cum cæteris opponendis, &c. Et cum abſolutione à cenſuris ad effectum, &c.

Gregorius xiij. Pontifex Maximus manu propria ſubſignauit. Fiat de motu proprio.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Non. Nouembr. Anno Vndecimo Pontificatus noſtri.

EXTRAICT DV PRIVILEGE DV ROY.

PAR grace & priuilege du Roy; il eſt permis à Guillaume
Chaudiere, Marchand, Libraire iuré en l'vniuerſité de
Paris, imprimer, ou faire imprimer, vne ou pluſieurs fois,
Commẽtariorum in Euangelicã Harmoniam, ſiue Con-
cordantiã, ex antiquis Eccleſiæ Patribus, congeſtorũ, in
quibus, quæ ad interpretis & Eccleſiaſtæ munus faciunt,
continentur, Tomi quatuor: Per F. THOMAM BEAVX-AMIS, Car-
melitam, Doctorẽ Theologum Pariſienſem. Et faict ſa Maieſté defenſes à
tous Imprimeurs, Libraires, & autres, de vendre ne debiter aucuns deſdicts liures,
ſinon de l'impreſſion dudict Chaudiere, & de ſon conſentement: & ce durant le
terme de dix ans, à compter du iour que le preſent liure ſera premierement acheué
d'imprimer: ſur peine de mil eſcus d'amende, la moitié à ſadicte Maieſté, & l'au-
tre moitié audict Chaudiere: & de confiſcation de tous les Exemplaires trouuez au
contraire. En oultre veult & entend ledict Seigneur, que mettant le preſent Bref
du Priuilege au commencement, ou à la fin de chacun deſdicts liures, que cela ait
forme de ſignification, tout ainſi que ſi l'original eſtoit particulierement ſignifié à
chacun: nonobſtant oppoſitions ou appellations quelconques: pour leſquelles, & ſans
preiudice d'icelles, ne veult aucunement eſtre differé. Donné à Paris, le qua-
trieſme de Mars, l'an de grace Mil cinq cens quatre vingt deux, & de noſtre
Regne le huitieſme.

Par le Roy en ſon Conſeil. DORMY.

PRIVILEGIVM CÆSAREÆ MAIESTATIS.

RVDOLPHVS Secundus, diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Notum facimus tenore præſentium vniuerſis: Quòd cùm nobis humiliter expoſuerit Guilielmus Chaudiere, Ciuis Pariſienſis, & Vniuerſitatis ibidem Bibliopola, ſe magnis laboribus ac ſumptibus quatuor Tomos Commentariorum in Euangelicam Harmoniam ſiue Concordantiam, ex antiquis Eccleſiæ Patribus congeſtos, annis abhinc duobus excudi curaſſe: vereri autem vt æmulorum fraudibus ſperato laborum ſuorum fructu ipſum priuari contingat: Nobis proinde demiſsè ſupplicando, quatenus ſuæ hoc loci indemnitati benignè conſulere, ac Cæſareum noſtrum Priuilegium ipſi ſuperinde concedere dignaremur. Nos itaque conſiderantes imprimis, quantum ex eiuſmodi librorum, Euangelicam quippè doctrinam propagantium, editione commodi atque emolumenti reipublicæ Chriſtianæ expectandum ſit, pro ea, qua alioqui in rem literariam iuuandam affecti ſumus animi propenſione, humilibus eiuſdem precibus deeſſe noluimus. Ideóque ex certa ſcientia, animo deliberato, & Imperiali auctoritate noſtra, præfatum Chaudiere noſtro hoc Priuilegio contra quorumuis fraudes & impoſturas ſufficienter inſtructum ac munitum cupientes, vniuerſis ac ſingulis Typographis, Bibliopolis, aliíſque librariam negotiationem in ſacro Romano Imperio, Regníſque ac ditionibus noſtris hæreditariis, quouis modo exercentibus, inhibemus ac firmiter interdicimus, ne quis memoratos Tomos per decennium à prima cuiuſlibet editionis die computandum, intra eiuſdem ſacri Imperij, aut quorumcunque Regnorum ac prouinciarum noſtrarum fines, citra expreſſum ipſius Chaudiere, aut hæredum eius conſenſum & voluntatem, eodem, vel alio quopiam charactere, ſeu forma, imitari, recudere, aut quocunque modo recudenda dare, vel alibi impreſſa adducere, vendere, diſtraheréve, palàm aut occultè præſumat. Si quis verò ſecus faciendo, interdictum ac Priuilegium hoc noſtrum neglexerit, aut temerario aliquo auſu violauerit, eum non ſolùm omnibus eiuſmodi libris, ſic, vt præfertur, perperàm impreſſis adductíſve per prædictum Chaudiere, aut hæredes ipſius, vel eorundem mandatarios, ope Magiſtratus eius loci, in quo deprehenſi fuerint, vel propria etiam, quam ipſis hac in parte tribuimus, authoritate, priuandum, verùm inſuper etiam decem Marcharum auri puri mulcta Fiſco noſtro Imperiali fraudis vindici, ac ipſi Chaudiere, vel hæredibus eiuſdem, ex æquo ſoluendam, plectendum decernimus. Ita tamen, vt prædictus Chaudiere aut hæredes eius quam-

primùm terna ad minus cuiuſlibet Tomi Exemplaria propriis ſumptibus ad Cancellariam noſtram Imperialem tranſmittere teneatur. Quod ſi neglexerit, Priuilegio hoc noſtro neutiquam vti poſſit: ſed eo ipſo priuatus & exutus omninò cenſeatur. Mandamus ergo vniuerſis, ac ſingulis noſtris & Imperij ſacri, aliorúmque Regnorum & Dominiorum noſtrorum hęreditariorum ſubditis ac fidelibus dilectis, tam Eccleſiaſticis quàm ſæcularibus, cuiuſcunque ſtatus, gradus, ordinis, conditionis & præeminentiæ extiterint, præſertim verò iis, qui in Magiſtratu conſtituti, vel ſuperiorum ſuorum, vel proprio nomine & loco, iuris ac iuſtitiæ adminiſtrationem exercent, ne quenquam Priuilegium hoc noſtrum Imperiale negligere, ſpernere, aut violare quouis modo patiantur: quin potius contumaces, ſi quos fortè compererint, pręſcripta mulcta puniri, & quacunque demum ratione commodè ac rectè fieri poterit, eoſdem coërceri curent: quatenus & ipſi grauiſſimam noſtram & Imperij ſacri indignationem, ac eandem æquè pœnam euitare voluerint. Harum teſtimonio literarum, manu noſtra ſubſcriptarum, ſigillíque Cęſarei impreſſione munitarum. Datum in Ciuitate noſtra Vienna, die vigeſima tertia menſis Octobris, Anno Domini Milleſimo quingenteſimo octuageſimo ſecundo, Regnorum noſtrorum, Romani ſeptimo, Hungarici vndecimo, *Bohemici vero octauo.*

RVDOLPHVS.

Ad mandatum ſacræ Cæſareæ
Maieſtatis proprium.

P. Obernburger.

COMMENTARIORVM IN EVANGELICAM HARMONIAM EX ANTIQVIS ECCLESIÆ PATRIBVS QVAE AD interpretis, & Eccleſiaſtæ munus faciunt, per F. Thomam Beaux-amis Carmelitam ſelectorum, Tomus primus.

Quo inſertis iis quæ de Ioanne præcurſore leguntur, Chriſti diuina generatio & humana natiuitas, infantia, pueritia, baptiſma, priora miracula, prędicatio, diſcipulorum vocatio explicantur: ea nimirùm quæ contigerunt vſque ad ſecundum Paſcha ab eius baptiſmate.

PRÆFATIO EX LVCA, QVA AGITVR DE SVPpoſititiis & mendacibus Euangeliis: quòd tantùm ſint vera quatuor Euangelia, & quatuor Euangeliſtæ: qui illorum typi & figuræ præceſſerint, quid Euangelium, à quibus Euangeliſtæ hoc didicerint, qua occàſione, & quo ordine ſcripſerint.

LVC. I.

QVONIAM quidem multi conati ſunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ ſunt, rerum: ſicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis: Viſum eſt & mihi aſſecuto omnia à principio diligenter, ex ordine tibi ſcribere, optime Theophile, vt cognoſcas eorum veritatem.

A QVEMADMODVM multi ſunt, qui apud ſimplices & ignaros vitreum arte quadam aſſimilatum pro ſmaragdo, aut altero magni pretij lapide haberi faciunt, quoadusque non adeſt qui probare, & artificiũ arguere poſſit: Ita quoque olim multi conficta quædam Euangelia populo propoſuerunt, & ita ſuis dolis effecerunt, vt apud quoſdã pro veris haberẽtur. Quũ enim cõmixtum fuerit æramentum argento, quis facilè poterit, cùm ipſe rudis ſit, hoc probare? Hæc ſimilitudo ex Irenæo in Præfatione libri primi contra hæreſes ſumpta eſt. Et ad eundẽ ſanè modũ tot tantíſque præſtigiis hæretici ſuos demẽtare ſolent, vt quia mendaciũ à veritate nõ diſcernũt, illis facilè per libros falſos & ſuppoſitos illudant, quaſi à magnis quibuſdam Apoſtolis editi ſint. Tertullianus lib. 4.
B contra Marcionem. Conſtituimus autem imprimis Euangelicum inſtrumentum Apoſtolos authores habere, quibus munus hoc Euangelij promulgandi ab ipſo Domino ſit impoſitum: ſi & Apoſtolicos, non tamen ſolos, ſed cum Apoſtolis, & poſt Apoſtolos: quoniam prædicatio Apoſtolorum ſuſpecta fieri poſſet de gloriæ ſtudio, ſi non aſſiſtat illis authoritas magiſtrorum, immò Chriſti, quæ magiſtros Apoſtolos fecit. Denique nobis fidem ex Apoſtolis Ioannes & Matthæus inſinuant, ex Apoſtolicis, Lucas & Marcus inſtaurant, iiſdémque regulis exorſi, quantum ad vnicum Deum attinet creatorem, & Chriſtum eius, natum ex Virgine, ſupplementum legis & Prophetarum. Et quidem Lucas medicus in ſui Euangelij Præfatione, multos idem quod & ipſe, conatos eſſe ſcribit: ſuæ tamẽ narrationis authoritatem horum teſtimonio aſtruit, qui & ipſi illi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis. Quod autem dicit, πολλοὶ ἐπεχείρησαν, at-

Irenæus.

Hæreticorũ Euangelia ſuppoſita qualia fuerint.

Tertul.

Qui authores veri Euangelij.

tentarunt, ſeu conati ſunt: Ambroſius, Theophilactus & Euthymius in malam partem acci- F
Ambroſ. piunt. Ambroſ. in expoſitione Prooemij, quod Lucas in Euãgelium ſuum fecit: *Multi* enim *co-*
nati, Ambroſius inquit, ſed gratia Dei deſtituti ſunt, qui implere nequiuerunt. Qui enim cona-
tus eſt *ordinare*, ſuo labore conatus eſt, nec impleuit. Sine conatu enim ſunt donationes & gra-
Euangeliſtæ non humanum artificium ſecuti ſunt. tia Dei, quæ vbi ſe infuderit, rigare conſueuit, vt non egeat, ſed redundet ſcriptoris ingenium.
Non conatus eſt Matthæus, non conatus eſt Marcus, non Ioannes, non Lucas: ſed diuino ſpiri-
tu vbertatem dictorum rerumque omnium miniſtrante, ſine vllo molimine cœpta compleue-
runt. Theophilactus in Lucam. Qui fuerunt illi multi qui attentarunt? Pſeudoapoſtoli, ſed non
perfecerunt: quia enim abſque diuina gratia cœperunt, ideò non abſoluerunt. Quod & ipſe &
Theoph. Euthym. Ambroſius, & Euthymius in Luc. ſed & Hieronymus probant, cùm ex his Euangeliis, quæ ip-
ſis Apoſtolorum temporibus, tum ex his quæ poſtea ab impiis & prophanis hominibus con- G
Quænam fuerint Euangelia mendacia. ſcripta ſunt. Theoph. Multi enim tunc conſcripſerunt Euangelia, vti eſt quod vocatur Euan-
gelium ſecundum Ægyptios, & quod inſcribitur Euangelium ſecundum duodecim. Clemens
Alexandrinus lib.3. Stro. Euang. illius ſecundum Ægyptios meminit, quo & Tatiani hæretici
vtantur. Origen. hom.1. in Luc. Sicut enim olim in populo Iudæorum multi Prophetiam pol-
Clem. Alexandr. licebantur, & quidam erant Pſeudoprophetæ, ex quibus vnus fuit Ananias filius Agor: alij verò
Origen. Prophetæ: Et erat gratia in populo diſcernendorum ſpirituum, per quã alij inter Prophetas re-
cipiebantur, alij vero quaſi ab exercitatiſſimis trapezitis reprobabantur: Ita & nunc in nouo Te-
ſtamẽto multi conati ſunt ſcribere Euãgelia, ſed nõ omnes recepti. Et vt ſciatis non ſolùm qua-
tuor Euãgelia, ſed plurima eſſe cõſcripta, è quibus hæc quæ habemus, electa ſunt, & tradita Ec-
cleſiis, ex ipſo Procemio Lucæ cognoſcimus. Nam hoc quod ait, *Multi conati ſunt*, latentem
habent accuſationẽ eorum, qui abſque gratia Spiritus ſancti, ad ſcribenda Euangelia proſilierũt. H
Eccleſia quatuor habet Euãgelia, hæreſes plurimas, è quibus quoddam ſcribitur ſecundum Æ-
gyptios, aliud iuxta duodecim Apoſtolos. Auſus fuit & Baſilides ſcribere Euangelium, & ſuo
Hierony. nomine titulare. Scio quoddam Euangelium, quod appellatur ſecundũ Thomam, & iuxta Ma-
thiam. Ambroſius hæc Origenis verba ſecutus eſſe videtur. Sed & Hieronymus ad ea alludit in
Procemio Commentariorum quos ſcripſit in Matthæum. Plures fuiſſe, inquit, qui Euangelia
ſcripſerunt, Lucas Euangeliſta teſtatur, dicens, *Quoniam quidem multi conati ſunt, &c.* ſicut per-
ſeuerantia vſque in præſens tempus monimenta declarant, quæ à diuerſis authoribus edita, di-
uerſarum hæreſum fuere principia: vt & eſt illud iuxta Ægyptios, & Thomam, & Mathiam, &
Bartholomæum, duodecim quoque Apoſtolorum, & Baſilidis, atque Apellis, ac reliquorum,
quos enumerare longiſſimum eſt: cùm hæc tantùm in præſentiarum neceſſe ſit dicere, extitiſ-
ſe quoſdam, qui ſine ſpiritu & gratia Dei, conati ſunt magis *ordinare narrationem*, quàm hiſtoriç I
texere veritatem. Quibus iure poteſt illud Propheticum coaptari: Væ qui prophetant de corde
ſuo, qui ambulant poſt ſpiritum ſuum: qui dicunt, Hæc dicit Dominus, & Dominus non miſit
eos. Euſebius hiſt. Eccleſiaſt. lib.3. cap.25. ſcribit præter Euangelium Thomæ, & Mathiæ, fuiſſe
Euſebius. & Euangelium Petri, & alia continentia Andreæ, Ioannis, & aliorum Apoſtolorum acta, quæ,
Hæreticorũ mendaces libri nominibus Apoſtolorũ donati. inquit, ab hæreticis proferuntur, quorum nullam vſpiam, vel aliquis Eccleſiaſticæ ſucceſſionis
ſcriptor mentionem in Commentariis ſuis facere dignatus eſt. Porrò & phraſeos character à
conſuetudine Eccleſiaſtica variat, & ipſa ſententia, & propoſitum illorum quæ adferuntur, plu-
rimùm à veritate rectæ doctrinæ diſcrepant, & quòd hæreticorum ſint hominum figmenta,
perſpicuè conuincunt. Quapropter ne inter adulterina quidem ponenda, ſed tanquam omni-
Cyrill. Hieroſ. nò abſurda & impia auerſanda ſunt. Cyrillus Hieroſolymit. catecheſi 4. Noui igitur Teſtamen-
ti quatuor tantùm Euangelia, inquit: reliqua autem falſò inſcripta, & pernicioſa ſunt. Scripſe- K
runt enim Manichæi ſecundum Thomam Euangelium, quod Euangelico nomine coloratum
Epiphan. animas ſimplicium corrumpit. Epiphanius lib.1. tom.2. contra 26. hæreſim, quæ eſt Gnoſtico-
rum, ſcribit Gnoſticos, vt turpitudinem execrandæ ſuæ libidinis aliquo verbo prætexerent, E-
uangelium Philippi Apoſtoli Domini nomine confinxiſſe. Leontius Bizantinus ex Theodoro
Leontius. Abbate lib. de ſectis art. 3. Euangelium nomine Philippi & Thomæ à Manichæis confictum
Epiphan. ſcribit. Epiphanius denique lib.1. to.3. in hæreſ.46. quæ eſt Tatianorum: Dicitur, inquit, ab ipſo
Irenæus. Tatiano factus eſſe liber, qui ex quatuor Euangeliis conſtat, quem aliqui Euangelium ſecun-
Origen. *Quo argumento diſcernenda ſunt vera Euangelia.* dum Hebræos vocant. Irenæus lib.1. contra hæreſes cap.35. meminit Euangelij Iudæ, quod
Ophitæ & Cainæi hæretici conflarant, quo Iudam Domini proditorem ſummis laudibus effe-
rebant. Origen. in Matth. cap.13. Euangelium conſcriptum nomine Petri narrat, ex quo colli-
gerent nonnulli Ioſeph alteri priùs nupſiſſe quàm D. Virginem in coniugem accepiſſet. Sed, vt
idem ſcribit hom.1. in Lucam, in his omnibus nihil aliud probamus, niſi quod Eccleſia proba-
uit

A uit, quatuor ſcilicet tantùm Euangelia recipienda eſſe. Hanc Origenis ſententiam Euſebius *Euſebius.*
Cæſarienſis lib.6. hiſt.Eccleſ.cap. 25. vt ſummæ authoritatis, tranſcripſit. Probatur autem ex-
preſſis argumentis ab Irenæo lib.3.contra hæreſes,cap.11. Concludit enim neque plura,nec mi- *Iren.*
nus quàm quatuor eſſe poſſe Euãgelia. Auguſt.tom.8. Enarrat.in Pſal. 103. Quia enim quatuor *Auguſt.*
ſunt orbis partes,& totus orbis ad Euangelium vocabatur, inde quatuor Euangelia conſcripta *Myſteria*
ſunt:& quia totus orbis in nomine Trinitatis vocatur, vt congregetur Eccleſia, ideò duodecim *numeri*
Apoſtoli ſunt, quia quatuor ter ducta duodecim fiunt. Hieron.in Procemio Cõment.in Matth. *quaterna-*
Eccleſia enim,inquit,quę Domini voce ſupra petram fundata eſt:quam introduxit rex in cubi- *rij Euange-*
culum ſuum,& ad quam per foramen deſcenſionis occulæ miſit manum ſuam,ſimilis damulæ, *liſtarum & typi.*
hinnulóque ceruorũ:quatuor flumina paradiſi inſtar eructãs, quatuor angulos & annulos habet, *Hierony.*
per quos quaſi arca teſtamẽti,& cuſtos legis Domini,lignis immobilibus vehitur.Cõparat enim
B quatuor Euãgeliſtas quatuor paradiſi fluminibus,& quatuor annulis, quibus arca Domini por-
tabatur. Anaſtaſius Epiſ. Nicenus quæſtionum in ſcripturam quæſt. 65. Quia, inquit, quatuor
mundi regiones, & quatuor ſpiritus vniuerſè & in genere: Eccleſia meritò habet quatuor co- *Anaſtaſ.*
lumnas vndique ſpirantes incorruptionem, & homines inſtar ignis ſuſcitantes. Ex quibus ma-
nifeſtum eſt,quòd Verbum opifex omnium,qui ſedet ſuper Cherubim & continet omnia, ho-
minibus manifeſtatus dedit nobis quadriforme Euangelium, ſed quod vno ſpiritu continetur:
Cherubim enim habent quatuor facies, & eorum facies ſunt imagines operationis filij Dei.
Vnde & Dauid in eum dicit: Qui ſedes ſuper Cherubim manifeſtare. Et propterea homini
data ſunt vniuerſè & in genere quatuor teſtamenta. Vnum quidem diluuij datum eſt Noè ſub
arca: ſecundum Abrahamo,ſub ſigno circunciſionis: tertium verò legis ſub Moyſe: quartum
C Euangelij per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Auguſt.lib. 1. de conſen. Euangel. cap. 6. *Auguſtin.*
Vnde mihi,inquit, videntur, qui ex Apocalypſi (cap. 4.) illa quatuor animalia,ad intelligendos
quatuor Euangeliſtas interpretati ſunt, probabilius aliquid attendiſſe, illi qui leonem in Mat- *Viſio Ezechielis Propheta.*
thæo, hominem in Marco, vitulum in Luca,aquilam in Ioanne intellexerunt.Matthæus enim
regiam Chriſti dignitatem explicat, qui eſt leo de tribu Iuda, ad quem adorandum venerunt
Magi ab Oriente,quem etiam rex Herodes reformidans, tot paruulos necauit. Lucas per vitu-
lum exprimitur: orditur enim à ſacerdotis oblatione, & narrat ſacramenta primi ſacerdotij in
infante Chriſto impleta. Marcus, qui neque ſtirpem regiam, neque ſacerdotium narrare vo-
luit,in his verſatus oſtenditur, quæ homo Chriſtus operatus eſt:vnde & homini aſſimilatur. At
verò Ioannes ſuper nubila infirmitatis humanæ, velut aquila, conſcendit: & lucem incommu-
tabilis veritatis acutiſſimis atque firmiſſimis cordis oculis intuetur.Hierony.in ProœmioCom- *Hierony.*
D ment. in Matth. Hæc igitur quatuor Euangelia multò antè prædicta Ezechielis quoque volu-
men probat. In quo prima viſio ita contexitur, Et in medio ſimilitudo quatuor animalium, &
vultus eorum facies hominis, & facies leonis, & facies vituli, & facies aquilæ. Prima hominis
facies Matthæum ſignificat, qui quaſi de homine exorſus eſt ſcribere, Liber generationis Ieſu
Chriſti filij Dauid, filij Abrahã. Secunda Marcũ, in qua vox leonis in eremo rugientis auditur,
Vox clamantis in deſerto,Parate viã Domini, rectas facite ſemitas eius.Tertia vituli,quæ Euã-
geliſtã Lucam à Zacharia ſacerdote ſumpſiſſe initium præfigurat. Quarta Ioannem Euangeli-
ſtam, qui aſſumptis pennis aquilæ, & ad altiora feſtinans, de Verbo Dei diſputat. Idem lib. 1. *Idem.*
Comment. in Zach. cap. 6. quo viſio quatuor quadrigarum per orbem diſcurrentium deſcri- *Viſio Zacharia propheta.*
bitur. Legi, inquit, in cuiuſdam volumine, quatuor quadrigas,in quibus ſunt equi ruffi, & ni-
gri, & albi, & varij ac fortes, quatuor Euangelia intelligenda, & equos Apoſtolos, per diuerſita-
E tem colorum diuerſas gratias poſſidentes, quorum alij ruffi ſint in martyrio, alij obſcuri & ni-
gri,& Chriſti myſteria cognoſcentes, de quibus dicatur in Pſalmis,(Pſal.17) Caligo ſub pedibus
eius. Et poſuit tenebras latibulum ſuum. Alij albi gratia virginali: alij varij & fortes, habentes
gratiam curationum,diuerſarumque virtutum. Hæ quadrigæ quatuor, ſiue currus miſſi ſunt in
quatuor ventos cæli, id eſt, ad cardines mundi,& vniuerſum orbem terrarum,vt explerent Do-
mini voluntatem: quibus poſtea infertur ab Angelo, Ite & perambulate terram, & in cunctis
terrarum finibus Euangelium ſeminate. Chryſoſt. tom. 4. lib. Comment. in epiſt. ad Galatas *Chryſoſt.*
cap. 1. Quid igitur dicemus, an quòd etiamſi decies mille ſint Euangeliſtæ, qui ſcribunt Euan-
gelia,modò ſcribant eadem,multa illa eſſe vnicum Euangelium, neque quicquam obſtare ſcri- *Vnicum in pluribus eſt Euangeliũ.*
bentium multitudinem, quo minus vnum ſit Euangelium? Quemadmodum ex aduerſo ſi quis
vnus ſcribens commemoret contraria, non eſſet vnum Euangelium,quæ ſcribuntur. Vt enim
vnum ſit Euangelium, aut non vnum, non æſtimatur numero ſcribentium, ſed hinc, eadémne
ſint, an diuerſa quæ ſcribuntur. Vnde dilucidum eſt quatuor Euangelia vnum eſſe Euangeliũ.

Quum enim quatuor eadem loquantur, non eſt aliud atque aliud ob perſonarum differẽtiam, F
Baſilius. ſed vnum ob eorum qui loquuntur, conſonantiam. Baſilius Enarrat. in cap.8. Eſaiæ. Adeſt E-
uangelium, inquit, hoc eſt fauſtum fœlixq́ue nuncium. Quem enim priſci patres flagrantibus
Quid Euã- votis & ſpe certa credebant affore è cœlo, præſentem nobis annunciat Euangelium. Euange-
gelium. lium enim vox Græca eſt, bonum ſiue lætum nuncium ſignificans. qua voce 70. interpretes
vſi ſunt, quoties occurrit verbum Hebraicum *Baſar*, quod nunciare eſt, ex quo *Beſora* nun-
cium, & *Mebaſer* nuncians. Hanc vocem vſurpant Luc. cap. 4. Paulus Gal.1. Hebraica autem
voce vſus eſt Eſaias cap. 61. vbi legimus, Ad euangelizandum pauperibus miſit me. Definit
De quibus autem Lucas Euangelium, *narrationem, quæ in nobis completæ ſunt rerum.* Res completæ, nõ
ſit Euange- tam peractæ intelliguntur, quàm certiſſima fide confirmatæ. πληροφορέω enim idem quod ple-
lium. niſſimè doceo. Vnde Orig. ho.1. in Luc. Effectum, inquit, ſuum Lucas indicat ex ſermone, quo G
Orig. ait: In nobis manifeſtiſſimè ſunt oſtenſæ. rerum enim eſt πεπληροφορημένων, quod vno verbo
Latinus ſermo non explicat. Certa enim fide & ratione cognouerat, neque in aliquo Lucas
fluctuabat, vtrum ita eſſet, an aliter. Hoc autem illis euenit, qui fideliſsimè crediderunt, & id
quod Propheta obſecrat, conſecuti ſunt, & dicunt, (Pſal. 117.) Confirma me in ſermonibus
tuis. Vnde & Apoſtolus de his qui erant firmi atque robuſti, ait (Epheſ. 3.) Vt ſitis radicati &
Ambroſ. fundati in fide. Ambroſ. in expoſit. Proœmij Lucæ. Itaque Euangelium completum eſt, & re-
dundat omnibus per vniuerſum orbem fidelibus, & mentes omnium rigat, animumq́ue con-
firmat. Ergo fundatus in petra, & qui omnem fidei ſumpſerit plenitudinem, firmamentumq́ue
conſtantiæ, rectè dicit, *quæ in nobis completæ ſunt*, quoniam non ſignis & prodigiis, ſed verba
vera à falſis diſcriminant, qui ſalutaria Domini geſta deſcribunt, vel qui animo mirabilibus
Euthym. eius intendunt. Euthym. in Luc. *Res* autẽ ſunt opera & ſermones Chriſti, miracula ac dogmata, H
&, vt ſemel dicam, conuerſatio eius in carne. Authoritatem autem eorum, quæ de Chriſti in
A quibus carne diſpenſatione & miraculis, ſumit à traditione. *Sicut*, inquit, *tradiderunt nobis, qui ab initio*
& quemo- *ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis.* Irenæus lib.3. contra hæreſ. cap. 3. Traditionem ita-
do acceptũ que Apoſtolorum in toto mundo manifeſtatam in Eccleſia adeſt perſpicere omnibus qui vera
ſit Euange- velint audire, & habemus enumerare eos, qui ab Apoſtolis inſtituti ſunt in Eccleſiis, & ſucceſ-
lium. ſores eorum vſque ad nos. Et cap. 4. Non oportet igitur apud alios quærere veritatem, quam
Irenæus. facile eſt ab ipſa Eccleſia ſumere: cùm Apoſtoli, quaſi in depoſitorium diues, pleniſsimè in eam
Idem. contulerint omnia quæ ſunt veritatis, vti omnis quicunque velit, ſumat ex ea potum vitæ.
Hæc eſt enim vitæ introitus: omnes autem reliqui fures ſunt & latrones: propter quod opor-
tet deuitare quidem illos, quæ autem ſunt Eccleſiæ, cum magna diligentia diligere, & ap-
prehendere veritatis traditionem. Quid enim, etſi de aliqua modica quæſtione diſceptatio eſ- I
ſet, nónne oporteret in antiquiſsimas recurrere Eccleſias, in quibus Apoſtoli conuerſati ſunt, &
ab eis de præſenti quæſtione ſumere, quod certum & re liquidum eſt? Quid autem, ſi neque
Apoſtoli quidem ſcripturas reliquiſſent nobis, nónne oportebat ordinem ſequi traditionis,
Theophil. quam tradiderunt iis quibus committebant Eccleſias? Theophilactus in Matth. Et primùm
quidem magni illi atque diuini viri, qui ante datam Moſi legem vixere, non ex literis & li-
bris diſcebant, ſed munda mente præditi, ſpiritus illuſtratione illuminabantur, atque in hunc
modum Deo ipſis ore ad os colloquente, quæ illi placita erant, cognoſcebant. Tales erant Noè,
Abraham, Iob, Moſes. At poſtquam deteriores facti ſunt homines, & indigni qui à Spiritu ſan-
cto illuſtrarentur, & docerentur: conceſſit tandem miſericors Deus ſcripturas, vt per illas di-
uinæ voluntatis eſſent memores. Eapropter cùm Chriſtus Apoſtolis coràm in ſua perſona lo-
cutus eſſet, & Spiritu ſancto doctore illuſtraſſet: occurrentibus & pullulantibus hæreſibus, ope- K
ræprecium viſum eſt vt ex eorum traditione Euangelia conſcriberentur. Hinc fit, vt Lucas
traditionem agnoſcat, & ab ea ſe edoctum eſſe fateatur. Auguſtin. tom. 10. ſer. 146. de tempo-
Auguſt. re. Nam cùm ſint quatuor Euangeliſtæ, Matthæus, Ioannes, Marcus & Lucas, duo, Matthęus
Qui ſint E- ſcilicet & Ioannes, ſunt ex duodecim Apoſtolis. Sed illorum præceſsio infœcunda non fuit, vt
uangeliſtæ. ſequentes comites non haberent. Ideò voluit Spiritus ſanctus etiam ex his, qui inter duode-
cim non fuerunt, eligere ad Euangelium conſcribendum duos, ne putaretur gratia euangeli-
zandi vſque ad Apoſtolos perueniſſe, & fontem gratiæ in illis defeciſſe. Eorum igitur duo te-
ſtes ſunt, & qui Chriſtum viderunt, & cum illo conuerſati ſunt, & eius ſermones audierunt:
Marcus autem & Lucas per traditionem ſuum acceperunt Euangelium. Exprimit autem à
quibus hoc acceperint, dicens, *ab his qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis.*
D. Virgo Poſſumus autem D. Virginem Mariam intelligere eorum nomine qui ab initio viderunt: Nam
teſtis. & illa omnia myſteria nouerat, quæ & Lucas recenſuit, non tamen primùm ab Apoſto-
lis

A lis cognita, nec ipſorum conſpectui oblata: vt ſunt, quæ ad Chriſti conceptionem, natiui-
tatem, & infantiam pertinent. Illa enim maximè à ſanctiſsima Virgine didicerunt Apoſtoli,
vt ſcribit Hierony.in ſerm.de aſſumptione eiuſdem. Fuerunt tamen illi teſtes eorum, quæ fecit Hierony.
& dixit Dominus, ab initio publicæ prædicationis ſuæ, vſque ad glorioſam ſuam in cœlos aſ-
cenſionem. Orig.hom.1.in Luc. Videre transfert ad intellectum potius quàm ad ſenſum. In E- Origenes.
xodo ſcriptum eſt, inquit, Populus videbat vocem Dei. (cap.19.) Et certè vox auditur potius *Videre ſer-*
quàm videtur: ſed propterea ſcriptum eſt, vt oſtenderetur nobis aliis oculis videri vocem Dei, *monẽ quid.*
quibus illam aſpiciunt, qui merentur. Porrò in Euangelio non vox cernitur, ſed ſermo, qui voce
præſtantior eſt. Vnde nunc dicitur, *ſicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri*
fuerunt ſermonis. Igitur Apoſtoli viderunt ſermonem, non quia aſpexerunt corpus Domini ſal-
B uatoris, ſed quia verbum viderunt. Si enim iuxta corpus vidiſſent Ieſum, hoc eſt, Dei vidiſſent
ſermonem: ergo & Pilatus, qui condemnauit, ſermonem Dei vidit, & Iudas traditor, & omnes
qui clamauerunt, Crucifige, crucifige eum. Sed abſit vt incredulus ſermonem Dei viderit. Qui
videt me, inquit, videt & patrem meum. Interim tamen poteſt & id intelligi de iis, qui & ipſis o-
culis corporalibus Chriſtum viderunt: alioquin etiã id de omnibus fidelibus dici poterit, quòd
& ipſi videant Chriſtum per fidem, & cognoſcant illum ſpiritualibus oculis. Atqui præter illam
ſuperabundantem cognitionem, viderunt etiam corporeis oculis Apoſtoli: ad quos Chriſtus,
Multi reges cupierunt videre quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ vos auditis, & nõ
audierunt. Miniſtros autem ſermonis dicit eoſdem Apoſtolos, quos Euthym. & Theoph. cum *Qui mini-*
Origene, miniſtros Chriſti vocat, vt hic λόγος non doctrinam, ſed ipſum Chriſtum ſignificet. *ſtri ſermo-*
C Eundem ſenſum ſequitur Ambroſius, licet etiam poſſit pro Chriſti doctrina, & omnibus eius *nis.*
geſtis, quæ recenſeri poſſunt, accipi. Euthym. in Luc. Hoc autem ſcribens, oſtendit quòd ipſe Euthym.
illis poſterior ad ipſum acceſſiſſet: ideóque hæc ab illis didicerat, qui ſemper cum Chriſto fue- Theophil.
rant, ac ſingula viderant, & audierant. Miniſtros autem hos nominauit, vtpotè auditores, & ad Ambroſ.
fidei prædicationem emiſſos. Chryſoſt.hom.1. in Luc. Sed principio requirendum eſt, quænam Chryſoſto.
illa cauſa ſit, quòd ex tam multis diſcipulis, duo tantùm ſcribunt Apoſtoli, & duo eorum qui A- *Cur tam*
poſtolos ſunt ſecuti. Vnus enim Petri, alter Pauli diſcipulus poſt Ioannem atque Matthæum *pauci ſcri-*
Euangelia condiderunt. quia ſcilicet nihil omninò pro humanæ gloriæ, ſed cuncta præ diuinæ *pſerunt.*
gratiæ amore faciebant. Quid igitur? Non ſufficiebat vnus Euangeliſta cuncta memorare? Suf- *Cur non ſo-*
ficiebat quidem: ſed cùm quatuor ſint qui Euangelia conſcribant, ne eiſdem certè temporibus, *lum vnus.*
aut in eiſdem locis, neque pariter congregati, neque mutuò colloquentes, & tamen quaſi vno
D ore pronunciant, fit hoc ſine dubio veritatis grande documentum. Quòd autem & variis tem- *Euangeliũ*
poribus, & occaſionibus, & locis ſcripſerint, ſatis colligi poteſt. Mattheus enim, inquit Chryſoſt. *Matthæi*
ho.1.Oper.perf.in Matth. accedentibus his qui ex Iudæis Chriſto crediderant, & rogantibus *quibus &*
vt quæ verbis docuiſſet, hæc eis literis ſeruanda dimitteret, Hebræo ſermone Euangelium ſcri- *qua occaſio*
pſiſſe dicitur. Idem aſſerit Hierony. Præfatione ſua Comment. in Matth. Cyrillus, Hieroſoly. *ne conſcri-*
catecheſi 14. Matthæus, inquit, Euangelium ſuum lingua Hebraica ſcripſit. Irenæus lib.1.in hæ- *ptum.*
reſ.c.26. hoc ſolo quod ſecundum Matthæum eſt Euangelio Ebionitæ vtebantur. Epiph.lib. 1. Idem.
to.2.in hæreſ.30. quæ Ebionæorum eſt, hoc Euangelium Hebraicum fuiſſe teſtatur, & ab Ebio Hierony.
nitis vocatum Hebraicam plantam. Euſeb.lib.5.hiſt.Eccleſ.cap.10. ſcribit Pantenum Euangelij Cyrill.
Chriſti prædicatorem Orientalibus Gẽtibus deputatum, & ad Indiam vſque miſſum: apud In- Hieroſol.
dos quoſdam iſthic Chriſtum cognoſcentes, quibus Bartholomæus vnus ex Apoſtolis prædi- Irenæus.
cauerit, Euangelium Matthæi reperiſſe, quod Bartholomæus ſcriptum Hebraicis literis reliqu- Epiphan.
E rit, & ad hoc vſque tempus ſeruatum ſit. Cedrenus in Compendio hiſtoriar. narrat, repertum Euſebius.
Euangelium Matthæi in Cypro prope reliquias S. Barnabæ, ipſius Barnabæ manu deſcriptum, Cedrenus.
& à Zenone in palatio repoſitum eſſe. Hierony. in Proœmio Comment. in Matth. Secundus *Marci euã-*
autẽ Marcus, inquit, interpres Apoſtoli Petri & Eccleſiæ Alexandrinæ primus Epiſcopus, Do- *geliũ à Pe-*
minum quidem ſaluatorem ipſe non vidit, ſed ea quæ audierat magiſtrum prædicantem, iuxta *tro acceptũ.*
fidem magis geſtorum narrauit, quàm ordinem. Nicephorus Caliſtus lib.5. hiſt. Eccle. cap. 16. Hierony.
hæc Origenis verba citat, quæ in Enarr. primi Pſalmi conſcripſit. Secundum, inquit, Euangeli- Nicephor.
um à Marco, ſicuti à Petro eſt illi dictatum, quem is in Catholica epiſtola ſua eã ob cauſam fi- Origen.
lium ſuum agnoſcit, inquiens: Salutat vos in Babylone electa & Marcus filius meus. Tertium *Lucæ euã-*
ſecundum Lucam à Paulo laudatum eſt Euangelium, quod is Gentibus ſcribi curauit. Euſeb. *gelium à*
hiſt. Eccleſ. lib.3.cap.39. ex Papia antiquiſſ. & Apoſtolicis viris contemporaneo, eadem de Mar- *Paulo.*
co & Mattheo refert, quæ diximus, ita vt & Orig. & Hieronymus, & ceteri qui eum ſecuti ſunt, Euſebius.
idem cum eo ſcripſiſſe videantur. Idem lib.2. hiſt. Eccleſ. cap.5. ſcribit, Marcum à Romanis Chri- Papias.

ſtianis, poſt deuictum Simonem Magum, impulſum, vt quæ à Petro audierat, literis com- F
plecteretur: atque ita cauſam dediſſe Euangelio, quod ſecundum Marcum dicitur, conſcribendo. Aiunt autem Apoſtolum Petrum, cùm ex inſtinctu Spiritus ſancti factum hoc cognouiſſet, delectatum eſſe virorum iſtorum voluntate, & ſcriptum hoc Euangelium Eccleſiis ad legendum authoritate ſua confirmaſſe. Clemens in ſexto Hypotypoſεων, hiſtoriam hanc ponit. Porrò Marcum hunc primùm aiunt ad Ægyptum miſſum, Euangelium illic, quod & conſcripſerat, prædicaſſe. Inde fit, vt Chryſoſtomus homil. 1. Operis perfect. in Matth. ſcribat, Marcum quoque in Ægypto idipſum rogantibus tradidiſſe diſcipulis. Ideò etiam Lucas de ſeipſo adiicit, *Viſum eſt & mihi aſſecuto omnia, à principio diligenter, ex ordine tibi ſcribere, optime Theophile.* παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, aſſectato à ſummo omnia exactè. παρακολουθεῖν enim eſt adeſſe, & ſubſequi, & præſentem eſſe: vt qui indiuiduus eorum comes fuerit, qui & ipſi audierant, & miniſtri fuerant ſermonis. Ne quis fortè arbitretur il- G
lum non hac in re ſumma & accurata diligentia, & tenaci memoria vſum, vt ea ordine conſcriberet quæ reliquit: nec enim ignorantia lapſus eſt, aut aliquid retulit, quod non ei ſatis notum eſſet. Noluit ne in minimo quidem hallucinari: omnia, & ab initio, ſeu à ſummo, & diligenter inueſtigans, & requirens: ita vt nihil elapſum ſit, quod non à fide dignis teſtibus accepiſſet. Tertullianus lib. 4. contra Marcionem: Porrò Lucas, inquit, non Apoſtolus, ſed Apoſtolicus: non magiſter, ſed diſcipulus: vtique magiſtro minor, certè tanto poſterior, quanto poſterioris Apoſtoli ſectator, Pauli ſine dubio. Occurrit autẽ hic Tertullianus quæſtioni, quæ ita moueri poſſet. Cùm Lucas aſſerat ſe ex his didiciſſe, qui ab initio ipſi viderunt, quomodo igitur à Paulo ſuum Euangelium accepiſſe cenſetur, qui poſt Chriſti in cœlos aſcenſionem ad fidem conuerſus eſt? Sed reſpondemus, primùm illum vidiſſe Dominum in illo raptu, cùm & loquentem audiret, Saule, Saule, cur me perſequeris? Vnde ita ſcribit: Nónne & Dominum noſtrum Ieſum vidi? Sed & ab H
eodem edoctus eſt. Euangelium, inquit, non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Dominum noſtrum Ieſum accepi. Demum reſpondet Tertullianus, Paulum de Euangelio, quod diuinitùs acceperat, cum Apoſtolis, qui & ipſi Dominum viderant, & miniſtri erant ſermonis, contuliſſe. Siquidem propterea, inquit, Hieroſolymam aſcendit, ad cognoſcendos Apoſtolos & conſulendos, ne fortè in vacuum cucurriſſet, id eſt, ne non ſecundum illos credidiſſet, & non ſecundum illos euangelizaret. Denique vt cum authoribus contulit, & conuenit de regula fidei, dexteras miſcuere, & exinde officia prædicandi diſtinxerunt, vt illi in Iudæos, Paulus in Iudæos & nationes. Igitur ſi ipſe illuminator Lucæ authoritatem anteceſſorem & fidei & prædicationi ſuæ optauit, quanto magis eam Euangelio Lucæ expoſtulem, quæ Euangelij magiſtri eius fuit neceſſaria? Cæterùm Theophilus iſte κράτιστος nuncupatur, quod non ſolùm optimum, ſed & ſtrenuum virum indicat. Ariſtot. lib. 3. Ethicor. ad Nicomach. κράτιστος στρατιώτης, optimus I
miles, aut ſtrenuus. Sic Paulus Feſtum nuncupat, vnde & Theophilactus Theophilum iſtum primatem aliquem fuiſſe colligit. Et ita quod reliquum eſt, interpretatur, *Vt cognoſcas eorum verborum de quibus eruditus es, veritatem.* Duos, inquit, in hoc ſenſus habeo. Vnus quidem eſt hic. Priùs te ſine ſcriptis inſtitui, ô Theophile, nunc ſcriptum tibi trado Euangelium, atque ita mẽtem tuam munio, vt ne obliuiſcatur eorum, quæ ſine ſcriptis tradita ſunt. Alter verò, Solemus nos homines, quando quis nobis ſine ſcripturis loquitur, ſuſpicari ne fortè quid mendacij admixtum ſit: quando autem etiam ſcribit quæ loquitur, tunc credimus quòd non ſcripſiſſet, niſi vera ſe dicere confideret. Idcircò & Euangeliſta dicit: Propterea ſcripſi tibi Euangelium, vt ea, de quibus ſine ſcriptis eruditus es, in maiori ſecuritate conſerues, maiorem fidem nunc habens, qui adeò de his quæ non ſcripto docui, cõfidam, vt etiam ſcripturis prodere non formidarim. Attende quod etiam dicit, ἐπιγνῷς, agnoſcas, non ſimpliciter γνῷς, ſcias, hoc eſt, ſecundò maiorem accipias ſcientiam, & fiduciam ac ſecuritatem quòd non mentiar. Poteſt & iſtud ita in- K
telligi, quòd cùm multi Pſeudoapoſtoli falſa proponerent Euangelia, ne his fortè alliceretur, & deciperetur Theophilus, hanc hiſtoriam contexuerit. Cæterùm vltimus Ioannes Apoſtolus, vt ſcribit Hieronym. Proœm. Comment. in Matth. is eſt, quem Ieſus amauit plurimùm, qui ſupra pectus Domini recumbens, puriſſima doctrinarum fluenta potauit, & qui ſolus de cruce meruit audire, Ecce mater tua. Is cùm eſſet in Aſia; & iam tunc hæreticorum ſemina pullularent Cherinti, Ebionis, & cæterorum qui negant Chriſtum in carne veniſſe, quos & ipſe in Epiſtola ſua Antichriſtos vocat, & Apoſtolus Paulus frequenter percutit: coactus eſt ab omnibus penè tunc Aſiæ Epiſcopis, & multarum Eccleſiarum legationibus, de diuinitate ſaluatoris altiùs ſcribere: & ad ipſum (vt ita dicam) Dei Verbum, non tam audaci quàm fœlici temeritate prorumpere. Vnde & Eccleſiaſtica narrat hiſtoria, cum à fratribus cogeretur vt ſcriberet, ita facturum

ſe

Clemens.

Chryſoſt.

Lucæ ſumma diligẽtia in audiendo.

Tertull.

Quomodo Lucas à Paulo acceperit, quæ ab his qui viderãt ſe accepiſſe aſſerit.

Quis Theophilus.

Ariſtot.

Theophil.

Cur Lucas ſcripſerit.

Cur & quãdo Ioannes ſcripſerit.

Hieron.

A ſe reſpondiſſe, ſi indicto ieiunio in commune omnes Deum deprecarentur: quo expleto reuela-
tione ſaturatus, in illud prooemium è coelo veniens eructauit, In principio erat Verbum, & Ver-
bum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Porrò tãtum honoris ſacris Euangeliorum libris *Quantus honor Euãgeliorum voluminibus.*
primi illi Chriſtiani detulerunt, vt frequenter Chryſoſtom. in ſuis ad populum homiliis notet,
pretioſo velamine opertos à quibuſdam magna cum veneratione ſeruatos eſſe: ſed & Cedre-
nus in Compendio hiſtoriar. ſcribit, Conſtantinum illum magnum Imperatorem aureum E-
uangeliorum volumen, lapidibus precioſis opertum, admiratione dignum, in magna Conſtan- Chryſoſt.
tinopoleos Eccleſia repoſuiſſe. Theodorus Lector lib. 2. Collectaneorũ, ſcribit Euangeliũ Mat- Cedrenus.
thæi à Zenone Imperatore in loco palatij digniore reconditum fuiſſe. Idem lib. 1. Euangeliorũ Theodor.
volumen igni graſſante oppoſitum tantæ virtutis fuiſſe recenſet, vt & ipſum conſopierit. Gre- Greg. Nãzanz.
B gor. Nanzanzen. Orat. in laudem Baſilij: Neque verò, inquit, Euangeliſtas idcircò inter ſe pu- *Nulla contrarietas inter Euangeliſtas.*
gnare dixerimus, quoniam alij in exponenda Chriſti humanitate plus operæ poſuerunt, alij ad
explicandam diuinitatis materiam ſe contulerunt: atque alij ab humana natiuitate, alij ab his re-
bus, quæ naturam noſtram ſuperant, opus ſuum auſpicati ſunt: ſic videlicet prædicationem in-
ter ſe partiti, vt eorum qui illam excipiebant, vtilitas ferebat, atque à ſpiritu, quem domeſticum
habebant, informati ſunt.

De æterna Chriſti filij Dei generatione, & cur Verbum dicatur: quomodo Patri coæternus, conſubſtantialis, & coæqualis filius ſit.

C Matth. | Mar. | Luc. | IOAN. I.

In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: Hoc erat in principio apud Deum.

CVM NOSTRA ſit hæc catholica fides, vt credamus & confiteamur, quia Athanaſ. in Symbolo.
Dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius, Deus & homo eſt: Deus quidem
ex ſubſtantia patris ante ſecula genitus, & homo ex ſubſtantia matris in ſe-
culo natus: Chryſoſt. hom. 5. in Ioann. Hinc factum eſt, vt Ioannes à Chriſti Chryſoſt.
diuina generatione ſumat initium. Reliqui enim Euangeliſtæ ab humanita- *Quis ſtatus, & quod initium Euangeliorũ.*
te Chriſti ſuum orſi ſunt Euangelium. Nam Matthæus incipit, Liber gene-
rationis Ieſu Chriſti filij Dauid. Lucas de Maria prima verba facit. Marcus
D ſimili ferè vtitur principio, & de Ioanne Baptiſta illic nobis intexit hiſtoriam. Porrò Ioãnes hoc
paucis ſignificauit, dicens, Et verbum caro factum eſt. Et reliquis prætermiſſis omnibus, conce-
ptione, partu, educatione, incremento, quamprimùm ſupernam nobis generationem aggredi-
tur. Cur ita fecerit, iam vobis aperiam. Cùm reliqui Euangeliſtæ circa carnem immorati eſſent,
timendum erat, ne idcircò nonnulli nihil altum, ſed caduca tantùm & terrena conijcientes, in
ea ſolùm doctrina confirmarentur: quod & Paulus Samoſatenſis opinatus eſt. Theophil. in Io- Theophil.
ann. Etſi tamen neque illi de Deitate vnigeniti dicere neglexerunt, ſed eius mentionem fece-
runt, quamuis non diffuſè. Auctor catenæ. Itaque Ioannes ad inſtar aquilæ in verum iuſtitiæ ſo- Alcuinus.
lem in æternam illam generationem oculos irreflexos erexit: & ſicut à Chriſto filius tonitrui cũ *Ioannes aquila, & filius tonitrui.*
fratre Iacobo (Mar. 3.) dictus eſt, ita tantæ maieſtatis nobis oraculum profudit, vt tonitru potius
quàm verba ſonare videatur. Et quidem legimus (Ioan. 12.) cùm precationi Chriſti pater ille
coeleſtis annuiſſet, & vox eius audita fuiſſet, Et clarificaui, & iterum clarificabo: turbam quę au-
E dierat, tonitruum factum eſſe, alios exiſtimaſſe vocem illam ab Angelo profectam eſſe. Nunc
autem, vt ſcribit Pſaltes (Pſal. 76.) vox tonitrui diuini in rota. Nam ſi rotas illas, quæ primùm ab
Ezechiele, tandem ab ipſo Ioanne viſæ ſunt, ſi ſpiritum vitæ in rotis, & ipſarum partes quatuor *Euangeliũ Ioannis tonat.*
expendamus, quomodo non vt in vetere & nouo Teſtamento, ita maximè in Ioanne vocem
diuini tonitrui admirabimur? Gregor. Nyſſen. lib. de fide. Deus igitur eſt, per id quod Euange-
lium tonitruum firmum credentibus facit. Hugo de S. Victo. in Pſal. 76. Nec mirum, vt canit Greg. Nyſ. Hugo de S. Vict.
Dauid, quia vocem dederunt nubes, celebres ſcilicet Apoſtoli, de quibus Eſaias ait, Qui ſunt
iſti qui vt nubes volant? Etenim *ſagittæ tuæ*, verba illa diuinæ ſcripturæ, *tranſeunt* ab ore prædi-
catorum ad corda audientium: *Vox autem tonitrui tui*, vox, inquam, prædicationis Apoſtolo-
rum terribilis & aperta facta eſt, *in rota* & circuitu orbis terrarum, quando in omnem terram
exiuit ſonus eorum. Auctor. Quam verò non in ipſo ſtatim limine ſtupenda iſta concutiant,
In principio erat Verbum? Inde fit vt Cyrus Theodorus Prodromus ita exclamet in Tetraſtichis, Cyrus Prodromus.
quæ vice capitum ſcripturæ confecit,

Βροντῇ ξένῃ κτυπεῖ με. φεῦ τίς ὁ κλύπος; id eſt, F
Tonitru externo (q. inaudito) obſtrepit me. Heu quis fragor?
Ne timueris: filij enim Zebedæi ſcriptura eſt.

Cyrillus.

Cyrillus Alex. Proœmio in Ioannem. Nam etſi diuinorum dogmatum expoſitio æqualis omnibus propoſita ſit, ſic tamen diuerſa eis oratio eſt, vt licet in vnam vrbem peruenerint, in magnificentiores tamen ædes alius alio ingreſſus eſſe videatur.

Nicephor. *Reuelatur Euangeliũ Ioannis.*

Nicephor. lib. 10. hiſt. Eccl. cap. 33. Libellus iſte, cùm diu in ſpecu latuiſſet, ſub Apoſtata Iuliano in lucem eductus, ſtuporem omnibus incuſſit, nec ſolùm Iudæos, verumetiam Græcos cõſternauit. Statim enim ab initio literis grandioribus promulgauit, *In principio erat Verbum.*

Auguſtin. *Platonici mirantur Euangeliũ Ioannis.*

Auguſt. lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 29. Hoc, inquit, initium ſancti Euangelij, cui nomen eſt ſecundum Ioannem, quidam Platonicus, ſicut à ſancto ſene Simpliciano, qui poſtea Mediolanenſi Eccleſię præſedit Epiſcopus, ſolebamus audire, aureis literis conſcribendum, & per omnes Eccleſias in locis eminentiſſimis proponendum eſſe dicebat. G

Chryſoſt.

Chryſoſtom. hom. 3. in Ioan. Ita, cùm Matthæus ab Herode rege, Lucas à Tiberio Cæſare, Marcus à baptiſmate Ioannis exordiatur: his omnibus omiſſis Ioannes ſupra omne tempus & ſeculum aſcendit, auditorum animos ad id, quod in principio erat, erigens, neque eos vſquam ſinit conſiſtere, neque terminum aliquẽ ponit, quemadmodum illi Herodem, Tiberium, & Ioannem.

Auguſt. *Ioannes trãſcendit omnia.*

Auguſtin. tract. 1. in Ioann. Tranſcendit omnia cacumina montium, terrarum, tranſcendit omnes campos aëris, omnes altitudines ſiderum, omnes choros & legiones Angelorum. Niſi enim tranſcenderet iſta omnia quæ creata ſunt, non perueniret ad eum, per quem facta ſunt omnia.

Oportuit noſſe Chriſtum eſſe Deum.

Auctor. Atqui hucuſque progredi oportuit, vt noſtræ ſalutis authorem requireremus, non hominem, aut Angelum, ſed Deum verum de Deo vero, qui ſuo tempore in carne manifeſtatus ſit. Nam cùm eius virtute conſiſtant omnia, cùm ſit & ille omnium opifex: cùm hominem à ſeipſo, & ad ſeipſum, qui eſt imago & character paternæ ſubſtantiæ, effictum agnoſcat: eius fuit operis ſui miſereri, lapſum reſtituere, colliſum reparare. H Miſereris enim omnium, ô Deus, quia omnia potes, & nihil odiſti eorum quæ feciſti. Et qui Chriſtum redemptorem & ſaluatorem generis noſtri confitentur, certò primùm conſtituunt, quod hic Ioannes exprimit, ipſum Deum & omnium creatorem eſſe: & duo ſumma meditãtur, bonitatem ſcilicet, & potentiam.

Duo in Chriſto meditanda. Greg. Nyſſ.

Gregor. Nyſſ. catech. mai. cap. 23. Bonitas enim in eo deprehenditur, quòd perditum ſeruauerit: Potentia in eo cernitur, quòd ille quidem ſimilis homini factus ſit, atque adeò ſpem omnibus inieccrit, ſe poſſe in hominum ſimilitudine de morte triumphare, fecerit autem quod ſibi naturâ proprium erat & peculiare. Proprium verò lumini fuerit, vt tenebras aboleret: vitæ autem, vt mortem deſtrueret. Quia ergo aberrantes à recta via in ipſo mundi primordio vitâ excideramus, mortemque ſubieramus: quid abſurdi quęſo nos myſterium docet, ſi puritas peccato corruptos, ſi vita mortuos, ſi directio aberrantes excipiat: vt & corruptio expurgetur, & error emendetur, & quod mortuum eſt, ad vitam reuocetur? I

Dionyſ. Areop. *Duobus modis diuinitas Chriſti explicatur.*

Dionyſ. Areopag. epiſt. 9. ad Titum. Cæterùm eorum qui diuinam illam maieſtatem explicant, duplex eſt traditio: arcana altera ac myſtica, altera verò manifeſta atque notior. Et altera quidem ſignificatiua ac perficiens, altera verò ſapientiæ ſtudioſa ac demonſtratiua eſt. Hæc ſanè indocibilibus occultiſque docendi modis conciliat, collocátque in Deo: Illa verò ex his quæ effari poſſumus, illud quod ineffabile eſt, perſuadet, colligit, & confirmat. Auctor. Abſtruſior illa quidem eſt, quæ meditatur filium Dei conſubſtantialem patri, coæternum, eiuſdẽ cum ipſo omnipotentiæ, coæqualem, inſeparabilem: altera verò, quæ ducitur ex ipſius operibus, promptior & facilior eſt, cùm inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt inuiſibilia cognoſcantur, ſempiterna quoque virtus eius & diuinitas, vt ſcribit Paulus. In priorem impegerunt multi, quibus melius fuiſſet timere, quàm altum ſapere: cùm Chriſti ipſius maieſtatem in certamen prouocarunt Marcionitæ, Ebionitæ, Cherintiani, Ariani, & eiuſmodi cætera monſtra. K Poſterior verò, quæ operationem eius & manifeſtationem in carne docet, ſatis eos conuincit, fidémque noſtram confirmat. Priorem paucis Ioannes attingit, dicens, *In principio erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum.* Poſteriorem ſtatim ſubiicit, quòd omnia per ipſum facta ſunt.

Thom. Aquinas. *Deus incõprehẽſibilis eſt.*

Thomas Aquinas lect. 1. in cap. 1. Ioann. Nam quia in vnaquaque re duo conſideranda ſunt, eſſe nimirùm, & illius operatio, ſiue virtus ipſius: ideò primò agit de eſſe Verbi, quantum ad naturam diuinam, ſecundò de virtute atque operatione ipſius.

Anaſtaſ. Antioch.

Anaſtaſ. Antioch. lib. 1. de rectis dogm. fid. Nemo interim putet ſe comprehendere poſſe eum qui ſit incomprehenſibilis, neque ſe inuenturum illum ſperet, qui nullo apprehenditur loco: inutile ſiquidem fuerit illum perſequi, quem nequeas apprehendere. Itaque licet vtamur innumeris exquiſitæ eloquentiæ verbis, tantum eſt, videbimur ventos iuxta prouerbium in ſinum colligere, & aquam in pallio con-

A contrahere. Si enim quæ extrema ſunt diuini opificij, neutiquam à nobis mortalibus exactè
cognoſcuntur: quis enim altitudinem cœli dimenſus eſt? Aut quis apprehendit maris profun-
dum, aëris latiſſimam effuſionem, procelloſos ventorum impetus, molem pondúſve terræ, &
eiuſmodi reliqua corporalis iſtius ſubſtantiæ? Quonam pacto hanc creatricem rerum natu-
ram ſe arbitrari poſſe comprehendere, non extremæ ſit deſipientiæ? Neceſſe igitur ſit vt tacea-
mus, verba cohibentes: è diuerſo verò intonet ſupernus ille filius tonitrui, quæ mundo hoc lõ-
gè ſuperiora ſunt, ediſſerens, nempe è cœlo edoctus ſapientiam. Propoſito ſermoni donet ip-
ſe proœmium. Viam nobis ipſe præmuniat, vnà cum ſpiritu principali, cuius haud dubiè par-
ticeps fuit, à quo eſt & edoctus, ad quem enixè contendimus, & dicat: *In principio erat Ver-
bum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Tantilla hac verborum prælusione,
B quod notum eſt Dei, innotuit mortalibus, ſed Deo dignis. Notum autem dico, Pauli diſcipli-
na edoctus, per notum & ignotum Dei iudicantis. Author. Alludit autem Ioannes ad ipſum *Alludit*
Geneſeos exordium, vt creatoris cum creatura talis habeatur ratio, qualis illius quod æternum *Ioannes ad*
eſt, cum iis quæ ſui eſſe principium aliquod habent, vt docet Chryſoſtom. hom. 2. in Ioan. Mo- *initiũ Ge-*
ſes enim ita exorditur, In principio fecit Deus cœlum & terram: Ioannes verò, In principio *neſeos.*
erat Verbum. Tantum autem differunt omnia illa quæ conferuntur, Fecit, & Erat, Cœlum, Chryſoſt.
& Verbũ, quantũ creator à creatura, æternus ab eo quod nõ niſi cum tẽpore extitit. Thomas Thom. A-
Aquin. Cæterùm primùm oſtendit, quando erat Verbum, ſecundò vbi erat, tertiò quid erat. quin.
Circa primum autem videndum eſt, quid ſit hoc quod dicitur, *In principio erat Verbum.* Et
quidem ibi tria diligenter inquirenda ſunt, ſecundum tres dictiones huius orationis. Et pri- *Tria inqui-*
mò, quid ſit hoc quod dicitur *Verbum*: ſecundò quid ſit *principium*: tertiò quid hæc connexa *renda.*
C valeant, *Verbum erat in principio.* Ad intellectum autem huius nominis *Verbum*, ſciendum
quòd ſecundum Philoſophum ea quæ ſunt in voce, ſunt ſigna earum quæ ſunt in anima paſ- *Verbum*
ſionum. Conſuetum autem eſt in ſcriptura, quòd ſignificata nominentur à ſignis, ſicut & il- *quid.*
lud, Petra erat Chriſtus. Hinc fit, vt conceptus ille animæ noſtræ intrinſecus, ſi exteriori ver-
bo proferatur, verbum vocetur. Interim tamen verbum quod in anima eſt, prius eſt verbo
quod ore profertur, & eius eſt cauſa. Author. Iam verò quid in diuinis Verbum ſignificet, *Verbi quo-*
requirendum eſt. Multiplex enim eſt huius dictionis acceptio in ſcripturis, quam דבר *Dauar* *tuplex ac-*
nuncupant Hebræi. Rem ſignificat Exodi 18. Non eſt bonum hoc verbum quod facis: & 2. *ceptio.*
Reg. 11. Diſplicuit verbum hoc quod fecerat Dauid. Amos 3. Non faciet Dominus Deus ver- 1.
bum, quod non reuelauerit ſeruis ſuis Prophetis. Verba dierum hiſtoriam deſignant in libris
Regum. Sumitur pro præcepto, Deuter. 4. Non addetis ſuper verbum quod præcepi vobis. 2.
D Pro iudicio aut ratione, Deut. 19. Hoc eſt verbum homicidæ. & Ioſ. 5. Hoc eſt verbum, pro- 3.
pter quod Ioſue circuncidit populum. Frequentiùs autem ſumitur pro ſermone Dei, aut ho- 4.
minum, quauis ratione proferatur, aut ad docendum, aut arguendum, vt apud Hieremiam 5.
(cap. 1.) Dedi verba mea in ore tuo: & Pſal. 128. Lucerna pedibus meis verbum tuum. Sumitur
etiam aliquando pro filio Dei, ſi quando illi ſumma maieſtas, aut ſummi Dei operatio tribui- 6.
tur: vt cùm legimus apud Dauidem (Pſal. 33.) Verbo Domini cœli firmati ſunt. & rurſus (Pſal.
107.) Miſit Verbum ſuum, & ſanauit eos. Sed & expreſſior eius ſignificatio eſt apud Ioannem,
tum in Euangelij, tum in ſuæ Epiſtolæ initio. Ad quod alluſiſſe mihi videntur Targum, & *Verbũ pro*
quidam ex antiquioribus Rabbinis, ſecreta & myſtica quadam ratione, etſi non omnibus per- *Dei filio*
uia. Vbi enim nomen illud Dei tetragrammaton occurrit, יהוה *Iehoua*, illius loco quod apud *Chriſto.*
eos propter reuerentiam eſt ineffabile, legunt, מימרא *Meimar*, voce Chaldaica, quæ verbum ſi-
E gnificat. Petrus Galat. lib. 3. de arc. Cathol. fid. cap. 4. Nam quod Iſaias ſcribit in cap. 45. Iſraël Petr. Galat.
ſaluatus erit in Deo (tetragrammaton) ſaluatione ſeculorum vel ſempiterna, ſic Targum Io-
nathæ dicit, Iſraël ſaluatus erit במימרי *Bemimeri*, id eſt, in verbo, vel per verbum Dei ſaluatio-
ne ſempiterna. Per quod Deum eſſe verbum palàm oſtendit. Auctor. Quin & ibi de Chri- *Chriſtus*
ſto promiſſio fit, & cõſummanda per eum ſalute, qui Ieſus, id eſt, ſaluator dictus eſt. Idem au- *Deus.*
tem ab Hebræo Propheta vocatur *Iehoua*, quod ſolius Dei nomen eſt, & ab interprete Chal-
daico *Meimar*, id eſt Verbum. Petr. Galat. Vt & apud Hoſeam cap. 1. dicitur, Et domus Iuda Idem.
miſerebor, & ſaluabo eos, ביהוה אלהיהם *Baihoua Elohehem*, in Domino Deo ſuo: quod interpres
ſic in Chaldæum vertit, Et ſuper domum Iuda miſerebor, & ſaluabo eos in verbo Domini
Dei eorum. Et vbi Eſaias (cap. 41.) ita habet, Ego auxiliator tui, ait Deus, & redemptor tuus
ſanctus Iſraël: ita ille Chaldaicè expoſuit: Verbum meum in auxilio veſtro, dixit Deus & re-
demptor veſter ſanctus Iſraël. Iuſtinus Martyr ſer. exhort. ad Gentes. Quin & Græcorum ma- Iuſt. Mart.
iores multa per diuinam prouidentiam coacti ſunt in eam rem eloqui, præſertim qu oequot

in Ægyptum peregrinati, à Moſe hucuſque poſteris ad pietatem inſtructiores ſunt redditi. F
Orpheus. Orpheus ſanè ille, qui primus apud eos cecinisse plures Deos videri poterat, & hanc opinionem docuiſſe, quid deinde Musæo filio, cæteriſque germanis auditoribus de vno ſolo Deo (& Verbo eius) prædicet, audire operæpretium exiſtimo. ſic enim inquit:

Εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας, τούτῳ προσέδρευε
Ἰθύνων κραδίης νοερὸν κύτος, εὖ τ' ἐπίβαινε
Ἀτραπιτοῦ, μοῦνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἄνακτα.
Εἷς ἔστ' αὐτογενής, ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται. id eſt,

Tu verò diuinum Verbum intuens, huic aſſide
Dirigens cordis mentale vas, & rectè inſiſte
Viam, ſolúmque intuere mundi regem. G
Vnus eſt per ſe genitus, ab eo vno cuncta prognata ſunt.

Auctor. Quibus verbis Orpheus & vnum ſolum Deum prædicat, & vnum λόγον θεῖον, Verbum diuinum, ad quod mens cæteráque noſtra dirigenda ſint. Cyrill. Alexandr. lib. 1. *contra Iulianum*, notat & ipſum illam eſſe vocem apud Orpheum celebratiſſimam, quam primùm Deus elocutus eſt. Quinetiam Erythræa Sibylla iam ante Chriſti temporalem generationẽ λόγον ipſum appellauerat. Sic enim habet, cùm natalem ipſius in Bethleem prædicit:

Cyril. Alexand.

Καὶ λόγου ἡ Βηθλεὲμ πατρὶς θεόκλητος ἐλέχθη. id eſt,
Dicta Logi Bethleem eſt diuino patria nutu.

Hanc itaque dictionem non niſi è ſancto Spiritu, quo plenus erat, Ioannes exhauſit, quæ maieſtatem illam æternam ſignificaret. Baſilius hom. in initiũ Euang. Ioan. Quærit mens noſtra, Quis erat in principio? Verbum, inquit. Quale verbum? humanúmne, an Angelorũ? H Sed & ipſius Verbi duplex eſt ſignificatio: alterum enim per vocem profertur, & hoc poſtquàm ad aërem prolatum eſt, perit: alterum verò in cordibus noſtris diſpoſitum eſt, & mentis conceptus exiſtit. Eſt & aliud artificioſum verbum, ſiue ſermo artificioſus. Vide itaque ne te vocis æquiuocatio fallat. Quomodo enim in principio erat humanum verbum, ſiue ſermo, cùm homo poſterius generationis principium acceperit? Ante hominem beſtiæ, feræ, ante hominem pecora, reptilia, omnia terreſtria & aquatica, volatilia cœli, ſtellæ, ſol, luna, herbæ, ſemina, terra, mare, cœlum. Non igitur in principio erat humanum verbum. Chryſoſt. hom. 3. in Ioan. Multa verò ſunt Dei verba, quæ & Angeli faciunt, nullum tamen eorum Deus eſt. Quare de Angelis loquens, ait (Pſal. 102.) Potentes virtute, qui facitis verbum eius. Baſilius, vt ſup. Sed neque in principio erat Angelorum verbum. Omnis enim creatura poſterior ſeculis eſt, principio vt ſit à conditore accepto. At verò verbum in corde etiam ipſum poſterius eſt I ſeculis quæ intellecta ſunt. Sed accipe verbum velut Deo conuenit: nam vnigenitum ipſum Verbum nũcupauit. Quemadmodum enim & lucem paulò pòſt, & vitam & reſurrectionem eum eſſe dicet, neque tamen vbi hæc audieris, ſenſibilem hanc & oculis viſibilem lucem & vitam intelligis, qua etiam bruta viuunt: ita etiam vbi verbum audis, caue ne quando propter mentis imbecillitatem, ad terrenas ac humiles intelligentias deferaris, ſed vocis ſignificationem perſcrutare. Auctor. Ita non facilè laberis in eorum ſophiſma, qui adinſtar Porphyrij ſic diſputant. Theoph. Ille enim tentans euertere Euangelium, talibus vtebatur diuiſionibus. Si filius Dei Verbum eſt, vel eſt pronunciatiuum, vel mentale. Verùm neque hoc eſt, neque illud: ergo neque illud. At verò dicimus, quòd neutrum illorum congruit in filium Dei: verba enim illa naturalia ſunt, & qualia apud nos. Verbum autem Patris ſuper naturam eſt, nec ſubiectum artificiis illis loquendi inferioribus. Sed & ſi quidem nomen Verbi dignum eſſet Deo, K & propriè de illo diceretur, haberet vtique locũ Gentilis dubitatio. At verò tantùm per quandam ſimilitudinem hæc dictio de filio dicitur. Thomas Aquin. lect. 1. in 1. cap. Ioan. Hanc autem vt intelligamus, cùm interiori verbo Dei filius comparetur, notandum eſt, quid ſit Verbũ, quod exteriore voce ſignificatur, & probandum ipſum eſſe in omni natura intellectiua. Et ne quis in eius diſcretione erret, ſciendum quid non ſit Verbum interius. Nam in intellectu noſtro ſunt tria, ipſa potentia intellectus, ipſa ſpecies rei intellectæ, quæ eſt forma eius, ſe habens ad ipſum intellectum, ſicut ſpecies coloris ad pupillam: & tertia ipſa operatio intellectus, ſeu ipſum intelligere. Nullum autem iſtorum ſignificatur verbo exteriori voce prolato. Nam hoc nomen Lapis non ſignificat ſubſtantiam intellectus, nec ſpeciem qua intellectus intelligit, nec ipſum intelligere, cùm actio illa intellectus in ipſo maneat, nec exteriùs progrediatur. Illud ergo propriè dicitur verbum interius, quod intelligens intelligendo format. Intellectus autem duo format, ſecundum duas operationes: cùm ſpectat indiuiſibilia, efficit diffinitionem: cùm compo-

Baſilius.
Verbũ duplex.
Quomodo Verbum erat in principio.
Chryſoſt.
Baſilius.
Similitudo.
Theoph.
Verbũ ſupernaturale.
Thom. Aquin.
Cõparatio Verbi diuini cum interno Verbo noſtro.
Quid Verbum internum.

A componit & diuidit, format enunciationem, & aliquid huius: & hoc quidem ſic expreſſum per operationem intellectus, vel diffinientis, vel enunciantis exteriori voce ſignificatur. Ex quo efficitur, vt cùm verbum non ſit ſpecies impreſſa, nec potentia intellectiua, nec operatio intellectus: ſpecies ſit expreſſa & formata. Et ſic non eſt id quo intellectus intelligit, ſed id in quo intellectus intelligit. Et ex his patet, quòd verbum procedit ab intellectu in actu exiſtente, quòd ratio ſit & ſimilitudo rei intellectæ. Sed & manifeſtum eſt, quòd in qualibet natura intellectuali aliquod verbum ſtatuere neceſſe eſt. Eſt enim de ratione intelligendi, quòd intellectus intelligendo aliquid formet. Porrò natura intellectualis triplex eſt, humana, angelica, & diuina: & ideò triplex eſt verbum, humanum, de quo Pſaltes, Dixit inſipiens in corde ſuo: Angelicum, de quo Zacharias (cap. 1.) & in multis ſcripturæ locis dicitur, Dixit *Natura intellectualis triplex.*

B Angelus. Tertium eſt verbum diuinum, cuius hic meminit Ioannes dicens, *In principio erat verbum.* Gregor. Nyſſ. lib. in Iudæos de ſancta Trinitate. Non igitur verbum illud, quo cœli firmati ſunt, aëris eſt impreſſio ſignificatiua, quæ per inſtrumenta vocis edatur, ſicut nec ſpiritus oris Dei, quo iuxta Pſaltem, cœlorum virtus conſiſtit, eſt oris anima, quæ ex reſpirandi partibus excitetur, ſed ſpiritus veritatis, qui à patre procedit, (Ioan. 15. & 16.) Tria igitur intellige, iubentem & imperantem Dominum, creantem ſermonem ſiue verbum, firmantem & ſolidantem ſpiritum. Vt autem ſcias hoc verbum intelligi, quod reipſa perſonaliter ſubſiſtit, idem alibi dicit, (Pſal. 77.) Emittet verbum ſuum, & liquefaciet ea: flabit ſpiritus eius, & fluent aquæ. Sermo autem eſt verbum, quod ſubſtantia & eſſentia caret, non emittitur. Et rurſus, (Pſal. 106.) Emiſit verbum ſuum, & ſanauit eos, & liberauit eos ex diſcriminibus & periculis ipſorum. Et, Quis ſtetit in firmamento Domini, & vidit verbum eius? Auctor. Et quidem latiorem habet ſignificationem Græca dictio λόγος, quàm vt Latina aut *Greg. Nyſſ.* *Verbum perſonaliter ſubſiſtens.*

C Gallica dictione exprimatur, vt docet Hieronymus epiſt. ad Paulinum: quin & ipſe Græcæ linguæ peritiſſimus Budæus. Quid enim aut ipſa dictio Verbum aut Sermo apud nos tantum valeat? Budæus in Commentar. ling. Græcæ. At λόγος multiplicis eſt ſignificationis, vt λόγος τῆς ἐπιτροπῆς, rationes tutelæ, λόγον ἔχειν, rationē habere, & proportionē. λόγος enim proportio eſt in numeris & phthongis, cauſa, rei alicuius æſtimatio, vanitas, fama etiam & exiſtimatio hominum, alicuius opinio & propoſitum. Sunt & λόγοι ſtudia literarum, & diſciplinæ liberales, vt in Epiſtola Syneſij ad Troilum, Hinc οἱ ἔξωθεν λόγοι dicuntur ſtudia externa, & diſciplinæ quæ ſeculares appellantur, & nihil ad ſcripta ſacra pertinent. Eſt & λόγος diſceptatio & diſputatio. Apud Philoſophos autem, eſt ratio ſubſtantiæ, hoc eſt finitio. Inde λόγιος apud antiquos dicebatur, qui in vnaquaque natione patria inſtituta interpretari & eloqui poterat. λόγος verò Dei filius dicitur, verbū quod Cyprianus lib. 2. in Iudic. c. 3. his verbis enarrauit. In- *Hierony. Budæus.* *Verbi varia acceptio.* *Verbum apud philoſophos.*

D dulgentiæ igitur huius & gratiæ arbiter & magiſter ſermo & filius Dei mittitur, qui per Prophetas omnes illuminator, & doctor humani generis prædicabatur. Hic eſt virtus Dei, hic ratio, hic ſapientia eius & gloria. Auctor. Inſigniorem ergo aliquam maieſtatem illa voce deſignat Ioannes, quàm quæ vnica è noſtris dictionibus exprimatur. Hinc factum eſt, vt non ſimplex ſit & nuda ipſa dictio λόγος, quaſi de communi & vulgari aliquo verbo loquatur, ſed articulo Græco ad emphaſim coniungitur ὁ λόγος, vt ad certum & definitum verbum mētem eleuemus. Eſt enim ſæpius tanta vis articulo ὁ, quanta pronomini Latino *Ille*. vt ſi dixerimus, *In principio erat illud verbum.* Cyrill. lib. 2. cap. 4. in Ioan. Sed & illud apprimè tenendum eſt, quòd quando diuina ſcriptura nominibus ſecundum Grecæ linguæ vſum articulos præponit, tunc & vnum & quod ſolùm propriè & verè tale dicitur, ſignificat: articulo autem non adiecto generaliùs cuncta deſignat. Vt exempli cauſa, Multi ſunt vocati dij: ſed quando cum articulo Græca lingua dicitur Deus, tunc ſolus & propriè Deus deſignatur: Cùm verò abſque articulo *Cur Dei filius Verbū dicatur.* *Cyprian.* *Verbum emphaticū.* *Cyrillus.* *Articuli prępoſitio vim auget.*

E Deus profertur, qui ad hoc gratia vocatus eſt, intelligitur. Sic cùm homo ſine articulo dicitur, homo quiſpiam deſignatur: quando verò articulus accedit, vnicum atque ſingularem hominem denotat. Ideò videmus filium hominis articulo ad vtrumque nomen præpoſito, pro ſaluatore noſtro proferri, vt ſit ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, quando ſe ſolum ab infinita multitudine velit ſignificare. Hæc cùm ita ſe habeant, quomodo intelligendum eſt, *In principio erat* ὁ λόγος *illud verbum*, cum huic nomini, verbum, articulus ſit adiectus? Greg. Nanzanzen. orat. 4. de Theolog. Porrò filius Verbum dicitur, ὅτι πρὸς τὸν πατέρα οὕτως ἔχει ὡς πρὸς νοῦν λόγος quia ita ſe habet ad patrem, vt ſermo ad mentem, non modò propter generationem paſſionis omnis expertem, verumetiam propter coniunctionem ipſius cum patre, vimque enunciatricem: fortaſſe etiam, quia eodem modo ſe ad patrem habet, quo definitio cum definito. Nam hoc quoque λόγος dicitur. Qui enim filium cognouit, ait Chriſtus (Ioan. 4. hoc enim ſignificat illud, Qui vidit) patrem quoque cognouit. Ac breuis & compendioſa faciliſque pa- *Greg. Nazanz.* *Filius paterna natura declaratio.*

in Ægyptum peregrinati, à Moſe hucuſque poſteris ad pietatem inſtructiores ſunt redditi. F
Orpheus.
Orpheus ſanè ille, qui primus apud eos occiniſſe plures Deos videri poterat, & hanc opinionem docuiſſe, quid deinde Muſæo filio, cæteríſque germanis auditoribus de vno ſolo Deo (& Verbo eius) prædicet, audire operæpretium exiſtimo. ſic enim inquit:

Εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας, τούτῳ προσέδρευε
Ἰθύνων κραδίης νοερὸν κύτος, εὖ τ' ἐπίβαινε
Ἀτραπιτοῦ, μοῦνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἄνακτα.
Εἷς ἐστ' αὐτογενὴς, ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται. id eſt,

Tu verò diuinum Verbum intuens, huic aſſide
Dirigens cordu mentale vas, & rectè inſiſte
Viam, ſolúmque intuere mundi regem. G
Vnus eſt per ſe genitus, ab eo vno cuncta prognata ſunt.

Auctor. Quibus verbis Orpheus & vnum ſolum Deum prædicat, & vnum λόγον θεῖον, Verbum diuinum, ad quod mens cæteráque noſtra dirigenda ſint. Cyrill. Alexandr. lib. 1. *contra Iulianum*, notat & ipſum illam eſſe vocem apud Orpheum celebratiſſimam, quam primùm Deus elocutus eſt. Quinetiam Erythræa Sibylla iam ante Chriſti temporalem generationé λόγον ipſum appellauerat. Sic enim habet, cùm natalem ipſius in Bethleem prædicat:
Cyril. Alexand.

Καὶ λόγου ἡ Βηθλεὲμ πατρὶς θεόκλητος ἐλέχθη. id eſt,
Dicta Logi Bethleem eſt diuino patria nutu.

Hanc itaque dictionem non niſi è ſancto Spiritu, quo plenus erat, Ioannes exhauſit, quæ maieſtatem illam æternam ſignificaret. Baſilius hom. in initiū Euang. Ioan. Quærit mens noſtra, Quis erat in principio? Verbum, inquit. Quale verbum? humanúmne, an Angelorū? H Sed & ipſius Verbi duplex eſt ſignificatio: alterum enim per vocem profertur, & hoc poſtquàm ad aërem prolatum eſt, perit: alterum verò in cordibus noſtris diſpoſitum eſt, & mentis conceptus exiſtit. Eſt & aliud artificioſum verbum, ſiue ſermo artificioſus. Vide itaque ne te vocis æquiuocatio fallat. Quomodo enim in principio erat humanum verbum, ſiue ſermo, cùm homo poſterius generationis principium acceperit? Ante hominem beſtiæ, feræ, ante hominem pecora, reptilia, omnia terreſtria & aquatica, volatilia cœli, ſtellæ, ſol, luna, herbæ, ſemina, terra, mare, cœlum. Non igitur in principio erat humanum verbum. Chryſoſt. hom. 3. in Ioan. Multa verò ſunt Dei verba, quæ & Angeli faciunt, nullum tamen eorum Deus eſt. Quare de Angelis loquens, ait (Pſal. 102.) Potentes virtute, qui facitis verbum eius. Baſilius, vt ſup. Sed neque in principio erat Angelorum verbum. Omnis enim creatura poſterior ſeculis eſt, principio vt ſit à conditore accepto. At verò verbum in corde etiam ipſum poſterius eſt I ſeculis quæ intellecta ſunt. Sed accipe verbum velut Deo conuenit: nam vnigenitum ipſum Verbum nūcupauit. Quemadmodum enim & lucem paulò pòſt, & vitam & reſurrectionem eum eſſe dicet, neque tamen vbi hæc audieris, ſenſibilem hanc & oculis viſibilem lucem & vitam intelligis, qua etiam bruta viuunt: ita etiam vbi verbum audis, caue ne quando propter mentis imbecillitatem, ad terrenas ac humiles intelligentias deferaris, ſed vocis ſignificationem perſcrutare. Auctor. Ita non facilè laberis in eorum ſophiſmata, qui adinſtar Porphyrij ſic diſputant. Theoph. Ille enim tentans euertere Euangelium, talibus vtebatur diuiſionibus. Si filius Dei Verbum eſt, vel eſt pronunciatiuum, vel mentale. Verùm neque hoc eſt, neque illud: ergo neque illud. At verò dicimus, quòd neutrum illorum congruit in filium Dei: verba enim illa naturalia ſunt, & qualia apud nos. Verbum autem Patris ſuper naturam eſt, nec ſubiectum artificiis illis loquendi inferioribus. Sed & ſi quidem nomen Verbi dignum eſſet Deo, K & propriè de illo diceretur, haberet vtique locū Gentilis dubitatio. At verò tantùm per quandam ſimilitudinem hæc dictio de filio dicitur. Thomas Aquin. lect. 1. in 1. cap. Ioan. Hanc autem vt intelligamus, cùm interiori verbo Dei filius comparetur, notandum eſt, quid ſit Verbū, quod exteriore voce ſignificatur, & probandum ipſum eſſe in omni natura intellectiua. Et ne quis in eius diſcretione erret, ſciendum quid non ſit Verbum interius. Nam in intellectu noſtro ſunt tria, ipſa potentia intellectus, ipſa ſpecies rei intellectæ, quæ eſt forma eius, ſe habens ad ipſum intellectum, ſicut ſpecies coloris ad pupillam: & tertia ipſa operatio intellectus, ſeu ipſum intelligere. Nullum autem iſtorum ſignificatur verbo exteriori voce prolato. Nam hoc nomen Lapis non ſignificat ſubſtantiam intellectus, nec ſpeciem qua intellectus intelligit, nec ipſum intelligere, cùm actio illa intellectus in ipſo maneat, nec exteriùs progrediatur. Illud ergo propriè dicitur verbum interius, quod intelligens intelligendo format. Intellectus autem duo format, ſecundum duas operationes: cùm ſpectat indiuiſibilia, efficit diffinitionem: cùm compo-

Marginal notes: Baſilius. — *Verbū duplex.* — *Quomodo Verbum erat in principio.* — Chryſoſt. — Baſilius. — *Similitudo.* — Theoph. — *Verbū ſupernaturale.* — Thom. Aquin. — *Cōparatio Verbi diuini cum interno Verbo noſtro.* — *Quid Verbum internum.*

A componit & diuidit, format enunciationem, & aliquid huius: & hoc quidem ſic expreſſum
per operationem intellectus, vel diffinientis, vel enunciantis exteriori voce ſignificatur. Ex
quo efficitur, vt cùm verbum non ſit ſpecies impreſſa, nec potentia intellectiua, nec ope-
ratio intellectus: ſpecies ſit expreſſa & formata. Et ſic non eſt id quo intellectus intelligit,
ſed id in quo intellectus intelligit. Et ex his patet, quòd verbum procedit ab intellectu in actu
exiſtente, quòd ratio ſit & ſimilitudo rei intellectæ. Sed & manifeſtum eſt, quòd in qualibet
natura intellectuali aliquod verbum ſtatuere neceſſe eſt. Eſt enim de ratione intelligendi,
quòd intellectus intelligendo aliquid formet. Porrò natura intellectualis triplex eſt, humana, *Natura in-*
angelica, & diuina: & ideò triplex eſt verbum, humanum, de quo Pſaltes, Dixit inſipiens in *tellectualis*
corde ſuo: Angelicum, de quo Zacharias (cap. 1.) & in multis ſcripturæ locis dicitur, Dixit *triplex.*
B Angelus. Tertium eſt verbum diuinum, cuius hic meminit Ioannes dicens, *In principio erat*
verbum. Gregor. Nyſſ. lib. in Iudæos de ſancta Trinitate. Non igitur verbum illud, quo cæ- Greg. Nyſſ.
li firmati ſunt, aëris eſt impreſſio ſignificatiua, quæ per inſtrumenta vocis edatur, ſicut nec
ſpiritus oris Dei, quo iuxta Pſaltem, cœlorum virtus conſiſtit, eſt oris anima, quæ ex reſpi-
randi partibus excitetur, ſed ſpiritus veritatis, qui à patre procedit, (Ioan. 15. & 16.) Tria
igitur intellige, iubentem & imperantem Dominum, creantem ſermonem ſiue verbum,
firmantem & ſolidantem ſpiritum. Vt autem ſcias hoc verbum intelligi, quod reipſa perſo-
naliter ſubſiſtit, idem alibi dicit, (Pſal. 77.) Emittet verbum ſuum, & liquefaciet ea: flabit *Verbum*
ſpiritus eius, & fluent aquæ. Sermo autem eſt verbum, quod ſubſtantia & eſſentia caret, non *perſonali-*
emittitur. Et rurſus, (Pſal. 106.) Emiſit verbum ſuum, & ſanauit eos, & liberauit eos ex diſ- *ter ſubſi-*
criminibus & periculis ipſorum. Et, Quis ſtetit in firmamento Domini, & vidit verbum eius? *ſtens.*
Auctor. Et quidem latiorem habet ſignificationem Græca dictio λόγος. quàm vt Latina aut
C Gallica dictione exprimatur, vt docet Hieronymus epiſt. ad Paulinum: quin & ipſe Græcæ Hierony.
linguæ peritiſſimus Budæus. Quid enim aut ipſa dictio Verbum aut Sermo apud nos tantum Budæus.
valeat: Budæus in Commentar. ling. Græcæ. At λόγος multiplicis eſt ſignificationis, vt λόγος *Verbi va-*
τῆς ἐπιτροπῆς, rationes tutelæ, λόγον ἔχειν, ratione̅ habere, & proportione̅. λόγος enim propor- *ria accep-*
tio eſt in numeris & phthongis, cauſa, rei alicuius æſtimatio, vanitas, fama etiam & exiſtima- *ptio.*
tio hominum, alicuius opinio & propoſitum. Sunt & λόγοι ſtudia literarum, & diſciplinæ libe-
rales, vt in Epiſtola Syneſij ad Troilum, Hinc οἱ ἔξωθεν λόγοι dicuntur ſtudia externa, & diſ-
ciplinæ quæ ſeculares appellantur, & nihil ad ſcripta ſacra pertinent. Eſt & λόγος diſceptatio
& diſputatio. Apud Philoſophos autem, eſt ratio ſubſtantiæ, hoc eſt finitio. Inde λόγιος apud *Verbum*
antiquos dicebatur, qui in vnaquaque natione patria inſtituta interpretari & eloqui poterat. *apud phi-*
λόγος verò Dei filius dicitur, verbū quod Cyprianus lib. 2. in Iudic. c. 3. his verbis enarrauit. In- *loſophos.*
D dulgentiæ igitur huius & gratiæ arbiter & magiſter ſermo & filius Dei mittitur, qui per Pro- *Cur Dei fi-*
phetas omnes illuminator, & doctor humani generis prædicabatur. Hic eſt virtus Dei, hic *lius Verbū*
ratio, hic ſapientia eius & gloria. Auctor. Inſigniorem ergo aliquam maieſtatem illa voce de- *dicatur.*
ſignat Ioannes, quàm quæ vnica è noſtris dictionibus exprimatur. Hinc factum eſt, vt non ſim- Cyprian.
plex ſit & nuda ipſa dictio λόγος, quaſi de communi & vulgari aliquo verbo loquatur, ſed arti-
culo Græco ad emphaſim coniungitur ὁ λόγος, vt ad certum & definitum verbum me̅tem e- *Verbum*
leuemus. Eſt enim ſæpius tanta vis articulo ὁ, quanta pronomini Latino *Ille.* vt ſi dixerimus, *emphaticū*
In principio erat illud verbum. Cyrill. lib. 1. cap. 4. in Ioan. Sed & illud apprimè tenendum eſt, Cyrillus.
quòd quando diuina ſcriptura nominibus ſecundum Græcæ linguæ vſum articulos præponit,
tunc & vnum & quod ſolùm propriè & verè tale dicitur, ſignificat: articulo autem non adiecto *Articuli*
generaliùs cuncta deſignat. Vt exempli cauſa, Multi ſunt vocati dij: ſed quando cum articulo *præpoſitio*
Græca lingua dicitur Deus, tunc ſolus & propriè Deus deſignatur: Cùm verò abſque articulo *vim au-*
E Deus profertur, qui ad hoc gratia vocatus eſt, intelligitur. Sic cùm homo ſine articulo dicitur, *get.*
homo quiſpiam deſignatur: quando verò articulus accedit, vnicum atque ſingularem homi-
nem denotat. Ideò videmus filium hominis articulo ad vtrunque nomen præpoſito, pro ſal-
uatore noſtro proferri, vt ſit ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, quando ſe ſolum ab infinita multitudine ve-
lit ſignificare. Hæc cùm ita ſe habeant, quomodo intelligendum eſt, *In principio erat* ὁ λόγος
illud verbum, cùm huic nomini, verbum, articulus ſit adiectus? Greg. Nanzanzen. orat. 4. de Greg. Nazanz.
Theolog. Porrò filius Verbum dicitur, ὅτι πρὸς τὸν πατέρα οὕτως ἔχει ὡς πρὸς νοῦν λόγος
quia ita ſe habet ad patrem, vt ſermo ad mentem, non modò propter generationem paſſionis *Filius pa-*
omnis expertem, verumetiam propter coniunctionem ipſius cum patre, vimque enunciatri- *terna na-*
cem: fortaſſe etiam, quia eodem modo ſe ad patrem habet, quo definitio cum definito. Nam *tura decla-*
hoc quoque λόγος dicitur. Qui enim filium cognouit, ait Chriſtus (Ioan. 4. hoc enim ſi- *ratio.*
gnificat illud, Qui vidit) patrem quoque cognouit. Ac breuis & compendioſa faciliſque pa-

ternæ naturæ declaratio filius eſt. Omnis enim fœtus progenitorem ſuum tacita quadam F
voce prædicat. Quòd ſi quis etiam, quia rebus omnibus inſit, λόγον vocari contendat, à
ratione non aberrabit. Quid enim in rerum natura eſt, quod non vi verbi coagmente-
tur & conſeruetur? Auguſt. ſerm. 38. de verbis Domini. Eſt enim verbum, forma quæ-
August. dam non formata, ſed forma omniũ formatorũ, forma incommutabilis, ſine lapſu, ſine defe-
Verbum ctu, ſine tempore, ſine loco, ſuperans omnia, exiſtens in omnibus, & fundamentum quod-
diuinum dam in quo ſint, & faſtigium ſub quo ſint. Dictum eſt enim ipſum verbum ſapientia
quale. Dei. Habemus autem ſcriptum, Omnia in ſapientia feciſti. Clemens Alexandr. lib. 1.
Clem. Paid. cap. 11. & Orat. adhort. ad Græcos. Adeò vt ex hoc apertum ſit vnum, ſolum, ve-
Alexan. rum, bonum, iuſtum, imaginem & ſimilitudinem patris filium Ieſum, Verbum Dei,
eſſe noſtrum paidagogum, cui nos Deus tanquam pater beneuolus filios commendauit.
Theoph. in Ioan. Et eius quidem gratia ipſum vocauit Verbum, vt diſcas, quòd ſicut G
Theoph. verbum gignitur ex mente ſine paſſione: ita & hic à patre natus eſt abſque vlla affectio-
ne. Vel aliter, ideò Verbum appellauit, quia paterna nobis annunciauit, quemadmo-
dum omne verbum mentis voluntates annunciat. Baſil. hom. in initium Ioan. Verbum
Baſil. enim, quia imago eſt genitoris, totum in ſe genitorem oſtendit, nulla illinc parte dedu-
Verbum i- cta: ſed & affectionis expertem patris generationem tibi proponit: nam & verbum no-
mago Pa- ſtrum mentis fœtus eſt, qui citra affectionem generatur. Neque enim ſecatur, neque
tris. diuiditur, neque fluit mens ipſa, ſed in propria conſtitutione tota manens, totum ver-
bum & abſolutum producit: & progreſſum verbum omnem genitoris ipſius mentis poten-
tiam in ſeipſo complectitur. Gregor. Nyſſen. catech. mai. cap. 1. Sed etſi noſtrum Deique
Greg. Nyſſ. verbum ſimilitudine quadam intelligatur, inde tamen ad altiorem conſiderationem tranſ-
ferri oportet. Nam verbum naturà correlatiuum eſt, quemadmodum cætera quoque om-
nia. Vis enim quædam, & vita, & ſapientia rebus humanis ineſt. Neque tamen eſt quòd
Verbum quiſquam ex hac nominis communione Deum huiuſmodi vita, vel potentia, vel ſapien- H
natura cor- tia præditum eſſe autumet: quin potius huiuſmodi nominum ſignificationes ad noſtræ na-
relatiuum turæ modulum demittuntur. Cùm enim corruptioni obnoxia & infirma natura noſtra ſit, cô
eſt. fit, vt vita quoque breui, potentia inſtabili, & verbo infirmo donati ſimus. At filius Dei licet
Verbum dicatur, non tamen ad noſtri ſimilitudinem in nihilum euaneſcit. Thom. Aquin.
Thomas lect. 1. in 1. cap. Ioan. Ita verbum diuinum differt à verbo noſtro in tribus. Prima differen-
Aquin. *In quibus* tia eſt, ſecundum Auguſtinum, quia verbum noſtrum prius eſt formale quàm forma-
verbũ di- tum. Nam cùm volo concipere rationem lapidis, oportet quòd ad ipſam ratiocinando
uinũ dif- perueniam, & ſic eſt in omnibus quæ à nobis intelliguntur. Niſi fortè in primis princi-
fert à ver- piis, quæ cùm ſint ſimpliciter nota, abſque diſcurſu rationis ſtatim ſciuntur. Et inde
bo noſtro. eſt, quòd in anima noſtra cogitatio eſt, per quam ſignificatur ipſe diſcurſus inquiſitio-
Prima dif- nis, & verbum quod iam eſt formatum, ſecundum perfectam contemplationem ve- I
ferentia. Aug ſer. ritatis. Sic ergo verbum noſtrum prius eſt in potentia quàm in actu. Sed verbum Dei
38. de verb. ſemper eſt in actu, & ideò nomen cogitationis Verbo Dei propriè non conuenit. Au-
Domini. Idem. guſt. lib. 15. de Trinit. cap. 16. Quapropter ita dicitur illud Dei verbũ, vt Dei cogitatio non
dicatur, ne aliquid eſſe quaſi volubile credatur in Deo, quod accipiat, nunc recipiat for-
mam, vt verbum ſit, eamque poſſit amittere. Thom. Secunda autem differentia eſt,
Thomas. quòd verbum noſtrum eſt imperfectum, verbum autem diuinum perfectiſſimum eſt.
Secunda Nec enim poſſumus omnes noſtras conceptiones vnico verbo exprimere: in Deo autem
differẽtia. non ſic. Cùm enim intelligat & ſeipſum, & quicquid etiam intelligit per eſſentiam ſuam
vno actu, vnicum verbum diuinum eſt, expreſſiuum totius quod in Deo eſt, non ſolùm
perſonarum, ſed etiam creaturarum. Auguſt. lib. 15. de Trinit. cap. 15. Sed & nónne
Auguſt. multa dicimus quæ neſcimus? Falſum eſt ergo iſto modo verbum noſtrum, non cùm K
Tertia dif- mentimur, ſed cùm fallimur. Verbum autem illud quod Deus eſt, hoc non poteſt. Sed
ferentia. nec hoc nobis eſt eſſe quod eſt noſſe. Multa quippè nouimus, quæ per memoriam
quodammodò viuunt, ita & obliuione quodammodò moriuntur: atque ideò cùm illa
iam non ſint in notitia noſtra, nos tamen ſumus: & cùm ſcientia noſtra animo lapſa
perierit à nobis, nos tamen viuimus. Thom. Aqui. Atqui verbum diuinum eiuſdem eſt na-
Thom. turę cum Deo, & ideò eſt aliquid ſubſiſtẽs in natura diuina. Damaſcenus lib. 1. de fid. orthod.
Damaſce- cap. 6. Semper enim habet ſuiipſius Verbum ex ſe genitum, viuens, intimè ſubſiſtens, abſolu-
nus. tum, non extra ipſum vt ſeparabile euagans, ſed in ipſo ſemper immanens. Vbi enim erit, ſi
extra ipſum gignitur? Atqui quoniã naturæ noſtræ tẽporalis eſt conditio, & facilè diſſolu-
bilis, hanc ob cauſam & verbum noſtrum ſubſiſtentiam non retinet. Thom. Nam ratio
Thomas. intellecta

A intellecta, quã intellectus videtur de aliqua re formare, habet eſſe intelligibile tantùm in anima noſtra. Intelligere autem in anima noſtra, non eſt idem quod naturale animæ, quia anima non eſt ſua operatio. Et ideò verbum, quod format intellectus noſter, non eſt de eſſentia animæ, ſed eſt accidens ei. In Deo autem idem eſt intelligere & eſſe, & ideò Verbum diuinum non eſt accidẽs, ſed pertinet ad naturam eius. Vnde oportet quòd ſit ſubſiſtens, quia quicquid eſt in natura Dei, eſt Deus. Ex his cõſequitur, quòd Verbũ propriè loquendo ſemper perſonaliter accipitur in diuinis, quódque ſit ſimilitudo eius à quo gignitur, cũ non priùs fuerit formale quàm formatum, ſed ſemper in actu: ſit & conſubſtantiale & coæquale patri, cùm ſit perfectum, & totius illius eſſentiæ expreſſiuum. Theoph. Oſtendit inſuper coæternum eſſe patri filium. Sicut enim dici nequit mentem aliquando eſſe ſine verbo, ita neque patrem & Deũ abſque filio. Thom. Et quemadmodum conſilium & ſapientia, ſeu verbum interius conce-

Cur Verbũ noſtrum aliquid eſſe ſubſiſtẽs nõ poteſt. *Cõcluſio ſu prædictorũ.* Theoph. *Verbum patri coæternum.*

B ptum, ſi in lucem emittitur, mentis proles nuncupatur: & in qualibet natura, quicquid coëſſentiale procedit, eius à quo procedit, filius dicitur: efficitur vt Verbum per omnia ſimile & eiuſdem naturæ cum patre, dicatur & propriè filius eius, & illa eiuſdem productio generationis nomen ſortiatur. Chryſoſt. hom.1. in Ioan. Et quidem conſultò Verbum ipſum, & non Dei filium nuncupauit in ipſo ſui Euangelij initio. Cùm enim nos docturus eſſet, hoc Verbum vnigenitum eſſe Dei filium, ne paſſibilem quiſpiam naturam ſuſpicaretur, præoccupata Verbi appellatione omnem aufert ſuſpicionem. Inde enim & filium, & nulli paſſioni ſubiectum ſignificat. Auctor. Sed & nomen Verbi magis explicat Chriſti reſpectum ad patrem, & ad nos. Auguſt. lib. 2. 83. quæſtion. q. 63. Ex quo fit, vt licet dictio λόγος Latinè rationem & verbum ſignificet, hoc tamen loco meliùs verbum interpretemur, vt ſignificetur non ſolùm ad patrem reſpectus, ſed ad illa etiam, quæ per Verbum facta ſunt, operatiua potentia. Ratio autem, etſi

Thom. *Verbũ mentis eſt proles.* Chryſoſt. *Cur Ioãnes Chriſtum non Dei filium, ſed Verbũ nũcupauit.* Auguſtin.

C nihil per illam fiat, rectè ratio dicitur. Clemens Alex. lib. 1. Paid. cap. 7. Veritas autem, quæ eſt gratia patris, eſt æternum Verbi opus: & non dicitur dari, ſed per Ieſum fieri, ſine quo factum eſt nihil. Nam & Moſes propheticè perfecto cedens paidagogo, nempè Verbo, & nomen & paidagogiam prædicit, & populo commendat paidagogum, præceptis ei obedientiæ traditis. Prophetam, inquit, vobis ſuſcitabit Deus, tanquam me de fratribus veſtris: per Ieſum Naue filium, Ieſum Dei ſignificans. nomen enim Ieſu, quod in lege prædicabatur, erat adumbratio Domini. Subiungit itaque, quod vtile futurum erat conſulens, Ipſum audietis. Auctor. Itaque cùm filius Dei ad hoc potiſſimùm in mundum veniſſet, vt patris voluntatem manifeſtam faceret, Verbi potius nomine, quàm filij munus hoc eius Ioannes ſignificauit. Theoph. Comment. in Ioan. Nam & ideò Verbum ipſum appellauit, quia paternè nobis annunciauit, quemadmodum omne verbum mentis voluntates annunciat. Chryſoſt. hom. 1. in Ioann. Verùm

Clem. Alex. *Verbi fuit manifeſtare voluntatem patris.* Theophil. Chryſoſt.

D quonam pacto nulla habita patris mentione, de filio ſermonem aggreditur? Quia omnibus patrem eſſe conſtabat, ſi non vt patrem, ſaltem vt Deum: vnigenitus autem ignorabatur. Quare haud immeritò ad eius cognitionem à principio ſtatim feſtinauit, vt neſcientibus eum oſtenderet. Præterea neque patrem in filij mentione ſubticuit: & cognoſce quæſo ſpiritualẽ ſapientiam. Nouit homines antiquitùs præ omnibus maximè Deum & venerari, & aſſerere: idcircò hinc principium fecit. Et proſequens, Deum inquit eſſe, non qualem Plato, qui alterum mentem, alterum animum eſſe profitetur: hæc enim à diuina & immortali natura, quæ nihil habet nobiſcum commune, longè abſunt: ſed ſeceſſit communicatione ad creaturam, ſecundum ſubſtantiam dico, non ſecundum habitudinem. Auctor. Expedita verò ipſius Verbi ſignificatione, videndum quid huic Ioannes tribuat, & quæ de illo prædicet: quid principiũ, & quid eſſe in principio. Ex ipſo enim Euangelij initio multi confutantur errores. Fulgentius

Cur nulla facta mentione patris Ioannes ſtatim de filio ſcribit. *Verbi ſignificatione expedita, quid hic cognoſcendũ ſit.*

E lib. 1. ad Thraſimundum cap. 6. Nam cùm dicitur, *In principio erat*, & apud Deum erat, & Deus erat: his tribus Euangeliſtæ ſententiis & ſempiterna Verbi natiuitas, & perſonalis incõfuſa proprietas, & indiſcreta ſubſtantialis vnitas patris filijq́; monſtratur. Vt in Verbo caro facto, & habitante in nobis, quod *in principio erat* ſempiternitatis agnitio ſuſpicionem ſuſceptæ natiuitatis auferret: quod, *apud Deum erat*, perſonæ vtriuſque inconfuſa proprietas, vnionem Sabelliani erroris excluderet: quod autem *Deus erat*, eſſentialis nominis veritas, vnitatem ſubſtantiæ genitoris genitique monſtraret. Origen. tom. 1. Comment. in Ioan. Porrò hãc vocem principij multa ſignificare, non tantùm Gentiles fatentur, ſed & diuini ſermones. Eſt namque principium aliud tranſitus, quod ad viam pertinet, & longitudinem, vt hæc verba declarant, Via bonum principium eſt facere iuſta. Rurſus eſt principium aliud generationis, quod videri poteſt in hoc dicto: (Iob. 40.) Hoc principium figmenti Domini factum, vt illudatur ei ab Angelis eius. Eſt & principium ex quo, vnde tanquam ex præexiſtenti materia oriantur a-

Fulgẽtius. Origenes. *Principij multiplex acceptio.*

lia, quod maximè exiſtimant illi qui materiam ingenitam aſtruunt. Eſt & principium ſecundum formam. Sed & duplex eſt principium diſciplinæ, alterum naturâ, alterum reſpectu noſtri. Eſt principium actionis ſeu finis. Iam cùm tot nobis ſuccurrant principij ſignificata, quærimus de quo intelligi oporteat illud, *In principio erat Verbum.* Perſpicuum eſt ſumi non poſſe pro principio tranſitus viæ & longitudinis. Liquet autem quòd neque de principio generationis. Auctor. Diſputat demum Origenes, num de ipſo Dei filio id intelligi poſſit, cùm ſit principium omnium creaturarum, per quod & à quo ſunt omnia: dicat ipſe ſe principium. Interrogantibus enim Iudæis, Tu quis es? reſpondit, Principium. Reſultare tandem hanc ſententiã, *In filio erat Verbum*, non velut diuerſa, ſed eadem: vt ſi quis diceret ipſum eſſe principium, adinſtar ſcilicet huius ſubſequentis pronunciati, *In Deo vita erat:* cùm tamen Deus & ipſe Chriſtus vita ſit, ſicut & alibi ait: Ego ſum via, veritas, & vita. Cyrillus autem Alexandrinus & Gregorius Nyſſenus (lib. de fide.) principij nomen de patre intelligi poſſe ſcribit. Cyrillus li. 1. in Ioan. cap. 1. Dicitur enim filij principiũ in ſcriptura, nulla prorſus alia ſignificatione, quàm vt ex quo. Quod Pſalmiſta de ſecundo ſaluatoris noſtri aduentu, Spiritus ſancti gratia commotus oſtendit, filio dicens: (Pſal. 109.) Tecum principium in die virtutis tuæ, in ſplendore ſanctorum tuorum. Dies enim virtutis filij illa eſt, in qua orbem terræ iudicaturus, merita ſingulis ſecundum opera ſua retribuet. Venturus autem ſic eſt, vt & ipſe in patre, & pater in ipſo: ita æternum illi principium pater eſt, ſola (vt diximus) illa ſignificatione, vt ex quo, quoniam ex patre eſt. *In principio*, inquit, *erat Verbum.* Multa nobis atque varia vndique veritatem dogmatum indagantibus, principij ſignificatio ſubiicit. Rectè namque ſaluator dicit: Scrutamini ſcripturas, quia in ipſis vos putatis vitam æternam habere, & ipſæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me. Beda Expoſit. in Ioan. cap. 1. Si enim filius principium eſt, qui habet patrem: quanto faciliùs Deus pater intelligẽdus eſt eſſe principium? Sic pater quidem erit principium, lumen, & Deus: filius verò Deus de Deo, lumen de lumine, & principium de principio. Baſilius lib. 1. Euerſ. in Eunomium. Eſt enim quædam ordinis ſpecies, non ex noſtra poſitione cõſiſtens, ſed ad naturæ conſequentiam contingens, velut igni ad lucem quæ ex ipſo eſt. In his enim priorem cauſam dicimus, poſterius verò id quod ex ipſa eſt, non interuallo hæc inter ſe diſparantes, ſed ratione cauſam priorem cauſato intelligentes. Auctor. Eo quidem modo quidam ex Scholaſticis Patrem principium originis filij cenſent, nulla tamen admiſſa temporis inter vtrumque diſtantia, cùm filius vt coëſſentialis, ita & patri coæternus ſit. Tertull. lib. aduerſ. Hermogenem. Poſſunt & aliter principium interpretari. Nam & in Græco principij vocabulum, quod eſt ἀρχὴ, non tantùm ordinatiuum, ſed & poteſtatiuũ capit principatum. Vnde & ἄρχοντες dicuntur Principes & magiſtratus. Auctor. Si hanc interpretationem ſequamur, idem erit, ac ſi diceremus, In principatu, & ſumma poteſtate Verbum fuiſſe. aut recurret ad præcedentem ſententiam, ſi per principatũ Patrem intellexerimus, ſicut & ſtatim eundem Dei nomine implicat, vt in patre filium fuiſſe aſſerat. Hic enim ſumma maieſtas eſt, & principium. Athanaſ. Orat. in Arianos, de eo, Deus eſt Verbum. Poterit enim & ad iſtum modum dici, Vnum eſſe principium deitatis, non duo: vnde propriè monarchia vnius dominatus haberi debet. Ex ipſo deinde principio per naturam exiſtit filius, qui eſt Verbum: non quaſi alterum principium ſeorſim ſubſiſtens, neque aliundè genitus, ne ratione ſecundi, duo principia, pluriúmque principatus oriantur: ſed vnius principij ſuus propriúſque filius, propria ſapientia, proprium verbum, ex ipſo principio ortum habens. Tertull. lib. aduerſ. Hermog. Eſt autem principium non originis modò, ſed & ordinis. Nos autem vnicuique vocabulo proprietatem ſuam vindicamus, principium initium eſſe, & ita competiſſe, ita poni rebus incipientibus fieri. Ita principium inceptionis eſt verbum, non alicuius ſubſtãtiæ nomen. Sic Moſes dicit, nõ *ex principio*, quaſi ex materia, ſed In principio fecit Deus cœlum & terram. Sic enim Euangelium, In principio, inquit, erat ſermo, in quo principio ſcilicet fecit Deus cœlũ & terram. Chryſoſt. hom. 1. in Ioan. Itaque ſi quis eum, qui ex littore ciuitates, oras, portúſque cõſpicatus ſit, in medium poſtmodùm pelagus proueheret, priorũ conſpectu amoto, in nullum certum obiectum, ſed in infinitum eius demittit intuitum: ſic Euangeliſta ſupra omnem nos creaturam ad cœleſtia erigens, erectum oculum dimittit, nullo fine, vt arcana illa aſſequamur, nobis adhibito, quippè qui nullus eſt. Aſcendens igitur ad Verbum quod in principio erat, hoc inquirit principium: quum ſemper eius mentis aciem magis perſtringat, non habet vbi rationi innitatur: ſed intentè ſuſpiciens, cùm ceſſare nequaquam ab inquirendi labore poſſit, ruſus ad inferiora deſcendit. *In principio* enim *erat Verbum*, nihil aliud, quàm quòd ſemper ſit, ſignificat. Ecce veram Philoſophiam, & diuina dogmata, non qualia Gentilium, qui tempora & Deos

Verbũ principium, & in principio. — *Greg. Nyſſ.* — *Cyrill. Alex.* — *Beda.* — *Baſilius.* — *Quis ordo ſit in diuinis.* — *Principium originis.* — *Tertull.* — *Principium poteſtatiuum.* — *Athanaſ.* — *Tertull.* — *Principium ordinis.* — *Chryſoſt.*

F G H I K

A Deos, hos antiquiores, illos iuniores poſuerunt: ſed nihil tale in religione noſtra. Idem hom. 3.in Ioan. Hoc Paulus his verbis manifeſtauit: Neque principium dierũ, neque finem habens. (Hebr.7.) quibus verbis & principio & fine carere planè demonſtrauit. Sic enim de Patre Propheta dicit: (Pſal.89.) A ſeculo & vſque in ſeculum tu es? Nunquid ei terminum aliquem his verbis præſcripſit? Nequaquam, ſed eius ſignificat æternitatem. Itidem hoc in loco intelligi neceſſe eſt, quippè cùm nullum ei terminum conſtituat, neque dicat principium habuiſſe, ſed *In principio erat.* Hinc tibi ſuadet, vt filium ſine principio intelligas. Theodoretus dialog.2. Inconf. Etenim quod eſt, In principio eſſe, contrarium eſt, eſſe ex Abraham, aut creatum proauum, aut atauum habuiſſe. Auctor. Licet enim Chriſtus ſit filius Abraham, non tamen eius naturæ reſpectu, qua in principio erat. Alexander Alex. Epiſt. ad Alexand. Conſtantinop. (legitur apud Theodor. lib.1. hiſt. Eccleſ. cap.4.) Itaque Ioannes ſanctiſſimus, cùm illud *erat*,

Idē Chryſoſtomus. *Filius Dei ſine principio tēporis.* *Theodoretus.* *Alexander Alex.*

B quod eſt Verbi Dei proprium, immenſum eſſe, & longè ſupra mortalium captum & cogitationem poſitum animaduerteret, eius generationem eloqui noluit, immò verò ne auſus quidem eſt verbis, literis eiſdem, ac ſyllabis compoſitis gignẽs & genita nominare: non quòd Verbum Dei ingenitum ſit (nam ſolus pater eſt ingenitus) ſed quòd ineffabilis filij Dei ſubſiſtentia, non modò ſolertem intelligentiam Euangeliſtarum, verùm fortaſſè etiam Angelorum comprehenſionem ſuperat. Itaque, meo quidem iudicio, ne quidem inter pios numerandi ſunt, qui in iſtarum rerum inquiſitionem intrare non dubitant, ſpreta relictáque illa ſententia: Altiora te ne quæſieris, & ſublimiora ne ſcruteris. Quòd ſi cognitio aliarum rerum, quæ ſunt ſine dubio his longè imperfectiores, comprehenſionem fugiat humanam: quales ſunt illæ, de quibus Paulus loquitur (1.Cor.2.) Quas oculus non vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcenderunt ea, quæ præparauit Deus diligentibus ſe: quales ſunt præterea ſtellæ, quas

In curioſas de Verbo diuino quæſtiones.

C Deus negauit Abrahamo poſſe numerari: qualis deniq; eſt arena maris, & ſtillæ pluuiæ? Quid eſt ergo quòd quiſquam, niſi inſanus & mente captus, Verbi Dei ſubſiſtentiam curioſè peruestigare moliatur? Hilarius li.2. de Trinit. Æſtuo igitur, hebeſco, & vnde incipiã neſcio. Neſcio enim quando natus ſit filius, & nefas eſt mihi neſcire quòd natus ſit. Quem imprecer? Quem implorem? Ex quibus libris ad tantarum difficultatum enarrationem verba præſumam? Euoluam omnem Græciæ ſcholam? Sed legi. Vbi ſapiens, vbi conquiſitor huius ſeculi? In hoc ergo ſophiſtæ mundi, & ſapientes ſeculi muti ſunt: ſapientiam namque Dei reprobauerunt. Scribam ergo legis conſulam? Sed ignorat, quia ei crux Chriſti ſcandalum eſt. Piſcator egens, ignotus, indoctus, manibus lino occupatis, veſte vuida, pedibus lino oblitis, totus è naui ipſe nos edocebit. Quærite & intelligite, circunſpicite vtrum mirabilius fuerit mortuum excitaſſe, an imperito ſcientiam doctrinæ iſtius intimaſſe. Ait enim piſcator: *In principio erat Verbũ.*

Hilarius. *Incõprehẽſibilis Verbi generatio.*

D Quid eſt illud, *In principio erat?* Tranſeuntur tempora, tranſcenduntur ſecula, tolluntur ætates: pone aliquid quod voles, tua principium opinione: non tenes tempore. *Erat* enim. Reſpice ergo ad mundũ, & intellige quòd de eo ſcriptum ſit, In principio fecit Deus cœlum & terram. Fit ergo in principio, quod creatur, & ætatem continens, quod in principio continetur, vt fieret. Meus autem piſcator, illiteratus, indoctus, liber à tempore eſt, ſolutus à ſeculis, vicit omne principium: erat enim quod eſt, neque in tempore aliquo concluditur vt cœperit, quod erat potius in principio, quàm fiebat. Anaſtaſ. Antioch. lib.1. de dog. fid. Quemadmodũ igitur mens, quantolibet nixu contendat ſemper ad ſuperiorũ perceptionem, nunquã apprehendet illud principiũ, omninò enim deprehendet hoc principiũ ſeipſo anterius: itidẽ impoſſibile eſt trãſcẽdere illud, *Erat.* ſiquidẽ ante omnia, ſemper tibi occurrit ſuperius illud ἦν, erat. Nã & principiũ anteuertit ei quod extremũ eſt, nulli cõcedens præ ſe primas partes. Si enim principiũ eſt,

Anaſt. Antio.

E iam nulli fuerit ſecundũ. Quod item ſecundũ eſt, non iam eſt principium. Si igitur Verbum erat in principio, neceſſe vt & Verbũ contempleris, & principiũ in quo illud erat? Theodoretus lib.5. diuin. decret. cap. de filio. Qui enim erat, ſemper erat. Non enim dixit, In principio factus eſt, vel In principio creatus eſt: ſed, Erat in principio. Ambroſ. lib.2. de incarnationis dominicæ ſacramento, cap.3. Nondum erat cœlum, quando in principio erat Verbum. Nam etſi cœlum habet principiũ, Deus non habet. Denique in principio fecit Deus cœlum & terram. Aliud eſt, Fecit, aliud eſt, *Erat.* Quod fit, incipit: quod *erat*, principium non accepit, ſed præuenit. Cyril. Alexandr. lib.1. cap.1. in Ioan. Quid igitur ad hæc, qui nouiſſimum nobis filium ita eſſe prædicant, vt nec Deus eſſe credatur? Auctor. Aut quid Seruetiani, qui ipſum filium Dei eſſe cœpiſſe contendunt, poſtquàm è Virgine natus eſt: quaſi nõ ante omnia ſecula, immò & ab æterno fuerit? Cyrillus. Non erit tibi Deus recens, ſcriptura clamat (Pſalm.80.) Quomodo autem non erit recens, ſi nouiſſimis temporibus natus eſt? Quomodo etiam non

Verbi æternitas colligitur ex dictione Erat. *Theodor.* *Ambroſ.* *Cyrill. Alexand.* *Cyrill.*

mentiebatur, dicens ad Iudæos (Ioan.8.) Amen dico vobis, antequàm Abraham fieret, ego F
ſum. Neminem enim fugit multis ſeculis poſt Abraham, à ſanctiſſima Virgine Chriſtum natum fuiſſe. Quòd ſi *in principio erat*, quæ mens poterit vnquam vltra illud *erat* conuolare? Meritò igitur ſtupore perculſus clamat Eſaias, (cap. 53.) Generationem eius quis enarrabit?

Principium tempore nullum in Verbo.

Principium ſanè temporis nullo modo poſſumus in vnigenito filio Dei intelligere. Qui enim ante cuncta ſecula eſt, eius æterna ſubſtantia eſt. Præterea, cùm ad exitum peruenire diuina recuſet natura (eodem enim ſemper ſe modo habet, iuxta illud, Pſal.101. Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient) à quonam principio temporis ſpaciis menſurato filius incipiet? Principium enim temporis quantitate ſignificatum, nunquam in ſeipſo ſic eſſe, immò nec intelligi quidem poteſt, vt finem & exitum ſuum non reſpiciat. Quaſi enim ad finem principiũ dicimus. Sic in profundiſſimam, atque incomprehenſibilem generationẽ, *erat* iſtud, cogitantis ſententiam adducit. Auctor. Quodcunque enim principium aſſignaueris ſeu temporis, or- G
dinis, numeri, quantitatis: ſemper fuiſſe Verbum conſequetur. Quòd ſi erat in ipſo rerum omnium principio, conſequitur nec ipſius eſſe principium aliquod temporis, ſed ipſum æternum eſſe. Quòd ſi quis obiiciat filiũ non poſſe coæternũ eſſe patri, cùm nec hoc locũ habere inter homines dici poſſit.

Thomas.

Reſpõdetur Arianorũ obiectioni, & probatur filius Patri coæternus.

Thomas lect.1. in cap.1.Ioan. Dicendum principium originis prius eſſe duratione inter creata, eò quòd ex ſe ortum ducit, propter tria. Primò quidem, quia principium illud præcedit tempore actionem, qua producit rem, cuius eſt principium: vt homo priùs eſt, quàm gignat filium. Secundò, quia cùm actio ſucceſsionem habeat, & ideò etiamſi ſimul cum agente incipiat, actionis tamen terminus eſt poſt agentem: vt quamuis ſtatim atque ignis generatus eſt, ſurſum tendit, & tamen priùs ignem eſſe, quàm ſurſum ferri contingit, cùm motus, quo ſurſum tendit, quodam tempore menſuretur. Tertiò, quia ex voluntate principij determinatur initium durationis eius quod eſt in principio: ſicut ex voluntate Dei de- H
terminatur initium creaturæ: vnde priùs fuit Deus, quàm creatura. Nihil autem horum trium in generatione diuini Verbi inuenitur. Non enim Deus priùs erat quàm Verbum generaret. Nam cùm generatio Verbi nihil aliud ſit quàm intelligibilis conceptio, ſequeretur quòd Deus eſſet priùs intelligens, quàm in actu, quod eſt impoſſibile. Sed neque ipſa Verbi generatio ſucceſſiua eſſe potuit: alioquin diuinum Verbum priùs fuiſſet informe quàm formatum: ſicut accidit in nobis, qui cogitando, verba formamus. Sed neque pater ſua voluntate initium durationis filio ſuo præſtituit: quia Deus pater non generat filium ſuum voluntate, vt dixerunt Ariani, ſed naturà. Deus enim pater ſeipſum intelligendo, Verbum concipit, & ideò non antè fuit Deus pater quàm filius.

Cyrill.

Argumẽta à ſimili, probantia filiũ Patri coæternum eſſe.

Cyrill.lib.1.in Ioan.cap.1. Quomodo enim erit ſol ſplendore priuatus? Auctor. Eſt enim filius ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius. Nec priùs fuit ſol ſuo ſplendore: etſi aliud ſit ſplendor, & aliud ſol. Cyrill. Ignis verò quomodo erit calore carens: I
vel calor vnde manabit niſi ab igne, aut ab alio forſan, non procul à qualitate ignis diſiecto? Auctor. Quinetiam ipſa ſplendoris è ſole generatio impaſſibilis eſt, & impaſſibilem Verbi à patre generationem deſignat. Et ſicut neque ſol eſt ſplendor, ita neque filius pater eſt: differunt enim ratione hypoſtatica.

Cyrillus.

Thomas.

Hoc tandem Ioannes explicat, inconfuſam aſſignans perſonarum patris & filij proprietatem. *Et verbum*, inquit, *erat apud Deum*. Thom. Quid ſit Verbũ, & quid principium, iam expoſitum eſt.

Quid ſignificet apud Deum.

Nunc ergo duo hæc conſideranda ſunt, quæ in ſecunda clauſula ponuntur, quid hic *Dei* nomine, quid item præpoſitione *apud* intelligat. Itaque imprimis ſciendum eſt, quòd hoc nomen *Deus* ſignificat diuinitatem, ſed in ſuppoſito & concretè: Deitas autem ſignificat naturam & maieſtatẽ illam diuinã in abſtracto & abſolutè: vnde fit, vt nõ poſſit ſupponi pro perſona, ex naturali virtute & modo ſignificandi. Hoc verò habet dictio *Deus*, vt pro aliqua diuinarum perſonarũ ſupponi poſſit: ſicut nomen *homo* ſuppoſitum K
humanitatis deſignat.

Dei nomen pro perſona patris.

Auctor. Itaque ſi ad tres homines aliqua actio referenda ſit, de qua ſermo fuit, cuius hic ſit agens, ille patiens, & ille ad actionem medius, concurrens, & auxiliaris fuerit, vt ſi curatum Ariſtotelem à Socrate auxilio Platonis ſignificare voluerimus, nõ expreſsis perſonarũ nominibus, ſed illo generali & cõmuni *homo*, quod pro indiuiduo ſupponat, hoc, illo, & illo: & dicamus hominẽ curatũ ab homine, beneficio ſeu auxilio hominis: neceſſe eſt profectò, cùm ad tres illos tãtùm noſtra ſentẽtia referatur, vt qui hoc audierit, & nouerit hæc de illis dici, ſciat autẽ de Ariſtotele prædicari quòd curatus ſit, de Socrate quòd ipſum curauerit, de Platone quòd auxilium Ariſtoteli curando præſtiterit: non dubitet hoc propoſitũ, Ariſtoteles curatus eſt ab homine, hominem ſupponere pro Socrate.

Hominis nomen pro certo homine.

Ita in diuinis conſidera, dictionem *Deus* ſupponere modò pro patre modò pro filio, modò pro Spiritu ſancto: diſcerni autem quem ſignificet ex attributis, ſeu adiecto illo quod inſeritur. Vt ſi quis dixerit Deum

gigni

A gigni à Deo, non erit nobis dubium, quin Deum genitum & Deum genitorem diſtinguat. Et quidem vulgaris hic eſt loquendi modus, vt ſi quis nouerit apud Platonem ſæpius diuertere Socratem, roget autem vbi eſt Socrates, & reſpondeatur, eſſe apud hominem, facilè intelliget hominis nomine Platonem deſignari: ita cùm credamus filium à patre inſeparabilem, & ab eo genitũ ab æterno, audiamus autẽ ipſum eſſe apud Deũ, nemini dubiũ erit Dei nomine Patrẽ intelligi. Et ne fore aliquẽ, qui participatione Deus nũcupetur, quales olim Moſes, Prophetæ, & iuſti, apud quẽ recubuerit Verbũ: aut de verbo dici putemus, id eſt, reuelatione, præcepto: Euãgeliſta prudẽter articulum præmiſit vtrique dictioni verbi, dicẽs, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, *Et Verbum illud erat apud illum Deum*: illũ nimirũ æternum, omnipotentẽ, infinitum, & ineffabilem. Baſil. hom. in Ioan. initium. Dici enim poſſet, Vbi erat Verbum (antequàm formarentur omnia, cùm iam eſſet in principio ipſo?) Non in loco. non enim continentur in loco, quæ circunſcribi nõ poſſunt. At vbi erat? Apud Deũ. Neque pater in loco,

Baſil.

B neque filius in ambitu aliquo ac circunſcriptione, ſed infinitus pater, infinitus filius. Sed & admirare exactam vniuſcuiuſque vocis certitudinem. Non dixit, In Deo erat Verbum, ſed apud Deum, vt proprietatem ſubſiſtentiæ proponeret ac declararet. Non dixit, In Deo, vt ne confuſioni ſubſtãtiæ occaſionẽ daret. Nam & illorum maligna eſt blaſphemia, qui miſcere omnia conantur, & vnum ſubiectum dicũt, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum: verum appellationes differentes de vna re dici. Thomas lect. 1. in. 1. cap. Ioan. Nam ſicut *in* ſignificat quãdam coniunctionẽ intrinſecam, ſic præpoſitio *apud* extrinſecam coniunctionẽ importat. Vtrunque autem in diuinis dicimus filium eſſe in patre, id eſt conſubſtantialem ei: & eſſe apud patrem, vt diſcretam ab eo perſonam. Sciendum itaque per præpoſitionem *apud* quatuor ſignificari, quibus quatuor obiectiones excludũtur. Aut enim ſubſiſtentiam ſignificat, ſicut dicimus hominem eſſe apud hominem, & lapidem apud lapidem, quæ ſuppoſito differunt: aut authoritatem in obliquo, vt ſi miles dicatur eſſe apud regem: aut diſtinctionem, non enim propriè

Apud conſubſtãtialitatem dicit.

ſubſtantia hic pro ſubſiſtentia.

Thomas.

C dicitur aliquis eſſe apud ſeipſum, ſed apud aliũ: aut cõiunctionẽ & ſocietatẽ quandã. Apud eos enim eſſe dicimus, quibuſcum viuimus, & communionẽ inijmus. Auctor. Itaque ſi quis ſubſiſtẽtias patris & filij cõfundat, ex his verbis tamẽ aliũ λόγον eſſe, & alium Deũ Patrẽ fateri cogetur. Cyrillus Alexãd. lib. 1. in Ioan. cap. 2. Quum enim apud Deum Verbũ eſſe prædicet, vnum quidem eſſe filiũ, ſubſiſtẽtẽque in ſeipſo, & vnum rurſus Deũ Patrem, apud quẽ Verbũ eſt, apertiſſimè oſtendit. Quomodo enim vnum quod vnum numero eſt, ipſum apud ſeipſum eſſe intelligetur? Præterea, ſi qui eſt filius, ipſe quoque pater eſt: quæ ratio varietatem nominũ induxit? ſi enim nullo modo genuit, quare pater vocatur? Aut quomodo filius dicitur, ſi genitus à Patre non eſt? Hanc enim ſententiam nomina ipſa declarant. Accedit quod beatus Paulus ad Philippenſes, in forma Dei eſſe filium, nec rapina conſecutum vt ſit æqualis Deo, affirmat: nónne igitur neceſſe eſt alium eum eſſe, qui non rapina æqualitatem Dei conſecutus eſt, alium ipſum in cuius forma eſſe cognoſcitur? Saluator quoque

Differentia ſubſiſtẽtiarum.

Cyril. Alex.

Probatur Filius Patri cõſubſtantialis.

D idipſum nobis aperiens, Ioan. 10. Ego, inquit, & Pater vnum ſumus. Niſi enim vterque ſubſiſteret, non Sumus, ſed, Sum vnum ego & Pater, dixiſſet. Nunquam enim de vno, *Sumus*, etiamſi diſrumpantur hæretici, prædicari poterit. Adde quòd ſplendor Patris, quaſi lumen à lumine filius appellatus, (Heb. 1.) quomodo alius quã pater nõ erit? Quod enim ſicut ſplẽdor emanat ab alio, nõ à ſeipſo neceſſariò emanabit. Denique cùm ſe à Patre exiuiſſe dicat filius atque veniſſe, & rurſus ſe ad Patrem proficiſci oſtendat, (Ioan. 16.) quomodo non alia quàm Pater, erit hypoſtaſis? Nulla enim ratio patitur, vt quod ab alio effluxit, ab eo à quo effluxit, non diſtinguatur. Præterea, cũ ait diſcipulis, Euntes docete omnes Gẽtes, baptiſãtes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti: ſi vna hypoſtaſis atque perſona horum nominũ diuerſitate intelligitur, quare non in vnitatem, ſed in Trinitatem baptiſari fideles voluit? Non ſunt ergo idem numero Pater

E & filius: ſed ſubſiſtit vterque, & alter in altero propter identitatem ſubſtantiæ inſpicitur. Origen. hom. 2. in diuerſos. Nam ne quis exiſtimaret, ita in principio Verbum ſubſiſtere, vt nulla ſubſtantiarum (id eſt. ſubſiſtentiarum) differentia intelligatur ineſſe, continuò ſubiunxit, *Et Verbum erat apud Deum*, hoc eſt, Et filius ſubſiſtit cum Patre in vnitate eſſentiæ, & ſubſtantiali diſtinctione. Auctor. Quòd ſi in præpoſitione *apud*, authoritas filij apud Patrem conſideretur, nihil maius meditari poſſumus, quã quòd ipſe ſit λόγος ſapiẽtia & conſilium Patris. Quis conſiliarius eius fuit, inquit Apoſtolus? (Rom. 11.) O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius! Quis enim cognouit ſenſum Domini? Sed filius qui eſt in ſinu Patris, ipſe annũciauit nobis. Ipſe filius, ipſe vnicus, ipſe Patris virtus & verbum: quid ergo quæritur amplius? Ipſe eſt, cui hæc atteſtatur voce è cœlo allata, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi benè cõplacui, ipſum

Origen.

Authoritas Verbi apud patrẽ.

ſtianis, poſt deuictum Simonem Magum, impulſum, vt quæ à Petro audierat, literis com- F
plecteretur: atque ita cauſam dediſſe Euangelio, quod ſecundum Marcum dicitur, conſcri-
bendo. Aiunt autem Apoſtolum Petrum, cùm ex inſtinctu Spiritus ſancti factum hoc
cognouiſſet, delectatum eſſe virorum iſtorum voluntate, & ſcriptum hoc Euangelium
Clemens. Eccleſiis ad legendum authoritate ſua confirmaſſe. Clemens in ſexto Hypotypoſeωn, hi-
ſtoriam hanc ponit. Porrò Marcum hunc primùm aiunt ad Ægyptum miſſum, Euange-
Chryſoſt. lium illic, quod & conſcripſerat, prædicaſſe. Inde fit, vt Chryſoſtomus homil. 1. Operis
perfect. in Matth. ſcribat, Marcum quoque in Ægypto idipſum rogantibus tradidiſſe diſci-
pulis. Ideò etiam Lucas de ſeipſo adiicit, *Viſum eſt & mihi aſſecuto omnia, à principio diligenter, ex ordine tibi ſcribere, optime Theophile.* παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, aſſectato à ſummo
omnia exactè. παρακολουθεῖν enim eſt adeſſe, & ſubſequi, & præſentem eſſe: vt qui indiuiduus eo-
Lucas ſumma diligẽtia in audiendo. rum comes fuerit, qui & ipſi audierant, & miniſtri fuerant ſermonis. Ne quis fortè arbitretur il- G
lum non hac in re ſumma & accurata diligentia, & tenaci memoria vſum, vt ea ordine conſcri-
beret quæ reliquit: nec enim ignorantia lapſus eſt, aut aliquid retulit, quod non ei ſatis notum eſ-
ſet. Noluit ne in minimo quidem hallucinari: omnia, & ab initio, ſeu à ſummo, & diligenter in-
ueſtigans, & requirens: ita vt nihil elapſum ſit, quod non à fide dignis teſtibus accepiſſet. Tertul-
lianus lib. 4. contra Marcionem: Porrò Lucas, inquit, non Apoſtolus, ſed Apoſtolicus: non magi-
Tertull. ſter, ſed diſcipulus: vtique magiſtro minor, certè tanto poſterior, quanto poſterioris Apoſtoli ſe-
Quomodo Lucas à Paulo acceperit, quæ ab his qui viderãt ſe accepiſſe aſſerit. ctator, Pauli ſine dubio. Occurrit autẽ hic Tertullianus quæſtioni, quæ ita moueri poſſet. Cùm
Lucas aſſerat ſe ex his didiciſſe, qui ab initio ipſi viderunt, quomodo igitur à Paulo ſuum Euan-
gelium accepiſſe cenſetur, qui poſt Chriſti in cœlos aſcenſionem ad fidem conuerſus eſt? Sed
reſpondemus, primùm illum vidiſſe Dominum in illo raptu, cùm & loquentem audiret, Saule,
Saule, cur me perſequeris? Vnde ita ſcribit: Nónne & Dominum noſtrum Ieſum vidi? Sed & ab
eodem edoctus eſt. Euangelium, inquit, non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Domi- H
num noſtrum Ieſum accepi. Demum reſpondet Tertullianus, Paulum de Euangelio, quod di-
uinitùs acceperat, cum Apoſtolis, qui & ipſi Dominum viderant, & miniſtri erant ſermonis,
contuliſſe. Siquidem propterea, inquit, Hieroſolymam aſcendit, ad cognoſcendos Apoſtolos &
conſulendos, ne fortè in vacuum cucurriſſet, id eſt, ne non ſecundum illos credidiſſet, & non ſe-
cundum illos euangelizaret. Denique vt cum authoribus contulit, & conuenit de regula fidei,
dexteras miſcuere, & exinde officia prædicandi diſtinxerunt, vt illi in Iudæos, Paulus in Iudæos
& nationes. Igitur ſi ipſe illuminator Lucæ authoritatem anteceſſorem & fidei & prædicationi
ſuæ optauit, quanto magis eam Euangelio Lucæ expoſtulem, quæ Euangelij magiſtri eius fuit
Quis Theophilus. neceſſaria? Cæterùm Theophilus iſte κράτιστος nuncupatur, quod non ſolùm optimum, ſed &
ſtrenuum virum indicat. Ariſtot. lib. 3. Ethicor. ad Nicomach. κράτιστος στρατιώτης, optimus
Ariſtot. Theophil. miles, aut ſtrenuus. Sic Paulus Feſtum nuncupat, vnde & Theophilactus Theophilum iſtum I
primatem aliquem fuiſſe colligit. Et ita quod reliquum eſt, interpretatur, *Vt cognoſcas eorum verborum de quibus eruditus es, veritatem.* Duos, inquit, in hoc ſenſus habeo. Vnus quidem eſt hic.
Priùs te ſine ſcriptis inſtitui, ô Theophile, nunc ſcriptum tibi trado Euangelium, atque ita mẽ-
Cur Lucas ſcripſerit. tem tuam munio, vt ne obliuiſcatur eorum, quæ ſine ſcriptis tradita ſunt. Alter verò, Solemus
nos homines, quando quis nobis ſine ſcripturis loquitur, ſuſpicari ne fortè quid mendacij ad-
mixtum ſit: quando autem etiam ſcribit quæ loquitur, tunc credimus quòd non ſcripſiſſet, niſi
vera ſe dicere confideret. Idcircò & Euangeliſta dicit: Propterea ſcripſi tibi Euangelium, vt ea,
de quibus ſine ſcriptis eruditus es, in maiori ſecuritate conſerues, maiorem fidem nunc habens,
qui adeò de his quæ non ſcripto docui, cõfidam, vt etiam ſcripturis prodere non formidarim.
Attende quod etiam dicit, ἐπιγνῷς, agnoſcas, non ſimpliciter γνῷς, ſcias, hoc eſt, ſecundò ma-
iorem accipias ſcientiam, & fiduciam ac ſecuritatem quòd non mentiar. Poteſt & iſtud ita in- K
Cur & quãdo Ioannes ſcripſerit. telligi, quòd cùm multi Pſeudoapoſtoli falſa proponerent Euangelia, ne his fortè alliceretur, &
deciperetur Theophilus, hanc hiſtoriam contexuerit. Cæterùm vltimus Ioannes Apoſtolus, vt
Hieron. ſcribit Hieronym. Procem. Comment. in Matth. is eſt, quem Ieſus amauit plurimùm, qui ſupra
pectus Domini recumbens, puriſſima doctrinarum fluenta potauit, & qui ſolus de cruce me-
ruit audire, Ecce mater tua. Is cùm eſſet in Aſia; & iam tunc hæreticorum ſemina pullularent
Cherinti, Ebionis, & cæterorum qui negant Chriſtum in carne veniſſe, quos & ipſe in Epiſtola
ſua Antichriſtos vocat, & Apoſtolus Paulus frequenter percutit: coactus eſt ab omnibus penè
tunc Aſiæ Epiſcopis, & multarum Eccleſiarum legationibus, de diuinitate ſaluatoris altiùs ſcri-
bere: & ad ipſum (vt ita dicam) Dei Verbum, non tam audaci quàm fœlici temeritate prorum-
pere. Vnde & Eccleſiaſtica narrat hiſtoria, cum à fratribus cogeretur vt ſcriberet, ita facturum
ſe

A ſe reſpondiſſe, ſi indicto ieiunio in commune omnes Deum deprecarentur: quo expleto reuelatione ſaturatus, in illud proœmium è cœlo veniens eructauit, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Porrò tãtum honoris ſacris Euangeliorum libris primi illi Chriſtiani detulerunt, vt frequenter Chryſoſtom. in ſuis ad populum homiliis notet, pretioſo velamine opertos à quibuſdam magna cum veneratione ſeruatos eſſe: ſed & Cedrenus in Compendio hiſtoriar. ſcribit, Conſtantinum illum magnum Imperatorem aureum Euangeliorum volumen, lapidibus precioſis opertum, admiratione dignum, in magna Conſtantinopoleos Eccleſia repoſuiſſe. Theodorus Lector lib. 2. Collectaneorũ, ſcribit Euangeliũ Matthæi à Zenone Imperatore in loco palatij digniore reconditum fuiſſe. Idem lib. 1. Euangeliorũ volumen igni graſſante oppoſitum tantæ virtutis fuiſſe recenſet, vt & ipſum conſopierit. Gre-
B gor. Nanzanzen. Orat. in laudem Baſilij: Neque verò, inquit, Euangeliſtas idcircò inter ſe pugnare dixerimus, quoniam alij in exponenda Chriſti humanitate plus operæ poſuerunt, alij ad explicandam diuinitatis materiam ſe contulerunt: atque alij ab humana natiuitate, alij ab his rebus, quæ naturam noſtram ſuperant, opus ſuum auſpicati ſunt: ſic videlicet prædicationem inter ſe partiti, vt eorum qui illam excipiebant, vtilitas ferebat, atque à ſpiritu, quem domeſticum habebant, informati ſunt.

Quantus honor Euãgeliorum voluminibus.
Chryſoſt.
Cedrenus.
Theodor.
Greg. Nãzanz.
Nulla contrarietas inter Euangeliſtas.

De æterna Chriſti filij Dei generatione, & cur Verbum dicatur: quomodo Patri coæternus, conſubſtantialis, & coæqualis filius ſit.

C

Matth.	Mar.	Luc.	IOAN. I.
			In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: Hoc erat in principio apud Deum.

CVM NOSTRA ſit hæc catholica fides, vt credamus & confiteamur, quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius, Deus & homo eſt: Deus quidem ex ſubſtantia patris ante ſecula genitus, & homo ex ſubſtantia matris in ſeculo natus: Chryſoſt. hom. 5. in Ioann. Hinc factum eſt, vt Ioannes à Chriſti diuina generatione ſumat initium. Reliqui enim Euangeliſtæ ab humanitate Chriſti ſuum orſi ſunt Euangelium. Nam Matthæus incipit, Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid. Lucas de Maria prima verba facit. Marcus
D ſimili ferè vtitur principio, & de Ioanne Baptiſta illic nobis intexit hiſtoriam. Porrò Ioãnes hoc paucis ſignificauit, dicens, Et verbum caro factum eſt. Et reliquis prætermiſſis omnibus, conceptione, partu, educatione, incremento, quamprimùm ſupernam nobis generationem aggreditur. Cur ita fecerit, iam vobis aperiam. Cùm reliqui Euangeliſtæ circa carnem immorati eſſent, timendum erat, ne idcircò nonnulli nihil altum, ſed caduca tantùm & terrena coniectantes, in ea ſolùm doctrina confirmarentur: quod & Paulus Samoſatenſis opinatus eſt. Theophil. in Ioann. Etſi tamen neque illi de Deitate vnigeniti dicere neglexerunt, ſed eius mentionem fecerunt, quamuis non diffuſè. Auctor catenæ. Itaque Ioannes ad inſtar aquilæ in verum iuſtitiæ ſolem in æternam illam generationem oculos irreflexos erexit: & ſicut à Chriſto filius tonitrui cũ fratre Iacobo (Mar. 3.) dictus eſt, ita tantæ maieſtatis nobis oraculum profudit, vt tonitru potius quàm verba ſonare videatur. Et quidem legimus (Ioan. 12.) cùm precationi Chriſti pater ille cœleſtis annuiſſet, & vox eius audita fuiſſet, Et clarificaui, & iterum clarificabo: turbam quę au-
E dierat, tonitruum factum eſſe, alios exiſtimaſſe vocem illam ab Angelo profectam eſſe. Nunc autem, vt ſcribit Pſaltes (Pſal. 76.) vox tonitrui diuini in rota. Nam ſi rotas illas, quæ primùm ab Ezechiele, tandem ab ipſo Ioanne viſæ ſunt, ſi ſpiritum vitæ in rotis, & ipſarum partes quatuor expendamus, quomodo non vt in vetere & nouo Teſtamento, ita maximè in Ioanne vocem diuini tonitrui admirabimur? Gregor. Nyſſen. lib. de fide. Deus igitur eſt, per id quod Euangelium tonitruum firmum credentibus facit. Hugo de S. Victo. in Pſal. 76. Nec mirum, vt canit Dauid, quia vocem dederunt nubes, celebres ſcilicet Apoſtoli, de quibus Eſaias ait, Qui ſunt iſti qui vt nubes volant? Etenim *ſagittæ tuæ*, verba illa diuinæ ſcripturæ, *tranſeunt* ab ore prædicatorum ad corda audientium: *Vox autem tonitrui tui*, vox, inquam, prædicationis Apoſtolorum terribilis & aperta facta eſt, *in rota* & circuitu orbis terrarum, quando in omnem terram exiuit ſonus eorum. Auctor. Quàm verò non in ipſo ſtatim limine ſtupenda iſta concutiant, *In principio erat verbum?* Inde fit vt Cyrus Theodorus Prodromus ita exclamet in Tetraſtichis, quæ vice capitum ſcripturæ confecit,

Athanaſ. in Symbolo.
Chryſoſt.
Quis ſtatus, & quod initium Euangeliorũ.
Theophil.
Alcuinus.
Ioannes aquila, & filius tonitrui.
Euangeliũ Ioannis tonat.
Greg. Nyſ.
Hugo de S. Vict.
Cyrus Prodromus.

Βροντῇ ξένῃ κτυπεῖ με. φεῦ τίς ὁ κλόνος; id eſt, F
Tonitru externo (q. inaudito) obſtrepit me. Heu quis fragor?
Ne timueris: filij enim Zebedæi ſcriptura eſt.

Cyrillus. Cyrillus Alex. Procemio in Ioannem. Nam etſi diuinorum dogmatum expoſitio æqualis omnibus propoſita ſit, ſic tamen diuerſa eis oratio eſt, vt licet in vnam vrbem peruenerint, in magnificentiores tamen ædes alius alio ingreſſus eſſe videatur. Nicephor. lib. 10. hiſt. Eccl. cap. 33. Libellus iſte, cùm diu in ſpecu latuiſſet, ſub Apoſtata Iuliano in lucem eductus, ſtuporem omnibus incuſſit, nec ſolùm Iudæos, verumetiam Græcos cõſternauit. Statim enim ab initio literis grandioribus promulgauit, *In principio erat Verbum*. Auguſt. lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 29. Hoc, inquit, initium ſancti Euangelij, cui nomen eſt ſecundum Ioannem, quidam Platonicus, ſicut à ſancto ſene Simpliciano, qui poſtea Mediolanenſi Eccleſię præſedit Epiſcopus, ſolebamus audire, aureis literis conſcribendum, & per omnes Eccleſias in locis eminentiſſimis proponendum eſſe dicebat. Chryſoſtom. hom. 3. in Ioan. Ita, cùm Matthæus ab Herode rege, Lucas à Tiberio Cæſare, Marcus à baptiſmate Ioannis exordiatur: his omnibus omiſſis Ioannes ſupra omne tempus & ſeculum aſcendit, auditorum animos ad id, quod in principio erat, erigens, neque eos vſquam ſinit conſiſtere, neque terminum aliquẽ ponit, quemadmodum illi Herodem, Tiberium, & Ioannem. Auguſtin. tract. 1. in Ioann. Tranſcendit omnia cacumina montium, terrarum, tranſcendit omnes campos aëris, omnes altitudines ſiderum, omnes choros & legiones Angelorum. Niſi enim tranſcenderet iſta omnia quæ creata ſunt, non perueniret ad eum, per quem facta ſunt omnia. Auctor. Atqui hucuſque progredi oportuit, vt noſtræ ſalutis authorem requireremus, non hominem, aut Angelum, ſed Deum verum de Deo vero, qui ſuo tempore in carne manifeſtatus ſit. Nam cùm eius virtute conſiſtant omnia, cùm ſit & ille omnium opifex: cùm hominem à ſeipſo, & ad ſeipſum, qui eſt imago & character paternæ ſubſtantiæ, effictum agnoſcat: eius fuit operis ſui miſereri, lapſum reſtituere, colliſum reparare. H Misereris enim omnium, ô Deus, quia omnia potes, & nihil odiſti eorum quæ feciſti. Et qui Chriſtum redemptorem & ſaluatorem generis noſtri confitentur, certò primùm conſtituunt, quod hic Ioannes exprimit, ipſum Deum & omnium creatorem eſſe: & duo ſumma meditantur, bonitatem ſcilicet, & potentiam. Gregor. Nyſſ. catech. mai. cap. 23. Bonitas enim in eo deprehenditur, quòd perditum ſeruauerit: Potentia in eo cernitur, quòd ille quidem ſimilis homini factus ſit, atque adeò ſpem omnibus iniecerit, ſe poſſe in hominum ſimilitudine de morte triumphare, fecerit autem quod ſibi naturâ proprium erat & peculiare. Proprium verò lumini fuerit, vt tenebras aboleret: vitæ autem, vt mortem deſtrueret. Quia ergo aberrantes à recta via in ipſo mundi primordio vitâ excideramus, mortemq́ue ſubieramus: quid abſurdi quæſo nos myſterium docet, ſi puritas peccato corruptos, ſi vita mortuos, ſi directio aberrantes excipiat: vt & corruptio expurgetur, & error emendetur, & quod mortuum eſt, ad vitam reuocetur? I Dionyſ. Areopag. epiſt. 9. ad Titum. Cæterùm eorum qui diuinam illam maieſtatem explicant, duplex eſt traditio: arcana altera ac myſtica, altera verò manifeſta atque notior. Et altera quidem ſignificatiua ac perficiens, altera verò ſapientiæ ſtudioſa ac demonſtratiua eſt. Hæc ſanè indocibilibus occultiſque docendi modis conciliat, collocátque in Deo: Illa verò ex his quæ effari poſſumus, illud quod ineffabile eſt, perſuadet, colligit, & confirmat. Auctor. Abſtruſior illa quidem eſt, quæ meditatur filium Dei conſubſtantialem patri, coæternum, eiuſdẽ cum ipſo omnipotentiæ, coæqualem, inſeparabilem: altera verò, quæ ducitur ex ipſius operibus, promptior & facilior eſt, cùm inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt inuiſibilia cognoſcantur, ſempiterna quoque virtus eius & diuinitas, vt ſcribit Paulus. In priorem impegerunt multi, quibus melius fuiſſet timere, quàm altum ſapere: cùm Chriſti ipſius maieſtatem in certamen prouocarunt Marcionitæ, Ebionitæ, Cherintiani, Ariani, & eiuſmodi cætera monſtra. K Poſterior verò, quæ operationem eius & manifeſtationem in carne docet, ſatis eos conuincit, fidémque noſtram confirmat. Priorem paucis Ioannes attingit, dicens, *In principio erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum*. Poſteriorem ſtatim ſubiicit, quòd omnia per ipſum facta ſunt. Thomas Aquinas lect. 1. in cap. 1. Ioann. Nam quia in vnaquaque re duo conſideranda ſunt, eſſe nimirùm, & illius operatio, ſiue virtus ipſius: ideò primò agit de eſſe Verbi, quantum ad naturam diuinam, ſecundò de virtute atque operatione ipſius. Anaſtaſ. Antioch. lib. 1. de rectis dogm. fid. Nemo interim putet ſe comprehendere poſſe eum qui ſit incomprehenſibilis, neque ſe inuenturum illum ſperet, qui nullo apprehenditur loco: inutile ſiquidem fuerit illum perſequi, quem nequeas apprehendere. Itaque licet vtamur innumeris exquiſitæ eloquentiæ verbis, tantum eſt, videbimur ventos iuxta prouerbium in ſinum colligere, & aquam in pallio con-

Marginalia: Nicephor. *Reuelatur Euangeliũ Ioannis.* — Auguſtin. *Platonici mirantur Euangeliũ Ioannis.* — Chryſoſt. G — Auguſt. *Ioannes trãſcendit omnia.* — *Oportuit noſſe Chriſtum eſſe Deum.* — *Duo in Chriſto meditanda.* Greg. Nyſſ. — Dionyſ. Areop. *Duobus modis diuinitas Chriſti explicatur.* — Thom. Aquinas. *Deus incõprehẽſibilis eſt.* — Anaſtaſ. Antioch.

A contrahere. Si enim quæ extrema ſunt diuini opificij, neutiquam à nobis mortalibus exactè
cognoſcuntur: quis enim altitudinem cœli dimenſus eſt? Aut quis apprehendit maris profun-
dum, aëris latiſſimam effuſionem, procelloſos ventorum impetus, molem pondúſve terræ, &
eiuſmodi reliqua corporalis iſtius ſubſtantiæ? Quonam pacto hanc creatricem rerum natu-
ram ſe arbitrari poſſe comprehendere, non extremæ ſit deſipientiæ? Neceſſe igitur ſit vt taccea-
mus, verba cohibentes: è diuerſo verò intonet ſupernus ille filius tonitrui, quæ mundo hoc lõ-
gè ſuperiora ſunt, edifferens, nempè è cœlo edoctus ſapientiam. Propoſito ſermoni donet ip-
ſe prooemium. Viam nobis ipſe præmuniat, vnà cum ſpiritu principali, cuius haud dubiè par-
ticeps fuit, à quo eſt & edoctus, ad quem enixè contendimus, & dicat: *In principio erat Ver-*
bum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Tantilla hac verborum prælusione,
B quod notum eſt Dei, innotuit mortalibus, ſed Deo dignis. Notum autem dico, Pauli diſcipli-
na edoctus, per notum & ignotum Dei iudicantis. Author. Alludit autem Ioannes ad ipſum *Alludit*
Geneſeos exordium, vt creatoris cum creatura talis habeatur ratio, qualis illius quod æternum *Ioannes ad*
eſt, cum iis quæ ſui eſſe principium aliquod habent, vt docet Chryſoſtom. hom. 2. in Ioan. Mo- *initiũ Ge-*
ſes enim ita exorditur, In principio fecit Deus cœlum & terram: Ioannes verò, In principio *neſeos.*
erat Verbum. Tantum autem differunt omnia illa quæ conferuntur, Fecit, & Erat, Cœlum, Chryſoſt.
& Verbũ, quantũ creator à creatura, æternus ab eo quod nõ niſi cum tẽpore extitit. Thomas Thom. A-
Aquin. Cæterùm primùm oſtendit, quando erat Verbum, ſecundò vbi erat, tertiò quid erat. quin.
Circa primum autem videndum eſt, quid ſit hoc quod dicitur, *In principio erat Verbum.* Et
quidem ibi tria diligenter inquirenda ſunt, ſecundum tres dictiones huius orationis. Et pri- *Tria inqui-*
mò, quid ſit hoc quod dicitur *Verbum*: ſecundò quid ſit *principium*: tertiò quid hæc connexa *renda.*
C valeant, *Verbum erat in principio.* Ad intellectum autem huius nominis *Verbum*, ſciendum
quòd ſecundum Philoſophum ea quæ ſunt in voce, ſunt ſigna earum quæ ſunt in anima paſ- *Verbum*
ſionum. Conſuetum autem eſt in ſcriptura, quòd ſignificata nominentur à ſignis, ſicut & il- *quid.*
lud, Petra erat Chriſtus. Hinc fit, vt conceptus ille animæ noſtræ intrinſecus, ſi exteriori ver-
bo proferatur, verbum vocetur. Interim tamen verbum quod in anima eſt, prius eſt verbo
quod ore profertur, & eius eſt cauſa. Author. Iam verò quid in diuinis Verbum ſignificet, *Verbi quo-*
requirendum eſt. Multiplex enim eſt huius dictionis acceptio in ſcripturis, quam דבר *Dauar* *tuplex ac-*
nuncupant Hebræi. Rem ſignificat Exodi 18. Non eſt bonum hoc verbum quod facis: & 2. *ceptio.*
Reg. 11. Diſplicuit verbum hoc quod fecerat Dauid. Amos 3. Non faciet Dominus Deus ver- 1.
bum, quod non reuelauerit ſeruis ſuis Prophetis. Verba dierum hiſtoriam deſignant in libris
Regum. Sumitur pro præcepto, Deuter. 4. Non addetis ſuper verbum quod præcepi vobis. 2.
D Pro iudicio aut ratione, Deut. 19. Hoc eſt verbum homicidæ. & Ioſ. 5. Hoc eſt verbum, pro- 3.
pter quod Ioſue circuncidit populum. Frequentiùs autem ſumitur pro ſermone Dei, aut ho- 4.
minum, quauis ratione proferatur, aut ad docendum, aut arguendum, vt apud Hieremiam 5.
(cap. 1.) Dedi verba mea in ore tuo: & Pſal. 128. Lucerna pedibus meis verbum tuum. Sumitur
etiam aliquando pro filio Dei, ſi quando illi ſumma maieſtas, aut ſummi Dei operatio tribui- 6.
tur: vt cùm legimus apud Dauidem (Pſal. 33.) Verbo Domini cœli firmati ſunt. & rurſus (Pſal.
107.) Miſit Verbum ſuum, & ſanauit eos. Sed & expreſſior eius ſignificatio eſt apud Ioannem,
tum in Euangelij, tum in ſuæ Epiſtolæ initio. Ad quod alluſiſſe mihi videntur Targum, & *Verbũ pro*
quidam ex antiquioribus Rabbinis, ſecreta & myſtica quadam ratione, etſi non omnibus per- *Dei filio*
uia. Vbi enim nomen illud Dei tetragrammaton occurrit, יהוה *Iehoua*, illius loco quod apud *Chriſto.*
eos propter reuerentiam eſt ineffabile, legunt, מימר *Meimar*, voce Chaldaica, quæ verbum ſi-
E gnificat. Petrus Galat. lib. 3. de arc. Cathol. fid. cap. 4. Nam quod Iſaias ſcribit in cap. 45. Iſraël Petr. Galat.
ſaluatus erit in Deo (tetragrammaton) ſaluatione ſeculorum vel ſempiterna, ſic Targum Io-
nathæ dicit, Iſraël ſaluatus erit במימרי *Bemimeri*, id eſt, in verbo, vel per verbum Dei ſaluatio-
ne ſempiterna. Per quod Deum eſſe verbum palàm oſtendit. Auctor. Quin & ibi de Chri- *Chriſtus*
ſto promiſſio fit, & cõſummanda per eum ſalute, qui Ieſus, id eſt, ſaluator dictus eſt. Idem au- *Deus.*
tem ab Hebræo Propheta vocatur *Iehoua*, quod ſolius Dei nomen eſt, & ab interprete Chal-
daico *Meimar*, id eſt Verbum. Petr. Galat. Vt & apud Hoſeam cap. 1. dicitur, Et domus Iuda Idem.
miſerebor, & ſaluabo eos, ביהוה אלהיהם *Baihoua Elohehem*, in Domino Deo ſuo: quod interpres
ſic in Chaldæum vertit, Et ſuper domum Iuda miſerebor, & ſaluabo eos in verbo Domini
Dei eorum. Et vbi Eſaias (cap. 41.) ita habet, Ego auxiliator tui, ait Deus, & redemptor tuus
ſanctus Iſraël: ita ille Chaldaicè expoſuit: Verbum meum in auxilio veſtro, dixit Deus & re-
demptor veſter ſanctus Iſraël. Iuſtinus Martyr ſer. exhort. ad Gentes. Quin & Græcorum ma- Iuſt. Mart.
iores multa per diuinam prouidentiam coacti ſunt in eam rem eloqui, præſertim qu otquot

in Ægyptum peregrinati, à Moſe hucuſque poſteris ad pietatem inſtructiores ſunt redditi. F

Orpheus.

Orpheus ſanè ille, qui primus apud eos cecinisse plures Deos videri poterat, & hanc opinionem docuiſſe, quid deinde Muſæo filio, cæteriſque germanis auditoribus de vno ſolo Deo (& Verbo eius) prædicet, audire operæpretium exiſtimo. ſic enim inquit:

Εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας, τούτῳ προσέδρευε
Ἰθύνων κραδίης νοερὸν κύτος, εὖ τ' ἐπίβαινε
Ἀτραπιτοῦ, μοῦνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἄνακτα.
Εἷς ἔστ' αὐτογενής, ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται. id eſt,

Tu verò diuinum Verbum intuens, huic aſside
Dirigens cordis mentale vas, & rectè inſiſte
Viam, ſolúmque intuere mundi regem. G
Vnus eſt per ſe genitus, ab eo vno cuncta prognata ſunt.

Auctor. Quibus verbis Orpheus & vnum ſolum Deum prædicat, & vnum λόγον θεῖον, Verbum diuinum, ad quod mens cæteráque noſtra dirigenda ſint. Cyrill. Alexandr. lib. 1. *contra Iulianum*, notat & ipſum illam eſſe vocem apud Orpheum celebratiſſimam, quam primùm Deus elocutus eſt. Quinetiam Erythræa Sibylla iam ante Chriſti temporalem generationẽ λόγον ipſum appellauerat. Sic enim habet, cùm natalem ipſius in Bethleem prædicit:

Cyril. Alexand.

Καὶ λόγου ἡ Βηθλεὲμ πατρὶς θεόκλητος ἐλέχθη. id eſt,

Dicta Logi Bethleem eſt diuino patria nutu.

Hanc itaque dictionem non niſi è ſancto Spiritu, quo plenus erat, Ioannes exhauſit, quæ maieſtatem illam æternam ſignificaret. Baſilius hom. in initiũ Euang. Ioan. Quærit mens noſtra, Quis erat in principio? Verbum, inquit. Quale verbum? humanúmne, an Angelorũ? H Sed & ipſius Verbi duplex eſt ſignificatio: alterum enim per vocem profertur, & hoc poſtquàm ad aërem prolatum eſt, perit: alterum verò in cordibus noſtris diſpoſitum eſt, & mentis conceptus exiſtit. Eſt & aliud artificioſum verbum, ſiue ſermo artificioſus. Vide itaque ne te vocis æquiuocatio fallat. Quomodo enim in principio erat humanum verbum, ſiue ſermo, cùm homo poſterius generationis principium acceperit? Ante hominem beſtiæ, feræ, ante hominem pecora, reptilia, omnia terreſtria & aquatica, volatilia cœli, ſtellæ, ſol, luna, herbæ, ſemina, terra, mare, cœlum. Non igitur in principio erat humanum verbum. Chryſoſt. hom. 3. in Ioan. Multa verò ſunt Dei verba, quæ & Angeli faciunt, nullum tamen eorum Deus eſt. Quare de Angelis loquens, ait (Pſal. 102.) Potentes virtute, qui facitis verbum eius. Baſilius, vt ſup. Sed neque in principio erat Angelorum verbum. Omnis enim creatura poſterior ſeculis eſt, principio vt ſit à conditore accepto. At verò verbum in corde etiam ipſum poſterius eſt I ſeculis quæ intellecta ſunt. Sed accipe verbum velut Deo conuenit: nam vnigenitum ipſum Verbum nũcupauit. Quemadmodum enim & lucem paulò pòſt, & vitam & reſurrectionem eum eſſe dicet, neque tamen vbi hæc audieris, ſenſibilem hanc & oculis viſibilem lucem & vitam intelligis, qua etiam bruta viuunt: ita etiam vbi verbum audis, caue ne quando propter mentis imbecillitatem, ad terrenas ac humiles intelligentias deferaris, ſed vocis ſignificationem perſcrutare. Auctor. Ita non facilè laberis in eorum ſophiſma, qui adinſtar Porphyrij ſic diſputant. Theoph. Ille enim tentans euertere Euangelium, talibus vtebatur diuiſionibus. Si filius Dei Verbum eſt, vel eſt pronunciatiuum, vel mentale. Verùm neque hoc eſt, neque illud: ergo neque illud. At verò dicimus, quòd neutrum illorum congruit in filium Dei: verba enim illa naturalia ſunt, & qualia apud nos. Verbum autem Patris ſuper naturam eſt, nec ſubiectum artificiis illis loquendi inferioribus. Sed & ſi quidem nomen Verbi dignum eſſet Deo, K & propriè de illo diceretur, haberet vtique locũ Gentilis dubitatio. At verò tantùm per quandam ſimilitudinem hæc dictio de filio dicitur. Thomas Aquin. lect. 1. in 1. cap. Ioan. Hanc autem vt intelligamus, cùm interiori verbo Dei filius comparetur, notandum eſt, quid ſit Verbũ, quod exteriore voce ſignificatur, & probandum ipſum eſſe in omni natura intellectiua. Et ne quis in eius diſcretione erret, ſciendum quid non ſit Verbum interius. Nam in intellectu noſtro ſunt tria, ipſa potentia intellectus, ipſa ſpecies rei intellectæ, quæ eſt forma eius, ſe habens ad ipſum intellectum, ſicut ſpecies coloris ad pupillam: & tertia ipſa operatio intellectus, ſeu ipſum intelligere. Nullum autem iſtorum ſignificatur verbo exteriori voce prolato. Nam hoc nomen Lapis non ſignificat ſubſtantiam intellectus, nec ſpeciem qua intellectus intelligit, nec ipſum intelligere, cùm actio illa intellectus in ipſo maneat, nec exteriùs progrediatur. Illud ergo propriè dicitur verbum interius, quod intelligens intelligendo format. Intellectus autem duo format, ſecundum duas operationes: cùm ſpectat indiuiſibilia, efficit diffinitionem: cùm compo-

Baſilius. *Verbũ duplex.* *Quomodo Verbum erat in principio.* Chryſoſt. Baſilius. *Similitudo.* Theoph. *Verbũ ſupernaturale.* Thom. Aquin. *Cõparatio Verbi diuini cum interno Verbo noſtro.* *Quid Verbum internum.*

A componit & diuidit, format enunciationem, & aliquid huius: & hoc quidem ſic expreſſum per operationem intellectus, vel diffinientis, vel enunciantis exteriori voce ſignificatur. Ex quo efficitur, vt cùm verbum non ſit ſpecies impreſſa, nec potentia intellectiua, nec operatio intellectus: ſpecies ſit expreſſa & formata. Et ſic non eſt id quo intellectus intelligit, ſed id in quo intellectus intelligit. Et ex his patet, quòd verbum procedit ab intellectu in actu exiſtente, quòd ratio ſit & ſimilitudo rei intellectæ. Sed & manifeſtum eſt, quòd in qualibet natura intellectuali aliquod verbum ſtatuere neceſſe eſt. Eſt enim de ratione intelligendi, quòd intellectus intelligendo aliquid formet. Porrò natura intellectualis triplex eſt, humana, angelica, & diuina: & ideò triplex eſt verbum, humanum, de quo Pſaltes, Dixit inſipiens in corde ſuo: Angelicum, de quo Zacharias (cap. 1.) & in multis ſcripturæ locis dicitur, Dixit Angelus. Tertium eſt verbum diuinum, cuius hic meminit Ioannes dicens, *In principio erat* *Natura intellectualis triplex.*

B *verbum.* Gregor. Nyſſ. lib. in Iudæos de ſancta Trinitate. Non igitur verbum illud, quo cœli firmati ſunt, aëris eſt impreſſio ſignificatiua, quæ per inſtrumenta vocis edatur, ſicut nec ſpiritus oris Dei, quo iuxta Pſaltem, cœlorum virtus conſiſtit, eſt oris anima, quæ ex reſpirandi partibus excitetur, ſed ſpiritus veritatis, qui à patre procedit, (Ioan. 15. & 16.) Tria igitur intellige, iubentem & imperantem Dominum, creantem ſermonem ſiue verbum, firmantem & ſolidantem ſpiritum. Vt autem ſcias hoc verbum intelligi, quod reipſa perſonaliter ſubſiſtit, idem alibi dicit, (Pſal. 77.) Emittet verbum ſuum, & liquefaciet ea: flabit ſpiritus eius, & fluent aquæ. Sermo autem eſt verbum, quod ſubſtantia & eſſentia caret, non emittitur. Et rurſus, (Pſal. 106.) Emiſit verbum ſuum, & ſanauit eos, & liberauit eos ex diſcriminibus & periculis ipſorum. Et, Quis ſtetit in firmamento Domini, & vidit verbum eius? Auctor. Et quidem latiorem habet ſignificationem Græca dictio λόγος, quàm vt Latina aut *Greg. Nyſſ.* *Verbum perſonaliter ſubſiſtens.*

C Gallica dictione exprimatur, vt docet Hieronymus epiſt. ad Paulinum: quin & ipſe Grææ linguæ peritiſſimus Budæus. Quid enim aut ipſa dictio Verbum aut Sermo apud nos tantum valeat? Budæus in Commentar. ling. Grææ. At λόγος multiplicis eſt ſignificationis, vt λόγος τῆς ἐπιτροπῆς, rationes tutelæ, λόγον ἔχειν, rationẽ habere, & proportionẽ. λόγος enim proportio eſt in numeris & phthongis, cauſa, rei alicuius æſtimatio, vanitas, fama etiam & exiſtimatio hominum, alicuius opinio & propoſitum. Sunt & λόγοι ſtudia literarum, & diſciplinæ liberales, vt in Epiſtola Syneſij ad Troilum, Hinc οἱ ἔξωθεν λόγοι dicuntur ſtudia externa, & diſciplinæ quæ ſeculares appellantur, & nihil ad ſcripta ſacra pertinent. Eſt & λόγος diſceptatio & diſputatio. Apud Philoſophos autem, eſt ratio ſubſtantiæ, hoc eſt finitio. Inde λόγιος apud antiquos dicebatur, qui in vnaquaque natione patria inſtituta interpretari & eloqui poterat. λόγος verò Dei filius dicitur, verbũ quod Cyprianus lib. 2. in Iudic. c. 3. his verbis enarrauit. In- *Hierony.* *Budæus.* *Verbi varia acceptio.* *Verbum apud philoſophos.*

D dulgentiæ igitur huius & gratiæ arbiter & magiſter ſermo & filius Dei mittitur, qui per Prophetas omnes illuminator, & doctor humani generis prædicabatur. Hic eſt virtus Dei, hic ratio, hic ſapientia eius & gloria. Auctor. Inſigniorem ergo aliquam maieſtatem illa voce deſignat Ioannes, quàm quæ vnica è noſtris dictionibus exprimatur. Hinc factum eſt, vt non ſimplex ſit & nuda ipſa dictio λόγος, quaſi de communi & vulgari aliquo verbo loquatur, ſed articulo Græco ad emphaſim coniungitur ὁ λόγος, vt ad certum & definitum verbum mẽtem eleuemus. Eſt enim ſæpius tanta vis articulo ὁ, quanta pronomini Latino *Ille.* vt ſi dixerimus, *In principio erat illud verbum.* Cyrill. lib. 1. cap. 4. in Ioan. Sed & illud apprimè tenendum eſt, quòd quando diuina ſcriptura nominibus ſecundum Grecæ linguæ vſum articulos præponit, tunc & vnum & quod ſolùm propriè & verè tale dicitur, ſignificat: articulo autem non adiecto generaliùs cuncta deſignat. Vt exempli cauſa, Multi ſunt vocati dij: ſed quando cum articulo Græca lingua dicitur Deus, tunc ſolus & propriè Deus deſignatur: Cùm verò abſque articulo *Cur Dei filius Verbũ dicatur.* *Cyprian⁹.* *Verbum emphaticũ* *Cyrillus.* *Articuli prepoſitio vim auget.*

E Deus profertur, qui ad hoc gratia vocatus eſt, intelligitur. Sic cùm homo ſine articulo dicitur, homo quiſpiam deſignatur: quando verò articulus accedit, vnicum atque ſingularem hominem denotat. Ideò videmus filium hominis articulo ad vtrumque nomen præpoſito, pro ſaluatore noſtro proferri, vt ſit ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, quando ſe ſolum ab infinita multitudine velit ſignificare. Hæc cùm ita ſe habeant, quomodo intelligendum eſt, *In principio erat* ὁ λόγος *illud verbum,* cùm huic nomini, verbum, articulus ſit adiectus? Greg. Nanzanzen. orat. 4. de Theolog. Porrò filius Verbum dicitur, ὅτι πρὸς τὸν πατέρα οὕτως ἔχει ὡς πρὸς νοῦν λόγος quia ita ſe habet ad patrem, vt ſermo ad mentem, non modò propter generationem paſſionis omnis expertem, verumetiam propter coniunctionem ipſius cum patre, vimque enunciatricem: fortaſſe etiam, quia eodem modo ſe ad patrem habet, quo definitio cum definito. Nam hoc quoque λόγος dicitur. Qui enim filium cognouit, ait Chriſtus (Ioan. 4. hoc enim ſignificat illud, Qui vidit) patrem quoque cognouit. Ac breuis & compendioſa facilíſque pa- *Greg. Nazanz.* *Filius paterna natura declaratio.*

ternæ naturæ declaratio filius eſt. Omnis enim fœtus progenitorem ſuum tacita quadam F
voce prædicat. Quòd ſi quis etiam, quia rebus omnibus inſit, λόγον vocari contendat, à
ratione non aberrabit. Quid enim in rerum natura eſt, quod non vi verbi coagmente-
tur & conſeruetur? Auguſt. ſerm. 38. de verbis Domini. Eſt enim verbum, forma quæ-
August. *Verbum diuinum quale.* dam non formata, ſed forma omniũ formatorũ, forma incommutabilis, ſine lapſu, ſine defe-
ctu, ſine tempore, ſine loco, ſuperans omnia, exiſtens in omnibus, & fundamentum quod-
dam in quo ſint, & faſtigium ſub quo ſint. Dictum eſt enim ipſum verbum ſapientia
Dei. Habemus autem ſcriptum, Omnia in ſapientia feciſti. Clemens Alexandr. lib. 1.
Clem. Alexan. Paid. cap. 11. & Orat. adhort. ad Græcos. Adeò vt ex hoc apertum ſit vnum, ſolum, ve-
rum, bonum, iuſtum, imaginem & ſimilitudinem patris filium Ieſum, Verbum Dei,
eſſe noſtrum paidagogum, cui nos Deus tanquam pater beneuolus filios commendauit.
Theoph. in Ioan. Et eius quidem gratia ipſum vocauit Verbum, vt diſcas, quòd ſicut G
Theoph. verbum gignitur ex mente ſine paſſione: ita & hic à patre natus eſt abſque vlla affectio-
ne. Vel aliter, ideò Verbum appellauit, quia paterna nobis annunciauit, quemadmo-
dum omne verbum mentis voluntates annunciat. Baſil. hom. in initium Ioan. Verbum
Baſil. *Verbum imago Patris.* enim, quia imago eſt genitoris, totum in ſe genitorem oſtendit, nulla illinc parte dedu-
cta: ſed & affectionis expertem patris generationem tibi proponit: nam & verbum no-
ſtrum mentis fœtus eſt, qui citra affectionem generatur. Neque enim ſecatur, neque
diuiditur, neque fluit mens ipſa, ſed in propria conſtitutione tota manens, totum ver-
bum & abſolutum producit: & progreſſum verbum omnem genitoris ipſius mentis poten-
tiam in ſeipſo complectitur. Gregor. Nyſſen. catech. mai. cap. 1. Sed etſi noſtrum Deique
Greg. Nyſſ. verbum ſimilitudine quadam intelligatur, inde tamen ad altiorem conſiderationem tranſ-
ferri oportet. Nam verbum naturâ correlatiuum eſt, quemadmodum cætera quoque om-
nia. Vis enim quædam, & vita, & ſapientia rebus humanis ineſt. Neque tamen eſt quòd
Verbum natura correlatiuum eſt. quiſquam ex hac nominis communione Deum huiuſmodi vita, vel potentia, vel ſapien- H
tia præditum eſſe autumet: quin potius huiuſmodi nominum ſignificationes ad noſtræ na-
turæ modulum demittuntur. Cùm enim corruptioni obnoxia & infirma natura noſtra ſit, cō
fit, vt vita quoque breui, potentia inſtabili, & verbo infirmo donati ſimus. At filius Dei licet
Verbum dicatur, non tamen ad noſtri ſimilitudinem in nihilum euaneſcit. Thom. Aquin.
Thomas Aquin. *In quibus verbũ diuinũ differt à verbo noſtro.* lect. 1. in 1. cap. Ioan. Ita verbum diuinum differt à verbo noſtro in tribus. Prima differen-
tia eſt, ſecundum Auguſtinum, quia verbum noſtrum prius eſt formale quàm forma-
tum. Nam cùm volo concipere rationem lapidis, oportet quòd ad ipſam ratiocinando
perueniam, & ſic eſt in omnibus quæ à nobis intelliguntur. Niſi fortè in primis princi-
piis, quæ cùm ſint ſimpliciter nota, abſque diſcurſu rationis ſtatim ſciuntur. Et inde
Prima differentia. eſt, quòd in anima noſtra cogitatio eſt, per quam ſignificatur ipſe diſcurſus inquiſitio-
nis, & verbum quod iam eſt formatum, ſecundum perfectam contemplationem ve- I
Aug. ſer. 38. de verb. Domini. ritatis. Sic ergo verbum noſtrum prius eſt in potentia quàm in actu. Sed verbum Dei
ſemper eſt in actu, & ideò nomen cogitationis Verbo Dei propriè non conuenit. Au-
Idem. guſt. lib. 15. de Trinit. cap. 16. Quapropter ita dicitur illud Dei verbũ, vt Dei cogitatio non
dicatur, ne aliquid eſſe quaſi volubile credatur in Deo, quod accipiat, nunc recipiat for-
mam, vt verbum ſit, eámque poſſit amittere. Thom. Secunda autem differentia eſt,
Thomas. *Secunda differẽtia.* quòd verbum noſtrum eſt imperfectum, verbum autem diuinum perfectiſſimum eſt.
Nec enim poſſumus omnes noſtras conceptiones vnico verbo exprimere: in Deo autem
non ſic. Cùm enim intelligat & ſeipſum, & quicquid etiam intelligit per eſſentiam ſuam
vno actu, vnicum verbum diuinum eſt, expreſſiuum totius quod in Deo eſt, non ſolùm
perſonarum, ſed etiam creaturarum. Auguſt. lib. 15. de Trinit. cap. 15. Sed & nónne
Auguſt. *Tertia differentia.* multa dicimus quæ neſcimus? Falſum eſt ergo iſto modo verbum noſtrum, non cùm K
mentimur, ſed cùm fallimur. Verbum autem illud quod Deus eſt, hoc non poteſt. Sed
nec hoc nobis eſt eſſe quod eſt noſſe. Multa quippè nouimus, quæ per memoriam
quodammodò viuunt, ita & obliuione quodammodò moriuntur: atque ideò cùm illa
iam non ſint in notitia noſtra, nos tamen ſumus: & cùm ſcientia noſtra animo lapſa
perierit à nobis, nos tamen viuimus. Thom. Aqui. Atqui verbum diuinum eiuſdem eſt na-
Thom. turę cum Deo, & ideò eſt aliquid ſubſiſtẽs in natura diuina. Damaſcenus lib. 1. de fid. orthod.
Damaſcenus. cap. 6. Semper enim habet ſuiipſius Verbum ex ſe genitum, viuens, intimè ſubſiſtens, abſolu-
tum, non extra ipſum vt ſeparabile euagans, ſed in ipſo ſemper immanens. Vbi enim erit, ſi
extra ipſum gignitur? Atqui quoniã naturæ noſtræ tẽporalis eſt conditio, & facilè diſſolu-
bilis, hanc ob cauſam & verbum noſtrum ſubſiſtentiam non retinet. Thom. Nam ratio
Thomas. intellecta

A intellecta, quã intellectus videtur de aliqua re formare, habet eſſe intelligibile tantùm in anima noſtra. Intelligere autem in anima noſtra, non eſt idem quod naturale animæ, quia anima non eſt ſua operatio. Et ideò verbum, quod format intellectus noſter, non eſt de eſſentia animæ, ſed eſt accidens ei. In Deo autem idem eſt intelligere & eſſe, & ideò Verbum diuinum non eſt accidẽs, ſed pertinet ad naturam eius. Vnde oportet quòd ſit ſubſiſtens, quia quicquid eſt in natura Dei, eſt Deus. Ex his cõſequitur, quòd Verbũ propriè loquendo ſemper perſonaliter accipitur in diuinis, quódque ſit ſimilitudo eius à quo gignitur, cũ non priùs fuerit formale quàm formatum, ſed ſemper in actu: ſit & conſubſtantiale & coæquale patri, cùm ſit perfectum, & totius illius eſſentiæ expreſſiuum. Theoph. Oſtendit inſuper coæternum eſſe patri filium. Sicut enim dici nequit mentem aliquando eſſe ſine verbo, ita neque patrem & Deũ abſque filio. Thom. Et quemadmodum conſilium & ſapientia, ſeu verbum interiùs conce-

Cur Verbũ noſtrum aliquid eſſe ſubſiſtẽs nõ poteſt.

Cõcluſio ſu prædictorũ.

Theoph.

Verbum patri coæternum.

B ptum, ſi in lucem emittitur, mentis proles nuncupatur: & in qualibet natura, quicquid coëſſentiale procedit, eius à quo procedit, filius dicitur: efficitur vt Verbum per omnia ſimile & eiuſdem naturæ cum patre, dicatur & propriè filius eius; & illa eiuſdem productio generationis nomen ſortiatur. Chryſoſt. hom. 1. in Ioan. Et quidem conſultò Verbum ipſum, & non Dei filium nuncupauit in ipſo ſui Euangelij initio. Cùm enim nos docturus eſſet, hoc Verbum vnigenitum eſſe Dei filium, ne paſſibilem quiſpiam naturam ſuſpicaretur, præoccupata Verbi appellatione omnem aufert ſuſpicionem. Inde enim & filium, & nulli paſſioni ſubiectum ſignificat. Auctor. Sed & nomen Verbi magis explicat Chriſti reſpectum ad patrem, & ad nos. Auguſt. lib. 2. 83. quæſtion. q. 63. Ex quo fit, vt licet dictio λόγος Latinè rationem & verbum ſignificet, hoc tamen loco meliùs verbum interpretemur, vt ſignificetur non ſolùm ad patrem reſpectus, ſed ad illa etiam, quæ per Verbum facta ſunt, operatiua potentia. Ratio autem, etſi

Thom.

Verbũ mentis eſt proles.

Chryſoſt.

Cur Ioãnes chriſtum non Dei filium, ſed Verbũ nũcupauit.

Auguſtin.

C nihil per illam fiat, rectè ratio dicitur. Clemens Alex. lib. 1. Paid. cap. 7. Veritas autem, quæ eſt gratia patris, eſt æternum Verbi opus: & non dicitur dari, ſed per Ieſum fieri, ſine quo factum eſt nihil. Nam & Moſes propheticè perfecto cedens paidagogo, nempè Verbo, & nomen & paidagogiam prædicit, & populo commendat paidagogum, præceptis ei obedientiæ traditis. Prophetam, inquit, vobis ſuſcitabit Deus, tanquam me de fratribus veſtris: per Ieſum Naue filium, Ieſum Dei ſignificans. nomen enim Ieſu, quod in lege prædicabatur, erat adumbratio Domini. Subiungit itaque, quod vtile futurum erat conſulens, Ipſum audietis. Auctor. Itaque cùm filius Dei ad hoc potiſſimùm in mundum veniſſet, vt patris voluntatem manifeſtam faceret, Verbi potius nomine, quàm filij munus hoc eius Ioannes ſignificauit. Theoph. Comment. in Ioan. Nam & ideò Verbum ipſum appellauit, quia paternè nobis annunciauit, quemadmodum omne verbum mentis voluntates annunciat. Chryſoſt. hom. 1. in Ioann. Verùm

Clem. Alex.

Verbi fuit manifeſtare voluntatem patris.

Theophil.

Chryſoſt.

D quonam pacto nulla habita patris mentione, de filio ſermonem aggreditur? Quia omnibus patrem eſſe conſtabat, ſi non vt patrem, ſaltem vt Deum: vnigenitus autem ignorabatur. Quare haud immeritò ad eius cognitionem à principio ſtatim feſtinauit, vt neſcientibus eum oſtenderet. Præterea neque patrem in filij mentione ſubticuit: & cognoſce quæſo ſpiritualẽ ſapientiam. Nouit homines antiquitùs præ omnibus maximè Deum & venerari, & aſſerere: idcircò hinc principium fecit. Et proſequens, Deum inquit eſſe, non qualem Plato, qui alterum mentem, alterum animum eſſe profitetur: hæc enim à diuina & immortali natura, quæ nihil habet nobiſcum commune, longè abſunt: ſed ſeceſſit communicatione ad creaturam, ſecundum ſubſtantiam dico, non ſecundum habitudinem. Auctor. Expedita verò ipſius Verbi ſignificatione, videndum quid huic Ioannes tribuat, & quæ de illo prædicet: quid principiũ, & quid eſſe in principio. Ex ipſo enim Euangelij initio multi confutantur errores. Fulgentius

Cur nulla facta mentione patris Ioannes ſtatim de filio ſcribit.

Verbi ſignificatione expedita, quid hic cognoſcendũ ſit.

E lib. 1. ad Thraſimundum cap. 6. Nam cùm dicitur, *In principio erat*, & apud Deum erat, & Deus erat: his tribus Euangeliſtæ ſententiis & ſempiterna Verbi natiuitas, & perſonalis incõfuſa proprietas, & indiſcreta ſubſtantialis vnitas patris filijq; monſtratur. Vt in Verbo caro facto, & habitante in nobis, quod *in principio erat* ſempiternitatis agnitio ſuſpicionem ſuſceptæ natiuitatis auferret: quod, *apud Deum erat*, perſonæ vtriuſque inconfuſa proprietas, vnionem Sabelliani erroris excluderet: quod autem *Deus erat*, eſſentialis nominis veritas, vnitatem ſubſtantiæ genitoris genitique monſtraret. Origen. tom. 1. Comment. in Ioan. Porrò hãc vocem principij multa ſignificare, non tantùm Gentiles fatentur, ſed & diuini ſermones. Eſt namque principium aliud tranſitus, quod ad viam pertinet, & longitudinem, vt hæc verba declarant, Viæ bonum principium eſt facere iuſta. Rurſus eſt principium aliud generationis, quod videri poteſt in hoc dicto: (Iob. 40.) Hoc principium figmenti Domini factum, vt illudatur ei ab Angelis eius. Eſt & principium ex quo, vnde tanquam ex præexiſtenti materia oriantur a-

Fulgẽtius.

Origenes.

Principij multiplex acceptio.

lia, quod maximè exiſtimant illi qui materiam ingenitam aſtruunt. Eſt & principium ſecun- F
dum formam. Sed & duplex eſt principium diſciplinæ, alterum naturâ, alterum reſpectu no-
ſtri. Eſt principium actionis ſeu finis. Iam cùm tot nobis ſuccurrant principij ſignificata, quæ-
rimus de quo intelligi oporteat illud, *In principio erat Verbum*. Perſpicuum eſt ſumi non poſſe
pro principio tranſitus viæ & longitudinis. Liquet autem quòd neque de principio generatio-
Verbũ principium, & in principio. nis. Auctor. Diſputat demum Origenes, num de ipſo Dei filio id intelligi poſſit, cùm ſit prin-
cipium omnium creaturarum, per quod & à quo ſunt omnia: dicat ipſe ſe principium. Inter-
rogantibus enim Iudæis, Tu quis es? reſpondit, Principium. Reſultare tandem hanc ſententiã,
In filio erat Verbum, non velut diuerſa, ſed eadem: vt ſi quis diceret ipſum eſſe principium,
adinſtar ſcilicet huius ſubſequentis pronunciati, *In Deo vita erat:* cùm tamen Deus & ipſe
Chriſtus vita ſit, ſicut & alibi ait: Ego ſum via, veritas, & vita. Cyrillus autem Alexandrinus
Greg. Nyſſ. Cyrill. Alex. & Gregorius Nyſſenus (lib. de fide.) principij nomen de patre intelligi poſſe ſcribit. Cyrillus li. G
1. in Ioan. cap. 1. Dicitur enim filij principiũ in ſcriptura, nulla prorſus alia ſignificatione, quàm
vt ex quo. Quod Pſalmiſta de ſecundo ſaluatoris noſtri aduentu, Spiritus ſancti gratia com-
motus oſtendit, filio dicens: (Pſal. 109.) Tecum principium in die virtutis tuæ, in ſplendore ſan-
ctorum tuorum. Dies enim virtutis filij illa eſt, in qua orbem terræ iudicaturus, merita ſingu-
lis ſecundum opera ſua retribuet. Venturus autem ſic eſt, vt & ipſe in patre, & pater in ipſo: ita
æternum illi principium pater eſt, ſola (vt diximus) illa ſignificatione, vt ex quo, quoniam ex
patre eſt. *In principio*, inquit, *erat Verbum*. Multa nobis atque varia vndique veritatem dogma-
tum indagantibus, principij ſignificatio ſubiicit. Rectè namque ſaluator dicit: Scrutamini
ſcripturas, quia in ipſis vos putatis vitam æternam habere, & ipſæ ſunt quæ teſtimonium per-
Beda. hibent de me. Beda Expoſit. in Ioan. cap. 1. Si enim filius principium eſt, qui habet patrem:
quanto faciliùs Deus pater intelligẽdus eſt eſſe principium? Sic pater quidem erit principium, H
lumen, & Deus: filius verò Deus de Deo, lumen de lumine, & principium de principio. Baſi-
Baſilius. lius lib. 1. Euerſ. in Eunomium. Eſt enim quædam ordinis ſpecies, non ex noſtra poſitione cõ-
Quis ordo ſit in diuinis. ſiſtens, ſed ad naturæ conſequentiam contingens, velut igni ad lucem quæ ex ipſo eſt. In his
enim priorem cauſam dicimus, poſterius verò id quod ex ipſa eſt, non interuallo hæc inter ſe
diſparantes, ſed ratione cauſam priorem cauſato intelligentes. Auctor. Eo quidem modo qui-
Principium originis. dam ex Scholaſticis Patrem principium originis filij cenſent, nulla tamen admiſſa temporis
inter vtrumque diſtantia, cùm filius vt coëſſentialis, ita & patri coæternus ſit. Tertull. lib. ad-
Tertull. *Principium poteſtatiuum.* uerſ. Hermogenem. Poſſunt & aliter principium interpretari. Nam & in Græco principij
vocabulum, quod eſt ἀρχὴ, non tantùm ordinatiuum, ſed & poteſtatiuũ capit principatum.
Vnde & ἄρχοντες dicuntur Principes & magiſtratus. Auctor. Si hanc interpretationem ſequa-
mur, idem erit, ac ſi diceremus, In principatu, & ſumma poteſtate Verbum fuiſſe. aut recur- I
ret ad præcedentem ſententiam, ſi per principatũ Patrem intellexerimus, ſicut & ſtatim eun-
dem Dei nomine implicat, vt in patre filium fuiſſe aſſerat. Hic enim ſumma maieſtas eſt, &
Athanaſ. principium. Athanaſ. Orat. in Arianos, de eo, Deus eſt Verbum. Poterit enim & ad iſtum
modum dici, Vnum eſſe principium deitatis, non duo: vnde propriè monarchia vnius domi-
natus haberi debet. Ex ipſo deinde principio per naturam exiſtit filius, qui eſt Verbum: non
quaſi alterum principium ſeorſim ſubſiſtens, neque aliundè genitus, ne ratione ſecundi, duo
principia, pluriúmque principatus oriantur: ſed vnius principij ſuus propriúſque filius, propria
Tertull. ſapientia, proprium verbum, ex ipſo principio ortum habens. Tertull. lib. aduerſ. Hermog. Eſt
autem principium non originis modò, ſed & ordinis. Nos autem vnicuique vocabulo pro-
Principium ordinis. prietatem ſuam vindicamus, principium initium eſſe, & ita competiſſe, ita poni rebus inci-
pientibus fieri. Ita principium inceptionis eſt verbum, non alicuius ſubſtãtiæ nomen. Sic Mo- K
ſes dicit, nõ *ex principio*, quaſi ex materia, ſed In principio fecit Deus cœlum & terram. Sic e-
nim Euangelium, In principio, inquit, erat ſermo, in quo principio ſcilicet fecit Deus cœlũ &
Chryſoſt. terram. Chryſoſt. hom. 1. in Ioan. Itaque ſi quis eum, qui ex littore ciuitates, oras, portúſque cõ-
ſpicatus ſit, in medium poſtmodùm pelagus proueheret, priorũ conſpectu amoto, in nullum
certum obiectum, ſed in infinitum eius demittit intuitum: ſic Euangeliſta ſupra omnem nos
creaturam ad cœleſtia erigens, erectum oculum dimittit, nullo fine, vt arcana illa aſſequamur,
nobis adhibito, quippè qui nullus eſt. Aſcendens igitur ad Verbum quod in principio erat, hoc
inquirit principium: quum ſemper eius mentis aciem magis perſtringat, non habet vbi rationi
innitatur: ſed intentè ſuſpiciens, cùm ceſſare nequaquam ab inquirendi labore poſſit, rurſus
ad inferiora deſcendit. *In principio* enim *erat Verbum*, nihil aliud, quàm quòd ſemper ſit, ſigni-
ficat. Ecce veram Philoſophiam, & diuina dogmata, non qualia Gentilium, qui tempora &

Deos

A Deos, hos antiquiores, illos iuniores poſuerunt: ſed nihil tale in religione noſtra. Idem hom. 3. in Ioan. Hoc Paulus his verbis manifeſtauit: Neque principium dierũ, neque finem habens. (Hebr.7.) quibus verbis & principio & fine carere planè demonſtrauit. Sic enim de Patre Propheta dicit: (Pſal.89.) A ſeculo & vſque in ſeculum tu es? Nunquid ei terminum aliquem his verbis præſcripſit? Nequaquam, ſed eius ſignificat æternitatem. Itidem hoc in loco intelligi neceſſe eſt, quippè cùm nullum ei terminum conſtituat, neque dicat principium habuiſſe, ſed *In principio erat*. Hinc tibi ſuadet, vt filium ſine principio intelligas. Theodoretus dialog.2. Inconf. Etenim quod eſt, In principio eſſe, contrarium eſt, eſſe ex Abraham, aut creatum proauum, aut atauum habuiſſe. Auctor. Licet enim Chriſtus ſit filius Abraham, non tamen eius naturæ reſpectu, qua in principio erat. Alexander Alex. Epiſt. ad Alexand. Conſtantinop. (legitur apud Theodor. lib.1. hiſt. Eccleſ. cap.4.) Itaque Ioannes ſanctiſſimus, cùm illud *erat*,

Idē Chryſoſtomus. *Filius Dei ſine principio tẽporis.* Theodoretus. Alexander Alex.

B quod eſt Verbi Dei proprium, immenſum eſſe, & longè ſupra mortalium captum & cogitationem poſitum animaduerteret, eius generationem eloqui noluit, immò verò ne auſus quidem eſt verbis, literis eiſdem, ac ſyllabis compoſitis gignẽs & genita nominare: non quòd Verbum Dei ingenitum ſit (nam ſolus pater eſt ingenitus) ſed quòd ineffabilis filij Dei ſubſiſtentia, non modò ſolertem intelligentiam Euangeliſtarum, verùm fortaſſè etiam Angelorum comprehenſionem ſuperat. Itaque, meo quidem iudicio, ne quidem inter pios numerandi ſunt, qui in iſtarum rerum inquiſitionem intrare non dubitant, ſpreta relictâque illa ſententia: Altiora te ne quæſieris, & ſublimiora ne ſcruteris. Quòd ſi cognitio aliarum rerum, quæ ſunt ſine dubio his longè imperfectiores, comprehenſionem fugiat humanam: quales ſunt illæ, de quibus Paulus loquitur (1.Cor.2.) Quas oculus non vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcenderunt ea, quæ præparauit Deus diligentibus ſe: quales ſunt præterea ſtellæ, quas

In curioſas de Verbo diuino quæſtiones.

C Deus negauit Abrahamo poſſe numerari: qualis deniq; eſt arena maris, & ſtillæ pluuiæ? Quid eſt ergo quòd quiſquam, niſi inſanus & mente captus, Verbi Dei ſubſiſtentiam curioſè peruestigare moliatur? Hilarius li.2. de Trinit. Æſtuo igitur, hebeſco, & vnde incipiã neſcio. Neſcio enim quando natus ſit filius, & nefas eſt mihi neſcire quòd natus ſit. Quem imprecer? Quem implorem? Ex quibus libris ad tantarum difficultatum enarrationem verba præſumam? Euoluam omnem Græciæ ſcholam? Sed legi. Vbi ſapiens, vbi conquiſitor huius ſeculi? In hoc ergo ſophiſtæ mundi, & ſapientes ſeculi muti ſunt: ſapientiam namque Dei reprobauerunt. Scribam ergo legis conſulam? Sed ignorat, quia ei crux Chriſti ſcandalum eſt. Piſcator egens, ignotus, indoctus, manibus lino occupatis, veſte vuida, pedibus lino oblitis, totus è naui ipſe nos edocebit. Quærite & intelligite, circunſpicite vtrum mirabilius fuerit mortuum excitaſſe, an imperito ſcientiam doctrinæ iſtius intimaſſe. Ait enim piſcator: *In principio erat Verbũ*.

Hilarius. *Incõprehẽſibilis Verbi generatio.*

D Quid eſt illud, *In principio erat?* Tranſeuntur tempora, tranſcenduntur ſecula, tolluntur ætates: pone aliquid quod voles, tua principium opinione: non tenes tempore. *Erat* enim. Reſpice ergo ad mundũ, & intellige quòd de eo ſcriptum ſit, In principio fecit Deus cœlum & terram. Fit ergo in principio, quod creatur, & ætatem continens, quod in principio continetur, vt fieret. Meus autem piſcator, illiteratus, indoctus, liber à tempore eſt, ſolutus à ſeculis, vicit omne principium: erat enim quod eſt, neque in tempore aliquo concluditur vt cœperit, quod erat potius in principio, quàm fiebat. Anaſtaſ. Antioch. lib.1. de dog. fid. Quemadmodũ igitur mens, quantolibet nixu contendat ſemper ad ſuperiorũ perceptionem, nunquã apprehendet illud principiũ, omninò enim deprehendet hoc principiũ ſeipſo anterius: itidẽ impoſſibile eſt trãſcẽdere illud, *Erat*. ſiquidẽ ante omnia, ſemper tibi occurrit ſuperius illud ἦν, erat. Nã & principiũ anteuertit ei quod extremũ eſt, nulli cõcedens præ ſe primas partes. Si enim principiũ eſt,

Anaſt. Antio.

E iam nulli fuerit ſecundũ. Quod item ſecundũ eſt, non iam eſt principium. Si igitur Verbum erat in principio, neceſſe vt & Verbũ contempleris, & principiũ in quo illud erat? Theodoretus lib.5. diuin. decret. cap. de filio. Qui enim erat, ſemper erat. Non enim dixit, In principio factus eſt, vel In principio creatus eſt: ſed, Erat in principio. Ambroſ. lib.2. de incarnationis dominicæ ſacramento, cap.3. Nondum erat cœlum, quando in principio erat Verbum. Nam etſi cœlum habet principiũ, Deus non habet. Denique in principio fecit Deus cœlum & terram. Aliud eſt, Fecit, aliud eſt, *Erat*. Quod fit, incipit: quod *erat*, principium non accepit, ſed præuenit. Cyril. Alexandr. lib.1. cap.1. in Ioan. Quid igitur ad hæc, qui nouiſſimum nobis filium ita eſſe prædicant, vt nec Deus eſſe credatur? Auctor. Aut quid Seruetiani, qui ipſum filium Dei eſſe cœpiſſe contendunt, poſtquàm è Virgine natus eſt: quaſi nõ ante omnia ſecula, immò & ab æterno fuerit? Cyrillus. Non erit tibi Deus recens, ſcriptura clamat (Pſalm.80.) Quomodo autem non erit recens, ſi nouiſſimis temporibus natus eſt? Quomodo etiam non

Verbi æternitas colligitur ex dictione Erat. Theodor. Ambroſ. Cyrill. Alexand. Cyrill.

A gigni à Deo, non erit nobis dubium, quin Deum genitum & Deum genitorem diſtinguat. Et quidem vulgaris hic eſt loquendi modus, vt ſi quis nouerit apud Platonem ſæpius diuertere Socratem,roget autem vbi eſt Socrates, & reſpondeatur, eſſe apud hominem,facilè intelliget hominis nomine Platonem deſignari:ita cùm credamus filium à patre inſeparabilem, &ab eo genitũ ab æterno,audiamus autẽ ipſum eſſe apud Deũ,nemini dubiũ erit Dei nomine Patrẽ intelligi.Et ne fore aliquẽ,qui participatione Deus nũcupetur,quales olim Moſes, Prophetæ,& iuſti,apud quẽ recubuerit Verbũ:aut de verbo dici putemus,id eſt,reuelatione, præcepto:Euãgeliſta prudẽter articulum præmiſit vtrique dictioni verbi, dicẽs, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν, *Et verbum illud erat apud illum Deum*: illũ nimirũ æternum, omnipotentẽ, infinitum,& ineffabilem. Baſil.hom.in Ioan. initium. Dici enim poſſet, Vbi erat Verbum (antequàm form[illegible]rentur omnia, cùm iam eſſet in principio ipſo?) Non in loco. non enim continentur in l[illegible]oco,quæ circunſcribi nõ poſſunt. At vbi erat? Apud Deũ.Neque pater in loco,

Baſil.

B neque filius in ambitu aliquo ac circunſcriptione,ſed infinitus pater,infinitus filius.Sed & admirare exactam vniuſcuiuſque vocis certitudinem .Non dixit,In Deo erat Verbum,ſed apud Deum,vt proprietatem ſubſiſtentiæ proponeret ac declararet. Non dixit, In Deo,vt ne confuſioni ſubſtãtiæ occaſionẽ daret.Nam & illorum maligna eſt blaſphemia,qui miſcere omnia conantur, & vnum ſubiectum dicũt,Patrem,& Filium,& Spiritum ſanctum: verum appellationes differentes de vna re dici.Thomas lect.1.in. 1.cap.Ioan.Nam ſicut *in* ſignificat quãdam coniunctionẽ intrinſecam,ſic præpoſitio *apud* extrinſecam coniunctionẽ importat. Vtrunque autem in diuinis dicimus filium eſſe in patre, id eſt conſubſtantialem ei: & eſſe apud patrem, vt diſcretam ab eo perſonam.Sciendum itaque per præpoſitionem *apud* quatuor ſignificari, quibus quatuor obiectiones excludũtur.Aut enim ſubſiſtentiam ſignificat,ſicut dicimus hominem eſſe apud hominem,& lapidem apud lapidem, quæ ſuppoſito differunt : aut authoritatem in obliquo,vt ſi miles dicat ur eſſe apud regem : aut diſtinctionem,non enim propriè

Apud cõſubſtãtialitatem dicit. *ſubſtantia hic pro ſubſiſtentia.* *Thomas.*

C dicitur aliquis eſſe apud ſeipſum,ſed apud aliũ:aut cõiunctionẽ & ſocietatẽ quandã.Apud eos enim eſſe dicimus, quibuſcum viuimus,& communionẽ inimus. Auctor.Itaque ſi quis ſubſiſtẽtias patris & filij cõfundat,ex his verbis tamẽ aliũ λόγον eſſe, & alium Deũ Patrẽ fateri cogetur.Cyrillus Alexãd.lib.1. in Ioan. cap.2.Quum enim apud Deum Verbũ eſſe prædicet, vnum quidem eſſe filiũ,ſubſiſtẽtẽque in ſeipſo,& vnum rurſus Deũ Patrem,apud quẽ Verbũ eſt,apertiſſimè oſtendit.Quomodo enim vnum quod vnum numero eſt,ipſum apud ſeipſum eſſe intelligetur?Præterea,ſi qui eſt filius,ipſe quoque pater eſt:quæ ratio varietatem nominũ induxit?ſi enim nullo modo genuit,quare pater vocatur? Aut quomodo filius dicitur, ſi genitus à Patre non eſt ? Hanc enim ſententiam nomina ipſa declarant . Accedit quod beatus Paulus ad Philippenſes , in forma Dei eſſe filium,nec rapina conſecutum vt ſit æqualis Deo , affirmat: nónne igitur neceſſe eſt alium eum eſſe, qui non rapina æqualitatem Dei conſecutus eſt,alium ipſum in cuius forma eſſe cognoſcitur?Saluator quoque

Differentia ſubſiſtẽtiarum. *Cyril. Alex.* *Probatur Filius Patri cõſubſtantialis.*

D idipſum nobis aperiens, Ioan.10.Ego,inquit,&Pater vnum ſumus.Niſi enim vterque ſubſiſteret, non Sumus,ſed,Sum vnum ego & Pater,dixiſſet.Nunquam enim de vno,*Sumus*, etiamſi dirumpantur hæretici,prædicari poterit.Adde quòd ſplendor Patris,quaſi lumen à lumine filius appellatus,(Heb.1.)quomodo alius quã pater nõ erit?Quod enim ſicut ſplẽdor emanat ab alio,nõ à ſeipſo neceſſariò emanabit.Denique cùm ſe à Patre exiuiſſe dicat filius atque veniſſe, & rurſus ſe ad Patrem proficiſci oſtendat,(Ioan. 16.)quomodo non alia quàm Pater, erit hypoſtaſis?Nulla enim ratio patitur,vt quod ab alio effluxit,ab eo à quo effluxit,non diſtinguatur. Præterea,cũ ait diſcipulis, Euntes docete omnes Gẽtes, baptiſãtes eos in nomine Patris &Filij & Spiritus ſancti:ſi vna hypoſtaſis atque perſona horum nominũ diuerſitate intelligitur,quare non in vnitatem,ſed in Trinitatem baptiſari fideles voluit?Non ſunt ergo idem numero Pater

E & filius: ſed ſubſiſtit vterque,& alter in altero propter identitatem ſubſtantiæ inſpicitur. Origen.hom. 2. in diuerſos. Nam ne quis exiſtimaret, ita in principio Verbum ſubſiſtere, vt nulla ſubſtantiarum (id eſt. ſubſiſtentiarum) differentia intelligatur ineſſe , continuò ſubiunxit, *Et Verbum erat apud Deum*, hoc eſt, Et filius ſubſiſtit cum Patre in vnitate eſſentiæ, & ſubſtantiali diſtinctione. Auctor.Quòd ſi in præpoſitione *apud*, authoritas filij apud Patrem conſideretur,nihil maius meditari poſſumus,quã quòd ipſe ſit λόγος ſapiẽtia & conſilium Patris.Quis conſiliarius eius fuit,inquit Apoſtolus?(Rom.11.)O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei ! quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius!Quis enim cognouit ſenſum Domini?Sed filius qui eſt in ſinu Patris,ipſe annũciauit nobis.Ipſe filius,ipſe vnicus,ipſe Patris virtus & verbum:quid ergo quæritur amplius?Ipſe eſt,cui hæc atteſtatur voce è cœlo allata, Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi bene cõplacui,ipſum

Origen. *Authoritas Verbi apud patrẽ.*

mentiebatur, dicens ad Iudæos (Ioan. 8.) Amen dico vobis, antequàm Abraham fieret, ego ſum. Neminem enim fugit multis ſeculis poſt Abraham, à ſanctiſſima Virgine Chriſtum natum fuiſſe. Quòd ſi *in principio erat*, quæ mens poterit vnquam vltra illud *erat* conuolare? Meritò igitur ſtupore perculſus clamat Eſaias, (cap. 53.) Generationem eius quis enarrabit? Principium ſanè temporis nullo modo poſſumus in vnigenito filio Dei intelligere. Qui enim ante cuncta ſecula eſt, eius æterna ſubſtantia eſt. Præterea, cùm ad exitum peruenire diuina recuſet natura (eodem enim ſemper ſe modo habet, iuxta illud, Pſal. 101. Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient) à quonam principio temporis ſpaciis menſurato filius incipiet? Principium enim temporis quantitate ſignificatum, nunquam in ſeipſo ſic eſſe, immò nec intelligi quidem poteſt, vt finem & exitum ſuum non reſpiciat. Quaſi enim ad finem principiū dicimus. Sic in profundiſſimam, atque incomprehenſibilem generationē, *erat* iſtud, cogitantis ſententiam adducit. Auctor. Quodcunque enim principium aſſignaueris ſeu temporis, ordinis, numeri, quantitatis: ſemper fuiſſe Verbum conſequetur. Quòd ſi erat in ipſo rerum omnium principio, conſequitur nec ipſius eſſe principium aliquod temporis, ſed ipſum æternum eſſe. Quòd ſi quis obiiciat filiū non poſſe coæternū eſſe patri, cūm nec hoc locū habere inter homines dici poſſit. Thomas lect. 1. in cap. 1. Ioan. Dicendum principium originis prius eſſe duratione inter creata, eò quòd ex ſe ortum ducit, propter tria. Primò quidem, quia principium illud præcedit tempore actionem, qua producit rem, cuius eſt principium: vt homo priùs eſt, quàm gignat filium. Secundò, quia cùm actio ſucceſsionem habeat, & ideò etiamſi ſimul cum agente incipiat, actionis tamen terminus eſt poſt agentem: vt quamuis ſtatim atque ignis generatus eſt, ſurſum tendit, & tamen priùs ignem eſſe, quàm ſurſum ferri contingit, cum motus, quo ſurſum tendit, quodam tempore menſuretur. Tertiò, quia ex voluntate principij determinatur initium durationis eius quod eſt in principio: ſicut ex voluntate Dei determinatur initium creaturæ: vnde priùs fuit Deus, quàm creatura. Nihil autem horum trium in generatione diuini Verbi inuenitur. Non enim Deus priùs erat quàm Verbum generaret. Nam cùm generatio Verbi nihil aliud ſit quàm intelligibilis conceptio, ſequeretur quòd Deus eſſet priùs intelligens, quàm in actu, quod eſt impoſſibile. Sed neque ipſa Verbi generatio ſucceſſiua eſſe potuit: alioquin diuinum Verbum priùs fuiſſet informe quàm formatum: ſicut accidit in nobis, qui cogitando, verba formamus. Sed neque pater ſua voluntate initium durationis filio ſuo præſtituit: quia Deus pater non generat filium ſuum voluntate, vt dixerunt Ariani, ſed naturâ. Deus enim pater ſeipſum intelligendo, Verbum concipit, & ideò non antè fuit Deus pater quàm filius. Cyrill. lib. 1. in Ioan. cap. 1. Quomodo enim erit ſol ſplendore priuatus? Auctor. Eſt enim filius ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius. Nec priùs fuit ſol ſuo ſplendore: etſi aliud ſit ſplendor, & aliud ſol. Cyrill. Ignis verò quomodo erit calore carens: vel calor vnde manabit niſi ab igne, aut ab alio forſan, non procul à qualitate ignis diiecto? Auctor. Quinetiam ipſa ſplendoris è ſole generatio impaſſibilis eſt, & impaſſibilem Verbi à patre generationem deſignat. Et ſicut neque ſol eſt ſplendor, ita neque filius pater eſt: differunt enim ratione hypoſtatica. Hoc tandem Ioannes explicat, inconfuſam aſſignans perſonarum patris & filij proprietatem. *Et verbum*, inquit, *erat apud Deum*. Thom. Quid ſit Verbū, & quid principium, iam expoſitum eſt. Nunc ergo duo hæc conſideranda ſunt, quæ in ſecunda clauſula ponuntur, quid hic *Dei* nomine, quid item prępoſitione *apud* intelligat. Itaque imprimis ſciendum eſt, quòd hoc nomen *Deus* ſignificat diuinitatem, ſed in ſuppoſito & concretè: Deitas autem ſignificat naturam & maieſtatē illam diuinā in abſtracto & abſolutè: vnde fit, vt nō poſſit ſupponi pro perſona, ex naturali virtute & modo ſignificandi. Hoc verò habet dictio *Deus*, vt pro aliqua diuinarum perſonarū ſupponi poſſit: ſicut nomen *homo* ſuppoſitum humanitatis deſignat. Auctor. Itaque ſi ad tres homines aliqua actio referenda ſit, de qua ſermo fuit, cuius hic ſit agens, ille patiens, & ille ad actionem medius, concurrens, & auxiliaris fuerit, vt ſi curatum Ariſtotelem à Socrate auxilio Platonis ſignificare voluerimus, nō expreſsis perſonarū nominibus, ſed illo generali & cōmuni *homo*, quod pro indiuiduo ſupponat, hoc, illo, & illo: & dicamus hominē curatū ab homine, beneficio ſeu auxilio hominis: neceſſe eſt profectò, cùm ad tres illos tātùm noſtra ſentētia referatur, vt qui hoc audierit, & nouerit hæc de illis dici, ſciat autē de Ariſtotele prædicari quòd curatus ſit, de Socrate quòd ipſum curauerit, de Platone quòd auxilium Ariſtoteli curando præſtiterit: non dubitet hoc propoſitū, Ariſtoteles curatus eſt ab homine, hominem ſupponere pro Socrate. Ita in diuinis conſidera, dictionem *Deus* ſupponere modò pro patre modò pro filio, modò pro Spiritu ſancto: diſcerni autem quem ſignificet ex attributis, ſeu adiecto illo quod inſeritur. Vt ſi quis dixerit Deum gigni

Principium tempore nullum in Verbo.

Thomas.

Reſpōdetur Arianorū obiectioni, & probatur filius Patri coæternus.

Cyrill.

Argumēta à ſimili, probantia filiū Patri coæternum eſſe.

Cyrillus.

Thomas.

Quid ſignificet apud Deum.

Dei nomen pro perſona patris.

Hominis nomen pro certo homine.

F G H I K

A gigni à Deo, non erit nobis dubium, quin Deum genitum & Deum genitorem diſtinguat.
Et quidem vulgaris hic eſt loquendi modus, vt ſi quis nouerit apud Platonem ſæpius diuer-
tere Socratem, roget autem vbi eſt Socrates, & reſpondeatur, eſſe apud hominem, facilè in-
telliget hominis nomine Platonem deſignari: ita cùm credamus filium à patre inſeparabilem,
& ab eo genitũ ab æterno, audiamus autẽ ipſum eſſe apud Deũ, nemini dubiũ erit Dei nomine
Patrẽ intelligi. Et ne fore aliquẽ, qui participatione Deus nũcupetur, quales olim Moſes, Pro-
phetæ, & iuſti, apud quẽ recubuerit Verbũ: aut de verbo dici putemus, id eſt, reuelatione, præ-
cepto: Euãgeliſta prudẽter articulum præmiſit vtrique dictioni verbi, dicẽs, καὶ ὁ λόγος ἦν
πρὸς τὸν θεόν, *Et verbum illud erat apud illum Deum*: illũ nimirũ æternum, omnipotentẽ,
infinitum, & ineffabilem. Baſil. hom. in Ioan. initium. Dici enim poſſet, Vbi erat Verbum Baſil.
(antequàm form[a]rentur omnia, cùm iam eſſet in principio ipſo?) Non in loco. non enim
continentur in loco, quæ circunſcribi nõ poſſunt. At vbi erat? Apud Deũ. Neque pater in loco, *Apud con*
B neque filius in ambitu aliquo ac circunſcriptione, ſed infinitus pater, infinitus filius. Sed & ad- *ſubſtãtia-*
mirare exactam vniuſcuiuſque vocis certitudinem. Non dixit, In Deo erat Verbum, ſed apud *litatem di-*
Deum, vt proprietatem ſubſiſtentiæ proponeret ac declararet. Non dixit, In Deo, vt ne con- *cit.*
fuſioni ſubſtãtiæ occaſionẽ daret. Nam & illorum maligna eſt blaſphemia, qui miſcere omnia *ſubſtantia*
conantur, & vnum ſubiectum dicũt, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum: verùm appella- *hic pro ſub*
tiones differentes de vna re dici. Thomas lect. 1. in. 1. cap. Ioan. Nam ſicut *in* ſignificat quãdam *ſiſtentia.* Thomas.
coniunctionẽ intrinſecam, ſic præpoſitio *apud* extrinſecam coniunctionẽ importat. Vtrunque
autem in diuinis dicimus filium eſſe in patre, id eſt conſubſtantialem ei: & eſſe apud patrem,
vt diſcretam ab eo perſonam. Sciendum itaque per præpoſitionem *apud* quatuor ſignificari,
quibus quatuor obiectiones excludũtur. Aut enim ſubſiſtentiam ſignificat, ſicut dicimus ho-
minem eſſe apud hominem, & lapidem apud lapidem, quæ ſuppoſito differunt: aut autho-
ritatem in obliquo, vt ſi miles dicat[ur] eſſe apud regem: aut diſtinctionem, non enim propriè
C dicitur aliquis eſſe apud ſeipſum, ſed apud aliũ: aut cõiunctionẽ & ſocietatẽ quandã. Apud eos
enim eſſe dicimus, quibuſcum viuimus, & communionẽ inijmus. Auctor. Itaque ſi quis ſub- *Differentia*
ſiſtẽtias patris & filij cõfundat, ex his verbis tamẽ aliũ λόγον eſſe, & alium Deũ Patrẽ fateri *ſubſiſtẽtia-rum.*
cogetur. Cyrillus Alexãd. lib. 1. in Ioan. cap. 2. Quum enim apud Deum Verbũ eſſe prædicet, Cyril.
vnum quidem eſſe filiũ, ſubſiſtẽtẽque in ſeipſo, & vnum rurſus Deũ Patrem, apud quẽ Verbũ Alex.
eſt, apertiſſimè oſtendit. Quomodo enim vnum quod vnum numero eſt, ipſum apud ſeipſum
eſſe intelligetur? Præterea, ſi qui eſt filius, ipſe quoque pater eſt: quæ ratio varietatem nominũ
induxit? ſi enim nullo modo genuit, quare pater vocatur? Aut quomodo filius dicitur, ſi *Probatur*
genitus à Patre non eſt? Hanc enim ſententiam nomina ipſa declarant. Accedit quod *Filius Patri*
beatus Paulus ad Philippenſes, in forma Dei eſſe filium, nec rapina conſecutum vt ſit *cõſubſtan-*
æqualis Deo, affirmat: nónne igitur neceſſe eſt alium eum eſſe, qui non rapina æ- *tialis.*
qualitatem Dei conſecutus eſt, alium ipſum in cuius forma eſſe cognoſcitur? Saluator quoque
D idipſum nobis aperiens, Ioan. 10. Ego, inquit, & Pater vnum ſumus. Niſi enim vterque ſubſiſte-
ret, non Sumus, ſed, Sum vnum ego & Pater, dixiſſet. Nunquam enim de vno, *Sumus*, etiamſi
diſrumpantur hæretici, prædicari poterit. Adde quòd ſplendor Patris, quaſi lumen à lumine fi-
lius appellatus, (Heb. 1.) quomodo alius quã pater nõ erit? Quod enim ſicut ſplẽdor emanat ab
alio, nõ à ſeipſo neceſſariò emanabit. Denique cùm ſe à Patre exiuiſſe dicat filius atque veniſſe,
& rurſus ſe ad Patrem proficiſci oſtendat, (Ioan. 16.) quomodo non alia quàm Pater, erit hy-
poſtaſis? Nulla enim ratio patitur, vt quod ab alio effluxit, ab eo à quo effluxit, non diſtinguatur.
Præterea, cũ ait diſcipulis, Euntes docete omnes Gẽtes, baptiſãtes eos in nomine Patris & Filij
& Spiritus ſancti: ſi vna hypoſtaſis atque perſona horum nominũ diuerſitate intelligitur, quare
non in vnitatem, ſed in Trinitatem baptiſari fideles voluit? Non ſunt ergo idem numero Pater
& filius: ſed ſubſiſtit vterque, & alter in altero propter identitatem ſubſtantiæ inſpicitur. Ori-
E gen. hom. 2. in diuerſos. Nam ne quis exiſtimaret, ita in principio Verbum ſubſiſtere, vt Origen.
nulla ſubſtantiarum (id eſt. ſubſiſtentiarum) differentia intelligatur ineſſe, continuò
ſubiunxit, *Et Verbum erat apud Deum*, hoc eſt, Et filius ſubſiſtit cum Patre in vnitate eſſen-
tiæ, & ſubſtantiali diſtinctione. Auctor. Quòd ſi in præpoſitione *apud*, authoritas filij apud *Authori-*
Patrem conſideretur, nihil maius meditari poſſumus, quã quòd ipſe ſit λόγος ſapiẽtia & conſi- *tas Verbi*
lium Patris. Quis conſiliarius eius fuit, inquit Apoſtolus? (Rom. 11.) O altitudo diuitiarum ſapi- *apud patrẽ.*
entiæ & ſcientiæ Dei! quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ
eius! Quis enim cognouit ſenſum Domini? Sed filius qui eſt in ſinu Patris, ipſe annũciauit no-
bis. Ipſe filius, ipſe vnicus, ipſe Patris virtus & verbum: quid ergo quæritur amplius? Ipſe eſt, cui
hæc atteſtatur voce è cœlo allata, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi benè cõplacui, ipſum

[illegible] pſe [illegible] cuit omnem plenitudinẽ diuinitatis inhabitare corporaliter, ipſe eſt F
[illegible] nus ad Patrem, qui & dicit: Nemo venit ad Patrem niſi per me: quo-
modo [illegible] rẽ vt ſummæ, immò ſupremæ authoritatis apud ipſum eſſe dicatur?

Rupertus. Rupertus Cõm. in Ioã. 1. Magnificè enim huius verbi dignitatẽ inſinuat, dicẽs, Erat apud Deũ. Nã apud Deũ quid eſt, niſi in magno erat honore, in ſumma dignitate, in magna dilectione? *Erat apud Deũ*, ſed non quẽadmodũ apud diuitẽ aurum ſuum. Nam apud diuitem aurum eſt in arca, non in ipſius ſubſtantia miſera atque vitioſa, fortaſſis & leproſa. Erat autem apud Deum, quomodo apud ſapientem ſapientia, apud fortem fortitudo. Nam per beatum Iob dicitur, (cap. 12.) Apud ipſum eſt ſapiẽtia & fortitudo. Aurum diuitis in marſupio eius, verbum Dei in corde eius. Auctor. Quòd ſi diſtinctio obſeruetur, in eo quod apud alterum eſſe dicitur, illa iã ex his quæ dicta ſunt, manifeſta eſt. Nã ſicut Patris & filij vnica eſſentia, ita & diuerſa hypoſtaſis eſt demonſtrata. Quòd verò quarto loco Thomas præpoſitionem *apud* quãdam cõmunionẽ G ſignificare docet, illa quidem & in eiuſdem naturæ, & ſupremæ apud Patrem maieſtatis demonſtratione colligitur. Vnde licet in ſcripturis verbum factum ad Prophetas, non tamen eſſe apud Prophetas legimus: ne fortè Verbum creatum, cum increato confundamus, vt monet Origenes tomo 2. in Ioann. Auctor. Aſſignat autem Gregorius Pontifex quintam rationem. Gregor. lib. 4. in Iob. cap. 20. Verbum quippè abſconditum inuiſibilis filius vocatur, de quo Ioannes ait, *In principio erat Verbum*. Quod ipſe quoque abſconditum inſinuat, cùm ſubiungit, *Et Verbum erat apud Deum*. Sed hoc verbum abſconditum electorum mentibus dicitur, cùm poteſtas vnigeniti filij Dei credentibus manifeſtatur. Auctor. Quòd ſi quis fortaſſe curioſiùs inquirat præpoſitionis πρὸς ſignificationem, & illam non *apud* modò, ſed *ad* ſignificare contendat: quoniam id neminem ex antiquis attigiſſe legimus, reſpondebit è recentioribus Caietanus. Thomas de vio, Comment. in Ioann. cap. 1. Hoc H quidem dicitur ad differentiam cuiuſcunque creati verbi, cuiuſcunque creatæ ſubſtantiæ. Nam de nullo verbo creato, de nulla ſubſtantia creata verificari poteſt, quod eſt ad Deum, ſed quod pendet à Deo. Nullius enim creati verbi, aut ſubſtantiæ creatæ eſſe, eſt relatio ad Deum. Nam eo quod dicit, *Et Verbum erat apud Deum*, duo reuelantur. Vnum quòd eſſe Verbi, ac per conſequens omnium perſonarum diuinarum eſt res relatiua: immò, vt rectius loquar, eſt relatio realis. Alterum, quòd Verbum realiter diſtinguitur à Deo dicente ipſum, ac per hoc, quòd perſonæ diuinæ diſtinguuntur inter ſe. Auctor. Mutua eſt enim relatio patris ad filium, & filij ad patrem: vt qui patrem dixerit, ſignificet & ei filium eſſe, & qui filium dixerit, eum ad patrem referat. Ita fiet, vt reſpondeatur illis, qui curioſiùs requirent, explicari ſibi præpoſitionem Græcam πρός, pro præpoſitione Ad, ac ſi dicamus Et verbum erat ad Deum: velut ſi dixerimus, Et filius erat ad patrem: facilè quidem hæc conciliari, cùm mutua ſit patris ad filium relatio. Et hinc illud verificetur, quod antiqui patres Eccleſiæ contendunt, nunquam fuiſſe patrem ſine filio, neque filium ſine patre. Quod illi fuſiùs in ſcriptis ſuis contra Arianos exagitant. Sed iam ad tertiam clauſulam procedamus. *Et Deus erat Verbum*. Hoc axiomate tollit omnes quæſtiones, quæ de Verbo, quid ſit, moueri poſſent: ne fortè illud velut accidẽs apud patrẽ in principio fuiſſe arbitretur. Et quidẽ hic ordo doctrinæ conuenientiſſimus eſt, vt cùm Ioannes dixerit de Verbo, quando erat, & vbi erat, nunc quid ſit explicet. Chryſoſt. hom. 3. in Ioan. Nam ne quis filij diuinitatem parte aliqua patre minorem arbitretur, mox id adfert, per quod eius ſuprema diuinitas ſignificatur. Cyrill. lib. 1. in Ioan. cap. 3. Non enim ignorauit diuinus Euangeliſta, venturos poſterioribus ſeculis nonnullos, qui deitatem filij negarent. At verò ſi verè filius Dei eſt, verè quoque illum Deum eſſe conſequitur. Id enim filiatio vera ſignificat. Nam cùm paternitatis nomen non à nobis in Deum, ſed à Deo in homines defluxerit: Ab eo enim in cœlo & in terra omnis paternitas eſt, K vt ait Paulus: dic quæſo quare nos patres filiorum noſtrorum ſecundum naturam ſumus, ſi exemplari, cuius imitatione id habemus, hoc non ineſt? Auctor. Atqui Adam genuit filium ad imaginem & ſimilitudinem ſuam: num vt Adam, ita & Seth eius filius verè homo erat? Diſtabant quidem ſuppoſito & hypoſtaſi, vna tamen, eadémque vtriuſque natura erat. Et vt abſurdum eſſet ſi quis diceret ab homine bouem aut equum generari, ita hominem ab homine propagari manifeſtum eſt. Cyrillus vt ſuprà. Sed neque filius hominis ea ratione qua homo eſt, minor eſt patre. Nullo enim modo homo homine aut maior aut minor eſt inquantum homo: nec aliud quicquam minus aut maius eo eſſe poteſt, cuius ſubſtantiæ atque naturæ rationem ſuſcipit. Auctor. Hoc nimirùm ipſi in prædicamentorum deſcriptione Philoſophiæ tyrunculi proclamant, ſubſtantiam non ſuſcipere magis & minus. Cyrill. Vnde ſi Pater naturâ Deus eſt, & qui ex eo genitus eſt filius, naturâ Deus erit. Quomodo igitur Deus Deo, ea ratione

Marginal notes: Rupertus. — *Quomodo Verbum erat apud Deum.* — *Eſſe apud multis modis dicitur.* — Origenes. Gregor'. — Thomas de vio. — *Nullius ſubſtantia creata relatio eſt ad Deũ, qualis Verbi ad patrem.* — *Quid ſit Verbum.* — Chryſoſt. Cyrillus. — *Filius Dei idem & Deus eſt.* — *Argumẽtũ à minori ad maius.* — Cyrill. — *ſubſtantia non ſuſcipit magis & minus.*

A ctione qua vterque Deus eſt, minor erit? Gregor. Nyſſ. lib. d [illegible] ii di-
cunt quòd genitum non genito naturâ diſſimile ſit, ex ſim [illegible] & A-
dami diſcant haud ſtultè iudicare. Etenim Adam quoque [illegible] m na-
tiuitatẽ genitus nõ fuit, Abel verò ex Adamo genitus eſt. Et qui genitus no fuit, ἀγέννητος, id eſt,
nõ generatus, & qui genitus eſt, γεννητὸς, id eſt natus dicitur. Sed nihil prohibuit Adamũ eſſe ho-
minẽ, quòd genitus nõ erat: neque natiuitas Abelẽ aliud ac diuerſum quiddã ab humana reddi-
dit natura: ſed tã hic quàm ille homo fuit, etſi hic quidẽ natus erat, ille verò abſque natiuitate
extiterat. Igitur in diuinis quoque dogmatibus nullã naturæ differentiã efficit genitũ, vel non
genitũ eſſe: ſed quẽadmodum in Adamo & Abele vna humanitas ſiue natura humana, eodem
modo in patre quoque ac filio deitas, ſeu diuina natura vna eſt. Alexand. Alex. ep. 1. ad Alex.
Conſtantinop. Nam quod ad ingenuam, propriam, naturalem, & eximiam eius filiationem
attinet, Paulus Apoſtolus explanat de Deo, loquens his verbis. Qui proprio filio ſuo non

Greg. Nyſſ. — *Ingenitum & genitũ nullã naturæ differentiam dicunt.* — *Alex. Alexand.*

B pepercit, ſed pro nobis, videlicet non natura filiis, tradidit illum. Nam vt ab alijs filijs, qui non
ſunt proprij, diſtingueretur, eum proprium filium nominauit. Porrò in Euangelio ſic ſcriptum
legimus, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui. Auctor. Ita occurritur ob-
iectioni, quæ fieri poſſet in hunc modum. Filij quidem Dei ſumus, veruntamen quantum ab
eius maieſtate diſtamus? At verò ille propriè filius & dilectus, nos per adoptionẽ: Ille vnigeni-
tus Dei, quomodo igitur nõ ſit Deus de Deo, & lumẽ de lumine? Tatianus Aſſyrius Orat. cõtra
Græc. Quemadmodum enim faces multæ ab vna face accenduntur, nec tamen primæ facis
lux minuitur, propter plures inde ſuccenſas: ſic etiam Verbum, è Patris potentia progreſſum,
non reliquit genitorem Verbi expertem. Auctor. Sed neque lumen è lumine diminutionem
inducit, aut alterius eſt naturæ. Hinc conſultò quidem Ioannes, cùm priùs dictioni θεὸς arti-
culum ὁ præmiſiſſet, vt ipſam pro perſona Patris ſupponeret, dicens: καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν
θεὸν, *Et Verbum erat apud Deum.* id eſt, apud Patrem: Nũc ne quis eandem dictionem pro eadem

Aliter Verbum, aliter nos Dei filij ſumus. — *Tatia. Aſſyrius.* — *Deus de Deo lumen de lumine.*

C perſona ſumi, & perſonas Patris & filij confundi exiſtimet, articulum tollit, & dicit, καὶ θεὸς
ἦν ὁ λόγος, *Et Deus erat Verbum*: non, καὶ ὁ θεὸς, Et ille Deus. Alioquin nõnulli ſic interpre-
tandum exiſtimaſſent, Et ille Deus, nempè Pater, erat illud Verbum. Nunc autem cùm abſ-
que præfinitione articuli ſcribit, Et Deus erat illud Verbum, diuinam naturam de Chriſto
enunciat. Nam & hoc facilè ducto è nobis exemplo colliges. Norunt omnes, Hic, & Quidã, &
cætera demonſtratiua pronomina nomini etiam communi adiuncta, illud iam nõ commune,
ſed definitum & demonſtratiuum reddere, id eſt, indiuiduum vagum efficere. Etſi enim com-
munis dictio Homo de omnibus eiuſdem ſpeciei dicatur, vbi tamẽ acceſſerint illa demonſtra-
tiua, hic homo, aut quidam homo, iam pro indiuiduo ſupponunt. Ita nobis cogitandum eſt in

Nomen cõmune ſupponit pro indiuiduo.

D dictione Deus, maximè cùm rationem habet relatiuè ſe habentem ad aliam perſonam: Vt
in hoc propoſito, *Et Verbum erat apud Deum.* Deus ibi cum articulo ὁ præferebatur. Relatio
enim habebatur Verbi ad patrem, apud quem Verbum erat. Nunc quia non de relatione, ſed
quidditate agitur: eſt autem vt relationis propria ratio perſonarum, ita quidditatis propria ratio
ſubſtantiæ, ideò conſultò videtur articulum omiſiſſe. Non quòd non, vt diximus, etiam illo
poſito Pater & Filius & Spiritus ſanctus intelligantur, maximè in ratione operum ad extra, vt
cùm legimus, Dixit Deus, Vidit Deus, Fecit Deus, cum articulo ὁ θεὸς: ſed quòd hîc non
de externis diſſerat, & Dei interpretationem pro eo ſupponat, quod plenam atque perfectam
habeat diuinam maieſtatem. Theoph. Comm. in Ioann. Confundantur igitur & Arius, & Sa-
bellius. Arius quidem, qui filium Dei creaturam eſſe dicit, & facturam, confutetur per hoc
quod dicit, In principio erat illud Verbũ, & Deus erat Verbũ. Sabellius verò negans perſona-

Deus nomẽ ſubſtantiæ eſt quæ enunciatur de Verbo, non minus quam de Patre. — *Theoph.*

E rum trinitatem, ſed aſſerens vnitatem, reiiciatur per illud quod dicitur, Et illud Verbũ erat
apud Deũ. Manifeſtè enim hoc loco alium eſſe Patrem, & alium eſſe filium declarat magnus
Ioannes: etiamſi non ſit aliud & aliud. Alius enim & alius de perſona dicitur, aliud & aliud de
naturis. Et vt exemplo manifeſtius faciamus, Petrus & Paulus ſunt alius & alius, ſunt enim per-
ſonæ duæ, ſed non aliud & aliud: Vna autem eorum natura eſt humanitas. Sic igitur de Patre
& Filio dicendum. Alius enim ſunt & alius duæ perſonæ: non autem aliud & aliud: vna enim
natura eorum eſt Deitas. Auctor. Hinc fit vt Chriſtus dicat, Ego & Pater vnum ſumus: quaſi
dicat, non aliud. Et ipſe Ioannes: Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, &
Spiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt. Hoc igitur vnum de Verbo dicitur, non minus quàm de
Patre. Athanaſ. in Symbolo. Deus enim Pater, Deus filius, Deus Spiritus ſanctus. Et tamen
non tres dij, ſed vnus eſt Deus. Auctor. Itaque dictio θεὸς ſine articulo hîc poſita, pro illo vno
quod eſt contra aliud, ſumitur, & maximè quidditatem, id eſt eſſentiam ſignificat, qua deno-

Euertũtur hæreſes hac Ioannis præfatione — *Alius & alius de perſonis: aliud & aliud de naturis dicũtur.* — *Athanaſ.*

minat ſuppoſitum, id eſt Verbum: non autem adeò concretam habet ſuppoſiti rationem, vt F
cùm adiuncto articulo profertur, in illo propoſito, Et verbum erat apud Deum, id eſt, apud pa-
trem. Quòd ſi quis ex ipſa articuli ſubſtractione, ſuſpicetur minus quid Dei nomen ſonare,
cùm de filio dicitur, quàm cùm Patrem ſignificat, articulo nimirùm adiuncto: & hinc putet
Etiam ablato articulo vis manet dictioni in ratione naturæ. Verbum nuncupari Deum, non per eſſentiam, ſed per participationem, reſpondet Ioannes
Chryſoſtomus id neceſſariò conſequi non poſſe, ſi locũ hunc cæteris conferamus. Chryſoſto.
hom. 3. in Ioan. Quid ergo? Cùm Apoſtolus inquit, (Tit. 2.) Expectãtes beatam ſpem & aduẽ-
tum gloriæ magni Dei, καὶ σωτῆρος ἡμῶν, & ſaluatoris noſtri: Et iterũ, Qui eſt ſuper omnes Deos,
ſine articulo, filij meminit. (Et interim illum vt ſaluatorem, ita magnum Deum qui venturus
Chryſoſt. Pſal. 104. ſit aſſerit.) Itidem de Patre ad Philippenſes (cap. 2.) ſcribens: Qui ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, cùm in
forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. Et ad Rom. (cap. 1.) Gratia
vobis & pax ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ, à Deo patre noſtro, & Domino G
Ieſu Chriſto, neglexit articulum. Superuacaneum namque eſt vbique id præponere,
præſertim cùm ſuperiùs eo frequẽter vſus ſit. Quemadmodum enim de ſpiritu loquẽs, inquit,
(Ioan. 4.) πνεῦμα ὁ θεὸς, Spiritus eſt Deus: neque cùm Spiritui articulum non adiiciat, idcircò
Deum eſſe incorporeum negamus: ita hoc in loco quamuis filio articulus non prȩponatur, nõ
Athanaſ. propterea patre minor eſt. Athanaſ. Orat. in hoc, De Deo Deus eſt. Deus enim principium eſt,
& quia ex principio Verbum eſt, ideò quoque Verbum erat Deus. Ait enim, (Exod. 3.) Ego ſum
Verbum ſubſtãtiale. qui ſum, & non duplex, vt non ſint duo principia. Verbum enim quod ex vno eſt, non fluxi-
biliter & caducè, aut ſimpliciter vox ſignificatiua eſt, ſed ſubſtantialis ſapiẽtia. Nã ſi ſubſtãtialis
nõ ſit, ſequetur Deũ in aërem Verbũ ſuum profundere, Verbumque corpus habere, nihilque
eximiũ vltra humanã ſortẽ poſſidere. Hoc autẽ, cùm Deus homo non ſit, fieri nõ poteſt. Hoc
ipſe Thomas poſt reſurrectionẽ cognouit, exclamãs (Ioan. 20.) Dominus meus, & Deus meus.
Hilarius. Hilarius lib. 2. de Trinit. Num ergo fefellerat ruſticum (Euangeliſtam) quid eſſet inter eſſe, &
inter ineſſe, & adeſſe momenti? Id enim quod in principio erat, non in altero prædicatur eſſe, H
ſed cum altero. Statum Verbi & nomen expecta. Adiicit namque, *Et Deus erat Verbum.* Ceſ-
ſat ſonus vocis, & cogitationis eloquium. Verbum hoc res eſt, non ſonus: natura, non ſermo:
Auguſt. Deus, non inanitas eſt. Auguſtin. lib. quæſt. ex vtroque Teſt. q. 122. Sic verbum Dei nõ tale eſt
Verbũ diuinum genitum eſt, & manet. quale & noſtrum, quia noſtrum poſtquàm fit, non eſt: illud autem manet. Quod autem tale
Verbum eſt, quod audit, & loquitur, & operatur? Non ſolùm autem Verbum Dei eſt, ſed &
virtus & ſapientia Dei: qui quantum ad effectum pertinet, filius dicitur Dei: quantum autem
Quæ Verbi nomina. ad locutionẽ, qua nos alloquitur Deus per ipſum, Verbũ dicitur Dei: quantũ verò ad ſapientiã,
qua nos Deus per ipſum docet ſacramentum ſuum, ſapientia dicitur Dei: quantum verò ad
operationem, qua per ipſum omnia facit, virtus dicitur Dei. Hoc nulli alij poſſet competere,
Filius Dei per æternã generationem coæqualis eſt Patri. niſi filio Dei. Propterea enim quòd ex Deo Deus eſt, omnia Dei habere dicitur. Naſcendo
enim omnia conſecutus eſt Dei. Nec enim conueniens erat, degener dici Verbũ Dei, & virtu-
tem & ſapientiam Dei. hoc enim Deus Verbum, & virtus & ſapientia. Auctor. Hoc etiã facer
poëta Nonnus Panopolites ſua in Ioannem tranſlatione complectitur, tres iſtas clauſulas ex-
plicans, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Non- I
Nonnus. nus in tranſlation. Euang. Ioannis.

Ἄχρονος ἦν, ἀκίχητος, ἐν ἀρρήτῳ λόγος ἀρχῇ,
Ἰσοφυὴς γενετῆρος ὁμήλικος, υἱὸς ἀμήτωρ,
Καὶ λόγος αὐτοφύτοιο θεοῦ, φάος ἐκ φάεος φῶς·
Πατρὸς ἔην ἀμέριστος, ἀτέρμονι σύνθρονος ἕδρῃ,
Καὶ θεὸς ὑψιγένεθλος ἔην λόγος. id eſt,

Expers temporis erat, incomprehenſibilis, in indicto Verbum principio,
Eiuſdem eſſentiæ cum patre coætaneo, filius ſine matre, K
Et verbum per ſe exiſtentis Dei, lumen de lumine lumen.
A patre erat inſeparabile, interminata conſidens in ſede,
Et Deus altigenitum erat hoc Verbum.

Lactant. Sybilla. Lactantius lib. 4. de vera ſap. cap. 6. Hunc Sibylla præcipit oportere cognoſci.

Αὐτὸν σὸν γίνωσκε θεὸν, θεοῦ υἱὸν ἐόντα. id eſt,
Ipſum tuum cognoſce Deum, Dei filium exiſtentem.

Auguſt. videlicet & ipſe eſt Dei filius. Auctor. Idem & Erythræa in iis verſibus fatetur, quos Auguſti-
nus lib. 18. de Ciuit. Dei cap. 23. & alij pridem pro Sibyllinis agnouerunt, & in Latinum ſer-
monem conuerterunt: è quorum primis literis, hanc conſequenter ſententiam collegerunt,

Ieſus

A *Ieſus Chriſtus Dei filius ſeruator cruci.* Sibylla lib.8.Oracul. Sibylla.

Οὗτος ὁ νῦν προγραφεὶς ἐν ἀκροστίχισιν θεὸς ἡμῶν
Σωτὴρ ἀθάνατος, βασιλεὺς, ὁ παθὼν ἕνεχ' ἡμῶν.

id eſt, *Rex tibi nunc noſtris deſcriptus in ordine ſummo*
Verſibus, hic noſter Deus eſt, noſtræque ſalutis
Conditor æternus, perpeſſus nomine noſtro.

Hoc etiam ex eo maximè confirmatur, quòd frequenter in ſcripturis, cùm Meſſyas promittitur, nomine tetragrammaton יהוה Iehoua, quod ſolius Dei eſt, Meſſyas exprimitur. Galatinus lib.3. de arcanis fid. noſtræ in Talmud, cap.10. Nam quòd nomen Dei tetragrammaton ſit ipſe Meſſyas, per illud euidentiſſimè oſtẽditur, quod Eſaiæ 28. cap. dicitur, In die illa erit יהוה צבאות Iehoua tſebaoth, Deus exercituum ad diadema gaudij, & ad ſertũ ornatus reſiduo populi ſui. *Meſſyas nomine ſolius Dei exprimitur in ſcripturis.*

B Hæc enim verba Rabbi Ionathan Vzielis filius in Chaldæum vertens, ita expoſuit, In tempore illo erit Meſſyas (tetragrãmaton) exercituũ, ad diadema gaudij. Vbi ergo Eſaias poſuit nomen Dei tetragrammaton, quod eſt יהוה ibi R. Ionathan משיחא Meſſiha, quod eſt Meſſyas, tranſtulit. Quare Meſſyã eſſe nomen Dei tetragrammaton palam eſt. In Bereſchith quoque Kezara, id eſt, expoſitione abbreuiata ſuper Geneſim, ſuper illud, (cap.49.) Non recedet ſceptrum de Iuda, & legiſlator de medio pedũ eius, donec veniat שילה, id eſt Meſſyas, ita dicitur: Quia futurum eſt vt Gentes ſeculi deferant munus Meſſyæ filio Dauid, ſicut dictum eſt Eſaiæ 18.c. In tempore illo offeretur munus Deo (tetragrammaton) exercituum. Cùm igitur munus, quod Deo nomine tetragrammaton ſcripto deferendum Eſaias prædixit, traditio iſta Meſſyæ filio Dauid offerendum expoſuerit, ſequitur planè Meſſyam ipſum nomen Dei tetragrammaton eſſe. Auctor. *Galatinus. Rabbi Ionathan.*

C Multa loca in vetere Teſtamento occurrunt legentibus in eam ſententiam, quæ Galatinus, & alij quicunque Iudaiſmum euertere contendunt, in vnum corpus collegerunt, è quibus manifeſtò probant vt Meſſyã, ita & Dei filium, ſeu ipſum Dei Verbum verè Deũ eſſe. Hilar. lib.2. de Trin. Sed trepido in dicto, & me inſolens ſermo commouit. Audio, *Et Deus erat Verbum*, cùm vnum Deum Prophetæ nunciauerint. Sed ne quò vltrà trepidatio mea progredi poſſit, reddit ſacramenti tanti Piſcator meus (Ioannes) diſpenſationem, & refert ad vnum omnia, ſine contumelia, ſine abolitione, ſine tempore. Ait enim, *Hoc erat in principio apud Deũ.* Cùm hoc erat in principio, non tenetur in tempore: cùm Deus eſt, non refertur ad vocẽ: cùm eſt apud Deum, nihil nec confunditur, nec confertur: nam nec abolerur in alterum, & apud vnum ingenitũ Deum, ex quo ipſe vnus vnigenitus eſt, Deus prædicatur. Baſilius hom. in init. Euang. Ioan. Sic rurſus paucis verbis omnem ſuam Theologiam in ſummam redigit. *Hoc*, inquit, *erat in principio apud Deum.* *Hilarius. Quomodo Deus erat Verbũ, & Deus erat Pater, cum tamen Deus vnus ſit. Baſil.*

D Hoc, inquit: quale hoc? Ne foras oculos vertas, per demonſtratiuam vocem id quod oſtenſum tibi eſt, circumſpectans, ſed ad occulta animæ tuæ ingredere, & quem edoctus es Deum in principio exiſtentem, hunc vbi cognouiſti & admiratus es, & velut Dominum tuum adoraſti, qui per doctrinã tibi inſitus eſt, cognoſce quòd hic erat in principio, hoc eſt ſemper apud Deum Patrem. Ambroſ. lib.1. de fid. cap.5. Sẽper igitur Pater, ſemper & filius. Erat, erat, erat, erat, ecce quater erat. Vbi impius inuenit quòd non erat? Alibi quoque Ioannes (1. cap.1.) in Epiſtola ſua dicit: Quod erat in principio, indefinitè tenditur, erat. Quicquid cogitaueris, erat filius. Epiphan. lib. ancorato. Erat ſemper Verbum, & non eſt tempus ante Verbum: ne dicat Arianus, erat aliquando, quando non erat. Origen. tom. 2. in Ioan. Ita tribus prædictis propoſitionibus, tres ordines nos docens Euangeliſta, tria in vnum connectit, videlicet quòd in principio: & apud quem hic erat, videlicet apud Deum: & quiſnã λόγος erat, videlicet quòd Deus. Tanquam ergo demonſtrans ſermonem quem antè dixerat, nunc in quartam propoſitionem ſuperiores congregat, dicens, *Hoc erat in principio apud Deum.* *Ambroſ. Filius Patri coæternus. Epiphan. Origen.*

E Auctor. Ita omnes hæreſes paucis verbis confundit Euangeliſta. Si Ebion & Cherintus Verbi initium ducat à Virgine, confunditur, quia *in principio erat.* Ne ſcilicet obſtrepant illum purũ hominem fuiſſe, ſed Dei nomen meruiſſe per pietatis opera: erat enim ante matrem, immò ante omnia. Sic conticeſcet etiam Photinus & Paulus Samoſatenus. Si rurſus Sabellius Patris & filij perſonas confundat, obmuteſcat. Dicit enim Ioannes, *Et verbum erat apud Deum*, vt alius apud aliũ. Si verò aut Eunomius filium Patri diſſimilẽ, aut Arius minorẽ eſſe Patre obganniat, audiat, quòd *Deus erat verbũ*. Erubeſcãt etiam hi, qui Verbũ pro cogitatione, aut ſimplici quadam & leui idea ſtatuunt. Theophil. Comment. in Ioan. Nec eſt etiam quòd quis diabolica illuſione quoſdam perturbet dicens: Ergo quia, Et Verbum Deus eſt, aliquando inſurget contra Patrem, vt Gentiles fabulantur, & ſegregans ſe ab eo, aduerſarius erit. Propterea dicit, quòd licet Deus ſit Verbum, nihilominus cum Patre eſt, & ab eo nunquam ſeparatur. *Confundũtur omnes hæreſes in filiũ enatæ. Thom. lect.1 in Ioan.c.1. Theoph.*

A quibus effectis filius Dei cognoſcitur eſſe Patri coæternus, conſubſtan- F
tialis, & eiuſdem cum ipſo potentiæ.

Math.	Mar.	Luc.	IOAN. I.
			Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt. In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.

Chryſoſt. CHRYSOSTOM. hom. 4. in Ioan. Moſes veteris Teſtamenti librum hiſto-
riámque exorſus, quæ ſenſu percipiuntur, ea nobis pluribus verbis enume-
rat. In principio, inquit, creauit Deus cœlum & terram. Inde ſubdit lucem,
Confertur initium Geneſeos, cum initio Euãgelij Ioãnis. ſecundum cœlum, ſtellarum naturam, varia animantium genera creata, &
cætera denique omnia, ne ſingulatim proſequẽtes, ſimus longiores. His au- G
tem omnibus præciſis atque omiſſis, vno verbo & ea, & longè altiora com-
prehẽdit, nec immeritò, vtpotè cùm ſatis cognita eſſent auditoribus, & ipſe
ad altiorem, præſtantiorémque materiã proreperet, & omni conatu non circa creata, ſed ipſum
creatorem incumbat. Idcircò ille, quamuis minorem creationis partẽ aggrederetur, nihil enim
nobis de inuiſibilibus virtutibus diſputat, his tantùm immoratur. Verùm Ioãnes ad ipſum om-
nium conditorem aſcendere feſtinans, meritò & quæ ille proſecutus eſt, & quæ cõticuit, præ-
termiſſis paucis, omnia comprehendit. Auctor. Nam cùm inſtitutum Ioannis fuerit hoc in E-
uangelij exordio Chriſtum Deum profiteri, diuinam illam naturã, & Patris filiíque hypoſta-
ſim æternámque generationem, paucis nimirùm quatuor clauſulis expreſſit. Thomas lect. 2. in
cap. Ioan. 1. Nunc autem manifeſtat eius virtutem, primùm quantum ad omnia quæ in eſſe
Damaſ. procedunt, ſingulariter verò tandem quantum ad homines. Damaſcen. lib. 1. de fide orthod. H
cap. 2. Oportet enim de Deo aut dicere, aut audire volentem apertè cognoſcere, neque omnia
Chryſoſt. ineffabilia, neque omnia effabilia ea eſſe, quæ Theologicæ curæ incumbunt. Chryſoſt. lib. De
eo quod comprehendi non poteſt. Mirabilis, inquit Pſaltes, facta eſt ſcientia tua ex me, exalta-
Deus incõprehenſibilis. ta eſt, & non potero ad eam. Hæc eſt ſapientiæ diuinæ profunditas, vt in ea exprimenda, Pro-
pheta vertigine quadam laborare videatur. Quis eò quæſo temeritatis prolapſus eſt, vt naturã
Dei ſibi cognitam & perſpectam dicere audeat? An qui dicit, Incerta & occulta ſapientiæ tuæ
Greg. Nanzanz. manifeſtaſti mihi? Sed & ipſe cecinit, Sapientiæ eius non eſt numerus. Gregor. Nanz. Apol. 1.
cur in Pontum fugerit. Altum eſt cœlum, terra verò depreſſa & humilis, ecquis aſcendet, cõm
Nicetas Theſauri Orth. li. 1. imprimis qui inde peccato deiecti ſunt? Quis hac terrena caligine, carniſque craſſitie adhuc
obductus tota mente purè obtueri, atque iis miſceri poterit, quæ obfirmata ſunt, & ſunt inuiſi-
bilia, quandiu ipſe inter illa manebit, quæ infirma ſunt, & oculis obijciuntur? Vix enim, ac ne
vix quidem, eorum quiſpiam qui hic perpurgato & defæcato ſunt animo, vel ſolum boni ſi- I
mulachrum contrà obtueri queat, non aliter atque ij qui ſolẽ in aquis intuentur. Idem Orat. 2.
Idem Greg. de Theologia. Currebam quidem hoc animo, quaſi Deum percepturus, ſicque in montem aſ-
cendi, ac nubem penetraui, à materia nempè, rebúſque materia conſtantibus reductus, atque
in meipſum, quoad eius fieri poterat, collectus. Vt autem oculos ad intuendum fixi, Dei po-
Petra contegi vt Dei poſteriora videantur. ſteriora ægrè vidi: idque petra, hoc eſt Verbo, noſtræ ſalutis cauſa incarnato, contectus. Atque
aliquantulum proſpiciens, non primam illam atque incorruptam naturam, ſibique ipſi, id eſt
Trinitati notam, quæque primo velo obtenditur, & à Cherubinis obtegitur, conſpicatus ſum:
verùm poſtremam, atque ad nos pertingentem. Ea autem eſt, vt quidem ipſe cognitione aſſe-
Pſal. 8. 18. 67. 97. & 144. quor, maieſtas illa, vel, vt Dauid appellat, magnificentia, quæ in rebus ab eo creatis productiſ-
que, & gubernatis elucet. Dei quippè poſteriora nihil aliud ſunt, quàm ea quæ poſt eũ ſigna &
argumenta, quæ eum nobis indicant, quemadmodum vmbræ illæ ſolis, & imagines quæ in a-
quis cernuntur, infirmis oculis ſolem repræſentant: quandoquidẽ eum intentis oculis obtueri K
non poſſumus, vtpotè incomparabili lucis puritate, ſenſum omnem ſuperantem. Nec verò hęc
Percipi quidem poteſt quòd Deus eſt, non tamẽ quid ſit, & quale. verba ita accipi velim, quaſi percipi non poſſe dicam quòd ſit Deus, ſed quid, & quale. Pluri-
mùm namque intereſt certò tibi perſuadeas aliquid eſſe, an quid tandem illud ſit, compertum
habeas. Etenim quòd Deus ſit, ac princeps quædam cauſa rerum omnium procreatrix, & cõ-
ſeruatrix, tum oculi ipſi, tum lex naturalis docet: illi dum rebus in aſpectũ cadẽtibus aciẽ affi-
gunt, eáſque & egregia ſtabilitate præditas eſſe, & progredi, & immotè, vt ita dicam, moueri
voluique perſpiciũt: hæc autẽ, dũ per res oculis ſubiectas, præclaréque cõſtitutas authorẽ earũ
cõiectura quadã colligit atque aſſequitur. Quonã enim modo vniuerſa hæc rerũ moles vel pro-
ducta vnq̃ fuiſſet, vel cõſiſteret, niſi Deꝰ hæc omnia in rerũ naturã protuliſſet, atq; cõſeruaret?

Theo-

A Theoph.in Ioan.Itaque ſi ſcire vis quale ſit Verbum Dei,audi reliqua quæ ſequuntur. *Omnia* Theophil.
per ipſum facta ſunt.Ne exiſtimes,inquit,verbum quod in aëra diffunditur & diſſoluitur , ſed
factorem omnium,tam mentalium, quàm ſenſibilium.Nicetas lib.2. Theſ.cap.27. Idem Eu- Nicetas.
genius Carthuſ.lib.1.de Cathol.fide.Eſt enim eiuſdem cum Patre potentiæ, eique ſimilis & æ- Eugenius
qualis in omnibus, vt ex eius doctrina diſcere quiuis poteſt.Ait enim:Pater meus vſque modo Carthuſ.
operatur,& ego operor.Et,Quemadmodum Pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ita & filius *Eadem opera Patris*
quæ vult viuificat.Et rurſus, Omnia tua mea ſunt, & mea tua ſunt. Ambroſ. lib. 2. de fid. ad *& Filij.*
Gratian.cap.3.Nec vereor,quia ſcriptum eſt de Deo, (1. Tim.6.) Beatus & ſolus potens. Nec Ambroſ.
enim ab eo Dei filius ſeparatur, cùm ſcriptura Deum ſolum potentem dicat, non patrem ſo-
lum : & ipſe de Chriſto Deus Pater aſſerat per Prophetam,(Pſal. 88.)Poſui adiutorium ſuper
B potentẽ,& exaltaui electum de plebe mea.Non ergo Pater ſolus potens,ſed potens etiam Dei *Filius om-*
filius. In Patre enim laudatur filius.Certè oſtendat aliquis quid ſit,quod non poſſit Dei filius. *nipotens.*
Quis ei fuit adiutor cùm cœlum faceret?Quis cùm cōderet mundum? (*Omnia enim per ipſum*
facta ſunt.) An qui in conſtitutione Angelorum & dominatuum adiutore non eguit, vt ho-
minem liberaret? Auctor. Verbi igitur omnipotentia & ſuprema maieſtas his eius effectis a-
gnoſcitur.Nam,vt ſcribit Pſaltes, Cœli enarrant gloriam Dei,& opera manuum eius annun-
ciat firmamentum. Greg.Nanzanz. Orat.2.de Theol. Quemadmodum enim quiſpiam ci- Greg.Nāz.
tharam pulcherrimè conſtructam & elaboratam conſpiciens, eiúſque concinnitatem & con- *Omnipotẽ-*
ſtitutionem, aut etiam citharæ cantum audiens, nihil aliud quàm ipſum citharæ conditorem, *tia docetur*
atque citharœdum mente reputat,atque ad eum cogitatione fertur,etiamſi de facie ipſi igno- *ab effectis.*
tum:eodem quoque modo nobis is, qui res vniuerſas procreauit, eáſque mouet atque conſer-
C uat,ſeſe declarat, etiamſi animis noſtris ingeniiſque comprehendi nequeat. Auctor. Quod
maius igitur nobis eluxit diuinæ Verbi maieſtatis & eius omnipotentiæ argumentum, quàm
quòd quæcunque voluit fecit in cœlo, terra, mari, & omnibus abyſſis? *Per ipſum* enim *omnia*
facta ſunt. Cyrill. lib. 1. in Ioan. cap. 5. Quoniam igitur Gentilitas ſapientiæ huius mundi ad- Cyrill.
hærens, & ſpiritum principis huius ſeculi poſsidens, veritate contempta inanimata idola co- *In idolola-*
luit,& alius quidem ligno dicebat, Deus meus es tu:alius verò lapidi, Tu produxiſti me : & *tras.*
nonnulli non meliores multitudine,quamuis ita viderentur, Deitatis gloriam cœlo ac clemẽ- *Eſa.44.*
tis tribuebant : neceſſariò Ioannes ſummus veritatis Theologus, vt fraudes illorum retundat, *Hier.2.*
& viam attendentibus rectam aperiat, creatorem naturæ magna voce oſtendendum putauit,
dicens omnia per vnigenitum producta, & ſine ipſo nihil penitùs factum eſſe. Confundit &
hæreticorum impoſturas. Dei enim maieſtatem hæc verba vnigenito Dei filio tribuunt,cùm
D omnia naturaliter ac verè ineſſe ei oſtendant,quæ Deo Patri dicuntur ineſſe.Non enim defo-
ris,ſicut hominibus per gratiam hæc appellatio illi accidit, iuxta illud, (Pſal.81.) Ego dixi Dij
eſtis,& filij excelſi omnes. Si enim omnia per ipſum facta ſunt, non poteſt ille ſimul cum om-
nibus enumerari. Quum enim *omnia* dicantur,nihil eſt quod in omnibus non contineatur.
Sic certè etiam Paulus omnia intellexiſſe comperitur.Nam cùm ſub pedibus ſaluatoris noſtri *Omnia ſũt*
ſubiecta eſſe omnia dixerit,illicò intulit: In eo enim quòd ei omnia ſubiecit, nihil dimiſit non *facta: non*
ſubiectum ei. Quare quoniam per filium facta eſſe omnia credimus,nullo pacto aliquid om- *tamẽ Deus.*
nium ipſum eſſe intelligimus:ſed ab omnium numero ipſum ſeparantes, & à natura creatura- 1.Cor.15.
rum ipſum ſcorſim ponentes,nihil aliud eſſe ſeipſum,quàm Deum ex Deo naturaliter confi-
temur.Caſsianus lib.4.de incarn.Dom.Et idem quidem aliud Apoſtoli dictum paucis com- Caſſianus.
plectitur. Vnus, inquit (1.Cor. 8.)Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia. Nunquid ad
prædicandum tanti myſterij ſacramentum aliqua verborum circuitione vſus eſt? Conſidera
E (contra eos qui alium Chriſtum,&aliud Verbum ſtatuunt) vbi hoc de Verbo Patris legeris,
quod idem de Chriſto legis.*Omnia*,inquit Euangelium,*per ipſum facta ſunt*. Apoſtolus dicit,
Per Chriſtum omnia. Euangelium dicit, Per Verbum omnia. Nunquid repugnant ſibi ſer-
mones ſacri? Theophil.Comm.in Ioan. 1.Hic verò iterum inſurgunt Ariani,& dicunt, quòd Theophil.
ſicut aſſerimus ſecuri fabricari ianuã,quaſi inſtrumento,& alium eſſe fabrum qui hoc mouet, *Non per fi-*
ita per filium fieri omnia.Non quòd ipſe ſit factor,ſed inſtrumentũ,ſicut ſecuris Dei. Et ita fa- *lium vt per*
ctura,aiunt,& filius,ad hoc facta,vt per ipſum fiant omnia.Nos autem quid illis dicimus?Sim- *inſtrumen-*
pliciter ac rectè.Nam ſi in hoc creauit Pater filium, vt inſtrumentum haberet ad completio- *tũ operatus*
nẽ creaturæ,indignior fuerit filius creaturis.Sicut enim ſecuri,quæ eſt inſtrumẽtũ,alia quæ per *eſt Deus.*
eã fiunt,digniora ſunt,propter illa enim fit ſecuris,non illa propter ſecurim:ita & creatura di-
gnior erit vnigenito.Propter illã enim,vt dicũt,ipſe pater creauit eũ,& ita,vt ſi non fuiſſet om-
nia creaturus, neque vnigenitum produxiſſet. Quid his verbis inſipientius?Irenæus lib.2.ad-

Irenæus. uerſ.hæreſ.cap.2. Sed & proprium eſt hoc Dei ſupereminentiæ, non indigere aliis organis ad F conditionem eorum quæ fiūt: nā & idoneus & ſufficiens eſt ad formationē omnium propriū *Deus nullo indiguit ad creationem* eius Verbum, quemadmodū & Ioannes Domini diſcipulus dicit de eo, *Omnia per ipſum facta ſunt*. Mundus ergo à Verbo eius factus eſt, ſicut ſcriptura Geneſeos dicit, Omnia quæ ſunt, ſecundū nos, feciſſe Deū per verbū ſuum. Similiter autē & Dauid exequitur, Quoniam ipſe dixit & facta ſunt, mādauit & creata ſunt. August. Aug. li. qu. in vtrumque Teſt. qu. 122. Nam legimus, In principio fecit Deus cœlū & terrā. Quomodo fecit? Nunquid ſicut nos manu facimus opera? Et in ſubiectis: Et dixit, inquit, Deus, Fiat lux: & facta eſt lux. Cui putamus locutum eſſe Deum? Quia non vtique homini locutus eſt, ſed ei qui poſſet facere, qui etiam homini facturus erat, *Cui Deus dixit, Fiat lux.* ſicut & fecit. Sed quomodo locutus eſt? Nunquid ſicut nos loquimur organo corporali? Abſit. Vocabula quidē nobis & Deo communia ſunt, ſed diſcrepant in effectu. Baſil. hom. 3. Hexam. Baſilius. Poterat enim, velut ab initio dixit, de omnibus dicere, In principio fecit Deus cœlum & terrā: G deinde, fecit firmamētum: Nunc autē Deū imperantē & loquentē inducēs, eum cui imperat, *Quid ſignificat cū legitur, Dixit Deus, fiat.* & cui dicit, tacitè ſubindicat, non inuidēs nobis cognitionem, ſed inflammans nos ad deſideriū, ex eo quòd veſtigia quędā, & ſignificationes arcani ſubiicit. Vox etenim propter auditū eſt, & auditus propter vocē. Vbi autē non eſt aër, non lingua, nō auris, non meatus intortus ad ſenſum in capite deferens ſonos ac ſtrepitus, ibi neque verborū vſus eſt: ſed ex ipſis intra cor conceptis, vt ita dixerim, cogitationibus, voluntatis traditio contingit. Sic via quadam & ordine nos ad intelligentiā de vnigenito perducit. Sic vt erigatur mēs noſtra ad inquiſitionē perſonæ, ad quā ſermones fiūt, ſapiēter & artificioſa figura hæc loquēdi aſſūpta eſt. Theoph. in Ioann. I-Theoph. taque Pater per Verbū ſuū fecit omnia, neque tamē velut per organū. Finge enim regē quendā, qui habeat filiū regē, & conditurus ſit ciuitatem, & illi concredat illius extructionem. Sicut *Quomodo per filium cōdita ſint omnia.* qui per filiū regis conditā eſſe ciuitatē dicit, non propterea filiū regis ſeruū eſſe dicit, ſed mon- H ſtrat quòd hic filius habeat patrē, & non ſit ſolus: ſic etiā hoc loco Euāgeliſta dicēs per filiū facta omnia, manifeſtauit quòd pater mediatore illo ad cōditionē rerū, vt ſic dicā, vſus fuerit, nō ſe minore, ſed æqualis poteſtatis. Inſuper hoc tibi dixerim, quòd ſi te offendit præpoſitio *per*, & quæris inuenire in ſcriptura ſermonē quendā, qui dicat quòd Verbū ipſum fecerit omnia: audi Dauid dicentē: (Pſal. 101.) Principio tu Domine terrā fundaſti, & opera manuū tuarū ſunt cœli. *Exemplis probatur per non ſignificare quid min⁹.* Vides quomodo non dixerit, Quia per te facti ſunt cœli, & fundata eſt terra: ſed, Tu fundaſti, & opera manuū tuarū ſunt. Diſces etiā hoc & ab ipſo quidē Apoſtolo de vnigenito, & non de Patre intelligi, qui vtitur hoc dicto in Epiſt. ad Heb. (cap. 1.) ſed & ex eodē Pſalmo, cū dicit: Dominus in terram aſpexit, vt audiret gemitū cōpeditorum, & ſolueret filios interemptorū, vt annūciet in Syon nomen Domini. Nunquid alium ſignificat quā filium Dei? Hic enim in terram aſpexit, ſeu habitabilem, ſeu hāc noſtrā naturā quę terræ inuoluta eſt, & ſoluit cōpeditos peccatorum vinculis, & filios occiſorum ab Adam & Eua: vt annunciet in Syon nomen Domini. I Stās enim in templo, quod erat in mōte Syō, docuit de patre ſuo. Subdit autem: Et tu ab initio Domine terram fundaſti, filiū Dei factorē inducens. Quòd ſi præpoſitio *per*, diminutionē tibi inducere videtur, quid dices, cū Paulus apponat hāc Patri? Dicit enim, (1. Cor. 1.) Fidelis Deus per quē vocati ſumus in ſocietatē filij ſui. Et iterū, Paulus Apoſtolus per voluntatē Dei. Auctor. Scilicet & de Deo dicitur, In ipſo & per ipſum ſunt omnia. Et rurſus, Per ipſum viuimus, mouemur, & ſumus. Baſil. lib. de Spir. ſanc. cap. 8. Et cū Apoſtolus (Rom. 8.) dicat, In his omnibus Baſil. ſuperamus, per eum qui dilexit nos: neutiquā humile quoddā miniſteriū ex tali voce ſuggerit, ſed auxilium in fortitudinis robore operās. Sic ſanè acceſſum per ipſum habemus ad Patrem, trāſlati ex poteſtate tenebrarū ad portionē ſortis ſanctorū in luce. Quapropter dicit Dominus, Mea omnia tua ſunt: tanquā ad ipſum principium opificiorū referendū ſit: & tua mea, tanquā illinc cauſa creandi ad ipſum deueniat. Non quòd auxiliis vtatur ad operationē, neque quòd particularibus permiſſionibus vniuſcuiuſque operis miniſteriū ipſi cōmiſſum ſit: ſeruile enim K hoc eſſet, & valde à dignitate diuina alienū: Sed plenū eſt Verbū paternis bonis, & à Patre reſplendēs omnia facit ad genitoris ſimilitudinē. Si enim iuxta eſſentiā nihil euariat à Patre, nihil euariabit etiā iuxta potentiā. Quorū autē potentia æqualis eſt, eorū ſanè æqualis eſt & opera-1.Cor.1. tio. Chriſtus enim Dei potentia eſt, & Dei ſapientia. Et ſic per ipſum omnia facta ſunt. Non quòd inſtrumentali ac ſeruili miniſterio fungatur, ſed quòd velut conditor, paternam per-Auguſt. ficiat voluntatem. Auguſtinus lib. quæſtion. in vtrumque Teſt. quæſtione 122. Hunc ſenſum Apoſtolus Paulus memorat (Coloſſ. 1.) inter cætera dicēs: Qui eſt imago inuiſibilis Dei, primogenitus ante omnem creaturam, quoniam in ipſo cōdita ſunt omnia, in cœlis & in terra, viſibilia & inuiſibilia, ſiue dominationes, ſiue ſedes, ſiue principatus, ſiue poteſtates: omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt. Conueniunt autē in hoc Euangelia duorū Apoſt. Ioann. & Pauli:

A eadem enim dicunt: Quia filius Dei ante omnem creaturam genitus eſt, vt crearet potentias ſpirituales,& mundum,& quæ in ipſo ſunt viſibilia. Per ipſum autem Pater creauit, quia in ſubſtantia idem Deus eſt,hoc eſt pater in filio,in ipſo verbo: quoniam ſic generauit filium, vt haberet potentiam faciendi omnia viſibilia,& inuiſibilia. *Quomodo Pater per Filium creaſſe dicitur.* Cyrill.lib.1.in Ioan.cap. 5. Quemadmodum enim ſi quis in olfactione odoris,qui ex flore quodam eſt, operationem odoris ab ipſo flore,à quo naturaliter odor profunditur,nullo modo ſeiungat: quantominus à patre ſeiungetur filius? *Cyrill.* Nec tantùm,ait,omnia per ipſum facta eſſe,ſed adiicit, *Et ſine ipſo factum eſt nihil.* Ad quod & illud rectè poteſt afferri: Faciamus hominē ad imaginem & ſimilitudinem noſtrā. Non enim imperat,nec tanquam ad ſeruum& miniſtrum dicit,Fac hominem: ſed vt cum indiuiſibiliter & ſecundum naturam coniuncto(dicam enim humano more) colloquitur, atque deliberat. *Quomodo Pater deliberat cū filio.* August.tract.in Ioan.1.& Thom. lect.2.In Ioan.c.1. Quicunque enim aliquid facit, B oportet quòd illud præconcipiat in ſua ſapientia,quæ eſt forma,& ratio rei factæ, ſicut forma præconcepta in mente artificis,ratio eſt arcæ faciendæ. *August. in. Thomas.* Sic ergo Deus nihil facit, niſi per conceptum ſui intellectus,qui eſt ſapientia ab æterno concepta,ſc. Dei Verbum,& Dei filius: & ideò impoſſibile eſt aliquid à Patre fieri,niſi per filiū. Clemens Alexandr.lib.1.Stromat. *Cle. Alex.* Quod enim fit,num fit ex verbo ſeu ratione? Si non enim verbo ſeu ratione agamus, citra rationem fecerimus. Opus autem rationale ex Deo efficitur. *Et nihil ſine ipſo factum eſt,* inquit: Verbo ſcilicet, Deo, ſeu ratione. An non etiam Dominus omnia fecit verbo ſeu ratione? *Thom.* Thomas lib.4. Summæ contra Gent.cap.13. Sciendum tamen quòd Verbum Dei in hoc differt à ratione quæ eſt in mente artificis, quia Verbum Dei Deus ſubſiſtens eſt: ratio autem artificiati in mente artificis,non eſt res ſubſiſtens, ſed ſolùm intelligibilis forma. *Quomodo Verbū Dei differt à ratione quæ eſt in mente artificis.* Formæ autem non ſubſiſtenti non competit propriè vt agat, cùm agere ſit rei perfectæ & ſubſiſtentis. Nam C ratio domus in mente artificis non facit domum,ſed artifex per eam domum ædificat. Verbum autem Dei, quod eſt ratio rerum factarum à Deo cùm ſubſiſtat,hoc habet vt agat. Eſt enim illa ſapientia,qua Deus ſeipſum & alia cognoſcit: quæ & loquitur Prouerb. 8. Cum eo eram cuncta componens. Tatianus Aſſyr.Orat.cont.Græcos. *Tat. Aſsyrius.* Quippè Dominus mundi, cùm ipſe ſit vniuerſorum ſubſtantia,nondum condito mundo, ſolus erat: ſi verò reſpicis potentiam eius, in qua viſibilia & inuiſibilia cuncta conſiſtunt, omnia cum ipſo erant. In ipſo enim per potentiam Verbi, tum ipſe, tum Verbum, quod in eo erat, exiſtit. Cùm voluit autem ipſe, Verbum ex eius ſimplicitate proſiliit. Et Verbum non inaniter prolatum, primogenitum opus fit ipſius ſpiritus. *Verbum primogenitum.* Euſebius Cæſar. lib.11. de præp. Euang. cap.10. *Euſeb. Cæſar.* Hæc eſt ſapientia,quæ attingit à fine ad finem fortiter,& diſponit omnia ſuauiter. Philo, apud eundem, ibidem. *Philo.* Etſi nondum aliquis filius Dei appellari dignus eſt,tamen ſtudeat primogeni- D tum eius verbum ſequi. Origo enim,& Deus,& Verbum, & imago eſt, ad quam homo creatus eſt, & Iſrael Iudæus appellatur. Auctor. Verbum autem, rationem, ſeu diuinam ſapientiam,per quam cuncta conſiſtunt, ab ipſo Platone & celebrioribus Philoſophis olim agnitam, confirmat Euſebius Cæſarienſis: *Verbum nouerunt celebriores Philoſophi.* quòd illi ſanè, aut diuino quodam afflatu, aut ex ſacris libris, aut myſtica quadam Hebræorum & Chaldęorum traditione, quam ſua ad eos peregrinatione didicerant: aut ſanè ex ipſis Sibyllarum oraculis affirmarunt. Euſebius ibidem. *Euſeb.* Nónne ſcilicet tibi videtur Plato Hebræorum ſcripturis inſudaſſe? Aut quis vnquam apud Græcos à diuiniſſimo Verbo mundum eſſe ordinatum dixit? Plato in Epimenide. *Plato.* κόσμον ἔταξε λόγος ὁ πάντων θειότατος. Mundum,inquit, in ordinem redegit Verbum omnium diuiniſſimum. Idem Epiſtola ad amicos tres, Hermiam, Horaſtum & Coriſcum. *Idem.* Hanc epiſtolam omnes tres vnà legetis, vel ad minus duo commu- E niter, toties quoties poteritis. Oportet enim vos vti hac lege, iureiurando confirmata,diligentia eleganti, & ſtudio, ciúſque ſorore doctrina, vt per Deum principem omnium pręſentium & futurorum, τῶν τε ἡγεμόνος καὶ αἰτίου πατέρα κύριον, & per patrem dominum principis & cauſæ iuretis. Quæ ſi rectè philoſophamur, clarè,quantum homini contingere poteſt, cognoſcemus. Auctor. Quod autem cauſam,eandem alibi Verbum,alibi Idæam,alibi ſapientiam nuncupat: ſed & in Timæo,ſeu de natura, tria conſtituebat, ad vniuerſi iſtius conſiderationem. *Tria ad Vniuerſi conſiderationem.* Plato in Timæo. *Plato.* Vnum quidem,inquit,exemplaris loco ſemper idem, ſoláque intelligentia, cōprehēdendū: Alterū ſimulachrū ab ipſo exēplari deductū,generationi oculiſque ſubiectum. Tertium eſt generationis horū receptaculū,& quaſi nutrix omniū. Auctor. Quid verò per exēplar illud æternum,niſi Verbū & diuinam ſapientiam intellexit,per quam facta ſunt omnia? *Idæa quid.* Huc enim recurrunt quæ toties de Idæis diſputat, vnicam omnium perfectiſsimā & diuiniſsimam Idæam, velut omnium principium agnoſcens. Hinc fit vt Plotinus

Tria mũdi principia apud Platonicos. Plotini 8.

Platonis diſcipulus in lib.contra Gnoſtic.tria ſtatuat mũdi principia: Primam ſcilicet omnium F cauſam ipſum bonum ſiue vnum, vnde & quo dependet vnitas, nixuſque ad bonum, cognoſcit: Secundam verò rerum cauſam, mentem illam primam ad quam ſpectat ordo formalis: Tertium autem, animam primam qua omnis vbique vitalis motio regitur. Plotinus lib. de intelligibili pulchrit.cap.5. Sed & quæcunque vel arte vel natura fiunt, ſapientia quædam facit, & vbique actionem ſapientia ducit. Artifex enim rurſus in naturalem ſapientiam reuocatur, ſecundum quam ars & quodlibet opus agitur, & ſecundum quam non amplius ex ſpeculationibus congregatam, ſed totum vnum quiddam: neque compoſitam ex multis in vnum, ſed ab vno potius in multa ſe reſoluentem. Sin autem rationem quidem in natura, huius verò principium naturam eſſe dixerit, interrogabimus vndenam natura habeat rationem. Quòd ſi habere dicatur ab alio, de alio rurſus illo quæremus: ac ſi ex ſeipſo habeat, iam ibi conquieſcemus. G Proinde ſi in mentem ipſam confugiant, ibi rurſus inueſtigandum nunquid mens genuerit ſapiẽtiam. Quod ſi fateantur, vndenam quæremus? Si autem ex ſeipſa conceperit, non poteſt id feciſſe, niſi mens ipſa ſapientia ſit. Vera igitur ſapientia eſt eſſentia, ac vera viciſſim eſſentia ſapientia eſt: ipſaque eſſentiæ dignitas à ſapientia vẽdicatur. Conſtat enim eſſentiam veram à ſapientia eſſe. Quapropter Idæas antiqui entia & eſſentias appellant. Auctor. Ita recurrit ad ſapientiam primam omnium cauſam, quæ vera eſſentia ſit. Euſeb. Cæſar. lib. 11. de præpar. c. 10.

Vera ſapientia eſt eſſentia.

Euſeb. Cæſar.

Quinetiam ipſum Plotinum audi, quid in eo libro dicat, quẽ de tribus hypoſtaſibus, à quibus omnia principium habent, inſcripſit. Mundum, inquit, hunc ſenſibilem ſi quis admiratur, magnitudinem, pulchritudinem, & perpetui motus ordinem conſiderans, & Deos qui ſunt in eo, alios viſibiles, alios inuiſibiles, dæmonas etiam, animalia, plantas, cæteráque omnia ἐπὶ τὸ ἀρχέτυπον αὐτοῦ, καὶ τὸ ἀληθινώτερον ἀναβὰς, ad primitiuum & verius exemplar aſcendens, ibi cuncta intellectualia contempletur, eorumque omnium æternam H mentem, atque ſapientiam præſidentẽ. Et progreſſus aliquantulum addit: Quare quod ſemper eſt, & ſemper perfectum eſt, ſemper generat, τὸ δὴ ἀεὶ τέλειον, ἀεὶ καὶ ἀΐδιον γεννᾷ, & quod ex eo generatur, perpetuum eſt. Multis etiam in locis ipſum ens & intellectum ipſum Idæam nominat.

Mens æterna & ſapientia præſidens, prima omniũ cauſa.

Numenius

Numenius lib. de bono. Orandum autem prius, deinde diſtinguendũ. Deus primus quidem (Pater) cùm in ſemetipſo ſit, indiuiſibilis ac ſimplex eſt. Secundus autem & tertius (ordine doctrinæ, & perſonarum, non eſſentiæ, cùm ipſa vna ſit & ſimpliciſſima) vnus eſt. Et paulò pòſt: Res quidem humanæ ab eo qui dat, ad accipientem tranſeunt: diuinæ verò à Deo dantur, & ab eo non abſunt, quale quid ſcientia eſt, quã qui accepit, melior factus eſt: qui autẽ dedit, nihil amiſit. Lucerna etiam ab alia lucerna ſic accenditur, vt prima nõ extinguatur. Materia enim vnius ab igne alterius accenditur: ſic & ſcientia non recedit à dante, & tamen in I accipientem tranſiuit, cuius cauſa humana non eſt. Auctor. Sic videntur Platonici ad ſenſum ſacræ ſcripturæ cõcurriſſe, & Verbum æternamque Patris ſapientiã ita agnoſcere, vt per ipſam genitam quidẽ, ſed increatam, incompoſitam, omnia facta ſint.

Res diuina à Deo dantur, & non abſunt ab eo.

Euſebius.

Euſebius. Ita Platonici omnes, & ante Platonicos ipſe Plato, ab Hebræis ea omnia videntur habuiſſe, quibus excelluerunt. Nam & ſi non rectè intellexerunt, verbis tamen ſuis manifeſtò oſtendunt, cũcta ſe ab Hebręis accepiſſe.

Iuſtin. Martyr. Orpheus.

Iuſtinus Martyr ſerm. exhort. ad Gentes. Hoc ab eiſdem Orpheus didicit, quod in iuramentis proteſtatur, his verbis:

> Οὐρανὸν ὁρκίζω σε θεοῦ μεγάλου σοφὸν ἔργον,
> Αὐδὴν ὁρκίζω σε πατρὸς τὴν φθέγξατο πρῶτον,
> Ἡνίκα κόσμον ἅπαντα ἑαῖς στηρίξατο βουλαῖς.

id eſt,

> *Cœlum adiuro te Dei magni ſapiens opus,*
> *Orationem adiuro te patris quam locutus eſt primùm,*
> *Cùm mundum vniuerſum ſuis firmaret conſilijs.*

Sermo quo omnia condita.

Hoc autem loco, inquit Iuſtinus, Dei ſermonẽ nominat, per quem cœlum, terra, vniuerſaque K creatura eſt condita: ſicut nos docent ſanctorum Prophetarum oracula. Verbum autẽ αὐδὴν, id eſt, orationem nominat metri gratia, cũ non abhorreat à Verbi vocabulo, vbi per leges carminis licet, cùm paulò antea vocauerit illud θεῖον λόγον.

Euſeb. Cæſar. *D. Ioannes à philoſopho vocatur barbarus.*

Euſeb. Cæſar. Amelius quoque illuſtris inter iuniores Platonicos, quamuis Euangeliſtæ Ioannis nomen celauerit, barbarum ipſum, quoniam Iudæus fuit, appellando, verbis tamen eiſdem ferè vtitur, dicens: Καὶ οὗτος ἄρα ἦν ὁ λόγος, καθ' ὃν ἀεὶ ὄντα τὰ γινόμενα ἐγίνετο, ὡς ἂν καὶ ὁ Ἡράκλειτος ἀξιώσειε· καὶ νὴ Δί' ὃν ὁ βάρβαρος ἀξιοῖ ἐν τῇ τῆς ἀρχῆς τάξει τε, καὶ ἀξίᾳ καθεστηκότα πρὸς θεὸν εἶναι. hoc eſt, Hoc profectò erat Verbum, quo ſemper ea quæ ſunt facta, vt Heraclitus etiã dixit. Quod etiã ipſe barbarus (Ioã. Iudęus) putat in ordine principij atque dignitate cõſtitutũ apud Deũ eſſe, & Deũ eſſe, per quod vniuerſa

A vniuerſa ad eſſe producta ſunt, in quo quæ viuũt,vitã habẽt. Auctor. Et ne qua fiat exceptio, quin omnia à Verbo facta eſſe fateamur,ne ſint qui alia bono,alia ſeuero Deo tribuãt,vt primi quondam hæretici : ne ſpiritualia ſic à corporalibus diuellantur,quaſi non ab eodem creatore pendeant, adiicit Euangeliſta: *Et ſine ipſo factum eſt nihil,quod factum eſt.* Verùm antequàm ad huius clauſulæ interpretationem procedamus,dicendum eſt primò, quàm varia ſit huius lectio. Tertullianus lib.contra Hermog.& Irenæus lib.2.contra hæreſ. cap.2. Hilarius lib.2.de Trinit. Ambroſius, Auguſtinus,& ferè oẽs Latini,ita legunt, *Sine ipſo factum eſt nihil.* vt clauſulam ſequentem ab eo incipiant: *Quod factum eſt,in ipſo vita erat.* Athanaſius etiam eundem ordinem ſequitur,cùm ita diſſerit. Athanaſ.ſermon.3.in Arian. Si enim filius opus eſt (& non ipſe operans Deus) in quo verbo, aut qua tandem ſapientia iſte filius conditus eſt? Omnia enim per verbum & ſapientiam condita ſunt,& ſine ipſo factum eſt nihil. Auctor. Eandem pũ-

Varia lectio huius loci. Tertull. Irenæus Hilar. Ambroſ. Auguſt. Athanaſ.

B ctorum rationem ſequitur Cyrillus Alexandrinus lib.1.in Ioan.cap. 5. Origenes tom.2.in Ioan. & Beda. Multi tamen ex Græcis ita legunt,vt clauſula incipiat alia,ex eo quod ſequitur, *Quod factum eſt, in ipſo vita erat.* Siue autem hæc,ſiue illa lectio admittatur,parum refert, modò rectè intelligatur. Auguſti.tom.6.l.1.de natura boni,cap.25. Sine ipſo factum eſt nihil, id eſt, non eſt factum ſine ipſo aliquid. Neque enim audienda ſunt deliramenta hominum,qui Nihil hoc loco(affirmatiuè accipiẽtes) aliquid intelligendũ putant,quod nihil non aliquid ſignificat:& ad huiuſmodi vanitatem propterea cogi poſſe aliquem putãt,quaſi aliquid non factũ ſit per Verbum. At verò multum intereſt inter nihil & aliquid. Nam ſi alicui dicant, Quid feciſti? & ille reſpondeat, Nihil ſe feciſſe: an calumniari quis ei poterit,dicẽs: Feciſti ergo aliquid,quia nihil feciſti ipsũ enim nihil aliquid eſt. Tho.lect.2.in c.Ioã.1. Ex hoc proceſſit triplex hæreſis. Prima fuit Valentini,qui,vt dicit Orig.poſuit multa principia, ex quibus 30.ſecula proceſſerint. Duo

Cyrill. Alex. Origen. Beda. Vtraque lectio facilè intelligitur. Auguſt. Multũ intereſt inter Nihil & Aliquid. Thomas.

C autẽ prima principia eſſe, profundũ,quod vocat Patrẽ,& ſilentiũ. Ex his duobus decem eſſe ſecula:duo quoque principia,intellectum & veritatem,ex quibus octo ſecula. Ruſus etiam ex his duobus principiis eſſe alia duo principia, Verbũ ſc. & vitã,ex quibus duodecim ſecula. Ex Verbo demum & vita ſecundum æuum proceſſiſſe aſſerebat hominem, Chriſtum & Eccleſiam. Itaque fatebatur Valentinus per Verbum omnia facta, ſed conſequentia, ſc. 12. ſecula, non autem antecedentia,quæ per *nihil* intelligi volebat,quòd humanam rationem excederent,nec capi poſſent ab intellectu. Secundus error fuit Manichæorum,qui duo ſtatuebant principia, vnum rerum incorruptibilium,& aliud corruptibilium: Incorruptibilia autem intelligi per ea quæ facta ſunt,corruptibilia vero per *nihil*:vt quorum ſit continuè tranſmutari in nihil. ſic vt ſcribit Lucretius:

Duplex hæreſis emerſit ex eo quod legitur, Nihil factũ ſine ipſo. Valentiniani. Manichæi. Lucretius.

Ex nihilo nihil in nihilum nil poſſe reuerti.

D Tertius error eorum eſt, qui per nihil diabolum intelligi volunt,quaſi non ipſe cum Angelis creatus ſit,qui vt ſcribit Chriſtus,in veritate non ſtetit,vtique qui in veritate creatus erat. Verùm hinc errores illi prodeunt,quia *nihil* affirmatiuè ſumũt,quod negatiuè debet accipi. Origen.tom.2.in Ioan. Sed & intelligamus neceſſe eſt,quo pacto accipere debeamus vocabulum *omnia*,& dictionem *nihil*. Fieri enim poteſt,niſi explanauerimus vtraſque dictiones, vt ſi appellatione omnium comprehendatur & vitium & omnis fuſio peccati,& omnia praua, vt intelligamus etiam hæc per ſermonem facta fuiſſe,quod eſt falſum. Creaturas enim per Verbũ factas fuiſſe nihil eſt abſurdi,atque etiam beatos viros omnia præclara facta & egregia facinora per Verbum peregiſſe:non tamen lapſus & peccata. Propterea quidem expoſuerunt,ea propter quòd non ſubſiſtat vitium,neque enim fuit ab initio,ac ne in ſeculum quidem futurum eſt,ideò nihil eſſe. Synonyma igitur erũt hæ voculę,nihil,& nõ ens,cũ nõ ens dicatur nihil,& nihil nõ ens. Itaque videtur Apoſtolus(1.Cor.1.) nõ entia dicere,nõ quæ omninò nequaquã ſunt,

Origenes.

E ſed ea quæ ſunt praua,exiſtimans praua non exiſtere. Vocat,inquit,ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt. Quin Mardochæus etiam in libro Eſther (cap.14.) iuxta Septuaginta, non exiſtentes vocat inimicos Iſrael,dicens: Ne tradideris ſceptrum tuum Domine non exiſtentibus. Poſſumus etiam adiungere,quòd mali propter vitium appellentur non exiſtentes, ex Dei nomine quod ſcriptum eſt in Exodo, Exiſtens hoc mihi eſt nomen. Et, Nemo bonus niſi ſolus Deus: igitur bonus idem eſt cum exiſtente. Auguſtin. tract.in Ioann. Peccatum quidem non per ipſum factum eſt:& manifeſtum eſt,quia peccatum nihil eſt,& nihil fiunt homines, cùm peccãt. Et idolũ nõ per Verbum factum eſt. Habet quidem formam quandam humanam,& tamen forma hominis in idolo non per verbum facta eſt: Et ſcriptũ eſt,(1.Cor.8.) Scimus quia idolum nihil eſt. Ergo iſta non ſunt facta per verbum. Sed quæcunque naturaliter(non voluntariè) facta ſunt,quæcunque facta ſunt in creaturis,ab Angelo vſque ad vermiculum, Omnia

Nihil & non ens, ſynonyma. Auguſtin. Idolum nihil eſt.

Tria mũdi principia apud Platonicos. Plotini 8.

Platonis diſcipulus in lib.contra Gnoſtic.tria ſtatuat mũdi principia:Primam ſcilicet omnium F
cauſam ipſum bonum ſiue vnum,vnde& quo dependet vnitas,nixuſque ad bonum,cognoſcit:
Secundam verò rerum cauſam, mentem illam primam ad quam ſpectat ordo formalis: Tertiam autem, animam primam qua omnis vbique vitalis motio regitur. Plotinus lib.de intelligibili pulchrit.cap.5. Sed & quæcunque vel arte vel natura fiunt, ſapientia quædam facit,& vbique actionem ſapientia ducit.Artifex enim rurſus in naturalem ſapientiam reuocatur, ſecundum quam ars & quodlibet opus agitur,& ſecundum quam non amplius ex ſpeculationibus congregatam,ſed totum vnum quiddam:neque compoſitam ex multis in vnum, ſed ab vno potius in multa ſe reſoluentem.Sin autem rationem quidem in natura, huius verò principium naturam eſſe dixerit, interrogabimus vndenam natura habeat rationem. Quòd ſi habere dicatur ab alio,de alio rurſus illo quæremus:ac ſi ex ſeipſo habeat,iam ibi conquieſcemus. G
Proinde ſi in mentem ipſam confugiant,ibi rurſus inueſtigandum nunquid mens genuerit ſapiẽtiam.Quod ſi fateantur,vndenam quæremus?Si autem ex ſeipſa conceperit, non poteſt id feciſſe,niſi mens ipſa ſapientia ſit. Vera igitur ſapientia eſt eſſentia,ac vera viciſſim eſſentia ſapientia eſt:ipſaque eſſentiæ dignitas à ſapientia vẽdicatur.Conſtat enim eſſentiam veram à ſapientia eſſe. Quapropter Ideas antiqui entia & eſſentias appellant. Auctor. Ita recurrit ad ſapientiam primam omnium cauſam,quæ vera eſſentia ſit.

Vera ſapientia eſt eſſentia.

Euſeb. Cæſar.

Euſeb.Cæſar.lib.11.de præpar. c. 10. Quinetiam ipſum Plotinum audi,quid in eo libro dicat,quẽ de tribus hypoſtaſibus,à quibus omnia principium habent,inſcripſit.Mundum,inquit,hunc ſenſibilem ſi quis admiratur, magnitudinem, pulchritudinem, & perpetui motus ordinem conſiderans, & Deos qui ſunt in eo,alios viſibiles,alios inuiſibiles,dæmonas etiam, animalia, plantas, cæteráque omnia ἐπὶ τὸ ἀρχέτυπον αὐτῦ, καὶ τὸ ἀληθινώτερον ἀναβὰς, ad primitiuum & verius exemplar aſcendens, ibi cuncta intellectualia contempletur, eorumque omnium æternam H
mentem,atque ſapientiam præſidentẽ. Et progreſſus aliquantulum addit:Quare quod ſemper eſt, & ſemper perfectum eſt, ſemper generat, τὸ δὲ αἰεὶ τέλειον, ἀεὶ καὶ ἀΐδιον γεννᾷ, & quod ex eo generatur, perpetuum eſt.Multis etiam in locis ipſum ens & intellectum ipſum Idæam nominat.

Mens æterna & ſapientia præſidens, prima omniũ cauſa.

Numenius

Numenius lib.de bono.Orandum autem prius, deinde diſtinguendũ. Deus primus quidem (Pater) cùm in ſemetipſo ſit,indiuiſibilis ac ſimplex eſt. Secundus autem & tertius(ordine doctrinæ,& perſonarum,non eſſentiæ,cùm ipſa vna ſit & ſimpliciſſima) vnus eſt.Et paulò pòſt:Res quidem humanæ ab eo qui dat,ad accipientem tranſeunt:diuinæ verò à Deo dantur,& ab eo non abſunt,quale quid ſcientia eſt,quã qui accepit, melior factus eſt: qui autẽ dedit,nihil amiſit.Lucerna etiam ab alia lucerna ſic accenditur,vt prima nõ extinguatur.
Materia enim vnius ab igne alterius accenditur:ſic & ſcientia non recedit à dante,& tamen in I
accipientem tranſiuit, cuius cauſa humana non eſt.Auctor.Sic videntur Platonici ad ſenſum ſacræ ſcripturæ cõcurriſſe,& Verbum æternamque Patris ſapientiã ita agnoſcere,vt per ipſam genitam quidẽ,ſed increatam,incompoſitam, omnia facta ſint.

Res diuinæ à Deo dantur, & non abſunt ab eo.

Euſebius.

Euſebius.Ita Platonici omnes, & ante Platonicos ipſe Plato,ab Hebræis ea omnia videntur habuiſſe, quibus excelluerunt. Nam & ſi non rectè intellexerunt,verbis tamen ſuis manifeſtò oſtendunt, cũcta ſe ab Hebręis accepiſſe.

Iuſtin. Martyr. Orpheus.

Iuſtinus Martyr ſerm.exhort.ad Gentes.Hoc ab eiſdem Orpheus didicit, quod in iuramentis proteſtatur,his verbis:

Οὐρανὸν ὁρκίζω σε θεοῦ μεγάλου σοφὸν ἔργον.
Αὐδὴν ὁρκίζω σε πατρὸς τὴν φθέγξατο πρῶτον,
Ἡνίκα κόσμον ἅπαντα ἑαῖς στηρίξατο βουλαῖς.

id eſt,
Cœlum adiuro te Dei magni ſapiens opus,
Orationem adiuro te patris quam locutus eſt primùm,
Cùm mundum vniuerſum ſuis firmaret conſilijs. K

Sermo quo omnia condita.

Hoc autem loco,inquit Iuſtinus,Dei ſermonẽ nominat,per quem cœlum,terra, vniuerſaque creatura eſt condita:ſicut nos docent ſanctorum Prophetarum oracula. Verbum autẽ αὐδὴν, id eſt,orationem nominat metri gratia,cũ non abhorreat à Verbi vocabulo,vbi per leges carminis licet,cùm paulò antea vocauerit illud θεῖον λόγον.

Euſeb. Cæſar.

D. Ioannes à philoſopho vocatur barbarus.

Euſeb. Cæſar. Amelius quoque illuſtris inter iuniores Platonicos,quamuis Euangeliſtæ Ioannis nomen celauerit, barbarum ipſum, quoniam Iudæus fuit,appellando,verbis tamen eiſdem ferè vtitur, dicens: Καὶ οὗτος ἄρα ἦν ὁ λόγος, καθ' ὃν αἰεὶ ὄντα τὰ γινόμενα ἐγένετο, ὡς ἂν καὶ ὁ Ἡράκλειτος ἀξιώσειε. καὶ νὴ Δί' ὃν ὁ βάρβαρος ἀξιοῖ ἐν τῇ τῆς ἀρχῆς τάξει τε, καὶ ἀξίᾳ καθεστηκότα πρὸς θεὸν εἶναι. hoc eſt, Hoc profectò erat Verbum,quo ſemper ea quæ ſunt facta,vt Heraclitus etiã dixit. Quod etiã ipſe barbarus(Ioã. Iudęus)putat in ordine principij atque dignitate cõſtitutũ apud Deũ eſſe,& Deũ eſſe,per quod

A vniuerſa ad eſſe producta ſunt, in quo quæ viuũt,vitã habẽt.Auctor.Et ne qua fiat exceptio,
quin omnia à Verbo facta eſſe fateamur,ne ſint qui alia bono,alia ſeuero Deo tribuãt,vt primi
quondam hæretici : ne ſpiritualia ſic à corporalibus diuellantur,quaſi non ab eodem creatore *Varia*
pendeant, adiicit Euangeliſta: *Et ſine ipſo factum eſt nihil,quod factum eſt.* Verùm antequàm *lectio huius*
ad huius clauſulæ interpretationem procedamus,dicendum eſt primò, quàm varia ſit huius *loci.*
lectio. Tertullianus lib.contra Hermog.& Irenæus lib.2.contra hæreſ. cap.2. Hilarius lib.2.de Tertull. Irenæus
Trinit. Ambroſius, Auguſtinus,& ferè oẽs Latini,ita legunt, *Sine ipſo factum eſt nihil.* vt clauſu- Hilar.
lam ſequentem ab eo incipiant: *Quod factum eſt,in ipſo vita erat.* Athanaſius etiam eundem Ambroſ.
ordinem ſequitur,cùm ita diſſerit. Athanaſ.ſermon.3.in Arian. Si enim filius opus eſt (& non Auguſt. Athanaſ.
ipſe operans Deus) in quo verbo, aut qua tandem ſapientia iſte filius conditus eſt? Omnia e-
nim per verbum & ſapientiam condita ſunt,& ſine ipſo factum eſt nihil. Auctor. Eandem pũ-
B ctorum rationem ſequitur Cyrillus Alexandrinus lib.1.in Ioan.cap. 5. Origenes tom.2.in Ioan. Cyrill.
& Beda. Multi tamen ex Græcis ita legunt,vt clauſula incipiat alia,ex eo quod ſequitur, *Quod* Alex.
factum eſt, in ipſo vita erat. Siue autem hæc,ſiue illa lectio admittatur,parum refert, modò re- Origen. Beda.
ctè intelligatur. Auguſti.tom.6.l.1.de natura boni,cap.25. Sine ipſo factum eſt nihil, id eſt, non *Vtraquẽ*
eſt factum ſine ipſo aliquid. Neque enim audienda ſunt deliramenta hominum,qui Nihil hoc *lectio facilè*
loco (affirmatiuè accipiẽtes) aliquid intelligendũ putant,quod nihil non aliquid ſignificat:& ad *intelligitur*
huiuſmodi vanitatem propterea cogi poſſe aliquem putãt,quaſi aliquid non factũ ſit per Ver- Auguſt.
bum. At verò multum intereſt inter nihil & aliquid. Nam ſi alicui dicant, Quid feciſti? & ille *Multũ in-*
reſpondeat, Nihil ſe feciſſe: an calumniari quis ei poterit,dicẽs: Feciſti ergo aliquid,quia nihil *tereſt inter*
feciſti: ipsũ enim nihil aliquid eſt. Tho.lect.2.in c.Ioã.1. Ex hoc proceſſit triplex hæreſis. Prima *Nihil & Aliquid.*
fuit Valentini,qui,vt dicit Orig. poſuit multa principia, ex quibus 30. ſecula proceſſerint. Duo Thomas.
C autẽ prima principia eſſe, profundũ,quod vocat Patrẽ,& ſilentiũ. Ex his duobus decem eſſe ſe- *Duplex hæ-*
cula: duo quoque principia,intellectum & veritatem,ex quibus octo ſecula. Rurſus etiam ex *reſis emerſit*
his duobus principiis eſſe alia duo principia, Verbũ ſc. & vitã,ex quibus duodecim ſecula. Ex *ex eo quod*
Verbo demum & vita ſecundum æuum proceſſiſſe aſſerebat hominem, Chriſtum & Eccle- *legitur, Nihil factũ*
ſiam. Itaque fatebatur Valentinus per Verbum omnia facta, ſed conſequentia, ſc. 12. ſecula, *ſine ipſo.*
non autem antecedentia,quæ per *nihil* intelligi volebat,quòd humanam rationem excede- *Valentiani.*
rent,nec capi poſſent ab intellectu. Secundus error fuit Manichæorum,qui duo ſtatuebant
principia,vnum rerum incorruptibilium,& aliud corruptibilium: Incorruptibilia autem intel- *Manichæi.*
ligi per ea quæ facta ſunt,corruptibilia verò per *nihil*: vt quorum ſit continuè tranſmutari in Lucretius.
nihil. ſic vt ſcribit Lucretius:

Ex nihilo nihil in nihilum nil poſſe reuerti.

D Tertius error eorum eſt, qui per nihil diabolum intelligi volunt,quaſi non ipſe cum Angelis
creatus ſit,qui vt ſcribit Chriſtus,in veritate non ſtetit,vtique qui in veritate creatus erat. Ve-
rùm hinc errores illi prodeunt,quia *nihil* affirmatiuè ſumũt,quod negatiuè debet accipi. Ori-
gen.tom.2.in Ioan. Sed & intelligamus neceſſe eſt,quo pacto accipere debeamus vocabulum Origenes.
omnia,& dictionem *nihil*. Fieri enim poteſt,niſi explanauerimus vtraſque dictiones, vt ſi ap-
pellatione omnium comprehendatur & vitium & omnis fuſio peccati,& omnia praua, vt in-
telligamus etiam hæc per ſermonem facta fuiſſe,quod eſt falſum. Creaturas enim per Verbũ
factas fuiſſe nihil eſt abſurdi,atque etiam beatos viros omnia præclara facta & egregia facino-
ra per Verbum peregiſſe: non tamen lapſus & peccata. Propterea quidem expoſuerunt,eapro-
pter quòd non ſubſiſtat vitium,neque enim fuit ab initio,ac ne in ſeculum quidem futurum
eſt,ideò nihil eſſe. Synonyma igitur erũt hæ voculę,nihil,& nõ ens,cũ nõ ens dicatur nihil,& ni-
hil nõ ens. Itaque videtur Apoſtolus (1.Cor.1.) nõ entia dicere,nõ quæ omninò nequaquã ſunt, *Nihil &*
E ſed ea quæ ſunt praua,exiſtimans praua non exiſtere. Vocat,inquit,ea quæ non ſunt, tanquam *non ens,*
ea quæ ſunt. Quin Mardochæus etiam in libro Eſther (cap.14.) iuxta Septuaginta, non exi- *ſynonyma.*
ſtentes vocat inimicos Iſrael,dicens: Ne tradideris ſceptrum tuum Domine non exiſtentibus.
Poſſumus etiam adiungere,quòd mali propter vitium appellentur non exiſtentes, ex Dei no-
mine quod ſcriptum eſt in Exodo, Exiſtens hoc mihi eſt nomen. Et, Nemo bonus niſi ſolus
Deus: igitur bonus idem eſt cum exiſtente. Auguſtin. tract.in Ioann. Peccatum quidem non Auguſtin.
per ipſum factum eſt:& manifeſtum eſt,quia peccatum nihil eſt,& nihil fiunt homines, cùm
peccãt. Et idolũ nõ per Verbum factum eſt. Habet quidem formam quandam humanam,& *Idolum ni-*
tamen forma hominis in idolo non per verbum facta eſt: Et ſcriptũ eſt, (1.Cor.8.) Scimus quia *hil eſt.*
idolum nihil eſt. Ergo iſta non ſunt facta per verbum. Sed quæcunque naturaliter (non volun-
tariè) facta ſunt,quæcunque facta ſunt in creaturis,ab Angelo vſque ad vermiculum, Omnia

Greg. Nyſſ.

per Verbum facta ſunt. Gregor. Nyſſ. Catech. mai. cap. 7. Omne enim vitium boni priuatione F
cenſetur, non quòd per ſe ſit, aut in hypoſtaſi conſideretur: nullum enim malum, excepta voluntate, per ſe conſtat, ſed quia bonum non eſt, ita denominatur. Quod autem non eſt, minimè ſubſiſtit, nec eius quod minimè ſubſiſtit, creator dici poteſt. Quare Deus autor malorum non eſt, quippè qui fecerit ea quæ ſunt, non autem ea quæ non ſunt: qui viſum, & non cæcitatem creauerit: qui virtutem, non eius priuationem fecerit: qui voluntatis præmium, quod bonorũ congiarium eſt, ijs propoſuerit, qui ex virtutis præſcripto vitam inſtituunt: non coacta neceſſitate quapiam ſuæ ipſius ſententiæ naturam humanam ſubijciens, non ſecus ac ſi vaſculum quodpiam inanimatum, vi ad id quod bonum eſt, attraheret. Quòd ſi puro ſerenoq́ue ſole lucente, palpebris ſuis tenebras vltrò quiſpiam offundit, cæcitatis eius ſol in cauſa non eſt.

Origenes.

Origenes hom. 2. in diuerſos. Et ne fortè exiſtimares, eorum quæ ſunt, quædam quidem per Dei Verbum facta eſſe, quædam verò extra ipſum, aut facta eſſe exiſtentia per ſeipſa, ita vt non G
omnia quæ ſunt, ad vnum principium referantur, ad concluſionem totius prædictę Theologiæ ſubdit: *Et ſine ipſo factum eſt Nihil*: hoc eſt, Nihil extra ipſum factum eſt, quia ipſe ambit omnia intra ſe, comprehendens omnia: & nihil ei coæternum vel conſubſtantiale intelligitur, vel coſſentiale, præter ſuum patrem, & ſuũ ſpiritum. Et hoc facilius in Græco datur intelligi. Vbi enim Latini ponũt, *ſine ipſo*, ibi Græci χωρὶς αὐτοῦ, hoc eſt extra ipſum. Similiter & ipſe Dominus diſcipulis ſuis dixit: (Ioã. 15.) ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδὲν, Extra me nihil poteſtis facere. Et melius quidẽ extra, quã ſine: Quia dũ quis audiuit *ſine ipſo*, poteſt putare ſine ipſius conſilio, vel adiutorio: ac per hoc non totum, nec omnia illi diſtribuit. Audiens verò extra, nihil omninò illi relinquit, quod in ipſo, & per ipſum factum non ſit.

Extra Verbum nihil.

Thomas.

Thomas lect. 2. cap. 1. in Ioan. Sed & per Verbum, & in Verbo omnia conſeruantur, iuxta illud Pauli (Heb. 1.) Portans omnia verbo virtutis ſuæ. Quædam enim ſunt, quæ non indigent operante, niſi quantum ad H
fieri, cùm poſſint ſubſiſtere, poſtquàm fuerunt facta, abſque agentis influxu: ſicut domus indiget quidem artifice quantum ad ſuum fieri, ſed tamen perſiſtit in ſuo eſſe, abſque artificis influentia. Ne ergo credat aliquis omnia per Verbum ſic facta eſſe, ac ſi cauſa eſſet eorum quãtũ ad fieri, & non quantum ad conſeruationem in eſſe, ideò conſequenter ſubiunxit, *Et ſine ipſo factum eſt nihil*: id eſt, nihil factum eſt extra ipſum, quia ipſe ambit omnia, conſeruãs ea.

Verbum cauſa eſt rerũ quãtum ad fieri, & quantũ ad conſeruationem.

Hilarius.

Hilar. lib. 2. de Trinit. Cùm etiam lego *Nihil factum ſine eo*, intelligo non eſſe ſolum, quia alius eſt (Filius) per quem alius (Pater) operatur. Neque tamen hîc aliud feciſſe eſt, aliud interueniſſe facienti. Nam cùm omnia per ipſum facta ſint, ſubueni, & enarra quid non ſine eo factum ſit? Auctor. Ad eorum verò interpretationem transeamus, qui clauſulam latiùs extendunt, inter quos eſt Chryſoſtomus, Theophilactus, Nonnus, & ij potiſſimùm è Græcis, quibus ſtudium I
fuit reijcere deliramenta Macedonianorũ Pneumatomachorum, qui è corrupta hac ſententia Spiritum facturam eſſe contendebant. Nonnus quidem ita vertit, vt clauſulam cum Chryſoſtomo & Theophilacto latiùs protrahat. Ait enim:

Nonnus in tranſlat. Euangel. Ioan.

—καὶ ἐργοπόνου δίχα μύθου
οὐδὲν ἔφυ, τὸ περ ἔσχε. id eſt,

— Et opifice abſque ſermone
Nihil factum eſt, quod factum eſt.

Theophil.

Contra Pneumatomachos qui ſpiritum factum eſſe contendebant.

Theoph. homil. 4. in Ioann. *Et ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt.* hoc eſt, eorum quæ creata ſunt, ſiue viſui, ſiue intellectui tantùm ſubiecta, nihil ſine filij virtute productum eſt & conditum. Neque cùm dixerimus, *ſine ipſo factum eſt nihil*, profectò id puncto notabimus, vt hæretici opinantur. Hi enim cùm velint ſpiritum creatum eſſe, ſic legunt: *Quod factum eſt in ipſo, vita erat.* Verùm nulla profectò ratione hæc intelligi poteſt oratio. Primùm nãque neque temporis huius, neque propoſiti erat ſpiritus meminiſſe. Quòd ſi ita ei viſum eſt, cur tam obſcurè illius mentionem fecit? Vnde autem conſtat de ſpiritu, dictum eſt, quòd vita in eo fuerit. K
An non hæc vita lux etiam appellata eſt, cùm ſubdidit: *Et vita erat lux hominum*. At verò manifeſtum eſt ex ſequentibus, idem Verbum & Deũ, vocari vitã & lucem.

Theophil.

Varia lectio huius ſententiæ.

Theophil. Cõm. in Ioan. Pneumatomachi verò, qui ſpiritum negant eſſe Deum, ſequentem particulã ſic legũt: *Quod factum eſt in ipſo vita erat*: quaſi hoc loco de Spiritu ſancto fiat mentio. Nos autem non ſic, ſed puncto facto, poſtquàm dixit, *quod factum eſt*, nouum principium legimus: *In ipſo vita erat*. Poſtquàm enim dixit de opificio, quòd omnia per ipſum facta ſunt, dicit poſtea de eius prouidentia, quòd non ſolùm condiderit, ſed etiam quòd ipſe ſit is, qui vitam omnium creaturarum conſeruet. Scio autem à Sanctorum quodam particulam hanc ſic lectam: *Et ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt in ipſo.* Deinde poſito ſigno, cœpta quæ ſequuntur, *Vita erat.*

Opinór-

A Opinórque etiam hanc lectionem non malam,ſed rectam habere ſententiam. Sanctus enim iſte orthodoxè intellexit,quia ſine Verbo nihil factum eſt,quod factum eſt in ipſo. Omnia enim quæcunque facta ſunt & condita in ipſo Verbo,ſine ipſo non ſunt facta. Auctor. Verùtamen vt ſalua ſit hæc interpretatio,ſi quæratur quid in Verbo factum ſit, cùm ipſum Deus ſit,& per conſequens ſimpliciſſimæ eſſentiæ,quæ nullam eorum quæ facta ſeu creata ſunt, compoſitionem admittat: recurrendum erit ad illam meditationem,quam faciunt ex Latinis doctoribus præcipui,in eo explicando *quod factum eſt*,& primùm quidem *in ipſo vita erat*. Sed & Græcorum celeberrimus primùm audiendus eſt. Origen.hom.2.in diuerſ. *Quod factum eſt in ipſo vita erat*. Hæc ſententia dupliciter pronũciatur. Poteſt enim ſubdiſtingui, *quod factum eſt*, ac deinde ſubiungi, *in ipſo vita erat*. Ac proinde in duabus pronunciationibus duos ſpeculamur intellectus. Non enim eadem theoria eſt,quæ dicit: Quod factum eſt,locis, temporibus B numeris,& formis diſcretum,hoc totum in ipſo vita erat: & ea quæ declarat, Quod factum eſt in ipſo,nihil aliud erat quàm vita: vt ſit ſenſus, Omnia quæ per ipſum facta ſunt,in ipſo vita ſunt & vnum ſunt. Erant enim,hoc eſt,in ipſo ſubſiſtebant cauſaliter,priuſquàm eſſent in ſemetipſis effectiuè. Aliter enim ſub ipſo ſunt ea,quæ per ipſum facta ſunt,& in ipſo viuunt incommutabiliter, & vita ſunt. In quo neque fuerũt omnia omnibus interuallis,ſeu localibus, nec futura ſunt,ſed ſolummodò ſuper omnia tempora,& loca vnum ſunt in ipſo. Hoc autem ſi quæris quomodo & qua ratione fiat,accipe paradigmata ex creaturarum natura. Diſce factorem in ijs quæ in ipſo erãt,& per ipſum facta ſunt. In ipſo enim,vt os diuinum loquitur, viuimus, mouemur,& ſumus:&,vt ait magnus Dionyſius Areopagita,eſſe omnium,eſt ſupereſſentia & diuinitas. Auguſt.tract.1.in Ioan. Poteſt etiam ſic dici, *Quod factum eſt in illo, vita eſt*. Ergo totum vita eſt,ſi ſic pronunciauerimus. Quid enim non in illo factum eſt? Ipſe enim eſt ſapientia Dei, C & dicitur in Pſalmo, Omnia in ſapientia feciſti. Ergo ſicut omnia per ipſum facta ſunt,ita & in illo facta ſunt. Ergo & terra vita eſt, & lignum omne vita eſt. Inhoneſtum ſic intelligere, ne fortè ſurrepat ſecta Manichæorum,& dicat,quia habet vitam lapis,& habet animam paries,& lana,& veſtis. Itaque ne te abducant,pronuncia ſic, *Quod factum eſt*, hic ſubdiſtingue,ac deinde infer, *in illo vita eſt*. Quid eſt hoc? Facta eſt terra,ſed ipſa terra quæ facta eſt,non eſt vita. Eſt autem in ipſa ſapientia ratio quædam ſpiritualiter,qua terra facta eſt: hæc vita eſt. Ergo quod factum eſt,in illo vita eſt. Quomodo poſſum,dicam charitati veſtræ. Faber facit arcam. Primò in arte habet arcam. Si enim in arte arcam non haberet,non eſſet vnde fabricando illam proferret. Sed arca ſic eſt in arte,vt non ipſa ſit arca,quæ videtur oculis. In arte inuiſibiliter eſt, in opere viſibiliter erit. Ecce facta eſt in opere,nunquid deſtitit eſſe in arte? Et illa in opere facta D eſt,& illa manet,quæ in arte eſt. Nam poteſt illa arca putreſcere: & rurſum ex illa arca, quæ in arte eſt,alia fabricari. Attendite ergo arcam in arte, & arcam in opere. Arca in opere, non eſt vita, arca in arte vita eſt,quia viuit anima artificis,vbi ſunt iſta omnia, antequàm proferantur. Sic ergo fratres chariſsimi,quia ſapientia Dei,per quam facta ſunt omnia, ſecundũ artem cõtinet omnia,antequàm fabricet omnia: hic quæ fiunt per ipſam artem,non continuò vita ſunt, ſed quicquid factum eſt,vita in illo eſt. Thomas lect.2.in Ioan.cap.1. Ergo res dupliciter conſiderari poſſunt: aut enim ſecundum quod ſunt in ſemetipſis,aut ſecundum quod ſunt in verbo. Si conſiderentur ſecundum quod ſunt in ſeipſis, ſic non omnes res ſunt vita, nec etiam viuentes,ſed vna carent vita,& altera viuunt: ſi conſiderentur ſecundum quod ſunt in verbo, non ſolũ ſunt viuentes,ſed etiam vita ſunt. Auctor. Quis enim,vt ſuperiùs diximus, arbitretur Deum vniuerſa hæc cõdidiſſe,non ſummo conſilio,ſapientia,& ratione? Priùs ergo mundum apud ſe habuit,quàm ipſum conderet. Et hoc quidem ſenſu ſummorum Philoſophorum opi- E nio de mundi æternitate ſalua erit,ſi mundum iſtum ſenſibilem ad ſuum exemplar, illud ſcilicet quod in diuino Verbo erat,antequàm conderetur,reuocauerimus. Sic colligit Platonicã doctrinam Marſilius Ficinus,Compendio ſuo in Timæum Platonis. Marſil. Compendij in Timæum capite decimoquarto. Quantum, inquit, habemus ſcientia, affirmamus Platonem noſtrum affirmauiſſe mundum non ex ſe exiſtere, ſed ex cauſa: non ex cauſa fortuita, ſed ex certa: non ex naturali duntaxat cauſa, ſed ex intellectuali: non ex intellectu per modum naturæ determinato, ſed potius voluntario: non voluntate ex quodam inſtinctu naturæ compulſa,ſed libera. Nihil enim magis liberum,quàm quod per ſe eſt,& per ſe agit omninò,neque tamen contingente aliqua voluntate. Quã ex eo oſtendit liberam eſſe, quod ſæpè ait, Deum architecti more conſultauiſſe atque deliberauiſſe de opere conſtruendo. Idem cap.15. Mundum ergo fecit voluntate, id eſt,bonitate ſua ob immenſam fœcunditatem exuberãte: quæ primùm quidem ſeipſa gaudet,ob idque ſua hac delectatur imagine: ſed in ipſo

Origen.

Omnia facta,in Verbo vita ſunt, & vnum ſunt.

Dionyſ. Areop.

Auguſt.

Quomodo vitanda hæreſis Manichæorum.

Idea rerũ, & ratio, in opifice Deo vita eſt.

Thomas.

Res dupliciter conſiderari poſſunt.

Deus oĩa ſumma ratione condidit.

Marſil.

Quæ fuerit opinio Platonis de mũdi conſtitutione.

Idem.

Deus bonitate ſua fecit mũdũ.

exẽplari atque principio delectationis huius conſtituit finem. Quoniam ergo bonitate fecit F mundum,idcircò boni gratia fecit ipſum.Non enim vt eſſet,viueret ſimpliciter,& intelligeret, fecit ipſum:ſed vt bene eſſet,viueretque,& bonum intelligeret,atque compararet.Id illi Moſaico valde conſonat,Vidit Deus hoc & illud eſſe bonum,& cuncta valde bona. Et quia pulchritudo ſplendor eſt bonitatis, ideò ſubdit ab optimo Deo mundum eſſe pulcherrimũ procreatum,temporalem quidem,ſed ad æterni exemplaris imaginem.Dicet & ſæpè Plato,quot ſpecies ſunt in archetypo , id eſt principali mundo,intelligibiles atque imitabiles, totidem rerum formas in hoc mundo diſpoſuiſſe, atque ita ſibi ſimilem effeciſſe: vtpotè qui intelligat idæas rerum non inter nubes,vt maledici quidam calumniati ſunt(Anytus,Melitus,& Ariſtophanes contra Socratem)ſed in mundani architecti mente conſiſtere. Vbi verò Plato ait(in Timæo)in ipſa vita idæas eſſe,vaticinari videtur Euangelicum illud : *Quod factum eſt, in ipſo vita erat*. G Etvbi ait,repetitque ſæpè mundum diuina prouidentia conſtitutum,totam confirmat religionem. Quod quidem cùm obſeruaſſet Theophraſtus, tanquam in Philoſopho mirum, ait:Plato ſolus vel certè maximè omnium,à diuina prouidentia rerum cauſas aſſignauit.

Socrates nõ repoſuit idæas inter nubes.

Plato.

Species ſemper eadem quæ.

Plato in Timæo.Et quidem fateri oportet eſſe ſpeciem, quæ ſemper eadem ſit,ſine ortu atque interitu : quæ nec accipiat quicquam aliud aliunde,nec ipſa procedat ad aliud quicquã, ſenſúque corporis nullo percipiatur. Atque hoc eſt, quod ad ſolum intelligentiam pertinet, ciúſque intẽtionis eſt proprium. Auctor.Ita manifeſtum eſt, Platonem mundi æternitatem ad primam illam idæam retuliſſe,quæ & ratio,& intelligentia, & Verbum dicitur. Quid autem magis diuinum de illa dicat,quàm quòd ſemper eadem ſit, ſine ortu,ſine interitu, nec aliquid aliunde accipiat?Num autem illud eſt Verbum,quod & Deus erat,& in principio erat apud Deum?Ad Platonis,immò veritatis dogma accedit & Boëtius,ipſius etiam Platonis ſententiæ interpres.

Boëtius.

Boëtius metro 9 .lib.3.de Conſolatione Philoſoph. H

Tu qui perpetua mundum ratione gubernas
Terrarum cœlique ſator,qui tempus ab æuo
Ire iubes,ſtabiliſque manes dans cuncta moueri:
Quem non externæ pepulerunt fingere cauſæ
Materiæ fluitantis opus: verùm inſita ſummi
Forma boni liuore carens, tu cuncta ſuperno
Ducis ab exemplo pulchrum,pulcherrimus ipſe
Mundum mente gerens,ſimilique ab imagine formam,
Perfectáſque iubes perfectum abſoluere partes.

Lactant.

Zenon Verbũ agnoſcit

Lactant.lib.4 .de vera ſap.cap.9.Hoc diuinum exemplar,hanc Dei ſapientiam,hunc ſermonẽ I diuinum ne Philoſophi quidem ignorauerunt.Si quidem Zenon rerum naturæ diſpoſitorẽ, atque opificem vniuerſitatis λόγον prædicat,quem & fatum,& neceſſitatem rerum,& Deum & animum Iouis nuncupat,ea ſcilicet conſuetudine, qua ſolent Iouem pro Deo accipere.Sed nihil obſtant verba,cùm ſententia congruat veritati . Euſeb. Cæſar.lib. 11. de præpar. Euang. cap.10.&Plotinus lib.de tribus hypoſtaſib.

Euſeb. Cæſar.

Plotinus.

Ab vno omnia.

Quis igitur mundum hunc fecit? ait Plotinus. Ille ſimplex ſcilicet, qui ante hunc eſt, qui cauſa eſt vt ille ſit,& tantus ſit,qui numerum facit.Non enim numerus primus eſt,cùm ante dualitatẽ vnũ ſit,deinde dualitas ab vno ſit nata. Auctor. Ergo cùm ad vnum omnia reduci oporteat,redacta autem iam nõ ſint temporalia,& caduca, ſed æterna:non ſenſibilia,ſed ſpiritualia:non plura,aut compoſita,ſed vnum & ſimpliciſſimum: conſequitur & illa iam reduci ad opificem ſuum,& ad ipſius opificis ſapientiam. Cùm autem nihil ſit in eo compoſitum,nihil labile,nihil mortuum,ipſam etiam illum vitam eſſe : conſequitur & ea iam vitæ nomẽ ſortiri, cùm ſint ipſamet ratio,ſpecies,ipſe λόγος Dei.Ergo quod K *factum eſt*, in tempore,*hoc in ipſo* ab æterno, *vita erat*:quia ipſum erat eius ipſius conſilium, non vt accidens aliquod,aut quid creatum,quum nihil tale ab æterno ſit, ſed ipſe ille auctor vitæ, ipſa vita.

Cyrill. Alex.

Cũ verbũ viuificet omnia,conſequitur ipſum Deum eſſe.

Cyrill. Alex.lib.1.in Ioan.cap.6.Quòd ſi verbum Dei,vt per naturam vita eſt, participatione ſui viuere omnibus præbet,alius certè eſt,quàm ea quæ ſunt,quæ præſentia ſua viuere creduntur Aut quomodo id Paulus quaſi præcipuum Deo attribuit,cùm viuificantem ipſum appellet?Nam ſi creatus eſt filius (vt dicunt Ariani) & omnia viuificat,ſeipſam ergo creatura viuificat: ſicque nihil præcipuum vltra creaturam in Deo erit. Creatura etiam Dei ad viuendum nequaquam egebit.Præterea,diuinæ admiratus naturæ dignitatẽ Pſalmiſta canebat,(Pſal.35.)Quoniam apud te eſt fons vitæ.Si ergo filius creatura eſſet,& ideò quæ facta ſunt viuificat,& vt viuificans ſecundum naturam vita eſt:fruſtra igitur,q.præcipuum ſoli Deo fontem vitæ Pſalmiſta attribuit? Ergo fruſtra dixit filius,(Ioan.14.) Ego ſum vita? Præterea, cũ

filius

A vita ſit, aut creatura eſt, aut non creatura, ſed Deus verus. Si primũ, falſò illud igitur dixit, Ego ſum panis vitæ qui de cœlo deſcendi, & do vitam mundo. (Ioan. 6.) Habet enim ipſa creatura vitam, nec participare vita opus eſt ei, quæ vita eſt. Sin verò creatura non eſt, proprium id præter creaturas bonum habebit, vt ſit ſecundum naturam vita. Et hac quidem ratione Pſaltes filium à creaturis diſtinguit, aſſerens quidem cœlos quaſi veſtimentum veteraſcere: de filio autem adiiciens, Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. Nam aut etiam ipſe, quemadmodum & nos, deficiet, & corrumpetur, & ita vita ipſe non eſt: aut ſi creatura ſimul & vita eſt, creatura quoque perpetua & incorruptibilis erit. Atqui & hoc abſurdum eſt. Ipſe enim eodem ſe modo ſemper habet, creatura autem deficit. Accedit, quòd nihil ſeipſo participat, creatura autem omnis filio, vt vita, participat: nec ergo filius creatura, nec creatura vita eſt. Auctor. Sequentia verò ſupremam illam diuini Verbi maieſtatem, & immenſam in nos beneficentiam magis illuſtrant: quæ vt veteri Teſtamento correſpondent, ita nec primos illos totius Græciæ

Solus Deus ſecundum naturã vita eſt.

B ſapientes non omninò latuerunt. Thomas lect. 3. Euangeliſta quidẽ ſuprà inſinuauit Verbi virtutem, ſecundum quam omnia produxit in eſſe, hîc verò deſignat eius virtutem, ſecundum quam ſe habet ad homines, ſubijciens: *Et vita erat lux hominum.* Primùm autem ſtatuit lucem eſſe, demum eius irradiationem fieri, poſtremò participes quidem illius fieri, ſed non omnes. Hoc autem totum dupliciter exponi poteſt: Vno quidem modo ſecundum influxũ cognitionis naturalis: altero, ſecundum communicationem gratiæ. Primùm autem cõſiderandum eſt, quòd ſecundum Auguſtinum, & plures alios, nomen lucis magis propriè dicitur in ſpiritualibus, quàm in ſenſibilibus. Nam de quocũque nomen lucis dicatur, ad manifeſtationẽ refertur, ſiue illa manifeſtatio ſit in intelligibilibus, ſiue in ſenſibilibus. Si ergo manifeſtatio intelligibilis & ſenſibilis comparentur, ſecundum naturã priùs inuenitur lux in ſpiritualibus: ſed quoad

Thomas.

Tria per hãc ſententiam ſignificantur.

Nomen lucis magis propriè dicitur in ſpiritualibus.

C nos, qui nomina rebus imponimus ex earum proprietatibus nobis notis, priùs inuenitur in ſenſibilibus, quia priùs impoſitum eſt à nobis hoc nomen ad ſignificandum lucem ſenſibilem quã intelligibilem: quamuis ſecundum virtutem priùs & veriùs conueniat ſpiritualibus, quàm ſenſibilibus. Dionyſ. Areopag. lib. de diuinis nom. par. 1. cap. 4. Ex ipſo namque bono lux eſt, & imago bonitatis. Idcircò lucis quoque appellatione laudatur bonum, velut in imagine expreſſa primitiua forma. Sicut enim tranſcẽdentis omnia Deitatis bonitas à ſupremis antiquiſſimiſque ſubſtãtijs ad extremas vſque pertingit, & ſupra omnes eſt: cùm neque ſuperiores ipſius attingant eminentiam, neque inferiores effugiant, quin ab ipſa contineantur: ſed illuminat quæ lucem admittunt omnia, & creat, atque viuificat, continetque & perficit: menſuráque ſubſiſtẽtium eſt, & ſeculum, & numerus, & ordo, & continentia, & cauſa, atque finis. Ita profectò &

Dionyſ. Areop.

Lucis ad bonum comparatio.

D liquida diuinæ bonitatis imago magnus iſte & perlucidus, ſempérque lucens ſol, perexigua boni ſimilitudine, omnia quæ haurire ipſum poſſunt, illuminat, habétque lucẽ eminenter explicitam. Auctor. Quemadmodum autem ſi quis contemplatus fuerit hominem ad imaginẽ & ſimilitudinem Dei factum, magis quidem propriè de Deo dici fatebitur, quæ imaginis & ſimilitudinis illius ſunt, quàm de homine: ita cũ ſol, vas admirabile excelſi, ceu lux iſta ſenſibilis, veſtigium aliquod habeat creatoris, non tam propriè illuſtrare, recreare, fœcundare, aut alio quouis modo bene facere dicetur, quàm ipſe illius opifex. Deus quidem lux eſt, & pater luminum: Chriſtus autem Deus de Deo, & lumen de lumine. Quod & Euſebius Cæſarienſ. lib. 11. de præp. Euang. Plotinũ nõ omninò latuiſſe docet, cùm hæc ſcribit. Plotin. li. de trib. hypoſtaſibus. Quomodo igitur, & quid intelligendũ eſt, circa illud quod ſtabile manet: περίλαμψιν ἐξ αὐτοῦ μὲν, &c. id eſt, ſplendorẽ ex illo, ex illo ſcilicet manente, ſimilẽ ſplendenti luci ex ſole, & ita ex eo ſemper profluentem. Damaſcen. lib. 1. de fid. orthod. cap. 9. Quemadmodum etiam

Solis inſtar Deus.

Lux à ſole, Verbum à Patre.

Plotinus.

Damaſ.

E ſimul ignis, & ſimul ab ipſo lux, neque priùs eſt ignis, & poſtea lux, ſed ſimul ſunt: & quemadmodum lux ab igne ſemper gignitur, & nequaquam ſeparatur ab eo: hunc in modum & filius à Patre gignitur, & nequaquam ab eo ſeparatur, ſed ſemper in eo eſt. Sed lux, quæ ab igne inſeparabiliter gignitur, in ipſo ſemper manens, non habet propriam ſubſiſtentiam præter ignẽ: nam natiua qualitas ignis eſt: Verùm filius Dei vnigenitus à Patre inſeparabiliter genitus & indiuiſibiliter, & in eo ſemper manens, própriam habet ſubſiſtentiam, præter eam quæ Patris eſt. Verbum autem & ſplendor fulgórque dicitur, propterea quòd incommixtibiliter, impaſſibiliter, intemporaliter, & indefluxibiliter ex Patre genitus eſt. Filius verò eſt character paternæ ſubſtantiæ. Auctor. Ita fit, vt lucis ſimilitudo diuinam filij naturam explicet. Sed & eius in nos beneficentiam exprimit, maximè cùm Euangeliſta adiiciat, quòd ſit *lux hominum.* Thomas. Ad huius autem ſententiæ euidentiam ſciendum quòd multiplex eſt gradus vitæ. Quædam enim viuunt, ſed abſque luce: quia nullam cognitionem habent, ſicut ſunt plantæ: vnde

Lucis & Verbi comparatio.

Thomas.

Multiplex grad⁹ vitæ.

vita earum non eſt lux. Quædam verò viuunt & cognoſcunt:ſed tamen eorum cognitio, cũ F
ſit ſenſus tantùm, non eſt niſi particularium & materialium, ſicut eſt in brutis: & ideò hæc & vitam habent, & lucem quandam, ſed non lucem hominum, qui viuunt & cognoſcunt, non ſolùm ipſa vera, ſed ipſius veritatis rationem, ſicut ſunt creaturæ rationales: quibus non ſolùm manifeſtatur hoc vel illud, ſed ipſa veritas, quæ manifeſtabilis eſt, & ipſa manifeſtatiua omniũ. Dixit autem hominis potiùs quàm Angelorum ipſum lucem eſſe: primùm quia de Verbo agebat, ea potiſſimùm ratione qua ad hominum ſalutem ordinabatur: demum quia participatio huius lucis maximè ad homines pertinet, cũ ſint rationis participes, ſéque ipſos moueãt.

Auguſtin.

Nã & illa propriè viuere dicuntur, quæ ſeipſa mouent, libera nimirũ voluntate. Auguſt. tract. 1. in Ioan. *Vita erat lux hominum.* Pecora non illuminantur, quia non habent rationales animas, quæ poſſint videre ſapientiam. Homo autem factus ad imaginem Dei habet rationalem mẽtem, per quam poſſit percipere ſapientiam.

Origen. *Verbũ etſi lux ſit rationalis creaturæ, ta mé hominis maximè.*

Origen. hom. 2. in diuerſ. Sed & quaſi ſpecialiter ac G
propriè lux hominum dicitur, quia omni creaturæ diuinæ cognitionis participi ſeipſum declarauit. Auctor. Et tamen homini maximè, cùm ad ipſum, velut ouem erraticam reducendam venerit, non autem ad Angelos qui ceciderant reparandos. Nonnus ſcilicet etiam ad gratiæ communicationem lucis illius ſplendorem retulit, cùm de eo hominum ſtatu diſſerat, qui morti præcipiti ſubiecti ſunt. Ita enim habet (in tranſlatione Euang. Ioan.)

Nonnus.

— καὶ ἔμφυλος ἦεν ἐν αὐτῷ
Ζωὴ πᾶσι μέλουσα, καὶ ὠκυμόρων φάος ἀνδρῶν.
Ζωὴ πάντροφος ἦεν. id eſt, *Et inſita erat in ipſo*
Vita quæ omnibus curæ eſſe debet, & citò periturorum lumen virorum,
Vita omniparens erat. —

Cæterùm lux ad viuentem eſt, aut vt obiectum, vel vt quid participatum. Et quidem eſt obie- H
ctum hominum, non iumentorum: ſed & ipſius participatione in æternum bonum eleuamur.

Irradiatio æternæ lucis.

Vnde & Pſaltes, Signatum eſt, inquit, ſuper nos lumẽ vultus tui lumine. *Et lux in tenebris lucet.* Cùm de eius irradiatione, & iis agat, qui tanti luminis participes facti ſunt, primùm ſciendum eſt quid nomine tenebrarum intelligat. An ſcilicet Chaos illud primum, cui illud æternum Verbum illuxit, cùm, vt Platonicus poëta ſcripſit,

Ouidius lib. 1. Metamorphoſeon.

Hanc Deus & melior litem natura diremit.
Primùm enim tenebræ ferebantur ſuper abyſſum. At verò
Hæc poſtquàm euoluit, cæcóque exemit aceruo,
Ignea conuexi vis & ſine pondere cœli
Emicuit, ſummáque locum ſibi legit in arce.

Huius quidem ſummæ & omnium opificis lucis beneficio lucem hanc ſenſibilem in nos illuxiſſe nemo negauerit: neque tamen hic de primæ illius creationis ſplendore, ſed de hominũ reparatione agi intelliget, quicunque ſubſequentia Ioannis verba conſiderauerit. Hic quidem eſt, qui facit de tenebris lucem ſplendeſcere, vt ſcribit Paulus: cuius & Pſaltes meminit, Tua eſt dies, & tua eſt nox: ita tamen vt cùm de tenebris, quibus per gratiam illuxit, cúmque illas tenebras, quæ eius aduentum non comprehenderunt, egerimus, de hominibus agi fateamur, in quorum reparationem venerat. I

Origenes.

Origen. hom. 2. in diuerſ. Audi Apoſtolum: Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Audi Eſaiam: Sedentibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt. Nam totum genus humanum merito originalis peccati in tenebris erat, non exteriorum oculorum, quibus ſenſibilium formæ coloréſque ſciuntur: ſed interiorũ, quibus intelligibilium ſpecies, & pulchritudines diſcernuntur: non in tenebris huius caliginoſi aëris, ſed in tenebris ignorantiæ veritatis.

Tenebræ interiores.

Luc. 1.

Quid profuit Chriſt' nobis, ſi ille lux, nos tenebræ?

Auctor. Luxit in tenebris, non ſolùm cùm per Prophetas loqueretur peccatoribus, ſed & cùm ipſe Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis: cùm in terris K
viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Nos enim tenebræ eramus, nos cæci, & de quibus Pſaltes: Via illorum tenebræ & lubricum. Venerat enim, teſte Zacharia, illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis ſedebant. Quòd ſi quis fortè obiiciat, quibus profuerit incarnatio Verbi, ſi nos tenebrarum nomine intelligamur, cùm ſubiiciat Euangeliſta: *Et tenebræ eum non comprehenderunt?*

Origenes.

Gen' hominũ in duas partes diuiditur, & alia atque alia tenebræ.

Orig. hom. 2. in diuerſ. At verò totum genus hominum in duas veluti partes diuiditur: in eos videlicet, quorum corda cognitione veritatis illuminata ſunt: & in eos, qui obſcuriſſimis impietatis atque perfidiæ tenebris permanẽt. Auctor. Primi quidem tenebræ dicebantur, ſed non illæ craſſę & palpabiles, quales in Ægypto, adeò vt nec proximo proximus notus eſſe poſſet. Nec enim tam execæcata illorum mens erat, vt non remanẽte aliquo diuinę lucis ſplendore, agerentur in bonum & quietem animę ſuæ, & laudabili aliquo in proximos affectu ducerentur.

A ducerentur. Ex his tenebris fecit Chriſtus lucem ſplendeſcere, cùm aut ipſe ſua, aut Apoſtolorum prædicatione, eos ad ſe, quamuis peccatores, ad gratiæ lumen erexit. Idem etiam efficit, cùm nobis quotidie illud Pauli occurrit, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Sunt & alij obdurati, & excæcati ſua ipſorum malitia, qui clauſerunt oculos ſuos vt non viderent ſolem. Quales olim ſcribæ & phariſæi, de quibus id Chriſtus dixit: Sinite eos, cæci ſunt, & duces cæcorum. His quidem illuxit lux illa vera, & vita vera: ſed iſtæ tenebræ eum comprehenderunt. Ita obiter notat Euangeliſta ſua quemque malitia perire, cùm vltrò & vita & lux ſeſe nobis porrigat: hoc autem tantùm requiratur, vt cooperemur ſanitati & vitæ noſtræ, & vitam ante nos conſtitutam firma fide, & ardenti inuocatione deſideremus: oculos etiam aperiamus, ne in vanum ſol ille iuſtitiæ nobis illuxerit. Dionyſ. par. 1. cap. 4. lib. de diuin.

Lucis ſimilitudine docentur oẽs ſua malitia perire.

Dionyſ.

B nomin. Nam quemadmodum ſol iſte non cogitatione aut electione, ſed eo ipſo quod eſt, illuminat omnia, quæ pro modo ſuo participationem lucis admittunt: ita & ſummũ illud bonum ſolem ſuperans (non ſecus ac obſcuram imaginem primitiua excellenter forma) ipſa ſua ſubſtantia omnibus quæ ſunt, pro captu cuiuſque, totius bonitatis iniicit radios. Auguſtin. tract. 1. in Ioann. Ergo quomodo cæcus in ſole poſitus eſt, & præſens eſt illi ſol, ſed ipſe ſol abſens eſt: ſic omnis ſtultus, omnis iniquus, omnis impius cæcus eſt in corde. Præſens eſt illi ſapientia, ſed ille ſapientiæ abſens eſt. Quid ergo faciat? Mundet vnde poſſit videri Deus. Quomodo? Si propterea videre non poſſit, quia ſordidos & ſaucios oculos haberet irruente puluere, aut pituita, vel fumo: diceret illi medicus, Purga de oculo tuo quicquid eſt mali. Puluis, pituita, fumus, peccata & iniquitates ſunt. Tolle inde iſta omnia, & videbis ſapientiam quæ præſens. Nam dictum eſt, (Matth. 5.) Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Chryſoſt. hom. 4. in

Auguſt.

Purgãdus oculus ad ſolem.

Chryſoſt.

C Ioan. Sic cùm primùm creationem nos edocuiſſet, beneficia tandem, quæ in aduentu ſuo nobis elargitus eſt, vno verbo commemorauit Euangeliſta, cùm ait, *Et vita erat lux hominum.* Non Iudæorum, ſed omnium hominum. Non enim Iudæi duntaxat, ſed Gentiles quoque in hanc cognitionem deuenêre. (Lumen eſt, vt cecinit Symeon, ad reuelationem Gentium, & gloria plebis Iſraël.) *Lux autem in tenebris lucet.* Tenebras & mortem & errorem appellat. Siquidem ſenſibilis hæc lux non lucet in tenebris, ſed ad omnem lucem penitus ſecedunt tenebræ. Prædicatio autem inter eum qui omnia comprehenderat, errorem effluxit, cúmque penitus aboleuit: & moriens Chriſtus ſic mortem vicit, vt eos qui iampridem morte detinerentur, liberaret. Cùm igitur neque mors, neque error hanc lucem exciperet, ſed charitate incredibili, propria vi vbique effulgeat, idcircò inquit, *Et tenebræ eam non comprehenderunt:* quæ etſi vinci nequeat, non tamen illorum, qui illuminari nolũt, animus patitur immorari. Quamobrẽ ſi non omnes comprehenderit, nolite turbari. Non enim neceſſitate & vi, ſed cùm nos volu-

D mus, quum aſſentimur, Deus ad nos venit. Nolimus huic luci & tantis deliciis oſtium claudere. Hæc lux per fidem nobis exoritur, & exorta in eorum, à quibus piè ſuſcipitur, animis affatim radios diffundit: cui ſi puram & immaculatam vitam exhibeas, ſemper tecum permanet, ſemper in te habitat. Qui diligit me, inquit (Ioan. 4.) mandata mea ſeruabit: & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Theoph. Dicuntur etiam tenebræ aduerſariæ (ſeu Sathanicæ) poteſtates. Auctor. Sic enim Chriſtus, cùm de ſua paſſione, & aduerſariorum furore loqueretur, Hæc eſt, inquit, hora & poteſtas tenebrarum. Sed principatus & poteſtates traduxit confidenter, palàm triumphans in ſemetipſo: adeò vt nec tenebræ comprehenderint eum, id eſt, vicerint, & ſubiecerint aut in deſperationem, aut mortem: aut ſanè comprehenderunt, id eſt, ſalutem ab eo conſecutæ ſunt, cùm econtrà ſua cæcitate ſibi maiorem damnationem conquiſierint. Theoph. Quidam etiam tenebras exiſtimarunt & car-

Quomodo luce perfrui poſſimus.

Theoph.

Theoph.

E nem, & vitam. Non quòd ſecundum naturam ſit talis, abſit: ſed propter peccatum. Caro enim nihil omninò habet malum, ſi naturaliter moueatur: ſed ſi præter naturam moueatur, & peccato ſeruiat, tenebræ fit, & dicitur. Auctor. Verùm quomodo caro ipſum non comprehendit? Num in ipſo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitauit? Illud quidem. Interim verò nec corpus comprehendebat diuinitatem, quæ incomprehenſibilis eſt: nec illud ipſum corpus ſeu caro tenebrarum nomen ſortiri poterat. Erat enim ab omni peccato libera, de Virgine pura & immaculata, virtute Spiritus ſancti concepta.

Tenebræ caro, & vita hac.

F

De Ioanne præcurſore, quæ inter illum & Vitam eſſet diſtantia, quomodo operatur in nobis hæc vita: & quòd vt operaretur, filium Dei incarnari oportuerit.

Matth.	Mar.	Luc.	IOAN. I.
			Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine. Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognouit. In propria venit, & ſui eũ non receperũt. Quotquot autem receperũt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Et Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Et vidimus gloriam eius (gloriam quaſi vnigeniti à Patre) plenum gratiæ & veritatis. G

Chryſoſt.

CHryſoſtom. hom. 5. in Ioan. CVM DE VERBO Dei, in Euangelij ſui principio, ea Ioannes diſſeruiſſet, quæ mentes noſtras facilè allicere poſſent ad credendum: via & ordine procedens, ad ipſius Verbi præconem & nuncium venit. Nam cùm illum à Deo miſſum eſſe ſcribit, nihil iam humanum ab eo dictum eſſe oſtendit. Non enim ſuum quicquam, ſed mittentis arcana denunciabat. Idcircò Angelus, id eſt, nuncius appellatur. Eſt enim nuncij officium nihil ex ſe dicere. Fuit autem hoc in loco, non tranſitus ad H

Ioannes Baptiſta fuit miſſus.

eſſe, ſed ipſius Apoſtolatus eſt ſignificatiuum. *Fuit*, inquit, *miſſus*, pro, miſſus eſt. Theophilactus

Theoph.

in Ioann. *Miſſus*, inquam, *à Deo*. Pſeudoprophetæ enim non à Deo miſſi erant. Cæterùm cùm apud Malachiam (cap. 3. & Matth. 11.) id legeris, Ecce ego mitto Angelum meum, ídque de Ioanne prædictum eſſe videris, ne putes eum naturâ Angelum eſſe, vel ex cœlo deſcendiſſe, ſed ita vocari propter opus & miniſterium: ideò adiicit, *Fuit Homo*. Thomas lect. 4. in cap. 1.

Thomas.

Dictio quæ de Ioanne enunciatur alia eſt ab ea quæ de Verbo.

Ioan. Cæterùm cùm Euangeliſta loqueretur ſuprà de æternis, vtebatur hoc verbo ἦν, *erat*, quod eſt præteriti imperfecti: oſtendens per hoc æterna interminata eſſe. Nunc verò cùm loquitur de temporalibus, vtitur hoc verbo *fuit*, ἐγένετο, vt oſtendat temporalia ita prætcriiſſe, vt finem aliquem aſſequantur. Cyrillus Alexandrinus, libro primo, cap. 7. in Ioan. Sic cùm de

Cyrill. Alex.

Verbo Dei diceret, ἦν, *erat*, conſequenter ſubiunxit, vt æternitatem eius oſtenderet, & vltra omne temporis principium eſſe creatorem, non creaturam eſſe ſignificaret. At de beato Ioanne Baptiſta, vt homine mortali, ἐγένετο, fuit, inquit. Auctor. Quinetiam conſultò non præmiſit articulum homini, cùm tamen Chriſtum apud Deum eſſe affirmans, dictioni Dei illum adiiciat: & dicat, ὁ λόγος, verbum, πρὸς τὸν θεὸν, apud illum Deum Patrem. Et ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς, hæc vita erat hoc lumen. Et cùm Chriſtus in Cæſarea Philippi ſuos interrogat, Quem dicunt homines eſſe filium hominis, articulus præponitur dictioni filij, & hominis. εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου. Verùm hoc in loco dictio hominis, quæ de Ioanne enunciatur, naturam tantùm humanam ſignificat: vt hac ſingulari naturæ proprietate, Ioannem à Chriſto ſeiungat, I

Rupertus.

qui ſimul Deus erat & homo. Rupertus lib. 1. in Ioann. Sed quid dignum habet ſingulari tantæ enunciationis præconio, quòd fuit hic homo miſſus à Deo, cùm omnes ſancti Prophetæ à

Præ cæteris Prophetis Ioãnes ſingulariter eſt miſſus.

Deo miſſi ſint? Multum per omnem modum. Primùm quidem, quia dies aliorum, qui miſſi ſunt, velociores curſore fuerunt. Eſt enim curſoris officium vel tantillum expectare, donec videat quid nunciet eis, ad quos recurſurus eſt. Sic illi priùs hinc per viam vniuerſæ carnis recurrerunt, quàm præſtolatum Domini videre mererentur aduentum. Hic autem K
eo tempore miſſus eſt, quo illum videre poſſet, & eundem viuens viuentibus digito oſten-
1. deret, mortuus mortuis apud inferos paulò pòſt affuturum nunciaret. Deinde ſic miſſus
2. eſt, vt ſupra naturam veniret, natus ex ſene & ſterili vtero, quod non naturæ vſus, ſed ſo-
lius Dei eſt opus: vt naſciturum naſcendo, prædicaturum prædicando, baptiſaturum bapti-
ſando, moriturum moriendo præueniret. Singulariter ergo miſſus eſt, cui nuſquam ſub-
3. ſiſtere, nuſquam diuertere, nullum vacauit cum ſeculo ſermonem habere: non domum, non agrum poſſidere, nec affines cognoſcere: ſed vrgente ſermone Domini, vrgente negotio mittentis pariter & ſubſequentis, nudus & expeditus currere habebat ante faciem eius, velut qui ad hoc ſolum factus erat, & natus, vt pararet coram eo vias ſuas. Thomas lection. 4.

Thom.

in cap.

A in cap. primum Ioann. Porrò tripliciter quoſdam à Deo miſſos eſſe legimus. Aut per internam inſpirationem, vt Eſaias, (cap. 28.) Et nunc, inquit, miſit me Dominus, & ſpiritus eius. Aut per expreſſam & apertam iuſſionem, ſiue corporalem, ſiue imaginariam. Et ſic iterum miſſus eſt Eſaias. Vnde dicit, (cap. 6.) Audiui vocem Domini dicentis, Quem mittam, & quis ibit nobis? Et dixi, Ecce ego, mitte me. Item per Prælati iniunctionem, qui Dei authoritati nituntur, 2. Cor. 2. Nam & ego ſi quid donaui propter vos in perſona Chriſti. Hinc fit, vt qui à Prælatis mittuntur, à Deo mittantur, ſicut miſſi ſunt ab Apoſtolo Barnabas & Timotheus. Dionyſius Carthuſianus artic. 4. in cap. Ioan. 1. *Fuit* autem Ioannes *miſſus à Deo*, vel ex ſola inſpiratione interna, vel ex allocutione & apparitione Angelica exteriùs facta, quæ non eſt ab aliquo Euangeliſtarum deſcripta. Auctor. Manifeſtum eſt enim ipſius Ioannis teſtimonio, illum multa per reuelationem accepiſſe: vt cùm ait, Qui miſit me baptiſare, ipſe mihi dixit: Super quem B videris ſpiritum deſcendentem ſicut columbam, ipſe eſt Chriſtus. Neque tamen legimus, fueritne illa reuelatio interna aut externa. Sic & de miſſione intelligi poteſt. Iacobus de Victriaco, ſerm. in die natali Dom. ſuper, In principio erat Verbum. Sicut autem per Angelum malum & mulierem incurrimus mortem, ita per bonum Angelum & Mariam recuperauimus vitam. Ioannes enim tanquam Lucifer, Maria tanquam luna, alij ſancti tanquam ſtellæ, Chriſtus tanquam ſol, mundum illuminauerunt. Si autem Ioannes miſſus fuit à Deo, ergo intrauit per oſtium. Mentiuntur ergo Paterini, qui dicunt Ioannem non fuiſſe ſanctum, ſed à Deo reprobatum. Mentiuntur & alij hæretici, qui dicunt Ioannem non fuiſſe hominem, ſed Angelum. Cyrillus vt ſuprà. Porrò nomine ipſo miſſum à Deo nuncium, vt magnam ſibi oratio fidem acquirat, notum facere voluit. *Erat autem*, inquit, *homini nomen, Ioannes.* Sic enim Angelus Gabriel, qui coram Deo, vt ipſe dixit, aſſiſtit, filium Zachariæ annuncians, (Luc. primo.) C cæteris adiunxit, Ioannes eſt nomen eius: nec aliud ſcilicet, quàm quod diuinitùs nomen accepit, naſcituro puero inditum eſt. Quanto igitur honore dignum, quanta pollere illum authoritate arbitramur, qui vel antequam in vtero conciperetur, nomen à Deo conſecutus eſt? Rupertus vt ſuprà. Sic non caſu, ſed certam ob cauſam nomen hoc accepit: quia videlicet totius prædicationis eius ſumma fuit Domini gratia. Ioannes autem idem quod Dei gratia eſt. Auguſtinus tractat. 2. in Ioann. Magnum aliquid iſte Ioannes, ingens meritum, magna gratia, magna celſitudo. Mirare planè, mirare, ſed tanquam montem. Mons ille in tenebris eſt, niſi luce veſtiatur. *Hic venit* ergo, *vt teſtimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum.* Cyrillus, vt ſuprà. Singularem atque præcipuam virtutem iſta dictio οὗτος, *Hic*, ſignificare mihi videtur. *Hic* enim qui miſſus à Deo fuit, qui excellentia ſuæ virtutis commouit Iudæam, qui Prophetarum voce venturus ſcribebatur, quem Pſalmiſta lucernam Chri- D ſti præparatam nominauit, (Pſal. 131) *Hic*, inquam, *in teſtimonium venit.* Thomas, vt ſuprà. Ex officij dignitate deſcribitur, quia *venit in teſtimonium*: ſed & ratio officij aſſignatur, *vt teſtimonium perhiberet de lumine.* Vbi notandum eſt, quòd Deus & homines, & omnia quæ facit, propter ſe operatur. (Prouerb. 16.) Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Deus. Sed & eſſe creaturæ, teſtimonium quoddam eſt diuinæ bonitatis: magnitudo autem creaturæ, teſtimonium eſt virtutis & omnipotentiæ: pulchritudo verò, diuinæ ſapientiæ argumentum eſt. Speciali verò modo ordinantur à Deo quidam homines, & non ſolùm naturaliter, inquantum ſunt: ſed & inquantum per bona opera Dei gratiam & gloriam annunciant. Sic Chriſtus, (Matt. 5.) Luceat, inquit, lux veſtra coram hominibus, vt glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Sed tamen illi, qui non ſolùm participant dona Dei in ſeipſis, benè operando, ſed & qui gratiam in alios diffundunt, docendo, monendo, & exhortando, ſpecialiùs teſtes eſſe di- E cuntur. Et hoc quidem modo Ioannes Dei teſtis erat. Hoc autem munus valde magnum eſt, cùm nullus alicui atteſtari poſſit, niſi eiuſdem particeps fiat. Sed quæritur num idem cum Chriſto officium Ioannes acceperit, cùm Chriſtus dicat: In hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati. Sed aliter Chriſtus, & aliter Ioannes. Chriſtus enim teſtis eſt, ipſum lumen, non ſolùm comprehendens, ſed & exiſtens: ſed Ioannes ipſius tantùm lucis erat particeps. Dionyſ. Carthuſ. vt ſuprà. *Hic* ergo *venit* à ſecretis locis deſerti ad publica loca baptiſaturus, *in teſtimonium* perhibendum, id eſt, ad teſtificandum, non autem ad ſaluandum: *vt teſtimonium perhiberet de lumine*, id eſt, veritatem annunciaret de Chriſto, *vt omnes* homines, primò Iudæi, deinde Gentiles, *crederent* in filium Dei, *per illum*, hoc eſt, mediante teſtificatione Ioannis, ſicque credendo conſequerentur ſalutem æternam. Non dicit, *vt omnes crederent in illum*, quoniã fides, cùm ſit virtus Theologica, habet Deum pro obiecto: concernit enim Deum ſub ratione primę veritatis: ideò non eſt credendũ in hominẽ purũ.

Tripliciter quidã mittuntur.

Dionyſ. Carthuſ.

Quot modis Ioannes miſſus eſt.

Iac. de Victriaco.

Errores hæreticorũ in S. Ioannem.

Cyrill.

Ioannis nomen quãdo impoſitum eſt, & quid ſignificat.

Rupertus.

Auguſt.

Cyrill.

Thom.

Quomodo teſtis Dei quis eſſe poteſt.

Dionyſ. Carth.

F

De Ioanne præcurſore, quæ inter illum & Vitam eſſet diſtantia, quomodo operatur in nobis hæc vita: & quòd vt operaretur, filium Dei incarnari oportuerit.

Matth. | Mar. | Luc.

IOAN. I.

Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine. Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognouit. In propria venit, & ſui eũ non receperũt. Quotquot autem receperũt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. G
Et Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Et vidimus gloriam eius (gloriam quaſi vnigeniti à Patre) plenum gratiæ & veritatis.

Chryſoſt. CHryſoſtom. hom. 5. in Ioan. CVM DE VERBO Dei, in Euangelij ſui
principio, ea Ioannes diſſeruiſſet, quæ mentes noſtras facilè allicere poſſent
ad credendum: via & ordine procedens, ad ipſius Verbi præconem & nun-
cium venit. Nam cùm illum à Deo miſſum eſſe ſcribit, nihil iam huma-
num ab eo dictum eſſe oſtendit. Non enim ſuum quicquam, ſed mittentis
arcana denunciabat. Idcircò Angelus, id eſt, nuncius appellatur. Eſt enim
Ioannes Baptiſta fuit miſſus. nuncij officium nihil ex ſe dicere. Fuit autem hoc in loco, non tranſitus ad H
eſſe, ſed ipſius Apoſtolatus eſt ſignificatiuum. *Fuit*, inquit, *miſſus*, pro, miſſus eſt. Theophilactus
Theoph. in Ioann. *Miſſus*, inquam, *à Deo*. Pſeudoprophetæ enim non à Deo miſſi erant. Cæterùm cùm
apud Malachiam (cap. 3. & Matth. 11.) id legeris, Ecce ego mitto Angelum meum, ídque de
Ioanne prædictum eſſe videris, ne putes eum naturâ Angelum eſſe, vel ex cœlo deſcendiſſe,
Thomas. ſed ita vocari propter opus & miniſterium: ideò adiicit, *Fuit Homo*. Thomas lect. 4. in cap. 1.
Dictio quæ de Ioanne enunciatur alia eſt ab ea quæ de Verbo. Ioan. Cæterùm cùm Euangeliſta loqueretur ſuprà de æternis, vtebatur hoc verbo ἦν, *erat*,
quod eſt præteriti imperfecti: oſtendens per hoc æterna interminata eſſe. Nunc verò cùm lo-
quitur de temporalibus, vtitur hoc verbo *fuit*, ἐγένετο, vt oſtendat temporalia ita præteriiſſe, vt
finem aliquem aſſequantur. Cyrillus Alexandrinus, libro primo, cap. 7. in Ioan. Sic cùm de
Verbo Dei diceret, ἦν, *erat*, conſequenter ſubiunxit, vt æternitatem eius oſtenderet, & vltra
Cyrill. Alex. omne temporis principium eſſe creatorem, non creaturam eſſe ſignificaret. At de beato Ioan-
ne Baptiſta, vt homine mortali, ἐγένετο, fuit, inquit. Auctor. Quinetiam conſultò non præmi- I
ſit articulum homini, cùm tamen Chriſtum apud Deum eſſe affirmans, dictioni Dei illum
adiiciat: & dicat, ὁ λόγος, verbum, πρὸς τὸν θεὸν, apud illum Deum Patrem. Et ἡ ζωὴ ἦν τὸ
φῶς, hæc vita erat hoc lumen. Et cùm Chriſtus in Cæſarea Philippi ſuos interrogat, Quem
dicunt homines eſſe filium hominis, articulus præponitur dictioni filij, & hominis. εἶναι τὸν
υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου. Verùm hoc in loco dictio hominis, quæ de Ioanne enunciatur, naturam tan-
tùm humanam ſignificat: vt hac ſingulari naturæ proprietate, Ioannem à Chriſto ſeiungat,
Rupertus. qui ſimul Deus erat & homo. Rupertus lib. 1. in Ioann. Sed quid dignum habet ſingulari tan-
tæ enunciationis præconio, quòd fuit hic homo miſſus à Deo, cùm omnes ſancti Prophetæ à
Præ cæteris Prophetis Ioãnes ſingulariter eſt miſſus. Deo miſſi ſint? Multum per omnem modum. Primùm quidem, quia dies aliorum, qui miſſi
ſunt, velociores curſore fuerunt. Eſt enim curſoris officium vel tantillum expectare, do-
nec videat quid nunciet eis, ad quos recurſurus eſt. Sic illi priùs hinc per viam vniuerſæ
carnis recurrerunt, quàm præſtolatum Domini videre mererentur aduentum. Hic autem K
eo tempore miſſus eſt, quo illum videre poſſet, & eundem viuens viuentibus digito oſten-
1. deret, mortuus mortuis apud inferos paulò pòſt affuturum nunciaret. Deinde ſic miſſus
2. eſt, vt ſupra naturam veniret, natus ex ſene & ſterili vtero, quod non naturæ vſus, ſed ſo-
lius Dei eſt opus: vt naſciturum naſcendo, prædicaturum prædicando, baptiſaturum bapti-
ſando, moriturum moriendo præueniret. Singulariter ergo miſſus eſt, cui nuſquam ſub-
3. ſiſtere, nuſquam diuertere, nullum vacauit cum ſeculo ſermonem habere: non domum,
non agrum poſſidere, nec affines cognoſcere: ſed vrgente ſermone Domini, vrgente nego-
tio mittentis pariter & ſubſequentis, nudus & expeditus currere habebat ante faciem eius,
Thom. velut qui ad hoc ſolum factus erat, & natus, vt pararet coram eo vias ſuas. Thomas lection. 4.
in cap.

A in cap. primum Ioann. Porrò tripliciter quoſdam à Deo miſſos eſſe legimus. Aut per internam
inſpirationem, vt Eſaias, (cap. 28.) Et nunc, inquit, miſit me Dominus, & ſpiritus eius. Aut *Tripliciter quidã mittuntur.*
per expreſſam & apertam iuſſionem, ſiue corporalem, ſiue imaginariam. Et ſic iterum miſſus
eſt Eſaias. Vnde dicit, (cap. 6.) Audiui vocem Domini dicentis, Quem mittam, & quis ibit
nobis? Et dixi, Ecce ego, mitte me. Item per Prælati iniunctionem, qui Dei authoritati nitun-
tur, 2. Cor. 2. Nam & ego ſi quid donaui propter vos in perſona Chriſti. Hinc fit, vt qui à Præ-
latis mittuntur, à Deo mittantur, ſicut miſſi ſunt ab Apoſtolo Barnabas & Timotheus. Dio-
nyſius Carthuſianus artic. 4. in cap. Ioan. 1. *Fuit* autem Ioannes *miſſus à Deo*, vel ex ſola inſpira- Dionyſ. Carthuſ.
tione interna, vel ex allocutione & apparitione Angelica exteriùs facta, quæ non eſt ab aliquo *Quot modis Ioannes miſſus eſt.*
Euangeliſtarum deſcripta. Auctor. Manifeſtum eſt enim ipſius Ioannis teſtimonio, illum mul-
ta per reuelationem accepiſſe: vt cùm ait, Qui miſit me baptiſare, ipſe mihi dixit: Super quem
B videris ſpiritum deſcendentem ſicut columbam, ipſe eſt Chriſtus. Neque tamen legimus, fue-
ritne illa reuelatio interna aut externa. Sic & de miſſione intelligi poteſt. Iacobus de Victria- Iac de Victriaco.
co, ſerm. in die natali Dom. ſuper, In principio erat Verbum. Sicut autem per Angelum ma-
lum & mulierem incurrimus mortem, ita per bonum Angelum & Mariam recuperauimus
vitam. Ioannes enim tanquam Lucifer, Maria tanquam luna, alij ſancti tanquam ſtellæ, Chri-
ſtus tanquam ſol, mundum illuminauerunt. Si autem Ioannes miſſus fuit à Deo, ergo intrauit *Errores hæreticorũ in S. Ioannem.*
per oſtium. Mentiuntur ergo Paterini, qui dicunt Ioannem non fuiſſe ſanctum, ſed à Deo re-
probatum. Mentiuntur & alij hæretici, qui dicunt Ioannem non fuiſſe hominem, ſed Ange-
lum. Cyrillus vt ſuprà. Porrò nomine ipſo miſſum à Deo nuncium, vt magnam ſibi oratio fi- Cyril.
dem acquirat, notum facere voluit. *Erat autem*, inquit, *homini nomen, Ioannes.* Sic enim Ange-
lus Gabriel, qui coram Deo, vt ipſe dixit, aſſiſtit, filium Zachariæ annuncians, (Luc. primo.)
C cæteris adiunxit, Ioannes eſt nomen eius: nec aliud ſcilicet, quàm quod diuinitùs nomen acce- *Ioannis nomen quãdo impoſitum eſt, & quid ſignificat.*
pit, naſcituro puero inditum eſt. Quanto igitur honore dignum, quanta pollere illum au-
thoritate arbitramur, qui vel antequam in vtero conciperetur, nomen à Deo conſecutus
eſt? Rupertus vt ſuprà. Sic non caſu, ſed certam ob cauſam nomen hoc accepit: quia videli-
cet totius prædicationis eius ſumma fuit Domini gratia. Ioannes autem idem quod Dei Rupertus.
gratia eſt. Auguſtinus tractat. 2. in Ioann. Magnum aliquid iſte Ioannes, ingens meritum, Auguſt.
magna gratia, magna celſitudo. Mirare planè, mirare, ſed tanquam montem. Mons ille in te-
nebris eſt, niſi luce veſtiatur. *Hic venit* ergo, *vt teſtimonium perhiberet de lumine*, *vt omnes cre-
derent per illum.* Cyrillus, vt ſuprà. Singularem atque præcipuam virtutem iſta dictio οὗτος, *Hic*, Cyrill.
ſignificare mihi videtur. *Hic* enim qui miſſus à Deo fuit, qui excellentia ſuæ virtutis commo-
D uit Iudæam, qui Prophetarum voce venturus ſcribebatur, quem Pſalmiſta lucernam Chri-
ſti præparatam nominauit, (Pſal. 131) *Hic*, inquam, *in teſtimonium venit.* Thomas, vt ſuprà. Ex Thom.
officij dignitate deſcribitur, quia *venit in teſtimonium*: ſed & ratio officij aſſignatur, *vt teſtimo-
nium perhiberet de lumine.* Vbi notandum eſt, quòd Deus & homines, & omnia quæ facit, pro-
pter ſe operatur. (Prouerb. 16.) Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Deus. Sed & eſſe
creaturæ, teſtimonium quoddam eſt diuinæ bonitatis: magnitudo autem creaturæ, teſtimo-
nium eſt virtutis & omnipotentiæ: pulchritudo verò, diuinæ ſapientiæ argumentum eſt. Spe-
ciali verò modo ordinantur à Deo quidam homines, & non ſolùm naturaliter, inquantum
ſunt: ſed & inquantum per bona opera Dei gratiam & gloriam annunciant. Sic Chriſtus,
(Matt. 5.) Luceat, inquit, lux veſtra coram hominibus, vt glorificent Patrem veſtrum, qui in *Quomodo teſtis Dei quis eſſe poteſt.*
cœlis eſt. Sed tamen illi, qui non ſolùm participant dona Dei in ſeipſis, benè operando, ſed &
qui gratiam in alios diffundunt, docendo, monendo, & exhortando, ſpecialiùs teſtes eſſe di-
E cuntur. Et hoc quidem modo Ioannes Dei teſtis erat. Hoc autem munus valde magnum eſt,
cùm nullus alicui atteſtari poſſit, niſi eiuſdem particeps fiat. Sed quæritur num idem cum
Chriſto officium Ioannes acceperit, cùm Chriſtus dicat: In hoc natus ſum, & ad hoc veni in
mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati. Sed aliter Chriſtus, & aliter Ioannes. Chri-
ſtus enim teſtis eſt, ipſum lumen, non ſolùm comprehendens, ſed & exiſtens: ſed Ioannes
ipſius tantùm lucis erat particeps. Dionyſ. Carthuſ. vt ſuprà. *Hic* ergo *venit* à ſecretis locis de- Dionyſ. Carth.
ſerti ad publica loca baptiſaturus, *in teſtimonium* perhibendum, id eſt, ad teſtificandum, non
autem ad ſaluandum: *vt teſtimonium perhiberet de lumine*, id eſt, veritatem annunciaret de Chri-
ſto, *vt omnes* homines, primò Iudæi, deinde Gentiles, *crederent* in filium Dei, *per illum*, hoc eſt,
mediante teſtificatione Ioannis, ſicque credendo conſequerentur ſalutem æternam. Non di-
cit, *vt omnes crederent in illum*, quoniã fides, cùm ſit virtus Theologica, habet Deum pro obie-
cto: concernit enim Deum ſub ratione primę veritatis: ideò non eſt credendũ in hominẽ purũ.

Hinc infrà ſaluator ait, Creditis in Deum, & in me credite: quod conſequens non eſſet, niſi F
& filius eſſet Deus. Thomas, vt ſuprà. Duplici verò de cauſa, teſtimonium alicuius rei perhi-
Thomas. *Duplici cauſa teſtimonium rei perhibetur.* betur: nimirùm aut ex parte ipſius rei, ſi dubia ſit, vel incerta: aut ex parte audientium, ſi duri
ſint & tardi ad credendum. Neque ſanè Ioannis teſtimonio opus erat ex parte rei, cùm non
obſcura, ſed manifeſtiſſima eſſet. Quid enim lumine manifeſtius eſt? ſed ex parte eorum qui
audituri erant, vt faciliùs & familiariùs per hominem allicerentur ad credendum. Auctor. Il-
luſtrabatur ergo Ioannes à lumine, & lumini teſtimonium dabat. Docebatur à Verbo, & eiuſ-
dem tamen teſtis erat, hanc ipſam veritatem infundens in alios, quam acceperat. Hoc enim
lumini inſitum eſt, vt & ipſum viſibile ſit, & per ipſum alia videantur. Inde Thomas conclu-
dit, Verbo omnia manifeſtari oportuiſſe. Nam omne quod manifeſtatur, lumen eſt, inquit Pau-
lus, (Epheſ. 5.) Et cùm vnumquodque manifeſtetur per ſuam formam, omnes autem formæ
ſint per Verbum, & ſuam in Verbo rationem habeant: conſequitur ipſum Verbum non ſo- G
lùm lumen in ſeipſo eſſe, ſed & omnia manifeſtare. Hinc verò emerget alia quæſtio. Si per
Cùm Verbo manifeſtētur oīa, quid opus fuit Ioāne? Verbum omnia manifeſtentur, quid opus erat vt ipſi Ioannes teſtimonium perhiberet? Hinc
ſcilicet Manichæi Prophetas omnes, & vetus Teſtamentum eludebant, quaſi non opus illis
eſſet ad Chriſti fidem. Lex enim pædagogus noſter fuit in Chriſto, vt ſcribit Paulus. Origenes
tom. 5. in Ioann. Ita quidam ex his, qui ab Eccleſiæ decretis diſſentiunt, credere ſe dicentes in
Chriſtum, & eo quòd fingant Deum alium, diuerſum à mundi fabricatore, vt eſt ipſis conſe-
Origen. quens, non admittentes aduentum ipſius à Prophetis prænunciatum eſſe, ſubuertere conantur
Prophetarum teſtimonia de Chriſto, dicentes opus non eſſe teſtibus filio Dei, vt qui ſibi fi-
dem conciliaret, tum ex ſalutaribus ſermonibus potentia plenis, tum ex prodigioſis & admi-
randis operibus. Et dicunt: Si Moſi fides habita eſt, nullis præuiis teſtibus, qui ipſum annuncia-
rent: quomodo Moſe atque Prophetis præſtantior non poterit abſque Prophetis, quod velit, H
proficere, & hominum generi adiumento eſſe? Quibus reſpondendum eſt, multas cauſas eſſe
Multæ cauſæ ad credendū Chriſto inuitāt. poſſe, quæ ad credendum inuitent, vt qui ab vna miraculorum demonſtratione non percelle-
rentur, ab alia demonſtratione permouerentur. Nec deeſſe voluit Deus complures cauſas, quæ
nos ad credendum pellicerent, ne cui poſtmodùm dubium eſſet, Deum qui eſt ſuper omnia
1. genita, humanam aſſumpſiſſe naturam. Vnde etiam euidenter cernere eſt, nonnullos ex Pro-
pheticis vaticiniis, in admirationem Chriſti venire, cùm tot Prophetæ, qui ante ipſum fuerūt,
prædixerint & quicquid ad locum pertinet, in quo genitus fuit, & eam regionem in qua enu-
tritus fuit, & vim ipſius doctrinæ, & rerum admirabilium operationem, ac denique paſſionem
2. humanam à reſurrectione deſtructam. Quòd ſi quis negauerit Chriſti aliquos eſſe μάρτυρας,
3. hoc eſt teſtes, videant Chriſti germanos & diſcipulos hoc titulo donatos eſſe. Sed & (vt ima ad
ſumma per media accedant) ita pietas & religio ordinata eſt, vt per mediatorem, & ſummum I
ſacerdotem & paracletum ad Deum vniuerſorum accedamus. Sic etiam cultus antiquorū pa-
trum diuinus, tum intelligentia, tum fide, tum denique Chriſti expectatione ſacer erat, & apud
4. Deum charus. Quin hoc quoque conſiderandum eſt, quòd prodigioſæ & admirandæ Chriſti
virtutes (ſeu miracula) eos quidem, qui Domini ætate extitiſſent, inuitare poterāt ad credendū,
at non ſeruaſſent poſt multa tempora euidentem demonſtrationem, quinimò fabularum loco
habitæ fuiſſent. Itaque Prophetia opus fuit, quæ miraculis comparata, iiſdem etiā fidē faceret.
5. Fortaſſè verò Prophetica teſtimonia non tantùm prædicant Chriſtum venturum, ſed multam
Chryſoſt. Theologiam, & quomodo ſeſe habeat Pater ad filium, & filius ad Patrem. Chryſoſt. hom. 5. in
Ioann. Quid hoc, dicet fortaſsè quiſpiam, ſeruus de domino teſtimoniū perhibet? Verùm cùm
Cur dominus à ſeruo teſtimonium acceperit. non ſolùm à ſeruo teſtimoniū perhibitum ſit, ſed ad ſeruum etiam venerit, & cum Iudæis ba-
ptiſatus ſit, nónne magis cōmoueberis, & dubitabis? Sed quid perturbari, cōmouerique opor-
tet? Admirare Dei benignitatem. Quòd ſi quis adhuc in perturbatione dubius exiſtit, dic ad il- K
lum id quod ad Ioannem dixit: (Matth. 3.) Sine modò, ſic enim opus eſt nobis implere omnem
iuſtitiā. Nam cùm Deus ego ſim, & vnigenitus Dei filius, nullius ſanè indigeo teſtimonio. Etſi
6. enim nullus mihi teſtimonium perhibeat, nihil propterea natura mea fit minor, nihil deterior.
Sed cùm mortalium ſalus mihi curæ eſſet, in hanc deſcendi humilitatem, vt hominū teſtimo-
nio me ſubiicerem. Nam propter Iudæorū imbecillitatem, hoc pacto melius, faciliúſque fides
7. in eum extendi propagarique poterat. Sicut igitur carnem induit, ne ſi nuda ſe diuinitate exhi-
beret, omnes perderet: ita virum qui ſe annunciaret miſit, vt cùm familiarē vocē populi audi-
rent, faciliùs ad credendū adducerentur. Sic neque ſuæ duntaxat dignitati, ſed auditorum vſui
Cyrill. facilitatique conſuluit. Cyrill. vt ſuprà. Verùm quoniā Ioānes in teſtimoniū miſſus eſſe affirma-
tur, vt oēs per ipſum crederent: illò temeritatis nonnulli proruperunt, vt obiicere nō dubitarēt,
Cur

A Cur ergo non omnes diuinitùs miſſo crediderunt? Aut quomodo Dei nuncius omnibus non *Cur non o-*
perſuaſit? Non culpa Ioannis, ſed audientium duricie id factum eſt. Nam quoniam ſuæ pote- *mnes Ioan-*
ſtatis eſt vnuſquiſque, prauitate animi multi, qui Ioannem audierunt, non crediderũt. De qui- *ni miſſo cre-*
bus illud Propheticum dicendum eſt, (Ezechiel. 3.) Qui audit, audiat: & qui non credit, non *diderunt.*
credat. Theophil. vt ſuprà. Quamuis ergo quidam diſcredant, non tamen ideò ille reprehen- Theoph.
dendus eſt: quoniam & ſol in hoc lucet, vt omnes illuminet. At ſi quis caliginoſæ ſe domui in-
cluſerit, nec ſolis lumine perfruatur, quid hoc ad ſolem? Chryſoſtom. vt ſuprà. Proſequitur au- Chryſoſt.
tem, *Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine.* Neque id temerè. Sed quoniam
frequenter apud nos, qui teſtimonium perhibet, maior eſt eo de quo perhibetur, & maioris
plerunque authoritatis apparet: ne qua de Ioanne huiuſmodi oriretur ſuſpicio, ab ipſo ſta-
tim principio eam penitùs tollit. Theophilactus. Sed dixerit quiſpiam, Igitur non erit vel Ioan- Theoph.
B nes, vel aliquis ſanctorum vocandus lux? Lucem vtique rectè dixerimus vnumquemque ſan-
ctorum, ſed quòd ſit τὸ φῶς, lux illa, cum articulo τὸ, nequaquam dicemus. Vnde ſi quis tibi di- *Quomodo*
xerit, Ioannes lux eſt? annue. Si autem te interrogauerit, Nunquid Ioannes lux illa eſt? dic, *Ioannes lux*
Non. Non enim ipſe propriè lux eſt, ſed per participationem, habens fulgorem à vera luce. *non eſt, &*
Auctor. Sed neque ſemel articulum τὸ expreſſit: verùm ad maiorem emphaſim illum & ſub- *tamen lu-*
ſtantiuo & adiectiuo adiecit. Ita enim habet, ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, id eſt, erat hoc lumen il- *cerna eſt.*
lud verum, ſeu, erat hæc illa lux vera. quod etiam Caietanus annotauit. Thomas Aquinas, Thom. Aq.
vt ſuprà. Notandum autem eſt, quòd verum in ſcriptura tribus opponitur. Aliquando enim *Verũ qui-*
diuiditur contra falſum, ſicut illud Epheſ. quarto: Deponentes mendacium, loquimini veri- *bus opponi-*
tatem. Aliquando autem diuiditur contra figurale, vt Ioannis primo: Lex per Moyſen data eſt, *tur.*
& gratia & veritas per Chriſtum facta eſt: quia omnia in figuris contingebant illis. Aliquan-
C do verò diuiditur contra participans, vt primo Ioannis vltimo: Vt ſimus in vero filio eius, vt
qui non ſit filius per participationem. Porrò autem Chriſti aduentum lucem quandam ſe
Philoſophi habere iactabant, falſa autem erat. Euanuerunt enim in cogitationibus ſuis, & ob-
ſcuratum eſt inſipiens cor eorum. (Rom. 1.) Sed & Iudæi de luce gloriabantur, quam è do-
ctrina legis aſſequerentur. Fuit autem hæc lux typica, vmbram habens futurorum bonorum, *Lux typica.*
non ipſam imaginem rerum, vt ſcribit Paulus. (Hebr. 10.) Erat & in Angelis, & in ſanctis ho-
minibus lux quædam, qua illuſtrati ſpecialiori quodam modo Deum cognoſcebant: ſed hæc
lux participata erat. Iob. trigeſimoquinto: Super quem non reſplendet lumen eius? Atqui Ver-
bum Dei non erat lux falſa, non typica, non participata, ſed lux vera per eſſentiam & natu-
ram. Origenes hom. 2. in diuerſos. Ideò Ioannes negatur eſſe illa lux. Præcurſor luminis erat, Origen.
D ſed non illud lumen. Quare ergo lucerna ardens, aſtrúmque matutinum vocatur? Hoc vti-
que, quia non à ſeipſo lumen accepit, ſed quia gratia eius, quem præcurrebat, in eo ardebat &
ſplendebat. Auguſtinus tractat. 2. in Ioannem. Mons quidem magnus erat Ioannes. Non Auguſt.
tamen erat ille lumen. Montem tanquam montem mirare: erige autem te ad illum qui il-
luminat montes. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*
Quare additum eſt, Vera? Quia homo illuminatus dicitur lux: ſed vera lux eſt, quæ illumi- *Lux vera*
nat. Nam oculi noſtri dicuntur lumina, & tamen niſi aut per noctem lucerna accendatur, *quæ.*
aut per diem ſol exeat, lumina iſta ſine cauſa patent. Sic ergo & Ioannes erat lux, ſed non
vera lux, quia non per eum illuminabantur tenebræ, ſed illuminatione factus eſt lux: niſi enim
illuminaretur, tenebræ erat, ſicut omnes impij, quibus iam credentibus dixit Apoſtolus, Fui-
ſtis aliquando tenebræ. Cyrillus Alexandrinus, capite octauo, libro primo in Ioannem. Cyrill.
Sic permultum intereſt inter veram lucem, & non veram. Accedit quòd non poſſet red- Alex.
E di ratio, quare filius Dei *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, ſi creatura
quoque lux vera eſt. Quòd ſi filius Dei nos illuminat, non ſunt ergo ſecundum ſubſtan-
tiam affinia, filius Dei & creatura, quemadmodum nec participans & participatum. Nam *Vera lux*
vera lux nunquam alterius lucis participatione indigebit. De humano autem genere dici- *non indiget*
tur, Accedite ad eum, & illuminamini. (Pſalm. 33.) Nec Pſalmiſtam mentiri putamus, *participa-*
cùm ad Verbum Dei magna voce clamitet; (Pſal. 17.) Quoniam tu illuminas lucernam *tione alte-*
meam Domine; Deus meus illumina tenebras meas. Fulgentius libro Reſponſ. in Arianos *rius.* Fulgẽtius.
ad obiect. 6. Ipſe quoque filius lucem ſe eſſe propria voce teſtatur: Ego ſum lux mun-
di. Vt autem agnoſcatur pater in filio, lumen in lumine eſſe, Ioannes docet: Deus, inquit,
lux eſt, & in eo tenebræ non ſunt vllæ, (capit. octauo, & primæ Ioannis primo.) De-
monſtratur etiam filius Dies, ſicut & Pater eſt dies, Propheta dicente, (Pſalmo 95.)
Euangelizate diem, ex die, ſalutare eius. Itaque vbi non inuenitur diuerſitas luminis,

Theoph.
non negetur æqualitas Deitatis. Theoph. vt ſuprà. Itaque dicturus Euangeliſta de incarnatio- F
ne vnigeniti, quòd venerit in propria, quòd caro factus ſit: ne quis ſuſpicetur quòd priùs non
fuerit, antequàm incarnaretur, eius gratia ſubuehit mentem noſtram in ſubſtantiam, quæ vl-
tra omne principium eſt, & inquit, *Erat*, etiam antequàm incarnaretur, *lux vera*. Et per hoc
Photini & Pauli Samoſateni ſubuertit hæreſim, qui dicunt vnigenitum tunc cœpiſſe, quan-
Photini & Pauli Samoſateni hæreſis.
do de Maria natus eſt, & ante hoc non fuiſſe. Audi & tu Ariane, qui negas verum Deum fi-
lium Dei, *Erat lux vera*. Audi tu quoque Manichæe, qui dicis quòd ſimus creaturæ opificis
diaboli, audi quia lux illa vera *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*. Si igitur
ille malignus opifex tenebræ eſt, nullum vtique illuminat: atque ita veræ lucis creaturæ ſu-
mus. Auctor. Cæterùm duobus modis illuminamur à Verbo, aut lumine naturali, aut lumi-
Duobus modis illuminamur à Verbo.
ne gratiæ: vnde fit, vt ſi mundus pro hoc ſenſibili habitaculo ſumatur, illuminet quidem lu-
mine naturali omnem hominem, ſeu illius corporeum lumen, ſeu intellectuale conſideres. G
Et ſi lumen gratiæ intelligas, omnes quidem illuminet, & quantum in ſe eſt, & quotquot illu-
Chryſoſt.
minantur. Quod etiam Patres Eccleſiæ latiùs exprimunt. Chryſoſtom. hom. 7. in Ioannem.
Si illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quonam pacto tot homines ſi-
ne lumine permanent? Illuminat profectò, quantum in ipſo eſt. Si qui autem ſponte ſua, men-
Quomodo lux illuminat oẽs, & tamen quidam ſine lumine ſũt.
tis oculis conniuentibus, ad huius lucis radios aciem dirigere noluerint, non ex luminis natura
in tenebris perſtiterunt: ſed malitia ſua, qui ſponte tanto ſe dono indignos reddiderunt. Cùm
enim omnibus aditus pateat, & à nemine prohibeatur: perditi quidam & nequam homines
propria duntaxat malitia ingredi recuſant. Auguſtin. tract. 2. Illuminat ergo quotquot illumi-
nantur. Theoph. Nonnulli hanc dubitationem ita ſoluunt, quòd eos illuminat qui ſunt in ſta-
Auguſt.
tu meliori, & dant operam vt ornetur anima ſua, neque illam inornatam & turpem eſſe ſinũt.
Theoph.
Auctor. Conciliantur ergo eodem ſenſu & iſta verba, & Pauli ſententia, quòd Chriſtus Ieſus
venerit in hunc mundum peccatores ſaluos facere: vtique quantum in ſe eſt, quódque nemo H
Quomodo pro omnib⁹ Chriſtus venerit.
niſi per Chriſtum ſaluatur, aut illuminatur. Coincidit & hæc Pſaltis ſententia, (Pſal. 44.) Alle-
uat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes eliſos. Non quòd omnes corruentes & eli-
ſi alleuentur, & erigantur, ſed quòd nemo eorum eleuetur, aut erigatur, niſi à Deo. Ita nemo
illuminatur, ſaluatur, aut ad Patrem trahitur, niſi per Chriſtum. Nemo, inquit, venit ad Pa-
trem niſi per me. Et Paulus, Per ipſum, inquit, habemus acceſſum, ambo in vno ſpiritu ad
Patrem. Sic & Chriſtus, (Ioann. 12.) Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad mei-
pſum: omnia, inquam, quæ trahi poſſunt, cùm nemini vis impendatur. Sic, Benedicentur in
Cyrill. Alex.
ipſo omnes tribus terræ. (Pſal. 71.) Cyrill. Alexandr. cap. 9. lib. 1. in Ioann. *Venientem in hunc
mundum*, non lucem, ſed hominem intelligamus. Nam à primo ſtatim creationis tempore na-
tura hominis illuminata eſt, & vnà cum eſſe, vim etiam intelligendi ab vnigenita luce, quæ I
in mundo eſt, adipiſcitur. Omnia enim loca, & omnem creaturam diuina manus conſeruat,
vitam infundens iis quæ vita indigent, & intellectualem lucem ſuſceptibilibus immittens: etſi
nec in loco ſit, nec tranſeundi motum patiatur. Sed quiſpiam obiiciet: Cùm ipſe Chriſtus ſit
An lux abfuerit à mundo, antequàm veniret in mundum.
lux mundi, & Pſaltes ſic orauerit, (Pſal. 42.) Emitte lucem & veritatem tuam: conſequitur fi-
lium Dei à mundo abfuiſſe, antequàm veniret. At verò veniſſe in mundum dicitur, quamuis
in eo ſemper præſens fuerit, vtique ratione habita ad incarnationis myſterium. Viſus eſt enim
in terra, & veluti homo cum hominibus conuerſatus eſt, manifeſtiorem præſentiam ſuam in
mundo efficiens. Auctor. Agit autem hæc ſententia in illos, qui ſimul cum Platonicis, animam
Anima nõ eſt condita ab initio.
cuiuſque hominis ab initio conditam eſſe cenſent: cùm veniat homo in mundum, id eſt, non
ſolùm formetur hîc eius corpus, ſed & anima à Deo creata corpori infundatur, vt tum homo
exiſtat cùm in mundo eſt, nec priùs eius anima fuiſſe cenſeatur, quàm corpus formari inci- K
peret. Interim verò & alia quorundam occurret obiectio: Si homo venit in mundum, alicun-
Cyrill. Alex.
dè igitur venit. Cyrillus Alexandrinus, vt ſuprà. Venit omnis homo in mundum, quia ex ni-
Vnde venit Ioannes.
hilo ad eſſe producitur. Locus enim quaſi quidam creaturarum confingitur ipſum nihil, à quo,
modo quodã profectæ, locum, vt ita dicam, eſſendi acquirunt. Auctor. Cyrillus Alexandrinus
cap. 9. lib. 1. in Ioan. hunc textũ explicans, multis tandem argumentis oſtendit, nec eos eſſe au-
Error Origenis.
diendos, qui dicunt animã deliquiſſe, antequàm corpori infunderetur. Ideò autẽ infuſam eſſe,
vt humiliaretur & torqueretur. Huic ſententiæ fauere videtur Origen. tom. 5. in Ioan. maximè
Origenes.
cùm explicat id quod interpretati ſumus, fuiſſe hominẽ miſſum à Deo. Origenes. Si enim miſ-
An anima ſit ãtiquior corpore.
ſus eſt Ioannes, alicunde miſſus eſt, ſicut emiſit Dominus Adã è paradiſo voluptatis, vt coleret
terram è qua ſumptus fuerat. Proinde fatendum eſt antiquiorem eſſe Ioannis animam quàm
corpus, & antea ſubſiſtentem miſſam fuiſſe ad miniſterium teſtandi de luce. Auctor. Hanc
opinio-

A. opinionem Iudæos tenere ex ipſis etiam audiui. Cyrillus verò hanc illudit, potiſſimùm his ra- Cyrillus
tionibus. Cyrillus Alex. cap. 9. l. 1. in Ioann. Si ante hominum corpora fuerunt animæ,& corpo- Alex. 1.
ribus velut loco ſupplicij connectuntur: quomodo venientes in hunc mundum illuminari di-
cuntur? Non enim vexatur, qui lumini diuino participat. Si autem dum in corpus venit, illu- 2.
minatur, neceſſe eſt antequã veniat, ipſam lumine carere. Quo modo ergo intellectus integer
ac purus erit, ſi tunc tandem illuminari cœpit, cùm venit in mundũ? Sed & iniuriæ ac ignorãtiæ 3.
crimine Deus medicus accuſari poſſet, qui ea ratione ægram ſanari poſſe putauit, ſi in maiora
pluráque delicta depelleretur. Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam. Quòd ſi vt 4.
torqueretur, corpori immerſa eſt, oporteret ergo ſtatim atque corpore liberatur, à pœnis eximi:
quod abſurdum eſt in multis. Inſuper ſi ad ſupplicium corpus animæ connectitur, quid boni 5.
nobis deſtructa morte, ac immortalitate corpori per reſurrectionem donata ſeruator cõtulit?
B August. tom. 7. lib. 1. de peccat. merit. & remiſs. cap. 25. Ex eo autem quod dictum eſt, *illuminat* Auguſtin.
omnem hominem venientem in mundum, hæc opinio nata eſt, quòd in exortu corporali ab vtero
matris recentiſſimo illuminet mentes naſcentium paruulorum. quamuis in Græco ita ſit po-
ſitum, vt poſſit etiam intelligi lumen ipſum veniens in hunc mundum. Auctor. Vrget etiam
Cyrillus hanc difficultatem, ratione habita dictionis ἐρχόμενον, quam nos aut in neutro genere
& caſu nominatiuo vertimus, referentes ad τὸ φῶς, lumen, vt ſit ſenſus, Erat lumen verum, quod *Lumen ve-*
illuminat omnem hominem veniens (id eſt, ipſum lumen apparens & accedens) in mundum. *niens illu-*
Aut etiã in maſculino genere & accuſatiuo caſu reddita hæc dictio referetur ad πάντα ἄνθρω- *minat.*
πον, vt ſit ſenſus, quòd illud lumen illuminet omnem hominem veniẽtem in mundum. Cyrill.
vt ſuprà. Sed ne ambiguum fieret, vtrum venientem hominem in mundum illuminet, accu- Cyrillus.
C ratiſſimè, quaſi ſua exponens verba de luce ſubijcit: Quia ipſa in mundo erat, vt venientem in
mundum non hominem, ſed lucem, intelligamus. Auguſt. vt ſup. tom. 7. lib. 1. de pec. mer. & Auguſt.
rem. Aut ergo hoc ſimpliciter dictum eſt, aut propter aliquam diſtinctionem. Simpliciter, ſi ra-
tionem ipſam, qua humana anima rationalis appellatur, conſideremus. Hæc enim ratio velut
quieta & quaſi ſopita, tamen inſita, & quodammodò inſeminata in paruulis latet: quæ & illu-
minatio dicitur. Si autem diſtinctionem admiſeris, hoc fortaſſè ad diſcernendam ſpiritualem
illuminationem ab iſta corporali: qua ſiue per cœli luminaria, ſiue quibuſcunque ignibus illu-
minat oculos carnis. Tanquam diceret, Illuminat omnem hominem venientem in corpus, ſe-
cundum illud quod ſcriptum eſt: (Sap. 8.) Sortitus ſum animam bonam, & veni in corpus coin- *Alia lectio huius*
quinatum. Veruntamen neceſſe eſt, vt ipſe iam creatus oculus in tenebris maneat, ſi non credit *loci inter-*
in eum qui dixit: Ego lux in ſeculum veni, vt omnis qui credit in me, non maneat in tenebris: *pretatur.*
D quæ per ſacramentum baptiſmatis in paruulis fieri non dubitat mater Eccleſia, quæ cor ma-
ternum eis præſtat, vt ſacris myſterijs imbuantur, quia nondum poſſunt corde proprio credere
ad iuſtitiam, nec ore proprio confiteri ad ſalutem. Auctor. Sic tantum abeſt vt ex hoc loco D. *Paruuli*
Auguſtinus virtutem & neceſſitatem baptiſmatis euerti putet, quaſi ſtatim atque natus eſt in- *baptizãdi*
fans, illuminetur à Verbo: quòd ex eo loco, contra Pelagianos & Anabaptiſtas baptiſmum par- *ſunt, cùm*
uulorum elicit. Nec enim ſufficit in illis lumen naturæ, ſeu vis quædam animis eorum inſita à *apti ſint ad*
Verbo, quę eos à brutis ſecernat, niſi accedat & lumen gratiæ per baptiſmi ſacramentum, quæ *lumen.*
eos à peccatis expurget, & maioris cognitionis participes efficiat. Nam baptiſmus, etiã à Dio- Dionyſ.
nyſio Areopagita cap. 2. lib. Eccleſ. Hierarch. myſterium illuminationis dicitur. Sed & conſe- Areop.
quentia ſatis oſtendunt, ita debere illuminationem intelligi, cùm adijcitur, *Qui non ex conſan-*
guinibus, ſed ex Deo nati ſunt. Renaſcimur enim ex aqua & ſpiritu ſancto, vt Chriſtus ipſe docuit.
Alioquin eodem, ſed deprauato ſenſu, abuterentur Turcæ, Saraceni, & quique infideles, etiã
E ſi Chriſtum neſciant. Se enim illuminatos dicerent, ſtatim atque in mundum venerunt: ſéque Titelman.
filios Dei factos eſſe gloriarentur: quod omninò abſurdum eſſet. Titelmanus elucid. Ioã. Vera *Omne lu-*
igitur illa lux erat, quę non ſolùm vnã aliquam mundi portionẽ, nec vno ſolùm tẽpore illumi- *mẽ natura*
nat, quemadmodũ Ioãnes in ſola Iudæa, & modico luxit tempore, ſed quæ mundũ vniuerſum *& gratia à*
omni tempore & vult, & poteſt illuminare, omnem ſcilicet hominẽ qui vel natus eſt, vel naſ- *Verbo eſt.*
cetur in mundo. Nihil enim omninò luminis eſt in quoquã vel naturæ, vel gratię, quod nõ ab
illa vna, & prima luce effluxerit. *In mundo erat*. Theophil. vt ſuprà. Sicut Deus vbique prę̈ſens, Theoph.
quin & propter prouidentiam & conſeruatiuam vim, dicendus eſt in mundo eſſe: quamuis
ita in mundo fuerit, vt neque mundus ipſe fuiſſet, niſi illum condidiſſet. Thomas lection. 5. Thomas.
in cap. 1. Ioan. Ita verò in mundo erat, quia ſi Deus in momento virtutem ſuam à rebus con-
ditis ſubtraheret, omnia in nihilum redigerentur, & eſſe deſinerent. Origenes hom. 2. in diuerſ. Origenes.
In hoc ergo loco mundum appellat, non ſolùm generaliter ſenſibilem naturã, verumetiam ſpe-

Mũd' quid. cialiter rationalis creaturæ, quæ in homine eſt, ſubſtantiam. In his ſiquidem omnibus, & (vt F
ſimpliciter dicam) in vniuerſitate conditum Verbum lux vera erat: idem ſubſiſtit, & ſemper
erat, quia nunquam in omnibus ſubſiſtere deſiſtit. Vt enim qui loquitur, dum loqui ceſſat,
vox eius deſinit, & euaneſcit: ſic cœleſtis pater, ſi Verbum ſuum loqui ceſſauerit, effectus Ver-
Sine Verbo pereunt omnia. bi, hoc eſt, Verbo vniuerſitas condita non ſubſiſtet. Vniuerſitatis namque con-
ditæ ſubſtitutio atque permanſio, Dei patris locutio, hoc eſt, æterna & incommutabilis ſui
Thomas Aquin. Verbi generatio eſt. Thomas Aqui. Vnde ſicut videmus, quòd deficiẽte verbo noſtro, vox ſen-
ſibilis deficit: ita ſi virtus Verbi diuini ſubtraheretur à rebus, ſtatim omnes in ipſo momento
deficerent. Portat enim Deus omnia verbo virtutis ſuæ, vt ſcribit Paulus (Heb. 1.) Ex his etiam
manifeſtum eſt, quòd defectus diuinæ cognitionis non eſt in hominibus ex Verbi abſentia,
quia *in mundo erat*. Non eſt etiam ex Verbi occultatione: fecit enim opus, in quo eius quædã
ſimilitudo reluceret. Inuiſibilia enim Dei per ea quæ facta ſunt viſibilia, cognoſcuntur: (Rom. G
1.) ſempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Ideò ſubiungit Euangeliſta, *Et mundus per ipſum*
Theoph. *factus eſt*. Theoph. vt ſuprà. Vbique ipſum oſtendit opificem, partim vt Manichæi inſaniam re-
primeret, qui dixit malignum opificem produxiſſe omnia (viſibilia): & Arium confundat, qui
dixit filium Dei eſſe creaturam: partim & omnem hominem induceret, vt confiteatur factorẽ,
Ingratitudinis humanæ argumentum. & non ſeruiat creaturis, ſed adoret conditorem. Auctor. Ingratitudinem enim humanam ma-
ximè exaggerabimus, ſi conſideremus nos in conditorem & patrem noſtrum delinquere. Sic
per Prophetam exprobratur, Deum qui creauit te, dereliquiſti. Et rurſus: An nõ ipſe pater tuus
eſt, qui fecit te? Thom. Aqu. Mundus enim per ipſum factus eſt, vt ſicut ars artificis in ſuo opere,
Thomas Aq. ita lux ipſa in mundo manifeſtaretur. Auguſt. tract. 2. in Ioan. *Per ipſum factus eſt mundus, Et*
Auguſt. *mundus eum non cognouit*. Quid eſt, Mundus factus eſt per ipſum? Cœlum, & terra, mare &
Quomodo mundus à Verbo fact' eſt, & tamẽ nõ cognouit Verbum. omnia quæ in eis ſunt, mundus eſſe dicuntur. Iterũ alia ſignificatione dilectores mũdi mũdus H
ſunt, qui eum non cognouit. Num ſcilicet cœli aut Angeli non cognouerũt creatorem ſuum,
num ipſa etiã ſidera, quem confitentur dæmonia? Omnia vndique teſtimonium perhibuerũt.
Sed non cognouerunt eum, qui amando mundum, dicti ſunt mundus. Nam qui non diligunt
mundum, carne verſantur in mundo, ſed carne inhabitant cœlũ, ſicut Apoſtolus dicit, (Phil. 3.)
Origenes. Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt. Origenes hom. 2. in diuerſ. Animaduertere igitur debe-
Tres mundi ſignificationes. mus beatum Euangeliſtam quater mundum nominaſſe, tres tamen mundos oportet nos intel-
ligere. Quorum primus, qui abſolutè ſolis inuiſibilibus, & ſpiritualibus virtutum impletur ſub-
ſtantijs, in quem quicunque venerit, plenam veræ lucis poſſidet participationem. Secundus,
1. qui præfato ponitur è diuerſo, quoniam abſolutè ex viſibilibus & corporalibus naturis conſti-
2. tuitur: & quamuis vniuerſitatis infimam obtineat proportionem, in eo tamen erat Verbum, &
per Verbum factus eſt, & eſt primus gradus, ad cognitionem veritatis aſcendere per ſenſum
volentibus. Species namque viſibilium ratiocinantem animũ attrahit. Tertius mundus eſt, qui I
3. ratione medietatis, & ſuperiorem ſpiritualium, & inferiorem corporalium in ſeipſo copulat, &
de duobus vnũ facit: & in homine ſolo intelligitur, in quo omnis creatura adunatur. Corpore
enim conſtat, & anima. Corpus de hoc mũdo, & anima de altero collecta, vnum facit ornatũ
& corpus. Omnis namque creatura in ipſo, velut in officina quadã conflatur. Iſte igitur *mũdus*,
hoc eſt homo, creatorem ſuum *non cognouit*, neque per legis ſcriptæ ſymbola, neque per viſi-
bilia creaturæ paradigmata Deum ſuum voluit cognoſcere, carnalium cogitationum vinculis
Prophetæ Verbum cognouerũt. detentus. Auctor. Neque verò de omni homine hoc intelligendum eſt. Fuerunt enim & Pa-
triarchæ & Prophetæ Deo dilectiſſimi, iſtius veræ lucis cultores. Chryſoſt. hom. 7. in Ioan.
Nam Dei amici & venerabiles illi viri etiam ante Chriſti incarnationem ipſum cognouerunt,
Chryſoſt. & Patriarcham eius præuidiſſe aduentum, ipſe Chriſtus nominatim teſtatur: (Ioan. 8.) Abra-
ham pater veſter exultauit vt videret diem meum: vidit, & gauiſus eſt. Et frequenter in eos in-
uectus, Moſi meminit. (Matth. 22.) Et quòd Dauid ipſum præuiderit, Iudæos arguens K
oſtendit. Quomodo Dauid in ſpiritu dominũ ipſum vocat, dicens: (Pſal. 109.) Dixit dominus
domino meo, ſede à dextris meis? Et quòd reliqui Prophetæ eãdem habuiſſent cognitionem,
Apoſtolus Petrus teſtatur his verbis: (Act. 3.) Et omnes Prophetæ à Samuele, & deinceps qui
locuti ſunt, annunciauerunt dies iſtos. Iacob autem & patri quemadmodũ auo apparuit Deus
& locutus eſt: multa & magna eis ſe daturum bona pollicitus, quę quidem reipſa executus eſt.
Mundus pro terrenis & peccatoribus hominibus. Hoc igitur loco, mundum peccantium multitudinem & terrenis rebus deditam, ſtultúmque
& abiectum & omnibus obnoxium perturbationibus vulgus appellat. Auctor. Huc recurrunt
& iſtę ſententiæ, 1. Cor. 1. Non cognouit mundus per ſapientiam Deum. & 1. Cor. 2. Animalis
homo non percipit quæ Dei ſunt. & Iac. 4. Qui autem non diligit Deum, non poteſt eum co-
gnoſcere,

A gnoſcere. 1. Ioan. 5. Totus mundus in maligno poſitus eſt. Eſa. 1. Cognouit bos poſſeſſorẽ ſuũ, &
aſinus præſepe domini ſui: Iſraël autẽ me non cognouit, & populus meus non intellexit. Ioan.
17. Pater iuſte, mundus te non cognouit. Dionyſ. Carthuſianus, art. 4. Enarr. in cap. Ioan. 1. In- Dionyſ.
terdum mundus pro reprobis ſumitur, ſicut ait Saluator, Me odit mundus. Nunc ergo accipi- Carth.
tur mundus pro peruerſis ac cæcis hominibus, qui Chriſtum non cognouerunt per fidem for-
matam. Et licet nonnulli cognoſcant eum per fidem informem, factis tamen eundem negant.
(Tit. 1.) Cyrillus Alexandrinus, capite vndecimo in Ioann. libro primo. Ita occurrit obiectioni, Cyrill.
quam facilè quiſpiam opponere poſſet. Si verbum Dei lux eſt, ſi hæc lux corda hominum Alex.
illuminat, ſi præterea ſemper erat in mundo, & ipſa opifex mundi eſt, quomodo tam longis
temporum ſpatiis ignorata eſt? Sequitur enim potius, quoniam ignorata eſt, nec ab ipſa mun-
B dum illuminari, nec ipſam penitus lucem eſſe. Hoc ne quis obijcere poſſit, diuinitùs intulit, *Et
mundus eum non cognouit*. Non Verbum Dei, ait, & æternam hanc lucem, ſed imbecillitatem
ſuam creatura accuſet. Illuminat enim, repellit autem hanc gratiam creatura, quæ intelligendi
acumine, vt natura Deum cognoſceret, ſibi dato abuſa eſt, & vt prodiga, ad creaturas vim aſpi-
ciendi conuertit. Nam quemadmodum, quamuis vniuerſis ſol oritur, nihil tamen inde cæcus *Culpa igno-*
vtilitatis conſequitur, nec propterea meritò quiſpiam ſplendorem ſolis accuſabit, ſed non vi- *rantia no-*
dendi culpam cæcitati attribuet: ſic de vnigenito intelligendum eſt. Cæcitatem autem adue- *ſtra in no-*
niſſe homini dicimus, non quia penitùs ille luce priuatus ſit: conſeruat enim natura ſemper in- *bis.*
telligendi vim ſibi conceſſum: verùm quia peiore habitu homo hebetat, & ad peiora diuertẽs,
languefacit quodammodò gratiæ menſuram. Idem cap. 12. l. 1. in Ioann. *In propria venit, & ſui* Idem.
eum non receperunt. Explanatius modò Euangeliſta culpam ignorantiæ in mundum reijcit, qui
ab vnigenito illuminatus, vnigenitum ignorauit, & ab errore Iudæorum gentium etiam pec-
C catum oſtendit. Chryſoſt. hom. 9. in Ioan. Ineffabiles profectò, & quæ omnem excedunt cogi- Chryſoſt.
tationem, diuinæ bonitatis diuitiæ ſunt. Conſidera quæſo, *In propria venit*, non ſuæ neceſſitatis
gratia, ſufficiens enim eſt per ſe diuinitas, ſed ad ſuorũ vtilitatem, *&* tamẽ *ſui eum non receperũt*. *Propter nos*
Auctor. Græca autem ſententia ſonat, quòd in propria, id eſt, ad ea venerit, quæ illi iure crea- *venit*
toris & opificis competebant. Sed & ſui & proprij dicuntur, non Iudæi modò, ſed & quotquot *Verbum.*
illius ſunt rationales creaturæ, id eſt homines. Dictio Græca eſt, *εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ
ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον.* In propria, id eſt quæ ſua erant, venit: & proprij, ſeu ſui,
& qui illius erant, illum non receperunt. Theophil. in Ioann. Hoc loco manifeſtiſſimè ingre- Theoph.
ditur ſermonem de incarnatione, & eſt hic totus ſententiæ contextus. Erat quidem abſque
carne lux vera in mundo, & non agnoſcebatur: deinde in propria venit, cum carne. Propria au-
tem eius, vel mundum totum intellige, vel Iudæos quos elegit vt funiculum hæreditatis, & vt
D portionem, peculiúmque ſuum. Chryſ. lib. vno contr. Gentil. Etenim proprium ipſius erat vni- Chryſoſt.
uerſa hominum natura, quemadmodum diſcipulus eius ait, *In propria venit*. Theoph. vt ſup. Theoph.
Et proprij eum non receperunt, vel Iudæi, vel cæteri homines, qui ab eo ſunt conditi. Nullum
enim Dominus neceſſitate cogit & attrahit, ſed voluntatem reliquit, & electionem. Chryſ. vt Chryſoſt.
ſup. Sed vnde venit, qui omnia implet, qui vbique præſens eſt? Quem locum aduentu ſuo va-
cuum reddidit, qui omnia cõprehendit, omnia ſuſtinet? Auguſt. tract. 2. in Ioan. Hic erat, & huc Auguſtin.
venit. Hic erat per diuinitatem, & huc venit per carnem: quia cùm hic eſſet per diuinitatem, *Quomodo*
à ſtultis & cæcis videri non poterat. Chryſoſt. vt ſup. Pòſt autem ſeipſum oſtendit, cùm noſtrã *Verbum*
carnem induere dignatus eſt, & hanc eius apparitionem aduentum appellat. Aug. tom. 6. lib. *hic erat &*
contra Adimant. cap. 13. Hîc erat, & tamen huc venit: quia illa ſublimitas ineffabilis, vt homini- *huc veniat.* Chryſ.
nibus congruat, humanis ſonis ſignificanda eſt. Thom. Aquin. lec. 6. in c. 1. Ioann. Dicendum Auguſt.
ergo quòd venire in aliquem locum dupliciter intelligitur: vel quòd aliquis veniat, vbi nullo Thomas.
E modo priùs fuerat: vel quòd locum adeat, in quem priùs aduenerat, ſed non cũ tali gradu, reſ- *Venire in*
pectu, aut modo. Vt ſi rex, qui priùs authoritate ſua in aliqua ſui regni vrbe eſſe dicebatur, per- *aliquem lo-*
ſonaliter tandem illam ingrediatur. Sic quidem filius Dei per potentiam & præſentiam priùs *cũ dupliciter dicitur.*
erat in mundo: ſed venit per carnis aſſumptionem. Priùs erat inuiſibilis, venit vt eſſet viſibilis.
Sed *ſui eum non receperunt*. Rupertus lib. 1. in Ioan. Parum eſt, *non receperunt*, inſuper & occide- Rupertus.
runt. Nam qui ſunt hi ſui, niſi maligni illi & perdendi agricolæ, quibus ipſe ſuam locauerat vi-
neam? (Matt. 21.) Vinea enim Domini domus Iſraël eſt. Chryſ. vt ſup. Admiratione profectò Chryſoſt.
dignum, vt diſcipulus magiſtri ſui contumeliis cõmemorandis non erubeſcat, ſed apertè om-
nia literis mandet. Etenim non paruum veritatis argumentum eſt. Sed & hic poſt acceptam
iniuriam clamit, cùm adeò hominibus contumelioſis conſuluerit. Illi verò tam beneficum,
tamque liberalem, velut inimicum atque hoſtem expulerunt. *Quotquot autem receperunt eum,*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Cyrillus Alex. *dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.* Cyrill. Alex. cap. 13. Æquo certè F
& Deo digno iudicio primogenitus Iſraël eligitur: nō enim voluit in affinitate Dei permanere.
Fruentur autem Gentes bonis fidei, & ad locum illorum tranſplantabuntur, ab oleaſtro ſe-
Fruct⁹ aduentus Verbi. cundum naturam abſciſſi, & fœcundæ naturæ oliuę inſerti. (Roman. 11.) Et Iſraël audiet: Væ
genti peccatrici, populo graui iniquitate, filiis ſceleratis. (Eſa. 40.) Dereliquerunt Dominum
& ſanctum Iſraël irritauerunt. Gentes autem longè aliter illud ab Apoſtolis audient: (1. Pet. 2.)
Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, vt virtutē eius
annuncietis, qui vos à tenebris ad lucem ſuam inuitauit. Nam quoniam Gentes filium per fidē
receperunt, poteſtatem etiam accipiunt vt filij Dei fiant. Accipiunt autem à filio, cui ſoli natu-
raliter hoc ineſt, atque ideò hoc poteſt in commune hoc proponere, in ſignum miſericordiæ
Neceſſitas incarnationis Verbi. ſuæ atque charitatis. Non enim erat poſſibile aliter terreſtris imaginē hominis, corruptionem
ſcilicet quam peccato induimus, effugere, niſi cœleſtis hominis imago & pulchritudo eius, G
vocatione adoptionis nobis impreſſa eſſet. Participes enim ipſius facti per ſpiritum, & ſuo ſi-
gnati ſigillo, ad ſimilitudinem eius, & in primam imaginis figuram conſcēdimus, ad quas fuiſ-
ſe creatos diuina ſcriptura teſtatur. Sic enim tandem priſcam naturæ pulchritudinem recupe-
rantes, & ad diuinam naturam conformati, ea mala ſuperabimus, quæ maxima tranſgreſſionis
August. vitio nobis acciderunt. Aug. tr. 2. in Ioan. Magnam beneuolentiam! magnam miſericordiam!
Adoptio noſtra per filium vnigenitum. Vnicus natus eſt, & noluit manere vnus. Multi homines, cùm filios non habuerint, peracta æ-
tate adoptant ſibi, & voluntate faciunt, quod natura non potuerunt. Si autem aliquis habeat
filium vnicum, gaudet de illo magis, quia ſolus omnia poſſeſſurus eſt, & non habebit qui cum
illo diuidat hæreditatem. Non ſic Deus. Vnicum eundem ipſum quem genuerat, per quem
cuncta creauerat, miſit in hūc mundum, vt non eſſet vnicus, ſed fratres haberet adoptatos. Nō
Idem. enim nos nati ſumus de Deo, quomodo ille vnigenitus, ſed adoptati per gratiam ipſius. Idem
to. 4. lib. 2. de conſenſ. Euang. c. 5. Sic dicit Iacobus, Voluntariè genuit nos, verbo veritatis, vt ſi- H
mus initium aliquod creaturæ eius. Ne ſcilicet in eo quod ait, genuit, hoc nos fieri putaremus
quod ipſe eſt, ideò principatum quendam in creatura hac adoptione conceſſum ſatis oſtēdit.
Vt enim Pater genuit filiū, non vt homo eſſet, ſed vt filius eſſet: ſic nos genuit Deus, vt filij eius
ſimus, quos fecerat vt homines eſſemus. Vnicum autem genuit, non ſolùm vt filius eſſet, quod
Athanaſ. Pater non eſt: ſed etiam vt Deus eſſet, quod & Pater eſt. Athanaſ. ſer. 3. cōt. Arianos. In ſumma,
vbicunque ſcriptura filium ſignificare proponit, non per (creauit) ſed per vocabulum (genuit)
denotare ſolet. Duo autem de homine dicuntur, vt (Deut. 32.) Nónne ipſe eſt pater tuus qui
creauit te? Et paulò pòſt in codē cantico: Deū, qui te genuit, dereliquiſti. Nā in vocabulo (fecit)
ſeu (creauit) verè declarat id quod eſt humanæ naturæ: in voce (genuit) oſtendit quod eſt gra-
tiæ: vt cùm credentibus dedit poteſtatē filios Dei fieri, qui ex Deo nati ſunt. Illud porrò verbū I
Thomas Aqu. (geniti ſunt) ideò planè vſurpatum eſt, quòd illis nomen filij eſſet inditum. Attamen ſignificat
Nihil maius quàm quod ſimus filij Dei. non naturales, ſed adoptatitios nominibus filiorū appellari. Thom. Aquin. lect. 6. Hic fructus
eſt aduentus filij Dei. Magnus vtique. Quid enim maius eſſe poteſt, quàm filios Dei fieri? Do-
cet autem quibus hic detur. His qui credunt. Sed & modum donationis oſtendit, non ex ſan-
guinibus neque ex voluntate carnis, &c. Sic (Gal. 4.) Miſit Deus filium ſuum factum ex mulie-
Triplex aſſimilatio & triplex modus quo filij Dei efficimur. re, vt adoptionem filiorum reciperemus. Et quoniam homines fiunt filij Dei per aſſimilatio-
nem ad Deum: ideò ſecundum triplicem aſſimilationē triplex quoque modus aſſignabitur,
quo filij Dei efficiamur. Primò, per gratiæ infuſionem. Nam quicunque habet gratiam gratū
facientem, efficitur filius Dei. Rom. 8. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis, &c. Gal. 4. Quo-
niam eſtis filij Dei, miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra clamantem Abba pater. Secun-
1. dò, aſſimilamur Deo per operum perfectionem: quia qui facit opera iuſtitiæ, eſt filius. Matth. 5. K
2. Diligite inimicos veſtros, vt ſitis filij patris veſtri. Tertiò, per gloriæ adoptionem, & quantum
3. ad animam, per lumen gloriæ. Ioan. 3. Cū apparuerit, ſimiles ei erimus. Et quantum ad corpus
Phil. 3. reformabit corpus humilitatis noſtræ. Vnde de iſtis duobus dicitur, Rom. 8. Adoptionē
filiorum Dei expectantes. Auctor. Has diſtinctiones poſt Chryſoſtomum ſequitur Theophi-
Chryſ. ho. 9. in Ioan. lactus, ne fortè ſit qui ita ratiocinetur. Quicunque Chriſtum recipiunt, eo ipſo filij Dei cen-
ſentur. Quid ergo opus fuit adijcere, poteſtatem eos accepiſſe, vt filij Dei efficiantur? Theoph.
Non enim ſufficit ad cuſtodiam puritatis baptizari, ſed & multo ſtudio opus eſt, vt imago ado-
ptionis filiorum Dei figurata in baptiſmate, incontaminata ſeruetur. Idcircò multi quidem
in baptiſmo gratiam acceperunt adoptionis: per ignauiam autem non fuerunt filij Dei vſque
in finem. Fortaſſis autem quis etiam hoc dixerit, quòd multi recipiunt eum, per hoc quod ſo-
lùm credunt, quales ſunt, qui dicuntur Cathecumeni, nondum autem facti ſunt filij Dei: po-
teſtatem,

A teſtatem autem tunc habent, cùm voluerint, baptiſari, & hanc gratiam conſequi: adoptionem, inquam, in filios Dei. Dicet autem quis & hoc. Quamuis in baptiſmo adoptionis beneficium accipiamus, tamen quod perfectum eſt in reſurrectione accepturi ſumus. Quapropter & hic Euangeliſta non dixit, Quotquot receperunt eum, fecit eos filios Dei, ſed, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, hoc eſt, dedit vt in futuro ſeculo gratiam illam ſuſcipiant.

Baptiſma nō tollitur per fidem.

Auctor. Hinc fit vt antiqui Patres, omnes iſtas particulas expendant, Quotquot, & Receperunt eum, & Dedit eis poteſtatem, & Filios Dei fieri. Si enim *quotquot*, nulla eſt apud Deum perſonarum acceptio, ſed quicunque fecerit iuſtitiam, acceptus eſt illi. Si noſtrum eſt recipere filiū Dei, & in noſtra poteſtate ſitum eſt vt filij Dei efficiamur, ſequitur nos libero arbitrio donatos eſſe. Chryſoſt. vt ſuprà. Quotquot receperunt eum, ſiue ſerui ſint ſiue liberi, ſiue Græci ſiue barbari, ſiue inſipientes ſiue ſapientes, ſiue viri ſiue mulieres, ſiue pueri ſiue ſenes, ſiue nobiles ſiue ignobiles, ſiue

B diuites ſiue pauperes, ſiue principes ſiue priuati, omnes, inquit, eodem honore dignati ſunt. Fides enim & ſpiritus ſancti gratia mortalium omnium diuerſitatem comprehendens, in vnam redit formam, & vno regio charactere imprimit. Quid huic humanitati par? Rex eodem, quo nos, luto formatus eſt. Serui eandē cum rege naturam cōmunicant, & nonnunquā melioribus moribus præditi ſunt. Non dedignatur rex in exercitum ſuum adſcribere, qui ſeruili ſunt conditione. Vnigenitus autem Dei filius, neque publicanos, neque magos, neque ſeruos, & his etiā deſpicatiores & pauperiores homines, nonnullos etiam manco, diſtorto, & ſordido corpore in filios accipere non dedignatur. Tanta fidei vis, tanta gratiæ exuberantia. Et quemadmodum ignis, ſi metallorum terram attigerit, eam quamprimùm aurum reddit: ſic & longè magis, pro luteis aureos eos baptiſma facit, quos abluerit, cùm ſpiritus ſanctus tanquam ignis ea ipſa hora ingrediatur animos noſtros, & terrena abſumpta ſimilitudine, cœleſtem illam nouam & clarā,

Omnes quā tumuis abiecti poſſunt fieri filij Dei.

Virtus Baptiſmi.

C tanquam ex fornace fulgentem referat. Auctor. Quid autem arbitrij libertatem magis exprimit, quàm quod hominis eſt aut recipere, aut non recipere? Priùs enim dixit, quòd ſui eum nō receperūt, nunc etiam adijcit, quòd nōnulli receperunt. Neque tamen cum Pelagianis gratiam negamus. Ex nobis quidem Chriſtum reijcimus, ſed non niſi per gratiam Chriſtum amplectimur & recipimus. Hanc igitur gratiā apertiùs exprimit, cùm ſcribit, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, ſeu eſſe. Chryſoſt. vt ſuprà. Ita per hanc particulam, gratiam nō temerè, neque ſine labore noſtro in nobis infundi ſignificatur, ſed cùm ipſi volumus, tum eam inquirimus. In noſtra enim poteſtate eſt, filios Dei fieri. Quippè niſi primùm ad eam accipiendam promptum animum exhibeamus, neque diuinum ad nos munus accedit, neque quicquam in nobis operatur. Vbique igitur, non violentum, non coactum, ſed

Liberum arbitrium ex hoc loco colligitur.

Gratia virtus.

Chryſoſt.

D voluntarium penitùs & liberum oſtendit arbitrium, quod in hoc loco ſignificauit. In ipſis enim arcanis & ſupernis bonis, Dei quidem eſt dare gratiam, hominis autem fidē adhibere. Origen. hom. 2. in diuerſ. Hic enim diuiditur, non humanitas rationabilis mundi, ſed voluntas: ſegregātur receptores incarnationis à reſpuentibus eam. Fideles credunt aduentum Verbi, & libenter recipiunt dominum ſuum: impij negant & contumaciter renuunt, Iudæi per inuidiam, pagani per ignorantiam. Recipientibus dedit poteſtatem filios Dei fieri: non recipientibus dat adhuc ſpatium recipiendi. A nullo enim aufertur poſſibilitas credendi Dei filium, & poſſibilitas eſſendi Dei filium. Hoc enim in arbitrio hominis & cooperatione gratiæ conſtitutū eſt. Thom. Caietan. Com. in Ioan. Cæterùm non dicit datam eſſe poteſtatem, vt filios Dei ſe facerent, ſed vt fierent filij Dei. Sicut enim in naturalibus elementis eſt poteſtas, non vt ſe moueant ſurſum & deorſum, ſed vt moueatur terra deorſum, & ignis ſurſum: ita Chriſti fidelibus data eſt poteſtas, non efficiendi ſe filios Dei (actio enim hæc omnem creatam facultatem excedit) ſed vt

Origenes.

Thomas Caietan.

Poteſtas adoptionis à Deo, & nobis quomodo.

E fierent filij Dei. Poteſtas autem hæc donum gratiæ gratum facientis eſt: illa enim poſſumus potentia propinqua, potentia quæ eſt velut inchoatio eiuſdem generis, fieri filij Dei. Et eſt ſermo de filijs Dei adoptione conſummata, hoc eſt in ſtatu gloriæ. Hanc enim ſummam vtilitatē fidei intendit fidelibus proponere, vt patet ex ſubiunctis, *his qui credunt in nomine eius*. Duo ſiquidem receptæ fidei adiungit. Vnum eſt perſeuerantia in fide. Non enim dicit, His qui crediderunt, ſed, qui credunt, hoc eſt, perſeuerant credendo. Alterum eſt ſtudium ad diuinam gloriam: multi enim perſeuerant credentes, ſed non tendendo in nomen, in gloriam, famā, & laudem Dei. Dionyſ. Carthuſ. art. 4. in Euāg. enarr. Ergo ſi quæritur, cùm homines fiant filij Dei, eo ipſo quòd credunt in Chriſtum, quemadmodum ait Apoſtolus ad Galatas, Omnes vos filij Dei eſtis, per fidem in Chriſto Ieſu: quomodo recipientibus Chriſtum per fidem datur poteſtas filiòs Dei fieri, & non potius ipſa filiatio adoptiua? Reſpōdēdum eſt dupliciter. Primò, quòd licet homo, dum conuertitur ad Chriſtum, per fidē & dilectionem efficiatur filius Dei:

Dionyſ. Carthuſ.

Quomodo homini credenti poteſtas adoptionis potius quàm adoptio datur.

1\. hoc tamen non eſt, niſi in quantum habet propoſitum recipiendi baptiſmum, in quo ſpiritualiter renaſcatur, & filiatio adoptiua perficitur. Nã baptiſma non datur adultis, niſi credentibus: immò nulli, niſi fidem profiteatur, vel per ſe, ſi ſit compos rationis, vel per aliũ, ſi ſit infra annos diſcretionis. In baptiſmo autem gratia augetur, character imprimitur, & homo Chriſto perfectè conformatur & incorporatur, atque ab omni labe peccati & reatu abſoluitur, vt ſit omninò filius Dei. F

Propoſitum ad baptiſma requiritur.

2\. Secundò reſpondetur, quod omnibus qui Chriſtum nunc per fidem recipiunt, datur poteſtas filios Dei fieri filiatione gloriæ conſummata in patria. Per fidem enim peruenitur ad ſpeciem. Filiatio quoque gratiæ adoptionis ordinatur ad filiationem gloriæ beatificæ fruitionis. Filiatio autem fundatur in aſſimilatione.

Filiatio gloriæ.

Thom.Aq. Thom. Aqu. lect. 6. Si ergo accipiamus poteſtatem filios Dei fieri, quantum ad operum perfectiones, & gloriæ adeptionem, nullam difficultatem habebit hic ſermo. Intelligitur enim de poteſtate gratiæ, qua habita, poteſt homo facere opera perfectionis, & adipiſci gloriam Dei. Eſt enim gratia Dei vita æterna. (Rom. 6.) G

Chryſoſt. Chryſoſt. vt ſuprà. Quòd enim per myſticam regenerationem omni crimine abluamur, per baptiſma nobis largitus eſt Deus. Quòd autem in puritate mentis in poſterum perſtemus, neque vllis ampliùs ſordibus vitam conquinemus, noſtræ virtutis eſt, & diligẽtiæ.

Dionyſ. Areop. Dionyſ. Areop. lib. Eccl. Hierarch. cap. 2. par. 2. Itaque Pontifex in dies, ad Dei ſimilitudinem omnes homines ſaluos fieri cupiẽs, & ad agnitionem veritatis venire, (1. Tim. 2.) prædicat omnibus Deum, cùm ſit mortalibus ex propria & naturali bonitate propitius, eximiæ benignitatis gratia, ad noſtra infirma deſcendere dignatum eſſe, noſque ſibi iungendo, atque inſerendo ignis inſtar, quos iunxerit, iuxta ſingulorum propoſitum atque aptitudinem ſibi ſimiles efficere.

Clem. Alexandr. Clemens Alexãdr. libro ſeptimo Strom. Itaque per ſcientiam colligens viaticum contemplationis, poſtquàm magnificè quis acceperit magnitudinem contemplationis, procedit ad tranſlationis ſanctam remunerationem. Audiuit enim Pſalmum dicentem: (Pſal. 47.) Circundate Syon, & comprehendite eam, narrate in turribus eius. Significat enim, vt arbitror, eos, qui verbum altè ſuſceperunt, futuros altos vt turres, & firmiter & ſtabiliter manſuros in fide & cognitione. H

Chryſoſt. Chryſoſtomus vt ſuprà. Porrò carnalium parentum comparatione noſtræ regenerationis ſignificat excellentiam, cùm inquit: *Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.* Hoc enim fecit, vt vilitate & humilitate prioris partus, magnitudine alterius per gratiam cognita, magnum quiddam de Deo & genitoris noſtri beneficio ſentiamus.

Antitheſis natiuitatis carnalis & ſpiritualis.

Theoph. Theophilact. Dicit igitur, Qui non ex ſanguinibus nati ſunt, menſtruis ſcilicet. Ex illis enim embryo nutrimentum habet & incrementum. Dicunt autem, quòd & ſemen primum naturam ſanguinis abijciat, & deinde in carnem & aliam diſpoſitionem tranſformetur. Quia autem probabile eſt, quoſdã dicturos, quòd & natiuitas Iſaac ferè talis fuerit: etenim Iſaac non ex ſanguinibus natus eſt, defecerant enim Saræ menſtrui: (Geneſ. 18.) Ideò ſubdit, Neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri. Fuit enim Iſaac ex voluntate viri. Voluit vir ſibi puerum generare de Sara, & ille ex voluntate carnis, hoc eſt Saræ, natus eſt. I

Origenes. *Caro mulier.* Origenes vt ſup. Sic duplex intelligitur ſexus, ex quo in carne naſcentium numeroſitas propagatur: Carnis quidem nomine fœmineum, viri verò Euangeliſta maſculum ſignificat habitum.

Auguſtin. Auguſt. tra. 2. in Ioan. Sanguines non eſt Latinũ, ſed quia Græcè poſitum eſt pluraliter, maluit interpres minus Latinè loqui, & tamen explicare veritatem ad captum infirmorum. Si enim diceret ex ſanguine, in ſingulari numero, non explicaret quod volebat. Ex ſanguinibus enim homines naſcuntur maris & fœminæ. Non timeamus ergo ferulas Grammaticorum, dum tamẽ ad veritatem ſolidam & certiorem perueniamus. Carnem verò pro fœmina poſuit, quia de coſta cùm facta eſſet, Adam dixit: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, (Geneſ. 2.) Et Apoſtolus ait: Qui diligit vxorem ſuam, ſeipſum diligit. Nemo enim vnquam carnem ſuã odio habuit. Ponitur ergo caro pro vxore, quomodo & aliquando ſpiritus pro marito. Quare? K Quia ille regit, hæc regitur: ille imperare debet, iſta ſeruire. Nam vbi caro imperat, & ſpiritus ſeruit, peruerſa domus eſt. Quid ergo peius domo, vbi fœmina habet imperium ſuper virum? Recta autem domus eſt, vbi vir imperat, fœmina obtemperat.

Sanguines quid.

Dionyſ. Carthuſ. Dionyſ. Carthuſ. vt ſuprà. Sic diſtinguit generationem ſpiritualem à generatione carnali: *Qui* credentes & filij adoptiui, *non ex ſanguinibus*, id eſt ſeminibus viri & fœminæ. Semen enim eſt ſuperfluum alimẽti ſanguinei, & ſanguis coagulatus. Itaquè non ex ſanguinibus, id eſt ſemine viri, in quo eſt virtus formatiua & ſemine mulieris, quæ præbet in generatione materiam. *Neque ex voluntate carnis*, id eſt concupiſcentia ſenſualitatis, vel fœminæ, quæ nomine carnis exprimitur, quoniam mollior, & in ratione debilior: *neque ex voluntate*, id eſt concupiſcentia *viri, ſed ex Deo nati ſunt*, id eſt diuina virtute & gratia ſpiritualiter regenerati, ac diuinũ eſſe ſortiti. Nam loquendo de eſſe naturæ tunc

A ræ,tunc nati ſunt ex ſeminibus parentum, ſicut & infideles: ſed loquendo de eſſe gratiæ, per *Duplex eſ-*
quod conſtituti ſunt filij Dei adoptiui,nati ſunt ex Deo,tãquam ex parte principali, hominem *ſe, vnũ na-*
ſibi aſſimilante,ac deificante. Porrò in generatione carnali ſemen ſe habet per modum cauſæ *tura, alte-*
materialis,parentes per modum cauſæ efficientis,concupiſcentia verò mouet ad actũ.Gregor. *rũ gratia.*
Nanzanz. Orat.in ſanct.baptiſma.Ita triplex natiuitatis genus orthodoxa fides agnoſcit: primũ Gregor. Nanzanz.
corporum,alterum baptiſmi,tertium reſurrectionis.Horum primum nocturnũ & ſeruũ eſt, li- *Triplex na-*
bidiníque obnoxium:alterum diurnũ & liberũ, profligandarũmque animi perturbationũ vim *tiuitatis ge-*
habens,omne illud à natiuitate contractũ velamen reſcindens,& ad ſupernã vitã nos reuocãs: *nus.*
Poſtremum formidabilius ac breuius,creaturas omnes tẽporis momento in vnum cogens, vt 1.
creatori ſiſtantur,ſuæque ſeruitutis,& vitæ actæ rationem reddant. Atque has omnes natiuita- 2.
B tes à Christo meo affectas honore fuiſſe conſtat: illam per primam & vitalem inſufflationem, 3.
ſecundam per incarnationem& baptiſmum,tertiam denique per reſurrectionem. Auctor.Hic
verò poteris meditari,quàm vilis ſit & abiecta hominis natiuitas,quàm miſera illius conditio: *Neceßitas*
quàm leuis nobilitas illa carnis,de qua tamen nonnulli velut de ſummo aliquo bono gloriãtur. *incarnatio-*
Sed & concludere potes,nihil excellentius eſſe illa nobilitate ſpirituali,quam perChriſtũ nacti *nis Verbi.*
ſumus. Auguſtinus. Quid verò miraris quia homines ex Deo naſcuntur? Attẽde ipſum Deum Auguſt.
natum ex hominibus. *Et Verbum caro factum eſt,& habitauit in nobis.* Sic ex ipſa natiuitate no-
bis collyrium fecit,vnde tergerentur oculi noſtri, vt poſſimus videre maieſtatem eius per illius
humilitatem. Fulgentius lib.de incarn.& gratia Ieſ.Chr.cap.7. Nam quia in ipſa natiuitate car-
nis noſtræ,mortis vinculo tenebamur obſtricti,à quo ſolius beneficio natiuitatis poſſemus ab- Fulgẽtius.
ſolui,Deus natus eſt ex homine,vt ex Deo homines naſcerentur. Chriſti ergo filij Dei prima
natiuitas ex Deo,ſecunda ex homine:Noſtra verò prima natiuitas ex homine,ſecũda ex Deo.
C Chryſoſt.hom.10.in Ioan. Sic cùm dixiſſet ex Deo & filios Dei factos qui eũ receperunt, tanti Chryſoſt.
honoris cauſam adiicit,quòd *Verbum caro factum eſt*, & ſerui formã Dominus accepit. Factus
eſt enim filius hominis,dilectiſſimus Dei filius, vt filios hominum filios Dei faceret. Nam quũ
ſupernum homini copulatum eſt,illud quidem nullo in propria gloria detrimento affectũ:hoc
autem ex multa elatum eſt humilitate. Suam namque naturam deſcenſu ſuo nihilo inferiorem
reddidit. Nos autem quum in ignominia antè,& in tenebris eſſemus,ad ſupernam erexit glo-
riam. Non aliter quàm quum rex inopem mendicúmque ſtudio & beneuolẽtia quadã alloqui-
tur,nihil ſe indignum facit,illum verò admirandum reddit:quòd ſi in contingenti hominũ di-
gnitate nihilo honoratiorem conſuetudo offendit,multò minus immortalẽ illã ſubſtantiam,
quum nihil non proprium habeat,quod adſit,nihil quod abſit:quum omnia bona firma ſtabi-
liáque in æternum poſſideat. Itaque quum audieris, *Et Verbum caro factum eſt*, ne perturberis, *Verbũ car-*
D néve titubes:non enim ſubſtantia tranſiuit in carnem(hoc etiam cogitatu impium eſt)ſed eadẽ *nem aßu-*
permanens ſerui formam accepit. Theoph. Non enim Deus fuiſſet,ſi Verbum alteraretur: ſed *mens nõ eſt*
manens quod erat,factum eſt quod non erat. Athanaſ.Epiſt.ad Epictet. cõtr. hæreticos. Itaque *alteratum.* Theoph.
Verbum caro factum eſt,hunc habet intellectum, quatenus in re ſimili deprehendere licet ex Athanaſ.
verbis Pauli:(Heb.2.)Chriſtus pro nobis factus eſt execratio: non quòd ex ſeipſo in execratio-
nem tranſmutatus ſit,ſed quia pro nobis execrationẽ in ſe ſuſcepit. Ita quoque factus eſt caro,
non conuerſus in carnem,ſed quòd carnem pro nobis aſſumpſerit,&homo factus ſit. Idẽ ſerm. Idem.
3.in Arianos. Sic audientes eum qui peccatum non nouit,pro nobis peccatum factũ eſſe, illud
piaculum,quod in nobis fuit,ſuſcepiſſe intelligimus: vt Eſaias(cap.53.)& Petrus docent, quòd
peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo. Leo Papa, Epiſt.10.ad Flauian.Epiſ. Salua igitur pro- Leo Papa.
prietate vtriuſque naturæ,& in vnam coëunte perſonam, ſuſcepta eſt à maieſtate humilitas, à *Error hæ-*
E virtute infirmitas,ab æternitate mortalitas,& ad reſoluendũ conditionis noſtræ debitũ, natura *reticorũ in*
inuiolabilis naturæ eſt vnita paſſibili,vt quod noſtris remediis congruebat,vnus atque idẽ me- *hanc ſentẽ-*
diator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus,& mori poſſet ex vno,& mori non poſſet ex al- *tiam.*
tero. Auctor. Cæterùm in hanc Ioannis ſententiam impegerũt multi. Eutychiani (inquit Tho- Thomas. *Eutychiani*
mas lect.7.in Ioan.)ſic Verbum carnem factum interpretati ſunt, vt naturæ commiſcerentur, *Ariani.*
quaſi vna eademq; natura fuerit,Dei & hominis,& Verbũ,vel eius aliquid in carnẽ cõuerſum *Apollina-*
ſit. Ariani hærent in dictione Carnis,quaſi ſolã carnẽ,non etiã animã humanã filius aſſumpſe- *res.*
rit. Apollinaris carnẽ etiã nudã aſſeruit,quódque Verbũ vices animæ ſuppleuerit. Neſtorius ita *Neſtoriani.*
Verbũ carnẽ factũ intelligit,vt quia duæ naturæ ſunt Verbi & hominis,duas in Chriſto perſo- Gregor, Nyſſen.
nas eſſe cõcluderet,& duos eſſe filios. Inde negabat Mariã eſſe Deiparam. Greg.Nyſſ.li.2.de a- *Eunomia-*
nima,c.12. Porrò dicũt quidã,& maximè Eunomiani,Deũ Verbũ corpori tantũ eſſe,nõ ſecun- *ni.* Theodor.
dũ ſubſtãtiã,ſed ſecundũ vtriuſque virtutes. Theod.li.5.diuin.decret.c.de ſeruat.diſpẽſ. Ebionei *Ebionei.*

autem & Theodotiani,& Artemoniani,& Photiniani,dixerunt ſolum hominem Chriſtum F
ex Virgine natum eſſe. Auctor.At verò rationes eorum,qui Verbum in carnem conuerſum
eſſe contendebant,Theodoretus in Dialogo primo, quem nomine Immutabilis nuncupauit,
explicat,& refellit,non modò rationibus,ſed & ſcripturæ,& ſanctorum Patrum receptis ſen-
tentiis. Inducit autem Eraniſtem pro hæreticis diſputantem,& Orthodoxum reſpondentem
Theodor. eo modo. Theodoret. dial.1.Immubabilis.ORTHO. Illud autem factum eſt, quomodo in-
Nihil Verbo impoſſibile. telligitis?ERANISTES. Qui mutationem in carnem ſuſtinuit,caro factus eſt.Scimus enim
nihil eſſe,quod ipſe non poſſit.Nam & aquam Nili in ſanguinem, & diem in noctem muta-
uit,& mare terram ſolidam,& continentem effecit.Audiuimus etiam Prophetam dicentem:
Omnia quæcunque voluit,Dominus fecit in cœlo,& in terra.ORTHO. Creaturam creator
transformat vt voluerit, eſt enim mutabilis,eiúſque qui ipſam fabricatus eſt,nutum ſequitur.
Ipſe autem naturam habet immutabilem, & quæ nec verti, nec variari poteſt. Et ideò de G
creatura quidem dicit Propheta, Qui facit omnia & transformat: De Deo autem Verbo
dicit magnus Dauid, Tu autem idem ipſe es,& anni tui non deficient. Et rurſus ipſe Deus
Chryſoſt. de ſeipſo, Ego Deus,& non mutor. Chryſoſtomus hom.10. in Ioann. Ergo ſi qui dicerent
omnia in Dei eſſe poteſtate, & idcircò in carnem potuiſſe transferri : id ei reſpondebimus,
Deum profectò omnia poſſe, quouſque Deus permanet: ſi autem mutaretur in deterius,
Cyrill. Alex. quonam pacto ampliùs Deus eſſe poſſet? Cyrillus Alex. libro de incarnatione, cap. 24. An
verò fas erat illum commutationem ſuſtinere, quæ magis creaturæ conueniat? Paulus
Paul. Emiſenus. Emiſenus, homilia de incarnatione,præſente Cyrillo. Peperit nobis Deipara Maria Emma-
nuelem. Deus namque Verbum ante ſecula ex Patre arcano & indicendo modo genitus,no-
uiſſimis diebus natus eſt ex muliere. Natura namque noſtra perfectè aſſumpta,& humanitate
Ioan. Damaſcenus. ex prima conceptione ſibi appropriata,& corpore noſtro in templum ſibi constructo,ex Dei- H
para progreſſus eſt,perfectus Deus,& perfectus homo.Ioan. Damaſcenus libro 3.de fide Or-
Incarnatũ & carni vnitũ idẽ. thodoxa, cap.11. Relinquitur ergo vt dicamus idem eſſe incarnatum,quod carni vnitum. Ac
rurſus,Verbum carnem factum eſſe,idem quod ipſam Verbi perſonam carnis perſonam citra
vllam conuerſionem factam fuiſſe.Eodem modo illud quoque dictum eſt, quòd Deus homo
factus eſt : at quòd diuinitas homo facta & incarnata ſit, aut humanitate ſe induerit,nuſquam
audiuimus. Auctor.Cæterùm primi illi Patres,vt creditu facilem hanc naturarum in vna hy-
Similitudines quibus vnio naturarum exprimitur. poſtaſi vnionem,& nullam tamen confuſionem earum conſequi oſtenderent, has ſimilitu-
dines propoſuerunt.Cyrill. Alexandrinus libro de incarnatione,cap.8. Beatus Eſaias, Miſſus
eſt, inquit, ad me vnus de Seraphin,& in manu habebat carbonem,quem forcipe accepit ab
altari,& dixit ad me: Ecce,tetigit hoc labia tua, vt peccata tua depurget. Carbonem autem
Cyrill. Alex. dicimus, figuram & imaginem nobis exhibere Verbi hominis facti : quòd ſi labia noſtra
Carbo ignitus. tetigerit,id eſt fide in id confeſſi fuerimus,tunc nos ab omni peccato puros effecit,& priſtinis I
criminibus liberabit.Cæterùm tanquam in imagine licet conſpicere,in carbone,adunatum in
carbone humanitati Deum Verbum,non tamen proieciſſe quod fuerat: transformaſſe autem
magis aſſumptam naturam in ſuam gloriam & operationem. Quemadmodum enim ignis
ligno affixus,& in id penetrans,comprehendit quidem ipſum,& quamuis lignum eſſe non de-
ſinat, vim tamen ſuam,ſpeciémque ſuam tranſmittit omnem,ſéque confert in lignum, & cũ
ligno iam quaſi vnum aliquid æſtimatur : idem intellige & de Chriſto. Adunatus enim,quaſi
vnus iam cum ipſa putatur,ea quæ ſunt illius,ſua faciens, conferens autem ei etiam ipſe na-
Athanaſ. turæ ſuæ operationem. Athanaſius. Nam ſicut anima rationalis & caro vnus eſt homo, ita
Anima & caro. Deus & homo vnus eſt Chriſtus: vnus autem non conuerſione ſubſtantiæ,ſed vnitate perſo-
Gregor. Nyſſen. næ. Greg. Nyſſ.lib.2.Philoſ.de anima. Deus autem Verbum,nunquam à cõmunione vlla, quæ
eſt ad corpus & animam, alteratur, neque particeps eſt illorum imperfectionis, ſed tradens
eis ſuæ diuinitatis virtutem,manet idem quod erat & ante vnionem. Valde nouus eſt certè K
hic coitionis modus,vnitus enim eſt,& manet omnifariam impermixtibilis, incorruptibilis,
non ſimul patiens,ſed ſolùm cooperans,neque vnà interit,aut coalteratur,verùm illa coniun-
gens nequaquam minoratur ab eis, quum purus ſit,& omnis alterationis expers. Teſtis eſt Por-
phyrius,qui aduerſus Chriſtianum dogma linguam ſuam mouit. Fortia nempè ſunt inimico-
rum pro nobis teſtimonia,& nullam contradictionem ſuſcipientia. Is ergo in ſecundo Miſcel-
lanearum quæſtionum in hæc verba ſcribit. Non eſt abnuendũ quin accipere poſſimus quan-
dã rẽ,vt nõ ſimul in intellectione eius alia,vel alia eſſentia,cõprehẽdatur:quæ quidẽ res in ſua
propria natura,poſt completã huius vel illius rationẽ maneat,cum qua ſanè non fiat,ſed ſuam
naturalem ſeruet vnitatem:& (quod maius eſt)ipſa immutabili manente,ſua præſentia mutet

A ea quibus ſe coniunxit, pro ſua operatione. Dicit autem hoc de vnione verbi Dei cum anima & corpore. Auctor. Proſequitur etiam Tertullianus vnionem animæ cum corpore, ex qua Verbi cum humana natura coitionem concludit, ita ſcilicet, vt & diuina & humana natura inconfuſæ credantur. Tertull. lib. de carne Chriſti. Fides nominum, ſalus eſt proprietatũ. Etiam cùm demutantur qualitates, accipiunt vocabulorum poſſeſſiones. Verbi gratia. Argilla excocta teſtæ vocabulum accipit: nec communicat vocabulo priſtini generis, quia nec cum ipſo genere. Proinde & anima Chriſti caro facta, non poteſt non id eſſe quod facta eſt, & id non eſſe quod fuerit, aliud ſcilicet facta. Auctor. Ita tamen aliud eſſe intelliguntur, ſi proprietatem animæ & carnis ſpectes: non autem aliud eſſe dicuntur, ſi totum compoſitum, ſeu ſpeciem attendas, quæ anima & corpore conſtituitur. Et hoc ſanè modo, alia eſt humana, & alia diuina natura in Chriſto, ſi idiomata ſeu proprietates vtriuſque conferantur. Attamen vbi vnio illa vtriuſque in diuino ſuppoſito facta eſt, iam non aliud eſſe dicuntur: vnum enim efficiunt Chriſtum Deum & hominem. Greg. Nanzanz. in Carmine Virginitatis. B

Tertull.

Argilla excocta.

Greg. Nanzanz.

Res mira infirmis animis, terræque volutis
Non factura fidem: Deus & mortalis in orbem
Venit, naturam duplicem complexus in vnum.
Altera mortales hominum fugiebat ocellos,
Altera perſpicuo feriebat lumina ſenſu.
Illa Deus ſublimis erat dominator olympi,
Hæc noſtræ cauſa tandem producta ſalutis,
Tunc cum mortali Deus eſt in corpore iunctus
Vnus vtrinque Deus. Deitate namque ſuperna
C *Iunctus homo, Deitáſque homini ſimul addita Chriſtus.*

Hieronym. ſerm. de Aſſumptio. ad Paulam & Euſtoch. Et hæc eſt mira & admirabilis nouitas, immò omnium nouitatum ſupereminẽs nouitas vnitatis. Cõſtat enim vnum, eundémque Chriſtum, vtraſque formas operatum, humanitatis ſcilicet, ac diuinitatis, ac per hoc duas exercuiſſe operationes. Operata eſt enim vtraque forma vel natura, cum alterius cõmunione quod proprium habuit: Verbo ſiquidem operante quod Verbi eſt, & carne exequente quæ carnis erant: communicante ſiquidem Verbo in eadem operatione, dum & idem Deus atque homo in vna ſubſtantia vel perſona, ſine diuiſione aut commixtione creditur, & præcognita vna identitas prędicatur. Verumtamen Deus Verbum eſt, & non caro, quanquam carnem rationabiliter animatam aſſumpſerit, hácque ſibi vnione naturali, & ſecundum ſubſtantiam coüniuit. Similiter & caro eſt animata, & non Verbum, licet Verbi Dei caro conſpecta ſit ac viſa. Ruffinus in Symbolo. Nouus huic ſeculo datus eſt hic partus, nec immeritò. Qui enim in cœlis vnicus filius eſt, conſequenter & in terra vnicus eſt, & vnicè naſcitur. Leo Epiſt. 11. ad Iulianum Epiſ. Coenſem. Quod Deitatis eſt, caro non minuit: quod carnis eſt, Deitas non peremit. Idem enim & ſempiternus ex patre, & temporalis ex matre, in ſua virtute inuiolabilis, in noſtra infirmitate paſſibilis, in Deitate Trinitatis cum Deo patre & cum Spiritu ſancto vnius eiuſdémque naturæ. In ſuſceptione autem hominis non vnius ſubſtantiæ, ſed vnius eiuſdémque perſonæ, vt idem eſſet diues in paupertate, omnipotens in abiectione, impaſſibilis in ſupplicio, in morte immortalis. Nec enim Verbum aut in carnem, aut in animam aliqua ſui parte conuerſum eſt, cùm ſimplex & incommutabilis natura Deitatis tota ſit ſemper in ſua eſſentia, nec damnum ſui recipiens, nec augmentum, & ſic aſſumptam naturam beatificans, vt glorificata in glorificante permaneat. Cur autem inconueniens aut impoſſibile videatur, vt videlicet Verbum & caro & anima vnus Ieſus, & vnus Dei hominiſque ſit filius: ſi caro & anima, quæ diſſimilium naturarum ſunt, vnam faciunt, etiam ſine Verbi incarnatione perſonam: cùm multò facilius ſit, vt hanc vnitatem ſui, atque hominis Deitatis præſtet poteſtas, quàm vt eam in ſubſtantiis ſuis obtineat ſolius humanitatis infirmitas? Nec Verbum igitur in carnem, nec in Verbum caro mutata eſt, ſed vtrumque in vno manet, & vnus in vtroque eſt, non diuerſitate diuiſus, non commixtione confuſus, nec alter ex patre, alter ex matre: ſed idem aliter ex patre ante omne principium, aliter de matre in fine ſeculorum, vt eſſet mediatrix Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, in quo inhabitaret plenitudo diuinitatis corporaliter: quia aſſumpti, non aſſumentis prouectio eſt. Iuſtinian. Imperator, in Edicto de fidei confeſſ. ad Ioannem 2. Papam, tempore 2. Concilij Toletani. Si quis dicens vnam naturam Dei Verbi incarnatam, non ſic hoc intelligit, quòd ex diuina natura & humana vnus Chriſtus effectus eſt, conſubſtantialis Patri ſecundum Deitatem, & conſubſtantialis nobis idem ipſe

D (beside "Similiter & caro eſt animata"); E (beside "bum & caro & anima vnus Ieſus")

Hieronym.

Ruffinus.

Leo Papa.

Verbũ nullo modo mutatum eſt.

Iuſtinian. Imp.

Anathema hereticorũ

ſecundum humanitatem: ſed quòd Deitatis & carnis Chriſti vna natura atque ſubſtantia F
Clem. Alexandr. effecta eſt, ſecundum Apollinarij & Eutychetis perfidiam, anathema ſit. Clemens Alex. lib. 1. Pædag. cap. 3. Verbum enim ipſum apertè caro factum eſt, eandem ſimul virtutem actiuam & contemplatiuam oſtendens. Greg. Nyſſ. ad Simplicium, de fide, & Ambroſ. lib. 3. de fide, cap. 4. Aduerſus autem eos, qui dicunt illud ex prouerbio, Dominus creauit me, & per hoc putant ſe aliquod firmum adferre argumentum, ad probandum quòd creatus ſit omnium conditor & creator, hæc conuenit dicere, quòd multa propter nos factus ſit vnigenitus Deus. Etenim quū Verbum ſit, caro factus eſt: atque his etiam amplius, & peccatum, & maledictio, & lapis, & ſecuris, & panis, & ouis, & via, & oſtium, & petra, & eiuſmodi multa factus eſt, cùm naturâ nihil horum ſit, ſed propter nos per diſpẽſationem & adminiſtrationem talis euaſerit. Quemadmodum igitur quum verbum ſit, propter nos caro factus eſt, & Deus quum ſit, homo factus eſt: ita creator quum ſit, propter nos creatura factus eſt, quippè quum caro res creata ſit. Hilarius lib. G

Gregor. Nyſſen.

Ambroſ.

Hilarius. 9. de Trinit. Deo itaque proprium fuit eſſe aliud quam manebat, nec tamen non eſſe quod manſerat. Naſci in hominẽ Deum, nec tamen Deum eſſe deſinere: contrahere ſe vſque ad cõceptum & cunas, & infantiam, nec tamen Dei poteſtate decedere, hoc non ſibi, ſed nobis eſt ſacramentum. Auguſtin. tom. 3. lib. Enchir. ad Laurent. cap. 34. Quis enim hoc ſolùm congruentibus verbis explicet, quòd Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, vt crederemus in Dei Patris vnicum filium natum de Spiritu ſancto, & Maria virgine? Ita quippè Verbum caro factum eſt, à diuinitate carne ſuſcepta, non in carnem diuinitate mutata. Carnem porrò hic hominem debemus accipere, à parte totum ſignificante locutione, ſicut dictum eſt, (Rom. 3.) Quoniam ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro, id eſt homo. Idem tom. 4. lib. 83. Quæſt. q. 80. Volens itaque Euangeliſta commendare pro nobis dilectionem humilitatis Dei, qui ſeſe humiliauerit, & quouſque humiliauerit exprimens, Verbum carnémque H nominauit: prætermittens animæ naturam, quæ Verbo inferior eſt, carne verò præſtantior. Magis enim commendat humilitatem, quia dictum eſt, *Verbum caro factum eſt*: ſicut caro humana, cùm ſit cinis, non eſt caro & cinis, ſed ex carne cinis. Et ſecundum loquendi modum conſuetudinémque celebriorem, quicquid fit quod non erat, deſinit eſſe quod erat. Nec tamen ita hæc verba intelligimus, ſed quòd manens Verbum id quod eſt, ſerui formam acceperit. Ambroſius lib. de incar. Dom. ſacram. cap. 3. & 4. Nam quia Verbum Dei vnigenitum ſecundum naturam ſuam nemo videre poterat, ſuſcepit quod erat præter naturam diuinitatis, vt ſecundum naturam corporis videretur. Denique Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ viſus eſt, quia videri diuinitas in ſuæ claritatis veritate non poterat. Noli igitur & tu ſecundum naturam interpretari, quod præter diuinitatis naturam eſt. Nam etſi credas à Chriſto carnem eſſe ſuſceptam, diuide quod meum, diuide quod ſuum Verbi eſt. Auctor. Hanc fidem vnanimes vno ore omnes Eccleſiæ Patres confirmant, in illam ſuam ſpem reponunt, & ad eam antiquorum Prophetarum vaticinia reuocant, qui Chriſtum non modò verum hominem, ſed & verum Deum repromiſerint. Hoc ipſa etiam Iudæorum Commentaria, hoc Sibyllarum, dixerim etiam dæmonum oracula confitentur. Petrus Galatinus per totum totium librum, quem ſcripſit de arcanis noſtræ fidei in Talmud inuentis, id confirmat variis argumentis. Cap. 5. ex eo Meſſyam Deum eſſe aſtruit, quia & idem Verbum Dei nuncupatur, quod Deus miſſurus erat, vt ſanaret vniuerſum genus humanum, vt legitur Pſal. 106. De quo etiam Pſal. 109. Dixit Dominus domino meo, ſede à dextris meis, vt habet Thargum Ionathan. Cap. 17. probat Meſſyam rorem eſſe dictum, Oſee 14. ad ſignificandum filij Dei in vterum Virginis deſcenſum. Cui etiam id Pſaltis quadrat, Deſcendet ſicut pluuia in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram. Cap. 18. idem conuincit ex nomine Emmanuel, quod ſoli Meſſyæ congruit, & idem ſonat, quod Nobiſcum Deus. Nam Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Lactant. lib. 4. de vera ſap. cap. 13. Summus igitur Deus ac parens omnium, cùm religionem transferre voluiſſet, doctorem miſit è cœlo, vt nouis cultoribus nouam legem in eo, vel per eum daret: non ſicut antè fecerat per hominem, ſed tamen naſci eum voluit tanquam hominem, vt per omnia ſummo patri ſimilis exiſteret. Ipſe enim Pater Deus & origo & principium rerum, quoniam parentibus caret, ἀπάτωρ (ſine patre) atque ἀμήτωρ (ſine matre) à Triſmegiſto veriſſimè nominatur, quòd ex nullo ſit procreatus. Idcircò etiam filium bis naſci oportuit, vt ipſe etiam fieret ἀπάτωρ atque ἀμήτωρ. In prima enim natiuitate ſpirituali ἀμήτωρ fuit, quia ſine officio matris à ſolo Deo patre progeneratus eſt. In ſecunda verò carnali ἀπάτωρ fuit, quoniam ſine patris officio, virginali vtero procreatus eſt, vt mediam inter Deum & hominem ſubſtantiam gerens, noſtrã hanc fragilem imbecillámque naturã, quaſi manu ad immortalitatẽ

Auguſt.

Caro quid hic ſignificet.

Idem.

Ambroſ.

Cõcluſio ex Patribus.

Petrus Galatinus.

Filius Dei, incarnatus probatur ſcripturis.

I (margin letter)

K (margin letter)

Lactant.

Idem probatur Gentiliũ libris.

Chriſtus ſine patre, et ſine matre.

poſſet

A poſſet educere. Factus eſt & Dei filius per ſpiritum, & hominis per carnem, id eſt Deus & homo. Interim & Deum fuiſſe, & hominem ex vtroque genere permixtum, Prophetis vaticinantibus diſcimus. Eſaias Deum fuiſſe teſtatur his verbis: Fatigata eſt Ægyptus & natio Æthiopũ & Saba, viri alti ad te tranſgredientur, & tui erunt ſerui, & poſt te ambulabunt vincti compedibus, & adorabunt te, & te precabuntur, quoniam in te Deus eſt, & non eſt alius Deus præter te. Tu enim Deus es, & neſciebamus, Deus Iſraël ſaluator. Confundentur & reuerebũtur omnes qui aduerſantur tibi, & cadent in confuſionem. Item & Propheta Hieremias ſic ait: Hic Deus noſter eſt, & non deputabitur alius abſque illo, qui inuenit omnem viam prudentiæ, & dedit eam Iacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſibi. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Item Dauid in Pſal. 44. Thronus tuus Deus in ſecula ſeculorũ, virga æquitatis virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis. Quo verbo etiam nomen oſtendit. Si quidẽ ab vnctione appellatus eſt Chriſtus.

B Deinde hominem fuiſſe eundem Hieremias docet, dicens: Et homo eſt, & quis cognouit eũ? Et Eſaias: Et mittet eis Deus hominem, & ſaluabit eos, iudicans ſanabit eos. Propterea Mileſius Apollo conſultus, vtrúmne Deus an homo fuerit, hoc modo reſpondit: *Apollo Mileſius.*

θνητὸς ἔην κατὰ σάρκα, σοφὸς τεραπώδεσιν ἔργοις. id eſt,
Mortalis erat ſecundum carnem, ſapiens portentoſis operibus.

Sibylla Erythr. lib. 1. Oracul. *Sibylla Erythr.*

Δὴ τότε καὶ μεγάλοιο θεοῦ παῖς ἀνθρώποισιν
ἥξει σαρκόφορος θνητοῖς ὁμοιούμενος ἐν γῇ. id eſt,
Tunc ad mortales veniet mortalibus ipſis
In terris ſimilis, natus patris omnipotentis
Corpore veſtitus.

C Sibylla Europ. *Virginis æternum veniet de corpore Verbum.* *Sibylla Europ.*

Sibylla Tiburt. *Verax ipſe Deus dedit hæc mihi munia fandi,* *Sibylla Tibur.*
Carmine quòd ſanctam potui monſtrare puellam,
Concipiet quæ Nazaræis in finibus, illum
Quem ſub carne Deum Bethleemitica rura videbunt.

Sibylla Agripp. *Summus erit ſub carne ſatus chariſsimus atque,* *Sibylla Agripp.*
Virginis & veræ complebit viſcera, ſanctum
Verbum, conſilio, ſine noxa ſpiritus almi.

Auctor. Cæterùm varias rationes aſſignant primi Patres, quibus Verbum Dei incarnatũ fuiſſe meditantur. Gregor. Nyſſ. ſerm. catech. cap. 11. Nam quòd Deus nobis in carne apparuerit, ſi *Cur Verbũ Dei ſit incarnatum.*
D quis demonſtrationes inquirit, is eius opera conſpiciat. Quòd Deus ſit, nullo alio quàm operum eius teſtimonio comprobatur. Vt ergo rerum vniuerſitatem intuentes, earundem moderationem & ordinem, vitæque noſtræ commoda diuinitùs data conſiderantes, vim quandam mundi effectricem, conſeruatricémque cognoſcimus: ſic in Deo nobis per carnem patefacto, admiranda illius opera ſimilia iis, quæ ſcripta ſunt, quibuſdam quaſi nobis diuinitatis eius teſtimonium afferunt. Dei namque eſſe cognoſcimus hominibus vitam tribuere: Dei, ea quæ ſunt prouidentiâ ſuâ tueri: Dei, cibum & potum iis, quæ ex carne vitam degũt, elargiri: Dei, de pauperibus & egenis benè mereri: Dei, naturam quæ ex infirmitate ſua de recta via deflexerat, ad ſanitatem reducere, & in priſtinum ſtatum reuocare: Dei, cunctis æquè rebus creatis imperare, terræ, mari, aëri, & iis, quæ ſupra aërem ſita ſunt: Dei, perpetuam in omnia poteſtatẽ habere, atque imprimis eſſe morte & corruptione ſuperiorẽ. Horum ſi quid in hiſtoria deſideraretur, *Gregor. Nyſſen.*

E qua vita Chriſti deſcribitur, ij qui à religione alieni ſunt, myſterium fidei noſtræ meritò repudiarent. Irenæus lib. 5. in hæreſ. Porrò Verbum Dei ſemetipſum homini, & hominem ſibimetipſi aſſimilans, fecit vt per eam, quæ eſt ad filium, ſimilitudinem, precioſus homo fiat patri. In præteritis enim temporibus dicebatur quidem ſecundũ imaginem Dei factum eſſe hominem, non autem oſtẽdebatur. Adhuc enim inuiſibile erat Verbum, cuius ſecundum imaginẽ homo fuerat, propter hoc autem & ſimilitudinem facilè amiſit. Quando autẽ caro Verbum Dei factũ eſt, vtraque confirmauit: & imaginẽ verã oſtẽdit, ipſe hoc fiens quod erat imago eius, & ſimilitudinem firmans reſtituit, conſimilem faciens hominem inuiſibili patri, per viſibile Verbum. *Irenæus.* *Homo per Verbum hominem Deo placet.*

Idem lib. 3. in hæreſ. cap. 20. Et quia non erat poſſibile, eum hominem, qui ſemel victus fuerat & eliſus, per obedientiam replaſmare, & obtinere brauium victoriæ: iterum autem impoſſibile erat, vt ſalutem perciperet, qui ſub peccato ceciderat: vtraque operatus eſt filius, Verbum Dei exiſtens, à Patre deſcendens, diſpenſationem conſummãs ſalutis noſtræ. Idem lib. 3. cap. 22. *Idem.* *Homo per Verbum hominem reparatur.* *Idem.*

Ipſe Dominus erat, qui ſaluabat, quia per ſemetipſos non habebant homines ſaluari. Et propter F
hoc Paulus infirmitatem hominis annuncians ait: Scio enim quoniam non habitat in carne mea bonum, ſignificans quoniam non à nobis, ſed à Deo eſt bonum ſalutis noſtræ. Et iterum: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Deinde infert liberatorem. Gratia Ieſu Chriſti Domini noſtri. Greg. Nanz. in carm. virginitatis.

Gregorius Nazanz.

Hac porrò ratione noua eſt commixtio facta
Quòd prior à nobis fœdè calcata fuiſſet.

Cyrill. Hieroſol.

Cyrill. Hieroſol. Catech. 12. Neque enim hominẽ dicere abſque Deitate vtile eſt, neque Deitatẽ confiteri abſque humanitate ſalutare. Confiteamur regis & medici præſentiam. Rex enim Ieſus homines curaturus, linteo humanitatis præcinctus curauit morbum. Perfectus infantium magiſter, paruulus factus eſt paruulis, vt erudiret imprudentes. Cœleſtis panis venit ſuper terram, vt alat eſurientes. Et poſt pauca. Maximum erat vulnus humanitatis. A pedibus vſque ad G
caput non erat in homine ſanitas, neque fomentum apponebatur, neque oleum, neque vinculum. Deinde deplorantes, & dolentes Prophetæ dicebant: Quis dabit ex Syon ſalutare Iſraël? Et rurſus: Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi, & non deficiamus à te. Et alius Propheta orat, dicens: Domine, inclina cœlos tuos, & deſcende: ſubueni noſtræ medicinæ, & humanitatis vulneribus. Exaudiuit hanc Prophetarũ orationem Dominus, non deſpexit humanum genus perditum, miſit de cœlis Dominum, & medicum filium ſuum.

Medici præſentia.

Fulgẽtius.

Fulgent. ſerm. de dupl. natiuitate Chriſti. Quinetiam vt panem Angelorũ manducaret homo, creator Angelorum factus eſt homo, vtroſque paſcens, & integer permanens. Et qui eſt Angelorum eſca, factus eſt nobis medicina. Veruntamen hîc, dilectiſſimi fratres, attendite magnitudinem gratiæ. Ille ex ſeipſo ſanctos Angelos paſcit, ſed tamen Angelicam naturam non accepit. Accepit animam noſtram ſine iniquitate, & cum mortalitate, per H
quam noſtris animabus iuſtitiam redderet: carnem verò dignatus eſt habere mortalem, vt ſecundum ipſam moriens mortem vinceret, ſecundum ipſam etiam reſurgeret, per quam noſtra corpora ſuſcitaret. Magnum myſterium, dilectiſſimi fratres, magnum diuinæ dilectionis indicium. Homo Deum contemnens à Deo diſceſſit: Deus hominem diligens, ad homines venit. Dilexit impium, vt faceret iuſtum: dilexit infirmum, vt faceret ſanum: dilexit peruerſum, vt faceret rectum: dilexit mortuum, vt faceret viuum.

Verbũ incarnatũ eſt [illegible] pane Angelorũ nutriremur.

Auguſt.

Quæ cogitanda in Chriſti incarnatione.

Auguſt. lib. 13. de Trinit. cap. 17. Sunt & alia multa, quæ in Chriſti incarnatione, quæ ſuperbis diſplicet, ſalubriter intuenda, atque cogitanda ſunt. Quorum eſt vnum, quòd demonſtratum eſt homini, quem locum haberet in rebus quas condidit Deus: quandoquidem ſic Deo coniungi potuit humana natura, vt ex duabus ſubſtãtis fieret vna perſona, ac per hoc iam ex tribus, ſcilicet Deo, anima, & carne: vt ſuperbi illi ma-
1. ligni ſpiritus, qui ſe ad decipiendum, quaſi ad adiuuandum medios interponũt, non ideò ſe au- I
deant homini præponere, quia non habent carnem: & maximè quia & mori in eadem carne dignatus eſt filius Dei, ne ideò illi tanquam Deos ſe coli perſuadeant, quia videtur eſſe immor-
2. tales. Deinde vt gratia Dei in nobis ſine vllis præcedentibus meritis in homine Chriſto commendaretur, quia nec ipſe tanta vnitate Deo vero coniunctus, vna cum illo perſona, id eſt ipſe homo aſſumptus, mox vt homo etiam Deus Dei filius viueret, vllis eſt præcedentibus meritis aſſecutus. Sed ex quo homo eſſe cœpit, ex illo eſt & Deus. Vnde dictum eſt, *Verbum caro factũ eſt.* Etiam illud eſt, vt ſuperbia hominis, quæ maximè impedimento eſt, ne inhæreatur Deo, per tantam humilitatem redargui poſſet atque ſanari: diſcátque homo quàm longè receſſerit à Deo, & quid illi valeat ad medicinalem dolorem, quando per talem mediatorem redit, qui hominibus & Deus diuinitate ſubuenit, & homo infirmitate conuenit. Quod autem maius obedientiæ nobis præberetur exemplum, qui per inobedientiam perieramus, quàm Deo Patri K
Deus filius obediens vſque ad mortem crucis? Quod præmiũ tantæ obedientiæ oſtenderetur melius, quàm in carne tanti mediatoris, quæ ad vitam reſurrexit æternam? Pertinebat etiam ad iuſtitiam, bonitatémque creatoris, vt per eandem rationalem creaturam ſuperaretur diabolus, quam ſe ſuperaſſe gaudebat, & de ipſo genere venientem, quod genus origine vitiata, per vnum tenebat vniuerſum.

Superbia hominis & inobedientia retunditur per incarnationem.

Irenæus.

Irenæ. lib. 3. in hæreſ. cap. 20. Oportebat enim eum qui inciperet occidere peccatum, & mortis reũ redimere hominem, idipſum fieri, quod erat ille, id eſt hominẽ: qui à peccato quidem in ſeruitium tractus fuerat, à morte verò tenebatur, vt peccatũ ab homine interficeretur, & homo exiret à morte. Quemadmodũ enim per inobedientiã vnius hominis, qui primus de terra rudis plaſmatus eſt, peccatores facti ſunt multi, & amiſerũt vitã: Ita oportuit & per obedientiã vnius hominis, qui primus de Virgine natus eſt, iuſtificare multos, & percipere ſalutem. Si igitur Verbũ Dei homo factus eſt, quemadmodum & Moyſes ait, Deus vera opera eius,

A eius. Si autem non factus caro parebat quaſi caro, non erat verum opus eius. Quod autem parebat, hoc & erat, Deus hominis antiquam plaſmationem in ſe recapitulãs, vt occideret quidẽ peccatum, euacuaret autem mortem, & viuificaret hominem, & propter hoc vera opera eius. Richardus de S. Victore, lib. 2. de incarnat. Verbi, cap. 9. Probat oportuiſſe filium Dei incarnari, non Patrẽ, aut Spiritum ſanctũ. Nam quia, vt diximus, ad reparandũ primum hominẽ opus erat ſatisfactione: vt autem ſatisfactio fieret, oportuit eſſe qui exigeret, & qui eã exolueret. Et cap. 10. Vt igitur modus ſatisfactionis reſpõderet modo præuaricationis, ratio exigebat, vt ruinæ noſtræ reparator per exinanitionem deſcenderet de ſimilitudine Dei ad ſimilitudinẽ lapſi. Filius autẽ eſt imago & figura patris. Ipſum itaque oportuit deſcendere & aſſumere ſimilitudinẽ hominis, vt vnus atque idem haberet ſimilitudinẽ Dei ex generatione diuina, & ſimilitudinem hominis ex generatione humana. Scimus autem quia humanæ propagationis modus iuxta naturã non

Richard. de S. Vict. *Quòd filius non autem Pater incarnari debet.*

B habet, vt procedat homo ex homine ſine generante: ſed habet hoc Spiritus ſancti proprietas, vt ipſe procedat Deus de Deo ſine generatione. Sicut ergo Spiritus ſanctus non potuit iuxta mutuam ſimilitudinum congruentiam, de ſummis ad ima deſcẽdere: ſic nec congruum fuit, eum cauſam hominis ad delẽdam affectatæ ſimilitudinis culpam aſſumere. Auctor. Ita neceſſarium fuit, ad noſtram reparationem, Verbum illud æternum incarnari, vt & nos in ſpiritualem regenerationem renouari poſſemus. Greg. Nanz. orat. 3. Theologiæ. Quod erat, permanſit, quod nõ erat, aſſumpſit. In principio citra cauſam erat: quæ enim Dei cauſa afferri queat? At poſtea quoque certa de cauſa natus eſt, nimirùm vt tu homo contumelioſe, ſalutẽ conſequereris. Nonnus Panopolites in Expoſ. Ioan. ita complectitur diuinæ & humanæ naturæ connexionẽ, iſta Euãgeliſtæ verba explicans, *Et verbum caro factum eſt.* Ait enim:

Greg. Nanz. *Nonnus.*

C
Καὶ λόγος αὐτοτέλεστος ἐσαρκώθη θεὸς ἀνὴρ
Ὀψίγονος, προγενέθλος, ἐν ἀρρήτῳ τινὶ δεσμῷ
Ζωνώσας ζαθέῳ βροτοειδέϊ σύζυγα μορφήν. id eſt,
Et verbum per ſe conſummatum eſt, Deus homo,
Tardigenitum, primogenitum, in indicibili quodam vinculo,
Connectans diuinam humanæ naturæ coniugam formam.

Et habitauit in nobis. Auctor. Nonnulli ſic iſtud interpretantur, ac ſi diceret Chriſtum verum Deum habitaſſe in noſtra natura, quia complacuit in eo omnem plenitudinem diuinitatis inhabitare corporaliter: quidam verò, quòd per gratiam ſuam magis in nobis ſpiritualiter habitauerit, & vberiora per aduẽtum ſuum in carnẽ dona cumulauerit. vt huc referatur id quod in Apocalypſi legimus, Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Chryſoſt. hom. 10. in Ioan. Habitare nõ idẽ eſt quod habitatio, ſed alterũ in altero habitat, aliter non

Quomodo Verbum in nobis habitet. *Chryſoſt.*

D eſſet habitatio. ſiquidem nihil in ſeipſo habitat. Alterum dixi ſecundum ſubſtantiam: vnitate tamen & coniunctione vnum eſt, Deus Verbum & caro, non confuſione & interitu ſubſtantiarum, ſed arcana quadam & inexplicabili vnitate. Sed quamnam habitationem habitauit? Audi Prophetam (Amos 9.) Suſcitabo tabernaculum Dauid quod cecidit. Cecidit profectò natura noſtra, eo caſu quòd reſtitui nullo pacto à quoquã, niſi ab illa potẽtiſſima manu poſſet: neque enim aliter exurgere poterat, niſi qui in principio eam effinxerat, manum porrexiſſet, & cœleſtis aquæ & ſpiritus regenerationem informaſſet. Euthymius in Ioan. Ergo habitauit in noſtra carne, in ea quæ nobis propinqua eſt, in ea quæ à nobis aſſumpta eſt. Theophilact. Nam quia ſuprà dixerat, Verbum caro factum eſt: vt ne quis ſuſpicetur, quòd vna natura factus ſit Chriſtus, ideò ſubdit, *Et habitauit in nobis*, vt oſtendat duas naturas, noſtram ſcilicet ac Verbi. Nam ſicut alterius naturæ eſt tabernaculum, & alterius is qui habitat in eo: ita & Verbum in

Euthymius. *Theoph.* *Habitauit in carne.*

E nobis habitare dicitur, hoc eſt in noſtra natura, & alterius eſt naturæ quàm ſit noſtra. Confundantur Armenij qui vnam colunt naturam. Leo ſer. 10. in Natiu. Dom. Habitauit vtique in nobis, quos ſibi Verbi diuinitas coaptauit, cuius caro de vtero Virginis ſumpta nos ſumus. Quæ ſi de noſtro, id eſt verè humana non eſſet, Verbum caro factum non habitaſſet in nobis. In nobis autem habitauit, qui naturam noſtri corporis ſuam fecit, ædificante ſibi ſapientia domum, non de quacunque materia, ſed de ſubſtantia propriè noſtra, cuius aſſumptio eſt manifeſtata, cùm dictum eſt, Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Theodoretus dial. 1. qui dicitur Immutabilis. Græcè ἐσκήνωσεν, Tentoria fixit in nobis, hoc eſt, fixis in nobis tabernaculis, & veluti quodam templo, carne à nobis accepta vſus, dicitur factum fuiſſe caro. Audi Flauianum Antiochenum Epiſcopum. Cùm ipſe, inquit, templum ſuum ædificaſſet, & generatione & paſſione in eo habitauit. Flauian. ſerm. de S. Ioan. Bapt. Tuus enim creator & opifex corporeum ſuum templũ, quod ex te naſcitur, fabricatur. Cyrill. Alex. lib. de incarn. Vnigeniti, cap. 6.

Leo. *Theodor.* *Metaphora ſumpta à tabernaculis.* *Flauianus.* *Cyrillus Alex.*

Plurimi quidem ante Chriſti aduentum ſancti fuerunt,ſed nemo eorum Emmanuel nomina- F
tus eſt. Quam ob cauſam?Nondum enim venerat tempus,quo deberet eſſe nobiſcum,id eſt,
in noſtram venire naturam per carnẽ is,qui eſt omni ſuperior creatura.Illis enim tantùm erat
adiutor,nobiſcum autem fuit,quòd factus eſt ſimilis noſtri,cùm ſuam non amiſiſſet naturam.
Idem. Eſt enim inconuertibilis vt Deus.Itẽ lib.1.in Ioan.cap.16.In nobis verò habitaſſe, confirmat
Sumus in Chriſto, & Chriſtus in nobis. ſublime quoddam myſterium.Sumus enim omnes in Chriſto, & communis noſtræ naturæ
perſona in Chriſto reuixit.Propterea & Adam nominatur,quòd per naturæ noſtræ commu-
nitatem,gloria & immortalitate ita omnes locupletat,ſicut cõtrà morte & vituperatione om-
nes Adam primus multauit.Ita in nobis habitauit Dei templum in templo vno,quod propter
nos & de nobis ſibi condidit,vt omnes in ſeipſo habens, in vno corpore Patri , vt Paulus ait
Dionyſ. Carthuſ. (Epheſ.1.)reconciliaret.Dionyſ.Carthuſ.art.5.in Ioan.In cæteris ſanctis habitat Verbum per
fidem & gratiam:in Chriſto homine habitauit per hypoſtaticam vnionem,& beatificam viſi- G
onem,atque inſeparabilem copulam.Vel ſic interpretari poteſt,Habitauit in nobis,id eſt,inter
Verbum inter nos conuerſatum. nos commorari ac conuerſari dignatus eſt,prout dictum fuit per Baruch:(cap.3.) Poſt hæc in
terris viſus eſt,& cũ hominibus cõuerſatus eſt.Hinc quoque per Zachariã prædixit:(cap.12.)
Gaude & lætare filia Syon,quia ecce ego venio,& habitabo in medio tui.Auctor.Thomas de
vio Caietanus, præter duas illas interpretationes,quibus modò Chriſtus verus Deus in noſtra
natura, modò etiam inter nos habitaſſe dicitur,tertiam adijcit,quam ex vi dictionum ἐν ἡμῖν,
Caietanus. *in nobis* elicit.Caietanus Comm.in Ioann.Dicendum enim fuiſſet,habitauit inter nos,vel no-
biſcum,ſi localis habitatio ſignificaretur.De habitatione itaque in cordibus noſtris eſt ſermo.
Hoc autem dixit,ne ex eo quod Verbum caro factum eſt,exiſtimes impeditũ eſſe ab habitãdo
ſpiritualiter in animis noſtris:quia caro habitare non poſſet in ſpiritu,id eſt anima noſtra.*Et vi-*
Theoph. *dimus gloriã eius.*Theoph.Spectauimus,inquit,gloriã eius,cùm videlicet eſſet in carne.Etenim H
cũ faciẽ Moſi ex colloquio Dei factã clariorẽ Iſraëlitæ videre nequiuerint, multo magis Apo-
ſtoli nudæ deitatis vnigeniti capaces non fuiſſent, niſi per carnẽ apparuiſſet. Spectauimus autẽ
gloriã,non talẽ qualẽ habebat Moſes,vel cum qua gloria Cherubin atque Seraphin Prophetæ
apparuerunt:ſed talem gloriam,qualem decuit eſſe *vnigeniti à patre*, quæ illi naturaliter ineſt.
Cyrill. Alex. Cyrillus Alex.lib.1.in Ioan.cap.17.Quamuis ergo Verbum caro factum ſit, non tamen infir-
mitate carnis ſuperatũ eſt,nec de priſca poteſtate atque omnipotentia decidit.Vidimus enim,
inquit,gloriam Chriſti adeò ſuperiorem creaturarum gloria, vt mentis quiſque compos,nul-
Chryſoſt. li alij quàm vnigenito Dei filio conuenire illam fateretur.Chryſ.hom.11.in Ioan.Idcircò verò
habitauit in nobis, vt ad ipſum accedere,cum ipſo loqui & conuerſari audenter liceret.Quid
autem ſignificat *gloria quaſi vnigeniti à patre?*Quoniam multi etiam Prophetarum glorificati
ſunt,vt idem ipſe Moſes, vt Elyas, vt Elyſæus, ille ab igneo curru tractus,hic autem ſimplici-
Quæ fuerit gloria Vnigeniti. ter receptus . Et poſt hos Daniel , & tres pueri , & alij complures, quicunque miracula I
fecerunt , hominibus apparuerunt, & ſuæ naturæ clariſſimam lucem oſtenderunt.Ab his au-
tem omnibus hoc in loco nos Euangeliſta abducit,& à creatura, & conſeruorum noſtrorum
Euthymi9. claritate mentibus noſtris amotis,in ipſo nos bonorum culmine conſtituit. Euthym. in Ioan.
Hæc Verbi gloria per carnem,tanquam per velum illuxit.Quæ autem erat illa? Certè antea
nunquam viſa variaque miracula:perlucida ac ſupernaturalis transformatio, & tempore paſ-
ſionis ſolis præter naturam obſcuratio,formidabilis veli ſciſſio, horribilis terræmotus , petrarũ
ſciſſiones,monumentorum apertiones,mortuorum ſuſcitationes. Quódque omnium caput
eſt,mirabilior quàm dici aut cogitari poſſit Domini reſurrectio,& poſt hanc quæcunque glo-
rioſa Apoſtoli deinceps conſpexerunt. *Vidimus hanc gloriam tanquam vnigeniti à patre.* Nam
Chryſoſt. dictio ὡς, tanquam,idem ſignificat quod verè.Chryſ.hom.11.in Ioan.Nec enim hęc particula
ὡς hoc in loco ſimilitudinis eſt,aut parabolæ,ſed confirmationis,& definitionis certiſſimæ. Vt
qui regem,precioſiſſimóque cultu ornatum,precioſiſque vndique fulgentem lapidibus conſpi- K
cati,alijs ſpeciem illam atque maieſtatem enarrare volunt,purpureum florem, gemmarum
magnitudinem,albas mulas,auratos currus enarrant. Cùm verò & his & alijs collectis cultũ
Quaſi *non ſimpliciter ſimilitudinem importat.* illum verbis comprehendiſſe ſibi non videantur,continuò addunt:Quid multis opus eſt?vno
verbo dicam.Quaſi rex. cùm ex hoc verbo *quaſi* , non regi ſimilem,ſed ipſum regem velint
ſignificare:ita hoc in loco Euangeliſta *quaſi*, inquit , ad gloriæ maieſtatem , & incomparabi-
lem excellentiam ſignificandam. Rupertus lib.1. Commentar.in Ioannem. Gloriam, inquit,
Rupertus. eius vidimus,& ab eo ſigno videre cœpimus, quo aquam in vinum conuertit ad nuptias inui-
Luc.17. tatus. Hoc enim initium ſignorum fecit coram diſcipulis ſuis,& manifeſtauit gloriam ſuam.
Matth.8. Ioan.11. Deinde vidimus cæcos oculos illum illuminantem,lepram tactu ſuo fugantem,febres depel-
lentem,

A lentem, patres mortuos ſuſcitantem, linguam conſtrictam & ſurdas aures reſerantem, ſuper Matth. 11.
vndas ambulantem, ventos ſedantem, fluxum ſanguinis conſtringentem, & multa millia de Ioan. 6.
paucis panibus ſaturantem. Vidimus & transſmutatæ faciei eius reuelandam ipſis Angelorum Matth. 9. Luc. 9.
choris gloriam. Vidimus ad extremum, quod maximum & glorioſiſſimũ eſt, à mortuis reſur- Ioan. 20.
gentem. Vidimus in manibus & pedibus eius fixuram clauorum. Vidimus, inquam, & inſpexi-
mus, palpauimus, & manus noſtræ contrectauerunt latus eius lancea confixum, manducaui- 1. Ioan. 1.
mus cum illo & bibimus, & in cœlum glorioſè aſcendentem, & promiſſum ab illo Spiritum
ſanctum paracletum accepimus. Hanc gloriam eius vidimus, tantam quanta nullus omnium
Dei filiorum glorificari dignus eſt habitus. Nam cæteri filij Dei omnes adoptati ſunt, hic geni-
tus, immò *vnigenitus* eſt: cæteri ſunt omnes filij per gratiam, hic vnus & ſolus per naturam. Iu-
B re ergo hic ſpecioſus forma præ filiis hominum, differentem præ omnibus habet, quam vidi- Dionyſ.
mus, gloriam. Dionyſ. Carthuſ. art. 5. in Ioan. c. 1. Porrò gloria in ſcripturis diuerſis modis acci- Carthuſ.
pitur: Interdum pro maieſtate, interdum pro clara cum laude notitia, interdum pro beatitu- *Gloria quot*
dine ſeu lætitia, interdum pro quacũque excellentia, ſeu opere magno. Apoſtoli ergo viderũt *modis ſu-*
oculo corporali gloriam Verbi incarnati, id eſt magnificentiam miraculorum ipſius, & clari- *mitur.*
tatem quam habuit in transfiguratione & poſt reſurrectionem. At verò maieſtatem diuini- Matth. 17.
tatis in carne latentis, & beatitudinem animæ Chriſti Deo ſemper fruentis, viderunt Apoſtoli Act. 1.
oculo intellectuali, ſeu viſu interiori per fidem, præſertim poſt reſurrectionem, & Spiritus ſancti Mar. 1.
miſſionem, excellentiam quoque eius in prædicando & operando. Viderunt, quomodo erat Luc. 1.
docens ſicut poteſtatem habens, & nouam ac propriam legem tradens, dæmones imperiali Luc. 24.
verbo eijciens, atque ad nutum propria virtute miracula faciens, cordium arcana aperiens, cũ- Ioan. 20.
cta futura præноſcens, poſt reſurrectionem clauſis ianuis intrans, Spiritum ſanctum inſufflans,
C in conſpectu diſcipulorum aſcendens. Et quoniam iſta fuerunt ſupra hominem, & vltra omnẽ
poteſtatem creatam, ſoliq́ue Deo poſſibilia, ideò ſubijcit, *Gloriam quaſi vnigeniti à patre*, id eſt
talem, qualem decet videri & eſſe in vnico naturaliq́ue filio patris æterni. Propter hanc viſio-
nem Chriſtus dixit diſcipulis, Beati oculi qui vident, quæ vos videtis. (Luc. 10.) Hinc per Eſai-
am fuerat prophetatum: (cap. 12.) Simul laudabunt, quia oculo ad oculum viderunt. Et iterum
dixit Eſaias: Erunt oculi tui vidẽtes præceptorem tuum, & aures tuæ audient vocem poſt ter-
gum monentis. Et Pſaltes: Viderunt ingreſſus tuos Deus, ingreſſus Dei mei, regis mei qui eſt
in ſancto. (Pſal. 67.) Poſtremò omnia etiã humana & infima, quæ in Chriſto fuerunt, gloria &
honore ornãtur: immò ſupernaturalibus magnificentiùs decorantur, diuiniſque plena fuerunt
præconijs. Nam conceptus & natus eſt ex muliere: ſed mulier iſta ante partum, in partu, & poſt Gal. 4.
partum virgo permãſit, omniq́ue macula caruit, tota pulchra, ineffabiliterq́ue ſanctiſſima. De- Cant. 4.
D nique hanc conceptionem & natiuitatem prædixerunt Prophetæ ac Patriarchæ, & nunciarũt
Angeli. Turpiſſima quoque & acerbiſſima morte occiſus eſt, ſed tempore paſſionis ſola voce
omnes aduerſarios ſuos deiecit in terram, & cùm in cruce penderet, ſupernaturaliter obſcura-
tus eſt ſol, mota eſt terra, & cum reſurgente multi ſancti dudum mortui ſurrexerunt. Auctor.
Porrò non modò Patres retulerũt particulam ſimilitudinis ὡς, tanquam, vel quaſi, ad dictionẽ *Tãquã ſeu*
vnigeniti, ſed & nonnulli referunt ad gloriam, vt ſenſus ſit. Eraſmus Annotat. in Ioan. Specta- *quaſi refer-*
uimus gloriam eius, gloriam inquam, non quamlibet, ſed gloriam à Patre exhibitam, quæ de- *tur ad glo-*
clararet eum eſſe vnicum filium. Sentit enim, opinor, de baptiſmo Ieſu & transfiguratione, *riam.*
cùm audita eſt vox Patris: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt, ipſum Eraſmus.
audite. *Plenum gratiæ & veritatis.* Plenum hic πλήρης non accuſandi caſus eſt, ſed nominãdi,
& refertur ad ὁ λόγος, quod & ipſum Græcis eſt generis maſculini, vt ſit ſenſus: Verbum illud
caro factum eſt plenum gratiæ & veritatis. Auctor. Theophilactus legiſſe videtur πλήρη, id
E eſt plenam, in fœminino genere, & accuſandi caſu, cùm adiectiuum hoc referat ad gloriam.
Theophil. Reuera fuit gloria filij plena gratia & veritate. Gratia quidem plena, ſecũdum quod Theoph.
ſermo eius gratioſus erat. vt ſic dicam iuxta Dauid: Diffuſa eſt gratia in labijs tuis. (Pſ. 44.) Et
Euangeliſta, Admirabãtur omnes ſuper ſermonibus gratiæ, qui procedebant ex ore eius. Veri-
tate autem plena erat, cùm ipſamet veritas eſſet, aliiſque ſuppeditaret eam. Chryſoſt. hom. 11. Chryſoſt.
in Ioann. Nec duo tantùm aut tres, non decem, non centum: ſed totæ ciuitates & Gentes fa-
cillimè Chriſti fidem acceperunt. Quid ego præceptorum ſapientiam, cœleſtium legum virtu-
tem, Angelicæ vitæ ordinem enarrem? Talem enim nobis vitam propoſuit, tales apud nos le-
ges condidit, & tales mores inſtituit, vt qui his vtentur, Angelorum mox naturam induant, &
quantum homini liceat, Deo ſimiles reddantur, etſi omnium hominũ maliciam exceſſerint.
His igitur omnibus ab Euangeliſta collectis in corporibus videlicet, & in animis, in elementis,

Chriſti miraculis,præceptis arcanis illis,& cœlo altioribus donis,legibus,moribus, perſuaſionibus, futurorum promiſſionibus,tormentis etiam,& cruciatibus,in admirandam hanc & cœleſtis doctrinæ plenam vocem prorupit: Vidimus gloriam eius,gloriã quaſi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Auctor. Hæc ita complectitur Nonnus Panopolitanus Expoſitione ſua in Ioannem. F

Nonnus.

Εἴδομεν ἀνδρομέοισιν ἐν ὄμμασιν· οἷά τε τιμὴν
Υἱοῦ μουνογόνοιο παρ' ὑψίστοιο τοκῆος:
Καὶ χάριτος πέπληθε, καὶ ἀτρεκίης γενετῆρος. id eſt,
Vidimus humanis in oculis,ſicut honorem
Filij vnigeniti ab altiſsimo parente:
Et gratia repletus eſt,& veritate patris.

Videre aut corporaliter aut ſpecialiter ſumitur Thom.Aq. *Tripliciter Chriſtus videtur gratia plenus.*

Viſionem igitur ad corporalem aſpectum refert: vt ſenſibilibus argumentis Ioannem,& cæteros Apoſtolos in Chriſti Dei cognitionem veniſſe colligamus: ſed & ipſum veritate Patris, id eſt, ipſa Patri coæquali maieſtate plenũ intelligamus. Thom. Aqu. lec. 8. in. 1. cap. Ioan. Poſſunt autem hæc verba de Chriſto tripliciter exponi. Primò in ratione vnionis. Nam ille tanto gratia plenus eſſe dicitur,quanto magis Deo vnitur. Et omnes quidem Deo coniunguntur per participationem ſimilitudinis naturalis: ſic enim Dominus de homine dixit Geneſ. 1. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Alij per fidem. Eph. 6. Habitare Chriſtum per fidem in cordibus noſtris. Alij per charitatem. 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet. Sed neque per naturalis ſimilitudinis participationem perfectè quis Deo coniungitur: G
1. neque per fidem,quia nondum illo fruitur: neque per charitatem,quia cùm ſit infinitè bonũ, infinito quoque modo diligi poteſt: ad quem humana natura pertingere non poteſt, & per conſequens,nec quidem Deo perfectè coniungi. At verò in Chriſto inuenitur plena & perfecta coniunctio ad Deum, qualis nec in vlla poteſt eſſe creatura: cùm in vno & eodem ſuppoſito humana natura diuinæ cõiungatur: Vnde fit,vt ratione ſuppoſiti,vtriuſque naturæ idiomatum ſeu proprietatum fiat communicatio. H
2. 2. Poſſunt & hæc Euangeliſtæ verba intelligi de Chriſti animæ perfectione, Ioan. 3. Non enim datus eſt ei ſpiritus ad menſuram. Nam ſecundũ Auguſtinum, ſicut in ſingulis membris corporis eſt vnus ſenſus communis, ſcilicet ſenſus tactus: in capite verò ſunt ſenſus omnes: Ita in Chriſto,qui eſt caput omnis rationalis creaturæ, & ſpecialiter ſanctorum,qui ei vniuntur per fidem & charitatem,ſuperabundanter omnes virtutes,& gratiæ,& dona inueniuntur.
3. 3. Poteſt & hæc gratiæ & veritatis plenitudo de Chriſto intelligi,inquantum & ipſe veritas eſt,in quam conſpirabant lex & Prophetæ. Nam cùm ipſe omnia implere debuerit,gratiam quoque quæ legi deerat, Euangelio communicauit: ſicut & tandem dicitur,quòd lex per Moyſen data eſt,gratia autem & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. I

Dionyſ. Carth.

Dionyſ. Carthuſ. art. 5. in Ioan. c. 1. Nam quoniam Chriſtus caput eſt totius Eccleſiæ militantis & triumphantis,ideò membris ſuis ſpiritualem & viuificum ſenſum communicare debuit,& per conſequens ita abundare,vt de plenitudine eius nos omnes acciperemus.

Beda.

Beda in Ioan. poſt Aug. Idem,inquit,veritate plenus erat,& eſt,ipſa videlicet Verbi diuinitate, quæ hominem illum ſingulariter electum, cum quo perſona Chriſti eſſet,aſſumere dignatus eſt: nõ aliquid diuinæ ſubſtantiæ,vt hæretici volunt,in hominis naturam commutans, ſed ipſa apud Patrem manens,totum quod erat,totam de ſemine Dauid naturam veri hominis, quam non habebat,ſuſcipiens.

De Zacharia ſacerdote,Gabriele Angelo,mirabili conceptione Præcurſoris, hæſitatione Zachariæ,& pœna illi eapropter inflicta. K

Matth.	Marc.	LVC. I.	Ioan.
		Fuit in diebus Herodis regis Iudææ ſacerdos quidam nomine Zacharias,de vice Abia,& vxor illius de filiabus Aaron,& nomen eius Elizabeth. Erant autem iuſti ambo ante Deum,incedentes in omnibus mandatis,& iuſtificationibus Domini ſine querela: & non erat illis filius,eò quòd eſſet Elizabeth ſterilis, & ambo proceſsiſſent in diebus ſuis. Factum eſt autem, cùm ſacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis ſuæ ante Deum, ſecundum conſuetudinem ſacerdotij,ſorte exiit vt incẽſum poneret,ingreſſus in templum Domini: & omnis multitudo populi erat orans foris hora incenſi. Apparuit autem illi Angelus Domini, ſtans à dextris altaris incenſi. Et Zacharias turbatus eſt,videns: & timor irruit ſuper eum.	

Ait

A Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita eſt depreca-
tio tua: & vxor tua Elizabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem:
& erit gaudium tibi, & exultatio: & multi in natiuitate eius gaudebunt. Erit enim
magnus coram Domino: Et vinum & ſiceram non bibet: & Spiritu ſancto reple-
bitur adhuc ex vtero matris ſuæ: & multos filiorum Iſraël conuertet ad Dominũ
Deum ipſorum, & ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Eliæ: vt conuer-
tat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum, parare Domi-
no plebem perfectam. Et dixit Zacharias ad Angelũ: Vnde hoc ſciam? ego enim
ſum ſenex, & vxor mea proceſſit in diebus ſuis. Et reſpõdens Angelus, dixit ei: Ego
ſum Gabriel, qui aſto ante Deum: & miſſus ſum loqui ad te, & hæc tibi euangeli-
zare. Et ecce, eris tacens, & non poteris loqui vſque in diem quo hæc fiant: pro eo
quòd non credidiſti verbis meis, quæ implebuntur in tempore ſuo. Et erat plebs
expectans Zachariam: & mirabantur quòd tardaret ipſe in templo. Egreſſus au-
tem non poterat loqui ad illos: & cognouerunt, quòd viſionem vidiſſet in tem-
B plo. Et ipſe erat innuens illis: & permanſit mutus. Et factum eſt, vt impleti ſunt
dies officij eius, abiit in domum ſuam. Poſt hos autem dies concepit Elizabeth
vxor eius: & occultabat ſe menſibus quinque, dicens: Quia ſic fecit mihi Domi-
nus in diebus, quibus reſpexit auferre opprobrium meum inter homines.

QVICVNQVE aliquid aggrediuntur, primùm omnium mediorum & *Introductio.*
ipſius finis rationem habent. Quo medio gerenda bella, hoſtes conciliandi,
morbi curandi, vita comparanda, periculum vitandum. Nihil enim ſine *Medio vtẽdum ad omnia.*
medio exequimur. Et quidem Philoſophi medium appellant, id quo effi-
ciunt veram aut falſam propoſitionem. Itaque ſicut prius eſt vt punctum
ſtatuas, quàm ducas circumferentiam: ita quoque à mediis ad cognitionem
C rerum, & inſtitutionem agendorum deueniendum eſt. Atqui Ioannes ille
Baptiſta inter vetus & nouum Teſtamentum interiectus eſt, inquit Gregorius Nanzanzenus, Gregorius Nazianz.
Orat. in ſancta lumina. Inde fit, ait Tertullianus lib. 4. contra Marcion. vt & nos quaſi limitem
quendam agnoſcamus Ioannem conſtitutum inter vetera & noua, ad quem deſineret Iudaiſ- Tertull.
mus, & à quo inciperet Chriſtianiſmus. Hic medius fuit inter legem & Chriſtũ, vt ipſum no-
bis non viua modò voce, ſed & digito demonſtraret. Itaque ſicut ignotum per notius confir-
matur, & extrema per media declarantur: ita Ioannes notiſſimus fieri debuit, vt per eum ad co-
gnitionem abſtruſi illius Verbi deueniremus. Ex eo effectum eſt, vt Deus non tantùm illum *Ioannes notiſſimꝰ eſſe debuit.*
poſt mortem, aut in morte, aut etiam vita, ſed & in ipſa eius natiuitate & cõceptione illuſtrem
D reddiderit. Hoc ex Euangelica hiſtoria notum eſt: quæ cùm eius conceptionem explicat, Ga- *Summa.*
brielem illius paranymphum, diffidentem verò patrem mutum redditum fuiſſe recenſet. Quo
verò tempore iſta contigerint, ex Luca colligimus. Semeſtri quidem ante ſolennem illam Ga- *Narratio.*
brielis ad virginem legationem, & Chriſti conceptionem: ſi autem Iudaicæ reipublicæ ſtatum
conſideres, *in diebus Herodis regis Iudææ.* Porrò Lucas mentionem facit regni Herodis, inquit
Theophilactus in Lucam, vt narrando Prophetarum formam ſeruet. Illi enim ſic incipiunt. Theoph.
(Eſa. 1.) In diebus Ioacham & Ezechiæ regum Iuda, aut alterius cuiuſpiã facta ſunt hæc. Tum *Cùm regis Herodis meminit.*
quia de Chriſto dicturus eſt, ideò meminit Herodis, vt oſtendat quòd ſub Herode verè ve-
nerit Chriſtus, eo nimirùm tempore, quo iuxta Patriarchæ Iacob Prophetiam è regia domo
ſceptrum Iuda defecerat, (Geneſ. 49.) & ad alienigenam tranſierat. Sed & ex temporis circũ-
ſtantia certius reddit Euangelium. Nam, vt adiicit Euthymius, Comment. in Luc. cap. 1. quia Euthym.
E ea narraturus erat, quæ apud Iudæos contigerunt, meritò quoque tempus Herodis regis ocu-
lis omnium præfigit, ex quo Meſſyam adueniſſe coniiciant. Et ne quis audito Herodis nomine
hæſitet, cùm tres cognomines fuiſſe legerit, illum *regem Iudææ* nuncupat. Fuit enim hic Hero-
des Antipatri filius, cui, vt ſcribit Nicephorus, lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 6. primùm Antonius re- Nicephor.
gnum authoritate ſua confirmarat: tandem verò Antonio & Cleopatra ad Actium deuictis, *Quis hic Herodes.*
Auguſtus diadema impoſuit, regémque totius Iudææ promulgans, cùm plures ei alias adie-
cit regiones, tum Arabiæ etiam procurationem commiſit. Hæc ex Ioſeph. hiſtoria, lib. 15. An- Ioſeph.
tiq. Iud. cap. 9. colliguntur. Herodem igitur intelligit, ait Euthymius, eum qui infantes occidit, Euthym.
patrem illius Herodis, qui præcurſorem interemit. Sed neque Herodes eius filius, aut quiuis
alius rex Iudææ dictus eſt. Nam cùm primus iſte Herodes quatuor filios reliquiſſet, Archelaus
quidem Iudææ princeps conſtitutus eſt, Philippus Ituræam & Trachonitidem recepit, Ly- *Vnus Herodes rex fuit Iudææ.*
ſanias Abylenem, Herodes verò Galilæam conſecutus eſt, ait Nicephorus, lib. 1. hiſt. Eccleſ.
cap. 15. quod & nos in Euangelio legimus. Neque verò nomen *Iudææ*, cui Herodes iſte præ- Nicephor.

fuiſſe narratur, reſtringas ad illam Paleſtinæ portionē, quæ tribui Iuda obtigerat, ſed ad omnē F
illam regionem Hebraici populi: Aliter enim Archelaus regnaſſe legitur in Iudæa, aliter iſte
Herodes. Archelaus enim partem paterni imperij ſortitus erat. Huius Herodis regis diebus,
fuit ſacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia. Ita Ioannis perſonā à parentum nobilitate,
& virtutibus illuſtriorem reddit. Quid enim ſacerdotio nobilius eſſe poteſt, cùm nec illi rega-
Chryſoſt. lem authoritatem Chryſoſtomus, lib. 3. de ſacerdotio, cōferre audeat? Sint qui regio ſtemmate,
iſte ſacerdotali ſanguine gloriabitur, & eo maximè, quòd & pater gradum illum ſua probi-
Non nobilitas ſanguinis, ſed mētis apud Deum. tate cohoneſtarit. Nec enim apud Deum ſolius gradus, ſed & pietatis eſt ratio: alioquin ipſos
& principes, & reges, & ſacerdotes duriùs increpat, & teſte Salomone, (Sap. 6.) Iudicium du-
riſſimum fiet his qui præſunt. Quantam integritatem à ſacerdote exigemus? ait Chryſoſto.
Idem. lib. 6. de Sacerdotio. Quantam religionem? Conſidera enim quales manus eſſe oporteat ad-
miniſtrantes: qualem linguam, quæ verba illa effundat: qua denique re non puriorem & ſan- G
ctiorem animam eſſe conueniat, quæ tantum illum, támque dignum ſpiritum receperit. Talis
erat anima Zachariæ, vt merito ſacerdotij illius à Luca mentio facta ſit. Sancti eſtote, quoniā
ego ſanctus ſum, ait Dominus. Et, Sancti eſtote qui fertis vaſa Domini. Illius ſanctitatem &
Petr. Chryſologus. pietatē ex hiſtoria audiemus. Interim verò, vt obſeruat Petrus Chryſologus, ſer. 86. dum dici-
tur ſub quo rege quis ſacerdos ſit, temperātur mala, adeſt ſemper in mœrore ſolatium, nec cō-
Conſolatio datur per mentionem Zachariæ. ſolator deeſt, cui imminet perſecutor. Vſque ad Herodem Iudaicæ Genti ſacerdotalis ſancti-
tas, ſenum grauitas, patrum pietas præſidebat. Ius erat lex diuina: ambitio nihil ibi, nil temeritas,
præſumptio nil valebat, quia gerebatur totum diuino ordine, non humano. Sed Herodes ve-
niens ex Gente aliena inuaſit regnum, violauit ſacerdotium, cōfudit ordinem, mutauit mores,
ſpreuit ſenes, infecit iuuenes, tribus miſcuit, deleuit ſtemmata, corrupit genus, tulit quicquid
erat diuinæ & humanæ funditùs diſciplinæ. Sed hoc quid ad Zachariam ſanctum? Ne quid H
ergo tale & in ipſo Zacharia crederetur admiſſum, hoc Euangeliſta ad noſtram conſolationē,
& diuinam prouidentiam retulit. *Fuit*, inquit, *in diebus Herodis regis ſacerdos quidam nomine*
Zacharias. quia vſque ad ipſum ab auis, atauis, patribus transfuſum genus manſit ſacerdotij, tē-
Sacerdotis meritum ſuperat regis Tyrannidem. pus legis, ſacrificij omnis ſeruata eſt diſciplina: eò quòd impietatem regis, iniquitatem tempo-
ris, ambitionis rabiem, temeritatis furorem, ſacerdotis & meritum ſuperauit, & vita. Et quidē,
vt olim Iudæorum reſpublica, ita & noſtra tamdiu integra futura eſt, quamdiu ſacerdotalis di-
gnitas ſuo in honore permanſerit, & ſuperfuerint, qui cum reuerentia & morum probitate ſa-
cerdotio perfungantur. Hinc magnum conquerendi nobis ſuppetit argumētum, quòd paſſim
ſacerdotium contemnatur, & ab his qui illud indignè appetunt, & his qui ex indignitate ſacer-
dotum, in ipſius ſacerdotij contemptum feruntur. Atqui tranſlato ſacerdotio neceſſe eſt vt le- I
Sacerdotiū continet regnum. gis tranſlatio fiat: (Heb. 7.) & cum illa ſimul rempublicam transferri oportet. Eapropter inter-
prete Euſebio Cæſarienſi, lib. 10. Demonſtrat. Euang. cap. 4. Zacharias Propheta (cap. 11.) Sa-
Euſeb. Cæſar. cerdotem, Prophetam, & Regem, vt præcipuos reipublicę magiſtratus agnoſcit, quibus integris
ſalua quoque illa permāſura ſit. Alioquin ait Propheta, Succidi mihi tres paſtores ſimul in mē-
ſe vno, & contracta eſt anima mea in eis: ſiquidem & anima eorum variauit in me. Et dixi: Nō
Exciſo ſacerdotio exſcinditur regnum. paſcam vos. Quod moritur, moriatur, & quod ſucciditur, ſuccidatur, & reliqui deuorent vnuſ-
quiſque carnē proximi ſui. Exciſis enim ſacerdotibus, quis offeret dona & ſacrificia pro pec-
catis, & quis populo præficietur in his quæ ſunt ad Deum? (Heb. 5.) Hæc eſt illa poſtrema va-
Chryſoſt. ſtatio, quam ex Daniele colligit Chryſoſtomus, hom. in Matth. talem ab Antichriſto ſuſcitan-
dam eſſe, vt deficiat hoſtia & ſacrificium, & non ſit, inquit, qui aut Eccleſiam intret, aut obla-
Trāſlatio regni tranſlato ſacerdotio. tionem offerat Deo. Cæterùm vt transfertur regnum de Gente in Gentem propter iniuſtitias,
ita & ſacerdotium ad alium populum tranſmigraſſe didicimus, quòd tanta iam dignitas in cō-
temptum veniſſet. Ideò Dominus ſacerdotes legales per Malachiam (cap. 1.) reijcit. Et non eſt, K
inquit, mihi voluntas in vobis. Ideò Chriſtus, Transferetur, inquit, à vobis regnum, & dabitur
Quā timēdum regno, cùm ſacerdotes indignè ſe gerūt. Genti facienti fructus eius. Nam ſi ipſos ſacerdotes ſpectes, quàm indignè procedunt ad altare?
Num & hic panem pollutum offerunt, ait Hieronymus, cùm & impuritate ſua Chriſti ſan-
ctiſſimum corpus polluūt, id eſt, ita ad diuinum illud epulum, vt ad prophanos cibos accedūt,
non diiudicantes corpus Domini? Quòd ſi ad Eccleſiæ prælatos animum efferas, Vbi, inquit
Bernardus. Bernardus, ſerm. 77. in Cantica, qui orando flectat iram? qui prædicet annum acceptabilem
Domino? Atque vtinam tam vigiles reperirētur ad curam, quàm alacres currunt ad cathedrā.
Non ſinerent de ſe dici, Amici mei & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt, & ſtete-
runt. (Pſal. 37.) Iuſta omninò querimonia, nec ad vllam iuſtiùs, quàm ad noſtram referenda
ætatem. Parum eſt noſtris vigilibus, quòd non ſeruant nos, niſi & perdāt. Alto quippè demerſi

obliuionis

A obliuionis ſomno, ad nullum diuinæ comminationis tonitruum expergiſcuntur. Inde eſt, vt
non parcant ſuis, qui non parcunt ſibi, perimentes pariter & pereuntes. Et hinc quidem con-
temnitur ſacerdotalis dignitas à populo. Hinc filij Syon inclyti, & amicti auro primo, compu-
tati ſunt in vaſa teſtea, opus manuũ figuli: (Thre. 4.) cùm interim multis argumẽtis & ſcripturæ
teſtimoniis & exemplis, ſacerdotum veneratio cõprobetur. Num. 16. 1. Reg. 8. Eccle. 7. Act. 23.
Exod. 26. Matth. 8. Ioan. 18. vt colligit Cypria. li. 3. Epiſt. 9. ad Rogat. Atq; vtinã nobis tot cladib⁹ *Cyprian.*
ventilatis ſuccurrat alter Zacharias ſacerdos, quẽ & Angelica viſio, & diuina legatio dignetur.
Nomẽ ipſum eius, quod & magnũ portẽdebat, quaſi Dei memorẽ ipſum repromittẽs, nomine *Nominis*
deducto à *Zachar*, q; eſt meminiſſe, & *Iah*, quod Dei nomẽ eſt, Iudæis celebratiſſimũ. Porrò q; *Zachariæ*
legitur fuiſſe *ſacerdos de vice Abia*, adnotat Theophil. in Lucam, quoſdam ſic intellexiſſe, quòd *etymon.* *Theoph.*
B fuerint duo ſacerdotes, ſucceſſione miniſteriũ perficiẽtes, quorũ vn⁹ Abia, alter autẽ Zacharias: *Quid vicis*
quodq; expleta vice ipſius Abiæ, poſt illi⁹ miniſteriũ miniſtrauerit & Zacharias. Videtur autẽ *nomine in-*
non ſic eſſe, inquit. Salomon enim cùm perfeciſſet templũ, cõſtituit & vices, hoc eſt hebdoma- *telligatur.*
das: & in vna cõſtituit filios Chore, in alia filios Aſaph, & alia Abia, in alia quempiã alium. Græ-
ca enim dictio ἐφημερία, ſucceſſionem quandam & temporis diſtributionem deſignat. 1. Paral. *Ephemeria*
24. recenſentur 24. ἐφημερίαι, ſeu ſortes ſacerdotum, quarũ octaua euenit Abia. Nam cùm Da- *ſacerdotũ.*
uid ſacerdotum multitudinem quotidiano templi miniſterio maiorẽ eſſe cerneret, hanc in vi-
gintiquatuor ſortes diſtribuit. Horũ autẽ erat ſuo ordine per hebdomadã miniſterium exequi,
& eapropter ſabbato die illud aggredi, vt legimus 4. Reg. 11. & 2. Paral. 23. & apud Ioſephum, li. *Ioſephus.*
7. Antiquit. Iudaic. Itaque cùm Zacharias ex Abia deſcẽderit, vicem illius ſuæ familiæ obibat.
Et vxor eius de filiabus Aaron. Ita vterque ex Aaron genus ducebat. Sic enim, ait Theophi- *Theoph.*
lactus, oſtendere voluit Ioannem legitimè ex ſacerdotali genere deſcendiſſe. Nec enim licebat
C ex alia tribu vxorem ducere. Sed & id Zachariæ laudi ducitur, quòd non, vt illi qui promiſcuè
ex aliis tribubus vxores ſumebant, contra Dei legem fecerit. Hanc autem vtriuſque parentis *Vxores eiuſ-*
nobilitatem Lucas conſultò præfatur. Nam cùm non niſi honeſto & grauiſſimo teſti in rebus *dem tribus*
ſeriis fides adhibeatur, quid non poſſit Ioannis authoritas, qui ex tribu Leui & Aaronis familia *quarum &*
deſcenderit, quæ ad functionem ſacerdotij, & diuinorum mãdatorum promulgationem dele- *viri.*
gata fuerat? Quam cæteræ tribus ſuſpicere, cui etiã in omnibus obaudire, & parere tenebãtur?
Adde quòd, vt ſcribit Beda, redemptor noſter in carne apparens, ſicut rex nobis fieri dignatus *Beda.*
eſt, regnum cœleſte tribuendo, ita etiam Pontifex factus eſt, Deo ſemetipſum offerendo ho-
ſtiam in odorem ſuauitatis. Eph. 5. Eapropter ſacerdos in æternum nuncupatur ſecundũ ordinẽ
Melchiſedech, Pſ. 109. Gen. 14. Heb. 7. Quis verò meliùs tranſlationem illam legis & legalis ſa-
cerdotij doceat, quàm ſacerdotis filius? Ita enim, teſte Tertulliano, cõtra Marcionem lib. 4. vnũ *Tertull.*
D vtriuſque Teſtamenti Deum eſſe, & vtrumque conciliari docemur, cùm intelligimus ipſum,
qui ad legale ſacerdotium pertinebat, Chriſto atteſtari. *Erant autem iuſti ambo ante Deum.* Maxi-
mum quidem erat in Iſraële fungi ſacerdotio, & maius ſanè in Chriſtiano populo: ſed tamen
inſignis eſt commendatio, ſi quis cum dignitate iuſtitiã coniunxerit. Alioquin, vt ſcribit Poëta,

Nanum cuiuſdam Atlanta vocamus,
Aethiopem cygnum.

Erant, inquit, *iuſti ambo ante Deum.* Potuerat ſimplici-
ter ſcribere, *Erant iuſti ambo*, ambulantes in omnibus mandatis. Nunc autem, ait Origenes, ho.
2. in Lucam, additur in conſpectu Dei. Poteſt quippè fieri, vt ſit aliquis iuſtus in conſpectu ho- *Origen.* *Iuſtum eſſe*
minum, ſed non in conſpectu Dei. Verbi gratia, Quando non habet homo quod de me malè *coram Deo*
loquatur, & in me vniuerſa conſiderans, nihil cui detrahat reperit, iuſtus ſum in conſpectu ho- *maximũ.*
minum. Finge omnes de me æqualem habere ſententiam, & quærere quid detrahant mihi, &
tamen inuenire non poſſe, ſed conſono me ore laudare: Iuſtus ſum in conſpectu hominum
E plurimorum: verùm hominum non eſt certum iudicium. Neſciunt enim vtrum in abſcondito
cordis mei aliquando peccauerim, vtrum viderim mulierem ad concupiſcendum eam, &
adulterium mihi in corde ſit natum. Ignorant homines, cùm me viderint ſecundum vires
meas eleemoſynam facere, vtrum propter mandatum Dei fecerim, an hominum laudem, fa-
uorémque quæſierim. Difficilis res eſt in conſpectu Dei iuſtum eſſe, vt non ob aliam cauſam
quid boni facias, niſi propter ipſum bonum, & Deum tantùm quæras boni operis retri-
butorem. Verùm fortè quis obiiciet, Quomodo Zacharias & Elizabeth iuſti eſſe dican- *Quomodo*
tur, cùm apud Pſaltem legamus: (Pſal. 142.) Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis vi- *quis iuſtus*
uens: & apud Ioannem, (1. Ioan. 1.) Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeduci- *eſſe poſſit.*
mus, & veritas in nobis non eſt? Sed & quis tam arroganter inſanit, vt non ſibi pro ſuis qua-
libuſcunque peccatis Dominica oratione opus eſſe arbitretur? Reſoluit autem Auguſtinus, *Auguſt.*

tom.7. lib.2. contr. Pelag. de pecc.meritis & remiſſ.cap.13. ſcripturam euidenter teſtari eminenti iuſtitia fuiſſe Zachariam prædictum, ad offerenda veteris Teſtamenti ſacrificia. Nam F
cùm ſacerdotes opus haberent offerre primùm pro ſuis, demum pro populi peccatis, ex eorum verò numero fuerit Zacharias, conſequitur Zachariam huic legi & neceſſitati obſtrictum fuiſſe. Solus enim Chriſtus repromittebatur iuſtus, & à peccatoribus ſegregatus, (Heb.7.) Itaque Zachariæ non fuit abſoluta, & ſumma quædam iuſtitia, ſed eminens. Vt cùm quis perfectus eſſe legitur, (Matth. 5. Philipp.3.1.Cor.3. & 2.) non ita intelligendum eſt, vt non poſſit adhuc proficere: ſed quia ex maxima parte profecit, ait Auguſtin. (cap. 13.) Sicut in doctrina legis dici poteſt quiſquam perfectus, etiamſi eum aliquid adhuc latet: ſicut perfectos dicebat Apoſtolus, quibus tamen ait, (Philip.3.) Et ſi quid aliter ſapitis, Deus quoque vobis reuelabit. Amplificat autem vtriuſque iuſtitiam, cùm adiicit, *incedentes in omnibus mandatis & iuſtifi-*
Ambroſ. *cationibus Domini, ſine querela.* Priùs mandatum, demum iuſtificatio, inquit Ambroſius, libro G
in Lucam. Cùm enim mandatis cœleſtibus obedimus, in mandatis Domini incedimus.
Mandata Dei quid. Cùm iudicamus, & congruè iudicamus, tenere Domini iuſtificationes videmur. Plena igitur laudatio, quæ genus, mores, officium, factum, iudicium comprehendit: genus in maioribus, mores in æquitate, officium in ſacerdotio, factum in mandato, in iuſtificatione iudicium.
Theoph. Aut, vt ſcribit Theophilactus, mandata ſunt, vt ne occidas, ne adulterium committas: Iuſtifi-
Thomas de vio. cationes autem, vt qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Thomas de vio, mandata ad moralia, iuſtificationes ad ceremonialia transfert. Sunt qui præcepta, ſeu quod Græci
Iuſtificationes quid. ἐντολὰς, Hebræi *Pecudim* vocant, leges eſſe dicant pertinentes ad æquitatem naturæ: Iuſtificationes autem, ſeu δικαιώματα, aut Hebræis *Huquim*, leges ſcriptas eſſe aſſerant: quòd vterque & naturæ bonitatem, & legis ſcriptæ ſequeretur æquitatem. Quid eſt autem quod adiicitur,
Cur quis ſine querela ſit. *ſine querela?* Fieri ne poteſt, vt aliquis in omnibus Domini mandatis incedat cum querela? Ve- H
rùm niſi hoc eſſet, ait Origenes, homil.2. in Lucam, nunquam in alio loco noſceremus ſcriptum, Iuſtè id quod iuſtum eſt ſequere. (Deut.16.) Niſi enim eſſet iuſtum aliquid quod non
Origenes. iuſtè ſequeremur, nequaquam id nobis præciperetur. Quando enim facimus mandatum Dei, & in conſcientia noſtra vanæ gloriæ ſordes reſpergimus, vt placeamus hominibus, aut alia quæcunque non placet Deo, boni operis cauſa præcedit, quamuis faciamus præceptum Dei, tamen illud abſque querela non facimus, & iniuſtè id quod iuſtum eſt ſequimur. Græca dictio eſt ἄμεμπτοι, quæ irreprehenſibiles ſonat. Quod mirè congruit cum Prophetico dicto,
Ambroſ. inquit Ambroſius, libro primo in Luc.cap.primo, quo ſanctus Salomon vſus eſt, dicens (Prou. 20.Rom.12.) Prouide bona ſemper coram Deo & coram hominibus. Quid autem ad hoc referunt, addit ille, qui peccatis ſuis ſolatia præferentes, ſine peccatis frequentibus hominem putant eſſe non poſſe, & vtuntur verſiculo, qui in Iob (cap.15.) ſcriptus eſt, Nemo mundus à ſorde, nec ſi vnius diei vita ſit in terra: numeroſi menſes eius ab ipſo? Et nos quidem id retorque- I
Dei mandata non ſunt impoſſibilia. re poſſemus in noſtri temporis hæreticos, qui ſibi ita blandiuntur, vt impoſſibilem mandatorum obſeruationem etiam poſita Dei gratia geſtiant, & iuſtitiam homini imputari, verè tamen hominem ad aliquem iuſtitiæ gradum prouehi poſſe negant. Docet autem Ambroſius, non ideò aliquem ſine peccato dici poſſe, quaſi nunquam peccauerit, ſed quòd per gratiam reparatus, iam immaculatus eſſe cenſeatur: ſicut & Chriſtus legitur reddidiſſe Eccleſiam ſine ruga & macula, (Epheſ.5.) vt quæ per eius gratiam reſtituta ſit. Ita Chriſtus nos ſua, non
Auguſtin. noſtra iuſtitia, iuſtos facit, vt ſcribit Auguſtinus, libro de gratia Chriſti, contr. Pelag.capit. 47.& 48. vt vera ſit noſtra iuſtitia quæ nobis ab illo eſt. Et ita quiſque conſideret, quemadmodum Ambroſius in laudibus Zachariæ & Elizabeth dicat, hominem in hac vita poſſe ſine peccato eſſe. Hoc vtique abſoluta Dei poteſtate, ſi Deus velit, fieri poteſt: aut intelligendum eſt ſecundum quandam inter homines conuerſationem probabilem atque laudabilem, quam nullus hominum iuſtè poſſet in accuſationis & criminationis querelam vocare. Hanc autem K
vtriuſque parentis ſanctitatem ideò explicat, non modò ad prolis commendationem, ſed ne illi diuina quadam vindicta priùs ſteriles fuiſſe exiſtimentur. Additur enim, *Et non erat illis filius, eò quod Elizabeth eſſet ſterilis, & ambo proceſſiſſent in diebus ſuis.* Atqui coniugij benedictio erat, Creſcite & multiplicamini, & replete terram. Et, Ecce ſic benedicetur homo qui timet Dominum, inquit Pſaltes. (Pſ.127.) Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. Fi-
Cur ſterilitas accidit Elizabeth. lij tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ. Verùm ſterilitas hæc piis coniugibus diuina quadam prouidentia contigit, vt & proles ei ſuccedens, non tam naturæ ordine, quàm diuina diſpenſatione donata eſſe videretur. Sic enim Abrahamo proles ex vxore Sara data eſt,
1. nō in ipſo ſuę ętatis flore, ſed cùm iam ille vetulus eſſet, & Saræ muliebria deſiiſſent. Gen.17. vt
tanto

A tantò magis fides eius confirmaretur, qui contra ſpem in ſpem credidiſſet. Sed & noua iſta &
deſperata parentum fœcunditate, Dominus omnium animos excitabat in admirationem
Ioannis, vt nihil ab eo plebeium expectarent, qui cœleſti beneficio natus eſſet. Hinc nimirùm
factum eſt, vt ſuccurrente in ipſo patre ſilentio, & ſtupenda nominis impoſitione, omnes
dixerint: Quis putas puer iſte erit? Adde quòd illorum exemplum ſteriles coniuges conſola-
tur, ſi tamen ſpiritualem fœcunditatem habeant. Plus enim illa, quàm corporalis fertilitas apud
Deum commendatur. Admodum igitur ſtolidè & imprudenter agunt, qui vxoribus adſcri-
bunt ſterilitatem vel fœcunditatem, inquit Chryſoſtomus, homil. 38. in Geneſ. quaſi neſcien- *Chryſoſt.*
tes quòd à naturæ conditore fiant vniuerſa: & quòd neque coitus, neque aliud quicquam ad
procreandos liberos ſufficere poteſt, niſi cooperetur manus ſuperna, quæ naturam ad procreã- *Conſolatio*
dum excitet. Ideò ſcilicet exclamat Iob, (cap. 10.) Manus tuæ, Domine, fecerunt me, & plaſ- *ſterilium*
B mauerunt me totum in circuitu. Memento, quæſo, quòd ſicut lac mulſiſti me. Idem etiã Ma- *mulierum.*
chabæorum mater filios exhortabatur: (2. Mach. 7.) Neſcio, inquit, qualiter in vtero meo appa-
ruiſtis: neque enim ego ſpiritum & animam donaui vobis & vitam: & ſingulorum membra
non ego ipſa compegi. Sed enim mundi creator, qui formauit hominis natiuitatem, quíque
omnium inuenit originem, & ſpiritum, vobis cum miſericordia reddet & vitam. Ad tempus
igitur Elizabeth ſterilis erat, vt in deſperata ætate prolẽ haberet. *Proceſſerant* enim *in diebus ſuis,*
& iam ad prouectam ætatẽ peruenerant. Hebraiſmus enim eſt, quo etiam Gen. 18. Abrahæ &
Saræ ſenectus deſignatur. *Factũ eſt autem, cùm ſacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis ſuæ
ante Deum, ſecundum conſuetudinem ſacerdotij.* Quærunt nonnulli fueritne Zacharias ſummus
ſacerdos, præſertim cùm adoleret incẽſum, &, vt ſcribit Ambroſ. li. 1. in Luc. cæteris per ſingulos *An Zacha-*
dies priùs tabernaculum ingredientibus, & miniſteria conſummantibus, ſolus ſummus ſacer- *rias fuerit*
C dos ſemel in anno in ſancta veniret, nec ſine ſanguine, quem pro ſuis & populi peccatis offer- *ſummus ſa-*
ret. Quinetiam Hieronymus in Epiſtola ſua ad Euſtochium, Ioannes Baptiſta ſanctam ma- *cerdos.* *Ambroſ.*
trem habuit, inquit, Pontificiſque filius erat. Tamen nec matris affectu, nec patris opibus vin- *Hierony.*
cebatur, vt in domo parentum cum periculo viueret caſtitatis. Obſiſtet tamen huic ſenten-
tiæ, teſte Nicolao Lyrano (Gloſſ. in Luc.) quòd nec Ioſephus, nec vllus alius ex antiquis ſcri- *Nic. Lyra.*
ptoribus inter ſummos Pontifices Iudæorum Zachariam recenſeat. Sed neque cum ſangui-
ne veniſſe, nec ſancta ingreſſus eſſe legitur, ſed tantùm ſecundum conſuetudinem ſacerdotij
incenſum poſuiſſe, & ad altare thymiamatis procubuiſſe: quod & minoribus ſacerdotibus li-
cuerit, Hebr. 9. Erat enim altare iſtud in atrio. Nec obeſt quod nonnulli dicunt, propter fe-
ſtum expiationis, quod in illa iſtius conceptionis tempora incidebat, illum cum incenſo in-
D greſſum eſſe. Vbi enim meminit Lucas ſancti ſanctorum? vbi ſanguinis? vbi aſperſionis, & eo-
rum omnium quæ ſemel in anno à ſummo Pontifice fiebant? Sed adiiciet etiam aliquis hæc
Bedæ, in Luc. quòd per Moyſen quidem Dominus vnum conſtituit ſummum ſacerdo- *Beda.*
tem, cui mortuo alterum per ordinem ſuccedere iuſſit, & hoc ad Dauid vſque tempora ſer-
uatum eſt, à quo plures fieri decretum eſt, qui viciſſim miniſtrarent. Huc etiam recurret
& hoc, quod frequenter legimus in Euangeliis, congregatos fuiſſe ſummos ſacerdotes, &
Pontifices, & Ieſum à ſummis ſacerdotibus eſſe traditum. Quinetiam Pontificem anni hu-
ius Caypham deſignari, quod etſi non in omni tempore pro ratione principatus, æquaren-
tur tamen in ordine. Nos autem & multos ſacerdotes & Pontifices inter Iudæos fuiſſe co-
gnouimus, ita tamen vt non omnes, ſed vnus ſolus ſibi ſummum Pontificatum vendicaret.
Quod à Machabæis aduſque Hyrcanum & Ariſtobulum, id eſt vſque ad Herodis iſtius
& Zachariæ tempora facilè colligitur. Sed vbi primùm ſtatus ille labi cœpit, extincto & ſuf-
E focato in aquis Hiericunthinis Ariſtobulo, vt ſcribit Ioſephus, & regia dignitate Herodi *Quando cœ-*
à Romanis collata: tum demum annui cœperunt eſſe Pontifices. Ex eo fit, vt Zachariam *perunt eſſe*
ſummum fuiſſe non arbitremur, cùm nec putemus illum precio & amicis apud Romano- *annui Põ-*
rum procuratores gradum hunc ſibi vendicaturum. Ex eorum igitur ſacerdotum erat nu- *tifices.* *Ioſeph.*
mero, quibus ſors incumberet, & non longè à ſummo ſacerdote deferretur, non tamen ſum-
ma illa poteſtas: Qui etſi ex ſuæ tribus conditione ſummus eſſe potuiſſet, non tamen
ſibi viis illicitis, auro nimirùm & pretio, ex prophanis & ethnicis hominibus hunc
honorem ſibi procurandum eſſe putaſſet. Cæterùm *conſuetudinem vicis* intelligit, non *Quæ con-*
quam lex, ſed Dauid ipſe decreuiſſet, quæ in eum vſque diem permanſiſſet, iuxta quam *ſuetudo vi-*
ſorte exiit vt incenſum poneret. Mos enim erat, inquit Lyranus in Lucam, vt ſacerdos in *cis.*
priore tabernaculo completo miniſterio, id eſt, oblato ſacrificio in altari holocauſtorum, *Lyranus.*
quod erat in atrio vbi miniſtrabant minores ſacerdotes: lotis priùs manibus & pedibus accipe-

ret prunas de altari holocauſtorum, & intrans partem primam templi, quæ vocabatur F
Altare illud nõ fuit intra ſacta. Hierony. Auguſt.
ſanctum, vel ſancta, concremaret in illa ſuper altare incenſi thymiama, & tunc ſacrificium inchoatum conſummaret. Nam illud altare non erat intra ſanctum ſanctorum, vt & Hieronymus, & omnes Hebræi & Catholici teſtantur, excepto Auguſtino, cuius ſententia huic loco diſſonare videtur, qui legitur Exod. vlt. & 30. Facies quoque altare thymiamatis (hoc eſt incenſi) de lignis Sethim. Et paulò pòſt. Adolebit incenſum ſuper eo Aaron ſuaue fragrans manè: quando componet lucernas, incendet illud: & quando collocabit eas ad veſperum, vret thymiama. At verò non niſi ſemel in anno ſanctum ſanctorum ingredi licebat. Nec nos mouebit, quòd ſummus ſacerdos in feſto expiationis incenſum adoleuerit in ſancto ſanctorum: nec enim hoc incenſum ad oblationem erat, id eſt, vt offerretur in altari thymiamatis, cùm nec legamus iſtud altare in ſanctuario fuiſſe: ſed illud ſolùm adolebatur, vt nebula inde conſurgens operiret oraculum, interim dum tandem idem Pontifex ſanguine hirci & vituli vaſa & ſancta G
aſpergeret, vt habetur Leuit. 16. At verò Zacharias venerat vt ad altare incenſi thymiama offerret. Denique quod dicitur, ἔλαχε τοῦ θυμιᾶσαι, quaſi quòd ſortibus in vrnam miſſis illi munus hoc obuenerit, vt incenſum offerret: non ita intelligitur *ſorte exiſſe*, quaſi per ſortem ſacerdotium nactus ſit, cùm fuerit ex familia *Abia*: ſed quod tum fortè plures ſacerdotes occurrebant vnius vicis, qui in illa hebdomada miniſtrare poſſent, ſors inter illos miſſa ſit, quis eorum oblaturus eſſet, illa verò ceciderit in Zachariam. Ex quibus perſpicimus illum non fuiſſe ſummum ſacerdotem. Nam quorſum ſorte opus eſſet illi, qui neminem parem agnoſcit, cui ſacerdotium ex patribus obuenit? Quid hic viciſſitudo eſt, vbi perpetuum ſacerdotium intelligitur? Nec enim cum iis comparandus eſt Zacharias, qui gradum illum perpetuum reſciderunt, vt legimus 2. Mach. 4. de Iaſone, Menelao, & Lyſimacho, & 14. de Alchimo. Demum H
ita ſors illi obueniſſe putanda eſt, vt & aliis obueniens, eos etiam deſignaſſet ingreſſuros. Nec verò ſorte creabantur ſummi Pontifices. Porrò ſortem iſtam dirigebat Spiritus ſanctus, vt teſte Irenæo, lib. 3. in hær. cap. 11. Zacharia ſacerdote ſacrificante, ſaginatum vitulum parare intelligamus, qui pro inuentione minoris filij inciperet mactari. Porrò *ingreſſus* eſt *in templum Domini*, in eam ſcilicet templi partem, quæ ſanctum dicitur: *Et omnis multitudo populi erat orans foris hora incenſi*. Foris, inquit, quia neque in priore tabernaculo, nec in ſancto ſanctorum, ſed in atrio populi. Fuit enim hic ordo priſcis Iſraelitis poſitus, vt ſeorſim ſacerdotes, ſeorſim populus precaretur. Et hic quidem in primitiua Eccleſia locum habuit, quo nulli intra ſepta altaris niſi miniſtris aditus patuit, nec niſi apertis cancellis, vt ſcribit Dionyſius ad Demoph. & Chryſoſtomus homil. 61. ad populum Antiochen. ſancta myſteria videre licuit. Quid enim? Si neque Oza impunè Domini arcam contrectauit, quid non timendum erit temerariis noſtro- I
rum temporum laicis hominibus, qui nihil non ſibi peruium putant, altare, ceremonias, myſteria, ſacramenta? Et quidem meliùs Clemens Romanus libro ſecundo Conſt. Apoſt. capit. 61. Eccleſiam adinſtar nauis compoſuit: in qua ſecreta ſit Epiſcopi ſedes, ad cuius, inquit, vtrumque latus conſideant Preſbyteri, & Diaconi aſſiſtant ſuccincti & expediti. Hi enim ſunt ad nautarum ſimilitudinem. Porrò laici in altera ſedeant, cum omni quiete & ordine, mulieres etiam ſeparatim ſilentium ſeruantes. Sed & quòd populus orabat hora incenſi, docetur populus non modò Eccleſiæ & ſacroſanctis myſteriis adeſſe, ſed & interim dum illa celebrantur, non colloquiis, ſed precibus vacare debere. Atqui, inquit Chryſoſtomus, hom. vigeſimaquarta in Acta Apoſtolorum, alios video ſtare & nugari dum preces fiunt: neque ſolùm dum preces fiunt, ſed & dum ſacerdos benedicit. Neſcis quòd cum Angelis ſtas, cum illis cantas, cum illis hymnos dicis? Et ſtas ridens. Non mirum eſſet, ſi fulmen emitteretur non ſolùm in eos, ſed etiam in nos. Digna enim fulmine ſunt hæc. Neque enim, vt dicit alibi, (hom. 36. 1. ad Corinth.) tonſtrina, aut vnguentaria taberna eſt Eccleſia, aut officina forenſis, ſed locus K
Angelorum, locus Archangelorum, regia cœli, cœlum ipſum. Ecce Iudæorum pietas indeuotionem noſtram confundit. Exurgent illi in iudicio, & condemnabunt generationem iſtam peſſimam, vt qui plus honoris & reuerentiæ ſuo templo, ſuiſque typicis ſacrificiis detulerint, quàm nos tremendis & diuinis hiſce myſteriis. *Apparuit autem illi Angelus Domini ſtans à dextris altaris incenſi*. Adſunt vtique Angeli precantibus, vt ex Cornelij hiſtoria didicimus, Act. 12. Perferunt enim orationes noſtras. Adſunt & ſacrificãtibus, his maximè, qui Chriſti ſacratiſſimũ corpus conficiunt, vt multis in concionibus Chryſoſtomus teſtatus eſt: vt hom. 61. ad pop. Antioch. Cõſidera, inquit, menſam regis appoſitam, Angelos Miſſæ miniſtrãtes. Ipſe rex adeſt, & aſtas oſcitans. Idem ho. de myſt. Eccleſiæ non cõtemnendis. Tũ enim Angeli Dño procumbunt, inquit: & Archangeli nobiſcũ canunt. Habent enim tẽpus adiuuãs, & oblationẽ ſibi

Margin notes:
Quid hic ſors.
Irenæus.
ſeorſim ſacerdotes & ſeorſim populus. Dionyſ. Chryſoſt.
Laici ne appropinquẽt altari. Cl. Rom.
Quid dum diuina fiũt faciendũ. Chryſoſt.
In prophanationem templorũ.
Angeli adſunt ſacroſanctis myſteriis. Chryſoſt.

A ſibi auxiliantem: & tunc Dominum pro natura humana precantur. Pro his,inquiunt, roga-
mus,quos tu prior dilexiſti,vt animam tuam dares, pro quibus ipſe ſanguinem profudiſti, pro
quibus corpus hoſtiam obtuliſti. Etſi verò huic interſint ſacrificio,tamen non ſemper apparent.
Hoc igitur diſpenſatione quadam ſpeciali factum eſt in Zacharia. Apparuit, inquit, à dextris.
Non ſatis fuit dicere Angelum apparuiſſe,ſed adiicit,*à dextris*,ait Chryſologus,hom.87. vt ni- Chryſologus.
hil ſiniſtrum,ſed omnia læta & proſpera,immò & æterna bona nunciaturum ſe doceret. Ita
enim Angelus Chriſto reſurgẽti à dextris mulieribus adſtitiſſe legitur. Nam ſicut per ſiniſtram *Quid à dextris.*
præſentia,ſic per dextram bona prænunciantur æterna, inquit Beda. Iuxta quod in ſapientiæ Beda.
laudibus canitur: Longitudo dierum in dextera eius,in ſiniſtra illius diuitiæ & gloria. Cæterùm
Origenes,hom.3.in Luc.non modò ad ſpeciem viſibilẽ aſſumptam refert, quòd Angelus ap- Origenes.
paruerit,ſed & ad animæ Zachariæ mundiciem,quam Deus ſua gloria illuſtrarit:ſine qua nec *Quomodo*
ipſe Chriſtus verè videri potuerit ab his etiã qui illum corporeis oculis intuebantur. Ideò enim *Angelus*
B ait, Ioan.14. Philippe,qui videt me,videt & patrem. Et rurſus, Matth.5. Beati mundo corde, *viſus ſit.*
quoniam ipſi Deum videbunt. Interim tamen dictio ὤφθη, viſus eſt, non ad imaginariam, ſed
veram apparitionem,quæ corporalibus oculis ſubducta ſit, refertur. *Et Zacharias turbatus eſt,*
videns: & timor irruit ſuper eum: non quòd aliquem terrorem Angelus ingereret, ſed quòd in-
ſolitò & repẽtè aderat. Hîc autem etiam in ſanctiſſimis viris noſtra infirmitas, Dei autem ma-
ieſtas attendenda eſt. Quis enim Patriarcharum & Prophetarum non eſt cõmotus, ſtatim at- *Turbatio*
que Deus ſuæ præſentiæ ſignum aliquod obtulit? Hoc mihi in Manuë & eius vxore (Iud. 6. & *ſequitur vi-*
13.) hoc in Daniele (cap.9.) hoc in ipſo etiam Ioanne dilectiſſimo Chriſti diſcipulo conſpice. *ſionem An-*
Ita nouit vi quadam ſecreta natura hominis ſe à diuina virtute immutandam. Et hæc quidem *geli.*
meditatio nos eleuat in Dei timorem,qui poteſt & corpus & animam mittere in gehennam
C ignis. (Matth.10.) Ergo non mirum, ſi ſtupet doctor, ſi turbatur ſacerdos, ſi paueſcit antiſtes, ſi
tacet minima,cùm viderit maxima, ſi deſerit verba,cùm ſigna conſpicit, ait Petrus Chryſolo- Pet. Chryſ.
gus,hom.86. Et ne ſolus Zacharias timuiſſe videatur,audi alium Prophetam dicẽtem, (Abac.
3.) Domine audiui auditum tuum,& timui,conſideraui opera tua,& expaui. Concuſſionẽ au-
tem & pauorem exaggerat,cùm & turbatum Zachariam,& timorem ſuper eum irruiſſe ſcri-
bit. *Ait autem ad illum Angelus, Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita eſt deprecatio tua.* Tremẽ-
tem Zachariam confortat Angelus,inquit Ambroſius: quia ſicut humanæ fragilitatis eſt, ſpiri- Ambroſ.
tualis creaturæ viſione turbari, ita & Angelicæ benignitatis eſt, pauẽtes de aſpectu ſuo morta- *Angelorũ*
les,mox blandiẽdo ſolari. At cõtrà dæmonicæ ferocitatis eſt,quos ſui præſentia territos ſenſerit, *eſt cõſolari,*
ampliori ſemper horrore concutere: quæ nulla meliùs ratione, quàm fide ſuperatur intrepida. *non dæmo-*
D Eadem habet Theophilactus,& Athanaſius in vitam S. Antonij magni. Huc referri poſſunt ea *num.*
quæ hominibus horrori ſunt apud Pſaltem,à quibus iuſtus eripitur: (Pſal.90.) à negotio peram- Theoph. Athanaſ.
bulante in tenebris,ab incurſu & dæmonio meridiano. Nã tanquã leo rugiens nos circuit,quę-
rens quem deuoret,(1. Pet.5.) aut quouis modo abſorbeat,aut diſſoluto quodã gaudio, aut de-
ſperato timore. Ideò rogat Dauid: Non me demergant aquæ, neque abſorbeat me profundũ,
neque aperiat ſuper me puteus os ſuum. Verùm quæritur,cur Angelus exauditã Zachariæ de-
precationẽ diſſerens,adiiciat, *Et Elizabeth vxor tua pariet tibi filiũ.* An verò ille, qui ſe iam ætate
prouectũ cernebat,& tandẽ de promiſſione ſeminis per Angelum facta diffidit, ſperabat adhuc *Cur inter*
ſibi prolem affuturam? An hæc erat eius deprecationis ſumma, vt filium ex ſterili coniuge nã- *preces An-*
ſceretur, qui ſpem omnem depoſuerat? Dicunt quidam, vt ſcribit Theoph. ad ſignũ exauditæ *gelus me-*
petitionis Angelum meminiſſe natiuitatis Ioãnis, ex quo nimirùm intelligeret populo remiſſa *minit Ioã-*
E eſſe peccata. Aut ad redundantiam diuinæ beneficentiæ exaggerandam hæc dicta ſunt, vt non *nis.* Theoph.
modò, teſte Ambroſio,quod ille precatus fuerat,ſed & quod vix ſperare poterat, ei cõcedatur. Ambroſ.
Auguſtinus verò exaudiri deprecationem Zachariæ in filio ſcribit. Nam licet pro conſequẽdis Auguſt.
liberis minimè precaretur, obſecrabat tamen aliquã afflictis Iudæis cõſolationẽ afferri, & cùm
aduentũ Meſſyæ inſtare non dubitaret, illũ mitti cõcupiſcebat. Huius igitur vota ex alto Deus
proſpiciens, ex filij promiſſione, eũ de Meſſya proximè venturo ſecurũ reddit. Quid enim ma-
gis eum confirmare poſſit, notat Chryſoſtomus, quàm ex ſterili coniuge ſibi naſciturum filiũ, Chryſoſt.
qui ex Virgine Chriſtũ oriundum, ex ipſo etiam materno demõſtraret vtero, & tandem digito
deſignaret? Quid autẽ magis cõmunia omnium vota ſpectet, quàm Iſraëlis redemptio? Interim
ex hoc facto obſeruare licebit, Angelorum eſſe & noſtras preces offerre, nóſque ſolari. Ita enim
ſunt adminiſtratorij ſpiritus, his qui hæreditatem accipiunt ſalutis, vt monet Paulus Hebr.1.
Vnde Raphaël Angelus ad Tobiam: (Tob.12.) Quando orabas cum lachrymis, & ſepeliebas
mortuos, ego obtuli orationem tuam Domino. Adiicit & Chryſoſto. hom. de natiu. Ioannis, Chryſoſt.

nobis magnam confidentiam relinqui, quòd noſtras deprecationes Deus exauditurus ſit, ſi tamen præcepta eius ſeruauerimus. Sed & audimus hic, quàm liberalis ſit Dominus, qui plus largiatur quàm rogetur. Non enim ſolùm populo gratiam, ſed & Zachariæ prolem repromittit. Sic Deus diues eſt in miſericordia, & dat omnibus affluenter, & non improperat. Itaque redēptionis humanæ ordinem explicat, exorſus à præcurſore: illam etiam in eius nomine ſignificās. *Vocabis*, inquit, *nomen eius Ioannem*, quo Dei gratia intelligitur. Singularis autem meriti indiciū datur, quoties hominibus à Deo vel imponitur nomen, vel mutatur, inquit Beda. Sic Abrahā, ſic Iacob, ſic Ioſias rex, ob eximiæ virtutis culmen à Deo vocatus eſt, antequàm naſceretur. *Et erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt.* Meritò gaudet pater, quòd in ſenecta filium tantæ taliſque gratiæ acceperit. Sic quando iuſtus huius vitæ ſtadium ingreditur, inquit Origenes, hom. 4. in Luc. miniſtri natiuitatis eius lætantur, & ſe efferunt in ſublime. Prouerb. 23. Exultat pater iuſti, qui ſapientem genuit filium, lætabitur in eo. Gaudeat pater tuus & mater tua, & exultet quæ te genuit. Quando verò ille naſcitur, qui malæ vitæ præparatus eſt, & quaſi ob pœnas in ergaſtulum relegatus, miniſter cōſternatur & concidit. Vis exemplum accipere ſancti viri, cuius omnis fructus in laude ſit? Vide Iacob duodecim genuiſſe mares, qui omnes populi Dei, & partis illius Patriarchæ fuerunt & principes. In his omnibus Iacob lætabatur pater, ſicut & nunc cunctis de Ioannis natiuitate gaudium nunciatur. Quid autem non triſte ſuccurrat parentibus, ſi aut facem quandam patriæ, qualis olim Paris Troianis, aut viperam ſe eniti audiant? Quot enim ſunt ex filiisfamiliàs, qui patris canos demittant ad inferos, quibus melius fuiſſet non naſci, quàm ad ſui generis cōtumeliam, & parentum miſeriam huius vitalis aëris fuiſſe participes? Hinc Sapiens Prou. 19. Dolor patris filius ſtultus. & 17. Ira patris filius ſtultus, & dolor matris quæ genuit eū. Eccl. 16. Ne iucunderis in filiis impiis ſi multiplicentur, nec oblecteris ſuper ipſos, ſi non eſt Dei timor in illis. Melior eſt enim vnus timens Deum, quàm mille filij impij. Et vtile magis mori ſine filiis, quàm relinquere filios impios. Cæterùm iſtud mirum eſt, quòd Ioannis natiuitati indulget Angelus. Nam cùm omniū noſtrum deploranda ſit natiuitas, in huius tamen natali multos gauiſuros pollicetur. Fuit verò priſcus quorundam Gentilium mos, vt recèns natos infantes deflerent. Hinc & Theodoretus affectionum Græcarū ſermone de natura hominis, hos tragicos apud Euripidem ſenariolos adfert:

Dei liberalitas. — Beda. — Origenes. — *Gaudium in natali iuſti.* — *Non lætandum in natali impij.* — *Lugebātur recens nati.* — Theodor. Euripides.

Oportuit nos funeris luctu graui
Deflere natum maxima ad diſcrimina:
At mortuum qui caſſus eſt laboribus,
Efferre læto corde, lætus vocibus.

Neque ſanè Ioannes mundum hunc ingreſſurus erat, niſi ad maxima diſcrimina: vt qui præter voluntariam illam vitæ ſeueritatem, temperantiam, frugalitatem, nuditatem, etiam impetentium ſe Phariſæorum inſultus, & Herodis furorē ipſo vitæ exitu probaturus eſſet. Verùm quia illa omnia in ſuæ gloriæ augmentum, noſtræ verò de Chriſto fidei confirmationem, & ipſius Chriſti honorem & obſequium cedebant, tanto lætior eius natiuitas eſſe debuit. Hinc mihi diuinā prouidentiam proſpicite. Date enim mihi, inquit Auguſtinus, to. 10. hom. 44. inter hom. 50. alium ſeruum præter Ioānem, inter Patriarchas, inter Prophetas, inter Apoſtolos, cuius natalem diem celebret Eccleſia Chriſti. Paſſionum dies ſeruis plurimis celebramus, natiuitatis diem nemini, niſi Ioanni. At verò hæc lætitia non tam ad Ioannis, quàm Chriſti perſonam, cuius ille præcurſor erat, referebatur. Geſtiebant enim omnes Meſſyam ſuum videre, in quem omnis Iſraëlis ſpes eſſet repoſita. Et hoc ſolum reliquum eſſe putabant, illo nato, cuius eſſet parare vias Domini, & vnumquemque per pœnitentiam ad Chriſtum ſuſcipiendum diſponere. *Erit enim magnus coram Domino.* Magnus erit virtute, ſanctitate, & officio. Origenes hom. 4. in Luc. ad magnitudinē, id eſt animæ dotes refert, quæ oculis Domini pateāt. Multi enim magni fuerunt coram hominibus, ait Theoph. vt hypocritæ, at non item corā Deo. Sicut ergo paruus dicitur & minimus is qui ſcandaliſatur, quia puſillanimis: (Matth. 18.) ſic magnus intelligitur is, quem diuina gratia confirmauerit. Eſt enim quædam in nobis ſpiritualis ætas per profectum virtutum, vt obſeruat Ambroſius. Sic ambulamus de virtute ad virtutem, donec in illa conſeneſcamus. Quod etiam Dominus in Euangelio (Matth. 18.) videtur exprimere. Nolite, inquit, contemnere vnum ex his puſillis. Et, iuxta Apoſtolum, paruulus ſub elementis eſt. Cùm enim eſſemus paruuli, ſub elementis mundi huius eramus ſeruientes. (Gal. 4.) Ergo magnus eſt ſupra mundi elementa. Erit itaque Ioannes magnus, non corpore, non fortunis, ſed anima. Nec enim fines alicuius propagauit imperij, non triumphos aliquos bellici certaminis præoptauit: ſed quod eſt amplius, in deſerto prædicans, delicias hominū, corporiſque laſciuiam

Auguſtin. — *Nulli⁹ præterquā Ioānis natalis celebris.* — Origen. — Theoph. — *Magnus corā Deo quis.* — Ambroſ. — *Magnitudo mundi alia.*

A laſciuiam, magna animi virtute depreſſit. Paruulus ergo in ſeculo, magnus in ſpiritu. Et hæc eſt vera, non adumbratitia magnitudo, qualem homines venãtur, dolis, rapinis, pretio, furore, ambitione. Quod enim hominibus altum eſt, ait Chriſtus (Luc. 16.) abominatio eſt apud Deum. Maioris porrò virtutis eſt & imperij, vt ipſe Diogenes Cynicus apud Alexandrum (teſte Diog. Laërtio, de vitis Philoſoph.) ſeipſum, & huius mundi delicias, & carnis irritamenta domuiſſe, quàm multas ſibi gentes ſubieciſſe. Refertur & illa Ioannis magnitudo ad delegatum ei munus à Deo, quemadmodum tandem agnouit Pater, dicens: Et tu puer Propheta altiſſimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias eius. Magnus zelo & conſtantia, adeò vt Chriſtus dixerit, Matth. 11. Inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. *Et vinũ & ſiceram non bibet.* Ita ex eius abſtinentiæ rigore magnitudinem Ioannis colligit, vt qui Nazaræus, & à communi hominum lege & inſtituto etiam & officio ſecretus eſſet. Sicera verò

Diog. Laërt.

In quo magnitudo Ioannis.

B dicitur à *Sachar* Hebraica dictione, quæ inebriare ſignificat. Cuius nomine nõ modò ceruiſiã, ſed & quemuis alium potũ, qui inebriare poſſit, intelligit, ſeu ex frugibus, hordeo, aut alijs granis, ſeu ex fructibus, ſeu ex arborum liquoribus cõponatur, vt interpretatur Theophilactus. Vnde Num. 6. vbi legimus, Omne quod inebriare poteſt, vox Hebraica eſt *Sechar*. Hæc abſtinentia deſignabat Angelus, magnum quid de Ioanne concipiendum eſſe. Sic nimirùm cùm Angelus Samſonem naſciturum promitteret, adiecit, Iud. 13. Caue ne vinũ bibas, nec ſiceram, & ne aliquo veſcaris immundo. Erat enim puer Nazaræus Dei ab infantia ſua. Fuit autem eadem lex Nazaræorũ, vt ab omni quod inebriare poteſt, abſtinerent, vt legitur Num. 16. Quod & Rechabitæ ex paterno decreto obſeruarunt, Hier. 35. Sed & Daniel, vt dignum ſe præberet reuelatione diuina, Dan. 9. Caro, inquit, & vinum non introierunt in os meum. Quod & Paulus attendiſſe videtur, Rom. 12. dicens: Bonum eſt homini carnem non manducare, & vinum

Quid hic ſicera.

Theoph.

Nazaræi abſtemij.

C non bibere. Huius etiam vſum ſacrificãtibus interdictum fuiſſe ſatis probat Philo Iudæus, lib. de Temulentia, & lib. de plantatione Noé. *Et ſpiritu Sancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ.* Sicut enim Deus illum externo abſtinentiæ ſymbolo ab alijs diſcernet, ita & interiùs animam eius purgabit & illuminabit, non tantùm vbi ad ætatem peruenerit, ſed ex ipſo matris vtero. Sunt enim qui ſanctificantur recèns nati, vt infantes Chriſtianorum, ſtatim atque ſacroſancto baptiſmate diluti fuerint: ſunt qui iam adulti vocantur, vt & ipſi Apoſtoli, & paganorum permulti, vbi verbo Dei crediderint, & ad Eccleſiam confugerint: & ſunt qui adinſtar latronis in extrema vitæ periodo diuinæ bonitatis radijs illuſtrãtur. Iſte verò *Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero*, necdum natus, & in lucem editus. Hoc autem facto ipſo teſtatus eſt, cùm ex ipſo vtero Chriſtum nondum natum infans infantem ſalutauerit, & in occurſum eius erumpere geſtiuerit. Hinc & iſta matris eius ad Virginem acclamatio: Ecce enim vt audita vox tua auribus

Philo Iudæus.

Varietas eorũ qui ſanctificãtur.

D meis, exultauit infans in vtero meo. Fuerint qui è longè poſiti, qui iam ætate prouecti, qui iuniores Chriſtum prædixerint: iſte propè ſtantem, etiam nondum natus agnouit. At verò non habitat Spiritus ſ. in corpore ſubdito peccatis. Ioannem igitur ex vtero ſanctificatum colligimus. Nec mirum, cùm vt de Hieremia, ita & de Ioanne dici poſſit: Dominus ab vtero vocauit me, de ventre matris meæ recordatus eſt nominis mei. Cui enim, vt ſcribit Ambroſius, Spiritus ſanctus infunditur, magnarum virtutum plenitudo adeſt. Erat autem ſimul in eo ſpiritus vitæ, & ſpiritus gratiæ, ait Origenes, hom. 4. in Luc. Nec enim Spiritus ſanctus vice animæ fungebatur, ſed eam illuſtrabat. Quod autem legimus Hieremiæ dictum, (cap. 1.) Priuſquàm te formarem in vtero, noui te, & antequàm exires de vulua, ſanctificaui te: hoc Auguſtinus in Epiſtola ad Dardanũ, quæſt. 57. ad prædeſtinationẽ Hieremiæ trãsfert, cùm interim non modò Ioannes antequã natus eſſet, prædeſtinatus ſit, ſed verè in ipſo vtero ſanctificatus ſit. Nec mo-

Ambroſ.

Origenes.

Auguſt.

E uet quòd ἐκ τῆς κοιλίας legitur, *ex vtero*, quaſi non in vtero. Immò ſcilicet in vtero, & extra vterum. Quoniam Ioannem ex vtero, id eſt, ab ipſo vtero conſiderantes, & illius vitæ exitũ perpendẽtes, videmus vbique Spiritu ſancto repletũ eſſe. Itaque dictio *ex* initiũ ſanctificationis ita ducit ex ipſo vtero, vt & in vtero, & per totã etiã vitã illuſtratum fuiſſe demonſtret. *Et multos filiorum Iſrael conuertet ad Dominum Deum ipſorum.* Nam quoniam verus legis ſenſus, & Dei cultus inter Iſraëlitas, non ſolùm nouis Phariſæorum traditionibus, ſed & Gẽtilium moribus, belliſque ciuilibus conſpurcatus & obſcuratus erat: ideò ſummo quodam beneficio Ioannes ſuſcitatur, vt dixit Gregor. Nyſſenus, Orat. in Baſilium fratrem, qui filios Iſraël ad Deum conuerteret. Hæc erit operatio Spiritus ſancti non ocioſa. Et quidem benè *multos* dicit, non omnes: cùm neminem obaudire nolentem Spiritus ſanctus conuerſurus ſit. Nec ſcilicet Phariſæi Chriſtum aut Ioannem agnouerunt. Vnde liberè ille ad eos clamabat, Genimina viperarum, quis vos docuit cauere à ventura ira? Ecce publicani & meretrices præcedẽt

Fructus aduentus Ioãnis.

Gregorius Nyſſen.

Status prædicationis Ioannis. vos in regno cœlorũ. Luc. 7. Matth. 22. Luc. 20. audire potes, quàm malè in Chriſtum, & Ioannem, eiúſque baptiſma fuerint affecti. Et benè dixit, *conuertet*. Hoc enim vnum agebat Ioannes, baptiſans baptiſmo pœnitentiæ populum, (Act. 19.) monens vt in eum, qui poſt ipſum venturus eſſet, crederent. Cæterùm, vt Beda ſcribit, cùm Ioannes conuertere niteretur plebem ſuam ad Chriſtum, dicat autem Lucas illos conuertiſſe ad Dominum Deum ipſorum, patet profectò Chriſtum eſſe Dominum Deum Iſrael. Quod etiam concludit in Marcionem Tertullianus, libro quarto. Si autem Chriſtus eſt, immò quia Chriſtus eſt, Dominus Deus Iſrael, deſinant Ariani Chriſtum Dominum Deum eſſe negare. Erubeſcant Photiniani Chriſto ex Virgine principium dare. Ceſſent Manichæi alium populi Iſrael, alium Chriſtianorum Deum credere. *Et ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Eliæ.* Petrus Chryſologus, hom. 88. Ante quem ait? Ante Chriſtum, qui eſt Deus ipſorum, Deus noſter, Deus omnium, Deus abſque quo alius non eſt. Et nemo cùm audit *in ſpiritu Eliæ*, μετεμψύχωσις imputet: hic ſpiritum dicit illum, quem per diuinam gratiam meruit, non quem carnis eſt conſecutus ad vitam: & *virtutem* dicit illam, quam de ſupernis habuit, non illam quam propter corporis adeptus eſt firmitatem. Nec enim, ait Origenes, hom. 4. in Lucam, in anima Eliæ dixit, ſed in ſpiritu & virtute Eliæ. Fuit enim in Elia virtus & ſpiritus, ſicut in omnibus Prophetis, & ſecundum diſpenſationem corporis in ipſo quoque Domino ſaluatore. Hinc eſt, quòd cùm Heliſæus deſcendentem Eliam viſurus eſſet, Fiat, inquit, ſpiritus tuus duplex in me, 4. Reg. 2. & de ſpiritu Moyſi ſeptuaginta participes effecti leguntur: cùm tamen nec anima Eliæ duplex, nec anima Moyſi in ſeptuaginta multiplicari potuerit. Sed ea de gratiarum donis intelliguntur, quæ ab vno eodémque diuino ſpiritu proficiſcuntur. Nunquam enim ſine virtute ſpiritus, nec ſine ſpiritu virtus eſt, ait Ambroſius, in Luc. ca. 1. lib. 1. Et ideò hoc dictum eſt, quia ſanctus Elias & virtutem magnam habuit, & gratiam. Cæterùm Theophilactus & Euthymius Eliam conſiderant, non modò in ijs temporibus, quibus Achab, Ieſabeli, & cæteris monſtris, cultui etiam Baalitico obſtitit, antequàm in currum igneum reciperetur, ſed illum ſecundi aduentus Chriſti præcurſorem aſſerunt, cui vt nec ſpiritus, ita neque tunc minor virtus affutura ſit, qua ſæuienti Antichriſto reſiſtat. Nam ſicut Ioannes primi, ſic & Elias ſecũdi aduentus præcurſor futurus eſt, ait Theophilactus. Dicit ergo quòd gratiam quoque & efficaciam habebit Eliæ, inquit Euthymius: quam videlicet habebit Elias, præcurrens ſecundũ Chriſti aduentum. Porrò virtus illa non modò conſideratur in efficacia zeli, & prædicationis, ſed vt ſcribit Ambroſius, in virtute abſtinentiæ atque patientiæ. In deſerto Elias, in deſerto Ioannes. Ille coruis paſcebatur: hic cùm diues eſſet, calcata omnis voluptatis illecebra, parſimoniam prætulit, luxúmque contempſit. Ille Achab regis gratiam non quæſiuit, hic ſpreuit Herodis. Ille Iordanem diuiſit, hic ad lauacrum ſalutare conuertit. Hic cum Domino verſatur in terris, ille cum Domino apparet in gloria. Ille poſt triennium pluuijs terram rigauit, & hic poſt triennium areſcentẽ noſtri corporis humum imbre fidei perfudit. Quæris quod trienniũ? Ecce, inquit, anni tres ſunt ex quo venio quærens fructũ in ficulnea hac, & non inuenio. Myſticus enim numerus debebatur, vt ſalus populis redderetur: vnus in Patriarchis annus, alius in Moyſe & Prophetis cæteris, tertius in Domini ſaluatoris aduentu. Hæc autem omnia operatus eſt in illo Spiritus ſanctus. Adeò nos illum præſto nobis adeſſe concupiſcamus, cùm omnia per ipſum nobis facilia ſint, ſine ipſo autem nihil virtutis ſit reliquum. Iam effectus illius oſtẽditur, cùm adiicit, *Vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum, parare Domino plebem perfectam.* Iiſdem verbis Ioannis virtutem explicat, quibus Malachias efficaciam prædicationis Eliæ, poſtremis temporibus. Ecce, inquit (cap. 4.) ego mittam vobis Eliã Theſbytem, antequàm veniat dies Domini magna, & horribilis: & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum. Quorum verò patrum corda ad filios conuertit? Qui patres, & qui filij? Sunt qui de Iudæis, qui tum viuebant, interpretentur, quorum filij à parentibus non minus diſcreparent in cultu Dei, & fide religionis, quàm Eliæ temporibus. Tunc enim inualeſcente cultu Baal per Pſeudoprophetas, non modò in vna vrbe, ſed & in vna domo etiam inter parentes & filios inuentæ ſunt diuerſæ religiones. Quod & nos hac noſtra ætate inter multos locum habere videmus: ſic inimicus homo in agro Domini ſuperſeminauit zizania, & inter electas familias diſperſit hæreſes: adeò

Infœlix lolium, & ſteriles dominantur auenæ.

Ideò clamabat Elias, 3. Reg. 18. Vt quid claudicatis in duas partes? Si Baal Deus eſt, ſequimini eum. Sin verò Deus Iſraël verus Deus, ſequimini eum. Eandem diuiſionem, immò maiorem poſterioribus ſeculis, quibus rurſus Elias aduenturus eſt, ſucceſſuram colligimus, Daniel 12. & Matth.

Margin notes: *Beda.* — *Tertull.* — *Pet. Chryſologus.* — *Quomodo Ioannes in ſpiritu Eliæ.* — *Origenes.* — *An in anima Eliæ.* — *Ambroſ.* — *Theoph. Euthy.* — *Theoph. Euthym.* — *Ambroſius.* — *Conferũtur Ioannes & Elias.* — *Quorum patrum corda ad filios conuerſa.* — *In eos qui modò hæreticis, modò catholicis fauent.*

Margin letters: F — G — H — I — K

A Matth.24. Ideò ſcilicet Chriſtus ait: Niſi breuiati fuiſſent dies illi, non ſalua fieret omnis caro. At
verò ideò venit primùm, & tandem venturus eſt Elias: ideò etiam Ioannes Chriſto præmiſſus
eſt, vt religionem labefactatam, & diuiſam in tot opiniones, ſuæ vnitati & ſimplicitati reſtituat.
Summum vtique omnium deſiderabilium, cùm ex hæreſibus & ſchiſmatibus tot mala naſ-
cantur. Elias quidem ita filios patribus reſtituit, & corda patrum ad filios conuertit, vt vnum
Dei vnius cultũ aſſereret. Idẽ ille facturus eſt. Ioãnes verò cùm hac ętate veniſſet, qua Iudæo-
rũ alij Sadduceos, alij Phariſæos, alij Eſſæos, alij Samaritas, alij Ethnicos ſectabantur: ille omnes
ad vnũ Chriſtum ita reducere conabatur, vt vnum eſſet patrum & filiorum cor, & vna anima.
Theophilactus ad illum ſenſum alludere videtur. Patres, inquit, fuerunt Iudæi, illorum autem Theoph.
filij Apoſtoli: conuertet igitur corda patrum ad Apoſtolos, docens & teſtificans de Chriſto. Nã *Apoſtoli*
B & ſua prædicatione permultos eorum, qui patres & ſeniores populi dicebantur, Ioannes alle- *filij Patri-*
xit, & vt idem cum Apoſtolis ſentirent, effecit, vt obſeruat Lyranus. Hieronymus verò, ſuis in *archarum.*
Malachiam Commentarijs (cap. 4.) Patres Prophetas & Patriarchas interpretatur, vt Abrahã, Lyran.
Iſaac & Iacob, qui quidem hactenus à Iudæis filijs ſuis diſſenſiſſent in fide, pietate, & ſancti- Hierony.
monia. Nam & illi crediderunt in Chriſtum venturum, Rom. 4. & cum videre deſiderarunt,
Luc. 10. Ioan. 10. quem tamen præſentem Iudęi negauerunt. Ideò Chriſtus, Si Moyſi, inquit,
crederetis, crederetis vtique & mihi. De me enim ille dixit. Sed & rationem operum habens,
Si filij, inquit, Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite, (Ioan. 8.) Quantum diſtabant à patrum ſuo-
rum religione? Ideò ſcilicet & antiqui illi patres malè in eos affecti erant, & rectè dicebant:
Abraham neſciuit nos, Iſaac ignorauit nos. Auerſabantur illos, vt degeneres filios. Nam ſicut
ſancti, cùm ex hoc mundo exierunt, in nos benè afficiuntur, ſi illorum pietatem ſequamur: ita *Sancti me-*
non modò illi, ſed & ipſi Angeli nos auerſantur, ſi religionem, Dei cultum, & vitæ puritatem *liùs nunc*
C auerſati fuerimus. Hoc ipſe Chriſtus docuit apud Iudæos. Eſt, inquit, Moyſes apud Patrem, *in bo ss.*
qui accuſat vos, in quo vos ſperatis. Sperabant in Moſe, & tamen Moyſes accuſabat eos apud
Patrem. Magnæ enim ſunt virtutis preces orationéſque ſanctorum, ait Chryſoſtomus, hom. 7. Chr.
in Matth. ſed tum vtique, cùm nos vitam in melius commutauerimus. Alioquin non eſt, nec
in progenitorum virtutibus gloriandum. An non ſcilicet audimus ſub altare Dei animas
occiſorum clamantes, (Apoc. 6.) Vindica Domine ſanguinem noſtrum ab habitantibus in *Sancti malè*
terra. Ita cùm Iudęi Prophetas occidiſſent, & ex ijs quoſdam perſecuti eſſent, quomodo eorũ *affecti in*
beneficio aliquid ſperabant ſe conſecuturos, niſi ad mentem redirent, & idem cum ipſis ſape- *impios.*
rent? Itaque corda patrum non conuertebantur ad filios, quamdiu filij à pietate & cultu Dei
deſciuerant. Cor enim alicuius ad aliquem eſſe, phraſis eſt Hebræa, qua aliquem alteri benè
velle & benè precari ſignificamus. Sed tũ benè velle & benè precari Iudæis cœperunt Patriar-
D chæ & Prophetæ illorum patres, cùm Ioannes eos ad Chriſtum reduxit. Ex eo loco manifeſta
ſunt duo iſta. Vnum eſt, quòd ſancti cùm ex hac vita migrauerint, norunt, ſed Domino reue- *Sãcti norũt*
lante, quę ſit filiorum religio, quæ pietas. Alterum, quòd hinc aut illis benè volunt & benè pre- *noſtra.*
cantur, aut voluntatem ſuam, id eſt, quam naturaliter benè affectam habent, ab eis auertunt, ne
diuinæ iuſtitię & æquitati iniuriam faciant. Audi ſcilicet Deum omnium, ad eum, qui de vtero
matris ſanctificatus eſt, Ieremiam Prophetam dicentem, (Hier. 7.) Non ores pro populo hoc,
quia ego non exaudiam te. Sed & quid illi profuit, nónne Deum adijt oraturus, & idem ter-
tiò audiuit? Quid commodi contulit Samuel Sauli? Iuuant ergo orationes ſanctorum, immò
cooperantur & auxiliares fiunt, cùm nonnihil boni conficimus. Hæc Chryſoſto. tom. 4. hom. 1.
in 1. ad Theſſal. & hom. 44. in Gen. cap. 19. Et quidem ſtatus hic eſt omnis Euangelicæ con- Chryſoſt.
cionis, immò & paſtoralis curæ præcipuus, vt diſperſa congregentur, confracta alligentur, &
debilia conſolidentur, Ezech. 34. Quomodo verò magis diſperſa congregabuntur, quàm ſi ſan-
E ctis & Patriarchis & Prophetis & Apoſtolis ipſis reſtituamur, ſitque vnus in nobis & Eccleſia
illa triumphante ſenſus, ſit vna anima. Ita *incredulos conuertit ad prudentiam iuſtorum*. Eſt autem
prudentia iuſtorum, inquit Beda, nõ de legis operibus iuſtitiam præſumere, ſed ex fide ſalutem Beda.
quærere: vt quamuis in lege poſiti legis iuſſa perficiant, ſe tamen gratia Dei per Chriſtum ſal- *Prudentia*
uandos intelligant. Iuſtus enim ex fide viuit. Theophilactus iuſtos pro Apoſtolis ſumit. Horũ *iuſtorum*
autem prudentiam vocat, gratiam Spiritus ſancti in illis, à qua gubernabantur. Sed hoc magis *quæ.*
videtur ad Patres referri, cùm dictio ἀπειθεῖς, inobedientes ſonet, committatur verò ino- Theoph.
bedientia maximè in ſuperiores, qui patrum nomine cenſentur. Niſi fortè & eorum patres A-
poſtoli cenſendi ſunt, non carnis ordine, ſed dignitate, ſicut & ex Pſ. 44. colligit Hieronymus
in Malachiam, vbi de ijs dicitur, Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. Horum enim pruden- Hierony.
tiam requirebat Chriſtus dicens: Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.

Prudentia enim erat,cauere à ventura ira,quam ſecuti ſunt quidam ex Iudæis,qui audita Iuſti F
prædicatione,acclamarunt,Quid faciemus viri fratres? At ille,(Act.2.) Pœnitentiam agite,& baptiſetur vnuſquiſque veſtrûm in nomine Domini Ieſu.Primùm inobedientes erant,ſed tãdem prudentiæ Apoſtolorum ceruices ſubiecerunt. Adiicit, *parare Domino plebem perfectam:* non quòd hic perfecta ſit euaſura,ſed paretur vt tandem perfecta euadat. Sic enim Chriſtus Eccleſiam ſibi deſpondit,& tradidit ſemetipſum pro ea,vt reddat eam ſine ruga & ſine macula:quod in futuro complebit,vbi nimirùm illa à ſua militia & peregrinatione, in patriam & triumphum peruenerit. Aut ſi Græcam vocem ſpectes κατεσκευασμένον, plebem paratam reddendam eſſe pronunciat: ad hoc alludens quod apud Eſaiam & Malachiã legitur. Eſa.40. Mal.1.& 4.Hoc ſcilicet illius prædicationis & officij fuit argumentum,quod & pater eius agnouit,cùm ait:Præibis enim ante faciem Domini parare vias eius. An ſcilicet aliter Chriſto perfrui poterant,aut in ſua venientem excipere,niſi ſecreta quadam purgatione,& diuino ver- G
bo præparati? Nam,vt ſcribit Theophilactus,ſi quis in domum veniat noctu,non ab omnibus, ſed tantùm ab his qui vigilant,& illum expectant,excipitur:ita quidem non ab omnibus Chriſtus & agnitus & admiſſus eſt,ſed ab his qui Ioannis prædicationi obaudierunt. *Et dixit Zacharias ad Angelum, Vnde hoc ſciam? Ego enim ſum ſenex, & vxor mea proceſſit in diebus ſuis.*

Hieron. in Epiſt. ad Gal.

Theophil.

Prima quidem facie videntur hæc verba conuenire cum verbis Abrahæ & Mariæ. Cùm enim Abrahæ terra Chanaan promitteretur: (Gen.decimoquinto) Vnde,inquit,ſcire poſſum quòd poſſeſſurus ſum eam? Maria quoque cùm filium Dei ſe enixuram audiret, Quomodo, inquit,fiet iſtud,quoniam virum non cognoſco? At verò longè alia mens erat in Zacharia. Nihil diffidebant Abraham & Maria,ſed tantum inſtrui ſe poſtulabãt: At verò Zacharias hæſitat adinſtar Saræ,quæ cùm naſciturum ſibi filium audiret,poſt poſtem oſtij riſit,dicens: Gen. 17.Nunquid centenario naſcetur filius,& Sara nonagenaria pariet? Id verò quomodo contigit H
viro ſancto & iuſto,vt de Domini promiſſione diffideret? Reſpondet Theophilactus, reſpexiſſe illum ad prodigioſam filij generationem. Et hic vtique omnis quæſtionis & incredulitatis fons eſt latiſſimus,quòd Dei opera & promiſſiones iudicio noſtro,immò & temeraria noſtra infirmitate metiri volumus. Hoc in ſacramentis,hoc in ſpe futurorũ,hoc in remediis ſpiritualibus nobis occurrit,vt quæramus,quomodo iſta aut illa fiant. Tantáne ſit bonorum futurorũ, & tam certa expectatio? Siccine ad Eccleſiæ miniſtros recurrendum eſt vt ſanemur? Et hinc diuinæ in nos iracundiæ flagella emittuntur,quòd in his omnibus,quæ firma fide apprehendere deberemus,hæſitamus. Nam ſi nec Zachariæ pepercit Angelus,quid non miſerrimis nobis, & tot tentationibus fluctuãtibus incumbat? Sed & huius exemplo docemur,vt qui ſtat, videat ne cadat. Ne dixerit aliquis ſe in fide perfectum eſſe,nihil quærere,de nullo dubitare: dubitauit etiam Moyſes & Aaron num ex rupe aquam educere poſſet: dubitat & hic Za- I
charias. Gratia Dei ſtas,ſed vide ne excidaris. Vidit Tertullianus ſuo tempore & Epiſcopos, & Diaconos,& martyres ab Eccleſia defeciſſe, vt idem ſcribit libro ſuo de Præſcriptionibus contra hæreticos. Igitur noli altum ſapere,ſed time, & iſtud Apoſtolorum in mente ſimul & ore ſit: Domine adauge nobis fidem. Fides enim Dei donum eſt,vt ne quis glorietur. Epheſ.2. *Et reſpondens Angelus dixit ei, Ego ſum Gabriel qui aſto ante Dominum, & miſſus ſum hæc annunciare tibi.* Suam authoritatẽ exprimit,vt quantum fidei ſuis verbis debeatur,oſtendat: quaſi dicat, Quid tuam & vxoris ſenectutem conſideras? conſidera potius quis ego ſim, quid officij habeam,à quo miſſus ſim. Probandi ſunt vtique ſpiritus,an ex Deo ſint. At verò non ego ſum cacodæmon aliquis,non ſpectrum,ſed Angelus:nec quilibet,ſed Gabriel. Non veni vt imponam tibi & illudam te,ſed vt inſtruam. Nec enim partium mearum eſt circuire vnumquemque & inſidiari,ſi quem ad tentationem pertrahere valeam: nõ qualis ille Sathanas,qui (Iob.1.) ſe orbem circuiſſe iactitat: ſed ego aſſiſto ante Dominum,& ad te ab eius maieſtate miſſus K
ſum. Aſtare autem,pro miniſtrare ſumitur,vt Daniel 7. Millia millium miniſtrabant ei,& decies centena millia aſſiſtebant ei. Itaque non ego hæc ad te à meipſo depromo,ſed ab omnipotente illo,apud quem omninò nihil eſt difficile. Nec id me effecturum polliceor,ſed tantũ annuncio quæ Deus facturus eſt. Cur tu verbis meis detrahis? Cur dubitas? An neſcis quòd Deus non modò in ſua,ſed & ſuorum perſona audiendus ſit? An non graue ſcelus eſt non obedire? Obedientia autem illa debetur etiam Angelis,etiam & hominibus Dei miniſtris. Ex eo igitur loco diſcimus,quanta reuerentia Dei legatio audienda & ſuſcipienda ſit. Ne tu mihi hominem aut Angelum eſſe iactes,& dicas ſolum Deum, aut ſolum Chriſtum eſſe audiendum. Vtique ſolum Deum & ſolum Chriſtum audimus, ſed & Deum in Chriſto, & Deum & Chriſtum in ipſis Euangelij miniſtris. Sic enim Paulus, An experimentum,inquit,quæritis illius

Dubitatio Zachariæ differt à verbis Abrahæ & Mariæ.

Theophil.

Cauẽdũ ab hæſitatione ĩ reb' fidei.

Tertullia.

Quanta reuerentia diuina legatio ſit audienda.

A lius qui in me loquitur Chriſtus? Alioquin Chriſtus ſuis ait: Qui vos ſpernit, me ſpernit, & qui vos audit, me audit. Sic Deus ad Samuel: Non te ſpreuerunt, ſed me. Sic Apoſtolus (Rom. decimotertio.) Itaque qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum. Hæc copioſè Cyprianus, Epiſtola de ſimplicitate Prælatorum. Inde fit vt pœna deſignetur Zachariæ. *Et ecce eris tacens, & non poteris loqui vſque in diem, quo hæc fient: pro eo quòd non credidiſti verbis meis, quæ implebuntur in tempore ſuo.* Ita qua parte peccauit, plectitur. Lingua enim ſua temerè locutus fuerat, nunc mutus redditur. Ita docet Angelus vnumquemque ſui ipſius iudicium facere debere, vt qui furabatur, iam nõ furetur: qui lingua, qui oculis, qui manibus, qui pedibus offendit, ea caſtiget, & ita moderetur, vt oculi claudantur, aures obturentur, manus retrahantur, pedes quieſcant, lingua conticeſcat. Sic enim Iob: Pepigi fœdus cum oculis meis, inquit, vt non cogitarem aliquid de virgine. Et tandem ſicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire impudicitiæ ad iniquitatem, ſic illa deuouete Dei cultui & iuſtitiæ. Rom. 6. Ita Angelus veniabiliter non B credenti, pœnam ſigni tantùm dedit, ait Petrus Chryſologus, hom. 90. & ſic infirmantem curat de vulnere, nutantem confirmat, & de ſupplicio fidei perficit argumentum. *Eris,* inquit, *tacens, & non poteris loqui,* vt ex te, & in te credendi regulam conſequaris, & vernaculo exemplo, Deum poſſe credas facere quod promittit. Nam cùm vult, tuæ vocis organum claudit, & cùm vult, idem aperit: vt ſcias eundem & ſterilem & fœcũdam efficere poſſe. Nam qui omnia fecit ex nihilo, quomodo non ex aliquo faciat quod vult, & deſperato reddat quod promittit? Ita duplex ei inflicta pœna eſt, ait Theophilactus: quia enim non obedierat, condemnatur vt ſurdus ſit: & quia contradixerat, mutus redditur. Ex eo quidem oſtendẽs, quàm grauior pœna ſecutura ſit incredulos. Ait enim Eſaias: Excæca oculos populi huius vt non videant, & aures eorum aggraua vt non intelligant. Itaque quiſque caueat ab infidelitate, ne fortè quod hic in C corpore Zachariæ, illis in anima contingat, vt nec audiant, nec loquantur. Nam, vt ſcribit Ambroſius, lib. 1. cap. 5. in Luc. condemnatur ſilentio incredulitas ſacerdotis, & fides Prophetarũ probatur oraculo. Clama, inquit Eſa. 40. Et dixit, Quid clamabo? Omnis caro fœnum. Vides iubentis imperium, obtemperantis obſequium, interrogantis affectum, obſequentis oraculum. At verò Zacharias, quia non credidit, non potuit loqui. Verùm quæritur, cur hæc pœna iuſto Zachariæ infligatur, ſolius hæſitationis habito reſpectu, maximè cùm moneat Apoſtolus, ne omni ſpiritui credamus, ſed probemus num ipſi ex Deo ſint, 2. Cor. 11. Denique Gedeoni dubitanti non pœna inflicta eſt, ſed ſtatim ſignum exhibitum eſt. Iud. 6. At verò multo maiora Zachariam impellebant ad fidem de Angelo concipiendam. 1. Angelus enim erat, non homo. 2. Tunc apparuit cùm Zacharias ſacerdotio fungeretur: tanta autem eſt dignitas ſacerdotij, vt D ei ipſi Angeli ſuffragentur. 3. Sed & temporis & loci conditio illum inducebat, quia in die expiationis & hora incenſi apparuit. 4. Et in ipſo ſacratiore loco, à dextris altaris. 5. Quin & ipſe habitus terribilis & mitis ſatis atteſtabatur Angelo, qualis nimirùm legitur Iud. 13. vxore Manuè dicente, Vir venit ad me, habens vultum Angelicum, terribilis nimis. Ita, inquit Bonauentura in Luc. 1. illud Pſaltis dicere potuit, (Pſal. 37.) Ego autem tanquam ſurdus non audiebam, & tanquam mutus non aperiens os ſuum. Nec mirum ſi mutus factus eſt propter incredulitatem propriam, cùm Ezechielem mutum fecerit incredulitas aliena. Ezech. 3. Eris mutus, nec quaſi vir obiurgans, quia domus exaſperans eſt. Non credebat primùm Zacharias: ſed è contra de Maria dicitur, Beata quæ credidiſti, quoniam perficiẽtur ea quæ dicta ſunt tibi à Domino. Pœna quidem eum ad fidem impulit, Eſ. 28. Vexatio dabit auditui intellectum. Non ergo contemnenda ſunt verba nunciorum Dei, Exod. 23. Ecce ego mitto Angelũ meum, obſerua eũ, E & audi vocem eius, nec contemnendum putes, quia non dimittet, cùm peccaueris. Heb. 2. Si enim qui per Angelos dictus eſt ſermo, factus eſt firmus, & omnis præuaricatio & inobedientia accepit iuſtam mercedis retributionem: quomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem? Quæ cùm initium accepiſſet enarrari per Dominum, ab eis qui audierunt, in nos confirmata eſt, conteſtante Deo ſignis, & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus ſ. diſtributionibus ſecundum ſuam voluntatem. Interim verò temperatur pœna Zachariæ diuina liberalitate, ideoque adijcit Angelus, *Vſque in diem quo hæc fient.* Pronomen demonſtratiuum non ad illa omnia quæ per Ioannem implenda erant, refertur: ſed ad illius natiuitatem, & nominis impoſitionem. Zacharias enim in naſcituro puero dubitauerat. Atqui, ait Angelus, ipſe natũ illum videbis, & facto cognoſces nihil eſſe in Dei promiſſis diffidendum, & tunc vſus linguæ reſtituetur tibi. *Complebuntur enim hæc in tempore ſuo,* vt iam rata, quęque neque tua, neque alicuius diffidentia remorari poſſint. *Et erat plebs expectans Zachariam, & mirabantur quòd tardaret ipſe in templo.* Ad populum enim pertinet expectare, ait Bonauentura. Vnde Moyſes,

Cyprianus

Petr. Chryſologus.

Duplex pœna Zachariæ inflicta.

Theoph.

Ambroſ.

Cur Gedeoni dubitãti nõ inflicta eſt pœna.

Quæ Zachariam impellebant ad fidem.

Bonauent.

Cauendum ne Angelos irritemus.

Bonauent.

Prudentia enim erat, cauere à ventura ira, quam ſecuti ſunt quidam ex Iudæis, qui audita Iuſti F
prædicatione, acclamarunt, Quid faciemus viri fratres? At ille, (Act. 2.) Pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuſquiſque veſtrûm in nomine Domini Ieſu. Primùm inobedientes erant, ſed tãdem prudentiæ Apoſtolorum ceruices ſubiecerunt. Adiicit, *parare Domino plebem perfectam:* non quòd hîc perfecta ſit euaſura, ſed paretur vt tandem perfecta euadat. Sic enim Chriſtus Eccleſiam ſibi deſpondit, & tradidit ſemetipſum pro ea, vt reddat eam ſine ruga & ſine macula: quod in futuro complebit, vbi nimirùm illa à ſua militia & peregrinatione, in patriam & triumphum peruenerit. Aut ſi Græcam vocem ſpectes κατεσκευασμένον, plebem paratam reddendam eſſe pronunciat: ad hoc alludens quod apud Eſaiam & Malachiã legitur. Eſa. 40. Mal. 1. & 4. Hoc ſcilicet illius prædicationis & officij fuit argumentum, quod & pater eius agnouit, cùm ait: Præibis enim ante faciem Domini parare vias eius. An ſcilicet aliter Chriſto perfrui poterant, aut in ſua venientem excipere, niſi ſecreta quadam purgatione, & diuino verbo præparati? Nam, vt ſcribit Theophilactus, ſi quis in domum veniat noctu, non ab omnibus, ſed tantùm ab his qui vigilant, & illum expectant, excipitur: ita quidem non ab omnibus Chriſtus & agnitus & admiſſus eſt, ſed ab his qui Ioannis prædicationi obaudierunt. *Et dixit Zacharias ad Angelum, Vnde hoc ſciam? Ego enim ſum ſenex, & vxor mea proceſſit in diebus ſuis.* Prima quidem facie videntur hæc verba conuenire cum verbis Abrahæ & Mariæ. Cùm enim Abrahæ terra Chanaan promitteretur: (Gen. decimoquinto) Vnde, inquit, ſcire poſſum quòd poſſeſſurus ſum eam? Maria quoque cùm filium Dei ſe enixuram audiret, Quomodo, inquit, fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? At verò longè alia mens erat in Zacharia. Nihil diffidebant Abraham & Maria, ſed tantum inſtrui ſe poſtulabãt: At verò Zacharias hæſitat adinſtar Saræ, quæ cùm naſciturum ſibi filium audiret, poſt poſtem oſtij riſit, dicens: Gen. 17. Nunquid centenario naſcetur filius, & Sara nonagenaria pariet? Id verò quomodo contigit viro ſancto & iuſto, vt de Domini promiſſione diffideret? Reſpondet Theophilactus, reſpexiſſe illum ad prodigioſam filij generationem. Et hic vtique omnis quæſtionis & incredulitatis fons eſt latiſſimus, quòd Dei opera & promiſſiones iudicio noſtro, immò & temeraria noſtra infirmitate metiri volumus. Hoc in ſacramentis, hoc in ſpe futurorũ, hoc in remediis ſpiritualibus nobis occurrit, vt quæramus, quomodo iſta aut illa fiant. Tantáne ſit bonorum futurorũ, & tam certa expectatio? Siccine ad Eccleſiæ miniſtros recurrendum eſt vt ſanemur? Et hinc diuinæ in nos iracundiæ flagella emittuntur, quòd in his omnibus, quæ firma fide apprehendere deberemus, hæſitamus. Nam ſi nec Zachariæ pepercit Angelus, quid non miſerrimis nobis, & tot tentationibus fluctuãtibus incumbat? Sed & huius exemplo docemur, vt qui ſtat, videat ne cadat. Ne dixerit aliquis ſe in fide perfectum eſſe, nihil quærere, de nullo dubitare: dubitauit etiam Moyſes & Aaron num ex rupe aquam educere poſſet: dubitat & hîc Zacharias. Gratia Dei ſtas, ſed vide ne excidaris. Vidit Tertullianus ſuo tempore & Epiſcopos, & Diaconos, & martyres ab Eccleſia defeciſſe, vt idem ſcribit libro ſuo de Præſcriptionibus contra hæreticos. Igitur noli altum ſapere, ſed time, & iſtud Apoſtolorum in mente ſimul & ore ſit: Domine adauge nobis fidem. Fides enim Dei donum eſt, vt ne quis glorietur. Epheſ. 2. *Et reſpondens Angelus dixit ei, Ego ſum Gabriel qui aſto ante Dominum, & miſſus ſum hæc annunciare tibi.* Suam authoritatẽ exprimit, vt quantum fidei ſuis verbis debeatur, oſtendat: quaſi dicat, Quid tuam & vxoris ſenectutem conſideras? conſidera potius quis ego ſim, quid officij habeam, à quo miſſus ſim. Probandi ſunt vtique ſpiritus, an ex Deo ſint. At verò non ego ſum cacodæmon aliquis, non ſpectrum, ſed Angelus: nec quilibet, ſed Gabriel. Non veni vt imponam tibi & illudam te, ſed vt inſtruam. Nec enim partium mearum eſt circuire vnumquemque & inſidiari, ſi quem ad tentationem pertrahere valeam: nõ qualis ille Sathanas, qui (Iob. 1.) ſe orbem circuiſſe iactitat: ſed ego aſſiſto ante Dominum, & ad te ab eius maieſtate miſſus ſum. Aſtare autem, pro miniſtrare ſumitur, vt Daniel 7. Millia millium miniſtrabant ei, & decies centena millia aſſiſtebant ei. Itaque non ego hæc ad te à meipſo depromo, ſed ab omnipotente illo, apud quem omninò nihil eſt difficile. Nec id me effecturum polliceor, ſed tantũ annuncio quæ Deus facturus eſt. Cur tu verbis meis detrahis? Cur dubitas? An neſcis quòd Deus non modò in ſua, ſed & ſuorum perſona audiendus ſit? An non graue ſcelus eſt non obedire? Obedientia autem illa debetur etiam Angelis, etiam & hominibus Dei miniſtris. Ex eo igitur loco diſcimus, quanta reuerentia Dei legatio audienda & ſuſcipienda ſit. Ne tu mihi hominem aut Angelum eſſe iactes, & dicas ſolum Deum, aut ſolum Chriſtum eſſe audiendum. Vtique ſolum Deum & ſolum Chriſtum audimus, ſed & Deum in Chriſto, & Deum & Chriſtum in ipſis Euangelij miniſtris. Sic enim Paulus, An experimentum, inquit, quæritis illius

[Margin notes: Hieron. in Epiſt. ad Gal. — Theophil. — *Dubitatio Zachariæ differt à verbis Abrahæ & Mariæ.* — Theophil. — *Cauẽdũ ab hæſitatione ĩ reb' fidei.* — Tertullia. — *Quanta reuerentia diuina legatio ſit audienda.*]

[Right margin letters: F, G, H, I, K]

A lius qui in me loquitur Chriſtus? Alioquin Chriſtus ſuis ait: Qui vos ſpernit, me ſpernit, & qui vos audit, me audit. Sic Deus ad Samuel: Non te ſpreuerunt, ſed me. Sic Apoſtolus (Rom. decimotertio.) Itaque qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum. Hæc copioſè Cyprianus, Epiſtola de ſimplicitate Prælatorum. Inde fit vt pœna deſignetur Zachariæ. *Et ecce eris tacens, & non poteris loqui vſque in diem, quo hæc fient: pro eo quòd non credidiſti verbis meis, quæ implebuntur in tempore ſuo.* Ita qua parte peccauit, plectitur. Lingua enim ſua temerè locutus fuerat, nunc mutus redditur. Ita docet Angelus vnumquemque ſui ipſius iudicium facere debere, vt qui furabatur, iam nō furetur: qui lingua, qui oculis, qui manibus, qui pedibus offendit, ea caſtiget, & ita moderetur, vt oculi claudantur, aures obturentur, manus retrahantur, pedes quieſcant, lingua conticeſcat. Sic enim Iob: Pepigi fœdus cum oculis meis, inquit, vt non cogitarem aliquid de virgine. Et tandem ſicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire impudicitiæ ad iniquitatem, ſic illa deuouete Dei cultui & iuſtitiæ. Rom. 6. Ita Angelus veniabiliter non

Cyprianus

B credenti, pœnam ſigni tantùm dedit, ait Petrus Chryſologus, hom. 90. & ſic infirmantem curat de vulnere, nutantem confirmat, & de ſupplicio fidei perficit argumentum. *Eris*, inquit, *tacens, & non poteris loqui*, vt ex te, & in te credendi regulam conſequaris, & vernaculo exemplo, Deum poſſe credas facere quod promittit. Nam cùm vult, tuæ vocis organum claudit, & cùm vult, idem aperit: vt ſcias eundem & ſterilem & fœcūdam efficere poſſe. Nam qui omnia fecit ex nihilo, quomodo non ex aliquo faciat quod vult, & deſperato reddat quod promittit? Ita duplex ei inflicta pœna eſt, ait Theophilactus: quia enim non obedierat, condemnatur vt ſurdus ſit: & quia contradixerat, mutus redditur. Ex eo quidem oſtendēs, quàm grauior pœna ſecutura ſit incredulos. Ait enim Eſaias: Excæca oculos populi huius vt non videant, & aures eorum aggraua vt non intelligant. Itaque quiſque caueat ab infidelitate, ne fortè quod hìc in

Petr. Chryſologus.

Duplex pœna Zachariæ inflicta.

Theoph.

C corpore Zachariæ, illis in anima contingat, vt nec audiant, nec loquantur. Nam, vt ſcribit Ambroſius, lib. 1. cap. 5. in Luc. condemnatur ſilentio incredulitas ſacerdotis, & fides Prophetarū probatur oraculo. Clama, inquit Eſa. 40. Et dixit, Quid clamabo? Omnis caro fœnum. Vides iubentis imperium, obtemperantis obſequium, interrogantis affectum, obſequentis oraculum. At verò Zacharias, quia non credidit, non potuit loqui. Verùm quæritur, cur hæc pœna iuſto Zachariæ infligatur, ſolius hæſitationis habito reſpectu, maximè cùm moneat Apoſtolus, ne omni ſpiritui credamus, ſed probemus num ipſi ex Deo ſint, 2. Cor. 11. Denique Gedeoni dubitanti non pœna inflicta eſt, ſed ſtatim ſignum exhibitum eſt. Iud. 6. At verò multo maiora Zachariam impellebant ad fidem de Angelo concipiendam. 1. Angelus enim erat, non homo. 2. Tunc apparuit cùm Zacharias ſacerdotio fungeretur: tanta autem eſt dignitas ſacerdotij, vt

Ambroſ.

Cur Gedeoni dubitāti nō inflicta eſt pœna.

D ei ipſi Angeli ſuffragentur. 3. Sed & temporis & loci conditio illum inducebat, quia in die expiationis & hora incenſi apparuit. 4. Et in ipſo ſacratiore loco, à dextris altaris. 5. Quin & ipſe habitus terribilis & mitis ſatis atteſtabatur Angelo, qualis nimirùm legitur Iud. 13. vxore Manuè dicente, Vir venit ad me, habens vultum Angelicum, terribilis nimis. Ita, inquit Bonauentura in Luc. 1. illud Pſaltis dicere potuit, (Pſal. 37.) Ego autem tanquam ſurdus non audiebam, & tanquam mutus non aperiens os ſuum. Nec mirum ſi mutus factus eſt propter incredulitatem propriam, cùm Ezechielem mutum fecerit incredulitas aliena. Ezech. 3. Eris mutus, nec quaſi vir obiurgans, quia domus exaſperans eſt. Non credebat primùm Zacharias: ſed è contra de Maria dicitur, Beata quæ credidiſti, quoniam perficiētur ea quæ dicta ſunt tibi à Domino. Pœna quidem eum ad fidem impulit, Eſ. 28. Vexatio dabit auditui intellectum. Non ergo contemnenda ſunt verba nunciorum Dei, Exod. 23. Ecce ego mitto Angelū meum, obſerua eū,

Quæ Zachariam impellebant ad fidem.

Bonauent.

E & audi vocem eius, nec contemnendum putes, quia non dimittet, cùm peccaueris. Heb. 2. Si enim qui per Angelos dictus eſt ſermo, factus eſt firmus, & omnis præuaricatio & inobedientia accepit iuſtam mercedis retributionem: quomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem? Quæ cùm initium accepiſſet enarrari per Dominum, ab eis qui audierunt, in nos confirmata eſt, conteſtante Deo ſignis, & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus ſ. diſtributionibus ſecundum ſuam voluntatem. Interim verò temperatur pœna Zachariæ diuina liberalitate, ideóque adijcit Angelus, *Vſque in diem quo hæc fient.* Pronomen demonſtratiuum non ad illa omnia quæ per Ioannem implenda erant, refertur: ſed ad illius natiuitatem, & nominis impoſitionem. Zacharias enim in naſcituro puero dubitauerat. Atqui, ait Angelus, ipſe natū illum videbis, & facto cognoſces nihil eſſe in Dei promiſſis diffidendum, & tunc vſus linguæ reſtituetur tibi. *Complebuntur enim hæc in tempore ſuo*, vt iam rata, quęque neque tua, neque alicuius diffidentia remorari poſſint. *Et erat plebs expectans Zachariam, & mirabantur quòd tardaret ipſe in templo.* Ad populum enim pertinet expectare, ait Bonauentura. Vnde Moyſes,

Cauendum ne Angelos irritemus.

Bonauent.

cùm aſcenderet in montem, dixit ſenioribus, Exod. 24. Expectate hic, donec reuertamur ad F
vos. Quia, vt dicitur Thren. 3. Bonum eſt in ſilẽtio præſtolari ſalutare Dei. Plebis eſt etiam admirari diuina ſecreta, non perſcrutari. *Mirabantur autem quòd tardaret:* quia nulli templum ingredi licebat horâ illa oblationis incenſi per ſacerdotem: vnde fiebat vt nullus moræ huius rationem reddere poſſet. Quanta eſt igitur noſtrorum temeritas, vt dum diuina celebrantur myſteria, altaris ambitum adeant, oculos myſteriis immiſceant? Ecce Iudæi expectant foris, & tu quaſi ſacra facturus, ſanctum altare temerare audebis? Sed quid hæc ego? Cùm Iudæis tam diligenter conuenientibus, pauci ſacris interſint, ſed nec in ipſo Dominico die? Ecce nullus egreditur ante ſacerdotis egreſſum: & tamen, vt conqueritur Theophilactus, nos Chriſtiani, niſi mox vt ingreſſi fuerimus in templum, iterum egrediamur, exiſtimamus malè nobiſcum agi. Nec ipſi quidem Apoſtoli cœnaculum priùs egreſſi ſunt, quàm hymnum dixiſſent. Eo enim dicto exierunt in montem oliuarum. Audiatis, ait Chryſoſtomus, hom. 83. in Matth. quicũque G
vltimam orationem non expectatis. Atqui non ante benedictionem populus à Salomone dimiſſus eſt in ſolenni templi dedicatione: (3. Reg. 8.) & completis ſui aduentus myſteriis Chriſtus ipſe ferebatur in cœlum, & diſcipulis benedixit. (Act. 1.) Ita benedictio poſtrema expectãda eſt, qua diuina myſteria conſummantur. Hoc præcipitur can. 10. Apoſtolorum, & refertur, de conſecrat. diſt. 1. Omnes fideles qui conueniunt in ſolennibus ſacris ad Eccleſiam, ſcripturas Apoſtolorum & Euangelium audiant: *μὴ δὲ παραμένοντας τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει*, & non permanentes in oratione quandiu ſacra participatio celebratur, velut inquietudinem Eccleſiæ mouentes, ἀφορίζεσθαι χρή, foras mittere oportet. *Et egreſſus non poterat loqui ad illos.* Aut enim populum diuino verbi pabulo excepturus erat, aut benedictione quadam illum donaturus: quod etiam Aaroni moris fuiſſe legitur, Leuit. 9. ſtatim atque ſacrificium oblatum eſſet. *Et cognouerunt quòd viſionem vidiſſet in templo:* tum ex tam diuturna mora, tum H
ex ipſo vultu, qui inſolitam quandam lætitiam præ ſe ferret, quódque elinguem illum eſſe animaduerterent. Solent enim diuinæ viſiones & vultum immutare, & aliquo ſaltem tempore ita ſuos concutere, vt mutos illos reddant. Vtrumque Moyſi accidit. Nam & facies eius ex cõgreſſu numinis illuſtrata eſt, & idem ipſe ait Exod. 4. Ex quo locutus es ad ſeruum tuum, impeditioris & tardioris linguæ ſum. Et Daniel. 10. Domine mi, in viſione tua diſſolutæ ſunt compages meæ, & nihil in me remanſit virium: & quomodo poterit ſeruus Domini mei eloqui cum Domino meo? *Et ipſe erat innuens illis.* Ita quod lingua proloqui non poterat, nutibus indicabat, nimirùm fœliciter eſſe litatum, gratias agerent Deo, qui vota ſuorũ exaudiſſet. *Et permanſit mutus* in templo, fungens officio ſuo in adminiſtrandis ſacris vſque ad expletum dierum numerum. Habebat interea Iudaicus populus mutum ſacerdotem, mox ceſ- I
ſaturæ legis indicium, eique ceſſuræ, qui prolata veritate rerum vmbras ſummoueret, vt Origenes, hom. 5. in Luc. & Ambroſ. in Luc. obſeruant. Sed &, vt ſcribit Theophilactus, ſignificabat indignam Iudæorum vitam: qui vbi Verbum occiderunt, rationem reddere nõ poſſunt de his quæ dicunt vel faciunt. Ceterùm dictio κωφὸς, pro qua hic habemus mutum, ſignificat etiam & ſurdum, ait Euthymius. Sed & Laurentium vallam arguit Eraſmus, Annotat. in Luc. vt qui non mutum, ſed ſurdum verti debere putet, quaſi κωφὸς tantùm ſignificet ſurdum. Vnde igitur prouerbium illud, κωφὸν πρόσωπον, id eſt, muta perſona? Is qui collegit Græcarum vocum etymologias citatis authoribus, docet κωφὸν, dici Græcis, non ſolùm qui ſurdus ſit, verũ etiam qui mutus, quem ἄλαλον vocant, neque quicquam intereſſe, niſi quòd ἄλαλος dicatur, qui fari non poſſit, velut infantes: κωφὸς, cui nulla ſit omninò vox. *Et accidit, vt impleti ſunt dies officij eius, abijt in domum ſuam.* Dies officij dicũtur τῆς λειτουργίας. Eſt autem liturgia, vt ſcribit Suydas, miniſterium & munus publicum, à voce λήϊτον, quæ publicum, & τὸ ἔργον, quæ K
opus ſignificat. Hæc cùm ad diuina transfertur, cultum, preces & oblationem complectitur, ea denique omnia, quæ ad Epiſcoporum munus Paulus retulit, vt offerant dona & ſacrificia pro peccatis. Act. 13. ad hunc ſenſum leguntur Apoſtoli miniſtraſſe, cùm ex Spiritus ſ. decreto Paulum & Barnabã ad Gentes eſſent dimiſſuri: λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ κυρίῳ, ſacrificantibus enim illis Domino dixit Spiritus ſanctus, Segregate mihi Barnabã & Paulum, in opus ad quod elegi eos. Has voce Patres antiquiſſimi ſacrum Miſſæ cultum, ſeu Chriſti in cœna incruentam oblationem expreſſerũt. Sic can. 28. Apoſtolor. vbi legitur: Si quis Epiſcopus, aut Preſbyter, aut diaconus depoſitus iuſtè ſuper certis criminib⁹, auſus fuerit tãgere τῆς ποτὲ ἐγκεχειρισθείσης αὐτῷ λειτουργίας, aliquando ſibi commiſſam liturgiam, ſeu oblationem, hic ab Eccleſia penitùs abſcindatur. Eandem dictionem vſurpat Ignatius in Epiſt. ad Trallianos, cap. 4. Baſilius & Chryſoſtomus frequentiùs. Ancyranum etiam concilium cap. 1. λειτουργεῖν vocat ſacrificare. Itaque

Zacharias

1. Ne quis ſe altari ingerat, cum diuina celebrantur.
2. Ne quis egrediatur ante ſacra facta.
Theoph.
Chryſoſt.
Canon. Apoſtol.
Ex quibus popul⁹ nouit viſionẽ viſam à Zacharia.
Eraſmus in Paraphraſi.
Origenes.
Ambroſ.
Theoph.
Euthym.
Eraſmus in Vallam.
Zacharias ſurdus & mutus.
Liturgia quid.
In Etymol.
Chriſti in cœna factũ liturgia eſt.
Can Apoſt.
Ignatius.
Cõcil. Ancyranum.

A Zacharias peracto, ſed Moſaico miniſterio, *abiit in domum ſuam.* Non enĩ priùs illi licebat, quã
exactis ſui miniſterij diebus. Non illũ res domeſticæ, non curæ huius ſeculi torquere debuerũt, *Abdicetur*
interim dum totus diuinis rebus incumberet. Quam tamen omnium primã curam eſſe arbi- *cura terre-*
trantur permulti noſtrorum temporum Epiſcopi, & Eccleſiæ paſtores, vt diffuſè conqueritur *norum cum*
Bernardus, Dialogo de Simone & Petro: qui plus inuigilant marſupiis ſubditorum exhaurien- *diuinaſiũt.* Bernard.
dis, quàm vitiis extirpandis. Aberat à Hieruſalem montana regio, quam Zacharias incolebat.
Quamuis autem & Hieroſolymis domũ habuiſſet, inquit Theoph. non licuiſſet tamen & ex- Theoph.
tra ambitũ templi per tempus vicis ſuæ exire. Ita, vt ſcribit Apoſtolus, nemo militans Deo im-
plicat ſe negotiis ſecularibus. *Poſt hos autem dies* miniſterij, *concepit Elizabeth.* Debuerunt enim *Copula con-*
ſpiritualia carnalibus anteponi, & carnalis illa cohabitatio ſpirituali Dei miniſterio cedere. Nec *iugatis in-*
enim, vt Hierony. contra Iouin. monet, illa Chriſtianis indulta eſt in magna alicuius feſtiuitatis *terdicta pre*
B ſolennitate, cùm tamen nihil tam licere nonnullis videatur. 1. Cor. 7. Nolite fraudare inuicem, *cum tẽpore.* Hieron.
niſi fortè ad tempus, ex cõſenſu, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipſum. Exod. 19.
Sacerdotes quoque & populus qui accedunt ad Dominũ, ſanctificentur, ne percutiã eos. Et ex
hac cauſa dicunt Hebræi Ozam percuſſum, 2. Reg. 6. quia nocte vxorem cognouerat quando
tetigit arcam. Non enim licebat ab amplexu Liæ ad Rachelem immediatè tranſire, ſicut 19.
Geneſ. dicitur ad Iacob: Imple hebdomadam dierum huius copulæ. Hæc Bonauent. Concepit Bonauent.
igitur Eliſabeth, & ſanctum reuiuiſcit in partum. Arida atque exarata rugis medulla medullis
vitalibus in viſcera fœcunda viridantur, & vetuſtate nimia domus veteri dilapſa, in faciem nouã
repentè reparatur, vt meditatur Petrus Chryſologus, hom. 92. *Et occultabat menſibus quinque.* P. Chryſol.
Origenes, hom. 6. in Luc. Quæro, inquit, quã ob cauſam, poſtquàm intellexit ſe eſſe prægnan- Origen.
tem, publicum declinarit? Ni fallor, hoc eſt etiam, quòd hi qui nuptiis copulati ſunt, non omne
C tempus coitus liberum inter ſe habent, ſed eſt tempus quando recedunt ab opere nuptiarum.
Si enim vir ſenex fuerit, & mulier anus, pudoris eſt maximi ſeruire eos libidini, ſeruire coniu- *Pudor in*
gio. Eapropter abſcondit illa ſe menſibus quinque, donec Chriſti conceptio inſtaret, quæ pu- *coitu ſeniũ*
dorem illum auferret. Sed & docebat copulam ad intentionem generationis, non autem libi- *etiam con-*
dinis fuiſſe. Nam cùm concepiſſet, abſcondit ſe, quaſi carnali huic operi renuncians. Quin- *iugatorum.*
etiam ipſi iuuenes, ſuſcepta plerunque ſobole, renunciant operibus iuuentutis, inquit Ambro- Ambroſ.
ſius. Et quid mirum de hominibus, ſi pecudes quoque muto quodam opere loquuntur, gene-
randi ſibi ſtudium, non deſiderium eſſe coëundi? Si quidem vbi ſemel grauem aluum ſibi ſen- *Quieſcẽdũ*
ſerint, iam nec concubitu indulgent, nec laſciuiam amantis, ſed curam parentis aſſumunt. At *à copula.*
verò homines nec conceptis, nec Deo parcunt: illos contaminant, hunc exaſperant. Et quid de
pecudibus loquar? Terra ipſa à generandi opere ſæpè requieſcit, & ſi impatienti hominum ſtu-
D dio, iactis frequenter ſeminibus occupetur, impudentiam mulctat agricolæ, & fœcunditatem
ſterilitate commutat. Ita quidem in ipſis elementis ac pecudibus, ab vſu non ceſſare generan-
di, naturæ pudor eſt. Meritò ergo etiam ſancta Eliſabeth erubeſcebat gratiam, etſi non reco-
gnoſceret culpam. Læta quidem erat de conceptu, ſed, vt eſt verecunda probitas, ſuppudeſce-
bat, quòd his qui nondum nouerant hæc autore Deo geri, ait Eraſmus, iam anus adhuc libidi- Eraſmus.
ni vacaſſe poſſet videri. Nec enim ignorabat quàm ſit pronum ad malè ſuſpicandum ſimul &
malè loquendum vulgus hominum. Spectabat & illud prudens mulieris animus, non eſſe ia-
ctandum Dei donum apud populum, donec certum eſſet: ne ſi quid fefelliſſet, ſterilitatis pro-
brum, ob fruſtrà ſperatam anui prolem conduplicaretur. Interim verò ſpirituali gaudio diuinæ
gratiæ congratulabatur, dicens: *Sic mihi fecit Dominus in diebus quibus me reſpexit, auferre oppro-
brium meum inter homines.* Hactenus, inquit, ſterilis & effœtæ probro traducta ſum apud popu-
lum Iſraëliticum, cui turpior eſt corporis ſterilitas, quàm animi improbitas. Sed, vt video, Do-
E minus in hoc fœcunditatem diſtulit, quò non ſolùm me eximeret à probro ſterilitatis, verum-
etiam cumulatius adferret gaudiũ præter ſpem nata proles. Nam planè Dei munus eſt, qui quo
ipſi viſum eſt tempore, dignatus eſt ancillam ſuam reſpicere: quòd poſthac vnica, ſeráque, ſed *Reſpicere*
inſigni prole, quã Deo genui, prædicabor mater fœlicior multis, quæ numeroſo partu locuple- *quid.*
tant ſuos maritos. Ceterùm Reſpiciẽdi verbo declaramus gratiam ſeu beneficium aliquod etiã
indignis obtigiſſe: cuius contrarium eſt, auerſari, oculos auertere. Pſal. 138. Humilem reſpicit,
& alta à longè cognoſcit. Aſpicere enim geſtus miſerantis eſt. Cæterùm probro ducebatur
ſterilitas eo tempore, quo Chriſtus ex hominibus naſciturus expectabatur. Nunc autem di-
uinæ prouidentiæ ita quiſque illam referat, vt non ſtatim aliquem iudicet & condemnet,
quia prolem non habet. Similem ergo gratiarum actionem reddit, quam & Rachel, Geneſ. 30.
Concepit enim Rachel, & peperit filium, dicens: Abſtulit Deus opprobrium meum. Tunc ſci-

licet hæc audiebantur. Deut.7. Non erit apud te ſterilis vtriuſque ſexus. Vnde dicitur 1. Reg.1. F
quòd æmula Annæ affligebat eam, & vehementer angebat: intantum vt exprobraret quòd Dominus concluſiſſet vuluam eius. Ideò lætatur, quaſi hoc Pſaltis occinat, Pſal.112. Ecce habitare facit ſterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

De annunciatione facta per Gabrielem Angelum ad virginem Mariam, vnde fuerit illa virgo, de ſalutatione Angelica, turbatione Mariæ, & iis argumentis, quibus Angelus demonſtrauit facilem eſſe Deo, Verbi incarnationem, & virginis grauidationem, & de conſenſu virginis.

Matth.	Marc.	LVCAS.	Ioan.
		Miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph, de domo Dauid, & nomẽ virginis Maria. Et ingreſſus Angelus ad eam, dixit: Aue gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Quæ cùm audiſſet, turbata eſt in ſermone eius, & cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum: ecce concipies in vtero, & paries filium: & vocabis nomen eius Ieſum. Hic erit magnus, & filius altiſſimi vocabitur: & dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius: & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Et reſpõdens Angelus, dixit ei: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obũbrabit tibi. Ideóque & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Et ecce Elizabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua: & hic menſis, ſextus eſt illi, quæ vocatur ſterilis: quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum.	

G H

Introductio.

Diod. Siculus.

Ægroti in publicum elati.

QVI MAGNVM aliquod imperium corruiſſe audiunt, ſi in priſtinũ ſplendorem reparatum illud fuiſſe intellexerint, id quibus authoribus & mediis contigerit, latiùs explicari geſtiunt. Et olim quidem, vt ſcribit Diodorus Siculus, apud Ægyptios ægroti in locum publicum efferebantur, vt ibi quiſque quod ſimili morbo medicum fuiſſe obſeruaſſet, publicè pronunciaret. Nec quidem tantum aut ægrotis lætitiæ argumentum eſt, ſi medicum adueniſſe: aut, lõgis iam diſcordiis & bellis laceſſito populo, ſi principem prudentem & patrem patriæ datum eſſe intellexerint, quantum nobis hodie ſuppetit in Angelica legatione, & virginis aſſenſu. Qui non animi morbi, quæ non peccata Chriſtum animarũ noſtrarum medicum præceſſerunt? Eſa. 1. A planta pedis vſque ad verticem non erat in homine ſanitas. Omnes declinauerunt, inquit Dauid, ſimul inutiles facti ſunt. Quot clades præceſſerãt? Quid non horrendum vindex Dei manus incuſſerat in diluuio, ſulphure Sodomitico, tot captiuitatibus, bellis, diſſidiis, & toties repetita captiuitate & fame? Præter hæc, aperuerat infernus animam ſuam abſque vllo termino, ait Eſaias. I

Vindex Dei olim.

Prudẽtius.

Stragem ſed iſtam non tulit
Chriſtus cadentum Gentium
Impunè, ne forſan ſui
Patris periret fabrica, vt ſcribit Prudentius in Hymno de natali pueri Ieſu.

Ecquis verò noſtrûm eſt, quem non delectet audire remedia allata ei, quem moribundum iudicarit? Luc.10. Atqui Samaritanus hic noſter hominem ſemiuiuum relictum viſitauit, & curauit. Etiam & Ioan. 9. curioſè nonnulli cæcum curatum interrogant, Quomodo aperti ſunt tibi oculi? Nos ſi remediũ iſtud explicare voluerimus, à ſaliua illa luto noſtro cõmixta, à diuino verbo & ſapiẽtia carni noſtræ vnita ordiamur, & ſtatim proferemus, quòd Verbũ caro factum eſt. Hoc nimirũ noſtræ reparationis exordiũ eſt, quòd Chriſtus cõceptus eſt de Spiritu ſancto. Hoc noſtræ fidei fundamentum eſt. Quod quia quiſque & ore fateri, & corde credere tenetur: ideò Lucas nihil tacere voluit, quod faceret ad huius hiſtoriæ certitudinẽ. Præmiſſa enĩ miraculoſa Ioannis conceptione, legationis ad Mariã factæ ſummã explicat: exprimens locũ, tempus, perſonas, & velut dialogiſmo illarũ verba interſerens. Fœcundatã pręcurſore ſterilem narrauit, nũc Virginem Deo imprægnatã deſcribit. Hęc enim fœcundatio facta eſt Deo deſtinante, Angelo nunciãte, & virgine cõſentiente. Contigerũt hæc menſe ſexto à cõceptione Ioãnis: vnde tandẽ K

Chriſti incarnatio collyriũ eſt.

Quãdo Angelus miſſus ſit.

Ange-

A Angelus adiecit, Et hic menſis eſt ſextus illi quæ vocatur ſterilis. Scribit Chryſoſtomus, Ioan- *Chryſoſt.*
nem menſe Septembri luna vndecima, quando celebrabatur ieiunium ſcenopegiæ, in æquino-
ctio autumnali decreſcentibus diebus Eliſabeth filiũ concepiſſe: ex quo tempore ſi ſex menſes
cõputaueris, Chriſti conceptionem in menſem Martium incidiſſe perſpicies: Immò & in eun-
dem ipſum diem, vt ſcribit Athanaſius in Quæſtionibus ad Antiochũ principẽ (quæſt. 17.) quo *Athanaſ.*
& primus homo cõditus, & Chriſtus pro noſtra ſalute mortuus eſt. Vt ſic reparatio primæ crea- *Eadem die*
tioni reſponderet, ait Bonauentura, in Luc. & impleri videatur illud Eſaiæ 66. Sicut cœli noui, *Chriſtus cõ-*
& terra noua, quæ ego facio ſtare coram me, dicit Dominus, ſic ſtabit ſemen veſtrum. Et erit *ceptus &*
menſis ex menſe, & ſabbatum ex ſabbato, veniet omnis caro vt adoret coram facie mea. Cæte- *mortuus, et*
rùm Lucas, vt obſeruat Bernardus, ho. 1. ſuper Miſſus eſt, nominat quidem nuncium qui mit- *primus ho-*
titur, Dominum à quo mittitur, virginem ad quam mittitur, ſponſum quoque virginis, ambo- *mo cõditus.* Bonauent. Bernard.
B rúmque genus: ciuitatem ac regionem propriis deſignat nominibus. Vt quid hoc? Putáſne ali- *Omnes cir-*
quid horum ſuperuacuè poſitũ ſit? Nequaquam. Si enim nec folium de arbore ſine cauſa, nec *cunſtantia*
vnus ex paſſeribus ſine patre cœleſti cadit ſuper terram, putem ego ex ore ſancti Euãgeliſtæ ſu- *deſignata à*
perfluum diffluere verbum, præſertim in ſacra Verbi hiſtoria? Non puto. Plena enim ſunt om- *Luca.*
nia ſupernis myſteriis, ac cœleſti ſingula dulcedine redundantia, ſi tamen diligentem habeant
inſpectorem, qui nouerit ſugere mel de petra, oleúmque de ſaxo duriſſimo. *Miſſus eſt*, inquit,
Angelus Gabriel à Deo. Non arbitror hunc Angelum de minoribus eſſe, qui qualibet ex cauſa
crebra ſoleant ad terras fungi legatione. Quod & ex eius nomine palàm intelligi datur, quod *Angelus*
interpretatur Fortitudo Dei: & quia non ab alio aliquo fortè excellentiore ſe, vt aſſolet, ſpiritu, *quis et quid*
ſed ab ipſo Deo mitti perhibetur. Nam quia Chriſtus Dei virtus eſt, & fortior ille, qui fortem *Gabrielis* *nomen*
C Sathanam deuicturus erat, qui vt Gigas fortis decurſurus erat viam ſuam: ideò rectè per Ange- 1.
lum, qui Dei fortitudo dicitur, nunciatur. Sed & diuinæ fortitudinis, ſeu potentiæ, teſtis eſſe de-
buit, quæ in virgine operaretur, eámque fœcundaret. Virgo enim, quandiu talis, ad conceptum 2.
impotens eſt, ait Albertus Magnus, in Luc. Itaque nouum hoc & inauditum eſt, nec niſi à diui- Albertus
na virtute proficiſcitur, quòd peperiſſe dicitur. Hier. 31. Nouum faciet Dominus ſuper terram, Magnus.
fœmina circũdabit virum. Apoc. 21. Dixit qui ſedebat in throno, ecce noua facio omnia. Eccl.
36. Innoua ſigna, immuta mirabilia. Ita reſpondet veritas promiſſioni, vt ſicut per Gabrielẽ my-
ſterium iſtud prædictum fuit Danieli, ſic aperiatur & virgini. Dan. 9. Ecce vir Gabriel, quem
videram in viſione à principio, citò volans, tetigit me in tempore ſacrificij veſpertini, & docuit
me. Sequitur: Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper vrbem
ſanctam tuam, vt cõſumeretur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas,
D & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio, & Prophetia, & vngatur ſanctus ſanctorũ.
Cæterùm quia tunc viſio de præliis erat, regúmque certaminibus, immò regnorum ſucceſſio- 3.
nibus, Gabriel qui præpoſitus eſt præliis, huic officio apud Danielem mãcipabatur, ait Hiero- *Gabriel for-*
nymus, in c. 8. Daniel. Gabriel enim in linguam noſtram vertitur, Fortitudo, vel Robuſtus Dei. *titudo Dei.*
Vnde & eo tempore, quo erat Dominus naſciturus, & indicturus bellum dæmonibus, & triũ- Hierony.
phaturus de mundo, Gabriel venit ad Zachariam & ad Mariam. Et quidem cùm per Angelos 4.
natiuitas Iſaaci, Geneſ. 18. Gedeonis, Iud. 16. immò & Ioannis nunciata ſit: quantò decentius *Angeli*
fuit, vt docet Andræas Hieroſolymitanus, ſerm. in Salutat. Angel. Archangelum Gabrielem ex *nunciant*
altiſſimis in huius ſtupendæ rei miniſterium demitti? Habuerat vtique Chriſtus à Prophetis *electorum*
teſtimonium: idcircò Philippus ad Nathanaëlem, Ioan. 1. Quem, inquit, prædixerunt Moyſes *natalem.* Andr. Hie-
& Prophetæ, inuenimus Meſſyam. Immò verò quò ſimul omnia illi vicem redderent, infer- roſolymit.
ni ſpecus teſtimonium fecere, cacodæmonum ſcilicet agmina, dum aut oracula redderent, aut
E ex ipſis etiam obſeſſorum corporibus clamarent: Quid nobis & tibi Ieſu Nazarene? Luc. 4.
Quid itaque mirum, ſi nec cœleſtis defuit paranymphus, qui aduentũ illius prænunciaret? Ad- 6.
de quòd conueniens erat nunciũ inde pendere, vnde & ille proceſſurus erat. Pſal. 44. A ſummo *Conuenie-*
autẽ cœlo egreſſio eius, & occurſus eius vſque ad ſummũ eius. Deniq; quia ſupermundanũ eſt *bat Ange-*
hoc myſteriũ, ab illo meliùs nunciatur, qui non ex hominũ conſilio, aut opinione, ſed Dei vo- *lũ nuncia-*
luntate totus pendeat, qui denique nihil humanum & terreſtre habeat. Generationẽ eius quis *re Chriſti*
enarrabit, inquit Eſaias? At verò illã Angelus ediſſeruit. Sic olim data eſt lex per Angelos, & illi *natalem.*
ſæpiſſimè patres edocuerunt, Abrahamum Gen. 15. Iacob Gen. 32. Moſem Exod. 19. Dauidem
2. Reg. 24. Quantò fuit conuenientius per Angelum, virginẽ illã Angelicam, de recõditis hiſce
erudiri? Ideò Eſa. 18. ita prænunciatur: Ite Angeli veloces ad Gentem conuulſam & dilacera-
tam, ad populum terribilem, poſt quem non eſt alius, ad Gentem expectantem & cõculcatam,
cuius diripuerunt flumina terram eius, ad montem nominis Domini exercituũ, mõtem Syon.

Albertus Magnus. Iudæorum enim Gentem deſcribens, inquit Albertus Magnus, in Luc. vocat cōuulſam tenta- F
tionibus, & dilaceratā peccatis: Gentem tamen Dei promiſſa expectantem, & conculcatā ſer-
uitute dæmonū, cuius terram & habitationem iam flumina vanitatum diripuerant, cùm tamen
ex ſcientia legis & Prophetarum eſſet terribilis, cui, ſi Dei protectionē ſpectes, Gentem nullam
comparaueris. Ad hanc igitur Angeli veloces mittuntur, vt annuncient opus redēptionis. Mit-
Mittuntur Angeli. titur Gabriel ad Virginē, multitudo verò cœleſtis exercitus ad paſtores. *Miſſus eſt* ergo *à Deo.*
Non ingeſſit ſe, quod malignorū ſpirituum proprium eſt, vt Sathanę, Iob.1. & ſpiritus menda-
cis in ore Prophetarum, 3. Reg. 13. Nam ad eorum inſtar Pſeudoprophetæ ſeſe ipſimet non vo-
cati, velut lupi in ouile obtrudunt, vt graſſentur. Hierem. 23. Currebant, & non mittebam eos.
Miſſus eſt iſte. Facit enim Deus nūcios ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammā ignis, ait Pſaltes.
Leguntur verò nonnunquā Angeli miſſi ab aliis Angelis, ſi hæc noua ſuperueniens authoritas
à nullo niſi à Deo præſumitur. Sed & hoc ideò poſitum eſt *à Deo*, ne cui vel beatorum ſpirituū, G
Bernard. ſuum Deus antequàm virgini reuelaſſe putetur conſilium, ait Bernardus, ſerm.1. ſuper Miſſus,
excepto duntaxat Archangelo Gabriele, qui vtique tantæ inter ſuos inueniri potuerit excellē-
tiæ, vt tali & nomine dignus haberetur, & nuncio. Porrò loci congruentiam notat, miſſum il-
Locus Nazareth. lum dicens *in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth.* Erat autem Galilæa confinis Iudæorum
Bonauent. & Gentium, ait Bonauentura, in Luc. vnde & illum veniſſe nunciabat, in quo benedicerentur
omnes tribus terræ, vt Abrahæ dictum eſt, Geneſ. 22. & Iacob aſſeuerat, Geneſ. 49. quòd eſſet
expectatio Gentium. Sed & Nazareth, ſi legatur per literam Hebraicam Tſade, florigeram ſi-
gnificat, in qua flos campi & lilium conuallium, Cant. 2. primùm conciperetur. Abiectum erat
tum temporis hoc oppidulum. Hinc & iſtud Nathanaëlis, Ioan. 1. E Nazareth poteſt aliquid
boni eſſe? Sed nunc hac ſolenni legatione, & Chriſti educatione nobilitatum eſt, vt obſeruat H
Andr. Hieroſolym. Andr. Hieroſolymitanus, ſerm. in Salut. Angelicam. Sed & Chriſtus Nazaræus dici debuit, vn-
de & in Nazareth primùm concipitur. Quinetiam perſona conueniens erat, quæ hanc legatio-
Virgo cur electa. nem admitteret: mittitur enim *ad Virginem.* Debuit enim reſtitutio noſtra quodammodo allu-
dere ad ruinam noſtram. Ad hanc quidem concurrerunt Angelus malus in ſerpente, Eua de-
ſponſata, & vir: ad reparationem autem noſtram cōcurrit Angelus bonus, Virgo, & Chriſtus.
Irenæus. Hoc obſeruat Irenæus, lib. 5. in hære. Seducta eſt malè illa, inquit, quæ iam viro deſtinata erat
Eua & Maria cōparatio. virgo Eua: per veritatem euangelizata eſt ab Angelo virgo Maria. Quemadmodum enim illa
per Angelicum ſermonem deducta eſt, vt effugeret Deum, præuaricata verbū eius: ita & hæc
per Angelicum ſermonem euangelizata eſt, vt portaret Deum, obediēs eius verbo. Et ſicut illa
ſeducta eſt vt effugeret Deū: ſic & illa ſuaſa eſt obedire Deo, vti virginis Euæ virgo Maria fieret
aduocata. Ita pro inobedientia obedientia commutatur, & fides pro perfidia compenſatur, in- I
Auguſtin. quit Auguſtinus, ſerm. 2. de annunciat. Dominica. Per virginem venit mors, vt ſcribit Cyrillus
Cyrillus Hieroſol. Hieroſolymitanus, catech. 12. Dignum ergo erat de virgine apparere vitam, vt ſicut illam ſer-
Antithesis Eua & Mariæ. pens decepit, ita & iſtam Gabriel annunciaret. Et quidem conueniens erat Chriſti & Dei no-
ſtri genitrici virginitas. Quid enim? Cùm primus homo de virgine terra ſumptus & plaſmatus
ſit, num conuenientius erat ſecūdum perfectiorem hominem de virgine naſci? Adde quòd in-
Bernard. tegra mente & corpore eſſe debuit, vt obſeruat Bernardus. vtroque enim Deum acceptura &
poſſeſſura erat. Neque verò in maliuolam animā intrabit Spiritus ſanctus, aut habitabit in cor-
pore ſubdito peccatis. Quæ enim conuentio luci ad tenebras, aut Chriſti ad Belial? Itaque cùm
multò ſit purior & acceptior virginitas aut coniugio, aut quolibet alio ſtatu, vt contra Iouinia-
Hieron. num probat D. Hieronymus: ideò virginem illam eſſe decuit, quæ Chriſtum exciperet. Sancti
Mater Chriſti debuit eſſe virgo. eſtote, inquit, quoniam ego ſanctus ſum. Quinetiam veniebat vt omnē corruptionem tolleret,
& redderet nos Deo mortificatos quidē carne, viuificatos autem ſpiritu. At verò vbi maior eſt K
carnis mortificatio quàm in virginitate? Sed & altiore quodam myſterio factū eſt, vt qui in cœ-
lis patrem haberet ſine matre, in terris matrem haberet ſine patre: & indè mirabilior eius eſſet
natiuitas, & liberè quiſque cum Eſaia exclamaret, Generationē eius quis enarrabit? Et id Ma-
lachiæ: (cap. 3.) Et quis poterit cogitare diem aduentus eius? Ita ſcilicet ſacerdos ſecundū ordinē
Melchiſedech fuiſſe comprobatur à Paulo, ſi eius generationem ſpectes: Neque principiū ne-
que finem dierū habens: cuius nec mater in generatione æterna, nec pater in temporali cenſea-
Albertus Magnus. tur. Albertus Magnus, in Luc. Sicut enī diuina generatio eſt de patre ſine fœmina, ſine corru-
ptione: ita humana generatio ſine patre eſt, ſicut candor naſcitur de luce, & flos de terra. Quia,
Abrutallus Philoſoph. ſicut dicit Philoſophus Abrutallus, flos in terra eſt ſine patre, ſed in cœlo habet patrem ſolem,
hîc autē habet matrem terrā. Sap. 7. Candor enim eſt lucis æternæ, & ſpeculū ſine macula Dei
maieſtatis, & imago bonitatis illius. Cæterū virgo illa eius mater *erat deſponſata Ioſeph de domo David.*

A *Dauid.* Cyrillus Hieroſolymit. catech.12.obſeruat deſponſatam dici,non vxorem, quòd pro- Cyrill. Hieroſ.
pter ſolam deſponſatione m vxor dici poſſet,eo nimirùm modo, quo Iacob ad Laban dicebat
de Rachele: Da mihi vxorem meam. Et quidem Auguſtinus ſponſum ſumit pro coniuge, ha- *Deſponſata*
bita copulæ ratione,cuius reſpectu non erat deſponſata virgo. Sic enim ſcribit,ſerm. 13.in na- *pro cõiuge.*
tali Dom. Concepit virgo antequàm ſponſum haberet,parit antequàm nubat: & quod ad lau- Auguſt.
dem pertinet matris Domini,& virgo cœpit eſſe poſt partum. Virgo enim concepit,virgo pe-
perit,virgo poſt partum illibata permanſit. Cæterùm ſi quis requirat, quid illam deſponſari o-
pus fuerit,cùm virginem illam permanere conuenientius eſſet:reſpondet Hieronymus, libr.1. Hierony.
Comment.in Matth.opus fuiſſe cognoſci familiam virginis ex familia Ioſephi. ſiquidem ne- *Quomodo*
mini licebat ex alia quàm ſua tribu vxores ducere. Num.36. Nubãt,ſed tantùm ſuæ tribus ho- *liquet Ma-*
minibus,ne commiſceatur poſſeſſio filiorum Iſrael. Rom.1. Qui natus eſt ei ex ſemine Dauid. *riam fuiſſe*
Sic enim Pſal.131.promiſſum Dauidi fuerat: De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. *de domo*
B Ideò adiicit, *De domo Dauid.* Miſerè afflicta fuit hæc domus, quòd ei quiſque regiam digni- *Dauid.*
tatem deberi intelligeret. Ideò nunc à Iudæorum Pontificibus,nunc ab Herode,nunc etiã à Ro- *Domus Da-*
manis variis modis impetita eſt. Ex quo factum eſt,vt & abiecta lateret, aut ſaltem paupertate *uid miſerè*
& opprobriis vexaretur. Euſeb.lib.3.cap.12.hiſt.Eccleſ.& cap.20. narrat Veſpaſianũ capta Hie- *afflicta.* Euſeb.
roſolyma omnes de tribu Dauid inquiri iuſſiſſe:ſed & Domitianum ea propter curioſe & acri-
ter Iudæ nepotes de eadẽ ſtirpe interrogaſſe ſcribit. Et hoc quidẽ hinc emergebat, quòd Chri-
ſto ex illa domo oriũdo omnia imperia,magiſtratus,& regna ſubiicienda eſſe Prophetæ prædi-
xerant,& Iudæi profitebantur. Sed & de vtroque,Maria nimirùm & Ioſepho,domus Dauid
dici poteſt. Nec tantũ Ioſephus domũ Dauid Chriſto & Virgini deſignabat, ſed &, vt ſcribit
Beda,per deſponſationem illam latere Dominus volebat incarnationis myſteriũ. Nam, ne ve- Beda.
C lut adultera, virgo lapidaretur à Iudæis, maluit aliquos de ſuo ortu quàm de pudore dubitare 2.
parentis. Simul & virginibus impudicis occaſionem tollebat,ne matrem quoque ſaluatoris di- *Cur deſpõ-*
cerent falſis ſuſpicionibus infamatam fuiſſe. Denique in Ægyptũ fugiens,& inde rediens,ſola- *ſata Virgo.*
tium viri habere debuit,qui integerrimæ virginitatis cuſtos,pariter ac teſtis exiſteret. Quin etiã 3.
eo factum eſt,vt partus ipſe diabolũ lateret:ne fortè q. cæteris hominibus eminentiorem morti Cap.1.lib.1 in Luc.
tradere timeret. Orige.ho.6.in Luc.hoc confirmat Ignatij teſtimonio, qui in quadam ſuarum 4.
Epiſtolarum ita ſcribit. Principẽ huius mundi latuit virginitas propter Ioſeph,propter nuptias, Origen.
quia habere virum putabatur. Has & ſuperiores rationes adducit Baſilius,hom.25. de humana Ignatius. Baſilius.
Chriſti generat. Gregorius Nyſſenus,ſerm.de ſancta Chriſti natiuitate, Virginem dicit è ſteri- Gregor.
libus parentibus natam,templo ſtatim dicatam fuiſſe:quæ cùm nubilis eſſet,exiſtimaſſe eos ſa- Nyſſen.
D crilegium fore,ſi homo ius & poteſtatem in donarium Deo conſecratum haberet. Ideò priùs *Diuina præ-*
habito ſacerdotum conſilio, hos illi prouidiſſe Ioſephum virginitatis cuſtodem. Idem ſcribit *uidentia*
Ioan. Damaſcenus,Orat.1.de beatæ Mariæ dormitione. Vnde & lib.4.de fide Orthodoxa,cap. *Virgo de-*
15. Hac,inquit,deſponſatione id agebatur,vt & Virgini cuſtos præſtò eſſet,& ei qui virgines ob- *ſpõſata eſt.* Io. Damaſ.
ſeruabat, impoſtura fieret. Ita primùm Virgo in domo Dei plantata,atque per Spiritum ſan- 5.
ctum ſaginata,inſtar oliuæ frugiferæ,virtutum omnium domicilium efficitur,vt quæ videlicet
ab omni huiuſce vitæ,& carnis concupiſcentia mentẽ abſtraxiſſet,atque ita virginem,vnà cum
corpore,animã conſeruaſſet,vt eam decebat,quæ Deũ ſinu ſuo exceptura erat. Ita ſimul in illa *In Maria*
virginitas & coniugium commendantur,ſed in vtriuſque corporis & animæ puritate. Benè de- *virginitas*
ſponſata,ſed virgo,inquit Ambroſ. lib.2. in Luc.quia Eccleſiæ eſt typus, quæ eſt immaculata, *& cõiugiũ*
ſed nupta. Cõcepit nos virgo de ſpiritu,parit nos virgo ſine gemitu. Et ideò fortaſſe ſancta Ma- Ambroſ.
E ria alij nupta,ab alio repleta:quia & ſingulæ Eccleſiæ ſpiritu quidem replentur & gratia: iun-
guntur tamen ad temporalis ſpeciem ſacerdotis. Bernardus,hom.2.ſuper Miſſus eſt: Hic cùm Bernardus.
tu Ioſephi nomen,eidémque gratiam collatam audieris,memento magni illius quondam Pa-
triarchæ venditi in Ægypto, Gen.37. & ſcito,inquit,non ſolùm ipſius iſtum vocabulum fuiſſe
ſortitum,ſed & caſtimoniam adeptum, innocentiam & gratiam. Ille Domino ſuo fidem ſer- *Collatio Io-*
uans, dominæ ſuæ noluit commiſceri:iſte dominam ſuam Domini ſui matrem virginem a- *ſeph Pa-*
gnoſcens, & ipſe continens fideliter cuſtodiuit. Illi data eſt intelligentia in myſteriis ſomniorũ: *triarchæ cũ*
iſti datũ eſt conſciũ fieri atque participem cœleſtiũ ſacramentorũ. Ille frumenta ſeruauit,nõ ſi- *Ioſeph viro*
bi,ſed omni populo:iſte panem viuũ è cœlo ſeruãdũ accepit,tã ſibi quàm toti mũdo. Porrò vt *Virginis.*
nomen viri,ita nomẽ virginis exprimit Lucas. *Nomen*,inquit,*virginis Maria*:ita omnia ob ocu-
los ponit,immò & omnia myſteriis plena eſſe teſtatur. Ex quo fit,vt Bernardus,Ioan. Damaſ. *Ex nominis*
Beda,& cõplures Patres ex nominis interpretatione conſolationẽ hauriãt. Bernardus quidem *Mariæ in-*
& Beda Mariã,quaſi maris ſtellã dictam eſſe ita perpẽdunt,vt verè in ea impletũ ſit,quod pridẽ *terpretatio-*
nẽ cõſolatio.

Balaam cecinit, Orietur ſtella ex Iacob, & virga conſurget ex Iſraël. Nam, vt canit Eccleſia, ſi- F
cut ſtella radium parit, virgo filium pari forma. Neque ſidus radio, neque mater filio fit corru-
Bernard. pta. Hæc eſt illa nobilis ſtella ex Iacob orta, inquit Bernardus, hom. 2. ſuper Miſſus, cuius radius
vniuerſum orbem illuminat, cuius ſplendor & præfulget in ſupernis, & inferos penetrat. Terras
etiã perluſtrans, & calefaciens magis mentes quàm corpora, fouet virtutes, excoquit vitia. Ipſa,
Maria ſtella maris. inquam, eſt præclara & eximia ſtella, ſuper hoc mare magnum & ſpatioſum neceſſariò ſuble-
uata, micans meritis, illuſtrans exemplis. O quiſquis te intelligis in huius ſeculi profluuio, ma-
gis inter procellas & tempeſtates fluctuare, quàm per terram ambulare: ne auertas oculos ab
hoc fulgore ſideris, ſi non vis obrui procellis. Si inſurgant venti tentationum, ſi incurras ſcopu-
Damaſ. los tribulationum, reſpice ſtellam, voca Mariam. Damaſcenus, lib. 4. de fid. Orthod. cap. 15. Ma-
riam Dominam nuncupat. Id enim, inquit, Mariæ nomine ſignificatur. Verè etenim rerũ om-
Maria domina maris nium conditarum domina facta eſt, cùm creatoris mater extitit. Reſpexit autem ille ad Syria- G
cam dictionem, quæ Hebraicè commixta in nomine *Maria*, dominam maris ſignificat. At-
Auguſt. qui Auguſtinus, lib. Meditat. cap. 23. Sub Chriſti confeſſione poſiti, inquit, ligno crucis ferimur,
nauigãtes per hoc mare magnum & ſpatioſum, vbi ſunt reptilia, quorum non eſt numerus, vbi
animalia puſilla cum magnis, vbi draco ſæuiſſimus paratus ad deuorandum, vbi loca periculo-
ſa, Scylla & Charibdis. Ideò recurrit is ad ſanctorum patrocinia. Orate, inquit, omnia agmina
Angelorum, & vniuerſi cœtus beatorum, vt veſtris precibus, meritiſque adiuti, ſalua naue, &
integris mercibus peruenire mereamur ad portum perpetuæ ſalutis & quietis. Cur nõ & idem
nobis à Maria maris domina ſupplices obſecremus, ſi quando ſalui & incolumes emergamus,
ne nos demergat tempeſtas aquæ, aut abſorbeat nos profundum, aut apertiat ſuper nos puteus
os ſuum? Sed nunc ex ipſis coniugibus, ex virgine & Ioſepho, ad penitiora myſteria progredia-
Angelus corporali modo apparens. mur: & quid legatus expedierit, audiamus. *Ingreſſus eſt Angelus ad eam.* Nunc innuit Euange-
liſta Angelum corporali modo apparuiſſe, & locum deſignare videtur vbi virginem inuenerit. H
Ingreſſus enim corporalem motum deſignat, vt obſeruat Caietanus. Nec enim apparuit tan-
Caietanus. quam ex improuiſo in aula, ſed gradiens ad virginis aulam introiuit. Hoc etiam longè antè Si-
Sibylla Erythr. bylla Erythræa cecinerat, lib. 8. Oraculor. his verbis:

Πρῶτα μὲν οὖν Γαβριὴλ σθεναρὸν δέμας ἁγνὸν ἐδείχθη.

id eſt, *Ac primùm corpus Gabriel oſtendit honeſtum*
Nuncius.

Maria ſolitaria. Quinetiam locus intelligitur ſecretus fuiſſe. Non enim foris illam vagantem, non in oſtio do-
Damaſ. mus ſuæ garrientem, ſed intus ſolitariam inuenit. Ioan. Damaſcenus, Orat. 1. de Mariæ dormi-
tione. Apud Ioſephum, inquit, ſacra hæc & immaculata puella commorabatur, domi ſe conti- I
Ambroſ. nens, corúmque quæ ante fores gererentur, nihil omninò cognitum habens. Ambroſius, lib. 2.
Comment. in Luc. Diſcãt mulieres propoſitum pudoris imitari, inquit. Solam in penetralibus,
quam nemo virorum videret, ſolus Angelus reperit, ſola ſine comite: ſola ſine teſte, ne quo de-
generi deprauaretur affatu, ab Angelo ſalutatur. Hoc nimirùm virgines decet, ne fortè ſi adin-
Bernard. ſtar Dynæ, congreſſus hominũ ſectẽtur, ipſæ ſuę corruptionis occaſionẽ præbeant. Puto, inquit
Bernardus, hom. 3. ſuper Miſſus, quòd Angelus ingreſſus eſt ſacrarium pudici cubiculi, vbi illa
fortaſſis clauſo ſuper ſe oſtio orabat Patrem in abſcondito. Nec mirum eſſe debet, quòd Ange-
Quomodo Angelus i aſſumpto corpore ianuis clauſis intrauerit. lus clauſo oſtio ingredi dicatur, etiam aſſumpto corpore. Nam & hoc ille adeò ſubtile reddere
poteſt, vt nec ei opus ſit illa aditus proportione, quæ ad noſtrorum corporum ingreſſum requi-
ritur. Quis enim putauerit Angelum, cùm è carcere Apoſtolos educeret, Act. 5. aut cùm Petrũ
è vinculis eriperet, Act. 12. opus habuiſſe aperto oſtio? Sed nec ipſe Chriſtus, cùm ad Apoſto-
los poſt reſurrectionem ianuis clauſis ingreſſus eſt. Sicut enim ſolis radij vitrum permeant ſine
illius diſruptione, ita & ipſi Angeli obſerata omnia penetrant. Angelicis ſpiritibus parietes non K
Bernard. obſiſtunt, inquit Bernardus: ſed cuncta illis viſibilia cedunt, cuncta æquè corpora quantumli-
bet ſolida vel ſpiſſa, penetrabilia ſunt eis ac peruia. Suſpicandum igitur non eſt, quòd apertum
inuenerit Angelus oſtiolum virginis, cui nimirùm in propoſito erat hominum fugere frequen-
tias, vitare colloquia, ne vel orantis perturbaretur ſilentium, vel continentis caſtitas tentaretur.
Angeli adſunt orãtibus. Porrò ſolent Angeli aſtare orationibus, & delectari in his quos vident leuare puras manus, vt
ſe in holocauſtum offerant in odorem ſuauitatis. Sic effudit in conſpectu Dei orationem
ſuam, & petitionem ſuam ante ipſum pronunciauit, (Pſal. 141.) vt longas hominum ærumnas
miſeratus, tandem viſitaret nos oriens ex alto. Nimirùm his qui ſic ad Dominum rapiuntur,
apparuerunt Angeli, Danieli cap. 9. Petro Act. 10. Ioanni etiam in Pathmos. Quin & ipſi Za-
chariæ idem Gabriel præcurſoris exortum repromiſit, cùm ille in templo ſacrificiis &
ora-

A orationibus incumberet. *Aue*, inquit. Ab ipſo gaudio initium ſumpſit, inquit Andræas Hieroſolymitanus, ſerm. in Salutat. Angelic. lætitiæ ſigna ſtatim ei annuncians. Sed &, vt Gregor. Nyſſenus, ſerm. de Chriſti natiuit. cenſet, verba hæc initiationis benedictio erant. Nouum hoc ſalutationis genus eſt, vt obſeruat Orige. ho. 6. in Luc. Immò negat ſe in omni ſcriptura ſimilē inuenire potuiſſe. χαῖρε enim non ſaluere tātū, ſed & gaudere ſignificat, & valere. Porrò licet & gaudere & valere ſignificet, interpres mediā ſignificationē eligēs, traduxit Salue, ea ratione, quia hæc ſignificatio propria eſt ſalutāti. Angelū enim ſalutātis officio fungi intellexit, ait Caietanus. Hæc autem, inquit Heſychius Hieroſolymitanus, ſerm. de laudib. Virg. Mariæ, fauſta Gabrielis nuncia fuerunt illi mox initium lætitiæ. Cùm enim prima virgo concluderetur moleſtijs, per ſententiam condemnatoriam, ob tranſgreſſionem inflictis, & ab ea gemitus plurimi prodirent, omniſque mulier illius cauſa in dolore eſſet conſtituta, & partus omnis propter eam a-

Gaudium per Aue. Andr. Hieroſol. Gregor. Nyſſen. Origenes. Caietan. Heſychius. Hieroſ. *Antitheſis Mariæ & Euæ.*

B cerbitatem pateretur: ſecunda virgo, ex denominatione etiam Angelica, miſeriam omnem fœminei ſexus repulit, omnémque triſtitiæ fontem, qui inter pariendum adeſſe ſolet, obſtruxit: & nubem deſperationis, qua premūtur mulieres in pârtu, diſſipauit, & lumina lætitiæ coruſcare fecit. Hanc ſententiam ſequitur Theophilactus. Et præclara ſanè, inquit Damaſcenus, ſerm. 1. de Beatę Mariæ dormit. Angeli ad eam, quæ Angelis præſtabat, oratio. Gaudium enim vniuerſo orbi affert. Nam, vt explicat Petrus Chryſologus, ſermone 140. in hac voce oblatio eſt muneris, non ſimplex ſalutationis officium. Quod munus nato Chriſto, paſtoribus obtulerat Angelus, dicens: Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt vobis hodie ſaluator. Gaudium hoc Euæ ſoluit maledictionem, inquit Euthymius, in cap. 1. Luc. Gaude, inquit, vtpotè inter omnes virgines in Dei matrem electa. Si enim gauiſus eſt Abraham & Sara in natali filij ſui Iſaac, eóque hoc nomine donauerūt, quaſi virum il-

Theophil. Damaſ. *Præclara ſalutatio.* Petr. Chryſologus. Euthym. *Argumentum gaudij in Chriſti cōceptione.*

C lum riſus eſſe cenſerent: quomodo non gaudeat virgo tanto dignata priuilegio, vt fieret Dei ſui & ſaluatoris mater? Eua portat peccatorem, at Virgo agnū geſtatura erat, qui tolleret peccata mundi. Fulgentius, ſerm. de natiuitate Chriſti. Tria namque mala à tribus bonis Mariæ probātur excluſa. Nam Euæ dictum eſt, In doloribus & in triſtitia paries, & ad virum conuerſatio tua, & ipſe dominabitur tui. Tribus ergo his malis ſe ſubiungūt fœminæ, dolori, triſtitiæ, ſeruituti. Maria autem è cōtrario quàm præclariſſimis tribus bonis ſublimetur, auſculta, ſalutationis Angelicæ, benedictionis diuinæ, & plenitudinis gratiæ. Cùm dixit *Aue*, ſalutationem illi cœleſtem exhibuit. Cùm dixit, *Gratia plena*, oſtendit ex integro iram excluſam primæ ſententiæ, & plenam benedictionis gratiam reſtitutam. Cùm dixit, *benedicta tu in mulieribus*, virginitatis eius benedictum fructum expreſſit. *gratia plena*, dictio Græca eſt κεχαριτωμένη, quam neochriſtiani Gnoſtici, inuidentes gloriæ Virginis, ita vertunt, vt quantum poſſunt, ei detrahāt.

Fulgenti⁹. *D. Virgo gratia plena contra hæreticos.*

D Modò habent gratis dilectam, modò gratificatam, modò receptam in gratiam: quaſi nec ipſa gratioſa, id eſt, gratijs donata fuerit: ſeu nulla ſit actio aut voluntas ex parte virginis, vt diuinæ gratiæ cooperaretur. Ambroſius: Benè, inquit, plena gratia, quæ ſola gratiam, quam nulla alia meruerat, cōſecuta eſt, vt gratiæ repleretur authore. Nec ſanè ita operatur Deus in electis ſuis, vt artifex in materia inanimata & inſenſibili. Requirit enim ille aſſenſum noſtrum, quem etiam Angelus ex virgine aſſecutus eſt, cùm illa dixit: Ecce ancilla Domini. Itaque non eo tātùm modo gratioſa dicitur, quòd gratijs donata ſit, ſed quòd & illis ſit cooperata, vt cōciperet filium Dei. quod & ſtatim ipſe Angelus teſtatur, cùm adijcit, *Inueniſti gratiam*. Vtique quia gratiam illa quæſiuerat, & magno cordis affectu concupierat. Athanaſius, ſerm. de ſanctiſſ. Deipara. Hac, inquit, de cauſa factum eſt, vt gratia plena appellata ſis, vtpotè quæ omni gratia abundares, idque per ſuperuentum in te Spiritus ſancti: ideóque vultum tuum deprecātur om-

Ambroſ. *Aliud gratioſa, aliud gratijs donata.* *Gratia perficiens non ſine aſſenſu.* Athanaſ.

E nes diuites plebis, ditati ſcilicet iſtiuſmodi bonis & ſpiritualibus contēplationibus. Huc Chryſippus Hieroſolymitanus, de S. Maria, recurrit his verbis: Gratia plena, quia tecum eſt vniuerſus gratiæ theſaurus, totius gratiæ & lætitiæ rex cum ancilla: cum ſpecioſa inter mulieres, ſpecioſus forma præ filiis hominum: (Pſal. 44.) cum puella impolluta, is qui ſanctificat omnia. Epiphanius idem exaggerat in tractatu ſuo de laudibus Deiparæ virginis. Multos demū honoris titulos ei tribuit, quòd ſit columba pura, (Cant. 5.) ſponſa cœleſtis, cœlum, templum, & thronus diuinitatis, quæ coruſcantem in cœlo & terra ſolem, Chriſtum haberet: nubes lucida, quæ fulgur de cœlo lucidiſſimum Chriſtum, ad illuminandum mundum deduceret: Porta clauſa, Ezech. 46. Hortus concluſus, fons ſignatus, Cant. 4. Nubes leuis, Eſa. 19. mons non inciſus, Daniel. 2. Sed & Effrem Edeſſenus, Oratio. in Deiparam, ſimili ſtylo, gratiarum dona cumulat, dicens: Aue lux, aue pax, aue gaudium, & ſalus mundi: aue generis humani lætitia, patrum præconium, lignum vitæ, paradiſe deliciarum, liberatrix & auxiliatrix. Eadem coacer-

Chryſipp⁹ Hieroſol. Epiphan. *Honoris D. Virginis tituli.* Effrem Edeſſenus.

Heſychi⁹. Andr. Hieroſol. uat & Heſychius. Quin & Andræas Hieroſolymitanus, Salue, ait, benedicta, illuminata, templum, palatium, thalame. Salue electa antequàm fieres, diuina cum hominibus reconciliatio. F
Pet.Chry. Petrus Chryſologus ex Auguſtino, hęc etiam inſerit, ſerm. 143. *Aue gratia plena:* Quia ſingulis gratia per partes data eſt, Mariæ verò ſe totam infudit gratiæ plenitudo. Omnes, inquit Euangeliſta, (Ioan. 1.) de plenitudine eius accepimus. Vnde & Dauid dicit, Pſal. 71. Deſcendit ſicut pluuia in vellus. Vellus cùm ſit de corpore, neſcit corporis paſſiones: ſic virginitas cùm ſit in carne, vitia carnis ignorat. Cœleſtis ergo imber virgineum in vellus placido lapſu ſeſe infudit, & tota diuinitatis vnda, bibulo ſe noſtræ carnis celauit in vellere: donec per patibulum crucis expreſſum, terris omnibus pluuiam ſalutis infunderet. Et ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terrã: vt vitalibus partita ſtillicidiis, tempora fidei rigarent, germina non necarent. Ita Petrus Cluniacenſis, lib. 5. epiſt. 5. Gratia, inquit, qua plena fuit Maria, charitas intelligenda eſt, qua illa præ cæteris excelluit. Bonauentura, in Luc. hoc cõparationibus confirmat. Ideò, inquit, benè per G
Heſter deſignatur, quæ, vt legitur Heſter 2. formoſa erat valde, & incredibili pulchritudine, omnium oculis gratioſa, & amabilis videbatur. Vnde de ipſa dici poteſt illud, Eccl. 24. In me gratia omnis viæ & veritatis, in me omnis ſpes vitæ & virtutis. Huc reduci poteſt & illud Canticorum: Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. Cùm enim de peccatis agitur, nullam prorſus de beata Virgine fieri volo mentionem, ait Auguſtinus, lib. de natura & gratia, cap. 36. Non ſine gratia fuit Sara, Rebecca, Rachel, Delbora, Suſanna, Iudith, vt illis conferrentur inſolita quædam Dei beneficia: quantò magis Maria plena gratia erat, vt nobis Deum & redemptorem noſtrum pareret? Sed & Apoſtoli repleti ſunt Spiritu ſancto, & Stephanus plenius fuiſſe gratia & fortitudine legitur: quantò plenior virgo? Nec id quidem ei plenitudini, quæ in Chriſto eſt, preiudicium facit. Nam & in ipſo omnem diuinitatis plenitudinem corporaliter inhabitaſſe, & non ad menſuram datum eſſe ſpiritum, & plenitudinem H
omnem effuſam eſſe credimus: non autem pari gradu Mariam accepiſſe, ſed quantum electa creatura, præter vnionem cum Deo hypoſtaticam, capax eſſe poteſt, Deo illam ſeligente, & perficiente. Ita de virgine dicere poſſumus id Pſaltis: Elegit eam Deus & prælegit eam. Nam ſi omnia parari debuerunt in propitiatorio Moſaico, quãtò magis ſanctificauit illud ſuũ tabernaculum altiſſimus! Hinc fit vt Origenes, hom. 6. in Luc. hæc pronunciet. Id quod ait, Gratia plena, quòd Græcè dicitur κεχαριτωμένη, vbi in ſcripturis alibi legerim, non recordor. Soli Mariæ hæc ſalutatio ſeruatur. *Dominus tecum.* Hoc ſecundum eſt dignitatis ſacratiſſ. Virginis elogium. Vbique ſanè Deus, qui ait: Ego cœlum & terram impleo. Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. Nam quò ibo à ſpiritu tuo, inquit Dauid, & quò à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades. Ita incomprehenſibilem Dei naturam probat Chryſoſtomus tribus libris, de incomprehenſibili Dei natura. Interim tamen ſpeciali quodam priuilegio quibuſdam adeſſe dicitur: in beatis per I
gloriam, in electis per gratiam, in carne aſſumpta per vnionem, in omnibus per prouidentiam: ſed in Virgine per ſupereminentem quandam virtutem & operationem. Hac quidẽ ſalutatione Angelus Gedeonem dignatus eſt, Iud. 6. Dominus tecum virorum fortiſſime: & Booz ad meſſores, Dominus vobiſcum, Ruth. 2. At non ſimilem illæ vim habuerunt cum iſta. Quid enim comparationis eſt aut meſſoribus, aut Gedeoni cum diua Virgine? Iam mihi vide quid ſine Domino poſſimus, quàm manci & inutiles ſimus: & iterum proſpice, quàm verè Pſaltes dixerit, quòd in ipſo infirmi accincti ſunt robore. Nihil mirum olim in Samſone, quòd leonẽ ſuffocauit, quia ſpiritus irruit in eum: nihil mirum in Daniele, quòd adoleſcens iniquam iudicũ ſentẽtiã detexerit: excitauerat enim Deus ſpiritũ eius: ſed nec in Ioſue, quòd tot reges vicit, aut in Dauide, quòd vrſum & leonem fugauit: illis enim Deus adfuiſſe ſcribitur. Sed & de Ioanne dicitur: Puer creſcebat, & confortabatur ſpiritu, etenĩ manus Domini erat cum illo. Quid ergo miramur diuam Virginem gratiæ pleniſſimam agnoſci, cùm Dominus cum illa fuerit? Porrò K
nec ſic intelligendum eſt, quòd Dominus filius in vtero iam virginis per aſſumptam carnem fuerit: ſed quòd priùs fuerit in mente, vt demum in vtero conciperetur. Nam de futuro adiicitur, Ecce concipies in vtero, & paries filium. Sic, vt ſcribit Epiphanius, tract. de laudib. Mariæ, pater miſit arrabonem de cœlo Spiritum ſanctum, præparauit virginem vnigenito filio cœleſti ſponſo. Sed & Andræas Hieroſolymitanus, in ſimili tractatu: *Dominus tecum*, ait, qui ante te hodie vnà tecum eſt, & ex te paulò pòſt naſcetur. Nam ſicut priùs ſpiritus Beſeleel impleuit, & ei Dominus adfuit, quàm tabernaculi vaſa fabricaret: ita priùs Dominus Mariam ſua gratia impleuit, quàm ex ea filij ſui corpus efformaret. Franco Abbas, tom. 6. de gratia Dei, Dominus tecum eſt ô virgo, inquit: non generali tantùm benedictionis gratia, qua & cùm cęteris ſanctus eſt:

Margin notes: *Maria vellus Gedeonis.* — Petrus Cluniacenſis. — Bonauent. — *Heſter figura D. Virginis.* — Auguſtin. — *Aliter D. Virgo, aliter Apoſtoli pleni gratia aliter Chriſtus.* — Origenes. — *Quomodo Deus qui vbique eſt ſpecialiter fuit in Virgine.* — Chryſoſt. — *Modi eſſe Dei.* — *Quibus dictũ Dominus tecum.* — *Nihil ſine Domino poſſumus.* — Epiphani⁹. — Andr. Hieroſolym. — *Dominus cum Beſeleel, vt tẽplũ ædificaret.* — Franco Abbas.

A eſt: verùm & ſingularis prærogatiua gratiæ, ſicut cum matre filius. Dominus tecum, vt viſcera tua ſanctificet, vt in carne tua humanam ſibi naturam aſſociet. *Benedicta tu inter mulieres.* Tertium eſt diuæ Virginis elogium: quod non optandi, ſed iudicandi verbo intelligendum eſt, vt ſit ſenſus, Tu es benedicta inter mulieres. Nam quia maledicta fuit Eua, hæc dicitur benedicta, inquit Theophilactus. Et, vt Petrus Chryſologus, ſerm. 140. facta eſt nunc verè mater viuentium per gratiam, loco illius quæ antè extitit mater morientium per naturam. Et rurſus, ſerm. 145. Verè benedicta, quæ fuit maior cœlo, fortior terra, orbe latior. Nam Deum, quem mundus non capit, ſola cepit. Portauit eum qui portat orbem, genuit genitorem ſuum, nutriuit omnium viuentium nutritorem. Fuerit olim Patriarcharum benedictio in pinguedine terræ: ecce terra noſtra dedit fructum ſuum. Terra deſuper venientem recipiens imbrem, producens

Theophil.
Pet. Chryſologus.
Argumẽta benedictionis D. Virginis.

B tamen tribulos & ſpinas, maledicta eſt: hæc nullo ab homine ſemine ſuſcepto, ſed tantùm Spiritus ſancti gratia perfuſa, tam copioſum fructum edidit, vt quiſque in illa cumulatiſſimam gratiam agnoſcat. Maledictæ pridem cenſebãtur vxores, quæ viris ſuis prolem non edidiſſent. Hęc virgo, nihil experta virile, ſpecioſum forma præ filiis hominum proferens, quomodo non nouo quodam modo benedicta cenſeatur? 1. Reg. 25. dixit Dauid ad Abigail: Benedicta tu, quæ prohibuiſti me hodie, ne irem ad ſanguinem, & vlciſcerer me manu mea. Et Iudith. 13. Benedicta es tu filia à Domino Deo excelſo, præ omnibus mulieribus ſuper terram. Et Iud. 5. benedicta inter mulieres Iahel prædicatur. Quid verò illæ cenſendæ ſunt, ſeu Iahel, quòd Siſarã clauo perfoderit, ſeu Abigail, quòd iratum Dauidem in Nabal virum, ne cladem perpetraret, præuenerit, ſeu Iudith, quòd Holofernem obtruncarit? Nunquid non maius eſt, quòd diua Virgo caput ſerpentis obtriuerit, iram Dei per filium ſuum mitigauerit, & nobis ſpem ſalutis

Abigail.
Iahel.

C peperit? Accedant & iſtæ cõtemplationes Andrææ Hieroſolymitani. Benedicta tu in mulieribus, inquit, quam Eſaias Propheticis oculis conſpicatus, Propheteſſam & Virginem nuncupauit: laterem inſuper & locum, viſionémque, & libri caput, idque ſigillo conſignatum manifeſtè appellauit. Verè benedicta tu, quam Ezechiel Propheta verum ſolis ortum proclamauit. Sola verè benedicta es, quam montem magnum vir ille deſiderabilis Daniel vidit, ac mõtem obumbrantem Habacuk ille admirabilis, montem præterea Dei, montem pinguem, mõtem quem Deo inhabitare placuit. Benedicta tu, quam Zacharias vir diuiniſſimus, aureũ ceu cãdelabrum ſeptem vidit lychnis ornatum, nimirùm ſeptem illis Spiritus ſancti donis clarum & lucidum. Verè benedicta tu, viuidi noſtræ ſalutis ligni paradiſus, quæ ipſum horti Eden colonum, Chriſtum, inquam, Dominum intra te habes figuris adumbratum: qui ineffabili quadam potentia, fluminis inſtar viuiparum vterum tuum egreſſus, quatuor velut initiis per Euangelium ſuum, orbis faciẽ irrigauit. Epiphanius, lib. de laudib. ſanctiſſ. Marię virginis. Quid di-

Andr. Hier.
Contemplationes in D. Virginem.

D cam, & quid proloquar? Quo pacto beatam prædicabo gloriæ radicem? Solo enim Deo excepto, cunctis ſuperior extitis, natura formoſior es ipſis Cherubin, Seraphin, & omni exercitu Angelico, cui prędicãdæ cœleſtis & terrena lingua minimè ſufficit, immò verò nec Angelorũ. Etenim ipſi quidem hymnum, laudem, honorem protulerunt, non tamẽ eo modo eloqui pro dignitate potuerunt. Chryſippus Hieroſolymit. Presbyter, hom. de Virgine. Hactenus, inquit, Gabriel verbis ſalutationis finem impoſuit: nos autem peropportunum eſt modò, vt plurimarũ Prophetiarum fauſtas acclamationes illi aſcribamus, & dedicemus. Aue igitur ſemper, Aue gratia plena, Aue fons lucis omnem hominem illuminantis (Ioan. 1.) Aue ſolis ortus, qui nullum ferre poteſt occaſum. Aue armarium vitæ, Aue quæ es hortus patris, Aue quæ es pratum totius fragrantiæ Spiritus ſancti, Aue ſpecimen gemmæ omne precium excedentis, Aue nubes pluuiæ potum animis ſanctorum exhibens, Aue puteus ſemper viuentis aquæ, Aue rubus ardens igne ſpirituali, Aue mõs vnde lapis angularis exciſus eſt ſine manibus. His enim & aliis

Epiphani⁹.
Chryſip. Hieroſol.
Epitheta Virginis ex typis illam figurãtib⁹.

E permultis huiuſmodi, cuncti, qui Deum geſtant, particulatim eam alloquũtur. Hoc etiam Virginis præconium aſſumpſit Eliſabeth, aliud etiam de Chriſto adiiciens, his verbis, *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.* Vtrumque etiam in vulgari Virginis ſalutatione pronunciat Eccleſia. Tertullianus, lib. de velandis virginib. Sed quid Angelus, cùm benedicit virginem, inter mulieres, non inter virgines illam deputat, dicens: *Benedicta tu inter mulieres.* Sciebat & Angelus mulierem etiam virginem dici. Sed & ad hæc ingenioſè quidam mihi reſpondiſſe viſus eſt: quoniam quidem deſponſata eſt Maria, idcircò & ab Angelo, & ab Apoſtolo mulierem eſſe pronunciatam. Deſponſata enim quodammodò nupta. Sed & mulier cenſetur, propter ſexum. Verùm, vt pietati omni, immò & ſanctorum gloriæ aduerſantur hæretici, ita hîc obganniunt, & reclamant in Salutationem Angelicam: hoc adiicientes, non opus eſſe illam, quæ ſemel ab Angelo prolata fuit, rurſus à nobis repeti. Salutatio eſt, aiunt, non ora-

Tertull.
Virgo etiã mulier.
Contra hæreticos qui ſupprimũt ſalutationẽ Angelicã.

tio. Sed quàm abſurda eſt illa concluſio, vt id quod ſemel pronunciatum eſt ab Angelis, aut F
piiſſimis viris, rurſus à nobis pronunciari non poſſit. Ecce olim Pſalmos ſuos cecinit Dauid,
& tamen quotidie illi in Eccleſia recitantur. Lectæ ſunt olim Pauli Epiſtolæ, aut à Coloſſenſibus, aut Corinthiis, aut Galathis, aut Epheſiis, & tamen à nobis, immò ab omni Eccleſia, leguntur. Sed & Chriſtus ſemel orationem illam Dominicam protulit, & eadem tamen illo doctore ab omnibus profertur. Fatetur ipſe etiam Brentius, hom. 6. in Luc. recitationem Salutationis iſtius vilem eſſe. Audiunt Gnoſtici Angelos hoc Chriſto nato canticum cecinisse, Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Legunt & Cherubim acclamaſſe id, Eſai. 6. Sanctus ſanctus ſanctus Dñs Deus Sabaoth: ſed & turbam, maximè verò pueros, hoc intonaſſe Chriſto, Oſanna in excelſis, benedictus qui venit in nomine Domini. Quid vetat verò, quin, vt fit, eadem ab Eccleſia frequententur? Sed ſalutatio eſt, aiunt, non
oratio. Quaſi verò non ſe quis inſinuare poſſit in gratiam illius quē rogaturus eſt, aliis modis G
quàm per ſimplicem poſtulationem. Cur ergo laudes, gratiarum actiones, præter obſecrationes, locum apud nos habent, & Dauidis exemplo, & D. Pauli doctrina? Adde quòd qui Deum laudat, ipſum etiam orare videtur, & beneuolum reddere. Ita ipſi ſe ſuo iugulant gladio, dum Angelum iſtius Salutationis doctorem & authorem agnoſcunt, & tamen illa vti refugiunt. At qui, vt probat Dionyſius, nos ad inſtar cœleſtis hierarchiæ componi debemus. Vnde & Athanaſius, ſerm. de Deipara, Ecce iam nunc, inquit, & in exordio dici, vt primitias laudis tibi hoc encomium Archangelus contexit, dicens, Aue gratia plena, Dominus tecum, &c. Ab iſtis deinde nos hierarchiæ terreſtres, ſiue quòd didicimus, ſiue quòd mutuò hæc verba ſumpſerimus, exaltamus te magna & canora voce, dicentes: Aue gratioſa, intercede hera & domina, & regi-
na & mater Dei, ora pro nobis: Quoniã ex nobis oriunda es, & is qui editus eſt ex te, carnigerus H
Deus noſter eſt, quem decet gloria & magnificentia in ſecula ſeculorũ. Effrem, Orat. ad diuã Virginem, idem ad inſtar Angeli ſequitur. Moue linguam meam, inquit, & labia, ad laudes tibi alacri & læto animo canendas, & melos illud Angelicum celebratiſſimum, quod Gabriel in Nazareth ſeruili habitu ad te virginem & matrem Dei mei integerrimam, clamans cecinit, ſalutationem maximè congruam & digniſſimam. Hanc etiam Chryſoſtomus in ſua Liturgia, adiectis etiam rationibus, vſurpat. Sic enim ad ſanctiſſ. Mariam conuertitur. Vt verè dignum & iuſtum eſt, glorificare te Deiparam, & ſemper beatiſſimam, & penitùs incontaminatam Dei noſtri matrem: honoratiorem Cherubim, & glorioſiorem incõparabiliter Seraphim, quæ citra corruptionē Deum peperiſti, verè Deiparam te magnificamus. Aue gratia plena Maria,
Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui: quoniam ſalua- I
torem animarum noſtrarum peperiſti. Quidni glorificemus autem? Quidni magnificemus eam? Quam electam à ſeculo, quam ab altiſſimo præcognitam, ſibíque præparatam, quam longè antè patribus noſtris cœlitùs promiſſam, quam typis myſticis adumbratam, quam Prophetarum oraculis videmus eſſe prænunciatam? Nam ſi quotannis Iudaica plebs viduæ Iudith beneficium agnoſcens, nõ erubuit illius laudes & ſalutationem illam, quam ei Ioachim reddidit, redeunti in Bethuliam, & tyranni deſectum caput aſportanti: quid erubeſcamus Salutationem hanc Angelicam? Ioachim quidem, immò & omnium Preſbyterorum fuit hæc ad Iudith acclamatio, (Iudith 15.) Tu gloria Hieruſalem, tu lætitia Iſrael, tu magnificentia populi noſtri: quia feciſti viriliter, & confortatum eſt cor tuum, eò quòd caſtitatem amaueris, &
poſt virum tuum alterum neſcieris, & ideò manus Domini confortauit te, & eris benedicta K
in æternum. Quanto verò conuenientius erit hoc Angelico elogio D. Virginem præuenire, quæ caput ſerpentis contriuit, Eccleſiæ pacem impetrauit, & Deo ſuam virginitatē conſecrauit? *Quæ cùm audiſſet*, &c. Introduxit priùs Angelum ſalutantem, nunc virginem auſcultantem inducit, & eam tripliciter commendat: in auditu ſcilicet, affectu, & cogitatu. In auditu cõmendatur modeſtia. Eccl. 32. Audi tacens, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia. Promptior ad audiendum, quàm ad loquendum. Iac. 1. Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum. Ideò enim ait, *cum audiſſet*, id eſt, promptam aurem præbuiſſet. Eccli. 3. Auris enim bona audiet, cum omni concupiſcentia, ſapientiam. In affectu commendatur verecũdia, cùm *turbata eſt*. Habac. 3. Audiui & conturbatus eſt venter meus, contremuerunt labia mea. Iob. 23. A facie eius turbatus ſum, & conſiderans eum timore ſollicitor. Exemplũ huius Heſter 15. Vidi te domine q. Angelum Dei, & conturbatum eſt cor meũ præ timore gloriæ tuæ. Etiam neque hoc Sibylla Erythræa omiſit, lib. 8. Oracul.

τὴν ἄρα ϖέρβος ὁμῶς, &c. id eſt,

—tum virginitatis amatrix

Per-

Side notes:
Prima ratio hæreticorũ eluditur.
2. Semel dicta ſalutatio.
Brentius.
3. Salutatio eſt, non oratio.
Dionyſ.
Athanaſ.
Didicimus ſalutationē ab Angelis.
Patres antiqui vſurpãt hanc ſalutationem.
Effrem.
Chryſoſt.
Argumentũ a minore ad maius pro ſalutatione Angelica.
Triplex cõmendatio Virginis.
Bonauent.
1.
2.
Sibyll.
Erythr.

A *Perpetuæ, magno ſubito correpta ſtupore,*
Atque metu, trepida preſſit formidine mentem,
Ignotis verbis commoto corde tremiſcens.

In cogitatu notatur prudentia, cùm adiicitur: *Et cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio.* Sap.6. Cogitare de ſapientia ſenſus eſt conſummatus. Ita Daniel (cap.4.) cuius nomen erat Balthaſar, cœpit intra ſemetipſum tacitus cogitare, quaſi vna hora: & cogitationes eius conturbabant eum. Hæc Bonauentura in Lucam. Porrò Petrus Chryſologus, ſerm. 140. Quid eſt, inquit, quòd perſonam videt, & de ſermone turbatur? Quia venerat Angelus blandus in ſpecie, fortis in bello, mitis in habitu, in ſermone terribilis, humana proferens, & diuina repromittens. Vnde Virginem, quam leuiter viſus ſollicitauerat, nimiùm turbauit auditũ, & quam miſſi præſentia parum mouerat, concuſſit toto pondere mittentis authoritas. Euthymius in Luc. cap.1. Turbatam illam cenſet, quòd timuerit, ne fortè doloſus eſſet. Bernardus, ſerm.3. ſuper Miſſus, Solẽt B enim, inquit, virgines ſemper eſſe pauidæ, & nunquam ſecuræ, ſcientes ſe in vaſis fictilibus theſaurum portare precioſum, & nimis arduum eſſe Angelicè viuere inter homines, & in terris more cœleſtium conuerſari. Vnde omne nouum ſuſpectas reddit inſidias. Et quidem pauorẽ incutit Angelica præſentia, maximè ſi cum gloria appareat. Ita enim paſtores circunfulſi lumine terrentur, Luc.2. Sed & cuſtodes ſepulchri facti ſunt velut mortui, & mulieres conſternatę ſunt, Angelis apparentibus, Matth.28. Marc.16. Nec enim dubium, aliquid ad aſſumptũ corpus maioris gloriæ acceſſiſſe, quod virginem moueret: cùm canat Eccleſia, Et expaueſcit virgo de lumine. Sed & probandi ſunt ſpiritus ſi ex Deo ſunt, nec cuiuis eſt temerè credendũ. Vnde adijcit, turbatam illam fuiſſe *in ſermone eius.* Andr. Hieroſolymitanus, *Turbata eſt,* inquit. Num ex incredulitate aliqua mente fuit perculſa? Abſit vt id dicamus, ſed pietate magis C & reuerentia propter inſuetum alloquium, magni proculdubiò faciens hoc vaticinium. Origenes, hom.6. in Luc. Si enim, inquit, ſciſſet Maria ad alium quempiam factum eſſe ſermonẽ ſimilem, habebat quippè legis ſcientiam, & erat ſancta, & Prophetarum vaticinia quotidiana meditatione cognouerat, nunquam quaſi peregrina illam Angelica ſalutatio terruiſſet. Idem obſeruat Ambroſius, in Lucam: & adijcit, quòd trepidare virginum eſt, & ad omnes viri ingreſſus pauere, omnes viri affatus vereri. Bernardus, hom.3. ſup. Miſſus. Sciebat denique prudẽs virgo, quòd ſæpè Angelus Sathanæ trãsfigurat ſe in Angelum lucis. Et quia nimirùm humilis & ſimplex erat, nihil tale penitus à ſancto Angelo ſperabat, & ideò *cogitabat,* &c. Ita non ad inſtar Euæ leui vento doctrinæ, aut verbis ſuauibus credere, ſed prudenter & eum qui loqueretur, & illa quæ diceret, expendere voluit, ne fortè in tentationis laqueum pertraheretur. *Et* D *ait Angelus ei: Ne timeas Maria.* Bernardus, hom.3. in Miſſus. Tunc enim Angelus intuitus virginem, varias illam ſecum cogitationes voluere deprehendit: ideò pauidam conſolatur, confortat dubiam, ac familiariter vocans ex nomine, benignè ne timeat, perſuadet. *Ne timeas,* inquit. Nihil hîc doli, nihil fallaciæ eſt. Nullam circumuentionem, nullas hîc ſuſpiceris inſidias. Non ſum homo, ſed ſpiritus: & Dei, non Sathanæ Angelus. His autẽ verbis innuere videtur nomen Mariæ conſolationis plenum eſſe, quodque multum à terrore & comminatione abſit. Luc.10. Gaudete quòd nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis. Sed & diſcimus, teſte magno illo Antonio, vt ſcribit Athanaſius, in vitam S. Antonij, non eſſe difficilem bonorum ſpirituum à malis diſcretionem. Nam ſi poſt timorem ſucceſſerit gaudium, à Domino ſciamus veniſſe auxilium, quia ſecuritas animæ præſentis maieſtatis indicium eſt. Si autem incuſſa formido permanſerit, hoſtis eſt qui videtur. Sic Zachariæ dictum eſt, Ne timeas: ſic paſtoribus, Nolite ti- E mere, Luc.2. ſic mulieribus, Mat.16. Ita & ſi nihil Maria reſponderit, Angelus tamen ex vultu pauorem cognouit. Ne timeas, inquit, ſalua tibi ſunt omnia. Timere debuit Eua, non tu. *Inueniſti gratiam apud Dominum.* Hoc quis inuenire dicitur, quod quærit. Quærite, & inuenietis, pulſate & aperietur vobis. Ergo gratiam illam quærebat virgo. Et quam gratiam? Nimirùm quam Luc.10. Chriſtus exprimit. Multi reges & Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt. Magnam gratiam nactus eſt Abraham, cùm Angeli ad eum diuerterũt, Geneſ.18. Vnde dicebat: Si inueni gratiam coram oculis veſtris. Sed maiorem gratiam inuenit virgo, cùm rex Angelorum ex ipſa natus eſt. Magnam ſibi gratiam futuram cenſebat Moſes, ſi Dei faciem videret. Exod.32. Si, inquit, inueni gratiam in oculis tuis, oſtende mihi faciẽ tuam. At virgo non vidit tantùm, ſed & genuit, Deum & hominem. Inuenit Moſes gratiam electionis. Exod.33. Inueniſti gratiam coram me, & teipſum noui ex nomine. Noé habuit gratiam perfectionis. Geneſ.6. Noé inuenit gratiam coram Deo. Et paulò pòſt: Noé vir iuſtus atque perfectus fuit in generationibus ſuis, cum Deo ambulauit. Heſter gratiam inuenit, vt

3. *Turbatio qualis in Virgine.*
Petr. Chry.
Euthym.
Bernard.
Virgines pauidæ.
Angelica præſentia timorem incutit.
Andr. Hie.
Vnde turbatio in Virgine.
Origenes.
Ambroſ.
Bernardus.
Maria ſibi timet à dæmone.
Bernard.
Athanaſ.
Malorum ſpirituũ præſẽtia auget & confirmat timorẽ
Inuenimus quod quærimus.
Qui inuenerunt gratiã coram Deo.

fieret ſponſa Aſſueri regis, Heſt.2.& tunc ſuperbæ Vaſthi reſtitit,& humili dedit gratiam, Iac. F
4. Omnia hæc nacta eſt ſanctiſſima virgo: electa eſt vt eſſet templum Salomonis, thronus regis, reclinatorium pietatis: & omnium fuit perfectiſſima,& deſignata eſt Dei ſponſa & mater. At verò quanti ducunt nõnulli gratiam apud principem, aut regem? Tu *inueniſti gratiam apud Dominum*, illum ſcilicet, per quem reges regnant,& cui potentatus omnis ſubijcitur. Habuerit Ioſeph gratiam apud Pharaonẽ, Daniel apud Darium, tu inueniſti gratiam apud Dominum: Gratiam, inquam, vt obſeruat Andræas Hieroſolymitanus, quam non accepit Sara, non ſenſit Rebecca, non cognouit Rachel: quoniam hæ matres quidem ex ſterilibus factæ ſunt, ſed vnà cum orbitate virginitatem amiſerunt. Sed tu vt mater ſis, interim virginitatem illæſam retinebis. *Ecce concipies in vtero, & paries filium.* Eadem ferè verba ſunt, quæ leguntur Eſa.7. Ecce concipies in vtero, & paries filium: quod conſultò pronunciat Angelus, vt iſtius vaticinij Maria meminerit,& ſe illã virginem eſſe recognoſcat, quam Propheta prædixit. Eadem etiam leguntur in carminibus Erythrææ Sibyllæ, lib.8. G

Quantum ſit inueniſſe gratiã apud Dominum. *Andr. Hieroſolymit.* *Conferũtur Eſaiæ & Angeli verba.*

Δέξαι ἀχράντοισι θεὸν σοῖς παρθένε κόλποις. hoc eſt,

Accipe virgo Deum gremio intemerata pudico.

Ecce concipies: hoc ſingulare, quod nulli alteri conceſſum eſt. *In vtero* autem dixit, vt oſtendat Dominum ex ipſius virginis vtero incarnatum eſſe ſubſtantialiter, inquit Theophilactus. Ita eludit Valentinianos, qui carnem Chriſti per virginem quaſi per canalem tranſiſſe, & nihil ex ea ſumpſiſſe: Apollinares, qui ipſum carnem è cœlo attuliſſe: Marcionitas, qui fantaſticã carnẽ habuiſſe dixerunt. Verus erat vterus virginis,& verè in vtero cõceptus,& de vtero Chriſtus natus eſt. Ne igitur hic tu aliquid per fidem ſolam cõtigiſſe putes. In quem errorem incidunt, qui dicũt Chriſti corpus ſola fide eſſe in Euchariſtia, cùm par ſit ratio, vt doctè Iuſtinus Martyr, Apol.2. pro Chriſtianis demonſtrat. Quemadmodũ ait, per verbũ Dei, caro factus Ieſus Chriſtus H
ſeruator noſter, carnem & ſanguinem pro ſalute noſtra habuit: ſic per verbum precationis, & gratiarum actionis ſacratam ab ipſo alimoniam, ex qua caro noſtra & ſanguis aluntur, illius carnem & ſanguinem didicimus eſſe. Nam, vt ſcribit Hilarius, lib.2. de Trinita. ſi verè Verbum caro factum eſt, & nos verè Verbum carnem cibo dominico ſumimus: ſi verè carnem corporis noſtri Chriſtus aſſumpſit,& verè homo ille, qui ex Maria natus fuit, Chriſtus eſt: nos quoque verè ſub myſterio carnem corporis Chriſti ſumimus,& per hoc vnum erimus. Ideò Petrus Chryſologus, ſer.144. Propter reuerentiam, dixiſſe ſuffecerat, Concipies: quod exaggerat, *in vtero*, quid eſt? vt conceptus eſſet veritas, non figura: vt partus eſſet proprietas, non imago: vt ſicut de Deo vero Deus verus natus eſt, ſic de vero conceptu veritas humani corporis naſceretur. In ortu Chriſti, Fratres, humani corporis iniuria ſublata eſt, non natura: nec eſt I
creatura deleta, ſed culpa damnata. Eſt ergo hæreſis, quæ Chriſtum aëreum corpus aſſumpſiſſe mentitur: nec habuiſſe carnem, ſed hominem ſimulaſſe confingit. Et hoc quidem ipſum, vt obſeruat Bonauentura, & nouum,& mirum,& magnum eſt, vt concipiat in vtero, nihil ab extra recipiendo. Ierem.31. Creauit Dominus nouum ſuper terram, fœmina circundabit virum. Et quia conceptum ſine libidine, ſequitur partus ſine parturitione & dolore: ideò addit, Et paries filium, ſecundum illud Eſai.66. Antequàm parturiret, peperit: antequàm veniret partus eius, peperit maſculum. Non dixit, *Paries filium tuum*, quia ſanctum vocabitur filius Dei, inquit Petr. Chryſologus, ſerm.143. Virgo, te gratia matrem præſtitit, non natura: genitricem te dici pietas voluit, quam non ſinebat integritas: in tuo conceptu, in tuo partu, creuit pudor, aucta eſt caſtitas, integritas roborata eſt. Ille quo tibi aucta ſunt omnia, nihil minuit virgo. Virgo concipitur ex te auctor tuus, tua ex te oritur origo, in quo tuo germine eſt genitor tuus, in tua carne eſt Deus tuus,& ipſe lucem mundi per te cepit, qui lucem mundo dedit. *Et vocabis nomen eius Ieſum.* Hebraicum nomen eſt, à *Iaſſa*, ſaluauit: vnde & σωτὴρ Græcis, nobis K
autem ſaluatorem ſignificat. Ratio redditur ab Angelo apud Ioſephum. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Act.4. Nec enim eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Huius nominis præfiguratio præceſſit in Ieſu filio Naue, inquit Bonauentura. Vnde Eccleſ.46. Fortis in bello Ieſu Naue ſucceſſor Moyſi, in Prophetis, qui fuit magnus ſecundum nomen ſuum, maximus in ſalutem electorum Dei. Huius & præfiguratio præceſſit in Ioſeph, de quo dicitur Gen.41. quòd Pharao vertit nomẽ illius, & vocauit illum lingua Ægyptiaca, ſaluatorem mundi. Hoc nomen impoſitura erat virgo, vtpotè ſola parens Chriſti. Nam cùm Iſaaci, ſeu nomen Ioannis imponendum prædicitur, de eo pater monetur: nũc ſola mater, quam ſine patre in terris Chriſtus habuit, huic muneri ſatisfactura erat. *Hic erit magnus.* Vt primùm Ioannis, ita nunc naſcituri Chriſti conditiones

Cur in vtero. *Theoph.* *Eluduntur hæretici.* *Item in hæret.* *Maria nõ cõcepit ſola fide.* *Iuſtin. Martyr.* *Mãducatio carnis Chriſti non ſola fide, ſed & realis eſt.* *Hilarius.* *Pet. Chry.* *Chriſti corpus nõ fuit aëreum.* *Bonauent.* *Pet. Chry.* *Nomẽ Ieſu quid ſignificet.* *Typi huius nominis.* *Bonauent.*

A ſtiones exprimit. De Ioanne dictum eſt, Erit magnus coram Domino, ſed, interprete Ambro- *Quomodo*
ſio, quaſi homo magnus: Chriſtus verò, quaſi Deus magnus. Vnde nec Ioannes, ſed Chriſtus *Ioãnes, &*
Altiſſimi filius dictus eſt. Sub illo magnitudinis nomine, intelligimus quòd potens futurus ſit *Chriſtus di*
in opere & ſermone: omnia illi ceſſura ſint, peccatum, morbi, venti, mare, dæmones, mors, in- *catur magn⁹.* Ambroſ.
fernus. Erit igitur, non quaſi non antè fuerit, per quem facta ſunt omnia. Quis enim magnus ſi-
cut Deus noſter? Tu es Deus qui facis mirabilia. Notam feciſti in populis virtutem tuam. Ma-
gnus in creatione, magnus in prouidentia, & rerum omnium regimine. Quomodo ergo ma-
gnus erit, niſi in ipſa carnis diſpenſatione? In ipſa externa ſpecie, magnus coram Deo & omni
populo. Vnde & hi clamores, quia Propheta magnus ſurrexit in nobis. Et rurſus, Nũquid Chri-
ſtus cùm venerit, plura ſigna faciet? Erit ſimul magnus & paruus: magnus diuinitate, paruus hu-
B manitate. Eſa. 9. Paruulus natus eſt nobis. Pſal. 48. Simul in vnum diues & pauper. Prouerb. 22. *Chriſtus ſi-*
Diues & pauper obuiauerunt ſibi. 2. Cor. 8. Propter me egenus factus eſt, cùm eſſet diues. Im- *mul magn⁹*
mò & idem homo magnus & paruus: magnus, ſi diſpenſatam in carne maieſtatem: paruus, ſi *& paruus.*
aſſumptam infirmitatem conſideres. Origenes, hom. 6. in Luc. Magnitudo ſaluatoris non tunc Origen.
apparuit, quando natus eſt, ſed tunc quando oppreſſa ab aduerſariis videbatur, emicuit. Vide
magnitudinem Domini. In omnem terram exiuit ſonus doctrinæ eius, & in fines terræ verba
illius. Ille enim, qui virtus Dei eſt, in omnem orbem diffuſus eſt, & in præſentiarum nobiſcum *Quando ap*
eſt. Itaque magnorum nomen aſſecuti ſint, qui populis imperarunt: ipſum quidem Deus con- *paruit Chri*
ſtituit ſuper omnem principatum & poteſtatem, vt in nomine eius flectatur genu cœleſtium, *ſti magnitu*
terreſtrium, & infernorum. *Et filius altiſſimi vocabitur.* Hoc autem quid maius dici poteſt: cùm *do.*
filius ſit, non per gratiam, aut adoptionem, ſed per naturam: Deus ſcilicet de Deo, lumen de lu- *ſummũ eſt*
mine, Deus verus de Deo vero. Fuerit quidem hic honor & principibus & regibus delatus, vt *eſſe filium*
C filij Dei dicerentur. Sic enim Homerus ſcribit, *Dei.*

θυμὸς δὲ μέγας ἐστὶ διοτρεφέος βασιλῆος. Homerus.

Quin & illos διογενεῖς ἀντιθέους vocat & Euripides & Heſiodus, vt obſeruat Clemens Alexan- Clem. Ale-
drinus, lib. 4. Strom. Scriptum fuerit etiam à Pſalte, Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes. Hoc xandr.
tamen excellentiæ & proprietatis nomen in Chriſto eſt. Cui enim vnquam Angelorum dixit
Deus, filius meus es tu, ego hodie genui te? Hebr. 1. Pſ. 2. Neque enim ita intellige dictum, quòd
vocabitur in futuro filius altiſſimi, quaſi non ab æterno talis fuerit, ſed tunc tantùm eſſe cœpe-
rit, poſtquàm è virgine natus eſt. Hoc ſcilicet ita dictum eſt, vt qui ab æterno Dei filius eſt, talis *Cognitio fi-*
innoteſcat tandem hominibus, & vbi innotuerit, ita ab illis vocetur. Latebat enim homines æ- *lij poſt incar*
terna filij Dei generatio, ante temporalem ex virgine natiuitatem: quemadmodum & totius *nationem*
Trinitatis myſterium Iudæis inuolutum erat ante Chriſti aduentum. At verò ille tandem effe- *facta eſt.*
D cit, vt & Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum vnum Deum confiteremur. Ioan. 1. Filius Dei
vnigenitus, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Cæterùm Altiſſimus epithetum Dei frequen-
tiſſimum eſt in ſcripturis ſine ſubſtantiuo Deus. Pſal. 83. Solus tu altiſſimus ſuper omnem ter-
ram. Pſal. 92. Bonum eſt pſallere nomini tuo altiſſime. Eſai. 14. Ero ſimilis altiſſimo. Porrò Ne- *Eluditur*
ſtorij & Eutychetis impietas his verbis confunditur. Nam, vt ſcribit Vigilius, lib. 3. contra Eu- *error Ne-*
tychem Conſtantinopolitanum, Neſtorius duas inducendo naturas, duas putauit eſſe perſo- *ſtorij &*
nas: & ob hoc arbitratus eſt duos Chriſtos eſſe. Eutyches reſpiciens vnam perſonam, vnã cen- *Eutyche-*
ſuit eſſe naturam, & ob hoc humanam auſus eſt denegare. Atqui per veram perſonæ vnita- *tis.* Vigilius.
tem in Chriſto, illud profectum eſt, inquit Vincentius Lirinenſis, lib. contra hær. cap. 21. vt car- Vincent.
ne Verbi ex integra matre naſcente, ipſe Deus Verbum, natus ex virgine credatur: ſitque veriſ- Lirinenſis.
ſimè theotocos, id eſt Dei genitrix confitenda. Condemnata eſt hæreſis Neſtoriana in cõcilio *Maria Dei*
generali Epheſino, tempore Cœleſtini Papæ 1. quo & hæc habentur. Igitur quia Deum carne *genitrix.*
E vnitum iuxta ſubſiſtentiam, ſancta virgo corporaliter peperit, idcircò eam Dei genitricem eſſe Concil. Epheſinum.
profitemur. Non quòd Verbi natura exiſtendi principium de carne ſortita ſit: (Erat enim in
principio Verbum, & Deus erat Verbum, & Verbũ erat apud Deum, & ipſe conditor ſeculo-
rũ, patri coæternus, & vniuerſalis creator:) ſed, quod ſuperiùs diximus, iuxta ſubſiſtentiã ſibimet
vniens humanã naturam, natiuitatem ſuſtineret ex ipſa vulua corporea. Vnde caput primũ hu-
ius concilij tale eſt. Si quis non confitetur Deum eſſe veraciter Emanuel, & propterea Dei ge- *Quãdo Eu-*
nitricem ſanctam virginem, anathema ſit. Porrò Eutychiana impietas condemnata eſt con- *tyches*
cilio Chalcedonenſi, quod vnũ eſt ex quatuor generalibus, à ſexcentis triginta ſacerdotibus ſub *damnatus.*
Marciano principe celebratum circa annum Domini 474. Cyrillus Alexandrinus contra Conc. Chalcedonenſe.
vtrumque, maximè verò contra Neſtoriũ, agit lib. Apolog. pro duodecim capitulis, ad Epiſco- Cyrillus
pos Orientales. Ita communi omniũ conſenſu diua virgo Dei genitrix appellata eſt. Ille verò, Alexandr.

qui eandem cum patre maieſtatẽ habet, ille Meſſyas eſt, Dauidi promiſſus. Nam *dabit illi Do-* F
minus Deus ſedem Dauid patris eius, inquit Angelus. Sic enim Pſ.132. promiſit Dominus Dauidi,
De fructu ventris tui ponã ſuper ſedem tuam. Cæterùm ſedes Dauidis, ſeu regnum ipſius, non
illud terrenũ eſt, quod finibus anguſtis circumcluſum accepit, ſed quod Deus filio Dauidis pro-
miſit. Pſ.72. Et dominabitur à mari vſq; ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarũ.
Coram illo procident Æthiopes, & inimici eius terram lingent. Athanaſ. ſer. de Deipara. Ca-
Athanaſ. piens Chriſtus thronum Dauidis, tranſtulit illum, & dedit ſanctis Chriſtianorum regibus, ipſo
interim ſummam omnium poteſtatem habente. De hac ſede dicitur: Sedes tua Deus à ſeculo
Quæ ſedes Dauid. ſeculi, virga directionis virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea vnxit
te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ. Nam & hæc de Chriſto dicũtur, cuius hæc ſunt naturarũ no-
mina, Deus, & Chriſtus. Sedes tua Deus. Ad Deum igitur ſermo fit, qui quia dilexit iuſtitiam,
ideò vnctus eſt. Et quomodo Deus vnctus eſt, niſi quia homo factus eſt? Vngi enim non poteſt G
niſi creatura. Ergo ei ſedes inæternum repromittebatur. Et vide, quomodo illa in Dauide præ-
Typus ſedis Chriſti in Dauide. ceſſerit. Imperabat ille Iſraëli ſecundum carnem, Chriſtus Iſraëli ſecundum ſpiritũ. Non enim
qui ex carne ſunt, hi ſunt Iſraëlitę, ſed q. ex ſpiritu. Vnde & de Nathanaële dicit: Ecce verè Iſraë-
lita, in quo dolus non eſt. *Dedit* autem *ei Dominus hanc ſedem*: quia, vt ſcribit Paulus, ipſum cõ-
ſtituit caput ſuper omnem Eccleſiam, ſiue quæ in cœlo, ſiue quæ in omni terra eſt. Vnde cùm
reſurrexiſſet, ait: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Petrus Chryſologus, ſer.144.
Pet. Chryſologus. Dicit autẽ, inquit, hæreticus: Nónne maior eſt qui dat, quàm qui accipit? Ergo cui dat, aut cui
Quomodo maior non ſit qui dat, accipiente. dat? Vtique Deus homini dat, diuinitas carni. *Dabit illi Dominus Deus.* Quis Deus? Vtiq; Ver-
bum, quod erat à principio ſemper Deus. Cui dat? Quod caro factum eſt, & habitauit in no-
bis. Audi Apoſtolum dicentem (1.Cor.5.) Deus erat in Chriſto mundum ſibi reconcilians. Sibi
vtique, non alij. Hic ergo Deus, qui in Chriſto erat, regnum ſibi dabat in Chriſto, & confere- H
bat ſuſcepto corpori, quod ſemper ſua diuinitate poſſederat. Hoc autem accepit elatus in cœ-
lum, ſedens nunc ad dexteram maieſtatis eius. Lactantius, lib.4. Inſtitutionum diuin. cap.13. ſa-
Lactant. *Promiſſiones Dauidi factæ de filio, intelliguntur de Chriſto.* tis oſtendit de Chriſto intelligenda fuiſſe, quæ Dauidi promittebãtur de filio, cuius thronus ſta-
biliretur in ſeculum ſeculi: cùm nec ea in Salomone obſeruari poſſint, qui tantùm quadragin-
ta annis regnauerit. Idem argumentum proſequitur Euſebius Cæſarienſis, lib.7. de Demonſtr.
Euangelica, cap.9. Et hoc quidem Hieremias ita prædixerat (cap.23.) Et ſuſcitabo Dauidi ger-
men iuſtum, & regnabit rex, & ſapiens erit. Eſaias verò, cap.9. Paruulus datus eſt nobis, &c. Su-
Euſeb. Cæſar. per ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio &
iuſtitia, amodò & vſque in ſempiternum. Et Daniel, Antiquus dierũ ſedit, inquit, & dedit filio
hominis poteſtatem, & honorem, & regnum: & omnes tribus & populi & linguæ ſeruient ei.
Vigilius. Vigilius martyr, lib.5. contra Eutychen, idem confirmat, & gloriam regni, & iudicij poteſtatem
his verbis creditam eſſe Chriſto oſtendit: adiiciens & hęc Dauidi promiſſa: Ponam in ſeculum I
ſeculi ſedem eius, & thronum eius ſicut dies cœli. Et primogenitum ponam illum, excelſum
præ regibus terræ. Et illud: Propter veritatem & mãſuetudinem & iuſtitiam procede & regna.
Quæ omnia cur acceperit, non tacetur. Ait enim: Vincenti & ſeruanti opera mea, dabo pote-
ſtatem ſuper Gentes, & reget eas in virga ferrea, ſicut & ego accepi à patre meo. Porrò quod
ſedem Dauidis, idem domum Iacob vocat, dicens: *Et regnabit in domo Iacob in æternum.* Hæc eſt
Quæ domus Iacob. illa domus in vniuerſa terra, qua dilatatur Eccleſia. Sic enim Dominus ad Iacob, in monte in
quo ſcalam viderat, innixum autem Dominum ſcalæ, Geneſ.28. Ego ſum Dominus Deus A-
braham patris tui, & Deus Iſaac. Terram in qua dormis, tibi dabo, & ſemini tuo: eritque ſemen
tuum quaſi puluis terræ. Dilataberis ad Orientem, & Occidentem, & Septentrionem, & Me-
ridiem: & benedicentur in te, & in ſemine tuo omnes tribus terræ. Hoc verò ad Chriſtum re-
duxit Paulus: quòd dictum ſit, in ſemine tuo, non in ſeminibus, quia in vno Chriſto. Ergo do-
mus Iacob omnis terra eſt. Eſa.61. Ecce dedi te in lucem Gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad ex- K
tremum terræ. Et Pſal.2. Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſio-
Eccleſia domus Iacob. nem tuam terminos terræ. Domus enim Iacob non carnaliter intelligenda eſt, ſed ſumenda
pro omni fidelium congregatione, quæ Iacob religionem ſequatur. Amplificat autem Chriſti
imperium, quod nullo temporis interuallo, aut nulla violentia diſſolui poſſit. Rex eſt hodie, &
Regnũ Chriſti longè aliud à regno hominum. cras morietur, ait Sapiens. Omnis enim potentatus breuis vita: ſed Chriſti regnum in æter-
num duraturum eſt. Daniel.7. Poteſtas eius poteſtas æterna, & regnum eius quod non cor-
rumpetur. Pſal.71. Et permanebit cum ſole & ante lunam in generatione & generationem.
Mich.4. Et regnabit Dominus ſuper eos in monte Syon, ex eo tempore & vſque in ſeculum.
Cõcil. Nic. *Et regni eius non erit finis.* Hinc deſumitur hic Concilij Niceni articulus, qui inter fidei
ſymbola

A ſymbola recenſetur:Cuius regni non erit finis.Et quidem magnæ ſunt imperiorum mutationes,nec eorum vllum videmus diu in eodem ſtatu permanſiſſe,ſed paulatim ſuo pondere tanto magis corruiſſe,quò magis efferri viſum eſſet. Ita de Aſſyriorũ,Perſarum, Medorum, Græcorum,& Romanorum monarchia dici poteſt. At verò Chriſti regnum inæternum permanſurum eſt.Nemo in Eccleſiam eius præualebit,nec ipſæ inferi portę,Matth.15.Nemo domum Iacob diruit,fundatam ſuper firmam petram, Matth.7. Clament impudentes hæretici Eccleſiam aliquando deſiſſe, lucernam poſitam fuiſſe ſub modio,Euangelium è profundis latebris ab eis excitatum fuiſſe:ſatis eſt ad eorum omnia ſophiſmata eludenda,quod ait Angelus,Chriſti regni finem nullum eſſe.Hoc nos in ſpe confirmat, & hæreticos quantumuis elatos miro modo concutit.Eccleſia enim pugnare poteſt, expugnari non poteſt, inquit Auguſtinus, libro 1.de ſymbolo,cap.5.Hæreſes omnes de illa exierunt,tanquam ſarmenta inutilia de vite præciB ſa,ipſa autem manet in radice ſua. Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt,inquit Chriſtus.Effluẽt enim omnia iſta,ſed electorum Eccleſia, quæ Dei verbo colligatur,& Chriſti regnum nuncupatur,ex hac militia terrena in triumphum æternum emigrabit.

Eccleſia nunquam deſitura. — *Auguſt.*

Dixit autem Maria ad Angelum,Quomodo fiet iſtud,quoniam virum non cognoſco? Poterat virgo multa in quæſtionem vertere,vt Dauidis ſolium, cùm iam regia maieſtas in exteros tranſiiſſet; & genus regium ferè interiiſſet, aut Iacobi domum, cùm iam tot domeſticis & externis bellis laceſſiti Iudæi,primam nobilitatem amiſiſſe viderentur: ſed altiùs iſta meditatur virgo, nec dubitat Deum ex radice Ieſſe regẽ conſtitututum eſſe, Eſa.11.Itaque modum tantùm requirit,non diffidens de Dei omnipotentia,ſed vt prudens & intelligens, vt diſcat, modum requirit,inquit Theophilactus.Neque omninò quærit modum ſciendi, ſeu ſignum quod fidem C faciat,vt Zacharias,inquit Bonauentura:ſed quærit modum faciendi,vt conſentiat, ſecundum illud Prou.4.Oculi tui recta videant,& palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos.Bernardus,hom. 4.in Miſſus eſt. Primò quidem, inquit, prudenter tacuit, malens humiliter non reſpondere, quàm temerè loqui quod neſciret.Iam verò confortata & benè præmeditata, Angelo quidem foris loquente,ſed Deo intus perſuadente,erat enim Dominus cum illa:fide depellente timorem,lætitia verecundiam,ait:*Quomodo fiet iſtud?* Non quærit an fiat iſtud,ſed quomodo. Nec hæſitat,vt olim Eua,inducta Sathanæ verbis,aut vt Nichodemus,minus aduertẽs ea quæ ſunt ſpiritus Dei,Ioan.3.aut vt Capernaitæ,qui iam Chriſti myſteria deludebant, Ioan. 6. ſed inſtrui deſiderat. Quaſi dicat, Cùm ſciat Dominus teſtis conſcientiæ meæ, votum eſſe ancillæ ſuæ non cognoſcere virum,qua lege,quo ordine placebit,vt fiat iſtud? Hoc verò profectò non diceret,niſi Deo virginem ſe antè vouiſſet,inquit Auguſtinus,lib.de ſancta Virginitate, cap.4. D Gregorius Nyſſenus,ſerm.de ſancta Chriſti natiu.Hæc,inquit,vox Mariæ demonſtrat eſſe vera,quæ per occultam illam hiſtoriam traduntur. Nam ſi nuptiarum cauſa aſſumpta erat à Ioſepho,quomodo Angelum de partu prædicentem, quaſi re noua atque inſolita obſtupefacta, auerſata eſſet:quum prorſus ſperaret ſe quoque ipſam aliquando iuxta legem naturæ matrem eſſe futuram? Sed quoniam Deo dicatam & conſecratam carnem, veluti ſanctum quoddam donarium,intactam ſeruari oportebat:propterea,etiamſi Angelus ſis, inquit, ac de cœlo veneris:etiamſi ſupra hominem ſit,id quod apparet:attamen vt virum cognoſcam, fieri non poteſt. Quî mater ero abſque viro? Ioſephum enim ſponſum quidem noui, virum autem non agnoſco.Hæc Gregorius Nyſſenus.Concurrit & Ioan.Chryſoſtomus,hom. 49. in Gen.his verbis. Ne quæras,inquit Angelus,naturæ modum,& ordinem:quando ſuper naturam ſunt quæ fiũt. Nam ſi cognoſceres virum,non fuiſſes habita digna,vt huic miniſterio ſeruires: non quia malum nuptiæ,ſed quia melior virginitas.Hunc enim ingreſſum noſtri omnium Domini digniE orem eſſe oportet,quàm noſtrum.Regius enim fuit introitus. Oportebat autem & partim cum noſtra natiuitate communicare,& partim alienum eſſe, & vtraque hæc fuerunt.Nam de vtero prodire,commune habet nobiſcum:abſque nuptiali autem congreſſu naſci, ſupra noſtrã eſt natiuitatem.

Quæſtio Mariæ non è diffidentia. — *Theoph.* — *Bonauent.* — *Bernard.* — *D. virgo deſiderat inſtrui.* — *Votũ virginitatis Mariæ.* — *Auguſt.* — *Gregor. Nyſſen.* — *Io.Chryſo.* — *Filij Dei ingreſſus in mundũ noſtro longè dignior.*

Petrus Galatinus,lib.7.de arcan.noſtræ fidei in Talmud inuentis,cap.14. ex Rabbinorum Commentariis colligit,quòd cauſa,quare Meſſyas non magis accelerauit aduẽtus ſui tempus, fuit conſcientiarum virginum Iudaicarum corruptio,quæ omnes ferè, vel per coniuges,vel per alios deflorari cupiebant. At ſola virgo Maria,inter cæteras omnes,virginitatẽ perpetuò ſe ſeruaturã propoſuit: vnde & ipſa ſola Meſſyam cõcipere meruit.Nam quod ait, *Non cognoſco virum*,more Hebraico dictum eſt,pro non cognoſcam. Hebræi enim vna eadémque voce & præſens & futurũ tẽpus enunciant.Itaque non de effectu dubitauit,inquit Ambroſ. l. 2.in Luc.ſed qualitatẽ ipſius quæſiuit effectus.Hęc iã de negotio tractat,Zacharias autẽ adhuc de nũcio dubitabat:nec dubitat virgo faciẽdũ eſſe,ꝙ quomodo fieri poſſit,inquirit.Ait enim,

Pet.Galat. — *Cur Chriſtus non accelerauit aduentum ſuum.* — *Ambroſ.*

Quomodo fiet iſtud. Incredibilis & inaudita generatio: antè audiri debuit, vt crederetur. Vir- F
ginem parere diuini eſt ſignum myſterij, non humani. Vnde adiicit Angelus, *Spiritus ſanctus*
Chryſoſt. *ſuperueniet in te*. Chryſoſtomus, hom. 49. in Geneſ. Sic, inquit, poteris parere. Totum enim ope-
ratione ſpiritus erit. Ne igitur ſpectes ad terram, è cœlis operatio eſt. Spiritus gratiæ eſt quod
fit, ne quæras naturæ modum, ne iuxta nuptiarum leges intelligas. Spiritus ille ſanctus nouit
conſeruare, non violare integra, neque habitat in corpore ſubdito peccatis. Ideò etiam copio-
Superueni- ſiùs in te operabitur. *Superuenire* enim dicitur, vt qui copioſiori gratia in virginem illabetur, vt
re spiritū Athanaſ. ſerm. de Deipara obſeruat. Ad eundem modum Chriſtus diſcipulos monuit, vt expe-
ſāctū quid. ctarent virtutem deſuper venientis Spiritus ſancti in eos: vt qui copioſioribus eos gratiarum
Athanaſ. donis cumularet. Sicut autem antea Spiritum ſanctum acceperant Apoſtoli, ſed non ad eum
An Virgo effectum, quem in die Pentecoſtes nacti ſunt: ita quidem priùs Spiritum ſanctum acceperat
priùs ſine virgo, cùm gratia plena eſt: non tamen ad hunc effectum vt grauida fieret, & Chriſtum conci- G
spiritu ſan- peret. Nam, vt Athanaſij verbis vtar, tametſi ſine ſeminio id factum credimus, tamen non ita
cto fuit. loquimur, quòd ſecundum eam diuiſionem gratiarum, qua Spiritus ſanctus ſingulis diuidit,
prout vult, caro iſta formata ſit, citra interuentum eſſentiæ filij Dei. Abſit. Ea enim eſt mens
Pauli Samoſatenſis & reliquorum hæreticorum: verùm ita loquimur, ſecundum orthodoxo-
rum dogmatum rectitudinem, virtute & ſpiritu impletam eſſe virginem, tum vt corpus eius
ſanctificaretur, tum vt ſalutarem illum fœtum concipere poſſet. Ita ſanctificauit tabernaculum
Bernard. ſuum altiſſimus, Pſal. 45. Bernardus ſerm. 4. in Miſſus. Nunquid, inquit, repleri potuit gratia,
D. Virgo & needum habere Spiritum ſanctum, cùm ipſe ſit dator gratiarum? An fortè ideò non dixit
plena erat ſimpliciter, *Veniet in te*, ſed ſuper te, quia priùs quidem in ea fuit per multam gratiam: ſed nunc
gratia, & ſuperuenire dicitur propter abundantioris gratiæ plenitudinem? At verò cùm plena iam ſit, il-
tamen in lud amplius quomodo capere potuit? Si adhuc & aliquid capere poteſt, quomodo & antea H
eam rurſus plena fuiſſe intelligenda eſt? An prior quidem gratia, eius tantùm repleuerat mentem, ſequens
ſuperuenit verò eius carnem perfundere debebat: quatenus ſcilicet plenitudo diuinitatis, quæ antè in illa,
spiritus ſan- ſicut & in multis ſanctorum, ſpiritualiter habitabat: etiam ſicut in nullo ſanctorum, corporali-
ctus. ter in ipſa habitare inciperet? Hoc ergo tale eſt, ac ſi dicat Angelus, vt meditatur Andræas Hie-
Virtus di- roſolymitanus, ſerm. in Salut. Angelicam. Cogita quomodo virga floruit, quomodo aquam
uina atten- petra ediderit: vndenam ipſa fuit grauida? Quomodo rubi ignis arbuſta peruaſerit, vt tamen
denda in non cremaret eum? Si huiſce fidem habes, nec mihi diffidere debes. Nouo enim & præternatu-
conceptione rali modo mater eris. Non ſicut Eliſabeth, nec veluti Anna quæ te peperit: illæ enim virili ſe-
Chriſti. mine matres factæ ſunt. Tu verò virgo paries. Non ex viri voluntate, neque ex voluntate car-
Andr. Hie.
Heſychi⁹. nis, qui naſcetur, proueniet. Heſychius, homil. de laudibus virgin. Mariæ. Alius te appellauit I
Prophetia portam clauſam in Oriente ſitam (Ezech. 44.) quæ introduxit clauſarum portarum regem:
& figura necnon etiam portam emittentem te vocauit (Ezech. 1.) quoniam porta præſentis vitæ vnige-
D. Virginis nito effecta es: Portam in Oriente ſitam, quia lux vera, quæ illuminat omnem hominem ve-
nientem in hunc mundum, ex vtero tuo procedet, velut è thalamo regio. Clauſa es, quia cùm
rex ille gloriæ conciperetur, vuluæ tuæ portas prorſus aperuit, neque virginitatis vincula laxa-
Fran. Abb. uit. Vocauit te hortum concluſum, fontem ſignatum, Cantic. 4. Franco Abbas, tom. 6. de gra-
Oportebat tia Dei. Dignum enim erat, inquit, vt qui corruptam in Adam maſſam ſanare veniebat, non
Chriſtum de ſemine corruptionis, ſed de potentia Spiritus ſancti naſceretur. Quæſita eſt ergo ſponſa ſpe-
concipi non cioſiſſima inter filias hominum, de cuius vtero tanquam ſponſus de thalamo procederet ſpe-
de ſemine cioſus forma præ filiis hominum. Quæſitum eſt dignum ſapientia Dei ſignaculum, ſub quo ſi-
viri. gnaret myſterium à ſeculo abſconditum. Quæſitum eſt vitrum mundiſſimum atque ſolidiſſi-
mum, per quod igneos radios tranſmitteret ſol iuſtitiæ, ad effugandas tenebras Gentium: ex
quibus puritas vitri, & claritatis augmentum conciperet, & integritatis detrimentum non K
ſuſtineret. Et poſt pauca. Sapientia enim, ait Sapiens, ædificauit ſibi domum. Et ipſa ſanè ſine
viri adminiculo domum in Maria ædificauit, ipſa columnas excelſas domui ſuæ excidit:
quibus ſuffultus caſtiſſimus virginis Mariæ vterus, in æterna pudoris ſui ſtabilitate permane-
Hieron. ret. Hieronymus Epiſtol. ad Euſtochium & Paulam de Aſſumptione beatæ Mariæ. Hoc
Vellus Ge- quippè eſt, inquit, quod Dauid canit: Deſcendet ſicut pluuia in vellus. Vellus itaque cùm
deonis. ſit de corpore, neſcit corporis paſſionem: ſic & virginitas cùm ſit in carne, neſcit vitia
carnis. Cœleſtis planè imber in virgineum vellus placido ſe infudit illapſu, & tota diui-
nitatis vnda ſe contulit in carnem, quando Verbum caro factum eſt: ac deinde per crucis
patibulum expreſſum, terris omnibus ſalutis pluuiam effudit, & ſtillicidia gratiæ humanis
mentibus præſtitit. Etſi verò actiua virtus in Spiritu ſancto ſit vberior, vt ex nihilo
etiamſi

A etiamſi velit, quodcunque voluerit, efficiat, & per conſequens agat maiori cum energia quàm quoduis ſemen viri: non tamen ita vice ſeminis in virginem ſuperueniſſe intelligendus eſt, vt materiam corporis Chriſti ſuppeditarit. Vnde & Hieronymus, tractatu de Aſſumpt. obſeruat Spiritum ſanctum, *Ruah* Hebræis in fœminino genere, Latinis in maſculino, Grecis in neutro πνεῦμα dici: non quis ſexus in Deo monſtretur, immò ne ſuſpicetur quidem. Itaque remittit Angelus virginem ad omnipotentiam Dei, ad eum, cuius virtute, ipſa etiam tellus virgo, primùm tot flores & plantas produxit: & Adamus formatus, & Eua ex eius coſta conſtructa eſt. Idcircò adiicit, *Et virtus altiſsimi obumbrabit tibi*. Beda, in Luc. & Gregorius, 18. Moralium: Per obumbrationem refrigerium carnalis concupiſcentiæ deſignare videtur: vt ſicut nubibus calor ſolis, ita Spiritus ſancti adueniente gratia, præſeruetur virgo ab omni carnis illecebra. Sed hæc interpretatio minus probatur, vt quæ carnalem in virgine concupiſcentiam ſupponere videatur. Tamen Franco Abbas, tom. 6. de gratia, ita habet. Ne timeas pudicitiæ ſpeculum æſtum li-
B bidinis, virtute altiſſimi adumbraberis. Sicut vmbra feruorem remouet, refrigerium præſtat: ſic interpoſita virtus altiſſimi excludet actum peccati. Euthymius ita interpretatur: Virtus Dei te proteget, & potentem faciet ad huius rei operationem. Dionyſ. Carthuſian. Virtus altiſſimi, hoc eſt omnipotens Deus pater, obumbrabit tibi, id eſt, ſuam poteſtatem immenſam tuæ capacitati contemperabit, vt eius influentiam ferre queas. Nec irradiabit tibi ſecundum plenitudinem ſuæ claritatis, ſed velut vmbram ſuæ claritatis cauſans, exercebit in te effectum ſuæ poteſtatis. Theophilactus ita habet: Obumbrabit, hoc eſt, conteget te, & vndique circundabit, ſicut auis obumbrat pullos ſuos, totos alis complectens. Fœcunditatem igitur intelligimus virgini datam, nõ minus, quàm cùm legimus, quòd primùm Spiritus ſanctus ferebatur ſuper aquas, &, vt legitur iuxta Hebraicam veritatem, incubabat aquis, aut aquas obumbrabat, fœcundans
C illas piſcibus, & amphibiis: vt etiam ex ipſis volucres aſſumerentur. Athanaſ. ſerm. de Deipara. Obumbrauit, inquit, virtus altiſſimi, corroborans virginem, & diuinæ vmbræ imaginem induxit, vt inde lineamentis collectis, videre poſſet, quatenus poſſibile eſt, Deum formæ expertem in ſe concipi. Non enim ſuſpicandum eſt, quòd ſecundum ſimplicem naturæ ſuæ proprietatẽ, virgo in ſe habitantem Deum videre potuerit, aut quòd ipſa animata, rationaliſque & intellectualis incarnatio ipſum conſpicere voluerit: ſed quatenus poſſibile fuit, vtpotè obumbrante illam virtute altiſſimi, & vmbras & quaſi lineamenta faciente, vt videret, quatenus fieri poterat, Deum in ſe habitantem. Hanc interpretationẽ ſequitur Bernardus, ſer. 3. de Aſcenſione, dicens, Viſum Verbum in carne ab Apoſtolis, vt ſolem in nube, lumen in teſta, cæreum in laterna. Et ſerm. 5. in eadem ſolennitate. Vnde, inquit, & virgini ſpiritus legitur obumbraſſe, ne vehemen-
D tiori reuerberata ſplendore, ad candidiſſimam illam lucem, puriſſimúmque fulgorem diuinitatis, etiam illius aquilæ acies poſſet hebetari. Gregorius Nyſſenus etiam hoc ad filium traducit, ſer. de natiuit. Domini. Ergo, inquit, altiſſimi Dei virtus, qui eſt Chriſtus, ſuperuentu Spiritus ſancti in virgine informatur. Quemadmodum enim forma corporum ex forma progredientium effingitur, eodẽ modo indicia filij Deitatis in virtute naſcentis elucebunt & apparebunt, imago videlicet, & ſigillum, & vmbra, & ſplendor primarij authoris. Fulgent. li. 2. ad Monimũ, cap. 10. Quanto autem, inquit, congruentius, quàm ad cõſecrandum ſacrificiũ corporis Chriſti, ſancta Eccleſia, quę corpus eſt Chriſti, Spiritus ſancti depoſcat aduentum, quæ ipſum caput ſuum ſecundum carnem de Spiritu ſancto nouerit natum. Ergo hinc duo nos colligimus: nimirùm Chriſti corpus myſticum, quod eſt Eccleſia, & ipſum Chriſti corpus naturale in Euchariſtiæ ſacramento virtute Spiritus ſancti exhiberi nobis & communicari. De corpore qui-
E dem myſtico ita proſequitur ibidem Fulgentius. Et ob hoc neceſſarium eſt, vt ſicut ex Spiritu ſancto natus eſt Chriſtus: ſic Eccleſia dono Spiritus ſancti adhæreat Chriſto, tanquam mulier viro ſuo, & tanquam corpus capiti ſuo. Dicit enim Apoſtolus, Epheſ. 5. quia Chriſtus caput eſt Eccleſiæ, ipſe ſaluator corporis. Hilarius, libro ſecundo de Trinitate. Humani enim, inquit, generis cauſa Dei filius natus eſt ex virgine & Spiritu ſancto, ipſo ſibi in hac operatione famulante, & ſua, videlicet Dei, inumbrante virtute, corporis ſibi initia conſeuit, & exordia carnis inſtituit: vt homo factus in virgine naturam in ſe carnis acciperet, pérque huius admixtionis ſocietatem, ſanctificatum in eo vniuerſi generis corpus exiſteret: vt quemadmodũ omnes in ſe, per id quod corporeum ſe eſſe voluit, conderentur: ita rurſum in omnes ipſe, per id quod eius eſt inuiſibile, referretur. Porrò quòd ad confectionem Euchariſtici myſterij, & Chriſti corporis in ſacramento præſentiam, Spiritus ſancti aduentus requiratur, teſtantur antiquiſſimi Patres. Nam Iacobus frater Domini in ſua Liturgia, inter ipſa conſecrationis verba ſic orat. Demitte ſuper nos, & ſuper dona propoſita, ſpiritum tuum ſanctiſſimum,

Idem.
Ruah *nomen Spiritus Hebr. fœminini generis.*
1. *Quid ſit obũbratio:*
Beda.
Gregor.
Franco Abbas.
Euthym.
2. Dionyſ. Carthuſ.
Theophil.
Athanaſ.
3. *Maria non erat capax tanti numinis, ſine ſpiritu ſancto.*
Bernardus.
Gregor. Nyſſen.
4.
Fulgẽtius.
Aduentus ſpiritus ſancti depoſcendus ad conſecrationẽ corporis Chriſti.
Idem Ful.
Corp⁹ Chriſti myſticũ Eccleſia ſpiritus ſancti conſiſtit.
Hilarius.
Probatur requiri ſpiritum ſanctũ ad ſancta myſteria.
Iacobus.

conſubſtantialem, coæternum, qui locutus eſt in lege & Prophetis, & in nouo Teſtamento, qui F
deſcendit in ſpecie columbæ ſuper Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in Iordane fluuio, &
manſit ſuper eum: qui deſcendit ſuper Apoſtolos: vt ſuperueniens, ſancta & bona & glorioſa ſua
Baſilius. præſentia ſanctificet, & efficiat hunc panem corpus ſanctum Chriſti tui. Idem ferè Baſilius in
Liturgia. Obſecramus te Pater, ſanctæ ſanctorum, venire Spiritum ſanctum tuum ſuper nos, &
ſuper propoſita munera iſta, & benedicere, & ſanctificare, & oſtendere panem quidem iſtum
Proclus. ipſum honorificum corpus Domini Dei, & ſaluatoris Ieſu Chriſti. Hinc fit vt Proclus, in tra-
ctatu de traditione liturgiæ, hæc ſcribat. Per has igitur liturgiæ preces, Spiritus ſancti aduẽtum
expectabant, vt eius diuina præſentia, propoſitum in ſacrificiũ panem & vinum aquæ permix-
Damaſ. tum ipſum illud corpus & ſanguinem ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti efficiat. Et Ioan. Damaſ. lib.
4. de fide orthodox. cap. 14. Si modum requiris, inquit, quonam pacto panis & vinum tranſmu-
tantur in corpus & ſanguinem Dei: ſat ſit tibi audire, quoniam per Spiritum ſanctũ, quemad- G
Tertull. modum ex ſancta Deipara, ſeipſo & in ſeipſo Dominus carnẽ ſuſtentauit. Inde fit, ait Tertull.
in Apolog. vt coëamus in cœtum & congregationem, & Deum precationibus ambiamus, orã-
tes. Cæterùm vbi modus Chriſti incarnationis explicatus eſt, & ipſius authoritas, qui virginem
fœcundaturus eſt, deſignata, concludit Angelus: *Ideóque & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabi-*
Beda. *tur filius Dei*. Beda, in Luc. Congruit conceptioni natiuitas, vt quæ contra humanæ cõditionis
morem virgo concipis, ſupra humanæ conditionis modum, filium Dei generes. Et benè, quod
Nemo naſci naſcetur ſanctũ, vocabitur filius Dei. Nos quippè, etſi ſancti efficimur, non tamen ſancti naſci-
tur ſanctus mur, inquit Greg. lib. 18. Moral. c. 33. quia ipſa naturæ corruptibilis conditione conſtringimur: vt
præter Chri cum Propheta dicamus, Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis peperit me
ſtum. Gregor. mater mea. Ille autem ſolus veraciter ſanctus natus eſt, qui vt ipſam cõditionem naturæ corru- H
Pet. Chryſologus. ptibilis vinceret, ex commixtione carnalis copulæ conceptus non eſt. Petr. Chryſol. ſerm. 143.
Nemo hĩc cõmuniter accipiat ſanctum, ſed illa ſingularitate, qua clamatur in cœleſtibus, San-
Gregor. Nyſſen. ctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus ſabaoth. Greg. Nyſſen. lib. de teſtimoniis aduerſ. Iudæos.
Dictum eſt Exod. 13. Num. 8. Omne maſculinũ adaperiens vuluam ſanctum Domino vocabi-
tur. Nullus autẽ maſculus aperit vuluam, ſed conſuetudo viri cum muliere. Igitur dictũ illud de
Domino eſt intelligendum. Contingit autem vt multi primogeniti impij ſint & peccatores.
Qui igitur illi ſancti Domino, & inculpati atque innocẽtes? Cur item non etiam omne fœmi-
ninum? Perſpicuũ eſt igitur, quòd ipſe ſanctus ſit ſolus. Dauid Pſ. 86. Nũquid Syon dicet, homo
Athanaſ. & homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus? Athanaſ. ſerm. de Deipara. Cæterùm
neque hoc, quòd vocandus erat filius Dei, pro hæreticorum Arianorum more intelligentes au-
thores concilij Niceni, ex operatione ſpiritus & virtutis altiſſimi, & imprægnatione virginis,
Deiferum hominem eum, qui ex virgine prodiit, credendum eſſe ſtatuerunt, geſtaſſe eam Dei
virtutem & energiam ſpiritus, quæ operata eſt coram Pharaone, & omnibus filiis Iſraël. Qua-
propter filius Dei carne indutus, homo factus eſſe dicitur, quemadmodum & alibi Apoſtolus I
dicit, Gal. 4. Cùm veniſſet plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, fa-
Bernard. ctum ſub lege. Bernardus, ſerm. 4. de annunciat. Dominica. Si diceret Angelus, quæ naſcetur
Sanctũ ab- ex te ſancta caro, vel ſanctus homo, parum dixiſſe videretur. Poſuit ergo indefinitè ſanctum,
ſolutè quid. quia quicquid fuit, quod virgo genuit, proculdubiò ac ſingulariter ſanctum fuit. Cæterùm fi-
lius Dei vocatus eſt, ſed ab his qui in eũ crediderunt. Matth. 16. Tu es Chriſtus filius Dei viui,
inquit Petrus. Idem Maria, Ioan. 11. Idem etiam Centurio, Matth. 27. Porrò quia nonnulli ex-
Athanaſ. plodendas cenſent has particulas *ex te*, & ita legendum, Quòd naſcetur ſanctũ: libet hic Atha-
Naſcetur naſij ſententiam inſerere, qui ex hac expreſſa ſententia ſui temporis hęreticos conuincit. Ita ille
ex te vim habet in Epiſt. ad Epictetum Corinth. Epiſcopum. Et Gabriel, inquit, circumſpectè, & cum bo-
habet. na cautione euangelizauit, non ſimpliciter dicens, id quod fuerit natum in te, ne forinſecus in- K
troductum in eam corpus exiſtimari poſſit: ſed quod ex te, inquit, naſcetur, quò ex eius natura
Theoph. eum primogenitum eſſe agnoſcere liceret. Sed & ex eo loco Neſtorium confundit Theophi-
lactus. Audiat, inquit, quòd illud quod naſcebatur in vtero, erat filius Dei. Et non alius quidem
fœtus eſt vteri, alius autem filius Dei, ſed vnus & idem fuit filius virginis, & filius Dei. Vide
item quomodo ſanctam Trinitatem declarauit, dicens Spiritum ſanctum, virtutem Filium, al-
Andr. Hieroſol. tiſſimum Patrem. Idem Trinitatis myſterium ex hoc loco deducit Andræas Hieroſolymita-
Bernard. nus. *Et ecce Eliſabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua, & hic menſis eſt ſextus illi*
Cur Eliſa- *quæ vocatur ſterilis.* Bernardus ſermone 4. de Annunciatione. Quid fuit neceſſe etiam huius
beth facta ſterilis virgini nunciare conceptum? Nunquid fortè dubiam adhuc, recentiori voluit confir-
mentio. mare miraculo? Abſit. Legimus & Zachariæ incredulitatem ab hoc ipſo Angelo fuiſſe ca-
ſtigatam.

A ſtigatam. Mariã autem in aliquo reprehenſam non legimus, quin potius fidem ipſius Eliſabeth prophetãte, laudatam fuiſſe agnouimus. Sed ideò ſterilis cognatæ conceptus virgini nunciatur, vt dum miraculum miraculo additur, gaudium gaudio cumuletur. Chryſoſtomus, hom. 49. in Geneſ. Sed & hanc præbet demonſtrationem. Nam quoniam prior demonſtratio maior erat quàm quæ facilè caperetur, audi quomodo & humiliorem ſermonem affert, per ſenſibilia ipſam manu ducens. *Ecce*, inquit, *Eliſabeth cognata tua, & ipſa concepit*, &c. Vides quòd ſterilis propter virginem? Quoniam cuius gratia alioqui retuliſſet partum cognatæ, cuius item gratia adiiciebat, *quæ vocatur ſterilis*? Planè per omnia manu ducebat eam ad credendum annunciationi: propterea & tempus dixit, & naturæ ſterilitatem, ſed & tempus diſtulit conceptionis. Nõ enim ſtatim à principio ei annunciatum eſt, ſed præterito tempore ſemeſtri, vt vteri ſarcina conceptionem doceat. Nam licet poſt quartum menſem certa quædam indicia grauidas mulieres oſtendant, ſexto tamen menſe elapſo iam nullus hæſitationis locus relinquitur. Sed & B exaggerat, quòd vocetur *ſterilis*, vt quæ hoc nomine ab omnibus nuncuparetur, quaſi in opprobrium, cùm tamen ex ea ſuperioribus annis proles ſummis omnium votis expectaretur. Et vide quanta Gabriel vtitur ſolertia. Non enim in memoriam ei reducit vel Saram, vel Rebeccam, vel Rachelem. Quam ob cauſam? Et hæ quidem fuerunt ſteriles, & vetulæ, & magnũ miraculum fuit. Sed quia erant antiquæ narrationes, adducit eam ad hoc quod nuper contigerat, vt mentem eius ad credendum prouocaret. Andr. Hieroſolymitanus. Nam qui matricem præter omnium ſpem, prolificam in ſenectute reddere poteſt, virginem quoque grauidam exhibebit. Et licet mirabilius ſit iſtud in virgine, vtrumque tamen diuinæ omnipotentiæ opus eſt. Ideoque Abraham contra ſpem in ſpem credidiſſe legitur, vt fieret pater multarum Gentium, cùm conſideraſſet emortuam vuluam Saræ. Ruffinus, in Symbolo, virginis partum & C contra Iudæos & contra Gentiles argumentis etiam confirmat: quorum quædam è natura, alia ex figmentis Gentilium ducta ſunt. Et quid mirum videtur, ait, ſi virgo conceperit, cùm Orientis auem, quam Phœnicem vocant, intantum ſine coniuge naſci vel renaſci conſtet, vt ſemper vna ſit, & ſibi ipſi naſcendo, vel renaſcendo ſuccedat? Apes certè neſcire coniugia, nec fœtus nexibus edere, omnibus palàm eſt. Sed & alia nõnulla deprehenduntur ſub huiuſcemodi ſorte naſcendi. Sed & hoc mirandum, cur Gentilibus impoſsibile videatur, qui Mineruam de cerebro Iouis natam credunt, Liberum Patrem de femore eius, Venerem de ſpuma maris, Pollucem & Caſtorem de ouo, Myrmidones ex formica, homines ex lapidibus à Deucalione & Pyrrha iactis natos eſſe credunt. Eadem argumẽta ſequitur Cyrillus Hieroſolymitanus, catech. 12. Vterque quidem demum oſtendens, non fuiſſe indecens filium Dei incarnatum naſci ex vtero, eo reſpectu habito, quòd aliqua ſit pars immunda: cùm nec quid in natura integra D immundum ſit, nec ſol omninò inquinari nouerit, etiam in noſtram humum irradiet. Cæterũ nonnullos mouet, quòd Eliſabeth Zachariæ ſacerdotis coniux virginis cognata dicatur. Ita enim oportuit eos, qui ex tribu Leui inter eos qui ex Iuda ortum ducebant, cognationem ſortiri. Hæc quæſtio reſoluitur à Theophilacto, Euthymio, & Beda. Sed quoniam illam Beda latiùs explicat, hic eius verba inſeram. Animaduerte, inquit, proauos Mariæ & Eliſabethæ, liberis inuicem nuptum traditis, vtramque tribum potuiſſe coniungere. Cui ſi hæc expoſitio fortè non ſuffecerit, contentioſiùs inſiſtenti, quaſi hoc contra interdictum legis fieri nequiuerit, legat Exodum, vbi ſcriptum eſt: Accepit autem Aaron vxorem Eliſabeth filiam Aminadab, ſororem Naaſon, quæ peperit ei Nadab & Abiud & Eleazar, & Ithamar. Exod. 6. Adiicit etiam Euthymius, poſtmodùm Ioiadam ſummum ſacerdotem (2. Par. 22.) vxorem è regia tribu duxiſſe: & poſt hos alios: vnde conſecutum ſit, vt hæ duæ tribus eſſent inter ſe co- E gnatæ. Quia enim, inquit, in diuinis rebus primas ferebat ſacerdotale genus, in humanis verò regale: meritò commixta ſunt, vt & ſacerdos regalis eſſet, & rex eſſet ſacerdotalis. Vt videlicet, inquit Beda, Dominus Ieſus Chriſtus, qui ſecundum carnem verus rex & ſacerdos erat futurus, ipſam quoque carnem de vtraque, Dauid ſcilicet & Aaron, ſtirpe ſuſciperet: vnde & in hac vtraque tribu chriſma myſticum per legem celebrabatur, Chriſti nimirùm nominis & generationis prænuncium. Et ipſe Dauid domum Dei ingrediens, panem ſanctum & gladiũ quaſi rex & ſacerdos accepit: Illum videlicet, de ſuo ſemine venturum præfigurans, qui & pro noſtra libertate, regis iure pugnaret, & pro noſtra abſolutione, panem ſuæ carnis offerret. Itaque diuinæ virtutis exemplum præmiſſum eſt, cùm ſterilis ex domo Leuitica peperit, ne quis hæſitet in eo, quòd virgo de domo regia peperiſſe legitur. *Quia non erit impoſsibile apud Deum omne verbum*. Neutrum enim naturalis, ſed diuinæ virtutis eſt: quam vbi attenderis, nihil tibi aut in rerum creatione, aut Chriſti carnis diſpenſatione, aut ſacramentorũ confectione difficile

Chryſoſt.

Eliſabeth prius vocata fuit ſterilis.

Andr. Hieroſolym.

Ruffinus.

Argumẽta contra Gentiles, quibus virginis fœtũditas probatur.

Cyrill. Hieroſ.

Non fuit indecens filium Dei eſſe in vtero.

Quæſtio quomodo Eliſabeth fuerit cognata Mariæ, cũ hæc tribus Aaron, illa tribus Iuda fuerit.

Beda. Euthym.

Beda.

Chriſma myſticum in tribu Leui & Iuda.

A tur. Sic pius Dominus, qui omnes homines vult ſaluos fieri, merita noſtra extorquet à nobis: & dum nos præuenit tribuendo quod retribuat, gratis agit ne gratis tribuat. Hoc vtique prudens virgo intellexit, quando præueniendi ſe muneri gratuitæ promiſſionis, iunxit meritum ſuæ orationis: Fiat, inquiens, mihi ſecundum verbum tuum. Verbum quod erat in principio apud Deum, fiat caro de carne mea, ſecundum verbum tuum. Hæc Bernardus. Franco Abbas, tom. 6. de gratia Dei. Fiat mihi vt digna inueniar, per quam mundus gratiam reconciliationis inueniat. Fiat mihi vt in terris præbeam ei corporis mei hoſpitium, qui me poſtmodùm in cœlis aſſumat in regni ſui conſortium. Auguſt. to. 10. ſer. 2. de Annunciatione. O Maria, quis tibi dignè valeat iura gratiarum & laudum præconia impendere, quæ ſingulari tuo aſſenſu mundo ſuccurriſti perdito? Quas tibi laudes fragilitas humani generis perſoluat, quæ ſolo tuo commercio recuperandi aditum inuenit? Ita mihi aſſenſum iſtum oppone illi qua Eua ſerpēti conſenſit in perniciem noſtram. *Tunc Angelus Domini diſceſſit ab illa*, cùm commiſſum ſibi miniſterium ſedulò peregiſſet: ita ſuo diſceſſu rem, ob quam aduenerat, peractam eſſe oſtendit. In ipſo enim momento, quo illa aſſenſum præbuit, Chriſtum ipſum in vtero concepit, non ad inſtar ceterorum, qui ſenſim formantur, ex rudi primùm maſſa, demum ex fœtu, vt tādem anima infundatur. Si quidem in inſtanti Dei filius perfectam noſtram naturam, carnem ſcilicet animæ coniunctam, accepit ex virgine. Sibylla Erythræa hoc prædixit in ſuis carminibus. --- ἔπος δ' εἰσέπτατο νηδύν,

Σαρκωθὲν δὲ χρόνῳ, καὶ γάστει ζωογονηθέν. id eſt,

—Verbúmque volauit in aluum,
Idque ſuo factum atque animatum tempore corpus
Mortali facilè cretum eſt.

B — Bernard. — Fran. Ab. — Auguſt. Oratio ad D. Virginē. — Chriſti corpus in momento perfectè formatum. — Sibylla.

Nam & in ipſo tempore, quo
C Dei filius incarnatus eſt, totum hominem aſſumpſit. Sedulius, lib. 2. Carminum, id confirmat his verbis: Sedulius.

Et dictum comitata fides, vterúmque puellæ
Sidereum mox implet onus, rerúmque creator
Naſcendi ſub lege fuit. —

Ioannes Damaſ. li. 3. de fide Orth. c. 2. idē apertè demonſtrat. Quocirca, inquit, poſt ſanctæ virginis aſſenſum, poſt Domini ſermonē ab Angelo prolatū, Spiritus ſanctus in eā ſuperuenit, eā luſtrans, vimque ei tum ad ſuſcipiendū Verbi deitatē, tū ad gignendū ſuppeditans. Ac tum illa verè ſubſiſtens altiſſimi ſapientia atque potentia, ille inquā Dei filius, ſemen in eam obūbrauit, atque ex caſtiſſimis & puriſſimis ipſius ſanguinibus, carnem anima rationali animatam primitias videlicet noſtræ conſperſionis ſibiipſi condidit: non id quidem per ſeminis emiſſionem, D verùm procreationis modo, per Spiritum ſanctum: nec ita vt paulatim, tacitiſque incrementis figura corporis abſolueretur, ſed vno eodémque momento perficeretur. Et quidem ipſum Dei Verbum carnis hypoſtaſis fuit. Neque enim Deus Verbum præ exiſtenti ſeorſim carni vnitus eſt: verùm poſteaquàm in ſanctæ virginis vterum emigrauit, citra vllam circunſcriptionem, in hypoſtaſi ſua ex caſtis ipſius perpetuæ virginis ſanguinibus carnem anima rationali, atque intellectuali animatam condidit. Quo fit, vt non hominem deitate affectum eſſe, ſed Deū humanitatem aſſumpſiſſe dicamus. Nam cùm natura perfectus Deus eſſet, idem natura perfectus homo factus eſt. Ita, vt obſeruat Clithoueus, ſuis in Damaſcenum Commentariis, tria Chriſti conceptum admirabilem reddunt. Primum, quòd non viri ſemine, ſed Spiritus ſancti virtute factus eſt. Eſ. 17. Secundum, quòd vno eodémque momento ſtatim poſt virginis aſſenſum, ſanctum Chriſti corpus omnibus ſuis membris & lineamentis abſolutum fuit. Hier. 31. Nouum creauit Dominus ſuper terram, fœmina circundabit virum. Gloſſa. Nouum vtique in E virgine, vt quæ ſtatim virum conceperit & circundederit. Tertium, quòd anima carni prius coniuncta non fuit, quàm & iiſdem diuinitas in propria hypoſtaſi vniretur.

Damaſ. — Materia Chriſti corporis ex puriſſimo ſanguine Virginis. — Clithoue. Quæ de Chriſti cōceptu credenda. — Num. 17. Gloſſa.

ORATIO.

Damaſcenus, Orat. 1. de beatæ Mariæ dormitione. Damaſ.

O Altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei (etenim ipſa quoque Apoſtoli verba tempeſtiuè vſurpabo) quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius! O ſingularem Dei bonitatem! O charitatem eiuſmodi, quæ nulla ratione indagari poſſit! Is qui vocat ea quæ non ſunt tāquam ea quæ ſunt, is qui cœlum & terram implet, cuius cœlum thronus, & terra ſcabellum pedum eſt, ex ancillæ ſuæ ventre latiſſimum domicilium fecit, atque in

Rom. 11. — Rom. 4. — Hier. 23. — Eſai. 66.

ea myſterium recentium omnium recentiſſimum conficit. Nã qui Deus erat, homo efficitur, F
& ita procreatur, vt interim virginitatis clauſtra minimè labefactet. Quodnam ingens, ô ſacra mater atque virgo, myſterium hoc te circumſtat? Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Ecce enim beatam te dicent omnes generationes. Te filiæ Hieruſalem, hoc eſt Eccleſiæ viderunt, ac reginæ, hoc eſt iuſtorum animæ, beatam te dixerunt, atque in ſecula collaudabunt. *Vide cætera.*

Quomodo D. Virgo cognatam ſuam Eliſabeth grauida grauidam viſitauerit, & in illius occurſu, clauſus vtero Ioannes Baptiſta exultauerit in gaudio: qua verò gratiarum actione Eliſabeth ſanctiſſimam Virginem exceperit.

Matth	Marc.	LVC. 1.	Ioan.
		In diebus illis exurgens Maria, abiit in montana cum feſtinatione in ciuitatẽ Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, & ſalutauit Eliſabeth. Et factum eſt, vt audiuit ſalutationem Mariæ Eliſabeth, exultauit infans in vtero eius: & repleta eſt Spiritu ſancto Eliſabeth, & exclamauit voce magna, & dixit, Benedicta tu in mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi vt veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo: & beata quæ credidiſti, quoniam perficientur ea quæ dicta ſunt tibi à Domino.	

G

Introductio. *Chriſt⁹ ſol quomodo primùm apparuerit.*

NON poteſt ciuitas ſupra montem poſita abſcõdi, nec tamdiu nubes ſolem continere poterunt, quin ipſe illas peruincat, & nobis appareat. Et quidẽ H
ſol iuſtitiæ Chriſtus Deus noſter vtero virginis quaſi nube contegebatur, eduxit tamen ex ipſo vtero, ſuæ maieſtatis radios: & antequàm naſceretur, ipſi etiam nondum nato Ioanni & eiuſdẽ matri innoteſcere cœpit: Ideóque diuino impulſu factum eſt, vt Maria ſtatim atque filium Dei concepit, in montana perrexerit, Eliſabeth ſalutarit, & ipſe infans in materno vtero gaudio geſtiens exultarit. Hoc factum eſt *in diebus illis*, inquit Lucas. Vbi enim Eliſabethæ collatam gratiam intellexit, ad eam abeundum decreuit: Non quaſi incredula de oraculo, inquit Ambroſius, l. 2. in Luc. c. 3. nec quaſi incerta de nuncio, nec dubitans de exemplo: ſed quaſi læta pro voto, religioſa pro officio, feſtina pro gaudio. Non vt incredula, inquit Theophilactus, ſed vt diligens rem ipſam explorare volebat. Nam cùm in rebus omnibus ſimilis ſimilem ſibi quærat, illas huius temporis ſanctiſsimas mulieres, quaſi eiuſdem ſpiritualis temperamenti ſociabat. *Exurgens* igitur ex ſuo illo in Nazareth conclaui, *abÿt in montana.* Nõ tardauit, ſed diluculo ſurrexit, inquit Bonauentura. Hoc enim ſignificat ἀναςᾶσα, exurgens, vt quæ ipſa etiam nocte magna iſthæc meditata ſit myſteria, vnde & prima luce exurgẽs I
ſe ad iter accinxerit. Ita hanc ſponſus prouocabat, Cant. 2. Surge, propera amica mea, formoſa mea, & veni. Et illi competit hoc Prou. 31. quod de muliere forti legitur: De nocte ſurrexit, deditque prædam domeſticis ſuis, & cibaria ancillis ſuis. Nam ſi qui temporalibus curis torquentur, noctes quantumuis breues prolixiores eſſe exiſtimant, & vbi nunc huc illúcque ſe in lecto verterint, etiam ante lucem excitentur: quid his euenire putandum, qui tota mente Deũ concupiſcunt? *In montana perrexit cum feſtinatione.* Non illam aſperitas itineris & montium retardauit, vt olim Loth, qui Gen. 19. ait: Non poſſum in montem aſcendere, ne fortè apprehẽdat me malum: ſed in omnibus potens, per ſpiritum qui illam confortabat, & animi promptitudinem, montana illa aſſequitur, & praua in directa, & aſpera in vias planas. Eſa. 40. Quid enim alacribus animis difficile eſt? Non illam remoratur viæ prolixitas, vt veniret *in ciuitatem* K
Iuda, Hieroſolymam. Hæc enim & regni caput, & proinde tribui Iuda addicta erat. Nam licet confinia tribus Iuda & Beniamin in ipſa Hieroſolyma concurrerent, vt patet Ioſ. 15. & 18. pars tamen potior, ſeu nobilior ad tribum Iuda pertinebat. Hinc fit, vt Beda & Magiſter hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, per ciuitatem Iuda, Hieroſolymam intelligant. Sunt tamen alij, qui vnum ex his oppidis eſſe exiſtiment, quæ de tribu Iuda & Simeon Leuitis data ſunt, vt ſcribitur Ioſ. 21. Inter quæ Cariath-arba, quæ & Hebron in monte Iuda, Ioſ. 14. Brocardus verò, in deſcriptione terræ ſanctæ, Zachariæ domũ ſitam fuiſſe ſcribit ad vallem Rephaim, non lõgè à Hieroſolymæ finibus, ſed tamen in montanis. Idem ſatis oſtendit & Nazareth ciuitati, & Hieroſolymis montes vicinos fuiſſe, cùm & ipſam Hieroſolymam, & iter ab Acone verſus Eurum deſcribit. Venit autem *cum feſtinatione.* Feſtinabat Chriſtus, qui in vtero illius erat, adhuc in ventre

Marginalia: Ambroſ. — Theophil. — *Diligentia Virginis.* — Bonauent. — *Nihil remoratur Virginẽ ab officio.* — Beda. — Magiſter hiſt. Eccl. — *Vbi ſita fuerit domus Zachariæ.* — Brocard. — *Cur feſtinabat Virgo.*

A vẽtre matris poſitum ſanctificare Ioannem, inquit Origenes, hom.7. in Luc. Neſcit enim tarda
molimina Spiritus ſ. gratia, inquit Ambroſius, l.2. in Luc. Feſtinabat etiam ne diu videretur *Origen.* *Ambroſ.*
in publico, vt notat Gloſſa. Virgo igitur, inquit Ambroſius, cum feſtinatione, officij memor (in *Gloſſa.*
ſeniorem) iniuriæ immemor, affectu vigente non ſexu, relicta perrexit domo. Diſcite virgines
non circumcurſare per alienas ædes, non demorari in plateis, non aliquos in publico miſcere
ſermones. Maria in domo ſera, feſtina in publico. Ita occurrit Euangeliſta omni calumniæ. Si
quis enim obganniat virginum eſſe domi ſe continere, Dynam corruptam fuiſſe, quòd ad pu- *Cur D. Virgo in publicũ prodierit.*
blica Gentium ſpectacula conuenerit: Berſabæam in publico ſe lauantem, Dauidi adulterij
occaſionem præbuiſſe: quódque Paulus ſcribat ad Timotheum, mulieres iuniores οἰκοδεσπο-
τεῖν, domi ſuæ, non publicis negotiis dominari: & ad Titum, vt ſint οἰκουρούς, id eſt do-
mus cuſtodes: ſtatim Lucas oſtendet virginem ideò feſtinaſſe, ne diu maneret in
publico: Ad ſeniorem verò ſe contuliſſe, inſtinctu Spiritus ſancti, non modò vt
B ei obſequeretur, ſed vt Ioannes ſanctificaretur, & Chriſtus ab ipſo teſtimonium acciperet. Ita
promouebatur affectu, vt diutiùs quieſcendum non putaret: & cognatam ſeniorem viſitat, *Affectus D. Virginis*
vt ei de accepta gratia congratuletur. Sic Geneſ.29. Rachel viſo Iacob feſtinans nunciauit
patri ſuo: ſic Iethro (Exod.18.) Moyſen generum ſuum viſitauit in deſerto, cùm audijſſet ma- *Confertur Virginis factũ cũ aliis.*
gnalia quæ per eum operatus fuerat Dominus: ſic Ioachim ſummus ſacerdos, de Hieruſalem
venit in Bethaniam, vt videret Iudith inſignem viduam, & de victoria in Holofernem habita
congratularetur ei, Iud.14. Sic ad Iob ex magna illa calamitate & tentatione ad magnas diui-
tias & honores reſtitutum, fratres & ſorores conuenerunt, vt congauderent ei, Iob.42. Sic de-
mum ad Thobiam ſeniorem recepto quod amiſerat lumine, & reducto filio, conſobrini
ſe contulerunt, & Dei beneficiis congratulati ſunt. Hoc officium noſtra in Deum &
C proximum charitas requirit, vt nedum in rebus proſperis, ſed & in aduerſis fratres viſitemus.
Quàm ardens Paulo deſiderium erat vt fratres inuiſeret, quos toties in Epiſtolis ſuis ſalutat! Et
quidem mundanorum applauſus nõ niſi proſperitatem ſequitur, auerſatur calamitatem. Hinc *Mũdanorũ applauſus in proſperis.*
verè Poëta,

Aſpicis vt veniant ad candida tecta columbæ?

Cæterùm hæc animi promptitudo ſatis exemplo eſt, quàm diligentes eſſe debeamus in bonis
operibus exequendis. Heb.4. Feſtinemus ingredi in illam requiem, vt ne in idipſum quis in-
cidat incredulitatis exemplum. 1. Cor.9. Sic currite, vt comprehendatis. Diuerſum dicitur de
fatuis virginibus, vt obſeruat Bonauẽtura, in Luc. Matth.25. Moram enim faciente ſpõſo dor- *Bonauent.*
mitauerunt, nec promptum habuerunt oleum in vaſis ſuis. Eccl.5. Non tardes autem conuer- *Quòd virginũ officiũ ſit parere et obſequi ſenioribus.*
D ti ad Dominum, & nõ differas de die in diem. Diſcite & vos ſanctæ mulieres ſedulitatem, quã
prægnantibus debeatis exhibere cognatis, inquit Ambroſius. Nam cùm vniuſcuiuſque neceſ-
ſitati præſtò eſſe debeat, quomodo non magis ei, ad quam ex conditione ſexus inuitantur? *Ambroſ.*
Tertullianus, in lib. ad vxorem, non excuſat mulierem, quamuis coniugatam, à viſitandis infir- *Tertull.*
mis. Hoc verò quàm conuenientius eſt, vt ſexum ſibi ſimilem, & in ea potiſſimùm neceſſita-
te viſitent, in qua maledictionem communi omnium matri indictam agnoſcunt, vt in dolore
pariant filios ſuos? Quanta laus obſtetricum Hebræarum, & quòd filios ſeruauerint, & ſuo in
parturientes officio minimè defuerint? Ædificauit enim illis domos, & magnas ob eam cau-
ſam, earum familias reddidit. Agnoſce hîc tu, quæcunque es, quantumuis magnæ authoritatis
& dignitatis mulier, charitatem & humilitatem Mariæ. Conformis vtique Domino Ieſu ex-
titit, vt qui inter diſcipulos fuerit non velut qui miniſtrat, & ſe veniſſe aſſeruerit, nõ vt miniſtra-
E retur, ſed vt miniſtraret. Matth. 20. Luc.22. Eapropter eorum etiam pedes lauit, Ioan.13.
Tu, quid etiam in inferioris conditionis mulieres, tuo deeris officio? Hic & Chriſtum, & vir-
ginem imitare, vt ad eandem humilitatis coronam peruenias. Sed & obſerua quantum de- *Beda.*
beas ſeniori. Beda, homil. in Viſitationem Mariæ. Vt enim ex hodierna Lectione audiuimus, *Honor ſenioribus exhibendus.*
ſanctiſſima virgo, eandem quam Angelo exhibuerat humilitatem, hominibus quoque curauit
exhibere, & (quod maioris eſt virtutis) ſe etiam minoribus. Quis enim neſciat virginem Deo
conſecratam, muliere Deo dedita gradum habere potiorem? Quis dubitet matrem regis æter-
ni, iure matri militis eſſe præferendam? Attamen ipſa memor ſcripturæ præcipientis Eccleſ.3.
Tanto magnus es, te in omnibus humilia: mox vt Angelus qui loquebatur ei, ad ſuperna re-
diit, ſurgit, ac montana conſcendit, & ſeniorem viſitat. Euſeb. Emiſſenus, hom. lectionis eiuſdẽ.
Sic Maria ad Eliſabeth, Chriſtus ad Ioannem, Domina ad ancillam, ad ſeruum Dominus *Euſ. Emiſſ.*
venire non dedignatur. Hoc autem quid aliud eſt quàm humilitatis exemplum? Nec quidem
apud Lacedæmonios nobilibus licuit ante quoſcunque ſeniores accũbere: & ibi quidem olim

A Matth. Cæterùm quòd legimus *exultauit*, non in ea ſignificatione accipi debet, qua in Cãtico
Virginis, cùm ait, καὶ ἠγαλλίασε, & exultauit: nam dictio ἐσκίρτησε, quæ hic legitur, idem eſt quod
ſaliit. nam & ſaltu quodam ad inſtar tripudiantiũ puerorum, infans nouũ gaudium teſtatus eſt.
Ambroſ. Vide diſtinctionem, inquit, ſingulorúmque verborum proprietates. Vocem prior Eli- *Ambroſ.*
ſabeth audiuit, ſed Ioannes prior gratiam ſenſit. Illa naturæ ordine audiuit, iſte exultauit ratione
myſterij. Illa Mariæ, iſte Domini ſenſit aduentum: fœmina mulieris, & pignus pignoris. Ita do-
cuit quantũ reuerentiæ Chriſto deberet. Nam quod verbis non poterat, hoc ſaltu teſtatur, quo
in cæteris omnibus magnum aliquod gaudium oſtẽditur. *Et repleta eſt Spiritu ſancto Eliſabeth*,
exuberauit in matrem gratia filio collata, vt & ipſa Dominum & eius matrem agnoſceret. Ve-
rùm fortaſſè quis obiiciet, Auguſtinum, in Epiſtola ad Dardanum, ſenſiſſe, quòd Ioãnes mini- *Auguſtin.*
B mè Chriſtum cognouerit, ſed ſolùm ſubſilierit, etiam nondũ rationem nactus: vtique ad inſtar *An Ioannes nõdum natum Chriſtum cognouerit.*
duorũ illorũ Iacob & Eſau, qui gemini collidebãtur in vtero Rebeccæ. Gen. 25. Et ſicut Aſinę
Balaam cõtigit, vt ore aperto loqueretur quod non intelligeret, ita Ioãnes ſubſilierit, nouo quo-
dam miraculo, etſi cauſam non agnoſceret. Nec obeſſe quod additur, Exultauit præ gaudio, ἐν
ἀγαλλιάσει, cùm ἀγαλλίασις geſtum exultantis magis exprimat. At verò nos Ioannem quidem
ſubſiliiſſe, eundémque geſtu ipſo gaudium teſtatum fuiſſe legimus: id verò quomodo ſine co-
gnitione illi cõtigit, qui Spiritu ſancto repletus eſt ex vtero matris ſuæ, ex cuius vbertate mater
ipſa prophetare inceperit? Origen. ho. 7. in Luc. Non eſt dubium, inquit, quin quæ tunc repleta *Origenes.*
eſt Spiritu ſancto, propter filium ſit repleta. Neque enim mater primùm Spiritum ſanctũ me-
ruit: ſed cùm Ioannes clauſus adhuc in vtero Spiritum ſanctum accepiſſet, tunc & illa poſt ſan-
ctificationem filij repleta eſt Spiritu ſancto. Chryſoſtom. hom. 27. in cap. 11. Matth. Quod am- *Chryſoſt.*
plius eſt, inquit, quem in vtero conſtitutus, non ſolùm priuſquam naſceretur, cognouit, ſed etiã
C exultatione ſpirituali matrem ſuam fecit eſſe Prophetam: ipſe nunc quaſi neſciens, interrogat:
Tu es qui venturus es? Idem, hom. 11. in cap. 1. Ioan. Nec viri tantùm nato Chriſto læti ſunt, *Idem.*
verùm nondum infans in hanc venit cognitionem. Cuius inquam Eremi Ioannes adhuc in v-
tero matris poſitus gaudio exultauit. Pantaleon Diaconus, hom. de ſanctis luminibus, Ioãnem *Pant. Diac.*
Baptiſtam ita loquentem inducit. Non ego ex iis ſum, qui tuam ignorant eminentiam: nam ex
materno vtero, qua parente eſſes naſciturus, conſpicatus exclamaui, Vnde hoc mihi vt veniat
mater Domini mei ad me? Theophil. in Luc. Quæcunque enim dixit Eliſabeth propheticè ad *Theoph.*
Mariam, non verba fuerunt Eliſabeth, ſed infantis. Os autẽ Eliſabeth tantùm miniſtrauit, ſicut
& os Mariæ miniſtrauit filio Dei, qui in vtero eius erat. Didymus Alexãdr. lib. 1. de Spiritu ſan- *Didymus Alexandr.*
cto. Ioãnes quippè adhuc in matris vtero ſanctificatus exultat, inquit: ita referens exultationem
hanc ad Spiritus ſancti fœcunditatem. Hieronymus eiuſdem eſt ſententiæ. Ita enim ſcribit lib. *Hierony.*
D 1. Comment. in Hier. c. 1. Ioannes quoque Baptiſta ſanctificatur in vtero, & ſanctum Spiritũ ac-
cipit, & mouetur in vulua, & per os matris loquitur. Bernard. ſer. 1. in natiuitate S. Ioãnis Bapti- *Bernard.*
ſtæ. Fuit ergo iam tunc in vtero ardens lucerna, ſed interim adhuc ſub modio, donec ſuper can-
delabrũ poneretur, & luceret omnibus qui erãt in domo Dñi. In illo tẽpore, ſolũ adhuc potuit
illuminare modium ſuũ, ſoli interim lucere matri: magnum ei pietatis ſacramentũ reuelãs, ipſo *Eliſabeth prophetat.*
motu nouæ exultationis. Vnde mihi hoc, inquit, vt veniat mater Domini mei ad me? Quis enĩ
tibi indicauit matrem Domini, mulier ſancta? Vnde me noſti? Vt facta eſt, inquit, vox ſalutatio-
nis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Illuminauit ergo iam tũc mo-
dium ſuum ſub quo latebat, ſed quem non latebat adhuc ardens lucerna ſub modio, totũ pau-
lò pòſt mundum nouis illuſtratura fulgoribus. Ex his conſequitur, non ſolùm Ioãnem in vtero
exiliiſſe, ſed & Spiritu ſancto repletum eſſe, & Chriſtũ cognouiſſe. Implebatur ergo, quod præ-
dixerat Angelus: Et Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ. Si enĩ ſolùm exiliiſſet,
E quid amplius habuiſſe videretur, quàm quod cæteri infantes etiam nondum nati? Nam & ma-
tres ipſæ grauidæ experiuntur, ſtatim atque ſubito gaudio aut metu perculſæ fuerint, infantes,
ſi ſextum menſem attigerint, ſeſe in vtero mouere, & quaſi exilire: quinetiã ſubitaneis ſe partus
doloribus opprimi, quòd infans in lucẽ ex vtero erumpat, & prodire conetur. At verò quid ma-
ius Euangeliſta pronunciat, totum iſtud ad Mariæ, immò ad Chriſti per matrem loquẽtis refe-
rens. In quo oſtenditur, quòd Ioannes erat amicus ſpõſi præcipuus, inquit Bonauẽtura: ſecundũ *Bonauent.*
quod de ipſo ſcribitur, Ioan. 3. Amicus autem ſponſi, qui ſtat & audit cum gaudio, propter vo-
cem ſponſi. *Exultauit*, inquam, præ deſiderio, ſicut etiam Patres, Ioan. 8. Abraham pater veſter *Infantis nondũ nati exultatio.*
exultauit, vt videret diem meum, vidit & gauiſus eſt. Exultanti enim animo ſalutat, & ſuæ prę-
curſionis officium inchoat. Ex quo datur ſpiritualiter intelligi, quòd propoſitum ſanctum non
poteſt latere, quin ſe manifeſtet, & amor interior prorumpat in opus. 1. Cor. 12. Charitas non

eſt ocioſa. Numquid ignem quis in ſinu portare poterit, ita vt non ardeat? Immò quanto magis F
primùm in interioribus verſatur, & in corde radices agit, tanto tandem erumpit magis. Sic o-
dor vnguenti concluſus, ſtatim atque exerit ſe, ſuauior eſt, & ea virgulta, quæ ex magnis radici-
Eliſabeth plena Spiritu ſancto rurſus repletur.
bus prodeunt, fœcundiora ſunt. Cæterùm non ita intellige Eliſabetham Spiritu ſancto repletã
eſſe, Maria ſalutante: quaſi priùs Spiritum ſanctum non habuerit, cùm illa & vir eius iuſti eſſe
dicantur. Sed ſicut Apoſtoli Spiritum ſanctum habebant ante diem Pentecoſtes, & eum ta-
men acceperunt in illa die, ſed ad nouam gratiam, linguis vt eſſent profluí, & charitate feruidi:
ita Eliſabeth Spiritu ſancto repleta eſt, vt prophetaret: cùm eundem tamen accepiſſet, vt iuſtè
& ſine querela ante Dominum verſaretur. *Et exclamauit voce magna.* Magnitudo vocis, ſignum
Bonauent. Theoph.
eſt magnæ affectionis, inquit Bonauentura, quia voces ſunt notæ paſſionum. Theophilactus.
Itaque ſicut dicunt Prophetas primùm mẽte excedere, & diuinum quid pati, ac tum denique
prophetizare: ita Ioannes fortè priùs ſaltauit, vt diuinum quid patiens, poſtea per os matris pro- G
phetizauit. Ideò ſcilicet voce magna clamabat, cùm per illam vox Verbi loqueretur, de quo
Eſa. 40. Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini. Cui etiam dicitur, Super montẽ excel-
ſum aſcende tu qui euangelizas Syon: exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Hie-
ruſalem: exalta, noli timere. Ita quæ priùs latuerat, & quòd iam ſenex concepiſſet, erubeſcere
videbatur, nunc diuino afflatu Chriſti agnita præſentia, cuius præcurſorem filium futurũ iam
antè audiuerat, quaſi præ ſtupore exclamat: *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus vẽ-*
Cõparatio Angelicorũ verborũ cũ Eliſabeth. Ambroſ.
tris tui. Ita ſuam ſalutationem auſpicatur ab ea parte, quam poſtremã Angelus habuit. Ambro-
ſius, Eadem voce Maria ab Angelo, & ab Eliſabeth benedicta dicitur, inquit: vt Angelis & ho-
minibus ſimul venerãda monſtretur, quia ſcilicet vtriſque benedictionem attulit. Et ſicut pec-
catum à muliere cœpit, ita bona diuinæ benedictionis à muliere inchoantur, ſcilicet à Maria &
Eliſabeth, cùm hæc illã & benedictã & beatã prædicat. Ita idem in Angelo & Eliſabetha ſpi- H
ritus proloqui oſtenditur. Cõpletum eſt in Maria illud Eccl. 24. In multitudine habebit laudẽ,
& inter benedictos benedicetur. Benedicta fuit Iahel, Iud. 5. Benedicta inter mulieres Iahel. Be-
nedicta fuit Ruth, Ruth. 3. Benedicta es à Domino filia. Inter has, & ſuper omnes mulieres be-
nedicta eſt virgo Maria. Adiecit autem Eliſabeth, *Et benedictus fructus ventris tui*, quod præter-
miſerat Angelus. Agnoſcit enim illã iam cõcepiſſe, & ideò fructũ illũ ventris eius exiſtere, quẽ
tempore ſalutationis Angelicæ nondũ conceperat, ideóque nec ipſum eius vteri fructũ ille no-
minabat. Quin etiam agnoſcit Chriſti carnẽ non aliundè in illam inuectam, aut ſumptã, ſed ex
eius puriſſimis ſanguinibus eſſe formatã, Chriſtum *fructũ ventris* virginei deſignans. Ita Virgo
Chriſtus fructus vẽtris.
vocatur *mater Domini* contra Neſtorium, & Chriſtus *fructus ventris* eius nuncupatur. Iſte eſt
enim fructus, qui Dauidi iureiurando promittitur: De fructu ventris tui ponam ſuper ſedẽ tuã.
Hunc deſiderabat Moyſes dicens, Deut. 28. Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ.
Ambroſ.
Ambroſ. l. 2. in Luc. c. 3. Quis enim ille fructus eſt ventris, niſi de quo dictũ eſt Pſ. 126. Ecce hæ- I
reditas Dñi, filij merces fructus ventris. Ipſe fructus eſt, flos radicis, de quo prophetauit Eſaias,
Theophil.
Exiet virga de radice Ieſſe; & flos de radice eius aſcendet. Nam, vt ſcribit Theoph. quia multæ
ſanctæ mulieres pepererũt improbos, vt Rebecca Eſau, ideò aptè dicit, Benedictus fructus vẽ-
Chriſtus ſolus fructus eſt matris.
tris tui. Et quidem pueri alij fructus ſunt patrum, Chriſtus verò ſolus Mariæ ventris fructus eſt:
ipſa enim ſola hunc fructũ protulit. Cæterùm longo interuallo Chriſtus Mariã matrem ſuã ſu-
perauit. Vnde cũ illa dicatur benedicta inter mulieres, Chriſtus ſimpliciter, & nullo ad hũc vel
Bernard.
illũ ſexũ reſpectu benedictus eſſe prædicatur. Bernardus, ho. 3. ſuper Miſſus. Non quia tu bene-
dicta, ideò benedictus fructus ventris tui: ſed quia ille te præuenit in benedictionibus dulcedi-
nis, ideò tu benedicta. Verè etenim benedictus fructus vẽtris tui, in quo benedictæ ſunt omnes
Chriſtus vt benedictus.
Gentes: de cuius plenitudine tu quoque accepiſti cum cæteris, etſi differẽtiùs à cæteris. Et pro-
pterea quidẽ benedicta tu, ſed in mulieribus: ille verò benedictus, non in hominibus, non inter
Angelos: ſed qui, vt ait Apoſtolus, ſuper omnia benedictus Deus in ſecula. Dicitur benedictus K
vir, benedictus panis, benedicta mulier, benedicta terra, vel ſi quid tale in creaturis benedictum
eſſe memoratur: ſed ſingulariter benedictus fructus vẽtris tui. Benedictus in odore, benedictus
in ſapore, benedictus in ſpecie. Huius odoriferi fructus fragrantiam ſentiebat, qui dicebat: Ecce
odor filij mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Geneſ. 27. De ſapore huius fructus,
quidã quod guſtauerat, taliter eructabat, Pſal. 33. dicens: Guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt
Dominus. Et alibi. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine. Audi etiam de ſpecie. Si
enim fructus ille mortis non ſolùm ſuauis fuit ad veſcendum, ſed etiam, teſte ſcriptura, dele-
ctabilis aſpectu: quantò magis huius vitalis fructus viuificum decorẽ debemus inquirere, in quẽ
teſte etiã alia ſcriptura, deſiderant Angeli proſpicere? 1. Pet. 1. Nam ex Syon ſpecies decoris eius,
& ſpe-

A & ſpecioſus forma præ filiis hominum, Pſ. 49. Diffuſa eſt gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternũ, Pſ. 44. Itaque quia benedictus fructus ventris, ideo & benedicta mater eſt. Inde fit, vt quidam exiſtiment particulam, *Et*, hoc in loco pro rationali particula ſumi, ac ſi ita reſoluas, Benedicta tu, &c, id eſt quia, benedictus fructus vẽtris tui. Interim verò nec hac ſolùm ratione benedicta virgo cẽſenda eſt, quia Chriſtum in vtero geſtauit, aut lactauit, ſed quia credidit & dilexit. quod & tandẽ concludit Eliſabeth, & Chriſtus aſſeruit mulieri dicenti: Beatus vẽter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti. Adiecit enim: Quinimmò beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. *Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Vim habent, & admirationem Eliſabethæ, ſimúlque Mariæ humilitatem exprimunt hæc omnia. Origenes, hom. 7. in Luc. Non enim ignorans hæc dicit, quaſi neſciat quòd iuxta Dei voluntatem mater Domini venerit ad eam, maximè cùm Spiritu ſancto repleatur: ſed iſto ſenſu loquitur, Quid B boni feci? Quæ opera mea tanta ſunt, vt mater Domini ad me veniat? Per quam iuſtitiam, ex quibus bonis, de qua fidelitate mentis hoc merui? Eraſmus. Si tantùm æſtimetur ætas, non erat incõgruum puellam venire ad auum: ſin æſtimetur fœtuum dignitas, meum erat ad te properare. Ego quidem ſat eram fœlix diuino beneficio, quòd prolem geſto, magnum quiddã olim futurã: ſed quonã meo merito tanta fœlicitas mihi cõtigit, vt mater Dñi mei vltrò veniat ad me? Ita nouit Eliſabeth D. Virginem plus præſtitiſſe quàm par eſſet. Atqui cõmune eſt omniũ malum, vt quiſque omniũ obſequia requirat, neque renuamus omnes rebus noſtris inſeruire, cùm interim à rependendo officio liberi eſſe velimus: adeò in omnes ſumus ingrati. Expendit verò Eliſabeth, quantum ſit D. Virginis in eam officium. Vnde fit, vt ſua humilitate penſata admirans, exclamet, *Et vnde hoc mihi?* Simile humilitatis argumentum præbuit Areuna Iebuſæus, C cùm Dauidem regem cum ſeruis ſuis, iuxta Prophetæ mandatum, venientem animaduertit. 2. Reg. 24. Adorauit enim regem prono vultu in terrã, & ait: Quid cauſæ eſt, vt veniat Dominus meus rex ad ſeruum ſuũ? Neque à matre degenerauit Ioannes, qui conſpicatus Ieſum venientem, vt baptiſaretur ab eo, magna cum humilitate dixit: Ego à te debeo baptiſari, & tu venis ad me. Matth. 3. Idem Centurio præbuit humilitatis exemplum. Nam Domino promittente ſe in domum Centurionis venturum, reſpondit ille: Domine non ſum dignus vt intres ſub tectũ meum. Quin & Petrus in ſtuporem elatus ob capturam piſcium, Luc. 5. Exi, inquit, à me Domine, quoniam homo peccator ſum. Exaggerat perſonam, quia *mater* non cuiuſlibet infantis, ſed *Domini mei*. Gregorius, lib. 18. Moral. cap. 35. obſeruat eandem virginem matrem eſſe Domini, & eandem ancillam Domini: eo nimirùm modo, quo & idem Chriſtus author eſt operis, & opus authoris: idem templum, & idem factor templi: idem ipſe qui fecit, & idem qui fa-D ctus eſt. Si enim Chriſtum in ratione diuinæ naturæ contemplemur, ipſius ancilla virgo eſt, ipſius eſt creatura, & factura. Si autem humanitatem aſſumptam ſpectemus, illa Domini mater eſt. Theophilactus, in Luc. Priuſquàm pariat Dominum, matrem vocat eam quæ in vtero gerebat. Aliàs enim, antequàm pariant, non ſolemus matres vocare, propter metum abortiẽdi: In virgine autẽ nihil tale ſuſpicari oportebat, & idcircò priuſquàm pariat, mater eſt. Et quoniã requiri poterat, quo ſigno nouiſſet Eliſabeth, & illam eſſe Domini matrẽ, & indignã ſe ad quã virgo veniſſet, adiecit: *Ecce enim vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus, exultauit in gaudio infans in vtero meo.* Bonauentura. Ex quo infans ſic ſupra naturam exultauit, certum eſt quòd naturæ Dominus ei occurrerit. Et ex quo infantulus reſpondet ex vtero, certũ eſt te concepiſſe illum qui vocat ab vtero, ſecundũ illud Eſa. 49. Dominus ab vtero vocauit me, de vẽtre matris meæ recordatus eſt nominis mei. Ex quo puer tam mirabiliter exultauit, certũ eſt iam verè cõſummatum eſſe id ad quod Eſaias cõuocabat, Eſa. 12. Exulta & lauda habitatio Syon, quia ma-E gnus in medio tui ſanctus Iſraël. Et Zach. 9. Exulta ſatis filia Syon, iubila filia Hieruſalem: ecce rex tuus venit tibi iuſtus, & ſaluator. Origen. hom. 7. in Luc. Sancta, inquit, erat anima Ioannis, & adhuc in matris vterò clauſo: quæ ventura erant in mundum, quaſi per experientiæ ſenſum ſciebat, quæ Iſrael ignorabat. Vnde exiliuit, & non ſimpliciter exiliuit, ſed in gaudio. Senſerat enim veniſſe Dominum ſuum, vt ſanctificaret ſeruum ſuum, antequàm de matris vtero procederet. Ita longè aliter Ioanni ſuccedit, quàm olim Adamo. Cùm enim ille vocem Domini Dei audiiſſet, terrore concuſſus eſt, & ait, Gen. 3. Domine audiui vocẽ tuam, & timui, eò quòd nudus eſſem: ſed Ioãnes audita voce Virginis, miro gaudio exultauit. Adam de publico in abſconditum fugit, Ioannes de vteri penetralibus, vt ſe Domino ſuo offerret, geſtiuit erumpere. Frãco Abbas, tom. 7. de gratia Dei. Agnoſcit igitur ſeruus dominũ, miles regẽ, præco iudicẽ: & quia videt iudicẽ iamiã incipiẽtẽ ingredi, qua interim poteſt voce, exultatione videlicet gaudij, mundo inclamat aduentũ iudicis ſui. O nouitas! ò miraculũ! ô pulcherrimũ, & theatro mundi

Origen.
Eliſabeth admiratio vnde produt.
Eraſmus.
Humilitatis Eliſabeth comparatio.
D. Virgo mater Dei.
Gregor.
Theoph.
Bonauent.
Origen.
Antitheſis Ioannis & Adami.
Franco Abbas.

incognitum ſpectaculum! Paruuli ſui in vtero ſibi inuicem alludunt,ſed non ſicut Iſmaël Iſaac F
alter alteri illudit. Ecce paruuli noſtri,ſicut illi in vtero Rebeccæ contendunt,non tamen vt alter alterum ſupplantet,ſed vt alter alterum mundo commendet. Perſiſtit demum Eliſabeth in virginis laudibus,firmam eius fidem prædicans. *Et beata,* inquit,*quæ credidit, quoniam perficientur ea quæ dicta ſunt ei à Domino.* Quam ſententiam cum ſuperiore coniungit, quâ illam inter mulieres benedictam eſſe dixit. Græcum Participium πιστεύσασα, ſeu credens, non modò ad tertiam, ſed & ad ſecundam perſonam referri poteſt: ſed per tertiam vertitur, reſpectu habito ad Pronomen αὐτῇ, quod tertiam perſonam notat. Quod verò dicitur παρὰ κυρίου, à Domino, ita intellige: quòd legatio Angelica à Domino profecta ſit: vnde & ille per Angelum ſuum quæ volebat nunciabat, & promittebat. Poteſt etiam illa clauſula referri,non modò ad verborum authoritatem,ſed & ad rei promiſſæ perfectionē,quæ à Domino pendeat. A Domino enim factum eſt iſtud,& eſt mirabile in oculis noſtris. Ita Eli- G
ſabeth prophetizat præterita,præſentia,& futura: Præterita quidem, Angeli legationem, virginis fidem & conſenſum: Præſentia, ipſam iam effectam eſſe Domini ſui matrem: Futura,quæ à Domino perficienda tandem erant,nimirùm quòd ille regno Dauidis dominaretur, & do-

Fidei virtus.

mui Iacob præeſſet. Cæterùm fides nos propter ſpem beatos efficit,& maximè quia illā Deus remunerat. Matth.16. Beatus es Simon Barjona,quia caro & ſanguis non reuelauit tibi,ſed pater meus,qui eſt in cœlis. Ioan.20. Beati qui non viderunt,& crediderunt. Fides enim inchoando meritum,diſponit ad præmij conſummationem, Philipp.1. Confidens hoc ipſum, quia qui

Fidei laudes.

cœpit in vobis opus bonum, vſque in diem Ieſu Chriſti perficiet. Magnæ autem virtutis fidem eſſe ex ſcripturis colligimus. 1. Sicut enim lux ad viſum, ita illa ad intellectum concurrit: & ſicut ſine lumine viſus obiectum ſuum non apprehendit,ita neque intellectus capiet quæ diuina H
ſunt,niſi mediante fide. Eſa.7. Niſi credideritis,non intelligetis. 2. Fides requiritur, vt ea aſſeramus quæ credimus. Pſ.115. Credidi propter quod locutus ſum. Epheſ.6. In omnibus ſumentes ſcutū fidei, in quo poſſitis tela nequiſſimi ignea extinguere. 3. Per fidem miracula impetrantur. Ioan.11. Si credideris,videbis mirabilia. 4. Confirmat & illa nos contra aduerſa. Sap.16. Sermo tuus hos qui credunt in te,confirmat. 2. Tim.1. Patior,& non confundor. 5. Viuificat etiam nos, ſeu communicat vitam in radice Chriſto manentem. Hab.2. Iuſtus ex fide viuit. Act.15. Fide viuificans corda eorum. 6. Eapropter à nobis mortem illam æternam auertit,vt nihil damnationis ſit his,qui ſunt in Chriſto Ieſu. Ioan.11. Omnis qui viuit,& credit in me,non morietur in æternum. 7. Quinetiam nos in gloriam introducit. Qui enim crediderit,& baptiſatus fuerit, ſaluus erit. Horum omnium ſumma in Virgine locum habuit,vt quæ per fidem Chriſtum, & per Chriſtum omnia bona adepta ſit. Porrò ex eo quod dicit, Perficienda eſſe illa quæ dicta I
ſunt,docet,quantum nos tribuere debeamus diuino verbo,ſiue illud per Angelos, ſeu per homines prolatum ſit: cùm nec mentiatur ille,nec ei rei,quam enunciat,deſit.

Canticum Virginis Mariæ,quo Dei in omnes,in ſe verò potiſſimùm miſericordiam, & virtutem prædicat,per aduentum Chriſti ſui in carnem: cuius liberalitate permoti omnes illam tandem beatam prædicaturi ſint,cùm videant ipſam in illius matrem ſelectam eſſe, per quem omnis patrum expectatio, & factæ illis promiſſiones impletæ ſunt.

Matth.	Marc.	LVC. 1.	Ioan.
		Magnificat anima mea Dominum, Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo, Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ. ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes, Quia fecit mihi magna qui potens eſt,& ſanctum nomen eius. Et miſericordia eius à progenie in progenies, timentibus eum. Fecit potentiam in brachio ſuo: diſperſit ſuperbos mente cordis ſui. Depoſuit potentes de ſede,& exaltauit humiles. Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Suſcepit Iſraël puerum ſuum,recordatus miſericordiæ ſuæ, Sicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham & ſemini eius in ſecula. Manſit autem Maria cum illa quaſi menſibus tribus, & reuerſa eſt in domum ſuam.	

K

INVI-

A INVITAMVR quidem ab ipſa natura ad mutuam beneficētiam,& gratitudinem. Sicut enim conchæ hauſtum priùs maris humorem euomūt, ita & illi, qui beneficium acceperunt, illud refundunt in authores. Et quidem terra, ſi benè culta, ſi ſtercorata, & apto tempore ſemine cōſperſa fuerit, tantò vberiorē fructum dabit. Et bruta domeſtica tantò maiorē referūt vtilitatem, quantò non eis defuerint pabula, & quæcunque ſint ad victum neceſſaria. Hoc in equis, vaccis, pecudibus, hoc etiam in gallinis cōſpicies. Tributum illa dominis ſuis pendunt, & acceptum agnoſcunt beneficiū. Quanto minus nos in Deum ingratos eſſe conuenit, à quo omne bonū perfectum eſt? Alioquin (Sap.16.) ingrati ſpes tanquam hybernalis pruina tabeſcet. Itaque cùm tot gratiarū donis D. Virgo cumulata fuiſſet, in Deum horum omnium bonorum authorē gratias refudit: nihil hinc ſibi arrogans, ſed & ſuā humilitatē tanto magis aperiens. Et quidem potuiſſet altera è Iudæis mulieribus multa offerre

Gratitudo noſtra ergo Deum.

B holocauſta: obtuliſſet & Ethnica mulier hecatombas. Maria quod omnium potiſſimū habuit, ſeipſam ſcilicet Deo deuouit, & cōſecrauit in actionem gratiarum: & quæ in tēporalibus bonis erat pauperior, in ſpiritualibus tanto magis abundat, quæ Deo accepta referat. Igitur ſui animi gratitudinem, quā cæteræ externis opibus, illa cantico teſtatur, quod & ipſa ſpiritu Prophetico percita cecinit. Idem ſcilicet ſpiritus Mariam Moyſi ſororem impulerat, (Exod.15.) vt parta de Ægyptiis victoria, & populo Iſraëlitico in deſerti ſecuritatem educto, ſimul cum Hebreis mulieribus tympanum acciperet, & id canticum vſurparet: Cātemus Domino, glorioſè enim magnificatus eſt, equum & aſcenſorem eius deiecit in mare. In quo ſanè huius ſacratiſſimæ virginis typum geſſit, non modò quòd vtrique commune nomen Mariæ fuerit, ſed & quòd idem ferè argumentum vtriſque eſt, niſi quòd ſoror Moyſi typicā, virgo verò perfectā & conſumma-

Maria ſe totam Deo deuouit.

Typi D. Virginis cātici.

C tā de ſpirituali Pharaone, & exercitu eius per Chriſtum victoriam, noſtri generis reparationē, ſuperborum deiectionem, & humilium exaltationem cecinerit. Eiuſdem generis ferè & argumenti eſt id quod Siſara Chananæorum duce occiſo, Delbora & Barach cecinerunt, (Iud.5.) his verbis: Qui ſpōte obtuliſtis de Iſraël animas veſtras ad periculū, benedicite Domino. Idem & quod Iudith obtruncato Holoferne, principe regis Aſſyriorū decantauit, (Iudith.16.) dicēs: Incipite Domino in tympanis, cantate Domino in cymbalis, modulamini illi pſalmū nouum, exultate & inuocate nomen eius. Quid memorem Annam Samuelis, quæ cùm iam à probro ſterilitatis ad honorem matrisfamiliâs proceſſiſſet, animi ſui gratitudinem tātam cātico declarauit, vt ſummū aliquod beneficium accepiſſe videretur? Mitto Tobiæ canticū, vbi pro accepta cæcitatis curatione, (Tob.13.) Ezechiæ verò regis pro vitæ prorogatione, (Eſai.38.) Salomonis

Argumēta cantico-rū quorundam.

Canticum Mariæ ſororis Moſis.

Canticum Delboræ.

Canticum Iudith.

Canticum Annæ.

D in gratiam ſponſæ ſuæ filiæ regis Pharaonis, & in typum ſpiritualis deſpōſationis Eccleſiæ cum Chriſto: Trium puerorum in fornace, in gratiarum actionem, quòd illos Deus ſaluos & incolumes ab ignibus reddidiſſet: Ionæ, ad flectendam Dei miſericordiā, vt à ceto emergeret: Habacuk verò, vt aliquando populus Iſraëliticus è Babylonica captiuitate, liber in patriam regrederetur. Iſtud quidem quod ſacratiſſima virgo cecinit, breui omniū ferè argumenta cōplectitur, ſi modò res, quæ tunc in figuris illis cōtingebant, ad veritatē perducantur. In hoc cantico tria notantur, inquit Bonauentura. Primum eſt laudantis affectio, quā notat ibi, *Magnificat anima mea Dominum*. Secundum eſt laudādi ratio, ſubiiciens: *Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ*. Tertiò diuinæ laudis amplificatio, cùm adiicit: *Et miſericordia eius à progenie in progenies*. Orige. ho.8. in Luc. Ita quomodo peccatū cœpit à muliere, & deinceps ad virū vſque peruenit: ſic & principiū ſalutis à mulieribus habuit exordiū, vt cæteræ quoque mulieres, ſexus fragilitate depoſita, imi-

Canticum Tobiæ.

Canticum Salomonis.

Canticum triū puerorum.

Canticum Habacuk.

Bonauent.

Origenes.

Principium ſalutis à muliere.

E tarentur vitam conuerſationémque earum maximè mulierum, quæ in Euangelio cōmendantur. At verò vnde perfectius iuſtitiæ, & gratiarum actionis argumentum duces, quàm à ſanctiſſima virgine? Euæ peccatum ab arrogantia profectum eſt, cùm ſcientiam illam Deorum appeteret, de qua ſerpens loquebatur: Eritis ſicut Dei ſcientes bonum & malum. Summa autem in virgine virtus humilitatis eſt. Vnde effectum eſt, vt ſicut Euam ſuperbia deiecit, ita Mariam humilitas exaltaret. Nam in ipſo cantici initio, *Magnificat*, inquit, *anima mea Dominum*. Texerat illa hactenus interna animi ſui gaudia: nunc ſacro correpta ſpiritu, hymno gratulabundo prorumpit in laudem Dei. Et quidem meritò, inquit, mihi gratularis Eliſabeth, quòd crediderim, & eapropter perfecturus ſit Deus omnia quæ promiſit: ſed ego hic diuinam agnoſco beneficentiam, & liberalitatem, qui me ancillam ſuam ſelegit, quantumuis ego ipſa ſim humilis & abiecta in oculis meis. Inde fit, vt in Deo potentiam, miſericordiam & ſanctitatem admirer: in me verò nihil agnoſcā præter humilitatē. Itaq; *Magnificat anima mea Dominū*. μεγαλύνει, id eſt altè & magnificè prædicat. Ita principium hoc magnam lætitiam præ ſe fert: cōmemorat

D. Virgo primū Dei munificentiam agnoſcit.

Origenes. *Anima et ſpiritus quid.*

enim quid intus ſentiat, nimirùm ſe totam magnificando Deo intentam eſſe. Origenes, homil.8.in Luc. Duæ autem res, anima ſcilicet & ſpiritus, duplici laude funguntur. Vnde addidit, *Et exultauit ſpiritus meus.* Non quòd alia Domini, alia Dei ſit laus: ſed quia qui Deus eſt, idem & Dominus eſt. Sed & per animam, id quod vitale eſt in homine, ſignificatur: per ſpiritum autem cor ſeu hominis voluntas & animi deſiderium, ſeu pars illa ſuperior quæ cœleſtibus intendit, exprimitur. Hinc autem monemur, vt quicquid laudis & confeſſionis Deo reddiderimus, iſtud omne ex intimo cordis proficiſcatur: ne de nobis dici poſſit, quod Eſa.29. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me. Pſallam ſpiritu, pſallam & mente, inquit Apoſtolus: non quòd detrahat canticis illis, quæ in populi ſeu Eccleſiæ frequẽtia proponuntur: illa enim ibidem commendat: ſed quòd diuinus cultus à corde prodeat, Matth.15. ſicut & ab illo emergunt homicidia & adulteria. Quòd verò *Dominum* vocat, nomen maieſtatis & omnipotentiæ vſurpat, quam ſcilicet maximè agnoſcit in ſe operatam eſſe, vt Dei filiũ conciperet. G Eſt autem hæc locutio apud Hebræos ſatis vulgaris, vt animam inuitent ad ea exoluẽda quæ Dei ſunt. Benedic anima mea Domino, inquit Pſaltes, & omnia quæ intra me ſunt, nomini ſancto eius. Et rurſus: Anima mea viuet, & ſemen meum ſeruiet ipſi. Et rurſus: Dic animæ meæ, ſalus tua ego ſum. Quòd verò Deum ſe magnificare dicit, requiret fortaſſe quiſpiam, quod & Origenes mouet & reſoluit. Si Dominus nec augmentum, nec decrementum recipere poteſt, & quod eſt, eſt: qua ratione magnificari dicetur? Reſpondet illum magnum fieri, non ſui, ſed reſpectu noſtri, cùm anima noſtra, quæ ad imaginem eius formata eſt, propiùs ad eum fuerit eleuata. Ambroſius verò, lib.2. cap.3. in Luc. Magnificatur, inquit, Deus, ſicut & alibi legiſti, Magnificate Dominum mecum. Non quòd Domino aliquid humana voce poſſit adiungi, ſed quia magnificatur in nobis. H Imago Dei Chriſtus eſt, & ideò ſi quid iuſtum religioſúmque fecerit anima illa, imaginem Dei, ad cuius ſimilitudinem eſt creata, magnificat. Et ideò dum magnificat eam, magnitudinis eius quadam participatione ſublimior fit, vt illam imaginem ſplendido bonorum colore factorum, & quadam æmulatione virtutis in ſe videatur exprimere.

Origen. Quomodo Deus magnificatur, cùm tamen incremẽtũ nõ admittat. Ambroſ.

Bonauent. Magnificatur Deus noſtra humilitate.

Bonauentura. Tunc anima noſtra verè Deum magnificat, quando ſub ipſo ſeipſam captiuat & humiliat. Eccleſ.3. Quoniam magna potentia Dei ſolius, & à ſolis humilibus honoratur. Vnde virgo Maria, quæ præ cæteris ſeipſam humiliauit, ideò cæteris altiùs Dominum magnificauit. Et ideò à magnificatione incepit, quia hoc competebat humilitati virginis: ſed & competebat dignitati Dei, cuius ſumma humilitas non prçcognoſcitur, niſi dignitas præcognoſcatur. Philip.2. Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, ſerui formam accipiens. Sed & quemadmodum per prauam conuerſationem Deus blaſphematur, ita per puram ſanctámque vitam laudatur & magnificatur. Rom.3. Quotidie nomen meum per vos blaſphematur inter gentes. Simili quoque ratione nomen Dei pollui dicitur, aut inhonorari, cùm facta & verba ita ſe habent, quaſi Deus non eſſet honore, gloria & reuerentia dignus. I Sic per Ezechielem (cap.28.) Deus filiis Iſrael improperat, quòd polluerint nomen ſanctum ſuum in Gentibus. Et Pſaltes: Polluerunt nomen ſanctum tuum. Sic qui in vanum illud aſſumunt. Matth.5. Homines videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Philip.1. Nunc magnificabitur Chriſtus in corpore meo, ſiue per vitam, ſiue per mortem. Sed & magnificare idem ſonat quod extollere laudibus: ſicut & beatificare aliquando ſumitur pro beatum aliquem prędicare. Daniel.4. Ego Nabuchodonozor laudo, & magnifico, & glorifico regem cœli, quia eius omnia opera vera ſunt. Et quia non poteſt eſſe verus laudandi affectus, niſi præcedat gaudium, illud autem mentem & cor ſeu ſpiritum excitat, ideò velut illius laudis cauſam adiicit: *Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo.* Nam dictio ἐπὶ, in iſta ſententia, ἐπὶ τῷ θεῷ, ſuper, aut in Deo, declarat cauſam, ipſámque adeò gaudij materiam.

Beda.

Tanto, inquit, me Dominus, támque inaudito munere ſublimauit, quod non ſolùm vllo linguæ officio explicari, ſed vix ipſo intimi pectoris affectu valeat comprehendi, & ideò totas animi vires in agendis gratiarum laudibus offero, totum in contemplanda magnitudine eius cui non eſt finis, quicquid viuo, ſentio, diſcerno, gratulanter impendo: quia & eiuſdem Ieſu, id eſt ſalutaris, ſpiritus meus æterna diuinitate lætatur, cuius mea caro temporali conceptione fœtatur. K Cui ſimile eſt illud Pſalmiſtæ: Anima mea exultauit in Domino, & delectabitur ſuper ſalutari eius. Hæc Beda. Sic & Habacuk in Cantico: Ego verò gaudebo in Domino, & exultabo in Deo Ieſu meo, ſeu ſalutari meo. Nam Ieſus ſaluatorem ſignificat. Ita Pſaltes, Habacuk, & diua Virgo Ieſum ſeu ſaluatorem Deum eſſe agnoſcunt. Pſaltes enim vocat Dominum & ſaluatorem: virgo verò, vt & Habacuk, Deum ſuum Ieſum prædicat. In quo enim magis exultandũ eſt, quàm in eo qui eſt ſalus,

Ieſus verus Deus.

A ſalus, redemptio, reconciliatio, & fœlicitas noſtra? Sic Anna Samuelis, 1. Reg. 2. Exultauit cor meum in Domino, & exaltatum eſt cornu meum in Deo meo. Dilatatũ eſt cor meum ſuper inimicos meos, quia læta ſum in ſalutari tuo. Quid autem veriùs ſalutare Dei dici poteſt, quã Chriſtus Ieſus? Sic Pſal. 84. Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis. Et rurſum: Viderunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri. Et Simeon in Cãtico: Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum. Nam licet hoc epitheton Deo referatur, etiam non habito reſpectu ad humanitatem aſſumptam: tamen hic videtur Chriſtum deſignare. Eſt quidem omnibus matribus, etiam prægnantibus, neſcio quis inſitus videndæ prolis affectus, in qua & gloriantur & exultant. Sic

Chriſtus verum Dei ſalutare.

Matri longa decem tulerint faſtidia menſes,

inquit Poëta, in Æglog. Ideò ſcilicet, etſi mater cruciatur vt pariat, & in ipſo partu doloribus

Virgilius.

B agitetur, vbi tamen viderit infantem natum, iam non meminit preſſuræ, vt docet Chriſtus. Quanto tenebatur virgo maiore deſiderio ſalutaris noſtri & prolis ſuæ, quam Spiritu ſancto operante conceperat, quem tot tantiſque votis reges & Prophetæ videre concupierant? Luc. 10. Ideò nonnulli ei accõmodant viſionem illam mulieris, quæ cruciatur vt pariat, licet & de Eccleſia intelligenda ſit: ita tamen vt virgo cruciatum corporeum non habuerit in partu filij, ſed quaſi cruciari videretur ſummo illo deſiderio quo tenebatur vt pareret. Hæc erat lætitia ſpiritualis, qua geſtiebat in prolem ſuam. Auguſtinus, ſermone 2. de Annunciat: Promittitur virgini filius per viſitationem ſancti Spiritus. Hæc illa audiens, gaudet, cupitque effici mater. Et rurſus: Exultat Maria, & matrem ſe læta miratur, & de Spiritu ſancto ſe protuliſſe gaudet: nec quia peperit innupta terretur, ſed quia genuerit, cum exultatione miratur. Cau-

D. Virgo deſiderabat videre Chriſtum.

Auguſt.

C ſam autem illius & gratiarum actionis, & ſpiritualis exultationis explicat: *Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.* Reſpicere pro diligere, & gratuito amore complecti, etiam à Latinis vſurpatur. Solent enim homines, ſi cuius eos capit commiſeratio, in eum intueri: ſi quem autem aſpernantur, ab eo auertere oculos. Itaque eoſdem etiam habitus Deo tribuunt, eo tropo qui dicitur ἀνθρωποπάθεια, inquit Vatablus. ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ. ad humilitatem ancillæ ſuæ. Poteſt iſtud varijs modis interpretari, vt & varijs modis humilitas alicuius dicitur. Humiliare enĩ pro affligere ſumitur, Pſ. 119. Bonũ mihi, Domine quia humiliaſti me. Gen. 29. dixit Lya: Vidit Dominus humilitatem meam, id eſt afflictionem. Sic Philipp. 3. Dominus eſt reformaturus corpus humilitatis noſtræ: id eſt corpus noſtrum vile & abiectum. Et eo ferè modo explicabitur hæc ſententia. Eram vtique hactenus in oculis hominum omnium abiectiſſima, tanto vtique, quanto è regia Dauidis familia omnium celeberrima genus duco. Nam

Reſpicere quid.

Vatab.

Varia huius loci interpretatio.

Humilitas pro abiectione.

D præter regiam maieſtatem è domo noſtra ſublatam, & extremam egeſtatem in quam impulſa ſum, ecce genus illud regale à Romanis, ab Herode, & omnibus tyrannorum patronis ſic impetitur, vt viris multis peremptis, nobis etiam nos regię puellæ timeamus, nihilque Dauidi domui ſpei reliquum eſſe videamus, niſi Deus nos ex alto reſpexiſſet, & domum Dauid, ſoliũ & regnum ipſius per Chriſtum ſuum reparãdum & confirmandum eſſe promiſiſſet. Ita Deus afflictos non dereliquit, reſpexit in orationem humilium, & non ſpreuit preces eorum. Pſ. 101. Quid enim aliud rogare poteramus, quàm vt mitteret quem miſſurus eſt, eum qui ſuper ſedẽ Dauid ſederet, immò & à dextris patris, donec ponat inimicos ſuos ſcabellum pedum ſuorũ? Pſ. 109. Et in eo ſenſu, nos conſolatur virgo: proponens nullam tam vrgentem eſſe afflictionẽ, è qua non aliquando per Dei miſericordiam emergere poſſimus. Non patietur nos tentari vltra id quod poſſumus, inquit Paulus, ſed faciet cum tẽtatione prouentũ. Sed etiam ταπείνωσις deſignat vilem & abiectam conditionem, qualis eſt nimirùm vilium ſeruulorum, quam qui-

Humilitas pro virtute hic ſumitur.

E dam ſectarij ita virgini tribuunt, vt interim in ea nihil conſiderent eſſe modeſtiæ. Quid enim vile in diua virgine cenſebunt, ſeu mundi iſtius faciem, ſeu diuinum iudicium conſiderent? Vilem illam fuiſſe in oculis Dei, nemo ſanæ mentis exiſtimabit, cùm à Gabriele Archangelo ita ſalutata ſit, Aue gratia plena, Dominus tecum. Et rurſus: Inueniſti gratiam apud Dominũ. Sed neque in oculis hominum adeò vilis & abiecta erat, vt & id illa in eum ſenſum vſurparet. Quid enim? Vilem habuerunt homines, vnicam ſui patris filiam, à Deo donatam? Vilem exiſtimauerunt eam, quæ à teneris in templo præſentata eſt, & ab ipſis templi miniſtris ob ſingularem gratiam honorata? quæ non niſi conſulto oraculo Ioſepho deſponſata fuerat, vt ſcribit Greg. Nyſſ. hom. de Chriſti natiuitate. Ex ijs conſequitur humilitatem Virginis non in ipſius contemptu, ſed modeſtia conſiderari: & modeſtia illius effecit, vt ita de ſe ſentiret. Sic Dauid, Si ambulaui in magnis neque in mirabilibus ſuper me. Si non humiliter ſentiebã, ſed exaltaui animam meam. Qui cùm Domino placere ſtuderet, ante arcam Domini, ſaltans

Gregor. Nyſſen.

& ludens cithara, Pſalmóſque perſonans, etſi à quibuſdam propter hanc humilitatem contẽni F
videretur, reſpondit: Vilior fiam magis quàm factus ſum,& humilis ero in oculis meis. Itaque
Quomodo beata Virgo hanc humilitatis virtutē prædicauerit.
etiamſi de ſe ipſa humiliter ſentiret virgo, eò tamen eius humilitas ſeu modeſtia cõmendatior
erit, quanto etiam in Ioanne, qui ſe indignum cenſebat vt Chriſti calciamenti corrigiam ſol-
ueret. Qui enim ſe indignum Deo iudicat, dignum efficit, vt Centurio: cuius etiam fidem
Chriſtus prædicauit. Non enim qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus
commendat. Vnde eſt iſtud Pauli: Qui ſtat, videat ne cadat. Rom. 12. Itaque cum tremore gra-
Auguſtin.
diamur viam iuſtam, inquit Auguſtin. tom. 7. lib. de bono perſeuer. c. 8. donec ex hac vita, quæ
tentatio eſt ſuper terram, tranſeamus vſque ad aliam, vbi iam non ſit elatio comprimenda. Et
rurſum, cap. 13. Diſcamus, inquit, non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes, (Rom. 12.) &
cum timore & tremore (Phil. 2.) noſtram ipſorũ ſalutẽ operemur. Deus enim eſt, qui operatur
in nobis velle & perficere pro bona voluntate. Nos ergo volumus, ſed Deus operatur in nobis G
velle: nos operamur, ſed Deus operatur in nobis, & operari pro bona volũtate. Hoc nobis expe-
dit & credere, & dicere: hoc eſt pium, hoc verum, vt ſit humilis & ſubmiſſa confeſſio, & detur
Idem.
totũ Deo. Idem tom. 6. de ſancta virginit. c. 38. Et ea ſentẽtia quam cõmemoraui, ne aduerſus
fractos oleę ramos inſertus ſuperbiret oleaſter (Rom. 8.) ipſe vſus eſt, dicens: Noli altum ſapere,
ſed time: ne ad vetus Teſtamentum videatur pertinere quod ſcriptũ eſt Pſ. 2. Seruite Domino
in timore, & exultate ei cum tremore. Itaque D. Virgo non effertur aut gloriatur niſi in mi-
ſericordia Domini, qui humilem ancillam ſuam reſpexerit, & tot gratiarum donis cumulaue-
rit, ad gratiam Dei referens quicquid in ſe eſt lætitiæ & exultationis. Interim verò quis vetat
nos hîc humilitatem, id eſt modeſtiam & virtutem virginis expendere: hancq́ue omnium aſ-
ſerere in nobis potiſſimam eſſe virtutem, quam Deus acceptam ferat, & propter quam maiora
gratiarum priuilegia nobis impartiatur? Nam dictio *Reſpicere* pro approbare frequenter ſumi- H
tur: vt cùm legimus Gen. 4. Reſpexit Dominus ad Abel & ad munera eius, ad Cayn autem
& munera eius non reſpexit. Et cùm dicit Pſalmus, (112.) Quis ſicut Dominus Deus noſter
qui in altis habitat, humilia reſpicit in cœlo & in terra. Et Pſal. 137. Quoniam excelſus Domi-
nus, & humilia reſpicit, & alta à longè cognoſcit. Atqui Deus non ita reſpexit contemptum
virginis, qualis eſſe potuit apud homines, vt illum approbaret. Immò Luc. 16. Quod homini-
Quomodo hîc humilitas pro virtute ſumatur.
bus altum eſt, abominatio eſt apud Deum, inquit Chriſtus: & ratione ſimili, quod ſtultum eſt
hominibus, ſapiẽtius eſt apud Deum: ideóque, vt ſcribit Paulus, non multi nobiles, non multi
ſapientes, ſed infirma mundi elegit Deus vt confundat fortia. Ita non approbat aut ſapientiam
huius mundi, aut ridet illum qui in mundo eſt, hominum contemptum. Si ergo reſpicere hu-
militatem, id eſt illam approbare dicetur: profectò humilitas illa ad virtutem animi referenda
erit. ac ſi dicat virgo: Hoc nuncio ad me perlato, me ſemper indignam iudicaui tantis my-
ſteriis, ſed Deus humilitatem meam reſpexit. Statim enim atque hoc protuli, *Ecce ancilla Do-* I
mini, & me Dei voluntati & verbo ſubmiſi, ſenſi in me diuinum operari ſpiritum, & in inſtan-
ti corpus dilectiſſimi filij ſui ex ſanguine meo formari. Et hunc quidem ſenſum ſequitur Ori-
Origen.
Nihil abiecti in Virgine.
genes, hæc ſcribens hom. 8. in Luc. In quam humilitatem Mariæ reſpexit Dominus? Quid
habebat mater ſaluatoris humile atque deiectum, quæ Dei filium geſtabat in vtero? Quod er-
go dicit, reſpexit in humilitatem ancillæ ſuæ, tale eſt ac ſi dixerit: Reſpexit in iuſtitiam ancillæ
ſuæ, reſpexit in temperantiam, reſpexit in fortitudinem, ac ſapientiam. Dignum quippè eſt vt
virtutes reſpiciat. Reſpondeat aliquis, & dicat: Intelligo quomodo Deus iuſtitiam ancillæ ſuæ,
ſapientiámque reſpiciat: quomodo autem intendat humilitatem, non ſatis liquet. Conſideret
qui quærit talia, quoniã propriè in ſcripturis vna de virtutibus humilitas prædicetur. Ait quip-
pè ſaluator: Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus ve-
Quid humilitatis virtus.
ſtris. Quòd ſi vis nomen huius audire virtutis, quomodo etiam à Philoſophis appellatur, auſ-
culta eandem eſſe humilitatem quam reſpiciat Deus, quæ ab illis ἀτυφία ſiue μετριότης dici- K
tur. Reſpexit ergo Deus humilitatem ancillæ ſuæ, id eſt humilem me, & manſuetudinis ſectã-
tem, deiectioniſque virtutem reſpexit Deus. Hæc Origenes. Nec mouere quemquam debet,
quòd Lucas nõ ταπεινοφροσύνην, ſed ταπείνωσιν poſuit: quaſi Tapinofroſyni virtutem ſonet, Ta-
peinoſis autem abiectionem. Legimus enim hanc dictionum ſignificationem in pleriſque va-
Hierony.
riare. Hieronymus in epiſt. ad Algaſiam, quæſt. 10. obſeruat ταπεινοφροσύνην pro vitio interdum
accipi, vt in epiſtola Pauli ad Coloſſenſes, vbi hæc leguntur: Nemo vos ſuperet volens, in hu-
militate mentis, & religione Angelorum. Pro humilitate enim in Græco ταπεινοφροσύνη legi-
tur, inquit Hiero. id eſt humilitas mentis, ſiue ſenſus. Verè enim humilis ſenſus eſt, & miſeran-
da ſuperſtitio, Deum credere hircorum atque taurorum ſanguine delectari. Sed & dictio Ta-
peinoſis,

A peinoſis,qua hîc vtitur Lucas,nũmquam pro virtute ſumitur, vt probat celebrata iſta ſentẽtia quæ apud Petrum,& Iacobum legitur(1.Pet.5.Iac.4.)ὁ θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν,Deus ſuperbis reſiſtit,humilibus autem dat gratiam. Humiles enim *Tapeinous* vocat,quos opponit ſuperbis. Et eandem dictionem vſurpans addit ταπεινώθητε &c. id eſt,humiliamini ſub potẽte manu Dei.*Tapeinothite* inquit,cùm etiã dicere potuiſſet *Tapeinofronecite*: ſed vtriuſque dictionis vnam vim aſſeruit. Matth.11. Chriſtus ita ſe vocat ταπεινὸν,humilem corde. Eodem ſenſu *Tapeinoſin* pro virtute accipit Beda. Decebat enim,inquit,vt ſicut per ſuperbiam primæ noſtræ parentis mors in mundum intrauit:ita denuò per humilitatem Mariæ, vitæ introitus panderetur. Hanc humilitatem meam reſpexit. quaſi dicat: Quid enim aliud vnquam de me ipſa iudicaui, quàm non meis meritis,ſed Dei beneuolentiæ & gratiæ tribuendam eſſe hanc conceptionem? Nemo enim prudens,inquit Baſilius,hom.22.de humilitate, vel de ſua ipſius ſapiẽtia,vel aliis prærogatiuis gloriatur,ſed obtẽperabit parænesi beatæ Annæ & Prophetæ Hieremiæ,qui dicit: Ne glorietur ſapiens in ſapientia ſua,nec glorietur robuſtus in robore ſuo,nec diues in diuitiis ſuis. Quænam igitur eſt vera gloriatio? In hoc,inquit,glorietur, qui gloriatur ſcire & noſſe me. Et,vt dicit Apoſtolus,Qui gloriatur,in Dño glorietur. Hæc eſt hominis ſublimitas,hæc magnificẽtia,verè cognoſcere hoc quod magnũ eſt,& illi cõglutinari, ac gloriam à Domino gloriæ authore quærere. Neque ſanè virgo gloriatur aut exultat in ſe, ſed in Domino, neque ſibi vendicat aliud quàm abiectionem animi, Deo autẽ gratiam. Hoc enim ſonat,*Reſpexit*,quòd & eius miſertus ſit, huic magis quàm cæteris fauerit. Magnum eſt hîc de humilitate dicendi argumentum,& de humilitatis fructu: quantùmque illa nos ad gratiam Dei præparet. Adiicit,*Ecce ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Ecce, exultantis, ſeu nouum munificentiæ & diuinæ liberalitatis genus admirantis, particula eſt. quaſi dicat: Tanta eſt Dei in me ſuam humilem ancillam dignatio, tam copioſè effuſa gratiarum illius dona ſunt, vt ex iſto tempore quo concepi filium Dei, beata celebrer ab hominibus. *Ex hoc* enim ad tempus refertur,cùm Græcæ voces ſint ἀπὸ τοῦ νῦν, ex nunc. Ita prænunciat ſanctiſſima virgo omnium ſe fidelium ore celebrandam eſſe. γενεαὶ autem generationes,deſignãt non modò omnes nationes,ſed & ſucceſſiones nationum. Nimirùm futurum eſſe prædicit, vt accepto per vniuerſum orbem Euangelio,quotquot erunt ex vniuerſis tribubus & populis & linguis homines fideles, ſimul atque Chriſti incarnationem & natiuitatem celebrauerint, etiam beatam illam eſſe dicturos,cuius humilitatem & fidem Deus adeò reſpexerit,vt & illam filij ſui,redemptoris autem noſtri matrem eſſe voluerit. Quòd ſi quis virginem non ab Heluidio,& Antidicomarianitis,& aliis permultis hæreticis, & impiis Iudæis calumniatã eſſe obijciat: eſſe etiam horum temporum homines impuriſſimos,qui ore ſacrilego eius laudes non modò recipiant,ſed & perſequantur: reſpondebimus hîc non à ſingulis & indiuiduis omnibus hominibus prædicandam aſſeri,ſed à ſingulis omniũ hominum generibus. Sicut enim omnes in Chriſtum credidiſſe dicuntur,pro omnium permultis: ita nulla eſt natio,quę non aliquem fidelem habeat,aut habuerit,aut habitura ſit,qui ſimul cum Chriſto matrem eius beatiſſimã fatebitur. Et quidem conſimilis huic ſentẽtia eſt Lyæ nato Ruben primogenito ſuo, Gen.29. Vidit Dominus humilitatem meam: propterea amabit me vir meus. Et cùm ex Zelpha ancilla natus eſſet viro ſuo Aſer filius: Hoc quippè,inquit,pro beatitudine mea, beatam me dicent omnes mulieres. Pro.31. Surrexerunt filij eius,& beatiſſimam prædicauerunt eam. Vir eius,& laudauit eam. Beata vtique virgo fuit propter meritum caſtitatis, inquit Bonauentura. Pſ.118. Beati immaculati in via. Apoc.16. Beatus qui vigilat,& cuſtodit veſtimenta ſua,ne nudus ambulet,& videant turpitudinem eius. Sap.3. Fœlix eſt ſterilis & incoinquinata,quæ neſciuit thorum in delicto. Fuit etiam beatior propter conſilium virginitatis.1.Cor.7. Beatior autem erit,ſi ſic permanſerit ſecundum conſilium meum. Fuit etiam beatiſſima,propter priuilegium fœcunditatis,ob quod cæteræ mulieres beatiſſimam eam prędicant. Cant.6. Viderunt eam filiæ Syon,& beatiſſimam prædicauerunt. Damaſcenus,orat.1. de dormit. Mariæ. Beata es inter omnes generationes,ſoláque digna,quæ beata prædiceris. Te filiæ Hieruſalem,hoc eſt Eccleſiæ,viderunt,ac reginæ,hoc eſt iuſtorum animæ,te beatam dixerunt, ac in ſeculum collaudabunt. Tu enim es ſolium illud regium,cui aſtiterunt Angeli,Dominum & effectorem inſidentem cernentes. Eſa.6. Tu ſpiritualis Eden extitiſti,antiqua illa ſanctior & diuinior, Gen.2. Si quidem in illa terrenus Adamus commorabatur,at in te Dominus cœleſtis. Te arca illa, quæ ſecundi mundi ſemina conſeruabat,adumbrauit,Gen.7. Tu enim Chriſtum, mundi ſalutem, quique peccatum obruit, atque fluenta compreſſit,peperiſti. Te rubus deliniauit,tabulæ diuinitùs præſcriptæ ſignificarunt,legis arca prænunciauit,vrna & candelabrum,& menſa & virga

Beda.

Humilitas in Virgine requirebatur.

B *Baſilius.*

C *Beatitudo Virginis ab omnib' celebranda.*

Obiectio, quòd D. Virgo impetita fuerit ab hæreticis.

D *Confertur verbũ Mariæ cũ aliis ſimilibus.*

Bonauent.

E *Damaſc.*

Laudes D. Virginis & typi.

Aaronis quæ floruit, apertè præfigurarunt. Ex te enim illa diuinitatis flamma, ille patris terminus ac ratio, ſuauiſſimum illud & cœleſte manna, nomen illud nominis expers, atque nomẽ omne ſuperans, lumen illud ſempiternum & inacceſſum, ille panis vitæ ac cœleſtis, ille nullis agricolæ manibus exculius fructus, corporeo modo pullulauit. Idem, Orat. 2. de aſſumptione Mariæ. Ecquis enim, inquit, dubitat, quin ipſa benedictionis fons, ac bonorum omnium ſcaturigo ſit? Chryſippus Presbyter Hieroſol. hom. de laudibus ſanctiſſ. virgin. Mariæ. Virgam Ieſſe ſemper virentem, quæ cuncto humano generi vitam pro fructu attulit, omni quidem tempore beatam prædicare, admirari, & laudibus extollere conuenit. Iis autem qui hymnis eam celebrant, eſt quoddam tempus præſcriptum, quo vtplurimùm præclara ſolennitas hæc peragitur: cúmque planè circa myſterium iſtud quippiam geſtum ſit, quod ſenſum multorum effugiat. Deo autem totum illud ſuæ impoſterum beatitudinis argumentum refert, adiiciens: *Fecit mihi Dominus magna, quia potens eſt.* Agnoſcent, inquit, omnes opus, & dignationem Domini Dei, in me autem humilitatem & obedientiam. Voluit ille, iuſſit & fecit: ego verò retrorſum non abiui, ſed me eius ancillam agnoui. Eudoxius, in hoc Canticum. Quæ enim ſum ad tantum officium? Ipſe reſpexit, non ego expectaui: humilis namque eram & abiecta, & nunc à terra in cœlos tranſeo. Quomodo verò non fecit ei magna? 1. Hanc ab æterno prælegit, & prædeſtinauit, vt eſſet filij ſui mater. 2. Hãc oraculis & figuris præſignauit, prædixitq́ue ſemen illius ſerpentis caput contriturum eſſe. 3. Hanc, inquit Clithoueus, cap. 8. de viſitatione Mariæ, ſuperna benedictione præueniens, ab originali maculæ contagio vnicè ac mirificè præſeruauit. 4. Hanc ab omni labe mundam ſemper cuſtodiuit. 5. Hanc Spiritu ſancto, & virginitatis gloria permanẽte fœcũdauit. 6. Fœlicẽ ei partũ ſine dolore cõtulit. 7. Hãc nutricem filij ſui, quem caſtis vberibus lactaret, eſſe voluit. 8. Sed & immunem illam à corruptione & putrore fecit: 9. ſimulq́ue cum corpore & anima in cœlum aſſumpſit. 10. Quinetiam ſuper omnes cœleſtium ſpirituũ ordines in cœlis exaltauit, & in ſupremo gloriæ ſolio ſublimiter collocauit. Cõſonat his conſpicuus auctor Theophilactus, in huius loci explanatione, dicẽs: Verè magna & mira & multa Deus operatus eſt in Maria: cùm eam à peccatis præſeruauit, cũ eam ſanctificauit, cùm filium Dei ex ea naſci voluit, & humanum genus per ipſam reparauit, cùm virgo peperit, virgo permanſit. Et ideò hæc fecit, quia potens eſt, quoniam nullus alius potuit hæc facere. Hæc apud Clithoueum. Fulgentius, ſerm. de laudib. Mariæ. Facta eſt Maria feneſtra cœli, quia per ipſam Deus verum fudit ſeculis lumẽ. Facta eſt Maria ſcala cœleſtis, quia per ipſam Deus deſcẽdit ad terras, vt per ipſam homines aſcendere mereantur ad cœlos. Facta eſt Maria reſtauratio fœminarum, quæ per ipſam à ruina maledictionis primæ, probantur eſſe ſubtractæ. Bernardus, ſerm. 2. in Aduẽtu. Age gratias ei qui talem tibi mediatricem, benigniſſima miſeratione prouidit, in qua nihil poſſit eſſe ſuſpectum. Si quidem omnibus omnia facta eſt, ſapientibus & inſipientibus copioſiſſima charitate debitricem ſe fecit, omnibus miſericordiæ ſinum aperit, vt de plenitudine eius accipiant vniuerſi: captiuus redemptionem, æger curationem, triſtis conſolationem, peccator veniam, iuſtus gratiam, Angelus lætitiam, denique tota Trinitas gloriam, filij perſona carnis humanę ſubſtantiam, vt non ſit qui ſe abſcondat à calore eius. Innocentius tertius, ſerm. 2. de aſſumpt. Mariæ virginis. Ipſa eſt ergo aurora conſurgens, pulchra vt luna, electa vt ſol, terribilis vt caſtrorum acies ordinata. Cantic. 6. Luna lucet in nocte, aurora in diluculo, ſol in die. Nox autem eſt culpa, diluculum pœnitentia, lux gratia. Qui ergo iacet in nocte culpæ, reſpiciat lunam, deprecetur Mariam, vt ipſa per filium, cor eius ad compunctionem illuſtret. Qui verò ad diluculum pœnitentiæ ſurgit, reſpiciat auroram, deprecetur Mariam, vt ipſa per filium, cor eius ad ſatisfactionem illuminet. Quia verò militia eſt vita hominis ſuper terram, Iob. 7. nam mundus poſitus eſt in maligno, caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, oculus deprædatur animam, mors ingreditur per feneſtras, & aduerſarius noſter diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret: quicunque ſentit impugnationem ab hoſtibus, vel à mundo, vel à carne, vel à dæmone, reſpiciat caſtrorum aciem ordinatã, deprecetur Mariam, vt ipſa per filium, mittat auxilium de ſancto, & de Syon tueatur. Hæc ſunt illa magna, quæ Deus in illa operatus eſt. Exaggerat & eius puritatem Auguſtin. lib. de natura & gratia, cap. 36. Excepta ſancta virgine Maria, de qua propter honorem Domini, nullam prorſus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæſtionem. Vnde enim ſcimus, quòd ei plus gratiæ collatum fuerit, ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere & parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum? Iam cùm tot magna Deus in illa operatus ſit, & operetur, quis dubitet illam multa etiam poſſe pro nobis apud filium? Hinc fit, vt Anſelmus ita oret, in lib. de excellentia glorioſiſſimæ virginis, cap. 12. Rogamus te Domina, per ipſam

Margin notes: Idem. — Chryſipp. Hieroſol. — Eudoxius. — *Quæ magna in D. Virgine facta ſunt.* — Clithoue. — Theoph. — Fulgẽtius. — Bernard. — Innocent. 3. — *Maria aurora quomodo iuxta Cantica.* — Auguſtin. — Anſelmus. *Oratio ad D. Virginẽ.*

Margin letters: F — G — H — I — K

A ſangratiam,qua te pius & omnipotens Deus ſic exaltauit, & omnia tibi ſecum poſſibilia eſſe
donauit,quatenus id apud ipſum nobis impetres & obtineas,vt plenitudo gratiæ,quam meru-
iſti,in nobis ſic operetur,quo participium beati præmij nobis miſericorditer quandoque con-
donetur. Abundat enim Dei potentia in electos ſuos. Signa eos qui crediderunt, ſecuta ſunt,
vt dæmones eijcerent,languidos curarent,& mortuos ſuſcitarent:& omnia poſſibilia ſunt cre-
denti : quia in eo operabitur Deus. Quanto maiora poterit virgo,cùm fecerit ei Dominus
magna qui potens eſt? Qui enim virginis virtuti,idem Dei potentiæ derogat, cùm illam ſele- *Virgo fulci-*
gerit, & tot gratiis exornarit. Si quid ergo eorum ambigitur,quæ de ſacratiſſima virgine di- *tur Dei*
cuntur,recurre ad Dei potentiam,& audi quid illa reſpondeat: *Fecit mihi magna qui potens eſt.* *virtute.*
Audis illam gratia plenam,benedictam in mulieribus, Dei matrem eſſe , ab omni macula ſe-
cretam,& nunc in throno gloriæ reſidentẽ,& pro nobis patrocinantem: ne quid in quęſtionẽ
vertas.ſufficit enim quòd & tandem dicat:*Fecit mihi magna qui potens eſt*.Et quidem Deus per
B emphaſim potens eſſe prædicatur,ſicut & Pſal.23. Dominus fortis & potens, Dominus potẽs *Deus potẽs.*
in prælio.1.Tim.6.Quem ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potenſ rex regum,& do-
minus dominantium. Eccls.8. Omne quod voluerit faciet,& ſermo illius poteſtate plenus eſt,
nec dicere ei quiſquam poteſt, Quare ita facis. Ex.15.in Cantico illo poſt eductum Iſraelem:
Dominus quaſi vir pugnator,omnipotens nomen eius.Ita ſolius diuinæ omnipotentiæ argu-
mentum omnem difficultatem ſoluet,non modò in ijs quæ de matre Domini,ſed & quæ de
ſacramentis omnibus dicuntur. Pſal. 134. Omnia quæcunque voluit fecit, in cœlo, terra &
omnibus abyſſis. Sap.12. Subeſt tibi cùm volueris poſſe.Idcircò eius voluntas requirenda erit,
quæ vbi conſtiterit,de facto dubitandum non erit.*Et ſanctum nomen eius*.Ita magis magiſque
Dei beneficium,& eius nomini gloriam omnem reddendam eſſe agnoſcit. Etſi enim,inquit, *Deus ſancti-*
C nomen meum ab omnibus celebrabitur,& beatam me dicturæ ſint omnes generationes,quia *ficatur in*
fecit mihi magna qui potẽs eſt:in his tamen omnibus glorificabitur Deus. Damaſcenus,lib.4. *conceptione*
de fid. Orthod.cap. 16. Ecquid igitur cauſæ eſſe poteſt,quin eos honore complectamur, qui *Chriſti &*
Dei ſerui,& amici,ac filij appellati ſunt? Etenim is honor qui probis conſeruis habetur, bene- *laudibus*
uoli erga communem dominum animi argumentũ eſt. Hieronymus ad Paulam & Euſtoch. *Virginis.*
ſer.de aſſumpt. beatæ Mariæ.Idcircò dilectiſſimæ,lætamini & laudate. Quia ſi Deum ore Damaſ. Hierony.
Prophetico in ſanctis ſuis laudare iubemur:multò magis eum in celebritate beatæ Mariæ vir-
ginis matris eius,oportet cum hymnis & canticis diligentiùs extollere,& dignis Deo iubilare
pręconiis,ac myſticis honorare muneribus. Nulli enim dubium eſt,quin totum ad gloriam
laudis eius pertineat,quicquid dignè genitrici eius impẽſum fuerit,atque ſolenniter attributũ.
D Ex quo timeo ſatis,& valde pertimeſco,dum veſtris cupio parere profectibus,ne fortè ſicut im-
probus, ita & indignus laudator inueniar. Profectò cùm nec ſanctitas vel facundia ſuppeditet,
vt beatam & glorioſam virginem Mariam dignè laudare queam:quoniam, vt verum fatear,
quidquid humanis verbis dici poteſt,minus eſt à laude cœli: quia diuinis eſt & Angelicis ex-
cellentiùs prædicata & laudata præconiis. A Prophetis quidem prænunciata, à Patriarchis
figuris & ænigmatibus præſignata , ab Euangeliſtis exhibita & monſtrata , ab Angelo vene-
rabiliter atque officioſiſſimè ſalutata. Vnde fit, vt qui diuæ virginis honori detrahit , detra-
hat Prophetis, Patriarchis , Euangeliſtis , immò Deo & ipſis Angelis . Nos autem in om-
nibus eius encomiis agnoſcimus,quòd fecerit ei magna qui potens eſt,ideóque *ſanctum ſit no-
men eius*,& in omnibus adorandum. Hierem.14.Nomen tuum inuocatum eſt ſuper nos. Pſ.
98. Confiteantur nomini tuo magno,quoniam terribile & ſanctum eſt. Pſ.144. Laudationẽ
E Domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomini ſancto eius.Pſal.111.Sanctum &
terribile nomen eius. Agnoſcitur autem ſanctitas nominis eius in operibus, qualia in ſanctis,
& maximè in diua virgine reluxerunt. Bonauentura,in Luc.Vnde,inquit,ſancta & pia facit,vt Bonauent.
ſanctificatio nominis eius oſtendatur.Daniel.3.Benedictum nomen gloriæ tuæ ſanctum. Et
quia nomen eius,ſicut & domum eius,decet ſanctitudo,ideò oramus,Matth.6. Sanctificetur
nomen tuum. Verratus Carmelita,lib.de incarn.Verbi,to. 2.cap.4.ad Chriſtum transfert no- Verratus
minis ſignificationem. Nec eſt putandum, inquit, quòd hîc accipiat nomen mentale, vocale, Carmelita.
vel ſcriptum:ſed nomen Dei potens & ſanctum,id eſt Verbum Dei incarnatum, quod tanto
deſiderio Patriarchæ & Prophetæ concupierunt. De quo Deus dixit Moyſi : Nomen meum
nondũ reuelaui Abrahæ nec Iſaac nec Iacob.Hoc enim eſt nomen,de quo dixit Eſaias:(c.30.)
Ecce nomen Domini venit de longinquo.Et cap.62. Vtinam diſrumperes cœlos & deſcen-
deres,vt notum fieret nomen tuum,id eſt Chriſtus. Hoc eſt nomen Domini incomprehenſi- *Quod nomẽ*
bile,de quo dicitur in Prouerbiis,(cap.30.)Quod eſt nomen Dei,aut filij eius? Dic ſi noſti. Sed *Domini.*

eſt ſoli Deo comprehenſibile, notum, & manifeſtum: de quo Ioannes in Apocalypſi, (cap. 19.) F
Chriſtus habet nomen ſcriptum in diademate, quod nemo nouit, niſi ipſe. Et veſtitus erat ve-
ſte aſperſa ſanguine: & vocabatur nomen eius, Verbum Dei. Hoc eſt illud nomē Dei, de quo
Chriſtus, In nomine meo dæmonia eiicient. Marc. vlt. Apoſtolus quoque, Phil. 2. In nomine
Ieſu omne genu flectetur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorū. Agnoſcit igitur virgo ſe à Deo
& filio eius eſſe ſanctificatam, & ad eum veluti omnis pietatis & puritatis fontem, quicquid in
ſe eſt, acceptum refert. Et in omnibus Dei prædicat beneficentiam & liberalitatem, vt & cùm
Beda. adiicit: *Et miſericordia eius à progenie in progenies timentibus eū.* Beda, lib. 1. in Luc. A ſpecialibus
ſe donis, ad generalia Dei iudicia conuertens, totius humani generis ſtatum deſcribit: & quid
Miſericordia Dei in omnes. ſuperbi, quid humiles mereantur, quid filij Adæ per liberum arbitrium, quid filij Dei ſint per
gratiam, alternis verſibus explicat. Non ergo ſoli mihi fecit magna qui potens eſt, inquit, ſed in
omni gente & progenie, qui timet eum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Act. 10. Ita non G
quaſi debitor Dñs hominibus benefacit, ſed vt largus & liberalis pater, creaturę ſuæ miſeretur.
Itaque omnia illa, quæ & olim ante legē, & ſub lege, & quæ tādem per Chriſti ad nos aduentū,
præſtantur, Dei miſericordiæ tribuenda ſunt. Rom. 9. Non volentis, neque currentis, ſed mi-
ſerentis eſt Dei. Pſ. 93. Si dicebam, motus eſt pes meus, miſericordia Domini adiuuabat me.
Miſericordia Domini, quia non ſumus conſumpti. Miſericordia eius à progenie in progenies.
Incipe tu à primo homine, quid ne ipſum poſt peccatum mors corporalis & æterna vendica-
ret prohibuit, niſi Dei miſericordia? Quid Noe à diluuio, Gen. 7. Loth ab excidio, Gen. 19. A-
braham ex Hur Chaldæorum, Gen. 12. Iacobum ab Eſau, Gen. 30. Ioſephum à carcere, Gen.
41. populum ab Ægyptia ſeruitute, Exod. 14. eundē ex Babylonica captiuitate eripuit, 1. Eſd. 1.
niſi Dei miſericordia? Sed & in Chriſti Ieſu incarnatione, quæ ad omnes omnium fidelium
progenies, fructum copioſiſſimum retulit, quid magis intueberis & miraberis quàm Dei miſe- H
ricordiam? Epheſ. 2. Deus enim, qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem
ſuam, qua dilexit nos, & cùm mortui eſſemus peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto. Et
rectè adiecit *timentibus eum*. ſicut & Pſal. 102. Miſericordia Domini ab æterno & vſque in
æternum ſuper timentes eum. Pſalm. 30. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domi-
ne, quam abſcondiſti timentibus te. Eccli. 2. Qui timetis Dominum, ſperate in illum.
Theophil. Qui enim ſine timore eſt, iuſtificari non poterit. & Malach. 2. Vobis timentibus no-
men meum, orietur ſol iuſtitiæ. Theophilactus ita diuæ virgini accommodat, ac ſi dicat: Ne-
que in me ſola eſt miſericordia eius, ſed in omnes qui timent illum. Qui enim non timent ip-
Gregor. Nanzanz. ſum, non aſſequuntur miſericordiam. Ideò Greg. Nanzanzenus, Orat. in laudem Cæſarij, ti-
Nicetas. morem magiſtrū ad ſalutem vocat. Attamen, vt Nicetas ſcholiis ſuis in Greg. Nanzanz. Orat. I
2. de Paſchate, ſcribit, Duplex eſt timor: alter elementaris, qui pœnæ metu exprimitur, de quo
Timor quotuplex. ſcriptura ait Pſ. 110. Initiū ſapientiæ timor Domini, & perfecta charitas foras mittit timorem.
Alter perfectricem vim habens, nec ſinens nos ex immodica licentia in contemptum labi. De
quo Dauid ſic loquitur, Pſ. 18. Timor Domini ſanctus. & Pſ. 33. Non eſt inopia timentibus eū.
Non enim hoc diuinum miſericordiæ munus, aut ex opum cēſu, aut ex generis æſtimatione,
aut ex aliis humanis præſidiis, ſed ex cordis modeſtia, contritione & humilitate, id eſt, ex filiali
timore commendatur: immò etiam ex eo timore, quem nobis diuina illa & horrenda iudicia
Chryſoſt. incutiunt. Chryſoſt. ho. 15. ad pop. Antiochenum. Vides, inquit, quantum ex timore lucrum
Timor Dei quàm fructuoſus. eſt? Niſi bonum eſſet timor, filiis parētes paidagogos non præponerent, non legiſlatores ciuita-
tibus vllos magiſtratus. Quid gehenna grauius? Sed huius metu nihil vtilius: gehennę namque
timor, regni nobis adfert coronam. Vbi timor eſt, liuor non eſt, pecuniarum amor non vexat,
extinctus eſt furor, cupiditas improba correpta, & omnis irrationabilis paſſio exterminata eſt.
Et ſicut in domo ſtante milite ſemper armato, non latro, non fur, non alius quis talia mala pa- K
trantium apparere propiùs audebit: ſic & metu animas noſtras detinente, illiberalium nulla
perturbationum facilè nobis ſubrepit, ſed omnes fugiunt, & impelluntur, timoris imperio vn-
dique exactæ. Nec improbas tantùm noſtras pellit paſſiones, ſed & omnem cum facilitate
virtutem inducit. Vbi timor eſt, ibi eleemoſynæ ſtudium, & orationis intentio, & lachrymæ
feruentes & continuæ, & gemitus multam habentes compunctionem. Propterea qui nō viuit
in timore, rectè illum agere non eſt facile: ſicut viciſſim cum timore viuentem eſt impoſſibile
Hilarius. peccare. Hilarius in Pſal. 128. Et quantum ad communem humanæ opinionis ſenſum, timor
eſt humanæ imbecillitatis trepidatio, metuentis id perpeti, quod ſibi nolit accidere. Exiſtit au-
tem & commouetur in nobis, de reatus conſcientia, de iure potioris, de impetu fortioris, de
ægritudinis caſu, de feræ occurſu, & de omnis mali paſſione. Hìc ergo timor non docetur, ſed
ex

A ex naturæ infirmitate occurrit. Neque quid timendum ſit, diſcimus: ſed terrorem ſuum ipſa illa nobis iniiciunt, quæ timentur. At verò de timore Domini ita ſcriptum eſt, Pſal. 33. Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos. Diſcendus ergo Dei timor eſt, quia docetur. Non enim in terrore, ſed in ratione doctrinæ eſt: neque ex trepidatione naturæ, ſed ex præceptorum obſeruantia, & operibus vitæ innocentis, & cognitione veritatis ineundus eſt. Nam ſi idcircò Deus timendus eſt, quia plura fulminibus arſerint, tonitruo proſtrata ſint, terræ nunc motu cōſiderint, nunc hiatu receptæ ſint, nullū fidei meritum in timore eſt, qui ex terrore accidentium commouetur. Nobis autem timor Domini omnis in amore eſt, motúmque eius dilectio perfecta conſumat. Dilectionis autem noſtræ in eum hoc proprium officium eſt: parere monitis, ſtatutis obtemperare, pollicitis confidere. Audiamus ſcilicet ſcripturam dicentem, Deut. 10. Et
B nūc Iſraël, quid Dominus Deus tuus poſtulat à te, niſi vt timeas Dominū Deum tuum, & ambules in omnibus viis eius, & diligas eum, & cuſtodias mādata eius ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, vt bene ſit tibi? Hunc maximè timorem intelligit virgo in iis eſſe, qui Dei miſericordiam conſequuntur. Porrò miſericordia aliquando conſiderat beneficium conſeruationis, inquit Bonauentura, & illa in omnes extenditur, etiamſi Deum non vereantur. Eccl. 18. Miſeratio hominis circa proximum ſuum, miſericordia autem Dei ſuper omnē carnem. Hæc miſericordia etiàm Turcas & infideles conſeruat. Si quidem pater ille cœleſtis ſolem ſuū oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Matth. 6. Eſt autē & alia miſericordia, iuſtificans, & ad ſalutem prouehens, de qua hic agitur, quæ ad ſolos timentes ſe extendit. Confirmat autem hoc in ſequentibus, dicens: *Fecit potentiam in brachio ſuo, diſperſit ſuperbos mente cordis ſui. ἐποίησε κράτος*, fecit robur ſiue imperium: vtrumque enim Græca dictio ſignificat. Proſequitur autem vtriuſque attributi, potentiæ ſcilicet & miſericordiæ opera, reſpectu rationa-
C lium creaturarum, vt referuntur ad beatitudinem, vel miſeriam æternam. Poteſt autē per Hebraiſmum hæc ſententia interpretari, qui nōnunquam per brachium diuinā virtutē exprimūt, qua alios feriat, alios periculis liberet. Hieron. lib. 1. c. 2. in Lament. Hier. Brachium pro robore dicimus, quoniam ipſo dimicante pugnatur. Dextera enim ſignificat proſperā partem, brachiū fortitudinem, illuminatio conſilium, quæ Dominus præliantibus confert, quando victoriā donare dignatur. Hoc genere loquendi vtitur ſcriptura, Pſ. 88. In brachio virtutis tuæ diſperſiſti inimicos tuos. Et Pſ. 78. Secundū magnitudinē brachij tui poſſide filios mortificatorū. Pſ. 135. Qui eduxit Iſraël de medio Ægypti in manu forti, & brachio extēto. Poteſt vtique & brachiū de Dei filio intelligi, nec mirum, cùm illius ſit virtus. Theophil. in Luc. Brachium, Patris filius. Fecit igitur robur & virtutem ac potentiam contra naturam Deus in filio ſuo. Incarnato enim filio, victa eſt natura, virgine pariente, Deo homine facto, homine verò deificato. Hieron. lib.
D 17. Comment. in Eſ. 62. Vbi dicitur, Iurauit Dominus per dexteram ſuam, & per fortitudinem brachij ſui: Omnipotens Deus, inquit, qui dixerat ad Eccleſiam, Super muros tuos cōſtitui cuſtodes, qui perpetuò non tacebunt: quibúſque præcipiam vt nunquam orare deſiſtant, niſi impetrauerint quod precētur: nunc iurat per dexteram ſuam, & brachiū fortitudinis ſuæ. De quo crebrò diximus quòd ſit Dominus noſter, atque ſaluator: qui iuxta Apoſtolum Dei virtus eſt, Deique ſapientia. 1. Cor. 1. Sic Eſa. 53. Et brachium Domini cui reuelatū eſt? Eſ. 40. In brachio ſuo congregabit agnos. Cyrillus Alexandr. lib. 8. in Ioan. cap. 10. Satis autem conſtat brachium Domini, ipſum Dei filium nuncupari, qui virtus eſt ipſius Patris, inquit. Quomodo & in Cantico ſacroſanctæ Virginis dicitur, Fecit potētiam in brachio ſuo, & crebrò apud Prophetas hoc pacto ſumitur. Non quidem quòd Deus pater figura carnis humanæ detineatur, ſed quia omnia per ipſum filium facta ſunt, ideò brachium Domini dictum eſt: quandoquidē homines potiſſimam operandi vim brachiis exercent. Si enim homo tanta poteſtate præualeret, vt ſine vllo
E motu corporis ſui, quod diceret, fieret: brachium eius, verbum ipſius eſſet. Hæc etiam ſequitur Beda. Fecit ergo Deus potentiam, ſeu opera ſingularis potentiæ, *in brachio ſuo*, id eſt in filio ſuo. Primò quidem mundum creando, Eſ. 18. Manus mea fundauit terram, & dextera mea menſa eſt cœlos. ſicut c. 38. Figulus ſedens ad opus ſuum, in brachio ſuo formabit lutum: tandem verò ſuperbos deiiciendo, & humiles exaltando. Quod exprimit Virgo, *Diſperſit ſuperbos mente cordis ſui. αὐτῶν*, ipſorū cordis, non quòd Deus è mente diuina illos deiecerit, quaſi in illa primùm extiterint: ſed quòd è ſuis eos conceptibus deturbarit. διεσκόρπισεν. Tranſlatio eſt ſumpta à turbine, qui paleas arreptas huc & illuc diſpergit: qua ſimilitudine frequenter vtuntur Prophetæ, vt oſtendant nihil leuius & inconſtantius eſſe ſuperborum conſiliis. ὑπερηφάνους autē vocat, eos qui cæteris ſupereminere volunt, ſeu cōſiliis conferēdis, ſeu rebus expediēdis, quíque aliis minimè cedāt. Quales permultos videmus, qui ſtatim atque aliquē apud principes fauorē ſe nactos

Timor in conſecutis miſericordiam.
Bonauent.
Brachium virtus.
Hierony.
Brachium filius Dei.
Theoph.
Hierony.
Cyrillus Alexandr.
Beda.
Metaphora

ſuperbia et faſtus ambitiorum.
eſſe putant,faſtu quodam cæteros deſpiciunt,quicquid in mentem venerit ſtatuunt, omnium F
iudicia aſpernantur,totúmque mundum ſuo arbitratui ſubiicere volunt, nihil Deo, nihil eius
miniſtris deferentes. Dicitur autem διάνοια τῆς καρδίας, mens, ſeu ſecreta quædam cordis co-
gitatio,quam illi ſibi tantùm cognitam,& ſufficientem eſſe volũt, ad ea omnia efficienda quæ
ſuperborũ vanitas.
nituntur:cùm interim vanas eorum ſpes,aut quantumuis ſecreta conſilia Deus non minus in
momento diſſipet,quàm vehemens quidam ventus aut puluerem aut paleam diſpergit. Cùm
dixerint,pax & ſecuritas,tunc repentinus illis ſuperueniet interitus,tanquam dolor in vtero ha-
bentis,& non effugient,inquit Paulus. Magnã hoc Eccleſiæ Chriſti ſemper attulit conſolatio-
nem. Vidit in ſe eleuari tyrannos,hæreticos,infideles, & hoc vnum niti,vt Chriſti gregem per-
derent:ſed in momento Deus illos diſperdidit,tunc etiam cùm ad caput omnis conſilij ſe per-
ueniſſe putarent. Deus quidem paululum eos creſcere permittit, vt fidem & patientiam noſtrã
exerceat:& ita aliquãdo permittit eos impunè in electos ſuos furere & graſſari,vt omnia in eo- G
rum eſſe poteſtate putentur. Sed mera illorum ſomnia deridet Deus. Sicut enim ſomniãtibus
aliquando contingit,vt putent ſe multa poſſidere,cùm ſtatim atque euigilarint,nudos ſe,& nõ
alios à ſeipſis eſſe perſpiciant:ita quidẽ ſuperbi & arrogãtes homines multa moliuntur. At verò
Deus omnes eorum nugas in momento proponit,& expectationem omnem reſcindit. Sed &
eos aliquando ſuis conſiliis inuoluit,vt in foueam quam foderunt,cadant,& laqueo irretiantur,
quẽ parant pedibus innocentium. Pſ.56. Iob.5. Diſſipat cogitationes malignorũ,ne poſſint im-
plere manus eorum quod cœperant. Qui apprehendit ſapientes in aſtutia eorum,& conſilium
prauorum diſſipat. Eſa.8. Inite conſilium,& diſſipabitur. Et 19. Dominus miſcuit in eis ſpiritũ
vertiginis,& errare fecerunt Ægyptũ in omni opere ſuo. Sathanas ſuperbiæ princeps hoc apud
ſe ſtatuerat, Aſcendam in cœlum,& ſimilis ero altiſſimo , ſed deiecit eum Deus. Eſ. 14. Mox
enim audit, Verumtamen ad infernum detraheris in profundũ laci. Quid verò illis turris Babel H
ædificibus aliud quàm confuſio contigit,vt nec ipſi ſeſe mutuò intelligerent,& ita ab eo quod
cœperant,opere auocarentur? Gen.11. Quid princeps Tyri,qui apud Ezechielem cap.28. dice-
bat in corde ſuo,Deus ſum,& in cathedra Dei ſedeo: An non ſtatim audit, Adducam ſuper te
alienos,robuſtiſſimos gentium,& nudabunt gladios ſuos,& detrahent te? Quid verò profuerũt
Chore,Dathan,& Abyron,contra Moyſen & Aaronem conſilia,vt illos ſpernerent: cùm ter-
Quàm diſperſa ſunt à Deo ſuperborum conſilia.
ræ hiatu ipſi & familiæ eorũ abſorptæ ſint? Num.16. Vaſta eſt hoc loco dicendi materia, quan-
tum diſperſerit Dominus cõſilia Nabuchodonoſor,cùm ille à populo eiectus, cum belluis fœ-
num vt bos comedit:cõſilia Balthaſar,Sennacherib,Holofernis,Aman,Antiochi,Nichanoris.
Sic Eccle.10. Radices gentium ſuperbarum areſecit Dominus. Et, Quare fremuerunt gentes,
& populi meditati ſunt inania,& principes conuenerunt in vnum aduerſus Dominum, & ad-
uerſus Chriſtum eius? Num Dominus deridebit eos, & de cœlis deridebit eos? Illa autem de I
Theoph.
ſuperbis victoria maximè per Chriſtum obuenit. Theophilactus. Diſperſit Dominus ſuperbos
dæmones,eiectis illis ex humanis animabus,& aliis quidem in abyſſum , aliis in porcos miſſis.
Poterit autem & de Iudæis intelligi,quos in omnẽ regionem diſperſit. Qui etiam cùm Chriſti
gloriam per mortem obſcurare niterentur,illi occaſionem,vt tandem amplior eſſet,obtulerũt:
cùm ſic oportuerit illum pati,& intrare in gloriam ſuam. Luc.24. Sed & in omnibus Chriſtus
Chryſoſt.
vincit,Chriſtus regnat,Chriſtus imperat. Nec quidem hîc extra propoſitum erit audire Chry-
ſoſtomi exhortationem contra arrogantes & ſuperbos. Hæc ille habet contra deſperationem
Contra ſuperbos & arrogãtes.
& ſuperbiam,hom.20. Et ſunt vtique,inquit,illi non ſolùm ex dictis, verumetiam ex geſtu, &
corporis motu ridiculi. Quid enim,dic mihi,ceruicem extendis? Quid ſummis incedis vngui-
culis? Quid attollis ſupercilia? Quid pectus tumidum geris? Capillo tibi albeſcenti non licet ni-
gredinem inducere,vel nigro candorem:& tamen veluti rerum potitus , aërem volitando ob- K
erras,cupidior fortè,vel alas tibi adnaſci,ne terram deſuper pedibus incedas : Forſan etiam de-
mutari vel in monſtrum deſideras,cùm volatum tentes:& corde ſublatus,omni ex parte intu-
meſcis. Quo ergo te nomine appellauerim,vt hac te arrogantia eximam? Si cinerem te,aut fu-
mum,aut puluerem dixerim,tenuitatem exprimam:figuram tamen & ſimilitudinem,quod e-
quidem maluiſſem,haud ſatis attigerim. vellem enim inanem illum tumorem omnem depro-
mere. Quam igitur excogitauerim,quę his congruere poſſit,imaginem? Mihi certè poſſe vide-
tur horum hominum tumiditatem cum ſtuppa aliqua flammeſcenti conferri,quando poſt in-
cendium mox illa inflatur & ſurgit,poſtmodùm leuiori quodã in annum tactu diſſoluitur om-
nis in cineres tenuiſſimos. Eiuſmodi ſunt iſtorũ animi, quorũ tumores & inflatos ſpiritus qui-
Diſſolutio ſuperborũ.
uis aduerſus caſus cõprimere poterit,ac diſturbare. Vt enim aquis ampullæ ſolent,ſic illorũ cõ-
ſilia facilè à Deo diſſoluuntur. *Depoſuit potentes de ſede.* Potẽtes δυνάστας vocat,id eſt primores,
ſeu

A ſeu magiſtratus. Sic Euſebij tabulæ hiſtoricæ per Dynaſtias, id eſt principatus diuiduntur. Siqui- *Euſeb.*
dem in Oriente ita vocabantur, qui principes quidem eſſent, ſed regibus & tetrarchis inferio-
res: iidem fortaſſè atque illi, quos Perſæ Satrapas vocabant, inquit Vatablus. Satis autem con- *Vatablus.*
ſtat ex antitheſi, quoſuis hîc ſignificari, qui opibus aut genere ſunt inſignes. Quod legimus *de
ſede*, Græcè eſt, ἀπὸ θρόνων, è thronis, aut ſoliis. Videtur enim his nominibus auguſtius aliquid
ſignificare, quàm ſedis appellatione declaretur. Et hoc eſt quod Daniel dixit, Deum mutare
regna, Eccl. 10. Sedes ducum ſuperborum deſtruxit Dominus, & ſedere fecit mites pro eis.
Ita comparat Dei & Chriſti ſui potentiam cum omnibus potentatibus. Etſi enim regum non-
nulli dicantur potentiſſimi, inuictiſſimi, victorioſiſſimi, hoc tamen illis tribuitur, vel honoris
gratia, vel comparatione ad inferiores quoſdam regulos. Solus autem Dominus ſatis ſemper o- *Regum va-*
ſtendit hæc ſibi ſoli deferenda eſſe. Poſſint multa reges, quid contra morbos, contra mor- *nitas &*
B tem, contra cõſcientiæ vermem, & continuũ animi cruciatum. Victorioſiſſimi ſunt, qui & ipſi *ſceptrorum*
à deprauatis carnis motibus vincuntur. Hoc enim argumento Diogenes Cynicus Alexandri *ſi Chriſto*
faſtum deprimebat, vt ſcribit Diogenes Laërtius, lib. de vitis Philoſoph. Accedunt autem pro- *conferatur.* Diogenes
ximè ad hanc Cantici ſententiam ſequentia antiquiſſimi Aſcræi poëtæ Heſiodi carmina: Laërt. Heſiodus.

Ῥέα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δὲ βριάοντα χαλέπτει,
Ῥεῖα δ' ἀρίζηλον μινύθει, καὶ ἄδηλον ἀέξει·
Ῥεῖα δέ τ' ἰθύνει σκολιὸν, καὶ ἀγήνορα κάρφει
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης. id eſt,
Facilè enim eleuat, facilè etiam elatum deprimit,
Facilè illuſtrem minuit, & ignotum adauget.
Facilè etiam erigit incuruum, & ſuperbum deſiccat
C *Iuppiter altitonans.* Ita omnibus celebratiſſima eſt ſententia, quæque idcircò vniuſ-
cuiuſque menti hærere debeat, vt ſeipſum agnoſcat, & timeat Deum creatorem ſuum. Quis *Noſce tei-*
enim omnium hominum quantumuis potens eſt, quem Deus cùm voluerit, non in inſtãti de- *pſum.*
primat? Iob. 36. Deus potentes non abiicit, cùm ipſe ſit potens, ſed non ſaluat impios. Ezech. 7.
Quieſcere faciam ſuperbiam potentium. Potens Pharao demerſus eſt, Exod. 14. Antiochus fu- *Superbi qui*
neſta morte extinctus eſt, 2. Mach. 9. Herodes à vermibus conſumptus eſt, Act. 12. Et vt aliquid *deiecti.*
de altaris miniſtris dicam, potens erat Sobna præpoſitus templi Hieroſolymitani: comminatur
ei Dominus quòd ſacerdotio deſtituendus ſit. Eſ. 22. Expellam te, inquit, de ſtatione tua, & de
miniſterio tuo deponam te. Et erit in die illa, vocabo ſeruũ meum Eliachim, filium Helchiæ,
& induam illum tunica tua, & cingulo tuo cõfortabo eum, & poteſtatem tuam dabo in manu
eius. Theophilactus. Porrò Chriſtus detraxit etiã potentes de ſedibus, dæmones dico, qui con- Theoph.
D tra homines præualuerant, & ſedes in humanis habebant corporibus, in illis requieſcentes. Sũt
& Phariſæi potentes, nimirùm ea quæ pauperum, diripientes, & cathedras habent vt doctores, *Phariſæi à*
à quibus depoſiti ſunt. 1. De ſede doctrinæ eos deiecit, de quib⁹ Eſaias, c. 6. Excæca cor populi *quadrupli-*
eius, vt vidẽtes non videant, & audientes non intelligant. 2. De ſede etiã ſynagogæ ſeu Eccleſiæ *ci ſede de-*
eos repulit, Matth. 21. Ideò Dominus, Auferetur, inquit, à vobis regnũ, & dabitur genti facienti *poſiti.*
fructus eius. 3. Ideò eos de templo ſuo diſturbandos docuit, cùm vendentes & emẽtes ex ipſius 1.
aditu flagellis depelleret, dicens: Domus mea domus orationis vocabitur cunctis Gẽtibus. Vos 2.
autem feciſtis eam ſpeluncam latronum. 4. Sed & ſedes iudiciaria ab illis ad Apoſtolos eſt trãſ- 3.
lata. Iob. 36. Iudicium pauperibus tribuit, ſcilicet Apoſtolis, quibus dixit, Matth. 16. Sedebitis 4.
& vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſraël. Nec ſolùm primores illorum
ex hac amplitudine deiecit, ſed & omnes Iudæos ſuo loco, ciuitate, libertate, templo deſtituit,
E & perpetuæ ſeruituti addixit. Euſebius Emiſſenus, in hom. Viſitat. Ita ſuperbos Iudæos vbique Euſeb.
terrarum Dominus diſperſit, & cunctis nationibus ſubiugauit. Vnde Pſaltes (Pſ. 58.) Diſperge Emiſſenus.
illos in virtute tua, & deſtrue eos protector Deus Domine. Quod autẽ de Iudæis, ſeu tenebra- *Hæreticorũ*
rum principibus, idem etiam de hæreticis, tyrannis, & infidelibus quantumuis potentibus dici *ſuperborũ*
poteſt: vt & ipſi perierint, & ad inſtar aquarum effluxerint, inquit Auguſt. enarr. in Pſal. Eccle- *ruina.*
ſia autem Chriſti humilis ſemper fuerit exaltata. Huius rei infinita ſunt & quotidiana exempla, Auguſtin.
à quibus ſuperſedeo. *Exaltauit humiles.* Huic ſententiæ conſonat illud Prophetæ Pſ. 17. Quo-
niam tu populum humilem ſaluum facies, & oculos ſuperborum humiliabis. Et illud Sapiẽtis
Prou. 29. Superbum ſequitur humilitas, & humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria. Prou. 15. Domum
ſuperborum demolietur Dominus, & firmos faciet terminos viduæ. Et Iob de Deo loquens,
cap. 12. Effudit deſpectionem ſuper principes, & eos qui oppreſſi fuerant, releuauit. Et per Eze- *Humilita-*
chielẽ ait Dominus: Quieſcere faciam ſuperbiam potentiũ. Chriſtus ipſe, Luc. 14. Omnis qui *tis laus.*

ſe humiliat,exaltabitur,& qui ſe exaltat,humiliabitur.1.Pet.5.Inquit & Petrus : Humiliamini F
ſub potẽti manu Dei,vt vos exaltet in tempore tribulationis.Ita 1.Reg.2. Dominus pauperem
facit,& ditat,humiliat,& ſubleuat.Suſcitat de puluere inopem,& de ſtercore erigit pauperem:
vt ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat.Exemplũ de Saül & Dauid.1.Reg.16. De
Vaſthi & Eſther.Eſt.1.& 2.Et quos exaltat Chriſtus niſi humiles? Eſ. 66. Super quem reſpiciã
niſi ſuper humilem & trementem ad ſermones meos?Pſ.50. Sacrificiũ Deo ſpiritus contribu-
latus,cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.Quos verò magis auerſatur, quàm ſu-
perbos?Superbis reſiſtit,humilibus autem dat gratiam. Luc.14.Ita humilem Publicanum iu-
ſtificauit,inflatum Phariſæum auerſatus eſt.Hanc in ſe Chriſtus humilitatẽ docuit,quantum-
uis iuſtus.Phil.2.Exinaniuit ſemetipſum factus Patri obediens vſque ad mortem.*Eſurientes im-*

Liberalitas in quibus conſiſtat.

*plevit bonis, & diuites dimiſit inanes.*Vbi Dei potentiam, nunc etiam ampliùs liberalitatem ex-
plicat.Illa autem maxime conſiſtit,ſi pauperũ miſereamur,& eis benefaciamus.Prodigalitatis G
aliquam ſpeciem habere videbitur,qui diuites,paraſitos,thraſones,& id genus homines muni-
ficentia donauerit.Vnde Chriſtus non inuitandos eſſe diuites,tanquã par pari relaturos docuit,
ſed pauperes.Prou.13.Iuſtus comedit,& replet animam ſuam,venter autem impiorum inſatia-
bilis.Eſ.65.Ideò ecce ſerui mei comedent,& vos eſurietis:ecce ſerui mei bibent,& vos ſitietis:

Pauperes recreandi.

ecce ſerui mei lætabuntur,& vos confundemini.Quia,vt ſcribitur 1.Cor.1.non multi ſapiẽtes
ſecundũ carnem,non multi potentes,non multi nobiles:ſed quæ ſtulta ſunt mũdi,elegit Deus,
vt confundat ſapientes:& infirma mundi elegit Deus,vt confundat fortia: & ignobilia mundi

Quos diuites auerſatur Deus.

& cõtemptibilia mundi elegit Deus,& ea quæ non ſunt,vt ea quæ ſunt deſtrueret,vt non glo-
rietur omnis caro in conſpectu Dei.Pſ.32.Non enim ſaluatur rex per multam virtutem, & gi-
gas non ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ.Diuites autẽ intelligit ſcriptura, eos non qui ſim-

Omnes Chriſtiani eſuriunt, quia ſolum Deũ attendunt, cætera contemnunt.

pliciter abundant,ſed qui diuitiis ſuis intumeſcunt,abutuntur,& in his gloriantur.Qui ſperant H
in incerto diuitiarum,vt ſcribit Paulus,1.Tim.6. Et hi nonnunquam diuitiis etiam ſuis ſpoliã-
tur,aut per æruginem,aut tineam,aut fures,Matth.6.Chryſoſto.hom.de aduerſ.Eutropij,ideò
ſic Eutropium,qui è primario Imperatoriæ maieſtatis cubiculario,requirebatur ad mortẽ: An
non,inquit,fugitiuas eſſe diuitias aſſiduè dicebam?An non eas, inquit,ingratum eſſe famulum
prædicabam?Tu verò mihi fidem adhibere recuſabas. Et nunc ipſo rerum experimento didi-

Chryſoſt.

ciſti,eas non ſolùm ſeruum fugitiuum & ingratum eſſe, verumetiam carnificem. Quid quòd

Diuitiæ fugitiuæ.

diues,cùm interierit,non ſumet omnia,neque tranſibit cum eo gloria domus eius? Baſil. in Pſ.
1.Viator es in hac vita,omnia præteris,omnia à tergo relinquis. Vidiſti in via ſtirpem,aut her-

Baſilius.

Magna viciſſitudo exacta hac vita.

bam,aut aliquid ſpectatu dignũ?Parumper oblectatus es,ac deinde præteriiſti ? Ita nec vita iſta
iucũditates & ſtabiles voluptates aut diuitias habet.Fuerint alij ex aduerſo tui pauperes,afflicti, I
& miſeri:vt tuæ diuitiæ,ita & illorũ paupertas & miſeria ſimul cum hac vita præteriit. An non
ſcilicet & ij qui viam agunt,in ſaxa,& valles,& præcipitia,& ſcopulos,aut etiã fortaſſè in feras,
& reptilia,& ſpinas,aut aliud quiddam moleſtum & acerbum incidunt?Nonnihil hinc mœro-
ris contrahunt,at mox ea deſerunt. Ita exacto huius vitæ curriculo magna rerũ viciſſitudo eſt.
Tunc Deus *eſurientes replet bonis*,cùm ad patientiæ mercedem eis gloriam rependit: *& diuites*
dimittit inanes,cùm illi ſimul cum vita,etiam bonis ſuis omnibus,ſeruis, epulis, & deliciis ſpo-
liati fuerint,& iam ſuam ſpem euaneſcere viderint.Sic Luc.16.Diues in tormentis,& Lazarus

Eſuries ſpiritualis.

in ſinu Abrahæ legitur.Poteſt & iſtud intelligi per antitheſim diuitiarum & eſuriei: vt diuitiæ
dicantur quidem penes tẽporalia,ſed eſuries referatur ad ſpiritualia.Nam ſi eſuries in tempora-

Eſuries temporalis qualis.

libus intelligitur,etiam de diuitibus dicitur,qui ſemper quærant,& nunquam impleantur.Tres
enim ſunt filiæ auaritiæ ſanguiſugæ,quæ ſemper dicunt, Affer,affer. K

Ouidius in Faſtis.

Sic quibus intumuit ſuffuſa venter ab vnda,
Quo plus ſunt potæ,plus ſitiuntur aquæ.

Qui hodie Prætor,cras Dictator,tandem Conſul, aut Imperator eſſe contendet. Et hi qui-
dem eſurientes, per ambitionem & auaritiam non replentur , ſed à Domino dimittuntur
inanes:

Vt qui nimias poſcebat opes,numeroſa parabat
Excelſæ turris tabulata,vt fortior eſſet
Caſus,& impulſæ præceps immane ruinæ.

Iob.27.Diues cùm dormierit,nihil ſecum afferet,aperiet oculos ſuos,& nihil inueniet.Appre-
hendet eum quaſi aqua inopia:nocte opprimet eum tempeſtas.Ille,inquam, vbi ad finem hu-
ius curſus venerit,dimittetur vacuus bonis operibus,gratia,gloria, & benedictione : ſed illi qui
eſurierunt iuſtitiam Dei, replebuntur æternis bonis. Non enim pro eſurie illa iuſtitiæ bona
tempo-

A temporalia, ſed ſpiritualia promittuntur: cùm videamus Chriſtum, & Apoſtolos bona illa huius ſeculi contempſiſſe, & frequenter iuſtos opprimi, vexari & ſpoliari, impios verò bonis iſtis perfrui. Pſ. Ipſi peccatores in ſeculo obtinuerunt diuitias. Pſ. 33. Diuites tunc eguerũt & eſurierunt, inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. Sed & in præſenti ſeculo illi qui ſe pauperes, nudos bonis operibus, & miſeros in peccatis agnoſcunt, & magna fide, & charitate diuinam miſericordiam ſitiunt, replentur Chriſti bonis, nec ab illius pedibus vacui reuertuntur: ſicut nec peccatrix, Luc. 7. nec Syrophœniſſa, Matth. 16. nec illa mulier quæ ſanguinis fluxum patiebatur. Theophilactus. Sed & eſurientes dicere licet Gentiles, vtpote non habẽtes vel ſcripturas, vel legem, vel mandata, quos impleuit bonis ſcripturarum: Ita & Iudæos diuites in lege & mandatis, emiſit extra terrenam & cæleſtem Hieruſalem inanes. nihil enim habent Iudæi, etiamſi quid habere videantur. Quinetiam & ipſi, & hæretici, & infideles, quid per ſciẽtiã ſuã, aut ſacramenta proficiũt, niſi vt inanes & vacui euadant? Sic vtique prodigus filius nihil

Quibus eſurientibus diuina bona promittuntur.
Peccatores.
Theoph.
Gentiles.
Iudæi.

B habet præter ſiliquas. Inflat vtique doctrina ſine charitate, ſed inanis eſt. Quid prodeſt Ethnico Sophiſtica, quid hæretico laruata & apparentia ſacramenta, quid ſpecies illa diuini Verbi, non ipſius interim veritas: quid denique omnia illa, quæ ſibi à mendacibus ſpiritibus vendicãt, ſcripturarum interpretationes, linguæ, & tot commentaria? Meræ nugæ. Diuites ſibi vidẽtur, quia ſe aliis omnibus, etiam antiquiſſimis Eccleſiæ Patribus præferunt, ĕiſque ſe ſapiẽtiores eſſe cenſent: cùm interim fiant inanes & vacui. Quòd ſi illa ſacramenta, quæ ſpecie tenus à nobis accipiunt hæretici, conſideremus, omnia ſunt inania. Accipiunt baptiſma, ſed ſine gratia, vt docet Auguſtin. to. 3. de fide, ad Petrum, cap. 36. & 39. Firmiſſimè tene, & nulla dubites, inquit, ſacramentum baptiſmatis non ſolùm intra Eccleſiam Catholicam, ſed etiam apud hæreticos eſſe poſſe, ſed extra Eccleſiam Catholicam prodeſſe non poſſe: Immò ſicut intra Eccleſiam rectè

Hæretici inanes.
Auguſt.

C credentibus per ſacramentum baptiſmi conferri ſalutem: ſic extra Eccleſiam baptiſatis, ſi ad Eccleſiam non redierint, eodem baptiſmo accumulari perniciem. Imitantur nonnulli, vt Sacramentarij, Euchariſtiam, ſed non habent rei ipſius veritatem. Chriſtum enim toto cœlo ab illa ablegant. Ergo inanes ſunt & vacui, cùm tamen ſe cæteris ditiores exiſtiment. Proclamant ſe accipere Chriſti corpus, hoc illis dari, eo ſe veſci & paſci: & tamen inania, cùm tantum Chriſti corpus ab Euchariſtia diſtare fateantur, quantum terra diſtat à ſummo cœlo. Ita vacuum introducunt, quale nunquam admiſerunt Philoſophi. Quis enim eorum vbi aliquid adeſſe cõfeſſus eſt, illud idem inane eſſe putauit? Quis vnquam de eodem & eodem modo contradictionem admiſit, vt ſimul eſſe & non eſſe ſuis elenchis ſophiſticis concludere auſus ſit? Adeò verò Sacramentarij nos naſo ſuſpendere nituntur, vt prorſus contradictoria affirment, & nobis

Sacramentum corporis Chriſti nõ eſt inane.

D eadem perſuadere conentur. Sed ſimus nos eſurientes, miſeri, pauperes: tales enim ab eis reputamur, idiotæ, ignari, carnales, ſtupidi, indocti: ſaltem nos Deus ſuis bonis replet in Eccleſia ſua. Nam & Chriſtus Verbi & carnis ſuæ, & ſuæ gratiæ veritatem nobis communicat: iſti autem diuites, ambitioſi, elati, cupidi, ſuperbi, dimittuntur inanes cum Iudæis, Turcis, Barbaris, & omnibus infidelibus. Porrò vt oſtendat non inanes nos eſſe & vacuos per Chriſtum, ſed omnia nobis bona communicari, quæ per illum promittebantur, adiecit Virgo: *Suſcepit Iſrael puerum ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ.* Dictio Græca eſt ἀντελάβετο, id eſt porrecta manu ſuſtinuit cadentem, vel proſtratum erexit, vel fulciuit. Legitur ſimile Eſai. 41. Quia ergo Dominus Deus tuus apprehendens manum tuam, dicẽſque tibi, Ne timeas, quoniam audiui te. Itaque ita hoc conſtrui poterit. Dominus recordatus miſericordiæ ſuæ, quam promiſerat Abrahamo patri noſtro ſe nobis daturum, vt promiſſa exoluat, ſuſcepit nunc Iſraëlem, id eſt

E populum ſuum fidelem, per Chriſtum ſuum. Itaque per Iſraëlem, non Patriarcham illum Iacob, qui & Iſraël dictus eſt, quaſi vir videns Deum, poſtquàm cum Angelo luctatus eſt, intelligit: ſed omnes quotquot illius fidem ſecuti ſunt, ſiue illi ex eius carne, ſeu alterius ſerie deſcenderint, inquit Beda, in homil. Viſitationis. Et hæc eſt domus Iacob, de qua ſuperiùs Angelus dixit, & in qua Chriſtus in æternum regnaturus eſt. Eſa. 2. domus Iacob venite, & ambulemus in lumine Domini Dei noſtri. Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt, neque quæ in carne eſt circumciſio, ſed quæ in ſpiritu, inquit Paulus. Itaque ſicut Eſau reproborum omnium, ita Iacob electorum typum geſſit. Hos omnes in carne ſua ſuſcepit Chriſtus, quia naturam noſtram aſſumpſit, & in ea nos oues errantes humeris impoſuit, & peccata noſtra in corpore ſuo portauit. Ita non Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ, & ita Iſraëlem ſuum, vt ei manum porrigeret, eúmque fulciret, & in ſe adoptionis diuinæ participem faceret. Beda, homil. in Viſitatione Virginis. Suſcepit Iſraël quaſi medicus ægrum, quem curaret: quaſi rex populũ, quem ab hoſtiũ incurſione defenderet, immò hoſte proſtrato liberũ redderet, ac ſecũ

Quid per Iſraël.
Beda.
Eſau reproborũ Iacob electorũ typus.
Idem.

Euſeb. Emiſſenus. *Fideles sũt pueri.*

perpetuò regnare donaret. Euſeb. Emiſſe. in ho. Viſitat. *Suſcepit*, id eſt recõciliauit, tenuit, & in F
patriam & promiſſam hæreditatem induxit. *Puerum* autem vocauit, aut ob ſimplicitatẽ & in-
nocentiam, quæ in Chriſti fidelibus requiritur. Matth. 18. Niſi efficiamini ſicut paruuli, non in-
trabitis in regnum cœlorum. Aut quia maximè diliguntur à Deo. Oſee 11. Quia puer meus eſt
Iſraël, dilexi eum, ex Ægypto vocaui filium meum. Eſ. 42. Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam eum: e-
lectus meus, complacuit ſibi in illo anima mea. Cęterùm quia Deus in promiſſis ſuis verax eſt,
& non cadit de verbis eius, ne vnum quidem ſuper terram: adiicit hanc illum per Chriſtũ ſuũ
populo fideli gratiam contuliſſe, quia *recordatus eſt miſericordiæ ſuæ*. quod per ſimilitudinẽ dici-
tur, non quòd memoria, & obliuio propriè de eo dicantur: ſed pro ratione effectorum ſuorum,
oſtendat ſe alicuius recordari. Pſ. 97. Recordatus eſt miſericordiæ ſuæ, & veritatis ſuæ domui
Iſraël. *Sicut locutus eſt ad Patres noſtros, Abraham & ſemini eius in ſecula.* Expreſſè quidẽ Abra-
hamum nuncupat, vt qui fuerit pater multarum Gentium, ſeu fidelium, cuique primùm pro- G
Abraham pater credentium. miſſio facta ſit. Gen. 12. Benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, at-
que in te benedicentur vniuerſæ cognationes terræ. Et Geneſ. 22. Benedicam tibi, & multipli-
cabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & ſicut arenam, quæ eſt in littore maris: poſſidebit ſemen
tuum portas inimicorum tuorum, & benedicẽtur in ſemine tuo omnes tribus terræ, quia obe-
diſti voci meæ. Gal. 3. Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones & ſemini eius. Semen eius ſunt fideles.
Rom. 9. Non qui filij carnis, hi filij Dei, ſed qui filij promiſſionis, æſtimantur in ſemine. Luc. 3.
Potens eſt enim Deus de lapidibus hiſce, id eſt quantumuis barbaris & idiotis hominibus, fa-
cere filios Abrahæ. Sic enim Zachæum filium Abrahæ nominat, & mulierem illam fidelem,
quæ decem annos incuruata, & tandem curata fuerat. Hanc enim Luc. 13. filiam Abrahæ nun-
cupat. Locutus eſt autem Dominus Abrahamo, & ſemini eius. Locutus eſt Eſa. 7. & 11. Hier. H
c. 23. Zachar. 9. Malach. 3. Denique multipharíè multiſq; modis olim Deus locutus eſt Patri-
bus in Prophetis de filio ſuo, locutus eſt Gentibus per Apoſtolos, & nunc Eccleſiæ ſuæ Catho-
licæ loquitur per Verbi ſui miniſtros. Cæterùm amplificat fidelium Eccleſiam, adiiciens *in ſe-
cula, εἰς τὸν αἰῶνα*: id eſt in æuum, vt quæ nunquã defutura ſit. Tranſeant cœli & terra, ſalui fiẽt
interim electi Dei, & ſuſcipientur à Chriſto in gloriam ęternam. Ita ſuſcipiet Iſraëlem puerum
ſuum. Hæc eſt omnium firmiſſima ſecuritas, quòd in æternum permanſura ſit: ſiquidẽ illa non
humanis viribus, aut quibuſuis mediis, ſed Dei verbo, & benedictionibus Chriſti ſui cõfirmata
eſt. Hic eſt fructus aduentus Chriſti, æterna noſtra redemptio, ſalus, & de inimicis ſpiritualibus
victoria: quódque quamuis numeroſi exurgant hæretici, ſemper excitandũ ſit Abrahæ ſemen,
ne quaſi Sodoma vel Gomorrha efficiamur. Relinquet enim Deus ſibi, qui non flectant genua
ante Baal, & aliquos ſibi reſeruabit, qui Abrahæ ſucceſſionem continuã reddant. *Manſit autem
Maria cum Eliſabeth quaſi menſibus tribus, & reuerſa eſt in domum ſuam.* Ita poſt Canticũ ſuum,
non vnico tantùm in Eliſabeth officio contenta fuit, aut perfunctoriè, & ſolo tẽporis momen-
to obſecuta eſt ei, ſed per tres menſes: docens vtique eandem imitari virtutẽ, ne leuiter alicuius I
Ambroſ. neceſſitati, aut obſequiis adſimus, ſed quantũ dabit facultas. Ambroſ. l. 2. in Luc. c. 3. Vngebatur
interim, & quaſi bonus athleta exercebatur in vtero matris Propheta. Ampliſſima enim virtus
Theoph. eius certamini parabatur. Theoph. in Luc. Quia autem paritura erat Eliſabeth, abſcedit Virgo
propter multitudinem eorum, qui ad partum conuenturi erant: indecens eſt enim virgini in
talibus verſari.

Naſcitur Joannes Baptiſta, puer circunciditur, quæſtio mouetur de nominis impoſitione, Pater Zacharias nomen refert in tabulas, & illicò ſoluitur os eius in gratiarum actionem.

Matth.	Marc.	LVC. 1.	Ioan.
		Eliſabeth impletum eſt tempus pariendi, & peperit filium. Et audierũt vicini & cognati eius, quia magnificauit Dominus miſericordiã ſuam cum illa, & congratulabantur ei. Et factum eſt, in die octauo venerũt circuncidere puerum, & vocabant eum nomine patris, Zachariam. Et reſpondens mater eius dixit, Nequaquam, ſed vocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam, Quia nemo eſt in cognatione tua qui vocetur hoc nomine. Innuebant autem patri eius quem vellet vocari eum. Et poſtulans pugillarẽ, ſcripſit, dicens, Ioannes eſt nomen eius. Et mirati ſunt vniuerſi. Apertum eſt autem illicò os eius, & lingua eius, & loquebatur benedicens Deum. Et factus eſt timor ſuper omnes vicinos eorum: & ſuper omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc: & poſuerunt omnes qui audierãt in corde ſuo, dicẽtes, Quis putas, puer iſte erit? Etenim manus Domini erat cũ illo. Et Zacharias pater eius repletus eſt Spũ ſancto, & prophetauit, dicẽs,	

K

A D exortū ſtellæ quæ ſerenitatē promittat,exultant nautæ, nec illi modò ſed & omnes agricolæ, & qui longum iter agrediuntur. Ioannes verò & ſi non exhiberet ipſam gratiam,illam tamen demonſtraturus erat,ſolem ſcilicet iuſtitiæ Chriſtum,& verbo,& ſacramēto, & digito prædicaturus: vt illius habita cognitione per fidem,ſtatim de plenitudine gratiarū eius accipiamus. Hinc fit,vt non tantùm alacres illum baptiſantem, in deſerto prædicantem,& digito Dominum Ieſum demonſtrantem audiamus: ſed & in ipſa eius natiuitate lætemur. Ad hoc commune omnium gaudium, nominis impoſitio,& manifeſtum in Zacharia miraculum inuitat. Maximus Taurinenſis, hom. 1. in natalem Ioannis,Solennitatem,inquit,nobis diuerſorum martyrum,vitæ præſentis occaſus,& ſuſcepta ab eis pro Chriſti nomine paſſio conſecrauit. Multimoda nāque veterum relatione, didicimus nonnullos martyrum proſtratos gladio,igni alios concrematos,complures beſtiarū dentibus dilaceratos, innumeros etiam varijs tormentorum cruciatibus affectos,ſpreta ſui corporis morte, Chriſtianæ fidei teſtimonium reddidiſſe. Beatus verò Ioannes Baptiſta, cuius nunc feſtiuitate lætamur, cœleſtia mundo gaudia ſterili ab vtero natus inuexit. Et illi quidem indubitata iam gloria regnantem confeſſi ſunt Dei filium: hic verò & naſciturum Dominū Prophetalis ſpiritus illuminatione præuidit,& natum priuilegio gratiæ ſingularis oſtendit. Euſ. Emiſſenus,hom.1.de S. Ioan.Baptiſta,idcirc ò præ cæteris Baptiſtæ natalem celebrari ſcribit, quòd atteſtante Domino inter natos mulierū non ſurrexerit maior Ioanne Baptiſta. Sed & ad communem hanc in eius natiuitate lætitiam Angelus inuitarat,dicens: Et multi in natiuitate eius gaudebunt. Itaque *Eliſabeth impletum eſt pariendi tempus & peperit Filiū*. Origen.hom. 9. in Luc. Multi putant id ſuperfluè dici. Quæ enim mulier poteſt parere,niſi tempus pariendi antè compleuerit? Sed qui ſcripturas diligentiſſimè contemplatur,& audit populum loquentē, attendat lectioni: obſeruans tam in veteri quàm nouo Teſtamento, ſicubi ſcriptū in ortu peccatoris inueniat, Impletum eſt tempus pariendi, nunquam omninò reperiet: ſed vbicunque iuſtus naſcitur,ibi compleatur dies. Ortus iuſti plenitudinem habet: peccatoris natiuitas, vt ita dicam,vacuitatē atque inanitatē. Eſt enim noſtra natiuitas iā culpæ cōſcia,& rea diuini iudicij Epheſ.2. Eramus natura filij iræ. Iob.15. Nemo mundus à ſorde,nec quidem infans vnius diei. Triſtis eſt. Sap.7. Primam vocem ſimilem omnibus emiſi plorās. Hæc autem & pura eſt, quia Ioannes eſt ſanctificatus in vtero,& ideò læta,quia quaſi aurora ſolem,& quaſi vox verbū ſalutis præcedebat. Vtitur verò ſcriptura verbo impletionis in tribus: in ortu bonorū, in obitu, & in quibuſdam eorum actibus. De ortu,eundem habes loquendi modū,cùm agitur de Chriſti natali. Impleti ſunt dies Mariæ,vt pareret filium ſuum primogenitum. De actu,2. Reg. 6. Impleuit Salomon ædificare domum. De obitu. Gen.25. Defunctus eſt Abraham plenus dierum. Quinetiam Paulus Gal.4. tempus aduētus Chriſti,plenitudinem vocat,qui miſit Deus filium ſuum,factum ex muliere,factum ſub lege. At verò vani dies hominis ſunt, maximè verò peccatoris. Pſ.54. Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos. Aut fortè Euangeliſta ita docuit,impletum fuiſſe tēpus pariendi, quòd hic Eliſabethæ partus non naturæ, ſed gratiæ ordine proceſſiſſet. Nec enim ſenecta apta eſt partui, ſed iuuēta. Verùm cùm diuina illā dignata ſit gratia,vt poſt longam ſterilitatem grauidaretur,effectum eſt etiā,vt tempus partus in ea iam ſene & prouecta impleretur. Chryſoſtomus,hom.3.in cap.3. Matth. Ioannes quidem parentibus ſuis donatus eſt pro munere pietatis ipſorū,quā natura deſperabilis in ætate produxit: quoniam & mundus per tot millia annorum ſterilis conſtitutus, illo naſcente,fructus iuſtitiæ facturus erat, quem parentes non ex amore carnis ſeminauerunt,ſed ex vnanimitate & concordia diſciplinæ ſuſcipere meruerunt. Nec enim decebat vt ex carne naſceretur,qui ideò naſcebatur vt filium virginis prædicaret. *Et peperit filium*. Ita nihil Angelicę promiſſioni defuiſſe oſtenditur. Talem autem prolem Anna petierat,1. Reg.1. Domine exercituum, ſi reſpiciēs videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris,nec oblitus ancillæ tuæ, dederiſque ſeruæ tuæ ſexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius,& nouacula non aſcendet ſuper caput eius. Fœlix vtique futura erat,ſi in deſperata illa ſterilitate filiam genuiſſet ſed multò fœlicior facta eſt in partu virili. *Et audierunt vicini & cognati eius,quia magnificauit Dominus miſericordiam ſuam cum illa,& cōgratulabantur ei.* περίοικοι enim illi ſunt,qui domibus noſtris adiacent,& συγγενεῖς, qui eius generis ſeu ſanguinis ſunt. Beda,lib.1.ca.4.in Luc. Habet ſanctorum editio lætitiam plurimorum,quia commune eſt bonum. Iuſtitia enim communis eſt virtus. Et ideò in ortu iuſti futuræ vitæ inſigne præmittitur,& gratia ſecutura virtutis,exultatione vicinorum præfigurante ſignatur. Quomodo verò non ei omnes applauderent, qui

Introductio
Alacritas ad Ioannē audiendū.
ſumma.
Maximus Taurinenſ.
Euſ. Emiſſ.
Origen.
De ſolis iuſtis dicitur impletum tēpus pariendi.
Impletionis verbū cur.
Chryſoſt.
Beda.
Lætitia in ortu ſāctorū

plurimorum bono naſcebatur, prænunciaturus & oſtenſurus Seruatorem? Sic (Ruth. 4) vicinæ F mulieres congratulantes dicebant, Natus eſt filius Noëmi. Luc. 15. Mulier quæ dragmam perdidit, ea inuenta conuocat amicas & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni dragmam quam perdideram. Sed & exultat poſtea in erratica oue reperta: quantò maioris exultationis occaſio ſeſe obtulit in eius natiuitate, qui & dragmas, & oues perditas, homines nimirùm errantes ſua predicatione, exemplo, baptiſmate ad Deum & Chriſtum eius reducturus erat: & hoc vnum enixurus, vt rectas facerent ſemitas, & viam Domini dirigerent? Tunc igitur illud impletum eſt, quod Angelus cecinerat, dicens: Et multi in natiuitate eius gaudebunt. Auguſt. tom. 10. ſer. 23. de Sanctis, qui eſt 4. in natalem Ioan. Baptiſtę. hinc elicuit, potius Ioannis quàm cæterorum ſanctorum natiuitatē celebrari, quòd etiam alios idē ſanctos Domini cognitione, & ipſius confeſſione præuenerit. Diſcipuli Domini nati ſunt, inquit, & per ætatis acceſſum ad annos capaciores perducti, in diſcipulatum aſſumpti ſunt. Illorū poſtea fides Domino adhæſit: G ſed nullius illorum natiuitas Domino militauit. Recordemur & Prophetas, recolamus Patriarchas: nati ſunt homines, ætatis acceſſu Chriſtum prophetauerunt. Nati ſunt, vt poſtea prophetarent. Ioannes autem Dominum Chriſtum ipſa natiuitate prophetauit, quem conceptū, ex vtero ſalutauit. Ea propter ſicut illum in ipſa natiuitate Chriſti teſtem agnoſcimus, ita & illi diei congaudemus. Sed & Eliſabethæ partus nos ad aliam fœcunditatem eleuabat, quæ communem omnium requirit lætitiam. Euſeb. Emiſſenus, ho. 2. de S. Ioā. Baptiſta. Myſteriū enim, inquit, debemus agnoſcere. Nam dum ſterili naſcitur filius, de Eccleſia, quæ antè ſterilis erat, Gentium populus intelligitur procreādus: & ideò Propheta quodā loco ad Eccleſiā loquitur. Lętare ſterilis quæ non paris, exulta & clama quæ non parturis, quia plures filij deſertæ, quàm eius quæ habet virum. Synagoga namque legis vinculis, quaſi viri iugo ſubdita, per ſenſum carnalem malè fœcunda, in Domini paſſione filios ſuos perdidit: Eccleſia verò totum mundū H fructu ſacræ prædicationis impleuit. Et ſicut Ioannes aduentu ſuo gratiam Domini ſaluatoris, ita Eliſabeth mater eius partu ſuo fœlicitatem Eccleſiæ prædicat. Vtrobique gaudium & lætitia eſt: non modò in Eliſabethæ, ſed & Eccleſiæ partu. *συνέχαιρον αὐτῇ, Congratulabantur ei*, ſeu congaudebant ei vicini: nam & ipſa etiam mater exultabat. Ioan. 16. Mulier cùm parit, triſtitiam habet: cùm autem peperit puerum, iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt homo in mundum. Quantò verò maius lætitiæ argumentum in Ioanne ſuppeditabatur, ſeu modum natiuitatis illius, ſeu creditum ei officium, ſeu collatā gratiam ſpectes? Ideò cauſam communis iſtius lætitiæ explicat, *Quia magnificauit Dominus miſericordiam ſuam cum illa*, id eſt magnifica in illam miſericordia vſus eſt. 1. quia abſtulit opprobrium ſterilitatis ab ea. 2. puerum in ſenectute concepit, 3. Spiritu ſancto ex vbertate illius gratiæ, quæ in filio erat, repleta eſt. 4. nobiliſſima prole donata eſt, filio ſcilicet, quo inter natos mulierū nemo maior ſurrexit. 5. ſed & illam in virgine Maria Chriſtus ipſe viſitauit, & aduenientem ei ſalutem re- I uelauit. Hæc ſunt illa magnifica opera, quæ è diuina miſericordia prodierunt: quæ & ſi non omnia, vt ea quæ in Marię viſitatione facta ſunt, fortè non omnes vicini & cognati perſpecta habuerant, norant tamen plurima. *Et factum eſt, in die octauo venerunt circuncidere puerum.* Illa quidem die & circuncidebatur infans, ex Dei præſcripto: & ei nomen imponebatur, qua impoſitione idem ipſe libro vitæ ſeu iuſtorum aſcriptus eſſe deſignabatur. Alioquin anima, inquit Dominus, quæ circunciſa non fuerit, delebitur de populo meo. Præſcriptum diuinæ legis de circunciſione legitur, Gen. 17. Leuit. 12. Theophilactus. Sed quare, inquit, poſt circunciſionem imponebatur nomen? Quia priùs ſuſcipiendum eſt ſignaculum Dei, demum humanū nomē. Vel aliter: Circunciſio ſignificat carnalium abiectionem. Nullus igitur, niſi priùs abiiciat & amputet carnalia dignus eſt vt nominetur miles Dei, & in libro cœlorū ſcribatur nomē eius. Porrò magni ducunt circunciſionis ſacramentum, cùm ſua illud præſentia cohoneſtent: ex quo diſcimus, quanta cum reuerentia, & aſſiſtentia noui Teſtamenti ſacramenta miniſtranda K ſint, niſi fortè neceſſitas vrgeat, quæ amicorum & vicinorum præſentiam remoretur. Quàm ſcilicet indignum fuerit & baptiſma & matrimonium, ipſam etiam Euchariſtiam & extremā vnctionem ſepoſita neceſſitate, quaſi ſub camino furtim adminiſtrari? Adſint amici & parētes paruulis baptiſandis, adſint matrimonij ſolennitati, adſint & his qui Euchariſtiam & extremā vnctionem ægrotis adminiſtrant. *Et vocabant eum nomine patris ſui Zachariam.* Nulla hic ſuperſtitione ducuntur, non venātur nomē pueri ab Ethnicis, vt Cæſar, Pompeius, Timoleon, Pauſanias, Cicero, Demoſthenes, aut aliud quiduis nuncupetur. Quod tamen malum in noſtris, ijs etiam qui ſe Chriſtianos vendicant, eſt frequentiſſimum. Auita illis ſanctorum Patrū, Martyrum, Apoſtolorum, & Doctorum nomina diſplicent. Forſan illis prælaturi Idolorū vocabula,

Auguſtin. *Cur Ioannis potius quā cæterorū natiuitas celebretur.*

Euſeb. Emiſſ.

Circuncisionis lex.

Theophil.

Sacramēta cohoneſtanda ſunt.

A Ven eris, Iouis, Martis, quibus filios exornent. Atqui vocabāt puerū nomine paterno. Ita patris memoria in filiis cōſeruabatur, nō modò ſi ad illius imaginē effict⁹, ſed & illius nomine inſignitus eſſet. Adde quòd Zachariæ nomē ſua ſignificatione ſatis eſt illuſtre. Memorē enim Dei ſignificat. Fuit quoq; & alter Zacharias filius Ioiadæ ſacerdotis, qui martyrio vitā finiuit, & alter Propheta, cuius ſcripta cōmendātur. Atqui ad illorū inſtar & Prophetia donādus, & Dei teſtis futurus erat. *Reſpondens autē mater eius, dixit: Nequaquā, ſed vocabitur Ioannes.* Nō obſtat cōſuetudini, aut illam condemnat, ſed aliud de puero ordinatum eſſe oſtendit. Nonnulli enim ex antiquis ſua nomina filiis impoſuerunt. Sic Tobias filium habuit cognominem Tobiam. Et hoc legi diuinę conſonum fuiſſe demonſtratur, Deut. 25. Quando habitauerint fratres ſimul, & vnus ex eis abſque liberis mortuus fuerit vxor defuncti non nubat alteri, ſed accipiat eam

B frater eius, & ſuſcitet ſemen fratris ſui, & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, vt non deleatur nomen eius ex Iſraël. Cæterùm ſi lex manſura fuiſſet, congruum vtique erat nomen patris in filio ſuſcitari, quaſi ad ſucceſſionem ſacerdotij. Sed quia tranſlato ſacerdotio debuit & legis tranſlatio fieri, ideò nec nomen paternum in filio ſucceſſit. Verùm vnde iſtud *Vnde mater* nomen imponendum eſſe mater cognouit? Neque enim illam, ſed ſolùm Zachariam Angelus *nouerit Io-* commonuit. Potuit verò hoc à Zacharia accepiſſe, inquit Dionyſ. Carthuſianus. Fortè enim *ānis nomē.* quæ ſibi in templo fuerant reuelata & illata, ſuæ coniugi ſcripto inſinuauerat. Origenes tamē, Dionyſ. Carthuſ. hom. 9. in Luc. hanc reuelationem ad ſpiritum ſanctum retulit, ſicut & poſt eum Ambroſius, Origen. & Theophilactus. Hoc enim, ait Ambroſius, l. 2. in Luc. c. 4. per Prophetiam Eliſabeth didicit Ambroſ. à Spiritu ſancto, quod non didicerat à marito. *Ioannes,* inquit, *eſt nomen eius.* hoc eſt, Non ei nos nomen imponimus, qui iam à Deo nomen accepit. Habet vocabulum ſuum quod agnouimus, non quod eligimus. Habent hoc merita Sanctorum, vt à Deo nomen accipiant. Sic Ia-

C cob Iſrael dicitur, qui Deum vidit; ſic Dominus noſter Ieſus nominatus eſt antequàm natus: cui non Angelus, ſed Pater nomen impoſuit. Reuelabitur enim, inquit 4. Eſd. 7. filius meus Ieſus, cum his qui cum eo iocundabuntur, qui relicti ſunt in annis quadringentis. Et erit poſt annos hos, & morietur filius meus Chriſtus, & conuertetur ſeculū. Bonauentura in Luc. Nec Bonauent. mirum ſi nomen patrimum non accipit. Quia enim non virtute naturæ, ſed gratiæ conceptus *Cur Ioānes* fuerat, non debebat vocari Zacharias à patre, ſed Ioannes à dono gratiæ: vt nouo modo natus *vocatus.* nouo nomine nuncuparetur. Eſa. 62. Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominabit. Id enim Eſaiæ c. 49. ſibi vendicare puer poterat: De ventre matris meæ recordatus eſt Deus nominis mei. Cæterùm vicini & cognati nondum ex Spiritus ſancti lumine intelligētes hoc myſterium, matri aduerſantur. Ita enim ſolet caro obſtrepere ſpiritui, & mundus Deo. Hac autem concertatione futurum quoddam inter gratiæ & legis diſcipulos diſſidium ſigni-

D ficabatur. Beda, hom. de ſanctis vltima. Nam qui natum puerum patris Zachariæ nomine Beda. magis, quàm Ioannem vocandum eſſe decernebant, eos vtique figurant, qui Domino noua gratiæ munera declarante, cuperent eum potiùs conſueta ſacerdotij veteris edicta prædicare. *Dixerunt autem ad illam: Quia nemo eſt in cognatione tua qui vocetur hoc nomine.* Hoc de ſuperſtitibus, aut his qui non diu adeò defuncti ex familia illa fuerant, intelligendum eſt. Nam inter maiores eius, nonnulli Ioannis nomen habuerunt: vt & is qui ſacerdotio fungebatur, eo tempore quo Salomon templum ædificari curabat, & cæteri, de quibus Hierem. 40. 1. Machab. 2. 9. & 13. Et quidem rectè hoc nomen renouatur, eo tempore quo verius & ſanctius noſtri Salomonis templum expectabatur. Itaque concertationis iſtius deciſionem ad patrem deuoluūt. *Innuebant* enim *patri eius, quem vellet vocari eum.* Ita nutu, non verbo, eius voluntatem requirunt, cùm mutus ſimul & ſurdus eſſet. Incredulitas enim, inquit Ambroſius, & affatum ſimul Ambroſ. eripuerat, & auditum. *Et poſtulans pugillarem, ſcripſit, dicens: Ioannes eſt nomen eius.* πινακίδιον

E tabellam ceratam vocat, qualis olim ſcribentibus erat in vſu. Verùm quomodo poſtulaſſe dicetur qui mutus erat? Sed quod ille lingua non poterat, ſupplet nutu, & ſcripto. Nutu quidē, cùm tabellam poſtulat: ſcriptione verò, cùm pueri nomen deſignat. Ita ſcripto loquebatur, quod voce non poterat. *Ioannes,* inquit, *eſt nomen eius.* Nulla hîc contentione opus eſt, iam impoſitum eſt nomen: nec veſtra diſquiſitio, aut mea hîc voluntas requiritur. Ita vterque parens conueniunt, quoniam ab vno ſpiritu, non autem cognatorum conſiliis mouentur. Ex quo diſcimus, Deo & Angelis eius parendum eſſe, non autem attendenda hominum, quantumuis ſe amicos dicant, conſilia. Ita ſinamus mortuos ſepelire mortuos ſuos. Porrò Ioannes idem ſo- *Ioannis no-* nat, quod Gratioſus. deducitur enim à verbo *Hanan,* gratificauit, à quo etiam eſt *Hen,* id eſt *men quid* gratia. Ita Deo acceptus & gratia donatus deſignabatur, quem nimirùm ille ſibi præconem *ſonat.* & præcurſorem delegiſſet. Sed & ideò nomen accipit à gratia, quòd Chriſtū authorem gratiæ

Aaronis quæ floruit, apertè præfigurarunt. Ex te enim illa diuinitatis flamma, ille patris ter- F
minus ac ratio, ſuauiſſimum illud & cœleſte manna, nomen illud nominis expers, atque nomē
omne ſuperans, lumen illud ſempiternum & inacceſſum, ille panis vitæ ac cœleſtis, ille nullis
Idem. agricolæ manibus excultus fructus, corporeo modo pullulauit. Idem, Orat. 2. de aſſumptione
Mariæ. Ecquis enim, inquit, dubitat, quin ipſa benedictionis fons, ac bonorum omnium ſca-
Chryſipp. Hieroſol. turigo ſit? Chryſippus Preſbyter Hieroſol. hom. de laudibus ſanctiſſ. virgin. Mariæ. Virgam
Ieſſe ſemper virentem, quæ cuncto humano generi vitam pro fructu attulit, omni quidem
tempore beatam prædicare, admirari, & laudibus extollere conuenit. Iis autem qui hymnis
eam celebrant, eſt quoddam tempus præſcriptum, quo vtplurimùm præclara ſolennitas
hæc peragitur: cúmque planè circa myſterium iſtud quippiam geſtum ſit, quod ſenſum mul-
torum effugiat. Deo autem totum illud ſuæ impoſterum beatitudinis argumentum refert,
adiiciens: *Fecit mihi Dominus magna, quia potens eſt.* Agnoſcent, inquit, omnes opus, & digna- G
tionem Domini Dei, in me autem humilitatem & obedientiam. Voluit ille, iuſſit & fecit:
Eudoxius. ego verò retrorſum non abiui, ſed me eius ancillam agnoui. Eudoxius, in hoc Canticum. Quæ
enim ſum ad tantum officium? Ipſe reſpexit, non ego expectaui: humilis namque eram &
Quæ magna in D. Virgine facta ſunt. abiecta, & nunc à terra in cœlos tranſeo. Quomodo verò non fecit ei magna? 1. Hanc ab
æterno præelegit, & prædeſtinauit, vt eſſet filij ſui mater. 2. Hāc oraculis & figuris præſignauit,
prædixitqúe ſemen illius ſerpentis caput contriturum eſſe. 3. Hanc, inquit Clithoueus, cap. 8.
Clithoue. de viſitatione Mariæ, ſuperna benedictione præueniens, ab originali maculæ contagio vnicè
ac mirificè præſeruauit. 4. Hanc ab omni labe mundam ſemper cuſtodiuit. 5. Hanc Spiritu
ſancto, & virginitatis gloria permanēte fœcūdauit. 6. Fœlicē ei partū ſine dolore cōtulit. 7. Hāc
nutricem filij ſui, quem caſtis vberibus lactaret, eſſe voluit. 8. Sed & immunem illam à corrup- H
tione & putrore fecit: 9. ſimulque cum corpore & anima in cœlum aſſumpſit. 10. Quinetiam
ſuper omnes cœleſtium ſpirituū ordines in cœlis exaltauit, & in ſupremo gloriæ ſolio ſublimi-
Theoph. ter collocauit. Cōſonat huic conſpicuus auctor Theophilactus, in huius loci explanatione, dicēs:
Verè magna & mira & multa Deus operatus eſt in Maria: cùm eam à peccatis præſeruauit, cū
eam ſanctificauit, cùm filium Dei ex ea naſci voluit, & humanum genus per ipſam reparauit,
cùm virgo peperit, virgo permanſit. Et ideò hæc fecit, quia potens eſt, quoniam nullus alius
Fulgētius. potuit hæc facere. Hæc apud Clithoueum. Fulgentius, ſerm. de laudib. Mariæ. Facta eſt Ma-
ria feneſtra cœli, quia per ipſam Deus verum fudit ſeculis lumē. Facta eſt Maria ſcala cœleſtis,
quia per ipſam Deus deſcēdit ad terras, vt per ipſam homines aſcendere mereantur ad cœlos.
Facta eſt Maria reſtauratio fœminarum, quæ per ipſam à ruina maledictionis primæ, proban-
Bernard. tur eſſe ſubtractæ. Bernardus, ſerm. 2. in Aduētu. Age gratias ei qui talem tibi mediatricem, be-
nigniſſima miſeratione prouidit, in qua nihil poſſit eſſe ſuſpectum. Si quidem omnibus omnia
facta eſt, ſapientibus & inſipientibus copioſiſſima charitate debitricem ſe fecit, omnibus miſe- I
ricordiæ ſinum aperit, vt de plenitudine eius accipiant vniuerſi: captiuus redemptionem, æger
curationem, triſtis conſolationem, peccator veniam, iuſtus gratiam, Angelus lætitiam, denique
tota Trinitas gloriam, filij perſona carnis humanę ſubſtantiam, vt non ſit qui ſe abſcondat à ca-
Innocent 3. lore eius. Innocentius tertius, ſerm. 2. de aſſumpt. Mariæ virginis. Ipſa eſt ergo aurora conſur-
Maria aurora quomodo iuxta Cantica. gens, pulchra vt luna, electa vt ſol, terribilis vt caſtrorum acies ordinata. Cantic. 6. Luna lucet
in nocte, aurora in diluculo, ſol in die. Nox autem eſt culpa, diluculum pœnitentia, lux gratia.
Qui ergo iacet in nocte culpæ, reſpiciat lunam, deprecetur Mariam, vt ipſa per filium, cor eius
ad compunctionem illuſtret. Qui verò ad diluculum pœnitentiæ ſurgit, reſpiciat auroram, de-
precetur Mariam, vt ipſa per filium, cor eius ad ſatisfactionem illuminet. Quia verò militia eſt
vita hominis ſuper terram, Iob. 7. nam mundus poſitus eſt in maligno, caro concupiſcit aduer-
ſus ſpiritum, oculus deprædatur animam, mors ingreditur per feneſtras, & aduerſarius noſter K
diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret: quicunque ſentit impugnatio-
nem ab hoſtibus, vel à mundo, vel à carne, vel à dæmone, reſpiciat caſtrorum aciem ordinatā,
deprecetur Mariam, vt ipſa per filium, mittat auxilium de ſancto, & de Syon tueatur. Hæc ſunt
Auguſtin. illa magna, quæ Deus in illa operatus eſt. Exaggerat & eius puritatem Auguſtin. lib. de natura
& gratia, cap. 36. Excepta ſancta virgine Maria, de qua propter honorem Domini, nullam
prorſus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæſtionem. Vnde enim ſcimus, quòd ei plus
gratiæ collatum fuerit, ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere & parere me-
Anſelmus. ruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum? Iam cùm tot magna Deus in illa operatus
Oratio ad D. Virginē. ſit, & operetur, quis dubitet illam multa etiam poſſe pro nobis apud filium? Hinc fit, vt Anſel-
mus ita oret, in lib. de excellentia glorioſiſſimæ virginis, cap. 12. Rogamus te Domina, per ip-
ſam

A ſanctigratiam,qua te pius & omnipotens Deus ſic exaltauit, & omnia tibi ſecum poſſibilia eſſe donauit,quatenus id apud ipſum nobis impetres & obtineas,vt plenitudo gratiæ,quam meruiſti,in nobis ſic operetur,quo participium beati præmij nobis miſericorditer quandoque condonetur. Abundat enim Dei potentia in electos ſuos. Signa eos qui crediderunt, ſecuta ſunt, vt dæmones eijcerent,languidos curarent,& mortuos ſuſcitarent:& omnia poſſibilia ſunt credenti: quia in eo operabitur Deus. Quanto maiora poterit virgo,cùm fecerit ei Dominus magna qui potens eſt? Qui enim virginis virtuti,idem Dei potentiæ derogat, cùm illam ſelegerit, & tot gratiis exornarit. Si quid ergo eorum ambigitur,quæ de ſacratiſſima virgine dicuntur,recurre ad Dei potentiam,& audi quid illa reſpondeat: *Fecit mihi magna qui potens eſt.* Audis illam gratia plenam,benedictam in mulieribus, Dei matrem eſſe, ab omni macula ſecretam,& nunc in throno gloriæ reſidentē,& pro nobis patrocinantem: ne quid in queſtionē vertas.ſufficit enim quòd & tandem dicat:*Fecit mihi magna qui potens eſt.*Et quidem Deus per B emphaſim potens eſſe prædicatur,ſicut & Pſal.23. Dominus fortis & potens, Dominus potēs in prælio.1.Tim.6.Quem ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potens rex regum,& dominus dominantium. Eccls.8. Omne quod voluerit faciet,& ſermo illius poteſtate plenus eſt, nec dicere ei quiſquam poteſt, Quare ita facis.Ex.15.in Cantico illo poſt eductum Iſraelem: Dominus quaſi vir pugnator,omnipotens nomen eius.Ita ſolius diuinæ omnipotentiæ argumentum omnem difficultatem ſoluet,non modò in ijs quæ de matre Domini,ſed & quæ de ſacramentis omnibus dicuntur. Pſal. 134. Omnia quæcunque voluit fecit, in cœlo, terra & omnibus abyſſis. Sap.12. Subeſt tibi cùm volueris poſſe.Idcircò eius voluntas requirenda erit, quæ vbi conſtiterit,de facto dubitandum non erit.*Et ſanctum nomen eius.*Ita magis magiſque Dei beneficium,& eius nomini gloriam omnem reddendam eſſe agnoſcit. Etſi enim,inquit, C nomen meum ab omnibus celebrabitur,& beatam me dicturæ ſint omnes generationes,quia fecit mihi magna qui potēs eſt:in his tamen omnibus glorificabitur Deus. Damaſcenus,lib.4. de fid. Orthod.cap. 16. Ecquid igitur cauſæ eſſe poteſt,quin eos honore complectamur, qui Dei ſerui,& amici,ac filij appellati ſunt? Etenim is honor qui probis conſeruis habetur, beneuoli erga communem dominum animi argumentū eſt. Hieronymus ad Paulam & Euſtoch. ſer.de aſſumpt. beatæ Mariæ.Idcircò dilectiſſimæ,lætamini & laudate. Quia ſi Deum ore Prophetico in ſanctis ſuis laudare iubemur:multò magis eum in celebritate beatæ Mariæ virginis matris eius,oportet cum hymnis & canticis diligentiùs extollere,& dignis Deo iubilare preconiis,ac myſticis honorare muneribus. Nulli enim dubium eſt,quin totum ad gloriam laudis eius pertineat,quicquid dignè genitrici eius impēſum fuerit,atque ſolenniter attributū.

Virgo fulcitur Dei virtute.

Deus potēs.

Deus ſanctificatur in conceptione Chriſti & laudibus Virginis.

Damaſ.

Hierony.

D Ex quo timeo ſatis,& valde pertimeſco,dum veſtris cupio parere profectibus,ne fortè ſicut improbus, ita & indignus laudator inueniar. Profectò cùm nec ſanctitas vel facundia ſuppeditet, vt beatam & glorioſam virginem Mariam dignè laudare queam:quoniam, vt verum fatear, quidquid humanis verbis dici poteſt,minus eſt à laude cœli: quia diuinis eſt & Angelicis excellentiùs prædicata & laudata præconiis. A Prophetis quidem prænunciata, à Patriarchis figuris & ænigmatibus præſignata, ab Euangeliſtis exhibita & monſtrata, ab Angelo venerabiliter atque officioſiſſimè ſalutata. Vnde fit, vt qui diuæ virginis honori detrahit, detrahat Prophetis, Patriarchis, Euangeliſtis, immò Deo & ipſis Angelis. Nos autem in omnibus eius encomiis agnoſcimus,quòd fecerit ei magna qui potens eſt,idéoque *ſanctum ſit nomen eius*,& in omnibus adorandum. Hierem.14.Nomen tuum inuocatum eſt ſuper nos. Pſ. 98. Confiteantur nomini tuo magno,quoniam terribile & ſanctum eſt. Pſ.144. Laudationē E Domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomini ſancto eius. Pſal.111.Sanctum & terribile nomen eius. Agnoſcitur autem ſanctitas nominis eius in operibus, qualia in ſanctis, & maximè in diua virgine reluxerunt. Bonauentura,in Luc. Vnde,inquit,ſancta & pia facit,vt ſanctificatio nominis eius oſtendatur.Daniel.3.Benedictum nomen gloriæ tuæ ſanctum. Et quia nomen eius,ſicut & domum eius,decet ſanctitudo,ideò oramus,Matth.6. Sanctificetur nomen tuum. Verratus Carmelita,lib.de incarn.Verbi,to. 2.cap.4.ad Chriſtum transfert nominis ſignificationem. Nec eſt putandum, inquit, quòd hìc accipiat nomen mentale, vocale, vel ſcriptum:ſed nomen Dei potens & ſanctum,id eſt Verbum Dei incarnatum, quod tanto deſiderio Patriarchæ & Prophetæ concupierunt.De quo Deus dixit Moyſi: Nomen meum nondū reuelaui Abrahæ nec Iſaac nec Iacob.Hoc enim eſt nomen,de quo dixit Eſaias:(c.30.) Ecce nomen Domini venit de longinquo.Et cap.62. Vtinam diſrumperes cœlos & deſcenderes,vt notum fieret nomen tuum,id eſt Chriſtus. Hoc eſt nomen Domini incomprehenſibile,de quo dicitur in Prouerbiis,(cap.30.)Quod eſt nomen Dei,aut filij eius? Dic ſi noſti. Sed

Bonauent.

Verratus Carmelita.

Quod nomē Domini.

eſt ſoli Deo comprehenſibile, notum, & manifeſtum: de quo Ioannes in Apocalypſi, (cap. 19.) F
Chriſtus habet nomen ſcriptum in diademate, quod nemo nouit, niſi ipſe. Et veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine: & vocabatur nomen eius, Verbum Dei. Hoc eſt illud nomẽ Dei, de quo Chriſtus, In nomine meo dæmonia eiicient. Marc. vlt. Apoſtolus quoque, Phil. 2. In nomine Ieſu omne genu flectetur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorũ. Agnoſcit igitur virgo ſe à Deo & filio eius eſſe ſanctificatam, & ad eum veluti omnis pietatis & puritatis fontem, quicquid in ſe eſt, acceptum refert. Et in omnibus Dei prædicat beneficentiam & liberalitatem, vt & cùm adiicit: *Et miſericordia eius à progenie in progenies timentibus eũ.* Beda, lib. 1. in Luc. A ſpecialibus ſe donis, ad generalia Dei iudicia conuertens, totius humani generis ſtatum deſcribit: & quid ſuperbi, quid humiles mereantur, quid filij Adæ per liberum arbitrium, quid filij Dei ſint per gratiam, alternis verſibus explicat. Non ergo ſoli mihi fecit magna qui potens eſt, inquit, ſed in omni gente & progenie, qui timet eum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Act. 10. Ita non G
quaſi debitor Dñs hominibus benefacit, ſed vt largus & liberalis pater, creaturę ſuæ miſeretur. Itaque omnia illa, quæ & olim ante legẽ, & ſub lege, & quæ tãdem per Chriſti ad nos aduentũ præſtantur, Dei miſericordiæ tribuenda ſunt. Rom. 9. Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Pſ. 93. Si dicebam, motus eſt pes meus, miſericordia Domini adiuuabat me. Miſericordia Domini, quia non ſumus conſumpti. Miſericordia eius à progenie in progenies. Incipe tu à primo homine, quid ne ipſum poſt peccatum mors corporalis & æterna vendicaret prohibuit, niſi Dei miſericordia? Quid Noe à diluuio, Gen. 7. Loth ab excidio, Gen. 19. Abraham ex Hur Chaldæorum, Gen. 12. Iacobum ab Eſau, Gen. 30. Ioſephum à carcere, Gen. 41. populum ab Ægyptia ſeruitute, Exod. 14. eundẽ ex Babylonica captiuitate eripuit, 1. Eſd. 1. niſi Dei miſericordia? Sed & in Chriſti Ieſu incarnatione, quæ ad omnes omnium fidelium progenies, fructum copioſiſſimum retulit, quid magis intueberis & miraberis quàm Dei miſericordiam? Epheſ. 2. Deus enim, qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem H
ſuam, qua dilexit nos, & cùm mortui eſſemus peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto. Et rectè adiecit *timentibus eum.* ſicut & Pſal. 102. Miſericordia Domini ab æterno & vſque in æternum ſuper timentes eum. Pſalm. 30. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abſcondiſti timentibus te. Eccli. 2. Qui timetis Dominum, ſperate in illum. Qui enim ſine timore eſt, iuſtificari non poterit. & Malach. 2. Vobis timentibus nomen meum, orietur ſol iuſtitiæ. Theophilactus ita diuæ virgini accommodat, ac ſi dicat: Neque in me ſola eſt miſericordia eius, ſed in omnes qui timent illum. Qui enim non timent ipſum, non aſſequuntur miſericordiam. Ideò Greg. Nanzanzenus, Orat. in laudem Cæſarij, timorem magiſtrũ ad ſalutem vocat. Attamen, vt Nicetas ſcholiis ſuis in Greg. Nanzanz. Orat. I
2. de Paſchate, ſcribit, Duplex eſt timor: alter elementaris, qui pœnæ metu exprimitur, de quo ſcriptura ait Pſ. 110. Initiũ ſapientiæ timor Domini, & perfecta charitas foras mittit timorem. Alter perfectricem vim habens, nec ſinens nos ex immodica licentia in contemptum labi. De quo Dauid ſic loquitur, Pſ. 18. Timor Domini ſanctus. & Pſ. 33. Non eſt inopia timentibus eũ. Non enim hoc diuinum miſericordiæ munus, aut ex opum cẽſu, aut ex generis æſtimatione, aut ex aliis humanis præſidiis, ſed ex cordis modeſtia, contritione & humilitate, id eſt, ex filiali timore commendatur: immò etiam ex eo timore, quem nobis diuina illa & horrenda iudicia incutiunt. Chryſoſt. ho. 15. ad pop. Antiochenum. Vides, inquit, quantum ex timore lucrum eſt? Niſi bonum eſſet timor, filiis parẽtes paidagogos non præponerent, non legiſlatores ciuitatibus vllos magiſtratus. Quid gehenna grauius? Sed huius metu nihil vtilius: gehennę namque timor, regni nobis adfert coronam. Vbi timor eſt, liuor non eſt, pecuniarum amor non vexat, extinctus eſt furor, cupiditas improba correpta, & omnis irrationabilis paſſio exterminata eſt. Et ſicut in domo ſtante milite ſemper armato, non latro, non fur, non alius quis talia mala patrantium apparere propiùs audebit: ſic & metu animas noſtras detinente, illiberalium nulla perturbationum facilè nobis ſubrepit, ſed omnes fugiunt, & impelluntur, timoris imperio vndique exactæ. Nec improbas tantùm noſtras pellit paſſiones, ſed & omnem cum facilitate virtutem inducit. Vbi timor eſt, ibi eleemoſynæ ſtudium, & orationis intentio, & lachrymæ feruentes & continuæ, & gemitus multam habentes compunctionem. Propterea qui nõ viuit in timore, rectè illum agere non eſt facile: ſicut viciſſim cum timorẽ viuentem eſt impoſſibile peccare. Hilarius in Pſal. 128. Et quantum ad communem humanæ opinionis ſenſum, timor eſt humanæ imbecillitatis trepidatio, metuentis id perpeti, quod ſibi nolit accidere. Exiſtit autem & commouetur in nobis, de reatus conſcientia, de iure potioris, de impetu fortioris, de ægritudinis caſu, de feræ occurſu, & de omnis mali paſſione. Hic ergo timor non docetur, ſed K

Beda.

Miſericordia Dei in omnes.

Theophil.

Gregor. Nanzanz. Nicetas.

Timor quotuplex.

Chryſoſt. *Timor Dei quàm fructuoſus.*

Hilarius.

A ex naturæ infirmitate occurrit. Neque quid timendum ſit, diſcimus: ſed terrorem ſuum ipſa illa nobis iniiciunt, quæ timentur. At verò de timore Domini ita ſcriptum eſt, Pſal. 33. Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos. Diſcendus ergo Dei timor eſt, quia docetur. Non enim in terrore, ſed in ratione doctrinæ eſt: neque ex trepidatione naturæ, ſed ex præceptorum obſeruantia, & operibus vitæ innocentis, & cognitione veritatis ineundus eſt. Nam ſi idcircò Deus timendus eſt, quia plura fulminibus arſerint, tonitruo proſtrata ſint, terræ nunc motu cõſiderint, nunc hiatu receptæ ſint, nullũ fidei meritum in timore eſt, qui ex terrore accidentium commouetur. Nobis autem timor Domini omnis in amore eſt, motúmque eius dilectio perfecta conſumat. Dilectionis autem noſtræ in eum hoc proprium officium eſt: parere monitis, ſtatutis obtemperare, pollicitis confidere. Audiamus ſcilicet ſcripturam dicentem, Deut. 10. Et nũc Iſraël, quid Dominus Deus tuus poſtulat à te, niſi vt timeas Dominũ Deum tuum, & ambules in omnibus viis eius, & diligas eum, & cuſtodias mãdata eius ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, vt bene ſit tibi? Hunc maximè timorem intelligit virgo in iis eſſe, qui Dei miſericordiam conſequuntur. Porrò miſericordia aliquando conſiderat beneficium conſeruationis, inquit Bonauentura, & illa in omnes extenditur, etiamſi Deum non vereantur. Eccl. 18. Miſeratio hominis circa proximum ſuum, miſericordia autem Dei ſuper omnẽ carnem. Hæc miſericordia etiãm Turcas & infideles conſeruat. Si quidem pater ille cœleſtis ſolem ſuũ oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Matth. 6. Eſt autẽ & alia miſericordia, iuſtificans, & ad ſalutem prouehens, de qua hic agitur, quæ ad ſolos timentes ſe extendit. Confirmat autem hoc in ſequentibus, dicens: *Fecit potentiam in brachio ſuo, diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.* ἐποίησε κράτος, fecit robur ſiue imperium: vtrumque enim Græca dictio ſignificat. Proſequitur autem vtriuſque attributi, potentiæ ſcilicet & miſericordiæ opera, reſpectu rationa-

Timor in conſecutis miſericordiam.

Bonauent.

B

C lium creaturarum, vt referuntur ad beatitudinem, vel miſeriam æternam. Poteſt autẽ per Hebraiſmum hæc ſententia interpretari, qui nõnunquam per brachium diuinã virtutẽ exprimũt, qua alios feriat, alios periculis liberet. Hieron. lib. 1. c. 2. in Lament. Hier. Brachium pro robore dicimus, quoniam ipſo dimicante pugnatur. Dextera enim ſignificat proſperã partem, brachiũ fortitudinem, illuminatio conſilium, quæ Dominus prælianitibus confert, quando victoriã donare dignatur. Hoc genere loquendi vtitur ſcriptura, Pſ. 88. In brachio virtutis tuæ diſperſiſti inimicos tuos. Et Pſ. 78. Secundũ magnitudinẽ brachij tui poſſide filios mortificatorũ. Pſ. 135. Qui eduxit Iſraël de medio Ægypti in manu forti, & brachio extẽto. Poteſt vtique & brachiũ de Dei filio intelligi, nec mirum, cùm illius ſit virtus. Theophil. in Luc. Brachium, Patris filius. Fecit igitur robur & virtutem ac potentiam contra naturam Deus in filio ſuo. Incarnato enim filio, victa eſt natura, virgine pariente, Deo homine facto, homine verò deificato. Hieron. lib.

Brachium virtus.

Hierony.

Brachium filius Dei.

Theoph.

Hierony.

D 17. Comment. in Eſ. 62. Vbi dicitur, Iurauit Dominus per dexteram ſuam, & per fortitudinem brachij ſui: Omnipotens Deus, inquit, qui dixerat ad Eccleſiam, Super muros tuos cõſtitui cuſtodes, qui perpetuò non tacebunt: quibúſque præcipiam vt nunquam orare deſiſtant, niſi impetrauerint quod precẽtur: nunc iurat per dexteram ſuam, & brachiũ fortitudinis ſuæ. De quo crebrò diximus quòd ſit Dominus noſter, atque ſaluator: qui iuxta Apoſtolum Dei virtus eſt, Deique ſapientia. 1. Cor. 1. Sic Eſa. 53. Et brachium Domini cui reuelatũ eſt? Eſ. 40. In brachio ſuo congregabit agnos. Cyrillus Alexandr. lib. 8. in Ioan. cap. 10. Satis autem conſtat brachium Domini, ipſum Dei filium nuncupari, qui virtus eſt ipſius Patris, inquit. Quomodo & in Cantico ſacroſanctæ Virginis dicitur, Fecit potẽtiam in brachio ſuo, & crebrò apud Prophetas hoc pacto ſumitur. Non quidem quòd Deus pater figura carnis humanæ detineatur, ſed quia omnia per ipſum filium facta ſunt, ideò brachium Domini dictum eſt: quandoquidẽ homines potiſſimam operandi vim brachiis exercent. Si enim homo tanta poteſtate prævaleret, vt ſine vllo

Cyrillus Alexandr.

E motu corporis ſui, quod diceret, fieret: brachium eius, verbum ipſius eſſet. Hæc etiam ſequitur Beda. Fecit ergo Deus potentiam, ſeu opera ſingularis potentiæ, *in brachio ſuo*, id eſt in filio ſuo. Primò quidem mundum creando, Eſ. 48. Manus mea fundauit terram, & dextera mea menſa eſt cœlos. ſicut c. 38. Figulus ſedens ad opus ſuum, in brachio ſuo formabit lutum: tandem verò ſuperbos deiiciendo, & humiles exaltando. Quod exprimit Virgo, *Diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.* αὐτῶν, ipſorũ cordis, non quòd Deus è mente diuina illos deiecerit, quaſi in illa primùm extiterint: ſed quòd è ſuis eos conceptibus deturbarit. διεσκόρπισεν. Tranſlatio eſt ſumpta à turbine, qui paleas arreptas huc & illuc diſpergit: qua ſimilitudine frequenter vtuntur Prophetæ, vt oſtendant nihil leuius & inconſtantius eſſe ſuperborum conſiliis. ὑπερηφάνους autẽ vocat, eos qui cæteris ſupereminere volunt, ſeu cõſiliis conferẽdis, ſeu rebus expediẽdis, quíque aliis minimè cedãt. Quales permultos videmus, qui ſtatim atque aliquẽ apud principes fauorẽ ſe nactos

Beda.

Metaphora

ſuperbia et faſtus aulicorum. eſſe putant,faſtu quodam cæteros deſpiciunt,quicquid in mentem venerit ſtatuunt, omnium F
iudicia aſpernantur,totũque mundum ſuo arbitratui ſubiicere volunt, nihil Deo, nihil eius
miniſtris deferentes. Dicitur autem *διάνοια τῆς καρδίας*, mens, ſeu ſecreta quædam cordis co-
gitatio,quam illi ſibi tantùm cognitam,& ſufficientem eſſe volũt, ad ea omnia efficienda quæ
ſuperborũ vanitas. nituntur:cùm interim vanas eorum ſpes,aut quantumuis ſecreta conſilia Deus non minus in
momento diſſipet,quàm vehemens quidam ventus aut puluerem aut paleam diſpergit. Cùm
dixerint,pax & ſecuritas,tunc repentinus illis ſuperueniet interitus,tanquam dolor in vtero ha-
bentis,& non effugient,inquit Paulus. Magnã hoc Eccleſiæ Chriſti ſemper attulit conſolatio-
nem. Vidit in ſe eleuari tyrannos,hæreticos,infideles, & hoc vnum niti,vt Chriſti gregem per-
derent:ſed in momento Deus illos diſperdidit,tunc etiam cùm ad caput omnis conſilij ſe per-
ueniſſe putarent. Deus quidem paululum eos creſcere permittit, vt fidem & patientiam noſtrã
exerceat:& ita aliquãdo permittit eos impunè in electos ſuos furere & graſſari,vt omnia in eo- G
rum eſſe poteſtate putentur. Sed mera illorum ſomnia deridet Deus. Sicut enim ſomniãtibus
aliquando contingit,vt putent ſe multa poſſidere,cùm ſtatim atque euigilarint,nudos ſe,& nõ
alios à ſeipſis eſſe perſpiciant:ita quidẽ ſuperbi & arrogãtes homines multa moliuntur. At verò
Deus omnes eorum nugas in momento proponit,& expectationem omnem reſcindit. Sed &
eos aliquando ſuis conſiliis inuoluit,vt in foueam quam foderunt,cadant,& laqueo irretiantur,
quę parant pedibus innocentium. Pſ.56. Iob.5. Diſſipat cogitationes malignorũ,ne poſſint im-
plere manus eorum quod cœperant. Qui apprehendit ſapientes in aſtutia eorum,& conſilium
prauorum diſſipat. Eſa.8. Inite conſilium,& diſſipabitur. Et 19. Dominus miſcuit in eis ſpiritũ
vertiginis,& errare fecerunt Ægyptũ in omni opere ſuo. Sathanas ſuperbiæ princeps hoc apud
ſe ſtatuerat, Aſcendam in cœlum,& ſimilis ero altiſſimo , ſed deiecit eum Deus. Eſ. 14. Mox
enim audit, Verumtamen ad infernum detraheris in profundũ laci. Quid verò illis turris Babel H
ædificibus aliud quàm confuſio contigit,vt nec ipſi ſeſe mutuò intelligerent,& ita ab eo quod
cœperant,opere auocarentur? Gen.11. Quid princeps Tyri,qui apud Ezechielem cap.28. dice-
bat in corde ſuo,Deus ſum,& in cathedra Dei ſedeo: An non ſtatim audit, Adducam ſuper te
alienos,robuſtiſſimos gentium,& nudabunt gladios ſuos,& detrahent te? Quid verò profuerũt
Chore, Dathan,& Abyron,contra Moyſen & Aaronem conſilia,vt illos ſpernerent: cùm ter-
Quàm diſperſa ſunt à Deo ſuperborum conſilia. ræ hiatu ipſi & familiæ eorũ abſorptæ ſint? Num.16. Vaſta eſt hoc loco dicendi materia, quan-
tum diſperſerit Dominus cõſilia Nabuchodonoſor,cùm ille à populo eiectus, cum belluis fœ-
num vt bos comedit:cõſilia Balthaſar, Sennacherib, Holofernis, Aman, Antiochi, Nichanoris.
Sic Eccle.10. Radices gentium ſuperbarum areſecit Dominus. Et, Quare fremuerunt gentes,
& populi meditati ſunt inania,& principes conuenerunt in vnum aduerſus Dominum, & ad-
uerſus Chriſtum eius? Num Dominus deridebit eos, & de cœlis deridebit eos ? Illa autem de I
Theoph. ſuperbis victoria maximè per Chriſtum obuenit. Theophilactus. Diſperſit Dominus ſuperbos
dæmones,eiectis illis ex humanis animabus,& aliis quidem in abyſſum , aliis in porcos miſſis.
Poterit autem & de Iudæis intelligi,quos in omnẽ regionem diſperſit. Qui etiam cùm Chriſti
gloriam per mortem obſcurare niterentur,illi occaſionem,vt tandem amplior eſſet,obtulerũt:
cùm ſic oportuerit illum pati,& intrare in gloriam ſuam. Luc.24. Sed & in omnibus Chriſtus
Chryſoſt. vincit,Chriſtus regnat,Chriſtus imperat. Nec quidem hîc extra propoſitum erit audire Chry-
ſoſtomi exhortationem contra arrogantes & ſuperbos. Hæc ille habet contra deſperationem
Contra ſuperbos & arrogãtes. & ſuperbiam,hom.20. Et ſunt vtique,inquit,illi non ſolùm ex dictis, verumetiam ex geſtu, &
corporis motu ridiculi. Quid enim,dic mihi,ceruicem extendis? Quid ſummis incedis vngui-
culis? Quid attollis ſupercilia? Quid pectus tumidum geris? Capillo tibi albeſcenti non licet ni-
gredinem inducere,vel nigro candorem:& tamen veluti rerum potitus , aërem volitando ob- K
erras,cupidior fortè,vel alas tibi adnaſci,ne terram deſuper pedibus incedas : Forſan etiam de-
mutari vel in monſtrum deſideras,cùm volatum tentes:& corde ſublatus,omni ex parte intu-
meſcis. Quo ergo te nomine appellauerim,vt hac te arrogantia eximam? Si cinerem te,aut fu-
mum,aut puluerem dixerim,tenuitatem exprimam:figuram tamen & ſimilitudinem,quod e-
quidem maluiſſem,haud ſatis attigerim. vellem enim inanem illum tumorem omnem depro-
mere. Quam igitur excogitauerim,quę his congruere poſſit,imaginem? Mihi certè poſſe vide-
tur horum hominum tumiditatem cum ſtuppa aliqua flammeſcenti conferri,quando poſt in-
cendium mox illa inflatur & ſurgit,poſtmodùm leuiori quodã in annum tactu diſſoluitur om-
nis in cineres tenuiſſimos. Eiuſmodi ſunt iſtorũ animi, quorũ tumores & inflatos ſpiritus qui-
Diſſolutio ſuperborũ. uis aduerſus caſus cõprimere poterit,ac diſturbare. Vt enim aquis ampullæ ſolent,ſic illorũ cõ-
ſilia facilè à Deo diſſoluuntur. *Depoſuit potentes de ſede.* Potẽtes *δυνάστας* vocat,id eſt primores,
ſeu

A ſeu magiſtratus. Sic Euſebij tabulæ hiſtoricæ per Dynaſtias, id eſt principatus diuiduntur. Siqui- *Euſeb.*
dem in Oriente ita vocabantur, qui principes quidem eſſent, ſed regibus & tetrarchis inferio-
res: iidem fortaſſè atque illi, quos Perſæ Satrapas vocabant, inquit Vatablus. Satis autem con- *Vatablus.*
ſtat ex antitheſi, quoſnis hic ſignificari, qui opibus aut genere ſunt inſignes. Quod legimus *de ſede*, Græcè eſt, ἀπὸ θρόνων, è thronis, aut ſoliis. Videtur enim his nominibus auguſtius aliquid ſignificare, quàm ſedis appellatione declaretur. Et hoc eſt quod Daniel dixit, Deum mutare regna, Eccl. 10. Sedes ducum ſuperborum deſtruxit Dominus, & ſedere fecit mites pro eis. Ita comparat Dei & Chriſti ſui potentiam cum omnibus potentatibus. Etſi enim regum nonnulli dicantur potentiſſimi, inuictiſſimi, victorioſiſſimi, hoc tamen illis tribuitur, vel honoris gratia, vel comparatione ad inferiores quoſdam regulos. Solus autem Dominus ſatis ſemper oſtendit hæc ſibi ſoli deferenda eſſe. Poſſint multa reges, quid contra morbos, contra mor- *Regum vanitas & ſceptrorum ſi Chriſto conferatur.*
B tem, contra cōſcientiæ vermem, & continuū animi cruciatum. Victorioſiſſimi ſunt, qui & ipſi à deprauatis carnis motibus vincuntur. Hoc enim argumento Diogenes Cynicus Alexandri faſtum deprimebat, vt ſcribit Diogenes Laërtius, lib. de vitis Philoſoph. Accedunt autem proximè ad hanc Cantici ſententiam ſequentia antiquiſſimi Aſcræi poëtæ Heſiodi carmina: *Diogenes Laërt.* *Heſiodus.*

Ῥέα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δὲ βριάοντα χαλέπτει,
Ῥεῖα δ᾽ ἀρίζηλον μινύθει, καὶ ἄδηλον ἀέξει·
Ῥεῖα δέ τ᾽ ἰθύνει σκολιὸν, καὶ ἀγήνορα κάρφει
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης. id eſt,
Facilè enim eleuat, facilè etiam elatum deprimit,
Facilè illuſtrem minuit, & ignotum adauget.
Facilè etiam erigit incuruum, & ſuperbum deſiccat
C *Iuppiter altitonans.* Ita omnibus celebratiſſima eſt ſententia, quæque idcircò vniuſcuiuſque menti hærere debeat, vt ſeipſum agnoſcat, & timeat Deum creatorem ſuum. Quis enim omnium hominum quantumuis potens eſt, quem Deus cùm voluerit, non in inſtāti deprimat? Iob. 36. Deus potentes non abiicit, cùm ipſe ſit potens, ſed non ſaluat impios. Ezech. 7. Quieſcere faciam ſuperbiam potentium. Potens Pharao demerſus eſt, Exod. 14. Antiochus funeſta morte extinctus eſt, 2. Mach. 9. Herodes à vermibus conſumptus eſt, Act. 12. Et vt aliquid de altaris miniſtris dicam, potens erat Sobna præpoſitus templi Hieroſolymitani: comminatur ei Dominus quòd ſacerdotio deſtituendus ſit. Eſ. 22. Expellam te, inquit, de ſtatione tua, & de miniſterio tuo deponam te. Et erit in die illa, vocabo ſeruū meum Eliachim, filium Helchiæ, & induam illum tunica tua, & cingulo tuo cōfortabo eum, & poteſtatem tuam dabo in manu eius. Theophilactus. Porrò Chriſtus detraxit etiā potentes de ſedibus, dæmones dico, qui con- *Noſce teipſum.* *Superbi qui deiecti.* *Theoph.*
D tra homines præualuerant, & ſedes in humanis habebant corporibus, in illis requieſcentes. Sūt & Phariſæi potentes, nimirùm ea quæ pauperum, diripientes, & cathedras habent vt doctores, à quibus depoſiti ſunt. 1. De ſede doctrinæ eos deiecit, de quibus Eſaias, c. 6. Excæca cor populi eius, vt vidētes non videant, & audientes non intelligant. 2. De ſede etiā ſynagogæ ſeu Eccleſiæ eos repulit, Matth. 21. Ideò Dominus, Auferetur, inquit, à vobis regnū, & dabitur genti facienti fructus eius. 3. Ideò eos de templo ſuo diſturbandos docuit, cùm vendentes & emētes ex ipſius aditu flagellis depelleret, dicens: Domus mea domus orationis vocabitur cunctis Gētibus. Vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum. 4. Sed & ſedes iudiciaria ab illis ad Apoſtolos eſt trāſlata. Iob. 36. Iudicium pauperibus tribuit, ſcilicet Apoſtolis, quibus dixit, Matth. 16. Sedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſraël. Nec ſolùm primores illorum ex hac amplitudine deiecit, ſed & omnes Iudæos ſuo loco, ciuitate, libertate, templo deſtituit, *Phariſæi à quadrupliċi ſede depoſiti.* 1. 2. 3. 4.
E & perpetuæ ſeruituti addixit. Euſebius Emiſſenus, in hom. Viſitat. Ita ſuperbos Iudæos vbique terrarum Dominus diſperſit, & cunctis nationibus ſubiugauit. Vnde Pſaltes (Pſ. 58.) Diſperge illos in virtute tua, & deſtrue eos protector Deus Domine. Quod autē de Iudæis, ſeu tenebrarum principibus, idem etiam de hæreticis, tyrannis, & infidelibus quantumuis potentibus dici poteſt: vt & ipſi perierint, & ad inſtar aquarum effluxerint, inquit Auguſt. enarr. in Pſal. Eccleſia autem Chriſti humilis ſemper fuerit exaltata. Huius rei infinita ſunt & quotidiana exempla, à quibus ſuperſedeo. *Exaltauit humiles.* Huic ſententiæ conſonat illud Prophetæ Pſ. 17. Quoniam tu populum humilem ſaluum facies, & oculos ſuperborum humiliabis. Et illud Sapiētis Prou. 29. Superbum ſequitur humilitas, & humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria. Prou. 15. Domum ſuperborum demolietur Dominus, & firmos faciet terminos viduæ. Et Iob de Deo loquens, cap. 12. Effudit deſpectionem ſuper principes, & eos qui oppreſſi fuerant, releuauit. Et per Ezechielē ait Dominus: Quieſcere faciam ſuperbiam potentiū. Chriſtus ipſe, Luc. 14. Omnis qui *Euſeb. Emiſſenus.* *Hæreticorū ſuperborū ruina.* *Auguſtin.* *Humilitatis laus.*

A temporalia,ſed ſpiritualia promittuntur:cùm videamus Chriſtum,& Apoſtolos bona illa huius ſeculi contempſiſſe,& frequenter iuſtos opprimi, vexari & ſpoliari, impios verò bonis iſtis perfrui. Pſ. Ipſi peccatores in ſeculo obtinuerunt diuitias. Pſ. 33. Diuites tunc eguerũt & eſurierunt,inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. Sed & in præſenti ſeculo illi qui ſe pauperes,nudos bonis operibus,& miſeros in peccatis agnoſcunt,& magna fide, & charitate diuinam miſericordiam ſitiunt,replentur Chriſti bonis,nec ab illius pedibus vacui reuertuntur:ſicut nec peccatrix, Luc. 7. nec Syrophœniſſa, Matth. 16. nec illa mulier quæ ſanguinis fluxum patiebatur. Theophilactus. Sed & eſurientes dicere licet Gentiles, vtpotè non habẽtes vel ſcripturas, vel legem, vel mandata, quos impleuit bonis ſcripturarum: Ita & Iudæos diuites in lege & mandatis,emiſit extra terrenam & cæleſtem Hieruſalem inanes. nihil enim habent Iudæi,etiamſi quid habere videantur. Quinetiam & ipſi,& hæretici,& infideles,quid per ſciẽtiã ſuã, aut ſacramenta proficiũt,niſi vt inanes & vacui euadant? Sic vtique prodigus filius nihil

Quibus eſurientibus diuina bona promittuntur. Peccatores. Theoph. Gentiles. Iudæi.

B habet præter ſiliquas. Inflat vtique doctrina ſine charitate,ſed inanis eſt. Quid prodeſt Ethnico Sophiſtica, quid hæretico laruata & apparentia ſacramenta, quid ſpecies illa diuini Verbi, non ipſius interim veritas: quid denique omnia illa,quæ ſibi à mendacibus ſpiritibus vendicãt, ſcripturarum interpretationes, linguæ,& tot commentaria? Meræ nugæ. Diuites ſibi videntur, quia ſe aliis omnibus,etiam antiquiſſimis Eccleſiæ Patribus præferunt,ſeſque ſe ſapiẽtiores eſſe cenſent:cùm interim fiant inanes & vacui. Quòd ſi illa ſacramenta, quæ ſpecie tenus à nobis accipiunt hæretici,conſideremus,omnia ſunt inania. Accipiunt baptiſma,ſed ſine gratia, vt docet Auguſtin. to. 3. de fide, ad Petrum, cap. 36. & 39. Firmiſſimè tene,& nulla dubites, inquit, ſacramentum baptiſmatis non ſolùm intra Eccleſiam Catholicam, ſed etiam apud hæreticos eſſe poſſe,ſed extra Eccleſiam Catholicam prodeſſe non poſſe: Immò ſicut intra Eccleſiam rectè

Hæretici inanes. Auguſt.

C credentibus per ſacramentum baptiſmi conferri ſalutem: ſic extra Eccleſiam baptiſatis, ſi ad Eccleſiam non redierint, eodem baptiſmo accumulari perniciem. Imitantur nonnulli, vt Sacramentarij, Euchariſtiam, ſed non habent rei ipſius veritatem. Chriſtum enim toto cœlo ab illa ablegant. Ergo inanes ſunt & vacui,cùm tamen ſe cæteris ditiores exiſtiment. Proclamant ſe accipere Chriſti corpus, hoc illis dari, eo ſe veſci & paſci:& tamen inania, cùm tantum Chriſti corpus ab Euchariſtia diſtare fateantur, quantum terra diſtat à ſummo cœlo. Ita vacuum introducunt,quale nunquam admiſerunt Philoſophi. Quis enim eorum vbi aliquid adeſſe cõfeſſus eſt, illud idem inane eſſe putauit? Quis vnquam de eodem & eodem modo contradictionem admiſit, vt ſimul eſſe & non eſſe ſuis elenchis ſophiſticis concludere auſus ſit? Adeò verò Sacramentarij nos naſo ſuſpendere nituntur, vt prorſus contradictoria affirment,& nobis

Sacramentum corporis Chriſti nõ eſt inane.

D eadem perſuadere conentur. Sed ſimus nos eſurientes, miſeri, pauperes: tales enim ab eis reputamur, idiotæ, ignari, carnales, ſtupidi, indocti: ſaltem nos Deus ſuis bonis replet in Eccleſia ſua. Nam & Chriſtus Verbi & carnis ſuæ,& ſuæ gratiæ veritatem nobis communicat: iſti autem diuites, ambitioſi, elati, cupidi, ſuperbi, dimittuntur inanes cum Iudæis, Turcis, Barbaris,& omnibus infidelibus. Porrò vt oſtendat non inanes nos eſſe & vacuos per Chriſtum, ſed omnia nobis bona communicari, quæ per illum promittebantur, adiecit Virgo: *Suſcepit Iſrael puerum ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ.* Dictio Græca eſt ἀντελάβετο, id eſt porrecta manu ſuſtinuit cadentem, vel proſtratum erexit, vel fulciuit. Legitur ſimile Eſai. 41. Quia ergo Dominus Deus tuus apprehendens manum tuam, dicẽnſque tibi, Ne timeas, quoniam audiui te. Itaque ita hoc conſtrui poterit. Dominus recordatus miſericordiæ ſuæ, quam promiſerat Abrahamo patri noſtro ſe nobis daturum, vt promiſſa exoluat, ſuſcepit nunc Iſraëlem, id eſt

E populum ſuum fidelem, per Chriſtum ſuum. Itaque per Iſraëlem, non Patriarcham illum Iacob, qui & Iſraël dictus eſt, quaſi vir videns Deum, poſtquàm cum Angelo luctatus eſt, intelligit: ſed omnes quotquot illius fidem ſecuti ſunt, ſiue illi ex eius carne, ſeu alterius ſerie deſcenderint, inquit Beda, in homil. Viſitationis. Et hæc eſt domus Iacob, de qua ſuperiùs Angelus dixit, & in qua Chriſtus in æternum regnaturus eſt. Eſa. 2. domus Iacob venite,& ambulemus in lumine Domini Dei noſtri. Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt, neque quæ in carne eſt circuncitio, ſed quæ in ſpiritu, inquit Paulus. Itaque ſicut Eſau reproborum omnium, ita Iacob electorum typum geſſit. Hos omnes in carne ſua ſuſcepit Chriſtus, quia naturam noſtram aſſumpſit,& in ea nos oues errantes humeris impoſuit, & peccata noſtra in corpore ſuo portauit. Ita non Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ, & ita Iſraëlem ſuum, vt ei manum porrigeret, cúmque fulciret,& in ſe adoptionis diuinæ participem faceret. Beda, homil. in Viſitatione Virginis. Suſcepit Iſraël quaſi medicus ægrum, quem curaret: quaſi rex populũ, quem ab hoſtiũ incurſione defenderet, immò hoſte proſtrato liberũ redderet, ac ſecũ

Quid per Iſraël. Beda. Eſau reproborũ Iacob electorũ typus. Idem.

Euſeb. Emiſſenus. *Fideles ſũt pueri.*

perpetuò regnare donaret. Euſeb. Emiſſe. in ho. Viſitat. *Suſcepit*, id eſt recõciliauit, tenuit, & in F
patriam & promiſſam hæreditatem induxit. *Puerum* autem vocauit, aut ob ſimplicitatẽ & in-
nocentiam, quæ in Chriſti fidelibus requiritur. Matth. 18. Niſi efficiamini ſicut paruuli, non in-
trabitis in regnum cœlorum. Aut quia maximè diliguntur à Deo. Oſee 11. Quia puer meus eſt
Iſraël, dilexi eum, ex Ægypto vocaui filium meum. Eſ. 42. Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam eum: e-
lectus meus, complacuit ſibi in illo anima mea. Cęterùm quia Deus in promiſſis ſuis verax eſt,
& non cadit de verbis eius, ne vnum quidem ſuper terram: adiicit hanc illum per Chriſtũ ſuũ
populo fideli gratiam contuliſſe, quia *recordatus eſt miſericordiæ ſuæ*. quod per ſimilitudinẽ dici-
tur, non quòd memoria, & obliuio propriè de eo dicantur: ſed pro ratione effectorum ſuorum,
oſtendat ſe alicuius recordari. Pſ. 97. Recordatus eſt miſericordiæ ſuæ, & veritatis ſuæ domui
Iſraël. *Sicut locutus eſt ad Patres noſtros, Abraham & ſemini eius in ſecula.* Expreſſè quidẽ Abra-
hamum nuncupat, vt qui fuerit pater multarum Gentium, ſeu fidelium, cuique primùm pro- G
Abraham pater credentium. miſſio facta ſit. Gen. 12. Benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, at-
que in te benedicentur vniuerſæ cognationes terræ. Et Geneſ. 22. Benedicam tibi, & multipli-
cabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & ſicut arenam, quæ eſt in littore maris: poſſidebit ſemen
tuum portas inimicorum tuorum, & benedicẽtur in ſemine tuo omnes tribus terræ, quia obe-
diſti voci meæ. Gal. 3. Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones & ſemini eius. Semen eius ſunt fideles.
Rom. 9. Non qui filij carnis, hi filij Dei, ſed qui filij promiſſionis, æſtimantur in ſemine. Luc. 3.
Potens eſt enim Deus de lapidibus hiſce, id eſt quantumuis barbaris & idiotis hominibus, fa-
cere filios Abrahæ. Sic enim Zachæum filium Abrahæ nominat, & mulierem illam fidelem,
quæ decem annos incuruata, & tandem curata fuerat. Hanc enim Luc. 13. filiam Abrahæ nun-
cupat. Locutus eſt autem Dominus Abrahamo, & ſemini eius. Locutus eſt Eſa. 7. & 11. Hier. H
c. 23. Zachar. 9. Malach. 3. Denique multipharie multiſq; modis olim Deus locutus eſt Patri-
bus in Prophetis de filio ſuo, locutus eſt Gentibus per Apoſtolos, & nunc Eccleſiæ ſuæ Catho-
licæ loquitur per Verbi ſui miniſtros. Cæterùm amplificat fidelium Eccleſiam, adiiciens *in ſe-
cula, εἰς τὸν αἰῶνα*: id eſt in æuum, vt quæ nunquã defutura ſit. Tranſeant cœli & terra, ſalui fiẽt
interim electi Dei, & ſuſcipientur à Chriſto in gloriam ęternam. Ita ſuſcipiet Iſraëlem puerum
ſuum. Hæc eſt omnium firmiſſima ſecuritas, quòd in æternum permanſura ſit: ſiquidẽ illa non
humanis viribus, aut quibuſuis mediis, ſed Dei verbo, & benedictionibus Chriſti ſui cõfirmata
eſt. Hic eſt fructus aduentus Chriſti, æterna noſtra redemptio, ſalus, & de inimicis ſpiritualibus
victoria: quódque quamuis numeroſi exurgant hæretici, ſemper excitandũ ſit Abrahæ ſemen,
ne quaſi Sodoma vel Gomorrha efficiamur. Relinquet enim Deus ſibi, qui non flectant genua
ante Baal, & aliquos ſibi reſeruabit, qui Abrahæ ſucceſſionem continuã reddant. *Manſit autem
Maria cum Eliſabeth quaſi menſibus tribus, & reuerſa eſt in domum ſuam.* Ita poſt Canticũ ſuum,
non vnico tantùm in Eliſabeth officio contenta fuit, aut perfunctoriè, & ſolo tẽporis momen-
to obſecuta eſt ei, ſed per tres menſes: docens vtique eandem imitari virtutẽ, ne leuiter alicuius I
Ambroſ. neceſſitati, aut obſequiis adſimus, ſed quantũ dabit facultas. Ambroſ. l. 2. in Luc. c. 3. Vngebatur
interim, & quaſi bonus athleta exercebatur in vtero matris Propheta. Ampliſſima enim virtus
Theoph. eius certamini parabatur. Theoph. in Luc. Quia autem paritura erat Eliſabeth, abſcedit Virgo
propter multitudinem eorum, qui ad partum conuenturi erant: indecens eſt enim virgini in
talibus verſari.

Naſcitur Ioannes Baptiſta, puer circunciditur, quæſtio mouetur de nominis impoſitione, Pater Zacharias nomen refert in tabulas, & illicò ſoluitur os eius in gratiarum actionem.

Matth.	Marc.	LVC. 1.	Ioan.
		Eliſabeth impletum eſt tempus pariendi, & peperit filium. Et audierũt vicini & cognati eius, quia magnificauit Dominus miſericordiã ſuam cum illa, & congratulabantur ei. Et factum eſt, in die octauo venerũt circuncidere puerum, & vocabant eum nomine patris, Zachariam. Et reſpondens mater eius dixit, Nequaquam, ſed vocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam, Quia nemo eſt in cognatione tua qui vocetur hoc nomine. Innuebant autem patri eius quem vellet vocari eum. Et poſtulans pugillarẽ, ſcripſit, dicens, Ioannes eſt nomen eius. Et mirati ſunt vniuerſi. Apertum eſt autem illicò os eius, & lingua eius, & loquebatur benedicens Deum. Et factus eſt timor ſuper omnes vicinos eorum: & ſuper omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc: & poſuerunt omnes qui audierãt in corde ſuo, dicẽtes, Quis putas, puer iſte erit? Etenim manus Domini erat cũ illo. Et Zacharias pater eius repletꝰ eſt Spũ ſancto, & prophetauit, dicẽs.	K

A D exortū ſtellæ quæ ſerenitatē promittat,exultant nautæ, nec illi modò *Introductio*
ſed & omnes agricolæ, & qui longum iter agrediuntur. Ioannes verò &
ſi non exhiberet ipſam gratiam,illam tamen demonſtraturus erat,ſolem
ſcilicet iuſtitiæ Chriſtum,& verbo,& ſacramēto, & digito prædicaturus:
vt illius habita cognitione per fidem,ſtatim de plenitudine gratiarū eius
accipiamus. Hinc fit,vt non tantùm alacres illum baptiſantem, in de- *Alacritas*
ſerto prædicantem,& digito Dominum Ieſum demonſtrantem audia- *ad ioannē*
mus: ſed & in ipſa eius natiuitate lætemur. Ad hoc commune omnium gaudium, nominis *audiendū.*
impoſitio,& manifeſtum in Zacharia miraculum inuitat. Maximus Taurinenſis, hom.1.in *ſumma.* Maximus
natalem Ioannis,Solennitatem,inquit,nobis diuerſorum martyrum,vitæ præſentis occaſus,& Taurinenſ.
ſuſcepta ab eis pro Chriſti nomine paſſio conſecrauit. Multimoda nāque veterum relatione,
B dedicimus nonnullos martyrum proſtratos gladio,igni alios concrematos,complures beſtiarū
dentibus dilaceratos, innumeros etiam varijs tormentorum cruciatibus affectos,ſpreta ſui corporis
morte, Chriſtianæ fidei teſtimonium reddidiſſe. Beatus verò Ioannes Baptiſta, cuius
nunc feſtiuitate lætamur, cœleſtia mundo gaudia ſterili ab vtero natus inuexit. Et illi quidem
indubitata iam gloria regnantem confeſſi ſunt Dei filium: hic verò & naſciturum Dominū
Prophetalis ſpiritus illuminatione præuidit,& natum priuilegio gratiæ ſingularis oſtendit. Euſ.
Emiſſenus,hom.1.de S. Ioan.Baptiſta,idcirc ò præ cæteris Baptiſtæ natalem celebrari ſcribit, Euſ.Emiſſ.
quòd atteſtante Domino inter natos mulierū non ſurrexerit maior Ioanne Baptiſta. Sed & ad
communem hanc in eius natiuitate lætitiam Angelus inuitarat,dicens: Et multi in natiuitate
eius gaudebunt. Itaque *Eliſabeth impletum eſt pariendi tempus & peperit Filiū.* Origen.hom. 9.
C in Luc. Multi putant id ſuperfluè dici. Quæ enim mulier poteſt parere,niſi tempus pariendi Origen.
antè compleuerit? Sed qui ſcripturas diligentiſſimè contemplatur,& audit populum loquentē, *De ſolis iu-*
attendat lectioni: obſeruans tam in veteri quàm nouo Teſtamento, ſicubi ſcriptū in ortu pec- *ſtis dicitur*
catoris inueniat, Impletum eſt tempus pariendi, nunquam omninò reperiet: ſed vbicunque *impletum*
iuſtus naſcitur,ibi compleatur dies. Ortus iuſti plenitudinem habet: peccatoris natiuitas, vt ita *tēpus pari-*
dicam,vacuitatē atque inanitatē. Eſt enim noſtra natiuitas iā culpæ cōſcia,& rea diuini iudicij *endi.*
Epheſ.2.Eramus natura filij iræ. Iob.15.Nemo mundus à ſorde,nec quidem infans vnius diei.
Triſtis eſt. Sap.7.Primam vocem ſimilem omnibus emiſi plorās. Hæc autem & pura eſt, quia
Ioannes eſt ſanctificatus in vtero,& ideò læta,quia quaſi aurora ſolem,& quaſi vox verbū ſalutis
præcedebat. Vtitur verò ſcriptura verbo impletionis in tribus: in ortu bonorū, in obitu, *Impletionis*
& in quibuſdam eorum actibus. De ortu,eundem habes loquendi modū,cùm agitur de Chri- *Verbū cur.*
D ſti natali. Impleti ſunt dies Mariæ,vt pareret filium ſuum primogenitum. De actu,2. Reg. 6.
Impleuit Salomon ædificare domum. De obitu,Gen.25.Defunctus eſt Abraham plenus dierum.
Quinetiam Paulus Gal.4. tempus aduētus Chriſti,plenitudinem vocat,qui miſit Deus
filium ſuum,factum ex muliere,factum ſub lege. At verò vani dies hominis ſunt, maximè
verò peccatoris. Pſ.54. Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos. Aut fortè Euangeliſta
ita docuit,impletum fuiſſe tēpus pariendi, quòd hic Eliſabethæ partus non naturæ, ſed
gratiæ ordine proceſſiſſet. Nec enim ſenecta apta eſt partui, ſed iuuēta. Verùm cùm diuina illā
dignata ſit gratiā,vt poſt longam ſterilitatem grauidaretur,effectum eſt etiā,vt tempus partus
in ea iam ſene & prouecta impleretur. Chryſoſtomus,hom.3.in cap.3.Matth. Ioannes quidem Chryſoſt.
parentibus ſuis donatus eſt pro munere pietatis ipſorū,quā natura deſperabilis in ætate produxit:
quoniam & mundus per tot millia annorum ſterilis conſtitutus, illo naſcente,fructus iuſtitiæ
facturus erat, quem parentes non ex amore carnis ſeminauerunt,ſed ex vnanimitate &
E concordia diſciplinæ ſuſcipere meruerunt. Nec enim decebat vt ex carne naſceretur,qui ideò
naſcebatur vt filium virginis predicaret. *Et peperit filium.* Ita nihil Angelicę promiſſioni defuiſſe
oſtenditur. Talem autem prolem Anna petierat,1.Reg.1. Domine exercituum, ſi reſpiciēs
videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris,nec oblitus ancillæ tuæ, dederíſque
ſeruæ tuæ ſexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius,& nouacula non aſcendet
ſuper caput eius. Fœlix vtique futura erat,ſi in deſperata illa ſterilitate filiam genuiſſet
ſed multò fœlicior facta eſt in partu virili. *Et audierunt vicini & cognati eius,quia magnificauit*
Dominus miſericordiam ſuam cum illa,& cōgratulabantur ei. περίοικοι enim illi ſunt,qui domibus
noſtris adiacent,& συγγενεῖς, qui eius generis ſeu ſanguinis ſunt. Beda,lib.1.ca.4.in Luc. Habet
ſanctorum editio lætitiam plurimorum,quia commune eſt bonum. Iuſtitia enim communis Beda.
eſt virtus. Et ideò in ortu iuſti futuræ vitæ inſigne præmittitur,& gratia ſecutura virtutis,exul- *Lætitia in*
tatione vicinorum præfigurante ſignatur. Quomodo verò non ei omnes applauderent, qui *ortu ſāctorū*

plurimorum bono naſcebatur, prænunciaturus & oſtenſurus Seruatorem? Sic (Ruth. 4) vicinæ F
mulieres congratulantes dicebant, Natus eſt filius Noëmi. Luc. 15. Mulier quæ dragmam perdidit, ea inuenta conuocat amicas & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni dragmam quam perdideram. Sed & exultat poſtea in erratica oue reperta: quantò maioris exultationis occaſio ſeſe obtulit in eius natiuitate, qui & dragmas, & oues perditas, homines nimirùm errantes ſua prædicatione, exemplo, baptiſmate ad Deum & Chriſtum eius reducturus erat: & hoc vnum enixurus, vt rectas facerent ſemitas, & viam Domini dirigerent? Tunc igitur illud impletum eſt, quod Angelus cecinerat, dicens: Et multi in natiuitate eius gaudebunt. Auguſt. tom. 10. ſer. 23. de Sanctis, qui eſt 4. in natalem Ioan. Baptiſtę, hinc elicuit, potius Ioannis quàm cæterorum ſanctorum natiuitatẽ celebrari, quòd etiam alios idẽ ſanctos Domini cognitione, & ipſius confeſſione præuenerit. Diſcipuli Domini nati ſunt, inquit, & per ætatis acceſſum ad annos capaciores perducti, in diſcipulatum aſſumpti ſunt. Illorũ poſtea fides Domino adhæſit: G
ſed nullius illorum natiuitas Domino militauit. Recordemur & Prophetas, recolamus Patriarchas: nati ſunt homines, ætatis acceſſu Chriſtum prophetauerunt. Nati ſunt, vt poſtea prophetarent. Ioannes autem Dominum Chriſtum ipſa natiuitate prophetauit, quem conceptũ, ex vtero ſalutauit. Ea propter ſicut illum in ipſa natiuitate Chriſti teſtem agnoſcimus, ita & illi diei congaudemus. Sed & Eliſabethæ partus nos ad aliam fœcunditatem eleuabat, quæ communem omnium requirit lætitiam. Euſeb. Emiſſenus, ho. 2. de S. Ioã. Baptiſta. Myſteriũ enim, inquit, debemus agnoſcere. Nam dum ſterili naſcitur filius, de Eccleſia, quæ antè ſterilis erat, Gentium populus intelligitur procreãdus: & ideò Propheta quodã loco ad Eccleſiã loquitur. Lętare ſterilis quæ non paris, exulta & clama quæ non parturis, quia plures filij deſertæ, quàm eius quæ habet virum. Synagoga namque legis vinculis, quaſi viri iugo ſubdita, per ſenſum carnalem malè fœcunda, in Domini paſſione filios ſuos perdidit: Eccleſia verò totum mundũ H
fructu ſacræ prædicationis impleuit. Et ſicut Ioannes aduentu ſuo gratiam Domini ſaluatoris, ita Eliſabeth mater eius partu ſuo fœlicitatem Eccleſiæ prædicat. Vtrobique gaudium & lætitia eſt: non modò in Eliſabethæ, ſed & Eccleſiæ partu. *συνέχαιρον αὐτῇ, Congratulabantur ei*, ſeu congaudebant ei vicini: nam & ipſa etiam mater exultabat. Ioan. 16. Mulier cùm parit, triſtitiam habet: cùm autem peperit puerum, iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt homo in mundum. Quantò verò maius lætitiæ argumentum in Ioanne ſuppeditabatur, ſeu modum natiuitatis illius, ſeu creditum ei officium, ſeu collatã gratiam ſpectes? Ideò cauſam communis iſtius lætitiæ explicat, *Quia magnificauit Dominus miſericordiam ſuam cum illa*, id eſt magnifica in illam miſericordia vſus eſt. 1. quia abſtulit opprobrium ſterilitatis ab ea. 2. puerum in ſenectute concepit, 3. Spiritu ſancto ex vbertate illius gratiæ, quæ in filio erat, repleta eſt. 4. nobiliſſima prole donata eſt, filio ſcilicet, quo inter natos mulierũ nemo maior ſurrexit. 5. ſed & illam in virgine Maria Chriſtus ipſe viſitauit, & aduenientem ei ſalutem reuelauit. Hæc ſunt illa magnifica opera, quæ è diuina miſericordia prodierunt: quæ & ſi non I
omnia, vt ea quæ in Marię viſitatione facta ſunt, fortè non omnes vicini & cognati perſpecta habuerant, norant tamen plurima. *Et factum eſt, in die octauo venerunt circuncidere puerum.* Illa quidem die & circuncidebatur infans, ex Dei præſcripto: & ei nomen imponebatur, qua impoſitione idem ipſe libro vitæ ſeu iuſtorum aſcriptus eſſe deſignabatur. Alioquin anima, inquit Dominus, quæ circunciſa non fuerit, delebitur de populo meo. Præſcriptum diuinæ legis de circunciſione legitur, Gen. 17. Leuit. 12. Theophilactus. Sed quare, inquit, poſt circunciſionem imponebatur nomen? Quia priùs ſuſcipiendum eſt ſignaculum Dei, demum humanũ nomẽ. Vel aliter: Circunciſio ſignificat carnalium abiectionem. Nullus igitur, niſi priùs abiiciat & amputet carnalia dignus eſt vt nominetur miles Dei, & in libro cœlorũ ſcribatur nomẽ eius. Porrò magni ducunt circunciſionis ſacramentum, cùm ſua illud præſentia cohoneſtent: ex quo diſcimus, quanta cum reuerentia, & aſſiſtentia noui Teſtamenti ſacramenta miniſtranda K
ſint, niſi fortè neceſſitas vrgeat, quæ amicorum & vicinorum præſentiam remoretur. Quàm ſcilicet indignum fuerit & baptiſma & matrimonium, ipſam etiam Euchariſtiam & extremã vnctionem ſepoſita neceſſitate, quaſi ſub camino furtim adminiſtrari? Adſint amici & parẽtes paruulis baptiſandis, adſint matrimonij ſolennitati, adſint & his qui Euchariſtiam & extremã vnctionem ægrotis adminiſtrant. *Et vocabant eum nomine patris ſui Zachariam.* Nulla hic ſuperſtitione ducuntur, non venãtur nomẽ pueri ab Ethnicis, vt Cæſar, Pompeius, Timoleon, Pauſanias, Cicero, Demoſthenes, aut aliud quiduis nuncupetur. Quod tamen malum in noſtris, ijs etiam qui ſe Chriſtianos vendicant, eſt frequentiſſimum. Auita illis ſanctorum Patrũ, Martyrum, Apoſtolorum, & Doctorum nomina diſplicent. Forſan illis prælaturi Idolorũ vocabula,

Auguſtin.

Cur Ioannis potius quã cæterorũ natiuitas celebretur.

Euſeb. Emiſſ.

Circunciſionis lex.

Theophil.

Sacramẽta cohoneſtanda ſunt.

A Ven eris, Iouis, Martis, quibus filios exornent. Atqui vocabãt puerũ nomine paterno. Ita patris
memoria in filiis cõſeruabatur, nõ modò ſi ad illius imaginẽ effict⁹, ſed & illius nomine inſigni-
tus eſſet. Adde quòd Zachariæ nomẽ ſua ſignificatione ſatis eſt illuſtre. Memorẽ enim Dei ſi-
gnificat. Fuit quoq; & alter Zacharias filius Ioiadæ ſacerdotis, qui martyrio vitã finiuit, & alter
Propheta, cuius ſcripta cõmendãtur. Atqui ad illorũ inſtar & Prophetia donãdus, & Dei teſtis
futurus erat. *Reſpondens autẽ mater eius, dixit: Nequaquã, ſed vocabitur Ioannes.* Nõ obſtat cõſue-
tudini, aut illam condemnat, ſed aliud de puero ordinatum eſſe oſtendit. Nonnulli enim ex
antiquis ſua nomina filiis impoſuerunt. Sic Tobias filium habuit cognominem Tobiam. Et
hoc legi diuinę conſonum fuiſſe demonſtratur, Deut. 25. Quando habitauerint fratres ſimul,
& vnus ex eis abſque liberis mortuus fuerit vxor defuncti non nubat alteri, ſed accipiat eam
B frater eius, & ſuſcitet ſemen fratris ſui, & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit,
vt non deleatur nomen eius ex Iſraël. Cæterùm ſi lex manſura fuiſſet, congruum vtique erat
nomen patris in filio ſuſcitari, quaſi ad ſucceſſionem ſacerdotij. Sed quia tranſlato ſacerdotio
debuit & legis tranſlatio fieri, ideò nec nomen paternum in filio ſucceſſit. Verùm vnde iſtud *vnde mater*
nomen imponendum eſſe mater cognouit? Neque enim illam, ſed ſolùm Zachariam Angelus *nouerit Io-*
commonuit. Potuit verò hoc à Zacharia accepiſſe, inquit Dionyſ. Carthuſianus. Fortè enim *ãnis nomẽ.*
quæ ſibi in templo fuerant reuelata & illata, ſuæ coniugi ſcripto inſinuauerat. Origenes tamẽ, Dionyſ. Carthuſ.
hom. 9. in Luc. hanc reuelationem ad ſpiritum ſanctum retulit, ſicut & poſt eum Ambroſius, Origen.
& Theophilactus. Hoc enim, ait Ambroſius, l. 2. in Luc. c. 4. per Prophetiam Eliſabeth didicit Ambroſ.
à Spiritu ſancto, quod non didicerat à marito. *Ioannes*, inquit, *eſt nomen eius.* hoc eſt, Non ei
nos nomen imponimus, qui iam à Deo nomen accepit. Habet vocabulum ſuum quod agno-
uimus, non quod eligimus. Habent hoc merita Sanctorum, vt à Deo nomen accipiant. Sic Ia-
C cob Iſrael dicitur, qui Deum vidit: ſic Dominus noſter Ieſus nominatus eſt antequàm natus,
cui non Angelus, ſed Pater nomen impoſuit. Reuelabitur enim, inquit 4. Eſd. 7. filius meus Ie-
ſus, cum his qui cum eo iocundabuntur, qui relicti ſunt in annis quadringentis. Et erit poſt
annos hos, & morietur filius meus Chriſtus, & conuertetur ſeculũ. Bonauentura in Luc. Nec Bonauent.
mirum ſi nomen patrimum non accipit. Quia enim non virtute naturæ, ſed gratiæ conceptus *Cur Ioãnes*
fuerat, non debebat vocari Zacharias à patre, ſed Ioannes à dono gratiæ: vt nouo modo natus *vocatus.*
nouo nomine nuncuparetur. Eſa. 62. Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nomi-
nabit. Id enim Eſaiæ c. 49. ſibi vendicare puer poterat: De ventre matris meæ recordatus eſt
Deus nominis mei. Cæterùm vicini & cognati nondum ex Spiritus ſancti lumine intelligẽtes
hoc myſterium, matri aduerſantur. Ita enim ſolet caro obſtrepere ſpiritui, & mundus Deo.
Hac autem concertatione futurum quoddam inter gratiæ & legis diſcipulos diſſidium ſigni-
D ficabatur. Beda, hom. de ſanctis vltima. Nam qui natum puerum patris Zachariæ nomine Beda.
magis, quàm Ioannem vocandum eſſe decernebant, eos vtique figurant, qui Domino noua
gratiæ munera declarante, cuperent eum potiùs conſueta ſacerdotij veteris edicta prædicare.
Dixerunt autem ad illam: Quia nemo eſt in cognatione tua qui vocetur hoc nomine. Hoc de ſuperſti-
tibus, aut his qui non diu adeò defuncti ex familia illa fuerant, intelligendum eſt. Nam inter
maiores eius, nonnulli Ioannis nomen habuerunt: vt & is qui ſacerdotio fungebatur, eo tem-
pore quo Salomon templum ædificari curabat, & cæteri, de quibus Hierem. 40. 1. Machab. 2.
9. & 13. Et quidem rectè hoc nomen renouatur, eo tempore quo verius & ſanctius noſtri Sa-
lomonis templum expectabatur. Itaque concertationis iſtius deciſionem ad patrem deuoluũt.
Innuebant enim *patri eius, quem vellet vocari eum.* Ita nutu, non verbo, eius voluntatem requi-
runt, cùm mutus ſimul & ſurdus eſſet. Incredulitas enim, inquit Ambroſius, & affatum ſimul Ambroſ.
eripuerat, & auditum. *Et poſtulans pugillarem, ſcripſit, dicens: Ioannes eſt nomen eius.* πινακίδιον
E tabellam ceratam vocat, qualis olim ſcribentibus erat in vſu. Verùm quomodo poſtulaſſe
dicetur qui mutus erat? Sed quod ille lingua non poterat, ſupplet nutu, & ſcripto. Nutu quidẽ,
cùm tabellam poſtulat: ſcriptione verò, cùm pueri nomen deſignat. Ita ſcripto loquebatur,
quod voce non poterat. *Ioannes*, inquit, *eſt nomen eius.* Nulla hîc contentione opus eſt, iam im-
poſitum eſt nomen: nec veſtra diſquiſitio, aut mea hic voluntas requiritur. Ita vterque parens
conueniunt, quoniam ab vno ſpiritu, non autem cognatorum conſiliis mouentur. Ex quo
diſcimus, Deo & Angelis eius parendum eſſe, non autem attendenda hominum, quantumuis
ſe amicos dicant, conſilia. Ita ſinamus mortuos ſepelire mortuos ſuos. Porrò Ioannes idem ſo- *Ioannis no*
nat, quod Gratioſus. deducitur enim à verbo *Hanan*, gratificauit, à quo etiam eſt *Hen*, id eſt *men quid*
gratia. Ita Deo acceptus & gratia donatus deſignabatur, quem nimirùm ille ſibi præconem *ſonat.*
& præcurſorem delegiſſet. Sed & ideò nomen accipit à gratia, quòd Chriſtũ authorem gratiæ

demonſtraturus eſſet. Ioan.1. Lex enim per Moyſen data eſt, ſed gratia & veritas per Ieſum F
Origen.
Chriſtum facta eſt. Origenes, hom.2. in diuerſos. Ioannes, inquit, Hebræum nomen eſt,
Latinè verò, cui donatum eſt. Ita recurrit ad eius ſignificationem, quod donatum à Deo, gra-
tioſum aut acceptum ſignificat. Ita Deus iis, quos ad res magnas deligebat, nomina rebus illis
correſpondentia indidit: vt Abrahamo nomen auctum eſt, ad prolis multiplicationem: ſed &
Sarai & Iacobo nomina aut aucta, aut mutata ſunt. Quinetiam Chriſtus ſelectioribus Apo-
ſtolis poſtea nomina mutauit, Ioan.1. Marc.3. Sunt autem huic Ioannis nomini oppoſita illa
quæ legimus Oſee 1. *Lo rihama*, id eſt non donata miſericordia, & *Lo ammi*, non populus meus.
Hunc nimirùm à Deo ſpecialiter electum ipſa nominis impoſitio oſtendebat. *Et mirati ſunt*
vniuerſi, propter conſonantiam patris & matris, vt iam in ore duorum teſtium ſtaret omne
verbum: Vel etiam mirati ſunt in puero tantam prærogatiuam, vt illi nomen non ab homini-
bus, ſed Deo per parentes id iubente imponeretur. Eccl.11. dicitur de vero iuſto: Oculus Dei G
reſpexit illum in bono, & erexit eum ab humilitate ipſius, & exaltauit caput, & mirati ſunt in
illo multi, & honorauerunt Deum. Vnde ipſe illud poterat dicere, Sapiēt.8. In conſpectu po-
tentium admirabilis ero, & facies principum mirabuntur in me. Adeò magna eis reponebatur
de puero expectatio, cùm expenderent parentis vtriuſque ſenectam, concordem nominis im-
poſitionem, eiuſdémque ſignificationem. Eſt autem aliud quod in maiorem eos admirationē
Lingua Zachariæ ſoluitur.
rapiat. Nam *apertum eſt illicò os Zachariæ, & lingua eius, & loquebatur benedicens Deum*. Ita im-
pletur quod Angelus prædixerat. Fit enim ſurdus & mutus vſque in hanc diem, qua filium, de
quo dubitauerat, & ſibi natum, & iam in populum Dei per characterem circunciſionis coo-
ptatum videt. Ita incredulitas linguam eius obuinxerat, ſed fides illam ſoluit, & os eius aperit.
Quod legimus, apertum os eius, & lingua eius, in Codice Complutenſi additur διηρθρώθη, dear-
ticulata eſt, hoc eſt, veluti articuli & ligamenti ope cœpit moueri lingua eius, vocaliſque red- H
dita eſt. Os autem & lingua connectuntur, quia his duobus formatum verbum. Os enim
quoad vocis prolationem apertum eſt, quam priùs proferre nō poterat. Lingua verò ſoluta eſt,
quoad verbi formationem. Vox namque communis eſt omnibus animalibus: verbum autem
proprium eſt hominibus. Verùm quæritur, quare non ante diem octauam Zachariæ lingua
Beda.
ſoluta ſit. Cur non in ipſo pueri natali? Sed Beda hoc ad myſterium retorquet, lib.1. Commēt.
in Luc.c.4. Perpulchrè, inquit, Zacharias octaua die prolis editæ loquitur, quia per Domini
reſurrectionem, quæ octaua die, hoc eſt, poſt ſeptimam Sabbathi facta eſt, occulta ſacerdotij
legalis arcana patuerunt, linguáque Pontificum Iudæorum, quam diffidentiæ vincula ſtrin-
xerant, intelligentiæ rationabilis eſt voce ſoluta. Sed & nos adijcere poſſumus, in Ioannis
circunciſione, noſtræ regenerationis per ſanctum baptiſma typum præmitti. Etſi verò parētes
actionis gratiarum argumentum habeant, in carnali puerorum natiuitate: ſunt enim illi in pi- I
gnus coniugij: maximum tamen ſeſe offert, hocque potiſſimum, cùm illi ſacramento tincti &
loti fuerant. Sicut enim olim in circunciſione, multò magis in baptiſmate, inter fideles coap-
tantur. Gaudete, inquit Chriſtus, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis. Naſcimur filij iræ
ſicut & cæteri, Eph.2. & in peccatis concipimur, Pſ.50. & ad exilium in hunc mundum edu-
cimur: ſed per baptiſma efficimur ciues & domeſtici Dei, Epheſ.2. Lauamur à peccatis in ſan
guine Chriſti, Apoc.1. & renaſcimur, vt regnum cœlorum ingrediamur, Ioan.3. Tunc Deum
benedicere, & eum laudare debent parentes, vbi filios renatos viderint, quos ad ſummas miſe-
Lætantur parentes filiis baptiſatis.
rias produxerat. Iob.7. Militia enim eſt vita hominis ſuper terram. Ita vt legitur Eccl.7. Melior
eſt dies mortis die natiuitatis: niſi nos natiuitatem ipſam alteram attendamus, quā ex aqua &
Spiritu ſancto renaſcimur. Tunc enim exultant Angeli ſuper vnius peccatoris conuerſione,
Luc.15. Exultat & omnis Eccleſia, quòd numerum fratrum ſuorum eo modo compleri quo-
tidie videat, Apoc.6. Eapropter ex antiquiſſimo Patrū ritu, baptiſatus alba ſtola tegitur, quaſi K
Paulinus.
tunc omnes ad gaudium inuitet. Hinc & hi verſus Paulini Nolani:

Alba veſtis baptiZatorum.

Inde parens ſacro ducit de fonte ſacerdos
Infantes niueos corpore, corde, habitu.
Hinc ſenior ſociæ congaudet turba cateruæ,
Allelu-ia nouis balat ouile choris.

Tertull.
Vnde & Tertullianus, lib. de reſurrect. carnis, inſignia manumiſſionis recenſens, albam etiam
Lactantius.
enumerat. Ita vt Lactantius, ſeu Fortunatus cecinerunt:

Fulgentes animas veſtis quoque candida ſignat,
Et grege de niueo gaudia paſtor habet.

Ita lætatur, & Deum benedicit pater in ipſa circunciſionis die, qua & lingua eius ſoluta, & os
apertum

A apertū eſt.2.Sed & ex eo quòd ille paſſus,ſatis intelligimus quæ ſit illarum afflictionum, quas iuſti patiuntur,cataſtrophe. Si quid enim patitur vir pius & iuſtus,temporale eſt & momentaneum,quod,vt dicit Apoſtolus,ſalutem ſtabilem operatur. Hoc mihi conſpice in Iſraelitis, in Iob, Tobia,Dauide,cæteriſque, quanto demum cum fœnore ex afflictionibus in meliores ſucceſſus euaſerūt. Hoc etſi non omnibus in præſenti vita obuenit,ſuccedet tamen in futura. Væ qui ridetis hîc, inquit Chriſtus,quoniam flebitis. Beati qui lugent,quoniam conſolabūtur, Matth.6.Et hoc ipſum ſanè nobis reſurrectionis ſpem ſuppeditat,vt obſeruat Chryſoſtomus, ho.1.ad populum Antiochenum. Audi,inquit,Paulum dicentem, 1.Cor.15. Si ſecundum hominem cum feris pugnaui Epheſi,quid mihi prodeſt ſi mortui non reſurgunt? Et iterum: Si in hac vita tantùm in Chriſto ſperantes ſumus,miſerabiliores ſumus omnibus hominibus.Innumera patimur mala in præſenti vita, inquit: ſi igitur non ſperatur altera vita, quid nobis eſſe poſſit miſerabilius? Et hoc clarum ex tentationibus efficitur. Nunquā enim Deus pateretur

Quę exitū habeat iuſtorum tentatio.

Chryſoſt.

B tot & talia mala paſſos,& præſentem vitam omnem in tētationibus,& infinitis degentes periculis,multo maioribus non remunerari muneribus. Quinetiam præter hanc melioris ſucceſſus expectationem,in iſta Zachariæ curatione reſurrectionis argumentum relinquitur. Sicut enim dicit Pſaltes,Nunquid qui dormit,non adijciet vt reſurgat:Ita num ille, in quo auditus & loquela mortua erant,rurſus audire incipit, & loqui? Nam cùm legimus cæcos,claudos, & ſurdos curatos:num etiam colligimus eundem totum hominem reſtituere in integrum poſſe, qui partem ei us ſopitam & mortuam denuò in integrum excitat? Hoc argumento Paulus Athenis Dionyſium Areopagitam cæco curato ad fidem Chriſti & reſurrectionis pellexit. Hoc item Æneas Gazæus in Theophraſto confirmat,quòd cæco viſus reſtitutus fuerit, & in Lybia contigerit, vt hi, quibus lingua tyrannorum iuſſu abſciſſa fuerat, loquerentur tamen.

Argumētum reſurrectionis in curatione muti.

Æneas Gaz.

C Ipſe,inquit,hos viros vidi,& loquentes audiui,& vocem adeò articulatam eſſe poſſe miratus ſum:inſtrumentum vocis inquirebam, & auribus non credens, oculis iudicandi munus remiſi, atque ore aperto, linguam totam radicitùs euulſam vidi , ac ſtupefactus mirabar , non ſanè quo pacto vocem conformarent,ſed quomodo conſeruati eſſent. Hoc etiam Romano martyri contigiſſe ſcribit Prudentius, in lib. περὶ στεφανῶν, vt Aſclepiadis præfecti iuſſu maxillis pe rforatis,verba inania reddere contenderit. Sed

Martyres linguis abſciſſis loquuntur.

Prudent.

Rimas patentes inuenit vox edita,
Multiſque fuſa rictibus reddit ſonos
Hinc inde plures,& profatur vndique
Chriſti Patriſque ſempiternam gloriam.
Tot ecce laudant ora,quot ſunt vulnera.

D Sed & ex eo collige, Deum ita ſuos affligere,vt tandem ſanet.In manu enim eius virga eſt & baculus,quæ nos conſolantur,vt ſcribit Pſaltes. Quod non contingit prophanis ſpiritibus. Quicquid enim per magos,veneficos & incantatores agere videntur, ad hominis ruinam cōtendit,ſeu etiam primùm in eius conſolationem operari putetur.Eapropter Petrus apud Clementem,lib.3.Recognitionum,ad Iacobum fratrem Domini:Dic quæſo quæ vtilitas eſt oſtēdere ſtatuas ambulantes, latrare aureos & lapideos canes, ſalire montes, volare per aërem, & alia his ſimilia quæ dicitis feciſſe Simonem? Atqui quæ à bono ſunt, ad hominum ſalutem deferuntur, vt ſunt illa quæ fecit Dominus noſter,&c.quæ etiā me facere videtis. Verùm arguis,quòd Dominus percutit,& affligit nos: vtique propter peccata noſtra.Sed & idem ſonat propter ſuam miſericordiam & gloriam:vt & in Zacharia obſeruauimus.Alioquin obduratos ad internecionem reducit,vt & Ægyptum decem plagis percuſſit,& vndis obruit Pharaonē,

Deus tandē ſanat quos afflixit:& contra diabolus.

Clemens.

E & pueros irridentes Heliſæum,ab vrſis dilaniari permiſit. Ita iocunda eſt cataſtrophe earum afflictionum quas iuſti patiuntur, vt illis gaudium maius ſuccedat. Deus enim ſuper ſanctos ſuos,in æternum conſeruabuntur. At verò tragica eſt impiorum proſperitas. Iob.20. Ducunt in bonis dies ſuos,& in puncto ad inferna deſcendunt. Quid prius aſſecutus fuerat Zacharias, ſi vxoris ſterilitatem ſpectes,niſi opprobrium apud Gentem ſuam? quid item,ſi ipſum ſurdum & mutum conſideres,niſi iuſtè à Deo afflictum fateberis? At verò Deus vtrumque abſtulit: nam & illi ſanctiſſimam prolem dedit,& auditum verbúmque reſtituit. Hic etiam expende quid reſipiſcentia poſſit. Reſtituit ea quæ inſipientia abſtulerat.Hoc in Manaſſe in regnum reſtituto,hoc in Nabuchodonozor & Niniuitis obſeruari poteſt. Vnde apud Hieremiam Dominus:Si pœnitentiam egerit Gens illa à malo ſuo,quod locutus ſum aduerſus eam : agam & ego pœnitentiam ſuper malo,quod cogitaui vt facerem ei. Hier.18. Ita *apertū eſt os eius*, quod clauſum fuerat,non virtute naturæ,ſed ſupernæ potentiæ. Sap.10.Sapientia aperuit os mutorū,

& linguas infantium facit diſertas. Ille nimirùm in Zacharia operabatur, quem miratæ ſunt F
turbæ, dicentes: Benè omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui. Mar. 7. Et vt oſten-
Ambroſ. deretur miraculum verum, dicitur *illicò*. Vt enim dicit Ambroſius, neſcit tarda molimina Spi-
ritus ſancti gratia. Et vt oſtenderetur plenum & perfectum, ſubditur: *Et loquebatur benedicens*
Deum, recognoſcens collata ſibi beneficia. Sic Tob. 13. curatus à cæcitate ſenior Tobias, reducē
filium, cúmque iam vxore donatum videns, aperiens os ſuum, benedixit Dominum. Eſa. 62.
Qui reminiſcimini Domini, ne taceatis, & ne detis ſilētium ei, donec ſtabiliat & donec ponat
Hieruſalem laudem in terra. Ita monemur, ne taceamus, ſed & corde credamus ad iuſtitiam,
ore autem confeſſio fiat ad ſalutem. Rom. 10. Ideò Pſaltes (Pſ. 50.) Domine labia mea aperies,
& os meum annunciabit laudem tuam. nunc quidem maximè, cùm per Chriſtum redempti
ſimus. Dicant qui redempti ſunt à Domino, quos redemit de manu inimici, & de regionibus
congregauit: Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius. G
Nam exacta redemptione, Eſa. 35. tūc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorū.
Econtrà verò de impiis dicitur Iob. 16. Aperuerunt ſuper me ora ſua, exprobrātes percuſſerūt
maxillam meam, ſatiati ſunt pœnis meis. Quia, vt Pſaltes cecinit Pſ. 5. ſepulchrum patens eſt
Ambroſ. guttur eorum, linguis ſuis doloſè agebant. Cæterùm Origenes hic & Ambroſius ex ſacerdotis
Origen. ſilentio, antiquæ legis reprobationem colligunt, vt quæ meliori mandato cedere debeat. Ori-
genes, homil. 5. in Luc. Silentium Zachariæ, ſilentium Prophetarum eſt in populo
Iſraël, inquit. Nequaquam loquitur eis Deus, & ſermo qui à principio erat apud Pa-
Zacharias trem Deus, ad nos tranſiit, nobiſque non tacet Chriſtus, apud illos vſque hodie ſilet, quam-
Propheta obrem & Zacharias Propheta tacuit. Nam manifeſtiſſimè ex ſermonibus ipſis comprobatur,
et ſacerdos. quòd & Propheta fuerit, & ſacerdos. Hieronymus idem colligit lib. Comment. in Iob, cap. 31.
Hierony. illud explicans, quod legitur Iob. 29. Principes ceſſabant loqui, & digitum ſuperponebant H
ori ſuo. Vocem ſuam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi ſuo adhærebat. Quibus ver-
bis Iob quantum à ſuis honoraretur, & quanta cum reuerentia ſuam præſentiam ſuſpicerent,
declarat. Hoc verò ad Chriſti typum Hieronymus reducit, ac ſi ipſe hæc per Iob dixerit. In
aduentu, inquit, meo, omnium ſanctorum meorum Prophetia concluſa eſt, & ſignata: quod in
Prophetia clauſa. Zachariæ ſilentio præfiguratum eſt. Clauſa quidem eſt Prophetia in myſterio annunciatorū,
ſed in ſacramentorum myſteriis patefacta eſt. Et hoc indicat apertùm os Zachariæ, & illius
Auguſt. lingua ſoluta, ſtatim atque puer circunciſus eſt. Auguſt. to. 10. lib. 50. Homil. hom. 44. Quid
dixerat Propheta de Ioanne? (Eſa. 40.) Vox clamantis in deſerto. Tacet Zacharias generaturus
Ambroſ. vocem. Quia non credidit, tacuit, meritò obmutuit quouſque vox naſceretur. Ambroſius, l. 2.
in Luc. c. 4. Credamus & nos igitur vt loquamur, & lingua noſtra, quæ incredulitatis vinculis I
eſt ligata, rationis voce ſoluatur. Scribamus Spiritus myſteria, ſi volumus loqui: ſcribamus
prænuncium Chriſti, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Etenim qui Ioā-
Os quod pec nem loquitur, Chriſtum prophetat. Quinetiam obſerua ſignificationē nominis Ioannis. Nato
catum clau Ioanne, qui gratiam Dei ſonat, mutus loquitur: quia os quod per peccatum clauditur, oblata
ſit, per gra- Dei gratia aperitur, inquit Hugo Cardinalis, in Luc. Vnde Pſ. 118. Os meum aperui, & attra-
tiam aperi- xi ſpiritum. Sunt enim quinque, quæ claudunt os prædicatori. Primum eſt, peccati conſci-
tur. Hugo Car. entia. Ezech. 16. Et ſcies quia ego Dominus, vt recorderis, & confundaris, & non ſit tibi vltra
aperire os præ confuſione tua. Eſai. 6. Væ mihi quia tacui. Secundum eſt, ignorantia. Eccli.
20. Eſt tacens, non habens ſenſum loquelæ. Eſa. 56. Speculatores eius cæci omnes, neſcie-
runt vniuerſi, canes muti, non valentes latrare. Tertium eſt, timor poteſtatis. Ezech. 13. Non
aſcendiſtis ex aduerſo, neque oppoſuiſtis murum pro domo Iſraël, vt ſtaretis in prælio in die K
Domini. Et ſuper hoc iactat ſe diabolus, irridens prædicatores huiuſmodi, Eſa. 10. Vniuerſam
terram ego congregaui, & non fuit qui moueret pennam, & aperiret os, & ganniret. Quartū
eſt, malitia populi. Ezech. 3. Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec
quaſi vir obiurgans, quia domus exaſperans eſt. Quintū eſt, obliuio beneficiorum Dei. Pſ. 126.
Adhæreat lingua faucibus meis, ſi non meminero tui. Sed hæc omnia obſtacula remouet Dei
gratia & ſapientia. Hic enim eſt qui docet hominem ſcientiam, & qui in ore infantium &
lactantium perfecit laudem, Pſ. 8. Cæterùm benedicit Deum Zacharias, hoc ipſo redundan-
tiam Spiritusſancti, quo plenus eſt, verbis ſuis demonſtrans. *Et factus eſt timor ſuper omnes vi-*
cinos eorum, & ſuper omnia montana Iudææ diuulgabantur verba hæc. Timor reuerentiam ſigni-
ficat: & ſimul admirationem, & horrorem indicat. Mirati quidem ſtupenda hæc, quæ à parē-
tibus & puero obueniebant, vt dictum eſt: horrorem autem concipientes, ex illā Dei omnipo-
tentia, qua Zachariam mutum ſurdúmque reddiderat: & tandem tamen priſtinę integritati
reſtituebat.

A reſtituebat. Nã ſi neque iuſto Zachariæ dubitanti pepercit, quomodo non timeant peccatores?
Ita enim Petrus: Iuſtus vix ſaluabitur: impius autẽ & peccator vbi parebũt? Ita Matth. 9. Turbæ
viſis Chriſti miraculis timuerunt: & Luc. 7. Naimitani: & Matth. 28. cuſtodes ſepulcri: & Act. 2.
populus viſis tot miraculis per Apoſtolos: & Act. 5. Eccleſia percuſſo Anania cũ vxore ſua. Pro-
pter quod Hieremias cap. 10. Non eſt, inquit, ſimilis tui Domine. Magnus es tu, & magnũ no-
men tuum in fortitudine. Quis non timebit te, ô rex Gentium? Quinetiam quæ rara ſunt &
inſolita, nos in admirationem eleuant. Nec verò fuerat hoc miraculum editum in patre, vt à
paucis cognoſceretur: cùm redundaret illud in magnum de puero expectationem, & præconij
ſui authoritatem, ſimul & Chriſti Ieſu cõfeſſionem. Neque enim in ſuis miraculis ludit Deus,
ſed in iis nos erudit. Inde ſi quid rarum & inſolitum euenerit, Dei memores eſſe debemus, &
B iuſta eius iudicia timere. Ideò per omnem montanam regionem diuulgabantur *verba hæc*, id
eſt, de his rebus quas perſpexerant. Ita communicant multis, quæ ad communem omnium lę-
titiam faciebant. Tob. 12. Sacramentum regis abſcondere bonum eſt, opera autem Dei reuela-
re honorificum. Et Tob. 13. Confitemini Domino filij Iſraël, & in conſpectu Gentium laudate
eum. *Et poſuerunt omnes qui audierant in corde ſuo.* Ponere in corde, more Hebraico dictum eſt,
pro alta mente reponere, cogitare apud ſe, & rem aliquam quanta, qualiſque ſit, in animo repu-
tare. Ita non leuiter accepta ſunt hæc verba, ſed quiſque apud ſe in corde ſuo expendebat, quid
ſibi hęc mirabilia vellent. *Dicentes, quis putas puer iſte erit?* Eraſmus. τίς ἄρα, id eſt quiſnam. Nam Eraſmus:
ἄρα, Coniunctio eſt expletiua. Plerique codices habebant τί ἄρα, id eſt quidnam. Nam puer
Græcis neutri generis eſt, παιδίον. Quantus igitur, inquiunt, qualiſque puer iſte futurus eſt? Si-
quidem ex his præludiis colligebant, natum puerum olim magna & inaudita patraturum, cu-
ius conceptus & natiuitas iam tum prodigiis inſigniretur. Videbãt patris effœtam ſenectutem,
C anus deploratam ſterilitatem, conſiderabant linguæ ſubitò ademptæ & redditæ miraculum,
audierant Gabrielis interceſſiſſe miniſterium: ſentiebant in vtroque parente ſpiritus cœleſtis
afflatum, nihil non eſſe præter morem communem, nihil non præ ſe ferre virtutem diuinam.
Quiſnam, inquiunt, puer iſte futurus eſt? Nemo Prophetarum tam prodigioſè natus eſt. *Etenim
manus Domini erat cum illo.* Dei manus virtutem deſignat, quæ in puero manifeſta videbatur.
Ita nonnullorum prodigioſa natiuitas effecit, vt qui aderant, aut horrore, aut expectatione pel- *Prodigioſa*
licerẽtur. Sic riſus Zoroaſtris futuram ſtultitiam, ſic Seruij Tullij flammæ ſpecies caput obum- *quorundã*
brans, regiam dignitatem: Platonis apes ad os quaſi ad alueare aduolantes, mellifluam eloquen- *natiuitas.*
tiam: Cyro etiam naſcituro viſum Aſtyagi de filia proluente ſua vrina totam Medorum & Per-
ſarum regionem ſomnium, magnum puero imperium repromittebat. Hoc etiam in natalibus
Eſau & Iacob. Nam & antequàm naſcerentur, collidebant ſe in materno vtero, ex quo factum
D vt Rebecca oraculum conſuluerit, & audierit duos ſe populos, id eſt duorum populorum pa-
tres portare, qui tandem ſibi inuicem aduerſarentur. Sed & cùm naſcerentur, poſterior Iacob
prioris fratris plantam tenebat, futuræ illius ſupplantationis præſagium, qua fratris primogenita
præripuit. Inſtante item partu Thamar, Gen. 25. apparuerunt gemini in eius vtero, atque in ef-
fuſione infantium, alter protulit manum, cui obſtetrix manum alligauit, dicens, Iſte egredietur
prior. Ille verò manum retraxit, alteri cedens. Nihil tam in his omnibus mirabile, quòdque ma-
iorem in puero expectandam gratiam moueret, quàm in Ioanne Baptiſta. *Et Zacharias pater
eius repletus eſt Spiritu ſancto, & prophetauit.* Ambroſius. Vide quàm bonus Deus, & facilis in- Ambroſ.
dulgere peccatis. Non ſolùm ablata reſtituit, ſed etiam non ſperata cõcedit. Hæc enim eſt gra-
tia maxima, quòd eum qui negauerant, confitentur. Nemo ergo diffidat. Nemo veterum con-
ſcius delictorum præmia diuina deſperet. Nouit Dominus mutare ſententiam, ſi tu noueris e-
mendare delictum. Cæterùm quòd legitur repletus fuiſſe Spiritu ſancto, non ita intelligendum
E eſt, quaſi antea Spiritu ſancto fuerit deſtitutus: ſed ſignificat illum abundãtiore gratia fuiſſe do-
natum, vt hoc Cantico non modò Deo gratias ageret, ſed & redemptionem proximam per
Chriſtum implendam prædiceret. Sic legimus factam eſſe manum Domini ſuper Prophetas,
non quòd prius ea deſtituerentur, ſed quòd tunc maximè in illis eluceſceret, cùm futura prædi-
cerent. Alioquin quomodo illum iuſtum fuiſſe, & ſine querela ambulaſſe coram Domino in-
telligimus, quòd Euangeliſta in vtriuſque parentis laudes deſcripſit, niſi & vtrique parenti Spi-
ritum ſanctum adfuiſſe fateamur? Et rectè priùs repletus Spiritu ſancto, quàm vaticinatus eſſe
dicitur, eò quòd prophetare opus Dei ſit, iuxta illud Petri: (1. Pet. 1.) Non voluntate humana
ablata eſt Prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines.

Canticum Zachariæ, gratiarum actio quòd Chriſtum miſerit ſaluatorem, impleuerit promiſsiones patribus factas, & ipſos ſuæ miſericordiæ etiam vita functos participes effecerit. De ſecuritate, quam hîc electis & in futuro maximè repromittit, quo fine nos liberauerit à ſpiritualibus hoſtibus. De Ioannis officio, & fructu cùm illius prædicationis, tum Chriſti aduentus. F

Matth.	Marc.	LVC. 1.	Ioan.
		Benedictus Dominus Deus Iſraël, quia viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ: Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui. Sicut locutus eſt per os ſanctorum qui à ſeculo ſunt Prophetarum eius, Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos. Ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris: & memorari teſtamenti ſui ſancti. Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, daturum ſe nobis. Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi. In ſanctitate & iuſtitia coram ipſo, omnibus diebus noſtris. Et tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias eius. Ad dandam ſcientiam ſalutis plebis eius, in remiſſionem peccatorum eorum. Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſitauit nos Oriens ex alto, Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent: ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis. Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu: & erat in deſertis vſque in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſraël.	

G

Introductio. NEMO poteſt ignem in ſinu continere, qui non tandem ardeat, vt ſcribit Sapiens: & nemo tamdiu zelum apud ſemetipſum ita coërcebit, vt non aliquando erumpat aut per verba, aut facta. Iam per nouem menſes, à die nimirùm conceptionis Ioãnis ad diẽ natalis, tacitus & occultus Zacharias meditabatur, quæ à Gabriele Archangelo audiiſſet: contulerat per id tẽpus quanta Dei virtus, quãta pridem in aliis bonitas eluxiſſet. Et quidem tunc reſipiſcẽs his acquieſcebat quæ audierat, & quãtũ poterat, incitabatur ſpiritus eius ad gratiarum actiones. Verùm illas tamdiu in corde retinuit, quamdiu nec loqui, nec audire datum eſt. Nunc vbi tot ſe beneficiis cumulatum videt, cùm iam os apertum & linguam ſolutam experitur, quomodo non ſtatim in Dei gratitudinem prorumpat? Ergo & illud *Summa.* primum ſuæ linguæ officium deputat, vt Deum fateatur, illum prædicet, & interim ea prænunciet, quæ à Spiritu ſancto edoctus eſt. Ita ſcilicet Eſaias Propheta ſtatim atque purgatus eſt, mittitur, & palàm Dei verbum annunciat, Eſa. 6. Ita Hieremias, licet primùm hæreat, Dei gratia confirmatus mittitur ad Gentes & regna, Hier. 1. H I

Porrò hoc Canticum diuiditur in duas partes. In prima agitur de beneficio incarnationis, paſſionis, generiſque humani, & potiſſimùm Iſraelitici ſaluatione: In altera, de beneficio præ- Origen. curſori ſpecialiter collato. Quod manifeſtè verbis ipſius approbatur, inquit Origenes, ho. 10. in Luc. In quibus quaſi de præſentia ſaluatoris, ac ſi in mundo verſaretur, loquitur: ac deinde de Ioanne prænunciat, quo tandem officio perfuncturus ſit. Omnia autem ad gratiarum actionem, & Dei laudem reducit, à qua etiam auſpicatur, dicens: *Benedictus Dominus Deus Iſrael,* Vatablus. *quia viſitauit & fecit redemptionẽ plebis ſuæ.* Vatabl. Benedict⁹, εὐλογητὸς, ſubauditur ἔστω, perinde ac ſi dicat, ἐπαινείσθω, vel δοξασθήτω, id eſt, laudetur ac prædicetur. Vel εὐλογητὸς declarat omni laude & gloria dignum, vt incipiat Zacharias ab epiphonemate. Nota eſt phraſis Hebraica, K *Baruch Adonai,* qua fideles vſi ſunt, quoties ſummum aliquod beneficium acceperunt à Deo: quam toties pueri in fornacẽ coniecti repetere videntur, cùm omnes creaturas ad Dei laudem Dionyſ. Carthuſ. inuitant. Dionyſ. Carthuſ. in Luc. art. 5. Quamuis autem in Cantico iſto per Dominũ Deũm Iſrael intelligi poſſit Deus abſolutè, ſeu Trinitas tota ſuperbenedicta, & quælibet diuina perſona: appropriatiùs tamen de filio totum exponitur. Itaque *benedictus* eſt, atque ab omnibus iu- *Dominus ſimpliciter vnus.* giter prædicatur (*Dominus*) vniuerſorum, ratione poſſeſſionis, gubernationis, ac præſidentiæ omnium. De quo in Gen. (cap. 14.) Abraham ait, Leuo manum meam ad Dominum Deum poſſeſſorem cœli & terræ. de quo etiam ſcriptum eſt in libro Iob: (cap. 34.) Quem conſtituit alium ſuper terram, aut poſuit ſuper orbem quem fabricatus eſt? Præterea nomen & ratio Dñi ſoli omnipotẽti Deo plenè, ſummè, purè, ac propriè cõpetit: quippè qui ſolus vniuerſale, primordiale, independẽs, ac nulli ſubiectũ habet dominiũ. Omniũ verò ſequentiũ Angelorũ, hominum-

A minímque dominia ſunt particularia, ſecũdaria, indigẽtia, ac ſeruituti permixta, quia Deo ſup-
poſita. Hinc apud Hieremiam, (cap. 32.) Eſa. quoque (c. 47.) & Amos 4. ait ſcriptura: Dominus
exercituum nomen eius. Et in Pſ. 67. Dominus nomen illi. Qui iterum ait per Eſaiam: (c. 48.)
Ego Dominus, hoc eſt nomen meum. Gloriam meam alteri non dabo. *Deus Iſraël*, qui omniũ *Cur Deus*
Deus generaliter fuit, iure creationis, ſpecialiter autem Deus tunc dicebatur Iſraëlitici populi, *Iſraël potiùs,*
de Iacob, qui alio nomine dictus eſt Iſraël, nati: quoniam præcipua, ac ſpecialia beneficia po- *quàm cæ-*
pulo illi donauit, quemadmodum ſcriptum eſt: Qui annunciat verbum ſuum Iacob, iuſtitias *terorum.*
& iudicia ſua Iſraël: & quia à populo Iſraël ſpecialiter colebatur, cæteris ad idololatriam lapſis.
Vnde in Deuteronomio Moyſes huic populo ait: Te elegit Dominus, vt ſis ei populus pecu-
liaris de cunctis populis, qui ſunt ſuper terram, quia dilexit vos Dominus. Cæterùm ita Deus
Iſraëlis à nobis agnoſcitur, vt qui non tam Iſraëlem ſecundum carnem, quàm illum qui ſecun-
B dum ſpiritum eſt, ſuum eſſe & peculiariter electum velit. Ita non eſt Deus mortuorum, ſed vi-
uentium: nec infidelium Deus, ſed fidelium. Sic, Vocabo, inquit, non plebem meam, plebem
meam: & non miſericordiam conſecutam, miſericordiam conſecutam. Et hoc pacto nulla erit
niſi per ſpiritum habenda circunciſionis & præputij, id eſt Iudæorum & Gentium acceptio: ſed
in omni Gente qui facit iuſtitiam, Deo acceptus erit. Act. 10. Alioquin non noui vos, inquit his
qui & lampades, & ipſum veritatis oleum accipere contempſerint. Matth. 25. Porrò de Chri- *Chriſtus*
ſto Deo hoc intelligendum, & omnia ad gratiæ tempus transferenda eſſe, ſatis oſtendunt ſe- *idem Do-*
quentia. Ita Deus Iſraelis intelligitur, vt qui nobiſcum fœdus ſuum pepigerit. Nec enim tam *minus &*
Deus Adæ aut Abelis nuncupatur, quàm noſter: ſi nouum illud Teſtamentum, quod reliquit, *Deus.*
perſpiciamus. *Quia viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ.* Vatablus, ὅτι ἐπεσκέψατο. Hebr. *Pa-* *Vatablus.*
cad, viſitauit, id eſt, quòd ſe memorem eſſe declarauerit populi ſui: adeò quidem vt ipſe è cœlo
C deſcenderit, vt præſens eos inuiſeret, & infinito pretio redimeret. Ita enim loquitur Dominus,
Exod. 3. cap. Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem eius audiui, propter duri-
tiam eorum qui præſunt operibus: & ſciens dolorem eius, deſcendi vt liberem eum de mani-
bus Ægyptiorum, & educam de terra illa in terram bonam & ſpacioſam, in terram quæ fluit
lacte & melle. Quem locum videtur reſpexiſſe Zacharias, ſimul tamen deſignans Deum rei-
pſa præſtitiſſe, quod olim adumbrarat: id eſt è cœlis verè deſcendiſſe, vt verum Iſraelem à ca-
ptiuitate diaboli, peccati & mortis, ſanguine ſuo redemptum, ſibi acquireret. In his autem ver-
bis, inquit Beda, hom. in natalem Ioannis, notandum eſt, beatum Zachariam, quod inchoatum *Beda.*
& proximè futurum in ſpiritu præuiderat, Prophetico more, quaſi iam factum ſit, narrare. *Vi-*
ſitauit enim nos in carne apparens Dominus, quaſi longiùs à ſe recedẽtes, quos in peccatis po- *Viſitare*
ſitos quærere, & iuſtificare curauit. Viſitauit quaſi medicus ægrotos, vt inueteratum ſuperbiæ *quid.*
D noſtræ languorem ſanaret, nouum nobis ſuæ humilitatis exemplum adhibens. Etſi enim Deus
viſitare dicatur cùm perdit, & multat: hîc tamen pro ſummo beneficio ſumitur. Viſitat ali-
quando vt iudex, aliquando vt pater benè affectus in filios. De iudice dicitur, Hierem. 51. Ecce
dies veniunt, & viſitabo ſculptilia Babel, id eſt deſtruam. Pſal. 89. Si ſtatuta mea prophanaue-
rint, viſitabo in virga iniquitates eorum. Eſa. 27. Viſitabit Dominus in gladio ſuo magno &
forti ſuper Leuiathan. Exod. 34. Viſitans, id eſt puniens iniquitatem patrum ſuper filios. Hic
verò viſitatio ſumitur pro Chriſti incarnatione, qua in terris viſus eſt, & cum hominibus con-
uerſatus eſt. Sic enim homo viſitare aliquem dicitur, quoties illum conuenit, aut ei conſilium,
aut conſolationem ſuggeſturus, aut ſe ſuáque illi communicaturus. 1. Reg. 17. Fratres tuos vi-
ſitabis in pace. Eſa. 26. In anguſtia viſitauerunt te. Ita viſitari rogabat Dauid, Pſalm. 105. Me-
mento noſtri Domine, in beneplacito populi tui, viſita nos in ſalutari tuo. Hoc autem factum
E eſt, quando carnem ſumpſit ex virgine. Pſalm. 64. Viſitaſti terram, & inebriaſti eam, multipli-
caſti locupletare eam. Viſitauit paſtor gregem ſuum, Ezech. 24. Viſitabo oues meas, ſicut vi-
ſitat paſtor gregem ſuum. Prouerb. 27. Diligenter agnoſce vultum pecoris tui. Quid enim
non debeant ſpirituales paſtores gregi Chriſti? Ego ſum paſtor bonus, inquit Chriſtus. Et quæ
non illos manet condemnatio, qui etſi reditus colligant, ne ſemel quidem gregem viſitarunt?
Viſitauit nos Chriſtus, vt agricola vineam ſuam. Pſalm. 79. Reſpice de cœlo, & vide, & viſita
vineam iſtam, & perfice eam quam plantauit dextera tua. Quis enim ſibi vineam elocari
contendit, niſi & ipſam purgare, & colere nitatur? Quis Eccleſiæ præfici, niſi & quæ ſunt
præfectorum, obire voluerit? Prouerb. 24. Per agrum pigri hominis tranſiui, & per vineam viri
ſtulti, & ecce totum repleuerãt vrticæ, & oppleuerãt ſuperficiem eius ſpinæ. Vnde ſcilicet non
& morum & doctrinæ corruptiones, niſi ab incuria paſtorũ? Et hoc ſuo facto docuit nos, quan-
tum infirmis & in neceſſitate poſitis debeamus. *Viſitauit* ægrotos, peccatores, impios, captiuos,

Exēplo Dei inducimur ad viſitationem infirmorum. Tertull.

reprobos,& moribundos,ſi omnia ad ſpiritum referas,id eſt,ad animæ conditionē,quæ qualis F cuiuſque erat,antequàm Chriſtus adueniſſet,& ſuā nobis gratiam communicaſſet? Ideò nemo à viſitandis infirmis,& captiuis excuſatur. Matth.25. Infirmus fui,& viſitaſtis me. In carcere poſitus,& veniſtis ad me. Quod enim vni ex minimis meis feciſtis,mihi feciſtis. Ita Chriſto repēdimus,quod ille nobis contulit. Itaque,vt Tertull.lib.ad vxorem,monebat: Si quis ex fratribus infirmatur,viſitandus eſt. Ne dixeris,Pauper eſt,miſer eſt:& eò ſanè magis opus eſt,vt tu illum viſites. Eapropter enim Chriſtus viſitauit plebem ſuam,quia ſumma in neceſſitate poſita erat. Et hic tu mihi conſpice Dei bonitatem,& Chriſti humilitatem. Quid enim nos meditaremur , ſi rex infirmum homuncionem ſibi ſubditum , ipſo etiam regio faſtu depoſito viſitaret? Atqui Chriſtus tantò regibus eſt excellentior , quantò Deus omnes ſuperat creaturas. Et tamen ille nos omni peccatorum colluuie,& labe ſcatentes viſitauit,cum peccatoribus & publicanis comedit,& ſe ad hoc veniſſe aſſeruit,vt peccatorēs ſaluōs faceret. Non enim,inquit,egēt, G qui ſani ſunt,medico:ſed malè habentes. Et ideò Pſaltes exclamat,Pſ.8. Quid eſt homo quòd memor es eius , aut filius hominis quia viſitas eum? Et apud Iob: Viſitas eum diluculo, & ſubitò probas illum. Etſi enim etiam minatur aliquid electis,cùm illos viſitat, ita tamen vt illos probet , & ſibi vendicet. Amplificat autem fructum Chriſti aduentus & incarnationis,

Vatablus.

quia *fecit redemptionem plebis ſuæ.* ἐποίησε λύτρωσιν. Vatablus. Hoc obſeruandum eſt , quum multæ ſint liberationis ſpecies,eam demum ſignificari λυτρώσεως nomine,quæ nec vi(vt olim

Redemptio fit iuſto pretio.

contigit , cùm Dominus eriperet populum Pharaoni)nec cum bona hoſtium gratia (vt cùm populus Babylone reuerteretur)ſed iuſto ſoluto pretio impetratur. Ideò toties repetit Apoſtolus nos ſanguine Chriſti redemptos, ingenti ſcilicet illo pretio , quod olim adumbrabatur victimarum cruore,vt de ſalute noſtra dubitare ſit nefas. Ita hæc impleuit, quæ olim præcinebantur. Pſal.110. Redemptionem miſit Dominus populo ſuo. Pſal.129. Quia apud Dominum H miſericordia,& copioſa apud eum redemptio. Eſa. 52. Gratis vænundati eſtis , & ſine argento redimemini. Non quòd gratis redempti ſimus,niſi ex parte noſtri. Sed ſi Chriſtum ipſum ſpectes,& Deum,quid gratis dicendum eſt,quod tantum habet pretium? Qui enim proprio filio ſuo non pepercit,ſed pro nobis omnibus tradidit illum , quomodo non cum illo omnia nobis donauit? Vnde 1.Pet.1. Non corruptibilibus auro vel argēto redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis , ſed precioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti Ieſu. Ita

Gregor. Nyſſen.

non aliquem tyrannicum,ſed iuſtum noſtræ reuocationis modum inſtituit , inquit Gregorius Nyſſenus,Orat.catech.cap.23. Is autem eſt dare quodcunque pretium redemptionis , pro eo quem poſſidet. At verò quid,aut quonam pretio diabolus cōmutaret eum quem poſſidebat, niſi quòd eſſet longè maximum, maiora accipiēdo pro minoribus,vt magis aleret ſuam ſuperbiæ affectionem? Atque in his quæ prioribus ſeculis aut narrata,aut literis mandata fuerant,in- I telligebat nihil fuiſſe tale,quale videbat in Chriſto,qui tūc apparebat. Et quid quæſo eſt,quod nos captiuis redimendis non impendamus,cùm ſeipſum Chriſtus dederit in pretium redemptionis noſtræ? Nec ipſis ſacris vaſis parcitur,nec Eccleſiarum reditibus, vbi de redimendis fidelibus agitur. Quinetiam Paulinus Nolanus ſeipſum pro captiuo viduæ filio apud Barbaros

Gregor. Papa. Vatablus.

in Africa commutauit,vt ſcribit Gregorius Papa,in Dialogis. *Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui.* ἤγειρε κέρας σωτηρίας. Totum hoc dicendi genus tranſlatū eſt, inquit Vatabl. quo ſignificatur,quum planè collapſæ viderentur vires Iſraëlitis,ac in primis actum eſſe videretur de magnificis illis promiſſis Dauidi factis ſuper regno ipſius æterno , Dominum excitaſſe Chriſtū illum ſuum,ſicut ſcriptum eſt Amos.9. qui inuicto ſuo robore,tanquam cornu quodā

Cornu robur ſignificat.

proſtratis aduerſariis,Iſraëlis æternum illud regnū aſſereret. Eſt autē Hebræis familiare *Keren,* id eſt cornu,pro vi & robore vſurpare,tranſlatione ſumpta ab animalibus cornupetis. Ideò Se- K dechias Pſeudopropheta aptauit ſibi cornua ferrea coram Achab,dicēs, His cornibus ventilabis Syriā. Sic 2.Reg.22. Dauid in Cātico: Deus fortis meus ſperabo in eū, & cornu ſalutis meæ. Et 1.Reg.2. Anna cecinit: Dominū formidabunt aduerſarij eius,& ſuper ipſos in cœlis tonabit. Dominus iudicabit fines terræ,& dabit imperiū regi ſuo,& ſublimabit cornu Chriſti ſui. Porrò videtur hoc vaticinium ſumptū eſſe ex Ezechiel.29. In illa die pullulabit cornu domui Iſraël. Pſ.132. Illuc producam cornu Dauid,paraui lucernam Chriſto meo. Inimicos eius induā con-

Hierony.

fuſione,ſuper ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea. Hierony.l.2.Cōment.in Eſa.c.5. regnū hîc & potentiā per cornu ſignificari ſcribit,cui etiam phraſes alias ſimiles adducit,vt quod Eſa. 5. legitur, Facta eſt vinea dilecto , in cornu filio olei. Et Pſalm. 43. In te inimicos noſtros ventilabimus cornu. Et in Zacharia (cap.1.) quatuor cornua quatuor potentiſſima regna demon-

Origenes.

ſtrant. Origen. hom. 10. in Luc. Et verè, inquit, quia fuit cornu ſalutis in domo Dauid , iſta Pro-

A Prophetia occinitur, Vinea facta eſt in cornu. In quo cornu? In Chriſto Ieſu, in illo in quo nũc ſcribitur, Erexit cornu ſalutis nobis. Ita per cornu ſalutis potentiam ſalutarem Chriſti intelligit. Sed & ideò dicitur, inquit Theophilactus, quia ex cornu reges inungebantur. Itaque cornu ſalutis Chriſtus excitatus eſt. Videbatur enim dormire, contemnens multorum peccata, longanimitatem in ſimulacrorum inſano cultu præ ſe ferens: ſed in nouiſſimis temporibus incarnatus excitatus eſt, & contriuit omnes qui oderũt nos dæmones. Sed & hoc ad Chriſti paſſionem referri poterit. Tunc enim erectum eſt cornu ſalutis, cùm Chriſtus in cruce eleuatus eſt. Nam & ibi fortitudo eius, vt ait Habacuk, cornua in manibus eius, ante faciẽ eius ibit mors. Quin etiam ibi rex agnitus eſt, ſcripto Pilati, quod tale erat: Ieſus Nazarenus rex Iudæorum. Etſi verò aut illum Pilatus & Herodes contempſerint, aut alij illuſerint, alij verò in eum blaſphemarint: ibi tamen ipſa cum natura Dominum & regem agnouit. Nam terra concuſſa eſt, monumenta aperta ſunt, lapides colliſi ſunt, & multi eorum qui dormierant, ſurrexerunt: ſol autem B & luna obſcurati ſunt, & tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram. Ex quo factum eſt, vt maieſtatem eius, ſeu cornu erectum aſſererent nonnulli, qui triſtes reuertebantur percutientes pectora ſua, & dicentes: Verè filius Dei erat iſte. Tunc exaltata eſt eius potentia, cùm confregit potentias, arcum, ſcutum, gladium, & bellum: &, vt ſcribit Apoſtolus, principatus & poteſtates tenebrarum harum traduxit confidenter, palàm triumphans, & delens quod aduerſum nos erat chirographum decreti, affigens illud cruci. Ergò vbi per contumeliam ab hominibus exaltatus eſt Chriſtus, ibi *erexit Deus cornu ſalutis nobis*. Nimirùm in typo ſerpens exaltatus eſt à Moyſe, (Num. 20.) in ſalutem eorum qui à ſerpentibus ſauciati erant. Hîc grande miraculum, inquit Macharius Ægyptius, homil. 11. de virtute Spiritus ſancti. Quomodo ſerpens mortuus viuos occidebat? Certè typus erat corporis Domini. Hoc enim exaltatum in cruce & C mortuum, vicit & interfecit ſerpentem, qui reptabat in corde. Noua erat hæc, & recèns inſtituta ſerpentis ſimilitudo. Ita etiam Dominus nouum opus ex Maria condidit, quod ipſe induit, non autem ipſe attulit corpus è cœlo, nec corpus nouum immune à peccato apparuit in mundo vſque ad Chriſtum. Ecquis autem eſt, qui ſi in Chriſti mortem mẽtis oculos eleuet, & ſibi eum qui pro nobis crucifixus eſt, proponat, non ſentiat cornu ſalutis, ſeu vim Chriſti ſalutarem? Ita erit vita tua pendens ante te, inquit Moyſes, Deut. 28. vt obſeruat Cyprianus, l. 2. aduerſ. Iudæos. Qui & in ſequenti capite oſtendit in paſſione crucis & ſigno, virtutem omnem & poteſtatem ſitam eſſe. Tertullianus etiam per cornua Chriſti crucẽ intelligit, in qua triumpharit. ſic enim habet, lib. aduerſus Iudæos. Ioſeph & ipſe Chriſtum figurauit, vel hoc ſolo, ne curſum demorer ipſe, quòd perſecutionem à fratribus paſſus eſt, & vænundatus eſt in Ægyptum ob Dei gratiam, ſicut & Chriſtus ab Iſraël à fratribus vænundatus, cùm à Iuda traditur. D Nam & benedicitur à patre in hæc verba Ioſeph, Gen. 49. Tauri decor, cornua vnicornis cornua eius, in eis nationes ventilabit pariter ad ſummum vſque terræ. Non vtique Rhinoceros deſtinabatur vnicornis, vel Minotaurus bicornis, ſed Chriſtus ſignificabatur. Taurus ob vtramque diſpoſitionem, aliis ferus vt iudex, aliis manſuetus vt ſaluator, cuius cornua eſſent æſtimata. Nã in antenna nauis, quæ crucis pars eſt, hoc extremitates huius vocantur: Vnicornis autem, media ſtipite palus. Hac deniq; virtute crucis, & hoc modo cornutus, vniuerſas Gentes & nunc ventilat per fidem, auferens à terra in cœlum: & tunc ventilabit per iudicium, deſcendens de cœlo in terram. Sunt qui per cornu publicam denunciationem magnæ rei ſignificari dicant, quia per cornua ſolent magnalia ſignificari. Hoc igitur referunt ad id, quod iam ore Angelico reuelatum Zachariæ fuerat, ſtatim ſe incarnandum, venturum & ſaluaturum genus humanũ, quod vtique è domo Dauid profecturum intelligebat. Quidam iſtam erectionem referunt ad E Chriſti reſurrectionem, vel aſcenſionem, quia tunc Chriſtus cornu ſalutis, id eſt poteſtatem ac gloriam beatitudinis erexit, ſeu publicè demonſtrauit, reſurgendo ad vitam immortalem, patres quoque educẽdo de lymbo, & regna aſcendẽdo cœleſtia. Hæc Dionyſ. Carthuſ. Cæterùm hoc cornu, hæc poteſtas, & vis noſtræ ſalutis incõcuſſa erecta eſt *in domo Dauid pueri ſui*. Quoniam ipſe Chriſtus ex eius progenie natus, ſicut & ei pridem promiſſus eſt. Pſal. 131. De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Hoc in tribu & familia Dauid, iuxta illud Apoſtoli ad Romanos, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Dauid autem *puerum* vocat vt dilectum, & Dei cultorem. Eſt enim ætas puerilis & dilectior, & obſequioſior. Poteſt & domus Dauid pro Eccleſia ſumi: nam & huius typũ expreſſit domus illa, quam in monte Syon habuit. Et Luc. 1. Angelus ita domum Iacob intellexit, dicens: Et regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius non erit finis. Cõcidiſſe videbatur domus Dauid, nũc verò illa excitatur per Chriſtũ, & ſummo honori ducitur: cùm audimus aliquãdo tandẽ ipſum ex ea oriundũ eſſe, qui non

Chriſtus cornu. Theoph. *Ad Chriſti paſſionẽ cornu refertur.* Macharius Ægyptius. *Chriſtus in ſalutẽ eleuatus & velut in cornu.* Cyprian. Tertull. Dionyſ. Carthuſ. *Dauid quomodo puer.*

Collatio regnorũ cæterorũ cum regno Chriſti.

tantùm toti huic orbi dominetur,ſed & omnia ſubiiciat pedibus ſuis. Pſ.8. Cuius cornu, id eſt, F
regnum ſit cæteris erectius & altius. Pſalm.112. Cornu eius exaltabitur in gloria. Pſalm.75.
Et omnia cornua peccatorum confringam,& exaltabuntur cornua iuſti. Alia regna videbuntur ingentia,ampla,& facultatibus & populorum multitudine exuberantia:ſed his tantùm,qui nihil niſi quæ in procinctu ſunt,perſpexerunt. At verò ſi quando montis aciem in ſumma illa bona quæ Chriſtus aſſecutus eſt,defixerit,agnoſcet quantum iſta diſtent ab illis. Quæ ſurſum ſunt quærite,inquit Apoſtolus,quæ ſurſum ſunt ſapite,non quæ ſuper terram. Tunc cum rege Dauide exclamabis:Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine! Et rurſus:Quàm dilecta tabernacula tua! Et alibi: Melior eſt dies vna in atriis tuis ſuper millia. Tunc intelliges quàm longè terrena ſuperentur à cœleſtibus. Tunc adinſtar paſtoris, qui villæ ſuæ Romanam vrbem primùm æquabat,ſed antequam quid Roma eſſet,oculis perſpexiſſet,dicere poteris.

Virgilius.

Sic canibus catulos ſimiles,ſic matribus hœdos G
Noram,ſic paruis componere magna ſolebam.
Verùm hæc tantum alias inter caput extulit vrbes,
Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.

Cornu Chriſti cæteris altius.

At tantum cornu Chriſti cæteris altius eſt. Nam poteſtas eius,poteſtas æterna,& regnum eius non corrumpetur. Daniel.7. Immò illud omnia prophanorum hominum regna, Perſarũ, Tartarorum, Medorum, Turcarum,& quorumuis infidelium conteret & comminuet: Quia exaltabitur ſolus Dominus in die illa, vt vaticinatur Eſaias c.2. Et incuruabitur ſublimitas hominũ, & humiliabitur altitudo virorum. Et introibunt in ſpeluncas petrarum,& in voragines terræ, à facie formidinis Domini,& à gloria maieſtatis eius,cùm ſurrexerit percutere terram. Hoc *cornu*,hanc poteſtatem,hoc Chriſti regnum & imperium *erexit* Deus. Non enim comparatum eſt auro,argento,fauore,violentia humana,non etiam ſucceſſione aliqua carnali:quæ omnia in H
regibus terrenis magnam vim habere videntur:ſed hunc Deus exaltauit,Phil.2.& dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum,& omnis lingua confiteatur,quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris. Vnde & Micheæ 4. Dominus Iſraëli ſpem iniiciebat,dicens: Surge & tritura filia Syon,quia cornu tuum ponam ferreum,& vngulas tuas ponam æneas, & comminues populos multos,& interficies Domino rapinas eorum. Hoc imperium ſolum ſummum & æternũ eſt.

Hieron.

Hieron.lib.3. Commẽt.in Eſa.cap.9. in id Prophetæ, Multiplicabitur eius imperiũ, & pacis non erit finis,ſuper ſolium Dauid,& ſuper regnum eius,vt confirmet illud,& corroboret,in iudicio & in iuſtitia,amodò & vſque in ſempiternum. Nec,inquit,dubitare poterit de multiplici ſaluatoris imperio & pace eius, quæ non habeat finem: qui in Pſalmis legerit, Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam,& poſſeſſionem tuam terminos terræ. Et rurſus Pſ.51. Et I
multitudo pacis donec auferatur luna,id eſt vſque ad conſummationem ſeculi. Principatus autem illius & imperium erit ſuper ſolium & regnum Dauid,quod poſt Babylonicam captiuitatem fuerat diſſipatum: vt confirmet illud,& roboret,& doceat eſſe perpetuũ,ne caſſa Dei promiſſio videretur,ab incarnationis tempore vſque in ſempiternum. Promiſſionem autẽ notat,

Quæ ex hoc loco colliguntur.
1. authoritas veteris Teſtamẽti.

cùm adiicit, *Sicut loquutus eſt per os ſanctorũ,qui à ſeculo ſunt Prophetarum eius.* ἐλάλησε, loquutus,id eſt pollicitus eſt. Verbum enim meum ſtabit,inquit,& omnis voluntas mea fiet. Hic locus valet ad aſſerendam ſacræ ſcripturæ, maximè verò veteris Teſtamenti authoritatem: ne fortè ſit,qui cum Marcione & Manichæis,vetus Teſtamentum reiiciat,aut ab alio Deo conditum eſſe blaſphemet. Olim erant promiſſiones, olim in figuris omnia contingebant illis.(1. Cor.10.) Hæc autem in nouo Teſtamento omnia completa ſunt, Luc.4. Ioan.20. Vnde & finis legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Rom.10. Quòd ergo Deus miſit filium ſuum factũ ex muliere,factum ſub lege,non improuiſe fecit,ſed ſicut promiſerat,verè impleuit. Erat enim K

2.

A ſæculo præordinata ſalus in Chriſto.

Deus *ab initio* mundum ſibi in Chriſto reconcilians,quia hunc ſibi recõciliationis modum inſtituerat,non dicam ab initio creaturæ,ſed & ab æterno. Quidni dixerim? Cùm dicat Apoſtolus Epheſ.1. nos prælectos eſſe ante mundi cõſtitutionem,vt eſſemus ſancti & immaculati. Et quomodo niſi in Chriſto prælecti ſumus? Tandem verò hanc ſuam voluntatẽ Deus omnibus ferè temporibus ab homine cõdito,manifeſtã fecit,verbis,ſignis,figuris ſeu factis. In nulla enim

Auguſtin.

mundi ætate defuit Prophetia de Chriſto,vt Auguſtinus declarat. Nam & Adam de Chriſto verbis & rebus loquutus eſt,ſimiliter cæteri Patriarchæ & vates. Propter quod Petrus in Actis

3.

Omniũ finis Chriſtus.

teſtatur: Deus qui prænunciauit per os omnium Prophetarum pati Chriſtum ſuum,impleuit. Sed & alibi ait: Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent. Tantum quippè myſterium decuit diu antè ac multipliciter prænunciari,vt eius dignitas agnoſcatur, & factum credibilius oſtendatur,

A oſtendatur,firmiúſque credatur. Vnde in hoc fides noſtra certiſſimè confirmatur,quòd omnia quæ de Chriſto credimus & tenemus,taliter prophetata probamus. Sed & ipſi doctores Hebræorum fatentur, quòd omnes Prophetæ non ſunt loquuti,niſi ſuper dies Meſſyæ,id eſt pro tempore Chriſti : quia videlicet quicquid loquuti ſunt,ad Chriſtum finaliter retulerunt,& de ipſo principaliter effati ſunt. Cæterùm non ita intellige, Deum loquutum eſſe, quaſi corpo- 4. *Quomodo*
reus ſit,& organis vſus ſit corporeis. Deus enim ſpiritus eſt.ſed per tranſlationem hæc dicũtur, *Deus loquu-*
quia modo inuiſibili Prophetas commonuit,& eis non minus reuelauit,quàm ſi ore ad os ali- *tus eſt.*
quis cum eis loquutus fuiſſet, & eadem illis nunciaſſet. Immò tantò excellentiùs eis loquutus eſt, quantò modus ille loquendi internus animam magis illuſtrabat. Nec enim proſunt verba in aurem admiſſa,niſi tandem in animum perueniant. Fiunt alioquin velut æs ſonans,& cymbalum tinniens. Et quidem primus omnium & incomprehenſibilis Dei loquendi modus eſt 6.
B in filij generatione,vt noſter Verratus obſeruat:vt cùm ſcriptũ eſt Pſ.2. Dominus dixit ad me, *Quomodo*
Filius meus es tu,ego hodie genui te. Secundus in rerũ omniũ productione, cùm dixit Gen.1. *Pater in fi-*
Fiat lux,& facta eſt lux. Manifeſtat autẽ ſuam volũtatem modò internis inſpirationibus, Ioan.3. *lio loquut⁹.*
modò per Angelos,modò per homines, Hebr.1. Ita multipharièmultiſque modis olim Deus
loquutus eſt patribus in Prophetis,nouiſſimè autem diebus iſtis loquutus eſt nobis in filio. Ne Verratus.
ſit ergo qui Deo obganniat,aut Eccleſiæ traditionem & doctrinam reiiciat. Reiiciunt autem 7. *Contra eos*
nonnulli, cùm ſanctorum authoritate & ſcriptis ſuperantur: tunc enim, vt euadant, clamant *qui detra-*
eos homines fuiſſe : veritatis autem doctrinam inniti Deo & Spiritui ſancto. At verò Deus & *hũt verbis*
Spiritus eius per Prophetas loquutus eſt:ipſi os,ille verba ſuppeditauit. Matth.10. Non vos eſtis *patrũ ſan-*
qui loquimini,ſed ſpiritus Patris qui loquitur in vobis. Et hinc quidem certiſſimum & firmiſ- *ctorum.*
ſimum habemus Propheticum ſermonem,ait Petrus. Paulus verò, Superædificati,inquit,eſtis *Deus per*
C ſuper fundamẽtum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. *ſanctos lo-*
Ideóque *ſanctos* illos vocat. Nam tametſi per os Balaam arioli vaticinatus ſit de ſtella ex Iacob, *quutus eſt.*
& virga quę contritura eſſet duces Moab, id eſt de Chriſto ipſo : Et de Saule aliquando dictũ ſit, Num & Saul inter prophetas? Ita tamen *ſanctos* nuncupat, quòd præter Balaamum alios pios & iuſtos ſelegerit,vt ab omnibus teſtimonium haberet. Habet ab Angelis,à dæmonibus, à rerum ordine, à Sibyllis,ab oraculis dæmonum,ab ariolis,& ab ipſis ſanctis Prophetis. Nec cecidit de his omnibus quæ Prophetæ loquuti ſunt,ne quidem verbum vnum ſuper terram. Luc.24. & Ioan.20. In ſummam hanc omnia contrahit,quòd oportuerit impleri omnia quę prædicta fuerant in lege,Prophetis,& Pſalmis de eo. Ita in omnibus verax eſt Deus,vt ne quid *De⁹ verax.*
de promiſſionibus eius dubitemus,ſed tantò magis in illum ſpem noſtram coniiciamus. 1.Par. 17. Dauid ait: Nunc Domine,ſermo quem loquutus es famulo tuo,& ſuper domum eius con-
D firmetur in perpetuum: & fac ſicut loquutus es. Permaneatque & magnificetur nomen tuum vſque in ſempiternum,& dicatur: Dominus exercituum domus Iſraël,& domus Dauid ſerui eius,permanens coram eo. Hoc optabãt ſancti præcedentes Chriſti aduentũ. Eccli. 36. Suſcita precationes quas loquuti ſunt in nomine tuo Prophetæ priores. Da mercedem ſuſtinentibus te,vt Prophetæ tui fideles inueniantur. Amos. 3. Quia non faciet Dominus Deus verbum, niſi reuelauerit ſecretũ ſuum ſeruis ſuis Prophetis. Et rectè in ſingulari legitur διὰ στόματος, *per* *Vnum os*
os, non in plurali,per ora. Etſi enim multi loquuti ſunt, omnium tamen quaſi vnum os erat, *omniũ fide-*
quia concorditer omnes de Chriſto loquuti ſunt. Et hæc eſt mirabilis diuinæ veritatis harmo- *lium, vna*
nia,quòd vna & eadem ſit,in ore omnium,quantumuis à ſe diſtantium. Pone tu Chriſtianum *fides.*
qui in Scythia natus ſit,audi alium qui in India, alium qui in Arabia,alium qui in Perſide,aliũ qui in Græcia,Germania,Italia,aut alia regione Chriſti doctrinam acceperit : os erit vnum
E omnium , vnus Deus, vna fides. Hæc eſt conſenſio populorum,qua Auguſtinus in Epiſt. Manich.cap.4. ſe in Eccleſia contineri ſcribit. Nã licet in ceremoniis variare videantur, vna tamẽ August.
omnium fides eſt,vnum omnium ſymbolum Apoſtolicum. Ab omnibus Miſſah ſuſcipitur, Chriſti corpus in Euchariſtia adoratur, ſacramenta agnoſcuntur: & omnia noſtræ doctrinæ capita retinentur. Nec enim hîc de hæreticis loquimur,qui iam exierunt à nobis,quia non erãt ex nobis. Ioan.6. Nam Caluiniani,Sacramentarij,Anabaptiſtæ,& cæteri Chriſtum quidem aliquando prædicant,ſed ſuis dogmatibus,& peculiaribus opinionibus impugnant,& reiiciũt. Vnum eſt os omnium fidelium,non tantùm qui nunc ſunt,ſed & qui tandem futuri ſunt. Ita enim dicitur *loquutus eſſe Deus per os omnium Prophetarum qui à ſeculo ſunt*. Hebraicè *Meolam,* Græcè ἀπ' αἰῶνος, ita reuocat ad antiquiſſima tempora, è quibus quoſcunque Prophetas nouiſſimis conferas, nihil illos in his quæ Chriſtum ſpectant,variare cognoſces. Quid autem per eos Deus pollicitus eſt? Adiicit, *Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt*

nos. Sic Petrus i. Epiſt. 1. De hac ſalute exquiſierunt & ſcrutati ſunt Prophetæ, qui de futura in F
vobis gratia prophetauerunt. Hæc autem ſalus maximè conſiſtit in liberatione ab inimicis.

Origen. *Iudæi præter ſuos habẽt reliquos homines pro hoſtibus.*

Nec verò inimicos carnales, ſed ſpirituales intellige, vt ſcribit Origenes, hom. 10. in Ioan. Sic enim errant Iudæi. Expectant enim terrenum ſui Chriſti regnum, & quoſcunque alterius religionis populos, quos pro inimicis habent, per eum cõterendos & ſubijciendos eſſe: ita vt terrena iſta Hieruſalem reædificetur, & in illius templo ſedem teneat. Atqui vera ſalus eſt interna & ſpiritualis, & peiores inimici domeſtici ſunt, Mich. 7. & in animam agunt. Et quidẽ aduerſus carnales hoſtes egerunt Moſes in Pharaone, Ioſuë in quinque reges, & principes nationũ, Gedeon in Moabitas & Ammonitas, Othoniel, Ehud, Sangar, in alios ſui temporis populos, ſed & mulieres Delbora, Iudith, Iahel, Heſter, eodem fortitudinis genere claruerunt. Verùm quis horum omnium Sathanæ principatum deijcere potuit? quis principatus & poteſtates tenebrarum harum profligere? Hoc fortiori Chriſto debebatur, & cuius cornu, ſeu im- G
perium cæteris eſſet erectius. Sic Ioan. 14. dicebat, Iam princeps huius mundi eijcietur foras. Hic eſt qui ſpondebat omnia regna mundi, dicens, Matth. 4. Cuique voluero do ea. Et hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me. Et illi ſanè verè *inimici noſtri* ſunt. Reconciliari poſſunt homines inter ſe, immò frequenter è ſummis hoſtibus ſummi amici euaſerunt. Sed & amantium iræ amoris redintegratio eſt, vt Comicus Terentius ſcribit.

Dæmones ſũt inimici. Terentius.

At verò quæ vnquam futura eſt Sathanæ nobiſcum conuentio, niſi qualis lupi cum ouibus, vulpis cum gallis, felis cum muribus, vt nos rapiat & deuoret? Ita enim inſidiatur in abſcondito, quaſi leo in ſpelunca ſua. Inſidiatur vt rapiat pauperem, rapere pauperem dum attrahit eum. Hoc ſibi præmium exigit ab iis quibuſcum paciſcitur, magis, veneficis, ſortilegis, ariolis, incantatoribus: vt eos aliquando ad eandem æternam calamitatem pertrahat. Itáne igitur amicus erit Sathan, quantumuis blandiat, & polliceatur, cùm nos tandem deuorare nitatur? Ne putet quis illum mul- H
cere ieiuniis, execrationibus, ſacrificiis, quaſi propitium redditurus: nec enim gratis aderit, ſed teipſum in commutationem ſibi vendicare conatur. Nec ſanè aliquis pro inimico habendus eſt, niſi quantũ à ſpiritualibus illis hoſtibus abundat magis. Si hæreticus, idololatra, Turca: damnamus in illis hæreſes, mendacia, impoſturas, ea ſcilicet omnia quæ Sathan eis ſuggeſſit, & illis aduerſamur: amplectimur autem creaturam Dei. Sed neque niſi ex ſpiritu & voluntate inimicitia emergit. Liberat etiam nos à carne & mundo, omniſque beatitudinis impedimento. In hoc enim apparuit filius Dei, vt diſſoluat opera diaboli, inquit Ioannes. Et Paulus, Col. 1. Eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem & remiſſionem peccatorum.

Euthym. *Hoſtes viſibiles qui.*

Euthymius traducit ad hoſtes etiam viſibiles, nimirùm qui inuiſibilium ſpiritu afflati, noſtram perniciẽ moliãtur. Et ſumma ſanè hæc nobis ſecuritas repoſita eſt, quòd ille ſpirituales hoſtes proſtrauerit: quid ergo corporales faciãt? Quid I
Turca, quid hæreticus exequatur? Quis vobis noceat, ſi boni æmulatores fueritis? Verũ vincit Turca, vincit aliquando hæreticus. Non vincit Chriſtum, ſed peccatores qui Chriſtum negãt operibus. Num etiam illos ſibi dæmones ſubijciunt, quoties eius ſuggeſtionibus magis quàm Deo præcipiẽti acquieſcunt? Hic ſe homines accuſent, non Deum. Præualuit Pharao Iſraëli, præualuerunt aliquando tyranni. Ergo nec eos Dominus eripere poterat? Poterat quidem. Et poteſt Chriſtus Turcam & alios proſternere. Sed audi Prophetam. Nõ eſt abbreuiata manus Domini, vt ſaluare nequeat, neque aggrauata auris eius, vt non exaudiat: ſed iniquitates noſtræ diuiſerunt inter nos & Deum. Alioquin Deus ſuper ſanctos ſuos, in æternum conſeruabuntur. Porrò quod ait, *De manu omnium qui oderunt nos*, quidam exponunt de Gẽtilibus, quos Chriſtus conuertit, quos Iudæis ita reconciliauit, vt fieret vnũ ouile & vnus paſtor: etſi priùs magno odio ſe inuicem auerſarentur. Poteſt quoque de cunctis peruerſis hominibus accipi, K

Quomodo Deus liberet de manu odientium. August.

à quibus liberantur electi: non quòd ab illis in hac vita tribulentur, & trucidentur: ſed quòd per timorem inordinatum eis non ſubijciuntur, nec ad vitia inducuntur, & per temporalem, quam ab illis patiuntur perſequutionem, ad gloriam perducuntur æternam, ſicque æternaliter liberantur ab omni infeſtatione illorum, quemadmodum pleniùs Auguſtinus declarat, ſuper illud Pſalmi 65. A timore inimici eripe animam meam. Hoc eſt quod apud Michæam (cap. 5.) promiſſum eſt primitiuæ Eccleſiæ. Exaltabitur manus tua ſuper hoſtes tuos, & omnes inimici tui interibunt. Et ibidem de Chriſto prædictum eſt, Et erit pax cùm venerit, & calcauerit in domibus noſtris. Eſ. 19. Clamabunt ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis ſaluatorem & propugnatorem, qui liberet eos. Ille enim eſt, qui, vt legitur Iob. 5. diſſipat cogitationes malignorum, ne poſſint implere manus eorum quod cœperant. Et de tanto beneficio laudãdus eſt Dominus Deus 2. Mach. 1. De magnis periculis à Deo liberati, magnificè gratias

A gratias agimus ipſi. Et Pſ.17. Eripuit me de inimicis meis fortiſſimis,& ab his qui oderunt me.
Et Pſ.114. Eripuit animam meam de morte,oculos meos à lachrymis,pedes meos à lapſu. Idē
etiam Dauidi promiſerat,vt ipſe cecinit Pſ.88. Inueni Dauid ſeruum meum,oleo ſancto meo
vnxi eum:manus enim mea auxiliabitur ei,& brachium meum confortabit eum. Nihil profi-
ciet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei. Et concidam à facie eius ini-
micos eius,& odientes eum in fugam conuertam. Hæc autem in typo Dauidi obuenerunt,
quæ impleta ſunt, & quotidie in Chriſto & Eccleſia implentur. Impetitur enim illa à variis *Dauid typus inſtru-*
hoſtibus: non ſolùm à principatibus & poteſtatibus tenebrarum harum, ſed & ab hæreticis,
idololatris, Turcis, Barbaris,ſchiſmaticis:ſed eripit illā Chriſtus. Et hoc eſt,quod Eſaias per in-
ſulas Eccleſias intelligit, Cyrillo Alexandrino interprete. Quemadmodum enim inſulæ iuxta
B mare iactantur quidem ſemper fluctuum motibus,ait ille,lib.3. in Eſ.cap.45.& tamen manent Cyrillus Alexandr.
inconcuſſæ,& naues quandoque periclitantes recipiunt,& ſinum illis vacuū porrigentes, ſer- *Eccleſia ſēp liberatur ab hoſtib⁹.*
uant à fluctibus:ſic Eccleſiæ Chriſti iacent quidem tanquam in mediis vitæ turbis,& ſolitudi-
ne,& innumeris agitantur tentationibus,verùm in Chriſto domicilium habent immotum: &
eos, qui mundanarum rerum inutilem,inanémque turbationem ac tumultuationem fugiunt,
ac velut tempeſtatibus acti ſunt à Sathana & peccato,in domum admittunt. Deus enim Ec-
cleſiam ædificat,& eam ſartam tectam conſeruat ne nutet,Chriſto protegente & concedēte
vt inconcuſſa ſit,& immota, inquit idem Cyrillus,lib.5. in Eſ.cap.54. Ex quo fit,vt Eſaias diſ- Idem.
ſerens de Eccleſia, illam à Deo parari,fundamenta illius poni,propugnacula erigi, munitiones
& omnia electa dari ſcribat,his verbis: Ecce ego præparo tibi carbunculum lapidem tuum,
& fundamenta tua ſapphirum, & propugnacula tua iaſpin, & portas tuas lapides cryſtalli, &
munitionem tuam lapides electos,& omnes filios tuos doctos à Deo, & pax multa filiis tuis.
C Ita Chriſtus ſufficienter nos muniuit,reliquum eſt vt efficaciter. Efficiet autem,ſi nullum nos
iniecerimus obſtaculum,&,vt diximus,diuinam illius gratiā minimè illudamus. Sic ergo ere-
xit nobis ſalutem, *ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris.* id eſt, ad hoc, vt Patriarchis,
& iuſtis olim defunctis conſummatam miſericordiam, vtpotè plenam fœlicitatem impende-
ret,educendo eos de lymbo,& conſtituendo in regno cœleſti:quemadmodum apud Zacha- *Chriſtus eduxit Patres defūctos de lacu.*
riam Chriſto dicitur:(Zach.9.) Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti vinctos de lacu
in quo non erat aqua. Irenæus,lib.5. in hære. ad finem. Et quidem,inquit, tribus diebus, poſt
mortem,conuerſatus eſt Chriſtus,vbi erant mortui,quemadmodum Prophetia de eo ait: Cō- Irenæus.
memoratus eſt Dominus ſanctorum mortuorum ſuorum, eorum qui antè dormierunt, in
terram ſtipulationis,& deſcendit ad eos extrahere eos,& ſaluare eos. Et ipſe Dominus: Quē-
admodum, ait, Ionas in ventre ceti tres dies & tres noctes manſit, ſic erit filius hominis in
D corde terræ. Sed & Apoſtolus ait: Aſcendit autem quid eſt,niſi quia & deſcendit in inferiora
terræ? Hoc & Dauid in eum prophetans dixit: Et eripuiſti animam meam ex inferno inferi-
ori. Theophilactus,in Luc. *Fecit* igitur *miſericordiam,* non ſolùm cum viuentibus, inquit:ſed & Theoph.
cum patribus noſtris(vtique mortuis.) Chriſti enim gratia etiam in illos,qui olim mortui ſunt, *Miſericordia in defūctos.*
pertingit. Dedit nobis viuentibus ſpem reſurrectionis, & reſurgemus: ſed non ſoli nos hanc
gratiam aſſecuti fuimus,ſed & qui ante nos defuncti fuerant. Origenes etiam hanc ſententiā
de gratia interpretatur,quam mortui tandem per Chriſtum acceperint. Sic enim ſcribit,hom. Origenes.
10. in Luc. Ego puto quòd in aduentu Domini ſaluatoris,& Abraham,& Iſaac,& Iacob fruiti
ſint miſericordia Dei. Neque enim credibile eſt, vt qui priùs viderunt diem illius, & lætati
ſunt:poſtea in aduentu ipſius,& natiuitate ex virgine,nihil vtilitatis acceperint. Ecquid de Pa-
triarchis loquor? Ad altiora ſcripturarum ſequēs audacter aſcendam,quoniam præſentia Do-
mini, non ſolùm terrena,ſed etiam cœleſtia iuuerit. Vnde & Apoſtolus ait, (Epheſ.2.) Pacem
E faciēs per ſanguinem crucis ſuæ, ſiue ſuper terram,ſiue in cœlis. Quid quòd etiam Prudentius
in hymno ad incenſum cerei Paſchalis,ita ſcribit: Prudent.

Sunt & ſpiritibus ſæpè nocentibus
Pœnarum celebres ſub Styge feriæ, *Pœna defūctorū relaxātur die reſurrectionis*
Illa nocte,ſacer qua rediit Deus
Stagnis ad ſuperos ex Acheronticis.
Marcent ſuppliciis tartara mitibus,
Exultátque ſui carceris otio
Vmbrarum populus,liber ab ignibus:
Nec feruent ſolito flumina ſulphure.

Tantum poteſt Chriſti beneficium,vt & mortuis profuerit, & proſit. Eius igitur miſericordiæ

& omnipotentiæ aduerſantur hæretici, qui fideles animas nihil à Chriſto emolumenti accipere F
poſſe contendunt, ſiue pro illis orationes fiant, ſeu ipſum Chriſti corpus in eorum propiciationem offeratur. Nec obſtat, quod obijciunt, defunctos eſſe extra ſtatum meriti, id eſt iam mereri non poſſe aliquid ſibi; recepturos autem illos, teſte Apoſtolo, 1. Cor. 5. prout geſſerint in corde, ſiue bonum, ſiue malum. Siquidem illud priuſquàm morerentur, apud Deum impetrarunt, vt poſt mortem Chriſti merito, & gratia, noſtris etiam ſuffragiis iuuarentur. Nũ ſcilicet de nouo id ſibi promeruerant antiqui patres ſtatim ante Chriſti aduentũ, vt per Chriſtum eriperentur? Sed hoc ſibi promeruerant dum viuerent, cùm teſtamenti & fœderis diuini participes fuerint. Ex quo fit, vt adijciat Zacharias, *memorari teſtamenti ſui ſancti, quod iurauit ad Abraham.* Ita nimirùm Auguſtinus de his reſoluit, qui etſi in Chriſto dormiant, luunt tamen pœnas pro negligentiis & venialibus peccatis quæ commiſerunt. Nam in Enchiridio ad Laurentium, cap. 110. Neque negandum eſt defunctorum animas, pietate ſuorum viuentium releuari, inquit, cùm pro illis ſacrificium mediatoris offertur, vel eleemoſynæ in Eccleſia fiunt. G
Sed eis hæc proſunt, qui cũ viuerent, vt hæc ſibi poſtea prodeſſe poſſent meruerunt. Eſt enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat iſta poſt mortem: nec tam malus, vt ei non proſint iſta poſt mortem. Eſt verò talis in bono, vt iſta non requirat: & eſt rurſus talis in malo, vt nec his valeat, cùm hæc vita tranſierit, adiuuari. Quocirca hîc omne meritum cõparatur, quò poſſit poſt hãc vitã releuari quiſpiã, vel grauari. Non igitur iſta, quæ pro defunctis cõmendandis frequentat Eccleſia, illi Apoſtolicæ ſententiæ aduerſantur, qua dictũ eſt: Omnes enim ſtabimus ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque, ſecundũ ea quæ per corpus geſſit, ſiue bonũ, ſiue malũ: quia etiam hoc meritũ ſibi quiſque, cùm in corpore viueret, cõparauit, vt ei poſſent iſta prodeſſe. Non enim omnibus proſunt. Et quare non omnibus proſunt, niſi propter differentiam vitæ, quam quiſque geſſit in corpore? Eadem etiã habet Auguſtinus ad Dulcitium, quæſt. 2. Sed neque Chriſti aduentus omnibus defunctis profuit, non dæmonibus, non infidelibus, & Ethnicis, ſed piis viris, qui in ſpe Meſſyæ dormierant. Ex eo igitur loco duo diſcimus. Primum eſt, vt non ita definiamus duo loca ſupereſſe ſuſcipiendis animabus, aut duos fines conſiderari, vitam ſcilicet & mortem, damnationem & fœlicitatem: vt non interim ſaluti, ſeu beatitudini illi æternæ ſubſtitui aliquem locum exiſtimemus. Cedo ſcilicet, cùm Chriſti aduentus profuerit patribus defunctis, cùm illos eduxerit: quis illorum iam defunctorum ſtatus erat? Beatine cenſendi ſunt, qui adhuc miſeri Chriſtũ expectabant? Quid enim ſonat quòd illorum miſertus ſit, niſi quòd & illi adhuc erãt miſeri? Et quomodo miſeri? Quia Dei viſione carebant. Nam & Tobias iſto ſenſibili ſole priuatus dicebat, Quod mihi gaudium eſſe poteſt qui cœli lumen non video? Illis verò, quodnam verum gaudium aderat, qui nondum in clarã Dei viſionem admiſſi erant? Hinc eſt quòd anima fidelis viri, in eo loco conſtituta, in quo patiatur, & exoluat ad nouiſſimum vſque quadrantem, Matth. 5. donec in regnum cœlorum admittatur: clamat per Michæam Prophetam, Vſquequò ſperabo ſic? Mich. 7. Hoc nimirùm ita Hieronymus interpretatur, ſuis in Michæam Comment. vt ſpem poſt mortem animabus relictam eſſe colligat, iis ſcilicet, quæ Deo crediderunt in hac vita, & ei adhæſerunt. Itaque neque illæ adhuc beatæ ſunt. Quod enim videt quis, quid ſperat? inquit Apoſtolus. Beati autem Deũ vident, & ita ſpes illorum impleta eſt. Itaque patres illi ante Chriſti aduentum beati non erãt. Quis autem damnatos illos fuiſſe ſentiat, id eſt, æternis ignibus & pœnis adiudicatos? Alioquin quid eis profuiſſet Chriſtus? Reliquum eſt vt concludamus illos nec beatos fuiſſe, nec damnatos, ſed in eo ſtatu, in quo priuarentur Dei viſione propter peccatum Adami, & ſuas ipſorũ in carne infirmitates: ſperarent tamen ſe aliquando ex hoc exilio emerſuros, per gratiam ſaluatoris. Ita non ſic duo ſunt ſtatus finales, beatitudinis ſcilicet, & damnationis, vt non aliquis locus poſt hanc mortem beatitudini ſubſtituatur. Alterum autem diſcimus ex hac ſententia K
Zachariæ, illos ſcilicet, qui ita è viuis migrarunt, vt fidem & ſpem haberent, & à Dei pacto non recederent, ſed eius miſericordiæ inniterentur: per Chriſti meritum releuari, & aliquãdo tandẽ in gloriam admitti: Hanc autem gratiam, ſeu meritum illis applicari per memoriam mortis eius, & oblationem illam ſui corporis incruentam. Hoc ſcilicet & ipſe ſignificabat, cùm peractis huius oblationis myſteriis, ad patrem pro defunctis illis patribus precatus eſt, vt ſibi darentur, ſaluandi nimirùm, & ex captiuitate in libertatem æternam educendi. Ait enim, Ioan. 17. Sicut dediſti filio poteſtatem omnis carnis, vt omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam. Ego pro his rogo, non pro mundo, ſed pro his quos dediſti mihi, quia tui ſunt. Ita Deus Chriſtum erexit in ſalutem, ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris, *Et memorari teſtamẽti ſui ſancti.* μνησθῆναι διαθήκης, vt recordaretur, id eſt reipſa declararet ſe memorẽ eſſe pacti
&

Quomodo mortui ſint extra ſtatũ meriti, & tamen iuuãtur.

Auguſt.

Sacrificiũ mediatoris p defunctis

Omne meritũ hîc cõparatur, quod proſit in futuro.

Idem.

Quæ ex hoc loco colligũtur. 1. Quòd præter locũ beatorum & damnatorũ ſit & aliꝰ.

Quibus defũctis ſpes relicta eſt.

Hieron.

2. Defũcti fideles Chriſti miſericordia iuuantur.

Quod teſtamẽtũ patribus factũ.

A & fœderis ſui, q. ſonat Hebraica dictio *Berith*. De hoc pacto vide Gen.15.17. Leuit.27. Deut.7. 2.Reg.23.2.Par.13. Et quidem primùm iris in cœlo conſtituta eſt, in memoriam pacti quod cũ Noë iniit: tandẽ cum Abrahamo circuncisio instituta eſt, demũ lex data eſt in monte, & ſignis euidentibus ignis, tubarum & caliginis Dei maieſtate cõprobata, in ipſa vitulorũ & vaccę oblatione, & ſanguinis aſperſione, Teſtamentũ vetus confirmatũ eſt. Idem verò conſummatũ, & ad perfectionẽ perductũ eſt, Christo aduenięte, & nos è peccati iugo, & legis ſeruitute redimente: De hoc Teſtamento lege Eſa.55.& Hier.31.& 33. Itaque reipſa oſtendit ne minimam quidem promiſſionem vanam fuiſſe. Perfecit enim Deus per filium ſuum omnia, ſeu quæ in defunctorum patrum gratiam, ſeu quæ in eorum ſalutem & redemptionem erãt, qui poſtmodùm eſſẽt credituri. Cæterùm hoc Teſtamentum morte Meſſyæ confirmandum eſſe præuidebat Zacharias. Vt enim teſtamentum valeat, mors intercedat teſtatoris neceſſe eſt, inquit Paulus. Teſtamentum enim in mortuis confirmatur. Inde fit, vt olim ſub lege, morte animalium teſtamentum ſanciretur, non quòd mors illa aliquid valeat ad expiationem peccati: ſed, vt adumbraretur mors teſtatoris, qui tunc temporis, vt nondum incarnatus, ita necdum mori poterat. Sed vbi carnem mortalem aſſumpſit, idem teſtator ſic mortuus eſt, vt conſuetam, & velut tũc inutilem animalium mactationem abſtulerit: & mortis ſuæ precio, & veritate, veram eſſe omnium bonorum ſuorum legationem, & iam de teſtamẽto eius minimè quærendum eſſe oſtẽderit. Itaque non modò prædicit Zacharias Chriſtum aduenisse, vt noſtri & patrum noſtrorũ miſereretur, ſed paſſurum & moriturum eſſe, vt ratum & indubiũ eſſe ſuum teſtamentum demonſtret. Habuit enim tantam vim mors illius, vt in ea, ſeu ipſius morientis merito, fundetur omnis virtus ſacramentorum, remiſſio peccatorum, ſpes etiam pœnitentium, & libertas eorũ patrum, qui Chriſti miſericordiam licet defuncti, ante eius aduentum expectabant. Adijcit

Teſtamẽtũ per mortem Chriſti voluit teſtatoris confirmatum.

B

C dictionem *Sancti*: ſiquidem teſtamentum illius ad noſtram tendit ſanctificationem, quæ per meritum paſſionis eius impletur in nobis. Sic præelegit nos in operibus bonis, vt in illis ambulemus, & ſimus ſancti, & immaculati coram eo. Explicat autem teſtamentum illud, cùm adijcit, *Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum daturum ſe nobis*. Teſtamentum vocat iuſiurandum, quia iureiurando confirmatum eſt. Omnes autem per maiorem ſe iurant. Heb.6. Deus verò cùm ſuperiorem non haberet, per ſemetipſum iurauit, vt in Geneſ.cap.22. legitur. Nam cùm Abraham filium ſuum prompto animo, & manu extenta mactaturus eſſet, vt Deo præcipienti morem gereret: Per memetipſum iuraui, dicit Dominus, quia feciſti hanc rem, & non peperciſti vnigenito tuo propter me, multiplicabo te, & benedicam tibi, & benedicentur in ſemine tuo omnes Gentes. Vbi per ſemen Abrahæ intelligitur Chriſtus, ſecundum Apoſtolum, Gal.3. ſicque verbis illis promiſit pater vnigenitum ſuum ex

D ſemine Abrahæ incarnãdum. Vel ipſemet vnicus Dei patris filius, verbis illis promiſit ſe taliter incarnandum, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus, Rom.8. Complectitur autem iuſiurandum, cùm adijcit, *daturum ſe nobis, Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi*. Sunt qui ita priorem verſum examinant, vt obſeruẽt Chriſtum dediſſe ſemetipſum nobis, exhibendo ſe fratrem, ſaluatorem & aduocatum noſtrũ. Quod & D.Thomas, in Hymno de ſacramento Euchariſtiæ, ſic complectitur. Se naſcens dedit ſocium, conueſcens in edulium, ſe moriens in pretium, ſe regnans dat in præmium. Hinc & Abrahæ in Geneſ. ait. Ego protector tu⁹, & merces tua magna nimis. Denique, vt ſcribit Rikelius Carthuſianus, illis Deus ſe dare dicitur, quibus charitatem, & gratiam ſuam infundit. Illi & habent, & poſſidẽt Deum, tanquam ſuæ dilectionis & occupationis obiectum: in quo plena liberalitas, ſumma dignatio, puriſſimáque Dei ad nos dilectio demonſtratur: quoniam dãdo nobis dona ſua, pariter præſtat

Thomas.

Dionyſ. Carthuſ.

E ſeipſum, videlicet ad habendum, ad poſſidendum, ad intuendum, ad diligendum, ad perfruendum, ad conſeruandum, ad auxiliandum, ad defendendum, ad commanendum in ſempiternum. Illa namque liberaliſſima eſt dilectio, qua quis alteri præſtat ſeipſum. Ideò ait Pſalmiſta: Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei. Et in libro Threnorum legitur, Pars mea Dominus, dixit anima mea, propterea expectabo eum. Sed præter hæc, oſtenditur quòd ſummũ omnium bonorum, pax animæ & ſecuritas per Chriſtum collata ſit. Iurauit enim τοῦ δοῦναι ἡμῖν, dare nobis, id eſt, quòd daret ipſe, ſeu filius cum Abrahamo contrahens, ſeu pater per filium, *Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi*. Dedit ſe Chriſtus nobis, dedit carnem ſuam in cibum & redemptionem. Ioan.6. Panis, inquit, quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita. Hic eſt filius hominis, qui dedit ſemetipſum in redemptionem pro multis. Vnde ſeu corpus ſuum, ſeu ſanguinem in cœna porrigeret, adiecit, Quod pro vobis tradetur, & ſanguis, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſsionẽ

Chriſtus ſe totũ dedit.

Finis & fructus ad uẽtus Chriſti.

peccatorum. Quorſum hæc? *Vt ſine timore liberemur, & ſeruiamus illi.* Hic finis & fructus eſt F
tanti & tam precioſi doni. Gen.12. dixit ad Abraham, Benedicam benedicentibus tibi, & ma-
ledicam maledicentibus tibi. Et c.22. Poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum. Hic
fructus nobis per Chriſtum multiplicatus eſt. Rom.6. Nunc liberati à peccato, ſerui autẽ facti
Deo, habetis fructum in ſanctificatione, finem verò vitam æternam. Hæc ſententia pendet à
ſuperiore, ſed maiorem habet collati beneficij amplificationem. Potiſſimùm enim ſpirituales
inimicos attendit, licet & de omnibus carnalibus liberet Deus, ſaltem in futuro. Nam tametſi

Quomodo iuſti liberẽtur ab hoſtibus.

hic iuſtus torqueatur, affligatur, & nouerit per multas tribulationes oportere nos in regnũ cœ-
lorum peruenire: quamuis nec Paulus à Sathana colaphiſatus, ſtatim exauditus ſit, ſed ei dictũ
fuerit, Sufficit tibi gratia mea Paule, quia virtus in infirmitate perficitur: quamuis denique mi-
litia ſit vita hominis ſuper terram, & ferenda ſit crux poſt Chriſtum, & perſecutiones patienter
tolerandæ ſint: liberantur tamen iuſti ſaltem cùm ex hac vita migrauerint. Beati enim mortui G
qui in Dño moriuntur, amodò iam dicit ſpiritus, vt requieſcant à laboribus ſuis. Tũc quidẽ nõ
eſurient, neque ſitiẽt amplius, neque cadet ſuper illos ſol, neque æſtus, quoniã priora tranſierũt.
Itaque ſicut Paulus ad Galathas ſcribens, Eccleſiã dicit à Chriſto reddi ſine ruga & macula: hoc
autẽ intelligit omninò perfici poſt hanc vitã: ſic & Zacharias dicẽs liberari nos ſine timore, non
in hac vita intelligit, ſed maximè in futura. Niſi fortè timorem ita diſtinxerimus, vt dicamus

Sine noſtro periculo erepti ſum⁹.
Origenes.

ideò Chriſtum aduenisse, vt *ſine timore* inordinato, carnali, ſeculari, ſeruili, *ſeruiamus illi.* Aut
ſine timore poteſt referri ad verbũ *liberati*: vt ſit ſenſus, quòd ſine noſtro periculo Chriſtus nos
ab hoſtibus liberauit. Origenes hom.10. in Luc. Crebrò de hoſtium manu aliqui liberantur, ſed
non abſque timore. Cùm enim metus diſcrimen antè præceſſerint, & ita eruti fuerint de ini-
micorum manibus, liberantur quidem, ſed non ſine timore. At verò ſine timore nos eripuit
Chriſtus. Non enim ſenſimus inimicos noſtros, nec eos vidimus repugnantes, nec modum H
nouimus noſtræ libertatis. In puncto enim & momento tranſtulit nos Chriſtus in hæreditatẽ
partemque iuſtorum. Subiit ille omnia diſcrimina, & in ſe noſtros timores & languores aſſum-
pſit. Peccata noſtra portauit in corpore ſuo, inquit Eſaias, & ipſe vulneratus eſt propter iniqui-
tates noſtras, cuius liuore ſanati ſumus. Et poſuit in eo Deus iniquitates omniũ noſtrûm. Hoc
autem quomodo intelligimus, an quòd peccatum habuerit, aut inuentus fuerit in ore eius ali-
quis dolus? Abſit. Hoc enim negat Propheta. Clamat item Paulus: Talis decebat vt nobis eſſet
Põtifex, ſanctus, innocẽs, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cœlis factus. Quo-
modo igitur poſuit Deus in eo iniquitates noſtras, niſi habito pœnarum reſpectu, quæ noſtris
iniquitatibus debebantur? Agnus erat, innocẽs, abſque macula: ſed iuſtus pro iniuſtis mortuus
eſt, & innocens pro ſontibus pœnas luit, quas ipſi demerebantur. Itaque ille pro nobis paſſus
& mortuus eſt. Quæro verò num priùs ipſi nos dilexerimus Deum, quia dilexit nos? Num I
priùs inuocauimus, aut aliquid ipſi fecimus, tanto dignum beneficio? Sed præuenit ille nos in
benedictionibus ſuis. Audiamus Paulum commonentem Titum ſuum: (cap.3.) Eramus ali-
quando & nos inſipientes, increduli, errantes, ſeruientes deſideriis, & voluptatibus variis, in
malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Cùm autem benignitas & humanitas
apparuit ſaluatoris noſtri Dei: non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam
miſericordiam ſaluos nos fecit, per lauacrũ regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti. Ipſe

Solus Chriſtus timuit et dimicauit ꝓ nobis.

prior timuit pro nobis, ipſe horruit, pugnauit, paſſus & mortuus eſt, & prior inimicos noſtros
proſtrauit. Cœpit tædere & mœſtus eſſe, & ait ſuis: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortẽ. Ipſe
etiam mortis horrorem, & noſtram condemnationem, ſummúmque contra peccata noſtra
iudicium & timorem apprehendit, non modò cùm transferri calicem à ſe poſtularet, ſed &
cùm factus eſt ſudor eius tanquam guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Timebat, horrebat, K
ſanguineum ſudorem emittebat pro nobis. Nos autem interim dum pugnã ille tantam cõtra
ſpirituales noſtros hoſtes ſuſciperet, qualesnam eramus? An ſimul cum illo horreſcebamus,
ſudabamus, precabamur, & calicem admittebamus? Immò neque nos dixerim, ſed quis tunc
ex omnibus cum Chriſto pugnabat? Audi apud Eſaiam, quid dicat. Torcular calcaui ſolus, &
de Gentibus non eſt vir mecum. Lege Euangelium, & audies, quòd Apoſtoli relicto eo om-
nes fugerunt. Solus ille dimicabat, ſolus timenda timebat, non ſibi, ſed nobis. Solus liberare

Quomodo Apoſtoli ĩ Chriſti paſſione timebãt & erãt ſine timore.

nos contendebat ex inimicis noſtris. Nos interim, & ipſi etiam Apoſtoli *ſine timore* eramus.
Verùm fortè aliquis obiectauerit, fuiſſe illos in magno timore conſtitutos, hoc ipſo paſſionis
Chriſti tempore: Timorem illum prodi fuga ipſorum, abſentia, Petri negatione, & quòd ipſi ſe
domi concluſerint, & ſibi à Iudæis formidarint. Et hoc ſanè. Timuerunt Apoſtoli, & tamen
erant ſine timore. Timebant, ſed quæ timeri non debebant. Audierant enim Chriſtum dicẽ-

tem:

A rem: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. Timebant ea, quæ poſtmodũ accepto Spiritu ſancto lætis animis amplexi ſunt, tormenta, minas, carceres, mortem etiam ipſam. Ibant enim gaudentes à conſpectu concilij, quoniã digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliã pati. Erant autem *ſine timore* eorum quæ magis timenda erãt. Timete eum, inquit Chriſtus, qui poteſt corpus & animam mittere in gehennam ignis. Ergo & horrere mortem illam æternam debebant, & hominum ſcelera, quibus toties Deus offenditur. Non timebant tunc hoſtes ſpirituales, non timebant Sathanam qui expetierat eos vt cribraret ſicut triticum, non Dei horrendum iudicium. Et interim Chriſtus hunc in ſe timorem ſuſcipiebat, ſolus nobis timenda timebat, ſolus apprehendebat in ſeipſo, quod nos concutere debuerat. Ita eramus omnes extra teli iactum, cùm Chriſtus contra ſpirituales hoſtes noſtros dimicaret. *Dicitur etiã*
B Quòd ſi dictionem ἀφόβως, ſine timore, ad ſubſequentem referamus λατρεύειν, adorare, ſeruire: vt ſit ſenſus, ea propter Deum miſiſſe filium ſuum in mundum, vt liberati ex hoſtibus ſpiritualibus ſeruiamus, ſeu colamus eum ſine timore: tunc timor ita expendendus erit, vt minimè ſtet cum latria, ſeu vero Dei cultu. Nec enim hîc ait δουλεύειν, ex quo dulia eſt, ſeu ſeruitus: ſed λατρεύειν, ex quo latria, ſeu vera illa adoratio Deo debita, deducitur. Atqui cùm cultus ille purus ſit, & ſupereminens, excludit omnem timorem: quod eo ſenſu erit intelligendũ, quo Ioannes ſcribit (1. Ioan. 4.) Timor non eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem. Et quid latria eſt, niſi ipſa charitas quæ Deo debetur, qua illum diligimus ex toto corde, anima, mente & virtute noſtra, & noſipſos noſtráque illi ſubmittimus, vnde omnia noſtra bona ab eo expectamus, & in eum noſtram omnem ſpem reponimus? Neque enim φόβον hîc vocat religioſum illum timorem, qui alio vocabulo dicitur εὐλάβεια, & præcipua pars eſt pietatis: ſed ſeruilem, carnalem, & inordinatum timorem, quem Latini metum vocant, pugnantem
C ex diametro cum fiducia illa filiorum Dei, qui fide iuſtificati pacem habent, vt loquitur Paulus, Rom. 5. Baſilius, hom. in Pſal. 33. in hoc, Timorem Domini docebo vos. Quoniã ſuprà iuſſit timere Dominum, & ex timore lucrum prouenìens oſtendit, dicendo: quoniam non eſt inopia timentibus eum: nunc demum doctrinam aliquã nobis diuini huius timoris tradit. Non enim quiuis timor bonus eſt, aut ſalutaris. Eſt enim quidam hoſtilis timor, quẽ Propheta deprecatur, dicens, A timore inimici eripe animam meã: qui ingignit mortis timorẽ, & vt toti cõtrahamur pauore, ad faſtũ perſonæ eminentis perſuadet. Quomodo enim hæc metuẽs, martyrij tempore poterit vſque ad mortem aduerſus peccatũ reſiſtere, & Domino qui pro nobis mortuus eſt, & reſurrexit, ſatisfacere? Et qui dæmonum imaginatione facilè conſternatur, & expaueſcit, hoſtilem in ſe timorem habet. Omninò ſcilicet timor huiuſcemodi perturbatio animæ eſſe videtur, prognata ex infidelitate. Tertull. lib. de fuga in perſecutione. Denique Ioannes memor Apoca-
D lypſis ſuæ, in qua timidorum exitum audierat, de ſuo ſenſu admonet & ipſe timorem reiiciendũ. Timor, inquit, non eſt in dilectione, ſed perfecta charitas foras mittit timorem. Qui autem timet, non eſt perfectus in dilectione, Dei ſcilicet. Porrò quis fugiet perſecutionem, niſi qui timebit? Quis timebit, niſi qui non amauit? Idem, lib. de teſtimonio animæ. Non eſt timendum, quod nos liberat ab omni timendo. Si times vita decedere, quia optimam noſti: certè non debes mortem timere, quam malam neſcis. Sed & nemo timeat, quod vitare non poteſt. Ex altera parte congredior, lætiores ſpei poſt mortem. Ita neque omninò pericula metuenda ſunt, maximè ſi pro fide ſuſcipiantur: nec mors etiam erit timenda, vt Deo teſtimonium perhibeamus. Interim verò non excluditur omnis timor. Et quidem timor legis ſiue ſeruilis tanquã pædagogus perducit hominem ad timorem caſtum, qui timor cum charitate coniunctus eſt. Et ideò Dauid ſic orat Pſal. 118. Confige timore tuo carnes meas, à iudiciis enim tuis timui. hoc eſt, vt interpretatur Auguſtinus, Enarrat. in eund. Pſalmum, da mihi caſtum timorem, ad quem
E petendum, me tanquam pædagogus timor legis ille perduxit, quo timore, à iudiciis tuis timui. Hunc autem ſeruilem timorem introducta charitas foras mittit, & caſtum timorem admittit. Peccare enim timet charitas, etiamſi ſequatur impunitas: quia nec impunitatem indicat ſecuturam, quando amore iuſtitiæ peccatum ipſum deputat pœnam. Et tom. 10. ſer. 15. de verbis Apoſtoli, Timore pœnæ non omninò iuſtificari hominem monet, niſi timor ille filialis ſeu caſtus acceſſerit. Et quidem, inquit, timendo pœnam, fit ſecundum iuſtitiam quæ ex lege eſt, homo ſine querela, non furatur, non adulterat, non dicit falſum teſtimonium, non facit homicidium, non concupiſcit rem proximi ſui. Poteſt hoc, poteſt fortaſſis. Vnde? Timore pœnæ. Quanquam qui timore pœnæ non concupiſcit, puto quia concupiſcit. Terrore ingenti armorum atque telorum, & circundantis forſitan multitudinis, vel obuiam euntis, etiam leo reuocatur à præda: & tamen leo venit, leo redit, prædam non rapuit, malitiam non poſuit. Si talis es,

Dicitur etiã ſine timore coli Deus, et quomodo.

Timor hîc ſumitur pro metu repugnante fiduciæ.

Baſilius.

Tertull.

Idem.

Pericula pro fide nõ metuenda.

Auguſtin.

Idem.

Timor pœnæ, & filialis.

m

adhuc iuſtitia tua es,qua tibi conſulis ne torquearis. Quid magnum eſt pœnam timere? Quis F
Quomodo timet latro & timet iuſtus.
eam non timet? Quis latro? Quis ſceleratus? Quis nefarius? Sed hoc intereſt inter timorem tuum,timorémque latronis,quòd latro timet leges hominum:& ideò facit latrocinium, quia ſperat ſe fallere leges hominum: tu autem leges eius times, eius pœnam times, quem fallere non potes.Nam ſi fallere poſſes,quid non feciſſes?Ergo concupiſcentiam tuam malam timor non tollit,ſed premit. Ad ouile venit lupus. Latratu canum & clamore paſtorum ab ouili reuerſus eſt lupus: & ipſe fortaſſe lupus in ouem vertitur. Facit enim hoc Dominus. Sed ipſa eſt iuſtitia eius, non tua. Nam quamdiu habes tuam, potes timere pœnam, non amare iuſtitiam.Bonus eſt igitur timor ille etiam ſeruilis,ſed donec incipias verè diligere,& colere Deum: tunc autem ſine illo timore Deum colis & illum adoras. Quia non propter aliud, ſed propter ſeipſum illum colis. Alioquin ſi propter aliud,iam non illum verè colis & adoras. Interim verò non eſt admittenda temeraria illa hæreticorum præſumptio, qua ſibi omnem iuſtitiam, & G
ſecuritatem promittunt,nec Dei iudicia, nec iuſtitiam, nihil denique ſibi timendum eſſe ducentes,quantumuis in peccatis ſint. Nam cùm dicit Zacharias, *ſeruituros nos Deo ſine timore*,
Cultus noſter non eſt coniunctus præſumptioni. Auguſt.
non intellexit,cultum illum cùm Phariſaica præſumptione, aut Dei blaſphemia coniunctum eſſe,vt deſides,& ocioſi, nobis certò ſpondeamus gloriam illam, quam tantis laboribus Chriſtus & comparauit,& à nobis eſſe comparandam oſtendit. Abſit timor ſeruilis,his qui iam ſunt perfecti Dei cultores: non autem abſit timor ille filialis, quo Deum vt patrem diligimus. An non,vt ſcribit Eſaias,ſpiritus timoris Domini, magnum Dei donum eſt?Et ſanè, vt docet Auguſtinus,lib.de gratia & libero arbitrio,cap.18.non dedit nobis Deus ſpiritum timoris, ſed virtutis & charitatis & continentiæ,vt monet Apoſtolus,2.Tim.1. Sed non intellexit ſpiritum timoris Dei,verùm illius carnalis timoris,quo timore Petrus turbatus eſt,& Chriſtum negauit. At vero quid excellentius ſpiritu timoris Domini? Ait enim Eſaias: Requieſcet ſuper eum ſpi- H
ritus ſapientiæ & intellectus,ſpiritus conſilij & fortitudinis,ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & ſpiri-
Idem.
tus timoris Domini.Idem Auguſtin.tom.6.lib.de ſancta Virginitate, cap.38. Timor quidem, inquit,non eſt in charitate,ſed perfecta:ſicut ſcriptura dicit,Charitas foras mittit timorem: ſed timorem hominum, non Dei, timorem temporalium malorum, non diuini in fine iudicij. Rom.11.Noli altum ſapere,ſed time. Ama Dei bonitatē,time ſeueritatem:vtrumque te ſuperbum eſſe non ſinit. Amando enim times,ne amatum & amantem grauiter offendas.Nam quę grauior offenſio,quàm vt ſuperbia illi diſpliceas,qui propter te ſuperbis diſplicuit?Igitur Auguſtinus præſumptionem illam ocioſorum hominum, qui ſtatim ſibi pollicentur ſumma in
Hæretici timorē omnem abijcientes præſumunt de ſalute.
Chriſto bona,neque omninò ſe Deum timere iactitant, vocat ſuperbiam. Hac autem quid homini pernicioſius, quid Deo aduerſarium magis eſſe poteſt? Si quando enim hæreticum hominem ex his,qui Caluini ſeu Zuinglij dogmata profitentur,lecto mortis decumbentem, I
qui hactenus omni impudicitia,fornicatione,crapula,immunditia ſe polluerit, qui ſanguinem innocentem effuderit,concupierit,& rapuerit aliena:ſi,inquam, illum admonueris vt ad ſe redeat,fateatur peccata,veniam imploret,conteratur: tunc protinus illum audies reſpondentem ſibi Chriſtū ſufficere,hiſce ſibi opus non eſſe: certò ſibi polliceri requiem illam beatam. Idem dicet quod Paulus,ſed non omninò, neque tam verè: Iam mihi repoſita eſt corona iuſtitiæ, quam reddet mihi in æternum iuſtus iudex. Nam nec iſtud ſibi vendicare poſſunt, quod ille præmiſit.Bonum certamen certaui,curſum conſummaui. Itaque certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſeruare in illum diem iuſtus iudex. Sed nec ille priùs erat ſine timore, cùm diceret:Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo,ne fortè cùm aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.Ergo nobis timor ſupereſt cum amore,& tamen ſine timore ſumus. Cum timore Dei,ſed ſine timore huius mundi,qui Deo aduerſatur.Cum timore Dei ſumus,ne altum K
ſapiamus, ſed tantò magis humiliemur, & agnoſcamus nos ſtare non noſtro merito,ſed Dei gratia:vt qui exiſtimat ſe ſtare,videat ne cadat.Definitur ergo cultus ſummus,ſeu Dei adoratio pura,ſimplex,qua omnia quæ ab eo aliena ſunt,excludamus.Porrò Dei timor non eſt à Deo alienus.Seruire debēmus Deo cultu latriæ,id eſt propter ſemetipſū,non propter aliud:ſed interī & ille timor propter ſeipſum,quia cum humilitate & confeſſione propriæ infirmitatis noſtræ,
Quomodo colatur De⁹. Præſūptio longè differt à ſanctitate.
& agnoſcitur,& colitur. Explicat autē quomodo coli debeat. *In ſanctitate & iuſtitia corā ipſo, omnibus diebus noſtris*.Non enim vocauit nos Deus in immundiciā,ſed in ſanctificationem, ait Paulus. Et alibi. Vocauit nos Deus in operib⁹ bonis,vt in illis ambulem⁹. Ne quærat igitur hæreticus ſuæ præſumptioni prætextū,q. electus ſit,& confidat ſe ſaluādū:ſed primùm videat vt in ſanctitate & iuſtitia coram Deo ambulet omnibus diebus ſuis. Audiat Chriſtū dicentē,Matth. 6.Nō omnis qui dicit mihi, Domine Dñe,intrabit in regnū cœlorū,ſed qui facit voluntatē Pa-

tris

A tris mei.Quid eſt quòd fidei nomine quaſi montes montibus congerant, & contempto Deo,
præceptíſque illius,ſe in cœlum aſcenſuros gloriantur? An non pietas, vitæ ſanctimonia, & iu-
ſtitia requiritur,quantum ad illa cum Dei gratia eniti poſſumus? At verò obganniunt,nos libe-
ros,non autem in timore conſtitutos eſſe à Chriſto.Quibus iam reſpondimus,à timore mun- *Contra Li-*
di & carnis eximi,non autẽ à timore Dei.Et pari ratione liberos nos eſſe,ſed à peccato,& mũ- *bertinos.*
do,cùm interim ſerui efficiamur Deo. Num ſcilicet Zacharias dixit, idcircò nos ab hoſtibus
noſtris liberatos eſſe,vt *ſeruiamus* Deo? Libertas igitur datur,vt Deo ſeruiatur. Libertas, inquã,
datur ea ratione qua timor tollitur,mundi nimirùm & carnis reſpectu:non autẽ Dei reſpectu,
quem timere,& cui ſeruire debemus. At verò filij iſti Sathanæ acclamãt libera illis eſſe omnia, *Libertas*
vt de ſui temporis hæreticis ſcribit Tertullianus, lib.de Præſcriptionibus contra hæretic. Et li- *impura hæ-*
bertatem promittũt,cùm ipſi ſerui ſint corruptionis. At verò vbi Dei cultus eſt? vbi religio? vbi *reticorum.*
B vitæ ſanctimonia? Exquire tu mihi blaſpheme ſycophanta, & expende hæc omnia Zachariæ Tertull.
vocabula.Non eximeris ab obediẽtia,à ſanctis operibus,à iuſtitia,ne quidem minimo vitæ tuæ
interuallo,ſi modò quid iuſtè operari potueris. Addit enim, *omnibus diebus noſtris.* Auguſtinus, Auguſtin.
tom.2.epiſt.144.ad Anaſtaſium. Nec libera,inquit,voluntas dicenda eſt, quamdiu eſt vincen-
tibus,& vinciẽtibus cupiditatibus ſubdita.Rom.6.2.Pet.2. A quo enim quis ſuperatus eſt, eius
& ſeruus eſt. Et tom.4.de fide & operibus,cap.24.& 25. Apertiſſimam poſſunt legere ſenten- Idem.
tiam Apoſtoli Petri,(1.Pet.2.)qui cùm loqueretur de iis qui in occaſionem carnis acceperant,
& in velamentum malitiæ quod ſcriptum eſt, (Gal.4.) Nos ad nouum Teſtamentum perti-
nentes non ancillæ filios eſſe,ſed liberæ:qua libertate Chriſtus nos liberauit: & putauerant hoc *Libertas*
eſſe liberè viuere,vt tamquam de tanta redemptione ſecuri,quicquid liberet,licere ſibi arbitra- *qualis Chri-*
rentur:non intuentes quod dictum eſt,(Gal.5.) Vos in libertatem vocati eſtis, tantùm ne liber- *ſtianis reli-*
C tatem detis in occaſionem carnis. Vnde & ipſe Petrus dicit,Liberi,non ſicut velamen haben- *cta.*
tes malitiæ libertatem:aut de illis in ſecunda Epiſtola, (cap.2.) Hi ſunt fontes ſicci,& nebulæ à
turbine exagitatæ,quibus caligo tenebrarum reſeruata eſt. Superba enim vanitatis loquentes,
illiciunt in concupiſcentiis carnis impudicitiæ eorum, qui paululum effugerunt,in errore con-
uerſati,libertatem illis promittentes,cùm ipſi ſerui ſint corruptionis. Et tract.41.in Ioann.Noli Idem.
ergo libertate abuti ad liberè peccandum, ſed vtere ad non peccandum. Erit enim voluntas
tua libera,ſi fuerit pia.Eris liber,ſi fueris ſeruus,liber peccati,ſeruus iuſtitiæ, dicente Apoſtolo:
Cùm ſerui eſſetis peccati,liberi eratis iuſtitiæ:(Gal.5.)nunc autem liberati à peccato, ſerui au-
tem facti Deo, habetis fructum veſtrum ſanctificationem,finem verò vitam æternam. Itaque
ſanctificatio illa exprimitur,cùm definitur Dei ſeruitus, *In ſanctitate & iuſtitia.* Sanctitas pu- *Sãctitas fi-*
ritatem mentis ſignificat, ab omni terrena, & carnali affectione excluſam, vtpotè in perfecta *delẽ decet.*
D cordis conuerſione ad Deum, vniuerſis animæ affectibus reformatis, ordinatis, & ad Deum
reductis. Sic enim ſanctiſſimo, penitúſque immenſæ mundiciæ Deo obſequendum: propter
quod in Leuitico loquitur,(cap.12.) Nolite contaminare animas veſtras, ego ſum Dominus
Deus veſter.Sancti eſtote,quoniam ego ſanctus ſum.In Deuteronomio quoque dicitur(c.18.)
Perfectus,& abſque macula eris cum Domino Deo tuo. Et ideò Exod.28.Dominus ad Moy-
ſen:Sanctificabis,inquit, Aaron & filios eius,vt ſacerdotio fungãtur mihi. Et pòſt. Vt miniſtrẽt
in ſanctuario meo,ne iniquitatis rei moriãtur. Et 1.Pet.1.Propter quod ſuccincti lumbos men-
tis veſtræ,ſobrij,perfecti,ſperate in eam,quæ vobis offertur,gratiam. Et demum. Et ſecundum
ſanctum illum qui vocauit vos,vt & ipſi in omni conuerſatione ſancti ſitis, quoniam ſcriptum
eſt: Sancti eritis, quoniam ego ſanctus ſum. Vnde & Chriſtus,Matth.6. Eſtote perfecti ſicut
& pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Ad quod exigitur,vt homo reuerenter & purè non ſolùm
E ſe habeat ad Dominum:ſed etiam iuſtè ad proximum,dando cuique quod ſuum eſt:& proxi-
mos ſuos ædificando in omnibus,iuxta illud Apoſtoli, Quæ pacis ſunt ſectemur,& quæ ædifi-
cationis ſunt,in inuicem cuſtodiamus.Rom.14. Et rurſus. Ne ponatis offendiculum fratri vel
ſcandalum. Noli illum perdere, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Liberati igitur ſumus, non vt *Cur liberati*
laſciuiamus, epulemur, & Epicuræam vitam ducamus,ſed vt tantò magis ad ſanctimoniam *ſumus.*
& iuſtitiam contendamus. Hæc alibi Paulus apertis verbis exponit ad Tit. cap. 2. Apparuit
gratia Dei ſaluatoris noſtri omnibus hominibus,erudiens nos,vt abnegata impietate, & mun-
danis deſideriis,ſobriè & iuſtè,& piè viuamus in hoc ſeculo,expectãtes beatã ſpem & aduentũ
gloriæ magni Dei,& ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos re-
dimeret ab omni iniquitate, vt redderet ſibi populũ acceptabilem, ſectatorem bonorũ operũ.
Et ne quid deſit ad vitæ perfectæ ſummã,adiicit, *& in iuſtitia*,nos Deo ſeruire debere,id eſt, vt Dionyſ.
D.Rikelius Carthuſianus commentatur,in actibus iuſtitiæ,tam diſtributiuæ,quàm commuta- Carthuſ.

tiuæ. Licet & per iuſtitiam omnis virtus intelligi poſſit, qua Deo & homini redditur quod F
ſuum eſt:ſicut & in charitate cætera ad Deum & proximum officia includuntur. Interim ſanctitas interioris hominis,iuſtitia verò externorum maximè actuum rationem habet. Non vult Deus aliquid ſuis contra fas æquúmque licere. Non ita eos liberos conſtituit, vt interim nec prælatis Eccleſiæ,nec regibus aut principibus pareāt. Diuina enim iuſtitia decreuit,cui honorē honorem,& cui tributum,tributū eſſe reddendum. Et ſubditorum in principes, ſeruorum in dominos,filiorum in patres officia explicat. In his iuſtitia attenditur,ſi homines ſpectes. Quid vir vxori debeat,& vxor viro,quid omnes omnibus: vt adinſtar membrorum eiuſdem corporis inuicem ſuffragemur,& mutuo ſimus auxilio. Ita Dauid Pſal.16. Ego autem in iuſtitia apparebo in conſpectu tuo. Quia & hæc in Deo ſumma iuſtitia eſt, vt reddat vnicuique ſecundum opera eius. Et ne fortè iuſtitiam aliquam Phariſaicam,& ſimulatam intelligas,aut eos verè iuſtos eſſe arbitreris,qui tales apparere volunt, adiicit, *Coram ipſo*, ſcilicet Deo teſtimonium G
habere debere. Non enim qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus commēdat. Nolite iuſtitiam veſtram facere coram hominibus,vt videamini ab eis,inquit Chriſtus. Non quòd vetet bonis operibus,& vitæ ſanctimonia proximum ædificare,& in idem puritatis exemplum pertrahere:ſed prohibet ne gloriam ab hominibus quęramus. Sic enim & hoc loco Zacharias monet Deum coli in ſanctitate & iuſtitia coram ipſo, non quòd interim prohibeat externam illam ſanctitatem & iuſtitiam apud homines,ſed,quod primum eſt,vt nos à Deo teſtimonium habeamus. Simplicem igitur intentionem habeat,quiſquis Deo obſequitur. Non hūc iactantia,non fumus iſtius gloriæ,quæ ab hominibus habetur,demulceat,ſed Deo ſeruiēs, omnem ei laudem & gloriam referat. Et ſibi illum ſolum ſuarum meditationum & actionum teſtem meditetur:ſibi ſatis eſſe exiſtimans,modò illi placeat,etſi hominibus diſpliceat. Hanc & vitæ & intentionis ſuæ puritatem Ezechias deſignat,dicens 4.Reg.20. Obſecro,Domine, memento quæſo quomodo ambulauerim coram te in veritate,& corde perfecto, & quod placitū eſt coram te,fecerim. Sic puer Samuel miniſtrabat Domino corā Heli,1.Reg.2. Et 1.Par.29. Dauid,Scio,inquit,Deus meus,quòd probes corda,& ſimplicitatem diligas. Ideò Sap.1. Salomon ait:In ſimplicitate cordis quærite illum,quoniam inuenitur ab his qui non tentant illum. Et mihi quidem videtur Zacharias docere,quonā breui compendio Deo ſeruire poſſimus in ſanctitate & iuſtitia,cùm adiicit,*coram ipſo*. Meditemur ſcilicet Deum vbique præſentem eſſe, nos intueri,& omnia noſtra interna & externa obſeruare. Nónne ſcilicet,vt ait Iob, ille omnes vias meas & greſſus meos dinumerat? Nam ſi ne quidē hominibus præſentibus mœchari, furari,& alia permulta facere audemus,quid non timeamus Deo præſente,& omnia proſpiciēte? Meditemur illum ſanctum & iuſtum eſſe,nullum peccatum impunitum futurum eſſe: Etiam de omni verbo ocioſo reddendam eſſe rationem: ita fiet vt facilè nos componamus cum Dei I
gratia ad vitæ ſanctimoniam & iuſtitiam. Et quoniam in his omnibus perſeuerantia requiritur, adiicit,*omnibus diebus noſtris*. Si enim iuſtus auerterit ſe à iuſtitia ſua,& fecerit iniquitatē ſecundū omnes abominationes,quas operari ſolet impius,numquid viuet? Omnes iuſtitiæ eius quas fecerat,non recordabuntur. In præuaricatione ſua qua præuaricatus eſt,& in peccato ſuo quod peccauit,in ipſis morietur,dicit Dominus,Ezech.18. Non vult Deus temporalem,& pauci duraturum obſequium,quaſi tibi ſatis fuerit ſemel in anno illi officium aliquod exhibuiſſe, cæteris interim diebus Sathanæ obſequi poſſis. Scio vtique dies feſtos eſſe, eſſe & dominicos dies ſpecialiter ad Dei cultum conſecratos:non ita tamen vt non omnibus diebus vitæ tuæ,te Deo conſecrare debeas. Nec enim ſtolida iſthæc ſententia audienda eſt,

Diuiſum imperium cum Ioue Cæſar habet:
quia *Nocte pluit tota,redeunt ſpectacula manè.* K

Domini ſcilicet eſt terra & plenitudo eius:& Domino omnia tempora & momenta debētur. Æternus eſt Deus,& æternum obſequium requirit. Apud ipſum non eſt tranſmutatio,nec viciſſitudinis obumbratio. Itaque ne Deo vices ſuas tribuas,ſed ſiue comedis,ſiue bibis,aut aliud aliquid facis,omnia in nomine Domini facito, vt monet Apoſtolus 1.Cor.10. Tibi Deum præſentem & iudicem præfige. Non coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. Quid tu in ipſo Paſchate Chriſtianum te agnoſcis, & ſtatim adinſtar canis ad vomitum redis, & adinſtar ſuis ad volutabrum reuoluens? Bonum facientes non deficiamus, tempore enim ſuo metemus. Hic fructus eſt aduentus Chriſti,& redemptionis noſtræ. Liberauit ille nos ab hoſtibus noſtris ſpiritualibus,à timore mundi,& docuit quis eſſet verus Dei cultus.

Hæc vbi Zacharias de Chriſto cecinit,delabitur ad filiū ſuū,& Prophetico ſpiritu plenus prædicit eius officiū,fructū prædicationis,intentionē ſeu finē,reducēs hæc ad Chriſti cognitionem

Nihil nobis contra æquitatem licet.

Deum teſtē habet iuſt°.

Deus ſemper oculis obuerſari debet.

Perſeuerātia neceſſaria eſt.

Quomodo dies quidā feſtiuiores.

Deo debentur omnia.

Zacharias de Ioanne Propheta.

A & gloriam, noſtram verò conſolationem, & illuminationem, qua ſimul cum Chriſto omni-
bus bonis perfruamur. Itaque ad filium infantem conuerſus ait: *Et tu puer Propheta altiſsimi*
vocaberis. Verùm dixerit aliquis, qua ratione ducitur, vt infantem octo dierum alloquatur? *Cur ad infantem ſermo.*
Quis enim mentis compos ad eum ſermonem fecerit, quem rationis capacem, aut verbi mi-
nimè ſcientem eſſe intellexerit? At verò tales ſunt omnes infantes, qui vt effari aliquid, ita ne-
que capeſſere poſſunt. At verò, inquit Ambroſius, libro 2. in Luc. potuit profectò vocem patris Ambroſ.
natus audire, qui Mariæ ſalutationem, adhuc in vtero matris poſitus audiuit. Sciebat Prophe-
ta alias eſſe aures Prophetæ, quæ ſpiritu Dei, non autem corporis ætate reſerantur. Habebat
intelligendi ſenſum, qui exultandi habebat affectum. Eadem habet Theophilactus. Niſi fortè, Theoph.
inquit Beda, libro 1. in Luc. cap. 4. putandus eſt Zacharias propter eos potius qui aderant in- Beda.
ſtruendos, futura ſui filij munera, quæ dudum per Angelum didicerat, mox vt loqui potu[it]
prædicare voluiſſe. Et quidem multis nominibus honoratur Ioannes. Dictus eſt enim amic[us] *Nomina Ioannis.*
B ſponſi, præcurſor Chriſti, baptiſta, Angelus, lucerna ardens & lucens, & Helyas, nunc etiam
Propheta nuncupatur, aliàs à Chriſto pluſquàm Propheta: eáque omnia conſecutus eſt, pro-
pter varia gratiarum dona ei à Deo collata. Videtur autem mihi per antitheſin Dei donũ exag-
gerare, dicens, *Et tu puer Propheta altiſsimi vocaberis.* quaſi dicat, Quæ comparatio eſt pueri ad
altiſſimum? Et quis hoc aliquando de puero putet, quòd Propheta altiſſimi vocandus ſit? Ve-
rùm tanta illum ſtatim gratia irradiauit, vt & hoc ei munus delatum eſſe, ſignis euidentibus
Deus teſtaretur, & illum omnes homines talem eſſe faterentur. Cæterùm, vt monet Beda, au- Beda.
diant Ariani & erubeſcant, audiant manſueti & lætentur, quòd Chriſtum Dominum, quem *Chriſtus*
Ioannes prophetando præibat, altiſſimum vocat. Iuxta quod & Pſalmiſta Deum hominém- *Deus altiſſimus.*
que perfectum, in vna perſona collaudans, ait: Mater Syon dicet homo, & homo factus eſt in
C ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus. Eum factum qui fundauit, eundémque hominem, quem
altiſſimum nuncupat. Ita emphaſis notanda eſt in dictione Pueri, & Altiſſimi. καὶ σὺ δὲ παιδίον,
ſed & tu puerule, inquit, qui nunc tantillus es, tamen in Chriſti regno velut primas tenebis.
Eris enim ὑψίστου, altiſſimi illius prænuncius. ſi quidem hoc nomen Dei etiam Hebræis fre-
quentius eſt, quod *Helyon* dicunt. Ita *vocaberis*, κληθήσῃ, id eſt omni publico teſtimonio Pro-
pheta nuncupaberis. Nec mouebit aliquem, quòd Ioannes à Iudæis interrogatus, eſſétne *Quomodo Ioãnes Propheta ſit.*
Propheta, ſeipſum Prophetam eſſe negauerit: ſi quidem ad eorum mentem reſpondit, qui
per Prophetam, aut Heliſæum, aut ex antiquioribus aliquem illum eſſe opinabantur. quod
& Gloſſa in Ioannem annotauit. Et ne fortè ſic illum Prophetam dici exiſtimemus, quaſi ad- Gloſſa.
inſtar veterum, è longè ventura præuiderit, & prædixerit, adiecit: *Præibis enim ante faciem Do-*
mini parare vias eius. Per faciem corporalem Chriſti præſentiam intelligit. Dominum autem
D vocat, vt ſimul nos & Deum & hominem eſſe intelligamus. Homo enim externa facie appa-
ruit, qui interim Dominus erat omnium, rex regum, & dominus dominantium. Theophila- Theoph.
ctus. Præibis autem, inquit, ante Dominum, me paulò pòſt derelicto. Sciebat enim Zacha-
rias, quòd non multò pòſt priuãdus eſſet eo, cùm in deſertum ſe reciperet. Quare autem *præi-* *Quæ viæ*
bis? Vt parentur viæ Domini. Viæ autem ſunt animæ, in quibus incedit Dominus, quas præpara- *Domini.*
uit præcurſor, vt in eis ambularet Chriſtus. Eandem habet ſententiam Origen. homil. 10. in Origenes.
Luc. Et ideò, inquit, feſtinauit Zacharias, vt reor, loqui ad paruulum, quia ſciebat eum poſt pau-
lulum in eremo moraturum, nec ſe eius præſentiam diu habiturum eſſe. Alludit autem ad
Malachiæ vaticinium, (cap. 3.) Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante fa-
ciem meam. Pluraliter autem vias dicit, inquit Bonauentura, in Luc. Intelligit enim viam co- Bonauent.
gnitionis in fide, & affectionis in charitate. De prima, Iob 17. Caligauit ab indignatione oculus
E meus, & membra mea quaſi in nihilum redacta ſunt. Stupebunt iuſti ſuper hoc, & innocens
contra hypocritam ſuſcitabitur, & tenebit iuſtus viam ſuam, & mundis manibus addet forti-
tudinem. Rom. 1. Iuſtus ex fide viuit. De via charitatis, 1. Cor. 12. Adhuc excellentiorem viam
vobis demonſtro, inquit Paulus. Viam fidei præparauit Ioannes, ea ratione qua vox dicitur.
Luc. 3. Ego vox clamantis in deſerto, parate viam Domini. Viam charitatis vt lucerna docuit.
Ioannis 5. Ille enim erat lucerna ardens & lucens. Aut vias dicit in plurali, propter differen-
tiam vocationum. Eorum enim qui ad Ioannem acceſſerunt, & ab eo ſalutis ſcientiam accepe-
runt, alij milites, alij publicani, alij ex populo, alij ex primoribus. Omnibus autem quid in ſua
vocatione facto opus eſſet oſtendit: ita tamen vt ſic illi & illi in ſua vocatione procedentes,
ad vnicam ſummam Domini, & ſalutis viam contenderent. Et quid opus fuit illum parare
vias Domini? Vtique *ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, in remiſsionem peccatorum eorum.*
Annunciaturus enim erat ſalutem in ſanguine agni illius, quem etiam digito commonſtra-

Beda. turus erat. Beda. Cæterùm quaſi Ieſu, id eſt ſaluatoris nomen exponere, ac diligentiùs commendare deſiderans, ſalutis mentionem frequentat, cùm cornu ſalutis erigendum, ſalutem ex inimicis futuram, & ſcientiam ſalutis plebi dandam commemorat. Et ne temporalem carnalémque promitti ſalutẽ putares, adiecit, *in remiſſionem peccatorum eorum*. Et quidem ſolus Deus per ſpiritum ſuum illuceſcit cordibus, & veram cognitionem donat: ad eam autem rem conficiundam opera miniſtrorum vtitur, qui ad eum omnem gloriam referant. Sic Chriſtus ſuis ait: Ego elegi vos, & poſui vos, vt eatis & fructum afferatis, & fructus veſter maneat. Et rurſus: Vos eſtis, quibus nota feci omnia, quæ accepi à patre. nimirùm quia alibi ait: Eritis mihi teſtes in vniuerſa Iudæa & Hieruſalem, & vſque ad vltimum terræ. Ita olim per Angelos docuit ſcientiam ſalutis, demum per Patriarchas & Prophetas: Ioannes demum ad Chriſtum ſuos remiſit, qui eos & doceret, & ſaluaret, ſimulque illorum peccata remitteret. Ita finis legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Neque verò dixit, *ad dandam* ſalutem, ſed *ſcientiam ſalutis*. quia Ioannes ſalutem non dedit, ſed prædicauit. Non enim erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine. De hac ſcientia Apoſtolus ad Philippenſ. ita ſcribit: Exiſtimo omnia detrimentum eſſe, propter eminentem ſcientiam Domini noſtri Ieſu Chriſti. Quæ enim ſcientia illi comparari poteſt, quæ ſalutem & remiſſionem peccatorum docet? Quid hîc ſophiſtarum elenchi, & aſtrorum obſeruationes? Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Etſi noueris omnes artes, loquaris omnibus linguis, intelligas omnes humanas ſcientias: hanc verò, quam Ioannes prædicauit, non conſequaris: nihil illa tibi proderunt, immò indoctiſſimus omnium eris. Qui ſe exiſtimat ſcire, cùm nihil ſcit, ipſe ſe ſeducit, inquit Paulus. Ita per Prophetam, Perdam, inquit Dominus, ſapientiam ſapientum. Etſi verò cætera ignores, non ſis aſtrologus, mathematicus, chirurgus, medicus, nauta: ſed fortè ſimplici labore tibi victum compares, & interim ſcientiam hanc ſalutis didiceris, ſuperaſti ſapientes & doctores omnes. An non ad hanc ſummam reducit Paulus omnem ſcientiam ſuam? Non, inquit, exiſtimaui me aliquid ſcire, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Opus olim fuerit conſulere Stoicos, Peripateticos, Academicos: à quibus præter pugnantia dogmata nihil referebatur. Ecquis ipſorum viam ſalutis oſtendit? Magna laus fuerit Socratis, quòd Philoſophiam ab aſtris ad mores reuocauit, vt ſcribit Cicero libro 1. Quæſt. Academ. Docuerint ex his nonnulli, quod iuſtitiæ, quod fortitudinis munus eſſet, & viam virtutis commonſtrarint. Non ita tamen vt *ſcientiam* veræ *ſalutis* agnoſcerent, quam interim plebi ſuæ, immò quantumuis idiotæ ex omni plebe Ioannes commonſtrauit. Huius antiquæ Philoſophiæ capaces non ſunt, niſi qui in aliis minoribus diſciplinis progreſſus aliquos fecerunt. At verò ſimplicem quemque ex populo Ioannes docuit, quæ ſcientia ſalutis eſſet. Venerunt meretrices, publicani, milites, venit promiſcua populi multitudo in deſertum. Ille verò vnicuique dedit *ſciẽtiam* illam *ſalutis*. Et quis non vult ſaluus eſſe? Et quis non curioſè inueſtigare illam debeat? Sunt qui audiant Caluiniſtas, Sacramentarios, Anabaptiſtas, & cæteros impietatis miniſtros. Rogati autem cur id faciant, reſpondent: ſe quærere ſciẽtiam ſalutis. Hanc verò ne ex illis require, ſed à Ioanne, à Chriſto, ab Eccleſia eius ſponſa, quæ vtriuſque, & amici ſponſi, & ſponſi ipſius doctrinam profitetur. Rogarunt nonnulli Chriſtum, quid faciendo vitam æternam poſſiderent. Et ille ait: In lege quid ſcriptum eſt? Diliges Dominum Deum tuum, &c. Itaque ſi vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Sed & in ipſo die Pentecoſtes, nonnulli ex Iudæis, & repentino ſono è cœlo, & Apoſtoli Petri, & omnium diuerſis linguis commoti, dixerunt: Quid faciemus viri fratres? Act. 2. Petrus verò, Pœnitentiam, inquit, agite, & baptiſetur vnuſquiſque veſtrum. Hanc illis ſalutis viam commonſtrabat, quam etiam Ioannes ſua prædicatione & baptiſmate delineauit. Clamabat enim, Pœnitentiam agite, & quis vos docuit cauere à ventura ira? Ecce iam ſecuris ad radicem poſita eſt. Et baptiſabat in eum qui venturus erat, *in remiſſionem peccatorum*. Marc. 1. Fuit Ioannes in deſerto baptiſans, & prædicans baptiſmum pœnitentiæ, in remiſſionem peccatorum. Non quòd ille remiſſionem conferret, ſed conferendam per Chriſtum moneret, per agnum ſcilicet, qui tolleret peccata mũdi. Vnde dicitur εἰς ἄφεσιν, in remiſſione. In hoc enim perfecta ſalus noſtra conſiſtit, vt remittantur peccata noſtra. Hæc autem ſcientia, quam Ioannes intulit, diſponebat, & incitabat ad diluẽda peccata, quia per eam ad pœnitentiam, Chriſtique fidem explicitã populus inducebatur, vt docet Tertullianus, lib. de Baptiſmo. Solus autem Deus dimittit peccata effectiuè, ſecundum illud: Ego ſolus deleo iniquitates. Paſſio Chriſti meritoriè, iuxta quod in Apocalypſi habetur, Chriſtus dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Fides autem formata hoc agit formaliter, prout in Actis dicitur, Fide purificans corda eorum. Opera verò pœnitentiæ, hoc faciunt ſatisfactoriè. Itaque Zacharias prædicit Ioannẽ ſua prædicatione non eſſe denuò reuo-

Marginalia: F — G — H — I — K

Ioannes dedit ſcientiã ſalutis, Chriſtus ſalutem.

ſcientia ſalutis, omnia ſuperat.

Cicero.

ſcientia ſalutis omniũ potiſſima.

Ioãnes præparabat ad remiſſionẽ, quam Chriſtus daret.

Tertull.

Dionyſ. Carthuſ.

A reuocaturum ad legis ceremonias, ad holocauſtomata, ad hircorũm ſanguinem, ad aſperſiones,
& baptiſmata illa permulta, quæ ſaluos facere credentes non poterant: quæ ſignificabant quidem
& promittebant in poſterum per Chriſtum remiſſionem conferendam eſſe: ſed ad ipſum
Chriſtum præſentem plebem ſuam miſſurum eſſe, vt ab eo quicquid eſt internæ ſalutis, accipiant.
Fundamentum autem huius ſalutis, & remiſſionis peccatorum noſtrorum, non à nobis
aut ab ipſis inferioribus rebus requirendum oſtendit: ne quis rurſus vmbris & typis legalibus
adhæreat, aut fodiat ſibi ciſternas diſſipatas, quæ aquam gratiæ minimè contineãt: ſed ab ipſo
Deo patre luminum, omnis boni perfecti optimo parente, id eſt ab eius in nos charitate, qui,
vt ipſe docet Chriſtus, ſic dilexit mundum, vt filium vnigenitum daret, vt omnis qui credit in
eum, non pereat, ſed habeat vitam ęternam. Requirat illud etiam à filio, qui dilexit nos, & lauit
nos à peccatis noſtris. Ideò adiicit ad emphaſim dilectionis eius, nobis ſalutem & remiſſionẽ
B peccatorum donari, *per viſcera miſericordiæ Dei noſtri*. Viſcera enim miſericordiæ, ſignificant
miſericordiam, quæ ex intimis præcordiis atque viſceribus oritur. Metaphora autem ſumpta *Miſericordia cur viſcerũ nomine intelligitur.*
eſt ab hominibus. Sentimus enim re aliqua permoti, viſcera etiam noſtra commoueri. Propterea
de viſceribus loquitur ſcriptura, quũ miſericordiæ mentionem facit, vt finitimam affectuum
commotionem ſignificet: veluti quum matris viſcera commouentur erga filium morientem,
id eſt, quum omnia eius intima propter filium crucientur: ſicut & de ea ſcriptum eſt,
quæ audita Salomonis ſententia de diſſecãdo filio ſuo, intimis viſceribus commota eſt, 3. Reg.
3. Et de Ioſeph legimus, Geneſ. 43. Feſtinauítque, quia commota fuerant viſcera eius ſuper fratre
ſuo. Sic Paulus dilectionem Dei in Coloſſenſes exprimit, dicens, (Col. 3.) Induite vos ergo
ſicut electi Dei, ſancti & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam,
patientiam. Hac locutione ſummam Dei in nos miſericordiam & dilectionem adumbrauit,
C velut cauſam primam ſalutis noſtræ. De his autem viſceribus hæc ante Chriſti aduentum
protulit Eſaias, (cap. 63.) Vbi zelus tuus & fortitudo tua, multitudo viſcerum tuorum, &
miſerationum tuarum? Super me continuerunt ſe. At verò Chriſto adueniente, viſcera illa
miſericordiæ ſatis commota ſunt, cùm ipſe Chriſtus nihil aſperum reijceret, quod faceret ad
ſalutem & redemptionem noſtram. Epheſ. 2. Deus enim qui diues eſt in miſericordia, propter
nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos, & cùm eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit
nos in Chriſto, cuius gratia ſaluati eſtis. Hæc erat intima, & in ipſis viſceribus inhęrens miſericordia.
Quod eius maius & dilectionis genus eſſe poteſt, quàm vt mortem Chriſtus tam cõtumelioſam,
& tot opprobria pro nobis, etiam inimicis ſubiret? *His* miſericordiæ & charitatis
viſceribus commotus *viſitauit nos oriens ex alto*. Dictio Oriens nõ pro Participio, ſed Nomine *Oriens nomen eſt.*
conſtruenda eſt. Vox Græca eſt ἀνατολὴ, ſignificans exortum ſolis, aut regionem vnde oritur.
D Chriſtum igitur ſolem orientem vocat, eo nimirùm ſenſu quo Mal. 4. legitur: Et orietur vobis
timentibus nomen meum ſol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius. Et Zach. 6. Ecce vir, oriẽs nomẽ
eius. Et ne nos ſenſibilem hũc illum ſolem eſſe cum Manichæis exiſtimemus, addidit, ἐξ ὕψους, *Chriſtus ſol oriens.*
ex alto, ſiue altitudine aut ſublimitate, quum hic corporeus ſol nobis oriatur ab inferis ſurgens
in altum: hic è contra è ſublimi exortus, deſcendit ad nos vt nobis illuceſceret. Non enim habuit
ex virgine diuinam illam maieſtatem, non ex ea genitus eſt inquantum Deus, ſed deſcendit
de cœlis, & noſtram in ea naturam aſſumpſit. Ioan. 3. Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui
deſcendit de cœlo. Alludit autem Zacharias ad Dauidis vaticinium, Pſ. 18. A ſummo cœlo egreſſio
eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius. Hic enim (Heb. 1.) candor eſt lucis æternæ, *Chriſtus candor lucis paternæ.*
& ſplendor paternæ ſubſtantiæ, ex ſuperſplendidiſſimo Dei patris corde æternaliter oriens
& emanans: qui deinde per humanitatem aſſumptam hominibus innotuit atque reſplenduit.
E Vnde adijcit, *Illuminare his qui in tenebris, & in vmbra mortis ſedent*. Alludit ad illud Eſaiæ,
(cap. 60.) Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. Itaque ſicut ſol corpora
illuſtrat, & alacriora reddit, ita Chriſtus animis noſtris illuceſcet, & eos recreabit. Tenebrę *Tenebræ.*
enim intelligendæ ſunt pro caligine mẽtis, quæ ab ignorãtia ſeu peccato profluit. Sedere autẽ *ſedere quid.*
dicit, pro eſſe proſtratũ. Ita enim ſuccedit peccatoribus, vt ad inſtar ægrotorum decumbere,
& ad inſtar mortuorum iacere dicantur. Atqui à planta pedis vſque ad verticem non erat in
homine ſanitas. Eſaiæ. 1. Et mortui priùs eramus in delictis, inquit Apoſtolus. Venit igitur vita
ad mortuos, medicus ad ægrotos, lux ad cæcos & in tenebris conſtitutos: & ita viſitauit iacẽtes
in morte, decumbentes in lecto, ſedẽtes in tenebris. Et quidem cæcos illuminauit, illis corporalem
viſum reddidit: & iam vltimum ſpiritum agentes ad integram ſanitatem, mortuos verò
ad vitam reſtituit. Horum Euangelia plena ſunt. Sed & Eſaias cap. 49. ita prædixerat. Dedi te
in lucem Gentium, vt aperires oculos cæcorum, & educeres de concluſione vinctum, & de

domo carceris ſedentes in tenebris. Magna vtique hæc ſunt eius aduentus beneficia, ſed maiora ſunt, quæ in animis fidelium operatus eſt. Imminebant illis exteriores tenebræ, pœnæ mortis æternæ: ſed ipſe contra tenebras illas ſuam claritatem, & contra vmbram mortis, veram nobis vitam per gratiam communicauit. Ille enim lux eſt, ille etiam vita, vt Ioannes in ſui Euāgelij initio teſtatus eſt. Vita, inquit, erat lux hominum, & lux in tenebris lucet. Expungit igitur tenebras, quia lux eſt: mortem etiam, quia vita eſt: vita inquam vera, vt & lux vera. Hęc autem in nobis progreſſus magnos faciunt, *Ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis*. Pedes pro affectibus ſumuntur multis in locis. Purgantur autem illi per Chriſtum & ad iter pacis diriguntur. De his pedibus ita Dauid Pſ. 39. Et ſtatuit ſupra petram pedes meos, & direxit greſſus meos. Et in Canticis loquitur ſponſa, cap. 5. Laui pedes meos. Itaque quemadmodum ad noſtram ſalutem, ad peccatorum noſtrorum remiſſionem, & hoſtium noſtrorum victoriā venit Chriſtus: ita voluit nos vitæ puritate & integritate illi obſequi: non ſtertere, ſedere, aut iacere, quod ocioſorū eſt, ſed pedes noſtros, id eſt omnes cogitationes, affectus, & actiones dirigere *in viam pacis*. Eſt autem via pacis, ſancta & pura hominis conuerſatio. Per hanc enim pacem habet cum Deo, & ſibi ipſi conſtat pacificus, & cum hominibus. Hæc eſt pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, quæ cuſtodit & dirigit corda & corpora noſtra, Philip. 3. Videtur igitur nos velut infantes conſiderare, quibus directore opus eſt: aut velut ignaros itineris ſuſcepti, qui alios locant, viæ ſuæ duces. Sic autem meditabimur nos etiam infantibus infirmiores eſſe. Illos nutrices, nos Deus ipſe per Chriſtum ſuū dirigit. Meditabimur etiam nos eſſe viatores, ita tamē vt neſciamus qua via gradiendum ſit, niſi ipſe dirigat nos, ad viam pacis. Alioquin, vt pridem de Hercule finxit Prodicus Sophiſta, multæ ſeſe viæ produnt, ſed quæ ducant ad perditionem. Lata via eſt, quæ ducit ad mortem, inquit Chriſtus. Itaque, vt legitur Prou. 16. cor hominis diſponit viam ſuam, ſed Domini eſt dirigere greſſus eius. Et Prou. 3. Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ. In omnibus viis tuis cogita illum, & ipſe diriget greſſus tuos. Pſ. 142. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Sap. 10. Iuſtum deduxit Dominus per vias rectas, & oſtendit illi regnū Dei. De quo regno dicitur Pſ. 147. Lauda Hieruſalem Dominum, quoniam confortauit ſeras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te. Qui poſuit fines tuos pacem. Hanc autem aſſequimur gradientes per mādata Dei. Pſ. 118. Pax multa diligentibus legem tuam. Eſ. 48. Vtinam attendiſſes mandata mea, facta fuiſſet ſicut flumen pax tua. Pacis igitur nomine omnia bona intelligit, quæ nobis per gratiam & gloriam obueniunt. Eſ. 34. Erit opus iuſtitiæ, pax.

Via pacis pura cōuerſatio.

Xenophon lib. 2. de factis & dictis Socrat.

Hoc expedito Cantico, Lucas compendioſam interſerit pueri educationem, & vitæ inſtitutum, vſque ad id tempus, qua munus prædicationis exequi cœpit. *Puer*, inquit, *creſcebat, & cōfortabatur ſpiritu*. ἐκραταιοῦτο, fiebat validus ac robuſtus, non corpore tantùm, ſed ſpiritu. Orig. hom. 11. in Luc. Per ſingulas horas atque momenta ſpiritu ſuccreſcente, anima quoque ſua incrementa capiebat: & non ſolùm anima, ſed etiam ſenſus & mens augmenta ſpiritus ſequebātur. Et quidem caro infirma, confirmatur autem ſpiritu. Theophilact. Cum corpore ſimul creſcebat & ſpirituale donum. Et tanto magis efficacia ſpiritus in illo ſe oſtendebat, organo illius capace exiſtente. Hic enim ſpiritus Prophetas ſuos præparat, imbuit & edocet. Ezech. 3. Spiritus leuauit me, & aſſumpſit me, & abij amarus in indignatione ſpiritus mei. Manus enim Domini erat mecum, confortans me. Vnde dicere poterat illud Apoſtoli, Philip. 4. Omnia poſſum in eo qui me confortat. Hic autem eſt Spiritus ſanctus, à quo virtus eſt omnium creaturarum. Pſal. 32. Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. *Et erat in deſertis*, ſtatim atque in ea ſe conferre potuit, teneris ſub annis. Non expectauit enim vt à patre ſeu in domo paterna nutriretur, *vſque ad diem oſtenſionis ſuæ in Iſrael*: ſed receſſit fugiens tumultum vrbium, inquit Origen. fugiens populi frequentiam, viciniam ciuitatum, & abijt in deſerta vbi purior aër erat, & cœlum apertius, & familiarior Deus: vt quia needum ſui miniſterij tempus aduenerat, interim vacaret orationibus, & cum Angelis conuerſaretur, appellaretque Dominum, & illum audiret reſpondentem, Ecce adſum. Theophil. Receſſit etiam, ne multitudinis malitiæ particeps fieret, & vt neminem reueritus, omnes liberè reprehēderet. Nam ſi fuiſſet in mundo, fortaſſis conſuetudine amicorum, & ſocietate coinquinatus fuiſſet. Fecit igitur ad inſtar Moſis, qui quadraginta annis manſit in deſerto, antequā in Ægyptum deſcenderet, & populi ſui ſalutem nunciaret. Illud dicere poterat Pſ. 34. Ecce elongaui fugiēs, & manſi in ſolitudine. Hinc edocetur verbi diuini miniſter priùs vacare contemplationi, quàm docere incipiat.

Origen.

Theoph.

Origen.

Ioannes in deſerta ſe ſubtrahit ab hominibus.

Theoph.

De

A *De Ieſu ex Dauide & Abraham generatione ſecundum carnem, iuxta Dei promiſsiones & Prophetarum vaticinia, ex qua conſequitur illum verum Meſsyam eſſe.*

MATTH. 1.	Marc.	Luc.	Ioan.
Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham. Abraham genuit Iſaac. Iſaac autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam & fratres eius. Iudas autem genuit Phares & Zaram de Thamar. Phares autem genuit Eſron. Eſron autem genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naaſſon. Naaſſon autem genuit Salmon. Salmon autem genuit Booz de Rahab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Ieſſe. B Ieſſe autem genuit Dauid regem. Dauid autem rex genuit Salomonem ex ea quæ fuit Vriæ. Salomon autem genuit Roboam. Roboam autem genuit Abiam. Abia autem genuit Aſa. Aſa autem genuit Ioſaphat. Ioſaphat autem genuit Ioram. Ioram autem genuit Oziam. Ozias autem genuit Ioatham. Ioatham autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam. Ezechias autem genuit Manaſſen. Manaſſes autem genuit Amon. Amon autem genuit Ioſiam. Ioſias autem genuit Iechoniam & fratres eius in tranſmigratione Babylonis. Et poſt tranſmigrationem Babylonis, Iechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel. Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit Eliacim. Eliacim autem genuit Azor. Azor autem genuit Sadoc. Sadoc autem genuit Achim. Achim autem genuit Eliud. Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Mathan. Mathan autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Ioſeph virum Mariæ: de qua natus eſt Ieſus qui vocatur C Chriſtus. Omnes itaque generationes ab Abrahã vſque ad Dauid, generationes quatuordecim. & à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim. & à trãſmigratione Babylonis vſque ad Chriſtum, generationes quatuordecim. Chriſti autem generatio ſic erat.			

QVOTIES de hærede quæritur, vt rerum poſſeſſio cuius ſit intelligatur, edunt illi origines generationum ſuarum, qui ſibi ius vẽdicant. Et hãc *Introductio.*
vtique legem Tertullianus lib. de præſcript. contra hæretic. ita vſurpat, vt *Tertull.*
excludat Marcionem, Cherintũ & cæteros hæreticos, à fidei & ſacrarum literarum poſſeſſione. Ad quos, inquit, meritò dicendum eſt, Qui eſtis, & *Chriſtus ex*
vnde veniſtis? Quid in meo agitis non mei? Quo denique, Marcion, iure *generatiõe*
ſyluam meam cædis? Qua licentia, Valentine, fontes meos tranſuertis? *demõſtratur.*
D Qua poteſtate, Apelles, limites meos commoues? Mea eſt poſſeſſio, olim poſſideo, prior poſſideo. Habeo origines firmas ab ipſis autoribus, quorum fuit res. Et hoc vtique iure Matthæus Ieſum Meſſyam eſſe confirmat, ipſius generationem aſſignans: non quòd à patribus, è quibus ſecundum carnem natus eſt, hæreditatem Eccleſiæ, & Meſſyæ nomen aſſecutus ſit: ſed quod à Deo per Prophetas ex illorũ progenie repromiſſus eſſet. Theophilactus, Proœmio *Theophil.*
in Matth. Matthæus enim, inquit, de ſola ſubſtantia Chriſti in carne diſſerens ad Hebræos *Cur Matthæus de tẽporali generatione dixerit.*
ſcribebat, quibus ſufficiebat diſcere, quòd ex Abraham & Dauid natus eſt Chriſtus. Nam qui ex Hebræis crediderit, contentus eſt ſi certior fiat ex Abraham & Dauid natũ eſſe Chriſtum. Euthymius, in Matth. Itaque Matthæus auditorum mentes erigit ad promiſſorum memoriam. Olim enim promiſerat Deus Abraham & Dauid ex ſemine ipſorum naſciturũ eſſe *Euthym.*
Chriſtum. Cùm autem auditores eſſent Iudæi, nouerant illas promiſſiones. Itaque, vt Ioannes Ieſum verè Dei filium teſtatus eſt, ita Matthæus potiſſimùm curauit illum non modò
E verum hominem, ſed & Meſſyam in lege promiſſum oſtẽdere: quod & initio pollicetur, ita ſcribens. *Liber generationis Ieſu Chriſti*, &c. Subintelligitur, hic eſt: quaſi dicat, hæc eſt enumeratio eorum, à quibus Chriſtus duxit genus ſecundum carnem. Hebraicè enim legitur *Sepher hatoldoth*, liber generationum. Dictio autem *Sepher* deducitur à radice *Saphar*, numerauit, re- *Liber ſeu*
cenſuit, narrauit. Itaque liber ſumitur pro catalogo, & enumeratione: aut pro eiuſmodi libro, *enumeratio*
in quo aliquid recenſetur. Vt liber iuſtorum, in quo iuſti ſcribuntur. ſed & idem liber Dei, Exod. 32. Ioſ. 10. Hebraiſmus autem iſte frequens eſt in veteri Teſtamento, vt Iſtæ ſunt generationes Noe, & iſtæ ſunt generationes Iacob. Gen. 5. Liber generationis Adæ. & 2. Iſtæ ſunt *Theoph.*
generationes cœli & terræ. Theophil. Sed quam ob cauſam non dixit Viſio, vel Sermo, ſicut *Cur non dixit, ſermo, aut Viſio.*
Prophetæ, qui ſuos libros ſic inſcripſerunt? Audi quod diſcas. Prophetæ loquebantur ad duros corde & inobedientes, & ideò dicebant: Diuina eſt viſio, & ſermo eſt à Deo, vt timerent 1.

populus,& non contemneret dicta. Matthæus autẽ ſermonem habebat ad credulos, gratos & F
obediẽtes,& propterea nihil tale prædixit,quale Prophetæ.Poſſe & aliud dicere, q̃ Prophetæ
mente videbãt ea quæ videbant, Spiritu ſancto apparitionem faciente. Matthæus autem non
mentaliter & per apparitionem Chriſtũ vidit,ſed corporaliter cũ eo fuit,& ſenſibiliter audiuit

Quomodo enarretur Chriſti generatio.

Hieron.

Auguſt.

eum,videns eum in carne. Et idcircò non dicitur viſio,ſed liber. Verùm quæritur quomodo
Matthæus generationem Chriſti aggrediatur,cùm Eſaias clamet, Generationem eius quis
enarrabit? Reſpondet Hieronymus in Matth. Euangeliſtam non eſſe Prophetæ contrarium,
vt quod ille impoſſibile dixit effatu,hic narrare incipiat:quia ibi apud Eſaiam de generatione
diuinitatis,hic de incarnatione eſt dictum. Auguſtinus,lib.2.de conſ.Euang.cap.1. Hoc enim
exordio ſuo ſatis oſtendit generationem Chriſti ſecundum carnem, ſe ſuſcepiſſe narrandam.
Secundum hanc enim Chriſtus filius hominis eſt,quod etiam ſe ſæpiſſimè appellat,commen-
dans nobis quid miſericorditer dignatus eſt eſſe pro nobis. Nam illa ſuperna & æterna gene-
ratio,ſecundum quam vnigenitus Dei filius eſt ante omnem creaturam , omninò ineffabilis G

Hierony.

Confertur Matthæus cũ Moſe.

eſt. Sed & ipſa temporalis generatio non omninò exprimi poteſt. Hieronymus. A carnalibus
autem incipit Matthæus,vt per hominẽ,Deũ diſcere incipiamus. Itaque ſicut Moyſes Gene-
ſeos librum edidit,quo mundi,cœli,terræ,aſtrorũ,piſcium,volucrũ, deniũ hominis creationẽ,
& generationem explicat,à cœlo verò & terra auſpicatur:ita Matthæus iſtius orbis renouatio-
nem & reparationem per Chriſtum narraturus,à Chriſti generatione exorditur. Noua enim
omnia per eum ſunt reddita, noua Eccleſia,ſacramenta,lex,ſacrificium, noua etiã noſtra per
Chriſtũ in aqua & ſpiritu ſancto generatio.Eſa.65. Ita enim Dominus per Eſaiam dixit: Ecce

Chryſoſt.

Cur liber iſte generationis Chriſti eſſe dicatur,quæ & alterũ meminit.

ego creo cœlos nouos,& terram nouam,& non erunt in memoria priora. Non aſcendent ſu-
per cor,ſed gaudebitis & exultabitis in ſempiternũ.Chryſ.hom.2.in Matth.Cuius verò gratia
librum iſtum generationis Chriſti vocat,vbi non ſola Chriſti generatio ,ſed tota prorſus ipſius H
myſterij diſpenſatio continetur? Quia totius ſcilicet diſpenſationis caput,& radix,& principiũ
omnium nobis in hoc conſiſtit bonorum. Vt enim Moyſes librum cœli appellauit ac terræ,
cùm certè non de cœlo ſolùm,& terra loqueretur,ſed de cunctis,quæ inter ipſa ſubſiſtunt: ita
etiam Euangeliſta ab ipſo omnium fonte & capite bonorum librum vocauit. Omni ſiquidem
1. admiratione pleniſſimum eſt,& ſupra ſpem expectationemque mortalium,quòd Deus homo
2. factus eſt. Hoc autem impleto illa omnia quæ ſequuntur, iuxta ordinem & rationẽ procedũt.
Col.1. In Chriſto enim omnia ſunt condita. Et omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt:in quo
vim diuinitatis eius ſuſpicimus. Quòd ſi ad humanam quam aſſumpſit naturam, oculos cõ-
uertamus, audiemus Pſaltem dicentem,(Pſ.8.) Minuiſti eum paulo minus ab Angelis,& om-
nia ſubiecisti ſub pedibus eius. Itaque ſicut Moſes hominis geneſim velut caput orbis primi aſ-
ſeruit,cui Deus animantia cuncta ſubiecit:& ex illo homine hiſtoriam ſuam deducit:ita Mat- I
thæus Chriſtum hominem aſſerens,etiam ab eo cætera deriuat noſtræ reparationis myſteria.
Moſes enim in vno Adamo,etiam mulierem & omne earum genus complectitur, cùm ait:
(Geneſ.5.) Hic eſt liber generationum Adam, in die qua creauit Deus hominem, maſculum
& fœminam creauit eos. Ita Matthæus in Chriſto,etiam ſponſam Eccleſiam ita complectitur,

Veritas aſſũptæ carnis primò ſtatuenda eſt fidelibus.

Tertull.

vt Chriſti temporali generatione poſita,etiam omnia bona facilè ſuccedere meditetur. Nam
qui ſacramentorum veritatem,paſſionis & mortis Chriſti vim aſtruunt,primùm omnium re-
currunt ad veritatem aſſumptæ carnis:qua negata,negentur cætera neceſſe eſt : hac autẽ po-
ſita in ſua veritate,vera quoque cætera conſequantur,vnde & maiorem virtutem,quàm quæ
in figuris olim contingebant,nanciſcantur. Tertullianus,lib.3.contra Marcionem.Nam ſi mẽ-
dax eſſe caro deprehenditur,ſequitur vt & omnia,quæ per carnem Chriſti geſta ſunt,menda-
cio geſta ſint,congreſſus,contactus, conuictus,ipſæ quoque virtutes. Si enim tangendo aliquẽ
liberauit à vitio,vel tactus ab aliquo,quod corporaliter actum eſt , non poteſt verè actum cre-
di , ſine corporis veritate. Nihil ſolidum ab inani,nihil plenum à vacuo perfici licuit. Putati- K
uus habitus,putatiuus actus:imaginarius operator,imaginariæ operæ. Sic nec paſſiones eius fi-
dẽ merebuntur. Nihil enim paſſus eſt,qui non verè eſt paſſus. Euerſum eſt igitur totum Dei
opus. Totum Chriſtiani nominis & pondus & fructus,mors Chriſti negatur,quã tam expreſſè
Apoſtolus demandat. Tradidi enim,inquit,vobis imprimis, quòd Chriſtus mortuus ſit pro
peccatis noſtris,& quòd ſepultus ſit,& quòd reſurrexit tertia die. Porrò ſi caro eius negatur,
quomodo mors eius aſſeueratur? Negata verò morte,dum caro negatur,nec de reſurrectione
conſtabit. Eadem enim ratione non ſurrexit,qua mortuus non eſt: non habendo ſubſtantiam
ſcilicet carnis,cuius ſicut & mors,ita & reſurrectio eſt. Proinde reſurrectione Chriſti infirmata,
etiam noſtra ſubuerſa eſt. Nam ſicut illi, qui dicebant reſurrectionem mortuorum non eſſe,

reuincuntur

A reuincuntur ab Apoſtolo ex reſurrectione Chriſti:ita reſurrectione Chriſti nõ conſiſtente, au-
fertur & mortuorum reſurrectio. Atque ita inanis eſt & fides noſtra,inanis eſt prædicatio A-
poſtolorum.Idem lib.de carne Chriſti. At verò Chriſtus mori miſſus,naſci quoque neceſſariò Idem.
habuit,vt mori poſſet.Non enim mori ſolet,niſi quod naſcitur. Mutuum debitum eſt inter ſe,
natiuitati cũ mortalitate.Forma moriendi,cauſa naſcendi eſt.Hinc occurrit his, qui aſſumptã
à Verbo carnem,comparabant iis corporibus,quæ aſſumunt Angeli,quæ tamen nata nõ ſunt.
Non venerant,inquit,mori,ideò nec naſci. Ergo veritas omnium myſteriorum pendet à veri-
tate carnis Chriſti, & à vera illa generatione tẽporali.Anſelmus,Enarrat.in Matth.c.1. Cuius Anſel.
autem ſit generatio,poſtea ſubijcit. Non Adæ nos perdentis,ſed Ieſu nos ſaluantis. Nõ expel-
lentis à paradiſo,ſed Chriſti reducentis nos ad paradiſum. Et quidem multis olim hoc nomẽ
Ieſu datũ eſt,ſed in figũra iſtius,ſicut Ieſu Naué,id eſt Ioſue filius Nun.Eccl.47. Fortis in bel-
lo Ieſu Naué ſucceſſor Moyſi. Fuit & Ieſus filius Ioſedech. Zach.3. At verò nihil illi contu-
B lerunt,præter figuram & ſalutis, & ædificationis ſpiritualis templi per Chriſtum factæ. Heb.
12. Ipſum enim habemus auctorem & cõſummatorem in ſanguine eius. Itaque ne quis in no-
mine hallucinetur,adijcit nomen *Chriſti*. Quod,vt ſcribit Cyrillus Alexandr.lib. de incarnat. Cyrillus
Vnigeniti,cap.1.nec definitionis vim obtinet,nec cuiuſpiam ſubſtantiæ qualis ſit ſignificat,ſi- Alexandr.
cut fortè homo,aut equus,aut bos:ſed rei magis,quæ in aliquo agatur, habet ſignificationem. *Chriſti no-*
Oleo namque vngebantur Prophetæ,ſacerdotes, & reges. Vnde Dominus per Dauid ait, Pſ. *men quid*
104. Nolite tãgere Chriſtos meos,& in Prophetis meis nolite malignari. Tertullian.lib.de bap- *ſonet.* Tertullia.
tiſmo: Chriſtus dicitur à chriſmate,quod eſt vnctio, quæ Chriſto nomen accommodauit,fa- *Vnctiones*
cta ſpiritualis,quia ſpiritu vnctus eſt a Deo patre. Ita diſcernit Matthæus hunc de quo tracta- *quæ olim,*
turus eſt,ab his qui nomen Ieſu prætuliſſe viſi ſunt. Nullus enim eorum fuit Chriſtus. Verùm *& quæ in*
C fortaſſè quis obijciat,eos vnctos fuiſſe chriſmate. Tres enim vnctiones in veteri Teſtamento *Chriſto.*
legim⁹. Vnctus eſt Aaron in ſacerdotẽ,Leuit.3. Vnctus eſt Saul à Samuele in regẽ,1.Reg.10. &
Dauid,1.Reg.16. Vnctus eſt & Heliſæus in Prophetã,3.Reg.19. Verùm nulla earũ vnctionum
Chriſti chriſmati cõferri poteſt. Vnctio enim eius non corporalis,ſed ſpiritualis fuit,tãtò quidẽ
copioſior,quantò pleniùs accepit ſpiritum Domini. Eſ.61. Spiritus Domini ſuper me,eo quòd
vnxerit me. Act.10. Quem vnxit Deus ſpiritu ſancto. Pſ.44. Vnxit te Deus Deus tuus oleo
exultationis præ participibus tuis. Chryſoſtomus,hom.2.in Matth. Vides quanto inter ipſa Chryſoſt.
principia ſplendore lucet Chriſtus, quomodo Matthæus tibi regem ipſum humana ſpecie,
ſic mortalibus,velut exercitui admixtum oſtendit. Neque enim in bello ſemper propriam rex *Chriſt⁹ rex*
dignitatem habere cernitur,ſed purpura & diademate relictis, militis habitum frequenter in- *ſine faſtu re*
duitur. Sed illic,ne cognitus hoſtes in ſe conuertat: hîc verò noſter Chriſtus contrà,vt ne ante *gio.*
D congreſſum ſubitò omnes auertat,ſuóſque maieſtatis fulgur conturbet:ſaluare enim,non ter-
rere ſtuduit. Et idcircò illum hac appellatione continuò nominauit (quæ acceſſum nobis ad
eum facilem promitteret) Ieſum vtique nominando. Ieſus enim non eſt Græci ſermonis vo-
cabulum , ſed Hebraica lingua ſaluatorem ſignificat, ab eo quòd ſalutem populo ſuo
præſtaturus aduenerit. Iámne igitur intelligis quemadmodum Euangeliſta auditorem in alta
ſubuexerit,& ea certa nomina(Ieſu,& Chriſti)quæ in vſu eſſe viderentur,locutus: longè tamẽ
maiora quàm omnes ſperare poteramus,edocuit? Et vtriuſque ſanè nominis(Ieſu & Chriſti)
apud Iudęos erat celebrata notitia. Quia enĩ incredibilia erant quæ promittebãtur futura,etiã
nominum præceſſerunt figuræ. Cyrillus Hieroſolym.catech.10. Et Iudæi quidem concedũt Cyrill. Hie
illum eſſe Ieſum,Chriſtum verò negant. Atqui vtrumque ſimul credendum & confitendum roſol.
eſt. Ideò dicit Apoſtolus: Quis eſt mendax,niſi qui negat quòd Ieſus eſt Chriſtus? Et quidẽ
E ſi prærogatiuas vnctionis antiquæ conſideres, illas omnes,ſed perfectiſſimas in Chriſto repe- *Chriſtus*
ries. Vngebantur Prophetæ:& ille Propheta eſt,quem Deus ſuſcitauit de fratribus Iſraëlis, vt *propheta.*
præcinuit Moſes. Vngebantur reges : ille verò rex regum eſt,& dominus dominantium. Vn-
gebantur ſacerdotes:& ille in æternum ſacerdos eſt,ſecundum ordinem Melchiſedech. Adij-
ciam & in eam rem Cyrilli verba in conſequentibus,vt intelligamus quonam modo Ieſus prę *Idẽ rex &*
cæteris nomen Chriſti habeat. Non ex corporea ſucceſſione accepit ſacerdotium,inquit, ne- *ſacerdos.*
que factitio oleo vnctus eſt:ſed tanto excellentiùs aliis, quanto hic cum iureiurando factus eſt
ſacerdos. Ioan. Damaſcenus,lib.3. de fide orthod.cap.3. Chriſti porrò vocabulum perſonæ Ioan. Da.
eſſe dicimus, vt quod non vnimodè dicatur, ſed duplicem naturã ſignificet. Ipſe enim ſeip- *Chriſtus*
ſum vnxit,corpus videlicet diuinitate ſua vngens ,vt Deus:vnctus autem,vt homo:quandoqui- *vnctus ſe-*
dẽ ipſe & hoc & illud eſt. Vnctio porrò humanitatis eſt diuinitas. Heſychius, lib.2. in Leuit. *cũdũ carnẽ.* Heſych.
cap.8. Et quidem vnctio illa ſpiritualis nobis cum Chriſto communis eſt,& non communis.

Communis quidem, participatione ipſius Chriſti, à quo dicimur Chriſtiani: Non communis F
autem, quia inæſtimabili quadam ſublimitate excellit Deus hominibus, & gratia in qua ei cō-
municamus. Propterea vnguntur quidem ſimul cum Aaron filij eius, ſed non talia in eis, qua-
lia in Aaronis vnctione aguntur. Cernis enim, quemadmodum præcipuè exultationis oleo, id
eſt ſpiritu, præ participibus vtique nobis, vnctus eſt Chriſtus, vt ſcribit Pſalmiſta: ipſe ſiquidem
ſubſtantialiter vnctus eſt, nos verò operatione eius & gratia. Hunc Prophetæ prædixerant,
hunc dæmones venturum nouerant, ipſa etiam mulier Samaritis. Exoptatum igitur ab om-
nibus & cunctis gentibus deſideratum adueniſſe teſtatur Matthæus, enumerationem eius ge-
nerationis contexens. Et dicit eum *filium Dauid*, illum ipſum eſſe aſſignans, quem omnes
quærerent, & ita diſcernens ab ijs qui nomen Ieſu ſimul cum vnctione prætulerunt, qui non
erant de familia Dauid, vt obſeruat Chryſoſtomus, hom. 2. in Matthæum. qui & hāc quæſtio-
nem adijcit. Qua de cauſa, inquit, non priùs Matthæus Chriſtū filium Abrahæ, quàm filium
Dauid nuncupauit? Non ſicut opinantur aliqui, ab inferioribus volens ad ſuperiora conſcen- G
dere. Non enim idem facit quod Lucas. Et tamen ſunt qui ſic interpretantur, Liber genera-
tionis Ieſu Chriſti filij Dauid, quoniam Dauid fuit filius Abraham. Sed hunc ſenſum non ap-
probat Chryſoſtomus. Cur ergo commemorauit priorem Dauid? Quia ipſe, inquit, procul-
dubiò in omniū verſabatur ore, ob inſigne honoris & gloriæ, ob ipſius quoque temporis ſpatia
iunctiora. Non enim olim defunctus fuerat, ſicut Abraham. Etſi enim vtrique promiſerat
Deus, ſed tamen illud quaſi antiquum reticebatur: hoc verò quaſi nouum & recens ab om-
nibus celebrabatur. Ipſi enim Iudæi dicunt, Nónne ex ſemine Dauid, & Bethleem caſtello,
vnde erat Dauid, venit Chriſtus? Nemo igitur illum filium Abrahæ, ſed omnes filium Dauid
nominabant. Etenim propter tempus, vt dixi, & propter regnum, hic magis in hominum me-
moria vigebat. Lege in Euangelio, quid inclament cæci, (Luc. 18.) Ieſu fili Dauid, miſerere mei. H
Et cùm idem ipſe Phariſæos interrogaſſet, (Matth. 22.) Quid vobis videtur de Chriſto, cuius
filius eſt? Reſponderunt ei, Dauid. Sic paſſim acclamabant Chriſto, Fili Dauid. Hoſanna filio
Dauid. Rom. 1. Qui factus eſt ei ex ſemine Dauidis ſecundum carnem. Adde quòd magis ſe-
cernebatur, & deſignabatur Meſſyas per Dauidis, quàm Abrahæ generationem. Siquidem
omnes Iudæi ſunt ex Abraham, neque tamen omnium eadem eſt tribus. Diuidi autem illæ
cœperunt, iuxta numerum Patriarcharum, qui ex Iacob orti ſunt. Et vni tantùm harum, ſci-
licet tribui Iuda, promiſſus erat Chriſtus, è qua Dauid ortus eſt. Itaque Dauid, vt propinquior,
ita magis oſtendit Ieſum illum, qui ex eo natus eſt, eſſe Meſſyam à Deo promiſſum. Hiero-
nym. in Matth. Ideò autem cæteris prætermiſſis, horum filium nuncupauit, quia ad hos po-
tiſſimùm eſt facta de Chriſto repromiſſio. Promiſſiones Abrahæ factæ leguntur, Geneſ. 12. In
te benedicentur omnes tribus terræ. Et cap. 22. Et benedicentur in ſemine tuo omnes gentes
terræ. Gal. 3. Dixit autem non in ſeminibus, quaſi in multis, ſed in ſemine tuo vno, quod eſt I
Chriſtus. Dauidi autem factæ leguntur, 2. Reg. 7. Cumque completi fuerint dies tui, ſuſcita-
bo ſemen tuum poſt te. Eadē promiſſio habetur, 1. Par. 17. & Pſ. 89. Iuraui Dauid ſeruo meo,
Vſque in æternum præparabo ſemen tuum. Et Pſ. 132. Iurauit Dominus Dauid veritatem,
&c. Vnde Hierem. 23. Suſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit rex, & faciet iudicium &
iuſtitiam, & vocabunt eum, Dominus iuſtus noſter. Quod legitur Hebraicè *Iehoua tſidkenu*,
Deus iuſtus noſter. Et quis Deus germen Dauid, niſi Meſſyas verus Deus & verus homo?
Vnde & apud eundem Hier. 31. & 33. Si irritum poteſt fieri pactum meum cum die & nocte,
pactum meum irritum eſſe poterit cum Dauid ſeruo meo, vt non ſit ex eo filius, qui regnet in
throno eius. Huius autem regni durationem explicat, qualis nulli ex hominibus conuenit.
Eſ. 9. Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, vt confirmet & corroboret illum a- K
modò, & vſque in ſempiternum. Præter promiſſiones illas, Dauid expreſſiorem Chriſti typū
prætulit, vt obſeruat Theophilactus in Matth. Sicut enim ipſe poſt Saul reprobatum à Deo, &
odibilem, regnauit: ita Chriſtus, poſtquàm priuatus eſt Adam regno & principatu, quem ha-
bebat in omnia & animantia, & dæmonia, incarnatus venit, & regnauit. At verò nónne & aliis
eadem promiſſio facta eſſe videtur? Leo, ſerm. 2. in Natiuitat. Domini. Deus enim omnipotēs
& clemens, cuius natura bonitas, cuius voluntas potentia, cuius opus miſericordia eſt: ſtatim
vt nos diabolica malignitas veneno ſuæ mortificauit inuidiæ, prædeſtinata renouandis mor-
talibus ſuæ pietatis remedia, inter ipſa mundi primordia præſignauit: denuncians ſerpenti futu-
rum ſemen mulieris, quod noxij capitis elationem ſua virtute contereret: (Gen. 3.) Chriſtum
ſcilicet in carne venturum Deum hominemque ſignans, qui natus ex virgine, violatorem hu-
manæ propaginis incorrupta natiuitate damnaret. Quid quòd eadē Iſaaco repromiſſio facta
legitur,

Chriſtū dæmones & ipſi Gētiles norunt.

Cur Chriſtus potius Dauid quā cæterorum filius.

Chryſoſt.

Hieronym.

Abrahæ promiſsiões factæ.

Theoph.

Leo.

Quomodo olim promiſſus Chriſtus.

A legitur, quæ priùs Abrahamo patri eius? Geneſ. 26. Cùm enim ille orta fame ſuper terram,
abiiſſet ad Abi-melech regem Palæſtinorum in Gerara, ait illi Dominus. Complebo iuramen-
tum, quod ſpopondi Abraham patri tuo. Et multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli, dabó-
que poſteris tuis vniuerſas regiones has, & benedicentur in ſemine tuo omnes Gentes terræ.
Idem rurſus confirmauit Iacobo Patriarchæ, cùm ille in Bethel obdormiens ſcalam vidiſſet,
& Dominum innixum ſcalæ, Gen. 28. Tunc enim ad eum Dominus. Erit ſemen tuum quaſi
puluis terræ. Dilataberis ad Orientem & Occidentem, & Septentrionem & Meridiem, & be-
nedicentur in te & in ſemine tuo cunctæ tribus terræ. Sed hæc non fuit noua aliqua promiſſio,
aut alia ab ea quæ Abrahæ facta fuerat, ſed confirmabatur in filiis eius. Hinc fit, vt Abrahæ &
Dauidis potius quàm cæterorum mentio fiat. Iſti enim erant præcipuè maximéque mirabiles,
B inquit Chryſoſt. hom. 2. in Matth. ille quidem quòd eſſet rex & Propheta, hic verò quòd eſſet Chryſoſt.
Propheta & Patriarcha. Et rurſus inducit hanc quæſtionem. Et vnde, inquis, manifeſtum eſt
ex Dauid eſſe Chriſtum? Si enim non ex viro, ſed tantummodò ex virgine natus eſt, de cuius
certè generatione reticetur: quomodo ſcire poterimus illum ex Dauid ſtirpe deſcendere? Duo
ſunt enim, quæ pariunt quæſtionẽ. Vnum, qua de cauſa in generationũ catalogo, virgo ſileatur: *Diſcimus*
alterũ verò, qua ratione Ioſeph memoretur, cui certè cum generatione Chriſti nihil eſt cõmu- *Virginem*
ne. Videtur enim & vnum abũdare, & alterũ deeſſe. Quid ergo dicemus? Quòd vtiq; primùm *matrem eſſe*
illud neceſſe fuerit memorari, quemadmodum ex Dauid virgo deſcenderit. Vnde hoc itaque *ex Dauid*
diſcemus? Audi ad Gabriel loquentẽ Dominum: Vade ad virginẽ deſponſatã viro, cui nomen *per virum?*
Ioſeph, de domo & familia Dauid. Quid igitur vis audire manifeſtius, cũ ex domo & familia
Dauid illam virginem eſſe cognoſcas? Inde patet, quòd inde vtique erat Ioſeph. Fuerat quippè
in lege præceptum, ex diuerſis tribubus non licere vſurpari coniugiũ. Cuius verò rei gratia Io-
C ſephi nomen exprimit Euangeliſta, non item virginis: cõtexens interim Chriſti generationem,
qui ex virgine, non autem ex eius viro natus eſt? Reſpondet etiã Chryſoſtomus, his verbis. Non Idem.
erat mos apud Hebræos generationũ catalogum per fœminas texere. Vt ergo morem cuſto- *Cur non te-*
diret, ne in ipſo ſtatim principio videretur antiqua deſtruere, & nobis virginem certiùs indica- *xitur gene-*
ret, parentes eius reticens atque maiores, de Ioſeph generatione non tacuit. Hoc enim decla- *ratio Chri-*
rato, illud quoque pariter oſtendit, quòd ſcilicet inde eſſet & virgo: quia nequaquam iuſtus iſte *ſti per Ma-*
pateretur vxorem ſibi aliunde, quàm vnde lex præcipiebat, eligere. Eadem habet Ioan. Damaſ. *riã, ſed per*
ſerm. 3. de beatæ Mariæ natiuitate. Leo Martyr, ſerm. 3. de natiu. Domini, diuam Virginem è *Ioſeph.* Ioan. Da.
domo Dauid colligit, ex Eſai. 7. cap. Ibi ſcilicet domui Dauid virgo repromittitur, quæ pariat Leo.
Emmanuelem. Audite, inquit, domus Dauid, nunquid parum vobis eſt moleſtos eſſe homini-
bus, quia moleſti eſtis & Deo meo? Propter hoc dabit Dominus ipſe vobis ſignum. Ecce vir-
D go concipiet & pariet filium, & vocabis nomen eius Emmanuel, quod eſt Nobiſcum Deus.
Adiicit & hoc eiuſdem Prophetæ vaticinium, cap. 11. Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos
de radice eius aſcendet. In qua, inquit, virga, non dubiè beata virgo prædicta eſt, quæ de Ieſſe,
& Dauid ſtirpe progenita, & Spiritu ſancto fœcundata, nouum florem carnis humanæ, vtero
quidem materno, ſed partu eſt enixa virgineo. Rurſus autem obiiciet aliquis, etiam hoc poſito *Quomodo*
& accepto, quòd diua virgo è Dauidis familia profluxerit, quomodo tamen Chriſtus à Daui- *Chriſtus à*
de duxit originem, etiam carnis aſſumptę reſpectu, cùm mater virgo in partu permanſerit. Ve- *Dauid, quũ*
rùm id ſolius matris ratione concedi dicimus. Nam ſimul virgo erat & mater: Virgo, quia virilis *mater virgo*
ignara conſortij: mater, quia de ſe Chriſtum genuit, & è ſuis ſanguinibus ei corpus miniſtra- *fuerit.*
uit. Illa verò è Dauidis domo profluxerat, & ita Chriſtus per matrem ad Dauidem genus
ſuum retulit. Sic Matthæus Chriſti generationem recenſens, multas ſimul hæreſes eludit.
Nam qui hanc admiſerit, deridebit Valentinianos, qui Chriſtum per Mariam quaſi per cana-
E lem tranſiiſſe, nihil autem de ea accepiſſe: Apollinares, qui ipſum corpus ſuum è cœlo attu-
liſſe: Marcionitas, qui corpus fantaſticum habuiſſe blaſphemabant. Chriſtus enim filius eſt
& Dauidis & Abrahæ, quia filius eſt virginis. Et quid habuit virgo ab illis, quod Chri-
ſto noſtro ſuppeditarit? An non carnem? Hanc igitur illa Chriſto communicauit. Sed conten-
des hoc opus fuiſſe Spiritus ſancti. Vtique vt virgo pareret, & ſuppleretur quod naturæ dee-
rat, quæ non niſi ex vtroque parente filios procreat. Attulit Spiritus ſanctus Mariæ fœcundita-
tem, ſed tamen illa corporis materiam ſuppeditauit. Cyrillus Hieroſolymitanus catech. 12. Cyrill. Hieroſol.
Mutuata eſt à viris fœmineo generi gratia. Eua enim ex viro nata eſt, & non ex matre conce-
pta, ſed ex ſolo viro, tanquam partu edita. Reddidit igitur Maria gratiæ huius mutuum offi-
cium: & non ex viro, ſed ex ſeipſa ſola impollutè, Spiritus ſancti virtute peperit. Ordienda igi-
tur eſt à celeberrimo illo Patriarcha Abrahamo Chriſti generatio. *Abraham genuit Iſaac,*

ſupernaturali virtute, de Sara nonagenaria naturaliter ſterili, quando & ipſe ferè centenarius F
Iſaac Chriſti typum prætulit. erat. Geneſ. 21. Genuit & Iſmahelem, Geneſ. 17. & 11. Verùm ad generationem Chriſti carnalis propagatio non ſufficiebat, ſed electio diuina requirebatur. Propterea dixit Abrahæ Deus, In Iſaac vocabitur tibi ſemen. Et huic Iſaac, omne ius familiæ collatum eſt, quia non ex Agar ancilla, ſed Sara libera natus eſt. Adde quòd, vt ſcribit Irenæus, libro quarto, cap. 38. in hæreſ. ea quæ circa Iſaac, non ſine ſignificatione facta ſunt. Theophilus Antiochenus, libro primo Allegoriarum in 4. Euangeliſt. ab ipſa mirabili natiuitate Iſaac, typum Chriſti requirit, qui & proinde Nazaræus dictus ſit, ſicut & Samſon, & Samuel, & Hieremias, quia ex repromiſſione natus erat, & ideò ferrum eius caput non tetigerat. Sed & Iſaac Vir riſus interpretatur. Nam eo nato, Sara mater eius, riſum, inquit, fecit mihi: omnis qui audierit, corridebit mihi. Quæ verò maior eſt ſpiritualis exultationis occaſio, quàm in Chriſti natiuitate? Ad hanc Angeli prouocabant, dicentes paſtoribus: Annuncio vobis gaudium magnum, quod erit omni po- G
pulo, quia natus eſt vobis ſaluator mundi, Chriſtus Dominus in ciuitate Dauid. Et Iſaac vltima patris, Chriſtus verò poſtrema ſeculi ætate natus eſt, vt meditatur Cyrillus Alexandrinus, libro octauo, in Geneſ. Prætulit & ille typum Chriſti. Etenim Abraham prono animo vnigenitum & dilectum filium ſuum obtulit ſacrificium Deo, inquit Iren. lib. 4. in hæreſ. cap. 13. Vt & Deus beneplacitum habeat pro vniuerſo ſemine eius, dilectum & vnigenitum filium ſuum præſtare ſacrificium in noſtram redemptionem. Cyrillus Alexandrinus, libro 7. in Geneſ. Sed & cùm puer lignis pro ſacrificio paterna manu oneraretur, & vſque ad ſacrificij locum proficiſceretur: Chriſtum ſignificat, qui ſuper humerum ſuum crucem vehens, extra portam, non humana vi coactus, ſed ſua ſponte, patriſque voluntate paſſus eſt, vt ipſe ad Pilatum aſſeruit. Non haberes, inquiens, in me poteſtatem, niſi tibi datum eſſet deſuper, Ioan. 19. Quòd autem Iſaac mortem euaſit, & aries loco eius ad ſacrificandum datus eſt, Chriſtum repræſen- H
tat: qui quamuis ex ſubſtantia patris eſſet, in templo tamen ſuo, quod ex virgine ſumpſerat, patibulo crucis affixus eſt. Origenes etiam, homil. 8. in cap. 22. Geneſ. Abrahamum intellexiſſe ſcribit, per filij oblationem, aliam multò maiorem præſignari. Mouet me, inquit, ſatis diligens & cauta Abrahæ reſponſio. Neſcio quid videbat in ſpiritu, quia non de præſenti, ſed de futuro dicit: Deus prouidebit ipſe ſibi ouem. Futura reſpondit filio de præſentibus requirenti. Ipſe namque ſibi Dominus ouem prouidebat in Chriſto, quia & ſapientia ipſa ſibi domum ædificauit, & ipſe ſe humiliauit vſque ad mortem. Cyrillus Alexandrinus libro octauo in Geneſ. etiam typum requirit, ex eo quòd Abraham filio ſuo, vxorem non ex Chananæis, ſed ex his qui idolis addicti erant, ſeligi voluerit. Deus enim, inquit, congregationem Iudæorum noluit coniungere Chriſto, quorum Chananæi notam gerebant: ſed Eccleſia ex Gentibus eſt, ad quam miniſtri Dei miſſi ſunt. Ita Iſaac potius ſelectus eſt, quàm Iſmaël, & ideò I
illum exprimit Matthæus. *Iſaac autem genuit Iacob.* Genuit etiam Eſau, ſed non ex Eſau Chriſtus. Chryſoſtomus homil. 1. Operis imperfect. in Matth. Eſau aſper & hiſpidus, Geneſ. 25. hoc prauum & nequam ſeculum ſignificat: Iacob leuis & nitidus futurum ſeculum deſignat. Magna inter vtrumque diſtantia fuit, etſi gemelli fratres eſſent. Vnde & apud Malachiam Prophetam loquitur Dominus (cap. 1.) Nónne frater erat Iacob Eſau? Et, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Quod etiam antequàm naſcerentur, dictum eſt, & antequàm quicquam boni aut mali egiſſent, vt ſcribit Paulus. Præuidebat enim Deus impiam & ſceleſtam Eſau conuerſationē & vitam, & ideò iam illum oderat: præuidebat & bonā Iſaaci indolem, & illi gratiā præparabat, magnum ſuæ in eum dilectionis argumentum. Sed etſi Eſau prior natus ſit, ius tamen primogenituræ ad Iſaacum tranſlatum eſt, quod & ab initio cùm egrederetur ex vtero, repromittere videbatur: fratris enim plantam tenebat, vt quem à primogenitura ſupplātaturus K
eſſet. Irenæus, lib. 4. in hær. cap. 38. ex eo facto Chriſti victoriam & Gentilis populi vocationem colligit. Si quis autem & actus qui ſunt Iacob, addiſcat, inquit, inueniet eos non inanes, ſed plenos diſpoſitionum: & imprimis in natiuitate eius, quemadmodum apprehēdit calcaneū fratris, & Iacob vocatus eſt, id eſt ſupplantator, tenens, ſed qui non tenetur, ligans pedes, ſed qui nō li-
1. gatur, luctans & vincens, tenens in manu calcaneum aduerſarij, id eſt victoriam. Ad hoc enim naſcebatur Dominus, cuius typum generationis monſtrabat, de quo & Ioannes in Apocalypſi
2. ait: Et exiuit vincēs vt vinceret. Deinde autē primogenita accipiens, quando vituperauit ea frater eius: quemadmodū & iunior populus (Gentilis) cum primogenitū Chriſtū accepit, cùm eū repulit populus (Iudaicus) prouectior ætate, dicens, Non habemus regem niſi Cæſarē. In Chri-
3. ſto autē vniuerſa benedictio: & propter hoc benedictiones prioris populi à patre ſubripuit poſterior populus, quemadmodū Iacob abſtulit benedictiones huius Eſau. Ob quā cauſam fratris pa-

Marginal notes: *Irenæus.* — *Theoph. Antioch.* — *1. in natiuitate.* — *2. in tempore.* — *Cyrill. Alex.* — *Irenæus.* — *3. in ſacrificio.* — *Cyrill. Alex.* — *Origen.* — *Cyrill. Alex.* — *Chryſoſt.* — *Cur Iacob & nō Eſau meminerit.* — *Irenæus.* — *Typus Eccleſiæ & ipſius Chriſti in Iacob.*

A patiebatur inſidias,& perſecutiones Iſaac ab eo, ſic & Eccleſia hoc idem à Iudæis patiebatur. Variç oues,quæ fiebant Iacob merces,& Chriſti merces ex variis & differentibus Gentibus,in vnã cohortem fidei cõuenientes fiunt homines,quemadmodũ pater promiſit ei:Poſtula,dicẽs, à me,& dabo tibi Gentes hæreditatem tuam,& poſſeſſionem tuam terminos terræ. Et quẽadmodum Iacob ex duabus ſororibus plures filios habuit,ſic & Chriſtus ex duabus legibus,ſimiliter vt Iacob ex ancillis,ita Chriſtus ex liberis & ſeruis ſecundũ carnem conſtituet filios Dei. Omnia autem ille Iacob faciebat propter iuniorem Rachel,bonos oculos habentẽ: quæ præfigurabat Eccleſiam,propter quam ſuſtinuit Chriſtus. Eucherius Lugdunenſis, lib.2.in Gen.c. 46. alia etiam ratione Chriſti typum in ipſa Iacob natiuitate requirit. Sicut enim Iacob manũ priùs dum naſceretur,emiſit ex vtero,inquit:quæ etiam pedẽ prænaſcentis fratris tenebat,tum deinde ſecutum eſt caput,tum demũ neceſſariò cætera membra:ſed tamen caput, nõ tantùm

4.
5.
Eucherius Lugdun.

B ea membra quæ ſecuta ſunt,ſed etiam ipſam manum, quæ in naſcendo præceſſit, dignitate ac poteſtate ſuperat,& licet non tempore apparendi,tamen ordine naturæ prius eſt: Ita Dominus Ieſus Chriſtus,etſi antequàm appareret in carne, & quodãmodò ex vtero ſecreti ſui ad hominum oculos mediator Dei & hominũ procederet,qui eſt ſuper omnia Deus: præmiſit in ſanctis Patriarchis & Prophetis quandam partem ſui corporis, qua velut manu naſciturum ſe eſſe prænuncians,etiã populum ſuperbè præcedentem,vinculis legis,tanquam digitis quinque ſupplantat,quia & per temporum quinque articulos,prænunciari venturus,prophetarique non deſtitit. Vnde quinque libri,in quibus lex. Nec aperta manus fuit,ſed concluſa,vt non omnimodã Iudæos benedictionem aſſecutos eſſe credamus. Illi obligati ſunt pede,& ceciderunt:nos autẽ ſurreximus,& erecti ſumus. Caput illæ primæ partes corporis ſequũtur. Vbi enim prophetarũ veteres,Chriſtum tandem fideles Apoſtoli ſequuti ſunt. Ita Iacob ab ipſa ſtatim natiuitate, &

6.
Chriſtus præſignatus in natiuitate Iacob.

C demum in conſequẽtibus ſuis actionibus Chriſtum præſignauit:ita à Deo ſelectus eſt,& ſingulari præ Eſau priuilegio dignatus,vt non abs re eum prælegerit, ex quo ipſe naſceretur. *Iacob autem genuit Iudam & fratres eius.* Chryſoſt. Oper. imperf. in Matth. ho.1. Et noſter Iacob duodecim Apoſtolos in ſpiritu,non in carne,verbo & ſanguine genuit. Nam ſicut ille cum ſuis deſcendit in Ægyptum vt multiplicaretur,ſic & Chriſtus cum ſuis deſcẽdit Apoſtolis in mundũ, & multiplicatus eſt per totum mundum,ſicut res ipſa teſtatur. Cæterùm Iudam primo loco recenſet,cùm interim,ſi ſeriẽ carnis ſpectemus,primogenitus non fuerit,quarto enim loco natus eſt. Primogenitus fuit Ruben,hũc Simeon,Simeonẽ Leui,Leui verò Iudas ſecutus eſt,vt legitur Gen.46. Verùm certis de cauſis,& myſtica reuelatione ius illud primogenituræ ad ſucceſſionem deuolutum eſſe videtur,ex poſtremis verbis Iacob,& filiorum benedictione, Gen.49. De Ruben enim ait. Effuſus es ſicut aqua,non creſcas:quia aſcẽdiſti cubile patris tui,& macu-

Chryſoſt.
7.
Ius primogenituræ ex Ruben ad Iuda trãſlatum.

D laſti ſtratum eius. Et addidit. Simeon & Leui fratres, vaſa iniquitatis bellantia. In conſilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non ſit gloria mea: quia in furore ſuo occiderunt virum,& in voluntate ſua ſuffoderunt murum. Ergo à poſteris eorũ gloriã primogenituræ abſtulit. Ius autem imperij Iudæ detulit,& ſummam in fratres poteſtatẽ,adiiciens: Iuda te laudabunt fratres tui:manus tuæ in ceruicibus inimicorũ tuorũ,& adorabunt te filij patris tui. Sed & Chriſtum ex illo oriundũ,& eius mortem & reſurrectionem prædicit,dicẽs:Catulus leonis Iuda(id eſt Chriſtus filius leonis altiſſimi,& Iuda Patriarchæ. aut *Iuda*, id eſt Iudæ filius Chriſtus,filius etiam ſupremi Dei,qui per leonem ſignificatur.) Ad prædam fili mi aſcendiſti(è mortuis captiuam ducens captiuitatem)requieſcens(in ſepulchro per dies tres,idq; ratione corporis ibi poſiti,ſed tamen interim ſecundũ animam deſcendẽs ad inferos.) Accubuiſti vt leo,& quaſi leæna,quis ſuſcitabit eum? Origen. ho.17. in Gen. Manifeſtè,inquit,recubuiſſe & dormiiſſe di-

In Iuda Chriſtus promittitur & præſignatur.
1.
Chriſti mors & reſurrectio.

E ctum de paſſione mortis oſtenditur. Nam Phyſiologus de catulo leonis hæc ſcribit,quòd cùm fuerit natus,tribus diebus & tribus noctibus dormiat,tũ deinde patris gemitu vel mugitu tremefactus cubilis locus,ſuſcitet catulũ dormientẽ. Hîc tu etiã terræmotũ cõſidera, qui Chriſto reſurgente factus eſt magnus:hîc etiã lapidis reuolutionẽ,& quaſi cubilis,id eſt ſepulcri cõmotionẽ attẽde,virtute patris excitatã. Vnde & quod adiicit, Quis ſuſcitabit eum,per admirationẽ intelligitur. Magnus enim eſt ille qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, & ſuſcitabit mortalia corpora noſtra. Quinetiã expreſſius in Iuda tempus aduenientis Meſſyæ deſignarat Iacob,dicens: Non auferetur ſceptrum de Iuda,& dux de femore eius,donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio Gentium. Chriſti etiam paſſionem,& mortis in cœna memoriã,celebrẽ etiã ingreſſum in Hieruſalem exprimit. Ligans ad vineam pullum ſuũ,& ad vitem, ô fili mi, aſinã ſuam, lauabit in vino ſtolam ſuã, & in ſanguine vuæ amictum ſuum. De his enim myſteriis tractant Iuſtinus Martyr, Dialogo cum Tryphone Iudæo,& Tertull. lib. contra Iudæos. Verùm quæri-

Origenes.
Phyſiolog.
2.
Tẽpus Chriſti venturi.
3.
Poſtrema Chriſti myſteria.
Iuſtin. Martyr.
Tertull.

tur,cur cùm ex ſolo Iuda Chriſtus ortus ſit,meminerit Matthæus cæterorum eius fratrum,nec F
Cur hic fratrum Iudæ mentio fiat. tamen ita fecerit,cùm Abrahæ,aut Iſaac filium exprimeret. Nec enim tunc ita ſcripſit, Abra-
ham genuit Iſaac & fratres eius.aut,Iſaac genuit Iacob & fratrem eius. Reſpõdet Theophila-
Theoph. ctus,eorum ſolùm mentionem fieri, è quibus Iudæi deſcenderunt, quòd cæteri ad ſemen ele-
ctum non pertineant. Atqui illi non ex Iſmaele,aut Eſau ſe natos eſſe iactitant, ſed ex Iacob fi-
liis. Inde fit vt ſimul cum Iuda fratres eius inſerat. Cæterùm fuerũt illi non ex vna, ſed pluribus
matribus:Sex ex Lya,Ruben,Symeon,Leuí,Iuda, Iſſachar & Zabulon : duo ex Rachele, Io-
ſeph & Beniamin:duo ex Bala,Dan & Nephtalim:duo ex Zelpha,Gad & Azer. Fuerũt autem
Bala & Zelpha ancillæ. Ita duodecim eius filij ſunt,in typũ duodecim Apoſtolorum. Adoptati
ſunt & alij filij,ſcilicet Ioſeph, Ephraim,& Manaſſe,in typum eorum,qui tandem præter duo-
denarium numerum,in Apoſtolatũ acciti ſunt,qualis erat Paulus. Tres igitur illos Patriarchas,
Abrahamum,Iſaacum & Iacobum ſuſpicit antiquitas,vt à quibus electorum Eccleſia edocta,
educata,& prouecta eſt,qui vnius veri Dei,& cultus eius profeſſores & prædicatores extiterũt. G
Vnde & Dominus Deus ab iis denominatus eſt Deus Abrahã, Deus Iſaac, Deus Iacob, Deus
non mortuorum,ſed viuentium,vt monet Chriſtus. Ex illis diuinum ad nos fœdus profluxit,
Quantum ius ſit patrũ in filios. ex his Chriſtus à quo omnis benedictio & ſanctificatio dimanat. Obſerua interim quantã ha-
beat pater in filios poteſtatem,quantam vim pietas & probitas. Horum enim contemplatione,
audimus patres ius primogenituræ ad filios minores tranſtuliſſe: vt iam præſignaretur ius illud,
quòd per Chriſtum apud Deum habemus,non ex carnis ſucceſſione,ſed electione,vocatione,
& gratiæ vbertate pendere. *Iudas autem genuit Phares & Zaram de Thamar.* Hi autẽ extra con-
iugium nati ſunt. Erat enim Thamar nurus Iuda. Siquidem ille tres filios habuit, Her, Onam,
& Sela,Gen.38. Primogenito dedit Thamar,ſed mortuus eſt ſine ſemine. Secũdus cùm nequã
eſſet,nolens ſuſcitare ſemen fratri ſuo,interfectus eſt à Domino. Quo mortuo,dixit Iudas ad H
Thamar, Sede in domo tua vidua,donec adultus ſit filius meus Sela. Poſt aliquot dies, videns
Thamar quòd defraudaret eam,ſciẽs quòd iturus eſſet Iudas ad tonſores ouium,aſſumpto ha-
Chryſoſt. bitu meretricio ſedit in biuio:& inuenta à Iuda,pacto inito cognouit eam,& concepit. Chryſo.
Cur Matthæus Thamar meminit, cuius factum exhorreſcimus. ho.2. Oper.perfect.in Matth. Quid agis,ô homo? Quid nobis recordationem talis infers hiſto-
riæ,qua adulteriũ turpe continetur? Quid hoc verò rei eſt? Quia ſi nudi tantummodò hominis
deſcriberetur genus,meritò hæc reticuiſſet. Quia verò de incarnati Dei myſterio ſcribimus,nõ
modò non tacere iſta,verùm oſtẽtare debemus:ſic enim magis virtus eius ac pietas refulgebit.
Venit enim non vt noſtra fugeret opprobria,ſed vt ea potiùs extingueret. Sicut enim admira-
1. bilis iudicatur,nõ quia mortuus tantùm, verumetiam quia crucifixus ac ſepultus eſt: quanquã
Noſtra opprobria non detrahunt Chriſto. eſt certè res iſta per ſe exprobratione pleniſſima:ſed quanto magis exprobrabile iſtud eſt,tanto
magis illum oſtẽdit de miſericordia glorioſum: ſic etiam in generatione illius dici poteſt,quòd
non ſolùm quia ſuſcepit carnem,& homo factus eſt,admiratione dignus ſit:ſed etiam quia na- I
tus tales progenitores habere dignatus eſt, nihil de noſtris vilitatibus erubeſcens. Idq; ex ipſis
naſcendi primordiis oſtendit,quàm nihil illum omninò pudeat carnis aſſumptæ : per iſta pro-
culdubiò docens,vt nos quoque nunquam erubeſcamus de vitiis parentum:ſed vnum quæra-
2. mus illud,atque omnibus ſtudiis aſſequamur,nobilitari propriarũ honore virtutum. Huiuſmo-
Reſtitutio per Chriſtũ. di enim,etiamſi quis alienigenam matrem habeat,etiamſi fornicatione pollutam,vel quolibet
huiuſmodi dedecore ſordidatam: nihil tamen de eius aut vilitate fuſcabitur, aut crimine pol-
luetur. Quòd ſi fornicatorem ipſum ad meliora conuerſum,nequaquam prior vita commacu-
lat:multò magis è meretrice natus & adultera,ſi propria virtute decoretur, parentum ſuorum
non decoloratur opprobriis. Neque verò,vt tantummodò nos doceret, hoc fecit, ſed etiam vt
3. reprimeret Iudæorum tumorem. Quia enim illius nobilitatis, quæ ad animam pertinet, inſi- K
Tumor Iudæorũ deprimitur. gnia negligebant,nimiúmque inſolenter de Abrahæ ſtirpe gloriabantur,virtutem parentũ de-
fenſionem ſuorum rati eſſe vitiorum:idcircò in ipſo Euangelij principio docet non alienis, ſed
propriis virtutibus gloriandum eſſe. Simul etiam oſtendit omnes progenitores eorum ſubditos
eſſe peccatis. Vrget enim Thamar,fornicationẽ Iuda accuſans. Dauid quoque, qui Salomonẽ
ex muliere primũ adultera accepit. Quòd à maioribus cuſtodita lex nõ eſt,multo minus à mi-
noribus. Si ergo nõ eſt impleta lex,omnes vtiq; peccauerũt,& ſatis neceſſaria oſtẽditur Chriſti
præſentia. Requirit etiam Chryſoſtomus myſteria in ipſa Phares & Zaram natiuitate. Vnde &
Myſteria in Phares & Zaram natiuitate. vtrumque conſulto Euangeliſta expreſſerit. Cùm enim Thamar eſſet paritura,prior Zara emi-
ſit manum ex vtero:obſtetrix autem ei alligauit coccinũ,dicens: Iſte egredietur prior. Illo verò
retrahente manum, egreſſus eſt alter:dixitque mulier, Quare diuiſa eſt propter te maceria? Et
ob hanc cauſam vocauit nomen eius Phares. Poſtea egreſſus eſt frater eius, in cuius manum

A coccinum erat,quem appellauit Zara. Per duos illos fratres,duos populos aut reſpublicas ſigni- *Chryſoſt.*
ficari ſcribit Chryſoſtomus. Nam,inquit,republica illa ſpirituali,quæ temporibus Abrahæ fuit,
illuceſcente,& medio curſu ſubitò reuocata: Iudæorũ populus venit,& legalis reſpublica. Rur-
ſus poſt legem nouus ille totus iam produit populus,qui ſepem legis ſuſtulit, & cœptam ſpiritu
libertatem introduxit. Procopius Gazæus paulò aliter myſterium hoc requirit, in Gen.cap.38. *Procop. Gazæus.*
Hic mirabilis partus,inquit,ſymbolum eſt vocationis Gentium: Iudæos primò quidem voca-
tos eſſe,at primogenituræ iura nactas eſſe Gentes. Sed & Iſraëlitæ tandem agnoſcẽt Chriſti ſa-
crificium. Siquidem ſacroſanctus Chriſti cruor demonſtratur per coccinum. Atqui quòd Za-
ram manu porrecta prætulit,in Chriſti paſſionis typum: hoc etiã ſubobſcurè primùm,& Gen-
tium primitiæ Patriarcharũ tempore,& ipſe tandem Gentilis populus apertè teſtatus eſt. Cæ-
terùm hoc loco Hieronymus ſcribit, in genealogia ſaluatoris nullam ſanctarum aſſumi mulie- *Hierony.*
rum, ſed eas quas ſcriptura reprehendit, vt qui propter peccatores venerat,de peccatricibus *Cur in hac Chriſti ge-*
B naſcens,omnium peccata deleret. Vnde & in conſequentibus Ruth Moabitis,& Rahab mere- *neratione*
trix, & Berſabee vxor Vriæ ponitur. Lyranus tamen,ſuis in Euang. Comment. excipiendã mo- *peccatrices*
net Diuam virginem,cuius tandem Euangeliſta meminit. Sed & Hieronymus ſibi videtur ad- *mulieres*
uerſari,cùm tres reges à Chriſti genealogia reſciſſos propter impietatem parentũ ſuorũ, Achab *recẽſentur.* *Lyranus.*
& Ieſabelis,eſſe ſcribit,ne in ſanctæ natiuitatis ordine ponerentur. Verùm ita ille mulieres non *Hierony.*
ſanctas,ſed peccatrices vocat,non quòd in vitiis cõſummatæ fuerint, ſed quòd in illis aliquãdo *Peccatrices*
verſatæ,& quaſi diffamatæ ſunt,ſed tandem pœnituiſſe creduntur:& demũ tanta gratia à Deo *iſtæ iuſtifi-*
cumulatæ ſunt poſt reſipiſcentiam,vt in electorum generatione parentes agnoſcerentur. Quid *cata fuerũt*
enim vetuit illam,quæ erat in ciuitate peccatrix,ab Euãgelio celebrari,quam Chriſtus etiã ore
proprio commendauit: non quòd eius peccata,ſed pœnitentiæ fructus,& ad meliora cõuerſio-
C nem comprobaret? Atqui tales non fuerunt illi reges, quos propter parentũ peccata Matthæus
ſubticuit. Vt enim mali corui malum ouum, ita & illi menſuram patrum ſuorum adimpleue- *Factũ Tha-*
runt. Itaque recenſentur peccatrices,ſed iuſtificatæ à Deo,& ad meliora tandẽ conuerſæ. Nam *mar excu-*
Ambroſius factum Thamar excuſat,ob myſterium,& affectum prolis. Ruth autem Moabitas *ſatur.*
ſuos Gentiles reliquit, vt Hebrææ Noëmi adiungeretur. Rahab autem & meretricum quæ- *Ambroſ.*
ſtum,& idola plebis ſuæ abominata eſt, vt vni vero Hebræorum Deo adhæreret, & populo
eius connumeraretur. At verò Berſabee poſt adulterium commiſſum, Dauidi in coniugem
accepto fideliſſimam ſe præſtitit. *Phares autem* cum patre ſuo Iuda Ægyptum ingreſſus, *genuit*
Eſrom. Hebræi ſcribunt Eſron per n. Ruth vlt.& Gen.46. Cuius nominis filium habuit etiam
Patriarcha Ruben,qui tamen Græcis per m. ſcribitur. Eſt & Eſron, nomen loci in finibus Iu-
da, Ioſ.25. *Eſrom autem* in Ægypto *genuit Aram.* Hic Aram, vocatur Ram, Ruth. 4. Sed nec
D infrequens eſt in ſcripturis, variè ſcribi nomina hominum & locorum. *Aram autem genuit A-*
minadab. Aminadab autem genuit Naaſon. Vterque autem, Aminadab ſcilicet & Naaſon,cum
Moſe Ægyptum egreſſus eſt. Dicunt autem Hebrei,quòd mari rubro diuiſo,& Moſe illud in-
greſſo,cùm cæteræ tribus formidarent eum ſequi, Aminadab cum tribu Iuda,cuius erat prin- *Vnde tri-*
ceps,primò ſequutum eſſe:& reliquas demũ tribus idem feciſſe:& eapropter tribum Iuda me- *bus Iuda*
ruiſſe principatum & regnum. Cant. 1. Anima mea conturbata eſt, propter quadrigas Amina- *meruerit*
dab: quod in Eccleſiæ myſterio dictum eſſe ſcribit Nicolaus Lyranus, Comm. in Matth. cap.1. *principatũ.* *Lyranus.*
Conſiderandum enim,inquit,quòd liber Canticorum, ſecundum Hebræos,eſt de Deo & Ec-
cleſia Iſraël per ipſum educta ex Ægypto. Et ideò ait: Anima mea conturbauit me, &c. Quia
videlicet vidẽtes filij Iſraël Aminadab præcedentem cum curribus ſuis,admirati ſunt propter
eius audaciam,& ſecuti ſunt eum. Porrò Naaſon fuit princeps tribus Iudæ in deſerto, vt legi-
E tur Num. 1. *Naaſon autem genuit Salmon.* Hic natus eſt in deſerto,fuitque dux eo tempore,quo
Ioſué terram promiſſionis ingreſſus eſt ſimul cum Caleph,mortuis cæteris aliis exploratoribus *Salmon vn⁹*
in deſerto,propter infidelitatem ſuam. Fuit enim vnus ex duodecim illis qui miſſi fuerãt in ter- *ex 12. ex-*
ram Chanaan,vt explorarent fertilitatem & aditum eius: qui cum cæteris latuit in domo Ra- *ploratori-*
hab,ne in regis Hiericho poteſtatem deueniret. Et hic tandẽ Hierichunte euerſa, Rahab illam *bus.*
meretricem ſeu cauponariam accepit in vxorem,diuina ſcilicet inſpirãte gratia. Vnde additur, *Cur hic*
Salmon autem genuit Booz de Rahab. Inſeritur iſta generi electo propter virtutẽ, non modò ſuæ *Rahab.*
fidei, qua credidit Hebræis eam docentibus Dei ſui maieſtatẽ,& promiſſiones ab eo ſuæ plebi *1.*
factas, vt Paulus oſtendit, Heb.11. ſed & propter hoſpitalitatẽ,qua extraneos excepit, & inſidiis *2.* *An Rahab*
petitos,& in diſcrimine vitæ poſitos cõſeruauit. Ioſ.11. Nec obeſt quòd à Iacob vocatur ἡ πόρνη, *fuerit me-*
meretrix,c.3. Et in libro Ioſue nuncupatur *Zonah*,quæ meretricem,& aliquando cauponariam *retrix.*
ſonat. Ambroſius etiam,lib.1. de virginibus,& in cap.3. Lucæ, meretricem illam appellat. Ni- *Ambroſ.*

Lyranus. colaus de Lyra, in Matth. Quòd dicitur meretrix, non obſtat, inquit: quia hoc erat tãtùm ipſius F
cognomen, & ideò non oportuit quòd eſſet talis ſecundũ rem: ſicut aliquando è contrario aliquis pauper ruſticus cognominatur nomine regis, etſi rex non ſit. Hebræi etiam dicunt hoſpitatricem, vbi nos habemus meretricem. Idem. Reſoluit & aliam quæſtionem Lyranus, Quî fiat vt Salmon princeps tribus Iuda in vxorem duxerit mulierem Chananæam, præſertim cùm filiis Iſraël omninò prohiberetur, (Deuteron. 7.) ne quam ex illo populo in coniugem acciperent. Reſpondet autem hoc eis prohibitum fuiſſe, ne per Chananæos à Dei veri cultu auerterentur, & ad idola deflecterẽt, vt lex ipſa exprimit. Quòd ſi ex illo populo aliquis veram fidem admitteret, & profitebatur, & quid magnum egiſſet, ex quo ſuam fidem proteſtatus fuiſſet, tunc & ille populo Dei inſeri poterat. Quemadmodum & Rahab factum eſt, ob cauſas quas diximus.

Cur Booz Ruth Moabitidẽ duxit contra legis præſcriptum. *Booz autem genuit Obeth ex Ruth* Moabitide, quæ, vt legitur in libro Ruth, venit cum Noëmi à terra Moab in terram Iuda, quam Booz accepit in coniugem, eò quòd eſſet propinquus priori marito Ruth, filio Noëmi ſine prole defuncto. Quamuis enim illicitum fuerat Iſraëlitis contrahere cum Moabitis, & propter diſparem cultum contractum non eſſet verum matrimoniũ (hac enim ratione Eſdras abiecit à filiis Iſraël vxores earum Moabitidas, Neem. 13.) nihilominus tamen vbi illæ ad Iudaiſmum conuerſæ ſunt, & vnius Dei cultrices, & in quotidiana conuerſatione inſignes euaſerunt, tunc illas in vxores accipere permittebatur cum diſpenſatione. Atqui talis erat Ruth, humilis, & obſequioſiſſima in omnibus. Vnde & Booz dixit ad eam: Scit
Chryſoſt. omnis populus vrbis meæ mulierem te eſſe virtutis. Chryſoſt. hom. 3. Operis perf. in Matth. Id-
1. circò verò & Ruth & Rahab mentio facta eſt, vt diſceres idcircò Chriſtum veniſſe, vt mala
Ruth noſtri typus. noſtra deleret omnia. Non enim quaſi iudex, ſed quaſi medicus aduenit. Sicut igitur hic olim meretricem, ille alienigenam in vxorem accepit, ſic etiam Chriſtus fornicatricem hominum
2. naturam ſibi copulauit. Quod Prophetæ quoque olim in ſynagoga factum eſſe dixerunt, ſed H
illa quidem cohabitatori ſuo ſemper fuit ingrata: Eccleſia verò ſemel à malis ſuis liberata, in ſponſi amore permanſit. Sed & conſidera etiam ea quæ in Ruth facta ſunt, noſtri figuram fuiſſe. Hæc enim erat alienigena, & in extremam delapſa pauperiem: ſed videns eam Booz, nec ob ipſius paupertatem deſpexit, nec ob impietatem Gentis exhorruit: ſicut etiam & Chriſtus Eccleſiam ſuſcipiens, & alienigenam, & magnorum oppreſſam egeſtate bonorum, ſuo conſortio
3. copulauit. Sed quemadmodum Ruth illa ex alienigenis mulier, niſi priùs reliquiſſet parentes,
Ruth parentes reliquit. niſi domum contempſiſſet, & Gentem & patriam atque cognatos, nunquam profectò tali fuiſſet nobilitata connubio: ita & Eccleſia etiam non antè amabilis efficitur ſponſo, quàm priorem conuerſationem relinquat. Quod Propheta quoque ad ipſam loquens, ait Pſalm. 44.
Proſper Aquitan. Obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui, & concupiſcet rex decorem tuum. Proſper Aquitanicus, lib. de promiſ. & prædict. part. 2. cap. 15. ex gratia illa collata Rahab colligit ſpem I
Typus Eccleſiæ in Rahab & Ruth. ſalutis dari fornicatoriæ animæ pœnitenti. Sic enim Matth. 21. Publicani & meretrices Phariſæos præcedent in regno Dei. Et Oſee Prophetæ iubetur, cap. 1. mulierem accipere fornicariam, atque ex ea procreare filios, vt ſit iam vxor, quæ paulò antè fuerat meretrix, habeátque filios, quæ ſtudebat filios non habere, nec iam libidini, ſed ſuſcipiendæ ſeruiat proli. Euidentiùs hoc per Hieremiam Prophetam exponitur, cùm tota arguitur Iudæa, cap. 3. Si contaminata fuerit mulier, ait Dominus, nunquid reuertetur ad eam vir ſuus? Et tu fornicata es in pa-
Idem. ſtoribus multis, & ſic reuertere ad me, dicit Dominus. Idem Proſper, capit. 23. partis 2. de promiſſ. & prædictionibus, per Ruth Moabitidem à Booz ſumptam in coniugem, Gentium Eccleſiam à Chriſto deſponſatam oſtendit, quæ populo Iſraëlitico in fide Chriſti propinquior extitit. Vnde factum eſt, vt ſicut Booz non ſpecie tractus iuuenculæ, non adoleſcentiæ ſuæ captus ardore, ſeſe ingerentem Ruth admiſerit, ita tamen vt quia (Deuter. 23.) excalciandum lex cenſeret, qui propinquam accipere noluiſſet, hac nota ſibi ius quibuſdam cedentibus reſeruari K
intelligens, hanc vt propinquior aſſumpſerit. Ita populo Iſraëlitico Eccleſia Gentium vt pro-
Theoph. pinquiori debebatur, ſed hanc ſuſcipere noluit, & excalciauit ſe gloria collatę legis: noluit enim
Quomodo Ruth quæ fuit tempore Heli, deſponſus Booz, qui fuit Salmõ contemporaneus Ioſué. benedictionem, & elongata eſt ab eo. Chriſtus demum illam ſibi deſpondit, vt ex ea filios fideles ſuſciperet. Theophilactus in Matth. Ruth hæc alienigena coniuncta fuit Booz, inquit: ita & Eccleſia ex Gentibus alienigena exiſtens, & à teſtamentis extrania, oblita autem populi ſui & cultus ſimulacrorum & diaboli, cui iuncta erat, nupſit filio Dei. Itaque nemo ſicut in Oſea mulierem priùs fornicatricem, ita neque in hac ſucceſſione, alienigenam aut meretricem, ſed fidelem tandem redditam, in coniugium aſſumptam miretur. Verùm oritur & alia quæſtio, quomodo fieri potuerit, vt Booz Ruth deſponderit, cùm Salmon & Rahab fuerint temporibus Ioſué, Ruth autem circiter tempora Heli, interiacente 325. annorum ſpatio,

A ſpatio, vt confirmari poteſt, connumeratis intermediis iudicibus, obſeruatore Nicolao Lyrano, in Matth. Venit enim, inquit, iſta Ruth cum Noëmi in Iudæam effluxis 325. annis à principio Ducatus Ioſué vſque ad tempus in quo cœpit Heli iudicare populum. Et ideò dicendum, quòd tres fuerunt Booz ſibi ſuccedentes, auus, filius, & nepos. Primus genitus eſt à Salmon ex Rahab, & tertius genuit Obeth ex Ruth. Et quia Euangeliſta volebat vſque ad Dauid vnam quaterdenam tantùm ponere, ideò iſtos tres ſimiliter nominatos, & ſibi inuicē immediatè ſuccedentes, voluit vno nomine comprehendere. Attamen Hebræorum Chronicon, quod *Seder Olam Zuta* dicitur, vnum tantùm Booz aſſignat, filium Salmon, qui Obeth genuerit: id autem quomodo concilietur, fortaſſè manifeſtum erit, ſi diutius vtrumque vixiſſe, & prouectiorem generaſſe intelligamus. Sed & hæc Matthæus deprompſiſſe videtur ex libro Ruth, cap. 4. quo hæc leguntur: Hæ ſunt generationes Phares. Phares genuit Eſron, Eſron genuit Aram, Aram genuit Aminadab, Aminadab genuit Nahaſſon, Nahaſſon genuit Salmon, Salmō genuit Booz, Booz genuit Obeth, Obeth genuit Iſai, Iſai genuit Dauid. Ideò adijcit, *Obeth autem genuit Ieſſe*. idem enim eſt Ieſſe, & Iſai. Sed hoc nomine vulgatiori vtitur, vt alludat ad Eſaiæ vaticinium: (cap. 11.) Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Et rurſus. Erit radix Ieſſe in ſalutem populorum. Hic Iſai ſeu Ieſſe, qui & *genuit Dauid regem*. Vltimus filiorum Iſai Dauid ſcribitur, ſeptimus nempè, 1. Par. 2. cùm aliâs dicatur habuiſſe filios octo, & filias duas, Saruiam & Abigail matrē Amaſa, vbi & alio nomine Iſai Naas dictus perhibetur à Iudæis. Ephratæus itaque fuit Iſai, & nobiliſſimus Bethleemitarum ciuis, qui poſtremum ſuorum genuit Dauidem. Hic præ cæteris fratribus, etiam minimus, à Deo ſelectus eſt, non modò quem populo ſuo regem conſtitueret, ſed & à quo templum ædificari inciperet, & Chriſtus naſceretur. Hic eſt quem Samuel vnxit in regem, qui tot inſidias pertulit à Saule, cui Dominus hoc teſtimonium perhibuit, vt diceret de Dauide: Inueni Dauid ſecundum cor meum. Iſte autem nominatur ſolus rex, vt obſeruat Lyranus, licet ante eum Saul hanc dignitatem aſſecutus ſit, & poſt eum fuerint plures alij reges: quia iſte fuit primus electus in regem ſecundum beneplacitum diuinum. Nam & Saul in furore datus eſt tumultuanti populo. Demum ille verè regem ſeipſum præbuit, qui non aliena rapuit, non ex ſuæ voluntatis temerario decreto, ſed Dei oraculo omnia inſtituit: niſi quòd, vt humanum eſt peccare, & alterius vxorem concupiuit, & virum occidi curauit, & populum ſuum numerari voluit. Sed his flagitiis aut ipſe ſibi inflixit, aut à Deo patienter inflictam pœnam tulit. Itaque ille propter excellentiam ſanctitatis, rex inter cæteros ſolus nuncupatur. Nec enim tam faciunt regem ſceptra & coronæ, quàm illarum rerum ſignificationes: nimirùm vt ſit pietate, iuſtitia, & vitæ ſanctimonia inſignis. *Dauid autem rex genuit Salomonem ex ea quæ fuit Vriæ.* Tacetur nomen Berſabee, & exprimitur vir eius iuſtus & bonus, vt patet 2. Reg. 11. Et vt oſtendatur quòd per occaſionem mortis viri ſui, coniūcta fuerit Dauidi. Theophilactus: Et vt doceat, inquit, quòd nemo debeat erubeſcere propter progenitores, ſed tantò magis curare, vt noſtra virtute illos clariores efficiamus. Cæterùm in ipſo adulterio infans Dauidi natus eſt, qui ſtatim mortuus eſt: at verò coniugio contracto habuit ex ea Salomonem. Narrat verò Salomon in Prouerb. libro, quomodo à matre ſua inſtructus ſit. Hic eſt qui inclinauit femora ſua mulieribus, & dedit maculam in gloria ſua. Qui, vt illis congratularetur, varia idola extruxit, & Diis alienis ſacrificauit: etſi priùs ab omnibus admiraretur propter ſapientiam. Verùm, vt idem ipſe teſtatus eſt, vinum & mulieres apoſtatare ſapientes faciunt. Hic ædificauit templum Domini, & propter ſuperſtitem apud Deum patris ſui memoriam, pacem in diebus ſuis nactus eſt. Cæterùm hucuſque, ſcilicet ad Dauidem, conueniunt Matthæus & Lucas: ſed variant tandem, quia non ad Salomonem vt Matthæus, ſed ad Nathan Lucas Chriſti genus retulit. Euſebius Cæſarienſis, lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 7. Quoniam autem, inquit, Matthæus & Lucas in ſuis Euangelijs Chriſti genealogiam varia ratione & modo nobis tradiderunt, & ob eam cauſam à pleriſque plurimùm inter ſe diſſidere putantur (in quorum locorum explanationem, fidelium quiſque, veritatis ignorantia adductus, ſuo marte aliquid commentari magnoperè laborauit) de his hiſtoriam ad noſtram vſque ætatem ductam in medio ponamus. Quamquidem Africanus à vetuſtioribus acceptam, in Epiſtola ad Ariſtidem de Euangeliorum conſenſu ſcripta, dilucidè commemorat: reliquorum opiniones, non modò tanquam vim veritati inferentes, verumetiam falsò confictas eſſe commonſtrans. Hiſtoriam autem, quam ipſe acceperat, his ipſis verbis refert. Quoniam generum & familiarum nomina inter Iſraëlitas aut natura, aut lege enumerari ſolent: natura, cùm proles ex parentum ſemine orta ſuccedit: lege autem, cùm alter filium procreat in nomen fratris ſui, qui abſque liberis exceſſerit è vita. Nam quia nondum

Marginalia: Lyranus. — B — *Dauid fratris minim.* — C — Lyranus. — *Dauid inter cæteros cur ſolus Rex dicitur.* — D — Theoph. — E — Euſeb. Cæſar. — *Diſſonātia inter Lucā & Matthæum, & eorum conciliatio.* — Africanus.

certa & indubia reſurrectionis ſpes eorum animis penitùs inſidebat,idcircò futuram reſurre- F
ctionis promiſſionem,in hac mortali & caduca reſurrectionis ſpecie, imitatione quadam adú-
brarunt,quo nomen eius,qui vitam cum morte commutauerat,non prorſus ex omni memo-
ria deleretur. Et quoniam etiam illorum,qui in iſta genealogia introducuntur,alij verè & in-
genuè ſucceſſerunt,vt filius patri:alij ab aliis procreati aliorũ nomen adepti ſunt:idcircò vtro-
rumque fit mentio,& illorum qui verè genuerunt, & horum qui quodammodò eos genuiſſe
dicuntur. Et ob eam cauſam neutrũ eſt ex Euangeliis ementitũ: cùm alterũ naturã,alterũ legẽ
percenſeat. Genera enim,tum quæ à Salomone,tũ quæ à Nathan ducta ſunt,in ſobole ſuſcitã-
da,pro his qui liberis caruerunt,quodquidem ſecundis nuptiis,& renouatione ſeminis fit, ita
confunduntur: vt non ſine cauſa, ijdem liberi interdum diuerſorum patrum putentur, tum
horum qui opinione,tum illorum qui verè patres extiterunt. Ita efficitur,vt vtraque genealo-
giæ declaratio reipſa & propriè vera ſit,licet varia quidem & diuerſa,accurata tamen &exqui- G
ſita ratione gradatim deſcẽdat. Verùm,vt quod oratione propoſuerim,planius fiat & apertius,
ipſa generum & familiarum ſeriem perſequar. A Dauide per Salomonem,dum Matthæus ge-
nerationes numerat,tertius à fine reperitur Mathan,qui genuit Iacob patrem Ioſeph. A Nathã
autem per Dauid,vt Lucas numerat,ſimiliter tertius à fine inuenitur Melchi, cuius filius erat
Heli,pater Ioſeph. Ioſeph enim filius fuit Heli,qui ex Melchi prognatus fuerat. Cùm igitur
Ioſeph nobis ſit propoſitus,quem inueſtigemus,explicandum videtur,quo pacto & Iacob,&
Heli ſuum genus,alter ex Salomone,alter ex Nathan deducens, vterque illius pater eſſe dica-
tur. Ac primùm qua ratione iſti,Iacob & Heli probentur fratres fuiſſe: deinde quomodo iſto-
rum patres, Mathan & Melchi,qui diuerſo orti ſunt genere,aui Ioſeph oſtendantur. Sic igitur
ſe res habet. Mathan & Melchi viciſſim eandem duxerunt vxorem: & fratres ex codẽ vtero
progenuerunt,cùm lex minimè obſtaret, quominus vidua, vel libello repudij dimiſſa,vel viri
morte matrimonij vinculis ſoluta,alteri nuberet. Ab Eſtha quidem(hoc enim nomine fuiſſe H
mulier illa traditur)primus Mathan,qui à Salomone ducebat genus,ſuſcepit Iacob:ac ſimulat-
que Mathan è vita migrauit, Melchi originem generis ſui ad Nathan vſque referens, cùm ex
eadem quidem tribu,ſed ex diuerſo genere ortus eſſet, iſtam, quam ſuprà diximus, viduam
duxit vxorem,ex qua filium Heli procreauit. Ita factum eſt vt Iacob & Heli ex diuerſis ge-
neribus ſatos,vterinos quidem fratres reperiamus(id eſt ex eadem matre, licet diuerſo patre
natos:) quorum alter, nempè Iacob,vbi frater ipſius Heli abſque prole occubuerat, vxorem
eius in matrimonium aſſumẽs,ex illa Ioſeph & natura & ratione ſibi filium tertium produxit.
Quapropter ſcriptum eſt, *Iacob genuit Ioſeph*,qui ſecundum legem filius erat Heli. Nam cũ
Iacob frater eſſet illius,ei ſemen ſuſcitauit. Quocirca neque hæc,quæ de eo apud Matthæum
Euangeliſtam citatur genealogia, *Iacob genuit Ioſeph*, neque rurſus illa, quæ apud Lucam eſt, I
Ieſus,qui vt putabatur(nam hoc etiam addit)filius Ioſeph,qui fuit Heli,qui fuit Melchi:inanis
aut irrita exiſtimari,atque generandi ratio, quæ ex lege ducta eſt, non poterat ſignificantiùs,
aut magis propriè exprimi. Idcircò iſtud vocabulum,*genuit*,in tali liberorum procreandorum
ratione,dum familias ab Adam vſque,qui à Deo creatus eſt,gradatim aſcendendo repetit, ad
finem vſque ſilentio omninò præterijt. Hanc eiuſdem Africani hiſtoriam tranſcripſit Nice-
phorus,hiſt. Eccleſ. lib.1.c.11. qui & hæc rurſus inſeruit ex eodem,ad calcem eiuſdem Epiſtolæ
ad Ariſtidem. Mathan à Salomone prognatus genuit Iacob. Quo mortuo, Melchi à ſtirpe
Nathan profectus,ab ea quæ vxor fuerat Mathan,procreauit Heli. Vterini ergo fratres erant
Heli & Iacob. Heli abſque prole occumbente, Iacob illi ſemen ſuſcitauit, & genuit Ioſeph,
qui natura eius filius erat,lege verò Heli. Ita vtriuſque filius erat Ioſeph. Hęc Africanus. Ean-
dem ſententiam ſequitur D. Ioan. Damaſcen. lib. 4. de fid. Orthod. cap. 15. & Orat. 3. de beatæ K
Mariæ natiuitate. Eandem Hilarius, can. 1. in Matth. & Auguſt. lib. 2. de conſenſ. Euãgeliſt. c. 3.
Facile eſt,inquit Auguſt. vt aduertant duos patres habere potuiſſe Ioſeph,vnum à quo genitus,
alterum à quo fuerit adoptatus. Antiqua eſt enim conſuetudo adoptandi,etiam in illo populo
Dei,vt ſibi filios facerent,quos ipſi non genuiſſent. Nam excepto quòd filia Pharaonis Moyſẽ
adoptauerat, illa quippè alienigena fuit:ipſe Iacob nepotes ſuos ex Ioſeph natos,verbis mani-
feſtiſſimis adoptauit,dicens:Nunc itaque filij tui duo,qui facti ſunt tibi,prius quàm ad te veni-
rem,mei ſunt. Effraim & Manaſſe tanquam Ruben & Simeon erunt mihi. Natos autem ſi
genueris poſtea,tibi erunt. Vnde etiam factum eſt,vt duodecim tribus eſſent Iſraël, excepta
tribu Leui,quæ templo ſeruiebat. Ergo vt ſcribit Damaſcenus, Orat. 3. de beatæ Mariæ natiu.
Alter Euangeliſtarum naturales duntaxat patres commemorans,legales ſilentio prætcrijt:alter
rurſum prætermiſſis naturalibus, legalium priuatim mentionem fecit. In quo neuter ab eo
quod

Generatio alia à Dauide per Nathan, alia per Salomonem.

Iacob & Heli fratres.

Mathã & Melchi, ſed ſucceſſiuè, vnã vxorẽ habent.

Vide iſta omnia facilius conciliari in interpretatiõe generationis per Lucam.

Nicephor.

Ioſeph duos patres habuit, vnũ natura, alterũ vſ legalis.

Ioan Da.

Hilarius.

Auguſt.

Ioan. Da.

A quod par erat,aberrauit. Idem ſequitur Lyranus,qui & hæc adijcit. Ratio autem quare Matthæus deſcribit genealogiam Chriſti per Salomonem filium eius naturalem,hæc eſt: quia deſcribit aſſumptionem noſtræ humanitatis à Deo.Lucas autem per Nathan filium adoptiuum, quia deſcribit reductionem noſtram in Deum,quæ fit per gratiam adoptionis. Itaque nos ex Salomone genus deductum audiamus. *Salomon genuit Roboam.* Pij & impij reges hìc narrãtur, & qui ſe in ſubditos tyrannicè geſſerunt. De Roboam vide 3. Reg.12.2.Par.10. Malus erat,& cor eius deſciuit à Domino. Matrem habuit Naaman Amanitidem,2.Par.12.Hic eſt qui cõſilium iuuenum ſecutus,populum tributis vexatum releuare noluit,ſed reſpõdit,percuſſurum ſe ſubditos ſcorpionibus,quos pater flagellis diuexaſſet.Ita tumore iuuenili inflatus,à ſe populi ſui animos auertit:quo factum eſt, vt decem tribus Iſraël ab eo deficerent, & iam ſeditiones

Lyranus.

Cur Matthæus per Salomone, Lucas per Nathã Chriſti generationem deſcribunt.

B liberè graſſarentur, 2.Par.10.Vnde & ſub iſto percuſſa eſt Iudæa,& ablatum aurum templi à Pharaone rege Ægypti,2.Par.12. *Roboam autem genuit Abiam*, ex filia Abſalonis fratris ſui, quam ſecundum legem habere non potuit,propter cognationis propinquitatem.Et hic etiam à Domino declinauit,3.Reg.15.Et tamen memor Dominus pacti quod cum Dauide inierat, protexit Hieroſolymam,& tribum Iuda,ne ei Hieroboam Ephratæus dominaretur, qui iam ſibi decem tribus ſubiecerat,& regiam ſedem in Samaria conſtituerat, 2.Par.13. Hic vxores habuit 14. ex quibus nactus eſt 22.filios,& 16.filias. *Abia autem genuit Aſa.* Et hic primùm quidem Domino Deo Iſrael adhæſit,imitator factus Dauidis patris ſui:ſed trigeſimo regni ſui anno, cùm Baſa rex Iſrael contra illum exercitum mouiſſet,ille iam quaſi de vnius Dei omnipotentia diffidens,non ad eum cõuerſus eſt,ſed à rege Syriæ auxilium implorauit: quo factum eſt, vt Anani Propheta eum grauiter increparet:ille verò in ſcelus deterius ſeipſum conijciẽs, Prophetam neruo adegit.Neque cùm tandem graui morbo laboraret,ad Dominum reuerſus

Aſa impius.

C eſt,ſed medicorum induſtriæ ſeſe totum commiſit,2.Par.14.15.& 16.In quo relinquitur nobis exemplum, ne ad hominum potentiam,aut artem, etiam in quauis neceſſitate poſiti, priùs & potiùs quàm ad Deum confugiamus. Quærite primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius, inquit Chriſtus, & tum omnia adijcientur vobis. Quærite & accipietis,pulſate & aperietur vobis. Alioquin,vt dicitur Hier.17. Maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum. *Aſa autem genuit Ioſaphat.* Eſt hic in ſcripturis celeberrimus ob ſuam in Deum fiduciam,ad quem in neceſſitate poſitus recurrendum & clamandum docuerit. Hoc ſolùm illi labem inuſſit, quòd cum Achab impio rege Iſrael fœdus contraxit. Interim tamen Pſeudoprophetas auerſatus eſt,& Michæam Prophetam Domini plurimi fecit. Interim tamen pluris feciſſe videtur hominum fauorem,quàm Dei legem,ad eorum inſtar qui putant ſe pacẽ nanciſci,ſi cùm in authoritate conſtituti fuerint,homines ſibi amicos etiam cum diuinæ legis

Ioſaphat Rex pius.

D diſpendio faciant. Rurſum enim cum Ochozia filio Achab amicitiam inijt:& eapropter correptus eſt ab Eliezer Propheta,filio Dodam de Mareſa. *Ioſaphat autem genuit Ioram*, virum impiiſſimum, qui Athaliam filiã Achab & Ieſabel ſumpſit in coniugem,cuius conſilio plurima ſcelera operatus eſt. Induxit enim in Hieruſalem fornicationes Ieſabelis & impietates Achab:occidit & omnes fratres ſuos filios Ioſaphat: vnde & à Domino digna ſupplicia exſoluit.2.Par.21. Ita videmus à probis parentibus filios degeneres effici,ſi cum impiis conſuetudinẽ habeant. Corrumpunt enim bonos mores colloquia & cõſortia praua. Hinc caueat quiſque, cui mulieri filium in virum collocauerit,& è conuerſo:ne fortè quod debet iniri in ſacramentum Chriſti & Eccleſiæ,contra Chriſtum & Eccleſiam directè militet. *Ioram autem genuit Oſiam.* Omittuntur tres reges intermedij. Ioram enim genuit Ochoziam,Ochozias autem Ioas,Ioas Amaſiam,qui genuit Oziam,alio nomine vocatum Azariam,cuius tempore Eſaias prophetare orſus eſt. Itaque tres illi omittuntur,Ochozias,Ioas,& Amaſias. Cuius ratio eſt

Filius impius ex pio patre.

Cur tres reges omiſſi.

Hilarius. Chryſoſt. Hieron.

E vna,ſecundum Hilarium,can.1.in Matth. Chryſoſtomus,hom.3.in Matth.& Hieronym.Cõment.in Matth.nimirùm vt poſteritas Ioram,quæ fuit ex flagitioſiſſima mulierę Ieſabel,excluderetur. Tolluntur ſcilicet eius filij vſque ad quartam generationem,iuxta hanc Domini ſententiam:Ego Dominus zelotes, vendicans iniquitatem patrum in filios,in tertiam & quartã vſque generationem. Denique,vt ſcribit Hilarius,per Prophetã, non niſi quarta generatione in throno regio Iſraelis,quemquã in domo Achab ſeſſurum eſſe dicitur. Purgata igitur labe familię Gentilis,tribus quæ præteritis iam regulis in quarto generationum conſequentium ordine numeratur,illis reſciſſis in numero 14.reperietur. Altera ſcilicet ratio etiam ab Hieronymo aſſignatur,id conſultò factum ab Euangeliſta fuiſſe. Cùm enim propoſuiſſet omnes generationes ter per quatuordecim diuidere, ita vt à Dauide vſque ad tranſmigrationem Babylonis quatuordecim aſſignaret,occurrere ſibi videbat decem & ſeptem generationes: ideò

1. Tolluntur impiorũ filij vſque ad quartã generationẽ.

Hilarius.

2. Hieron.

Per 14 generationis ordo decurrere debuit.

factum eſt, vt tres iſtos, velut indignos, & quaſi ſuperfluos ſubticuerit, & ad Oziam deuenerit. F
Et hic primùm quod rectum erat in oculis Domini fecit, nec Ieſabelis impietatibus ſe addixit: at verò poſtquàm firmata ſibi in regno omnia vidit, ſuperbia inflatus, Dominum contempſit: & ingreſſus templum, thus adolere voluit ſuper altare thymiamatis: ob quã præſumptionẽ lepra percuſſus eſt à Domino, 2. Par. 26. Nec enim Azariæ dehortanti acquieuit, quin potius minas adiecit, ni ſe id muneris exequi pateretur. Dionyſius Areopagita, in Epiſt. ad Demophilum Monachum, hoc exemplum vſurpat, in eos qui temerè ſeſe ſacris altaris myſteriis ingerunt. Nec enim id licet omnibus, neque regibus, cùm diſtincta ſint regis & ſacerdotis officia, vt docet Chryſoſtom. lib. 3. de ſacerdotio. *Ozias autem genuit Ioathan*: qui rexit palatium, patre eius propter leprã ſeorſum habitante. Hunc Ioathan ſcribit Hieronym. in Eſaiam, fuiſſe iuſtiſſimum. Correptione enim patris cautior euaſit. *Ioathan autem genuit Achas*, hominem impuriſſimum, 2. Par. 28. qui declinauit ad impietates regum Iſraël, erexit ſtatuas Baali, iis incenſum obtulit, luſtrauit igni filios ſuos, & præter antiquas Ieſabelis fornicationẽs, è Damaſco G
effigiem altaris idoli adferri ſibi voluit, & adinſtar illius aliud effingi. Hic confregit & diripuit vaſa domus Domini, templum clauſit, & in omnibus angulis Hieroſolymæ alienis & prophanis diis aras extruxit. Ideò Deus magnis illum bellis premi permiſit, ſed tamen adhuc eius miſertus eſt, propter fœdus ſuum cum Dauide. Eapropter enim ad eum Eſaias miſſus eſt, qui auxilium à Domino polliceretur, eo maximè reſpectu, quòd ſibi domum conſeruare vellet, & ex illa Meſſyam mittere, qui omnem Sathanæ virtutem comprimeret. Vnde factum eſt, vt Achas ridente Deum & Prophetam, ſubintulerit tamen ille in populi Iudæi conſolationem: Audite ergo domus Dauid. Numquid parum vobis eſt moleſtos eſſe hominibus, quia moleſti eſtis & Deo meo? Propter hoc dabit Dominus ipſe vobis ſignum. Ecce virgo concipiet, & pariet filium. Hinc factum eſt, vt Achas domus non reſciſſà ſit, ſed adhuc ei filios naſci voluerit, H
ne ſcilicet ſpes venturi Meſſyæ ſublata eſſe videretur. *Achas autem genuit Ezechiam*, qui tantã apud Deum gratiam nactus eſt, vt de ipſo in libro Reg. legatur, quòd nec ante eum, nec poſt eum aliquis ei æquari poſſit. Hic eſt, qui magna bonæ conſcientiæ fiducia, ſic ad Deum orare auſus eſt (Eſa. 38.) Memento Domine quomodo ambulauerim coram te in veritate & corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis feci. In eo ſpectare poſſumus elegans pij regis exemplum, vt in tribulatione poſitus, & anguſtiis opprimentium ſe aduerſariorum conſtitutus, ad Dominum ſua vota, & omnem ſuam expectationem contulerit: vt graui morbo in lecto decumbens, ſupplicem ad Deum orationem fuderit. Ex quo factum eſt, vt & eius ætati quindecim anni adderentur, & ipſe & vniuerſa Hieroſolyma diuina manu ab Aſſyriis eriperetur. Voluit autem Deus ita eius vitæ dies longiores reddere, vt filium haberet, & ita ſpem illius cõfirmaret, de Meſſya ex ſuo ſemine naſcituro, 2. Par. 29. Eapropter etiam ei in horologio ſignũ I
datum eſt, ſole decem lineis per quas deſcenderat, reuerſo. Typus enim erat Chriſti veri iuſtitiæ ſolis, qui decem lineis retrogredi viſus eſt, cùm paulo minus ab Angelis minoratus, nouem ordines ipſorum tranſgreſſus, ad hominem qui in decima velut linea conſtitutus erat, venit. *Ezechias autem genuit Manaſſen*: qui à paternis virtutibus omninò deſciuit, & omnium ſuperiorum regum, immò & Gentium, flagitia ſuperauit, 2. Par. 33. Hic Eſaiam lignea ſerra diſſecari iuſſit, vt ſcribit Epiphanius, lib. de vita & exitu Prophetarum: Prophetas Domini perſecutus eſt, & nihil non tentauit, quod facere putaret ad penitùs ſubuertendum Dei vnius cultũ. Sed, quia vexatio dat intellectum, Deo vendicante eius ſcelera, cùm à rege Aſſyriorum captiuus & compedibus cõſtrictus teneretur, tum Dei iuſta iudicia cogitãs, & priora ſcelera perpendens, pœnitentiam egit, & corde contrito & abiecto ad Dominum clamauit: qui vt in pœnitentes benignus eſt, Manaſſen eripuit, & ad regnum reduxit. In eo vides quantum ſit tribulationis bonum, quæ hominem alioquin diuini numinis contemptorem, & hominum oppreſſorem, ſuperbum & arrogantem, humiliat, & ad mentem reducit: Vnde fiat, vt cooperante K
Dei gratia, ex tribulatione purior emergat. *Manaſſes autem genuit Amon*: qui etſi paterna malitia imbutus, & Manaſſis impietates ſecutus eſt, non tamen ſicut ille, pœnitentiam egit. *Amõ autem genuit Ioſiam*. In eo pietas Dauidis & Ezechiæ refloruit, 2. Par. 34. Hic legem & religionem ferè collapſam reſtituit. Huius temporibus liber diuinæ legis, per Moſis manum traditus, & in templo abſcõditus, repertus eſt: quem rex cum Dei timore accepit, & ſupplicem ad Deũ orationem effundi iuſſit, ne iracundiæ ſuæ flagella in plebem Iſraëliticam, ſuorum mandatorũ præuaricatricem immitteret. Hunc etiam pridem apud Hieroboam per Prophetam ſuum Dominus promiſerat, 3. Reg. 13. Stante enim Hieroboam ſuper altare Bethel, & thus iaciẽte, exclamauit Propheta in ſermone Domini: Altare, Altare. Hæc dicit Dominus. Ecce filius

Rex lepra cõſperſus ob temeritatẽ.

Dionyſ. Areopag.

Chryſoſt.

Hierony.

Achas flagitioſiſſimus.

Ex impio patre pius filius.

In afflictiõe ad Deũ recurrẽdũ eſt.

Epiphanius.

Manaßis pœnitẽtia.

Ioſias excitat cultum Dei.

naſcetur

A naſcetur domui Dauid, Ioſias nomine, & immolabit ſuper te ſacerdotes excelſorum, qui nūc
in te thura ſuccendunt, & oſſa hominum ſuper te incendet. De huius laude ſcriptum eſt, Ec-
cl. 49. Memoria Ioſiæ in compoſitione odoris facta, opus pigmentarij in omni ore quaſi mel
dulcorabitur, & vt muſica in conuiuio vini. Occiſus eſt autē a ſagittariis Pharaonis Nechao
regis Ægypti, quem Hieremias maximè deplorauit. In eo vident principes quo zelo religionē
tueri, Pſeudoprophetas perſequi, Dei legem admittere, & templū Dei curare debeant. *Ioſias
autem genuit Iechoniam & fratres eius in tranſmigratione Babylonis.* 2. Par. vlt. Id non ita intel-
ligendum eſt, quaſi Ioſias in ipſo exilio filios genuerit, cùm nec in Babylonem abductus fuerit,
nec tranſmigratio illa temporibus eius contigerit: ſed quòd illa iam imminente filios habuerit,
aut quòd in Babylonem poſteritas eius abducta ſit. Cæterùm videtur Iechonias non fuiſſe fi-
lius Ioſiæ, ſed nepos ex patre Ioachim (3. Reg. 13.) filio Ioſiæ, qui hîc omittitur, ſatis alioquin
notus ex hiſtoricis & Propheticis libris. Nam &, 1. Par. 3. hæc leguntur. Filij Ioſię fuerunt, pri-
B mogenitus Ioannan, qui & Ioacham, ſecundus Eliachim, qui & Ioachim, tertius Sedechias,
quartus Sellum. De Ioachim natus eſt Iechonias & Sedechias. Erat igitur Iechonias nō Ioſiæ,
ſed Ioachim filius. Epiphanius, lib. 1. contra Hæreſ. binomium fuiſſe Ioachim putat, dictum Epipha.
ſcilicet Iechoniam eſſe, à quo & filius tale nomen ſortitus ſit. Porrò 3. Eſdræ 1. Ioachim voca- *Ioachim bi-*
tur Iechonias, qui tribus tantùm mēſibus regnauerit in Hieruſalem. Et, vt ibi dicitur, 2. Par. 36. *nomius, qui*
amouit eum rex Ægypti, cùm veniſſet in Hieruſalem, & condemnauit terram 100. talentis *& Iecho-*
argenti, & talento auri. Conſtituitque pro eo regem Eliachim fratrem eius, ſuper Iudam & *nias.*
Hieruſalem, & vertit nomen eius Ioachim. Ipſum verò Ioacham tulit ſecum, & abduxit in
Ægyptum. Vigintiquinque annorum erat Ioachim, cùm regnare cœpiſſet, & vndecim annis
regnauit in Hieruſalem: fecitque malum coram Domino Deo ſuo. Cōtra hunc aſcendit Na-
C buchodonozor rex Chaldæorum, & vinctum cathenis duxit in Babylonem. Liber etiam He-
bræorum Seder Olam Zuta, Ioachim & Iechoniam eadem ſonare oſtendit, cùm filium Ioa- Seder Olā.
chin, vocet etiam Ioachin ſeu Iechoniam. Hæc enim habet. Ioacham patri Ioſiæ ſucceſſit tri-
bus menſibus, Ioachim ſuperioris regis frater regnauit annis 11. Et regni tertio anno captiuus
factus eſt à Nabuchodonozor in vinculis, vt impleretur prædictum Hieremiæ, (cap. 22.) Sepul-
tura aſini ſepelietur. Poſt patrem Ioachim regnauit Ioachin, ſiue Iechonias tribus menſibus,
diebus decem. Traxit autem illum in exilium Nabuchodonozor cum octodecim millibus,
Sedechiámque patruum eius, filium Ioſiæ, in locum eius ſuffecit. Ex his colligimus, fratres Ioa-
chin, ſeu Iechoniæ, omnes in exiliū abductos, aut à rege Ægypti, aut à Nabuchodonozor rege
Babylonis. Et illo quidem occiſo, filius tandem eius, eiuſdem nominis Ioachim ſeu Iechonias,
cùm videret ſe denuò & vrbem Hieroſolymam obſideri à Chaldæis, conſilio Hieremiæ tra-
D didit ſe regi Nabuchodonozor: & hic quidem propriè dicitur tranſmigraſſe in Babylonem, vt
ſcribit Thomas, lib. Comment. in Matth. Et ille eſt de quo dicitur, *Et poſt tranſmigrationem Ba-* Thom.
bylonis Iechonias genuit Salathiel. Igitur Matthæus præterit Ioachas, & ad fratrē eius Ioachim
delabitur: ita tamen vt & eum ſimul & filium vno nomine Iechoniæ complectatur, vt in qua-
tuordecim generationes partiatur. Porrò regnum à Iechonia ſeu Ioachim patre ablatum fra- *Stat⁹ regni*
tri Sedechiæ, qui tertius erat ex filiis Ioſiæ, traditum fuerat à Nabuchodonozor, quem ſimiliter *Iſraelitici*
tandem captiuum excæcauit, & filios eius laqueo occidit. Magna tum populo Dei clades, ma- *miſerè agi-*
gnæ principibus à Deo perſecutiones imminebant, cùm extraneorum libidini ſubiicerentur. *tatus.*
Nec interim tamen Deus paſſus eſt ſemen Iuda, & domum Dauid reſcindi, etiam ipſis regi-
bus in Babylonem abductis. Niſi enim Dominus reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma, aut
Gomorra fuiſſemus. Hæ autem rerū vices, hæc reipublicæ Iudaicæ, ſimul & regij ſtatus euer-
E ſio, non aliundè emerſit, quam à Dei & religionis contemptu, à principum tyrannide, à ſe-
ceſſione populi, à ciuilibus bellis, & à contracto cū prophanis hominibus fœdere. Ideò excla-
mat Hieremias, c. 22. Nunquid vas fictile atque contritum vir iſte Iechonias? 1. Par. 3. Legitur
Iechoniæ filios fuiſſe Aſir, Salathiel, Melchiram, Phadaiam, Sennezer, Iechoniam, Samam, *Qui filij*
& Nadabiam. Etſi autem in ipſo exilio geniti ſint, poſteritas tamen ſuperfuit, eo tempore quo *Iechoniæ.*
liber in Palæſtinam populus regreſſus eſt. Aut ſic intelligendum, quòd genuerit Salathiel
μετὰ τὴν μετοικεσίαν Βαβυλῶνος, vt legitur in contextu Græco, id eſt poſt deportationem in
Babylonem, ſeu poſtquàm ipſe & populus in Babylonem tranſmigrauit, non autem poſtquàm
à Babylone reductus eſt. Chronicon Hebræorum Seder Olam Zuta narrat Sedechia abdu- Seder Olā.
cto ne vllum quidem relictum eſſe de familia Dauidis, præter illum Iechoniā filium Ioachim,
quem antea Nabuchodonozor in exilium traxerat. Ita illum à poſtrema clade Gentis He-
braicæ, quæ diebus Sedechiæ contigit, exilium ſecurum reddit. Frequenter enim contingit,

vt ſi quo malo primùm premamur, ab imminente immunes, aut cautiores efficiamur. In qui- F
buſdam mala profuerunt, vt dicit prouerbiū. Obſeruat hoc Chronicon tres tranſmigrationes
Tres tranſmigratiōes in Babylonē in Babylonem: primam ſub Ioachim filio Ioſiæ, ſecundam ſub Iechonia eius filio, tertiam ſub
Sedechia, qua Nabuchodonozor abduxit Iuda è patriis ſedibus. Tum videbatur ſpes naſci-
turi Meſſyæ decidiſſe, occiſa omni familia Dauid, cùm tamen exiſterent 38. cognationes: niſi
Dominus Iechoniam olim captiuum, & in quem inimicorum furor deferbuerat, reſeruaſſet.
Ac, vt proſequar ex Seder Olam, imperium quidem obtinuit Nabuchodonozor, vſque ad an-
num 37. exilij regis Iechoniæ. Poſt eum mortuum, Euilmerodah filius eius imperauit annis
viginti tribus. Is anno primo regni ſui eduxit Iechoniā de carcere, qui poſtea diſceſſit de vita,
Sedechia iam mortuo. Hunc Iechoniam virum fuiſſe ſanctiſſimum tradunt nonnulli, quique
continuis apud Deum precibus pro populi ſui liberatione egerit. Porrò Salathiel filius Iecho-
niæ, vt quidam narrant ſapientes, in captiuitate erat imperāte tribus annis Balthazare. *Salathiel
autem genuit Zorobabel*: cuius præconia in libris Eſdræ (lib.1.c.3.) narrantur. At eius quippè peti- G
tionem Darius rex Perſarum, liberum Iudæis in terram ſuam reditum fecit: de quo etiam
in Eccleſiaſtico (cap.46.) dicitur: Quomodo amplificemus Zorobabel? ipſe enim quaſi ſignū
in manu dextra Iſraël. Et apud Haggæum (cap.2.) In die illo, dicit Dominus, aſſumam te Zo-
robabel fili Salathiel, ſerue meus, & ponam te quaſi ſignaculum, quoniam te elegi. Hoc duce
Conciliatur Matthæus cū hiſtoria Paralipomenō populus lætus ab exilio remigrauit. *Zorobabel autem genuit Abiud.* Hoc recedere videtur à 1.
Par.3. quo legitur Zorobabel tres filios habuiſſe, Moſollam, Ananiam & Salomith: Salathielis
autem nulla fiat mentio. Sed ſoluit Lyranus, quòd Abiud vno nomine intelligi poteſt, vt qui
ad aliorum multorum inſtar, binomius fuerit: vel quòd non omnes hîc in Paralipom. Zoroba-
Lyranus. belis filij expreſſi ſunt, aut quòd Abiud reſciſſus fuerit ab Herode, vt regia ſucceſſio reſcinde-
retur, aut quòd Matthæus diuina ratione, aut arcana traditione intellexerit, hunc etiam fuiſſe H
Salathielis filium, è quo Ioſeph originem traxerit. Sunt qui Ananiam illum eſſe cenſeant, qui
poſt Moſollam obtinuit principatum. *Abiud autem genuit Eliachim*, illum fortè, quem Ne-
mias cap.12. primo loco inter ſacerdotes enumerat: aut eum, quem liber Seder Olam Zuta
Barachiam nuncupat. *Eliachim autem genuit Azor, Azor autem genuit Sadoc, Sadoc autem ge-
nuit Achim, Achim autem genuit Eliud, Eliud autem genuit Eleazar, Eleazar autem genuit Ma-
than, Mathan autem genuit Iacob, Iacob autem genuit Ioſeph virum Mariæ.* De his in Cano-
nicis ſcripturis nulla fit mentio, & quòd illæ, id eſt hiſtoricæ, fuerint antiquiores, & quòd ſi
quæ tandem editæ ſunt, quæ illas, ſeu regalis, ſeu Leuiticæ tribus ſucceſſiones exprimerent, tē-
Africanus. porum iniuria perierunt. Narrat enim Africanus in Epiſtola ad Ariſtidem, quam ſuprà citaui-
Euſeb. Cæſar. mus, & Euſebius Cæſarienſis, & poſt eum Nicephorus locis ſupradictis, Herodem id curaſſe,
Nicephor. vt catalogi ſucceſſionis regalis cremarentur. Verùm nec tam præualuit eius inquiſitio, vt non
Hieron. interim aut quid apud quoſdam ſcriptum, aut traditione mandatum ſupereſſet, ex quo Mat- I
thæus hæc, ſed maximè ex diuina reuelatione colligit. Hieron. in Matth. Cùm virum Mariæ
audieris, ſuſpicio tibi non ſubeat nuptiarum: ſed recordare conſuetudinis ſcripturarum, quòd
ſponſi viri, & ſponſæ vocentur vxores. *De qua natus eſt Ieſus qui vocatur Chriſtus.* Non dicit, de
quo natus eſt Ieſus, aut ſicut in ſuperioribus obſeruauit, non ita ſcripſit, Ioſeph genuit Ieſum:
ſed vt vnicam in terra Chriſti parentem virginem agnoſcamus, dixit, *De qua*, ſcilicet Maria,
natus eſt Ieſus. Chriſtum autem nuncupat per excellentiam: ne fortè vnctum illum eſſe pute-
mus adinſtar regum, ſacerdotum, aut Prophetarum antiquorum. Nemo enim talis eſt natus,
ſed ſenſibili oleo conſecratus hoc habuit, vt Chriſtus Domini diceretur. At verò Ieſus talis
eſt natus, qualis prædicatur. Natus eſt Chriſtus. Hunc enim Deus vnxit Spiritu ſancto, &
omni gratiarum plenitudine repleuit, ab inſtanti conceptionis. De hoc Chriſti nomine habes K
Daniel 9. Eſai.61. Luc.4. *Omnes itaque generationes ab Abraham vſque ad Dauid generationes
quatuordecim.* id eſt, qui geniti ſunt, aut qui vixerunt ab Abraham vſque ad Dauidem. Sic
Geneſ.6. Noé vir iuſtus perfectus in generatione ſua. *A Dauid* autē excluſiuè (oportet enim
illum tantùm includi primo quaterdenario) *vſque ad tranſmigrationem Babylonis*, nimirùm vſ-
que ad Ioachim ſeu Iechoniam primùm incluſiuè, his etiam quos iam diximus è Ieſabele ex-
cluſis, *generationes quatuordecim. Et à tranſmigratione Babylonis*, videlicet à ſecundo Iechonia
patre Salathielis *vſque ad Chriſtum* incluſiuè, id eſt illum connumerando cum cæteris, ad com-
Hierony. plendam generationem quartamdecimā, vt Hieronymus obſeruat, *generationes quatuordecim.*
In tres autem generationes totam iſtam ſeriem partitur, diuerſorum temporum, & variæ ad-
Chryſoſt. miniſtrationis reipublicæ rationem habens, vt Chryſoſtomus obſeruat. Ita tamen vt quemad-
modum è tribu Iuda omnium nobiliori, ſic ex præcipuis & inſignioribus Chriſtus genus de-
ducat.

A ducat. Siquidem primùm à iudicibus, demum à regibus, tandem à ducibus ſeu Pontificibus res eorum gerebantur. Ita Chriſti generatio è quatuordecim iudicibus, totidem regibus, & totidem ducibus profecta eſt. Tandem verò omnia hæc ad Chriſtum vnum deuoluta ſunt, vnus ille iudex, rex, & Pontifex eſt. Omnium enim illorum & ſtatus religionis & reipublicæ mutatio per Chriſtum facta eſt: ita tamen vt nihil deſtruxerit, ſed omnia ad perfectionem & integritatem perduxerit. Interim verò qui à Chriſto ſunt ſeiuncti Iudæi, priuantur propriis iudicibus, regibus, & ſacerdotibus. Chriſtum enim eiecerunt, qui iudex, rex, & ſacerdos noſter eſt. Eſa. 33. Dominus iudex noſter, Dominus legifer noſter, Dominus rex noſter eſt. Pſal. 109. Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Chryſoſtom. homil. 4. in caput Matthæi 1. Operis perfecti. Benè autem captiuitatis Babylonicæ recordatur, vt ſcilicet doceat populum Iudæorum, ne aliqua quidem caſtigatione correptum: modiſque omnibus neceſſariam fuiſſe Chriſti præſentiam. Cur verò non etiam de Ægypto mentionem fecit? Quia Iſraëlitæ captiuitatem Ægypti non timebant, Babylonios verò audire ſine timore non poterant: quippè cùm illud eſſet antiquum, hoc verò recens, atque oculis ſemper occurrens. Illuc quidem propter peccata ingreſſi fuerant, huc verò ob ſcelera tranſlati. Et quidem ita oſtenditur neceſſarius Chriſti aduentus. Siquidem in primo quaterdenario petierant regem contra voluntatem Dei, & ita legem tranſgreſſi ſunt: in ſecũdo propter peccata ſua ducti ſunt in captiuitatem: ſed in tertio per Chriſtum ab omni culpa & miſeria, & à ſeruitute peccati ſpirituali liberamur. Sed & per tres quaterdenarios numeros tria tempora ſignantur, quibus hominum vita ducitur. Per primum ſignificatur tempus ante legem, quia ad illum nonnulli referuntur qui ante legem fuerunt: ſecundus numerus legis tempus deſignat, cùm non recenſeat alios, quàm qui erant ſub lege. Tertius numerus tempus gratiæ ſignificat, quia in Chriſto terminatur, per quem gratia facta eſt, Ioan. 1. Thom. in Matth. Sed & iſta diſtinctio congruit myſterio, quia quaterdenarius eſt numerus, compoſitus ex quatuor & decem. Per decem ergo, intelligitur vetus Teſtamentum, quod datum eſt in decem mandatis: per quatuor autem Euangelium, quod quatuor libris diſtinguitur. De numero autem generationum eſt duplex opinio. Nam Hieron. in Matth. alium facit Iechoniam in fine primi quaterdenarij, & in principio ſecundi: ex quo efficiuntur generationes 42. In eum enim numerum recurrunt tres quatuordenarij. Sed ſecundum Auguſtin. non ſunt niſi 41. ita tamen vt Chriſtus eorum vnus ſit: & hoc myſterio competere videtur. Quadragenarius enim numerus conſurgit ex ductu quatuor in decem, & è conuerſo. Atqui ſecundum Platonicos, quaternarius eſt numerus corporũ, vt quæ quatuor elementis conſtituantur. Denarius autem numerus conſurgit ex aggregatione numerorum linealium. Vnus enim, duo, tres, & quatuor, faciunt decem. Et quia Matthæus intendit declarare Chriſtum linealiter ad nos deſcendiſſe, ideò per 40. generationes illum ad nos deducit. Lucas autem, qui intendit in Chriſto commendare ſacerdotalem dignitatem, cui competit expiatio peccatorum, ponit generationes 77. Conſurgit enim iſte numerus ex ductu 7. in 11. Nam ſepties vndecim ſunt 77. Inde fit, vt per 11. tranſgreſſio Decalogi intelligatur: per ſeptem, ſeptiformis gratia, per quam fit remiſſio peccatorum.

Chriſtus ab illuſtriorib⁹ pregnatus eſt.

Chryſoſt.

Cur meminit captiuitatis Babylonicæ.

Myſtica numerorũ iſtorũ ratio.

Thomas.

Hierony.

(B, C, D margin letters)

De ſanctiſs. virginis Mariæ deſponſatione, Ioſeph hæſitantis per Angelum confirmatione, & Deiparæ puriſſima virginitate.

MATTH. 1.	Marc.	Luc.	Ioan.
E Cùm eſſet deſponſata mater Ieſu Maria Ioſeph, antequàm conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto. Ioſeph autem vir eius cùm eſſet iuſtus, & nollet eam traducere: voluit occultè dimittere eam. Hæc autem eo cogitãte, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph, dicens, Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. Pariet autem filium: & vocabis nomen eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt à Domino per Prophetam dicentem: Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium: & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod eſt interpretatum, Nobiſcum Deus. Exurgens autem Ioſeph à ſomno, fecit ſicut præcepit ei Angelus Domini, & accepit coniugem ſuam. Et non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum: & vocauit nomen eius Ieſum.			

Introductio.
Origo quarundã rerum ſingularũ.

FRVCTVS ex ſuis arboribus colliguntur. Nemo enim ex ſpinis vuas,aut F
ex tribulis ficus decerpſiſſe viſus eſt. Sed & habent nonnulla ſingularem
quandam originem,qua etiam maiorem vim ſortiuntur. Corallum enim,
quod effluo ſanguini medetur, in fundo maris è rupibus ſenſim emergit,
& ſuas radices & ramos habet,etiamſi tandem ad rupis duriciem accedat.
Sed & magna & mirabilia quædam de plantarum quarundam procrea-
tione narrant,qui earum naturas deſcribunt. Et quomodo non pura & ad-
miranda debuit eſſe Chriſti Ieſu generatio? Fatetur quidem Salomon, ſe eundem cum omni-
bus ortum habuiſſe,ſe ſtatim atque natus eſt,vocem ſimilem omnibus plorantem emiſiſſe:ve-
rùm & ille quid præter regiam dignitatem habuit excellentius? ſed nec ipſam ab vtero mater-
no nactus fuerat. Peccator erat, & ad illas omnes miſerias natus, quæ nobis communes ſunt.
Chriſtus verò ab ipſo conceptionis inſtanti,omnes reges, ſacerdotes, & Prophetas ſuperabat. G
Et,quod omnium eſt maximum,immò & ſummum,ſimul Deus erat & homo. Itaque dignio-
rem generationem ſortiri debuit,nequid non cæteris dignius habere videretur. Auguſtin.ſerm.
16.in natali Domini. Primus enim homo, inquit, quo cadente omnes cecidimus, cuius ruina
eſt mortalitas noſtra,non eſt natus,ſed factus:patre nullo,nulla matre, ſed Deo operante. Hæc
eſt prima conditio, Adam de terra. Secunda conditio eſt hominis, qua creauit fœminam de
latere viri. Tertia conditio eſt hominis,qua natus eſt homo ex viro & fœmina. Quarta condi-

Chriſtus digniorẽ omnibus generationem habere debuit.
Auguſt.
Quatuor hominum conditiones.

1\. tio eſt Dei & hominis,qua natus eſt Chriſtus,ſine viro,de fœmina. In iſtis quatuor conditioni-
bus,vna ſola nobis viſitata eſt,cæteræ tres non ſunt in oculis carneis, ſed in fide cordis. De ter-
ra factum hominem ſine patre & matre nouimus:nunquam vidimus:lecta & audita credimus.
Tertia illa viſitata,eſt nobis quotidiana. Quarta igitur reſtabat ſine viro de fœmina, ſed iſta
2\. quarta liberauit tres. Prima & ſecunda ruerunt, tertiam de ruina generauerunt, in quarta ſa- H
3\. lutem inuenerunt. Leo Martyr, ſermone decimo, in natiuitate Domini. Agnoſcendum ſanè
4\. dilectiſſimi,inquit,& toto corde confitendum, quòd hæc generatio, qua & Verbum & caro,

Leo.

id eſt Deus & homo vnus Dei filius, vnúſque Chriſtus efficitur, ſupra omnem originem hu-
manæ creationis excellit. Nec enim aut Adæ de limo terræ formatio, aut Euæ de viri carne
plaſmatio,aut cæterorum hominum de vtriuſque ſexus permixtione conditio, Ieſu Chriſti po-
teſt ortui comparari. Genuit Abraham ſenex diuinæ promiſſionis hæredem,& tranſgreſſa fœ-
cunditatis annos ſterilis Sara concepit. Geneſ.21.& 22. Iacob dilectus eſt à Deo antequàm na-
tus,& præueniente gratia voluntarias actiones,ab hiſpida congeniti fratris aſperitate diſcretus
eſt. Malach. 1. Rom. 9. Hieremiæ dicitur: Priuſquàm te formarem in vtero, noui te,& ante-
quàm exires de vulua,ſanctificaui te. Hiere. 1. Anna diu fœcunditatis aliena, Samuelem Pro-
phetam,quem Deo offerret,enixa eſt,vt & partu clara eſſet,& voto, 1.Reg.1. Zacharias ſacer- I
dos de Eliſabeth ſterili ſanctam prolem concepit, & præcurſor Chriſti futurus Ioannes ſpiri-
tum Propheticum intra viſcera matris acceperat,& nondum editus puer,genitricem Domini,
ſigno clauſæ exultationis oſtenderat. Magna hæc omnia,& diuinorum operum ſunt plena mi-
raculis,ſed hoc ipſo immoderatiùs ſtupenda, quo plura. Natiuitas enim Domini noſtri Ieſu
Chriſti omnem intelligentiam ſuperat, & cuncta exempla tranſcendit. Nec poteſt vlli eſſe
comparabilis,quæ eſt inter omnes ſingularis. Deſcripta igitur conſueta ac naturali generatione
patrum,nunc noua ac ſupernaturalis Chriſti generatio deſcribitur. *Chriſti autem generatio ſic
erat.* tanquam dicat, Prædicti ſolito modo generati ſunt per ſeminis deſcenſionem, Chriſti au-
tem generatio ſingulari modo & ordine facta eſt. Petrus Chryſologus, ſerm. 146. Non dixit,
Chriſti generatio ſic facta eſt,ſed,ſic erat:quia Chriſti generatio erat apud patrem, quando ge-
nerabatur ex matre. Quod erat,ſemper erat:quod factum eſt,hoc reddebatur: erat Deus,red- K
debatur homo. Ex vtero nos ſuſcepit ille,qui nos plaſmauerat ex luto. Totus igitur ſcopus Mat-
thæi eſt oſtendere, Chriſtum quidem ex Abraham & Dauide originem ducere, non interim
tamen Ioſephi filium eſſe, quod permulti ex Iudæis credebant, Matth. 13. Ioan. 6. ſed conce-
ptum eſſe de Spiritu ſancto ex Maria virgine. Hoc autem quia nouum & inauditum erat,quę-
dam teſtimonia adiungere voluit. Et primùm, vt oſtendat Chriſtum non eſſe Ioſephi filium,
narrat virginem grauidam ab ipſo Ioſepho inuentam eſſe,antequàm cõuenirent. Et vt probet

Ortus Chriſti ſuperexcellit.
Adam & Eua.
Iſaac.
Iacob.
Hieremias.
Samuel.
Ioannes.
P.Chryſ.
Chriſtus non fuit Ioſephi filius.
Cur Matthæus hanc de Ioſephi haſitatione hiſtoriam inſeruerit.

1\. illum de Spiritu ſancto natum eſſe, Angeli teſtimonium addunt,qui de ea re Ioſephum certio-
2\. rem reddit. Quódque Chriſtus non ſolùm à virgine conciperetur,ſed & ex ea naſceretur ve-
3\. rus Deus & homo, Eſaiæ vaticinium profert, cap.7. Ecce virgo concipiet,& pariet filium.
4\. Sed & Chriſtum ipſum tandem natum, à Magis adoratum eſſe recenſet. Sed & ne quid
in Io-

A in Ioſepho leuitatis, aut vitioſæ credulitatis fuiſſe putemus, illum iuſtum, diu penſitaſſe, & vir- 5.
ginem obſeruaſſe, & in votis habuiſſe vt illam dimitteret, ſcribit, niſi ab Angelo audiiſſet, quid
in ea myſterij eſſet reconditum. Ita enim habet. *Cùm eſſet deſponſata mater Ieſu Maria Ioſeph,*
antequàm conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto. Deſponſatam dicit, promiſ- *Deſponſata*
ſam, & in matrimonium traditam Ioſepho, de eiuſdem Mariæ cognatione exorto, qui, vt ſcri- *quia pro-*
bit Hieronymus, ea propter illã vt propinquam accipere cogebatur. Iam erat mater Ieſu, iam *miſſa.*
ipſum conceperat, & tamen deſponſata erat Ioſeph. Et virgo erat, inquit Baſilius, homil. de Hieron.
humana Chriſti generatione, & viro deſponſata, & apta coniugali officio obeundo putata: vt Baſilius.
& virginitas in honore ante omnia haberetur, & matrimonium non propterea improbaretur. *Virginitas*
Virginitas enim vt apta proximáque ſanctitati electa eſt: per deſponſationem verò, nuptiarum *cum matri-*
initia expreſſa ſunt. Simul autem vt & Ioſeph domeſticus Mariæ puritatis teſtis eſſet: & ne pro- *monio ſta-*
B pterea calumniatoribus illa foret obnoxia, vt virginitatem commaculans ſponſum habuit, vi- *re poteſt.*
tæ ſanctæ cuſtodem. Adducit & alias rationes communes vtique Origeni, Theophilacto, Au- *Cur Maria deſponſata*
guſtino, Ignatio, Euthymio, & cæteris Patribus antiquis, nimirùm vt myſterium Chriſti Sa- *qua virgo*
thanam lateret. Euſebius Emiſſenus, homil. in vigilia Natiuitat. Domini. Et ſanè, ſi virum, in- *eſſe debuit.* 1.
quit, non habuiſſet, & grauida videretur, nulla ei excuſatio ſubuenire poſſet, vt quaſi adultera *Vt Ioſeph*
non lapidaretur. Quis enim ei crederet ſine viro concepiſſe? Quis ei crederet de Spiritu ſan- *teſtis eſſet.*
cto eius vterum intumuiſſe? Erat enim hoc inuſitatum, & ſine exemplo. Melius ergo fuit vt 2.
ſemper virgo ad tempus, non virgo putaretur, quam accuſata ſecundum legem lapidaretur. *Vt satha-*
Non enim violatur virginitas falſa opinione. Occiditur autem innocens plerumque etiam fal- *nam lateret*
ſa accuſatione. Poterat enim Dominus & aliter matrem ſuam non ſolùm ab iniuſta damnatio- *myſterium.* Euſeb.
ne, verùm & à falſa opinione defendere, ſi vellet, qui ſemper in poteſtate habuit facere quic- Emiſſenus.
C quid vellet. Cur autem hæc magis voluerit, ipſe ſcit, non ego. Sic ei placuit, placeat igitur & no- 3. *Vt virgo*
bis. Indigebat præterea viri auxilio multis modis virgo Maria, quia ſecundum Dei diſpoſitio- *à ſuſpicione*
nem in Bethleem paritura erat, & eam ſimul cum filio in Ægyptum fugere oportebat: ſic *liberaretur.*
enim fuerat à Deo diſpoſitum, ſic à Prophetis nunciatum: ſic futurum erat, & mutari non po-
terat. Origenes, homil. 1. in diuerſ. Ideò deſponſata fuit Ioſeph, non tamen in concupiſcentia Origenes.
iuncta. Mater, inquit, eius. Mater immaculata, mater incorrupta, mater intacta. Mater eius. Cu-
ius eius? Mater Dei vnigeniti, Domini & regis omnium, plaſmatoris & creatoris cunctorum,
illius qui in excelſis ſine matre, & in terra eſt ſine patre: qui in cœlis ſecundum deitatem, in ſi-
nu eſt Dei patris, & in terris ſecundum corporis ſuſceptionem, in ſinu eſt matris. O magnæ
admirationis gratia! ò inenarrabilis ſuauitas! ò ineffabile magnúmque ſacramentum! Ipſa ea-
démque virgo, ipſa mater Domini, ipſa & genitrix, ipſa eius ancilla, plaſmatio eius ipſa quæ ge-
D nuit. Petrus Chryſologus, ſerm. 146. Sic Chriſtus, quòd naſcitur, non eſt conſuetudo, ſed ſi- P. Chryſol.
gnum: non eſt natura, ſed virtus: non ordo eſt, ſed poteſtas: & eſt cœleſte miraculum, ratio non
humana. Hìc mundana ſcientia quid capiet? Hìc carnis intelligentia quid requiret? *Cùm de-*
ſponſata eſſet mater eius Maria. Virginitate ſponſa, fœcunditate mater: mater viri neſcia, partus
conſcia. Addunt antiqui Patres, ea propter diuam Virginem deſponſatam fuiſſe, vt Eccleſiæ
vniuerſalis virginis ſpirituale cum Chriſto connubium deſignaretur: vt ſcribit Paulus, 2. Cor. 11.
Quod & Petrus Chryſologus, his verbis, eodem etiam ſuperiore ſermone explicat. Quid te- Idem.
nemus fratres? inquit. Non apices, non literæ, non ſyllabæ, non verbum, non nomina, non per- *Typus Chri*
ſonæ in Euangelio diuinis vacua ſunt figuris. Sponſa quæritur, vt iam tunc Eccleſia Chriſti *ſti & Ec-*
ſponſa ſignetur: iuxta illud Oſee Prophetæ, (cap. 2.) Sponſabo te mihi in iuſtitia, iudicio, mi- *cleſiæ, in Io-*
ſericordia, & miſerationibus, & deſponſabo te mihi in fide. Hinc Ioannes ait, (Ioann. 3.) Qui *ſeph &*
E habet ſponſam, ſponſus eſt. Et verè ſponſa, quæ virginali partu, nouam Chriſti regignit infan- *Maria.*
tiam. Procuratur Ioſeph ſponſus, vt iſte in illo Ioſeph Chriſti figuram impleat paſſionis. *Ioſeph Pa-*
Ioſeph Prophetalibus ſomniis incurrit zelum, Chriſtus Propheticis viſionibus ſuſcepit in- *triarcha cõ-*
uidiam. Ioſeph miſſus in lacum mortis, viuus emergit è lacu: Chriſtus mortis ſepul- *fertur cum*
cro datus, viuus reſurgit à ſepulcro. Ioſeph vænundatus eſt, pretio taxatus eſt Chriſtus. *Chriſto.* 1.
Ioſeph traducitur ad Ægyptum, ad Ægyptum fugatur Chriſtus. Ioſeph eſurientibus po- 2.
pulis panem copioſè ſubminiſtrat: Chriſtus cœli pane manentes orbe toto exaturat na- 3.
tiones. Sic lucet, cur Ioſeph iſte cœleſtis ſponſi typum prætulerit, portauerit imaginem, am- 4.
bulauerit in figuram. *Maria mater* vocatur: & quando non Maria mater? Congregationes, 5. 6.
inquit, aquarum appellauit maria. Nónne hæc exeuntem populum de Ægypto concepit vno *Cur hîc*
vtero, vt emergeret cœleſtis in nouam creaturam tranſlata progenies? iuxta illud Apoſtoli, *Maria ma-*
1. Cor. 11. Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe *ter vocatur.*

baptiſati ſunt, in nube & mari. Et vt ſemper Maria humanæ ſit præuia ſalutis, populum, quem F
vnda generatrix emiſit in lucem, ipſa iure præceſſit in Cantico. Maria, inquit, ſoror Aaron
ſumens tympanum in manu ſua, dixit: Cantemus Domino, glorioſè enim magnificatus eſt,
Exod. 15. Hæc ille.

Quæritur fueritne verum matrimonium inter Ioſeph & Mariã. Hierony. *Quale votũ virgo emiſerit.*

Iam cùm ſimul & virgo credatur, & deſpõſata: quæritur à nonnullis, fueritne matrimonium
perfectum inter Mariam & Ioſeph. Qui contrà nituntur, obiectant id Hieronymi contra Hel-
uidium, quòd Ioſeph Mariæ cuſtos fuerit potius quàm maritus. Verùm hîc Hieronymus ma-
ritum nuncupat ab actu matrimonij conſummati, & eo quidem ſenſu Ioſeph maritus nõ fuit.
Fuit tamen, ſi matrimonij veritatem & ſacramentum ſpectemus. Alij rurſus opponunt votũ ca-
ſtitatis à virgine emiſſum, quod repugnabat matrimonio: ſed reſpondetur, quòd poſito etiã ab-
ſoluto virginitatis voto, cùm interim illud ſub conditione emiſſum fuerit (id eſt, niſi Deus ali-
ter ordinaret) abſolutus quoque fuit virginis cõſenſus ad matrimonium: cùm diuinitùs certior
eſſet reddita de ipſius Ioſeph continentia, & ipſa de ſe cum Dei gratia certa eſſet, quòd à carnis G
ſtimulis vindicaretur, vnde nunquam per vſum vxorium eſſet violanda. Quòd autem Ioſeph
cogitabat illam dimittere, non intelligitur quoad vinculum, ſed quoad thorum. Thomas Aqu.
3. part. diſt. 29. De turre cremata, quæſt. 2. in vigil. Natiuitat. Scotus, diſt. 30. q. 2. lib. 4. Sent. A ſo-
to, lib. 4. Sent. art. 2. d. 30. & omnes ferè quotquot ex Catholicis hanc quæſtionem attigerunt,
ita definiunt perfectum fuiſſe matrimonium, quòd, vt dicitur Deut. 32. Dei perfecta ſunt ope-
ra: illud autem matrimonium fuit diuinitùs inſpiratum, ergo perfectum. Duplex enim eſt rei
perfectio: vna eſſentialis, quæ ad eius naturam ſpectat: atque alia accidentaria, quæ ſecundum
eius operationem conſideratur. Ignis enim licet in vacuo poſitus non calefaceret, eſſet tamen
eſſentialiter perfectus in ſuis partibus. Perfectio autem eſſentialis matrimonij cõſiſtit in mutuo
conſenſu de præſenti, quo ſe alteruter coniugum alteri tradit: quo pacto inter Mariam & Io- H
ſeph fuit perfectiſſimum matrimonium. Commixtio verò per copulam eſt vſus & operatio
matrimonij, atque adeò accidentaria perfectio, quæ non eſt de eius eſſentia. Hanc autem ſen-
tẽtiam Vvitcleph impugnauit, contra ipſum autẽ eandẽ confirmauit Thomas Vvalden Car-
melita, to. 2. de ſacramẽtis, c. 130. Aſſeruit enim Vvitcleph, quòd ad neceſſitatẽ ſacramenti ma-
trimonij copula carnalis ad propagationem prolis requiratur. Opponit autem Vvalden ſacri il-
lius coniugij, quod vtique non ſine ordinatione diuina, & primæuo inſtinctu Spiritus ſancti
contraxerunt: cùm interim ſibi illã copulã minimè virgo proponeret: cùm iam illa deſponſata
hæc ad Angelum dixerit: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Qua reſponſio-
ne propoſitum ſuæ mentis aperuit, inquit Beda, in Luc. vitam verè virginalem ſe ducere de-
creuiſſe. Aut ergo inter iſtos non erat verum coniugium, & mentitus eſt Angelus, dicens ad
Ioſeph, Noli timere accipere Mariam coniugem tuam: Aut quandoque ad procreandum fœ- I
tum erant carnaliter copulandi, quo ſenſu impiè Heluidius hæreticus coniugium iſtud expli-
cauit: Aut, quod omnium eſt veriſſimum, cõiugium etiam inter eos, qui à carnali copula abſti-
neant, ſtare poteſt. Quid enim, vt inquit Apoſtolus, 1. Cor. 7. ſi coniuges hoc haberent in voto?
Tempus, inquit, breue eſt. Reliquum eſt, vt qui vxores habent, tanquam non habentes ſint. An
eapropter coniuges eſſe deſinerent, & matrimonium eorum diſſolueretur, quia hoc apud ſe
ſtatuerunt? At verò Chriſtus non niſi propter fornicationem ablegandam vxorem cenſet, ipſo
etiam ſtante ſacramẽto, & vinculo, interim dum thori ſeparatio fit. Ambroſius, in Epiſt. ad Co-
rinth. ita locum illum Pauli exponit, vt & qui habent vxores, ſint quaſi non habentes. Quia
enim, inquit, mundi finis in proximo eſt, ad generandum non erunt ſoliciti, neque ad vſum il-
lum dediti, vt propenſiores, & vigilantiores, in diuinis operibus exercitati, circa curam legis, im-
minente prælio repugnent. Sed & mulier ſi à viro diſcedat, à liberorum procreatione ceſſat, K
& tamen non deſinit eſſe coniux, ſed poteſt reuerti ad virum dicente Apoſtolo, 1. Cor. 7. His
autem qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro diſcedere:
Quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Non ego tamen in his dictis
nego prolem eſſe magnum bonum coniugij, ſed circunſtantiale bonum non omninò neceſſa-
rium, ſine quo coniugium eſſe non poſſit. Itaque Vvitclephi error pernicioſiſſimus eſt, quo
reiicit omnia coniugia, vt ſpes prolis defuerit. Ita enim habet, quarto lib. Trilogi, cap. ſecundo,
vt ſcribit Thomas Vvalden. Videtur, inquit, mihi probabile, quòd tales qui non poſſunt pro-
creare carnaliter, quodammodò illicitè copulentur. Vnde antiqui, qui ex cupiditate tempora-
liũ, ex ſpe mutuorũ iuuaminũ, aut ex cauſa excuſandæ libidinis, licet deſperent de prole, copu-
lantur ad inuicẽ non verè matrimonialiter copulãtur. Hęc Vvitcleph. Atqui, vt obſeruat Vval-
den, cùm Paulus ait, Propter fornicationẽ vnuſquiſque ſuã vxorẽ habeat, & vnaquæque ſuum
virum

Matrimonium verũ fuit. Thomas. Scotus. Lombard⁹. A ſoto. *Perfectio rei duplex.* *Vvitcleph hæreticus contrà nititur.* Th. Vvald. Beda. *Non deſinit eſſe matrimoniũ verum inter continẽtes.* Ambroſ. Vvitcleph. *Error et hæreſis Vvitcleph, quòd nõ ſtet matrimonium inter eos qui procreare non poſſunt.*

A viruum habeat. Et iterum. Reuertimini in idipſum, ne tentet vos Sathanas propter incontinentiam veſtram: hoc autem dico ſecundum indulgentiã, non ſecundũ imperium. Et iterum. Dico autem non nuptis & viduis, Bonum eſt illis ſi ſic permanſerint, ſicut & ego. Quòd ſi non continent, nubant. Melius eſt nubere quàm vri. 1. Cor. 7. Vbique laxat nuptiarum ſinus, & maximè propter fornicationem vitandam, cùm interim procreationis prolis nullam faciat mentionem. Ita igitur Apoſtolus falſa coniugia indulgeret. Et quidem Auguſtinus exponens Apoſtolum, *Auguſt.* libro ſuo de bono coniugali, ſtatim poſt initium: Quicquid, inquit, coniugati immodeſtum, inuerecundum, ſordidúmve gerunt, vitium eſt hominum, non culpa nuptiarum. Iam in ipſa quoque moderatione, ex actione debiti carnalis, quam eis non ſecundum imperium, ſed ſecũdum veniam concedit Apoſtolus, vt iam præter cauſam procreandi, ſibi miſceantur: etſi eos praui mores ad talem concubitum impellunt, nuptiæ tamen ſe ab adulterio ſeu fornicatione defendunt. *Quomodo coniugium in remediũ eſſe dicatur* Neque enim illud propter nuptias admittitur, ſed propter nuptias ignoſcitur. Cui cõſen-

B tit Hugo, lib. 2. de Sacramentis, par. 11. cap. 3. Officium, inquit, coniugij, hoc eſt carnis cõmixtio *Hugo.* ante peccatum, non ad remedium infirmitatis, ſed ad multiplicationem prolis inſtitutum eſt. Poſt peccatum autem idem ipſum ad remedium infirmitatis conceſſum, beatus Auguſtinus *Auguſt.* his verbis teſtatur, dicens: Vtriuſque ſexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, rectè honeſtate nuptiarum excipitur, vt quod ſanis eſſet officium, ſit ægrotis remedium. Iam cùm nec infirmitas virginem & Ioſephum impelleret, ſed Dei gratia conſeruaret: quid hîc quæritur, quin ſimul cum caſtitate & virginitate matrimonij vinculum ſtaret? *Infirmitas nõ induxit virginẽ aut Ioſephum ad nuptias.* Auguſtinus libro de nupt. & concupiſcentia. Nuptiarum, inquit, bonum impletum eſt in illis parentibus Chriſti, *Idem.* proles, fides, & ſacramẽtum. Prolem agnoſcamus ipſum Dominum Ieſum Chriſtum (ſed quaſi à Ioſepho adoptatum) fidem, quia nullum adulterium: ſacramentum, quia nullum ibi diuor-

C tium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit. Hoc autem explicatur in ſequentibus. *Antequàm conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto.* Anſelmus, Enarrat. in Matth. & Rabanus: *Anſelmus. Rabanus.* Antequàm conuenirent, inquit, id eſt, antequàm nuptiarum ſolennia celebrarent, vel antequàm ad omnem cohabitationem ſeu domum conuenirent, aut carne commiſcerentur. Remigius etiam & Druthmarus, in Matth. ad ſolennem nuptiarum celebrationem hoc traducit. *Remig. Druthmar.* Antè enim, aiunt, fiebat per aliquot dies deſponſatio, per verba de præſenti: & interim ſponſa non erat ſub cuſtodia viri. Poſtea autem fiebat ſolennis celebratio nuptiarum, & tunc traducebatur ad domum viri. Sed & cùm filij ſanctorum eſſent Iſraëlitæ, iuxta Raphaëlis præceptum ad Thobiam, non ſtatim conuenire debuerunt, ſed ſaltem per tres dies & noctes orare. Euſebius Emiſſenus homil. in vigil. Natiuitatis. Quid eſt, inquit, antequàm conuenirent? Ante- *Euſe. Emiſ.* quàm ſimul in vna domo habitarent: nondum enim conuenerant, nondum ſimul habitabant. *Conuenire pro ſimul habitare.*

D Et in iſto ſenſu, obiectio Heluidij nihil proficit. Interpretatur enim ille, Antequàm conuenirent, ac ſi diceret, antequàm commiſcerentur. & , vt ſcribit Thomas Aquinas, Commentar. in *Tho. Aqu.* Matth. ita diſputabat: Si antequàm conuenirent Maria & Ioſeph, ergo aliquando conuenerũt. Hinc & ille virginitatem Mariæ negauit, non ante partum, nec in partu, ſed poſt partum. At verò reſpõdet Hieronym. hanc Matthæi ſententiã explicans, non inde ſequi quòd poſtea virgo *Hierony.* & Ioſeph conuenerint, ſed quòd ſcriptura illud oſtẽdat, quod factũ non eſt. Vt ſi quis dicat iudices de cauſa pronunciaſſe, priuſquàm cauſam cognoſcerẽt, quod nihil aliud eſt quàm non cognita cauſa: *Refellitur Heluidius.* ita enim intelligit, ſine congreſſu connubiali grauidatã fuiſſe virginem. Vt & ſi quis dicat, antequàm pœnitentiã ageret, morte præuentus eſt: aut antequàm creditores perſolueret, bona illius confiſcata ſunt: non eo ſenſu intelligendũ, quaſi aut hic poſt mortem pœnitentiam egerit, aut ille poſt bonorũ ſuorum confiſcationẽ, creditores perſoluerit: ſed quòd nec hũc om-

E ninò pœnituerit, nec ille reddendô fuerit. Porrò virginitatem Mariæ perpetuã cõmendat oraculum Ezechielis ſub typo templi. *Probatur perpetua virginitas Mariæ.* Nam & ſanctus virginis vterus templum Domini factus eſt. Itaque portam templi, quam Chriſtus egreſſus eſt, explicans, ait: Porta hæc clauſa erit, & non aperietur, & nemo tranſibit per eam, niſi qui ingreſſus eſt per eam. Nec enim decuit illam alterius matrem eſſe, quæ tantum filium genuiſſet: nec à virginitatis propoſito deſciſcere debuit, quæ tanta gratia in ipſa virginitate donata fuiſſet, vt & Domini Dei mater vocaretur & eſſet. *Inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto.* A quo verò inuentã eſt? Vtique à viro, diligenti corporis eius cuſtode. Origenes, homil. 1. in diuerſos. *Origen.* Inuenta eſt primò ab Angelis cuſtodientibus eam, protegentibus eam, conſeruantibus eam: vel eius beatiſſimam animam, ad illius honorem, qui generandus erat. Denique non incongruè ab ipſo Ioſeph, qui licet eam non contingeret, futuræ tamen, vt putabatur, vxoris omnia nouerat. Euſeb. Emiſſen. homil. in vigil. *Euſe. Emiſ.* Natiuit. Multa, inquit, ſigna ſunt, quibus grauidæ mulieres cognoſcuntur. Videbatur grauida

ab iis qui ei familiares erant:nemo tamen eam ſuſpectam habebat, quoniam deſponſatam eſſe F
ſciebant. Nam cùm deſponſatio facta eſſet ante ſalutationem Angelicam, non mox cohabitauit ſponſo ſuo,ſed mox perrexit ad cognatam ſuam Eliſabeth, & cum illa manſit tres menſes,
Tho. Aqu. antequàm reuerteretur. Inter illas moras agnoſcitur eſſe grauida. Thomas Aquinas,Commentar.in Matth.cap.1. Cæterùm non intelligendum eſt, quòd Ioſeph inuenerit eam habentem in vtero de Spiritu ſancto:ſed ſolùm quòd inuenit eam grauidam. Et ne oriretur auditoribus interim ſuſpicio adulterij,addidit, *de Spiritu ſancto.* Aut hoc referendum eſt, non ad primam ſuſpicionem,quam Ioſephus habere potuit de virgine , ſed ad illam inſtructionem & reſolutionem,quam tandem accepit ab Angelo. Vtrumque enim euenit ante omnem commixtionem carnis. Obſeruat autem Thomas ex Auguſtino,quòd quamuis indiuiſibilia ſint opera Trinitatis,& ideò ipſam conceptionem non ſolùm Spiritus ſanctus, ſed etiam Pater & Filius operati ſint : tamen per quandam appropriationem Spiritui ſancto attribuitur, & hoc tribus rationibus. Prima ratio eſt,quia Spiritus ſanctus amor eſt:hoc autem fuit ſignũ maximi amoris,quòd G
Deus filium ſuum incarnari voluit,Ioan.3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. Secũda,quia Spiritui ſancto attribuitur gratia. 1.Cor.12. Diuiſiones gratiarum ſunt,

Ioſeph poſt hæſitationẽ & ſuſpicionem, inuenit Virginem de ſpiritu ſancto grauidam.

Cur Chriſtus de ſpiritu ſancto eſſe dicatur.

1\. idem autem ſpiritus:& hoc fuit maxima gratia. Ioan. 1. Lex enim per Moyſen data eſt, gratia
2\. autem & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Tertia autem ratio deſumitur ex concilio Ni-
3\. ceno. Nam cùm duplex ſit verbum,vnum cordis,& alterum vocis:verbum cordis eſt ipſa conceptio intellectus , quæ occulta eſt hominibus , niſi quatenus per vocem exprimitur , ſiue per verbum vocis. Verbo autem cordis comparatur Verbum ęternum,ante incarnationẽ,quando erat apud Patrem, & nobis abſconditum : ſed verbo vocis comparatur Verbum incarnatum, quod iam apparuit,& manifeſtum eſt. Verbum autẽ cordis non coniungitur voci, niſi mediãte ſpiritu:& ideò rectè incarnatio Verbi,per quam nobis viſibilis apparuit, mediante Spiritu ſan- H
cto facta eſt. *Ioſeph autem vir eius cùm eſſet iuſtus, & nollet eam traducere,* id eſt Iudæis quaſi adulteram tradere , ſeu puniendam exponere , vel publicè accuſare. Hoc enim ſonat verbum παραδειγματίσαι: à quo παραδειγματισμὸς, traductio,& ignominioſa pœna. Fuit autem ignominia,pœnæ genus apud veteres maximum & grauiſſimum : quod & παράδειγμα vocabant, id eſt exemplum. Nam communi probro exponebatur,vt cæteri ignominia illata ducti,à ſimi-
Hieron. li crimine auocarentur. *Voluit occultè dimittere eam.* Secundum Hieronym.& Bernardum,ſan-
Bernard. ctus Ioſeph certus fuit de caſtitate Mariæ. Si enim cognouiſſet eam fuiſſe adulteram , & non traduxiſſet eam,fuiſſet iniuſtus : quia ſecundum legem , non ſolùm actor ſceleris , ſed & conſcius eius òbnoxius eſt peccato,ſi taceat. Dum ergo Euangeliſta affirmat Ioſeph iuſtum fuiſſe,atque ob id Mariam non traduxiſſe,innuit quòd de caſtimonia ſponſæ ſuæ non dubitauit. Nam ſi Chriſtus noluit Iudæos de ſuæ matris pudore ſiniſtrum quid ſuſpicari , probabile eſt I
quòd non permiſit iuſtum Ioſeph de tanta virgine adulterium opinari. Sed cur tunc voluit eam occultè dimittere? Ideò, quoniam ſe reputauit cohabitatione præſentiáque Mariæ indi-
Origenes. gnum. Origenes,homil.1.in diuerſos. Nam quoniam virtutem myſterij, & ſacramẽtum quoddam magnificum in eadem cognoſcebat,cui approximare ſe indignum æſtimabat:ideò humilis ille quærebat ſe longè facere,ſicut & Petrus,cùm dixit:Exi à me Domine , quoniam homo peccator ſum:aut ſicut ille Centurio,cùm diceret, Domine non ſum dignus vt intres ſub tectum meum,nec me dignum exiſtimaui vt venirem ad te: vel ſicut Eliſabeth, cùm exclamaret, Et vnde hoc mihi vt veniat mater Domini mei ad me ? Maior eſt enim eius dignitas , in-
Euſeb. Emiſſenus. quit, ſuperexcellit eius ſanctitas , nec meæ congruit indignitati. Euſebius Emiſſenus,homil.in vigil. Natiu. Nolebat eam traducere in domum ſuam,inquit, quam videbat grauidam eſſe de
Auguſt. non ſuo. Sed & Auguſtin.hom.14.in Natali Domini, ad ſuſpicionem aliquam Ioſephum primo impetu raptum eſſe ſcribit,etſi nec aliquid de illa mali opinaretur,verùm ambiguus ſtaret. Sic enim inducit ipſum Ioſephum dicentem: Vnde hoc contigit quod euenit ? Non cognoui, K
non tetigi,non violaui,non grauidaui:heu heu,quid cõtigit,quid putas euenit,per quem Maria ſic cecidit,quem ſibi pluſquàm me adulantem inuenit ? Ego enim cùm licentiam haberẽ maritalem,ante thorum nuptialem,non vexaui puellarem pudorẽ. Timui,multúmque pertimui, quod in illo Moſaico libro legis ſententiale verbũ audiui, (Deut.22.) Quòd quæcunque virgo paternã domũ fœdauerit adulterio,lapidibus obruetur. Similiter & vir,qui pudoris veſtimẽtũ nõ detulerit, nec corã teſtibus demõſtrauerit,morietur & ipſe cũ virgine. Hãc Moyſi ſententiã præcauebã:ſed quoniam nihil mirũ eſt,nihil nouum,nihil abſconditum quod non reueletur,in Dauid regis filia ipſam de Dauide recolo hiſtoriã.2.Reg.11. Dauid rex Vriæ Cethæi mulierem
Anſelmus. regali audacia extulit. Quid ergo faciam ? Quid agam ? Anſelmus in Matth. Cùm rem adeò mirabilem

Ioſeph certus fuit de caſtitate Mariæ.

Cur ergo voluit dimittere.

1. ob reuerentiam.

2. ob ignorationem myſterij.

A mirabilem inueniat, Ioſeph dubius eſt quid faciat. Cùm enim caſtam nouiſſet, & vnde malũ poſſet ſuſpicari de ea neſciret, impium eſſet ſi eam diffamaret. Ex altera parte iuſtitia non exigebat, vt rei incognitæ ſe copularet, quia aut bona erat, aut mala. Si mala erat, rei malæ ſociari non debebat: ſi bona erat, timebat ne indignus eſſet. Itaque medium conſilium inuenit, vt occultè eam dimittat, vt eã dimiſſam videatur non dimiſiſſe. Rupertus lib.1. in Matth. Hîc *Rupertus.* percunctari libet, Quare timorem eiuſmodi illi Deus euenire permiſit? Quare non præuenit? *Cur De⁹ permiſit Ioſephũ vrgeri hac ſuſpicione.* Quare hunc ipſum Angelum, quem tandem miſſurus erat, non miſit antea, tunc ſcilicet quãdo miſit ad virginem quæ ei deſpõſata erat? Videlicet vt tentaretur, & manifeſtum fieret, tam ſanctis Angelis, quàm nobis hominibus de ipſo, quòd eſſet iuſtus, & talis qui dignè ſic appellari poſſet, Ioſeph fili Dauid. Chryſoſtomus, hom.4. in Matth. Sed etſi Angelus id non dixit viro, *Chryſoſt.* qua tamen ratione id virgo celauit? Quæ enim & ab Angelo audierat, & virum turbatum vi-

B debat, cur tantum mœrorem ſermone non abſtulit? Cur hoc, inquam, Angelus non antè dixit? *Cur virgo nõ reſpõderit Ioſephi mœrori.* Ne ſcilicet Ioſeph de rei nouitate dubitaret, & tale forſitan quid pateretur, quale legimus Zachariam pertuliſſe. Facile enim eſt credere verum eſſe quod dicitur, quando iam res ipſa oculis offertur: antequàm verò incipiat fieri quod promiſſũ eſt, laborioſè prorſus dicta, & præſertim inuſitata creduntur. Propterea iſtud nec Angelus indicauit, & virgo id quod audierat & ſentiebat, abſcondit. Neque enim ſibi vllo modo à ſponſo credendum putauit, ſi ad eum rem nimis nouam ſuſpectamque deferret: quin-immò magis eum in iram credidit concitãdum, ſi quaſi crimen admiſſum, hoc videretur obumbrare figmento. Si enim etiam ipſa virgo, cui tanta erat gratia conferenda, aliquid tamen patitur humanum, & dicit: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco: quanto magis ille dubitaſſet, maximè cùm id audiret ab vxore ſuſpecta? Idcircò de hac re virgo nihil quidem loquitur, Angelus verò tem-

C pore aduenit congruente. Adijcere poſſumus in hæſitatione Ioſephi, noſtram omnium dubitationem eſſe curatam. Cùm enim ille inſtruitur, nos etiam confirmamur. Adeò nobis vt *Ioſephi hæſitatio nobis profuit.* Thomæ, ita & Ioſephi hæſitatio profuit. Dionyſius Carthuſianus, art.3. in Matth. cap.1. Cæterùm ſapienter ſuperiùs dicta intelligenda ſunt. Nam quod ſcribunt nonnulli, Ioſephum timuiſſe ne Maria adultera eſſet, referendum eſt ad tempus, quo primo vidit eam prole fœcũdã. *Dion. Cart.* Quod verò ſcribunt alij, non potuiſſe fornicationem de ea ſuſpicari, referendum eſt ad tẽpus excuſationis receptæ, & ſanctitatis penſatæ. Dubium enim non eſt, quin interior gratia, ſanctitas, caſtitáſque Mariæ, mirabiliter & potenter refulſerit non ſolùm in eius vultu, ſed in toto corporis geſtu & apparatu: in tantum quòd qui eius conuerſationem diligenter aduertit, fornicationem aut crimen aliquod de ea ſuſpicari non potuit. *Hæc autem eo cogitante*, vt Mariam occultè dimitteret, *ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph.* Thomas Caiet. in Matth. *Thom. Ca.*

D Ita teſtatur Matthæus opportunè Angelum apparuiſſe. Ante illud ſiquidem tempus nõ oportuit Ioſephum inſtrui: nec ante illud tempus diſpoſita erat mens eius ad ſuſcipiendam Angelicam inſtructionem, cùm nihil de vtero coniugis cogitaret. Sed tunc imminebat periculum dimiſſionis, & animus iuſtus cogitationibus ſanctis fluctuans, præparabatur ad diuinum lumen ſuſcipiendum: ſicut animus Nabuchodonozor cogitans quid poſt ſe futurum eſſet, præparatus eſt ad ſuſcipiendum ſomnium, futurorum præſagium. *In tẽpore tentationis Angelus adeſt.* Thomas, Cõment. in Matth. Duo autẽ *Thomas.* in Ioſepho commendantur, ſapientia ſcilicet, & clementia. Sapientia, quia prius quàm aliquid faceret, deliberauit. Prou.3. Palpebræ tuæ præcedãt greſſus tuos, id eſt, nihil ſine iudicio facias. Alioquin inſipientes multi illud ſtatim publicant quod habent in corde. Prouerb. 25. Sicut vrbs patens, & abſque murorum ambitu: ita vir qui non poteſt in loquendo cohibere ſpiritum ſuum. Eapropter Ioſepho Angelus Domini opportunè adfuit. Auguſtinus, tom.3. lib. Enchi- *Auguſt.*

E ridij ad Laurent. cap.59. Quis autem explicet, quomodo ſpirituali potentia quaſdam viſiones non oculis corporeis, ſed ſpiritualibus, vel mentibus ingerant Angeli, vel dicant aliquid, non ad aurem forinſecus, ſed intus in animo hominis, etiam ibidem conſtituti, ſicut ſcriptum eſt in Prophetarum libro: (Zach.2.) Et dixit mihi Angelus qui loquebatur in me: Non enim ait, *Quomodo Angeli appareant.* qui loquebatur ad me, ſed in me: Vel appareant in ſomnis, & colloquãtur more ſomniorum, ſicut & apparuit Ioſeph. Cùm iſta quæruntur, & ea ſicut poteſt quiſque coniectat: quid opus eſt vt hæc, atque huiuſmodi affirmentur aut negentur, vel definiantur ſine diſcrimine, quãdo ſine crimine neſciuntur? Interim intellige Angelum ſic apparuiſſe Ioſepho, vt manifeſtauerit ſe eſſe Angelum Domini: alioquin ille verbis eius fidem nullam adhibuiſſet. Thom. Aquin. Comment. in Matth. Apparere enim propriè eſt illius rei, quæ de natura ſua eſt inuiſibilis, in *Tho. Aq.* cuius tamen poteſtate ſitum eſt, vt videatur, ſicut eſt Deus, vel Angelus. Dionyſ. Carth. art.3. *Dionyſ. Carthuſ.* in Matth. c.1. Apparuit autem ei apparitione viſionis imaginariæ, & hoc tempore ſomni, in quo

reuelationes diuinæ, atque Propheticæ fieri ſolent:quia tunc anima aptior eſt ad talium rece- F
ptionem,propter exteriorum ſenſuum clauſuram,& à ſenſibilium perceptione vacantium, &
præſertim propter imaginationis ampliorem quietem. Thomas. Sicut enim ſcribit Apoſtolus,
Thomas. 1.Cor.13. Prophetia data eſt fidelibus, ſigna autem infidelibus. Prophetica autem reuelatio
Cur Ioſepho in ſomnis Angelus apparet. propriè fit in ſomnis. Numer.12. Si quis fuerit Propheta Domini inter vos,in viſione apparebo
ei,vel per ſomnium loquar ad illum. Et ideò quia Ioſeph iuſtus erat & fidelis, ipſi tanquam
fideli debuit fieri apparitio,non quidem corporalis,qualis miraculoſa eſt, ſed Prophetica, & in
Thomas Caietanus. ſomnis. Thomas Caietanus,in Matth. Et hæc tamẽ apparitio præſtare videtur, aut æquiualere
omnibus apparitionibus Angelorum, in vetere Teſtamento : quoniam hæc fuit cum tanta
claritate mentis,quòd nulla interuenit hæſitatio. In apparitionibus enim factis Abrahæ ad il-
licem Mambre, Iacob,Ioſue,& cæteris,immò etiam in apparitione facta Zachariæ patri Ioã-
Chryſoſt. nis Baptiſtæ,interuenit aliqua hæſitatio. Chryſoſtom.hom.4. in Matth. Et ideò quia fidelis G
erat,manifeſtiori reuelatione non indigebat. Cur verò non eodem modo , ſed apertè paſtori-
bus & virgini apparuit? Quia ſcilicet virgo ante rem ipſam de re tanta doceri debuit per aper-
tiſſimam reuelationem. Paſtores quoque tantò debuerunt inſtrui manifeſtiùs, quantò magis
I.Verrat°. ab eiuſmodi eruditione,per agreſtem vitam remoti erant. Ioannes Verratus Carmelita,lib.de
Duplex ſõmnium. incarn. Verbi, cap.8. Porrò duplex eſt ſomnium, quod accidit dormienti. Quoddam nãque
eſt naturale,vt eſt fantaſma in ſomno factum, exterioribus ſenſibus ligatis, quod fit multiplici
de cauſa,vt docet Philoſophus, lib.de ſomno & vigilia. Aliud verò ſomnium non pendet ex
motu fantaſmatum,ſed eſt quædam reuelatio præteritorum,præſentium, vel futurorum, im-
mediatè à Deo,vel ab Angelo ſecluſis fantaſmatibus: quales permultæ leguntur in ſcripturis.
Gen.28. Sic in ſomnis vidit Iacob ſcalam, Angelos aſcendentes & deſcendentes, & Dominũ
innixum ſcalæ:eundemq́ue dicentem, Ego ſum Deus Abraham, &c. Gen.20. In ſomnis co- H
hibet Deus Abimelech,ne tangat vxorem Abraham. Gen.31. In ſomnis admonet Laban,ne
noceat Iacob. In ſomnis hortatur Salomonem,vt petat ab eo quicquid voluerit(3.Reg.)Nar-
rat & Ioſeph ſomnium fratribus ſuis, Gen.37. Sed & Pharao in ſomnis videt ſeptem ſpicas
plenas,& ſeptem vacuas.Gen.41.& 1. Reg.3. In ſomnis ter apparuit Deus Samueli, dum in
templo excubaret. Non ergo mirum eſt, ſi Ioſepho in ſomnis apparet. Hæc autem ſomnia
diſtinxit Dominus ab alijs,quæ ex corporis diſpoſitione proueniunt. Nam certam habent ve-
ritatis notam: vt hîc Ioſeph habet adiunctam ſacræ & Propheticæ ſcripturæ probationem. In-
terim hîc videmus quæ ſit Dei erga ſuos prouidentia,qua dormientes etiam, paterna vigilãtia
quid agendum ſit,quidve cauendum,inſtruit: citiúſque illos extraordinario hoc modo doctu-
rus eſt,quàm vt errare periculoſè permittat. Examinãda tamen ſunt ſomnia,nec illis fides præ-
ceps adhibenda eſt,ſed probandi ſpiritus ſi ex Deo ſint:cùm Sathanas trãsfiguret ſe in Angelũ I
lucis. Verũ audiamus quid ad eum Angelus dixerit. *Ioſeph fili Dauid,noli timere accipere Ma-*
Hierony. *riam coniugem tuam.* Hieron.in Matth. Ioſeph filius eſſe Dauid dicitur, vt Maria quoque de
ſtirpe Dauid monſtraretur. Erat autem eius filius,non ſolùm carnis propagine, ſed etiam vir-
tutis imitatione. Demulcet autem eum,& attẽtum reddit, & propria nominis,& domus Da-
Euthymi°. uidis appellatione. Euthymius,in Matth. Sed & mẽtem eius ad Dauid reducit,à quo Chriſtũ
Origen. eſſe venturum expectabant Iudæi. Origenes,hom.1.in diuerſ. Ne timueris,inquit, ne contur-
beris,ſed ſecurus & intrepidus accipe eam,ſicut commendatum cœleſtem theſaurum, vt dei-
Euſe. Emiſ. tatis diuitias,& pleniſſimam ſanctitatem. Aut,vt Euſeb. Emiſſenus,hom.in vigil. natiuit. Do-
mini. Noli dubitare,tolle hanc zelotypiam,tolle omnem ſuſpicionem, non eſt vt cogitas. Ipſa
enim eſt templum Dei, ipſa eſt porta cœli, ipſa eſt domina tua,quam putas eſſe ſponſam tuã.
Euthym. Euthymius. Quid eſt autem *accipere*? Intus retinere,vel ad ſeipſum rurſus capere . Iam enim K
Quid ſit accipere. mente ab ipſo diuiſa erat. Accipere verò non ad nuptias,ſed ad cuſtodiam. Vxorem quoque
Hieron. dixit,vt inde eum certiorem faceret,quòd à nullo viro cognita eſſet. Hieronym. tom.1. lib.
aduerſus Heluidiũ de perpetua virginitate Mariæ. Nullum autem mouere debet,inquit, quaſi
ex eo quòd vxor appellata ſit,ſponſa eſſe deſierit:cùm hanc eſſe ſcripturæ diuinæ conſuetudi-
Maria vxor & ſponſa. nem nouerimus,vt ſponſas appellet vxores. Sicut cùm legitur in Deuteronomio: Si quis inue-
nerit virginem deſponſatam viro in campo,& vim faciens dormierit cum ea,morte moriatur,
quia humiliauit vxorem proximi ſui. Et in alio loco. Si autem fuerit adoleſcentula deſponſa-
ta viro,& inuenerit eam homo in ciuitate, & dormierit cum ea,educetis vtrumque ad portas
ciuitatis illius,& lapidabuntur lapidibus,& morientur. Adoleſcentula quidem, quia non pro-
clamauit, cùm eſſet in ciuitate: vir autem,quia humiliauit vxorem proximi ſui. Et alibi. Quis
eſt ille homo , cui deſponſata eſt vxor, & non accepit eam ? Vadat, & reuertatur in domum
ſuam,

A ſuam,ne fortè moriatur in bello,& fortè alius homo accipiet eam. Auguſtin.tom.4.de conſenſ.Euangel.libro ſecundo,cap.primo.Hoc ſanè exemplo magnificè inſinuatur fidelibus coniugatis, etiam ſeruata pari conſenſu continentia, poſſe permanere vocariq́ue coniugium, non permixto corporis ſexu,ſed cuſtodito mentis affectu. Idem,tom.7.libro 1. de nuptiis & concupiſcent. cap.11. Quibus placuit ex conſenſu ab vſu carnalis concupiſcentiæ in perpetuum continere,abſit vt inter illos vinculum coniugale rumpatur: immò firmius erit, quo magis ea pacta ſecum inierint,quæ cariùs concordiúſque ſeruanda ſunt, non voluptariis corporum nexibus, ſed voluntariis affectibus animorum. Neque enim fallaciter ab Angelo dictum eſt ad Ioſeph, Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.Coniux autem vocatur ex prima fide deſponſationis,quam concubitu nec cognouerat,nec fuerat cogniturus. Eadem etiam contra

Auguſt. *Coniugium ſtat cu continentia.* *Idem.* *Coniux ſimul & virgo.*

B Iulianum Pelagianum proſequitur,lib.5.cap.9.& tom.6.contra Fauſtum Manichæum,lib.23. c.8. Iacobus de Vitriaco,poſt Ambroſium,hic quidem,ſerm.in vigilia Natalis Domini, ille verò lib.in Luc. Non enim defloratio virginalis facit matrimonium,ſed pactio coniugalis. Itaque non ſolùm initiatum fuit per ſponſalia,ſed per verba de præſenti & per mutuum conſenſum conſummatum, etſi ratum non fuerit per carnalem commixtionem. *Quod enim in ea natum eſt,de Spiritu ſancto eſt.* Non dicit,quod conceptum eſt, ſed τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν, quod in ea genitum eſt,vt oſtendat non ſucceſſiuam,ſed momentaneam Chriſti corporis formationem fuiſſe,vt obſeruat Baſilius,lib.de humana Chriſti generat. Maximus Martyr, hom. 1.in Natali Domini, ob iſtud miraculum ſcribit Abacuk Prophetam obſtupuiſſe, cùm diceret: Domine audiui auditionem tuam,& timui,conſideraui opera tua & expaui. Quis verò, inquit,non expaueſcat & metuat tanti profunditatem myſterij,quandoquidem vnus idemq́ue ſine conceptione natus eſt Deus,& ſine creante factus eſt homo? Rupertus, lib.1.in Matth.

Iac. de vit. *Ambroſ.* *Baſil.* *Maximus martyr.* *Rupertus.*

C Cæterùm Spiritus ſanctus maximè ex hoc facto ſuo nominatur,quia quod in ea natum eſt,de Spiritu ſancto eſt. Antehac ſpiritus Dei,ſiue ſpiritus Domini dicebatur,nec facilè in omni ſerie veteris inſtrumenti reperies hoc inſigne vocabulum,niſi apud Dauidem, Pſ.50. Et Spiritũ ſanctum tuum ne auferas à me. Nec ipſe ſic abſolutè Spiritum ſanctum dixit,ſed tuum addidit,ſicut in aliis ſcripturis legalibus & Propheticis relatiuè dicitur Spiritus Domini. Et quam ob cauſam primum hoc inſigne nomen Spiritus ſancti auditum eſt ab Angelo, niſi quia (quod cùm magna reuerentia cogitandum eſt) maximè ex hoc opere,quod in Maria operatus eſt,claruit Spiritus Domini,quod verè ſanctus ſit? Thom. Aquinas in Matth. Notandum verò,quòd in conceptione aliarum mulierum, in ſemine viri eſt virtus formatiua, cuius ſubiectum eſt ſemen,& per hãc virtutem formatur fœtus,& vegetatur in corpore mulieris. Hãc autem ſuppleuit virtus Spiritus ſancti: & ideò aliquando inuenitur dictum à ſanctis Patribus,

Spiritus ſanctus in nouo Teſtameto ſingulariter agnoſcitur. *Tho. Aq.*

D quòd Spiritus ſanctus fuit ibi pro ſemine:aliquando tamen dicitur quòd non fuit ibi ſemen. Et hoc eſt,quòd in ſemine viri duo ſunt,ſcilicet ipſa corrupta ſubſtantia,quæ deſcendit à corpore viri:& ipſa formatiua virtus. Dicendum ergo,quòd Spiritus ſanctus fuit ibi pro ſemine, quantum ad virtutem formatiuam: ſed non fuit ibi pro ſemine,quãtum ad corpulentam ſubſtantiam: quia non de ſubſtantia Spiritus ſancti facta eſt caro Chriſti: Et ideò patet,quòd Spiritus ſanctus non poteſt dici pater Chriſti, nec ſecundum diuinam naturam,nec ſecundũ humanam. Secundum diuinam naturam quidem,quia quamuis Chriſtus ſit eiuſdem gloriæ cũ Spiritu ſancto, Filius tamen nihil ab eo accipit,cùm interim proprium ſit filio, vt accipiat aliquid à patre. Similiter nec ſecundum humanam naturam, quia Pater & Filius debent conuenire in ſubſtantia,quod ſecus eſt in Spiritu ſancto,& Chriſto homine. Verratus Carmelita lib.de incar. Verbi,cap.9. Et ſi quæras cur magis dicatur de Spiritu ſancto concepiſſe, quàm de Patre vel Filio: dicendum eſt primò propter cauſam incarnationis, quæ conſideratur ex

An ſpiritus fuerit in Virgine pro ſemine. *Spiritus ſanctus nõ poteſt dici pater Chriſti.* *Verratus.* *Cur magis de ſpiritu ſancto quã de patre Virgo concepiſſe dicatur.*

E parte Dei. Eſt namque Spiritus ſanctus amor Patris & Filij. Sic autem Deus dilexit mundũ, vt filium ſuum vnigenitum daret, Ioan.3. Secundò conuenit hoc ex parte naturæ aſſumptæ: quia cùm dicitur facta cõceptio per Spiritum ſanctum,innuitur quòd natura humana aſſumpta eſt à filio Dei in vnitate perſonæ,non ex aliquibus meritis noſtris, nec propter dignitatem naturæ humanæ,ſed ex ſola gratia,quæ Spiritui ſancto congruit,iuxta illud Apoſtoli,1.Cor.12. Diuiſiones gratiarum ſunt,idem autem Spiritus. Tertiò conuenit ex parte obiecti & finis incarnationis,ad hoc ſcilicet, vt ſicut homo ille, qui concipiebatur,ſanctus erat,& filius Dei,ita & nos & ſancti & Dei filij efficeremur:quod per Spiritum ſanctum perficitur.Gal.3. Quoniã eſtis filij Dei, miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra clamantem, Abba pater. Et idem Spiritus ſanctificationis nuncupatur. Gaudentius Brix. Epiſcopus, tract.13. de natali Domini. Filius enim Dei eſt,ait,qui ſancto Spiritu formauit hominem ſuum. Siquidem ſapienda ædi-

Gaudenti⁹.

Venantius. ficauit ſibi domum:pro,quaſi habitaculum quippè corporis ſui. Venantius,in Symbolum. Ille F
qui de Patre ante ſecula natus eſt,poſtea eius templum de Spiritu ſancto in virgine fabricatũ eſt. Nam ſicut in ſanctificatione Spiritus nulla fragilitas extitit,ſic nec in partu eiuſdem cauſa corruptionis apparuit. Hoc tamen notandum eſt,quia dum Spiritus ſanctus eſt Dominicæ carnis creator, Spiritus ſancti hinc maieſtas oſtenditur. Quòd verò Deus maieſtatis de Maria in carne natus eſt,non eſt ſordidatus naſcendo de virgine, qui non fuit pollutus, hominem condens de puluere.

Quid ex Ioſepho diſcamus.

Cæterùm ex eo quòd priùs hæſitans Ioſephus,& conſilij inops ita reſoluitur, admonemur,
1. quotquot à Domino in obſequium eius vocamur,nihil dubitemus,adfuturum ſcilicet illum, ſi modò cum timore eius charitatis regulam excedamus,ſed patienter & cum certa fiducia illum expectemus.Non enim ſuos Deus deſerit,qui clamat per Prophetam,In tempore placito exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. Nouit Dominus quando ſuccurrendum ſit, qui facit cũ tentatione prouentum,vt ſcribit Paulus. G

2. Sed & hoc diſcant,qui etſi innocentes ſint, in mali ſuſpicionem trahuntur, ne animum deſpondeant,ſed Deo cauſam ſuam commendent. Pſ.37. Deuolue ad Deũ curam tuam, & ipſe faciet,& educet quaſi lumen iuſtitiam tuam. Hoc in Ioſepho,quem falſo Putipharis vxor accuſauerat, Geneſ.39.Hoc in Suſanna, Daniel.13. Hoc etiam nunc in virgine conſidera. Suo enim tempore illius cauſam apud Ioſephum Angelus ſuſcipit, & quàm piè de illa ſentiendũ ſit,edocet.

3. Quinetiam videmus quàm vanè credamus coniecturis, niſi illæ & frequentes, & violentæ fuerint. Hinc ſcilicet moueri videbatur Ioſeph,cùm interim nõ haberet vnde virginem conuincere poſſet. Attendamus vero reliqua Angeli verba. *Pariet*, inquit, *filium,& vocabis nomẽ*
Chryſoſt. *eius Ieſum.* Chryſoſt. hom.4.in Matth. Non dixit, Pariet tibi(vt & Zachariæ, Luc.1.) ſed poſuit illum ſuſpenſum. Non enim illi,ſed vniuerſo prorſus orbi virgo peperit Chriſtum. Videbis tu ipſe natum puerum,& illi hoc præſtabis officium, vt vocetur Ieſus. Hic nimirùm ille puer eſt, de quo Eſa.9.dicitur: Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Cæterùm ratio H
Ratio nominis Chriſti. nominis indicatur. *Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuũ*,id eſt,omnes electos peccato obnoxios, *à peccatis eorum*, originali & actuali. Chriſtus enim merito ſanctiſſimæ conuerſationis, & diriſſimæ paſſionis,liberauit genus humanum ab omni peccato ſufficienter, quantum in ſe eſt: ſolos autem electos ſaluauit efficaciter. Oportet tamen meritum Chriſti,ſeu virtutem paſſionis eius applicari nobis,per ſacramenta Eccleſiæ,ſeu fidem & charitatem,vt à Chriſto liberemur. Libertas autem illa ſpiritualis non temporalis,aut carnalis eſt, qualem Iudæi expectant. Qui enim magis hoc in mundo opprimuntur, & patiuntur quàm electi? ſed interna libertate perfruuntur,*à peccatis*. Et hæc vera libertas eſt,cùm ſumma ſeruitus à peccatis pendeat. Et in hoc I oſtenditur quantum Chriſtus cæteris omnibus ſit excellentior, qui aliquid populo Dei contulerunt:qualis Moſes,Ioſué, Gedeon, Samſon,& alij permulti:nullus enim eorum à peccatis liberare potuit populum ſuum. Quinetiam ex eo Chriſti maieſtas demonſtratur,& humilitas exaggeratur: maieſtas quidem,vt cuius ſit peccata remittere:humilitas verò,cuius ratione tãtũ meritum profluxerit,vt pro omnium ſalute & redemptione, remedium & precium ſufficiens exhibuerit. *Hoc autem totum factum eſt,vt adimpleretur quod dictum eſt à Domino per Prophetã*
Chryſoſt. Theoph. Euthym. Thomas Caietanus. Eſaiam,*dicentem: Ecce virgo concipiet & pariet filium,& vocabitur nomen eius Emmanuel, quod eſt interpretatum Nobiſcum Deus.* Quidam hæc verba ab Angelo prolata eſſe ſcribunt,vt magis ex oraculo Ioſephus confirmaretur,vt Chryſoſtom.hom.5.in Matth. Theophil.& Euthym.in Matth. Alij hæc ab Euangeliſta conſultò inſerta eſſe arbitrantur, ne cui ſupereſſet in tanto
Quomodo Lucas Hebraicè ſcribẽs nomen Emmanuel Hebraicum interpretatus ſit. myſterio ambigendi locus,maximè cùm Hebræa lingua in vſum Hebræorum Euangelium ſuum conſcriberet. Etſi tamen hîc hæſitare videatur Thomas Caietanus, num Hebraicè ſcripſerit Matthæus,quia attẽdit nomen Emmanuelis à Matthæo interpretatum eſſe. Quaſi nec K eadem lingua,ſed pluribus & facilioribus verbis,nomina compoſita exponi & explicari abſurdum ſit. Vnde ergo nobis tanta dictionariorum copia, eadem ipſa lingua edita, cuius ſunt dictiones quæ explicantur? Sed neque Hebraicus Matthæi contextus hanc explicationẽ habet, verùm ſimpliciter Eſaiæ vaticinium profert. Statim enim atque dixit ויקרא שמו עמנואל Et
Hahalma ſonat verè Virginẽ,ſi ſeſe dictionis attendas. vocabitur nomẽ eius Emmanuel:nulla huius nominis interpretatione prolata,adiicit,ויקץ יוסף. Et euigilans Ioſeph. Cæterùm dictio העלמה, *Hahalma*, maiorem vim habet,ex adiectione literæ ה.emphatica enim eſt:vt ſignificet virgo,viro ignota & abſcondita:immò quæ non modò in aperto ſeu corpore virgo ſit,ſed & in mente.Chryſoſtom.hom.5. Operis perfecti in Matth.
Chryſoſt. traductionem Septuaginta interpretum obſeruat,qui ſic tranſtulerunt: ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λή-

A λήψεται υἱὸν, Ecce virgo in vtero accipiet filiũ. Petrus Galatinus, lib. 3. de arcanis fidei in Thalmud inuentis, cap. 18. ad fœmininum ſexum referri obſeruat, *Vekarath*, vt ſic transferamus, Et vocabit ipſa, ſcilicet mater virgo, filium ſuum, Emmanuel. *Et vocabitur nomen eius Emmanuel*, noſtra, inquit, editio habet: ſed Hebraica litera ſic prorſus dicit. Quod longè meliùs veritati fidei noſtræ congruit. Nam ex eo quòd vocabit ipſa nomen eius Emmanuel, Propheta dixit: Meſſyam ipſum non habiturum hominem patrem oſtendit, qui ei nomen imponeret. Patres enim apud Hebræos ferè ſemper, & non matres, filiis nomina imponere ſolebant: vt & ex veteri Teſtamento multis in locis apparet, & ex Ioannis Baptiſtæ natiuitate manifeſtè colligitur. Ex hoc igitur, quòd nominis impoſitionem, quæ ad patrẽ pertinebat, ad ſolam matrem Propheta retulit, apertè innuere voluit, Meſſyam in terris patrem non habiturum fuiſſe, qui ei nomen imponeret. Quod etiam Angelus videtur inſinuaſſe, in eo quod Mariæ dixit:

B Vocabis nomen eius Ieſum. Vocabis ergo dixit, & non vocabitur, vt cum Propheta ſe conueniſſe palàm oſtenderet. Vel aliter quoque dici poteſt, quòd ipſa ſola certitudinaliter ſcire debebat, illum eſſe Emmanuelem, id eſt Nobiſcum Deum. vt ſit ſenſus, Et vocabit apud ſemetipſam eum nobiſcum Deum: quod Lucas innuere videtur, dicens: Maria autem conſeruabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. Et Ioannes indicat, per illud quod nuptiarum miniſtris dixit: Quodcunque dixerit vobis, facite. Quaſi intra ſeipſam reſeruans, quòd filius Dei eſſet, qui poſſet vinum vndequaque producere. Verùm obijciunt Iudæi, Chriſtum à matre non Emmanuel, ſed Ieſuah vocatum eſſe. Sed reſpondemus aliud eſſe naturæ nomen, aliud impoſitionis. Conſtat enim naturam ipſam, quæ dat rei formam, nomen quoque eidem rei dare: ſicut dat homini humanitatem, & nomen quod eſt Homo. Non enim homo nominatur aliquis, niſi propter hominis naturam, cuius eſt particeps. Itaque Meſſyas noſter Emma-

C nuel, id eſt nobiſcum Deus, & à Spiritu ſancto, & à matre dictus eſt: & talis à Chriſtianis omnibus & creditur & vocatur, cùm duas participet naturas, diuinam ſcilicet & humanam. *Exurgens autem Ioſeph à ſomno, fecit ſicut præcepit ei Angelus Domini, & accepit coniugem ſuam*, vel ad cohabitandum, & obſequendum, inquit Dionyſ. Carth. ſecundum eos qui nondum illam in domum Ioſephi admiſſam fuiſſe contendũt: vel ad permanendũ cum ea ex animo, ſecundũ eos qui dicunt, quòd iam antea in domum ſuam illam acceperat. *Et non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum.* Hoc Chryſoſtomus de intellectuali cognitione ſubtiliter exponit. Nec enim ante virginis partum Ioſeph perfectè cognouit, quantæ gloriæ & prærogatiuæ eſſet ſanctiſſima virgo, donec peperit. Pòſt partum verò ipſius, pleniùs ei reuelata eſt. Quidam exponunt de cognitione ſenſitiua, dicentes quòd Chriſto in vtero virginis conſiſtente, tantus in vultu eius ſplendor claritatis ex præſentia Chriſti refulſit, vt Ioſeph illam intueri non

D potuerit, ſicut nec filij Iſraël vultum Moſi inſpicere poterant, contracto fulgore ex colloquio Angeli. Exod. 34. Exponitur & ab aliis literaliter de cognitione copulæ carnalis. Hieronymus, lib. aduerſ. Heluid. hæreticum, impugnatorem virginitatis ſacratiſſimæ matris Chriſti, hinc Heluidium hæreſim ſuam fouiſſe ſcribit. Apparet, inquit cognitam eſſe poſt partum, cuius cognitionem filij tantùm differebat generatio. Probat Hieronym. Aduerbium tẽporis *Donec*, non ſemper præſcribere tempus, ſed & infinito modo conſiderari. Vt cùm Paulus ſcribit, Oportet Chriſtum regnare, donec ponat inimicos ſuos ſub pedibus ſuis: non quòd illis ita deuictis regnare deſiſtat, cùm vtique tunc magis regnare incipiat, cùm inimici cœperint eſſe ſub pedibus. Sed & Dauid in quarto graduum Pſalmo: Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ, ita oculi noſtri ad Dominũ Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri. Ergo tãdiu Propheta oculos habebit ad Dominum, inquit, quamdiu miſericordiam impetret, & poſt impe-

E tratam miſericordiam oculos torquebit in terram? In fine Deuteronomij ita legitur: Et defunctus eſt Moyſes ſeruus Domini in terra Moab per verbum Domini, & ſepelierunt eum in Geth, prope domum Phegor, & nemo ſcit ſepulcrum eius, vſque in diem iſtũ. Certè hodiernus dies illius temporis exiſtimandus eſt, quo hiſtoria ipſa cõtexta eſt: ſiue per Moyſen dicere volueris authorem Pentateuchi, ſiue Eſdram inſtauratorem operis, nõ recuſo. Nunc hoc quæritur: An id quod dictum eſt vſque in diem iſtum, ad illam referatur ætatem, qua libri editi atque conſcripti ſunt. Doceat igitur poſt illam diem, tot iam annorum vſque ad nos voluminibus exactis Moyſi tumulum inueſtigatum: quia obnixè aſſerit, Poſt, Donec, & Vſque, eſſe incipere quod tamdiu non fuit, quamdiu Vſque cõplerétur, & Donec: quinpotius animaduertat ſcripturæ ſanctæ idioma, & nobiſcum, in quo hæſitabat, intelligat ea, de quibus poſſet ambigi, ſi non fuiſſent ſcripta, ſignari: cætera verò noſtræ intelligentiæ derelinqui. Chryſoſt. hom. 5. Oper. perfecti in Matth. Sæpè enim ſcriptura diuina hac vti elocutione cõſueuit: vt dicẽdo

Pet. Galat.

Cur ad ſolã matrẽ relata eſt impoſitio nominis Ieſu.

Obiectio, quãdo mater Chriſti eũ vocauerit Emmanuel.

Dionyſ. Carthuſ.

Chryſoſt.

Cognoſcere hic & intellectualiter & ſẽſualiter dici poteſt.

Hierony.

Donec infinito modo ſumitur.

Chryſoſt.

Donec nõ ſemper præſcribit tempus.

Donec, non definitum aliquod tempus includat. Nam & cùm à Noë coruus ex arca emiſſus F
eſſet, (Geneſ.8.) Non eſt, inquit, reuerſus donec ſiccaretur aqua. Et certè nec poſtea inuenitur
rediſſe. De ipſo etiam loquens Deo, (Pſ.89.) A ſeculo, inquit, & vſque in ſeculum tu es. Sed nullum hîc profectò terminum poſuit. Rurſus altitudinem pacis annuncians (Pſ.71.) Orietur, inquit, iuſtitia & abundantia pacis, donec auferatur luna: non tamen vt poſt illam pacem, finẽ ſtatuat huius, quod ſpectamus, elementi. Ita etiam hoc loco *Donec* poſuit, vt à ſuſpicione illud quod ante partum tempus fuit, abſolueret. Poſtea verò quod ſequitur, tibi iam æſtimandum reliquit. Quod enim ab eo tibi diſcendum erat, hoc ipſe dixit: quòd intacta fuit vſque ad partũ

Maria ſemper virgo.

virgo: q; vero apertũ erat atque manifeſtum, tuo intellectui dereliquit: vt eſt certè iſtud, Quòd nec poſtea quidẽ eã, quæ Chriſti mater effecta eſt, & nouo illuſtrata partu, nouóque cõceptu, ille iuſtus aliquando fuerit auſus attingere. Primogenitus autẽ Mariæ Chriſtus dicitur, non relatione ad alios, quia virgo poſt partũ permanſit: ſed quia priorẽ non habuit. Sic enim Exod.12.
legimus Dñm percuſſiſſe omne primogenitũ in terra Ægypti, quodq; domus non erat in Æ- G
gypto, in qua non iaceret defunctus: nunquid in qualibet domo plures erãt filij? Sic etiã in lege Moſi (Exod.13.) præceptum fuit omne primogenitum Deo offerri: num etiam vnigenitus expectandus erat? Et quomodo primogenitus cenſeri debebat, relatione ad conſequentes, cùm 40. die à partu, illum mater offerre teneretur? Nunquid expectare debebat, vt ſecundum haberet, ſi primogenitus cenſeri non potuiſſet, niſi qui haberet ſecundò genitum? Hæc fuſiùs cõtra Heluidianos à Patribus diſputantur. Quod verò ſubiicitur, *Et vocauit nomen eius Ieſum*, tam de Maria, quàm de Ioſeph intelligi poteſt. Vtrique enim ſeorſum Angelus præceperat, vt hoc nomine puerum vocarent. Propter quod in typo ab Eſaia dictum eſt (cap.49.) Dominus ab vtero vocauit me, de ventre matris meæ recordatus eſt nominis mei.

H

Quo tempore, ſub quo principe, qua mundi ætate, quo in loco Chriſtus natus eſt. Qua occaſione ſacratiſsima Virgo in Beth-lehem aſcenderit, quem in locum diuerterit: quod & Prophetarum vaticinia, omnes temporis, pacis, loci, principis, circunſtantias prænotauerant.

Matth.	Marc.	LVC. 2.	Ioan.
		Exiit edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis. Hæc deſcriptio prima facta eſt à Præſide Syriæ Cyrino. Et ibant omnes vt profiterentur, ſinguli in ſuam ciuitatem. Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæam, in ciuitatem Dauid, quæ vocatur Beth-lehem: eo quòd eſſet de domo & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria deſpõſata ſibi vxore, prægnante. Factum eſt autem, cùm eſſent ibi, impleti ſunt dies vt pareret. Et peperit filium ſuum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præſepio: quia non erat ei locus in diuerſorio.	

I

Introductio. Extrema ſuperbia extrema humilitate reparari debuit. August.

EXTREMIS morbis extrema remedia, & extremis peccatis repurgandis extrema iuſtitia neceſſaria fuit. Contra ſuperbiam humilitas, contra ignorantiam & cæcitatem ſapientia, contra iniquitatem ſanctitas ipſa procedere, & ita ſumma ſummis repugnare debuerunt. Ex quo factum eſt, vt cùm hominum ſumma peccata minarentur interitum, hæc Deus optimus max. per Chriſti ſui iuſtitiam, ſapiẽtiam, virtutem, voluerit reformari. Auguſt. lib.11. de Geneſi ad literam, cap.5. ad ſuperbiam retulit primum
illud primorum parentum peccatum. Neque enim, inquit, putandum eſt, quòd diabolus fuiſ- K
ſet hominem primum deiecturus, niſi in corde eius præceſſiſſet quædam elatio comprimẽda per humiliationem peccati. Quia (Prou.16.) ante ruinam exaltatur cor. Ex illo demum peccato omnis ſe vitiorum colluuies in omnes homines effudit, quæ & ſimul, & cum hominum

Gregor. Nanzanz. Homo varijs modis ob peccata caſtigatus.

propagatione maius incrementum accepit. Ita ſcilicet, inquit Gregorius Nanz. Orat. in Chriſti natiuitatem, multis priùs modis propter multa peccata, quæ ex vitij radice pullularunt, ſecundum diuerſas cauſas & tempora caſtigatus, ſermone, lege, Prophetis, beneficiis, comminationibus, plagis, aquis, incendiis, bellis, victoriis, cladibus, ſignis è cœlo, ex aëre, ex terra, ex mari, hominũ, vrbium, gentiũ inſperatis mutationibus (quæ omnia eò tendebant, vt malitia protereretur) validiori tãdem medicamento propter grauiores morbos indigere cœpit, nimirum ob mutuas cædes, adulteria, periuria, maſculæ libidinis inſaniam, &, quod omnium malorum extremum ac primum eſt, idolorum cultum, adorationiſque à creatore ad creaturas tranſlationẽ.

A Quæ quoniam maius auxilium requirebant, maius etiam acceperunt. Hoc autem erat ipſe Dei filius, ſeculis prior, ille inuiſibilis, ille incomprehenſibilis, ille incorporeus, illud ex principio principium, illud ex lumine lumen, ille fons vitæ & immortalitatis, illa archetypi expreſſio, illud immotum ſigillum, illa per omnia ſimilis imago, ille patris terminus & ratio ad imaginem ſuam ſe confert, carnémque carnis cauſa gerit, & cum intellectuali anima propter animam meam iungitur, vt ſimile ſimilis opera & adiumento repurget. Athanaſius, tractatu de ſalutari aduentu Chriſti contra Apollinarium. Nam ſi in peccatrice natura impeccabilitas non apparuiſſet, inquit, quomodo peccatum carne damnari potuiſſet, neque carne præuaricationem habente, neque diuinitate peccatum ſciente? Aut cur ab Apoſtolo dictum: Vbi abundauit peccatum, ibi ſuperabundauit gratia. non locum deſcribens, ſed naturam ſubiiciens, vt quemadmodum ab illo dictum eſt (Rom. 5.) Vt per vnum hominem, peccatum intrauit in mundum,
B & per peccatum mors: ita per vnum hominem Ieſum Chriſtum, gratia regnabit per iuſtitiam in vitam æternam, vt per quam naturam peccatum progreſſus ſuos accepiſſet, per eam quoque declaratio iuſtitiæ conficeretur, & ita ſoluerentur opera diaboli, liberata humana natura à peccato, & glorificaretur Deus. Ex quibus manifeſtum eſt, quòd, vt ſcribit D. Thomas, libro 4. contra Gentiles, cap. 42. humanæ naturæ aſſumptio potiſſimè competit perſonæ Verbi. Nam ſi aſſumptio naturæ humanæ ad ſalutem hominum ordinatur, vltima autem ſalus hominis eſt, vt ſecundum intellectiuam partem perficiatur veritatis primæ: oportuit per Verbum, quod ſecundum emanationem intellectualem à patre procedit, humanam naturam aſſumi. Itaque, vt cecinit Prudentius, hymno de natali Chriſti:

Cur Chriſtus incarnatus. — Athanaſ. — Thomas. *Verbũ cur debuerit incarnari.* — Prudẽtius.

» *Mortale corpus induit,*
» *Vt excitato corpore,*
C *Mortis catenam frangeret,*
Hominémque portaret patri.
Hic ille natalis dies,
Quo te creator arduus
Spirauit, & limo indidit
Sermone carnem glutinans.

Siquidem id quod Eſaias Propheta prædixerat, impletur: Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum eius. Euſebius Emiſſenus, homil. 1. de natiuitate Domini. Quid enim eſt, Paruulus natus eſt nobis, filius datus eſt nobis? Natus eſt nobis, qui ſibi erat. Datus eſt ergo ex natiuitate, natus ex virgine. Natus, qui ſentiret occaſum: datus, qui neſciret exordium. Natus, qui moreretur: datus, ex quo vita naſceretur. ac ſi qui erat,
D datus eſt: qui non erat, natus eſt. Illic dominatus, illic humiliatus. Sibi regnat, & mihi militat. Quod verò audiuimus, Paruulus natus eſt nobis: paruulus datur, quia exinaniuit ſemetipſum, & formam ſerui, non depoſita, ſed abſcondita maieſtate, ſuſcepit: vt & humanis oculis videri poſſet, & ſeruum Domini claritate veſtiret. Porrò ne quid cognoſcendæ huius natiuitatis veritati deeſſet, hanc Lucas omnibus circunſtantiis expreſſit. Primùm quidem quo tempore, ſub quo principe, quo loco, quibus præſentibus, contigerit, & quibus & per quos primùm manifeſtata ſit, quæ ſigna prodita ſint, fuſiùs declarat. Et quoniam à Prophetis tempora deſignata fuerant, quæ tandem illorum facies fuerit, enarrat. *Exiit*, inquit, *edictum à Cæſare Auguſto*. Cuius decreti mentionem ideò facit, ne quis obiiceret: Quomodo factum eſt vt Chriſtus in Bethleem naſceretur, cùm virginis domicilium in Nazareth fuerit? Nimirùm reuerſa ab Eliſabeth cognata ſua, legitur in Nazareth rediiſſe. Cauſam igitur hîc oſtendit, quæ virginem tempore ſui partus in Nazareth impulerit, nempè vt cenſum ſuum profiteretur ſimul cum ſponſo, *iuxta*
E *Cæſaris edictum*. Paulus Oroſius, libro 7. hiſt. cap. 3. hoc ſcribit contigiſſe anno ab Vrbe condita ſeptuageſimo quinquageſimo ſecundo. Octauiani verò Cæſaris Imperij quadrageſimo ſecundo, vt ſcribit Euſeb. Cæſarienſ. lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 2. Ioſephus lib. 18. cap. 1. narrat hanc deſcriptionem factam anno 27. poſt victoriam Actiacam: naualem ſcilicet contra Antonium & Cleopatram prope ciuitatem Actium. Porrò Sabellicus Ænead. 7. libro 1. cap. 1. Bergomenſis in Supplemento Chronicorum, lib. 8. & Ferculphus Epiſcopus Lexouienſis Chronicorum tomo 1. lib. 7. cap. 15. ſecundum ſcripturã, & Africani ſupputationem numerant ab orbe cõdito annos quinquies mille centum nonaginta nouem, licet in quibuſdã nõnulli hæſitent. Cõputant enim à reædificatione tẽpli, quæ ſub Dario facta eſt, quingẽtos quindecim annos: à Salomone autẽ, & prima templi ædificatione, mille viginti ſeptem: à Moſe & egreſſu Iſraëlis ex Ægypto, annos mille quingẽtos ſex: ab Abrahã & regno Nini & Semiramidis, annos bis mille vndecim:

Eſ. 9. — Euſe. Emiſſ. — *Natiuitas Chriſti prophetata.* — *Omnes huius facti circunſtantia.* — 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. — *Cur virgo è Nazareth venerit in Bethleem.* — P. Oroſius. — *Quibus tẽporibus id contigerit.* — Euſe. Cæſ. — Ioſephus. — Sabellicus. — Bergomẽſ. — Ferculph.

August. à diluuio verò annos bis mille nongentos viginti & vnum. Auguſt.lib.de catech.rudibus,c.23. F
hunc natalem ſexta mundi ætate contigiſſe ſcribit,primam aſſignans ab Adam vſque ad Noé,
ſecundam à Noé vſque ad Abraham,tertiam ab Abraham vſque ad Dauid,quartam à Dauide
vſque ad captiuitatem Babylonicam,quintam ab illa tranſmigratione vſque ad aduẽtum Do-
Sexta ætate Chriſtus. mini noſtri Ieſu Chriſti. Ex cuius aduentu ſexta ætas agitur,vt hac ſexta ætate mens humana
renouetur ad imaginem Dei,ſicut ſexta die homo factus eſt ad imaginem Dei. Gregor. Nyſ-
Gregor. Nyſſen. ſenus,homil.de ſancta Chriſti natiu. Quòd autem,inquit,non ab initio Dominus apparuerit,
ſed in extremis temporibus deitatis ſuæ manifeſtationem & apparitionem humanæ vitæ lar-
Cur Chriſtus nõ venit in principio morbi. gitus ſit,vel hanc forſitan aliquis à ratione cauſam non alienam animo conceperit: quòd nimi-
rùm is,qui vitioſitatis tollendæ cauſa vitæ humanæ ſe immixturus erat, neceſſariò expectauit,
donec omne peccatum opera inimici radicibus actis germinaſſet,atque ita deinde radici ſecu-
rim,vt Euangelium dicit,admouit.Etenim ex medicis ij,qui artem exercent, dum adhuc fe- G
bris corpus intrinſecus vrit,ac paulatim à cauſis morbi efficientibus accenditur,indulgent infir-
mitati,donec ad ſummum vigorem ægritudo proceſſa fuerit, nullum à cibis auxilium ægro-
tanti adhibentes:cùm autem cõſtiterit malum, ac morbus ſe totus exeruerit atque prodiderit,
tunc demum adhibẽt artem.Itidem is,qui animo malè valentibus medetur, expectauit donec
nequitiæ morbus, quo oppreſſa fuit hominum natura,totus reuelatus atque detectus eſſet, vt
nihil latens & occultum curationis expers maneret,ſi medicus id ſolùm,quod apparuiſſet, cu-
raret.Idcircò neque tẽporibus Noé,cùm omnis caro ſcelere corrupta eſſet, apparitione ſua re-
medium adhibet,quia Sodomiticæ nequitiæ germen nondum enatum erat : neque tempore
Sodomorum euerſionis Dominus apparet,propterea quòd multa,etiã nũc reliqua mala ab hu-
mana natura occultabantur. Vbi enim hoſtis Dei Pharao? Vbi Ægyptiorũ indomita nequitia?
At ne nunc quidem,quum Ægyptiorum, inquam,nequitia vigeret,tempeſtiuũ erat vniuerſa- H
rum rerum correctori,vt vitæ ſe immiſceret:ſed oportebat quoque Iſraëlitarũ iniquitatẽ mani-
feſtari:oportebat item Aſſyriorum regnum & Nabuchodonozoris ſuperbiã latentẽ adhuc vitæ
fieri manifeſtã:oportebat cædem Sanctorum tanquã malum ac ſpinoſum malæ diaboli radicis
germen excreſcere:oportebat Iudæorũ rabiẽ aduerſus Sãctos Dei manifeſtari:qui interfecerũt
Prophetas,& lapidauerunt legatos,& tandem inter templũ & altare piaculũ illud aduerſus Za-
chariã perpetrauerunt. Adde ad hanc enumerationem prauorũ germinum,cædem infantiũ ab
In ſummo periculo ſũmum adfuit remedium. Herode cõmiſſam. Poſteaquã igitur omnis nequitiæ vis ex mala radice edita eſt, & variis mo-
dis in animis eorum, qui per quamque ætatem improbitate atque nequitia nobiles & inſignes
fuerunt,luxuriando creuit:tum,quemadmodũ Paulus ad Athenienſes ait,(Act.17.)quũ tẽpora
ignorantiæ Deus quaſi conniuentibus oculis diſſimulaſſet ac tolerauiſſet,nouiſſimis tempori-
bus aduenit,quum non eſſet qui intelligeret & exquireret Deum:quum omnes declinaſſent,ſi- I
mul inutiles facti eſſent:quum omnia intra peccatum cõcluſa eſſent, quum ſcelus abũdaſſet,
quum ad ſuum modum nequitiæ caligo creuiſſet:tunc apparuit gratia, tunc veræ lucis radius
exortus eſt,tunc iuſtitiæ ſol apparuit in tenebris, & in vmbra mortis ſedentibus, tunc pede ni-
tens impreſſo,multa illa capita draconis contriuit, & per carnem humanam ad terram afflixit
Gregor. Nyſſen. & conculcauit. Eãdem ſententiam habet idem Gregorius Nyſſenus,maioris Catechetici cap.
28. Porrò Cæſaris Auguſti nomen ſatis oſtendit tum Chriſti tempus incidiſſe, quod ad quar-
Chriſtus ſub 4. monarchia natus. tam mũdi monarchiam Daniel retulit,ex ſomnio Nabuchodonozor,vt probat Hieronymus,
ſuis in Danielem Comment. Prima enim monarchia Aſſyriorum fuit, ſecunda Perſarum &
Medorum,tertia Græcorum,quarta Romanorum:è quibus Iulio Cæſare occiſo,Octauius Au-
Hierony. *Pax vniuerſa.* guſtus regnauit annos 56.duodecim ſcilicet cum Antonio & Balbo, demũ quadraginta qua-
tuor ſolus. Per viginti & octo annos bella continua habuit: ſed tandem pax confirmata eſt eo K
Oroſius. tempore quo Chriſtus eſt natus. Oroſius,tom.2. Chrõnicor.lib.1.cap.2. Toto,inquit, terrarum
Iani porta clauſa. orbe vna pax omnium fuit,non ceſſatione, ſed abolitione bellorum:clauſæ Iani gemini portæ,
extirpatis bellorum radicibus. Sic feritate,atque rabie ſingularum gentium, immenſáque libi-
dine dominandi repreſſa,in vnius ditionis pariter omnia conſiderũt regna,& hoc non hominũ
fortitudo vel prudentia,ſed Dei omnipotẽtia,quod antea nuſquam fuerat,præparauit. Adonis
Adon. Viennẽſis. Viennenſis in Breuiario Chronicorum,ætate quinta. Per omnia igitur(inquit) venturi Chriſti
gratia præparatum Cæſaris imperium cõprobatur. Nam cùm primùm Caio Cæſare auunculo
Sol in circulo viſus. ſuo interfecto ex Apollonia rediens vrbem ingrederetur, hora circiter tertia, repentè liquido
aç puro ſereno circulus ad ſpeciem cœleſtis arcus orbem ſolis ambiit, quaſi eum ac potiſſimũ
in hoc mundo,ſolúmque clariſſimum natum eſſe demonſtraret, qui ipſum ſolem ſolus, mun-
dúmque totum & feciſſet, & regeret. Deinde cùm ſecundò in Sicilia receptis à Pompeio
& Le-

A & Lepido legionibus, triginta millia ſeruorum dominis reſtituiſſet, & ſex millia, quorũ domini non extabant, in crucem egiſſet, ingentiq́; animo viginti millia militum exauctorauiſſet, atque quadraginta quatuor legiones ſolus imperio ſuo ad tutamen orbis terræ diſtribuiſſet, ouánſque vrbem ingreſſus, omnia ſuperiora populi Romani debita donanda, literarũ etiam monumentis abolitis cenſuiſſet, in diebus ipſis fons olei largiſſimus de taberna meritoria per totũ diẽ fluxit. Quo ſigno quid euidentius quàm ſub principatu Cæſaris, Romanóque imperio per totũ diẽ, hoc eſt per omne Romani tempus imperij, Chriſtũ atque ex eo Chriſtianos, id eſt vnctũ atque ex eo vnctos de meritoria taberna, hoc eſt hoſpita largáque Eccleſia, affluenter atque inceſſabiliter proceſſuros? reſtituẽdóſque per Cæſarẽ omnes ſeruos, qui tamen cognoſcerẽt dominũ ſuũ: cæteróſque qui ſine domino inuenirẽtur, morti ſupplicióque dedendos? remittẽdáque ſub Cęſare debita peccatorũ in ea vrbe, in qua ſpontaneũ fluxiſſet oleũ? Tertiò autẽ cùm vrbẽ triumphans

B phans quintò Conſul ingreſſus eſt, octauo ſcilicet Idus Ianuarias, cùm & Ianum poſt ducentos *Mira omnia in chriſti natiuitate.* annos primùm ipſe clauſit, & clariſſimum illud Auguſti nomen aſſumpſit. Quid fidelius ac verius credi poteſt, quàm occulto geſtorum ordine ad obſequiũ præparationis eius prædeſtinatũ fuiſſe, qui eodẽ die quo ille manifeſtandus mundo poſt paululũ erat, & paucis ſignũ præferret, & poteſtatis nomen aſſumeret? Eadem ferè ſcribuntur ab Oroſio. Et hanc quidẽ toti orbi pacẽ *Pax in diebus Meßyæ prænunciata.* ſucceſſuram, non modò Prophetæ, ſed & Sibyllæ prædixerant eo tempore, quo ad vnum ſummum principẽ totius orbis ſumma reuolueretur. Vnde Tertull. l. 3. in Marcionẽ, regnũ Chriſti pacificũ concludit. Eſaias enim hæc habet: Conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas Tertull. in falces. Non leuabit gens contra gentem gladium, neque exercebuntur vltrà ad prælium. Et Michæas, vbi Chriſtum ex Bethleem Effrata naſciturum prædixit, adiicit: Et erit pax, & paſcẽt terram Aſſur in gladio, & terram Nembroth in lanceis ſuis. Vnde fit, vt Hieron. l. 1. Comment. Hieron.

C in Eſa. c. 2. Veteres, inquit, reuoluamus hiſtorias, & inueniemus vſque ad viceſimũ octauũ annũ Cęſaris Auguſti, cuius quadrageſimo primo anno Chriſtus natus eſt in Iudæa, in toto orbe terrarum fuiſſe diſcordiã, & ſingulas nationes cõtra vicinas gentes arſiſſe ſtudio præliãdi, ita vt cæderẽt, & cæderentur. Orto autem Domino ſaluatore, quando ſub Præſide Syriæ Cyrino prima eſt in orbe terrarũ facta deſcriptio, & Euãgelicæ doctrinæ pax Romani imperij præparata, tũc omnia bella ceſſauerunt, & nequaquam per oppida, per vicos exercebantur ad prælia, ſed ad agrorum cultum, militibus tantùm legionibúſque Romanis contra barbaras nationes bellãdi ſtudio delegato, quando impletus eſt Angelorum ille concentus, Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: & in diebus eius orta eſt iuſtitia & multitudo pacis. Idẽ etiã Eſaias, c. 11. Egredietur, inquit, virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Et paucis interiectis: Habitabit, inquit, lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit: vitulus & leo

D & ouis ſimul morabuntur, & puer paruulus minabit eos. Vitulus & vrſus paſcentur, ſimul requieſcent catuli eorum, & leo quaſi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab vbere ſuper foramine aſpidis: & in cauerna reguli, qui ablactatus fuerit, manum ſuam mittet. Quæ idem Prophetiæ ſpiritus iiſdem ferè verbis per Erythræam Sibyllam expreſſit, lib. 4. Oracul. quæ Sibylla. etiam Lactantius, lib. 7. de diuino præmio, tranſcripſit, cap. 24. Lactant.

Οὐ δὲ λύκοι σὺν ἄρνεσ' ἐν οὔρεσιν ἀμμιλλῦνται,
Ἄρκτοι σὺν μόσχοισιν ὁμοῦ καὶ πᾶσι βροτοῖσιν.
Σαρκοβόρος τε λέων φάγετ' ἄχυρον παρὰ φάτναις.

id eſt, *Tunc verò lupi cum agnis in montibus verſabuntur,*
Vrſi cum vitulis ſimul, omnibúſque pecoribus,
Carniuorus verò leo comedet paleas ad præſepia.

E Nimirùm id prædicebatur, quòd nulla futura eſſet natio tam immanſueta neque tam barbara, quæ non accepto Chriſti Euangelio manſueſceret. Siquidem & Paulus, Beniamin lupus rapax (Gen. 49.) habitauit cum agno, vel Anania, à quo baptiſatus eſt: vel Petro, cui dictum eſt, Paſce agnos meos. Et pardus, qui priùs nõ mutabat varietates ſuas, lotus in fonte Domini, accubauit cum hœdo, non qui à ſiniſtris eſt, ſed qui immolatur in Paſcha Domini. Qui autẽ ablactatus eſt, & iam ſolido Verbi cibo veſcitur, iſte in reguli cauernam mittet manũ: hoc eſt in ipſius Sathanæ habitaculũ, & inde eum extrahet. Vnde & Apoſtolis poteſtas data eſt, vt calcarẽt ſuper ſerpentes & ſcorpios, & ſuper omnem fortitudinem inimici. Hæc Hieron. l. 4. Cõment. in Eſa. Hieron. c. 11. Recurrant & ad hæc tum Prophetæ, tum Erythræ Sibyllæ carmina, ſequẽtes ex Cumæa verſus, quos Conſtãtinus Imperator Oratione ſua ad Sanctorum cœtum, c. 20. colligit ex Vir- Conſtant. Cæſar. gilij Æglоga, qua Soloni Pollionis filio vendicat ea quæ tum Chriſto naſcenti debebantur. Sibylla Cumæa.

Pacatúmque reget patriis virtutibus orbem.

Virgil.

Ipſæ lacte domum referent diſtenta capellæ F
Vbera, nec magnos metuent armenta leones.
Ipſa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occidet & ſerpens, & fallax herba veneni
Occidet, Aſſyrium vulgo naſcetur amomum.

Serpentis autem nomen ad Sathanam traducit Conſtantinus, cuius caput, per Chriſtum mulieris ſemen, contritum eſt. Itaque Deus, per quem reges regnant, & ſapientes iura decernunt,

Qui nutu ingentes mundi moderatur habenas:

vt toti orbi pacem dederat, ita quoque Cæſaris animum ad edicti huius promulgationem erexerat: quamuis ille alio cõſilio duci videretur.

Ambroſ.

Quid ſignificaret deſcriptio hæc generalis.

Ambroſius, lib. 2. in Luc. cap. 2. Quid enim profeſſio ſecularium ad generationem Domini pertineret, niſi vt aduertamus hoc quoque diuinum eſſe myſterium: quia dum profeſſio ſecularis obtenditur, ſpiritualis impletur, non terrarũ regi dicanda, ſed cœli? Profeſſio iſta fidei, cenſus animarum eſt. Abolito enim ſynagogæ cenſu vetuſto, nouus cenſus Eccleſiæ parabatur, qui tormenta non exigeret, ſed auferret: & ſpiritualiter in typo plebs ſua iam Chriſto nomina cõferebat. Non hîc ſpatia terrarum animorúmque cenſentur. Nec deſcribuntur limites, ſed proferuntur. Nec ætas diſtinguitur, ſed omnis aſcribitur. Nullus enim ab hoc immunis eſt cenſu, quia omnis ætas munifica Chriſto eſt: quem vagientes pueri martyrio confitentur: quem intra vterum poſiti exultatione teſtantur. Nihil in hoc cenſu vertere terribile, nihil immite, nihil triſte: ſola vnumquemque fides ſignat. Vis Chriſti audire cenſores? Iubentur cenſere, ſed non virgis: nec terrore, ſed gratia plebem quærere: G

Cẽſus Chriſti, non Auguſti.

recondere gladium, non poſſidere. Denique vt ſcias non Auguſti cenſum eſſe, ſed Chriſti: totus orbis iubetur profiteri. Quis autem poterat profeſſionem totius orbis exigere, niſi qui totius habebat orbis imperium? Non enim Auguſti, ſed Domini eſt terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuerſi qui habitant in ea. Gothis non imperabat Auguſtus, non imperabat Armenijs: imperabat Chriſtus. H

Gregor.

Ad hæc accedit Gregorius Papa, in hom. Quid eſt quòd naſcituro Domino mundus deſcribitur, niſi hoc quod apertè monſtratur: quia ille apparebat in carne, qui electos ſuos aſcriberet in æternitate? Vt contrà de reprobis per Prophetam dicitur, (Pſ. 68.) Deleantur de libro viuentium, & cum iuſtis non ſcribantur.

Theoph.

Theophilactus, in Luc. Decebat autem, inquit, vt quum Deus vnus Deorum multorum cultui finem eſſet impoſiturus, vnus etiam rex, nempè Cæſar, imperaret. Cæterùm non ita intelligendum eſt, *deſcribi vniuerſum orbem:* quaſi omnes Romano parerent imperio: cùm, vt ex Ambroſio diximus, & obſeruat Gloſſa, nec Armeniis nec Gothis imperaret. Adiecerit, nec Indis, nec Tartaris, nec Aſſyriis.

Non totus orbis parebis Romanis.

Dionyſ. Carthuſ.

Verùm hæc locutio hyperbolica eſt, vt ſcribit Dionyſ. Carthuſ. adinſtar eius quæ in Euangelio de Chriſto legitur, Ecce mundus totus poſt eum abit, id eſt, magna populi pars. Ad eundem enim modum deſcribi dicitur vniuerſus orbis, quia eius pars maxima deſcribebatur. I

Qualis modo fiebat deſcriptio.

Porrò non legimus quo, & quali modo fieret hæc deſcriptio. Nonnunquam enim ſola capita cenſebantur, & enumeratio tantùm eorum fiebat, qui principi nomen darent. Aliquãdo ſimul cum capitibus, ſeu perſonis, etiam facultates enumerabantur, è quibus tributum aliquod principi pendebatur.

Ioſephus.

Vtrumque autem ſimul factum eſſe Ioſephus ſcribit, lib. 18. Antiquit. cap. 1. At verò contrà obſtare videtur, quòd ſi facultates recenſeri debuerũt, conuenientius fuerit id in loco cuiuſque fieri, quàm in deſignata aliqua aut tribus, aut prouinciæ ciuitate. Sed facilè quiſque vtrumque factũ putabit, ſi modò primò quemque ſuis in locis proprias facultates ſuas enumeraſſe, coram iudicibus ad hoc delegatis, intelligat. A quibus ſubductione facta, tum quis cenſus pendendus eſſet, quiſque intelligeret: ideóque ad ciuitatem communem ſuæ tribui ſe cõferret.

Idem.

Ioſephus, l. 7. de bello Iud. c. 26. tradit, Veſpaſianũ cẽſum Iudæis impoſuiſſe, quo binæ dragmæ ſingulis annis in Capitolium deferendæ darentur. K

Dio. Cart.

Denarius cẽſus oblatus.

Eleuatio Euchariſtiæ cur.

Nec quidem abſurdum videri debet, quod à Dionyſ. Carthuſ. aſſeritur: denariũ aliquem cenſus, cui principis imago inſculpta eſſet, oblatum fuiſſe, eúmque priùs capiti ſuperpoſitum, idq́; in teſtimoniũ ſubiectionis. Quod enim capiti ſupereminet, illud etiã dominari intelligitur. Vnde mos Orientalibus eſt, vt ea munera quæ principibus penduntur, eleuentur, & capiti ſuperponantur. Sed & nos ad huius inſtar, Chriſti ſacratiſſimũ corpus in Euchariſtia, capiti ſuperponimus, ad noſtri obſequij, ſed & cultus argumentum. Idq́; iuxta Pſaltis vaticinium: Et erit placenta in capite montium, & exaltabitur ſuper colles. Quòd autem nummum offerrent, quidam ex denario cenſus colligunt, ex quo Chriſtus concluſit, Cæſari reddenda eſſe quæ Cæſaris eſſent. Quinetiam ea propter Iudas Gaulonites adiuncto ſibi Saddoco Phariſæo, cùm populum à Romanis deficere ſuaderet, cenſum dicebat nihil aliud eſſe quàm integram ſeruitutem Dei populo indignam. Accedit quòd quoties

populus

A populus apud Hebræos numerabatur, ſinguli dimidiũ ſicli iuxta menſuram templi pendebãt, idque ex Moyſi decreto. Hæc autem deſcriptio prima facta eſt à Præſide Syriæ Cyrino. quod non ita intelligitur, quaſi nec altera priùs facta ſit, ſed quòd non præſidente Syriæ Cyrino. Ambroſius, libro 2. in Luc. cap. 5. Facta eſt, inquit, hæc prima profeſſio, vt quaſi Conſulem quendam ſigni gratia huic libro Euangeliſta aſcripſiſſe videatur. Nam ſi Conſules aſcribuntur tabulis emptionis, quanto magis redemptioni omnium debuit tempus aſcribi? Habes ergo omnia, quæ in contradictionibus eſſe conſuerunt: vocabulum ſummam illic poteſtatem gerentis. Diem, locum, cauſam, teſtes quoque adhibere ſolẽt. Hos quoque natiuitati ſuæ & generationi ſecundum carnem Chriſtus adhibuit, qui ſignarent Euangelium, dicens: Vos eritis mihi teſtes in Hieruſalem. Ioſephus, libro 18. Antiq. cap. 1. refert Cyrinum hunc, cùm Romæ præcipuorum magiſtratuum munera obiiſſet, deſtinatum fuiſſe Syriæ regendæ, ad quam etiam Iudæa

Ambroſ.

Ioſephus.

Quis Cyrinus.

B referebatur, & cum eo Copinum ductorem equeſtris ordinis. Ideò quoque prima hæc deſcriptio dicitur ſub Cyrino, quòd & illam altera conſecuta ſit ſub finem Imperij Auguſti per eundem Cyrinum, vt qui peritus eſſet ex primo cenſu rerum Iudaicarum. Cuius quidem Ioſephus meminit, cùm interim Lucas de prima ſcripſiſſe cognoſcatur. Rabbi Abraham in Cabbala hiſtoria, vniuerſæ terræ tributum æris impoſitum fuiſſe ſcribit, vt fluuium Tyberim pontibus & tabulis æreis admodum craſſis conſterneret ad viginti milliaria. Florus, in Epitome Liuij, libro 139. ſcribit, ob eum cenſum magnos tumultus excitatos eſſe, qui vix in Gallia comprimi potuerint. Sunt etiam qui montem teſtaceum ex teſtis illis quibus denarij cenſus condebantur, conflatum putent. Præceſſerãt autẽ multæ particulares deſcriptiones, ſicut & hæc, quæ 2. Reg. 24. Dauidis iuſſu à Ioab facta eſt: ſed hæc generalis extitit, non alicuius regionis rerũ totius Romani Imperij. Bonauent. in Luc. deſcriptionẽ hanc excuſat, ſi cum illa conferatur quam

Rabbi Abraham.

Quàm magnum æs redditum Romæ.

Florus.

Bonauent.

C ſanxit Dauid. Non enim propter vanitatẽ facta eſt, inquit, ſicut & illa, propter quã percuſſus eſt populus, ſed propter Imperij vtilitatẽ, vt ſciretur quãtitas tributi: & hoc eſt diſcretionis, non elationis. Eccleſ. 42. Vbi manus multæ ſunt, claude: & quodcunq; trades, humera & appende: datũ verò & acceptũ omne deſcribe. *Et ibant omnes vt profiterentur, ſinguli in ſuam ciuitatem.* Ἀπογράφεσθαι deſcriptionem ſonat: ſed & vtrumque, deſcribi ſcilicet, & profiteri, hac dictione deſignatur. Vocat autem cuiuſque ciuitatem, illam quæ cuiuſque tribus, aut regionis præcipua erat, ad quam illos confluere neceſſe eſſet, ſi quid omnibus commune accideret: ſicut & iuri dicendo non modò vna aliqua in omni Imperio celeberrima ſeligitur, qualis Roma olim, aut Conſtantinopolis: ſed & nonnullæ cuique regioni deſignantur. Itaque cùm de ſingulorum ſua ciuitate dicitur, requirendum erat, cuius tribus eſſent ſinguli: demum quænam ciuitas tribui illi præeſſet. Habebat Ephraim, habebat Zabulon, habebant & cæteræ familiæ ſuas vrbes præ-

Deſcriptio alia diſcretionis, alia elationis.

Cuique tribui vrbs præcipua.

D cipuas: habuit & tribus Iuda, ciuitatem Dauidis. Erat ſc. Hieroſolyma non vni alicui, ſed omnibus tribubus communis. *Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam, in ciuitatem Dauid: eò quòd eſſet de domo & familia Dauid, vt deſcriberetur cum Maria deſponſata ſibi vxore prægnante.* Magnus vtique huius itineris labor fuit virgini, ſi ſpectemus vtriuſque coniugis paupertatem, hyemis inclementiam, magnum hominum concurſum, & oppiduli anguſtias. Verùm hæc omnia reuelare, his etiam mederi Chriſtus nondum natus videbatur, cùm neque grauidam matrem dolore affecerit, ſed potiùs exhilararit. Ita promptam ſe exhibet, & officium præſtat: ne quis fortè ſe à principum obſequiis retrahat, aut propriæ iuſtitiæ, aut religionis etiam prætextu. Etſi enim Cæſar & natione & religione Ethnicus eſſet, ita tamen virgo reddidit quæ Dei ſunt, Deo, vt Cæſari quoque quæ Cæſaris eſſent, perſolueret. Habebant autem vir & vxor communem in nominum deſcriptione cauſam, cùm & vterque

E velut familiæ capita cenſeantur, & vt ad principem, ita & ad Deum communem cauſam habeat, vt ſcribit Tertullianus, lib. de Monogamia. Porrò Bethleem ciuitas erat Dauid, quoniam inde natus eſt. Ibi enim & pater eius moratus eſt. Vnde manifeſtum eſt, Chriſtum è domo Dauid, & tribu Iuda oriundum eſſe: & vtrumque impleri oportebat, tum vt in Nazareth conciperetur, tum vt in Bethleem naſceretur. Pulchrè autem in Bethleem ciuitate Dauid, inquit Hieronymus, libro ſecundo Commentar. in Michæam, ad diſtinctionem eius Bethleem, quæ in Galilæa ſita eſt. Eſt quoque in ipſo nomine ſacramentum בית לחם. Bethleem enim domum panis ſonat, propter panẽ viuũ qui de cœlo deſcendit. Ad quod accedit Gregorius Papa, in ho. Locus, inquit, in quo Dominus naſcitur, domus panis antea vocatus eſt: quia futurũ profectò erat, vt ille ibi per materiam carnis appareret, qui electorum mentes interna ſatietate reficeret. *Factum eſt autem cùm eſſent ibi, completi ſunt dies vt pareret.* Factũ, inquit, nimirùm Dei cõſilio, vt vbi præſcripſerat, ibi Chriſtus naſceretur. Impletos autẽ dies eſſe dicit, non quòd illorũ ſucceſſu

Tertull.

Chriſtus hinc colligitur è Dauide ortus.

Hierony.

Beth-leem domus panis.

Gregor. Papa.

Cur impleti dies dicantur.

Chriſtus in vtero formatus ſit,quem diximus in momento perfectum corpus aſſumpſiſſe : ſed F
neque tempori obſtringebatur,vt aut in vtero deliteſceret, aut ex ipſo erumperet, & matrē vrgeret,quod in cæteris fieri videmus.Nec enim ille dolorem incuſſit matri,aut aliquid non ſpōtaneum paſſus eſt:ſed hucuſque ille diſtulit, vt & præſcriptioni temporum , ſicut & legi,ſe ſubmitteret.Impletio igitur dierum magis ad diuinum quàm naturale decretum referenda eſt.*Et peperit filium ſuum primogenitum.* πρωτότοκον autem dicit, non quaſi alterum tandem filium habuerit,ſed quia nullū priùs nacta eſt.Nos enim ita definimus,inquit Hieron.aduerſus Heluid.

Hieron. primogenitus etiã de eo dicitur cui nullus ſecũdus eſt.

Omnis vnigenitus,& primogenitus:non omnis primogenitus,& vnigenitus.Primogenitus eſt non tantùm poſt quem & alij,ſed ante quem nullus.Omne(inquit Dominus ad Aaron) quod aperit vuluam,ab omni carne quæ offertur Domino,ab homine vſque ad pecus, tibi erūt:tantummodò preciis redimant primogenita hominum,& primogenita pecorum immundorum.
Definiuit ſermo Dei,quid ſit primogenitum.Omne,inquit,quod aperit vuluā. Alioqui ſi non eſſet primogenitus,niſi is tantùm quē ſequuntur fratres,tamdiu ſacerdotibus primogenita non G
deberentur,quandiu & alia fuerint procreata:ne fortè partu poſtea non ſequente, vnigenitus ſit, & non primogenitus.Redemptio eius,inquit,erit ab vno menſe, æſtimatio quinque ſiclorum. Siclus,ſecundum ſiclum Sanctuarij,viginti oboli ſunt.Tantummodò primogenita vitulorum, & primogenita ouium,& primogenita capratum non redimes,quia ſancta ſunt.Cogit me ſermo Dei,vt omne maſculinum,quod aperit vuluam,ſi de mundis animalibus ſit,Deo voueam: ſi de immundis,redimam dans precium ſacerdoti.Poſſum reſpondere,& dicere : Quid me in vnius menſis ſtringis articulo? quid primogenitum vocas, quem an fratres ſequantur, ignoro? Expecta donec naſcatur ſecūdus.Nihil debeo ſacerdoti,niſi & ille fuerit procreatus,per quem is qui antè natus eſt,incipiat eſſe primogenitus.

Cyrill.

Diuus Cyrillus,de recta fide ad Reginas. Vnū & ſolum peperit filium Emmanuelem ſancta virgo.Quomodo igitur dicit,*Peperit filium ſuum* H
primogenitum, quum non pepererit ſecundum poſt illum,ſed manſerit virgo? Aſſignatur igitur in ſcriptura diuinitùs inſpirata. Nominatus eſt enim primogenitus Dei Verbum : nam particeps fuit carnis & ſanguinis,& ſocietatem nobiſcum habuit : ſicque factus eſt in multis fratribus primogenitus,& nihilominus adoratur tum à nobis ipſis,tum à ſupernis ſpiritibus.Hinc fit, vt Paulus ad Hebræos ſcribens,cap.1.eadem primogeniti dictione vtatur,dicens, ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην.Et inducens primogenitum in orbem terrarum , dicit Pſaltes. Et adorent eum omnes Angeli Dei.Primogenitum vtique deſignans ex multis, ſed non naturalibus fratribus,quemadmodum docet Cyrillus Hieroſolymit.catech.11.Pręter hęc ius primogenituræ,quod olim Patribus ante legem cōditam non modò temporalis in fratres, ſed & ſpiritualis dominij in ſacerdotij ratione principatum habebat, vt ſcribit Eucherius Lugdunenſis,Commentar.in Gen.lib.2.Chriſto debebatur: vnde ſummus rex,Propheta,& ſacerdos eſſet.Ex quibus velut primis myſteriis Chriſtus primogenitus ſanciebatur. I

Primogenitus Chriſtus quomodo. Cyrill. Hieroſol. Eucher.

Cæterùm requirendum eſt,cur hyemali tempore & media nocte Chriſtus naſci voluerit.Bernardus,ſerm. 3.in natali Domini.Nunquid,inquit,credimus caſu factum eſſe,vt in tanta aëris inclementia,& in tenebris naſceretur,cuius eſt æſtas,hyems,& dies,& nox?Non eligunt cæteri paruuli quādo naſcantur : quippè quibus adhuc vix viuere incipientibus nullus ſubeſt rationis vſus , nulla eligendi libertas,facultas nulla deliberandi. Chriſtus, fratres, ſi homo erat,tamen in principio apud Deum: & Deus erat eiuſdem cuius nunc eſt ſapientiæ & poteſtatis , vtpotè Dei virtus & ſapientia. Naſciturus itaque Dei filius, cuius in arbitrio erat quodcunque vellet eligere tempus,eligit quod moleſtius eſt,præſertim paruulo,& pauperis matris filio, qui vix pannos haberet ad inuoluendum,præſepe ad reclinandum.Et cùm eſſet tanta neceſſitas,nullam audio pellium fieri mentionē.Primus Adam pelliceis veſtitur tunicis,pannis ſecundus obuoluitur.Non eſt tale iudiciū mundi.Aut iſte fallitur,aut mundus errat.Sed diuinam impoſſibile eſt falli ſapientiam.Meritò proinde & carnis prudentia.Mors ſiquidem & ipſa inimica eſt Deo:& ſeculi K
quoque prudētia,ſtultitia nominatur.Quid enim?Chriſtus vtique nō fallitur: eligit quod carni moleſtius.Id ergo melius,id vtilius,id potius eligendū:& quiſquis aliud doceat, vel ſuadeat, ab eo tanquā à ſeductore cauendum.Iam verò etiam nocte voluit naſci.Vbi ſunt qui tam imprudenter oſtentare geſtiunt ſemetipſos?Chriſtus eligit quod ſalubrius iudicat:vos eligitis quod reprobat ille.Quis prudentior è duobus?cuius iudicium iuſtius?cuius ſentētia ſanior?

Cur Chriſtus in hyeme naſci voluerit. Bernard. Paupertas chriſti naſcentis. Chriſtus naſcens cōfundit inſolentiam diuitum.

Auguſt. Cur Chriſtus octauo Calendas Ianua. natus.

Auguſtinus, lib.quæſtion.ex nouo Teſtamento, qu.53. Si omnia, inquit , ratione facta ſunt , quid eſt quòd octauo Calēdas Ianuarias ſaluator natus eſſe dicatur?Nemo ſic poterit hebetari, vt neget Deū omnia facere cum ratione.Ideò ergo Chriſtus deſcendens de ſacris ſedibus ad ſalutem mūdo tribuendā,vt etiam mundum ipſum & tēpora à ſe inſtituta doceret,tunc naſci homo voluit,ad dimi-

A diminutionem humani generis augmentandam in Deũ:quando ex magna diminutione lux quæ dies eſt,crementum incipit accipere,vt tempus natiuitatis eius congruat naturæ diuinæ, quæ ex vmbra mortis homines cœpit multiplicare ad vitã. Ad quod alluſit Prudẽtius,hymno de natali Chriſti,his verbis: *Prudenti⁹.*

Quid eſt quòd arctum circulum
Sol iam recurrens deſerit?
Chriſtus ne terris naſcitur,
Qui lucis auget tramitem?

Obſeruant & antiqui Patres,ipſum media nocte natum eſſe,nimirùm vt ex tenebris lux ſplẽdeſceret. Quod & Sapiẽtiæ 18.prædictum fuerat:Cùm quietum ſilentium contineret omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet,omnipotens ſermo tuus Domine exiliens de regali-
B bus ſedibus venit. Tertullianus,aduerſus Marcion.lib.5.Fortaſſe,inquit,ac myſticè factũ eſt vt nocte Chriſtus naſceretur,lux veritatis ignorantia futurus in tenebris. Hoc etiã manifeſtum eſt ex teſtimonio Angeli,inquit,qui nocte nunciauit paſtoribus natum eſſe Chriſtum,& ex loco partus:in diuerſorium enim nocte conuenitur. Neque verò putandum eſt aliquid ex partu diuæ Virgini doloris acceſſiſſe,maximè cùm omnibus lætitia communis ſignificetur, neque illa primæ parẽtis maledictioni ſubiaceat:aut Chriſtus hac in parte in matrem crudelis fuerit, qui ad parentum primorum lapſum reparandum venerat. Fuit igitur & ſine onere grauida, & ſine dolore puerpera. Hoc ſi cui creditu difficile eſſe videtur, quantò magis quòd illibato virginitatis ſigillo mater effecta ſit? Cyrill. Hieroſolymit.Catech.12. Sed cõuincere nos ſtudẽt tam Græci quàm Iudæi,& dicunt,quòd erat impoſſibile Chriſtum de virgine naſci. Græcis igitur primùm ex ipſorummet fabulis os obſtruamus. Qui enim dicitis proiectos lapides in
C homines mutari,quomodo virginem parere poſſe negatis? Qui ex Iouis cerebro natam filiã fabulamini,quomodo ex virginis vtero naſci aliquem impoſſibile dicitis eſſe? Qui de femore veſtri Iouis prognatum falſò eſſe dicitis Bacchum,cur noſtram veritatem reijcitis? Scio me indigna præſenti auſcultatione dicere:ſed vt opportunè tu Græcos redarguas,hæc attulimus ex ipſorum fabulis. Euſebius Emiſſenus,hom.2.de natiuit. Domini. Miraculum, inquit, illud, quod Euangeliſta protulit tempore reſurrectionis,dignè mihi vſurpem etiam tempore natiuitatis,cum Ioanne dicendo: Venit Ieſus ianuis clauſis,& ſtetit in medio. Ecce nũc ianuis clauſis proceſſit in mundum ,materni pudoris ſignaculo minimè reſignato:ſimulque illud impletur Propheticum Ezechielis oraculum, Et porta erat clauſa,& non eſt aperta, quia Dominus tranſiuit per eam. Eadem nunc potentia mundi iſtius ianuam per partum inuiolatæ matris intrauit,qua poſtmodùm ad diſcipulos clauſis foribus penetrauit. Quid hìc rationem quærimus?
D quid intellectum fatigamus humanum? Generationem eius quis enarrabit? Quid nouitatem ſtupemus,vbi cernimus maieſtatem? Miramur Dominum noſtrum abſque vllius viri ſemine intra virginea viſcera hominem conſummaſſe, quem ſcimus cœli terræque immenſitatem ex nihilo condidiſſe. Quis ei vllum initium,quis præbuit incrementum, quando ipſa rerum initia atque incrementa faciebat,quando verè quaſi dominus rerum,iubebat eſſe quæ nõ erant? Quæramus in conditione vniuerſæ fabricæ, quo ſeminario vſus ſit. Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit,& creata ſunt. Adducit Lactantius rationes ex ordine naturæ deſumptas, lib.3. de vera ſapientia,cap.12. Nam ſi,inquit,animalia quædam vento aut aura concipere ſolere omnibus notum eſt:cur quiſquam mirum putet,cùm ſpiritu Dei,cui facile eſt quicquid velit, grauatam eſſe virginem dicimus? quod ſanè incredibile poſſet videri, niſi aut futurum ante multa ſecula Prophetæ cecinisſent. Salomon in Ode vndeuigeſima ita dicit: Infirmatus eſt
E vter virginis, & accepit fœtum,& grauata eſt,& facta eſt in multa miſeratione mater virgo. Sed quænam obſtetrices, aut ſaltem ex Bethleemitanis mulieribus adfuerunt? Hieronymus in Heluidium. Nulla, inquit, tibi obſtetrix,nulla muliercularum ſedulitas interceſſit,ipſa *pannis inuoluit* infantem:ipſa mater & obſtetrix fuit. Cyprianus,ſermone de natiuitate Domini. Nullus, inquit,ibi erat locus lauachris,quæ ſolent puerperis præparari. quippè nec aliqua naturæ iniuria matrem Domini læſerat: quoniam ſine tormento peperit, quæ in conceptione caruit voluptate. Ambroſius,lib.2.in Lucam. Infantis audis vagitus,non audis bouis dominũ agnoſcentis mugitus. Agnouit enim bos poſſeſſorem ſuum,& aſina præſepe domini ſui. Ad quod alluſiſſe viſus eſt Abacuk Propheta,dicens: Conſideraui Domine opera tua, & expaui: in medio duorum animalium cognoſceris,vt obſeruat Auguſtin. ſermon.cõtra Iudæos. Scribunt enim nonnulli,bouem & aſinum à Ioſepho in Bethleem deducta fuiſſe, velut præcipua ſuæ ſubſtantiæ pignora. Interim verò credi vix poteſt,quòd immundis faſcijs illum mater in-

Marginalia: Tertull. — *Cur nocte natus eſt.* — Cyrill. Hieroſol. — *Cõtra gẽtiles probatur Virginis partus.* — Euſe.Emiſ. — Lactant: *Ratiões per eus ſumpta ex ordine natura.* — *Maria peperit ſine dolore.* — Hieron. — Cyprian⁹. — Ambroſ. — Auguſt.

uoluerit,etſi multi vilibus & veteribus pannis obductum illum fuiſſe dicant. Scribit enim F

Brigitta. Brigitta in ſuis Reuelationibus,hoc ſe à diua Virgine in viſione accepiſſe,quòd ſciuerit ſe parituram in Bethleem,vt ſcriptura impleretur: Idcircò de mundiſſimis & decentiſſimis lineis panniculis ſibi prouiderit,quibus & filium ſuum mox reuerenter inuoluit:nempè (vt ibi legitur)ſacratiſſima virgo in genua procumbens,& ad Deum tota mente erecta, vbi puerum e-

Auguſt. nixa eſt,ipſum quem genuit, adorauit,vt ſcribit Auguſtinus,ſerm.6. de natali Domini. Vincuntur dolore cæteræ matres,vt non facilè modò genitos infantes curent:at verò prompta iſta in virgine ſollicitudo,nihil illi à partu moleſtiæ illatū fuiſſe oſtēdit. Stat Maria(inquit Auguſt.) & matrē ſe læta miratur,& de Spiritu ſancto protuliſſe ſe gaudet:hec quia peperit innupta,ter-

Greg Nanzanz. retur,ſed quia genuerit,cū exultatione miratur. Greg. Nāzanz.l.3. Theologiæ. Naſcitur quidē, inquit,ſed iam olim natus erat è muliere quidē,ſed virgine:illud humanū,hoc verò diuinū:hîc ſine patre,ſed illic ſine matre. Faſciis quidē eſt inuolutus:ſed reſurgēs ex ſepulturæ inuolucris ſe ipſe exoluit. In præſepi reclinatus eſt,ſed ab Angelis eſt glorificat⁹,à ſtellis præſignatus,à Magis adoratus. Et quomodo tu in eo quod vides,offenderis,& non potius illud q; percipitur,cōſideras? Diſcant hic matres & filios lactare,& illos ipſos pannis inuoluere,nec aliis mulieribus eos committant. Quid enim ipſis aut m ammæ,aut hic ipſum à natura indultum eſt, niſi vt quos genuerint,educent? Alioquin brutis ipſis animātibus peiores ſunt,quæ partus ſuos aliis credere G

Plutarchus. non poſſunt,vt docet Plutarchus,lib.de educatione puerorū. Ita Chriſtus,qui in cœlis patrem ſine matre agnoſcebat,in terris matrem ſine patre nactus eſt. *Et reclinauit eum in præſepio,* iuxta ſe poſito,quod vel Ioſeph faber lignarius ibi tunc fecit propter bouem & aſinum,quos ſecū

Dionyſ. Carthuſ. fertur duxiſſe,vt notat Dionyſ. Carthuſianus,in Luc.vel iamdudum fuerat ibi constructum.

Nicepho. Nicephorus,lib.1. hiſt. Eccleſiaſt.cap. 10.& Iuſtinus Martyr,dialogo in Tryphonem Iudæum,

Iuſt. Mar. hoc antiquum fuiſſe Ioſephi domicilium ſcribunt,ſed bellis labefactatum & dirutum: quod ei

Stabulum dirutum. occaſionem præbuerit,vt in Nazareth habitaret: coactus tandem locorum anguſtiis, *quia non*

Euſeb. Cæſ. *erat ei locus in diuerſorio,*in veterem illam ruinam ſeſe contulerit. Euſebius Cæſarienſis,lib.3.de demonſtratione Euang.cap.2. Quinetiam,inquit,incolæ eius loci ſpeluncam ibi monſtrant iis, H

Chriſtus in ſpecu nat⁹. qui ab externis terris venerint ad ſpectandum. Et locus quidem hic,vbi natus eſt, à Prophetis prædictus fuerat. Iuſtinus Martyr,in dialogo cum Tryph.huc refert Eſaiæ vaticinium,cap.33. quo hæc leguntur, Habitabit in excelſo ſpecu petræ fortis:panis dabitur ei,& aqua eius fidelis: quòd Gentiles ad Deum Mithram detorſerint,quem è ſpecu ſeu lapide genitum finxerunt,

Chryſoſt. cuique panem & vinum ſacrificant,vbi primùm ſuos aqua tinxerint. Chryſoſtomus,hom.35. de natiuitate Domini,huc etiam reducit id Eſaiæ,cap.1. Cognouit aſinus præſepe domini ſui. & id Pſaltis, Homines & iumenta ſaluabis,domine. Si enim homo es,inquit,panem comede, Chriſtum ſcilicet,qui in domo panis naſcitur:ſi iumentū es,id eſt peccator & carnalis,ad præ-

Gregor. Nyſſen. ſepium accede,vt ſenſim inſtruaris,quo tandem pane veſci poſſis. Gregor. Nyſſ.ſerm.de ſancta Chriſti natiuit. Medius igitur,inquit,inter bouem & aſinum Dominus eſt,vt ſoluto interſtitio I

Prophetia. ſæpis,ambos in ſe creet in vnum nouum hominem,& ab hoc graue iugum legis auferat, & il-

Greg. Nāz. lum ſimulacrorum cultus onere leuet. Greg. Nanzanz. idem meditatur, Orat. in Chriſti natiuitat. his verbis: Cognoſce vt bos poſſeſſorem,quemadmodum ab Eſaia admoneris, & vt aſinus,præſepe domini tui,ſiue purus quiſpiam ſis ac legi ſubiectus,rectámque doctrinam ruminatus,atque ad ſacrificium idoneus,(ad inſtar bouis:)ſiue etiam adhuc impurus,ac cibo ſacrificiiſque inutilis(ad inſtar aſini) Ethnicæque partis. Hoc etiam Erythræa Sibylla,lib.8. Ora-

Sibyl. Ery. culor. prædixerat,his verbis.

Σπαργανωθεὶς δὲ βρέφος, δείχθη θεοπειθέσι φάτνη.

id eſt, Faſciis verò inuolutus infans, & oſtenſum eſt Dei cultoribus præſepe. Ita primùm ter- K

Crudelitas in matrem & Chriſtū nōdum natum. rena hæc ſpernebat,& meliora ſperare docebat. *Quia non erat ei locus in diuerſorio.* Crudeles ciues locum grauidæ denegarunt. Quòd enim locum per totum oppidum quæſierint, docet hic textus,qui illis locum non fuiſſe aſſerit. Erat aliis locus, nō erat illis:erat diuitibus,non pauperibus. Sic, vt ſcribit Poëta,

Ouidius.

In precio precium nunc eſt,dat cenſus honores,

Cenſus amicitias,pauper vbique iacet.

Ita in propria venit,& ſui eum non receperunt, Ioann.1. Hic ille primus eius in mundum ingreſſus fuit. Et quid ô Bethleemitani,dicturi eſtis,cùm venerit ille in maieſtate, quem in hu-

Ingratitudo Bethleē. militate naſcentem contempſiſtis? Si talia regis filio denegantur obſequia,quam ab ipſo rege miſericordiam expectatis? En illius aduentum tot antiqui patres deſiderabant, quem exploditis. Exultauit Abraham vt videret diem eius, & gauiſus eſt:vos ne domo quidem excipitis. Ita

verò

A verò ille & veſtrum faſtum,& terrena,quibus tanto ſtudio incumbitis,deludebat.

Fœno iacere pertulit,præſepe non abhorruit:
Vagit infans inter arcta poſitus præſepia.

Bernardus,ſer.3.de natiuit. Ecce in ſtabulo reclinatur Chriſtus. Et nónne ipſe eſt qui dicit, Meus eſt orbis terræ,& plenitudo eius? Quid ergo ſtabulum elegit? Planè vt reprobet gloriã mundi. Auguſtin.ſer.6.in natali Dom. Hæc ſunt enim Domini prima cunabula, nec regnator cœli has dedignatur anguſtias. Chryſoſtom.hom.35.de natiu. Domini, in illud præſepe ſic exclamat:O ſi mihi liceret videre hoc præſepe,in quo Dominus iacuit! Nunc nos Chriſtiani quaſi pro honore tulimus luteum,& poſuimus argenteum:ſed mihi precioſius luteum eſt. Chriſtiana fides meretur præſepe luteum. Qui in iſto præſepi natus eſt, aurum condemnat

Bernard. *Quare Chriſtus elegit ſtabulũ.* *Auguſt.* *Chryſoſt.*

B & argentum. Non condemno eos, qui honoris cauſa fecerunt vaſa aurea,& aureum præſepe: ſed in luto admiror creatorem. Hierony.in Epitaphio Paulæ matris,ad Euſtochium virginẽ: Paula,inquit,Beth-leem ingreſſa,& in ſpecum ſaluatoris introiens,poſtquàm vidit ſacrum virginis diuerſorium,& ſtabulum, in quo agnouit bos poſſeſſorem ſuum , & aſinus præſepe domini ſui:vt illud impleretur quod in eodem Propheta ſcriptum eſt, Beatus qui ſeminat ſuper aquas,vbi bos & aſinus calcant:me audiente,iurabat cernere ſe oculis fidei infantem pannis inuolutum,vagientem in præſepe Dominum, matrem virginem,nutritium ſedulum,paſtores nocte venientes,vt viderent verbum quod factum erat. Mixtíſque gaudio lachrymis loquebatur : Salue Beth-leem domus panis,in qua natus eſt ille panis,qui de cœlo deſcendit. Salue Ephrata regio vberrima,atque καρποφόρε,cuius fertilitas Deus eſt.

Hierony.

C *Paſtoribus vigilantibus,noctu,in regione illa Angelus apparet,natum Chriſtum euangelizat,gaudium vniuerſo mundo ſucceſſurum prædicit,ſignum dat agnoſcendi infantis:plures Angeli canunt gloriam Deo,pacem hominibus. Paſtores ad præſepe properant,ſigna recognoſcunt, puerum adorant. Maria hæc omnia conſeruat in corde ſuo.*

Matth.	Marc.	LVC. 2.	Ioan.
		Et paſtores erant in regione eadem vigilantes,& cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum. Et ecce, Angelus Domini ſtetit iuxta illos , & claritas Dei circumfulſit illos,& timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus, Nolite timere : ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum quod erit omni populo: quia natus eſt vobis hodie Saluator , qui eſt Chriſtus Dominus in ciuitate Dauid. Et hoc vobis ſignum, Inuenietis infantem pannis inuolutum,& poſitum in præſepio. Et ſubitò facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis laudantiũ Deum, & dicentium, Gloria in altiſſimis Deo: & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et factum eſt, vt diſceſſerũt ab eis Angeli in cœlum, paſtores loquebantur ad inuicem, Tranſeamus vſque Beth-lehem , & videamus hoc verbum quod factum eſt,quod fecit Dominus,& oſtendit nobis. Et venerunt feſtinantes,& inuenerunt Mariam & Ioſeph, & infantem poſitum in præſepio. Videntes autem cognouerunt de verbo quod dictum erat illis de puero hoc. Et omnes qui audierunt,mirati ſunt & de his quæ dicta erant à paſtoribus ad ipſos. Maria autem conſeruabat omnia verba hæc,conferens in corde ſuo. Et reuerſi ſunt paſtores,glorificantes & laudantes Deum in omnibus quę audierant,& viderant, ſicut dictum eſt ad illos.	

D

E

SI vt olim Athenienſes, ita nos diligentes eſſemus in inquirendis & audiendis iis quæ noua feruntur:omnes hodie accurrerent,& aures arrigerent ad illa audienda, quæ ego vobis ex commiſſione impoſiti mihi oneris ſignificanda accepi. Vt enim omnia naturaliter ſuum eſſe appetunt, ita ea audire & docere quæ faciunt ad vitam,ſanitatem, honorem cuiuſcunque, & cõmune & ſingulare omnium bonum. Horrent nonnulli & audire refugiũt, quæ his ſunt contraria,quibus deſtruuntur, qualia ſunt bella, ignominiæ, ſcandala,morbi,& quæ mortem accelerant. Sed quis audire non geſtiat,quæ faciunt ad communem omnium lætitiam? Non enim ego nunc vobis annuncio bella, ſeditiones, diſtrictam iudicis ſententiam,regis offenſi iram & vindictam:non flagella Dei cætera,morbos,peſtes, fa-

Introductio. *Quanto gaudio geſtiendũ in natali Chriſti.*

mẽ:ſed quod quiſque appetere & deſiderare debeat, communem omnibus pacem, reconcilia- F
tionẽ & gratiam: Pacem, inquam, quæ in æternum duratura ſit reconciliationem, quæ omnes ſimultates ſit extinctura, lites & inimicitias: gratiam, quæ cuique hactenus erranti quantumuis malo repromittatur. Nam hodie nobis natus rex Chriſtus repromittitur, vt non ſit qui tam diuturnis bellis, conflictationibus, qui tot odiis, tot hactenus commiſſis ſceleribus frangatur. Iã aperta eſt miſericordiæ porta. Licet enim eadem dicere quæ Paulus. Sicut abundauit peccatum in mortem, ita ſuperabundauit & gratia in iuſtitiam & vitam æternam. Pręclara enim viciſſitudo atque conuerſio mihi ſentienda eſt; inquit Gregorius Nanzanz. Vt quemadmodũ ex ſecũdioribus rebus aduerſæ res notæ ſunt, ſic contrà ex aduerſis ad læta proſperaque redeamus. Hactenus cùm floreremus magna apud omnes reputatione, diuitiis, honoribus & deliciis & pace, inuidit inimicus homo, & ſuperſeminauit zizania, diſcordias, quæſtiones, rebelliones, ſeditiones, bella, & vaſtationes. Ita nimirùm inuidit primùm homini. Videbat illum ad imaginem Dei & ſimilitudinem effictum, caput vniuerſi opificij, ſubmiſſa illi animalia omnia, da- G
tum omnis terræ pulcherrimum locum Eden, fructus & delicias illi eſſe conceſſas, immortalis illum beatitudinis factum eſſe participem. Quid ergo? vt pacem illam turbet. Non erat rebellis aliquis motus concupiſcentiæ, non efferata animantia homini obſiſtebant, nullum erat venenum quo homo periret. Quid ergo? Omnes requirit artes & ſubtilitates. Mulierem vt infirmiorem adoritur, & ſuperſeminat quæſtiones. In dubium vertit verbum: & vſus ſerpentina lingua tandem verbum Dei negat: mulieri imponit vt ſeducatur: tantùmque ille ſua arte proficit vt pacem rumperet, diſcordias ſeminaret, inſereret miſerias & vaſtationes. Senſerunt enim motum rebellem carnis ſuæ tanquam reciprocam pœnam inobediẽtiæ ſuæ. Tum ergo rebellio ſpiritus in carnem, domeſtica. Tum diuiſus eſt homo à Deo expulſus, in ſudore vultus ſui cogitur veſci pane ſuo. Maledicta terra redditur in opere eius: & mulier in dolore pa- H
riendi ſententiam accipit. Nec quieuit ille, donec fratrem Cayn à fratre diuideret, parentes deſpiciendos in Cham doceret, homines in ſeinuicem armaret, & ad omne flagitium impelleret. Itaque ab eo ruina, & omnia illa quæ Deo & noſtro generi ſunt inimica: tum luctus & miſeriæ. Nunc verò omne gaudium vobis ſignificatur. Exercitus cœleſtes armãtur pro nobis, & ipſi nos conſolantur. Hæc autẽ communis omnium exultatio, non regibus, principibus, aut templi ſacerdotibus primùm ſignificata eſt, vt obſeruat Bernardus, ſerm. 4. in natalem Dom. ſed paſtoribus. Origenes, hom. 12. in Luc. Natus eſt, inquit, Dominus meus Ieſus, & Angelus deſcendit de cœlo, annuncians eius natiuitatem. Videamus itaque quos quæſierit, quibus eius nunciaret aduentum. Non venit Hieroſolymam, non quæſiuit Scribas & Phariſæos, non Synagogam ingreſſus eſt Iudæorum: ſed paſtores reperit ſuper greges ſuos vigilias excubantes. *Erant* enim *paſtores in regione eadẽ vigilantes.* Græca dictio eſt ἀγραυλοῦντες. Euthymius, in Luc. I
Græca dictio ἀγραυλεῖν, inquit, à quibuſdam interpretatur, quaſi ἐν ἀγρῷ αὐλεῖν, in agro tibia canere, ſiue fiſtula vti. Alij verò ἐν ἀγρῷ αὐλίζεσθαι, in agro degere, ſiue pernoctare. ἐν ἀγροῖς αὐλιζόμενοι, vt hîc explicat Theophilactus. Sic apud Heſiodum, ποιμένες ἄγραυλοι dicuntur. ἀγρὸς enim ager eſt, & αὐλὴ, ſtabulum: vt ſignificẽtur illi in agris pernoctaſſe, extructis ſtabulis. In ſeptis enim noctu ſeruantur greges ob incurſum luporum, & ea ſepta in agris ſunt. Cæterũ Bethleemitica regio paſcuis abundabat, vt Gen. 35. legitur. Hieronym. in Epitaphio Paulæ ad Euſtochium. Haud procul inde turris Ader, id eſt gregis eſt, inquit: iuxta quam Iacob pauit greges ſuos, & paſtores audire meruerunt, Gloria in altiſſimis, &c. Idem, libro de traditionibus Hebraicis. Si ſequamur, inquit, ordinem viæ, paſtorum iuxta Beth-leem locus eſt, vbi vel Angelorum grex in ortu Domini cecinit, vel Iacob pecora ſua pauit, loco nomen imponens: vel, quod verius eſt, quodam vaticinio futurum iam tunc myſterium mõſtrabatur. Beda, lib. 1. in Luc. cap. 2. Vt videlicet, inquit, per hoc oſtenderetur adfuturum tempus, quod verus K
& ſolus bonus paſtor olim promiſit, dicens: Ecce ego requiram oues meas, & viſitabo eas, ſicut viſitat paſtor gregem ſuum, & liberabo eas de omnibus locis, in quibus diſperſæ fuerant in die nubis & caliginis. Et paulò pòſt. Et ſuſcitabo ſuper ea paſtorem vnum, qui paſcat ea ſeruum meum Dauid, & ceſſare faciã beſtias peſſimas de terra, &c. Quæ mirabiliter à Propheta prædicta, mirabiliùs videmus à Domino impleta. Meminit & Michæas Propheta loci huius, & temporis, dicens: Et tu turris gregis nebuloſa, filiæ Syon vſque ad te venient, & veniet poteſtas prima regum filiæ Syon. Turris quippè gregis, quæ Hebraicè turris Ader vocatur, mille circiter paſſibus à ciuitate Beth-leem ad Orientem diſtat: vaticinio ſui nominis paſtores hos multò antè demonſtrans, ad quam vſque filiæ Syon, angelicæ videlicet poteſtates, paſtoribus apparendo venerunt. Gregorius Papa, in hom. Quid eſt autem, inquit, quòd vigilantibus paſtoribus

Margin notes: Gregor. Nanzanz. — *Diaboli inuidia in hominem.* — *Miſeria hominis poſt peccatum.* — Bernard. — Origenes. — Euthymi⁹. — Theoph. — Heſiod. — *Paſtorũ excubiæ.* — Hieron. — Idem. — Beda. — *Curnã lõgè à paſcuis Chriſt⁹ natus.* — *Prophetia.* — Gregor. Papa.

A ſtoribus Angelus apparet, niſi quòd illi præ cæteris videre ſublimia merentur, qui præeſſe gregibus ſolicitè ſciunt? Gregorius Nyſſenus, de ſancta Christi natiuitate. Nam ſi nos verè paſtores ſumus, ait, & pro gregibus noſtris excubias agimus, & vigilamus: ad nos prorſus pertinet *Greg. Nyſſen.* hæc vox Angelorum quæ annunciat hoc gaudium magnum. Bonauentura, in Luc. Hoc igitur *Bonauent.* ſpectat, inquit, ad paſtorale officium, quod legimus illos vigilaſſe. Vnde Iacob paſtor ouiũ dicebat, Geneſ.31. Die & nocte æſtu vrgebar, & gelu, fugiebatque ſomnus ab oculis meis. Officium autem illorum amplificat, cùm adijcit: *Et cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum.* *Vigilia neceſſaria.* Græcus textus eſt, καὶ φυλάσσοντες φυλακὰς τῆς νυκτὸς, cuſtodientes cuſtodias noctis. Hebraica locutio eſt, pro eo quod eſt, cuſtodientes noctu gregem ſuum. Bonauentura. Nocte *Idem.* enim potiſſimùm vigilandum eſt, ait, propter hoſtilem incurſum repellendum, ſcilicet luporum & latronum. Per hoc autem inſinuatur ſpiritualis vigilantia, quæ debet eſſe in Prælatis.

B Vnde 1. ad Timoth. 4. Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangeliſtæ, miniſterium tuum imple, ſobrius eſto. Et ideò Hebr. decimotertio: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. Ipſi enim vigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri. quia Roman. 12. Qui præeſt in ſolicitudine, vigilare etiam debet quilibet contra hoſtem ſpiritualem, ſecundum illud Thren. 2. Conſurge, lauda in nocte in principio vigiliarum: effunde ſicut aquã cor tuum ante conſpectum Domini: leua ad eum manus tuas pro anima paruulorum tuorum, qui defecerunt fame in capite omnium compitorum. Vigilare etiam debet in contemplatione, Pſal. 138. Et dixi, forſitan tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio mea in delicijs meis. Et Iſa. 26. Anima mea deſiderauit te in nocte: ſed & ſpiritu meo in præcordijs meis de manè vigilabo ad te. Et hoc eſt, quia talis hora competit diuinæ inſpirationi, talis etiam hora conueniebat diuinæ natiuitati, ſecundum illud Sapient. 18. Cùm quietum ſilentium contineret

C omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus Domine exiliens de cœlo à regalibus ſedibus venit. Et ſignanter dicit *ſuper gregem ſuum*, ſecundum illud Prou. 27. Diligenter agnoſce vultum pecoris tui, tuóſque greges conſidera. Contra quod dicitur *Vigilandũ* Zachar. 11. O paſtor & idolum derelinquens gregem. Et Hierem. 13. Vbi eſt grex qui datus eſt *paſtoribus.* tibi, pecus inclytum tuum? Quid dices cùm viſitauerit te? Tu enim docuiſti eos aduerſum te, & eruiſti caput tuum. Cæterùm hęc obſeruari poſſunt, ex eo quòd paſtoribus, non autẽ huius mundi ſapientibus, quòd in agro ſeu ab vrbibus ſemoto loco Angelus apparuit. Paſtores ſelecti ſunt in teſtes Christi, ſicut & tandem piſcatores. Non enim cognouit mundus per ſapiẽtiam Deum: ſed quę ſtulta ſunt mundi, elegit Deus vt confundat fortia. Vnde & Chriſtus, Gratias, inquit, ago pater, quia abſcondiſti ſapientibus, & ręuelaſti hæc paruulis. Nam & illos *Paſtores aptiores ad* aptiores inuenit ad capiendam doctrinam, primùm vt magis humiles. Deus enim ſuperbis re-

D ſiſtit, humilibus dat gratiam. Demum vt purgatiores, quos non fermentum Phariſæorum, ſed *Euãgeliũ.* cordis ſimplicitas, nõ aliqua doctrinæ præſumptio præoccupaſſet, ſed adinſtar tenerarum plãtarum quouis flecti poſſent.

" *Nam mundum eſt niſi vas, quodcunque infundis, aceſcit.*

Denique locus à plebe ſemotus, vt viſioni commodior, ſelegitur: ne fortè doctrinam expectes *Locus ſemotus meditationi cõmodus.* popularem & huius mundi, ſed quæ non niſi ab his, qui ſeceſſerint, cõmunicetur. Videt Iacob in loco ſecreto ſcalã: ſemotus Eſaias videt Cherubim: Daniel precans, futura: Ezechiel ad fluuium Chobar videt Dei gloriam: videt animalia quatuor, & virum veſtitum lineis. Ipſi etiam Ioanni in Patmos reuelatio facta eſt. Non enim id annunciabant Angeli, quod à ſapientibus huius mundi capi poſſet. Generationem enim eius quis enarrabit, inquit Eſaias? Et rurſus. Vbi ſapiens, vbi ſcriba, vbi inquiſitor huius ſeculi? *Et ecce, Angelus Domini ſtetit iuxta illos.*

E Ἐπέστη, id eſt, repentè venit, cùm nihil minus expectarent. Bonauentura in Luc. cap. 2. In hoc, *Bonauent.* quòd iuxtà ſtetit, oſtendit familiaritatem, & humilitatem miniſterij, quo Angelus condeſcendit homini, & aſtat illi modò vt adiutor, ſecundum illud Danielis 12. Conſurget Michaël princeps magnus, qui ſtat pro filiis populi tui. Modò vt eruditor & illuminator, ſecundum illud ſupra. 1. Apparuit ei Gabriel ſtans à dextris altaris incenſi. Similiter & hîc. Vnde Ambroſius: *Ambroſ.* Angelus Mariam, Angelus Ioſeph, Angelus paſtores docet. In cuius rei ſignum ſubditur, *Et* *Cur lumẽ* *claritas Dei circunfulſit illos.* id eſt, fulſit circa illos. Simile dicitur de Angelo, qui apparuit *& quale.* Petro, Act. 12. Ecce Angelus Domini aſtitit, & lumen refulſit in habitaculo, ſcilicet carceris. Ideò autem Angelus hic lumen attulit, quia filius lucis fuit, & quia eum annunciare venerat, qui eſt lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, ſicut dicitur Ioan. 1. Et ideò nocte lumẽ attulit, vt ſignificetur impleri illud Eſa. 9. Habitantibus in regione *Gregor.* vmbræ mortis lux orta eſt eis. Gregorius Papa, in hom. Dum, inquit, ipſi piè ſuper gregem *Papa.*

vigilant,diuina ſuper eos gratia latiùs coruſcat. Sed & per lumen,quod in mediis tenebris ap- F
parebat,docebatur quòd lux in tenebris lucebat,etſi tenebræ eam non comprehenderent:*cir-
cumfulgeret & illos* gratia quædam ſpiritualis,quæ nec cæteris affulſerat:nihilq́ue eſſe neque tã
cæcũ neque tã ſpiritualibus tenebris, id eſt peccatis obductũ,quod non Chriſti gratia illuſtrari
poſſet. Verbum enim caro factũ erat,& videbatur gloria eius quaſi vnigeniti à Patre,pleni gra-
tiæ & veritatis. Ex hac autem claritate timuerunt timore magno, ſicut & Zacharias in con-
ſpectu Angeli.Luc. 1.Quid enim non terribile ſuccedat ex inſolita luminis & Angeli viſione,
maximè ſi media nocte, ſi in loco ab hominibus ſeiuncto contingat? cùm & ipſa temporis lo-
ciq́ue circunſtantia timorem incutere ſoleant? ſed & mali ſpiritus his maximè locis & tempo-
ribus hominibus illudant? Sic Numæ per hydromantiam,ſic noctu ad Lunæ ſplẽdorem Ma-
gis imponitur. *Et dixit illis Angelus, Nolite timere.* Non enim terrorem,ſed deſideriũ potius
eius rei,quam prædicabat,incutit:ſicut & ille qui reſurrectionẽ mulieribus annunciauit,dicẽs,
Cõſolatio ĩ Chriſti natali. Nolite expaueſcere,*annuncio vobis gaudium magnum,quod erit omni populo.* id eſt,non venio vt G
vos terream: non velut Cherub, vt miniter vobis gladium illum verſatilem, & vos reuocem
ab ingreſſu paradiſi,ſed potius vt nunc meliorem & digniorem locum vobis repoſitum eſſe
prædicem. Non venio adinſtar eius, qui vindictam vrbium Abrahæ breui faciendam decla-
rauit: ſed potius vt annunciem apertam omnibus miſericordiæ ianuam. Ecquod eius maius
vobis gaudium eſſe poſſit,quàm vt regrediamini in meliorem illam hæreditatem qua excidi-
ſtis? Et quidem Lamech magnam in filio conſolationem accepit,cùm videret mores omniũ
Cõparatur gaudiũ natalis Chriſti cũ cæteris. corruptos,illum autem velut ſolẽ inter eclypſes exortum eſſe.(Geneſ.5.) Vocabit ipſum Noé:
iſte conſolabitur nos ab operibus & laboribus manuum noſtrarum in terra,cui maledixit Do-
minus. Magnum enim gaudium concepit Sara de adimplendis promiſſionibus Dei,& mul-
tiplicanda electorum progenie in filio nato: (Gen.21.) vnde Iſaac,quaſi Vir riſus vocatus eſt,& H
Iſaac natale. Abraham grande fecit conuiuium in die ablactationis eius. Verùm quicquid fuit in illis gau-
dij, ad Chriſtum dirigebatur. Noé ſcilicet reparatoris noſtri figura eſt, cùm ſolus excidium
Noe typus Chriſti. orbis euaſerit,& electorum genus multiplicarit. Nam & nos ſimilis formæ ſaluos facit baptiſ-
ma,non carnis ablutio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio.1. Pet. 3. Ille quidem per
aquam ſaluatus eſt arca,nos cruce Chriſti,& aqua baptiſmatis. Dirigebantur & promiſſiones
Iſaac in Chriſtum viuum ſemen,cùm Dominus ad Abraham dixit: In ſemine tuo benedicẽ-
tur omnes tribus terræ.Non ait,in ſeminibus,quaſi in multis,inquit Paulus:ſed in ſemine tuo
vno,quod eſt Chriſtus. Et vt ad poſteriora tempora,quibus etiam noſtræ miſeriæ exprimãtur,
veniam, ex 3. & 4. Regum legimus,quàm miſer fuerit ſtatus religionis & reipub.in Iſraël, ſe-
ceſſione facta per Hieroboam. Quot Pſeudoprophetæ? quot ſchiſmatici? quot perſecutiones
tunc paſſi ſunt viri Dei,ludibria & verbera experti?Quot ſeditiones inter eundem populum,
donec ab extraneis captiui deducerentur? Quomodo mutatum eſt aurum optimum, & di- I
ſperſi ſunt lapides?quanta mutatio è regni culmine ad deſperatam rempublicam? Et tamen
Deus rurſus ex aduerſis illis & quaſi deſperatis ad læta & ſperanda reuocauit. Nam & miſit
Prophetam ad Hieroboam,qui naſciturum regem promitteret, per quem pietas & iuſtitia re-
floreſceret. Venit enim de Iuda in ſermone Domini in Bethel, Hieroboam ſtante ſuper al-
tare & thus iaciente,& exclamans contra altare in voce Domini,ait: Altare,altare. Hæc dicit
Ioſiæ natale. Dominus. Ecce filius naſcetur domui Dauid Ioſias nomine, & immolabit ſuper te ſacerdotes
excelſorum,qui nunc thura in te ſuccẽdunt,& oſſa hominum ſuper te incendet. Deditq́ue in
Quãta ſpes ex Chriſto naſcituro. illa die ſignum,dicens: Ecce altare ſcindetur,& effundetur cinis qui in eo eſt. Num ſi quis tũ
hîc fidelis fuiſſet, gaudium de naſcituro rege concepiſſet?Num ſperaſſet ipſum Iſraëlem reſti-
tuturum? Atqui maiora nunc & meliora nunciantur. K

Sibyl. Ery.

Hoc puero nato properauit gaudia tellus,
Cœleſtis riſit ſedes,& geſtijt orbis, vt ante Poëtam ſcripſit Erythræa Sibylla.

Virgilius. Ad quod ex Cumæis carminibus alluſit Virgilius:

Aſpice venturo lætentur vt omnia ſeclo.
Magnus ab integro ſeclorum naſcitur ordo:
Iam redit & Virgo,redeunt Saturnia regna.

Conſtant. Quod Conſtantinus Imperator, Oratione ad Sanctorum cœtum, cap. 19. ita interpretatur.
Quid ergo?Quæ eſt illa virgo quæ rediit? an quæ plena & grauida facta eſt è Spiritu ſancto? Et
Gaudiorũ ratio. quid obſtat, quominus hæc puella grauida è ſpiritu Dei, virgo maneat perpetuò? Reuertetur
etiam Dominus ipſe, qui virgo eſt. Secundò & orbem afflictum aduentu ſuo leuauit. Eſt *gau-
dium* victoriæ,quod victis dolorem & miſeriam ingerat. Gaudium eſt,quod aut vnam Rem-
publicam,

A publicam,aut regionem afficiat.Hoc autem, quod ab Angelo nunciatur, omnibus commune
eſt:omnibus,inquam,qui Chriſtum piis animis amplectentur. Hoc optabat Raphaël Tob.5.
cùm dicit, Gaudium ſemper ſit tibi. Propter hoc,ait Bonauentura, gauiſi ſunt Magi. Matth.1. Bonauent.
Videntes autem ſtellam gauiſi ſunt gaudio magno valdè. Et dicitur *magnum*, ad differentiam
gaudij hypocritarum,quod eſt momentaneum.Iob.20. Gaudium hypocritæ adinſtar puncti.
& Iob.21. Tenent tympanum & citharam,& gaudent ad ſonitum organi:ducunt in bonis dies
ſuos,& in puncto ad inferna deſcendunt. Magnum eſt etiam, quia amplum. quod notat, cùm
ſubdit, *quod erit omni populo*: ad differentiam gaudij mundanorum , quod non eſt vniuerſale.
Ioannis decimoſexto:Mundus gaudebit, vos autem contriſtabimini. Contra quod dicitur infrà 15. Et omnis populus gaudebat in vniuerſis quæ glorioſè fiebant ab eo. Vtitur autem pro-
B pria dictione, quæ bonum nuncium ſignificet. Non enim ſimpliciter ait, *annuncio vobis gaudium*,ſed,*euangelizo:* Euangelium, hoc eſt promiſſionem Dei de Chriſto adimpletam ſignificans,quæ omnem metum excutiat.Gaudium autem dolori opponitur & tormentis, quæ ſunt
ex peccato & damnatione.Eximit enim hunc horrendũ diuini iudicij metum,filij Dei incarnatio & natiuitas.Vnde & Paulus,Philipp.4. Gaudete in Domino ſemper: iterum dico , gaudete.Et rurſus.Pax Dei quæ exuperat omnem ſenſum,cuſtodiat corda veſtra, & intelligentias
veſtras per Chriſtum Ieſum. *Natus eſt vobis hodie Saluator mundi,qui eſt Chriſtus Dominus.* Non *Saluatoris*
frequenter Saluator per Prophetas repromittitur, qui populum ſuum reſtituat. Ad hunc filiæ *repromiſ-*
Syon præparabantur,quum diceret Zacharias,Ecce Saluator tuus venit.Hunc Eſaias exopta- *ſiones.*
bat,cap.45.dicens : Rorate cœli deſuper,& nubes pluant iuſtum : aperiatur terra,& germinet
Saluatorem.Et rurſus.Non eſt abſque te Deus:verè tu es Deus abſconditus,Deus Iſraël ſaluator.Iſraël ſaluatus eſt in Domino,ſalute æterna.Et quomodo Deus abſconditus, inquit Cyril- Cyrill.
C lus Alexandrinus, in Eſai.Prophetam,niſi in carne?Ita enim oportuit,vt infirmitate virtus, hu- Alex.
manitate diuinitas celaretur,ad proſternendum humanæ naturæ aduerſarium. Paulinus No- Paul.Nol.
lanus,epiſt.4.ad Seuerum.Ideò,inquit,dictum puto,Frater non redemit,redimet homo : quia
quos frater non redemerat,hoc eſt Propheta & legiſlator, qui homo tantùm erat , hos homo
redemit,qui & Deus erat.Deus,inquit,erat in Chriſto mundum ſibi reconcilians. Itaque non
modò Eſaias Propheta Saluatorem Deum abſconditum vocat,ſed & ipſe Angelus in eam
venit ſententiam. Vocat enim illum,qui natus eſt,Saluatorem & Chriſtum Dominum. Quid
eſt autem illum natum eſſe dicere,niſi hominem prædicare? Immò qui vnctus eſſe potuit,niſi *Chriſt. etiã*
homo eſſet.Quid eſt autem κύριος,niſi quòd quantumuis infans eſſet,& verè,abiectóque loco *infans Do-*
conditus,verè tamen *Dominus* erat,rex regum,& dominus dominantium,qui in omnem crea- *minus ta-*
turam ius habebat?Hoc enim illum habere oportuit,qui nos à ſeruitute diaboli eriperet,vt qui *men.*
D repoſceret creaturam ſuam,quam Sathan detineret. Quis enim impignoratũ,aut iniuſtè quid
detentum repoſcere poteſt,niſi is cuius eſt res?Ergo ipſe Dominus natus eſt,vt repoſceret opus
ſuum,& ſe potius in precium redemptionis porrigeret : nempè ſimplicem Dominum dicere,
ſummæ cuiuſdam eſt maieſtatis.Non ait,Dominus Iudææ,aut alicuius alterius loci,ſed χριςὸς
κύριος,vt præter quem nullus eſt *Dominus.* Sic enim Paulus: Etſi multi ſint qui dicantur Domini,nobis tamen vnus Deus,& Dominus eſt.Ergo ille Dominus creaturæ ſaluator , quia ad
hoc venit,vt perditam requireret , deiectam erigeret,mortuam viſitaret. Ideò etiam Chriſtus.
Et hîc mirum:vnguntur alij,ſed vbi ad ætatem maturam veniunt:vnguntur,inquam,aut ſacer- *Chriſtus in*
dotes,aut reges.Iſte in ipſa etiam natiuitate Chriſtus eſt. Quomodo? Vnxit enim eum Deus o- *ipſa nati-*
leo exultationis præ participibus ſuis.Non idem oleum,non eadem participatio , non idem in *uitate vn-*
omnibus ordo. Vnxit eum Dominus Spiritu ſancto. Itaque quoniam plenitudo Spiritus ſan- *ctus eſt.*
cti,immò Spiritus ſanctus,& ipſa diuinitas humanitatem perficiebat,ideò Chriſtus ab ipſo cõ-
E ceptionis inſtanti nuncupari poteſt. Et quidem mira ſunt & ſtupenda cætera quæ dicuntur ab
Angelo. Dicit Dominum eſſe natum. Si enim Dominus eſt ab æterno , quomodo in tempore
naſci potuit? Sed & quomodo qui immenſus eſt , adinſtar puſionis apparebit ? Immenſæ maieſtatis erat,ſed comprehendebatur naturà humanà quam aſſumpſit. Natus eſt inquantum homo. Philippenſ.ſecundo: Serui formam accepit,habitu inuentus vt homo. Gregorius Nanzan- Gregor.
zenus. Naſcitur quidem , ſed iam olim natus , & muliere quidem , ſed virgine. Illud huma- Nanzanz.
num,hoc verò diuinum:hîc ſine patre,illic ſine matre. Nam & de æterna generatione Domini legimus Pſalmo 109. Tecum principium in die virtutis tuæ,&c. Auguſtinus : *Ecce natus eſt* Auguſt.
vobis Saluator. Non factus eſt, inquit, ſed natus , nimirùm Spiritu ſancto. Porrò locum na- *Cur locus*
tiuitatis diligenter notat,propter veritatem Prophetiæ,quæ à Michæa ſcripta eſt , capit. quin- *natiuitatis*
to, cuius Matthæus meminit capite ſecundo , quaſi dicat : Expendite quid Deus Dauidi *exprimitur*

Beda.

promiſerit,quid Michæas de Beth-leem vaticinatus ſit, & fatebimini hodie præſtitiſſe vera- F
ciſſimum Deum, quæ patribus antiquis pollicitus fuerat. Beda, libro primo in Lucam, cap.

Cur Angelus dixit Chriſtum hodie natū qui nocte natus erat.

5. Vbi notandum eſt,inquit, quòd Angelus, qui in noctis vtique vigiliis paſtores affatur, non
ait,hac nocte,ſed *hodie*,natus eſt vobis Saluator:Non aliā ſcilicet ob cauſam,niſi quia gaudium
magnum euangelizare veniebat. Nam vbi triſtia quæque nocturnis temporibus geſta, vel ge-
renda ſignificantur,ibi ſæpè nox vel adiungitur, vel etiam ſola nominatur:vt eſt illud, Omnes
vos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte.Et alibi. Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte
hac,priuſquàm bis gallus vocem dederit,ter me es negaturus.Neque enim fruſtrà Angelus tā-
to lumine cinctus apparuit,vt claritas Dei paſtores circumfulſiſſe,hoc eſt in omni parte illorum
radios luminis aſperſiſſe dicatur, quod nunquam in tota Teſtamenti veteris ſerie toties Ange-
lis apparentibus adiungitur: ſed myſticè præmonuit, quod apertè poſtea monuit Apoſtolus,
dicens:Nox præceſſit,dies autem appropinquauit.Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & in- G

Signū Chriſti in paupertate.

duamus nos arma lucis:ſicut in die honeſtè ambulemus.Verùm cùm ibi tantus rex naſceretur,
Dominus ſcilicet & Saluator, & Chriſtus, requirendum eſt quænam palatia, quæ miniſteria
ipſum exceperint.Forſan inſigne aliquod domicilium,ibi commoda & delectabilia omnia,ſuf-
fitus,tapeta,obſtetrices,cunæ,quæq́; poteſt humana mens ad tanti principis ortum expendere.
Non hæc quidem in Chriſto.*Hoc vobis ſignum,inuenietis infantem pannis inuolutum,& poſitum
in præſepio.*Ne quærite pannos pretioſos,ſed ſimplices.Quid enim aliud à matre paupere expe-
ctare poſſitis?Sed neque putate illi thalamum paratum, aut ignem copioſum, præſertim hoc
hyemali nocturno,& tam difficili tempore:nihil horum eſt. Ingrediemini ſtabulum, & inue-
nietis ipſum poſitum in præſepio.*Hoc*,inquit,*vobis erit ſignum.* Hoc quidem minus aptum ſi-
gnum eſſe videbitur,quo Deus,quo Chriſtus,quo totius mundi ſaluator dignoſcatur. An verò

Chriſt⁹ deridebat faſtum hominum.

Deo aliquid cum pannis,cum præſepi, cum ipſo etiam fœno? Quid iſtud regi, quid Chriſto? H
Verùm deridere incipiebat faſtum hominum, & in ipſa ſua natiuitate noſtram carnalem nati-
uitatē reparabat.Nam & illa noſtra natiuitas rea eſt,peccatrix eſt: filij iræ naſcimur ſicut & cæ-

Sūma Chriſti humilitas contra Adami et Eua ſuperbiam.

teri: vtique primorum parentum peccatò. Peccauit Adamus,peccauit & Eua, dum adinſtar
deorum ſcientiam boni & mali curioſè appetunt.Chriſtus ergo in ipſa ſua natiuitate ſummam
præſcribit humilitatem,vt ſuperbiam illam euacuet. Quid enim,vt ſcribit Leo, ſermone 5. in
Natiuitate Domini,ſanandis ægris,illuminandis cæcis,viuificādis mortuis aptius fuit, quàm vt
ſuperbiæ vulnera humilitatis remediis curarētur? Quid autem humilius cenſeri poteſt, quàm

Leo.

Deum incarnari & naſci,quàm in ſtabulo,in ipſo etiam fœno iacere, & nequidem diuerſorio
excipi?Aſpera quidem olim carnalibus hominibus hæc doctrina videbatur:ſed non perſpicie-
bant ſic impleri oportuiſſe omnem iuſtitiā.Quid enim eſt quod legitur, Deum in ipſo poſuiſſe

Chriſtus ab initio patitur.

iniquitates omnium noſtrum,ipſum verò peccata noſtra pertuliſſe in corpore ſuo,niſi quòd & I
ipſum à natiuitatis etiam exordio pati oportebat,vt recenter natis ſpem ſanctificationis & ſalu-
tis ingereret?Perferre enim peccatum non poteſt,qui in deliciis eſt.Ideò vt ex Pſal. Paulus alle-
gat, Ingrediens mundum dixit,holocauſtomata pro peccato non poſtulaſti: corpus autē apta-
uiſti mihi: tunc dixi, Ecce venio.In capite libri ſcriptum eſt de me,vt facerem voluntatē tuam,
Deus meus volui.Ideò ipſe à natiuitate ſeipſum offerre incipit. Ideò patitur vt & nos Deo pa-

Beda.

tri reconciliet. Ad hoc accedit Beda lib. 1. in Luc.cap.5.Et notandum ſolertiùs, inquit, quòd
ſignum nati ſaluatoris datur,infantem non Tyrio exceptum oſtro, ſed pannis ſqualentibus in-
uolutum,non in ornatis auro ſtratoriis, ſed in præſepibus inueniendum: hoc eſt, non tantùm
humilitatis cum & mortalitatis, ſed & paupertatis habitum ſuſcepiſſe pro nobis. Quia cùm
diues eſſet,pauper factus eſt pro nobis, vt nos illius inopia ditaremur. Cùm eſſet Dominus
cœlorum, pauper factus eſt in terris, vt terrigenas edoceret paupertate ſpiritus acquirere poſ- K
ſe regnum cœlorum.Sed & tu mihi proſpice quouis habitu & loco,illum cui verè regia digni-

Veſtes & faſtus non faciunt regem. Alexāder. Tartarorū reges.

tas deferenda ſit,agnoſci poſſe. Non faciunt palatia, non externa illa inſignia reges, ſed vir-
tus & induſtria: non ex parentibus longa ſucceſſione deducta nobilitas. Nec quidem igno-
tus fuit Alexander in aliena veſte veniens cum legatis ad reginam Amazonum, vt ſcribit
Plutarchus. Quin etiam apud Tartaros hic fuit olim mos conſtituendi reges,vt vnus ex fi-
liis,aut nepotibus defuncti in throno aureo ſederet, quem demum ſuper nudum lignum ſta-
tuerent,cum hac acclamatione: Reſpice cœlum, & alteri ſubiectum te eſſe cognoſce: ſi&q́; te
deiiciendum exiſtima è ſumma in abiectiſſimam ſedem,niſi ſumma æquitate vnicuique iuſti-
tiam adminiſtraueris.Ex hac demum abiectione illum rurſum in thronum aureum exaltabāt.
Præmittit igitur Chriſtus humilitatē gloriæ,& ab ipſo exordio ſatis oſtendit, quàm ſit mitis &

Theod.

humilis corde.Theod.Græcarū affect.ſer.6.de prouidentia.Neque enim illos,inquit,etiā reges
adimi-

A admirari, laudibúſque ornare ſoliti eſtis, qui in regalibus thalamis molliter enutriti, omni genere deliciarū perfrui ſolent: ſed quibus graue non eſt pro ſubditis hominibus caput periculis obiectare, quiq́; armis obtecti in prima acie cum hoſte fortiter pugnant. Sed &, vt ſcribit Tertull. lib. ad Martyres, nemo miles ad bellum cum delicijs venit, nec de cubiculo ad aciem procedit, ſed de papilionibus expeditis & ſubſtrictis, vbi omnis imbonitas & inſuauitas conſtitit. Atque ipſe exultabat vt Gigas fortis ad currendam viam. A ſummo cœlo egreſſio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius. Et ab ipſa ſtatim natiuitate in mundum, vt in campum, cum hoſte pugnaturus progrediebatur. In hoc enim apparuit filius Dei, inquit Paulus, vt diſſolueret opera diaboli. Itaque non ſtratum molle & delicatū, non palatium aliquod, ſed præſepe & ſtabulum ſeligit, velut aptum militiæ papilionem. Theodoretus, affect. Græcarum, ſerm. de martyribus. Neque enim, inquit, Apoſtolica monimenta regnum oſtentant, quod hîc videri à futuris poſſeſſoribus queat. Non illic purpura exornatum regem, non corona inſignē vident, non

Quos reges miramur. — *Tertull.* — *Theodor.*

B ſcutariorum numero metuendum, non exercitu cōmunitum, non ducibus, aut iis qui fortitudinem in bello perdocti ſunt: nihil denique eorum vident, quibus homines ſplendore nominis, & gloria inclareſcunt: ſed trophacæum ſpecu vident, in quo præſepe, in quo pauperculam virginem, in quo tenui faſcia inuolutum infantem, ipſo in præſepis ſinu humiliter reclinatū: præterea & oppidum vident, vbi hæc accidiſſe narrantur, ignobile, inglorium, ac puſillum. Proponitur illis etiam ſpectatus infans, in paupertate educatus. Bernard. ſerm. 4. de Natiuit. Domini. Neque verò, inquit, ſine certi myſterij ratione pannis Saluator obuoluitur, & ponitur in præſepio, quando id manifeſtè in ſignum nobis commendatur ab Angelo. In ſignū poſiti ſunt panni tui, Domine Ieſu: ſed in ſignum, cui à multis hodie contradicitur. Multi quidem vocati, ſed non multi electi: ideò nec ſignati. Agnoſco certè, agnoſco Ieſum magnum ſacerdotem, ſordidis

Trophacæū ſpecu. — *Bernard.*

C opertum veſtibus, dum altercaretur cum diabolo. Scientibus ſcripturas loquor, & quibus non ignota eſt Prophetica viſio Zachariæ. Vbi verò exaltatum eſt caput noſtrum ſuper inimicos noſtros: ex hoc planè mutauit veſtem, decorem induit, amictus lumine ſicut veſtimēto. Exemplum dedit nobis, vt & nos eadem faciamus. Vtilior ſiquidē in cōflictu lorica ferrea, quàm ſtola linea: licet oneri ſit illa, hæc honori. Erit & cùm membra ſequentur caput, vt corpus iam vniuerſum vno pſallat ſpiritu, & dicat, (Pſ. 29.) Concidiſti ſaccum meum, & circumdediſti me lætitia. Petrus Bleſenſis, ſermone de Natiuitate Domini: O infœlices, inquit, diuites huius mundi, qui habetis hîc conſolationem veſtram, vt in futuro ſit vobis ſtridor dentium & fletus, recepturi pro deliciis tormenta & luctum. Ea hora qua Chriſtus naſcebatur, erant multi diuites dormientes, multi etiam laſciuientes in delicatis & mollibus ſtratis. Sed qui in labore hominum non ſunt, non merentur de Angelica viſione ſolatium. Erāt fortaſſè vigilantes & ſolliciti

Sacerdos magnus ſordidis opertus. — *P. Bleſēſis.* — *In diuites delicioſos.*

D circa ſapientiam huius mundi. Sed Chriſtus ſapientiam hanc infatuauit, & ſimplicibus & vigilantibus paſtoribus ſeſe reuelauit. *Et ſubitò facta eſt cum Angelo multitudo cœleſtis exercitus laudantium Deum, & dicentium, Gloria, &c.* Militiam cœleſtem vocat Angelos, more ſcripturæ: ſimilitudine ſumpta à terrenis principibus. Ἐγένετο, facta eſt. Ita Dei nutu obuenit, vt non vnus modò, ſed & permulti Angeli Chriſti natiuitatem nunciarent. Nihil enim Chriſtum naſci nobis profuiſſet, niſi & ipſum cognoſceremus. Si quidem induit carnem, non vt hîc lateret, & poſtea rediret ad patrem: ſed in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Et vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Itaque ſeipſum nobis manifeſtauit, ſignis, prodigiis, doctrina, & ſanctitate: & ne quid illi deeſſe videretur, teſtes habuit homines rediuiuos, defunctos, viuentes: teſtes ipſos dæmones, ſed & Angelos, & ipſum ſuum Patrem. Hæc eſt enim vita æterna, vt cognoſcamus Patrem, & quem ille miſit Ieſum Chriſtū.

Chriſtum cognoſci oportuit.

E Beda, lib. 1. in Luc. cap. 5. Et benè chorus Angelorum militiæ cœleſtis nomen accipit, inquit: vt duci potenti in prælio, qui ad debellandas aëreas poteſtates apparuit, humiliter obediret: qui & ipſe eaſdem poteſtates contrarias, ne ſua tentatione homines ſuperent, fortiter armis cœleſtibus perturbat. Iob. 25. Numquid eſt numerus militum eius, & ſuper quem non ſurgit lumen eius? Ideò 4. Reg. 6. dicebat Heliſæus puero ſuo: Noli timere, plures nobiſcum ſunt quàm cum Syriis. Aderat enim Angelorum militia, quæ obſeſſum eum in Dothaim à Syriorum impetu eriperet. Ita Hebr. duodecimo: Acceſſiſtis ad Syon montem, & ciuitatem Dei viuentis, Ieruſalem cœleſtem, & multorum millium Angelorum frequentiam. Porrò ſimul laudant & glorificant Deum, vt ſuo nos exemplo ſpirituali gaudio exultare doceant, in hodierna feſtiuitate. Hinc eſt, inquit Bernard. ſer. 4. de Natiuit. Domini, quòd ſolennis ducitur nox iſta præ cæteris, in pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus. Etſi verò canticum eorum breue ſit, multa tamen cōplectitur. Deo gloriam rependit, & quæ hominibus ſumma bona collata ſint, oſtēdit.

Beda. — *Angeli adminiſtri.* — *Bernard.*

Beda. *Quāta Dei gloria ex Chriſti natali.* Bonauent.

Gloria in excelſis Deo. Beda. Nam quia Deus & homo naſcitur, iure hominibus pax, & Deo gloria canitur. Glorificant Angeli Deum, pro noſtra redemptione incarnatum, quia dum nos conſpiciunt recipi, ſuum vident numerum repleri. Bonauentura, in Luc. Glorificandus enim Deus eſt in Chriſti incarnatione, ſeu bonitatem, ſeu ſapientiam, ſeu potentiam, & iuſtitiam eius conſideremus. Bonitas eſt, qua non deſpexit proprij plaſmatis infirmitatem. Gal. 1. Dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris, vt eriperet nos de præſenti ſeculo nequam, ſecundum voluntatem Dei & patris noſtri, cui eſt gloria in ſecula ſeculorum, Amen. Sapientia eſt, qua inuenit difficillimi decentiſſimam ſolutionem. Rom. 11. O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! Et ſequitur. Ipſi honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen. Potentiæ opus eſt incarnatio. Quid enim potentius eſt, quàm Deum fieri hominem? Rom. 4. Abraham cōfortatus eſt fide, dans gloriam Deo, pleniſſimè ſciens, quia quæcunque promiſit Deus, potens eſt & facere. Et Ephe. 3. Ei autem qui potens eſt omnia facere ſuperabundanter, quam petimus, aut intelligimus, ipſi gloria in Eccleſia, & in Chriſto Ieſu in omnes generationes ſeculi ſeculorū, Amen. G
Iuſtitia eſt, quia ſimile ſimili re ſaluauit. Apoc. 5. Sedēti in throno & agno, benedictio & honor & gloria in ſecula ſeculorū. Vnde ad Tit. 3. Apparuit gratia & humanitas ſaluatoris noſtri Dei, non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſiquidem per ſuam ſummam miſericordiam ſaluos nos fecit. Ergo *Gloria in altiſſimus Deo*. id eſt Deo qui in cœlis eſt. Aſſeritur enim habitare in cœlo, præſertim Empyræo, inquantum ibi euidentiùs ac magnificentiùs operatur, clariúſque perſpicitur: quamuis ſecundum ſe ſit penitus ſuperſimpliciſſimus, incircumſcriptus, immēſus, nullam ad locum habitudinē habens. Vel, gloria ſeu illuſtratio diuinæ dignitatis, ſit in altiſſimis, id eſt mentibus beatorum, Deo, vt ipſi in omnibus honorē & gloriam Deo exhibeāt. Et hoc quidem modo congratulantur magis quàm exhortātur: iuxta illud Pſ. 148. Laudate Dominū omnes Angeli eius. Et illud Apoſtoli 1. ad Tim. 2. Soli Deo honor & gloria. In hoc ergo cōformemus nos Angelis ſanctis, vt ſoli Deo gloriā adſcribamus. Nam ipſemet ait per Eſa. cap. 48. Gloriam meam alteri non dabo. Et ſic cum Pſalte dignè cantabimus, Pſ. 113. Non nobis Domine, H
non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.

Dionyſ. Carthuſ. *Gloria in Deo, ſecundum Deū, & propter Deum.*

Dionyſ. Carthuſ. mouet in eum locum quæſtionē iſtam. Sed nónne & nos, inquit, gloriā deſiderare poſſumus & debemus, præſertim cùm propter fœlicitatem ſeu gloriam ſempiternam omnia finaliter ſint agenda? Reſpondendum autem, quòd gloriam optare debemus in Deo, ſecundum Deum, & propter Deum. In Deo, vt obiecto, datore & cauſa: ſecundum Deum, hoc eſt ſecundū voluntatem ipſius, non ſecundum propriā cupiditatem, videlicet ordinatè, vt competit menti creatæ: propter Deum, id eſt finaliter ad laudē & honorē eius, ad quē nos ipſos & quicquid in nobis eſt, referre debemus. Ideò dicit Apoſtolus: Qui gloriatur, in Domino glorietur. Et Pſalmiſta, (Pſal. 33.) In Domino laudabitur anima mea. Sed vani & vitioſi homines in ſe & propter ſe volunt laudari, ea ſibi vſurpantes, quæ ſolius I
Domini ſunt.

Origen. *Angeli cedūt Chriſto vt ſummo omniū medico.*

Orig. ho. 13. in Luc. Vide itaque mihi vrbem, in qua ægrotent plurimi, & medicorum frequens adhibeatur manus. Sint diuerſa vulnera, quotidie in emortuam carnem ſerpat putredo, & tamen medici qui adhibiti ſunt ad curandum, nequeant alia vltrà inuenire medicamina, & artis ſuæ ſcientia magnitudinem mali vincere. Adueniat autem archiater aliquis, qui ſummam habeat in arte notitiam: & illi qui priùs ſanare nequiuerant, cernentes magiſtri manu putredines ceſſare vulnerum, non inuideant, non liuore crucientur, ſed in laudes erumpant archiatri, & prædicent Deum, qui & ſibi & ægrotantibus tantæ ſcientiæ hominem miſerit. In hanc ergo ſimilitudinem & multitudo Angelorum audita eſt, dicens, *Gloria in excelſis Deo*. Poſtquàm enim Dominus in terrā venit, pacem fecit per ſanguinem crucis ſuæ, ſiue eorū quæ in terra erant, ſiue eorū quæ in cœlis. Siquidē volentes Angeli vt recordarentur homines creatoris ſui, cùm feciſſent omnia, quæ in ſuis viribus erant, vt ſanarentur, & noluiſſent illi reci- K
pere ſanitatem: cernunt eum qui ſanare potuit, & glorificantes dicunt, *Gloria, &c.* In actiones gratiarum erumpūt, quòd is aduenirer, qui nos & ſanare, & in integrū reſtituere poſſit. Ad quē Eſaias ait, Sana me Domine, & ſanabor: ſaluum me fac, & ſaluus ero. Ad quem Pſaltes: Sana Domine animam meam, quia peccaui tibi. Et rurſus. Qui ſanat omnes infirmitates tuas, qui redemit de interitu vitam tuam, qui coronat te in miſericordia & miſerationibus. Nam cùm illi in cœlo exultent ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quanto magis de Chriſti natiuitate lætantur, qui venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere? Adiiciunt, *Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*.

Tres Chriſti incarnationis fructus.

Sunt qui varient hanc lectionem, & ita legant, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. id eſt, Et ſuper terram pax, in hominibus beneuolentia, ſeu bona voluntas & beneplacitum, vt hymnus Angelicus tres diſtinctas partes habeat: Nimirùm primùm Deo gloriam referat, ſecundò pacem hominibus, ſublata omni religionis diſcordia, relictam eſſe: demum

A demum. Dei beneplacitum in homines deſignet. Thomas Caietanus has tres partes velut tres Tho. Caie.
præcipuos Chriſti incarnationis fructus meditatur: quòd & nobis inde Dei gloria innoteſcat, qua in cœlis illuſtratur, relinquatur & in terra pax, & propenſior ſit in homines Dei voluntas. Et hanc trium partium diſtributionem efficit inſerta virgula, & dictio εὐδοκία, in nominatiuo poſita, quæ alioquin in genitiuo legitur à nonnullis, vt ad homines referantur, qui bonæ voluntatis eſſe definiantur. Attamen Chryſoſtomus pluribus in locis, vt homil. 36. in Matthæum, & ſerm. de Aſcenſione Domini, & homil. de Natiuitate Domini: vetus denique Interpres, εὐδοκίας legunt in genitiuo caſu. Sed & Origenes, εὐδοκίας coniungit cum εἰρήνη. Quin etiam Gregorius Nyſſenus, homil. de ſancta Chriſti natiuitate, Quare, inquit, vox Angelorum eam quæ in altiſſimis videtur, Deitatem glorificat? Quoniam in terra quoque pax gaudio perfuſi ſunt Angeli, ob id quod apparebat. *In terra pax*, quæ priùs erat maledicta, quæ ſpinarum
Chryſoſt.
Origen.
Gregor. Nyſſen.

B tribulorúmque fertilis, locus ac regio belli, locus exilij damnatorum hîc pacem recepit. O miraculum ingens! Veritas ex terra orta eſt, & iuſtitia de cœlo proſpexit. Huiuſmodi fructum ſuum terra hominum edidit: atque hæc fiunt pro ea, quæ eſt erga homines, bona voluntate, ac animi propenſione & bono affectu. Gregorius Pontifex, in homilia de Natiuitate Domini. Priùs quippe quàm redemptor noſter naſceretur per carnem, diſcordiam cum Angelis habuimus: à quorum claritate atque munditia per primæ culpæ meritum, per quotidiana delicta longè diſtabamus. Quia enim peccando extranei eramus à Deo, extraneos nos à ſuo conſortio deputabant Angeli ciues Dei. Sed quia cognouimus regem noſtrum, recognouerunt & nos Angeli ciues ſuos. Et quia cœli rex terram noſtræ carnis aſſumpſit, infirmitatem noſtram illa iam Angelica celſitudo non deſpicit. Euocant igitur nos in ſuam familiaritatem, non modò cùm Deo pro nobis adueniente Chriſto, gratias perſoluunt, ſed & pacem annunciant. Cæ-
Gregor. Pontifex.
Angeli propter gratiam nos recognoſcunt.

C terùm vt hæc bona paſtoribus vigilantibus nunciantur, ita, vt ſcribit Cyprianus, libro primo, Epiſt. 2. ad Cornelium, hoc in tempore pacem nos non dormientibus, ſed vigilantibus damus: pacem non deliciis, ſed armis damus: pacem non ad quietem, ſed ad aciem damus. Nam pax noſtra bellum eſt contra Sathanam, vt ſcribit Tertullianus, libro ad Martyres. Bonauentura in Luc. Præmittit, inquit, gloriam Dei paci, quia nullus pacem habere poteſt, qui Dei gloriam obſcurare conatur. Iob. 9. Quis reſtitit ei, & pacem habuit? Iob. 22. Acquieſce igitur ei, & habeto pacem, & habebis fructus optimos: Pacem ſcilicet pectoris, de qua Philipp. 4. Pax Dei quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra & intelligentias veſtras, in Chriſto Ieſu. Et pacem æternitatis, de qua Eſa. 66. Declinabo ſuper eam quaſi fluuium pacis. Et Pſ. 147. Poſuit fines tuos pacẽ, & adipe frumenti ſatiat te. Sed & iſta pax nato Chriſto nunciatur, quia per Chriſtum pacem habemus apud Deum. Eſa. 27. Faciet mihi pacem, pacem faciet mihi. Paci-
Bona ſpiritualia non niſi vigilãtibus dantur.
Cyprian.
Tertull.
Bonauent.

D ficatur cum Angelis. Col. 1. Pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in cœlis, ſiue quæ in terris ſunt. Pacificatur cum homine. Epheſ. 2. Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum. Pacificatur in ſe. Iob. 5. Scies quòd pacem habeat tabernaculum tuum. In horum figura dicitur, Ioſué 21. Dataque eſt pax in omnes per circuitum nationes. Theophilactus in Luc. Super terram nunc pax facta eſt, & quum priùs humana natura inimica fuiſſet Deo, nunc ita conciliata eſt, vt & Deo adiuncta ſit, & incarnato vnita. Vides igitur pacem Dei cum homine? Et aliter quoque intelligitur. Pax eſt ipſe filius Dei. Ego enim pax, inquit Ioannis decimoſexto. Iſta, inquam, pax, filius Dei inquam, ſuper terram facta eſt. Et in hominibus bona voluntas, hoc eſt, Deo requies in illis hominibus. Requieuit enim, ſiue refocillatus eſt nunc, & bene habitus in hominibus, quemadmodum priùs quidem non ſibi complacuit in illis. At quoniam de filio dixit, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui: ideò & in illo inſertos nos ele-
Theoph.
Chriſtus pax.

E git, & dilexit. Ad quod accedit Andræas Hieroſolymitanus, in Salutationem Angelicam. Gloria celebratur, inquit, qua per Chriſtum genus humanum eſt glorioſum factum ſupra cœlos euectum, ac ſupra omnem principatum & poteſtatem, vt habet magnus ille Apoſtolus. Pacem autem, quam ipſemet interponendo ſe, nobis reſtituit, coniunctis arctè terreſtribus cum cœleſtibus, ac nouam redeundi in cœlos ſemitam terrigenis gratuitò donauit: Bonam autem voluntatem, qua ipſemet beneplacuit patri, filium ſuum ad condemnatos nos mittere, vt probatam & acceptam patri per ipſum ſalutem, quaſi conſentiens patri, in nobis expleret. Porrò ſi in genitiuo caſu legamus εὐδοκίας, id eſt voluntatis, & in duas tantùm partes ſententiam diuidimus, vt legunt Origenes, Chryſoſtomus, Theodoretus, in Deuter. quæſt. 42. Auguſtinus, & permulti antiquorum Patrum: ita definiri homines pace fruituros intelligeremus, vt non ad omnes perueniat illa pax, quæ terris ſucceſſura ſignificatur, ſed tantùm ad eos quorum fuerit bona voluntas. Bernardus, ſermone primo, de ſancto Andræa. Audi, inquit, Angelum, nato eo qui
Andr. Hieroſol.
Quid bona voluntas.
Origenes.
Chryſoſt.
Theodor.
Auguſt.
Bernardus.

Pax nō omnibus hominibus datur. factus eſt pax noſtra, exultantem atque canentem: Pax in terra hominibus bonæ voluntatis. F
Quæ autem bona, niſi ordinata voluntas? Quænam eſt illa, inquis. Profectò quæ rationi conſentanea eſt, dicenti: quia non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Hoc ſi iam ſentire cœpiſti, haud dubium quin libenter feras crucem Domini, & dicas: Paratus ſum & non ſum turbatus, vt cuſtodiam mandata tua. Accedit
Beda. & Beda, libro in Luc. cap. 5. Cùm Angeli pacem hominibus exoptant, exponunt & quibus, videlicet bonæ voluntatis, hoc eſt eis qui ſuſcipiunt natum Chriſtum, non autem Herodi, Pontificibus, & Phariſæis, cæteriſque Antichriſtis, qui eius natiuitate audita turbati ſunt, cúmque quantum valuere, gladiis inſequuti ſunt. Non eſt enim pax impiis, dicit Dominus. Pax autem
Dionyſ. Carthuſ. multa diligentibus nomen tuum, Domine, & non eſt illis ſcandalum. Dionyſius Carthuſianus, artic. 6. in Luc. cap. 2. Cæterùm dicendo voluntatem bonam, non optatiuam tantùm intelligit, quæ imperfecta eſt, ſed voluntatem imperatiuam & efficacem, quæ dum opportunitas exi-
Voluntas hominem diſcernit. git, procedit in opus. Qui autem talem voluntatem habent, in ſtatu ſalutis & gratiæ ſunt: reputatur enim illa à Deo pro opera. Siquidem hîc voluntas ſumitur pro actu interiori voluntatis, non pro potentia tantùm. Denique à voluntate potiſſimùm dicitur homo bonus vel malus, quoniam prima radix merendi in voluntate conſiſtit, ſecūdum quod libertas primò directè ac propriè competit voluntati. Hinc bonum & malum dicuntur eſſe in voluntate, verum & falſum in intellectu. Porrò pax temporalis, quæ tum Chriſto nato orbi donata eſt, ſpiritualis illius, quæ à Chriſto pendet, & ab Angelis promulgatur, typum geſſit: de qua Coloſſ. 4. Pax Chriſti exultet in cordibus veſtris. Mich. 5. Pax erit in terra noſtra, dum venerit, & calcauerit in domibus veſtris. Pſ. 71. Orietur in diebus eius iuſtitia & abundantia pacis. Eſa. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis iuſtitiæ, & requie opulenta. Hierem. 23. In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Iſraël habitabit confidenter. Hac ſimul omnia bona continentur, H
quæ nobis per Chriſti aduentum donata ſunt. Hi ſunt enim fructus ſpiritus, pax, patientia, gaudium, longanimitas.

Verùm nunc ad paſtores redeamus. *Et factum eſt vt diſceſſerunt Angeli ab eis.* id eſt, cùm ſe humanis aſpectibus abſtraxiſſent, & rediiſſent in cœlum, quò ſolēt reuerti abſoluto miniſterio ſuo, quemadmodum Tobiæ Raphaël ait, (Tob. 12.) Tempus eſt vt reuertar ad eum qui me miſit: *Paſtores loquebantur ad inuicem.* Quamuis enim primò territi, ac ſtupefacti fuiſſent: tamen ex conſideratione Angelica, ac dulciſſima tamglorioſæ rei receptione confirmati, læti alacréſque dixerūt: *Trāſeamus vſque Beth-leē,* ſequamur Angeli monita, *& videamus* oculis corporis, quod nunc oculis fidei apprehendimus, quod auribus accepimus, vt proniore fide prædicemus aliis *hoc verbum quod factum eſt,* id eſt, rem verbis ad nos ſignificatā. Sumitur enim in ſcripturis verbum, pro re: non autem tantùm pro Dei filio. Vt cùm legimus 4. Reg. 20. Non fuit verbum in I
Facere verbum. domo mea, quod non oſtenderim eis: vt dixit Ezechias. *Quod Dominus fecit.* Hoc poteſt ad reuelationem referri, quam agnoſcunt Angelorum miniſterio à Deo profectam eſſe: aut ad incarnationis opus, quód non eſt hominum, ſed Dei. Verbum enim caro factū eſt, & in Mariam ſuperuenit Spiritus ſanctus, & obumbrauit eam. Porrò incarnatus ille Dei filius paſtoribus manifeſtatus eſt. Vnde & dicunt, *quod Dominus oſtendit nobis.* Ita paſtores Angelorum verbis credunt, & illa pro diuinis habent oraculis. Nec ſanè otioſi auditores facti ſunt, vt doceant Deum, Deíque verbum in Angelis, eiúſque miniſtris mirari: nec tātùm illis credere, ſed quantum in nobis erit, hæc operibus adimplere, illíſque obſequi. Etſi enim magnæ virtutis ſit fides, per charitatem tamen operari debet, ne ablatis operibus mortua eſſe cenſeatur, vt ſcribit Iaco-
Beda. bus. Beda lib. 1. in Luc. cap. 6. Verba paſtorum, inquit, quàm ſint rationabilia, & paſtoribus Eccleſię digna, diligenter inſpice. Verè enim quaſi vigilātes non dixerunt, Videamus puerū, videa-
Videre verbum meliꝰ quàm videre puerū. mus quid dicitur, ſed, videamus verbum quod factum eſt. In principio erat Verbū, & Verbum K
caro factū eſt. Verbum quod ſemper erat, videamus quomodo pro nobis factū eſt, quod fecit Dominus, & oſtendit nobis. Verbū hoc, ipſum ſe fecit. Siquidem hoc ipſum Verbū, Dominus eſt. Videamus igitur quomodo hoc ipſum Verbū, hoc eſt Dominus ipſe ſe fecerit, & oſtenderit nobis carnē ſuā. Quod enim videre nō poteramus, dū erat verbū, videamꝰ factū, quia caro eſt. Cui ſimile eſt quod Ioānes ait: Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod proſpeximus, & manus noſtræ tractauerunt, de verbo vitæ, & vita manifeſtata eſt, & vidimus, & teſtamur, & annunciamus vobis vitam æternā, quæ erat apud Patrem, & apparuit
Gregor. Nyſſen. nobis. Greg. Nyſſ. ſer. de ſancta Chriſti natiuitate. Hoc mihi longè antè per eā, quæ per lumen
Moſes typꝰ paſtorū. facta eſt, Dei apparitionē magnus ille Moyſes animaduertiſſe videtur, quū ignis accēderetur ex rubo, & rubus non conflagraret, neque cōſumeretur. Trāſgreſſus enim, inquit, videbo magnam

hanc

A hác viſioné: non de loco ad locum, opinor, motum ſignificans tranſgreſſionis verbo, ſed tranſi-
toriam temporis tranſgreſſionem. Quum enim, quod interceſſit, medium tranſijſſet, id quod
tunc in flamma ac rubo per figurá diſponebatur & ſignificabatur, apertè in eo, quod in virgine
contigit, myſterio reuelatum atque detectum eſt. Vt enim illic frutex & incendit ignem, & nõ
crematur: idem etiam hic virgo lumen parit, & pariendo non corrũpitur. Quòd ſi rubus Dei-
parum virginis corpus per figuram præſignificat, ne te pudeat ænigmatis, & inuoluti tectique
ſermonis. Omnis enim caro propter peccatũ admiſſum, & à maioribus acceptũ, per hoc ipſum
duntaxat, quod caro eſt, peccatũ eſt: peccatũ autẽ à ſcriptura cognomento ſpinæ appellatur. Ita-
que ad inſtar Moſis, cum illo tranſibo, inquit, & videbo viſioné hanc magnam. *Paſtores dicunt,*
Tranſeamus vſque Beth-leem, & videamus hoc verbum quod factum eſt. Ita ſe mutuò cohortan-
tur ſecundum illud Pauli (Heb.3.) Videte fratres, nequando ſit in aliquo veſtrum cor malum
B incredulitatis diſcedendi à Deo viuo: ſed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies. Nam ſi- *Cohortari*
cut ferrum ferro acuitur, ſic homo exacuit faciem amici, vt legitur Prouerb.27. *Et venerunt fe-* *mutuẽ de-*
ſtinantes. Extimulabat eorum animos pietas & feruens deuotio. Et quidem mira paſtorum fi- *bemus.*
des, non tam quòd verbo Dei fortiter credunt, quàm quòd relicto grege ſuo in agris feſtini ad
Chriſtum properant. Nihil illos periculum rerum ſuarum moratur, quòd gregem nocte me-
diis in agris, & loco ſolitario relinquunt. Ita ſuo nos exemplo docent, ne rerum terrenarum
ſolicitudine obruti, ad Chriſtum moremur accedere, aut hodiernæ feſtiuitati intereſſe. Porrò *Feſtinandũ ad Chriſtũ.*
Bonauentura ex hoc facto paſtorum tria meditatur eſſe neceſſaria volenti Chriſtũ inuenire. Bonauent.
Primum eſt, vt inuicem colloquamur per meditationem ſcripturarum. Eccl.9. Cum ſapien-
tibus & prudẽtibus tracta, & omnis enarratio tua ſit in præceptis altiſſimi. Secundum eſt, tran-
ſire per contemplationem creaturarum. Cant.3. Surgam & circuibo ciuitatem per vicos & pla-
C teas, quæram quem diligit anima mea. Et, Paululum cùm pertranſiſſem, inueni quem diligit
anima mea. Poſtremum eſt, feſtinantia, qua diuino conſpectui nos ipſos offerimus. Prouerb.
22. Vidiſti virum velocem in opere ſuo? coram regibus ſtabit. Heb.4. Feſtinemus ergo ingre-
di ad illam requiem. Ita neſcit molimina Spiritus ſancti gratia. Et, vt ſcribit Ambroſius, lib.2. Ambroſ.
in Luc. Nemo cum deſidia Chriſtum requirit. *Et inuenerunt Mariam & Ioſeph, & infantem*
poſitum in præſepio. Ita Deus illorum gregem non modò tutatur, ſed & paſtores votorum cõ-
potes efficit. Ex quo docemur, ne quid in periculis metuamus, ſed ad Chriſtum contẽdamus,
qui nos cumulatiore gratia donaturus eſt. Cæterùm aliud paſtorum fidei argumentum expẽ- *Fides paſto-*
de. Non enim offenduntur parentum Chriſti paupertate, non hoſpitij humilitate, non præſe- *rum.*
pij abiectione, quo minus poſitum & faſcijs inuolutum infantem pro Meſſia agnoſcant. Eſt
enim fides, argumentum rerum non apparentium. Superbi Phariſæi nec aſpectu quidem hu-
D militatem hác dignati fuiſſent, tantum abeſt vt puerum venerarentur: ſed paſtores altiùs ocu-
los eleuant, & Dei verbum attendunt, quod ſolum omnem diffidentiam excludat. Hac fide
incitabantur Paula & Euſtochium, cùm ſuis literis Marcellam viduam cohortarẽtur, vt Beth-
leem commigraret. Quo, inquiunt, ſermone, qua voce ſpeluncam poſſumus tibi Saluatoris
exponere? Et quidem illud præſepe, in quo infantulus vagijt, ſilentio magis quàm infirmo ſer- *Fideles non*
mone honorandum eſt. Vbi ſunt latæ porticus, vbi aurata laquearia, vbi domus miſerorũ pœ- *ſcãdaliZã-*
nis & damnatorum labore veſtitæ, vbi inſtar palatij operibus priuatorum extructæ baſilicæ, *tur Chriſti*
vt vile corpuſculum hominis pretioſius inambulet, & quaſi mundo cuiquam poſſit eſſe orna- *humilitate*
tius, tecta magis ſua velint aſpicere, quàm cœlum? Ecce in hoc paruo terræ foramine cœlorũ
conditor natus eſt, hîc inuolutus pannis, hîc viſus à paſtoribus, hîc demonſtratus à ſtella, hîc
adoratus à Magis: & hic ſanè locus ſanctior eſt Tarpeia rupe, quæ de cœlo ſæpius fulminata
oſtendit quòd Domino diſpliceret. Hìc in humilitate inuenitur Chriſtus, non in ambitione
& diuitiis, non in auro & margaritis: quia quod ſtultum hominibus, ſapientia eſt apud Deũ.
Iſta noſtram fœlicitatem metitur, non ab his quæ mundus probauerit: ſed quæ deſpexerit, &
E infœlicia eſſe duxerit. Sic itur ad aſtra, & per multas tribulationes oportet nos ingredi regnũ
Dei. Ita Beth-leem paruam illam honora, inquit Greg. Nanzanzen. Orat. in natiuitatẽ Chri- Gregor.
ſti, quæ te in paradiſum eduxit, & præſepe adora, propter quod, cùm rationis expers eſſes, à Nanzanz.
Verbo nutritus es. *Videntes autem cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc.* Eraſ- *Præſepe ho-*
mus, *ἰδόντες δὲ διεγνώρισαν*, i. Vbi vidiſſent, notũ fecerũt, ſiue diuulgarũt. vt intelligas illos quod *norandũ.*
viderant, aliis qui non viderant prædicaſſe. Eſt enim verbum compoſitum à *γνωρίζειν*, quod
modò vertit, *oſtendit nobis.* Nimirùm & illi primùm experti ſunt ea omnia ſigna coram oculis
poſita, infantẽ ſcilicet in præſepi, & eundẽ pannis inuolutũ. Quòd verò hęc illi diuulgauerint,
ſequentia confirmant. *Et omnes qui audierunt, mirati ſunt de his quæ dicta erant à paſtoribus ad*

Euthymi[9]. *ipſos*. Euthym.in Luc. Statim enim,inquit,annunciauerunt Ioſeph,& matri pueri, quæcũque F
erant ipſis ab Angelo:nec his ſolùm,verumetiam omnibus,quibus occurrebant. Theophilact.
Theoph. Paſtores,inquit,figura ſunt ſpiritualium paſtorũ. Oportet igitur Epiſcopos cuſtodire gregem
ſuum, & *ἀγραυλεῖν*,in agro canere,hoc eſt,canere ſpiritualia, & docere populum,& ſic audire
diuinas viſiones & auditus. Beth-leem interpretantur domum panis. Quæ autem alia eſt do-
mus panis,quàm Eccleſia,in qua panis repoſitus eſt? Officium itaque ſpiritualium paſtorum
fuerit quærere panem cœleſtem,quem cùm viderint,debent illum & aliis prædicare, ſicut &
paſtores qui viderunt infantem,loquuti ſunt de eo & aliis. Euſeb.Emiſſenus, hom.de natiuit.
Euſe.Emiſ. Chriſti,Quis autem,inquit, non vſque hodie miretur,audiens paſtores in Eccleſia prædicare?
Quis non miretur,audiens Preſbyteros & Epiſcopos Chriſti magnalia & verba Euangelica
Paſtorũ Ec- nunciare? Quis non miretur,quòd ille,qui omnia fecit,hodie natus eſt,& quòd verbum caro
cleſiæ eſt E- factum eſt, & quòd ille,qui cœlum palmo concluſit, hodie in præſepio poſitus eſt, & paruis G
uãgeliʒare pannis inuolutus eſt? Sed pauca ſunt illa, quæ tunc illi paſtores nũciabant:multò plura noſtri
paſtores, Epiſcopi videlicet & ſacerdotes,prædicant & nunciant,valde miranda, multúmque
ſtupenda,& cunctis fidelibus fideliter firmitérque credenda & tenenda. Vnde & ſubditur:
Maria autem conſeruabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. Ita nõ eſt apud illam vilis per-
Ambroſ. ſona paſtorum. Certè,inquit Ambroſius,quò vilior eſt ad prudẽtiam,eò pretioſior eſt ad fidẽ.
Simplicitas Non gymnaſia choris referta ſapientum,ſed plebem domus ſimplicem requiſiuit,quæ phale-
in Euãgeli- rare audita & fucare neſciret. Simplicitas enim quæritur,non ambitio deſideratur. Sed & diſ-
ʒando. camus ſanctæ virginis in omnibus caſtitatem,quæ non minus corde pudica,quàm corpore,ar-
Nemo quã- gumenta fidei conferebat in corde. Si Maria à paſtoribus diſcit,cur tu declinas diſcere à ſacer-
tumuis ſcit[9] dotibus? Si Maria ante præcepta Apoſtolica tacet,cur tu poſt Apoſtolica præcepta magis cupis
erubeſcat docere,quàm diſcere? Diſce perſonæ vitium eſſe, non ſexus. Sexus enim ſanctus eſt. Denique H
doceri à ſa- Maria præceptum non accepit, exemplum edidit. Verùm, vt exclamat Euſeb.Emiſſenus, O
cerdotib[9].
Euſeb. Emiſſen. mater ſapientiſſima,& ſola talis filij digniſſima,quæ omnia verba hæc in corde ſuo ideò con-
ferebat, nobíſque conſeruabat, & memoriæ commendabat, vt poſtea ipſa docente, ipſa nar-
rante & nunciante,ſcriberentur,& in vniuerſo mundo prædicarentur, cunctíſque nationibus
nunciarentur. Ab ipſa enim hæc Apoſtoli audierunt, & ipſa dictante ſcripſerunt,nobíſque le-
genda mandauerunt. Quis igitur Euangeliis non credat? quis eis contradicere præſumat,quæ
Euãgeliorũ aut matris,aut filij authoritate muniuntur? Quædam enim Apoſtoli & Euangeliſtæ à matre
reuelatio. Domini audierunt, quemadmodum iſta,& cætera quæ de Saluatoris noſtri infantia ſcripta
ſunt: plurima verò viſu & auditu ab ipſo Domino didicerunt. Nos quoque à matre Domini
exemplum capiamus, & ea quæ de Saluatore noſtro nobis annunciantur,fideliter in corde ſer-
uare, & memoriæ commendare ſtudeamus. De illis nempè,qui verbum Dei audiunt,& me- I
moriæ non commendant,ſcriptum eſt: Quia venit diabolus,& tollit verbum de corde eorũ,
ne credentes ſalui fiant. Vnde & illa animalia, quæ non ruminant, immunda eſſe dicuntur:
quia ſuſcepti cibi obliti,poſtquàm illum transferunt,eius vlteriùs non recordantur. Munda
verò animalia non ita faciunt,ſed cibum ſuſceptum iterum comedendo,& tenuiſſimè com-
minuendo,eius nullatenus obliuiſcuntur. Tales igitur ſunt viri catholici,qui verba ſacri eloquij
ſine intermiſſione perſcrutantur,& in lege Domini die ac nocte meditantur. *Et reuerſi ſunt pa-*
Poſſum[9] & ſtores. Ita nihil vetat,quin & religionis, & rerum domeſticarum ſatagant: ita tamen vt primas
diuinarum partes religioni tribuant. Reuertuntur igitur ad greges ſuos,*laudantes & glorificantes Deum in*
& domeſti- *omnibus quæ audierant & viderant,ſicut dictum eſt ad illos.* Ita adinſtar Angelorum formantur,
carũ rerũ ſecundum quos & hierarchiæ terreſtres Deum laudare debent,vt ſcribit Athanaſius, ſerm. de
ſatagere. Deipara. Fidei enim effectus ſunt, gratiarum actiones:non modò quibus fides ſe Deo gratam K
Athanaſ. exhibeat, ſed & confeſſione verbi alios ad ſuſcipiendum verbum prouocet. Ita meminiſſe
oportet in omnibus operum & miſerationum Dei, vt ſiue edamus, ſiue bibamus, aut aliud
quiduis faciamus, Deo gratiarum actiones rependantur. Et nunc quidem ſimul cum Ioſeph &
Sanazari. paſtoribus Chriſtum noſtrum hac gratiarum actione præuenire licebit, quam ex Sanazario,
Gratiarum li.de partu Virginis,tranſcripſimus.
actio.

Sancte puer,non te Phariis operoſa columnis
Atria,non variata Phrygum velamina textu
Excepere:(iaces nullo ſpectabilis auro)
Anguſtum ſed vix ſtabulum,malè commoda ſedes,
Et fragiles calami,lectæque paludibus herbæ,
Fortuitum dant ecce thorum. Laqueata Tyrannos

Tecta

A *Tecta,& regifico capiant aulæa paratu:*
Te Pater æterno ſuperum ditauit honore
Illuſtrans,tibi ſyderei domus aurea cœli
Plaudit,inextinctóſque parat natura triumphos.
Tu paſtor,tu diſperſas reuocare per agros
Miſſus oueis latè,pectúſque offerre periclis.
Nate Deo, Deus ipſe,æterno è lumine lumen,
Tete ego,te circùm genitrix,lætique miniſtri
Concinimus,primíque tuos celebramus honores.

B *Chriſtus puer octauo die circunciditur,eíque nomen Ieſu imponitur.*

Matth	Marc.	LVC. 2.	Ioan.
		Et poſt quàm conſummati ſunt octo dies, vt circuncideretur puer, vocatum eſt nomen eius IESVS, quod vocatum eſt ab Angelo, priuſquàm in vtero conciperetur.	

QVI curandi corporis humani rationem ineunt,ſæpè pro vnius membro- *Introductio.*
rum infirmitate alteri adhibent medicinã. Dolet caput,inquit Bernardus,
ſerm.3.de Circunciſione, & in brachio fit coctura: dolent renes, & fit in Bernard.
tibia. Ita & hodie pro totius corporis putredine,cauterium quoddam infi-
xum eſt in capite. Corrupta erat ab ipſa conceptione hominum natura,&
C per peccatum originale quiſque hominum à natiuitate reum ſe agnoſce-
bat. Contra hanc labem circuncitio inſtituta fuerat. Hanc Chriſtus ſuſci-
pit,vt propter nos ſanctificaret ſeipſum. Ioan. 17. Duo itaque explicat Lucas facta die octauo *Summa.*
à Chriſti natiuitate.Primum eſt circunciſio pueri. Alterum,mirabilis nominis eius impoſitio. 1.2.
*Et poſtquã,*inquit,*conſummati ſunt dies octo, vt circunciderecur puer.* Innuit ergo circunciſionem
octauo die fieri conſuetam,ſed & puerum eadem die circunciſum eſſe. Vbi dicendum eſt,quæ
fuerit illa circunciſionis lex,& cur illam Chriſtus ſuſceperit. Circunciſio erat abſciſſio præpu- 1 *Quid circũciſio, &*
tij, quam Deus primùm inſtituerat Abrahæ iam nonaginta nouem annos agenti,mutato pri- *quando inſtituta ſit.*
mùm eius nomine, & promiſſione facta de multiplicando eius ſemine.Geneſ.17.Hoc eſt,ait,
pactum meum,quod obſeruabitis inter me & vos,& ſemen tuum poſt te. Circuncidetis ex
vobis omne maſculinum,& circuncidetis carnem præputij veſtri, vt ſit ſignum fœderis mei
D inter me & vos. Infans octo dierum circuncidetur in vobis,omne maſculinũ in generationi-
bus veſtris,tam vernaculus quàm emptitius circuncidetur. Et quicunque non fuerit de ſtirpe
veſtra maſculus,cuius caro præputij circunciſa non fuerit, delebitur anima illius de populo
ſuo,quia pactum meũ irritum fecit.Ideò & legitur Abraham & ſe & vernaculos ſuos,necnon
Iſraëlem tredecim annos natũ ſtatim in ipſa die circuncidiſſe.Eam omnes patres ad Chriſtum
vſque ſtrictiſſimè ſeruauerunt,quam & denuò Moſes obſeruari poſt longam conſuetudinem 2.
demandauit,vt docet Chriſtus,Ioannis 7.his verbis. Propterea Moyſes dedit vobis circunci- *Cur inſtituta.*
ſionem,non quia ex Moyſe eſt, ſed ex patribus. Anaſtaſius Nicenus,lib. quæſt. in ſcripturam, Anaſt.Ni.
quæſt.28. Cùm enim Dominus de incolatu priùs Abraham locutus fuiſſet, pietati quandam
excogitat cuſtodiam,ne cum impiis commixti, corrumperent ſui generis nobilitatem. Vnde
cùm in deſerto verſati eſſent 40.annos, ſuperuacuam exiſtimarunt circunciſionem, vt qui
eſſent ſeparati à Gentibus, & per ſe vitam agerent. Quando verò deducti ſunt in terram
E promiſſam,tunc rurſum Deus imperauit Ioſué,vt omnes circuncideret,& ſic terra traderet
dominium. Erant enim alienigenis futuri propinqui. Quamobrem neceſſario opus habebant
ſignaculo,quod eos ſepararet ab alienigenis. Irenæus,lib. 4. contra hæreſ.c. 42. Cùm enim Irenæus.
vnus eſſet Abraham,in ſeipſo duo teſtamenta præfigurabat: cùm in præputio primùm,demũ
in circũciſione Deo acceptus fuerit. Et hoc quidem mirum quibuſdam occurrit,quòd Deus
Abrahamum & ſucceſſores eius tam leui ſignaculo ſibi deuinxerit. Vnde fortè quidam obij- Obiectio.
cere poterunt, Ergó ne tantum malum in præputio erat,vt eo manente ſequeretur damnatio
alicuius,illo verò ablato ſalutem aſſequeretur? Verùm hoc non è præputij ratione,ſed ex fœ-
dere & mandato Domini vim habebat. Vnde non dixit quia malum eſſet præputium: ſed,
Delebitur anima illa de populo ſuo, quia pactum meum irritum fecit. Alioquin quis circũci-
ſionem non contempſiſſet,niſi iubentis maieſtatem attendiſſet? Cui non riſum fœditas, non

horrorem crudelitas ingeſſiſſet? Quid enim homini carnali ferius eſſe videatur, quàm id fieri F
in parte corporis vereda, quam ipſi aſpicere erubeſcimus? Quid eo leuius, quod in carne quidem fiebat, neque tamen animam purificabat? Quid eo crudelius, quo ſemineces infantuli relinquebantur, quo ſimul contra illos cum vberibus maternis gladius inimicus ſæuiebat, & lac
Cyprian°. potius quàm ſanguis fundebatur? Cyprianus, lib. de cardinalibus operibus Chriſti: Inde fit, inquit, vt multæ gentes factum hoc irrideant, & Deo minimè aſſerant conuenire, vt Saluatoris benignitas plagis infantium delectetur, & immeritos in ipſo vitæ initio, periculo mortis addicat. Hoc de bono Domino ſentire, qui neminem vult perire, abſurdum & irrationabile iudicant. Nec eis tamen reliqua omnia ſacrificia ſunt horrori, ſed in multis legem naturalem ſequentes, expiationum retinẽt inſtrumenta, & immolant victimas, & incendunt adipes, & cum odoramentis & libaminibus fundunt coram Deo vota & preces. Verùm qui attentè perſpexerit, nullam huiuſce mandati leuitatem, nullam crudelitatem, nullam denique fœditatem G
3. ſuſpicabitur. Leuitas enim mandati nulla eſt, vbi Dei authoritas intercedit. Pone ſcilicet regẽ
Nulla huius mãdati leuitas eſt. quid leue iuſſiſſe, ita tamen vt in eo ſubditorum obedientiã probare velit: alioquin vt rebelles plectat: num grauitas mandati à præcipientis authoritate metiẽda erit? Leue forſan videbitur, quòd primo homini fructum ſcientiæ boni & mali ſub tali præſcriptione interdixerit. Mirum quòd huius mandati præuaricatio omnibus hominibus mortẽ intulerit. Et quid erit quod non quiſque contemnat, ſi ſolius rei quæ præcipitur, non præcipientis maieſtatem conſideret? Eapropter Iudæus Man contempſit, dicens, Anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo. Eludent & nonnulli baptiſmatis neceſſitatem, quaſi illud ab elemento corruptibili, non autẽ à virtute ſpirituali & Chriſto præcipiente vim habeat. Sed & qui audient à Chriſto, iugũ eius ſuaue eſſe, & onus leue, ad obſeruationem mandatorum eius pigriores reddẽtur. Quid quòd à ſpeciebus ſeu ſignis viſibilibus ſacramenta metiuntur? quaſi non repoſuerit Deus theſaurum H
magnum in vaſis fictilibus, vt ſublimitas ſit virtutis eius, & hoc non ex nobis. Adde quòd, vt ſcribit Apoſtolus, Rom. 4. Circuncìſio ſignaculum erat iuſtitiæ fidei, quæ eſt in præputio. Nã quia Abraham adhuc in præputio contra ſpem in ſpem crediderat, vt fieret pater multarum gentium: nec conſiderauit corpus ſuum emortuum, cùm iam ferè centum erat annorum, nec emortuam vuluam Sarræ, ſed Dei omnipotentiam, qui facilè ſcit ea quæ pollicetur, implere, ſignum circunciſionis accepit: ſignum, inquam, fidei & benedictionis, quæ in fidele ſemen defluxura erat. Quid ſi hoc quantulumcunque Deus pro magno obſequio admittebat? Perſa-
Plutarch. rum & Orientalium mos eſt, ne quis ad regem ſine munere accedat. Artaxerxes Perſam gratanter hominem excepit aquam offerentem, quam ambabus manibus hauſerat. Metiebatur enim munus, non à rei quæ dabatur pretio, ſed ab offerentis obſequio, vt ſcribit Plutarchus in Apophtheg. Quid autem dignum offeram Deo, inquit Micheas? Etſi verò nec circunciſio I
4. tanta erat ex ſua parte, ſatis tamen fuit quòd hãc Deus acceptauit. Crudelitas quoque nulla eſt
Nulla in circunciſione crudelitas. in circunciſione, cùm pro morte æterna plagam tantùm corporalẽ infligit: Interim ſimul cum miſericordia iuſtitiam concilians, & ſanguinem effundi iubens, vt à ſanguinibus ſeu concupiſcentiis ad gratiam præpararetur. Durum non eſt vri & ſecari, inquit Tertullianus, lib. de pœ-
Tertull. nitentia, ſi fuerit ſalutare. Quòd ſi fœditas aliqua in circunciſione deprehenditur, hæc ad pri-
5. morum parentum lapſum retorquenda eſt. Erubuerunt enim ſe eo quòd nudi eſſent, nõ quidẽ
Nulla fœditas. in ſtatu innocentiæ, ſed poſt peccatum. Auguſtinus, lib. 13. de Ciuitate Dei. Senſerunt enim
Auguſt. inobedientem motum carnis ſuæ, tanquam reciprocam pœnam inobedientiæ ſuæ. Hinc factum eſt, vt conſuerint ſibi folia ficus, & ſe abſconderint. Quin & Adam, Vocem, inquit, tuam Domine audiui, & abſcondi me, eò quòd nudus eſſem. Et Dominus ad eum: Quis indicauit tibi quòd nudus es, niſi quòd de fructu, de quo præceperam tibi ne comederes, comediſti? Itaque hac in parte reſcindi hominem volebat, quam magis erubeſcit, vt hac reſciſſione, K
Cyprian°. ipſum etiam peccatum originis reſcindendum moneret. Cyprianus, lib. de cardinalibus operib. Chriſti. Manet itaque erubeſcentia propter ſenſum, vt qui in agone contendit, ſciens circunciſionis myſteriũ, ab omnibus ſe abſtineat, quæ poſſunt huic flammæ miniſtrare fomentũ.
6. Ferebatur enim illa corporalis circunciſio in ſpiritualem, de qua Deuter. 10. reſtauratis tabulis,
Circunciſio ſpiritualis. quæ fractæ fuerant, dixit Moſes: Circuncidite præputium cordis veſtri, & ceruicem veſtram ne induretis amplius. Deut. 30. Circuncidet Dominus Deus cor tuum, & cor ſeminis tui, vt diligas Dominum Deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, vt poſſis viuere. Rom. 2. Circunciſio quidem prodeſt, ſi legem obſerues: ſi autem præuaricator legis ſis, circunciſio tua præputium facta eſt. Et reducit ad ſpiritualem circunciſionem, adijciens: Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt, neque quæ in carne eſt circunciſio: ſed qui in abſcondito Iudæus eſt, & cir-

A cunciſio cordis in ſpiritu,non in litera, cuius laus non ex hominibus,ſed ex Deo eſt.Circunciditur autem cor,cùm ab omni labe purgatur, aut à peccatis abſtrahitur. Maximus Martyr, capitum Oecumenicorum cent.1. cap.85. Noui, inquit, Teſtamenti myſterium denunciat conuerſionem vitæ,cultum conuerſionis Angelicum,ac ſpontaneam animæ alienationem à corpore, necnon diuinæ tranſmutationis procreationem in ſpiritu. Spiritualem autem circũciſionem vocat ſermo diuinus, amputationem habitudinis plenæ affectionum erga corpus. Hanc olim in typo,ſecundam fuiſſe circunciſionem,ſcribit Lactantius,lib.4.de vera ſapient. cap.17. quam Dominus Ioſué præcepit. Nam quia nullus eorum,qui per 40.annos in deſerto nati fuerant,circunciſi erant: cæteri autem viri bellatores circunciſi,& egreſſi de Ægypto, è viuis abſceſſerant:ideò Dominus dixit Ioſué: Fac tibi cultros lapideos,& circuncide ſecundò filios Iſraël.Quibus circunciſis, ait,Hodie abſtuli opprobrium Ægypti à vobis.Quibus verò

Maximus Martyr. *Lactant.*

B magis ſpirituale & æternum opprobrium aufertur,quàm interiori purgatione & ſanctificatione? Hoc ſcilicet in baptiſmo aſſequimur, quod in circunciſione repromittebatur. Per illum enim ab omnibus penitùs delictis emundamur,ab omni condemnatione liberamur,& æternæ hæreditatis participes efficimur. Vnde legitur,de conſecr.diſtinctione 4.cap. Quod apud nos valet baptiſma, hoc olim circunciſio. Primùm autem ſola fides pro paruulis, & virtus ſacrificij. Eorum enim omnium vnica erat ſignificatio, ſed non idem effectus. Erat enim circunciſio in eius rei ſignum,quam baptiſma exhibet. Sic Auguſtinus, in Pſalm. 73. Sacramenta veteris & nouæ legis diſtinguit:quia inquit,alia ſunt quæ dant ſalutem, alia quæ promittunt ſaluatorem. Hoc nimirùm mihi proſpice in circunciſione & baptiſmo. Circunciſio ſignaculum erat iuſtitiæ fidei. Cuius? Abrahæ. Quæ autem erat illa fides? Et cùm ſit ſperandarum rerum ſubſtantia,in quem ſpes ferebatur? In ſemen Chriſtum,in quo benedicendæ erãt omnes

7.

Circunciſio, figura baptiſmi. *Quomodo differt circũciſio à baptiſmate.* *Auguſt.* *Quomodo circũciſio erat ſignaculũ iuſtitiæ fidei.*

C tribus terræ. Ergo ſignum illud erat venturæ & conferendæ gratiæ,venturi ſcilicet Chriſti. Interim quis credat redemptionem,& omnem originalis labis purgationem olim factam ante Chriſtum,niſi vanum & ſuperfluum eius aduentum,natiuitatem, paſſiones, & mortem concludat? Sed neque negare quis poterit veteris Teſtamenti patres,quum è viuis deceſſiſſent, in cœlum non eſſe receptos:quin potius fatebitur illos exilio multatos,donec Chriſtus primitiæ dormientium aſcendens in cœlum,illos etiam ſecum ſuſtulit. Iam ſi illius captiuitatis ratio pẽſanda eſt,ad obligationem vtique peccati originalis referetur,quæ per circũciſionem non tolleretur. At verò per baptiſma non modò purgamur à peccatis,ſed & hæreditatis æternæ participes efficimur. Qui enim crediderit,& baptiſatus fuerit, ſaluus erit. Cyrillus his epithetis baptiſma deſcribit, in Præfatione Catecheſeon. Donatiuum eſt, inquit, liberatio captiuitatis, peccatorum remiſſio,mors peccati,animæ regeneratio,veſtimentum candidum, ſignaculum

Peccatum originale non tollebatur per circunciſionẽ, tollitur per baptiſma. *Cyrill.*

D ſanctum & indelebile,currus ad cœlum,regni cœleſtis conciliatio. Primum ſacramentorum omnium olim erat circunciſio,nunc baptiſma. Quod & Baſilius, Oratione exhortatoria ad ſacrum baptiſma,his verbis docet. Iſrael ſi non tranſijſſet mare,liberatus nõ fuiſſet à Pharaone. Non bibiſſet vtique ille ex ſpirituali petra. Neque tibi quis potum dabit verum,niſi baptiſatus fueris. Concedit panem Angelorum ille poſt baptiſmum:tu verò quomodo comedes panem viuentem,ſi non priùs baptiſma ſuſceperis? Hoc ne Catechumenis quidem licuiſſe ſcribit Dionyſius Areopag.lib. Eccleſ.hierarch.ca.3. Circunciſio paruulis iniungebatur poſt octauum diem: ita & baptiſma in paruulos effunditur,ſed & quauis hora & neceſſitate, cùm ſit ſacramentum neceſſitatis. Nec audiendi ſunt Anabaptiſtæ, qui hoc ad 30. annum differunt, cùm Chriſtus dicat, Sinite paruulos venire ad me:talium enim eſt regnum cœlorum. Nam ſi regni cœleſtis participes ſunt,erunt & baptiſmatis:quũ alibi dixerit, Niſi quis renatus fuerit ex aqua

Baptiſma primũ omniũ ſacramẽtorum. *Baſilius.* *Dionyſ. Areopag.* *Paruulorũ baptiſma.*

E & Spiritu ſancto,non poteſt ingredi regnum cœlorum. Sed neque Chriſtus Moſe ſeuerior eſt, vt paruulos excludat à fœdere quos Moſes admittit. Porrò magnum damnum conſequebatur & paruulum & parentes non facta circunciſione. De paruulo quidem dicitur, Delebitur anima illa de populo ſuo. De parentibus exemplum eſt in Moyſe & Sephora eius, Exod.4. Nã cùm ille eſſet in itinere vt veniret in Ægyptum,in diuerſorio occurrit illi Dominus,& volebat occidere eum. Tulit illicò Sephora acutiſſimam petram, & circuncidit præputium filij ſui, tetigitque pedes eius,& ait: Sponſus ſanguinum tu mihi es. Quis autem dubitat maximum ſcelus eos incurrere,qui dilatione longiore, aut alia quauis cauſa faciũt,vt non baptiſentur filij, & morte præueniantur? Illi ſcilicet ipſimet parricidis peiores ſunt, vt qui æterna vita priuent illos,quos ad fluxam & tranſitoriam vitam produxerunt. Quòd autem baptiſma eluat hanc labem, quam circuncisio reſcindendã deſignabat, docet Paulus ad Coloſſ.2. In patre, inquit, circuncisi eſtis circunciſione, non manufacta in expoliatione corporis carnis, ſed in circunci-

Baptiſma eluit peccatum, quod circũciſio nõ abſtulit.

ſione Christi,conſepulti ei in baptiſmo,in quo & reſurrexiſtis per fidem operationis Dei, qui F
Multipliciter dicitur circũciſio,et baptiſma.
ſuſcitauit illum à mortuis:& vos cùm mortui eſſetis in delictis,in præputio carnis veſtræ conuiuificauit cum illo,donans vobis omnia delicta.Cæterùm in ſcripturis multiplex circunciſio legitur, aurium,carnis,& cordis:ſed vna quæ cordis eſt,pauciorem locum habet. Ita Damaſcenus,lib.4.c.10.de fide Orthodoxa,multa baptiſmata enumerat,ſed vnum ſacramẽtale.Vnus enim Deus,vna fides,vnum baptiſma. Et quidem cùm circunciſio ſignaculum eſſet iuſtitiæ fidei,paruulis opus erat fide parentum.Ad eius inſtar in baptiſmo fideiuſſores requiruntur.Dionyſ.Eccleſ.hier.c.7.Viſum eſt,inquit,piiſſimis ducib⁹ noſtris Apoſtolis infantes vni ex fidelibus tradere,pręclaro diuinarum rerũ magiſtro,ſub quo iam puer ſit quaſi ſub patre diuino,ſanctęq́; ſalutis alumno,qui ſpondeat puerum ſe iuxta ſanctam educaturum vitam.Auguſt.ſerm.163 de tempore. Quicunque viri, inquit, quæcunque mulieres de ſacro fonte filios ſpirituales exceperint,agnoſcant ſe pro ipſis apud Deum fideiuſſores extitiſſe: Ideò ſemper illis ſolicitudinem veræ charitatis impendant.

Damaſ.
Fideiuſſores in baptiſmo vt olim in circũciſione.
Dion. Arc.
Auguſt.
Quare Chriſtus circũciſus eſt.
Bernard.

Verùm cùm circunciſio contra peccatum originis inſtituta ſit, G
quid illa Chriſto opus fuit,cùm nullam peccati maculam contraxerit? Bernardus, ſerm. 3. de circunciſione Domini. Quid eſt enim circunciſio,niſi ſuperfluitatis & peccati indicium? In te Domine Ieſu quid eſt ſuperfluum quod circuncidatur? Nónne tu verus Deus es de Deo patre, homo verus ſine omni peccato de virgine matre? Quid facitis circuncidentes eum? Putatis quia ſuper eum poſſit cadere illa ſententia: Maſculus, cuius præputij caro circunciſa non fuerit,peribit anima ipſius de populo ſuo? Poteſt obliuiſci pater filij vteri ſui? aut non cognoſcere
1. eum, niſi ſignum circunciſionis haberet? Immò verò ſi modò poſſet non agnoſcere filium,in quo ei benè complacuit,ex hoc maximè ſigno poterat ignorare eum,inuenta in eo circũciſione,quam peccatoribus ipſe prouiderat. Denique quid mirum,ſi pro nobis dignatus eſt circũcidi,pro quibus dignatus eſt mori? Totus ſiquidem mihi datus eſt,& totus in meos vſus expẽ- H
ſus eſt. Euſeb. Emiſſenus,hom. de circunciſione.Nobis,inquit,non ſibi circunciditur Dominus.Sicut namque nobis natus eſt,nobis baptiſatus & paſſus:ita & nobis circũciſus eſt. Eſa.53. Liuores noſtros ipſe pertulit in corpore ſuo. Demum hoc facto humilitatem ſuam teſtabatur, vt ſcribit Bernardus,ſerm.1. de circunciſione. Sed dicas,inquit,quidni ſuſciperet paruulus? Im-
2. mò verò quidni ſuſciperet humilis & manſuetus? Quidni obmuteſceret coram circuncidente, qui coram tondente obmutuit,coram crucifigente ſiluit? Alioquin non erat illi difficile carnẽ ſuam conſeruare ne ſcinderetur,qui fecerat ne virginalis vteri porta in exitu ſuo aperiretur. Nõ erat difficile prohibere,ne caro illa circũcideretur,quando nec mortuo fuit difficile cuſtodire ne corrumperetur. Sed & circunciſio veritatem ſuſceptæ humanitatis probat. Nec enim hæc in phantaſticum corpus cadere potuit. Vniebat etiam in ſeipſo vetera nouis,idem ipſe circun-
3. ciſus, & tandem baptiſatus:vt vnicum veteris & noui Teſtamenti Deum contra Manichæos, I
vnicum etiam ſe mediatorem & petram angularem aſſereret,qui duos populos, Iudæum ſcilicet & Gentilem,in ſeipſo coniungeret. Non enim,inquit,veni legem ſoluere, ſed adimplere. Hac denique obſeruatione circunciſioni finem imponebat,cui ſacramẽtum aliud ſuccederet. Sic enim,vt ſcribit Hieronymus in Matth.finitis veteris Paſchæ ſolẽniis,ſeipſum,id eſt corpus ſuum ſubſtituit,quod pro agno Paſchali manducaremus. Euthym.in Luc.Legem enim hanc
4. Chriſtus in ſeipſo ceſſare fecit. Hebræorum enim circunciſio, baptiſma Chriſtianorum præſignabat,ac præfigurabat. Quemadmodum enim illa ſignabat eos,& ab omni Gente diſtinguebat: ita & hoc Chriſtianos. Oportebat autem ceſſare figuram,veniente exemplari,& quieſcere ſignum, adhibito ſignificato. Itaque etſi Chriſtus circunciſus ſit, minimè tamen ſequitur & nos circuncidi debere. Neceſſe eſt enim legis tranſlationem fieri, Heb.7. & ad Gal.5. Ecce ego Paulus dico vobis,quoniam ſi circuncidamini,Chriſtus nihil vobis proderit. Fuerũt K
quidem olim complures hæretici,qui circunciſionem acciperent,& eandem Chriſtianis neceſſariam prædicarent. Sed Iudaizare vetat Paulus, diſſenſionem ſuam cum Petro referens, Gal.4. Dicebat enim:Si tu Iudæus ſis,gentiliter viuis,& non Iudaicè,quomodo Gentes cogis Iudaizare? Huic autem errori Sabbatiani & Corinthiani olim fauerunt. Eum etiam Mahometus obſeruat,& qui non tantùm Iudæos per circunciſionem, ſed & Chriſtianos alliciat,baptiſma inſtituit. Atqui lex & Prophetæ vſque ad Ioannem,ait Chriſtus,Matth.11.& ad Gal.6. Paulus. In Chriſto Ieſu neque circunciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides, quæ per charitatem operatur. Vnde Auguſtinus contra Fauſtum: Sacramenta,inquit,quæ obſeruabãtur, prænuncia erant Chriſti venturi,quæ cùm ſuo aduentu impleret,ablata ſunt, & alia inſtituta virtute maiora,vtilitate meliora,actu faciliora,numero pauciora. Hæc ille. Irenæus,lib.4. contra hæreſ.c.42. Oportebat enim quædam quidem prænunciari paternaliter à patribus, quædam

Chriſt⁹ patri acceptus in circũciſionis humilitate.
Euſeb. Emiſſen.
Bernard.
Veritas aſſũptæ naturæ per circũciſionẽ manifeſta.
Chriſtus vt mediator, ĩ ſe ſuſcipit circũciſionẽ et baptiſma.
Finẽ imponit circunciſioni.
Hieron.
Euthym.
Hæretici Iudaizantes, admittẽtes carnalẽ circũciſionem.
Auguſt.
Irenæus.

A quædam autem præfigurari legaliter à Prophetis:quædam verò deformari, ſecundũ deforma-
tionem Chriſti,ab his qui adoptionem perceperũt:omnia verò in vno Deo oſtendi. Et in eo-
dẽ capite,paulò altiùs. Et hæc quidem,quæ eſt in præputio fides, vtpotè finẽ coniungens prin-
cipio,ex prima nouiſſima facta eſt. Et lib.4.c.30. Etenim circuncifionem non quaſi cõſumma-
tricem iuſtitiæ,ſed in ſigno datã à Deo diſcimus, vt cognoſcibile perſeueraret genus Abrahã.
Quòd autem per eam non iuſtificabatur homo,manifeſtum eſt,quum Abraham ſine circun-
ciſione crediderit,& placuerit Deo,& amicus Dei appellatus eſt. Sed & Loth ſine circunciſio-
ne eductus eſt de Sodomis,percipiẽs ſalutẽ à Deo. Noë incircunciſus liberatus eſt à diluuio,&
Enoch ad Deum tranſlatus eſt. Obiiciũt autem circunciſionis fautores,circunciſionem datam *Obiectiones*
in fœdus æternum,vt dicitur Gen.17. Sed id ſoluitur,ibi pro ſeculo, vel longa duratione accipi: *pro circun-*
vel,vt ait Ioan.de turre cremata,c.8.in errorem Mahometi,Circunciſio eſt fœdus æternũ,non *ciſione.*
B ad literam,ſed quantum ad ſuum ſignificatum,quod eſt duplex. Vnum eſt,circunciſio ſpiritua- Io de tur-re cremata.
lis,quæ eſt omniũ vitiorum amputatio,de qua Moſes Deut.3.prophetauit,dicens: Circuncidet *Circunciſio*
Dominus cor tuum & cor ſeminis tui,vt diligas Dominum Deum tuum. Item Propheta Ie- *quoad ſi-*
remias 4. Circuncidimini Domino,& auferte præputium cordium veſtrorum,viri Iuda & ha- *gnificatio-*
bitatores Hieruſalem. Hæc eſt prima ſpiritualis circunciſio,qua abſcindentes concupiſcentiæ *nem.*
pruritũ peccatũ,ſancti & immaculati coram Deo ambulamus. Hinc ſæpius in ſcripturis aures, 1.
Act.7.& verba:itẽ & oculi,immò & lingua circunciſa dicitur,quæ à delicto immunis eſt. Hac
deponimus veterem hominẽ, & induimus nouum. Vnde & in æternum durat:quia opera Sã-
ctorum ſequuntur eos in æternum. Circunciſio pro reſurrectionis ſtatu ſumitur,in quo anima 2.
ab omni corruptione,imò & caro à putredine eruitur. Nam corpus quod ſeminatur animale,
ſurget ſpirituale, & quod in ignominia,reſurget in gloria. Immò expiata erunt omnia delicta,
C hæcq́; circunciſio in æternum duratura eſt. De hac Ambroſ.l.2.in Luc.c.7. Sed quoniam, in- Ambroſ.
quit,prona quadam cupiditate peccandi humanæ carnis, & mentis fragilitas inexplicabilibus
vitiis explicatur:eo per octauum circunciſionis diem culpæ totius futuræ propagatio, reſurre-
ctionis præfigurabatur ætate. Et quoniã ſimul cum circunciſione nomen imponebatur,vt oſtẽ- *Cur circũci-*
derentur eorum,qui circunciſi erant,nomina ſcripta eſſe in libro vitæ: *Ideò vocatũ eſt nomẽ eius* *ſio die octa-* *uo fiebat.*
Ieſus,quod vocatũ eſt ab Angelo,priuſquàm in vtero cõciperetur. Ita nomen iſtud non ab homini- *Nominis*
bus impoſitũ eſt,ſed à Deo per Angelum. Lactant.lib.4.de vera ſap.c.7. Nam quamuis,inquit, *impoſitio in*
nomen eius,quod ei à principio pater ſummus impoſuit,nullus alius præter ipſum ſciat: habet *circunciſio-*
tamen & inter Angelos aliud vocabulum,& inter homines aliud. Ieſus quippè inter homines *ne.* Lactant.
nominatur:nam Chriſtus non proprium nomen eſt,ſed nũcupatio poteſtatis & regni. ſic enim *Chriſtus,no-*
Iudæi reges ſuos Chriſtos appellabant. De nominis impoſitione ſic ſcripſerat Eſaias c.62. Vo- *men pote-*
D cabitur tibi nomen nouum,quod os Domini nominabit. Nam,vt ſcribit Pet.Galat.lib.3.de ar- *ſtatis.*
canis fidei in Talmud inuentis,c.20. nemini illud ante Meſſyam impoſitum eſt. Quòd ſi quis P.Galat.
obiiciat,Ieſum Naue,Ieſum Syrach,& Ieſum Ioſedech, hoc nomen prætuliſſe, & Ieſu nomi-
nis figuram geſſiſſe:reſpondendum erit,eos quidem typum Chriſti,non autem nomen prætu-
liſſe. Typus quidem talis eſt,quòd quemadmodum Ieſus Naue vir fortiſſimus,inquit, hoſtibus *Typi eorũ,*
deuictis,filios Iſraël ad terram promiſſionis introduxit:& Ieſus Syrach doctor ſapientiſſimus, *qui nomen*
ſuis,vt legitur, temporibus ſapientiam renouauit:ac Ieſus Ioſedech ſacerdos ſanctiſſimus tem- *Ieſu prætu-*
plum Domino ædificauit: Ita Chriſtus verus Ieſus ſua quidem fortitudine hoſtibus humani *liſſe viden-*
generis ſuperatis, fideles ſuos ad patriam cœleſtem introduxit: ſua verò ſapientia ac veridica *tur.*
doctrina mundum illuminauit, ipſum ab erroribus expurgans:ſua autem ſanctitate ſacerdos in
æternum ipſe exiſtens,ſpiritale templum(hoc eſt,Eccleſiam fidelium)ex viuis & electis lapidi-
bus conſtruxit. Quòd autem nullus eorum nomen Ieſu aſſecutus ſit,confirmat Galatinus his *Ieſu nomẽ*
E verbis. Figuras quidem veri Ieſu eos geſſiſſe concedo, ſed nomine Ieſu vocatos fuiſſe, om- *ſoli Chriſto*
ninò nego. In hoc enim (vt verum fatear)quamplurimi ex noſtris plurimùm falluntur, putan- *datum.*
tes eos hoc nomine fuiſſe nuncupatos:quod ex Hebraicarum literarum ignorantia prouenniſſe
certum eſt. Vnuſquiſque enim eorum, quos hoc nomine Ieſu appellatos aſſerunt,non Ieſua,id *Ieſua &*
eſt Ieſus vocatus eſt, ſed Iehoſua: quod non idem nomen eſt cum Ieſua,id eſt Ieſus,ſed longè *Iehoſua dif-*
aliud ab illo,aliudq́ue ſignificans. Nam Ieſua,ſiue Ieſus,idem eſt quod Saluator, ſiue ſalus, ſeu *ferunt.*
ſaluatio: Iehoſua verò,Deus ſaluatio,interpretatur: vt ex ipſo nomine clarè patefaceret, quòd
ſaluare nullius corũ intererat,ſed ſolius Dei,qui humanę naturæ hypoſtaticè vnitus eſſet,huma-
ni generis verus Ieſua,ſiue Ieſus,hoc eſt ſaluator. Quare ipſi nõ Ieſuoth ſeu Ieſus,id eſt ſaluato-
res vel ſaluationes appellati ſunt:ſed Iehoſua,hoc eſt Deus ſaluabit: vt indè palã innueretur,vnũ
tantũ venturũ fuiſſe ſaluatorẽ,qui Deus & homo futurus eſſet:& Deus quidẽ,vt ſaluare poſſet:

homo verò, vt pro humani generis ſalute mortē obeūdo, diuinæ iuſtitię ſatisfaceret, quæ ipſum F
Præconia nominis Ieſu.
ſatisfactorem eiuſdem generis cum præuaricatore eſſe requirebat. Hoc nomen Angelus interpretatus eſt, cùm Ioſephum alloqueretur, Vocabis nomen eius IESVM. Ipſe enim ſaluū faciet populum ſuum à peccatis eorum. Hoc Prophetæ reuelarunt. Habacuk quidē in Cantico, Ego autē (inquit) in Domino gaudebo, exultabo in Deo Ieſu meo. Vbi ſimul & nomen nato puero impoſitum, & ipſum Deum agnoſcit. Eſdras etiam 4. l. c. 7. in perſona Dei patris loquēs ſic aiebat. Reuelabitur filius meus Ieſus *Beni Ieſuah*, cum his qui cum eo lætabuntur. Et rurſus ibidē. Morietur filius meus Ieſus, & conuertetur ad me ſeculum. Et Eſaiæ 25. Ecce Deus noſter iſte, expectauimus eum, & ſaluabit nos: Iſte Dominus, ſuſtinuimus eum, exultabimus, & lætabimur in ſalutari eius. Et cap. 62. Propter Syon non tacebo, & propter Hieruſalem non quieſcā, donec egrediatur vt ſplendor iuſtus eius, & ſaluator eius vt lampas accendatur. Adducit etiam Petrus
P. Galat.
Galatinus Rab. Heccados teſtimonium, qui tempore Conſulum Romanorum fuit, quē Iudæi G magiſtrum noſtrum ſanctum vocant. Hic in libro *Gale Razeia*, Antoninū Conſulem alloquēs, hæc de ipſo nomine inter cætera dicit: Quia Meſſyas homines ſaluabit, vocabitur *Ieſuah*. Gentes autem alterius nationis, quæ fidē eius ſectabuntur, vocabunt eum Ieſum. Et propterea inuenies hoc nomen Ieſu deſignatum in textu Gen. 49. quo hæc leguntur. Non recedet ſceptrū de Iuda: in primis literis horum verborum יבא שילה ולו, *Iauo ſilo velo*. Si enim acceperis primas literas harum dictionum, Ieſu nomen efficiēt. Hæc Rab. Heccados. Et quoniam ad Chriſti cognitionem non modò Iudæi, ſed & Gentiles cōuocandi erant: ideò non modò per Prophetas,
Auguſt. Euſe. Cæſ.
ſed etiam per Sibyllas nomen iſtud pronunciatum eſt. Leguntur enim apud Auguſt. in l. de ciuit. Dei, & Euſeb. Cæſ. in vita Cōſtantini, permultóſque ex antiquiſſimis ſcriptoribus Heritocæ
Sibylla de nomine Ieſu.
Sibyllæ carmina de fine mundi & generalis iudicij ſignis: ex quorum primis literis ſuo etiā ordine ſumptis hæc conficiuntur, ἰησοῦς χριστὸς, θεοῦ υἱὸς, σωτὴρ, σταυρός. id eſt, Ieſus Chriſtus, Dei filius, ſaluator, crux. Et hæc etiā, quot literas nomen eius haberet, annotauit lib. 1. Oracul. dicens: H

Τέσσαρα φωνήεντα φέρει, τὰ δ' ἄφωνα ἐν αὐτῷ. id eſt,

— *Vocales quattuor autem*

Fert, non vocalēſque duas, binûm geniorum.

Cyrill. Hieroſol.
Quatuor enim vocales ſunt, ι, η, ο, υ. duæ autem conſonæ ſunt duo σ. Cyrill. Hieroſ. Catech. 10. Ieſu nomen interpretatur. Apud Hebræos, inquit, Saluatorē ſignificat: lingua verò Græca Medicū ſonat: quandoquidē & corporum medicus eſt, & animarum curator, & peccatorū dux ad pœnitentiā: qui dixerat ad Paralyticū, Non pecces amplius: & tollēs grabatū tuū ambula. Cùm enim propter animi morbū langueret corpus, priùs animā curauit, vt corporis etiā induceret ſa-
Bernard.
nitatē. Et ſi quis hîc modicæ fidei: Adiuua incredulitatē meā. Hæc ille. Bernard. ſer. 15. in Can-
Varia Chriſti vocabula quid ſignificent.
tica. Multa quidē, inquit, ſponſi vocabula ſparſa per omnē diuinā paginam legitis: ſed in duo ea I vobis vniuerſa complector. Nullum, vt arbitror, repperietis, quod nō aut pietatis gratiā, aut potentiam maieſtatis ſonet. Spiritus ita dicit etiam per ſibi familiarius organum, Duo hęc audiui: quia poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia. Ergo ſecundū maieſtatē ſanctū & terribile nomen eius: ſecundū pietatem non eſt nomen aliud ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Sed exemplis magis perſpicuum fiet. Hoc eſt, inquit, nomen quod vocabūt eum, Dominus iuſtus noſter. Nomen potentiæ eſt. Item & vocabitur, nomen eius Emmanuel: pietatem inſinuat. Item ipſe de ſe: Vos vocatis me, ait, Magiſter & Domine. Primū gratiæ eſt, ſecundum maieſtatis. Non enim minus pium eſt docere animum ſcientiā, quàm præbere eſcā corpori. Rurſum Propheta. Vocabitur, inquit, nomen eius admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. Primū, tertium, quartum maieſtatē ſonant, reliqua pietatem. Quid ergo horum effunditur? Profectò maieſtatis ac potētiæ nomen, in id quod eſt pietatis & K gratiæ, quodāmodò transfunditur, ipſumq́; effunditur abundè per Ieſum Chriſtū Saluatorem noſtrū. Vtrumque cōplectitur nomen Ieſu, ſed maximè pietatē. Act. 4. Non enim aliud nomen ſub cœlo datū hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Quid magis ſpē cōciliet quā nomen iſtud? Terrentur ſubditi ambitioſis magiſtratuū titulis, quòd ſint inuincibiles, potētiſſimi, altiſſi-
Tertull.
mi, magnanimi, monarchæ. Indè factum eſt, vt Tertull. teſte in Apol. contra Gentes, Auguſtus hæc nomina abiecerit, ſeq́; Patrem patriæ vocari maluerit. Sed habet peccator in nomine iſto vnde veniā expectet, habet ſubditus vnde gratiā & beneuolentiā principis ſui ſibi polliceatur. Blaſphemarem in nomen illud, ſi deſperarē: quia, vt ſcribit Paulus, Chriſtus Ieſus venit in hunc
Bernardus.
Virtus nominis Ieſu.
mundum peccatores ſaluos facere. Bernardus, ſer. 15. in Cantica. Triſtatur aliquis? Veniat in cor Ieſus. Labitur in crimen, & currit deſperando in laqueum mortis? nónne ſi inuocet nomen vitæ, continuò reſpirabit vitam? Cui in periculis inuocatum non ſtatim fiduciam præſtitit? Nimirùm

A miru͂m languores & morbi animi iſti ſunt, illud medicina. Pſ. 49. Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me. Nihil ita iræ impetum cohibet, ſuperbiæ tumorem ſedat, ſanat liuoris vulnus, reſtringit luxuriæ fluxum, extinguit libidinis flammam, ſitim temperat auaritiæ, ac totius indecoris fugat pruriginem. Deus in nomine tuo ſaluum me fac, inquit Pſaltes. Et rurſus: Propitius eſto peccatis propter nomen tuum. Origen. hom. 1. in diuerſ. Duo enim, inquit, per verbum Ieſus præclara deſignantur, quòd & Deus fuerit, & Dominus ante incarnationem, & quòd populum ſuum ſaluaturus eſſet à peccatis eorum. Dei enim virtus eſt, à peccato ſaluare, vel peccata dimittere, ne tu ſalutem referas ad libertatem aliquam temporalē. Vnde fit, vt aliqui multis rationibus Chriſtum Saluatorem dici aſſerant, vt ſcribit Dionyſ. Carthuſ. in caput 2. Lucæ. Primò, à potentia ſaluandi: ſicq; conuenit ſibi nomen hoc ab æterno, videlicet ſecundum ſuam diuinitatem, qua ab æterno habuit poteſtatem ſaluandi. Secundò, ab habitu ſaluandi. Et ſic impoſitum fuit ſibi ab Angelo, & competit ei à primo ſuæ conceptionis inſtanti, in quo ſecundum humanitatem ſuam accepit gratiam tam perfectam, qua poſtea fecit, & pertulit ea, per quæ actualiter mundum ſanauit. Tertiò, ab actu ſaluandi: ſicq; vocatum fuit nomen iſtud in circunciſione: & cōpetit Chriſto ratione ſuæ paſſionis. In circūciſione autē primò ſanguinem ſuum fudit pro nobis. Inſuper intuendum, quòd ſaluare competit Chriſto ſecundū vtramque ſuam naturam: quia ſecundum diuinitatem competit ei authoritatiuè & principaliter, ſecundum humanitatem verò inſtrumentaliter, vt ſuprà dictum eſt pleniùs. Ideò ſecūdum vtramque naturam Ieſus poteſt vocari. Ex quo efficitur, vt non modò in corporibus, ſed & animabus inuocatum hoc nomen ſalutem operetur: In animabus quidem purgationem, conſolationem, ſecuritatem, & fiduciam.

Origen. — *Cur Chriſtus dicatur ſaluator.* — *Dionyſ. Carthuſ.*

B

C

Magi ſtella duce ab Oriente veniunt Hieroſolymam è Perſide, Chriſtum natum adoraturi. Hic quærunt vbi Chriſtus naſcatur, veniunt in Beth-leem. Chriſtum puerum adorant, ei munera offerunt, aliâ viâ redeunt in regionem ſuam.

MATTH. 2.	Marc.	Luc.	Ioan.
Cùm ergo natus eſſet Ieſus in Beth-leem Iudæ in diebus Herodis regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Hieroſolymam, dicentes, Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorum? Vidimus enim ſtellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Audiens autem Herodes rex, turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo. Et congregans omnes principes ſacerdotum & ſcribas populi, ſciſcitabatur ab eis vbi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei, In Beth-leem Iudæ. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam, Et tu Beth-leem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Iſraël. Tunc Herodes clàm vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus ſtellæ quæ apparuit eis, & mittens illos in Beth-leem, dixit, Ite, & interrogate diligenter de puero: & cùm inueneritis, renuntiate mihi, vt & ego veniens adorem eum. Qui cùm audiſſent regem, abierunt: & ecce ſtella quam viderant in Oriente, antecedebat eos, vſquedum veniens ſtaret ſuprà, vbi erat puer. Videntes autem ſtellam, gauiſi ſunt gaudio magno valde. Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum: & apertis theſauris ſuis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham. Et reſponſo accepto in ſomnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam.			

D

E

NVPER creatum regem ſubiecti debitis præueniunt obſequiis, eique fauſtis acclamationibus congratulantur. Ita populus Ægypti ante Ioſephum, (Geneſ. 41.) ſeſe proſtrauit. Ita illi, & Salomoni regi deſignato à præconibus acclamatum eſt, 3. Reg. 1. Iam cùm Chriſtus per natiuitatem mundum ingreſſus ſit, eidémque pater dixerit, Pſal. 2. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hęreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ: ęquum fuit vt ex ipſis gentibus, & extremis mundi partibus, ſubditorum præcipui illū ſalutarent, ſeque & omnia ſua obſequia illi deuouerēt. Hoc narrat Matthęus factū à Magis, qui ab Oriente primùm venerunt Hieroſolymā: demū inſtructione accepta ſeſe in Beth-leem

Introductio. — *ſumma.*

contulerunt,Chriſtum infantem adorarunt,eique munera obtulerunt,aurum,thus,& myrrhã. F

Qui Magi hi fuerint. *Magia naturalis.*

1. Verùm priuſquàm Matthæi contextum explicemus,requirendum eſt,qui fuerint hi Magi,vnde,& quo tempore venerint.Magos illos fuiſſe ſcribit Matthæus,non ita tamen,vt eos incantationibus ſeu dæmoniacis artibus addictos fuiſſe ſignificet. Magi enim apud Perſas ſapientes ſunt,& Magia nihil aliud eſt quàm conſummatus naturalis Philoſophiæ apex,quam Pythagoras,& Plato & Empedocles,cæterique inter Philoſophos præſtãtiſſimi velut ſanctiorem quandam diſciplinam indefatigabili ſtudio, longinquiſque peregrinationibus conquiſierunt, Altera

Magia dæmonica. Hierony.

tamen Magia eſt,quam Goëtiam,vel Theurgiam vocant dæmonum inuocationem,infandiſque incantationibus conſtat,quam leges omnes execrantur. Hieronymus,lib.1. Commentar. in Danielis cap.2. Quos nos, inquit,ariolos, cæteriq; ἐπαοιδοὺς interpretati ſunt, id eſt incantatores. Ergo videntur mihi incantatores eſſe,qui verbis rem peragunt: Magi, qui de ſingulis

Incantatores, Magi. Malefici.

philoſophantur: malefici,qui ſanguine vtuntur & victimis, & ſæpè contingunt corpora mortuorum.Porrò in Chaldæis γενεθλιαλόγους ſignificari puto,quos Mathematicos vocant. Con- G
ſuetudo autem & ſermo communis Magos pro maleficis accipit: qui aliter habentur apud gẽtem ſuam,eò quòd ſint Philoſophi Chaldęorum:& ad artis huius ſcientiam reges & principes eiuſdem gentis omnia faciunt.Vnde & in natiuitate Domini Saluatoris ipſi primum ortũ eius intellexerunt,& venientes in ſanctam Beth-leem,adorauerunt puerum,hunc eis ſtella deſuper oſtendente.Hanc Magiam ex Phyſica & Mathematica ſibi compararunt: ita tamen vt ex his quæ Dei eſſent,contemplarentur.Hos Indi Gymnoſophiſtas,Galli Druydes,Græci ſapientes, Hebræi Prophetas nuncuparunt, ad quos etiam rerum futurarum cognitio referebatur, niſi quòd Prophetis ex inſpiratione diuini numinis, cæteris ex rerum ordine colligerentur. Vnde & Poëta ex motu & cœleſtium progreſſu ea cognoſci ſcribit,in Georgicis.

Virgilius.

Hinc tempeſtates dubio prædiſcere cœlo H
Poſſumus,hinc meſſiſque diem,tempúſque ſerendi,
Et quando infidum remis impellere marmor
Conueniat,quando armatas deducere claſſes,
Aut tempeſtiuam in ſyluis euertere pinum.

Cedrenus.

Cedrenus,in Compendio hiſtoriar.ex Ioſepho libro primo Antiquitat.cap.16.colligit, Abrahamum Ægyptios Aſtrologiam καὶ Μαγείαν docuiſſe. Definit autem Magiam hoc modo, vt ab Aſtrologia pendeat,& à Perſis primùm edocta ſit. Ἀστρολογία γὰρ καὶ Μαγεία, ἀπὸ Μαγουσαίων, ἤτοι Περσῶν ἤρξατο. Aſtrologia enim & Magia à Maguſæis ſeu Perſis orta eſt: & quidem Perſæ ab indigenis Magog appellantur.Ioſephus Antiq.lib.1.cap.15. ſcribit Abrahamum mul-

Ioſephus.

ta coniecisse ex terra,mari,& iis quæ contingunt circa ſolem & lunam,& ex omnibus quæ circa cœlum eueniunt.Hoc autem Chaldæum illum ex Chaldæorum diſciplinis accepiſſe. Cic. I

Cicero.

lib.1.de Diuin.Siquidem,inquit,& in Gallia Druydes ſunt, è quibus ipſe Diuitiacũ Heduum hoſpitem tuum,laudatorem cognoui:qui & naturæ rationem,quam Phyſiologiã Græci appellant,notam ſibi eſſe profitebatur,& partim auguriis,partim coniectura,quæ eſſent futura,docebat.Et in Perſis augurantur,& diuinant Magi,qui congregantur in fano cõmentandi cauſa, atque inter ſe colloquendi.Neque ſanè putandum eſt hos Magos, ſiquidem dæmoniacis artibus addicti fuiſſent,& in malignos ſpiritus iuraſſent, ad Chriſtum acceſſuros fuiſſe, cùm nihil niſi illorum conſilio facturi eſſent. Quæ enim conuentio Chriſti ad Belial, quæ luci ad tenebras? Nemo poteſt duobus dominis ſeruire:nemo Deum & dæmones colere. Non admittit regia Chriſti incantatores,veneficos,ariolos. Admittant aulici, admittant reges terreni: non admittit Chriſtus,non Eccleſia.Hæc enim Domini lex poſita eſt: Anima quæ declinauerit ad Ma-

Cõtra principes et aulicos incãtatoribus et diuinis cõfidentes.

gos,& ad ariolos,ſeparabo eam de medio populi mei. Quinetiam regibus & principibus ma- K
lè ceſſit,quoties huic Magiæ crediderunt. Sic Iamnes & Mambres Pharaonem, ſic Sedechias & Pſeudoprophetæ Achab regem deceperunt. Sic Sauli malè ceſſit, cùm Phytoniſſam conſuluiſſet. Quòd ſi ad Chriſtum conuolarunt hi, qui priùs fuerant curioſa ſectati: ita tamen vt libros ſuos comburerent,teſte Luca in Act.Apoſtolorum,& Magicum dæmonum cultum abiurarent.

Comburendi libri incãtatorum & diuinorum.

Cyprianus Martyr primùm quidem dæmonum cultor erat, Magiæ infami & Sathanicæ addictus. Verùm vbi nihil ſe ſuis incantationibus ad inducendam Chriſtianam virginem profeciſſe vidit, dæmones abiurauit, vt Chriſtum profiteretur. Sed &, vt ſcribit Gregorius Nanzanzenus, Oratione in laudem eius, Magicos libros publicè propoſuit, amentiam prædicauit, & ingentem ex illis flammam excitauit. Relinquitur igitur illos, qui Chri-

Gregor. Nanzanz:

ſtum adorarunt,aut impoſturis Magicis minimè ſe adiunxiſſe,ſed rerum naturalium cognitione præditos fuiſſe: maximè cùm hoc nomen illis Chriſtum adorantibus deferatur: aut, ſi per-

A ſi pernicioſæ huic Magiæ olim incubuerant, & per dæmonum inuenta diuinarant, huic nunc
impietati renunciaſſe. Potuiſſe enim eos à Deo inſpirari, quanuis priùs ariolandi ſcientiam ſe-
ctarentur, Balaam oſtendit: qui ſimul Ariolus dicitur, & tamen ita ſpiritu Dei futura prædixiſſe
narratur, vt neque verbum Dei immutare potuerit. Origenes hom. 22. in cap. 24. Numer. *Origen.*
Colligitur, inquit, quòd etiam Balaam ſcientia, pro qua accerſitus eſt ex Meſopotamiæ mon-
tibus ab Oriente, vt malediceret Iacob, habeat quidem initia & originem ab excelſo: & inde ſit
ei agnitio, qua didicerit vel naturas animalium, vel motus auium, vel differentias vocum: ſed ea
quæ ad ſcientiam bonorum acceperit, contulerit ad vſum malorum. Vnde dicitur Num. 24.
Dixit Balaam filius Beor, homo verè videns, & audiens ſermones Dei, ſciens ſcientiam excelſi,
& viſionem Dei videns in ſomnis. Baſil. hom. de humana Chriſti generat. Genus, inquit, Perſi- *Baſilius.*
cum Magi, incantationibus, & Magicis & naturalibus quibuſdam affectibus, Aſtronomiæque
B & rebus ſublimibus vacabant. Eiuſdem ferè Magicæ Balaam ille videtur fuiſſe, qui à Balac
miſſus eſt, vt verbis quibuſdam populo Iſraël malediceret. Forſan & per aduentum Domini,
aduerſariam poteſtatem iam debilitatam, irrita ſua energia, ſentientes, magnæ virtutis teſti-
monium Chriſto nato attulerunt. Ita ſcilicet non modò Cyprianus, ſed & complures Magi
temporibus Apoſtolorum, vt ſcribit Abdias Babylonicus in certamine Apoſtolorum, ad Chri- *Abdias Ba-*
ſti fidem ſe contulerunt, cùm ſuæ doctrinæ vanitatem, Chriſti verò virtutem contra dæmones *bylon.*
impoſtores perceperunt. Requirendum eſt autem, fuerintne reges. Qui contrà nituntur, exiſti- *2.*
mant ſapientiam naturalem, aut dominandi ſcientiam, idq; per res phyſicas minus reges de- *An Magi*
cere. Gotthica prorſus concluſio. Suos enim reges Gotthi, non propter ſapientiam, ſeu rerum *fuerint re-*
cognitionem, ſed propter ignorantiam mirantur, ſi modò ſuis ſubditis animum adiungat: quaſi *ges.*
verò nec Philippus Macedo magnum illum Ariſtotelem Alexandro filio præceptorem deſti-
C narit: Nec, vt ſcribit Plato, beatæ ſint hæ ciuitates, in quibus aut reges philoſophantur, aut phi- *Plato.*
loſophi imperant. Idem ipſe in Alcibiade, ſeu de natura hominis, ita regum filios educari ſcri- *Cõtra prin-*
bit, vt 14. anno puerum ſuſcipiant hi, quos regios pædagogos appellant. Sunt hi profectò ex o- *cipes illite-*
mnibus Perſis ea ætate electi, præcipuique quatuor, ſapientiſſimus, iuſtiſſimus, temperatiſſi- *ratos, qui-*
mus, atque fortiſſimus aliquis vir: quorum primus Magicam Zoroaſtri Oromanſij filij docet: *que litera-*
eſt autem illa Deorum cultus, atque idem tradit inſtituta regia. Cicero, libro primo de Diui- *tos contem-*
natione. Quid, inquit, Aſiæ rex Priamus, nónne & Helenum filium, & Caſſandram filiam *nunt.* Cicero.
diuinantes habebat, alterum auguriis, alteram mentis incitatione diuina? quo in genere Mar-
tios quoſque fratres, nobili loco natos, apud maiores noſtros ſcriptum fuiſſe videmus. Quid
Polybum Corinthium, nónne Homerus & aliis multa, & filio ad Troiam proficiſcenti mor-
tem prædixiſſe commemorat? Omninò apud veteres qui rerum potiebantur, iidem augu-
D ria tenebant. Vt enim ſapere, ſic diuinare regale ducebant, vt teſtis eſt noſtra ciuitas, in qua &
reges, augures, & poſtea priuati eodem ſacerdotio præditi, rempublicam religionum autho-
ritate rexerunt. Quid quòd Salomon rex omnium ſapientiſſimus, & Dauid Prophetiæ do-
no inſignis habitus eſt? Quot imperatores in Philoſophia claruerunt? Quot etiam Perſa-
rum reges? Permulti in Magia celeberrimi habiti ſunt. Regnarunt etenim Magi ante Da-
rium, & magnum illud Perſarum, Medorúmque Imperium rexerunt. Itaque cùm ex il- Tertull.
lis partibus Magi iſti prodiiſſe videantur, concludunt permulti illos reges fuiſſe, nimirùm Ter- Athanaſ.
tullianus libro contra Iudæos, Athanaſius, quæſtione ſecunda ad Antiochum, Cyprianus in Cyprian.
ſermone de Baptiſmo Chriſti, Hieronymus in Pſalmo 71. Auguſtinus, ſermone quadrageſi- Hierony. Auguſt.
motertio ad fratres in eremo, Druthmarus in Matth. Theophilactus etiam ſuis Commentariis Druthmar. Theoph.
in Matth. Albertus Magnus, & D. Thomas Aquinas, Nicolaus Lyranus, Dionyſius Carthu- Albertus.
E ſienſis in Matth. & recentiores ex Catholicis. Quod ex longa traditione accepiſſe videntur D. Tho. Lyranus.
per manus à maioribus acceptum: cùm nemo hiſtoricorum hanc rem ſeſe affirmet aut vidiſſe, Dionyſ.
aut ex viris fide dignis, qui viderint, audiuiſſe. Nituntur etiam qui hos reges fuiſſe ſentiunt pro- Carthuſ.
babilibus coniecturis, qualis eſt quòd in Magis videtur impletum illud (Pſalm. 71.) Reges *Rationes*
Tharſis & inſulæ munera offerent: reges Arabum & Saba dona adducent. Et hoc Eſaiæ. Am- *eorum, qui*
bulabunt reges in ſplendore ortus tui: quæ à primis etiam temporibus in Epiphaniæ ſolenni- *exiſtimant*
tate canit, & proponit Eccleſia. Porrò qui exiſtimant illos reges non fuiſſe, obiiciunt non ſilen- *Magos iſtos*
tio prætermiſſurum Euangeliſtam hoc nomen, nec Herodem illos tam imperioſè & inciuili- *nõ fuiſſe re-*
ter excepturũ eſſe. Verùm nihil facit vtraque obiectio. Non enim exiſtimauit Mattheus Euan- *ges, eludũ-*
gelij teſtimoniũ regio apparatu cumulandũ eſſe, quod Magorũ, id eſt ſapientũ grauitas ampliſ- *tur.*
ſimè ornauerat. Adde quòd vt tyrãnorũ Græcis, ita regũ Romanis nomen diſplicuit. Non po- *Nomen ſa-*
teſt autẽ nomen ſapientũ non omnibus acceptiſſimũ eſſe. Quid ſi auriculas aſini Midas habet? *pientũ gra-*
tius quàm
regũ.

& ſtolidus aliquis regale ſceptrum teneat?Non enim ambitione, & magiſtratuũ amplitudine F
ſapientia menſuratur:& ad confirmationẽ veritatis plus valet teſtimoniũ ſapientis quàm regis.
Ideò Matthæus Magos dicere maluit,quàm reges. Quod ſecundò obiicitur, illos inciuiliter
exceptos eſſe ab Herode,hoc non ad eorum conditionem,ſed ad Herodis faſtum,aut Roma-
3. *Vnde venerint hi Magi.* næ gloriæ maieſtatem,quæ nemini cederet,deferendum eſt.Succedit nunc quæſtio, vnde ve-
nerint. Scribit Matthæus illos ab Oriente veniſſe Hieroſolymam.Cyprian.ſer.de ſtella & Ma-
gis,hoc refert ad Arabiam, Auguſt.lib.3.de mirabilibus ſacræ ſcripturæ,c.4.ad terram Euilath,
Cyprian. August. Leo Martyr & Origenes ad Meſopotamiam, quidam ad Ægyptum. Sed hæc Hieroſolymæ
meridionalis eſt.Potior autem pars illos ex Chaldæa veniſſe aſſerit,rationem habẽtes,tum do-
ctrinæ illorum,tum nominis:ſed & Balaami,à quo traditionem ſtellæ accepiſſe narrantur. Ad-
de quòd & Meſopotamia,& terra Euilath,& Euphrates & Aram,Chaldæam definiũt:& olim G
Chaldæis etiam ex Apollinis oraculo,ſimul & Hebræis,maior quàm cæteris nationibus,rerum
Iuſtinus Martyr. diuinarum cognitio delata eſt.Sic enim ſcribit Iuſtinus Martyr in Apologetico contra Gen-
tes illum dixiſſe,

Μοῦνοι Χαλδαῖοι σοφίαν λάχον, ἠδ' ἄρα Ἑβραῖοι.
Soli Chaldæi ſapientiam ſortiti ſunt,ſimul & Hebræi.

Neque enim putandũ eſt illos è remotioribus orbis partibus veniſſe, quia ex Oriente profecti
eſſe narrantur:ſed quòd ex partibus illis,quæ ad Orientem Chaldæam reſpiciunt, iter aggreſſi
ſint,ſicut & Balaam,Num.23.De Aram,inquit,adduxit me Balach rex Moabitarum de mon-
tibus Orientis.Arameus autem fluuius Euphrates eſt,qui Chaldæam & Aſſyriam alluit.Sic in-
gratis vicinis Sabæis ipſi vltrò accedunt.Sic ex Hur Chaldæorum Abraham proficiſcitur: ſic
4. ex Oriente Orientem verum ſolem adorant. Quo verò tempore Hieroſolymam venerunt?
Quo tempore venerint. Sunt enim qui exiſtiment illos biennio exacto Chriſtum adoraſſe.Melius tamen Hieronymus, H
Auguſtinus,D.Thomas,& recentiores Catholici ex Matthæo colligunt illos ante purificatio-
nem veniſſe.Id etiam communis opinio obtinet,incidiſſe in diem 13.à Chriſti natali.Sed quæ-
ritur rurſus,quomodo tam breui tempore ex Oriente veniſſe potuerint. Siquidem ita ſcribit
Matthæus, *Cùm natus eſſet Ieſus in Beth-leem,ecce Magi.* quaſi diceret,ſtatim atque natus eſt,
Magos adfuiſſe.Dictio enim *Ecce* præſens aliquid indicat,vt Geneſ.24.Necdum intra ſe verba
compleuerat,& ecce Rebecca egrediebatur. Et in ſequentibus:Et ecce quum inducerent pue-
rum parentes eius,Simeon,&c.Quinetiam in Beth-leem veniſſe dicuntur,& ibi infantẽ agno-
uiſſe: quod neceſſe fuit contigiſſe ante quadrageſimum diem poſt natiuitatem eius,cùm ela-
pſo quadrageſimo die in templo oblatus,non tãdem in Beth-leem, ſed in Nazareth relatus ſit,
Obiectio. vbi & educatus fuerit vſque ad fugam eius in Ægyptum. Nec obſtat quod obiici poteſt, Ma-
riam in die purgationis ſuæ ditiorem aliquam oblationem facturam,quàm vt pro more paupe- I
rum par turturum,aut duos pullos columbarum offerret, ſi priùs munera illa Magorum acce-
piſſet.Reſpondetur enim reſeruare illa hæc potuiſſe diuinitùs monitam, quibus ſibi,filio,& vi-
ro viaticum in Ægyptum pararet. Denique ab omni faſtu & oſtentatione virgo erat aliena:
nec mutare paupertatis conditionem voluit, quam ſciebat Dei filio placuiſſe. Ita præſcriptum
2. pauperibus munus obtulit.Nec obeſt quòd Herodes occidit pueros à bimatu & infrà ſecun-
Altera obiectio. dum tempus quod exquiſierat à Magis, quaſi biennio elapſo Hieroſolymam acceſſerint. Non
enim pueri illi à bimatu occiduntur ſoli,ſed & recentiores nati ſecundum præſcriptum à Ma-
gis:adeò vt in illos non modò ſæuiiſſe dicatur,qui nati erant à tempore apparentis ſtellæ,ſed &
in grandiores, qui iam duos annos nati erant. Itaque Matthæi contextus ſic explicandus eſt,
*Cùm natus eſſet Ieſus in Beth-leem Iudæ,*ſicut ex Luca pleniùs colligimus,qui & Beth-leem Iu-
Herodes quis. dæ nominat,ad differentiam alterius Beth-leem in Galilæa. *In diebus Herodis regis* Aſcaloni-
tæ,natione Idumæi, cuius filius Herodes Antipas occidit Ioannem, & Chriſtum in paſſio- K
Cur meminit Herodis. ne illuſit.Fuit enim alter Herodes Agrippa,qui Iacobum decollauit, & Petrum carceri man-
cipauit:qui percuſſus ab Angelo, conſumptus à vermibus expirauit. Refertur autem nomen
Chryſoſt. Herodis, vt ſcribit Chryſoſtomus, homilia ſecunda in Matthæum, ad oſtendendum quòd
1. *Ob hebdomades 70. Danielis.* Prophetia Danielis de natiuitate Chriſti poſt 70. hebdomadas annorum ſit in Chriſto im-
pleta:quia à tempore Danielis vſque ad regnum Herodis tot hebdomadæ tranſierunt.Vna au-
tem hebdomada continet ſeptem annos, omnéſque ſimul continent circa quadringentos an-
Tertull. Leo Mart. nos,vt docet Tertullianus,lib. contra Iudæos. Alia ratio eſt,vt ſcribit Leo Martyr, ſermone 3.
2. de Epiphania. Huius, inquit, ineffabilis miſericordiæ manifeſtatio facta eſt Herode apud
Ob Prophetiam Iacob. Iudæos regium ius tenente, vbi legitima regum ſucceſſione ceſſante, & Pontificum poteſtate
deſtructa,alienigena obtinuerat principatũ,vt veri regis ortus illius Prophetię voce probaretur,
quæ

A quæ dixerat: Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Quoniam ergo tempore Herodis alienigenæ ablatum fuit ſceptrum, id eſt dominium de Iuda, & dux de eius proſapia: certum eſt Chriſtũ tunc aduenisse, qui eſt expectatio gentiũ, prout in Aggæo habetur: Veniet deſideratus cũctis gẽtibus. Nam vſque ad tẽpus Herodis, aliqui de tribu Iuda præfuerunt Iudæis. Quamuis enim tẽpore captiuitatis Babylonicę regia dignitas videretur ablata à Iuda, reſtituta tamẽ eſt tribui illi in Zorobabele & Machabæis. *Ecce*, id eſt paulò poſt natiuitatẽ, *Magi*, ſapiẽtes viri, *ab Oriente*, à Perſide, quæ eſt in plaga Orientali reſpectu Iudææ, *venerunt Hieroſolymã*. Illa enim totius Iudææ caput erat: hîc præcipuæ ſcholæ, & homines legis peritiſſimi. Sed &, vt ſcribit Thomas in Matth. & Leo Martyr, ſer. 4. de Epiph. Domini, regia ciuitas erat: vnde regẽ Iudæorũ in regia ciuitate quærebãt: Idq́; diuina diſpẽſatione fiebat, vt primò teſtimoniũ de Chriſto Hieroſolymis daretur, ad implendã Eſaiæ prophetiã, c. 2. De Syon exibit lex, & verbum Domini de Hieruſalem.

Thomas. Leo. Mart.

B Sic, vt ſcribit Petrus Chryſologus, hom. 156. ab Oriente ad Orientem veniunt Magi, vt ſuſciperet venientes, ipſe qui iuſſerat vt venirent. Hic itaque Hieroſolymis velut in florenti Academia reſolutionem quæſtionis requirunt. Eſt enim, vt ſcribit Salomon, in multitudine ſapientum ſanitas orbis. Quærunt ergo, *Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorum?* Quàm certa atque ſecura hæc interrogatio eſt? Quis enim audeat in media regia alium regem quærere præter eum, qui regni gubernacula dirigit? Omnis poteſtas impatiens conſortis erit. Et locum in omnibus regnis habet hæc Alexandri ad Darium ſententia: Neque cœlum duos ſoles, neque terram duos reges ferre poſſe, vt ſcribit Plutarchus in Apophthegmatis. Quanta etiam inter diuerſorum regnorum principes æmulatio? An non alter alteri inſidiatur, & vendicandæ ſibi alterius ditionis occaſionem captat? Quis niſi cum vitæ diſpendio apud regem de alio rege

P. Chryſol. *Libera Magorum de Chriſto cõfeßio.* Plutarchus.

C quæſtionem moueat? An non hoc erit eius maieſtati & dignitati derogare? An non proditionis & inſidiarum ſuſpicionem ingerere? Adde quòd Herodes erat Aſcalonita, non Iudæus. Ambroſius, ſuper Luc. Fertur enim, inquit, quòd Idumæi latrones Aſcalonem ingreſſi, Antipatrum inter alios abduxerunt captum. Is igitur imbutus myſteriis Iudæorũ Hircano Iudææ regi amicitia copulatur, quem pro ſe ad Pompeium Hircanus direxit: & quia legationis fructu potitus eſt, propter eam gratiam partem regni affectauit. Occiſo autem Antipatro, filius eius Herodes ex Senatuſconſulto regno Iudæorum præfectus eſt. Ex quibus liquet nullam illum cum Iudæis affinitatem habuiſſe. Quomodo igitur non ſibi timeret, qui contra ius & cõſuetudinem Hebræorum ſceptrum obtineret? Verùm tanta erat Magorum iſtorum auctoritas, vt nihil in illorum vitam moliretur, etſi de alio rege quærerent. Tantus fortè comitatus, vt nihil attentare auderet: ſed & tanta illorum conſtantia, vt nihil ſibi timendum cenſerent, vbi

Ambroſ.

D cauſa religionis ageretur. Qui erubuerit me corã hominibus, inquit Chriſtus (Matth. 10.) erubeſcam & ego illum coram patre meo. Et rurſus. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. Non poſſunt in cauſa Chriſti diſſimulare, non Herodi blãdiri: quod tamen aulicorum plurimi faciunt, qui magis terrenis hominibus, principibus ſcilicet & regibus, quàm Deo vero obſequuntur. Mirum denique quòd iſti, quamuis extranei, & ex prima Perſarum nobilitate oriundi, ſeſe regi Iudæorum ſubmittere velint, & ea propter iter iſtud ſuſceperint, vt illum adorarent. Verumenimuerò aliquid maius de Deo conceperant, quàm vt ſolis Iudæis dominaretur. Hic enim eſt rex regum, & dominus dominantium, cui data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra. De quod apud Eſaiam legitur, Et erunt reges nutricij tui. vnde & ipſis regibus terrenis dicitur, Pſal. 2. Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: נשקו בר · *Naſku bar*, id eſt, vt vertit Sanctes, oſculamini filium. Nam cũ

Quomodo fiat vt reges alterũ regẽ adoraturi venerint.

E exarſerit in breui ira eius, beati omnes qui confidunt in eo. Cæterùm Chriſtum verum hominem, verum regem, verúmque Deum prædicant. Cùm enim natum eſſe dicunt, humanitatẽ fatentur: cùm regem Iudæorum vocant, dignitatem eius agnoſcunt. Deum etiam annunciãt, cùm adijciunt, *Et venimus adorare eũ*. Petrus Galatinus, lib. 8. de arcanis fidei in Talmud inuentis, cap. 3. probat olim prædictum fuiſſe à Prophetis, & traditum ab eorum interpretibus Iudæis, quòd reges gentium ad Meſſiyam cum muneribus adorandum venturi eſſent. Et ne quis fortè illos leui coniectura inductos fuiſſe cenſeat, *Vidimus*, inquiunt, *ſtellam eius in Oriente*. Cyprianus, ſerm. de ſtella & Magis. Erant enim in illis regionibus viri ſyderũ inſpectionibus aſſueti, qui arte Mathematica vim diſcurſúmque nouerant planetarum, qui ex elementorum natura rationem temporum metientes, aſtrorum miniſteria certis experimẽtis propriis didicerant effectibus aſſignata. Hi ex vaticiniis Balaam olim audierant ſtellam oriri ex Iacob, & hominem in Iſraël, cuius fortitudo quaſi rhinocerotis, ad quem in trieribus de Italia veni-

P. Galatin. Cyprian. *Vnde Magi iſti didicerint Chriſti maieſtatẽ & natalẽ*

rent,qui ſuperarent Aſſyrios,& vaſtarent Hebræos,quo tempore nec in Iacob idolum,nec in F
1. Iſrael ſimulachrum eſſet. Diuini homines illi huius Prophetiæ prouentum expectauerant,&
Quãdo ſtella apparuerit. vbi venit plenitudo temporis, orto repentè nouo ſydere, ad antiqua recurrentes volumina, tam teſtimonio muniti,quàm ſigno, dromadis inuecti in Iudæam ſtella duce perueniunt.Idẽ
Hierony. Hieronymus in Matth.
Chryſoſt. Chryſoſtomus,
Theophil. Theophilactus in eundem Euangeliſtam,
Gregor. Nyſſen. Gregorius Nyſſenus,hom. de natali Chriſti,
Ambroſ. Ambroſius in Luc.
Euſeb. Emiſſen. Euſebius Emiſſenus,
Nicepho. Nicephorus Calliſtus,lib.1.hiſt.Eccleſ.cap.13.
Fulgenti⁹. Fulgentius,
Leo Mart. Leo Martyr,& antiquiſſimi Patres teſtantur.
P.Chryſ. Petrus Chryſologus,hom.58.Non Chaldæa,inquit,arte,ſed de priſca ſanctorũ traditione maiorum, erant iſti de genere Noé,de filiis Abrahæ,qui Chriſtum naſci per Deum didicerant, non per artem : eumq́ue hominem, Deum,regem moriturum alto cognouerunt ſacramẽto.
Beroſus, Beroſus, lib.3.Breuiarij, videtur accedere ad hanc Petri Chryſologi obſeruationem. Narrat enim Noé iam ſenem,vbi Theologiam & ſacros ritus docuiſſet,humanam ſapientiam profeſſum eſſe: & G
quidem multa naturalium rerum ſecreta mandaſſe literis, quæ ſolis ſacerdotibus Scythæ Armeni commendant: Docuiſſe aſtrorum motus,annum diſtinxiſſe ad curſum ſolis, & duodecim menſes ad motum lunæ, qua ſcientia prædicebat illis quid in anno & cardinibus eius futurum contingeret (vtique in rebus naturalibus,non iis quæ ab electione voluntatis pendent) vnde & diuinæ naturæ velut participem, cœlum & ſolem nominabant.
P.Chryſol. Petrus Chryſologus, homil.156. Quando enim,inquit, Deum Magus,quando regem cœli,niſi reuelante Deo, Aſtrologus inueniſſet? quando vnum Deum ſine Deo Chaldæus adoraret in terra, qui in cœlo Diis totidem,quot ſyderibus, ſeruiebat? Hoc olim ab Erythræa Sibylla,lib.8. Oraculorũ prædictum fuerat. Sic enim habet:

Sibyl.Ery.

Καινοφανὴς δὲ μάγοισι σεβάσθη θέσφατος ἀστὴρ.

id eſt, *Diuinam Magi ſtellam coluere recentem,* H
Monſtratuſq́ue Dei præcepta ſequentibus infans.

Proſ.Aqu. Proſper Aquitanicus,de promiſſ.& prædict.part.3.prom.6.huc etiam refert hæc Virgilij carmina, tanquam è Sibylla deprompta.

Virgil.

Stella facem ducens multa cum luce cucurrit:
Muneribus cumulant,& ſanctum ſydus adorant.

Fulgenti⁹. Fulgentius,ſerm.de Epiphania. Hæc ſtella,inquit, nunquam apparuit,quia tunc eam puer iſte creauit, & Magis ad ſe venientibus præuiam deputauit. Iſte puer in præſepi quidem paruulus collocatur,ſed magnus in cœlo mirabiliter operatur. Permittit ſe manibus in terra portari,ſed præcipit ſibi cœleſtia famulari.Quid eſt ergo,quòd infantilẽm attendis ætatem,& eius diuinã non intelligis poteſtatem? Sic fuit veraciter intimanda pueri huius naturalis diuinitas,& naturalis humanitas,vtraque naturaliter vera,vtraque vnita,nec in ſe inuicem confuſa,nec in ſe in- I
uicem ſeparata. Ipſum enim habuit Maria filium de ſe natum,cui ſtella debitæ ſeruitutis debuit famulatum. Ipſum eundémque Maria in Beth-leem Dominum hominem peperit, quẽ
Maximus, ſtella Magis in Oriente poſitis nunciauit. Maximus Epiſcopus,hom. 1. in Epiph.Dom. Quibus verò radiis,inquit, quantóve lumine illam Domini ſtellam antiqua credimus tunc inter aſtra fulſiſſe,quantum in ſplendore præceſſit,quæ tantum præibat in munere,quæ velut quidã
Auguſt. totius orbis oculus,caligantis mundi veterem nouauit aſpectum? Auguſtinus,tom.3.lib.3.c.4. de mirabilibus ſacræ ſcripturæ. De iſta verò ſtella dubitatur,vtrum ſtella ſimplex,an Angelus, an Spiritus ſanctus accipiatur : etſi Catholico ſenſui nihil repugnat, cùm de ſingulis diſputatũ
2. fuerit,arbitris maioribus eligendi liberam voluntatem ingenioli noſtri menſura concedet. Si
Quæ fuerit hæc ſtella. enim quis ſimpliciter ſtellam eſſe accipiendam maluerit, à cæteris ſtellis in hoc ducatu quomodo deuiauit? quarum natura ab initio condita in firmamento conſtituta fuiſſe dignoſcitur, K
ſicut libri Geneſeos authoritate manifeſtatur.Si ergo in firmamento cœli maneret inter Bethleem & Hieruſalem, dux fieri ambulantibus qualiter poſſet? etſi per aëra ſagittæ more, quanuis paulo lentiore curſu propter ſequentes peruolaret,aſſuetum in firmamento locum & curſum interim deſereret. Quod nec maioribus quidem luminaribus accidiſſe ſcripturæ deſcribunt,cùm in ſignis aut ſteterunt, aut reuerſa ſunt:niſi fortè aëreus ille ignis,qui tale miniſteriũ accipit propter ſimilitudinem,ſicut in multis diximus, ſtellæ vocabulum accepit: aut ſi Angelus habitu ſtellæ hoc miniſterium fecit. quod non repugnat,dum ſe Angeli, quando ſe hominibus oſtendunt, in multos trãsformant habitus:quomodo & Moyſi in Oreb de rubo Angelus ignita facie loquebatur,(Exod.3.) & velut miles armatus Ioſué filio Nũ extra caſtra in Galgalis oſtenditur.(Ioſ.5.)Sicut currum & equos igneos aſcenſione Heliæ Angeli funguntur,(4.Reg.2.) & quando Heliſæus pueri ſui oculos aperuit,(4.Reg.6.)in iiſdem habitudinibus Angeli

A geli manifeſtantur. In forma hoſpitum Abrahæ & Lodi conſpectibus ſe præbuerunt,(Geneſ.
18.& 19.)& Manne & vxor eius Prophetali habitu loquentem ad eos Angelũ viderunt. (Iud.
13.) Nimirùm & iſta vice Angelus dux Magorum efficitur,qui aſtrologis in ſtellæ ſimilitudinem & clariſſimi ſyderis fulgorem transformatur. Licet enim per imaginem rerum,quæ Ioãni in Apocalypſi ſua per viſionem dicuntur , huic tamen intellectui non contrafacit; ſtellæ ſeptem eccleſiarum,ſeptem Angeli ſunt.(Apoc.1.)Vnde quamuis in ſpiritu, dum tamen ſtellæ Angeli dicuntur, quid repugnat ſi etiam in loco ſtella Angelus dictus eſſe ſentiatur? Vel certè ſi neque Angelus,neque ſtella firmamenti,neque alius quiſpiam ignis,hæc ſtella fuiſſe dignoſcitur,Spiritus ergò ſanctus hæc ſtella fieri concedatur:qui ſicut poſtmodùm corporali ſpecie columbæ deſcendit ſuper Ieſum Dominum in Iordane,ſic gentes adoratrices,ſtellæ ſpecie du-
B xit ad cunabula Domini naſcentis in carne. De quo ſpiritu per parabolam Balaam Aſtrologus loquebatur:Orietur ſtella ex Iacob,rutilum ſcilicet lumen ſpiritalis gratiæ Chriſti,qua nox infidelitatis gentium illuminatur. Sicut ergo in igne ſuper Apoſtolos poſtea in cœnaculo Syon deſcendit,ita in ſpecie ſtellæ Magos ad Dominum Spiritus ſanctus deduxit. Hæc Auguſtinus non alia ratione in quæſtionem vertit,quàm vt ſtellam hanc non ex earum numero fuiſſe,quæ
primò creatæ ſunt,concludat. Theophilactus. Quando audis ſtellam,ne talem putes illã, qua- Theoph.
les videmus,ſed diuinam virtutem & angelicam in figura ſyderis apparentem. Quòd autem angelica virtus fuerit ſtella,manifeſtum ex eo,quòd in die refulſerit, & ad motum Magorum ſe mouerit, & ad quietem eorum quieuerit. Quin & à Septentrionali parte,quæ eſt Perſidis, ad Meridiem,in qua eſt Hieruſalem,mouebatur. Nunquam autem ſtella à Septentrione ad
Meridiem vertitur. Gregorius Nyſſenus,ſerm. de ſancta Chriſti natiuit. Sed & ex reliquis ſtel- Greg. Nyſſ.
lis,inquit,cùm aliæ quidem penitus in ſtabili atque erroris experte ſphæra defixæ, atque im-
C mobilem ſtatum ſortitæ ſint, aliæ verò nunquam moueri deſinant:hæc & mouetur,dum Ma-
gis dux itineris eſt,& conſiſtit,dum locum indicat iiſdem. Euthymius in Matthæum, rationes Euthym.
omnes colligit. Et verè,inquit, diuina quædam inerat potentia in hanc figuram transformata, *Cur hæc ſtel-*
& quidem in multis manifeſtum eſt. Primùm à via. Nam quælibet ſtella ab ortu progreditur *la de nouo*
in occaſum,ſola hæc à Septentrione in Meridiem ferebatur. Talem nempè ſortitur Palæſtina *formata di-*
ſitum, ſi ad Perſidem conferas. Secundo à ſplendore. ſiquidem nulla in die apparet, propter *catur.* 1.
exceſſum lucis ſolaris:hanc ſolam in die apparentem ſol occultare non poterat. Tertiò,ex hoc 2.
quòd prout opus erat,apparebat,rurſúſque occultabatur. Vſque ad Palæſtinæ enim regionem 3.
ducatum illis præſtans,apparuit. Ex quo autem Hieroſolyma acceſſerunt,ſeipſam occultauit, rurſúſque à Hieroſolymis,exeuntibus demonſtratur,& illis quidem euntibus præcedebat,ſtã-
tibus verò circummanebat,iuxta illorum neceſſitatem ſuum præbens motum. Quartò,ex eo, 4.
D quòd terræ proxima incedebat. Neque enim ſpeluncam ad diuerſorium demonſtraſſet, ſi aliis
proxima ſtellis,ſublimis lata fuiſſet:nunc autem veniẽs,ſtetit ſupra locum vbi erat puer. Ex his Euthym.
manifeſtum eſt, vt idem concludit Euthymius, contra Genethliacos,nullum fatum aut neceſ- *Contra Ge-*
ſitatem homini ab aſtris pendere,cùm neque hoc ſidus ex numero primorum fuerit. Thomas *nethliacos*
Aquinas in Matthæum,duos hinc errores dimanaſſe colligit, ex malè intellectis Magorum *et fatarios.* Thomas.
verbis. Alij enim,vt Priſcillianiſtæ,omnes actus hominum fato dirigi confirmarunt, per hoc *Priſcillian.*
quod Magi dicunt, *Vidimus ſtellam eius*. Alij, nimirùm Manichæi, Euangelium Matthæi re- *Manichæi.*
probant: quaſi fatum hoc loco admittat,quod ipſi reijciunt. Auguſtin. tom. 6. lib. 2. cap. 5. cõtra August.
Fauſtum Manichæum. Et nos quidem,inquit,ſub fato ſtellarum nullius hominis geneſim ponimus, vt liberum arbitrium voluntatis,quo vel benè vel malè viuitur,propter iuſtum iudiciũ Dei ab omni neceſſitatis vinculo vindicemus. Quanto minus illius temporalem generationẽ ſub aſtrorum conditione credimus factam, qui eſt æternus vniuerſorum creator & dominus?
E Itaque illa ſtella,quam viderunt Magi, Chriſto ſecundum carnem nato, non ad decretum dominabatur, ſed ad teſtimonium famulabatur. Nec enim ſubijciebat imperio,ſed indicabat ob-
ſequio. Idem lib. 5. de ciuitate Dei, cap. 1. oſtendit cauſam Romani Imperij, omniúmque re- Idem.
gnorum,nec fortuitam eſſe,nec in ſtellarum poſitione cõſiſtere. Cap. 4. in eam rem producit Eſau & Iacob geminorum multum inter ſe diſpares mores & actiones,qui tamen eodem tẽporis momento nati ſunt, ſic vt poſterior plantam prioris teneret. Cap. 5. ex his, quæ quotidie videmus,in his qui eodem tempore nati ſunt,nec tamen eoſdem mores, fauores, opes, poſſeſ-
ſiones,eadem pericula nanciſcantur, Mathematicorum vanam ſcientiam conuincit. Cap. 7. *Contra eos*
vanam ſuperſtitionem eludit,qua dies eliguntur,quibus vxor ducenda, aut domeſtica quædã *qui ſuperſti-*
negotia incunda ſint. Nec illud,inquit,volunt aduertere,quòd electo ad ſeminandum agrum *tioſe dies*
die,tam multa grana ſimul veniunt,ſimul germinant, exorta ſegete ſimul herbeſcunt, pube- *eligũt ſuis actionibus.*

ſcũt, flaueſcũt, & tamẽ inde ſpicas cæteris coæuas, atque, vt ita dixerim, cõgerminales alias rubi- F
go intorruit, alias aues depopulantur, alias homines auellũt. Quomodo iſtis alias cõſtellationes
fuiſſe dicturi ſunt, quas tam diuerſos exitus habere cõſpiciũt? An eos pœnitebit his rebus dies
eligere, eáſque ad cœleſte negabũt pertinere decretũ, & ſolos ſyderib[us] ſubdẽt homines, quibus
ſolis in terra Deus dedit liberas voluntates? His omnibus conſideratis non immeritò creditur,
cũ Aſtrologi mirabiliter multa vera reſpondẽt, occulto artificio fieri ſpirituum non bonorum;
quorũ cura eſt has falſas & noxias opiniones de aſtris & fatis inſerere humanis mẽtibus atque
firmare, non horoſcopi notati, & inſpecti aliqua arte, quæ nulla eſt. Hanc Mathematicorum
impietatem Gregorius Nyſſenus, lib. 6. Philoſophiæ, conuincit. Nam cap. 1. diſputat contra
Greg. Nyſ. fatum Stoici. Cap. 2. interimit fatum Ægyptiorum, quod ab aſtris pendere aſſerebant. Cap.
autem 3. aduerſus eos agit, qui dicunt liberam electionem eſſe à nobis, euentum verò à fato.
Et vt pauciores rationes in ſummam contrahamus, non ſuperfluum erit audire, quid Baſilius, G
Baſil. hom. 6. diuini opificij ſex dierum, de ea re ſcripſerit. Primùm igitur illud ipſos interrogabimus,
ſitne vt ſingulis diebus ſyderum figuræ mille modis mutentur, ac varientur? Nam cùm vagæ
ſtellæ perpetuò continuóque moueantur, citiùs planetæ alij in alios incurrant & apprehendãt,
& partim tardiore motu ſuos efficiãt orbes: fit vt in eadem hora ſæpenumerò tum mutuò ſeſe
conſpiciant, tum occultentur. Et cùm maximam vim habeat geneſeos ſiue natiuitatis, ab effe-
ctrice bonorum an malorum conſpici ſtella, vt ipſi cenſent, ſitne vt ſæpè, cùm haud id attige-
rint ipſi tempus, quo bonorum effectrix ſtella dominabatur, ob vnius ignorantiam minutæ,
Stella non eam tum vt in mala ſitum fortuna deſignent? Cogor enim eiſdem nunc vti verbis, quibus &
ſunt male- illi ipſi vti conſueuere. In verbis igitur huiuſmodi magna quidẽ amentia, multò verò maior
fica. impietas continetur. Maleficæ enim ſtellæ ſuę ipſarum malignitatis cauſam in ſuum transferi-
Quãta cõſe- bunt factorem. Nam ſi natura ſtellis cõpetit maleficium, ipſe ſanè creator effector malignita- H
quãtur ab- tis: ſin improbæ voluntate ſua, malæque euadunt: primùm quidem, animantia quæque erunt
ſurda ſi ſtel boni malique electiua, & ſolutis appetitionibus imperioſiſque vtẽtur: quod quidem inanimis
la malifica *ſint.* falſò tribuere, ſummæ dementiæ conſtat eſſe. Deinde quantum à ratione diſſonat, malum ac
1. bonum non pro dignitate cuique diſtribuere? ſed cùm hoc in loco fuerit, bonam: cùm ab hoc
Differẽtia conſpecta ſydere fuerit, malam eandem dicere ſtellam: cùm parumper denique declinauerit
natura. à figura, ſuæ protinus obliuiſci malignitatis? Sed hæc quidem hactenus ſunt dicta. Si verò ſin-
2. gulis in momentis temporis atque punctis, in aliam atque aliam ſydera figuram permutando
Varietas lo ſe accõmodant: in innumeris autem huiuſmodi mutationibus, quæ vna die tantædem contin-
ci, in quem *ſtella fertur* gunt, figurationes eiuſmodi regiarum natiuitatum perficiuntur: cur ſingulis quæſo diebus nõ
aut aſpect[us]. reges naſcuntur? aut cur apud ipſos reges omninò regna per ſucceſſiones traduntur? Nõ enim
3. quemque regem ortum filij ſui, ad regiam ſyderum figuram obſeruãtem accõmodare dicere I
Varietas na audent. Quis enim mortalium rei talis dominus eſſe poteſt? Cur ergo Ozias genuit Ioatham,
tiuitatum i Ioatham Achas, Achas Ezechiam, & horum nulli nanciſci contigit ſeruilem natiuitatis ſuæ
vno momẽto horam? Deinde ſi nõn probatum ac improbatum operationum principia penes nos ſita ſunt,
occurrentiũ ſed ex ortu neceſſitudines emergũt: fruſtrà profectò legumlatores agendas res & non agẽdas,
4. *Varietas a-* ſed fugiendas præſcribunt: fruſtrà ſunt iudices etiam, virtutem honore, vitium pœnis afficien-
ctionum. tes. Non enim hoc pacto iniuria commiſſa, furis eſt, aut homicidæ: quippè cui neque volẽti
5. quidem, ob ineuitabilem ipſum impellentem ad agendum neceſſitudinem, manũ continere
Vana ergo licuerit. Vaniſſimi denique homines ſunt, & qui dant artibus operam, in ipſiſque elaborant:
præmia & quando rectè quidem facturus videtur agricola, ſi neque ſemen vllum in terram deiecerit, ne-
ſupplicia. que ad meſſem falcem exacuerit ſuam: quin & mercator, velit nolit, ſupra modum diteſcet,
6. *Vanæ artes.* quando ipſi fatum affatim accumulat luculentas & vberes diuitias. Spes porrò magnæ illæ
7. Chriſtianorum euaneſcent omninò in nobis, atque peribunt: quippè cùm neque iuſtitia ho- K
Vana ſpes. noribus vllis afficiatur, neque peccata puniantur, propterea quòd nihil prorſus ab hominibus
Cur Magi libero animi propoſito agatur. Nam vbi neceſſitas vrget, fatúmque dominatur, nullum id ibi
ſtella vocati locum obtinet, quod pro dignitate penditur: id, inquam, quod iuſti iudicij munus præcipuum
ſunt, & nõ eſſe conſtat. Sed contra illos eouſque ſit diſputatum. Nunc dicamus, cur ſtellæ ſigno Magi vo-
ab Angelo cati ſunt Magi. Cur non potius Angelus illis ſicut & paſtoribus apparuit? D. Gregorius Pon-
apparente. D.Greg. tifex in homelia. Quia videlicet, inquit, Iudæis, tanquam ratione vtentibus, rationale animal,
1. id eſt Angelus, prædicare debuit: Gentiles verò, quia vti ratione neſciebant, ad cognoſcendũ
Doceri de- Dominum non per vocem, ſed per ſigna perducuntur: quia & ipſis Prophetiæ tanquam fide-
buerunt per libus, non infidelibus, & iſtis ſigna tanquam infidelibus, & non fidelibus, data ſunt. Et notandũ
ſigna. quòd redemptorem noſtrum, cùm iam perfectæ eſſet ætatis, eiſdem Gẽtibus Apoſtoli prædi-
cant,

A cant, cúmque paruulũ, & needum per humani corporis officium loquentem ſtella Gentibus
denunciat,quia nimirum rationis ordo poſcebat, vt loquentem iam Dominum nobis prædica-
tores innoteſcerent,& needum loquentem elementa muta prædicarent. Theophilactus in
Matth. Nam quoniam aſtrologi Magi erant,propterea Dominus familiari ipſis ſigno eos ad- Theoph.
duxit,ſicut Petrum piſcatorem à multitudine piſcium ad nomen Chriſti venatus eſt,& ſtupe- 2. *ſignũ ſtella*
ſcere fecit. Thomas Aquinas in Matth. Eſt enim rex cœlorum, & ideò per cœleſte iudicium *illis familia*
voluit manifeſtari. Pſal. 18. Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat *rius fuit.*
firmamentum. Iudæis quidem lex data eſt per Angelos, Gal. 5. Gentiles verò(Rom. 1.) inuiſi- Tho. Aqui.
bilia Dei per ea quæ facta ſunt, viſibilia cognouerunt. Vnde & eorum vocatio promiſſa eſt 3. *Inuiſibilia*
Abrahæ ſub figura ſtellarum. Geneſ. 15. Suſpice cœlum,& numera ſtellas ſi potes. Leo Mar- *per viſibilia*
tyr, ſerm. 3. de Epiphan. Commouet Magos remotioris Orientis habitatores ſtellis cæteris *cognoſcũtur*
B fulgentior ſtella,& demirandi luminis claritate. Viri ad hæc ſpectanda non inſcij, magnitudinẽ 4.
ſignificationis intelligunt,agente hoc ſine dubio in eorum cordibus inſpiratione diuina,vt eos *ſic promiſſa*
tantæ viſionis myſterium non lateret,& quod oculis oſtendebatur inſolitum, animis nõ eſſet *eorum vo-*
obſcurum. Idem hom. 4. de Epiphania. Vnde enim hi viri,cùm proficiſcerentur de patria,qui *catio.* Leo Mar.
nondum viderant Ieſum,nec aliquo contuitu eius,quòd cum tam ordinatè venerarentur,ad-
uerterant, hanc deferendorum munerum ſeruare rationem? niſi quia præter illam ſtellæ ſpe-
ciem,quæ corporeum incitauit obtutum,fulgentior veritatis radius eorum corda perdocuit,
vt priuſquàm labores itineris inchoarent, deſignatum ſibi intelligerent,cui in auro regius ho-
nor, in thure diuina diuinatio,in myrrha mortalitatis confeſſio deberetur. Et hæc quidẽ quã- *Fides Mago*
tum ad illuminationem fidei pertinebat,potuerunt illis credita & intellecta ſufficere,vt corpo- *rũ quantũ*
rali intuitu non inquirerent,quod pleniſſimo mentis viſu inſpexerant. Euſebius Emiſſenus, *nobis profit.*
C hom. in Epiphan. Domini. Sed nunquid iſta(inquit)ſtella videbatur ab omnibus? Si enim ab Euſeb.
omnibus videretur, nequaquam ſe eam in Oriente vidiſſe dicerent,quæ non ſolùm in Oriẽte Emiſſen.
appareret. Factum eſt autem,vt viſa ſtella quicquid per eam ſignificabatur,mox intelligerent,
non tamen Aſtrologiæ certa demonſtratione, ſed Spiritus ſancti. Chriſtũ igitur in ſtella quæ-
rebant,quem diuina inſpiratione per ſtellam ſignificari intelligebant. Chryſoſtomus, ex variis 5. *Chriſtus per*
in Matth. locis homelia 1. Vt per ſignificationem ſtellæ & hominis,in filio Dei diuinæ & hu- *ſtellam ex*
manæ naturæ coniunctio noſceretur. Vnde & in Apocalypſi (22. cap.)ita de ſe Dominus te- *primitur.*
ſtatur: Ego ſum radix Ieſſe, & genus Dauid, & ſtella ſplendida matutina: quia per natiuitatis Chryſoſt.
ſuæ ortum, diſcuſſa ignorantiæ nocte, in ſalute mundi, tanquam fulgidum ſydus emicuit. Pe-
trus Chryſologus, ſerm. 157. Itaque ſi dixerit aliquis, quare Magi? quare per ſtellam, ſi cũ ſtellis P. Chryſol.
cum origine nulla cauſa eſt, nulla ratio cum natura? Quare Magi? quare ſtella? Vt per Chriſtũ
D ipſa materia erroris ſic fieret ſalutis occaſio, quemadmodum per Chriſtum mortis cauſa, cauſa
facta eſt vitæ. Hoſtem proprio mucrone turbare ſingulare eſt inſigne virtutis. Apud Magos in
culpa erat ignorantia, non voluntas:& erat in crimine non ſtudium,ſed error,quærere Deum,
& noſcere. Quærere,neceſſitas magis eſt, quàm reatus. Fuit ergo pium, vt & Deus inuenire
quærentibus daret,& culpam deputaret errori. Denique Paulus iudicio tali de perſecutore
factus eſt prædicator: quia per zelum legis impugnabat legem, & in Deum Dei amore pec-
cabat. Hinc eſt, quòd fides currit ad Paulum, perfidia ad ignorantiã recurrit. Diſcernunt igi-
tur ſtellam eius à cæteris ſyderibus, vt qui cætera ex artis ſuæ profeſſione dignoſcerent, hoc
autem ſydus præter naturæ ordinem illuceſcere viderent. Vnde tanquam ex patribus accepto
per manus oraculo de rege naſcituro, ſimúlque de indice natiuitatis eius, *Vidimus*, inquiunt,
ſtellam eius in Oriente. Adiiciunt autem, *Et venimus adorare eũ.* καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ.
E *Venimus* in præterito interpretandum eſt, vt ad occaſionem itineris referatur. Adorare autẽ
etſi hîc ſuccumbere & venerari ſignificare videatur ex vi dictionis, interpretandum eſt tamen
pro λατρεύειν, id eſt adorare. Theophilactus in Matth. Videntur, inquit, hi Magi magna virtute Theoph.
præditi. Nam qui in aliena regione adorare voluerunt, quomodo non in Perſide ipſa magna *Magi gẽtiũ*
libertate prædicauerunt? Et primùm quidem à paſtoribus Iudæis Chriſtus agnitus eſt, demum *primitia.*
ab his Gentilibus. Fulgentius, ſerm. de Epiphania Domini. Nã quia ipſe, inquit, eſt Deus, qui Fulgenti⁹.
ſibi in veteri Teſtamento primitias offerri mandauit: idem Deus homo natus, Gentium pri-
mitias ſuo cultui dedicauit. Apoſtolica verò teſtatur authoritas, quia vnus eſt Deus, qui iuſtifi-
cat circuncíſionem ex fide, & præputium per fidem: circuncíſionis nomine Iudæos, præputij
nomine Gentes indubitanter oſtendens. Iſti ſunt duo parietes, qui ex diuerſo venerunt, & in
lapidem, qui factus eſt in caput anguli, in vnitatem fidei conuenerunt. Vnus paries venit ex
Iudæis, alter ex Gentibus. Longè à ſe diuerſi erant, quando diuerſa credebant. Poſitus eſt in

medio lapis angularis, qui ad ſe vtrūque parietē duceret, & vtrūque vno nomine nuncuparet: F
eſſéntque vnū cōmunione vocabuli, qui vnū fierent in gratia ſacramēti. Per Chriſtū enim, qui
eſt pax noſtra, faciens vtraque vnū, Iudæi & Gentiles facti ſunt vnū, quibus fidei vnitas, vnum
indidit nominis Chriſtiani vocabulū. Ad lapidem ergo angularē vterque paries venit, & verū
angulum fidei vnitas fecit. Horum duorum parietū vnus adductus eſt, quando paſtoribus Iu-
dæis Chriſtum natum Angelus nunciauit: alter paries adductus eſt, quando gentibus Magis
nouum ſydus apparuit. Illi fuerunt primitiæ Iudæorum, iſti facti ſunt primitiæ Gentium: illi de
proximo adducti, iſti de longinquo reducti. Propè enim erant Iudæi, qui Deum colebant:
Leo Papa. longè erant Gentes, quæ idolis ſeruiebant. Leo Papa, ſerm. 3. in Epiphan. Domini. His igitur,
dilectiſſimi, diuinæ gratiæ myſteriis eruditi, diem primitiarum noſtrarum, & vocationis Gen-
tium inchoationem, rationabili gaudio celebremus, gratias agentes miſericordi Deo, qui di-
gnos nos fecit, ſicut ait Apoſtolus, in partem ſortis Sanctorum in lumine, qui eripuit nos de po-
teſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuę: quoniā, ſicut prophetauit Eſaias G
9. cap. Gentium populus qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam, & qui habitabant in
regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis. De quibus idem Eſaias 55. cap. dicit ad Dominum: Gē-
tes quæ te non nouerunt, inuocabunt te: & populi qui te neſciebant, ad te confugient. Hunc
diem Abraham vidit, & gauiſus eſt, quum benedicendos fidei ſuæ filios in ſemine ſuo, quod eſt
Chriſtus, agnouit, & omnium ſe futurum Gentium patrem credendo proſpexit, dans gloriā
Deo, & pleniſſimè ſciens, quoniam quod promiſit, potens eſt & facere. Hunc diem Dauid ca-
nebat, Pſ. 85. dicens: Omnes Gentes, quaſcunque feciſti, venient, & adorabunt coram te Do-
mine, & glorificabunt nomen tuum. Et illud Pſ. 97. Notum fecit Dominus ſalutare ſuum,
ante conſpectum Gentium reuelauit iuſtitiam ſuam. Quod vtique exinde fieri nouimus, ex
Greg. Papa. quo tres Magos de longinquitate ſuæ regionis excitatos ad cognoſcendum & adorandum re- H
Omnia gem cœli & terræ ſtella perduxit. Gregorius Papa, in hom. Epiphaniæ. Sed in omnibus, in-
Chriſtū co- quit, ſignis, quæ vel naſcente Domino, vel moriente eo monſtrata ſunt, conſiderandum nobis
gnouiſſe vi eſt, quanta fuerit in quorūdam Iudæorum corde duritia, quæ hunc nec per Prophetiæ donū,
ſa ſūt, præ- nec per miracula agnouit. Omnia quippè elementa authorem ſuum veniſſe teſtata ſunt. Vt
ter Iudæos.
1. enim de eis quiddam vſu humano loquar, Deum hunc cœli eſſe cognouerunt, quia protinus
2. 3. illam miſerunt. Mare cognouit, quia ſub plantis eius ſe calcabile præbuit. Terra cognouit,
4. 5. quia eo moriente contremuit. Sol cognouit, quia lucis ſuæ radios abſcondit. Saxa & parietes
6. cognouerunt, quia tempore mortis eius ſciſſa ſunt. Infernus agnouit, quia hos, quos tenebat
mortuos, reddidit. Et tamen hunc, quem Deum omnia inſenſibilia elementa ſenſerunt, adhuc
infidelium Iudæorum corda Deum eſſe minimè agnoſcunt, & duriora ſaxis ſcindi ad pœni-
tentiam nolunt, cumque confiteri abnegant, quem elementa, vt diximus, aut ſignis, aut ſciſſio-
Fulgenti⁹. nibus Deum clamant. Fulgentius, ſerm. de Epiphania. Quid eſt verò, dulciſſimi fratres (in- I
quit) quòd iſti Magi regem Iudæorum adorandum quærunt, cùm ipſi Iudæi non eſſent? Et
quem regem, vtique non Herodem, ſed Chriſtum, volunt adorare, regem nuper natum, nec
adorant regem ante annos aliquot ordinatum. Adorare cupiunt infantem lactantem, nec
adorant regem populis imperantem. Nam & de Herode rege Iudæorum filij iā fuerant nati,
qui erant patre mortuo regnaturi. Mortuo enim iſto Herode, Archelaus in Iudæa regnauit, &
Chriſtus di Galilææ principatum iunior Herodes obtinuit. Archelaus natus eſt in palatio, Chriſtus in di-
gnior ī præ- uerſorio. Archelaus natus eſt in lectulo argenteo poſitus: Chriſtus autem natus in præſepio
ſepi regum eſt breuiſſimo collocatus. Ille forſitan pretioſis inuolutus eſt ſericis, iſte viliſſimis inuolutus eſt
filiis in au- pannis. Et tamen ille natus eſt in palatio, cōtemnitur: iſte natus eſt in diuerſorio, quæritur. Ille
ro recūben- à Magis nullatenus nominatur: iſte inuentus ſimpliciter adoratur. Omninò ſpérnitur primo- K
tibus. genitus regis, & muneribus honoratur primogenitus pauperculæ mulieris. Quis eſt iſte rex
Rex pauper Iudæorum? Pauper & diues, humilis & ſublimis. Quis eſt iſte rex Iudæorum, qui portatur vt
adoratur à paruulus, adoratur vt Deus? Paruulus in præſepio, immenſus in cœlo, vilis in pannis, pretioſus
regibus. in ſtellis, cuius natiuitate comperta, *Herodes turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo.* Quid
eſt quòd turbaris Herodes? Quoniam natum Iudæorum regem audiſti, turbaris, ſuſpicionibus
agitaris, inuidiæ ſtimulis inflammaris: & ob hoc natum regem occidere conaris. Inanis eſt iſta
Vana turba- turbatio tua, & vana prorſus cogitatio tua. Rex iſte, qui natus eſt, non venit reges pugnando
tio Herodis ſuperare, ſed moriendo mirabiliter ſubiugare. Nec ideò natus eſt, vt tibi ſuccedat, ſed vt in
eum mundus fideliter credat. Venit ergo non vt pugnet viuus, ſed vt triumphet occiſus: nec
vt ſibi de aliis Gentibus auro exercitum quærat, ſed vt pro ſaluandis Gentibus pretioſum ſan-
guinem fundat. Inaniter inuidendo timuiſti ſucceſſorem, quem credendo debuiſti quærere
ſalua-

A ſaluatorem: quia ſi in eum crederes, cum eo regnares: & ſicut ab illo accepiſti temporale regnum, acciperes etiam ſempiternum. Huius enim pueri regnum non eſt de hoc mundo, ſed per ipſum regnatur in mundo. Ipſe enim eſt ſapientia Dei, quæ dicit in Prouerbiis (Prouerb. 8.) Per me reges regnant. Puer iſte verbum Dei eſt, puer iſte virtus & ſapientia Dei eſt. Si potes contra Dei ſapientiam, cogita. In tuam perniciem verſaris, & neſcis. Tu enim regnum nullatenus habuiſſes, niſi ab iſto puero, qui tunc natus eſt, accepiſſes. Puer, qui tunc à Magis rex Iudæorum, idem creator eſt & dominus Angelorum. Quapropter cuius times infantiam naſcentis, magis debes timere omnipotētiam iudicantis. Noli ergo eum timere regni tui ſucceſſorem, ſed time infidelitatis tuæ iuſtiſſimum damnatorem. Similia in Herodem habet Leo Martyr, ſermone quarto de Epiphania. Petrus Chryſologus, ſermone 158. Sed eſto, inquit, quòd Herodes rex amore regni, ſucceſſoris timore, coactus ſit talia moliri, quare Hieroſolyma? quare Principes? quare Scribæ? Quia naſci non vult prophanus Deum, ſeruus dominum, iudicem reus, rebellis principem, perfidus cognitorem. Hieroſolyma varia ſe contaminatione perfuderat: Sacerdotes prophanauerant ſancta, & peccata vendentes, in quæſtum veniam pietatémque conuerterant. Scribæ doctrinam cœleſtem, ſcientiam ſalutarem, vitale magiſterium, in ſuum cenſum, in perfidiæ lapſum, lethale vaniloquium commutarant. Hinc eſt quòd Chriſtum nolunt naſci. Viuere timent, quia nouerant ſe mox ignominiæ dandos, trahendos opprobriis, eiiciendos templo, priuandos ſacerdotio, oblationum munere vacuandos. Semel enim cupiditate inflammati, capti pompa, vitiis ſauciati, vanitate ebrij, madefacti luxu, quia de correctione nihil cogitare poterant, de venia nihil ſperabant. Et ibidem. Si Hieroſolyma, ſi rex, ſi Scribæ, ſi Principes ſacerdotum ad Chriſti ſic turbantur infantiam: quid iſti facerent, Chriſtus perfectum mox in hominem ſi veniſſet, ſi fultus diuitiis & multitudine, ſi cum ſuſpectis, ſi cum extraneis? Qui nihil dant tempori, nihil ætati, nihil pauperi, nihil parenti: ſed vt audiunt natum, parant naſcenti mortem, innocenti dolos, ſcelus pio, nudo gladios, ſoli milites, vagienti necem, pœnam parenti: & vt vis miſceatur ſanguini, crudelitas acerba cunabulis bella indicit, vbera telis vrget, clypeos illidit gremiis, quatenus humanam diuinámque ſobolem antè ſepulchrum faciat intrare, quàm mundum. Sic fugit impius nemine perſequente: timet ne Iudæi paruulum aliquem ex veterum regum ſanguine ſecretò nutriant, ſicut aſſeruatus eſt Ioas, 4. Reg. 10. vt grandior tyrannum expelleret. Ita malunt magnates Chriſtum perdere, quàm bona temporalia. Euſebius Emiſſenus, in homilia de Epiphania Domini. Lætari & exultare debuerant, & ecce timore perturbantur. Sic enim infirmi oculi viſo lumine excæcantur, & bene iſti in Prophetarum libris per illas aues ſignificantur, quas dies excæcat, & nox illuminat. *Turbatus* enim *Herodes* quieſcere non poteſt, angitur, anguſtiatur: & impletur id Pſalmi 47. quoniam ecce reges congregati ſunt, conuenerunt in vnum. Ipſi videntes ſic admirati ſunt, conturbati ſunt, conuicti ſunt, tremor apprehendit eos. Et ne ex improuiſo capiatur, *Principes ſacerdotum, Scribas populi congregans, ſciſcitabatur ab eis vbi Chriſtus naſceretur.* Tum intellexit non vulgarem aliquem regem, ſed Chriſtum requiri: illum ab omni populo Iudæorum expectari, tempus autem illius aduentus iam elapſum eſſe. Ideò non quærendum eſſe putat, quiſnam eſſe poſſit, cui nomen Iudæorum regis deferendum ſit, nullum alium coniiciens quàm Chriſtum: ſed de loco natiuitatis eius tantùm ſciſcitatur. Optimum autem ordinem ſeruat ad tantam inquiſitionem. Non enim conuocat aliquos ex plebe, aut militum ordine, quorum ſtudia non intendunt ſacra myſteria: ſed *omnes Pontifices ſacerdotum, & Scribas populi.* Ad quos enim magis ſpectat rerum diuinarum cognitio, quàm ad Pontifices & ſacerdotes? Malachiæ ſecundo. Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius. Eccleſiaſtici trigeſimoſecundo. In medio magnatorũ loqui non præſumas, & vbi ſunt ſenes, non multum loquaris. Sap. ſexto. In multitudine ſapientum ſanitas orbis terrarum. Si quidem, vt ſcribit Thomas in Matthæum, ad ſciendam rei alicuius certitudinem, tria requiruntur. Creditur enim multitudini, authoritati, & literatis. Authoritas in Pontificibus & doctrina fuit: copioſa demũ multitudo, cùm omnes congregati ſint. Ex his patet, difficiles quæſtiones ad conſilia referenda eſſe: authoritatem autem conſiliorum haberi ex matrice eccleſia. Sic enim, vt ſcribit Irenæus, libro 3. cap. 3. contra hæreſes, & Tertullianus, lib. de præſcriptionibus contra hæreticos: Siquid ambiguum reſoluendũ erat, conſulebantur olim matrices eccleſiæ, qualis fuit, & eſt Romana: vtique adinſtar antiquæ Hieroſolymæ, cuius Synagoga cæteris prælata eſt. Ex eo igitur loco multa de conciliorum & Pontificũ authoritate, multa de eccleſia Romana in definiẽdis fidei quæſtionibus dici poſſent, à quibus nunc abſtinemus, ne in præſentẽ hiſtoriam latior ſeſe infundat interpretatio. Porrò hi qui dicuntur Principes ſacerdotum, ἀρχιερεῖς, Pontifices intelliguntur, qui 2. Paralip. 24. Prin-

Leo Mart. P. Chryſologus.

B

Cur Hieroſolyma turbata.

C

Malũt quidã Chriſtũ perdere, q̃ temporalia.

Euſe. Emiſ.

D

Herodes agnoſcit regẽ illum eſſe Chriſtum.

Quis inquiſitionis ordo de Chriſto.

1. *A ſacerdotibus inquirendũ.*

E

Thomas.

1.

2.

3.

Irenæus.

Tertull.

2. *Inquirẽdũ in vna Hieroſolyma, Romana Eccleſia.*

Theoph.

cipes ſanctuarij, & 2. Paralip. 36. idem nomen ſortiuntur. Theophilactus, in cap. 14. Marci, intelligit Pontifices maximos, non quòd multi ſimul & eodem anno hoc munere fungerentur, ſed quòd aliquando hunc gradum adepti eſſent. Nam quia Romanorum auaritia vænale factum fuerat ſacerdotium, quotannis mutabantur. Porrò Scribæ hi ſunt, quos Lucas cap. 7. & 11. legis peritos vocat. Matth. 7. Marc. 12. 1. Cor. 1. *At illi dixerũt, In Beth-leem Iudaæ,* ἐν βηθλεὲμ τῆς ἰουδαίας. *Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam, Et tu Beth-leem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Iſrael.* Hæc verba habentur

Conciliatio Matthæi cũ Hebraico cõtextu Michea, et 70.

Micheæ 5. cap. Porrò Matthæus verba Prophetæ paulò diuerſiùs citare videtur, quàm in Hebræo leguntur. Si quidem negatiua particula non legitur *nequaquam*, ſed Beth-leem paruula eſſe affirmatur. Quod etiam Septuaginta interpretes obſeruant, his verbis Hebraicum contextum traducentes, Καὶ σὺ βηθλεὲμ ὁ οἶκος εὐφραθᾶ, ὀλιγοστὸς εἶ, Et tu Beth-leem domus Ephratha. Sed ſenſum mentémque Prophetæ potius attendit, qui etſi Beth-leem vulgò paruulam G cenſeri ſcribat, ipſam tamen nequaquam minimam eſſe in millibus Iudææ affirmet. Hoc nimirùm argumento, quòd ex ea Chriſtus naſceretur.

Hierony.

Attamen Hieronymus, lib. 2. Commentariorum in Michæam, Arbitror, inquit, Matthæum volentem arguere Scribarum & ſacerdotum erga diuinæ ſcripturæ lectionem negligentiam, ſic etiam poſuiſſe vt ab eis dictum eſt. Et paulò pòſt inquit Hieronymus: Exponamus ergo Hebraïcum. *Et tu Beth-leem*, id eſt, domus panis, quæ vocaris *Ephratha, minima quidem es in ciuitatibus Iuda*, & tãtis millibus comparata, vix paruus es viculus: ſed ex hoc paruo viculo egredietur Chriſtus, qui eſt dominator in Iſraël. Aut ſi particulam negatiuam *nequaquam* adiungas, talis ſequetur interpretatio, quam

Euthym.

habet Euthymius in Matthæum. Etſi, inquit, vilis appares ad aſpectum, quantum tamen ad id quod animo concipitur, non es minima inter omnes principes tribus Iuda. Quælibet enim tribus diuerſos habebat in propriis ciuitatibus principes. Et verè nominatiſſima fuit poſt Salua- H toris natiuitatem: quotidie enim ab vniuerſo orbe accedunt ipſam viſuri, locúmque vbi Chriſtus natus eſt, adoraturi. Deinde magnæ famæ ac nominis cauſam ponit. *Ex te enim exibit*, hoc eſt naſcetur, *dux*. Ducem autem ac paſtorem ſiue rectorem, dixit regem. Nam & Chriſtus ſe-

Quid verè regem faciat.

cundum diuinitatem rex erat. Regnum, ait, meum non eſt ex hoc mũdo. Et ſecundum humanitatem. ſiquidem regis exercebat opera, leges videlicet ſubditis condens, corrigens illos ac fouens, & pro eis moriens: quæ maximè eum, qui verè rex eſt, inſigniunt. Diadema enim & purpura, reliquáque ſimilia, faſtus magis ſunt & arrogantiæ. Quomodo autem dixit eum paſtorem ſiue rectorem Iſraël (vtrumque enim ſignificat verbum ποιμαίνειν, & regere, & paſcere) cùm vniuerſum pauerit orbem? Ne offendantur Iudæi, quaſi cæteris nihil amplius habentes: ſed occaſionem magis habeant familiaritatis eius, quòd ab ipſis genitus, & apud eos natus ſit. Si quis autem dicat: quomodo ergo illos non pauit, quum ſint ipſi Iſraël? Audiat quòd I etiam hoc fecit: pauit enim illos, qui ex ipſis crediderunt: alioqui etiam Iſraël eſt omnis, qui videt Deum. Iſrael enim ſi quis interpretetur, idem ſonat quod videns Deum. Dicit autem Paulus: Non omnes qui ab Iſraël deſcendunt, hi ſunt Iſraëlitæ. Quòd ſi non omnes pauit Hebræos, illorum culpa eſt, qui ab eo paſci noluerunt. Dicit enim: Non ſum miſſus, niſi ad oues perditas domus Iſraël (Matth. 15.) Euangeliſta autem Ioannes: (cap. 1.) In ſua, inquit, venit, & ſui eum non receperunt. Hoc quoque deprauant Iudæi, dicentes de Zorobabel loquutam Prophetiam: quibus nos è diuerſo dicimus, Zorobabel non in Beth-leem, ſed in Babylonia

Iudæi & à ſtella, & à ſcripturis, & propria confeſſione conuincuntur.

natum eſſe. Tu verò Dei admirare gubernationem quomodo ordinauit, à Magis quidem doceri Iudæos, quòd ipſum ſtella prædicauerit: à Iudæis autem Magos, quòd & Prophetæ ipſum prænunciauerint.

Leo Mart.

Leo Martyr, ſermone ſecundo, de Epiphania Domini. Quid verò, inquit, tam cæcum, quid tam lucis alienum, quàm illi ſacerdotes & Scribæ Iſraelitarum fuerunt? qui K percontantibus Magis, & Herode quærente vbi Chriſtus ſecundum ſcripturarum teſtimonium naſceretur, hoc reſponderunt de Prophetico eloquio, quod indicabat ſtella de cœlo: quæ vtique poterat Magos Hieroſolymis prætermiſſis vſque ad cunabula pueri, ſicut poſtmodùm fecit, ſua ſignificatione perducere, niſi ad confutandam Iudæorum duritiam pertinuiſſet, vt non ſolùm ductu ſyderis, ſed etiam ipſorum profeſſione innoteſceret natiuitas Saluatoris. Iam ergo ad eruditionem Gentium Propheticus ſermo tranſibat, & prænunciatum antiquis oraculis Chriſtum alienigenarum corda diſcebant, cùm Iudæorum infidelitas veritatem ore proferret, & mendacium corde retineret. Noluerunt enim agnoſcere oculis, quem de ſacris indicabant libris, vt quem non adorabant in infantiæ infirmitate humilem, poſtea crucifigerent in virtutum ſublimitate fulgentem. Quæ iſta, Iudæi, tam imperita in vobis ſcientia eſt, tam indocta doctrina? Interrogati vbi Chriſtus naſceretur, veraciter & memoriter

A dicitis,quod legiſtis,In Beth-leem Iudææ. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam: Et tu Beth-
leem terra Iuda,non es minima in principibus Iuda. Ex te enim exiet princeps, qui regat po-
pulum meum Iſraël. Hunc principem natum longinquæ Orientalium gentium nationes in
inſolito noui ſyderis ſplendore didicerunt: & ne de loco editi regis ambigerent, veſtra erudi-
tio prodidit,quod ſtella non docuit.Cur vobis viam, quam aliis aperitis,obſtruitis? Cur in ve-
ſtra infidelitate reſidet dubium,quod ex veſtra ſit reſponſione manifeſtum? Locum natiuita-
tis de ſcripturarum teſtimonio demonſtratis, præſentiam temporis de cœli & terræ atteſtatio-
ne cognoſcitis, & tamen vbi ad perſequendum animus Herodis exarſit, ibi ad non creden-
dum veſter ſenſus obduruit. Gregorius Papa,in Euangelium hodiernæ diei. Hoc profectò,in- Gregor.
quit,benè Iſaac cùm Iacob filium ſuum benediceret,deſignauit,& caligans oculis, & prophe- Papa.
tans(Geneſ.vigeſimòſexto) in præſenti filium non vidit, cùm tamen in poſterum multa præ-
B uiderit. Quia nimirùm Iudaïcus populus,& Prophetiæ ſpiritu plenus, & cæcus, eum de quo
multa in futurum prædixit,in præſenti poſitum non agnouit. *Tunc Herodes clàm vocatis Ma-
gis.* Theophilactus.Clanculò vocauit eos propter Iudæos. Suſpicabatur enim quòd Iudæi for- Theoph.
taſſis puerum facturi eſſent magni, & curaturi vt ſeruarent eum, vtpotè liberatorem ſuum, &
propterea clàm inſidiatur. *Diligenter didicit ab eis tempus ſtellæ quæ apparuit eis.* Cogitauit enim,
inquit Euthymius,tunc Chriſtum aduenisse,cùm ſtella apparuiſſet. Nouerant enim Iudæi lo- Euthym.
cum natiuitatis,& tempus in genere ſeu quadam ſumma,non autem præfixè, vt menſem, an-
num,& diem. Sunt autem, inquit Theophilactus, qui dicant ſtellam illis apparuiſſe longè an- Theoph.
tequàm Chriſtus naſceretur: quoniam multum temporis in iter inſumpturi erant, & tamen
ipſum adhuc faſciis inuolutum adoraturi. Alij, quòd cùm Chriſto nato ſtella apparuerit, &
Magi per biennium venerint, & non in faſciolis inuenerint puerum, neque in præſepi, ſed in *Quandiu*
C domo cum matre bimum. Alij verò,quorum paucior eſt numerus, ſtellam hanc in die natiui- *illuxit ſtel-*
tatis apparuiſſe ſcribunt, & eadem ipſa die Magos iter aggreſſos eſſe. Verùm quæritur quo- *la:an bien-*
modo tam breui dierum ſpatio ex Oriente Beth-leem peruenire potuerint, cùm audieri- *nio, vel tã-*
mus appuliſſe eos decimatertia die poſt natalem Chriſti? Sunt qui hoc referant ad diuinam *tùm* 13.
quandam virtutem,vt Remigius in Matthæum,quæ Prophetam Abacuk in momento in Ba- *diebus.*
bylonem ad lacum leonum tranſtulerit. Sunt qui referant hanc diligentiam ad velocitatem Remigius.
dromedariorum, quibus abundat hæc natio,quos vno die mille ſtadiorum iter conficere ſcri-
bit Philoſtratus,in vita Apollonij. Sunt, vt diximus in ſuperioribus, qui obſeruent Orientem Philoſtrat.
dici non remotiores Orientis partes,ſed Iudææ viciniores: quomodo vocantur Aramei mon-
tes in Meſopotamia,Numer.vigeſimotertio,è quibus adductus eſt Balaam. Oriens enim fre-
quenter in ſacris literis accipitur pro terris, quæ Orientales ad illam ſint, in qua ſunt qui lo-
quuntur,vt Geneſ.13. Elegit ſibi Loth regionem circa Iordanem, & receſſit ab Oriente. Ita-
D que ſiue Magi, vt poſteri Balaam, ex Meſopotamia Syriæ venerint, vt Chryſoſtomo, Hiero- *Vnde Ma-*
nymo, Ambroſio, cæteriſque quos notauimus, viſum eſt, ſiue ex Arabia, vt Iuſtino placet, *gi, & quot*
ſeu ex primis Perſarum aut Chaldæorum regionibus, nihil moratur nos, quin credamus *itinerũ die-*
Magos ſua diligentia, pietati coniuncta, non difficulter tredecim diebus hucuſque perueni- *bus vene-*
re potuiſſe. Siquidem cùm Laban inſequeretur Iacob fugientem à Meſopotamia in Iu- *rint.*
dæam,vt ſcribitur Geneſ. 31. illum in monte Galaad, qui Libani principium eſt, attigit ſepti-
mo die ab egreſſu Iacob. Neque tamen illius fugam niſi tertia demum die deprehende-
rat: vnde quatuor diebus tantùm Laban, ſed celeriori curſu, Iacob verò, etſi ſecum greges,
vxores, & paruulos duceret, & eapropter lentiùs progredi cogeretur, ſeptem tamen die-
bus è Meſopotamia ad fines Iudææ peruenit. Quid ſi ſumma diligentia vſi fuiſſent? An
E ne è Perſide & Chaldæa duodecim aut tredecim diebus hoc iter, de quo diſſeruimus,
conſummaſſent? cùm non duplicetur numerus leucarum ſeu milliariorum à Hieroſolyma
in Chaldæam, qui cenſetur ab eadem vrbe in Meſopotamiam? Ita nulla relinqui quæſtio vi-
detur,quin tredecim diebus apparẽte ſtella è ſua regione Magi in Beth-leem deuenerint. Sci-
ſcitatur igitur Herodes tempus apparentis ſtellæ, vt ex eo colligat tempus natiuitatis Chriſti.
Et mittens eos, ſeu ire permittens, *in Beth-leem,* iuxta Micheæ oraculum, & ſacerdotum omniũ
ſentẽtiam, *dixit, Ite & interrogate diligenter de puero,* à ciuibus Bethleemitanis, & cæteris cir-
cumuicinis,quo in loco natus ſit,quibus parentibus, quos denique miniſtros, & quantam po-
tentiam habeat. *Et cùm inueneritis, renuntiate mihi,* ſeu per voſmetipſos ad me redeũtes, ſeu per
nuncios veſtros, *vt & ego veniens adorem eum.* Petrus Chryſologus,ſerm.158. Vult mentiri, ſed P.Chryſo-
non poteſt. Veniet vt ad tormenta cruciet, ad ſupplicia iaciatur, ſpernatur ad pœnam, qui logus.
adorare finxerat vt ſæuiret. D.Gregor.Papa. Ita natiuitate regis cognita, ad callida argumenta Gregor. Papa.

conuertitur, & ne terreno regno priuetur, renunciari ſibi vbi puer inueniretur poſtulat: adora- F
Quàm multi cum Herode Chriſtũ colunt. re eum ſe velle ſimulat, vt quaſi hunc inuenire poſſit, extinguat. Sed quanta eſt humana malitia contra conſilium diuinitatis? Scriptum quippè eſt: Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum. Huic ſimiles ſunt permulti, qui prætextu religionis religionem euertere conantur, & adinſtar Iudæ oſculo filium hominis tradunt. Tales & hi, quos Politicos dicimus, qui vt ſunt verè athei, qualis erat Herodes, ea tantùm ratione religionis curam ſuſcipiunt, vt illius prætextu populi gratiam nanciſcantur, etiam aliquando religionem ſubuertant. Hos principibus inſuſurrare videmus id quod à Numa Pompilio pro-
Makiauel Atheos, principem Atheon format. fectum eſt: nuper autem à Machiauello reuocatum in libro ſuo De inſtructione principis, non alia prorſus ratione religionem inductam eſſe, quàm vt populus timore contineretur: Idcircò principem, vbi occaſio tulerit, ſe religionis vinculo abſoluere poſſe. adeò nihil ob oculos principum verſari volunt, quàm ſuam, non autem Dei cauſam. Bernardus, ſermone tertio, de Epi-
Bernard. phania Domini. Credo, inquit, ſi quis conſcius eſt huius rei, decætero ſibi cauebit, & Hero- G
dianum execrabitur, annuum ne ſimilem exitum ſortiatur. *Qui cùm audiſſent regem, abierunt,* nullo eos comitante. Siquidem Herodes dedignatus fuerat comitatum. Exiſtimantes interim non ficta, ſed vera eſſe verba Herodis, quanta potuerunt ſedulitate in Beth-leem perrexerunt.
Theoph. *Et ecce ſtella quam viderant in Oriente, antecedebat eos.* Theophilactus, in Matthæum. Occulta erat ad paruum tempus ſtella ſingulari diſpenſatione, vt Iudæos interrogarent, & turbaretur Herodes, manifeſtiórque fieret veritas. Vt autem ipſi egreſſi ſunt ab Hieruſalem, iterum appa-
Bernardus. ruit ducens eos. Vnde manifeſtum, quòd ſtella erat virtus diuina. Bernardus, ſermone tertio de Epiphan. Ex hoc manifeſtè datur intelligi, quòd humanum flagitantes conſilium, diuinum amiſere ducatum, & conuerſi ad terrenum documentum, ſignum cœleſte non viderunt. *Ante-*
Theoph. *cedebat autem eos, vſquedum veniens ſtaret ſupra locum vbi puer erat.* Theophilactus. Et hoc, in- H
Stella terræ adiacebat. quit, rarum. Deſcendit enim ſtella à ſummitate, & terræ propior facta, oſtendit eis locum. Nam ſi in ſummitate apparuiſſet, quomodo certiores fieri potuiſſent de loco, in quo Chriſtus eſſet? Stellæ enim multum locum comprehendunt: vnde tu ſupra domum tuam vides lunam fortè, & ego eandem video non niſi ſupra domum meam. Et vnicuique videtur ſtare non niſi ſupra domum ſuam lunam, vel aliam ſtellam. Vnde & iſta ſtella non demonſtraſſet
D. Baſilius. Chriſtum, niſi deſcendiſſet, & quaſi ſupra caput pueri ſtetiſſet. D. Baſilius, homil. de humana Chriſti generatione, ex eo colligit, nec Cometem quidem fuiſſe. *Videntes autem ſtellam, gauiſi ſunt gaudio magno valde.* Gauiſi ſunt, vtpotè reperto duce nequaquam fallace. Ex hoc enim certam habuerunt fiduciam, quòd quæſitum inuenirent. *Et ingreſſi domum, inuenerunt puerum cum*
Euthym. *Maria matre eius.* Euthymius in Matthæum. Domum hic tugurium, inquit, vocat, quod Lucas diuerſorium dixit. Domus nempè erat, quod vtcumque inhabitaretur: diuerſorium autem, ſedes ac manſio ingredientium. Diuerſorium enim dicimus, etiam ipſum tentorium. Cùm I
enim concurriſſent in ciuitatem Beth-leem omnes, qui à Dauid deſcendebant, cauſa cenſus, quem Cæſar fieri iuſſerat, prout ſcripſit Lucas: non inuenerunt qui cum virgine erant, domum liberam ad hoſpitandum. Ideò ad diuerſorium quoddam declinauerunt, in quo præſepe erat iumentorum. Statim autem peperit virgo Chriſtum, & quia alius locus non erat in diuerſorio, inuolutum faſciis infantem reclinauit in præſepio. Idem habet Theophilactus & Chryſoſto-
Bernard. mus. *Et procidentes adorauerunt.* Bernardus, ſermone tertio, in Epiphaniam. Vnde vobis, ô alie-
Humilitas externarũ rerum non tollit fidem Magorum. nigenæ, vt puerum adoretis? Neque enim tantam inuenimus fidem in Iſraël. Sic vos non offendit vilis habitatio ſtabuli, non pauperies cunæ præſepij, non vos pauperis matris præſentia, non lactantis infantia ſcandaliſat? Hilarius, libro ſecũdo de Trinitate. Adſunt Magi, inuolutum pannis adorant: & poſt illam inanis ſuæ ſcientiæ arcanam operationem, poſito in cunis genu K
Hilarius. flectunt. Sic per Magos cunarũ ſordes adorantur, ſic vagitus per Angelorum diuina gaudia ho-
Leo. norantur. Leo, ſermone quarto de Epiphania. Ita diligentia ſagacis officij, vſque ad videndum puerum perſeuerans, futuri temporis populis, & noſtri ſeculi hominibus ſeruiebat, vt ſicut omnibus nobis profuit, quòd poſt reſurrectionem Domini veſtigia vulnerum in carne eius Thomæ Apoſtoli explorauit manus, ita ad noſtram vtilitatem proficeret, quòd infantiam ipſius Magorum probauit aſpectus. Viderunt itaque Magi, & adorauerunt puerum de tribu Iuda, de ſemine Dauid ſecundum carnem, factum ex muliere, factum ſub lege, quam ſoluere non venerat, ſed adimplere. Viderunt, & adorauerunt puerum, quantitate paruulum, alienæ opis indigum, fandi impotentem, & in nullo ab humanæ infantiæ generalitate diſſimilem: quia ſicut fidelia erant teſtimonia, quæ in eo maieſtatem inuiſibilis diuinitatis aſſererent: ita probatiſſimum eſſe decebat Verbum carnem factum, & ſempiternam illam eſſentiam filij Dei,

A Dei, hominis veram ſuſcepiſſe naturam, ne vel ineffabilium operum ſecutura miracula, vel
excipiendarum ſupplicia paſſionum, ſacramentum fidei ex rerum diuerſitate turbarent, cùm
iuſtificari omninò non poſſent, niſi qui Dominum Ieſum & verum Deum & verum homi-
nem credidiſſent. Sanctus Ephrem, lib. contra eos qui filij Dei naturam ſcrutari volunt, cap. 2. Ephrem.
Attende, ô infœlix, Magos illos, qui de remotis terræ partibus ad adorandam nuper editi re-
gis infantiam aduenerunt. Non illi regem inuenerunt in purpura iacentem, non diademate
lucentibus gemmis intexto inſignitum caput, ſed infantem inuolutum vilibus pannis in præſe-
pio repererunt, & continuò, *apertis theſauris ſuis, obtulerunt ei munera* cum gaudio cordis. Vide
excellentiſſimam Magorum fidem. Offendunt in vili præſepio iacentem regem cœleſtem,
ſanctum, nuper pro ſalute totius orbis in carne natum. Inueniunt, inquam, in præſepio, nec ta-
men vltrà inquirere pergunt. Quid enim anguſto præſepio vilius? Inter tot vilia nullum regis *Contra hominũ præſumptuoſas inquiſitiones de Deo.*
B indicium cernentes Magi, nihil de illius maieſtate dubitant, nihil pannorum vilitate mouen-
tur, neque geniti naturam curioſè rimantur. Ipſe autem infœlix ad patris dexteram conſpicis
vnigenitum filium, omni ſubnixum maieſtate regem, conſedere Patri, atque cum ipſo lauda-
ri, & audes illum temerè ſcrutari? Non expaueſcis miſer, non ſtulte terreris? qui teipſum ne-
ſcis, creatorem explorare præſumis. Quis talem non execretur audaciam? Deus & Dominus
vnigenitus patris, in excelſis ad patris dexteram reſidet: Angeli, Archangeli, Cherubim & Se-
raphim cum metu & tremore adſtant illi, preſſis deorſum cum horrore reuerenter obtutibus:
Cinis autem ac puluis in terra ſedens ſcrutatur opificem? Cherubim prope ſolum gloriæ ſub
alis ſuis contegit faciem, neque in illam maieſtatem infigere lumina ſuſtinet: homo autem ter-
renus & luteus, qui ſemetipſum & mortis ſuæ tempus ignorat, Dominum omnium condito-
rem perſcrutatur? Chryſoſtomus pluribus in locis ex Magorum adoratione Chriſtum in Eu- Chryſoſt.
C chariſtia adorandum eſſe colligit. Hilarius, lib. 2. de Trinitate. Aliud intelligitur, aliud videtur. Hilarius.
Aliud oculis, aliud animo conſpicitur. Parit virgo, partus à Deo eſt. Infans vagit, laudantes An-
geli audiuntur: panni ſordent, Deus adoratur. Ita in Euchariſtia panis ſpecies conſpicitur, ſed *In Euchariſtia et altari nō minus quàm olim in præſepi Chriſtꝰ adorãdus.*
Chriſti corpus, ipſe etiam Chriſtus Deus & homo adoratur. Chryſoſtomus, homil. de ſancto
Philogonio. Hæc, inquit, menſa vicem explet præſepis in quo natus eſt Chriſtus. Nam & hîc
ponitur corpus dominicum, non quidem faſciis inuolutũ ſicut tũc, ſed vndique Spiritu ſancto
conueſtitum. Et homil. 24. primæ ad Corinth. Hoc corpus in præſepi reueriti ſunt Magi, & vi-
ri impij & barbari: tu non in præſepi, ſed in altari: non mulierem quæ in faſciis teneat, ſed ſacer-
dotem præſentem, & Spiritum ſuper propoſito ſacrificio abũdè diffuſum vide. Greg. Nanzanz. Chryſoſt.
Orat. 3. de Theologia. Cur tu, inquit, ad id quod oculis cernitur, impingis, nec ſpectas id quod Gregor.
animo, & intelligentia percipitur? Faſciis quidem inuolutus eſt: verùm ſepulturæ faſcias re- Nanzanz.
D diuiuus excuſſit. In præſepio reclinatus eſt: cæterùm ab Angelis celebratus eſt, & à ſtella pro-
ditus, & à Magis adoratus. *Et apertis theſauris ſuis, obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myr-
rham.* Id autem faciunt aut ex more Orientalium, qui, vt in ſuperioribus diximus, ad re-
ges acceſſuri munera offerre conſueuerunt in ſui obſequij teſtimonium: aut ad releuan-
dam matris paupertatem, maximè verò ad maiorem ſuæ ſubmiſſionis confirmationem. Vn-
de & Cyprianus, ſerm. de Stella & Magis. Quia verò, inquit, neminem in conſpectu Dei ap- Cyprian.
parere vacuum lex vetus edocet, præuaricatoribus legis abeuntibus vacuis primitiæ gen-
tium ſacramentalia munera proferunt de theſauris, & Domino aurum & odoramenta præ-
ſentant, profitentes ex ratione munerũ, de eo quem adorabant, quid crederent, quid ſentirent.
In auro regem, in thure ſacerdotem, in myrrha incorruptibilem, quamuis paſſibilem, profiten-
tur. Oblatio iſta incarnati verbi, & exponit myſteria, & breui ſubtiliq; indicio vtriuſque naturæ
E humanæ diuinæq; exprimit vnitatem, quid & proprium eſt vnicuique ſingulatim diſtinguens.
Nam Deo patri, cuius regnum & imperium ſuis mundũ replet ſplẽdoribus, in odorẽ ſuauitatis
ſummus ſacerdos & Pontifex Chriſtus ſe obtulit: cuius caro paſſionis cremata carbonibus, in-
cenſionis ſuę fragrantiã tranſmiſit ad cœlos, & vſque hodie odor ille ſuauiſſimus in terreſtri cœ-
leſtiq; eccleſia indeficiens perſeuerat. Quòd autẽ paſsibilitas, quam obediens Deo voluntariè
ſuſcepit, incorruptione firmata ſit, virtus myrrhæ obuians corruptelæ ſuo probat effectu, & viſi-
biliũ ratione munerũ; immortalitatis ſolidæ conſtat euidens argumentũ. Fulgent. ho. de Epiph. Fulgent.
Igitur per iſta tria munerum genera in vno eodemq; Chriſto & diuina maieſtas, & regia pote-
ſtas, & humana mortalitas intimatur. Thus enim ad ſacrificium, aurum ad tributum, myrrha ad *Quid hæc munera myſterij habeant.*
ſepulturam pertinet mortuorũ. Omnia hæc ſancta fides Chriſto veraciter offerre non deſinit,
dum vnũ eundémque verũ Deum, verum regem, verúmque hominem credit, vt verè pro no-
bis mortuũ veraciter recognoſcat. In oblatione thuris cõfunditur Arianus, qui ſoli Patri ſacrifi-

cium offerri debere contendit. In oblatione myrrhæ confunditur Manichæus, qui Chriſtum F
verè mortuum pro noſtra ſalute non credit. In auro ſimul vterque confunditur: quia & Manichæus de ſemine Dauid ſecundum carnem natum non credit regem, & Arianus Deo vnigenito naturalem aſſignare nititur ſeruitutem. Proinde vterque non experietur regem, à quo per fidem regatur, ſed à quo pro infidelitatis crimine puniatur: quia ab vno diuinitatis, ab altero carnis vnitas denegatur. In iiſdem muneribus confunditur etiam Neſtorius, qui nititur Chriſtum in duas perſonas diuidere, cùm videat Magos non alia Deo, & alia homini, ſed vni Deo homini eadem munera obtuliſſe. Non ergo diuidatur in perſonis, qui non inuenitur diuiſus in donis. Confundit & Eutychetis infamiam, qui non vult in Chriſto vtramque veram prædicare naturam.

Baſilius. prædicta fuerant hæc munera.

D. Baſilius, hom. de humana Chriſti generation. Nimirùm, inquit, Balaam vaticinium ſequi ſunt viſi, qui de Chriſto talia viſus eſt dicere, Accumbens dormiuit vt leo, & quaſi pullus G
leonis, quis ſuſcitabit eum? Qui benedixerit tibi, erit benedictus, & qui maledixerit, in maledictione reputabitur. Per leonem enim eius imperium ſermo demonſtrat: per accubitum verò, ſupplicium: per benedictionis virtutem, eius diuinitatem. Igitur vaticinium hoc ſequentes, vt regi aurum, vt morituro myrrham, vt Deo thus obtulerunt.

P. Galat.

Petrus Galatinus, lib. 8. de arc. fidei in Talmud inuentis, oſtendit hoc prædictum fuiſſe, Eſa. 60. cùm legitur, Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes: cùm, vt legitur in Bereſſith Rabba, id eſt in expoſitione libri Geneſeos, Deus hic nomine tetragrammaton ſcriptus, rex Meſſias intelligendus ſit. Quod & Pſal. 72. manifeſtum eſt, vbi hæc leguntur, Reges Tharſis & inſularum munus reddent: reges Arabum & Saba dona adducent: & viuet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & orabunt ipſum iugiter, tota die benedicent ei. Ex quo contextu Rabbenu Heccados colligit, quòd omnia munera illa, quæ dedit pater noſter Iacob Eſau, futurũ erat, vt reges mundi regi Meſſiæ reſtituerent.

Sibylla Erythr.

Hoc etiam Sibylla Erythræa lib. 1. Oraculorum ex- H
preſſit his verbis:

> *Τῷ προσκομίσουσ' ἱερῆς χρυσὸν προσφέροντες,*
> *Σμύρναν, ἀτὰρ λίβανον. καὶ γὰρ τάδε πάντα ποιήσει.*

id eſt,

> *Illi libabunt aurum myrrhámque ferentes*
> *Thúſque ſacerdotes: hæc omnia namque patrabit.*

Gregor. Nanzanz. Bernard.

Greg. Nanzanz. in Apolog. 1. Magi procumbunt, & munera offerunt, vt ſcilicet idolorum cultus hoc facto euerteretur. D. Bernardus, hom. 3. in Epiphan. adinſtar Magorum ſpiritualia nos Chriſto conſecrare dona admonet. Vt aurum offeramus, abnegando temporales diuitias, & illi, id eſt membris eius ſeu pauperibus illas conſecrando. 2. Offeramus thus orationum & meditationum deuotarum, ſicut legitur Pſal. 140. Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. 3. Myrrham etiam, id eſt, carnis mortificationem adiiciamus. Gal. 5. Quicunque enim ſunt I
Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum concupiſcentiis. Sequitur. *Et* admoniti, ſeu *reſponſo accepto in ſomnis*, *καὶ χρηματισθέντες κατ' ὄναρ*, Oraculum accipientes per ſomnium. Dicuntur enim *χρησμοὶ*, oracula quæ redduntur à numine conſulentibus aut petentibus. Vnde coniicitur iſtos de ſuo ad Herodẽ reditu aliquid ſciſcitatos eſſe aut à Maria, aut Ioſeph, aut etiam ab ipſo puero. Quid enim hoc mirum fuerit, ſi à puero oraculũ rogaſſe dicantur, cùm & ipſum adorent? aut ſanè ab ipſo Deo, quem huic puero adeſſe non dubitarunt, oraculum petiiſſe potuerunt. Cæterùm quoquo modo illud rogauerint, cùm ex ſcriptura minimè manifeſtum ſit: ſufficit quòd in ſomnis reſponſum acceperint, viſione imaginaria apparente, *ne redirent ad Herodem. μὴ ἀνακάμψαι*, ne reflecterent, verbum aptum ac peculiare facientibus iter nauigio, vel equis. Noluit enim Deus in periculum eos obiicere, ſed neque Herodem citiùs in pueros ſæuire, quàm Chriſto in Ægyptum tranſlato. *Reuerſi ſunt per aliam viam in regionem ſuam.*

Euſe. Emiſ.

Euſeb. Emiſſenus, in hom. Reuertamur igitur & nos per aliam viam in regionem noſtram, quia per K
illam quâ exiuimus, redire non poſſumus. Hoc enim & filiis Iſraël de Ægypto exeuntibus præcipitur, vt per aliam viam non reuertantur. Regio noſtra paradiſus eſt, regio noſtra eſt terra viuentium, ibi habitauerunt, inde exierunt: ſed qua via? Vtique per ſuperbiam, per inobedientiã, per vanam gloriam, per gulæ intemperantiam. Per hanc autem viam in patriam redire non poſſumus. Alia ergo via requirenda eſt, qua in patriam reuertamur. Hæc autem via Chriſtus eſt. Ipſe enim ait: Ego ſum via, veritas, & vita. Nemo venit ad patrem, niſi per me. Inuenimus viam, curramus per eam, ſi recto itinere in patriam redire volumus.

Que-

A *Quadrageſimo die, Chriſtus natus in templo præſentatur, Maria purificatur, ſacrificium offertur, Simeon congratulatur.*

Math.	Marc.	LVC. 2.	Ioan.
		Et poſtquàm impleti ſunt dies purgationis eius ſecundum legem Moyſi, tulerunt illum in Hieruſalem, vt ſiſterent eum Domino (ſicut ſcriptum eſt in lege Domini, Quia omne maſculinum adaperiens vuluam, Sanctum Domino vocabitur:) & vt darent hoſtiam ſecundum quod dictum eſt in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.	

BONVS villicus, vbi copioſum fructum continuo labore conquiſierit (in- *Introductio.*
quit Petrus Chryſologus, ſerm. de Magis) venire domum ſuam ad lucrũ
B cupit, ſuum concupiſcit ad gaudium: Diligens operarius, quando opus P. Chryſ.
ſuſcepti laboris impleuerit, vt mercedem percipiat, patremfamiliâs deſi-
derat aduenire: Deuotus miles poſt conflictum, poſt victoriam, præſen-
tiam regis optat, vt præmiis ſudores & vulnera remuneratione compen-
ſet. Sic ad palmam ſuam cupit venire Chriſtũ, qui bella mundi indefeſſa
virtute proſternit. Sic Chriſtum venire non vult, qui ſuperatus illecebris
ſæculi, de pœna trepidat, de venia nil præſumit. Hoc ducebatur affectu Simeon vir iuſtus &
timoratus, expectans conſolationem Iſraël: vnde nec priùs mortem vidit, quàm Chriſtum
amplecteretur. Nec cedit Magorum aut paſtorum pietati: ſed etſi decrepitus, Chriſtum ac-
clamat, Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebi ſuæ Iſraël. Vnde, vt ſcribit Am- Ambroſ.
broſius, Auſbertus Preſbyter ordinis S. Benedicti, ſerm. in Purificat. diuæ Virginis: Si ſubtiliter, Auſbertus.
C inquit, à fidelibus, quæ ſit huius diei feſtiuitas, perpendatur, eo deuotionis affectu hanc cele-
brandam ſuſcipient, quo Dominicæ natiuitatis, circuncilionis atque apparitionis ſolennia ſũt *Solẽnitas Purificationis,*
proſecuti. Illius eſt iſta ſolennitas, cuius & illa: ſed nec minor iſta, quàm illa. quod vtique hoc *& eius in-*
Sermone apertis monſtrabimus documentis. Huius quippè diei feſtiuitas, ſicut à quibuſdam *ſtitutio.*
Chriſtianis ignoratur, ſic à multis præ cæteris anni ſolẽnitatibus honoratior habetur: maximè
autem eo loco, quo primatum eccleſia Catholica in primo paſtore ſortita eſt. In tanta enim
reuerentia ab illis habetur, vt ea die cuncta ciuitatis turba in vnum collecta, immenſis cereo-
rum luminibus coruſcans, Miſſarum ſolennia deuotiſſimè concelebrent, nullúſque aditum
publicæ ſtationis intret, qui lumen manu non tenuerit: tanquam ſcilicet donum in templo
oblaturi, immò etiam ſuſcepturi fidei lumen, quo interiùs fulgent, exteriùs oblationis ſuæ reli-
gione demonſtrent. Hodie namque iuxta legem atque Euangelium, peractis à natiuitate
D Chriſti quadraginta diebus, in templo eſt à parentibus idem Dominus præſentatus: hodie à
ſancto Simeone ſuſceptus, Patríque cum ſacris muneribus oblatus: hodie redemptionem Iſ-
raël expectantibus, ab eodem Simeone & Anna prædicatus. Bernardus, ſerm. 2. in Purificat. Bernard.
beatæ Mariæ. Celebratis ſiquidem (ait) paulò antè Natiuitate, Circunciſione, & Apparitione
eius, feſtus hodie nobis oblationis eius dies illuxit. Hodie namque ſiſtitur creatori terræ fru-
ctus ſublimis: hodie placabilis & Deo placens hoſtia virgineis manibus offertur in templo,
portatur à parentibus, à ſenibus expectatur: offerunt Ioſeph & Maria ſacrificium laudis, ſacri-
ficium matutinũ: Simeon & Anna ſuſcipiunt. Ab his quatuor celebrata proceſſio eſt, quæ per *Proceſſionis*
quatuor orbis climata ſolennibus hodie gaudiis ad memoriam reuocatur. Hanc huius diei hi- *typus.*
ſtoriam deſcribit Lucas, intermiſſa Magorum adoratione poſt circunciſionem, quã nouerat
à Matthæo eſſe deſcriptam. Tria autem proponit: Chriſti & eius matris humilitatem, vt qui
E ſe legi ſubmiſerint: Chriſti clarificationem per veritatis teſtimonium: & eorum omnium con- *Summa.*
ſummationem, vt ſcribit Bonauentura in Lucam. In humilitate autem (ait) quatuor ſunt con- Bonauent.
ſideranda, quę tradit Euangeliſta. Deſcribit enim Chriſti oblationem quantum ad tempus
ſtatutum, quantum ad locum deſignatum, quantum ad mandatum ſcriptum, & quantum
ad pretium oblatum. Primò igitur, quantum ad tempus ſtatutũ, dicitur, *Et poſtquàm impleti
ſunt dies purgationis eius ſecundum legem Moyſi,* id eſt quadraginta dierum, Leuit. 12. Mulier ſi
ſuſcepto ſemine pepererit maſculum, immunda erit ſeptem diebus, iuxta dies ſeparationis mẽ-
ſtruæ. Et die octauo circuncidetur maſculus infantulus: ipſa verò triginta diebus manebit in *Vnde im-*
ſanguine purificationis ſuæ. Omne ſanctum non tanget, nec ingredietur in ſanctuariũ, donec *mundicia*
impleãtur dies purificationis ſuæ. Si autẽ fœminã pepererit, immũda erit duab9 hebdomadib9, *mulieris.*
iuxta ritum fluxus menſtrui: & ſexaginta ſex diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ.
Iſychius, li. 3. in Leuiticum, cap. 12. Manifeſta eſt, inquit, legiſlatoris intentio, antiquum generis Iſychius.

humani ſignificantis exceſſum, atque ideò ex omnibus his cōferre nobis deſiderat, vt euitemus F
ſeculares res, & actiones carnis: vtpotè nobis non bene valentibus profligare ſanctimoniam,
ſine qua nemo videbit Deum. Nam mundus quidem per ſeipſum bonus, ortum ſolis cernere,
lunam, ſtellâſque cœlum coronantes, terram diſtentam, diffuſum mare, vt ex his omnibus ſapientia colligatur & conijciatur opificis. Similiter & corpus bonū eſt, & minus bonum, quod
Immūditia nō à corpore ſed ab vſu. nobis in virtutibus conlaborat. Habet enim inſtrumentum ad glorificandum Deum, linguā,
aliôſque qui in nobis ſunt ſenſus, per quos reſpicientes creaturam mundi, omneque eius
ſolatium, per hæc aliud intuentes conijcimus, & ex his quæ facta ſunt, ea quæ ſunt inuiſibilia.
Sed quia & ſæculo & carne malè ſimul vſi ſumus, ita vt Dominus de mundo diceret, Mundus
in maligno poſitus eſt. Paulus autem: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi
mentis meæ. Et rurſus: Ego autem carnalis ſum, vænundatus ſub peccato. Et rurſus: Manifeſta autem ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, adulteria, immunditia, & quæ his ſimilia ſunt. G
Ab his lex nos liberare conatur, & de hac re multa ſcribere non ceſſat ænigmata, ſicut & nūc,
communia & ſpecialia. Intende quibus verbis ad Moyſen Dominus loquutus eſt, vt ille filiis
Iſraël eadem verba miniſtraret. Faciebat autem hoc non fruſtrà, ſed palàm demonſtrans, quòd
ipſe quidem Moyſi loqueretur, vt ad intelligendam virtutem legis idoneo: Moyſes autem
populo, vt quia non totum capiebat, nec ſpiritale ſuſcipere mandatum, nec ideò audire legē
ſublimiora narrantem. Hinc eſt enim, quòd ipſo Deo legem dante, dicebant ad Moyſen: Loquere tu nobis, & audiemus. Non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur. Sed & ſimiliter eam, atque ſecundum humanam poſſibilitatem, homine videlicet tradente, ſuſcipiunt, vt
ſpiritu paulatim aſcendatur. Per literam igitur ſemen ſuſcipiens eſt mulier, quæ viri cōcepit
ex ſemine. Hanc ſeptem diebus eſſe immundam dicit. Et hoc quamobrem? Videlicet quia
ſator immundus eſt, vtpotè hæres Adam, qui per tranſgreſſionem immundus factus, atque H
ita Euæ mixtus, omne genus humanum fecit immundum. Apertè autem hoc in ſacra ſcriptura legitur, quòd poſtquàm exiit de Paradiſo, mulierem ſuam Adam cognouit, atque ita deduci cœpit humanum genus. Septem autem dies ideò mulierem eſſe præcepit immundam,
quia Adam, per cuius ſemen ſuſcepit immunditiam, cum genere vitam noſtram polluit. Septem dierum numerus ſignificat, per quem tempora reuoluūtur: propter quod eius requies ſeptima dies, id eſt intelligibile ſeparatur ſabbatum. Quomodo etiam noſtram polluit vitam? Inducens ei maledictionem, & transferens ad miſeriam, eam quam ſortiti fueramus ab initio
beatitudinem. Quod manifeſtum eſt ex his quæ Deus ad Adam dicit: Maledicta terra in ope-
Quæ conſiderāda ſūt ī hac lege. ribus tuis, ſpinas & tribulos germinabit tibi. Porrò in huius legis conſtitutione ea conſiderāda ſunt. Primò, quòd lex hæc, non humanum eſt ſomnium, nec anilis fabula, cùm præmittatur,
1. Hæc dicit Dominus ad Moyſen. Quid enim leue apud Deum? Sed & promulgatum I
2. eſt populo per Moyſen illum præclarum legiſlatorem. Secundò, dicitur immunda puerpera
ob peccatum Euæ. Geneſ. 3. In dolore paries. 1. Cor. 15. In Adam omnes moriuntur, &c.
3. quia difficulter fit, vt non ſit aliquis vitioſus pruritus. Exod. 5. Vir ſanguinum mihi es. Tertiò,
quoniam ſanctificatio matrimonij ab alio pendet, ſcilicet à Chriſto & Eccleſia: alioquin non
4. expiatur concupiſcentia. Quartò, proponit nobis ob oculos peccatum, in quo nati ſumus, à
quo niſi per Chriſtum ſanctificari non poſſumus. Excuſatur interim ſic concupiſcentiæ pruritus, qui in coniugatis eſt (ſiquidem naturalem modum non excedat) per ſacramentū, vt docet
Auguſt. Auguſt. l. de Geneſi ad literam, c. 9. Interim conſiderandum eſt, nū diua Virgo ad eam legem
Cyrill. Ale. obligaretur. Cyrill. Alex. l. 8. in Leuiticum. Primò, inquit, cōſideremus ſecundum hiſtoriam, ſi
non videtur quaſi ex ſuperfluo additum, Mulier quæ ſuſceperit ſemē, & pepererit maſculum:
quaſi poſſit aliter maſculum parere, niſi ſemine concepto. Sed nō ex ſuperfluo additur. Ad diſ- K
Lex iſta eximebat D. Virginem. cretionem namque illius, quæ ſine ſemine concepit, & peperit maſculum, iſtum ſermonem
pro cæteris mulieribus legiſlator adiecit, vt non omnem mulierē quæ peperiſſet, deſignaret immundam, ſed eam quæ concepto ſemine peperiſſet. Addi quoque ad hoc etiam illud poteſt,
quòd lex iſta, quæ de immunditia ſcribitur, ad mulieres pertinet. De Maria autem dicitur,
quia virgo concepit, & peperit. Ferant ergo legis onera mulieres, virgines verò ab his habeantur immunes. Sed ſi nobis aliquis occurrat argutus, & dicat, quia & Maria mulier in ſcriptu-
Gal. 4. ris nominatur. ſic enim dicit Apoſtolus, Vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuū
Quomodo Virgo mulier vocetur. factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret. Reſpondebimus ei,
quòd in hoc loco Apoſtolus mulierē non pro corruptela integritatis, ſed pro ſexus conditione
nominauit: vt quia dicebat filium Dei miſſum, ſimul & illud, quòd communi omniū ingreſſu in hunc mundum veniſſet, opponeret. Eſt porrò ætatis illud & vocabulum: eius ſcilicet,

qua

A qua fœmininus ſexus annos pubertatis excedit, & ad id temporis quo habilis viro videatur
eſſe, tranſit: ſicut contrà vir appellatur is, qui adoleſcentiæ tempus exceſſerit, etiamſi vxo-
rem nondum habeat, cuius vir eſſe dicatur: quo nomine appellari ſolent etiam illi,
quos fœminæ admixtionis macula nulla perſtrinxit. Sic ergo rectè dicitur vir pro ſola virili
ætate, etiam is qui nullius admixtionem fœminæ nouerit: quomodo non eadem conſe-
quentia, etiam virgo, quæ intemerata permanſit, pro ſola ætatis maturitate mulier nomi-
netur. Denique & Abraham, quum puerum mitteret in Meſopotamiam in domum Bathuë-
lis, & inde acciperet filio ſuo vxorem, & puer curioſiùs percontaretur, ait ad eum, Quòd
ſi noluerit mulier ſequi me, reducam filium meum illuc? Et non dixit, Quòd ſi noluerit virgo
ſequi me. Hæc ergo dicta ſint nobis de eo quod obſeruauimus ſcriptum, quia non ſuperfluè
addidit legiſlator, Mulier ſi conceperit ſemen, & pepererit filium. Sed ecce conceptionem
B myſticam, quæ ſolam Mariam à reliquis mulieribus ſegregaret, quòd eius partus non ex ſuſ-
ceptione ſeminis, ſed ex præſentia ſancti ſpiritus, & virtute altiſſimi profectus ſit. Bernardus, Bernard.
ſerm. 3. in Purificat. diuæ virginis. Patet itaque, inquit, quòd lex iſta matrem Domini non
includit, quæ non ſuſcepto ſemine filium peperit: ſicut prædictum erat per Hieremiam, 31.
cap. quia nouam faceret domum ſuper terram. Quæris quod nouum? Mulier, inquit, circun-
dabit virum. Non ab altero viro virum ſuſcipiet, non humana lege concipiet hominem, ſed
intra viſcera intacta & integra virum claudet: ita ſanè, vt intrante & exeunte Domino, iuxta
alium Prophetam, Hier. 44. porta Orientalis clauſa iugiter perſeueret. Putas ergo, non po-
terat moueri animus eius, & dicere: Quid mihi opus purificatione? Cur abſtineam ab ingreſſu
templi, cuius vterus virum neſciens, templum factus eſt Spiritus ſancti? Cur nō ingrediar tēplū
quæ peperit dominum templi? Nihil in hoc conceptu, nihil in partu impurum fuit, nihil illi-
C citum, nihil purgandum: nimirùm cùm proles iſta fons puritatis ſit, & purgationem venerit
facere delictorum. Quid in me legalis purificet obſeruatio, quæ puriſſima facta ſum ipſo partu
immaculato? Verè, ô beata virgo, verè non habes cauſam, nec tibi opus eſt purificatione. Sed
nunquid filio tuo opus erat circuncisione? Eſto inter mulieres tanquam vna earum: nam &
filius tuus ſic eſt in numero puerorum. Magna ergo humilitas in virgine, quam etſi lex ab hac
ſubiectione eximeret, legamus tamen ita ſe ſubmiſiſſe. Sic Chriſtus Ioannis baptiſmati ſe ſub-
ijciens, Sine, inquit, impleri omnem iuſtitiam. Sic indignos ſe gloria cenſent iuſti, Matth. 15.
Quæ eſt ergo hominum audacia, ſi nequaqum ſe teneri traditionibus dicant? Lex quidem
non eſt poſita iuſto ad condemnationem, ſed declarationem iuſtitiæ. Vnde & Paulus: State, &
tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam, 2. Theſſalonicenſ. 2.
Minimum quidem erat iſta purgatio. Interim nemini occaſionem inobedientiæ ingerit pu-
D riſſima virgo. Ne dicat nobilis, Excuſor ab hac re, ab oblatione, à parochia, à concione, à fe-
ſtorum celebratione. Maior te erat Maria, & tantò magis ſe ſubmiſit, quanto maior erat apud
Deum. Quantò maior es, tantò te in omnibus humilia. Luc. decimoſexto. Nec diſputemus
de ceremonijs, cur hoc aut illud, quaſi cenſores. In his etiam quæ parui momenti, probare
vult Deus noſtram obedientiam. Habeamus quoque ſemper ob oculos, quòd peccatores ſu-
mus, & purgatione egemus. Petrus Bleſenſis, ſerm. 1. in Purificat. Quid eſt quòd ſancta & P. Bleſen.
immaculata (quaſi aliquid muliebre paſſa ſit, vel in conceptu, vel in partu) muliebri infirmitati
quærit remedia? Sed filius pro matre reſpondet: Sic, inquit, decet nos implere omnem iuſti- *Cur Maria*
tiam. Mater prima ad excuſandas excuſationes in peccatis, culpam propriam in alium *legi purifi-*
retorſit. Mater Dei miſericordiæ ad exemplum filij ſui, quæ non rapuit, ſoluit: & quæ ex- *cationis ſe*
tra neceſſitatem legis eſſet, quæ ſine ſeminis ſuſceptione filium pepererat, legis neceſſitati ſe *ſubiecit.*
ſubijcit. Venerunt ambo non legem ſoluere, ſed adimplere. Euthymius in Luc. Hoc autem *Cur hæc lex.*
E lex ordinabat ad requiem matris, quæ ex viro genuiſſet, ne ſtatim viri ſuis, quæ peperiſſent, 1.
vxoribus commiſcerentur, nondum curato labore, qui parientes conſequitur. Radulphus Fla- Euthym.
uiacenſis, lib. 8. in Leuit. Licet mulieres purificationem hanc obſeruare ratione humilitatis, Radul. Fla.
non neceſſitatis, adinſtar Mariæ, ne ſuperiores videantur. Diſt. 5. can. Cùm enixa. Gregorius 2.
ad Auguſtinum Epiſc. Anglorum. Quod legitur de puerpera, in myſterio accipitur. Nam ſi Gregor.
mulier eadem hora, qua genuerit, actura gratias intrat Eccleſiam, nullo pondere peccati gra-
uatur. Voluntas etenim carnis, non dolor, in culpa eſt. In carnis enim commixtione voluptas Dionyſ.
eſt: in prolis verò partu, dolor & gemitus. Dionyſ. Carthuſien. artic. 7. in cap. 2. Lucæ. Itaque Carthuſ.
dies iſti dicuntur, *dies purgationis Mariæ*, non ſecundum realem exiſtentiam, ſed ſecundum *Quomodo*
hominum æſtimationem: quemadmodum Ioſeph pater Chriſti vocatur, quia ſic putabatur, & *dies purga-*
quia, ſecundum Hieronymum, conſuetudo ſcripturæ eſt, geſta ita referre, quomodo tunc, *tionis Ma-* *riæ dicātur.*

2. quando fiebant, fieri putabant. Inſuper hoc modo dicuntur dies purgationis Mariæ ſecundũ F
3. legem Moyſi,quanuis ſecũdum veritatem lex iſta ſuper Mariam non caderet. Vel dies purga-
tionis eius dicuntur impleti ſecundum legem Moyſi,non quoad obligationem Mariæ ad pur-
gationem, ſed quantum ad determinationem impletionemq́ue temporis. Voluit autem Ma-
ria digniſſima ſubijci legi,& quaſi purgari in templo, ad dandum obedientiæ & humilitatis
exemplum, ad vitandum ſcandalum Iudæorum, ad confirmandum ſe aliis mulieribus in li-
citis & honeſtis,& quoniam filium ſuum vidit legi circuncisionis ſubiectum. Perfecta quip-
Bernard. pè obedientia plus peragit quàm tenetur,dicente Bernardo: Perfecta obedientia legem neſcit,
terminis non arctatur, nec contenta anguſtijs profeſſionis,largiori voluntate fertur ſecundum
latitudinem charitatis. *Tulerunt illum*, ſcilicet Ieſum, Maria & Ioſeph. Tunc enim egreſſa
eſt virgo Chriſtifera pabulum,in quo peperit Chriſtum, tulitq́; eum ad templum: & fortè ip-
ſa ſæpenumerò cum Ioſeph detulit puerum *in Hieruſalem. Vt ſiſterent*,hoc eſt,cum offerrent, G
præſentarent, ſeu conſecrarent *eum Domino*,hoc eſt Deo patri,ſeu Deo trino,ac ſimplici:quia
& ſibi ipſi ſecundum quod Deus eſt, offerri competebat. *Sicut ſcriptum eſt in lege Domini*. vi-
delicet in Numer. 18. & Exod. 13. *Quia omne maſculinum adaperiens vuluam*, id eſt,primò eam
naſcendo aperiens, hoc eſt, omne primogenitum tam in hominibus quàm in pecoribus,
Sanctum Domino vocabitur, id eſt, conſecrabitur Deo. Ita quod ei offertur, mancipatumq́ue
erit,quaſi ad ipſum ſpecialiter pertinens. Vnde Numer. 18. Quicquid erumpit è vulua cunctæ
carnis,quam obtulerunt Domino,ſiue ex hominibus,ſiue de pecoribus fuerit, tui iuris erit:
ita duntaxat,vt pro hominis primogenito precium accipias , & omne animal quod immun-
dum eſt,redimi facias,cuius redemptio erit poſt vnum menſem,ſiclis argenti quinque,põdere
ſanctuarij. Siclus viginti obolos habet. Primogenitum autem bouis & ouis & capræ non fa-
cies redimi,quia ſanctificata ſunt Domino. Sanguinem tantùm fundes ſuper altare, & adipẽ H
adolebis in ſuauiſſimũ odorem Domino. Carnes verò in vſum tuum cedẽt,ſicut pectuſculum
Bonauent. conſecratum,& armus dexter, tua erunt. Bonauentura in Lucam. Interim tamen, inquit, ſi
penitiùs ea quæ dicta ſunt,cõſideremus,fatebimur diuam Virginem & eius filium ab hac lege
eximi, cùm matrix eius aperta non fuerit,ita vt pudicitiæ ſignaculum violaretur. Maximus
Maximus martyr. martyr, hom. de natiuit. Domini. Ecce enim Chriſtus ianuis clauſis proceſſit in mundum,
materni pudoris ſignaculo minimè reſignatum, ſimúlque impletur illud Propheticum Eze-
chielis oraculum,(cap. 44.) Et porta erat clauſa,& non eſt aperta,quia Dominus tranſiuit per
eam. Eâdem nunc prudentia mundi iſtius ianuam per partem inuiolatæ matris intrauit, quâ
poſtmodum ad diſcipulos clauſis foribus penetrauit. Et ideò eadem reſolutio eſt huius facti,
quæ & purificationis,nimirùm quòd propter humilitatis & obedientiæ exemplum, & Chri-
Theoph. ſtus, & diua Virgo huic ſe legi ſubmiſerint. Niſi fortè quis cum Theophilacto dicat, *omne ada-* I
periens vuluam, propriè ad Chriſtum ſolum pertinere. Ipſe enim aperuit vuluam virginis,
Euthym. cùm aliis vir aperiat vuluam. Ad quod alludit Euthymius in Lucam, his verbis: Conſecra-
bantur Hebræorum primogenita Deo, quia olim primogenita Ægyptiorum morti tradidit
pro libertate Hebræorum. Sed hæc quidem primogenita iam apertam adaperiunt vuluam.
Chriſtus ſolus aperuit ſibi vuluã, & ideò ſol⁹ ſanct⁹. Aperitur enim in viri congreſſu, quando ſemen infundit. Solus autem Chriſtus nondũ aper-
tum ſupernaturaliter aperuit, & clauſam naturaliter ſeruauit: quia etiam ſolus hic propriè ſan-
ctus eſt Domino, & ſecundum diuinitatem, quia filius eius, & ſecundum humanitatem, vt-
potè vnitus filio eius. Itaque licet propter dictam cauſam de omnibus primogenitis præſens
Origen. verbum ſtatutum eſt,ſolum tamen Chriſtum directè reſpicit. Hæc videntur eſſe deſumpta ex
Ambroſ. Origene,hom. 14. in Luc. Ambroſius in Luc. lib. 2. cap. 7. Sed &,inquit,ſi literam ſequamur,
quomodo ſanctus omnis maſculus,cùm multos ſceleratiſſimos fuiſſe lateat? Nunquid ſanctus
Achab? Nunquid ſancti Pſeudoprophetæ,quos ad Heliæ preces vltor cœleſtis iniuriæ ignis K
abſumpſit? Sed ille ſanctus,quem in figura futuri myſterij pia legis diuinæ præſcripta ſignabãt:
eò quòd ſolus Eccleſiæ virginis ad generandos populos Dei, immaculatæ fœcunditatis aperi-
ret genitale ſecretum. Hic ergo ſolus aperuit ſibi vuluam. Nec mirum. Qui enim dixerat ad
Prophetam, Priuſquàm te formarem in vtero,noui te,& in vulua matris ſanctificaui te. Qui
vuluam ſanctificauit alienam,vt naſceretur Propheta; hic eſt qui aperuit matris ſuæ vuluam,
vt immaculatus exiret. Verùm hic fortè Heluidianus, aut Antidicomarianita aliquis obgan-
niet: Si Chriſtus naſcendo vuluam matris aperuit, diſſolutum igitur fuit virginitatis ſigillum.
Reſpondemus,ita intelligi apertam matricem,vt tamen & ipſa ſemper clauſa fuerit. Aperta
fuit Chriſto, cui nihil eſt clauſum: non fuit aperta,ſi rem ipſam,ſeu vterum virginis attenda-
Amphiloc. mus. Amphilochius,hom. de occurſu Domini. Quantũ pertinet,inquit,ad virginalẽ naturã,

Virginis

A Virginis clauſtra nullo modo aperta ſunt: quantum verò ad potentiam geniti Domini, nihil
clauſum, omnia aperta. Gregorius Nicomedienſis, Orat.de exitu Deiparæ, non ſoluta incor- Greg.Ni.
ruptionis ſignacula ſcribit. Ambroſius, Epiſt. 81.ad Syricium Papam. Hæc eſt virgo quæ in Ambroſ.
vtero concepit, virgo quæ peperit filium. Sic enim ſcriptum eſt, (Eſa. ſeptimo) Ecce virgo
in vtero concipiet, & pariet filium. Non enim concepturam tantùm, ſed & parituram vir-
ginem dixit. Et paulò pòſt. Quid autem mirum, ſi contra vſum originis naturalis pe-
perit Maria, & virgo permanet: quando contra vſum naturæ, mare vidit & fugit, atque
in fontem ſuum Iordanis fluenta remearunt? Non ergò excedit fidem, quòd virgo peperit,
quando legimus, quòd petra vomuit aquas, & in montis ſpeciem vnda ſolidata eſt. Non ergò
excedit fidem, quòd homo exiuit de virgine, quando è petra aqua profluxit, ferrũ ſuper aquas
natauit, ambulauit homo ſuper aquas. Fulgentius, ſerm.de laudibus Mariæ. De cœlis, inquit, Fulgent.
B medicus tranſiens per virginem, poſt tranſitum ſuum illæſam fecit virginem permanere. Qui
enim diſrupta corporum membra in aliis poterat reintegrare tangendo: quanto magis in ſua
matre, quod inuenit integrum, potuit non violare naſcendo? Creuit enim eius partu integri-
tas potius quàm decreuit, & virginitas ampliata eſt potius quàm fugata. Gregor. Nanzanz.in Greg.Nan.
Tragœd.de Chriſto patiente, his verſibus idem cum eo confert, quòd Chriſtus legitur ianuis
clauſis ad Apoſtolos intraſſe, dicens:

Virginis ab aluo prodijt matris ſuæ,
Clauſoque ſurgens (ſepulcro) exijt, velut antea,
Infracta ſeruans clauſtra quàm caſtiſſimè.

Cæterùm, vt ſcribit Euſebius Emiſſenus, hom. in feſtum Purificat. Præceptum hoc de offe-
rendis primogenitis poſitum eſt ex eo tempore, quo primogenita Ægyptiorum Dominus Euſe.Emiſ.
C interfecit, omnia primogenita filiorum Iſraël ſibi vendicauit, ſibíque offerri præcepit. Sed
quare hoc, niſi vt omnia prima & maxima, omnia meliora & chariora Domino offeramus? *Cur pri-*
Offeramus igitur ei fidem noſtram, offeramus ei animas noſtras, quæ non de terris, ſed de cœ- *mogenita*
lis originem habent, & quæ prima in nobis, & præcipua, & maxima ſunt. Procopius Gazæus, *Deo ſacra-*
Commentariorum in Exodum, cap.12. Conſecratione primogenitorum nos erudit, quòd ipſi *rentur.*
vitam noſtram & animam debeamus. Eadem ratione præcipit dari didrachmum, & in Oreb 1. Procopius.
iubet ouem, bouem, & aſinũ die ſeptimo quieſcere. Non enim continuò vocatos & nouitios, 2.
qui adhuc adhærent primis fidei rudimentis, adducimus ad illud diuinum & incruentum ſa- *Pueri Dei*
crificium: ſed primùm in cathecumenorum numero retinentur, lactiſque potu, quem mini- *cultui con-*
ſtrat eccleſia, aluntur, & confirmantur paulatim. Sic ergo erudiebat Deus, vt quiſque paruu- *ſecrandi.*
los ſuos à iuuenta ſiſtat Deo: &, vt ait Muſæus, vt ad tutum portum nauim protrahat, Ab Ioue
D principiũ. Initium ſapientiæ timor Domini. Sic aquilæ pullos in ſolis aſpectũ dirigunt. Filij tibi
ſunt, curua illos à pueritia. Hoc autem faciunt maximè, ſi Epiſcopis, clericis, & Eccleſiaſticis
doctis & piis deuouerunt. Nicephorus, lib.13. hiſtor. Eccleſ. cap.16. narrat Eudoxiam Arca- Niceph.
dij vxorem Chryſoſtomum liberorum ſuorum doctorem aſſeruiſſe, quódque per diuinum la-
uacrum ſacri partus cum ea ſocietatem inierit. Idem Gregorius Alexandrinus in vitam eius. Greg.Ale.
Sic Samuel Eli ſacerdoti adhæſit. Sed vide quomodo continuum ſibi cultum exhiberi volue-
rit. Olim ad ſacrificia continuus erat ignis ſub Noah. Ita nec quod deſit ſacrificio, aut ſacer- 3.
dotibus caret. Primogenita leuitica ad ſacerdotium reſeruabãtur. Et quidem olim etiam pri- *Vt cõtinuꝰ*
mogeniti ſacerdotes erant. Sic omnia electa primogenita brutorum munda ad ſacrificia de- *eſſet cultus*
putabantur, vt ſeu templi miniſterio, ſeu diuinæ oblationi, ſeu miniſtrorum alimento, id eſt *& miniſte-*
decimis perſoluendis, meliora dentur. Nam ſi templi miniſtros attendamus, nec mancos, nec *riũ Dei.*
E luſcos, nec eunuchos, aut aliqua in parte corporis mutilos lex admittebat, licet nunc hæc om-
nia hominum genera velut mundo inutilia Deo credantur: ac ſi, vt olim dixit Phryne mere- *Ditiorũ fi-*
trix, teſte Plutarcho, à multis fæcem emeret propter gloriam. Hinc dolẽt parentes, cuiuſcun- *lij Eccleſiæ*
que etiam conditionis fuerint, à ſe filios in templi miniſterium dimiſſos eſſe, quos aut armis, *addicũtur,*
aut togæ, aut mercaturæ vtiles exiſtimauerint: niſi fortè vt inter populi primores ſpurij, ita & *non vt mi-*
illi congerendis eccleſiaſticorum beneficiorum reditibus, & in communem totius familiæ vſũ *niſtrẽt, ſed*
corradendis, ſpecioſum aliquem prætextum faciant. Ita nec gratis aliquid Deo offertur, nec *reditus ſibi*
primogenitum, id eſt, quod vtile, aptum & idoneum cenſeatur. Quod autem attinet ad eas *& parẽti-*
oblationes, quæ Deo penduntur, etſi olim primitiæ ex frugibus, aut primogenita ex animan- *bus depræ-*
tibus eſſent ex decreto Dei: nunc ſtipulæ & palea, & tanquam puluis, quam proijcit ventus à *dentur.*
facie terræ: Ita & Deus, & miniſtri eius contemnuntur, licet ſcriptum ſit, Non alligabis os *Quæ deci-*
boui trituranti. Periiſſe putant, quæ Deo obtulerint in miniſtrorum aut templi vſum. Chry- *mæ et obla-*
tiones Deo
pendantur.

Chryſoſt. ſoſtomus, homilia decimaoctaua, in quartum caput Geneſ. Non quòd Deus his indiget, ſed F
vult & per ea oſtendi noſtram gratitudinem. Sic teſtatur homo ſuum officium. Ideo reſpexit Deus ad Abel & ad munera eius: ad Cain autem & munera eius non reſpexit. Ecce quomodo per verba & facta ipſa Dominus oſtendit, quòd hæc omnia à nobis vult fieri, vt animi noſtri manifeſtè conſpiciantur. Quòd ſi Cain munera etiam offerentem, ſed non electa, deſpexit: quid in hos facturus eſt, qui nihil Dei nomine offerunt pauperibus? Erat olim quod obijcere poſſent, igne conſumi victimas, & perdi: melius fuiſſe dari egenis: & tamen excuſari non poterant. Hoc verò tantùm à te requirit Deus, vt indigentibus tribuas, & nihil quidem agis. Si quid enim aut templi miniſtris, aut pauperibus largiris, aut quaſi coactus, aut per hypocriſim, idque quàm potes, parciùs. Nec prætereundum eſt, quòd Chriſtus *in Hieruſalem delatus eſt*, quodque, etſi longè diſſiti infantes, in ciuitatem ſanctam deferebantur. Nec enim alibi ſacrificia offerebantur, Deut. 12. 3. Reg. 8. In figuram, quòd in vna eccleſia gratum eſt miniſterium diuinum. Nō quòd negemus hæreticos quoſdam & cōſecrare, & baptiſare poſſe: G
ſed quòd nec Chriſti corporis, nec baptiſmi gratiam conſequantur, cùm ſint per fidem diuiſi.

Cur Chriſtus in Hieruſalē delatus.

Cyprian. Cyprianus, lib. 1. Hexameron, Epiſtola ad Magnum filium. Vna eſt colūba mea, perfecta mea, hortus cōcluſus, fons ſignatus, puteus aquæ viuæ, ſoror mea ſponſa. Quia patere res clauſa alienis & prophanis non poteſt: neque bibere inde, neque conſignari poteſt, cui foris poſito ad fontem acceſſus non eſt. Oſee. 9. Sacrificia eorum tanquam panis luctus: omnes qui manducant eum, contaminabuntur. Sed & hoc ipſo docemur, ne tam frequentia ſint in domibus priuatis portatilia altaria, niſi magna ingruerit neceſſitas, quæ legem non habet. Quid enim? Melior tu, aut Chriſto dignior, quem tamen à quatuor milliaribus paruulum, hyemali tēpore in Hieruſalem parentes eius detulerunt? Eſt ne quòd cum cæteris in eccleſia Dei orare durum

Ne ſint altaria portatilia in prophanis locis.

Chryſoſt. exiſtimes? Chryſ. ho. 3. de incōprehēſibili Dei natura. Nam corrigit eos, qui ſuo tempore dicebant domi orare poſſe. Tamen fieri non poteſt, vt domi tam benè ores, quàm in eccleſia, H
vbi tot patres, vbi clamor fidei eſt: quanto minus ſacrificium Chriſti corpus offerri? Homil. 14. ad Epheſios, Angelos hìc adeſſe teſtatur.

Procopius. Cæterùm, vt ſcribit Procopius Gazęus in Exodū, non ſtatim animal ſiſtebatur in templo, ſed priùs ſeptem diebus ſub matre lactabatur: & pueri non niſi quadrageſimo die offerebantur, vt quiſque intelligeret, quòd non ſtatim irrepere liceat ad diuinum & incruentum ſacrificium, ſed aliquantiſper homines in catechumenorum numero retinere oporteat, lactiſque potu foueri, quem cōmunicat eccleſia.

Rabanus. Rabanus, in Exodum. Omne fœmininum eijciebatur, quoniam ſola virilis cogitatio Deo grata eſt. Denique ſiſtebantur infantes Domino, quòd hæc ætas à parentibus Deo conſecranda ſit, & ſeligendi ſint, ſimul etiam inſtruendi à teneris, qui eccleſię miniſterio ſunt perfuncturi: vtique adinſtar Samuelis, quem mater eius etiam paruulum Deo conſecrauit. Interim quia ſola tribus Leuitica templo deputabatur: hos autem primogenitos, qui ex alia tribu eſſent, vbi primùm Deo I
oblati eſſent, redimi oportebat: ideò Chriſtus, cùm ex tribu Iuda deſcendiſſet, redemptus eſt. Ita pretium pro eo perſolutum eſt, qui ſui ſanguinis pretio nos in libertatem vindicaturus erat: & redemptus eſt hic, qui peccatores erat redempturus. Quinetiam pro eo ſacrificium oblatū eſt, qui ſeipſum pro nobis obtulit oblationem Deo in odorem ſuauitatis. Additur enim, *Et vt darent pro eo hoſtiam Domino, par turturū, aut duos pullos columbarum*. Hæc ſcilicet oblatio à lege præſcripta erat, Leuit. 12. Cúmque expleti fuerint dies purgationis ſuæ pro filio, ſiue pro filia, deferet agnum anniculum in holocauſtum, & pullum columbæ, ſiue turturem, pro peccato ad oſtium tabernaculi teſtimonij, & tradet ſacerdoti, qui offerat illa coram Domino, & orabit pro ea: & ſic mundabitur à profluuio ſanguinis ſui. Iſta eſt lex parientis maſculum, aut fœminam. Quòd ſi non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, ſumet duos turtures, vel duos K
pullos columbarum, vnum in holocauſtum, & alterū pro peccato: orabitque pro ea ſacerdos, & ſic mundabitur.

Nō licet in ſacra irrepere, probari oportet.

Origenes. Origenes, hom. 8. in Leuitic. Nunc ergo, inquit, requiramus etiam illud, quid cauſæ ſit, quòd mulier, quæ in hoc mundo naſcentibus miniſterium præbet, non ſolùm cùm ſemen ſuſceperit, immunda fieri dicitur, ſed & cùm pepererit: Vnde & pro ſua purificatione iubetur offerre duos pullos columbinos, aut turtures pro peccato ad oſtium tabernaculi teſtimonij, vt repropitiet pro ipſa ſacerdos, & mundabitur. Ego in talibus nihil audeo dicere: cenſeo tamen in his occulta quædam myſteria contineri, & eſſe aliquid latentis arcani, pro quo & mulier, quæ conceperit ex ſemine, & pepererit, immunda dicatur, & tanquam peccati rea offerre iubeatur hoſtiam pro peccato, & ita purificari. Sed & ille ipſe, qui naſcitur, ſiue virilis, ſiue fœminei ſexus ſit, pronunciat de eo ſcriptura, quia non ſit mundus à ſorde, etiamſi vnius diei ſit vita eius. Et quibuſdam interiectis. Quòd ſi placet, inquit, audire, quid etiam alij

Pro pueris offerebatur qui in peccato naſcebātur.

A ſancti de iſta natiuitate ſenſerint, audi Dauid dicentem: In iniquitatibus (inquit) conceptus ſum,& in peccatis peperit me mater mea: oſtendens quòd quæcunque anima in carne naſcitur, iniquitatis & peccati ſorde polluitur: Et propterea dictum eſſe illud, quod iam ſuperiùs memorauimus, quia nemo mundus à ſorde, etſi vnius diei ſit vita eius. Addi etiam his illud poteſt, vt requiratur quid cauſæ ſit, cùm baptiſma eccleſiæ in remiſſionem peccatorum detur, ſecundum eccleſiæ obſeruantiam etiam paruulis baptiſmum dari, cùm vtique, ſi nihil eſſet in paruulis, quod ad remiſſionem deberet & indulgentiam pertinere, gratia baptiſmi ſuperflua videretur. Eadem tribuuntur Cyrillo Alexādr. in Leuit. Heſychius libro tertio, in duodecim. cap. Leuit. Totam, inquit, hic intentionem ſuam legiſlator aperuit, quia pollutionem non motus naturales faciunt, ſed peccatum de quo Dauid dicebat: Ecce enim in iniquitatibus Cyrill. Alex. Heſych.

B conceptus ſum,& in delictis peperit me mater mea: Non ſuæ matris peccatum aliquod accuſans: ſed matrem naturam appellat, immunditiam peccati Adæ & Euæ in omne genus noſtrum deſcendiſſe ſignificans. Et propterea quando completi fuerunt dies purificationis, ſecundum prædictum modum ſacrificium pro peccato iubet offerri. At numquid placari poteſt Deus in millibus arietum? Verùm in agno Chriſtum adumbrat, Ioannis primo, per quem ab omni ſorde lauamur, Apoc. 1. & in turturibus & in columbis pudicitiam, & amorem coniugalem. Non enim perdicem offerri voluit, quæ oua ſua frangit: non coccygem, quæ parit in nidis alienis, & ſupponit oua aliena incubatoribus: non paſſerem æquò laſciuiorem, non gallum ad multas gallinas promiſcuum: ſed turturum par, aut columbarum, quæ caſtitate & amore præcellunt. Sic remittit Sapiens pigrum ad formicam. Euthymius, & Theophilactus, par columbarum fœcunditatem, turturum caſtitatem ſignificare docent: ſiquidem honorabile connubium, & thorus immaculatus, &c. Sed & in virgine fœcunda fuit caſtitas. Sed & omnes an- *Cur oblatio turturum & columbarum.* Euthym. Theoph.

C tiqui hinc docent nos, qui deſponſati ſumus Chriſto, ſi quando aliquid mente peperimus, quod non omninò immune ſit à peccato, offerre ea, quæ per turtures, aut columbas ſignificantur. Heſychius lib. 3. in Leuitic. dicit has volucres, legis meditationem, contemplationem ſignificare, vt apud Pſaltem, Meditabor vt columba. Et priùs quidem (Geneſ. 15.) Abraham miſſus eſt ſumere vaccam triennem, & capram trimam, & arietem, demum turturem & columbam, tunc cùm pepigit Deus cum eo & ſemine eius, & diuiſit pecudes in partes, aues autem non diuiſit. Radulphus Flauiacenſ. lib. 8. in Leuitic. cap. 6. Sic myſticè examinat oblationem turturum & columbarum, vt tabernaculum, corpus, aut vitam præſentem ſignificet: iuxta id 1. Pet. 2. Scio quia velox eſt depoſitio tabernaculi mei: oſtium autem ſit exitus huius vitæ, ſeu mors: quódque ibi fieri debeat oblatio turturis per gemitum contritionis, columbæ per caſtitatem fidei & puritatem doctrinæ, agni etiam per cordis ſimplicitatem: quódque hæc danda Heſych. *Quid hæ volucres haberent myſterij.* Rad. Flaui.

D ſint in manu Pontificis, non Chriſti, vt ita propitietur nobis Deus. Beda libro primo in Luc. Et benè, inquit, duos turtures, aut duos pullos columbarum offerebant: vnum pro peccato, & alterum in holocauſtum. Holocauſtum namque totum incenſum dicitur, quia duo ſunt nimirùm compunctionis. Deum namque ſitiens anima, prius timore compunctum, pòſt amore. Priùs enim ſeſe in lachrymis afficit, quia dum malorū ſuorum memoriam recolit, pro his perpeti ſupplicia æterna pertimeſcit. At verò cùm longa mœroris anxietate fuerit formido conſumpta, quædam iam de præſumptione veniæ ſecuritas naſcitur, & in amore cœleſtium gaudiorum animus inflammatur. Contemplatur enim mens, qui ſint illi Angelorum chori, quæ ipſa ſocietas beatorum ſpirituum, quæ maieſtas æternæ viſionis Dei, & ampliùs plangit, quia à bonis parentibus deeſt, quàm flebat priùs, cùm mala æterna metuebat. Qui ergo ne duceretur ad ſupplicium, turturem pro peccato offerebat, de altero facit holocauſtum, cùm poſtmodùm flere amariſſimè incipit, quia differtur à regno. Columbam pro peccato offert, qui laborat in Beda.

E gemitu ſuo, lauat per ſingulas noctes lectum ſuū: hoc eſt, per ſingulas pulſantis culpæ tenebras opera ſua bona, in quibus requieſcere debeat, lachrymis abluere non ceſſat. Columbarum pullos in holocauſtum ferunt, qui patriæ cœleſtis abſentiam deflentes, aiunt, Super flumina Babylonis illic ſedimus, & fleuimus, dum recordaremur tui Syon. Sicut enim columbæ ſuper fluenta reſidere delectantur, vt accipitris aduentum vmbræ curſu per aquas præuidere ſimul & euadere queant: ſic profectò animæ pauperum ſpiritu fluctus ſeculi mente tranſcendentes, quò plura in hac Babylone, qua ſuis gemitibus paſcuntur, maligni hoſtis exempla conſpiciunt, eò crebriores ad æterna ſui deſiderij pennas ſuſtollunt. Hoc ſanè inter turturis & columbæ ſignificantiam diſtat, quòd columba, quæ gregatim conuerſari, volare & gemere conſueuit, actiuæ vitæ frequentiam demonſtrat: de qua dicitur, Multitudinis autem credentium

erat cor & anima vna, nec quiſquam eorum, quæ poſſidebant, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed F erant illis omnia communia: Turtur verò, qui ſingularitate gaudet, adeò vt ſi coniugem caſu perdiderit, ſolus exinde permaneat, ſpeculatiuæ vitæ culmina denunciat: quia & paucorum eſt iſta virtus, & his ſingillatim attributa. Solus Eſaias Dominum exercituum videt, laudes Seraphim contemplatur, & quia malè tacuerat, quaſi turtur ſingularis ingemit. Moyſes pauente procul populo ſolus aſcendit ad Dominum, & ne idem populus feriatur, lachrymoſis precibus impetrat. Solus fugientibus ſociis Daniel inter Angelos remanet. Solus Ezechiel quadrigas Cherubim, & ſupernæ ciuitatis celſa ædificia miratur. Solus Paulus ad delicias paradiſi, & viſenda cœli tertij ſecreta raptatur. Item cùm intrans cubiculum clauſo oſtio oro patrem in abſcondito, turturem offero: At cùm eiuſdem operis compares quæro, canendo cum Propheta, Venite adoremus, & procidamus ante Deum, ploremus coram Domino qui fecit nos, columbas ad altare deporto. Et quià vtraque conditori acceptata eſt æquè ho- G ſtia, conſultè Lucas, vtrum turtures, an pulli columbarum pro Domino ſint oblati, non dixit, ne vnum alteri viuendi ordinem præferret, ſed vtrumque ſequendum, vtrumque diuinis cultibus doceret offerendum. Aut fortaſſis id accidit, quòd Chriſtus, qui erat agnus Dei, ſemetipſum in holocauſtum oblaturus erat. Nónne verò poterat virgo dicere, Quid mihi alia oblatione opus eſt, quàm filio meo? Num ille agnus? Num ille eſt, in quem conſpirant lex & Prophetæ? Verùm ſuum tempus eſt legalibus ceremoniis, quibus & illa cedit. Ingredere ergo templum virgo benedicta, offer benedictum fructum ventris tui, offer primitias noſtræ benedictionis, offer fructum terræ ſublimis, hoſtiam ſanctam, Deo placentem, reconciliationem noſtram. Erit quando non offeretur in templo, nec in Hieruſalem. Erit quando non offeretur inter brachia Simeonis, ſed inter brachia crucis. Veniet dies, quando non redimetur ouibus ſicut hodie, ſed ipſe nos redimet in ſanguine ſuo: quia ipſum redemptionem miſit Dominus H populo ſuo. Illud enim erit ſacrificium veſpertinum, iſtud eſt matutinum. Gaudeas mater in ſacrificio matutino, quia in veſpertino dolebis, & tuam ipſius animam pertranſibit gladius. Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Hæc Bernardus, ſermone 3. de Purificatione. Portabatur infans propter tres cauſas. Prima, vt Domino conſecraretur. Secunda, vt diuinæ cuſtodiæ commendaretur. Tertia, vt & gratiarum actio redderetur, quòd tale donum parentes accepiſſent. Sed duæ primæ cauſæ non habebant locum in Chriſto, quia ſtatim atque conceptus eſt, Deo conſecratus eſt, & diuina cuſtodia per diuinitatis vnionem munitus. Tertia ergo ratione ducitur Maria, vt gratias agat pro tanto fructu. Nam ſic olim de fructibus primitias, & de tritico glebas, in conſpectu Domini offerebant. Hinc Pſalmi pro torcularibus.

Bernardus. Cur Chriſtus delat⁹.

Origen. Mariæ paupertas. Enricus.

Origenes, homilia octaua, in Leuitic. expendit Mariæ paupertatem, vt quæ cùm agnum offerre non poſſet, obtulerit par turturum, aut duos pullos columbarum. Vnde & Enricus, ho- I milia in feſtum Purificat. Dominus ergo Ieſus memor ſalutis noſtræ, inquit, cùm eſſet diues, pauper pro nobis fieri, & pauperem pro ſe hoſtiam voluit offerri, vt nos ſua paupertate, diuitiarum ſpiritualium & æterni regni donaret eſſe participes. Sed ecquid opus erat agno ei, qui agnus Dei vocatur à Ioanne? quem oblati agni in lege præfigurarunt? Columba igitur offertur pro eo, ſuper quem deſcendit Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ. Columba manſuetiſſima huic conuenit, qui ait, Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde. Simpliciſſima columba huic reſpondet, qui ait, Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Caſtiſſima turtur huic reſpondet, qui ex virgine natus eſt, & virgines amat: ſed & ipſa lugubris ei conuenit, qui ad conſolationem omnium venit in hunc mundum. Quinetiam Spiritus ſanctus, cùm de magnis & occultioribus ſacramentis, & quæ multi capere non poſſunt, loquitur, in turturis appellatione ſignatur, id eſt eius auis, quæ ſemper in montium iugis, & in arborum ver- K ticibus commoratur. Quid ergo melius offerat virgo, quæ Spiritu ſancto concepit, quàm ea quæ Spiritum ſanctum deſignant, vt Deo beneficium acceptum ferat? Quid item illa turtur noſtra melius proferat, quæ inter omnes benedicta, & à turbis cæterarum mulierum ſecretiſſima eſt? Nam & vox turturis Mariæ audita eſt, cùm Angelo reſpondit, Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum.

De

A

De Simeone Iuſto, quibus gratiarum donis refulſerit, quæ fides, quod canticum eius fuerit.

Matth.	Marc.	LVC. 2.	Ioan.
		Et ecce: homo erat in Hieruſalem, cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus & timoratus, expectans conſolationem Iſraël, & Spiritus ſanctus erat in eo. Et reſponſum acceperat à Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi priùs videret Chriſtum Domini. Et vênit in ſpiritu in templum. Et cùm inducerent puerum Ieſum parentes eius, vt facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo: & ipſe accepit eum in vlnas ſuas, & benedixit Deum, & dixit. Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum verbum tuum in pace: Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum, Quod paraſti ante faciem omnium populorum: Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſraël.	

B

SOLEM quidem iſtum ſenſibilem nemo non videt, niſi oculos clauſerit, aut *Introductio.*
excæcatos habeat: Ita neque Chriſtum naſcentem ignorarunt, niſi qui mẽ-
tis oculos clauſerunt, & ſua malitia excæcati Spiritui ſancto reſtiterunt. Sic
enim Pater ille cœleſtis ſolem ſuum oriri fecit ſuper bonos & malos, vt in
communem noſtrum omnium vtilitatem Chriſtum natum eſſe agnoſca-
mus. Hunc Simeon fatetur lumen eſſe ad reuelationem gentium, & gloriã
plebi ſuæ Iſraël. Hunc Anna Propheteſſa filia Phanuël, hunc & permulti
ea ipſa die, qua in templo oblatus eſt, ſaluatorem agnouerunt. Nam, vt ſcribit Bonauentura in *Bonauent.*
Luc. poſtquàm deſcripta eſt Chriſti humilitas ſecundum legis præceptum, hic ſecundò deſcri-
C bitur eius clarificatio per veritatis teſtimonium. Et quoniam teſtimonium, ad hoc quòd ſit
firmum, debet procedere ex ore plurium: ideò introducitur teſtimonium duorum ſexuũ, ſci-
licet virilis & muliebris, vtrumque tamen authenticum, quia vtrumque Propheticum, & vtrũ-
que fide dignum, propter merita ſanctitatis. Et præmittitur teſtimonium viri, tanquam dignio-
ris, & ſubditur teſtimonium mulieris, tanquam inferioris, & hoc ibi (Et erat Anna Propheteſ-
ſa.) Circa Simeonis teſtimonium tria introducuntur: Simeonis meritum & probitas: eidem
facta reuelatio: eiúſque canticum. Hericus Abbas, homil. in feſtum Purificat. Ita, inquit, adue- *Heric. Ab.*
niens in carne Dei filius, non tantùm ab Angelis & Prophetis, ſed etiam à ſenioribus & iuſtis
teſtimonium laudis accipit. Decebat namque, vt, quia omnis ætas, omnis ſexus, omnis con-
ditio per Chriſtum erat redimenda, omnes etiam illi deuoto famularentur obſequio. Cæ-
terùm magnæ authoritatis fuiſſe Simeonem verba ipſa Lucæ obiter indicant, vt qui ab omni-
D bus in Hieruſalem notus fuerit. quod notant verba iſta, *Et ecce: homo erat in Hieruſalem.* Sunt *Quis fuerit*
enim qui in lege peritiſſimum & ſacerdotem fuiſſe tradant. Petrus Galatinus, lib. 1. de arcanis *Simeon.*
fidei in Talmud inuentis, Hillelis filium fuiſſe ſcribit, ex libro *Pirkè auoth*, id eſt Commenta- *P. Galat.*
riis patrum: de quo Hillele inſignia permulta ſcribit Ioſephus in Antiquitatibus. Floruit autem
Hillel, inquit Petrus Galatinus, vt in libri Sabbath initio dicitur, anno ſecundo ante templi *Ioſephus.*
euerſionem centeſimo. Et, vt in *Baua bathra* legitur, octoginta habuit diſcipulos, omnes excel- *Hillel.*
lenti ingenio ac doctrina præditos, qui omnes ratione diſciplinæ filij eius ſunt nuncupati: adeó-
que præſtantes fuerunt, quòd ſicuti ibidem legitur, eorum triginta quidem, vt diuinitas ſuper
eos deſcenderet, digni erant, quemadmodum Moyſes ipſe fuerat: triginta verò, vt pro eis ſol
immobilis ſtaret, vti Iehoſuas fuit. Cæteri autem viginti mediocres ſunt appellati, quorum ma-
ximus quidem Ionathas Vzielis filius extitit: minimus verò omnium Ioannes Zachariæ filius, *Ionathas*
E quem Iudæi *Rabam Iauan Ben Zacchai* vocant, qui tamen, vt priſci Talmudiſtæ dixerunt, ne- *Vzielis.*
que ſcripturam, neque Talmud, neque cætera omnia vſque ad vulpium exempla ac dæmo- *Ioannes Ben*
num narrationes ſcire prætermiſit. Si igitur ille, qui omnium diſcipulorum Hillelis minimus *Zacchai.*
memoratur, tam magnus euaſit & ſapiens, quid de cæteris cenſendum eſt? Hillel autem & Sa- *Samæus.*
mæus legis expoſitionem eidem Ioanni Zachei filio, & Simeoni Iuſto ipſius Hillelis filio *Simeon Iu-*
tradiderunt. Ordo iſte hactenus ex Patrum capitulis, *Pirkè auoth* nuncupatis, elicitus eſt: vbi *ſtus.*
poſtremus omnium Simeon Iuſtus, qui Chriſtum ſuſcepit in vlnis, ponitur. Sunt tamen, qui ex
libro *Pirkè auoth*, quem Fagius tráſtulit, colligãt, Simeonẽ Iuſtũ diu præceſſiſſe Hillelem. Etſi
verò idipſum non definiat Lucas, ita tamen hominẽ deſcribit, vt non modò apud homines, ſed
& apud Deũ magnã opinionẽ cõſecutũ. Egeſippus hunc è præcipuis Iudæorũ Rabbinis fuiſſe *Egeſipp.*
ſcribit, & cùm pro ſuo munere in ſynagoga illud Eſa. c. 7. quo de virgine paritura prænũciatur,
interpretaturus eſſet, dictionẽ העלמה *Hahalma* diſplicuiſſe, quæ viro abſconditã deſignat: quòd

minus credibile videretur virginem eſſe parituram. Adfert enim He n emphaſim,& vrget di- F
ctionem cui præmittitur, vt per excellentiam intelligatur. Hinc factum eſt vt literam illam ſeruilem,ſeu ex Heemanticis vnam ſuſtulerit,vt non Hahalma,ſed Haalma legeretur.Hanc deletam rurſus reparatam vidit,cùm ad ſcripturæ illius textum denuò rediret. Secūdò igitur deleuit:& ſecundò repoſitam vidit. Id tertiò cū deleret,reparatum aureis literis proſpexit,non ſine ingenti miraculo. Ex quo cùm fiduciam maiorem pariturae virginis cōcepiſſet,oraculum

Niceph. conſuluerit:ex quo audierit non priùs ſe moriturum quā Chriſtum videret.Nicephorus Calliſt.lib.1.hiſt.Eccleſ.cap.12.Hunc,inquit, Simeonem fama eſt ex eis fuiſſe vnum, qui virtute,

Beda. dignitate,vitæq; ſanctitate excelluerunt.Beda lib.1.Commentar.in Lucam.Ita, inquit,nato in carne Domino,non ſolùm Angeli de cœlis, ſed & omnis ætas mortalium, vterque ſexus teſtimonium reddidit.Decebat enim omnium ſaluatorem, ſicut venturum in carne omnium toto ſæculi tempore fidelium facto vel dicto præſagari, ita etiam veritatem communi omnium laude prædicari, impletā Prophetiā quæ dicit, Laudate Dominum de cœlis:& cætera G
vſquequò ait,Iuuenes & virgines,ſenes cum iunioribus laudent nomen Domini:quia exaltatum eſt nomen eius ſolius.Confeſſio eius ſuper cœlum & terram. *Iuſtus*,inquit,*& timoratus*: quia difficilè iuſtitia ſine timore cuſtoditur.Non illum dico timorem,qui ſub lege pœnas irrogari,& temporalia bona ſibi ſubtrahi perhorreſcit, quem perfecta dilectio foras mittere conſueuit:ſed timorem Domini ſanctum,qui permanet in ſeculum ſeculi, quo iuſtus Deum ſuū quanto ardentiùs diligit,tantò ſolicitiùs offendere cauet. *Et reſponſum acceperat à Spiritu ſancto,non viſurum ſe mortem,niſi priùs videret Chriſtum Domini.Et venit in Spiritu ſancto in tem-*

Mortem videre quid. *plum.* Vide locutiones ſcripturarum.Mortem videre dixit.Quomodo videtur,quibúſve oculis, quæ veniendo ipſos oculos claudit,ne aliquid videant?Sed videre mortem, experiri ſignificat. Multúmq; fœlix mortē videbit carnis,quicunque Chriſtum Domini priùs oculis cordis videre ſatagerit, conuerſationē habendo in cœleſti Hieruſalem, templi Dei limina frequentando, H
hoc eſt,pia ſanctorum,in quibus Dominus inhabitat,exempla ſectando,ſuſpirando cum Pſalmiſta,Vnam petij à Domino,hanc requiram in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ,vt videam voluntatem Domini.Sic enim ipſe Verbum Dei in manibus accipere, & fidei claritatíſque ſuæ brachiis merebitur amplecti. Quod autem ait,*Et venit in ſpiritu in templum*,ſignificat eum eadem ſpiritus gratia, qua olim venturum præcognouerat,etiam nunc aduenire,& iam iámque à ſe videndum cognouiſſe ſaluatorem.*Et cùm inducerent puerū Ieſum parentes eius, vt facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo:& ipſe accepit eum in vlnas ſuas.* Magna quidem Domini potentia:ſed non minor claret humilitas,vt qui cœlo terráque non capitur, grandæui hominis geſtetur totus in vlnis.Sed & tropicè accepit Simeon Chriſtum veteranus infantem, vt doceat nos exuere veterem hominem,qui corrumpitur cum actibus eius, & renouatos ſpiritu mentis noſtræ induere eum,qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia, ſanctitate & ve- I
ritate,hoc eſt,deponentes mendacium loqui veritatem,& cætera,quæ ad externi hominis ſtatum pertinent,ore,corde & opere perficere.Accipit ſenior iuſtus ſecundum legem,& timoratus,puerum Ieſum in vlnas ſuas,vt ſignificet iuſtitiam operum,quæ ex lege erat(quis neſciat opera per manus & brachia ſolere figurari?)humili quidem,ſed ſalutari fidei Euangelicæ gratia mutandam. Accipit ſenior infantem Chriſtum,ipſummet hoc ſeculum,quaſi ſenio & longæua ætate defeſſum,ad innocentiam,&,vt ita dixerim,infantiam Chriſtianæ conuerſationis rediturum,

Audbert. & ſicut aquilæ iuuentutem illius eſſe renouandam. Audbertus presbyter ordinis S. Benedicti,in ſolennit.Purif.Mariæ.Nihil minus,inquit, de ſanctitate iſti ſpecialiter homini adſcribitur,qui & in Hieruſalem,id eſt in viſione pacis, commoratur, & fidei operatione iuſtus, & reuerentia timoratus,& Iſraëlis conſolatione attonitus,& Spiritu ſancto repletus,ciúſque re- K
ſponſione de incarnati Verbi viſione roboratus fuiſſe perhibetur. O quàm ardenti deſiderio homo iſte expectabat ſecundum Spiritus ſancti promiſſionem,videre in carne redemptorem! Quæ,putamus,fuerit inſtantia orationis eius,qua diuino reſponſo meruit firmari de his quæ petebat? Quæ erant eius gemituum continuata verba in ſancta prædicatione? Non enim in petendo ceſſauit vſquequò reſponſum acciperet ſuper his quæ poſcebat. Fuerunt ſiquidem in retroactis temporibus multi ſimili deſiderio accenſi, Domino atteſtante, qui ad diſcipulos ait: Multi reges,& Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis,& non viderunt,& audire quæ auditis,& non audierunt.Sed ex illis hoc iſti ſoli conceſſum eſt,qui in plenitudine temporis, horum vltimus apparuit. Sed ſi vigilanti deſiderio ſubſequentium ſanctorum attendimus deſiderium, quibus Chriſtus viuere eſt, & mori lucrum, inueniemus eos non minoris anxietatis ardore diuinitatem eiuſdem ſaluatoris intueri velle, quàm ille concupiuit inſpicere carnem.

A Hinc Paulus dicit: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Multò autem meliùs hinc Pſalmiſta ex perſona Eccleſiæ dicit: Sitiuit anima mea ad Deum viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Quis ergo iam hinc non videat in vno Simeone multos, per vnum cunctos ſignificari electos, qui nunc iuſti ex fide atque operatione, & timorati ex futura expectatione, & attoniti inueniuntur ex ventura conſolatione? In quibus etiam Spiritus ſanctus ineſſe cognoſcitur, quia & per Apoſtolũ dicitur: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Et rurſum fidelibus dicit: Corpora veſtra templum ſunt Spiritus ſancti, quem habetis ex Deo: quíque reſponſum accipiunt à Spiritu ſancto non viſuros ſe mortem, niſi priùs viderint Chriſtum Domini: quia in hac adhuc corruptibili vita, eiuſdẽ Spiritus ſancti gratia reuelante, apertis fidei oculis eum, qui ſe cum illis vſque in finem ſeculi manſurum eſſe repromiſit, aſpiciunt, non iam carne paruulum, ſed diuinitate immenſum: qui etiam
B cum Apoſtolo dicunt, Etſi noueramus Chriſtum ſecundum carnem, ſed iam nunc non nouimus. Habitant etiam iuſti in Hieruſalem, atque in ſpiritu in templum, quò Chriſtus introducitur, veniunt. Ipſi enim ſunt Hieruſalem, qui habitãt in Hieruſalem: ipſi & templum ſunt, qui veniunt in templum, in quibus & à quibus Chriſtus excipitur. Nicephorus, lib. 1. hiſt. Eccleſ. c. 12. & Cedrenus, in compendio Hiſtoriarum, ſcribunt, Simeonem ad ſummum ſenium prouectum fuiſſe: & ex Eſaiæ vaticinio didiciſſe Chriſtum venturum: Et, vt ſcribit Lucas, ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον, & factum ipſi reſponſum à Spiritu ſancto, aut per Angelum, vt multi ſcribũt, aut per ſecretam & ſpiritualem aliquam reuelationem: *Non viſurum ſe mortem*, id eſt, non paſſurum ſeu experturum ſe mortem: (Viſus enim pro quolibet ſenſu apud Hebræos accipitur:) Sic autem ſe tandem moriturum, vbi primùm Chriſtum oculis corporalibus aſpexiſſet, quem ſpiritualibus intuebatur. Auguſt. ſerm. 2. de tempore, rem iſtam exaggerat. Simeon, inquit, ille
C ſenex diu vixerat, cuius ætas comparatur Annæ, & audierat reſponſum, quòd non eſſet viſurus mortem, niſi priùs videret Chriſtum Domini. Intelligite, fratres, quantum deſideriũ habebant antiqui ſancti videndi Chriſtum. Sciebant illum eſſe venturum, & omnes qui piè viuebant, dicebant: O ſi hîc me inueniat illa natiuitas! ô ſi quod credo in ſcripturis, videam oculis meis! Et vt noueritis quantum deſiderium habebant ſancti, qui nouerant per ſcripturas virginem parituram, ſicut audiſtis, cùm Eſaias legeretur, Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium, & vocabitis nomen eius Emmanuel. Emmanuel quid ſit, Euangelium nobis aperuit, dicens, Quod interpretatur, nobiſcum Deus. Non tibi ergo vile ſit quæcunque infidelis anima, non tibi videatur impoſſibile vt virgo pareret, virgo pariẽs permaneret. Intelligis natum Deum, & non miraris virginis partum. Vt ergo noueritis antiquos ſanctos & iuſtos optaſſe videre, quod conceſſum eſt huic ſeni Simeoni, Dominus noſter ipſe Ieſus Chriſtus ad diſcipulos ſuos lo-
D quens, ait: Multi iuſti & Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt. Multum ſenex ille fuit ad audiendum ſerus, ſed ad videndum maturus. Non expectauit vt Chriſtum audiret loquentem, quoniam agnouit infantem. Et hoc illi conceſſum erat iam decrepito, quaſi deſideranti & ſuſpiranti, & dicenti quotidie in orationibus ſuis, Quando veniet? quando naſcetur? quando videbo? Putas durabo? Putas hic me inueniet? Putas iſti oculi videbunt, per quem cordis oculi reuelabuntur? Dicebat iſta in orationibus ſuis, & pro deſiderio ſuo accepit reſponſum, quòd non guſtaret mortẽ, niſi priùs videret Chriſtum Domini. *Et venit in ſpiritu in templum*: hoc eſt, in virtute ſpiritus, vt infrà, cap. 4. aut actus à ſpiritu, vt ibidem legitur. Hericus, in hom. Purificat. Nequaquam enim, inquit, ſine corpore veniſſe putandus eſt, ſed inſpiratus à ſpiritu, à quo antea reſponſum acceperat, aduenit in templum. Ita commendatur à Spiritu ſancto ductore, vt ſcribit Bonauentura, tom. 8. Quicun-
E que enim ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei. Poterat enim illud dicere Pſal. 5. Introibo in domum tuam, adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo. Et iterum, Pſal. 131. Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco vbi ſteterunt pedes eius. Deerant illi quidem vires corporis, non mentis. Ita ſpiritus ille, quo virtus omnium conſiſtit, qui apud Ezechielem oſſibus oſſa in reſurrectione coniungit, illum fulciebat. Sic Samuel excitatur, ſic Abacuk in Babylonem transfertur, ſic Philippus in currum Eunuchi rapitur. *Et cùm inducerent puerum Ieſum, vt facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo*, offerendo: *& ipſe* Simeon *accepit eum in vlnas ſuas*. Ex eo loco facilè colligimus, Simeonẽ ius aliquod in rebus ſacris habuiſſe. Cuius enim erat, niſi ſacerdotis, oblationem Deo factam excipere? & templi miniſteriũ obire in his quæ tẽplo offerebantur? Omnia ſancta ſanctis, vt docet lex, & magna his in legibus obſeruãdis, vt & in cæteris, fuit Iudææ moroſitas, vt ſcribit Tertullianus, l. de præſcript. contr. hæret. Solius enim ſacerdotis erat Deo ſacrata accipere, & eiuſdem in templo loqui. Ideò Epiphanius, libro de vita

Niceph. Cedrenus.

Auguſt.

Antiqui ſancti deſiderarũt videre Chriſtum.

Hericus.

Simeon ſpiritu duce venit in templum.

Bonauent.

Quòd Simeon fuerit ſacerdos, ex ipſo facto conuincitur.

Tertull.

Epiphan.

& exitu Prophetarum. Simeon, inquit, ſacerdos è tribu Aaron emicuit. Hic quippè eſt, qui oraculum accepit à Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, donec Chriſtum incarnatũ cerneret. Hic eſt, inquam, ille, qui geſtauit Dominum in vlnis ſuis, & glorificauit, dicens, Viderunt oculi mei ſalutare tuum. Et mortuus eſt pluribus quidem annis obſitus, benè confectus, nec porrò à ſacerdotibus, poſtremum conſecutus honorem, humatus eſt. Idem Cyrillus Hieroſolymitanus Orat. de occurſu Domini, affirmat. Auguſtinus, ſer. 2. de tempore. Geſtabat, inquit, Maria mater eius infantem: vidit ille, & agnouit. Vbi nouerat quod agnouit? An intus eſt reuelatus, qui foris eſt natus? Vidit, & agnouit. Agnouit Simeon infantem tacentem, & occiderunt Iudæi iuuenem mirabilia facientem. Cùm ergò cognouiſſet, accepit in vlnas ſuas, hoc eſt, in brachia ſua amplexus eſt eum. Portabat à quo portabatur. Ipſe enim eſt Chriſtus ſapientia Dei, attingens à fine vſque ad finem fortiter, & diſponens omnia ſuauiter. Quantus ibi erat, & quàm magnus, quàm paruus factus erat. Paruus factus, paruos quærebat. Quid eſt, paruos quærebat? non ſuperbos, ſed humiles colligebat. Ita, vt ſcribit Bonauentura in Lucam, magna ſe prodit ſenis deuotio ad comprehendendum paruulum, qua Chriſto ſe expoſuit totum, vt poſſet dicere illud ſponſæ, Cantic. 1. Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Volebat enim implere illud Cant. 8. Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, vt ſignaculum ſuper brachium tuũ. Immò ſuper duo brachia tua, vt oſtendat, quòd fortiter comprehendendus eſt. Cant. 3. Inueni quem diligit anima mea: tenui eum, nec dimittam. Oſtẽdit etiam, quòd vtraque manu, & tota virtute noſtra debemus Domino famulari, ſicut illi qui vna manu pugnabant, & alia faciebant opus, Nehem. 4. Non ſicut illi, qui imponunt onera grauia & importabilia, digito autem ſuo nolunt ea mouere, Matth. 23. Euſebius Emiſſenus, homil. in diem Purificat. Mariæ. Occurrit, inquit, ſenex, brachia extendit, & parentibus ait: Mihi eum date, mihi debetur: mei officij eſt, ad hoc miſſus ſum, huic obſequio reſeruatus ſum. Deinde lætus & exultans accepit eum in vlnas ſuas: mox ſenectus fugit, & iuuenilis vigor adfuit & fortitudo. Qui priùs ſeipſum ferre vix poterat, nunc leuiter puerum ferens exultat. Eleganter igitur dictum eſt, Senex puerum portabat: puer autem ſenem gerebat, quem virgo peperit, & poſt partum virgo permanſit: ipſum quem genuit, adorauit. *Et benedixit Deum, & dixit, Nunc dimittis ſeruum tuum, Domine, ſecundum verbum tuum in pace.* Te, inquit, Domine benedico: promiſſio tua completa eſt, completum eſt & deſiderium meum, quia video Chriſtum tuum Dominum meum. Itaque in gratiarum actionem canticum hoc cecinit, quale Delbora, Maria, Anna, & Dauid. Ita vitæ ſuæ cataſtrophen cecinit.

Cyrill. Hieroſol. August. · Bonauent. · Euſe. Emiſ.

F · G · H

Ouid. in Epiſt. Heroid.

Sic vbi fata vocant, vdis abiectus in herbis
Ad vada Meandri concinit albus olor.

Et *nunc*, inquit, *dimittis ſeruum tuum, Domine, ſecundum verbum tuum in pace.* Nunc abſoluis, nũc liberas me ab his corporeis vinculis, vt in pace dormiam, & requieſcam. Theophilact. Vide, inquit, quomodo ſancti pro vinculo corpus habent. ἀπολύεις igitur, id eſt, decedendi poteſtatem facis, vt patribus meis adiungar, & ad te redeam. Nam Dominus cum ad æternã pacem properantem velut è medio curſu reuocarat: ſicut Princeps quiſpiam, qui legatis facit copiam ex prouincia reuertendi. Vel *Nunc dimittis*, id eſt, ſecurum reddis, cùm iam ea promiſſione perfruar, ad quam tantis votis contendebam. Quantis enim putas arietibus fidem eius cõcuſſam fuiſſe, cùm videret inteſtinis ſeditionibus, externis etiam bellis, totam Iſraëlis rempublicam labefactatam, pietatem etiam ferè omnem & religionis cultum peſſundatum, ſe iam capulo inſtantem, & ſibi ſolum ſupereſſe ſepulchrum? Sed hæc eſt conditio promiſſionum Dei, vt non impleantur, niſi priùs fides eius cui dictæ ſunt, exerceatur. Ita probata eſt fides Abrahæ, cùm mãdatum accepit de ſacrificando filio, & ſtaret interim illa promiſſio de multiplicando in Iſaac ſemine. Ita probata eſt fides Iacob, cùm ei, quamuis peregrino, & à domo paterna exuli, promitterent ſemen. Proinde in credendis promiſſionibus Dei, non committamus, vt propter aduerſa à fide deficiamus, ſed propterea tantò magis in fide fortiores efficiamur. Non diffidit Simeon quantumuis ſenex, quin oculis Chriſtum videret priuſquàm moreretur: non illum frangit propria corporis infirmitas, aut communis Reipub. miſeria: & ſtatim atque votorum compotem ſe videt, ex iſta mole, velut è carcere, in libertatem euolare contendit.

I · K

Theoph. · *Magnitudo fides Simeonis.*

Mantuan. l. 1. Parthenices Mariane.

Nam quid longa dies nobis, niſi longa dolorum
Colluuies? longi patientia carceris ætas:

vt ſcribit Mantuanus in prima Parthenice D. Mariæ. Abſoluis me, inquit. Græca enim dictio ἀπολύειν. ſignificat emittere ex carcere triſti & opaco, qualis certè eſt hæc miſera vita. Act. 16. ἀπόλυσον τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, Dimitte homines iſtos è carcere. Luc. 23. *ἀνάγκην δὲ εἶχεν ἀπολύειν*

A λύειν αὐτοῖς, Neceſſe habebat dimittere ipſis vnũ vinctũ. Ita ſcilicet electi pauci faciunt hãc tẽporariã vitam, quia ſperant in meliorẽ & ſecuriorem. Vnde & Pſaltes, Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei? Auguſtinus tract. 9. in Epiſt. Ioan. 1. illud exponens, In hoc eſt perfecta charitas in nobis, vt fiduciam habeamus in die iudicij: tria hominum genera conſtituit: Vnum eorum, qui diem iudicij non credunt, ideò ne in eo quidem fiduciam habent: Alterũ eorum, qui diem iudicij credere incipiunt, & quia credere incipiunt, incipiunt etiam timere, ſed quia timent, nondum habent fiduciam in die iudicij: Tertium denique eorum, qui mortificatis membris ſuis, quæ ſunt ſuper terram, ſurgentibúſque cœleſtibus membris, hoc eſt virtutibus, iam incipiunt deſiderare quod timebant. Timebant enim ne veniret Chriſtus, & inueniret impios quos damnaret: deſiderant iam vt veniat, quia inuenturus eſt quos coronet. Et paulò pòſt. Sunt, inquit, homines, qui cum patientia moriuntur: & ſunt quidam perfecti, qui cum patientia viuunt. Quid dixi? Qui adhuc deſiderat iſtam vitam, quando venerit B dies mortis, patienter tolerat mortem: luctatur aduerſum ſe, vt ſequatur voluntatem Dei: & hoc agit animo quod eligit Deus, potius quàm quod eligit voluntas humana. Ex deſiderio vitæ præſentis, fit lucta cum morte, & adhibet patientiam & fortitudinem, vt æquo animo moriatur. Iſte patienter moritur. Qui autem diſſolui deſiderat, & eſſe cum Chriſto, non patienter moritur, ſed patienter viuit, & delectabiliter moritur. Ita Simeonem patienter carnis iſtius onus tuliſſe, & delectabiliter mortem appetijſſe, vbi Chriſto perfrui potuit, colligimus: quaſi id cum Paulo dicat, Mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Sic enim & Baſilius, cùm ei Modeſtus Præſes minas intentaret, quàm pauci vitam præſentem faceret, ſuis verbis oſtendit, dicẽs, vt ſcribit Greg. Nanzanz. Oratione in eundem Baſilium. Mors porrò beneficij mihi loco erit, inquit: citius enim me ad Deum trãſmittet, cui viuo, & munere meo fungor, maximáque ex parte obij, & ad quem iampridem propero. Ambroſ. lib. 2. in Luc. cap. 8. Videte C igitur iuſtum (Simeonem) velut corporeæ molis carcere incluſum, velle diſſolui, vt incipiat eſſe cum Chriſto. Philip. 1. Diſſolui enim, & eſſe cum Chriſto, multo melius eſt. Beda in Luc. Vides non ſolùm noui, ſed & veteris Teſtamenti iuſtos ſpe futuræ vitæ, deſideriũ habuiſſe abſolui à corpore, immò pacis viam deputaſſe, ſarcinam depoſuiſſe terreſtrem, vtpotè qui ſe in ſinu Abrahæ requiem non dubitabant habituros eſſe perpetuam. Denique & Idithun, poſtquàm multa diu tacitus mundi mala contemplatus, interna ſecum cordis meditatione concaluit, tandem locutus in lingua ſua, & quid intus egerit, promens: Notum, inquit, fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum meorum quis eſt, vt ſciam quid deſit mihi. Ecce veteres poſuiſti dies meos. Quibus abſque dubio verbis aperit, quàm maximum ſe præſentiũ calamitatum nacturum ſperet in fine ſolatium, quem tantiſper aduenire deſiderat. Et hoc quidem mihi beneficium indulges, Domine, inquit Simeon. Quid ſcilicet non mihi fœlicius D contingat, quàm Iacob Patriarchæ? Vidit ille filium ſuum Ioſeph, iam plenus dierum, quem hucuſque à fera peſſima deuoratum eſſe putauerat: & ſtatim atque illum & intueri & oſculari potuit: Iam, inquit, lætus moriar, quia vidi faciem tuam, fili mi. Quàm beatius autem eſt, illum intueri in quem deſiderant Angeli proſpicere? quem tot tantiſque votis & patres, & reges, & Prophetæ concupierant? Et ita *dimittis me ſeruum tuum in pace.* Serui in bello capti etiã perdi poſſunt, & tu me vt filium, immò vt hæredem, magno illo tuarum diuitiarum theſauro perfrui permittis. 2. Reg. 24. Et quid cauſæ eſt, vt veniat Dominus rex ad ſeruum ſuum? Pſal. 143. Quid eſt homo quia innotuiſti ei, aut filius hominis quia reputas eum? Homo vanitati ſimilis factus eſt: dies eius ſicut vmbra prætereunt. Priùs quidem id orabam, Fac cum ſeruo tuo ſecundum miſericordiam tuam: & nunc me dimittis in pace.

E *Sicut fortis equus ſpatio qui fortè ſupremo*
Vicit Olympia, tunc ſenio confectus quieſcit,

vt ſcribit Ennius: ita tu me nunc poſt tot huius vitæ exantlatos labores, tot tentationes fortiter euictas, nunc quiete ſpirituali donas, vt iam nihil me hac in lachrymarum valle retineat. Pacẽ ſuam in Chriſto ſtatuerat, qui conflixerat per vitam. Militia enim eſt vita hominis ſuper terrã. (Iob. 7.) Ita quaſi è magno aliquo naufragio, in portum ſe euaſiſſe exiſtimat. Ita duo deſignat: 1. nihil magis concupiſcendum eſſe quàm pacem. 2. & illam nobis per Chriſtum & in Chriſto dari. Quid enim hæc niſi poſt laborem quies, poſt vigiliam ſomnus? Nullus enim ſuam ruinam appetit, ſi mentis eſt compos. Quid autem omnia conſeruat, niſi pax? Sed & pax eſt, cùm iis perfruimur quæ ſperabamus. Et tantum eſt pacis bonum, vt non tantùm ab iis ſentiatur, qui illa fruuntur, ſed & ab his, qui in illam votis contendunt. Ita ſpes non confundit. Mich. 7. Cùm ſedero in tenebris, Dominus lux mea eſt, educet me in lucẽ. Sperat in ferro ſeruus,

Auguſt.

Tria hominum genera ſe habẽt ad diem iudicij.

Quib⁹ mors accepta ſit.

Greg. Nan.

Ambroſ.

Beda.

Cic. ex Ennio, lib. de Senect.

in lecto æger, in ſepulchro mortuus:& id aſſerit, quod Iob: Credo quòd redemptor meus vi- F
uit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum. 2. Sed & ſumma nobis pax per Chriſtum da-
Greg. Nan. tur, vt ſcribit Gregorius Nanzanz. Orat.3. de pace. Hinc factum eſt, vt Chriſtum amplexa-
Gregor. Papa. tus Simeon, iam ſe in pace poſitum agnoſcat. Hoc igitur requirere videtur, quod & Tobias,
(ca.3.) Et nunc Domine, ſecundum voluntatem tuam fac mecum, & præcipe in pace recipi
Pax plena, & pax inchoata. ſpiritum meum. Greg. Papa lib.6. in Iob, cap.23. In ſcriptura ſacra aliter pax plena dicitur, in-
quit, aliter inchoata. Inchoatam pacẽ veritas diſcipulis dederat, cùm diceret, (Ioan.14.) Pacẽ
relinquo vobis, pacem meam do vobis. Et plenam Simeon deſiderauerat, cùm exoraret, dicẽs:
Nunc dimittis ſeruum tuum, Domine, ſecundum verbũ tuum in pace. Pax enim noſtra ex
deſiderio conditoris inchoatur: ex manifeſta autem viſione perficitur. Plena enim tunc erit,
cùm mens noſtra nec ignorantia cæcatur, nec carnis ſuæ impugnatione concutitur. Et hanc
Ambroſ. omnes nos deſiderare cõuenit, cùm nec hic, hoc in mundo ſcilicet, requiem habeamus. Am- G
broſius, lib.2. in Luc. cap.8. Sed, inquit, qui vult dimitti, veniat in templum, veniat in Hieru-
ſalem, expectet Chriſtum, dum accipiat in manibus, verbum Dei complectatur velut qui-
buſdam ſuæ fidei brachiis, operibus ſuis. Tunc dimittetur vt non videat mortem, quia viderit
Origen. vitam. Origenes hom.15. in Luc. Ideò ſcilicet & hìc Simeon, Nunc, inquit, dimittis Domine
ſeruum tuum in pace. Quandiu enim Chriſtum non tenebam, quamdiu illum meis brachiis
non arctabam, clauſus eram, & de vinculis exire non poteram. Nunc vbi datur amplecti, ecce
Mori in Chriſto eſt mori in pace. dimittis me in pace. Hoc etiam omnibus fidelibus euenit, vt ſtatim atque lecto decumbentes,
& moribundi, Chriſti ſacratiſſimum, digniſſimum, tutiſſimúmque corpus acceperint, ſeque
per conſcientiæ purgationem illi adiunxerint, iam nihil vitam hanc tranſitoriam morẽtur, ſed
alacriores redditi, dicant id Pſaltis: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.
Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus. H
Origenes. Et rurſus. Heu mihi, quia incolatus meus prolõgatus eſt. Ad quod his verbis alludit Origenes:
Si quis egreditur è mundo, ſi quis è carcere vinctorum domo dimittitur, vt ad regnandum
vadat, ſumat Ieſum in manibus ſuis, & circundet eum brachiis ſuis, totum habeat in ſinu, &
tunc ire poterit quò deſiderat. Et paulò pòſt. Tu quoque, inquit, ſi vis tenere Ieſum, & ample-
xari manibus, & dignus fieri exire de carcere, omni labore nitere, vt ducem habeas ſpiritum,
veniáſque ad templum Dei. Ecce nunc ſtas in templo Domini Ieſu, hoc eſt in Eccleſia eius.
Hoc eſt templum de viuis lapidibus extructum. Stas autem in templo Domini, quando vita
tua, & conuerſatio Eccleſiæ fuerit appellatione digniſſima. Si veneris ſpiritu ad templũ, inue-
nies páruulum Ieſum, leuabis illum brachiis tuis, & dices: Nunc dimittis ſeruum tuum, Do-
P. Bleſenſ. mine, in pace ſecundum verbum tuum. Petrus Bleſenſis, ſerm.1. in Purific. Virginis, hac me-
ditatione ſuam ad Simeonem dirigit apoſtrophen. O ſenex fidelis, inquit, cuius laus in Euan- I
gelio, cuius ſenectus in miſericordia Verbi, cùm vnicum portes, qui portat omnia verbo vir-
tutis, aperi nobis quàm ſalubriter inſinuabat ſe viſceribus tuis, quàm delectabiliter infundebat
ſe animæ tuæ, ſuumque ſpiritum pectori tuo influebat ille, quem tu geſtabas in vlnis. Nònne
poterat Simeon reſpondere, & dicere: Acceperam reſponſum à Spiritu ſancto non viſurum
mortem, donec viderem Chriſtum Domini? Diu expectaueram. Iam defecerant oculi mei in
eloquium tuum, dicentes, Quando conſolaberis me? Factus eram ſicut vter in pruina: frigidus,
aridus, marcidus, & deſpectus. Sed tandem memor fuiſti, Domine, verbi tui ſeruo tuo, in quo
mihi ſpem dediſti. Iam in carne mea video Dominum ſaluatorem meum: nec ſolùm video,
ſed teneo & amplector. Iam me ſentio calere de ſenectute morbida in ſalutem. Renouata
eſt vt aquilæ iuuentus mea. Iam irreuerberata acie ſolem iuſtitiæ contemplor. Fidelis Domi-
nus in omnibus verbis ſuis. Viderunt oculi mei ſalutare meum. Video te in vultu meo, in car- K
ne mea: video te in vultu tuo, & gloria tua, vbi erit plena iocunditas, & plena in iocunditate
ſatietas: quia vultum tuum, Domine, requiram, ſatiabor cùm apparuerit gloria tua. Vidi Do-
minum, & ſalua facta eſt anima mea. Vidi, & videbo, nec dimittam te, donec dimittas me
in pace. In pace in idipſum dormiam, & requieſcam. Non ſolùm Simeoni datum eſt videre &
portare & amplecti Dominum, ſed omnibus his, qui in veritate diligunt ipſum: qui Chriſtum
tenent, amplectuntur, & fouẽt in deſiderio animæ ſuæ in ſancta atque deuota & optabili ſer-
uitute. Rectè autem adijcit, *Secundum verbum tuum.* Eſt enim Verbum Dei, fundamentum
ſpei noſtræ & omnis fiduciæ, nec noſtris meritis, ſed Dei promiſſionibus innitimur. Rationẽ
autem tantæ exultationis adijcit. *Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum.* Salutare enim Dei, in-
Salutare quid. quit Auguſtinus, ſerm.20. de tempore, Dominus Ieſus Chriſtus eſt. de quo Pſ.95. Annun-
Auguſt. ciate de die in diem ſalutare eius. Et Pſ.92. Notum fecit Dominus ſalutare ſuum. Et Iacob

Geneſ.

A Geneſ. 49. Salutare tuum expectabo Domine. Ad quem pater ille cœleſtis hæc verba dirigit, Eſaiæ 49. Dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ. *Salutare* enim ſumitur pro Saluatore: quia ipſum Deus omnium ſaluatorem conſtituerit. Vnde per emphaſim Salutare Dei dicitur, vt in ipſo Deum Patrem operatum eſſe cognoſcamus. Origenes hom. 15. in Luc. Quid verò, inquit, ei profuit vt videret Chriſtum? Vtrum hoc tantùm in promiſſione habuit vt videret illum, nihilque ex viſu eius conſequeretur vtilitatis? An latet aliquod donum dignum Deo, quod beatus Simeon & meruit, & accepit? Fimbriam veſtimēti Ieſu mulier tetigit, & ſanata eſt. Si illa ad extremam partem veſtimenti tantum emolumēti habuit, quid putandum eſt de Simeone, qui in ſuas vlnas accepit infantem, & brachiis tenens lætabatur atque gaudebat, videns paruulum à ſe geſtari, qui ad vinctos venerat abſoluēdos, ſeque ipſum nodis corporis liberandum ſciens, & neminem poſſe de clauſtro corporis quempiam emittere eum ſpe futuræ vitæ, niſi eum quem in brachiis continebat? Ita non oculis modò corporeis Chriſtum hominem, ſed & ipſum verum Deum ſpiritualibus per fidem cognouit: eius quoque humanitatem, & quòd à Verbo aſſumpta eſſet, intellectualiter conſiderauit, adeò beatiorem ſe cæteris patribus exiſtimat, qui viderunt quidem in ſpiritu, ſed non in carne. Sic Abraham exultauit vt videret diem Chriſti. Vidit, & gauiſus eſt. Verūtamen vt Chriſtus ad ſuos teſtatus eſt, Beati oculi qui vident quæ vos videtis, ita beatiores illi cenſendi ſunt, qui præſentem Chriſtum aſpexerunt. *Viderunt*, inquit, *oculi mei*. Huius pleonaſmi magna eſt emphaſis: vt cùm Latinè dicimus, His ego oculis vidi. Non Prophetam aliquem, ſed Prophetarum Dominum, verum Deum & hominem. *Salutare*, inquam, *tuum*, quod Hebraicè dicitur *Ieſua techa*, vt Pſal. 50. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui. Is enim eſt, quem ſeruandis electis tuis deſtinaſti: vnde etiam factum eſt, vt vocetur Ieſus, quod nomen Simeon adumbrat. *Quod paraſti*, hoc eſt, per incarnationem videri & agnoſci voluiſti, *ante faciem omnium populorum*: eorum maximè, qui ex Iudæis & Gentibus ipſum in carne videntes, verè Dei filium agnouerunt. Dionyſius Carthuſianus, in Luc. cap. 2. artic. 7. Deus ergo Pater vnigenitum ſuum in diuinitate incomprehenſibilem atque inacceſſibilem lucem inhabitātem, per hoc fecit hominibus manifeſtum, viſibilem, & cohabitantem, quòd eum humanæ coniunxit naturæ in vnitate perſonæ: quod ab Eſaia prędictum eſt, Parauit Dominus brachiū ſanctum ſuum in oculis omnium gentium. Brachium enim Domini eſt vnicus filius Dei Patris, per quem Pater omnia fecit: ſicut & digitus Dei eſt Spiritus ſanctus, per quem cuncta reuelat. De quo brachio ait Pſalmiſta, Saluauit ſibi dextera eius, & brachium ſanctum eius. Pater ergo parauit ſalutare hoc ante faciem omnium populorum, quibus per Apoſtolos prædicatus eſt Chriſtus, iuxta illud Pſalmi, In omnem terram exiuit ſonus eorum. Et rurſus. Viderunt omnes termini terræ ſalutare Dei noſtri. Et quod in Eſaia habetur: Videbunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri. Euthymius & Theophilactus in Lucam. Ante faciē verò omniū populorum, inquiunt, iſtam ſalutem præparauit, vt ſaluaret mundum: & vt omnibus liquida fiat eius incarnatio, ita non modò beati illi cenſendi erant, qui cum Simeone Chriſtum in carne viſuri eſſent, ſed & qui in ipſum erant crediturі. Beda in Lucam. Sic, inquit, beati oculi qui vident quæ Simeon vidit: beati qui non viderunt, & crediderunt. Illud ipſum, inquit, quod omnibus poſtmodùm gentibus, populis, & linguis mente ac fide conſpiciendum paraſti, ſpe ac dilectione quærendum præuidiſti, ipſe diu deſideratum nunc & carnis & cordis oculis tuū ſalutare contemplor. Et quibus quæſo, niſi fidei oculis hunc ipſum infantem ſalutare Dei eſſe cognouit? Auguſtinus, ſerm. 20. de tempore. Maieſtas, inquit, ibi latebat, vbi infirmitas apparebat. Simeon infirmitatem accepit, & maieſtatem intus agnouit. Nos quoque quoties ſacroſancta Chriſti corporis & ſanguinis myſteria adoramus, non his omninò hæremus modò, quæ videntur oculis corporalibus, ſed ad Chriſtum ipſum oculos mentis eleuamus. Sic quod non capis, quod non vides, animoſa firmat fides præter rerum ordinem. Explicat autem ſalutaris illius beneficium in omnes homines, dicens, *Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael*. Ita in oculis omnium verſabitur. κατὰ πρόσωπον, Ante faciem, ſeu ante ora, vt ſcribit Poëta: id eſt, tanquam ſignum aliquod edito loco poſitum, ad quod conuertantur omnium oculi. Sic Eſaiæ cap. 11. Et erit in ſignum omnium populorum. Sicut enim ſolem omnes aſpiciunt, qui volunt, vbi dies illuxerit: ita & ſe Chriſtus omnibus communicabit, vt lucē inferat gentibus, & ab eorum mentibus diſcutiat infidelitatis caliginem. Ioan. 8. Ego ſum lux mundi, inquit: qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Lumen autem tenebris opponitur, vt fides infidelitati, religio impietati, & cognitio cæcitati. Immò tenebræ ſunt ſapientia mundi, prudentia carnis, & omnia peccata: de quibus ad Coloſſ. 3. Epheſ. 5. 1. ad Corinth. 6. & in

Margin notes: Origenes. — B — Pleonaſmus. — C — Dionyſ. Carthuſ. — D — Euthym. Theoph. — Beda. — *Oculis ſpiritus videtur ſalutare Dei.* — Auguſt. — E — *Chriſtus vera lux.*

verbis Chriſti, Act.26. Sic enim ad Paulum inquit: Exurge, & ſta ſuper pedes tuos. Ad hoc F
enim apparui tibi, vt conſtituam te miniſtrum & teſtem eorum quæ vidiſti, & eorum quibus apparebo tibi, eripiens te de populis & gentibus, in quas nunc ego mitto te, aperire oculos eorum, vt conuertantur à tenebris ad lucem, & de poteſtate Sathanæ ad Deum, vt accipiãt remiſſionem peccatorũ, & ſortem inter ſanctos per fidem quæ eſt in me. Videtur autem hæc pars Cantici ex Eſaia deſumpta eſſe,(cap.42.) Ita enim Pater ſibi in filio Chriſto complacẽs, Dedi te,inquit,in fœdus populi, in lucem gentium, vt aperires oculos cæcorum,& educeres de concluſione vinctum,de d[illegible]carceris ſedentes in tenebris. Et cap.60. Surge,illuminare Hieruſalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini ſuper te orta eſt. Et cap.40. Reuelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro pariter quòd os Domini loquutum eſt. Ille enim, vt legitur Daniel.2. reuelat profunda & abſcondita, & nouit in tenebris conſtituta, & lux cũ G
eo eſt. Ille etiam *ad gloriam plebis tuæ Iſrael*,id eſt, vt ſit Iudæis gloriandi materia, cùm viderint eum quem tantoperè expectauerant. Quamuis enim Chriſtus ſit eorum omnium gloria qui in ipſum credunt: maximè tamen Iſraëlinci populi, cui ſoli ex omnibus gentibus promiſſus erat. Adde quòd quicquid claritudinis & maieſtatis huic populo contigit, id ei propter Chriſtum contigit,ſeu ſeminis multiplicationem cõſideremus, ſeu liberationem ex Ægypto, celebres victorias contra gentes, terræ promiſſionis imperium,cæteráquẽ eiuſmodi expendamus.

Chriſt' ſua incarnatione gẽtẽ Iudaicam honorauit.

Bonauentura in Lucam. Igitur, inquit,*gloria plebis Iſrael eſt:*quia de Iſraël natus eſt ſecũdum carnem.Eſa.4. Erit germen Domini in magnificẽtia & gloria, & fructus terræ ſublimis, & exultatio his qui ſaluati fuerint de Iſraël. Et tunc impletum eſt illud quod dicitur Eſther 8. Iudæis noua lux oriri viſa eſt, gaudium & honor & tripudium.Magnificatur ergo Chriſtus ſub ratione ſalutis omnium, lucis gentium,& gloriæ Iudæorun. Clementiam enim,ſapientiã & potentiam manifeſtat ſub ratione pacis,ex conſolatione ſenis. Vnde laudatur in hoc Can- H
tico, vt pax,vt ſalus,vt lux, vt gloria. Pax eſt, quia mediator:ſalus,quia redemptor:lux,quia doctor:gloria, quia præmiator. Et in his quatuor conſiſtit perfecta Chriſti commendatio & magnificentia:immò totius Euangelicæ hiſtoriæ quædã breuiſſima comprehenſio, quantum ad incarnationem in pace,prędicationem in luce,redemptionem in ſalute,reſurrectionem in gloria.

Bonauent.

Vſus huius Cantici.

Et quia Canticum illud ſic continet laudes, Chriſti plenitudinem,& ſenis mortis conſolationem: ideò ſub ſero diei cantatur in Completorio. Vnde iſta tria Cantica ſunt ordinata,Mariæ,Zachariæ,& Simeonis,in Eccleſia decantanda:Primũ veſperi,ſecundũ manè, tertiũ ſerò: quia ſequens incipit vbi terminatur præcedens.Significatur etiã in hoc, quòd de incarnatione omnis ſtatus debet l udare Deum:ſcilicet virginum,coniugatorũ,& viduarũ,contemplatiuorum,prælatorum,actiuorũ,laici,clerici,& religioſi, qui etiam Domino debent eſſe conſecrati. I

Mirantibus Chriſti parentibus benedicit Simeon:prædicit quid Chriſto, quid item Mariæ, quid omnibus per Chriſti aduentum & paſſionem obuenturum ſit. De Anna Prophetiſſa,illius commendatione, & vt Chriſto teſtimonium perhibuerit.

Matth. | Marc. | LVC. 2. | Ioan.

Et erant pater eius & mater mirantes ſuper his quæ dicebantur de illo.Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrẽ eius, Ecce poſitus eſt hic in ruinam,& in reſurrectionem multorum in Iſraël, & in ſignum cui contradicetur (& tuam ipſius animam pertranſibit gladius) vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.Et erat Anna Prophetiſſa,filia Phanuël,de tribu Aſer:hæc proceſſerat in diebus multis,& vixerat cum viro ſuo annis ſeptem à virginitate ſua.Et hæc vidua erat vſque ad annos octoginta quatuor:quæ non diſcedebat de templo,ieiuniis & obſecrationibus ſeruiens nocte ac die. Et hæc, ipſa hora ſuperueniens,confitebatur Domino,& loquebatur de illo omnibus qui expectabãt redemptionem Iſraël. Et vt perfecerunt omnia ſecundum legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam,in ciuitatem ſuam Nazareth. K

Introductio.

NOVO quidem ſole inter eclypſes,& denſas nubium pluuiarúmque obſcuritates exorto,& in domum irrepente,omnes qui eam inhabitant, exultant:quanto magis Chriſto in mundũ aduentante, immò & in templum delato? Hic enim precationes fiebant, hic exauditionis & ſpei locus erat. Vnde factum eſt,vt in eo maximè loco Chriſtus inſoleſceret,non modò Patris verbum annuncians,& miraculis ſuam authoritatem illuſtrans,quod in illo iam grandiore cognoſcimus:ſed & paruulus

in

A in templo oblatus. Hunc enim omnis ætas, ſexus, dignitas, confeſſa ſunt: quod vt nunc in Simeone, ita & in Anna contemplabimur. Nam poſtquàm Simeon breue illud verbis, ſed ſententiis maximum Canticum, in gratiarum actionem Deo obtulit, tum quiſque prout à magno illo numine acceperat, in Chriſti laudes erupit. Ideò ſcribit Lucas, *Et erant pater eius & mater mirantes ſuper his quæ dicebantur de illo.* Non admirantur ex defectu fidei. Siquidem Maria Gabrieli obſequuta eſt: & ideò concepit, quia credidit. Ioſeph autem obſequutus eſt Angelo monenti, ne Mariam dimitteret, & docēti illam è Spiritu ſancto concepiſſe: ſed fides admirationem induxit, cùm, vt ſcribit Cyrill. Hieroſ. & Dionyſ. l. de diu. nom. Deū magis per id quod non eſt, quàm per id quod eſt, intelligamus. Num terra, num cœlū eſt? Sed immenſus, indiſcibilis cuique, vt ſcribit Chryſoſt. in hom. de incōprehenſibili Dei natura, omninò cōprehēdi non poſſit. Adeò, vt ſcribit Pſaltes, Mirabilia opera tua Domine, & anima mea cognoſcet

Admiratio Mariæ ex fide.

Cyrill. Hieroſol.

Dion. Are.

Chryſoſt.

B nimis. Nam quis ſimilis tui in Diis Domine? non eſt ſecundum opera tua. Exclamare licebit id Pauli: O altitudo ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius! Ideò quantumuis aliquis ſcientia præfulgeat, etiamſi ad Angelorum perfectionē deuenerit, ſemper tamen habet in Deo, & Chriſto eius, quod miretur. Porrò Chriſtus admirabilis eſt, inquit Bonauentura in Lucam, ſecundum quos mediator. Eſther 15. Valde admirabilis es Domine, & facies tua plena eſt gratiarum. Admirabilis eſt etiam ſecundum quod ſaluator in clementia: propter quod in Pſal. dicitur, Mirabilis Deus in ſanctis ſuis: quoniam gratia & miſericordia in ſanctos eius, & reſpectus in electos illius. Sap. 4. Admirabilis ſecundum quod doctor in ſapientia. Pſ. 138. Mirabilis facta eſt ſcientia tua, &c. Admirabilis ſecundum quod triumphator, in potentia, ſecundum illud Pſ. 92. Mirabilis in altis Dominus. Et Exodi 15. Quis ſimilis tibi in fortibus Domine? quis ſimilis tui? Magnificus in ſanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens

Bonauent.

Chriſtus in quibus mirabilis.

C mirabilia. Et ideò non eſt mirum, ſi pater putatiuus & mater vera mirabantur ſuper his quæ dicebantur. Beda in Lucam. Cæterùm patrem Saluatoris appellat Ioſeph: non quòd verè, iuxta Photianos, pater fuerit eius, ſed quòd, ad famam Mariæ conſeruandam, pater ſit ab omnibus æſtimatus. Neque enim oblitus eſt Euangeliſta, quòd eam de Spiritu ſancto concepiſſe, & virginem peperiſſe narrarit: ſed opinionem vulgi exprimens, quæ vera hiſtoriæ lex eſt, patrē Ioſeph nuncupat Chriſti: quamuis & eo modo pater illius valeat dici, quo & vir Mariæ rectè intelligitur ſine commixtione carnis, ipſa copulatione coniugij: multò videlicet coniunctiùs, quàm ſi eſſet aliundè adoptatus. Neque enim propterea non erat appellandus Ioſeph pater Chriſti, quia nullius concubitu genitus erat: quandoquidem rectè pater eſſet etiam eius, quem non ex ſua coniuge procreatum alicubi adoptaſſet. Origenes, hom. 16. in Luc. Porrò, inquit, congregemus in vnum ea quæ in ortu Ieſu dicta ſcriptáque ſunt de eo, & nunc ſcire poteri-

Beda.

Quomodo Ioſeph ſit pater Chriſti.

Origenes.

D mus ſingula quæque digna eſſe miraculo. Quamobrem mirabatur & pater: ſic enim appellatus eſt Ioſeph, quia nutritius fuit. Mirabatur & mater ſuper his quæ dicebātur de eo. Quænam ergo ſunt quæ de paruulo Ieſu fama diſperſerat? Paſtores erant in regione illa, vigilantes & obſeruantes cuſtodias noctis ſupra gregem ſuum. Venit Angelus ſub ipſa hora natiuitatis Ieſu, & ait ad eos, Annuncio vobis gaudium magnum. Ite, & inuenietis infantem inuolutum pannis, & poſitum in præſepio. Needum Angelus verba finierat, & ecce multitudo cœleſtis exercitus laudare cœpit & benedicere Deum. Cùm hoc paſtores trepidi perſpexiſſent, & Angelus receſſiſſet ab eis, dixerunt ad inuicem: Eamus Beth-leem, & videamus factum quod Dominus oſtendit nobis. Venerunt, & inuenerunt paruulum. Tam illi quàm parentes, vidētes quæ facta fuerant, admirabantur ſuper hoc. Et de Simeone ſcribitur, quòd rumorem auxerit miraculi, vel magna pars fuerit, tenuitque puerum in brachiis ſuis, & ait, Nunc dimittis,

E Domine, ſeruum tuum in pace ſecundum verbum tuum: quia viderūt oculi mei ſalutare tuū. Faſtigium, &, vt ita dicam, culmen ſuper his quæ iactabantur de Ieſu, & pater & mater illius mirabantur, ſermo Simeonis fuit. Non enim ſufficit ei tenere paruulum, & ea, quæ de illo ſcripta erant, eloqui: ſed & *benedixit patri & matri.* εὐλόγησεν αὐτὺς, Benedixit eos. Ita vt non tam illos laudaſſe, & pro ratione prolis extuliſſe, ſed velut authoritatem habens illos benedixiſſe intelligatur. Et quidem, vt ex fructibus arbos dignoſcitur: ſic & in prole benedictionem parentes conſequuntur. Interim tamen maius quiddam hæc benedictio, qua parentes Chriſti à Simeone donati ſunt, ſonare videtur. Eſt benedictio creationis, ſanctificationis, multiplicationis, & laudis. Sed eſt & benedictio, quę non niſi à maiore fit, vt ſcribitur ad Heb. 7. Minor à maiore benedicitur. & Pſ. 129. Sic enim mandatum erat, vt Dei nomine populo benedicerent ſacerdotes. (Num. 6.) Sic 1. Reg. 2. benedixit Heli Helcanæ & vxori eius pro Samuele eorum filio. Sic loquutus eſt Dominus ad Moyſen dicens: (Numer.

Benedictio qualis, & quotuplex.

17.) Sic benedicetis filiis Iſraël: Benedicat tibi Dominus, & cuſtodiat te: oſtendat tibi Dominus faciem ſuam, & miſereatur tui: conuertat Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacẽ. F
Et antiquus mos fuit ſacerdotibus legis benedicere parentibus & ipſis filiis, quos cum debitis hoſtiis in templo offerebant. Porrò Simeon *ad Mariam matrem* Domini ſermonem dirigit, vt ad quam omninò Chriſtum pertinere, vt virginis filium, agnoſcat. *Ecce*, inquit, *hic poſitus eſt in ruinam & reſurrectionem multorum in Iſrael*.

Origenes.

Origenes, hom. 16. in Luc. Huic, inquit, ſimile eſt quod in Euangelio legitur Ioannis: In iudicium veni in mundum, vt non videntes videãt, & videntes cæci fiant. Sed & altiùs (vt ſcribit Origenes contra Marcionitas & Manichæos, eóſque omnes, qui Deum malum, Deúmque bonum conſtituunt) huius ſententiæ interpretatio requirenda eſt.

Chriſtus quomodo in ruinam & in reſurrectionem.

Nam quia legunt Deuter. 32. Ego occidam & viuificabo, percutiam & ſanabo, & non eſt qui eruat de manibus meis: legentes, Occidam & percutiam, ſuperueniebant Viuificabo & ſanabo: vt ſi iſtud legiſſent, Chriſtum in ruinam veniſſe notaſſent, non autẽ in reſurrectionem: Aut ſi ipſum ad Deum bonum pertinere decreuiſſent, ipſum quidem in reſurrectionem multorum, non autem ruinam veniſſe contendiſſent. G

Vinc. Lir.

Hæretici quomodo abutãtur ſcripturis.

Hic enim mos hæreticorum eſt, vt ſcribit Vincentius Lirinenſis, vt truncatos mutilóſque ſcripturæ contextus proferant. Quòd ſi malum eſt interficere, inquit Origenes, malum erit & in ruinam venire. Quid reſpondebunt? Vtrúmne recedent à cultu eius, an quærent aliquam interpretationẽ, & ad tropologias cõfugient, vt quod in ruinam venerit, benignitatem magis quàm auſteritatem ſonet?

Origen.

Et quomodo iuſtum erit, quando quid in Euangelio tale reperitur, ad allegorias & nouas intelligentias confugere: quando verò in veteri Teſtamento, ſtatim accuſare, & nullam explanationem, quamuis probabilis ſit, recipere? Sed & hoc quod ſequitur, In iudicium ego veni in mundum iſtũ, vt non videntes, videant, & qui vident, cæci fiant: quamuis quærant vt ediſſerãt, implere non poterũt. Ego verò, quia opto eſſe Eccleſiaſticus, & non ab hæreſiarcha aliquo, ſed à Chriſti vocabulo nũcupari & habere nomen, quod benedicitur ſuper terrã, & cupio tam opere quã ſenſu & eſſe, & dici Chriſtianus, æqualẽ & in veteri & in noua lege quæro rationẽ. H
Loquitur Deus: Ego interficiam. Libenter habeo vt interficiat me Deus.

Ruina in bonã partẽ.

Quando enim in me vetus homo eſt, & viuo adhuc quaſi homo, cupio vt occidat in me Deus veterem hominem, & viuificet me ex mortuis. Primus enim, ait, homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis. Sicut portauimus imaginẽ terreni, portemus & imaginẽ cœleſtis. Secũdum hunc ſenſum intelligitur & illud: In iudiciũ ego veni in mundũ iſtũ, vt qui non vident, videãt, & qui vident, cæci fiãt. Habemus in nobis omnes homines & aſpectum & cæcitatem. Adam & videbat, & non videbat. Eua quoque, antequàm aperirentur oculi eius, vidiſſe deſcribitur. Vidit, inquit, mulier lignum, quia bonum ad comedendum, & optimum oculis ad videndum, & tollens de fructu ligni comedit, & dedit viro ſuo, & comederunt. Igitur non erant cæci, ſed videbant. I
Deinde ſequitur: Et aperti ſunt oculi eorum. Ergo cæci fuerant, nec videbant, quorum oculi poſtea ſunt aperti: ſed qui benè antè viderant, poſtquàm Domini mandatum tranſgreſſi ſunt, cœperunt videre malè, & aſpectum obedientiæ ſubrepente delicto poſtea perdiderunt. Ego ſic intelligo & illud quod dicit Deus: Quis fecit mutum & ſurdum, & videntem & cæcum? Nónne ego Dominus Deus? Eſt oculus corporis, quo terrena iſta conſpicimus: oculus ſecundum ſenſum carnis, de quo ſcriptura dicit, Fruſtrà incedis inflatus ſenſu carnis. Cui habemus alium contrarium meliorem, & diuina ſapientem: qui quia cæcus in nobis erat, venit Ieſus, vt faceret eum videre, vt qui non videbant, viderent, qui autem videbant, cæci fierent. Iuxta hunc ergo ſenſum & hoc quod nunc habemus in manibus, eſt intelligendum. *Ecce hic poſitus eſt in ruinam, & reſurrectionem multorum in Iſrael.* Habeo aliquid in me, quod malè ſtat, & peccati ſuperbia ſe erigit. Hoc cadat, hoc ſubruatur. Quòd ſi ceciderit quod K
antè ruebat, ſurgens ſtabit. Interior verò homo meus quondam iacebat eliſus, & exterior ſtabat erectus. Antequàm crederem in Ieſum, bonum in me iacebat, malum ſtabat: Poſtquàm ille venit, tunc quod in me malum fuit, corruit, & expletum eſt illud, Semper mortificationẽ Ieſu in corpore circunferentes. & illud: (Coloſſ. 3.) Mortificate membra veſtra ſuper terram, fornicationem, immunditiam, luxuriam, idololatriam, veneficia, &c. Horum omnium vtilis ruina facta eſt. Et de hac *ruina* dicitur Matth. vigeſimoquarto. Vbicunque erit cadauer, illic congregabuntur aquilæ. Cadauer quippè à caſu nomen accepit. Vna eſt hæc ruina, ad quam primùm venit Ieſus: nec poteſt facere reſurrectionem, niſi ruina præceſſerit. Venit autem deſtruere quod in me malum fuit, vt illo deſtructo & mortificato, conſurgat in me, & viuificetur id quod in me bonum eſt, vt conſequamur regnum cœlorum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum.

Idem.

Idem, hom. 17. in Luc.

Qui

Ruina in malam partem. Theoph. Euthym. Proc. Gaz.

A Qui, inquit, ſimpliciter exponit, poteſt dicere eum veniſſe in ruïnam infidelium, in reſurrectionem verò fidelium. Idem Theoph. & Euthymius in Lucam ſequuntur. Procopius Gazæus in Exodum. Chriſtus, inquit, poſitus eſt in ruinam: non quòd benè ſtantem gradu deiiciat & proſternat, abſit: verùm ſecundum liberum arbitrium, qui ipſum non ſuſcipiunt, illis author eſt ruinæ, qua non corruiſſent, ſi ipſe non adueniſſet: quemadmodum niſi veniſſet, nec qui conſederant, ſurrexiſſent. Pari ratione ſermo eius vnus idémque cùm ſit, auditoribus non videntibus cauſa eſt vt videant: quibuſdã qui ante aduentũ eius erant oculati, cauſa eſt vt nunc cæcutiant. Exempli gratia. Iudæ obtulit ruinam, Paulo attulit reſurrectionem. Et cùm quidem Iudas foret in numero videntium, quando miſit duodecim Apoſtolos, vt Apoſtolico munere fungerentur: tandem in numerum cæcorum relatus eſt, cùm diaboli inſtinctu pergeret prodere ſaluatorem mundi. At Paulus cæcitate laborabat. Expertus auxilium Dei, cæcitas mentis fugata

Quomodo Chriſt⁹ ſaluator ĩ ruinam ſit infidelium, et peccatorũ, per occaſionem, nõ per effectum.

Cõparatio aptiſſima.

B eſt. Habebat enim Dei zelum, bona facere inſtituens, licet non ſecundum ſcientiam. Sic ſol calidus exiſtens, vna opera ceram diſſoluit & liquat, lutum verò indurat. Atque adeò iſtos producit effectus, vt cera ſignum, quod imprimitur, recipiat, lutum verò induratũ illud repudiet. Non aliter nos comparati ſumus, vt vel recipiamus, vel reſpuamus ſignum ſiue characterem diuinũ. Ita Procopius, ſubiecti, nimirùm mentis humanæ rationem habẽdam monet, vt intelligamus, cur & quomodo in ruinam multorum Chriſtus venerit. Nam quia hoc habent in ſua poteſtate ſitum, vt Deo non obſequantur & acquieſcant: ideò fit, vt ſua electione infideles redditi, pereãt. Cyrill. Alexandr. lib. 6. in Ioan. c. 21. Chriſtus quidem, inquit, in ruïnam eorum eſt, qui impegerunt in lapidem offenſionis, & petram ſcandali, & incredulitate mentis ſuæ, & obſtinati animi duritia, credere in ipſum renuerunt: In reſurrectionem verò illorum, qui doctrinam eius amplexi ſunt, & mandata ſeruarunt, per quæ ab imo barathro damnationis ad virtutis culmen, & cœli celſitudinem perducti ſunt.

Cyrill. Alex. *Ruina noſtra à nobis eſt.*

Theodor.

C Theodoret. lib. Quæſt. in Exod. quæſt. 12. Non quòd, inquit, per hoc declaretur talem fuiſſe Domini ſcopum (neque enim huius rei gratia venit, vt reddat eos, qui vident, cæcos) ſed quod factũ eſt, indicauit. Ipſe enim vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Quum igitur humana natura arbitrij libertatẽ habeat, qui crediderint, ſaluabuntur: qui verò non crediderint, gehennæ fiunt ſibi authores. Sic & Iudas, qui Apoſtolus erat, quum antea cæcus eſſet, poſtea viſum recepit. Sic per aduentum ſaluatoris, Iudæorum plurimi excæcati ſunt, gentes autem viſum receperunt. Non tamen ob id, quòd quidam aduerſarij non erant credituri, dicendum eſt diſpenſationẽ ſaluatoris noſtri non ſecundum carnem extitiſſe: hoc enim priuaret orbem ſalute. Sic & perdiuinus Simeon dixit, *Ecce hic poſitus eſt in ruinam, & reſurrectionem multorum in Iſraël, & in ſignum cui contradicetur.*

Chriſtus nõ eſt cauſa ruinæ.

Ruina & reſurrectio poſt hanc vitam apparebit.

D Verumtamen hoc ignorare non oportet, quòd Deus omniũ præſentẽ vitã ſtadium hominibus eſſe declarauit, vt qui certant in eo, proprium ſcopum declarent: In futuro verò ſeculo iuſtè iudicans, illos vt victores athletas coronabit, hos verò puniet, tanquã authores nequitiæ. Et quia non omnes credunt eſſe aliquam aliam vitam futuram, Deus omnium etiam in hac vita quoſdam palàm punit flagitioſè viuentes, & viciſſim alios religionis ſtudioſos non mediocriter collaudat. Quapropter diuinus Apoſtolus (Rom. 9.) quoſdam iræ vaſa, nonnullos vaſa miſericordiæ nominauit: quia per illos declaratur Deus, nempè dũ iuſtè punit tanquã Dominus: per hos autẽ, dum virtutis ſtudioſos omnimoda cura & prouidentia proſequitur. Ad hanc recurrit ſententiam Fulgent. l. 1. ad Thraſimundum regem, c. 4. Certum eſt autem, inquit, penè omnes hæreticæ prauitatis errores hinc quibuſdam multipliciter ſubrepſiſſe, dum magnũ pietatis ſacramentũ, quod manifeſtũ in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit Angelis, prædicatũ eſt Gẽtibus, creditũ eſt in hoc mundo, aſſumptum eſt in gloria: nonnulli aut non ſicut eſt, credũt, aut omninò non credũt. Et ille lapis, qui ab ædificãtibus reprobatus, in caput factus eſt anguli, qui-

Fulgent.

E buſdã prauæ credulitatis cæcitate poſſeſſis, lapis offenſionis & petra ſcandali efficitur. Vnde nõ immeritò, cùm Simeon infantem Chriſtũ tẽpli Dominũ, ad templum ſuũ præcepto ſuæ legis allatum, gaudens vlnis meruiſſet geſtare ſenilibus, & figuram gerens præſentis æui, carnali ſenio iam defeſſi, nouũ vetulus hominẽ ſumeret, eum ſcilicet, qui ſolus poſſet ex peccatoribus iuſtos facere: ſed & longæuo dicenti, Tu es Deus ſaluator meus, & te expectaui toto die, non ſolùm inolitam vetuſtatem demere, quinetiam iuuentutem, ſicut aquilæ, renouare: vtpotè qui etiã Apoſtolica tuba foret veraciter canitura, ſicut eſt veritas in Ieſu, deponere nos ſecundũ priſtinam conuerſationẽ veterem hominẽ, qui corrũpitur ſecundũ deſideria erroris: vt renouemini ſpiritu mentis veſtræ, & induatis nouũ hominẽ eũ, qui ſecundũ Deũ creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Ille igitur Simeon mundanæ cernens adeſſe ſaluationis ac renouationis effectum (non enim miſit Deus filiũ ſuũ, vt iudicet mundũ, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum) cùm primùm

ſe vitæ præſentis angoribus precaretur abſolui, dicēs, Nunc dimittis ſeruum tuum Domine ſe- F
cundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei ſalutare tuū, quod paraſti ante faciem
omnium populorum, lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſraël: paulò pòſt
hoc de ipſo teſtatur, *Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & reſurrectionem multorum.* Ibi ergo malè cre-
Theoph. dētibus ruinam perfidia generat, vbi recta credulitas fideles exaltat. Theophilactus in Lucam.
Vel etiam aliter, inquit, in ruinam poſitus eſt malorum, quæ in animabus noſtris: in reſurrectio-
Chriſtus in ſuī ruinam & reſurrectionem. nem verò bonorum. Cadit fornicatio, ſurgit continentia. Vel aliter quoque intelligi poteſt, Po-
ſitus eſt Dominus in ruinam, hoc eſt, ipſe paſſurus eſt, & caſurus eſt in mortem: & cùm occide-
rit ipſe, reſurgent multi. Punctum autem pone, cùm dixeris, in ruinam: deinde incipe, in reſur-
rectionem multorū. Cæterùm *poſitus eſt in ſignum cui contradicetur.* Comparat enim Chriſtum
Chriſto ab omnibus ferè contradicitur. ſcopo in quem iacula diriguntur. quaſi dicat, Totus mundus certatim confluet, ac ſi eſſet com-
munis contradictionis ſcopus. Impugnatur enim à Gentilibus, à Barbaris, à Turcis, ab Iſmaëli- G
tis, ab hæreticis, ſciſmaticis, & pſeudochriſtianis. Ita prædicamus Ieſum crucifixū, Iudæis quidē
ſcandalum, Gentibus autem ignominiam. Origenes, hom. 17. in Lucam. Omnibus, inquit, quę
Origen. narrat hiſtoria de Saluatore, contradicitur. Virgo mater eſt: ſignum eſt cui contradicitur. Mar-
1. *In doctrina.* cionitæ contradicunt huic ſigno, & aiunt, penitus eum de muliere non eſſe generatum. Ebio-
nitæ contradicunt ſigno, dicentes ex viro & muliere ita natum eſſe, vt nos quoque naſcimur,
ſicq; habuiſſe corpus humanum. Et hoc ſignum eſt cui contradicitur. Alij enim dicunt eum
veniſſe de cœlis: alij tale, quale nos, corpus habuiſſe, vt per ſimilitudinem corporis etiam noſtra
corpora redimeret à peccatis, & daret nobis ſpem reſurrectionis. Reſurrexit à mortuis: & hoc
ſignum eſt cui contradicitur, quomodo reſurrexit, & vtrum ipſe, & talis qualis mortuus eſt, an
certè in melioris ſubſtantiæ corpus reſurrexerit. Et eſt infinita contentio, aliis alia dicentibus.
Ideò fixuram clauorū Thomæ oſtendit in manibus ſuis, aliis è regione tractātibus ſi idem cor- H
pus habuit, quomodo clauſis ingreſſus eſt oſtiis, & ſtetit. Vides igitur quomodo argumentis va-
riis etiam reſurrectioni eius quæſtio concitetur, & fit ſignū cui contradicitur. Ego & hoc, quod
Prophetarum ore prædictum eſt, puto ſignum eſſe cui contradicitur. Sunt enim plures hære-
tici, qui aſſerunt eum à Prophetis penitus non fuiſſe prædicatum. Et quid me neceſſe eſt multa
proſequi? Omnia quæ de eo narrat hiſtoria, ſignum eſt cui contradicitur. Ita Chriſti doctrinæ,
2. exemplo & factis omnes contradicunt. Etſi enim à Patre nobis in exemplar propoſitus ſit, pau-
In moribus. ci ſunt tamen qui ſequantur: aut ſi verbis profitentur, moribus impugnant. Quàm pauci ſunt
enim Chriſtiani, qui licet Chriſtum pauperem, humilem, patientem, pro inimicis orantē, patri
denique ad mortem vſque obedientem mirentur: dum tamen mores ſuos efformant, non huic
ſigno contradicant, cùm humilitatem, paupertatem, patientiam, in aduerſarios beneficentiam,
& promptum ad mortem vſque pro religione & cultu obſequiū aſpernantur, & flocci faciunt: I
laudi verò ducunt diuitias, ambitionem, vindictam, contradictionem, & inobediētiam. Ita non
modò infideles, ſed & ipſi Chriſtiani Chriſto aduerſantur. Quid dicam blaſphemias, & nomē
Chriſti & Dei toties prophanatum ab impuris hominibus, quoties de rebus vanis, immò &
impiis ſermonem mouent? Quòd & alij eius in nos extrema dilectione in effrænem peccandi
Euſe. Emiſ. licentiam, aut ſucceſſura tandem iuſtitia in ſuam deſperationem abutuntur. Inde fit, teſte Eu-
ſebio Emiſſeno, vt Chriſtus illis in ruinam cedat. Ita de Chriſto id dici poteſt, (Thren. 3.) Te-
tendit arcum ſuum, & poſuit me quaſi ſignum ad ſagittam. Heb. 12. Recogitate eum, qui ta-
lem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſum ſemetipſum contradictionem. Et ideò Eſaiæ 41. Peri-
bunt viri qui contradicunt tibi. Et Eccleſ. 4. Non contradicas verbo veritatis vllo modo. Eu-
Euthym. thymius ſignum ſumit pro miraculo, prodigio, & oſtento, quale nobis in Chriſto à Patre pro-
poſitum eſt: Cui, inquit, ab infidelibus contradicitur. Miraculum enim erat, vtpotè neque ho- K
mo tantùm, neque Deus tātùm, ſed Deus ſimul & homo (quod Græcè dicitur vnico vocabulo
θεάνθρωπος:) Ideóque quaſi rei, quæ ſupra naturam eſt, contradicunt ij, qui omnia ſecundum
Crucifixo contradicitur ab infidelibus. naturam inquirunt, nec quicquam naturale intelligere poſſunt. Quidam verò *ſignum cui
contradicitur*, dicunt crucifixionem: ſignum quidem, quaſi ſymbolum amoris erga homines.
Nam hanc propter homines ſuſtinuit: huic verò ab infidelibus contradicitur, vtpotè rei
probroſæ. Ita nos admonet Simeon ſua hac Prophetia, ne turbemur multitudine hoſtium
& contradictorum, cùm videamus hanc eſſe Chriſti & Euangelij conditionem, vt ei multi
Beda. contradicant, teſtante Apoſtolo, qui, vt obſeruat Beda in Lucam, Chriſti, inquit, bonus
odor ſumus in his qui ſalui fiunt. Qui enim prædicante Apoſtolo verbum quod audit, a-
mando ſequitur, bono odore reſurgit, & ſaluatur: qui autem odiendo inſequitur, eodem
ipſo bono odore corruit & moritur. Sic buffones florētem vineam ferre non poſſunt. Signum
enim,

A enim,cui contradicetur, fidem dominicæ crucis accipe,de qua Apoſtolo Paulo dicunt Iudæi,
(Act. 28.) De ſecta hac notum eſt nobis, quòd vbique ei contradicitur. Auguſtinus, lib.4. *Auguſt.*
Quæſt.ſuper Numeros,qu.36. Typum huius contradictionis ſumit in petra, de qua aquæ co-
pioſè profluxerunt in figuram Chriſti, vt ſcribit Paulus 1.ad Cor. 10. Aqua illa demum con- *Figura hu-*
tradictionis ſortita nomen eſt, quia maledixerant filij Iſraël ante Dominum, & iurgati fuerant *ius contra-*
contra Moyſem, ſed & hæſitantibus dubiiſque hæc donata ſit. An fortè, inquit, duo homi- *dictionis.*
num genera demonſtrauit,& contradicentium gratiæ Chriſti,& percipientium gratiam Dei,
vt illis ſit aqua contradictionis, iſtis ſanctificationis? Nam de ipſo Domino in Euangelio legi-
tur, Ecce poſitus eſt in ſignum cui contradicetur. Adiicit autem Simeon de virgine Maria
Prophetiam, dicens: *Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius.* quaſi dicat, Tu quidem
quæ mater es filij Dei, iuſtam in Deo gloriandi occaſionem habes. Eapropter beatam ſcilicet
te dicent omnes generationes: quia fecit tibi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen eius.
B Etſi verò te Deus elegerit & prælegerit in matrem Chriſti ſui, & ſi plus cæteris omnibus te
gratia & benedictione cumulauerit: ſi tamen ea, quæ mundus in partem beatitudinis recenſet,
attendas,num omni ex parte beata futura es? Abhorret mundus moleſtias,ſolicitudines,& an-
guſtias. At verò filius ille tuus non venit, vt vitam agat omnibus moleſtiis vacuam, ſed vt ferat
acerbiſſimos luctus. Illi igitur eris in cruce ſocia. Siquidem illo patiente, grauiſſimo mœrore
tanquam gladio pectus tuum tranſuerberabitur. Inſerta eſt Epiſtolis Auguſtini, Paulini ad eum *Paulin.*
Epiſtola 58.qua hæc habentur. Nunquid de paſſione Mariæ,quæ nuſquam ſcripta eſt, hoc Si- *Quis gla-*
meonem propheta ſſe credendum eſt? An verò de materno eius affectu,quo poſtea in tempo- *dius per-*
re paſſionis aſſiſtens cruci, maternorum viſcerum dolore confixa eſt? Et animam illius, quæ *tranſiuit a-*
eius ſecundum carnem filium ipſa ſpectante confoderat, crucis romphæa penetrabat. Video *nimā Ma-* *ria.*
C enim & in Pſalmis de Ioſeph ita dictum eſſe: Humiliauerunt in compedibus pedes eius, fer-
rum pertranſiit animam eius. Non ait carnem, ſed animam, in qua pietatis affectio contine-
tur, & doloris aculeus quaſi gladius operatur. Et quibuſdam interiectis: Quid enim mirum,
inquit, ſi ancipitis iſtius gladij, & verbi diuini ignita vis & penetrabilior acies ſancti Ioſeph
olim,& poſtea beatæ Mariæ animam pertranſiit? Nam neque in illius, neque in huius cor-
pore ferrum pertranſiiſſe legimus. Vnde Auguſtinus, reſponſione ſua ad Paulinum, quæ ha- *Auguſt.*
betur Epiſt. 44.in fine: Tribulationem igitur, inquit, gladij nomine ſignificatam eſſe, credi-
bile eſt, quo materna anima vulnerata eſt doloris affectu. Ipſe fuit gladius in ore perſecuto-
rum, de quibus in Pſalm. 58. dicitur, Et gladius in ore eorum. Ipſi enim erant filij hominum,
quorum dentes, arma & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Nam & ferrum, quod per-
tranſiit animam Ioſeph, pro dura tribulatione ſumi docent ſequentia. Ferrum pertranſiit ani-
mam eius, donec veniret verbum eius: id eſt, tamdiu fuit in dura tribulatione, donec fieret
D quod prædixit. Ad eius enim inſtar tamdiu virgo gladio doloris tranſuerberata eſt, donec in
reſurrectione firmaretur, vt ſcribit idem Auguſtinus, Quæſt. ex nouo Teſtamento, qu. 73. *Idem.*
Idem in Pſal. 104. tanto maiorem hanc tribulationem fuiſſe docet, quanto eius animam cor- *Dolor Ma-*
pore pretioſiorem penetrabat. Amphilochius Iconij Epiſcopus, Orat. de occurſu Domini, *riæ maior*
Deipara & Simeone, quæ apud Metaphraſtem legitur: Signum, inquit, cui contradicetur, *in anima*
crucem appellat. In hoc autem cor quoque ipſius virginis triſtitia repletum eſt. Quamobrem *quàm in* *corpore.*
dicebat, Cur non priùs ſum mortua? cur autem perueni ad hunc diem? Virgo manſi, & magis *Amphilo.*
mordeor viſceribus quàm matres. Ita, inquit Damaſcenus, lib.4. de fide Orthod. cap. 15. ipſa *Probantur*
virgo eiuſmodi beneficiis, quæ naturæ captum excedebant,affecta, quos in partu dolores effu- *dolores vir-*
gerat, paſſionis tempore ſuſtinuit, vt quæ pro materno ſuo affectu viſcera ſibi lacerari ſenſerit: *ginis ex Pa-* *tribus.*
E & dum eum,quem Deum gignendo norat,vt ſontem ac facinoroſum morte affici cōſpiceret, *Damaſcen.*
intimis cogitationibus tanquam gladio diſcerperetur. Bernardus,ſerm. de beata Maria virgine. *Bernardus.*
Et verè quidem, inquit,tuam, ô beata mater, animam gladius pertranſibit. Alioquin non niſi
eam pertranſiens, carnem filij tui penetraret. Et poſtea ſanè quàm emiſit ſpiritum tuus ille Ie-
ſus,omnium quidem, ſed ſpecialiter tuus,ipſius planè non attigit animam crudelis lancea,quæ
ipſius latus aperuit,ſed tuam vtique animam pertranſiuit. Ipſius enim anima iam ibi non erat,
ſed tua plenè inde nequibat auelli. Tuam ergo pertranſiuit animam vis doloris, vt pluſquàm
martyrem non immeritò prædicemus: in qua nimirùm corporeæ ſenſum paſſionis exceſſerit
ipſe interioris paſſionis affectus. An non tibi plus quàm gladius fuit ſermo ille, reuerâ per-
tranſiens animam, & pertingens vſque ad diuiſionem animæ & ſpiritus, quo te filius tuus
alloquutus eſt, Mulier, ecce filius tuus? quomodo non tuam affectuoſiſſimam animam
non pertranſiret hæc auditio, quando & noſtra, licet ſaxea, etiam & ferrea pectora illorum

recordatio proſcindit? Hæc autem facta ſunt, inquit Simeon, *vt reuelentur ex multis cordibus co-* F

Chriſti humanitas contra infideles per dolores virginis probatur.

Euthym. Origen. Theoph.

gitationes. Hoc loco particula *vt*, non propriè ſignificat cauſam, ſed potius cõſequentiam. Nec
enim dolores virginis reuelandarum cogitationum cauſam præbuerunt, niſi fortè cõiecturam
& argumentum, vt ſcribit Euthymius in Luc. Eorum enim, qui ſuſpicabantur hanc non eſſe
illius matrem, ſicut multi ad ea reſpicientes, quæ hominis ſunt, dicebant hominem tantùm eſſe
filium Mariæ: ita rurſus alij attendentes ad ea, quæ diuinitatis eius erant, ſuſpicabantur quòd
eſſet tantùm Deus, nec eſſet hæc mater eius. Tunc autem intuentes eam amarè dolentem, ac
plurimùm lugentem, naturæq; cedere, crediderunt quòd mater eſſet eius, & retegebant ſiue
prodebant cogitationes cordium ſuorum, quæ à ſuſpicione proceſſerant. Origenes hom. 17.
in Lucam, & Theophilactus, hoc referunt ad ſcandalum crucis, quod leues & inconſtantes ho-
mines, immò & Apoſtoli paſſi ſunt Chriſto patiente. Tunc enim etſi multi permulta priùs

Apparuit Chriſto patiẽte fidelis ſuorũ dilectio, et maximè virginis.

Chriſto polliciti fuiſſent, apparuit tamen quàm leuis ſit & inconſtans hominũ fides. Apparue-
runt in illa perſecutione fideles Chriſti amici: innotuerunt & inimici. Inconſtantia Apoſtolo- G
rum apparuit, cùm fugerent: apparuit & Ioannis dilectio, & pius mulierum affectus, quæ Chri-
ſtum ad crucem vſque ſecutæ ſunt. Prodiderunt etiam ſe Nicodemus, Ioſeph ab Arimathia,
multique ex diſcipulis Ieſu, occulti propter metum Iudæorum. Manifeſtarũt ſe eorũ de Chri-
ſto cogitationes, cùm & ſepulchrum, cæteráque inhumando corpori neceſſaria miniſtrarunt.
Hic eſt enim Chriſti & Eccleſiæ afflictionum fructus, vt per illas fides hominum manifeſta

Tertull.

fiat, vt docet Tertullianus, lib. de præſcript. contra hær. Eapropter enim Apoſtolus, Neceſſe eſt,
inquit, hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, appareant. Vel ſic reuelandæ erant cogitationes Chri-
ſto patiente, aut ipſius morientis memoria ob oculos mentis poſita, quoniam tunc multi viſo
terræmotu, & his quæ fiebant, reuertebantur percutientes pectora ſua, & Chriſtum verè Dei
filium confitentes. Nos quoque ſi in ipſum benè affecti ſumus, pia meditatione noſtram com- H
paſſionem, pietatem, dilectionem, contritionem, fidem, & futurorum expectationem prodi-

Bonauent.

Triplex gladius animæ

mus, vt ne fruſtrà Chriſtus pro nobis mortuus eſſe cenſeatur. Proinde Bonauentura in Luc.
obſeruat triplici gladio animam penetrari ex meditatione paſſionis Chriſti. Primus, inquit, eſt
diſcretionis rectæ fidei. Epheſ. 6. Gladius ſpiritus, verbum Dei eſt. Secundus diſcretionis ſeueri
iudicij. Apoc. 1. De ore eius gladius vtraque parte acutus exibat. Tertius eſt diuiſionis humani
deſiderij. Matth. 10. Non veni pacem mittere, ſed gladium. Pertranſit autem animas pri-
mus gladius per veram fidẽ. Heb. 4. Viuus eſt ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gla-
dio ancipiti, pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoque ac medul-
larum. Secundus per rigorem pœnæ. Pſ. 149. Gladij ancipites in manibus eorũ. Tertius per ar-
dorem beneuolentiæ. Cant. 3. En lectulum Salomonis fortes ambiunt, omnes tenentes gladios.
Atque vtinam his omnibus gladiis animæ noſtræ tranſuerberentur. Vtinam cum diua Virgi- I
ne deteſtemur opprobria & blaſphemias Iudæorum, & Chriſto ſpirituali commoriamur. Ve-
rùm nunc ad Euangelicam hiſtoriam reuertamur. *Et erat Anna Prophetiſſa.* Vt ab Angelis &
hominibus Chriſto teſtimonium redditum eſt, ita & à mulieribus. Ita omnis ſexus Chriſtum
amplecti & confiteri debuit: ne fortè ſint, qui cum Turcis mulieres à beatitudine, quæ fidei re-
penditur, excludant. In Chriſto non eſt maſculus neque fœmina. Non eſt etiam diſtinctio Iu-
dæi & Græci. Neque, vt Petrus agnouit, perſonarum acceptor eſt Deus, ſed in omni gente qui
facit iuſtitiam, acceptus eſt illi. Ex Iudæis paſtores, ex Gentibus Magi ad Chriſtũ perducti ſunt.

Mulier Chriſto teſtimonium perhibet.

Bonauent.

Ex infantibus Ioannes nondum natus, ex ſenibus Simeon ille iuſtus acceſſit: & præter hunc
ſexum, muliebris conditio Chriſtum teſtata eſt. Ex mulieribus Eliſabeth cõiugata, ſed & Anna
vidua: hæc naſciturum, iſta natum Chriſtum agnouit. Ita mixta infidelitati excuſatio prætexi
poteſt. Bonauẽtura in Lucam. Chriſtus natus habuit teſtimonium ſeptiforme: ſcilicet à natura K
cœleſti, videlicet ſtellam, Matth. 2. Vidimus ſtellam eius in Oriente. A ſupercœleſti, ſcilicet An-

Omnis ſexus, immò & creatura Chriſto atteſtatur.

gelica, ſup. eodem: Facta eſt cum Angelo multitudo cœleſtis exercitus, &c. A natura ſubcœ-
leſti, ſcilicet virili ſimplici, vt erant Paſtores, ſup. eodem: Et reuerſi ſunt paſtores, &c. A virili ſa-
piente, ſicut Matth. 2. Ecce Magi ab Oriente venerunt, &c. Senili in ſexu maſculino, ſicut erat
Simeon, ſuprà eodem: Et hic venit in ſpiritu in templũ. Senili in ſexu fœmineo, vt hîc: Et erat
Anna Prophetiſſa, &c. Infantuli, qui non loquendo, ſed moriendo confeſſi ſunt. Matth. 2. Mit-
tens occidit omnes pueros, &c. Tunc impletum eſt illud Pſ. 8. Ex ore infantium & lactantium
perfeciſti laudem. Et ſic omnis natura, omnis ſexus, omnis ætas Chriſto naſcenti teſtimonium

Quib⁹ præfulſerit Anna.

perhibuit, quia ipſe habebat reparare omnia. Vnde & pueris in templo clamantibus, & Phari-
ſæis reclamantibus dictum eſt infrà 19. Si hi tacuerint, lapides clamabunt. Ad commendatio-
nem verò Annæ tria proponuntur. Prærogatiua gratiæ gratis datæ, quia *Prophetiſſa erat*: Di-
gnitas

A gnitas naturæ,quia *filia Phanuel*:Sanctitas vitæ,quæ in triplici expenditur, virginali,coniugali,
& viduali.Origenes,homil.17.in Luc.Quàm pulcher ordo,inquit.Non venit ante virum mu- Origen.
lier,ſed primùm venit Simeon,qui apprehẽdit infantem,& tenuit in brachiis ſuis: deinde mu-
lier,cuius non ſunt quidem verba digeſta,ſed dictum eſt generaliter,quòd confeſſa ſit Domi-
no,& locuta de eo omnibus qui expectabant redemptionem Iſraël. Et iuſtè ſancta mulier ſpi-
ritum prophetandi meruit accipere,quia longa caſtitate,longiſq; ieiuniis ad hoc culmen aſcẽ-
derat.Prou.11.Mulier gratioſa inueniet gloriam.Sap.7.de ſapiẽtia dicitur,quòd in animas ſan-
ctas ſe transfert,& amicos Dei & Prophetas conſtituit.Profert autẽ Annæ genealogiã,enume-
rans eius patrẽ,& tribum:vt ſciamus certiſſimum illius eſſe teſtimoniũ, teſte Theoph. in Luc. Theoph.
cùm mulier iſta non quaſi ignota,ſed ex ipſa ſua familia celebris,& omnibus cognita intelliga-
tur.*Hæc proceſſerat in diebus multis*.id eſt,admodum prouectæ erat ætatis. Siquidem ad minus
B centum & ſex annos compleuerat:licet etiam quindecim tantùm annorum illam fuiſſe ſuppo-
namus,quando viro nupſerat.Conferantur ſcilicet anni octoginta viduitatis cum ſeptem illis
annis,quos cum viro exegerat,& quindecim prioribus:ſic numerus ille annorũ ſuccreſcet, niſi *Laus à vi-*
fortè quòd ſubiungitur vidua fuiſſe vſque ad annos 84.totam illam temporum ſeriem, quibus *duitate.*
vixit,colligamus.Ita Dei benedictionem in multitudine dierum præ ſe ferebat,& quotidie au-
geſcebantur merita illius.Nam,vt ſcribit Ambroſ.l.de bono mortis,quibuſdam cum ætate au- Ambroſ.
gentur peccata:Iuſtis autẽ pietatis & iuſtitiæ fructus multiplicantur,vt qui vitam hanc ſibi cõ-
ſtituerint quaſi curſum quendam ad brauium.Vnde & Apoſtolus,Sic currite,inquit,vt cõpre-
hendatis.Et rurſus.Qui in agone contendit,ab omnibus ſe abſtinet,vt coronam corruptibilem
accipiat:nos autem incorruptam.Et ſic curro,non quaſi in incertũ, nec quaſi aërem verberans:
ſed caſtigo corpus meum,& in ſeruitutem redigo.Et hoc ſanè modo Anna Phanuëlis filia per
C omnem vitam cucurrerat,ſeu virginitatẽ ſeruaret,ſeu cum viro maneret,ſeu iam vidua in tem- *Tres ſtatus.*
plo orationibus & ieiuniis inſtaret.Bonauentura illam cõmendat à vita actiua,& contẽplatiua: Bonauent.
actiua quidem,in ſtatu coniugali:contemplatiua autem,in viduali.Sed & obſeruat illã habuiſſe
continentiam virginalem,vidualem & coniugalẽ,pro loco & tempore. Vnde laudabilis fuit in
cuſtodia corporis,propter quod ei competebat illud Iudith 15.Feciſti viriliter, & confortatum
eſt cor tuũ,eò quòd caſtitatem amaueris,& poſt virum tuum alterum neſcieris. Et ideò vidua
honorãda,ſecundũ illud 1.ad Tim.5.Viduas honora,quæ verè viduæ ſunt.Et iterũ.Vidua eliga- *Vidualis*
tur non minus ſexaginta annorum,quæ fuerit vnius viri vxor,in operibus bonis teſtamentũ ha- *ſtatus.*
bens.Talis fuit Anna,in qua apparet quòd habebat perfectionẽ vitæ actiuæ.Fulgent.Epiſt.2.ad Fulgent.
Gallam,de ſtatu viduali,c.15.Annam & Iudith viduas ſimul confert,velut excellentiſſima duo
paria,Iudith ſcilicet in vetere Teſtamento,Anna in nouo.Iſtæ,inquit,duæ viduæ, licet tẽpore *Iudith An-*
D fuerint diuerſo,vnius tamen fidei ſeruierunt ambæ myſterio:quia Chriſtum, quem Anna co- *na compa-*
gnouit in carne natum,ipſum Iudith nouerat naſciturum.Quam verò multũ Deus in vtraque *ratur.*
vidua continentiã ſibi gratam eſſe demonſtrauit?Nam Iudith ſpiritalibus armis accincta,caput
laſciui prædonis abſcidit: Anna verò ipſum caput Eccleſiæ Spiritu ſancto repleta cognouit.Da-
tus eſt Iudith Holofernis interitus,Annæ reuelatus eſt ſaluatoris aduentus: Illi Deus à populo
repellere peſtilentiam,huic tribuit humani generis medicinam agnoſcere. Et quia ſanctimoniã
virginalem vidualis continẽtia gradu inferiore ſubſequitur: idcircò poſtquàm de virgine natus
eſt filius Dei,vidualis linguæ dignatus eſt officio prædicari. Nec tamen de illo locuta eſt vidua
deliciis dedita(quæ viuens mortua)ſed quæ non diſcedebat de templo, ieiuniis & orationibus
ſeruiẽs nocte ac die. Tertullianus,lib.de Monogamia,ex Anna argumentum Monogamiæ de- Tertull.
ſumit,vt quæ vni viro iuncta fuerit,quo defuncto in viduitate permanſerit.Ecce,inquit,ſtatim
E quaſi in limine duo nobis Antiſtites Chriſtianæ ſanctitatis occurrunt,Monogamia,& Conti-
nentia:alia pudica in Zacharia ſacerdote, alia in Ioanne antecurſore:alia placans Deum, alia
prædicans Chriſtum: alia tantùm prædicans ſacerdotem, alia plus præferens quàm prophe-
tans:ſcilicet eum,qui non tantùm prædicauerit,aut demonſtrauerit coràm,verumetiam bapti-
ſauerit Chriſtum. Quis enim corpus Domini digniùs initiaret, quàm eiuſmodi caro, qualis &
concepit illud,& peperit? Et Chriſtum quidem virgo enixa eſt, ſemel nuptura ob partum, vt
vterque titulus ſanctitatis in Chriſti cenſu diſpungeretur per matrem, & virginem, & vniuirã.
At vbi infans templo exhibetur, quis illum in manus ſuſcipit? quis in ſpiritu primus agno-
ſcit? Vir iuſtus & cautus,& vtique non digamus. Vel ne digniùs mox Chriſtus à fœmina præ-
dicaretur,vetere,vidua,& vniuira,quæ & templo dedita ſatis in ſemetipſa portendebat: quales
ſpirituali tẽplo,id eſt Eccleſiæ debeant adhærere. Hierony. Epiſt. ad Furiam, de viduitate ſer- Hierony.
uanda. Volumus, inquit, ſcire, quales eſſe debeant viduæ? Legamus Euangelium ſecundum

Lucam. *Et erat Anna*, inquit, *Prophetiſſa, filia Phanuelis, de tribu Aſer.* Anna interpretatur gra- F
tia. Phanuel in lingua noſtra reſonat, Vultum Dei. Aſer, vel in beatitudinem, vel in diuitias
vertitur. Quia igitur ab adoleſcentia vſque ad 84. annos viduitatis onus ſuſtinuerat, & non re-
cedebat de templo Dei, diebus ac noctibus inſiſtens ieiuniis & obſecrationibus: idcircò meruit
gratiam ſpiritualem, & nuncupari filia vultus Dei, & ataui beatitudine diuitiiſque cenſeri. Re-
cordemur viduæ Sareptanæ, quæ & ſuæ, & filiorum ſaluti, Heliæ prætulit famem, vt in ipſa
Vidua Sareptana. nocte moritura cum filio, ſuperſtitem hoſpitem relinqueret, malens vitam perdere quàm elee-
moſynam: & in pugillo farris, ſeminarium ſibi meſſis dominicæ præparauit. Farina ſeritur, &
olei capſaces naſcitur. In Iudæa frumenti eſt penuria. Granum enim tritici ibi mortuum fue-
rat, & ingentia viduæ olei fluenta manebant. Legimus in Iudith (ſi cui tamen placet volumen
Iudith. recipere) viduam cõfectam ieiuniis, & habitu lugubri ſordidatam, quæ non lugebat mortuum G
virum, ſed ſqualore corporis, ſponſi quærebat aduentum. Video armatam gladio manũ cruen-
tam dexteram. Recognoſco caput Holofernis de mediis hoſtibus reportatum. Vincit viros fœ-
mina, & caſtitas truncati libidinem, habitúque repentè mutato, ad victricis ſordes redit omni-
Delbora. bus ſeculi cultibus mundiores. Quidam imperitè & Delboram inter viduas numerãt, ducém-
que Barach arbitrantur Delboræ filium, cùm aliud ſcriptura commemoret. Nobis ad hoc no-
minabitur, quòd Prophetiſſa fuerit, & in ordine Iudicum ſupputetur. Eodem quoque Prophe-
Vnde hauſerit donũ Prophetiæ. tiæ priuilegio Anna Phanuëlis filia donata eſt: non alia prorſus ratione, quàm quòd ſe ab huius
mundi illecebris, & carnis allectamentis ſubtraxerit. Nam

Horat. de arte Poëtica. *Quamuis & excludat ſanos Helicona poëtas*
Democritus, & ſeſe olim ebriis & vino perditis furor ille dæmonicus im-
miſcuerit in Mænadibus, H

Lucan. li. 1. Pharſal. *Qualis & Ogygio decurrit plena Lyæo,*

vt Lucanus ſcribit: huic tamen Spiritus ſancti gratia minimè collata eſt, vt prophetare poſſet,
niſi ſe ab omni ebrietate, gula ſubtraxiſſet: immò *ieiunius & orationibus* ſeſe dedicaſſet, & ab
Tertull. omnibus carnis deliciis abſtraxiſſet. Tertull. libro de ieiunio contra Pſychicos. In limine, in-
quit, Euangelij Anna Prophetes filia Phanuëlis, quæ infantem Dominum & agnouit, & multa
Ieiuniis promeremur ſpiritũ Dei. ſuper eo prædicauit expectantibus redemptionem Iſraëlis, poſt egregium titulum veteris &
vniuiræ viduitatis, ieiuniorum quoque teſtimonio augetur, oſtendens in quibus officiis adſide-
ri Eccleſiæ debeat, & à nullis magis intelligi Chriſtum, quàm ſemel nuptis, & ſæpè ieiunis. Ba-
Baſilius. ſilius, homilia 2. de ieiunio, tantum eſſe huius fructum contendit, vt magnæ olim reuelatio-
nes, magna virtutum priuilegia ieiuniis indulta ſint. Ieiunium, inquit, ſimilitudo eſt hominum
cum Angelis, iuſtorum contubernalis vitæ ſobrietas. Per ieiunium ſanctus Moyſes eſt legiſla- I
tor. Ieiunij fructus eſt Samuel. Ieiunans Anna Deum deprecata eſt: Adonai Domine Deus
omnipotens, ſi reſpiciens reſpexeris ad ancillam tuam, dederiſque mihi prolem maſculinam,
Virtutes ieiunij. dabo illam in conſpectu tuo Domine. Vinum & ſiceram non bibet vſque ad diem obitus ſui.
Ieiunium magnum illum Samſonem educauit, idq; quandiu viro adfuit, ſingulis conflictibus
milleni hoſtes proſtrati ſunt, vrbium portæ ſubrutæ ſunt, leones robur manuum illius non ſuſti-
nuerunt. At ſimulatque ebrietas ac ſcortatio corripuit hominem, captus eſt ab hoſtibus, atque
Idem. exoculatus, pro ludo expoſitus eſt pueris alienigenarũ. Idem argumentum ſequitur, ho. de lau-
dib. ieiunij: vbi & hæc inſerit. Quis enim in ſplẽdidis epulis, perpetuiſq; deliciis particeps factus
eſt vllius doni ſpiritualis? Moyſes dum alteram accepit legem, altero ieiunio opus habuit. Aſpi-
Tertull. ce Danielis exemplum, inquit Tertullianus, lib. de ieiunio aduerſus Pſychicos: Circa ſomnum
regis Babylonis omnes turbantur Sophiſtæ, negant vltrò de præſtãtia humana poſſe cognoſci.
Solus Daniel Deo fidens, & ſciens quid ad demerendam Dei gratiam faceret, ſpatium tridui K
poſtulat, cum ſua fraternitate ieiunat, atque ita orationibus commendatis & ordinem & ſigni-
ficationem ſummi per omnia inſtruitur tyranni, Sophiſtis parcitur, Deus glorificatur, Daniel
honoratur, non minorem Dei gratiam, & poſtea quoque relaturus. Anno primo regis Darij
cùm ex recogitatu prædicatorum temporum ab Hieremia dedit faciem ſuam Deo ieiuniis, &
ſacco, & cinere, Angelus miſſus ad eum, hanc ſtatim profeſſus eſt cauſam diuinæ dignatio-
nis. Veni, inquit, demonſtrare tibi quatenus miſerabilis es, ieiunando ſcilicet. Si Deo miſera-
bilis, leonibus in lacu fuerat horribilis, vbi quidem illis ſex diebus ieiunanti prandium An-
gelus procurauit. Hac via Prophetiæ donum Anna promeruit, vt quò magis corporali-
Bonauent. bus cibis abſtinebat, eò magis ſpiritualibus deliciaretur. Bonauentura in Lucam. Itaque quan-
tum ad perfectionem vitæ contemplatiuæ dicitur (quæ non diſcedebat de templo) tota viuebat
Gloſſa. in contemplatione deuotè. Gloſſa. Exemplum datur viduis quæ ſunt in Eccleſia, vt dicant
cum

A cum Pſalmiſta 131. Hæc requies mea in ſeculum ſeculi. Contra illas viduas, de quibus Apoſtolus dicit, 1 ad Timoth. 5. quòd otioſæ diſcunt circuire domos: & non ſolùm otioſæ, ſed & verboſæ & curioſæ, loquentes quæ non oportet. Vacabat etiam otioſa. vnde & additur, *Ieiuniys & obſecrationibus ſeruiens*, ſicut illa bona vidua, Iudith 8. quæ in ſuperioribus domus ſuæ fecerat cubiculum ſecretum, in quo cum puellis ſuis clauſa morabatur: habens ſuper lumbos ſuos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ ſuæ. Et hoc optimè: quia ſicut ſcribit Paulus 1. ad Timoth. 5. vidua quæ in deliciis eſt, viuens mortua eſt. Et benè iungit ieiunium & orationem, quia ieiunio ſanantur peſtes corporis, & oratione peſtes animæ. Tob. 12. Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna, &c. Vacabat etiam continuè. Vnde dicitur *die ac nocte*, ſecundũ formam Apoſtoli, (1. ad Tim. 5.) Quæ verè vidua eſt & deſolata, ſperat in Deo, & inſtat obſecrationibus & orationibus die ac nocte. Auguſtinus ad Probam, de orando Deo, Epiſt. 121. Auguſt.

B Duæ, inquit, fuerunt Annæ honorabiliter nominatæ: vna coniugata, quæ ſanctum Samuelem peperit: altera vidua, quæ ſanctum ſanctorum, cùm adhuc infans eſſet, agnouit. Et vtraque orationibus intenta fuit, & verè viduis ſimul & cæteris Chriſtianis mulieribus ſeipſam in exemplum præbuit. Vnde Dominus cùm ſemper adorandum, & non deficiendum nos hortaretur, viduam commemorauit, quæ licet iniquum & impium iudicem, ac Dei & hominum contemptorem conueniret, ad audiendam cauſam ſuam aſſiduè interpellando cõuertit. Quãtum ergo præ cæteris viduę debeant vacare orationibus, ſatis hinc intelligi poteſt, quòd omnibus ad ſuſpiciendum orandi ſtudium de viduis propoſitum eſt exhortationis exemplum. Sunt autem qui hinc argumentum ducant earum precum, quæ die noctùque in Eccleſia fiunt, vt non abs re dictum ſit, Annam *die noctuque* orationibus in templo incubuiſſe. D. Cyprianus, ſermo. de Oratio. dominica. Siquidem, inquit, & nobis præter horas antiquitùs obſeruatas orandi, nunc & ſpatia creuerunt. Nam & manè orandum eſt, vt reſurrectio Domini matutina oratione celebretur: quod olim Spiritus ſanctus deſignabat (Pſal. 5.) dicens: Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine manè, & exaudies vocem meam. Manè aſtabo tibi, & contemplabor te. Et iterum per Prophetam loquitur Dominus: Diluculo vigilabunt ad me dicentes, Eamus & reuertamur ad Dominum Deum noſtrum. Recedente item ſole, ac die ceſſante, neceſſariò ruſum orandum eſt. Nam quia Chriſtus ſol verus & dies verus eſt, ſole ac die ſeculi recedente, quando oramus, & petimus vt ſuper nos lux denuò veniat, Chriſti precamur aduentum lucis æternæ gratiam præbiturum. Chriſtum autem diẽ dictum, in Pſalmis declarat Spiritus ſanctus. Lapis, inquit, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. A Domino factum eſt, & eſt admirabilis in oculis noſtris. Iſte eſt dies, quem fecit Dominus: ambulemus, & iocundemur in eo. Item quòd ſol appellatus ſit, Malach. Propheta teſtatur, dicens: Vobis autem qui timetis nomen Domini, orietur ſol iuſtitiæ, & in alienis eius curatio eſt. Quòd ſi in ſcripturis ſanctis ſol verus & dies verus eſt Chriſtus, hora nulla à Chriſtianis excipitur, quo minus frequenter ac ſemper Deus debeat adorari, vt qui in Chriſto, hoc eſt in ſole & lege decurrens vicibus alternis nox reſoluta ſuccedit. Nullum de nocturnis tenebris eſſe orantibus damnum poteſt, quia filiis lucis & nocte dies eſt. Quando enim ſine lumine eſt, cui lumen in corde eſt? Aut quomodo ſol ei & dies non eſt, cui ſol & dies Chriſtus eſt? Qui autem in Chriſto, hoc eſt in lumine ſemper ſumus, nec noctibus ab oratione ceſſamus. Sic Anna vidua ſine intermiſſione rogans ſemper & vigilans perſeuerabat in promerendo Deo: ſicut in Euangelio ſcriptum eſt. *Non recedebat*, inquit, *de templo, ieiuniis & orationibus ſeruiens nocte ac die*. Hunc cultum, hanc oblationem Anna Deo conſecrabat. Nam, inquit Tertullianus, lib. de reſurr. carnis. Et hæc Deo grata ſacrificia ſunt: conflictationes dico animæ, ieiunia, & ſeras & aridas eſcas, & appẽdices huius officij ſordes. Caro de proprio incommodo ſuo inſtauratur. Virginitas quoque, & viduitas, & modeſta in occulto matrimonij diſſimulatio, & vna notitia eius, de bonis carnis Deo adolentur. Eapropter Hieronymus in Amos Prophętam, cap. 5. Ieiunium, eleemoſynam, & pudicitiam, ſacrificia Deo accepta recenſet. Ita non modò animam ſuam, ſed & corpus ſuum Deo conſecrauerat. *Et hæc, ipſa hora*, qua Simeon puerum in vlnas acceperat, *ſuperueniens*, ſeu aſſiſtens, vt ſonat Græca dictio ἐπιστᾶσα, *confitebatur Domino*, ἀνθωμολογεῖτο, id eſt, viciſſim, & quaſi aliorum cõfeſſioni reſpondebat, ſeu Simeonis confeſſionem confirmabat. Bonauentura. In quo apparet, quòd diuino inſtinctu factus eſt iſte cõcurſus: & ideò feſtum Purificationis dicitur feſtum obuiantium: quia Simeon & Anna obuiauerunt Ioſeph & Mariæ ſine aliqua conuocatione. Et ideò in die illo vniuerſaliter fit proceſſio. Vnde ſicut eodem ſpiritu venit quo Simeon, ita & eodem ſpiritu prophetauit, & impletum eſt illud Ioëlis 2. Et prophetabunt filij veſtri & filiæ

Margin notes: *Duæ Annæ*. *Preces nocturnæ*. Cyprian. *Omnibus horis orãdũ*. Tertul. *Ieiuniũ eſt ſacrificium*. Hierony. Bonauent. *Quomodo Anna in templo locuta ſit*.

C D E (section letters in margin)

veſtræ: ſenes veſtri viſiones videbũt,&c. Attamẽ Simeonis teſtificatio explicitè deſcribitur, & F per modum confeſſionis: quia docere in Eccleſia non mulierum, ſed virorum, 1. Tim. 2. Docere autem mulieri non permitto in Eccleſia, neque dominari in virum, ſed eſſe in ſilentio. Cæterùm confeſſio illa, quam reddebat, non modò ad Patrem, ſed & ad Filium, vt Patri coæqualem, ſupremúmque omnium Dominum referebatur. Eſt autem duplex confeſſio, laudis ſcilicet, & culpæ. Prima confeſſione confitemur Dei bonitatem & beneficia eius, de qua loquitur Chriſtus Matth. 11. Confiteor tibi pater. Secunda eſt, qua confitemur propria peccata. De priore autem hic textus intelligendus eſt: vt Eccleſiaſtici vltimo, Confitebor tibi Domine Rex, & collaudabo te Deum ſaluatorem meum. *Et loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem in Ieruſalem*, vt in quibuſdam codicibus legitur. Sic enim nomine Hieroſolymæ, quæ totius Iudææ metropolis erat, & omnem Iudæam, & vniuerſum Iſraëlem, ſeu etiam ipſam Eccleſiam, quæ per Ieruſalem figuratur, intelligemus. Aut, vt in aliis legitur, *loquebatur his omnibus qui expectabant redemptionem Iſraël*. vt non omnes hanc fidem, & redemptionis cognitionem habuiſſe oſtendat, ſed ex multis paucos, qui Chriſto Hieroſolymis oblato ſtatim adfuerunt. Abſconderat hæc Deus à ſapientibus, & reuelarat paruulis. *Et vt perfecerunt omnia ſecundum legem Domini*, in ritu purificationis, oblatione pueri, eiuſdemque quinque ſiclis redemptione, & ſacrificio, *reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth*, quæ dicitur vrbs eorum: quia hanc Ioſeph & Maria priùs inhabitabant quàm in Bethleem venirent. Ita noluerunt aliquid ex legis præſcripto & obſeruantia decidere. Obiter interim notandum eſt, vt obſeruat Euthymius & Beda, quòd Simeon quidem erat figura veteris Teſtamenti, Anna autem noui, medius autem Chriſtus conſtitutus eſt. Beda in lucam. Siquidem inquit, iuxta intellectum myſticum Anna Eccleſiam ſignificat, quæ in præſenti quaſi ſponſi dominique ſui eſt morte viduata. Numerus etiam annorum viduitatis eius, tempus Eccleſiæ H deſignat, quæ in corpore cõſtituta, peregrinatur à Domino, magnæque deuotionis affectu cœleſtis tẽpli limina ſeruãs, quotidianumque illum Domini præſtolatur aduentum. de quo dicit, Veniemus, & apud eum manſionẽ faciemus. Septies quippè duodeni, octoginta quatuor faciunt: & ſeptem quidem ad huius ſeculi curſum, qui diebus ſeptem voluitur: duodecim verò, ad perfectionem doctrinę Apoſtolicæ pertinent. Ideò ſiue vniuerſalis Eccleſia, ſeu quælibet anima fidelis, quæ totum vitæ ſuæ tempus Apoſtolicis mancipare curat inſtitutis, quaſi ſeptem per duodecim multiplicare, & typicis octuaginta quatuor annis Domino ſeruire laudatur. Sicut etiam tempus ſeptẽ annorum, quo cum viro ſuo manſerat, Dominicæ incarnationis tanquã decentiſſimè congruit. Septenario namque, vt dixi, numero perfectio ſolet temporis indicari. Sed ibi propter dominicæ priuilegium maieſtatis, quo in carne verſatus docuit, ſimplex ſeptem annorum eſt numerus expreſſus: hîc ob Apoſtolicæ culmen dignitatis, ſeptem anni I per duodecim multiplicantur.

Quotuplex cõfeſſio ſit.

Euthym. Beda.

Myſticus ſenſus huius hiſtoriæ.

Chriſto puero in Nazareth delato, Ioſeph monetur in ſomnis, illum in Ægyptum transferre. Prædicitur Herodis infanticidium. Hoc mandato accepto Ioſeph ipſa nocte fugit in Ægyptum. Impletur Oſee vaticinium, Herodes occidit omnes pueros qui erant in Bethlehem, & finibus eius. Hieremiæ prædictio de luctu matrum pro filijs occiſis. Rurſus Angelo monente, puer Ieſus mortuo Herode, refertur in Iudæam, vt & Nazaræus vocari poſſit.

K

MATTH. 2.	Marc.	Luc.	Ioan.
Et cùm receſſiſſent Magi, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph, dicens, Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Ægyptum: & eſto ibi vſquedum dicam tibi. Futurum eſt enim, vt Herodes quærat puerum ad perdẽdum eum. Qui conſurgens accepit puerum & matrem eius nocte: & ſeceſſit in Ægyptum. Et erat ibi vſque ad obitum Herodis: vt adimpleretur quod dictum eſt à Domino per Prophetam dicentem, Ex Ægypto vocaui filiũ meum. Tũc Herodes videns quoniam illuſus eſſet à Magis, iratus eſt valde: & mittens occidit omnes pueros qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius, à bimatu & infrà, ſecundum tempus quod exquiſierat à Magis. Tunc adimpletum eſt quod dictum eſt per Hieremiam Prophetam, dicentem: Vox in Rama audita eſt, ploratus & vlulatus multus, Rachel plorãs filios ſuos, & noluit conſolari, quia nõ ſunt. Defuncto autẽ Herode, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis			

A Ioſeph in Ægypto, dicens, Surge, & accipe puerum & matrem eius, & vade in
terram Iſraël: defuncti ſunt enim, qui quærebant animam pueri. Qui conſur-
gens accepit puerum & matrem eius, & venit in terram Iſraël. Audiens autem
quòd Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre ſuo, timuit illò ire: & ad-
monitus in ſomnis, ſeceſsit in partes Galilææ. Et veniens habitauit in ciuitate,
quæ vocatur Nazareth: vt adimpleretur quod dictum eſt per Prophetas, Quo-
niam Nazaræus vocabitur.

PER tria mouetur terra, inquit Sapiens (Prouerb. 30.) & quartum non poteſt *Introdu-*
ſuſtinere: per ſeruum, cùm regnauerit: per ſtultum, cùm ſaturatus fuerit ci- *ctio.*
bo: per odioſam mulierē, cùm in matrimonio fuerit aſſumpta: & per ancil-
B lam, cùm fuerit hæres dominæ ſuæ. Facilè enim inflatur ſeruus, & deſpicit,
& ſe tyrannicè gerit: cùm interim veri principes & nobiles innatam habeāt
manſuetudinem. Quid autem ambitione peius eſſe poteſt? vt ſi quis iure
aliquid habet, illud conſeruabit: quia iniuria emungit omnia. Hoc in He-
rode contemplabimur. Quid enim crudelius eo eſſe potuit, cùm nec pueris pepercerit? Na-
to Christo Magi ab Oriente venerant Hieroſolymam: mouetur Herodes, vt qui tyrannicè
videret regnum à ſe occupari. Dimittit Magos, modò redeant: quaſi adoraturus ſit. Illi in ſom-
nis moniti, per aliam viam reuertuntur. *Qui cùm receſsiſſent*, & vt parentes Ieſu perfecerunt
omnia ſecundum legem Domini, *apparuit Angelus in ſomnis Ioſeph*. Siquidem Auguſtinus, *Auguſt.*
lib. 2. de conſenſu Euangeliſtarum, cap. 5. ita hiſtoriam contexit, & Lucam Matthæo conci- *Conciliātur*
liat. Si quæritur, inquit, quando fieri potuerunt, quæ contexit Matthæus de profectione in *Euāgeliſtæ.*
Ægyptum, atque inde regreſſione poſt Herodis mortem, vt iam in ciuitate Nazareth habita-
C rent, quò eos Lucas poſtea quàm perfecere in templo circa puerum omnia ſecundum legem
Domini, reuerſos eſſe commemorat alibi: hic proinde cognoſcendum eſt, quid deinceps ad
cætera talia valeat, ne ſimiliter amoueant, animúmque conturbent, ſic vnumquemque Euā-
geliſtam contexere narrationem ſuam, vt tanquam nihil prætermittēs ſeries digeſta videatur.
Tacens enim quæ non vult dicere, ſic ea quæ vult dicere, vel quæ dicebat, adiungit, vt ipſa
continuò ſequi videātur. Sed cùm alter ea dicit quæ alter tacuit, diligenter ordo conſideratus
indicat locum, vbi ea potuerit, à quo ea prętermiſſa ſunt, tranſilire: vt ea quæ dicere intende-
rat, ita ſuperioribus copularet, tanquam ipſa multis interpoſitis ſequerentur. Ac per hoc intel-
ligitur Matthæus, vbi ait, Somno admonitos Magos ne redirent ad Herodem, per aliam viā
regreſſos eſſe in regionem ſuam, illic prætermiſiſſe quæ Lucas narrauit geſta circa Dominū
in templo, & dicta à Simeone & Anna: vbi rurſus Lucas ordinis ratione prætermittens profe-
D ctionem in Ægyptum (quam narrat Matthæus tanquam continuam) contexuit regreſſionē
ad ciuitatem Nazareth. Accedit in eam ſententiam Euſebius Emiſſenus in homelia 1. Dubi- *Euſe. Emiſ.*
tari quidē poteſt, inquit, quomodo completis diebus purificationis, in Hieruſalē in templo *Poſt Mago-*
Chriſtus offerri potuit, ſi ſtatim vt Magi receſſerunt, in Ægyptum fugiens abiit. Aut fortaſſè *rum adora*
tamdiu Magi in Beth-leem morati ſunt, donec ſimul cum puero & matre eius Ioſeph de *tionem, &*
Hieruſalem poſt purificationem reuerteretur. Sed melius mihi videtur, vt ſic dicatur: Et cū *purificatio-*
receſſiſſent aliquo pòſt tempore euoluto, & omnibus quæ ſecundum legem debebantur, ex- *nē Mariæ*
pletis, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph, dicens, *Surge & accipe puerum &* *Chriſtus ī*
matrem eius, & fuge in Ægyptum. Adhuc omnia quieta erāt: adhuc Herodes Magos expectās, *Ægyptum*
nondū ſui cordis malitiam reuelabat. Vnde & ſecurè vadunt in Hieruſalem, vt legis mandata *elatus eſt.*
perficiāt. Inde verò fugere in Ægyptum iubentur, vbi Abraham & Iacob & filij Iſraël pere-
grinati ſunt. Porrò neque mirum eſt, quòd Angelus Ioſephum de illa fuga admonuit. Nam *Angeli*
E ſi Angelus Domini in circuitu timentium eum, vt eripiat eos, teſte Dauide, idémque Angelis *Chriſti cu-*
ſuis mandauit de homine, vt cuſtodiant eum, ne offendat ad lapidem pedem ſuum: ſi deni- *ram gerūt.*
que adminiſtratorij ſunt ſpiritus his qui hæreditatem accipiunt ſalutis, quantò magis de Chri-
ſto erunt ſolliciti? At verò rurſus dixerit aliquis, Num diſperdere poterat Herodem puer Ie- *Cur Chriſtꝰ*
ſus? Quid ergo opus erat Angelo monitore? quid fuga? Eſa. 8. Voca nomen eius, accelera, *cū poſſet He*
ſpolia detrahe, feſtina prædari: quia antequàm ſciat puer vocare patrem ſuum & matrem *rodem per-*
ſuā, auferetur fortitudo Damaſci & ſpolia Samariæ coram rege Aſſyriorum. Quòd ſi tantam *dere, fuga*
virtutem puer Ieſus habuit, quomodo non potius Herodem proſtrauit? Sed, vt docet Iuſtinus *ſibi cōſuluit*
Martyr, dialogo cum Tryphone Iudæo, hoc de ſpirituali virtute intelligendum eſt, qua ab ipſa *Iuſtinus*
ſua natiuitate Chriſtus aduerſarias poteſtates, regnúmque Satanæ proſternere cœpit. Ergo nō *Martyr.*
idem in Herodem poterat? Poterat ſanè. Sed, vt oſtendit Athanaſius, lib. de Fuga ſua, maluit *Athanaſ.*

ſuis exemplum præbere, vt cedant inimicis potiùs quàm reſiſtant: qui poſtmodum ait, Excu- F
tite puluerem de pedibus veſtris. Et rurſus. Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in
aliam. Ita nolebat malum malo diſpungi: cuius quidem imitatores Chriſtiani illi primi fue-
Tertul. runt, teſte Tertulliano, in Apologetico contra Gentiles. Vna nox, inquit, paucis faculis vindi-
care potuit Chriſtianos, ſed aut pati, aut fugere maluerunt. Eapropter igitur *apparet Angelus
in ſomnijs Ioſeph.* Poterat & apparere in vigilia, vt Abrahæ, Loth, Gedeoni, immò Zachariæ &
Cur in ſomnis Angelo apparet. Virgini. Sed id fortaſſè fit, ne Ioſeph terreatur. Et quidem etiam in ſomnijs videtur viſio illa
magna quatuor beſtiarum à Daniele, & ſucceſſura mundi imperia. Viſiones etiam noctu
contigerunt Pharaoni & Nabuchodonoſor. Et Ioëlis 2. ſcribitur, Seniores veſtri ſomnia
ſomniabunt. Itaque ſicut olim media nocte deuaſtator Angelus Ægyptum pertranſiuit, &
quemque primogenitum occidit, conſeruans interim Iſraëlitas: ita nūc Angelus noctu Chri- G
ſti cunam ſuſcipit. Ita altera vice Ioſephum adortus fuerat. Cæterùm apparent Angeli his,
quos pericula circumuoluunt. Apparuit Iacob, vt fugeret Eſau: Heliæ, vt fugeret Achab, &
lateret in torrente Carith: eidem etiam, vt Ieſabelis inſidias euaderet. Ita Chriſtus ſe Angelis
Remigius. in periculis ſubijcit. Remigius, in Matth. moraliter fieri dicit, vt in ſomnis Angelus Ioſepho ap-
pareat: quòd illi qui à curis terrenis quieſcunt, merentur perfrui Angelica viſione. *Et dixit illi,*
Origen. *Surge, accipe puerum & matrem eius, & fuge in Ægyptum.* Origenes, hom. 3. in diuerſos, hunc
Quomodo Chriſtus puer dicatur. Angelum Gabrielem fuiſſe ſcribit, cuius verba ſic interpretatur: Surge, & accipe puerum, nō
tuum puerum, ſed hunc puerum, cui Pater priùs teſtimonium perhibuit, dicens: Hic puer
meus dilectus eſt, in quo benè complacuit animæ meæ. & ea quæ ſequuntur. Hunc, dicit,
puerum accipe, per quem reges regnant, & potentes exercent iuſtitiam, per quem ſapientes
magnificantur, & principes poſſident terram. Hunc puerum accipe, & *matrem eius.* Non tu
huic puero pater, ſed hæc ſola virgo huic puero mater. Non indiget patre ſuper terram: incor- H
ruptibilem enim habet patrem in excelſis. Non indiget matre in cœlis: immaculatam &
caſtam habet matrem in terra hanc multum beatam virginem Mariam. Sine matre & ſine
patre, ſimilis filio Dei, vt ait quidam: ita vt intelligatur filius Dei ſine patre, plenus ſuper ter-
ram, ſine matre in cœlis: ſine patre ſecundum corpus, ſine matre ſecundum Deitatem: ſine
patre in ſinu virginis, in nouiſſimo tempore: ſine matre in ſinu patris ante omnia ſecula. *Ac-
cipe puerum & matrem eius.* Ante generationem, illam appellauit coniugem Ioſeph: poſt gene-
rationem, matrem eam dicit pueri. Et quare ante generationem coniugem dixit? Propterea, vt
Maria ſola mater pueri diabolo occultaret vtramque, vel impiis Iudæis: & poſtmodùm perfecto ſacramento, atque
generato vnigenito ex ipſa virgine, poſt laudem quoque Angelorum atque paſtorum, poſt
adorationem Magorum, poſt circunciſionem ſanctam ſecundum legem, iam nec erat neceſſe
vt cōiux diceretur, ſed mater huius qui natus eſt pueri, vocatur. Petrus Chryſologus, ſerm. 150. I
P. Chryſ. Si, inquit, pietatis eſſe diximus quòd natus eſt Chriſtus: quòd fugiſſe legimus, quid dicemus?
Fortè ſicut natum diximus, vt repararet naturam, dicamus, Vt fugaces reuocaret, aufugit. Et
re verà ſi vt reuocet errantem ouem in montibus, ipſe errat, quomodo ipſe non fugit, fugientes
populos vt reducat? Matth. 18. *Accipe puerum & matrem eius, & fuge in Ægyptum.* Quid eſt,
quòd ſic cœleſtis cauſa triſtatur, vt humanus ſe confundat auditus, laſſetur animus, laboret in-
telligentia, ſenſus hebetetur, fides nutet, ſpes titubet, credulitas ipſa ſuccumbat? Accipe pue-
rum, & matrem eius, & fuge in Ægyptum. Perſequente homine, Deus fugit: ſæuiente terra,
cœlum trepidat: & volitante puluere, pauore turbantur Angeli: & pauor patris filio fugiente
1.Reg.21. monſtratur. Accipe puerum & matrem eius, & fuge in Ægyptum. Dauid perſequente Saul
3.Reg.17. ad Iudæam confugit: recepit vicinia. Domus vnius viduæ Eliæ ſufficit ad latebras. Chriſto fu-
giente locus deeſt, prouincia deficit, non ſubuenit patria. Dum migrat, non vicinæ gentes, nō K
finitimæ ſufficiunt regiones: ſed Ægyptij triſtem locum, extorrem habitu, lingua, moribus,
barbarum procurant exilium. Accipe puerum & matrem eius, & fuge in Ægyptum. Si rerū
refugiū fugit, auxilium lateſcit omnium, ſi formidat fortitudo cunctorum, ſi vniuerſorum de-
fenſio nō defendit: quare humana notatur fuga, arguitur trepidatio, fortitudo culpatur? Quare
vocatur in crimen Petrus, qui negat? Ioannes, qui expaueſcit & fugit? diſcipuli omnes, quia
deſerunt per pauorem? Et iſta Fratres, eſto, facta ſint, quare literis mandantur, quare referun-
tur in libris, quare recitantur ſeculis, quare quotidianis lectionibus innoteſcunt, quare omnes
panduntur in gentes, numquid vt diuinum timorem lingua, locus, ætas, tempus, vniuerſa co-
gnoſcant? Sicut enim cùm virtutes leguntur, animos erigunt ad profectum: ita deponunt ani-
mos, cùm recitantur infirma. Quid ſibi vult ergo Euangeliſta, quòd hæc ſcribit ad memoriā
ſempiternam? Deuoti militis eſt regis ſui tacere fugam, referre conſtantiam: virtutes loqui, ti-
mores

A mores ſilere: aperire fortia, infirma reticere: aduerſa dolere, prædicare victorias: quò & hoſtium frangere auſus poſſit, & ſociorum excitare virtutem. Euangeliſta igitur referendo talia, videtur excitare hæreticorum latratus, & defenſionem fidelibus ſuſtuliſſe. *Tolle*, ait, *puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum.* Mandatur fuga, non profectio: imponitur neceſſitas, non voluntas. Inducit Angelus latentem peregrinationem, non liberum commeatum, vt via quæ eſt per ſe moleſta ſemper, eſſet moleſtior per timorem. Ergo ob quam cauſam hæc nobis ſcripta ſint, iam tempus eſt vt quæramus. Tolle puerum & matrem eius, & fuge in Ægyptum. Bellicoſus quòd in bello fugit, artis eſt, non timoris. Deus quando fugit hominem, ſacramenti eſt, non pauoris. Potens quando ſe ſubducit infirmo, inſequentem non pauet, ſed foris producit: vult enim in aperto vincere, qui publicam referre cupit ex hoſte victoriam. Occultum ſe non patitur inire conflictum, qui vult mandare ſuum ſeculis triumphũ. *Cur Chriſtus fugit.*

B Secreta victoria vtriuſque latens exemplum poſteris non relinquit. Hinc eſt quòd Chriſtus fugit, vt cedat tempori, non Herodi. Neque enim mortem fugit, qui venerat de hoſte reportare victoriam: neque humanas inſidias expaueſcit, qui totas venerat diabolicæ fraudis aperire verſutias: neque hunc timuit, quando infans & ſecundum hominem timere neſciuit, & ſecundum Deum potuit non timere. *Fuge*, inquit, *in Aegyptum.* Iam vide quæ miſeria Chriſtum puerum & matrem inuadit, vt nec illis tutum fuerit manere in patrio ſolo. His olim afflictionibus probati ſunt electi, Abrahã, Iacob, Moyſes, ipſe etiam Dauid, toties ad circumuicinos populos transfugiens, quòd ſe tyranni Saulis inſidiis vndique circumuentum videret. Vnde & ait: Quoniam aduena ego ſum & peregrinus, ſicut omnes patres mei. Hæc tentatio non primos modò martyres, ſed & Athanaſium, Baſilium, Chryſoſtomum & Hieronymum probauit. Sic

C *Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor,*
Et volucri vacuo qui patet orbe locus. *Ouidius.*

Ita redit ſecundus Moſes in Ægyptum, non tamen vt illam perdat, ſed reſtituat, eique & cæteris Gentibus ſpem ingerat illius tranſmigrationis fidei, & prædicationis Euangelij, quæ tãdem per Apoſtolos facta eſt. De qua dicebat Paulus (Act. 13.) Vobis quidem Iudæis oportebat primùm prædicari verbum Dei: ſed quia repellitis illud, ecce conuertimur ad Gentes. Chriſtum enim Apoſtoli in omnem terram ſua prædicatione deportarunt. Chryſoſt. hom. 8. prioris Oper. in Matth. Sic in illa quoque regione, inquit, ſpei ponuntur exordia. Quia enim Babylon atque Ægyptus, præ omnibus terris flamma impietatis ardebant, ideò ab ipſis ſtatim principiis, vtramque emendaturum ſe eſſe docet Chriſtus, & perſuadet de aliis quoque mundi partibus ſperanda eſſe meliora. Nam Perſidi quidem Magos remittit, ipſe verò cum *Chryſoſt.* *Reſtitutio Ægypti, imo et totius mundi per Chriſtum.*

D matre in Ægyptum deſcendit. Eſai. 9. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis. Olim in Ægypto palpabiles fuerunt tenebræ inflictæ ob impietatem: nunc quia proprium eſt Dei, vt memor ſit miſericordiæ in ira, vt legitur Habacuk 3. ideò Dominus Ægyptiorum miſertus, nunc ſeipſum verũ lumẽ eis communicat, vt meditatur Thomas Aquinas in Matthæũ. Euſebius Emiſſenus, in homil. Hoc enim, inquit, Propheta (Eſai. 19.) prædixerat dicens: Ecce Dominus aſcendet ſuper nubẽ leuem, & ingredietur Ægyptum. Nubes enim leuis, & nullius corruptionis ponderе grauis eſt virgo Maria, quæ in Ægyptum Chriſtum portauit. Origenes, hom. 3. in diuerſos, ad carnem Chriſti, nubis ſenſum referre videtur: item & Cyrillus Alexandrinus in Eſaiã, Nicephorus, lib. 10. hiſt. Eccleſ. cap. 31. Sed & fama apud Ægyptios adhuc obtinet, inquit, Dei *Tho. Aqui.* *Euſe. Emiſ.* *Origen.* *Cyrillus Alexand.* *Niceph.*

E genitricem Ioſephi ductu Hermopolin veniſſe, & quamprimùm vrbis portam attigiſſet, Perſæam arborem aduentum Chriſti ferre non potuiſſe: & quamuis procera admodum eſſet, ad ſolum ipſum tamen ſe demiſiſſe, & paradiſi olim ſatorem adorauiſſe. Ego verò arbitror arborem hanc Græcorum moribus ab illis incolis diuino honore cultam, tum commotam eſſe, dæmone, qui per eam colebatur, exhorreſcente ad præſentiam eius, qui aboliturus & oppreſſurus eos omninò fuerat. Sed tum quoque cuncta Ægyptiorum ſimulacra diffluxere, Chriſti non ferentia aduentum, iuxta id quod de eis ab Eſaia eſt dictum. Porrò dæmone ex arbore illa pulſo, ad certum rei geſtę indicium, prona & inclinata permanſit, fide accedentes ſanãs. Harum rerum Ægyptij idonei fideque digni teſtes ſunt. Eadem recenſentur à Sozomeno, lib. 5. hiſtorię Eccleſ. cap. 21. Siquidem Eſaias ſtatim atque Dominum ſuper nubem leuem aſcenſurum in Ægyptum dixit, cap. 19. adiicit: Et commouebuntur ſimulachra Ægypti. Quod etiam latiùs ad cæteras Gentes extendit Hieronymus, lib. 7. Comment. in Eſaiam. Aſcendit, inquit, Dominus ſuper nubem leuẽm, corpus ſanctæ virginis Mariæ, quod nullo hu- *Miracula Chriſto in Ægyptum aduenientе.* *Sozomen.* *Hieron.*

mano ſemine prægrauatum eſt, vel certè corpus ſuum, quod de Spiritu ſancto conceptum F
eſt: & ingreſſus eſt in Ægyptum huius mũdi, ſtatimque omnia Ægypti ſimulachra commota
ſunt: ita vt diuinationes, & vniuerſa fraus idololatriæ, quæ deceptum poſſidebat orbem, ſe
fractam eſſe ſentiret. Eadem habet Origenes, hom.3. in diuerſos. Ioſeph dicitur, Fuge in
Origen. Aegyptum, inquit, vt deſtruantur manifeſta eorum, vt confringãtur & pereant idola ipſorum,
vt dæmones turbentur, & regum fabricæ in idolis deſtruãtur. Greg. Nanz. Orat. 4. de Theo-
Gregor. Nanzanz. logia: In Aegyptum quidem pulſus eſt: verùm impura Aegyptiorum ſacra depulit ac profli-
gauit. Vnum infirmitatis, alterum maieſtatis eſt. Et quid hoc mirum de Aegypto, cùm Au-
Suydas. guſto Cæſari ſciſcitanti à Pythia, quis poſt ſe regnaturus eſſet, vt ſcribit Suydas, in dictione *αὔγουστος*, illa reſponderit:

Παῖς ἑβραῖος κέλεταί με, θεὸς μακάρεσσιν ἀνάσσων,
Τὴν δὲ δόμον προλιπεῖν τε, καὶ αὖθις ἀΐδος ἱκέσθαι.
Λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετέρων. id eſt, G

Me puer Hebræus, diuos Deus ipſe gubernans,
Cedere ſede iubet, triſtémque repellit ad orcum.
Aris ergo dehinc tacitus abſcedito noſtris.

Niceph. Nicephorus Call. lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 17. Tali, inquit, reſponſo accepto, Cæſar Romam eſt
reuerſus, atque ibi in Capitolio, aram maximam extruxit, cum eiuſmodi Latina inſcriptione,
ARA PRIMOGENITI DEI. Sed &, vt Chryſoſtomus ſuis in Babylam martyrem ho-
Chryſoſt. *Monaſteria in Ægypto copioſiſſima* milijs teſtatur, Apollo Daphnæus ob martyris illius cineres proximos, cõticuit. Ita in Aegy-
pto ſucceſſura benedictio præſagiebatur: vt quò magis olim Hebræos perſequuti fuerant, eò
tandem magis amplecterentur Chriſtianos. Quis enim, ſi Thebaidem & vniuerſam Aegy-
ptum, qualis florẽte Chriſtiana religione conſtitit, expendat, non in illa Eremitarum & Aſce- H
tarum multitudinem & pietatem admiretur? Quid quòd tot inſignes viros protulit, Paulum
Eremitam, Antonium Magnum, Macarium, cæteroſque, quorum acta ex Theodoreto in
Theophili, & ex Palladio in hiſtoria Lauſiaca, cæteriſque antiquis Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcri-
Chryſoſt. ptoribus petere poſſumus: Chryſoſtomus, hom. 8. prioris Expoſitionis in Matthæum, hanc
meditationem ſequitur. Denique, inquit, ſi quis nunc ad Aegypti veniat ſolitudines, paradiſo
prorſus omnem illam videbit Eremum digniorem, & innumerabiles Angelorũ cœtus in cor-
poribus fulgere mortalibus, & populos martyrum, & choros virginum, & omnem quidem ty-
rannidem diaboli diſſolutam, Chriſti autem regnum coruſcans. Et paucis interiectis. Non ita
Origen. varijs aſtrorum choris cœlũ refulget, vt innumeris Aegyptus monachorũ ac virginũ diſtingui-
tur, atque illuſtratur habitaculis. Hic fructus Chriſti aduentus fuit. Orig. ho. 3. in diuerſ. Fuge in
Aegyptũ, inquit Angelus, vt fugiãt de Aegypto, qui ibi ſunt dæmones, vt habitent ibi Angeli I
ſancti, qui Deũ cõſequũtur, qui ſanctis iunguntur: vt pro multitudine templorũ atque abomi-
nationũ, multitudo exuberet Eccleſiarũ: pro vitiis & erroribꝰ multis multa caſtitas, ſanctitas &
virginitas ſuperabundet. Iubet igitur Angelus Chriſtũ in Aegyptũ transferri. *Et eſto ibi*, inquit,
vſque dum dicã tibi. Tantiſper enim docet fugere furores humanos, donec deferueſcant. Et hæc
omnia videntur timoris plena. *Futurum eſt enim*: non quòd ad hoc alia quadam & extranea
neceſſitate impellatur, ſed quòd adeò peruerſus & ambitioſus eſt is, qui ſummam rerum inter
Iudæos moderabatur, vt nec Deum lateat, id quod in Chriſtum ſuum moliatur. *Vt Herodes*
P. Chryſ. *quærat puerum ad perdendum eum*. Petrus Chryſologus ſermone 150. Herodes quærebat: ſed
Herodes diaboli miniſter. quærebat diabolus per Herodem, qui videbat ſibi Magos, quos habebat in erroribus ſuis
principes, aufugiſſe. Chriſtus ſi vinctus pannis, ſi ſub matris vberibus occupatus, ſi tacens lin-
gua, ſi latens opere, ſi greſſu nullus, diaboli ſigniferos, hoc eſt Magos, in duces fideliſſimos cõ- K
mutauit: perfectæ ætatis Chriſtus quid poſſet facere, diabolus iam videbat: & ideò mouebat
Iudæos, inſtigabat Herodem, vt Chriſti ſuſpectam ſibi præueniret infantiam, vt futura virtu-
tis eius anticiparet inſignia: vt peremptorium ſibi, nobis victorioſiſſimum vexillum crucis cal-
Qui chriſti typũ geſſerũt, ab ipſa īfãtia mul ta paſſi ſũt. lidus machinator auferret. Ita ab ipſis etiam cunabulis ij, qui Chriſti infantis typum geſſerunt,
inſidiis circumuenti, in capitis periculum vocati ſunt. Euſeb. Emiſſenus in ho. Hanc autem,
inquit, perſecutionem & Moyſes in ſeipſo ſignificauerat. Multa enim ſunt, in quibus Moy-
ſes Chriſtum ſignificat. Sicut enim Moyſes à Pharaone, ita Chriſtus ab Herode perſecutionẽ
Euſeb. Em. *Moſes.* paſſus eſt: & ſicut infantes propter Chriſtũ in Iudæa occiſi ſunt, ita in Aegypto propter Moy-
Ioſephus. ſen in flumine necati ſunt. Narrat autem & Ioſephus, Antiq. lib. 2. cap. 9. quendam ſacerdo-
tem & Magum Aegyptiorum prophetaſſe, quòd de Hebræorum gente talis homo naſcitu-
rus eſſet, qui totam terram illã perderet. Vnde & Pharaoni de interficiendis Hebræorum in-
fantibus

A ſantibus conſilium datum ſit,& reſeruandis interim fœminis. Hoc autem ideò faciebat, vt ille vnus,qui quærebatur,vel ſic inter alios occidi potuiſſet. Eadem autē intentio fuit & Herodis, qui quoniam Chriſtum inuenire non poterat,tot millia puerorum interfici iuſſit. Sed & Cyrus Chriſti typum prætulit. Hæc dicit Dominus Chriſto ſuo Cyro,cuius apprehēdi dextrā, inquit Eſaias. Nam licet fuerit alter Cyrus Perſa,Darij ſucceſſor,qui vaſa ſacra populo reſtituerit, hic tamen ab ipſa ſua infantia ab Aſtyage Medorum rege perſecutionem paſſus eſt. Herod.li.1. qui dicitur Clio,& Iuſtin. Hiſtoric.l.1.ſcribunt Aſtyagem ſomnio territum,cùm ex oraculo Magorum accepiſſet,Cyrum Mādanis filiæ ſuæ,& Cambyſis Perſæ filium toti Aſiæ dominaturum, in ſuſpicionem & odium pueri veniſſe,ideòque Harpago præfecto iuſſiſſe,vt illum occideret. Factum eſt autem,vt alter bubulci filius pro eo beſtiis exponeretur,& ita ſepulturam regiā nāciſceretur,ſaluo interim Cyro. Quis enim ſtabit contra iudicium Dei? Omne verbū meū ſtabit,inquit,& voluntas mea fiet. In vanum Pharao in Moyſen, Aſtyages in Cyrum, Herodes in Chriſtum molitus eſt. Interim tamen ad humana media recurrit Ioſeph. *Conſurgēs enim accepit puerum,& matrem eius nocte,& fugit in Aegyptum.* Chryſoſt.ho. 8.in Matth. obſeruat Ioſeph fidelem fuiſſe & obedientem, vt qui curioſè non obmurmurauerit, Quomodo ſucceſſurum ſit illud,quod priùs ab Angelo promiſſum erat,nimirùm quòd Chriſtus ſaluaturus eſſet populum ſuum à peccatis eorum,cùm nec quidem Herodi reſiſtat,ſed & ipſe puerum in peregrinā terrā transferre cogatur? Nec in quæſtionem vertit,quî fiat,vt ſi puer ſeipſum è periculis eripere poteſt, nunc tam longa & difficili via opus ſit. In omnibus parendum eſſe Deo cenſet,adinſtar Abrahæ, qui præcepto accepto de mactando Iſaac filio,manè conſurgens ad iter ſe accinxit. Quinetiā nihil moratur,ſed antequàm maior dies illuceſcat,ipſa etiam nocte,ne quis animaduertat,viam aggreditur. Ita pauperibus pauca paranda fuerant:ſufficit ei,modò infantē & matrem eius accipiat. Orig.hom.3. in diuerſ. Ante generationem, Maria coniux Ioſeph vocatur, poſt generationem mater pueri dicitur. Agnoſcitur enim illa ſola pueri mater, vt qui, vt diximus in ſuperioribus, in cœlis patrem ſine matre, in terris matrem haberet ſine patre. Euſebius Emiſſ.in ho. Ecce fugit Chriſtus,& in nocte fugit,vt fuga,quæ per ſe difficilis eſt, noctis obſcuritate difficilior fiat. Si ergo fugit Herodem, quantò magis nos diabolum & membra eius fugere oportet? Nulla itineris difficultate terreamur:quia melius eſt duro labore fatigari,quàm ab hoſtibus necari. Arcta namque eſt via,quæ ducit ad vitā. (Matth.7.) Verumtamen nec ſemper eſt fugiendum,nec ſemper eſt reſiſtendum,ſed pro temporis & negotij qualitate, & hoc & illud fieri oportet. Nam & ſancti aliquando fugiebant, aliquando hoſtibus ſponte occurrebant. Pet.Chryſolog.hom.151. Sic res vrget Chriſtum infantem, ſic non vacat intueri verecundiam virginis,laborem matris,ſexus pudorem,periculum Ioſeph,longinquitatis fatigationem, exitiū totius domus,&c,quod his durius,Iudæos peregrinaturos in Gentibus:quibus nec ipſa eſt communio,immò eſt profundum legis tranſgreſſione naufragium. O quàm dura eſt peregrinatio, etiā inter ciues fratréſque! Sapit quid ſit ſua domus,qui ſentit alienam. Et vbi eſt illud (Pſal.89.) Domine,refugium factus es nobis? Et (Pſ.45.) Deus noſter refugium & virtus. Si refugium fugit,ſi timet virtus,ſi præſidium migrat:quæ vita,quæ ſpes,quæ ſecuritas,quod munimen? Eliæ contra inſidias liberi regis,vidua vna ſufficit (3.Reg.17.) Chriſto contra Herodis captiui minas Iudæa tota non ſufficit. Elyas miſſos ad ſe cœleſti igne conſumit (4.Reg.1.) Chriſtus ſola fuga fit ſaluus. Hucuſque fugæ Chriſti querimonias exaggeraſſe ſufficiat. Fratres, quòd fugit Chriſtus, fuit myſterij, non timoris:fuit liberatio, non periculum creatoris: diuinæ virtutis fuit, non fuit fragilitatis humanæ: non fugit propter authoris mortem, ſed fugit propter ſæculi vitam. Nam qui mori venerat,quare fugeret mortem? Chriſtus totam cauſam noſtræ ſalutis occiderat,ſi ſe paruulum permiſiſſet occidi. Chriſtus venerat, vt quos præceptis docuerat,firmaret exemplis,& ipſe faceret, quæ facienda mandauerat: & viſu probaret poſſibilia, quæ impoſſibilia videbantur auditu. Venerat vt mundo notitiam ſuæ deitatis infunderet, & humani generis ignorantiam auferret. Venerat vt pigra mortalium corda ad fidem virtutibus excitaret. Venerat diabolum publico ſuperare conflictu, vt ab omnibus & diuino vinceretur iuſſu,& humano proſterneretur exēplo. Venerat præſentiæ ſuæ promiſſa perſoluere: vt quibus ſcire ſe dederat,concederet ſe videre. Venerat eligere Apoſtolos doctores orbis,eóſque cœleſtib⁹ implere doctrinis,munire virtutibus,armare ſignis: Et ad ſummū venerat mortē perdere moriēdo,penetrādo inferna diſſoluere,reſurgēdo ſepulchra reſerare, aſcēdendo ad cœlos, cœleſtibus donare terrenos. Omnia hæc vtiq; perijſſēt nobis,ſi Chriſtus,cū eſſet in cunabulis,nō fugiſſet. Sed & Chriſtus fugit, vt noſtras fugas in perſecutionibus tēperaret. Fugit in Ægyptū,vt

[Margin notes: Cyrus. — Herodot. Iuſtinus. — Chryſoſt. — *Cur Chriſtus non reſtitit Herodi.* — *Fides Ioſeph.* — Origen. — Euſe.Emiſ. — *Chriſtus cur nocte fugit.* — P.Chryſologus. — *Dura peregrinatio.* — *Cur fugit.*]
[Section letters in margin: A, B, C, D, E]

perfidiam Iudæorũ per fidẽ Gentium caſtigaret:nam Dominũ,quem Iudæa fugauerat,Ægy- F
ptus obſequenter accepit,vt Eccleſiã Synagogæ, Iudæis Gentes anteponẽdas in fide ſua ipſius
Pereunt & moriuntur impij,viuit Chriſtus. figura præſagiret. *Et erat ibi vſque ad obitum Herodis.* Mortuus eſt Herodes,vixit Chriſtus.Mo-
riũtur impij & peccatores,pereũt hæretici & Barbari:viuit & floret Eccleſia. Diſſimulat in tẽ-
pore Chriſtus,donec hydræ præcipuo capite reſciſſo, omne eius corpus conterat.Ita timorem
eorũ ne timueritis,quoniã ſimul inſipiens & ſtultus peribunt.Sed & carnalibus quibuſque dici
poteſt:Vos autẽ ſicut homines moriemini, & ſicut vnus de principibus cadetis. Interim ſapiẽs
quilibet ad tempus patitur,& ſuſtinet,& ſibi ſpem promittit,quòd,etſi tyrãni & Eccleſiæ per-
ſecutores imperẽt,futurum ſit tamen,vt & ipſi,& eorum conſilia in inſtanti corruant. Horum
Conciliatur Matthæus Oſee Propheta. exempla in ſacris & Eccleſiaſticis hiſtoriis quiſque petere poterit. *Hoc autem totum factum eſt,
vt adimpleretur quod dictũ eſt à Domino per Prophetam dicẽtem:Ex Aegypto vocaui filium meum.*
Oſee 11. Si enim in Ægyptum non fugiſſet,ex Ægypto vocari non potuiſſet. *Hieron.* Hieron.to.2.l. de G
optimo genere interpretãdi,ad Pammachiũ:Hoc,inquit,noſtri codices non habent:ſed in O-
ſee iuxta Hebraicam veritatem ſcribitur,Quia puer Iſraël eſt,& dilexi eum,ex Aegypto voca-
ui filium meũ.Pro quo & in eodem loco Septuaginta tranſtulerunt, διότι νήπιος ἰσραὴλ, καὶ ἐγὼ
ἠγάπησα αὐτὸν, καὶ ἐξ αἰγύπτου μετεκάλεσα τὰ τέκνα αὐτοῦ.id eſt,Quia paruulus eſt Iſraël,& ego
dilexi eum,& ex Aegypto vocaui filios eius.Num verò omninò repudiãdi ſunt interpretes 70.
quia iſtum locum,qui ad Chriſti maximè pertinet ſacramentum,aliter tranſtulerunt?An dan-
da potius venia vt hominibus,iuxta Iacobi ſententiam,dicentis: Multa peccauimus omnes:&
ſi quis in verbo non offendit,iſte perfectus eſt vir,& poteſt refrænare omne corpus?Idem lib.3.
Matthæus non 70.ſed Hebraicam veritatem ſecutus. Commẽt. in Oſee cap.11.Nulli enim dubium eſt,inquit,Matthæum de hoc loco ſumpſiſſe te-
ſtimonium iuxta Hebraïcam veritatem.(Textus enim Hebraicus talis eſt, *Vmitſraim karathi
libni*.Textus autem Hebraicus Matthæi nihilo abſimilior eſt:habet enim, *Mimmitſraim kara-* H
thi eth beni,ex Aegypto vocaui filium meum.)Hieron.proſequitur in Oſee Prophetam. Hunc
locũ,inquit,Iulianus Auguſt⁹ in 7.volumine,quod aduerſum nos,id eſt Chriſtianos, euomuit,
calumniatur:& dicit,id Matthæum ad Chriſtum tranſtuliſſe,quod de Iſraël ſcriptũ eſt,vt ſim-
plicitati eorũ,qui de Gentibus crediderant,illuderet.Cui nos breuiter reſpondebimus: Primũ,
Matth.Euãgeliſt.Hebræis literis edidiſſe,quod non poterãt legere niſi hi qui ex Hebræis erãt.
Ergo non propterea fecit vt illuderet Ethnicis.Sin autẽ Hebræis illudere voluit,aut ſtultus,aut
imperitus fuit:ſtultus,ſi apertum finxit mendacium:imperitus,ſi non intellexit,de quo hæc di-
cerentur.Stultitiam ipſum volumen excuſat,quod prudenter & ordinatè compoſitum eſt.Im-
peritũ non poſſumus dicere, quẽ ex aliis teſtimoniis ſcripturarũ ſcientiã legis habuiſſe cogno-
ſcimus.Supereſt vt illud dicamus,quòd ea,quæ τυπικῶς præcedunt in aliis, iuxta veritatem &
adimpletionem referantur ad Chriſtũ:quod Apoſtolum in duobus montibus Sina & Syon,& I
Sara & Agar feciſſe cognouimus,quæ Apoſtolus retulit ad duo Teſtamenta. Sic etiam quod
ſcriptũ eſt,Paruulus Iſraël,& dilexi eum,& ex Aegypto vocaui filium meũ: dicitur quidem de
populo Iſraël,qui vocatur ex Aegypto,qui diligitur, qui eo tempore poſt errorem idololatriæ
quaſi infans & paruulus eſt vocatus:ſed perfectè refertur ad Chriſtũ.Nã & Iſaac in typo Chri-
ſti fuit,quòd futuræ mortis ligna ſibiipſi portauerit:& Iacob,quia Liam dolentẽ oculis,& Ra-
chel pulchram habuerit vxorem.In Lia,quæ maior erat,cæcitatem intelligimus Synagogæ: in
Rachel,pulchritudinem Eccleſiæ:& tamen qui ex parte typi fuerũt ſaluatoris,non omnia quæ
feciſſe narrantur,in typo feciſſe credendi ſunt. Typus enim partem indicat:quòd ſi totũ præce-
dat in typo,iam non eſt typus, ſed hiſtoriæ veritas appellanda eſt. Itaque Iſrael Chriſti typum
Iſrael in quib⁹ Chriſti typum geſſit. geſſit,non in omnibus,ſed in eo maximè,quòd etiã in ſingulari filius Dei appellatus eſt. Sic &
apud Eſaiam:Puer meus es tu Iſrael.Et in ſuperioribus Zacharias, Suſcepit Iſrael puerum ſuũ. K
Nec mouere quempiam debet,quod adducunt nonnulli,inconueniens videri,vt populũ vnius
perſonæ figuram prætuliſſe dicamus:cùm etiã Iſrael quaſi vnus vir ad bellũ proceſſiſſe legatur,
& idẽ populus propter religionis,cultus,& charitatis vnitatẽ,quaſi ſingularis aliqua perſona in
ſcripturis cõſideretur.Filius Dei,puerDei,& non modò populus Dei nũcupatur.Et hoc ipſum
ſcilicet in Eccleſia Chriſti expendamus.Nam quia credentium vnum cor eſſe debet,& anima
vna,vt in Actis legimus:ideò vnũ corpus multi ſumus omnes,& in nobiſmetipſis vnius Chriſti
typum exprimimus.Quinetiam Chriſtus patrem rogauit,vt vnũ ſimus, ſicut ipſe & pater vnũ
ſunt.Quid quòd tot coniugati inter Chriſtianos,vnius Chriſti & Eccleſiæ typum gerunt?Iam
ſi multitudo illa,quantacumque ſit,non impedit,quin & Chriſtus in nobis exprimatur & ef-
fulgeat,modò idem ipſi in Chriſto ſapiamus:quis negauerit populum, vnius perſonæ typũ ex-
primere?Hoc ſi in populo Iſraelitico deprehendi debuit, & eapropter nominari puer Dei, &
filius

A filius Dei,ob gratuitam adoptionem:quis dubitauerit,& eundem filij naturalis typum expreſſiſſe?Oportet enim typos iis ipſis,quæ figurant,minores & imperfectiores eſſe: ſicut & ius adoptionis minus eſt iure naturali. Ex his conſequetur,nihil abſurdi eſſe,ſi Iſraëlem typum Chriſti fuiſſe dicamus. Hic quoniã filius Dei dictus eſt,ideò & eius potiſſimùm curam geſſit Deus, vt ex Ægypto educeretur. At verò quàm potior cura eſſe debuit de filio ſuo naturali Chriſto, vt quẽ in Aegyptũ fugere decreuerat,eundẽ etiã ex Aegypto educeret? Theoph.in Matth. Dicimus igitur(ait)quod per figuram dictum eſt de populo,impletum verè eſſe inChriſto. Deinde quis eſt filius Dei?Populúſne,qui adorauit idolũ Beel-phegor & ſculptilia, an qui verè eſt filius Dei?Hieron.in Matth.Poſſumus quoque locum iſtum aliter conſolari, propter contentioſos: quorum conſuetudinem Paulus Apoſtolus habere ſe denegat,& Eccleſiam Chriſti,(1. Cor.11.) & teſtimoniũ proferimus ex Numeris(cap.23.)dicente Balaam: Deus ex Aegypto vocauit eũ, gloria eius ſicut vnicornis.Hũc ergo ſenſum habet Oſeæ Prophetia, vt q; primùm in Iſraële filio ſuo adoptiuo,idem in Chriſto filio ſuo naturali & vnico perficeret. Brocard.in deſcriptione Terræ ſanctæ,in fine libri. Inter Heliopolim & Babyloniam,inquit,oſtendũtur loca, in quibus beata Virgo mãſit cum puero Ieſu,& marito Ioſeph,cùm à facie Herodis fugiſſet à Iudæa.Eſt etiam ibi hortus balſami,qui irrigatur à fonte paruo,vberrimè tamen fluente,in quo aiunt beatam Virginem puerũ Ieſum lauiſſe. Ob id habetur fons ille in veneratione,nedũ à Chriſtianis, ſed etiam à Sarracenis. *Tunc Herodes videns quòd illuſus eſſet à Magis:* nec enim , vt illis indixerat,ad eum reuerſi ſunt,ſed per aliud iter ad ſuam regionem redierunt:*iratus eſt valde*,aut quòd illum maior de nato Iudæorum rege opinio,ſed & de alienarum Gentium in eum fide certior ſuſpicio impelleret. Theoph.in Matt. Sicut Deus illuſit Pharaoni per Moyſen : quoniã & Herodes & Pharao puericidæ erant. Nec enim Pharao ſuis qualibuſcunque artibus & facinoribus Iſraëlis liberationem,& Aegypti ſpoliationem auertere , nec Herodes Chriſti regnum impedire potuit. Seuerinus Gabalarum Epiſcopus,ho.de infantium nece. Dolet, inquit, impietas ſe eſſe deluſam,dilatam ſe crudelitas furit,fremit doloſitas ſe deceptam , & in ſe fraus reuerſa colliditur. Hieronymus Herodem feræ rabioſæ comparat,quæ quicquid occurrit dilaniat. *Et mittens occidit omnes pueros qui erant in Beth-leem , & in omnibus finibus eius, à bimatu & infrà, ſecundum tempus quod exquiſierat à Magis.* Sunt qui ex eo loco colligant , hanc puerorum necem contigiſſe duobus tandem elapſis annis poſt Magorum aduentum,quos reiicit Euthymius. Attamen Nicolaus Lyran.& Gloſſa ordinaria in Matthæum, hanc ſententiam confirmant : non quòd Herodes non ſtatim poſt Chriſti natalem,& Magorum aduentum apud ſe id facere ſtatuerit,ſed auocatus fuerit profectione ſua in vrbem Romanam, ad quam coram Imperatore, filiorum etiam accuſatione ſiſtebatur,vt ſcribit Ioſephus. Reuerſus demum id quod conceperat,perfecit. Melius verò Euthymius hæc ita expendenda monet,vt non proinde dicantur eueniſſe poſt duos annos à Chriſto nato. Eos ergò,inquit,qui bimuli erant,occidit, vt tempus ampliationem haberet: Ideò ſecuritatis cauſa tempus anticipauit , vt vnà cum interfectorũ multitudine,etiam Chriſtum occideret. Itaque & tẽpus,quod à Magis didicit,obſeruauit: & latitudinem alteram ipſe adiecit. Reſtat igitur,vt verba illa,*ſecundum tempus quod exquiſierat à Magis*, non in eo quod dicitur,*à bimatu*,intelligas:ſed in eo quod additur,*& infrà*. Oportet enim poſt id quod dicitur,*à bimatu*,diſtinctionem ponere:deinde totum quod ſequitur,ſimul legere. Seuerinus , ho.de infantium nece,hoc ad cæcam ambitionem,& dominandi cupidinem retulit. Quid enim non ambitioſus attentet?Quod crudelitatis genus nõ aggrediatur?Quid non Pharao in Iſraëlitas?An non Athalia ſæuiit in omne ſemen regium,vt ipſa ſola regnum Iſraël obtineret?Suſpecta ſemper ſunt tyrannis omnia. Quod nos in ipſo Herode conſiderare poſſumus. Hic ficta cum Hyrcano ſummo ſacerdote amicitia, lætus quòd illi Ariſtobulũ fratrem infenſum videret,ita fecit,vt his ſublatis regnum Iudæorum inuaderet. Etiam Ariſtobulũ ex ſacerdotali tribu principem iuuenem ſucceſſione Pontificia priuat,& in eius locum Ananelum Babylonium ignobilem conſtituit,vt ſcribit Ioſephus,lib.15.Antiquit.c.1.Nec ceſſauit, donec iuuenem illum occideret. Et primùm quidem Alexandræ eius matri inſidiatus eſt : demum Ariſtobulum 18 annos natum in Hierichunte natantem,per ſeruos ſuos ſuffocat, vt legitur cap.2. Quinetiam Mariamnem vxorem ſuam,ſororem etiã Ariſtobuli,veneni ſuſpicione ductus , & Alexandram nouercam vltimo ſupplicio damnat:plurimos etiam amicorũ occidit, vt habetur c.9.& 10.Nec multò pòſt in filios ſuos conſpirat,vt idem Ioſephus ſcribit,l.16.Antiq.c.4. tanquã qui matris ſuæ Mariamnes mortẽ eſſent vindicaturi, & Romam profectus eos Cæſari accuſat de intentato parricidio,vt illius authoritate è medio tollerẽtur : tot illum perturbationes & ſuſpiciones impellebant,& ſic ſibi ab omnibus timebat. Quid ergo mirũ eſt, ſi Chriſto nato

[Margin notes: Theoph. — Hieron. — B — Brocardus. — Theoph. — C — Seuer.Epiſ. — Hierony. — Euthym. — Lyranus. — Ioſephus. — D — *Quando occiſi ſunt infantes, & quomodo bimuli.* — Seuerin. — *Ambitio mater cædium.* — E — *Ambitio Herodis.* — Ioſephus. — *Facinora Herodis.* — Ioſephus. — *Nec quidẽ ſuis pepercit*]

inſidiatur,quum nec propriis filiis pepercerit?Nam cùm omnes pueros interfici mandaſſet, ne F
filium quidẽ ſuũ bimũ eximi voluit,ne fortè ille grãdior factus patrẽ regno deſtitueret.Hinc &
illud fuit Auguſti Cæſaris in Herodem dicteriũ,ſtatim atque cædes iſta illi allata eſt: Herodis
Macrob. mallem eſſe porcus,quàm filius,vt notat Macrob.lib.2.c.4.Saturnal. At quàm ei diſſimilis fuit
Cõſtantius parcit puerorum ſanguini. Conſtantinus Imperator,qui quòd lepra infectus eſſet, cùm conſilium à Magis & Græcis accepiſſet,vt in calente puerorum ſanguine ſe lauaret:elatis infantibus, & matribus eiulantibus
auditis,maluit in ægritudine manere,quam tot pueris cædẽ inferri, vt ſcribit Niceph.li.7.hiſt.
Niceph. Eccleſ.c.33.Vnde factum eſt,vt Deus hanc illi humanitatem rependerit alio lauacro. Siquidem
baptiſmate ſancto aſperſus,non modò ab internis animi,ſed & externis corporis morbis ſanatus
Seuerian. eſt.Seuerianus,ho.de cæde innocent.Herodes tunc cæcus ſic Chriſtum gladiis quærit, inquit:inueſtigat cruore,crudelitate rimatur:ſucceſſorem timens,inceſſit in authorem: punit in-
Euthym. nocentes,volens innocentiam deperire.Euthym.in Matth. Dubitant autẽ quidam,inquit, quã
Cur Chriſtus ſiuit pueros pro ſe iugulari. ob cauſam,cùm Chriſtus fugam arripuiſſet,curam non habuit puerorum qui pro ipſo iugula- G
ti ſunt.Sed reſpondet,illos iniuriã nullã paſſos eſſe,neque vllum eis detrimentũ accidiſſe, ſi cõ-
ſideremus,inde illos occaſionem,qua coronarentur,habuiſſe. Theoph.idem obſeruat.Non,in-
Theoph. quit,iniuria affecti ſunt,ſed coronas meruerunt.Omnis enim,qui aliquid patitur,vel patitur vt
Seuerian. peccata diſſoluat,vel vt coronæ augeantur: ſicut & illi pueri magis coronati ſunt.Seuerianus in
ho.de innocentibus:Quorum lingua tacuit,oculi nil viderunt,nihil audierunt aures,manus nihil
fecerunt,& quibus actus nullus eſt,vndè culpa?Sumpſerunt mortem,qui viuere neſcierunt:
non tempus affuit,non excuſauit ætas,ſilentium non defendit, quibus apud Herodem ſolùm
quòd nati ſunt,hoc fuit crimen:& reuera quomodo non redderent naturæ creditum,à quibus
cauſa exigebatur authoris?Infœlix homo,qui ſibi ad accuſationem parauit omnia: ad excuſandum
ſpatium non reliquit,ſed totum parauit ad pœnam.Quis excuſabit, quem pulſat innocẽ- H
tia,infantia impetit,lac,vt ſanguis,accuſat?Et paulò pòſt,facti iſtius crudelitatẽ exaggerat,cùm
Mira crudelitas. nec carnifices fregerit paruulorum innocentia & ſimplicitas. Arridebat,inquit, paruulus occiſori,gladio
adiocabatur infantulus, nutricis loco attendebat lactans percuſſoris horrorem, neſcia
lucis ætas moritura gaudebat:ſiquidem infans omnem hominem non hoſtem reputat,ſed
parentem.Neque tamen hæc illos vicit ſimplicitas,ſed omnis rationis & humanitatis expertes
ſibi ſatis eſſe putant,modò tyranni decretum exequantur.Illa interim omnia cedunt in paruulorum
gloriam,in Chriſti confeſſionem,in tyranni perniciem,in cõmune totius Eccleſiæ gau-
Chryſoſt. dium.Chryſoſt.ho.3.ex variis in Matth.locis.Norunt,inquit,laudare Chriſtum infantes,qui lo-
Innocentes innocentem teſtantur. qui non nouerant.Fiunt periti laude,qui fuerant imperiti ſermone.Fiunt ſine magiſtro diſerti,
docti ſine doctore.Agnoſcunt Chriſtum,non quem perſuaſio humana docuerat,ſed quem diuinitas
innocentibus inſpirabat.Neceſſe eſt enim terrena ſuccumbere, cùm cœleſtia prædicã- I
tur,& naturalia ſilere,cùm virtutes loquuntur.Dignus à dignis laudatur,& innocens innocentum
teſtimonio prædicatur.Ex his Chryſoſtomi verbis concludunt nonnulli in pueris iſtis accleratum
liberum arbitrium.Verùm id figuratè dictum intelligimus,vt Chriſtum fateantur &
prædicent,non ſua electione,ſed ipſo facto,ipſa ſua morte & mortis cauſa,ſeu etiam gloria,quę
Thomas. mortem conſecuta eſt.Thomas martyrij gloriã his gratia Dei eſſe collatam ſcribit, quã in aliis
Bernard. propria voluntas meretur.Bernard.ſer.de Innocentibus,aſſignat tres martyrũ ſpecies: Eorũ qui
Martyrum diuerſa ſpecies. voluntate & opere,eorũ qui volũtate tantùm,& eorũ qui opere tantùm pro Chriſto moriũtur.
Quartũ etiam aliud poſſe arbitror in hominibus reperiri,inquit.Habemus in beato Stephano
martyre ſimul opus & voluntatẽ:habemus ſolã voluntatẽ in beato Ioanne:ſolũ in beatis innocentibus
opus.Biberũt omnes hi calicẽ ſalutaris,aut corpore ſimul & ſpiritu,aut ſolo ſpiritu,aut
corpore ſolo. Calicẽ quidẽ meum bibetis,ait Dominus Iacobo & Ioanni(Matth.20.)Nec du- K
Nõ eſt dubitandũ de coronis innocentum. bium quin de paſſionis calice loqueretur.Et paulò pòſt. An verò de innocentum coronis quis
dubitet?Ille pro Chriſto trucidatos infantes dubitet inter martyres coronari,qui regeneratos in
Chriſto,non credit inter adoptionis filios numerari. Alioquin quãdo coæuos ſibi pueros, puer
ille qui natus eſt nobis,nõ cõtra nos,propter ſe pateretur occidi,quod vtiq; ſolo nutu poterat prohibere,
niſi melius aliquid prohiberet: vt queadmodũ cæteris infantibus tunc quidẽ circũciſio,
nũc verò baptiſmus,ſine vllo propriæ volũtatis vſu ſufficit ad ſalutẽ,ſic nihilominus pro eo ſuſceptũ
martyriũ illis ſufficeret ad ſanctitatẽ?Si quæris eorum apud Deũ merita vt coronarẽtur:
quære & apud Herodẽ crimina,vt trucidarẽtur. An fortè minor Chriſti pietas,quàm Herodis impietas:
vt ille quidẽ potuerit innoxios neci dare,Chriſtus nõ potuerit propter ſe occiſos coronare?
Sit ergo Steph.martyr apud homines:cuius volũtaria paſſio euidenter apparuit,in eo vel maximè,
quod in ipſo mortis articulo tã pro perſequẽtibus,quàm pro ſeipſo,ſollicitudinẽ gereret ampliorẽ:
vince-

A vinceréteque in eo ſenſum corporeæ paſſionis, internæ cōpaſſiōnis affectus, vt illorū magis ſcelera, quàm ſua vulnera plangeret. Sit Ioānes apud Angelos martyr, quibus tanquā ſpiritualibus creaturis, ſpiritualia eius deuotionis ſigna certiùs innotuerunt. Cæterùm hi ſunt planè martyres tui Deus, vt in quibus nec homo, nec Angelus meritū inuenit, ſingularis tuæ prærogatiua gratiæ, euidentiùs commendentur. Ex ore infantium & lactantiū perfeciſti laudem, (Pſ. 8.) Gloria in excelſis Deo Angeli dicunt, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Magna quidem, ſed audeo dicere, necdum perfecta laus, donec veniat, qui dicat (Matth. 19.) Sinite paruulos venire ad me, quia talium eſt regnū cœlorū. Chryſ. ho. 3. de variis in Matth. locis. Dicūt namque Domino laudes trucidati lactantes: loquūtur ſanguine, quod lingua non poſſunt: occiſi prædicāt, quod viui non poterant. Nec nouum quid dicitur, vt innocens ſanguis aut Deo referat laudes, aut ſuas indicet paſſiones: cùm Abel ſanguis clamet ad cœlum (Gen. 4.) aut occiſorū animæ ab Chryſoſt.

B altari vociferentur ad Deum, (Apoc. 6.) Contulit martyrium laudem, quibus negauerat natura ſermonē. Et quibuſdā interiectis. Probat nouos exercitus Chriſtus, rudes milites ſignat, legiones lactantes victoria perpetrata coronat. Fiunt pro Chriſto victores, qui ætate fuerunt coæquales. Mercantur pœna martyrium, gloriā ſanguine comparant, æternam vitā temporali morte commutāt. Auguſt. ſer. 10. de Sanctis. Dignè itaque natalē illorū colimus. Aliorum quidem, inquit, precioſa mors martyrum laudem in cōfeſſione promeruit, horū in conſummatione cōplacuit: quia incipiētis vitæ primordiis, ipſe eis occaſus initiū gloriæ dedit, qui præſentis terminū impoſuit: quos Herodis impietas lactātes matrū vberibus abſtraxit: qui iure dicuntur martyrū flores, quos in medio frigore infidelitatis exortos, velut primas erūpentes Eccleſiæ gēmas, quędā perſecutionis pruina decoxit. Et ideò dignū eſt interfectis pro Chriſto infantibus honores impendere, ceremonias, non dolores, ſacramētis dare vota, non lachrymis: quia ipſe illis cauſa fuit pœ- *Cur natalē innocentiū celebrem°.* Auguſt.

C næ, qui extitit & coronæ: ipſe odium cauſæ, qui præmium. Orig. ho. 3. in diuerſ. Hi, inquit, paruuli, & ad memoriam æternæ laudis, à beato commemorantur Euangeliſta, & horū memoria, prout dignū eſt, ſemper in Eccleſiis celebratur, ſecundum integrum ordinē ſanctorū, vt primorum martyrum pro Domino occiſorum, & vt ipſa Beth-leem primitias Domino martyrū, in qua natus eſt ipſe ſaluator, obtuliſſe videatur. Greg. Nanz. Orat. in Chriſti natiuit. Vnā, inquit, duntaxat rem, ex omnibus quæ circa Chriſti natiuitatem contigerunt, execrare, nimirùm puerorum cædem ab Herode admiſſam. Immò verò hanc quoque venerare, hanc, inquam, coætaneam Chriſto victimam, quæ ante nouam victimam mactata eſt. Vnde & Prudentius: Origen. Greg. Nāz. Prudent.

Saluete flores martyrum,
Quos lucis ipſo in limine
Chriſti inſecutor ſuſtulit,
D *Ceu turbo naſcentes roſas.*

Cæterùm interim dū hæc cædes patratur, Nicephorus hiſtoriæ Eccleſ. lib. 1. c. 14. ſcribit, quòd filius Zachariæ vnà cum matre Eliſabetha, in ſpelunca quadā, ad montanam regionē delituit. *Tunc adimpletum eſt, quod dictum eſt per Prophetam Hieremiam, dicentem* (cap. 31.) *Vox in Rhama audita eſt, ploratus & vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt.* Hieronymus, lib. 6. Commentariorum in Hieremiam. Nec iuxta Hebraicum, inquit, nec iuxta 70. Matthæus ſumpſit teſtimonium. Ex quo perſpicuum eſt, Euangeliſtas & Apoſtolos nequaquam ex Hebræo interpretationem alicuius ſecutos, ſed quaſi Hebræos ex Hebræis, quod legebant Hebraicè, ſuis ſermonibus expreſſiſſe. Attamen parum, aut nihil intereſſe videtur inter Euangeliſtas, Hebraicum contextum, & 70. *Kol Berhama niſma nihi bikgi tarmirrhudim Rahel mibatia hal banneiah meanua leinahem hal banneiah ki einenu.* id eſt, Vox in Rha- Niceph. *Hieremiæ vaticinium vt ſe habet in Hebraico cōtextu.* Hieron.

E ma fletus amaritudinum, Rachel plorante filios ſuos, renuit conſolari ſuper filiis ſuis, quia non ſunt. Eadem eſt & verſio 70. φωνὴ ἐν ῥαμᾶ ἠκούσθη, θρῆνος καὶ κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς. ῥαχὴλ ἀποκλαιομένη ἐπὶ τῶν υἱῶν αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελησε παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσίν. Et idem Matthæi Græcus contextus. Hieronym. libro ſexto Commentar. in Hieremiam. Rachel mater Ioſeph cùm veniret Beth-leem, ſubito partus dolore correpta peperit filiū: quem obſtetrix, quia moriebatur, vocauit Benoni, hoc eſt, filius doloris mei. Pater autem Iacob mutauit vocabulum, & appellauit eum Beniamin, hoc eſt, filius dextræ. Quæritur itaque, quomodo Matthæus Euangeliſta teſtimonium Prophetæ ad interfectionem tranſtulerit paruulorum: cùm perſpicuè de decem tribubus ſcriptum ſit, quarum princeps erat Ephrata, & nequaquam ſit in tribu Ephraim, ſed in tribu Iuda. Quia enim Rachel in Beth-leem, hoc eſt, in Ephrata condita eſt, ſicut & Scriptura ſancta, & titulus ſepulchri eius hodie teſtantur: flere dicitur pueros, qui iuxta ſe, & in ſuis regionibus interfecti ſunt. Quidam Iudæorum hunc locum Hierony. *Prior interpretatio huius Prophetiæ.*

Poſterior ex Rabbinis. ſic interpretantur, quòd capta Hieruſalem ſub Veſpaſiano, per hanc viam Gazam & Alexan- F
driam infinita millia captiuorum Romam directa ſunt. Alij verò, quòd vltima captiuitate ſub
Hadriano, quando & vrbs Hieruſalem ſubuerſa eſt, innumerabilis populus diuerſæ ætatis &
vtriuſque ſexus in mercato Therebinti vænundatus ſit: & idcircò execrabile eſſe Iudæis, mer-
catum celeberrimum viſere. Dicant illi quod volunt, nos rectè teſtimonium ſumpſiſſe Euāge-
liſtam Matthæum dicemus, pro loco in quo Rachel condita eſt: & vicinarum in circuitu villa-
rum filios, quaſi ſuos fleuerit. Quod & ex ſequentibus confirmat. Statim enim adiicit Prophe-
ta. Hæc dicit Dominus, Quieſcat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, quia eſt merces o-
peri tuo, ait Dominus. Et reuertentur de terra inimici (ſiue inimicorum) & erit ſpes nouiſſimis
tuis, ait Dominus, & reuertentur filij ad terminos ſuos. Hoc iuxta literam needū factum eſt, in-
quit Hieronymus. Neque enim decem tribus, quæ in ciuitatibus Medorum exulāt atque Per- G
Tertia deſumpta ex Euangelica hiſtoria. ſarum, reuerſas in terram Iudæam legimus: ſed iuxta ſpiritum, & in paſſione Domini comple-
tum eſt, & huc vſque completur, quando de toto orbe Iſraël ſaluatur. Meliùs autem & de par-
uulis intelligimus id, Eſt ſpes nouiſſimis tuis. Et reuertentur filij tui de terra inimici ad termi-
nos ſuos. Mercedem enim habēt effuſi ſanguinis pro Chriſto, & pro terra Herodis inimici te-
nent regna cœlorum: & reuerſi ſunt in ſedem priſtinam, quando pro corpore humilitatis, cor-
pus receperunt glorioſum. Iſta eſt ſpes nouiſſima, quando iuſti fulgebunt ſicut ſol: & infantes
quondam paruuli atque lactantes, abſque ætatum incremento, & iniuriis ac labore corporeo,
reſurgent in virum perfectum, in menſuram plenitudinis Chriſti. Itaque Rhama non ſumitur
hîc pro loco, ſeu vrbe iuxta Gabaa in tribu Beniamin, de qua Ioſue 18. & Iud. 19. quam Baaſa
reædificauit, 3. Reg. 15. Nam quomodo vſque ad vrbem illam in tribu Beniamin luctus perue-
niret earum mulierū quæ in tribu Iuda, immò in Beth-leem & circumuicinis locis eiulabant?
Non quidem negauerim huic neci, & matrum afflictioni, omnes Iudæos, dixerim & Roma- H
nos condoluiſſe. Sed cur potiùs loci huius, quàm cæterorum meminiſſet Propheta? Itaque ad
ſenſum Hieronymi, hîc pro excelſo ſumi debet. Hanc enim Rhama ſignificationem habet.
Noluit autem Rachel, ſeu ipſæ mulieres matres circumuicinæ tumulo Rachelis conſolari,
παρακληθῆναι, ſuper filiis ſuis, quia non ſunt. Hebræis, non eſſe, ſuperuiuere & ſupereſſe ſignifi-
cat. Eapropter igitur immedicabilis omnium mulierum dolor fuiſſe, quòd omnes filios ſuos in-
Origen. fantes mortuos & trucidatos eſſe cernerent. Origenes, hom. 3. in diuerſaliò traduci hunc textū
Quarta interpretatio. à quibuſdam ſcribit. Nam cùm tribus Iuda ex Lia, tribus autē Ioſeph & Beniamin ex Rache-
le ſit, ideò Rachel non plorauit filios Ephrata, quaſi eſſent orti è filiis ſuis Beniamin & Ioſeph:
ſed non modò per commiſerationem eorum, qui ſuæ ſepulturæ vicini erant, aut vt hi tradunt,
quòd conſiderata illorum infantum, qui ex Iuda occiſi ſunt, fœlicitate, defleuerit, quòd nec ſuis
cōtigerit pro Chriſto mori: & illos, quaſi non eſſent, exiſtimauit, nimirùm ad illos, qui pro Do- I
mino mortui ſunt, & martyrij coronam tulerunt. Adducit & aliam interpretationem: Quòd
Quinta. non modò infantes tribus Iuda, ſed & illis affines & vicinos, qui ex tribu Beniamin erant, He-
rodes interfecerit, vnde & Rachel generationem Beniamin ploraſſe dicatur. Cæterùm in no-
mine Rachelis, ait Origenes, vniuerſas pias matres ſignificat. Matres enim infantes ſuos maiori
affectu diligunt, quàm patres. Propterea cùm aliquid infantibus contigerit, plus tabeſcunt: &
ideò eorum hic luctus potius quàm patrum proditur. Exaggerat & Origenes crudelem huius
Gregor. Nyſſen. facti tragœdiam in ſequentibus, quam fuſiùs etiam Greg. Nyſſen. hom. in natiuitatem Domini
Crudelis tragœdia. explicat. Quis, inquit, oratione calamitates iſtas delineauerit? Quis ante oculos ponere narran-
do clades & funera poſſit? promiſcuam illam lamentationem, flebilem concentum puerorum?
matrum, cognatorum, patrum ad carnificum minas miſerabiliter exclamantium? Quomodo
quis cum enſe nudo carnificem iuxta infantem ſtantem, toruis ac cæde micantibus oculis in- K
tuentem, atque alias conſentaneas voces edentem, ſiniſtra manu puellum ad ſe trahentem, al-
tera gladium tollentem, deſcribere poſſit? Ex altera verò parte matrem contrà nitentem, & fi-
lium trahentem, propriáſque ceruices carnifici ſubmittentem, potius quàm vt puellum truci-
dari patiatur? Quis gemitus & extremos filiorum amplexus? acres naturæ faces & tormenta?
vt miſer infans, ſimul & mammæ adhæreſceret, & per viſcera lethale vulnus acciperet? vt mi-
ſera mater & papillam ori infantis admoueret, & ſanguinem filij ſinu exciperet? Sæpè autē ali-
cubi carnifex ruente manu, vno impetu gladij, filiū cum matre transfixit, atque vnū ſanguinis
flumen extitit, quod tam ex materna plaga, quàm ex lethali vulnere filij cōmiſceretur. Et quo-
niā non vnius anni modò, aut recenter nati, ſed & bimi, ex tyrāni decreto trucidabātur: q; tēpus
nonnullas matres eaſdē duorū filiorū matres reddidit: quale putatis in talibus ſpectaculū fuiſſe,
duobus circa matrē vnā carnificibus occupatis? vno quidē prætercurrentē ad ſe trahēte: altero
verò,

A verò, etiam eum qui mãmæ eius admouebatur, à ſinu auellente? Quomodo miſerã matrẽ pro-
pter filios affectã fuiſſe putamus? quũ aduerſus duos filios natura diſtraheretur, vtroq; æqualiter
maternis viſceribus ignem accendente? Quid agat? quò ſe vertat? quò euadat? Ad vtrius vo-
Fide opus erat matribus ad leniendũ illarũ dolorem.
cem clamorem referat? Vtrius morti illachrymabitur, quum ex æquo, naturæ ſtimulis, vtriuſ-
que nomine vrgeatur? Atque vtinam ad mitigandum & ſedandum naturæ dolorem fide ap-
prehendiſſent, quanta filios ſuos maneret fœlicitas, quàm meliores ſucceſſus! Quid enim hîc
plorandum eſt, vbi vix guſtatis his miſeriis, aliquis pro Chriſto moritur, & ſtatim in quietem
euolauerit? Raptus eſt Enoch, ne malitia mutaret animam eius. Rapiuntur & paruuli ex hoc
ſæculo, ne ſi ſuperuiuerent, & parentibus moleſtiam, & ſibi dedecus, & tandem damnatio-
nem acquirerent. Quid quòd Theognis Poëta ex Græcis ſapiens habitus hæc ſcripſit: Theognis.

Optima non naſci res eſt mortalibus ægris?

An non Iob hoc ſibi exoptauit, cùm diceret: Vtinam conſumptus eſſem, ne oculus me vide-
B ret, fuiſſem quaſi non eſſem de vtero tranſlatus ad tumulum. Numquid non paucitas dierum
meorum finietur breui? Ecce iſti, primùm ſi ſuperuixiſſent, parentum fortè perfidiam ſecuti
eſſent: hoc autem timore per mortem eripiuntur. Liberantur & ex huius mundi miſeriis, &
quòd cæteri magno curſu & labore, iſti breui tempore conſequuntur. In paucis probati, in
multis benè diſponuntur. Quàm glorioſa & precioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum
eius! In Edeſſa ſub Iuliano Chriſtiana mulier, audito quòd fideles trucidarẽtur, non ipſa modò
ad locum martyrij conuolauit, ſed vnà etiam infantem paruulum traxit: magnæ ſibi conſo-
lationi reputans, ſi ille pro Chriſto cæderetur. Ceſſent igitur mulieres Hebrææ paruulos ſuos
Nõ ſunt deflẽdi innocẽtes mortui.
deflere, ſeipſas & naturam in filios procliuem, rurſus in filiorum bonum. & quietem, quam per
mortem nacti ſunt, deflectant. Hilarius in Matth. Rachel Iacob vxor fuit diu ſterilis, inquit:
Hilarius.
C ſed nullos ex his, quos genuit, amiſit. Verùm hæc in Geneſi Eccleſiæ typum prætulit. Non
igitur illius vox & ploratus auditur, quæ nullum habuit amiſſorum filiorum dolorem: ſed hu-
ius Eccleſiæ diu ſterilis, nunc verò fœcundæ, ploratus ex filiis, non idcircò quia peremptos
dolebat, auditur: ſed quia ab his perimebantur, quos primùm genitos filios retinere voluiſſet.
Denique conſolari ſe noluit, quæ dolebat: non enim non erant ij qui mortui putabantur: in
æternitatis enim profectum per martyrij palmam efferebantur. Conſolatio autem erat ei rei
Chriſtus in Aegypto interum dũ fit hæc cædes.
amiſſę præſtanda, non auctæ. Sed nunc ad Herodem, & Chriſti ex Ægypto reditum delaba-
mur. Interim enim dum hæc cædes fieret, Chriſtus in Ægypto erat, ibi tutiùs agens quàm in-
ter ſuos: ſicut & Helias olim inter Sidonios, Dauid inter Philiſtæos, Moſes etiam inter Ma-
dianitas. Leo, ſer. 2. de Epiphania Domini. Tunc, inquit, Ægyptiorũ gens antiquis erroribus
Leo.
dedita, iam ad vicinam ſalutem per occultam gratiam ſignabatur: vt quæ nondum eiecerat
ab animo ſuperſtitionem, iam hoſpitio reciperet veritatem. Interim verò conſilia Herodis
D deſtruuntur, & idipſum verum eſſe apparet, quod Sapiens dicit, Fruſtrà iaci rete ante oculos
pennatorum. Viuit Chriſtus, cui tot inſidiæ parabantur, & propter quem tantus ſanguis effu-
ſus erat, & tyrannus Herodes moritur. *Defuncto Herode apparuit Angelus*, ait Lucas. Euſeb.
Euſeb.
Calamitates Herodis à Deo vindice.
lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 8. ſcribit, propter necem infantum magnas clades domui illius, Deo vin-
dice, incidiſſe: & Herodem priùs in regno quietum, & fœliciter agentem, tandem magnis &
priuatis & publicis calamitatibus oppreſſum fuiſſe. Tanta vis eſt irati numinis: vt qui domos
quaſque perturbauerat, ipſe & domi ſuæ obſideretur: & qui quoſque priuatos luctu & cladi-
bus oppleuerat, domi ſuæ & neces patraret, & nihil tutum nanciſceretur. Quid non attenta-
uit in filios Ariſtobulum & Alexandrum? An non etiam quinto ante mortem die filium ſuũ
Antipatrum trucidari iuſſit? Cic. lib. 5. Quæſt. Tuſcul. Dionyſio Syracuſano omnia diffiden- Cicero.
E tiæ & ſiniſtrarum ſuſpicionum plena fuiſſe ſcribit: adeò vt ex alta turre ad populum verba fa-
ceret, lecto penſili cubaret, & ipſe ſibi barbam amputaret. Quid non peius contigit tyranno
Herodi? Atheos & deorum contemptor Dionyſius ad extremam inopiam redactus eſt, vt ſcri-
bit Ælianus Spartianus. Sed quis vindictã numinis in morte Herodis explicauerit? Ioſephus Ael. Spart.
lib. 17. Antiquit. cap. 9. Ignis, inquit, lentus inerat, non tantùm conflagrationem in ſuperficiẽ Ioſephus.
corporis agentem prodens, quantum intrinſecus creſcens operabatur incendium. Auiditas
quoque inexplebilis cibi ſemper inerat, nec tamen ſatietas vnquam rabidis incitata faucibus
præualebat implere ingluuiem. Inteſtina interiùs vlceribus tabida putreſcebant. Doloribus
quoque colli ſæuiſſimis cruciabatur. Humor liquidus ac luridus erga pedes luridos oberrabat.
Tyrannorũ ſupplicia.
Similis quoque illi & circa pubem inerat afflictio: ſed & pudenda ipſa putredine corrupta ſca-
tebant vermibus. Spiritus quoque incredibilis erecta tentigo (quæ fuerat ſatis obſcœna) diri
fœtoris & anhelitus reſpiratione crebertima. Audiens demum Iudæos cum gaudio mortem

eius expectare, nobiliores ex illis conuocat, & in Hippodromo cõcludens, Salome ſorori ſuæ F
præcepit, vt ſtatim atque expiraſſet, illos occideret: vt hac ſaltem cauſa illo mortuo Iudæi plã-
gerent. Hæc ſunt tyrannorum ſupplicia, vt id illi in ſeipſis experiantur, quod aliis intentant.
Mortuus eſt Herodes, mortuus Domitianus, Diocletianus, Dacianus, Iulianus, & Hæreſiar-
chæ: ſui interim Chriſti curam geſſit Deus. *Illo* ergo *mortuo, apparuit Angelus Domini in ſom-
nis Ioſeph.* Idem apparitionis tempus, quod in ſuperioribus in Ioſeph obſeruatur. Et dixit ei,
Theoph. *Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Iſrael.* Theophil. non dicit, Fuge, ſed,
Hierony. Vade: timor enim iam nullus erat. Nec, vt ait Hieronym. filium tuum, & vxorem tuam: ſed,
puerum & matrem eius: vt & Chriſtum è ſola matre, & matrem ſine viro in ratione genera-
Tragœdia tionis deſignaret, vt diximus. Ita in Chriſto noſtra tragœdia ludebatur. Etſi enim affligitur
Eccleſiæ in Eccleſia, & tenebris calamitatum, quaſi Ægypto obducitur, aliquando tamen in Iuda, ſeu
chriſto. confeſſionem liberè remeatura eſt, defunctis illis qui aduerſabantur. Et quidem olim poſt ca- G
Saluianus. ptiuitatem redierunt Iudæi in Hieruſalem, & Eccleſia toties cõcuſſa emerſit. Saluianus Maſ-
ſilienſis, in libris ſuis de Dei prouidentia, toties Eccleſiam rediјſſe in priſtinum ſtatum, quoties
priùs vexata, & tandem ad Deum conuerſa, eius miſericordiam ſenſit. Quas non clades acce-
pit per Domitianum, & cætera eiuſmodi monſtra? Illis mortuis reuixiſſe viſa eſt. Hoc mor-
tuo Iuliano apparuit, vt fideles, qui priùs premebantur, tandem ſub Iouiniano reuiuiſcerent,
Niceph. vt ſcribit Nicephorus, lib. 11. hiſtor. Eccleſ. cap. 1. Ita enim Dominus: Ego, inquit, cogito cogi-
tationes pacis, & non afflictionis: & reducam captiuitatem veſtram de cunctis locis. *Defun-
cti ſunt enim, qui quærebant animam pueri.* Ex hoc loco ſatis conuincimus, non Herodem ſolũ,
ſed permultos eius conſiliarios Chriſto inſidiatos fuiſſe. Ita manifeſta eſt Sapientis ſententia,
Qualis rector populi, tales & conſiliarij eius. Verùm in eos conuertit Dominus ipſius Prin-
Thom. Aq. cipis ſeu tyranni flagellum. Thomas enim Aquinas in Matth. illos fuiſſe ex primorum horum H
numero cenſet, qui ab Herode moribundo occiſi ſunt. Succedit enim, vt qui cum Dei, reli-
gionis & pietatis præiudicio adblandiuntur, & ſibi ad tempus tyrannum conciliant: Deo vin-
dice, & animum tyranni ab illis auertente, experiantur id verum (ait) quod monet Pſaltes: No-
lite confidere in principibus, in quibus non eſt ſalus. Hoſtem ſentiant, quem in contemptum
Dei, ſibi amicum conſtituere nitebantur. Ita Deus ſimul cum vno capite plura ſubuertit, &
facit vt hoſtes ſui ſeſe ipſi interimant, diſſeminatis inter eos diſcordiis. Sic ſe inuicem Amale-
chitæ & Moabitæ peremerunt, dum pugnarent contra Gedeonem. Hic ſpiritus eſt vertiginis,
quem vbi Dominus aut regno, aut exercitui immiſerit, efficit vt ipſi ſe in[-]cem ad inſtar nu-
bium & fluctuum collidant. Si inuicem mordetis, inquit Paulus, videte ne ab inuicem con-
ſumamini. Ita ſe pridem inter ſe diuiſi obruerunt, & ſubuerterunt. Sic Pſaltes: Diuide linguas
corũ. Et rurſus: Diſſipa gentes quæ bella volunt. Et rurſus: Pone illos vt rotam, & ſicut ſtipulã I
ante faciem venti. *Quærebant animam pueri*, vt Herodi adblãdirentur, & ecce Herodes animas
illorum effudit: aut ſaltem Deus ſuis illos, adinſtar Gigantum, montibus obruit. Ioſeph autẽ
P. Galatin. *conſurgens, accepit puerum & matrem eius, & venit in terram Iſrael.* Petrus Galatinus, lib. 8. de
arcanis fidei in Talmud inuentis, cap. 4. docet prædictum, & intellectum ab antiquis Iudęis
fuiſſe, quòd Meſſyas ex Ægypto reuocaretur. Quod probat ex eo quod legitur Pſal. 80. Vineã
de Ægypto tranſtuliſti. Et ex interpretatione R. Moſis Hadarſan, qui ſcribens in Gen. per
vitem, Meſſyam interpretatur. Et hæc vitis נאה *Chaua*, id eſt, benè pręparata & ordinata eſt,
rex ſ. Meſſyas ex Ægypto transferendus. Ad prædicta quoque, inquit, plurimùm facit, quod
ſcriptum eſt in libro *Berachoth*, id eſt benedictionum, in capite quod incipit *Harroé Makom*,
id eſt, Qui videt locum. Sic enim dicitur: Quid videt per ſomnium *Soreka*, id eſt palmitẽ
vitis, *yera ſappe*, id eſt, videbit vel contemplabitur Meſſyam, de quo ſcriptum eſt Pſ. 80. Vitẽ K
de Ægypto transferes. Vbi notandum eſt, quòd Transferes dicit textus, & non Tranſtuliſti,
vt noſtra editio habet. Quod etiam lucidius per Rabbeni Heccados expoſitionem oſtendi-
tur, eo in libro, quem *Gale-Raztya*, id eſt, reuelatorem arcanorum nuncupauit. In ſeptima
enim eiuſdem libri petitione legitur, quòd cùm inter cætera ab eo Antoninus vrbis Romæ
Conſul quæſiјſſet, quid ſibi vellet illud Pſal. 80. Vitem de Ægypto transferes, vel remouebis:
reſpondit ei, Hic eſt Meſſyas. Dixit ei Antoninus: Ergo rex Meſſyas in Ægypto naſciturus
eſt? Nónne in Beth-leem, vt dictum eſt apud Michæam, cap. 5. Et tu Beth-leem terra Iuda,
paruula es in millibus Iuda: Ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſraël? Reſpondit ei
Rabbenus: Fatęor regem Meſſyam in Beth-leem naſciturum. ſed dicit, Vitem de Ægypto
transferes. Cùm enim natus erit Meſſyas, Herodes qui in Hieruſalem regnabit, quæret eum
ad necem: reuelatione autem diuina in Ægyptum fugere cogetur, vbi aliquandiu mo[-]bitur,
&

A & poſtea in Hieruſalem iuſſu Dei reuerteretur. Idcircò textus dicit, Vitem de Ægypto transferes. Hoc etiam Sibylla Erythræa lib. 1. Oraculorum, prædixit, dicens, Si. Eryth.

— ὁπόταν πεφυλαγμένος ἥξη
ἐκ γῆς Αἰγύπτοιο ἐσθλὸς λίθος. id eſt,
Cùm lapis Aegypti fœlix ſeruatus ab oris
Venerit.

Cæterùm quòd ſicut à Iudæa tranſmigrat in Ægyptum, demum ab Ægypto remigrat in terram Iſraël: ita vbi ad nationes Gentium peregrinatus fuerit Chriſtus, redibit ad Iſraëlem. Cũ enim plenitudo Gentium ſubintrauerit, tunc reliquiæ Iſraëlis ſaluæ fient. Venit igitur in Palæſtinam. *Audiens autem quòd Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre ſuo, timuit illò ire.*
B Ioſephus lib. 17. Antiq. cap. 10. ſcribit, Herodem ſublatis duobus filiis, quos è Mariamne coniuge ſua ſuſceperat, cùm finis vitæ ſuæ inſtaret, teſtamentum mutaſſe: &, occiſo Antipatro, Antipam quidẽ tetrarcham Galilææ regionis feciſſe: Archelao regnum: Gaulanitidem autẽ, Trachonitidem, Batauiam, & Panaidem Philippo filio ſuo, Archelai autem germano tetrarchiæ iura conceſſiſſe: Salome verò ſorori Azotum & Phaſelidam. Theophil. Tres enim filios reliquit, Philippum, cuius vxor Herodias: Antipam Herodem, qui tandem præcurſorem ſuſtulit: Archelaum, qui paucis annis regnauit. Timet igitur illò ire Ioſeph propter Archelaũ, vt qui non eſſet melior patre. Ioſephus, lib. 17. Antiq. cap. 10. illum quidem ſcribit in Principatus initio modeſtè quodammodò ſe habuiſſe, populo adblanditum eſſe, vnde & ipſius ſibi fauorem conciliauerit: tandem verò ferocior redditus, cùm de morte Matthiæ, & aliorum cũ eo ab Herode interemptorum maxima quæſtio fieret, petentibus Iudæorum iuuenibus mortis illorum vindictam, armatorum cohortem inſtituit, à quibus in die feſto Azimorum cæſi
C ſunt Iudæorum circiter tria millia, aliis fugientibus. hæc cap. 11. Hinc fauor populi ab illo auerti cœpit. Et accuſantibus illum Iudæis, etiam & cognatis apud Cæſarem, eiuſque inſolentiam deferentibus, iudicio Senatus, anno ſui regni nono, apud Viennam Galliarum vrbem exilio relegatus, vitam finiuit. Hinc fit vt rumore crudelitatis Archelai percitus Ioſeph timuerit in Iudæam venire, hoc eſt in loca Hieroſolymæ aut Beth-leem viciniora. *Et admonitus in ſomnis ſeceſſit in partes Galilææ.* At verò, cur ibi non ita Archelaum timuit? Reſpondet D. Thomas Aquinas, Hieroſolymæ fuiſſe regiam ſedem, ibi verò commoratum eſſe Archelaũ: Iuniorem autem ipſo Herodem Antipam tunc Galilæam rexiſſe, qui vt ſeſe in Iudæorũ gratiam inſinuaret, fratremq́ue Archelaum regno expelleret, mitiorem ſe & humaniorem ſuis Galilæis præbuerit: vnde fieret, vt tutiorem ſe Ioſephus in Galilæa putaret. Quòd ſi quis rurſus obijciat, ſingulis annis perductum eſſe puerum in Hieruſalem, nec ei tamen damnum &
D periculum aliquod ab Archelao acceſſiſſe: Reſpondet Auguſtinus, quòd ſimul cum puerorum turba latuerit, & paucis hîc diebus moratus ſit. Denique quòd, vt ſcribit Ioſephus, lib. 17. Antiq. cap. 12. & 13. Archelaus breui poſt ſeditionem illam, quam diximus, Romam venerit, res autem Iudæorum per Romanos regerentur: vnde non erat Archelai timenda tyrannis. *Et veniens habitauit in ciuitate, quæ dicitur Nazareth.* Theophilact. At quomodo Lucas dicit, quòd poſtquàm natus fuit, & impletis 40. diebus, à Simeone geſtatus eſt, deſcenderit Dominus in Nazareth: hoc autem loco Matthæus ait, quòd poſt reditum ex Ægypto venerit in Nazareth? Diſce igitur, quòd quæ ſiluit Matthæus, dicit Lucas: nec diſſident inter ſe. Nam Lucas dicit deſcenſum ab Beth-leem in Nazareth: Matthæus autem poſtea reditum ab Ægypto in Nazareth. Greg. Nanz. Orat. in ſanctam natiuitatem Domini. Itaque ſi, inquit, in Ægyptum profugiat Chriſtus, alacri animo te illius fugæ comitem adiunge. Præclarum eſt cum Chriſto perſecutione preſſo fugam inire: ſi diuturniorem in Ægypto moram faciat, ex Ægypto eum
E voca. Quod quidem fiet, ſi eum pulchrè atque honorificè illic adoraueris. Nicetas, ſuis in hãc Greg. Nanz. Orationem ſcholiis: Theologus ſcilicet, inquit, hanc hiſtoriam ſublimiori ſenſu à nobis vult intelligi. Herodes igitur, ſi interpretari velis, idem ſonat quod craſſa & paſſibilis, & velut pellea natura. Aegyptus autem nunc præſentem hunc mundum deſignat, nunc carnem, nunc peccatum, nunc ignorantiam, nunc ærumnam & afflictionem. Qua potiſſimùm ſignificatione hoc loco Domini fugam in Aegyptum accipere conuenit. Si igitur, inquit, Chriſtus in nobis conditus, id eſt, virtus tenera ætate ſit: atque affectus carnalis & terrenus, Herodis cuiuſdam inſtar, viuat, & Principatum teneat: ad afflictionem in actione ſitam, velut in Aegyptum fugiendum eſt. Quòd ſi carnalis affectus, qui diuinam doctrinam nobis inſitam interficere molitur, extinctus & enectus fuerit: tum ſanè ab Aegypto Hieroſolymam migrandum eſt, hoc eſt, ab afflictione, quæ in agendo ſuſcipitur, ad contemplationem pergendũ eſt.

Ioſeph. *Quis Archelaus.* Theoph. Ioſeph. *Accuſatur Archelaus.* Thom. *Chriſtus puer latuit inter pueros.* Auguſtin. Ioſephus. Theoph. *Ioſeph deſcẽdit bis in Nazareth cũ Chriſto.* Greg. Nan. Nicetas. *Myſteria iſtius fugæ.*

Actio enim contemplationis baſis & fundamentum eſt. Emortuis enim affectibus, ſuperuacaneũ poſtea fuerit in actione longiorem moram trahere, ac non ad contemplationem ſubuehi, ad quam actio ipſa ſpectat. F

Beda. Beda tom. 7. in hom. hyemalibus, de Sanctis. Chriſto ergo, id eſt, prædicatoribus in Gentes diſperſis, factum eſt, vt Gentilitas, quæ per Ægyptum figuratur, peccatis antè tenebroſa lumen verbi perciperet. Quòd erant in Ægypto vſque ad obitum Herodis, indicat figuratè per fidem Chriſtum in Gentibus manſurum, donec plenitudo earum introëat, & ſic omnis Iſraël ſaluus fiat. Obitus enim Herodis, terminum intentionis malignæ, quæ nunc contra Eccleſiam in Iudæis ſæuit, enunciat. Occiſæ turbę paruulorum, mortẽ humilium ſpiritu, quos à ſe fugato Chriſto, Iudæi occidere conantur, deſignauit. Quòd autem defuncto Herode redit ad terram Iſrael Ieſus, finem ſeculi denunciat, quandò Enoch & Elya prædicantibus, Iudæi ſopita modernæ inuidiæ flamma fidem veritatis accipient. Venit autẽ G in Nazareth, non tam humano, quàm diuino conſilio. Non enim tam Ioſephum timor Archelai, quàm Spiritus ſanctus ad id impellebat. Fuerit quidem Archelai timor humana quædam cauſa, ſed ſecretior & potior à ſpiritu Dei pendebat, qui euentus omnium rerum dirigit in ſuam veritatem. Cauſa humana erat timor, ſed ſpiritualis & diuina, *Vt impleatur quod dictũ eſt per Prophetas, quoniã Nazaræus vocabitur.* διὰ τῶν προφητῶν, id eſt, per Prophetas, in plurali

Hierony. numero, nõ autẽ in ſingulari ꝑ Prophetã inquit, vt obſeruat Hieron. in Matth. Si enim, inquit, fixũ de ſcripturis poſuiſſet exemplũ, nũquã diceret, quod dictũ eſt per Prophetas, ſed ſimpliciter quod dictũ eſt per Prophetã. Nunc autẽ pluraliter Prophetas vocans, oſtẽdit ſe nõ verba de

Theoph. ſcripturis ſumpſiſſe, ſed ſenſum. Theoph. Et quis, inquit, Propheta hoc dixit, nõ inuenitur nũc:

Iudæorũ incuria multi libri deſiderantur. per negligentiam enim Iudæorũ multi libri deſiderãtur, & ob continuas captiuitates fortaſſis abſque ſcriptura hoc dicebatur apud Iudæos. Quòd autem multi libri deſiderentur, manifeſtum eſt. Vbi liber iuſtorum, cuius tamen mentio fit Ioſ. 10. ſimul atque de ſole ſtante iuſſũ hominis agitur. H Et Numer. 21. cùm de Arnon torrentibus agitur. ſic enim legitur: Vnde dicitur in libro bellorum Domini, ſicut fecit in mari rubro, ſic faciet in torrentibus Arnon. Demum vbi liber Ahiæ Prophetæ, & cæteri, de quibus 2. Paral. 33. Reliqua verborum Manaſſis cùm pœnitentiam egit, & verba videntium qui loquebantur, ſunt in libro ſermonum regũ Iſraël: oratio eius, & mala quæ fecit ante pœnitentiam, ſunt in libro Hozai. 2. Par. 29. Liber Gad videntis, & liber Nathan Prophetæ, de ſcriptis prioribus & poſterioribus Dauid, recenſentur: qui pleniùs narrent peccatum, & verba, & pœnitentiam Dauid. 2. Par. 12. Liber Semeiæ & Ado de geſtis Roboam. Cùm autem hi omnes libri deſiderentur, quid mirum, ſi deſiderentur &

Hierony. illæ ſententiæ, quæ dicuntur à Prophetis enunciari de Chriſto? Hieronym. tamen tom. 2. lib. de optimo genere interpretandi ad Pammachium, id ex Eſaia Propheta deſumi poſſe oſten-

Quomodo Chriſtus Nazaræus. dit. Nam in eo, inquit, loco, vbi nos legimus, atque tranſtulimus: (cap. 11.) Exiet virga de radi- I ce Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet: in Hebræo iuxta linguæ illius ἰδίωμα, ita ſcriptum eſt:

Idem. Exiet virga de radice Ieſſe, & Nazaræus de radice eius creſcet. Idem etiam in Matth. Nazaræus, inquit, ſanctus interpretatur. Sanctum autem Dominum futurum omnis ſcriptura commemorat. (Matthæus deducit à נצר *Natſar*, vt cuſtodem ſignificet. *Natſar* enim idem quod cuſtodiuit, & *Notſer* cuſtodẽ ſonat. Sic enim habet Matthæus כי נצר יקרא *Ki notſer ikare*. Quò etiam alludit contextus Eſaiæ, cap. 11. his verbis, Exiet virga de radice Ieſſe, ונצר *Venetſer* & *Netſer*, de radice eius aſcendet.) Hieronym. in Matth. ita eadem verba iuxta Hebraicam veritatem, in Propheta & Euangeliſta obſeruant. Et quidẽ legitur de Samſone, Iudic. 13. כי נזיר *Ki Nezir Elohim heuhe*, quod nos vertimus, Quoniam Nazaræus Domini erit, quod ſanè in typum Chriſti præmittebatur. Interim differt *Notſer* à *Nezir*, quòd *Notſer*, per צ tſadde, *Nezir*,

R. Mardoc. per ז zaiin ſcribatur. R. Mardochai Nathan in Concord. Hebr. docet *Nazir*, per zaiin, ſepara- K tum, & ab aliis ſecretum ſignificare: *Notſer*, per tſadde, cuſtodem, & *Netſer*, florem. Matthæus, & Chriſti crucis titulus habet *Notſer*, per tſadde. Interim verò nec dubium eſt hæc omnia Chriſto conuenire: vt ſit Nazaræus & ſecretus Domino, maiori etiam iure quàm Gedeõ. Sic enim ſcribit Apoſtolus: Talis decebat vt nobis eſſet Pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus. Fuit & *Notſer*, cuſtos. Ad quem & id dici poteſt, (Iob. 7.) Quid faciam tibi, ô *Notſer haadam*, id eſt, cuſtos hominum? Eſt & *Netſer*, flos, quem virga Aaronis in typo prætulit. Sileant ergo Iudæi, dicentes: E Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? Ergo tantùm è magnis vrbibus bona nobis emergunt, & non ſumma potiùs mala: ex oppidulis verò nonnunquam, immò dixerim ex ſolitudinibus, nihil quod in pretio eſſe poſſit, enaſcitur. An non Væ Babyloni, Væ Corrozaim, Væ Betſaida, Væ Hieruſalem: ſecuritas autem in deſertis prædicitur? Matth. 24. Qui in Iudæa, fugiant ad montes. Ne glorieris in multitudine, quam

breuis

A breũis peſtis conſumptura eſt, & bella ſubuertent & fames. Sint qui, q̃ è magnis vrbibus orti, ſint aut illis imperent, glorientur: Chriſtus Nazaræus vocatus eſt. Quot hominũ principũ inſignes tituli, vt dicantur Reges, Archiduces, Duces, Comites, Infantes, Hæredes: vt olim Imperatores, Pontifices, Conſules, Parthici, Germanici, Galli, Iberi! Poterat quidem maiora ſibi nomina vendicare Chriſtus, Rex regum, & Dominus dominantium: ſed ex eorum eſſe numero noluit, qui fecerunt nomina ſua in terris ſuis. Maluit Nazaræus nuncupari, à Prophetis, ab Euangeliſtis, etiam & ab Angelis. Siquidem poſt reſurrectionem, Angeli mulieribus dixerunt: Ieſum quæritis Nazarenum crucifixum. Deriſerit Iulianus, & Porphyrius: derideant & infideles: nos in hoc nomine Chriſti conceptionem, educationẽ, & magna myſteria agnoſcimus. Flos eſt, cuſtos eſt, & idem ipſe Domino ſegregatus. *Cur Chriſtus Nazaræus vocari voluerit.*

B *Chriſtus duodennis ducitur in Hieruſalem, reperitur à ſollicitis parentibus in templo, audiens & interrogans Doctores legis, vnde & omnes ſtupebant. Deo patri ſuo teſtimonium reddit. Hæc autem beatiſs. Virgo conſeruat in corde ſuo.*

Matth. Marc.

LVC. 2.

PVER autem creſcebat, & confortabatur: plenus ſapientia, & gratia Dei erat in illo. Et ibant parentes eius per omnes annos in Hieruſalẽ, in die ſolenni Paſchæ. Et cùm factus eſſet annorũ duodecim, aſcendẽtibus illis in Hieroſolymã, ſecundum conſuetudinem diei feſti, conſummatíſque diebus cùm redirent, remanſit puer Ieſus in Hieruſalem, & non cognouerunt parentes eius. Exiſtimãtes autem illũ eſſe in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos & notos. Et non inuenientes, regreſſi ſunt in Hieruſalem, requirentes eum. Et factum eſt, poſt triduum inuenerunt illum in templo ſedentem in medio Doctorum, audientem illos, & interrogantem eos. Stupebant autem omnes qui eum audiebant, ſuper prudentia & reſponſis eius. Et videntes admirati ſunt. Et dixit mater eius ad illum, Fili, quid feciſti nobis ſic? ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos, Quid eſt quòd me quærebatis? neſciebatis, quia in his quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe? Et ipſi non intellexerunt verbum quod loquutus eſt ad eos. Et deſcendit cum eis, & venit Nazareth, & erat ſubditus illis. Et mater eius conſeruabat omnia verba hæc in corde ſuo. Et Ieſus proficiebat ſapientia & ætate & gratia apud Deum & homines.

C

Ioan.

D EX teneris quidem plantis, ſi fœliciter creſcant, ramos & folia diffundant, argumentum valituræ arboris ducimus. Ex ipſis etiam equorum pullis, ex eorum inceſſu, audacia, aſpectu, alacritate, colore, cæteríſque ſimilibus, paterfamilias ſibi meliorem ſpem repromittit: ſicut & cecinit his verſibus Virgilius, lib. 3. Georgic. *Introductio.* *Virgilius.*

Præcipuum iam inde à teneris impende laborem.
Continuò pecoris generoſi pullus, in aruis
Altiùs ingreditur, & mollia crura reponit.
Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto ſeſe committere ponto.
—Tum ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit: micat auribus, & tremit artus,
E *Collectúmque premens voluit ſub naribus ignem.*

Boues, etiam & canes, cæteráque domeſtica animantia, ex corporis conſtitutione, & animi alacritate probãtur. Quanto maius meliúſque in puero aut iuuene futuræ probitatis expectatio colligetur, ſi Deum timuerit, ſi parentibus obedierit, ſi iis ſtudiis, ad quæ naturâ duce impelletur, ſponte incubuerit: ſi in omnibus virtutis exemplaria produxerit? Filius ſapiens gloria patris eſt. Ecquis verò explicare valeat, quanto gaudio in filij ſui adhuc pueri quotidie ſuccedentibus magnarum virtutum exemplis, virgo mater perfuſa ſit? Lætantur agricolæ, ſi verno & æſtiuo tempore meſſem ſuam ſuccreſcere viderint, & ea elabi pericula quæ timebant. Nec minus, ſi quis arbores primùm floribus, demùm fructibus vberrimos, & omnem aëris perniciem ſuperari proſpexerit. Exultant quoque parentes, ſi leuitatem illam, quæ iuuenili ætati adiuncta eſt, ſenſim effluere: quotidie verò in filiis maiorem pietatis & vitæ ſanctimoniam apparere viderint. Hoc Lucas Euangeliſta in Chriſto notat. *Puer*, inquit, *creſcebat, & confortabatur ſpiritu,*

Beda. *Quomodo Chriſtus creſcebat.* Fulgent.

plenus ſapientia, & gratia Dei erat in illo. Beda in Luc. Creſcere corpore, & confortari ætate humana intellige. Sapiẽtia enim eſt ipſa diuinitas, qua plenus erat: gratia eſt coniunctio diuinitatis & humanitatis in vnam perſonam. Similiter ſcripſit & Ioannes, plenũ gratia, & veritate: idem dicens veritatẽ, quod Lucas ſapientiã. Fulgent. l. 1. ad Thraſim. c. 8. Hinc demonſtrat mediatorẽ Chriſtũ, non modò veram naturã diuinã, ſed & verã & integrã naturã humanam habuiſſe. Nã cùm illa in anima & corpore conſiſtat, de vtroque hîc agitur. Creſcere enim, corporis eſt: confortari ſpiritu, eſt animæ. F

Origen.

Origenes, hom. 19. in Luc. Hoc verò, inquit, hominum natura non recipit, vt ante duodecim annos ſapiẽtia compleatur. Aliud eſt partem habere ſapiẽtiæ: aliud, ſapientia eſſe completum. Non ambigimus ergo diuinum aliquid in carne Ieſu apparuiſſe: & non ſolùm ſuper hominem, ſed ſuper rationalem quoque creaturam. Et *creſcebat*, inquit. Humiliauerat enim ſe, ſerui formam accipiens, & eadem virtute, qua ſe humiliauerat, creſcit. Apparuerat infirmus, qui infirmum corpus aſſumpſerat, & ob id iterum confortatur.

Idem.

Et hom. 18. in Luc. Quid plus de Domino noſtro, quàm de cæteris dicitur? De Ioanne ſiquidem (Luc. 1.) Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu: Hic verò de Domino, Creſcebat, inquit, & confortabatur, & replebatur ſapientia, & gratia Dei erat ſuper illum. Hæc omnia de puero, qui needũ duodecim annos impleuerat, dicta ſũt. ἐκραταιοῦτο πνεύματι, cõfirmabatur, ſeu corroborabatur ſpiritu. Etſi enim nõ modò omnibus gratiarum donis ſemper plenus Chriſtus fuerit, ſed & omnium bonorum fons indeficiens: attamen quia veram noſtram aſſumpſit, inde colligimus, quid eius humanæ naturæ conueniat, quid item noſtræ. Hæc igitur ad carnem ſeu naturam aſſumptam referuntur, quæ argumentis exterioribus intus corroborari videbatur. G

Quo ſpiritu confortabatur.

Quis enim alius paruulorum animas ad pietatẽ erigat, gratiis donet, & corroboret, quàm Spiritus ſanctus? Hoc ſanctificatur Ioannes in vtero, hoc abluimur in baptiſmate. Hic enim eſt ſpiritus adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater. In Chriſto ſignati ſumus, ſpiritu promiſſionis ſancto, inquit Apoſtolus. Hic eſt, qui poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus: qui ab Eſaia nuncupatur Spiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus doctrinæ & pietatis, & ſpiritus fortitudinis Domini. Poſſumus & ſpiritum referre ad diuinitatem. H

Euthym.

Euthym. in Lucam. Tanquam puer, inquit, creſcebat ætate: *corroborabatur* autem aduerſus malitiam *ſpiritu*, ſiue vnita ſibi diuinitate. Nam ſpiritus vocatur & diuinitas. Vel etiam alio modo, Corroborabatur ſpiritu, videlicet ſancto: gratia autem Dei, ſiue Patris, erat ſuper illum. Sicut enim incarnatus eſt ex Patris beneplacito, ac ſuperueniente Spiritu ſancto: ita etiam conuerſabatur ac operabatur per beneplacitum Patris, & cooperationem Spiritus ſancti.

Theoph.

Theophilactus in Luc. Ieſus quidem quantum ad corpus creuit, quamuis potuiſſet ex vtero matris, in ſtatura viri perfecti procedere. Viſum tamen fuiſſet phantaſma, & propterea paulatim creſcit. Quum autem creſceret, emicuit Dei verbi ſapientia.

Chriſt' nõ fuit ſapiens proficiẽdo.

Non enim ſapiens fuit proficiendo, abſit: ſed paulatim declarauit inſitam ſapientiam. Si enim, quamdiu breuis fuiſſet ſtatura, oſtendiſſet omnẽ ſapiẽtiam, viſus fuiſſet prodigioſus: nunc autẽ iuxta rationem ſtaturæ, ſeipſum pro ipſius capacitate oſtendens, diſpenſationem implebat, non aſſumẽs ſapientiam. Quid enim perfectius eo, qui ab initio fuit perfectus? I

Bonauent. *In quibus conſiſtit perfectio.*

Bonauentura in Luc. Perfectio autem virtutis mentalis conſiſtit in tribus: ſcilicet in vigore potentiæ, reſpectu iraſcibilis: in ſplendore ſapientiæ, reſpectu rationalis: & feruore gratiæ, reſpectu concupiſcibilis. Quantum ergo ad vigorem potentiæ iraſcibilis, dicitur, *& confortabatur ſpiritu.* Ezech. 3. Manus Domini erat mecum, confortans me. Phil. 4. Omnia poſſum in eo, qui me confortat. Quantum ad ſplendorem ſapiẽtiæ in rationali, ſubditur, *Plenus ſapientia.* Coloſſ. 2. Nam in ipſo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ reconditi. Eſa. 11. Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ, &c. Quantum ad feruorem gratiæ in concupiſcibili, dicitur, *Et gratia Dei erat in illo.* Eccleſ. 24. In me gratia omnis vitæ & veritatis. Ioan. 1. Gratia per Ieſum facta eſt. Hæc autem omnia non parentibus modò, & circumuicinis, ſed & ipſis legis doctoribus innotuerunt, ex diſputatione cum illis habita ab eo tum duodecim tantùm annos agente. K

Pietas parẽtũ Chriſti.

Et ibant parentes eius per omnes annos in Hieruſalem, in die ſolenni Paſchæ. Nõ eos reuocabat aut temporum, aut itineris difficultas, nec ſumma rerum Iudaicarum diſcrimina, emergentibus quotidie ſeditionibus, interim dum Archelaus regnaret, deterrebant. Et quidem maribus tantùm præcipiebatur, vt ter in anno apparerent in loco, vbi tabernaculum erat fœderis, Deut. 16. Quod fiebat, vt Deo cultum ſuum & ſacrificia perſoluerent, à peccatis expiarentur, legem Dei certiùs diſcerent, & in vnum omnium Iſraëlitarum animi conuenirent. Porrò mulieres domi viros ſuos interrogare poterant. Verùm qua erat in Deum pietate virgo, comitem ſeſe quotannis ad diem feſtum præbebat. Hinc diſcimus, quòd templi miniſtrorum vitia ita prætexenda non ſunt, vt interim nos à tẽpli con-

A conuentibus, à ſacramentorũ & verbi miniſterio ſubtrahamus. Habebant tum alij Samaritanum templum celebrius, alij Herodis templum commendabãt: de quo Ioſephus lib. 15. Antiq. cap. vlt. Alij ei Salomonicum præferebant: alij in deſertis morabantur: alij Gentiũ moribus corrumpebantur. Noluerunt autem parentes Ieſu, ne in minimo quidem ab inſtituto Dei, & conſuetudinibus recedere. Sic Tob. 1. cùm omnes ad vitulos aureos ſe conferrent, quos Ieroboam rex Iſraël in Samaria conflauerat, ſolus Tobias omniũ conſortia fugiens, pergebat in Hieruſalẽ, & in templo adorabat Dominum Deum Iſraël, omnia primitiua ſua, & decimas ſuas fideliter offerens. Hæc eſt fidei cõſtantia, vt omni humano timore ſepoſito, Deum colamus. Matth. 10. Nolite, inquit Chriſtus, timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. Et, Qui erubuerit me corã hominibus, erubeſcam & ego eum coram patre meo. Quot olim
B ob timorem tyrannorum, & violentiam perſecutionũ, etiam occlamante propria conſcientia, aut impiis adhæſerunt, aut diſſimularunt? Ideò de ipſis agit Cyprian. ſer. de lapſis, num tandem Eccleſia meliùs agente, ad pœnitentiam recipiendi eſſent. Quot etiam fuerunt, qui nollẽt flectere genua ante Baal? Hoc conſtantiæ nobis in Chriſti parẽtibus exemplum proponitur. Obſeruabant hæc legis præſcripta: Exod. 23. Tribus vicibus per ſingulos annos mihi feſta celebrabitis. Et ibid. Ter in anno apparebit omne maſculinum tuum coram me. Deut. 12. Ad locum quẽ elegerit Dominus Deus veſter, de cunctis tribubus veſtris venietis. 2. Par. 7. Elegi enim & ſanctificaui mihi locum iſtum, vt ſit nomen meum ibi in ſempiternum. Vocat autem *diem ſolennem Paſchæ*, vt Exod. 12. Habebitis hunc diem in monumentũ, & celebrabitis eam ſolennẽ Domino, in generationibus veſtris, cultu ſempiterno. Solẽnis erat, ob ſignificationẽ myſterij in Chriſto, mortis ſcilicet, & victoriæ, & reſurrectionis: ſolẽnis ob agnũ Paſchalẽ, & Chriſti cœnæ typũ: ſolennis denique, ob ſanctificationẽ, quæ tũ fiebat, per aſperſionẽ ſanguinis. Euſeb. Emiſſ.
C in ho. Inde fit, vt parentes Ieſu veniant Hieruſalẽ, vt legẽ audirẽt, ſacrificiis participarent, ſolennitatibus intereſſent, & eius adhuc vmbræ ſeruiebant, cuius iam tenebant veritatẽ. Tota enim illa ſolennitas Chriſti paſſionem & reſurrectionẽ, & cętera quæ de eo ſcripta ſunt, ſignificabat. Et hac ſanè ratione in Eccleſiam conuenitur, vt orationũ participes efficiamur, teſte Chryſoſt. ho. 3. de incomprehenſibili Dei natura. Vt ſcripturas audiamus. Sic monet Canon Apoſtolorũ. Omnes fideles qui adſunt ſolennibus ſacris, ſcripturas & Euangelium audiant. Vt impetremus quæ poſtulamus. Ambroſ. l. 5. in Luc. Fieri namque poteſt Eccleſiæ cõtemplatione, vt quod alicubi Dominus negare poſſet, ignoſcat. Tertull. in Apol. c. 19. Nã quòd, cùm coit cœtus omnis, & aggregatur ad Deũ, inquit, cùm quaſi manu facta precationibus ambiũt orantes, grata hæc vis eſt Deo, quódque ſingulis petentibus negaturus fortè fuerit, multorũ vnanimitati precãtiũ ferè tribuit. Et huius quidẽ gratia templũ extructũ Salomon agnoſcebat, ſic orans, 3. Reg. 8. Sint
D oculi tui aperti die ac nocte ſup domũ, de qua dixiſti, Erit nomen meũ ibi: vt exaudias orationẽ ſerui tui, & populi tui Iſraël in loco iſto. Denique fidei, & laudis diuinæ cõfeſſio tanto celebrior eſt, quanto in multitudine populi coniunctior. Vnde & Pſaltes: In medio Eccleſiæ laudabo te. Itaque *cùm factus eſſet Ieſus annorũ duodecim*. Hæc ad humanitatẽ referuntur. Sicut enim nullũ eſt eius diuinitatis principium, ita nec vllus eſt annorum ſucceſſus. Tecum principiũ, in die virtutis tuæ in ſplendoribus ſanctorũ, ex vtero & ante luciferum genui te. Pſ. 109. Egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Mich. 5. Ideò omnia ſicut veſtimentum veteraſcent, tu autẽ idẽ ipſe es, & anni tui non deficiũt. Pſ. 101. Cæterùm ſi aſſumptã humanitatẽ ſpectes, vt in tẽpore natus eſt, ita progreſſum annorũ habuit. *Aſcendentibus illis Hieroſolymã* Chriſti parentibus, Maria & Ioſeph, *ſecundũ conſuetudinẽ diei feſti*, aſcendit pariter & ipſe Ieſus cum illis. Conſuetudinẽ vocat, non modò conuentũ illũ celebrem, ſed & tẽpus, & traditiones, & ceremonias omnes intelligit. Cæterùm mihi in Chriſto proſpice bonæ indolis exemplũ. Non enim tantùm grandiores
E ſeu homines ipſe virilem adeptus ætatẽ, ſed & pueros ſuo inſtruxit exẽplo. Quid enim in puero commendabilius eſſe poſſit, quàm vt animo prompto in Dei templũ conueniat, hìc oret, hìc attentè verbũ Dei audiat? Puer enim iuxta viam quam ambulauerit, etiã cùm ſenuerit, non recedet ab ea. Laudatur Samuel, quòd ipſe puer in tẽplo pernoctauerit, & diuina voce excitatus fuerit. Seuerus Sulp. D. Martinum laudat, quòd ipſe duodecim annos natus, inuitis etiã parentibus ad Chriſtianorum templa confugeret, & catechumenum ſe fieri poſtularet. Hæc ille ſpiritus in iis operabatur, quo Chriſtus plenus erat, quo ad omnia quæ nobis exẽplo ſunt, impellebatur. Euſ. Emiſſ. in ho. Erat igitur cum cæteris Ieſus in ſolennitate, qui totius erat cauſa ſolennitatis. Permixtus turbis ab omnibus videbatur, qui in lege & Prophetis prædicabatur, in ſacrificiis ſignificabatur, & à nemine cognoſcebatur, quia duplici velamine tegebatur: inde velamine literæ, hinc carnis pariete. Vnde ſcriptũ eſt (Cant. 2.) En ipſe ſtat poſt parietem noſtrũ, te-

[Marginal notes: Ioſeph. — *Quàm promptè animo feſtis dieb⁹ in Eccleſiã conuenire debeamus.* — Cyprian. — *Paſcha ſolennis dies.* — Euſe. Emiſſ. — Chryſoſt. — Canon Apoſt. — Ambroſ. — Tertull. — *Cur in Eccleſia conueniamus.* — *Chriſtus puerus dat pietatis exemplum.* — Seu. Sulp. — Euſ. Emiſſ.]

ſpiciens per feneſtras,proſpiciēs per cācellos.Ipſe iugulabatur in agnis, immolabatur in vitulis, F
& in omnibus ſacrificiis offerebatur.Mater quoque eius multa in lege & Prophetis cantari ibi
audiebat,quæ de ipſa dici intelligebat,& in ſe iam completa eſſe ſciebat:qualia ſunt Eſ.7. Ecce
virgo concipiet,&c.Et, Exurget virga de radice Ieſſe.*Conſummatiſque diebus* ſeptem,quibus ſo-
lennitas Paſchatis ſeruabatur,iuxta illud Deut.16. Septem diebus comedes abſque fermento:
cùm interim dies immediatè illos præcedens,in cuius veſpera immolabatur agnus 14. luna, vt
legitur Exod.12.etiam ad præparationem feſti pertineret,vt obſeruat Gloſſa ordinaria.Ita enim
docebant ad conſummationē vſque ſacrorum in templo perſeuerandum,ne ſit qui non peracta
oblatione,& accepta benedictione,aut perfecta concione diſcedat.*Cùm redirent* ab Hieruſalem
in Galilæam,*remanſit puer Ieſus in Hieruſalem*,non fortuitò,aut caſu, ſed certo ſuo conſilio &
Beda. deliberatione.*Et non cognouerunt parentes eius*,quòd ibi remanſiſſet:quia,vt ſcribit Beda,ad has
ſolennitates conuenientes,atque ad propria remeantes,viri & fœminæ ſeorſum incedebant,in- G
fantes autem ac pueri cum altero parentum,quem ſelegiſſent,ire poterant. Vnde factum,vt &
Euthym. Maria Ieſum cum Ioſepho,& Ioſephus eundē cum Maria eſſe putarent.Euthym.in Luc. Iux-
Bonauent. ta diuinam prouidentiam hoc factum eſt, ne prohiberent eum. Bonauent. in Luc.Et ita ſolus
Figura huius facti. ſine parentū cōſortio.Huius figura præceſſit in puero Samuele, de quo dicitur 1.Reg. 2. quòd
abiit Helcana in domum ſuam,puer autem erat miniſter in conſpectu Domini. Thren. 3. Se-
debit ſolitarius,& tacebit.Quódque non cognouerunt parentes eius,figura præceſſit in Sam-
ſone,qui noluit patri & matri indicare, quòd mel de corpore leonis aſſumpſerat, Iudic.14. in
quo etiam præbuit exemplum,quòd in reddendo diuino obſequio non ſemper ſit à carnalibus
parentibus conſilium requirendum.Deut.33.Qui dixerit patri ſuo & matri ſuæ,Neſcio vos,&
Deus eſt fratribus ſuis,Ignoro illos,hi cuſtodierunt eloquium tuum,& pactum tuū ſeruauerunt.Matth.
præferēdus 10.Qui reliquerit patrem & matrem,ſorores,fratres,vxorem, filios & agros propter me, cen- H
parentibus. tuplum accipiet,& vitam æternam poſſidebit.Vnde & dicēti cuidam Chriſto, Vado primùm
ſepelire patrem meum,& ſequar te,ait:Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos. Bonum eſt hac in
Hierony. parte fuiſſe crudelem,vt ad crucis Chriſti ſignum conuolare poſſis, ait Hieronymus Epiſt. ad
Niceph. Heliodorum.Quid quòd,vt ſcribit Nicephorus Caliſtus hiſt.Eccleſ.lib.11.cap.37.Prior ne qui-
dem parentum ſuorum aliquē aſpectu dignatus eſt,ne fortè à propoſito vitæ Monaſtices auo-
caretur? Inſciis ergo parentibus manet Ieſus in templo. Et ne putes hanc eorum ignorantiam
ex contemptu & negligentia emerſiſſe,quod ſanè vtrique vitio dari poſſet, ideò Lucas adiicit,
Exiſtimantes illum eſſe in comitatu, venerunt iter vnius diei. Vox Græca propriè ſonat, comites
& ſocios eiuſdē itineris.Cùm autem iam veſpera primæ diei,qua regrediebantur in Nazareth,
aduenisset,iam in hoſpitia ſua ſubductis omnibus,*requirebant eum inter cognatos & notos.* Solēt
enim pueri illos ſectari, & nonnunquam eiuſdem ætatis pueros ſequi. *Et non inuenerunt eum.* I
Etſi enim Chriſtus verè carnem aſſumpſit,ordo tamen diſpenſationis illius, quinetiam cætera
omnia quæ eius ſunt,doctrina,virtutes & ſigna, non inueniuntur inter parentes & notos: quia
omnem naturæ conditionem ſupergrediuntur.Etſi cognouimus Chriſtum ſecūdum carnem,
inquit Apoſtolus,nunc tamen non cognoſcimus: quia caro & ſanguis non percipit quæ Dei
ſunt. Non inuenitur Chriſtus in cortice literæ, ſed in medulla & ſpiritu. Sed & ipſi eius noti
eum aliquando contempſerunt,ita vt dicere potuerit illud Iob 19. Noti mei quaſi alieni receſ-
Theoph. ſerunt à me.Theophilactus in Lucam.Quare autem quærebant illum? Num ſuſpicabantur il-
lum adinſtar puerorum,à via aberraſſe? Abſit. Neque enim hoc ſapientiſſimæ Mariæ fuerit,
quæ plurimas de illo acceperat reuelationes:neque Ioſeph,cui & de ipſo reuelatum erat,quòd
à Spiritu ſancto eſſet. Verùm quærebant illum, ne quo pacto ab illis abiiſſet, & reliquiſſet eos.
Et reuerſi ſunt in Hieruſalem, quærentes eum. ac ſi quiſque eorum id ſibi vendicaſſet. Cantic.3. K
Surgam,circuibo in ciuitatem,quæram quem diligit anima mea.Cantic.5.Quæſiui,& non in-
ueni illum: vocaui, & non reſpondit mihi. Adiuro vos,filiæ Hieruſalem,ſi inueneritis dile-
ctum meum, vt nuncietis ei, quia amore langueo. Hinc diſcimus exemplo Mariæ,vbi Chri-
Chriſtus requirendus. ſtum requiramus.Vnaquæque res propria quæque loca habet.Piſces in aqua quæruntur, feræ
in deſertis & montibus,pecora in paſcuis,fructus in arboribus:Chriſtus in Hieruſalem,quæ vi-
ſio pacis interpretatur:quia Pſ.75.in pace factus eſt locus eius: nec niſi inter filiôs pacis habitat.
1.Corinth.14. Non enim eſt Deus diſſenſionis, ſed pacis, Vnde ſuos monuit illis in domi-
bus manere, in quibus eſſet & filius pacis. Nam ſi tu Baccho ſeruias, aut Veneri, ſeu Mo-
mo Deo,ſeu cæteris idolis,ad domum pacis minimè conuenies. 1.Cor.10. Numquid domos
non habetis ad manducandum & bibendum,aut Eccleſiam Dei cōtemnitis? Eccleſia per Hie-
ruſalem deſignatur.In vna Eccleſia inuenitur Chriſtus.Si autem quis dixerit, Hîc aut illic eſt
Chri-

A Chriſtus, nolite credere, (Matth.24.) Ne quæras inter hæreticos, ne inter barbaros: quære in-
ter fideles. Cæterũ hinc doceãtur parẽtes, quantã de filiis curã habere debeãt: ne eos diuagari, *Quomodo*
ne quauis conſortia ſequi patiantur. Siquidem, Corrumpunt bonos mores colloquia praua. & *inſtruendi*
Quo ſemel eſt imbuta recens, ſeruabit odorem *ſint pueri,*
Teſta diu. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Et vt cecinit Pſal- *& eis proſpiciendũ.*
tes, Cum ſancto ſanctus eris, & cum viro innocente innocens eris. Lætentur autem parentes,
ſiquidem filios viderint lubenter pios & eximios viros ſequi. Exultabat Philippus rex Mace-
donum ſibi natum Alexãdrum tẽporibus Ariſtotelis, qui ab eo doceri poſſet. Cæteris in rebus
obſerua quæ à Sapiẽte dicuntur, Eccl.30. Non des puero poteſtatem in iuuentute, ne deſpicias
cogitatus illius. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius, dum infans eſt: ne fortè
induretur, & non credat tibi, & erit dolor animæ tuæ. Verùm fortaſſè requires, quid tale ti-
B mendum erat Chriſto? Nihil ſanè: nec deeſt tamẽ cura & ſollicitudo matris & ipſius Ioſephi
eius cõiugis. Quãta putas ſollicitudine puerũ requirebat? Mulier quærẽs dragmã, verrit domũ,
& accendit lucernam, & ne angulum quidẽ præterit, in quẽ non inſpiciat. Paſtor ouẽ perditã
per vicinos montes inueſtigat. Qua non diligentia, & ſummo affectu tantum theſaurum ſibi
commiſſum piiſſima virgo requireret? *Et factum eſt, poſt triduum inuenerunt illum.* Euthym. in *Euthym.*
Luc. Vnum quidem in itinere diem conſumpſerunt, antequàm requirerẽt illũ inter cognatos
& amicos: alterum, quando non inuẽto eo reuerſi ſunt in Hieruſalẽ: tertio demum inuenerũt
illum in templo, ſiue in ſacro loco, & in ſacro negotio: non in foro, aut theatro, quibus plerũque
iuniores delectari ſolent. Ita docebamur Chriſtum requirere in loco orationis, & meditationis,
non in prophanis quibuſque locis. Domus, inquit, mea domus orationis vocabitur. In taber-
nis, ganeis, & ludis filios Sathanæ inuenias: hîc Deum, hîc Chriſtum blaſphemari audies: in
C templo verò & Chriſtum habebis, & Sathanam abiurabis. Itaque magna ratio templi haben-
da eſt, ne fortè illud prophanis colloquiis & cogitationibus polluamur. Inuenerũt igitur illum
ſedentẽ in medio doctorum. Ambroſ.l.2.in Luc.c.9. Poſt triduum reperitur in templo, vt eſſet in- *Ambroſ.*
dicio, quia poſt triduum triumphalis illius paſſionis, in ſede cœleſti, & honore diuino, fidei no-
ſtræ ſe reſurrectionis offerret, qui mortuus credebatur. Euſeb. Emiſſ. in ho. Ante triduum nõ in- *Euſe. Emiſ.*
ueniebatur, quia non Deus, ſed homo tantùm ab hominibus putabatur. Sed vbi inuenitur? In
templo, in Eccleſia, in conuentu fidelium, in medio doctorum, & in cœtu Epiſcoporum. Bona- *Bonauent.*
uent. in Luc. Seſſio deſignat quietem & humilitatem. Sciebat enim, quòd melius eſt ſedere in
angulo domus, quàm cum muliere litigioſa, & domo cõmuni, Prou.21. Sedet autem in medio
doctorum. Ita Eccl.15. In medio Eccleſiæ aperuit os eius, & adimpleuit illum ſpiritu ſapientiæ
& intellectus. Sciebat enim ſcriptum eſſe, Prou.13. Qui cum ſapientibus graditur, ſapiens erit:
D amicus ſtultorum, ſimilis illis efficietur. Ita docebat pueros, immò & cæteros, ſe doctis & ſtu-
dioſis viris adiungere, à quibus erudiantur. Ita gloriatur Cicero, lib. de amicitia, ſe à ſenis Scæ-
uolæ latere non diſceſſiſſe: & ipſe Paulus, ſe ad pedes Gamalielis eruditum eſſe. Eccl.6. Si videris
ſenſatum, ſtatim euigila ad illum. Et iterum: In multitudine Presbyterorum ſapientum ſta,
& ſapientiæ illorum ex corde coniungere. Deſcribit autem Ieſum, *audientem illos doctores, &*
interrogantem. Audiebat quidem illos, non vt aliquid diſceret, ſiue ex eorũ reſponſionibus pro-
ficeret: ſed vt illis reſponderet potiùs & ſatisfaceret, & modeſtiam in diſputationibus habendã
oſtenderet, de qua ſingulari oratione agit Greg. Nanz. Oportet autem vtraſque partes conten- *Greg. Nāz.*
dentes intelligere, de quibus loquantur, & quæ affirment. Ac profectò, inquit ille Orat. de mo- *Quomodo*
derat. in diſputationibus ſeruanda, legis quoque edicto apud nos cautum eſſe oportebat, vt quẽ- *puer in di-*
admodũ olim apud ſapientes Hebræos, à quibuſque ſcripturæ ſacræ libris iuuenes arcebantur, *ſputationẽ*
E vtpotè teneriotibus adhuc & infirmioribus animis obfuturis: eodẽ quoque modo non quibuſ- *admiſſ9 ſit,*
libet, nec ſemper, ſed certo tempore, ac certis hominibus de fide diſputãdi poteſtas fieret, iis ni- *cùm ab ea*
mirùm, qui nec animo ſunt omninò tardo & ignauo, nec rurſum nimiũ inexplebiles, & ambi- *pueri &*
tioſi, atque impietatis ſtudio feruentiores, quã par ſit: Atque illic collocarentur, vbi nec ſibiipſis *idiotæ ar-*
noxij, nec aliis pernicioſi eſſent: iis autẽ, qui in diſputationibus modeſti, ac verè cõpoſiti & mo- *ceantur.*
derati eſſent, libera diſputãdi facultas daretur: promiſcua verò multitudo ab hac via morbo lo-
quacitatis hac tẽpeſtate vigentis abducta atque auerſa, ad aliud virtutis genus minus periculoſũ
traduceretur, vbi ſegnities & ſocordia minus periculoſa futura eſſet, & acrius & immoderatius
ſtudiũ pietatis laudẽ haberet. Itaq; ſi quis cõtẽdat, quomodo factũ ſit, vt legis doctores, qui tãto
honore nomẽ Dñi & ſcripturas verebãtur, Chriſtũ adhuc puerũ diſputare pmiſerĩt: reſpõdendũ
erit, primũ aliquid eos quaſi homine maius in eius dictis obſeruaſſe, vnde & plenioré ei loquẽ-
di facultatẽ fecerint: Magnã quoq; in Chriſto modeſtiã fuiſſe & prudẽtiã, quæ eos ad audiẽdum

allicceret, vt in conſequentibus audiemus. Ita myſticè docebat, ſe in medio Prælatorũ ſedere, & F
eos erudire. Ait enim: Ego vobiſcũ ſum vſque ad conſummationẽ huius ſeculi. Et quoties duo
Euſe. Emiſ. aut tres cõgregati fuerint in nomine meo, in medio illorũ ſum. Ibi ergo, ait Euſ. Emiſſ. in ho.
Videbis Ieſum, ibi ſedet in medio doctorũ, ibi interrogat: audiens docet, & interrogãs inſtruit.
Ibi ei omnes actus noſtri & cogitationes reſpõdẽt. Nihil ei abſconditũ. Omnia videt, & cũcta
ei loquũtur. Ipſe interrogabat, ipſe reſpõdebat, ipſe & ſuas & illorũ quæſtiones ſoluebat: morem
agẽs peritiſſimi magiſtri, qui nunc interrogãdo, nunc reſpondendo diſcipulos inſtruit. Interim
Bonauent. tamẽ monebat, qua tandẽ via quis edoceri poſſit. Bon. in Luc. Hoc enim eſt exercitiũ addi-
ſcẽtis, vt audiat, & interroget de dubiis. Eccl. 32. Audi tacẽs, & pro reuerentia accedet tibi bona
gratia, quia auris bona audiet cũ omni concupiſcentia ſapientiã. Et ideò dicitur Ioã. 8. Qui ex
Deo eſt, verba Dei audit. Et quia audire ſolùm non ſufficit, ideò ſubditur, *Et interrogantẽ*. Iob.
8. Interroga generationem priſtinam, & diligẽter inueſtiga patrũ memoriã. Et in hoc ſpiritua-
liter intelligẽdum eſt, quòd priùs diſcere quàm docere debeamus. Eccle. 18. Antequã loqua- G
ris, diſce. Et ideò voluit in medio doctorũ inueniri, quia in ſcripturarum lectione & in oratio-
Vbi inuen- ne veritas inuenitur. Vnde nota, quòd Chriſtus 1. inuẽtus eſt in præſepio. Prou. 14. Vbi nõ ſũt
tus chriſt⁹. boues, præſepe vacuũ eſt. Boues ſunt prædicatores, teſte Paulo, 1. Cor. 9. Non alligabis os boui
trituranti. Ita inuenitur inter prædicatores. 2. Inuentus eſt domi, Matth. 2. Intrantes domum.
Hæc ſignificat ſcrutinium conſcientiæ. Sap. 8. Intrans domum meam, conquieſcam in illa. 3.
Inuentus eſt in templo, quiã Dominus in templo ſancto ſuo. Sed non inuenitur in monumẽto
doctrinæ erroneæ, nec in lectulo conſcientiæ inquietę. Can. 3. In lectulo meo per noctes quæ-
ſiui, quem diligit anima mea: quæſiui illum, & nõ inueni. Nec inuenitur in conſortio vitæ mũ-
Origen. danæ. Iob. 28. Sapientia vbi inuenitur? Et pòſt: Non inuenitur in terra ſuauiter viuentiũ. Ori-
Quantum genes ho. 19. in Luc. Interrogat igitur pro ætatis officio, vt nos doceret, quid pueris, quamuis H
patribus ſapientes & eruditi ſint, cõueniret: vt audiant potiùs magiſtros, quàm docere deſiderent, & ſe
Eccleſia de vana oſtentatione non iactẽt. Greg. in cura paſtorali, par. 3. admonitione 26. Inuenitur Ieſus, nõ
ferẽdũ ſit. docẽs, ſed interrogãs, ne infirmus docere quis audeat, ſi ille puer doceri interrogãdo voluit, qui
Gregor. per diuinitatis potentiam, verbum ſciẽtiæ, ipſis ſuis doctoribus miniſtrauit. Igitur à quibus me-
liùs doceamur, quã à primis illis Eccleſiæ doctoribus, quibus Chriſtũ adfuiſſe, quos piè & ſan-
ctè vixiſſe, ex ipſis operibus, & vitæ periodo colligimus? Eccl. 8. Nec te prætereat narratio ſe-
niorũ: ipſi enim didicerũt à patribus ſuis: quoniã ab ipſis diſces intellectum, & in tempore ne-
Auguſt. ceſſitatis dare reſponſum. Auguſt. lib. 1. cõtra Iul. Pel. c. 2. enumeratis aliquot ſuperiorum tem-
porum patribus, adijcit: Quod credunt, credo: quod tenent, teneo: quod docent, doceo: quod
prædicant, prædico. Iſtis cede, & mihi cedes. Tantúm ne apud te poſſunt Pelagius & Cele-
ſtius, vt à ſolis ortu vſq; ad occaſum, tot ac tantos Catholicæ fidei doctores & defenſores, anti-
quos, & noſtræ ætati contiguos, dormientes & manentes, nõ ſolũ deſerere, verumetiã Mani- I
chæos audeas appellare? Et rurſus. An tantã conſenſionem ſacerdotum Catholicorum, con-
ſpirationem dicturus es perditorũ? Nec ſanctũ Hieronymum, quia Presbyter fuit, contemnẽ-
dum arbitreris, qui Græco, & Latino, & Hebræo inſuper eruditus eloquio, ex Occidentali ad
Orientalẽ trãſiens Eccleſiã, in locis ſanctis, atque in literis ſacris vſque ad decrepitã vixit ætatẽ.
Hic omnes, vel penè omnes, qui ante illum ex vtraque parte orbis de doctrina Eccleſiaſtica
ſcripſerãt, legit: nec aliã de hac re tenuit, prõpſitque ſententiã. Obſerua qui ante illũ, ex vtraque
parte orbis de doctrina Eccleſiaſtica ſcripſerint. Fuerunt enim iam inde à principio, cum ipſa
ſubnaſcente Eccleſia, viri ingenio, induſtria, eruditione clariſſimi, Apoſtolorum tum diſcipuli,
Cyrillus. tum ſucceſſores, grauiſſimi Eccleſiaſticæ doctrinæ & aſſertores, & propugnatores. Cyrill. lib. 6.
in Ioan. cap. 20. Ipſe, inquit, qui virtus Dei eſt, & ſapiẽtia, in quo ſunt omnes theſauri ſapiẽtiæ
& ſcientiæ reconditi, non recuſat interrogare homines, & audire illos: quid ergo nos talpæ cæ- K
cutientes, & noctuis ſimiles, renuemus ab aliis quantumlibet mundo abiectis & exiguis, veri-
Beda. tatẽ ediſcere? Eadem eſt obſeruatio Bedæ, in id Chriſti factum. *Stupebant autẽ omnes qui illum
audiebant*. Ecce potentia & efficacia doctrinæ Chriſti. Eſt enim ſtupor potẽtis & efficacis verbi
effectus, quem verbum potens & efficax prouocat in auditoribus ſuis. Stupenda enim ſunt in
Origenes. Chriſto omnia, ſi ætatem puerilem cum gratia, & reſponſionibus eius conferas. Orig. ho. 19. in
Luc. Ex vno quippè doctrinæ fonte manat & interrogare, & reſpondere ſapienter: & eiuſdẽ
ſciẽtiæ eſt, ſcire quid interroges, quídve reſpõdeas. Oportuit primùm ſaluatorẽ eruditæ inter-
rogationis magiſtrum fieri, vt poſtea interrogationibus reſponderet, iuxta rationem Dei atque
Theoph. ſermonẽ. Theo. Vides quomodo profecerit in ſapiẽtia, eò quòd noſceretur à multis, & in admi-
ratione eſſet. *Super prudẽtia & reſpõſis eius*. Hinc manifeſtũ eſt, nõ modò quòd interrogauerit
eos,

A eos, vt doceretur: ſed quòd legis doctores maiori ſpe cõcepta cũ, de iis, quæ abſtruſiora videbãtur, interrogauerint, ad quæ ille reſponderit. Hieron. Epiſt. ad Paulinũ, illũ ſcribit de legis quæſtionibus egiſſe: nec dubium eſt, quin occurrente tunc de Chriſti aduẽtu omniũ expectatione, ſed & iis emergentibus ſcripturis & difficultatibus, quæ eius aduentũ exprimunt, ipſe etiã eorũ nonnulla explicaret. Tum enim temporis frequentiſſimas de ea re quæſtiones fuiſſe, docent & Magorũ interrogatio, & de Meſſya inquiſitio facta: nec deerant, qui Simeonis aliorumq́; oracula deſignaſſent. *Et videntes admirati ſunt*, eo ampliùs, quo paucitatẽ videbãt annorũ, & tamen diuinam lingua ſapientiam prodebat, etſi infirmitatem humanam ætas prætenderet. Iob. 12. Ita adducit conſiliarios in iuſtum finem, & iudices in ſtuporem. Et ſic impletũ eſt illud Sap. 8. Habebo per hanc claritatem ad turbas, & honorem ad ſeniores, & acutus inueniar in iudicio, & in conſpectu potentiũ admirabilis ero, & facies Principũ mirabuntur me. Hoc etſi per ſapiẽtiam Salomon aſſecutus ſit, magis tamen Chriſtus, quem totus orbis, necdũ qui tum in templo erãt

Hierony.

De quibus Chriſtus egerit in tẽplo.

B doctores, mirati ſunt. *Et dixit mater eius ad eum, Fili, quid feciſti nobis ſic? Ecce pater tuus & ego, dolentes quærebamus te.* Hæc per increpationem & obiurgationem non dicuntur. Nec enim durè illi loqui virgo poterat, quem vnicè diligebat: ſed verba ſunt conquerentis, & affectum ſuũ aperientis matris. Sciebat illũ omnia prudenter efficere: interim tamen ſollicitudinem illam ſuam, qua priùs premebatur, diſſimulare non potuit. Quare diceret, Saltẽ ſi hîc manere decreueras, nos monere debueras, ne cum tanto animi angore per tres dies te requireremus. An'ne eſt aliquid in me, & Ioſepho viro meo, quòd iſtud nos latere volueris, & in ea re noſtram in te dilectionem & affectum probare? An non noſti quanta te charitate, quanta denique cura proſequamur, & quanti te faciamus? Scilicet & nonnunquam ita ſuos probat & tentat Deus, num illum diligant. Et quomodo non mea in te maior, quàm matrum omniũ in filios ſuos, fuerit dilectio?

An virgo filium increpauerit.

C Inde factum eſt, vt pater tuus & ego dolẽtes quæreremus te. Porrò miranda eſt virginis humilitas & modeſtia. Poterat hîc ſe agnoſcere, & vocare ſolã matrem: poterat ſe viro præferre: ſed quia Ioſephus eius verus ſponſus eſt, ideò non tantùm illũ patrẽ Chriſti vocat, ſed & ſibi illum præfert, dicens, *Pater tuus & ego:* & communem vtriuſque de Chriſto ſollicitudinem indicat. Auguſt. lib. 2. de conſenſu Euang. cap. 1. Sed cùm narret Lucas, non ex concubitu Ioſeph, ſed ex Maria virgine natum eſſe Chriſtum, vnde eum patrem eius appellat? Niſi quia & virũ Mariæ rectè intelligimus ſine commixtione carnis, ipſa copulatione coniugij: & ob hoc etiã Chriſti patrem multò coniunctiùs, qui ex eius coniuge natus ſit, quàm ſi ei eſſet aliunde adoptatus. Vnde manifeſtum eſt, illud quod ait, vt putabatur filius Ioſeph, propter illos dixiſſe, qui illum ex Ioſeph, ſicut alij homines naſcuntur, natum arbitrantur. Idem libro 1. ad Valerium, de nuptiis & concupiſcentia, cap. 11. Quibus verò placuit ex conſenſu, ab vſu carnalis concupi-

Auguſt.

Matrimonium etiam ſtat ſine copula carnali.

Idem.

D ſcentiæ in perpetuum continere, abſit vt inter illos vinculum coniugale rumpatur: immò firmius erit, quo magis ea pacta ſecum inierint, quæ chariùs concordiúſque ſeruanda ſunt, non voluptariis corporum nexibus, ſed voluntariis affectibus animorũ. Erat quippè illa virgo: ideò ſanctiùs & mirabiliùs iocunda ſuo viro, quia etiam fœcunda ſine viro, prole diſpar, fide cõpar. Propter quod fidele coniugium parentes Chriſti vocari ambo meruerũt, & non ſolùm illa mater, verumetiam ille pater eius, ſicut coniunx matris eius, vtrumque mente, non carne, ſiue tamen ille pater, ſola mente: ſiue illa mater, & carne: parentes tamen ambo humilitatis eius, non ſublimitatis: infirmitatis, non diuinitatis. At ille vt oſtenderet, habere ſe præter illos, patrem, qui eum genuit præter matrem, reſpõdit eis: *Quid eſt quòd me quærebatis? Neſciebatis quia in his quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe?* Origen. hom. 20. in Luc. Primùm ſimpliciter ſentientes armemur aduerſus impios hæreticos, qui dicunt patrem Chriſti Ieſu non eſſe conditorem, neque Deum

Origen.

Chriſtus apertè Deũ Patrem ſuũ prædicat.

E legis, ſed nec Prophetarum. Ecce Pater, Deus templi aſſeritur. Erubeſcant Valentiniani, audiẽtes Ieſum inquientem, In his quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe. Erubeſcant hæretici, qui Euangelium recipiunt ſecundum Lucam, & quæ in eo ſcripta ſunt, contemnunt. Ambroſ. lib. 2. cap. 9. in Luc. Duæ enim ſunt in Chriſto generationes: vna eſt paterna, materna altera. Paterna diuinior, materna verò, quæ in noſtrum laborem vſumq́; deſcendit. Et ideò quæ ſupra naturam, ſupra ætatem, ſupra conſuetudinem fiunt, non humanis aſſignanda virtutibus, ſed diuinis referenda ſunt poteſtatibus. Alibi enim mater ad myſterium impellit: hic arguitur, quia adhuc quæ humana ſunt, exigat. Vides igitur matrem didiciſſe à filio, vt exigeret à validiore myſteriũ, quæ ſtupebat in iuniore miraculum. Theophilactus in Luc. Cùm enim illa Ioſeph patrem eius dixiſſet, ille dixit: Non hic verus pater meus eſt, alioqui in domo eius manſiſſem: ſed Deus eſt pater meus, & propterea in domo illius ſum, hoc eſt in templo illius. Cyrillus ad Reginas, de recta fide. Vide igitur, inquit, quomodo proprium ſuum patrem appellat eum qui in cœlis

Ambroſ.

Theoph.

Ioſeph non fuit verus pater Chriſti.

Cyrill.

eſt:ſed ſiquidem homo eſſet ſeorſim,& talis quiſpiam intelligeretur eſſe vt nos ſumus,quomo- F
do non oportebat potius dicere:Neſciebatis quòd in his quæ omnium patris ſunt, eſſe me o-
portebat?Sed proprium ſuum facit: ſolùm enim ex illo natus eſt , ſecundum naturam , diuino
Euthym. more:idem autem & homo factus proprium habet,ac naturæ patrem Deum. Euthym.in Luc.
Mater eius de adoptiuo patre locuta fuerat:ipſe autem eum,qui natura ſibi pater erat,manife-
ſtabat.Sic Ioan.6.Deſcēdi de cœlo,non vt faciam voluntatem meam,ſed voluntatem eius qui
miſit me patris. Vnde nec mirum eſſe debet,ſi vos ad tempus reliqui,vt æterno patri morē ge-
rerem. Act.5.Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Et quia verbum erat occultum,
*ipſi horum nihil intellexerunt.*1.Cor.2.Loquimur Dei ſapientiam in myſterio,quæ abſcōdita eſt.
Et Tob.12.Sacramentum regis abſcondere bonum eſt. Etſi enim ſcirent ipſum eſſe Chriſtum,
non proinde tamen ſtatim diuina omnia myſteria,de quibus loquebatur,cognouerūt:nec pro- G
An aliquid ignorarit B. Virgo. pterea infœliciores erant.Multa enim ſunt,quæ maximam habent difficultatem:non intellecta
verò,non tollunt hominis fœlicitatem. Nam & Chriſtus,inquātum homo,multa ignoraſſe di-
citur:vt cùm ait,De die illo nemo ſcit,neque filius hominis: ſed nec Angeli Dei. Nec proinde
aut Angeli ipſi à ſua beatitudine arcebantur. Ex his etiā colligimus,quàm magna verbis Chri-
Difficultas ſacræ ſcripturæ. ſti,immò & ſcripturis,inſerta ſit obſcuritas. Auguſt.in Epiſt.ad Voluſianum,tantam in cœleſti-
bus literis profunditatem agnoſcit,vt licet ab ineunte ætate illis incumbat , & magno tandem
Auguſt. otio,ſummóq; ſtudio & ingenio in illis perſeueret,ſemper habeat quod diſcat:Immò verò quæ
Idem. liberalis ſcientia eſt,quam quis,quantumuis vixerit,ad plenum aſſecutus ſit? Auguſtin. lib. 2.de
doct.Chriſt.c.6.Ideò ſcribit ſacram ſcripturam multa obſcura & intellectu difficilia inuoluere,
vt ſuperbia noſtra labore dometur,& animi faſtidium excutiatur:cui facilè inueſtigata,plerum-
que vileſcunt.*Et deſcendit cum eis, venitque Nazareth:*à qua etiā cum illis aſcendit.De qua aſcē-
ſione ſua ad feſtiuitatem legalem,per Zachariam,de ipſo prædixit,dicēs (Zach.8.) Vadam etiā H
Dionyſ. Carthuſ. ego:vt meditatur Dionyſ. Carthuſ.in Luc.c.2.art.8.Nam paulò antè ibidem habetur,Hęc di-
cit Dominus exercituū: Vſquequò venient populi,vt habitent in ciuitatibus multis, & vadant
habitatores vnuſquiſque ad alterum,dicentes, Eamus,& deprecemur faciem Domini? Quibus
mox ſubditur: Vadam etiam ego,ſcilicet ego Dominus exercituum,qui iſta loquor.Non enim
de ſeipſo hoc Zacharias ait.*Et erat ſubditus illis:*quoniā ſicut in ſeipſo humilimus fuit vt homo,
Filij ſubditi ſint parentibus. ſic in exterioribus humiliauit ſeipſum,non ſolùm matri,ſed & nutritio ſe ſubiiciens,ſecundum
naturam aſſumptam,&legem quam de honorandis parentibus tulit.Hoc autem impleuit non
neceſſitate,ſed dignatione & pietate.Ambroſ.l.2.in Luc.c.8.Quid enim magiſter virtutis,niſi
Ambroſ. officium pietatis impleret?& quid miramur ſi patri defert,qui ſubditur matri ? Non vtique in-
firmitatis,ſed pietatis iſta ſubiectio eſt. Attollat licet ſæuis emiſſus latebris coluber perfidiæ ca-
put,& ſerpentinis euomat venena pectoribus:cùm dicit ſe filius miſſum,maiorem appellet hæ- I
reticus patrem,vt imperfectum filium dicat,qui poteſt habere maiorem, vt alienis auxiliis aſſe-
rat eum qui mittitur,indigere:nūquid & humano egebat auxilio, vt materno ſeruiret imperio?
Deferebat homini,deferebat ancillæ.Ipſa enim dicit,Ecce ancilla Domini.Deferebat ſimula-
to patri,& miraris ſi Deo detulit? An homini deferre pietas eſt, Deo deferre infirmitas eſt , vel
ex humanis diuina perpende,& quid patri amoris debeatur,agnoſce.Pater honorificat filiū,nō
vis vt filius honorificet patrem? Ita colligit Ambroſ.à ſimili contra Arianos,Filiū non eſſe Deo
patre maiorem,ea ratione quia illū honorat,cùm eadē diceretur eſſe minor Ioſepho, cui ſubii-
ciebatur:immò & ipſe pater minor cenſeri poſſet ſuo filio,quia reciprocum illi honorē reddit.
Idem. Idem lib.de fide 5.cap.5. Aſſumptionis ergo humanæ erat illa ſubiectio,inquit. Nequaquā igi-
tur diuinitatis infirmitas,ſed diſpenſatio iſta pietatis eſt.(Et quia cōtendunt Ariani, quòd filius
ſubiiciatur patri,adiicit idem Ambroſ.)Non igitur præiudicet quòd ſubiectus dicitur, cui non K
Bonauent. præiudicat quòd ſeruus legitur,quòd crucifixus aſſeritur,quòd mortuus prædicatur. Bonauen-
Contra ſuperbos. tura ex hoc loco colligit,quantum Deo ſubiici debeamus:idque ex Bernardo. Erat,inquit,ſub-
ditus illis. Quis quibus? Deus hominibus. Deus,inquā,ſe hominibus ſubiicit,& tu dominari ge-
ſtiens,tuo te præponis creatori? Quoties enim hominibus præeſſe deſidero, toties Deum meū
præire contendo,vt tale aliquid mihi Dñs reſpondeat(Matth.16.) Vade poſt me Sathana,nō ſa-
pis quæ Dei ſunt. Vnde ipſe verè dicere poterat illud,1.Cor.9. Cùm eſſem liber,omniū me ſer-
uū feci. Et nos omnibus amore ipſius,debemus eſſe ſubiecti.1.Pet.2. Subiecti eſtote omni hu-
manæ creaturæ propter Deū. Et quàm maiore multò ratione iugum Dñi ſuſcipere,eiq; in om-
Theoph. nibus,non coactè,ſed ex animo inſeruire debemus? 2.Theoph.in Luc. Subditus fuit parētibus,
Euthym. dato etiā nobis exēplo,vt ſimus parentibus obediētes. Euthym.in Luc. Nec ſolùm,inquit,natu-
ralibus,ſed & adoptiuis. Quā igitur excuſationē prætexēt,qui parētes contemnūt, iiſq; minimè
obſe-

A obſequuntur? Quē denique hæretici, qui contra Principes ſeditiones mouēt, ſibi fucū faciēt, vt verbo & exemplo Domini ſe tutentur, quod in omnibus ſibi præfixum eſſe iactitant? Origenes hom. 20. in Luc. Deſcendit Chriſtus cum eis, & venit Nazareth, & ſubiiciebatur illis. Diſcamus filij ſubiecti eſſe parentibus noſtris: minor enim maiori ſubijcitur. Nam quia Ioſeph maiorem ætate videbat, propterea cum parentis honore coluit, omnibus filiis exemplum relinquens, vt ſubijciantur parentibus. Quòd ſi patres iis non fuerint, ſubijciantur his, qui patrum ætatem habent. Quid loquor de parentibus & filiis? Si Ieſus filius Dei ſubijcitur Ioſeph & Mariæ: ego non ſubijciar Epiſcopo, qui mihi à Deo ordinatus eſt pater? non ſubijciar Preſbytero, qui mihi Dei dignatione præpoſitus eſt? Puto quod intelligebat Ioſeph, quia maior ſe erat Ieſus, quòd ſubijciebatur ſibi, & ſciens maiorem eſſe ſubiectū, trepidus moderabatur imperiū. Videat ergo vnuſquiſque, quòd ſæpè melioribus præpoſitus ſit inferior, & nonnunquā accidat, vt ille qui ſubiectus eſt, melior ſit eo qui illi præpoſitus eſt. Quod cùm intellexerit is, *obediendū præpoſitis.* *Origenes.*

B qui dignitate ſuperior eſt, non eleuabitur ſuperbia ex eo quòd maior eſt, ſed ſciet ita ſibi meliorem eſſe ſubiectum, quomodo & Ieſus ſubiectus fuit Ioſeph. Interim verò ſi quis Epiſcopo, Presbytero, vel alteri cuiuis naturali, diuino, aut humano iure ſubijcitur, ab obſequio & obedientia ſuperioris, quouis aut dignitatis, aut diuitiarum, aut ſciētiæ, aut magnæ familiæ prætextu, eximere ſe non poteſt: cùm nec ipſe Chriſtus, Patris virtus & ſapientia, iſtud naturæ & legis præceptum à ſe minimè excuſſerit. Gregorius Nyſſen. Orat. in dictum Apoſtoli, Tunc ipſe filius ſubijcietur ei, qui ſubijcit ei omnia. Nam quoniā, inquit, in cæteris hominibus eius ætatis imperfecta mens eſt, & iuuentus opus habet, vt à perfectioribus ad meliorem frugem quaſi manu ducatur: ideò duodecim annos natus matri ſubiicitur, vt oſtenderet quòd id, quod ad perfectionem proficiendo tendit, antequàm eam aſſecutum ſit, ei primū ſubiicitur quod illud *Gregor. Nyſſen.*

C dirigat. Ita nimirùm iuuenes non modò parentibus, ſed & ſenioribus, & præceptoribus, & magiſtris ſubiici oportet, ſi modò ad frugem peruenire velint. Auguſtin. lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia, cap. 11. Quis autem ſubditus, niſi Chriſtus Ieſus? qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. Cur ergo illis ſubditus, qui longè infra formam Dei erāt, niſi quia ſemetipſum exinaniuit, ſerui formam accipiens, cuius formæ parentes erāt? Sed cùm illo non ſeminante, illa peperiſſet, propterea nec ipſius formæ parentes ambo eſſent, niſi inter ſe etiam ſine carnis cōmixtione coniuges eſſent. *Et mater eius cōſeruabat omnia verba hæc in corde ſuo.* Zachar. Chryſopolit. in Monoteſſarō. Omnia quæ de Domino, vel à Domino dicta, vel facta cognouit, ſiue intellecta, ſiue non intellecta, in memoriam recondebat: vt tempore ſuo vniuerſa, prout geſta erant, intelligeret, & quærentibus explicaret. Theophil. Diuina enim erant, quæ dicebātur, & agebantur à puero, non quaſi duodecim annorum, ſed quaſi viro *Auguſt.* *Zacharias Chryſopo.* *Theoph.*

D perfecto. Euthymius, Conſeruabat verba, quæ de templo dixerat, ac ſimilia, tāquā verba non ſimpliciter pueri, ſed etiam filij Dei. Conſeruabat autem examinans apud ſeſe, vtpotè quæ non vulgariter dicta erant. Euſeb. Emiſſen. in hom. Niſi enim ipſa conſeruaſſet, non ea haberemus. De eius namque theſauris nos iſta accepimus. Quæ enim de Chriſti pueritia leguntur, à ſanctiſſima Virgine accepta, quæ non modò verba iſta, ſed & Paſtorū, Magorū, Simeonis, & Annæ, in corde condidiſſe dicitur, nimirùm quæ aliquando reuelaret. Hinc & Ignatius ad eam ſcribit, vt Apoſtolorum doctricem, quæ, vt habet Hieronymus, Orat. de aſſumptione Virginis, cum illis contulerit, & eos de his, quæ nec viderant, nec audierant, informarit. Ita beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud: & beatiſſima eſt Virgo, quæ tantū nobis theſaurum recōdidit, quem in omnium ædificationem profunderet. Ita Danieli dictum eſt (cap. 12) Tu autem claude ſermones, & ſigna librum, vſque ad tempus ſtatutum. Eccle. 8. *Euthym.* *Euſe. Emiſſ.* *Maria doctrix Eccleſiæ.* *Hieron.*

E Tempus ad reſponſionem cor ſapientis intelligit. Sic Marc. 9. Diſcipuli, qui Chriſtum transfiguratum viderant, & verbum Patris audierant, continuerunt verbum illud apud ſe: donec ſcilicet quæ acceperant, quaſi fidei ſymbola mutuò conferrent. Gal. 2. Contuli cum Apoſtolis Euangelium, quod prædico in Gentibus. Beda, tom. 7. in hom. hyemal. de tempore. Imitemur & nos, fratres mei, piam Domini matrem, ipſi quoque omnia verba & facta Domini ac Saluatoris noſtri fixè in corde conſeruando: horum meditatione diurna & nocturna, importunos inanium nocentiumque cogitationum repellamus incurſus: horum crebra collatione & nos, & proximos noſtros à fabulis ſuperuacuis, & à detractionum colloquiis caſtigare, atque ad diuinæ frequentiam laudis accendere curemus. Gregorius Papa lib. 16. Moral. in Iob, c. 17. iſtud comparat cum eo quod dixit Iob c. 23. Et in ſinu meo abſcondi verba oris eius. In ſinu etenim cordis verba Dei abſcondimus, inquit, quando mandata illius non tranſitoriè, ſed implenda opere audimus. Hinc eſt, quod de ipſa matre Virgine ſcriptum eſt: Maria autem conſeruabat *Beda.* *Gr. Papa.*

omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. Quæ nimirùm verba, & cũ ad operationẽ prodeũt, F
in ſinu cordis abſconſa latent, ſi per hoc quod foris agitur, intus agentis animus non eleuatur.

Euſ. Emiſ. *Et Ieſus proficiebat ſapientia & ætate & gratia apud Deum & apud homines.* Euſeb. Emiſ. in ho. Proficiebat non ſecundum diuinitatem, quæ quidem in nullo vel creſcere, vel minui poteſt: ſed ſecundum humanitatem, qua nobis ſimilis factus eſt.

Cyrill. Alex. Cyrill. Alexandr. lib. 10. Theſauri, c. 7. Nam ſi Verbum factus homo profecit, non ipſe nobis profuit, ſed magis caro quam aſſumpſit, profectum ei attulit, & ad perfectionem imperfectũ conduxit. Quomodo ergo nos gratias agimus ei tanquam propter nos homini facto, cùm oporteret profectò vt ipſe nobis gratias referret? Quod quoniã vel cogitare impium eſt, non vt Verbum profecit, ſed propter incarnationem illud dictum eſt. Et quibuſdam interiectis. Verbum igitur Dei, inquit, quod factum caro deſcribitur, quamuis ſapientia & virtus perfecta Patris ſit: tamen quoniam ſe verè factũ hominem oportebat oſtendere, non præter naturam hominum, ſed ſecundum naturam G
paulatim creſcente corpore, paulatim quoque ſapientior videbatur. Occultam ergo ſapientiã ſuam paulatim reuelabat, legem naturæ noſtræ ſecutus.

Athanaſ. Athanaſ. ſerm. 4. cõtra Arianos, Quomodo igitur qui aliis perfectitudinẽ præbet, ipſe inferior, illiſque poſterior profectus facit? Angeli enim humanæ illius natiuitati inſeruierunt. Aut quomodo ſapientia in ſapientia progreſſus fecit? Aut quomodo is, qui aliis gratiam donat, vt Apoſtolus Paulus teſtatur per vniuerſam epiſtolam, ipſe in gratia profecit? Nam 1. Cor. 1. Dei virtus eſt, & Dei ſapientia: & quem ſapiẽtia profectum fecit? Homines certè, neque id mirum, cùm ex numero creaturarum ſint, extẽdi aliquo modo, ampliarique, & progreſſus facere in virtute poſſunt: ac proinde Enoch tranſlatus eſt, & Moſes creſcens proficiebat, Iſaac quoque ætate proficiens reddebatur magnus: & Apoſtolus dixit, vt quotidie protenderetur ad ea quæ ante nos ſunt. Quiſque enim habuit in quo proficeret, reſpiciens ad vlteriorem gradum: contrà verò filius eius, qui ſolus eſt Deus, H
qui (quæſo) habere potuit, quo vlteriùs porrigeretur? Siquidem omnia in ipſum reſpicientia progreſſus faciant, ipſe verò cùm vnus ſit, in vno patre exiſtit, extra quem extendi non poteſt: ſed quia in eo manet, in æternum exiſtit. Hominum igitur eſt proficere: filius autem Dei, quãdoquidem non habebat quo proficeret, vtpotè perfectus exiſtẽs in ſuo patre, humiliauit ſeipſum pro nobis, vt illius humilitate nos magis ac magis increſceremus. Nam & Euangeliſta accuratè verbis iſtis vſus, profectui magnitudinem ętate comparatam aſſociauit. Verbum autẽ Deus quantitate non menſuratur, ſed quantitates corporibus attributæ ſunt. Corporis igitur erat proficere: quo proficiente, profecit in eo exhibitio Deitatis, coram illis qui ipſum videbãt. Quantò autem magis diuinitas reuelabatur, tanto pleniùs gratia creſcebat, vt hominis apud homines.

Quomodo Christus et quomodo nos proficimus.

Nihil Christo accreſcit ſecundum diuinitatẽ.

Cyrillus Alexand. Cyrill. Alexandrinus ad Reginas, de recta fide. Porrò impleri ſapientia dicimus, propter apparentiam quandam, quæ ſtaturam corporis decebat.

Epiphan. Epiphan. in Ancorato. Si eſt ſapientia, nõ opus habet ſapientia. At quoniam genitus eſt ex vtero, ſi ſtatim loquens, idque purè, oſtenſus fuiſſet, imaginatio ſanè putata fuiſſet, & non vera ipſius cõceptio. Propterea expectat aliquid ætatis, vt ne conſequentiæ veritatem diſſiparet. I

Origen. Origen. hom. 21. in Luc. Intellige ergo, quia ætate animæ proficiebat, & magna fiebat anima eius, propter magna & ingentia opera quæ faciebat. Denique ſciens Apoſtolus & hanc ætatem Dei de interiori homine ſentiendã, ita ſcribit: Donec occurramus omnes in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Nam ſecundum corpus creſcere, & magnum fieri, non eſt in nobis. Corpus enim ex genitali origine, quantitatis materiam ſumit, vt vel magnum, vel exiguum fiat. Anima verò in nobis habet cauſas, & arbitrij libertatem, vt vel magna, vel parua ſit.

Gregor. Nanzanz. Greg. Nanzanz. in Theolog. Proficiebat, inquit, vt ætate, ita & ſapientia & gratia. Non hæc accipere oportet per augmentum. Quid enim? Num qui ab initio perfectus erat, perfectior fieri poterat? Sed quòd hæc paulatim denudaret, ac demonſtraret. K

Auguſt. Auguſt. lib. 10. de Gen. ad literam, cap. 18. Et ſic poſſunt etiam iſta, inquit, propter humilem ſerui formam, & vnitatem corporis Eccleſiæ cum capite ſuo, eidem ipſi Domino coaptari.

Gregorius. Gregorius in hom. Proficiebat ſapientia, non per acceſſum temporis, accipiendo quod non habebat: ſed dona ſapientiæ & gratiæ quæ habebat, cæteris ad eorum ædificationem manifeſtando. 2. Cor. 8. Sic prouidemus bona, non ſolùm corã Deo, ſed etiam coram hominibus. Sic Samuel puer (1. Reg. 2.) proficiebat, atque creſcebat, & placebat tam Deo quàm hominibus. Et quidem tacuit Chriſtus ad tempus: & in tempore locutus eſt. Sic Eccli. 20. Eſt tacens, non habens ſenſum loquelæ, & eſt tacens ad aptum tempus. Homo ſapiens tacebit vſque ad tempus: laſciuus autem & imprudens non ſeruabit tempus.

A *Quo tempore Ioannes Baptiſta prædicationem orſus ſit, cur baptizarit, quod eius exhortationum argumentum fuerit, quis veſtitus, quis cibus: quàm copioſa multitudo ad eum confluxerit: de confeſſione peccatorum, ſectis Iudæorum, eorum conuerſione: quibus comminationibus Ioannes illos ad pœnitentiam induxerit: quid turbis, Publicanis, & militibus conſilij dederit: de Chriſti baptiſmate, & iudiciaria authoritate.*

Matth 3.

In diebus autem illis venit
Ioannes Baptiſta prædicans in
deſerto Iudææ, & dicens, Pœ-
B nitentiam agite: appropinqua-
bit enim regnum cœlorũ. Hic
eſt enim, de quo dictum eſt per
Iſaiam Prophetam dicentem,
Vox clamantis in deſerto, Pa-
rate viam Domini, rectas faci-
te ſemitas eius. Ipſe autẽ Ioan-
nes habebat veſtimentum de
pilis camelorum, & zonã pel-
liceam circa lumbos ſuos: eſca
autem eius erat locuſtæ & mel
ſylueſtre. Tunc exibat ad eum
Hieroſolyma, & omnis Iudæa,
C & omnis regio circa Iordanẽ:
& baptizabantur ab eo in Ior-
dane, confitentes peccata ſua.
Videns autẽ multos Phariſæo-
rum & Sadducæorum veniẽtes
ad baptiſmum ſuum, dixit eis,
Progenies viperarum, quis de-
monſtrauit vobis fugere à vẽ-
tura ira? Facite ergo fructum
dignum pœnitentiæ. Et ne ve-
litis dicere intra vos, Patrem
habemus Abrahã. Dico enim
vobis, quoniã potens eſt Deus
D de lapidibus iſtis ſuſcitare filios
Abrahæ. Iam enim ſecuris ad
radicem arborum poſita eſt.
Omnis ergo arbor, quæ nõ fa-
cit fructum bonum, excidetur,
& in ignem mittetur. Ego qui-
dẽ baptizo vos in aqua in pœ-
nitentiam: qui autem poſt me
venturus eſt (fortior me eſt, cu-
ius non ſum dignus calceamẽ-
ta portare) ipſe vos baptizabit
in Spiritu ſancto & igni. Cuius
ventilabrum in manu ſua, &
permundabit aream ſuam: &
E congregabit triticum ſuum in
horreum, paleas autem com-
buret igni inextinguibili.

Marc 1.

Initiũ Euangelij Ieſu Chriſti filij Dei, ſicut ſcriptum eſt in Iſaia Propheta, (Ecce mitto angelum meum ante faciẽ tuam, qui præparabit viam tuam ante te.) Vox clamãtis in deſerto, Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius. Fuit Ioãnes in deſerto baptiſãs, & prædicans baptiſmũ pœnitẽtiæ in remiſſionem peccatorum. Et egrediebatur ad eum omnis Iudææ regio, & Hieroſolymitæ vniuerſi: & baptizabantur ab illo in Iordanis flumine, confitentes peccata ſua. Et erat Ioannes veſtitus pilis cameli, & zona pellicea circa lũbos eius: & locuſtas & mel ſylueſtre edebat. Et prædicabat dicens, Veniet fortior me poſt me, cuius non ſum dignus procumbẽs ſoluere corrigiã calceamentorum eius. Ego baptizaui vos aqua: ille verò baptizabit vos Spiritu ſãcto.

Luc 3. 103.

Anno autem quintodecimo Imperij Tyberij Cæſaris, procurãte Pontio Pilato Iudæam, tetrarcha autem Galilẹæ Herode, Philippo autẽ fratre eius tetrarcha Ituræ & Trachonitidis regionis, & Lyſania Abilinæ tetrarcha, ſub principibus ſacerdotum Anna & Caipha: factũ eſt verbum Domini ſuper Ioannẽ Zachariæ filiũ, in deſerto. Et venit in omnem regionem Iordanis, prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum: ſicut ſcriptum eſt in libro ſermonum Iſaiæ Prophetæ, Vox clamantis in deſerto, Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius. Omnis vallis implebitur: & omnis mons & collis humiliabitur: & erũt praua in directa: & aſpera in vias planas: & videbit omnis caro Salutare Dei. Dicebat ergo ad turbas, quæ exibant vt baptizarentur ab ipſo, Genimina viperarum, quis oſtendit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ: & ne cœperitis dicere, Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et interrogabant eũ turbæ, dicentes, Quid ergo faciemus? Reſpondens autem dicebat illis, Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat. Venerunt autem & Publicani vt baptizarentur, & dixerũt ad illum, Magiſter, quid faciemus? At ille dixit ad eos, Nihil amplius quàm quod conſtitutũ eſt vobis, faciatis. Interrogabãt autẽ eũ & milites, dicẽtes, Quid faciemus & nos? Et ait illis, Neminẽ concutiatis, neque calumniã faciatis: & contẽti eſtote ſtipendiis veſtris. Exiſtimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Ioanne, ne fortè ipſe eſſet Chriſtus: reſpondit Ioãnes, dicẽs omnibus, Ego quidẽ aqua baptizo vos: veniet autẽ fortior me, cuius nõ ſũ dignus ſoluere corrigiã calceamentorũ eius: ipſe vos baptizabit in Spiritu ſãcto, & igni: cuius ventilabrũ in manu eius, & purgabit areã ſuã: & cõgregabit triticũ in horreum ſuũ, paleas autem comburet igni inextinguibili. Multa quidem & alia exhortans euangelizabat populo.

Introdu-ctio. ORTVM ſolis ſidus matutinum præcedit, quod pecudes, volucres, cæterá- F
que bruta animantia, etiam homines, ad ſolem ipſum promouet: nec ea
modò dixerim, quæ ſenſibilem, ſed & quæ vegetatiuam habent animam,
P. Chryſo-logus. flores, plantas & arbores, ſtatim atque illud apparuerit, erigi, & quaſi lætiora
apparere videmus. Petrus Chryſologus, ſerm. 87. Ita, inquit, in Ioanne accẽ-
dit, & præmiſit Dominus ſui luminis lucernam, vt deguſtato lumine, in ſe
iam diuini ſolis iubar ipſum præferrent, & ipſam deitatis caperent clarita-
tem: iuxta illud quod dictũ eſt de Ioanne (Ioan. 2.) Ille erat lucerna ardens & lucens: vt ille den-
ſas noctis placido lumine aperiret tenebras, & neſcium noctis diem deſiderantibus, ad lucem
perpetem redonaret. Hinc eſt quòd & Magos adhuc noctis incolas, & totis obſtupeſcentes o-
culis, tenuiter micans ſtella aſſuefecit ad lucem, & gradatim pertraxit ad fontẽ luminis & die- G
rum. Itaque ſicut ea, quæ nuper videndi facultatem acceperunt, paulatim educũtur ad lucem,
& primùm quidem vmbris, demum maiori lumini aſſueſiunt, donec firmata oculorum acie,
ſolis ipſius radios pleniùs intueri poſſint: Ita quoque Deus, cùm nos capaces cognitionis filij
ſui feciſſet, paulatim in eum erexit, vt primùm eius typos & vmbras, Patriarchas, Prophetas, &
antiqua legis ſacrificia obſeruaremus: Vbi verò confirmari ſenſus noſtros oportuit, propiùs ad
ipſum ſolem, Chriſtum ſcilicet, eduxit, ita tamen vt ſub tenuiori & faciliori lumine, ſub Ioanne
Ioãnes lux ad Chriſtũ ſolem nos direxit. ſcilicet, antea probaremur. Neque enim qui ad Reges accedunt, ſtatim illos obuios habent, ſed
aut Comites, aut Duces. Ita licet Chriſtus, inquãtum Deus, omnia compleat, & omnia noſtra
proſpiciat, vt aliquis noſtræ infirmitati præfigeretur ordo, quo ad ipſum graditemur, præmiſe-
rat viros pietate & vitæ ſanctimonia inſignes, illum etiam, quo maior inter natos mulierũ ne-
mo ſurrexit: quorum fuit & iter ad Chriſtum dirigere, & nos ita ei parare, vt tandem tanquam
ab elementis ad ſolidiorem doctrinam proueheremur. Hoc nos in ipſo Ioanne dicturi ſumus. H
Ille enim vt conceptus, ita & ſemeſtri ante Chriſtum natus erat: erátque omnium iuxta Patris
oraculum expectatio, quòd ſtatim atque in virum euaſiſſet, præiret ante faciẽ Domini parare
Summa. vias eius. Hoc igitur nunc ipſe hiſtoricus Euangelij ordo requirit, vt tractemus. Siquidẽ à duo-
decimo anno ad vſque baptiſma, reticentur quæ dixerit & fecerit Chriſtus. Priùs autem quã
Bonauent. baptiſaretur, ipſe Baptiſta quid ageret & doceret, & quorſum ſic baptiſaret, diſſeritur. Bonauẽ-
1. tura in Luc. Primùm agit de baptiſmo & prædicatione Ioãnis, reſpectu totius populi: Secũdò
2. verò, quid nonnullis ſpecialiùs edixerit, vt Publicanis, Phariſæis, & militibus: Poſtremò quod
3. Chriſto teſtimonium reddiderit. Inſeritur demùm & eius baptiſma, cui Pater è cœlo, & ipſe
4. Spiritus ſanctus apparens in ſpecie columbæ atteſtatus ſit. Theophilactus in Luc. Et meritò
Theoph. quidem memor eſt & temporis, & Principum eorum, qui tum Rempub. moderabantur: vt ſic
Cur Lucas meminit Principum, cũ de Ioannis baptiſmate ageret. demonſtraret tempore Chriſti defeciſſe Iudaicorum Principum ſucceſſionem, Præſidatum I
quidem alterius Gentis homine Pilato, Tetrarchatum autem Herodis Aſcalonitæ filiis tenẽ-
tibus, credatúrque meritò adeſſe Chriſtus, iuxta Prophetiam Iacob. Euthymius. Id enim hi-
ſtoricis moris eſt, vt rerum factarum tempora Principibus & Regibus, qui tum inciderant, de-
finiant. Gregor. Papa in ho. Itaque redemptoris præcurſor, quo tempore verbum prædicatio-
nis acceperit, memorato Romanæ Reip. principe, & Iudææ regibus deſignatur, cùm dicitur:
Euthym. Gr. Papa. *Anno quintodecimo Imperij Tyberij Cæſaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, Tetrarcha autem
Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius Tetrarcha Ituræ & Trachonitidis regionis, & Lyſa-
nia Abilinæ Tetrarcha: ſub principibus ſacerdotũ Anna & Caipha, factum eſt verbũ Domini ſuper
Ioannem Zachariæ filium, in deſerto.* Quia enim illum prædicare veniebat, qui ex Iudæa quoſ-
dam & multos ex Gentibus redempturus erat, per Regem Gentium & Principes Iudæorum
prædicationis eius tempora deſignantur. Quia enim Gentilitas colligenda erat, & Gentilitas K
pro culpa perfidiæ diſpergenda, ipſa quoque deſcriptio terreni principatus oſtendit: quoniã &
in Ro. Repub. vnus præfuiſſe deſcribitur, & in Iudææ regno per quartam partẽ plurimi prin-
cipantur. Voce etenim noſtri ſaluatoris (Luc. 11.) dicitur, Omne regnum in ſeipſo diuiſum de-
ſolabitur. Liquet ergo quòd ad finẽ regni Iudæa peruenerat, quæ tot Regibus ſubiacebat. Cæ-
terùm minimè ſollicitus eſt Lucas de Imperio Tyberij à Præfectura Pilati diſtinguendo, cùm
Imperium vocet ἡγεμονίαν, ipſum verò Pilatum præfectũ ἡγέμονα nuncupet. Sed vox illa Græ-
ca & Principem, & Præfectum, ϗ αὐτοκράτορα deſignat. Et quidem ſi res Iudæorum atten-
damus, Herode mortuo, Auguſtus Archelao *Ethnarchæ* appellationem crediderat, quã digni-
tatem Tetrarchia maiorem, Regia tamen minorem eſſe voluit. Alteram regni partem in duas
Tetrarchias, & ſingulas duobus eius fratribus diuiſerat: Herodi Antipæ Galilæam & Peræam,
quarum regionum annui reditus erant 200. talenta, hoc eſt centum viginti millia coronatorũ:
Phil-

A Philippo verò Batanæam, Trachonitidem, Auranitidem, & Chalciden, quæ pendebant annua talenta centũ: hoc eſt ſexaginta millia coronatorũ. Ethnarchia autẽ Archelai continens Idumæã, Iudæam, & Samariã, percipiebat quotannis ſexcenta talenta, hoc eſt trecenta & ſexaginta millia coronatorum. Cùm autem Archelaus multa crudeliter feciſſet, vt in ſuperioribus diximus, ab optimatibus Iudæorum Romæ accuſatus eſt, cùm iam per nouẽ annos Iudææ Principatum poſt patris mortem tenuiſſet. Hæc Euſeb. Cæſar. lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 9. probat ex Ioſephi lib. 17. Antiq. cap. 15. Idemque ſcriptor in 18. Antiq. c. 5. anno Imperij Tyberij Cæſaris duodecimo. Hunc enim in totius Reip. moderationem, cùm iam Auguſtus ſeptem & quinquaginta annis Imperium adminiſtraſſet, ſuffectum eſſe conſtat, inquit Euſebius Cæſarienſis: Pontium Pilatum Iudææ regnum obtinuiſſe, atque eundem decem annos continuos, ad Tyberij ferè occaſum ibidem commoratum enarrat. Quocirca commẽtum eorũ, qui heri propè *Euſ. Cæſar. Ioſeph.*

B & nudius tertius Commentarios contra Seruatorem noſtrum ediderunt, perſpicuè refutatur. Hic loquitur Euſebius de his, quæ actorũ Pilati nomine circumferebantur, vt notat Nicephorus, lib. 1. hiſt. Eccleſ. c. 26. In quibus primò omnium temporum ratio falſò ab illis obſeruata, mendacium eorum qui talia commenti ſunt, euidenter & apertè coarguit. Nam ad quartum Conſulatũ Tyberij Cæſaris, qui fuit anno eius regni ſeptimo, facinora a Iudæis in ſalutari Seruatoris paſſione admiſſa fuiſſe iſti Cõmentarij complectuntur. Quo quidem tempore ſatis liquet Pilatum nondum ad præfecturam gerendam aduentaſſe, ſi Ioſephi teſtimonio fidem adhibere velimus, qui in libro ſuo ſuprà poſito ſic planè declarat, Pilatum à Tyberio, anno eius duodecimo, Iudææ Præfectum fuiſſe deſignatum. Itaque ſic digerenda erit temporum ſeries, vt omnes ferè obſeruant, vt Octauianũ Auguſtũ 57. annis regnaſſe, & anno 42. Imperij eius, præcurſorem & Chriſtum natum eſſe, aſſeramus. Ita fiet, vt quindecim annis ſub Octauiano *Niceph.* *Quæ vera ſit ſeries temporum.*

C vtique vixerit. Et quoniam Tyberius, qui Octauiani gener, & ab eodem adoptatus fuerat, eidẽ etiã ſucceſſit, *Anno eius Imperij quintodecimo*, vterque, Chriſtus ſcilicet & Ioãnes, trigeſimum annum ætatis agebant, hoc tantùm dempto, quòd, vt diximus, Ioannes ſemeſtri ſenior erat Chriſto. *Procurante Pontio Pilato Iudæam:* ἡγεμονεύοντος ποντίου πιλάτου, regente, moderante, nimirùm poteſtate à Tyberio accepta. Nam cùm Auguſtus accerſitum ad ſe Archelaum, cũ teſtium multitudine conuictum, in Viennam Galliæ relegaſſet, & eius mortui bona Romani Imperij fiſco illata eſſent: regiones illius Ethnarchiæ adminiſtratæ ſunt aliquãdiu per Romanos Præſides, Coponium, Marcum, & Anicium Ruffum, qui ſinguli binos annos Iudæam adminiſtrarunt vſque ad mortem Auguſti: cuius ſucceſſor Tyberius miſit in Iudæam Valerium Gracchum, & poſt vndecim annos, id eſt, duodecimo ſui Imperij anno, Pontium Pilatum. *Tetrarcha autem Galilææ Herode* Antipa filij Herodis Aſcalonitæ, & fratre Archelai: *Philippo au-*

D *tem fratre eius Tetrarcha Ituræa & Trachonitidis regionis*, quæ duæ prouinciæ quartam partem efficiebant regni totius Iudææ, quod primùm pater eorum Herodes Aſcalonita occupauerat. Hic autem Philippus ille eſt, cuius viuentis vxorem Herodiadem Herodes detinebat. *Et Lyſania Abilinæ* prouinciæ *Tetrarcha*. Beda ſcribit hunc Lyſaniam filium fuiſſe Herodis Aſcalonitæ: ſed ideò fortè illum filium vocat, quia adoptatus fuerat ab Herode, cùm interim, vt ſcribit Ioſephus, filius fuerit Ptolomæi ex Alexandra ſorore. Porrò ne quid hîc noſtro deſimus officio, quædam de illis regionibus annotanda ſunt. Galilæa ad Septentrionem Iudææ ſita eſt, quæ à Solis occaſu Ptolomaide ciuitate, & Carmelo monte diſterminata. Ab Oriente eam Hippene, ſiue Ioppe & Gadara ſuis finibus reſecant. A meridiano latere Scythopolis & Samaria ſuis vtraque excipiuntur finibus, nec vltra fluenta Iordanis patiuntur extendi. Septentrionalia eius à dextro latere Tyrus claudit, ſicut ſcribit Egeſippus, lib. 3. cap. 6. de excidio Hie- *Beda.* *Egeſippus. Ioſephus.*

E roſolymitano, & Ioſephus, lib. 3. de bello Iud. cap. 2. Ituræa & Trachonitis regiones ſunt iuxta deſertum Arabiæ, ita dictæ, quòd montanæ & ſaxoſæ ſint: olim dicta terra Huſſ, in qua beati Iob Principatus fuit, vt ſcribit Brocardus in deſcriptione Terræ ſanctæ. Plinius lib. 5. hiſt. natural. cap. 14. Petreæ meminit, & Iudæam in decem Toparchias diuidit. Ita minimè mirum eſt, ſi in decem, & etiam in quatuor Principatus diuideretur. *Sub principibus ſacerdotum, Anna & Caipha.* Non quòd iſti duo ſimul Pontifices fuerint: ſed quòd Annas Pontificatu fungeretur eo tempore, quo Ioannes ſuam prædicationẽ orſus eſt: Caiphas verò eo, quo Chriſtus Ieſus paſſus eſt: ita vt medij quidem interfuerint, vt ſcribit Euſebius Cæſarienſ. lib. 1. hiſt. Eccleſ. c. 10. idque ex Ioſepho lib. 1. Antiquit. cap. 3. Iam verò, inquit, ſacra ſcriptura aſſerit, eum omne tempus doctrinæ & prædicationis ſuæ ſub Anna & Caipha, principibus ſacerdotum, confeciſſe: quo argumento oſtendere vult, vniuerſum tempus, quo ſalutarem Euangelij cognitionẽ Chriſtus & Ioannes enunciarint, eo annorum ſpatio, quod inter horum miniſterium interce- *Ituræa & Trachonitis* *Brocardus. Plinius.* *Petrea.* *Quãdo Annas fuerit ſummus põtifex.* *Euſ. Cæſ. Ioſephus.* *Euãgelium à Chriſto ãnũciatũ ſub Anna & Caipha.*

debat,omninò fuiſſe expletum: quandoquidem hoc ipſum prædicandi munus Ioannes & F
Chriſtus ordiebantur, Anna ſummo ſacerdotio fungente: idque ad Caiphæ procurationẽ con-
tinuabat,quod quidem temporis ſpatium vix integrum quadriennium efficit. Nam cùm poſt
illud tempus legis inſtituta iam quodammodò deleta eſſent,deleta eſt vnà ſummorum ſacer-
dotum ſucceſſio: qui priùs propter maiorum genus & ſtirpem eidem muneri ſummo ſucce-
dere, & totum vitæ ſuæ curſum in eo obeundo terere conſueuerant. Sed etiam,cùm illa,quæ
Abuſus in creandis pōtificibus.
ad verum Dei cultum ſpectabant,nullo ordine adminiſtrarentur, ſed à Præfectis, qui populi
Romani authoritate delecti Iudææ præerant,modò hic,modò ille,ad ſummi ſacerdotij fun-
ctionem deſignaretur,nō ampliùs vno anno vnus illo deinceps miniſterio perfunctus eſt. Nar-
rat porrò Ioſephus,quatuor ſummos ſacerdotes ordine alterum alteri ſuccedentes inter Annã
Ioſephus.
& Caipham interfuiſſe: vt eſt in lib.28. Antiq.cap.3. Sic enim refert. Valerius Gracchus, Annæ
ſummi ſacerdotij munere adempto, Iſmaëlem filium Baphi, ſummum ſacerdotem deſignat.
Ac non lōgo tempore pòſt,illo ipſo de hoc dignitatis gradu deiecto, Eleazarum filium Annæ, G
qui princeps ſacerdotum antea fuerat,ſummum ſacerdotem declarat. Anno item interiecto,
cùm iſtum abdicaſſet officio, Simeonem filium Camithi, illo ſummi ſacerdotij honore do-
nauit. Atque non ampliùs vnius anni ſpatio huic illud amplitudinis munus exequenti, Ioſe-
phus, qui etiam Caiphas nominatus eſt, ſucceſſor extitit. Perſpicuum eſt igitur, vniuerſum
tempus,quo Seruator noſter ſacroſanctam ſuam & Euangelicam doctrinam in finibus Iudææ
Chriſt⁹ prædicationem implet infra quadrienniũ.
diſſeminauerit ,non quatuor omninò annos complexum eſſe: qua quidem temporis interca-
pedine,quatuor ſummos ſacerdotes ab Anna vſque ad deſignatum Caipham annuum mini-
ſterium obijſſe conſtat: Caipham item,anni illius,quo Seruator noſter pro ſalute humani ge-
neris mortem in cruce perpeſſus ſit,ſummum reuera ſacerdotem fuiſſe,ſacra & diuina Euan-
Ambroſ.
gelij eloquia docent. Ambroſius,lib.2. in Luc.cap.10. Itaque,inquit, Dei filius ſanctam Eccle- H
Præmittitur Ioãnes Chriſto.
ſiam congregaturus,antè operatur in ſeruulo. Et ideò benè poſuit ſanctus Lucas, *Factum eſſe
Dei verbum ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto*: vt Eccleſia non ab homine cœperit,ſed à
verbo. Ipſa eſt enim deſertum: quia plures filij deſertæ magis quàm eius quæ habet virũ. De-
nique ipſi dicitur: Lætare ſterilis,& exulta deſertum: quia nullis adhuc conuenæ plebis operi-
bus colebatur: neque vllum adhuc arbores illæ,quæ fructum ferre poterant, meritorum ſuo-
rum verticem proferebant. Nondum venerat qui diceret, Ego ſum oliua fructifera in domo
Domini,(Pſ.51.) Nondum vitis illa cœleſtis fructus palmitibus ſuis verborum quodam ſuorũ
traduce miniſtrabat. *Factum eſt* ergo *verbum*, vt quæ erat antè deſerta,fructum nobis terra ge-
neraret. *Factum eſt verbum*, vox ſecuta eſt. Verbum enim intus priùs operatur, ſequitur vocis
officium. Vnde & Dauid dicit Pſal.115. Credidi,propter quod locutus ſum. Priùs credidit,vt
loqui poſſet: *Factum eſt* autem *verbum* , vt ſanctus Ioannes Baptiſta pœnitentiam prædicaret. I
Quomodo factum eſt verbum ad Ioannem.
Cæterùm *factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem:* id eſt, diuina iuſſio facta eſt Ioanni, ſiue
per ſolam inſpirationem internam, Angelicam,vel diuinam: ſiue per exteriorem Angelicam
apparitionem & alloquutionem, vel per imaginariam viſionem. Non enim determinat Euã-
geliſta,quomodo factum ſit verbum Domini ſuper Ioannem,nec exprimit,an in vigilia,an in
ſomno. Nec dubium,quin ante hoc tempus diuinæ illuminationes,inſpirationes, & alloquu-
tiones frequenter ſint factæ beatiſſimo præcurſori: ſed nũc primò facta eſt ipſi præceptio exe-
Theoph. Euthym. Origenes.
undi de deſerti ſecreto, & veniendi in publicum,ad prædicandum ac baptiſandum. Theophi-
lactus & Euthymius pro mandato Dei verbum illud ſumunt. Origenes ho.21. in Ioan. Olim,
inquit,verbum Dei fiebat ad Hieremiam filium Elchiæ in Anathoth, in diebus Ioſiæ regis
Iudæ. Nunc ſermo Dei fit *ad Ioannem filium Zachariæ*,qui nunquam factus eſt ad Prophetas,
Cur in deſerto.
in deſerto. Sed quia plures filij credituri erant deſertæ magis,quàm eius quæ habet virum, id- K
circò factum eſt verbum Dei ad Ioannem filium Zachariæ in deſerto. Ex his manifeſtum eſt,
quòd Ioannes iam in deſerto erat,quando factum eſt ad eum verbum Dei,vt etiam ex ſupe-
rioribus liquet. Sic enim habet Lucas: Puer autem creſcebat,& confortabatur ſpiritu, & erat
in deſertis vſque ad diem oſtenſionis ſuæ in Iſraël. *In deſerto* igitur erat,in loco aſpero. Deut.
32. Inuenit eum in terra deſerta,in loco horroris, &c. Et Oſeæ 13. Ego cognoui te in deſerto,
in terra ſolitudinis: in qua terra conſueuit fieri verbum Dei ad hominem, ſicut ad Moyſen,
Exod.3. Vocauit eum de medio rubi,&c. quando minauit gregem ad interiora deſerti. Oſeæ 2.
Zac.Chry.
Adducam eum in ſolitudinẽ, & loquar ad cor eius. Zacharias Chryſopolitanus in Monoteſ-
ſaron: Raptus fuit,inquit, Paulus ſupra ſe, vſque ad tertium cœlum,audiens arcana verba, (2.
Cor.12.) Ioannes quoque mente aſcendit ad contemplandam ſuper ſe gratiam, quam prædi-
cabat: audiuit Ioannes auditu mentis verbum Domini,ſola gratia deſuper ei loquentis. *Et ve-*

nit

A *nit in omnem regionem Iordanis, prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſsionẽ peccatorum.* Regio-
nem omnem deſertã intelligit, quæ & Bethabara nuncupatur, non longè à ſolitudinibus Helię
& Prophetarũ. Eſt autẽ Iordanis fluuius Iudææ, qui à duobus fontibus, Ior, & Dan, nuncupa- *Iordanis.*
tur, Gen. 13. eximiæ dulcedinis, qui in lacum Geneſareth funditur, deinde in mare mortuum.
Hunc Helias & Eliſeus pallio diuiſerunt. Non longè ab eo filij Prophetarũ ſibi habitacula ere- *Solitudo*
xerunt, vt legitur in 4. Reg. In eo Naaman lotus, & à lepra purgatus fuit: qui quoniã typum ba- *Heliæ.*
ptiſmatis, eiuſque veritatem in Iordane ſenſerat: ideò Ioannes in eodem flumine Chriſtum ba-
ptiſauit, & baptiſmi figuram prætulit. Oportuit igitur illum non longè à Iordane morari. Ori- Origen.
genes hom. 21. in Luc. Quæ enim alia loca debuit circuire Baptiſta, niſi vicina Iordanis, vt qui-
cunque voluiſſet agere pœnitentiam, præſtò eſſent ad lauacrum aquæ? Porrò Iordanis deſcen-
dens interpretatur. Deſcendens autem, & largo impetu currens fluuius Dei, Saluator noſter
B Dominus eſt, in quo baptiſamur. Quòd verò dicat *baptiſmum pœnitentiæ in remiſsionem pecca-*
torum, dupliciter poteſt intelligi, vt ſcribit Dion. Carthuſianus in Luc. Primò, inquit, de baptiſ- Dionyſ. Carthuſ.
mo Chriſti: ſecundò, de baptiſmo Ioannis. Primo modo iſte eſt ſenſus. Prædicans, id eſt, de *Quis, & quomodo baptiſmus pœnitentiæ in remiſsionem peccatorum.*
proximo futurum ac dandum annuntians, ſuſcipiendúmque hortãs Chriſti baptiſmum, quem
Chriſtus per Apoſtolos, cæteróſque diſcipulos ſuos dedit. Non enim perſonaliter baptiſauit,
ſed diſcipuli eius eo iubente, vt patet in Ioanne. Dicitur quoque baptiſmus Chriſti, quoniam
eum inſtituit, & à merito eius efficaciam habuit, gratiámque ſortitus eſt, ſicut & cætera legis E-
uangelicæ ſacramenta. Itaque Ioannes auditoribus ſuis prædixit inſtare Chriſti baptiſmum, vt
infrà habetur in iſto capitulo, & in Matthæo & Marco. Dicitur autem baptiſmus Chriſti, ba- 1.
ptiſmus pœnitentiæ; quia adultis non datur, nec prodeſt, niſi ipſos maleactæ vitæ pœniteat. Pro- *Chriſti baptiſm⁹ quomodo pœnitentiæ eſt.*
pter quod in Actis Petrus ait Iudæis, (Act. 2.) Pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuſquiſque ve-
C ſtrum in nomine Chriſti Ieſu in remiſſionem peccatorum. Nec obeſt quòd, vt ait Ambroſius,
baptiſmalis gratia non requirit gemitum neque planctum: quia de infantibus loquitur, vel de Ambroſ.
pœnitentia exteriori, quæ dicitur punitio mali, vel ſatisfactione pro peccato, non de pœnitentia
exteriori, quæ eſt diſplicentia, ſeu deteſtatio culpæ. Inſuper baptiſmum iſtum prædicauit *in re-*
miſsionem peccatorum, docendo quòd Chriſti baptiſmus peccata deleret, gratiámque conferret.
Secundò exponitur de baptiſmo Ioãnis, hoc eſt de baptiſmo quem dedit, quẽ prædicauit, quia 2.
ad eum accipiendũ plebem admonuit: qui baptiſmus pœnitentiæ dicitur, quia quos baptiſauit, *Baptiſmus Ioannis pœnitẽtiæ eſt, & quomodo in remiſſionem peccatorum.*
ad pœnitentiam hortabatur: vt qui baptiſmũ illum accipiebant, ſua peccata confitebantur, ſicq;
ſe pœnitere monſtrabant. Rurſus ad hoc baptiſauit, vt baptiſmum ſuſcipientes, per illũ in aqua
ad cordialem contritionẽ & humiliationẽ prouocarẽtur, ſicq; ad ſuſcipiendũ deuotè baptiſmũ
Chriſti, & gratiam eius diſponerentur. Sic quoque baptiſmus Ioannis fuit *in remiſsionem pecca-*
D *torum*, non cauſaliter, aut directè, ſed diſpoſitiuè, ſeu præparatoriè: quia per modum iam dictum
baptiſmus Ioannis aptauit, præparauitq; homines ad Chriſti baptiſmũ, vt infrà dicetur. Primo
modo exponit Greg. dicens, Baptiſma quod peccata ſolueret, quia dare nõ potuit, prædicabat, 1. Gregor.
vt ſicut incarnatũ Patris Verbum præcurrebat verbo prædicationis: ita baptiſmum pœnitẽtiæ, 2.
quo peccata ſoluuntur, præcurreret ſuo baptiſmate, quo peccata ſolui non poſſunt. Ambroſ. l. 2. Ambroſ.
in Luc. c. 10. Et ideò, inquit, plerique ſancto Ioanni typũ legis imponũt: eò quòd lex peccatum
denunciare potuit, donare non potuit. Lex enim vnumquemque, qui viam gentiũ ſequebatur,
reuocat ab errore, reſtringit à crimine, pœnitentiã ſuadet, vt gratiam conſequatur. Lex autẽ &
Prophetæ vſque ad Ioannem, Ioannes autẽ prænuncius Chriſti. Damaſ. l. 4. de fide Orthod. c. Damaſcen.
10. Hoc enim, inquit, Ioannis baptiſma elementarium erat, & rudimentariũ, eóſq; qui baptiſa- *Qualis fuit Ioannis baptiſmus.*
bantur, ad pœnitentiã ducens, vt Chriſti fidem poſtea amplecterentur. Theoph. in Luc. Neque
enim baptiſma Ioannis *remiſsionem peccatorum* habebat: ſed ad remiſſionem cõferebat, hoc eſt Theoph.
E præparabat homines, vt acciperent Chriſti baptiſma, quod habebat remiſſionem peccatorum. *Ioannis baptiſmus nõ contulit remiſsionem peccatorũ.*
Hierony. tom. 2. l. aduerſus Luciferianos. Vt enim antè præcurſor Domini, ſic & baptiſma eius
præuiũ dominici baptiſmatis fuit. Qui de terra eſt, aiebat, terrena loquitur. At qui de ſupernis
venit, ſuper omnes eſt. Et iterum: Ego baptiſo vos in aqua, ille baptiſabit vos in ſpiritu. Si autem
Ioannes, vt confeſſus eſt ipſe, non baptiſauit in ſpiritu: conſequenter neque peccata dimiſit: Hierony.
quia nulli hominum ſine Spiritu ſancto peccata dimittuntur. Gregor. Papa in hom. Cunctis le- Gregor. Papa.
gentibus liquet, quia Ioannes baptiſmum pœnitentiæ nõ ſolùm prædicauit, verumetiam qui-
buſdam dedit: ſed tamen baptiſinum ſuum in remiſſionẽ peccatorũ dare non potuit. Remiſ-
ſio enim peccatorũ in ſolo nobis baptiſmate Chriſti tribuitur. Cyrill. Hieroſol. Catech. 3. Vete- Cyrill. Hieroſol.
ris teſtamẽti finis, & noui principium eſt baptiſmus. Ioannes erat dux eius, quo maior inter na- *Ioannis encomia.*
tos mulierum nullus: qui finis erat Prophetarum: omnes enim Prophetæ & lex vſque ad Ioan-

nem. Et ideò erat rerum Euãgelicarum principium. Initiũ enim Euangelij Ieſu Chriſti, & quæ F
ſequuntur. Erat Ioannes baptiſans baptiſma. Etiamſi dixeris Heliam Theſbitem eſſe in cœlum
aſſumptum: attamen non eſt hic maior Ioanne. Enoch tranſlatus eſt: ſed non maior eſt tamen
Ioanne. Moyſes maximus legiſlator, & omnes Prophetæ: ſed non maiores Ioãne. Non ego Prophetas Prophetis audeo comparare: ſed ipſe Dominus noſter & illorũ, & Dominus Ieſus pronuntiauit, Maior inter natos mulierum Ioanne non ſurrexit. Non inter natos virginũ, ſed mulierum. Magni ſerui ad conſeruos comparatio: filij verò ad ſeruos minimè cõparanda eſt gratia & excellentia. Paucis demùm interiectis: Magnus, inquit, Ioannes. Sed quid is ad Dominũ? Magnifica vox clamantis: ſed quid ad domũ? Clariſſimus præco: ſed quid ad legem? Bonus ille qui

August. in aqua baptiſabat: ſed quid ad illum, qui baptiſabat in ſpiritu & igne? Auguſt. tom. 7. l. 5. de baptiſmo contra Donatiſtas, c. 10. Quapropter, inquit, quanquam ita credam baptiſaſſe Ioannem
in aqua pœnitentiæ in remiſſionem peccatorũ, vt ab eo baptiſatis in ſpe remitterentur peccata, G
re ipſa verò in Domini baptiſmo id fieret: ſicut reſurrectio, quæ expectatur in finẽ, ſpe in nobis facta eſt, ſicut dicit Apoſtolus (Epheſ. 2.) quia ſimul nos excitauit, & ſimul nos ſedere fecit in cœleſtibus. Ita nimirùm ſuos præparabat, vt Chriſti gratia fruerentur, dicẽs, *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum*. Ita paucis verbis ſummam ferè totius Euangelicæ prædicationis cõplectebatur. Sed & iiſdem verbis Chriſtus & Apoſtoli Euangelij promulgationẽ orſi ſunt, vt legitur Matth. 4. & 10. Hoc etiam argumentum fuit Paulo, cùm Athenis eſſet, vt habetur Act. 17. Μετανοεῖτε, inquit, reſipiſcite, & pœnitentiam agite. *μετάνοια*, reſipiſcentia eſt, qua quis poſt lapſum ad mentem redit. Nec tantùm ad mẽtem refertur, ſed ad ipſum etiam opus, ad emendationem vitæ, adeóque ad totam hominis conuerſionem. Quod apertè declarat Petrus, cùm (Act. 3.) dicit, Pœnitentiã agite, & conuertimini. Poſterius enim prioris declaratio eſt.

Remittere in ſpe peccata aliud eſt, quàm remittere ipſo actu.

Pœnitentia eſt ianua omnis gratiæ.

Mox ſubiungit, quare pœnitendũ ſit: Vt deleantur peccata veſtra. Eſaias c. 45. dicit, Et ſalui eritis. H
Quid ſit autem conuerti, in fine eiuſdem capitis explicat Petrus his verbis: Vt conuertat ſe vnuſquiſque à nequitia ſua. Hieremias item, cap. 18. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo. Et 36. Si fortè audiente domo Iuda vniuerſa mala quæ ego cogito facere eis, reuertatur vnuſquiſque à via ſua peſſima. Reſipiſcit autem, & ad mentẽ redit, cui ſuperior vita diſplicet, vt meliùs tandem & ſapientiùs ſeſe in conuerſatione habeat. Sic 2. ad Cor. c. 7. Gaudeo quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam. Contriſtati enim eſtis ſecundum Deum, ita vt in nullo detrimẽtum patiamini ex nobis. Quæ enim ſecundũ Deum eſt triſtitia, pœnitentiã in ſalutem ſtabilẽ operatur: triſtitia autem ſeculi mortem operatur. Vbi primùm definit pœnitentiã, prout reſipiſcẽtiam ſonat: hæc enim triſtitiã, & diſplicentiam prioris conuerſationis operatur. Definit & pœnitentiã, pro fructu illius diſplicẽtiæ, nimirũ pro ſatisfactione, qua quis admiſſa peccata quodammodò cõpenſat, ſeipſum punit, & ſui ipſius iudicium facit: quomodo frequenter à Theologis I
vſurpatur, ſicut & ab Auguſt. ſumitur in lib. de pœnit. Itaque duo nobis inſignia ſacramenta, &

Triſtari ad pœnitẽtiã.

Heſych. quaſi tabulas poſt naufragiũ Ioannes præſignabat, baptiſmũ ſcilicet, & pœnitentiã. Heſych. lib. 7. in Leuit. c. 26. vbi de redimẽda poſſeſſione, quam quis Domino vouerit inter duos Iubileos, agitur. Duorum, inquit, hìc annorum remiſſionis vel Iubilei memoriam facit, baptiſma apertè inſinuans, & pœnitentiam. Vterque enim annus remiſſionis eſt, quia perfectam remiſſionẽ, vnus quidem per donum gratiæ, alter propter eos qui vacant in oratione & ieiuniis, aliiſque operibus, quæ perficiunt pœnitentiam, poſſidet. Monebat igitur Ioannes, vt quiſque peccata ſua defleret, anteactam vitam exhorreſceret, & ſeſe ad remiſſionẽ peccatorũ præpararet: non quam ipſe, ſed Chriſtus largiretur. Vnũ hoc à nobis requirebatur, alterum verò à Chriſto expectabatur. Athanaſ. l. de incarn. verbi Dei, eiúſque corporali ad nos aduẽtu, ſcribit, ita oportuiſſe & nos K
præparari, & per Chriſtũ reparari: cuius verba, quoniã ſententiarum & meditationis plena ſunt, audiamus. Itaque, inquit, magis ac magis inualeſcẽte morte, ac corruptione cõtra homines perdurante, genus quidẽ hominũ extinguebatur: ipſe autẽ ille rationalis ad imaginẽ creatus homo obliterabatur, & opus illud à Deo factũ ſimul interibat, & mors ex lege vim ſuã cõtra nos obtinebat: nec vlla ſpes erat effugiẽdæ legis, quia illa à Deo propter præuaricationẽ lata erat, fuitq́; ea res planè abſurda & indecora. Abſurdũ enim, Deũ in ſuis verbis mẽtiri, ſi (qui in lege ſtatuiſſet morte moriturũ hominẽ, quãdocunque mandatũ præuaricaretur) mortẽ tamẽ poſt præuaricationẽ effugeret, nec verbis illis aſtringeretur. Non verus Deus fuiſſet, ſi (quum dixiſſet nos perituros) non periſſemus. Indecorũ rurſus erat, eos, qui ſemel creati erant rationales, & ipſius rationis participes facti, pariter extingui, & denuò ad non exiſtẽdi naturã per corruptionẽ reuolui. Id enim indignum erat bonitate Dei, ſi quæ ab eo creata eſſent, in interitũ abirent, ob diaboli aduerſus homines fraudẽ. Quinimmò indecentiſſimũ erat Dei artẽ in hominibus extingui, vel

Præparamur ad Chriſtũ per pœnitẽtiã.

Athanaſ.

Humanæ reparationis ratio.

per

A per ipſorũ incuriã,vel per dæmonis imposturam. Pereuntibus igitur rationabilibus hominibus, vnaq; cum illis tanto opificio abolescẽte,quid (quæſo) Deum,qui bonus erat,oportebat facere? Permitteréte corruptionem contra eos vim ſuam habere,ac mortem ipſis dominari? Ad quid neceſſum fuit eos vel ſemel creari? Præſtabat eos non genitos, quàm genitos neglectui dari,& intercidere. Nam ex huiuſmodi incuria magis imbecillitas Dei,quàm bonitas appareret, in ſinendo opus ſuum perire,quàm ſi nunquam condidiſſet hominẽ. Si enim nunquam homines condidiſſet,nemo imbecillitatẽ in eo ſuſpicaretur. Vbi autẽ eos condiderat,& eſſe voluerat,abſurdũ indecorumq; erat,eius opera interire,idq; potiſſimùm ſub ipſius opificis conſpectu. Non igitur fas erat ita apparere,quaſi ipſe ſineret hominẽ corruptioni mãcipari, quia id indignũ, ac minimè cõueniẽs diuinæ bonitati. Vt igitur par erat iſtud in contrariũ fieri:ita è diuerſo,magna cum ratione obſtabat lex,quæ de hominũ interitu promulgata fuit. Abſurdum quippè erat,ob *Cur Deus noluit hominẽ perire.*

B noſtrã vtilitatem perdurationémque,Deum veritatis patrem,mendacẽ videri. Quid igitur ea in re factum oportuit,aut à numine agendũ erat? Pœnitentiámne ſuper præuaricatione ab hominibus exigere? Id enim Deo non indignum cenſueris,dicens,quòd quemadmodum ex præuaricatione corruptio nata eſſet,ita ex pœnitentia incorruptibilitas naſceretur. Atqui iſta pœnitentia non ex æquo & bono cum Deo egiſſet. Nam ne ſic quidẽ verus fuiſſet, ſi non perpetuò mortales in mortis detentione permãſiſſent. Pœnitẽtia enim rem à ſua natura non abducit,ſed ſolummodò ceſſationẽ in peccãdo facit. Quocirca ſi duntaxat peccatum fuiſſet,nec corruptio ſubſecuta eſſet,pulchrè ſe haberet iſta pœnitẽtia. Sin autẽ ideò homines,quia præuaricatio iam anteceſſerat,ſub ea,quæ eſt cõtra naturam corruptione detinebãtur, gratiámque imaginis in ſe perdiderãt:quid (quæſo) aliud decuit fieri,aut cuius opera ad recuperandã iſtam gratiã requirebatur,niſi ſolius Verbi,q; ab initio omnia ex nihilo condiderat? Eius enim fuit, id quod corru- *Ex pœnitẽtia incorruptibilitas.*

C ptibile erat,iterũ ad incorruptibilitatẽ reducere:& pro omnibus,id quod æquũ, rationíque cõſentaneum erat,Patri præſtare. Ex his colligitur,præparationem quidẽ Euangelij à pœnitentia ſumi,ſed illius conſummationẽ à remiſſione peccatorum,& illorũ expiatione,quæ per Chriſtũ ſolũ fieri poterat,perfici debuiſſe. Et quidẽ Ioannes pœnitentiam prædicabat,& reſipiſcentiam omnibus perſuadebat,qui Chriſtũ venturũ expectabãt:ita tamen vt remiſſionẽ peccatorũ per Chriſtũ conferendã eſſe cõmonſtraret:alioquin vana filij Dei incarnatio probaretur, niſi & ad ipſum remiſſio peccatorũ remitteretur. Igitur ſicut in vtres nouos nouum vinum mittitur,iuxta dictum Euangelicum:ita omnium renouari conſcientiam oportuit, vt vinum nouũ Euangelicæ doctrinæ admitteret. Neque enim caducis,iiſque malè iactis fundamentis,aliquid quod ſtabile ſit,ſuperſtrui poteſt. Renouari igitur ea oportuit. Ita nimirùm Chriſtus ex corde,tanquã ex fonte,bona vel mala emanare dixit:(Matth.15.)adeò vt ſi quis riuulum purgare voluerit,idẽ *Remiſſio peccatorum per ſolum Chriſtum. Reparari fundamenta oportuit.*

D primùm in fonte facere debeat. Hinc eſt quòd Ioannes à mente & ipſius reſipiſcentia Euãgelij promulgationem orditur. Et ne quis vanũ aliquid & hominibus inutile ipſum promulgare arbitretur,cùm nouerit omnes ſpe quadam futurorũ ad laborioſum quodque allici: adiicit, *Appropinquabit enim regnũ cœlorũ*. Latina vetera exẽpla legũt in præterito, Appropinquauit. Quoniã regnũ hoc iam olim à Deo per Prophetas promiſſum, & magno deſiderio à ſanctis Patribus expectatum,impleto iam tẽpore,efficaciã ſuã exerturum erat, dicit illud appropinquaſſe. Hiſce verbis & Chriſtus,& Apoſtoli ſuum Euangeliũ auſpicati ſunt,infrà 4.c.17.& 10. *Regnũ cœlorũ*,id eſt,cui⁹ rex Chriſtus eſt cœleſtis,& adminiſtratio ſpiritualis,carnali regno opponitur. Venit in has terras,vt in nobis regnet. Ipſe Chriſtus Phariſæis interrogantibus (Luc.17.& 20.) quando venturũ eſſet regnum Dei:reſpõdit, Non veniet regnum Dei,cum obſeruatione: neq; dicẽt, Ecce hîc,aut Ecce illic. Ecce enim regnũ Dei intra nos eſt. *Regnũ cœlorũ* aliquãdo signi- *Regnũ cœlorũ quid.*

E ficat vitã illam beatã,qua fruuntur in alio ſeculo beati: Hîc autẽ regnũ Chriſti, quo per ſpiritũ ſuum,& fidẽ Euãgelij in mentibus regnat electorũ,iuſtificans eos atque ſaluãs. Vt igitur omnia huius regni Chriſti ſpiritualia & cœleſtia ſunt,iure cœleſte,& cœlorũ regnum appellatur. *Sicut ſcriptũ eſt in libro ſermonũ Eſaiæ Prophetæ, Vox clamantis in deſerto, Parate viã Domini, rectas facite ſemitas eius.* Greg. Papa. Idem verò Ioannes Baptiſta requiſitus quis eſſet,reſpondit,dicens: Ego vox clamantis in deſerto,qui,ſicut ante nos dictum eſt,ideò Vox à Propheta vocatus eſt, quia Verbum præibat. Quid autem clamaret,aperitur,cùm ſubditur, *Parate viam Domini,& rectas facite ſemitas eius.* Omnis qui fidẽ rectam,& bona opera prædicat, quid aliud q̃ venienti Dño ad corda audientiũ viã parat: vt hæc vis gratiæ penetret, lumen veritatis illuſtret: vt rectas Deo ſemitas faciat,dũ mũdas in animo cogitationes per ſermonẽ bonæ prædicationis format. *Omnis vallis implebitur,& omnis mõs & collis humiliabitur.* Quid hoc loco valliũ nomine,niſi humiles:quid montiũ & colliũ,niſi ſuperbi homines deſignãtur? In aduẽtu igitur Redẽptoris valles *Gregor. Papa. Quid valles & mõtes.*

impletæ,montes autem & colles humiliati ſunt:quia iuxta eius vocẽ,omnis qui ſe exaltat, hu- F
miliabitur,(Luc.14.)& qui ſe humiliat,exaltabitur. Vallis etenim impleta creſcit:mons autẽ &
collis humiliatꝰ decreſcit:quia nimirũ in fide mediatoris Dei & hominũ hominis Ieſu Chriſti,
& Gẽtilitas plenitudinẽ gratiæ accepit,& Iudæa per errorẽ perfidiæ,hoc vnde tumebat,ꝑdidit.
Omnis enim *vallis implebitur*:quia corda humiliũ,ſacræ doctrinæ eloquio, virtutũ gratia reple-
bũtur,iuxta hoc ꝙ ſcriptũ eſt:Qui emittit fontes in conuallibus. Et vnde rurſum dicitur: Et cõ-
ualles abundabunt frumento. A montibus nãque aqua delabitur,quia ſuperbas mẽtes veritatis
doctrina deſerit:ſed fontes in cõuallibus ſurgunt,quia mẽtes humiliũ verbũ prædicationis acci-
piũt. Iã iſta videmus,iam cõualles frumẽto abũdare cõſpicimus:quia illorũ ora pabulo veritatis
Origen. impleta ſunt,qui mites & ſimplices,huic mũdo deſpicabiles eſſe videbãtur. Orig.ho.23.in Luc.
Qua via Videamus ergo,inquit,quid vox de verbo annunciet. *Præparate*,inquit,*viã Domino*. Quam viã
Domini. Dño præparemus?nunquid corporeã? Aut poteſt ſermo Dei tali itinere pergere? An intrinſecus
præparãda eſt via Domino,& in corde noſtro recta & æqualis ſemita cõponenda? Hęc eſt via, G
per quã ingreſſus eſt ſermo Dei,qui in humani corporis capacitate conſiſtit. Magnũ eſt cor ho-
minis,& ſpatioſum,& capax:nondũ enim fuerit eius magnitudinẽ latitudinémque cognoſcere.
Vide quantã diuinorũ ſenſuũ magnitudinẽ capiat. Ipſe,ait,dedit mihi eorũ quæ ſunt notitiã,ra-
tionẽ mundi ſcire,& opera elementorũ,principium,& finem,& medietatẽ ſeculorũ, temporũ
varietates,& tranſlationẽ menſiũ,annorum circulos,& ſiderũ ſedes,naturas animaliũ,& furores
beſtiarum, ſpirituum violentias,& cogitationes hominum,diuerſitates arborũ, & vim radicũ.
Cor homi- Vides non paruũ eſſe cor hominis,quod tanta capiat. Neque in corporis quantitate,ſed in for-
nis magnũ. titudine eius intellige,quæ tantam ſcientiã capiat veritatis. Vt autẽ & ſimplices quoſque quo-
tidianis exẽplis ad credendũ adducã,quòd grande ſit cor hominis,videamus. Quaſcunque vr-
bes tranſiuimus,habemus illas in animo,& qualitates,& ſitus platearũ,murorũq;,& ædificiorũ H
in corde verſantur. Viã,quã ingreſſi ſumus,in memoriæ pictura ac deſcriptione retinemus. Ma-
re,quod nauigamus,tanta cogitatione amplectimur. Non eſt paruũ,vt dixi,cor hominis, quod
poteſt tanta capere. Si autẽ non eſt paruum tanta capiens,conſequẽter in illo via Domini præ-
Quomodo paratur,& recta fit ſemita,vt ambulet in illa ſermo Dei atque ſapientia. Præpara viã Domino
præparatur per conuerſationem bonam,& egregiis operibus tene ſemitã:abſque offenſa vlla deambulet in
cor. te verbum Dei,& donet tibi myſteriorum ſuorũ, aduentúſq; notitiam. Animaduertendũ autẽ,
Hierony. quòd,vt ſcribit Hieron.l.11.Commentar.in Eſa.Prophetã, c.40. in ipſa Eſaiæ Prophetia, Re-
ctæ viæ Domini,& ſemitæ Dei noſtri,impletio vallium & montiũ,colliúmque humiliatio, &
prauorum correctio,& aſperorũ rupiúmque cãpeſtria,& gloria Domini,& ſalutare Dei noſtri
nõ implebitur in Hieruſalẽ:ſed in ſolitudine Eccleſiæ,& in deſerta gentiũ multitudine, de qua
Eccleſia o- ſuprà legimus:Lætare deſerta ſitiens,exultet ſolitudo,& floreat quaſi lilium. Hæc enim deſerta
lim deſerta. erat notitia Dei,& ab idolis tenebatur,humilis in cõfeſſione,erecta in ſuperbia, aſpera & intra- I
Quod Dei ctabilis in feritate. Sed poſtquàm apparuit gloria Domini,*& vidit omnis caro Salutare Dei*, cũ-
ſalutare. cta repẽtè mutata ſunt,& via Domini præparata;ita vt appareret in ſolitudine gloria Dei,quã-
do baptiſatus eſt Dominus in Iordane,& aperti ſunt cœli,& Spiritus ſanctus in ſpecie colum-
bæ deſcendit,& manſit in eo,vóxque Patris deſuper intonantis audita eſt,(Matth.3.) Hic eſt fi-
Qua caro. lius meus dilectus, in quo mihi complacui, hunc audite. *Et omnis caro vidit Salutare Dei*:quæ
propterea appellabatur caro,quia priùs ſanctum ſpiritum non habebat. De qua dicit & Domi-
nus:Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis,quoniã carnes ſunt. Illa autẽ caro vide-
bit ſalutare Dei,de qua per Ioël idem loquebatur:(cap.2.) Effundã de ſpiritu meo ſuper omnẽ
carnẽ,& prophetabunt. Quod non ſolùm illo tẽpore clamabat Ioannes,qui ſermonis Dei præ-
curſor & præuius,rectè vox appellatur:ſed vſque hodie in deſerto Gentilium Eccleſiarum cla- K
mant magiſtri,vt rectas faciamus vias & ſemitas in cordibus noſtris Deo,impleamúrque virtu-
tibus,& inclinemur humilitate:prærupta mutemus in recta, aſpera vertamus in mollia, & ſic
Cyrillus gloriam Domini & ſalutare Dei videre mereamur. Cyrillus Alexandr.metaphoram iſtam E-
Alexand. ſaiæ paulò faciliùs & fuſiùs explicat. Nam quod habet, *Omnis vallis implebitur*, &c. Sunt enim
(inquit lib.3.in Eſaiam) quædam publicæ viæ, & ſemitæ minimè peruiæ, ſed aſperæ illæ quidẽ
& inuiæ,vt aliquando aſſurgendũ ſit ad montes & colles,aliquando per eoſdem deſcendendũ,
nunc in præcipitiis pendeas,nunc in colles profundos deferaris. Sin contingat vt edita hæc &
prærupta loca ſubſidant,& quæ in cauo ac profundo ſunt, compleantur:tunc vndiquaq; recta
erunt quæ erant obliqua,& campi plani,& via expedita,quæ quondã erant aſpera & abrupta.
Hoc factum eſt intelligibiliter Seruatoris noſtri potentia. Olim enim omnibus,vt ſic dixerim,
hominibus inacceſſa erat via eximia,& Euangelicæ conuerſationis ſemita parum trita: quòd
mens

A mens omniũ mundanis & terrenis eſſet detẽta cupiditatibus,ac ſubiecta carnis iiſdẽ fœdis mõ- *Montes terrena cupiditatu.*
tibus.Poſtquàm autẽ homo factus,atque caro ſecundũ ſcripturas,in carne aboleuiſſet peccatũ,
& principatus ac poteſtates,& rectores mundi huius demolitus eſſet, æquabilem nobis, & ad
currendũ aptiſſimã viam pietatis efficit,nihil habentem accliue, vel in altum ſublatũ, nihil ca-
uum,aut deorſum,ſed in campos magis complanatam. *Omnia enim obliqua,facta ſunt directa:*
nec hoc ſolùm,ſed & *apparebit*,inquit,*gloria Domini,& videbit omnis caro ſalutem Dei*:quia Do-
minus loquutus eſt.At quo pacto,& quomodo dicit gloriam Dei apparituram? Erat enim, & *Quæ Dei gloria in Chriſto.*
eſt vnigenitus Dei ſermo,vtpotè Deus exiſtens,& ex Deo patre arcana ratione natus, in dei-
tatis præſtantia,ſuper omnem principatũ & poteſtatem,& thronũ,& dominationes, & omne
nomen quod nominatur,non ſolùm in hoc ſeculo,ſed & in futuro:& ipſe eſt gloriæ Dominus,
& nouimus nos gloriam eius,etiamſi olim non nouerimus:quando ſicut & nos, factus homo
B diſpenſatione,ſe potentia,operatione, gloria Deo & Patri æqualem declarauit: omnia verbo
ſuæ potentiæ ferens,miracula facilè peragens,creaturam increpãs,mortuos excitans, & cætera
mirifica citra laborem perficiens.Apparuit igitur gloria Domini,& cõtemplata eſt omnis caro
ſalutem Dei,ſcilicet Patris.Saluatorem enim & redemptorem nobis miſit de cœlo filiũ. Cùm
enim lex nihil conſummaret,& typica ſacrificia non haberẽt vim abſtergendi peccata,in Chri
ſto conſummamur,& ab omni labe liberati,adoptionis ſpiritu honoramur. Hæc in illo gratia,
quantũ quidẽ ad ſcopũ & animũ ſeruantis,per omnẽ carnẽ meauit,id eſt, per omnes homines.
Carnẽ enim hìc intelligere oportet hominẽ.Si quidam videantur huius ſalutis expertes,verus *Caro quid.*
tamen ſic & Prophetæ ſermo.Scopus enim & propoſitum honorantis, & ſeruare volentis at-
tenditur,non deſideria vocatorum expenduntur.Eadem eſt ſententia Theoph. in Luc. Cæte- Theoph.
rùm Hierony.lib.1.Comment.in Matth.occurrit obiectioni, quæ olim à Porphyrio facta eſt. Hierony.
C Siquidem, inquit,iſtum locum,quem ex Eſaia Lucas & Matthæus à Ioãne depromptum nar-
rant,Porphyrius Marci Euangelico principio comparat,in quo ſcriptum eſt,Initium Euange- *Ad Porphyrij calumnias reſponſio.*
lij Ieſu Chriſti filij Dei,ſicut ſcriptum eſt in Eſaia Propheta:Ecce mitto Angelum meum an-
te faciem tuam,qui præparabit viam tuam.Vox clamantis in deſerto,Parate viam Domini,re-
ctas facite ſemitas eius.Cùm enim teſtimonium de Malachia, Eſaiáque contextum ſit, quærit
quomodo velut ab vno Eſaia exemplum putemus aſſumptum. Cui Eccleſiaſtici viri pleniſſi-
mè reſponderunt. Nos autem nomen Eſaiæ putamus additum ſcriptorum vitio: quod in aliis
locis probare poſſumus,aut certè de diuerſis teſtimoniis ſcripturarum vnum corpus effectum.
Quod idem confirmat in Pſalmum 13.exemplo Apoſtoli Pauli in Epiſt.ad Tim.3.vbi hæc ex
Pſalte producit,Sepulchrum patens eſt guttur eorum.quibus interim alia de Deuteronomio,
& cæteris ſcripturæ locis inſerit.Verùm quæ ad iſtius Prophetiæ explicationem & meditatio-
D nem magis faciunt,ad alium locum remittimus.*Ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis* Theoph.
*camelorum,& zona pellicea circa lumbos eius.*Theophilactus.Ad pœnitentiam hortabatur etiam
habitu:lugubrem enim gerebat veſtem.Vt enim veſtium aliæ nuptiales ſunt, aliæ primogeni- *Habitus Ioannis pœnitentiam docebat.*
torum,aliæ prædilectorum filiorum, aliæ viduarum: ita ſaccus & cinis olim pœnitentium, vt
manifeſtum eſt in Achab rege,Niniuitis,Dauide.Pœnitentia enim,vt ſcribit Tertullianus, lib.
de Pœnitentia,de ipſo quoque habitu atque victu mandat ſacco & cineri incubare,corpus ſor- Tertull.
dibus obſcurare,animum mœroribus deiicere,illa quæ peccauit,triſti tractatione mutare: Cæ- *Differentia veſtium.*
terùm paſtum & potum pura noſſe,non ventris ſcilicet,ſed animæ cauſa:plerunque verò ieiu-
niis preces alere,ingemiſcere,lachrymari,& mugire dies noctéſque ad Dominum Deum tuũ, *Quid in pœnitentia faciendum.*
presbyteris aduolui,& aris Dei adgeniculari,omnibus fratribus legationes deprecationis ſuæ
E iniungere.Hæc omnia exomologeſis vt pœnitentiam commendet,vt de periculi timore Do-
minum honoret,vt in peccatorem ipſa pronunciãs pro Dei indignatione fungatur,& tempo-
rali afflictatione æterna ſupplicia non dicam fruſtretur,ſed expungat. Quis enim arbitretur in
coccino & tyrio pro delictis ſupplicandum eſſe?Et quoniam vitæ Monaſticæ typũ Ioannes ex- *Typus Monaſtices in Ioanne.*
primebat,illam in veſtium aſperitate definiebat, præter ea nimirùm quæ interiorem hominẽ
formare debent.Victus etiam auſteritas,vt ex Palladij hiſtoria Lauſiaca colligitur.Quod etiam
Balaam his ad Ioſaphath verbis teſtabatur,vt ſcribit Damaſc. lib.de eorum hiſtoria,cap.18.Vi- Palladius.
ctus quidẽ nobis ex pomis & ſtirpibus,quas ſolitudo cœleſti rore perfuſa, & creatoris imperio Damaſcen.
parens,alit,nobis ſuppetit:ob quæ nemo eſt qui aduerſus nos pugnã ineat,atque cõtendat, ma-
iorémque partẽ,vt auaritiæ lex præſcribit,arripere quærat:verũ vberrimè omnibus illaboratus
cib⁹,& extẽporalis mẽſa proponitur.Quòd ſi quis fratrũ,qui nobis vicini ſunt,panis benedictio-
nẽ afferat,hũc tanquã ad eorũ,qui cum fide obtulerunt,benedictionẽ à diuina prouidentia miſ- *Veſtes monaſticæ.*
ſum ſuſcipimus. Veſtes autem nobis ex aſperis ciliciis & ouium pellibus ſunt,vetuſtæ omnes,

atque ex variis pannis conſutæ,imbecillam noſtram carnem atterentes. Etenim eadem nobis F
eſt tum æſtatis,tum hyemis veſtis:quam etiam vt ſemel induimus,exuere poſtea nobis non li-
cet,quouſque vetuſtate confecta prorſus deleatur. Ad hunc enim modum , & frigoris & æſtus
Greg.Nāz. moleſtiis corpus affligentes,futuræ immortalitatis veſtem nobis comparamus. Gregorius Nā-
zanz. in Apologetico,poſtquàm è fuga rediſſet,hac ſe ſolitudine,& vitæ auſteritate delectatū
fuiſſe ſcribit. Ego,inquit,Heliæ Carmelum animo agitabam,Ioanniſque deſertum,ac cœleſtē
eorum,qui hoc Philoſophiæ genus profiterentur,viuendi rationem,præſentiáque omnia tem-
peſtatis inſtar exiſtimabam,ac rupem aliquam, aut præruptum aliquem locum , aut exiguum
murum conquirebam, quibus obtegi poſſem. Aliorum, inquiebam, ſunt labores & honores,
aliorum bella & trophæa:Mihi verò à bello abhorrenti oculos in meipſum conicctos habere
Monaſtica vita tutior. ſufficiat,vitámque vt potuero,inſtituere,& veluti tenui rate paruum quoddam pelagus tranſ- G
meare,ac paupere hac mea & anguſta vitæ functione paruam in altero ſeculo manſionem mi-
hi comparare. Abiectius quidem fortaſſè conſilium,verùm minori quoque periculo obnoxiū,
nimirùm æquo interuallo,& à ſummo faſtigio & à caſu diſtare. Hanc vitā duxerunt,quotquot
in ſolitudinibus errantes,in montibus & cauernis & ſpeluncis terræ , vt ſcribit Paulus ad He-
bræos 11.egentes,anguſtiati,afflicti, quibus non erat mundus , in melotis & pellibus caprinis.
Hierony. Hieronym.in Matth. *Ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis camelorum* , &c. De pilis,
Zona pellicea quid. inquit,habebat,non de lana. Aliud auſteræ veſtis indicium eſt , aliud luxuriæ mollioris. Zona
autem pellicea,qua accinctus fuit & Helias,mortificationis cingulum eſt. Sunt autem,vt Ra-
Rabanus. banus in Matth.qui exiſtiment,Ioannem crudas camelorum pelles accepiſſe,non paratas,iiſq;
ad domandam libidinem vſum eſſe. Verùm nullus eſt Euangeliſtarum , qui pellibus amictum
illum,ſed è *pilis camelorum*,ſcribant. Sic enim habet Matthæus(cap.3.)ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν
καμήλου,veſtitus eius ex pilis cameli. Marcus verò(cap.1.) ἐνδεδυμένος τρίχας καμήλου, indutus H
pilos cameli. τρίχες autem capillos,& pilos ſignificant. Homer.in Βατραχομ.

Homerus. *Δευόμεναι δὲ τρίχες πλεῖστον βάρος ἕλκον ἐπ' αὐτῷ.*

Madentes autem pili plurimum onus trahebant in ipſo.

Sumuntur & τρίχες pro villis ouium:nunc verò pro pilis camelorum. His nimirùm cilicia cō-
ficiuntur,& aſpera quæque perfricandæ carni,quam domari oporteat. Horum autem veſtimē-
torum myſterium requirunt Theoph.& Euthym. Theoph.quidem in Matth. Dicunt,inquit,
Theoph. camelum medium eſſe inter munda & immunda animalia. Nam quia ruminat, mundum eſt:
Myſterium huius veſtitus. quia autē vngulas non diuidit,immundum eſt. Ioannes autem,quoniam ad Deum adducebat
populum Iudaicum,qui videbatur mundus eſſe,& Gentilem,qui immundus, erátque media-
tor veteris & noui Teſtamenti,idcircò ferebat pilos camelorum,*Et zonam pelliceam circa lum-*
bos ſuos. Omnes ſancti introducuntur à ſcriptura cincti,veluti ſemper in opere exiſtētes. Negli- I
gentes autem & delicati non cinguntur,vt nunc Sarraceni:vel quòd affectiones concupiſcen-
Hilarius. tiæ mortificarunt:pellis enim mortui animalis pars eſt. Hilarius in Matth. Pilis etiam camelo-
rum veſtis adtexta peregrinum Propheticæ iſtius prædicationis habitū deſignat , cùm exuuiis
immundarum pecudum(quibus pares exiſtimamur) Chriſti prædicator induitur, fitq; ſanctifi-
catum habitu prophetali,quicquid in nobis vel inutile fuerat antè,vel ſordidum. Zonæ autem
præcinctio,efficax in omne opus bonum eſt apparatus, vt ad omne miniſterium Chriſti , vo-
Quid locuſta ſignificent. luntatis cingulo ſimus accincti. In eſum etiam eliguntur locuſtæ,fugaces hominum, & ad om-
nem aduentus noſtri ſenſum auolantes: nos ſcilicet , qui ab omni ſermone & congreſſu Pro-
phetarum impiis quibuſdam corporum ſaltibus efferebamur,voluntate vagi,operibus inutiles,
in verbis queruli,ſede peregrini,nunc ſumus ſanctorum alimonia, & ſatietas Prophetarum : e-
lecti ſumus cum melle ſylueſtri,dulciſſimū ex nobis cibum,non ex aluearíis legis , ſed ex trun- K
cis ſylueſtrium arborum præbituri. Cæterùm quòd *cibus eius erant locuſtæ* , à variis variè inter-
Theoph. pretatur. Theophil. in Matth. Quidam dicunt herbas eſſe locuſtas , quidam fructus agreſtes.
Euthym. Euthym.in Matth. Quidam etiam locuſtas eſſe virgulta dixerunt,quidam herbas,alij ver ò in-
Quæ erant iſtæ locuſtæ. ſecti genus. Hilarius,in ſuperiori ſententia, eas pro animalibus ſumit , cùm vocet illas fugaces.
Hilarius. Thom. Aquinas in Matth. Locuſtæ ſunt animalia quædam apta ad comedendum. Albertus
Thom. Magnus in Matth. Non puto quòd fuerunt locuſtæ vſitatæ, quia illæ venenoſæ ſunt : ſed pro-
Albertus Magnus. pter ſimilitudinem ſaltuum potiùs quàm volatuum, quædam auiculæ Eremi ſic dicebantur.
Locuſtæ erāt animalia. Vocantur ἀκρίδες in Græco contextu,in Hebræo verò ארבה *Arbeh* . Sunt autem ἀκρίδες, lo-
cuſtæ,Iudæis quidem in vſum indultæ,vt legitur Leuit.11.R.Dauid in lib. Radicum, dictionē
R.Dauid. *Arbeh* deducit à רבה, *Rauah*,id eſt,multiplicauit,quòd ſit ſpecies multa,vel, vt annotat Mer-
Mercerus. cerus in Theſaurum linguæ Heb. Sanctis Pagnini , quòd agminatim & magna copia gra-
dian-

A diantur. Collectiuum eſt. De his vide Ariſtotelem de hiſtor. animal. libro quarto, cap. 2. Exod. decimo. Ecce adduco cras *Arbeh*, locuſtam in termino tuo. Et, Ventus Orientalis eleuauit *Eth-Aarbeh*, locuſtam. Sic in Hebraico Matthæi contextu legitur, ואכלו היה ארבה, *Veoukelo haia Arbeh*: & eadem eſt Græca ſententia, ἡ δὲ τροφὴ αὐτοῦ ἦν ἀκρίδες. Hæ autem Leuit. 11. inter munda animalia numerantur. Sic enim habet lex diuina: Quicquid ambulat ſuper quatuor pedes, ſed habet longiora retrò crura, per quæ ſalit ſuper terram, comedere debetis: vt eſt Bruchus in genere ſuo, & Attacus, & Ophiomachus, ac Locuſta, ſingula iuxta genus ſuum. Plinius lib. 11. hiſtor. naturalis cap. 29. Locuſtas Parthis in cibo gratas eſſe ſcribit. Idem lib. 6. cap. 30. Pars quædam Æthiopum, inquit, locuſtis tantùm viuit, fumo & ſale duratis, in annua alimenta: in quadrageſimum vitæ annum non excedunt. Hermolaus Barbarus, lib. 1. Corollario 250. in Dioſcoridem: In ſacris certè literis, ſunt quibus locuſtæ mandi ſolitæ, non animal

Ariſtotel. *Plinius.* *Her. Barba.*

B inſectum, ſed herbam hoc nomine ſignificent, inquit: in qua ſententia magnus author Chryſoſtomus, & prior eo Athanaſius fuiſſe creduntur: quaſi pro animali accepta veſcendo non eſſent: cùm tamen in Africa, vt Dioſcorides commeminit, ad Leptin, cibo etiam frequenti comedantur, hodie quoque eas vulgò comedũt Ægyptij. Plinius & Indorum gentẽ quandã, & Æthiopum quoque partem locuſtis tantùm viuere, fumo & ſale duratis in annua alimẽta prodidit, poſt Diodorum, Strabonémque: vt ob id Acridophagi nomen habeant. Hieronymus l. 2. contra Iouinian. Orientales & Libyæ populos, inquit, quia per deſertum, & calidam Eremi vaſtitatem locuſtarum nubes reperiuntur, locuſtis veſci moris eſt. Itaque nihil mirum eſt, ſi locuſtis animalibus vixiſſe Ioannes dicatur. Cibus quoque eius erat *mel ſylueſtre*. Fuerũt qui rorem cœleſtem in arborum folia congeſtum putarent. Theophil. in Matth. Mel agreſte eſt, quod à feris apibus conficitur, & in arboribus ac petris inuenitur. Idem habet Euthymius. Et

Plinius. *Hierony.* *Theoph.*

C hoc, inquit, amarum eſt ac inſuaue: & hoc tamen Ioanni in cibum erat. Ita nihil peregrinum, & aliundè conquiſitum ei cibum præſtitit, ſed quod ipſe ſolitarius locus dabat. Nimirũ omnia domãdæ carni neceſſaria ſunt, veſtitus aſperitas, & victus parcimonia & frugalitas. Potus autẽ ex Luca, mera aqua fuiſſe colligitur: dicente Angelo ad Zachariam patrem eius, Vxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem. Et ſubdit, Vinum & ſiceram non bibet. Apta vtique & conſentanea hæc externa omnia ſunt, in eo qui cæteros ſuo exemplo ad pœnitentiã inducit. Baſilius in Pſ. 29. Sed &, inquit, lamentantur nobis Prophetæ, ad luctum nos prouocantes, vt ſimul ad conſenſionem, & cognitionem peccatorum noſtrorum delati, ex Propheticis ſermonibus, noſtrum lugeamus exitium, laboribus multis & ærumnis noſtrã carnẽ affligendo. Et paulò pòſt. Conſcidiſti ſaccum meum, ait Pſaltes. Saccus enim ad pœnitentiã facit, cùm ſit humilitatis ſignum. Olim namque patres in ſacco & cinere ſedentes pœnitentiã egerunt.

Quid mel ſylueſtre, et quale. *Euthymi.* *Afflictio carnis.* *Baſilius.*

D Inde factum eſt, vt permulti Iudæorum non modò prædicatione, ſed & vitæ Ioannis auſteritate, ad pœnitentiam incitarentur. Nam *tunc exibat ad eum Hieroſolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem.* Sicut enim Hieremias compedes ferreos geſtauit ad deſignandam captiuitatem, Michæas autem, Vadam, inquit, ſpoliatus & nudus, luctum faciam velut ſtruthionum & draconum: ſicut Ahias Silonites pallium in decem partes diuiſit: & his olim externis ſignis populum alioquin rudem inducebant ad earum rerum cognitionem, quas verbo prædicabant: Ita & Ioannes non modò verbo, ſed externis illis pœnitentiæ ſignis turbas ad pœnitentiam adhortabatur. Sed & Ioannes notus ex parentibus omnibus erat: vitæ ſanctimonia & aſperitas quemque alliciebant, vt in deſertum ſe conferrent. Adde quòd à captiuitate Babylonica vſque ad id temporis, paucos Prophetas acceperãt. *Et baptiſabãtur ab eo.* Theophilactus. Tametſi baptiſabantur, attamen remiſſionem peccatorum baptiſma Ioannis non

Auſteritas veſtitus & victus Ioãnis turbas allexit. *Theoph.*

E habebat, ſed ſolam pœnitentiam prædicabat, & ad remiſſionem peccatorũ, hoc eſt, ad Chriſti baptiſma ducebat, apud quem eſt remiſſio peccatorum. Chryſoſtomus, hom. 10. prioris Operis in Matth. Sic Act. 1. Ioannes quidem prædicauit baptiſmum pœnitentiæ, & non ait remiſſionis, ſed vt crederent in aduenientem poſt eum. Cùm enim nondum pro peccatis mundi hoſtia fuiſſet oblata, cùm needum Spiritus ſanctus deſcendiſſet, nec peccatum eſt ſolutum, nec inter Dominum atque homines inimicitia ſublata, nec maledictio expũcta: quomodo remiſſio peccatorum facta diceretur? Et quibuſdam interiectis. Quia igitur propriorum obliuio peccatorum, ſicut etiam Paulus oſtendit, inſolentes Iudæos aduerſus Chriſti dona faciebat: è regione verò delictorum memoria, requirendi liberatoris, & conſequendæ veniæ deſiderium ſuſcitabat: ad hoc Ioannes præparaturus, aduenit, ſuadens eis refugiũ pœnitentiæ: nõ vt caſtigarentur, ſed vt humiliores pœnitendo facti, & peccatorum ſuorũ crebriùs recordantes, ad dona remiſſionis accurrant. Quaſi diceret: Ego illis cõfiteri peccata ſua, & pœnitentiam agere per-

Chryſoſt. *Non eſt pœnitentia, ſine cõfeſſione peccatorum.*

ſuaſi,non vt caſtigarētur omninò,ſed vt digniùs poſtea remiſſionis dona ſuſciperēt. Niſi enim F
ſeipſos antè damnaſſent, minimè gratiam requiſiſſent. Ita Ioannes Chryſoſtomus occurrit
obiectioni,quæ fieri poſſet: Cur ij, qui baptiſabantur,*confitebantur peccata ſua*, niſi & ipſorum
remiſſionem Baptiſta conferret. Sed ita parabantur,inquit, vt propria infirmitate & morbo
cognito,ardentiùs tandem medicum & ſaluatorem exoptarent,& ſuſciperent. Erat igitur hoc
Gr.Nanzā. baptiſma typus pœnitentiæ, ad quem remiſſio peccatorum requiritur. Gregor. Nanzanzenus,
Orat.in ſancta lumina, Pœnitentiam baptiſmo comparat,illámque nuncupat lachrymarū baptiſmum.
Verū,inquit,aſperior eſt,& laborioſior,quo perfunditur ille,qui per ſingulas noctes
Pſal.6.37. lectum ſuum,ac ſtratum lachrymis lauat:cui ipſæ quoque vitij cicatrices fœtent,qui lugens &
54.43.37. cōtriſtatus graditur,qui Manaſſis reſipiſcentiam,ac Niniuitarum humilitatem miſericordiam
à Deo conſecutam imitatur,qui Publicani verbis in templo vtitur,ac ſupra inſolentem & ſuperbum
Phariſæum iuſtificatur: qui denique Chananeæ more deprimitur, & miſericordiam G
implorat, & micas poſcit,hoc eſt, canis vehementi fame correpti pabulum. Quòd autē pœnitentia
non ſit ſine peccatorum confeſſione,& hoc baptiſma Ioannis oſtendit: quòd etſi remiſſionem
peccatorum minimè conferret,ſed tantùm pœnitentiæ typum haberet, ita tamen
per confeſſionem ſuos præparabat. Baſilius in Pſ.29. In propitiationem itaque peccatorum,inquit,
Baſilius. probatio cōfeſſionis peccatorū. remiſſionémve eorum quæ admiſiſtis,confitemini de iis,quæ à vobis nō rectè priùs,nec
ſobriè facta ſunt. Et in Pſal.32. in hanc Dauidis ſentētiam, Diligit miſericordiam & iudicium,
miſericordia Domini plena eſt terra. Vult,inquit,tui miſereri iudex,ſi modò poſt admiſſa,humilem
te factum & contritum,& malefacta plurimùm deplorātem te inueniet. Inſuper ſi quæ
clam cæteris & in arcano deſignaſti,prodideris & euulgaueris fratri citra pudorem vllum. Et
Idem. idem in Regulis breuioribus,quæſt.288. ad interrogationem iſtam, An qui peccata ſua confiteri
vult,omnibus paſſim,& quibuſuis ea confiteri debet,an certis quibuſdam? ita reſpondet. H
Propoſitum benignitatis Dei in his qui peccant,perſpicuum eſt ex eo,quod ſcriptum eſt Ezech.18.
Nolo mortem peccatoris,ſed magis vt conuertatur,& viuat. Quoniam igitur conuerſionis
modus accommodatus eſſe debet ei qui peccat,& præterea opus eſt fructibus dignis
pœnitentiæ,conuenienter verbis illis Ioannis Baptiſtæ,*Facite fructus dignos pœnitentiæ*: ne ſi
fructus abfuerint,illa vſu eueniant,quæ confeſtim pòſt denunciantur: *Omnis enim arbor,quæ nō
facit bonum fructum,excidetur,& in ignem mittetur:* neceſſariò iis peccata aperiri debēt,quibus
credita eſt diſpenſatio myſteriorum Dei.(1. Cor.4.) Siquidem rationem hanc in pœnitentia
etiā veteres illos cernimus ſecutos fuiſſe,quando & in Euangelio(Matth.3.)ſcriptum eſt,quòd
Ioanni confitebantur peccata ſua: & in Actis(cap.16.)Apoſtolis ipſis, à quibus etiam cuncti
baptiſabantur. Sic Act.19. multi credentium venerunt ad Paulum, confitentes & annunciantes
actus ſuos. Sunt verò qui ſic reſoluendum putent, quòd ſe peccatores eſſe in genere con- I
Propria & expreſſa peccatorum confeſſio. feſſi fuerint. Verū non iſtud eſt τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, peccata ſua confiteri. Nam quod cuiuſque
eſt,etiam proprium alicui eſſe dicitur. Non ſimpliciter fatebantur peccata,ſed ſua ipſorū peccata.
Alij luxuriæ,alij ebrietati, alij auaritiæ,alij iræ,alij hypocriſi magis dediti erāt: & hæc ipſa
in quæ labebantur,alij aliter illa etiam propria confeſſione exprimebant. Quid quòd ad illam
ἐξομολόγησιν adigebantur ex lege? Nec enim tantùm publica quædam pro totius populi delictis
quotannis fiebat in die expiationis, cùm ſacerdos impoſitis hirco emiſſario manibus,confiterentur
omnes iniquitates filiorum Iſraël,vniuerſaque delicta & peccata eorum, vt legitur
Alia generalis, alia ſpecialis confeſſio. Leuit.16. quæ generalis confeſſio cenſenda eſt: ſed & priuata & particularis ſpecialium quorundam
peccatorum ab iis agebatur,qui pœnitentiam agentes,ſibi Deum propitium reddere
volebant. Leuit.5. Anima quæ iurauerit,& protulerit labiis ſuis, vt vel malè quid faceret, vel
benè: & non fecerit,& idipſum iuramento & ſermone firmauerit,oblitáque poſtea intellexe- K
rit delictum ſuum, agat pœnitentiam pro peccato. Textus Hebraicus pro eo, Agat pœnitentiam
pro peccato, ſic legit, והתודה אשר חטא עליה, *Vehituadda aſſer hata haleia*,id eſt, & confeſſa
Confeſſio peccati ſub lege. fuerit quod peccauit ſuper eo. Quod ſanè ad expreſſam ipſius peccati cōfeſſionem refertur,
vt & 70. Interpretum verſio docet, quæ ſic habet, καὶ ἐξαγορεύσει τὴν ἁμαρτίαν, περὶ ἧς ἡμάρτηκε
κατ' αὐτῆς,& dixerit peccatum,in quo peccauerit in eo. Oportebat enim peccati circunſtantias
adferre,vt ex his,illius aut leuitas aut grauitas appareret. Hæc ergo particularis & ſpecialis
Peccati circunſtantia. confeſſio ad legalem pœnitentiam requirebatur. Quinetiam tam neceſſaria eſt nobis, vt ab
Irenæus. antiquis Patribus,Irenæo nimirùm lib.1. contra hęreſ.& Tertull.l.de pœnitentia, ἐξομολόγησις,
Tertull. id eſt, confeſſio,pro pœnitentia vſurpetur. Cæterùm non eſt graue & laborioſum dicendum,
Audacter confitendū. quod factum eſt ſalutare, vt ſcribit ibidem Tertullianus. Nec enim erubeſcimus medicis &
chirurgis corporalibus ſecretos quoſque morbos & vlcera proponere: idque vt corpori bonam
vale-

A valetudinem reſtituant: quantò minus pudor ille officere debet, vt interiora ſacerdoti retega-
mus, & animæ ſalutem nanciſcamur? Eccl. 4. Non confundaris cōfiteri peccata tua, & ne ſub-
iicias te omni homini pro peccato. Seligendi enim ſunt etiam ſacerdotes, qui te ſoluant. Ita
ſeligitur Ioannes, vt cui Deus præter cæteros ſpecialem authoritatem crediderit. *Videns autem
multos Phariſæorum & Sadducæorum venientes ad baptiſmum ſuum, dixit eis, & ad turbas quæ exi-
bant vt baptiſarentur ab ipſo, Progenies viperarum, quis oſtendit vobis fugere à ventura ira?* Hinc *Multæ ſectæ apud*
manifeſtum eſt, multas apud Iudæos ſectas fuiſſe: alij nimirùm Phariſæi, alij Sadducæi, alij Eſ- *Iudæos.*
ſæi, alij Samaritæ. Ioſephus lib. 18. Antiq. Iud. cap. 2. docet à multis iam ſæculis in priores tres Ioſephus.
iſtas ſectas Iudæos fuiſſe diuiſos: maximè temporibus Hircani innotuiſſe. Phariſæi à Phares, *Phariſæi.*
quaſi diuiſi: quòd cæteros ipſi, vt peccatores, à ſuo conſortio abducerent: ſederent illi in cathe-
dra, ſed omnia ad literam interpretabantur. Ioſephus lib. 13. de Antiq. Iudaic. 18. cap. Plurimas Idem.
B conſtitutiones nō ſcriptas à Moyſe, ſed à maioribus acceptas, populo tradiderunt. Satis auſteri
illi in accubitu, in oratione vigiles, in continētia laudabiles, in veſtitu grauiores, alligatis ad fim-
brias ſpinis, circumuolantibus phylacteriis: verùm & ipſi hypocritæ, auari, cructi, feroces, igno-
rabant filium Dei. 2. ſtatuebant fatum. 3. addictiores aſtronomiæ, elementa animantia vocabāt:
iudicium verò fatentur. Epiphanius lib. 1. tom. 1. hæreſ. 16. Quomodo verò poteſt iudicium eſſe Epiphan.
& fatum: id eſt, quare circa hominem eſt bona opera, aut malas res appetere? 4. Relinquebant
grauiora legis, externis addicti. 5. mundiciem & actum externum nimis efferebant. 6. præfere-
bāt donum factum ſubuentioni parentum in neceſſitate. Sadducæi verò, vt ſcribit Philaſtrius *Sadducæi.*
lib. de hæreſib. ducebantur à Sadoch Iudæo diſcipulo Doſithei. Sunt qui à *Tſadik* deducant, Philaſtri'.
quaſi ſint *Tſadikim*, id eſt iuſti. Hi è diametro pugnarunt cum Phariſæis. Sicut enim illi ſtrictio-
re cōſcientia, ſic iſti laxiore. 1. Non eſſe reſurrectionem, quòd poſſit frater fratri ſuſcitare ſemē:
C indignum autem ſit vnam mulierem tot habere maritos in reſurrectione. Atqui neque nubēt
neque nubentur. Non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium. Negant Angelum aut ſpiritum,
Act. 13. Dicunt in noſtra eſſe poteſtate fœlicitatem & infortunium. Ioſephus Antiq. Iudaic. lib. Ioſeph.
13. cap. 9. Hi cum cæteris Meſſyam purum hominem expectant. Philaſtrius. Eſſæi ab opere Philaſtri'.
dicti, quòd oſtentationem in Phariſæis deteſtarētur, mallent verò operatores eſſe: & Epicuriſ- *Eſſæi.*
mum Sadducæorum auerſarentur. Vnde ſe ad extremam oram Iudææ ad lacum Aſphalti-
tem prope Iericho contulerunt. Hi omnium meliores. Ioſeph. lib. 2. de bell. Iud. cap. 7. hæc de
illis: quòd fuerint. 1. amore coniuncti. 2. à voluptatibus alieni. 3. intemperantia fœminarum ca- *Eſſæorum*
ueant: vnde & nuptias faſtidiunt. 4. contemnunt diuitias. 5. in commune viuunt, & per pro- *vita mona-*
curatores. 6. ſqualorem decorem deputant. 7. in ſingulis nulla domicilia, vbi in commune ſe- *ſtica.*
ctæ profeſſores ex aliunde venientes excipiunt. 8. amantur tantùm propter latrocinia. 9. eſt
D apud eos curatio hoſpitum & veſtimentorum. 10. tantùm eſt illis vna veſtis & calceus. 11. nū-
quam quidquam alterutri vendunt. 12. ſolis ortum votis apud Deum præcurrunt. 13. manibus
laborant. 14. in ſilentio panem comedunt, præmiſſa benedictione. 15. eleemoſynarij
ſunt. 16. nihil illis licet dare curatoribus, ſiue cognatis. 17. duobus ſaltem annis probant, quos
admittant in conſortium. 18. Hi demùm ſe voto alligant Deo, curatori, & conſortio, & princi-
pibus, cętera abiurantes. 19. deprehenſos in peccatis ſegregant, & humi manducare herbas iu-
bent: cibo priuant, donec miſereſcentes humilitatis eos admittunt. 20. ſenes honorāt, nec quid
quod eis diſpliceat, faciunt. 21. diſcernuntur ab inuicem in quatuor ordines ſecundum ſuſce-
ptæ abſtinentiæ tempora. 22. paſcuntur cibo verbi à præſide. 23. contemnunt aduerſa. 24. ſubri-
dent illatam mortem per tyrannos. 25. animarum immortalitatem credunt. Ab his videtur
ductum eſſe Monaſticum inſtitutum, quale etiam Philo Iudæus de vita ſupplicum deſcribit. Philo.
De Samaritis ſuo tempore dicemus. Cæterùm duarum ſectarum maximè meminerunt Euā- *Samaritæ.*
E geliſtæ, Sadducæorum nimirùm, & Phariſæorum, vt quæ eſſent in populo præcipuæ. De Pha-
riſæis frequenter: de Sadducæis Matth. 22. de vtriſque Act. 23. Sciens Paulus quòd vna pars eſ-
ſet Sadducæorum, altera Phariſæorum, exclamauit in concilio, Viri fratres, ego Phariſæus, fi-
lius Phariſæi, de ſpe & reſurrectione mortuorum iudicor. Et cùm hæc dixiſſet, facta eſt diſſen-
ſio inter Phariſæos & Sadducæos, & ſoluta eſt multitudo. Sadducęi enim dicunt non eſſe re-
ſurrectionem mortuorum, neque Angelum, neque ſpiritum: Phariſæi autem vtraque confi- *Etſi iſtæ*
tentur. Porrò mirum eſt, quòd etſi inter ſe cōtendant, tamen omnes ad Ioannem conueniāt: *ſectæ ſibi*
vnde quaſi vi quadam adductos eſſe, aut ex celebritate nominis Baptiſtę, aut ex nouo ſigno *aduerſarē-*
baptiſmatis, aut venientis Meſſyæ opinione, etiam & totius populi perſuaſione credimus. Si- *tur, cōueni-*
quidem, inquit Chryſoſtomus, hom. 10. in cap. Matth. 3. Præter plurimam vultus gratiam, & *unt tamen*
admirabilem hominis ſanctitatem, illum poſt multa tempora Prophetam apparuiſſe lætabā- *ad Ioannē.* Chryſoſt.

tur. Ipſum quoque prædicationis genus nouum erat atque diuerſum. Nihil quippè vſitatum F
annunciabat ac ſolitum, nulla prælia, nulla certamina, nullas de terreno hoſte victorias: non
morbos ac fames, non expugnationes Babylonicas ac Perſicas, non vrbis captiuitatem, neque
eorũ omninò quicquam, quæ à Prophetis audire conſueuerant: ſed cœlum annunciabat, &
illud quod ibi promittitur regnum, atque Gehennæ è diuerſo ſupplicium. Propterea quãquã
haud multò antè omnes, qui per ſolitudines aberrabant, trucidarentur, tanquam qui Iudæ &
Theudæ complices eſſent: nihilo ſeniores tamen illi ad hunc concurrebant. Neque enim Ioã-
nes ad tale aliquid conuocabat, vt eis tyrannidem diſſenſionéque ſuaderet, aut huiuſmodi te-
Nullus Ioãnem auerſatus eſt.
merarium aliquod & inconſideratum facinus, ſed vt auditores ad cœlorum regnum vocaret.
Ideò neque ſecum illos retinet, nec per eremum circunducit ſequentes, ſed venientes ſuſcipit,
& ad cœleſtem erudiens Philoſophiam continuò domum remittit: per omnia illos docens cũ- G
cta etiã terrena deſpicere, atque ad præmia regni futurorum bonorum, & in eorum quotidie
Chryſoſt.
deſiderio concitari. Idem Chryſoſtom. hom. 11. in Matth. Phariſæos oſtendit à Ioanne quidẽ
Alia volũtate phariſæi, alia populus ad ioãnis baptiſma cõfluebat.
baptiſatos fuiſſe, non tamen iis quæ prædicabat, credidiſſe. Atque vt diſcas, inquit, quoniã alia
Phariſæi, alia verò populi ad eum voluntate veniebant, audi quomodo Euangeliſta illud quo-
que declaret: de populo quidem dicens, quia aduenirent vt baptiſarentur ab eo, *confitentes pec-
cata ſua:* de Phariſæis verò haud ſimiliter: quoniam Matth. 23. videns multos venientes ad ba-
ptiſma, dixit, Serpentes, genimina viperarum. O admirabilem animi magnitudinem, ſtupen-
dámque conſtantiam! quàm liberè illis loquitur omnibus, qui Propheticum ſemper ſitiebant
cruorem, quíque in nullo erant ſerpẽtibus mitiores! quanta & ipſos, & ipſorum parentes liber-
tate caſtigat! Sed dicat hîc aliquis, libertatem quidem illam fuiſſe præcipuam: cæterùm illud
An rectè fecerit Ioãnes icrepãs phariſæos ad eũ cõfluentes.
eſſe quærendum, vtrum rationem aliquam habuerit ipſa libertas. Neque enim peccantes vide-
rat, ſed potiùs ad ſe conuerſos conſpiciebat: propter quod nec increpare debuerat, ſed è regio- H
ne laudare atque ſuſcipere: quia ſcilicet vrbibus ac domibus derelictis ad eremum cucurriſ-
ſent, vt veritatem prædicationis audirent. Quid ergo dicemus? Non vtique illum abſque cõ-
ſideratione tanta ſeueritate fremuiſſe, & neque præſentibus, neque abſentibus pepercisſe. Nã
quia reuelante ſibi Deo, cordis eorum occulta conſpexerat, eóſque ſuperbum ſapere de parẽ-
tum nobilitate cognouerat, hanc illis perditionis eſſe cauſam, & hinc in vltimam eos ſciebat
præcipitatos eſſe deſidiam, ſatis neceſſariè radicem arrogantiæ huius incidit. Propterea illos
Eſaias (1. cap.) Sodomorum principes, & Gomorrhæorum plebem vocat. Et alter Propheta
dicit: Num ſicut filij Æthiopum vos eſtis mihi? Et prorſus omnes ab hac eos perſuaſione de-
ducunt, reprimentes illorum tumorem, qui illis innumerabilium cauſas pariebat etiam malo-
rum. Sed Prophetæ, inquies, conſequenter: ſiquidem illos peccantes videbant. Hic verò qua
de cauſa, quáve ratione idipſum facit, cùm eos certè videat ad obediendum paratos? Procul- I
dubiò vt illam duritiem molliret. Nam ſi ſermonem ipſius diligenter intendas, increpationi
temperamentũ laudis admiſcet. Hæc quippè dixit admirans, quòd ea, quæ illis penè impoſſi-
bilia videbantur vel fieri, implere potuerunt. Huiuſmodi igitur increpatio inuitantis eſt po-
Quid per Viperas ſignificetur.
tiùs atque ad vigorem animi coarctantis. Cæterùm vocat Phariſæos *progeniem viperarum*, non
ipſam procreationem viperarum conſiderans, quaſi ſint ex viperis procreati: ſed indolem, ma-
litiámque viperinam illis obijciens, quam ex vtero matris attulerunt, ita vt ſua peruerſitate ma-
iorum malitiam referant. Ideò Dominus Matth. 12. Progenies viperarum, inquit, quomodo
poteſtis bona loqui, cùm mali ſitis? Nam ex abundantia cordis os loquitur. Sic Matth. 23. Ser-
pentes, progenies viperarum, quomodo poteſtis fugere à iudicio Gehennæ? vbi idem per ſer-
pentes, voce metaphorica, quod per progeniem viperarum indicatur, nempè inhærens ſerpẽ-
tina prauitas. Sic Chriſtus obijciens Iudæis, quòd ſint ex patre diabolo, non tantùm primam K
illam occupationem ac deformationem, qua Satan genus humanum in ſuam poteſtatem re-
dactum, ex imagine Dei in ſuam transformauit, obijcit: ſed etiam inhærentem diabolicã ma-
Euthym.
litiam, quam ſecum ex vtero matris attulerint. Euthymius in Matth. Itaque ipſos alloquens
(inquit) *progenies viperarum* appellauit. Sicut enim viperarum proles, quum pariuntur, ſuas oc-
cidunt matres, exroſo earum ventre: ita ſanè Iudæi ſuos patres ſpirituales, puta Prophetas, oc-
ciderant. Laudauit autem ipſos, dicens: *Quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira?* apparebat
enim quòd ſola ipſorum prudentia. Futuram verò dicit, vel quæ à Romanis in obſidione fu-
tura erat: vel quæ à Deo in die iudicij, quam ad pœnitentiã properando fugiebant. Erumpen-
do igitur ad Phariſæos ac Sadducæos dirigit ſermonem: eos autem ſpiritu diſcernens, hæc il-
lis dicebat, qui Chriſtum credituri erant, & ita iram prædictam omninò euaſuri. Quòd ſi Lu-
cas hæc turbis illum dixiſſe intelligit, nihil inde turberis. Veriſimile eſt enim bis hæc Ioannem
dixiſſe,

A dixiſſe,nunc quidem his,nunc verò illis. Admirabatur autem Ioannes magnam ipſorum mutationem: quomodo hi,qui Prophetas occiderant,ipſum quoque non occiderent, ſed magis ad pœnitentiam venirent. Eandem ſententiam ſequitur Theophilactus. Ariſtoteles lib. 6. de historia animalium, 34.cap. hanc progeniei viperarum impietatem deſcribit. Vipera è ſerpẽtibus vna animal edit,cùm intra ſe oua primùm pepererit. Ouum hoc vnius coloris, & Molicum piſcium eſt:fœtus ſupernè conſiſtit, nec cortice continetur, ſicut nec piſcium quidem: parit catulos obuolutos membranis,quæ tertia die rumpãtur. Euenit interdum,vt qui invtero adhuc ſunt, prorumpant. Singulos diebus ſingulis parit,plures quàm viginti. Ex quibus intelligere licet, non ſemper quidem,ſed quandoque viperarum catulos naſci cum morte parẽtis. Eapropter olim Lex duodecim tabularum cauiſſe videtur, vt parricidæ ſimul cum vipera, quaſi parricidarum genimina, aſſuerentur. Cyrill. Hieroſolym. aliunde viperarum ſimilitudi- Theoph. Ariſtotel. *Viperis parricidæ cõparantur.* Cyril. Hie.

B nem depromit.Sic enim Catech.3.hæc verba Ioannis explicat. Non igitur ſis deinceps vipera, inquit: ſed cùm eſſes aliquando genimen illius,exue primæ illius iniquæ vitæ perſonam.Quilibet enim ſerpens in anguſtum intrans,deponit ſenectutem, & vetuſtatem per extruſionem exuit,corporeque denuò toto renouatur.Sic & tu intra per anguſtam portam & ſtrictam, affligens temetipſum per ieiunium,expelle tuam perditionem. Exue veterem hominem cum actionibus ſuis,& dic illud quod eſt in Cantic.6.Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? Cæterùm ſi quis eſt inter vos homo hypocrita & oſtentator,deuotionem quidem ſimulans,non ex corde autem credens, Simonis Magi habens hypocriſim,qui non vt gratiæ particeps ſit,accedit, ſed vt perſcrutetur,anxièque ſpeculetur id quod datur:audiat & ipſe à Ioãne: *Iam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Omnis igitur arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur,& in ignem mittetur.* D. Thom. Aquinas,vt ex Chryſoſt.ho.11.in Matth.ita & ex Am- *Serpentum prudentia.* Thomas. Chryſoſt.

C broſ.l.2.in Luc.c.11.viperarum cum Phariſæis ſimilitudines conciliat. Sunt,inquit, ſimiles in tribus.Natura enim viperæ eſt,quando mordet aliquem, recurrere ad aquã: & ſi inuenit, non moritur, aliàs moritur. Vnde Ioannes perpendens intentionem eorum,quare veniebant ad aquam baptiſmi,dixit, *Progenies*,&c. Sed quomodo venenati veniebant ad baptiſmum? quia Ioannes promittebat remiſſionem peccatorum:vnde compellebat eos ad aquam, deponentẽ prauam intentionem. Ideò dicit, Agite pœnitentiam:& baptiſabantur ab eo. Secunda proprietas eſt,quòd naſcendo occidit parentes: vnde dicitur quaſi vi pariens. Et iſti ſimiliter. Infrà 23. Quem Prophetarum non occidiſtis? Tertia ratio eſt: quia pulchritudo exteriùs, interiùs habens venenum. Iſti enim pulchri ſunt exteriùs quadam ſimulata iuſtitia,interiùs habentes peccata. Infrà 23.Væ vobis,quia ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ foris apparent hominibus ſpecioſa,intus verò plena ſunt oſſibus mortuorum,& omni ſpurcitia. Et ſecundum hoc pro- Ambroſ. *Tria in vipera.* 1. *Proprietas viperæ.* 2. 3.

D genies viperarum ſonat in malum. Ambroſius exponit aliter,& dicit, quòd prudentia aſcribitur ſerpentibus. Infrà 10. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes. Vnde Ioannes commendans eos de prudentia,quia veniebant ad baptiſmum, dicit, *Progenies*,&c. Primùm ergo quod inducit ad pœnitentiam,eſt recognitio proprij peccati, ſecundum eſt timor Domini iudicij. Prouer. 15. Per timorem Domini declinat omnis à malo. Iob. 19. Scitote eſſe iudicium. Hoc eſt quod dicit: Quis demonſtrauit, &c. Et ſciendum, quòd Ambroſius & Chryſoſtomus exponunt de præteritis, Rabbanus de futuris:vnde dicit, Quis demonſtrabit,&c.& ſecundum Ambroſium ſic, *Progenies*,&c. quaſi diceret, *Quis demonſtrauit* vt recederetis à malo? quaſi dicat, Nullus, niſi Deus. Pſal.84. Oſtende nobis, Domine, miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis. Secundum Chryſoſtomum ſic, *Progenies*,&c. quia retinẽt voluntatem peccati, *quis demonſtrauit vobis fugere*,ſicut vos vultis? Non enim hoc didiciſtis à ſolo Eſaia,quem ita ſcribentem(cap.1.) Ambroſ. Chryſoſt.

E legitis, Lauamini,& mundi eſtote,auferte malum cogitationum veſtrarũ ab oculis meis. Nõ: quia dicit Dauid Pſal.50. Amplius laua me, Domine, ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Et pòſt: Sacrificium Deo,ſpiritus contribulatus:cor contritũ & humiliatũ, Deus, non deſpicies. Rabbanus de futuro ſic, quaſi diceret, Bonum eſt quòd agitis pœnitentiam: quia aliter quis demõſtrabit,&c. Pſ.138. Quò ibo à ſpiritu tuo,& quò à facie tua fugiam? Legendum tamen eſſe per præteritum oſtendit dictio Græca ὑπέδειξεν, apud Matth. & Lucã. Gregorius Papa in hom. *Ventura ira* animaduerſio eſt vltionis extremæ, quam tunc fugere peccator non valet,quando nunc ad lamenta pœnitentiæ non recurrit. 1.ad Theſſ.5. Tunc repentinus eis ſuperueniet interitus,ſicut dolor in vtero habentis,& non effugiẽt. Item Apoc.6. Dicunt montibus, Cadite ſuper nos,& abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum, & ab ira agni. Ierem.25. Facta eſt terra eorum in deſolationem à facie iræ columbæ,& à facie iræ furoris Domini. Propterea Iob.19. Fugite à facie gladij. Pſ.138. Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à Rabbanus. Gr. Papa. *Quæ ſit ventura ira.*

facie tua fugiam? Non in Tharſis cum Iona (Ion.1.) Tharſis enim interpretatur exploratio F
gaudij:ſed cum Propheta in deſerto pœnitentiæ. Pſ.54. Manſi in ſolitudine. Matth.24. Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes. Orate ergo vt non fiat fuga veſtra in hyeme, vel ſabbatho. Albertus Magnus in Matth. per admirationem hoc dictum eſſe cenſet, pēſata qualitate tum Sadducæorum, tum Phariſæorum: quia præſumptio Phariſæorum, inquit, non timet irā, quā putat ſe non meruiſſe: & perfidia Sadducæorum eam reijcit, quam non credit futuram. nimirùm, vt diximus, vt qui reſurrectionem, ita & iudicium abnegant. Quantam igitur vim verbi eſſe oportuit, quòd corda eorum demulceret, & ad tremendum Dei iudicium cōmoueret? Quis eis fidem facere potuit, inquit Albertus? Errauerūt enim (Sap.2.) & excæcauit illos malitia eorum: & non iudicauerunt honorem ſacrarum animarum, nec mercedem ſperauerunt iuſtitiæ. Matth.22. Dicit eis Dominus, Erratis, neſcientes ſcripturas, neque virtutem Dei. Eſaiæ 10. Ad cuius confugietis auxilium, aut vbi derelinquetis gloriam veſtram? Ioëlis 2. Magnus dies Domini, & terribilis vàlde: & quis ſuſtinebit eum? Eſa.30. Ardens furor eius, & grauis G
ad portandum: labia eius impleta ſunt indignatione, & lingua eius quaſi ignis deuorans. Spiritus eius velut torrens inundans vſque ad medium colli, ad perdendas gentes in nihilum, & frænum quod in maxillis eorum. Dan.8. Fluuius igneus circa thronū iudicis. Origenes hom.22. in Luc. Et magna, inquit, huic ſeculo impendet ira: omnis iram Dei paſſurus eſt mūdus: tantam vaſtitatem cœli, & latitudinem terræ, & ſtellarum choros, ſplendorem ſolis & lunæ nocturnæ ſolatia Dei ira ſubuertet. Hæc enim omnia propter hominum peccata tranſibūt. Et olim quidē ſuper omnia terrena venit ira Dei, quia omnis caro (Geneſ.6.) reliquerat viā ſuam ſuper terram: Nunc autem & ſuper cœlum & ſuper terram ventura eſt ira Dei. Cœli trāſibūt, tu autem permanebis (ad Deum dicitur, Pſ.102.) & omnes ſicut veſtimētum veteraſcēt. Vide qualis & quanta ira mūdum omnem cōſumptura ſit, & puniet eos qui pœna digni ſunt, inuenietque materiam in qua ſe exerceat. Vnuſquiſque noſtrum ex eo quod geſſit, iræ materiam præparauit. Secundum duritiam enim tuam, & impœnitens cor, theſauriſas tibi iram in H
die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, vt dicitur ad Ro.2. Chryſoſtomus, hom.11. in Matth. per admirationem hæc verba dicta eſſe recenſet, vt qui ex impijs parentibus ortí pietatem amplectantur, & pœnitentiam agant. Vnde facta eſt, inquit, repentè tanta cōuerſio? Quis voluntates eorum aſperas mitigauit? quis vulnera immedicabilia curauit? Sed conſidera, inquit, quòd illos ab ipſis omninò principijs attentos, attonitóſque reddiderit: de Gehenna ſcilicet inferēdo ſermonem. Non enim aliquid vſitatum locutus eſt, neque dixit, Quis vobis demōſtrauit bella vitare, & irruentes fugere impetus, barbarorū captiuitates, morbos ac fames? ſed aliud quoddā ſupplicium cōminatur, quod nunquam certè illis fuerat manifeſtum. Cuius autem vel ferreū peccatoris pectus horrēdi huius iudicij meditatio non molliat? quem non ad pœnitentiam inuitet? D. Effrem l. de armat. ſpirit. c.5. Hei mihi, dilectiſſimi (inquit) quales tunc & quo animo futuri ſumus, quando abſtrahemur nudi & aperti? Vbi tunc nequitia? vbi tūc carnis fortitudo? vbi fallax inutiliſque pulchritudo? Hei mihi, quomodo introducendi ſumus ad tribunal illud I
horrendum? Vbi tunc humanæ vocis malè blanda ſuauitas? vbi mala improbáque fiducia? vbi tunc qui maſculorum concubitum exiſtimant voluptatem? vbi tunc illi, qui cum tympanis & inſtrumentis muſicis vinum bibunt? vbi tunc illorum contemptus, qui ſine metu vixerunt? vbi tunc deliciæ & luxus? Tranſierunt illa omnia, atque diffuſa ſunt vt mollis aër. Vbi tunc immodica cupiditas, & infinitus poſſidendi amor? vbi tunc ſuperbia inanis & turgida, quæ cunctos execrans, ſe ſolam aliquid eſſe arbitratur? vbi tunc vanus & prorſus inanis humanus ſucceſſus & gloria? vbi tunc tyrannus? vbi rex? vbi princeps? vbi magiſtratus? vbi hi qui gloriabantur in multitudine diuitiarum ſuarum, & Deum contemnebant? vbi Duces? Tunc profectò videntes admirati, conturbati, commoti ſunt: tremor apprehendit eos: ibi dolores vt parturientis, in ſpiritu vehementi tunc contererentur. Hac ergo iudicij meditatione animos quantumuis feroces Phariſæorum & Sadducæorum emollit Ioannes. Et ne fruſtrà hoc timore initientur, adijcit, *Facite ergo dignos fructus pœnitentiæ.* quaſi dicat, Nunc cùm mutandam eſſe in melius vitam, & deflenda peccata didiceritis, facite vt ne fruſtrà manus ad aratrum admoueatis. Quid enim proderit vobis Verbum aure acceptum, niſi & operibus illud adimpleatis? Quid noſſe per pœnitentiam parandum iter Meſſyæ, niſi & pœnitentiæ fructus edatis? Quid denique proderit percelli terrore & expectatione terribilis illius iudicij, niſi ſimul ea caueatis, quæ vos damnationi æternæ, & gehennæ adiudicare poſſunt? Nec enim omni terræ creditū ſemen fructum centuplum adfert, nec omni corde acceptum verbum in vitam æternam fructificat. Euthymius in Matth. Quia ergo reſipiſcitis, ſcitote quòd non ſufficit prauitatem duntaxat K

Albe. Mag.

Origenes.

Chryſoſt.

Vnde iſta conuerſio Phariſæorū

Meditatio iudicij ad pœnitentiā inducit.

D. Effrem.

Euthym.

A taxat fugere: ſed oportet virtutem quoque operari. Declina (inquit Pſalmo 33.) à malo & fac bonum. Eadem eſt ſentẽtia Theophilacti & Chryſoſtomi. Druthmarus in Matthæum. Quiſ-quis enim (inquit) de peccatis ſuis ſollicitus eſt, vt ei remittantur per bona opera, à ventura ira fugit, quia feſtinat ſe tollere à ſiniſtra parte hœdorum, & fugit in dextram cum agnis: quoniam hœdi cruciabuntur, agni autem protegentur à Domino. Fructum autem dignum pœnitentiæ facere, eſt præterita mala fletibus punire, & bona è contrario agere: vt ſicut exhibuimus membra noſtra ſeruire iniuſtitiæ, ita exhibeamus eadem iuſtitiæ in ſanctificationem. Vel fructus dignos pœnitentiæ agere, eſt malè commiſſa eleemoſynis redimere. Baſilius in Regulis breuioribus, interrog. 288. ſuperiùs aſſignata, ad fructum pœnitentiæ retulit confeſſionem peccatorum. Cyrillus Hieroſolymit. Catecheſi 3. Qui ſunt, inquit, pœnitentiæ fructus? Qui habet duas tunicas, det non habenti. Qui habet eſcas, faciat ſimiliter. Vis frui gratia Spiritus ſancti, & cibis ſenſilibus pauperes non reficis? Magna quæris, & parua non rependis. Ita eleemoſynam, fructum pœnitentiæ aſſignat. Facite eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis, ait Chriſtus. Origenes, homilia 21. in Lucam: Vultis, inquit, ſcire qui ſunt fructus pœnitentiæ? Charitas fructus eſt ſpiritus. Gaudium fructus eſt ſpiritus, pax, patientia, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, continentia, & reliqua huiuſmodi. Si hæc omnia habuerimus, fecimus dignos fructus pœnitentiæ. In hoc maximè ſatisfactio pars pœnitentiæ attenditur. Chryſoſtomus homilia decima, in Matth. Operis imperf. Digni pœnitentiæ fructus ſunt, inquit, cùm commiſſis peccatis aduerſa facimus. Aliena rapuiſti, incipe donare propria: longo tempore fornicatus es, à legitimo quoque vſu coniugij ſuſpendere, ac perpetuam continentiam paucorum dierum caſtitate ſæpiùs meditare: iniuria, vel opere quenquam, vel ſermone affeciſti, refer benedictionis verba: conuiciis te percutientem, nunc officiis, nunc beneficiis placare contende. Deliciis antea & temulentia diffluebas: ieiunio & aquæ potu vtrumque compenſa, vt famem ſuperes imminentem. Vidiſti impudicis alienum decorem oculis: fœminam omninò iam non videas, maiore tactus cautione poſt vulnera. Gregorius Papa in homel. Obſerua ſcilicet, quòd amicus ſponſæ non ſolùm fructus pœnitentiæ, ſed *dignos fructus pœnitentiæ* admonet eſſe faciẽdos. Aliud eſt namque fructum facere, aliud fructum dignum pœnitentiæ facere. Vt enim ſecundũ dignos pœnitentiæ fructus loquamur, ſciendum eſt, quia quiſquis illicita nulla commiſit, huic iure conceditur, vt licitis vtatur: ſicq; pietatis opera faciat, vt tamen, ſi voluerit, ea quæ mundi ſunt, non relinquat. At ſi quis in fornicationis culpam, vel fortè, quod eſt grauius, in adulteriũ lapſus eſt: tantò à ſe illicita debet abſcindere, quantò ſe meminit & illicita perpetraſſe. Neque enim par fructus boni operis eſſe debet eius, qui minùs, & eius qui ampliùs deliquit: aut eius qui nullis, & eius qui quibuſdam facinoribus cecidit, & eius qui in multis eſt lapſus. Per hoc ergo quod dicitur, Facite dignos fructus pœnitentiæ, vniuſcuiuſque conſcientia conuenitur, vt tantò maiora quærat bonorum operum lucra per pœnitentiam, quantò grauiora ſibi intulit damna per culpam. Auguſtin. lib. 21. de ciuitate Dei, cap. 27. Hinc ergo quærendum eſt, inquit, quæ dignæ fiant pro peccatis eleemoſynæ: de quibus etiam Chriſti præcurſor ille dicebat, Facite ergo dignos fructus pœnitentiæ. Proculdubiò non inuenientur eos facere, qui vitam ſuam vſque ad mortem, quotidianorum criminum perpetratione, confodiũt. Qui ergo dignas pro ſuis peccatis eleemoſynas facit, priùs eas facere incipiat à ſeipſo. Indignum eſt enim vt in ſe non faciat, qui facit in proximum, cùm audiat dicentem Dominum, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Itémque audiat Eccl. 30. Miſerere animæ tuæ placens Deo. Hanc ergo eleemoſynam, id eſt, vt Deo placeat, non faciens animæ ſuæ, quomodo dignas pro peccatis ſuis eleemoſynas facere dicendus eſt? Ad hoc enim & illud ſcriptum eſt: Qui ſibi malignus eſt, cui bonus erit? Orationes quippè adiuuant eleemoſynæ. Et vtique intuendum eſt, quod legimus Eccleſiaſtici 21. Fili peccaſti, ne adiicias iterum, & de præteritis tuis deprecare, vt dimittantur tibi. Propter hoc ergo eleemoſynæ faciendæ ſunt, vt cùm de præteritis peccatis deprecamur, exaudiamur, non in eis perſeuerantes, licentiam malefaciendi per eleemoſynas comparare credamus. Idem tom. quarto, libro de vera & falſa ſapientia, cap. 2. ex hoc loco veram pœnitentiã definit, quæ ſeſe per opera manifeſtam faciat. Si fides, inquit, fundamentum eſt pœnitentiæ, præter quam nihil eſt quod bonum ſit, appetenda eſt pœnitentia, quam conſtat in fide eſſe fundatam. Non enim poteſt arbor bona fructus malos facere. Pœnitentia itaque, quæ ex fide non procedit, vtilis non eſt. Oportet autem credi, remedium pœnitentiæ à Saluatore conceſſum. Si enim omnis pœnitentia ſterilis eſſet peccatoribus, nequaquam reuocarentur ad pœnitentiã Chriſti interfectores, quam prædicauit Dominus mitis & manſuetus, & eius præcurſor. Dicit enim, Fructus facite dignos pœnitentiæ: oſtendens pœnitentiam non ſterilem, ſed dignè

Quis fruct. pœnitẽtiæ. Druthmar. Baſilius. Cyrill. Hieroſol. Origen. Chryſoſt. Gre. Papa. *Fructus digni qui.* Auguſt. *Qui faciãt dignos fructus pœnitentiæ.* *Eleemoſyna.* Idem. *Pœnitentia vera nõ eſt infructuoſa.*

Margin letters: B, C, D, E

aa

fructificare. Itaque dictio Pœnitentiæ, in hac ſententia, *Facite fructus dignos pœnitentiæ*, non pẽ- F
det à dictione, Fructus, ſed ab adiectiuo, Dignos: quemadmodum etiam in Græca ſententia,
καρπὺς ἀξίυς τῆς μετανοίας. Nam Dignus apud Græcos, gignendi caſum habet. Huius autem
ſententiæ hic ſenſus erit. Si verè, ô Phariſæi & Sadducæi, vos peccatorum pœnitet, & eapro-
pter baptiſmum ſuſcipitis, vt & Chriſto viam præparetis, & remiſſionem aſſequamini: Si de-
nique non fucato animo vos gregi pœnitentium inſeritis, & ex eorum numero haberi vultis,
qui regno cœlorum inſcribuntur, agite nunc, & verã veſtram pœnitentiã eſſe oſtendite. Oſtẽ-
detis autem, ſi fructus dignos protuleritis: nimirùm rerum præſentium contemptum, veſtri ab-
negationem, ſummam modeſtiam & humilitatem, & ardens pietatis ſtudiũ. Hi nimirùm ſunt
fructus animi verè pœnitentis, & vitæ nouitatem ſeriò meditantis. Ponite igitur ſuperciliũ hoc
veſtrum, & voſipſos peccatores eſſe cognoſcite, peccata deflete: & quò magis abũdaſtis in de-
liciis, eò magis ſuſcipite tormenta & luctum: mortificate membra veſtra ſuper terram, & meo G
ipſius exemplo caſtigate corpus veſtrum, & in ſeruitutem redigite, vt & Chriſtũ, & ipſius gra-
tiã adipiſcamini. *Et ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham.* id eſt, ne quemadmo-
dum ſoletis, in genere paterno gloriemini, vt dicatis vos eſſe filios Abrahæ, tãquam id ſufficiat
Chryſoſt. ad iuſtitiam. Chryſoſtomus hom. 3. Operis imperf. in Matth. Quid enim prodeſt ei, quem ſor-
Vera nobilitas quæ. didant mores, generatio clara? Aut quid nocet illi generatio vilis, quem mores adornant? Ipſe
ſe vacuum ab omnibus bonis actibus oſtendit, qui gloriatur in patribus. Quid profuit Cham,
quòd filius fuit Noe? Nónne ſeparatus de medio filiorum? Qui ſecundum carnem frater natus
fuerat, ſecundum animũ factus eſt ſeruus: nec familia eius ſancta potuit defendere impios mo-
res. Aut quid nocuit Abrahæ: quòd patrem habuit Thare, luteorum deorum cultorem? Nón-
ne ſeparatus à genere ſuo, poſitus eſt in caput fidelium, vt iam non diceretur filius peccatorũ,
ſed pater ſanctorum? Nec potuerunt gloriam eius ſordidare paterni errores. Nam & aurum de H
terra naſcitur, ſed non eſt terra: & aurum quidem eligitur, terra autem contemnitur. Et ſtãnum
de argento egreditur, ſed non eſt argentum. Itaque argentum locatum ſeruatur, ſtannum au-
Melius illuſtrare progenitores, quàm ab iis illuſtrari. tem foras expellitur. Melius eſt de contemptibili genere clarum fieri, quàm de claro genere
contemptibilem naſci. Qui enim de claro genere clarus naſcitur, gloria claritudinis eius, non
eſt eius ſolius, ſed communis videtur cum genere: Qui autem de contemptibili genere clarus
egreditur, tota gloria claritudinis eius, eius ſolius eſt. Item qui de contemptibili genere con-
temptibilis naſcitur, turpitudo contemptibilitatis illius, non eſt eius ſolius, ſed etiam generis
eius: Qui autem de claro genere, contemptibilis autem naſcitur, omnis turpitudo illius, eius ſo-
lius eſt. Ideò melius eſt, vt in te glorientur parentes, qui talem filium habent, quàm tu glorieris
in parentibus. Sic & vos *nolite gloriari, dicentes, quia Patrem habemus Abraham*: ſed magis eru-
beſcite, quia filij eius eſtis, & ſanctitatis eius non eſtis hæredes. Ipſe enim vos ſuo teſtimonio I
conuincit, quòd velut de adulterio nati, non aſſimilamini patri. Sermonem dictum ad Iudæos
conuertamus ad Chriſtianos: quia Iudæi putabant ſe propter hoc ſolum eſſe ſaluandos, quia
erant filij Abrahæ: ſic & multi inſipientes Chriſtiani per hoc ſolum putant eſſe ſaluandos, quia
Idem Chriſtianis dici poteſt. ſunt Chriſtiani. Ad quos conuenienter dicit Ioannes: Nolite dicere quia ſumus Chriſtiani, ſed
facite dignos pœnitentiæ fructus. *Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.* La-
pis quidem durus eſt ad opus: ſed cùm factum fuerit opus ex eo, deficere neſcit. Sic & Gen-
tes cum difficultate quidem crediderunt: tamen credentes permanent in æternum in fide.
Origenes. Origenes homilia 22. in Lucam. Ita prophetat Ioannes, inquit, nouiſſimus Prophetarum, ex-
pulſionem prioris populi, & vocationem Gentium. Illis enim, qui de Abraham gloriabantur,
dicit: Et ne incipiatis dicere in vobiſmetipſis, Patrem habemus Abraham. Et de Gentibus
De quibus lapidibus filij Abrahæ. rurſum loquitur: *Dico enim vobis, quia poteſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.* De K
quibus lapidibus? Non vtique lapides irrationabiles corporeóſque monſtrabat, ſed homines
inſenſibiles, & quondam duros, qui quia lapides & ligna adorabant, impletum eſt illud, quod
in Pſalm. 113. cantabatur: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Ve-
rè qui faciunt idola, & qui confidunt in eis, ſimiles ſunt diis ſuis: abſque ſenſu, ſine vlla ratione,
in lapides lignáque conuerſi ſunt. Cùm enim tantum viderint creaturarum ordinem, decorem,
officium, tantam mundi pulchritudinem, nolunt de creaturis intelligere creatorem: neque cõ-
ſiderant tantæ diſpenſationis aliquam prouidentiam, aliquem eſſe creatorem: ſed ſunt cæci, his
tantùm oculis mundum videntes, quibus irrationabilia & iumenta & beſtiæ vidẽt. Non enim
animaduertunt in his quæ vident ratione regi, aliquã ineſſe rationẽ. Hæc præterea quia dixerat
Ioãnes, Poteſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ: & nos igitur obſecremus Deum,
vt ſi quãdo fuimus lapides, vertamur in filios Abrahæ, pro his filiis qui eiecti ſunt, & remiſſionẽ
ad-

A adoptionémque ſuo vitio perdiderunt. Vnum teſtimoniũ adhuc de lapidibus ponam. Siquidẽ in Cantico Exod. 15. Vertantur in lapides, donec pertranſeat populus tuus, Domine, donec pertranſeat populus tuus iſte, quem poſſediſti. Rogatur itaque Deus, vt pauliſper conuertantur in lapides. Hoc enim Græcus ſermo ſignificantiùs ſonat, ἀπολιθωθήτωσαν, donec pertrãſeat populus Iudæorum. Haud dubium, quin poſtquàm illi pertranſierint, Gentes lapideæ eſſe ceſſabunt, & pro duro corde recipient humanam in Chriſto, rationabilémque naturã. Tho. Aqu. in Matth. ſcribit, Ioannẽ tum baptiſaſſe in eo loco, quo populus Iſraël pede ſicco tranſiuit Iordanem ductore Ioſue: & proinde lapides illos demonſtraſſe, qui erant & extra flumen, & in medio eius erecti mandato Ioſue, in memoriam trãſitus illius. Anſelmus in Matth. Cùm enim, inquit, iuxta Iordanem eſſet, oſtendit ibi duodecim lapides, qui Gentiles præfigurabant. Ioſue enim dum filios Iſraël in terram Promiſſionis introduceret, veniens ad Iordanem, fecit per orationem ſcin-

Typus huius rei.

Tho. Aq.

Vbi Ioãnes baptiſauit.

Anſelmus.

B di illum, & ſuperior pars ſtetit, & inferior pars defluxit in mare. Cúmque tranſiſſent, præcepit duodecim lapides de alueo transferri in ſiccum, & duodecim de ſicco in fluuium, in memoriã tranſitus Iſraël. Fluuius ſignificat fluxum iſtius ſeculi: duodecim lapides ſignificant Gentes, quę priùs erant in fluxu huius ſeculi, dum idololatriæ ſtudebant: Alij duodecim Iudæos, qui quaſi extra fluxum erant, dum legem & cultum Dei habebant. Significauit ergo Ioſue, quòd Iudæi ſubmergerentur, & Gentiles ad fidem venientes, à fluxu ſeculi ſaluarentur, vel retraherentur, & filij Abrahæ efficerentur. Gregorius Papa, in hom. Nec immeritò, inquit, lapidum nomine Gentes ſignificatæ ſunt, quæ lapides coluerunt. Vnde ſcriptum Pſ. 113. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. de quibus nimirùm lapidibus filij Abrahæ ſuſcitati ſunt: quia dũ dura corda Gentiũ in Abrahæ ſemine, id eſt, in Chriſto crediderũt, eius filij facti ſunt, cuius ſemini ſunt vniti. Vnde & iiſdem Gentibus per egregiũ prædicatorẽ dicitur: Si autẽ

Lapides erecti.

Gregor. Papa.

Lapides Gẽtes ſignificant.

C vos Chriſti, ergo ſemen Abrahæ eſtis. Si igitur nos per ſemen Chriſti, Abrahæ ſemen exiſtimus, Iudæi propter perfidiam, Abrahæ filij eſſe deſierunt. Quia verò illo die tremendi examinis parentes boni malis filiis prodeſſe non poſſunt, atteſtante Propheta Ezechiele (cap. 14.) cùm dicit, Noé, Daniel & Iob ſi fuerint in medio eorum, viuo ego, dicit Dominus Deus, quia filium & filiam non liberabunt: ſed ipſi iuſtitia ſua liberabunt animas ſuas. Et rurſum. Quia boni filij nihil malis parentibus proſint, ſed ad reatum potius parentum malorum proficiat bonitas filiorum, ipſa per ſe Veritas Iudæis non credentibus dicit: Si ergo in Beelzebub eiicio dæmonia, filij veſtri in quo eiiciunt? Ideò ipſi iudices veſtri erunt. Hanc lapidum ſignificationem pro Gentibus ſequitur Clemens Alex. Orat. adhortatoria ad Gentes. Si quidem, inquit, lapidibus quoque inſenſibilior homo eſt ignorantia præditus, teſtis nobis accedat vox Prophetica veritati concinens, quæ miſeretur eorum, qui ſunt cõtriti in ignorantia & amentia. *Potens enim*

Cl. Alex.

D *eſt Deus ex his lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ:* qui miſeratus inſcitiam, & cordis duritiem eorum qui lapidauerunt aduerſus veritatem, excitauit ſemen pietatis in Deum, virtutem ſentiens ex lapidibus illis, nempè Gentibus, quæ crediderunt lapidibus. Eundẽ ſenſum ſequitur Auguſt. tom. 10. ſerm. 24. in Natali Domini. Albertus Magnus hoc reducit ad Dei potentiam non abſolutam, ſed ordinatam per conſilium, quod eſt diſpoſitio immobilis futurorum, vt ſcribit in Matth. quia ſicut Iudæos ſuſcitauit de cẽtenario & nonagenario, propter quod Abraham dicitur petra, & vulua Saræ cauerna laci, (Eſa. 51.) Attendite ad petram de qua præciſi eſtis, & ad cauernam laci de qua nati eſtis: Ita adhuc eadem potentia poteſt ſuſcitare & hos filios. Matth. 21. Auferetur à vobis regnum, & dabitur Genti facienti fructus eius. Malach. 1. Ab ortu ſolis vſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in Gentibus. Et præmittit: Non eſt mihi voluntas in vobis, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Hic ſenſus confirmatur ex Gloſſa, quæ dicit,

Auguſtin.

Alb. Mag.

Gloſſa.

E quòd in huius rei teſtimonium Deus de Sara genuit filium. Et eſt locutio impropria: quia corporalis (aliâs carnalis) actus non refertur in Deum. Poteſt & iſtud ad abſolutam Dei potentiam referri, vt ſcribit Thomas Aquinas, in Matth. ſi ad literam interpretetur. Hoc eſt enim primum fidei fundamentum, credere omnipotentiam Dei. Iob 42. Scio quia potes, & nulla te latet cogitatio. Hieronymus in Matthæum, ita ſimpliciter indicat Dei potentiam: quódque de nihilo cuncta fecerit, poſſit & de ſaxis duriſſimis populum procreare. Nam qui hominem è limo terræ, mulierem è coſta hominis formauit, qui vxorem Loth in ſtatuam ſalis transmutauit, non poterit rurſus & ipſam ſtatuam in mulierem reformare, & ex lapidibus homines facere? Denique qui verbo ſuo lapides in panes cõuertere poteſt, vt ipſe Satan agnouit, num & lapides in homines transformabit? Conſimili argumento vſus eſt Chriſtus, Luc. 19. Quòd ſi hi tacuerint, lapides clamabunt. Has omnes interpretationes Euthymius in Matthæum ſcribens coaceruat. Ne putetis, inquit Chriſtus, quòd ſi vos abſque fructu virtutum perieritis, nulli reliqui erunt

Dei omnipotentia.

Tho. Aqu.

Hierony.

Euthym.

Abrahæ filij. Poteſt enim Deus de inanimatis his lapidibus ſuſcitare filios ipſi Abrahæ. Etenim F
ipſum Iſaac quoque ſuſcitauit ei de inanimato ac lapideo Saræ vtero. Poteſt & alio modo di-
ci. Ne gloriemini quòd originem habeatis ipſum Abraham. Neque enim hoc veſtrum bo-
num opus eſt, ſed Dei bonum: qui poteſt, nempè omnipotens, de apparentibus his lapidibus
ſuſcitare filios ipſi Abrahæ. Quidam autem dicunt eos, qui è Gentibus crediderunt, his verbis
inſinuari: qui primùm ad veritatem obdurati & inſenſati, poſtea per fidem in filios adoptati
ſunt. Alij verò illos deſignari dicunt, qui tempore paſſionis Chriſti ob petrarum ſciſſionem,
per fidem in filios adoptati ſunt: Hi autem & illi in Abrahæ filios cooptati ſunt, vtpotè cum
ipſo æternæ hæreditatis participes. Propè enim Abrahæ filij ſunt, qui virtutes eius imitantur, &
ſorte ipſius in regno cœlorum digni habentur, ſiue ex Iudæis ſint, ſiue ex Gentibus. Nam tantò
maior eſt virtutis cognatio quàm ſanguinis, quantò anima corpore præſtantior eſt. *Iam verò*
Græca ſententia. *& ſecuris ad radicem poſita eſt.* ἤδη γὰρ καὶ ἡ ἀξίνη. vbi non ocioſa eſt coniunctio γὰρ, enim. Indi- G
cat ſcilicet cum epitaſi proximum inſtare periculum, niſi reſipiſcant. Siquidem quandiu ſpes
eſt remedij, ſtercoratione aut putatione ſubuenitur arborum vitiis. Cæterùm vltimæ deſpera-
Chryſoſt. tionis indicium eſt, quoties ſecuris admouetur radici. Chryſoſtomus hom. 11. Operis perfecti in
Prædicatio Ioãnis quãtum horrorem incutiat. cap. Matth. 3. Nihil, inquit, terribilius hac ipſa exhortatione ſermonis. Non enim adhuc illic fal-
cem volantem, non deſtructionem ſepis, non conculcationem vineæ comminatur: ſed ſecurim
ſecantem, quódque multò eſt terribilius, imminentem, & iam iámque cædentem. Quia enim
in Prophetarum verbis increduli, ſæpè dicebant, Vbi eſt dies Domini? & veniat conſiliũ ſancti
Iſraël, vt ſciamus: eò quòd multa annorum ſpatia, quæ dicebantur, venirent: neceſſariè ab hac
illos deſidia retrahens, mala ipſorũ vicina conſtituit. Id enim egit dicendo, & radicibus ſecurim
admotam eſſe monſtrãdo. Nihil, inquit, eſt mediũ, ſed ipſi iam radici imminet prorſus abſciſio.
Ipſi radici minatur. Neque enim aut ramis minatur, aut fructibus, ſed ipſi vtique radici: oſtendens illos, ſi fortè ne- H
glexerint, immedicabiliter eſſe feriendos, & ne ſpem quidẽ curationis eſſe habituros. Non enim
qui aduenit ſeruus, vt priores: ſed profectò omniũ Dominus grauiſſimam certè contẽptoribus
ſuis, ac potentiſſimam inferens vltionem. Attamen cùm etiam maximè terruiſſet, non eos ſiuit
deſperatione cõcidere: ſed, vt paulò ſuperiùs, non dixit, Quoniã ſuſcitabit Deus: verùm, Quia
poteſt ſuſcitare filios Abrahæ, conſolationẽ quandam admiſcendo terrori. Ita huic quoque non
ait, quòd radicem iam ipſam ictus ſecuris attingat: ſed, quia interim poſita ſit, & radici prorſus
admota, nec quicquam iam eſſe dilationis oſtendit. Cúmque, inquit, eam iuxtà admouerit, vos
tamen facit ipſius inciſionis authores: ſi velitis quippè conuerti, & eſſe meliores, ſecuris iſta re-
mouebitur, nihil prorſus operata: ſi verò in iiſdem ſtudiis permaneatis, radicitùs arbores deſe-
cabit. Propterea nec à radice remouetur: nec tamen aduerſus radicem mouetur, & cædit: quorũ
vnum agit, ne voſmetipſos in otium reſoluatis: aliud verò, vt diſcatis vos poſſe etiam breuiſſimi
temporis conuerſione ſaluari. Et idcircò vndique auget timorem, excitans eos ad pœnitentiã, I
& penè expellens. Nam & à ſtemmate abduci parentum, & in filiorum locum alios induci, &
pœnam iam in ianuis aſſiſtere, & intolerabilia eſſe patienda. Vtraque hæc enim, quæ per radicẽ
ſecurímque mõſtrauit, idonea erant etiã nimis iacentes, oppreſſáſque torpore animas ſuſcitare,
Albertus Magnus. & ad ſtudium virtutis attollere. Albert. Mag. in Matth. Igitur, inquit, ſub metaphora comparat
Synagoga arbor eſt. ſententiã ſecuri: & condemnandos comparat arbori, & præcipuè Synagogam, cui tunc impen-
debat ſecuris. Ex modo loquendi dixit extirpandam eſſe funditùs Synagogam à radicibus: quæ
radix fuit refugium in parte vna ad legis obſeruantiam cogens: & ſacerdotium in parte altera,
legem docens: quæ duo in proximo excindenda fuerunt: quia iam ambo illa ad Pontifices de-
uoluta fuerant, & illi ſe ad impietatem conuerterant. Rarò autem in ſcriptura comparatur ſen-
Sententia ſecuris. tentia ſecuri, & comparatio eſt ad ſimilitudinem præciſionis: & ſæpiùs comparatur gladio. Iob. K
19. Fugite à facie gladij, quoniam vltor iniquitatis gladius eſt, & ſcitote eſſe iudicium. Eſaiæ
27. Viſitabit Dominus in gladio ſuo duro, grandi, & forti: ſuper Leuiathan ſerpentem vectem,
& ſuper Leuiathan ſerpentem tortuoſum. Apoc. 1. Gladius ex vtraque parte acutus de ore
Gre. Papa. eius exibat. Gregorius Papa, in hom. Omnis enim arbor, inquit, non faciens fructum bonum,
excidetur, & in ignem mittetur: quia vnuſquiſque peruerſus paratam citiùs Gehennæ con-
cremationem inuenit, qui hîc fructum boni operis facere contemnit. Et idem libro 17. Mora-
lium, in Iob, cap. 24. vbi hæc leguntur: Conteratur quaſi lignum infructuoſum. Terra quip-
pè, inquit, impios temporali ſumptu aluit, prædicationis inſuper pluuia infudit: ſed quia eo-
rum vita nequaquam fructum boni operis protulit, iratus hanc agricola abſcidit, vt iuxta veri-
Auguſt. tatis ſententiam locum non occuper, quem tenere alius ad fructum valet. Auguſtin. tom. 9.
lib. de contritione cordis, cap. 4. O quàm tolerabiliùs canis putridus fœtet hominibus, quàm
anima

A anima peccatrix Deo! Magis infœlix iſta Deo, quàm illa hominibus. Anima peccatrix, arbor infructuoſa es: vbi ſunt fructus tui? Talis autem arbor digna eſt ſecuri & igne, & digna ſuccidi & incendi. Qui ſunt fructus tui? Vtique ſpinæ pungẽtes, & amara peccata, quæ vtinam ſic te pœnitendo pungerent, vt confoderent: ſic amareſcerent vt euaneſcerẽt. Hilarius, can. 2. in Matth. Securis enim radicibus arborum appoſita, infructuoſa harum arborũ cæde & concrematione, ſignificat inutilis perfidiæ excidium conflagrationi Iudicij comparari. Ita quemadmodum obſeruat Ambroſ. l. 2. in Luc. c. 11. Primùm quidem Ioannes homines lapidibus, demùm cum arboribus contulit. Exempli autem ideò facta mutatio eſt, inquit, vt illo comparationis proceſſu, quidam hominis clementior profectus intelligatur. Nam illi antè deformes ad vſum, nudi ad ornatum, ſteriles ad fructum, irrationabiles ad profectum, iam in arborum ſpeciem figurantur: quæ rationabili quodam naturæ munere, decorè ad vſum, ad aſpectum venuſtè, ad fructum optimè,

Hilarius.

Ambroſ.

Homines lapidibus & arboribus comparantur.

B ſurgunt cacuminibus, funduntur brachiis, replentur fructibus, frondibus veſtiuntur. Atq; vtinam nos fœcundarum vſum arborum poſſimus imitari, meritiſq; creſcentibus longæuæ humilitatis radice fundati, ſublimes ab humore, decori ad ſpeciem, adultos fructuoſorum operum vertices erigamus, ne Euangelici ſecuris agricolæ trunci radicem excidat. Væ enim mihi eſt, ſi non Euangelizauero. 1. Cor. 9. Sed vox iſta Apoſtolica eſt. Væ mihi eſt, ſi non peccata defleuero: væ mihi eſt, ſi non media nocte ſurrexero ad confitendum tibi. Væ mihi, ſi dolum proximo meo fecero: væ, ſi non locutus fuero veritatẽ. Ad radicem ſecuris eſt poſita. Faciat fructum, qui poteſt, gratiæ: qui debet, pœnitentiæ. Adeſt Dominus qui fructũ requirat, fœcundos viuificet, ſteriles deprehendat. Anni tres ſunt, ex quo venit, & fructũ in Iudæis inuenire non potuit. Vtinã inueniat in nobis. Iuſſurus eſt ſuccidi infructuoſos, ne terram occupent. Sed qui adhuc non habet fructũ, conetur vt afferat fructũ. Bonus ille cultor agri interueniet pro nobis infœcũdis, pro

Succiſio pœna æterna.

C nobis infructuoſis, vt detur ſpatium, patientia deferatur, ne fortè & nos aliquẽ Deo fructũ ferre poſſimus. Ita igitur, vt obſeruat Tho. Aqu. in Matth. reſcindit omnem deſperationem, & pigritiam. Duabus enim rationibus nonnulli à pœnitentia retrahuntur. Alij, quia iudicium futurum non credũt. Eccl. 5. Ne dixeris, eſt mihi ſufficiens vita. Iob 19. Fugite à facie gladij, quoniã vltor iniquitatum gladius eſt, & ſcitote eſſe iudicium. Alij verò, etſi credant, retrahũtur tamen infirmitate carnis, & pigriores redduntur. Atqui 2. Pet. 3. Non tardat Deus promiſſionẽ ſuam, ſicut quidam exiſtimant: ſed patienter agit propter nos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitẽtiam reuerti. Vtrumque igitur excludit Ioannes. Iudicium tandem ſucceſſurum per venturam iram & ſecurim intelligit: & ne quis differat pœnitentiã, hortatur, cùm pro foribus vindicta illa diuina appareat. Iam enim, inquit, ſecuris ad radicem poſita eſt. Pſ. 7. Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrauit, arcũ ſuum tetendit, & parauit illum. Et parauit in eo vaſa mortis, ſagittas

Tho. Aqu.

Duabus rationibus quidam retrahũtur à pœnitentia.

Hierony.

D ſuas ardentibus effecit. Sunt etiam qui per ſecurim, intelligant comminationem horrendi illius excidij, quod per Romanos poſtea illi Genti illatum eſt: quod etiam Chriſtus defleuiſſe legitur Luc. 19. & ex quo magnam illam tribulationem, quæ poſtremis temporibus ſucceſſura eſt, expreſſit, dicens: (Matth. 24.) Veniet tempus quale non fuit, ex eo, ex quo Gentes eſſe cœperũt, vſque ad tẽpus illud. Hieronymus in Matth. per ſecurim, prædicationẽ verbi intelligit: nec interim excludit ſenſum iudicij diuini, cùm hic nobis per verbum incutiatur. Prædicatio, inquit, ſermonis Euangelici, qui ex vtraque parte acutus eſt gladius, ſecuris appellatur: iuxta Hierem. Prophetam (cap. 46.) qui verbum Domini ſecuri comparat, cædenti petram. Athan. l. Quæſt. ad Antioch. Principẽ. q. 42. Radix, inquit, eſt fides: arbor verò eſt homo, & ſecuris eſt finis hominis. Et hunc ille ſenſum ſequi videtur, quòd fidem oporteat fructum bonorum operum per charitatem adferre: alioquin ſicut, teſte Iacobo, fides ſine operibus mortua eſt, ita & ſecuris, ſeu

Securis, excidiũ Hieroſolymæ.

Athanaſ.

Opera neceſſaria ad ſalutem.

E finis hominis, hanc fidem ſimul ſit cum ipſo homine reſciſſurus, vt quæ tãdem non fructificet ad gloriã. Coincidunt quodãmodò hæ omnes interpretationes. Tale enim iſtud eſt Ioannis, ac ſi diceret, Facite dignos fructus pœnitentiæ: alioquin nõ ſolùm ab Abrahę genere excidetis, verumetiam vltrici excidio ex hac vita exciſi, etiã in futuro pœnas æternas luetis. An non vos cõtinuæ diſſenſiones, non Romanorum in gentem veſtram imperium, non Herodis tyrãnis, non labefactata Pontificũ ſucceſſio, non Ethnici vobis tributũ imponentes, non toties prophanatũ & direptũ templũ, admonet ſucceſſuri magni cuiuſdã excidij? An non illa propter peccata veſtra & hypocriſes euenire cognoſcitis? An non Deum requirere impietates & ſanguinẽ è manu veſtra? Olim quidẽ quãdiu in vobis ſpes melioris vitæ fuit, ſuſtinuit vaſa iræ in multa patientia, apta in interitũ carnis. Nunc verò, ſi nulla expectatio veſtræ reſipiſcentiæ ſupereſt, & induratis corda veſtra, quid aliud vobis quàm horribilis quædam diuini iudicij expectatio proponenda erit? An non videtis quouſque parcat agricola arboribus ſuis? Eouſque ſcilicet, donec fructum

Abrahæ filij. Poteſt enim Deus de inanimatis his lapidibus ſuſcitare filios ipſi Abrahæ. Etenim ipſum Iſaac quoque ſuſcitauit ei de inanimato ac lapideo Saræ vtero. Poteſt & alio modo dici. Ne gloriemini quòd originem habeatis ipſum Abraham. Neque enim hoc veſtrum bonum opus eſt, ſed Dei bonum: qui poteſt, nempè omnipotens, de apparentibus his lapidibus ſuſcitare filios ipſi Abrahæ. Quidam autem dicunt eos, qui è Gentibus crediderunt, his verbis inſinuari: qui primùm ad veritatem obdurati & inſenſati, poſtea per fidem in filios adoptati ſunt. Alij verò illos deſignari dicunt, qui tempore paſſionis Chriſti ob petrarum ſciſſionem, per fidem in filios adoptati ſunt: Hi autem & illi in Abrahæ filios cooptati ſunt, vtpotè cum ipſo æternæ hæreditatis participes. Propè enim Abrahæ filij ſunt, qui virtutes eius imitantur, & ſorte ipſius in regno cœlorum digni habentur, ſiue ex Iudæis ſint, ſiue ex Gentibus. Nam tantò maior eſt virtutis cognatio quàm ſanguinis, quantò anima corpore præſtantior eſt. *Iam verò & ſecuris ad radicem poſita eſt.* ἤδη γὰρ καὶ ἡ ἀξίνη. vbi non ocioſa eſt coniunctio γὰρ, enim. Indicat ſcilicet cum epitaſi proximum inſtare periculum, niſi reſipiſcant. Siquidem quandiu ſpes eſt remedij, ſtercoratione aut putatione ſubuenitur arborum vitiis. Cæterùm vltimæ deſperationis indicium eſt, quoties ſecuris admouetur radici. Chryſoſtomus hom. 11. Operis perfecti in cap. Matth. 3. Nihil, inquit, terribilius hac ipſa exhortatione ſermonis. Non enim adhuc illic falcem volantem, non deſtructionem ſepis, non conculcationem vineæ comminatur: ſed ſecurim ſecantem, quódque multò eſt terribilius, imminentem, & iam iámque cædentem. Quia enim in Prophetarum verbis increduli, ſæpè dicebant, Vbi eſt dies Domini? & veniat conſiliũ ſancti Iſraël, vt ſciamus: eò quòd multa annorum ſpatia, quæ dicebantur, venirent: neceſſariè ab hac illos deſidia retrahens, mala ipſorũ vicina conſtituit. Id enim egit dicendo, & radicibus ſecurim admotam eſſe monſtrãdo. Nihil, inquit, eſt mediũ, ſed ipſi iam radici imminet prorſus abſciſio. Neque enim aut ramis minatur, aut fructibus, ſed ipſi vtique radici: oſtendens illos, ſi fortè neglexerint, immedicabiliter eſſe feriendos, & ne ſpem quidẽ curationis eſſe habituros. Non enim qui aduenit ſeruus, vt priores: ſed profectò omniũ Dominus grauiſſimam certè contẽptoribus ſuis, ac potentiſſimam inferens vltionem. Attamen cùm etiam maximè terruiſſet, non eos ſiuit deſperatione cõcidere: ſed, vt paulò ſuperiùs, non dixit, Quoniã ſuſcitabit Deus: verùm, Quia poteſt ſuſcitare filios Abrahæ, conſolationẽ quandam admiſcendo terrori. Ita huic quoque non ait, quòd radicem iam ipſam ictus ſecuris attingat: ſed, quia interim poſita ſit, & radici prorſus admota, nec quicquam iam eſſe dilationis oſtendit. Cúmque, inquit, eam iuxtà admouerit, vos tamen facit ipſius inciſionis authores: ſi velitis quippè conuerti, & eſſe meliores, ſecuris iſta remouebitur, nihil prorſus operata: ſi verò in iiſdem ſtudiis permaneatis, radicitùs arbores deſecabit. Propterea nec à radice remouetur: nec tamen aduerſus radicem mouetur, & cædit: quorũ vnum agit, ne voſmetipſos in otium reſoluatis: aliud verò, vt diſcatis vos poſſe etiam breuiſſimi temporis conuerſione ſaluari. Et idcircò vndique auget timorem, excitans eos ad pœnitentiã, & penè expellens. Nam & à ſtemmate abduci parentum, & in filiorum locum alios induci, & pœnam iam in ianuis aſſiſtere, & intolerabilia eſſe patienda. Vtraque hæc enim, quæ per radicẽ ſecurímque mõſtrauit, idonea erant etiã nimis iacentes, oppreſſáſque torpore animas ſuſcitare, & ad ſtudium virtutis attollere. Albert. Mag. in Matth. Igitur, inquit, ſub metaphora comparat ſententiã ſecuri: & condemnandos comparat arbori, & præcipuè Synagogam, cui tunc impendebat ſecuris. Ex modo loquendi dixit extirpandam eſſe funditùs Synagogam à radicibus: quæ radix fuit refugium in parte vna ad legis obſeruantiam cogens: & ſacerdotium in parte altera, legem docens: quæ duo in proximo excindenda fuerunt: quia iam ambo illa ad Pontifices deuoluta fuerant, & illi ſe ad impietatem conuerterant. Rarò autem in ſcriptura comparatur ſententia ſecuri, & comparatio eſt ad ſimilitudinem præciſionis: & ſæpiùs comparatur gladio. Iob. 19. Fugite à facie gladij, quoniam vltor iniquitatis gladius eſt, & ſcitote eſſe iudicium. Eſaiæ 27. Viſitabit Dominus in gladio ſuo duro, grandi, & forti: ſuper Leuiathan ſerpentem vectem, & ſuper Leuiathan ſerpentem tortuoſum. Apoc. 1. Gladius ex vtraque parte acutus de ore eius exibat. Gregorius Papa, in hom. Omnis enim arbor, inquit, non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur: quia vnuſquiſque peruerſus paratam citiùs Gehennæ concremationem inuenit, qui hîc fructum boni operis facere contemnit. Et idem libro 17. Moralium, in Iob, cap. 24. vbi hæc leguntur: Conteratur quaſi lignum infructuoſum. Terra quippè, inquit, impios temporali ſumptu aluit, prædicationis inſuper pluuia infudit: ſed quia eorum vita nequaquam fructum boni operis protulit, iratus hanc agricola abſcidit, vt iuxta veritatis ſententiam locum non occupet, quem tenere alius ad fructum valet. Auguſtin. tom. 9. lib. de contritione cordis, cap. 4. O quàm tolerabiliùs canis putridus fœtet hominibus, quàm anima

Græca ſententia. — Chryſoſt. — *Prædicatio Ioãnis quãtum horrorem incutiat.* — *Ipſi radici minatur.* — Albertus Magnus. — *Synagoga arbor eſt.* — *ſententia ſecuris.* — Gre. Papa. — Auguſt.

F G H I K

A anima peccatrix Deo! Magis infœlix iſta Deo, quàm illa hominibus. Anima peccatrix, arbor infructuoſa es: vbi ſunt fructus tui? Talis autem arbor digna eſt ſecuri & igne, & digna ſuccidi & incendi. Qui ſunt fructus tui? Vtique ſpinæ pungẽtes, & amara peccata, quæ vtinam ſic te pœnitendo pungerent, vt confoderent: ſic amareſcerent vt euaneſcerẽt. Hilarius, can. 2. in Matth. Hilarius. Securis enim radicibus arborum appoſita, infructuoſa harum arborũ cæde & concrematione, ſignificat inutilis perfidiæ excidium conflagrationi Iudicij comparari. Ita quemadmodum obſeruat Ambroſ. l. 2. in Luc. c. 11. Primùm quidem Ioannes homines lapidibus, demùm cum arboribus contulit. Ambroſ. Exempli autem ideò facta mutatio eſt, inquit, vt illo comparationis proceſſu, quidam hominis clementior profectus intelligatur. Homines lapidibus & arboribus comparantur. Nam illi antè deformes ad vſum, nudi ad ornatum, ſteriles ad fructum, irrationabiles ad profectum, iam in arborum ſpeciem figurantur: quæ rationabili quodam naturæ munere, decorè ad vſum, ad aſpectum venuſtè, ad fructum o-
B pimè, ſurgunt cacuminibus, funduntur brachiis, replentur fructibus, frondibus veſtiuntur. Atque vtinam nos fœcundarum vſum arborum poſſimus imitari, meritiſq; creſcentibus longæuæ humilitatis radice fundati, ſublimes ab humore, decori ad ſpeciem, adultos fructuoſorum operum vertices erigamus, ne Euangelici ſecuris agricolæ trunci radicem excidat. Væ enim mihi eſt, ſi non Euangelizauero. 1. Cor. 9. Succiſio pœna æterna. Sed vox iſta Apoſtolica eſt. Væ mihi eſt, ſi non peccata defleuero: væ mihi eſt, ſi non media nocte ſurrexero ad confitendum tibi. Væ mihi, ſi dolum proximo meo fecero: væ, ſi non locutus fuero veritatẽ. Ad radicem ſecuris eſt poſita. Faciat fructum, qui poteſt, gratiæ: qui debet, pœnitentiæ. Adeſt Dominus qui fructũ requirat, fœcundos viuificet, ſteriles deprehendat. Anni tres ſunt, ex quo venit, & fructũ in Iudæis inuenire non potuit. Vtinã inueniat in nobis. Iuſſurus eſt ſuccidi infructuoſos, ne terram occupent. Sed qui adhuc non habet fructũ, conetur vt afferat fructũ. Bonus ille cultor agri interueniet pro nobis infœcũdis, pro
C nobis infructuoſis, vt detur ſpatium, patientia deferatur, ne fortè & nos aliquẽ Deo fructũ ferre poſſimus. Ita igitur, vt obſeruat Tho. Aqu. in Matth. reſcindit omnem deſperationem, & pigritiam. Tho. Aqu. Duabus enim rationibus nonnulli à pœnitentia retrahuntur. Alij, quia iudicium futurum non credũt. Eccl. 5. Ne dixeris, eſt mihi ſufficiens vita. Iob 19. Fugite à facie gladij, quoniã vltor iniquitatum gladius eſt, & ſcitote eſſe iudicium. Duabus rationibus quidam retrahũtur à pœnitentia. Alij verò, etſi credant, retrahũtur tamen infirmitate carnis, & pigriores redduntur. Atqui 2. Pet. 3. Non tardat Deus promiſſionẽ ſuam, ſicut quidam exiſtimant: ſed patienter agit propter nos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitẽtiam reuerti. Vtrumque igitur excludit Ioannes. Iudicium tandem ſucceſſurum per venturam iram & ſecurim intelligit: & ne quis differat pœnitentiã, hortatur, cùm pro foribus vindicta illa diuina appareat. Hierony. Iam enim, inquit, ſecuris ad radicem poſita eſt. Pſ. 7. Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrauit, arcũ ſuum tetendit, & parauit illum. Et parauit in eo vaſa mortis, ſagittas
D ſuas ardentibus effecit. Sunt etiam qui per ſecurim, intelligant comminationem horrendi illius excidij, quod per Romanos poſtea illi Genti illatum eſt: quod etiam Chriſtus defleuiſſe legitur Luc. 19. & ex quo magnam illam tribulationem, quæ poſtremis temporibus ſucceſſura eſt, expreſſit, dicens: (Matth. 24.) Veniet tempus quale non fuit, ex eo, ex quo Gentes eſſe cœperũt, vſque ad tẽpus illud. Securis, excidiũ Hieroſolyma. Hieronymus in Matth. per ſecurim, prædicationẽ verbi intelligit: nec interim excludit ſenſum iudicij diuini, cùm hic nobis per verbum incutiatur. Prædicatio, inquit, ſermonis Euangelici, qui ex vtraque parte acutus eſt gladius, ſecuris appellatur: iuxta Hierem. Prophetam (cap. 46.) qui verbum Domini ſecuri comparat, cædenti petram. Athan. l. Quæſt. Athanaſ. ad Antioch. Principẽ. q. 42. Radix, inquit, eſt fides: arbor verò eſt homo, & ſecuris eſt finis hominis. Et hunc ille ſenſum ſequi videtur, quòd fidem oporteat fructum bonorum operum per charitatem adferre: alioquin ſicut, teſte Iacobo, fides ſine operibus mortua eſt, ita & ſecuris, ſeu Opera neceſſaria ad ſalutem.
E finis hominis, hanc fidem ſimul ſit cum ipſo homine reſciſſurus, vt quæ tãdem non fructificet ad gloriã. Coincidunt quodãmodò hæ omnes interpretationes. Tale enim iſtud eſt Ioannis, ac ſi diceret, Facite dignos fructus pœnitentiæ: alioquin nõ ſolùm ab Abrahę genere excidetis, verumetiam vltrici excidio ex hac vita exciſi, etiã in futuro pœnas æternas luetis. An non vos cõtinuæ diſſenſiones, non Romanorum in gentem veſtram imperium, non Herodis tyrãnis, non labefactata Pontificũ ſucceſſio, non Ethnici vobis tributũ imponentes, non toties prophanatũ & direptũ templũ, admonet ſucceſſuri magni cuiuſdã excidij? An non illa propter peccata veſtra & hypocriſes euenire cognoſcitis? An non Deum requirere impietates & ſanguinẽ è manu veſtra? Olim quidẽ quãdiu in vobis ſpes melioris vitæ fuit, ſuſtinuit vaſa iræ in multa patientia, apta in interitũ carnis. Nunc verò, ſi nulla expectatio veſtræ reſipiſcentiæ ſupereſt, & induratis corda veſtra, quid aliud vobis quàm horribilis quædam diuini iudicij expectatio proponenda erit? An non videtis quouſque parcat agricola arboribus ſuis? Eouſque ſcilicet, donec fructum

ferre deſinant. At verò *omnis arbor, quæ non fert fructum, excidetur, & in ignem mittetur.* Quē- F
admodum ergo infrugiferis arboribus fieri ſolet, vt, ne ſolum fruſtrà occupent, excidantur, & comburantur: ita vos eiectos è terra, quam fruſtrà hactenus incoluiſtis, & à ſpe regni cœlorum, quod fruſtrà expectaſtis, tam ingrati Deo, ignis iræ Dei conſumet. Huc facit parabola de ficu, Luc. 13. Si non pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis. Dicebat autem & hanc ſimilitudinem. Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea ſua: & venit fructum quærens in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres ſunt, ex quo venio, quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succide ergo illam. Vt quid etiam terram occupat? Chryſoſtom. hom. 11. Operis perfecti in Matth. Cùm verò dicit, Omnis, vniuerſum honorem carnalis nobilitatis excludit. Etiamſi ipſius, inquit, Abrahæ fueris nepos, & mille, à quibus ducis genus, Patriarchas enumeres, duplicem pœnam ſubibis, ſi bonorum fructuum inanis exſtiteris. Gregorius Papa in homelia, colligit, turbas magnam illam Ioannis comminationem intellexiſſe, qua non pauci tantùm è populo, ſed omnes, quaſi è radicibus arbos, exterminarentur. Non enim ſecurim iuxta ramos poſitam, ſed ad radicem dicit. Cùm enim, inquit, malorum filij tolluntur, quid aliud quàm rami infructuoſæ arboris abſcinduntur? Cùm verò tota ſimul progenies cum parente tollitur, infructuoſa arbor à radice abſcinditur, ne iam remaneat, vnde iterum praua ſoboles ſuccreſcat. Origenes hom. 23. in Luc. Huic autem ſenſui & Apoſtolicum illud congruit, (Rom. 11.) fractos eſſe ab hac ſecuri infidelitatis ramos & ſucciſos, vt amputaret ex arbore, non radicem, ſed ea quæ ex radice pullularunt: vt in radice priſtinæ arboris, rami poſſint oleaſtri inſeri. Et hic quidē Origen. ſenſus ad Chriſti verba meliùs accedit. Niſi fortè Gregorius intelligat abſciſſam arborem, quæ è radice ſuccreuerat, id eſt, Synagogam Iudæorum, ne iterum praua ſoboles Iudæorum ſuccreſcat, donec Gentium plenitudo ſubintrauerit. Interim tamen radix manet, manet Abrahæ fides, cultus, & religio, in quam fidelis quiſque inſeritur, vt filius Abrahæ dicatur. Non eſt exciſus Abraham, aut irritæ factæ ſunt promiſſiones, ſed ſumus hæredes illarum, cōciues ſanctorum, & domeſtici Dei. In quibus verbis Ioānis Baptiſtæ, inquit Gregor. Papa, conſtat quòd audientium corda turbata ſunt, cùm protinus ſubinfertur: *Et interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus?* Origen. hom. 23. in Luc. Ita tres ordines inducuntur ſciſcitantium Ioannem ſuper ſalute ſua: Vnus, quem ſcriptura appellauit populos exeūtes ad baptiſma: alius, quem Publicanos nominat: tertius, qui militum appellatione cenſetur. Porrò obiurgationem, quam Ioannes ad Phariſæos maximè direxerat, turbæ velut omnibus factam interpretantur. Ita optimum eſt ex alienis periculis ſapientiorem euadere. Idcircò terrore concuſſi, Quid, inquiunt, faciemus? Conſilium requirunt, nec omninò animum deſpondent. Ita enim nos diuinæ comminationes concutere debent, vt interim à ſpe ſalutis minimè decidamus. Et ita interpretanda ſunt omnia, vt ſi conſilium acceſſerit, iram Dei, eius comitante gratia euadere poſſimus. Non deſpondet animum Iob: ſed, Etſi, inquit, occideris me, adhuc in te ſperabo. Nec Pſaltes, cùm dixit: In te Domine ſperaui, non confundar in æternum. Ita Act. 2. Iudæi cùm à Petro audiiſſent, quàm grauiter in Chriſtum Domini offendiſſent, adiecerunt: Quid faciemus, viri fratres? Iſti verò, Quid ergo faciemus? quaſi dicant: Ergo nulla nobis ſupereſt melioris ſententiæ expectatio? Ergo nos ab ipſa radice vltrix diuini iudicij ſecuris abſcindet, vt abſciſſi gehennæ ignibus tradamur? An non & iſtud nobis in ſpem aſciſcere poſſumus, quod Rex Niniuitarum, audita Ionæ comminatione, vſurpauit: Quis ſcit, ſi conuertatur, & ignoſcat Deus, & relinquat poſt ſe benedictionem? Atqui etſi ſecuris nobis immineat, nondum tamen Synagogam & populum noſtrum excidit. Itaque nihil deſperatum eſſe cenſemus, ſi modò tuū conſiliū ſequamur. Rationales arbores ſumus, vt meditatur Chryſ. ho. 3. Operis imp. in Matth. vnde & in melius vitam commutare poſſumus, & ſimul Dei comminationē à nobis auertere. K
Reſpondens autem Ioannes *dixit illis: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat.* Euthy. in Luc. Per traditionem veſtis ac cibi, inducuntur ad pauperum ſubſidiū, cōmunicationem, & mutuū amorem. Nam, vt diximus, eleemoſyna gratiſſimus Deo pœnitentię fruct⁹ eſt. Cl. Alex. l. 3. Pædagogi, c. 7. Fatetur enim ſcriptura, animę redēptionis pretiū, eſſe proprias diuitias: (Prou. 13.) hoc eſt, ſi diteſcat, ſaluus erit per elargitionē. Quemadmodū enim quicunque putei ſcaturiunt, exhauſti in priſtinam menſurā reuertūtur: ita etiam elargitio, quæ eſt bonus fons benignitatis, potū ſitientibus cōmunicans, rurſus augetur & repletur: quemadmodū ad vbera, quæ etiā ſuguntur, vel mulgentur, ſolet lac cōfluere. Cypri. ſer. 1. de Eleemoſ. Quàm neceſſaria, quàm benigna eſt clemētia diuina, quæ cū ſciat nō deeſſe ſanatis quædā poſtmodū vulnera, dedit curandis denuò, ſanandiſque vulneribus remedia ſalutaria. Numquam denique, fratres chariſſimi, admonitio diuina ceſſauit, nunquam tacuit, quominus in ſcripturis ſanctis

Chryſoſt. Gr. Papa. Origen. *Reprobatio Iudæorum.* G H Origenes. *Ob comminationes nō deſperandum eſt.* I Chryſoſt. Euthym. Cl. Alex. *Eleemoſyna potior eſt pœnitentiæ fructus.* Cyprian.

tam

A tam veteribus, quàm nouis, ſemper & vbique, ad miſericordiæ opera Dei populus prouocare-
tur, & cauente atque exhortante Spiritu ſancto, quiſquis ad ſpem regni cœleſtis inſtruitur, fa-
cere eleemoſynas iubetur. Mandat & præcipit Eſaiæ Deus. Exclama, inquit, in fortitudine, &
noli parcere. Sicut tuba exalta vocẽ tuam, & nuncia plebi meæ peccata eorum, & domui Ia-
cob facinora eorum. Et cùm peccata eis ſua exprobrari præcepiſſet, cúmque eorum facinora
pleno impetu protuliſſet, dixiſſétque eos, nec ſi orationibus & precibus, & ieiuniis vterentur,
ſatisfacere pro delictis poſſe: nec ſi cinere & cilicio voluerentur, iram Dei poſſe lenire: In no-
uiſſima parte demonſtrans ſolis Deum eleemoſynis placari poſſe, addidit, dicens: Frange eſu-
rienti panem tuum, & egenos vagóſque induc in domum tuam. Si videris nudum, operi eum,
& domeſticos ſeminis tui non deſpicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & veſti-
menta tua citò orientur: & præibit ante te iuſtitia, & claritas Dei circundabit te. Tunc excla-
B mabis, & Deus exaudiet te: dũ adhuc loquêris, dicet tibi, Ecce adſũ. Chryſ. ho. 14. in 1. ad Tim. *Chryſoſt.*
5. Gratias magis pauperi debet is qui eleemoſynã facit, quia dignatur accipere. Niſi enim eſſent
pauperes, peccatorũ difficulter ſarcinã poneres. Medici ſunt illi vulnerũ tuorũ, manus eorũ tibi
medicamenta præſtãt. Non ita médicus, vt medicamenta imponat, extendẽs manum curatio-
nem exhibet: vt pauper abs te vt accipiat, porrigens manum. Dediſti pecuniã, & peccata ſimul
exuiſti. Huiuſmodi & ſacerdotes, peccata enim populi comedunt. Fulgentius, ſerm. de Con- *Fulgent.*
feſſoribus, hos fructus nos reddere oportere monet, ne ſi ſteriles apparuerimus, in ignem mit-
tamur. Arbores ſumus, fratres, in agro dominico conſtitutæ, inquit: Deus autem noſter eſt a-
gricola. Ille nos compluit, ille colit, ipſe fœcunditatem donat, ipſe fructificandi gratiam ſubmi-
niſtrat. Pluuia Dei eſt ſermo ſanctæ prædicationis: cultura Dei eſt infuſio gratiæ ſpiritualis.
Deus igitur præcepto nos compluit, adiutorio nos colit. Dum compluit, aufert à nobis igno-
C rantiæ ſiccitatem: dum colit, bene viuendi condonat vbertatem. Dum pluit, terram cordis no-
ſtri irrigat: dum verò colit, de ipſa terra ſpinas & tribulos mundanæ cupiditatis extirpat. Debe-
mus itaque fœcundari cœleſtibus pluuiis, debemus congrua fructificatione, manibus ſuperni
reſpondere cultoris. Etſi nõ poſſunt omnes arbores æquales fructus afferre, nulla tamen debet
in agro dominico ſterilis permanere. Multùm metuenda eſt nobis, fratres, illa ſententia com-
minantis, qua dicitur: *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.*
Quòd ſi ſterilitas in ignem mittitur, rapacitas quid meretur? Aut quid recipiet, qui alienum *Quid non*
tulerit, ſi ſemper ardebit, qui de ſuo non dederit? Et ſi iudicium ſine miſericordia fiet illi, qui *timendum*
non facit miſericordiam, (Iac. 2.) quale iudicium erit illi, qui fecerit & rapinam? Timeamus *impius &*
ergo, fratres, timeamus actus noſtros. Obediens Chriſto vendat quæ poſſidet, & eleemoſynã *iniquus.*
det, vt de terra cor ad cœlum eleuet, vt auaritiam calcet, vt ad perfectionis culmen tota mẽtis
D intẽtione feſtinet. Itaq;, vt ſcribit Greg. Papa, in ho. per hoc quòd tunica plus eſt vſui noſtro ne- *Gr. Papa.*
ceſſaria, quàm pallium: ad fructum pœnitentiæ pertinet, vt non ſolùm exteriora quæque, &
minùs neceſſaria, ſed ipſa valde nobis neceſſaria diuidere cum proximis debeamus, ſcilicet vel
eſcam, qua carnaliter viuimus, vel tunicam, qua veſtimur. Inter hæc autem ſciendum eſt, quã-
tum opera miſericordiæ valeant, cùm ad fructus dignos pœnitentiæ, ipſa præ cæteris præcipiũ-
tur. Hinc etiam per ſemetipſam Veritas dicit, (Luc. 11.) Date eleemoſynã, & ecce omnia mũda
ſunt vobis. Hinc rurſus ait, (Luc. 6.) Date, & dabitur vobis. Hinc ſcriptum eſt, (Eccle. 3.) Ignem
ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis. Hinc iterum dicitur, (Eccle. 19.)
Conclude eleemoſynam in ſinu pauperis, & hæc pro te exorabit. Hinc bonus pater innocen-
tem filium admonet, dicens: (Tob. 4.) Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: ſi exiguum *An liceat*
fuerit, etiam exiguum libenter impartiri ſtude. Cæterùm torſit hæc Ioannis ſententia nonnul- *habere duas*
E los, putantes nefas eſſe duas tunicas, aut aliquid annonæ repoſitum habere: neque plus nobis *tunicas.*
retinere, quàm ſufficiat vnicuique. Atqui & iſtud etiam de ſupellectili dicetur, de vaſis, &
cæteris quæ ad rem domeſticam faciunt. Vnde verò & hæc Pauli ſententia confirmaretur, 2.
Cor. 8. Vt veſtra copia illorum ſubueniat inopiæ: niſi & copia quædam nonnullis ſuppetere
poſſit, ita tamen vt alienæ ſuccurratur inopiæ? Hæc ergo ſententia ſic intelligenda eſt, non
quòd illos damnet, qui aliquid domi repoſitum habent, ſed illos, qui cùm habeãt, indigentibus
non ſuccurrunt. *Venerunt autem & Publicani vt baptiſarentur.* Publicani ij erant, quos Ro- *Publicani*
mani ad exigenda vectigalia, ſubſidia, impoſitiones, cæteróſque publicos reditus deſignauerãt: *qui.*
quibus hęc & certo quodam annuo pretio vendiderant: hinc nimirùm à publico dicti. Et
hi quidem, inita inter ſe ſocietate, in omnibus & ſingulis ciuitatibus & locis habebant, qui
portus, pontes, vrbium portas, & omnes aditus obſeruarent, ne quid è manibus elaberetur.
Cuiuſque etiam facultates & commercia ſcrutabantur. Reddebant communem eorum quæ

acceperant rationem,& communibus ſocietatis expenſis publicas pecunias colligebant. Ea- F
propter omnibus modis in populum graſſabantur,& immodica habendi cupiditate pertrahe-
bantur. Nihil enim magis quàm extrema diteſcendi libido,& effrænata auaritia,homines ad id
munus ſubeundum impellit. Quare & peculiaribus legibus eorum auaritia notata fuit. Scri-
Vlpianus. bit enim Vlpianus: Quantæ audaciæ,quantæque temeritatis ſint Publicanorũ factiones,nemo
eſt qui neſciat. Ideóque eos Iudæi exhorreſcebant,non tam ob auaritiam extremam, quàm
quòd illorum inſtitutio publicæ omnium libertati & quieti aduerſaretur. Nam quòd ex publi-
cis damnis ſua commoda colligerent,non ſatis illis erant conſueta vectigalia & ſubſidia: ſed &
communibus votis noua quædam requirebant, ex quibus nouum etiam fœnus colligerent.
Gratiſſimũ vtique hominum genus Principibus,ſed populo ſubditiſque pernicioſiſſimũ. Nã
etſi Principibus tributa iure pendantur, & iuxta Chriſti & Apoſtoli decretum,reddenda ſint
Principes caueant ab oppreßione populi. quæ Cæſaris ſunt,Cæſari: quæ Dei, Deo: & cui vectigal,vectigal,cui tributum,tributũ: cauere G
tamen Principes debent,ne quod Roboam populo minabatur,eiúſque regni diſciſſionẽ fecit,
vt olim quidem ille flagellis,etiam ipſi ſcorpionibus populum atterant. Populum meum exa-
ctores ſui ſpoliauerunt,inquit Dominus per Prophetam: & inde magnas clades Reipublicæ
ſuæ ſucceſſuras prædicit. Interim verò ducuntur & iſti Publicani aliqua conſcien tia: capro-
pter enim in deſertum cõtendunt,non iam terrenos,ſed cœleſtes & ſpirituales animæ ſuæ the-
Quã meliores ſunt iſti multis huius temporis Publicanis? ſauros conquirentes. Hinc factum eſt,vt etſi aliis vitiis laborarẽt,quæ correctione egerent,ge-
neralem tamẽ Publicanis omnibus doctrinam Ioannes traderet. *Dixerunt enim ad illum, Ma-
giſter, quid faciemus?* Non tam noſtra nos lucra temporalia,quàm ęterna mouent: nec tam ter-
renis diuitiis,quàm cœleſtibus excidere timemus. Quid enim nobis tot opes congeſtæ prode-
runt,ſi,vbi breui tẽpore eas adepti fuerimus,nudi & miſeri hoc ex mundo emigremus? Quid
proderit homini,ſi mundũ vniuerſum lucretur,animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? Aut H
quam dabit homo commutationem pro anima ſua? *Magiſtrum* autem honoris gratia vocant,
vt cuius doctrinæ diſcipuli facti ſint. Ecce quàm breui iſti profecerunt, induratis interim Pha-
riſæorum permultis. Vnde & liberè ad eos dictum eſt: Ecce Publicani & meretrices præce-
dent vos in regno cœlorum. *At ille dixit ad eos: Nihil amplius quàm quod conſtitutum eſt vobis,*
Theoph. *faciatis:* vel πράσσετε, exigatis. πράσσειν enim aliquãdo exigere ſignificat. Theophil. in Luc. Ita
Euthymi. monet Publicanos,ne plus quàm conſtitutũ eſt,extorqueant & exigant. Euthym. in Luc. Ha-
Beda. bebãt enim conſtitutũ de exactionibus,de quantitate,& qualitate exactorum. Beda l.1. in Luc.
Præcipit ergo Publicanis,ne vltra pręſcriptũ exigãt. Publicani enim,ſicut etiã nomine probãt,
dicũtur hi qui vectigalia publica exigũt,ſiue qui cõductores ſunt vectigaliũ fiſci,vel rerũ publi-
carũ. Necnõ & hi,qui ſeculi huius lucra per negotia ſectãtur,eodẽ vocabulo cenſentur. Quos
omnes pariter,in ſuo quemque gradu,ab agenda fraude coërcet: vt dum primò ſe ab alienorũ I
Auguſt. temperarent appetitu,tandem ad propria cum proximis communicanda pertingerent. Au-
guſtin. ſerm. 19. de verbis Domini, in Matth. Honeſta planè Publicanorum interrogatio, ac
ſancti Prophetæ iuſta reſponſio. Illi enim ſollicitè interrogant,ne aut ignorantes,plus exigẽdo
in peccatum incidãt,aut ceſſantes publicam decipiant functionem. Quot enim ſunt, qui præ-
textu certæ cuiuſdam colligendę ſummæ,quæ fiſco ſancita ſit,duplum etiam colligant,& po-
pulum opprimant? Non vetat quidem Ioannes,ne Principis vectigal,tributa,& ſubuentio-
Quomodo tributa debeãtur principibus. nes colligant: vt enim illa iure debentur Principi,ita & iure colligi poſſunt: Sed prohibet, ne
creditæ ſibi huius commiſſionis occaſione populum opprimant, Principes calumniis ſubdi-
torum obijciant,quaſi præter ea quæ conſtituta ſunt,tyrannorum more,ſubiectos ſpoliare cõ-
Idem Aug. tendant. Auguſtin. ſerm. 19. de verbis Domini. Hic igitur moderatè præcipit, vt & iniquitas
locum non habeat, & conſtitutum vectigal habeat effectum. Non enim dixit, Nihil exigatis: K
ſed, Nihil amplius exigatis. Vnde intelligimus,quòd apud Deum non tam exactio,quàm ini-
qua exactio dãnetur. Dicit ipſe Dominus: Reddite quæ ſunt Cæſaris,Cæſari,& quæ ſunt Dei,
Deo. Igitur quod Cæſar præcipit,ferendum eſt: quod Imperator indicit,tolerandum eſt. Sed
hoc fit intolerabile,dum illud pręda exactionis accumulat. Sed & oſtendit vectigal,aut ſubuẽ-
tionem,aut tributum nullum exigi poſſe,quod non fuerit conſtitutum. *Conſtitutum* autem di-
citur,quod iure,quod ordine,quod ſine populi grauamine,quod maturè,quod iuſtam ob cau-
ſam definitum fuerit: nec quidem ab omnibus,ſed his qui Reipublicæ clauum tenent, quíque
iuxta rectam rationem gradiuntur. Alioquin quis vetabit,quin id quod potentior quiſque,ſeu
pirata,ſeu latro,regioni alicui indixerit, *conſtitutum* dicatur? Nemo enim ignorat latrones illos,
qui in montibus prærupitis, quales Alpes aut Apennini ſunt,habitant,à vicinis pagis exigere
certas frumenti menſuras. Quid quòd & eo iure permulti in tutioribus locis vtuntur? An verò
hoc

A hoc conſtitutum eſſe cenſebitur? Ad authoritatem igitur, ad legem, & rationem conſtitutio vectigalium, cæterarúmque ſubuentionum referri debet. Itaque non approbat Ioannes temerarias & tyrannicas exactiones, quæ a pernicioſo aulicorum quorundam conſilio, auaritia, & crudelitate proficiſcuntur: qui quoniam ad inſtar ſanguiſugarum, publico ſubditorum cruore ſatiari non poſſunt, ſemper clamant, Affer, affer: Et tributa tributis, vectigalia vectigalibus imponenda eſſe cenſent. Non approbat Ioannes conſilium Roboam de opprimendo populo prætextu tributorum: nec illos, qui præter & contra omne conſilium, hoc aſſerunt,

Aulicorũ inuenta ad opprimẽdũ populũ.

Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas.

Vult primùm exactiones illas conſtitui, demum colligi permittit. Conſtitui autem aliquid nõ poteſt, niſi præmiſſo conſilio, iiſque omnibus quæ diximus. Aliud ſcilicet eſt voluntas Principis, aliud conſtitutio: quòd hæc præceps eſſe poſſit, iſta verò minimè. Interim verò Ioannes B innuere videtur, ne cui tributo aut vectigali colligendo ſe immiſceant, niſi fuerit conſtitutũ. Alioquin, ſicut qui furtum celant, furibus cõmunicant: ita & illi parẽ cum oppreſſoribus populi damnationis ſententiam ſibi acquirerent. Agentes enim & conſentientes pari pœna plectuntur. Non modò digni ſunt morte, qui talia agunt, inquit Apoſtolus, ſed & qui conſentiũt faciẽtibus. Euſeb. Cæſar. hiſt. Eccleſ. lib. 11. cap. 16. & Caſſiod. hiſt. tripartitæ lib. 9. cap. 20. Beniuolum narrant ceſſiſſe ſcriniorum præſidis officio promptiùs, quàm vt Iuſtinæ & Valentiniani impiis contra religionem conſtitutionibus ſubſcriberet. Ea lex tutior eſt, vt ne quid contra pietatem & leges agamus. Quòd ſi conſtitutum vectigal fuerit, ita exigendum eſt, vt ne hilum quidem plus extorqueãt. Alioquin exactores illos, vt in populo ſuo pernicioſiſſimam peſtem, per Chriſtum auferendos & conterendos Prophetæ pronunciant: tantò abeſt, vt illis ſpem in Chriſto relinquant. Eſai. 9. Sceptrum exactoris eius confregiſti, ſicut in die Madian. Zach. 9.

Euſ. Cæſ. Caſſiodor.

C Et non tranſibit amplius ſuper eos exactor. Eſa. 24. Dominabuntur in exactores ſuos. Ideò ſcilicet Hieremias Babylonicis exactoribus inſultat, dicẽs: Vbi eſt aurum Madcheua, id eſt, exactio auri tributarij? Aliud enim eſt Publicanus, aliud & exactor: cùm poſſit Publicanus ex cõſtituto tantùm exigere, exactor autẽ plus aliquid dicat. Exactores enim pro tortoribus populi accipere poſſumus, Publicanos autem pro collectoribus & receptoribus. Leuit. 19. Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Alioquin clamat per Eſaiam, (cap. 3.) Rapina pauperis in domo veſtra. Quare atteritis populum meum, & facies pauperum cõmolitis? Auguſt. ſerm. 19. de verbis Domini. Hoc autẽ quale eſt, inquit, quòd hi qui vectigalia & tributa colligunt, fraudes ſuas ac rapinas commodum vocant: cùm ipſa prædâ inferatur incommodũ? Illud autem addunt ſceleribus ſuis, vt quos indefenſos viderint, ipſos potiùs perſequantur, & putent ſe neceſſitates decepiſſe publicas, niſi domos deceperint orphanorum. Idem Ep. 54. ad

Auguſt.

D Macedonium, illos ad reſtitutionem teneri docet. Qui verò, inquit, contra ius ſocietatis humanæ furtis, rapinis, calumniis, oppreſſionibus, inuaſionibus abſtulerit, reddenda potiùs quàm donanda cenſemus. Huc ergo Ioannis exhortatio tendit, vt Principibus & populo, quæ ſua ſunt, reddantur: Non opprimatur populus, ſed neque Princeps ſuo iure deſtituatur. *Interrogabant autem illum & milites, dicentes, Quid faciemus & nos?* Beda in Luc. Quantã beati Baptiſtæ ſermo virtutem habuerit, quantúmque mentem audientium concuſſerit, hinc probatur, quòd etiam milites & Publicanos ad conſilium ſalutis ſuę coëgerit inquirendum. Ecquis verò tantã in militibus religionis & ſuæ ſalutis curam fuiſſe exiſtimaſſet, niſi hæc nobis ab Euangeliſtis proderentur? Quid enim tale requiras à noſtris militibus, qui tamen ſe Chriſtianos profitentur? Quæ mortis, quæ iudicij, quæ gehennæ meditatio? Quid prius illis in ore eſt, aut de ſalute ſua quærere, aut prophanis & execrandis periuriis & blaſphemiis Deum in teſtem abominationum ſuarum proferre? Nec enim ineptè de noſtris dici poteſt,

Idem Aug.

Beda.

Longè alij ſunt noſtri milites ab iſtis.

E *Nulla fides pietáſque viris qui caſtra ſequuntur.*

Quid autem ad illos Ioannes? *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendiis veſtris.* Auguſtinus, ſerm. 19. de verbis Domini, in Euangel. ſecundũ Matth. Hìc iam, inquit, ſe cognoſcere debet homo omnis qui militat. Non enim tantùm de his militantibus ſcriptura loquitur, qui armata militia detinentur: ſed quiſquis militiæ ſuæ cingulo vtitur, dignitatis ſuæ miles aſcribitur: atque ideò hæc ſententia poteſt dici, verbi gratia, militibus, protectoribus, cunctiſque rectoribus. Quicunque ſtipendia ſibi publicè decreta conſequitur, ſi amplius quærit, tanquam calumniator & concuſſor, Ioannis ſententia condemnatur. Vſqueadeò autem inoleuit hoc malum, vt iam quaſi ex conſuetudine vendantur leges, corrumpantur iura, ſententia ipſa vænalis ſit, & nulla iam cauſa poſſit eſſe ſine cauſa. Atqui omnes illi ad reſtitutionem tenentur eorum quæ ampliùs exigunt. Quod in Zachæo Publicano probat

Auguſt.

Ne quid præter ſtipendia ipſi Præſides et cõſiliarij.

August. Auguſtinus, Epiſt.54.ad Macedonium, qui cùm hoſpitio Dominum ſuſcepiſſet, in ſanctam vitam repentè mutatus, Dimidium(inquit, Luc.19.)rerum mearum do pauperibus,& ſi quem defraudaui, reddo quadruplum. Sed & iuſtiùs dicitur Aduocato, Redde quod accepiſti, quādo contra veritatem ſteteſti, iniquitati affuiſti, iudicem fefelliſti, iuſtam cauſam oppreſſiſti, de falſitate viciſti. Quis tandem Aduocatus, aut ex Aduocato ita vir optimus facilè reperitur, qui ſuſcepto ſuo dicat, Recipe quod mihi, cùm tibi malè adeſſem, dediſti,& redde aduerſario tuo, quod me agente iniquè abſtuliſti? Et tamen quem prioris non rectæ vitæ rectiſſimè pœnitet, etiam hoc facere debet, vt ſi ille, qui iniquè litigauit, non vult admonitus corrigere iniquitatem, eius tamen iniquitatis nolit iſte habere mercedem: niſi fortè reſtituendum eſt alienum, quod per furtum clanculò aufertur,& reſtituendum non eſt alienum, quod in ipſo foro, vbi peccata puniuntur, decepto iudice & circumuentis legibus obtinetur? Latiùs ergo ſe protēdit hæc ſententia, non modò ad eos, qui militari baltheo donati ſunt: ſed ad omnes omnis dignitatis & officij homines, quibus aut Chriſti in Eccleſia, aut Principis in Republica, communicatur authoritas, aut etiam qui pro iure agere videntur. Primùm tamen de militibus intelligitur, cùm ad ea reſponderit, quæ milites ſciſcitati fuerant. Porrò Anabaptiſtæ bellum gerendū Chriſtiano negāt, quòd nemini vindictam propriarum iniuriarum indulſerit Deus, ſed omnes ad pacem vocauerit. Sed reſpondemus, bellum iuſtè ſuſceptū, non eſſe ad vindictam particularem, ſed vindictam Dei, cuius vindex eſt magiſtratus:(Rom.13.) ſed & pacem bello iuſtè ſuſcepto redimi, quo radicitùs extirpatur contraria pars. Auguſtinus Epiſt. 54. ad Bonifacium, etiā ratione habita charitatis nobis præceptæ, Nec ideò, inquit, ſanè fruſtrà inſtituta ſunt poteſtas regis, vis gladij cognitoris, vngulæ carnificis, arma militis, diſciplina dominātis, ſeueritas etiam boni patris. Habent iſta omnia modos ſuos, cauſas, rationes, vtilitates. Hæc cùm timentur,& coërcentur mali,& quietiùs inter malos viuunt boni: non quia boni pronūciandi ſunt, qui talia metuendo non peccant:(non enim bonus eſt quiſpiam timore pœnæ, ſed amore iuſtitiæ:) verumtamen non inutiliter etiam metu legum humana coërcetur audacia, & vt tuta ſit inter improbos innocentia,& in ipſis improbis, dum formidato ſupplicio frænatur facultas, inuocato Deo ſanetur voluntas. Iraque bello iuſtè ſuſcipiendo tres requiruntur conditiones. 1. authoritas Principis. 2. honeſta cauſa, ſcilicet vt pax quæratur. 3. vt animo bono. Plato in Alcibiade, ſcribit homines mouere bellum, cùm aut decipiuntur, aut coguntur, aut ſpoliantur: ſed hæc intelliguntur per clauſulam honeſtæ cauſæ, nimirùm vt vitia reprimantur. Auguſtinus quæſtione decima, in Ioſue: Iuſta autem, inquit, bella definiri ſolent, quæ vlciſcuntur iniurias: ſi qua gens, vel ciuitas, quæ bello petēda eſt, vel vindicare neglexerit, quod à ſuis improbè factum eſt: vel reddere, quod per iniurias ablatum eſt. Sed etiā hoc genus belli ſine dubitatione iuſtum eſt, quod Deus imperat, apud quem non eſt iniquitas, & nouit quid cuique fieri debeat. In quo bello exercitus, vel ipſe populus, non ipſe tam auctor belli, quàm miniſter iudicandus eſt. Philo Iudæus, lib. de vita Moſis, his etiam rationibus bella iuſtè ſuſcepta ab iniuſtis diſtinguit, cùm de Phinees exercitus ductore loquitur, cúmque inducit milites ſuos hac concione adhortātem. Nunc de imperio certamen inſtat, inquit: nec de inuadendis, occupandiſque alienis poſſeſſionibus: quæ cauſa belli, vel ſola mouet alios, vel præcipua: ſed pro tuenda pietate ac ſanctimonia, quam noſtris cognatis, amiciſque, dū hoſtes eripiūt, parauerunt eis grauiſſimam perniciem. Abſurdum igitur,& periniquū fuerit, ſi parcamus ſceleratis hoſtibus, qui domeſticis minus noxiis non pepercimus: ſi magiſtros impietatis impunè abire ſinamus, qui de diſcipulis pœnas ſumpſimus, præſertim cū totius calamitatis culpa penes authores impietatis ſit. Bellum igitur ex iuſtitiæ decreto procedere his rationibus poteſt. Auguſtin. lib.26. contra Fauſtū Manichæū, cap.74. Quid enim, inquit, culpatur in bello? An quia moriuntur quandoque morituri? Hoc reprehendere timidorum eſt, non religioſorum. Nocendi cupiditas, vlciſcendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellādi, libido dominandi,& ſi qua ſimilia, hæc ſunt quæ in bellis iure culpantur:: quæ plerūque ita culpantur, vt etiam iure puniantur. Aduerſus violentiam reſiſtentium, ſiue Deo, ſiue aliquo legitimo imperio iubente, gerenda ipſa bella ſuſcipiuntur à bonis, cùm in eo rerum humanarum ordine inueniuntur, vbi eos vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iuſtè ordo ipſe conſtringit. Alioquin Ioannes, cùm ad eum baptiſandi milites venirent, dicentes, Et nos quid faciemus? reſponderet eis, Arma abijcite, militiam iſtam deſerite, neminem percutite, vulnerate, proſternite neminem. Sed quia ſciebat eos, cùm hæc militando facerent, non eſſe homicidas, ſed miniſtros legis,& non vltores iniuriarum ſuarum, ſed ſalutis publicæ defenſores, reſpondit eis, Neminem concutieritis, nulli calumniam feceritis, ſufficiat vobis ſtipendium veſtrum.

Marginal notes: F; *In auaros cauſidicos.*; G; *An bellū à Chriſtiano geri poſſit.*; August.; H; *Tria ad bellum iuſtè ſuſcipiē dum.*; Plato.; August.; I; Philo Iud.; August.; K; *Quæ culpātur in bello.*; *Ioannes nō perſuadet arma abijcere.*

A veſtrum. Idem Auguſtinus ad Bonifacium ſcribit, Nihil infœlicius eſſe fœlicitate peccantium. *Auguſt.*
Deinde Deus in veteri Teſtamento leges tulit de gerendo & ſuſcipiendo bello. Deuter. 20. *Probatur*
Iubet eximi ab exercitu, qui ipſo anno ædificauerunt, plantauerunt, vxores duxerũt, aut meti- *bellũ ex*
culoſi fuerunt. Adeſſe m onitores ſacerdotes, vt in Deum fiduciam ſuam conijciãt, ne arbores *ſcripturis.*
frugiferas in hoſtili ſolo incidant. Numer. 10. fieri duas tabulas. Num. 31. Hoſtes vos ſentiãt Ma-
dianitæ. Exod. 17. Pugnatum in Amalech, Ioſue delectus, Moyſes in monte. Deuter. 31. pro-
mittit victoriã. Vnus veſtrum perſequetur mille, & decem, decem millia. Ioſue videt Angelũ
cũ gladio diſtricto, & ait, Noſter es, an hoſtium? Deut. 13. Si ciuitas ad idololatriam defece-
rit, iubet eam dirui, & prædam comburi. Iud. 1. cùm contra Heuæos & Chananęos & Iebu-
ſæos agendum eſſet bellum, conſulitur Dominus, quæ tribus prima progrederetur: & reſpon-
det, Tribus Iuda. Pſ. 18. & 144. Qui docet manus meas ad prælium, &c. Eccl. 1. Tempus belli,
B tempus pacis. Sed nullum eſt tempus rei iniuſtæ: ergo nec iniuſtum eſt bellum. Zach. 10. Præ-
liabuntur prælia Domini. Saul Dauid ait, Domini bellum geres: Et Abigail, Præliaberis præ-
lia Domini. Et 2. Par. 20. cùm rex Syriæ contra Ioſaphath conueniſſet, & ille publicè oraret
Dominum, Iahaziel Leuita afflatus ſpiritu Domini, Hoc, ait, bellum Dei eſt, non hominum.
In nouo Teſtamento, vbi Paulus deduci voluit Cæſaream à pręſidio militum, ne comprehen-
deretur à Iudæis: Interim verò, inquit Auguſtinus, ſerm. 19. de verbis Domini, in Matth. non- *Auguſt.*
nulli fratres, qui aut militiæ cingulo detinentur, aut in actu ſunt publico conſtituti, cùm peccãt
grauiter, hac ſolent à peccatis ſuis prima ſe voce excuſare, quòd militant, & ne bene aliquando
faciant, occupatos ſe malis actibus conqueruntur. Proinde quaſi militia hominum, non vo- *Etiã miles*
luntas, in culpa ſit: ita quod ipſi gerunt, officiis ſuis adſcribunt. Non enim militare delictũ eſt, *ſaluus fieri*
ſed propter prædam peccatum eſt: nec Rempublicam gerere criminoſum eſt, ſed ideò agere *poteſt.*
C Rempublicam, vt rem familiarem potiùs augeas, videtur eſſe damnabile. Propterea enim pro-
uidentia quadam militantibus ſunt conſtituta ſtipendia, ne dum ſũptus quæritur, præda graſſe-
tur. Illud autem quale eſt, cùm ob errorem aliquem à ſenioribus arguũtur, & imputatur alicui
de illis, cur ebrius fuerit, cur res alienas peruaſerit, cædem cur turbulentus admiſerit, ſtatim reſ-
pondeat: Quid habebam facere, homo ſecularis, aut miles? Numquid Monachum ſum pro-
feſſus, aut Clericum? quaſi ei qui Clericus non eſt, aut Monachus, poſſit licere quod non licet.
Cunctis officiis ſacris literis præſcribuntur normæ viuendi, omnis ad benè viuendum prouo-
catur ſexus, ætas, & dignitas. Igitur nemo ſe excuſet publicis actibus, nemo de occupatione
militiæ conqueratur. Monet ergo Ioannes, ne quem concutiant, id eſt, vt opprimant. *Aut ca-
lumniemini*, inquit συκοφαντήσητε. Verbum iſtud apud Græcos non vno ſumitur modo: verùm
plerumque eſt falſò deferre. *Sed contenti eſtote ſtipendiis veſtris.* ὀψωνίοις ὑμῶν. Verbo obſo-
D nij Terentius vſus eſt pro cibis lautioribus: quanquam Paulus quoque ſemel atque ite- *Terent.*
rum vſus eſt hoc verbo, pro ſtipendio, ſiue authotamento militari: vt Romanorum 6. &
2. Cor. 11. ſic dictum præmium, quòd olim militibus prouideretur annona, non ære, aut argen-
to, ſed quòd illis adminiſtraretur quotidianus victus. Apertè verò præmium ſordidorum ho-
minum ſordido vocabulo expreſſit: ſiquidem obſonium, ventris præmium eſt, dignum iis qui
ventri militant. Si ſuis ſtipendiis contenti eſſent milites, neminem concuterent, neque calum-
nia ſeu iniuria afficerent. Auaritia autem, qua laborant, quodque contenti non ſunt ſuo ſti-
pendio, concuſſionis & iniuriæ illis occaſio eſt. Interim verò monendus eſt concionator hoc *Cuiuſque*
Ioãnis exẽplo, vt non modò generalia vitia reprimat: ſed quæ cuique ſtatui ſunt ſpecialia, cùm *ſtatus pecu-*
aliam militibus, aliam publicanis rationem præſcribat. Quòd ſi quis obiecerit, nullam illis de *liaria vitia*
eleemoſyna factam eſſe mẽtionem, cùm illam tamen turbis commendauerit: reſpõdebimus, *arguenda*
E priùs illũ cauiſſe & præſcindere voluiſſe ea quæ eleemoſynę aduerſantur, rapinas ſcilicet, furta *ſunt.*
& calumnias, vt tandem eos ad eleemoſynam animaret. Tum etiam eleemoſynæ præceptũ, *Omnibus*
quod turbis datum eſt, his etiam factum intelligitur, qui turbis permixti erant: nimirùm omni- *præcepta eſt*
bus. ſimul enim omnes cum turbis ad Ioannem confluxerant. Beda in Lucam. Nullum ergo *eleemoſyna* *Beda.*
officium, nullum ab agenda miſericordia genus excipitur, quæ plenitudo virtutum eſt, & ſola
à morte liberat, vitamque confert æternam: ipſo iudice atteſtante, qui ſe dicturũ eſſe promiſit,
Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare, &c.
*Exiſtimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Ioanne, ne fortè ipſe eſſet
Chriſtus: reſpondit Ioannes.* Ambroſius lib. 2. in Luc. Videbat ergo Ioannes cordis occulta. *Ambroſ.*
Sed conſideremus cuius hæc gratia. Nam quemadmodum Prophetis palàm fiant cordis oc- *Iudæorum*
culta, Paulus oſtendit, dicens: Occulta quoque cordis eius manifeſta fient. Et procidens in fa- *infidelitas.*
ciem adorauit Dominum, pronũcians quòd verè Deus eſt in vobis. Dei ergo munus eſt, qui

reuelat: non virtus hominis, qui diuino magis adiuuatur beneficio, quã naturali cernat officio. F
Quò autem proficit iſta cogitatio Iudæorũ, niſi vt ſecundum ſcripturas veniſſe Chriſtus probetur? Erat enim qui expectabatur: & ipſe vtique qui expectabatur, nõ is qui expectabatur, aduenit. Quid autem ineptius, quàm quòd is qui in alio æſtimatur, in ſeipſo eſſe non creditur? quem per mulierem venturum putabant, per virginem veniſſe non credunt? Quæ Deo ſecundum carnem dignior generatio, quàm vt immaculatus Dei filius, immaculatę generationis ſeruaret etiam in ſuſcipiendo corpore puritatem? Et vtique diuini aduentus ſignum in virginis partu, non mulieris conſtitutum eſt. Sunt verò nonnulli, qui id quod à Luca narratur de opinione vulgi in cordibus ſuis, num fortè Ioãnes ipſe eſſet Chriſtus, & hęc quæ Ioannes cõmemorat de quæſtione à Iudæis per ſcribas & Phariſæos facta, num ipſe eſſet Chriſtus, eãdem hiſtoriam eſſe, ſimul & eodem tempore contigiſſe ſcribant: nimirùm poſt baptiſma Chriſti:
Cõciliatur Ioãnes & Matthæus. Scriptum autem à cæteris Euangeliſtis per anticipationem arbitrentur, quòd reſponſionẽ Ioãnis, quæ hîc ante baptiſma ſcribitur, conuenire videant cum illa, quam Ioannes poſt baptiſma factam eſſe narrat. G
August. Soluit autem Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Euangeliſtar. cap. 12. Nihil obſtare, ſi idem à Ioanne pluries dictum fuerit, & ſæpius fuerit à populo dubitatum. quod probat expreſſis Ioannis verbis. *Ioannes enim*, inquit, *teſtimonium perhibet de ipſo, & clamat, dicens: Hic erat quem dixi. Qui poſt me venit, ante me factus eſt: quia prior me erat.* Sic enim oſtendit eum tunc hoc dixiſſe, quando eum illi dixiſſe commemorat: repetiſſe autem & cõmemoraſſe quod iam dixiſſet, cùm ait: Hic erat quem dixi, quia poſt me venit. Si ergo quæritur, quæ verba potiùs Ioãnes Baptiſta dixerit, vtrũ quæ Matthæus, an quæ Lucas cũ dixiſſe cõmemorat, an quæ Marcus in ipſis paucis, quæ eum dixiſſe poſuit, tacens cætera: nullo modo huic laborandũ eſſe iudicat, qui prudenter intelligit ipſas ſentẽtias eſſe neceſſarias cognoſcẽdę veritati, quibuſcũq; verbis fuerint explicatę. Quòd enim alius alium verborũ ordinem retinet, non eſt vtique contrarium. Neque illud contrariũ eſt, ſi alius dicit quod alius præmittit. Vt enim quiſque meminerat, & vt cuique notum erat, vel breuiùs, vel prolixiùs, eandem tamen explicare ſententiam, ita eos explicaſſe manifeſtum eſt. H Ioannes igitur iis quæſtionibus, quæ animis populi abſconſæ erant, ita reſpondet, vt cognitionem ſecretorum hac in parte ſibi nõ ignotam eſſe aſſereret. *Cogitabant omnes in cordibus ſuis de Ioanne, ne fortè ipſe eſſet Chriſtus*, inquit Lucas. Et ipſe cogitationum illarum abſconſa prodens, reſpondit. *Et prædicabat omnibus, dicens, Ego quidem baptiſaui, & baptiſo vos in aqua in pœnitentiam. Qui autem poſt me venturus eſt, fortior me eſt: cuius non ſum dignus procumbens corrigiam calceamentorum eius ſoluere, aut calceamenta portare: ipſe ba-*
Chryſoſt. *ptiſabit vos in ſpiritu ſancto & igne.* Chryſoſtomus hom. 11. Operis perfecti in Matth. Itaque poſtquàm mentes eorum concuſſit terrore iudicij, inquit, & expectatione ſupplicij, & nomine ſecuris, & ipſorum repulſione, & aliorum introitu filiorum, & geminatione pœnæ, abſciſionis ſcilicet & combuſtionis: cúmque vndique duritiam eorum molliuiſſet, atque ex tot malorũ timore ad liberationis deſiderium ſuſcitaſſet, tum demum de Chriſto intulit mentionem: I neque verò ſimpliciter, ſed multo cum cumulo, eminentiaque ſermonis. Deinde cùm oſtendiſſet grande illud medium, quod inter ſe Chriſtúmque diſtingueret, ne ad gratiam idipſum dicere videretur, à comparatione rerum carũ, quas vterque daturus erat, pulchrè præoccupauit. Neque enim continuò dixit, *Non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamenti eius*: ſed poſtquã baptiſmatis ſui profeſſus eſt ſimplicitatem, neque quicquam illud amplius habere monſtrauit, quàm vt eos ad pœnitentiam duceret. Non enim dixit, In aqua remiſſionis, ſed *pœnitentiæ*. Tum demum ponit etiam Chriſti baptiſma, ineffabilium donorum libertate cumulatum. ac ſi diceret: Neque quia poſt me audiſtis eum venire, quaſi poſteriorem deſpiciendum putetis.
Ioannis humilitas. Donorum eius audite virtutem, & liquidò cognoſcetis, quia nihil grande, nihílque dignum K illius honore protulerim, dicendo: *Non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamenti eius.* Cũque audieritis, quòd me ille ſit fortior, nequaquam putetis, me iſtud comparationis more dixiſſe, qui ne inter ſeruos quidem eius ſum dignus collocari, etiam ſeruos extremos, neque viliſſimã partem in ipſius mihi miniſterio vendicare. Propterea enim non poſuit calceamenta ſimpliciter, ſed corrigiam, quæ certè omnium videtur extrema. Deinde ne humilitatis potiùs quã veritatis putaretur eſſe quod dicitur, ex ipſis documentum rebus aſſumit. *Ipſe*, inquit, *baptiſabit vos in ſpiritu ſancto, & in igne.* Vidéſne quanta ſit baptiſtæ, quámque admiranda ſapiẽtia? Quando enim ipſe prædicat, affert omnia plena terroris, & quæ animos auditorum maxima prorſus comminatione concutiant. Quando verò illos ad Chriſtum remittit, iucunda ponit ac proſpera, quæ facilè poſſint recreare metuentes. Non enim comminantem ſecurim, non excidendam & comburendam proponit arborem, non iram futuram adducit in medium: ſed indul-

A indulgentiam peccatorum,interitúmque pœnarum,iuſtificationẽ, ſanctificationẽ,liberationẽ,
filiorũ adoptionẽ,fraternitatem,cohæreditatem,cõmunionémque Chriſti,ſancti Spiritus dona
largiſſima.Hæc etenim vniuerſa pariter cõplexus eſt,dicendo: *Ipſe vos baptiſabit in Spiritu ſancto*:ipſa quoque tranſlatione ſermonis exprimens gratiæ largitatẽ.Non enim dixit,Dabit vobis
Spiritũ ſanctũ:ſed,Baptiſabit vos in Spiritu ſancto.Iamverò cõmemoratione ignis adiũcta,rurſus ipſius gratiæ vehemens atque incõprehenſibile donum ſignauit.Perpende igitur,quales tũc
fieri conſequens fuerit auditores,cùm certè cernerent poſſe ſe ſubitò effici ſimiles Prophetarũ,
illorum vtique magnorũ.Propterea quippè etiã ignis intulit mentionẽ,vt eos ad eorũ recordationẽ vocaret,quibus ignis ſpecie apparuerãt viſiones.Sic enim beato Moyſi in rubo locutus eſt
Deus,ſic omni populo de mõte Sina,ſic Ezechieli quoque de Cherubim. Idẽ ho.3.Oper.imp. *Chryſoſt.*
in Matth. Quoniã ergo miſſus erat Ioãnes ad baptiſandũ,inquit,nõ tamen propter neceſſitatẽ
B dandi baptiſmatis,ſed vt per occaſionẽ ad baptiſmũ veniẽtibus,præſcientiã filij Dei in corpore
prædicaret,ſicut ipſe teſtatur alibi,dicens:Sed vt manifeſtetur in Iſraël. Ideò ego veni in aqua *Ioannes ſe à*
baptiſare.Ideò nunc ad baptiſmũ venientibus,& ipſum prædicabat apparиturum confeſtim,& *Chriſto di-*
eminentiã poteſtatis eius annunciat. Non enim tantùm baptiſma ſuũ à Chriſti baptiſmate di- *ſtinguit.*
ſtinguit,ſed & hac ipſa ratione citò probauit non eſſe ſe Chriſtum,cui viſibili operetur officio.
Nam cùm,vt ſcribit Ambroſ.l.2.in Luc.c.11.ex duabus naturis homo,id eſt,ex anima ſubſiſtat *Ambroſ.*
& corpore:viſibile per viſibile,inuiſibile per inuiſibile myſteriũ conſecratur.Aqua enim corpus
abluitur,ſpiritu animæ delicta mundantur.Aliud agimus,aliud inuocamus. Licet enim in ipſo
fonte ſanctificatio diuinitatis aſpiret: aqua quidẽ non omnem ablutionẽ efficit,ſed tũ quidẽ in *Differentia*
animam operatur,& ipſam purgat,cùm ſpiritus acceſſerit.Sic hęc inter ſe diuerſa eſſe non poſ- *baptiſmi*
ſunt:& ideò aliud fuit baptiſma pœnitentię,aliud gratiæ eſt:iſtud ex vtroque,illud ex vno.Nam *Chriſti à ba-*
C cùm cõmunia ſint delicta mentis & corporis,purificatio quoque debuit eſſe cõmunis.Et benè *ptiſmo Ioã-*
ſanctus Ioannes ſe intellexiſſe ſignificans,quid in cordibus cogitarent, & quaſi non intellexerit, *nis.*
declinãs maieſtatis inuidiã:non verbo,ſed opere declarauit ſe non eſſe Chriſtũ.Opus enim hominis eſt proponere pœnitentiã delictorũ: Dei munus eſt gratiã implere myſterij.Beda in Luc. *Beda.*
Ipſe vos baptiſabit,inquit,*in Spiritu ſancto & igni*:hoc eſt,& purgatione ſanctificationis,& probatione tribulationis.Poteſt autem idem Spiritusſancti etiã nomine Ignis ſignificatus intelligi:
quia & incendit per amorem,& per ſapiẽtiam corda,quæ replet,illuminat.Vnde & illi,quibus
dictum eſt,quia Ioãnes quidem baptiſauit aqua,vos autem baptiſabimini in Spiritu ſancto,idẽ *Quis ignis.*
baptiſma in ignis viſione percipiunt.Sunt qui ita exponunt,quòd in præſenti in ſpiritu,& in futuro baptiſemur in igne:vt videlicet ſicut nunc in remiſſionem omnium peccatorum,ex aqua
& ſpiritu renaſcimur:ita & tunc de leuibus quibuſdã peccatis,quæ hinc nobis euntibus adhæ-
D ſerint,purgatorij ignis ante vltimum iudicium baptiſmate permũdemur:dicente Apoſtolo, Si *Purgato-*
quis ædificauerit ſuper hoc fundamentũ,aurum,argentũ,lapides pretioſos,ligna,fœnum,ſtipu- *rius ignis.*
lam,vniuſcuiuſque opus,quale ſit,ignis probabit.Si cuius opus manſerit quod ſuperædificauit,
mercedem accipiet.Si cuius opus arſerit,detrimentũ patietur.Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen
quaſi per ignem.quod quamuis & de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito poſſit intelligi,tamen ſi quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat,penſandũ ſollicitè eſt, quia illum dixit per ignem poſſe ſaluari,non qui ſuper fundamentum Chriſti,ferrum,æs,vel plumbum ædificat,id eſt,peccata maiora & duriora,atque iam tunc inſolubilia:ſed lignum,fœnum,ſtipulam,
id eſt,peccata minima atque leuiſſima,quæ ignis facilè conſumat. Hoc tamen ſciendum eſt,
quòd illic ſaltẽ & de minimis nihil quiſque purgationis obtinebit, niſi bonis hoc actibus in hac
adhuc vita poſitus,vt illic,obtineat.Cæterùm quòd Euangeliſtarum alius dicit, *Non ſum dignus calceamenta portare*,alij verò,*corrigiam calceamenti ſoluere*: meritò quæri poteſt , inquit Augu- *Auguſt.*
E ſtinus,lib.2.de conſenſu Euangeliſtarum,cap.12.cùm Ioannes dixerit non ſe dignũ eſſe,vtrum
calceamenta portare,an corrigiam calceamenti ſoluere.Si enim alterum horum dixit, ille ve- *Concilian-*
rum videtur narraſſe,qui hoc potuit narrare quod dixit. Qui autem aliud , etſi non eſt menti- *tur Euan-*
tus,certè vel oblitus,aliud pro alio dixiſſe putabitur.Omnem autem falſitatem abeſſe ab Euã- *geliſtæ.*
geliſtis decet,non ſolùm eam quæ mentiendo promitur,ſed etiam eam quæ obliuiſcendo. Itaque ſi ad rem pertinet aliquid aliud intelligere ex eo quod dictum eſt,calceamenta portare , &
aliquid aliud ex eo quod dictum eſt,corrigiam calceamenti ſoluere : quid aliud accipiendũ rectè exiſtimarim,niſi Ioannem vtrumque dixiſſe,ſiue aliud alio tempore,ſiue contextim?Potuit
enim ſic dicere,Cuius non ſum dignus corrigiam calceamenti ſoluere , nec calceamenta portare:vt vnus Euangeliſtarum hîc aliud,alij verò aliud, omnes tamen verum narrauerint. Si autem nihil intendit Ioannes, cùm de calceamentis Domini diceret , niſi excellentiam eius , &

humilitatem ſuam quilibet horum dixerit,ſiue de ſoluenda corrigia calceamentorum , ſiue de F
portandis calceamentis:eandem tamen ſententiam tenuit. Si quis etiam verbis ſuis per calcea-
mentorum cõmemorationem eandem ſignificatione humilitatẽ expreſſit,vnde ab eadem vo-
luntate non aberrauit. Vtilis igitur modus & memoriæ maximè cõmendandus, cùm de cõue-
nientia dicimus Euangeliſtarũ,non eſſe mendacium,cùm quiſque etiam dicens aliquid aliud,
quod etiam ille non dixit,de quo aliquid narrat:voluntatem tamen eius hanc explicat,quã etiã
ille,qui eius verba commemorat. Ita enim ſalubriter diſcimus,nihil aliud eſſe quærendũ,quàm
Theoph. quid velit ille qui loquitur. Theoph.in Luc. Non autem dignum eſſe vt ſoluat corrigiã calcea-
mentorũ,clara ſententia eſt,quòd non ſit dignus,qui inter extremos ſeruos ordinetur. In ſenſu
Myſtica calceamentorũ interpretatio. autem occultiore,duo calceamenta Domini ſunt perfectiones eius duæ:vna è cœlis in terrã,al-
tera è terra in infernũ. Harũ duarum omniũ perfectionũ modũ non poteſt quiſquã ſoluere, niſi
Ioanni quidẽ ſimilis fuerit. Quis enim explicare poterit,aut quomodo incarnatus ſit, aut quo- G
modo in infernũ deſcenderit? Ambroſ. l.2.in Luc.c.11.per hæc Ioannis verba Euangelicæ præ-
Ambroſ. dicationis in Apoſtolos gratiam eſſe collatam ſcribit,qui ſunt calceati in Euangelium. Videtur
tamen hoc ideò dicere,inquit,quòd plerumque Ioannes perſonam accepit populi Iudæorũ.
Vnde ad hoc referũt quod ait: Illum oportet creſcere,me autem minorari:quòd oporteret mi-
norem fieri populum Iudæorum,creſcere in Chriſto populum Chriſtianũ. Deinde & Moyſes
accepit perſonam populi:ſed ille calceamentum non dominicum portabat , ſed pedum ſuorũ:
& iſti calceati ſunt calceamento fortaſſè non ſuorum pedum. Ille autem ſoluere calceamẽtum
iubetur ſuorum pedum,vt animi eius & mẽtis corporei nexus vinculis abſolutus iter ſpirituale
gradiatur. Apoſtoli autẽ calceamentũ depoſuerũt corporale,quãdo miſſi ſunt ſine calceamẽtis,
ſine virga,ſine pera,ſine zona:ſed non ſtatim Dei calceamenta portarunt. Fortaſſè poſt reſurre-
ctionem portare cœperunt. Antè enim ne cui geſta Domini dicerent,admonebantur. Deniq; H
poſtea his dicitur,Marc.16. Ite in orbem vniuerſum,& prædicate Euangelium: vt Euangelicæ
prædicationis veſtigium proferentes,toto dominicorum ſeriem circumferrent orbe geſtorum.
Beda. Eſt igitur calceamentum nuptiale, Euangelica prædicatio. Beda in Luc.paulò aliter hæc Ioan-
Calceamẽti ſignificatio. nis verba accipit:ad quem accedunt Druthmar.in Matth. Albert. Mag. Zacharias Chryſopo-
litanus,Bonauentura,Thomas Aqu.& alij plurimi. Mos,inquit,apud veteres fuit,vt ſi quis eam
quæ ſibi compareret,accipere vxorẽ nollet,ille ei calceamentum ſolueret, qui ad hanc ſponſus
iure propinquitatis veniret. Quid igitur inter homines Chriſtus , niſi ſanctæ Eccleſiæ ſponſus
apparuit? De quo & idem Ioannes dicit: Qui habet ſponſam,ſponſus eſt. Sed quia Ioãnem ho-
mines Chriſtum eſſe putauerunt,quod idem Ioannes negat,rectè ſe indignum eſſe ad ſoluen-
dum corrigiam eius calceamenti denunciat.ac ſi apertè dicat, Ego redemptoris veſtigia denu-
dare non valeo,quia ſponſi nomen mihi immeritus non vſurpo. quod tamen intelligi & aliter I
poteſt. Quis enim neſciat,quòd calceamẽta ex mortuis animalibus fiant? Incarnatus verò Do-
minus veniẽs,quaſi calceatus apparuit,qui in diuinitate ſua morticinia noſtræ corruptionis aſ-
ſumpſit. Sed huius incarnationis myſterium humanus oculus penetrare nõ ſufficit. Inueſtigari
enim nullatenus poteſt,quomodo corporatur Verbũ,quomodo ſumm⁹ & viuificator Spiritus
intra vterum matris animatur,quomodo is qui initium non habet,& exiſtit,& cõcipitur. Cor-
rigia ergo calceamenti eſt,ligatura myſterij. Ioannes itaque ſoluere corrigiam calceamẽti eius
non valet:quia incarnationis myſterium nec ipſe inueſtigare ſufficit,qui hãc per Prophetiæ ſpi-
Theoph. ritum cognouit. *Cuius ventilabrum in manu eius.* quaſi dicat,vt ſcribit Theoph. Etſi ille vos ba-
ptiſauerit,ne tamen putetis, quòd inpoſterum inſontes ſitis. Niſi enim poſthac vitam egeritis
immaculatam, *exuret vos igni inextinguibili.* Exprimit autem iudiciariam Chriſti poteſtatem.
Tho. Aqu. 2.iudicij effectum.3.iudicij modum, vt obſeruat Thom. Aquinas in Matth. Vtitur autem ſi- K
militudine ab his ſumpta,qui collecta meſſe,& triturata, ventilabro granum à palea diſcutiũt.
Sunt verò qui hoc referant ad præſens ſeculum,quomodo Origenes : ferè autem omnes hoc
Moſes Bar. referunt ad futurum. Moſes Barſepha Syrus,Commentario de Paradiſo,lib.1. Quid enim tri-
ticum,palea,ventilabrum,quæ commemorat Ioannes Baptiſta? Num pro ipſis rebus ſunt acci-
Origen. pienda , ac non potius arcanum quid per ea ſignificare volebat? Origenes homil. 26.in Luc.
Volo,inquit,inuenire rationem,quare Dominus noſter habeat ventilabrum , & quòd blando
vento leues paleæ huc illúcque rapiãtur,graue verò triticum in vnum deferatur locum. Neque
enim abſque vento poſſunt triticum & paleæ ſeparari. Exiſtimo tentationes pro vento intelligi,
quæ confuſo credentium aceruo,alios paleas, alios triticum eſſe demonſtrauit. Cùm enim a-
nima tua fuerit aliqua tentatione ſuperata,non tentatio te vertit in paleas: ſed cùm eſſes palea,
leuis videlicet & incredulus , oſtendit te eſſe tentatio quod latebas. Econtrario autem
cùm

A cùm fortiter tormenta toleras,non te facit fidelem tentatio atque patientẽ:ſed virtutẽ , quæ in
te erat pœnitentiæ fortitudinis,& latebat,profert in medium. Cyrill. Alex.lib.2. Theſauri,cap. Cyrillus
4.diſcuſſionem tritici ad futurum refert.Non perſpicis,inquit, Chriſtum areæ dominum eſſe? Alexand.
Hoc enim ſignificatur,quando dicitur , *Et purgabit aream ſuam.* Iudicem etiam eſſe oſtendit,
qui iuſtos & bonos,tanquam triticum,in cœleſtia inducet horrea:iniuſtos verò, quaſi paleam,
igni tradet. Idacius Clarus aduerſus Varimandum Arianum. Mundat Pater , mundat Filius, Idac. Clar.
mundat Spiritus ſanctus.De Patre in Ezechiele.Et ſaluos faciet eos de vniuerſis ſedibus ſuis,in
quibus peccauerunt:mundabo eos,& erunt mihi populus , & ego ero eis Deus. Seruus meus
Dauid rex ſuper eos,& paſtor erit omnium eorum.De filio in Euãgelio. Habens ventilabrum
in manu ſua,& mundabit aream ſuam.De Spiritu ſancto in Eſaia.Et mundabit Dominus ſor-
des filiorum & filiarum Syon,& ſanguinem Hieruſalem emundabit de medio eius , in ſpiritu
B iudicij,& ſpiritu ardoris. Ambroſius in Lucam. Ventilabri iudicio diſcriminandorũ Dominus Ambroſ.
declaratur ius habere meritorum: eò quòd dum frumenta in area ventilantur , plena à vacuis,
ab inanibus fructuoſa,velut quõdam auræ ſpirantes examine ſeparantur. Per hanc igitur com-
parationem oſtenditur,quòd Dominus Iudicij die,ſolidè merita,fructúſque virtutis,ab inanis
iactantiæ,exiliúmque factorum,infructuoſa leuitate diſcernat, perfectioris meriti viros locatu-
rus in manſione cœleſti.Ipſe enim perfectior fructus eſt,qui meruerit eius eſſe conformis : qui
ſicut granum tritici cecidit,vt plurimos fructus afferret in nobis:inuiſus paleis inanibus, meritis
non amictus.Et ideò ante eum ignis ardebit,non naturâ ſuâ noxius:vtpotè qui mala improbi-
tatis exurat,ſplendorem probitatis accumulet. Euthymius in Matth.Ex his etiam demõſtrat, Euthym.
quòd iudex ſit futuri ſeculi.Et aream quidem vocat vniuerſalẽ orbis Eccleſiam, ad quã omnes
operatores à Domini prouidentia conducuntur:ventilabrũ autẽ,iuſtum eius iudiciũ,quòd eos
C ſanè,qui omni iniquitatis vento agitantur,quaſi paleaceos,tradit igni gehennæ inextinguibili: *Chriſtus*
illos verò,qui virtutum habent grauitatem,in apothecam cœleſtium tabernaculorum colligit. *iudex.*
Nũc ſiquidẽ in area mixta ſunt triticum & palea:tunc autẽ omninò diſcernentur, quando fru-
mentũ in apothecam deferendũ eſt.*In manu* autẽ ſua dixit,eò quòd prõptus ac paratus eſt ad
dimicandũ. Vide autẽ,quòd poſtquàm baptiſauerit in Spiritu ſancto,expurgat adhuc areã ſuã,
ne ſuſcepto baptiſmo torpeas.Ita Ioannes duo credenda deſignat:vnum,quod hîc fiat: alterũ,
quod expectetur.Credimus enim vnũ baptiſma in remiſſionẽ peccatorũ: credimus etiã Chri-
ſtum Ieſum iudicaturũ eſſe viuos & mortuos.Nam ipſe quoque Chriſtus Dominus hoc ſolet,
inquit D. Chryſ.ho.11.Oper.perf.in Matth.ſæpè in iiſdem rebus,ſæpè etiam in contrariis duas Chryſoſt.
Prophetias pariter collocãdo: quarum vnam hîc impleat,alterã ſpõdeat in futuro:vt ab his,qui
de promiſſionibus eius pertinaciùs dubitant, ex hac quæ iam facta eſt , etiam illa quæ impleta
D nondum eſt,credatur implenda.Siquidem & illis,qui propter ipſum mundi huius cuncta con-
temnerent,centuplum in præſenti tempore,in futuro autem vitã promiſit æternã: Ex his vtiq;,
quæ in præſenti ſeculo præſtat,vera eſſe etiam futura declarans.Quod etiam Ioanneshoc fecit
loco,ſimul vtrumque ponendo:quoniã ſcilicet & baptiſet in Spiritu ſancto,& cõburat igni in-
extinguibili.Si igitur non & Apoſtolos baptiſaſſet in ſpiritu,& quotidie omnes volentes,poſſes
de eo quoque,quod ſimul poſuit,fortaſſè dubitare.Si verò quod difficilius videbatur & gran-
dius,ac ſupra omnem prorſus eſſe rationem,factum tamen eſt, fitq; quotidie : quomodo illud,
quod & facilè,& iuxta rationem fit,non verum eſſe contendis?Ex hoc etiam oſtendit,neminẽ
prorſus pœnas illas æternas in dubium reuocare poſſe.Theophilactus verò nec ipſum Origenẽ
audiendũ eſſe,qui ad tẽpus finiendas eſſe tradidit,cùm Ioannes illas ignẽ inextinguibilẽ vocet.
Cæſarius Arelat. ho. 13.Flamma,inquit,illa ſine miſericordia cruciabit:vtique ſi pœnarũ æter- Cæſ. Arel.
E nitatem ſpectes , non ſi iniquitatum cõmiſſarum horrorem.Porrò Thom.Aqu.Comment.in Tho. Aq.
Matth.complectitur quæ diximus,in hæc Ioannis verba.*Area*,inquit,dicitur Eccleſia. *Fruges*,
fideles,qui congregabuntur per Angelos.Luc.10.Rogate dominũ meſſis,vt mittat operarios in
meſſem ſuã.Ioã.4.Meus cibus eſt,vt faciam voluntatẽ eius qui miſit me,&perficiam opus eius.
Ventilabrum,iudiciaria poteſtas Chriſti,qua diſcernet triticũ à paleis.Ioan. 5. Pater omne iudi-
ciũ dedit filio.Act.10.Ipſe eſt,qui conſtitutus eſt à Deo iudex mortuorũ & viuentiũ. *Permun-
dabit*,id eſt,perfectè mundabit,primò per tribulationes,quæ ſunt quaſi quidam ventus,quo ceſ-
ſante,paleæ ſunt cum tritico:ceſſante etiã tribulatione,mali bonis in Eccleſia permixti ſunt:&
ſicut tenui vento tenues,vehemẽti vento groſſiores paleæ diſpelluntur: ita in Eccleſia ſi creſcat
tribulatio,etiam qui firmi videntur,cadunt.Luc.8.Ad tempus credunt, & in tempore tẽtatio-
nis recedũt.2. Diſcutiuntur etiam boni à malis per excommunicationis ſententiam:idq; fit in
hoc ſeculo.1.Corinth.5. Auferte malum ex vobis ipſis.Tertiò id fiet in die iudicij , cùm ſegre-

gabuntur boni à malis. Matth. 25. *Et congregabit in horreum ſuum*, in Paradiſum & gloriam cœleſtem, *triticum*, id eſt, electos. Pſalm. 105. Saluos nos fac, Domine Deus noſter, & congrega nos de nationibus. *Paleam* autem comburet. Nota autem differentiam eſſe inter paleas & zizania. Aliud enim eſt ſemen palearum, aliud ſemen zizaniorum: quia palearum eſt idem ſemen cum tritico. Vnde per zizania poſſumus intelligere ſchiſmaticos, qui non communicant nobiſcum in ſacramentis: per paleas, fideles, ſed malos. Hos tamen & illos *comburet*, id eſt, comburendos adiudicabit, *igni inextinguibili*. Eſai. vlt. Ignis eorum non extinguetur. Et dicit, inextinguibili, ad differentiam ignis purgatorij. De hoc igne Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum. F

Chriſtus in Iordane à Ioanne primùm reluctante, baptiſatur, vt impleat omnem iuſtitiam. Cœlum aperitur, Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ ſuper eum deſcendit. Vox patris auditur. Chriſti genealogia per Nathan ad Deum vſque recenſetur. G

Matth. 3.

Tunc venit Ieſus à Galilæa in Iordanem ad Ioannem, vt baptiſaretur ab eo. Ioannes autem prohibebat eũ, dicens, Ego à te debeo baptiſari, & tu venis ad me. Reſpondens autem Ieſus, dixit ei, Sine modò: ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam. Tunc dimiſit eum. Baptiſatus autem Ieſus, confeſtim aſcendit de aqua: & ecce aperti ſunt ei cœli: & vidit ſpiritum Dei deſcendentem ſicut columbam, & veniente ſuper ſe. Et ecce vox de cœlis dicens, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

Marc. 1.

Et factũ eſt in diebus illis, Venit Ieſus à Nazareth Galilææ, & baptiſat⁹ eſt à Ioãne ĩ Iordane. Et ſtatim aſcendens de aqua, vidit cœlos apertos, & Spiritum ſanctum tanquam columbã deſcẽdẽtẽ, & manentẽ in ipſo. Et vox facta eſt de cœlis, Tu es filius me⁹ dilectus, in te cõplacui.

Luc. 3.

Factum eſt autem cùm baptiſaretur omnis populus, & Ieſu baptiſato & orante, apertum eſt cœlum: & deſcendit Spiritus ſanctus corporali ſpecie ſicut columba in ipſum: & vox de cœlo facta eſt, Tu es filius meus dilectus, in te complacuit mihi. Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta: vt putabatûr, filius Ioſeph, qui fuit Heli, qui fuit Matthat,
qui fuit Leui, qui fuit Melchi, qui fuit Ianne, qui H
fuit Ioſeph, qui fuit Matthathiæ, qui fuit Amos, qui fuit Naum, qui fuit Heſli, qui fuit Nagge, qui fuit Mahath, qui fuit Mathathiæ, qui fuit Semei, qui fuit Ioſeph, qui fuit Iuda, qui fuit Iohanna, qui fuit Reſa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri, qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Coſam, qui fuit Elmadan, qui fuit Her, qui fuit Ieſu, qui fuit Eliezer, qui fuit Iorim, qui fuit Matthat, qui fuit Leui, qui fuit Simeon, qui fuit Iuda, qui fuit Ioſeph, qui fuit Iona, qui fuit Eliacim, qui fuit Melcha, qui fuit Menna, qui fuit Matthatha, qui fuit Nathan, qui fuit Dauid, qui fuit Ieſſe, qui fuit Obed, qui fuit Booz,
qui fuit Salmon, qui fuit Naaſſon, qui fuit Amina- I
dab, qui fuit Aram, qui fuit Eſron, qui fuit Phares, qui fuit Iudæ, qui fuit Iacob, qui fuit Iſaac, qui fuit Abrahæ, qui fuit Thare, qui fuit Nachor, qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noë, qui fuit Lamech, qui fuit Mathuſale, qui fuit Henoch, qui fuit Iareth, qui fuit Malaleel, qui fuit Cainan, qui fuit Hennos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

Ioã.

K

Introductio. VT à capite defluxus in membra, ita à Chriſto in nos communicatio gratiarũ eſt: vnde fit, vt ſano & integro capite, cætera quoque membra meliùs habeãt. Chriſtus igitur, ne quid de ſpirituali noſtra integritate, ſeu reſtitutione dubitaremus, ſed nos purgari, & ſanctificari certò intelligeremus: etſi, inquantum Dei filius eſt, ſeipſum omnis boni & ſanctificationis fontẽ agnoſcat, à quo omne bonũ perfectum eſt, Iac. 1. etſi etiã, inquantũ filius hominis, nouerit, & animã, & corpus ſuum immaculatum, opus Dei hæc, & Spiritus ſancti: *Cur Chriſtus baptiſari voluit.* Attamen vt ſecuros nos de ſpirituali illo benedictionis & ſanctificationis influxu redderet, & ſacrũ baptiſmatis fontẽ ſanctificaret, ipſe priùs baptiſari voluit. Ad hoc enim *Summa.* referũtur & eius verba, Ioã. 17. Propter eos ſanctifico memetipſum. Quia nõ ſibi, ſed nobis, hęc

fieri

A fieri demonſtrabat. Hæc enim nunc Euangelica prodit hiſtoria. *Et factum eſt tunc in diebus illis,*
venit Ieſus à Nazareth Galilææ in Iordanem ad Ioannem, vt baptiſaretur ab illo. Ita preparato po-
pulo per Ioannis prædicationẽ Chriſtus innoteſcere voluit:& quoniam hoc per prædicationẽ
& miracula fieri debuit, à baptiſmo orditur: non tam vt ſigno viſibili Ioanni Baptiſtæ manife-
ſtaretur, quàm vt à baptiſmate ducendum noſtræ ſalutis initiũ oſtenderet. Siquidẽ ante baptiſ-
mum in ordine Catechumenorum ſtamus: nec, vt ſcribit Cyrill. Hieroſol. licet nobis penitiora Cyrill. Hieroſol.
diſcutere, quæ patres intus dicerent: ſuſcepto verò baptiſmo, pro menſura diuinæ gratiæ, maio- *Baptiſma*
ra quoque profiteri incipimus. Relicta igitur materna domo, iam ad ſupremi Patris ſui obſe- *ianua cate-*
quia totum ſe conſecrat: conſecrationis autẽ illius argumentum ſuſcipit, quum baptiſatur: Non *rorum my-*
quòd non priùs totũ ſe Deo patri deuouiſſet, ſed vt nos doceret, quonã ſacramento Deo patri *ſteriorum.*
conſignaremur. Nam cùm nouã doctrinã veteri adiecturus fuerit, nouo quoque ſacramẽto ad
B illius fœdus & promiſſiones perueniendũ eſſe demõſtrauit: vt ſicut olim circunciſio participes
antiquarũ promiſſionũ efficiebat, ita & nunc baptiſma nos ad Dei & Chriſti fœdus pertinere
oſtẽdat. Sed & baptiſatus eſt, vt ſcribit Ambroſ. l. 2. in Luc. c. 12. non mundari volens, ſed mun- Ambroſ.
dare aquas, vt ablutæ per carnem Chriſti, quæ peccatũ non cognouit, baptiſmatis ius haberẽt.
Et ideò qui ad Chriſti lauacrũ venerit, peccata deponit. Cyrill. Hieroſol. Catecheſi 3. inſerit & Cyrillus
aliam rationem: Nimirùm ne quis aliquem à ſuſcipiendo baptiſmo eximi poſſe ſentiat. Sancti- Hieroſol.
ficauit, inquit, baptiſmum Ieſus, cùm ipſe baptiſatus eſt. Si filius Dei baptiſatus eſt, quis pius
poteſt baptiſmum contemnere? Baptiſatus autem eſt, non vt peccatorum acciperet remiſſio-
nem, (non poterat enim peccare) ſed etiam ſi peccato non eſſet obnoxius, baptiſatus eſt, vt diui-
nam gratiam & dignitatem exhiberet baptiſandis. Quemadmodum enim pueri participes fa-
cti ſunt corporis & ſanguinis, ſic & ipſe particeps illorum factus: vt præſentiæ illius in corpore
C facti participes, diuinæ quoque illius gratiæ communicent. Sic baptiſatus eſt Ieſus, vt per eius
participationem, nos deinceps vnà cum ſalute honorem conſequamur. Draco erat in aquis, vt
ait Iob. Cùm igitur conterenda eſſent capita Draconis, deſcendens in aquas ligauit fortem,
vt facultatem calcandi ſuper ſerpentes & ſuper ſcorpiones accipiamus. Minimè parua fuit bel-
lua, ſed horrẽda. Nauis piſcatoria quæcunque corium vnum caudæ illius ferre non potuit. Im- *Baptiſmi*
minebat ab illo perditio, contagione inficiens occurrentes. Succurrit deinde vita, vt mors quo- *virtus.*
que timeret, vt ſaluati omnes dicamus, Vbi eſt, mors, victoria tua? vbi, inferne, ſtimulus tuus?
Per baptiſmum enim ſoluitur mortis ſtimulus. Ad hoc alludit D. Ioannes Damaſcenus in Damaſcen.
Carminibus de Epiphania, his verbis:

Hac luce, lucem quæ tulit mortalibus,
Iordanis vndis, Chriſte rex, tuum caput
D *Submittis, atri ſedibus triſtiſſimus*
Orci parentum generis vt noſtri extrahas,
Cunctiſque purges criminum nos ſordibus.

Hieronymus in Matth. Triplicem igitur ob cauſam Saluator à Ioanne accepit baptiſmũ. Pri- Hierony.
mùm, vt quia homo natus erat, omnem iuſtitiam & humilitatẽ legis impleret. Secundò, vt ba-
ptiſmate ſuo Ioannis baptiſma comprobaret. Tertiò, vt Iordanis aquas ſanctificans, per deſcẽ-
ſionẽ columbæ, Spiritus ſancti in lauacro credẽtium monſtraret aduentũ. Heſych. l. 2. in Leuit. Heſych.
c. 8. Certus es enim, quòd Chriſtus ad ſacrãdas aquas baptiſmatis, in Iordane fluuio baptiſatus
eſt. Auguſt. tom. 3. l. 3. de mirabilibus ſcripturæ, alias etiam rationes inſerit. Ad baptiſmũ, inquit, Auguſt.
deſcendit Dominus Ieſus, non quòd baptiſmi ſacramẽto & lauacro egeret, qui proprij aut ori-
ginalis peccati nullam culpam haberet: ſed vt aquas, quas quamuis in delicto Deus non male-
E dixerit, terræ qua continebantur maledictione infectas purgaret: & ne quiſquã baptiſmi ſacra-
mentũ negligeret, dum qui ſine peccato fuerat, baptiſmi aquas intuit: & ne quiſquã ab inferiori
baptiſari paruipenderet, dum Deus Dominus à ſeruo ſuo mergi vndis baptiſmi appeteret: Et
quatenus adhuc à diabolo ſe, donec tentatio perficeretur, occultaret, qui illum velut lauacro in-
digentẽ, vt inter pollutos peccaminibus, ablui aquis conſpiceret. Greg. Nanz. Orat. in ſancta lu- Gre. Nanz.
mina, ex hoc myſterio has exhortationes colligit. Chriſtus, inquit, illuminatur, ſimul illuſtre-
mur: Chriſtus baptiſatur, ſimul deſcendamus, vt ſimul etiam aſcendamus. Nec verò hoc ſolum *Quæ obſer-*
ſpectandum eſt, quòd Ieſus baptiſatur, ſed cætera quoque obſeruanda ſunt: nimirùm quis, & à *uanda in*
quo, & quando, purus videlicet, & à Ioanne, & ſignorum edendorum principium faciẽs. Quæ *baptiſmo*
res nobis documẽto eſſe debet, adhibẽdã priùs eſſe purgationẽ, animiq; ſummiſſionẽ: nec antè *Chriſti.*
ſuſcipiendã eſſe cõcionãdi prouinciã, quàm ad ſpiritualis & corporeæ ætatis perfectionẽ ventũ *Præparatio*
fuerit. Hoc ad eos dictũ velim, qui incõſultè ac temerè ad baptiſmũ accedunt, nec ad eũ prepa- *ante baptiſma.*

rantur,ac per animi inconſtitutionem ad virtutis habitũ perue&tã id agunt, vt redemptio ipſis F certa atque incolumis maneat.Cùm enim præteritarum noxarum condonationem baptiſmus affert,tum tamen accuratiùs prouidendum eſt,ne ad eundem vomitum redeamus.Hoc quoq; in eos valeat,qui aduerſus myſterij diſpenſatores inſolentiùs efferuntur,ſi dignitate quadã præſtent.

Ne ſacra myſteria ante ætatẽ maturam.

Tertium ad eos ſpectat,qui iuuenili ætate confidunt,atque ad inſtituendam doctrina plebem,aut Eccleſiæ præfecturam amplectendam,tempus omne idoneum eſſe arbitrantur. Ieſus purgatur:& tu purgationem aſpernaris? A Ioanne:& tu aduerſus præconem tuum inſurgis? Trigeſimum annum agẽs:& tu ante lanuginem ſenes doces,aut docere poſſe credis, nec ab ætate, nec à moribus fortaſſe authoritatem habens? Ac deinde Daniel profertur, ac nonnulli alij iuuenili ætate iudicum munere functi,atque in ore ac lingua exempla ſunt. Quiſquis enim iniuſtè aliquid admittit,facti ſui defenſiones in promptu habet. At pro Eccleſiæ lege nequaquam G cenſendum eſt,quod ratò accidit:quandoquidem nec hirundo vna ver,nec Geometram linea vna,nec denique nautam vna nauigatio facit. Cæterùm baptiſat Ioannes: Ieſus accedit,fortaſſè vt ipſum quoque Baptiſtam ſanctitate afficiat:proculdubiò autem,vt totum veterem Adamũ aquis obruat: Ante hos verò,& propter hos Iordanem:nimirùm vt ſpiritus & caro erat, ſic etiã per ſpiritum & aquam initiatus. *Ioannes autem prohibebat illum,dicens: Ego debeo à te baptiſari,& tu venis ad me.*

Chryſoſt.

id eſt,vt ſcribit Chryſoſt.ho.Operis imperf.in Matth. Quò ego,inquit,deſidero aſcendere,tu inde aſcendis. Ergo vt tu me baptiſes, eſt idonea ratio,vt iuſtus efficiar, & dignus coelo.

Humilitas Ioannis.

Vt autem ego te baptiſem, quæ eſt ratio? Vt iuſtus efficiaris? Sed ipſe es iuſtitiæ radix. Vt in cœlum aſcendas? Sed ipſe naturà in cœlo es,etſi voluntate de cœlo deſcenderis. Tu es ſpiritus,ego caro:numquid caro ſpiritum ſanctificare poteſt? Magis autem ſpiritus ſanctificat carnẽ. Cuius enim credi eſt virtus,ipſius eſt & ſanctificandi poteſtas. Quis diues à paupere quærit? Magis autem pauper à diuite diuitias quærit. Omne bonum de cœlo deſcendit in terram, non H de terra aſcendit in cœlum. Ille antiquus Lucifer, qui manè oriebatur,cogitauit apud ſe, dicẽs: Super cœlum aſcendam,&c. Si ergo ille Angelus conſtitutus,& pro ſola cogitatione ſuperbiæ depoſitus eſt de Angelica gloria ad ignominiam tenebrarũ:ego quid merear pati,ſi homo carnalis,& corruptibilis conſtitutus,tantæ ſuperbiæ opus impleuero,& dignum me exiſtimauero totius creaturæ Dominum baptiſare?

Beda.

Beda tom.7. Homiliarum hyemalium,de ſanctis. Ita,inquit,exponit illum ad ſe veniſſe,vt baptiſaretur aqua,cui nulla inerat culpa:imò qui per ſui gratiam ſpiritus omnem credẽtium culpam tolleret. Sed & cognouit ſe ab illo baptiſandum eſſe:

Dionyſ. Carthuſ.

vnde prohibebat eum,inquit Dionyſ.Carthuſ.in Matth.non per modum imperii,cùm hoc ſit ſuperioris:ſed per modum humilimæ abiectionis,ſciens ſe indignum eſſe qui baptiſaret filium Dei: Quemadmodum etiam Petrus ad Ieſum, Non lauabis mihi,inquit,pedes in æternũ. Cõſiderans namque Ioannes ſuam infirmitatem,& Chriſti maieſtatẽ,incredibiliter mirabatur de I tanta dignatione,& humiliatione Dei incarnati. Prohibebat eum itaque publicè corã populo, dicens, *Ego à te debeo*, id eſt,egeo,& debito condecentiæ teneor, *baptiſari*, baptiſmo tuo, Euangelicæ legis ſacramento,vel ſaltem interiori baptiſmo. Quod & factum eſt, ſicut ait Chryſoſt.

Chryſoſt.

quòd Chriſtus poſtea baptiſauit Ioannem. Debuit autem Ioannes baptiſari à Chriſto propter venialium remiſſionem,propter gratiæ incremẽtum,propter propriæ doctrinæ approbationẽ, quatenus ipſe faceret ad quod alios hortabatur. Admonuit enim alios,vt Chriſti baptiſmũ ſuſciperent. Apoſtolos quoque baptiſatos à Chriſto probabile eſt. *Et tu venis ad me*, ſeruum tuũ? quaſi dicat, Hoc omninò mirabile eſt, myſteriúmque ignoro.

An Ioannes tandem fuerit baptiſatus Chriſti baptiſmate.

Gregor. Nanzanz.

Quòd autem Ioannes à Chriſto tandem baptiſatus fuerit,præter Chryſoſtomum, Gregorius Nanzanzenus ſignificat , Chriſtũ Ioanni conferens. Baptiſta,inquit,non admittit: Ieſus contrà nititur. Tum à te baptiſari debeo, inquit lucerna ſoli,vox verbo,amicus ſponſo,maior omnibus qui ex mulieribus nati ſunt, omnis K creaturæ primogenito: Is,inquã,qui in materno ventre priùs exilierat, ei qui in ventre adoratus fuerat:præcurſor & præcurſus,ei qui apparuerat,atque apparituriis erat. *Ego à te baptiſari debeo.* Adde &, pro te. Exploratum enim habebat fore, vt martyrij baptiſmo ablueretur , aut, vt Petrus,non pedibus ſolùm purgaretur. *Et tu venis ad me?* Hoc quoque Propheticum. Futurum enim notat,vt quemadmodum poſt Herodem Pilatus fureret,ita eum quoque priùs vita functum Chriſtus ſequeretur. Quid autem Ieſus? *Sine nunc.* Hoc enim certo conſilio & diſpenſatione fit. Sciebat namque paulò pòſt futurum,vt ipſum Baptiſtam baptiſaret. Hoc igitur

Chryſoſt.

Chriſtus fecit in Ioanne,quod tandem in Petro,inquit Chryſoſtomus,hom.12. Oper. perf. in Matth. Cùm enim Petrus audiſſet , Quod facio ego,neſcis modò : ſcies autem poſtea, & non habebis partem mecum : celeriter ab intentione deſtitit. Et iſte ſimiliter cùm audiſſet , *Sine modò : ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam*, parere non diſtulit. Non enim erant

peri-

A pertinaciter contentioſi, ſed dilationem atque obedientiã ſuam oſtendebant, per quæ omnia Domino meditabantur eſſe ſubiecti. Conſidera verò, quomodo illũ per hæc ipſa à cũctatione deducat, per quæ præcipuè id quod fiebat, videbatur eſſe acceptius. Denique non ait ita, Iuſtũ eſt, ſed *Sic*, inquit, *decet*. Quia enim Ioannes ducebat indignum, vt quis baptiſaretur à famulo: ideò Chriſtus iſtud oppoſuit: ac ſi diceret, Nónne iſtud vt quiddam indecens refugis, & idcircò me prohibes? Propterea ergo dimitte, quia eſt vtique decentiſſimum. Nec verò ait ſimpliciter, *Sine*: ſed addidit, *modò*. Non enim, inquit, erunt iſta continua: citò me in his quæ cõcupiſcis, videbis. Nunc verò ſine iſtud impleri. Deinde quemadmodum deceat, oſtendit. Vnde igitur iſtud decere monſtrauit? Quia, inquit, *omnem iuſtitiam implebimus*. Hoc quoque ſignauit, dicendo, *Sic enim nos decet implere omnem iuſtitiam*. Iuſtitia ſiquidem eſt, omniũ mandatorum plena cuſtodia. quia vtique iam, inquit, cuncta mandata perfecimus. Hoc autẽ *Quæ iuſtitia.*

B ſolummodò erat reliquum, & id quoque ipſum oportet adiungi. Venit enim ſoluere maledictum, quod erat de præuaricatione legis impoſitum. Priùs igitur me, inquit, illam oportet implere, vóſque à maledictione eius eruere, ac tum demum ei ceſſationem dare. Decet itaque omnem me implere legem, quia vtique decet maledictum ſoluere, quod ob præuaricationẽ legis illatum eſt: propterea quippè & carnem aſſumpſi, & veni. Hilarius in Matth. A Ioanne, *Hilarius.* inquit, baptiſari prohibetur, vt Deus: & ita in ſe fieri oportere, vt homo, edocet. Erat enim per eum omnis implenda iuſtitia, per quem ſolum lex poterat impleri. Atque ita & Prophetæ teſtimonio lauacro non eget, & exempli ſui authoritate humanæ ſalutis ſacramenta conſumat, hominem & aſſumptione ſanctificans, & lauacro. Ex qua Hilarij ſententia colligimus, Chriſtum per hæc verba ſignificaſſe, mancum & imperfectum eſſe Ioannis baptiſma, nec quẽquã *Ioãnis baptiſma imperfectum.* iuſtificare poſſe: Ideò neceſſe eſſe ad perfectionem baptiſmatis, vt ipſe adimpleat ea, quæ ba-

C ptiſmo Ioannis deſunt. Nec enim ſacramẽtum baptiſmatis ſola aqua perficitur: Chriſti meritum accedat neceſſe eſt: accedat & Spiritus ſanctus ſanctificator: accedat & totius Trinitatis *Quæ requirũtur ad baptiſma.* teſtimonium, in cuius nomine baptiſamur. Supplet igitur Chriſtus, vox Patris, & Spiritus ſanctus, in ſpecie columbæ, quæ faciunt ad conſummandam omnem iuſtitiam, id eſt, perfectam hominis ſanctificationem. Nec quemquam moueat quod dicit, *Sic decet nos implere omnem iuſtitiam*: Ioannem ſecum enumerans. Id enim facit, quaſi dicat: Tu quidem miniſtrabis aquam, quæ in baptiſmo minimum eſt: ego verò, vt ſaluator & hominum redemptor, meritũ meũ communicabo, & Patre ſimul & Spiritu ſancto cooperante vim purificatricem infundã: & ea quidem ratione te mihi coniũgo, qua aqua ſpiritui coniungitur: non ex qua vis omnis pendeat, ſed quæ in ſeipſa vim illam ſpiritualem recipiat. Optatus Mileuitanus, lib. 4. contra *Opt. Mileu.* Donatiſtas. Deſcendit in aquam, quia venturum oleum aqua debuit antecedere, ad myſteria

D initiãda & ordinanda. Secutus eſt enim ordo myſterij, & compleuit pater, quod rogauerat Filius, & quod nunciauerat Spiritus ſanctus. Apertũ eſt cœlum, Deo patre vngente: ſpirituale oleum in imagine columbæ deſcendit, & inſedit capiti eius, & perfudit eum, vnde cœpit dici Chriſtus. Gregorius Nicenus, lib. de ſancto Baptiſmate. Baptiſatur igitur hodie à Ioanne, vt *Greg. Nic.* ſordidatum & contaminatum expurgaret, ſpiritúmque ſupernè adduceret, & hominem in cœlos extolleret, vt elapſus erigeretur, & qui confuderat, deiiceretur & dehoneſtaretur. Quòd ſi, vt ſcribit, Chriſtus ſpiritum ſupernè adducere debuit, hic igitur Ioannis baptiſmati deerat, qui tamen omnem hominis adimplet iuſtitiam & perficit. *Tunc dimiſit eum* Ioannes: id eſt, ratione tanti myſterij cognita, permiſit Chriſtum ſuis ſe manibus ſubiicere: interim ſe præparãs ad baptiſandum Dominum vniuerſorum. *Baptiſatus autem Ieſus confeſtim aſcendit de aqua: & ecce factum eſt, cùm baptiſaretur omnis populus, & Ieſu baptiſato & orante, aperti ſunt ei cœli: &*

E *deſcendit Spiritus ſanctus corporali ſpecie, ſicut columba, in ipſum. Et ſtatim aſcendens de aqua, vidit cœlos apertos, & Spiritum ſanctum tanquam columbam deſcendentem & venientem ſuper ipſũ, & manentem in ipſo. Ecce*, inquit, *aperti ſunt ei cœli*, non per diuiſionem corporum cœleſtium, *Quomodo cœlũ ſit apertum.* quæ incorruptibilia ſunt, ſed per effectum quendam cœleſtem cœlitùs apparentem. Cũ enim Pater & Spiritus ſanctus in cœlo habitare, & eſſe dicantur, tunc cœli aſſeruntur aperiri, quãdo per ſubiectam creaturam apparent hominibus. Iuxta quem modum orat Pſalmiſta, Domine, inclina cœlos tuos, & deſcende. Eſaias quoque: Vtinam, inquit, diſrumperes cœlos, & deſcenderes. Propter quod dicit Hieronymus, Aperti ſunt cœli, non reſeratione ele- *Hierony.* mentorum. Nomine autem elementorum etiam intelligit orbes cœleſtes, ſed ſpiritualibus oculis: quibus & Ezechiel in principio voluminis ſui apertos eos commemorat. Et Chryſoſto- *Chryſoſt.* mus, hom. 5. Operis imperfecti in Matth. & hom. 12. Operis perf. Non rupta eſt creatura cœleſtis. Veruntamen aduertendum, quòd lux quædam copioſa deſuper fuſa deſcẽdit, & circa

Chriſtum apparuit, propter quam videbatur quædam ſciſſio, ſiue apertio eſſe in cœlo, quem- F
admodum tempore magnæ fulgurationis. Vnde Ezechiel cùm viſiones Dei deſcriberet,
cœlos affirmat apertos fuiſſe. Similiter Stephanus de apertione cœlorũ loquitur. Si ergo aperti
Theoph. ſunt ei (videlicet Chriſto, id eſt, ad manifeſtandam gloriam eius) cœli omnes. Theophilactus
in Lucam. Aperitur autem cœlum, inquit, vt monſtretur nobis, quòd baptiſma aperiat omni-
bus cœlum, quod Adam clauſerat. Ita nimirùm aperitur cœlũ beato Stephano. Video, inquit,
cœlos apertos, & Ieſum ſtantem à dextris virtutis Dei: quia duobus potiſſimùm cœlum aperi-
tur, ſtatim atque ex hac vita migrauerint: ſcilicet nuper baptiſatis, qui per Chriſtum baptiſatũ
Tho. Aqu. intelliguntur: & per dura martyrij tormenta morientibus, qui per Stephanũ. Thomas Aqui-
nas in Matth. addit tertium genus, nimirùm eorum, qui pœnitentiam egerunt de peccatis ſuis.
Chryſoſt. Sic Act. 10. Petro oranti apertum eſt cœlum. Chryſoſtomus, hom. 4. Operis imperfect. in
Matth. Ideò apertos eſſe cœlos ſcribit, vt ex eo manifeſtè quiſque intelligeret, ante Chriſti ad- G
uentum cœlum omnibus, etiam iuſtis, clauſum fuiſſe. Nam quotquot iuſti ſub veteri Teſta-
mento ex hac vita migrabant, etſi in ſinum Abrahæ reciperentur, à fœlicitate tamen cœleſti
Ante Chriſtũ cœlum non apertũ eſt. exulabant, donec in eam per Chriſtum introducerentur. Sic aperti ſunt, inquit Chryſoſtom.
vt nunquam claudantur: iis nimirùm, qui in Chriſtum crediderunt, & eius ſacramentorum
fuerint participes. Albertus Magnus in Matth. Sed quæritur, inquit, quomodo baptiſmus cœ-
Alb. Mag. los aperit, cùm hoc dicatur eſſe paſſionis, quando romphæa ſublata eſt. Adhuc, hoc videtur
Quomodo per paſſionẽ apertũ eſt cœlum. eſſe aſcenſionis, quando Chriſtus actualiter in cœlum ingreſſus eſt. Reſponſio. Dicendum,
quòd omnibus his tribus modis dicitur aperire cœlos, quantum ad diuerſa, quæ ſunt in ianuæ
apertione. Eſt in ea remotio obſtaculi, ſiue obicis, ex parte intrantis: & eſt ſolutio debiti, ex
parte eius ad quem intratur: & eſt patefactio, ſiue aditus viæ. Et primo quidem modo baptiſ-
mus cœlum aperit: quia tollit impedimẽtum ex parte noſtra. Pſal. 106. Contriuit portas æreas, H
& vectes ferreos confregit, ſuſcepit eos de via iniquitatis ſuæ. Secũdo modo aperit paſſio: quæ
debitum Adæ ſoluit patri, oblatione animæ. Pſ. 39. In capite libri ſcriptum eſt de me, vt face-
rem voluntatem tuam, Deus meus volui. Heb. 9. Quemadmodum conſtitutum eſt homini-
bus ſemel mori, & poſt hoc iudicium: ſic & Chriſtus ſemel oblatus eſt, ad multorum exhau-
rienda peccata. Quoad tertium, aperit aſcenſio, ſicut habetur Ioan. 14. Vado parare vobis locũ.
Chryſoſt. Mich. 4. Aſcẽdit pãdẽs iter ante eos. Quærit autẽ Chryſ. ho. 5. Oper. imp. in Matth. quid opus
fuerit aperiri cœlos filio Dei, cui & ipſi ſemper aperti erãt. Quid enim, inquit, ante oculos filij
Dei clauſi fuerãt cœli, qui etiã in terra cõſtitutus erat in cœlo? Si ea quæ ſuperiùs dixit, Sic opor
tet eos implere omnẽ iuſtitiã, benè intellexiſti, non dubitas quòd ſecundũ myſteriũ aperti ſunt
ei cœli. Nam ſicut ſecundum diſpenſationem humanam baptiſatus eſt, ſecundũ naturã autem
diuinam baptiſmo non egebat: ſic ſecundum humanam diſpenſationem aperti ſunt ei cœli, ſe- I
Auguſtin. cundum naturam autem ſuam erat in cœlis. Idem docet Auguſtinus, lib. 3. de mirabilibus ſcri-
pturæ, cap. 5. Non tunc ei cœperat aperiri thalamus cœlorum, qui ait, Eſa. 66. Cœlum mihi ſe-
Euthy. des eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum: Sed propter nos hæc facta ſunt. Euthymius
in Matth. contra quoſdam innuere videtur, maximè verò contra Caietanum, cœlum apertum
viſum eſſe, non modò à Chriſto, ſed etiam ab ipſo ſaltem Ioanne. Et vide, inquit, quo pacto
Chriſtus populo demonſtratus eſt, clarè videlicet ac manifeſtè. Poſtquam enim Ioannes de
ipſo turbis prędixerat, ac ſenſim ad eius dicta animum aduertebant: vt viderunt etiam ipſum
quaſi vnum de populo baptiſari, offendiculum paſſi ſunt. Et idcircò cœli quidem aperiuntur,
oſtendentes quòd ab ipſis deſcenderet columba, vt ſuper eum vocem deriuaret, ne ipſam de
Ioanne teſtificari putarent. *Et vidit* viſione corporali, tam Chriſtus ipſe, quàm Ioannes, *ſpiri-*
Theoph. *tum Dei ſanctum, deſcendentem ſicut columbam ſuper eum* Chriſtum: vt ex hoc diſcamus, inquit K
Theophilactus, quòd & nos quum baptiſamur, deſcendat Spiritus ſanctus. Neque enim ſpi-
ritu Dominus opus habebat: ſed omnia propter nos facit, & primitiæ ipſe ſit omnium, quæ
nos ſumpturi ſumus, poſtquam fiat primogenitus in multis fratribus. In ſpecie autem colum-
bæ deſcendit, vt diſcamus quòd manſuetos nos eſſe oporteat ac mundos: Et ſicut tempore
Noë columba ſignificauit quieuiſſe iram Dei, ſic & hoc loco Spiritus ſanctus conciliauit nos
Tho. Aqu. Deo, facto peccati diluuio. Thomas Aquinas in Matth. *Vidit*, inquit, non imaginaria viſione,
Caietan. aliâs ipſe ſolus vidiſſet. Vidit verò etiã Ioannes, vt tandem ipſe teſtatus eſt. Caietanus in Matt.
Quis viderit cœlum apertũ & colũbam. ſcribit, priùs viſam eſſe à Ioanne, quàm à Chriſto: quòd Ioãnes dixerit, Qui miſit me baptiſare,
dixit, Super quem videris ſpiritum deſcendentem ſicut columbam, ipſe eſt, &c. Vnde diſtulit
illum baptiſare. Verùm quicquid ſit, nemo negauerit, ab vtroque ſaltem columbam viſam
Theoph. fuiſſe. Theophilactus in Matth. omnes vidiſſe aſſerit. Iudęi magnificabant Ioannem, ait: at
Chriſtũ

A Chriſtum non adeò curabant. *Viderunt* autem *ſpiritum omnes venientẽ ſuper Ieſum.* Auguſti- *Auguſt.*
nus tom.3.lib.2.de Trinitate,cap.5.Facta eſt enim quædam creaturæ ſpecies ex tempore, in
qua viſibiliter oſtenderetur Spiritus ſanctus,ſiue cùm in ipſum Dominum corporali ſpecie
velut columba deſcendit,ſiue cùm decem diebus peractis poſt eius aſcenſionem, die Pente- *An fuerit*
coſtes factus eſt ſubitò de cœlo ſonus,& viſæ ſunt illis linguæ diuiſæ tanquam ignis,qui & in- *vera colũba*
ſedit ſuper vnumquemque eorum. Hæc operatio viſibiliter expreſſa,& oculis oblata morta-
libus,miſſio Spiritus ſancti dicta eſt:non ita vt appareret eius ipſa ſubſtantia, qua & ipſe inui-
ſibilis & incommutabilis eſt,ſicut Pater & Filius:ſed vt exterioribus viſis,hominum corda cõ-
mota,à temporali manifeſtatione venientis,ad occultam æternitatem ſemper præſentis con-
uerterentur. Ita docet Auguſtinus,pluribus eſſe viſam columbam,& ipſis etiam corporalibus
oculis. Et cap. 6.ſequenti addit: Columbam verò illam & ignem oculis viderunt,quicunque Idẽ Aug.
B viderunt. Porrò ſunt,qui veram columbam fuiſſe putant,quibus aduerſantur dictiones iſtæ,
non ſubſtantiæ, ſed ſimilitudinis.Non enim dicũt Euangeliſtæ viſam eſſe columbã,ſed σωμα-
τικῷ εἴδει, corporali ſpecie: & ὡσεὶ περιστερὰν, ſicut columbam. Nec dicunt Spiritum ſan-
ctum deſcendiſſe in columba,ſed in ſpecie columbæ. Aliud autem ſpecies,ſeu apparentia rei
eſt,aliud eius ſubſtantia.Nam etſi Auguſtinus,lib.de agone Chriſtiano,cap.22.verum corpus, Auguſt.
non fallax aſſerat,ita tamen vt non ſit corpus columbæ,ſed in columbæ ſpecie. Ad quod acce-
dit idem Auguſtinus,lib.3.de mirabilib. Scripturę,ita ſcribens: Quamuis verò corporali ſpe-
cie Spiritus ſanctus ſuper Dominum deſcendere dicitur,non tamen de auibus ſumpſiſſe co-
lumbam,ſed ex aëre minimè dubitatur. Nequaquam enim Spiritum ſanctum ex auibus ne-
ceſſe fuit corpus aſſumere,dum aues ſibi conuexæ ſtatutam in nullo tranſgreſſæ ſunt legem
naturę:ſed ſi in hoc tranſgrederentur,in hoc tanti meriti tranſgredi non haberent, vtpote nec
C æterna, nec rationabili creatura,vt à ſpiritu aſſumptione carnis à delicti vindicta ſoluerentur.
Sed quòd Filij perſona corpore carnis humanæ induebatur,conueniens erat,vt Spiritusſ. per-
ſona per corporalem ſpeciem ſuper eum deſcenderet, & vox Patris corporalis de nube per *Quæ fue-*
aërem corporeis auribus audiretur. Præterea quoque idcircò in nube & columbæ imagine *rit hæc co-*
Pater & Spiritus ſanctus ad baptiſmum veniunt, quoniam aquaticæ naturæ res illæ aliquid *lumba.*
haberent. Dum enim in terra Filius ad baptiſmi myſterium aquæ creaturam elegiſſet, ne-
ceſſe fuit, vt & Pater per aquaticam nubem intonaret,& Spiritus ſanctus illud corpus, quod
de aqua in principio factum eſt, ex illa nube acceptum ſimularet, vt ſic tota Trinitas eãdem
voluntatem,ſicut haberet,oſtenderet. Ita docet non fuiſſe veram columbã, ne fortè Spiritus
ſanctus incolumbatus,ſicut & Filius incarnatus dicatur: ſed è nube effictam ſpeciem aſſerit.
Ideò hanc columbam dicunt Theologi,ex materia elementari ab Angelo formatam, & ab
D eo motam,per quam Spiritus ſanctus repræſentaretur, quæ in præiacentem materiam reuerſa
ſit. Gregorius Nanzanzenus,Orat. in ſancta Lumina. Tum igitur Spiritus ſanctus corporeo Gregor.
modo in columbæ forma ſe conſpiciendum præbet: nempè vt corpus honore afficiat. Addè Nanzanz.
quòd multis retrò ſeculis,columba diluuij finem annunciauit. Nicetas in hanc Orat.Grego-
rij Nanzanz. Vt enim columba corporei diluuij ſedati nuncium attulit,eodem modo Spiri- Nicetas.
tus ſanctus nunc in columbæ forma apparens,compreſſam eſſe ſpiritualem illuuiem indicat.
Quòd ſi mole ac pondere diuinitatem æſtimas, inquit Gregor. Nanz. ac propterea Spiritum
paruum eſſe cenſes, quia in columbæ forma Spiritus ſanctus cernitur,homo ſordide,atque in
maximis rebus minima quęque anxiè vrgens: iam tibi regnum cœlorum quoque contemnẽ-
dum, ac pro nihilo putandum eſt, quia ſinapis grano comparatur: ac maieſtati Ieſu præferẽ-
dus eſt aduerſarius,quoniam & hic mons magnus vocatur, & Leuiathan, & rex omniũ quæ
in aquis degunt: ille autem agni,& margaritæ,& guttæ, atque id genus nominibus appellatur.
E Nicetas ibidem. Zach.4. Quis es tu mons magne? mons, ob arrogantiam. Interim verò obſer-
uabis,ſimplicem rei ſpeciem ſtare ſine ſua ſubſtantia. Species erat columbæ, non tamen co-
lumba erat in ſubſtantia. Ex quo eos confundes, qui negant fieri poſſe,vt ſpecies panis in Eu-
chariſtia remaneat,ablata panis ſubſtantia. Sed & aliud obſeruandum erit contra Sacramen-
tarios. Quoties enim vrgentur de modo,quo Chriſti corpus eſt in cœna ſub panis ſpecie, ad
iſtam recurrunt ſimilitudinem. Eo modo,inquiũt,quo Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ. At
verò nemo negauerit Spiritum ſanctum verè pręſentem adfuiſſe,& ſe communicaſſe ſub illa
ſpecie,non per figuram,metonymiam,metaphoram, & energiam ſimpliciter, vt de Chriſti
corpore aſſerunt Sacramentarij,ſed verè,& expreſſè. Idem igitur de Chriſti ſacratiſſimo cor-
pore concedant neceſſe eſt. Sed nos de his in Tractatu de Euchariſtia. Spiritum ſanctũ verè
adfuiſſe teſtantur Euangeliſtæ,dicentes, quòd deſcenderit Spiritus ſanctus in Chriſtum. Te-

ſtatur Ioannes Baptiſta, dicens: Vidi Spiritū ſanctum deſcendentem ſicut colūbam. Teſtatur F
Hilarius. myſterium, quòd verè baptiſatis Spiritus ſanctus communicetur, & non typicè. Hilarius in Matth. alludere videtur ad chriſma, quo vnguntur baptiſati: quaſi adinſtar Chriſti, qui baptiſatus Spiritusſ. gratia perfuſus eſt. Significatur enim Spiritus ſanctus per vnctionem. Vnde & Ioannes dicebat, Vnctio docebit vos. Ita nimirùm ad baptiſma confert aquam, Trinitatē, ſeu ipſius inuocationem, & vnctionem. Sic enim ille ſcribit. Ordo etiam in eo (Chriſti baptiſmate) arcani cœleſtis exprimitur. Nam baptiſato eo, reſeratis cœlorum aditibus, Spiritus ſanctus emittitur, & ſpecie columbæ viſibilis agnoſcitur, & iſtiuſmodi paternæ pietatis vnctione perfunditur. Sed quid opus erat illum accipere Spiritum ſanctum, qui de Spiritu ſancto conce-
Auguſtin. ptus erat? Auguſtin. lib. 3. de mirabilibus ſacræ Scripturæ. Contigerant hæc, non quòd hæc omnia ante baptiſmum Dei filius nō haberet, ſed vt baptiſmi ſacramentum quid valeat, oſtē- G
deret. Non enim tunc Spiritum ille cœpit accipere, qui eandem cum Spiritu ſancto ſubſtantiam habere creditur. Nec tunc illum Pater Filium ſuum primitùs profeſſus eſt: qui dixit, Pſal. 109. Ex vtero ante Luciferum genui te: ante videlicet omnem Angelicam creaturam, quæ Luciferi appellationem per ſcripturas ſæpè tenet. Itaque ad illius maieſtatis & æternæ generationis confirmationem, *Ecce vox facta eſt de cœlis, dicens: Tu es filius meus dilectus, in te cō-*
Hilarius. *placui mihi.* Hanc vocem auditam à multis Hilarius aſſerit. Filius Dei auditu conſpectúque monſtratur, inquit, plebíque infidæ, & Prophetis inobediēti, teſtimoniū de Dño ſuo mittitur, & cōtemplationis & vocis: ac ſimul vt ex his, quæ conſummabātur in Chriſto, cognoſceremus poſt aquæ lauacrū, & de cœleſtibus portis ſanctū in nos Spiritū inuolare, & cœleſtis nos gloriæ vnctione perfūdi, & paternæ vocis adoptione Dei filios fieri: cùm ita diſpoſiti in nos ſacramēti imaginē ipſis rerū effectib⁹ veritas præfigurauerit. Corporaliter igitur vox iſta ſonabat in aëre,

Fuerit ne vox iſta à pluribus audita.

Gloſſa. vt ſcribit Gloſſa: verùm ſi à populo illa audita eſt, quid obfuit, quin ſtatim in Chriſtū crederent? H
Num tandē etiam de illorum ignorantia hæc Ioānes aſſerit, Medius veſtrûm ſtetit, quem vos
Albertus. neſcitis? Soluit autem Albertus in Matth. quòd etſi vox iſta ad quoſdam perſonuerit, attamen non niſi confuſum ſonum receperunt. ſicut in ſimili facto dicitur Ioan. 12. quòd vox Patris de cœlo ad Filium facta eſt, dicens, Et clarificaui, & clarificabo. Quæ etſi ad multos perlata eſt, non potuerunt tamen diſtinctè audire quid illa diceret. Vnde factum eſt, vt quidam putarent tonitruum eſſe factum, alij Angelum Chriſto locutum eſſe. Porrò tribus vicibus vox audita eſt: In baptiſmo, in trāsfiguratione, Matth. 17. in paſſione, Ioan. 12. In baptiſmo Filium nominat, propter filios adoptionis: In transfiguratione, propter gloriam reſurrectionis in capite & in membris: In paſſione, propter declarationem redemptionis. *Hic eſt* ſolus & vnicus: vnde Articulus additur in textu Græco, σὺ εἶ ὁ υἱός μου, *Tu es ille filius meus* naturalis coæternus, qui & Pſ. 2. hoc ab æterno ſibi dictum agnoſcit, Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego I
hodie genui te. *Dilectus*, quem in ratione æternæ generationis & coæqualis maieſtatis, infinito amore ſicut meipſum diligo: at verò ſecundū humanitatē aſſumptā Verbo vnitam, præ cæteris omnibus etiam ſimul poſitis creaturis diligo: ſiquidem maius ei ſoli bonum contuli, quàm omnibus aliis ſimul, videlicet perſonalem vnionem cum verbo, & gratiam ſine menſura. *In*
Theoph. *quo mihi complacui.* Theophilactus, in Matth. In quo requieſco, in quo placor. Euthymius, In
Euthy. quo oblector. Hic eſt enim, in quo hominibus bona volui, hoc eſt, per quem eſt hominum ſa-
Ambroſ. lus. Ambroſ. lib. 2. in Luc. ad finem. Quid eſt, In quo complacui? Non aliena in filio, ſed ſua laudat. Quid enim eſt dicere, In quo complacui, niſi quia omnia quæ habet Filius, & Pater
Dion Car. habet, & ſicut quæ Patris ſunt, Filij ſunt? Hoc idem eſt, ac ſi diceret, ait Dionyſ. Carthuſianus in Matth. De ſeipſo, & eius perfectione in meipſo complacentiam, delectationemque habeo, tanquam qui talem filium genui, tam ſpecioſum, ſanctum, & mihi omninò ſimilimum. Si K
enim lætatur Deus in operibus ſuis, & ſi beneplacitum eſt Domino in populo ſuo: quātò magis in Filio ſuo vnigenito delectatur & complacet, in quo nil diſſimilitudinis, nil cōtrarietatis, nil mali inuenitur? Denique ſecundum diuinitatem Chriſti complacet ſibi pater in Chriſto complacentia infinita: ſecundum humanitatem verò aſſumptam, habet in eo complacentiā ſingularem, tanquam in filio obedientiſſimo. Vnde & ita poteſt exponi: *in quo mihi complacui*, id eſt, in quo voluntas mea implebitur, quantum ad reparationem generis humani. Propter
Alb. Mag. quod Chriſtus teſtatur, Ioan. 7. Quæ placita ſunt ei, facio ſemper. Albertus Magnus in Matth. *Hic eſt*, in cuius ſpiritu alios adopto in filios. Gal. 4. Miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra clamantem Abba Pater. *Dilectus* eo modo, quo dilectio (quæ Spiritus ſanctus, fluens in eum à me, & è conuerſo ab ipſo in me) complectitur eos, qui in ſpiritu ſuo adoptantur. Quia horum naturam aſſumens, filium hominis naturalem mihi filium fecit. Et ideò, *in ipſo mihi*

com-

A *complacui*, ſicut in genito, in quo natura mea, quæ paſcit voluntatem meam, ſicut paſcor meipſo: quia dilectio impetus eſt bonæ voluntatis in amatum: libitum autem dulcedinem voliti & amati prægustans: ſed complacitum eſt tota ſimul, & perfectè in amato paſcens. Et quia ſic eo fruor, paſcens, oblitus doloris, induco aquas, non diluuij, ſed ſpiritu fœcundas, diluentes peccata. Ideò enim Spiritus deſcendit, vt in aquis animam viuam faciat, ſicut fecit à principio: ferebantur autem ſuper aquas. Sed & complacuit ſibi Pater in filio, quia & in eo omnes nos eligit, ſanctificat, beatificat: & non eſt in alio aliquo ſalus. Extra Chriſtum nihil Patri acceptũ eſt: nihil verò damnationis eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu, vt ſcribit Apoſtolus. Et eadem ferè verba leguntur apud Eſaiam cap. 42. quæ Propheticè iſtud factum exprimunt. ſic enim ſe habent verba Patris ad filium. Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam illum: electus meus, complacuit ſibi in illo anima mea. Dedi ſpiritum meum ſuper eum, iudicium Gentibus proferet. Quod Hie- Hierony.
B ronym. lib. 12. Comment. in Eſaiam, ad Chriſtum refert. Nec mirum, inquit, ſi ſeruus vocetur factus ex muliere, factúſque ſub lege, (Gal. 4.) qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, ſerui formam accipiens, & habitu inuentus vt homo. In quo complacuit ſibi anima Dei, cernens in illo eſſe omnes virtutes, immò illum eſſe Dei virtutem atque ſapientiam. Dedi, inquit, ſpiritum meum ſuper eũ, qui deſcendit in ſpecie columbæ. Iudicium Gentibus proferet, quod antea neſciebant. Non clamabit: erit enim clemens atque manſuetus. Euſeb. Cæſarienſ. lib. 9. Demonſtrat. Euang. cap. 6. etiam hanc Chriſti in baptiſmo gloriam ab Eſaia prædictam obſeruat. ſic enim habet ille ſuæ Prophetiæ cap. 35. Lætare ſolitudo ſitiens, exultet deſertum, & floreat ſicut lilium: & efflorebunt, & exultabunt deſerta Iordanis, & honor Carmeli, & populus meus videbit gloriã Domini. Quibus adijcit de miraculis Chriſti: Ipſe veniet, & ſaluabit nos: tunc aperientur ocu- Euſ. Cæſa. *Prædictio iſtius Chriſti gloriæ in baptiſmo.*
C li cæcorum, & aures ſurdorum patebunt. Vbi contemplare, inquit, quòd non quamuis ſolitudinem dicit, ſed definitè illam, & ſolam, quæ eſt apud Iordanem fluuium, iuxta quam verſabatur Ioannes Baptiſta. Datus eſt autem ſolitudini illi honor Carmeli, & gloria Libani: ſiquidem in Iordanis ſolitudinem tranſtulit gloriam Hieruſalem, poſtquàm ratio piè religioſéque viuendi non in Hieruſalem, ſed in deſerto conſummari cœpta eſt. Sed & acceſſum Saluatoris noſtri ad baptiſmum ſignificat his verbis: Et populus meus videbit gloriam Domini, & altitudinem Dei. Tunc enim viſa eſt Saluatoris noſtri gloria, cùm aſcendit de aqua, & ei aperti ſunt cœli, & vidit Spiritum Dei deſcendẽtem quaſi columbam, & manentem ſuper eo: Cùm vox quoque de cœlo audita eſt, dicens, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Greg. Nyſſ. lib. de ſancto Baptiſmate, eandem Prophetiam obſeruat: quódque deſerto Iordanis datus eſt honor Carmeli, cùm excitatus eſt Ioannes Helyæ Carmelitæ ſimilis. Quoniam enim Greg. Nyſ. *Decor Carmeli in Ioanne.*
D Helyas Carmelum incolebat, inquit, clarus autem mons propter virtutem inhabitantis, & famam celebratus eſt: Ioannes autem Baptiſta in ſpiritu Helyæ reſplendens Iordanem ſanctificabat: idcircò Propheta vaticinabatur honorem Carmeli illi fluuio datum iri. Atque etiam gloriã Libani, ex ſimilitudine procerarum arborum tranſtulit ad amnem. Vt enim Libanus ille ſatis magnam cauſam admirationis ipſas arbores habet, quas producit & alit: ita Iordanis celebratur, quòd homines regeneraret, & plantaret in paradiſo Dei, quorum iuxta vocẽ Pſalmi ſemper florentium, & virtutibus quaſi frondentium folium non defluet, (Pſal. 1.) fructu autem in tempore percepto Deus lætabitur, tanquam bonus plantator ſuis operibus gaudens. Porrò diuinus Dauid etiam vocem prædicens, quam Pater de cœlis ſuper Filium, dum baptiſaretur, emiſit, vt ad naturalem Deitatis dignitatem deduceret audientes, qui priùs ad carn, quæ ſub ſenſum cadebat, humanam vilitatem reſpiciebant, libro Pſalmorum dictum il-
E lud inſcripſit, (Pſal. 28.) Vox Domini ſuper aquas, vox Domini in magnificentia. *Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta.* Euthymius non legit ἀρχόμενος, incipiens, ſed ἐρχόμενος, incedens, quòd offendi videretur concurſu particulę ὡς, quaſi. Fruſtranea enim videbatur ſic legenti, *Erat incipiens quaſi*: cùm dictio iſta, Incipiens, etiam ſimilitudinem importet. Idẽ enim ſonare hæc videntur, Erat quaſi annorum triginta: &, Erat incipiens annos triginta: adeò vt vna duarum iſtarum dictionum poſita, altera ſupereſſe videatur. Meliùs igitur ſonare viſum eſt, ἐρχόμενος, incedens, quòd iam ferè illam ętatem attigiſſet. Origenes puncto ſeparat Participiũ Incipiens, à particula Quaſi. Sic enim hom. 28. in Luc. legit, *Et erat Ieſus incipiens*. Demũ aliam clauſulam orditur, *Quaſi 30. annorum, vt putabatur, filius Ioſeph*, quòd cœperit ille ſtatim poſt baptiſma ſuum munus, propter quod venerat, obire: & quòd cùm eſſet ferè triginta annorum, omnes illum filium Ioſeph arbitrarentur. Sunt etiam qui quęrant, num ille annorum numerus referatur ad ætatem Chriſti, qua baptiſatus eſt. Magna enim hîc à pleriſque contẽtio Euthy. Origen.

eſt. Sunt qui anno 30. illum baptiſatum, alij 29. ſentiant. Sed neque cogi iſta ſententia poterit F
ad illam ætatem, qua baptiſatus eſt, ſed ad illam, qua etiam omnes illum arbitrabantur fuiſſe
filium Ioſeph. Interim tamen, quia in baptiſmo, vt olim per circuncisionem, Patrum nomi-
na recenſebant: ideò & hoc adiectum videtur a Luca, ne quis Chriſtum Ioſeph filium fuiſſe,
iuxta vulgi opinionem, arbitretur. Verùm neque plenè huic loco ſatisfactum eſſe putabitur,
Epiphan.
niſi dicatur, qua ætate Chriſtus baptiſatus fuerit. Epiphanius to. 1. lib. 2. in hæreſ. 71. quæ eſt
Dementium & Brutorum, ſic ſcribit. Primùm quidem baptiſato Chriſto menſis Athyr, ſe-
cundũ Ægyptios, id eſt, Nouembris duodecima, ante ſextũ Iduum Nouembris, hoc eſt, ante
60. dies plenę dici aduentus, quę eſt dies natiuitatis ipſius ſecundum carnem, velut habet te-
ſtimoniũ Euangelij ſecundũ Lucam: *Erat autem Ieſus incipiens eſſe annorum fermè* 30. filius exi-
ſtens, velut putabatur, Ioſeph. Erat enim reuera annorum 29. & menſium decem, quando ad
baptiſmum venit: triginta quidẽ annorũ, ſed non plenus. Quapropter dicit, Incipiens eſſe an- G
norũ fermè 30. Hinc 40. dies tẽtationis, & duæ Hebdomades, aut paulò ampliùs in Nazareth
à diebus tentationis, & prima dies apud Ioannem, itémque ſecunda. Et rurſus à Ioanne prima
& ſecunda, quando ſecutus eſt ipſum Andræas, deinde Simon Petrus: Et poſtera die, velut
conſequentia Euangelij habet, Philippi vocatio, & Nathanaël, & deinceps tertia die nuptiæ
factæ ſunt in Chana Galilææ, poſt prædictos duos, quod primum ſignum eſt, & complemen-
tum 30. annorum à natiuitate aduentus ipſius in carne. In ipſa enim die natiuitatis ſuæ ſecun-
dũ carnem, primum ſignum feciſſe comperitur mutatæ aquæ in vinum, cùm expleuiſſet 30.
Chryſoſt.
annos. Hæc Epiphanius. Quòd ſi quis obiecerit Chryſoſtomũ, hom. 10. Oper. perf. in Mat-
th. quòd poſt 30. annos Chriſtus ad baptiſmum venit: ita intelligendum erit, quòd poſt 30. an-
nos, inchoatos ſcilicet, & ferè completos, venerit: ſicut cùm Lucas dicit, Et cùm conſummati
eſſent dies octo, circunciſum eſſe Ieſum: non quòd nono die circunciſus, (octauo enim fieri
circuncilio debebat,) ſed quòd in ipſo octauo die ferè cõſummato & impleto circunciſus ſit. H
Ita poſt 30. annos, id eſt, illis ferè elapſis, aut cùm in proximo elaberentur, Chriſtus baptiſatus
intelligitur. Quòd ſi rurſus aliquẽ moueat, quòd antiqui nonnulli Patres, vt annotauimus in
Quomodo chriſtus eadẽ die baptiſatus, & à Magis adoratus dicatur.
ſuperiorem hiſtoriam Magorum, agnoſcunt in ipſa die, qua Magi Chriſtũ adorarunt, Chri-
ſtum eſſe baptiſatum, & eadem etiam miraculum primum in Chana Galilææ eſſe factum: hoc
ita intelligendum erit, quòd earum quidem rerum olim Eccleſia ſolennem memoriam ege-
rit: non tamen quòd omninò in vnum & eundem diem inciderit. Quod hinc manifeſtum
eſt. Si hæc duo, Chriſti ſcilicet baptiſma, & primum miraculum in Chana, vno eodemque
die euenerunt: oportuit igitur eadem diuerſis annis, ſicque interpoſito ſaltem vno anno conti-
giſſe: quod abſurdum omnibus videbitur. Statim enim atque Chriſtus baptiſatus eſt, ductus
eſt à Spiritu in deſertũ vt tentaretur, & cùm diſcipulos aggregare cœpiſſet, hoc primum mira-
culum fecit: multa demum inſeruntur ante annum primum à baptiſmate elapſum: ſic mani- I
feſtum eſt hæc duo, baptiſma ſcilicet & primum miraculum, diuerſis diebus, & non multis
menſibus interiectis accidiſſe. Ex quo efficietur, vt vna eadémque dies celebris dicatur ob Ma-
gorum adorationem, Chriſti baptiſma, & miraculum in Chana factum: non quòd vno die
hæc omnia euenerint, ſed quòd eorum memoria ad vnum diem tranſmiſſa ſit, quæ Epipha-
Origenes.
niis ſeu manifeſtationibus Chriſti dedicata eſſet. Porrò Origenes hom. 28. in Luc. obſeruat
Typus huius rei.
huius ætatis typum præceſſiſſe olim in Ioſeph & Dauide, qui cùm Chriſti figuram exprime-
rẽt, anno ſuæ ætatis 30. hic Ægypti, ille Iſraelis gubernacula ſuſceperit. Sed & in Ezechiele, vt
Beda.
ſcribit Beda in Luc. qui 30. annorum apertis ſibi cœlis Prophetiæ dona promeruit. Et quia
per fidem & aduerſa longanimiter ferri, & ſublimiter debent præmia ſperari: & arcæ vel tem-
pli altitudo, & tabernaculi longitudo, triginta cubitis menſuratur. *Vt putabatur*, inquit, *filius Io-*
Euthym.
Chriſtus putabatur filius Ioſeph, ſed verè nõ erat: vnde eius generatio deducitur.
ſeph. Euthymius in Lucam: Vt putabatur à Iudæis. Vt enim veritas habebat, non erat filius K
eius, ſed Virginis auctor: niſi fortè patrem Virginis attendere velimus, cuius illum eſſe filium,
id eſt, filiæ filium aſſerit Lucas. Si quem verò proximum, & ipſum patrem naturalem requi-
ramus, iam ipſe ſe in baptiſmo, quis eſſet, exhibuit. Vox enim Patris audita eſt, dicens: Hic eſt
filius meus dilectus. Beda in Luc. Pulcherrimè igitur Lucas genealogiam Chriſti dictu-
rus, ipſum Patrem præmiſit loquentem, Tu es filius meus dilectus: vt eundem tam verũ Dei
filium diuina atteſtatione, quàm verum hominis filium humanæ ſucceſſionis ordine, cõpro-
Beda.
baret. *Putabatur*, inquit, *filius Ioſeph, qui fuit Heli*. Magna hìc oritur difficultas, primùm in
conſtructione ſequentium: cùm ita legatur Græcè, ἐνομίζετο υἱὸς Ἰωσὴφ, τοῦ ἠλεὶ, τοῦ ματθὰν, &c.
Eraſmus.
Putabatur filius Ioſeph, Eli, Mathani. Eraſmus in Annotat. ſuis hoc obſeruat. Hæc nomina,
inquit, connectuntur per Articulos τοῦ: proinde noſtrum *qui*, non eſt referẽdum ad Ioſeph, nec
ad

A ad Chriſtum,ſed ad proximum nomen. Verùm ſi ad proximum nomen,vt ſcribit,referẽdum
eſt,ad Ioſeph igitur referetur. Et ibi rurſus quæſtio iſthæc orietur,quã in priore Matthæi ge- *conciliatio*
nealogia diſcuſſimus,Quomodo inter ſe concilientur Matthæus & Lucas,cùm Matthæus di- *Matthæi et*
cat, Ioſeph filium fuiſſe Iacob,Lucas autem Heli patrẽ eius aſſignet. Sed diximus ab antiquis, *Lucæ.*
Aphricano,Euſeb. Auguſtino ſolui,ſicut & ab Euthy. Theoph.& Origene:quòd Iacob & Heli
vterini fuerint fratres ex diuerſis patribus,mortuo autem Heli ſine liberis,Iacob eius vxorẽ du-
xerit,ex ea procreaturus liberos. Et ſic dicitur Ioſeph eſſe filius Iacob naturâ,filius autem Heli,
lege. Iacob enim ipſũ naturâ & verè genuit:ideò Ioſeph naturalis eius filius eſt, Heli verò eius
legitim⁹. Lex enim iuſſit,ſi quis ſine liberis moriatur,vt eius vxor ipſius fratri copuletur,& quod
inde naſcitur,mortui eſſe cenſeatur,tametſi naturâ ſit viuentis. Deuter. 25. Et ſic conueniunt
Euãgeliſtæ. Matthæus enim naturalem patrem Ioſeph deſcribit, Lucas verò legalem & puta-
B tiuum patrem Heli:vt ambo oſtendant, quòd propter hoc natus ſit Dominus, vt naturam &
legem ſanctificet. Hæc Theophilact. in Lucam colligit ex antiquioribus. Ad hũc modum cùm *Theoph.*
poſteritas Salomonis defeciſſet in Ochozia,ex Simeon cognominato Ioas,qui prognatus erat
ex ſtirpe Nathan filij Dauid,inſtaurata eſt poſteritas Salomonis. Quod arguit Præfatio nomi-
ne D. Hieronymi in Lucam edita. Sunt tamen qui Heli eundem eſſe & Ioachim patrem diuæ *Hierony.*
Virginis contendant: nec obſtare nominum Heli & Ioachim differentiam, vt de vna eadém- *Heli pater*
que perſona dicantur,cùm & id frequenter in ſcripturis occurrat, vt vnus idémque variis no- *Virginis,*
minibus nuncupetur. Quod etiam in conciliando Luca cum Matthæo obſeruatur. Nam,teſte *qui & Ioa-*
Philone,binomines & trinomines fuerunt multi. *Iechonias* enim Neri appellatur,quæ vox Lu- *chim.* *Philo.*
cernam meam ſignificat:quòd in iſto lucerna Dauid,quæ ferè extincta videbatur, iterũ accẽſa
eſt. *Ioas* etiã vocatur Simeon. Quòd ſi in eadem perſona requiras hæc duo nomina, Eli,& Ioa-
C chim,vt idem poſſit concludi in patre diuæ Virginis,Philo in Breuiario temporũ oſtendit. Sũt
enim,inquit,ſynonyma Syris & Ægyptiis, Eli, Eliachim, Ioachim:quib⁹ nominibus donatus eſt
Ioas,filius Dauid,ſed ex ſtirpe Nathan. Iam cùm hoc inualuerit,vt vnus & idem Heli, & Ioa-
chim dici poſſet, non mirum eſt,ſi per Heli intelligatur Ioachim pater diuæ Virginis. Sed rur-
ſus quæretur,an ille pater dicatur Ioſephi, an verò dicatur pater Chriſti. Sunt enim qui ſic in-
terpretẽtur, *Chriſtus putabatur filius Ioſeph,qui fuit Heli*,id eſt *Ioachim*. quaſi diceret Lucas:Pu- *Heli poſſit-*
tabatur quidem eſſe filius Ioſeph:ſed ſi quis ei pater in terris requirendus eſt,ad auum eius, ſeu *ne dici pa-*
patrem matris eius deueniendum eſt,qui fuit Heli,ſeu Ioachim. Pręter eum ſiquidẽ neminẽ in *ter Ioſeph.*
terris patrem habet. Et ille non ideò pater eſt,quòd matri eius coniunctus fuerit,ſed quòd ma-
tris pater ſit,& per conſequens filij eius. Alioquin fruſtrà hæc adduxiſſe videretur Lucas, quòd
Chriſtus putaretur talis,id eſt,filius Ioſeph:niſi adiiceret,cuius filius eſſet. Inde fit, vt etiam hîc
contexi ſcribant ſeriem ſeu genealogiam diuæ Virginis. Alij etſi idem admittãt,cenſent tamen
Ioſephum dici poſſe filium Heli ſeu Ioachim patris diuæ Virginis,eo nimirùm modo,quo ge-
ner filius ſoceri ſui dicitur. Hanc opinionem ſcribit Auguſtinus,lib. 2. Quæſt. Euang. c. 5. Nam *Auguſt.*
D cùm dixiſſet Ioſephum duos patres habere potuiſſe,vnum naturalem,alterum adoptiuũ:ſed &
alio modo,præter naturalem,alterum legalem,quòd pater fratri ſemen ſuſcitauerit:ad tertiã re-
ſolutionem progreditur. Aut vnus,inquit,Euãgeliſta,ſcilicet Matthæus,patrẽ à quo Ioſeph ge-
nitus eſt,nominauit:alter verò (Lucas) vel auũ (Chriſti) maternum, (Ioachim) vel aliquẽ de co-
gnatis maioribus poſuit. Et ita dicendum erit,quòd Matthæus cõtexit genealogiã Ioſeph, Lu-
cas verò genealogiam Chriſti:vt per vtramque oſtendat Chriſtum ex Dauid deſcendiſſe. Et in
hoc differunt,quòd Ioſeph deſcendit à Dauide per Salomonem, Virgo autẽ à Dauide per Na-
than. Aug. l. 2. de conſ. Euang. c. 4. Matthæus Chriſtum ad noſtram mortalitatem deſcendentẽ *Idem.*
deſcribens,generationes ab Abraham vſque ad Ioſeph,& vſque ad Chriſti natiuitatem,deſcẽ-
dendo commemorauit. Aſcendendo autem Lucas tranſit ad Abraham,& peruenit ad Deum,
cui mundati & expiati reconciliamur (vt oſtenderet noſtræ adoptionis originem,quæ cum ba- *Ratio ordi-*
ptiſmo confertur) quia per adoptionem efficimur filij Dei,credẽdo in filiũ Dei: vnde & ſtatim à *nis retro-*
E Chriſti baptiſmate genealogiam Chriſti remiſit in Deum. Satis autem demonſtrauit non ideò *gradi in ge-*
dixiſſe Ioſeph filium Heli,quòd de illo ſit genitus,ſed quòd illi fuerit adoptatus (aut in generum *nealogia*
aſcitus) cùm & ipſum Adam filium Dei dicat, non intelligens interim ipſum naturalem eſſe *Lucæ.*
filium. Auguſt. Beda,& Origenes,aliud myſterium ſequuntur. Origenes quidẽ illud fuſiùs ex- *Origen.*
plicat,hom. 28. in Luc. Nec eædem,inquit,ſunt perſonæ in generatione eius,quãdo deſcẽdere,
& quando conſcendere dicitur. Qui enim fecit eum è cœlis tibi deſcendentem,mulieres non
quaſlibet,ſed peccatrices,& quas ſcriptura reprehenderat,introducit:qui verò baptiſatum nar-
rat, nullius facit mulieris mentionem. In Matthæo enim, vt diximus,nominatur Thamar,

quæ cum viro fraude concubuit: & Ruth Moabitis, nec de genere Iſrael: & Rahab, quæ vnde ſumpta ſit, ſcire nequeo: & coniunx Vriæ, quæ violauit mariti thorum. Quia enim Dominus noſter atque ſaluator ad hoc venerat, vt hominum peccata ſuſciperet: & eum qui non fecerat peccatum, pro nobis peccatũ fecit Deus: propterea deſcendens in mundũ, aſſumpſit peccatorũ hominum vitioſorúmque perſonam, & naſci voluit de ſtirpe Salomonis, cuius peccata conſcripta, & Roboam, cuius delicta feruntur, & de cæteris, è quibus multi fecerũt malũ in conſpectu Dei. Quando verò de lauacro aſcendit, non per Salomonẽ, ſed per Nathan naſcitur, cuius nominis fuit & hic qui arguit patrem eius ſuper Vriæ morte, ortúque Salomonis. Et in Matthæo ſemper generationis nomen adiungitur, hîc verò penitùs ſiletur. Auguſt. l. 2. de conſenſ. Euãg. c. 4. Quapropter in generationibus Matthæi, ſignificatur noſtrorum ſuſceptio peccatorũ à Dño Chriſto: in generationibus autẽ Lucæ eorũ abolitio ſignificatur. Ipſe quoque numerus, quẽ Lucas exequitur, certiſſimè prorſus hanc abolitionẽ indicat. Quia enim Chriſtus eſt perfectè iuſtus, ideò quadragenarius numerus à Matthæo ponitur: denarius enim numerus præceptis debetur. Porrò ſeptuagenarius numerus peccatorum cenſetur. Vt cùm ait Dominus: Non dico ſi peccauerit ſepties, ſed ſi ſeptuagies ſepties. Lucas autem ad 77. perſonas Chriſti genealogiã deducit, vt & ſe ad peccatorum expiationẽ veniſſe oſtenderet, Deum deſignans, per quem omnia purificantur: & ita inter duo illa, Deum & Chriſtũ, genus humanum conſtituens, vt hinc ſuam iuſtitiam perfectam & conſummatam agnoſcat. Sed & hîc attendendi ſunt ij, ad quos & Matthæus & Lucas ſcripſerint: conſultò enim iis ſatisfacere voluerunt in enarratione genealogiæ Chriſti. Matthæus Iudæis ſcripſit, qui regem Meſſyam expectabant: idcircò huius rei probationem Matthæus aggreſſus eſt, Chriſti genus ad Salomonem referens. Lucas verò Gentibus ſuũ Euangelium cõmunicauit, vnde & ſatis illi fuit commõſtrare Deum creatorem noſtri generis, nos ex vno homine deſcendiſſe, & ideò Deum noſtri curam gerere, nóſque omnes in Chriſto ſuo ſelegiſſe, ſi modò omnem in nobis iuſtitiã per ſacramenta, & Dei gratiam perfici ſinamus, & ad hoc contendamus. *Qui fuit Heli* ſeu Ioachim, *qui fuit Mathat, qui fuit Leui, qui fuit Melchi, qui fuit Ianne.* Hunc Ianna dicunt Hyrcanum illum vltimum Principem Iudaici populi fuiſſe, ex tribu Iuda, & domo Dauid, qui metu Antiochi Epiphanis ſibi manus attulit: poſt quẽ ſummi ſacerdotes omnium rerum gubernationem ad ſe traxerunt. *Qui fuit Ioſeph.* Hunc etiã Ioſephum dicunt fuiſſe nepotem Oniæ ex ſorore, Principẽ de poſteritate Dauidis: qui Ptolomæum regem Ægypti placauit, irritatum aduerſus Gentem Iudæorum, negata vſitati tributi penſione. *Qui fuit Mathathiæ, qui fuit Amos, qui fuit Naum, qui fuit Eſli, qui fuit Nagge, qui fuit Mathat, qui fuit Mathathiæ, qui fuit Semei, qui fuit Ioſeph, qui fuit Iuda, qui fuit Ioanna, qui fuit Reſa, qui fuit Zorobabel.* Ad Zorobabelem Principẽ vtraque generatio contendit, vt nemini dubium ſit, & Ioſeph, & Mariam è Dauide genus ducere: *qui fuit Salathiel.* Salathiel enim genuit Zorobabel, vt ſcribit Matthæus: *qui fuit Neri.* Et hunc modò diximus eſſe Iechoniam, qui genuit Salathiel: *qui fuit Melchi, qui fuit Addi* Hi duo reges non enumerantur à Matthæo: deſignantur autem aliis nominibus. Melchi eſt Ioachim, & Addi Ioachas. Illis autem omiſſis Matthæus ad Ioſiam refert genus Iechoniæ, ſeu Neri: Lucas verò aliis expreſſis, ait, *qui fuit Coſam.* Et hic binomius eſt Ioſias ille rex, de quo apud Lucã. *Qui fuit Elmadan.* Hic eſt Amon, de quo Matth. Amon autem genuit Ioſiam: *qui fuit Her.* Ille eſt Manaſſes rex, qui captiuus ductus eſt, pater Amon: *qui fuit Ieſu.* Hic eſt Ezechias binomius, qui genuit Manaſſem: *qui fuit Eliezer.* Hic etiam eſt Achas: *qui fuit Ioram.* Hic vocatur Ioatham à Matthæo: *qui fuit Mathat.* Hic eſt Oſias apud Matthæum: *qui fuit Leui.* Hic eſt rex Amaſias: *qui fuit Simeon.* hic etiam eſt Ioas. Hi enim omnes ſunt binomines apud Philonem in Breuiario de temporibus. Porrò Ioas ille ipſe eſt, quem paruulum & natu minimum inter filios Ochoziæ Ioſabeth, filia Ioram, vxor Ioiadæ, ſoror autem Ochoziæ, ſubtraxit à præſentia Athaliæ matris Ochoziæ, cùm ipſa interficeret omnes filios regis: id eſt, eos omnes, qui ex ſemine regio deſcendebant, & regnum iure ſucceſſionis, poſt Ochoziam ſibi vendicare poterant: & abſcondit cum nutrice ſua: ex quo factum eſt vt non interficeretur, vt legitur 4. Reg. 11. & 2. Par. 22. Nã cùm Iehu occidiſſet Ochoziam regem Iuda, filium Ioram minimum, Athalia mater eius videns omnem ſpem ſublatam, vt quis regnaret de ſtirpe Ochoziæ filij ſui: (erat enim Ioas infans vnius tantùm anni:) omnes filios regios ſuſtulit: ad ſeipſam malens ſummam regni reducere, quàm ad eos, quos deſpiciebat. Verùm & hîc oritur quæſtio, quomodo Ioas dicatur eſſe filius Nathan, cùm apud Matthæum Ochozias pater eius dicatur filius Iorã, qui fuit Ioſaphat, & inde à Salomone genus duxerit. Reſpõdetur quòd Ochozias quidẽ è Salomone prodiit, ſed q; omne ſemẽ Salomonis in eo reſciſſũ eſt. Quod manifeſtũ eſt ex 2. Par. 21. & 22. Nã Iorã filius Ioſaphat regis Iuda, omnes fratres ſuos filios

Auguſt.

Intentio Matthæi & Lucæ.

Simeon & Ioas idem.

Quomodo Ioas ſit fili⁹ Nathan.
1.

F G H I K

A filios Ioſaphat occidit: & cùm octo tantùm annis regnaſſet, alui languore inſanabili, Deo vindice mortuus eſt. Poſt cum autẽ filius eius Ochozias à Iehu interfectus eſt, ſed & Principes Iuda, & filij fratrũ Ochoziæ quadraginta duo iugulati ſunt, & in ciſternã proiecti, nec relictus eſt quiſquam ex eis. 4. Reg. 10. Præter has clades acceſſit & furor Athaliæ, quæ, vt diximus, omne ſemen regiũ interfecit, præter Ioas, qui ab eius præſentia ſublatus eſt. Ita manifeſtũ eſt, vniuerſam domum Dauid & Salomonis ſublatam fuiſſe, præter vnum Ioas. Verùm adhuc obiectabit 2.
aliquis, ipſum Ioas Ochoziæ filium nominari, & per conſequens è Salomone prodiiſſe: ſicq; ad Nathan genus eius non eſſe referendum. Reſpondemus dici quidẽ à ſcriptura, & Ioſepho, filiũ Ochoziæ: ſed non ita intelligendũ eſſe, quòd eius naturalis filius fuerit, verùm ſucceſſione dũtaxat, iuxta ius Acheſarim. Nam quòd nullus ſupereſſet filius Ochoziæ, innuit ſcriptura, ſed & factum Athaliæ. Nemini ſcilicet dubium eſt Athaliam non fuiſſe ſæuituram in Ioas, ſiquidem *Quomodo Ioas dicatur filius Ochoziæ.*

B ille fuiſſet filius naturalis filij ſui Ochoziæ: hunc enim pro filio ſuo, vt qui patrem præ ſe ferret, & educaſſet, & in regnum exaltandum curaſſet. Adde quòd ſcriptura, 2. Par. 22. hęc habet: Nec erat vltrà ſpes aliqua, vt de ſtirpe Ochoziæ quis regnaret: quod occaſionem Athaliæ tanti furoris præſtitiſſe videtur, quaſi timeret, ne ab Acheſarim ſucceſſoribus regiis, regno pelleretur. Atqui ſi Ioas Ochoziæ filius naturalis fuiſſet, num ſpes reliqua erat, vt aliquis de ſtirpe Ochoziæ regnaret? Demum quid timendum erat Athaliæ, ne regno pelleretur, ſi Ioas filius naturalis filij ſui patri ſucceſſiſſet? Immò tantò magis Athalia confirmabatur, cùm regij corporis tutrix naturalis futura eſſet. Relinquitur ergo Ioas non fuiſſe filium naturalem Ochoziæ, ſed ideò filium dici, quia vt propinquior, & quaſi filius illi ſucceſſerit. Ex horum conſideratione videndum eſt, num è Nathan genus duxerit. Perierat domus Salomonis, perierat & omne ſemen regium, præter vnum Ioas. Quis Salomoni ſuccedere debuit? Conſtat ſanè Nathan filium fuiſſe Dauidis

C legitimum & naturalem ex Berſabee, vt legitur 1. Par. 3. Nec veritas huius ſcripturæ (quæ etiam habetur, 2. Reg. 5. vbi Nathan inter filios natos Dauidi in Hieruſalem, computatur) vertenda eſt in diſputationem; propterea quòd Pro. 4. dixit Salomon, Ego filius fui patris mei tenellus, & vnigenitus coram matre mea, & docebat me: Tum quia Vnigenitus pro dilecto ſumitur, Hebraico more, quo vnum non de ſolo, ſed de primo quandoque dicitur: iuxta illud, Et factum eſt veſperè & manè dies vnus: Tum quia ſecundum affectum & diligentiam curæ maternæ erga ipſum, tanquam ſi eſſet vnigenitus, loquitur. Nam non dicit Vnigenitus matris meæ, ſed Coram matre mea: id de materna inſtructione intelligens. Itaque cùm Nathan fuerit frater Salomonis ex vtroque parente, vt propinquior Salomoni ſuccedere debuit: Inde factum eſt, vt & ipſe vocaretur אחי שר *Ahi ſar*, hoc eſt, frater meus Princeps vel Rex: & filij eius, cæterique ex eius ſanguine, ob ius ſucceſſionis, dicerentur אחישרים *Ahiſarim*, id eſt, fratres *Nathã fuit filius Dauid.* *Quomodo Salomon dicatur vnigenitus matris.*

D Principum, & מתתים *Mathathim*, id eſt, donati ad ſuccedendum, qui in pari honore cum regum filiis habebantur. Hinc factum eſt, vt ſublata omni ſtirpe Salomonis, cùm vnus Ioas è Nathan ſupereſſet, cæteris occiſis, regnum Iuda nactus ſit. Siquidem cùm legimus Athaliam occidiſſe omne ſemen regium, non modò de ſtirpe Salomonis, ſed & iis qui è Nathan *Ahiſarim* & *Mathathim* dicebantur, intelligendum. Et ita facilè conciliabuntur ſcripturæ, & Matthæus Lucæ minimè aduerſabitur. Nam Matthæus ad Salomonem reducit Ioas, in ratione ſucceſſionis: ſed Lucas reducit ad Nathan, in ratione naturalis propaginis. Et hæc etiam legimus in illo Philonis temporum Breuiario, quod Ioannes Annius Commentariis illuſtratum emiſit. Sic enim habet ille Philo. Siquidem orta lite inter filios Dauid, quos ex Berſabee genuerat, quis regno præcederet: Dauid edicto ſtatuit à iunioribus inchoari, & vt alteri ſuccederet, vbi poſteritas naturalis deficeret. Itaque à Salomone minimo cœptum eſt, & à Nathan illi *Filij Nathan habiles ad ſucceßionem regni.* *Conciliantur Matth. & Lucas.* *Philo.*

E natu proximiore filio dicto Ahiaſar & Mathat, & poſteris eius Ahiaſarim & Mathathim, id eſt, vt omnes dicerentur & eſſent fratres Principis, & donati tempore ad ſuccedendum. Hinc vſque ad Ioſaphat & Ochoziam poſteritas Nathan ſemper dicta eſt Ahiaſarim. Nam quos occidit Ioram poſteros Nathan, quos pater in tribu Iuda propter decretum honorauerat, filij Ioſaphat, fratres Ioram dicti ſunt. Similiter infantes eorum, quos Ioram liberos quidem, ſed reditu vacuos in tribu Iuda reliquerat, dicti ſunt fratres & filij Ochoziæ: cùm tamẽ Ochozias vnicus ſolus ex Ioram & Salomone ſuperſtes eſſet: quo perempto, omnem ſtirpem regiam Ahiaſarim Athalia conata eſt delere: niſi prouidentia Ioſabeth ſororis Ochoziæ, ex Ahiaſarim ſaluatus fuiſſet minimus infans Eli, qui & Eliachim. Nam ſynonyma ſunt Syris & Ægyptiis Eli, Eliachim, Ioachim. Infans autem Heli cognominatus fuit Ioas, primus ex domo Dauid & poſteritate Nathan: pro quo Mizmor (canticum) à dextro & læuo choro decantatum fuit. Nec enim voluit Deus funditùs diſperdere domum Dauid, cùm periiſſet

domus Salomonis. Ex hac Philonis obſeruatione facilè intelligim⁹, quomodo Ioas dicatur eſſe F Salomonis ſucceſſione regni, & Nathan naturâ. Matthæus igitur vſque ad Ochoziam enumerauit naturales filios Dauidis ex Salomone: ſed Ioas inſeruit, non quia ex Salomone eſſet, ſed quia quaſi filius ei ſucceſſiſſet: vnde velut Salomonis filius à Matthæo recẽſetur. Sed Lucas directè illum ad Nathan patrem ſuum naturalem reducit. His expeditis, quod reliquum eſt, faciliùs explicabitur. *Qui* Simeon ſeu Ioas *fuit* filius *Iudæ, qui fuit Ioſeph, qui fuit Iona, qui fuit Eliachim, qui fuit Melcha, qui fuit Menna, qui fuit Mathatha*, à quo Mathathim & Ahiaſarim. Hic enim 3. Reg. 4. vocatur *Ahiſar*, id eſt, vt diximus, Frater meus princeps, fuitque præpoſitus domus regiæ, filius Nathan. Vnde adiicit, *qui fuit Nathan:* ne quis hîc hallucinetur in nomine Nathan, vt putet illum eſſe Prophetam, qui Dauidem arguit de adulterio cum Berſabee. Hoc enim quomodo fieri poſſet, cùm poſt adulterium commiſſum Dauidi ex ipſa eadem Berſabee G Nathan natus eſſe dicatur? Sic enim legitur 1. Par. 3. Porrò in Hieruſalem nati ſunt Dauidi Simmaa, & Sobab, & Nathan, quatuor de Berſabee filia Ammiel. Quòd ſi quis obiiciat verba Origen. quæ ſuperiùs annotauimus, verba etiam Bedæ in Lucam, & Auguſtin. lib. 2. de conſenſu Euangel. dicemus Origenẽ alluſiſſe ad nomen Nathan Prophetæ, quod filio Dauidis conueniebat, & propterea dixit eum arguiſſe peccatum Dauidis: alioquin facilè Origenes excuſari non poſſet. Beda verò omnia ſua, & iſta maximè ex Auguſtino deſumpſit, & non cõſiderauit eundem Auguſtinum retractaſſe hanc ſententiam. Sic enim habet lib. 1. Retractationum cap. 26. Item quod dixi (lib. 83. Quæſtion. in qu. 61.) Lucas, qui tanquam aſcendentem poſt abolitionem peccatorum ſacerdotem Chriſtum inſinuauit, per Nathan aſcẽdit ad Dauid, quia Nathan Propheta miſſus erat, cuius correptione Dauid ipſius peccati abolitionem pœnitẽdo impetrauit: non ſic accipiendum eſt, tanquam ipſe fuerit Nathan Propheta, qui filius Dauid: quia nec hoc dictum eſt, quia ipſe Propheta miſſus erat: vt myſterium non in eodem homine, ſed in eodem nomine intelligatur. Idem lib. 2 Retract. cap. 16. corrigit, quod in 2. lib. c. 4. de conſenſu Euang. dixerit, cùm de duobus patribus Ioſeph ageret, ab altero eſſe genitum, ab altero adoptatum: H Sed, inquit, dicendum fuit, alteri adoptatum. Quoniam qui eum genuit, eius matrem fratris defuncti coniugem duxerat. Item, inquit, vbi dixi, Lucas verò ad ipſum Dauid per Nathan aſcẽdit, per quem Prophetam Deus peccatum illius expiauit: per cuius nominis Prophetam dicere debui: ne putaretur idẽ fuiſſe (homo) cùm alter fuerit, quamuis & ipſe hoc vocaretur. Ex hac retractatione D. Auguſtini intelligendum, quomodo excuſari poſſint verba Origenis, è quibus fortè & Aug. & cæteri, qui ſimiliter locuti ſunt, alluſionẽ iſtam ad Nathan deſumpſiſſe videntur. Verùm fortaſſis obiicies, quòd Nathan ille, cuius filius fuit Ahiſar, è tribu Leuitica deſcẽderit, cùm dicat ſcriptura, 3. Reg. 4. quòd Zabud filius Nathan ſacerdos amicus regis fuerit. Reſpõdebitur, quòd dictio ſacerdotis non ſignificat propriè hoc in loco, quaſi ſacerdotij officio perfungi, & ſacrificia offerre poſſet: ſed quòd illis præfecti eſſent, nõ quaſi maiores, ſed vt curatores & conſeruatores. Eodẽ ſ. modo filius Nathan dicitur hîc ſacerdos, quo 2. Reg. 8. filij I Dauid ſacerdotes fuiſſe dicuntur, id eſt ſacerdotibus præfecti. Quod in 1. l. Par. 18. c. ita exponitur, vt obſeruat Io. Annius in Philonẽ. Filij Dauid erant ad manus regis, id eſt, ad officia regia, quæ tria erant. Primum, vt eſſent ſuper omnes maiores regni, qui aſſiſtebant ei: hoc habuit Azarias primogenitus Nathan. 2. Vt præeſſent Zanhedrin, id eſt, collegio ſacerdotum & doctorũ legis, penes quos erat publica poteſtas iudiciorum, & ſceptrum occidendi & viuificandi, eligẽdi reges & deponendi, vt fecit Ioiada contra Athaliam. Et huic præpoſuit ſecundò genitũ Nathan: & ideò dicitur ſacerdos, quia illis præpoſitus, non ad ſacrificandũ, ſed vt eos contineret, ne contra regẽ cõſpirarent: vnde amicus regis dicitur. Tertiũ officiũ fratris, vel primogeniti regis, vt domus & omnis familia regia tanquam à primogenito regeretur, quod eſt ius ſucceſſionis: & hoc habuit adoleſcẽtior filius Nathan, vnde vocatur Ahiſar & præpoſitus domus regis. Hæc Annius. Hic etiam à Luca nuncupatur Mathat. *Qui* Nathan *fuit Dauid* filius ex Berſabee, *qui* K *fuit Ieſſe, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Nahaſſon, qui fuit Aminadab, qui fuit Arã, qui fuit Eſron, qui fuit Phares, qui fuit Iudæ, qui fuit Iacob, qui fuit Iſaac, qui fuit Abrahæ.* Ita numerat 14. patres à Dauide vſque ad Abrahã, & omninò cõuenit cũ Matthæo. Aſcendit autẽ & progreditur vſque ad Adam, vt Chriſtũ ad Deum reducat: & numerat generationes ab Abraham vſque ad diluuium, id eſt Noë: & decẽ rurſus alias à Noë vſque ad Adam. Vnde ait, *Qui* Abraham *fuit Thare, qui fuit Nachor, qui fuit Saruch, qui fuit Ragau.* Vocatur & iſte in Geneſi Reu. *Qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale, qui fuit Cainam, qui* Cainam *fuit* filius *Arphaxad.* Oritur hîc quæſtio. Nam cùm Geneſ. 10. & 11. enumerantur hæ generationes Noë, legitur, quòd Arphaxad genuit Sale: & tamen Lucas ſcribit, quòd Cainam fuit filius Arphaxad

Nathan alius eſt ab eo Propheta qui arguit Dauid.

August.

Excuſatur Origenes.

An Nathan ille è tribu Leuitica fuerit, cùm ſacerdos dicatur.

Io. Annius.

A phaxad,& Sale filius Cainam. Soluunt antiqui Patres hanc quæſtionem,dicentes,Lucã ſecutũ eſſe tranſlationẽ 70.Interpretũ:qui ita digerunt generationes Noë,vt & Lucas. Alij etiã reſpõdent,vt ſcribit Dion.Carth.in Luc.quòd Arphaxad adhuc viuens adoptauit nepotẽ ſuũ Sale, Dionyſ. Carthuſ.
ideòque filius eius in Gen.dicitur. Porrò 70.Interpretes interponunt Cainam inter Arphaxad & Sale,*qui* Arphaxad *fuit* filius *Sem, qui fuit Noë*. Hunc Sem Hebræi putant fuiſſe Melchiſedech,quodq; vſque ad tempora Iſaac vixerit. Nam in Gen.5.ſcribitur,Sem vixiſſe annis ſexcẽtis,propter quod(vt dicunt)Melchiſedech ſine patre & ſine matre aſſeritur, non quòd non habuiſſet,ſed quòd illi noti non fuerint poſteris,ob nimiam ſenectutẽ viri:aut quòd ſi ex relatione notus his fuerit Noë,non tamen vt pater Melchiſedech,ſed vt pater Sem. Obſoleuerat autem nomen Sem,ſuccedente appellatione Melchiſedech. *Qui* Noë *fuit* filius *Lamech*, non digami illius qui occidit Cayn,ſed eius qui è Seth originẽ duxit. *Qui* Lamech *fuit* filius *Mathuſale*. Hic
B nongẽtis ſexaginta nouem annis vixit,obiitq; ante diluuiũ eodẽ anno quo inundauit, vt ſcribit Hierony. *Qui* Mathuſale *fuit* filius *Enoch*,de quo Iudas in ſua Canonica. Prophetauit autẽ de his ſeptimus Adam ad Enoch:vnde patet quòd ſeptimus fuit poſt Adã de ſtirpe Seth. Verùm quæri poteſt,ſi ſeptimus ille eſt ab Adam,Noë igitur decimus erit. Quomodo ergo verũ apparebit quod ſcribit Petrus(1.Pet.2.)Noë fuiſſe octauum iuſtitiæ præconem? Dicendũ eſt,quòd Enoch ſeptimus fuit ab Adam,incluſione vtriuſque extremi,ſcilicet & ipſius Adami & Enoch: Noë autem octauum eſſe,excluſione extremorum:nimirùm quòd inter Adam & Enoch octo præcones iuſtitiæ connumerentur. De hoc Enoch ita legimus Eccleſ.44.Enoch tranſlatus eſt in paradiſum,vt det Gentibus ſapientiam. Et cap.49.Nemo natus eſt in terra qualis Enoch. Et Gen.5.Ambulauit Enoch cum Deo,& non apparuit,quia trãſtulit illũ Dominus. Hunc nonnulli ex antiquis Patribus ſcribunt cum Helya temporibus poſtremis contra Antichriſtũ ſur-
C recturũ,& hos eſſe duos teſtes,de quibus Ioannes in Apocalypſi loquitur. *Qui* Enoch *fuit* filius *Iared, qui fuit Malaleel, qui fuit Cainam, qui fuit Enos*. Et hic cœpit inuocare nomẽ Domini, vt ſcribitur Gen.4.non quòd non fuerit inuocatus à Seth & Adam, ſed quòd non illo modo, & cum talibus cæremoniis & præſcriptionibus. *Qui* Enos *fuit* filius *Seth, qui fuit Adam*,excitatus in locum Abelis occiſi: & hic non eſt ſecutus impietates Cayn. Cæterùm cùm ait, *Qui fuit Dei*,reducit Adam ad Deum,non vt filium naturalem ad patrẽ, ſed vt opus ad ſuum opificẽ & creatorẽ. Et quia ineffabilis modus eſt creationis eius, eò difficilior eſt & modus incarnationis ſecundi hominis Chriſti,quo etiam Adamum ſuperat in ratione Dei,cuius eſt filius naturalis.

D

Chriſtus baptiſatus ducitur à ſpiritu in deſertum: ibi ieiunat quadraginta diebus, & quadraginta noctibus: tentatur à Sathana, & eum confundit. Angeli accedunt, & miniſtrant ei.

Matth.4.	Mar.1.	Luc.4.	Ioã.
Tunc Ieſus ductus eſt in deſertũ à Spiritu, vt tentaretur à diabolo. Et cùm ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus,poſtea eſuriit. Et accedẽs tẽtator,dixit ei,Si filius Dei es,dic vt lapides iſti panes fiant. Qui reſpondẽs dixit, Scriptũ eſt, Non in ſolo pane viuit homo,ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Tũc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam ciuitatẽ,& ſtatuit eũ ſuper pin- E naculũ templi,& dixit ei,Si filius Dei es, mitte te deorſum. Scriptũ eſt enim, Quia Angelis ſuis mandauit de te,& in manibus tollẽt te,ne fortè offendas ad lapidẽ pedem tuum. Ait illi Ieſus, Rurſum ſcriptum eſt,Non tentabis Dominum Deũ tuum. Iterum aſſumpſit eum diabolus in montẽ excelſũ valde:& oſtẽdit ei omnia regna mundi,& gloriam eorũ, & dixit ei, Hæc oĩa tibi dabo,ſi cadens adoraueris me. Tũc dicit ei Ieſus, Vade Satana:ſcriptũ eſt enĩ, Dñm Deũ tuũ adorabis,& illi ſoli ſeruies. Tũc reliquit eũ diabol᷒,& ecce Angeli acceſſerunt,& miniſtrabãt ei.	Et ſtatim ſpirit᷒ expulit eũ ĩ deſertum. Et erat in deſerto quadraginta diebus, & quadragĩta noctib᷒,& tẽtabatur à Satana: erãt que cũ beſtiis, & Angeli miniſtrabãt illi.	Ieſus autẽ plenus Spiritu ſancto regreſſus eſt à Iordane,& agebatur ĩ ſpiritu ĩ deſerto, dieb᷒ quadragĩta,& tẽtabatur à diabolo. Et nihil mãducauit in dieb᷒ illis:& cõſumatis illis eſuriit. Dixit autẽ illi diabolus,Si filius Dei es,dic lapidi huic,vt panis fiat. Et reſpõdit ad illũ Ieſus,Scriptũ eſt,Quia nõ in ſolo pane viuit homo,ſed ĩ omni verbo Dei. Et duxit illũ diabol᷒ in mõtẽ excelſum,& oſtẽdit illi omnia regna orbis terræ ĩ momẽto tẽporis:& ait illi, Tibi dabo poteſtatẽ hãc vniuerſã, & gloriã illorũ: quia mihi tradita ſunt,& cui volo,do illa. Tu ergo ſi procidẽs adoraueris corã me,erunt tua omnia. Et reſpõdẽs Ieſus,dixit illi,Scriptũ eſt, Dñm Deũ tuũ adorabis, & illi ſoli ſeruies. Et duxit illũ in Hieruſalẽ,& ſtatuit eũ ſuper pinnam templi,& dixit illi,Si filius Dei es, mitte te hinc deorſum. Scriptum eſt enim,quòd Angelis ſuis mandauit de te,vt conſeruent te: & quia in manibus tollent te,ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Et reſpondens Ieſus,ait illi, Dictum eſt,Non tẽtabis Dominum Deũ tuum. Et conſummata omni tentatione diabolus receſſit ab illo vſque ad tẽpus.	

Introdu-ctio. MILITEM nemo probauerit, ſi comptus, ebrietati, luxuriæ & gulæ dedi- F
Aul. Gell. tus fuerit. Aulus Gellius lib. 7. Noct. Attic. cap. 22. Cenſores olim narrat
hominí pinguiori & corpulentiori equum adimere ſolitos: minus ido-
neum ratos cum tanti ponderis onere ad faciendum equitis munus. Ho-
Tertull. *Militia corporalis & ſpiritualis quales requirunt.* minē ergo requirit militia laboris, inediæ, frigoris, ſitis, &c, vt ſcribit Ter-
tullian. lib. ad Martyres, omnis imbonitatis patientē. Ita enim habet. Ne-
mo miles ad bellum cum deliciis venit, nec de cubiculo ad aciem pro-
cedit, ſed de papiliotibus expeditis & ſubſtrictis: vbi omnis duritia & imbonitas & inſuauitas
conſtitit. Hoc ſi in corporali, quantò magis in ſpirituali militia requiritur, vbi ſpiritum liberum
Max. Mar. *Anima obſcuratur corpore lautè educato.* eſſe oportet, mentem ſanam, carnem autem domari neceſſe eſt, ne in ſpiritum eleuetur? Maxi-
mus Martyr Cent. 5. num. 96. Sententiarum ſuarum, docet, bene habente, & lautè tractato G
corpore, animam obſcurari: & è contrà. Eapropter cùm nos Dominus Ieſus ad ſpiritualem
militiam contra carnem, Sathanam, & mundum vocaret, ſuóque exemplo efformare vellet:
Tertull. *Chriſtus qualē militē requirat.* ipſe curſum ſui officij peracturus, priùs in deſertum ſe ſubtrahit, orat, ieiunat 40. diebus & no-
ctibus: demùm contra Sathanam dimicat, & ipſum vincit. Et hoc etiam Tertullianus conclu-
dit, ad Martyres ſcribens. Itaque, inquit, Epiſtates veſter Chriſtus Ieſus, qui vos ſpiritu vnxit, &
ad hoc ſcamma produxit, voluit vos ante diem agonis ad duriorem tractationem à liberiore
conditione ſeponere, vt vires corroborarentur in vobis. Hoc ille nobis exemplum propoſuit,
cùm ſtatim à baptiſmate ſeipſum à mundo in deſertum ſegregauit, & ibi ieiunauit: &(vt idem
Idem. Tertullian. ſcribit lib. de ieiunio contra Pſychicos) contra diriora dæmonia ieiuniis præliian-
Summa. dum eſſe docuit. Tria igitur hæc dicentur: Quibus armis Chriſtus ſe cōtra Sathanam munie-
rit: Vt illum Sathan adortus ſit: &, Quomodo aduerſarium illum confuderit. Id verò ſtatim ab
Cyprian. ipſo baptiſmate contigiſſe docent Cyprianus, ſerm. de ieiunio & tenta. Chriſti, & Euſebius E- H
Euſ. Emiſſ. *Quando id contigerit.* miſſenus, in homelia. Quod etiam facilè colligitur ex cōtextu Matthæi, qui ſtatim atque Chri-
ſti baptiſma & vocem auditam narrauit, immediatè adiecit: *Tunc ductus eſt Ieſus.* & Lucas: *Ie-
ſus autem plenus Spiritu ſancto egreſſus eſt à Iordane, & ductus eſt à ſpiritu in deſertum.* Marcus
ſic habet: *Continuò ſpiritus ἐκβάλλει, expellit eum in deſertum.* Ἐκβάλλειν autem, id eſt expellere,
Magna vis ſpiritus in Chriſto. impetum deſignat, qualis his accidit, qui à ſpiritu rapiuntur, & ad nutum eius ducuntur. Sic
Marcus magnam in Chriſto vim ſpiritus fuiſſe docet, quæ tum maximè manifeſtari cœperit,
Spiritus ſ. duxit Ieſū in deſertū. cùm à Ioanne in Iordane baptiſatus eſt. Conueniunt autem omnes doctores, hunc à quo Ieſus
ductus eſt (Luc. 4.) fuiſſe Spiritum ſanctum, qui in illum ipſa eadem die viſibiliter in ſpecie co-
lumbæ deſcenderit, cùm baptiſaretur. Hieronymus in Matth. Haud dubium, ait, quin à Spiri-
Hierony. Origen. tu ſancto ductus ſit. Origenes hom. 29. in Lucam. Quia enim quotquot ſpiritu Dei ducuntur, I
hi ſunt filij Dei: iſte autem extra omnes, propriè filius Dei erat: ideò & ipſum oportebat Spi-
Theoph. ritu ſancto duci. Theophilactus in Matth. Ducitur à Spiritu ſancto: nihil enim ſine ſpiritu fecit.
Ambroſ. Et idem in Luc. Spiritus enim ſanctus ducebat eum ad certamen cum diabolo. Ambroſius lib.
4. in Luc. ex eo colligi ſcribit, quòd virtute Domini reuocamur in paradiſum, cuius typus erat
Euthy. hoc deſertum: Nimirùm ſicut & à Spiritu ſancto ductus eſt Ieſus in deſertum. Euthymius in
Matth. Ita ſemetipſum poſt baptiſmum Spiritui ſancto tradit, vt ab eo ducatur, quocunque ille
Gre. Papa. *Contra eos qui dicunt Ieſum ductum à ſpiritu malo in deſertū.* iuſſerit. Gregorius Papa, hom. 16. reiicit quæſtionem eorum qui obiiciunt, Chriſtum à ſpiritu
malo elatum eſſe in montem excelſum, ideò & ab eodem ſpiritu ductum eſſe in deſertum.
Sed verè, inquit, & abſque vlla quæſtione conuenienter accipitur, vt à ſancto Spiritu ductus
eſſe credatur: vt illuc eum ſuus ſpiritus duceret, vbi illum ad tentandum malignus ſpiritus inue-
niret. Significatur igitur totum hoc factum fuiſſe non fortuitò, ſed diuina prouidentia, & con-
ſilio Spiritus ſancti. Ab hoc enim tempore, præcipuo quodam modo, ad maiora regni Dei ne- K
Spiritus ſ. repentè in alios viros demutat. gotia, Spiritu ſancto directore Chriſtus Ieſus progrediebatur. Et hoc quidem exemplo vide-
mus eos, quos Spiritus ſanctus ad gloriam diuini nominis ſeligit, in alios repentè viros demu-
tari. Sic Moſes delectus ad populi liberationē, repentè & gregem, & Iethro deſerit. Sic Dauid,
cùm eſſet vnctus à Samuële, repentè mutatus eſt in alium virum, & relictis paternis ouibus ad
1. ſublimiora rapiebatur. Sic Apoſtoli, induti virtute ex alto, & accepta Spiritus ſancti gratia, re-
2. pentè omnibus admirationi fuerunt. Dixerunt enim Iudæi: Nónne omnes iſti qui loquuntur,
3. Act. 2. Galilæi ſunt? Itaque cùm priùs narraſſent Euangeliſtæ Chriſtum è Iordane Spiritu ſancto ple-
Vnctus eſt Chriſtus à ſpiritu ſ. pugnaturus. num aſcendiſſe, quaſi vnctum, nunc vt in aciem proceſſerit, explicat. Ita enim olim in Pancra-
tiis ludis pugiles vngebantur. Vnctio autem in eo ſpiritualis fuit, communicata viſibiliter in
baptiſmate, cùm deſcēdit in eum Spiritus ſanctus. Quæ etiam exprimitur, cùm paruulo in ba-
Chryſoſt. ptiſmo, per vnctionem viſibilē confertur. Chryſoſt. ho. 5. Oper. imperf. in Matth. Nūquid miles

ſignatur,

A ſignatur,& oleo vngitur vt ſedeat? Signati ſum⁹ cruce Chriſti, oleo vncti,& Spiritu promiſſionis ſancto purificati: ſicq; Chriſto nomen dedimus, vt docet Tertull. l. de corona milit. Num igitur & ab illo Chriſti ſpiritu ad pugnam inuitamur? Pet. Chryſologus, hom. 13. Ecce tempus quo miles procedit ad campum, quo carnis otia, quo mentis ignauia, quo ventris cura,& tota eſt familiaris obſequij deponenda torpedo. Hodie, Fratres, Chriſtus rex noſter commilitones ſuos de Euangelico tribunali allocutus eſt, indixit hoſtibus bella, promiſit præmia pugnaturis, retulit bellorum cauſas, inimicorum dolos prodidit,& conatus: vbi,& quando, & quomodo confligendum ſit, nobis triumphali conſtitutione ſignauit. *Ductus eſt in deſertum.* Locus hic proprius duello, ieiunio, diuino cultui,& meditationi. Priùs enim in deſertis olim meditabantur, qui Eccleſiæ munera obituri erant. Sic Moſes quadraginta annis paſcit gregem in deſerto, antequàm ad Iſraëlis liberationem pergat, & legiſlatoris officium faciat. Ita Baſilius,

Tertull.
Pet. Chryſ.
Chriſtus ad pugnã nos vocat.
Deſertũ locus eſt ſpirituali bello proprius.
1.

B Chryſoſtomus, Gregorius Nanzanzenus è ſolitudine Monaſtica ad magnarum Eccleſiarum moderationem delecti ſunt. Baſilius Epiſt. 181. ad Chilonem: In hac, inquit, ſolitudine dego, in qua Dominus verſatus eſt. Hic eſt quercus illa Mambre: hic ad cœlum ferens ſcala, hîc Angelorum caſtra à Iacob conſpecta: hîc ſolitudo, in qua populus purificatus legem accepit, & ſic in Promiſſionis terra Deum vidit: hîc mons Carmelus, in quo Helyas commorãs Deo placuit: hîc campus, in quo ſeceſſu facto, Eſdras omnes diuinos libros ex mandato Dei eructauit: hîc ſolitudo, in qua beatus Ioannes locuſtas edens, hominibus pœnitentiam prædicauit: hîc mons Oliuarum, in quem Chriſtus oraturus aſcendit: hîc arcta illa & anguſta via, quæ ducit ad vitam: hîc doctores & Prophetæ, qui in ſolitudinibus errant, in montibus & ſpeluncis & cauernis terræ: hîc Apoſtoli & Euãgeliſtæ,& Monachorum remota ab vrbibus vita. Sed & locus ſecretus tentationi & victoriæ aptiſſimus erat. Ambroſ. lib. 4. in Luc. Conuenit

Moſes typus Chriſti.
Solitudinis cõmẽdatio.
Baſilius.
Ambroſ.
2.

C recordari, quemadmodum de Paradiſo in deſertum Adam primus eiectus ſit, vt aduertas quẽadmodum de deſerto ad paradiſum Adam ſecundus reuerterit. Chryſoſtom. hom. 13. Operis perf. in Matthæum. Non duxit illum ſpiritus in vrbem, aut forũ, ſed eremũ. Quia enim diabolum prouocare volebat, non de eſurie ſolùm, verumetiam de loco occaſionem illi tentationis ingeſſit. Tunc quippè maximè aliquos diabolus aggreditur, cùm illos viderit ab aliis ſegregatos. Theophilactus in Luc. In deſertum abit, vt diabolo det anſam inſidiandi ſibi. Maximè enim cùm ſoli fuerimus, inſidiari ſolet. Cypr. ſerm. de ieiunio & tentat. Chriſti. Neque enim putet homo ſe euaſiſſe pericula, cùm in eremum venerit. Quia quantò ſubtiliùs, tantò difficiliùs à tentatore inuaditur, qui cogitationum foribus aſſidens, omnia virtutum germina in ipſo ortu ſtrangulare molitur. Sic Euam ſolitariam adortus eſt in paradiſo, ſic in ſecreto ab hominibus loco occiſus eſt Abel,& contra Ioſephum à fratribus conſpiratio facta eſt. Nec de-

Antitheſis Chriſti & Adami.
Chryſoſt.
Occaſio tentationis maior in deſerto.
Theoph.
Cyprian.
Nullibi ſecuri ſum⁹ neque cùm ſoli.

D teriores magos nouimus, quàm ſolitarios. Sic Numa olim noctu hydromantiam faciebat, vt in aqua ad Lunæ radios, videret ludificationes dæmonum, à quibus audiret quid in ſacris conſtitueret, atque obſeruaret, vt ſcribit Auguſtin. lib. 7. de ciuit. Dei, cap. 35. Interim etiam locus ille victoriæ contra Sathanam aptiſſimus eſt. Cyprianus enim ita proſequitur. Verùm liberiùs anima expedita obuiat impugnanti, vbi compedes impedimentorum defuerint, & aſpectus irritamenta non mouerint: ſecuriórque eſt congreſſus, vbi ſingula non vellicant dimicantem, nec inebriant animum lenocinia voluptatum. Animi enim ſolitudo omninò neceſſaria eſt, vbi erecta ſpecula, mens ſibi inſopita prouideat,& deterſa rubigine coruſcantibus armis importunum hoſtem terreat, & repellat. Sed & locus ſecretus eligitur, inquit Cyprianus, quia ſolius Dei iudicio ieiunia ſunt agenda: & ſingulariter inſpectorem adiutorémque Deum volunt hæc habere certamina. Adducit enim nihil peius hypocriſi, quæ ex humana gloria emer-

Numa hydromãtia.
Auguſtin.
3.
Cypria.
Solitudo victoria cõtra ſathanã aptiſsima.
4. *Ieiunia ſolius Dei iudicio agenda.*

E git: vnde & ſeorſim, Deo ſolo inſpectore & orandum & ieiunandum Chriſtus ipſe monuerit. Demùm nos reuocabat Chriſtus ab Iſraëlitarum deprauata ingluuie: qui quoniam concupierunt carnes in deſerto, ira Dei vindice, mortui ſunt, nec in Promiſſionis terram deuenerũt. Itaque vt nos, qui multo meliorem viuentium terram quærimus, à noſtra ſpe minimè excidamus, Chriſti noſtri exemplo,& ad ſolitudinem,& ad ieiunia ſimul vocamur. Loci etiam ſolitudo, quam Chriſtus ſtatim poſt baptiſmum eligit, docet nos & diabolo,& mundo,& pompis eius renunciaſſe, neque iam his rebus caducis adhærere, ſed per meditationem & fidem, quæ in deſerto viuacior redditur, meliora & æterna bona expectare. Et primi vtique Chriſtiani illi, qui in Alexandria à D. Marco Euangelium acceperant, ad ſolitudines ſe conferebant: ibique ſe acerrimis ieiunijs caſtigabant, vt deſcribit Philo Iud. lib. de vita ſupplicum. Probabat quoque Chriſtus ſuo exemplo Monaſticum inſtitutum: quod & Antonius ille magnus ſecutus eſt ſub Conſtantino, vt teſtis eſt Soſom. Adeò autem olim illud floruit, vt in Ægypti

5. *Ex oppoſito Iſraëlitarũ in deſerto ieiunamus.*
6. *Renunciamus diabolo ſimul & mundo.*
Philo.
Monaſticũ inſtitutum probatur.
Soſomen.

Niceph. partibus Serapion ad decem millia Monachorum habuerit. Nicephorus libro 11.cap.35. F
Ex Monachis quoque prodierunt Põtifices Romani 18.Cardinales 200.Archiepiſcopi 1600.
Epiſcopi 4000.ex vno etiam D. Benedicti ordine. De Monaſtico inſtituto ſcripſerunt Patres
Huius deſerti aſperitas. percelebres, Chryſoſtomus, Caſſianus, Baſilius, Hieronymus, Auguſtinus, Antonius, & alij
permulti. Porrò quanta fuerit deſerti huius loci ſolitudo & aſperitas, ſatis exprimit Marcus,
cùm addit, *Erátque cum feris*, μετὰ τῶν θηρίων, *& Angeli miniſtrabant ei*, quòd omne huma-
Euſebius. num conſortium abeſſet. Euſebius lib. 9. Demonſtrat. Euang.cap.9. Sed quæ tandem hę be-
Cũ quibus beſtiis erat Chriſtus. ſtiæ, inquit, niſi quas commemorat is qui nunc tractatur Pſalmus, dicẽs: Super aſpidem & ba-
ſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem? (Pſ.90.) Hoc quidem ſpiritualiter,
licet minimè dubitemus etiam literaliter feras interpretari poſſe, & dæmones quibuſdam, vt
Athanaſ. Antonio magno, in ferarum formis aliis atque aliis apparuiſſe, vt ſcribit magnus Athanaſius,
lib. de eius vita. Quinetiam cum beſtiis mãſerunt, Malchus defenſus à Leæna, vt ſcribit Hie- G
Hierony. ronym.in vitam eius: Hieronymus ex Leone obſequium colligens: Helyas, cùm ei corui ci-
bũ miniſtrarent. Et nõnũquam tutius cum furioſis quibuſque animantibus, quã cũ hominibus
habitare. Porrò potior ratio huius Chriſti in deſertum ſeceſſus aſſignatur, *Vt tentaretur à dia-*
Diabolus delator. *bolo.* Sathan diabolus idem quod calumniator, infamator, & delator. Hinc διαβολὴ, calumnia
& delatio eſt. Nimirùm eſt accuſator fratrum noſtrorũ, qui vnicuique inſidiatur. Apocal. 12.
iunguntur hæc duo Sathan & diabolus. Pſ.99. vbi Hebraicè Sathan, 70. vertunt, diabolum.
Sathã quid. Iob.1. Zach.3. Hinc & hoſtis, & inſidiator quilibet dicitur Sathan. 2 Reg. 19. Quid mihi &
vobis filij Saruiæ? Cur efficimini mihi in Sathan? Matth. 16. ſic Petrus dictus. Talis autem
factus eſt diabolus, non natura, ſed voluntate & operatione. Ab hoc tentari voluit Chriſtus, vt
Cur Chriſtus tẽtari voluit. nemo diffidat, ſi tot ſe diaboli circumuentum inſidiis videat. Chryſoſtomus, hom. 13. Oper.
perf.in Matth. Vt nemo turbetur, ſi cùm fuerit baptizatus, maioribus tentationibus vrgeatur, H
Chryſoſt. ſed viriliter ſuſtineat. Non enim accepiſti arma, vt ocieris. Propterea Deus in te tribulationes
1. irruere permittit: primò quidem, vt diſcas, quòd Chriſti baptiſma multò te fecerit fortiorem:
2. deinde, vt egregia illa animi mediocritate permaneas, neque donorũ ſcilicet magnitudine elã-
3. tus, neque tentationum mole depreſſus. Supra hæc verò, vt malignus ille dæmon, cùm de tua
à ſe diſceſſione dubitat, ex ipſa tribulationum tolerantia diſcat, quòd perfecta ab illo abre-
4. nũciatione diſceſſeris. Quartò, vt fortior, & ipſo prorſus ferro valentior tentationum exerci-
5. tatione reddaris. Quintò, vt capias grande documentum theſaurorum tibi à Domino credi-
torũ. Neque enim ſuperueniret tibi, neque aduerſus te diabolus irrueret, niſi maiore te dona-
tum honore conſpiceret. Hinc enim aduerſus Adam ſurrexit aliquando, quia multa illum di-
gnitate vidit conſpicuũ. Propterea & contra ſanctum Iob nequitiæ ſuæ arma commouit.
Hilarius. Hilarius, can.3.in Matth. Igitur quòd in deſertum Ieſus ductus eſt, ſignificatur libertas Spiri- I
6. tus ſancti, hominem ſuum iam diabolo offerẽtis, & permittentis tentandi, & aſſumendi occa-
Nobis ſemper cauendum & timendũ. ſionem, quam non niſi datam tentator habuiſſet. Eapropter monet Sapiens, Eccl.2. Fili, acce-
dens ad ſeruitutem Dei, præpara animam tuam ad tentationem. 1. Pet. 5. Aduerſarius enim
veſter diabolus tãquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Audiamus ergo & ipſum
Chriſtum, dicentem, Videte, vigilate, & orate. Audiamus & Apoſtolũ, Vt qui ſtat, videat ne
cadat. Ideò nimirùm ſi tentari Chriſtus paſſus eſt, vt quantumuis iuſtos ſibi à diabolo cauere
oſtẽderet. 2.Cor.12. Paulus tẽtatus eſt. Tentatus eſt, & cecidit Petrus, Luc.22. Matth.27. Pec-
Quæ ſpes nobis in Chriſto. cauit Moſes, Numer.20. Dauid, 2.Reg.11. Salomon, 3.Reg. 11. Interim verò magnã nobis re-
portandi de hoſte triumphi ſpem repromittit: ſicut cùm Apoſtolis (Ioan. 16.) diceret, In mũ-
Leo. do preſſuram habebitis: ſed confidite, ego vici mundum. Leo, ſerm.1.de Quadrag. Fortior eſt K
enim qui in nobis eſt, quàm qui aduerſum nos eſt. Et per ipſum validi ſumus, in cuius virtute
confidimus: quia ob hoc Dominus ſe tentari à tentatore permiſit, vt cuius munimur auxilio,
Pet Chry. eiuſdem etiam erudiremur exemplo. Petrus Chryſolog.hom.11. Diabolus enim ſemper pri-
Diabolus primordia boni pulſat. mordia boni pulſat, tentat rudimenta virtutum, ſancta in ipſo ortu feſtinat extinguere, ſciens
quòd ea extinguere fundata non poſſit. Hoc non ignorans Chriſtus, diabolo ſe quærenti pa-
tienter indulſit, vt inimicus laqueo ſuo ipſe teneretur, & caperetur inde, vnde capere ſe puta-
bat: ſicque à Chriſto victus, cederet Chriſtianis. Nam Chriſtus tanquam gygas fortis egreſ-
ſus eſt ad currendam viam: (Pſal.22.) Ideò magna confidentia aduerſarium prouocat, vt au-
daciam ac temeritatem illius primo congreſſu victor illidat. Oſtendat etiam ſe compati in-
firmitatibus noſtris (Heb.4.) tentatum per omnia in ſimilitudine, abſque peccato. Heb. 2.
Vnde debuit per omnia fratribus aſſimilari, vt miſericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum,
vt repropitiaret delicta populi. In eo enim, in quo paſſus eſt ipſe, & tentatus eſt, potens eſt &
eis,

A cis,qui tentantur,auxiliari. Interim verò nemo ſub fiduciæ prætextu,temeritatem incurrat, &
ſeipſum tentationibus ſponte offerat.Magna enim inter nos & Chriſtum diſtantia eſt.Hoc in *Nemo prætextu fiduciæ præſumptuoſus ſit.*
illo perfectionis fuit,qui peccatum non fecit,ſanctus,innocens,impollutus,ſegregatus à pecca-
toribus,& excelſior cœlis factus, Heb.7.At verò facti ſumus immundi omnes nos. Vnde nec
Prophetæ,nec inſignes ſacerdotes ante Chriſtum, ſoliditatem ſibi attribuere præſumpſerunt.
Non ita Chriſtus,in quo verbi carniſque ſic conuenit natura, vt nulla alteri ab altero iniuria
adueniret, vt ſcribit Cyprianus,ſerm.de ieiunio & tentatione Chriſti:& Leo, ſer.3. de Qua- Cyprian.
drageſima. *Et cùm ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.* Multæ ſunt ieiunio- Leo.
rum rationes. 1. Aut enim ſponte ieiunium ſuſceptum eſt pro re domeſtica, vt Dauidis pro *Multæ ieiuniorũ rationes.*
puero:aut quauis alia,vt Iudith,Heſther.2. Aliud ex pręcepto eſt,cui obeditur.3.Aliud à Deo
per famem immittitur,ad quod patientia requiritur. Rurſus ex præcepto eſt ieiunium.1.Aut
B ob cladem acceptam: vt Iſraëlis bis amiſſo prælio in tribum Beniamin, Iudith. 20. Et virorũ
Iabes Galaad occiſo Saule 7. diebus, 2.Reg.vlt.2.Ob cladẽ pro foribus,2.Par.20.Ion.2.3.Ob *Chriſtus nõ ieiunat ex legis præſcripto.*
peccatum commiſſum, 2.Reg.7.3.Reg.22. 4. Ad impetrandam Spiritus ſancti gratiam, 1.Eſ.
8.Act.1. Dan.2.& 9.5. Ad carnem domãdam.Etſi verò multa eſſent legalia ieiunia,non tamẽ
eapropter ieiunabat, vt legi Moſaicæ obſequeretur. Auguſt.ſerm.77.de temp.Hoc enim fe-
cit cauſa ſalutis noſtræ, vt rem vtilem non ſolùm doceret verbis, ſed etiam exemplis inſtitue- Auguſtin. *Cur ieiunauit.*
ret,vt iiſdem veſtigiis,quibus ad fidem gradimur,ad abſtinentiã gradiamur.Bonus enim me-
dicus poculum,quod ægro daturus eſt,ipſe priùs guſtat, vt peritiam artis ſuæ antè ipſe in ſe de- 1.
monſtret, vt experimentum æger accipiens ſecurus ſit de poculo,ſecurior de ſalute. Tertul- Tertull.
lian.lib.de ieiunio, contra Pſychicos. Ideò,inquit,nouorum hominum in vteris ſugillationẽ
virtute faſtidiendi cibi initiabat,vt eum diabolo rurſus per eſcam tentare quærenti fortiorem
C fame tota oſtentaret. Præſtituit exinde ieiuniis legem ſine triſtitia tranſgrediendis. Cur enim
hoc triſte, quod ſalutare docuit, etiam aduerſus diriora dæmonia ieiuniis præliandum? Quid 2.
enim mirum,ſi eadem operatione ſpiritus iniquus educitur,qua ſanctus inducitur? Ita primũ,
primi parentis immoderatum appetitum temperantiæ curauit remedio,vt ſcribit Procopius Pro.Gaz.
Gazeus in Exodum. Nam,inquit Baſilius,hom.1. de laudibus ieiunij,quoniam non ieiunaui- Baſilius.
mus,exulamus è paradiſo. Vnde ieiunandum eſt,vt ad illum poſtliminio reuertamur. Am- 3.
broſius,ſerm.35.de ieiunio Domini.Non enim iuſtificationis ſuæ cauſa Chriſtus ieiunauit,ſed Ambroſ.
noſtræ ſalutis gratia: vt quorum generatio per intemperantiam peccauerat, per abſtinentiam
ſanaretur.Auguſtinus ſerm.77.de tempore, cauſam hanc latiùs examinat. Arbitror, inquit, Auguſt.
cauſam hanc eſſe ieiunij: vt quia primus Adam in paradiſo conſtitutus, per intemperantiam *Antitheſis Chriſti et Adami.*
gulæ,gloriam immortalitatis amiſerat,eandem immortalitatem ſecundus Adam Chriſtus per
D abſtinentiam repararet: Et quia contra mandatum Dei guſtans de interdicta arbore, in pec-
catum mortis inciderat, nunc ſecundum mandatum Domini ieiunans, vitæ iuſtitiam me-
reretur. Hoc enim ègit Saluator, vt iiſdem veſtigiis, quibus admiſſa fuerant, purgentur: 4.
hoc eſt, quia homo manducando deliquerat, corrigat abſtinendo, vel quia epulan-
do mulierem cognouerat, nunc eandem ieiunando deſpiciat. Adam enim Euam non niſi
intemperantia prouocante cognouit. Quandiu autem manſit in illis temperata parci-
tas,manſit & impolluta virginitas: & quandiu ieiunauerunt ab interdictis epulis, tamdiu & à
pudendis ieiunauerunt peccatis. Fames enim amica virginitatis eſt, inimica laſciuiæ:ſaturitas
verò caſtitatem prodit,nutrit illecebram. Igitur, ſicut dixi, hoc egit Dominus, vt his præiu- *Confertur Adamus Chriſto.*
diciis, quibus homo obnoxius peccatis fuerat, laberetur.Propterea namque per omnia ſecũ-
dum ſimilitudinem Adæ naſci voluit,vt ſecundum ſimilitudinem Adæ omnia hominis pec-
cata diſſolueret. Adam enim de terra virgine natus eſt, & Chriſtus de Maria virgine procrea- 5.
E tus. Illius maternum ſolum needum raſtris ſciſſum fuerat,iſtius maternum ſecretum nunquã
concupiſcentia violatum.Adam de Dei manibus plaſmatur de limo,Chriſtus Dei ſpiritu for-
matur in vtero. Ideò oritur Deo patre.Vterque virgine vtitur matre:vterque,ſicut Euãgeliſta
dicit, filius Dei eſt. Sed Adam creatura eſt, Dei filius Chriſtus vera ſubſtantia.Hoc ergo agit 6.
Dominus,ſicut Adam ſecundus,vt quod prior homo manducando perdiderat, hic alter ie- Tertull.
iunando recipiat, ac legem in paradiſo abſtinentiæ datam in deſerto cuſtodiat. Ieiunauit etiã *Ieiunium ſacramẽtorũ agnitionem promeretur.*
ante prædicationis ſuæ initium,vt ieiunium ſacramentorum agnitionem promereri oſtende-
ret. Tertull.lib.de ieiunio contra Pſychicos.Aſpice,inquit, Danielis exemplum. Circa ſom-
nium regis Babylonis omnes turbabantur Sophiſtæ,negant vltrò de præſtantia humana poſſe
cognoſci. Solus Daniel Deo fidens, & ſciens quid ad demerendam Dei gratiam faceret,ſpa- *Daniel ieiunans.*
tium tridui poſtulat,cum ſua fraternitate ieiunat, atque ita orationibus commendatis, & or-

dinem & ſignificationem ſummi per omnia inſtruitur Tyranni, Sophiſtis parcitur, Deus glo- F
rificatur, Daniel honoratur, non minorē Dei gratiā & poſtea quoque relaturus. Anno primo
regis Darij, dedit faciem ſuam Deo ieiuniis & ſacco & cinere. Angelus miſſus ad eum, hanc
ſtatim profeſſus eſt cauſam diuinæ dignationis. Veni, inquit, demonſtrare tibi quatenus mi-
ſerabilis es, ieiunando ſcilicet. Si Deo miſerabilis, leonibus in lacu fuerat horribilis, vbi quidē
illis ſex diebus ieiunanti prandium Angelus procurauit. Redeamus ad cætera: ad noua enim
nunc documenta properamus. In limine Euangelij Anna Prophetes, filia Phanuēlis, quæ &
infantem Dominum agnouit, & multa ſuper eo prædicauit expectantibus redemptionem Iſ-
Anna Phanuelis. raēlis, poſt egregium titulum veteris & vniuiræ viduitatis, ieiuniorum quoque teſtimonio au-
getur, oſtendens in quibus officiis adſideri Eccleſię debeat, & à nullis magis intelligi Chriſtū
Baſilius. quàm ſemel nuptis, & ſæpè ieiunis. Baſilius hom. 1. de ieiun. Quin & Moſem cognouimus G
Moſes ieiunus. per ieiunium penetraſſe in montem. Neque enim id auſus fuiſſet, fumante montis cacumine,
neque ſuſtinuiſſet ingredi in nubem, niſi fuiſſet obarmatus ieiunio. Per ieiunium legem ac-
cepit digito Dei ſcriptam in tabulis, atque in ſummo quidem monte per ieiunium legem im-
petrauit: in imo verò montis, luxus & ingluuies ad idololatriam dementauit. Quinetiam nos
Chriſtus contra ſpiritualia nequitiæ armari debere docebat ieiunij obſeruatione. Quæ enim
res fortiſſimum virum Samſonem inexpugnabilem reddidit? Nónne ieiunium? vt ſcribit idē
Baſilius. Baſilius hom. 1. de ieiunio: qui & hom. 2. hæc habet. Quid igitur eſt quod dico, fratres? Nēpè
Antitheſis militiæ corporalis & ſpiritualis. quòd his, qui bellicis in rebus exercentur, quique in palæſtris luctando deſudant, conuenit vt
copia ciborum reddant ſeipſos corpulentos, & obeſos, videlicet quò validioribus neruis labo-
res queant capeſſere. Contrà verò, quibus non eſt colluctatio aduerſus ſanguinem & carnem,
ſed aduerſus Principatus, aduerſus poteſtates, aduerſus mundi dominos tenebrarum harum,
aduerſus ſpirituales malitias, hos oportet per ſobrietatem ac ieiunium ad certamen exerceri. H
Etenim quemadmodum oleum oblinit athletam, ita ieiunium robur addit ei, qui ad pietatē
exercet ſeſe. Itaque quantum ſubtraxeris carni, tantò reddes animam habitudine ſpirituali
nitidiorē. Nam robur aduerſus inuiſibiles hoſtes non ſuperat corporis diſtentione, ſed fortitu-
dine ſpiritus, & erga afflictiones tolerantia. Ita ieiunium per omne quidem tempus vtile eſt,
iis qui illud ſponte ſuſcipiunt. Neque enim aſſultus dæmonum quicquam audet aduerſus ie-
iunantem, ac vitę noſtræ cuſtodes Angeli diligentiùs adſunt iis, qui ieiunando purgatam ha-
bent animam: ſed multò magis hoc tempore, quo per vniuerſum terrarum orbem vndique
denunciatur ieiunij præconium. Porrò quàm ſeuerum fuerit Chriſti ieiunium, Lucas expli-
cat, quum adiicit, καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲν, *Et non omninò manducauit in diebus illis.* ſiquidem repeti-
Cur per 40 dies et noctes chriſtus non manducauit. tio negationis οὐκ & οὐδὲν, omnem exceptionem tollit, ne per aliqua temporis interualla illū
manducaſſe putemus, vt à nobis fit. At verò numerum quadragenariū ſecutus eſt, 1. Ne Moſe, I
qui bis quadrageſimale ieiunium, Exod. 24. & Deut. 9. & Helya, qui ſemel illud obſeruauit,
3. Reg. 19. minor eſſe videretur. 2. Sed nec in his tantùm quadragenarius numerus commē-
datur. Nam quadraginta diebus pluit ſuper terram, Geneſ. 7. 3. Quadraginta annis manſe-
runt in deſerto Iſraēlitæ. 4. Quadraginta menſibus Chriſtus prædicauit. 5. Quadraginta ho-
ris corpus eius in ſepulchro iacuit. 6. Quadraginta diebus cum ſuis poſt reſurrectionem con-
Greg. Nāz. uerſatus eſt, Act. 1. Ieiunium igitur quadrageſimale vnum eſt noſtrum & Chriſti (ait Greg.
Nanz. Orat. 3. in lauac.) ſed non paruum inter vtrumque temporis interſtitium: Et Chriſtus
quidem contra tentationes ſuum obiicit ieiunium: noſtrum verò vt Chriſto commoriamur
operatur, & purgatio eſt, quæ feſtiuitatem præcedit. Et hic quidē dies quadraginta ieiunauit:
Euthy. nam Deus erat: at hoc viribus noſtris commenſuramus. *Noctibus* addidit, ne tu Dominum
Reſpōdetur coruū cauillis & argutiis, qui chriſtianū ieiunium impugnant putes ieiunaſſe ſicut Hebræi, qui die abſtinentes, noctè edebant, vt ſcribit Euthymius in Mat- K
th. Cæterùm reſponderi oportet his, qui etſi ſe Chriſtianos dicant, ieiunij tamen quadrage-
ſimalis obſeruationem reijciunt, hanc impietatem edocti ab Aērio hæretico, vt ſcribit Epi-
phan. lib. 3. tom. 1. in hæreſ. 75. cuius hæc verba ſunt. Sed neque ieiunium, inquit Aērius, erit
ordinatum. Hæc enim Iudaica ſunt, & ſub iugo ſeruitutis. Iuſto enim lex non eſt oppoſita,
ſed patricidis ac matricidis, & reliquis. Si verò omninò volo ieiunare, qualemcunque eligam
Epiphan. diem à meipſo, & ieiunabo propter libertatem. Vnde apud ipſos ſtudium eſt, vt potiùs die do-
Aerius hæreticus ordinatum ieiunium reiicit. minica ieiunent, quarta verò & ſabbato edant. Sæpè verò etiam quarta ieiunant, non ex ſta-
tuto, ſed ex propria, vt inquit, voluntate. In diebus autem Paſchatis quando fiunt apud nos
humi dormitiones, caſtitates, afflictiones, ſiccorum eſus, preces, vigiliæ, ac ieiunia, & omnes
animarum ſalutes per ſanctas afflictiones: ipſi à ſomno manè obſonantur, carnéque ac vino
venas ſuas explentes cachinnantur, ridentes & ſubſannantes eos, qui ſanctum hunc cultum
hebdo-

A hebdomadis Paſchatis perficiũt. At verò licet lex iuſto non ſit poſita ad eius condemnationẽ & terrorem: poſita tamen eſt ad regulam & teſtimonium vocationis. Vnde & Pſaltes: Lex Domini immaculata conuertens animas. Nam & iuſtus ille eſt, de quo Pſal. 1. In lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Vnde & alibi orat: Legem pone mihi Domine viam iuſtificationum tuarum, & exquiram eam ſemper. Quòd verò dicebant Iudaica eſſe ieiunia, iampridem reſpondit Origenes, hom. 10. in Leuit. Habemus enim quadrageſimæ dies ieiuniis conſecratos, habemus quartam & ſextam ſeptimanæ dies, quibus ſolenniter ieiunamus. Eſt certè libertas Chriſtiano per omne tempus ieiunandi, non obſeruantiæ ſuperſtitione, ſed virtute continentiæ. Leo, ſerm. 4. de ieiunio decimi menſis. Non ideò, inquit, negligendum eſt ſolemne ieiunium, quaſi de obſeruantia veteris legis aſſumptum ſit, tanquam de illis ſit, quæ inter diſcretiones ciborum, inter baptiſmatum differentias, & auium pecudúmque hoſtias eſſe deſtiterunt. Illa enim quæ rerum futurarum figuras gerebant, impletis quæ ſi-
B gnificauere, finita ſunt. Ieiuniorum verò vtilitatem noui Teſtamenti gratia non remouit, & continentiam corpori atque animæ ſemper profuturam pia obſeruatione ſuſcepit: quoniam ſicut permanet apud intelligentiam Chriſtianã, Dominum Deum tuũ adorabis, & illi ſoli ſeruies: &, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & diliges proximum tuum ſicut teipſum, & cætera talium mandatorum: ita quod in iiſdem libris de ieiuniorum ſanctificatione & curatione pręceptum eſt, nulla interpretatione vacuatur. In omni enim tempore, omníque vita huius ſeculi, ieiunia nos contra peccata faciunt fortiores. Ieiunia contra concupiſcentias vincunt, tentationes repellunt, ſuperbiam inclinant, iram mitigant, & omnes bonæ volũtatis affectus ad maturitatem totius virtutis enutriunt: ſi tamen in ſocietatem ſibi beneuolentiam charitatis aſſumant, & in operibus miſericordiæ ſe prudenter exerceant. Denique quòd Aëriani libertatem Chriſtianam prętexunt, quaſi nulla lege & religione teneatur, apertè in
C Chriſtũ blaſphemant. Non enim talis libertas nobis relicta eſt, quæ nos excindat ab imitatione Chriſti. Quin potiùs ait (Ioan. 8.) Si ſermonem meum ſeruaueritis, verè liberi eritis. Eapropter Ignatius Epiſt. ad Phil. hæc habet: τὴν τεσσαρακοστὴν μὴ ἐξουθενεῖτε. μίμησιν γὰρ περιέχει τῆς τοῦ κυρίου πολιτείας. id eſt, Quadrageſimam ne contemnatis: imitationem enim continet diſpẽſationis Dominicæ: & paſſionis hebdomadẽ ne deſpiciatis. Quarto & quintò die, qui eſt Paraſceues, ieiunate, & pauperibus reliquias diſtribuite. Ambroſ. ho. 34. de Quadrag. Bonũ eſt quidẽ, inquit, cunctis diebus ieiunare, ſed meliùs quadrageſimã cum Chriſto. Hanc enim quadrageſimã nobis Dominus ſuo ieiunio cõſecrauit. Quo dixi ieiunio, non ieiuniis? Vnũ enim ieiuniũ Domini fuit, quia continuatis quadraginta diebus & noctibus cibum omninò nõ ſumpſit. Quiſquis ergo Chriſtianus conſecratam ieiunando non impleuerit quadrageſimam, prę-uaricationis & contumaciæ reus tenebitur, quòd legem diuinitùs pro ſalute ſua datam pran-
D dendo ipſe reſcindit. Reſcindis enim legem, qui exemplum ieiunij Dominici non cuſtodis. Qualis autem Chriſtianus es, cùm Domino ieiunante tu prandes? Qualis Chriſtianus es, cũ Chriſto eſuriente tu reficeris? Ille pro ſalute tua famem ſuſtinuit: tu pro peccatis tuis ieiunare formidas? Auguſtinus tom. 2. Epiſt. 119. cap. 15. ad Ianuarium, de ritibus Eccleſ. Quadrageſima ſanè, inquit, ieiuniorum habet authoritatem & in veteribus libris, ex ieiunio Moyſi & Helyæ, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonſtrans Euangelium non diſſentire à lege & Prophetis. In perſona quippè Moyſi lex, in perſona Helyæ Prophetæ accipiuntur: inter quos in monte glorioſus apparuit, vt euidentiùs emineret quod de illo dicit Apoſtolus, Teſtimonium habens à lege & Prophetis. In qua ergo parte anni cõgruẽtiùs obſeruatio quadrageſimæ conſtitueretur, niſi confini atque contigua Dominicæ paſſioni? quia in ea ſignificatur hæc vita laborioſa, cui opus eſt continentia, vt ab ipſius mũdi amicitia
E ieiunetur, quæ vtique fallaciter blandiri, & illecebrarum fucos circumſpergere atque iactare non ceſſat. Petrus Chryſolog. ſerm. 11. Videtis, inquit, Fratres, quia quòd quadrageſimam ieiunamus, nõ eſt humana inuentio. Authoritas eſt diuina, & eſt myſticum non præſumptum: nec eſt de terreno vſu, ſed de cœleſtibus ſecretis. Quadrageſima quatuor decades quadratã fidei continet diſciplinam, quia ſemper eſt quadrata perfectio. Quaternarius numerus & denarius, quæ in cœlo & in terra teneant ſacramenta, aperire modò nõ vacat. Prudentius lib. Cathemerinon, Hymno de ieiunio, cùm ad ieiunij confirmationem, eiuſdémque fructum multa attuliſſet exempla, ad Chriſti præſcriptionem & regulam nos reuocauit, his verbis:

Sed cur vetuſtæ Gentis exemplum loquor,
Pridem caducis cùm grauatus artubus
Ieſus dicato corde ieiunauerit.

Lex iuſto quomodo non eſt poſita.
Ieiunium noſtrũ differt à ieiuniis Iudæorum.
Origen.
Leo.
Ignatius. *Probatur Quadrageſima ieiunium.*
Ambroſ.
Auguſt.
Pet. Chryſ.
Prudent.

Heſychius in Leuit. exponit quibus,& ad cuius exemplum hoc ieiunium præſcribatur. Nam F
Heſ. ch. lib.7. in c.27. id explicans, A quinto anno vſque ad vigeſimum, maſculus dabit 20. ſiclos, id eſt,
Qui 20. ætatis annũ vt Septuaginta vertunt, 20. didragmas, quæ ſunt quadraginta dragmæ: ita exponit, quòd is, qui
attigit, 40. ieiunet. 20. annos attigerit, quadraginta dies ieiunio cõſecratos obſeruare debeat. Viginti enim annorum, inquit, inter fortes etiam pugnare valens, numeratus eſt à lege. Ieiuniorum autem atque orationis profectum, quadraginta dragmarum numerus ſignificat: quia tot diebus ieiunaſſe &
Auguſtin. Moyſen & Helyam, & ipſum Dominum didicimus, quando à diabolo tentabatur. Auguſt. ſerm. 77. de tempore. Quadrageſimam abſtinendo, ipſe Dominus conſecrauit, & tot dierũ & noctium curriculo cibũ omninò non capiẽs, vnum ac ſolidum ieiunij tempus effecit. Totum
Quomodo quadrageſimæ ieiuniũ in Mõtano reprobatũ. non obſeruare, ſacrilegium eſt: ex parte autem violare, peccatum eſt. Quòd ſi quis obijciat quadrageſimale ieiunium reprobari in Montano hæretico, Hieronymus Epiſt. ad Marcellam G
huic reſpondet. Montaniſtæ, inquit, tres in anno faciunt quadrageſimas, quaſi tres paſſi ſint ſaluatores: Nos autem ſecundum traditionem Apoſtolorum, vnam quadrageſimam ieiuna-
Hierony. mus. Et benè ſanè traditionem Apoſtolorum prætexuit: ſiquidem inter eorum canones, is qui 68. locum tenet, ſic habet. Si quis Epiſcopus, aut preſbyter, aut diaconus, aut lector, aut cantor,
Canon Apoſtolorũ. τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστὴν τοῦ πάσχα, ἢ τετράδα, ἢ παρασκευὴν οὐ νηστεύοι, ſanctam quadrageſimam Paſchæ, aut quartam feriam, aut Paraſceuen non ieiunauerit, deponitor: præterquàm ſi imbecillitate corporis impediatur. Sin laicus ſit, communione priuator. Hoc decretum ſequitur
Theleſph. & cõfirmat Theleſphorus Papa ſextus à Petro, in Epiſtola ſua decretali ad omnes Epiſcopos, his verbis. Quapropter cognoſcite à nobis, & à cunctis Epiſcopis, in hac ſancta & Apoſtolica ſede congregatis ſtatutum eſſe, vt ſeptem hebdomadas plenas, aut ſanctum Paſcha, omnes
Cyrill. Hieroſol. clerici in ſortem Domini vocati à carne ieiunent. Ideò Cyrillus Hieroſolymitanus in Procatecheſi, monet quadrageſimale ieiunium Paſcha præcedere, vt priùs pœnitentiam agamus, & præparemur, quàm ad ſacratiſſimam Chriſti menſam accedamus. Ego te, inquit, admoneo, priuſquàm Ieſus animarum ſponſus ingrediatur, & amictum tuum videat: ſatis lõgum H
habes interuallum, cùm pœnitentia dierum quadraginta tibi datur: Habes magnam oppor-
Idem Cy. tunitatem, & exeundi, & abluendi, ac ruſus induendi, atque intrandi. Et Catecheſi illumina-
Diæta præſcribuntur à medicis. torum 2. Quadraginta, inquit, diebus non ieiunabis pro anima tua? Alludit enim ad illas diætas, quæ à medicis curandis corporibus præſcribuntur. Et has, quæſo, quis non lubenter perferat? Quis ex decreto medici nõ interdicat ſibi vinum, carnes, & ſimilia permulta, vt corporis ſanitatem nanciſcatur: quantò magis id ferri & ſuſcipi debet pro Deo placando, &
Philo. ſalute animarum noſtrarum? Philo Iudæus lib. 2. de vita Moſeos: Quis enim, inquit, ieiunium non mirabundus adorat, vbi ſic ieiunatur, vt nec cibum nec potum attingere liceat, ne
Baſilius. quid corporearum affectionum purgatæ menti obſtrepat? Baſil. hom. 1. de ieiunio, oſtendit &
Tres viri celeberrimi 40. diebus ieiunant. illud omnia loca condecorare, fora, vrbes, ciuitates, deſerta. Sic nimirùm tres viros celeberrimos quadraginta diebus ieiunaſſe legimus, Helyam in itinere, Moyſen in monte, Chriſtum I
in deſerto. Et illi quidem tum temporis ab omni cibo abſtinuerunt, quid tibi difficile videa-
Damaſ. tur, ſi à carnibus abſtineas? Damaſcenus, lib. de ieiuniis ad Cometam, eos eludit, qui ſatis eſſe
Abſtinẽtia à cibus & vſque ad veſperam. putabant, ſi modò ad veſperam vſque carnes non ederent. Ait enim hoc non ſolùm eſſe παντελῆ ἕωθεν μέχρις ἑσπέρας ἀσιτίαν, ἀλλὰ τὴν τῶν βρωμάτων ἀποχήν, omnem abſtinentiam vſque ad veſperam ſolùm, ſed abſtinentiam à quibuſdam cibis. Sozomenus hiſt. Eccleſ. lib. 1.
Sozomen. Niceph. c. 11. & Nicephorus Caliſt. lib. 8. cap. 42. id confirmant ex Spiridone Epiſcopo. Venit enim, aiunt, ex itinere peregrinus quidam ad eum, inſtante iam quadrageſima, qua ieiunium cum
Spiridonis factum in neceſſitate. domeſticis ſuis continuare, ac intermediis diebus ieiunus perſiſtere ſolebat. Cùm autem peregrinum admodum delaſſatum cerneret, Age, inquit ad filiam, laua viro pedes, & appone quod edat. Reſpondente virgine nec panem ſupereſſe, nec alphita, quòd talia propter ieiunium parari non ſolerent: præmiſſa oratione, petitáque condonatione, iuſſit filiæ carnes porcinas, quas domi conditas habebat, coquere. Coctis illis peregrinum vnà ſecum ad menſam K
ſedere fecit. Recuſanti autẽ, ac Chriſtianũ ſe eſſe profitenti (cui hoc non liceret tẽpore quadrageſimæ, niſi in extrema neceſſitate) Hoc minus, inquit, recuſare debes, (cùm tanta ſit neceſſitas, nec panis mihi ſit, nec alphita, & ipſe ſic eſurias.) Mũdis enim (& non per gulam, aut contemptũ, ſed cum benedictione in neceſſitate manducantibus) ſermo diuinus omnia mũda
Spiridon omninò à cibis abſtinet. eſſe pronunciauit. Vbi videmus, ſecluſa neceſſitate, quanta in Spiridone fuerit quadrageſimæ obſeruatio, vt qui intermediis diebus omninò ab omnibus cibis abſtineret. Quanta denique in peregrino, qui vbi carnes paratas vidit, Chriſtianum ſe eſſe pronunciauit: quòd omnibus Chriſtianis carnium eſum interdictum eſſe ſciret. Hoc etiam manifeſtum erit ex alia hiſtoria,

A quam narrat Nicephorus l.12.cap.34. vbi de vario dierum quadrageſimalis ieiunij apud quoſdam numero diſſerit. Illyria, inquit, & cuncta Græcia, præterea Alexãdria, Libya, Ægyptus, & Palæſtina, ſex hebdomadibus ante feſtum Paſchæ ieiunium continuarunt, Quadrageſimã tẽpus id nominantes. Alij rurſus ante ſeptem hebdomades ieiunare inceperunt, ſicut Conſtantinopoli, & circumcirca Phœniciam. Non ſolùm autem de dierũ numero, verùm de cibis ipſis, de aditu ad ſacra myſteria, & abſtinentia diſſident. Quidam animata prorſus non attingũt: alij autem attingũt, ſed piſces ſolos, &c. Interim verò omnes cõmunem hanc quadrageſimæ obſeruationẽ tenuiſſe teſtatur. Et hic ſanè numerus, ait Hieron. l. 9. Comment. in Ezech. c. 29. ſemper afflictionis eſt & pœnæ. Vnde & Moyſes, & Helyas, & ipſe Saluator quadraginta diebus ieiunauerũt & noctibus: & per 40. annos populus erat in ſolitudine, vt poſtea circunciſus in Galgalis opprobrio & ignominia Ægypti liberetur. (Num. 24.) In cuius numeri ſacramẽto, & hic B idem Propheta (Ezech.) pro tribu Iuda quadraginta diebus dormit in dextro latere, & quadringentis annis populus ſeruiturus in Ægypto nũciatur, qui faciũt 40. decadas. Pluuiæ quoq; diluuij 40. dieb⁹ inferũt orbi naufragiũ. Iuſtũ enim erat, vt qui per quatuor elemẽta mundi, quibus ea cõſtare dicuntur, dũ ea diligit & fouet, Deum offenderat, in ipſo numero puniretur. Albin. quæſt. in Gen. Quadragenarius numerus, inquit, tribulationẽ pœnitentiæ oſtendit. Quòd verò Noë poſt 40. dies feneſtrã arcæ aperuit, ſignificat ieiunio cœlum reſerari. Ideò Moſes, Helyas, & ipſe Saluator quadragenario numero ieiunia confecerunt, tanquam tribus temporibus neceſſaria, ante legẽ, ſub legẽ, ſub gratia. *Et poſtea eſuriit.* Hilarius in Matth. Hoc nõ tã ad cibos, quã ad animarũ noſtrarum ſalutẽ trãsfert. Pet. Chryſo. ſer. 11. Hoc nõ eſt infirmitatis ſignũ, ſed inſigne virtutis: quia cũ dicit, Poſtea eſuriit, docet in illo per 40. dies & noctes eſuriẽ nõ fuiſſe, nec eius ſenſum. Et quidem eſuriẽ vincere, laboris eſt humani: diuinæ virtutis eſt eſuriẽ nõ ha- C bere. Ergo Chriſtus nõ ieiunio laceſſit, nõ eſuriuit fame: ſed eſuriuit Chriſtus, vt tẽtãdi materiã diabolus inueniret: qui ad ieiunium non audebat accedere, quia ſic ieiunantem Deum, non hominẽ ſentiebat. Tũc ſenſit hominẽ, tũc mortalem credidit, tunc eũ putauit poſſe tẽtari, quãdo cum eſurire callidus explorator inſpexit. Hilarius in Matth. can. 3. Non cibum etiam hominum eſuriit, ſed ſalutem. Nam poſt quadraginta dies, non in quadraginta diebus eſuriit, Moyſe & Helya in eodem ieiunij tempore non eſurientibus. Igitur cùm eſuriit Dominus, non inediç ſubrepſit operatio: ſed virtus illa, quadraginta dierum non mota ieiunio, naturæ ſuæ hominem non dereliquit. Non enim erat à Deo diabolus, ſed à carne vincendus: quã vtique tentare auſus non fuiſſet, niſi in ea per eſuriei infirmitatẽ, quæ ſunt hominis, recognouiſſet. Ambroſ. ſer. 35. de ieiunio Domini. Poſt multa, inquit, ieiunia Chriſtus eſurire ſe ſimulat, vt diabolum, quem ieiunãdo iam vicerat, iterum eſuriendo ſollicitet. Spem enim illi congrediẽdi ex infirmitate famis D quodammodò tribuit: vt dum veluti contra imbecillem cõgreditur, glorioſiùs ſuperetur. Hæc enim eſt vera victoria, vt quia Adã immortalẽ, glorioſum & epulantẽ ſubuerterat, nunc ab homine mortali, humili atq; eſuriẽte vincatur. Theod. ſer. 10. de prouid. tentationis huius occaſionẽ, & ab eſurie, & ab illa gloria, quã Chriſtus in baptiſmo nactus eſt, profectã eſſe ſcribit. Hinc, inquit, ad certamina cõtra tyrannũ pergit, & ſtadiũ quidẽ certaminũ deſertum fit, ſpectatores verò Angelorũ, populi. Aduerſarius autem, qui veritatis aduerſarius eſt, qui primo quidẽ cùm vocẽ audiuiſſet, & Propheticularũ oraculorũ eſſet recordatus, pugnã pertimuit: & virtutis ipſius fulgorẽ non quidẽ potuit ſuſtinere, ſed cõtrà pugnare cogebatur, certamen tamẽ timuit, vocis illius memor exiſtẽs. Cæterũ naturæ noſtræ creator & propugnator, coronator & agonotheta, hoſtẽ nõ timuit, nec belluã abigit, ſed confidẽter expectat, & ad pugnã prouocat, vt priorẽ illã auferat victoriã. Et corpori, quod quadraginta dierũ ſpatio ieiunauerat, famẽ cõciliat: nõ tamẽ eorũ E qui olim ieiunauerãt, limitẽ tranſcẽdere ſinit, vt vera illius crederetur humanitas. Vidit infœlix hoſtis famẽ, & victoriã ſperauit, pugnamq; cõfidenter aggreſſus eſt: atq; Adamũ ſe videre putauit, vbi famis paſſionẽ cernit. Cæterũ tãquã Adamũ acceſſit: ſed Adami creatorẽ, Adami natura amictũ inuenit, & ait ad eũ, *Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiãt.* Et producit quidem vocis cœlitùs delatæ confirmationẽ, ipſam verò panũ miraculoſa effectione confirmari petit. Et aptè quidẽ Theodoretus alluſionẽ conſtituit verbõrũ Sathanæ ad verba Dei patris. Audierat enim illũ intonantẽ, Tu es filius meus dilectus: & ille ſtatim quod anxius quærebat, miraculo definiri poſtulauit, dicens, *Si filius Dei es,* qualis ſcilicet ab illa voce è cœlo allata prædicaris: *dic vt lapides iſti panes fiant.* Cyprian. ho. de ieiun. & tentat. Chriſti. Naturarũ enim cõiunctio diabolum excæcabat, inquit: quia impoſſibile ei videbatur, vel quòd eſuriret diuinitas, vel quòd tãtæ tolerantiæ poſſet eſſe, tantæq; poteſtatis corporis humilitas. Duplicem itaque tentationem ſinuoſa calliditate orditur, vt de Chriſto, vtrum naturalis filius Dei ſit, ipſo reſpondente, certitudi-

Niceph.

Variarũ nationum varia Quadrageſimæ obſeruatio.

Hierony.

Typi Quadrageſimæ.

Albinus.

Hilarius.

P. Chryſol.

Quomodo Chriſtus eſurierit.

Hilarius.

Ambroſ.

Theod.

Certamen Chriſti cũ Sathana.

Sathan audierat vocẽ patris, Tu es filius meus dilectus.

Cyprian.

Naturarũ coniunctio diabolũ excæcat.

nem habeat:vt cùm Deum ſe confeſſus fuerit,abſurdũ videatur quòd Deus eſuriat:& in quâ- F
chriſtus nõ cunque partẽ ſe reſponſio verterit,neceſſitas concluſionis occurrat:Si filius Dei es,tibi non cõ-
ter ſolũ,ſed petit eſurire.*Accedens* ergo *tentator,dixit ei*:&c.Non eſt putãdum, quòd tunc tantùm Sathan
per 40.dies Chriſtum adortus fuerit,cùm illum eſurientem vidit: cùm Lucas dicat, ἡμέρας τεσσαράκοντα
tẽtatus eſt. πειραζόμενος:tentabatur quadraginta diebus,vt Orig.ho.29.in Luc.exponit. Tentatur,inquit,
Origen. quadraginta diebus Dominus,& quæ fuerint tentamenta neſcimus:quòd prætermiſſa ſint, vt
maiora q̃ quæ literis crederentur. Sed de his poſtremis,vt potioribus,Euangeliſtæ mentionem
faciunt,ex quibus etiam Chriſti inſigniorẽ contra Sathanam victoriã colligant. Porrò *tentator*
intelligitur ſpiritualis ille noſter aduerſarius,non quidem quaſi in bonum adinſtar Dei tẽtet,vt
Cl Alex. corrigat & emendet:ſed in malũ,vt alliciat nos,& perdat.Cl.Alex.l.4.Strom. Eſt enim, inquit,
Diabolus tentator diabolus,ſciens quidem quòd ſumus:neſciens autem an tolerabimus, ſed nos volẽs ex
cur tentator fide excutere,ad ſe etiam conatur adducere. Quod quidem eſt ei ſolùm permiſſum.1. Quoniã G
eſſe permit- nos,ex eo quòd etiã ex nobiſipſis ſaluos eſſe oporteat,occaſiones ex præceptis acceperimus. 2.
titur. Et propter eius probrum & ignominiam,qui tentauit,& non eſt aſſecutus.3.Et propter eorum
confirmationem,qui ſunt in Eccleſia.4.Et propter eorum conſcientiã,qui ſunt admirati tole-
Max. Mar. rãtiam. Hæc ille. Max.Mar. Variorum capitum cent.1.num.8. Diabolus,inquit,eſt Dei hoſtis,
& vltor:Hoſtis,cùm ſic odit homines,vt à bonis eius æternis auocet ad momentanea:Vltor,cũ
tandem,vbi hominẽ ineſcarit,patefacto odio,de illo ſuppliciũ expoſcit. Audiant igitur omnes,
P.Chryſol. vt hic Pet.Chryſol.obſeruat,ſer.11.non Deum,non naturam,non carnem,non aſtra malũ crea-
Vnde ma- re,ſed diabolum inuentorem eius eſſe. Vnde non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſan-
lum. guinem,ſed contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus,Eph. 6. Interim mirum videbitur, quòd
Epiphan. *Obiect.* Sathan Chriſtum aggreſſus ſit. Epiph.l.1.tom.3.in hæreſ.42. Aliquando,inquit, diſputans cum
Marcionitæ quodam Marcionita,cùm dicerem Ieſum à diabolo tentatum eſſe,audiui ex ipſo: Quomodo H
quomodo poterat Sathanas tentare eum,qui Deus erat,& maior ipſo,& Dominus ipſius? Ego autem per
diabolus auxiliũ Dei,conſilio ſub manu nato,reſpondi ei,dicens:Non creditis quòd crucifixus eſt Chri
Chriſtum ſtus? Ille verò dixit:Etiam,& non negauit. Qui ergo illum crucifixerunt? Ille autem dixit, Ho-
tentare po- mines. Deinde dixi ipſi,Vter potentior eſt,homo,an diabolus? Ille verò dixit: Diabolus fortior
terat. hominibus eſt. Si igitur,inquam,diabolus fortior hominibus eſt,homines autem imbecilliores
Figura tẽ- Chriſtum crucifixerunt:non mirum eſt,ſi etiam à diabolo tentatus eſt. Et hoc ſanè Zacharias
tati Chriſti. præuidit,Zach.3. Et vir,inquit,oſtendit mihi Ieſum ſacerdotem magnũ, ſtantem corã Angelo
Viſio Za- Domini:Et Sathan ſtabat à dextris eius,vt aduerſaretur ei. Et dixit Dominus ad Sathan:Incre-
chariæ. pet Dominus in te Sathan,& increpet Dominus in te,qui elegit Hieruſalem. Numquid non
Hierony. iſte torris eſt erutus de igne? Hierony.lib.1.Comment.in Zach.c.3. vbi Iudæorum interpreta-
tionẽ de Ieſu filio Ioſedech refutauit,ſic viſionẽ iſtam examinat: quòd *ſacerdos magnus* Chri- I
ſtus ſit,Pſ.109.ſecundum ordinem Melchiſedek,& *idem Angelus Domini*,Angelus magni cõ-
ſilij:non quòd alter & alter ſit,aut duas perſonas recipiamus in filio:ſed quòd idem atque vnus,
& quaſi homo ſordidatus oſtẽditur,& quaſi Angelus mediator Dei & hominũ apparere dica-
tur. *Stat*,quoniam ſtabili gradu,facilè non ſuccumbit tentationi. Stat & Sathan per pertinaciã
malitiæ. A dextris autem eius eſt,vt aduerſetur ei. Heb.4. Tentatus enim eſt Chriſtus per om-
nem modũ abſque peccato. *A dextris*,quia ſemper virtutibus eius opponitur. Et dixit Domi-
nus ad Sathan,Increpet Dominus in te. Quis Dominus cupit Dominum increpare? Filius ſci-
licet cupit patrẽ increpare. Vterque enim Dominus eſt. Pſ.109. Dixit Dominus Domino meo,
ſede à dextris meis. Non quòd ipſe Dominus qui loquitur,increpare nõ poſſit,ſed quòd ex vni-
tate naturæ,cùm alter increpauerit,increpet ipſe qui loquitur. Increpauit autem,cùm ait: Vade K
Auguſt. retrò Sathana. Cæterùm Auguſtin.lib.9.de ciuitat.Dei, cap.21. tentatorem iſtum principem
dæmonum fuiſſe ſcribit. Ad quod etiam reduci poſſunt hæc verba Chriſti,Ioan. 14. Venit ad
me princeps mundi huius, & in me non habet quicquã. Per excellentiã enim vocatur tẽtator,
diabolus,& Sathan. Sed & ſuam potentiam exaggerat,non modò cùm Chriſtum trãsfert, ſed
& cùm ei omnia terræ regna repromittit. Potiorem enim dæmonem contra Chriſtum proce-
dere oportebat,ne primo ſaltem impetu repelleretur. *Accedens* ita videtur in viſibili ſpecie ap-
paruiſſe. Accedere enim ſeu appropinquare,& loqui,corporum eſt. *Dixit ei, Si filius Dei es, dic*
1.Tentatio de gula. *vt lapides iſti panes fiant*.id eſt,Si verum eſt,quod nuper, poſtquàm baptiſatus es à Ioanne, vox
illa è cœlo allata prædicauit: quid te eſurire ſinis,& non potiùs lapides in panes conuertis?
Chryſoſt. Chryſoſtomus homil.13.in Matth. Maxima rerum cõcluſus anguſtia,voces emittebat ancipi-
tes:vt ſicut accedens ad primum hominem,finxit illa quæ non erant,quò ea quæ erant, diſce-
ret: ita ignarus ſuſcepti hominis, de eo inſtrueretur. Adeò vt ſi Dei ſit filius, ſaltem victus,
audiat

A audiat:ſin tantùm homo eſt,poſſit illi aliquid per laudum blandimenta furari. Theod.ſer.10.de Theod.
prouidētia. Hinc probè perdiſcere licet,quo pacto à nobis ipſis belli occaſionem hoſtis ille ar-
ripiat. Famem enim conſpicatus,ex illa,ceu edito loco, tela immittit. Nam & verum eſt pro-
uerbium, Neceſſitas cogit ad turpia. Prodigus adoleſcens fame cōpulſus porcos paſcit:& quàm *Neceſſitas*
multi aut pigritia,aut ingluuie ad neceſſitatem & famem compulſi, adigunt ſe prauis Sathanæ *cogit ad*
conſiliis,vt furentur,occidant,ſe proſtituant,& nihil non quantumuis impium attentēt,vt mi- *turpia.*
ſero iſti corpori cibum aliquem conquirant? Hinc meretricum è corpore quæſtus, hinc fures,
latrones,falſi teſtes,mēdaces,& quotquot ſunt huius generis. Chryſoſt.ho.2.de lapſu primi ho- Chryſoſt.
minis. Ergo,inquit,quia per vnum hominem peccatum intrauit in mundum,& per peccatum
mors,& ita in omnes homines pertrāſiit,in quo omnes peccauerunt:(Rom.5.) Et quia ſicut in
Adam omnes moriuntur,ita & in Chriſto omnes viuificantur:(1.Cor.15.) Ideò adueniēs Do-
B minus noſter Ieſus Chriſtus voluit ſanare labem primi hominis,in quo principale peccatū ce-
ciderat. Itaque vt deiiceret tētationem eius,& ſanaret primi hominis peccata, repulit primùm
concupiſcentiam ventris:demùm concupiſcentiam oculorum:poſtremò ambitionem ſeculi.
Ambroſ.l.4.in Luc.c.4. Tria igitur,inquit,præcipuè docemur eſſe tela diaboli,quibus ad con- Ambroſ.
uulnerandam mentem hominis conſueuit armari:gulæ vnum,aliud iactantiæ, ambitionis ter- *Tria tela*
tium. Theoph.in Luc. Primùm tentat eum de gula,de qua tentauerat Adam:tentat & de vana *diaboli.*
gloria,dicens,Mitte te deorſum. Deinde & per auaritiam,mōſtratis ei regnis omnibus. Euthy. Theoph. Euthy.
in Matth. Audierat à Ioanne,& per vocē cœlitùs delapſam,hunc eſſe Dei filium. Ignorās ergo
quòd Dei filius carnem aſſumpſiſſet,ſiquidem latuit eum arcanum incarnationis myſterium:
ſuſpicatus eſt hominem quidem eum eſſe,à Deo tamen ob virtutes ipſius adoptatum. Itaque ei
iam tantum inuidit honorem,ſicut & veteri Adam:& idcircò propiùs accedens,primam pro-
C ducit tentationem,nempè guloſitatem, per quam cepit & primum Adam. Quia ergo nullus
aderat cibus,eò quòd deſertus nimis eſſet locus,iubet de lapidibus panes efficiat. Nec enim in
deſerto ſolida tentationis arma inuenit. Deeſt illi (inquit Ambroſ.ſer.35.de ieiunio Domini) de Ambroſ.
paradiſo amœnitas arborum,conſiliatrix Eua,pomorum ſpecioſa deceptio. Vndique excluſus,
ad pauimenta ſe confert,& poſtulat in cibum ſaxa mutari. Verſutus ſanè ſcit quid petat: nouit
factum eſſe quod dicit. Meminit aquam de lapide ſitientibus profluxiſſe, Exod.17. Dentē mo-
larem aſini aquam Samſoni ſitienti miniſtraſſe. Nihil enim Dei verbo impoſſibile eſt. Luc.1.
Ambroſius lib. 4. in Luc.cap.14. Sed quid ſibi vult talis ſermonis exorſus, *Si filius Dei es*: niſi Idem.
quia cognouerat Dei filium eſſe venturum,ſed veniſſe per hanc infirmitatem corporis non pu-
tabat? Aliud explorantis,aliud tentantis eſt. Et Deo ſe profitetur credere, & hominem conatur
illudere. Sed vide arma Chriſti,quibus tibi,non ſibi vicit. Nam qui maieſtate ſua lapides in pa- *Quæ ſint*
D nem poſſe conuerti naturæ alterius transfuſione monſtrauit,docet tibi pro diaboli arbitrio,nec *arma Chri-*
declarandæ virtutis contemplatione faciendum. Ita duobus contrariis tenebatur diabolus, vt *ſti.*
ſcribit Hieronym.in Matth. Nam ſi ad imperium eius poſſunt lapides panes fieri, ergò fruſtrà Hierony.
tentat eum,cui tantum potentiæ eſt. Sin autem non poterat facere, fruſtrà filium Dei ſuſpica-
batur. Hilarius can.3.in Matth. Anceps ſermo eſt,inquit, *Si filius Dei es*. Licet eſurientem vide- Hilarius.
ret,quadraginta tamen dierum in eo ieiunium pertimeſcebat:qua rerum ratione indicat, poſt *ſermo ſa-*
quadraginta dierum conuerſationem,quibus poſt paſſionem erat in ſeculo commoraturus, e- *thanæ an-*
ſuritionem ſe humanæ ſalutis habiturum:quo tempore expectatum Deo patri munus, homi- *ceps.*
nem quem aſſumpſerat,reportauit. Coniiciendum itaque nunc iſtud eſt,quibus tandem inter-
rogationibus vſus ſit. Ex hoc enim loco antiqui Patres concludunt, non ignotam fuiſſe Satha- *Sathan cre-*
næ Dei filij omnipotentiam,qua rerum naturas tranſmutare poſſit. Hinc ſcilicet Ambroſius in *dit filium*
E eos diſputat,qui reſurrectionem negant. Sic enim habet in Orat. de fide reſurrect. Confitetur *Dei rerū na-*
diabolus iubente Deo conuerti poſſe naturam:tu non credis iubente Deo reformari poſſe na- *turas mu-*
turam. Obſeruemus quoque diabolum fideliorem eſſe his,qui tranſſubſtantiationē fieri poſſe *tare poſſe.* Ambroſ.
etiam in ſacramento Euchariſtiæ omninò negant. Ecce enim credit filium Dei ſolo verbo la- *Tranſſub-*
pides in panes poſſe conuertere:cùm tamen alia ſit panis,& alia lapidis ſubſtantia. Cur nō æquè *ſtantiatio*
facile erit Chriſto,verbo ſuo omnipotenti,panem in corpus, & vinū in ſanguinē tranſmutare? *panis in*
Virgam tenebat Moſes,(ait Ambroſ.l.de iis qui initiantur,cap.9.) proiecit eam,& facta eſt ſer- *corpus Chri-*
pens. Exod.7. Currebant Ægypti flumina puro aquarum meatu,ſubitò de fontiū venis ſanguis *ſti probatur.*
cœpit erumpere,qui ruſus ad aquarum naturam rediit. Etiam virga leuata, aquæ maris ſe in Ambroſ.
ſpeciem murorum congelarunt, Exod.14. Si tantum valuit humana benedictio, vt rerum na-
turam conuerteret,quid dicimus de ipſa conſecratione diuina? Addam hîc verba Cyrilli Hie- Cyr.Hier.
roſolymit. Catecheſi myſtagogica 4. Aquam Chriſtus aliquando mutauit in vinum,quod eſt

nem habeat:vt cùm Deum ſe confeſſus fuerit,abſurdũ videatur quòd Deus eſuriat:& in quã- F
Chriſtus nõ ter ſolũ,ſed per 40. dies tẽtatus eſt. cunque partẽ ſe reſponſio verterit,neceſſitas concluſionis occurrat:Si filius Dei es,tibi non cõpetit eſurire. *Accedens* ergo *tentator,dixit ei:*&c. Non eſt putãdum, quòd tunc tantùm Sathan Chriſtum adortus fuerit,cùm illum eſurientem vidit: cùm Lucas dicat, ἡμέρας τεσσαράκοντα πειραζόμενος:tentabatur quadraginta diebus,vt Orig.ho.29.in Luc.exponit. *Origen.* Tentatur,inquit, quadraginta diebus Dominus,& quæ fuerint tentamenta neſcimus:quòd prætermiſſa ſint, vt maiora q̃ quæ literis crederentur. Sed de his poſtremis,vt potioribus,Euangeliſtæ mentionem faciunt,ex quibus etiam Chriſti inſigniorẽ contra Sathanam victoriã colligant. Porrò *tentator* intelligitur ſpiritualis ille noſter aduerſarius,non quidem quaſi in bonum adinſtar Dei tẽtet,vt corrigat & emendet:ſed in malũ,vt alliciat nos,& perdat. *Cl. Alex. Diabolus cur tentator eſſe permittitur.* Cl.Alex.l.4.Strom. Eſt enim, inquit, tentator diabolus,ſciens quidem quòd ſumus:neſciens autem an tolerabimus, ſed nos volẽs ex fide excutere,ad ſe etiam conatur adducere. Quod quidem eſt ei ſolùm permiſſum. 1. Quoniã G
nos,ex eo quòd etiã ex nobiſipſis ſaluos eſſe oporteat,occaſiones ex præceptis accepimus. 2. Et propter eius probrum & ignominiam,qui tentauit,& non eſt aſſecutus. 3. Et propter eorum confirmationem,qui ſunt in Eccleſia. 4. Et propter eorum conſcientiã,qui ſunt admirati tolerãtiam. Hæc ille. *Max. Mar.* Max.Mar. Variorum capitum cent.1.num.8. Diabolus,inquit,eſt Dei hoſtis, & vltor:Hoſtis,cùm ſic odit homines,vt à bonis eius æternis auocet ad momentanea:Vltor,cũ tandem,vbi hominẽ ineſcarit,patefacto odio,de illo ſuppliciũ expoſcit. Audiant igitur omnes, *P. Chryſol. Vnde malum.* vt hîc Pet.Chryſol.obſeruat,ſer.11.non Deum,non naturam,non carnem,non aſtra malũ creare,ſed diabolum inuentorem eius eſſe. Vnde non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem,ſed contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus,Eph. 6. Interim mirum videbitur, quòd *Epiphan. Obiectio Marcionitæ quomodo diabolus Chriſtum tentare poterat.* Sathan Chriſtum aggreſſus ſit. Epiph.l.1.tom.3.in hæreſ.42. Aliquando,inquit, diſputans cum quodam Marcionita,cùm dicerem Ieſum à diabolo tentatum eſſe,audiui ex ipſo: Quomodo H
poterat Sathanas tentare eum,qui Deus erat,& maior ipſo,& Dominus ipſius? Ego autem per auxiliũ Dei,conſilio ſub manu nato,reſpondi ei,dicens:Non creditis quòd crucifixus eſt Chriſtus? Ille verò dixit: Etiam,& non negauit. Qui ergo illum crucifixerunt? Ille autem dixit, Homines. Deinde dixi ipſi, Vter potentior eſt,homo,an diabolus? Ille verò dixit: Diabolus fortior hominibus eſt. Si igitur,inquam,diabolus fortior hominibus eſt,homines autem imbecilliores *Figura tẽtatis Chriſti. Viſio Zachariæ.* Chriſtum crucifixerunt:non mirum eſt,ſi etiam à diabolo tentatus eſt. Et hoc ſanè Zacharias præuidit,Zach.3. Et vir,inquit,oſtendit mihi Ieſum ſacerdotem magnũ, ſtantem corã Angelo Domini: Et Sathan ſtabat à dextris eius,vt aduerſaretur ei. Et dixit Dominus ad Sathan: Increpet Dominus in te Sathan,& increpet Dominus in te,qui elegit Hieruſalem. Numquid non *Hierony.* iſte torris eſt erutus de igne? Hierony.lib.1.Comment.in Zach.c.3. vbi Iudæorum interpretationẽ de Ieſu filio Ioſedech refutauit,ſic viſionẽ iſtam examinat: quòd *ſacerdos magnus* Chriſtus ſit,Pſ.109.ſecundum ordinem Melchiſedek,& *idem Angelus Domini*,Angelus magni cõſilij:non quòd alter & alter ſit,aut duas perſonas recipiamus in filio:ſed quòd idem atque vnus, & quaſi homo ſordidatus oſtẽditur,& quaſi Angelus mediator Dei & hominũ apparere dicatur. *Stat*,quoniam ſtabili gradu,facilè non ſuccumbit tentationi. Stat & Sathan per pertinaciã malitiæ. A dextris autem eius eſt,vt aduerſetur ei. Heb.4. Tentatus enim eſt Chriſtus per omnem modũ abſque peccato. *A dextris*,quia ſemper virtutibus eius opponitur. Et dixit Dominus ad Sathan,Increpet Dominus in te. Quis Dominus cupit Dominum increpare? Filius ſcilicet cupit patrẽ increpare. Vterque enim Dominus eſt. Pſ.109. Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis. Non quòd ipſe Dominus qui loquitur,increpare nõ poſſit,ſed quòd ex vnitate naturæ,cùm alter increpauerit,increpet ipſe qui loquitur. Increpauit autem,cùm ait: Vade K
Auguſt. retrò Sathana. Cæterùm Auguſtin.lib.9.de ciuitat. Dei, cap.21. tentatorem iſtum principem dæmonum fuiſſe ſcribit. Ad quod etiam reduci poſſunt hæc verba Chriſti,Ioan. 14. Venit ad me princeps mundi huius, & in me non habet quicquã. Per excellentiã enim vocatur tẽtator, diabolus,& Sathan. Sed & ſuam potentiam exaggerat,non modò cùm Chriſtum trãsfert, ſed & cùm ei omnia terræ regna repromittit. Potiorem enim dæmonem contra Chriſtum procedere oportebat,ne primo ſaltem impetu repelleretur. *Accedens* ita videtur in viſibili ſpecie apparuiſſe. Accedere enim ſeu appropinquare,& loqui,corporum eſt. *Dixit ei, Si filius Dei es, dic* *1. Tentatio de gula.* *vt lapides iſti panes fiant.* id eſt,Si verum eſt,quod nuper, poſtquàm baptiſatus es à Ioanne, vox illa è cœlo allata prædicauit: quid te eſurire ſinis,& non potiùs lapides in panes conuertis? *Chryſoſt.* Chryſoſtomus homil.13.in Matth. Maxima rerum cõcluſus anguſtia,voces emittebat ancipites:vt ſicut accedens ad primum hominem,finxit illa quæ non erant,quò ea quæ erant, diſceret: ita ignarus ſuſcepti hominis, de eo inſtrueretur. Adeò vt ſi Dei ſit filius, ſaltem victus,

audiat

A audiat:ſin tantùm homo eſt,poſſit illi aliquid per laudum blandimenta furari.Theod.ſer.10.de Theod.
prouidētia.Hinc probè perdiſcere licet,quo pacto à nobis ipſis belli occaſionem hoſtis ille ar-
ripiat.Famem enim conſpicatus,ex illa,ceu edito loco, tela immittit. Nam & verum eſt pro-
uerbium,Neceſſitas cogit ad turpia.Prodigus adoleſcens fame cōpulſus porcos paſcit:& quàm *Neceßitas*
multi aut pigritia,aut ingluuie ad neceſſitatem & famem compulſi, adigunt ſe prauis Sathanæ *cogit ad*
conſiliis,vt furentur,occidant,ſe proſtituant,& nihil non quantumuis impium attentēt,vt mi- *turpia.*
ſero iſti corpori cibum aliquem conquirant?Hinc meretricum è corpore quæſtus, hinc fures,
latrones,falſi teſtes,mēdaces,& quotquot ſunt huius generis.Chryſoſt.ho.2.de lapſu primi ho- Chryſoſt.
minis.Ergo,inquit,quia per vnum hominem peccatum intrauit in mundum,& per peccatum
mors,& ita in omnes homines pertrāſiit,in quo omnes peccauerunt:(Rom.5.) Et quia ſicut in
Adam omnes moriuntur,ita & in Chriſto omnes viuificantur:(1.Cor.15.)Ideò adueniēs Do-
B minus noſter Ieſus Chriſtus voluit ſanare labem primi hominis,in quo principale peccatū ce-
ciderat.Itaque vt deiiceret tētationem eius,& ſanaret primi hominis peccata, repulit primùm
concupiſcentiam ventris:demùm concupiſcentiam oculorum:poſtremò ambitionem ſeculi.
Ambroſ.l.4.in Luc.c.4.Tria igitur,inquit,præcipuè docemur eſſe tela diaboli,quibus ad con- Ambroſ.
uulnerandam mentem hominis conſueuit armari:gulæ vnum,aliud iactantiæ, ambitionis ter- *Tria tela*
tium.Theoph.in Luc.Primùm tentat eum de gula,de qua tentauerat Adam:tentat & de vana *diaboli.*
gloria,dicens,Mitte te deorſum.Deinde & per auaritiam,mōſtratis ei regnis omnibus.Euthy. Theoph. Euthy.
in Matth.Audierat à Ioanne,& per vocē cœlitùs delapſam,hunc eſſe Dei filium.Ignorās ergo
quòd Dei filius carnem aſſumpſiſſet,ſiquidem latuit eum arcanum incarnationis myſterium:
ſuſpicatus eſt hominem quidem eum eſſe,à Deo tamen ob virtutes ipſius adoptatum.Itaque ei
iam tantum inuidit honorem,ſicut & veteri Adam:& idcircò propiùs accedens,primam pro-
C ducit tentationem,nempè guloſitatem, per quam cepit & primum Adam. Quia ergo nullus
aderat cibus,eò quòd deſertus nimis eſſet locus,iubet de lapidibus panes efficiat. Nec enim in
deſerto ſolida tentationis arma inuenit.Deeſt illi(inquit Ambroſ.ſer.35.de ieiunio Domini)de Ambroſ.
paradiſo amœnitas arborum,conſiliatrix Eua,pomorum ſpecioſa deceptio. Vndique excluſus,
ad pauimenta ſe confert,& poſtulat in cibum ſaxa mutari. Verſutus ſanè ſcit quid petat: nouit
factum eſſe quod dicit.Meminit aquam de lapide ſitientibus profluxiſſe,Exod.17. Dentē mo-
larem aſini aquam Samſoni ſitienti miniſtraſſe. Nihil enim Dei verbo impoſſibile eſt. Luc.1.
Ambroſius lib. 4. in Luc.cap.14. Sed quid ſibi vult talis ſermonis exorſus, *Si filius Dei es*: niſi Idem.
quia cognouerat Dei filium eſſe venturum,ſed veniſſe per hanc infirmitatem corporis non pu-
tabat? Aliud explorantis,aliud tentantis eſt.Et Deo ſe profitetur credere, & hominem conatur
illudere.Sed vide arma Chriſti,quibus tibi,non ſibi vicit.Nam qui maieſtate ſua lapides in pa- *Quæ ſint*
D nem poſſe conuerti naturæ alterius transfuſione monſtrauit,docet tibi pro diaboli arbitrio,nec *arma Chri-*
declarandæ virtutis contemplatione faciendum. Ita duobus contrariis tenebatur diabolus, vt *ſti.*
ſcribit Hieronym.in Matth.Nam ſi ad imperium eius poſſunt lapides panes fieri, ergò fruſtrà Hierony.
tentat eum,cui tantum potentiæ eſt.Sin autem non poterat facere, fruſtrà filium Dei ſuſpica-
batur. Hilarius can.3.in Matth. Anceps ſermo eſt,inquit,*Si filius Dei es*.Licet eſurientem vide- Hilarius.
ret,quadraginta tamen dierum in eo ieiunium pertimeſcebat:qua rerum ratione indicat, poſt *ſermo ſa-*
quadraginta dierum conuerſationem,quibus poſt paſſionem erat in ſeculo commoraturus, e- *thanæ an-*
ſuritionem ſe humanæ ſalutis habiturum:quo tempore expectatum Deo patri munus, homi- *ceps.*
nem quem aſſumpſerat,reportauit.Coniiciendum itaque nunc iſtud eſt,quibus tandem inter-
rogationibus vſus ſit.Ex hoc enim loco antiqui Patres concludunt, non ignotam fuiſſe Satha- *Sathan cre-*
næ Dei filij omnipotentiam,qua rerum naturas tranſmutare poſſit.Hinc ſcilicet Ambroſius in *dit filium*
E eos diſputat,qui reſurrectionem negant.Sic enim habet in Orat. de fide reſurrect. Confitetur *Dei rerū na-*
diabolus iubente Deo conuerti poſſe naturam:tu non credis iubente Deo reformari poſſe na- *turas mu-*
turam. Obſeruemus quoque diabolum fideliorem eſſe his,qui tranſſubſtantiationē fieri poſſe *tare poſſe.* Ambroſ.
etiam in ſacramento Euchariſtiæ omninò negant. Ecce enim credit filium Dei ſolo verbo la- *Tranſſub-*
pides in panes poſſe conuertere:cùm tamen alia ſit panis,& alia lapidis ſubſtantia.Cur nō æquè *ſtantiatio*
facile erit Chriſto,verbo ſuo omnipotenti,panem in corpus, & vinū in ſanguinē tranſmutare? *panis in*
Virgam tenebat Moſes,(ait Ambroſ.l.de iis qui initiantur,cap.9.)proiecit eam,& facta eſt ſer- *corpus Chri-*
pens.Exod.7.Currebant Ægypti flumina puro aquarum meatu,ſubitò de fontiū venis ſanguis *ſti proba-*
cœpit erumpere,qui rurſus ad aquarum naturam rediit. Etiam virga leuata, aquæ maris ſe in *tur.* Ambroſ.
ſpeciem murorum congelarunt,Exod.14.Si tantum valuit humana benedictio, vt rerum na-
turam conuerteret,quid dicimus de ipſa conſecratione diuina? Addam hîc verba Cyrilli Hie- Cyr.Hier.
roſolymit.Catecheſi myſtagogica 4. Aquam Chriſtus aliquando mutauit in vinum,quod eſt

ſanguini propinquũ,in Chana Galilææ,ſola voluntate:& non erit dignus, cui credamus quòd F
Auguſt. vinũ in ſanguinẽ tranſmutarit? Igitur hanc in Chriſto potentiã,ſaltem à Sathana ediſcant. Au-
guſt.enarrat. in Pſ.90.Quid,inquit,magnum erat Domino de lapidibus panem facere,qui de
quinque panibus tot milia ſatiauit? De nihilo fecit panem. Tanta enim fuerat multitudo eſcæ,
Quid chri-ſtianus in neceßitate poſitus diabolo reſpõdeat. quæ ſaturaret tot milia. Quid ergo, Fratres, num poterat de lapidibus panem facere? Homines
fecit de lapidibus,dicente ipſo Ioan. Baptiſta, Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios
Abrahæ:quare ergo non fecit? Vt te doceret reſpõdere tentatori ſuggerenti,quòd ſi Chriſtianus
eſſes,non te deſeret. Et fortè adhuc medicus ſecat,& ideò deſerit: ſed non deſerit. Quomodo
ideò ipſum Paulum non exaudiuit:ſed dixit, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate
perficitur? Ægrotum non exaudit medicus ad voluntatem, quia exaudit ad ſalutem. Ideóque
Dei prouidentia. fortes eſtote, Fratres,& quando aliqua inopia tentamini, Deo flagellante & erudiente vos,qui-
bus parat & ſeruat æternã hæreditatẽ,non vobis ſuggerat diabolus, Si iuſtus eſſes,nónne tibi per G
coruum mitteret panem,quomodo miſit Helyæ? Vbi eſt quod legiſti, Numquam vidi iuſtũ de-
relictũ,nec ſemen eius quærens panẽ? Pſ.36. Tu reſponde diabolo. Verùm dicit ſcriptura, Nũ-
quam vidi iuſtum derelictum,nec ſemen eius quærẽs panem. Habeo enim panẽ meum quẽ tu
noſti. Quem panẽ? Audi Dominum. *Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo Dei.* Putáſne,
verbum Dei non ſit panis? Si nõ eſſet panis,non diceret verbũ Dei, per quod facta ſunt omnia,
Ego ſum panis viuus,qui de cœlo deſcendi. Hęretici vtiq;,& qui carnali libertati addicti ſunt,
Athanaſ. etiam nunc vt diabolus,multos de gula aggrediuntur. Sed,vt monet Athan.l.de virgin.reſpon-
Quid reſpondendũ guloſis hæreticis nos tẽtantibus. dendũ illis eſt, Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo Dei. Si accedant aliqui,inquit,
& dicãt tibi, Ne frequẽter ieiunes,ne imbecillior fias,non auſcultes:iſtos enim diabolus ſubor-
nauit. Reminiſcere eius quod ſcriptũ eſt,quòd cùm Daniel & tres pueri capti eſſẽt à rege Ba-
bylonis Nabuchodonoſor,& alij pueruli vnà cũ illis,iuſſumq; eſſet ab eo,vt de ſua regia mẽſa H
comederẽt,& de ſuo vino biberent, Danielẽ & tres pueros noluiſſe ſaturari de mẽſa regis,& ad
Eunuchum dixiſſe qui eos curabat, Da nobis de ſeminibus terræ,& veſcemur. Demùm refert
Tertull. eos tandẽ productos apud Nabuchodonoſor cæteris pulchriores apparuiſſe. Idẽ recenſet Ter-
Hierony. tull.l.de ieiunio. An ergo ieiunare deſinemus? Cæterùm ideò ſic reſpõdit Dñs,inquit Hiero.in
Matth.quia propoſitũ erat ei diabolum humilitate vincere, non potentia. Teſtimoniũ autẽ de
Deut.c.8.ſumptũ eſt:authoritatem ſcilicet ſuæ reſpõſioni prætulit,cùm reſpondens,dixit, *Non
in ſole pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit ex ore Dei.* quaſi dicat, Seu me filium Dei,
ſeu tãtùm hominem arbitrere,non hac via agendum eſt,ô diabole. Nam ſi Dei ſum filius,num
me à cibo eximere poſſum,ſicut & exẽptus eſt Helyas & Moſes? Quòd ſi tantùm homo ſum,
primùm ſanè conſulere debueras,vt apud Deum preces funderẽ. Neque enim natiuitatis fru-
ctus paſcunt homines. Nimirùm hoc Deus cõteſtatus eſt,his quibus te,ô Sathana,adorior ver- I
Mãna ſuos pauit Dominus, vt non in ſolo pane confidamus. bis. Siquidem Deut. 8. Afflixit te,ait Moſes,penuria Dominus,& dedit tibi cibum mãna quod
ignorabas tu & patres tui,vt oſtẽderet tibi,quòd non in ſolo pane viuit homo,ſed in omni ver-
bo quod procedit de ore Domini. Quò ergo mihi panẽ,quẽ diabolus offert (ait Ambroſ.ſer.35.
de ieiu.) cùm habeã panẽ quẽ Chriſtus impertit? Quò mihi cibũ, per quẽ protoplaſtũ deiectũ
memini? Eſau primitiuis fraudatũ vidi? (Gen.25.) Iudã Scarioth proditionis ſcelere denotatum?
Ambroſ. (Ioan.13.) Nõ bonus cibus,poſt quẽ negatur Dominus,& ingreditur inimicus. Cęterùm verbũ
Philo. hoc Domini Philo Iud.interpret.l.2. Alleg.leg.1. Manna,verbi typũ habuiſſe,docens,quod in-
terpretatur. Quid eſt hoc? ſcilicet rerũ generaliſſimũ. Verbũ quoque Dei ſuperius ſit vniuerſo
Theoph. mũdo,antiquius,generaliuſq; creaturis omnibus. 2. Quodq; Manna (ait Theoph.) etſi nõ eſſet
panis,tamen per verbũ Dei implebat omnẽ Iudæorum indigentiã, & fiebat omnia quæcũque
comedere cupiebãt,ſiue piſcẽ,ſiue ouũ,ſiue caſeũ concupiſcebat Iudæus. 3. Oſtẽdit his verbis K
Dominus,nõ in pane hoc ſolitario,ſed in verbo Dei æternitatis alimoniã ſperãdã eſſe,vt ſcribit
Hilarius. Hilar.in Matth. Tertull.quoque l.de bapt.exemplo Iſraëlis ab aquis ad ſolitudinem ſegregati
Tertull. per quadraginta annos,& Chriſti à Iordane 40.dierũ ieiuniũ emenſi,docet,cùm diuinis copiis
alimur,nõ vẽtris & gulæ potiùs,quàm Dei meminiſſe debere:quòd dixerit Dominus, nõ pane
Ambroſ. viuere hominẽ Dei,ſed Dei verbo. Obſeruat Ambroſ.id dictũ à Domino, vt oſtẽderet ieiunia
Cyrill. noſtra non debere ſæculi actibus,ſed ſacris literis occupari. Idem Cyrill.Hieroſol. Catech.2.il-
Hieroſol. lum. Clemens Alexandrin. lib.3.cap.7. Pædagogi,ex hac ſententia confidentiam noſtram in
Cl. Alex. Deum colligit,vt qui minimè deſtituamur in neceſſitatibus. Hoc enim,inquit, noſtrum ver-
Non deſtituimur in neceßitatibus. bum fungens munere pædagogi,dat nobis diuitias ſpirituales: nec diteſcere vlla eſt inuidia iis,
qui per ipſum poſſident, vt nullius egeant, & qui has diuitias habuerit, fiat hæres regni Dei.
Etſi enim electi paupertate opprimi videantur,opibus tamen ſpiritualibus diteſcunt: & ſi eſu-

A riant,paſcuntur,ſed ſpirituali cibo.Gregor. Nicænus,lib. de beatitudinibus,ex hac Chriſti reſponſione colligit,non interdictam eſſe in rerum natura,modò Dei verbo coniuncta ſit,ſed ſuperfluitatem omnem & cibi,& eius apparatus,vt ſuis finibus natura gubernetur,prohiberi. Vt hi,qui vinū tranſcolant,non reprobant id quod in eo vtile eſt,propter immixtos ei furfures:ſed colo ſuperflua excernentes,puri vſum non reiiciunt:Ita Chriſtum cibum & famem verbo Dei moderari voluiſſe teſtatur.Namque vt cibus ſuperfluus damno eſt etiam animæ,ita indiſcreta fames nociua eſt.Omnia igitur verbo Dei,ſeu tradito,ſeu ſcripto,& conſilio Eccleſiæ probentur.Porrò Georgius Alexandrinus Patriarcha,in vita D.Ioan.Chryſoſtomi, recenſet Anthemium quendam Gētilem auſum in Chriſti verba eniti,qui dixit,Non in ſolo pane,&c.Si quidem non Chriſtum,ſed terram probè ab agricolis elaboratam ſuſcepto ſemine,ſuos fructus edentem nos paſcere aſſeruit.Qua tandem blaſphemia prolata,actutùm ictus ab immundo ſpiritu,in pauimentum concidit,oculos in habitum verſatilem obuertens,ſimul & os in diuerſum

Gre Nic. *Vtendū cibis cū Dei verbo.* *Georg. Alex.* *Anthemij blaſphemia punita.*

B contorquens,& ſpumas emittēs: Adeò vt priùs oportuerit Anthemium de blaſphemia pœnitere,quàm ſanitati redderetur.Quid quòd ſcribit Palladius in hiſtoria Lauſiaca, puerū ductū eſſe in ſolitudinem ad Macharium Ægyptiū,vt qui dæmonico ſpiritu gulæ premeretur, quòd modium panis rurſus etiam famelicus comederet?Factum eſt autē oratione Macharij, vt dæmon ille abſcederet,&puer paucis cibis foueretur.Num hîc diuina Dei potentia illuxit?Ita ergo vnumquemque ad mentē redire docet,ſi quātumuis magna neceſſitate preſſus,Dei verbū, eiúſque maieſtatē attenderit.Et homines quidem opinantur, quòd victus contingat ex dolis, vſuris,aut ſaltem proprio labore, habita poſt liminium anima. Alij tantum tribuunt creaturæ, quemadmodum cibis corporalibus,vt Dei prouidentiam & virtutem extenuēt.At verò vnde iſta virtus pani,vt te nutriat,niſi à benedictione Dei?Eapropter ſcriptū eſt, Non natiuitatis fructus paſcūt homines,ſed ſermo tuus.Vnde hæc terræ fertilitas,niſi quia benedixit ei Dominus?

Palladius. *ſpiritus gulæ in puero.* *Dei verbū quanta virtutis.* *Vnde victus nobis contingat.*

C Vnde Leuit.24.Benedictus,inquit,eris in agro.Et Iſaac ad filium, In pinguedine terræ erit benedictio tua. Alioquin tollam,inquit,robur panis.Cyprian.ſer.de ieiunio & tent.Chriſti. Itaq; inquit,non erat digna reſponſione quæſtio malignātis.Neque enim technas diaboli Dominus ignorabat,ſed diuino cauillatori ſatisfecit eloquio,ſubtiliſſimo dogmate edocēs corporis& animæ vitæ propriis alimoniis deberi ſubſidia,& cibum animæ,id eſt,verbum Dei,eduliis corporalibus præponendum,& citiùs attentiuſq; menti prouidēdum,quàm ventri.Nec opus erat, vt hoc facto inſidiatori innoteſceret:quia nullo ſigno eius poterat inuidia cōmutari,cuius interrogabilem iniquitatem deſperatio ſuggillauit.Superfluū igitur erat ſuggeſtionē eius ibi nulla profutura miracula operàri,cùm ſatis eſſet diligenter conſideranti,quòd eſurientē cibi non ſuperabat appetitus,& deſiderij motus affectio non eſſet,ſed virtus.In nullo Chriſtū aliqua coēgit,aut dominata eſt ei neceſſitas,qui propriæ moderamine volūtatis diſpoſuit & perſoluit quod exe-

Cyprian. *Cur Chriſtus incertū ſathanam dimittit.*

D git humanitas.Sicut in ipſius voluntate fuit conſecrare ieiunium,ita in poteſtate fuit tēpore opportuno ſumere cibum,quod vtique nec miniſterio, nec conſilio diaboli fuerat ordinandum: quia & abſtinentiæ,& refectionis penes ipſum erat & arbitrium,& facultas. Itaque nihil certitudinis ſeductor extorſit,ſed dubius incertúſque dimiſſus eſt:nec obtinuit vt ſe proderet Chriſtus miraculo,vel intemperanter ad cibum properans obediret ſeductoris conſilio, quaſi tunc primùm quid fieri oporteret data doctrina,acceptáque ſententia. Ita cōmunibus armis,& quibus cæteri vti poſſunt,Chriſtus diabolū repulit,ſacra nimirum ſcriptura, vt obſeruat Ambroſ. in Luc.Sed eſt & aliud, Fratres chariſſimi,(inquit Greg.Papa.ho.16.) quod in hac tentatione dominica conſiderare debemus:quia tentatus à diabolo Dominus, ſacri eloquij præcepta reſpondit,& qui eo verbo,quod erat,tentatorem ſuum mergere in abyſſum poterat, virtutē ſuæ

Ambroſ. *Gre. Papa.*

E potentiæ non oſtēdit:ſola diuinæ ſcripturæ præcepta edidit,quatenus nobis ſuæ patientiæ prębėret exemplū, vt quoties à prauis hominibus aliquid patimur, ad doctrinā potiùs excitemur, quàm ad vindictā. Penſate quanta eſt patiētia Dei,quanta impatiētia noſtra. Nos ſi iniuriis, aut aliqua læſione prouocamur,furore permoti,aut quantū poſſumus,noſmetipſos vlciſcimur, aut ꝙ non poſſumus,facere minamur. Ecce aduerſitatem diaboli Dominus pertulit,& nihil ei niſi manſuetudinis verba reſpondit.Portat quē punire poterat,vt hoc in laudē eius altiùs creſceret, ſi hoſtem ſuum non extinguendo,ſed interim patiendo ſuperaret. *Tunc aſſumpſit eum diabolus.* Quidam hoc ſic interpretantur(ex recētioribus ſcilicet,qui Chriſti patientiæ aduerſantur, & à noſtra Eccleſia Catholica ſegregati ſunt) quòd Sathan illum comitem abduxerit,& quaſi ſequētem præceſſerit:cùm tamen verba hæc, *παραλαμβάνει αὐτὸν*,accepit ipſum, & *ἵστησιν αὐτὸν*, id eſt,ſtatuit ipſum,manifeſtè enunciēt,Chriſtum ſiuiſſe & permiſiſſe ſe tranſportari,& in pinna templi conſtitui:Non quòd è potentia diaboli id penderet,ſed è patientia Chriſti.Chryſoſt.

Vt Chriſtus tētatori,ita nos hoſtibus doctrinam reſpondeamus. *An verè Chriſtus à ſathana ſublatus ſit* *Chryſoſt.*

hom. 5. Oper. imperf. in Matth. Quid hoc mirum, cùm ſe permiſerit à membris diaboli cruci- F
Gre Papa. Cyprian. figi? Greg. Papa hom. 16. Etſi tamen vix Cyprianus tom. 2. in hoc Euang. fatetur à diabolo aſ-
ſumptum eſſe. *In ſanctam ciuitatem.* Sancta ciuitas Hieruſalem dicebatur, in qua templum Dei
Rabanus. erat, & ſancta ſanctorum, & cultus vnius Dei ſecũdum legem Moyſi. Rabanus in Matth. Nam
tametſi Hieroſolyma omnium ciuitatum eſſet corruptiſſima, ſi mores & impietates ſpectes:
quia tamen Deus hanc elegerat, vt gratuitam ſuam bonitatem oſtenderet, hoc nomine donari
voluit. Quidam ſentiunt eum raptum in ſpiritu, vt olim Ezechiel ſuper fluuium Chobar, cùm
metiretur Hieruſalem & templum. Verùm cõſulat quiſque an id fieri potuerit. Abſurdũ enim
eſt arbitrari Sathanam in ſuperiorem animæ Chriſti partem poteſtatem habuiſſe, cùm neque
in animam Iob id potuerit. At verò raptus agit maximè in illam partem. *Et ſtatuit eum ſupra
pinnaculum templi.* Cùm pinna ſit rei alicuius ſummitas, videtur pinnaculũ cathedram ſeu ſug- G
geſtum in ſuprema parte muri, inter atrium primum & ſecundum ſitum, ex quo ſacerdotes le-
Remig. gẽ & Prophetas interpretabãtur populo qui in ſecũdo atrio erat, ſignificare. Idcircò Remigius
pinnaculum, ſedẽ doctorum vocat. πτερύγιον alam ſignificat. Significat autem alterũ extremorũ
Theoph. faſtigiorum, quibus tectum innititur. Theophil. in Matth. Pars quædam templi erat, ſicut quæ
Euthy. apud nos dicuntur πτέρυγες. videntur enim ſicut alæ eſſe. Euthym. in Matth. Pinnaculum do-
Chryſoſt. muncula erat excelſa valde, ad latus templi ſuperſtructa. Chryſoſt. poſteriore expoſ. in Matth.
hom. 5. Sed fortè, inquit, cogitamus, quomodo in corpore conſtitutũ, omnibus videntibus ſta-
An chriſtus videbatur, cùm portaretur. tuit illum ſuper templum? Si potentiã Chriſti conſideramus, intelligentia inueniuntur omnia.
Forſitan enim diabolus quantum ad ſe, ſic eum aſſumebat, vt ab omnibus videretur: ipſe autem
neſciente diabolo inuiſibiliter ſic agebat, vt à nemine videretur: ſicut ſcriptum eſt de eo, Ipſe
autem tranſiit per medium eorum, & abiit ſic. Sic enim Habacuk homo conſtitutus à nullo eſt
viſus, quando ab Angelo portabatur per comam capitis de Iudæa in Babyloniam: quantò ma- H
gis eſt credibilius de Chriſto non fuiſſe viſum, cùm volens à diabolo aſſumeretur? *Et ſtatuit eum
Cur Chriſtus ſupra pinnaculũ templi.* *ſupra pinnaculum templi.* Cogitauit enim apud ſe, ſi miſerit ſe per aërem, ſcio quoniam eſt filius
Dei: ſine dubio enim mittet ſe, vt cognoſcatur quòd eſt. Si autem non potuerit ſe mittere, ſcio
quoniam homo eſt. Sicut ergo concupiſcentia vanæ gloriæ, ipſe ruit de cœlo. Nam cùm eſſet
Angelus, volens ſe oſtendere Deum, perdidit & illud quod erat, dũ voluit apparere quod nõ
erat. Sic putauit & Chriſtum concupiſcentia vanæ gloriæ ferri. Nam ſicut difficilè aliquẽ ſuſ-
picatur malum, qui ipſe eſt bonus: ſic difficilè aliquem ſuſpicatur bonum, qui ipſe eſt malus. *Et
dicit ei, Si filius Dei es, mitte te deorſum.* Per hanc propoſitionem quomodo poterat cognoſcere,
2. Tentatio de vana gloria. ſi filius Dei eſt, an non? Primùm volare per aërem, non eſt proprium opus Dei, quia nec hoc
vtile eſt alicui, vel ad animam, vel ad corpus. Si ergo nulli neceſſarium eſt, neque proficit ad ſa-
lutem. Volauerit autem aliquis prouocatus: propter oſtentationem ſolam hoc facit: & hoc ex I
diabolo magis, quàm ex Deo. Si ergo homini ſapienti ſufficit eſſe quod eſt, & non eſt neceſſa-
Ambroſ. rium ei apparere quod non eſt: quantò minus filio Dei ſeipſum oſtentare conuenit? Ambroſ.
lib. 4. in Luc. cap. 14. Verè diabolica vox, inquit, quæ hominis de gradu altiore meritorũ men-
tem præcipitare contendit. Quid enim tam proprium diabolo, quàm ſuadere vt vnuſquiſque
ſe mittat deorſum? Diſce ergo & tu diabolum vincere. Agit te ſpiritus: ſequere ſpiritum. Non
te reuocet carnis illecebra: ſpiritu plenus diſce contemnere voluptates. Ieiuna, ſi vis vincere.
Conſequens eſt, vt per hominem diabolus te putet eſſe tentandum. Chriſtus quaſi fortior facie
ad faciem tentatur: tu per hominem. Et illud diaboli verbum eſt, cùm dicit, Homo fortis eſto:
manduca & bibe, & ſimilis mane. Noli tibi credere: non erubeſcas egere præſidiis, quibus non
egebat Chriſtus: & tamen ea non negligebat, vt te doceret, dicens, Cauete ne grauetur cor ve-
ſtrũ in vino & crapula. Non erubuit Paulus, qui ait, (1. Cor. 9.) Sic enitor nõ vt aërẽ cædẽs. Aë- K
rem enim non cædebat Apoſtolus, ſed poteſtates aërias verberabat. Sed caſtigo, inquit, corpus
meũ, & in ſeruitutẽ redigo, ne fortè cùm aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Simul ſuam
infirmitatẽ diabolus malitiamq́; deſignat: quia neminẽ poteſt præcipitare diabolus, niſi homo
ipſe ſe miſerit. Nã qui relictis cœleſtibus eligit terrena, voluntariũ quoddam præcipitiũ vitæ la-
bentis incurrit: ſimul telũ ſuũ, quoniã diabolus vidit obtuſum, quo omnes propè homines ſub-
Cyprian. iecerat poteſtati, plus cœpit quã hominẽ iudicare. Cypr. ſer. de ieiun. & tentat. Chriſti. Hac igi-
tur occaſione loci hortatur & cõſulit, vt in vrbe ſancta, & frequentia populorũ, quaſi nouus fu-
nambulus in excelſo pẽdulus, ſe deorſũ ad ſpectaculũ vulgi iactet intrepidus: addẽs ex teſtimo-
Vnde hæc vana gloria. nio ſcripturæ, Angelorũ affutura ſuffragia, quæ ruentẽ exciperẽt, & cõſeruarẽt illæſum. O exe-
crabilis diaboli malitia! ô ſtulta nequitia! ô inſenſata verſutia! ô præſumptio excæcata! Putabat
malignus, quem gula non vicerat, vana gloria ſuperari. Experientia quippè rerum didicerat,

& in

A & in multis probauerat, vitiorum victores ſæpè nugis laudationum corruptos, & cognatum propinquúmque eſſe virtutibus malum adulationem: nec facilè quemquã poſſe euadere, quin aſſentatorum cãticis porrigat aures, & laudatorum modulationibus delectetur. Et ſicut rarus eſt, aut nullus, qui de ſe mala dici æquanimiter ferat: ita rarus eſt, qui non benè de ſe velit ſentire, & ſe ſi rectè viuit, ſtantem in vitæ rectitudine non diligat æſtimari. Quòd ſi opera virtutum foras exierint, rarus eſt, qui hominum iudicia conſpuat, & laudes humanas contemnat. Hoc generale malum in humano genere Sathan putabat ex præcedentis occaſione victoriæ ſuggerere Saluatori, vt popularibus laudibus vellet attolli, & faceret ſibi nomen iuxta nomen magnorum qui ſunt in terra, ſi geminato miraculo ieiuniorũ cõſtantia innoteſceret populo, & victoribus Angelis ſine offendiculo ſuſtentatus, ſe filium Dei tam potenti abſtinentia, quàm Angelorũ obedientia comprobaret. Huiuſmodi conſiliis filios hominum Sathan corrumpere
B conſueuerat, & robuſtis quibuſque animis etiam huiuſmodi cogitatus immittit: & ſi ab ingreſſu mentis arceatur, retinente conſenſu, aliquid tamen de ſpurcitia ſua ibi euomens, abeminationem horrore nauſeare compellit. Sic, vt aliquid poëticum (Ouid. 2. Metamorph.) inſeram, temulentus Cyclops, illiciti coniugij appetitor, licet à Pallade repellatur, in gremio tamẽ eius Erichthonium fundit, & incorrupta Mineruia, ſupereſt tamen deforme monſtrum, nec omninò affectata ſcelera in membris moriuntur. Hieronym. in Matth. Vox, inquit, hæc diaboli eſt, quæ ſemper omnes cadere deorſum deſiderat. *Mitte*, inquit, *te deorſum*. Perſuadere poteſt, præcipitare non poteſt. Sic quem fame tentauerat, tentat & vana gloria. Chryſoſtom. hom. 5. Oper. imperf. in Matth. Vide autem ſuperbiam inimici, quoniam ipſa inuitatio eius iniurioſa eſt. Numquid poterat dicere, Deſcende per aërem ambulans? Sed quid? *Mitte te deorſum*. Nec timuit cogitans, ne fortè ſi inuentus fuerit filius Dei, inueniatur illi feciſſe iniu-
C riam. Sed nihil dubitat dicere, nec facere, qui nihil ſibi reliquit quod ſperet. Et vide, non impulit, non tetigit, non appropinquauit: ſed tantũ dixit, *Mitte te deorſum, ſi filius Dei es*. vt ſciamus, quòd omnis qui obedit diabolo, ipſe ſe deorſum deponit. Nam diabolus ad malum hortari poteſt, cogere autem non poteſt. Chryſoſtomus, hom. 13. in Matth. priorem expoſitionem: Dęmonum eſt, inquit, ſeipſos iacere deorſum: Dei verò erigere homines iacentes. Proſternit ille, occidit, mactat: ſed Dominus eleuat eliſum, & de ſtercore erigit pauperem, vt ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat. Ceciderant Manaſſes, Dauid, & alij: hos erexit, quos priùs Sathan è gratiæ ſublimitate deiecerat. Auguſtinus, lib. 2. contra literas Petiliani Donatiſtæ, cap. 51. Diabolo ſimiles docet hæreticos. Diabolus, inquit, caput noſtrum, ſurſum aſcenſurum, deorſum volebat deiicere: vos autem corpus eiuſdem capitis, quod per totã terrã diffuſum, ad exiguam partem vultis redigere. Cæterùm hoc in omnibus tentationibus egit,
D ait Hieronymus, vt intelligat num filius Dei ſit. Sed quomodo eo facto cognoſcere poterat, an filius Dei eſſet, cùm neque volare à Deo inſpiceretur alicui, vtpotè nec profuturũ animæ, aut corpori: ſit autem tantùm ad oſtentationem? Conuenientiùs enim dixerit (ait Petrus Chryſolog. ſerm. 13.) Si filius Dei es, aſcende in cœlum, cùm ſit hominis ad ima cadere, Dei autẽ ad ſuperna conſcendere. Sed qui ſemel ex eminentiſſimo creaturarum loco ſe deiecerat, non poteſt non inuitare omnes, vt ad ima ſe mittant. Optat ergo omnes cadere (ait D. Maximus Taurinenſis, hom. 2. in Euangelium) qui ſe ſentit præ omnibus cecidiſſe. Chryſoſtom. hom. 13. in Matth. Nam ſi potentiam oportet oſtendi, non ſemetipſum proiiciendo ac præcipitando oſtenderet, ſed alios profectò ſaluando. Cæterùm ſeipſum in præcipitia ac prærupta proiicere, diabolica eſt mentis inſania. Quoties enim iſtud aliqui faciũt, conſilio nimirùm ſeductoris agitantur. Experientia didicerat diabolus (vt in Gloſa dicitur) in cathedra doctorum,
E multos inani gloria deceptos eſſe, vt Phariſæi, Matth. 23. exemplo eſſe potuerunt: ideò enim in loco eorum ſtatuit. Quot verò non Spiritus ſanctus, ſed Diabolus, in pinnam templi, id eſt Eccleſiaſticas dignitates euexit? Talis Nouatus, de quo Cyprianus lib. 1. Ep. 6. ad Magnum, conqueritur: quòd cùm Eccleſiæ non eſſet, cathedram tamẽ ſibi conſtitueret, & primatũ aſſumeret. Theobetem ſanè in pinnam templi euehebat Sathan, cùm, quòd repulſus non acceperat Epiſcopatum, Eccleſiam conturbauit. Euſeb. hiſt. Eccleſ. lib. 4. cap. 21. Vrſitium quoque. Is enim, cùm Pontificiam Romæ dignitatem affectaret, aliúſque, ſcilicet Damaſus, electus fuiſſet, ſeditionem commouit. Nicephor. lib. 11. hiſt. Eccleſ. cap. 30. Hinc quoque Petrus Alexand. Epiſt. de Lucij crudelitate in Catholicos apud Alexandriam, Luciũ conuincit impietatis, quòd Epiſcopatum auro redemiſſet. Itaque, inquit Greg. Nanzanz. Orat. in ſanctũ lauacrum: Si vana gloria tibi inſidiabitur (nam & illud facere ſolet, ſtatuens ſupra templi pinnaculum) ac te deorſum (dicens) ob diuinitatis tentationem præcipita, ne propter elationem aſ-

Ouidius. Hierony. *Temeritas Sathanæ.* Chryſoſt. Chryſoſt. Auguſt. Hierony. Pet. Chryſ. Max. Tau. Chryſoſt. Gloſa. *Vanagloria quorumdã Eccleſiæ prælatorũ.* Cypria. Euſebius. Niceph. P. Alexan. Greg. Nãz.

Euſ. Emiſſ.

ſentiaris. Euſebius Emiſſenus, in hom. Videmus enim, inquit, illos, quos ſupra pinnaculum tẽpli diabolus ſtatuit, in quibus mihi clericorum ordo maximè ſignificari videtur. Illi enim à diabolo ſupra pinnaculum templi eleuantur, qui dum ſe idoneos eſſe putant, qui Eccleſiam Dei regere poſſint, & pretio, & precibus, & quibuſcumque modis poſſunt, Eccleſiæ Prælati & Epiſcopi fieri nituntur. Neque enim ſe aliter Chriſtus illuc à diabolo duci pateretur, niſi quia tales Chriſtianos ſuo nomine præſignatos in hoc facto ſignificare volebat. Et benè quidẽ tunc omnium perſonas, bonorum ſcilicet & malorum in ſe ſignificando ſuſcepit, quando ſe à diabolo tentari permiſit. Non autem inconueniens, quòd malos Chriſtianos in ſe Dominus ſignificare voluit, qui per baptiſmi ſacramentum eius corpori vniti ſunt, cùm ipſe alibi dicat: Ego ſum vitis vera, & pater meus agricola eſt: omnem palmitem in me non ferentem fructũ, tollet eum. Nota quòd ait, In me. Omnes enim palmites etiam infructuoſi, per baptiſmi ſacramentum in ipſo ſunt, quamuis aliquando de ipſo tollendi ſunt. Quod autem ait, *Si filius Dei es, mitte te deorſum*, quid aliud niſi hoc dicere videtur: Iam inter filios Dei computatus es, iam Epiſcopus ordinatus es, iam ab his qui te non cognoſcunt, videris eſſe quod non es: fac igitur aliquid vnde laudens, vnde magnus ab hominibus videaris. *Mitte te deorſum.* Semper enim hi tales ſe deorſum mittunt, qui ſolas diuitias, gloriam, & dignitatem quærentes, quotidie deteriores fiunt. Ambroſ. libro 4. in Luc. cap. 14. eandem obſeruationem ſequitur. Cognouit diabolus, inquit, aliquem attentum religioni, virtutibus clarum, ſignis & operibus præpotentem: iactantiæ tendit laqueum, vt huiuſmodi virũ inflet tumore, quò pietati non ſe credat, ſed credat iactantiæ: nec Deo deputet, ſed ſibi arroget. Ideóque Apoſtoli, non in ſuo, ſed in Chriſti nomine dæmoniis imperabant, ne arrogare ſibi aliquid viderentur. Sic Petrus Paralyticum curat, dicens: In nomine Domini Ieſu Nazareni ſurge, & ambula. Diſce etiam à Paulo fugere iactantiam. Scio, inquit, hominem (ſiue in corpore, ſiue extra corpus neſcio, Deus ſcit) quoniam raptus eſt in paradiſum, & audiuit verba ineffabilia, quæ non licet homini loqui. Pro homine gloriabor: pro me autem non gloriabor, niſi in infirmitatibus meis. Ergo & hîc diabolus, quoniam fortem ſenſit, iactantiam prætendit, quæ etiã fortes decipit. Et quoniam Dominũ ſcripturis inniti proſpexit, ideò vt eum alliciat, ſcripturas producit: & victus ſcripturis, ſcripturas allegat, mẽbris ſuis idẽ facere oſtendens. *Scriptum eſt,* inquit, *Quoniam Angelis ſuis Deus mandauit de te, vt in manibus tollant te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.* Hieronymus in Matth. Hoc, inquit, in Pſ. 90. legimus: verùm ibi non de Chriſto, ſed de viro ſancto prophetia eſt. Malè ergo interpretatur ſcripturas diabolus. Certè ſi verè de Saluatore ſcriptum nouerat, debuerat & illud dicere, quod in eodem Pſalmo contra ſe ſequitur: Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. De Angelorum auxilio quaſi ad infirmum loquitur: de ſua conculcatione quaſi tergiuerſator tacet. Chryſoſtom. hom. 5. Oper. imperf. in Matth. Verè filius Dei Angelorum manibus non portatur, ſed ipſe potius Angelos portat. Nec enim creatura portat creatorẽ, ſed creator creaturam. Vnde & Paulus, Portans omnia verbo virtutis ſuæ, (Heb. 1.) Quòd ſi portatur, nõ ideò portatur quaſi infirmus, ſed propter honorem poteſtatis, vt legitur Pſal. 79. Qui ſedes ſuper Cherubim. & Matth. 25. Cùm ſederit filius hominis ſuper ſedem maieſtatis ſuæ. Ideò ſcilicet throni dicuntur Angeli, in quibus ſedere dicatur. Origenes hom. 31. in Luc. oſtendit hanc Pſaltis ſententiam de Chriſto minimè intelligi: quem etiam Theophilactus ſequitur. Et quoniam Eraſmus ſuis Annotationibus hanc ſuggillat, audiendum Origenem eſſe cenſemus. Aſſumit teſtimonium, & interpretatur illud de Chriſto, quod non de Chriſto, ſed de ſanctis generaliter ſcriptum eſt. Liberè quippè, & tota confidentia contradico diabolo, ſuper Chriſti perſona hoc non poſſe intelligi. Neque enim indiget Angelorum auxilio, qui maior Angelis, & meliùs ipſis, hæreditatem conſecutus eſt, & nomen. Nulli Angelorum vnquam dixit, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Ad nullum eorum, quaſi ad filium loquutus, qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem vrentem: ſed ad filium propriè ſuum, de quo innumerabilia loquitur in Prophetis. Non indiget, inquam, Angelorum auxilio filius Dei. Quin potius diſce diabole, quòd niſi Deus adiuuerit Angelos, offendent pedem ſuum. Et ſi quis Angelorum viſus eſt offendere, de quibus dudum lectum eſt, quia Angelos iudicabimus: ideò offendit, quia non extendit manum ſuam ad Ieſum, vt apprehenſus ab eo non offenderet. Quoniam enim in propria virtute confidens, non inuocas præſidium Ieſu, offendis, & credere in Ieſum Chriſtum filium Dei noluiſti. Vt autem ſcias, quòd malè interpretatus eſt, & non de Chriſto, ſed de ſanctis intelligi, quæ ſequantur, auſculta. A ruina & dæmonio meridiano non Ieſum Chriſtum liberat Deus, ſed ſanctos. Lege 90. Pſal. cuius principium, Qui habitat in adiuto-

Margin notes: *Quomodo etiam in Chriſto Chriſtiani mali ſunt.* — *Qui ſe deorſũ mittũt.* — Ambroſ. — Hierony. *Diabolus peruertit ſcripturã.* — Chryſoſt. — *An Dei filius portetur ab Angelis.* — Origenes. Theoph. *In Eraſmũ, quòd hac ſcriptura nõ intelligatur de Chriſto.*

Margin letters: F G H I K

A adiutorio altiſſimi, in protectione Dei cœli commorabitur:& inuenies hæc magis iuſto viro quàm Dei filio conuenire. Cadent à latere tuo mille,& decem millia à dextris tuis:ad te autẽ non appropinquabit. Verumtamen oculis tuis videbis,& retributionem aſpicies peccatorum. & reliqua ſuper perſonam iuſti interpretans. Sed & ſic quoque peruerſè afferens diabolus teſtimonia, vt aſſereret ſuper Saluatore intelligi,ſilet,& tranſit verſiculos qui cõtra ſe ſcripti ſunt. Cùm enim dixiſſet, Angelis ſuis mandauit de te,& in manibus tollent te,ne fortè offẽdas ad lapidem pedem tuum: tacuit illud quod ſequitur, Super aſpidẽ & baſiliſcũ ambulabis,& conculcabis leonem & draconem. Quare diabole ſiles,niſi quòd tu baſiliſcus, tu es omnium ſerpentium regulus, nocentiora habens venena quàm cæteri? qui ſtatim vt videris aliquẽ, interficis, & aliam fortitudinem contrariam ſociam tui aſſumis,quæ aſpis appellatur,& viro iuſto ſubiecta eſt,& idcircò omninò taces. Tu es draco,tu es leo,de quibus ſcribitur, Super aſpidem &

B baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Sed licet taceas,nos qui ſcripturas rectiùs legimus,ſcimus nos habere poteſtatem conculcandi te,& datam hanc nobis ditionem non ſolùm in veteri Teſtamento, ſicut nunc cantatur in Pſalmo,ſed etiam in nouo Teſtamento, Saluatore dicente: Ecce do vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones,& omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebunt. Sumamus arma tanta poteſtate firmati, & vniuerſa faciamus: vt per conuerſationem noſtram leonem conculcemus & draconem. Porrò vt ſcias quomodo conculcetur leo, & conteratur draco, Pauli Epiſtolam lege, in qua aſſerit conculcari peccatores à filio Dei. Sicut ergo qui peccator eſt, conculcatur à filio Dei: ſic è contrario qui iuſtus eſt,conculcat leonem & draconem, & omnem virtutem inimici conculcat in nomine Ieſu Chriſti, Et quidem nobis Angeli cuſtodes delegati ſunt, ne fortè in extremis periculis ſuccumbamus. Porrò ad eundem modum hæretici ſcripturas al-

C legant, & corrumpunt. Hoc à patre ſuo Sathana didicerunt. Aut enim ſenſum ſcripturæ aliò trahunt, aut textum truncant, aut mutant. Greg. Nanzanzenus,orat. in ſanctum lauacrum. Sed & ſcripturas latro (Sathan) nouit. O ſophiſta malitiæ, cur ſequentia ſupprimis? Rectè enim id noui,tametſi tu ſileas,quoniam ſuper te aſpidem & baſiliſcum aſcendam, & ſuper ſcorpionibus & ſerpentibus trinitate circunſeptus,ambulabo. Hoc modo Greg. Nanz. reſpõdendum Sathanæ docuit,ſi huius ſcripturæ authoritate, nos in præcipitium deducere conetur. Cyprianus,ſerm. de ieiun. & tentatione Chriſti. Ecce lex legi obiicitur,& Sathan authoritate ſcripturę abutens, malus legis interpres, præcipitium quaſi ex ratione mandati hortatur: ſed intellectus fallax & falſus veritate ſyncera confunditur,& generali edicto interdictum oſtenditur, ne dum patet in quibuſlibet anguſtiis quilibet exitus, Deus vlla præſumptione tẽtetur. Irenæus,lib.5. in hæreſes: Ita mendacium abſcondebat per ſcripturam,inquit, quod fa-

Hæretici ad inſtar Sathanæ ſcripturas allegant.

Greg. Nãz.

Cypria.

Irenæus.

D ciunt omnes hæretici. Illud enim,quod Angelis ſuis mandauit de eo,ſcriptum erat:nulla autẽ ſcriptura dicebat, Mitte te deorſum, ſed à ſemetipſo hanc ſuaſionem diabolus afferebat. Origenes,hom.31. in Lucam. Vnde,inquit,tibi diabole,hoc ſcire quòd iſta ſcripta ſunt? Numquid legiſti Prophetas,vel diuina eloquia cognouiſti? Licet tu taceas, ego pro te reſpondebo. Legiſti,non vt ipſe ex lectione ſanctorum melior fieres, ſed vt ſimplicitate eos,qui amici literæ ſunt, interficias. Scis quia ſi de aliis ei voluminibus loqui volueris,non decipies,neque habere poterunt authoritatem aſſertiones tuæ. Sic legit ſcripturas Marcion vt diabolus,ſic Baſilides, ſic Valentinus,vt cum diabolo dicerent Saluatori, Scriptum eſt,quia Angelis ſuis mandauit de te,& in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Si quando teſtimoniũ de ſcriptura audieris, vide ne ſtatim loquenti acquieſcas: ſed conſidera illũ, cuius ſit, ac cuius ſententiæ, cuius voluntatis, ne fortè ſimulet ſanctum ſe eſſe, quod non eſt,& venenis infectus hæreſeos, ſub ouis pelle lupus latitet, ne fortè loquatur in eo diabolus de ſcripturis. Ter-

Origen.

Quomodo hæretici legũt ſcripturas.

Tertull.

E tull. lib. de præſcript. contra hæreticos. De ſcripturis agunt hęretici,inquit, de ſcripturis ſuadent. Aliundè ſcilicet ſuadere poſſent de rebus fidei,niſi ex literis fidei? Auguſtinus, tract.18. in Ioan. Neque enim aliundè enatæ ſunt hæreſes,quàm quòd ſcripturæ bonæ interpretantur non benè: & quod in eis non benè intelligitur,etiam audacter & temerè defenditur. Chryſoſt. ſerm. in hæretic. hinc docet fidelem terreri non debere,etiamſi Arius dicendi initium faciat à ſcripturis,cùm diabolus accedens ad Chriſtum ſcripturis vſus fuerit. Vincentius Lirinenſ. lib. contra hæreſ. cap.35. Vtuntur,inquit, & vehementer quidem ſcripturis hæretici. Nam videas eos volare per ſingula quæque legis volumina, per Moyſis, per regnorum libros, per Pſalmos, per Apoſtolos, per Euangelia, per Prophetas. Siue enim apud ſuos,ſiue alienos,ſiue priuatim, ſiue publicè,ſiue in ſermonibus,ſiue libris,ſiue in conuiuiis, ſiue in plateis:nihil vnquam penè de ſuo proferunt, quod etiam ſcripturæ verbis abundare conentur. Lege Pauli Samoſateni

Auguſtin.

Chryſoſt.

Vinc. Liri.

Hæretici gloriãtur de ſcripturis.

opuſcula, Priſcilliani, Eunomij, Iouiniani, reliquarúmque peſtium: cernas infinitam exẽplorũ F
congeriẽ: propè nullam omitti paginam, quæ non noui, aut veteris Teſtamenti ſententiis fucata & colorata ſit. Sed tantò magis cauendi & pertimeſcẽdi ſunt, quantò occultiùs ſub diuinæ legis vmbraculis latitant. Sciũt enim fœtores ſuos nulli ferè citò eſſe placituros, ſi nudi & ſimplices exhalentur: atque idcircò eos cœleſtis eloquij velut quodam odore aſpergunt, vt ille qui humanum facilè deſpiceret errorem, diuina facilè non contemnat oracula. Idémque faciunt, quod hi, qui paruulis auſtera quædam temperaturi pocula, ora melle circumlinunt, vt incauta ætas, cùm dulcedinem præſenſerit, amaritudinem non reformidet. Quod etiam his curæ eſt, qui mala gramina & noxios ſuccos medicaminum vocabulis præcolorant, vt nemo ferè, vbi ſuprà ſcriptum legerit remedium, ſuſpicetur venenum. Cyprian. lib. de ſimplicit. Prælatorũ. Corruptores, inquit, Euangelij, atque interpretes falſi, extrema ponũt, & ſuperiora prætereunt, partim memores, partim ſubdolè corrumpentes, vt ipſi ab Eccleſia ſciſi ſunt: ita capituli vnius ſententiam ſcindunt. Quod etiam in ſui temporis hæreticis obſeruauit Clemẽs Alexandr. Nam ſi Propheticis ſcripturis, inquit, vti auſi fuerint, qui ſequuntur hæreſes, primùm quidem non omnibus, deinde non perfectis, neque vt dictat corpus & contextura Prophetię: ſed eligentes ea quæ dicta ſunt ambiguè, traducunt ad proprias opiniones, paucas voces ſparſim carpentes, non id conſiderantes quod ex ipſis ſignificatur, ſed ipſa nuda dictione vtentes. Nam in omnibus ferè dictis, quæ adducunt, inueneris ipſos ſola nomina attendentes, vt qui mutent ſignificata, neque quemadmodum dicantur, cognoſcant, neque iis quas afferũt allegationibus, ita vt earũ natura poſtulat, vtantur. Vincent. Lirinenſ. lib. cõtra hæreſes, cap. 37. Magnoperè igitur nobis doctrina loci iſtius, quo diabolus contra Dominum ſcripturas produxiſſe legitur, attendenda & retinenda eſt, inquit, vt tanto Euangelicæ authoritatis exemplo, quãdo aliquos Apoſtolica, ſeu Prophetica verba proferre contra Catholicam fidem viderimus, diabolum per eos loqui minimè dubitemus. Nam ſicut tunc caput capiti, ita nunc quoque mẽbra membris loquuntur: membra ſcilicet diaboli membris Chriſti, perfidi fidelibus, ſacrilegi religioſis, hæretici poſtremò Catholicis. Sed quid tandem dicit? *Si*, inquit, *filius Dei es, mitte te deorſum.* hoc eſt, Si filius eſſe vis Dei, & hæreditatem regni cœleſtis accipere, mitte te deorſũ: id eſt, ex iſtius te ſublimis Eccleſiæ, quæ etiam templum Dei putatur, doctrina & traditione demitte. At verò quis interroget quempiam hæreticorum ſibi talia perſuadentem, Vnde probas, vnde doces, quòd Eccleſiæ Catholicæ vniuerſalem & antiquam fidem dimittere debes? Statim ille, *Scriptum eſt enim.* Et continuò mille teſtimonia, mille exempla, mille authoritates parat de lege, de Pſalmis, de Apoſtolis, de Prophetis, quibus malo & nouo more interpretatis, ex arce Catholica in hæreſeos barathrum infœlix anima præcipitetur. Iam verò illis quæ ſequuntur promiſſionibus miro modo incautos homines hæretici decipere cõſueuerunt. Audent etenim polliceri, & docere, quòd in Eccleſia ſua, id eſt, in communionis ſuæ conuenticulo, magna & ſpecialis, ac planè perſonalis quædam ſit Dei gratia: adeò vt ſine vllo labore, ſine vllo ſtudio, ſine vlla induſtria, etiamſi nec quærant, nec petant, nec pulſent, quicumque illi ad numerum ſuum pertinent, tamen ita diuinitùs diſpenſentur, vt Angelicis euecti manibus, id eſt, Angelica protectione ſeruati, numquam poſſint offendere ad lapidem pedem ſuum, id eſt, nunquam ſcandalizari. Idem & cap. 38. Sed dicet aliquis, Si diuinis eloquiis, ſententiis, promiſſionibus, & diabolus & diſcipuli eius vtuntur, quorũ alij ſunt Pſeudoapoſtoli, & Pſeudoprophetæ, & Pſeudomagiſtri, & omnes ex tot hominibus ſunt hæretici: quid facient Catholici homines, & matris Eccleſiæ filij? quonam modo in ſcripturis ſanctis veritatem à falſitate diſcernent? Hoc ſcilicet facere magnoperè curabunt, quod in principio commonitorij iſtius ſanctos & doctos viros nobis tradidiſſe ſcripſimus, vt diuinũ canonẽ ſecũdum vniuerſalis Eccleſiæ traditiones, & iuxta Catholici dogmatis regulas interpretentur: in qua itẽ Catholicæ Apoſtolicæq; Eccleſię ſequantur neceſſe eſt vniuerſitatẽ, antiquitatẽ, conſenſionẽ. Et ſi quando pars contra vniuerſitatẽ, nouitas contra vetuſtatẽ, vnius vel paucorum errantium diſſenſio, contra omnium, vel certè multò plurium Catholicorum conſenſionem rebellauerit, præferant partis corruptioni, vniuerſitatis integritatem: in qua eadem vniuerſitate nouitas prophanitati, antiquitatis religionem: itemque in ipſa vetuſtate, vnius ſiue pauciſſimorũ temeritati, primùm omnium generalia, ſi qua ſunt, vniuerſalis concilij decreta proponant. Tũc deinde, ſi id minus eſt, ſequantur, quod proximum eſt, multorum atque magnorum conſentientes ſibi ſententias magiſtrorum: quibus adiuuante Domino fideliter, ſobriè, ſollicitè obſeruatis, non magna difficultate noxios quoſque exurgentium hæreticorum deprehendimus errores. *Ait Ieſus, Rurſũ ſcriptum eſt. Non tentabis Dominũ Deum tuum.* Hieronymus in Matth.

Fœtor hæreticorum fucatur.
Cyprian.
Fallacia hæreticorũ ĩ allegãdis ſcripturis.
Clem. Alex.
Vinc. Lir.
Diabolus per hæreticos allegat ſcripturas.
Idem Liri.
Quomodo diſcernetur verbũ Dei, cùm illud etiam à ſathana allegetur.
Nota diuini verbi.
Hierony.

G H I K

Falſas

A Falſas de ſcripturis diaboli ſagittas, veris ſcripturarum frangit clypeis. Et notandum, quòd te-
ſtimonia neceſſaria de Deut. tantùm protulerit, vt ſecundæ legis ſacramenta mõſtraret. Tho-
mas Aquinas in Matth. Ita Chriſtus, non violentia, ſed ſapientia ſe defendit. Sap. 4. Sapientia *Tho. Aqu.*
vincit malitiam. Et ideò contra authoritatem ponit authoritatem, quæ exponit promiſſam. *Chriſtus ſapientia ſe tutatur.*
quaſi dicat, Tu dicis vt proiiciam me, ſed hoc prohibetur in ſcriptura. Vnde *Non tentabis*, &c.
Deut. 9. vel aliter: Tu tentas, & tentando contra authoritatem facis. Non debet autem vti
authoritate ſacræ ſcripturæ, qui contra authoritatem facit. Et ſcriptura dicit, *Non tentabis
Dominum Deum tuum*, &c. Sed tu tentas Dominum Deum tuum, qui ſum ego. Ioan. 13. Vos
vocatis me Magiſter, & Domine, & benè dicitis, &c. Tamen prima eſt magis literalis. Porrò *Tentare quid.*
tentare Deum aliquando etiam in meliorem, aut ſaltem tolerabilem partem accipitur: vt Ge-
deon Iudic. 6. Non ſine petitione veniæ tamen dicit ſe ſecundò tentaturum, vt cognoſcat ex
B Dei miraculo roris, an velit per eum liberari Iſraëlitas. Contrà Achab, Eſa. 7. recuſans oblatũ
Dei miraculum ex mera incredulitate ac malitia, dicit ſe neque petiturum, neque tentatu-
rum Dominum. Ibi autem tentare Deum, eſt in vanum pręter neceſſitatem, relictis ordina-
riis mediis, Dei potentiam prouocare: quemadmodum iis accidit, qui etſi aliter à periculo
poſſint emergere, tamen non dicam cum fiducia, ſed cum temeritate, Dei potentiam in quæ-
ſtionem conuertunt, & ita ſe præcipitant. Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum Manichæum, *Auguſt.*
cap. 36. Pertinet autem ad ſanam doctrinam, vt quando habet quod faciat homo, non tentet
Dominum Deum ſuum. Neque enim & ipſe Saluator non poterat tueri diſcipulos ſuos, qui-
bus tamen ait: Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Cuius rei peculiarius *Ne nos præcipitemus in pericula.*
exemplum præbuit. Nam cùm poteſtatem haberet ponẽdi animam ſuam, nec eam poneret,
niſi cùm vellet, in Ægyptum tamen portantibus parentibus fugit infans: & ad diem feſtum
non euidenter, ſed latenter aſcendit, cùm aliàs palàm loqueretur Iudæis iraſcentibus, & inimi-
C ciſſimo animo audientibus, nec tamen valentibus mittere in eum manus, quia nondum vene-
rat hora eius: non cuius horæ neceſſitate cogeretur mori, ſed cuius horæ opportunitate digna- *Hilarius.*
retur occidi. Hilarius, can. 3. in Matth. Diaboli, inquit, conatus & tentamenta contundens, *Chriſtus obiter ſe Deũ eſſe docet.*
& Deum ſe proteſtatur, & Dominum, docens à fidelibus abeſſe oportere iactantiam: quia
cùm omnia poſſibilia Deo ſint, nihil tamen in tentationem eius audiendum ſit. Petrus Chry-
ſolog. ſer. 13. Si vtique Dominum ſe dixit, inquit, ſe vtique Deum intelligi voluit, hęc dicen- *Pet. Chryſ.*
do, qui non de pinna templi tantùm ſe dedit ad terram, ſed è cœlis ſe ad inferos vſque iactauit,
vt non cadentium forma, ſed eſſet regeneratio mortuorum. Deſumitur verò hæc ſententia ex
Deut. 6. vbi id ſcriptum eſt, Non tentabis Dominum Deum tuum, ſicut tentaſti in loco ten-
tationis: nimirùm cùm (Num. 21.) populus locutus eſt contra Dominum & Moyſen, Deeſt *Vnde hæc ſententia.*
panis, non ſunt aquæ: anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo. Vnde igniti ſerpentes in
D eos immiſſi ſunt. Quaſi dicat Dominus ſe, ſi tantùm homo eſſet, hoc præcipitio prouocaturũ
Deum, cùm ibi nulla adſit neceſſitas: ſeu filius Dei eſt, Sathanam occultè confundit, vt qui
verum Deum tentet. *Iterum aſſumpſit eum diabolus in montem excelſum valde.* Hic mons eſt in *Vbi mons iſte.*
deſerto, à latere montis Nebo eminentiſſimus, vt loci celſitudine Chriſtum ad elationem ani-
mi excitaret, & faciliùs hinc regiones orbis conſpiceret. In eundem montem Dominus ſub-
duxerat Moſen, Promiſſionis terram eidem demonſtraturus, Deut. 33. *Et oſtendit ei omnia* *Quomodo Sathã oſtẽderit Chriſto omnia regna.*
regna mundi, & gloriam eorum: tum manu, tum verbo, hanc vel illam prouinciam demonſtrãs,
vel præcipuas. Lucas addit, ἐν στιγμῇ χρόνου, in puncto temporis. Hinc quidam hæc ſpirituali
viſione repræſentata eſſe putarunt. Mirum enim, quòd in tantillo temporis momento cun-
cta oſtenderit: niſi dixerimus commõſtraſſe omnia ſine ſpeciali locorum & vrbium diſtinctio-
E ne, niſi eorum, quorum eſſet nomen celebrius. Origenes lib. 4. Periarchon, cap. 2. Hoc, in-
quit, ſecundum literam, quomodo fieri potuit carnalibus oculis, vt è monte regna Perſarum, *Origenes.*
Scytharum, & Indorum: vel quomodo etiam reges ipſorum glorificãtur ab hominibus, prò-
ſpiceret? Rupertus lib. 3. in Matth. Neque enim natura rerum ſiue oculorum hoc admittit, vt *Rupertus.*
de monte quolibet, quantumuis excelſo, cuncta terræ regna, regnorumque omnium gloria
ſimul & in momento poſſit ab homine perſpici. Nihil tale vſpiam ſacra ſcriptura geſtum me-
minit. Quid quòd beatus Papa Gregorius vitæ venerabilis viro, nomine & gratia Benedicto, *Gre. Papa.*
refert, quia dum quieſcentibus fratribus inſtans vigiliis ad nocturnæ orationis tempora per-
ueniſſet, ad feneſtram ſtans, & omnipotentem Dominum deprecans, ſubitò vidit fuſam lucẽ
deſuper cunctas noctis tenebras effugaſſe, tãto ſplendore clareſcere, vt diem vinceret lux illa,
quæ inter tenebras radiaſſet. Mira autem valde res in hac ſpeculatione ſecuta eſt: quia ſicut
pòſt ipſe narrauit, omnis etiam mundus, velut ſub vno ſolis radio collectus, ante oculos eius

adductus eſt. Verùm illa res admirationem habet aliam: quia (ſicut ait idem) animæ videnti F
Anima videnti creatorẽ angusta eſt oĩs creatura.
creatorem anguſta eſt omnis creatura, & quòd ante illius ſancti oculos collectus fuiſſe mundus dicitur, hoc egit cum homine omnipotens Deus, & non cœlum & terra contracta eſt, ſed videntis animus dilatatus eſt, qui in Deo raptus, videre ſine facultate potuit omne quod infra Deum eſt. Cùm hæc dicit, adiicit etiam hæc: In illa ergo luce, quæ exterioribus oculis fulſit, lux interior in mente fuit, quæ videntis animum, quia ad ſuperiora rapuit, ei quàm anguſta eſſent omnia inferiora monſtrauit: cùm, inquam, hæc dicit, palàm aſtruit, quia proſpectus ille mentis magis quàm oculorum fuit. Illud mirantes veneramur, quod egit cum homine omnipotens Deus. De iſto verò quid dicemus, quod circa hominem Deum Dei filium tentator egit diabolus? Si qua nobis ſcriptura narraret ſimiliter eum feciſſe circa quemlibet hominũ, vt in momento temporis mundum illi oſtenderet vniuerſum, non dubitaremus dicere, oſtenſionem ſpiritualis nequitiæ, viſúmque fuiſſe phantaſticum. Numquid & hunc hominem, quẽ G
exploraba vtrum eſſet filius Dei, per ſuas phantaſias diabolus auſus eſt aggredi? Animus fidelis hoc vel cogitare perhorreſcit. Sed ne abhorreſcas, quia quantò maior tentatoris iniuria, tantò glorioſior victoris patientia: confer phantaſias huiuſmodi cum phãtaſiis quas patimur.

Tertia tentatio de ſuperbia.
Quotiens tentamur de omni quod in mundo eſt, ex concupiſcentia carnis, & cõcupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ, commotus vnuſquiſque noſtrum eſt, qui non tentatione qualicũque concupiſcentiæ lenocinio mulceatur, fortè etiam inuitus? Nec mirum. Nam nos intus phantaſias patimur. Eiuſmodi autem phantaſiæ, quæ deforis veniunt, vel foris fiunt, aliquãdo non ſolùm non delectant, verùm etiam ſenſibus corporis moleſtæ ſunt: & ſi à tentatore huic filio hominis adductæ ſunt, indubitanter abſque peccato eius & acceſſerunt, & receſſerunt: vt dicas cum Apoſtolo, Tentatũ per omnia pro ſimilitudine abſque peccato.

Chryſoſt.
Chryſoſtomus, hom. 5. Oper. imperf. in Matth. ſenſibilem & oculis ſubiectam hanc fuiſſe regionum demon- H
ſtrationem oſtendit his verbis. Fortè tractas apud te, qualis eſſe potuit ille mons, de quo omnis terra videbatur: aut ſi erat ſuper omnem terram, quomodo tamen poterat inde, quantum ad carnem, totam terram ille oſtendere? Nam etſi quantum ad diuinitatem ſuam videbat: tamen, quantum ad diabolum, oſtẽdere illi non poterat, quem hominem æſtimabat. Sed ita intelligendum, *Aſſumpſit eum ſuper montem excelſum valde:* quia quantò magis excelſior fuerit mons, tantò magis aſpiciẽti ex eo ſpatioſior terra videtur. *Oſtendit* autem ita, non vt ipſa regna, vel ciuitates eorum, vel populos, vel argentum, vel aurum videret, ſed partes terræ, in quibus vnumquodque regnum, vel vniuſcuiuſque regni ciuitas poſita erat: vtpotè ſi aſcẽdas ſuper excelſum locum, digito extenſo dicam tibi, Ecce ibi eſt Roma, aut ibi eſt Alexandria, non ſic oſtendendo tibi, vt ipſas videas ciuitates, ſed partes terrę, in quibus poſitæ ſunt. Si enim nautę vnam ſtellam aſpicientes, non dicam ad vnamquamque prouinciam, vel inſulam, ſed ad vnã- I
quamque ciuitatem, & ad ſingula loca quæ petunt, ſine aliquo errore aut diuagatione dirigũt curſum: quantò magis diabolus, qui princeps aëris conſtitutus, totam terram non ſolùm ſciebat, ſed etiam & videbat, poterat Chriſto & ſingula loca certiſſimè digito demonſtrare, & vniuſcuiuſque regni honores, & ſtatum verbis exponere? Nam non ſolùm oſtenſum dicitur, quod oſtenditur ad videndum, ſed etiam quod exponitur ad intelligendum: ſicut ſcriptũ eſt Eſaiæ 2. Aſcendamus in domum Dei Iacob, & oſtendet nobis viam ſuam, & ambulabimus in ea.

Theoph.
Theophilactus hanc concluſionem ſequitur. Quidam, inquit, putant montem excelſum valde, afflictionem & ſtudium in poſſidendis diuitiis, in quem conatur inimicus Ieſú ducere: ſed non rectè opinantur. In ſenſibili enim forma apparuit ei diabolus: cogitationes enim tales non habuit Dominus, abſit. Senſibiliter igitur ei monſtrauit in monte omnia regna mundi, ante oculos ea apparere faciens.

Tertia tentatio etiã de auaritia
Ita hæc cõciliari ſic poſſunt, vt viſibiliter quidẽ ex K
altiſſimo monte ei oſtenderit quæ videri poterant, cætera autem verbis explicauerit.

Alb. Mag.
Albertus Magnus in Matth. *Oſtendit ei omnia regna mundi:* Non quòd viſum Chriſti ampliauerit, quia de hoc poteſtatem non habuit: ſed quòd indicauerit, in quibus eſſent mundi partibus: ſicut verſus partes illas Roma & regnum eius, & verſus illas alias Græcia & regnum eius, & ſic de aliis. Dicit autem, *Regna & gloriam eorũ:* quia in nomine regni importantur diuitiæ & poteſtates, & in nomine gloriæ importantur honores adiuncti, vt omnibus ſimul coniunctis appetibilibus faciliùs perſuaderet.

Thom. Aq. Caietanus. Hilarius.
Eandem ſententiam habet Thomas Aquinas, & Caietanus in Matth. Hilarius in Matthæum. Igitur, inquit, iam tertiò tota diabolicę poteſtatis commouetur ambitio. Conſtituto igitur Domino in monte excelſo, vniuerſa orbis terrarum regna, eorúmque gloriam obtulit, ſi modò adoretur ipſe. Iam gemina reſpõſio opinionem ſuſpicionis exceſſerat. Cibo Adam pellexerat, & de paradiſi gloria in peccati locũ, id eſt, in regionem

vetitæ

A vetitæ arboris deduxerat: tertiò diuini nominis ambitione corruperat, diis futurum ſimilem
pollicendo. Igitur aduerſus Dominum tota iam ſeculi poteſtate pugnatur,& creatori ſuo poſ-
ſeſſio huius vniuerſitatis offertur: vt tenens ordinem fraudis antiquæ, quem neque cibo pel-
lexerat, nec loco mouerat, nunc vel ambitione corrumperet. Chryſoſtomus, homil.13. in *Chryſoſt.*
Matthæum. Neque verò mireris, ſi diabolus Chriſto loquens, ſæpè huc illúcque vertatur.
Nam vt præliantes ſolent, cùm acceperint lethales plagas, multo vtique ſanguine perfluentes, *Diabolus*
tenebráſque patientes, moribunda circumferre membra: ita hîc quoque prima quidem ac ſe- *tētans huc*
cunda ſauciatus plaga, in alia atque alia verba deuoluitur, atque tertium certamen ingreditur. *& illuc*
Irenæus lib.5. aduerſ. hæreſ. Manifeſtum eſt autem, inquit, quoniam mentitur diabolus, dicens, *vertitur.*
Mihi tradita ſunt, & cui volo, do ea. Cuius enim iuſſu homines naſcuntur, huius iuſſu & reges *Irenæus.*
conſtituuntur, apti his, qui in illo tempore ab ipſis regnantur. Quidam enim illorum ad corre- *Mendaciũ ſathanæ.*
B ctionem & vtilitatem ſubiectorum dantur, & conſeruationem iuſtitiæ: quidam autem ad ti- *Cur bona*
morem, & pœnam, & increpationem: quidam autem ad illuſionem & contumeliam & ſuper- *dentur.*
biam, quemadmodum & digni ſunt Dei iuſto iudicio, ſicut prædiximus, in omnibus æqualiter
ſuperueniente. Diabolus quippè apoſtata hoc tantum poteſt, quod egit in principio, ſeducere,
& abſtrahere mentẽ hominis ad tranſgredienda præcepta Dei, & paulatim obſeruare cor eius,
vt ſeruiat ei, ipſum autem quaſi Deum adoret. Quemadmodum autem ſi quis apoſtata regio- *Fraus dia-*
nem aliquam hoſtiliter capiẽs, perturbet eos qui in ea ſunt, vt regis gloriam ſibi vendicet apud *boli.*
ignorantes quòd apoſtata & latro ſit: ſic etiam facit diabolus, cùm ſit vnus ex Angelis his, qui
ſuper ſpiritum aëris præpoſiti ſunt: quemadmodũ Paulus Apoſtolus in ea quæ eſt ad Epheſios,
manifeſtauit, Inuidens homini apoſtata à diuina factus eſt lege. Inuidia enim aliena eſt à Deo.
Et quoniam per hominem traducta eſt apoſtaſia eius, & examinatæ ſentẽtiæ eius homo factus
C eſt, adhuc magis magiſq; ſemetipſum contrariũ conſtituit homini, inuidens vitæ eius, & in ſua
poteſtate apoſtatica volens concludere eum. Omnium autem artifex verbum Dei, per hominẽ
vincens eum, & apoſtatam oſtendens, è contrario ſubiicit eum homini: Ecce, dicens, do vobis
poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici: vt quem-
admodum dominatus eſt homini per apoſtaſiam, ſic iterum per hominem recurrentem ad
Deum euacuetur apoſtaſia eius. Chryſoſt. hom. 5. Oper. imperf. in Matth. Ita conſidera, quo- *Chryſoſt.*
modo omnis promiſſio eius irrationabilis eſt, & mendax. Certè vni dare non poterat omnia, *Cur diabo-*
niſi ab omnibus omnia tolleret. A nemine adoraretur, cùm diabolus neque ex amore, neque *lus à qui-*
ex timore adoretur ab aliquo, ſed quia promittit diuitias, aut dat. Quomodo autem expedie- *buſdam a-*
bat diabolo ab omnibus omnia tollere, & vni dare, vt ab omnibus contemnatur, & ab vno co- *doretur.*
latur? Sed neque illud dicere poſſumus, vt vnuſquiſque quidem ſua teneret, iſte autem ſuper
D omnia eſſet. Vnus enim ſuper omnem mundum neque eſt, neque fuit aliquando, neque fieri
poteſt vt non ſit illi aliquis non ſubditus: primùm propter Deum, quia non concedit diabolo
& hoc facere poſſe: ſecundò propter ipſum diabolum. Gaudium enim, & gloria, & poteſtas
diaboli, in quo eſt, niſi in ſuperbia, & in inuidia, in ira, in vana gloria, & his ſimilibus? Vbi hæc
exercentur, vnum regnum ſtare non poteſt: ſed neceſſe vt diuidatur in plura. Vbi autem hæc
non exercentur, diabolus non colitur, neque regnat. Quomodo ergo regnum ſibi tolleret, &
illi daret? Deinde quid ſi ſancti erant in mundo aliquod regnum tenentes? Nam ſi peccatori *Diabolus*
dare & tollere poteſt diuitias, ſanctis neque dare, neque tollere poteſt. Putáſne ſemper voluit *nõ ſemper*
tollere diuitias Iob? Sed non potuit, niſi quando permiſſus eſt. Numquid voluit, ſi potuiſſet, tol- *diuitiis præ*
lere regnum de manu Dauid? Nam verè non eſt mundus diaboli, neque regna illius. Scri- *ualet.*
ptum eſt enim (Prouerb.8.) Per me reges regnant, & per me Tyranni ſcribunt iuſtitiam. Sed
E quæ per iniquitatem aguntur in mundo, vtputa per furtum, aut per vim acquiſiſti diuitias,
aut aliqua perditione animæ tuæ ſuſcepiſti honores: illas tibi diuitias diabolus dedit, ſed non
ipſæ diuitiæ diaboli ſunt, ſed promiſſio earum. Cyprianus, homil. de ieiunio & tentatione *Cyprian.*
Chriſti. Regnum hoc non eſt naturæ, ſed malitiæ: perſecutio eſt, non defenſio: & tota pote-
ſtatis huius virtus in poteſtatem damnationémque eorum, qui ſub hoc principe militant, ela-
borat. Regnum hoc munitur vitiis, ambigitur flagitiis, turres eius ſunt crimina, arma qua- *Regnũ dia-*
rumcunque turpitudinum molimina. Huius regis teloneárij ſunt pauperũ oppreſſores, tribuni *boli quale.*
ſeductores, præfecti, iudiciorum peruerſores. Cubicularij ſunt quæſtuũ mercimonij traiectores,
ærarij ſacerdotes, nummularij doctores, cõducticij defenſores, linguæ ſubdolæ vel conſilij loca-
tores, vænales auxiliarij, bilingues cauſidici, concinnatores mendacij, fabricatores peccati, ve-
ſtiti mollibus, amicti diſcoloribus. Et poſt pauca. His verò qui ſibi obtẽperãt, multa diabolus ſe

daturum promittit. Malum hoc in vniuerſa vagatur Eccleſia, vt qui liberi erant, diabolo ſe vendant in ſeruos. Sic Iudas proditor (Matth.26.) Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? In ſinu ſacerdotum ambitio dormit, ibi ſub vmbra recubat. Ideò Simon Petrũ donis aggreditur (Act. 8.) & tentat emere poteſtatem, per quam plura lucretur. Hæc ſacrilegij forma per omnia officia gradúſque diſcurrit, & nihil intentatum ambitio prætermittit. Nec dubitet quiſquam diaboli hæc eſſe negotia, & nundinatores eius, quicunque hęc exercent commercia, nec quicquã huiuſmodi ab eo, niſi præmiſſa apoſtaſia, donari. Inuerecundè tentator ambitioſos aggreditur, & conditione pernicioſa præmiſſa pollicetur talia, vltra quæ extẽdi non poſſit cupiditas regnorũ, ſcilicet Monarchiam, & vniuerſitatis dominatum, vt in omnibus mundanis vnus homo quaſi Deus habeat poteſtatẽ, & vni omnia ſubiecta ſint, & generale vectigal excellentia principali cuncta perſoluãt. Quid vltrà cupide quæris? quid amplius auare deſideras? Numquid & ſic poteſt impleri ambitio tua, aut ſatiari poteſt fames tua, offa huius mũdi iniecta dentibus tuis, & faucibus tuis vniuerſa rerum maſſa intruſa? Mundum habes, Deum non habes. Mundus tranſibit: tu cum eo, qui non ſtat, cades, tranſibis, & rues. Peremptoria ſunt hæc conſilia, quæ tibi alia pollicentur, in quibus te neceſſe eſt aut vomitu, aut ruptis interire viſceribus: ſed & pretium, quod petitur, vt diabolum adores proſtratus, & eum tibi Deum conſtituas, quem non dubitas ſeductorem, ſi conſenſeris vt concedas, caſus tui te potes excuſare improuidum, cùm ipſe tibi caſum & ruïnam prænominet, & præcipitium exigat, qui tanti ſe facit nundinatorem culminis, & tantæ tibi promittit faſtigia poteſtatis. Ita ſicut ambitione Adamum in paradiſo pulſauit, & ſtrauit, cùm ſubiectionem, quam Deo debebat, faſtidiens, appetiit dominatum: ſic quoque auaritia & dominandi cupiditate, ſicut & permultos olim, ita & quotidie in ſua retia pertrahere contendit. Interim tamen fatetur Deum ſe ſuperiorem eſſe, à quo poteſtatem acceperit. Sic enim habet Lucas: *Tibi dabo poteſtatem hanc vniuerſam: quia mihi tradita ſunt, & cuicunque volo, do illa.* Nihil enim ſine Dei permiſſione, nec ab ipſis quidem dæmonibus fit, vt docet Tertullianus, libro ad Scapulam. Quod ſanè & in eo liquet, quòd cùm olim ante Chriſti aduentum fontibus & lucis inſiderent, ſolo tandem crucis ſigno fugati ſunt, vt ſcribit Athanaſius, libro de incarnatione Verbi, & corporali eius aduentu. Porrò mentitur Sathan, cùm ait, *Et cuicunque voluero, do illa.* Quem enim etiam veneficorum, diuinorum, & dæmonici cultus ſectatorum grandiorem fecit, & non fefellit? Auguſtinus Epiſt. 5. ad Marcellinum. Apuleus enim (ait) vt de illo potiſſimùm loquamur, qui nobis Afris Afer eſt notior, non dico ad regnum, ſed nec ad aliquam quidem iudiciariam Reipublicæ poteſtatem, cum omnibus magicis ſuis artibus potuit peruenire, honeſto patriæ loco natus, & liberaliter educatus. Sed &, vt ſcribit Egeſippus, quid aliud Simon Magus nactus eſt, quàm vt confractis cruribus caderet? *Si cadens adoraueris.* εἰ πεσὼν, id eſt, ſi proſtratus, ſiue pronus: qui geſtus eſt adorantis. Eodem verbo vſus eſt de Magis: καὶ πεσόντες προσεκύνησαν, & proſtrati adorauerunt. Delectantur enim dæmones adoratione & ſacrificio, vt docet Auguſtinus in Pſalm. 96. Et hoc ſummum habent pro mercede, vt à Dei cultu auocent. Gregorius Nanzanzenus Orationibus in Iul. Apoſtatam, hoc in varietate & horrore ſacrificiorum illorum, quæ à Iuliano oblata ſunt, oſtendit: Et túne contra Chriſtum, inquit, tuis ſacrificiis? Hoc enim pro ſummo iure vſurpat, vt Deo & Chriſto abiurato, ſolus adoretur. Quod Zonaras manifeſtum facit, tom. 3. Annalium. Narrat enim duos Hebræos præfecto cuidam diuturnam vitam pollicitos eſſe, ſi Chriſti & matris eius imagines dirueret. Quod ille cùm feciſſet, anno nondum elapſo mortuus eſt: & filius quidem eius animaduertere voluit in deceptores illos, ſed fugerunt. Nec tantùm à magis, ſortilegis, hęreticis & perfidis Chriſtianis Sathan adoratur, ſed & ab his omnibus, qui Deum deſerunt vt terrena amplectantur. Eſt enim auaritia idolorum ſeruitus. Ita videmus ex vnica ambitione & habendi cupiditate nihil non attentari in Chriſtum, in religionem, & fidem. Nam qui ambitione ducuntur, omnia potius hæc abiurant, & proni Sathanam adorant, vt poteſtatem quam venantur, à Sathana accipiant. Hinc ſumma malorum noſtrorum, hinc ſeditiones, tumultus, perfidiæ, rebelliones. *Tunc dixit ei Ieſus, Vade retrò Sathana.* Iam qui in aliis patiens fuerat, vbi videt diuino cultui directè derogari, ſeueritate Sathanam repellit: vt doceat eos omnes longè à nobis abigendos eſſe, qui Sathanæ miniſtri ſunt, & cultum Dei corrumpunt. 2. Corinth. 6. Quæ enim conuentio Chriſti ad Belial? Numer. 16. Exite de medio eorum. Nec illi admittendi ſunt, qui Sathanæ artificiis vtuntur, hæretici, infideles, ſortilegi, & cæteri horum ſimiles. Philo libro de ſpecialibus legibus, occidendos monet eos, qui lethifera venena conficiunt, & longos morbos procurant, cùm aliquando ſatius ſit mori, quàm ſic viuere. Ita agendum quoque in magos & ariolos legiſlator ait. Non ſinet procraſtinari veneficorum

ſup-

Ambitio Prælatorũ quorundã.

Tertull.

Athanaſ.

Auguſt.

Nec quidẽ ij, qui dæmones colunt, diteſcunt.

Egeſippus.

Cadere, quid.

Auguſt.

Gr. Nanz.

Zonaras.

Sacrificatur dæmonibus ab iis qui diteſcere volunt.

Eiiciendi Sathanæ miniſtri.

Philo.

F G H I K

A ſupplicia,ſed abſque mora curabit exigi:quòd dilatio noxiis opportunitatem præbeat, cæteros ſuſpicione & metu repleat.Occidendos monet vt viperas,ſcorpios, aliáſque venenoſas beſtiolas.ff.libro 50.tit.13.Medici quidem de mercedibus ius dicere ſolent: non tamen ſi quis incantauit,ſi imprecatus eſt,ſi,vt vulgari verbo impoſtorum vtar, exorciſauit: non ſunt iſta medicinæ genera,tametſi ſunt qui hæc ſibi profuiſſe cum prædicatione affirment.hæc Vlpianus, lib. *Vlpianus.*
8.de tribunalibus.ff.libro 10.tom.2.Familiæ erciſcundæ,habet idem Vlpianus.Cùm de bonis, quæ ad hæredes veniunt,diſſerit:Mala medicamenta,inquit,& venena veniunt quidē ad iudicium:ſed iudex omninò interponere ſe in his non debet.Boni enim & innocentis viri cū fungi officio oportet.Tantumdem debebat facere in libris improbatę lectionis,magicis fortè,vel his *Eiiciendi* ſimilibus:hæc enim omnia protinus corrumpenda ſunt.Idem cōtra hæreticos, & illorū libros *hæretici.* concludendū eſt:immò maiori etiam ratione, quòd illos in nobiliorē hominis partem, animā *Non mirū,*
B ſcilicet,agere videamus.Nec fortè mireris,ſi Sathanæ filij hæretici toties victi adhuc exercitum *ſi hæretici* reparant,& pertinaces malunt ſeditionibus omnia repleri,quàm ſe Deo,Eccleſiæ, & Principi *toties victi* ſubmittere.Pollicitis diuites ſunt,ſibi ſuiſq; cultoribus omnia regna mundi repromittūt, cùm *exercitum* ne pedem quidem terræ habeant:& ideò ſeditionibus,ferro,igne,&flagitiis graſſantur.Interim *reparent.* ſinendi ſunt illi?Dixerit enim forſitan aliquis permittendos eſſe.Obiiciet quoque,Quid tot armis profectum eſt à Principe?ecce reparantur,& victi bella renouāt.Sed tu dic mihi, etſi multis tentationibus Sathan in Chriſtum egerit,& toties victus, temerarius bellum in Chriſtū renouarit: num etiam contra tot illius aſſultus & conatus Chriſtus occurrit,donec illum fugaret, & victum confuſumq; adeò redderet,vt nec ampliùs appareret?Hac conſtantia Principes agi debent,donec reſcindātur impietates,& ex victoria tota nobis pax prodeat. *Scriptum eſt:Dominum Deum tuum adorabis,& illi ſoli ſeruies.*Hæc verba deſumpta ſunt ex Deut.6.cap.niſi quòd
C illic pro, Adorabis,ſcriptum eſt, Timebis.Sic enim habet Hebraicus contextus,*Eth Iehoua elohekа thira, Veotho thabauod:*Iehoua Deum tuum timebis, & illi ſeruies. Etiam Græca vox eſt, φοβηθήσεις, timebis.nimirùm potior timor Deo ſoli debetur,per contemplationem illius omnipotentiæ.Sic Matth.10.Timete eum,qui poteſt corpus & animā mittere in gehennā.Mutatur *Timere.* autē hæc dictio apud Matthæū.Hebræa enim vox eſt *Tiſtahaue*,à radice *Saha*,quæ adorare ſignificat.Græca autem eſt προσκυνήσεις,adorabis.προσκυνεῖν autē Hebraico verbo *Saha* reſpōdet.Significat autē humiliare & incuruare ſe:& ita propriè corporis proſtrationem, quæ reuerentiæ cauſa fit,deſignat.Tribuitur autē Deo per excellentiā, etſi etiam hominibus deferatur. Nam & Principibus incuruamur,& exterioribus quibuſdam ſignis oſtendimus,quantum illos reueream ur.Timere igitur magis cultum Dei exprimit,cùm internū animi motum explicet. *Colere.* Cæterùm *Seruies*,& in Deut.& Matth.Hebraico eadem dictione ſignificatur:niſi quòd dictio
D μόνῳ non habetur in Deut.ſignificatur autem per articulum emphaticum *eth*.λατρεύειν autem *Latria.* ſeruire,ſeu colere eſt.Hic autem cultus diſcernitur pro conditione dominij.Cùm autem Deus ſolus ſit omnipotens,ſummus:conſequitur & illi ſoli ſummū cultū deberi. Cultus autē ille eſt in fide,ſpe,& dilectione noſtra:vt neminē illo potentiorē,meliorem,iuſtiorē putemus:ſed ab eo pendere omnē virtutē,bonitatem,& iuſtitiā,& ideò in eum ſolum noſtrā omnē ſpē & fiduciā coniiciamus:cumq; præ cæteris omnibus rebus diligamus,& ei obſequamur.Si quid verò diligitur,diligatur propter eum:ſi cui ſeruitur,ſeruiatur propter eū: quia ab ipſo, & per ipſum ſunt omnia. Hæc eſt illa vera λατρεία,quæ Deo ſoli debetur. Hieron.in Matth.Dicens diabolus ſal- *Hierony.* uatori,Si cadens adoraueris me,è contrario audit,quòd ipſe magis adorare eū debeat Dominū & Deum ſuum.P.Chryſol.ſer.13.*Tu Dominum Deum tuum illum*,cui genu flectūt omnia, non *P.Chryſol.* ſolùm cœleſtia & terreſtria,ſed etiam inferna,*adorabis*.Ergo tu in inferno ſtridens & eiulās eum
E quem ad te modò temerarius deſertor inuitas,adorare debueras.Hilar.in Matth.Ita,inquit,te- *Hilarius.* meritatis tantæ congruum exitum tulit,cùm & criminum ſuorum in Sathana nomen audiuit, & Dominum Deum ſuum adorandum in homine cognouit. Præbuit etiam huius reſponſionis effectu magnum nobis Dominus exemplum: vt contempta humanæ poteſtatis gloria, & ſeculi ambitione poſtpoſita,ſolum meminiſſemus Deum & Dominum adorandum,quia omnis ſeculi honor diaboli ſit negotium.Theoph.in Matth.Iraſcitur illi Dominus, quando videt *Theoph.* illum ea quæ Dei ſunt,ſibi vendicātem,& dicentem:Hæc tibi dabo.Diſce demum quomodo proſint ſcripturæ, per quas Dominus os inimici obturauit.Druthmar.in Matth.In aliis ſuaſio- *Druthmar.* nibus non tam potenter Dominus diabolo reſpondit ſicut in iſta: quia minus ſuperbè locutus eſt, quando vel à Deo, vel à puro homine ſe iuſſit adorari. Et quantum peruerſus, tantum peruerſa locutus dixit ei Dominus, *Vade Sathana*, hoc eſt, in abyſſum, ſiue in perditionem. Non autem ſimili reſponſione Petrum refutauit, quando illi dixit, Vade retrò, hoc

Adorare quid.

eſt,ſequere voluntatē meam. *Dominum Deum tuum adorabis.* Adorare,duobus modis in noſtra F lingua intelligitur. Adorare enim dicimus inclinare. Vnde ſcriptū eſt,Adorauit regem ille vel ille,hoc eſt,ſeipſum inclinauit. Alio modo adorare, hoc eſt,cultum debitum Deo exhibere:de quo ſcriptum eſt, Adorauit Salomon Dominum. Iſto ergo modo præceptum eſt antiquis , ne adorarēt Deos alienos,nec quenquam,excepto Domino ſolo. Inde ergo dictū eſt , Dominum Deum tuum adorabis. Adorare autē eſt, tota fide Deum credere , & ex totis præcordiis diligere,remiſſionem peccatorū petere, & omnia bona ab illo ſperare,præſentia & futura. Græcè autē differentiùs hoc dicitur, vbi Adorare,quod ad Deum pertinet, *προσκυνέω*, adoro:adorare quod ad hominem pertinet, *κλίνω*, inclino dicitur. *Et illi ſoli ſeruies.* Quid eſt quod dicit Dominus,Illi ſoli ſeruies,cùm Paulus Apoſtolus dicat, Per charitatem ſeruite inuicem? Numquid aliud Dominus præcipit,aliud Paulus? Sed eſt & ſeruitium,quod pertinet ad Deum ſolū,& non ad hominem,quod nulli alteri impendi debet,niſi Deo ſoli:videlicet credere illum firma fide, G omnem ſpem ſuam in illo ponere,hoſtias illi ſoli offerre,cultum diuinū illi exhibere,& reliqua quæ ad ſolum Deum pertinent. In Græco quoque ſermone ſimiliter eſt differentia de hac re. Siquidem ſeruitium,quod ad hominem, δουλία dicitur,& ſeruus δοῦλος appellatur. Illud verò ſeruitiū,quod ad ſolum Deum pertinet, λατρεύσις vocatur. Vnde & in Cantico Zachariæ non dicitur δουλεύειν,ſed λατρεύειν αὐτῷ, vt ſeruiamus illi. Has diſcretiones debemus inter creatorē & creaturam habere,vt à nullo ſancto petamus remiſſionem peccatorum , ſed per eos ſtudeamus impetrare,vt detur nobis à Deo: Neque credamus in aliquē,niſi in Deum: quia credimus ſanctos,ſed non credimus in ſanctos. *Tunc reliquit eum diabolus, & ecce Angeli acceſſerunt , & miniſtrabant ei.* Quod diabolus ſibi ſuaſerat facere, hoc ei fecerunt Angeli,id eſt , adorauerunt eum,vt oſtenderet,quia ipſe meritò adorandus eſſet,non diabolus. Angeli miniſtrabant,vt victoris dignitas comprobetur. Omnes iſtas tentationes Dominus patientia vicit,vt nobis exem- H plum præberet patientiæ. Si is qui creator eſt,& tentatorem ſuum in abyſſum vno verbo mergere poterat,ſuſtinuit,& ſacri verba eloquij ei reſpondit:& nos quando tentamur viſibiliter vel ſpiritualiter,ſemper ad memoriam,quæ præcepit Deus,reuocemus.

Obiicitur à Paulo inuicem ſeruiendum.

Victus Sathan.

Theod.

Theodoret. ſer. 10. de prouidentia. Itaque cùm hoc modo aduerſarij machinationes diſſoluiſſet , ſimulq; ſecundum ac tertium eius aſſultum inanem eſſe demonſtrauiſſet,ceu homo demonſtrationibus vſus:vt perditam hominibus recuperaret victoriam, ipſe quidem noxium illum hoſtem in fugam vertit, & communem hominum perniciem tyrannide exuit:ab Angelis autem,qui victoriæ ſpectatores fuerant,prædicatur.

Angeli nos victores comitātur.

Hilarius.

Hilarius in Matth. Oſtendunt autem Angeli,à nobis victo calcatóque diaboli capite,& Angelorum miniſteria,& virtutum in nos officia non defutura.

Hierony.

Hieronym. in Matth. Præcedit tentatio,vt ſequatur victoria. Angeli miniſtrant , vt victoris dignitas cōprobetur.

Theoph.

Theoph. in Matth. Quo commonſtratur, quòd & nobis poſt victoriam , Angeli mini- I ſtraturi ſint. Omnia enim propter nos & monſtrauit,& fecit Dominus:quoniā ei,vt Deo,Angeli ſemper miniſtrant.

Euthym.

Euthym. in Matth. Tempore quidem tentationum non permiſit eos apparere,ne prædam perderet. Poſtquàm autem aduerſarium propria deuicit authoritate , ac fugere coëgit,tunc iam apparent:vt noueris quòd poſtquam in modum eius viceris,& te ſuſcipient,& ſtipabunt Angeli.

Mittuntur ad Ioannem Sacerdotes & Leuitæ,vt interrogarent eum quis eſſet. Ioannes vox in deſerto,quam prædixit Eſaias. De Ioannis & Chriſti baptiſmate,quanta inter vtrumque ſit diſtantia.

Matth.	Marc.	Luc.	IOAN. I.
			Et hoc eſt teſtimonium Ioannis , quando miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes & Leuitas ad eum,vt interrogarēt eum, Tu quis es? Et confeſſus eſt, & non negauit:& confeſſus eſt, Quia non ſum ego Chriſtus. Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Elias es tu? Et dixit, Non ſum. Propheta es tu? Et reſpondit, Non. Dixerunt ergo ei, Quis es, vt reſponſum demus his qui miſerunt nos? quid dicis de te ipſo? Ait, Ego vox clamātis in deſerto, Dirigite viam Domini, ſicut dixit Iſaias Propheta. Et qui miſſi fuerant, erant ex Phariſæis. Et interrogauerunt eum,& dixerūt ei, Quid ergo baptiſas, ſi tu non es Chriſtus, neque Elias, neque Propheta? Reſpondit eis Ioānes,dicens, Ego baptiſo in aqua:medius autem veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis. Ipſe eſt, qui poſt me venturus eſt, qui ante me factus eſt:cuius ego nō ſum dignus vt ſoluam eius corrigiā calceamenti. Hęc in Bethabara facta ſunt trans Iordanē,vbi erat Ioannes baptiſans.

K

A VT errantibus,& quâ vagẽtur incertis,ſummoperè neceſſarius eſt,qui certam viam demõſtret:ita & nobis fideli doctore opus eſt,qui veram ſcientiæ lucem oſtendat. Excipit enim nos, vt in Prodici de Hercule fictione Xenophon diſſerit, ſtatim ab ipſa infantia quædam recti ſpecies, qua facilè decipi poſſumus,niſi & quæ lõgiùs diſſita ſunt,proſpiciamus. Habet ſiquidem ipſum etiam vitium aliquando virtutis, & ipſum mendacium veritatis ſpeciem. Ergo ſi errantes nos quis reduxerit,quantum quæſo illi deuincti erimus?Et vtique talis fuit celeberrimus ille Baptiſta, cuius hodierno in Euangelio(Ioan.1.)meminit Eccleſia. Cùm enim tempora ſua omninò corrupta reperiſſet,omnes errarent,& inutiles fierent,vt meditatur Greg.Niſſen.Orat.in Baſil. Magnum, ipſe in deſerto quid verum eſſet,quis ei cultus deberetur,aſſignauit. Proinde ad hoc ſe miſſum

Introductio.

Gre. Niſſ.

Summa.

B docuit,vt impleret quæ per Eſaiam dicta erant de voce per deſertum clamante, vt rectas quiſque faceret ſemitas Dei noſtri. Hoc etſi ſæpiſſimè,maximè tamen cùm miſerunt Iudæi ad eũ ſacerdotes & Leuitas. His enim ſciſcitantibus quis eſſet,liberè quid non eſſet,demùm quid eſſet,& quomodo baptiſaret,qualiſque ſit in quem omnes credere debeant, profeſſus eſt. Hæc autem ab eo dicta coniiciũtur anno Chriſti ætatis 29.poſtquàm,vt Lucas obſeruat,cap.3.anno decimo Imperij Tiberij Cæſaris,procurãte Pontio Pilato Iudæam, Tetrarcha autem Galilææ Herode,&c.factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto,&c. Cõfluebant autem ad eum omnis generis homines.1. ſeu qui ſtupendam Ioannis natiuitatem obſeruauerant.2.ſeu qui vitæ ipſius auſteritatẽ.3.aut zelum.4. aut prædicandi modum. 5. aut etiã nondum aliis Prophetis vſitatum baptiſma notauerant. Hæc dum perſpiciunt Iudæi,ab eo per legatos ſciſcitantur quis ſit,& quam ſibi authoritatem vendicet. Itaque poſtquàm Euangeliſta retulit teſtimonium Ioannis de Chriſto,ab ipſo publicè prolatũ, nulla ad eum legatione miſſa:

Quãdo hæc facta ſunt.

Cur ad Ioãnẽ conflueretur.

C nunc ſpecialius aliquid & excellentius refert,quod cùm ad elationem & ambitionem tentatus fuerit(ambire enim & aſſentiri poterat ſe eſſe Chriſtum)illud tamen omninò refugerit:adeò vt ſuæ potiùs gloriæ detrahens,vt par erat,laudem Chriſti augere ſtuduerit. Nimirùm duo nobis hodie proponuntur.1.de quibus interrogatus ſit Ioannes.2.& quid reſponderit. Cùm enim Iudæi confluere ad eum multitudinem viderent,ſolennem hanc ad eum legationem miſerunt. Præmittit autem Euangeliſta, *Et hoc eſt teſtimonium Ioannis* de Chriſto, *quando miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis*.ſiquidem narrauit prius aliud ſponte ab eo profectum,vt Euthymius in Ioannẽ obſeruat. Multa ſcilicet & ſtupenda de Meſſya Ioannes annunciabat his qui ad ſuum baptiſma properabant:quo factum eſt,vt hæſitante populo,2.& nihilominus ratũ habente tempus Meſſyæ incidiſſe,venirent primores ad Ioannẽ,vt eum interrogarent. Obſeruabant enim Danielis hebdomades impletas,ſceptrũ ablatum de Iuda. Hinc minimè dubiũ erat,ne quidẽ ſimpliciori

Euthym.

Qua occaſione ad Ioãnẽ hæc legatio directa eſt.

D ex populo Meſſyã aduenisse:cùm ipſa etiam Samaritis dixerit,Ioannis 5. Scimus quia Meſſyas venit,&ipſe docebit nos omnia.3.Denique à quadringentis fermè annis nullum ſe Prophetam habuiſſe videbant,(ait Theodoretus in 12.Minores:) Orientem ergo Ioannẽ inter eclypſes aduertebãt.4.Maximam ab omnibus opinionem de eo cõceptam. Hinc factum eſt, vt ad illum mitterent. Cæterùm quærendum eſt,quo affectu ad Ioannem miſerũt. Aug.tract.in Ioan. Non mitterent,inquit,niſi mouerentur excellentia authoritatis eius,quia auſus eſt baptiſare. Origen. tom.6.Comment.in Ioan.ex prima,ſecunda,& tertia quæſtione ſacerdotũ & Leuitarum,colligit eos ſuſpicionem ſententiæ habuiſſe,ne fortè Ioannes Chriſtus eſſet qui baptiſaret. Chryſ. ho.15. in Ioannem, inuidia illos in Chriſtum ductos ſcribit,vt qui ſæpiùs de eo proteſtantem Ioannem,etiam hi qui ab eo baptiſati fuerant,audiiſſent:quibus,inquit, verbis humana quadã

Theod.

Auguſt.

Quo affectu hæc legatio facta eſt.

Origen.

Chryſoſt.

E perturbatione affecti ſunt. Docet illos tum præ manibus duos habuiſſe,Chriſtũ ſcilicet,& Ioãnem:in victu & veſtitu diſpares,etiã & genere,quòd Ioãnes clarus ex ſacerdotali domo, Chriſtus obſcurus ex tribu Dauid, tanquam fabri filius.2. Aſperitas vitæ Ioannis maxima, Chriſtus autem cum hominibus manducans & bibens,3. Veſtitus Ioannis inſolitus ex pilis cameli,Chriſti autem veſtis nihil ab vſu communi differens. Ioannem ergo,inquit,potiùs magiſtrũ habere, quàm Chriſtum voluiſſent: palàm tamen id dicere verebantur. Mittunt ergo,vt per adulationẽ ipſum alliciant ad confitendum ſe Chriſtum eſſe. Idem habet Theophilactus. Euthymius in Ioannem. Siquidem,inquit,Pontifices & ſacerdotes populi cùm circa Chriſti partum admiranda audiiſſent,ſumpto præterea de ſapiẽtia & prudentia illius experimẽto, quãdo duodecim annorũ factus immixtus eſt doctoribus,audiens illos & interrogans,veluti ſcripſit Lucas,obſtupeſcebant,inuidiáque agitari cœperunt. Quum autem Ioannem poſtea multa & mirabilia de ipſo ad ſuum baptiſma dixiſſe audiſſent, magis turbati ſunt: vnde & ad eum *miſerunt*, &c.ſic

Victus & veſtitus Chriſti & Ioannis diſpares.

Theoph.

Euthy.

Iam magna de Chriſto concepta opinio.

Rupert. ipſum ad ſe pellicere ſperantes, tanquam aliquid humanum ſentiẽtem. Rupertus in Ioan. Ve- F
rumtamen, inquit, carnalem illorum ſpem non parum offendebat, quòd humilitatem pœnitẽ-
tiæ prædicabat, & genimina viperarum, faciendo fructus dignos pœnitentiæ, fugere à ventura
ira monebat, & ita vitia ſua regno Dei contraria eſſe audiebant: hinc prauo affectu ducebantur.
Sic certum eſt primores Iudæorum, quicquid de Ioanne & Chriſto ſenſerint, in opinione ſua
errâſſe, cùm minus rectò animo vtrumque amplecterentur: ſuis enim commodis inhiabant, a-
uaritiis & impietatibus, quas facilè Chriſtus exploderet. Sic aut vtuntur Ioannis gloria & exi-
ſtimatione, quæ tanta erat apud populum, vt ſuſpicatus ſit illum eſſe Chriſtum, aut Helyam,
Phariſæi aut magnum Prophetam: aut certè illius authoritate, ſi annuat, regnum pariter & quæſtum ſta-
Ioãnis præ- bilire moliuntur. Ad poſtremam autem hanc rationem alludere videtur Chriſtus, Ioan. 5. di-
textu ſuam cens: Vos miſiſtis ad Ioannem, & teſtimonium perhibuit veritati. Ego autem ab homine teſti- G
authorita- monium non perhibeo, ſed hæc dico, vt ſalui ſitis. Ille erat lucerna ardens. Vos autem voluiſtis
tem ſtabi- ad horam gloriari in luce eius: id eſt, hoc vnum quærebatis, vt illius luce veſtram gloriam ali-
lire volũt. quandiu confirmaretis, non autem vt doctrinam eius ſequeremini. Quòd enim puro, & non
fucato animo amplexati ſint, teſtatur Chriſtus, Matth. 11. narrans eos de Ioanne dixiſſe, quòd
dæmonium haberet, non manducans neque bibens: & Matth. 21. Venit, inquit, ad vos Ioannes
in via iuſtitiæ, & non credidiſtis ei: Publicani autem & meretrices crediderunt. Vos autem nec
videntes hoc pœnitentiæ habuiſtis, vt crederetis ei. Etſi verò populus Iudæorum magno hono-
Huius le- re Ioannem amplecterentur, non ita tamen magnates eorum: fit nihilominus vt hæc legatio re-
gationis amplitudo. uerenter ſeſe habeat, vt obſeruat Aquinas, lect. 12. in Ioannem. 1. Ex mittentium dignitate. Non
1. enim Galilæi *miſerunt*, ſed illi qui præcipui fuerant ex populo Iſraël: ſc. Iudæi, qui ſunt de tribu
Tho. Aqu. Iuda, habitantes iuxta Hieruſalem. Ioan. 4. Salus ex Iudæis. 2. Ex loci præeminentia, quia *ab*
2. *Hieruſalem* vrbe ſacerdotali & diuino cultui mancipata. 3. Ex nunciorum auctoritate, qui ma- H
3. iores & ſanctiores erant. Miſerunt enim *Sacerdotes & Leuitas*: vtique è quibus pendebat omne
4. verbum. Deut. 7. & reſolutio legis. 4. Interrogationis forma, qua expectare videtur omnem ſuæ
Quæ hîc obſeruãda. quæſtionis reſolutionem à Ioanne, quaſi eidem de ſeipſo teſtimonio perhibenti ſint credituri.
Hinc obſeruabis primùm, ad omnes quidem ſuæ ſalutis & fidei certam reſolutionem pertine-
1. re, maximè tamen ad Iudæos, id eſt, confitentes Chriſtianos & fideles: ne ſint ſicut hæretici, nu-
2. bes turbinibus agitatæ. 2. Et ab *Hieruſalem* item prima omnium Eccleſia Rom. rationem ex-
Romana pectandam. Vt enim inter multas ſynagogas Hebræorum prima erat Hieroſolymitana, ſic in-
Eccleſiæ authoritas. ter multas Eccleſias Chriſtianorum primatum tenet Romana. Auguſtinus, epiſt. 162. & Ire-
Auguſt. næus lib. 3. contra hæreſ. c. 3. 3. Nec omnes ad quæſtionum reſolutionem reddendam vocari,
Irenæus. ſed quibus verbum Domini creditum eſt: ſicut & hîc dicit *Sacerdotes & Leuitas*. Nunquid I
3. enim omnes Apoſtoli, inquit Paulus, nunquid omnes Doctores? Origenes, tom. 6. in Ioannem.
Origen. Quos tandem, inquit, ſenes ad Ioannem ex Iudæis mitti oportuit, & vnde, niſi eos, qui Dei ex
Quorum eſt ſacra tractare. delectu & electione præſtare iudicati ſunt, Hieroſolymis vbi templum erat, id eſt, ex loco, qui
omni terræ, quæ bona dicitur, antelatus eſt? Sic non omnium eſt ſacra pertractare, ſed eorum,
Vinc. Lir. qui ad ſpiritualia munia vocati ſunt: dicente Scriptura (vt obſeruat Vincentius Lirinenſ. libro
contra nouationes) Interroga patres tuos, & dicent tibi, ſeniores tuos, & annunciabunt tibi.
Quæ ſunt ĩ Deut. 31. & Prou. 22. Verbis ſapientum accommoda aurem. Duo enim quædam diximus, in-
Eccleſia ve- quit, in ipſa Eccleſiæ vetuſtate ſtudioſè & vehementer obſeruanda, quibus penitus inhærere
tuſtate ob- deberent, quicunque hæretici eſſe nolint. Primùm, ſi quid eſſet antiquitùs ab omnibus Eccle-
ſeruanda. ſiæ Catholicæ ſacerdotibus vniuerſalis concilij auctoritate decretũ. Deinde, ſi qua noua exur-
geret quæſtio, vbi id minimè reperiretur, recurrendum ad ſanctorum Patrum ſententias, eo-
rum duntaxat, qui ſuis quique temporibus & locis in vnitate communionis & fidei perma- K
nentes, magiſtri probabiles extitiſſent. Ergo quoties quæſtio contigerit, ad antiquiora erit re-
Tertull. currendum, & ordinem ſucceſſionis ſacerdotũ eorum, qui Eccleſiis præſederint, vt monet Ter-
tull. lib. de præſcript. contra hæret. Sed & de iis rebus ſollicitudo Eccleſiaſticis, Epiſcopis ſc. & vt
ſollicitudo hîc, *ſacerdotibus & Leuitis*, maximè iniungenda eſt. Malach. 2. Labia ſacerdotis cuſtodiunt
Prælatorũ ſcientiam, & legem requirent ex ore eius. Deuteronom. 17. monetur rex accipere exemplar le-
Eccleſiæ quæ ſit. gis à ſacerdotibus Leuiticæ tribus: quòd eorum ſit natiuum textum exprimere, & difficilia
Irenæus. quæque reſoluere. Irenæus lib. 4. contra hæreſ. Eis, inquit, qui in Eccleſia ſunt, Preſbyteris ob-
audire oportet, his qui ſucceſſionem habent ab Apoſtolis, vt oſtendimus: qui cum Epiſcopa-
ſucceſſionis tus ſucceſſione chariſma veritatis certum ſecundum placitum patris acceperunt: Reliquos,
cõmẽdatio. qui abſiſtunt à principali ſucceſſione, & à quocunque loco, ſuſpectos habere. Namque vt
olim ſacerdotes & Leuitas commendauit Deus ob cathedram Moyſi, ſic & nunc Epiſcopos
ob ſuc-

A ob ſucceſſionem. Verùm etſi eorum interſit os hæreticis obſtruere,& ſi quid ambiguũ fue-
rit,interpretari: videmus tamen permultos hoc in munere pigriores. Et quidẽ in iſta Iudæo-
rum legatione, paſtorum non mediocris, ſaltem maior quàm nunc in multis appareat, vigilã-
tia depingitur,qui dubium de re ardua,& hæſitantem populum reſoluere ſatagunt:niſi aliquo
Phariſaico fermento imbuerentur.4. Accedentem etiam ad Deum oportet credere quia eſt, 4.
& ſeſe ſubmittere in obſequium fidei & doctrinæ: ſicut & hi Ioanni de ſe teſtimonium per-
hibenti credituri erant.Quid enim proderit,ſi quis curioſè,aut malo animo verbum Dei au-
diat,niſi ad ſuam ipſius ruinam? Mittuntur ergo, *vt interrogarent eum, Tu quis es?* Euthymius. Euthy.
Interrogauerunt eum, Tu quis es, non tanquam id ignorantes. Nam cunctis nota erant, quæ
circa natiuitatem eius contigerant,ita vt omnes dicerent, Quis putas puer iſte erit? ſed præ
B malitia, ignorantiam ſimulant. Nec dicunt, Quis es? ſed, Tu quis es? ac ſi dicerent, Si maior
te eſt quem tu prædicas, tu ergo quis es?Erga quem magnopere affecti ſumus,& de quo ma-
gnificam habemus opinionem,quémque vehementer colimus. Sic enim, ait Chryſoſtomus Chryſoſt.
hom.15. in Ioan. eum inducere volebant,vt confiteretur ſe eſſe Chriſtum. *Et confeſſus eſt, &*
non negauit, quia non ſum ego Chriſtus. Teſtimonium hoc Ioannis quatuor habet membra.
Primum,quid non ſit.2.quid ſit. 3.quæ ſit ipſi baptiſandi ratio. 4.ipſius teſtimonium de Chri-
ſto. Obſeruauit ergo eos ideò ſciſcitari quis eſſet,tanquam audituros num eſſet Chriſtus. Ad
eorum enim mentem reſpondit. Verè autem de Ioanne dici poteſt,Potuit tranſgredi, & non
eſt tranſgreſſus. Vbi maiorem fidem inueniemus? Fingamus regis cuiuſdam vnigenitum in
regno patris ita obſcurum & ignotum,vt neque etiam à ciuibus,immò nec à primoribus po-
puli cognoſcatur.Sit autem aliquis inter eos,qui eum ſolus regis filium eſſe nouerit: qui demũ *Magna pro-*
C tantum apud pop. & aulicos fauorem & gloriam nactus ſit,vt eum omnes regem regiſque fi- *batio fides*
lium putent: ac dum omnes eam opinionem de eo concipiunt,primores è regia ciuitate ad *et humilita-*
eum ſolennem legationem mittant,qua gloriam illi,ius, ac poteſtatem regni offerant,vt nihil *tis Ioãnis.*
iam ad regij honoris acquiſitionem deſit, quàm vt ipſe regis ſe eſſe vnigenitum dicat. Hic
verò ſi tunc reſpondeat, Non ſum ego filius regis,atque ita honorem hunc non agnoſcat:quis
non fidem illius erga filium regis, & eius ſubmiſſionem deprædicet? Talis vtique Baptiſta:
vnde ſummam apud Deum & homines laudem merebatur. Fuit hæc fortiſſima tentatio:ſed
& maximam ille intulit victoriam,ſeipſum hucuſque deprimens,vt ſe vocem in deſerto cla-
mantem eſſe diceret. Tum ſcilicet minus notus erat Chriſtus. Auguſtinus,tract.4. in Ioann. Auguſtin.
Lapis enim ille adhuc paruus erat: iam quidem præciſus de monte ſine manibus: qualem ſe
Daniel Propheta (cap. 2.) vidiſſe dicit. Sed quid ſequitur? Et creuit, inquit, lapis ille, &
D factus eſt mons magnus, & impleuit vniuerſam faciem terræ. Præciſus ſine manibus, quia
ſine virili opere virgo peperit Chriſtum. Sed adhuc humilis erat in oculis Iudæorum, quia
nondum creuerat,& impleuerat orbem terrarum. Hinc factum eſt,vt in eum Iudæi offende-
rent. Demonſtrabatur illis per lucernam. Quanta cæcitas eſt, non videre montem?Sed vide-
runt humilem,& non cognouerunt. Hæc ille. Obſeruauit ergo eos ideò ſciſcitari quis eſſet, *Cæcitas*
tanquam audituros num eſſet Chriſtus: ad eorum enim mentem reſpondit,ait poſt Chryſoſt. *Iudæorum.*
Theophilactus & Euthymius. Ex his verbis,inquit Beda,in Ioan. humilitas Ioannis commẽ- Beda.
datur:qui cùm tantæ virtutis eſſet,vt Chriſtus credi potuiſſet,elegit tamen ſolidè ſubſiſtere in *Quantũ ſit*
ſe,ne humana opinione raperetur inaniter ſupra ſe. Hinc eſt,quod Auguſtin.tract.4.in Ioan. *Ioannis*
ſcribit, Nullum tantum meritũ Ioannem habuiſſe,quàm de illa ipſa humilitate.Quanta verò *meritum.*
noſtra eſt omnium temeritas,qui nullum honorem refugiamus:quin potiora nobis quàm ipſi Auguſt.
E Deo deferamus? Qui cùm vix ea, quæ in proſpectu ſunt,niſi cum labore inueniamus, quæ
tamen in cœlis ſunt, curioſè inueſtigamus? Qui cùm ne quidem rebus noſtris prouidere
valeamus, Dei nihilominus potentiæ cenſores eſſe volumus. Sic vt rectè olim Horatius,lib.
1.Odar.

Cœlum ipſum petimus ſtultitia,neque
Per noſtrum patimur ſcelus
Iracunda Iouem ponere fulmina.

Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Helyas es tu? Videbant enim Meſſyæ tempus incidiſſe, cu-
ius præcurſorem Helyam didicerant. Ergo cùm eum minimè Chriſtum eſſe intelligant, de
Helya ſciſcitantur: quoniam(vt notat Origenes tom. 6.in Ioann.) ſecũdum honoris gradum
Helyæ tribuebant. Siquidem ſcriptum eſt apud Malachiam Prophetam,(cap. 4.) Mittam Origenes.
vobis Helyam Theſbitem,qui conuertet cor patrum ad filios.Falluntur tamen,cùm id aut de *Cur Helyã*
ſecundo aduentu,aut ſi de primo intelligatur,non de Helya in perſona, verùm de Helya in *putant a-*
deſſe.

Theoph. virtute & ſpiritu interpretari debet. 2. Denique, ait Theophilactus, quærunt num ſit Helyas, F
Magna inter Ioannẽ & Helyam ſimilitudo. eò quòd vita eius ſimilis erat vitæ Helyæ. Magna inter vtrumque conformitas, 1. in viuendi
inſtituto à mundo ſciuncto, quale tum Eſſæis, & olim Prophetarum filiis in vſu erat, in montibus & cauernis & ſpeluncis terræ. Hebr. 11. 2. in victu, quia Helyas herbis & cibo Angelico,
Ioannes locuſtis. 3. in potu, quia vtrique aqua communis. 4. loco, cùm Helyas Carmeli incola
1. fuerit, Ioannes verò ad Carmelum in Iordane habitarit. 5. veſtitu, qui vtrique auſterus fuit, cũ
2. & vtrique zona pellicea circa lumbos fuerit. 6. zelo, qui maximus fuit & ad principes, & plebẽ
3. vtrique: adeò vt Helyæ verbum tanquã fax ardens fuerit, nec minus Ioannis. Ita præter Pro-
4. phetiam Malachiæ, qua Helyas expectabatur, viuendi inſtitutum Ioannis conforme Helyæ
5. Iudæi attendebant. Et quidem rectè. Nam qui vtrumque obſeruant, fatentur quoque mona-
6. ſticam vitam, & à ſeculo remotam duxiſſe.

Monaſticæ vitæ authores. De Helya quidem, præter ea quæ ſcripturis traduntur, quòd in Carmelo manſerit, Heliſæum pallio operuerit, ſibi, relicto vtroque parente, G
cum aſciuerit, pallij hæredem fecerit: hæc etiam à Patribus didicimus.

Epiphan. Epiphanius, lib. de vita & exitu Prophetarum, narrat patri eius Sobac viſionem in ipſius natiuitate apparuiſſe: quo viri niueum quendam præ ſe ferentes habitum puſionem ſalutabant.

Hierony. Hieronymus regulæ mon. c. 8. Habet, inquit, vnumquodque propoſitum duces ſuos: Epiſcopi & Preſbyteri Apoſtolos, & Apoſtolicos viros: nos autem Paulum, Antonium, Iulianum, &c. Et vt ad ſcripturarum authoritatem veniam, noſter princeps eſt Helyas, Heliſæus, & filij Prophetarum, qui habitabant in agris ac ſolitudine, & ædificabant ſibi tabernacula prope fluenta Iordanis.

Greg Niſſ. Gregor. Niſſ. Orat. in Baſilium fratrem, docet quis fuit Helyas & Ioannes, cuius verba hic tranſcribere ſuperuacaneum non erit.

Qualis olĩ Helyas. Cùm Achab, inquit, mulieris mancipium, & ipſe patrios ritus ſacrorum deſeruiſſet, mulieri delicatæ ac molli obnoxius factus, & per illam aſcito ſimulacrorum errore, ad eandem ſecum defectionem Iſraëliticum populum traxiſſet: tunc Deus H
exhibet Helyam, qui magnitudini hominum pares ad ſanandum vires haberet, aſpectu venerandũ, vultu triſti, ac riſus experti, obtutu oculorum recto, & eodem quò intendiſſet vergenti, virum qui curationem & cultum corporis deſpiceret, facie ſqualẽti, qui multitudine ſuorum crinium obũbraretur,

Helyas peculiari modo viuendi vtebatur. qui peculiari modo viuẽdi vteretur, pelle caprina tantũ de corpore tegẽtẽ, quantum abſcondi magis decorum eſt, reliqua parte corporis ad aëra perdurantem, & nihil iniquitatem & iniuriam vel æſtus vel frigoris curantem. Deinde ſecundum illum alius compluribus temporibus pòſt extitit, qui in ſpiritu & virtute Helyæ per Zachariam & Eliſabethã productus & in vita verſatus eſt, &c. Audiſti vt teſtetur Helyam peculiari modo viuendi vſũ, & ſecundum ipſum Ioannem extitiſſe?

Cõparatio Ioannis & Helyæ. Idem lib. exhortatorio ad virginitatem, vtrũque, Ioannẽ ſcilicet, & Helyã, ſimul confert, cap. 6. 1. Quòd ambo ab adoleſcẽtia ſeſe ſtatim ab huma-
Idem Greg. næ vitæ ſocietate remouerunt. 2. Vterque magnus, hic qui cœlum tenuit, ille quo maior non I
ſurrexit. 3. A quibuſuis, inquit, qui ſibi occurrerent, res neceſſarias petebant: (hoc cùm legerem, miratus ſum mendicitatis inter primos monachos antiquitatem.)

Mẽdicitas in Helya. 4. Vnus pellibus caprinis, alter pilis cameli amictus.

Chryſoſt. Chryſoſtomus, hom. Quòd regulares fœminæ viris cohabitent. Propterea, inquit, Helyas, propterea Ioannes ſimplicem habentes amictum, & pelliceas tunicas, & veſtibus è pilis induti, anhelabant, & concupiſcebant veſtimenta incorruptionis accipere.

Baptiſta monachorũ princeps. Chryſoſt. Cyrill. Hi. Caſſianus. Hinc nimirùm idem Chryſ. tom. 3. ho. de Ioanne Bapt. Baptiſtam monachorum principem dicit. Idem habet Cyrill. Hieroſolymitanus, Catech. 3. Ioã. Caſſianus Collat. 18. c. 6. ordinem ac principium Anachoretarum aſſignans: Ex illa, inquit, quam diximus, Apoſtolica diſciplina proceſſit aliud perfectionis genus, cuius ſectatores Anachoretæ, id eſt, ſeceſſores, meritò nuncupantur: eò quòd nequaquam contenti hac victoria, qua inter homines occultas K
inſidias diaboli calcauerunt, aperto certamine ac manifeſto conflictu dæmonibus congredi cupientes, vaſtos eremi ſeceſſus penetrare non timeant, ad imitationem ſ. Ioãnis Baptiſtæ, qui in eremo tota permanſit ætate, Helyę quoque & Heliſæi, & illorum, de quibus Apoſtolus ita commemorat, Heb. 11. Circuierunt in melotis & in pellibus caprinis. Ergo cùm propter vitę inſtitutum, tum veſtitum, etiam & zelum, Ioannem Helyam eſſe ſuſpicantur, maximè cùm Helyas venturus expectaretur. *Et dixit, Non ſum.* Ad mentem eorum reſpondet: cũ Helyam

Qualis & quis Propheta Ioannes non eſt. cũ in perſona eſſe arbitrarentur, non in ſpiritu tantùm, & virtute, ſicut Angelus, Luc. 1. Chriſtus, Matth. 11. & 17. *Propheta es tu?* ὁ προφήτης εἶ σύ. Origenes, Euthymius, Theophilactus, Chryſoſtomus, vim faciunt in articulo ὁ: quaſi dicant, An es ille Propheta, nimirũ cuius meminit Moſes, dicens, Prophetam ſuſcitabit vobis Deus? Articulum enim addiderunt ὁ, inquit

Chryſoſt. Origen. Chryſoſtom. quaſi dicat, Túne ille es qui à Moſe prædictus eſt? Quidam enim ex iis ignorare poterant num hic Propheta idem eſſet atque Chriſtus, vt Origenes, tom. 6. in Ioann. obſeruat.

A *Reſpondit*, *Non* ſum ille ſc. quem quæritis: licet Propheta eſſet, vt ex Cantico Zachariæ, &
verbo Chriſti manifeſtum eſt. 2. Rupertus eum Prophetam non fuiſſe dicit, ex more cæte- Rupert.
rorum, qui futura è longè prædiceret: ſed quaſi præconem, qui præſentem digito monſtraret.
3. Sunt qui putent interrogatum, num Propheta eſſet, aliquis ſc. ex antiquis reuiuiſcens: quòd
opinarentur ad viuos illos quandoque reuerti, ſicut Matth. 16. Chriſtum, alij Hieremiam, aut
vnum ex Prophetis eſſe putabant. Hinc factum, vt talem ſe eſſe Ioannes negauerit. 4. Alij nũ
eſſet Heliſæus, quem Prophetæ nomine intelligebant, 4. Reg. 4. Origenes tom. 6. in Ioann.
admonet Iudæos tres magni nominis expectaſſe, Chriſtum, Helyam, & quendam maximũ Origen.
Prophetam, de quo Deut. 18. Quod quidem ex ordine quæſtionis apparet. Euthymius. Non *Iudæi tres expectabãt.*
dicunt, inquit, Es tu Propheta, (nam ſciebant eum eſſe Prophetam) ſed, Es tu ille Propheta, Euthy.
de quo Moſes, &c. Hinc parum rem attendiſſe videntur, qui articuli ὁ rationem excluſerũt.
B Origenes. Cur, cùm pluſquam Propheta eſſe dicatur, negat ſe Prophetã? Ad hoc, inquit, reſ- Origen.
pondendum eſt, non idem eſſe ὁ προφήτης es tu, quod προφήτης es tu? Similia autẽ obſer-
uauimus, cùm quid hoc verbum ὁ θεὸς, ab illo θεὸς, & ὁ λόγος, ab hoc λόγος differret, exquirere-
mus. *Reſpondet* ergo, *Non:* Etiam fortaſſe reſponſurus, ſi ſine articulo interrogaſſent. Mani-
feſtum eſt autem eos opinionem de metempſychoſi, id eſt, animorum in alia corpora tranſ- *Metempſychoſis opinio.*
migratione habuiſſe, vt Origenes obſeruat, non ex Iudæorum modò de Ieſu opinione, ſed ex
Herodis verbis, Ioannem ego decollaui, quis eſt ergo de quo talia audio? Thomas Aquinas Th. Aqui.
lect. 12. in Ioann. quoſdam ſcribit ſuſpicari, Iudæos nomine Prophetæ Heliſæum intellexiſſe.
1. quia eo nomine per excellentiam nuncupatur, 4. Reg. 4. vt ſciat Prophetam eſſe in Iſraël.
2. quòd vetus Teſtamentũ tribus deferat baptiſandi poteſtatem, aut ſaltem aliquam ſpeciem: *Baptiſmus trib' delatus.*
Chriſto, Ezech. 36. Effundam ſuper eos aquam mundam: Helyæ, qui pallio aquas Iordanis
C diuiſit, 4. Reg. 2. & inde in cœlum euectus eſt: Heliſæo, qui Naaman Syrum lauari fecerit
ſepties in Iordane. *Dixerunt ergo ei, Quis es: vt reſponſum demus his qui miſerunt nos? Quid dicis
de teipſo?* Aperit nunc Euangeliſta, quomodo Ioannes confeſſus eſt quod erat: præmittit au-
tem interrogationem, vt & reſponſionem annectat. Hoc ergo eſt quaſi dicant: Ad hoc miſſi
ſumus, vt ſciamus quis ſis, nę incaſſum huc venerimus. Tibi credimus, etiam de teipſo teſti-
monium perhibenti. *Ait* ergo, *Ego vox clamantis in deſerto, Dirigite viam Domini, ſicut dixit
Eſaias Propheta.* (cap. 40.) Ne quid ſibi arrogare videatur, Prophetæ teſtimonium adfert, qui
cap. 40. inducit vocem clamaturam, Omnis caro fœnum, &c. Vocis autem nomine hæc quæ *Vocis nõie quæ Ioãnis ſunt exprimuntur.*
Ioannis ſunt, exprimuntur. 1. Officium, quia vt vox verbum quoad auditores, ita Ioãnes Chri-
ſtum præcurrebat. 2. Verbum tamen priùs in corde eſt, quàm vox ſit in ore: ſic ab æterno
Chriſtus. Hæc Theophilactus, Gregorius, Ambroſius, Origenes, Beda. 3. Vox aliis in- 1.
D diget organis, ita Spirituſ. indiguit Ioannes vt prophetaret. 4. Humilitas quoque eius ſigni- 2.
ficatur hoc nomine, cùm volet irreuocabile verbum, & abeamus omnes in mortẽ, & q. aquæ 3.
in pręceps dilabamur. *Clamantis vox* eſſe dicitur: quòd Ioanni proprium clamare fuerit. 1. quo- 4.
niam & publicè prædicaturus erat, affluente etiam in deſerto multitudine. Clamor enim ma- *Ioannis fuit clamare.*
nifeſtationem importat. 2. Clamor fit ad diſtantes. Iudęi autem elongati erant à Deo. Epi- 1.
phanius in hæreſ. 69. 3. Clamatur ſurdis, Eſa. 42. Quis ſurdus niſi ſeruus meus? 4. Clamat, 2.
qui cum indignatione loquitur. Sic & magno zelo vociferabatur Ioãnes, ſecurim iam ad radi- 3.
cem eſſe poſitam. Chryſoſtomus, hom. 3. in 3. cap. Matth. Vox, inquit, eſt ſonus confuſus, nul- 4. Chryſoſt.
lum ſecretum cordis oſtendens, ſed hoc tantummodò ſignificans, quia vult aliquid dicere ille *Vocis & verbi differentia.*
qui clamat. Verbum autem eſt ſermo rationabilis, myſterium cordis aperiens. Adhuc, vox
inter animalia & homines communis eſt, verbum autem hominum tantùm. Ideò ergo Ioan-
E nes dictus eſt vox, non verbum: quia per Ioannem neque miſericordias ſuas Deus, neque iu-
ſtitias, neque præparata conſilia demonſtrauit: ſed hoc tãtummodò, quia aliquid magni facere
in hominibus Deus meditabatur. Poſtea autem per filium ſuum pleniſſimum ſuæ volunta-
tis myſterium aperuit: ideò & dictus eſt verbum. Origenes hom. 21. in cap. 3. Luc. Vox cla- Origen.
mat, præparate viam. Primò enim vox ad aures peruenit: deinde poſt vocem auditum ſermo
penetrat. Iuxta hunc ſenſum à Ioanne annunciatus eſt Chriſtus. *In deſerto*, in quo & manſit,
vt immunem ſe reddens ab omni peccato, dignior fieret qui teſtimonium Chriſto redderet.
2. Doceret & auſteritate vitæ nihil Chriſti cum mundo cõmune eſſe. 3. Præfiguraret ad de-
ſertam (Eſ. 54.) Eccleſiam Gentium regnum Dei peruenturam. 4. Deſerendum etiam mun-
dum his qui vocem, & verbum ſ. qui ſe præcurſorem & Chriſtum audituri erant, & in vtriuſ-
que doctrina profecturi. *Dirigite viam Domini.* 1. in vobis: hęc enim reſpectu Dei ſemper recta
eſt. Hoc autem fit, quando totus homo Deo ſubiicitur: vt ſcilicet intellectus per ſidem, volũ-

Tho. Aqu. tas per amorem, operatio per obedientiam Deo ſubdantur. Hæc Aquinas.2. Aut vt Euthy- F
Euthy. mius in Matth.c.3. Viam, inquit, Domini & ſemitas eius vocat animas, ad quas venturũ erat
verbũ Euangelij: quas inſtrumento pœnitentiæ mundare hortabatur, affectionum ſpinas ex-
trahendo, peccati lapides eiiciendo, & ita ſuaues ac molles ad ipſius ſuſceptionem efficiẽdo.
Theoph. Theoph. dictionẽ *Clamantis* refert ad Chriſtũ, qui & in templo (Ioan.7.) & in cruce (Heb.5.)
Irenæus. clamauerit: cuius vox, id eſt, præcurſor, Ioannes fuerit. Irenæus lib. 3. cap.9. in Valentinianos,
ex hac Prophetia conuincit vnum eſſe Deum, qui per Prophetas locutus ſit, vt hîc per Eſaiã,
Cyrill. & vnum patrem Domini, qui per Ioannem: vnum ſcilicet noui & veteris Teſtamenti. Cyril-
Iudæorum lus lib.1. in Ioan. cap.24. imperitiam Iudæorum hac Prophetia denudari confirmat. Si enim
imperitia. illi ſcripturas ſcrutati fuiſſent, tres expectandos audiſſent: Chriſtum ex Moſe, Deut. 18. He-
lyam ex Malachia: præcurſorem ex hoc Eſaiæ contextu. Ergo cùm Ioannem nec Chriſtum, G
nec Helyam eſſe intellexiſſent, de tertio interrogare debuerant. Iuſtinus Martyr, Dialogo cũ
Iuſt. Mart. Tryphone, altiùs repetendum Eſaiæ contextum monet, vt & iſta Prophetia intelligatur. Siqui-
Verborum Eſaiæ explicatio. dem cùm magna Hieroſolymæ calamitas per Sennacherib & Rabſacen incidiſſet: maior autẽ
mortuo Ezechia euentura prædiceretur: ne inæternũ Dominus populum ſuũ repuliſſe, quin
potiùs ei miſericordiã opportuno tempore cõmunicaturus eſſe videatur: additur, Cõſolamini,
cõſolamini, & vox introducitur clamans, quæ populũ ad pœnitentiam flectat, vt & ad gratiã
& miſericordiam flectatur Deus. Figura enim Chriſti aduentus præceſſit c.38. in ſole reuerſo
Clem Alc. decem lineis. Clemens Alex. Orat. exhortatoria ad Gentes. Ioannes, inquit, eſt vox verbi ad-
hortatoria, clamans, Rectas facite vias, &c. & vox verbum præcurrit, præparans ad ſalutẽ, per
quem ſterilis & deſerta non eſt ampliùs infertilis: (ſic enim deſerti rationem explicat.) Hanc
Deſertum mihi fœtus conceptionem prædixit vox Angeli: illa quoque vox præcurrebat Dominum,
quid. ſterilem annuncians mulierem, vt Ioannes deſertam. Per hanc ergo Verbi vocẽ ſterilis mul- H
tos habet filios, & deſerta fert fructum. Hæ duæ voces præcurrentes Angeli & Ioannis mihi
quidem ſignificant ſalutem repoſitam, nempè quòd cùm hoc verbum apparuerit, bonæ prolis
fructum recepturi ſimus, vitam æternam. Hæc ille. Sic alludit ad deſerti ſignificationem, quo
nimirùm Gentium Eccleſia olim deſerta vocem, immò & verbum Domini audiret & am-
Euſe bius. plecteretur. Euſebius lib.9. de Demonſtr. Euang. cap.5. Quid quæſo, inquit, fuit in cauſa, vt
non in vrbibus, neque in ipſa Hieruſalem, ſed in deſerto Ioannes ſibi ad prædicandum elege-
Cur Ioãnes non in vrbibus, ſed deſerto clamauit. rit? Ad hoc quiſpiam fortaſſè reſponderit, illum hoc feciſſe, vt Prophetia compleretur. Sed qui
exquiſitiùs ac diligentiùs ſe doceri voluerit, illicò interrogabit: Atqui Prophetia hæc quid tã-
dem ſibi volebat, quum deſertum, & ea quæ ad id genus pertinẽt, annunciabat? Cui reſpon-
debimus, quòd hoc quoque ſignum erat euertendæ vrbis Hieruſalem, & eius quod in ipſa
erat, altaris, ritúſque illius, qui ſecundum Moſaicam legem ſeruabatur: quando non ampliùs I
per legitima ſacrificia remiſſio peccatorum illis conciliabatur, ſed per purgationem lauacri,
quod in olim ſitibunda ac deſerta, dico autem in collecta de Gentibus Eccleſia, tradebatur: in
qua etiam illa, quæ facta eſt vox, *parare viam Domini* iubet, dum malitias in imo quodam fun-
do quaſi in conualle poſitas auferendas, & veteris vrbis Hieruſalem, atque eorum qui in illa
imperabant Principum ac regum, qui montes & colles nominantur: Quibus perfectis, Om-
nis, inquit, caro videbit ſalutare Dei: id eſt, omnis omnium Gentium anima ad ſuum finẽ per-
Origenes. ueniſſe demonſtratur. *Et qui miſſi fuerant, erant ex Phariſæis.* Origenes tom.6. in Ioannẽ. Hoc
primùm, inquit, obſeruato duas ad Ioannem Baptiſtam miſſas eſſe legationes (id eſt, duos lega-
torum ordines) vnam quidem Hieroſolymis à Iudęis, qui ſacerdotes & Leuitas mittunt, vt eũ,
Tu quis es? interrogent: Alteram autem Phariſæorum, qui mittunt, & ad reſponſum datum
ſacerdotibus atque Leuitis ambigebant. Quæ autem à ſacerdotibus & Leuitis dicta ſunt, di- K
ſcendi ſtudio cum manſuetudine dicta ſunt. Nihil enim contumax neque audax in ea ineſt in-
terrogatione. At verò ij, qui à Phariſęis miſſi erant, contumelioſis atque inhumanioribus ver-
bis agunt cum Baptiſta, hoc modo: *Quid ergo baptiſas, ſi tu non es Chriſtus, neque Helyas, neque
Propheta?* Sic ergo interrogant inſidioſè: quod in illis minimè mirum eſt, cùm Phariſæi fue-
rint, id eſt, ab aliis exteriori quodam cultu diuiſi, & proinde ſuperbi & contumaces, acriores
ſanè in requirendis aliorum conſcientiis. Chryſoſtomus, Gregorius, & Auguſtinus putant etiã
ſacerdotes & Leuitas ex eorum factione fuiſſe. Interrogant ergo, non vt diſcãt, ſed, ſicut & fre-
quenter Chriſtum nixi fuerant, ita & Ioannem in ſermone capiant, ſicq́ue impediant. Quia
Tho. Aqu. enim (inquit Aquinas, lect.13. in Ioan.) videbant copioſam populi multitudinem ad Ioannem
concurrere propter nouum baptiſandi ritum, & extraneum à ritu Phariſæorum & legis: inui-
debant Ioanni, & pro virili conabantur impedire baptiſmum eius. Ideò ſe continere non va-

lentes,

A lentes,ſuam manifeſtant inuidiam,& dicunt,*Quid ergo,* &c. quaſi dicat,Non debes baptiſare, cùm neges aliquem illorum trium te eſſe, in quibus præfiguratus eſt baptiſmus. Similes iſtis ſunt inuidi,animarum profectum impedientes, qui dicunt videntibus,Nolite videre,&c. Eſa. 30. Cyrillus lib.1.in Ioan. cap. 25. Hoc etiam Phariſæorum temeritati tribuit. Conſueuerant enim,inquit,præſentes nimiùm contemnere,& venturum ſimulato afficere honore:& vt ipſi magni apud Iudæos eſſent, & diuitias ingentes ſibi accumularent,neminem præter ſe honorari patiebantur.Origenes tom.6.in Ioan.quærit quî fiat vt Phariſæi Ioannem de baptiſandi ritu arguere videantur,cùm multi ex ipſis à Ioanne baptiſati fuerint. Verùm id metu populi, non reuerentia faciebant. Hoc etiam Ioannes nouerat,cùm videns eos & Sadducæos ad baptiſmũ ſuum venientes , ait: Progenies viperarum,quis demõſtrauit vobis fugere à vẽtura ira? Iam ſecuris ad radicem poſita eſt.*Reſpondit Ioannes,Ego baptiſo in aqua.* id eſt,Non debetis mirari ſi ego, qui non ſum Chriſtus,nec Helyas,nec Propheta, baptiſo:quia baptiſmus meus nõ

Cyrill.

Origen.

B eſt completiuus,ſed imperfectus. Nam ad baptiſmi perfectionem exigitur lotio corporis & animæ:& corpus quidem ſecundum naturam lauatur aqua,anima verò non niſi ſpiritu.Vnde, *Ego baptiſo in aqua,* id eſt,aqua lauo corpus.Veniet autem alius,qui perfectè baptiſabit in aqua & ſpiritu ſancto,Deus & homo: qui & corpus aqua,& ſpiritum ſpiritu lauabit,ita vt ſanctificatio ſpiritus deriuetur ad corpus. Act.1.Ioannes quidem baptiſauit aqua,&c. Hæc Aquinas, lib. 13. in Ioann.Eundem ſenſum Origenes,hom.21.in Luc. Theophilactus,Euthymius,Auguſtinus,tract.4.in Ioan. Gregorius, Rupertus,& omnes antiqui Patres ſequũtur.Ioſephus l. 18.Antiq.c.10.virum bonum Ioannem vocat,qui Iudæis præciperet virtuti operã dare,iuſtitiã colere,in Deum ſeruare pietatem, & per baptiſmum in vnum coire. Auguſtin.tract.5.in Ioã. Talis autem erat baptiſmus Ioannis, qualis Ioannes: iuſti hominis,terreſtris,præparatorius,nõ Dei cœleſtis, diuinus,& perficiens, vt baptiſmus Chriſti.Hic quoque agit in Donatiſtas, qui

Tho.Aqu.

Ioſephus.

Auguſt.

Qualis erat Ioãnis baptiſmus.

C volebant hæreticos rebaptiſari,argumento ducto ab ijs,qui cùm primum Ioãnis baptiſma accepiſſent, à Paulo rebaptiſati ſunt, Act.17. Sed,inquit , hæretici baptiſma dederunt,quod baptiſma non dedit Ioannes.Miramur igitur quid impellat Gnoſticos huius temporis,vt dicant baptiſma Chriſti nihil habere Ioannis baptiſmate excellentius.Si enim vnum & idem eſſet, quorſum Paulus hos rebaptiſaſſet,cùm monuerit vnicũ eſſe baptiſma?Denique nihilne potius habet verbum voce, Chriſtus præcurſore, Dominus ſeruo, Deus homine?Verùm mirari deſinemus, ſi perpendamus Gnoſticos Chriſtum ſua veritate ſpoliare,& omnia illius myſteria ad ſimplices figuras reducere velle. Hoc etiã contra illos Auguſtanæ confeſſionis profeſſores nobiſcum contendunt : hoc olim primi Patres Eccleſiæ contra ſui temporis hæreticos.Tertullianus lib.de Baptiſmo.Nihil,inquit,cœleſte præſtabat Ioãnis baptiſma,ſed cœleſtibus præminiſtrabat,pœnitentiæ ſcilicet præpoſitus,quæ eſt in hominis poteſtate. 1.

Chriſti baptiſma excellẽtius Ioãnis baptiſmate.

Contra noſtri tẽporis Gnoſticos.

Tertull.

D 2. Alioquin aut daret & ſpiritum ſanctum, ſi cœleſtis fuiſſet: 3. & remiſſionem peccatorum.Sed neque peccatũ dimittit, neque ſpiritumſ. indulget,niſi Deus ſolus:etiam ipſe Dominus, niſi priùs aſcenderet ad patrem, aliter negauit ſpiritum deſcenſurum. Id quod Dominus nondum conferebat, ſeruus vtique præſtare non poſſet. Adeò poſtea in actis Apoſtolorum inuenimus, quòd qui Ioannis baptiſma habebant,non accepiſſent ſpiritumſ. immò ne auditu quidem nouerant. Occurrit tandem obiectioni. Nam quòd, inquit, prædicabat baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem delictorum, in futuram remiſſionem enunciatum eſt. Siquidem pœnitentia pręcedit, remiſſio ſubſequitur: & hoc eſt viam præparare : qui autem præparat, non idem ipſe perficit, ſed alij perficiẽdum procurat.Demum ipſe profitetur ſua non eſſe cœleſtia, dicẽdo, Qui de terra eſt,de terra loquitur: qui de ſupernis venit,ſuper omnes eſt.4.Item ſola ſe pœni-

E tentia tingere,vẽturum mox qui tingeret in ſpiritu ſancto & igni.Hęc Tertullianus. Origenes verò tomo 6.in Ioan. Hoc etiam,inquit,notandum eſt, Ioannis baptiſmum Ieſu baptiſmo, qui ab eius diſcipulis dabatur,inferiorem fuiſſe: ſiquidem ij,qui in Actis baptiſati erant Ioãnis baptiſmo, ab Apoſtolo iterum baptiſantur. Quod enim eſt regenerationis , non à Ioanne, ſed à Ieſu per Apoſtolos fiebat,cum renouatione ſpiritus,qui nunc quoque ſubſequitur:quandoquidem in Ieſu eſt ſupra aquam,ſed non in omnibus poſt aquam ingenerari ſolet. Baſilius lib.1.de Baptiſ. tres Baptiſmatum ſpecies aſſignat, Moſis ſcilicet, Ioannis, & Chriſti. Porrò baptiſma Chriſti,inquit,rationem habet omnem humanam excedentem,& gloriam altiorẽ omni voto humano:excellentiam autem gratiæ ac virtutis ampliorem, quàm quantum ſol ſtellas excedit. Idem Concione exhortatoria ad ſanctum baptiſma: Ioannis, inquit, baptiſma introductorium erat, hoc perfectiuum eſt: illud ſeceſſus à peccato,hoc conſortium ad Deũ. Theophilactus in Ioann. Baptiſma Ioannis non erat articulatum,non enim fiebat in ſpiritu:

4.

Origen.

Baſilius.

Idẽ Baſ.

Theoph.

Chriſti autem articulatum erat: nihil enim vmbrarum vel figurarum continebat, ſed fiebat in F
Ambroſ. ſpiritu. Eadem habet Ambroſius lib.2. in Luc.c.3. Auguſtin.tom.7.de vnico baptiſmo cõtra
Auguſt. Petilianos,cap.7.& lib.5.de baptiſmo contra Donatiſtas,cap.9. Idem omnes primæ Eccleſiæ
Patres. Quid ergo mouet Gnoſticos,vt Chriſti & Ioannis baptiſma confundant? Quis non
intelligat,quantum inter vtrumque baptiſma ſit diſcriminis? Aquæ baptiſmus animum non
mutat,ſpiritu opus eſt. Quantum igitur diſcriminis eſt inter aquam & ſpiritumſanctum, in-
ter cerimoniam ſignificatiuam & rem ſignatam,inter dominum & miniſtrum, tantum in-
tereſt inter baptiſma Ioannis & Chriſti. Hæc ille. Adde,tria ad perfectum baptiſmum re-
Tria ad perfectum baptiſmũ requiruntur. quiri. Tres ſunt enim(primæ Ioannis quinto) qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua,
& ſanguis: inter hæc verò aqua minimum eſt. Ioannes autem non poterat dare ſpiritumſan-
ctum,quia nondum Ieſus erat glorificatus, Ioan.7.nec ſanguinem, qui nondum erat effuſus:
quomodo ergo ſuo baptiſmo Chriſti baptiſmum æquaret? Sed præparabat, & quaſi manu G
perducebat ad excellẽtiora Chriſti myſteria.Hinc eſt quod ait, *Baptiſo aqua.* & alibi, Ille vos
baptiſabit ſpiritu ſancto & igni,& permũdabit areã ſuam. *Medius autẽ veſtrum ſtetit.* Hæc per
Quomodo chriſtus medius noſtrum. antitheſim.quaſi d. Imperfectus eſt baptiſmus meus: at illius qui venit,perfecta ſunt opera. Et
hic quidem *medius veſtrum ſtetit.* Quod quatuor modis exponitur. 1. Si referatur ad na-
turam humanam Chriſti, medius veſtrum dicitur, quia inter Iudæos conuerſatus eſt,quaſi al-
1. ter ex illis: in forma ſerui apparens,habitu inuentus vt homo.Phil.2.Sic enim ait, Luc. 22. In
Chryſoſt. medio veſtrum ſum ſicut qui miniſtrat.Sic Chryſoſtomus,hom.15. in Ioan. Auguſtinus trac.
Auguſt. 4. & Greg.hom.7. 2. Si ad Chriſti diuinitatem referatur,Chriſtus in medio Iudæorum fuit,
Gregor. 2. quia implebat omnem creaturam: vt Deus verbum,Hier.22. 3. Si ad originem humanæ ſa-
3. pientiæ,in medio eius,id eſt,in hominis mente eſt verbum,cùm quicquid lucis & ſapiẽtiæ eſt
4. in hominibus,proueniat ex participatione verbi. Sic Origenes. 4.Si ad Propheticã de Chri- H
Origen. ſto prænunciationem, hæc in medio Iudæorum erat, id eſt in mediis ipſorum ſcripturis.Sic
Theoph. Theophilactus. *Quem vos neſcitis,* inquit. 1.Licet enim hominem noueritis,non tamen Deũ.
2. Licet impleat omnia, non talis tamen à vobis intelligitur. 3.Quamuis lux in vobis vt tene-
bris luceat,tenebræ tamen eum nõ comprehenderunt. 4. Licet lateat in ſcripturis, eum tamẽ
Obſeruatio. non aduertitis. Sic diſce non ſemper omnia intelligi quę videntur,tanguntur,præſentia ſunt,&
leguntur: ſic enim ignotus fuit Chriſtus. *Ipſe eſt qui poſt me venturus eſt,*ad prædicandum, ba-
Th Aqui. *Quomodo id Ante me factus eſt, intelligitur.* ptiſandum,& moriẽdum. Præceſſit enim Ioannes,vt diſpoſitio formam, inquit Aquinas. *Qui
ante me factus eſt.* id eſt, qui præfectus eſt mihi dignitate: ſicut & ait, Illum oportet creſcere,
me autem minui. Sic Chryſoſtomus hom.15.in Ioann. Rupertus,Gregorius,Thomas,Augu-
ſtinus. 2. Aut ante me fuit,aut factus eſt. Vtrũque enim Græca voce ſignificatur(inquit Epi-
1. phanius lib.2.t.2. contra hæreſ.69.Ariomanitarũ)vt oſtendat verbi in terra ſemper acceſſum. I
Chryſoſt. 2. Siquidem fuit, non dicit hic creationem, ſed acceſſum & aduentum:ſicut homines dicere ſo-
Epiphan. lent, Fui in Hieroſolymis,aut in Babylone, quando veni. Tria de Chriſto enunciauit Ioãnes,
quibus diuinitatem, prouidentiam, & humanitatem Chriſti expreſſit. Ait enim (vt obſeruat
Tria de Chriſto Ioãnes enũciat Epiphanius in hæreſ.69. quæ eſt Ariomanitarũ) Hic eſt de quo dixi vobis, *quòd poſt me venit
vir,* vt aduentũ in carne ſignificet: *Quia prior me erat,* vt Deitatem oſtendat: *Quoniam ante me
factus eſt.* In mundo enim erat,inquit Euangelium,& mundus per ipſum factus eſt. Si autem
in mundo erat antequàm Ioannes conciperetur,ac gigneretur,ante ipſum fuit in mundo,non
Cyrillus. de creatione, ſed de acceſſu.Cyrillus in expoſit.Symboli Nic.Quomodo qui poſt ipſum erat,
prior ipſo fuit? Soluit ſaluator, Iudæos alloquens: Priuſquàm Abraham fieret, ego ſum. Nam
Chriſtus quomodo factus ante Ioãnẽ. erat quidem & ante Abrahamum diuino more: intelligitur autem poſt ipſum, ſecundum
quod homo apparuit. Dicere etiam poſſumus Chriſtum factum ante Ioannem: id eſt, fuiſſe
virum perfectum, ſi non ætate, ſaltem iudicio & diſcretione.Nam licet Ioannis conceptio ſe- K
meſtri prçceſſerit filij Dei incarnationem,ita tamẽ vt non ſtatim,ſed ſenſim in materno vtero
formatus ſit. Chriſtus verò ſtatim in ipſa incarnatione vir perfectus redditus eſt,obumbrante
nimirùm Spiritus ſancti virtute: quo factũ eſt,vt verè Propheta id prædixerit de Virgine, Fœ-
mina circundabit virum. Quòd ſi quis obijciat ipſum etiam Ioannem in vtero exultaſſe:factũ
Quid eſt ſoluere corrigiam. id ſanè diuino priuilegio, ita tamen vt non æquauerit perfectionem illam, quam Chriſtus ab
inſtanti ſuæ incarnationis habuit.Sic recurret interpretatio huius ſententię, *Ante me factus eſt,*
1 ad id, Me perfectior eſt, & vt Deus,& vt homo. *Cuius non ſum dignus vt ſoluam corrigiam cal-
Theoph. ceamenti:* id eſt,Me dignior eſt & glorioſior,intantum vt me non auſim numerare vel in vlti-
Euthy. mis eius ſeruis(ait Theophilactus) propter magnitudinem cõſideratæ in eo diuinitatis, inquit
2. Gregor. Euthymius, 2. Gregorius hom.7.myſticè corrigiam explicat,vt per calceamentum, quòd
ſit

A ſic è pellibus animalium, humana natura mortalis: per eius corrigiam ligatura myſterij, id eſt, *Myſtica*
vnio diuinitatis cum humanitate per incarnationem intelligatur: cuius plenitudinem ſe ſolue- *corrigia.*
re indignum iudicat Ioannes, cùm ab homine perfectè explicari non poſſit. 3. Aliter expli- 3.
cat, pro eo ac ſi diceret, Non ſum dignus Eccleſiam, quæ Chriſto debetur, in ſponſam accipe-
re. Mos enim fuit apud veteres, Deut. 25. vt ſi vir decederet ſine liberis, poſſet eius frater ſuper-
ſtes vxorem eius ſibi in ſponſam accipere. Quòd ſi ille nollet, propinquus defuncti eam ſibi in
vxorem aſciſcere poterat, ſi modò prius fratri viri defuncti calceamentum ſoluiſſet, in ſignum
ceſſionis. Cui autem, inquit Rupertus in Ioan. magis competebat vxor eſſe Synagoga, quàm Rupertus.
Chriſto? cuius tota patris hæreditas, vel vniuerſa quæ eſt ab initio vſque ad finem ſeculi Eccle-
ſia. Quis enim patri propinquus magis quàm filius? Origenes tom. 6. in Ioan. per duo calcea- Origen.
menta, duos Chriſti aduentus interpretatur, vnum in hunc mundum per incarnationem: al-
B terum ad patres, cùm per mortem deſcendit ad inferos, & in itinere quod in carcere fecit. In
hoc enim, inquit, Ieſus mortuus eſt, vt & viuorum & mortuorum dominaretur. Humilitatis
autem eſt, quòd cenſet Ioannes ſe indignum tantis myſteriis diſſoluendis. Theophilactus in Theoph.
Ioan. Scio, inquit, me apud ſanctorum aliquem hanc etiam legiſſe interpretationem. Calceus 4.
ſemper ſumitur ad peccatricem animam, corrigia vt vinculum peccatorum. Igitur Ioannes in
aliis quidem, qui ad ſe egrediebãtur, poterat ſoluere corrigiam: Viam enim præparabat ad hoc,
vt corrigiam & calceamẽtum peccati abiicerent. In Chriſto autem non inueniens corrigiam,
hoc eſt vinculum peccati, meritò neque ſoluit, neque ſoluere potuit. Cæterùm ſuo exemplo
(inquit Cyrillus libro primo in Ioan. cap. 26.) Phariſæos ab arrogantia in humilitatem traduce- Cyrill.
re conatur. Atque vtinam omnes hæretici, & curioſi, quique ambitioſè omnes ſcripturas ſe in- *Ioannes ſuo*
telligere præſumunt, hanc Ioannis humilitatem attendant: nec plus quàm oportet, ſapere di- *exẽplo Pha*
C ſcant. *Hæc in Bethabara facta ſunt trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptiſans.* Origenes tom. 6. *riſæos ad hu*
in Ioann. Non ignoramus, inquit, in omnibus ferè exemplaribus ſcriptum eſſe, *Hæc in Betha-* *militatem*
nia facta ſunt: ſed adducti ſumus, vt credamus, non Bethania legendum eſſe, ſed Bethabara, *hortabatur*
poſteaquàm in locis fuimus, vt Ieſu, eiúſque diſcipulorum ac Prophetarum veſtigia cognoſce- Origen.
remus. Bethania enim, vt idem Euangeliſta ait, Lazari & Marthæ atque Mariæ patria, Hiero- *Legendum*
ſolymis quindecim ſtadiis abeſt, à qua Iordanis flumen procul diſtat circiter centum & octo- *Bethabara,*
ginta ſtadiis ratione latitudinis. Nec verò eſt locus ad Iordanem eiuſdem nominis, cuius eſt *non Betha-*
Bethania: monſtrari autem ferunt in Iordanis ripa Bethabaram, vbi Ioannem baptiſaſſe tra- *nia.*
dunt. Hæc ille. Hanc ſententiam ſequitur Chryſoſtomus. Porrò (vt obſeruat Cyrillus libro pri- Chryſoſt.
mo in Ioan. cap. 26.) diligentiæ Euangeliſtæ, magnitudiniſque rerum hoc ſignum eſt. Solent Cyrillus.
enim homines loca ſingula, vbi res magnæ geſtæ, aut expoſitæ ſunt, memoria diligentiùs com-
D mendare. Nam (inquit Chryſoſtomus homil. 16. in Ioann.) cùm non antiqua, ſed quæ paulò Chryſoſt.
antè contigerant, narraret, à loco etiam teſtimonium accipit, vt meminerint qui aderant. My- *Myſtica hu*
ſticam huius loci interpretationem Patres requirunt, quæ nimirùm baptiſmo conueniat. Si *ius loci in-*
Bethania legatur, id eſt, domus obedientiæ, docemur per obediẽtiam fidei ad baptiſmum per- *terpretatio.*
uenire. Si verò Bethabara, quæ interpretatur Domus præparationis, ſignificat per baptiſmum 1.
hominem ad vitam æternam præparari. Iordanis, id eſt, deſcenſus eorum, Chriſtum deſignat, 2.
qui de cœlis deſcendit. Per eum omnes mundari neceſſe eſt, & ad pietatem & ſanctitatem 3.
præparari. Iordanis etiam baptiſmum præſignabat, quo nos ad fœlicitatem introduci oportet, 4.
cùm ſit omnium ſacramentorum ianua. Si autem Iordanis Chriſtus dicatur, ex eo potum 5.
ſumimus, cuius meminit Ioan. 6. Niſi biberitis meum ſanguinem, &c. Hæc ſatis abundè Ori-
genes in Ioannem.

E

Duo alia Ioannis de Chriſto teſtimonia, quibus Chriſti diuinitatem, & noſtram per eum redemptionem prædicat: neque temerè, ſed ſigno cœlitùs à Patre deſignato, ſe in illius cognitionem veniſſe oſtendit. Vnde fit, vt digito illum deſignet, oſtenſum autem quinque diſcipuli ſequantur.

Matth	Marc.	Luc.	IOAN. 1.
			Altera die vidit Ioannes Ieſum venientem ad ſe, & ait, Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic eſt de quo dixi, Poſt me venit vir, qui ante me factus eſt: quia prior me erat: & ego neſciebam eum; ſed vt manifeſtetur in Iſraël, propterea veni ego in aqua baptiſans. Et teſtimonium perhibuit Ioannes, dicens, Quia vidi Spiritum deſcendentem quaſi columbam de cœlo, & manſit ſuper eum. Et ego neſciebam eum: ſed qui miſit me baptiſare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptiſat in Spiritu ſancto. Et ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei. Altera die iterum ſtabat Ioannes, & ex diſcipulis eius duo. Et reſpiciens Ieſum ambulantem, dicit, Ecce Agnus Dei. Et audierunt eum duo diſcipuli loquentem, & ſecuti ſunt Ieſum. Conuerſus autem Ieſus, & videns eos ſequentes ſe, dicit eis, Quid quæritis? Qui dixerunt ei, Rabbi (quod dicitur interpretatum, Magiſter) vbi habitas? Dicit eis, Venite, & videte. Venerunt, & viderunt vbi maneret, & apud eum manſerunt die illo: hora autem erat quaſi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant à Ioanne, & ſecuti fuerant eum. Inuenit hic primum fratrem ſuum Simonem, & dicit ei, Inuenimus Meſſiam, quod eſt interpretatum, Chriſtus. Et adduxit eum ad Ieſum. Intuitus autem eum Ieſus, dixit, Tu es Simon filius Ioanna: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. In craſtinum voluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum. Et dicit ei Ieſus, Sequere me. Erat autem Philippus à Bethſaida, ciuitate Andreæ & Petri. Inuenit Philippus Nathanaël, & dicit ei, Quem ſcripſit Moyſes in lege, & Prophetæ, inuenimus Ieſum filium Ioſeph, à Nazareth. Et dixit ei Nathanaël, A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? Dicit ei Philippus, Veni, & vide. Vidit Ieſus Nathanaël venientem ad ſe: & dicit de eo, Ecce verè Iſraëlita in quo dolus non eſt. Dicit ei Nathanaël, Vnde me noſti? Reſpondit Ieſus, & dixit ei, Priuſquàm te Philippus vocaret, cùm eſſes ſub ficu, vidi te. Reſpondit ei Nathanaël, & ait, Rabbi, tu es filius Dei, tu es rex Iſraël. Reſpondit Ieſus, & dixit ei, Quia dixi tibi, Vidi te ſub ficu, credis: maius his videbis. Et dicit ei, Amen amen dico vobis, videbitis cœlum apertum, & Angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſupra filium hominis.

F G H

Introductio.

MAGNVM bonum fiducia eſt, & loquendi libertas, omniáque Chriſti confeſſioni poſtponere: tam magnum, inquam, & admirabile, vt filius Dei vnigenitus idem de Patre prædicet, quamuis non æqua ſit viciſſitudo. Tu enim confiteris in terra, ipſe in cœlo: tu præſentibus hominibus, ille Patre & Angelis omnibus. Talis Ioannes non multitudine, non gloria, nulla re humana motus, omnia peſſundat, liberrimè, vt debet, Chriſti myſteria omnibus annunciat: propterea etiam locum ſignificat Euangeliſta, vt magnanimi præconis fiduciam oſtenderet. Non enim domi, neque in angulo aliquo ſe abdidit, ſed in media omnium, qui ad ſe baptiſatum venerant, multitudine id palàm confitebatur. Hæc Chryſoſtomus, homil. 16. in Ioann. Nec ſemel tantùm Chriſto teſtimonium reddidit: ſed ſemper, & per omnes conciones, ceremonias & baptiſmata ipſum demonſtrauit. I

Ioannis animi magnitudo.

Chryſoſt.

Tho. Aqu. Thomas Aquinas, lect. 14. in cap. 1. Ioannis. Suprà Ioannes perhibuit teſtimonium Chriſto interrogatus: hîc verò aliud teſtimonium Chriſto ſpontaneus. Et primò quidem fert & ipſum teſtimonium. Secundò teſtimonium latum confirmat ibi, *Et teſtimonium perhibuit Ioannes* &c.

Summa. Circa primum autem, primò quidem deſcribuntur circunſtantiæ teſtimonij. Secundò ponitur ipſum teſtimonium ibi, *Ecce Agnus Dei.* Tertiò excluditur ſuſpicio teſtis, ibi, *Et ego neſciebam eum*, &c. Deſcribuntur autem circunſtantiæ. Et vna quidem ex parte temporis, vbi dicit, *altera die.* in qua quidem commendatur Ioannis conſtantia: quia non vno die, non ſemel tantùm, ſed pluribus diebus & multotiês Chriſto teſtimoniũ perhibebat. Pſ. 144. Per ſingulos dies benedicam tibi. Commendatur etiam eius profectus: quia non debet nobis ſuccedere vna dies ſicut alia: ſed quæ ſuccedit, debet eſſe altera, id eſt melior: iuxta illud Pſal. 83. Ibunt de virtute in virtutẽ. Alia circunſtãtia ponitur ex parte modi teſtificãdi: quia vidit Ioannes Ieſum: in quo inſinuatur certitudo. Nam teſtimonium viſus certiſſimum eſt. Alia verò circunſtantia ponitur ex parte eius, cui teſtimonium perhibet. Vnde dicit, *Vidit Ieſum ad ſe venientem*, ſcilicet de Galilæa, &c. Nec intelligendum eſt de aduentu, quo venit ad baptiſmum, de quo ibi loquitur Matthæus: ſed de alio aduentu, quo iam baptiſatus, & circa Iordanem aliquandiu commoratus venit ad Ioannem. Nec enim diceret ſe vidiſſe Spiritum ſanctum deſcendentem ſicut co- K.

Ioannes ſæpè ſuum de Chriſto teſtimonium repetit.

Quando Ioãnes viderit Ieſum.

A columbam, niſi & idipſum priùs contigiſſet, id eſt, baptiſatus paterna voce & ſpecie columbæ declaratus fuiſſet. Huius autem Chriſti ad Ioannem aduentus poſt baptiſmum, tres cauſæ aſſignantur. Prima eſt, ne quis erraret in perſona Saluatoris: id eſt, pro eo alterum ſibi deligeret. Ideò non ſemel, ſed pluries, etiam digito demonſtrari voluit. Secunda ratio eſt, ne quis arbitraretur hac ratione Chriſtum ad Ioannis baptiſmum veniſſe, quaſi à peccatis hactenus contractis hac aſperſione purgandus eſſet, vt obſeruat Euthymius in Ioan. Ideò ad Ioannem acceſſit, vt ex ipſo omnes intelligerent, quòd agnus eſſet qui tolleret peccata mundi: tanto abeſt vt his inuolueretur, quæ tergere, expiare, omninò abradere venerat. Tertia ratio ex Chriſti humilitate deſumitur: ſed & illius affectus exemplo, quem Dei verbo, eiúſque miniſtro debemus. Nam cùm omnes verbi miniſterium in Ioanne ſuſpicerent, ipſe eius concionibus deeſſe minimè voluit. Cyrillus Alexandrinus, libro ſecundo in Ioann. cap. 1. Ita breui admodum tem-

Cur Chriſtus venit ad baptiſmum. — *Euthym.* — *Cyr. Alex.*

B pore Propheta ſimul & Apoſtolus Baptiſta effectus eſt, inquit. Quem enim venturum prædicabat, hunc iam monſtrat præſentem, & ideò Prophetarum menſuram exceſſit. *Et vidit Ieſum venientem ad ſe.* Vidit ſcilicet, & agnouit: cùm & exterioribus ſignis ſibi Chriſtum delineaſſet quem viderat, & internis Spiritus ſancti motibus, clauſis etiam oculis, in vtero matris poſitus, Chriſtum nondum natum agnouiſſet. *Et ait, Ecce agnus Dei.* Theophilactus in Ioan. Exquire autem diligenter hoc dictum, Ecce agnus ille Dei: quia ſermo eſt ad cupientes & quærentes videre illum agnum, qui ab Eſaia 16. prædictus eſt. Ecce, inquit, agnus, qui quærit, ille agnus, ecce adeſt. Probabile enim multos in Prophetico libro Eſaiæ edoctos quæſiuiſſe, quiſnam agnus ille eſſet. Igitur Ioannes demonſtrat eum. Non dixit autem, Agnus: ſed dixit, *Ille agnus.* Nam multi quidem agni, ſicut & multi Chriſti: ſed ille eſt verus agnus, qui à Moyſe figuratur, & ab Eſaia prædicitur.

Theoph.

C Porrò agnus Dei dicitur Chriſtus, ſiue quòd Deus acceperit mortem Chriſti pro noſtra ſalute, ſiue quòd Deus tradiderit illum pro nobis ad mortẽ: quemadmodum dicere ſolemus, Sacrificium hoc illius eſt, hoc eſt, ille ſacrificium hoc obtulit. Sic igitur & Dominus dicitur Agnus Dei, eò quòd Deus propter charitatem ſuam erga nos, illum dederit ad mortem. Et agni quidem, qui in veteri lege immolabantur, nullius peccatum omninò abolebant: hic autem totius mundi peccatum tollit è medio, & abolet. Euthymius in Ioann. dici illum agnum Dei cenſet, quòd à Deo miſſus ſit ad immolandum pro ſalute hominum, vel propter diuinitatem hypoſtaticè ſuæ humanitati coniunctam. Auguſtinus tract. 7. in Ioan. Vtique ſingulariter iſte agnus. Nam & diſcipuli dicti ſunt agni: Ecce ego mitto vos ſicut agnos in medio luporum. Dicti ſunt & ipſi lumen. Vos eſtis lux mundi, (Matthæi quinto.) Sed aliter ille, de quo dictum eſt, Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Sic & Agnus ſingulariter, ſolus ſine macula, ſine peccato: non cu-

Chriſtus eſt ille agnus, quomodo. — *Euthym.* — *Auguſt.*

D ius maculæ abſterſæ ſint, ſed cuius macula nulla fuerit. Quid enim, quia dicebat Ioannes de Domino, Ecce agnus Dei? Ipſe Ioannes non erat agnus? non erat vir ſanctus? non erat amicus ſponſi? Ergo ſingulariter ille, Hic eſt agnus Dei: quia ſingulariter huius agni ſanguine ſolo homines redimi potuerunt. Et paulò pòſt. Qualis agnus eſt? quem lupi timent. Qualis agnus? qui leonem occiſus occidit. Dictus eſt enim diabolus leo circumiens & rugiens, quęrens quem deuoret. Sanguine agni victus eſt leo. Agnus quidem Moſaicus irrationalis erat, vt meditatur Epiphanius in hæreſ. 8. Chriſtus autem rationalis eſt, immò Dei virtus & ſapientia. Thomas Aqui. lect. 14. in 1. cap. Ioan. Sciendum eſt autem quòd, ſicut dicit Origenes, in veteri lege conſueuerunt quinque animalia offerri in templo: tria de terreſtribus ſcilicet, vitulus, capra, & ouis: ſed ouium quidem, aries, ouis, & agnus. De volatilibus verò duo, turtur ſcilicet & columba. Quæ quidem omnia præfigurata fuerunt veri ſacrificij, quod eſt Chriſtus, qui ſemetipſum

Agnus ſine macula. — *Epiphan.* — *Tho. Aqu. Origen* — *Quinque animalia cõſueuerũt offerri in templo.*

E obtulit oblationem Deo, vt dicitur Epheſ. 5. Quare Baptiſta Chriſto teſtimonium perhibens, agnum ſpecialiter nominauit. Huius ratio eſt: quia ſicut dicitur Numer. 24. licet alia fierent ſacrificia in templo cæteris temporibus, vnum tamen erat quotidianum, in quo iugiter vnus agnus manè, & alius veſperè offerebatur: nec hoc mutabatur vnquam, ſed tanquam principale obſeruabatur. Alia verò ex adiuncto: & ideò per agnum, qui erat principale ſacrificium, ſignificatur Chriſtus, qui eſt principale ſacrificium. Nam licet omnes ſancti, qui pro Chriſti fide paſſi ſunt, proſint ad ſalutem fidelium: hoc tamen non habent, niſi inquantum agni ſacrificio principali adiungũtur. Et offertur quidem manè & veſperè: quia per Chriſtum patet aditus ad intelligibilia diuinorum contemplanda & fruenda, quod pertinet ad cognitionem matutinã: & inſtruimur, quomodo vtamur terrenis abſq; inquinamẽto, quod pertinet ad veſpertinã: & ideò dicit, *Ecce agnus Dei*, id eſt per agnum ſignificatus. Dicit autem *Dei*, quia in Chriſto ſunt duæ naturæ, humana ſcilicet, & diuina: Et quòd hoc ſacrificium eſſet virtuoſum ad purgandum

Agnus in iuge ſacrificium. — *Cur chriſtus dicitur agnus Dei. I.*

& ſacrificandum à peccatis, habet ex virtute diuinitatis, in quantum ſcilicet Deus erat, in Chri- F
2. ſto mundum reconcilians ſibi, 2. Cor. 5. Vel dicitur Agnus Dei, quaſi oblatus à Deo, ſcilicet ab
3. ipſo Chriſto, qui eſt Deus, ſicut dicitur oblatio hominis, quam homo offert. Vel dicitur Agnus
Dei, ſcilicet patris: qui ipſe prouidit homini oblationem ad offerendum pro peccatis ſuffi-
cientem, quam homo per ſe habere non poteſt. Vnde Geneſ. 22. cùm Iſaac quæreret ab Abra-
ham, Vbi eſt victima holocauſti, &c. reſpondit, Deus prouidebit ſibi victimam holocauſti.
1. Rom. 8. Proprio filio non pepercit Deus, &c. Dicitur autem Chriſtus Agnus, primò propter
Cur Chriſtus agnus. puritatem. Exod. 12. Erit agnus anniculus, &c. 1. Pet. 1. Non corruptibilibus auro & argento, &c.
2. Secundò, propter manſuetudinem. Eſai. 53. Quaſi agnus, &c. Tertiò, propter fructum. Pro-
3. uerb. 28. Agni ſunt tibi, &c. Et hoc quantum ad indumentum, iuxta illud Rom. 13. Induimini
Dominum Ieſum Chriſtum. Et quantum ad cibum, Ioan. 6. Caro mea, &c. Et ideò dicebat
Quomodo Chriſtus tollit peccata. Eſaias 16. Emitte agnum Domine, &c. Conſequenter propoſitam figuram exponit, cùm dicit, G
Qui tollit peccata mundi, id eſt, aufert quod in lege, nec per agnum, nec per alia ſacrificia auferri
1. poterat: quia, vt dicitur Hebr. 19. Impoſſibile eſt per ſanguinem, &c. ſanguis iſte tollit, id eſt,
2. aufert peccata mundi. Ozee vlt. Omnem aufert iniquitatem. Vel *tollit*, id eſt, in ſe accipit pec-
cata totius mundi: quia, vt dicitur 1. Pet. 2. Qui peccata noſtra pertulit, &c. Eſa. 53. Dolores no-
Quod peccatũ mũdi. ſtros ipſe tulit, & languores noſtros ipſe portauit. Dicit autem ſecundum Gloſam, *Peccatum*,
& non peccata: vt oſtendat in vniuerſali, quòd abſtulit totum genus peccati, 1. Pet. 2. Ipſe eſt
propitiatio pro peccatis noſtris: vel quia pro vno peccato, ſcilicet originali, mortuus. Rom. 5.
August. Per vnum hominem peccatum intrauit, &c. Hinc ſcilicet Auguſtinus tom. ſeptim. libro ſex-
to contra Iulianum Pelag. cap. primo, concludit omnes, quotquot in mundo ſunt, etiam in-
Infãtes peccato obnoxÿ. fantes nuper natos, peccato obnoxios eſſe. Nam ſi nulli peccato paruuli obſtricti ſunt, inquit,
ſequitur Chriſtum non eſſe pro paruulis mortuum. Dicit autem Paulus ad Corinth. 2. cap. 5. H
quoniam vnus pro omnibus mortuus eſt. Quibus & ſimili conſecutione id adiicere poſſu-
mus, Si ipſe agnus eſt Dei qui tollit peccata mundi: ergo quicquid in mundo eſt, peccato ob-
noxium eſt, & paruuli ſtatim atque in mundo ſunt, peccatores eſſe dicentur, & egebunt gratia
Quomodo Chriſtus tollit peccatũ. Chriſti. Tollit autem omnium peccata ſufficiẽter, etſi non efficaciter: tollit, inquam, quantũ in
ſe eſt, omnium qui ad eum recurrunt, peccata. Quòd ſi alicuius peccata permanent, hoc non
ad Chriſtum, ſed ad ipſum peccatorem referri debet. Tollit denique ea miniſterialiter per ſa-
3. Origen. cerdotes. Mediis etiam vtitur ſacramentis. Origenes tom. 1. in Ioannem. Siquidem, inquit, im-
belles fecit mors Chriſti eas potentias, quæ humano generi bellum inferunt, & vindicabit à
peccato vitam in vnoquoque credentium, potentia indicibili. Quoniam autem aufert pec-
catum, vt totus ſine peccato ſit mundus, idq́; facit, donec vniuerſos hoſtes ſuos, atque adeò
mortem ipſam, nempè vltimum hoſtem deuicerit: Idcircò Ioannes ait, oſtendens ipſum, I
Chriſtus in præſẽti etiã tollit peccata. *Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi.* Non, inquit, qui tulit aliquando: neque item qui ab-
ſtulit quidem antè, nunc autem non tollit: ſed *tollit*, inquit, quòd aſſiduè hoc agit: id eſt, tollit
ab vnoquoque in mundo exiſtente peccatum: neque ceſſat tollere, quoad è toto mundo ſubla-
4. tum fuerit peccatum: ac Seruator tradiderit patri regnum. Tollit itaque peccata, quoniam ab
eo noſtra purgatio & iuſtificatio pendet, & non in alio aliquo ſtatu. Tollit, inquam, non actu,
5. *Chriſtus nõ tollit actu cuiuſque peccata, etſi auferre poſſet.* niſi peccatori eius meritum applicetur. Sic enim pharmaca & radices tollere quoſdam mor-
bos dicuntur, propter innatam vim: etſi non eos actu tollant, niſi ægris applicentur. Applicatur
autem nobis Chriſti virtus & meritum, mediante pœnitentia, præeunte, comitante, & conſe-
quente Dei gratia, noſtra fide, ſacerdotum miniſterio, & ſacramentis. Hoc confirmat his verbis
Theophilact. in Ioan. Non dixit, qui abſtulit peccatum: ſed qui tollit, in præſenti, peccata no-
ſimilitudo. ſtra. Quotidie enim tollit peccata, & aliorum quidem per baptiſmum, aliorum autem per pœ- K
Theoph. nitentiam. Quare autem non dixit peccata, ſed peccatum? Fortaſſè hoc in genere dixit de om-
Cur in ſingulari Peccatũ dicit. nibus: ſicut dicere ſolemus, Defecit homo, id eſt, omnis humanitas à Deo. Aut peccatum in-
obedientiam intelligit, ob quam homo in varias affectiones incidit: hanc autem tulit Chriſtus,
factus patri obediens vſque ad mortem. Philip. 2. Neque verò audiendi ſunt, qui ideò pecca-
Peccata omninò tolluntur. ta minimè tolli arbitrantur: quòd in nobis fomites quædam illorum, ceu carnis ſtimuli rema-
neant. Reatus enim tollitur & ipſa deformitas, interim dum hic viuentes ad deſignata media
recurrimus. Remanet interim fomes ſeu infirmitas quædam in nobis: quia corpus quod cor-
Quid fomes peccati. rumpitur, aggrauat animam, donec expurgato & ad incorruptionem reſtituto corpore,
ipſa etiam carnis imbecillitas omninò tollatur. Relinquitur autẽ illa in nobis, quandiu viuimus,
non ad condemnationẽ noſtram: multum enim differt à peccato: ſed ad exercitationem, vt ſe-
cũdum ſpiritũ viuentes, & membra noſtra mortificantes ſuper terram, non iam carni, ſed ſpiri-
tui,

A tui, neque Deo, ſed mundo viuamus. Hanc reſolutionem Gregorius Nicænus, ſerm. de ſancta Chriſti natiu. cõfirmat his verbis. Dicet enim, inquit, forſitan aduerſarius, quòd cum, qui expectaſſet tempora, ad manifeſtationem nequitiæ, vt auctam eam eximeret, ac radicitùs & funditùs tolleret, totam eam ſuſtuliſſe decebat, vt nullæ eius remanerent in vita reliquiæ. Nũc verò cædes, furta, adulteria, ac peſſima quæque omni remoto metu committuntur. Nam ſi quis ad hoc reſpicit, ſimilitudine quadam inſigni eam, quæ his rebus exiſtit, ambiguitatẽ ſoluat. Quemadmodum enim videre licet, dum ſerpentes interficiũtur, non ſtatim vnà cum capite poſteriorum partium volumina emori: ſed caput quidem emortuum eſt, poſtremæ verò partes ſuis ſpiritibus etiam nunc animatæ vigent, nec vitali motu priuatæ ſunt: Ita draconis quoque interfector, quum magna beſtia euaſiſſet, quippè quæ vnà cum omnibus ſingulatim hominũ ætatibus creuiſſet, capite cæſo, hoc eſt, malorum inuẽtrice, quæ multa in ſeſe capita haberet, ſublata, poſteriorũ partium tactũ nihil curauit, quòd operã dediſſet, vt exercitationis cauſa inſequentibus B hominibus in mortua beſtia motus relinqueretur. Quod igitur contuſum illud & confractum caput? Id quod vnà cum prauo conſilio mortem inuexit, quod lethale venenum homini per morſum immiſit. Is igitur qui imperium mortis euertit, vim, quæ in capite ſerpentis erat, vt inquit Propheta, contudit atque cõtriuit: Reliquus verò beſtiæ tractus vnà cum vita humana ſatus, quoad humanum genus erit in motibus nequitiæ atque improbitatis, ſemper ſquama peccati vitam vndique exaſperat & indurat: ac potẽtia quidem iam emortuus eſt, poſteaquàm caput inutile redditum eſt. Vbi autem tempus præterierit, & circa eam quæ expectatur, vitæ huius conſummationem conſtiterint ea, quæ mouentur: tunc ea quæ in cauda eſt, extrema pars hoſtis aboletur. Ea autem mors eſt. Atque ita plena atque abſoluta fiet abſolutio vitioſitatis, omnibus ad vitam per reſurrectionem vocatis. Vbi verò Ioannes Chriſti virtutem explicauit, nunc eius dignitatem declarat, dicens, *Hic eſt de quo dixi, Poſt me venit vir, qui ante me factus* C *eſt: quia prior me erat.* Ita ſummatim omnia comprehendit, & ſuperius ſuum teſtimonium cõfirmat: quaſi dicat, vt meditatur Chryſoſtomus ho. 16. in Ioan. Meus enim aduentus nihil aliud habuit quàm prædicare commune orbi terrarum beneficium præſtitum, & in aqua baptiſare: huius autẽ purgare humanum genus, & largiri paracleti operationẽ. Cyrillus Alex. l. 2. in Ioan. c. 2. In memoriam reducit Baptiſta quæ dixerat, & gloriæ Chriſti vltrò & ſponte cedit: nec ex charitate magis, quàm ex veritate, etiam neceſſitate id facit. Subiicitur enim: Etiamſi nolit creatura creatori, ſeruus domino, largitori id quod donatur. Theophilact. in Ioann. Et ſuperius quidem iis, qui à Phariſæis venerant, Ioannes dicebat: Medius veſtrum ſtat, quem vos neſcitis, qui ante me fuit: nunc digito oſtendit illum, & manifeſtat ignorantibus. Hic eſt de quo teſtificabar, inquit, Phariſæis, quòd ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ante me factus ſit, hoc eſt, dignior me, & inſignior. Neque enim ſic intelligi debet, vt in ſuperioribus diximus, quaſi filius Dei factus ſit, id eſt crea- D tura ſit, in ea ratione qua tempore Ioannem præcedit: ſed quòd illi prælatus ſit. Cyrill. lib. 1. in Ioan. cap. 19. Solet enim qui præcedit, poſterioribus glorioſior videri: ſicut qui fabrilem quandã artem, aut quamuis aliam abſolutè tenuit, præcedit, aut glorioſior eo eſt, qui adhuc diſcens, magiſtrũ ſequitur, & ad vlteriora continuè graditur. Qui tamen cùm magiſtrũ ſuũ cognitione artificij vicerit, non iniuriâ à ſuperato poterit audire magiſtro: *Qui poſt me venit, prior me factus eſt.* Hac igitur imagine, ſenſum huius orationis Saluatori & Baptiſtæ attribuens, rectè mea quidem ſententia intelliges. Mirabantur enim omnes Ioannem, multos ille vndique colligebat: magna turba hominũ, qui baptiſari ab eo volebant, ad eum quotidie confluebat. Chriſtus verò multò præſtantior ignorabatur, latebat verè ipſum Deum eſſe. Et quia ignorabatur, multò poſterior, ac minor Baptiſta videbatur. Maiorem enim honorem atque gloriã ab hominibus Ba- E ptiſta capiebat: ſed qui venturus erat, prior factus eſt, maior atque præſtantior in dies reputatus. Ab operibus enim ipſis Deus eſſe reuelabatur: cùm Ioãnes Baptiſta hominis terminos non excedens, in poſterioribus relictus ſit. Ænigmaticè igitur beatus Baptiſta, Qui poſt me venit, inquit, prior me factus eſt: & qui honore me inferior erat, glorioſior factus eſt, & incomparabili præſentia idoneam mihi menſurã gloriæ ſuperat. Theoph. in Ioan. Quare verò inſignior & dignior eſt, inquit? *Quia prior me erat.* Audi Ari. Non dixit, Prior me conditus eſt, ſed erat. Audi & tu Pauli Samoſateni ſecta, quòd non à Maria eſſe cœperit Dominus, ſed præcurſore prior fuerit ſecundum ſubſtantiam ſuam, quam ante ſecula habuit. Quoniam ſi, quemadmodum vos nugamini, Dominus à Maria initiũ ſuæ ſubſtantiæ aſſumpſiſſet, quomodo prior fuiſſet præcurſore? Etenim præcurſor manifeſtè ſex menſibus anteceſſit Dominum iuxta natiuitatẽ in carne. *Vir* autem dicitur Dominus, fortaſſis propter ætatem perfectam, quoniam 30. annorum erat cùm baptiſaretur. Fortaſſis autem, quòd & omnis animæ vir ſit, & Eccleſiæ ſponſus. 2. Cor. 11.

Greg. Nis.

Quomodo tot peccata regnent, cũ ea Chriſtus abſtulerit.

Similitudo.

Chriſti dignitas.

Chryſoſt.

Cyrill. Alex.

Theoph.

Cyrillus.

Theoph.

Deſpondi enim vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto, inquit Paulus. Dicit ergo præcurſor: Ego quidem pronubus & internuncius, veniet autem poſt me *vir*. Nam & ego quidem traho animas ad fidem in Chriſtum: ipſe autem vir eſt, qui illas ſibi adiungit. *Et ego neſciebam eum*. Chryſoſtomus hom. 16. in Ioan. Aufert omnem teſtimonio ſuſpicionem, cùm non humanæ familiaritatis gratia, ſed diuina reuelatione id ſe perhibere oſtendat. Neſciebam enim, inquit. Quomodo ergo dignus eſt fide teſtis? Quomodo alios docet, qui neſcit? Non inquit, neſcio, ſed neſciebam: vt hoc verbo maximè ſibi crederetur. Quo enim pacto tantum ignoto tribueret? Verùm quæritur, quomodo dicat ſe neſciuiſſe Chriſtum, cùm illum cõſpicatus poſtulantem baptiſari, his verbis adorſus ſit: Ego à te debeo baptiſari? Demum quomodo neſciuit eum, quem nondum natus in vtero poſitum ſalutauit? Reſpondet Auguſtin. lib. 2. de conſenſu Euangeliſt. cap. 25. Quòd etſi illum priùs noſſet, aliquid tamen in eo, quod nondum nouerat, columbæ deſcenſione didicit: quòd ipſe ſcilicet baptiſaret in Spiritu ſancto propria quadam & diuina virtute. Eandem reſolutionem habet Theophilactus in Ioan. Euthymius autem in Ioã. Quòd, inquit, in vtero matris poſitus Chriſtum cognouit, id ſupernaturaliter cõtigit, quo modo nullus omninò hominum cognouit. Nunc autem triplici cognitione cognouit, puta per viſum, per auditum, per Propheticam notitiam: quarum nulla Chriſtũ cognoſcebat, priuſquàm ad Iordanem veniret. Deinde autem triplici hoc modo cognouit eum. Vidit & Chriſtum, & columbam. Audiuit Chriſtum, & vocem Patris: quinetiam Prophetica reuelatione penitiora diuinæ maieſtatis confeſſus eſt. Quòd ſi quis obiiciat miracula multa facta eſſe in natiuitate Chriſti, Angelos ſcilicet auditos, & ſtellam à Magis eſſe viſam, ex quibus Chriſtus à multis agnitus eſt, & ita Ioanni manifeſtus fieri potuit: reſpondent Chryſoſtomus & Theophilactus, hæc Ioanni innoteſcere non potuiſſe, tum propter infantilem ætatem, tum quia in deſertum ſecedens, Chriſti conſuetudine minimè vſus ſit. Adde quòd à natiuitate vſque ad baptiſmum Chriſtus nullum miraculum fecit: cùm tandem legatur, poſt aquæ in vinum conuerſionem, Hoc fecit initium ſignorũ Ieſus. Ita verificabatur illud quod ſcribitur Eſai. 45. Verè tu es Deus abſconditus. Hinc factum eſt, vt Ioannes Chriſtum neſcierit: quia nulla ſigna adhuc de eo viderat, neque aliis per ſigna innotuerat. Theophilactus in Ioan. Hoc autem loco, inquit, quòd miracula pueritiæ Chriſti conficta ſunt, & mendacia compoſita ab his, qui deridere voluerunt myſterium. Nam ſi fuiſſent vera, quomodo ignotus fuiſſet Dominus qui hæc faciebat? Neutiquam enim veriſimile fuerit, non fuiſſe celebrem eum, qui talia faciebat miracula. Verùm non ita eſt. Non enim antequàm baptiſaretur, ſigna fecit, neque cognitus erat. Ideò ſubiicit, *Sed vt manifeſtetur in Iſrael: propterea veni ego in aqua baptiſans*. Nimirùm vt omnes adducantur ad fidem in illum, & monſtretur populis. Nam propterea ego baptiſo. Me enim baptiſante concurrunt populi, & cùm congregantur, manifeſtatur in eis Chriſtus, qui à me prædicatur, & præſens præſentibus monſtratur. Niſi enim propter baptiſmum confluerent, quomodo à Ioanne monſtraretur Dominus? Non enim oſtiatim obambulabat, vt manu Chriſtum oſtenderet, & vnicuique mõſtraret. Igitur ea de cauſa dicit, Veni baptiſare aqua, vt populis propter baptiſma conuenientibus à me manifeſtetur. Ita diſtinguit baptiſma ſuum à Chriſti baptiſmate, quòd Chriſtus non in aqua ſolùm, ſed in ſpiritu baptiſet: quódque Ioannis baptiſma ſignificatiuum tantùm eſſet, non autem effectiuum. Et Chriſto quidem militabat, & ſicut legis veteris ſacramenta, præcurſorio quodam & præfiguratorio fungebatur officio, vt ſcribit Auguſt. tom. 7. de vnico baptiſmo contra Petil. cap. 7. Vnde & idem in Enchirid. cap. 49. Non enim, inquit, renaſcebantur, qui baptiſmate Ioannis baptiſabantur, à quo & ipſe Chriſtus baptiſatus eſt: ſed quodam præcurſorio illius miniſterio, qui dicebat, Parate viam Domino, huic vni ſolo, in quo renaſci poterant. Huius enim baptiſmus eſt, non in aqua tantùm, ſicut fuit Ioannis, verumetiã in Spiritu ſancto, vt de illo Spiritu regeneretur quiſquis in Chriſtum credit, de quo Chriſtus regeneratus regeneratione non eguit. Et tract. 4. in Ioan. Quid profuit baptiſma Ioannis, inquit? Si profuit aliquid, modò maneret, & baptiſarentur homines in baptiſmate Ioannis, vt ſic venirent ad baptiſmum Chriſti. Sed quid ait? Vt manifeſtaretur Iſraëli: id eſt, vt ipſi populo Iſraël manifeſtaretur Chriſtus, venit Ioannes baptiſare in aqua. Accepit miniſterium baptiſmatis Ioannes in aqua pœnitentiæ parare viam Domino, non exiſtens Dominus: at vbi cognitus eſt Dominus, ſuperfluò ei via parabatur: quia cognoſcentibus ſe ipſe factus eſt via. Itaque non durauit diu baptiſma Ioannis. Thomas Aquinas lection. decimaquarta in cap. primũ Ioannis. Manifeſtauit autem baptiſmus Ioannis Chriſtum tripliciter. Primò ſcilicet per Ioannis prædicationem. Licet enim Ioannes etiam ſine baptiſmo potuiſſet prędicando parare viam Domino, & inducere turbas ad Chriſtum: tamen propter nouitatem officij plures ad eum cõcurre-

Margin notes: Chryſoſt. *Quomodo Ioãnes Chriſtum neſciebat.* — Auguſt. — Theoph. Euthy. — *Ioãnes tripliciter Chriſtum nouit.* — Chryſoſt. Theoph. — Theoph. *Contra libros mẽdaces de Chriſti pueritia.* — *Cur Ioãnes baptiſauerit.* — *Differentia inter Chriſti & Ioãnis baptiſma.* Auguſt. — Tho. Aqu. *Quotupliciter baptiſmus Ioãnis Chriſtum demonſtrauit.* 1.

Right margin section letters: F, G, H, I, K

A currebant, quàm ſi ſine baptiſmo prædicatio facta eſſet. Secundò profuit baptiſmus Ioannis 2.
propter Chriſti humilitatem, quam demonſtrauit, baptiſari volens à Ioanne. Matth. 3. Venit
Chriſtus ad Ioannem, &c. In quo quidem exemplum humilitatis præbuit: vt ſcilicet nullus
quantumcunque magnus dedignetur à quoque ad hoc ordinato ſacraméta ſuſcipere. Tertiò, 3.
quia Chriſto baptiſato à Ioanne affuit virtus Patris in voce, & Spiritus ſanctus in columba, per
quam virtus Chriſti & dignitas magis manifeſtata fuit. Luc. 3. Et vox Patris intonuit, Hic eſt
filius meus, &c. *Et teſtimonium perhibuit Ioannes, dicens, Quia vidi ſpiritum deſcendentem quaſi
columbam de cœlo, & manſit ſuper eum.* Ita authoritate confirmat ea quæ de Chriſto protulit,
quòd ſit Agnus Dei, qui tollit peccata mundi, quòd ei prælatus ſit, quodque ante eum erat.
Vidi, inquit, his ſcilicet ipſis oculis, ſpeciem quidem viſibilem columbæ, teſtem certiſſimã
inuiſibilis præſentiæ Spiritus ſancti. Iulianus Pomerius Archiepiſc. Toletan. lib. 2. contra Iu- Iul. Pome.
B dæos. Ipſis etenim ſignis Ioannes Chriſtum agnouit, inquit, quibus eum prophetatum Eſá. *Eſaiæ vati-*
vaticiniis didicit. Sic quippè Eſaias in perſona Dei patris dicit, Eſaiæ 42. Ecce ſeruus meus, *cinium de*
ſuſcipiam eum: dilectus meus, complacuit ſibi in illo anima mea: dedi ſpiritum meum ſu- *patris voce,*
per eum, iudicium Gentibus proferet. In his duabus ſententiis Eſaiæ, quibus Pater filiũ & ele- *et ſpiritu in*
ctum & complacentem ſibi appellat, necnon ſpiritum ſuum daturum ſe ei pronunciat, Ioan- *Chriſtum*
nes hîc in baptiſmo iam ipſo Domino baptizato ea impleta ſic narrat: *Vidi*, inquit, *ſpiritum* *illapſo.*
*deſcendentem quaſi columbam de cœlo, & manſit ſuper eum: Et ego neſciebam eum: ſed qui miſit me
baptiſare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris ſpiritum deſcendentem, & manentem ſuper eũ,
hic eſt qui baptiſat in Spiritu ſancto. Et ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei.*
Nam & baptiſato iam Domino, vox de cœlo facta eſt, dicens, Hic eſt filius meus dilectus, in
C quo mihi bene complacui. Quod enim Eſaias 42. cap. dicit, ex voce Patris: Dedi ſpiritum *prophetia.*
meum ſuper eum: hoc etiam Ioannes præſentia corporali vidit impletum, quum dicit: Vidi
ſpiritum deſcendentem quaſi columbam de cœlo ſuper eum. Et quod in Eſaia ſcribitur iterũ,
Electus meus, complacuit ſibi in illo anima mea, hoc ab Euangeliſta repetitur, factam vide-
licet fuiſſe vocem de cœlo, dicentis, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacuit. Pro-
pheta quidem Eſaias ſpeciale de Domino vaticinium præbuit: ſed hîc Ioannes pluſquã Pro-
pheta digito Dominum demonſtrauit, in quo hæc ſpecialiter impleta eſſe probauit. Ecce qui-
bus ſignis atque indiciis Ioannes Chriſtum Dei filium didicit. Chryſoſtom. hom. 16. in Ioann. Chryſoſt.
Quidam autem dicunt, non omnes, ſed Ioannem tantùm, & quoſdam vita & moribus pro-
batiores ſpiritum vidiſſe. Nam etſi corporeis oculis in columbę ſpeciem ſpiritus deſcendens
videri poterat, non tamen neceſſariò ſequebatur, vt ab omnibus ſpectaretur. Etenim Zacha-
rias ſub corporea imagine multa ſuſpicatus eſt, necnon & Daniel & Ezechiel, nullum tamen
D viſionis ſocium habuerunt. Propterea Moyſes multa vidit, qualia aliorum nemo: Et transfi-
gurationem in monte non omnes viderunt diſcipuli: Sed neque in reſurrectione viſionis illius
omnes fuere participes, Act. 10. Quod ſignificauit Lucas, cùm inquit, Qui dedit eum mani- *Quomodo*
feſtũ fieri teſtibus præordinatis. *Et ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei.* Dicit *ſpiritus ſ.*
autem ſe vidiſſe Spiritum ſ. deſcendentem: quia, vt ſcribit Thomas Aquin. in Ioan. Cùm, in- *deſcendit.*
quit, deſcenſus duos terminos habeat, ſcilicet principium ſurſùm, & terminũ deorſùm, quan- Tho. Aqu.
tum ad vtrumque conuenit baptiſmo. Eſt enim duplex ſpiritus, vnus mundi, & alius Dei. Et
ſpiritus quidem mundi eſt amor mundi, qui non eſt deſurſum: ſed ab inferiori aſcendit in ho-
mine, & eum deſcendere facit: ſpiritus autem Dei, ſcilicet Dei amor, deſurſum deſcendit ad
hominem, & eum aſcendere facit. 1. Cor. 2. Nos autem ſpiritum non huius mũdi accepimus,
ſed ſpiritum Dei, &c. Quia ergo ille ſpiritus deſuperius eſt, ideò dicit deſcendentem. Simili-
E ter etiam, quia impoſſibile eſt creaturam recipere Dei bonitatem in tanta plenitudine, ſecũ-
dum quod conuenit Deo: ideò bonitatis ipſius ad nos deriuatio eſt quaſi quidam deſcenſus.
Iac. 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens, &c.
Sed quia Spiritus ſanctus in ſua natura videri non poteſt, vt dicitur Ioan. 3. Spiritus vbi vult,
ſpirat, &c. Spiritus autem non eſt deſcendere, ſed aſcendere. Ezechiel. 8. Eleuauit me ſpiri-
tus: Ideò conſequenter Euangeliſta modum viſionis & deſcenſus exponit, dicens, hîc non *Cur incar-*
fuiſſe in ſpiritu, id eſt natura, ſed in ſpecie columbæ, in qua apparuit. Vnde dicit, *quaſi colum-* *natus eſt*
bam. Et hoc quidem congruè, vt ſcilicet filius Dei per carnem mundo factus viſibilis, mani- *Chriſtus, et*
feſtaretur per ſpiritum ſub viſibili ſpecie columbæ: quæ quidem columba à Spiritu ſancto in *tamen ſpi-*
vnitatem perſonæ non ſicut humana natura aſſumpta eſt à filio Dei. Cuius ratio eſt: quia filius *ritus ſ. non*
apparuit, non ſolùm vt manifeſtaretur, ſed vt ſaluaret. Et ideò, ſecundũ quod dicit Leo Papa, *eſt incolũ-*
oportuit quòd eſſet Deus & homo: Deus quidem, vt afferret remedium: homo verò, vt præ- *batus.* Leo Papa.

beret exemplum. Spiritus verò ſanctus apparuit ſolùm ad id manifeſtãdum,ad quod ſufficie- P
Imaginum bat ſpeciem corporalem aſſumere ſolùm ad ſignificationem quandam. Hinc colligimus non
vtilitas. reiiciendas eſſe imagines,etiam rerum inuiſibilium, vtpotè Spiritus ſancti, & totius trinitatis.
Damaſ. Damaſcenus, Orat.3.de Imaginibus. Quartum verò imaginum genus eſt ſcripturæ, quæ figuras & formas,exempláque rerum,quæ ſub aſpectum non cadunt,& corporis expertes ſunt, corpore expreſſa corporeis oculis ſubiicit, vt aliquam, licet obſcuram, Dei atque Angelorũ notitiam habeamus: quia ſine figuris humanæ conditioni conuenientibus,res corpore figuráque carentes intueri non poſſumus:quemadmodum Dionyſius Areopagita diuinis in rebus
Dio.Areo. explicandis exercitatiſſimus dixit. Quòd enim meritò rerum forma figuráque carẽtium formæ figuræque compoſitæ ſint, non eam quis dixerit cauſam extitiſſe, vt noſtræ conditionis ratio haberetur: quia ſine medio non poteſt ea quæ mente ſolùm & intelligentia comprehẽduntur exẽplari,egétque propriis,ſibique natura cõiunctis auxiliis,quibus ſubleuetur. Quòd ſi G
diuina ſcriptura conditionis noſtræ habita ratione vndique colligit ea,quæ nobis congruentia aptáque ſint,in rebus ſimplicibus,formáque carẽtibus, formas quaſdam accõmodat: cur imaginibus ea non exprimat,quæ ex natura ſua proprias figuras ac formas habent, quæque, cùm eorum deſiderio teneamur, quia non adſunt,à nobis exprimere non poſſunt? Mens quidem
Gregor. noſtra (quemadmodum ait Gregorius ille,diuina inſignis eloquentia, Orat.2. de Theolog.) quamuis multum laboret,ea tamen quæ corporea ſunt,omninò tranſilire non poteſt. Quinetiam inuiſibilia Dei, per ea quæ facta ſunt,intellecta conſpiciuntur. Videmus præterea imagines in rebus procreatis,quæ nobis obſcuras rerum diuinarum ſignificationes præbent. Vt cùm dicimus, ſanctam omnique principio ſuperiorem Trinitatem, per ſolem,& lunam, & radiũ declarari: aut per fontem ſcaturientẽ,& riuum è fonte emanantem,& fluentum: aut per men-
Columba tem,& rationem ,& ſpiritum noſtrum: aut per roſæ plantam,& florem, & odoris ſuauitatem. H
correſpõdet Cyprianus,lib.de vnit. Eccleſiæ. Idcircò & in columba dicitur Spiritus ſanctus: quia columba
Spiritui ſ. ſimplex animal & innocens eſt: non felle amarum, non morſibus fœtum, non vnguium lacera-
Cyprian. tione violentum: hoſpitia humana diligere: vnius domus cõſortium noſſe: cùm generat, ſimul
1. filios edere: cùm conueniat volantibus inuicem cohærere, communi conuerſatione vitam
2. ſuam degere: oris oſculo concordiam pacis agnoſcere: legẽ circa omnia vnanimitatis implere.
3. Quare autem potiùs in columba, quàm in alia ſpecie apparuit, multipliciter ratio aſſignatur.
1 Primò quidem propter columbæ ſimplicitatem. Nam columba ſimplex eſt. Matth.10. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes,& ſimplices ſicut columbæ, &c. Spiritus autem ſanctus, quia facit reſpicere vnum,ſcilicet Deum,ſimplices facit: & ideò in ſpecie columbæ apparuit. Et quidẽ ſecundum Auguſtinum apparet etiam ſuper diſcipulos congregatos per ignem: quia quidam ſunt ſimplices,ſed tepidi: quidem autem feruentes, ſed malitioſi. Vt ergo ſpiritu ſanctificati I
dolo carẽt, Spiritus in columbæ ſpecie demonſtratur: & ne ſimplicitas frigiditatis tepeſcat, demonſtratur in igne. Epiph.lib.1.tom.3. in hæreſ.37.quæ eſt Ophitarum, propter innocen-
Epiphan. tiã,& longanimitatem, & malorum in hoc animali obliuionem,Spiritum ſanctum in colũbæ
2. ſpecie apparuiſſe ſcribit: quòd nos diuinus ſermo velit ſancti Spiritus voluntatem, & innocẽtis columbæ innocentiam imitari, vt ſimus quidem prudentes ad bonum, ſimplices verò ad
Tho.Aqu. malum. Thomas Aquin.in Ioan. alias ſimilitudinis huius rationes explicat: nimirũ quòd Spiritus ſanctus apparuerit in ſpecie columbæ, propter charitatis vnitatem. Nam columba vehementi amore in conſortem ducitur. Cant.6. Vna eſt columba mea. Vt ergo oſtendat Eccleſiæ vnitatem, Spiritus ſ. in ſpecie columbę apparet. Nec moueat te,quòd diſcipulis diſpertitæ linguæ apparuerunt, quando ſedit ſupra ſingulos eorum Spiritus ſanctus, qui & diſpertitus apparet ſecundum diuerſa donorum officia, & tamen vnit per charitatem: Et ſic propter primum K
apparuit in diſpertitis linguis(vt dicitur 1. Cor.12.) Diuiſiones gratiarum ſunt: In colũbæ ſpecie propter ſecundum. Tertiò propter gemitum. Columba enim habet gemitum pro cantu.
3. Sic Spiritus ſanctus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, &c. (vt dicitur Rom. 8.)
4 Quartò propter fœcunditatem gratiæ ſpiritualis in Eccleſia, in ſpecie columbæ Spiritus ſ. ap-
5. paruit. Hinc eſt quòd Leuit.15. Dominus pullos columbarũ offerre præcepit. Quintò, propter columbæ cautelam. Sedet enim ſuper riuos aquarum, & reſpiciens falconem volitantẽ conſpicit, & ſibi ab eo cauet. Cant.6. Oculi tui ſicut columbę,&c. Vnde quia in baptiſmo eſt noſtra tutela & defenſio,congruè in ſpecie columbæ Spiritus ſanctus apparuit. Reſpondet igitur figuræ veteris Teſtamenti. Sicut enim columba deferens ramum virentis oliuæ,oſtendit ſignum clementiæ Dei his qui reſidui fuerant ex aquis diluuij: ita & in baptiſmo veniens Spiritus ſanctus in columbæ ſpecie,oſtendit ſignum diuinæ clementiæ, quæ baptiſatis & peccata remit-

A remittit,& gratiam confert. Hinc fit,vt Greg. Nanz. Orat. ad ciues Nanzanzenos,ſimilitudi- Gr. Nanz.
nem columbæ, quam Dauid vſurpat,ad Spiritum ſanctum referat. Hic enim ſuas calamita- 6.
tes acerbè ferens: Quis, inquit,dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam?
Pſ.54. Columbæ pennas expetit, inquit,vel quòd leuiores ſint ac perniciores. Talis enim eſt,
quiſquis iuſtitiam colit. Vel quòd Spiritum adumbrent,cuius vnius auxilio pericula fugimus,
vt quàm longiſſimè ſe ab his malis remoueat quæ tum graſſabantur. *Et manſit ſuper eum.* Quia
cùm in aliis Spiritus non requieſcat, vt ſcribit Albertus in Ioannem,in Chriſto requieſcit, & Albertus.
ex ipſo in alios procedit. Eſa. 11. Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini,ſpiritus ſapientiæ & *Quare ſu-*
intellectus. Quòd autẽ in aliis non quieſcat Spiritus ſanctus,duplex cauſa aſſignatur à Thoma *per Chriſtũ*
Aquinate. Vna eſt ex peccato. Omnes enim homines alij, præter Chriſtum, vel ſauciantur *ſolũ requie-*
vulnere peccati mortalis,per quod effugatur Spiritus ſanctus: vel obſidentur malo veniali,per *ſcat ſpũs*
B quod aliqua operatio Spiritus ſancti impeditur.In Chriſto autẽ neque mortale,neque veniale, *Domini.* Tho. Aqu.
nec originale peccatum fuit:vnde nec in eo fuit Spiritus ſanctus inquietatus,ſed manſit ſuper
eum,id eſt,quieuit. Alia cauſa: quia quantũ ad gratias gratis datas,non ſemper adeſt aliis ſan-
ctis poteſtas operandi: ſicut non ſemper adeſt ſanctis poteſtas operandi miracula,nec Prophe-
tis ſpiritus Prophetiæ. Chriſtus verò ſemper habuit poteſtatem ad omnem operationem vir-
tutum & gratiarum: & ideò ad hoc deſignandum,ſuper eum manſit. Vnde hoc proprium ſi-
gnum fuit agnoſcendi Chriſtum, vt dicitur in Gloſſ. Eſai.11. Requieſcet ſuper eum ſpiritus
Domini. *Et ego neſciebam eum.* Hoc denuò proteſtatur,ne quis ea ratione, qua Chriſti cogna-
tus erat,eum Chriſto adblandiri exiſtimet. Poteſt autem variè hæc ſententia exponi, quaſi di-
ceret, vt explicat Rupertus in Ioan. Non voluntate humana, ſed authoritate diuina veni in Rupertus.
aqua baptiſans. Et quomodo mittebatur Samuël in Bethleem, ſciens eſſe in filiis Iſai, quem *A ſimili*
C vngeret in regem, ſed quis filiorum eius eſſet, neſciens: ſic & ego veni ad Iordanem,Chriſtũ *oſtenditur*
iam veniſſe ſciens, ſed in perſona quis Chriſtus eſſet, neſciens. Et ſicut idem Samuel ex oc- *quomodo*
curſu faciei Dauid agnouit(erat enim rufus, & pulcher aſpectu, decoráque facie)certior autẽ *Ioãnes neſ-*
factus eſt, dicente Domino,1.Reg.16.Surge,& vnge eum,ipſe eſt enim: Sic & ego venientẽ *ciuerit Ieſũ.*
hunc ad me,& reuelante ſpiritu agnoui, & dixi, Ecce agnus Dei, & ego à te debeo baptiſari,
& tu venis ad me? Certior autem factus ſum,veniente ſuper eum ſpiritu in ſpecie columbæ.
Albertus Magnus in Ioan. Explicari etiam iſtud poteſt,vel quia affectu carnali non cognouit, Alb. Mag.
vel quia facie ad faciem non cognouit, quia ignotus fuerat ex longa abſentia: vel quia propter
multam humiliationis abſconſionem non cognouit hunc eſſe in perſona,quẽ tamen in mũdo
ſciuit eſſe per præſentiam carnis:vel quia non cognouit eum in poteſtate ſacramentali, quam
per ſeipſum exercere vellet,& non alteri cõmittere. Simile eſt Geneſ.27.vbi dicitur de Iſaac:
D Non cognouit eum, ſcilicet filium ſuum, quia piloſæ manus ſimilitudinem maioris expreſſe-
rãt. Sic & in Chriſto ſimilitudo hiſpidæ carnis pro ſimilitudine peccatorum fecerunt Chriſtũ *Aliud ſimi-*
non cognoſcibilem etiam ſanctis. Eſ.53. Quaſi abſconditus vultus eius,& deſpectus: vnde nec *le.*
reputauerimus eum. Quis enim filium Dei noſcat in ſignis latronis? Pſ.16. Propter verba la-
biorum tuorum ego cuſtodiui vias latronis. Et ſi obiiciatur, quòd Ioannes cognouit Chriſtũ
in vtero matris: dicendum quòd hoc verum eſt,ſed hoc fuit ex inſtinctu Spiritus ſancti. Et di-
cit Gregorius, quòd ſæpè Spiritus ſanctus tangit corda Prophetarum ad vnum,non tangit ad Gregor.
alterum: & ſic hoc ad notitiam perſonalem non tetigit cor Ioannis. Ideò oportuit vt ſigno
viſibili demonſtraretur vt ſacramenti ſanctificator. Sic ergo dicit, Et ego neſciebam eum. Ad-
iicit autem, *Sed qui miſit me baptiſare,* id eſt, Deus,qui mihi hoc iuſſit occulta inſpiratione,
vel manifeſta atque ſenſibili apparitione Angelica: *ille mihi dixit,* per inſpirationem internam,
E ſiue Angelicam allocutionem: *Super quem videris Spiritum deſcendentem,* id eſt, Spiritum ſan-
ctum in forma columbæ venientem, *& manentem ſuper eum,* ad tempus in tali ſigno viſibili:
hic eſt qui baptiſat in Spiritu ſancto, non modò aqua corpus, ſed interna & ſpirituali virtute
animam purgans à vitiis, & eam gratia Spiritus ſancti illuſtrans. Etſi enim cæteri à Chriſto ba-
ptiſent,hoc tamen miniſterialiter faciũt, Chriſtus verò principaliter purgationem peccatorũ
efficit, qui lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Neque interim putandum eſt, quòd *Chriſtus nõ*
deſcenſu Spiritus ſancti in Chriſtum, & columbę ſuper eum manſione, noua quædam gratia *noua gratia*
aut infuſa,aut aucta ſit in anima Chriſti, qui ab inſtanti conceptionis perfectiſſimus fuit: ſed *donatus eſt*
deſcenſus hic, & manſio columbæ in Chriſto, deſignauit perfectionem & efficaciam gratiæ
Chriſti,vt pluribus verbis demonſtrat Cyrillus Alex.lib.2. in Ioan.cap.3. Non enim participa-
tione, nec deforis, vt in ſanctos,Spiritus in filium influit, ſed ſubſtantialiter, & ſecundum na- Cyri. Alex.
turam in ipſo eſt. *Et ego vidi* corporalibus oculis ſpeciem columbæ, ſignum certiſſimæ præ-

Idem.

ſentiæ Spiritus ſancti. *Et teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei.* Cyrillus lib. 2. in Ioan. cap. F
4. Verum eſt teſtimonium grauiſſimi teſtis: qui non ignorans ſcriptum eſſe, Quæ oculi tui viderunt, illa dicito: quod vidit, id loquitur. *Vidi* enim, inquit, datum mihi ſignum, & intellexi ipſum eſſe qui ſignificabatur. *Et teſtimonium perhibui, quia eſt filius Dei.* Euthym. in Ioan. Et vbi hoc perhibuit teſtimonium? Neque enim vſquam ſcriptum eſt. Omninò ſanè hoc teſtificatus eſt: relictum autem eſt ab Euangeliſtis, quemadmodum & cætera multa. Cyrill. c. 4. in Ioan. l. 2. ita proſequitur. Filius autem Dei cutiſſi nè adiectione articuli dicitur (in hac ſententia, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. Quia hic eſt ipſe filius Dei) vt ille ſolus ſecundum naturam, omnium genitoris bonorum hæres oſtenderetur: ad quem etiam nos per adoptionem confirmamur, ad huiuſmodi dignitatem per gratiam eius inuitari. Quemadmodum enim omnis in cœlo & in terra paternitas ex patre eſt, quoniam ipſe propriè primùm, & verè ſolus pater eſt: ſic G
omnis quoque filiatio ex filio eſt, quoniam ipſe propriè primùm, ac verè ſolus filius eſt, non adulterinus, neque falſò ita vocatus: ſed ex ſubſtantia Dei patris, non per deciſionem, aut fluxum, aut partitionem: cùm natura deitatis nullam penitùs paſſionem, nullam immutationem recipiat, ſed vt ex vno vnus, qui ſemper vnus eſt cum genitore, coæternus ſibi & inſitus. In ipſo enim eſt, & ex ipſo prodit indiuiſibiliter & inſeparabiliter. Non enim corporis deitatis natura eſt, nec loco circunſcribitur, nec per locorum ſpatia tranſgreditur: ſed quemadmodũ inſita igni caliditas, ita ex eo prodit, & in eo eſt, vt quamuis aliud eſſe videatur, non tamen ſeparetur ab eo, ſed tota in toto igne ſeruetur. Sic de filio Dei ad ſublimiora ſimilitudine coaptata, intelligentes, ſuſtinere quidem in propria hypoſtaſi eum credemus: ſed nec extra vnam, ineffabilém que deitatem collocabimus, nec alterius quàm pater ſit ſubſtantiæ confitebimur. Alter enim non erit iure veréque filius, & recens nobis Deus comperietur, ſi aliud quid præter vnum & ſolum Deum eſſe ipſum putabimus. Nam ſi patri Deo conſubſtantialis non eſt, H
quomodo à vera Dei appellatione non decidet? Sed quum habeamus Baptiſtam teſtem grauiſſimum, qui teſtimonium perhibet, *quia hic eſt filius Dei*: non ambigemus Deum verum ex ſubſtantia patris filium prædicare. Nihil enim præter hoc veræ filiationis nomen ſignificare poteſt. Auguſtinus tract. 7. in Ioan. Oportebat enim, inquit, vt ille baptiſaret in ſpiritu, qui eſt vnicus filius Dei non adoptatus. Adoptati filij miniſtri ſunt vnici. Vnicus habet poteſtatem, adoptati miniſteriũ. Licet baptiſet miniſter, non pertinens ad numerum filiorum, quia malè viuit, & malè agit, quid nos conſolatur? *Hic eſt qui baptiſat.* Beda in Ioannem. Baptiſat Dominus in Spiritu ſancto, per Spiritus ſancti gratiam peccata dimittendo. Siue enim ipſe aqua aliquos diſcipulorum ſuorũ primus baptiſauerit, per quos ad cæteros fideles baptiſmi riuulus proflueret: ſiue fideles eius, inuocato nomine ipſius, aqua baptiſent electos, & chriſmate ſancto perungant: eoſdem nihilominus ipſe Spiritu ſancto baptiſat: quia nemo præter ipſum peccatorum nexus ſoluere, & Spiritus ſancti valet dona tribuere. I
Cæterùm in eo quòd Ioannes teſtimonium perhibet, *quia hic eſt filius Dei,* & quòd ſuprà dixerat, *Poſt me venit vir:* vtriuſque naturæ veritatem, diuinæ videlicet & humanæ, in vna Chriſti perſona deſignat. Erubeſcat Manichæus, inquit Beda, audiens, Venit vir. Conticeſcat Photinus, audiẽs, Hic eſt filius Dei. Audiant manſueti, & lætentur: quia venit vir poſt Ioannem fortior Ioanne, qui baptiſat in Spiritu ſancto, & quia hic eſt filius Dei. Quia enim per ſuperbiam receſſimus à Deo, filius Dei per miſericordiam factus eſt homo: vt idem ipſe & per diuinitatem patri, & per humanitatem congrueret nobis: & per humanitatem noſtræ ſimilem, pro nobis cum hoſte confligere: per diuinitatem patri conſubſtantialem, ad imaginem nos Dei & ſimilitudinem, quam peccãdo amiſimus, poſſet dignè recreare: per noſtræ mortem fragilitatis deſtrueret eum qui habebat mortis imperium, & per impoſſibilem ſuę diuinitatis potentiam conciliaret nos Deo pa- K
tri. *Altera die iterum ſtabat Ioannes, & ex diſcipulis eius duo. Et reſpiciens Ieſum ambulantem, dixit, Ecce agnus Dei.* τῇ ἐπαύριον, inquit, id eſt, poſtero & conſequenti, ſeu craſtino die. Non vulgari modo, neque caſu idem teſtimonium Ioannes repetit, inquit Euthymius in Ioannem. Hoc enim facit, quia nondum Iudæorum inſenſibilitatem attigerat. Chryſoſtomus, hom. 17. in Ioan. Pigra enim, inquit, quodammodò humana vita eſt, & ad perditionem procliuis, nõ propter naturæ opificium, ſed propter voluntatis deſidiam. Quamobrem ſæpiùs admonendum eſt. Vnde Paulus: Hæc ſcribere mihi quidem non graue, vobis autem tutum. Terra enim ſemel accepto ſemine mox profert fructus, neque indiget altera ſatione. In anima noſtra non ita vſu venit, ſed frequenter & ſumma cum diligentia in ea ſerendum eſt, vt ſemel ſaltẽ fructum accipiat. Primùm enim non facilè incidit, & imprimitur animo verbũ Dei. Quoniã multa ſequitur difficultas, multis obſtruitur ſpinis anima, multi adſunt inſidiatores ſemina diripien-

Non oĩa Ioãnis teſtimonia ſcripto prodita ſunt. Euthy. Cyrillus.

Probatur Chriſtus eſſe filius Dei Deus.

Auguſt. *Diuinitas Chriſti definit baptiſmum eius.* Beda.

Diuinitas et humanitas Chriſti. Beda.

Aliud Ioãnis teſtimonium. Euthy. Chryſoſt. *Reiteranda exhortationes.*

A cipientes. Deinde cùm germinant,& radices agunt ſemina, iterum indigent diligentia, vt ad
maturitatem perueniant: & cùm peruenerint, vt integra perſtent, & à nemine lædantur. In ſe-
minibus enim cùm è vagina ſpica erumpit, rubiginem & cætera noxia facilè contemnit. In do-
ctrina autem ne ad perfectum opus prodiret, nonnunquam leuis tempeſtas effecit: idque &
rerum difficultate,& hominum. Sicut enim hi ſciunt, & volunt lædere fraudibus, variiſque
aliis tentationibus: ita per eos doctrina penitùs labefactatur. Hæc autem non temerè vobis di-
cta ſunt, ſed vt quoties idem Ioannem repetentem audieris, nolis tanquam nugatorem contẽ-
nere, neque ſuperfluum & moleſtum arbitrari. Voluit enim ſemel audiri: ſed cùm multi
eius verbis non à principio nimio ſomno oſcitantes vacauerint, iterũ eos excitat. Inculcat ergo *Cur Ioãnes*
ruſus, *Ecce Agnus Dei*, tanquam duram quandam & immitem terram nouali frequẽter mol- *idem ſæpè*
liens,& ſermone tanquam aratro ſubactam mentem excitans, hoc pacto ſemina altè deiicit. *repetit.*
B Propterea non longiori vſus eſt ratione, quoniam vnum tantùm curabat, vt Chriſto omniũ
animos coniungeret. Norat enim, ſi hoc reciperent, non ampliùs teſtimonio indigere, vt fa-
ctum eſt. Nam ſi Samaritani audito Chriſti ſermone dicunt mulieri, Non iam propter tuam
loquelam credimus; ipſi enim audiuimus & ſcimus, quia hic eſt verè ſaluator mundi: longè
magis diſcipuli id feciſſent, effeceruntque. Porrò Chryſoſtomus articulum Grecum obſeruat Chryſoſt.
in illa ſententia, ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, Ecce ille Agnus Dei. Nam quemadmodum, inquit, cùm
Verbum dixit,& Filium, vtrumque cæteris eximium intellexit: ita & Agnus,& Propheta, &
lux vera,& paſtor bonus, & alia quæ ab articuli adiectione dicta ſunt. Et quia lucro inuitamur
ad aliquid ſequendum, quid maius polliceri poterat, quàm quòd Chriſtus tolleret peccatum
mundi? Quis enim non corpori conſulat? & quomodo non magis animæ? quis non animæ *Magnũ lu-*
ſordes horreat? Thomas Aq. in Ioan. lect. 15. ex eo quòd Ioannes ſtetiſſe legitur, differentiã *cris ſequẽti-*
C ſtatuit in modo prædicationis illius. Chriſtus enim circumeundo docebat. Vnde dicitur Mat- *bus Chriſtũ*
th. 3. quòd circuibat Ieſus totam Galilæam, &c. Similiter & Apoſtoli diſcurrendo per mun- Tho. Aqui.
dum docebant, Matth. vlt. Euntes in mundum vniuerſum, &c. Sed Ioannes ſtando docebat:
vnde dicitur, *Stabat Ioannes*, ſcilicet in vno loco trans Iordanem, & inſtruebat de Chriſto *Quare Ioã-*
omnes ad eum venientes. Ratio autem quare Chriſtus & diſcipuli eius diſcurrendo docebant, *nes in vno,*
eſt: quia prædicatio Chriſti facta erat credibilis per miracula: ideò circuibant diuerſa loca, vt *Chriſtus in*
miracula & virtutes Chriſti innoteſcerent. Prædicatio verò Ioannis non eſt confirmata mira- *pluribus lo-*
culis (vnde dicitur infrà 4. Ioannes ſignum fecit nullũ) ſed merito & ſanctitate vitæ. Et ideò *cis docuit.*
ſtabat in vno loco, vt diuerſi ad eum confluerent, & per eius ſanctitatem ducerẽtur ad Chri-
ſtum. Similiter etiamſi Ioannes ſine miraculis diſcurriſſet ad prænunciandum Chriſtum, eius
teſtimonium incredibilius redderetur, cùm videretur importunè, & quaſi ingerendo ſe hoc
D facere. Manet igitur in eremo, & primùm ſuæ ſanctimoniæ prodit argumentum, vt concepta
tandem opinione, & Chriſto aduenientè, ad ſignum ſibi datum illũ & cognoſcat,& cognoſci
cæteris faciat. *Et audierunt eum duo diſcipuli loquentem, & ſecuti ſunt Ieſum.* Chryſoſtomus. Chryſoſt.
Atqui & alij diſcipuli Ioannis erant, qui non modò ſecuti ſunt, ſed ei æmulabantur, vt qui di- *Non omnes*
xerunt Ioanni, Rabbi: qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce *Ioãnis di-*
hic baptiſat,& omnes veniunt ad eum. Ioan. 3. Et qui demum Chriſtum videntur accuſare, *ſcipuli Chri-*
dicentes: Quare nos ieiunamus, & diſcipuli tui non ieiunant? Sed meliores iſti ſequuntur, nõ *ſtũ ſuſpicie-*
quòd magiſtrum deſpiciant, immò verò quia eius verbis omnem fidem perhibent. Cyrillus *bant.*
lib. 2. in Ioan. c. 6. Vides enim quantus fructus doctrinæ Ioannis fuerit,& quàm magnum au- Cyrillus.
ditoribus emolumentum iteratio ſermonis præſtiterit. Diſcat igitur, cui docendi opus creditũ
eſt, non laudari ſilentium in paſtore, nec talentum Domini, ſicut infœcundæ terræ, taciturni-
E tati commendandum: ſed nummulariis diſpertiendum, vt inde fœnus ſequatur. Ita tranſierũt *Fructus præ-*
ab vmbra ad ſolem, à diſcipulo ad magiſtrum, & ab elementari diſciplina ad liberaliorem. *dicationis*
Nam & illis aqua elementaris erat, quæ gratiam in Chriſto maiorem ſignificaret: hanc illi ab *Ioannis.*
eo expectant, ſpiritum ſcilicet & ignem. Rupertus lib. 2. in Ioan. Non ſoli auditu corporis Ioã- Rupert.
nem audierunt, ſed ſoli tunc obaudierunt, & teſtimonium eius receperunt. Nec enim omnis
terra ſemine accepto ſementem facit: nec omnis auditor verbi eapropter, quia illud audit,
credit: ſed qui bono corde & optimo verbum ſuſceperit. Exprimit autem Euangeliſta, An- *Tres diſci-*
dream alterum è duobus iſtis diſcipulis fuiſſe: quidam alterum Ioannem, alij Stephanum eſſe *pulorum vo-*
cenſent. *Conuerſus Ieſus, & videns eos ſequentes ſe, dixit eis, Quid quæritis?* Hæc prima fuit An- *cationes.*
dreæ vocatio. Lyranus in Matth. duas alias adducit: vnam, quam ſecundam vocat, cùm Chri- Lyran.
ſtus turbis irruentibus aſcendit in nauim Petri, & iuſſit laxari rete: cùm ſcilicet & Petrus ait,
Exi à me Domine, quia homo peccator ſum. de qua Luc. 5. Tertiam, quæ à Matthæo deſcri-

Theoph. bitur facta, ambulante Ieſu iuxta mare Galilææ. Nam, vt ſcribit Theophilactus, Matthæus F
quidem, cùm de baptiſmate narraſſet, ſtatim ſubducit Chriſtum in montem tentandum: at
præſens Euangeliſta relictis iis quæ ab illo dicta ſunt, refert ea, quæ poſt deſcenſum de monte
(in quo poſtremò tentatus eſt) facta ſunt. Igitur poſtquàm de monte, vbi tentatus fuit, deſcē-
dit: ſequitur diſcipulorum Ioannis comitatio, & acceſſus ad Chriſtum. Opinor hoc in facto
demonſtrari, neminem conſtitui doctorem debere, qui non priùs faſtigium virtutum conſcē-
derit (hoc enim mons ſignificat) & non deuicerit tentationem, triumphum de tentatore re-
Ioannes ad Chriſtum dirigebat. ferens. Cæterùm conuertitur ad eos Chriſtus. Ita colligimus eum præiiſſe primùm quidem il-
los, & ſiluiſſe. Euthymius in Ioan. Nam quemadmodum ſponſus nihil interim ſponſæ loqui-
Euthy. tur, nec eam per ſeipſum accipit: ſed dux ſponſæ omnia diſſerit, eámque illi tradit: vbi verò
hanc ille acceperit, ita eam immutat, vt illa priorum omnium obliuiſcatur. Ita & nunc Chri-
ſtus adhuc tacet, Ioannes verò cuncta operatur. Ideò etiā amicus ſponſi vocatus eſt, tanquam G
qui nuptiis præeſt, omniáque adminiſtrat, quæ ad ſponſum pertinent. Vbi verò accepit de-
ſponſatam ſibi Eccleſiam, ita ſibi eam copulauit, vt illa continuò omnium obliuiſceretur.
Tacet igitur primùm Chriſtus: vbi verò illos ſequentes animaduertit, ad eos conuertitur.
Conuerſio Chriſti ad nos. Conuerti autem dicitur Deus contra auerſionem, opem ferens: vt cū ſic orat Pſaltes, Con-
uertere Domine, aliquantulum, & deprecabilis eſto ſuper ſeruos tuos. Nunc autem conuer-
titur, vt eos familiares reddat, & præoccupat ſermonem. Sap. 6. Præoccupat eos qui ſe con-
cupiſcunt. *Et dixit eis, Quid quæritis?* Quid eſt, quòd relicto præceptore veſtro Ioanne me ſe-
Nō leuiter ab Eccleſia doctore deſciſcendum. quimini? Ita docebat primùm penſandum eſſe quem ſequamur, & quod teſtimonium eius ac-
ceperimus, qui diuini verbi miniſterium aggreditur: nec leuiter nos ab vnius paidagogia ad
alterius ſcholam tranſire debere. Matth. 24. Si quis dixerit vobis, Hic aut illic eſt Chriſtus,
nolite credere. In vna Eccleſia eſt, ne leuiter aliam ſequere. Ne transferamini omni vēto do-
Tertull. ctrinæ, ſub prætextu inquirendæ ſalutis. Tertull. lib. de præſcript. in hæret. Si ſemper dicitur, H
Quærite, quis finis quærendi? Quære vbi inuenias. Mulier dragmam quærit, ſed vbi eam
perdidit: & paſtor ouem requirit, ſed vbi errat: & vicinus domum vicini pulſat, à quo accipiat
quod quærit. Adeóne leuiter ab vno magiſtro, aut Eccleſia, ad aliam eſt deflectendum? Cant.
1. Vna eſt columba mea, & dilecta mea. Non arguit igitur Chriſtus, quòd ſe ſequātur, ſed ad-
monet, vt non ſemper omni ſpiritui credant. Gal. 1. Etiamſi Angelus de cœlo aliud euangeli-
zet nobis, quàm quod euangelizatum eſt, anathema ſit. Admonet etiam, vt quiſquis illum ſe-
quitur, primùm ſeipſum conſulat, qua intentione, & quibus mediis illum ſequantur. Matth.
6. Non enim omnis qui dicit mihi, Domine, Domine (inquit) intrabit in regnū cœlorū. Sequi
nonnulli videntur Chriſtum, ſed verè perſequuntur, non ſequuntur. Sequūtur quidā, vt com-
moda è reditibus Eccleſiæ accipiant: ſequuntur iſti, omnia, ſeipſos etiam relinquētes, & Chri- I
ſti obſequiis deuouentes. *At illi dixerunt, Rabbi (quod eſt interpretatum Magiſter) Vbi habitas?*
Totum illud, quod eſt interpretatum Magiſter, per parentheſin interiicitur, non tanquam
verbum duorum diſcipulorum. Hoc ſcilicet Euangeliſta adiicit, vt quia Græcè ſcribit, inte-
rim dum Hebraicam dictionem obſeruat, eandem etiam explicet. Sic paulò pòſt: Inueni-
mus Meſſyam, quod eſt interpretatum Chriſtus. Et iterum: Tu vocaberis Cephas, quod eſt
interpretatum Petrus. Et apud Matthæum legitur: Et vocabitur nomē eius Emmanuël, quod
Rabbi quid. eſt Nobiſcum Deus. Porrò dictio Rabbi deſcendit à radice רבה, multiplicare: vnde & eo no-
Chryſoſt. mine donatur is, qui magnam ſcientiæ & experientiæ copiam ſibi cōquiſiuit. Chryſoſtomus,
ex hac honoris prærogatiua colligit illos multum Chriſto detuliſſe. Matth. 23. Vnus eſt
magiſter veſter Chriſtus. *Vbi habitas,* inquiunt: Ne ſemel tantùm, ſed ſæpiùs te audiamus. Ec-
cl. 6. Si videris ſenſatum, euigila ad illum. Prou. 8. Beatus qui audit me, & vigilat ad fores K
Chriſtus in vna Eccleſia habitat. meas quotidie. Et quidem magna diſcretione opus eſt, vt ſciamus vbi, id eſt, in qua Eccleſia,
Chriſtus habitet. Ait enim vox magna de throno, (Apoc. 21.) Ecce tabernaculum Dei cum
hominibus, & ipſi populus eius erunt: & ipſe Dominus cum eis erit eorum Deus. Atqui non
habitat cum Mahumetanis, nec cum hæreticis, qui docuit excutere puluerem pedum in te-
ſtimonium contra illos. Matth. 24. Venient multi Pſeudoprophetę & Pſeudochriſti, & ſedu-
cent multos. Interim vnus Deus eſt, vna fides, vnus Chriſtus, vnum baptiſma. Nā cum Paulus
aſſerat Chriſtum per fidem habitare in cordibus noſtris, conſequitur illum fugari infidelitate.
Auguſt. Auguſt. tract. 7. in Ioan. Ne quæratis ergo Chriſtum, niſi vbi ſe voluit prædicari Chriſtus. Et
quomodo vobis voluit prædicari, ſic illum tenete, ſic in cordibus veſtris ſcribite. Nullibi ve-
Idem. nia niſi in Chriſto, & nullibi Chriſtus, quàm in vna Eccleſia. Auguſt. to. 6. contra Fulgentiū
Donatiſtam, cap. 18. Attende tibi, ne offeras holocauſtomata in omni loco quemcumque vi-
deris

A deris (Deuter.12.) ſed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus in tribu tua: in hac offeras holocauſtomata,& ibi facies omnia quæcunque præcipiet tibi. Audi quid ſit locus electus, & quæ tribus Domini prædicata: in Pſalm. 131. habes. Quoniam elegit Dominus Syon,elegit eam in habitationem ſibi. Hæc requies mea in ſeculum ſeculi: hîc habitabo, quoniam elegi eam. Item in Pſal.121.Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalem, Hieruſalem quæ ædificatur vt ciuitas.Illuc enim aſcenderunt tribus,tribus Domini, teſtimonium Iſraël. Hîc eſt locus electus,hic mons ſanctificatus (Matth.5.) hæc ciuitas ſupra montem poſita, vt abſcondi non poſſit.Hæc radix catholica, hæc vitis fructifera, longè latéque diffuſa, quæ in Eccleſiaſtico (cap.vigeſimoquarto) clamat: In Syon fundata ſum,& in Hieruſalem poteſtas mea. Et paulò pòſt: Attende igitur tibi, ne offeras in omni loco, in omni hæreſi,& dicas: Et hîc Deus, & ibi Deus eſt:ſed in loco,quem elegerit Dominus Deus tuus in tribu tua, id eſt,in tribu eius,
B ibi offeres holocauſtomata tua. Itaque vbi cognouerimus Chriſti Eccleſiam, in illa ipſum, eiuſdémque gratiam & veritatem requiramus.Clamet anima noſtra, Indica nobis vbi paſcas, vbi cubes. Et nobis proſpiciamus,vt ædificemur in habitaculum Dei. Epheſ.2. *Dixit eis Ieſus, Venite & videte.* Pulſate,& aperietur vobis,quærite & inuenietis,petite & dabitur vobis. Omnis enim qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulſanti aperietur. Itaque non refugit domum ſuam,non ſuſpendit ambiguos, ſed ſtatim de ſua illos habitatione reſoluit. Non ita clarè reſpondent Sophiſtæ,qui adinſtar Protei Ægyptij ſeſe transformant, nec ita planè hæretici. Si quis enim illos de re quapiam interrogauerit,in ambiguo verſari, & hærere, nec quæſtioni ſatisfacere videbimus. Si quis mox Caluinum de Euchariſtia interrogaſſet, illum modò Cinglianis,modò Auguſtanis blandiri audiſſet, modò etiam Catholicæ fidei fauere. Ita non ſtatim omnes virus ſuum explicant. Atqui nullibi reſolutio certa & indubia, quàm vbi Chriſtus
C eſt.Hîc plana & nuda ſunt omnia. Sed neque Chriſtus remittit eos ad craſtinum diem. Verùm, inquit, Venite & videte. Noli prohibere benefacere eum, qui poteſt, inquit Sapiens. Nec differenda eſt ſalutis occaſio,& hominis conuerſio: cùm & ipſe mutabilis ſit. Idcóque, vt dicit Poëta,

Qui non eſt hodie,cras minus aptus erit.

Et venerunt,& viderunt vbi maneret. Auguſtinus tract.7.in Ioan. Quàm beatum diem duxerunt, quàm beatam noctem! Quis eſt qui nobis dicat, quæ audierunt illi à Domino? Ædificemus & noſmetipſi in corde noſtro, & ædificemus domum, in quam veniat ille, & doceat nos. Eccleſ. 6. Limen oſtiorum eius exterat pes tuus, ſurge ad illum venire aſſiduè, & erudire præceptis eius. Verùm quæri poteſt, habueritne Chriſtus domum vbi maneret, cùm aſſerat idem ipſe,quòd filius hominis non habet vbi caput ſuum reclinet? Verùm reſpondet Chryſo-
D ſtom. hom. 17. in Ioann. & Theophilactus, quòd proprium diuerſorium non habebat: vtebatur autem aliena domo. Ita Baſilius Epiſt. ad Greg. Nanzanz. Monachum depingit ἄιδιον, ἄοικον,ſine proprio,& ſine domo,qui tamen in antris aut cellulis degat.Non docuit vbi maneret,inquit Cyrillus Alex.lib.2.in Ioan.cap.9. ſed illicò illò ipſos ire iuſſit. Primùm, vt doceret nullam eſſe in quærendis bonis moram laudãdam,cùm vtilitatis retardatio detrimentũ afferat ſemper. Deinde vt oſtenderet non ſufficere, ſi quis vbi Chriſti domus, id eſt, Eccleſia fundata ſit,didicerit,niſi per fidem in eam venerit,& quæ myſticè in ea peraguntur, feruenti animo viderit. Scienti enim bonum facere,&non facienti,damnum eſt illi. At verò olim Sathan in Macedonianis & Donatiſtis hæreticis hoc primùm præſtabat, vt ſcribit Opt.Mileu. contra Parmenianum,ne ad Chriſti Eccleſiam redirent,&nobis communicarent: Vt ſi quis magna victus ægritudine medicum & pharmacopolam abiuret:aut vulneratus ſtabulũ ingredi nolit, in quo
E eum Samaritanus noſter curaturus eſt, Luc.10. *Erat autem fermè decima.* Hac temporis circunſtantia,innuit diſcipulatus deſiderium,& in Chriſto humanitatem, vt ſcribit Euthym.in Ioan. quòd neque propter tempus auerſi ſunt,cùm iam ſol ad occaſum declinaret: neque tẽpus, aut aliud quidpiam cauſati ſunt. Alia tempus habent,ſed conuerſioni ad Deum omne tempus eſt commodum. Quis ergo non Chriſtum requirat? Quis differre audeat? Quis procraſtinabit? Eccli.11. Manè ſemina ſemen tuum,& veſperè non ceſſet manus tua: quia neſcitis quid magis oriatur,hoc aut illud. Albertus Magnus in Io.myſticas horas requirit,à creatione mundi. Ioan. 11. Nónne duodecim ſunt horæ diei? Sit igitur omne tempus huius ſeculi quaſi vnus dies. Sic enim Pſaltes. Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies heſterna quæ præteriit. Diuidamus & partiamur illud omne tempus in ſuas horas. Prima hora diei,eſt origo lucis naturæ, in principio creationis hominis. Secunda eſt illuminatio benedictionis Noë, abſterſa caligine peccati per diluuium. Tertia eſt ſanctificatio Abrahæ, per circuncifionis ſacramentum.

Chriſtus nõ retinet dubios,ſed reſoluit omnia.

Auguſt.

An Chriſtus habuerit propriã domum.

Chryſoſt.
Theoph.
Baſilius.
Cyr. Alex.

Opt.Mileu.

Euthym.

Alb. Mag.

Hora decima myſterium.

Quarta, ſanctificatio Moyſi ad liberationis auxilium. Quinta, collectio legis, vt peccati oſtenderet remedium. Sexta, ab impugnantibus defenſio iudicum. Septima hora, gubernatio Dauid & aliorum regum. Octaua, repromiſſio facta à Dauid, per Chriſtum exhibenda. Nona hora, liberatio de captiuitate Babylonica per Zorobabel & Ieſum magnum ſacerdotem. Decima hora eſt redemptionis factæ per Chriſtum, & in illa cum Chriſto manſerunt. Vndecima autem eſt remunerationis quieſcentium, vſque in finem mundi. Et duodecima eſt glorificationis, quæ maneat in æternum. Sic enim Eſaiæ 38. Deſcendit ſol decem lineis in horologio Achaz. F

Auguſt. Beda. Cyrillus. Auguſt. & Beda in Ioan. myſterium Decalogi in iſta decima hora meditantur. Ex lege enim veniebant ad Euangelium: ad fidem Chriſti mittebat illos legis Decalogus. Cyrillus libro 2. in Ioan. cap. 10. Sed & per horam decimam nos monebat, non incipientibus ſeculis, ſed poſt magnum iam eorum progreſſum, ſaluatoris noſtri myſterium factum fuiſſe. Hiere. 31. In nouiſſimis enim diebus, vt ſcriptum eſt, dociles Dei omnes effecti ſumus. *Erat autem Andreas frater Simonis, vnus è duobus, qui audierunt à Ioanne, & ſecuti ſunt eum.* G

Thomas. *Vocatio Andreæ.* Thomas, Andream primum Chriſtianum vocat, adinſtar Stephani, qui primus fuit martyr. Commendatur à cognatione: quia frater Simonis, vtique & ipſo Simone iunior: quod & laudem illius auget, vt qui ætate poſterior, fide tamen efficeretur prior. Commendatur & à diſciplina, quia vnus fuit è duobus qui audierant à Ioanne. Et huius nomen exprimitur, vt inſignius: alterius autem tacetur, aut quia Ioannes Euangeliſta fuerit, conſuetudo autem ei ſit, nomen ſuum ſupprimere, quoties de ſe agitur: aut ſecundum Chryſoſtomum, ideò prætermiſſum eſt alterius nomen, vt minus inſigne. *Inuenit hic primùm fratrem ſuum Simonem, & dixit: Inuenimus Meſſyam, quod eſt interpretatum*

Vocatio Petri. *Chriſtus: & adduxit eum ad Ieſum.* Hîc mihi venit in mentem leproſorum hiſtoria, qui cùm fugiſſe Syrios animaduertiſſent, & Samariam in extremis poſitam, ſua obſidione liberatam eſſe, tacere minimè potuerunt, ſed communem omnibus hanc lætitiam ſignificauerunt, vt legitur 4. Reg. 7. Tēporalia quo pluribus diſpertiuntur, eo minus ad quemque redit, non item de ſpiritualibus. Illa enim cæteris communicata augentur. H

Homo qui erranti comiter monſtrat viam,
Quaſi lumen de ſuo lumine accendat, facit
Vt nihil illi pereat, cùm alteri accenderit.

Cyrill. Cyrill. l. 2. in Ioan. c. 11. Ita cùm accepiſſent diſcipuli Ioannis talentum, ſtatim multiplicatū Domino reddunt. Huiuſmodi certè attentus, docilisq́; animus eſt: vt non longa egeat oratione, nec poſt multos annos, aut menſes, fructum doctrinæ pariat: ſed ſimul cùm audierit, & aliis profuit, & ſibi vtilis eſſe conatur. Sapienti enim da cauſam, inquit Prou. 9. & erit ſapientior: doce iuſtum, & proficiet. Andreas Simonis frater erat naturâ, fieri etiam fide voluit. Nam & verus Ioſeph dicit, Non videbitis faciem meam, niſi adduxeritis & fratrem veſtrum. Geneſ. 44. Prou. I

Beda. 18. Frater qui adiuuatur à fratre, quaſi ciuitas firma. Beda. O vera pietas! Statim vt inuenit Ieſum, ſtatim vt inuenit margaritam, ſtatim vt inuenit theſaurum, fratri nunciat, fratrem ſuum Simonem vocat, fratrem non tam ſanguine quàm ſpiritu. *Inuenimus Meſſyam.* Diu quæſiuimus Chriſtum in Moyſe, in omnibus Prophetis: & quem inuenire cupiebamus, ipſe nos inuenit, & inuenti inuenimus. Meſſyas autem Hebraica dictio eſt, משיח, quæ deſcēdit à radice משח,

Meſſyas quid. vnxit. Vnctum ergo ſignificat, ſicut & ipſa Græca dictio *Chriſtus*. Hunc enim præ cæteris vnxit Deus ampliſſimis gratiarum donis. Pſal. 42. Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, præ participibus tuis. Et cæteri quidem ſacerdotes & reges oleo viſibili vncti ſunt: Chriſtus autem o-

Chryſoſt. leo inuiſibili. Act. 10. quem vnxit Deus Spiritu ſancto. Idcircò Chryſoſtomus obſeruat, non ſimpliciter ſcriptum eſſe nomen Chriſti, ſed cum adiectione articuli, ὁ χριστὸς, quòd ipſe ille intelligatur, de quo tot promiſſiones factæ ſunt, & in quem conſpirant lex & Prophetæ. *Adduxit* K

Laus Andreæ & Petri. *eum ad Ieſum.* Hîc non modò Andream, ſed & Petrum laudare conuenit. Statim enim atque iuniorem fratrem audiuit, non contempſit, aut diſtulit, aut in quæſtionem traduxit quod referebatur, ſed ſtatim ſe ad Chriſtum contulit. Hæc animi promptitudo & alacritas, magnam expectationem repromittebat. Docemur autem, vt alter alterum Chriſto lucrari contendamus. Iac. 5. Qui reduxerit hominem ab errore viæ eius, ſaluabit animam eius, & de inferno libera-

Prædicatorū munus. Tho. Aqu. bit. Hoc autem maximè diuini verbi prædicatores conari oportet, vt fructus prædicationis & ſtudium non ſibi vendicent, inquit Tho. Aqu. ſeu ad vtilitatem & honorem proprium conuertant: ſed vt adducāt ad Ieſum, id eſt, ad eius gloriam & honorem referant. 2. Cor. 4. Non enim

Albertus. prædicamus noſmetipſos, ſed Ieſum Chriſtum. Albertus Magnus in Ioan. Et hic, inquit, mos eſt in Eccleſia, quòd in ſacramento baptiſmi & confirmationis patrini & ſuſceptores præſentant, vt ſuſcipientes ſacramentum. Sic Matth. 21. Soluite & adducite mihi. Pſal. 28. Afferte Do-

mino

A mino filij Dei:hoc eſt conuerſim, filios Dei:afferte Domino filios arietum, hoc eſt, filios prælatorum prædicantiũ,qui duces ſunt gregis Chriſti. Horũ enim filij debent afferri Domino, & adduci. *Intuitus autem eum Ieſus.* ἐμβλέψας δὲ αὐτῷ,id eſt,attentè & defixis oculis illũ reſpiciẽs: *Intuitus Chriſti qualis.* quod in Chriſto abſtruſiorem cognitionem & magnum quoddam communicandæ miſericordiæ argumentum dabat:vt cùm legimus, Ioannis 9. illum aſpexiſſe cæcum natum, & Ioan. 5. paralyticum, & tandem Petrum in domo Cayphæ, vt illum ad pœnitentiam flecteret. Statim enim atque Simonem vidit,illum & patrem eius proprio nomine deſignauit. Cyrillus lib. *Cyrillus.* ſecundo in Ioannem,cap.12. Reſpicit, vt Deum decet, qui corda & renes ſcrutatur: vidétque, qui nihil ignorat,ad quantam & fidem & virtutem diſcipulus peruenturus ſit: & antequàm aliquid de eo quæſiuiſſet,tam ipſum quàm patrem eius nomine appellat: & hac re diſcipulum inſtruit,cum ſe eſſe,qui cuncta etiam antequàm fiant,nouit. Nec Simon fore iam nomen ſibi,

B ſed *Petrus*,prædixit, vocabulo ipſo commodè ſignificans,quòd in eo tandem, in petra, lapidéque firmiſſimo ſuam eſſet ædificaturus Eccleſiam. Hoc enim ſonat dictio *Cephas*, Chaldaica *Cephas idẽ quod Petr⁹.* quidem,ſed quæ pendet ex Hebræa כיף ſeu כף, *Kif* ſeu *Kef*,quæ Iob 30. & Hieremiæ 4. legitur. Vbi enim habet *Vbakkefim*, vertimus,& in petras. Thargum pro סלע *Sela* Hebraico,id eſt,Petra,habet כיפא,vt notat Sanctes Pagninus in Theſauro linguæ Hebraicæ. Idem ſonat & Græca dictio πέτρος: petram enim ſignificat. Theophilactus in Ioan. Non dixit autem,inquit, Ego te *Theoph.* vocabo Petrum,ſed, Vocaberis. Nolebat enim ab initio authoritatem ſuam indicare, eò quòd nondum firmam in eum fidem haberent. Quamobrem autem hunc agnominat quidem Petrum,illos autẽ,inquam filios Zebedæi,filios tonitrui? Vt oſtendat quòd ipſe ſit, qui vetus Te- *Cur ſimoni nomen Petrus impoſuerit.* ſtamentum dederit,& etiam nomina indiderit:& ſicut nunc,ita etiam tunc mutauerit nomen Abram in Abraham,& Saram in Sarram. Scias autem quòd Simon interpretatur Obedientia,

C Ionas verò Columba. Igitur manſuetudinis,quæ per columbam ſignificatur,filia eſt obediẽtia: & qui habet obedientiam,etiam ipſe Petrus efficitur,per obedientiam proficiens, vt firmetur in bono. Chryſoſtomus homil.18. in Ioan. Multis, inquit, à natiuitate Deus nomina impoſuit, *Chryſoſt.* vt Iſaac,Samſon,vt iis quorum meminit Eſaias & Oſee:quibuſdam, quam à parentibus acceperunt,appellationem mutauit,vt prædictis,& Ieſu. Mos etiam antiquitùs erat à rebus nomina imponi,quod & Helias fecit. Hoc autem non temerè fit,ſed vt ea appellatio imponatur, quæ ſit diuini beneficij perpetuum monumentum, & memoria per prædicta nomina auditorum animis imprimatur. Qui enim debebant ab ineunte ætate virtute pollere, eis tunc indita ſunt nomina: qui verò in ætatis progreſſu profecturi erant,poſtmodùm. Anaſtaſius Nicenus, Quæ- *Anaſt. Nic.* ſtionum in ſcripturam,quæſt. 55. multis exemplis docet, has nominum mutationes in ſanctis *Sanctorum multorum mutata ſũt nomina.* inueniri, vt ſpecialem aliquam gratiam deſignet. Rupertus lib. 2. Commentar. in Ioan. Ma-

D gnum,inquit,& ineffabile gaudium præſignat & hic Chriſti aſpectus, & eiuſdem alloquium, necnon mutatio nominis. Si enim cunctis Apoſtolis, & omnibus ſanctis gaudendum eſt in *Rupert.* hoc ſeculo, quòd eorum nomina ſcripta ſunt in cœlo: quantò magis huic beatiſſimo lætandum erat, qui,vt ita dicam, in capite libri nomen ſuum ſcriptum inuenit? Neque verò quod *Conciliãtur Ioannes & Matthæus.* hic narrat Ioannes,contrarium eſt ei loco,vbi Matthæus ſcribit,Dominum dixiſſe Petro, Tu es Petrus,& ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Auguſtinus, lib. ſecundo de conſenſu Euangeliſt. cap. 17. Neque enim, inquit, Petrum nomen accepiſſe intelligendum eſt *Auguſt.* tunc in Philippi Cæſarea,vt ſcribit Matthæus:ſed tunc potiùs,quando ei Ioannes dictum eſſe commemorat, *Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus*, vt eum hoc nomine appellaret poſtea Dominus,dicens,Tu es Petrus. Non enim ait,Tu vocaberis Petrus, ſed, Tu es Petrus: quia ei iam dictum erat antea, Tu vocaberis. Idem Auguſtinus, tract. 7. in Ioannem. Et qui- *Idem.*

E dem,inquit,non magnum:quia Dominus dixit Petro, cuius filius eſſet. Quid magnum Domino? Omnia nomina ſanctorum ſuorum ſciebat,quos ante conſtitutionem mundi prædeſtinauit:& miraris quia dixit vni homini, Tu es filius illius, & tu vocaberis illud? Magnum, quia mutauit ei nomen,& fecit de Simone Petrum. Petrus autẽ à petra:petra verò Eccleſia. Et quis *Eccleſia ſu- per petrã.* ſecurus, niſi qui ædificat ſuper petram? Et quid ait ipſe Dominus? Matth.7. Qui audit verba mea hæc,& facit ea,ſimilabo eum viro prudenti,ædificanti ſupra petram. Non cedit tentationibus:deſcendit pluuia,venerunt flumina,flauerunt venti,& impegerunt in domum illam, & non cecidit:fundata enim erat ſupra petrã. Qui audit verba mea,& non facit ea,iam vnuſquiſque noſtrum timeat,& caueat,ſimilabo eum viro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſupra arenam. Deſcendit pluuia,venerunt flumina,flauerunt venti,& impegerunt in domum illam,& cecidit,& facta eſt ruina eius magna. Quid prodeſt, quia intrat Eccleſiam, qui vult ſupra arenam ædificare? Audiendo enim,& non faciendo,ædificat quidem, ſed ſuper arenam. Si enim

nihil audit, nihil ædificat: ſi audit, ædificat. Sed quærimus, vbi. Si enim audit, & facit, F
Cur nō permiſit Dominus nomen Petri imponi à parentibus. ſupra petram:ſi autem audit,& non facit,ſuper arenam. Conſultò autem Dominus non priùs
permiſit ſtatim ab ipſa natiuitate Simoni nomen Petri à parentibus imponi,vt myſterium petræ intelligeremus,neque putaremus caſu eum ſic vocatum eſſe,ſed diuina quadam prouidentia. Ideò voluit eum aliud priùs vocari,vt ex ipſa commutatione nominis,ſacramenti viuacitas commendaretur. Fuit autem hæc prima Petri vocatio ad Chriſti cognitionem & fidem. Se-
1.2. cunda autẽ Luc.5.exprimitur cum officij præſignatione,dicente Chriſto: Ex hoc eris homines
3. capiens. Tertia demũ ad Apoſtolatũ, Matth.4.exprimitur. *In craſtinum voluit exire in Galilæã.*
Th. Caiet. ἐπαύριον,quod ſuperiùs bis vertit Altera die,tandem mutauit in craſtinum. Thomas Caietanus in Ioann. hoc pro poſtridie ſumit. Id enim,inquit,hîc ſignificatur,quod iam bis interpres tranſtulerat Altera die. Sed aduerte,in hac ſupputatione dierum,quòd quamuis dies duo priùs ſignificati ſic iuncti fuerint,vt dies, quo Ioannes priùs Ieſum demonſtrauit,dicens, Ecce Agnus G
Dei,fuerit immediatè poſt diem reſponſionis datæ legatis Iudæorum,& dies quo iterum Ioannes dixit, Ecce Agnus Dei,fuerit immediatè poſt diem alterius ſimilis demonſtrationis, Ecce Agnus Dei:ita quòd poſtera die illi tres dies fuerunt continui,iſte tamen dies,de quo nunc dicitur *poſtero die*,non fuit immediatè poſt illos tres dies:vt patet ex eo, quòd Andreas illo tertio die manſit apud Ieſum:ac per hoc poſt illum diem inuenit Simonem Petrum,& adduxit illum
Poſtridie, ad quẽ diẽ refertur. ad Ieſum. Iſte autem dies appellatur *Poſtridie*,reſpectu diei, quo Simoni dictum eſt, Tu vocaberis Cephas(vt contextus literæ clarè ſonat)& non reſpectu illius diei, quo Andreas & alius diſcipulus manſerunt apud Ieſum. Quot autem dies interceſſerint, ſcriptum non eſt. Intendit itaque Euangeliſta ſignificare, quòd die immediatè ſubſecuto ad diem, quo Petrus venit ad Ieſum,geſtum eſt quod ſequitur(*voluit*)id eſt,Ieſus exire in Galilæam. Hîc verò primùm po-
Tho. Aqu. nitur Philippi diſcipuli vocandi occaſio,vt ſcribit Thomas Aquinas,lect. 16.in Ioan. Secundò H
ſubditur ipſius diſcipuli vocatio. Tertiò deſcribitur vocati diſcipuli conditio,Ibi erat autẽ Philippus à Bethſaida. Occaſio quidem vocationis fuit exitus Ieſus à Iudæa:& ideò dicitur, In cra-
Tribus cauſis venit Ieſus in Galilæam. ſtinum autem voluit exire,ſcilicet Ieſus,à Iudæa in Galilæam. *Et inuenit Philippum.* Ratio autem exitus Ieſu in Galilæam aſſignatur triplex:duæ videlicet literales,quarũ vna eſt,quia poſtquàm baptiſatus fuerat à Ioanne,volens honorem deferre Baptiſtæ, exiuit in Galilæam à Iudęa recedens:ne ſua præſentia offuſcaret & minueret Ioannis magiſterium: docens nos hono-
1. re inuicem præuenire,vt dicitur Philip.2. Secunda ratio eſt, quia in Galilæa non ſunt inſignes
2. perſonæ. Ioan.7. A Galilæa Propheta non ſurgit,&c.& ideò voluit illuc exire Ieſus, & eligere indè principes orbis terræ,qui ſunt Prophetis maiores:vt per hoc ſuam virtutem oſtendant. Pſ.
3. Poſuit deſertum in ſtagna aquarum. Tertia ratio eſt myſtica:quia Galilæa interpretatur Tranſmigratio. Voluit ergo exire à Iudæa in Galilæam: vt ſignificaret relictis ob duritiem cordis Iu- I
dæis,tranſmigraturum ſe per Apoſtolos ſuos ad Gentes,& illis ſuæ gratiæ lumen communicaturum. Ioan.8. Numquid hic iturus eſt in diſperſionem gentium,&c. Vocatio ergo diſcipuli eſt
Quomodo Philippus tam prompto animo Christum ſecutus eſt. ad ſequendum. Et ideò *inuenit Philippum: & dicit ei, Sequere me.* Neque verò in quæſtionem vertendum eſt, quomodo Philippus tam prompto animo Chriſto obſecutus ſit. Hoc enim creditu difficile videtur, cùm nullum adhuc ſignum Chriſtus fecerit. Verùm ab Andrea & Simone primùm intelligere potuit, quis eſſet ille Ieſus: aut ſi non ab his hoc didicit, ad verbi Chriſti virtutem referri oportet:quòd vt penetrabilius erat omni gladio ancipiti, ſtatim Phi-
Theoph. lippum ad ſe pellexit. Theophilactus in Ioannem. Videtur igitur,inquit,primùm vox Domini animam illius ſtimulo quodam charitatis tetigiſſe. Non enim ſimpliciter vox Saluatoris audiebatur, ſed dignos ſtatim flagrare faciebat intrinſecus ad amandum ipſum: ſicut & Cleophas dicit, Nónne cor noſtrum ardens erat,cùm loqueretur nobis in via? Deinde autem Phi- K
lippus,eò quòd ſollicitum cor habebat,& multa meditabatur ſcripta Moyſis, expectabátque ſemper Chriſtum, ſtatim ſimulatque vidit,credidit. Propterea etiam dicit, *Inuenimus Ieſum*. quo oſtendit,quòd ſemper quæſiuerit. Fortaſſis autem & id Petro & Andreæ de Chriſto dixit. Etenim veriſimile eſt colloquutos ſimul illos eſſe,qui ex eadem patria erant, & narraſſe de Chriſto. Id quod & Euangeliſta videtur inſinuare per hoc quod dicit, *Erat autem Philippus à Bethſaida ciuitate Andreæ & Petri.* Parua autem fuit iſta ciuitas, quæ pagus rectiùs diceretur. Vnde & digna miraculo Chriſti virtus,quòd ab his,quæ nullum fructum polliceri videbantur,
Rupertus. præcipuos diſcipulos elegerit. Rupert.l.2.Cōment.in Ioan. Neque, inquit, caſu accidiſſe putes,
Chriſtus quærebat Philippum. quòd *Philippum* inuenit voluntatem eius Euangeliſta præmiſit. Nihil enim per caſum diuinæ prouidentiæ occurrit,nihil temerarium,nihil fortuitum: cuncta videntibus oculis eius ſe ingerunt. Benè ergo dicturus,inuenit Philippum,præmiſit, voluit exire. quod idem eſt ac ſi dixiſſet,

Vo-

A Volens inuenire Philippum, immò volens de aqua facere vinum, ibíque facere ſignorum initium, vbi poſtmodùm iuxta Matthæum primò prædicaturus erat, & dicturus, Appropinquabit regnum cœlorum, volens omninò implere Prophetiam dicentem, Primo tempore reuelata eſt terra Zabulon & terra Neptalim, via maris trans Iordanem Galilææ Gẽtium, exiuit in Iudæam, & inuenit Philippum. Inuenit, vtpotè quem quæſiuit. Ipſum enim cum omnibus ſanctis præſciuit & prædeſtinauit, atque idcircò exiuit vt vocaret tunc, quem ante ſecula præſciuit & prædeſtinauit. Inuenit autem non eo modo, quo nos inueniſſe dicimur, quum quidlibet videmus, quod antea non videntes quærebamus. Sed quomodo dicit paſtor bonus, Inueni ouem meam quæ perierat: quomodo dicit mulier, Cõgratulamini, quia inueni dragmã meam quam perdideram: quomodo itidem ſingulos noſtrum, quando ad fidem ſuam nos colligit, qui fueramus perditi? Eodem modo nunc, eodémque pondere dictum eſt, *Inuenit Philippum. Dicit ei, Sequere me. Et ſurgens ſecutus eſt eum.* Et hoc ipſum præſcierat, quia mox vt diceret ei, Sequere me, ſurgeret, & ſequendo obediret. Iam enim gratia ſua neſcientem præuenerat, & antequàm vocem ad aures dirigeret, manum ſuam ad trahẽdum illum in cor eius miſerat. *Erat autem Philippus à Bethſaida ciuitate Andreæ & Petri.* Hoc opus diuinam maximè cõmendat gratiam, quòd de ciuitate peccatrice tres iſti vocati ſunt magni patres iuſtorum atque credẽtium. *Bethſaida* enim peccatrix erat ciuitas in tantùm, vt & illi Dominus, ſicut Matth. refert, exprobret, & dicat, Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro & Sydone factę fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, profectò in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. Cùm ergo de ciuitate illa, cui propter incredulitatem & impœnitentiam, Væ pronunciat veritas iudicium, tanti patres vocari ad gaudium, & ad pacem vniuerſo mundo euangelizandam, eligi meruerũt: cuius opus, cuius eſt hoc donum, niſi gratiæ Dei, quæ ſuos præueniens, & ſubſequens electos, indebitum illis præſtabat beneficium? Albertus Magn. in Ioan. Igitur deſcriptionem interſerit patriæ vocati diſcipuli, vt notetur, quòd videns Philippus conciues ſuos Chriſtum ſequentes, faciliùs ſequebatur: cùm ſciret eos bonos, & inquirere ſalutis authorem. Et hoc eſt quod dicit, *A Bethſaida*, ciuitate Galilææ: quæ præſago nomine domus venationis interpretatur: quia ex illa egregij venatores homines ex ferinis ſyluestribus moribus venantes Chriſto coniungerentur. Hierem. 16. Mittam eis venatores multos, & venabuntur eos de omni monte, & de omni colle & cauernis petrarum: quia oculi mei ſuper omnes vias eorum. Quoſdam enim Apoſtoli capiunt in monte dignitatis mundanæ, & quoſdam abſconditos in cauernis duræ paupertatis. Et quia venatores præcipuè de illa ciuitate aſſumpti ſunt, ideò ſubditur, *Ciuitate Andreæ & Petri*, qui iam antè vocati ſunt. Sed hoc quæritur, quare Philippum per ſe vocauit, cùm ſimplex fuerit & ruſticus: & Nathanaëlem per Philippum, qui ſapiens fuit & literatus? Ad hoc dicit D Chryſoſt. quòd ideò fecit, vt mundi ſapientiam confunderet, & ſola virtus vocatorum à Spiritu ſancto eſſe ſciretur. Si enim ſapientes elegiſſet, conuerſio facta per eos ſapientiæ mundanæ aſſcriberetur. 1. Corinth. 1. Quæ ſtulta ſunt huius mundi, elegit Deus, vt confundat ſapientes, &c. Et hac etiam de cauſa tales conſtituit Apoſtolos, & non Nathanaelem ſapientem. Hac etiam de cauſa non per ſe vocauit Paulum, niſi de cœlo poſt aſcenſionem: vt ſciret non eapropter eligi ſapientiam mundi, ne aliquid fidei prædicatæ induſtriæ humanæ aſſcriberetur. Vnde ipſe dicit, 1. Corinth. 15. Nouiſſimè verò tanquam abortiuo viſus eſt & mihi. Vnde 1. Corinth. 11. Sermo meus & prædicatio mea non fuit in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis. *Inuenit Philippus Nathanael.* Hæc omnia, quæ de Chriſti diſcipulis dicuntur, admonere nos debent vocationis noſtræ. Nam quemadmodum Simon ab Andrea fratre, & Nathanael à Philippo ad Chriſtum adducti, benignè excepti ſunt: ſic & nos per E alios ad Chriſti cognitionem deducti, & tandem per baptiſma eius corpori inſerti ſumus. Hoc enim debemus Apoſtolis, hoc martyribus, & antiquis doctoribus, hoc denique & ipſis noſtris ſuſceptoribus, iiſque omnibus, qui & paruulos & grandiores in Chriſti fide inſtituerũt. Et quidem his permulta, qui nos docuerunt, Deo autem potiora debemus, qui nos in gratiam ſuam admiſit: potiora Chriſto, qui nos effecit os ex oſſibus ſuis, & carnem de carne ſua. Quis verò hîc non miretur ſummum charitatis ardorem, cùm viderit tanta ſolicitudine vnum ab altero de Chriſto commoneſieri, & ad ſalutis cognitionem deduci? Sic Eccl. 17. Vnicuique mandauit Deus de proximo ſuo. Econtrà verò Cain, Numquid, inquit, cuſtos fratris mei ſum ego? Quàm hodie permultos ſimiles videmus, qui ſua quidem quærũt, non quæ Chriſti, & propter temporale commodum de proximis curam gerunt: quo poſtpoſito, neque parentũ, neque cõſanguineorum vlla ſollicitudine demulcentur? Ita nullus hæres, nulla iam ſupereſt charitas: pereat fides, pereat conſcientia, pereat anima: ſatis eſt, modò non pereant diuitiæ & commoda

Alb. Mag.

Lætandum ſi comites ſalutis habeamus.

Quæſtio.

Chryſoſt.

Quibus aliquid debeamus.

Nulla eſt vera dilectio.

Vnde nomen Nathanael. Beda. Albertus.

temporalia. Porrò nomen Nathanaëlis aliquid melioris expectationis repromittebat: cùm à F verbo *Nathan*, quod eſt dare, & *Hel*, quod vnum eſt ex Dei nominibus, proficiſcatur: vt à Deo datum ſignificet. Hunc fratrem Philippi fuiſſe innuit Beda & Albertus Magnus, & alludunt ad nominis *Bethſaida* etymologiam, quòd domum venatorum ſignificet. Non eſt enim putandus Euangeliſta fortuitò, inquiunt, & abſque ratione myſtica nomen ciuitatis, de qua eſſet Philippus, & quòd eadem Andreæ quoque & Petri eſſet, voluiſſe monſtrare: ſed per nomen ciuitatis typicè, qualis tunc iam animo Philippus, qualis officio eſſet futurus, quales etiam Petrus & Andreas, oſtendere curaſſe. *Bethſaida* quippe domus venatorum dicitur: & venatores vtique erant, qui audiebant à Domino, Venite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hominum. Venator & ille, qui antequàm ad prædicationis officium ordinaretur à Domino, quantum capiendis ad vitam animabus eſſet intentus, mox ſponte prædicando monſtrauit. Itaque G quantum rete fidei, quàm capacibus deuotæ prædicationis vinculis intectum Philippus inuento fratri circundat, quem ad æternam cupit prouidus captare ſalutem? Cyrillus Alexandrinus libro ſecundo in Ioan. cap. 14. Velociter nimirùm, inquit, vt ſuperiorum affinis Philippus, etiam fructum reddidit. Nathanael enim non caſu reperit, ſed multo quæſitum ſtudio inuenit. Studioſiſſimum enim ſcripturarum virum, diligentiſſimúmque cognouerat: atque ideò illum tanquam legis & omnis Prophetiæ peritum alloquitur, dicens, inueniſſe iam ſe Chriſtũ, qui ab omni ſcriptura venturus prædicatur. Erat autem opinio de Saluatore noſtro apud Iudæos, quòd Nazarenus eſſet, quamuis ſcriptura ipſum Bethleemitam appellet, dicens: Et tu Beth-leem domus Ephrata, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exibit dux, qui reget populum meum Iſraël, & egreſſus eius de diebus æternitatis. In Nazareth enim enutritum fuiſſe ſcriptura teſtatur. Et venerunt, inquit Euangeliſta, in Nazareth, vbi nutritus fuit. Vulgarem igitur opinionem ſecutus eſt Philippus. *Inuenimus*, inquit, qui per ſcripturas H prænunciatus expectabatur, filium Ioſeph à Nazareth. Rupertus in Ioan. Cæterùm opportuna deſcriptione vſus eſt, quia videlicet multi vocabulo Ieſu nuncupabantur. Idcircò cum proprio nomine, ipſius ciuitatis quoque nomen poſuit, & patris eius, qui erat Ioſeph, vt putabatur. In quo & veram tenuit hiſtoriæ legem, quæ eſt opinionẽ vulgi pro tempore & loco non omittere: Et mendacij notam non incurrit, patrem illum nominando, qui non erat pater eius carnalis. Si enim hi, qui alienos ſibi adoptant filios, non incongruè dicuntur patres eorum, quos paterno ſibi affectu adoptauerunt: quantò magis hic vnicus & ſingularis Domini nutritius, pater eius non inconuenienter dicitur? Natus enim pupillus in hoc ſeculo, id eſt ab carnali patre Dominus, illo beato viro pro patre in omnibus vſus eſt, & in illa generationis ſcala, quæ per Matthæum legitur, eidem ſancto Ioſeph omnis humanæ opis indigo, humanitatis eius natura tanquam gradui ſupremo innixa eſt. Dionyſius Carthuſianus in Ioannem. Itaque, ait Philippus, I *quem ſcripſit in lege*, id eſt, eum de quo Moyſes ſcripſit in Pentateucho, de quo ſcripſerunt *Prophetæ, inuenimus*, ego aliíque diſcipuli Ioannis Baptiſtæ. Fertur enim, quòd Petrus quoque & Philippus fuerunt Ioannis diſcipuli. Ieſum inuenerunt, non vtique à caſu, nec propria induſtria & virtute, ſed Ioanne Baptiſta monſtrante, & Chriſto ſe eis oſtendente. Porrò Moyſes ſcripſit de Chriſto dupliciter. Vno modo, verba aliorum narrando, quemadmodum in Geneſi prædixit Iacob: Non auferetur, inquit, ſceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit

1. expectatio gẽtium. Et iterum: Salutare tuum expectabo Domine. Alibi quoque ſcribit, Deum dixiſſe ad Abraham: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Secundo, de ipſo Chriſto pro-

2. phetando: vt cùm ait in Deuteronom. Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus de fratribus veſtris: tanquam meipſum audietis. Quod autem Prophetæ ſcripſerunt de Chriſto, non oportet K ſpeciali teſtimonio comprobare, cùm certum ſit etiam ſecundum Iudæorum magiſtros, quòd omnes Prophetæ locuti ſunt ſuper dies Meſſyæ. Propter quod in Actis Apoſtolorum Petrus teſtatur: Omnes Prophetæ à Samuel, & deinceps, annunciauerunt dies illos, videlicet tempus gratiæ Chriſti. Hinc Chriſtus dicit in Luc. 24. Oportet impleri omnia quæ ſcripta ſunt de me in lege & Prophetis & Pſalmis. Propterea ſi Philippus fuit diſcipulus Ioannis, vel eruditus in Prophetis, vel ſatis illuſtratus à Spiritu ſancto, tunc nouit Ieſum, quem credidit Chriſtum, non eſſe filium Ioſeph ſponſi Mariæ, ſed loquebatur ſecundum opinionem vulgi. Probabile enim eſt, quòd præcurſor docuit ſuos diſcipulos, Ieſum Chriſtum eſſe virginis filium. Si verò nondum illuminatus fuit aliquo horum modorum, putauit, ſicut & cæteri, quòd Ieſus cõceptus de viro. Nec mirum, ſi ignoraſſet Chriſtum eſſe filium virginis, cùm Ioannes Euangeliſta vſq; ad reſurrectionem Chriſti neſcierit, quòd Chriſtus reſurrecturus fuerit à mortuis. Immò Apoſtoli communiter ignorauerunt, quòd occidendus eſſet ab impiis, cùm tamẽ Prophetæ hoc apertiſſimè

Marginal notes: *Apoſtoli venatores.* — Cyr. Alex. *Philippus quærit Nathanael.* — Rupert. *Cur nõ ſimpliciter Ieſus dicatur, ſed addatur à Nazareth.* — Dionyſ. Carthuſ. — *Quomodo Moyſes de Chriſto ſcripſit.* — *Quomodo Prophetæ.*

A tiſſimè prænũciauerint. *Et dixit ei Nathanael, A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe?* Auguſtinus
tract. 7. in Ioan. Quid intelligitur, fratres? Num quomodo aliqui pronunciant? Nam & ſic August.
ſolet pronunciari, A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? Sequitur enim vox Philippi. *Et dixit,* *Quomodo*
Veni & vide. Ambas autem pronũciationes poteſt iſta vox ſequi, ſiue ſic pronuncies, tanquã *aliquid boni à Nazareth.*
confirmans, A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe: ſiue ſic dubitans, & totum interrogans.
Chryſoſtomus, hom. 19. in Ioann. Non enim quòd non crederet, ita locutus eſt, neque ac- Chryſoſt.
cuſari, ſed laudari meruit. Prophetarum enim verba diligentiùs quàm Philippus cõſiderabat.
Audierat ex Beth-leem & ex patria Dauid Chriſtum venturum. Hoc Iudæi credebant, hoc
Propheta Michęas (cap. 5.) iampridem apertis verbis prædixerat. Huius Prophetiæ memor
Nathanael, audiens eum Nazarenum, perturbatur & dubitat, ne ſecũdum Prophetæ ſermo-
nem Philippus falleretur. Et vide quàm verecundè interrogat. Non dixit, Nihil boni fecit
B Nazareth, ſed, A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? Ita & Theophil. Chryſoſt. Euthymius,
& Nonnus Pampolitanus per interrogationem legunt. Ioan. 7. Scrutare ſcripturas, & vide
quòd Propheta de Galilæa non ſurgit. Poſſunt & iſta verba per admirationem interpretari, vt
Cyrillus facit: quaſi dicat, Ergóne ex tam exili oppido tantus Iſraëlis rex ſurrexiſſe dicitur? Sic
etiam Iuuencus lib. 2. Euang. hiſt. Iuuencus.

--Genuit quicquam ſi Nazara, miror,
Quod dignum tantis vnquam virtutibus eſſet.

Et dixit ei Philippus, Veni & vide. Euthymius in Ioan. Modum quo Nathanaël hoc dixerat, Euthy.
ignorans, putánſque illum ſimpliciter ciuitati Nazareth detrahere, ducit ipſum ad Chriſtum
tanquam ſtatim crediturum, ſi modò doctrinam, ac conuerſationem eius guſtaſſet. Chry- Chryſoſt.
C ſoſt. hom. 19. in Ioan. Et Philippus quidem prudenter non indignatur, non ægrè fert, vtpotè
parum creditus: ſed expectat virum, vt ad Chriſtum adducat, & ab ipſo principio Apoſtolũ
gerit. Iuuenc. lib. 2. hiſt. Euangel. Iuuencus.

Inde Philippus ait: Cernes, dubitare quieſce,
Progrediénſque vide: nam oculis ſpectare licebit.

Sic Samaritani per mulieris exhortationem adducti ſunt, Ioan. 4. Sperat enim Nathanaëlem
crediturum, ſtatim atque Chriſti doctrinam guſtauerit. Adinſtar autem Chriſti reſpondiſſe
videtur. Cùm enim à duobus Ioannis diſcipulis interrogaretur, vbi maneret, reſpondit, Venite
& videte. Nunc etiam Philippus, Veni, inquit, & vide. Pſ. Accedite ad eũ, & illuminamini,
& facies veſtræ non confundẽtur. Ex his diſcimus, nulla nos hæſitatione retardari debere, quin
ad Chriſtũ accedamus, & illum audiamus. Vt enim olim quicquid ex agno Paſchali ſupere-
rat, igni deuouebatur: ſic & nos Spiritui ſancto committere oportet omnes quæſtiones, quas
D manducare, & digerere, id eſt, apprehendere noſtra mente non poſſumus, vt ſcribit Heſych. Heſych.
in Leuitic. Et interim Chriſto in omnibus obſequendum eſt, & ad eum procurrendum. *Vidit*
Ieſus Nathanael venientem ad ſe, & dixit de eo, Ecce verè Iſraelita, in quo dolus non eſt. Hoc palã
dictum eſſe populo ſcribit Nonnus in Ioan. Nonnus.

Ναθαναὴλ ἄναξ ἐδείκνυε λαῷ. id eſt,
Nathanaelem rex (Chriſtus) demonſtrabat populo.

Rupertus in Ioan. Et hunc planè Saluator apertis gratiæ ſuæ vidit oculis, illis nimirùm oculis,
quibus nos omnes antequã eſſemus, vidit, & prædeſtinauit. Nec poterat ignorare, quali mẽte Rupertus. *Chriſtus cõ-*
veniret ad ſe, ſcilicet quòd in ſimplicitate cordis quæreret Deum. Iuxta quod ſcriptum eſt: *mẽdat Na-*
Quæ ſunt in corde hominum, oculi tui vident, & in libro tuo omnes ſcribentur. 1. Reg. 16. *thanaelẽ.*
E Homo videt ea quæ patent, Deus autem intuetur cor. Cyrill. Alex. lib. 2. in Ioan. cap. 16. An-
tequàm ſignorum miraculo ad fidem homines traheret, alio quodam modo, nec minus mira- Cyri. Alex.
bili, natura ſe Deum eſſe oſtendit, qui humana forma, propter ſalutem hominũ venerit. Quis
verò ille modus fuit? Occultarum rerum cognitio, quæ ſoli Deo attribuitur. Non ergo adu-
latiunculis Nathanaëli blanditur, ſed ea, quorum ille conſcius erat, exponens, corda ſe homi-
num, quod ſolius Dei eſt, cognoſcere confirmat. Thomas Aquinas, lect. poſtrema in cap. 1. Tho. Aqu.
Ioann. Sciendum enim eſt, quòd aliqui dupliciter conuertuntur ad Chriſtum: quidam per mi-
racula viſa & experta in ſe ſiue in aliis: quidam verò per ſpirationes internas, & per Prophetiã, *Dupliciter*
& per prænoſcẽtiam occultorum futurorum. Sed efficacior eſt modus per prænoſcentiam & *quidã con-*
per Prophetias futurorum conuerti, quàm per miracula. Ipſi enim dæmones, & aliqui homi- *uertũtur ad Dominum.*
nes eorum auxilio, aliqua mira prætendere poſſunt: ſed futura prædicere, ſolius diuinæ virtu-
tis opus eſt. Iſai. 49. Ventura quoque annunciate, & dicemus quòd Dij eſtis. 1. Cor. 14. Pro-
phetiæ datæ ſunt fidelibus. Et inde eſt, quòd Dominus non per miracula, ſed per prænuncia-

Albert. tionem occultorum Nathanaëlem ad fidem trahit. Albertus Magnus in Io. verum Iſraëlitã F
ad Iacob Patriarcham referri debere, cuius nimirùm ſit imitator, reducit: Geneſ. 32. Nequa-
quam vltrà vocaberis Iacob: ſed Iſraël erit nomen tuum. Eſa. 49. Seruus meus es tu Iſraël: quia
in te glorificabor. Iſte enim eſt rectiſſimi imitator, qui nulla curuitate deflectitur: quinimmò
Dionyſ. etiam ab imperito & idiota non dedignatur duci ad veritatem. Dionyſius dicit: Dediſti veri-
Dol⁹ quid. tati manus, & falſitatis nexibus es abſolutus. Vnde addit, *In quo dolus non eſt.* Dolus eſt, inquit
Auguſt. Auguſtinus, quando aliquis aliud ſimulat, & aliud agit. Prouerb. 12. Dolus in corde cogitan-
tium mala. Eſa. 32. Fraudulenti vaſa peſſima ſunt. Ipſe enim cogitationes concinnabit ad per-
dendos mites in ſermone mendacij, cùm loqueretur pauper iudicium. Malach. 1. Maledictus
doloſus. Iſte enim ſimplex eſt, qui non eſt doloſus: quia à quolibet ſtudioſo paratus eſt ſuſcipe-
re veritatẽ. Iob. 1. Homo ſimplex & rectus & timens Deum, & recedẽs à malo, & adhuc re-
Idem. tinens innocentiam. Auguſtin. tract. 7. in Ioan. Magnum teſtimoniũ. Hoc nec Andreæ dictũ, G
Cur Natha- nec Petro dictum, nec Philippo, quod dictum eſt de Nathanaële, Ecce verè Iſraelita, in quo
nael nõ in- dolus non eſt. Quid ergo faciemus, fratres? Deberet iſte primus eſſe in Apoſtolis. Et non ſo-
uenitur in- lùm primus non inuenitur in Apoſtolis, nec medius, nec vltimus inter duodecim Nathanaël,
ter Apo- cui tantum teſtimonium perhibuit filius Dei, dicens, *Ecce verè Iſraelita, in quo dolus non eſt.*
ſtolos, cui Quæritur cauſa? Quantum Dominus intimat, probabiliter inuenimus. Intelligere enim de-
tamẽ tantũ bemus ipſum Nathanaëlem eruditum & peritum legis fuiſſe. Propterea voluit eum Domi-
à Chriſto te- nus inter diſcipulos ponere, quia idiotas elegit, vnde confunderet mundum. Audi Apoſtolũ
ſtimoniũ dicentem, 1. Cor. 1. Ita videte, inquit, vocationem veſtram, fratres, quia non multi ſapientes ſe-
redditur. cundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: ſed infirma mundi elegit Deus, vt
confundat fortia: & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt, tã-
quam ea quæ ſunt, vt ea quæ ſunt, euacuẽtur. Si doctus eligeretur, fortaſſe ideò ſe diceret ele- H
ctum, quia doctrina eius meruit eligi. Dominus noſter Ieſus Chriſtus volens ſuperborum frã-
gere ceruices, non quæſiuit per oratorem piſcatorẽ, ſed de piſcatore lucratus eſt Imperatorẽ.
Magnus Cyprianus orator, ſed priùs Petrus piſcator, per quem poſtea crederet non ſolùm
orator, ſed & Imperator. Nullus nobilis primò electus eſt, nullus doctus: quia infirma mundi
Rupertus. elegit Deus, vt confunderet fortia. *Dicit ei Nathanael, Vnde me noſti?* Rupertus in Ioan. Hac
percunctatione hoc ipſum indicat, quòd iuxta veritatis teſtimonium verus ſit Iſraelita. Falſi
namque Iſraëlitæ nõ attendunt, vtrum laus ipſorum ex hominibus, an ex Deo ſit. Hic verò au-
diens verum Iſraëlitam ſe appellari, quod magnæ eſt laudis, magníque pretij: Vnde, inquit, me
noſti? ſubaudi, quem hactenus ſecundum hominem non vidiſti? Hoc enim ſonant iſta Non-
Nonnus. ni verba in Ioannem.

πῶς φρεσὶ γιγνώσκεις με, τὸν οὐ πάρος εἶδες ὀπωπῇ. I
εἰπὲ πόθεν νοέεις με;

Nimirùm quomodo mente & anima illum nouerit, cùm præſens illum numquam perſpexe-
Chriſto nu- rit: dic, inquit, vnde me animo aduertis? Ita miratur tantam Chriſto cognitionem ineſſe, vt nõ
da ſunt modò hominem, ſed & quicquid in homine eſt, cognoſcat. Ita non fruſtrà accipit hoc pri-
omnia. mum Chriſti verbum: ſed qui primùm hæſitabat in quæſtione loci, è quo Meſſyas prodiret,
nunc etiam ad illius diuinitatis meditationem progreditur. Nec verò tantùm præſentia, câque
occulta, atque imis penetralibus animæ occluſa, Chriſtus ſe illum cognoſcere oſtendit, ſed &
præterita & futura. Omnia enim nuda & aperta ſunt oculis eius. *Reſpondit* enim *Ieſus, & dixit*
Iuuencus. *ei, Priuſquàm te Philippus vocaret, cùm eſſes ſub ficu, vidi te.* Nam, vt ſcribit Iuuẽcus lib. 2. Euãg.
hiſtor.

Hinc Dominus dicta hæc diuino pectore promit: K
Cùm te diffuſæ tegerent vmbracula ficus,
Ante etiam quàm te vocitarent verba Philippi,
Vidit, & elegit comitem te ſpiritus autor.

Chryſoſt. Chryſoſtom. hom. 19. in Ioan. Non enim è loco aliquo editiori ipſum & eius mores, & man-
ſuetudinem vidiſſe, non è ſpecula aliqua more hominis eum ſub ficu obſeruaſſe dicit: Nemo
enim illic aderat, ſed ſoli Philippus & Nathanaël ſecreto in loco inuicem ſermonem habue-
rant. Idcircò, inquit Euangeliſta, quòd cùm videret à longè venientem ad ſe, dixit, Ecce verè
Iſraëlita: vt intelligatur, priuſquàm appropinquaret Philippus, ita Chriſtum locutum. Et ne
quiſquam aliquid poſſet ſuſpicari, & temporis meminit, & loci, & arboris: nimirùm ne ab ipſo
miſſum Philippum quiſquam opinaretur, ſi tantùm eius ad Nathanael profectionis meminiſ-
ſet. Verùm cùm dixiſſet, vbi eum conuenit Philippus, & tempus, certiſſimum ſe Prophetam
oſtendit.

A oſtendit. Neque hoc tantùm,ſed etiam quæ inuicem locuti eſſent,in memoriam reduxit:hoc eſt,Poteſt à Nazareth aliquid boni eſſe? Ex quo maximè eum ſibi conciliauit, cùm ex eo non reprehẽdit,ſed laudibus proſecutus eſt.Cæterùm Auguſtinus & antiqui Patres myſticam fici ſignificationem requirunt, quam etiam Beda in Ioann. ita complectitur. Poteſt autem hæc Domini ſententia, qua dixit ſe Nathanael, priuſquàm vocaretur à Philippo, cùm eſſet ſub ficu, vidiſſe, ſuper electione ſpiritualis Iſrael, id eſt,populi Chriſtiani, myſticè intelligi: quem Dominus necdum ſe vidẽtem, necdum per Apoſtolos eius ad fidei gratiam vocatum,ſed ſub tegmine adhuc peccati prementis abditum,miſericorditer videre dignatus eſt, Paulo atteſtãte,qui ait Epheſ.1.Qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus in Chriſto, ſicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionẽ, vt eſſemus ſancti & immaculati in cõſpectu eius in charitate. Et quidem fici arbor aliquando in ſcripturis dulcedinem dilectionis ſupernæ *August.* *Myſtica fi-cus ſignifi-catio.* *Beda.* *Prædeſtinatio.*

B inſinuat. Vnde ſcriptum eſt,Qui ſeruat ficum, comedit fructũ eius:& qui cuſtos eſt Domini ſui,glorificabitur.Sed quia primi parentes noſtri reatu præuaricationis confuſi,de fici ſibi foliis ſuccinctoria fecerunt, poteſt hæc arbor fici non incongruè malè dulcorata generi humano cõſuetudinem peccandi ſignificare: ſub qua videat poſitos adhuc electos ſuos, ſed necdum electionis ſuæ gratiam cognoſcentes,quia ſub ficu conſtitutum,nec ſe iam videntem Dominus videt Nathanael. Nouit enim Dominus qui ſunt eius. Auguſtin. ſerm.40. de verbis Domini in Ioan. & tractatu 7.hanc ſpiritualem interpretationem obſeruat. Rupertus quoque in Ioan. Vidit, inquit, non ſolùm illum Chriſtus,ſed & omnes electos ſuos, cùm eſſent ſub ficu, vidit miſericordiæ ſuæ oculis: id eſt, cùm primus parens illorum, factus mandati tranſgreſſor, conſutis fici foliis pudenda contegeret, iam tunc vidit eos, & miſeratus eſt: iam diſponebat miſericorditer, quo illos à præuaricationis reatu liberaret. *Reſpondit ei Nathanael,& ait, Rabbi, tu* *August.* *Rupertus.*

C *es filius Dei, tu es Rex Iſrael.* Hæc fuit attoniti & obſtupefacti Nathanaelis reſponſio, vt quem primùm velut hominem audierat,nunc experientia Deum eſſe cognoſcat: quaſi dicat, vt meditatur Dionyſ. Carthuſian. in Ioan. Ex iſtis ſignis agnoſco, quòd ſis Chriſtus rex Iſraeliticæ plebis. Nam cordium ſecreta,& abſentium verba nullo narrante cognoſcere, eos quoque & facta eorum ſpiritualiter cernere tam perfectè, quæ corporaliter non videntur, Deo eſt proprium. Idcircò te profiteor filium Dei,& regem Iſrael, id eſt, Deum & hominem. Sciuit nãque Nathanael, quòd Chriſtus non vidit eum ſub ficu oculo corporali, nec verba eius atque Philippi audiuit auribus corporis. Sciuit quoque quòd nemo nunciauit ea Chriſto. Idcircò auditis verbis Chriſti,confeſſus eſt quòd eſſet filius Dei. Quidam ſcribit,quòd iſte Nathanael dicendo Ieſum eſſe filium Dei,intellexit hoc de filiatione adoptiua per gratiam excellentẽ, ita quòd diuinitatẽ Chriſti non videtur intellexiſſe. Item hoc dicẽdo, *Tu es rex Iſrael*, exiſtimauit *Dion. Car.*

D eum temporaliter regnaturum, ſicut communiter opinantur Iudæi. Sed ſi Nathanaël tam inconuenienter, immò & falſè ſenſiſſet de Chriſto, nequaquã meruiſſet audire à Chriſto,Ecce verè Iſraelita,in quo dolus non eſt. Tunc enim fuiſſet carnalis Iſraelita,alioſque decipiens,docendo de Chriſto futuro, quòd eſſet purus homo,& rex temporaliter regnaturus. Atqui cùm Nathanaël fuerit legis doctor eximius, ſecundum Bedam, ſcrutabatur ſcripturas de Chriſto. Quoniam ergo Prophetæ deſcribunt manifeſtè Chriſti diuinitatem,non mirum,ſi Chriſtum Dei filium confeſſus eſt. Vt cùm ait Hieremias: Hoc eſt nomen quod vocabunt eum, Dominus iuſtus noſter. In Hebræo autem habetur nomen Domini tetragrammaton,quod nõ conuenit niſi vero Deo. Et Eſa.9. Vocabitur,inquit,nomen eius admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. Deſcribunt quoque primum Chriſti aduentum in omnimoda paupertate,dicente Zacharia,9. cap. Ecce rex tuus venit tibi manſuetus ipſe pau- *Chriſti myſteria.*

E per. Et Hierem.14.cap. Quare quaſi colonus venturus eſt in terra? Hinc igitur non eſt veriſimile, quòd Nathanael exiſtimauit Meſſyam purum hominem, atque temporaliter regnaturum,ſicut nunc ſomniant obtenebrati Iudæi. Argumentum autem illius, quo arguit, quòd ſi Nathanael credidiſſet eum eſſe filium Dei naturalem,non dixiſſet,Tu es rex Iſrael,ſed potius, totius mundi, non conuincit,nec apparentiam habet: præſertim cùm in Eſaia etiam Deus ſecundum naturam Deitatis frequenter dicatur rex Iacob, ſeu Iſrael. Vnde in Eſaia 33.dicitur in perſona Iſraelitici populi: Dominus iudex noſter, Dominus legifer noſter, Dominus rex noſter,ipſe veniet, & ſaluabit nos. quod ad literam dictum eſt de Chriſto filio Dei. Quamuis enim ſit omnium rex, tamen ſpecialiter appellatur *rex Iſraël*. Primò, quoniam ex ſemine regum Iſrael natus. Secundò,quia populo illi ſpecialiter promiſſus ac miſſus: quemadmodum ait, Non ſum miſſus niſi ad oues perditas domus Iſrael. Ideò in Zacharia 9. habetur: Exulta ſatis filia Sion, ecce rex tuus. Non ait, rex totius mundi, ſed,rex tuus. Et quid eſt,rex tuus,niſi *Cur Chriſtus rex Iſrael.*

Chryſoſt. rex Iſrael? Attamen Chryſoſtomus hom.20.in Ioan. fidem Nathanaelis hac in parte multum F diſtare à fide Petri, etſi eadem vtriuſque verba ſint, ſcribit: quòd Petrus filium Dei, tanquam verum Deum, Nathanaël tanquam hominem agnouerit. Vnde & illi dictũ ſit, *Quia dixi tibi, Vidi te ſub ficu, credis, maius his videbis.* Attamen quid amplius illum de Chriſto meditari, quã vt purus homo ſit, oſtendit hæc Chriſti aſſertio *Credis?* Nam ſi Nathanael credit, vtique Chri-
Euthy. ſtum filium Dei eſſe intelligit: niſi fortè, vt ſcribit Euthymius, fidem illum habuiſſe, ſed imperfectam dicamus. Vnde factum ſit, vt Chriſtus illum tandem confirmandum prædixerit, fidemque illam adaugendam. *Amen, Amen dico vobis, videbitis cœlum apertũ, & Angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſupra filium hominis.* Quidam per Angelos ſpiritus cœleſtes, alij
Cyri. Alex. prædicatores intelligunt. Cyrillus Alex. lib.2. in Ioannem, cap.21. Angelos enim, inquit, ſurſum atque deorſum ad filium hominis venturos enunciat, mandatis ſuis ad ſalutem credentiũ mi- G niſtrantes, quando maximè filius Dei eſſe credetur. Maximè enim Deo virtutes cœlorũ ſer-
Euthy. uiũt. Euthymius in Ioannem, poſt Chryſoſt. Siquidem, inquit, ſuper legitimum Dei filium aſcendebant & deſcẽdebant Angeli Dei, miniſtrantes illi: hoc quidem circa tempus paſſionis, illud autem tempore reſurrectionis & aſſumptionis. Viſionem verò intellige, etiam cognitionem: hæc enim omnes diſcipuli cognouerunt, hi quidem videntes, illi verò ab his qui viderãt audientes. Theophilactus particulariùs iſta exprimit, dicens: Ante paſſionem apparuiſſe Angelum ad confortandum Chriſtum: in reſurrectione verò & aſcenſione viſos eſſe Angelos.

Quãdo Angeli aſcẽderũt & deſcẽderũt ſuper chriſtũ

Theoph. Rupertus. Rupertus in Ioan. lib.2. Hoc, inquit, illis dicto, illud quod neſciebant, videndum repromittit: ſcilicet per paſſionem ſuam cœlum eſſe aperiendum, futuramque Angelorum & hominum concordiam, qui priùs inter ſe diſcordes fuerant, clauſo hominibus cœlo, & ſublato pariete inimicitiarum propter originale peccatum. Non enim fuerat hactenus ille Angelorum & hominum conſenſus, vt venientes ſancti Angeli, exeuntes de corporibus animas beatorum ho- H minum, per patentes portas cœli inferrent, vt nunc faciunt, venerantes & adorantes in rege ac Deo ſuo naturam hominum, qui ſine vehiculo Angelorum potenter aſcendit in cœlum, ponens nubem aſcenſum ſuum, & ambulans ſuper pennas ventorum. Hoc planè videndum veris promittit Iſraelitis, vt quod in figura præuidit carnalis pater eorũ Iſrael, hoc in ſemetipſo reuera complendum eſſe pronunciet. Iacob namque egreſſus de Berſabee, & pergens Arã, cùm veniſſet ad quendam locum, velletque in eo quieſcere poſt ſolis occubitum, tulit de lapidibus qui iacebant, & ſupponens capiti ſuo, dormiuit in eodem loco. Viditque in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum: Angelos quoque Dei aſcendentes & deſcendentes per eam. Iacob ille, qui poſt ea dictus eſt Iſrael, veros ſignificat Iſraëlitas, qualis erat Nathanael, de quo paulò antè dixerat Dominus, Ecce verus Iſraelita, in quo I dolus non eſt. Lapis autem ille, quem capiti ſuo ſuppoſuit vt dormiret, hic eundem Chriſtũ ſignificat, lapidem angularem, quem falſi Iſraelitæ reprobauerunt ædificantes. Hunc enim quicunque ſupponit capiti, id eſt, cordi ſuo, dormit ſecurus: quia mundi diuitias contempſit, & ideò paſſionibus mũdi non perturbatur, nihil habens in ſeculo cur gaudeat, cur timeat, cur ſperet, cur doleat. Secura namque mens eſt, vt propter Chriſtum hæc deſint: dicitque is, qui lapidi Chriſto ſic ſuperpoſuit caput, id eſt, cor ſuum, vt his paſſionibus careat, Ego dormio, & cor meum vigilat. Fecerunt hoc illi maximè, qui tunc audientes vocem eius, dicentis, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos: relinquentes omnia veniebant ad eum, & diſcebant ab ipſo, quia mitis eſt & humilis corde, vt in humilitate cordis eius, tanquam ſuper ſolidum lapidem dormientes, & animabus ſuis requiem inuenientes, myſteria regni Dei ſcirent, quæ ſcire non poſſunt ſuperbi, inter quos ſemper iurgia ſunt, qui ad lites & contentiones vigilant. Hi viderunt cœlum apertum clauibus illis, quas præcipuo ſuo vicario Do- K minus Petro tradidit: viderunt extinctum flammeum gladium, qui poſitus fuerat ad introitũ Paradiſi, & expergefacti repentino ſono aduenientis ſuper eos Spiritus ſancti, patentes & exclamantes annunciauerunt nobis: qui & illum tollentes lapidem, ſuper quem requieuerant, erexerunt in titulum, vt omnes videremus, & crederemus in illum: & ſpirituali ædificio conſtructis ſuper eundem lapidem ſanctæ Eccleſiæ parietibus, Quàm terribilis eſt, inquiũt, locus iſte! ſcilicet portis inferi, quæ non præualent aduerſus eum. Non eſt hîc aliud niſi domus Dei, & porta cœli: videlicet per quam aſcendunt & deſcendunt Angeli ſupra filium hominis, aſcendentes ad diuinitatis eius contemplationem, deſcendentes autem ad humilitatis, vel paſſionis ipſius venerationem. Per hanc enim ſolam & vnicam portam deſcendunt Angeli ad ipſum filium hominis, Deum & regem ſuum, habitantem per fidem in cordibus noſtris: & aſcendunt per illos ſcalæ gradus, quos moraliter intelligimus diuerſos virtutum eſſe profectus,

Scala Iacob myſtica interpretatio.

Lapis chriſtus.

quibus

A quibus duo latera, ſcilicet corpus noſtrum & anima inſignita ſunt, cœlúmque recta via contingunt, quò ſanctis Angelis ſuffragantibus, quibus nobis per mortem Chriſti amici facti ſunt, deportemur. Auguſtinus ſerm. 40. de verbis Domini, in Ioann. Hoc, inquit, ſomnium vidit Iacob: (Gen. 28.) poſt hoc autem appellatus eſt Iſraël. Si ergo Iacob vidit ſcalam, qui eſt & Iſraël appellatus: Eſt autem & Nathanaël iſte verè Iſraelita, in quo dolus non eſt: ideò cùm miratus eſſet, quia dicit ei Dominus, Sub arbore fici vidi te: dixit ei, Maius his videbis. Et item dixit ſomniũ Iacob. Cui dixit? & quem appellauit Iſraelitam in quo non eſt dolus? quaſi qui diceret, Cuius nomine te appellaui, ipſius ſomnium in te apparebit: noli feſtinare mirari, maiora horũ videbis. *Videbis cœlum apertum, & Angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ad filiũ hominis.* Ecce quid vidit Iacob. Ecce quare perfudit lapidem oleo Iacob. Ecce quare Chriſtũ Prophetã ſignificauit, & figurauit Iacob. Illud enim factũ Prophetia erat. Nũc quid expectetis

August.

B noui, quid a me velitis audire, intelligo. Dicam & hoc breuiter, vt Dominus donat, aſcendẽtes & deſcendentes Angelos ad filiũ hominis. Quomodo ſi deſcendunt ad illũ, ſurſum eſt? Si autẽ ad illũ aſcendunt, ad illum deſcendunt, & ſurſum eſt, & hîc eſt? Nullo pacto fieri poteſt, vt ad illũ aſcendant, & ad illũ deſcendant, niſi & illic ſit quò aſcendunt, & hîc quò deſcendũt. Quomodo probamus & illic eum eſſe, & hîc eum eſſe? Reſpondeat nobis Paulus, qui primò Saulus. Expertus eſt illud ipſe, quando priùs erat perſecutor, & poſteà factus eſt prædicator: priùs Iacob, poſtea Iſrael: qui erat & ipſe de genere Iſrael, de tribu Beniamin erat. In illo videamus Chriſtum ſurſum, Chriſtum deorſum. Primò ipſa Domini vox de cœlo hoc oſtendit, Saule, Saule, quid me perſequeris? Numquid Paulus in cœlum aſcenderat? Numquid Paulus lapidem ſaltem in cœlum miſerat? Chriſtianos perſequebatur, ipſos ligabat, ipſos occidẽdos tradebat, ipſos vbique latentes quærebat, ipſis inuentis nulla ratione parcebat. Cui ait Domi-

Chriſt° ſurſu & Chriſtus deorſũ in eodẽ inſtanti.

Nota hæc Auguſt. verba.

C nus Chriſtus, Saule, Saule. Vnde clamat? De cœlo. Ergo ſurſum eſt. Quid me perſequeris? Ergo deſurſum eſt. Omnia, etſi breuiter, vt potui, expoſui charitati veſtræ. Eadem verba repetit ſerm. ſequenti. Quòd ſi filius ſurſum, & idem deorſum, nemini mirum eſſe debet, ſi ſimul & in cœlis & in Euchariſtia ſit, cùm excludatur locorum ratio & diſtantia. Nam & is, ad quem aſcendunt Angeli, in cœlis ad dexteram patris ſedentem, ille ipſe eſt, ad quem deſcendunt Angeli in Euchariſtiæ ſacramento præſentem. Et ne quis præſentiam illam ad ſolã diuinitatem referat, quæ replet omnia, ſeipſum expreſſè filium hominis nuncupauit, vt non modò ea ratione, qua eſt Deus de Deo, ſed & ea, qua homo eſt filius hominis, nobiſcum eſſe intelligatur. Et hoc ſanè Chryſoſtomus hom. 2. ad popul. Antioch. confirmat, aſſumens figuram Heliæ: qui quoniam pallium ſuum Heliſæo reliquit, cùm in cœlum raperetur, dictus eſt Helias ſurſum, & Helias deorſum. Multò magis verò Chriſtus & ſurſum eſt à dextris Dei

Idem Aug.

Nõ mirũ ſi Chriſtus ſit in cœlo ſimul & in Euchariſtia

Chryſoſt.

D patris, & deorſum eſt in Euchariſtia. Quòd autem Angeli ſacroſancto huic myſterio interſint, probat idem Chryſoſtomus multis concionibus. Ita efficitur, vt quaſi ſuper filium hominis deſcendere dicantur. Auguſtinus tract. 7. in Ioan. Sed &, inquit, Angeli Dei boni prædicatores ſunt. Quomodo verò aſcendunt, & quomodo deſcendunt ſuper filium hominis? Ex vno habemus exemplum. Audi Apoſtolum Paulum: quod in ipſo inuenerimus, hoc de cæteris veritatis prædicatoribus credamus. Vide Paulum aſcendentem. Scio hominem in Chriſto ante annos quatuordecim raptum fuiſſe vſque ad tertium cœlum, ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit, & audiui ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Aſcendẽtem audiſtis, deſcendentem audite. Non potui loqui vobis quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus: quaſi paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam. 1. Cor. 3. Ecce deſcendit qui aſcenderat. Quæris quò deſcenderit? vſque ad lac paruulis dandum. Audi quia deſcendit. Fa-

Angeli huic myſterio adſunt.

Auguſtin.

Paulus aſcẽdens & deſcendens.

E ctus ſum paruulus, inquit, in medio veſtrum, tanquam ſi nutrix foueat filios ſuos. Videmus enim & nutrices & matres deſcendere ad paruulos: & ſi norunt Latina verba dicere, decurtãt illa, & quaſſant quodammodò linguam ſuã, vt poſſint de lingua diſerta fieri blandimenta puerilia: quia ſi ſic dicant, non audit infans, ſed nec proficit infans. Et diſertus aliquis pater, ſi ſit tantus orator, vt lingua illius fora concrepent, & tribunalia concutiantur, ſi habeat paruulum filium, cùm ad domum redierit, ſeponit forenſem eloquentiam, quò aſcenderat, & lingua puerili deſcendit ad paruulum. Audi vno loco Apoſtolum aſcendentem & deſcendentem in vna ſententia. Siue enim mente exceſſimus Deo, ſiue temperantes ſumus vobis. Quid eſt, mente exceſſimus Deo? vt illa videamus quæ non licet homini loqui. Quid eſt, temperantes ſumus vobis? Numquid iudicaui me aliquid ſcire inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixũ? Si ipſe Dominus aſcendit & deſcendit, manifeſtum eſt, quia & prædicatores ipſius aſcendunt imitatione, deſcendunt prædicatione. Beda in Ioan. Sed &, inquit, videmus Angelos

Beda.

Dei aſcendentes & deſcendentes ſupra filium hominis: quia prædicatores ſuos nouimus F
ſublimitatem diuinitatis Chriſti, ſimul & humanitatis eius infirma nunciare. Aſcendunt
ſuper filium hominis Angeli, quum docent prædicatores, quòd in principio erat Verbum,
& Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Deſcendunt ſuper filium hominis An-
Prædicatores Angeli. geli, quum adiungunt iidem, quia Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Neque præ-
dicatores ſancti typicè Angeli vocantur, quibus deriuatum ab Angelis nomen Euangeliſtarũ
conceditur: vt ſicut hi nuncij, ita & illi propter idem ſummæ prædicationis officium, boni
nuncij cognominentur. Et notandum, quòd Dominus ſeipſum filium hominis nuncupat,
Nathanaël eundem filium Dei prædicat. Cui ſimile eſt, quod apud alios Euangeliſtas ipſe
diſcipulos interrogabat, Quem dicunt filium hominis eſſe? Reſponditque Petrus, Tu es Chri- G
ſtus filius Dei viui. Et quidem iuſtæ diſpenſationis moderamine actum eſt, vt cùm vtraque
eiuſdem mediatoris Dei & Domini noſtri, vel ab ipſo Domino, vel ab homine puro eſſet cõ-
memoranda ſubſtantia, Deus homo fragilitatem aſſumptæ à ſe humanitatis, purus homo
virtutem coæternæ in eo diuinitatis aſtrueret, ipſe ſuam humilitatem, ille eius fatetur alti-
tudinem.

Chriſtus ad nuptias vocatus, & à ſanctiſſima Virgine rogatus, aquam in vinum conuertit: Unde fit, vt Architriclinus, cæterique conuiuæ mirentur, & diſcipuli in fide confirmentur.

Matth.	Marc.	Luc.	IOAN. 2.
			ET die tertia nuptiæ factæ ſunt in Chana Galilææ: & erat mater Ieſu ibi. Vocatus eſt autẽ & Ieſus, & diſcipuli eius ad nuptias. Et deficiẽte vino, dicit mater Ieſu ad eum, Vinum nõ habent. Et dicit ei Ieſus, Quid mihi & tibi eſt mulier? nondum venit hora mea. Dicit mater eius miniſtris, Quodcunque dixerit vobis, facite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ ſecundum purificationem Iudæorum, capiẽtes ſingulæ metrétas binas vel ternas. Dicit eis Ieſus, Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vſque ad ſummum. Et dicit eis Ieſus, Haurite nunc, & ferte Architriclino. Et tulerunt. Vt autem guſtauit Architriclinus aquam vinum factam, & non ſciebat vnde eſſet, miniſtri autem ſciebãt qui hauſerant aquam: vocat ſponſum Architriclinus, & dicit ei, Omnis homo primùm bonum vinum ponit: & cùm inebriati fuerint, tũc id quod deterius eſt. Tu autem ſeruaſti bonum vinum vſque adhuc. Hoc fecit initiũ ſignorum Ieſus in Chana Galilææ: & manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli eius.

H

I
Introductio. LONGE diſtant adulterina metalla à veris, etſi videantur ad eorum ſimili-
tudinem accedere: Et longè etiam diſſentiunt vera & ſancta coniugia, ab
iis quæ coniugiorum quidem nomen ſortiuntur, habent tamen immixtas
maledictiones. Audienda enim hic erit Raphaëlis ad Tobiam exhor-
tatio. Tob. 6. Qui enim, inquit, coniugium ita ſuſcipiunt, vt Deum à ſe
& à ſua mente excludant, & ſuæ libidini ita vacent, ſicut equus & mulus,
quibus non eſt intellectus: habet poteſtatem dæmonium ſuper eos. Ex ad-
uerſo verò ea coniugia longè à dæmonis poteſtate abſunt, quæ cum Dei timore, quæ cum il-
lius cultus, & propriæ ſalutis intentione ſuſcipiuntur. Abſit enim vt cum Tatianis & Eucrati-
Epiphan. tis, dum virginitatem in Eccleſia commendamus, nuptias reiiciamus: vt ſcribit Epiph. lib. 1. to.
3. in hæreſ. 46. quæ eſt Tatianorum: & to. 1 lib. 2. in hæreſ. 47. quæ Eucratitarum eſt. Eſt enim K
Eccleſia velut nauis, quæ pluribus tabulatis vnà compingitur. Componitur enim Eccleſia non
virginibus tantùm, ſed & coniugatis, & viduis. Et quidem primum eorum beneficiorũ, quo
Deus creatum hominem donauit, eſt coniugij benedictio. Formauit enim coſtam Adami in
Euam, eámque ad virum adduxit, & vtrumque coniugali vinculo adſtrinxit. Vnde Geneſ. 2.
Propter hoc relinquet homo patrẽ & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ. Et erunt duo in
carne vna. Primum quoque omnium ſignorum à Chriſto factum eſt in nuptiis, vt qui matrẽ
coniugem & virginẽ elegerat, interim dum ipſe in Ioanne & ſeipſo virginitatẽ cõmendat, ipſo
etiã facto oſtendat: quòd, vt dicit Apoſtolus, honorabile connubium, & thorus immaculatus.
Exprimit autẽ Euangelica lectio omnes huius facti circunſtantias, tempus, locum, occaſio-
Summa. nem, eóſque quibus præſentibus hoc contigit. Ad tempus quidem refertur id quod legimus,
Euthym. *Et die tertia*. Euthymius in Ioan. Tertiam diem dici cenſet, poſt Chriſti à deſerto deſcenſum.

A Sunt qui tertiam diem, à die qua è Iudæa Chriſtus profectus fuerat: ſunt qui à die, qua Nathanaëlem allocutus eſt, expendant. Et quia hîc magna, & tamen parum vtilis quæſtio eſt, temporum obſeruationem in aliis aliſque diuerſam omittemus. Et quidem Ammonius Alexandrinus in Harmonia quatuor Euangeliſt. factum iſtud enarrat, ante primum annum dominicæ prædicationis. Victor Capuanus, & Tatianus Alexandr. in ſua Harmon. ab illo variant. Ita enim digerunt hiſtoriam, vt interponant vocationem cæterorum Apoſtolorum, prædicationem Chriſti per Galilæam & Iudæam, eiuſdem etiam in monte ſermonem. Verùm cùm in ipſo montis deſcenſu leproſos curaſſe dicatur, quomodo ſubſecutum eſt miraculum iſtud in Chana, cùm omniũ primum eſſe aſſeratur? Demum quomodo mitteret Chriſtus Apoſtolos, vt morbos curarent, & ſigna ſuper ægrotos facerent, antequàm primum ſignum in conſpectu eorum feciſſet, & illi in eum crederent? Et tamen hæc Apoſtolorum miſſio à quibuſdam huic B hiſtoriæ præmittitur. Nos igitur his contentionibus omiſſis, ipſum factum audiamus. *Nuptiæ factæ ſunt in Chana Galilææ.* Hieronym. in lib. de locis Hebraicis, duplicem Chanam diſtinguit; alteram in tribu Ephraim, de qua Ioſ. 16. Alteram in tribu Aſer, de qua Ioſ. 19. & hîc agitur. Et dicitur Chana maior, comparatione ad alteram minorem. Dicitur & Chana Galilææ, ad differentiam alterius: Et hoc oppidum ad ſua vſque tempora in Galilæa Gentium ſitum eſſe teſtatur Hieronymus. Verùm quorum erant iſtæ nuptiæ? Hieronym. Prologo in Ioan. putat fuiſſe ipſius Ioannis Euangeliſtæ, quem etiam celebrata nuptiarum celebritate, ſibi lucratus ſit, & virginem cum communi coniugis ſuæ conſenſu, conſeruarit. Ad quod & noſter Mantuanus recurrit in 3. lib. Parthenices Marianæ. Explicans enim Chriſti mortem, & quis ille diſcipulus eſſet cui Chriſtus matrem ſuam commendauit, ait:

Quãdo hæc inciderint. *Am. Alex.* *Victor Cap.* *Tat. Alex.* *Hierony.* *Chana duplex.* *Hierony.* *Ioãnes erat ſponſus.* *Mantuan.*

Fletibus his aderat iuuenis, qui ſponte relicta
C *Coniuge, dilecto volu*it *comes ire magiſtro.*

Neque hoc mirum eſſe debet, cùm hæc Chriſtus aſſerat: Veni diuidere virum ab vxore ſua, filium à patre. Non quòd libellos repudij, diſcordias & rixas inter coniugatos, aut rebelliones inter filios probet: ſed potiùs quòd ad puriorem & perfectiorem diuini numinis cultum ſecreturus ſit coniugatos, ſed cum mutuo conſenſu, vt ſe immaculatos reddant, & ab operibus carnalibus contineant. Ita nimirùm filij à parentibus ſeparantur: non vt illos contemnant, ſed vt Deo liberiùs ſeruiant. Luc. 18. Nemo eſt qui reliquerit domum, aut parẽtes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat multò plura. Sic apud Abdiam multos coniugatos, accepta prædicatione Apoſtolorum, à coniugibus abſtinuiſſe legimus. Quid verò hîc ſanctam Agnetem, quid Cæciliam Romanam memorem, quæ ſponſum ſuum Chriſto lucrifecit, & in vtroque, anima ſcilicet & corpore, virginem reddidit? *Factæ ſunt* igitur *nuptiæ*. Nulla enim D natio legibus & ciuili ſeſe vitæ adiunxit, quæ ſimul vxores non diſcreuerit. Plato lib. 5. de Leg. *ἀγάμους*, id eſt, non conſociatos nuptiis, ideò reprehenſione dignos eſſe cenſet, quòd promiſcua libido omnium ſit in republica pernicioſiſſima. Hinc & maxima & antiquiſſima pridem apud Gentiles bella narrata ſunt, ob violatum nuptiarum fœdus, bellum Troianum ob raptam Helenam, bellum Sabinum contra Romanos ob raptas Sabinas.

Abdias. *Plato.* *Matrimonium omnibus legibus cõmendatur.*

Centaurea mouet cum Lapithis rixa ſuper mero
Debellata: vt ſcribit Horatius, libro primo Od. Cùm enim Centauri Theſei ſponſam rapuiſſent, non ſine ſanguine contumelia iſta ſedata eſt. Econtrà verò Titus Liuius, Decad. 1. libro primo, Thalaſſium Senatorem ea maximè ratione celebrat, quòd, dum Sabinæ virgines raperentur, raptam conſeruauit, donec deſponſaretur. Hinc factum eſt, vt veteres illi factum iſtud Thalaſſij magnæ virtuti deferentes, nuptiales hymnos tan- E dem Thalaſſios vocarent: vt qui pudorem & honeſtatem reſonarent. Et mihi quidem ſolennitas nuptiarum exprimi videtur, cùm dicuntur *factæ*. Non enim erat clandeſtinum matrimonium, non furtiua libido, qualis ab omnibus damnatur. Conuocabantur parentes, amici, vicini. Solennis enim eſt omnium nationum & temporum conſuetudo, vt coniugij exordia publico quodam veluti teſtimonio, ac initi ſtatus profeſſione fiant. Ratio eſt: vt coniunctorum cohabitatio neminem ſcandalizet, aut ſuſpicionem alicui ſcortationis ingerat. 3. q. 5. can. Aliter. Hæc Euariſtus Papa Epiſcopis Africæ ſcripſit, Non fieri legitimum matrimonium, niſi ab his, qui ſuper ipſam fœminam dominationem habent, & à quibus cuſtoditur, petatur: à parentibus autem ſponſetur, legibus dotetur, ſuo tempore ſacerdotaliter cum precibus benedicatur. Aliter præſumpta non coniugia, ſed adulteria, contubernia, ſtupra, & fornicationes ſunt. Et can. Nullum, illa pro infectis habet Concilium Arelatenſe, cap. 6. Ratio aſſignatur ex Nouellis, canon. Si quis diuinis. Quia cùm ſecretò fiant, ſi temporis lapſu alterius mutetur

Horatius. *T. Liuius.* *contra clãdeſtina matrimonia.* *Euar. Papa.*

hh

voluntas, ex altero veritas elici à iudice non debet: vt ſi datum verbum de futuro, hîc ex vtri- F
Solennitas nuptiarū. uſque confeſſione, audiatur. Ergo *factæ ſunt nuptiæ* ſolennes ex parentum conſenſu, nec defuit miniſterium Eccleſiæ, vt coram ea initi matrimonij profeſſio fieret: etiam vt à fidelibus vtroque coniuge oraretur. Nec abs re. Deus enim author matrimonij eſt, qui & dixit Geneſ. 2. Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. Hinc fit, vt Abraham exoptet à Domino dari vxorem filio ſuo, Geneſ. vigeſimoquarto. Dominus tulit me de domo patris mei: ipſe mittet Angelum ſuum coram te, & accipies vxorem filio meo. Prouer. 19. Domus & diuitiæ hæreditas obueniunt à parentibus, à Domino autem prudens vxor.
Conſenſus vtriuſque. Conſenſus vtriuſque requiritur. Nam & de Rebecca dicitur, Geneſ. 24. Vocemus puellam, & quæramus ipſius voluntatem. Vocata rogatur: Vis ire cum homine iſto? quæ ait, Vadam. Et poſtea Iſaac introduxit Rebeccam in tabernaculum Sarai, & accepit eam vxorem. Conſenſus parentum, Geneſ. 21. Agar accepit filio ſuo Iſmaël vxorem de terra Ægypti. Geneſ. 24. pro- G
hibuit Abraham, ne Chananæa. Reſponderunt Laban & Bathuel: A domino egreſſus eſt ſermo, non poſſumus extra placitum eius. En Rebecca coram te eſt, tolle eam, & ſit vxor filij domini tui. Et de Rachel conſentit pater Laban & ſponſus Iacob, Geneſ. 29. Et pater Iſaac iuſſerat de filiabus Laban ſumi vxorem. Deſcendit Samſon in Tamnatha, Iudic. 14. & videns ibi mulierem de filiabus Philiſtinorum, nunciauit patri ſuo & matri: Vidi mulierem, &c. Hanc quæſo mihi accipiatis vxorem. Cui illi: Numquid eſt in filiabus fratrum tuorum, & omni populo, quia &c. Ait Samſon: Hanc mihi accipe, quia placuit oculis meis. Parentes autem neſciebant; quòd res à Domino gereretur. Angelus iubet petere nuptias Saræ à paren-
Dona nuptialia. tibus, Tob. 6. Deſcribitur autem ritus ſolennitatis, Geneſ. vigeſimoquarto, cùm ſeruus Abrahæ atræ loco dat vaſa aurea & argentea, veſtes, annulos, & fratribus dona. Et Iudic. 14. cùm ſit con-
Conuiuiū. uiuium per ſeptem dies Samſoni, & adduntur pro more triginta ſodales. Et Tob. 6. cùm Ra- H
Ceremonia. guel iungit vtriuſque, Tobiæ ſcilicet & Saræ, dextram: & ait, Deus Abraham, (Tob. 6.) Iſaac & Iacob vobiſcum ſit, coniungat vos, & impleat benedictionem ſuam in vobis. In charta conſcripſerunt coniugium, & epulati ſunt. Altera die vocantur amici ad conuiuium, & ipſe Gabelus de Rages Medorum. Sed & ipſo reuerſo Achior & Nabath conſobrini eius veniunt ad ipſum, & per dies ſeptem epulantur. *Erat mater Ieſu ibi. Et vocatus eſt Ieſus, & diſcipuli eius, &c.* Liberalis paupertas & frugalitas. Non enim ob delicias, ſed amicitiam vocabatur, vt primordia ſtatus ad mutui conuictus neceſſitatem iuuentur. Et vtinam Ieſus in omnibus adſit, ne fortè
Vtinā Ieſus ſit in omnibus nuptiis. Aſmodeus nuptos detineat, & ligula Magica locum habeat. Ideò ſcilicet per confeſſionem parantur. Quid eſt verò quòd Ieſus, qui prædicabat regnum cœleſte, ad nuptias carnales accumbit? An non omnia in eo ſpiritualia? Nuptiæ agni & Hieruſalem filij, Ioannis 1. qui non
Cur chriſtus adfuit nuptiis. ex ſanguinibus, ſed hæc in myſterio, 1. Corinth. 7. & Epheſ. 5. Cyrillus libro 2. in Ioann. cap. I
Cyrillus. 22. Miraculi potius, quod acturus erat, quàm conuiuij gratia profectus: & adhæc, vt natiuitatis noſtræ principium, quantum ad carnem attinet, ſanctificaret. Oportet certè, quoniam to-
1. tam naturam hominis ad melius reſtaurabat, non ſolùm natis iam hominibus benedicere, verumetiam naſciturís gratiam præparare, & aditum illorum ad hanc vitam authoritate miracu-
2. li, & præſentia ſanctum efficere. Præterea in doloribus parere filios, ad mulierem propter peccatum dictum fuit. Quomodo igitur aliter hæc maledictio depellenda erat, ne condemnata nuptiarum ſanctimonia videretur, quàm ſaluatoris præſentia? qui cùm ſit verum gaudium, priſcum nuptiarum mœrorem præſentia ſui depulit. Noua enim omnis creatura in Chriſto eſt,
3. prætereréque vetera, vt Paulus ait, 2. Cor. 5. Et omnia facta ſunt noua. Diſcipuli quoque affuerunt, vt miraculo quoque fidem ſuam confirmarent. Nec dubium eſt illos quadam conſanguinitate Mariæ coniunctos fuiſſe, cùm obſeruemus illam in conuiuiis minùs verſatam. Adde K
Rupert. quòd, vt ſcribit Rupertus lib. 2. Comment. in Ioan. nuptiarum ſolennitas minùs decet virgines. Magnum, inquit, & cunctis ſanctæ Eccleſiæ ordinibus ſpectandum humilitatis exemplū. Ve-
Humilitas B. Virginis. rumtamen ſacris virginibus non imitandū, quòd mater Ieſu virgo, Domini templū, illibatum ſancti Spiritus ſacrarium, non aſpernata eſt carnalium intereſſe celebritati nuptiarū. Non enim ſacris virginibus hoc imitandum eſt: quia videlicet tempus aliud, alia perſona, locus alius eſt. Omnia tempus habent, dicit Eccleſ. cap. 3. Virginibus Deo dicatis propoſitum, Quod ardet in mente, luceat in veſte, radiet in ore, vel publica profeſſione. Matris Domini virginitas cunctos homines latebat, quia videlicet diuulgari illam ratio temporis non ſinebat. Neque enim libera tunc eſſe poterat virginitatis profeſſio, vel huiuſce exempli prædicatio: cùm adhuc Moſes ſub velamine ſuo declararet, Maledictos omnes qui non facerent ſemen in Iſraël. Maluit ergo humiliter cauere præſens ſcandalum, quàm futuris virginibus immaturum rigidi propoſiti præbere

An ſacræ virgines D. Virginis exemplo intereſſe nuptiis poſſint.

A præbere exemplum, quo plus tolleret ſupercilium virginum fatuarum, quàm inſtrueret cuſtodiam prudentium: matribus, cæteriſque, quæ cunctæ viros nouerant, virgo mater ſe in nullo præſumens, matrem vbique ſe profitens, eò quòd haberet filium, virginitatis autem ſuæ tacitum conſeruans in corde myſterium. Nam ſicut incongruum, immò impoſſibile eſt, tectum domus ſtabilire antequàm fundamentum: ſic impoſſibile erat ante ſuſceptam fidem, incarnationis Chriſti præſcribere ordinem, quo ſacræ virgines ſeſe à ſecularibus diſtinguere debeant. Nunc autem publicum eſt propoſitum publicè datum, atque acceptum eſt de virginibus conſilium: & idcircò ſacræ virgines maius eundo ad nuptias, quàm talem refugiendo conuentum, facerent Eccleſiæ Chriſti ſcandalum. Quapropter intus quidem habent prudentes virgines humilitatis vel caſtitatis oleum (vbi non contempſerint, quamuis in inferiori gradu ſtantem, legitimam licentiam nubentium) foris autem, & maximè ad eandem frequentiam

B nuptiarum, lucentes ſuas lampades non efferunt. Vbi enim citiùs vento miſeræ vanitatis extingui poſſunt? aut vbi properantiùs in oculis vel auribus ſuis periclitari queunt? iuxta exemplum Dinæ filiæ Iacob, quæ idcircò à corruptore inuenta & oppreſſa eſt, quia leuitate puellari exiuit, vt filias ignotæ regionis videret. Non enim ita ſecuræ eſſe poſſunt, ſicut illa beata regina cœlorum, quæ virginitatis theſaurum, & hominibus habebat occultum, & filij ſui forti præſidio, ſanctorúmque Angelorum fideli cuſtodia præmunitum. Cæterùm quòd & beata Virgo, & Chriſtus Ieſus propter carnalis affinitatis neceſſitudinem ad has nuptias vocati ſint, teſtatur Theophilactus in Ioannem his verbis. Vocant ad nuptias Dominum, non quòd viderint miracula, vel aliud quiddam magnum: ſed ſimpliciter vocant vt notum. Vnde hoc ſignificans Euangeliſta, dicit: *Erat autem mater Ieſu* & fratres eius *ibi*. Igitur ſicut illam & fratres, ita & Ieſum vocauerunt. Affuit autem ipſe, & vocationem non repulit: quia non reſpexit ad

Theoph.

C domum dignam, ſed ad vtilitatem & beneficia noſtra. Nam quòd non dedignatus eſt fieri ſeruus, multò magis non dedignatus eſt venire ad nuptias. Brocardus in deſcriptione Terræ ſanctæ, ſcribit, à Chana Galilææ tres contra Auſtrum leucas eſſe ad Sephorum oppidum, & caſtrum vnde Ioachim pater Virginis oriundus ſit: idque eſt in tribu Aſer, iuxta vallem Carmeli. Ex quo nec difficilis creditu eſt, non modò viciniæ, ſed & affinitatis ratio, propter quam ſacratiſſima Virgo cum Domino Ieſu inuitata ſit. Sed quoniam & Tatianorum & Eucratitarum modò mentionem fecimus, vt qui matrimonio aduerſarentur, licebit & hanc D. Ioannis Chryſoſtomi meditationem inſerere, quam ille habuit, Sermone in hiſtoriam iſtam contra Iudæos, Gentiles, & hæreticos. *Vocatus Ieſus*, dicit, *ad nuptias*. Oro, compoſitis moribus eſtote, & audite quæ dicuntur: quoniam multi nuptias prætexunt, alij filios, alij militiam, alij negotiationem, alij artificium, alij ſeruitutem, alij diuitias, alij inopiam, & quæcunque talia ſunt. Volo

Brocardus.

Chana, vbi.

Chryſoſt.

Nuptiæ nõ impediunt ſalutem.

D igitur declarare vobis, quòd neque diuitiæ impediunt, neque inopia, neque militia, neque negotiatio, neque nuptiæ, neque pueri, neque ſeruitus, neque opificium, neque aliquid tale. *Vocatus eſt Ieſus ad nuptias.* Venit, vel non venit? Certum quòd venit. Quomodo ergo nuptiæ malæ? Ego autem non dico, quòd tantùm venerit, ſed quòd & dona ſecum attulerit: aquam in vinum mutauit. Ne excuſes te propter nuptias. Dominus tuus nuptiis interfuit, & nuptias honeſtauit: & tu nuptias arguis, & dicis nuptias obſtaculum eſſe ad pietatem? Nullum enim eſt ad impietatem obſtaculum. Vis cognoſcere quòd nihil nocet habere vxorem & pueros? Moſes nónne vxorem habuit & liberos? Helias nónne virgo erat? Nónne Moſes è cœlo manna deduxit? Nónne Helias è cœlo ignẽ deduxit? Nónne Moſes è cœlo coturnices aduolare fecit? Nónne Helias verbo cœlum clauſit? Nónne Moſi Deus locutus eſt? Nónne & cum Helia cõuerſatus eſt? Nónne Moſes mare diuiſit, & tranſduxit populum? Nónne Helias curru igneo in cœlũ

Chriſtus quid donauit in nuptiis.

Virginitas & nuptiæ ad ſalutẽ.

E ſublatus eſt? An nocuit huic virginitas, an impedimẽto fuerunt illi vxor & liberi? Vidiſti Heliã aurigam in aëre? Vidiſti Moſen in mari viatorem? Vide & Petrũ Eccleſiæ columnã, quòd & ipſe habuit vxorem. At nõ eſt ſcriptum, inquit, quòd Petrus vxorem habuit. Vnde ergo liquet quòd vxorem habuit? Ego dico: Ingreſſus eſt Ieſus ad ſocrum Petri, & erat illa infirma, & tetigit eam, & reliquit eam febris: & ſtetit, & miniſtrauit. Vides quòd & Petrus vxorem habuit? Vbi enim ſocrus, manifeſtum quòd ibi & vxor. Vides quòd & Petrus vxorem habuit? Ne incuſes nuptias. Hæc dico, vt ne quis prætexat vel vxorem, vel liberos, vel militiam, vel negotiationem, vel opificium, vel ſeruitutem, vel diuitias, vel paupertatem. Hæc excuſatio, hic prætextus diaboli inſidiæ ſunt. Militiam prætexis, & dicis, Non poſſum eſſe pius. Centurio nónne miles erat? Et dicit ad Ieſum, Non ſum dignus vt intres ſub tectum meum, ſed dic verbo, & ſanabitur puer meus. Et admiratus Ieſus ait: Amen Amen dico vobis, neque in Iſraël tantam fidem inueni: nihilque nocuit illi ſua militia. At quid ſi opifex? Et Pau-

Militia.

Mechanic°.

lus operatus eſt manibus, qui & antea Eccleſiarum prædator, & poſt hoc factus prædicator F
Diues. & Apoſtolus. Quid verò ſi diues? Et Abraham diues, & ipſe vxorem habuit, & pueros. Credidit enim Abraham, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam, & amicus Dei vocatus eſt. Ita nihil ei obfuerunt diuitiæ, & mulier, & pueri. Non habes excuſationem. Tria quæ prætexere potes,
Seruus. vnus ille habuit, & vxorem, & pueros, & diuitias. Sed quomodo ſi ſeruus? Et Oneſimus ſeruus erat. Et ſcribit Paulus ad Philemonem, dicens: Oneſimo, qui olim nullius frugis, nunc
Rex. autem & mihi & tibi vtilis. Verùm quid ſi rex? Erat & Dauid rex: & cùm ingreſſus ad eum Nathan Propheta arguit ipſum de peccato quod fecerat, numquid in illum tyrannidem exercuit? Numquid vel aſperum aliquod verbum Prophetæ dedit? An non & in regno ſeruum ſe fatebatur, dicens, Peccaui Domino? Et Propheta videns pœnitentiam eius, dixit: Et Dominus abſtulit peccatum tuum. Velox pœnitentia, velocior condonatio. Num aliquid ſibi tribuit rex, & dixit: Rex ſum amictus purpura, circundatus diademate: fero tela, ſagittas, ſcuta, arma: mihi ſunt milites & armigeri, & pauperem illum timerem? ferrémne eum, & non occiderem? Sed nihil talium, quamuis rex eſſet. Sciebat enim quòd peccarat, & ob hoc pœnituit, quia ſciebat ſe grauiter peccaſſe. Et nihil ei obfuit regnum. Iam quid ſi iuuenis? Erat & G
Iuuenis. Daniel iuuenis, & leonum ora conſtrinxit, & dracones confregit, Bel ſubuertit, & preſbyteros iudicauit, Suſannam liberauit, tantæq; virtuti imperfecta ætas non obfuit. An non & talis erat fratrum amator Ioſeph, qui tantam præ ſe tulit ſapientiam & continentiam apud Ægyptiam? Veſtem ſuam dimiſit, fidem non diſrupit, impudentiam mulieris vicit, concupiſcentiam non
Vidua. ſatiauit: & nihil impediuit illius virtutem adoleſcentia. Sed quid ſi vidua? Erat & Sidonia vidua, quæ Heliam hoſpitio excepit, & pauit pane & aqua, & authorem famis non eſt reuerita.
Meretrix. Quid autem ſi meretrix? Erat & Raab, quæ exploratores occultauit: & cùm filij Iſraël terram Promiſſionis accepiſſent, ſaluata eſt illa cum domo, & genere ſuo. At quomodo, ſi pauper?
Pauper. Pauper erat talis & Lazarus. Et quantam ille ſapientiam ac patientiam in extremis oſtendit, H
Mulieroſus licet nihil eum in tanta neceſſitate leniret? Iam ſi mulieri quis deditus ſit? An non & Samſon? Nam licet à muliere ſit proditus, tamen ipſi Deus dedit, vt ſe de alienigenis vlciſceretur. Sed quid ſi amas filios? Amabat & Iacob. Sed tentaris: tentabatur & Iacob. Vides quòd ſaluati ſunt? Habes fidem, habes omnia. Non habes fidem: licet rex ſis, non tibi proderit regnum. Sed ne promiſſionis obliuiſcar, vocatus eſt Ieſus ad nuptias. Ita nemini deeſt Chriſtus, ſeu coniugato, ſeu virgini: modò & ipſum inuitet, habebit & Chriſtum aſſeſſorem. Ego enim ſto, inquit, ad oſtium, & pulſo. Si quis aperuerit, intrabo ad eum, & cœnabo cum illo. Habebit & diuam Virginem & Apoſtolos interceſſores, vt ne vinum ſpiritualis gratiæ deſit. *Et deficiente vino,*
Theoph. *ait mater, Vinum non habent.* Theophilactus in Ioannem. Exhortatur autem illum mater, vt faciat miraculum, quæ magnam de ipſius poteſtate ſumpſerat opinionem, tam ob conceptionem, quàm ob partum. Omnia enim conſeruabat in corde ſuo, & ex illis cogitabat filium aliquid poſſe ſupra hominem. Neque enim mater eius, vt oraret eum ad faciendum aliquod miraculum, ex alio quod priùs viderat facere, inducta eſt. Nam cùm puer eſſet, nullum fecit miraculum. Iam ſi feciſſet, notus fuiſſet omnibus. Audiuerat item mater de teſtimoniis Ioannis, quæ de ipſo erat teſtatus, videbátque iam & diſcipulos ipſum ſequẽtes: & ex ipſis omnibus conijciebat virtutem filij. Porrò humanum eſt condolere neceſſitati maximè cognatorum. Non I
Neceſſitas & vtilitas miraculi. ait, Iam ebiberunt: procul ebrietas, ſed tamen læta anima. Non ait, Da, ſed ſimpliciter neceſſitatem proponit, ei quem nouit & velle, & poſſe ſuccurrere. Non erat hoc ebriorum conuiuium: quale Exodi 32. Sedit populus manducare, & biberunt, & ſurrexerunt ludere. Eſaiæ quinto. Væ qui conſurgitis manè ad ebrietatem, qui potentes eſtis ad bibendum vinum. Numer. vigeſimotertio. Cùm inualeſcerent mero Iſraëlitæ, cum Moabitis fornicati ſunt. Eccl. 19. K
Operarius propenſus ad pocula non ditabitur. Ergo ſimul & de filio fidem concipit, & neceſſitatem conuiuantium diua virgo attendit. Sciebat enim filium ſuum naturaliter eſſe Deum,
Alb. Mag. inquit Albertus Magnus in Ioannem, & omnia poſſe facere quæ vellet. Adhuc autem ſciuit miraculum ſtellæ præceſſiſſe, & Prophetiam Simeonis, & Magorum adorationem, & paſtorum verba, & Angelorum gaudia, & Ioannis teſtimonium, & vocem Patris, & figuram columbæ: ex quibus omnibus iam diuinitas eius innoteſcere cœpit, & horam manifeſtationis per ſingula ſciuit iam eſſe inchoatam: & ideò ſignum fieri pro tanta neceſſitate & vtilitate petebat. Hac ergo de cauſa prudens mater Ieſu, quia omnia hæc conſeruabat, conferens in corde ſuo, dixit ad eum: *Vinum non habent.* In quo notatur neceſſitas, & miraculi congruitas. Neceſſitas enim paupertatis meretur ſubuentionem. Pſalm. 9. Tibi derelictus eſt pauper. Miraculi autem congruitas notatur, quia cùm non ſtuderent abundare vino temporalis iocunditatis, congruum

A gtuum erat vt darent eis vinum iocunditatis ſpiritualis miraculo Dei perfectum. Eccl.31. Exultatio animæ & corporis vinum moderatè potatum. Iudic.9. Non poſſum deſerere vinũ, quod lætificat Deum & homines. Cùm autem & illa tantam ſollicitudinẽ & curam non rogata pro neceſſitate temporali impendit, quid non faciat nunc & noſtris precibus pulſata, & maiori neceſſitate oppreſſos nos perſpiciens? Si tanto affectu pro conuiuis impulſa eſt, dum hîc mortalis *Beatiſſima*
Chriſto nõdum glorificato ageret; quomodo non patrocinatura nobis eſt apud Chriſtũ trium- *virgo etiam*
phantem ipſa etiam glorioſa ſede donata? Hieronymus Epiſt.2. ad Riparium contra Vigilan- *nunc orat*
tium. Si Apoſtoli, inquit, & martyres adhuc in corpore conſtituti poſſunt orare pro cæteris, *pro nobis.* Hierony.
quando pro ſe adhuc debent eſſe ſolliciti: quantò magis poſt coronas, victorias, & triumphos? Vnus homo Moyſes ſexcentis millibus animarum impetrat à Deo veniam: & Stephanus imitator Domini ſui, & primus Martyr in Chriſto, pro perſecutoribus veniam deprecatur: & poſtquàm cum Chriſto eſſe cœperint, minùs valebunt? Paulus Apoſtolus ducentas ſeptuaginta ſex
B ſibi dicit in naui animas condonatas: & poſtquàm reſolutus eſſe cœperit cum Chriſto, tunc ora clauſurus eſt, & pro his, qui in toto orbe ad ſuum Euãgelium crediderunt, mutire non poterit? Meliórque erit Vigilantius canis viuens, quàm ille leo mortuus. Vnde & Auguſtinus, ſer. August.
2. de Aſſumpt. Mariæ: Fratres, inquit, cùm toto mentis affectu beatiſſimæ virginis nos interceſſionibus committamus, omnes eius patrocinia omni nixu imploremus, vt dum nos eam ſupplici obſequio frequentamus in terris, ipſa nos ſedula prece cõmendare dignetur in cœlis. Neque enim dubium, quæ meruit pro liberandis proferre precem, poſſe plus omnibus liberalitatis impendere ſuffragium. Et quidem, vt ſcribit Thomas Aq. in Ioan. ante incarnationem Chriſti Tho. Aqu.
triplex vinum deficiebat, ſcilicet iuſtitiæ, ſapientiæ, & charitatis ſeu gratiæ. Vinum enim mor- *Vinũ my-*
dicat, & quantum ad hoc, iuſtitia dicitur vinũ. Luc.10. Samaritanus vinũ & oleũ appoſuit vul- *ſticum tri-*
C neri ſauciati: id eſt, cum dulcedine miſericordiæ ſeueritatem iuſtitiæ. Pſ. Potaſti nos vino com- *plex.* 1.
punctionis. Vinũ enim lætificat cor: iuxta illud Pſ. Vinum lætificat cor hominis. Et quantũ ad 2.
hoc, dicitur ſapientia, cuius meditatio maximè lætificat. Sap.8. Non habet amaritudinẽ conuictus illius. Vinum ſimiliter inebriat. Cant.5. Bibite amici, & inebriamini chariſſimi. Et ſecundũ 3.
hoc charitas dicitur vinum, ratione feruoris. Zach.8. Vinũ germinans virgines. Et quidẽ iuſtitię vinũ deficiebat in veteri lege, in qua iuſtitia imperfecta erat: ſed Chriſtus eam perfecit. Matth. 5. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquàm ſcribarum, &c. Deficiebat etiam vinum ſapientiæ, quæ erat occulta & figuraliter: quia, vt dicitur 1. Cor.10. Omnia in figura contingebãt illis, ſed Chriſtus eam manifeſtauit. Matth.8. Erat enim docens eos, ſicut poteſtatem habens, &c. Sed vinum charitatis deficiebat ibi: quia acceperant ſpiritum ſeruitutis tantùm in timore: ſed Chriſtus aquam timoris conuertit in vinum charitatis, quando dedit ſpiritum adoptionis filiorum,
D in quo clamamus Abba pater, vt dicitur Rom.8. Et quando charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris. Ita dicitur Rom.5. Quicquid autem nobis deſit, ſi modò cum fide Chriſtum amplectamur, facile eſt piis ſanctorũ precibus impetrare. Vnde & Ioannes Chryſ. in ſua Liturgia, Chryſoſt.
ſic orat. Interuenientibus ſanctorum tuorum precibus ſalua nos Domine. Et omnia exuperant *Interceſſio*
ſenſum: omnia ſunt glorioſa in te Dei genitrix: ipſi ſupplica, vt animas noſtras ſaluet. Et cœle- *ſacratiß.*
ſtis militiæ princeps Michaël, rogamus te, vt tuis interceſſionibus munias nos vmbra alarum *virginis.*
tuarum immateriatæ naturæ. Procidimus, & ſine intermiſſione ad te clamamus, A periculis erue nos, vt virtutũ princeps cœleſtium. Cæterùm *dixit ei Ieſus, Quid mihi & tibi eſt mulier?* Ex hac reſponſione malè intellecta multæ hæreſes ſurrexerunt. Manichæi enim Chriſti verum *Hæreſes ex*
corpus negant, quaſi nihil verum, ſed apparens ex virgine ſumpſerit. Valentiniani verò hinc *hac ſenten-*
putantes nihil Chriſtum à Maria accepiſſe, illum corpus è cœlo per Mariam, tanquam per *tia malè in-*
E canalem, intuliſſe ſanxerunt: ad quos acceſſerunt Apollinariſtæ. Ebionitæ verò & Heluidiani *tellecta.*
Mariæ virginitatem negantes, allegant, quòd Chriſtus eam mulierem vocarit. Sunt & alij, qui inobedientiæ ſuæ in parentes ex his Chriſti verbis fucum faciant, quaſi ille matrem ſuam contempſerit. Auguſtinus tractat. octauo in Ioannem, contra eos qui negant Chriſtum ali- August.
quid ex virgine accepiſſe, & per conſequens matrẽ eius eſſe, adducit, quòd & idem ipſe Euangeliſta illã Domini matrẽ nuncupauerit. *Erat*, inquit, *mater Ieſu ibi.* Illic enim, inquit, nouimus *Non negat*
quia ibi mater erat Ieſu, vbi dixerit, Quid mihi & tibi eſt mulier. Et ita reſpõdet: Dominus no- *Chriſtus*
ſter Ieſus Chriſtus & Deus erat, & homo. Secundum quod Deus erat, matrem non habebat: *virginẽ eſſe*
ſecundum quod homo erat, habebat matrem. Mater ergo erat carnis, mater infirmitatis, quam *matrẽ ſuã.*
ſuſcepit propter nos. Miraculum autem quod facturus erat, ſecundũ diuinitatem facturus erat, non ſecundum infirmitatem. Vnde miraculũ exigẽte matre, ille videtur non agnoſcere viſcera humana, operaturus diuina, tanquam dicens: Quod in me operatur miraculũ, non tu genuiſti,

diuinitatem meam non tu genuiſti: ſed quia genuiſti infirmitatem meam, tunc te cognoſcam, F
cùm infirmitas mea pendebit in cruce. Hoc enim eſt, *Nondum venit hora mea.* Idem lib. de fide
& ſymbolo, c.4. to.3. Nec nos ad negandum Chriſti matrem cogit quod dictum eſt: Quid mi-
hi & tibi eſt mulier, nondum venit hora mea: ſed potiùs admonet, vt intelligamus ſecundum
Deum, non eum habuiſſe matrem, cuius maieſtatis perſonam parabat oſtendere, aquã in vinũ
mutando. Quòd autem crucifixus eſt, ſecundum hominem crucifixus eſt, & illa erat hora, quę
Hora mortis. nondum venerat, quando dictum eſt: Quid mihi & tibi, *nondum venit hora mea*: id eſt, qua te
cognoſcam. Tunc enim vt homo crucifixus cognouit matrẽ, & dilectiſſimo diſcipulo huma-
Theoph. Alex. niſſimè commẽdauit. Idem habet Theophilus Alex. l.4. Allegor. in Ioan. Quid mihi & tibi eſt
mulier? Hoc, inquit, ideò ait, quia Chriſtus & Deus erat de Deo natus, faciẽs miracula, & ho-
mo erat, per matrem, humana tractando. Ergo nunc, quia myſteriũ operaturus erat, aquã in vi- G
nũ mutando, nihil ſe cõmune dicit habere cum matre, id eſt, nihil humani, ſed diuini operis ſe
eſſe facturũ. Ipſe etiã Paulus oſtendit Chriſtum verè è muliere ſumptũ eſſe, Gal.4. Aſſerit enim
illum factum ex muliere, factũ ſub lege: ſed & Angelus, Quod, inquit, naſcetur ex te ſanctum,
vocabitur filius Dei. Ita ſequitur non abnegari matrem, ſed hac in ratione, qua diuina opera-
Chryſoſt. turus erat, oſtendere illum hanc ſe virtutẽ aliundè accepiſſe. Chryſ. ho.21. & Theoph. & Euth.
Theoph. Euthym. in Ioan. exiſtimãt illam argui, quòd citiùs quàm par eſſet, id eſt, nondum noto defectu vini, mi-
raculum fieri poſtularet, etiam nemine hoc ipſum apud eum deprecante. Quaſi dicat: Si non
adeſt vinum, oportet illos ipſos, quibus deeſt, accedere & rogare, & non te matrem. Si enim hi
rogauerint, ſuſpicione res carebit. Eccl.8. Omni negotio tempus eſt. Quòd verò Ebionitæ &
Origen. Heluidiani nomen mulieris prætextum facere virginitati ſanctiſſimæ Mariæ affirmant: Orige-
nes ho.8. in cap.12. Leuit. Reſpondebimus, inquit, quia in hoc loco Apoſtolus mulierem, non
Mulieris nomen non negat virginem. pro corruptela integritatis, ſed pro ſexus indicio nominauit. Eſt & ætatis iſtud vocabulum, eius H
ſcilicet quæ annos pubertatis exceſſerit: ſicut & vir appellatur is, qui adoleſcentiæ tempus ſu-
perauit, etiamſi vxorem non habeat, cuius vir eſſe dicatur, quo nomine appellari ſolẽt etiam hi,
quos fœmineæ admixtionis macula nulla perſtringit. Denique Abraham cùm puerum mitte-
ret Meſopotamiam in domum Bathuelis, vt inde acciperet Iſaac filio ſuo vxorem, & puer cu-
rioſiùs percunctaretur, ait ad eum: Quòd ſi noluerit mulier ſequi me, reducam filium tuũ illuc?
Et non dixit: Quòd ſi noluerit virgo ſequi me, cùm tamen mulieris nomine virgo intelligere-
tur. Sed Geneſ.3. reſpondit Adam: Mulier, quam dediſti mihi ſociã, hæc dedit mihi, & comedi.
Mulierem vocat vxorem, quæ tamen integra erat corpore. Nihil ergo efficit Heluidianus aut
Ebionita ex argumento nominis, quo Chriſtus matrẽ nuncupat. Et quia nonnulli ex hac Chri-
Iuſt. Mart. ſti reſponſione ſeſe excuſatos putant, ſi parentes aſpernentur: Iuſtinus Martyr Quæſtionum ad I
Orthodox. quæſt.136. hoc dictum eſſe non per obiurgationem, ſed quaſi iſtud demõſtrare vel-
let: Non nos ij ſumus, qui curã ſuſcepimus vini, quod in nuptiis conſumitur: tamen præ amore,
ſi vis ne deficiat eis vinum, dic miniſtris vt faciant, quæ ego eis dixero. Non ergo verbis matrẽ
Mater dupliciter virgo. obiurgauit, cùm eam factis honorarit. In aliis verò non ita locutus eſt, quaſi matrem priuaret
honore debito, ſed oſtendit quanam maternitate beata dici debeat virgo. Si enim qui Dei ſer-
monem audit, & exequitur, is Chriſti frater, & ſoror, & mater eſt: & eius mater habebat
vtrumque: perſpicuum eſt eius matrem debuiſſe hac maternitate beatam prædicari. Nam
Dei ſermonem audire & exequi, eius virtutis eſt, animæque puræ, quæ tota Deum ſpectat. Et
quia non quamlibet fœminam elegit Deus, quę Chriſti mater fieret, ſed omnium fœminarum
virtutibus excellentiſſimam: propterea Chriſtus volebat ob hanc virtutem prædicari matrem
ſuam, per quam virtutem illa id aſſecuta fuiſſet, vt virgo mater fieret. Nihil autem feciſſe
Chriſtum in parentum ignominiam, aut contumaciam, teſtatur Lucas Euangeliſta, dum di- K
cit: Deſcendit cum Ioſepho & Maria Hieroſolyma, erátque eis obediens. Nam quòd ait,
Bernard. *Quid mihi & tibi eſt mulier*, hæc meditatur Bernardus, ſermone 2. poſt Octauas Epiphaniæ.
Quid, inquit, tibi & illi Domine? Nónne quod filio & matri? Quid ad illam pertines, quæ-
Quàm multa Chriſtus matri debeat. ris, cùm tu ſis benedictus fructus ventris eius immaculati? Nónne ipſa eſt, quæ ſaluo pudore
concepit, & ſine corruptione peperit? Nónne ipſa eſt, in cuius vtero nouem menſibus mora-
tus es: cuius virgineis vberibus lactatus es; cum qua iam duodecim annorum factus de Hie-
ruſalem deſcendiſti, & eras ſubditus illi? Nunc ergo, Domine, quid moleſtus es illi, dicens,
Quid mihi & tibi? Multum per omnem modum. Sed manifeſtè iam video, quòd non velut
Chriſtus matri morẽ geſsit. indignans, aut confundere volens virginis matris teneram verecundiam, dixeris, Quid mihi
& tibi: cùm venientibus ad te (iuxta matris præceptum) miniſtris, nihil cunctatus facias quod
illa ſuggeſſit. Vt quid ergo, fratres? Vt quid ſic reſpondebat priùs? Vtique propter vos: vt con-
uerſos

A uerſos ad Dominum iam non ſollicitet cura carnalium parentum, & neceſſitudines illæ non impediant exercitium ſpirituale. Quamdiu enim in mundo ſumus, debitores nos conſtat eſſe parentibus: at poſtquàm reliquimus noſmetipſos, multò magis ab eorum ſollicitudine liberi ſumus. Vnde & legimus fratrem quendam in eremo conuerſantem, cùm ad eum carnalis frater auxilij gratia aduentaſſet, reſpondiſſe, vt adiret alterum fratrem eorum, cũ vtique iam obiiſſet. Cúmque admiratus qui venerat, reſponderet, quia ille obiit eremita: ſe quoque obiiſſe eremita reſpondit. Optimè ergo nos docuit Dominus, ne ſolliciti ſimus ſuper propinquos carnis noſtræ plus quàm religio poſtulet: quando ipſe matri, & tali matri ſic reſpondit, *Quid mihi & tibi eſt mulier?* Sic & alio in loco, cùm ſuggereret ei quidam, quoniam foris ſtaret cum fratribus Domini, quærens ei loqui, reſpondit, Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? Vbi modò ſunt, qui tam carnaliter & inaniter ſuper carnalibus propinquis ſuis ſolent eſſe ſolliciti, ac ſi adhuc viuerent & ipſi cum eis? *Religio nos à parẽtibus excuſat.*

B Rupertus lib. 2. Comment. in Ioann. Ita fecit ipſe prior, quod nobis faciendum præcepit. Non enim alia quæcunque præcepit, quàm quæ ipſe primus opere impleuit: ſicut de illo ſcriptum eſt, Quæ cœpit Ieſus facere & dicere. Præcepit autem ei, qui comitatu ſuo dignus eſſe cupit, vt propter Euangelium patrem & matrem relinquat, & renunciet omnibus quæ poſſidet. Hoc igitur primus ipſe fecit: quia deſcendens à patre, cùm diues eſſet, pro nobis pauper factus eſt. Domum quoque, & matrem, & affines carnis ſuæ deſerens, ad euangelizandum pauperibus exiuit. Dixit itaque matri ſuæ in initio miraculorum, de paulò pòſt ſucceſſura ſuæ prædicationis functione: Quid mihi & tibi mulier? Quod vtique ipſe nec ſecundum carnem dicit, vt ſuprà dictum eſt, ſed ſecundum diuinitatem, quæ exiſtendi initium ex matre non accepit, cuius opus omninò præferendum eſt curæ carnis: *Rupertus.*

C Nec ab aliquo ſecundum carnem dicendum eſt patri vel matri, ſed ſecundum Deum: ſcilicet opus Dei omnia, & propriam quoque animam negligere exigit. Et hoc modo nullatenus aduerſus legem facit, dicentem, Honora patrem & matrem. Nam ea lex, quæ hoc dicit, rurſus eadem authoritate, vel eodem ſpiritu loquitur: Qui dixerit patri vel matri ſuæ, Neſcio vos, & fratribus ſuis, Ignoro illos, & neſcierunt filios ſuos, hi cuſtodierunt legem tuam, & pactum tuum ſeruarunt, iudicia tua, ô Iacob, & legem tuam, ô Iſrael. Ponent thymiama in furore tuo, & holocauſtum ſuper altare tuum. Magis ergo, vt legem perfectè impleret, matrem ſuam ſaluo eius honore neſciuit: quia profectò nulla eſt exhonoratio patris vel matris, dum eis non quælibet cauſa, ſed ſolius præfertur honor vel opus Dei. Cui videlicet magno ac neceſſario ſalutis operi Ieſus intentus, neſciturum ſe matrem ſuam profitetur, donec eodem opere peracto dicat ei, Mulier, ecce filius tuus: quod videlicet in hora mortis ſuæ dicturus erat. Vnde & cùm dixiſſet, Quid mihi & tibi eſt mulier, protinus addidit, *nondũ*

D *aduenit hora mea.* ac ſi diceret, Ex quo ad baptiſmum veni, & in deſertum exiui, deſtitutam te eſſe mea præſentia materno affectu ſuſpiraſti: nunc habes me in his nuptiis, & gaudes quòd præſentia mea frueris: ſed adhuc tempus imminet, vt magis ac magis te relicta non deſinam circuire ciuitates & caſtella. Cum vita præſenti finiam opus quod cœpi. Ab hac expeditione redeuntem, vulneratum me, & morientem recipies. Nunc interim tantum impendet onus cœleſtium negotiorum, vt non vacet perpendere, quod maternis affectibus tuis debeam. Nec enim habeo facere voluntatem meam, ſed impoſitam à patre perferre obedientiam: qualem mandati eius neceſſitas adduxerit, talem me filium in illa hora oſtendam tibi. Et hæc quidem dicta non ad illud reſpondent, quod dixerat mater, *Vinum non habent:* ſed ad interni deſiderij eius clamorem vehementem in aures ſuas altè perſonantem: quia faciem eius ardebat ſuperuidere præſentem. Nam conuiuas, quorum deuotione inuitatus fuerat, non minus quã

E ipſa ſuo volebat beneficio lætificare, maximè ob vtilitatem illorum, quos hoc viſo miraculo nouerat in ſe credituros eſſe. Theophilactus in Ioan. Cæterùm dicens, *Nõdum venit hora mea,* non vult quòd obnoxius ſit neceſſitatibus temporum, vel horas obſeruet: (quomodo enim hoc dicere poſſemus de factore temporum & ſeculorum?) ſed quòd omnia tempore congruo operetur. Igitur quoniam adhuc incognitus erat, & occultus multis, & nondum omnes habebat diſcipulos, & neque ij, qui nuptiis aderant, eum cognoſcebãt: (nam alioquin ipſi acceſſiſſent; & rogaſſent pro vino, quia hæc omnia ita ſe habebant:) Nondum, inquit, venit hora mea: hoc eſt, opportunum tempus nondum adeſt. At hîc adhuc vrget Arij furor, qui monſtrare nititur Dominum horis & temporibus ſubditum. Diſce igitur, ô maledicte, quòd ſi fuiſſet horis & temporibus ſubiectus, quomodo poſtea feciſſet miraculum? Oportebat enim ſecundum ſermonem tuum, quandoquidem ſeruiret horis & temporibus, nondum autem veniſſet hora eius, non poſſet miracula facere. Sed miraculum fecit: non igitur ſeruit horis. Au- *Theoph.* *Contra Aſtrologos.* *Contra Arium.*

Auguſt. guſtinus tract.8.in Ioan. Mathematici igitur, inquit, vnde conantur conuincere, quia ſub fato F
erat Ieſus? Quia ipſe ait, vt inquiunt, Nondum venit hora mea. Si ergo dixiſſet, Horam non
habeo, excluſiſſet Mathematicos: non eſſet vnde calumniarentur. Nunc verò quia dicit, Nõ-
Chriſt⁹ nõ fuit cõſtellationibus adſtrictus. dum venit hora mea, contra ipſius verba poſſumus aliquid dicere? Mirum eſt, quòd Mathe-
matici credendo verbis Chriſti, conantur conuincere Chriſtianos, quòd ſub hora fatali vixe-
rit Chriſtus. Credant ergo Chriſto dicenti, Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & po-
teſtatem habeo iterum ſumendi eam. Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à meipſo, &
iterum ſumo eam. Ergóne iſta poteſtas ſub fato eſt? Oſtendant hominem, qui poteſtatem ha-
beat quando moriatur: quandiu viuent, omninò non oſtendent. Credant ergo Deo dicenti,
Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & iterum ſumendi eam: & quærant quare ſit di-
ctum, Nondum venit hora mea. Nec ideò iam ſub fato ponant conditorem cœli, creatorem
atque ordinatorem ſiderum: quia etſi eſſet fatum de ſideribus, non poterat eſſe ſub neceſſita- G
Cõtra fatũ te ſiderum conditor ſiderum. Adde quia non ſolùm Chriſtus non habuit quod appellas fatũ,
ſed nec tu, aut ego, aut ille, aut quiſpiam hominum. Veruntamen ſeducti ſeducunt, & pro-
ponunt fallacias hominibus: tendunt ad capiendos homines, & hoc in plateis. Nam qui ten-
dunt ad capiendas feras, vel in ſyluis, vel in ſolitudine id agunt. Quàm infœliciter vani ſunt
Cõtra diuinãtes data pecunia. homines, quibus capiendis in foro tenditur! Nummos accipiunt, cùm ſe homines homini-
bus vendunt: dant iſti nummos, vt ſe vanitatibus vendant. Intrant enim ad Mathematicum,
vt emant ſibi dominos, quales Mathematico dare placuerit, vel Saturnum, vel Iouem, vel
Mercurium, vel ſi quid aliud ſacrilegi nominis. Intrauit liber, vt nummis datis ſeruus exiret.
Immò verò non intraret, ſi liber eſſet: ſed intrauit quò eum dominus error & cupiditas
traxit. Vnde & Veritas dicit, Ioan. 8. Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Quare
ergo dixit, Nondum venit hora mea? Vtique quia in poteſtate habebat quando moreretur, H
nondum videbat eſſe opportunum, vt illa poteſtate vteretur. quomodo nos, Fratres, verbi gra-
tia, ſic loquimur: Iam certa hora eſt qua eamus vt celebremus ſacramenta. Si antè exeamus
quàm opus eſt, nónne peruerſi & præpoſteri ſumus? Quia ergo aliquid non facimus niſi quã-
A ſimili. do opportunum eſt, propterea in his agendis, cùm ita loquimur, fatum conſideramus? Deni-
Chryſoſt. que, vt ſcribit Chryſoſtomus, de prouidentia, Orat.3. Nemo cauſam maleficij fatum adferẽs,
pœnas effugit, non in iudiciis maleficus, nõ in familia ſeruus, non in ludo puer, non in artificio
diſcipulus. Qua ratione igitur vel fatum probant, qui id ſic obiiciunt, vt ne neceſſitati quidẽ
eius veniam dent? Ita veritate & conſcientia ſua freti, vehementer perſuadent ſibi vniuerſam
Inconueniẽtia è fato. hanc rem fabulam eſſe. Quando verò in peccata inciderint grauia, tum illud afferunt, quaſi
hoc modo conſtitutum illis ſupplicium effugaturi ſint, & non grauiores pœnas quidem daturi.
Non enim tam tetra res eſt peccare, quàm pòſt peccati non pudere, & propter ſcelera ſua i- I
pſum Deum accuſare. Hoc omni peccato funeſtius eſt. Hoc etiam diabolus facere cõtendit,
vt non ſolùm ad virtutem remiſſi, & ad vitia procliues ſimus, & omnium cauſam Deo aſſi-
gnemus: ſed etiam vt animo & lingua ad maledicendum apparatis, defenſione afferenda, Deũ
accuſemus, & à nobis hæc patrantibus reprehenſionem deriuemus, & in eum qui non eſt
author, culpam traducamus. Itaque hæc quæ de contingentibus opportunitatibus dicta ſunt,
fatum non efficiunt, ſed demonſtrant quòd omnia ratione atque ordine fieri oporteat, vt
Euthy. ſcribit Euthymius in Ioan. Nec enim ipſe Deus, qui nulli neceſſitati aſtringitur, omni tempore
omnia diſpenſat: (alioquin nec hyemis, nec veris, nec æſtatis ſuæ vices eſſent:) ſed neque
omni tempore remittit peccatum, verùm quoties ingemuerit peccator. Itaque ſicut Deus,
etſi cauſa libertima ſit, rationem tamen habet eorum quibus benefaciat: quid mirum eſt, ſi
Chriſtus nulli neceſſitati obuinctus, primũ obſeruat ne temerariè aliquibus cõuiuis iſtis bene- K
faciat, ſed omnia cum põdere & mẽſura? Inde fit, vt ſapientiſſima mater nullam ſibi repulſam
factam eſſe, ſed neque durius aliquod verbum interpretetur: quin potius *dixit miniſtris, Quod-*
Idem Eu. *cunque dixerit vobis, facite.* Euthymius in Ioann. Cùm verbi ſcopum ac rationem intelligeret,
D. Maria fides in Chriſtum. quódque non impotentiæ excuſatio erat, ſed ne videretur ſeſe miraculis ingerere, & ſpecta-
culo exponere, matris autem exhortationem non deſpiceret: menſæ miniſtros admonet, vt
Cyri. Alex. ſibi adſint, & ipſi quoque alio modo cum ea deprecentur. Cyrillus Alexandr. lib. 1. in Ioann.
cap. 24. Magnam certè authoritatem dignitatemque deferri ſibi à Domino mater non igno-
Euſ. Emiſ. rabat, quæ perſuaſa, vt par erat, miniſtros præparat, hortatúrque, vt omnia faciant quæ-
cunque Chriſtus imperauerit. Euſebius Emiſſenus in homil. Inter ſe loquebantur mater &
filius: ipſi ſe intelligebant, ipſi ſua ſecreta nouerant: ipſi quid tunc fieri oportebat, & quid po-
Beda. ſtea futurum erat, ſciebant. Beda in Ioannem. Sciebat quidem mater eius humanitatem

filij.

A filij; licet hoc modo videretur negare quod poſcebatur: mater tamen ſciens pietatem filij, quòd negare nollet quod petebatur, fiducialiter mandauit miniſtris, vt mandata implerent iubentis filij. *Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ ſecundum purificationem Iudæorum.* Thomas Aquinas. Vbi ſciendum eſt, quòd ſicut Matth. 7. dicitur, Iudæi obſeruabant multas ablutiones corporales & baptiſmata calicum & vaſorum: vnde, quia in Palæſtina magnus eſt defectus aquarum, habebant vaſa, in quibus ſeruabatur aqua puriſſima, qua ſe & vaſa crebrò lauarent. Et ideò dicit, quòd *erant ibi ſex lapideæ hydriæ*, id eſt, vaſa ad conſeruandam aquam, ab ὕδωρ, quod eſt aqua: *poſitæ ſecundum purificationem Iudæorum*, id eſt, ad vſum purificationis. *Capientes ſingulæ metretas*, id eſt, menſuras *binas vel ternas*. Μέτρον enim Græcè, Latinè menſura dicitur. Et, vt dicit Chryſoſtomus, vaſa deferuntur ad tollendam miraculi ſuſpicionem: tum propter eorum puritatem, ne poſſet aliquis ſuſpicari, quòd aqua ſaporem

Tho. Aqui. *Multa iudæorū baptiſmata.* *Chryſoſt.*

B vini ſumpſiſſet ex fæcibus vini priùs in eis repoſiti: (nam vaſa illa erant ſecundum purificationem, & ideò puriſſima oportebat ea eſſe:) tum & propter vaſorum quantitatem, vt euidenter pateat, quòd aqua tot vaſorum in vinum mutari non potuiſſet, niſi virtute diuina. Hoc idem habet Theophilactus. Cæterùm Metreta quæque capiebat congios decem. *Dixit autem Ieſus miniſtris, Implete hydrias aqua.* Ridiculum miniſtris hoc præceptum videri potuit, cùm aquæ plus ſatis hìc eſſet: ſed ita voluit Chriſtus inſignius apparere miraculum. Ita miraculum operari voluit, vt oſtenderet quantum matri ſuæ deferret. Theophilactus. Vide enim, quomodo non vſque ad fidem, neque per omnia reſiſtit matri: ſed cùm eam parū perſtrinxiſſet, iterū preces eius implet, honorans illam, & nobis dat formā reuerentiæ erga parentes. Cæterùm quæri poteſt, quare Dominus, qui poterat ex nihilo vinum procreare, illum voluerit per conuerſionem efficere. Chryſoſtomus hom. 21. in Ioan. Siquidem, inquit, aliud eſt ſubiectæ mate-

Theoph. *Idem.* *Cur Dominus p cõuerſionē vinū fecerit.* *Chryſoſt.*

C riæ qualitatem mutare, aliud autem ipſam ſubſtantiam ex nihilo facere. Hoc profectò mirabilius, non tamen ita credibile, & quod tam facilè potuiſſet multitudini perſuaderi: hac gratia miraculorū nūquam magnitudinem conſultò imminuit, vt faciliùs crederentur. Sed cur ipſe hydrias aqua non impleuit, deinde in vinum vertit, ſed miniſtris implendas mandauit? Ipſam eandem ob cauſam, vt miraculi ipſos teſtes haberet, qui aquam hauſiſſent: ne qua fraus, ne quod præſtigiū putaretur. Nam ſi contumaciores fuiſſent ad credendum, potuiſſent miniſtri teſtimonium perhibere ſe aquam hauſiſſe, & hydrias impleuiſſe. Accedit ad hoc, quòd hæreticorū dogmata in Eccleſia pullulantia propter hoc euertūtur. Nam cùm ſint nonnulli, qui alterum mundi opificem, quæ videntur, opera condidiſſe aſſerant: horum quoque inſaniā cohibens, plura facit miracula ex ſubiectis ſubſtātiis. Nam ſi ipſe Deo contrarius opifex fuiſſet, non vtique alienis vſus eſſet Chriſtus ad propriæ virtutis demonſtrationem. Hoc autem mi-

Cur miniſtris vtitur chriſtus. *Cur Chriſtus ex aliquo vinum fecit.*

D raculo manifeſtè oſtendit, ſe eum eſſe, qui vineas irrigat, pluuiam per vitis radicem in vinum vertit, cùm quod in planta longiori temporis ſpatio efficitur, id repentè in nuptiis operatus eſt. Thom. Aqu. in Ioan. Alia etiam huius facti ratio eſt, nimirùm ad confutandum peruerſa dogmata. Quidam namque ſunt, vt Marcionitæ & Manichæi, qui dixerunt alium eſſe conditorem mundi, quàm Deum, & omnia viſibilia ab illo, id eſt diabolo, condita eſſe. Et ideò Dominus plura miracula & ex ſubſtantiis creatis & viſibilibus fecit, vt oſtendat ipſas ſubſtantias bonas eſſe, & à Deo creatas. Tertia ratio eſt myſtica. Ideò enim noluit ex nihilo vinum facere, ſed ex aqua vinum fecit: vt oſtenderet ſe non omninò nouam doctrinam condere, & veterem reprobare, ſed adimplere, vt dicitur Matth. 5. Non veni ſoluere legem, ſed adimplere: dum quod figurat vetus lex, & promittebat, Chriſtus exhibuit & aperuit. Luc. vlt. Aperuit enim illis ſenſum, vt intelligerent, &c. Voluit autem per miniſtros hydrias impleri aqua,

1 *Tho. Aqu.* *2.* *3.*

E vt eos eius quod fiebat, teſtes haberet. Cyrillus Hieroſolymit. Catech. myſtagogica 4. aliā rationem reddit: nimirùm vt ex eo miraculo nemo dubitaret Chriſtum poſſe vinum in ſanguinem ſuum commutare in cœna. Erant enim & hæ nuptiæ, earum typus, quas Chriſtus cum Eccleſia iniit: & conuiuiū nuptiarū, cœnæ dominicæ figura. Cùm enim, inquit, Chriſtus ipſe ſic affirmet, atque dicat de pane, Hoc eſt corpus meum, quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoque confirmante, & dicente, Hic eſt ſanguis meus, quis inquam dubitet, & dicat non eſſe illius ſanguinem? Aquam aliquando mutauit in vinum, quod eſt ſanguini propinquū, in Chana Galilææ, ſola voluntate: & non erit dignus cui credamus, quòd vinū in ſanguinē trāſmutaſſet? Si enim ad nuptias corporeas inuitatus, ſtupendū miraculū operatus eſt: & nō multò magis corpus & ſanguinē ſuū filiis ſponſi dediſſe illū cōfitebimur? Quare omni cū certitudine corpus & ſanguinem Chriſti ſumamus. Nam ſub ſpecie panis datur tibi corpus, & ſub ſpecie vini datur ſanguis, vt ſumpto corpore & ſanguine Chriſti, efficiaris ei comparticeps corporis

Cyri. Hier. *Trāſubſtātiatio i Euchariſtia hoc exēplo probatur.*

& ſanguinis. Itaque vt nihil in poſterum nobis difficultatis relinquatur, hoc primum, ſed ta- F
men certiſſimum, miraculum facit. *Et dixit miniſtris, Haurite nunc, & ferte Architriclino.*
Architriclinus autem ſignificat eum, qui præfectus erat apparando conuiuio, dictus à Tricli-
Triclinium quid. nio, loco cõſtrato tribus lectis ad diſcumbendũ, vt moris erat antiquis. Nullum verò temporis
interuallum ab aqua hauſta ad effectum miraculi interponi voluit: ſed ſtatim atque hauſerunt,
Alb. Mag. deferri, guſtari, & vinum agnoſci, vt celebrius miraculum appareret. Albertus Mag. in Ioan.
Infinita virtus Chriſti. Et ideò dicit: Nunc quia quod natura paulatim fecit in vite (ſuccum aquæ in vinum digerẽs:
ſicut dixit Empedocles, quòd vinum eſt aqua putrefacta in vite) hoc Domini voluntas fe-
cit, ſubitò fecit pro nutu tẽporis. Et ideò vt infinita virtus ſe habet ad naturæ virtutem: (pro-
Ariſtot. batum eſt enim 8. Phyſic. quòd virtus finita eſt, quæ operatur in tempore:) infinita autem
eſt ea, quæ in nunc operatur: Sic ergo in hac operatione infinita & indiuidua virtus verbi Dei G
oſtenditur eſſe. Eſa. 12. Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. Ioann. 7. Flumi-
na de ventre eius fluent aquæ viuæ. Pſal. 45. Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Aqua
enim fluxit in vinum, & limpiditas humana gaudium guſtauit æternorum. *Vt autem guſtauit
Architriclinus aquam vinum factam, & non ſciebat vnde eſſet, miniſtri autem ſciebant qui hau-
ſerant aquam, vocat ſponſum Architriclinus, & dixit ei, Omnis homo vinum bonum primùm po-*
Chryſoſt. *nit, &c.* Chryſoſtomus. Itaque quamuis tunc occultatum eſſet miraculum, non tamen diu-
tiùs ſileri poterat. Sic multos & neceſſarios teſtes ſibi in poſterum adſciuit: & ſanè credibile
eſt ſponſum non prorſus in his ſiluiſſe. Verùm Euangeliſta expoſito miraculo ad magis ne-
ceſſaria properat. Neceſſarium namque erat, vt aqua vinum, & vinum bonum factum ſcire-
Theoph. tur: non autem quòd Architriclino ſponſus id dixerit. Theophilact. in Ioan. Ita omnis ſuſpi-
Omnis huius facti ablata ſuſpicio. cio tollitur. Iidem enim, qui aquam hauſerunt, ipſi teſtes ſunt, non aliundè aſportatum eſſe vi-
num. Nec tantùm ad euidentiam miraculi ipſæ hydriæ Architriclino deferuntur: ſed & hoc H
fit, ne fortè quidam ſuſpicentur, hoc ebriorum conuiuium fuiſſe, quorum guſtus corruptus eſ-
ſet, & qui ebrietatis vitio exiſtimarent, aquam vinum eſſe. Iubet ergo guſtandum dari Archi-
triclino, qui ſobrius erat. Etenim hi, quibus tale concreditum eſt miniſterium, magis ſobrij
ſunt, vt eorum iuſſu omnia quæ illic gerenda ſunt, ordinatè fiant, & compoſitè. Et hîc quidẽ
mirari oportet promptam miniſtrorum obedientiam, qui nec aquam haurire, nec hauſtam
Architriclino deferre refugiant: Ita nimirùm confidebant nihil fruſtrà iuberi, maximè cùm
moniti eſſent, vt quicquid Chriſtus iuſſiſſet, facerent. Neque verò mirandum eſt, ſi frugalita-
tis magiſter Chriſtus, vini, & quidem præſtantiſſimi, magnam copiam largitur. Nam & idẽ
ipſe eſt, qui quotidie nobis tam largum vini prouentum ſuppeditat: non vt inſoleſcamus,
aut ebrietati vacemus, ſed vt cũ benedictione nominis eius datis muneribus vtamur. Noſtro
enim vitio fit, ſi eius benignitas irritamentum luxuriæ fuerit: quin potius hæc temperantiæ I
noſtræ probatio eſt, ſi in media affluentia parci tamen & moderati ſumus. Sic enim & Paulus
(Philip. 4.) gloriatur, ſe ad vtrumque edoctum eſſe, vt abundare & eſurire ſciat. Ille igitur
ipſe, qui panes multiplicauit, aquam in vinum conuertit, vt in eum noſtram omnem ſpem
coniiciamus: cúmque audierimus magna hæc & tremenda cœnæ myſteria, in quibus mirabi-
liter operatur, non diffidamus factum in panis & vini ſpecie miraculum. Verùm quid ſibi
vult, quòd Architriclinus dicit, *Omnis homo vinum bonum primùm ponit, & cùm inebriati fue-*
Cauponum fraus in vino. *rint, tunc id quod deterius eſt?* Nimirùm & alia apud nos cauponum ratio eſt: vt primùm leuius
& deterius porrigant: demùm laceſſiti à conuiuis, melius adferãt: tandẽ verò, vbi lætiores ſuos
perſpexerint, deterius producant. Verùm ſit hæc cauponum lex varia atque varia, pro diuer-
ſitate regionum. Nam qui tantùm vinum, non autem eſcas ſuppeditãt, malunt ſuos hoſpites
primùm meliori vino allicere, quoniam & illis alioquin liberum eſt primo hauſtu ſumpto K
abſcedere, & ad aliam tabernam ſe conferre. At verò caupones illi, quibus & equi, & menſa,
eiúſque apparatus creditus eſt, non niſi importunitate victi, vinum bonum adferunt: & ſtatim
Aliud liberum conuiuium. tamen aliud quod deterius ſit, intermiſcent. Verùm hîc Architriclinus de libero conuiuio
intelligit, quo potiora & meliora primùm porriguntur, vt cor exhilarent. Verùm quid iſtud
quod ait, *Deinde cùm inebriati fuerint?* Eſtne quòd ebrietatem probet? Sed hoc exceſſu quo-
dam liberiore dicit: Ita enim præfecti conuiuiorum liberiores ſunt: non quòd ebrietatem ad-
mittat, ſed eius nomine hilaritatem conuiuarum intelligat. Prou. 23. Non intuearis vinum,
quando flaueſcit in vitro, & ſplenduerit color eius: ingreditur blandè, & in nouiſſimo morde-
bit vt coluber, & quaſi regulus venena diffundet. Obſeruat interim Chryſoſtomus, Chriſti
perfectiſſima fuiſſe opera. Nam & Paralyticum Ioan. 5. ita reſtituit, vt in inſtanti grabatum
ſuum tolleret: Et ſocrum Petri laborantem febribus ita curauit, vt ſtatim ſurgens Apoſtolis
miniſtraret.

A miniſtraret. Ita quoque non qualecumque, ſed optimum vinum ex aqua effecit. Num etiam ſe rerum omnium creatorem oſtendebat, cuius eſſet res tranſmutare, & emẽdare? Aug. l. 3. de Trinit. c. 5. Quis attrahit humorem per radicem vitis ad botrum, & vinum facit, niſi Deus, qui & homine plantante & irrigante dat incrementũ? Sed cùm ad nutũ Domini aqua in vinũ inuſitata celeritate conuerſa eſt, etiã ſtultis fatentibus, vis diuina declarata eſt. Hilar. l. 3. de Trinit. Numquid conſequitur aut ſermo noſter, aut ſenſus, quibus modis natura demutata ſit? Vt aquę ſimplicitas defecerit, & vini ſapor natus ſit? Non permixtio fuit, ſed creatio: nõ à ſe cœpta, ſed ex alio in aliud exiſtens: non per transfuſionẽ potioris obtinetur, quod eſt infirmius: ſed aboletur quod erat, & quod non erat, cœpit. Sponſus triſtis eſt, familia turbatur, ſolennitas nuptialis cõuiuij periclitatur. Ieſus rogatus, non exurgit aut inſtat: ſed quieſcentis eius hoc opus eſt. Aqua hydriis infunditur, vinũ calicibus hauritur: infundẽtis ſcientiæ ſenſus non cõuenit hauriẽtibus.

August.

Hilarius.

B Qui infuderunt, hauriri aquã exiſtimant: qui hauriunt, vinũ infuſum arbitrantur: tempus quod in medio eſt, non ſufficit, vt in liquoris natura naſcatur & pereat. Ratio facti & viſum fruſtratur, & ſenſum: virtus tamen Dei, in his quæ geſta ſunt, ſentitur. *Hoc initiũ ſignorum fecit Ieſus in Chana Galilææ, & manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli eius.* Abſtinuit ille à miraculis in pueritia, ne quis illa aut ridicula, aut fantaſtica putaret. Theophilactus in Ioan. At dicet aliquis, quòd licet initium ſignorum fuerit, non tamen omnium, ſed eorũ quæ in Chana Galilææ. Nam cùm plura ibi fecerit ſigna, hoc tamen primum fuit. Nos autẽ quãuis multa habeamus ad monſtrandum, quòd initium fuerit omnium ſignorum: (etenim cùm dicit, *Manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli eius,* indicat quòd ante hoc nõ fecerit miraculum aliud: ab illo enim manifeſtauit gloriam ſuam:) attamen nõ refert, ſiue hoc, ſiue aliud fuerit prius. Quomodo autem manifeſtauit gloriam ſuam? Non multi interfuerant,

Theoph.

C neque coram populo fuit factum, ſed poſtea miraculum hoc audituri erant omnes. Quòd autem *diſcipuli crediderunt in eum,* hoc intellige, quòd fidem ampliorem & firmiorem acceperint: quia priùs quidem crediderant, ſed nõ tam firmiter. Alioquin quomodo diſcipuli eius dicerentur, niſi in eum crederent? Attamen Auguſt. lib. 2. de conſenſ. Euangeliſt. cap. 17. ſoluit, quòd diſcipuli vocentur, non quòd tunc tales eſſent, cùm ad nuptias vocati ſunt, ſed quòd ſigno hoc viſo, & doctrina eius audita, tandem eius diſciplinam amplexati ſunt. Illo ſcilicet, inquit, locutionis modo hoc dictum eſt, quo loquimur, cùm dicimus Apoſtolum Paulum in Tharſo Ciliciæ natum. Neque enim tunc iam erat Apoſtolus. Ita cùm audimus diſcipulos Chriſti inuitatos ad nuptias, non iam diſcipulos, ſed qui futuri erant diſcipuli, intelligere debemus. Cyrillus ad reginas, de recta fide. Igitur vbi Chriſtus ſignũ fecit, & manifeſtauit gloriam ſuam, cùm crediderunt in eum beati diſcipuli: num in hominem ſanctum ſimpliciter,

August.

Cyrill.

D quia & ante ſignum ſecuti ſunt eum admirantes vt ſanctum: ſed propter ſignum contuiti ſunt illum habere virtutem & poteſtatem maiorem quàm homines, vnde crediderunt tanquam in Deum? Sciendum autem quòd multi ſancti fecerunt multa & admirabilia, & admirati quidem ſunt multi, nullus autem in eos credidit.

Chriſtus die Paſchatis, ementes & vendentes ex ipſo templi adytu funiculis deturbat, ſuæq; mortis & reſurrectionis ſignum præmittit.

Matth.	Marc.	Luc.	IOAN. 2.
			Et propè erat Paſcha Iudæorum, & aſcendit Ieſus Hieroſolymam: & inuenit in templo vendentes boues & oues & columbas, & nummularios ſedentes. Et cùm feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo, oues quoque & boues, & nummulariorum effudit æs, & menſas ſubuertit. Et his qui columbas vendebant, dixit, Auferte iſta hinc, & nolite facere domum patris mei, domum negotiationis. Recordati ſunt verò diſcipuli eius, quia ſcriptum eſt, Zelus domus tuæ comedit me. Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei, Quod ſignum oſtendis nobis, quia hæc facis? Reſpondit Ieſus, & dixit eis, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi, Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis ſui. Cùm ergo reſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt diſcipuli eius, quia hoc dicebat, & crediderunt ſcripturę, & ſermoni quem dixit Ieſus. Cùm autẽ eſſet Hieroſolymis in Paſcha in die feſto, multi crediderunt in nomine eius, videntes ſigna eius quæ faciebat. Ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis, eò quòd ipſe noſſet omnes, & quia opus ei non erat, vt quis teſtimonium perhiberet de homine: ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

E

Introductio. MAGNA vis eſt clemẽtiæ in dociles: ſed nec minor iuſtitiæ in omnes, ma- F
ximè verò obduratos. Plato Plato in Dialog. de Philoſoph. omnes virtutes mo-
rales vno iuſtitiæ nomine complectitur, qua & œconomus, & dominus
ciuilis, ſeu rex perficiatur. Cicero. Cicero lib. 2. Offic. Iuſtitiam multitudinis ad-
mirationem mouere, iniuſtitiam econtrà contemptum. Cæterùm, vt ait
Horatius. Horatius,

—Iuſtitiæ ſoror
Incorrupta fides, nudáque veritas.

Ælianus. Ælian. lib. 14. de var. hiſt. Vnde olim apud Ægyptios hi, qui ſua iura à
Mercurio profecta eſſe iactant, iudices habent ſacerdotes. Maior autẽ natu ſummus erat, qui
circa ſellam imaginem ex ſapphiro gemma cõfectam geſtabat, quæ vocabatur Veritas. Quid
enim eſt iuſtitia ſine veritate? Itaque Chriſtus primo omnium ſignorum, quæ publicè & corã
omnibus exhibuit, ſeipſum & veritatem eſſe, & tandem expectandum iudicem declarauit, cũ
ex ipſo templi adytu prophanas nundinationes expulit, & menſas nummulariorum euertit,
funiculis etiam facto flagello, vendentes & ementes exturbauit. Tametſi enim non miſerit G
Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mũdus per ipſum: attamẽ
in ipſo ſtatim ſuæ prædicationis exordio ſuam maieſtatem, & in poſterum ſibi creditam, cã-
Summa. que à nobis ſummoperè timendam iudiciariam poteſtatem, oſtendit. Porrò ſex omninò cõ-
plectitur hæc hiſtoria: nimirùm vt ſex omninò noſtrum complectitur Euangelium: Vt die
Paſchali Chriſtus Hieroſolymam aſcenderit, & templi adytu flagellis vendentes & ementes
abegerit: vt quanta loco orationis reuerentia debeatur, oſtenderit: vt durè prophetationẽ loci
huius arguerit: Iudæis ſigna quærentibus ſignum ſuæ mortis & reſurrectionis prænunciarit,
multique ex Iudæis in eum crediderint. *Propè erat Paſcha Iudæorum.* Lege ſiquidem præci-
piebatur Paſcha celebrari ſingulis annis eo in loco, quem nomini & habitationi ſuæ elegiſſet
Dominus, vt patet Deuter. 16. Idque in memoriam facti præteriti & futuri. Præteriti quidẽ,
ſcilicet tranſitus Domini, aut Angeli, qui per Ægyptum primogenita occiderat, Exod. 12. Fu- H
turi verò, nimirùm ſucceſſuri tandem veri agni immaculati Ieſu Chriſti immolationis pro
peccatis noſtris. Etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, inquit Apoſtolus, 1. Cor. 5.
Origenes. vt latè to. 10. in Ioan. examinat Origenes. Et nos ſanè cùm Paſchalis dies aduenerit, deuotis
Heſychius. eam animis celebrare debemus. Quia, inquit Heſychius lib. 6. in Leuit. cap. 23. Quemad-
modum feſtiuitates Imperatoris ſunt, in quibus victorias & trophæa contra hoſtes erexit, ſal-
uauit gentes, ciuitates acquiſiuit: ſic & Chriſti, in quibus noſtrum genus ſaluauit, & noſtram
captiuitatem conquiſiuit, & hæreditatem ex gentibus ſibimetipſi regale ſacerdotiũ, gentem
ſanctam, populum acquiſitionis conſtituit. Non abs re verò nomen *Iudæorum* addidit (vt
Origenes. ibidem perpendit Origenes) licet & dies & feſtiuitas & Paſcha Domini aliis in locis dicatur:
Paſcha. tum ſcilicet cùm inſtitueretur. Inſtitutum namque integrum erat: ſed à Iudæis corrumpe- I
Quomodo feſta corrũpantur. batur, literam tantùm, non ſenſum: corticem, non medullam: corpus, non ſpiritum cernen-
tibus: ſed & in cordis immunditia perficientibus. Non enim ſua eſſe dicit Dominus ea, quæ
à peccatoribus perficiuntur. Vt igitur populus, qui non peccat, Dei eſt: qui autem peccat, non
iam eius dicitur: Sic dies feſti, cùm eos Dominus odit, peccatorum ſunt dies feſti: cùm autẽ
Quomodo rectè feſta celebrẽtur. à Deo lege ſanciuntur, Domini eſſe dicuntur. Hæc Origenes. Diſcant igitur omnes ritè feſta
celebrare: & pauperes quidem homines, qui dies feſtos amant (ait Gregorius Niſſenus, hom.
Gre. Niſſ. de ſacro feſto Paſchæ) quùm lubenti ac parato animo, tum habitu cultúque ſplendido con-
uentus ac celebritates frequentant: & ſi de ſuo ſibi ſuppeditare ſumptus ad eam, cui ſtudent,
elegantiam non poſſunt, à notis tamen & propinquis omnem magnificum ac pretioſum or-
natum corrogantes, efficiunt, vt nihil ſibi deſit ad præſentem vſum. Quantò igitur puriori-
bus animis feſtiuitates celebrandæ ſunt, ne Dominus, ſi quem indignum inſpexerit, dicat, K
Quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem? Matth. 22. *Et aſcendit Ieſus Hieroſoly-
mam.* Hoc præfatur Euangeliſta, vt viam faciat ad hiſtoriam, celebriorem illam conditione
temporis, quo fœcundiſſima Hieroſolymis conueniebat multitudo, reddentis: aut quia, licet à
Quoties Ieſus ad Paſcha venerit. Domini baptiſmate ad eius reſurrectionem quatuor Paſchales ſolennitates interceſſerint, non
tamen ad omnes aſcendit: ſed, vt docet Alcuinus, bis in Euangelio legitur Ieſus aſcendiſſe:
Alcuinus. ſemel in primo anno ſuæ prædicationis, cùm adhuc Ioannes non eſſet miſſus in carcerem: &
Cur Chriſtus Paſcha legale celebrarit. iterũ, illo anno quo paſſus eſt. Cur verò aſcendit ad Paſchalẽ diẽ, cùm Paſcha vetus terminare
venerit? Hoc ſanè. 1. quia, vt ait Apoſtolus ad Gal. 4. Miſit Deus filium ſuũ factũ ſub lege, vt eos
qui ſub lege erãt, redimeret. 2. Vt doceret vetus Teſtamentum & legem à Deo eſſe, in Mani-
chæos & Marcionitas. Illi enim ſolùm nouum Teſtamentum admittendum dicebant, vt te-
ſtatur

A ſtatur Philaſterius, lib. de hæreſib. 3. Vt in ipſa eiectione figuratarum victimarum oſtenderet Philaſter.
ſucceſſionem oblationis melioris, corporis nimirùm ſui: de qua Paulus Heb. 10. Ericus Abbas Er. Abbas.
in hom. Quòd ait Dominus, Appropinquante Paſcha Hieroſolymam aſcendit, nobis exem-
plum dedit, quanta cura & ſtudio diuinis ſubdi imperiis debeamus. Si enim ille, qui erat Dei fi-
lius, in infirmitate noſtræ carnis apparens, decreta legis à ſe datæ implebat, ſolennitates legiti-
mas cum cæteris hominibus frequentando: quid nobis, qui ſerui ſumus, agendum eſt? Quanto
ſtudio & hæ, & aliæ feſtiuitates bonis operibus ſunt præueniendæ, & digna reuerentia, cùm
venerint, celebrandæ? Beda in Ioan. Ne enim putarent ſerui abſque crebris orationum, bono- Beda.
rúmque actuum victimis, vel flagella euadere, vel præmia ſe poſſe percipere, & ipſe inter ſer-
uos ad orandum immolandúmque Dei filius aſcendit. Ideò enim ſanctorum ſolennitates &
dies Domini otium habent, & à terreno vacant negotio: vt paratiores ſimus ad diuinum cul-
B tum, cùm non habeamus quod nos inde retardet incommodum. Inde Dominus dicit Pſalm.
45. Vacate, & videte quoniam ego Dominus. Thom. Aquinas in Ioan. Notandum eſt, quòd Tho. Aqu.
in Euangelio Ioannis in tribus locis fit mentio de Paſcha: ſcilicet hîc, & infrà 6. vbi fecit mira-
culum de panibus, vbi dicitur, Erat autem proximum Paſcha, dies feſtus Iudæorum: & infrà
13. vbi dicitur, Ante diem feſtum Paſchæ, &c. Vnde ſecundum hoc Euangelium habemus,
quòd poſt miraculum de vino Chriſtus prædicauit duobus annis, & quantum eſt à diebus ba-
ptiſmi vſque ad Paſcha. Nam quod fecit hîc, fuit prope Paſcha, vt hîc dicitur: Et poſtea re-
uoluto anno prope aliud Paſcha fecit miraculum de panibus, & tunc Ioannes fuit decolla-
tus. Vnde Ioannes circa Paſcha decollatus fuit: quia, vt dicitur Matthæi decimoquarto, ſtatim
poſt decollationem Ioannis, Chriſtus receſſit in deſertum, & ibi fecit miraculum de panibus:
quod quidem miraculum fuit factum prope Paſcha, vt dicitur infrà 6. Sed tamen feſtum hu-
C ius decollationis celebratur eo die, quo caput eius inuentum eſt. Poſtea in alio Paſchate paſ- Theoph.
ſus eſt Chriſtus. Theophilactus in Ioannem. Quod autem dicit Euangeliſta fuiſſe prope Paſ-
cha, oſtendit quòd non ante multos dies Paſchæ fuerit baptiſatus. Porrò vbi aſcendit in Hie-
ruſalem, rem fecit magnæ authoritatis. Vẽdentes enim oues & boues eiecit. Iam quòd factum
hoc & Matthæus commemorat, ſcias quòd bis hoc Chriſtus fecerit. Sed hoc quod Matthæus
commemorat, fecit prope tempus paſſionis: quod autem apud Ioannem, in exordio ſigno-
rum. *Et inuenit in templo vendentes oues & boues & columbas, & nummularios ſedentes.* Hîc
pietatis inſigne reperiri debuerat: è conuerſo in ipſo adytu auaritia, ſimonia, &c. Hoc toties ini-
cis arguerat per Prophetas. Pſalm. 49. Exiſtimaſti inique, &c. Eſa. 26. In terra ſanctorum ini- *Chriſtus*
qua geſſit, & non videbit gloriam Dei. Hierem. 11. Quid eſt quòd dilectus meus in domo *noluit im-*
mea facit ſcelera multa? Hoc ergo nunc ipſe Chriſtus reprehendit. Cauendum ne in malis *pietatem*
D deprehendat, vt dominus ſeruum ebrioſum. Albertus Magnus in Ioannem. Ita ſicut bonus *ferre.*
Prælatus, per viſitationem propriam inquiſiuit, & non diſſimulauit, & in hoc formam vi- Alb. Mag.
ſitationis Prælati dedit, Pſalmo 8. Intende ad viſitandas omnes gentes. Geneſ. 8. Deſcen-
dam & videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint. *In templo*, quod & no-
men & dedicationem habuit, vt non niſi cultui diuino apta ibi exercerentur, ſicut legitur 3.
Regum 8. Pſalm. 98. Domum tuam decet ſanctitudo, Domine. Et cùm hoc improperat Do-
minus ſacerdotibus, Ezech. 44. Poſuiſtis cuſtodes obſeruationum mearum in ſanctuario
meo vobiſmetipſis: hoc eſt, ad vtilitatem auaritiæ veſtræ. Hierem. 6. A minore vſque ad ma-
iorem omnes auaritiæ ſtudent. Malach. 1. Quis in vobis eſt, vt claudat oſtia mea, & incendat
altare meum gratuitò? quaſi dicat, nullus: quia omnia venditis auaritiæ veſtræ pretio. *Venden-*
tes: quòd procurauerant ſacerdotes, vt nullus excuſaretur à ſacrificiis, quando in foribus tem-
E pli animalium immolandorum inuenirent quod emerent: *& ementes* animalia & ſacrificia
ad offerendum. Eſt autem attendendum, quòd in templo erant quatuor atria in templi circui-
tu. Vnum erat atrium interius, in quo erat altare holocauſtorum, in quod non intrabant, niſi *Quatuor*
ſacrificiorum ſacerdotes, & Leuiticum ritum exercentes. Secundum fuit atrium mundorum, *atria.*
in quod Laici mundi intrabant, ſacrificia ſua ad oſtium interioris atrij præſentantes ad manus
ſacerdotum. Tertium atrium fuit mundarum mulierum ad ſupplicationem venientiũ. Quar-
tum atrium fuit immundarum mulierum, in quod etiam Gentiles aliquando intrabant. Et in
illo animalia vendebantur iuſſu ſacerdotum: quod non erat licitum, quia Domino fuit dedica-
tum: quia etiam in monte, vbi apparuit Dominus, fecit poni terminos, ne aliquis accederet.
Exod. 19. Cauete ne aſcendatis in montem, &c. Et ſequitur: Si iumẽtum fuerit, aut homo, non
viuet. Et ideò in loco iſto non debebat aliquid agi, niſi quod pertinebat ad emundationem im-
mundorum. Cyrill. Alex. l. 1. in Ioan. c. 17. Reprehenduntur interim Iudæi, inquit, quaſi nullam Cyr. Alex.

legum habeant curam,& auaritiæ magnoperè ſtudeant. Nam cùm multis variiſq; modis puri- F
ficari ſecundum legem illos oporteret, qui templum ingreſſuri eſſent, argentarij, cæterique hu-
iuſmodi homines, qui lucro, fœnori, & omninò pecuniæ ſtudent, templum impleuerant: adeò
vt qui hæc prohibere debebant ne fierent, imperare vt fierent, viderentur. Ita verè de ipſis ſcri-
ptura locuta eſt: Paſtores multi demoliti ſunt vineam meam, conculcauerunt partem meã, de-
derunt portionẽ meam deſiderabilem in deſertum ſolitudinis, poſuerunt eam in diſſipationẽ.
Corrupta enim certè fuit Domini vinea, quæ auaritia Præſulum cõculcata conculcare pietatẽ
Eric. Abb. didicit. Ericus Abbas in hom. Non eſt autem putandũ, inquit, quòd hæc venalia in ipſo tẽplo
fuerint, ſed potiùs in porticibus, quibus ipſum templum cingebatur. Oues ergo, boues, & colũ-
bæ ad hoc ibi emebantur, vt in ſacrificio Domini offerrentur. Nummularij verò ad hoc ibi re-
ſidebant, vt inter emptores venditoréſque hoſtiarũ prompta fieret pecuniæ taxatio. Ergo quẽ-
admodum honeſta erat & licita iſta negotiatio, quia ad hoc, vt dictum eſt, emebãtur hoſtiæ, vt G
Deo offerrentur: quid ergo, putamus, feciſſet Dominus, ſi inueniſſet eos rixis diſſidentes, aut
Non inhonorandum templum. fabulis otioſis, aut turpibus & obſcœnis colloquiis vacantes, aut quolibet alio ſcelere reperiſſet
occupatos, ſi ita in eos deſæuit, & de tẽplo ita eliminare feſtinauit, qui ea negotiabantur in tem-
plo, quæ offerre volebant? Hæc contra illos dicimus, qui Eccleſiam ingreſſi, non ſicut in domo
Dei, cum metu & reuerentia in metu conſiſtunt: ſed laſciuientibus obtutibus vagi, inanibus fa-
bulis occupantur, cachinno ſoluuntur, ſpretáq; intentione orandi, peccata, pro quibus exorare
debuerãt, augẽt: quodq; grauius eſt, ſi quis eos pro huiuſmodi ſtulta præſumptione redarguere
auſus fuerit, odiis eum & maledictis perſequuntur: nec diuinum ex hoc iudicium reformidant,
cuius templũ nefario auſu prophanant. Quod ſanè corporaliter geſtum eſt in templo, quotidie
geri in Eccleſia nullus, qui rectè ſapit, ignorat. Quotidie namque Dominus ſanctã ſpiritualiter
intrat Eccleſiam, & qualiter vnuſquiſque in ea conuerſetur, attendit. Cauendum ergo, & valde H
pauendum eſt, ne improuiſus veniat, & ille peruerſum in nobis aliquid, vnde meritò flagellari,
& de Eccleſia eiici debeamus, inueniat. Maximè verò hoc obſeruare debem⁹ in ea, quæ ſpecia-
liter domus Dei vocatur, ne quid ibi ineptum geramus, ne dicatur de nobis quoque, quod per
Prophetam Dominus dixit: Dilectus meus in domo mea fecit ſcelera multa. Ne obliuiſcamur
noſmetipſos templum Dei eſſe: Ideóque ab omni immunditia & iniquitate conſcientiã no-
Contra ebrioſos ſacerdotes. ſtram immunem cuſtodiamus, illud cum tremore recolentes quod dicit Apoſtolus, 1. Cor. 13.
Si quis templum Dei violauerit, diſperdet illũ Deus. Aug. tract. 10. in Ioan. Si eos, inquit, eiecit
de templo qui ea vendebãt, quæ offerri poterant, quid ſi ebrioſos inueniret? Paulus 1. ad Tim. 3.
Auguſt. Can. Apoſt. Vinolentum ablegat ab Epiſcopatu. Et Can. 42. & 43. Apoſtolorum hoc habet: Epiſcopus, aut
Presbyter, aut Diaconus aleæ vacans, aut ebrietatibus, vel deſiſtat, vel gradu ſuo deiiciatur. Hie-
Hierony. rony. ad Nepotianum, de vita clericorũ: Vinolentos ſacerdotes & Apoſtolos damnat, & vetus I
ſicera. lex prohibet: qui altario deſeruiũt, vinum & ſicerã non bibant. Sicera Hebræo ſermone omnis
potio nuncupatur, quæ inebriare poteſt, ſiue illa quæ frumento cõficitur, ſiue pomorum ſucco,
aut cum faui decoquuntur in dulcem & barbaram potionem, aut palmarũ fructus exprimũtur
in liquorem, coctiſq; fructibus aqua pinguior coloratur. Quicquid inebriat, & ſtatum mentis
euertit, fuge ſimiliter vt vinum. *Et fecit flagellum de funiculis, & omnes eiecit de templo.* Mirum
fortaſſè videbitur, cur mitis in propriis opprobriis, adeò nunc contra tẽpli profanatores ſæuiat.
Vbi non eſt diſsimulãdum. At verò docebat non eſſe diſſimulandũ in cauſa Dei, quodq; grauiſſima pœna dignus ſit ſacri
loci & muneris profanator. At verò exclamare libet: O mores huius ſeculi Præſulum, Regũ &
magnatum, longè Chriſto diſſimiles! Atroces illi in vindicandis leuibus ſibi illatis iniuriis, furi-
bundi & immiſericordes: in iis autem, quæ Deo factæ ſunt, pigri, remiſſi, ſomnolenti. Vtinam
quoque ne earum nonnulli ſint fautores. Nulliúſne apud eos eſt religio momenti? Qui ſpernũt K
Contra Anabaptiſtas me, inquit Dominus, erunt ignobiles. Hinc verò conuincuntur Anabaptiſtæ, aſſerentes nõ eſſe
vi agendũ contra corruptores fidei, ſed monendos eos. Atqui Chriſtus non manſuetè merca-
tores orauit, vt nundinationem ſuam aliò transferrẽt. Quãta verò ſeueritate Paulus egit in Eli-
Vt agendũ in hæreticos. mam? Act. 13. Matth. 3. Arbor quę non fert fructũ, excindetur, & in ignẽ mittetur. Rom. 13. Non
ſine cauſa Princeps gladiũ portat. Act. 19. Qui fuerunt curioſa ſectati, combuſſerunt libros. Sed
& Cic. l. 2. de nat. Deor. Protagoræ Abderitis Sophiſtæ libros pro cõcione combuſtos eſſe ſcri-
Cicero. bit, quòd in quæſtionẽ verteret, Sintne dij? Quid etiam quòd Deus in diis Gentiũ non potuit
Ælianus. ferre ignominiam in ſe redundantem? Dionyſius Syracuſanus miſerè eiicitur à plebe vindicãte
A. Gellius. Deo ſacrilegium. Ælianus l. 1. de varia hiſt. Aulus Gell. lib. 3. Noct. cap. 9. Cùm Quintus Cepio
In ſacrilegos. conſul oppidum Tholoſanum diripuiſſet, multúmque auri in eius oppidi templis fuiſſet reper-
Lucanus. tum, quiſquis aurum attigit, miſero cruciabilique exitu periit. Lucanus lib. 3.

Quis

A *Quis enim læſos impunè putaret*
Eſſe deos?

Hoc etiam aliquando eueniſſe teſtatur Lactant.lib.2.de orig.erroris, cap. 4. Quòd ſi qui ma- Lactant.
teriale templum ſpoliant,aut impiè ingrediuntur, tantis ſuppliciis affecti ſunt,quanta pœna di-
gni ſunt,qui ipſum Chriſti corpus prophanarunt, vt Gnoſtici in Euchariſtiæ ſacramento, &
pridem Donatiſtæ,ſicut teſtis eſt Optatus Mileuitanus lib.2.cõtra Parmenianum. Quòd verò Opt. Mileu.
omnes eiicit,nec eſt qui reſiſtat,magnum diuinitatis Chriſti ſuppetit argumentum, cui nemo
reſiſtere valeat,vt ſcribit Hieronym.in Matth.Nahum,(1.cap.) A facie indignationis eius quis Hierony.
ſtabit? Deut.32.Cùm exacuero vt fulgur gladium meum, & iudicium arripuerit manus mea, *Furor Chri-*
reddam vltionem hoſtibus meis. *Oues quoque & boues eiecit.* Etiam irrationales creaturæ pro- *ſti.*
pter peccatum hominis flagellantur à Deo,quæ propter hominem creatæ ſunt, vt docet Iuſti- 1.
B nus Martyr in Quæſt.ad Orthodoxos. Deuter.28. Si non obedieris, maledictus tu & omnia *Bruta pro-*
tua. Quod manifeſtum apparuit in plagis Ægypti,intereuntibus & bobus,& ouibus: & in ſic- *pter pecca-*
citatibus manifeſtum eſt,quarum detrimentum bruta illa animalia patiuntur. Sed & hac boũ *tum homi-*
& ouium eiectione,ceſſatura legalia oſtendebat tum demum,cùm ingrẽderetur veritas. Quæ? *nu plectũ-*
Chriſtus ipſe,cuius hæc corporis vmbra fuerunt. Ioan. 4.& 5. Et ipſe eſt oblatio & propitiatio *tur.*
pro peccatis. Et verè ſanè ſuccedit veritas figuræ;oblatio corporis Chriſti in Eccleſiæ liturgia, Iuſtinus Martyr.
quam & Chriſtus vice Paſchatis legalis inſtituit, vt teſtantur verba Andreæ Apoſtoli ad Æ- 2.
geam Proconſulem,quæ Epiſcopi Achaiæ Epiſtola de eius martyrio deſcribunt. *Et nummu-* *Corpori*
lariorum effudit æs,& menſas ſubuertit. Quorſum enim nummularij in Eccleſia Dei? Gratis ve- *Chriſti ce-*
nundati eſtis,& ſine argento redimemini. An non maledicitur Simoni, Act. 8. cùm gratiam *dunt anti-*
Dei emere pecunia voluit? Doctores quæſtuarios hîc mordet Theophilact. Si quis æs & num- *qua ſacrifi-*
C mum,hoc eſt ſermonem & dogma vendat, inquit, & fortaſſis cùm ſit doctor, non annunciet *cia.*
verbum,niſi lucrum habeat,etiam eius menſam ſubuertit Dominus,illum quidem à principa- *Contra Si-*
tu deiiciens,& alium in doctrinæ ſedem collocans. Hîc autem ſufficiat adnotaſſe, tum à Præ- *moniacos.*
latis domum Dei fieri domum negotiationis,cùm quærunt quæ ſua ſunt, non quæ Ieſu Chri- Theoph.
ſti. Phil.2. Habent enim hi reprobos authores. Giezi quidem lepra Naaman infectus, pater eſt
vendentium ſpiritualia pro temporalibus.4.Reg.5. Simon verò Magus pater eſt ementiũ ſpi-
ritualia pecuniis,vt patet to.4.3.C.Saluator,& res Eccleſiæ:& C.Altare. *Et his qui columbas vẽ-*
debant,ait, Auferte iſta hinc. Qui columbas vendunt, ait Auguſtinus,tract.10.in Ioann. niſi hi Auguſt.
qui dicunt, Nos damus ſpiritum ſanctum? Quare enim hoc dicunt, & quo pretio vendunt? *Spirituali-*
Pretium honoris ſui accipiunt. Beda in Ioan. Vendunt autem boues, qui verbum Euangelij *ter qui vẽ-*
non diuino amore,ſed terreni quæſtus intuitu impendunt:quales reprehendit Apoſtolus,quia *dunt colũ-*
D Chriſtum non annunciant ſincerè. Vendunt boues,qui humanæ gratia laudis pietatem exer- *bas.*
cent:de quibus Dominus ait, Matth.6.quia receperunt mercedem ſuam. Vendunt columbas, Beda.
qui acceptam Spiritus gratiam,non gratis,vt præceptum eſt,ſed ad præmium dant: qui impo-
ſitionem manuum,qua Spiritus accipitur,etſi non ad quæſtum pecuniæ,ad vulgi tamen fauo-
rem tribuunt:qui ſacros ordines non ad vitæ meritũ,ſed ad gratiam largiuntur. Nummos mu-
tuò dant in tẽplo,qui non ſimulatè cœleſtibus,ſed apertè terrenis rebus in Eccleſia deſeruiunt,
ſuáque quærentes,non quæ Ieſu Chriſti. Verùm huiuſmodi operarios fraudulentos quæ mer-
ces maneat,oſtendit Dominus,cùm facto de funiculis flagello omnes eiecit de templo. Eiiciũ-
tur enim de parte ſortis ſanctorum,qui inter ſanctos poſiti,vel fictè bona,vel apertè faciunt ma-
la. *Oues quoque & boues eiecit:* quia talium vitam oſtendit eſſe reprobã. Funiculi, quibus flagellã-
do impios de templo expulit,crementa ſunt actionum malarum,de quibus materia damnãdi
E reprobos iudici datur. Hinc etiã Eſaias dicit: Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis.
Eſa.5. Et in Prou.c.5. Salomon: Iniquitates,inquit,ſuæ capiunt impiũ,& funibus peccatorũ ſuo-
rum conſtringitur. Qui enim peccata peccatis,pro quibus Arius damnetur,accumulat, prolõ-
gat. *Nummulariorũ* quoque,quos expulerat,*effudit æs,& menſas ſubuertit:* quia damnatis in fine
reprobis,etiam ipſarum quas dilexerit rerum,tollet figuram: Iuxta hoc quod ſcriptum eſt, Et
mundus tranſibit,& concupiſcentia eius,1.Ioan.2. Hoc vtique genus emporij,quod in templo
legali notat Ioannes,D.Bernardus ad Eugenium Papam ſcribẽs,recenſet inter nundinationes Bernard.
quorundam in Eccleſia. Circumit,inquit, ſedulus explorator, blanditur, obſequitur, manibus
ac pedibus reptat,ſi quo modo valeat ſe ingerere in patrimonium crucifixi. Subuertendo men-
ſas,& æs nummulariorum diſpergendo,aufert ab eis vna hora,quicquid iniuſtè multo tempore
lucrati fuerãt. ſic enim malè parta,malè dilabũtur:nec de malè acquiſitis gaudebit tertius heres.
Quin & idem D.Bernard.ita monebat Eugeniũ. Flagellũ tenes: ſciant te ad flagellandũ potiùs Idem.

quàm ad accipiendum eſſe præpoſitum. *Et nolite facere domum patris mei, domum negotiationis.* F
Cyr. Alex. Cyrillus Alexandr. lib. 1. in Ioan. cap. 29. Sicut Dominus, imperat: & ſicut doctor, ad iuſtum &
æquum hortatur, & peccata illorum exponit: vt pudore victi, iure ſe de templo trudi cogno-
Chriſtus filius Dei. ſcant. Aduertendum autem diligenter, quia vt ſolus ſecundum naturam filius Dei, ſui ſolius
patrem Deum appellat. Nam ſi eo modo, quo creatura per gratiam, vt nos, filius eſſet: cuius rei
gratia communem omnibus dignitatem rapiebat, non domum patris noſtri dicens, ſed domũ
patris mei? Ita enim magis congruè dixiſſet, ſi adoptione, & non natura filius eſſet. Sed & apertè
Theoph. confundit Ebionitas, qui illum Dei filium eſſe negabant. Theophilact. Ideò non (ſimpliciter)
dixit, domum Dei, ſed domum patris mei: oſtendens quòd poteſtatem habeat, ſicut filius pa-
Athanaſ. tris omnium. Athanaſius in Symbolo: Nam qualis Pater, talis Filius, talis & Spiritus ſanctus.
Sed & in Manichæos & Marcionitas militat hoc factum. Aſſerebant illi Deum noui Teſta-
Euthym. menti contrarium eſſe Deo veteris Teſtamenti. Euthymius in Ioan. Atqui non verbis ſolùm,
ſed & factis, oſtendit ſe non eſſe Deo contrarium. Et opus iſtud quidem operatur, multa plenũ G
authoritate. Nã quia ſabbatho curaturus erat, multáque ſimilia facturus, quæ Iudæis legis tranſ-
greſſio videbantur: ne hæc tanquam Deo contrarius facere videretur, hinc primùm huiuſmo-
di aufert ſuſpicionem. Qui enim tantum zelum erga domum Dei demonſtrauit, tantáque ve-
hementia, ac indignatione propter hanc viſus eſt, vt nulli omninò parceret, ſed ſeipſum in peri-
culum conücceret, & tum caupones illos, tum Iudæos id ipſis permittentes, exacuit in ſe, omnia
ſuſtinere paratus pro honore templi, nequaquam poſſet templi domino eſſe contrarius. Do-
mum negotiationis, ex aduerſo domus Dei conſtituit, quòd & negotiatio multa peccata im-
mixta habeat, & ad prophana quæque animum tranſportet, qui totus Deo debetur. Eſa. 56.
Domus mea, domus orationis eſt. Hier. 7. Poſuerunt offendicula in domo mea, in qua inuoca-
tum eſt nomen meum. Zach. vlt. Non erit vltrà mercator in domo Domini exercituum. Pſal.
70. Quoniam non cognoui negotiationem, introibo in portas Domini. 2. Tim. 2. Nemo mili- H
tans Deo, implicat ſe negotiis ſecularibus. *Recordati ſunt autem diſcipuli*, non tunc quidem cùm
hæc fierent, ſed poſt reſurrectionem, accepto Spiritu ſancto. Tunc enim aperuit illis ſenſum, vt
Sanctorum cognitio. intelligerent ſcripturas, Ioan. 20. Luc. 24. Memoria enim præteritorum accedit, accepto Spiri-
tu ſancto: ſed & animabus gloria donatis, vt ſcribit Hugo Etherianus, lib. de regreſſu animarum:
Hugo Eth. Prudẽtius. adeò vt maiore præfulgeant cognitione, quàm cùm eſſent in corpore: quia, vt ſcribit Pruden-
tius in Hamartigeniam,

Nil ferrugineum, ſolidúmve tuentibus obſtat.

Vel certè non omnes, ſed peritiores, hoc, aut breui pòſt tempore, quo hæc facta ſunt, recordati
Cyrillus Alex. ſunt ſcripturæ: qualis Nathanaël, Ioan. 1. Nicodemus, Gamaliel: aut, vt ſcribit Cyrillus Alex. in
Theoph. Ioan. & Theoph. in dies vndique rebus ſingulis, ſcripturam diſcipuli conferentes, ad maius fidei
Chryſoſt. robur progrediebantur. Chryſoſt. hom. 29. in Geneſ. quòd ſcripturarum cognitionem nouerat I
profuiſſe patribus noſtris, monebat ſuos, vt lectioni & auditui illarum diligenter inſiſterent, lu-
crum hoc emanaturum declarans. 1. Linguam reformari in melius, ſcilicet vt puriora loqua-
tur. 2. Animam hinc velut alis eleuari, & illuminari ſolis iuſtitiæ ſplendore. 3. Interim quo-
que à carnis illecebris liberari. 4. Et vt corpus cibo, ita animam verbo paſci. Huc igitur ve-
nite frequentes, & vt Apoſtoli, ita & nos Chriſti facta cum antiquis conferte præconiis: & quæ
vobis factu neceſſaria ſunt, intelligite: *quia ſcriptum eſt*, Pſ. 68. qui typum habet Chriſti paſſio-
nis, & vehementem Iudæis à Deo imprecatur vltionem, quòd in eſcam eius fel dederint, & il-
lum in ſiti potauerint aceto. *Zelus domus tuæ comedit me.* Et primùm quidẽ, ipſe Chriſtus in per-
ſona Dauidis ita loquitur: Extraneus factus ſum fratribus meis (Iudæis) & peregrinus filiis ma-
tris meæ (Synagogæ.) Et adiicit, Zelus domus tuæ comedit me (cũ viderẽ negotiationes in ipſo K
eius adytu, & prophana multa) & opprobria exprobrantium tibi ceciderũt ſuper me: id eſt, tam
Zelus. me affecerunt, ac ſi in me coniecta eſſent. Zelus aliquando ſumitur pro ardentiore amoris af-
fectu inter virum & vxorem: quomodo Dominus ſe Zelotem vocat, vt qui maximo charitatis
affectu nos ſibi deſpondiſſe videatur. 1. Sumitur tamen zelus in bonã & in malã partẽ. Eſt zelus
Cyprian. pro liuore, de quo Cyprian. ſermonẽ edidit, in quo Abel iuſtũ (ait) Cain zelat iniuſtus, dũ bonũ
malus inuidia & liuore perſequitur. 2. Eſt & zelus falſus, qualis hæreticorũ prætexentium verũ
Dei cultũ ad ſecurè patranda homicidia, ſacrilegia, & cætera huiuſmodi. Talis fuit & Iudæorũ,
qui vt liberiùs Chriſti ſanguinẽ funderẽt, Debet mori (aiunt) quia filium Dei ſe fecit: legem ob-
tenderunt, quaſi eius acerrimi vindices. 3. Zelamus & eos, quos pluris facimus. Se pro Moſe ze-
labat Ioſue, Num. 11. pro Ioanne, eius diſcipuli, Ioan. 3. Corinthij pro pſeudoapoſtolis, 1. Cor. 1.
& hæretici pro hæreſiarchis. 4. Zelus Dei etiam bifarius eſt. Ita enim aliquando cæcus eſt,

vt pro

A vt pro eo conſeruando zeletur aliquando: quod Deo non placet: quem retorquet in Iudæos
Paulus, Rom.10. Zelum (inquit) habent, ſed non ſecundum ſcientiam. In quem locum Orige- Origen.
nes: Non multum prodeſt habere zelum Dei, & non habere ſcientiam. Sic non ſecundũ ſcien-
tiã zelati ſunt ſacrilegi Iudæi. Aliter Phinees filius Eleazari, qui Madianitidem pariter & Iſraë-
litam fornicantes interemit. Et Helias, qui dixit, Zelo zelatus ſum Deo Iſraël, quia dereliquerunt
pactum Domini filij Iſraël. Prophetas tuos occiderunt, altaria, &c. 3. Reg.18. Et Matha-
thias, de quo 1. Machab.2. ſcriptum eſt, quia zelatus eſt in lege Dei. hæc ille. De zelo falſo,
1.Corinth.3. Cùm ſit inter vos zelus & contentio, nónne carnales eſtis? Act.5. Videntes Saddu-
cæi ſigna quæ faciebant Apoſtoli, repleti ſunt zelo, & iniecerunt manus in eos. Sed melior ze-
lus pro Domino. Iehu ad Ionadab, 4.Reg.10. Vide zelum meum pro Domino: nimirùm cùm
ille vindicaret ſanguinem Naboth innocentem. Zelus item Polycarpi, D. Ioannis diſcipuli, qui
cùm audiſſet Florinum blaſphemantem, exclamauit: ὦ καλὲ θεὲ, εἰς οἵους με καιροὺς τετήρηκας, ἵνα
B τούτων ἀνέχωμαι; O bone Deus, in quæ me tempora reſeruaſti, vt iſthæc blaſphema ſuſtineam?
Hæc narrat Euſeb. libro 5. cap.20. hiſt. Eccleſ. *Zelus domus tuæ comedit me.* Amor Eccleſiæ con- Euſeb.
ſtruendæ me totum ſibi vendicauit, ſicut interpretatur Hugo. Porrò habent emphaſim om- Hugo.
nes dictiones. 1. *Zelus*, qui cùm in bonam accipiatur partem, (ait Alcuinus) eſt quidam fer- Alcuinus.
uor animi, quo mens relicto humano timore, pro defenſione veritatis accenditur. 2. *Domus
tuæ*, id eſt, Dei. Determinat enim qualis ſit hic zelus, quo Chriſtus non ſuam, ſed Patris glo-
riam quæſierit, Ioan.3. *Comedit*, quòd hic non leuis aut ſubitus fuerit, ſed diutiſſimè in medul-
lis cordis delituerit: ſicut & flammæ illæ, quæ totum ſuccum deuorant, & quaſi comedere
dicuntur. Auguſtinus, Beda quoque hîc nos inſtruunt pro domo Domini zelari. Si videri- Beda.
mus fratrem (ait Beda) qui ad Dei domum pertinet, ſuperbia tumidum, ſi detractionibus aſſue-
C tum, ſi ebrietati ſeruientem, ſi luxuria eneruatum, ſi iracundia turbidum, ſi alio cuiquam vi-
tio ſubſtratum, ſtudeamus inquantum facultas ſuppetit, caſtigare. Et ſi quid de talibus emen-
dare nequimus, non ſine acerrimo mentis dolore ſuſtinere debemus: & maximè in ipſa domo
orationis, vbi corpus Dei conſecratur, vbi Angelorum præſentia ſemper adeſſe non dubitatur,
ne quid ineptum fiat: ne quid quod noſtram fraternámve orationem impediat, agamus. Augu- Auguſt.
ſtinus verò in tractat. Amicus peruerſi aliquid agit (inquit) admoneatur leniter: vxor eſt, ſeue-
riſſimè frænetur: ancilla eſt, etiam verberibus compeſcatur. *Reſponderunt Iudæi, & dixerunt,
Quod ſignum oſtendis nobis quia hæc facis?* O ſummam dementiam! (ait Chryſoſtomus, homil.
vigeſimaſecunda in Ioannem) Signo opus erat, cùm malefacta corriperet, & Dei domum tan-
ta purgaret ignominia? Zelus enim ille pro domus Dei honore maximum fuit virtutis ſi-
gnum. Illi Prophetiæ non meminerunt, ſed ſignum quærunt, dolentes turpe lucrum auferri;
D & vt eum ab incœpto auertant, ad miraculum inuitant. Licebit hîc obſeruare in Muſculi Ec-
cleſiam, quod is contra ſe ait hunc in locum, in eos qui Eccleſiam reformare volunt. Quis fe-
rat quòd iſti homines, inquit, abſque vlla authoritate, partim ſeculares, Eccleſiaſticos abu-
ſus emendare, & falcem ſuam in alienam meſſem mittunt? Rogentur (hæretici) cur ad eos Ec-
cleſiæ reformatio pertinet. Hinc nimirùm antiqui Canones vetant in Epiſcopos aut ſacerdo-
tes agendum eſſe, & inquirendum, niſi ab iis qui ius in ipſos habeant: quòd nec ipſe Chriſtus
aliis commiſerit eiicere vendentes & ementes ex ipſo templi adytu, ſed id ipſe, vt ſummam au-
thoritatem habens, expedierit. *Dixit eis Ieſus, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo il-
lud.* Vt antea, cùm ſigna peterent, dixit, Generatio praua & adultera ſignum quærit, & ſignum
non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ: ita & nũc idem ſignum effert, mortis nimirùm ſuæ
triduanæ, & ſequentis reſurrectionis. *Soluite*, non imperantis eſt, ſed cedentis, volentibus eum
E occidere. Oblatus eſt, quia voluit. quaſi dicat, Permittã vt tandem ſoluatis. *Templi* nomine, cor-
pus ſuum intelligit, vt tandem interpretatur Ioannes. 1. Quòd in eo Deus habitet. 2. Quòd
ſacrarium ſit. 3. In eo ſeſe offerat Patri. 4. In eo vt ſacerdos in templo pro noſtris exoret deli-
ctis. *Excitabo*, ex oppoſito eſt Soluite. Nam Chriſtus corpus ſuum excitauit, quod occiden-
do Iudæi ſoluerant. Vnum igitur Iudæorum, alterum Chriſti opus eſt. Nec mirum ſi *templi*
nomine corpus intelligat, cùm & ipſa corpora noſtra templum ſint Spiritus ſancti. Ezechiel.
47. Quod enim legimus aquam egredientem à latere dextro templi, myſticam ſacramen-
torum rationem intelligimus, quæ è Chriſti latere profluxerunt cum ſanguine & aqua. Ex
eo autem quod ait, *Excitabo*, Tertullianus libro de Trinitate, colligit Chriſtum Deum: Tertull.
cùm vnius Dei ſit mortuos excitare. Vnde & ipſe filius ſeipſum coæqualem Patri oſten-
dens, ait: Sicut Pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & filius quos vult viuificat, Ioan-
nis quinto. Et rurſus: Ego poteſtatem habeo ponendi animam meam, & iterum ſumendi

eam. Quærat quiſpiam cuiuſnam rei hoc ſignum futurum ſit? An mors triduana Chriſti in ſi- F
gnum eiectionis Iudæorum è templo futura ſit? Vtique. Nam cùm ad Chriſti mortem extin-
ctio noſtrorum ſcelerum pertineat, Rom. 6. & ad reſurrectionem noſtra ad puritatem & noua
ſecundum Chriſtum excitatio. Proinde eiectio hæc ſimoniacorum & ſacrilegorũ Iudæorum
è templo materiali Salomonis, in ſignum fuit eiectionis eorundem è corpore Chriſti ſpiritualis
quemadmodum & ſoluendi illius in triduo corporis, vt tandem excitaretur. Soluerunt enim
Iudæi legem, dum eam æmulantur, & Chriſtum perſecuti ſunt. Vnde vt à Salomonis templo,
ita à Chriſti corpore, quaſi ſuarum funiculis iniquitatum eiiciuntur. Interim verò mors ipſius
nobis fiduciam præſtat, quoniam per ipſam Chriſto conſepulti ſumus, & commortui ſumus,
vt & per illum viuificemur. Sicut enim idem ipſe, cuius templum deſtructum, ſeu corpus mor-
tuum fuit, ſeipſum excitauit tertia die: ita & ſuſcitabit mortalia corpora noſtra, propter inhabi- G
tantem ſpiritum in nobis, & animas noſtras per gratiam ſuam, è peccato ad iuſtitiam repara-
bit. Hoc ſignum datum eſt Nichodemo, Ioann. 3. hoc Iudæis. Cùm exaltaueritis filium homi-
nis, inquit, tunc cognoſcetis, quia ego ipſe ſum. Hoc ſignum eſt noui Teſtamenti, de quo Si-
meon dixerat: Hic poſitus eſt in ſignum cui contradicetur. Seu iſtud datur omnium primum
ſignum Hieroſolymis, vt oſtendat non defuturam ſibi poteſtatem ad proſternendos inimicos,
cùm in cruce paſſionem ſuſtinuerit. Nam qui primùm flagello facto ex funiculis negotiatores
tanta cum virtute eiecit, vt nemo mutire auderet: cur non idem facere poſſet in eos, qui pro-
phanis manibus ſacrum ſui corporis templum attentarent? Verumtamen etſi parcat hoſtibus
ſuis ad tempus, tandem tamen illis parata eſſe diuinæ vindictæ flagella admonet. Si enim non
pepercit iis, qui templum typicum & legale prophanarunt: quid non faciet in eos, qui tot cru-
ciatibus corpus eius ſubiecerunt? Num deteriora putamus mereri ſupplicia, qui Chriſtum pro-
phanarit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit? Hebr. 12. *Dixerunt ergo Iudæi, Quadra-* H
ginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc: & tu in tribus diebus excitabis illud? Errant, quòd
de templo Salomonis Chriſtum loqui putent, & eius ædificatione: Primam verò minimè, ſed
ſecundam templi ædificationem intelligant. Prima namque à Salomone ſeptem annis pera-
cta eſt, quia deſtructum à Chaldæis poſt 70. annos, iuſſu Cyri Perſæ laxata captiuitate reædifi-
Beda. cari cœptum eſt (ait Beda.) Sed opus quod Principibus Zorobabel & Ieſu faciebant propter
impugnationem Gentium vicinarum, ante 46. annos implere nequiuerunt. Idem habet Eu-
Eucher, cherius libro 4. noui Teſtamenti in Ioannem. De hac reparatione templi Daniel cap. 9. Ioſe-
Ioſephus. phus lib. 11. Antiquit. Clemens Alexandr. libro 1. Strom. loquuntur. *Ille autem dicebat de templo*
Cl. Alex. *corporis ſui.* Sic in ambiguo verſantur, quòd ad literam verba Dei intelligenda putent. Auguſti-
Auguſt. nus, lib. 4. de Trinit. cap. 5. Nec immeritò, inquit, in ædificatione corporis Dominici, in cuius
figura templum à Iudæis deſtructum, triduo ſe reſuſcitaturum eſſe dicebat, numerus ipſe ſena- I
rius pro anno poſitus intelligitur. Dixerunt enim, Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt tẽ-
plum. Et quadragies & ſexies ſeni, fiunt ducenti ſeptuaginta ſex: qui numerus dierum complet
nouem menſes & ſex dies, qui tanquam decem menſes parientibus fœminis imputantur: Non
quia omnes ad ſextum diem poſt nonum menſem perueniunt, ſed quia ipſa perfectio corporis
Domini tot diebus ad partũ perducta cõperitur, ſicut à maioribus traditum ſuſcipiẽs Eccleſiæ
cuſtodit authoritas. Octauo enim Kal. Aprilis conceptus creditur, quo & paſſus. Ita & monu-
mento nouo, quo ſepultus eſt, vbi nullus erat mortuorum poſitus, nec antè, nec poſtea, cõgruit
vterus virginis, quo conceptus eſt, vbi nullus ſeminatus eſt mortalium. Natus autem traditur
46. nume- octauo Kal. Ianuarias. Ab illo ergo die vſque ad iſtum cõputati ducenti ſeptuaginta & ſex dies
rus in Chri- reperiuntur, qui ſenarium numerum quadragies ſexies habent, quo numero annorum templũ
ſti requiri- ædificatum eſt: quia eo numero ſenariorum corpus Domini perfectũ eſt, quod mortis paſſione K
tur corporis deſtructũ, triduo reſuſcitauit. *Dicebat* enim (Ioan. 2.) *hoc de templo corporis ſui*, ſicut euidentiſſimo
formatio- Euangelij teſtimonio declaratur, quo ait: Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus
ne, quomo- noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Eandem habet
do. ſententiã l. 83. Quæſt. qu. 56. hæc enim habet. Sex, nouem, duodecim, decẽ & octo, hæc in vni-
Idem. uerſo fiunt quadragintaquinque. Adde ergo ipſum vnũ, fiunt quadraginta ſex. hoc ſexies, fiunt
ducenta ſeptuaginta ſex. Dicitur autem conceptio humana ſic procedere & perfici, vt primis
ſex diebus quaſi lactis habeat ſimilitudinem, ſequentibus nouẽ diebus conuertatur in ſanguinẽ:
deinde duodecim diebus ſolidetur: reliquis decem & octo diebus formetur vſque ad perfecta
lineamenta omniũ membrorũ: & hinc iam reliquo tẽpore vſq; ad tempus partus magnitudine
augeatur. Quadraginta ergo quinque dies addito vno, quod ſignificat ſummam: quia ſcilicet &
nouem, & duodecim, & decem & octo in vnũ coactis, fiũt quadraginta quinque. Addito ergo,
vt di-

A vt dictum eſt, vno, fiunt 46. qui cùm fuerint multiplicati per ſenarium numerum, qui huius
ordinationis caput tenet, fiunt ducenti ſeptuaginta ſex, id eſt, nouem menſes & ſex dies, qui
computantur ab octauo Kal. Aprilis: quo die conceptus Dominus creditur, qui eodem die
etiam paſſus eſt vſque ad octauum Kal. Ianuar. quo die natus eſt. Non ergò abſurdè quadra-
ginta ſex annis dicitur fabricatum eſſe templum, quod corpus eius ſignificabat, vt quot anni
fuerunt in fabricatione templi, tot dies fuerint in corporis Dominici perfectione. Eadẽ ferè
leguntur quæſt. 26. dialogo ad Oroſium. Neque verò mouere debet aliquem id quod legitur Idem Aug.
Hieremiæ 31. Nouum faciet Dominus ſuper terram: fœmina circundabit virũ: quaſi hac ſen-
tentia meditatio numeri 46. ad Chriſti corporis formationẽ ab Auguſtino prolata, eludatur.
Sed ad hoc dicendum eſt, inquit Albert. in Io. quòd quamuis in aliis embryonibus, maribus ſi Albertus.
guretur corpus in quadraginta ſex diebus, & perficiatur ad natiuitatẽ in ſexies 46. diebus: tamẽ
B Domini corpus ſtatim ab inſtanti conceptionis figuratum eſt. Sed in quantitate non fuit cõ-
pletæ quãtitatis, niſi 46. diebus, & pòſt in quadrageſies ſexies diebus ad naſcendũ. Et ideò dictũ
Auguſtini intelligitur quantum ad quantitatem molis, & non quoad figurationẽ: Et ſic ſimili-
tudo eſt conſtructionis Dominici corporis, ad tempus ædificationis templi materialis. Ericus Ericus Ab.
Abbas poſt Auguſtin. tract. 9. & 10. in Ioan. & poſt Bedam in Ioan. ſimul cum D. Thoma, 3. Thomas.
part. Summæ, quæſt. 33. art. 1. hæc meditatur. Poſſumus quoque (inquit) hunc ipſum numerũ
in nomine Adam, ſupputato ipſarum literarum numero, inuenire, cuius nomen ex principa-
libus quatuor climatum mundi literis apud Græcos conſtat: per quod innuitur, ipſum primũ
parentem noſtrum de paradiſo eiectum, & in totum orbem fuiſſe diſſeminatum. Nomina
quippè quatuor mundi partium ſecundum Grçcos ſunt, ἄρκτος, δύσις, ἀνατολὴ, μεσημβρία, hoc
eſt, Septentrio, Occidens, Oriens, & Meridies. Nomen verò Adam ex α, δ, α, μ, conſtat: qua-
C rum literarum ſecundum Græcos numerus eſt α, vnum, δ, quatuor, & ruſum α, vnum, & μ
quadraginta, quæ ſimul ſunt 46. Tot nimirùm diebus corpus Chriſti in vtero virginali for-
matum ac perfectum eſt: per quod deſignabatur, primum Adam per orbem diſperſum, per
ſecundum Adam, id eſt, Chriſtum, colligendum, atque in vnionem fidei congregandum.
Hoc igitur *dicebat de templo corporis ſui*. Nam, vt ſcribitur Heb. 9. Per amplius & perfectius
tabernaculum non manufactum, id eſt, non huius creationis, introiuit Ieſus. Hoc enim eſt
glorioſiſſimum templum, & domus Deitatis, de quo dicitur Aggæi 2. Meum eſt aurum, &
meum eſt argentum, dicit Dominus exercituum. Magna erit gloria domus huius nouiſſimæ
pluſquàm primæ. Si enim templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos, 1. Cor. 3. quantò magis
glorioſum templum eſt corpus Chriſti, in quo diuinitas corporaliter habitabat? Col. 2. Et in
quo omnis plenitudo gratiæ redundauit. Ioan. 1. Plenum gratiæ & veritatis. Si quidem ipſe,
D vt ſcribit Vigilius lib. 5. contra Eutychen, carnem ſibi in vtero matris creauit, cui ſe ineffabili Vigilius.
modo vniuit iuxta Salomonis verba, dicentis: Sapientia ædificauit ſibi domum, quæ poſſet
morte deſtrui, & per reſurrectionẽ reparari. *Cùm ergo reſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt di-
ſcipuli eius, quia hoc dicebat de corpore ſuo*, quod eſt Deitatis templum. Euthymius in Ioan. Quũ Euthym.
autem, inquit, hoc diceret, hæſitabant quidnam diceret, nec credebant. Multa quoque talia *Cur Chri-*
loquitur, primùm quidem audientibus incerta, poſtmodùm verò manifeſta: vt oſtẽdatur præ- *ſt' tẽpli ſi-*
uidiſſe quæ dicebat. Et quare ænigma non diſſoluit, dicens quòd templum intelligeret cor- *gnificationẽ*
pus ſuum? Quia tunc ei fides habenda non erat. Siquidem duo tunc obſtabant: vnum quidẽ *nõ explica-*
reſurrectionis opus, alterum verò, quòd Deus eſſet qui tale templum inhabitaret. Thomas *uit.* Tho. Aqu.
Aqu. in Ioan. Cæterùm, inquit, ex hoc contextu Apollinaris erroris occaſionem ſumens, di- *Error Apol-*
xit, quòd caro Chriſti eſſet materia inanimata: quia templum eſt res inanimata. Sed in hoc de- *linaris.*
E cipitur: quia cùm dicitur quòd corpus Chriſti eſt templum, eſt metaphorica locutio: in qua
quidem locutione non attenditur ſimilitudo quãtum ad omnia, ſed quantum ad aliquid, ſci-
licet quantum ad inhumanationem, quæ quidem refertur ad naturam. Theophilactus in Theoph.
Ioan. Et quidem Apollinaris tentat hoc loco patrocinium ſuæ hæreſeos inuenire. Volẽs enim
perſuadere inanimatam eſſe carnem Domini, dicit, quòd templum dicatur caro: templum
autem inanimatum ſit: Inanimata ergo & caro eſt. Attonitè & verſute, tu & ligna & lapides,
Domini carnem facies: quandoquidem ex his eſt templum. Quando autem audieris Domi- *Corp' chri-*
num, Nunc turbata eſt anima mea: &, Poteſtatem habeo ponendi animam: quomodo ea in- *ſti anima*
telligis? Quòd ſi tu non de mentali & rationali anima hæc dicta aſſeris, quò refers hoc, Pater, *praditum.*
in manus tuas commendo ſpiritum meum? Vtique hoc de inanimata anima non intellexeris.
De hoc autem, Nõ derelinques animam meam in inferno, quid tibi videtur? At tu vnà cũ
tuis peccas: propterea tua corrũpis. *Cùm autem eſſet Hieroſolymis in Paſcha in die feſto, multi cre-*

diderunt in nomine eius, videntes ſigna quæ faciebat. Hic fructus prædicationis eius, & miraculorum eſt. Ad hoc enim vtrumque faciebat, vt homines lucraretur. Sic verbum Dei ſimile eſt ſagenæ miſſæ in mare, &c. ex omni genere piſcium congreganti. Thomas Aquinas in Ioannem. F

Tho Aqu.

Quænam ſigna Ieſu viſa ſunt.

Origen.

Sed quæritur, quænam viderunt ſigna facta Ieſu, cùm nullum legamus eum tunc ſignũ feciſſe in Hieruſalem. Ad hoc poteſt dupliciter reſponderi ſecundum Origenem. Vno modo, quòd multa ſigna facta ſint à Ieſu ibi tunc temporis, quæ hîc non habentur. Nam Euangeliſtæ multa ſcienter prætermiſerunt de miraculis Chriſti, quum tot fecerit, quot non poſſet de facili ſcribi. Ioan. vlt. Multa quidem ſigna fecit Ieſus, &c. Et hoc ſignanter Euangeliſta oſtẽdit, cùm dicit, Videntes ſigna, &c. Quæ iam prætermiſſa ſunt: quia non fuit intentio Euãgeliſtarum omnia ſigna Ieſu conſcribere, ſed tot quot neceſſaria erant ad Eccleſiam fidelium inſtruendam. Alio modo: quia inter alia miracula poteſt maximum ſignum reputari, quòd cum flagello facto ex funibus, hominum multitudinem Ieſus de templo ſolus eiecerit. Qualiter autem ad credentes ſe habuit, oſtendit dicens: *Ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis:* ſcilicet qui crediderant in eum. G

Non omnia ſcripta ſũt.

August.

Quomodo christus omnipotens non ſe credidit iudæis.

Auguſt. tract. 11. in Ioan. Magna, inquit, & mira res. Credunt homines in Chriſtum, & Chriſtus nõ ſe credit hominibus, præſertim quia filius Dei eſt. Vtique enim volens paſſus eſt: & ſi nollet, numquam pateretur: qui ſi nollet, nec naſceretur. Si autem hoc ſolum vellet, vt naſceretur tantùm, & non moreretur, & quicquid vellet faceret, quia omnipotentis Patris filius omnipotens eſt: ex ipſis rebus probemus, quia cùm voluiſſent eum tenere, diſceſſit ab eis. Loquitur Euangelium: Et quum voluiſſent eũ de vertice montis præcipitare, diſceſſit ab eis illæſus. Et quando venerunt ad eum comprehendendum iam venditum à Iuda proditore, cùm ille putaret in poteſtate ſe habere tradere magiſtrum ſuum, & dominum ſuum, & ibi oſtendit Dominus voluntate ſe pati, non neceſſitate. Nam cùm comprehendere Iudæi eum voluiſſent, dixit illis, Quem quęritis? At illi dixerunt, Ieſum Nazarenum. Et ille, Ego ſum. Hac voce audita, redierunt retrò, & ceciderunt. In eo quòd eos reſpondens deiicit, oſtendit poteſtatem: vt in eo, quòd ab eis comprehenſus eſt, oſtenderet voluntatem. Ergo quòd paſſus eſt, miſericordię fuit. Traditus eſt enim propter delicta noſtra, Rom. 4. Et reſurrexit propter iuſtificationem. Nemo tollet animam meam à me, ſed ego pono illam, & iterum ſumo eam. Cùm ergo haberet tantam poteſtatem, cùm eam dictis prædicaret, factis oſtenderet: quid ſibi vult, quòd non eis ſe credebat Ieſus, quaſi aliquid nolenti nocituris, aut aliquid nolenti facturis, præſertim quia non crediderant in nomine eius? Et de ipſis dicit Euangeliſta, Crediderunt in nomine eius, de quibus dicit, Ipſe autem Ieſus nõ credebat ſemetipſum eis. Quare? Quòd ipſe noſſet omnes, & quia opus ei non erat, vt quis teſtimonium perhiberet de homine, ipſe ſciebat quid eſſet in homine. Plus nouerat artifex quid eſſet in opere ſuo, quàm ipſum opus quid eſſet in ſemetipſo. Creator hominis nouerat, quid eſſet in homine, quod ipſe creatus homo non nouerat. Nónne hoc probamus de Petro, quia non nouerat quid in ipſo eſſet, quando dixit, Tecum ero vſque ad mortem? Audi quia Dominus nouerat quid eſſet in homine. Tu mecum vſque ad mortem. Amen Amen dico tibi, priuſquàm gallus cãtet, ter me negabis. Homo ergo neſciebat quid eſſet in ſe: ſed creator hominis nouerat quid eſſet in homine. Crediderant tamen in nomine eius multi, & ipſe Ieſus non ſe credebat eis. Quid dicimus, Fratres? Fortè conſequentia indicabunt nobis, quid ſibi vult myſterium verborum iſtorum, quia crediderant in eum homines. Manifeſtum eſt, verum eſt, nemo dubitat, Euangelium loquitur, verax Euangeliſta teſtatur. Item quia ipſe Ieſus non credebat ſemetipſum illis, & hoc manifeſtum eſt, & hoc nullus Chriſtianus dubitat, quia & hoc Euangelium loquitur, & idem verax Euangeliſta teſtatur. Quare crediderunt illi in nomine eius, & Ieſus non credebat ſemetipſum illis. H I

Chryſoſt.

Chryſoſtomus hom. 23. in Ioan. Norat igitur eorum infirmitati non credendum. Homines enim, vtpotè qui neque præſentia, neque futura intelligũt, cum fraudulentis & inſtabilibus ſæpe numerò res ſuas ſine ſuſpicione cõmunicant: Chriſtus autem abſcondita cordium manifeſtè intuebatur. Tales multi ſunt his quoque temporibus, qui ſibi fidei nomen vendicant, nec facilè ad credendum adducuntur. His neque nunc Chriſtus fidit, plurima occulit: & quemadmodum nos non eodem modo amicis nomine & re credimus, ita neque Deus. Audi quid diſcipulis dicat: Non iam dico vos ſeruos. Vos amici mei eſtis. Vnde, & quam ob rem? Quia quæcunque audiui à Patre, nota feci vobis. Hac gratia nulla Iudæis ne petentibus quidem ſigna oſtendebat, quoniam tentãdi gratia percontabantur. Nónne & nunc quoque ſignorum petitio, tentantium eſt? Sunt ſanè & hac noſtra ætate, qui quærant, Quare & nunc ſigna non fiunt? Si fidelis es vt oportet, ſi Chriſtum diligis vt diligendus eſt, non indiges ſignis. Signa etiam incredulis dantur. Cur igitur, K

Non ſunt quærenda ſigna.

A tur, inquis, Iudæis non data ſunt? Sunt inquam maximè. Quòd ſi petentes aliquando non ac-
ceperunt, ideò factum eſt, quoniam non vt ab incredulitate deſiſterent, ea quærebant, ſed vt
magis malitia ſua obdureſcerent. Credebant igitur, & non credebant. Credebant, ſed fide in-
formi, humana & imperfecta: non tamen ea fide, quam Dominus à nobis requirit. Theophi- *Theoph.*
lactus in Ioan. Videbantur quidem multi credere in nomine Ieſu, cùm eſſet in feſto: ſed non *Quomodo*
firma illorum fides erat. Ad tempus enim attendebant Chriſto, non vt Deo, ſed vt homini *credebant,*
qui Deo afflabatur, ac iterum à fide illa contemptibili excidebant. Thomas Aqu. in Ioann. *& non.* *Tho. Aqui.*
Et ideò notanter Euangeliſta vt oſtendat eos imperfectè credere, non dicit, quòd credebant
in eum: quia nondum credebant eius diuinitatem: ſed dicit, in nomine eius, illud quod de eo
nomine tenus dicebatur, ſcilicet quòd iuſtus, vel huiuſmodi. Vel ſecundum Auguſt. Iſti ge- *Auguſtin.*
runt in Eccleſia typum catechumenorum, qui etſi credant in nomine Chriſti, Ieſus tamen in
B illis non credit. Quia Eccleſia non dat eis corpus Chriſti: quodquidem corpus ſicut nullus ſa- *Corpus*
cerdos conficere non poteſt, niſi in ſacerdotem conſecratus: ita nullus ſumere debet, niſi ba- *Chriſti nõ*
ptiſatus. Ratio autem huius rei, quòd non credebat ſe eis, oſtẽditur ex perfecta Chriſti cogni- *niſi à bapti*
tione. Vnde dicit: *Eò quòd ipſe noſſet omnes: & quia opus ei non erat, vt quis teſtimonium perhi-* *ſatis ſu-*
beret de homine. Ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine. Licet autem homo ignorans debeat de *mendum.*
quolibet præſumere bonum, tamen poſtquàm veritas innoteſcit de aliquibus, debet ſe homo
habere ad eos ſecundum eorum conditionem. Et quia Chriſtum nihil latebat eorum quæ
ſunt in homine (cùm ſciret eos imperfectè credere) non credebat ſe eis. Deſcribitur autem
conditio vniuerſalis: quia nondum familiares, ſed etiam alios extraneos cognoſcebat. Et ideò
dicit, Eò quòd ipſe noſſet omnes: & hoc per potentiam diuinitatis. Eccl. 23. Oculi Domini
multò lucidiores ſuper ſolem, &c. Nam homo etſi cognoſcat alios, non tamen certam cogni-
C tionem de eis poteſt habere, quia non videt niſi ea quæ apparent: & ideò opus eſt ei teſtimo-
nio aliorum. Chriſtus autem certiſſimè cognoſcit, quia intuetur cor: & ideò non erat ei opus,
vt quis teſtimonium perhiberet de homine. Immò ipſe teſtis eſt. Iob. 16. Ecce in cœlo eſt te-
ſtis meus. Perfecta: quia non ſolùm quantum ad exteriora, ſua cognitio ſe extendit. Et
ideò dicit: Ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine: id eſt, occulta cordis. Prou. 15. Infernus
& perditio cordis coram Domino. Cyrillus Alexandrin. lib. 2. in Ioann. cap. 37. Eò quòd *Cyr. Alex.*
ipſe noſſet omnes, & quia opus ei non erat, vt quis teſtimonium perhiberet de homine (ipſe
enim ſciebat quid eſſet in homine:) vero Deo ſolummodò, nec vlli creaturarum hæc di- *Deus om-*
gnitas attribuitur. Vnde Pſalmiſta quoque dicit, Pſ. 32. Qui finxit ſigillatim corda eorum, qui *nia nouit.*
omnia opera eorum intelligit. Si ergo ſolus Deus, quæ ſunt in cordibus noſtris, intelligit, quo-
modo non erit verus Deus ſaluator, qui profunda & abdita cordium nouit? Quis enim
D hominum ſciuit quæ hominis ſunt, niſi hominis ſpiritus qui in ipſo eſt? Quum igitur nullus
ſciat, ſolus Deus non ignorat: quoniam cum cæteris omnibus non connumeratur: de quibus
iure nullus adijcitur. Eſt enim extra numerum omnium Deus, nec quicquam eorum ignorat,
quæ ſub pedibus eius poſita ſunt. Viuus eſt enim ſermo Dei & efficax (vt ait Paulus Hebr. 4.)
& penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus,
compagum quoque & medullarum, & diſcretor cogitationum cordis. Et non eſt vlla crea-
tura inuiſibilis in conſpectu eius: omnia autem nuda & aperta ſunt oculis eius. Audit quip-
pè omnia qui plantauit aurem, & conſiderat cuncta qui finxit oculum. Vnde Iob 42. ip-
ſe dicit: Quis eſt qui celat me conſilium, continens autem verba in corde, putat me cela-
re? Vt igitur natura Deum vnigenitum eſſe credamus, diligenter ab Euangeliſta ſcriptum
eſt, *non eſſe illi opus, vt quis teſtimonium perhiberet de homine. Ipſe enim ſciebat quid eſſet in ho-*
E *mine.*

*Nicodemus à Chriſto docetur de hominis regeneratione ad ſalutem neceſſaria, ſua ex-
altatione, Dei dilectione, fide & ſpe in ipſum: & vnde fiat, vt multi
fidem hanc & ſpem reijciant.*

Matth.	Marc.	Luc.	IOAN. 3.
			ERAT autē homo ex Phariſæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorum. Hic venit ad Ieſum nocte, & dixit ei, Rabbi, ſcimus quia à Deo veniſti magiſter. nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo. Reſpondit Ieſus, & dixit ei, Amen, amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit denuò, non poteſt videre regnum Dei. Dicit ad eum Nicodemus, Quomodo poteſt homo naſci, cùm ſit ſenex? numquid poteſt in ventrem matris ſuæ iterum introire, & renaſci? Reſpondit Ieſus, Amen, amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Quod natum eſt ex carne, caro eſt: & quod natum eſt ex Spiritu, ſpiritus eſt. Non mireris quia dixi tibi, Oportet vos naſci denuò. Spiritus vbi vult, ſpirat: & vocem eius audis, ſed neſcis vnde veniat, & quò vadat: ſic eſt omnis qui natus eſt ex Spiritu. Reſpondit Nicodemus, & dixit ei, Quomodo poſſunt hæc fieri? Reſpondit Ieſus, & dixit ei, Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras? Amen, amen dico tibi, quia quod ſcimus loquimur, & quod vidim' teſtamur, & teſtimonium noſtrum non accipitis. Si terrena dixi vobis, & nō creditis, quomodo ſi dixero vobis cœleſtia, credetis? Et nemo aſcendit in cœlū, niſi qui deſcendit de cœlo Filius hominis, qui eſt in cœlo. Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet Filium hominis: vt omnis qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum: ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus eſt: quia non credidit in nomine vnigeniti filij Dei. Hoc eſt autem iudicium: quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucē: erant enim eorum mala opera. Omnis enim qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius: qui autem facit veritatem, venit ad lucē, vt manifeſtentur opera eius, quia in Deo ſunt facta.

F G H

Introductio. *Heſiodus.* IGNORANTIA quidem non in omnibus vitioſa eſt: in his tamē excuſari minimè poteſt, qui cæteros audire, & ab aliis doceri detrectant. Ad quod Heſiodus, lib. de oper. & dieb. alluſiſſe videtur, his verbis:

ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος. id eſt,

Labor quidem nullum dedecus eſt, ignauia verò dedecus eſt.

Vt enim non omnibus datum eſt adire Corinthum, ita nec omnibus licuit ad doctrinæ alicuius apicem conuolare. Hoc verò vitio vertimus, ſi quem pudeat ab aliis diſcere, ea maximè quæ ad animæ ſalutem, & Dei cultum faciunt. Cle- I
Cle. Alex. mens Alexandrin. lib. 4. Stromat. Dicunt, inquit, ſeruo aliquando ſciſcitanti, quidnam agens domino ſit placiturus: reſpondiſſe Pythiam, Inuenies ſi quæſieris. Et ita ſanè reſpōderi oportet iis, qui transferuntur omni vento doctrinæ, & ignorant ea quæ ſequuntur & affirmant: Vt quia abſtruſa omnia ſunt, quæ de Deo, Chriſto, Eccleſia, ſacramentis, cæteriſque omnibus quæ fidem ſpectant, dicuntur, quærant, vt inueniant. Hoc non erubuit Nicodemus, etſi magiſter in Iſrael cenſeretur. Ideò venit ad Ieſum nocte, & ab eo profundiſſima noſtræ fidei myſteria edoctus eſt. Narrauit Ioannes multos crediſſe in nomine Chriſti, ex ſignis quæ ab illo fieri viderant: & ne fortè ad fidem allectos tantùm arbitremur ſimplices & idiotas, ecce no-
Summa. bis virum ſpectatæ dignitatis & doctrinæ proponit, quem deſcribit à ſecta, nomine, & ſtatu: *Erat*, inquit, *homo ex Phariſæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorum.* Nomē ipſum illius magnum gratiæ argumentum præſagiebat. Nam ſi ipſum ad Græcam etymologiam referas, Vi- K
Etymologia nominis. ctorem populi ſonare audies: ſin verò ad Hebraicam analogiam reduxeris, Sanguinem innocentem ſignificabit, à *Neki Dam*. Et quidem vtraque interpretatio Nicodemo conuenientiſſima eſt. Nam & ille populum ſuum ferum & infidelem ſua probitate & fide ſuperauit: & innocentem ſanguinē nactus eſt, per Chriſtū renatus, & eius immaculato ſanguine purificatus. Hic quidem primùm *ex Phariſæis erat*, ex illo hominum genere, qui ſibi clauem ſcientiæ, & ſummam innocentiam vendicabant: cùm interim cæci eſſent, & duces cæcorum (Matth. 15.) & ſimiles eſſent ſepulchris dealbatis, quæ foris quidem ſpecioſa videntur, intus autem fœtore plena ſunt. (Matth. 23.) Veruntamen hunc Deus ab hoc fermēto ſecreuit, & ſpeciali gratia do-
Chryſoſt. nauit: ſiquidē non erat peruerſi & obdurati animi. Chryſoſtomus hom. 23. in Ioan. Hic enim Chriſto opitulatur, (Ioan. 7.) Dicit enim: Lex noſtra nō iudicat quemquam, niſi priùs audiat ab eo, & cognoſcat quid faciat. Aduerſus hunc indignati Iudæi dicebant, Interroga, & vide quòd

Propheta

A Propheta ex Galilæa non ſurrexit. Hic etiam poſt paſſionem multum diligentiæ in ſepulturã
Dominici corporis adhibuiſſe perhibetur. Ioan. 19. Venit enim, inquit, & Nicodemus, qui
venerat ad Ieſum nocte primùm, ferens mixturam myrrhæ & aloës, quaſi libras cẽtum. Hic
nunc afficiebatur quidem Chriſto, non tamen vt oportebat, nec quo debebat animo, ſed ad-
huc Iudaica imbecillitate detinebatur. Hic *princeps Iudæorum* nuncupatur, *ἄρχων τῶν ἰουδαίων*,
id eſt, ex ſenioribus illis, & ſynagogæ præcipuis doctoribus, quales etiam dicebantur princi-
pes ſacerdotum. Nam licet Romani à Iudæis potiorem iuris & gladij poteſtatem abſtuliſſẽt,
manebat tamen penes illorum principes quædam illius ratio, in eiiciẽdis è ſynagoga, & requi-
rendis blaſphemis. Portò & hoc mirum eſt, quòd Nicodemus & ſupercilium Phariſaicum,
& principibus communem faſtum depoſuerit: nec ad ſe, vt alij quidam, Chriſtum conuoca-
rit, ſed ad ipſum diuerterit. Hoc nimirùm videmus faſtus eſſe argumentum in magnatibus, vt
B ſibi velint nõ modò Chriſti miniſtros, ſed & ipſum etiam Chriſtum obſequi: nec illi ad Chri-
ſti ſacramenta properent, ſed ipſa ad eos deferri velint, ſepoſita omni neceſſitate, ſed non niſi
adiuncto contemptu maximo. *Hic venit ad Ieſum nocte.* Poſt perſonæ deſcriptionem, ſubii-
cit facti narrationem. Venit, inquit, ad Ieſum, venit nocte. Cur verò ad Ieſum veniſſet ipſe
Phariſæus, princeps, & ſolus veniſſet, niſi magnam de eo concepiſſet opinionem? Beda in Io. *Cur venit nocte.*
Cupiebat enim ſecreta eius allocutione plenius diſcere ſecreta fidei, cuius aperta oſtenſione Beda.
ſignorum, aliquatenus iam rudimenta perceperat. Cyrillus Alexandr. lib. 2. in Ioan. cap. 38. Ita Cyr. Alex.
propenſus ad fidem Nicodemus fuiſſe videtur, ſed pudore improbo victus, & gloria hominũ
ſuperatus, palàm accedere non audet: ita ambigua quadam ſententia, & claudicante iudicio,
vtriſque, vt dicitur, poplitibus laborat. Nam conſcientia quidem ſtimulis ſuis miraculorum
magnitudine ad fidem eum pellebat: principatus autem Gentis ſuæ, ne palàm Chriſto adhæ-
C reret, facilè illi perſuadebat: qui principatus detrimentum, calamitatem non paruam exiſti-
mabant. Vtrumque igitur, & fidem ſcilicet, & gloriam hominum retinere cupiens, tenebris ſe
commiſit, quæ duplicitatem animi eius apertè accuſant. Hîc vides quantum aliquando pote-
ſtas temporalis, & illa hominum magnitudo detrimentum adferat: quam dum quiſque in ſuo *Ambitionis damna.*
gradu ſaluam retinere contendit, ea quæ Dei, & propriæ ſalutis ſunt, contemnit. Eapropter
Chriſtus conſulebat, vt vendantur potiùs temporalia, & pauperibus dentur, ne fortè dum il-
lis adhæremus, à Deo ſecedamus. Sed &, vt ſcribit Sozomenus hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro Sozomen.
ſeptimo, cap. 24. Ambroſius aliquando Theodoſium illum magnum Romanor. Imperato-
rem admonuit, vt Eccleſiam ingreſſurus, regiam illam ambitionem ſeponeret: vt qui cum
accederet, qui deponit potentes de ſede, & exaltat humiles. Nicodemus ergo ad Ieſum ac-
cedens, *dixit, Rabbi, ſcimus quia à Deo veniſti magiſter.* Superiùs diximus dictionem Rabbi, ho-
D noris eſſe, iiſque tribui, quibus magna ſcientiæ copia & experientia ſuppetit. Vnde & Matth.
23. Chriſtus hoc nomen Phariſæos ſummum duxiſſe notat. Amant, inquit, primos in cœnis
recubitus, primas in conuentibus cathedras quærunt, & vocari in foro Rabbi. Hanc He-
braicam dictionem ad emphaſim ſeruauit Ioannes. *Scimus*, ait. Ne fortè vnius hæc putetur
eſſe ſententia, in plurali loquitur, quòd multi hanc de Chriſto conceperint opinionem. Nec
opinionem modò dixerim, ſed & fidem. Non enim, ait, exiſtimamus, putamus, ſed ſcimus.
Et in eam ſententiam non populum modò, ſed & eos, quibuſcum ille verſabatur, principes
& ſeniores veniſſe oſtendit. Iocl. 2. Dedit nobis doctorem iuſtitiæ, & deſcendere faciet ad
nos imbrem matutinum & ſerotinum. Eſa. 30. Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum,
& aures tuæ audientes verbum poſt tergum monentis. Et quidem hanc ſcientiam, quam in
Chriſto agnoſcit, non acquiſitam, ſed infuſam eſſe fatetur. Veniſti, inquit, à Deo. Sic enim
E Spiritus Domini, quos vult, in ſe transformat, & ex imperitis peritiſſimos efficit. Interim tamẽ
illum purum hominem agnoſcit, non autem vt Dei filium, virtutem, & ſapientiam. *Nemo
enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo.* Itaque ſi tot iam ſigna fecerat
Ieſus, cùm ad eum Nicodemus venit, manifeſtũ eſt omnia ab Euangeliſtis eſſe deſcripta: cùm *Multa ſigna à Chriſto edita.*
præter aquę in vinum conuerſionem, & nundinantium eiectionem, nullum ab eo editum ſi-
gnum legamus. Et vide quid profuerint miranda illa opera, nimirùm, vt teſte Aug. l. 22. de Auguſt.
ciuit. Dei. c. 8. per ea mundus ad fidem induceretur. His enim argumẽtis Nicodemus Chriſtũ
à Deo veniſſe coniicit. Nec ad dæmonũ impoſturas ſigna illa traducit, quin potiùs à Deo cer-
tiſſimè proficiſci fatetur. Sed contrà, Matth. 7. multi dicent in illa die, Domine, Domine, nón-
ne in nomine tuo prophetauimus? Nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus? Et ego confite-
bor illis, inquit Chriſtus, quia non noui vos. Reſpondet Albertus Mag. in Ioan. miracula fieri Alb. Mag.
ad conuerſionem fidelium, ſiue illa à ſanctis fiant, ſeu à peccatoribus. Pendet enim illorum

virtus à Deo. Nec quidem dubium eſt aliquando fieri ad demonſtrandã perſonæ ſanctitatem, F
Qualis chriſti virtus. ſemper autem ad demonſtrandam ſanctitatem Eccleſiæ. Inde ſcilicet, & aliquando, per ma-
los fiunt, in fide tamen Eccleſiæ. Et ita Deus, qui per eſſentiam omnia replet, in aliis eſt per
gratiam iuſtificantem, in aliis per operationem: quomodo eſt etiam in prauis Eccleſiæ mini-
ſtris, ad perfectionem eorum quæ in Eccleſia ſua inſtituit. Porrò in Chriſto fuit excellentius,
& per vnionem hypoſtaticam, & naturalem. Verùm nondum ad hæc myſteria peruenit Ni-
codemus. *Reſpondit ei Ieſus, Amen Amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit denuò, non poteſt vide-
re regnum Dei.* ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἄνωθεν, genitus fuerit deſuper. Ita Cyrillus Alexandrinus,
Theophilact. & Euthymius legunt. Verùm Latinus interpres ſenſum attendit: ſiquidem non
hîc de generatione priori & carnali, ſed de regeneratione ſpirituali diſſeritur, vt ex conſe-
Theophil. quentibus audiemus. Theophilactus in Ioann. Videntur autem verba à Saluatore dicta, ni-
hil alludere ad ea, quæ à Nicodemo prolata ſunt: at ſi quis rectè perviderit, rectè congruere
inueniet. Quandoquidem Nicodemus humilem de Chriſto habebat opinionẽ, nempè quòd G
magiſter eſſet, & Deus eſſet cum illo: dicit ei Dominus, Meritò ita de me ſentis. Nondum
Quid ſit naſci denuò enim natus es ſupernè, hoc eſt, à ſpirituali natiuitate, ſed carnalis es: & cognitio quam de me
habes, non eſt ſpiritualis, ſed animalis & humana. Ego autem dico tibi, quòd niſi tu, & quiſ-
quis alius fuerit, ſupernè nati fueritis, & piam de me opinionem habueritis, extra regnum cœ-
lorum eſtis. Natiuitas enim per baptiſmum, illuminationem præbens animæ, regnum Dei,
hoc eſt, vnigenitum eius filium videre dat & intelligere. Nam ſicut Dei ſapientia filius eſt,
ita & regnum quoque Dei dicitur. Hoc ſanè regnum nemo videt, hoc eſt, intelligit, ô Nico-
deme, niſi natus fuerit à Deo: atque ita etiam tu, quoniam nondum natus es ſpiritualiter, pro-
Cyr. Alex. pterea non vides regnum Dei, ſicut oportet: ſed humilem opinionẽ de me habes. Cyrill. Alex.
l. 2. in Io. c. 40. Non igitur, ita vt putas, Nicodeme, pietatẽ ac fidem cõſequêris, nec nudis verbis
adipiſci iuſtitiã poteris. Non enim quicunque dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnũ H
cœlorũ (Matth. 7.) ſed qui voluntatẽ patris mei facit, regnũ cœlorũ poſſidebit. Voluntas autẽ
patris eſt, vt Spiritũ ſanctũ homo ſuſcipiat, & inaudito nouóque modo regeneratus, cœlorũ ci-
Euthym. uis efficiatur. Euthy. in Ioan. Exiſtimabat enim Nicodemus ſe noſſe Deũ, & rectè de eo ſenti-
re: ſicut & multis contingit, qui ſuperbia, & nimia propriæ ſapientiæ præſumptione inflati,
ſtatim atque ſacrum ſcripturarum librum attigerint, ſpondent ſe poſſe ſoluere ſignacula eius,
& omnem difficultatem breui compendio euoluere: quales & ij ſunt, de quibus conqueritur
Hierony. D. Hieronymus ad Paulinum. Oſtendens autem Chriſtus, quòd longè à veritate aberraret,
ait, *Niſi quis renatus fuerit*, per regenerationem diuini baptiſmatis, *non poteſt* ſcire ſiue cogno-
ſcere eius dignitatem ac magnitudinem. Nec enim ſapientiâ humanâ allata Prophetia eſt, ſed
Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. Vnde & idem ipſe ſpiritus neceſſarius
eſt illi, qui ex Prophetis Chriſtum colligere & intelligere voluerit. Sed etſi quis ipſum Chri- I
ſtum audiat, etſi habeat verba ipſa, & profundiſſima myſteria, quæ ſapiens quiſque miretur:
nondum tamen ad penitiorem eorum ſenſum & gratiam peruenit, donec Spiritu ſancto illu-
ſtretur. Itaque verbum *videndi*, ibi pro verbo cognoſcendi poſitũ eſt, & *regnum Dei*, pro gra-
tia redemptionis humanæ, quæ per Chriſtum diſpenſatur, interpretari oportet. Dicit autem
A quibus poßit chriſtus cognoſci. hanc gratiam cognoſci non poſſe, niſi à regeneratis. Et duas res præcipuè cognitu neceſſarias,
& ab omnibus fidelibus notandas dicit. Vna eſt, cognoſci non poſſe à quoquam mortalium,
quæ ad regnum Dei noſtrámque ſalutem pertinent. Altera eſt, ad cognitionem regni Dei re-
quiri nouum hominem. Quid enim à ſemetipſo habet homo, vt intelligere poſſit factorem
Auguſtin. ſuum, & apprehendere quæ Dei ſunt? Auguſtinus lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 22. Quid enim
aliud, inquit, indicat horrenda quędam profunditas ignorantiæ, ex qua omnis error exiſtit, K
qui omnes filios Adam tenebroſo quodam ſinu ſuſcipit, vt homo ab illo liberari ſine labore,
dolore, timore non poſſit? Inde fit, vt non cognouerit mundus per ſapientiam Deum. Hinc
eſt quòd Apoſtolus, Eph. 2. Eratis, inquit, aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.
Et lex ſpiritualis, ego autem carnalis ſum, vænũdatus ſub peccato. Et 1. Cor. 2. Animalis homo
non percipit quæ Dei ſunt. Oportet igitur ipſum ex animali ſpiritualem fieri: quodquidem illi
per regenerationem ex Spiritu ſancto continget. Alioquin nihil philoſophia, nihil prudentia,
nihil humana hîc doctrina proficiet. Nam quicquid in homine ab ipſo profectum eſt, in Deũ
Tertull. militare videtur. Tertullianus lib. de præſcript. contra hęretic. Philoſophos patres hæretico-
rum vocat. Eſt in homine ratio, ſed cæca. Eſt amor, ſed ſuiipſius, non ordinatus. Eſt timor,
ſed non Dei. Eſt gaudium & voluptas, ſed in creaturis, non in creatore. Eſt odium, ſed omniũ
quę carni aduerſantur, non eorum quæ Deo diſplicent. Hæc omnia ſunt innouanda, vt fiat
homo

A homo Dei,& rerum ſpiritualium intelligens,diligens Deum & proximum,timēs Dei,in Domino gaudens,& peccatum odio perſequens. Eſt verò corpus infirmum,peccati ſeruum,quod & ipſum corruptibile animam aggrauat:ideò & corpus & animam,id eſt totum hominem regenerari in nouam creaturam oportet, vt particeps regni Dei efficiatur. Hæc Chriſtus Nicodemo Phariſæo,qui fortè cum cæteris Phariſæis, propter longa ſtudia, de Dei lege gloriabatur:vt quantumuis doctos deprimeret,& ab inſolentia reuocaret: doceret autem in Domino gloriandum eſſe. Summa enim ſcientia, vt ſcribit Cyrillus Hieroſolymitanus, illuminatorum Catecheſi 6.eſt in rebus diuinis noſtram ignorantiam profiteri. Cæterùm ſi verterimus dictionem ἄνωθεν pro denuò, ita ſecunda generatio intelligetur: & docemur, nec carnem nec ſanguinem facere ad Dei cognitionem. Si verterimus,pro eo quod dicimus,deſuper, vel è ſupernis,intelligemus ad hanc hominis regenerationem,nihil eorum quæ in mundo ſunt, facere:nihil prodeſſe diuitias,cenſum, honores, ſcientias: ſed requirendam eſſe virtutem deſuper aduenientis Spiritus ſancti in nos, Luc. 24. Quòd ſi ἄνωθεν idem eſt,quod ex integro,monebimur nihil in nobis eſſe,quod non purgandum ſit. Hæc autem Chriſtus cum aſſertione *Amen Amen* bis repetita confirmat, ne quis fortè hîc ſibi blandiatur, & pauci faciat quæ dicuntur: cùm omnium prima ſit hæc meditatio, quòd non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis,quaſi à nobis,ſed ſufficientia noſtra ex Deo ſit. *Dixit ad eum Nicodemus, Quomodo poteſt homo renaſci,cùm ſit ſenex? Numquid poteſt in ventrem matris ſuæ iterum introire,& renaſci?* Nicodemus adhuc carnalis & animalis, quæ ſpiritualia dicebantur à Chriſto, non intelligebat. Et ipſe ſuum, immò communem omnibus morbum non agnoſcebat, corruptionem illam noſtræ naturæ, quæ reparatione per Meſſyam indigeat. Alioquin ſi idipſum ſenſiſſet, vtique & ſe peccatorem,& miſerum confeſſus fuiſſet: & id quæſiiſſet, quod Paulus Roman. 7. Infœ-

C lix ego homo,quis me liberabit à corpore mortis huius? Et tum audire meruiſſet id Pauli, Gratia Dei per Ieſum Chriſtum. Auguſtinus libro 14. de ciuitate Dei, cap.1. A duobus enim primis (Adam & Eua) tam grande peccatum admiſſum eſt, vt in deterius eò natura mutaretur humana,etiam in poſteros obligatione peccati,& mortis neceſſitate tranſmiſſa. Mortis autem regnum in homines vſqueadeò dominatum eſt,vt omnes in ſecundam quoque mortem, cuius nullus eſt finis,pœna debita præcipites ageret,niſi inde quoſdam indebita Dei gratia liberaret. Verùm cùm ſeipſum non agnoſcat Nicodemus,id eſt,morbum ſuum, immò morbum communem minimè ſentiat,non mirum eſt,ſi neque medicum,nec remedium modò prolatum intelligat. Cæterùm quæſtiones iſtæ quæ initium ſumunt à Quomodo, & his ſimiles, à carnalibus cogitationibus pendent. Vt ſi quis dicat, Quomodo potuit Deus incarnari? Quomodo è virgine naſci? Quomodo potuit pati? Quomodo in infernum deſcendere? Quomodo

D in ſacroſancto Euchariſtiæ ſacramento verum corpus ſuum porrigere? Quomodo in cœlos ſine ipſorum vlla diſruptione penetrare? Hæc omnia ſtulta carnalium hominum ſapientia in quæſtionem vertit, quæ regenerati, & Spiritu ſancto illuſtrati homines amplectuntur, & venerantur. Itaque rationi carnali innititur,quaſi præter eam nihil Deus operari poſſit. Non hîc de olla Medeæ diſſerit,non de fontibus illis,aut fructibus,quos in iuuentam ſenes reuocare,mendax finxit antiquitas: ſed vnicum ſibi regenerationi medium ſupereſſe exiſtimat, nimirùm vt quis in ventrem matris regrediatur. Hæc autem, ait, quomodo poſſunt fieri? *Reſpondit Ieſus, Amen Amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei.* Hæc, & quæ ſequuntur, faciunt ad prædictorum explicationem. Et hîc quidem repetit dictionem ἄνωθεν, denuò: quoniam non ſimpliciter naſci, ſed denuò naſci intelligit. Ad emphaſim autem rei maximè ſeriæ, vt ſuprà, etiam nunc iuſiurandum

E adiicit. *Amen, Amen,* id eſt, in veritate, in veritate dico tibi. Tam neceſſaria enim eſt doctrina hæc,vt niſi illam obſeruemus,regni Dei participes effici non poſſimus. Et quoniam modum renaſcentiæ illius requiſiuit Nicodemus, idcircò & illum explicat: quaſi dicat. Cyrillus Alexandrinus libro ſecundo in Ioann. cap. 42. Nam cùm non ſimplex, ſed compoſitus ex corpore ſenſibili,& intellectuali anima homo ſit,duplici quodam ad generationem indiget modo,qui duplicitate ſua ad vtrumque poſſit accommodari. Spiritu enim ſancto ſpiritus hominis, aqua verò corpus ſanctificatur. Quemadmodum enim viribus ignis intenſius aqua calefacta, non aliter quàm ignis vrit: ſic Spiritus ſancti operatione, ad diuinam aquæ reformantur virtutem, qua baptiſati corpus abſtergunt. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 3. Qui itaque in aquam deſcenſurus es, non aquæ ſimplicitati mentem adhibe, ſed Spiritus ſancti virtute, ſalutem ſuſcipe. Nam ſine vtriſque ad perfectionem deduci non poteris. Non ego ſum qui dico,ſed Dominus Ieſus Chriſtus, ille qui huius rei poteſtatem habet.

Cyr. Hier.

Auguſt.

Quæreri quomodo, ſapiëtis infidelium eſt.

Cur aqua & ſpiritu ſancto indigeamus.

Cyr. Alex.

Cyr. Hier.

Niſi quis, inquit, renatus fuerit deſuper: & addit, ex aqua & Spiritu, non poterit intrare in regnum Dei. Neque ſi quis aqua baptiſetur abſque ſpiritu, perfectam habet gratiam. Neque ſi quis etiam benè compoſitis, probiſque ſit moribus, non recipiat autem ſignaculum per aquam, intrabit in regnum cœlorum. Audax eſt hic ſermo, ſed non meus. Ieſus enim eſt, qui hanc tulit ſententiam. Cuius rei ex ſacra ſcriptura accipe demonſtrationem. Cornelius erat vir iuſtus, & Angelorum viſione dignus habitus. Cùm tamen columnam bellam in cœlo coram Deo ſuas orationes & eleemoſynas conſtituiſſet, venit Petrus, & ſpiritus infuſus eſt credentibus, & locuti ſunt linguis diuerſis, & prophetabant. Et tamen poſt hanc ſpiritus gratiam, dicit ſcriptura: Præcepit illis Petrus, vt in nomine Domini Ieſu Chriſti baptiſarentur, vt anima per fidem regenerata, & corpus per aquam, ſuſciperet gratiam. Eandem ſententiam habet Gregorius Nanzanzenus Orat. in ſanctum baptiſma: Nam quoniam, inquit, duabus partibus, hoc eſt, anima & corpore conſtamus, quarum altera in aſpectum cadit, altera oculorum ſenſum fugit: duabus quoque rebus conſtat baptiſmus, aqua ſcilicet ac ſpiritu, illa viſibiliter & corporaliter accepta, hoc verò incorporeo & inuiſibili modo concurrente: illa figurali, hoc verò & penitiſſimos animi ſinus purgante: Qui primæ natiuitati opem & adiumentum ferens, ex veteribus nouos, ex humanis diuinos efficit, abſque igne nos rurſus conflans, & abſque confractione rurſus effingens. Gregorius Nicenus in maiore Catechetico, cap. 33. Quî verò fieri poteſt, dixerit aliquis, vt oratio, diuinæq; virtutis inuocatio, quæ fit in aqua, eos qui ſacris initiantur, ad vitam introducat? Aduerſus quos, niſi validè refractarij ſint, vnica ſimplex ratio ſufficit, vt ad noſtri conſenſum dogmatis deducantur. Nam viciſſim ab eis quæremus, cùm nemo ſit, qui modum ignoret, quo caro generatur, quî fiat, vt id in hominem euadat, quod eo conſilio eiicitur, vt animali conſtituendo ſubſeruiat. Atqui nulla id ratione nititur, qua probabile fieri vllo modo poſſit. Quid enim hominis definitioni commune eſt, ſi cum quantitate illa conferatur, quæ in eo apparet? Siquidem homo rationis & intellectus eſt particeps, mentiſque capax & ſcientiæ. Illud autem humida quadam qualitate conſtat, nihilque amplius quod oculis obiicitur, cogitatio noſtra comprehendit. Quod igitur nobis ab illis reſponderi par eſt, dum quærimus quonam modo perſuaderi poſſit, hominem ea ex re conſtitui: idem nos quoque de regeneratione, quæ aqua & ſpiritu fit, interrogati reſpondebimus. Illic enim quilibet eorum, quos interrogauerimus, in promptu reſpondere queat, diuina virtute fieri, vt illud in hominem euadat, qua quidem abſente illud motu prorſus & actione priuatur. Si ergo illic homo non re ſubiecta conſtet, ſed id quod oculis obiicitur, in hominis naturam diuina virtute tranſit, extremæ hoc inſcitiæ fuerit argumentum, ſi tantam in ea re Dei virtutem eſſe atteſtemur, eandémque hac in parte debilitari, quia minus ſuam voluntatem expleat, exiſtimemus. Quid commune eſt, inquiunt, aquæ cum vita? Quid verò commune, vt hoc eis viciſſim obiiciamus, humiditati cum imagine Dei? At illic nihil eſt, quod ab hominum opinione abhorreat, vt humiditas, Deo ita volente, in animal præclariſſimum tranſmutetur. Idem & hac in re dicimus, mirum non eſſe, ſi diuinæ virtutis præſentia id ad incorruptionem diſponat, quod in natura corruptioni obnoxia natum eſt. Fulbertus Epiſcop. Carnotenſ. Ep. 1. ad Adeodatum. Quid enim, inquit, ad fidem venientes perficere arbitramur, ſi nihil vltrà quàm viſibilibus motibus agitur, regenerantis gratiæ præſtet effectus? Scimus, & verè ſcimus, nos prima natiuitate pollutos, ſecunda natiuitate mundatos: prima natiuitate captiuos, ſecunda natiuitate liberos: prima natiuitate terrenos, ſecunda natiuitate cœleſtes: primæ natiuitatis vitio carnales, ſecũdæ natiuitatis beneficio ſpirituales: per illam filios iræ, per iſtam filios gratiæ. Proinde quicquid prauum quiſque concipit aduerſus ſacri baptiſmi reuerentiam, ſciat refundi iniuriam in eum, qui ait, Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Salutaris igitur diſciplinæ gratia eſt, baptiſmi rationem noſſe, vel cauſam, ſicut Apoſtolus ait, Rom. 6. Si enim mortui ſumus cum Chriſto, credimus quia ſimul viuemus cũ Chriſto. Commori enim Chriſto & ſepeliri, ad hoc tendit, vt cum illo reſurgere poſſimus, & cũ illo viuere. Sed dicis mihi, Quomodo hoc quod ad defunctos pertinet, in viuẽtibus impleri? Dñs noſter Ieſus Chriſtus beneficia nobis ſua pro noſtra ſalute cõmendans, & ſollicitè ſenſibus noſtris memoriã ſuæ mortis & ſepulturæ atque etiã reſurrectionis inſculpẽs, ineffabilia cõtulit baptiſmi munera, per quæ ſuperueniente primæ originis fine, ei commortui, & intra ſacrum gurgitem conſepulti, demerſi reſurgeremus, vita emergẽte criminibus. Vide quid agit artifex miſericordiæ. Tale tibi inuenit tumuli genus, quo ſciret peccata ſepelire, & peccatorẽ neſciret obruere: vt deſcendẽte homine in fontẽ tanquã in ſepulchrũ, delictorum reus exiret ad portũ, ſola paterẽtur delicta naufragiũ. Proĩde aqua & Spiritus ſ. ſociãtur cauſis, ſed beneficiis ſeparãtur. Requiritur ſanè in baptiſmatis ſacra-

Marginal notes: *Nemo ſaluatur ſine baptiſmo.* — Greg. Naz. — Greg. Nic. — *Obiectionũ confutatio.* — Fulbertus. — *Baptiſma eſt ſepulchrum.*

Section letters in the right margin: F, G, H, I, K

A ſacramentis, aqua propter ſepulturam, Spiritus ſanctus propter vitam æternam. Remoue creatoris nomen, & non habet creatura quod præſtet. Hæc ſimilitudines mortis imitatur, ille veritatem ſalutis operatur. Sed fortaſſe ad credendum propoſitis mens titubat, niſi teſtimoniorum ſequatur authoritas. Audi igitur Apoſtolum ad Roman. 6. An ignoratis, quia quicunque baptiſati ſumus in Chriſto, in morte ipſius baptiſati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem: vt quomodo Chriſtus reſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Et cùm dixiſſet, Conſepulti magnificè, adiecit: Si, inquit, complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. Sicut ergo Dominus noſter Ieſus Chriſtus tribus diebus & tribus noctibus corporaliter ſub terræ ſepulchro cõditus fuiſſe deſcribitur, & homo ita ſub cognato terræ elemento trina vice demerſus operitur, ac ſic vitalis imitatione myſterij, dum demergitur, ſepelitur: dum educitur, ſuſci-

Chriſtus in baptiſmo operatur.

B tatur. Inter hæc quid ad hæc aqua, & quid ſanctus ſpiritus operetur, aduerte. Aqua velut morientem deducit in tumulum, Spiritus ſanctus velut reſurgentem perducit ad cœlum. Vtrum verò homo baptiſet, an Deus, ratio ipſa declarat. Nam cùm peccatore baptiſante peccata donentur, dum nonnunquam crimino ſo baptiſmi myſterium celebrante crimina remittuntur, hic homo qui videtur conferre quod non habet, vtique tanti muneris non author, ſed miniſter intelligitur. Vnde etiam ipſe Baptiſta ſanctiſſimus ait: Qui me miſit baptiſare, ipſe mihi dixit: Super quem videris Spiritum ſanctum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptiſat in Spiritu ſancto. Quod nimirùm ipſa baptiſantis verba patenter inſinuant: cùm baptiſmi ſacra munera, non à ſe arrogãter dari, ſed ab ipſo Deo authore profitetur, ſub verbis huiuſmodi: Deus qui te regenerauit ex aqua & Spiritu ſancto, ipſe te linit chriſmate ſalutis. Operatur igitur Chriſtus hanc & ſanctificationem, & regenerationem: ideò illius, non autem cu-

Chriſtus in nobis baptiſat.

C iuſlibet hominis virtus attendenda eſt: & ſeu videris aquam, ne tu illi immoreris, ſed agnoſce Spiritum ſanctum perficientem, agnoſce & Chriſtum ipſum operantem hæc omnia. Athanaſius lib. de incarnat. Verbi Dei, eiúſque corporali ad nos aduentu, hanc regenerationem noſtram, velut effectum ſeu fructum Chriſti aduentus aſſignat: Ideò ſcilicet eum incarnatum eſſe ſcribit, vt & nos per illum ad Dei imaginem repararemur. Itaque, inquit, Dei ratio ipſa aduenit, ipſa imago Patris: vt hominem, qui ad imaginem Dei figuratus erat, recuperaret. Et ideò ad regiones noſtras profectus eſt, vt hominem denuò reficiat. Vnde & dixit, Niſi quis renatus fuerit: non his verbis natiuitatem ex fœminis inſinuans, ſed animam, quæ renaſcitur & inſtauratur ſecundum imaginem Dei. Tertullianus libro de reſurrectione carnis. Caro abluitur, vt & anima ſanctificetur. Quòd ſi quis curioſiùs requirat, cur in aqua potiùs quàm alio elemento hoc myſterium inſtitutum ſit, præter ſuperiores rationes etiam & illæ audiendæ ſunt, quas Cy-

Athanaſ.

Tertull.

Cyr. Hier.

D rillus Hieroſolymit. adfert Catecheſi illuminatorum 3. Magnum, inquit, eſt aqua, & ex quatuor elementis pulcherrimum. Angelorum habitaculum eſt cœlum: atqui ex aquis ſunt cœli. Terra eſt hominum locus: atqui ex aquis etiam terra. Et ad omnem rerum creatarum ſex illis diebus diſtinctionem, ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas. Principium mundi aqua, principium Euangelij Iordanis: liberatio Iſraëlis à Pharaone per mare facta eſt: & liberatio à peccatis mundi, per lauacrum eſt aquæ in verbo Dei. Vbicunque aliquod fœdus inter Deum & homines, ibi & aqua. Poſt diluuium fœdus percuſſum eſt cum Noë: fœdus & cum Iſraële in monte Sina. Verùm hæc non ſine aqua, & lana rubea, & hyſſopo. Helias aſſumptus eſt, ſed non ſine aqua. Priùs enim tranſiuit Iordanem, deinde in cœlum raptus eſt. Priùs abluitur ſummus ſacerdos factus. Quomodo enim ſuſciperetur pro alijs oraturus, qui nondum per aquam purificatus eſſet? Symbolum baptiſmi erat labrum in tabernaculo poſitum. Chryſoſtomus homil. 24. in

Aquæ cõmendatio.

Aqua in fœderibus.

Symbola baptiſmi.

E Ioann. Hoc igitur quod Dominus ad Nicodemum dixit, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, tantumdem valet ac ſi diceret, Aliam, Nicodeme, generationem dico quàm carnalem. Quid hanc naturali ſubiicies neceſſitati? Alius partus hic & excellentior nihil cum terrenis communicat. Nomine tantùm hæc generatio conuenit, re longè differt. Reiice communem conſuetudinem: alium partum induco, quo homines renaſci volo: alium generationis modum affero. Formaui ex terra & aqua, non vtile vas euaſit, ſed deterius factum eſt: non amplius aqua & terra fingendum eſt, ſed aqua & ſpiritu. Quòd ſi quis interroget, quomodo ex aqua: rurſus ego illum, quomodo ex terra. Quomodo lutum tranſiuit in aliam materiam? Quomodo vnius ſpeciei ſubiectum (terra enim ſola erat) varia & diuerſa effinxit? Vnde oſſa, nerui, arteriæ, venæ? vnde membrana, & vaſa organica? vnde hepar, ſplen, cor? vnde cutis, ſanguis, phlegma, cholera? vnde tot operationes, tot colores? Hæc enim non terræ ſunt, neque luti. Quomodo terra accepto ſemine germinat, caro acceptum cor-

Chryſoſt.

Non quærenda virtus aquæ in baptiſmate

A ſimili argumẽtũ.

rumpit? Quomodo terra commiſſa nutrit, caro his nutritur, non nutrit? Terra collecta aqua vi- F
num facit: terra id ſæpenumerò acceptum in aquam vertit. Vnde igitur caro ex terra eſt, cùm
contrariam terræ operationem oſtendat? Sanè ratione inuenire non poſſumus, fide ſola poſſu-
mus. Quòd ſi quæ quotidie videmus & tangimus, fide indigent, quantò magis arcana illa &
ſpiritualia? Nam quemadmodum terra inanimata, immobilis, diuina voluntate ad tanta mira-
cula producenda vires accepit: ita ſpiritu & ſenſibili aqua omnia hæc admirabilia, & huma-
nam excedentia cogitationem facilè exoriuntur. Noli igitur, quoniam hæc non vides, diffide-
re. Neque enim animam vides: tamen animam eſſe, & eam te habere, & aliquid præter cor-

Quo argumento Chriſtus Nicodemum doceat.

pus eſſe non dubitas. Verùm Chriſtus non hoc, ſed alio exemplo Nicodemum allicit: ſiqui-
dem anima incorporea eſt. Nicodemus verò adhuc cogitationibus craſſioribus verſabatur.
Medium igitur adduxit exemplum, quod non ad ſolidi corporis naturam, neque ad incorpo-
ream aſcendit, hoc eſt venti impetus, & primùm ab aqua orditur, quæ tenuior eſt quàm ter-
ra, craſſior quàm ventus. Quemadmodum enim in principio, huic elemento terra ſubiecta eſt,
totum autem opificis Dei fuit: ita hoc in loco elementum aqua ſubiicitur, verumtamen totum G
ſpiritalis eſt gratiæ: & tunc quidem in animam viuentem factus eſt homo, nunc in ſpiritum

Neceßitas huius ſacramenti.

viuificantem. Tanta verò huius eſt ſacramenti neceſſitas, vt ſine eo ſaluari minimè poſſimus.
Generalis enim & excluſiua eſt hæc ſententia, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſan-

Chryſoſt.

cto, non intrabit in regnum Dei. Chryſoſtomus homil. vigeſimaquarta in Ioannem. Ego verò,

Auguſt.

inquit, hoc tam neceſſarium iudico, vt aliter quis ſaluus eſſe non poſſit. Auguſtinus libro 1. de
peccat. meritis & remiſſ. cap. 23. Quis Chriſtianorum ferat, cùm dicitur ad æternam ſalutem
poſſe quemquam peruenire, ſi non renaſcatur in Chriſto? Et tom. 2. Epiſt. 108. ad Seleucia-
num: Sicut antiqui iuſti, ſi non circunciderentur (antequàm lex circunciſionis eſſet promulga-
ta) non erat eis peccatum: poſtea verò quàm iuſſit Deus vt circunciderettur Abraham, eiúſque
poſteritas, iam ſi non fieret, graue peccatum fuit: ſic etiam Dominus Chriſtus in Eccleſia ſua

Sine baptiſmo nemo glorificatur.

ſacramentum noui Teſtamenti pro circunciſione carnis, ſanctum baptiſmum dedit, & aper- H
tiſſimè dixit, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non intrabit in regnum cœlo-
rum. Iam neceſſitas eius poſita eſt. Hinc nos ad quæſtionem delabimur, quæ de paruulis mo-

Quæſtio de paruulis nō baptiſatis, an excludantur à regno.

ueri poteſt, An illos neceſſariò baptiſari oporteat, maximè cùm ex parentibus fidelibus nati
ſint: & an non baptiſati, excludantur à regno cœlorum. Et vtraque ſanè quæſtio ex ſimplicita-
te verborum iſtorum ſoluitur. Non enim dixit Chriſtus, Niſi quis filius patris infidelis: ſed ge-
neraliter omnes incluſit, ſimpliciter dicens, Niſi quis, cuiuſcumque ſcilicet patris filius. Sed
& generalis iſta ſententia & abſoluta nullam patitur exceptionem, cùm adiicit, *Non ingredie-*

Auguſt.

tur in regnum cœlorum. Auguſtinus ſermone decimoquarto de verbis Apoſtoli. At verò ſancti,
inquit, de ſancto naſci debuerunt: quia, ſicut dicit Apoſtolus (1. Corinth. 7.) alioquin filij veſtri
immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt. Et quomodo hoc accipis? Quomodo intelligis de fi-
delibus natum ita ſanctum, vt baptiſari non debeat? Multi enim ſunt modi ſanctitatis, & mul- I
ti modi ſunt ſanctificationis. Non enim omne quod ſanctificatur, ad regnum cœlorum mitti-
tur. De eſca noſtra dixit Apoſtolus, 1. Timot. 4. Sanctificatur per verbum Dei & oratio-
nem. Numquid quia eſca noſtra ſanctificatur, non ſcimus quò mittatur? Eſt ergo aliquis ſan-
ctificationis modus, qui non pertinet ad perceptionem ſalutis. Sed & 1. Corinth. 7. ſanctifi-
catur vir infidelis in vxore: numquid quia ibi aliquis eſt modus, quo vir infidelis ſanctifi-
catur in vxore fideli, ideò iam ſecuritatem debet accipere quòd in regnum cœlorum intratu-
rus eſt, & non baptiſandus, non regenerandus, non Chriſti ſanguine redimendus? Quomodo
ergo ſanctificatur vir infidelis in vxore, & tamen perit ſi non baptiſetur: ſic & filij fidelium,
etſi ad quendam modum ſanctificati ſint, pereunt tamen ſi non fuerint baptiſati. Interim
tamen non dicit, Damnabitur, cruciabitur: ſed, non ingredietur in regnum cœlorum. Ad prio- K

Idem.

rem quæſtionem reſpondet Auguſtinus, libro ſecundo contra Pelagianos, de peccatorum me-
ritis & remiſſ. cap. 28. Si quis, inquit, adhuc mouetur, quare baptiſentur qui iam de baptiſatis

Nemo renaſcitur in ſuis parentibus.

naſcuntur, hoc breuiter accipiat. Sicut generatio carnis peccati, per vnum Adam in condēm-
nationem trahit omnes, qui eo modo generantur: ſic regeneratio ſpiritus gratiæ per vnū Ieſum
Chriſtum, ad iuſtificationē vitæ æternæ ducit omnes, qui eo modo prædeſtinati regenerantur.
Sacramentum autem baptiſmi, profectò ſacramentū regenerationis eſt. Quocirca, ſicut homo
qui non vixerit, mori non poteſt, & qui mortuus nō fuerit, reſurgere nō poteſt: ita qui natus non
fuerit, renaſci non poteſt. Ex quo cōficitur, neminē in ſuo parente renaſci potuiſſe non natum.
Oportet autem vt ſi natus fuerit, renaſcatur: quia niſi quis natus fuerit denuò, non poteſt videre
regnum Dei. Oportet igitur, vt ſacramento regenerationis, ne ſine illo malè de hac vita exeat,
etiam

A etiam paruulus imbuatur. Et paulò pòſt: Neque illud fallat, quòd ſi nec parenti poſt conuerſionem obſunt propria peccata, quantò magis, inquiunt, filio eius obeſſe non poſſunt? Sed qui hoc ſentiunt, non attendunt, quia ſicut parenti, per hoc quòd ſpiritu renatus eſt, propria peccata non obſunt: ita qui illo natus eſt, niſi eo modo renaſcatur, quæ à parente tracta ſunt, oberunt. Quia & inuocati parentes, non ex primitiis nouitatis, ſed ex reliquiis vetuſtatis carnaliter gignunt: & filij ex parentum reliqua vetuſtate, toti vetuſtati, in peccati carne propagati, damnationem veteri homini debitam, ſacramento ſpiritualis regenerationis, & renouationis euadunt. Ex hac D. Auguſtini ſententia, non modò priori, ſed & poſteriori quæſtioni ſatisfactum eſt. Non enim tantùm intelligimus baptiſma paruulis etiam fidelium, & baptiſatorum filiis eſſe neceſſarium: ſed & adeò neceſſarium eſſe, vt ſine illo regnum cœlorum ingredi minimè poſſint. Verùm fortè etiam obiicietur, quòd proſit ſanguis effuſus, & vicem baptiſmi ſuppleat: vtique ſi pro nomine Chriſti fundatur: quomodo innocentibus illis paruulis contigit, quos tyran-

Idem.

Baptiſmus ſanguinis.

B nus Herodes trucidauit. At verò baptiſma flaminis in paruulis locum habere non poteſt, cùm in iis tantùm intelligatur, qui propria quidem voluntate feruntur ad baptiſmum, ſed morte occurrente intercipiuntur. Iam cùm nec propriam voluntatem habeant paruuli, nec intentionem propriam, nec eorum ſanguis pro Chriſto fundatur, nec aqua aſpergãtur in nomine Domini: reliquum erit, vt in baptiſatorum numerum non reponantur: & per cõſequens, excludantur à regno cœlorum. Auguſt. to. 2. Epiſt. 28. ad Hieronymum. Damnari animas, inquit, ſi ſine baptiſmo de corpore exierint, & ſancta ſcriptura, & ſancta teſtis eſt Eccleſia. Et ſer. 14. de verb. Apoſt. Certè habere non poteſt vitam æternam, qui non baptiſatur: non erit in dextra, id eſt, in regno non erit. Fulgentius de incarnat. & gratia Ieſu Chriſti, cap. 30. Ipſa, inquit, Dei gratia infantes neque volentes, neque nolentes redimit, quæ maiores illuminando, volentes ex nolenti-

Quòd paruuli nõ baptiſati & mortui, nõ reponũtur ĩ baptiſatorũ numerum.

Auguſt.

Fulgent.

C bus facit. Et hoc in paruulis ſalutis opus, ſine propriæ voluntatis aſſenſu, gratia Dei operãte perficitur: quod bonæ voluntatis exordio diuinitùs dato in maioribus inchoatur, vt opere ſolius gratiæ, voluntas quæ mala fuit, fiat bona: & deinceps gratiæ ſecum operanti, ſeruitium obedientiæ operatricis exhibeat. Sic autem Deus crudelis non eſt in infantibus damnandis, quibus baptiſmatis beneficiũ non tribuit, ſicut iniuſtus non eſt in maioribus, cùm bonam non donat voluntatem. Et ſicut illos voluntas ſua mala, ſic iſtos iure puniri facit origo damnata. Deus autem in hominibus nec maculam vitiatæ originis, nec malitiã condidit propriæ voluntatis. Itaque iam recurrendum erit ad diuinam miſericordiam & gratiam, ſi quidem aliquis per baptiſma eluitur: quòd ſi baptiſatus non eſt, nec hoc ei remedium ſuperinductum, ne medicũ accuſa qui fontem aperuit, qui gratiam porrexit: ſed iuſtæ damnationis rationem ab ipſa peccatrice & rea creatura accipe. Siquidem naſcimur omnes filij iræ, & in iniquitatibus concepti ſumus, à

Deus nõ eſt crudelis.

D quibus non niſi per Chriſtum elui poſſumus. Hic eſt enim, qui lauit nos in ſanguine ſuo, & reduxit in ſortem ſanctorum. Auguſt. Epiſt. 157. ad Optatum, de origine animarum, & Pelagianis idem confirmat. Illa, inquit, ſalua ſit fides, qua credimus nullum hominem, ſiue maioris, ſiue paruulæ quamlibet, & recentis ætatis, liberari à contagione mortis antiquæ, & obligatione peccati, quod prima natiuitate cõtraxit, niſi per vnum mediatorem Dei & hominum, hominẽ Chriſtum Ieſum. Verùm requiritur, qua pœna plectantur infantes non baptiſati. Theologi pœnam damni, ſeu carentiam diuinæ viſionis vocant, exilium illud à regno cœlorum, & æterna beatitudine: pœnam autem ſenſus, ignem, fletum, ſtridorem dentium, & damnationem illam æternam, qua afficiuntur dæmones, & quotquot cum illo torquentur. Atqui pœnam ſenſus deputant propriis, iiſque mortalibus peccatis: pœnam damni verò, iis qui gratiæ Chriſti participes minimè fuerint. Ergo torquentur in inferno damnati propter propria peccata: priuantur

Auguſt.

Pœna infantum nõ baptiſatorum.

E autem fruitione gloriæ, quia ſe à Chriſto ſeiunxerunt. Atqui paruuli non peccarunt ipſi ſuo facto, etſi peccatum originale contraxerint à parentibus. Ideò non torquentur pœna ſenſus. Sed quia Chriſti participes non effecti ſunt, ideò & à Chriſti gratia & gloria excluduntur: & ideò priuantur viſione diuina. Gregorius Nanzanz. Orat. in ſanctum baptiſ. Pueri, inquit, non baptiſati, nec cœleſti gloria, nec ſuppliciis à iuſto iudice afficiuntur: vtpotè, qui licet baptiſmo cõſignati non fuerint, improbitate tamen carent: atque hanc iacturam paſſi potiùs fuerint, quàm fecerint. Neque enim quiſquis dignus ſupplicio non eſt, protinus honorem quoque meretur: quemadmodũ nec quiſquis honore indignus eſt, ſtatim etiam pœnã promeretur. Ex hac Gregorij Theologi ſentẽtia facilè colligimus, quid paruuli patiantur, non ſuſcepto baptiſmate. Non patiuntur ſupplicia; ſed neque etiam honore gloriæ donantur. Itaque ſi quis dixerit, quorſum non baptiſatus excludatur, dicendum eſt: quia hoc tantùm honore digni ſunt, qui Chriſto ſunt conſignati. Honor autem hic è mera Dei gratia pendet. In hoc ergo Dei iuſtitia manifeſtiſ-

Greg. Nãz.

Pœna damni qua.

Cur nõ baptiſati excludãtur à beatitudine.

ſima eſt,quia non damnat ſupplicijs eũ qui non peccauit:ſed neque honorat ſua illa gloria eũ, F
Nicetas. qui neque credidit,neque Chriſto renatus eſt.Nicetas in Greg.Nanz. Orat.de ſancto baptiſmate. Qui,inquit,ætatis puerilis ignorantia,aut neceſſitate, ac vi aliqua maiore, baptiſmi expertes manſerunt,vt quidem ſignaculo carentes,cœleſti gloria non fruentur: vt autem minimè mali,ſupplicijs non afficientur. Tres enim,vt opinione aſſequor,gradus exiſtunt: Vnus eorum, qui ſupernis delicijs perfruuntur:alter eorum, qui ſupplicijs æternis excruciantur: medius eorum,qui nec cœleſtis regni voluptates,nec pœnis vllis torquentur, in quo & pueruli, qui baptiſmo perfuſi non ſunt,conſtituentur.
August. Auguſtinus lib.1. contra Pelag. de peccatorum mer. & remiſſ. cap.16. Poteſt rectè dici, paruulos ſine baptiſmo de corpore exeuntes, in damnatione omnium mitiſſima futuros. Multum autẽ fallit,&fallitur,qui eos in damnatione prædicat non futuros:dicente Apoſtolo,(Rom.5.) Iudicium ex vno delicto in condemnationem.
Idem. Idem lib.5. G contra Iulian.Pelag.cap.8. Ego,inquit,non dico paruulos,ſine Chriſti baptiſmate morientes, tanta pœna eſſe plectendos,vt eis non naſci potius expediret: cùm hoc Dominus non de quibuſlibet peccatoribus, ſed de ſceleſtiſſimis, & impiiſſimis dixerit. Si enim quod de Sodomis ait,& vtique non de ſolis intelligi voluit,alius alio tolerabiliùs in die iudicij punietur: quis dubitauerit paruulos non baptiſatos,qui ſolùm habent originale peccatum, nec vllis proprijs aggrauantur,in damnatione omnium leuiſſima futuros? Quæ qualis & quanta erit, quamuis definire non poſſim,non tamen audeo dicere,quòd eis,vt nulli eſſent, potius expediret.
Obiectio. Verùm rurſus adhuc quæritur, Num patres illi antiqui Teſtamenti ſine baptiſmo in cœlorũ regnum admiſſi ſint per Chriſtum. Reſpondetur à D.Thoma; quòd illud in figura acceperunt, nec adhuc fuerat baptiſmi ſacramentum promulgatum. Ideò ſatis illis erat figura, & fides in Chriſtum. Cæteri votum habent, qui aut ſanguine ſuo,aut ſpiritu baptiſantur:ſed, vt diximus, votum in paruulis eſſe non poteſt. Terret igitur nos primùm hæc ſententia, *Niſi quis renatus fuerit*:ſed altiùs Dei iuſtitiam requirentes,rapit & hæc nos Pauli meditatio: O altitudo ſapientiæ H & ſcientiæ Dei,quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius! *Quod natum eſt ex carne,caro eſt: & quod natum eſt ex Spiritu,ſpiritus eſt.*
Euthym. Euthymius in Ioannem. Non carnalis,inquit,generatio eſt, ſed ſpiritualis. Nam quod ex carne natum eſt,carnalis eſt progenies:quod autem natum eſt ex Spiritu,ſpiritualis generatio eſt. Carnalis itaque natiuitas eſt ſenſibilis,ſpiritualis autem eſt intellectualis:nec oportet id quod intellectuale eſt, ſenſibiliter, neque humano modo opus quod
Argumentum, quo baptiſmi virtus concluditur. diuinum eſt,indagare. Siquidem ex quo prior generatio facta eſt inutilis, data eſt ſecunda regeneratio excellior & honorabilior. Dei opus eſt prior, Dei opus eſt & poſterior: Deus enim ſpiritus eſt. Quum igitur audieris quòd ſpiritus regenerat,ne modum quæras. Nam ſi incomprehenſibilis eſt in vtero formatio,longè incomprehenſibilior eſt quæ in aqua fit. Quòd ſi de I illa non ambigimus,omnipotenti Dei ſapientiæ credentes: de hac multò magis credere oportet. Sicut autem in prima hominis formatione,ſubſeruiuit terræ elementum, cùm vniuerſa eſſent in manu creatoris: ita & nunc ſubſeruit aquæ elementum, cùm vniuerſa ſint in voluntate ſpiritus. Quòd ſi me interroges,quare nunc aqua:è diuerſo te interrogabo,quare tunc terra. Poterat ſi quidem tunc ſine terra homo fieri. Porrò ſicut acceſſit Verbum ad elementum ter-
Tho. Aqu. ræ,& factus eſt homo:ita accedit Verbum ad elementum aquæ,& idem regeneratur. Thomas Aquinas lect.1.in cap.3. Ioan.præter hanc Euthymij demonſtrationem, oſtendit Chriſtum his verbis probaſſe regenerationem ſpiritualibus omnibus,qui regnũ cœlorum ingredi voluerint, eſſe neceſſariam. Ratio enim talis eſt. Nullus poteſt peruenire ad regnum Dei,niſi ſpiritualis efficiatur. Talis autem fieri nemo poteſt,niſi per Spiritum ſanctũ. Oportet igitur vnumquemque regenerari ex ſpiritu, 1.Cor.15. Primus homo de terra terrenus:ſecundus autem de cœlo, cœleſtis. Cæterùm præpoſitio Ex, aliquando ſignificat cauſam materialem, vt ſi cultellum ex ferro K dixerim:quandoque efficientem,ſicut domus ex ædificatore eſſe dicitur. In hac verò ſentẽtia, quod natum eſt ex carne,materiam dicit:ſed in hac,quod natum eſt ex ſpiritu,cauſam efficiẽ-
Baſilius. *Exempli explicatio.* tem indicat. Baſilius hom. de baptiſmo: Ita carnalis natiuitatis ſerie,inquit,exempli vice propoſita ex re manifeſtiore, pietatis dogma clarè & verè diſcimus, quòd quemadmodum tale aliquid eſt, quale & id,ex quo idipſum natum eſt: ita & nos neceſſariò, ex ſpiritu natos ſpiritum fieri. Spiritum dico, non ſecundum immenſam illam, & humano ſenſui incomprehenſibilem Spiritus ſancti gloriam:ſed ſecundum eam,qua in diuiſione chariſmatum Dei, per Chriſtum ipſius,vnicuique ad vtilitatem facta,& in illorum omnium operatione per ænigma conſpicitur. Quod manifeſtum fieri probat per fructus Spiritus,quæ ſunt pax, patientia, longanimitas,&c. Vnde & Paulus: Si ſpiritu viuimus,inquit, ſpiritu & ambulemus. Quia & ſpiritus confirmat internum hominem, vt dicere poſſimus, Noſtra conuerſatio in cœlis eſt. Nam

licet

A licet corpus in terra, tanquam vmbram aliquam circunferamus, animam tamen cum cœleſtibus agentem conſeruamus: deinde & ab illis, qui in terra nobiſcum agunt, ſecedentes, cum Dauide dicamus: Eum qui occultè proximo ſuo detrahit, perſequebar: cum ſuperbo oculo, & inſatiabili corde, cum hoc non edebam. Oculi mei ad fideles in terra, vt illos mecum habitare faciam. Auguſtinus tract.11.in Ioann. Spiritualiter ergo naſcimur, & in ſpiritu naſcimur verbo & ſacramento. Adeſt ſpiritus vt naſcamur: ſpiritus inuiſibiliter adeſt vnde naſcaris, quia & tu inuiſibiliter naſceris. Cyrillus Alexandr. lib.2.in Ioan.cap.43. Ita ergo ad ſublimiora cognoſcenda Nicodemum inducit: ne cùm ſpiritualem audiat generationem, ad corpora mente deuoluatur. Sicut enim neceſſe eſt, inquit, carnem eſſe, quod ex carne natum eſt: ſimiliter quod ex ſpiritu natum eſt, ſpiritus eſt. Vniuerſa verò, quorũ diuerſa eſſendi ratio eſt, generationis quoque modum diuerſum habent. Natum autem ex ſpiritu ſpiritum hominis B dicimus: non quia ſecundum naturam eſt, id enim abſurdum eſt: ſed vna quidem priſcaque ratione, quoniam per ſpiritum à nihilo ad eſſe productus eſt: altera verò, quam diſpenſatoriã appellamus, quoniam per ipſum, ad Deum reformati, ac proprio eius charactere inſigniti, ad ſuam (vt ſic dixerim) qualitatem animo transformamur. Hoc pacto etiam illud Pauli (Gal.4.) rectè, vt arbitror, intelligi poteſt: Filioli, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. Et rurſus: (1.Cor.4.) In Chriſto enim Ieſu per Euangelium ego vos genui. Iren.lib.5.cõtra hæreſ. Valant. Propter quod & Apoſtolus ait, Sapientiam loquimur inter perfectos: perfectos dicens eos, qui perceperunt ſpiritum Dei, quos & ſpirituales Apoſtolus vocat, ſecundũ participationem ſpiritus exiſtentes ſpirituales, non ſecundum defraudationem, & interceptionem carnis, & nudè hoc ipſum ſolum. Si enim ſubſtãtiam tollat aliquis carnis, id eſt plaſmatis, & nudè hunc ipſum ſolum ſpiritum intelligat, iam non ſpiritualis homo eſt, quod eſt C tale: ſed ſpiritus hominis, aut ſpiritus Dei. Cùm autem ſpiritus hic commixtus animæ, vnitur plaſmati, propter effuſionem ſpiritus ſpiritualis, & perfectus homo factus eſt: & hic eſt qui ſecũdum imaginem & ſimilitudinẽ Dei factus eſt. Si autem defuerit animæ ſpiritus, animalis eſt verè, & carnalis derelictus imperfectus erit: imaginem quidem habens in plaſmate, ſimilitudinem autem non aſſumens per ſpiritum. Et propter hoc Apoſtolus explanauit perfectam & ſpiritualem ſalutem hominis, in prima ad Theſſalon. dicens: Deus autem pacis ſanctificet vos perfectos, vt integer veſter ſpiritus & anima, & corpus ſine querela in aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. Et quam vtique cauſam habebat his tribus, id eſt animæ & corpori, & ſpiritui, integram & perfectam perſeuerationem precari in aduentu Domini, niſi reintegrationem & adunitionem trium vnam & eandem ipſorum ſciebat ſalutem? Profectò & perfectos dicit eos, qui tria ſine querela exhibent Domino. Vnde & templum Dei plaſma D eſſe ait, Neſcitis, dicens, quoniam templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Si quis templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſanctum, quod eſtis vos. Ita nimirùm ſpirituales efficimur, non quòd animas noſtras per mortem à corpore ſeparemus, ſed quòd in ipſo vaſe fictili, magnum Dei theſaurum apparere faciamus. Et ſic luceant opera noſtra coram hominibus, vt glorificent patrem noſtrum, qui in cœlis eſt. Cæterùm Chryſoſtom.ho.25.in Ioan. & poſt eum Euthym. hîc reſpondet quorundam calumniæ, qui quòd audirent id quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritum eſſe: protinus Chriſti carnem veram eſſe negauerunt, vt quæ de Spiritu ſancto concepta & nata eſſet. At verò, inquit, dictum quidem, quòd de Spirituſ. ſit Chriſtus, quòd à viro non eſſet, non quin eſſet à muliere. dicit enim Apoſtolus (Gal.4.) Factum ex muliere: caro videlicet de carne. Natus eſt ergo à carne virginea, ne ab humana natura eſſet alienus. Eadem enim ratione Chriſti caro proba- E bitur. Non enim tantùm dicit, quod natum eſt de ſpiritu, ſpiritus eſt: ſed & quod ex carne natum eſt, caro eſt. Chriſtus autem ex carne natus eſt, ergo caro eſt. Caro enim Virginis oſtenditur in conceptu & partu, in his Angeli verbis, Ecce cõcipies in vtero. Et rurſus: Quod enim naſcetur ex te. Ex ipſa igitur Virgine natus eſt: ergo & veram carnem aſſumpſit. Quòd autem de Spirituſ. natus dicitur, non tanquam à patre, ſed vt ab efficiente cauſa, quæ & carnem ipſam puram & perfectiſſimam effecerit. Et ſicut Deus omnium opifex & efficiens cauſa omnia creauit, non ſpiritualia modò, ſed & corporalia: ſic locum non habebit hæc ſententia, quod ex ſpiritu eſt, ſpiritus eſt: vt quia Deus ſpiritus eſt, ab eo tantũ ſpiritualia creata eſſe dicantur. Licet enim ſpiritus ſit, tamen corporalia ab eo creata in ſua natura manent. Ita licet caro à Spirituſ. ex Virginis puriſſimis ſanguinibus formata ſit, non proinde tamen natura carnis negabitur, ſed eius ſanctificatio & excellentia agnoſcetur. Aliud enim eſt materiam agnoſcere, aliud efficientem cauſam. Materia carnalis erat, ideò & effectus carnalis. Quid

August.

Cyr.Alex.

Paruuli nõ naſcũtur fideles à parẽtib⁹, aut regenerãtur per carnẽ.

Iren.

Chryſoſt.
Euthym.

An Chriſti caro ſpirit⁹ ſit, quia ex ſpiritu.

hîc verò in Chriſto moramur, cùm etiam agnoſcamus Deum compingere membra in vtero F
prægnantis? Nam & mater Machabæorum ad filios hæc verba faciebat: Non ego corpora ve-
ſtra ipſa compegi. Et Iob. 10. Manus tuæ, Domine, fecerunt me, & plaſmauerunt me totum
in circuitu. Quis autem dixerit, nos vera corpora non habere, quia illa à ſpiritu ſupremo à
Deo ipſo compacta ſunt? Quis iſtud adferat, *Quod ex ſpiritu eſt, ſpiritus eſt*, quaſi & id adii-
ciat: Sed corpora noſtra formata ſunt à ſpiritu, ergo ſpiritus ſunt. Sed palpate & videte, quia
ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut nos videtis habere. Ergo ſpiritus vt dicit efficientem
cauſam, non tollit ſubſtantiam corporalem, ſed imprimit qualitatem ſpiritualem, qualis in
noſtra cum Deo ſimilitudine conſideratur, vt diximus. *Non mireris quia dixi tibi, Vos oportet
naſci denuò.* Quia ſicut peccatum vnius hominis in generatione corruptæ carnis claudit regnũ,
ita iuſtitia vnius in regeneratione ſpiritus regnum aperit. Et ideò oportet omnes renaſci, qui
regnum Dei ingredi voluerint. Neque verò miraris peccatum illud, quo omnes ex materno G
vtero inuoluimur. Agnoſcis enim quid Pſaltes de ſeipſo ſentiret, dicẽs Pſ. 50. Ecce in iniqui-
tatibus cõceptus ſum, & in peccatis cõcepit me mater mea. Quod item Sapiẽs: Nemo mũdus
à ſorde, ſed nec infans vnius diei ſuper terrã. Iam ſi nulla te morbi ducit admiratio, quid mira-
ris remediũ? Nũ noſti ſpiritu Domini contineri, & purgari omnia? Num legiſti, quòd ab initio

Virt⁹ baptiſmi à ſpiritu ſacto.

ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas? Et, ꝙ verbo Dñi cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius
omnis virtus eorũ? Hic ergo ſpiritus, quo continentur omnia, operatur hanc regenerationem.

Tho. Aqu.

Tho. Aq. in Io. Sciendũ eſt autẽ, quòd duplex eſt admiratio. Vna deuotionis, ſecundũ quã fa-
temur Dei opera incomprehenſibilia eſſe: ſicut & cùm dicit Dauid, Mirabilia opera tua,
& anima mea cognoſcet nimis. Ad hanc autem admirationem omnes inducimur, vt cum
Pſalte dicamus: Mirabilia teſtimonia tua, ideò ſcrutata eſt ea anima mea. Sed eſt admiratio in-
fidelitatis, qualis Matth. 13. eorum qui mirabantur de doctrina Chriſti, & tandem tamen in H
ipſo ſcandalizati ſunt. Talis erat & admiratio Nicodemi, vt qui ſibi perſuaderi non patere-
tur doctrinam illam de ſpirituali regeneratione. *Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis, ſed
neſcis vnde veniat, aut quò vadat. Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu.* Hæc ſententia dupliciter
explicari poteſt, ita tamen vt eandem concluſionem efficiat. Vno quidem modo, ſi ſpiritum

Spiritus pro vento.

Chryſoſt.

non pro Spiritu ſancto ſumamus, ſed pro vento, vt ex eius ſimilitudine procedamus ad cogni-
tionem melioris & potentioris ſpiritus: quam interpretationem ſequitur Chryſoſtomus, ho.
25. in Ioan. ſicut cùm legimus in Pſalte, Spiritus procellarum. *Spiritus* igitur, id eſt ventus, *vbi
vult, ſpirat*: non quòd rationalis creatura ſit, & propriè voluntatem habeat: ſed quòd quadam
naturali inclinatione ducatur, quę ad inſtar voluntatis ſit. Iob. 28. Qui creauit ventis pondus.

Virgilius.

Ideò, vt Poëta cecinit,

Qua data porta ruit, ſimul auras turbine perflat. I

Et vocem eius, id eſt ſonum, *audis*. Reſonat enim ventus ex concuſſione alterius corporis. *Et

Auguſtin.

neſcis vnde veniat, aut quò vadat*, id eſt, vbi oriatur, & recondatur. Nam licet, vt ſcribit Augu-
ſtinus tract. 12. in Ioan. nouerimus Auſtrum à meridie ad Aquilonem, Boream verò è cõuer-
ſo ab Aquilone ad meridiem contendere: nemo tamen nouit primam illam ventorum coa-

Alber. Ma.

ceruationem. Neſcitur cauſa eius agens cum determinata perceptione, inquit Alb. Mag. in Io.
Et ideò Eccleſiaſtes ſecundũ literã dicit, Ignoras quæ ſit via ſpiritus. Pſ. 134. Qui producit vẽ-
tos de theſauris ſuis. Nimirùm ventus aliquando nubi incluſus eſt, aliquãdo inuiſibiliter expã-
ditur per aëris ſuperficiẽ, aliquando etiã ingreditur viſcera terræ, & aliquando immittitur ra-
dicibus plantarũ. Et ſemper talis vapor formas rebus inducit, virtute cœli qua eleuatur. Chry-

Chryſoſt.

A ſimili et minori probatur ſpiritus ſancti omnipotentia.

ſoſt. hom. 25. in Ioann. Hæc igitur concluſio eſt. Si huius ſpiritus, quem auditu percipis, &
cuius tactu impetum intelligis, ne viam quidem noſti: quonam pacto diuini ſpiritus opera- K
tionem perſcrutaberis? Præterea, *vbi vult, ſpirat*, ad paracleti potentiam oſtendendam di-
xit. Nam ſi vẽtum nemo cohibet, quin quò vult feratur: quantò magis ſpiritus operationem
nullæ naturæ leges, nulli corporeæ generationis fines, nulla alia huiuſmodi vis poterunt cohi-
bere? Et quemadmodum ventus non videtur, ſentitur tamẽ: ita ſpiritualis generatio corporeis
oculis non comprehenditur. Quòd ſi non doles, cùm corpus non videas, & illud eſſe credis:
quid hoc ſpirituali ſermone perturbaris, & tam curioſè rationes exigis, cùm idem in corpore
non facias? Hanc Chryſoſtomi interpretationem ſequuntur Euthymius, Theophilact. & om-

Athanaſ.

nes ferè Græci. Athanaſius tamen hæc de Spiritu ſancto interpretatur. Ille enim de Ariana
& Catholica fide ad Theophilum ſcribens, hæc ad Spiritus ſancti poteſtatem refert. Spiritus
vbi vult ſpirat, inquit: vtique vbi propria voluntate atque diuinitate voluerit aſpirare, non vbi
iuſſus fuerit. Sicut & de donis gratiarum Apoſtolus prædicans, docet: (1. Cor. 12.) Hæc autem
omnia

A omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Nam propria & ipſe
poteſtate, & Prophetas replet, & Apoſtolos erigit ac dirigit, ac Epiſcopos, ſicut legimus in A-
ctibus Apoſtolorum, conſtituit. Auguſtinus tract. 12. in Ioann. Nemo videt ſpiritum, & quo- *Auguſt.*
modo audimus vocem ſpiritus? Sonat pſalmus, vox eſt ſpiritus. Sonat Euangelium, vox eſt ſpi- *Vox ſpiritus*
ritus. Sonat ſermo diuinus, vox eſt ſpiritus. Vocem eius audis, & neſcis vnde veniat, & quò *Euangeliũ*
vadat. Sed ſi naſcaris & tu de ſpiritu, hoc eris, vt ille. Qui non eſt adhuc natus de ſpiritu, ne- *eſt.*
ſcit de te vnde venias, & quò eas. Cerealis aduerſus Arianum, eandem cum Athanaſio & Au- *Cerealis.*
guſtino interpretationem ſequitur. Rupertus verò in Ioan. lib. 3. Hoc tunc, inquit, ſingulariter *Rupertus.*
Nicodemo dictum eſt, & indubitanter verè dictum eſt. Vox enim iſta, quam tunc ille audie-
bat, dicentis: Amen Amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non po-
teſt introire in regnum, &c. vox erat: immò vox eſt Spiritus ſancti, de quo conceptus eſt hic
B homo nouus, homo cœleſtis qui hæc loquitur, cuius ad ſimilitudinem nos renaſci oportet
eodem ſpiritu, vt regnũ ipſius videre poſſimus. Vox planè hæc eſt Spiritus ſancti. Non enim
carnalia dicit, ſed ſpiritualia: non humana, ſed diuina: non terrena loquitur, ſed cœleſtia. Neſcit *Quomodo*
autem Nicodemus, *vnde veniat, aut quò vadat:* quia videlicet quo ex tempore, quanta pleni- *neſcimus*
tudine ſuper hoc, per quem iſta loquitur, idem ſpiritus requieſcat, quale ad regnum, vel quali *vnde veniat*
ordine illum perducere diſponat, penitus ignorat. Non enim nouit adhuc, quòd ex ipſo ſuæ *vox, aut*
conceptionis initio ſeptiformi ſpiritu hic homo ſanctificatus ſit, quódque eò peruenturus ſit, *quò vadat.*
vt per eundem Spiritum ſanctum, ſemetipſum offerat Deo, pro omni mundo hoſtiam viuam
in odorem ſuauitatis, & tali ordine hoc effecturus ſit, vt ex aqua & eodem ſpiritu renati, poſſi-
mus introire in regnum Dei. Benè ergo huic ait, Et neſcis vnde veniat, aut quò vadat: quia
myſteriorum eius ignarus, ſpirituale regnum Dei carnaliter expectabat. Verumtamen & hoc
C de ſingulis hominibus ſentiendum eſt, iuxta rationem vel menſuram donorum, quæ operatur
vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Cùm enim quempiam habentem ali-
quid donorum, eiuſmodi loquentem ſiue prophetantem audimus, vocem quidem ſpiritus
audimus, quia ſpiritualia eſſe quæ dicit, ſentimus: ſed neſcimus vnde veniat, aut quò vadat:
quia videlicet notum nobis non eſt, quando vel quomodo is, qui loquitur, gratiam acceperit
loquendi myſteria, vel quem ad finem ſiue fructum proceſſura ſit eadem, qua tunc videtur
donatus eſſe gratia. Vnde & protinus ſubditur: *Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu.* Parũ autem
dictum eſt. Nam non ſolùm is, qui audit vocem eius, neſcit vnde veniat ſpiritus, aut quò va-
dat: verùm idem ipſe qui loquitur, neſcit vnde, vel quibus ex meritis ſpiritum acceperit. Ne-
ſcit quò vadat: id eſt, ignorat vtrum æternam accepturus ſit gratiam pro iſta temporali gratia.
Neſcit enim homo finem ſuum, & omnia in futurum tempus reſeruantur incerta. Paulus
D quoque non arbitratur ſe comprehendiſſe, & omninò neſcit homo, vtrum amore, an
odio dignus ſit. *Reſpondit Nicodemus, & dixit ei, Quomodo poſſunt hæc fieri?* Primùm quidem
cùm Chriſtum loqui putaret de carnis natiuitate repetenda, impoſſibilitatem obiiciebat. Nũc
vbi intellexit illum de alia quàm carnis natiuitate diſſerere, quæ fiat ex aqua & ſpiritu: prolatã
autem ſimilitudinem de ſpiritu obſeruauit, requirit quomodo hæc fieri poſſint. Nec quidẽ
hoc pertinaci animo facit. Sunt enim qui propter infidelitatem requirant quomodo aliquid
fiat: iſte verò ardenti veritatis deſiderio, & inſatiabili diſcendi ſtudio hæc interrogat. Nec enim *An dubitare*
eos diſcipulos probare ſolemus, qui ad omnia, quæ à præceptore dicuntur, obmuteſcunt, etſi *bonũ ſit, et*
eorum nihil intelligant: ij verò qui interrogant, ſapientiores euadunt: ſiquidem de ſingulis *quando.*
dubitare, vt habet Ariſtoteles, non omninò eſt inutile. Hoc etſi in fidelibus ſit intolerandũ
penes ea quæ ſunt fidei, in catechumenis tamen, & iis qui de fide inſtrui volunt, nondũ ba-
E ptiſati, in quorum tunc ordine Nicodemus erat, ſummæ virtuti tribuendum eſt. Alioquin
iuxta vetus prouerbium, Qui nihil nouit, de nullo dubitat. Interim tamen eius faſtum, ſi quis
eſt, Chriſtus retundit, dicens: *Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras?* Cyrillus Alex. lib. 2. in *Cyr. Alex.*
Ioan. cap. 46. Ab hoc vno Iudæi omnes, qui multò ſe doctiores cæteris gentibus putabant,
quaſi nudo doctrinæ pietatíſque nomine, nec quicquam florentes, à Chriſto redarguuntur,
tanta imperitia præditi, vt non docere cæteros, verumetiam intelligere ipſi nequeant. Nam ſi
Nicodemus, qui apud eos Doctor erat, rudior inuenitur, quales fuiſſe diſcipulos eorum puta-
mus? cùm non excedat diſcipulus magiſtri menſuram, vt Saluator ait: Non eſt diſcipulus ſu-
pra magiſtrum ſuum. Iure igitur tum indoctos atque agreſtes homines ſepulchris dealbatis
Dominus contulit. Paulus quoque ad Iudæorum præſulẽ vrbaniter dixit: Percutiat te Deus
paries dealbate. Auguſtinus tract. 12. in Ioan. O fratres, quid putamus? Dominũ huic magiſtro *Auguſtin.*
Iudæorum quaſi inſultare voluiſſe? Nouerat Dominus quid agebat: volebat illum naſci ex

ſpiritu. Nemo ex ſpiritu naſcitur, niſi humilis fuerit: quia ipſa humilitas facit nos naſci de ſpiritu, quoniam propè eſt Dominus obtritis corde. Ille magiſterio inflatus erat, & alicuius momenti ſibi eſſe videbatur, quia Doctor erat Iudæorum. Deponit ei ſuperbiam, vt poſſit naſci de ſpiritu. Inſultat tanquam indocto: non quia ſuperior vult videri Dominus. Quid enim Deus ad hominem, veritas ad mendacium? Maior Chriſtus quàm Nicodemus dici debet, dici poteſt, cogitandus eſt. Si diceretur maior Chriſtus quàm Angeli, ridendum erat. Incomparabiliter enim maior creator omni creatura, per quem facta eſt omnis creatura. Sed exagitat ſuperbiam hominis, *Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras?* tanquam diceret, Ecce nihil nouit princeps carnis tumore ſuperbus: naſcere igitur ex ſpiritu. Si enim natus fueris ex ſpiritu, vias Dei tenebis, vt Chriſti humilitatẽ ſequaris. Ille enim altus eſt ſuper omnes Angelos: quia cùm in forma Dei eſſet, non rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus: & habitu inuentus vt homo, humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortẽ: mortẽ autẽ crucis. Pendebat, & inſultabatur ei. De cruce deſcẽdere poterat, ſed differebat, vt de ſepulchro reſurgeret. Pertulit ſuperbos ſeruos Dominus, medicus ęgrotos. Si hoc ille, quid illi, quos oportet naſci ex ſpiritu? Si hoc ille verus magiſter in cœlo, non hominum tantùm, ſed & Angelorũ? Si enim docti ſunt Angeli, verbo Dei docti ſunt. Si verbo Dei docti ſunt, quærite vnde docti ſunt, & inuenietis, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Tollatur homini ceruix, ſed aſpera & dura, vt ſit leuis ceruix ad portandum iugum Chriſti, de quo dicitur, Iugum meum ſuaue eſt, & ſarcina mea leuis eſt. Verùm fortaſſe aliquis obiiciet, argui poſſe quidem Nicodemum de imperitia, ſi de veteri lege, non autem de noui Teſtamenti gratia, verba facta fuiſſent. Reſpondendum autem erit, quòd ea, quæ Dominus de ſpirituali generatione diſſeruit, ſaltẽ ſub figura in lege veteri continentur. Ait enim Paulus, 1. Cor. 10. Omnes ſub Moyſe baptiſati ſunt in nube & mari. Quinetiam baptiſma per Meſſiã inſtituendum Prophetæ prędixerant, vt Ezech. 36. Effundam ſuper vos aquam mundam. Et Eſa. 12. Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. Cæterùm monentur hoc loco hi qui alios docere præſumunt, maximè in rebus ſacris, ne ignari ſint, & operibus aduerſentur iis quæ prædicant. Hic verò potiſſimùm contra ignorantiam agitur. Non enim dicit, Non omnia tenes: ſed, hæc ignoras? Nam impoſſibile eſt homini, quæcunque diuina ſunt, retinere, & mente complecti: ſed tamen ignorare non debet ea quæ ſunt fidei, non modò in ſuam, ſed & aliorum ædificationem. Quid ſi cathedræ, ſi Dei verbo præficiantur, qui needum Catechiſmi Chriſtiani capita complexi ſunt? Quid ſi cæcus cęco ducatum præſtet, nónne ambo in foueam cadunt? (Matth. 15.) Hæc mihi maxima hæreſeωn occaſio ſeſe obtuliſſe videtur, quòd verbi præcones non prædicare, ſed garrire: non inſtruere, ſed deſtruere: non reſoluere, ſed omnia in quæſtionem vertere: non concludere, ſed verba tantùm effutire viderentur. Atqui ad cognitionem Scripturarum & Spiritu illo ſancto, & Chriſti fauore, & continua meditatione, & longa veterum lectione opus eſt. Hac in parte, vt in cæteris omnibus, ſolus perfectus eſt Chriſtus. Ideò ait, *Amen Amen dico tibi, quia quod ſcimus loquimur, & quod vidimus, teſtamur.* Cyrillus Alex. lib. 2. in Ioan. cap. 47. Cùm re ipſa rudior quã vt poſſet diuina dogmata capere, longa iam conſumpta oratione Nicodemus videretur, omiſſa exquiſitiore inueſtigandi diligentia, ſimpliciore fide (quod intelligere non poterat) recipiendum ei eſſe conſulit. Teſtatur autem certò ſe ſcire quod dicit, authoritate ſua contradicendi iter illi obſtruẽs. Recordari enim debebat quod nuper dixerat, non ignorare ſe à Deo Chriſtum veniſſe magiſtrum. Deo autem, aut nuncio eius contradicere, quomodo periculoſum non erat, cùm nihil periculoſius ſit quàm Deo repugnare? Attendamus nos, oro, qui docendi poteſtatem accepimus, melius eſſe vt ſimpliciter fidem, quàm profundiore ratione intelligentiùs ẽxpoſitã neophytis tradamus. Nam & Paulus lacte multos ſe nutriſſe dicit, qui ſcilicet nõdum ſolidiores cibos digerere poterant: & gregis tui animas ſcito cognoſcendas tibi eſſe prudenter. Idcircò Salomon (Prou. 27.) conſuluit, vt moneret ſingulorum ingeniis proportionabiliter doctrinam eſſe accõmodandam. Porrò quod in plurali dicit, *Quod ſcimus loquimur*, de ſeipſo & Patre intelligere videtur, vt ſcribit Euthymius. Quod autem dicit, *Quod vidimus teſtamur*, corporalem viſionem non ſignificat, ſed cognitionem certiſſimam, vt ſcribit Theophilactus. Tres enim ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus: & tria ſunt quæ teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis. Hinc ex grauitate ſui teſtimonij arguit Nicodemum. Tolerari enim poteſt, ſi quis non acquieuerit verbis ſimplicis alicuius hominis. At verò ſi ſapienti diſcredat, reprehendi poterit: quantò magis qui Chriſti filij Dei verbis detraxerit?

Chriſtus retundit ſuperbiã Phariſæorum. — *Obiectio.* — *Debuerat Nicodemus ſaltẽ attendiſſe figuras veteris Teſtamenti.* — *Ignorantia quorumdã Prælatorũ.* — Cyr. Alex. — *Simplicitas in omnibus melior.* — Euthym. Theophil.

F G H I K

A detraxerit? In plurali autem dicit, *Non accipitis teſtimonium noſtrum, & non creditis,* arguens Phariſæos maximè, è quorum ordine Nicodemus erat. *Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo ſi dixero vobis cœleſtia, credetis?* Conuincit Nicodemum ex eorum quæ dicuntur conditione. Nec enim mirum eſt, ſi quid difficile idiota non intelligat. Verùm & iſte legis doctor erat: ea quæ dicebantur, faciliora erant, ſi conferantur cum profundiſſimis illis myſteriis, quæ nondum Chriſtus publicè enunciauerat. Quæ ſunt autem illa terrena quæ iam dixerat illis? Auguſtinus hoc refert ad verbum iſtud, Soluite templum hoc: quod ideò terrenum eſt, quia templum corporis ſui, quod de terra ſumptum eſt, ſignificabat. Chryſoſtomus verò hoc refert ad ſimilitudinem venti, quam ſumpſit: qui terrenus dicitur, aut quia viſceribus cōtinetur, aut quia ab exhalationibus terrenis augetur, aut quia in terrā fertur, aut à terrenis hominibus cognoſcitur: quaſi dicat, Si cauſas & progreſſus ventorum perfectè explicare non potes, ſed B neque intelligere, quid cùm cœleſtia tibi dixero? Vel etiam per terrena regenerationem illā ſpiritualem intelligit, quæ etſi quantum ad principium, quod ſanctificat & regenerat, cœleſtis ſit: terrena tamen eſt quantum ad materiam, quæ eſt aqua, & quantum ad ſubiectum, quod homo eſt. Theophilactus poſt Chryſoſtomum in Ioannem, terrenam hanc natiuitatem nominat, quòd ſuper terram facta ſit in beneficium hominum, quamuis cœleſtis ſit ſecundum gratiam & honorem. Si igitur de hac terrena natiuitate dicens, Incredulos inueni: de ſupercœleſti natiuitate, qua vnigenitus filius à patre natus eſt, quum audieritis, quomodò credetis? Si non creditis generationem ſpiritualem, quæ fit in tempore, quomodo credetis æternam filij generationem? Vel ſi non creditis quæ dixi de poteſtate corporis mei, quomodo credetis his quæ dicenda ſunt de poteſtate diuinitatis meæ, & virtute Spiritus ſancti? *Et nemo aſcendit in cœlum niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo.* Beda in Ioan. Meritò autē quæ-C ritur, quomodo dicatur filius hominis vel deſcendiſſe de cœlo, vel eo tempore, quo hæc in terra loquebatur, iam fuiſſe in cœlo. Nota eſt autem confeſſio fidei Catholicæ, quia deſcendens de cœlo filius Dei filium hominis in vtero virginali ſuſcepit, cúmque completa diſpenſatione paſſionis ſuæ, reſuſcitauit à mortuis, & aſſumpſit in cœlum. Non ergo caro Chriſti deſcendit de cœlo, neque ante tempus aſcēſionis erat in cœlo, niſi quia vna Chriſti perſona eſt, in duabus exiſtens naturis. Atque ideò filius hominis rectè dicitur & deſcendiſſe de cœlo, & ante paſſionem fuiſſe in cœlo: quia quod in ſua natura habere non potuit, hoc in filio Dei, à quo aſſumptus eſt, habuit: ſicut propter eandem vnius Chriſti perſonam, quæ ex duabus extat naturis, Apoſtolus ait: (Act.20.) Vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo. Neque enim Deus in ſua propriè ſubſtātia, ſed in homine aſſumpto, ſanguinem, quem pro Eccleſia ſua funderet, habuit. Hinc etenim D Pſalmiſta dicit, Aſcendit Deus in iubilatione. Quomodo enim Deus niſi in homine aſcenderet, qui in ſuę naturæ maieſtate ſemper vbique pręſens adeſt? Sed & hoc quærendum, quomodo dictum ſit, *Et nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo:* cùm omnes electi ſe veraciter confidant aſcenſuros in cœlum, promittente ſibi Domino, (Ioan.12.) Quia vbi ſum ego, illic & miniſter meus erit. Cuius tamen nodum quæſtionis apertiſſima ratio ſoluit: quia videlicet mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus electorum omnium caput eſt. Itémque omnes electi eiuſdem capitis membra ſunt, dicente Apoſtolo, (Epheſ.1.) Et ipſum dedit caput ſuper omnem Eccleſiam. Et rurſum, (Epheſ.5.) Vos enim eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. Nemo ergo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit, filius hominis qui eſt in cœlo. Nemo aſcendit in cœlum, niſi Chriſtus in corpore ſuo, quod eſt Eccleſia. Qui in ſeipſo quidem primùm cernentibus Apoſtolis, eminentioribus nimirùm membris E ſuis aſcendit, & exinde mēbris ſuis quotidie aſcendens, ſe colligit in cœlū. Hinc eſt enim, quòd ipſum corpus eius inter aduerſa huius ſeculi deprehenſum gloriatur, & dicit: Nūc autem exaltauit caput meū ſuper inimicos meos. ac ſi apertè dicat, Qui occiſum à Iudęis Chriſtū (Pſ.29.) caput videlicet meū, ſuſcitauit à mortuis, ac fruſtratis omnibus inimicorū inſidiis ſubleuauit in cœlum: ſpero q̃ me etiā de præſentibus periculis eruens, meo capiti iūget in regno: quia nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo. Quiſquis in cœlum aſcendere deſiderat, ei qui de cœlo deſcendit, & eſt in cœlo, ſe vera fidei & dilectionis virtute coniungat. Apertè intelligens, quia nullo alio ordine, niſi per eum, qui deſcendit de cœlo, poteſt quis aſcendere in cœlum. Vnde aliàs ipſe dicit, Ioan.14. Nemo venit ad patrem, niſi per me. Hæc ideò dicuntur in Nicodemo cunctis catechumenis, vt diſcant eius membris renaſcendo incorporari, per quem poſſint aſcendere in regnum Dei. Et aſcenſio vel ingreſſus regni fieri nō poteſt abſque fide & ſacramentis dominicæ paſſionis. Thomas Aqu. lect.3. in Ioan. Sed quia dicit, *Qui de-*

Quæ terrena nō credideriūt Iudæi Auguſtin. *Ventus terrenus.* Chryſoſt. *Argumētū à minori ad maius.* *Terrena natiuitas & ſpiritualis.* Theoph. Beda. *Quomodo ſaluus Chriſti carne filius hominis in cœlo.* *An ſolus Chriſtus, et non etiam facti aſcēſuri ſint in cœlum.* *Nemo niſi per Chriſtū in cœlū aſcēſurus eſt* Tho. Aqu.

Qui hoc cõtextu abuſi ſiut. *ſcendit de cœlo filius hominis*, quidam errandi ſumpſerunt occaſionem. Cũ enim filius hominis F
deſignet humanam naturam, quæ componitur ex anima & corpore: per hoc quod dicit, quòd
filius deſcendit de cœlo, Valentinus accipere voluit, quòd etiam de cœlo corpus detuliſſet, &
tranſiſſet per virginem, nihil ex ea accipiens, ſicut aqua per fiſtulam: ergo non de terrena ſub-
Quomodo Chriſtus de cœlo deſcendit. Origen. ſtantia, nec ſumptũ de virgine. quod eſt contra Apoſtolum, Rom. 1. Qui factus eſt ei ex ſemi
ne Dauid ſecundum carnem. Origenes verò dixit, quòd deſcendit de cœlo ſecundum animã,
quam dicit ab initio fuiſſe creatam, cum Angelis & Verbo vnitam, & poſtmodùm è cœlo de-
ſcendiſſe, aſſumendo carnem de virgine. Sed & hoc repugnat Catholicæ fidei, quæ animas
dicit ante corpora non extitiſſe. Non ergo intelligendum eſt, quòd filius hominis ſecundum
humanam naturam de cœlo deſcenderit, ſed ſecundũ ſubſiſtentiam diuinã: cùm in Chriſto ſit
vnũ ſuppoſitũ, vel hypoſtaſis, vel perſona duarum naturarum, diuinæ ſcilicet & humanę. Vnde
fit vt pro quacunque earũ hoc ſupponitur, poſſint ſimul & ei attribui diuina, & humana. Poſ-
ſumus enim dicere, Filius hominis creauit ſtellas, & quòd filius Dei crucifix⁹ eſt. Sed filius Dei
crucifixus eſt, non ſecundum diuinam naturam, ſed ſecundũ humanam. Filius autem hominis G
Dici de Chriſto ſecũdũ naturam. creauit ſtellas ſecundum diuinam naturam, ita vt in his quæ de Chriſto dicuntur, non atten-
denda ſit diſtinctio quantum ad id de quo dicuntur: (quia indifferenter diuina & humana
dicũtur de Deo & homine.) Sed attendenda eſt diſtinctio quantum ad id ſecundum quod di-
cuntur: quia diuina dicuntur de Chriſto ſecundum diuinam naturam, humana verò ſecun-
dum humanam. Deſcendere ergo de cœlis dicitur de filio hominis, non ſecundum humanã
naturam, ſed ſecundum diuinam: ſecundum quam conuenit ei ante incarnationem de cœlo
fuiſſe, ſecundum illud Pſal. Cœlum cœli Domino. Dicitur autem deſcendiſſe non motu lo-
cali: quia ſic non maneret in cœlo (nihil enim localiter motum manet vnde deſcendit.) Et
ideò ad excludendum motum localem, ſubdit, *Qui eſt in cœlo.* quaſi dicat, Sic deſcendit de
cœlo, quod tamen eſt in cœlo. Deſcendit enim de cœlo, non quidem deſinens eſſe ſurſum, ſed
Chriſtus ſimul deſcẽdebat, & erat in cœlo. Hilarius. aſſumens naturam quæ eſt deorſum: qui quia non includitur, vel in corpore eius exiſtente in H
terra cõprehenditur, ipſe ſecundũ diuinitatẽ ſuã erat in cœlis, & vbique. Et ideò ad deſignandũ
ꝙ hoc modo dicitur deſcendiſſe: quia aſſumpſit naturã, dixit, quòd deſcendit filius hominis: id
eſt, in quantũ factus eſt filius hominis. Vel poteſt dici etiã, quòd in quantũ corpus, deſcẽdit de
cœlo, vt Hilarius dicit: nõ quòd materia corporis Chriſti deſcẽdit de cœlo, ſed quòd virtus for-
matiua eius de cœlo fuit. Sed quid eſt, quod dicit, *Nemo aſcẽdit in cœlum, niſi filius hominis, &c.*
Obiectio. Nónne Paulus & Petrus, & alij ſancti aſcenderunt, ſecundum illud 2. Cor. 5. Domum ha-
bemus non manufactam in cœlis, &c. Reſpondeo dicendum, quòd nemo aſcendit in cœlum,
niſi Chriſtus, & membra ſua, id eſt, iuſti fideles. Propterea filius Dei deſcendit de cœlis, vt nos
faciendo membra ſua, ad aſcenſum cœlorum præpararet: nunc quidem in ſpe, tandem verò
Aliter chriſt⁹, aliter electi aſcendunt in cœlum. in re. Epheſ. 2. Qui reſuſcitauit nos, & conſedere nos fecit, &c. Denique electi Dei non tam
in cœlum aſcendere, quàm eleuari & rapi dicuntur. Aſcendere enim volentis eſt, & eius qui à I
ſeipſo id poteſt: rapi autem & eleuari, aliunde auxilium factum inſinuat. Chriſtus aſcẽdit, quia
propria virtute in cœlum eleuatus eſt. Electi non propriè aſcenderunt, ſed eleuati ſunt, aut ra-
pti aliena, ſcil. Dei, virtute. Vnde & Paulus, Qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, ſuſcitabit & mor-
talia corpora noſtra. Et rurſus: Et nos rapiemur cum illis obuiam Chriſto in aëra. Ita rapi
dicit. Et cùm de iis qui ſimul cum Chriſto aſcenderunt, ſermonem facit, hoc Pſaltis vſurpat:
Aſcendiſti in altum, captiuam ducens captiuitatem. Aſcendebat ſolus Chriſtus propriè, quia
Theodor. ſua ipſius virtute: ſed ducebat ſecum captiuam illius captiuitatem. Theodoretus, to. 2. in Epiſt.
ad Heb. cap. 4. vbi legitur, Habentes ergo Pontificem magnum, qui penetrauit cœlos, Ieſum
Chriſtum: hæc habet. Domini enim Chriſti diuinitas habet naturam, quæ nequit circun-
ſcribi, vbique præſens eſt, & adeſt omnibus. Hoc etiam ipſe quoque nos Dominus docuit. K
Nemo enim, inquit, aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in
cœlo. Cùm enim eſſet inferiùs, & cum hominibus diſſereret, dicebat ſe etiam eſſe ſuperiùs.
Sed & hoc mirum quibuſdam videbitur, quòd non dicit, Filius Dei eſt in cœlo, ſed, *Filius*
Quomodo filius hominis ſimul erat in cœlo et ĩ terra. *hominis eſt in cœlo:* interim dum hæc diceret in terra. Nam quid ille ab homine virgine acce-
pit? Nónne carnem? Si ſecundum quod filius hominis in cœlo eſt, & idem in terra loquitur &
videtur: erat igitur ſecundum quod homo in cœlo, antequàm ipſos cœlos per manifeſtam
aſcenſionem penetraret. Sed reſpondetur, eundem dici, filium hominis, & filium Dei, non
diuerſos: idque fieri propter vnionem hypoſtaticam, id eſt, perſonalem vtriuſque naturæ, di-
Damaſ. uinæ ſcilicet & humanæ, vt docet Damaſcenus, lib. 3. de fide Orthodoxa, cap. 4. Siquidem,
inquit, in Chriſto, quoniam duas quidem naturas, at vnam duntaxat perſonam ex vtriſque
compoſitam

A compoſitam agnoſcimus: cùm naturas nobis ob oculos proponimus, diuinitatẽ & humanitatẽ appellamus: at cùm perſonam ex vtriſque cõpoſitam, interdũ ab vtroque Chriſtũ appellamus & Deum & hominem, & Deũ incarnatum: interdum rurſus ab vna parte Deum ſolũ ac Dei filium: & hominem ſolum, atque hominis filium, & rurſus aliquando à ſublimibus duntaxat, aliquando ab humilibus ſolùm. Inde fit, vt ſicut propter illam vnionem hypoſtaticam, dicimus Deum eſſe paſſum, cùm tamen propriè paſſio non cadat in Deum: ſed ideò dicimus, quia natura humana id paſſa, inſeparabiliter cõiuncta erat diuinitati per vnionem perſonalem: ita cùm dicimus filium hominis fuiſſe in cœlo, tunc cùm inter homines verſaretur, & Nicodemũ alloqueretur: non ita intelligendũ eſt, quaſi natura humana iam ſuper cœlos eleuata eſſet: ſed quòd idem ipſe, qui vt homo in terris verſabatur, & filius Dei & filius hominis, *erat in cœlo* vt verus Deus. Euthy. in Ioan. Scire enim oportet, quòd à diuinitate frequẽter ſeipſum nominat, & etiã Euthym.
B ſæpiùs ab humanitate. Theophil. Nam quia vna hypoſtaſis, hoc eſt, vna perſona Chriſtus ex Theoph. duabus naturis conſtituta eſt: ideò omnia, quæ ſunt hominis, dicuntur de Verbo: & iterum ea quæ ſunt Verbi, attribuuntur homini. Sic & hoc loco quoque filius hominis dicitur deſcẽdere de cœlo, eò quòd vna ſit perſona, & vna hypoſtaſis. Deinde vt ne cùm audiueris, qui deſcendit, putes quòd non ſit in cœlo, dicit, *Is qui eſt in cœlo.* Noli enim ſuſpicari me propterea non eſſe illic, quia deſcendi: ſed & hic adſum corporaliter, & illic ſedeo cum patre vt Deus. Beatus Vigilius lib. 3. contra Eutychen. Quid ergo ſibi vult quod idem Dominus ait, Nemo aſcendit in Vigilius. cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit, filius hominis qui eſt in cœlo? Et iterum, Si videritis filium hominis aſcendentem illuc vbi priùs fuerat. Ecce filius hominis legitur deſcendiſſe de cœlo, cùm conſtet ſolum Verbum, id eſt, nudum ſine carne, ſine hominis appellatione deſcẽdiſſe de cœlo. Ecce caro, id eſt, filius hominis legitur tũc fuiſſe in cœlo, quæ nunquam inde deſcẽdit, &
C quæ illuc needum aſcenderat. Sed hoc eſt vnius perſonæ myſteriũ, hoc vnius Chriſti ex vtroque ſubſiſtentis ſacramento, hoc vtrarumque naturarũ proprietatis arcanum. Quia enim Verbum cum carne ita eſt inexplicabili modo vnitum, vt ipſum Verbum caro dicatur, licet Deus non ſit caro, quia non eſt in carnem mutatũ, vt caro dicatur Deus, licet non ſit in Deitatis naturam mutata: ſed Verbum propter carnem ſuam homo ſit, vt caro propter Verbum Deus ſit, & quicquid eſt proprium Verbi, ſit commune cum carne, & quicquid eſt proprium carnis, cõmune ſit cum Verbo: quomodo Verbũ & caro vnus eſt Chriſtus & vna perſona: Idcircò propter hanc cõmunionem, quam ſalua naturarum proprietate, perſonæ vnio præſtat, & Verbum cum carne, id eſt, filius hominis legitur deſcendiſſe de cœlo, cùm ſolum Verbum ſine carne deſcenderit: & Deus legitur ſepultus in monumento tribus iacuiſſe diebus, cùm ſola caro ſepulta eſt. *Et ſicut Moſes exaltauit ſerpentẽ in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit*
D *in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternã.* Cyr. Alex. l. 2. in Ioan. c. 50. Quum cauſam attulerit, Cyr. Alex. quare ad ſubliniora ſibi ſermo non exit, ad ea aſcendit, quæ obumbrata a Moſe facta fuerunt. *Chriſti mors in genus prædicitur.* Non enim ignorabat eum potiùs figuris, quàm ſpirituali doctrina ad veritatis nos poſſe cognitionem deuenire. Oportere autem omninò ſeipſum aſſerit modo Moſaici ſerpẽtis exaltari. Ita hiſtoriæ inquiſitionem, latentéſque in ea figuras mirari hortatur, ac illud quaſi rurſus inculcat: Scrutamini ſcripturas, quia ipſæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me. Serpentes enim in Iudæos olim in deſerto inſiliebant. Cúmque more ſpicarum tempore meſſis caderẽt, diuinam *ſerpens æneus quomodo typus Chriſti.* opem ſupplices requirebant. Miſericors autem Dominus ſerpentem ex ære Moſi eleuare iuſſit, Num. 21. vt ea in re diſcerent fide ſalutem ſperare. Morſu enim ſerpentis laborantibus vnicum erat remedium, exaltatum cum fide ſerpentem aſpicere. Hæc quidem hiſtoria eſt, in qua velut in tabula totum figuratæ myſterium incarnationis obumbratur. Serpẽs enim peccatum, 1.
E quo humanum genus paſcebatur, ſignificat, quódque variis morſibus venenum hominibus infundit, quod effugere nullo alio pacto natura humana poterat, niſi auxilio atq; ope diuina. Verbum Dei factum in ſimilitudine carnis peccati, in carne ſua peccatum damnauit, vt ſcribitur Rom. 8. Reſpicientibus in eum fide ſyncera, ſalutis æternæ largitor oſtenditur. Quòd autem 2. in ſublime ſerpens exaltatus fuit, in eam cognitionem paſſionem Chriſti peruenturam denotabat: vt ſicut ipſe quoq; prædixerat, Matth. 20. nemo ſit qui in cruce paſſum fuiſſe ipſum ignoret. Idem ferè habet Auguſt. tract. 12. in Ioan. Tertullianus libro aduerſus Iudæos, & lib. 3. contra Marcionem. Cur, inquit, Moſes poſt interdictam omnis rei ſimilitudinẽ, æneum ſerpentem August. Tertull. ligno impoſitum pendentis habitu in ſpectaculum Iſraëli ſalutare propoſuit eo tempore, quo à ſerpentibus poſt idololatriam exterminabantur: niſi quòd Dominicam crucẽ intendebat, qua 3. ſerpens diabolus deſignabatur, & læſo cuique ab huiuſmodi colubris, id eſt, Angelis eius, à delictorum peccantia ad Chriſti crucis ſacramenta intento ſalus efficiebatur? Nam qui tunc

Iuſtinus Martyr. in illam reſpiciebat, à morſu ſerpentum liberabatur. Iuſt. Mart. Dialog. cum Tryphone Iudæo. F
Quin & illa figura ſerpentis dedicati propter infeſtatos Iſraëlitas ſerpentium morſibus præſi-
Spes nō erat in ſerpente. gnaſſe videtur ſalutem credentium in crucifixū, cuius crux exitium ſerpenti attulit. Non enim
in ſerpēte nos fiduciā collocare Propheticus ſpiritus per Moſen docuit: quandoquidē ab initio
maledictum à Deo dixerat. Et per Eſaiam prædictum eſt, fore vt interficiatur tanquam hoſtis
Greg. Năz. magno illo gladio, qui Chriſtus eſt. Greg. Nanzanz. Orat. 2. in Paſcha. Itaque, inquit, ſerpens æ-
neus aduerſus morſus ſerpentium ſuſpenditur, non tamen vt Chriſti pro nobis paſſi typus, ve-
rùm vt antitypus: atque eos qui ipſum intuentur, ſaluos facit, dum non eum viuere, ſed mortuū
eſſe, ſimúlque ſubditas ſibi copias enecare perſuaſum habent, deletum nimirùm & extinctum,
ſicut merebatur. Et quod tandem illi congruens epitaphium canemus? 1. Cor. 15. Vbi eſt mors
ſtimulus tuus? Vbi tua, inferne, victoria? Crux te poſtulauit, vitæ author tibi necem attulit: exa-
nimis es, mortuus, immobilis, iners, ſerpentis licet figuram ſerues, in ſublimi loco ignominioſè G
Procop. 4. pendens. Ita ſcilicet, vt ſcribit Procopius Gazeus in Numeros, ſi quæritur quomodo is qui na-
tura ſua (quia Deus) bonus eſt, ſerpens dici poſſit? Hoc per ſimilitudinem erit intelligendum.
Quomodo is qui natura bonus eſt, per ſerpētē figurabatur. Sicut enim ſimilis factus eſt noſtro, non ratione peccati, ſed naturæ: ita prauitatis ſerpentinæ ſi-
militudinem aſſumpſit, non veritatem. Caſſiodorus cap. 5. in Cant. Canticor. Fragilitatem qui-
dem carnis aſſumpſit, ſed tamen totius peccati immunis fuit: ſicut ſerpens æneus à Moſe in
deſerto exaltatus, figuram quidem ſerpentis habuit, ſed malitia veneni caruit. Epiphan. lib. 1.
tom. 3. contra hæreſ. in hær. 37. quæ eſt Ophitarum, ſcribit hæreticos illos ſerpentem Chriſti
Caſſiod. 5. nomine adoraſſe, huius & facti per Moſen, & myſterij per Chriſtum conſideratione. Profe-
Epiphan. runt, inquit, & alia teſtimonia, quòd etiam Moſes in deſerto ſerpentem æreum exaltauit, in
hoc erectum, vt medela eſſet his, qui à ſerpente morſi eſſent. Hanc enim ſpeciem morſus cura-
Cōtra Ophitas, qui ſerpētem adorarunt. tiuam eſſe dicunt. Rurſus autem contra ſeipſos decernunt. Si enim ſerpentium erant morſus, H
atque hi nociui, ergo ſerpens non eſt bonus. Quod verò tunc exaltatum eſt à Moſe, per inſpe-
ctionem faciebat ſanationem, non propter ſerpentis naturā, ſed bonam Dei voluntatē, qui per
ſerpentem tunc commorſis velut remedium operabatur. Nihil verò mirum eſt, ſi quis per quæ
læſus eſt, per ea curationem aſſequitur: & ne quis vituperet creaturam Dei, velut rurſus alij er-
rantes dicunt. Præfigurabatur autem hoc his qui in deſerto degebant, propter cauſam quam
Dominus vbi venit, in Euangelio dicit: Sicut Moſes exaltauit ſerpētem in deſerto, ſic exaltari
oportet filium hominis. quod & factum eſt. Nam inſtar ſerpētis Dominū ſaluatorē ignominia
afficiebant, & ex inſidiis ſerpentis iniuriā inferebant: dico autē diaboli. Et quemadmodū in ex-
altatione ſerpentis ſanatio cōmorſis fiebat: ſic in crucifixione Chriſti redēptio facta eſt animis
Greg. Nic. noſtris, à commorſibus peccati nobis illatis. Greg. Nic. in Enarratione vitæ Moſeos. Vnum er-
go, inquit, cōtra hos peſtiferos cupiditatis morbos antidotū eſt, mūdities animi, pietatis myſte- I
rio celebrata. Caput autē omniū, quæ in Chriſtianæ profeſſionis ſymbolo credim⁹, eſt firma re-
Crux reſpicienda cum fide. ctáque fide in paſſionē illius reſpicere, qui pro nobis paſſus eſt: crux verò paſſio eius fuit. Quare
qui in crucē reſpicit, vt hiſtoria teſtatur, ei venenum cupiditatū obeſſe non poteſt. Crucē autē
reſpicere, nihil aliud eſt, quàm vt huic mūdo quaſi mortuos ac crucifixos nos præbeamus, fixos
in virtute, immobilés in peccando, Dei, vt ait Pſalmiſta, timore quaſi clauo carnem noſtrā in-
figentes. Clauus autem, qui carnem hanc retinet, continentia eſt. Quoniam igitur praua cu-
piditas mortiferos terrenis à rebus nobis ſerpētes immittit (quicquid enim ex praua cupiditate
Serpentis ſimulachrū, non ſerpens, quid. naſcitur, ſerpens eſt:) idcircò iamdiu lex antidotum nobis in ligno mōſtrauit. Id verò ſerpētis
eſt ſimulachrū, non ſerpens, ſicut & Paulus, Rom. 5. 8. dicit, In ſimilitudine carnis peccati. Ve-
rum enim ſerpens peccatū eſt: & qui ad peccatū transfugit, ſerpentinā induitur naturā. Ab hoc
igitur peccato, & adhuc ſerpentina natura, homo per illum liberatur, qui peccati ſpeciē ſubiit, K
qui factus eſt ſecundū nos, qui peccando ad ſpeciem ſerpentis conuerſi ſumus. Per eū igitur ne
morſus mortē inferāt, factū: ipſæ verò feræ non ſunt deſtructæ: feras autē dico cupiditates ipſas
prauas. Nam ſi prauè peccantiū mors nullam habeat in illos vim, qui crucem reſpiciunt, carnis
tamen aduerſus ſpiritū innata cupiditas non omninò deſtructa eſt. Inſurgunt enim & fidelibus
ſæpenumerò cupiditatis morſus, quos ad ſublatū ligno reſpicientes repellunt, timore præcepti
quaſi antidoto, vim veneni diſſipantes. *Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium vnigenitū daret:
vt omnis qui credit in eum, nō pereat, ſed habeat vitā æternā.* Habent iſta declarationē eorū quæ di-
cta ſunt, nō modò de regeneratione ſpirituali ex aqua & ſpiritu per Chriſti meritū, ſed & ipſius
Conciliātur iſta ſuperioribus. Chriſti in cruce exaltatione. Nā quoniā creditu difficile videbatur, vnius hominis morte vitā
æternā omnibus cōmunicari, & omnes ſpiritualiter renaſci, oſtendit cooperari Dei patris dile-
ctionē: hoc illius fuiſſe conſilium, vt ſic homo ſaluaretur: Nec ſimplicem illū hominē eſſe, quem
ſic

A ſic exaltari oporteat,ſed vnigenitũ Dei filium. Ita igitur omnia refert ad dilectionem patris, & obedientiam filij. Ex parte autem noſtra vt his beneficiis perfruamur, requirit vt in Chriſtum credamus,& bonis operibus noſtram vocationẽ conteſtemur. Rupert.l.3.in Ioan. Cùm enim, inquit, dixiſſet ſe exaltari oportere,& in ſe credendũ eſſe: rationem auditor tacitus expectabat (quin in vnum & ſolum Deum credendum eſſe non ignorabat, quippè qui princeps Iudæorũ erat) qua perdoceretur, vt quid in filiũ hominis credi oporteat. Nam ſi credendũ in illo eſt, conſequitur quia Deus eſt. Hoc ergo cõſequebatur vt diceret, quia Deus ſum, quia filius Dei ſum, quia Dei patris vnigenitus ſum. Et hoc ſubiungit,ſed cum tanto condimento ſapientiæ & humilitatis, vt illũ non tam ſeipſum cõmendare, vel gloriam propriam quærere, quàm neceſſariã audientium ſalutem optare manifeſtum ſit. Sic enim, inquit, Deus dilexit mundum, vt filium ſuũ vnigenitum daret. Nónne hoc dicens rationabiliter oſtẽdit, idcircò in filium hominis cre-
B dendũ eſſe, quia ſit vnigenitus Dei filius, patri cõſubſtantialis? Idcircò opportunè repetit quod dixerat, Vt omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Quantum habet gratiæ & pulchritudinis, quod dũ cauſa neceſſaria poſcit, vt fateamur eſſe filiũ Dei, oſtẽtationẽ declarans, immò declinando ſe eſſe quod erat inſinuans, ad condemnationem dilectionis Dei confugit, dicens, *Sic Deus dilexit mundũ*: cùm dicere poſſet, Tantus ego ſum, vt credentẽ in me totum poſſim redimere mundũ. Tanta, inquit, dilectione Deus dilexit mundum, vt pro illo in pretium daret filium ſuum vnigenitum. Daret, inquit, id eſt traderet, filio non parcens, vt ſeruũ redimeret. Et quis dicere audeat illi, quare ſic feciſti? Numquid rectè aduerſarius, qui mundum captiuum tenuit, criminari poteſt, quòd hæc tam miſericors dilectio, vel diligens miſericordia ſine iuſtitia vel abſque veritate ſit? Fortè ſuperbus Angelus, cùm dicimus, Vniuerſæ viæ Domini miſericordia & veritas, audet mouere pennam, & aperire os,& gannire, Falſum eſt, in-
C quiens. Nam quòd Deus ſic dilexit mundũ, vt filium ſuum vnigenitum daret, miſericordia ſine veritate eſt, miſericordia iniuſta eſt. Cui tam fortiter quàm fideliter, in proteruam & obſcœnam faciem reſiſtimus, dicentes, Numquid iuſtum erat, vt Dei dilectio cuiuſpiam hominis dilectione minor appareret? Nónne pater noſter Abraham (pater enim noſter & omnium credentium, ſiue illorum qui ex circunciſione, ſiue illorum qui ex præputio ſunt) Geneſ. 15. quo iuſtificatus per fidem homo erat ex illa maſſa, quæ tota in Adam perierat? Ecce hic obtulit Deo filiũ ſuũ, & non pepercit vnigenito filio ſuo propter Deum. Nónne ergo ſalua iuſtitia & veritate, Deus homini debitor eſſe voluit, vt Deus propter hominem ſuo filio non parceret, quia propter Deũ homo filio ſuo non pepercit? Vbi Deus accepta tanta iuſtitiæ cauſa proclamat: Per memetipſum iuraui, quia feciſti hãc rem,& non pepercisti vnigenito filio tuo propter me: benedicam tibi,& multiplicabo ſemen tuum,& poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, atque
D in te benedicẽtur omnes gentes terræ. Quis dicere audeat, quare ſic iuraſti? quare apud hominem damnati generis iuramento te obligaſti, vt ſemen illi dare deberes, quod portas inimicorũ ſuorum poſſideret, in quo benedicentur omnes gentes? Nempè etſi ſolius gratiæ vel miſericordiæ eſt, quòd priùs illum vocauit,& hoc ſemen benedictionis promittens, de Hur Chaldæorum eduxit; hoc ſanè iam veritatis iuſtitiæ eſt, quòd in tanta tentatione fideli & emerito cum interpoſitione iuramenti promiſit atque compleuit. Igitur tam verax quàm miſericors Deus, tam conſtanti veritate quàm incomprehenſibili miſericordia ſic dilexit mundum, vt filiũ ſuum vnigenitum daret: id eſt, in altitudinem crucis exaltãdum traderet, *vt omnis qui credit in ipſum*, videlicet eiuſdem patris Abrahæ fidem eandem firmiter tenens, *non pereat, ſed habeat vitam æternam*. Fide namque ille filium obtulit, cùm tentaretur,& vnigenitum offerebat, qui ſuſceperat repromiſſiones, ad quem dictum eſt, Quia in Iſaac vocabitur tibi ſemen, arbitrans quia & à
E mortuis ſuſcitare potens eſt Deus. Qui igitur credit in filium Dei vnigenitum, quòd Deus illum dederit ſicut promiſit,& interemptum ſuſcitauerit,& principem ac ſaluatorem exaltauerit, ſic eandem cum illo poſſidet fidem, eandem cõſequitur benedictionem, vt non pereat, ſed habeat vitam æternam. Chryſoſt. hom. 26. in Ioan. Quod ergo dicit, huiuſmodi eſt. Ne mireris quòd exaltari debeam vt ſaluemini: Ita enim patri videtur, qui adeò vos dilexit, vt pro ſeruis,& quidem ingratis, filium daret. Atqui neque pro amico, neque pro iuſto ſponte quiſpiã id fecit: quòd Paulus his verbis oſtendit, Rom. 5. Vix enim pro iuſto quis moritur. Sed longior hic ſermone viſus eſt, quoniam fideles alloquebatur: Chriſtus breui, quoniam Nicodemum, verùm ſignificantiùs. Etenim ſingula verba magnam vim habent. Nam illæ comparationes, *ſic dilexit*, & *Deus & mundum*, immenſam amoris ſignificant vehementiã. Magna enim inter hæc differentia eſt,& minimè conferenda. Qui enim immortalis eſt,& nullo fine comprehenditur, qui potentiſſimus, ex terra & cinere factos, & innumeris peccatis obnoxios, & malè de ſe

Rupert.

Chriſti diuinitas oſtẽditur, quia in eum creditur.

Dilectio Dei non ſine veritate eſt, nec miſericordia iniuſta eſt.

Argumẽtum à ſimili in facto Abrahæ.

Fides noſtra comparãda fidei Abrahæ.

Chryſoſt.

Exaggeratur Dei in nos dilectio.

meritos & ingratos dilexit. Quæ præterea ſequuntur, magnam vim habent. *Vt filium Dei ſuum vnigenitum*, inquit, *daret*. Non ſeruum, non Angelum, non Archangelum. Nemo vnquam pro filio tantam præ ſe tulit charitatem, quantam pro ſeruis & ingratis ſeruis Deus. Paſſionem itaque non apertè, ſed in vmbra prædixit. Ex ea autem dilectionis argumentum manifeſtũ enarrat. F

Tho. Aqu. Thomas Aqu. in Ioan. Notandum igitur, quòd omnium bonorum noſtrorũ cauſa eſt Dominus, & diuinus amator. Amare propriè eſt velle alicui bonum. Cùm ergo voluntas Dei ſit cauſa rerum, ex hoc prouenit nobis bonũ, quia Deus amat nos. Et quidem amor Dei eſt cauſa boni naturæ. Sap. 11. Diligis omnia quæ ſunt, &c. Item eſt cauſa boni gratiæ. Hier. 31. In charitate perpetua dilexi te: Ideò attraxi te, &c. ſcilicet per gratiam. Sed quòd ſit etiam dator boni gratiæ, procedit ex magna charitate. Et ideò oſtendit hîc hanc Dei charitatem eſſe maximam ex quatuor. Primò namque ex perſona amantis: quia Deus eſt qui diligit, & immenſus. Et ideò dicit, *Sic Deus dilexit*, &c. Deut. 33. Dilexit populos, omnes ſancti in manu illius ſunt. Secundò,

Magnitudo charitatis ex 4. oſtenditur.

1. 2. ex conditione amati: quia homo eſt qui diligitur, carnalis & in peccatis exiſtens. Rom. 5. Commendat Deus ſuam charitatem in nobis: quoniã cùm adhuc inimici eſſemus, ſecundũ tempus, G

3. Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Et ideò dicit *mũdum*. Tertiò, ex magnitudine munerum. Nam

Gregor. dilectio oſtenditur per donum: (quia, vt Gregor. dicit, probatio dilectionis exhibitio eſt operis.) Deus autem maximum donum nobis dedit: quia filium ſuũ vnigenitũ. Et ideò dicit, *vt filium ſuum vnigenitum daret*. Rom. 8. Proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Et dicit *ſuum*, id eſt, filium naturalem ſibi conſubſtantialem, non adoptiuum: de quibus in Pſ. Ego dixi, dij eſtis. Et per hoc patet impoſtura Arij: quia ſi filius Dei eſſet creatura, vt ipſe dicebat, non poſſet in eo oſtendi magnitudo illa diuini amoris per ſuſceptionem infinitæ bonitatis, quam nulla creatura recipere poteſt. Dicit etiam *vnigenitum*, vt oſtendat Deum non diuiſum amorem habere ad plures filios, ſed totum eſſe in filio. Ioan. 5. Pater diligit filium, & omnia

4. demonſtrat ei. Quartò, ex fructus magnitudine: quia per eum habemus vitam æternam. vnde dicit, *Vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam*, quam acquiſiuit nobis per mortem crucis. Sed numquid ad hoc dedit eum, vt moreretur in cruce? Dedit quidem eũ ad mortem crucis, in quantum dedit voluntatem patiendi in ea: Et hoc dupliciter. Primò, quia inquantum filius Dei ab æterno habuit voluntatem aſſumendi carnem, & patiendi pro nobis, & H

An Deus dedit filiũ ad mortem.

1. 2. hanc voluntatem habuit à patre. Secundò verò, quia animæ Chriſti inſpirata eſt à Deo voluntas patiendi. Cæterùm quod dicit, *non pereat*, non modò intelligit ab homine auferenda ſalutis obſtacula: ſed & media proponenda eſſe, quibus ad vitam æternam peruenire poſſit. Immenſa autem eſt diuinæ charitatis largitio, cùm dando vitam æternam, ſeipſum etiam daturus ſit.

Quid vita æterna. Nam vita æterna nihil aliud eſt quàm frui Deo. Neque verò ea propter quòd dicitur dilexiſſe mundum, ita putandum eſt; quòd ea quæ in mundo ſunt in maligno poſita, concupiſcentiam carnis, concupiſcentiam oculorum, & cupiditatem vitæ dilexerit. Quid enim eius cultui magis contrarium eſt? Sed & mundus eum non cognouit: cùm etiam diſcipulus eius chariſſimus, I

Mundus quid ſignificet. 1. Ioan. 2 dicat, Nolite diligere mundum, neque ea quæ in eo ſunt: quia ſi quis diligat mundum, non eſt charitas patris in eo. Iac. 1. Qui vult amicus huius mundi eſſe, inimicus Dei conſtituitur. Sed ſciendum eſt, mundũ multipliciter ſumi. Aliquando pro opificio hoc, & promiſcua

1. hominum multitudine. Sic Ioan. 1. Mundus per ipſum factus eſt. Aliquando in malam partem

2. pro his, qui ſe totos mundo dederunt, & ſic ſubſequenter. Et mundus eum, &c. Sic pro impiis

3. hominibus frequenter ſumitur. Mundus me odit: Et ego pro his rogo, non pro mundo. Aliquando pro prædeſtinatis ad hæreditatem illam ſupernam, in mundo viſibili peregrinantibus. De hoc ſubſequenter dicitur, Pater non miſit filium ſuum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur

4. mundus per ipſum. Ioan. 3. Deus erat in Chriſto mundum ſibi reconcilians. Quartò, indifferenter poteſt ſumi pro quibuſcunque hominibus bonis vel malis, quos rete fidei vt piſces Dominus ad ſe trahit. Et ſic ibi conſiderari poteſt, quòd ſic Deus dilexit mundum, id eſt creaturã humanam, maximè tamen prædeſtinatos, &c. non excludens peccatores, quia Chriſtus Ieſus venit peccatores ſaluos facere, non eos diligens propter peccata. Pſ. Iniquos odio habui, &c. ſed ad ſalutem & conuerſionem: qui per Prophetas clamat, Eſa. 45. Conuertimini ad me, & ſalui K

Chryſoſt. eritis omnes fines terræ. *Sic ergo dilexit*, &c. Chryſoſtomus. Multam indicat amoris intentionem, quia magnum medium & infinitum erat inter Deum & mundum, qui immortalis, qui ſine principio, qui magnitudine infinita eos qui de terra, qui de cinere, eos qui pleni erant peccatis, eos qui indeuoti erant, dilexit. Eſai. 9. Filius datus eſt nobis. Roman. 8. Qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Quæ quæſo charitas ei conferri poteſt? En nos pecuniis parcimus vt pauperem ſubie-

A ſubleuemus: ipſe vt inimicos ſaluet, proprio filio non pepercit. Eu veſtes recõdimus pretioſas, & ornatui indulgemus: & filius Dei nudus pro nobis incedit. Nãque, vt noſter Mantuan. cecinit, *Quãta filij Dei charitas.* *Mantuan.*

Sancta Dei pietas, tenuem veſtita figuram,
Non pertæſa rudes animos, moribundáque membra
Ferre, nec æſtiuo graciles aſpergere plantas
Erubuit. Ipſe ſerui formam accepit, & pro nobis pauper factus eſt. Tanta charitate ducebatur, vt flocci penderet paupertatem, ignominiam, & opprobria omnia. Fuit hic amor Dei, vt ſcribit Albertus in Ioan. dulciſſimus, ſapientiſſimus, fortiſſimus. Patris enim affectus & dulcis eſt, & ſapiens eſt, & fortis eſt, & immutabilis eſt. Dulcis quidem, vt alliciat dilectos: ſapiens eſt, vt perſuadeat: fortis eſt, vt trahat. De primo, Sap. 10. Subſtantiam enim tuam & dulcedinem tuam quam in filios habes, oſtendebas. Prouerb. 1. En fero vobis ſpiritum meum: *Amor Dei qualis.* *Albertus.*
B hoc eſt, dilectionem meam. Eccleſ. 24. Spiritus enim meus ſuper mel dulcis, & hæreditas mea ſuper mel & fauum. Sap. 12. O quàm bonus & ſuauis eſt ſpiritus tuus in omnibus! Hoc guſtauit Ionathas filius colũbæ, hoc eſt dilectionis Spiritus ſancti. Et dixit, 1. Reg. 14. Guſtaui paululũ de melle iſto: hoc eſt, de patris dulcedine: & illuminati ſunt oculi mei. Et ſapientiſſimo ex affectu dilexit: quia tam ſapienter de redemptione mundi cogitauit. Rom. 11. O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, &c. Quis enim cognouit ſenſum Domini? Eſa. 40. Cum quo iniit conſilium, & inſtruxit eum, & erudiuit eum: ſcientiam & viam prudẽtiæ oſtendit illi? Vnde Auguſt. de ſe dicit, in lib. de Confeſſionib. Non ſatiabar illis diebus dulcedine mirabili conſiderare altitudinem conſilij Domini ſuper ſalutem generis humani. Pſal. 138. Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me: confortata eſt, & non potero ad eam. Mirabile enim conſilium ſapientiæ fuit: quod cùm homo ſuperbus cupiens & non valens fieri ſicut Deus, cecidiſſet, ipſe ſicut *Mira charitatis diuinæ ſuauitas.* *Auguſt.*
C homo fieret: & per aſſumptam carnem, lignum notans per quod ceciderat, per lignum hominem ad immortalitatis gloriam, qua nudatus fuerat, redderet. Sic ergo ſapientiſſimè dilexit. Dilexit etiam ex affectu fortiſſimo: cui nec mors, nec mortis author, nec infernus reſiſtere potuerunt. Cantic. 8. Fortis eſt vt mors dilectio, dura ſicut infernus æmulatio. Aquæ multæ non poſſunt extinguere charitatem. Num. 24. Cuius fortitudo eſt ſicut rhinocerotis. Iob. 12. Apud ipſum eſt fortitudo & ſapientia, & apud ipſum eſt conſilium & intelligentia. Sic ergo Deus pater diligit, vt alliciat te ſui amoris dulcedo, vt caueat tibi ſui amoris ſapientia, vt eripiat te ſui amoris fortitudo. Notatur autem forma & modus dilectionis, ſcilicet quantum & qualiter nos dilexerit, cùm adiicit, *Vt filium ſuum vnigenitum daret:* non ſeruum, non adoptiuum, ſed naturalem & conſubſtantiuum filium, quem tanquam ſeipſum diligebat. Gregorius. O mira erga nos tuæ charitatis dilectio! vt ſeruum redimeres, filium tradidiſti. Bernardus: O duri & indurati *Gregor.* *Bernard.*
D filij Adam, quos non emollit tanta benignitas, tanta flamma, tam ingens ardor amoris, tanquam vehemens amator, qui pro vilibus ſarmentis tam pretioſas merces dedit. Hæ quidem diuitiæ, & hæc quibus pauperes ſubleuare poſſumus, cum his quæ pro nobis dedit Deus, conferenda ſunt. 1. Pet. 1. Non enim corruptibilibus auro vel argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis: ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati & incontaminati Chriſti. 1. Cor. 6. Empti eſtis pretio magno: glorificate & portate Deum in corpore veſtro. Si enim pretium illud conſiderandum ſit, audi quia pater ille cœleſtis *filium ſuum vnigenitum dedit*, ſibi coæqualem, conſubſtantialem, ac coæternum: Vnigenitum quidem dictum, ſiue vnicum, quaſi maximè dilectum, & pretioſum, & ſuper omnia charum. Hebræa enim vox earum ſignificationum vim habet. Vnde cùm Geneſ. 22. dicitur, Tolle filium tuum vnigenitum, &c. Septuaginta tranſtulerunt ἀγαπητὸν, quaſi dicant, vnicè adamatum, vt Iſaac ab Iſmaële ſe-
E cerneretur. Vnde & cùm baptiſaretur à Ioanne, vox Patris audita eſt, Matth. 4. Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Marc. 17. Et in monte Thabor, Matth. 17. & Luc. 9. Hic eſt filius meus chariſſimus. Dedit autem ipſum, inquit Albertus Magnus, in carnis humilitatem, in vitæ paupertatem, in mortis amaritudinem, in crucis confuſionem. De primo horum, Phil. 2. Humiliauit ſemetipſum, factus obediens patri, formam ſerui accipiẽs: in ſimilitudinem hominum factus eſt, & habitu inuentus eſt vt homo. Et ibidem dicitur, quòd exinaniuit ſemetipſum. Et ideò propter carnis humilitatem & paſſibilitatem dicitur minoratus ab Angelis, Pſ. 8. Minuiſti eum paulò minus ab Angelis, &c. De ſecundo dicitur, 2. Corinth. 8. Scitis gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, quoniam propter vos egenus factus eſt, cùm eſſet diues: vt nos illius inopia diuites eſſemus. Zach. 9. Iſte pauper & aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ. Pſalm. 87. Egenus & pauper ego ſum à iuuentute mea: afflictus autem & humiliatus ſum. Matth. 8. Vulpes foueas habent, & volucres nidos, &c. Pſ. 21. Diuiſerunt ſibi veſtimen- *Alb. Mag.* *Humilitas Chriſti quanta.*

ta mea,&c. Pauper autem natus, pauperior cõuerſatus, pauperrimus fuit in cruce ſpoliatus. De F
mortis amaritudine dicitur, Thren.3. Recordare paupertatis meæ, tranſgreſſionis, abſinthij & fellis. Deuter.32. Vua eorum fellis, & botrus eorum amariſſimus: fel draconum vinum eorum. Verè in amaritudine mortis fuit, qui pœnam mortis in corpore, fellis amaritudinem in ore, inſultationem carnificum auribus accepit: qui in oculis ſuſtinuit confuſionem & verecundiam ſuorum iuxta crucem aſtantium, in naribus fœtorem ſputorum & cadauerum. De crucis confuſione, Heb.12. Suſtinuit crucem, confuſione contempta. Philip.2. Factus obediens patri vſq; ad mortem, mortem autem crucis. Quanta ergo & qualis fuit hæc patris dilectio, vt filiũ ſuum vnigenitum daret, qui ſic humiliaretur, tantam paupertatem, afflictionem & confuſionẽ ſuſtineret pro nobis? Greg. Nanz. Orat. in Cæſariũ fratrem. Eapropter enim, inquit, humanã carnẽ

Greg. Nãz.

aſſumpſit, ac pauper factus eſt, vt iacentem carnem erigeret, & imagini ſalutem afferret, hominémque inſtauraret: vt omnes in Chriſto, qui perfectè omnia in omnibus factus eſt, vnum efficiamur. Theoph. in Ioan. Vide autem, oro, quòd ſicut ſuprà dixit filium hominis deſcendiſſe de G

Theoph.

cœlo, quamuis non deſcẽderit caro de cœlo: ſed propter vnam perſonam & vnam hypoſtaſin, ea quæ Dei ſunt, attribuit homini: ita & hoc loco ea quæ hominis ſunt, attribuit Verbo Deo. Dedit enim, inquit, Deus filium ſuum in mortem, quamuis impaſſibilis permanſerit Deus: attamen quia vnus & idem fuit per hypoſtaſin, Verbum Dei, & homo, ideóque filius dicitur datus eſſe, inquantum & verè paſſus, non in ſua natura, ſed in ſua carne. Quod autem lucrum, dari filium: O magnũ & ſupra humanam mentem! *Vt omnis qui credit in illum*, duo illa lucretur: vnum quidem, vt *non pereat*: alterum, vt *habeat vitam*, nec ſimpliciter vitam, ſed *æternam*. Nuſquam æternam vitam Deum exhibuiſſe legimus, quàm in nouo Teſtamento. Vetus enim lex promittebat eos, qui in illa Deo placebant, implendos longitudine dierum. Euãgelium autẽ non temporariam vitam largitur, ſed æternam & indiſſolubilem. Hic eſt igitur Euangelij fructus, vt cre- H
dentibus nobis in Chriſtum fide viua, vita rependatur æterna. Et hæc quidẽ obumbrata fuerat in illo populo, nobis tamen & promiſſa, & exhibita. Illis promiſſionis terra, lacte & melle fluens in præmium fuit, non infidelibus, ſed credentibus: alioquin eorũ, qui nec Deo, nec Moyſi crediderũt, corpora proſtrata ſunt in deſerto: quantò verò minus vita illa æterna, & terra viuentiũ diſtribuetur in ſortem, & funiculum hæreditatis, his qui in fide hæſitauerint? Fidem igitur vt medium aſſignat, quo perueniamus ad vitam. Leo Martyr, ſermone 4. in natiuitatem Domini. Magnum præſidium eſt fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquã, nec minui poteſt: quia niſi vna eſt, fides non eſt, dicente Apoſtolo, (Epheſ.4.) Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus & pater omniũ, qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati, dilectiſſimi, inconcuſſis mentibus inhærete, & in hac omnẽ ſectamini ſanctitatem, quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, (Heb.11.) Et nihil ſine illa caſtum, nihil ſan- I
ctum, nihil viuum. Iuſtus enim ex fide viuit. Quam qui diabolo decipiente perdiderit, viuens mortuus eſt: quia ſicut per fidem iuſtitia, ita etiam per fidẽ veram, vita obtinetur æterna: dicente Domino Saluatore, Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcãt te Deum verũ, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Fulgent. ho. de nat. Domini: Magnum myſterium, dilectiſſimi, magnum diuinæ dilectionis indiciũ. Homo Deum contemnens à Deo diſceſſit: Deus hominẽ diligens, ad homines venit: dilexit impium, vt faceret iuſtũ: dilexit infirmũ, vt faceret ſanum: dilexit peruerſum, vt faceret rectum: dilexit mortuum, vt faceret viuum. Et quid amplius dicam? Quãdoquidem Deus vnigenitus humanam naturam tantũ dilexit, vt eam non ſolùm à poteſtate mali Angeli liberaret, verumetiã in ſeipſo ſuper omnes bonos Angelos, in patris dextera collocaret. Ioã.10. Ego veni vt vitam æternam habeant, & abundantiùs habeant. *Non enim miſit Deus filiũ ſuũ in mundũ, vt iudicet mundũ, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.* Verùm & hoc videtur aduerſari aliis K
ſententiis, quibus Chriſtus iudex agnoſcitur. Io.5. Pater non iudicat quenquã, ſed omne iudiciũ dedit filio. Hier.23. Hoc eſt nomen q; vocabũt eũ, Dominus iuſtus noſter. Eſ.16. Præparabitur in miſericordia ſoliũ, & ſedebit ſuper illud, iudicans in æquitate, & velociter reddens quod iuſtum eſt. Reſpõdemus autem quòd multiplex eſt iudiciũ. Vnum eſt diſcretionis, de quo Pſ.42. Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meã de gente non ſancta. Et hoc boni à malis in præſenti aut ſigno, aut facto aliquo diſcernũtur, ſicut & Iſraëlitæ ab Ægyptiis diſcreti ſunt, quoniã plagas illas Ægypti non ſenſerunt: aut Moſes ſecreuit eos, qui vitulos adorarãt, ab aliis: aut concionator, verbo ſecernit fideles ab infidelibus. Hoc iudiciũ vt omniũ verbi miniſtrorũ eſt, ita quoq; Chriſti. Eſt iudiciũ probationis, quo ſancti purificantur. Pſ.25. Iudica me Dñe, quoniam ego in innocentia mea ingreſſus ſum. Proba me Domine, & tenta me, vre renes meos & cor meum. Et vide ſi via iniquitatis in me eſt, & deduc me in via æterna. Eſt iudicium defenſionis, quo boni

Fides medium ad vitam.

Leo Mar.

Fulgent.

Quotuplex eſt iudiciũ.

A boni à malis diſcernuntur. Pſ. 34. Iudica Domine nocẽtes me, expugna impugnãtes me. Apprehende arma & ſcutum, & exurge in adiutorium mihi. Et iterum iudicium liberationis, quo boni à poteſtate malorum eripiuntur. Ioan. 12. Nunc iudicium eſt mundi, nũc princeps huius mundi eiicietur foras. Eſt iudicium temerarium. Matth. 7. In quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Eſt iudicium inflictionis pœnæ, quæ fit in præſenti. Ezech. 16. Iudicabo te iudicio adulterarum, & effundentium ſanguinem. Oſee 2. Iudicate matrem veſtram, iudicate, quia ipſa non vxor mea, nec ego vir eius. Auguſtinus in lib. Confeſſ. Iuſſiſti Domine, & ſic eſt, vt pœna ſit ſibi omnis inordinatus animus. Et hoc iudicio homo malus priuatur gratia, & in bono naturali vulneratur. Eſt iudicium diſcuſſionis, in quo diſcutientur merita ſingulorum. Daniel. 7. Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt. Et deſcribitur Matth. 25. Cùm venerit filius hominis in ſede maieſtatis ſuę. Eſt iudicium condemnationis ex retributione meritorum. Apoc. *Auguſtin.*

B 18. Væ væ ciuitas illa magna Babylon, quoniam vna hora venit iudicium tuum. Itaque dicendum eſt, quòd Chriſtus in primo aduentu non iudicat iudicio condemnationis. Ideò enim adulteræ dixit, Nec ego te condemnabo, (Ioan. 8.) Sed nihil impedit, quin cæteris iudicij ſpeciebus, ſuos ab alienis diſcerneret, & aliquando ſuis reprehenſionibus coërceret. Chryſoſtom. hom. 28. in Ioan. Duo enim ſunt Chriſti aduentus, ſed non iiſdem de cauſis. Nec enim primus eſt vt iudicet, ſed vt dimittat, & abſoluat: alter autem in maieſtate, eum iudicem exhibebit. Nam ſi primùm peccatores iudicaſſet, omnes repentè periiſſent. (Rom. 3.) Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Quòd autem multa Dei clementia oſtendatur, hinc conſtat. Duas nobis vitas Deus conſtituit, præſentem, & futuram: præſentem in certamen, futurã in certaminis præmium. Quanam ratione? Multa & grauia commiſimus, neque à pueris in *Quo iudicio Chriſt⁹ nõ iudicat.* *Chryſoſt.*

C vltimam vſque ſenectutem abſtinuimus, quin innumeris animã ſceleribus coinquinaremus: nullam eorum à nobis rationem exigit, ſed regenerationis lauacrum his non abſoluit, iuſtitiã & ſanctificationem largitus eſt: quid ergo qui à cunabulis diuinis myſteriis initiatus, deinde multa in peccata prolapſus eſt? Is profectò maioris reus eſt ſupplicij: ex ipſis namque peccatis poſt myſteriorum initiationem, longè grauiùs affligimur. quod Paulus his verbis ſignificauit, (Heb. 10.) Irritam quis faciens legem Moyſi, ſine vlla miſeratione, duobus vel tribus teſtibus moritur: quantò magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit? Maiori igitur ſupplicio hic obnoxius. Verumtamen etiam huic pœnitentiæ portas aperuit, & multas abluendi peccati vias præbuit. Conſidera quæſo quanta hæc ſint benignitatis exempla, vt poſt lapſum à gratia peccanti & reo non ſupplicium, ſed emendationis ſpatium diuina largiatur clementia. Non enim miſit Deus filium ſuum in mũdum, vt iudicetur,

D ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Gregor. Nanz. de calamitatibus animę ſuæ. Ecce anima noſtra ſemper aduerſus vitam cæcis oculis properat, ac præcipitia regionis illius concupiſcit. Quòd ſi nonnunquam aut Dei timori, aut laboribus, aut oraculis diuinitùs inſpiratis vel tantillum cedere ſibi imperarit, rurſus tamen, non ſecus ac planta quædam conſitoris manibus detorta, in priſtinum vitium curuatur. O nos mortis huius nomine miſeros! ô nos præpoſteros, ac abſurdos, qui cùm vitiis laceremur, noſtro tamen furore atque amentia oblectamur? vtpotè qui nec internam eam rationem veremur, quam Deus vitæ ſemen afferens, naſcentibus nobis inſeuit: nec legem eam reformidamus, quam Chriſtus, priùs quidem lapideis tabulis, cùm veritatem obuelaret, & adumbraret, pòſt autem in cordibus quoque noſtris, Spiritus ſancti fulgore perluſtratis inſculpſit: ac denique contraria Chriſti paſſionibus conſilia inimus, quibus ille nos ex turbidis animi motibus extraxit, cùm carnem aſſumpſit, & cruci af- *Gr. Nanz.* *Hominũ ingratitudo, et ſumma miſeria.*

E fixus eſt, ſimúlque hominum peccatum, Beliǽque imperium fixit, vt nos rediuiui è tumulo proſilientes, Chriſti gloriæ in cœlo participes ſimus. Et nec tamen toties in peccata relapſi, diuinæ ſpei anchoram perdidimus, ſi modò in Chriſtum credamus. Eſa. 50. Propè eſt qui iuſtificat, quis eſt qui contradicet mihi? Rom. 8. Si Deus iuſtificat, quis eſt qui condemnet? 1. Tim. 1. Fidelis ſermo & omni acceptione dignus, quia Chriſtus Ieſus venit in hunc mundũ peccatores ſaluos facere. Ita *miſit Deus filium ſuum, vt ſaluetur mundus per ipſum*. Sed & adhuc quæritur, ſi per ipſum mundus ſaluari debet, quid timendum erit? Quî fiet vt non omnes ſaluentur? Reſpondet Auguſtin. tract. 12. in Ioan. Quantum, inquit, in medico eſt, ſanare venit ægrotum. Ipſe ſe interimit, qui pręcepta medici ſeruare non vult. Venit ſaluator ad mundum. Quare mundi ſaluator dictus eſt, niſi vt ſaluet mundum? Saluari non vis ab ipſo: ex teipſo iudicaberis. Vtitur autem generali nomine, quo omnes hîc viuentes homines intelligat. Non enim dicit, vt ſaluetur Iſraël, ſed vt ſaluetur mundus: per mundum omnes, qui *Auguſt.* *Quid mũdi nomine.*

in mundo ſunt, homines intelligens. Non enim eſt maſculus aut fœmina, non Scytha aut F
Fulgent. Barbarus: ſed in omni gente qui facit iuſtitiam, acceptus eſt illi. Fulgent. lib. de incarn. & gratia Ieſu Chriſti, cap. 31. Quocirca, inquit, illos omnes, quos Deus vult ſaluos fieri, ſic intelligere debemus, vt nec aliquem putemus ſaluari poſſe, niſi Dei voluntate, nec exiſtimemus volũtatem omnipotentis Dei aut in aliquo non impleri, aut aliquatenus impediri. Omnes enim quos Deus vult ſaluos fieri, ſine dubitatione ſaluantur: nec poſſunt ſaluari, niſi quos Deus vult ſaluos fieri: nec eſt quiſquam, quem Deus ſaluari velit, & non ſaluetur: quia Deus noſter omnia quæcũque voluit, fecit. Ipſi vtique omnes ſalui fiunt, quos omnes vult ſaluos fieri, quia hæc ſalus non illis ex humana voluntate præſtatur. Verumtamen in his omnibus hominibus, quos Deus vult ſaluos facere, non totum omninò genus ſignificatur hominum, ſed omnium vniuerſitas ſaluandorum. Ideò autem omnes dicti ſunt, quia ex omnibus hominibus omnes iſtos diuina bonitas ſaluat, id eſt, ex omni gente, conditione, ætate, ex omni lingua, G
ex omni prouincia. In his omnibus ille ſermo noſtri redemptoris impletur, quo ait: Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum. Quod non ideò dixit, quia omnes omninò trahit, ſed quia nemo ſaluus fit, niſi quem ipſe traxerit. Ioan. 6. Nam & alibi dicit: Nemo poteſt venire ad me, niſi pater qui miſit me, traxerit eum. Item alibi: Omne quod dedit mihi pater, ad me veniet. Hi ergo ſunt omnes, quos vult Deus ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

Quomodo Deus vult omnes ſaluos fieri, et tamen non omnes ſaluantur.

Theoph. Theophilactus in Ioan. Primùm ergo ad hoc venit Chriſtus, vt mundum ſaluaret. Atque hęc eſt illius intentio: per accidens autem iudicat eos qui non crediderunt. Lex enim Moſaica præceſſit, vt reprehenderet peccatum, & condemnaret præuaricantes. Nulli enim ignoſcit: ſed ſimul atque inuenerit peccantem in aliquo, pœnam infert, Exod. 20. Deut. 5. 17. 32. Itaque primus aduentus non propter iudicium factus eſt, niſi per accidens, iudicans eos qui non crediderunt, quia iam iudicati ſunt. Secundus verò erit, vt omnes iudicet, & vnicuique H
Tho. Aqu. ſecundum opera ſua faciat. *Qui credit in filium, non iudicatur.* Thomas Aquinas in Ioann. Hîc inquit, probat quæ dixerat, quaſi per locum à diuiſione, hoc modo. Quicunque iudicabitur, aut erit fidelis, aut infidelis. Sed non venit ad iudicandum infideles, quia iam iudicati ſunt. Ergo à principio non miſit Deus filium ſuum, vt iudicet mundum. Primò ergo reſpondit, quòd fideles non iudicantur. Secundò, quòd nec infideles, ibi: Qui autem non credit. Dicet ergo, Non veni vt iudicem mundum: quia non veni ad iudicandum fideles: quia qui credit in eum, non iudicatur: ſcilicet iudicio condemnationis, quo nullus credens in eum fide formata iudicatur. Ioan. 5. In iudicium non venit, ſed tranſiet, &c. ſed iudicabitur iudicio præmiationis & approbationis. De quo dicit Apoſtolus, 1. Cor. 4. Qui autem iudicat me, dominus eſt. Sed numquid multi fideles peccatores? non damnabuntur? Reſpondeo. Dicendũ quòd quidam hæretici dixerunt, quòd nullus fidelis, quantumcunque peccator, damnabitur, ſed ſaluabitur merito fundamenti, ſcilicet fidei, licet aliquam pœnam patiatur. Et erroris ſui fundamentum ſumunt ex hoc quod dicit Apoſtolus, 1. Cor. 3. Fundamentum aliud nemo ponere poteſt. Et infrà: Si cuiuſque opus arſerit, ipſe tamen ſaluus erit: quaſi per ignem. Sed hoc manifeſtè eſt cõtra Apoſtolũ, ad Gal. 5. Manifeſta ſunt opera carnis, quę ſunt fornicatio, &c. Et infrà: Qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Dicendũ eſt ergo, quòd fundamentũ non eſt fides informis, ſed formata, quæ per charitatẽ operatur. Et ideò ſignãter nõ dicit Dominus, Qui credit ei: ſed, Qui credit in eum: id eſt, qui credẽdo in eũ per charitatẽ tendit, non iudicatur: & hoc quia non peccat mortaliter, per quod tollitur fundamentum. Vel ſecundũ Chryſoſt. hom. 27. in Ioan. Omnis qui malè agit, non verè credit. Vnde Paulus ad Tit. 1. Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant. Sed qui benè agit. Iob. 2. Oſtende mihi ex operibus fidem I

An non iudicentur fideles.

Fides formata fũdamẽtũ ſalutis eſt.

Chryſoſt.

Auguſtin. tuam. Et hic non iudicatur: id eſt, non condemnatur propter infidelitatem. Auguſtinus Epiſtol. 112. ad Paulinam, de videndo Deo, cap. 10. Hoc iudiciũ, inquit, pœnam æternam ſignificat. Nihil enim damnationis eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu. Euthymius in Ioan. Non condẽnatur, inquit, qui legitimè credit, & qui ſeruat etiã eius præcepta. Et ſicut illum fides eximit à condemnatione, ita qui non credit, iam iudicatus eſt. Auguſtin. tom. 3. lib. de agone Chriſtiano, cap. 27. Nec tamen, inquit, eos audiamus, qui negant diem iudicij futurum, & commemorant quod in Euangelio ſcriptum eſt, eum qui credit in Chriſtum, non iudicari: qui autem non credit in illum, iam iudicatum eſſe. Dicunt enim, Si & ille qui credit, non veniet in iudicium, & ille qui non credit, iam iudicatus eſt, vbi ſunt quos iudicaturus eſt in die iudicij? Non intelligunt ſic loqui ſcripturas, vt præteritum tempus pro futuro tempore inſinuẽt: ſicut ſuprà diximus, quod Apoſtolus dixit de nobis, quòd ſimul nos ſedere fecit in cœleſtibus, nondum factum eſt: ſed quia certum eſt futurum, ita dictum eſt, quaſi iam factum ſit, K

Euthym.

Auguſt.

Obiectio.

&

A & ſicut ipſe Dominus diſcipulis dixit, Ioann. 15. Omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis. Et paulò pòſt, Ioan. 16. Multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis illa portare modò. Quomodo ergo dixerat, Omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis: niſi quia illud quod per Spiritum ſanctum certiſſimè facturus erat, quaſi iam feciſſet, locutus eſt, Ioan. 3. Sic ergo cùm audimus, Qui credit in Chriſtum, non veniet in iudicium: intelligamus quòd non veniet ad damnationem. Dicitur enim iudicium pro damnatione, ſicut dicit Apoſtolus Rom. 14. Qui non manducat, manducantem non iudicet: id eſt, non de illo malè exiſtimet. Et Dominus dicit, Matth. 7. Nolite iudicare, ne iudicetur de vobis. Nō enim tollit nobis intelligentiam iudicandi, cùm & Propheta dicat Pſ. 57. Si verè iuſtitiam diligitis, rectè iudicate filij hominum: & ipſe Dominus dicat, Ioan. 7. Nolite iudicare perſonaliter, ſed iuſtum iudiciū iudicate. Sed illo loco vbi iudicare vetat, illud admonet, ne damnemus aliquem, cuius

A ſimili.

B vel cogitatio nobis non eſt aperta, vel neſcimus poſtea qualis ſit futurus. Si ergo cùm dicit, ad iudicium non veniet, hoc dixit, quia non veniet ad damnationem: Qui autem non credit, iam iudicatus eſt: hoc dixit, quia iam iudicatus eſt præſcientia Dei, qui nouit quid immineat non credentibus. Eandem reſolutionem ſequitur tract. 12. in Ioan. Nondum, inquit, apparuit iudicium, & iam factū eſt iudicium: nouit enim Dominus qui ſunt eius, nouit qui perueniant ad coronam, qui permaneant ad flammam: nouit in area ſua triticum, nouit & paleam, nouit ſegetem, nouit & zizania. Ita *qui non credit, iam iudicatus eſt*, in Dei præſcientia. Chryſoſtom. hom. 27. in Ioann. aliam rationem adducit. Nam quemadmodum homicida, etſi iudicis ſententia ſit indemnatus, damnatur tamen ipſius rei natura: ita & incredulus. Siquidem & Adam, qua die comedit à ligno, mortuus eſt. Ea enim lata eſt ſententia Geneſis 2. In quacunque die comederitis à ligno, morte moriemini. Atqui viuebat: quomodo ergo mortuus eſt? Diuina

Idem Aug.

Chryſoſt.

Quomodo qui nō credit, iā iudicatus eſt.

C ſententia, & rei natura: quippè qui ſeipſum fecit ſupplicio obnoxium, ſub ſupplicio eſt: ſi nō re, tamen ſententia. Sed ne quis, cùm audiret eum non viuere, vt iudicaret mundum, impunitum peccatum arbitraretur, & pigrior fieret: hanc tollit opinionem, inquiens, Iam iudicatus. Nam cùm multo pòſt tempore futurum eſt iudicium, eius iam formidinem incutit, quod incredibilem ipſius præ ſe fert humanitatem, quòd non ſolùm filium daret, ſed iudicij quoque tempus differret in longum tempus, vt abluendi criminis poteſtas fieret peccatoribus & infidelibus. Quòd ſi quis obiiciat paruulos etiam baptiſatos non credere in Chriſtum, idcircò iam & illos iudicatos eſſe: reſpondet Auguſtinus, ſerm. 14. de verb. Apoſt. eos fide aliena ſaluari. Vtique, inquit, prodeſt Chriſtus paruulis baptiſatis. Prodeſt ergo non credentibus? Abſit vt ego dicam, non credentes infantes. Iam ſuperiùs diſputaui. Credit in altero, qui peccauit in altero. Dicitur, credit, & valet, & inter fideles baptiſatos computatur. Hoc habet authoritas

Idem Aug.

Quomodo proſit Chriſtus paruulis nondū credentibus.

D matris Eccleſiæ, hoc fundatus veritatis obtinet canon. Contra hoc robur, contra hunc inexpugnabilem murum quiſquis arietat, confringitur. *Credunt* vtique *in nomine vnigeniti filij Dei*, in quo baptiſantur. Et verè illi omninò non credunt, qui nec eius ſacramentis inſigniuntur, nec in gremio ſponſæ illius Eccleſiæ ſe continēt, nec cùm adulti ſint, fidei ſymbola ſeriò profitentur. *Hoc eſt autem iudicium: quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem.* Chryſoſtomus hom. 27. in Ioann. Conſidera igitur quo pacto omnem aufert infidelibus excuſationem. In mundum lucem veniſſe dicit. Num eam quæſierunt, inquit? Nū laborarunt, num adnixi ſunt vt eam inuenirent? Theophilactus. Non enim in hoc ſolo peccarunt, quòd ipſi non quæſiuerunt lucem: ſed quòd lux venit ad illos, & illam non ſuſceperūt. Nam ſiquidem non veniſſet lux, potuiſſent homines prætexere, ignoraſſe ſe quid eſſet bonū: verùm quia venit Deus Verbum, & illi eum non receperunt, omni excuſatione carent. Eu-

Chryſoſt.

Tollitur infidelibus omnis excuſatio.

Theoph.

Euthym.

E thymius in Ioan. Hæc eſt ergo infidelitatis condemnatio. Propter hoc condemnantur, quia veniente ad eos luce ſcientiæ ac veritatis (dicit autem hoc de ſeipſo) dilexerunt magis tenebras ignorantiæ ac mendacij, quàm lucem. Nam qui abſente luce manet in tenebris, excuſationem fortaſſis aliquam habebit: quam & oportuit hunc non ita ſe habere, ſed lucem quærere: qui verò veniente ad ſe luce adhuc in tenebris reſidet, omni priuatur excuſatione. Auerſum enim animum ad lucem claudit, & voluntariè tenebris offunditur. Nec ſolùm ad lucem non venit, ſed è diuerſo, cùm magis lux ad ſe veniat, fugit, & à ſua auertitur ſalute. Deinde etiam cauſam ponit, propter quam dilexerunt tenebras. Rupertus lib. 3. in Ioann. Venit enim lux in mundum, proſecuta eſt homines: mox vt de regno Dei proiecti ſunt, plurima illis accendit luminaria, vbi poſt paternam denudationem nati ſunt, vt nuditatem ſuam recognoſcentes, & pœnitentiam agentes, veſtem innocentiæ recuperarent. Plurima, inquam, accendit ante legem, & ſub lege, ſcilicet iuſtos viros, quorum factis, dictis, vel ſcriptis lucentibus;

Rupert.

Quomodo homines dilexerūt tenebras.

ſeipſos viderent & agnoſcerent. Tandémque venit ipſa lux, ipſe ſol iuſtitię, paratum illis oſtendens, & facilem introitũ regni Dei: ſed dilexerunt magis tenebras quàm lucem. Quare? *Erant enim eorum opera mala.* Quæ? Fornicationes, adulteria, homicidia, veneficia, comeſſationes, furta, periuria, ebrietates, falſa teſtimonia, & his ſimilia, quibus omnibus lux iſta inimica eſt: quæ dum oſtendit illis additum regnum Dei, dum præcipit illis ex aqua & ſpiritu ſancto renaſci, & generationem cœleſtem ingredi, in qua non liceat ſcortari vel inebriari, polluere vel pollui, concupiſcere, & rapere vel furari, refugiunt ab iſta luce, ſeque in tenebras ſuas recondunt, ſicut Adam pater ipſorum, & foliis prauę defenſionis pudenda opera contegunt, blaſphemantes inſuper ipſam lucem, ſuáſque defendentes tenebras, vocantes tenebras lucem, & lucem tenebras, vt legitur Eſaiæ 5. Verùm hîc quæritur, an infidelium opera mala ſint, maximè cùm legamus multos eorum ſecundum virtutem operatos eſſe. Sed dicendum ſecundum Chryſoſtomum, quòd aliud eſt benè operari ex virtute, aliud ex aptitudine & diſpoſitione naturali. Sunt enim qui ex naturali diſpoſitione benè operantur, quia non inclinantur ad contrarium: & hoc modo etiam infideles poterunt benè operari, & ex his multi caſtè viuere, quia non impugnabantur à concupiſcentia: humiles eſſe, quia non incitabantur ad ambitionem & iactantiam. Illi autem ex virtute benè operantur, qui etſi inclinentur ad vitium contrariũ, tamen ex rectitudine rationis & bonitate voluntatis à virtute non declinant: quod proprium eſt fidelium, inquit Thomas Aquin. in Ioan. Vel dicendum eſt, infideles bona quædam feciſſe: non tamen propter amorem virtutis, ſed propter iactantiam & vanam gloriam. Nec etiã omnia benè operabantur, cùm neque Deo ſuum cultum exhiberent, nec ipſum ſuper omnia diligerent. *Omnis enim qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius.* At verò dices, Omnes nos, quotquot ad Deum accedimus, & lucem quærimus, peccato obnoxios eſſe. Verùm in omnibus voluntas attendenda eſt, vt is non veniat ad lucem, non modò cuius opera mala ſunt, ſed & qui hæc ipſa diligit: ſicut dixit, *Et dilexerunt magis tenebras quàm lucem.* Auguſtin. tract. 12. in Ioann. Quid eſt hoc? Quorum enim opera bona erant? Nũ veniſti vt viuifices impios? Sed *dilexerunt*, inquit, *magis tenebras quàm lucem.* Ibi poſuit vim. Multi enim dilexerunt peccata ſua, & multi confeſſi ſunt peccata ſua: quia qui confitetur peccata ſua, & accuſat peccata ſua, iam cum Deo facit. Accuſat Deus peccata tua. Si & tu accuſes, coniungeris Deo. Quaſi duæ res ſunt, homo, & peccator. Quod audis homo, Deus fecit: quod audis peccator, ipſe homo fecit. Dele quod feciſti, vt Deus ſaluet quod fecit. Oportet vt oderis in te opus tuum, & ames in te opus Dei. Cùm autem cœperit tibi diſplicere quod feciſti, indè incipiunt bona opera tua, quia accuſas mala opera tua. Albertus Magnus. Diuinæ igitur iuſtitiæ rationem oſtendit, inquit. Non enim dixit, qui malum agit: hoc enim ex ignorantia & impotentia infirmitatis fieri poteſt: ſed, qui malè agit, hoc eſt contrariũ virtuti: quia plus virtus in benè agendo conſiſtit, quàm bonum agendo. *Odit lucem* veritatis & virtutis. Sap. 17. Dum impij ſe putant latere in obſcuris peccatis, tenebroſo obliuionis velamento diſperſi ſunt. Iob. 24. Oculus adulteri obſeruat caliginẽ, dicẽs, Non me videbit oculus. Hac verecundia dum illuſtrantur lumine diſcuſſionis diuinæ, dicent montibus, Cadite ſuper nos: & collibus, Operite nos. Apoc. 6. *Et non venit ad lucem*, quantum in ſe eſt. Epheſ. 5. Nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum: magis autem redarguite. Geneſ. 3. Audiui Domine vocem tuam, & abſcondi me: timui enim eò quòd nudus eſſem. *Vt non arguãtur*, hoc eſt, arguenda eſſe oſtendantur, *opera eius.* Omnia quæ arguuntur, à lumine manifeſtantur. Epheſ. 5. 2. Reg. 12. Tu feciſti verbum hoc in abſcondito: ego autem facio in conſpectu omnis Iſraël, & in conſpectu ſolis huius. Per oppoſitum verò *qui facit veritatem, venit ad lucem:* quia veritas quærit lucem: quia ipſa lux eſt, quam tenebræ non comprehenderunt. Veritas enim, vt dicit Auguſtinus, eſt rectitudo ſola mente perceptibilis, qua omnia cogitata, dicta & opera ad rectum menſurantur. Pſal. 42. Emitte lucem tuam & veritatem: ipſa me deduxerunt, & adduxerunt in montem ſanctum tuum. 3. Eſd. 4. Veritas manet, & inualeſcit in æternum: & viuit, & obtinet in ſecula ſeculorum. Philip. 2. Inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo. Matth. 5. Nemo accendit lucernam, & ponit eam in abſcondito, neque ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt qui ingrediuntur, lumen videant: *quoniam in Deo*, qui ſumma lux eſt, & manifeſtans omnia bona, *facta ſunt.* 1. ad Tim. vlt. Qui habitat lucem inacceſſibilem. Dan. 12. Qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ erunt in perpetuas æternitates. Ideò dicit Apoſtolus, Rom. 13. Abiiciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis, ſic vt in die honeſtè ambulemus. Verùm quæri poteſt, quomodo hi, qui ſe peccatores proprio iudicio cognoſcunt, & veritatem faciunt,

An infideliũ opera mala ſint.

Chryſoſt.

Tho. Aqu.

Auguſtin.

Alber. Ma.

Veritas, quid.

Auguſt.

Obiectiones.

F G H I K

A faciunt, & ad lucem veniunt? An verò vt manifeſtentur peccata illorum? Quid ſi aliquid boni operis fecerint, an illis erit gloriandum, & contendendum vt in lucem veniant opera illorum? Ad priorem obiectionem reſpondet Auguſtinus, tom. 12. in Ioan. Facis, inquit, veritatem, & venis ad lucem. Quid eſt, facis veritatem? Non te palpas, non tibi blandiris, non tibi adularis, non dicis, Iuſtus ſum, cùm ſim iniquus: & incipis facere veritatem. Venis autem ad lucem, vt manifeſtentur opera tua: quia in Deo ſunt facta: quia & hoc ipſum, quod tibi diſplicuit peccatum tuum, non tibi diſpliceret, niſi tibi Deus luceret, & eius veritas tibi oſtenderet. Sed etiã qui admonitus diligit peccata ſua, odit admonentem lucem, & fugit eam, vt non arguantur opera eius mala quæ diligit. Qui autem facit veritatem, accuſat in ſe mala ſua: non ſibi parcit, non ſibi ignoſcit, vt Deus ignoſcat: quia quod vult vt Deus ignoſcat, ipſe agnoſcit, & venit ad lucem: cui gratias agit, quòd ille quid in ſe odiſſet, oſtenderit. Dicit Deo, Auerte faciem tuam à peccatis meis. Pſ. 50. Et qua fronte dicit, niſi iterum dicat, Quoniam facinus meum B contra me eſt ſemper? Sit ante te, quod non vis eſſe ante Deum. Si autem poſt te feceris peccatum tuum, retorquet illud tibi Deus ante oculos tuos: & tunc retorquet, quando iam pœnitentiæ fructus nullus erit. Ad poſteriorem obiectionem reſpondet Thomas Aquinas, Licitum eſſe ſua opera Dei teſtimonio exhibere, vt approbentur, ſecundum quod dicitur, 2. Cor. 10. Non enim qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus, &c. & Iob. 16. Ecce in cœlo eſt teſtis. Velle & manifeſtari in ſua conſcientia, vt gaudeat, ſecundum quod dicitur, 2. Cor. 1. Gloria noſtra hæc eſt teſtimonium conſcientiæ. Velle autem manifeſtari hominibus ad laudem vel ad gloriam propriam, reprehenſibile eſt. Nihilominus tamen ſancti viri, bona quæ faciunt, manifeſtari deſiderant hominibus propter honorem Dei, & ad vtilitatem fidei. Matth. 5. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, &c. Sed veniunt ad lucem: vt manifeſtentur opera eorum, quoniam in Deo ſunt facta: id eſt, ſecundum mandatum Dei. C Quicquid enim boni facimus, ſiue vitando peccatum, ſeu pœnitendo de commiſſis, ſiue bona operando, totum eſt à Deo: iuxta illud Eſaiæ, Omnia opera noſtra operatus es nobis, & cæt.

Auguſtin. *Peccata noſtra coram nobis ſint.* *Tho. Aqu.*

Chriſtus per diſcipulos baptiſat, conqueruntur Ioannis diſcipuli apud illum: Ioannes rurſum Chriſtum ſponſum eſſe teſtatur, ſe ſponſi amicum, & quantum ipſe ſuáque Chriſto cedant, prædicat: quem à Deo miſſum & omnipotentem agnoſcit.

Matth.	Marc.	Luc.	IOAN. 3.
			D Poſt hæc venit Ieſus & diſcipuli eius in Iudæam terram: & illic demorabatur cum eis, & baptiſabat. Erat autem & Ioánes baptiſans in Ænon iuxta Salim: quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptiſabantur. Nondum enim miſſus fuerat Ioannes in carcerem. Facta eſt autem quæſtio ex diſcipulis Ioánis cum Iudæis de purificatione. Et venerunt ad Ioannẽ, & dixerunt ei, Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce hic baptiſat, & omnes veniunt ad eum. Reſpondit Ioannes & dixit, Non poteſt homo accipere quicquam, niſi fuerit ei datum de cœlo. Ipſi vos mihi teſtimonium perhibetis quòd dixerim, Non ſum ego Chriſtus: ſed quia miſſus ſum ante illum. Qui habet ſponſam, ſponſus eſt: amicus autem ſponſi, qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Hoc ergo gaudium meũ impletum eſt. Illum oportet creſcere, me autem minui. E Qui deſurſum venit, ſuper omnes eſt. Qui eſt de terra, de terra eſt, & de terra loquitur: qui de cœlo venit, ſuper omnes eſt. Et quod vidit & audiuit, hoc teſtatur: & teſtimonium eius nemo accipit. Qui autem acceperit eius teſtimonium, ſignauit quia Deus verax eſt. Quem enim miſit Deus, verba Dei loquitur: non enim ad menſurã dat Deus ſpiritum. Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Qui credit in Filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus eſt Filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

NIHIL veritate clarius, nihil potentius: nihil mendacio imbecillius, etſi innumeris obtegatur operimentis. Mendacium enim deprehenditur, & effluit facilè: veritas autem nuda omnibus proponitur, volentibus eius pulchritudinem intueri: neque latere vult, nullum timet periculum, nullas inſidias tremit, nullam deſiderat multitudinis gloriam, nulli hominum eſt obnoxia, omnia excedit: etſi innumeris circumueniatur

Introductio.

inſidiis, tuta permanet: & qui ad eam confugiunt, tanquam infirmiſſimo & tutiſſimo muro eius viribus cuſtodiuntur: & latentia omnia abſcondita in medium proponit. Quod Chriſtus ad Pilatum his verbis ſignificauit: Ego palàm locutus ſum mundo, ego ſemper docui in ſynagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus ſum nihil. Hoc tũc locutus eſt Ieſus, nunc autem fecit. *Poſt hæc*, inquit, *venit Ieſus & diſcipuli eius in Iudæam terram: & illic demorabatur, & baptiſabat. Erat autem Ioannes baptiſans in Aenon iuxta Salim: quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptiſabantur.* Ad ſolennitates conueniebat Chriſtus, vt in medium Dei doctrinam proponeret, & ex miraculis vtilitatem. Inde ſæpè Iordanem petebat: nam & illuc multi concurrebant. Sed & frequentioribus locis verſabatur, non oſtentationis aut ambitionis gratia, ſed ſtudio vt prodeſſet quamplurimis. Hæc Chryſoſtomus, ho. 28.

Chryſoſt. in Ioan. Deſcripto igitur ſermone, quem habuit Chriſtus cum Nicodemo, ad vſum baptiſ-

Summa. matis Euangelicæ legis delabitur: & quid Ioãnes Baptiſta de Chriſto ſenſerit, pleniùs edocet. Vbi & quæſtio proponitur de Chriſti baptiſmate, & illius excellẽtia confirmatur reſponſione Ioannis. *Poſthæc* ergo, videlicet conſummato ſermone quem habuit ad Nicodemum, *venit Ieſus & diſcipuli eius in Iudæam terram*, hoc eſt, ad alia loca Iudææ. Poſtquàm enim in Iudæo- G

Hiſtoria. rum metropoli Hieruſalem vendentes & ementes è templi veſtibulo expulit, & Nicodemum inſtruxit, tandem in alia Iudææ loca tranſiit, vt verbum Patris diſſeminaret. Quidam tamen cenſent eum interim in Galilæa aliquandiu diuertiſſe, antequàm rurſus in Iudæam remearet.

Theoph. Theophilactus in Ioan. Erat Ieſus Hieroſolymis vſque ad feſtum Paſchæ: & poſtquàm illud præterit, exiuit in terram Iudæam, & prope Iordanem verſabatur, vbi multi conueniebant. Non quærebat autem populoſa loca, propter inanem gloriam, vel oſtentationem: ſed cupiebat pluribus ſuam bonitatem communicare, & vſui eſſe: quoniam & eam ob cauſam ad

Beda. feſtum aſcenderat, vtpotè plurimis profuturus doctrina & miraculis. *Et baptiſabat*. Beda in Ioã. Baptiſatus baptiſat. Non eo baptiſmate baptiſat, quo eſt baptiſatus. Dat baptiſmum Dominus baptiſatus à ſeruo, oſtendens humilitatis viam, & perducens ad baptiſmum Domini, hoc H eſt, baptiſma ſuum, re præbendo humilitatis exemplum: quia ipſe non reſpuit baptiſma ſerui, & baptiſmate ſerui via præparabatur Domino, & baptiſatus eſt Dominus. Viam ſic fecit ad ſe venientibus. Ipſum audiamus. Ego ſum via, veritas, & vita. Si veritatem quæritis, viam tenete. Nam ipſe eſt veritas, qui eſt via. Audiamus Ioannem. Baptiſat Ieſus. Diximus quia ba-

Cyr. Alex. ptiſat Ieſus. Quomodo Ieſus? quomodo Dominus, quomodo Dei filius, quomodo Verbum.

Non idem eſt Chriſti et Ioannis baptiſma. Sed Verbum caro factum eſt. Cyrillus Alex. lib. 2. in Ioan. cap. 57. Itaque Ioannes Euangeliſta cùm videret quàm neceſſarium eſſet ea narrare, quibus quantum Chriſti baptiſmus Ioãnis baptiſmo præſtaret, aperiretur: perſpexit non multò pòſt aliquot futuros, qui nullam inter baptiſmum, baptiſmi differentiam facerent, ſed pari laude vtrumque coronarent, aut ob imperitiam, aut lapſum hominum, meliorem eſſe baptiſmum Ioannis putarent. Nullum eſt tam turpe facinus, quod imperitia non audeat aggredi. Nulla blaſphemia tam magna, vt ad- I uerſus ſacratiſſima Eccleſiæ dogmata non dicatur libenter ab his, qui omnia, vt ſcriptum eſt, recta peruertunt. Ne igitur temerarij homines aquã Ioannis, qua in pœnitentia baptiſabat, ſpirituali baptiſmo Chriſti anteferre auderent, cauſas tam turpis temeritatis euertens, ipſum Baptiſtam narrat huius quæſtionis fragilem nodũ dubitantibus ſuis diſcipulis diſſoluiſſe. Baptiſabat enim Chriſtus per diſcipulos ſuos. Ioannes quoque ipſe non per alios, ſed manibus ſuis: nec in

Locus vbi Ioãnes baptiſabat. iiſdem fontibus, in quibus Chriſtus, hæc faciebat, ſed iuxta Salim, & in fonte quodam certo atque vicino: vt etiam hac fontis determinatione ſubobſcurè ac ænigmaticè ſubaperiret, baptiſmum ſuũ, cùm eſſet imperfectus, introductorium ad perfectionem fuiſſe. Nam veluti lex Moſaica, futurarum rerum & ſpiritalis cultus quædam præparatio fuit, occultam veritatem parturiens: ſic baptiſmus Ioannis ad baptiſmum Chriſti collocatus, præparationis vim obtine- K

Brocardus bat. *Erat ergo & Ioannes baptiſans in Aenon iuxta Salim.* Brocardus in deſcriptione Terræ

Ænõ vbi, & ſalim. ſanctæ, ſcribit Ænon diſtare à ciuitate Sichem quatuor milliaribus, progrediendo verſus Orientem ad Iordanem. Hieronymus, to. 3. Epiſt. ad Euagrium. Salim, inquit, non vt Ioſephus

Hierony. & noſtri omnes interpretantur, eſt Hieruſalem, nomen ex Græco Hebraicóque compoſitũ: quod abſurdum eſſe, peregrinæ linguæ mixtura demõſtrat: ſed oppidum iuxta Scythopolim, quod vſque hodie appellatur Salem, & oſtenditur ibi palatium Melchiſedek, ex magnitudine ruinarum veteris operis oſtendens magnificentiam: de quo in poſteriore quoque parte Geneſeos ſcriptum eſt: Venit Iacob in Socoth, id eſt in tabernacula, & fecit ibi ſibi domos atque tentoria, & tranſiuit in Salem ciuitatem regionis Sichem, quę eſt in terra Chanaan. Conſiderandum quoque eſt, quòd Abrahæ à cæde hoſtiũ reuertenti, quos perſecutus eſt vſque Dan,

quæ

A quæ hodie Pameas appellatur, non de via Hieruſalem, ſed de oppido metropoleos Sichem, in
itinere fuerit: de quo in Euangelio quoque legimus, Erat autem Ioannes baptiſans in Ænon,
iuxta Salim, quia aquæ multæ erant ibi. Nec refert vtrum Salem an Salim nominetur, cùm
vocalibus in medio literis perrarò vtantur Hebræi, & pro voluntate lectorum, atque varieta-
te regionum, eadem verba diuerſis ſonis atque accentibus proferantur. Euthymius in Ioan- Euthym.
nem. Cæterùm Ioannes baptiſabat, donec in carcerem conijceretur, vt continuè poſſet doce-
re de Chriſto, & baptiſatos ad eundem tranſmittere: & ne zelo aut ira ceſſaſſe videretur, ſed
potiùs de eo crederetur, quòd Chriſti diſcipulis operaretur, baptiſatóſque ad eum adduceret:
& tertiò, ne diſcipulos ſuos ad maiorem æmulationem accenderet. Nam ſi millies clamans,
ſempérque primas Chriſto concedens, & tantum ſe deiiciens, non perſuaſit eis quòd illius
præcurſor eſſet: ſi deinceps baptiſare ceſſaſſet: proculdubiò omni poſtpoſito pudore, ſub præ-
B textu honorandi magiſtri, eúmque præponendi, contra Chriſtum & Apoſtolos multa debla-
teraſſet. Quod etiam ſciens Chriſtus, tunc præcipuè cœpit prædicare, quum Ioannes è medio
ſublatus eſt. Vnde & Chryſoſtomus: Propterea, inquit, opinor præproperam illi conceſſam eſſe Chryſoſt.
mortem, vt omnis affectus multitudinis in Chriſtum transfunderetur, nec deinceps diuide-
rentur variis de vtroque ſententiis. *Facta eſt autem quæſtio*, aut ab eo tempore, aut occaſione
qua Chriſtus & Ioannes baptizabant, *ex diſcipulis Ioannis* Baptiſtæ, ſed indiſcretum zelum
habentibus, cùm iam audierint à Ioanne, quòd Chriſtus baptiſaret in ſpiritu: *cum Iudæis*, qui
baptiſabantur à Ioanne, *de purificatione*, hoc eſt, de baptiſmo. Multa enim baptiſmata erant a-
pud Iudæos, quæ & purificationes dicebantur, vt legitur Hebr. 10. Chryſoſtomus homil. 28. Idem.
Conſidera Euangeliſtæ lenitatem: non enim in quemquam inuehitur, ſed pro viribus crimen
extenuat, cùm quæſtionem factam ſimpliciter dicit. Nam quid contenderint, ex ſequentibus
C patet, quæ etiam leniùs exequitur. Hæc enim ſunt Sathanæ zizania, hæ ſunt æmulationes, qui- *Æmulatio*
bus dum quiſque zelo aliquo magiſtrum ſuum ſeu doctorem proſequitur, aliquando alios im- *diſcipulorũ*
pugnare videatur. Sic alius dicit, Ego Apollo, ego Cephæ, ego Pauli: an verò non omnes Chri- *Ioannis cõ-*
ſti ſunt? Ergo diuiſus eſt Chriſtus? Nec enim qui plantat, neque qui rigat, eſt aliquid, ſed qui *tra Chriſtũ*
incrementum dat Deus. Rupertus lib. 3. in Ioannem. Verbi gratia. Puta dixiſſe Iudæos: Ecce *& eius di-* *ſcipulos.*
habemus duos baptiſtas: cuius eorum baptiſmus meliùs purificat? Cuius, inquiunt diſcipuli Rupert.
Ioannis, niſi eius qui aquas iſtas primus inuenit, primúſque mortalibus oſtendit? Baptiſta no-
ſter non ab hominibus, neque per hominem, ſed per verbum Domini, cùm eſſet in deſerto
ſolitarius, baptiſare didicit: atque inde huc veniens, iuniorem illum, ad quem omnes modò ve-
niunt, vt cæteros baptiſauit. Econtrà Iudæi: Nónne magiſter veſter, inquiunt, baptiſmo ſuo pu-
rificationem illius prætulit, dicens, Ego vos baptiſo in aqua, ille vos baptiſabit in Spiritu ſan-
D cto & igne. Nónne ſe indignum duxit ſoluere eius corrigiam calceamenti? Nec mirum ſi
iſta quæſtio inter Chriſti & Ioannis diſcipulos orta eſt, cùm & magni illi Apoſtoli iam inſtan-
te paſſione Chriſti, contenderint quis eorum videretur eſſe maior. Nec omninò contemnen-
da eſt hæc quæſtio, cùm & ipſius reſolutio tot concertationes euincat, quæ nunc ab hæreti-
cis fiunt, qui Ioannis baptiſma Chriſti baptiſmati æquare contendunt: quaſi nec vnquam
iſtius quæſtionis certa ſententia producta eſſet. Illorum ergo diſcipulorum dubitatio noſtræ fi-
dei certam & indubiam reſolutionem adfert. *Et venerunt ad Ioannem, & dixerunt ei, Rabbi,*
qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce hîc baptiſat, & omnes veniunt
ad eum. Chryſoſtomus homil. 28. in Ioannem. Hoc eſt, qui in diſcipuli loco habitus eſt, is à te Chryſoſt.
diſcedens baptiſat. Non aiunt, quem baptiſaſti: ſiquidem oportuiſſet eos & ſupernæ vocis, &
Spiritus ſancti aduentus meminiſſe. Non dignantur Chriſtũ honoris titulo, Ioannem verò Ma-
E giſtrum vocant. Sed & Chriſtum ingratitudinis arguunt, qui tam claro teſtimonio donatus à
Ioanne, populum omnem ad ſe reuocet, ita vt quaſi Ioanne contempto illum ſequantur. *Re-*
ſpondit Ioannes, & dixit: Non poteſt homo accipere quicquam, niſi datum ei fuerit de cœlo. Generali
ſententia, & omnibus accepta, diſcipulos ſuos à ſiniſtra de Chriſto opinione reuocat: & ſeipſum *Ioannis hu-*
adeò extenuat, vt quam de illo conceperant æſtimationem, ad Chriſti gloriam & teſtimo- *militas.*
nium dirigat. Hoc igitur tale eſt, ac ſi dicat: Etiamſi vos me quid eximium & ſupra humanam
capacitatem conſtituere velitis, zelo quo in me ducimini, inanis tamen hęc erit contentio. Nec
enim aliud eſſe poſſum, quàm quod Deus donauit. Sed & quod è cœlo quiſque accepit, id
non poteſt non eſſe, etiamſi totus mundus côntradicat. Indè fit, vt fruſtrà me maiore quàm æ-
quum eſt dignatione proſequamini: & fruſtrà illius honorem & gloriam minuatis, cuius *In ambi-*
è cœlo teſtimonium à patre ad me perlatum eſt. Heb. 5. Nemo aſſumit ſibi honorem: quòd ſi *tioſos &*
quis contumelioſè cum diuinæ maieſtatis præiudicio id contendit, in inſtãti deprimetur. Fortè *arrogantes.*

ſcilicet obiicere quis poterit, nonnullos ambitione ductos hoc accipere, quod illis è cœlo, id eſt iure, & diuina ordinatione minimè datum eſt. Nam & Simon pro Deo haberi ſe fecit apud Neronem, & Manes exiſtimari pro Paracleto & conſolatore, & Hæreſiarchæ omnes pro reformatoribus, & Eccleſiæ reſtitutoribus. Num iſtud acceperant è cœlo? Quomodo verò hanc apud homines opinionem nacti ſunt, ſi neque hoc à cœlo datum illis fuerat? Erit & hæc obiectio latior: ſeſe enim ad eos extendet, qui ſibi contra fas & omnem æquitatem ſumma imperia, diuitias & honores vendicarunt. Verùm neque hoc eſt aliquid habere, quod & mutationi obnoxium eſt, & tantæ alterationi, quæ quò tolluntur in altum, eò lapſu grauiore illos præcipitet. Si quis enim ſibi nomen cum Dei præiudicio facit, eò tandem deteſtabilior redditur, & F

Triſte iacet lucis, euitandúmque bidental.

Tale nomen eſt hæreticorum, ſchiſmaticorum, tyrannorum. Et quid profuit Sathanæ ſeipſum extuliſſe, & ſupra Deum ipſum attentaſſe? Eſa. 14. Vbi es Lucifer, qui manè oriebaris? Ecce nunc in infernum detraheris. Itaque Ioannes de nomine ſolido & conſtanti loquitur, quod non niſi à cœlo accipimus: ſed neque ſolidæ ſunt & permanſuræ diuitiæ, honores, & cætera ſimilia, quæ cum diuini nominis contumelia nobis vendicauerimus. Adde quòd ſi Dei permiſſionem & prouidentiam attendamus, videbimus nihil nos efficere, niſi aut donet, aut ſinat ſummum illud numen. Nec ipſi dæmones, nec impij aliquid in iuſtos poſſunt, ſeu eorum nomen, ſeu fortunas, ſeu perſonam inquirant, niſi illis datum fuerit de cœlo. Vnde ad Pilatum Chriſtus, Non haberes, inquit, poteſtatem aduerſum me vllam, niſi tibi datum fuerit deſuper. Et alibi: Hæc eſt & poteſtas tenebrarum. Auguſtinus tom. 9. in tract. de rectitudine Catholicæ conuerſationis, loquens de ſortilegis. Illud autem ſcitote, inquit, quia nec vos, nec aliquid quod ad vos pertinet, lædere poteſt inimicus, niſi quantum permiſerit Deus. Permittit autem duabus de cauſis: aut vt probet, ſi boni eſtis: aut caſtiget, ſi peccatores. Hinc fit, vt patienter feramus aduerſa, cùm nouerimus ea Dei prouidentia contingere, aut ad caſtigationem, aut gloriam noſtram. Etſi enim impij malè alicui velint, illud tamen quod malè volunt, exequi non poſſunt, niſi Deo ſinente. Vnde & de Sathana Chriſtus Luc. 22. Ecce, inquit Petro, Sathanas expetiuit vos, vt ventilet ſicut triticum. Auguſtinus tom. 3. in Enchirid. ad Laurentium, cap. 95. & 96. Non ergo fit aliquid, niſi omnipotens fieri velit, vel ſinendo vt fiat, vel ipſe faciendo. Nec dubitandum eſt Deum facere benè, etiam ſinendo fieri, quæcunque fiunt malè. Non enim hoc niſi iuſto iudicio ſinit. Et profectò bonum eſt, quicquid iuſtum eſt. Quamuis ergo ea quæ mala ſunt, in quantum mala ſunt, non ſint bona: tamen vt non ſolùm bona, ſed etiam ſint & mala, bonum eſt. Nam niſi hoc eſſet bonum, vt eſſent & mala, nullo modo eſſe ſinerētur ab omnipotente Deo. Itaque nulla poteſtas eſt niſi à Deo, & non poteſt homo à ſe accipere quicquam, etiamſi accipere velit & nitatur, niſi datum ei fuerit de cœlo, aut Deo in eo bonum operante, aut malum fieri ſinente. Aug. l. 2. contra Epiſt. Parmeniani, c. 15. hac ſententia Donatū abuſum eſſe oſtendit, vt qui ſe ſuam doctrinam è cœlo accepiſſe iactaret, cùm requireretur, cur non ab Eccleſia acciperet. Atqui, inquit Auguſt. ipſa Eccleſia de cœlo accipit. Et ita concludit: Nemo accipit ſine dante: ſed quod pertinet ad baptiſmi ſanctitatem, adeſt Deus qui det, & homo qui accipiat, ſiue per ſeipſum donante Deo, ſiue per Angelum, ſiue per hominem ſanctum, ſiue per Petrum, ſiue per Ioannem, ſiue per hominem iniquum, ſicut per tam multos, vel latentes, vel manifeſtos, quos ante tempus de meſſe colligere ſerui patrisfamiliâs prohibētur, & quos velut paleam frumenta dominica, vſque ad tempus ventilationis, corde interim ſeparati, non temeritate corporaliter deſerunt, ſed pietate ſpiritualiter ferunt. Itaque ſeu nos per manuū impoſitionem, & hominum miniſterium aliquam gratiā accipiamus, ſeu fidem ex verbo Dei per auditum colligamus, in omnibus Deus operari intelligitur: ita vt nec ſufficientes ſimus cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo ſit. *Ipſi vos mihi teſtimoniū perhibetis, quòd dixerim, Non ſum ego Chriſtus, ſed quia miſſus ſum ante illum.* His verbis primùm aſtruit Ioannes, quid non fuerit, demum quid fuerit. De primo non dicit, Vos mihi teſtes eſtis quòd non ſum ego Chriſtus, ſed quòd dixerim, Non ſum ego Chriſtus. Ipſi enim illum eſſe Chriſtum putabant, & pro Chriſto haberi deſiderabant: tantò abeſt vt teſtarentur illum non eſſe Chriſtum. Sed neque dixit, Pleriqueſunt teſtes, ſed, Vos ipſi mihi teſtimonium perhibetis. Siquidem apertè & coram omnibus hoc teſtatus fuerat, adeò vt nullum diſcipulorum latuerit. Ex quibus ſinceritas & candor illius animi declaratur, qui tantum abeſt vt applauſu & laudibus humanis delectaretur, quin potius toties repetebat, Non eſſe ſe Chriſtum. *Sed miſſus ſum*, inquit, *ante illum*. Hac particula quis ſit, & quid de ſe ſentiendum ſit, ex-

G H I K

Auguſtin. — *Cur aliquid poſſunt ſortilegi.* — *Auguſtin.* — *Deus malè non facit, etſi illud permittat.* — *Auguſt.* — *Sinceritas Ioannis.*

A ſit,explicat.Miſſus ſum ante illum,præco & præcurſor illius ſum. Magnum ſanè diſcrimen eſt inter regem & præconem: nihil enim habet præco niſi à rege: & magna inter Ioannem & Chriſtum diſtantia eſt: nihil enim habet Ioannes niſi à Chriſto. Et ad Ioannis inſtar omnes Eccleſiæ miniſtri Chriſto primas deferunt, nihil ſibi arrogant, ſed id vendicant, quod Paulus 1. Corinth.4. Sic nos exiſtimet homo tanquam miniſtros Chriſti,& diſpenſatores myſteriorum Dei. *Qui habet ſponſam,ſponſus eſt*. Pulcherrima ſimilitudine Chriſti & ſuam diſpenſationem,officium & dignitatem ob oculos ponit. Innuit enim Chriſtum Dei, velut ſummi cuiuſdam regis filium,in terram deſcendiſſe,ad ducendam ſponſam: ſe verò illi præmiſſum eſſe, velut προμνήστορα καὶ νυμφαγωγὸν, qui ſponſam præparet, & in illius occurſum adducat. Et hanc quidem ſimilitudinem habet Pſaltes, cùm Chriſti ad nos aduentum exprimit, his verbis: In ſole poſuit tabernaculum ſuum,& ipſe tanquam ſponſus procedēs de thalamo ſuo. Exul-

Humilitas miniſtrorū Chriſti.

Chriſtus ſponſus.

B tauit vt gigas ad currendam viam, à ſummo cœlo egreſſio eius. Sed & eius epithalamium in alio canitur: Specioſus forma præ filiis hominum,diffuſa eſt gratia in labiis tuis. Aſtitit regina à dextris tuis in circuitu deaurato, circundata varietate. Audi filia,& vide,& inclina aurē tuā,& obliuiſcere populum tuum,& domum patris tui: & cōcupiſcet rex gloriam tuam. Quinetiam Cantici canticorum myſteria,Chriſti cum Eccleſia ſpirituales nuptias celebrant. Et huius quidem ſimilitudinis authoritatem cōfirmauit Chriſtus,Matth.9. etiam apud ipſos Ioannis diſcipulos. Quærentibus enim illis,& dicētibus, Quamobrem nos & Phariſæi ieiunamus plerumque,diſcipuli verò tui non ieiunant: reſpondit, Num poſſunt filij ſponſi lugere,quamdiu cum illis eſt ſponſus? Venient dies,quibus tolletur ab eis ſponſus,& ieiunabunt. Se enim ſponſum vocabat,& quamdiu cum ſuis eſſet,illos à ieiuniis excuſari dicebat: verumtamen ſucceſſura alia tempora,quibus ipſo in cœlum aſſumpto,ipſos & omnem Eccleſiam ieiunare cōueniat, vt in-

C terpretatur Tertull.l.de ieiunio contra Pſychicos. Et quoniam has Chriſti nuptias non legimus ſeculi more inſtitutas fuiſſe,ideò ſpirituales illas eſſe intelligendū eſt. Epheſ.5. Tradidit ſemetipſum pro Eccleſia,vt eam redderet ſine macula,& deſponſaret. Oſee 2. Deſponſabo te mihi in fide. Apoc.19. Venerunt nuptiæ agni,& vxor agni præparauit ſe. Auguſt.ho.31. de verb. Apoſt. Qui habet ſponſam,ſponſus eſt. Bonum coniugium,ſanctæ nuptiæ. Sponſus Chriſtus, ſponſa Eccleſia. A ſponſo cognoſcimus ſponſam. Et ne fortè hæreticorum Eccleſiæ ſibi nomen ſpōſæ vſurpent,cùm ſint adulteræ,& iam à ſponſo receſſerint,adiicit: Tu quid dicis? Cuius ſponſus eſt Chriſtus? Partis Donati? Non eſt ipſe,non eſt ipſe. Ad nuptias veniamus,tabulas legamus, & non litigemus. Ergo ſi tu dicis,Chriſtus eſt ſponſus partis Donati, ego tabulas lego, & inuenio Chriſtum eſſe ſponſum Eccleſiæ toto orbe diffuſæ. Ad hanc regulam multa formari poſſunt argumenta in hæreticos,ne ſe ad Chriſtum pertinere arbitrentur: ſeu Chriſti doctrinam, ſeu

Tertull.

Eccleſia ſponſa.

Auguſt.

D promiſſiones cum illorum ſententiis conferamus: ſeu etiam attendamus vnam eſſe ſponſam, non multas. Vna eſt,inquit,columba mea, & amica mea. Vnica igitur Eccleſia, & ille vnicus eſt ſponſus. *Amicus autē ſponſi,qui ſtat & audit eum,gaudio gaudet propter vocem ſponſi*. Chriſtus Eccleſiam ſibi incarnatione,baptiſmo & paſſione deſponſauit, eam ſibi incorporando, gratiæ vbertate & fœcunditate replendo,& ſpirituales filios ex ea generando. Siquidem in baptiſmo matrem Eccleſiam agnoſcimus,& ſemen Verbi,& Patrem ſpiritualem confitemur, vt docet Clemens Alexandr. in libris Pædagogi. Habet autem Chriſtus triplicem ſponſam: Vniuerſalem,quæ eſt Eccleſia toto orbe diffuſa,à primo electo ad vltimum vſque, quam ſibi ab origine mundi deſponſare cœpit per fidem & charitatem: cuiúſque anima,quam ſibi quotidie deſpondet, purificans, & largis gratiarum muneribus cumulans. Eſt & ſponſa ſingularis ſacratiſſima virgo, & eadem mater, eadem etiam ſponſi & filij ſui filia. Porrò Ioannes ſe ſponſi ami-

Quotuplex eſt ſponſa.

Cl. Alex.

E cum dicit, nihil ſibi maius arrogat. Et ſanè idem nomen Chriſtus diſcipulis tribuit, dicens: Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos, quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius. Vobis autem nota feci omnia quæ à patre accepi. Eapropter ergo amicus ſponſi Ioannes dicitur, quia ei velut amico ſponſus ipſe ſeipſum, & penitiora ſua reuelauit. Sic de Moſe legitur,quòd ei Dominus velut ad amicum ſuum loquebatur. Dicitur & amicus propter vitæ ſanctimoniam, ſicut cùm Chriſtus ſuis ait: Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio vobis. Omne ſcilicet Ioannis ſtudium erat,vt Chriſto placeret,& creditum præcurſoris munus exequeretur. Itaque quo animo amici afficiuntur,vt geſtiant ad vocem aduenientium amicorum: eo quoque ſto,inquit,& gaudio gaudeo propter vocem ſponſi. Emphaſis eſt, Gaudio gaudet. Tanta enim lætitia Ioannes perfuſus eſt,Chriſto aduenıēte,vt necdum natus in vtero matris exultaret. Quid non tandem grandior, immò vir factus, & Chriſtum videns & agnoſcens ſenſit? Abraham exultauit vidēs in ſpiritu diem Chriſti: quomodo non maiore gaudio gaudeat

Euthym. is,quem tanta gratia perfuderat? Euthymius in Ioan. Superiùs quidem ſeipſum ſeruum ac mi- F
niſtrum, hîc autem amicum illius vocat, non ſeipſum extollens aut iactans, ſed in hoc nego-
tio gaudium demonſtrans per amici appellationem. Neque enim ita gaudent ſerui in nuptiis
dominorum,ſicut amici. Illud igitur eſt ac ſi diceret, Ille quidem ſponſus eſt ac dominus, ego
verò amicus & ſponſæ ductor,qui iam ſtans, & nuptiis intendens perficiendis, quódque mihi
iuſſum eſt adimplens,& exinde audiens ipſum cum ſponſa colloquentē,illámque componen-
tem ac inſtruentem,gaudeo propter hanc eius vocem,quæ adeò dulcis eſt,adeò efficax, adeò
ſalutaris. Tantò igitur abeſt vt illi inuideam tam copioſam populi multitudinē,quæ ipſum au-
diat, & baptiſetur ab eo:quòd gaudio gaudeo ſic illam à me præparatam tāquam ſponſam,ad
Chryſoſt. ſponſum ſuum concurrere. Chryſoſt.ho.28.in Ioan. Hinc enim probamur, cùm id quod vo-
luimus contigit,& ſponſa ſponſum cognoſcit. Et vos hoc teſtimonio perhibetis, cùm dicitis,
quòd omnes veniunt ad eū. Hoc mihi curæ fuit,& propterea omnia feci:cùm verò in præſen- G
tia contigiſſe videam,gaudeo & exulto. Sed quid ſignificat illa particula,*qui ſtat, & audit eum?*
Ex ſimilitudine ad propoſitum venit. Cùm enim ſponſi & ſponſæ meminiſſet,quomodo ſpon-
ſalia fiant oſtendit,per vocem videlicet,& doctrinā. Ita Eccleſia conciliatur Deo. Quamobrē
Paulus Rom.10.inquit: Fides ex auditu, auditus autem per vocem Dei. Hac ergo voce gau-
deo. Id autem verbum,*qui ſtat*,non temerè poſuit, ſed vt res ſuas compoſitas, & ſibi iam ſtan-
dum, & ſponſum ipſum audiendum oſtendat,quódque ſeruus eius ſit & miniſter, & ſpes &
gaudium ſuum reipſa euenerit,proſequitur. In hoc ergo *gaudium meum impletum eſt*. Perfectum
eſt,inquit,opus & officium meum,nec amplius habemus quod faciamus. Deinde non præſen-
tem tantùm,ſed futurum mœrorem prohibens,futura ex dictis & factis confirmat. *Illum,* in-
quit,*oportet creſcere,me autem minui:*hoc eſt,meum feci officium,iam ceſſabo. Illius opera tunc
augētur:quod enim nunc formidatis,non in præſentia tantùm erit,ſed maius in dies fiet, quod H
maximè res noſtras claras oſtendet. Propterea & veni, & gaudeo, quoniam Chriſtus magnum
accepit incrementum,& ea euenerunt, quorum gratia omnia fecimus. Animaduerte quàm
leuiter,quàm ſapienter illorum ſedauit affectus, & inuidiam extinxit. Et fruſtrà id eos tentare
demonſtrat,quibus verbis maximè eorum ſedat malitiam. Idcircò enim adhuc eo viuente, &
baptiſante hæc tractata ſunt,vt Chriſti excellentiam teſtaretur, neque quiſpiam incredulitatis
excuſationem haberet. Neque enim à ſeipſo hæc dixit,neque aliis interrogantibus: Ipſi & per-
contatores erant,& auditores. Nam neque ſponte ſua id dicenti ita credidiſſent, vt poſt inter-
rogationem. Cùm enim reſpondentem audirent,eius certam habuerunt ſententiam. Iudæi au-
tem eò quòd ad ipſum miſerunt,& eius non crediderunt teſtimonio,idcircò ſibi omnem præ-
ſciderunt excuſationem. Cæterùm quidam propheticè hæc à Ioanne prædicta eſſe cenſent de
Ioānes mortem ſuam & Chriſti prædixit. genere mortis ſuæ,& mortis Chriſti. Minuitur enim ille,cuius caput truncatur:& quodāmodò I
creſcit is,cuius corpus in cruce extenditur. Ideò dixit,*me oportet minui* in capite, *illum* autē *cre-*
ſcere in cruce. Aug.tract.14.in Ioan.id confirmat. Nam Ioannes,inquit,capite minuitur, Chri-
Auguſt. ſtus in cruce exaltatus eſt. Deinde natus eſt Chriſtus,cùm iam inciperent creſcere dies: natus
Cyr. Alex. eſt Ioannes,quando cœperunt minui. Cyrill. Alex.lib.2.in Ioan.cap. 63. ad Chriſti gloriam re-
fert:quaſi dicat Ioānes, Non enim hæc te ſolùm,quia plures ab illo baptiſantur,gloriam meam
ſperat: ſed eò aſcendet, vt quemadmodum Deus eſt,ita etiam hominibus videatur. Creſcit
enim quotidie, orbem ſplendor ſuus illuſtrabit: ego verò minuar, nec datam mihi menſuram
excedam:ſed in eiſdē permanens,tantò minui videbor,quantò ad maiora ille præcurret. Hæc
ſanctus ille Baptiſta nobis prædixit. Nos autem idipſum exemplis,quod dicitur,præ oculis po-
Simile. namus. Certæ igitur cuiuſdam magnitudinis lignum videre fingamus, iuxtáque illud magnæ
futuræ arboris plantam,nunc primùm è terra prodire imaginemur. Num igitur ſi vocem lignū K
aſſumeret,ac diceret, Hanc plantam creſcere oportet,me verò minui:detrimentum quoddam
ligno futurum intelligeremus? Minimè arbitror. Sed ideò minui dicemus, quia dum ad plantā
confertur,minus atque minus quotidie reperitur. Sed & eadem ſtellarū quæque clariſſima de
ſole dixerit: Illum oportet creſcere,me verò minui. Nam quouſque profunditas aëris nocturnis
tenebris obſcuratur,aureo fulgore,gloriáque integra ſplendere Luciferum magna omnes præ-
dicant admiratione. Cùm autem ad ortum ſol feſtinare videatur, cúmque lux eius noſtrū hūc
orbem aliquantum illuminauerit,cedit ſenſim maiori Lucifer,& Ioannis verba non iniuriā di-
ci poſſunt, Illum oportet creſcere,me autem minui. *Qui deſurſum venit,ſuper omnes eſt.* Thom.
Tho. Aqu. Aqu.lect.5.in cap.Ioan.3. Vel deſurſum venit,inquit,ſecundum naturam humanam: id eſt,de
Tres ſtatus hominis. altitudine humanæ naturæ,aſſumendo eam in altitudine ſua, ſecundum quod fuit in quolibet
1. ſtatu. Conſideratur enim ſecundum triplicem ſtatum. Primus enim ſtatus humanæ naturæ
eſt

A eſt ante peccatum. Et de hoc aſſumit puritatem, aſſumendo carnem, non inquantum contagio culpæ originalis. Exod. 12. Erit agnus anniculus abſque macula. Secundus ſtatus eſt poſt peccatum. Et de hoc aſſumpſit paſſibilitatem, & timorem, aſſumendo ſimilitudinem carnis peccati, quantum ad pœnam: non ipſum peccatum, quantum ad culpam: ſecundum illud Rom. 8. Miſit Deus filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati. Tertius eſt ſtatus reſurrectionis & gloriæ. Et de hoc aſſumpſit impaſſibilitatem peccandi, & fruitionem animæ. Sed cauendus eſt hîc error quorundam, dicentium in Adam remanſiſſe aliquod peccatum materialiter, non inquantum macula originali, & traductum in poſteros, puta vſque ad beatam Virginem: Et de hoc corpus Chriſti fuiſſe formatum, quod quidem hæreticum eſt: quia quicquid in Adam materialiter fuit, macula originalis peccati in quantum eſt: materia verò, de qua formatum eſt corpus Chriſti, de pura fuit virtute Spiritus ſancti, beatam Virginem ſanctificantis. Vel hoc ad diuinitatem referendum eſt: quia deſurſum venit, id eſt, vt ſcribit Micheas, egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis, & ab æterno à Patre genitus eſt. Cyrillus Alexandrinus libro ſecundo cap. 64. in Ioan. Qui enim deſurſum venit, ait, id eſt, qui à ſuperiore germinauit radice, is paternam conſeruans naturam, ſuper omnia eſſe verè profectò credetur. Impoſſibile namque eſt, non eſſe talem natura filium, qualis genitor eius eſt. Quomodo autem qui eadem natura pollet, qui fulgor patris atque character, minoris erit quàm pater gloriæ? Nam ſi patris propria bona filio non dabimus, ſed eius characterē ſuſcipere voluerimus, ipſum quoque patrem contemnemus. Scribitur enim, vt omnes honorent filium, ſicut honorant patrem: ita qui filium non honorat, is etiam patrem parui facit. Qui autem non alio quàm pater honore glorificatur, quoniam ex ipſo ſecundum naturam eſt, quomodo creaturarum omnium ſubſtantiam non excedit? Hoc enim ſignificatur, cùm dicitur, *ſuper omnes eſt*. Non me fugit, magna voce hinc aduerſarios clamaturos, atque dicturos, Quænam ratio, cùm deſurſum, id eſt ἄνωθεν ſcriptum ſit, ex Patris ſubſtantia potius filium eſſe, propter illud *deſurſum* intelligere coget, quàm aut de cœlo, aut ab innata ſibi excellentia deueniſſe, propter quam & ſupra cæteras creaturas eſſe prædicatur? Aduerſus hæc non dubitabimus ita reſpondere: Non rationibus veſtris inanibus atq; friuolis nos Scripturæ ſenſum inueſtigamus, ſed ſacras ſequētes literas, altiùs vniuerſa ſcrutamur. Quærendum igitur eſt hoc, quod deſurſum, aut deſuper dicitur, quomodo ſoleat accipere Scriptura. Omne datū (ſanctorum quidam ſpiritu plenus ait) & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens ex patre luminum. Ecce deſurſum hoc, nihil aliud quàm ex patre ſignificare poteſt: nec iniuriâ. Quid enim ſuper creaturas præter ineffabilem Dei naturam eſt, cùm deſurſum ac deſuper (quod Græci ἄνωθεν dicunt) accommodari propriè poſſit? Cætera enim omnia ſeruitutis iugo premuntur: ſolus autem Deus naturaliter regnat. Quare ipſe ſolus verè ſuper omnia eſt: quam dignitatem etiam filio veluti Deo & ex Deo ſecundum naturam piè attribuimus. Quòd ſi deſurſum, nihil aliud quàm de cœlo ſignificat: cur non de omni Angelo & rationali virtute non dicitur? Veniunt enim ad nos de cœlo, & aſcendunt & deſcendunt, ait, in filium hominis. Quid igitur coëgit Baptiſtam, quod multis commune cum filio eſt, tāquam proprium filio tribuere, & quaſi de vnico dixiſſet, Ille qui deſurſum venit? cùm dicendum potiùs eſſet, Qui deſurſum veniunt, ſuper omnes ſunt, vt multis hæc dignitas videretur eſſe communis. Non ignorauit certè illi ſolummodò verbū huiuſmodi deberi, qui à ſuperiori pullulauit radice. Non ergo de cœlo, ſed quod diximus piè ac verè, ipſa dictio ἄνωθεν nobis oſtendit. Quomodo autem & ſuper omnia erit verè, ſi non ex patre, ſed de cœlo, deſuper ſignificare putabimus? Sic enim Angelorū quiſque, cùm de cœlo verè venire dicatur, verè ſuper omnia erit. Cùmque non cōnumeretur cum omnibus quod ſuper omnia eſt, quaſnam creaturas ſuper omnia collocabimus? aut quomodo integrè ſyncereque, quoniam deſuper venit, ſuper omnia eſt: cùm tam ingens ſit multitudo eorum (quia etiam ipſi de cœlo ſimiliter veniant) quibus nequaquam comprehenderetur? Non enim poſſumus omnia intelligere: ſic neque illum nomine cæterorum omnium comprehendi putabimus. Verbum autem quod ex Deo patre effulſit, quod deſurſum propriè natum eſt, quod à fonte ſubſtantiæ patris profluit, non collocatur in omnibus, quum pars eorum minimè ſit: ſed vt aliud præter omnia genitoris naturaliter bonis pręfulgens, ſuper omnia erit profectò. *Qui de terra eſt, de terra eſt, & de terra loquitur.* Hîc Ioannes ſeipſum à Chriſto ſecernit, vt creaturam à creatore: & ideò prædicationem & baptiſmum ſuum Chriſto cedere oſtendit. *Qui de terra eſt*, ex humanis parentibus viro & fœmina natus: quantum ad generationis originem, *de terra eſt: & de terra loquitur*, de inferioribus & terrenis tractat. Verùm dixeris, Etſi Ioannes de terra eſſet, quomodo tamen terrena loquebatur, qui Spiritu ſancto repletus eſt adhuc ex vtero matris ſuæ? Chryſoſtomus

[Margin: 2. — 3. — Cyrillus Alex. — *Filij diuinitas probatur.* — *Deſurſum quid.* — *Cur de Angelis nō dicitur quòd de cœlo veniunt.* — *Ioannes à Chriſto differt, vt creatura à creatore.* — Chryſoſt.]

hom.29. in Ioan. terrena locutum illum dicit, ſi conferantur ad ea quæ Chriſtus locutus eſt. F
Baptiſma, terrenum quid appellauit Chriſtus, dicens: Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo ſi dixero vobis cœleſtia, credetis? non quòd terrenum ſit, niſi ineffabilis huius generationis comparatione. Ita nunc de terra ſe loqui dicit, ſua doctrina diuinæ comparata. Nihil enim
1. aliud de terra loqui ſignificat, quàm paruas & humiles facultates ſuas, & quales credibile eſt terrenam accipere naturam, ſi cum Dei magnitudine conferantur. Siquidem apud Deum
August. omnes ſapientiæ theſauri reconduntur. Auguſtin. tamen tract. 14. in Ioannem, aliter interpretatur, quòd in quolibet homine conſiderandum eſt, quid ex ſe, & quid ex alio habeat. Ioannes autem & quilibet homo cùm ex ſe habeat vt ſit terra, ideò quãtum ad ipſum pertinet, non habet niſi quod de terra loquatur. Si enim illum contingat de diuinis aliqua dicere, non hoc ex
2. ſe habet, ſed ex ſpiritu Dei. Nemo enim poteſt dicere, Ieſus Chriſtus, niſi in Spiritu ſancto. G
1. Cor. 15. Non ego, ſed gratia Dei mecum. At verò Chriſtus, quia non purus homo fuit, ſed verus Deus, ideò diuina loquitur, non ab alio, ſed ex ſe. Quomodo ergo de terra loquitur, inquit Auguſtinus? Sed de homine dicebat, quantum ad ipſum Ioannem pertinet, De terra eſt, & de terra loquitur. Si autem aliqua loquitur diuina, illuminatus eſt à Deo. Nam ſi non eſſet illuminatus, terram terra loqueretur. Ergo ſeorſum eſt gratia Dei, ſeorſum eſt natura hominis. Quòd ſi hoc in ſe agnoſcit Ioannes, quis præſumat ex ſeipſo diuina quæque interpretari, & comprehendere? Quis ſuæ fantaſiæ & opinioni crediderit? Quid hac in parte magis caliginoſum homini eſt? Auguſtin. ibidem: Quid, inquit, nouit niſi terram de terra? Humana loquitur, humana nouit, humana ſapit. Carnalis carnaliter æſtimat, carnaliter ſuſpicatur. Ecce eſt totus homo. Veniat gratia Dei, & illuminet tenebras illius, ſicut dicit Pſ. 17. Tu illuminas lucernam meam Domine Deus meus, illumina tenebras meas. Ergo Ioannes, quantum ad Ioannem pertinet, de terra eſt, & de terra loquitur. Si quid diuinum audiſti à Ioanne, illuminantis eſt, non recipientis. H *Qui de cœlo venit*, id eſt, qui deſurſum venit, vt ſuperiùs dixit, *ſuper omnes eſt*, & in eſſentiæ, & dignitatis, & doctrinæ ratione: ſeu *ſuper omnes eſt*, & perfectione naturæ, ſi diuinitatem ſpectes, & excellentia gratiæ, ſi humanitatem. *Et quod vidit & audiuit, hoc teſtatur: & teſtimonium eius nemo accipit.* Hoc præcurſoris verbum idem eſt, atque illud quod Chriſtus ad Nicodemum habuit: Amen dico tibi, quia quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur, & teſtimonium noſtrum non accipitis.

Quomodo Ioannes de terra exiſtens, de cælo loquitur.

Idem.

Tho. Aqu. Thomas Aquinas. Chriſtus enim inquantum Deus, eſt ipſa veritas, ſed inquantum homo, eſt teſtis veritatis. Ioan. 19. In hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati. Ideò teſtimonium perhibet de ſeipſo. Ioan. 4. Tu teſtimonium perhibes de teipſo. Sed teſtatur terra, quòd hæc ipſa audiuerit. Ioan. 8. Ego quæ vidi apud Patrem, & quæ audiui, hæc loquor. Sed nota quòd aliter habetur cognitio rei per viſum, aliter per auditum. Nam per viſum habetur cognitio rei per ipſam rem I viſam: per auditum non cognoſcitur res per ipſam vocem auditam, ſed per intellectum loquentis. Quia ergo habet Dominus ſcientiam acceptam à Patre, ideò dicitur, *quod vidit*, in quantum procedit de eſſentia patris: *& audiuit*, in quantum procedit vt Verbum intellectus paterni. Sed quia in rebus intelligibilibus aliud eſt eorum eſſe, & aliud intelligere: ideò aliter ab eis accipitur cognitio per viſum, & aliter per auditum. At verò in Deo Patre idem eſt eſſe, & intelligere: adeò in filio idem eſt videre & audire. Et ſicut in vidente non eſt ipſa eſſentia rei in ſe, ſed ſimilitudo eius: ita & in audiente non eſt ipſa conceptio loquentis, ſed ſignum ipſius. Ideò videns non eſt ipſa eſſentia rei in ſe: nec audiens eſt ipſum verbum. In filio autem eſt ipſa eſſentia patris accepta per generationem, & eſt ipſum verbum. Et ideò in ipſo idem eſt videre & audire. Hinc fit, vt Ioannes directiſſimè concludat, Chriſti doctrinam longè ſua & altiorem & certiorem eſſe. *Et teſtimonium eius nemo accipit.* In propria venit, & ſui eum non receperunt. Verùm quomodo nemo accipit teſtimoniũ eius, cùm Eccleſia toto orbe diffuſa ſit, & tot K populorum millia eius doctrinam amplectantur? Nam & Daniel, cap. 7. Omnes populi, inquit, tribus, & linguæ ſeruient ei. Et Pſ. 21. Reminiſcentur, & conuertentur ad Dominum vniuerſi fines terræ. Quid quòd & Ioannes ipſe, & ex diſcipulis eius nonnulli Chriſtum audierunt, & ipſum ſecuti ſunt? Verùm hoc dictum eſt propter paucitatẽ fidelium, ita vt nulli eũ ſequi viderentur, ſi conferas ad eam multitudinem quæ ad fidem conuocabatur. Huic ſimilis eſt & iſta Pauli ſententia, Phil. 1. Omnes quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Chriſti. Omnes pro multis, ſicut & hîc neminem pro paucis accepit. Nam quòd quidam eius teſtimonium accipiant, manifeſtũ eſt ex eo quod ſubiicitur: *Qui autẽ acceperit eius teſtimoniũ*, verbis eius credendo, *ſignauit*, ἐσφράγισεν, ſigillauit: ad ſimilitudinem ſigillãtis, affirmationem ſeu confirmationẽ acceptantis,

Aliter cognitio per viſum habetur, aliter per auditum.

Th. Caiet.

Theophil. inquit Thomas Caietanus, teſtimonium Ieſu deſcribit. Theophilact. poſt Chryſoſtom. obſi-

gnauit

A gnauit, hoc eſt monſtrauit & ſtabiliuit, quòd Deus verax ſit. Et quomodo veracem illũ mõſtrabit? Nimirùm qui ea omnia, quæ in filio ſuo implenda promiſerat, ipſo facto exequatur. Aut ſi ad filium referas, veracem illum omnes fatentur, qui teſtimonium eius accipiunt, cùm & ipſum veritatem & viam & vitam eſſe fateantur. Et ideò ſubdit: *Quem enim miſit Deus, verba Dei loquitur.* Hoc de Baptiſta dici poteſt, qui fuit homo miſſus à Deo: & de Apoſtolis & omnibus ſacri verbi miniſtris concluditur. Non vos eſtis qui loquimini, inquit Chriſtus, ſed ſpiritus Patris qui loquitur in vobis: attamen per excellentiam de Chriſto enũciatur. Hic enim vi quadam & ratione excellentiore miſſus intelligitur. Et hic verba Dei, quia & verba ſua, qui Deus eſt loquitur. Inde fit vt cùm Pater verax ſit, & ipſo Chriſtus verax, verus Deus verum Deum miſerit: diſtinctum quidem ab eo in perſona, non tamen in natura. Theophilact. Igitur cùm miſſum audis, quaſi radium intellige eum, à ſole, nempè à Patre, miſſum eſſe. Nam *Theophi.*

B & dicere ſolemus, quòd ſol radios miſerit in terram, neque tamen radium alterius ſubſtantiæ, aut ſole poſteriorem eſſe dicimus. *Non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum.* Theophilact. Nos enim alij omnes ad menſuram accepimus Spiritum ſanctum, ipſi verò Chriſto non ad menſuram datur: habet enim illum Chriſtus ſubſtantialiter. Verùm quomodo ad menſuram datur Spiritus ſanctus, cùm ſit immenſus? Hoc intelligitur non quantum ad eſſentiam, ſed quantum ad eius dona. Epheſ. 4. Vnicuique noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram. Cæterùm Chriſto dedit pater ſpiritum non ad menſuram, ſeu diuinitatem, ſeu eius humanitatem ſpectes. Nam cùm Dei filius acceperit à Patre vim ſpirandi Spiritum ſanctum, qui infinitus eſt, & ideò ab infinito quoque, & vt infinito modo à Patre, ita infinito modo in filio procedit: ita ſcilicet, vt interim & pater in filio, & filius in patre, & Spiritus ſanctus in patre & filio cognoſcatur. Quòd ſi humanitatem ſpectes, plenus fuit gratiæ & veritatis. Ioan. 1. Et de *Idem.* *Quomodo immẽſus ſpiritꝰ datur ad mẽſurã.*

C plenitudine eius nos omnes accepimus. Nam cùm capitis ſit in membra influere, oportuit & gratiarum plenitudinem in Chriſto capite noſtro inhabitare, quæ in nos, qui eius membra ſumus, deflueret: & ita omnem illam, quæ in nos diſperſa eſt, gratiarum abundantiam, in illo plenam & perfectam inueniri. In Chriſto enim triplex eſt gratia, alia vnionis, alia ſingularis perſonæ, quæ eſt habitualis, inquit Thomas, alia capitis, quæ eſt influentię. Et his omnibus modis non ad menſuram Spiritum ſanctum accepit. Nam ſi conſideres gratiam vnionis, ſicut vnio diuinitatis cum humanitate infinita eſt, ita & donum humanitati per eam collatũ eſt infinitum. Demum perſona diuina infinita eſt, inde & participatio illius infinita. Quòd autẽ Chriſtus in conſideratione ſingularis perſonæ, quæ habitualis dicitur, non receperit ad mẽſuram Spiritum ſanctum, probatur triplici ratione. Prima eſt, Quia cauſa ex parte recipiẽtis, cur ad menſuram detur Spiritus ſanctus, eſt, quia creatura finita finitam quoque habet capacita- *Quotuplex eſt gratia ĩ Chriſto.* *Thomas.*

D tem. Sed etſi humanitas Chriſti finita ſit, infinita tamẽ in ratione ſuppoſiti, ſeu perſonę dicitur, quæ reddit eam capacem ad ſuſcipiendam gratiam non ad menſuram. Secunda ratio ſumitur ex parte doni: Quia actus & forma non dicitur finitus eo modo quo recipitur & finitur per ſubiectum, ſed quo ſecundum eſſentiam ſuam finitum eſt. Nam rei alicuius varij effectus ſunt, etſi ipſa res in aliquo genere concludatur. Atqui in ratione ſubiectorum, ſeu eorũ quibus ſua effecta communicat Spiritusſ. in hoc & illo finitus eſſe cenſetur: ſed hoc non propriè. Finitum enim eſſe, eſt ſecundum eſſentiam & naturam tale eſſe. Iam cùm dixerimus gratiam vnionis aliquam quaſi naturalem habitudinem per communicationem idiomatum humanæ naturæ in Chriſto communicaſſe, non mirum eſſe videbitur, ſi & infinito modo Spiritus ſanctus Chriſto datus fuerit. Denique ſi rationem capitis ſpectes, eadem concluſio ſequetur. Cuicunque enim ineſt infinita virtus ad influendum, infinitum & illud ineſſe oportet quod influatur. *In Chriſto eſt infinita gratia.*

E Siquidem influxus non modò potentiam, ſed & rei ipſius quæ influatur, præſentiam connotat. Non enim fontem inexhauſtum dicimus, niſi & qui inexhauſtam aquam habeat. Iam cùm Chriſto inſit infinita virtus influẽdi in nos, ſequitur & infinita eſſe in illo gratiarum dona, & infinito illum modo Spiritumſ. accepiſſe. Ioan. 2. Hic eſt propiciatio pro peccatis noſtris: nec pro noſtris tantùm, ſed & totius mundi. Cyrill. in Ioan. lib. 2. c. 72. Quoniam igitur largitor ſpiritus eſt, nemo ambigat quin ſubſtantialiter in ſeipſo ſpiritum poſſideat. Sed Apoſtolorum quoque manibus datum ſpiritum non ignoramus, quiſpiam obiiciet. Orabant illi ſpiritum, ô amice, qui cùm exoratus adueniret, manibus eorum præberi dictus eſt. Non enim ipſe beatus Moſes à ſpiritu qui erat in eo (Numer. 11.) accipere videbatur, ac aliis præbere: ſed ſoli diuinæ hoc ſeruatum eſt poteſtati: ſolus enim Deus hæc ſublimia Deóque digna efficere poteſt. Theophil. Manifeſtum enim quòd & Prophetis & Apoſtolis Spiritũ ſanctũ non dederit, ſed donum Spiritus ſancti. Habet autem filius Spiritum ſubſtãtialiter, vt conſubſtantialem ſibi. *Fõs inexhauſtus.* *Cyrillus.* *Quomodo Apoſtoli, et quomodo Chriſtꝰ dat ſpiritum.* *Theoph.*

Vnde & dicitur ſpiritus filij, & ſpiritus veritatis. *Pater diligit filium, & omnia dedit in manibus.* F
Omnipotẽtia filij probatur. Si Chriſtum vt Deum conſideres, hoc nemini dubium eſt. Siquidem Ioan. 19. Omnia, inquit,
mea tua ſunt, & tua mea ſunt. Nam cùm filium omninò ſibi ſimilem genuerit, genuit igitur
eum omnipotentem, & ſic dedit ei omnia, non per participationem, ſed naturam: ita vt dare,
nihil aliud ſit quàm generare: Quia omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens Spiritus
ſanctus. Denique ſecundum aſſumptam humanam naturam dedit ei Pater omnia in manus,
Damaſc. nus, quia omni creaturæ Chriſtũ præpoſuit. Matth. 28. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo
& in terra. Vt enim Damaſcenus teſtatur, dato Chriſto homini quod maius eſt, etiam datum
eſt ei quod minus eſt. Quoniam ergo datum eſt ei perſonale eſſe Verbi, vt ſit filius naturalis:
quia humanitas Chriſti ſubſiſtit in increato perſonalique eſſe Verbi: immò ipſum Verbum eſt
perſona, perſonaliſque ſubſiſtentia naturæ aſſumptæ: ideò datum eſt ei omnibus creaturis præ-
ſidere ac dominari. Sed contra hoc videtur illud eſſe Apoſtoli ad Hebræos, cap. 2. Nondum G
Obiectio. videmus omnia ei ſubiecta. Dicendum eſt, quòd nondum ſunt omnia Chriſto homini ſubie-
cta, quantum ad ſuæ poteſtatis plenariam executionem, & vniuerſalem manifeſtationem: ſed
hoc fiet in die iudicij, quando ad eum venient, & confundentur omnes qui repugnant ei, vt
legitur Eſa. 45. Heb. 1. Quem conſtituit hæredem vniuerſorum, per quem fecit & ſecula. Ra-
tio autem huius communicatæ poteſtatis, eſt, quia *diligit pater filium*, æquali eius gloria gau-
Dilectio cauſa noſtræ reparationis det, & eum diligendo, etiam nos diligit, & conſeruat: ideò & filio nos ſubſtituit, vt conſerue-
mur, & à corruptione liberemur. Dilectio enim patris eſt ratio creandi omnem creaturam, in-
quit D. Thomas Aquin Ioan. Sap. 11. Diligis Deus omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorũ quæ
Tho. Aqu. feciſti. Vnde Philipp. 1. Tranſtulit nos in regnum charitatis ſuæ: id eſt, filij ſui dilecti. *Qui cre-*
Cyr. Alex. *dit in filium, habet vitam æternam.* Cyrillus Alexandr. lib. 2. in Ioan. c. 74. Vita enim ſecundum
Quomodo viuificamur. naturam, vnigenitus Dei filius eſt: in ipſo enim viuimus, mouemur, & ſumus. Act. 17. Ingredi- H
tur enim ad nos per fidem, & per Spiritum ſanctum inhabitat. quod in Epiſtolis ipſe teſtatur
Euangeliſta: (1. Ioan. 4.) In hoc enim cognoſcimus, quia in nobis eſt, quia ex ſpiritu eius dedit
nobis. Viuificat igitur Chriſtus credentes in ſe, quia cùm ſecundum naturam vita ſit, in fideli-
bus habitat. Quòd autem per fidem hoc fit, Paulus oſtendit, dicens: (Epheſ. 3.) Huius rei gra-
tia flecto genua mea ad patrem Domini mei Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlis &
in terra nominatur: vt det vobis bonitatis ſuę virtutem, corroborari per ſpiritum eius, habitare
Chriſtum per fidem in cordibus veſtris. Quoniam igitur ipſe filius vita ſubſtãtialiter eſt, & per
fidem in credentibus habitat: quomodo non veraciter dicitur, *Qui credit in filium, habet vitam
æternam: & qui incredulus eſt filio, non videbit vitam?* Quòd ſi quis obiiciat, etiam incredulos
reſurrecturos, & eapropter vitam habituros: reſpondet Cyrillus, victuros quidem & in anima,
Quomodo infideles victuri nõ ſint cũ omnium animæ ſint immortales. quæ immortalis eſt, & in corpore quod reſurget: Verùm hic non de illa vita diſſeri, ſed de fœ- I
licitate æterna, & plena Dei viſione, quæ ſolùm fidelibus communicabitur. Vnde nõ ſimpli-
citer dicit, Non viuet, ſed, Non videbit vitam: id eſt, non guſtabit illa gaudia, neque illi mani-
feſtabitur gloria illa ſanctorum. Suppliciis enim cruciabuntur increduli, quod omni morte
triſtius eſt, in ſolo ſenſu dolorum animam in corpore retenturi. Hanc vitæ diſtinctionem Pau-
lus quoque prędicat, Col. 3. Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cùm Chriſto in
Deo. Quando enim Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria.
Aſpicis quomodo vitam ſanctorum, eam appellat manifeſtationem in gloria cum Chriſto?
Quid porrò, quando Pſalmiſta canit, Pſal. 33. Quis eſt homo qui vult vitam, diligit dies vi-
dere bonos? Prohibe linguam tuam à malo. Nónne dicemus ſanctorum vitam iſtis verbis ſi-
gnificari? Conſpicuum, vt arbitror, eſt. Non enim à malis abſtinere hortatur, vt carne reuiui-
ſcant (reſurgent enim etiam qui malè operantur) ſed ad illam inuitat vitam, in qua videre quis K
poteſt dies bonos, in beatitudine atque gloria æternaliter viuens. Priuabuntur igitur diuina vi-
ſione, quantum ad pœnam damni, quotquot filio increduli fuerint. Eſa. 26. Tollatur impius
ne videat gloriam Dei. Et cap. 27. Qui incredulus eſt, infideliter agit. *Sed ira Dei*, iuſta vindi-
Nullus infidelis ſaluabitur. cta, *manet ſuper eum*: id eſt, damnationem æternam incurret, quantum ad pœnam dãni. Om-
nes quidem, teſte Apoſtolo, (Epheſ. 2.) naſcimur filij iræ: ſed ira Dei non manet ſuper electos
& fideles. Manet autem ſuper infideles, quia non tollitur per gratiam, cùm ad Chriſtum non
pertineant. Apoc. 21. Timidis, & incredulis, & execrabilibus, pars illorum in ſtagno ardenti
igne & ſulphure. Siquidem ab ira Dei non liberamur, niſi per fidem in Chriſtum: hanc cùm
illi non admittant, quid amplius quæritur, quã quòd ira Dei manet ſuper eos? Ne igitur obii-
Obiectio. ciat aliquis: Ecquid Turcis, Barbaris, Iudæis, Gentilibus continget? Num illorum Deus miſe-
rebitur? Num ſaluabit? Nã ſalus ex gratia eſt, liberatio, & glorificatio ex gratia eſt. Porrò gratiæ
parti-

A participes non ſunt, qui Chriſto non credunt. Itaque cùm naſcantur filij iræ, cùm iram Dei contrahant per peccata propria, non iuſtificantur ab illis peccatis per Chriſtum, & Dei gratiā: Vnde & ira Dei manet ſuper illos. Theophil. in Ioan. Non dixit quòd maneat illum, ſed ſuper illum: oſtendens quòd nunquam ab eo recedat, vt ne mortem credas temporalem. Deuter. 32. Ignis ſucenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima. Prou. 6. Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ. Ita terrore ſuos diſcipulos Ioannes à Chriſti contemptu reuocabat, & illos ad fidem in eum ſuſcipiendam vrgebat, ne diuinæ iracundiæ flagellis ſubiacerent. Eſa. 2. Quieſcite ab homine, cuius ſpiritus eſt in naribus eius, quia excelſus reputatus eſt. Deuter. 32. Mihi vindictam, & ego retribuam. Theoph.

B *Ioannes Herodem de inceſtis nuptiis arguit. Herodias in illum furens, apud Herodem efficit, vt carceri mancipetur: etſi quidem Herodes illum vt virum ſanctum vereretur.*

Matth. 14.	Marc 6.	Luc. 3.	Ioā.
Herodes autem tenuit Ioānem, & alligauit eum: & poſuit in carcerem propter Herodiadem vxorem fratris ſui. Dicebat enim illi Ioannes, Nō licet tibi habere eam. Et volens illum occidere, timuit populum: quia ſicut Prophetam eum habebant.	Ipſe enim Herodes miſit ac tenuit Ioannem, & vinxit eum in carcerem propter Herodiadem vxorē Philippi fratris ſui, quia duxerat eam. Dicebat enim Ioannes Herodi, Non licet tibi habere vxorē fratris tui. Herodias autem inſidiabatur illi: & volebat occidere eū, nec poterat. Herodes enim metuebat Ioannem, ſciens eum virum iuſtum & ſanctum: & cuſtodiebat eum, & audito eo multa faciebat: & libenter eum audiebat.	Herodes autē Tetrarcha cùm corriperetur ab illo de Herodiade vxore fratris ſui, & de omnibus malis quæ fecit Herodes: adiecit & hoc ſuper omnia, & incluſit Ioannē in carcerē.	

C

ETSI rerum omnium, quæ a Deo nobis datæ ſunt, precioſiſſima ſit veritas, illa tamen frequentes calumniatores & hoſtes habet. Nec enim abs re dictum eſt à Poëta Comico, *Introductio.*

Obſequium amicos, veritas odium parit. Terent.

Illa nimirùm ſeſe geſtantem iugulat, quòd & vbi ad aures hominum impiorum peruenerit, ipſius cauſa in veritatem profeſſam accendantur. Propter illam Prophetæ, Apoſtoli, & omnes iuſti perſecutionem paſſi ſunt, immò & Chriſtus ipſe. Ad hoc enim, inquit, veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati: omnis qui ex veritate eſt, audit vocem meam. At verò pauci ex veritate

D ſunt, omnis homo mendax, Deus autem verax. Eapropter Ioannes Baptiſta in carcerem coniectus eſt. Succedit enim huius facti hiſtoria, quam Lucas per præoccupationem, cap. 3. ante Chriſti ieiunium & tentationem: Matthæus verò cap. 14. & Marcus cap. 6. per recapitulationem deſcribunt, cùm iam eſſent enarraturi Ioannis Baptiſtæ martyrium. Itaque cùm iam fama Ioannis percrebreſceret, & ad illum conflueret omnis populus: ille verò omnes omnium conditionum homines ad ſalutem adhortaretur, & nulli vitio parceret, ſed omnia argueret: ſicut in Iudæorum primates Scribas & Phariſæos inuectus fuerat, vt terrore ſaltem concuſſos ad mentem reduceret: ita & Herodem audacter increpauit. *Herodes autem Tetrarcha cùm corriperetur ab eo de Herodiade vxore fratris ſui, & de omnibus malis, quæ fecit, miſit ac tenuit Ioannē.* Erat iſte Herodes Antipas filius Herodis Aſcalonitæ, cuius tempore natus eſt Chriſtus, qui & *Summa.*

E infantes occidit. Nam, vt diximus, Herode illius patre defuncto, diuiſum eſt & regnum eius in quatuor partes, quarū duæ datæ ſunt Archelao, Philippo Tetrarchia Ituræ & Trachonitidis regionis, & quarta, quæ eſt Galilæ, Herodi ceſſerat. Ioſephus lib. 18. Antiq. cap. 9. Philippum commendat ab æquitate, rectitudine, moderatione & manſuetudine: quod ideò narrat, vt è contrario Herodem eius fratrem notet: vt qui non modò nomen, ſed & ferocem illum animū patris Herodis ſequeretur. Is, inquit, moderatum & manſuetum ſe cunctis quibus imperabat, exhibuit, nullas oppreſſiones aliquibus importās. Nam eius ad ſubiectos conuerſatio talis erat. Procedebat in itinere cum paucis electis, ſibique gratiſſimis: in cauſis iuſta iudicia proferebat: occurſantibus, vel opis egentibus auxiliabatur impigrè: ac ſi fortè oppreſſionem ſenſerat alicuius, ſtatim in ſolio conſidens cauſam audiebat, iuſtæ parti adiutor, iniuſtæ autem punitor exiſtens. Narrat & ibidem Ioſephus quæ fuerit Herodias, & qua occaſione illam ſibi coniugem Herodes aſſumpſit. Sunt enim qui ex antiquo volumine colligi ſcribant, quòd hęc fuerit *Quid Tetrarchia.* Ioſephus. *Philippi cōmendatio.* *Quæ fuerit Herodias.*

filia Arethæ regis Arabum. Verùm tutior eſt Ioſephi ſententia, quòd filia fuerit Ariſtobuli, F
ſoror autem Agrippæ maioris. Id quod nomen quoque ipſum indicat: eſt enim quaſi patronymicum ab Herode, nihilque proinde aliud ſignificat, quàm filiam vel neptem, vel aliquã è poſteris Herodis. Nec hîc audiendi ſunt, qui Euſebij traductioni Latinæ, quam hac in parte Ruffinus vitioſam fecit, innituntur, quæ ſic habet lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 13. Concordi verò teſtimonio etiam Ioſephus de hoc ſcribit nominatim, etiam de Herodiade commemorans, velut de coniugio fratris Philippi viuentis violenter abſtracta, & ſuis ab Herode inceſtis nuptiis ſociata, propria & legitima vxore depulſa, quam Herodiadẽ filiam fuiſſe dicit Arethæ regis Arabiæ. Hactenus tranſlatio Latina Euſebij per Ruffinum. E quibus verbis ſi tollas nomẽ *Herodiadem* poſteriore loco poſitum, quod nec Euſebius habet, neque Ioſephus, vera lectio erit, atque germana Euſebij Græci in Latinum conuerſio. Nam relatiuum *quam*, non ad Herodiadem, quod Ruffinus falſò intellexit, ſed ad propriam & legitimam Herodis vxorem, quã ille depulit, referendum eſt. quod & ipſe Muſculus in ſua tranſlatione obſeruauit. G Porrò occaſio huius inceſtus etiã à Ioſepho narratur. Accidit enim, vt Herodes Romã euocatus ad Philippũ fratrem ex itinere diuerteret, apud quem pluſculos dies commoratus, Herodiadem deperire cœpit: quæ illi de nuptiis ipſam compellanti, ea conditione aſſenſit, ſi vxorem quam habebat Arethæ regis filiam, repudiaret. Quare Roma reuerſus illam ſecum adductam vxoris loco habuit. Interim verò vxor eius fideliter cuncta cognoſcens, inquit Ioſephus, quæ inter eum Herodiadémque fuerant compoſita: antequàm eam ille cuncta cognouiſſe ſentiret, rogat virum, vt in Macherunta, vbi limes erat Arethæ Herodiſque regionis, ab eo mitteretur, nihil ſuæ voluntatis aperiens. Hoc Herodes libenter accipiens, mittit vxorem, nihil eam ſenſiſſe penitùs arbitratus. Illa verò (præmiſerat enim ante multum tempus ad patrem, vt ei apud Macherunta omnia pararentur, quæ itineris vſus expoſceret) à ductoribus Arethæ ſuſcipitur, confeſtimque intrat Arabiam: H atque ibi ab illis ductoribus ad alios, ab illiſque rurſus ad alios tranſmiſſa, cum ſumma celeritate patri perducitur, cui omnem Herodis aperit voluntatem. Ille verò ex hoc inimicitiarum ſumpſit exordium, atque ab vtroque exercitu cõgregato in regione Gamalica bello confligitur, non quidem ipſis præſentibus, ſed ductoribus ab vtraque parte trãſmiſſis. Docebat tunc tẽporis Ioannes, & pœnitentiæ prædicatione homines ad regnũ Dei præparabat, qui inter alia facinus hoc Herodis indigniſſimum, tum in ratione repudij legitimæ vxoris, tum inceſtus cum Herodiade liberè & grauiter accuſauit. Itaque Herodes veritus ne rei indignitas, & ipſius Ioannis magna apud omnes authoritas populum commoueret, Ioãnem captum in Macherunte aſſeruari curauit. Et in Herode quidem tyrannorum mores & ingenium videre eſt, qui cùm ſibi omnia licere putent, pro ſua libidine omnia inſtituunt, ſiquidem aliquid vel lucri, vel voluptatis ſperare poſſunt. I Quòd ſi quis ipſos reprehendat, id demum facinus indigniſſimum eſſe putant, & aduerſus monitorem hoſtiliter inſurgunt. Et ne idipſum impietatis fouendæ gratia facere credantur, publicam pacem prætexunt, & ſcelerum priorum correptores pro ſeditionum authoribus habẽt. Talis Pharao in Moſem, Achab in Michæam, Sedechias in Hieremiam, & Ioas rex in Zachariam filium Ioiadæ. Non tulerunt illi correptores, ſed in vitam eorum attentarunt. Ita flocci faciunt permulti principes religionem, Deum, animam ſuam & ſalutem: adeò bullis vanitatum ſuarum inflantur, vt neque Dei iudicium timeant: ſed præſentia tantùm attendentes, diuina quæque deludere ſe poſſe arbitrẽtur: cùm interim omnis potentatus breuis vita ſit, Rex eſt hodie, & cras morietur. Quibus & ipſe rex Dauid inquit, Vos autem ſicut homines moriemini, & ſicut vnus de principibus cadetis. *Corripiebatur Herodes à Ioanne de Herodiade & de omnibus malis.* Non enim hoc ſolũ Herodis ſcelus putandum eſt, quod de Herodiade narratur, etſi permulta immixta habeat, violatũ hoſpitium, iniquum ſuæ vxoris repudium. K Erant & alia quæ maluerunt Euangeliſtę tacere. Nec quidem dubium eſt Herodem iſtum inſigniter impium fuiſſe, cùm & ipſe Chriſtus illũ vulpi comparet, Luc. 13. Dicite, inquit, vulpi illi, quia dæmonia eiicio, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die conſumor. Verſipellis enim ille Iudaicæ legis ſe ſectatorem profitebatur, non religionis gratia, ſed vt hac occaſione ſibi plebis animos conciliaret. Tales nimirùm vulpes permultos videas, qui clauum Reipubl. tenentes, tantùm ſibi religionem curæ eſſe debere cenſent, quantum ab huius opinione commodi & quietis ſibi acceſſurum arbitrantur. Quod etiã manifeſtum eſt in eorum & moribus, & factis, & edictis. Vbi enim vident aliquid ſibi accreſcere poſſe cum detrimento pietatis, & diuini miniſterij, tum religionem ſuis commodis poſtponunt: eò vſque fideles, donec lucrum aut commodum ceſſet. Hoc etiam in Herode. Quo enim animo Iudæorum legem amplectatur, oſtendit. Statim enim atque illũ deliciæ, & noua libido

Ruffinus.

Occaſio inceſtus Herodis cũ Herodiade.

Cur Ioãnes in carcerem coniectus.

Nõ omnia narrãt Euãgeliſta.

Politici verſipelles, & vulpes.

A libido pepulit, tum legem auerſari,& ſua authoritate voluptatis gratia illam violare cœpit. De his & aliis permultis arguebatur à Ioanne. At verò *Ioannem ille tenuit*, & carceri mancipauit. Sic odio habebat corripientem in porta, vt dicit Pſaltes. Verùm quid proficit? Ligatur homo, non ligatur veritas: ipſa enim ſemper eſt liberrima: neſcit adulari, neſcit corrumpi. Sed & incarceratus martyr Chriſti ſemper liber eſt. Tertullianus ad Martyres, occurrens obiectionibus quæ ab incarceratis Chriſtianis fieri poſſent: Nec vos, inquit, conſternat, quòd ſegregati eſtis à mundo. Si enim recogitemus ipſum magis mundum carcerem eſſe, exiſſe vos è carcere, quã in carcerem introiiſſe intelligemus. Maiores tenebras habet mundus, quæ hominum præcordia excæcant: grauiores cathenas, quæ ipſas animas conſtringunt: peiores immunditias, libidines hominum: plures reos, vniuerſum hominum genus. Habet tenebras, ſed lumen eſtis: Vincula, ſed vos ſoluti eſtis Deo. Triſte illic expirat, ſed vos odor eſtis ſuauitatis. Iudex expectatur, ſed vos eſtis de iudicibus ipſis iudicaturi. Contriſtetur illic, qui fructum ſeculi ſuſpirat, B Chriſtianus extra carcerem ſeculo renunciauit. Itaque quid Herodes in Ioannem moliatur, quod non ille æquo & lubenti animo ferat, immò quod nõ deſideret? Quid enim illum mulceat, & ad ſui deſiderium mundus alliciat, qui teneris ab annis & paternæ domui & ſeculo renunciauerat? Hac ſe tribulatione ſolùm circumuentum eſſe non videt. Quis enim Prophetarum non idem à ſui ſeculi hominibus expertus eſt, dum eos ab impietatibus & iniquitatibus ad viam ſalutis euocabant? Sunt qui infame putent carceri mancipari. Verùm hoc illis videatur, qui propter propria peccata hoc patiuntur. Pro Chriſti nomine non modò ligari, ſed & mori, glorioſum eſt. Nemo veſtrum patiatur vt fur, inquit Petrus: ſed ſi quid patimini propter iuſtitiam, beati. Ioſeph quantumuis iuſtus eſſet, in lacum demiſſus eſt, Geneſ.39.& tandem addictus carceri. Ipſa etiam ſapientia deſcendit cum illo in foueam, vt conſolaretur eum, Sap.10. C Ezechiel ductus eſt captiuus in Chaldæam, Ezech. 1. Hieremias in Iudæa incarceratus eſt, Hier.20. Incarcerati, & virgis cæſi diſcipuli, Act. 5. Quin & Petro dictum eſt, Ioan.20. Cùm eſſes iunior, cingebas te, & ibas quò volebas: cùm autem ſenueris, alius te cinget (id eſt, ligabit) & ducet quò tu non vis. Verùm cùm Martyrem non pœna, ſed cauſa faciat, requirendum eſt accuratiùs, quæ cauſa Herodem impulerit, vt Ioannem cuſtodiæ traderet. Hoc etſi ab Euangeliſtis modò dictũ eſt, lubet tamen expreſſiùs ab iiſdem audire. *Propter Herodiadem vxorem Philippi fratris ſui, quia duxerat eam.* Hoc fuit argumentum exhortationis, quam ad eum habuit Ioannes. *Dicebat enim Ioannes Herodi.* Chryſoſtom.hom.49. in Matth.14. Sed cur non mulierem alloquitur? Quia & principalior vir eſt, & poteſtas in illo erat. Ideò dixit illi: *Non licet tibi*, qui legem Moyſi profiteris, *habere vxorem fratris tui*, illo viuente. Hoc ſcelus legis præſcripto morte plectendum erat. Deut. 22. Qui duxerit vxorem fratris ſui, fecit rem illicitã, D vterque moriatur. Poſt mortem quidem fratris illam duxiſſe poterat, vt ſemen fratri defuncto ſuſcitaret, ſicut legitur Deuter.25. At verò Philippus vir Herodiadis, & Herodis frater, viuebat. Denique non opus erat vt ſuſcitaretur ſemen, cùm neptem haberet ex fratre & Herodiade. Liberè igitur, vt olim Helyas ad Achab, Ioannes ad Herodem accedit. Et ita apud illum ſe habet, ac ſi dicat: Putas fortaſſis, ô Rex, tibi omnia quæ libet, licere. Hoc enim quod Samuel de iure regis ad populum diſſerit, fortaſſè pro legitimo regum iure accipis, quod de tyrannico intelligitur. Attendebat enim Samuel effrænatam principum licentiam, qui contra Dei legem, patria præſcripta, & bonos mores, multa, eáque impia, profana, aut laſciua pro libidine attentare præſumant. Hoc erit, inquit, ius regis, qui imperaturus eſt vobis. Filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis. Filias quoque veſtras faciet ſibi vnguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque veſtros & vineas & oliueta optima tollet, E & dabit ſeruis ſuis. Seruos etiam veſtros & ancillas, & iuuenes optimos & aſinos auferet, & ponet in opere ſuo. Atqui ius vocat tyrannidem & prophanam licentiam eorum, qui contra fas omne in ſubditorum ſuorum perniciem graſſantur. Audire ſcilicet potuiſti ex prima illa Domini lege, quid dictum ſit Deut.17. Rex non multiplicabit ſibi equos, non habebit vxores plurimas quæ alliciant animum eius: ſed deſcribet ſibi Deuteronomium legis huius. Quid iſtud, quòd Deuteronomium legis deſcribere debet, niſi quòd & ad eius obſeruationem ſaltem, ſicut & cæteri ex ſubditis, adſtringitur? Non legiſti quid Pharaoni contigerit attentanti contra Saram vxorem Abrahæ, etſi illam non noſſet eius vxorem eſſe? Non audiſti quantis comminationibus territus illam cum muneribus viro reddiderit? Non etiam quot plagis Dauid afflictus ſit, quia Berſabeam, nõ fratris, ſed ſubditi ſui vxorem furtiuis amoribus deperierit? Quid ergo hoc tibi licere putas, quod nemini à diuino numine impunè ceſſit? Rex quidem es: ſed eapropter tantò magis teipſum diuinarum & humanarum legum obſeruatorẽ

Tertull. *conſolatio incarceratorum propter Chriſtum.*

Iuſti incarcerati.

Chryſoſt.

Nõ omnia licent regibus.

Quid mediandum regibus.

exhibere debes. Nam reges quoque legibus ſuis adſtrinxit Deus, qui eoſdem exemplo ſuo aliis F
præire vult, ſimulque innocentiæ & iuſtitiæ tutores atque vindices conſtituit. Pſ. 2. Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in terra, & exultate ei cum tremore, nequando iraſcatur Dominus, & pereatis de via iuſta. Tanto igitur abeſt, vt iſtud in aliis arguas, qui idipſum tibi licere arbitraris. An non legiſti, quòd potentes potenter tormẽta patientur? Sap. 6. Nimirùm quia ſua poteſtate in perniciem animarum ſuarum, & ſubditorũ ſcandalum abutuntur. Quid verò tibi licet in fratrem illum tuum, non tibi ſubditum, ſed à tua dominatione liberum, vt tyrannico iure in illum agas? Hoc exemplo admonemur, Magiſtratus quoque Dei verbo ſubditos eſſe debere. Non enim à ſe, ſed à cœlo poteſtatem acceperunt. 1. Cor. 4. Quid enim habes, ô homo, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris? Omnis poteſtas à Deo eſt. Itaque qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Rom. 13. At ipſi quidem ſuum honorem à ſubditis requirunt, & nulli in ratione honoris & gradus G
cedunt: quomodo non idem vt ſubiecti, deferant Deo? 1. Reg. 2. Qui contemnunt me, inquit, erunt ignobiles. Docentur & hi, quibus creditum eſt Eccleſiæ & verbi diuini miniſterium, ne principibus adulentur, ne ad eorum obſequia velut vilia quædam mancipia ſeſe abiiciant: ſed Dei verbo, immò & Deo ipſi ſuum honorẽ tribuant, & liberè in publica vitia loquantur, ita tamen vt cum omnium ædificatione, & ſalutis intentione. Eſa. 58. Aſcende in montem tu qui euangelizas Hieruſalem, exalta quaſi tuba vocem tuam, demonſtra populo meo ſcelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Hoc non eſt inſultare principibus, ſed de his, qui ſapiant, benè mereri.

Ne prædicatores aulici ſint adulatores.

Honorabat Ioannes regem, non honorabat vitium. Salutem regis requirebat, & rex Ioanni inſidiabatur. Et quidem non mirum, cùm non niſi ad ſpeciem religionẽ Iudaicam coleret. Atqui & olim Philippus meliùs Diogenem Cynicum habuit, etſi ad illum veniens, bella intentantem, Cynica libertate diceret: Veni explorator temeritatis tuæ. Nec H
illi indignatus eſt Alexander ille maximus Monarcha, etſi hunc abiectiſſimo mancipio compararet, quia ebrietati & libidini inſeruiebat, vt ſcribit Diogenes Laërtius, lib. de vita Philoſophorum. Quid autem periculoſius principibus, quàm ſi adulatoribus credãt, qui nunquã recta dicant, ſed placentia? qui licet principes apud omnes malè audire cognouerint, ſeu ob libidines, ſeu grauamina, aut alia: ad inſtar tamen adulatorum Dionyſij Syracuſani ſe habent, ſemper blandiuntur, & applaudunt, donec in caput principum ſua ipſorum temeritas magno eorum periculo redundet?

Principibus liberè, ſed tamen cum reuerentia loquendũ.

Dio. Laër.

Non poterat Ioannes adulari, non aulicum paraſitum ſimulare: nihil mercedis ab Herode expectabat, qui contempſerat omnia: ideò liberè ad illum loquebatur: & plus ſe de regis ſalute, quàm de illius fauore ſollicitum eſſe oſtendebat. Andreas Archiepiſcopus Cretenſis, ſerm. in decollationem S. Ioan. Baptiſtæ: Et Herodes quidem, inquit, à ratione alienæ congreſſionis voluptuaria obrutus deliciis, neque ſe potuit erigere, neque aſpexit ad lu- I
cem veritatis, ſed manſit grauatus crapula libidinis. Hic autem perſeuerauit corrigere, docere, admonere, vt conſentaneum fuit Dei Prophetam facere. Ille verò etſi, vt dicit Euangelium, ſciret eum eſſe virum iuſtum & ſanctum, & eum libenter audiret, nihil tamen eorum aut intellexit, aut intelligere voluit. Non Prophetam iis, quos oportuit, affecit honoribus, non legis grauitatem vel tantillum eſt reueritus: neque ſi aliud, ſupplicia quidem certè, quæ illa aduerſus eos, qui ſint tales, intentat, ipſum vllo pudore affecerunt. Dicam id quod eſt maius. Ne illum quidem Achab alterum mulieris mancipium, eſt imitatus, qui tũc habebat Ieſabel magiſtram cultus multorum Deorum, ſicut nunc hic Herodiadem libidinis & intemperantiæ. Nã ille quidem cùm audiiſſet ab Helya Theſbite iram, quæ accendebatur in eum à Domino, & mala quæ ei & ſuis erant apertè euentura: non ſuccenſuit, non ſe inſolenter geſſit, non probrum duxit aut contumeliam Prophetæ reprehenſionem: ſed vt Dei Prophetam & diuina lo- K
quentem illum quidem in honore habuit, hæc verò tanquam Dei præcepta proſecutus eſt cũ reuerentia. A ſermone enim eius compunctus eſt (3. Reg. 21.) & egreſſus eſt flens, & ſcidit tunicam ſuam, & ieiunauit, & ſacco indutus eſt. At verò iſte Herodes non mulcetur verbis Prophetæ, quia iam furore muliebris libidinis inebriatus erat, & humanam, ne dicam regiam mẽtem amiſerat. Hinc factum eſt, vt Ioannem teneret, & carceri includeret. *Herodias verò inſidiabatur illi, & volebat occidere eum, nec poterat.* Ita nimirùm Ieſabel inſidiabatur Helyæ, & in illius cædem virum ſuum incendebat.

Ioannes nõ potuit adulari.

Andreas Archie. Cr.

Herodes peior Achab.

Quid dicam quòd tantus ille Propheta mulierem timuerit, inquit Chryſoſtomus homil. in decollat. S. Ioannis. Qui totius mundi ſtatum, & cœli pluuiam, & agri ſpeciem in linguę poteſtate portauerat, qui ignẽ è cœlo eduxerat (3. Reg. 17.) & per virtutem orationis mortuos ſuſcitauerat: hic timuit mulierem. Nulla enim malitia æmulari poteſt mulierem malam. Atteſtatur verbo meo ſapientiſſimus Salomon, (Eccl. 25.)

Chryſoſt. In mulierũ malitiam.

Quia

A Quia nõ eſt caput ſuper caput ſerpẽtis,& non eſt malitia ſuper malitiã mulieris. O malũ ſummum,& acutiſſimum diaboli telum mulier! Per mulierẽ Adam in Paradiſo proſtrauit, & de paradiſo exterminauit. Geneſ.3. Per mulierẽ, mitiſſimũ illum Dauid, vt necem militis ſui innocentis Vriæ Ethæi, in epiſtola dolo mãdaret, armauit, (2.Reg.11.) Per mulierem, ſapiẽtiſſimum Salomonem in præuaricationis præcipitiũ præcipitauit, (3.Reg.11.) Per mulierẽ, fortiſſimum Samſonem illuſum raſũmque cæcauit, vt & virtute crinili, & decoris oculis ſpoliatus, ludibrio foret hoſtibus, quibus fuerat antè terrori, & cum his captiuus moleret, quibus dominabatur inuictus, Iud.16. Per mulierẽ, caſtiſſimũ illum Ioſeph vinculis alligatum detruſit in carcerem, Gen.39. Per mulierẽ, illam totius mũdi lucernam capite truncauit. Mulier enim impudens nemini parcit, nõ Leuitam honorat, non Sacerdotẽ reueretur, nõ Prophetæ defert honorem. O malũ omni malo peius mulierẽ malam! Siue illa pauper ſit, ſiue diues, duplex malum eſt. Si ha-
B beat facultatẽ malitiæ ſuæ cooperãtẽ, malũ duplex, intolerabilis vipera, immedicabile venenũ. Scio ego & aſpides incantantium blandimentis mitigari, & tigrides, & leones, & pardos domita feritate manſueſcere. Mulier mala ſi iniuriam patitur, inſanit: & ſi honorem accipit, extollitur. At ſi potentis alicuius vxor ſit, non ceſſat die ac nocte virum ſuum callidis ſtimulare ſermonibus, blanda nequiter, & importuna violenter, donec illum ad ſui conſenſum furoris exacuat, vt ſibi ſimilem faciat maritũ: improbis malè ſuadet conſiliis, ſicut Herodias fecit Herodi. Si verò pauperem virum habeat, ipſum quoque ad iracũdias & rixas incitare non deſinit. Et ſi vidua ſit, ipſa per ſemetipſam omnes paſſim deſpicit, & ad omnẽ audaciã ſpiritu ſuperbiæ inflatur. Timore enim Dei nõ refrænat linguã ſuam, nec futurũ iudicium proſpicit, neque ad Deum intendit. Non amicitiæ iura ſeruare, non religionis fidem nouit vereri. Talis igitur erat Herodias, nõ adeò ſtupida, quin ſciret cõtra Dei legem & bonos mores ſe cum Herode ince-
C ſtas nuptias contraxiſſe: verùm libidine accenſa cõtra Prophetam ferebatur, *& inſidiabatur ei*, ad inſtar colubri calcaneũ eius, & occaſionẽ captans vt illum perderet. *Et volebat occidere eum, nec poterat*. Quis auocabat? Herodes ipſe: auocabat & vtrumque populi timor. *Herodes enim metuebat Ioãnem*. Legimus, Herodes autẽ metuebat. ſed & traduci poteſt, Herodes enim metuebat: vt ſit redditio cauſæ, quæ vota & conatus oẽs perditiſſimæ mulieris impedierit. Vtrũque enim ſonat hic Græcus cõtext': ὁ γὰρ Ἡρώδης ἐφοβεῖτο τὸν Ἰωάννην. Petrus Chryſolog. homil.173. in eam recurrit ſentẽtiam. Herodes, inquit, adulteræ non vincebat animũ, nefas tamen adulteræ differebat. Illa, ne eſſet arguẽs, arguẽtis tẽdebat ad mortẽ: ille, vt placeret inceſtæ captiuus ipſe, iuſtũ tãtùm tenuit, vinxit incluſum, quia in innocentẽ reus nõ facilè dictare poterat ſententiã. At verò cur Herodes Ioãnem metuebat? Eſtne ꝙ reges, qui ſibi ſummã rerũ, & poteſtatẽ gladij vẽdicant, eos timeant, quos occidere poſſunt? Verùm ſuum ſecum terrorẽ infert
D innocẽtia, & Dei verbũ, maximè ſi à viro iuſto prædicetur, penetrabilius eſt omni gladio ancipiti. Duplici lancea penetrabilior lingua eſt. Verbũ autem Dei non eſt alligatũ, nemini parcit, nullũ timet. Sic enim hoc armatus Helyas erat tanquam fax ardens, in diebus ſuis principẽ non pertimuit. Nõ tam corporaliũ armorũ, q̃ ſpiritualiũ violẽtia principes cõcutiũtur. Videmus illos ab Apoſtolis & Apoſtolicis viris nõ armatis, nõ reddẽtibus malũ pro malo, ſed mori & occidi pro Chriſto deſiderãtibus, quãtũuis fortes & obduratos victos eſſe. Adde ꝙ, vt ſcribit Hor.

Pet. Chryſ.

Cur Herodes metuebat Ioãnẽ.

Nulla violẽtia cõtra Dei verbũ.

Horat.

Iuſtum & tenacem propoſiti virum
Non ciuium ardor praua iubentium,
Nec vultus inſtantis tyranni
Mente quatit.

E Hæc Ioannis innocentia, & conſtantia Herodis ferocem animum demulcebat. *Sciebat enim eum virum iuſtũ, & ſanctum, & cuſtodiebat*, id eſt, obſeruabat *eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat*. Ioſephus ipſe lib.18. Antiq. cap. 9. Ioannem vocat ἀγαθὸν ἄνδρα, virum bonum: cuius ſcilicet vitæ ſanctimoniã omnes mirabantur. Euthymius in Matth. Quid ſi, inquit, ſciens eum virum iuſtum & ſanctum obſeruabat illum, vt ſcribit Marcus: quomodo dixit Matthæus, quòd volebat eum occidere, timebat autem multitudinem? *Volens enim eum occidere, timuit populum, quia ſicut Prophetam eum habebant*. Præterea ſi multa faciebat eorum quæ Ioãnes admonebat, & ſi eum monẽtem libenter audiebat, quare vinxit eum, ac recluſit? Quia quæ dicit Marcus, primùm facta fuerant: quæ autem ſcribit Matthæus, poſtmodùm facta ſunt. Primùm enim Herodias negotium faceſſebat Ioãni, volebátque eum occidere: Herodes autẽ nõ permittebat, ſciens eum virũ iuſtũ & ſanctũ. Quum autẽ vehemẽter illum vrgeret arguens ac increpans eum: tandẽ Herodes hinc deuictus quidẽ moleſtia, hinc autẽ vim quodãmodò ab Herodiade perpeſſus, iam pudorem in iram commutauit, nec omninò quieſcens, volebat eum

Ioſephus.
Euthym.

Cur cùm Herodes Ioannẽ honoraret, eũ ligauit.

occidere: timens autem multitudinem, vinxit eum quaſi puniens, & ligauit eum, ne varia loca F
circumiens ſcelus ſuum & inceſtum apud omnes diffamaret. Hic duo colligimus. Vnum eſt,
quantum corrumpant bonos mores conſortia parua, & animi virorum à deprauatis mulieri-
bus peruertãtur. Non ſolus Adam à muliere ſeductus eſt, ſed & omnis Iſraël à mulieribus Ma-
dianitis ad ſacrificia ſuorum deorum pellectus eſt, vt in Numeris legitur. Vinum & mulieres
apoſtatare faciunt ſapientes. Ipſum Arcadium Eudoxia vxor eius, tanquam altera Dalila Sam-
ſonem, in ſanctum Chryſoſtomum animauit, vt exul è Conſtantinopoli pelleretur: vt rectè ar-
Innocent. Niceph. guit Innocẽtius Põtifex, & ſcribit Nicephorus Caliſtus hiſt. Eccleſ. lib. 14. Alterum, quod hîc
obſeruare licet, eſt tyrannis vitioſorum principum, qui flocci faciunt hominum innocentum
Tyrannis vitioſorum principũ. mortem, vt ſaltem ſuis facinoribus prætextum & fucum faciant: quantum verò illi ſibi à po-
pulo concitato timeant, cùm ſit bellua multorum capitũ, quæ vbi ſæuierit, ne regibus quidem
parcit. Cæterùm *omnes habebant Ioannem vt Prophetam:* immò num ille Chriſtus eſſet, vt dixi- G
mus, dubitarunt.

Chriſtus Iudæis ad tempus cedens, tranſit per Samariam: mulierem aquæ argumento ad ſuæ ſalutis cognitionem allicit: vt mulieris peccata, ita ſeipſum illi reuelat: veram adorationis rationem reſoluit: quid inter nos & Iudæos & Samaritas interſit, oſtendit. A Samaritis agnoſcitur: ſed & diſcipuli ſpirituali Eccleſiæ colligendæ meſſi congaudere docentur.

Matth. | Marc. | Luc.

IOAN. 4.

VT ergo cognouit Ieſus quia audierunt Phariſæi, quòd Ieſus plures diſci-
pulos facit, & baptiſat, quàm Ioannes (quanquam Ieſus non baptiſaret, ſed H
diſcipuli eius) reliquit Iudæam, & abiit iterum in Galilæam. Oportebat au-
tem eum tranſire per Samariam. Venit ergo in ciuitatem Samariæ, quæ di-
citur Sichar, iuxta prædium quod dedit Iacob, Ioſeph filio ſuo. Erat autem
ibi fons Iacob. Ieſus ergo fatigatus ex itinere, ſedebat ſic ſupra fontẽ. Hora
autẽ erat quaſi ſexta. Venit mulier de Samaria haurire aquã. Dicit ei Ieſus,
Da mihi bibere. Diſcipuli enim eius abierant in ciuitatem, vt cibos eme-
rent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana, Quomodo tu, Iudæus cùm ſis, bi-
bere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana? non enim coütuntur Iudæi
Samaritanis. Reſpondit Ieſus, & dixit ei, Si ſcires donum Dei, & quis eſt
qui dicit tibi, Da mihi bibere: tu forſitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquã
viuã. Dicit ei mulier, Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus
eſt: vnde ergo habes aquam viuam? Nũquid tu maior es patre noſtro Iacob,
qui dedit nobis puteũ, & ipſe ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius? Re- I
ſpondit Ieſus, & dixit ei, Omnis qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterum: qui au-
tem biberit ex aqua quam ego dabo ei, nõ ſitiet in æternum: ſed aqua quam
ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Dicit ad eum
mulier, Domine, da mihi hanc aquam, vt non ſitiam, neque veniam huc
haurire. Dicit ei Ieſus, Vade, voca virum tuum, & veni huc. Reſpondit mu-
lier, & dixit, Non habeo virum. Dicit ei Ieſus, Benè dixiſti, quia non habeo
virũ: quinque enim viros habuiſti: & nũc quẽ habes, nõ eſt tuus vir: hoc verè
dixiſti. Dicit ei mulier, Dñe, video quia Propheta es tu. Patres noſtri in mõ-
te hoc adorauerunt: & vos dicitis, quia Hieroſolymis eſt locus vbi adorare
oportet. Dicit ei Ieſus, Mulier, crede mihi, quia veniet hora, quãdo neque
in mõte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis quod
neſcitis: nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt. Sed venit hora K
& nũc eſt, quãdo veri adoratores adorabũt Patrẽ in ſpiritu & veritate. Nam
& Pater tales quærit, qui adorẽt eũ. Spiritus eſt Deus: & eos qui adorant eũ,
in ſpiritu & veritate oportet adorare. Dicit ei mulier, Scio quia Meſſias ve-
nit, qui dicitur Chriſtus: cùm ergo venerit, ille nobis annũciabit omnia. Di-
cit ei Ieſus, Ego ſum qui loquor tecũ. Et continuò venerũt diſcipuli eius, &
mirabãtur quia cum muliere loquebatur: nemo tamẽ dixit, Quid quæris, aut
quid loqueris cum ea? Reliquit ergo hydriã ſuã mulier, & abiit in ciuitatẽ,
& dicit illis hominibus, Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia
quæcunque feci: nunquid ipſe eſt Chriſtus? Exierunt ergo de ciuitate, & ve-
niebant ad eum. Interea rogabãt eũ diſcipuli, dicẽtes, Rabbi, manduca. Ille
autẽ dixit eis, Ego cibum habeo mãducare quem vos neſcitis. Dicebãt ergo
diſcipuli adinuicem, Nunquid aliquis attulit ei manducare? Dicit eis Ieſus,
Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui miſit me, vt perficiam opus
eius. Nónne vos dicitis ꝙ adhuc quatuor mẽſes ſunt, & meſſis vẽnit? Ecce
dico

A dico vobis, leuate oculos veſtros, & videte regiones, quia albæ ſunt iam ad meſſem. Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam: vt & qui ſeminat, ſimul gaudeat & qui metit. In hoc enim eſt verbũ verum, quia alius eſt qui ſeminat, & alius eſt qui metit. Ego miſi vos metere, quod vos non laboraſtis: alij laborauerũt, & vos in labores eorum introiſtis. Ex ciuitate autem illa, multi crediderũt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris teſtimonium perhibentis, Quia dixit mihi omnia quæcunque feci. Cùm veniſſent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum vt ibi maneret. Et manſit ibi duos dies. Et multò plures crediderunt in eum propter ſermonem eius. Et mulieri dicebãt, Quia iam non propter tuam loquelam credimus: ipſi enim audiuimus, & ſcimus, quia hic eſt verè Saluator mundi. Poſt duos autem dies exiit inde, & abiit in Galilæam. Ipſe enim Ieſus teſtimonium perhibuit, quia Propheta in ſua patria honorem non habet. Cùm ergo veniſſet in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, cùm
B omnia vidiſſent quæ fecerat Hieroſolymis in die feſto: & ipſi enim venerant ad diem feſtum.

QVi vrbem aliquã obſident, ſi qua parte oppugnari eam diffidunt, ad aliam quam infirmiorem putãt, machinas adhibent, & toto impetu feruntur. Ita Chriſtus cùm ſicut Gigas fortis viã iſtam curreret, & fortior cõtra fortem armatũ bellaret, cúmque hoc in ſuo mundo obſideret: primùm Iudæos ad ſe pellicere, & verbi virtute ſibi vẽdicare conatus eſt. Vbi verò illos oppugnari non poſſe, ſed in ſua infidelitate obduratos eſſe proſpexit, ad Samaritanos ſe tranſtulit, ſi quo modo illos ad fidem conuertat. Nactus autem murum infirmum, fœminam eam reducit, & per illam ſibi in ciues conquirendos viam facit. *Introductio.*

Itaque habita ad Nicodemum concione, cùm Ioannes baptiſaret in Ænon iuxta Salim, *summa:*
C Chriſto etiã in Iudæa per diſcipulos baptiſante, facta de hac re à diſcipulis Ioãnis apud ipſum quæſtione, & teſtimonio Ioãnis audito de Chriſto: poſtquàm tandem idem Baptiſta in carcerem ab Herode miſſus eſt, vt obſeruat Auguſtinus, lib. 2. de conſenſu Euangel. cap. 18. cùm ad Auguſt
Chriſtũ relatum eſſet, quòd Phariſæi contra ipſum excãdeſcerent & indignarentur, *quia diſcipulos plures faceret, & baptiſaret: reliquit Iudæam, & abiit iterum in Galilæam.* Cyrillus Alexand. Cyr. Alex.
lib. 2. in Ioan. cap. 76. Vnde hic ſermo (de murmure Phariſæorũ) ad hoc proceſſit, aut à quonã rerũ initio narratione orta cognouiſſe Dominus dicitur, quod Phariſæi audierint, operæpretiũ eſt exponere. Cùm enim dicitur, *Vt ergo cognouit Ieſus*, præterita quædã res manifeſtè monſtratur. Vniuerſa quidem, abſque nuncio ſicut Deus, vel antequàm fiãt, cognoſcit. Expectat autem vniuſcuiuſque rei opportunitatẽ, & ordinẽ. Quæſtione igitur inter diſcipulos Ioãnis & Iudæos de purificatione facta, & accreſcentibus quotidie Chriſti diſcipulis, quòd iam tum à diſcipulis
D Ioãnis, tum cæteris Iudæis, qui Chriſtũ ſequebãtur, hæc quæſtio vẽtilaretur, *cognouit Ieſus quia audiiſſent Phariſæi plures ſe, quàm Ioannẽ, diſcipulos facere.* Thom. Aq. in Ioan. Sed quid hoc ad Tho. Aqu.
Phariſæos, cùm neque Ioannem ipſum exciperẽt? Nam cùm rogarẽtur à Chriſto de baptiſmo Ioãnis, vtrum è cœlo eſſet, an non reſpõderunt, Si dixerimus de cœlo, dicet nobis, Quare ergo non crediditis? Quòd ſi nõ crediderunt Ioanni, quid ad eos hæc diſcipulorũ Ioãnis & Chriſti æmulatio? Sed ad hoc duplex eſt reſpõſio. Vna: Multi ex Ioãnis diſcipulis aut Phariſæi erãt, aut Phariſæis confœderati. Vnde & Matth. 6. legũtur Phariſæi cum diſcipulis Ioãnis quæſtionibus aggreſſi diſcipulos Chriſti. Vel dicendũ, quòd Phariſæi ducebantur inuidia in Ioãnem, & ideò ſolliciti erãt, vt eũ aliquãdo aut cuſtodiæ, aut morti tradendũ ſuaderent. Gloſſa enim in Matt. Gloſſa.
17. notat illorũ perſuaſionib9 Herodem commotũ eſſe in Ioannẽ Baptiſtam. Ex quo efficitur, vt recens quædã ſeſe inuidiæ materia offerat. Nam etſi Ioannem vinculis detentum videant,
E & inde quietẽ ſibi in hypocriſi & ambitione ſua repromittant: ecce audiunt tamen Ieſum plures diſcipulos facere, ſed & baptiſare: Vnde fit, vt æmulatione & peruerſo liuore in illũ ferãtur.
Quãquam Ieſus non baptiſaret, ſed diſcipuli eius. Auguſt. tract. 15. in Ioan. Quid ergo? Falſum di- Auguſt.
ctu erat, quòd Ieſus baptiſaret, quia & iſtud additũ eſt, quãquam non baptiſaret? An vtrumque *An Ieſus*
verum eſt, quia Ieſus baptiſabat, & non baptiſabat? Baptiſabat enim, quia ipſe mundabat: non *non bapti-*
baptiſabat, quia ipſe non tingebat. Præbebant diſcipuli miniſteriũ corporis, præbebat ille ad- *ſaret.*
iutorium maieſtatis. Quãdo enim ceſſaret à baptiſando, quãdo non ceſſat à mundando? Hic eſt qui baptiſat, inquit Ioannes. Securus homo accedat ad inferiorẽ miniſtrum: habet enim ſuperiorẽ magiſtrum. Sed fortè ait aliquis: Baptiſat quidẽ Chriſtus in ſpiritu, nõ in corpore: quaſi verò alterius dono, ꝙ illius, quiſquã etiã ſacramẽto corporalis & viſibilis baptiſmatis imbuatur. Vis noſſe quòd non ſolùm baptiſabat ſpiritu, ſed etiam aqua? Audi Apoſtolum: (Epheſ. 5.) Sicut Chriſtus, inquit, dilexit Eccleſiã, & tradidit ſemetipſum pro ea, mundãs eam lauacro aquæ

in verbo vitæ,vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam,non habētem maculam, aut rugam, F
aut aliquid huiuſmodi. Mūdās eam. Vnde? Lauacro aquæ in verbo. Quid eſt baptiſmus Chri-
ſti? Lauacrum aquæ in verbo. Tolle aquam,non eſt baptiſmus:tolle verbum,& non eſt baptiſ-
mus. Itaque quia Chriſtus ſpiritum ſuppeditabat, & mundabat,ideò baptiſabat:quia vero di-
ſcipuli tingebāt,ideò & baptiſabant. Et eo modo non baptiſabat quidem tingendo,*ſed diſcipuli*
eius. Et per hoc inſtruuntur maiores Eccleſiæ prælati,ne in his,quæ per alios fieri poſſunt, oc-

Prædicare maius quā baptiſare. Thomas. Auguſt.

cupentur,ait Thom.ſed ea minoribus facienda relinquant, & ipſi grauioribus incumbant. Sic
1.Cor.1.Paulus:Non miſit me Dominus baptiſare, inquit, ſed euangelizare. Si autē quæritur
an diſcipuli Chriſti baptiſati fuerint,Auguſtin.Epiſt.108. ad Seleucianam,de baptiſmo & pœ-
nitentia Petri contra Nouatianos. Cùm, inquit,legimus, quòd Ieſus baptiſabat per ſeipſum,
non per diſcipulos ſuos,intelligimus illos iam fuiſſe baptiſatos,ſiue baptiſmo Ioānis, ſicut non-
nulli arbitrantur:ſiue,quod magis credibile eſt,baptiſmo Chriſti. Neque enim miniſterio ba- G
ptiſandi defuit,vt haberet baptiſatos ſeruos,per quos cæteros baptiſaret,qui non defuit memo-
rabilis illius humilitatis miniſterio,quando eis lauit pedes,& petenti Petro,vt non tantùm pe-
des,ſed & manus ei & caput lauaret,reſpondit: Qui lotus eſt,nō indiget niſi vt pedes lauet,ſed

Chryſoſt. Theoph. Euthym.

eſt mundus totus:vbi intelligitur quòd iam Petrus baptiſatus fuerat. Cæterùm Chryſoſtomus
hom.30. in Ioan. quem ſequitur Theophilactus & Euthymius. Ipſe quidem Ieſus non bapti-
ſauit,inquit,ſed nuncij eius,cùm vellent auditores in odium eius concitare, ita ferebant, quòd

An nō datus ſpiritus ſ. ante Chriſti glorificationem. Tho.Aq.

baptiſaret. Et exiſtimat Apoſtolos ita ante paſſionē baptiſaſſe,vt nō dederint Spiritū ſanctum.
Hoc verò tātùm egiſſe,vt tandem aſſueſcerent homines ad baptiſmum Chriſti. Inſiſtit autem
huic ſentētiæ,quòd nōdum erat Spiritus ſ. datus:ex qua concludit nec illū ante Chriſti glorifi-
cationem in baptiſmate collatum. Verùm huic obiectioni reſpondet Tho. Aquinas,quòd Spi-
ritus ſ.nondū quidē viſibilibus ſignis datus erat:dabatur tamen per internā ſanctificationē cre- H
dentibus,etiam ante Chriſti paſſionē: vnde & perfectū per Apoſtolos baptiſma miniſtrabatur.
Quòd ſi quis obiiciat,ſcriptum eſſe de Apoſtolis, Vos baptiſabimini Spiritu ſ.non poſt multos
hos dies:quod in die Pentecoſtes factū ſit:reſpondendū id de noua & perfecta ignorantiæ pur-
gatione intelligi,non tamen de illa emundatione,quæ per baptiſmi ſacramentum miniſtratur.
Igitur cùm audiret Ieſus & verbum ſuum, & diſcipulorū ſuorum miniſterium malè ſuſcipi à
Phariſæis,*reliquit Iudæā*:id eſt,illam partē terræ Promiſſionis, in qua habitauerūt tribus Iuda
& Beniamin,atque Leuitica,vt legitur Ioſ.15. Nam ab eo tempore, quo decem tribus à domo
Dauid diuiſæ ſunt,& vitulos aureos adorauerunt,conſtituentes ſibi ſacerdotes de extremis po-
pulorum,filij Leui habitauerunt in regno Iudæ,vbi fuit templum & locus ſacrificiorū.3. Reg.
12. Tota autē prouincia illa vocabatur à tribu Iuda,à Iuda qui maior inter fratres extitit. Hoc
autem facit, ne eius præſentia curioſiores illi redderentur in iis inquirendis, quæ capere non I
poterant. Eapropter enim myſteria dicimus quæ diuina ſunt, quia arcana & ſecreta,& nemini

Iuſtinus Martyr.

niſi qui ſe dignum exhibeat,communicari debēt. Sic nimirùm Iuſtin.Martyr, Apolog.2.pro
Chriſtianis,de myſteriis cœnæ cenſet. Non enim ſunt mittēdæ margaritæ ante porcos. Nolebat
Chriſtus occaſionem ingerere iis, qui inde ſibi damnationē acquirerent. 2. Sed & in ſalutem
Gentium veniſſe ſe oſtendebat,quos reprobatis propter incredulitatem Iudæis ſibi acquireret.
Interim verò ſuo quemque exemplo docebat, ne temerè nos in tentationem deiiciamus, ſed
præſtolemur donec inſania cōquieſcat. Et vt inimicis parcamus,ne fortè noſtra præſentia, illo-
rum furorem exacuamus,& accendamus,ac ſi oleū igni adiiceremus. Eccl.7. Nec ſtrues ligna
in ignem illius. *Et abiit iterum in Galilæam.* Superiùs quidem Ioan.2.legimus, Chriſtū poſt in-
ſigne miraculum aquæ in vinū conuerſæ ſubduxiſſe ſe in Galilæam: & quia tres Euangeliſtæ
iſtius deſcēſus primi nō meminerunt,Ioānes obiter notat eos ea omnia tacuiſſe,quæ Dominus K
Ieſus fecit,vſque ad ſecundā iſtam profectionē. Ipſe verò profectionis iſtius hiſtoriā cōtexit.

Cur Ieſus denuò venerit in Galilæam.

Abiit,inquit,*in Galilæam*,in qua cōceptus & educatus fuerat, & è qua primùm Hieroſolymā
ad diem feſtū aſcenderat,& diſcipulos congregauerat. Act.2. Nónne omnes iſti qui loquuntur,
Galilæi ſunt? Hinc nimirùm exordiū ſui Euangelij duxerat. Ita volebat viſitare,conſolari, &
cōfirmare eos,quos patri lucrifecerat. Act.16. Reuertentes viſitemus fratres per vniuerſas ciui-

Cur Dominus per Samariā tranſit,poſt prohibitionem aliter factam.

tates,in quibus prædicauimus verbū Dei,quomodo ſe habēt. Ita Prælatis exemplū præbēs vi-
ſitandi concreditū ſibi populum: Ne fortè de iis hoc dicatur,quod legitur Iob.39. Dominatur
ad filios,quaſi nō ſint ſui:relinquit in puluere oſſa ſua,obliuiſcitur quòd pes hominis conculcet
ea. *Oportebat autem eum tranſire per mediam Samariam.* Hæc cauſæ redditio eſt, ne Chriſtū te-
merè Samariam adiiſſe putemus. Poſſet enim quis obiicere, quare tunc Iudæis occaſionem
ſcandali præbebat, quibus ipſi non coūtuntur: cùm & iſtud ei opprobrio duxerint, dicentes,
Nónne

A Nónne benè dicimus nos quia Samaritanus es tu? Ioã. 8. Adde quòd & diſcipulis prohibuerat, (Matth. 10.) ne in viam Gentium, aut ciuitates Samaritanorum abirent: & aſſeruit tandem ſe non eſſe miſſum, niſi ad oues quæ perierunt, domus Iſraël, Matth. 15. Hac, inquit, illi fuit iter. Ioſephus enim lib. 3. de bello Iudaico, cap. 2. & Egeſippus lib. 3. de excidio Hieroſolymit. cap. 6. referunt Samariam inter Iudæam & Galilæam mediam fuiſſe. Quòd ſi Chriſtus non niſi neceſſitate quodammodò vrgente, diuertit in Samariam: quomodo tu vermis & peccator in conuentum hæreticorum prodire audebis? Neſcis quòd aduerſarius noſter diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret, (1. Pet. 5.) nec tentandus Dominus eſt? (Matth. 4.) Chryſoſtomus hom. 30. in Ioan. Et quoniã ad hoc ventum eſt (& nobis de Samaritanorũ cum Iudæis diſſidio multa dicenda ſunt) non abs re fuerit ſubtexere, vnde Samaritani originem habuerint. Locus is omnis Samaria appellatur. Samor enim mons à cõditore dictus eſt, vt teſtatur Eſaias, (cap. 7.) & caput Samorum Ephraim. Habitatores autem non Samaritani, ſed Iſ- Ioſephus. Egeſippus. Chryſoſt. Vnde Samaritani.

B raëlitæ appellabantur. Procedente tempore, Deum offenderunt, & regnante Phacee, ſurgens Teglatphalazar multas ciuitates occupauit, (4. Re. 15.) & Elæ ſubdidit: quo interẽpto Oſee regnum tradidit. In hũc inſurgẽs Salmanazar alias cepit ciuitates, & tributarias fecit. Huic Oſee primùm paruit, (4. Reg. 17.) demũ defectione facta Æthiopibus cõfœderatus eſt. Quod cùm Aſſyrius intelligeret, Gentem illam, ne iterum deficerẽt, in Babylonem & Medos tranſtulit, & collectitiam hinc inde multitudinem in Samariam habitatum miſit, vt in poſterũ firmum ſibi imperium familiaribus incolis confirmaret. His peractis, volens Deus poteſtatem ſuam oſtendere, quódque non imbecillitatis, ſed peccatorum gratia, Iudæos Aſſyriis tradidiſſet, leones in Barbaros immiſit, qui vniuerſam Gentem perderent. Sic enim Deus per bruta animãtia nonnunquam hominum peccata vindicat: ſic per vrſos duos, puerorũ Bethel in Prophetam inſo-

C lentiam, 4. Reg. 2. per canes, Ieſabelis furorem in Naboth, 4. Re. 9. per leones, impiorũ in Danielem conſpirationem, Dan. 7. Hoc autẽ Samaritis contigit, excluſo ſacerdote. Vindex enim Deus eſt in ſacerdotij cõtemptores, vt ſcribit Dionyſ. Areopag. Epiſt. ad Demophilum. Ideò Maria, Num. 16. ideò & Ozias lepra percuſſi ſunt. His igitur quæ Samaritanis contigerant, regi Aſſyriorum nunciatis, miſit ſacerdotem quẽdam, qui leges Dei populo exponeret. Nõ tamen omninò, ſed ex parte impietatem exuerũt. Procedẽte adhuc tempore, idolorum cultu abiecto, Dei cultum complexi ſunt. Cùm ita ſe res haberẽt, reuerſi Iudæi, his, vtpotè alienigenis, æmulabantur, nec parua hinc etiam de religione contentio erat. Chriſtus autem vt doceat, ſe etiam ad huius populi ſalutem veniſſe, quem guſtare fecerat legitima Dei, *venit in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar.* Hæc etiam Sechem, ſeu Sichem, præcipua inter omnes vrbes Samariæ, vt ſcribit Ioſephus, & à Sichem Euæo dicta eſt, qui Dynam filiam Iacob conſtuprauit, vnde per Dio. Areo. Ioſephus.

D conuentionem dolo initam circunciſos Sichimitas Simon & Leui occiderũt, vt legitur Gen. 34. Hanc Abimelech deſtruxit, ita vt ſal in ea diſpergeret. Poſtea à Hieroboam reædificata eſt, & hanc ſibi pro adorandis vitulis, & capite regni ſui ſelegit. Demũ & ab Herode poſt Hyrcani Pontificis expugnationem iterum extructa eſt in honorẽ Auguſti: & Græco nomine Σεβαστή, Sebaſte, id eſt Auguſta, appellata eſt. Sumitur & Samaria pro regione, cuius hæc ciuitas metropolis erat, quæ à tribu Ephraim, & dimidia tribu Manaſſe olim habitabatur. Hieronymus Comment. in Mich. hanc pulcherrimo loco ſitam eſſe ſcribit, id adferens Mich. 1. Tranſite vos habitatio pulchra. Hieronym. to. 1. Epiſt. ad Euſtoch. virginem, in Epitaphium Paulæ, ſic deſcribit Sichem & Samariam. Euſtochium, inquit, tranſiuit Sichem, non vt plerique errãtes legunt Sichar, quæ nunc Neapolis appellatur: & ex latere montis Garizim extructam circa puteum Iacob intrauit Eccleſiam, ſuper quo reſidens Dominus, ſitiénſque & eſuriens, Samari- Hieronym. Sichar quæ.

E tanæ fide ſatiatus eſt. Atque inde diuertens, vidit duodecim Patriarcharum ſepulchra, & Sebaſtem, id eſt Samariam, quæ in honorem Auguſti ab Herode Auguſta appellata eſt. Ibi ſiti ſunt Heliſæus & Abdias Prophetæ, & quo maior inter natos mulierum non fuit, Ioannes Baptiſta. Vbi multis contremuit conſternata mirabilibus: namque cernebat variis dæmones rugire cruciatibus, & ante ſepulchra Sanctorum vlulare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere leonum, ſibilare ſerpentum, mugire taurorum: alios rotare caput, & poſt tergum terram vertice tangere. Neque verò nos moueat, quòd Hieronym. Sichar diſcernat à Sichem: ſiquidem aut ſcriptorum vitio & incuria nomẽ pro nomine poſitum eſt, aut Sichar Sichem ſignificat. Quod ex eo manifeſtum eſt, quod dicit Ioannes, *Iuxta prædium quod dedit Iacob, Ioſeph filio ſuo,* vbi quondã Iacob è Meſopotamia rediens habitauit, Geneſ. 33. Emerat enim partẽ illius agri à filiis Emor centum agnis. Gen. 37. legimus fratres Ioſeph moratos in Sichẽ, cùm ipſe ad eos veniſſet: locus enim paſcuis vberrim⁹ eſt, vnde & hîc multos

puteos Iacob gregibus foderat, & non longè ab iſto prædio altare ædificarat. Sed & Sichem F iſtam dici, colligitur ex verbis mulieris, quæ montem Garizim vicinum oſtendens, dixerit: Patres noſtri adorauerunt in monte hoc. Hic verò legitur tam proximus ciuitati Sichem fuiſſe, (Iud.9.) vt ex eius vertice, Ioathan filius Ierobaal, aſſumpta parabola, eleuatáque voce, ciues Sichem exhortatus ſit, & arguerit. Porrò, quia Iacob arcu ſuo prædium hoc acquiſierat, iſtud vltra ſortem hæreditatis paternæ, dedit Ioſeph filio ſuo, Geneſ.48. Do tibi, inquiens, partẽ vnã extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo. *Erat autem ibi fons Iacob*: vtique quem foderat, vt ſibi ſuiſque gregibus prouideret. Obſerua ex eo, quòd fons iſte, Iacob adhuc nomen retinebat ad eum vſque diẽ, quo Chriſtus venit in Samariam: ipſum 1730 annis poſt Iacob reſeruatum diuina prouidentia fuiſſe. Hoc vtique, vt in memoria æterna iuſtũ eſſe, (Chryſoſt. in 2.Cor.) & venerabiles eorum reliquias diſcamus. Nam adhuc venerabilis hic fons ex memoria Iacob, etſi minus ſit quàm os aut corpus ipſius Iacob. Baſilius enim lib.1. ho. G 19. in Gordonium Martyrem: Quemadmodum (ait) ex igne naturaliter emicat ſplẽdor, ex vnguento quoque præſtanti diffunditur odor, ſic è ſanctorum commemoratione geſtorum, ad omnes prouenit vtilitas. Nimirùm ex loco Deus ſanctorum memorias honorari voluit, ait Euagrius lib.1. Hiſt. Eccleſ. cap.16. & Prudentius lib. Periſtephanon, pluribus hymnis loca memoriis & reliquiis ſanctorum illuſtrata dicit: vt hymno in ſanctos Fructuoſum, Augurium, & Eulogium.

Memoria iuſtorũ defunctorũ. Chryſoſt. Baſil. Euagrius. Prudent.

> *O triplex honor* (inquit) ò *triforme culmen,*
> *Quo noſtræ caput excitatur vrbis,*
> *Cunctis vrbibus eminens Hiberis.*

Cur Ieſus fatigatus. Auguſt.

Ieſus autem fatigatus ex itinere, ſedebat ſic ſupra fontem. Iam incipiunt myſteria, ait Auguſtin. tract.15. in Ioan. Non enim fruſtrà fatigatur Ieſus. 1. En vt à faſtu & rerum abundantia alie- H nus: neque enim vtitur iumentis aut mulis phaleratis. 2. Vt laborum patiens, qui tantum iter pedeſter, immò & famelicus confecerat. 3. Sedebat autem illic, vt ſe dabat locus, non ſuper ſede, ſed aut ſuper pauimento, aut lapide. En ipſa per ſe vita (ait Baſilius, homil.15. in Pſalm. 48.) ipſa potentia defatigata eſt in hoc ſæculo. Memor igitur ſis Iob dicentis, (Iob 5.) Homo naſcitur ad laborem: & Apoſtolus, (1.Cor.15.) Abundantius omnibus his laboraui. Et rurſus, (2.Cor.11.) In laboribus abundantiùs. Qui igitur laboribus fatigatus eſt in hoc ſæculo, hic viuet in finem: qui verò in lautitiæ & deliciis degit, laborem fugiens non viuet, Luc.16. Chryſoſt. homil.30. in Ioan. Huc enim venit Ieſus, mollem & laſciuam vitam expellens: laborioſam autem & difficilem nos erudiens. Non enim iumentis vſus eſt: ſed & adeò intentè vadit, vt ex itinere fatigetur. Hoc enim ſemper admonet, vt ſibiipſi quiſque ſeruiat, ne quærat ſuperflua, neque multis indigeat. Adeò enim nos ab omni ſuperfluitate alienos eſſe voluit, vt multis I neceſſariis ſe fraudaret. Idcircò dicebat, (Matth.8. & Luc.9.) Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet. Propterea plurimùm in montibus verſatus eſt, non perdiux tantùm, ſed & pernox. Cæterùm Cyrill. Alexandrinus, lib.2. in Ioan. cap.78. Arrianos ait, ex eo quòd Chriſtus fatigatus ex itinere dicitur, imbecillem omninò & infirmum eſſe aſtruxiſſe. Sed ſi homo factus non eſſet (inquit) ſi formam ſerui non accepiſſet, conturbari iure poſſemus, quando ſeruile aliquid de ipſo dicitur. Sin verò firmiter credimus, quia Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, (Ioan.1.) cùm ea dixiſſe aut perpeſſus fuiſſe dicitur, quæ naturæ noſtræ conueniunt, humanitati hæc eius attribuas. Non enim poteramus aliter Verbum Dei hominem factum eſſe cognoſcere, niſi & locutus, & perpeſſus aliqua vt homo fuiſſet. *Erat autẽ hora quaſi ſexta.* Hæc nobis eſt meridies, ſeu duodecima. Circunſtantia igitur temporis docet Chriſtũ multum iter confeciſſe, & ab ipſo K dici exordio illud aggreſſum eſſe: vt & ſuo nos exemplo doceret conſurgere ſummo diluculo ad Dominum, vt legitur Eccleſ.39. Iuſtus cor ſuum tradidit ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum. Eſa.26. De mane vigilabo ad te. Cùm econtrà Salomon dicat, Prou. 26. Sicut oſtium vertitur in cardine ſuo, ſic piger in lectulo ſuo. Sed & iſta temporis circunſtantia oſtendit tum refectionis horam adfuiſſe, & ad intenſiorem laborem, æſtus calorem acceſſiſſe. Obſerua verò, inquit Cyrillus, vel in minimis, non paruam veritatis curam Euangeliſtam habere, cùm non ſexta hora dixerit, ſed quaſi ſexta. Auguſtinus in tract.15. obſeruat, per horam ſextam, ætatem qua venit Chriſtus, vt Eccleſiam ex Gẽtibus congregaret: ſic vt, 1. ſit ab Adam ad Noë. 2. à Noë ad Abraham. 3. ab Abraham vſque ad Dauid. 4. à Dauid vſque ad tranſmigrationẽ Babylonis. 5. à tranſmigratione vſque ad baptiſmum Ioannis. Inde 6. tempore prædicationis Chriſti. *Diſcipuli autẽ eius abierant, vt cibos emerent.* Chryſ. hom.30. in Ioan. Non parabant

Baſil. *Chriſti vita laborioſa.* Chryſoſt. Cyrillus Alex. *Chriſti diligentia.* Cyrillus. Auguſt. Chryſoſt.

A parabant diſcipuli viaticum, quod & alius oſtendit Euangeliſta, cùm de fermento Phariſæorũ (Matth.16.) loquẽtẽ inducit, quod putabãt ad panes quos nõ tulerãt, referri. Et eſuriẽtes inducit ſpicas decerptas mãducare, (Matth.12.) & ad ficum ob famem veniſſe, (Matth.21.) Sed & quo tempore omnes prandent, cibos emptum proficiſcuntur: non vt nos, qui cùm primo manè exurgimus, ante omnia coquos aduocamus, & de præparãdis epulis & menſa diligenter verba facimus, temporalia ſpiritualibus præmittẽtes. Sciebat enim Chriſtus hac ſollicitudĩne obruẽdos eſſe Eccleſiæ miniſtros. Quis enim eorum, vt ſcribit Bernardus, dialog. de Chriſto & Simone, non plus inuigilat marſupiis euacuandis, quàm vitiis extirpandis? Sed & pietas peperit diuitias, & illa matrem ſuffocauit. Ideò appetuntur non onera, ſed beneficia: & redituum ratione proſtituitur Eccleſia. Porrò tanto nunc hominibus dominatur iniquitas, vt nec tutum ſit Eccleſiaſtico nullum reditum habere: refrigeſcit enim charitas multorum, vt prædixit Chri-

Diſcipuli nõ parant viaticum.

Vẽter quãtum curæ quibuſdã ſit.

Bernard.

B ſtus, Matth.24. & contemnitur pauper Eccleſiæ miniſter: ſi verò fœcundus reditus prodeat, hoc non iam ad Eccleſiæ miniſtros, ſed coruos, vulpes, & huius farinæ paraſitos aulicos deuoluetur, qui nec Dei, nec ſuiipſorum, vt homines ſint, meminerunt. Ideò hac in re, nec Chriſtus adeò pauper fuiſſe attenditur, vt non illi neceſſaria ſuppeterent. Vnde ſcilicet diſcipuli cibos empturi in ciuitatem perrexiſſent, niſi & loculos haberent? Sed neque iis abuſi ſunt, verùm tantùm ſibi neceſſaria compararunt? Porrò in eo quòd Chriſti refectioni cibos empturi prouident, docent ſuis ſucceſſoribus membra Chriſti curæ eſſe debere. Nec enim adeò deiecti fuerunt pauperes, vt vbiuis terrarum non haberent vnde viuerent. Cæterùm ciuilitatis & manſuetudinis exemplum præbet iis, quorum eſt alios corripere, vt peccatrici conſulant ſolitudine. Nec enim diffamare eam voluit coram Apoſtolis, ſed expectat donec abierint. Obſerua ex eo, quòd Chriſtus tabernas non adit, illud idem illicitum eſſe clericis, niſi peregrina-

Habuit Chriſt⁹ et Apoſtoli loculos.

Ciuilitas & manſuetudo.

Chriſt⁹ nõ in tabernas

C tionis neceſſitate cogantur: vt habetur diſtinct. 44. cap. Clerici, ex Concilio Carthaginenſi, 3. & 6. Synodo, ſub pœna depoſitionis, ni ceſſent, vt habetur eadem diſtinctione. c. Nulli licet clerico, & c. Non oportet. Proinde 12. quæſt.1. c. neceſſaria res eſt, vt iuxta Eccleſiam clauſtra conſtruantur, in quibus ſit vnum clericis refectorium. At verò quæret aliquis, vnde pecunias habuerint diſcipuli, cùm priùs eis Chriſtus dixerit, Matth. 12. Neque aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris habeatis. Reſpondet Auguſtinus 12. q.1. c. Habebat Dominus loculos, à fidelibus ſibi oblata conſeruans, & aliorum neceſſitatibus tribuens. Nihil ergo proprium habuit, qui ne quidem vbi caput reclinaret, poſſedit, Luc. 9. ſed in commune quicquid habuit, redegit. Idem quoque Apoſtoli, & primi ſub iis Chriſtiani fecerunt, vt ſcribitur Act.5. Idem quoque de prouentibus Eccleſiaſticis faciendum eſſet, vt habetur 12. q. 2. c. de reditibus. Cognouimus. Mos eſt. Et ex Concilio Toletano, c. Sanximus. Sed heu nunc qui

Vnde pecunias habuerint Apoſtoli.

Auguſt.

Reditus Eccleſiarũ.

D Eccleſiæ reditus percipiunt, eos in ius patrimonij ſibi vendicant. *Venit mulier de Samaria haurire aquam.* Olim ad mulierem ſerpens, nunc mulier ad Chriſtũ vltrò accedit. Sed & optima Chriſto eam alloquendi occaſio proponitur, quòd huc hauriendæ aquæ gratiâ conuenerit. Huiuſmodi ſcilicet officio aſſueta erat: & tamen Dei nutu fit, vt abſentibus diſcipulis accedat, ne quid erubeſcat ſui ſceleris fateri: adeò illi doctrinæ retia tetendit. *Dicit ei Ieſus,* Mulier, *da mihi bibere.* En prior mulierem alloquitur, quòd ſciat nihil ſibi cum illa ſermonis futurum, niſi prior quid ab ea ſciſcitetur. Adeò bonus Dominus, vt mulierem priùs alloqui non dedignetur. Et vt olim Abrahæ ſeruus Rebeccã filio domini ſui deberi vxorem expertus eſt in fonte, Geneſ.24. ſic Chriſtus hîc ſibi deberi Samaritidem. Agnoſce igitur ex hoc loco, primò Dei gratiam, qua nos nihil tale cogitantes præuenit: qui ſtat ad oſtium, & pulſat: (Apoc. 1.) Vt ſi quis aperuerit, intret ad eum. Demùm Domini bonitatem, qui perſonarum acceptor non ſit, ſed

E in omni gente qui facit iuſtitiam, illi acceptus ſit, Act.10. Vide etiam primùm Chriſtum ab ea eleemoſynam petere videri, vt primum conſequendæ veniæ opus, miſericordiam eſſe doceat. Ita non fruſtrà Sarephtana Helyæ aquam porrexit, aut Sunamitis Heliſæo cubiculũ præparauit, aut piæ mulieres Chriſto miniſtrarunt de facultatibus ſuis, Luc. 7. Ita auſpicatur ab operibus miſericordiæ, quòd & illa vberiorem gratiam promereantur, vt in Cornelio Centurione manifeſtum apparuit, Act.10. Chryſoſtom. hom.21. in Epiſt. ad Rom. Maximus quæſtus eleemoſyna eſt, nóſque cùm de pauperibus benè meremur, multò plus accipimus quàm damus. Idem hom.2. in Epiſt. ad Philipp. Niſi hoc animo eſtis, vt exiſtimetis vos, cùm datis, accepturos eſſe, ne vos quidem dare volo: ſed & pro terrenis æterna & ſpiritualia accipitis. Sarephtana vitam ſibi, & ſuſcitari filiũ impetrat: Sanamitis hinc filium aſſequitur, iſta docetur. Ita beatius eſt dare quàm accipere. Abraham ſic excipit Angelos. Iſta ſuſceptura erat Angelorum dominum. Interim mihi vide, quàm rebus facilibus & humilibus Chriſtus delectetur.

Eleemoſyna præparata ad maiorem gratiam.

Chryſoſt.

Quæ merces eleemoſynæ.

Non enim ex aureo cypho, nō è quouis alio inſigni, ſed fictili vaſe ſibi potum miniſtrari petit. F
Plutarch. in ſuperfluā aureā menſa ſupellectilē. Plutarchus lib. 1. Apophtheg. narrat Artaxerxem Perſarum regem delatam ad ſe ambabus manibus à ruſtico quodam aquam grato animo excepiſſe, quòd non muneris, ſed eius qui offerret, voluntatis haberet rationem. Chriſtus ſanè & idipſum attendit, mulieris ſimplicitatem & mentem facilem ad excipiendā illa, quæ crediturus ei fuerat. Clemens Alex. lib. 2. Paidagogi, cap. 3.
Cl Alex. Argenteorum itaque & aureorum, gemmeorumque poculorum irritus & inutilis eſt vſus, vt qui ſit viſus ſolùm deceptio. Nam ſiue eis calidum mixtum liquorem infuderis, excalefactorum vaſorum moleſta eſt tractatio: ſiue rurſus frigidum infuderis, qualitatem materia transfundit, liquorem corrumpens, & eſt damnoſus eius potus. Valeant ergo calices, antigonides, canthari, labroni, & lepaſtæ, & poculorum genera innumerabilia: trullæ præterea, & pſyteres & oinochoæ. Aurum enim & argentum & priuatim & publicè eſt inuidioſa, vt ſemel dicam, poſſeſſio, ſi vſum exceſſerit: rara ad acquirendum, difficilis ad cuſtodiendum, G
& non apta ad vtendum. Quinetiam curioſa ac ſuperflua tornatorum in vitro vana gloria, ad frangendum propter artem paratior, quæ ſimul docet & timere, & bibere, eſt à bonis noſtris inſtitutis & legibus exterminanda.
Idem. Chriſtus nō eſt vſus pretioſis poculis. Et paulò pòſt: Vide, Chriſtus in vili catino cibum ſumpſit, & fecit diſcipulos ſuper herbam accumbere, & pedes eorum lauit linteo accinctus. Deus à faſtu alienus, & dominus omnium, nunquid argenteum lauacrum è cœlo deferens? Et à Samaritana potum petiit, quæ aquam vaſe fictili hauriebat è puteo, aurum regale non requirens, ſitim autem docens facilè extinguere. Scopum enim conſtituebat vſum, non nimiam & inutilem magnificentiam. *Da mihi bibere*, inquit. Petit fons à riuulo, ſed petit idē à membris cyphum aquæ frigidæ, vt rependat æternam mercedem. Petit veſtitum, calceatum, hoſpitium, Matth 10. & 25. Ita olim, vt diximus, Helyas à Sarephtana petebat panem, vt rependeret do-
Greg.Naz. ctrinam, & filium eius ſuſcitaret. Et fœlix vtique à quo petit, inquit Gregorius Nazanz. Orat. H
in ſanctum lauacrum, vt animam quaſi aquám effundamus. Et vide quàm pauca petit, & quā magna merces. *Dixit ei mulier, Quomodo tu, cùm Iudæus ſis, bibere à me petis, quæ ſum mulier Samaritana?*
Cyr. Alex. Cyrill. Alexandr. lib. 2. in Ioan. c. 8. Initium diſciplinæ quæſtio eſt, & dubitatio prudens, radix cognoſcendi ea quæ ignorantur. Porrò antitheſi vtitur: quaſi dicat, *Tu* vir, ego *mulier*. Minus autem colloquuntur hi duo ſexus inuicem, niſi prior quædā neceſſitudo interceſſerit. Tu quoque patria Iudæus, ego verò Samaritana. Hoc quippè illa agnouit & ex idiomate, & fimbriis, quibus Deus Iudæos diſtingui iuſſit à cæteris, Num. 15. Vnde Matth. 14. rogabant infirmi vt vel fimbriam veſtimenti Chriſti tangerent. Præcipitur quoque Iudæis, vt
Habituum ſeu veſtitus diſtinctio. deferant habitum à Chriſtianis diſtinctum. Extra. de Iudæis. c. In nonnullis. Hîc præter habituum diſcretionem vaſtus tibi ſuppetit campus loquēdi de vitando hæreticorum congreſſu: quem Paulus ad Tim. 3. fugiendum docet. Illi enim Samaritanis perſimiles. 1. Quòd templa I
Hæretici cōferūtur Samaritanis. noſtra contemnant. 2. Quòd ſcripturas deprauent. 3. Vnius Dei cultui adulterinos Deos & doctrinas immiſceant. 4. Populum Dei, vt olim Samaritæ Iſraëlem, à ſuis ſedibus profligant. *Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis.* Videtur iſtam diſſidij radicem ad Iudæos remittere. Non enim dicit, non coüti Samaritanos Iudæis, ſed econtrà. Indignabantur enim Iudæi, quòd Samaritæ illorum terras occupaſſent, & poſſiderent, 4. Reg. 17. quòdque ſua religione abuterentur.
Tertull. Tertull. lib. de baptiſmo, ſcribit Samaritas ſeſe vrina proluere, quoties aliquem ex alia Gente contigerint, quòd omnes præter ſeipſos immundos eſſe exiſtiment. Ita factum eſt, vt ab vtriſque hoſtiles iſtæ inimicitiæ progrederentur. *Reſpondit Ieſus, Mulier, ſi ſcires donum Dei, & quis eſt qui dicit tibi, Da mihi bibere: tu forſan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuām.* Contemptus Dominus, non contemſit mulierem, ſed ſalutem eius quærit. Vbi tolerantiam eius & patientiam demirabere. Nec enim reſpondet ad ea, quæ mulier de Gentis ſuæ conſue- K
tudine dixerat, ſed ad maiora euehit. Qui ergo ſumus nos, qui vno tantùm ridiculo verbo excitati, excandeſcimus? Et hoc vtique mirum, quòd tot magnos viros in Iudæa reliquerit, quibuſcum loqui poſſet: hanc verò mulierculam præferat tot ſcribis. Sed infirma mundi elegit Deus vt confundat fortia. 1. Cor. 1. Porrò à terrenis ad cœleſtia mulieris animum eleuat: hoc enim modo lucrandi ſunt infideles: cum fidelibus verò ſcripturis agendum, minus autem ar-
Damaſcen. gumentis à natura ſumptis, vt docet Damaſcenus lib. 1. de fide Orthod. cap. 1. Donum Dei ſpiritus eſt, & eius gratia, quæ & aqua dicitur, Ezech. 36. Hunc enim dare dicitur Pater. Luc. 11. Dabit ſpiritum bonum petentibus ſe. *Forſan* ait: non quaſi futuri ignarus, ſed vt relictum homini petendi aut non petendi arbitrium inſinuet. *Petiſſes*, inquit: nam & orationis fune hæc aqua hauritur. Matth. 7. Petite, & dabitur vobis. Eſa. 55. Quærite Dominum dum inueniri poteſt, inuocate eum dum propè eſt. *Et dediſſet tibi*, vtique quia promptior eſt ad largiendum, quàm

A quàm nos ad petendum. Quaſi ergo dicat: Parum eſt hæc aqua, quam hauris, ab ea quam habeo apud me. Tria verò docet requiri ad obtinendam aquam viuam. 1. Noſſe donum Dei, & Spiritus ſancti virtutem: nimirùm & ipſam à falſorum ſpirituum vmbris diſcernere, cùm Angelus Sathanæ transformet ſe in Angelum lucis. Si enim hæretici, ſpiritus diſcernere poſſent, nimirùm qui per Eccleſiam & per ſuos loquuntur, aquam viuam haurirent. Sed vt olim Propheta Domini à Pſeudopropheta, 3. Reg. 13. & Achab à Sedechia, 3. Reg. 22. ſeductus eſt: quòd donum Dei in Michæa non noſſet, ita & nunc permulti. 2. Noſſe quis eſt qui dicit, Da mihi bibere: id eſt, Chriſtum quis & quantus ſit intelligere. Nouimus autem eum, ſi in vna Eccleſia, in fide, & veritate, non in factionibus hìc aut illic (Matth. 24.) quæſiuerimus. Si bonum, ſi iuſtum, non ſi fautorem mali putemus. 3. Piis votis ſequi, quod maximè fit per orationem: vnde ait, *Petiſſes*. Porrò Spiritus ſanctus per aquam ſignificatur, vt docet Cyrillus

Tria requiruntur ad aquam viuam. 1. 2. 3.

B Hierosolymitan. Catech. 16. quia 1. vt aqua plantæ, ita Spiritu ſancto omnia conſiſtant. Pſ. 32. Spiritu oris Domini omnis virtus cœlorum. 2. Purificet, Ezech. 36. Effundam, &c. & mundabimini, &c. 3. Refrigeret, Ioan. 7. Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis, &c. 4. Fœcundet, Pſ. 1. Erit iuſtus tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum. Hier. 17. Benedictus vir, &c. Pſ. 22. Super aquam refectionis, &c. 5. Quòd in typo aqua de petra fluẽs gratiã effuſam à Chriſto, ligno crucis percuſſo ſignificarit, Num. 20. 1. Cor. 10. Bibebant autem omnes de ſpiritali conſequente eos petra. Petra autem erat Chriſtus. Hier. 2. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. *Reſpondit mulier, Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus eſt: vnde ergo habes aquam viuam?* Paulatim proficit. Nã quẽ Iudæum quaſi per contemptum dixerat, nunc Dominum vocat. Porrò nonnulli hæc verba non ridendi, ſed diſcendi deſiderio prolata eſſe dicunt. Sunt tamen qui dicta eſſe per deriſum

Spiritus ſ. eſt aqua viua. Cyr. Hier.

C interpretentur: quòd ipſe ſitiat, & aqua egeat, cùm ne ſitulam quidem habeat, quodque videatur ſe præferre Iacob Patriarchæ. Errat tamen, quia ratiocinatur à corruptibili elemento contra gratiam diuinam, quódque Iacob patrem ſuum eſſe dicat, cùm interim nec ſecundum carnem ex eo ſit, nec eius fidem imitetur: poſtremò, quia Chriſtum Iacob comparat, quaſi eo maior non ſit. Et eadem prorſus ratione ſolet humana ſapientia omnes Dei promiſſiones accipere. Vt enim illa Chriſti promiſſionem ridiculam eſſe ducit, quòd nihil videat in Chriſto cum hac promiſſione conueniens, immò contraria, ſitim ſcilicet, & indigẽtiam: ſic & ridiculæ ſunt Dei promiſſiones humano iudicio, quòd longè alia polliceantur, quàm natura rerum ferat. Vt ſi agri multa frumenta reddiderint, credimus huic verbo Pſaltis, Qui dat eſcã omni carni. At ſi grando quæque vaſtauerit, & mors immineat, videtur id creditu difficile, quod Chriſtus repetit: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

Error ſamaritanæ ſumitur ab elemẽto corruptibili.

D Interim tamen non fundat Deus promiſſiones ſuas in naturali rerum curſu: quin potius vide, vt ſerpentis ęnei aſpectus ſaucios ſanet, & aqua Siloë, & piſcina Probatica turbata medica fiat. Et in ipſis ſacramentis ſi quis ordini naturali inſtiterit, quid credet? Ambroſius lib. de iis qui myſter. initiantur, cap. 9. Maior enim vis eſt benedictionis, quàm naturæ: quia benedictione natura ipſa mutatur. Arrogantię demùm Chriſtum inſimulare videtur, cùm adiicit: *Numquid tu maior es patre noſtro Iacob, qui dedit nobis hũc puteum, & ipſe ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius?* Et quidem maiorum authoritas ſuſpicienda eſt, non tamen pręferenda eſt authoritati Chriſti. Porrò Neochriſtiani notare videntur Catholicam Eccleſiam, ac ſi ſanctos Apoſtolos & Prophetas ipſi Chriſto præferat. Hæc calũnia fuit Fauſti Manichæi, vt oſtendit Auguſtinus lib. 21. cap. 21. Atqui, inquit, memorias Martyrum celebrat Eccleſia, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſociemur, & orationibus adiuuemur. Quis tamen antiſtitũ

Ambroſ. Auguſt. *Sancti quomodo honorandi.*

E in locis Sanctorum aſſiſtens altari, dixit, Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Cyrill. lib. 6. contra Iulian. Apoſtatam: Neque, inquit, Martyres Deos facimus, neque adorare cõſueuimus. Quòd ſi antiquorum illorum patrum ſcripta proferuntur, audimus ſemper in eis ſpiritum Dei loquentem. Verùm idipſum quod hæretici Catholicæ impingunt Eccleſiæ, in illos iuſtiſſimè referri poteſt. Non enim illi tantùm ſe Iacob, ſed & omnibus Prophetis, Apoſtolis etiam, dicam ipſi quoque Chriſto pręferunt: cùm omnes Catholicos, quotquot eos præceſſerunt, hebetes & ignaros fuiſſe pronuncient: ſe autem reſeruatos iactent, qui lucem Euangelij, & abſtruſa quæque Dei myſteria interpretentur. Quis enim eorum non ſibi perfectiorem cognitionem rerum diuinarum vendicat, quàm Paulus? Quis cum eo dixerit ſe nihil ſcire præter Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum? Omnes de ſcripturarum cognitione gloriantur. At verò puteus ſcripturæ altus eſt, nec hauriri aliquid ad ſedandam ſitim poterit, niſi priùs hanc humilibus gratiam Deus cõmunicauerit. Maximus Martyr, Capitum cent. 2. num.

Cyrillus. *Scriptura puteus altus eſt.* Maximus Martyr.

29. Puteus Iacob, inquit, eſt ſcriptura: aqua, ſcientia ſcripturæ: profunditas, obſcurè dictorũ ſcripturæ difficilis interpretatio. At ſitula eſt, quæ per literas diuini verbi habetur diſciplina: Origenes, hom. 12. eandem habet interpretationem. Habuerunt enim & Patriarchæ vt Iacob, doctrinę puteos. Puteus eſt, inquit, ſi profundi aliquid myſterij tegit: fons, ſi ad populos abundat & effluit. Fons tamen Chriſti difficilimus eſt. Porrò quis hæreticorum difficultatem è ſcriptura, ceu aquam ex puteo exhauriet, cùm ſitulam non habeat? Sedet vtique ad os putei, cùm nihil ad animæ conſolationem depromere poſſit. Econtrà non è puteis, aut fontibus, non è vero ſcripturæ ſenſu, & antiquorum Eccleſiæ patrum obſeruationibus ſuam doctrinam colligunt, ſed è lacubus & ſtagnis, in quibus ranæ iſtæ coaxare non ceſſant. Baſilius hom. 2. in Pſ. 7. vbi iſta leguntur, Lacum aperuit, & effodit eum: Vocem lacus in ſacra ſcriptura, non valde in bona ſignificatione poſitam reperimus, inquit, quemadmodum neque puteum aquæ in mala. Lacus enim eſt, in quem Ioſeph coniectus eſt à fratribus: & quando percutitur Pharao à primogenito vſque ad primogenitum captiuæ in lacu, Exod. 12. Et in Pſalm. 27. Deputatus ſum cum deſcendentibus in lacum. Et Hierem. 2. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & effoderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ aquam continere non poſſunt. Sed & puteum effodit Abraham, & filij Iſaac: Et ad puteum progreſſus requieuit Moſes. Et præceptum habemus à Salomone, (Pro. 5.) vt bibamus aquas à vaſis noſtris, & à noſtrorum puteorũ fontibus. Et Saluator noſter apud puteum cum Samaritide de diuinis myſterijs loquitur. Cauſam verò ob quam laci in deterioribus, in melioribus putei vſurpantur, hanc eſſe puta. Acquiſititia eſt aqua in lacubus, delabens ex cœlo, in puteis verò venæ aqua obrutæ manifeſtantur ablata terra, & auulſis aggeribus. Quia igitur aqua viua eſt in puteis, & hauſta ſæpiùs ſcaturit, & melior eſt: ideò doctrinam illam indicat, quæ è continuo Spiritus ſancti fluxu emanat, quæ quantò magis communicatur, tantò fœcundior eſt. Itaque Chriſtus ad hanc ſpiritualis aquæ meditationem paulatim Samaritidem eleuabat: vnde factum eſt, vt illa hauriendi difficultatem proponeret. *Reſpondit ei Ieſus, Omnis qui biberit ex aqua hac, ſitiet iterum: qui verò biberit ex aqua quam dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Quaſi dicat, Si Iacob miraris, qui hunc vobis fodit puteum, multò magis obſtupeſcere eum oportet, qui aquam longè fœcundiorem & meliorem præbet. Hæc enim cauſam habet temporalem & deficientem: illa autem quam ſitienti porrigo, indeficientem & perpetuam: nimirùm Spiritũ ſanctum, qui & animam ſalire facit, per ſpem in vitam æternam. Nam differentia aquarum, differentiam illam præſentium infert, (ait Euthymius in Ioan. cap. 5.) Per fontem quoque, integritatem & perpetuitatem huius aquæ ſignificauit. Age, ſcilicet, aquæ Iacob nomine terrena omnia complectamur: quæ eam ſatietas conſequitur? Prou. 27. Non ſatiatur oculus viſu, nec auris auditu. Prou. 30. Tria ſunt inſaturabilia ſuper terram, & quartum quod nunquam dicit, Sufficit. Tres ſunt filiæ auaritiæ ſanguiſugæ. At verò diuina gratia hominem vbique comitatur, & in vitam æternam perducit. Itaque hac aquarum collatione, manifeſtè Chriſtus docuit ſe non terreſtrem, ſed cœleſtem: non caducam & mutabilem, ſed æternam aquam daturum. Auguſtin. tract. 15. in Ioan. Quid eſt, ait, Qui biberit ex hac aqua, ſitiet iterum? Et verũ quidẽ eſt ſecundum hanc aquam, & verum eſt ſecundum quod ſignificabat illa aqua. Etenim aqua in puteo, voluptas eſt in profunditate ſeculi tenebroſa. Hic hauriunt homines hydria cupiditatum. Pone ergo hydriam cupiditatem, & aquam de profundo voluptatem. Cùm peruenerit quiſque ad voluptatem ſeculi huius, cibus eſt, potus eſt, lauacrũ eſt, ſpectaculũ eſt, concubitus eſt. Nũquid non ſitiet iterũ? Non ſatiatur oculus viſu, nec auris auditu. *Qui autẽ biberit ex aqua quam dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Hinc & Pſaltes: Satiabimur in bonis domus tuæ. De qua ergo aqua daturus eſt, niſi de illa: Apud te eſt fons vitæ, & inebriabuntur ab vbertate domus tuæ? Verùm dixerit aliquis, cùm illam fœlicitatem ſaturitas non ſequatur, an non etiam faſtidium conſequi neceſſe eſſet? An non anima cuiuſque ardenti, & quaſi ſitibundo affectu in Deum fertur? Sumitur enim ſitis variis modis. 1. Aut pro deſiderio rei temporalis nondum habitæ, quod nuſquam impleri poteſt, Eccleſ. 5. Auarus non implebitur pecunia. Sic Luc. 12. diues depingitur. 2. Aut pro ardenti futuræ gloriæ aſſequendæ affectu. Sic Pſaltes, Sitiuit anima mea, &c. Et ſitis hæc impletur in patria. 3. Aut pro pleniori fruitione rei iam per gratiam habitæ, Ecçl. 24. Qui edunt me, adhuc eſurient. 4. Aut pro feruentiſſimo rei pręſentis amore, excluſo omni faſtidio. Sic in Deum deſiderant Angeli proſpicere, 1. Pet. 1. Quòd ſi concupiſcit & deficit anima noſtra in Deum viuum, vt dicat quiſque noſtrum: Quãdo veniam, & apparebo ante faciem Dei mei? Quomodo qui bibit de hac aqua, nõ ſitiet iterũ? Immò qui biberit per gratiam, magis ſitit, vt & clara Dei viſione perfruatur. An non legimus (Matth. 5.)

Origen. | Baſilius. | *Lacus quid.* | Hierem. 2. | *Fons.* | *Puteus.* | *Cur putei fonteſque comẽdetur.* | Euthym. | *Nulla in terrenis eſt ſatietas.* | Auguſtin. | *An faſtidiũ ſit in fœlicitas.* | *Sitis variis modis dicitur.* | *Quomodo nõ ſitiant ſancti.*

F G H I K

A (Matth.5.) Beatos illos qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam? Auguſtinus reſpondet, Complēdum eſſe in reſurrectione mortuorum, vt nec eſuriamus nec ſitiamus. Dedit enim Deus aliquando ſeruo ſuo Helyæ, vt per quadraginta dies nec eſuriret, nec ſitiret: qui hoc potuit dare per quadraginta dies, non poterit dare ſemper? Sed & adiicere poſſumus, quòd in reſurrectione mortuorum, plena erit electorum gloria, tum in anima, tum in corpore ſuſcitato. Veſtientur enim illi ſtola ſecunda in corpore, quam appetentes, ſub altari aureo clamant, Vindica ſanguinem noſtrum Domine, de habitantibus in terra. Ideò & tunc ſatiabimur, cùm apparuerit gloria tua, inquit Pſaltes. Verùm rurſus obiicietur, quòd needum in illa gloria plena ſaturitas eſt: quia ſcribitur Eccl.24. Qui edunt me, adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient. Reſpōdet autem Tho. Aquinas in Ioann. Quòd differentia eſt inter rem ſpiritualem, & temporalem. Licet enim vtraque ſitim generet, tamen aliter & aliter. Quia res temporalis habita cauſat quidem ſitim, non ſuipſius, ſed alterius rei: ſpiritualis verò tollit ſitim alterius rei, & cauſat ſitim B ſuipſius. Cuius ratio eſt, quia res temporalis æſtimatur magni pretij & ſufficiens, antequàm habeatur: ſed quando habetur, quia nec tanta, nec ſufficiens ad quietandum deſiderium inuenitur, ideò non ſatiat deſiderium, quod ad aliud habendum moueatur. Res verò ſpiritualis nō cognoſcitur, niſi cùm habetur. Apoc.3. Nemo nouit, niſi qui accipit. Et ideò non habita, nō mouet deſiderium: ſed cùm habetur & cognoſcitur, tunc delectat affectum, & mouet deſiderium, non quidem ad aliud habendum: ſed quia imperfectè percipitur, propter recipiens imperfectum, mouet, vt & ipſa perfectè habeatur. *Fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Thom. Aquinas etiam adiicit, quòd ex more Chriſtus docet doctrinam ſuam eſſe aquam viuam. Nam terrena aqua deorſum fluit, iſta autem ſurſum fertur. *Dicit ad eum mulier, Domine, da mihi hanc aquam, vt non ſitiam iterum, nec veniam huc haurire.* Chryſoſtomus ho.3. in Ioan. C Conſidera, quæſo, quàm paulatim ad veræ doctrinæ altitudinem adducitur. Primùm de aqua ambigebat, & ſenſu perceptibilem illam eſſe putabat, quam Chriſtus promiſerat: nunc meliorem intelligit, & mutat ſententiam. Diligenter inueſtigauit, neque credula, neque pertinax quod rogando oſtendit. Atqui Iudæis dixerat Chriſtus: Qui comedit de carne mea, non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet. Verùm non modò non crediderunt, ſed & ſcādalizati ſunt. Et hi quidem multa ſigna viderant, illa autem nullum, ſed tantùm verba audierat: & tamen ita proficit, vt ſtatim creditura ſit. Cæterùm quia conſiſtere ſe in multo labore perpendit, vt aquam hauriat, oportere nimirùm ex vrbe in hunc locum frequenter tranſire: hinc fit, vt adhuc rudis & carnalis mulier corporis releuamine moueatur, quaſi corporalem hoc in mundo quietem Chriſtus polliceatur. At verò caue, ne tu idem cum hac Samaritide ſentias. Qui enim non laborat, nec manducet. 2. Tim. 2. Sed & per multas tribulationes oportet nos intra- D re in regnum Dei, vt frequentibus exemplis & teſtimoniis probat Tertull. lib. ad Martyres, & lib. De patientia. Et quidem modus percipiendæ gratiæ eſt per orationem. Vnde illa, cùm Chriſtum audiſſet dicentem, *forſitan petiſſes*, petere auſa eſt. Verùm ducitur ſola conſolatione carnali: quaſi releuandæ corporali, & non ſpirituali ſiti, hæc aqua repromittatur. Et in hoc ſanè frequenter nos errare contingit: quòd vt temporalibus curis releuemur, nihil non attentamus, nihil moleſtum eſſe putamus: Vt autem animæ conſolationem aliquam nanciſcamur, torpeſcimus. *Dicit ei Ieſus, Vade, voca virum tuum, & veni huc.* Honeſtas enim ciuilis requirit, vt ſi quid magnum mulieri nuptæ dandum ſit, detur viro præſente: neque puellæ dona accipiant, niſi præſentibus parentibus, aut tutoribus. Interim tamen Chriſtus ſenſim ad ſui reatus agnitionem eam euocabat, vt purificata mente eius doctrinam capeſſere, & Spiritus ſancti gratia perfundi poſſet. Chryſoſtom. hom.30. in Ioan. ex hoc loco admonet, Chriſtū voluiſſe E virum eiuſdem gratiæ cum vxore participem fieri: & oſtendere coniugatos inniti oportere, vt ſe inuicem in ſalutem lucrentur. 1. Cor.7. Quid ſcis mulier an virum ſaluum facies? Inde fit vt Paulus virum mulieris caput definiat, 1. Cor.11. ita tamen vt & ipſe vir caput ſuum Chriſtum agnoſcat, ſicut & Chriſtus Deum. Et 1. Cor.14. mulieres hortatur, vt domi viros ſuos interrogent. At nunc neſcio quàm ſtolidos viros nobis hoc ſeculum peperit, vt ab vxoribus naſo ſe pertrahi ſinant, & ſi illas contigerit, propter effrænem carnis licentiam, in hæreſim labi, videbis hac in re viris etiam Catholicis dominari, illos ſeducere, pueros etiam ſuos prauo hoc veneno, vidente marito, inficere: vt ne viri quidem mutire audeant. Auguſtin. tract.15. in Ioan. non minus ex hac viri nuncupatione myſterium deducit, quàm nuper ex aqua. Vir, inquit, eſt intellectus, cuius mulier eſt voluntas: hæc enim concipit, vi apprehenſiua eam mouente. Quia ergo voluntas prompta erat ad recipiēdum, ſed non mouebatur ab intellectu & ratione, vt ſpiritualiter hoc intelligeret, ſed adhuc ſub ſenſu detinebatur; ideò Dominus ait, *Vade tu*

Tho. Aq. vtris res temporalis & æterna qualis ſit.

Idem Th.

Chryſoſt.

Non ſine ſudore æterna donantur.

Tertull.

Vir mulieris ſuperior.

Chryſoſt.

Viri mulieroſi.

Auguſt.

Quomodo noua doctrina audienda.

ſenſualis, *voca virũ tuũ*, rationalem intellectũ, vt intelligas quòd modò carnaliter ſapis: *Veni huc* F
ratione ducta & fide, vt tandem quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria, intelligas. Cæterùm eadẽ nos
ratione adhortamur, ne quis ex parœciis ſine Curione, ex diœceſibus ſine Epiſcopo, ex prouin-
ciis ſine Archiepiſcopo, nouam aliquam doctrinam accipere, velut aliquod recens donum au-
deat. Qui habet ſponſam, ſponſus eſt. Sunt illi Eccleſiæ ſponſi, & eorum eſt de concreditis

Origenes. Cyprian.

ſibi animabus rationem reddere. Origenes, hom.1. in Pſ.37. Omnes Preſbyteri, Epiſcopi, &
Diaconi erudiunt nos, & erudiẽtes adhibent correptionem. Cyprianus lib.1. Epi.3. ad Magnũ,
Epiſcopos & Eccleſiæ miniſtros docere iubet ſine metu iniuriarum, aut inſidiarum. Ita & vos
illos vocate, ad probationem doctrinæ, aut reprobationẽ, ſi qua noua infertur. Si quis vos ado-
ritur, *vocate virum*, & Prælatum veſtrum. Deut.17. Si difficile quid & ambiguum in lege per-
ſpexeris, confer te ad ſacerdotem, & ex ore eius omnis concluſio pendeat. *Reſpondit mulier,*
Non habeo virum. Se ei ignotam putat, qui nouit omnia: & in modum primæ mulieris, ſuum G
peccatum operire conatur. Et quidem hoc laudabile eſſe poteſt in muliere, vt non habeat
virum: Cùm etiam Mariam ad pedes ſuos ſedentem, non habentem virum Chriſtus docue-

Auguſtin. *Nulla virgo ſine viro ſpirituali.*

rit, ait Auguſtinus: ſed & 1. Cor.7. virginibus conſulatur vt ſic permaneant. Verùm in ſpiri-
tualibus, vbi omnia caſta ſunt, aliquis ſemper vir, aliquis ſponſus eſſe debet. Quid nauis ſine
nauta? quid vrbs ſine rectore? grex ſine paſtore? Sed & incipit ipſa guſtare peccatũ ſuum. Nã
& Eccleſia ſine paſtore fornicata eſt, & mulier concupiſcentiis implicita. Vnde addit: *Benè di-*
xiſti, non habeo virum. Mulier quidem putans ſimpliciter cum homine loqui, occultatæ rei
turpitudine fallere eum conabatur: ſed Chriſtus accepta occaſione prophetat, eámque arguit,
ad amuſſim omninò manifeſtos ac legitimos eius viros enumerans, & eum qui nunc occul-
tus erat. Reuelans ergo Chriſtus peccatum mulieris occultum, ſignificat nullum ſcelus tam
occultum eſſe, quod non manifeſtè pateat in conſpectu Dei. Nónne omnes vias meas præui- H
diſti? inquit Pſaltes: Tu cognouiſti omnes ſemitas meas, & funiculum meũ inueſtigaſti. Pec-
cata tua latent quidem homines, non latent autem Deum, non latent Angelos miniſtros Dei.
Quid ergo tibi polliceris impunitatem in tenebris noctis, quaſi non in luce pecces? Quantò

Noſtra iuſtificationis initium in agnitione peccati. Baſilius.

verò horribilius eſt incidere in manus Dei? Docet igitur Chriſtus noſtræ iuſtificationis initiũ
eſſe in agnitione peccati, cùm neceſſaria ſit remiſſio peccatorum: ſed & neceſſe eſſe priùs eius
mentem purgari, qui de rebus diuinis doceri velit. Baſilius, hom. in initium Prouerb. Quan-
doquidem in malignam animam nõ ingreditur ſapientia, purgat priùs per diuinum timorem
animas eorum, qui cum ſapientia conuerſationem habere volent. Nam in vulgus proiicere
ſalutis noſtræ myſteria, & omnes ſimiliter ſuſcipere, qui neque vita pura, ac ſermone expenſo

Chryſoſt. *Peccatum emendandũ.*

vſi ſunt, ſimile eſt velut ſi quis in vaſculum ſordidum pretioſum vnguentum immittat. Chry-
ſoſtomus, hom.23. ad popul. Quòd Chriſtianum oportet rectè viuere. Cùm enim vermes I
in inteſtinis nutriens adeò langueat, vt ne quidem reſpirare poſſit, cùm eius omnia conſuman-
tur inteſtina: quomodo nos talem habentes ſerpentem, peccatum, qui cuncta rodat viſcera,
aliquid generoſum parere poterimus? qualiter hac liberabimur peſte? Si poculum bibamus,
quod vermes atque ſerpentes exitio tradere poſſit. Et hoc poculum eſt pretioſus Chriſti ſan-
guis, ſi cum fiducia ſumatur: & cum hoc diuinarum ſcripturarum diligens meditatio, & elee-
moſyna ſcripturis addita. Inde fit, vt Chriſtus Ieſus huic mulieri oculos aperiat, & quàm fœda
conuerſatione conſpurcata ſit, manifeſtè oſtendat. *Dixit enim ei: Benè dixiſti, non habeo virum:*

Athanaſ. *Nullũ peccatũ adeò ſecretũ eſt, quod non reueletur.*

quinque enim viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt tuus vir. Athanaſius, quæſt. 58. ad An-
tiochum Principem. Hæc, inquit, mulier quinque viros iuxta Samaritarum legẽ habuit, qui
iam mortui erant: poſtea verò ſcortabatur. Nemo ſiquidem cum ea, vt cum vxore legitima,
volebat cohabitare. Illa verò concupiſcentiam ſuam cùm refrænare non poſſet, virum clàm K
apud ſe habuit, cum quo conſuetudinem habebat, & non erat hic manifeſtus, aut legitimus
maritus: ſed eum virum ſecum habebat occultè. Ita ſicut homicidium & furtum, diu quoque
adulterium celari non poteſt. Vltrò enim ſe prodit. Hoc in Dauide manifeſtum eſt, cuius pec-
catũm Nathan aperuit, 2. Reg.12. In Herode, cui vxorem fratris detinenti, Ioannes Baptiſta
in faciem reſtitit, Marc.6. Et in eius ſcelere, quem paſam tradi Sathanæ mandat Paulus, 1.
Cor.5. Cæterùm notat mulieris inſatiabilem libidinem. Vnum enim eſt ex his, quæ ſuper terrã
inſaturabilia Salomon prædicat: quæ quoniam hominum & vicinarum mulierum linguas

Hierony. *Mirabilis polygamia.*

metuebat, ne ab illis diffamaretur, non virum, ſed concubinum occultè retinebat. Hierony-
mus lib. de Monogam. ad Gerontiam viduam. Rem, inquit, dicturus ſum incredibilem, ſed
multorum teſtimoniis approbabo. Ante annos plurimos, cùm in chartis Eccleſiaſticis iuuarẽ
Damaſum Romanæ vrbis Epiſcopum, & Orientis atque Occidentis ſynodicis conſultationi-
bus

A bus reſpondetem, vidi duo inter ſe paria, viliſſimorũ è plebe hominũ cõparata: vnũ, qui viginti ſepeliſſet vxores: alterã, quæ viceſimũ ſecundũ habuiſſet maritũ: extremo ſibi, vt ipſi putabant, matrimonio copulatoſ. Sũma omniũ expectatio, virorũ pariter ac fœminarũ, poſt tãta pericula, quis quẽ priùs efferret. Vicit maritus, & totius vrbis populo confluẽte, coronatus, & patinã tenẽs adoreamq́; per ſingulos ſibi acclamãtes, vxoris multinubæ feretrũ præcedebat. Quid dicemus tali mulieri? Nẽpè illud quod Dominus Samaritanæ, Viginti duos habuiſti viros, & iſte à quo ſepelieris, non eſt tuus. *Dixit ei mulier, Domine, vt video, Propheta es tu.* Vide vt proficiat: quẽ primò Iudæum, demum Dominum vocarat, nũc Prophetam nuncupat. Meminit enim Prophetas dictos olim Vidẽtes, quòd illis cordis obſtruſorum cognitio indulgeretur. Vnde cùm idẽ in Chriſto experiatur, non excãdeſcit, ſed honore afficit, ſuumq́; reatũ fatetur. Vtinã omnes eodẽ affectu increpationes exciperent, quo hæc mulier. At impij cũ Iuda inquiunt, Nũquid ego? Sic
B mulier nõ tantũ ſuſcipit reprehẽſionẽ, ſed & reprehenſorẽ honorat Prophetę titulo. Cyril. lib. 2 in Ioã. cap. 89. Sic à tarditate & fœmineo ingenio paulatim ad virile cõſcendit, animi oculos iã ad altiora erigẽs. Qua in re & Domini patientia, & peragẽs virtus vehemẽter miranda eſt, qui vel agreſtes hominũ mentes faciliùs, momentoq́; penè tẽporis ad ſublimiora cõſcendere facit. *Cyrillus.* *Verbi Chriſti virtus.*

Syluestres homines ſacer, interpréſque Deorum
Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigres, rapidóſque leones. Horat.

Quantò maiorẽ verò vim habebit verbũ Chriſti? Hierony. ad Ruſticũ, de viuendi forma, varios hominũ anfractus docet, ꝙ latro in cruce credit, Iudas cadit de Apoſtolatꝰ faſtigio. Et quid, inquit, Samaritana vilius? Non ſolùm ipſa credidit, Meſſiãq́; cognouit ad fontẽ, quẽ in tẽplo Iudæorũ populus ignorabat. Quid Salomone ſapientius? Sic alij cadunt, quos ſtare putauiſſemus: alij erigũtur, quos ſẽper proſtratos minimè dubitemus. Sapiẽtia proſternitur, inſipiẽtia erigitur. *Hierony.* *Varij hominum anfractus.*
C Hinc qui ſtat, videat ne cadat. Chriſtũ itaq́; iã ex radio reuelationis & abſtruſiſſimæ ſecretorũ ſciẽtiæ cognoſcere incipiẽs, non ampliùs terrena rogat, non bonã corporis valetudinẽ, nõ pecunias, nõ opes, ſed tantũ doctrinã. Matth. 6. Quærite primùm regnũ Dei, &c. Id dicere poterat quod Paulus, omnia ſeſe hæc habuiſſe velut ſtercora. Sic cui modò de ſedãda ſiti cura erat, iam doctrinæ præcepta ꝑquirit. Chryſoſt. hom. 39. in Ioã. Quòd ſi iſta mulier tãta auiditate interrogat eũ quẽ ignorat: quã nos veniã cõſequemur, qui eũ nõ ad fontẽ, nõ in deſerto, nõ in meridie, neque in ſolis æſtu ardẽtiſſimo, ſed ſub aurora, ſub hoc tecto ad vmbrã intuemur, non tamẽ audire patimur, ſed deſidemꝰ? *Patres noſtri adorauerũt in monte hoc: & vos dicitis quia Hieroſolymis eſt locus vbi adorare oportet.* Hic illi ſcrupulus fuerat, meliórne cultus foret Iudæorũ, ꝙ Hieroſolymis adorabãt: an Samaritanorũ, qui in mõte. Vtrinq; enim fortiſſima ratio ſe offerebat in mõte *Chryſoſt.* *Quis ſcrupulus Samaritanæ.*
D Garizim Moſẽ pop. benedixiſſe, Deut. 11. & 27. Et tamẽ Deũ tẽplũ Hieroſolymitanũ cõmẽdaſſe, 3. Reg. 9. Eſa. 56. Deut. 12. 2. Paral. 6. Patrũ itaq́; nomine ſe tutatur, ſed malè intellectis oĩbus. Sacrificauit Abrahã in mõte, & illi quidẽ quaſi adinſtar illius immolabãt filios ſuos & filias ſuas dæmoniis. Sic mendaciũ quærit ab ipſa veritate prætextũ, & trãsformat ſe Angelus tenebrarũ in Angelũ lucis. Mons Bethel olim Patriarchis celebratiſſimus fuerat, vt qui domus Dei diceretur, & porta cœli: At verò tandẽ Bethauen, domus iniquitatis nũcupatus eſt. Chryſoſt. Igitur Patrũ nomine Abrahã ſignificari docet, & Iacob, qui loca illa ſũma in veneratione habuerint. Et quidẽ hæc olim celeberrima, ceſſerũt tamẽ Hieroſolymitano tẽplo, vbi illud conſtructũ eſt. Sic enim Deut. 12. iuſſerat Dominus eo in loco adorare quẽ elegiſſet, poſtquàm populus Iordanẽ trãſuadaſſet. Obſerua prudentiã mulieris: nec enim omnibus ancipitẽ quæſtionẽ diſſoluẽdam propoſuit, ſed ei quẽ Prophetã eſſe experta eſt. Hoc facto nos inſtruẽs doctos Theologos *Mendacij fucus.* Chryſoſt. *Mulieris prudentia.*
E de rebus fidei cõſulere, cùm *Nauita de ventis, de bobus dicat arator:*
& tractent fabrilia fabri, vt docet Hieronymus, Epiſtol. ad Paulinum. Neque verò mirum videri debet, quòd Samaritani Patriarchas illos Iſraëlitici populi, pro ſuis patribus agnoſcunt. Ioſephus enim lib. 11. Antiq. Iud. cap. 16. ſcribit, Samaritas huius eſſe naturæ, vt cùm viderint Iudæos aliqua calamitate oppreſſos, negent illos ſuos eſſe cognatos: ſecus verò referre originẽ ſuam ad nepotes Ioſeph, Ephraim & Manaſſe. Probat id inſigni hiſtoria. Nam cùm Alexander Iaddum Pontificẽ Hieroſolymæ, & ipſum templũ honoraſſet: iidẽ ipſi Samaritæ obuiã proceſſerunt, rogantes, vt & ſuũ templum viſitaret, & petentes per ſeptem annos tributa releuari. Ad quos Alexander, Qui eſtis? Reſpondent, Hebræi: ſed nos Sidonij Sichimitas vocãt. Rurſus interrogat an eſſent Iudæi. Reſpondent non eſſe. Ego autem, ait Alexander, hoc Iudæis conceſſi. Ioſephus hîc ſatis oſtendit eos typũ geſſiſſe ciuitatis refugij omnibus hæreticis. Si quis, inquit, culpam habuiſſet apud Hieroſolymitas, aut de cibo illicito, ſeu tranſgreſſione Sabbathorum, Hierony. Ioſephus. *Quæſtio de tẽplo olim ventilata.* *Ciuitates refugij.*

aut de aliquo peccato, ad Sichimitas recedebat, dicens ſe iniuſtè culpari. Euſebius lib. 3. de vita F
Euſeb. Conſtātini, narrat Conſtantinū iuſſiſſe dirui Marcionitarū, Paulianorum, Valentinianorum, &
Nouatianorū refugia, & ſpeluncas ferarū illarū. Si enim proditores patrię recipere periculoſum
eſt, quantò magis Dei? An non ibi etiā execranda perpetrabunt, vbi fugerint? Porrò quæ fuerit
Ioſephus. huius ædificandi templi occaſio, Ioſephus narrat lib. 11. Antiq. Iud. cap. 14. Nam cùm ſacerdo-
Occaſio tē- tum principatui Iaddus Pontifex ſucceſſiſſet, erat, inquit, huic frater Manaſſes nomine. Cui
pli Sama- Sanabalat miſſus à Dario ad Samariā Satrapa, genere Cuthæus, ex quibus & Samaritæ deſcē-
ritani. dunt, audiens claram eſſe ciuitatem Hieroſolymam, & reges eius multa Aſſyriis & habitatori-
Sanabalat bus humilis Syriæ pericula feciſſe, libēter copulauit ſuam filiam, nomine Iſacha, arbitratus per
princeps affinitatem obſidem ei futuram ad fidem gentis Iudæorum. Hieroſolymorū verò ſeniores in-
Samariæ. dignabantur, quòd princeps ſacerdotū Iaddi frater Manaſſes alienigenæ cohabitās vxori, ſacer-
Iaddus Pō dotij particeps exiſtebat. Arbitrabantur enim hoc connubiū fieri occaſionis præſtandæ volen- G
tifex. tibus legem trāſgredi pro vxorū copulationibus, quas ab alienigenis ſibi coniungere feſtinabāt.
Nam extitiſſe etiam priorem ciuitatis captiuitatē per hæc coniugia mala putabant, quòd multi
in his peccaſſent, dum non vxores prouinciales ducerent. Iubebant ergo Manaſſem diſiūgi ab
Manaſſes. vxore, aut nō introire ſacrariū. Princeps quoq; ſacerdotū cū populo hoc indignè ferebant. Ma-
naſſes autē ꝓhibitus à fratre ad altare accedere, ad ſocerū Sanaballā peruenit, amare ſe dicēs filiā
Iſacha. eius Iſacha: ſacerdotalē verò honorē maximū eſſe apud Gentē, & ciuitatē, & genus Iudęorum:
nec velle ꝓpter huiuſmodi coniugiū ſacerdotij priuari iure. Itaq; Sanabalat nō ei ſolū ſacerdo-
tiū, ſed etiā Principatū ſacerdotij & potentiā ac honorē omniū locorū ſibi ſubiectorū dare pro-
miſit, volens ſuā apud eū filiā ꝑmanere. Dicebat etiā templū ei ædificare inſtar Hieroſolymorū
ſuper montē Garizim, qui altior omnibus mōtibus Samariæ apparebat, ſed hoc facere cū regis
Darij ſentētia. His ꝓmiſſionibus eleuatus Manaſſes permāſit apud Sanabalat, Principatū ſacer H
dotij arbitratus ſe accepturū, Dario conferēte. Porrò vt ex hac hiſtoria, ita & ex aliis permultis
Hæreſes ab in Eccleſia Catholica colligimus, ab ambitione ductas eſſe hæreſes, nec ſine prætextu religio-
ambitione nis, adinſtar iſtorū, qui & montē Garizim, & Patriarchas, & Moſem ipſum in mediū afferebāt.
ducuntur. Quantū autē fuerit pro ratione tēpli inter Iudæos & Samaritas diſſidiū, legitur 2. Eſdræ 4. cap.
Factū eſt enim, cùm audiſſet Sanabalat quòd ædificaremus murū, iratus eſt valde: & motus ni-
mis ſubſannauit Iudæos, & dixit corā fratribus ſuis, & frequentia Samaritanorū: Quid Iudæi
Samarita- faciūt imbecilles? Nū dimittēt eos Gentes? Nū ſacrificabunt & cōplebunt in vna die? Numquid
ni prohibēt ædificare poterūt lapides de aceruis pulueris qui cōbuſti ſunt? Sed & Tobias Ammanites pro-
Iudæos ab ximus eius ait, Ædificēt, ſi aſcēderit vulpes, trāſiliet murū eorū lapideū. Factū autē cū audiſſēt
ædificio. inimici noſtri, nunciatū eſt nobis, diſſipauit Deus conſilium eorū. Et conuerſi ſumus omnes ad
muros, vnuſquiſque ad opus ſuū. Et factum eſt à die illa: media pars iuuenum eorum faciebat I
opus, & media parata erat ad bellum: & lāceæ, & ſcuta, & arcus, & loricæ, & principes poſt eos
in omni domo Iuda ædificantium in muro, & portantium onera, & imponentium. Vna manu
ſua faciebat opus, & altera tenebat gladium. Ædificantium enim vnuſquiſque gladio erat ac-
Ioſephus. cinctus renes. Et ædificabant, & clangebāt buccina iuxta me. Ioſephus lib. 11. Antiq. cap. 4. nar-
rat, ſub Dario Cyri ſucceſſore, cùm regiis literis & liberalitate Iudæi ædificarent templum, Sa-
maritas nihil conferre voluiſſe ad ipſius ſtructuram: accuſatos illos apud Darium per legatos
Iudæorū Zorobabelem, Ananiam, & Mardocheum. Ideoq; Dariū literis mandaſſe, ne moleſti
Darij mā- ſint ædificantibus templū, & vt præberent impenſas in ſacrificia, vt & pro ſe, & pro populo Per-
datum pro ſarum quotidie precarentur. Idem Ioſephus lib. 13. de Antiq. Iud. c. 6. refert, ſub Alexādro Ma-
Iudæis. gno Garizitanorum templi religionem inductam, & Ptolomæi Philometoris tēpore ortū inter
Idem. Samaritas, Garizitanos & Iudæos de ſuo tēplo coram ipſo rege Ptolomæo diſſidiū. Patrocina- K
Lis de tē- bantur verò Samaritis Sabbas cum Theodoſio, Hieroſolymitanis Iudæis Andronicus Meſſa-
plo & mō- lami filius, iurauerúntque per Deū & regē, quòd ex lege ꝓbationes allaturi eſſent, & rogauerūt
te venti- regē, vt necaret eū qui iuſiurandū non ſeruaſſe deprehēderetur. Porrò Andronicus pro Iudæis
lata. prior orſus ex lege approbare templi ſanctitatē & religionē, oſtendénſque per continuas Pon-
tificum ſucceſſiones, ſacerdotij vſque in ſua tēpora propagationē, & ab omnibus Aſiæ regibus
maieſtatē huius loci donariis honoratam. Hinc Sabbas & Theodoſius pro Samaritis addicti
ſunt ſupplicio. Itaque cùm tot quæſtiones inter Iudæos & Samaritas interuenirent, mulier de
ſua ſalute ſollicita quæſtionem hanc proponit. At verò Chriſtus *dixit illi, Mulier, crede mihi.*
Chryſoſt. Chryſoſt. hom. 32. in Ioan. oſtendit cur ad quæſtionē reſponſurus, primùm ſibi credi poſtulet.
Fide in om Vbiq; enim fide opus eſt, inquit, fide inquā bonorū matre, ſalutis medicina, ſine qua nullā ma-
nibus opus gnarū rerū doctrinā percipere quiſquā poteſt, ſed illis ſimilis eſt, qui ſine naui pelagus tranſnare
eſt.

aggreſſi,

A aggreſſi, parum profecti laſſatis manibus, pedibúſque, fluctibus continuò obruuntur: neque aliter qui ſuis nituntur rationibus ante cognitam veritatem, vt Paulus ait, 1. Tim. 1. naufragiũ faciunt: quam quidem repellentes, circa fidem naufragauerunt. Quod ne nobis accidat, ſacræ anchoræ, qua Chriſtus in præſentia Samaritanam confirmauit, innitamur. Nam cùm illa dixiſſet, *Quomodo vos dicitis, quia in Hieroſolymis hic eſt locus, in quo oportet adorare: reſpõdit Ieſus, Mulier, crede mihi, quia venit hora, quãdo neque in Hieroſolymis, neque in monte hoc adorabitis Patrem.*
Cyrillus Alexandr. lib. 2. in Ioan. cap. 91. Arrogantiam, inquit, & imperitiam Iudæorum & Sa- Cyr. Alex.
maritarum condemnat, adorandi modum ad ſublimius atque verius transferendum oſtendẽs.
Non enim quæretur locus vbi Deus habitet, inquit, ſed tanquam omnia replens atque conſeruans, vbique adorabitur, vt quidam Prophetarum prædixit. Horum autem atque tempus iſtius tranſlationis, tempus conuerſationis ſuæ cum hominibus nemo fuiſſe ambigit. Animad-
B uertendum autem arbitror, quomodo mirabiliter, vt de filio Dei aliquid cogitet, oratione Saluatoris mulier inuitatur. Patrẽ enim Deũ appellauit. Pater porrò, niſi filius ei ſit, intelligi nequaquam poteſt. At verò quæri poteſt, quomodo Chriſtus mulieri dixit non adorandũ iri tandem *An nõ Pa-*
Patrẽ aut Hieroſolymis, aut in monte: cũ prima Chriſtianorũ Eccleſia fuerit in monte Syõ, (ait *ter adora-*
Cyril. Hieroſol. Catech. 14.) & tandẽ Petrus & Ioannes Samaritanos baptiſarũt? Duplici modo *tur in mõte*
reſpõderi poteſt: Aut dictionẽ tantũ ſubaudiendã, vt in interpretatione habetur: quo modo in- *& Hieroſolymis.*
telligere videtur Athanaſ. qu. 59. Aut, vt Chryſoſt. hom. 32. in Ioan. docet, Chriſtũ loci nomine Cyr. Hier.
cultum intellexiſſe: Iudaicum quidem, per Hieroſolymam: mixtum autem Gentili, per montẽ Athanaſ.
Samariæ. Neutro enim eorum Deum patrem colimus: nec vt Iudæi in vmbris & typis, quia (vt Chryſoſt.
ait Petrus Venerabilis in ſui tẽporis hæreticos, tit. de Baſilicis, tẽplis & altaribus) non accipitur à *Alius cultus Iudæorum, alius*
C Deo ſacrificiũ vmbratile ſuccedente veritate: nec vt Samaritani, Patrẽ adoramus: cùm illi Deũ *Samaritanorum, alius*
ſuo monte concludi putarẽt. At Eſa. 66. Cœlum mihi ſedes eſt (inquit) terra autẽ ſcabellũ pedũ *Gentium,*
eius. Proinde in omni loco dominationis eius, benedic anima mea Domino. Pſ. 102. Demũ illi *alius Chriſtianorum.*
etiã idola colebant, 4. Reg. 17. quę Chriſtiani deteſtãtur. Idolũ enim nihil eſt in mũdo. 1. Cor. 8.
Triplex enim cultus eſt, vt doctè Auguſt. to. 4. lib. Quæſt. in nouũ Teſt. cap. 59. exam. 1. Iudaic[9]
nimirùm ſub elemẽtis. ſ. ceremoniis, quę in creaturis elementaribus conſiſtebãt. 2. Gentilis, quo Pet. Venet.
elemẽtis huius mũdi ſeruiebatur. 3. Chriſtianus, quo nos in ſpiritu ſuper elemẽta Deũ colimus. Auguſt.
Thomas Aquin. in Ioan. ita vtrãque Iudæorũ & Samaritarũ adorationẽ euacuandã oſtendit, vt Tho. Aq.
interim hos & illos conciliet. Nã ſi, inquit, aliquis vellet duos populos cõiungere, remouẽda eſſent, quæ inter vtroſq; diſſidiũ efficiunt, & quædã eis eſſent concedẽda, quæ vtroſque inuicem conciliarẽt. Atqui Samaritis obſtabat opinio de vero Deo, ac ſi corporalis eſſet: Iudæos ſuæ ceremoniæ reuocabant. Chriſtus igitur vtrumq; tollit, & locũ pro cultu, qui tum his in locis exhi-
D bebatur, accipiẽs. Neq; hîc, inquit, neque Hieroſolymis adorabitur, eo. ſ. modo quo ſoletis. *Vos adoratis quod neſcitis: nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt.* Chryſ. in Ioã. Seipſum cæ- Chryſoſt.
teris cõnumerat, inquit, condeſcẽdens opinioni Samaritidis huius, quæ illũ pro ſimplici aliquo Iudæo homine primùm acceperat: & in ſignũ humilitatis, & in patrẽ obſequij. Porrò Iudaicũ cultũ tantò potiorem Gentili docet, quantò Iudæis, nõ autẽ Gentibus promiſſus erat Chriſtus, ex eorũ ſtirpe oriundus: quiq; illis omnia ſua myſteria reuelaret. Neſciebãt autem Samaritæ id quod adorabãt, ſicut nec Atheniẽſes, ad quos Paulus ait, Act. 17. Deũ quẽ ignorãtes colitis, hũc
annuncio vobis. Deũ enim arbitrari aliquo loco cõcludi, ipſum ignorare eſt. Ait enim: Cœlum *Opinio Gen-*
mihi ſedes eſt, terra autẽ ſcabellum pedum meorum. Et rurſus: Ego cœlum & terrã repleo. Ne *tilium de*
fortè talem de illo opinionem concipiamus, qualẽ Gentiles de ſuo Ioue: de quo hæc Ouidius. *Dis.*

Iuppiter Auguſta vix totus ſtabat in æde, Ouidius.
E *Inque Iouis dextra fictile fulmen erat.*

Atqui Samaritæ Deum, quem ex Moſaicis libris, ad eos poſt plagã acceptã promulgatis, didicerant, ſuo monte concludebant: non aliter ſanè, quàm tandem Hadrianus Imperator Chriſtũ quidem admiſit, ſed cæteris ſuis diis & idolis connumerauit. *Salus autẽ ex Iudæis eſt*, quia & illi ſacras ſcripturas, & Patrũ traditiones, & Chriſtũ repromiſſum habent: cæteraq; huiuſmodi primùm accepta ferunt, quàm cæteræ nationes. *Sed venit hora & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate.* ἔρχεται ὥρα, venit hora, in præſenti dicitur, non quòd hactenus venerit. hoc enim de Chriſti aduentu intelligitur, quem olim Patres expectare, non autem videre poterant: Non venerat olim hæc hora, ſed venit, & nunc eſt: quia, vt ſcribit Apoſtolus, nunc hora eſt nos de ſomno ſurgere: &, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis, vt prædixit Eſaias. Venit hora doctrinæ & legis Euangelicæ, qua adueniente ceſſare oportet prophanum Gentilium cultum, & typicas illas legis Moſaicæ ceremonias.

Itaque nunc tempus iſtud alios mores poſtulat. Lex & Prophetæ vſque ad Chriſtum. Illo iam F
perfectiora docente, cætera cedere oportet. *Veri adoratores*, qui fide Chriſti imbuuntur, & in-
telligunt, quid credi oporteat, *adorabunt Patrẽ in ſpiritu & veritate.* 1. Tempus eſt, vt falſa re-
ligio Gentiũ, quæ Deum localẽ & corporalem ſibi effingit, cedat Chriſtianæ, quæ eum ſpiritu
apprehẽdit & colit: & vmbræ legis cedant luci Euangelicæ, quæ non in typis, ſed veritate iam
impleta Deũ adorat. 2. Venit hora, qua fideles longè perfectiùs Deum agnoſcent etiã quàm
Iudæi: illi enim myſteriũ Trinitatis ignorarunt: at veri adoratores adorabũt Patrem in Spiritu
ſancto, & veritate Filio, id eſt, Trinitatẽ in vnitate, & vnitatẽ in Trinitate. Nimirùm triplex hu-
ius ſententiæ colligitur interpretatio. Prior eſt, quòd adoraturi ſimus Deũ non vt corpus, aut

Triplex huius loci interpretatio.

corporeũ aliquid, ſicut Samaritę, ſed vt ſpiritũ: ad quod alludit, cùm adiicit, *Deus ſpiritus eſt.* Ne-
que in typis & figuris Moſaicis, quæ obſeruabãtur, & in promiſſionibus, & ſacrificiis, & baptiſ- G
matibus: ſed in *veritate* rerum illarum: Ita vt non iam ſimplex carnis ablutio in baptiſmate re-
quiratur, ſed cõſcientiæ bonæ emundatio: nõ typus & figura ſimplex Chriſti carnis in Eucha-
riſtia, ſed ipſa eius caro. Alioquin vbi veritas eſſet, ſi ſimplex tantùm figura corporis exhibe-
retur? 1. Cor. 10. Omnia in figuris cõtingebant illis, & in ſimplicibus Chriſti corporis ſignifica-
tionibus Chriſtũ agnoſcebant. Erat enim Agnus Paſchalis, erat hircus, erat vitulus, erãt & cæ-
teræ legis victimæ, figuræ corporis Chriſti. Alioquin fruſtrà typicæ legis tempore offerebantur.
Nunc verò idipſum eſt Chriſti corpus, quod de virgine natum eſt, quod pro nobis crucifixum
eſt, & reſurrexit. Vnde & illud repromittens dixit, Panis quem ego dabo, caro mea eſt, quam
ego dabo pro mũdi vita. Et illud exhibẽs, ait: Accipite, & comedite: hoc eſt enim corpus meũ.
Hic noſter eſt cultus in veritate, Ioan. 1. Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum H

Chriſtianorum cultus in veritate.

Chriſtum facta eſt. Non eſt Dei cultus ſine lege, non ſine ſacrificio, non ſine ſacerdotio. Heb. 7.
Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt, vt & legis trãſlatio fiat. Inde fit, vt perfectiore iam cultu ſuc-
cedente, perfectiora ſint ſacramenta, perfectius ſit & nouæ legis ſacrificium. Quomodo per-
fectius, ſi illud conferas cum Iudaicis ſacrificiis? Quia illa in figura, iſtud in veritate. Immò ve-

Chryſoſt.

ritas eſt: eſt enim corpus Chriſti. Chryſ. hom. 32. in Ioan. in hanc venit ſententiam. In veritate
enim adorare oportet, inquit. Nam quæ ſuperiori tẽpore figura erant, circunciſio, holocauſta,
ſacrificia, incenſum: non ſunt amplius, ſed omnia veritas. Heb. 10. Vmbrã enim habet lex futu-
rorum bonorũ, non ipſam rerum imaginem. Eſt & alia interpretatio, etiã ab antiquis Patribus
ducta: quòd adoraturi eſſemus, vt diximus, Patrem in Spiritu ſancto, & in veritate Filio. Adiici
poteſt, *& in ſpiritu*, id eſt, feruore ſpiritus Deum adorãdum eſſe, ſicut 1. Cor. 14. ſcribit Paulus: I
Orabo ſpiritu, orabo & mente. Epheſ. 5. Pſallentes in cordibus veſtris Deo. Ne fortè putemus,

Cultus Iudæorum in ſpiritu, reſpectu Gentilium.

more Gentium, in multiloquiũ exaudiri, Matth. 6. Aut leuibus quibuſdã cum oblationibus pla-
cari, cùm interim cor noſtrum longè ſit à Deo. Quod & in ſuis Satyricus poëta arguit, dicens:

--Quidnam eſt qua tu mercede Deorum
Emeris auriculas pulmone, & lactibus vnctis?

Iuuenalis.

Adoratur & *in veritate*, non in fictione & hypocriſi, qualis erat Phariſæorum, (Luc. 14.) & eo-
rum qui amabant in angulis orare, vt viderentur ab hominibus. *Nam & Pater tales quærit, qui
adorent eũ.* Deut. 10. Et nunc audi Iſraël, quid Dominus Deus tuus petit à te, niſi vt timeas Do-
minum Deum tuũ, & ambules in viis eius, & diligas eum, & ſeruias Domino Deo tuo, in toto
corde tuo, & benè ſit tibi? Mich. 6. Indicabo tibi, ô homo, quid Dominus Deus tuus requirat à K
te. Vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam, & ſollicitum ambulare cũ Deo tuo. Nõ
requirit à te Deus hecatombas, non illa ſacrificia quæ quiſque offerre non poſſit. Num mãdu-
cabo carnes taurorum & boues, inquit? Quoniam meæ ſunt omnes feræ ſyluarum, iumenta in
montibus, & boues. Teipſum requirit, animam tuam, ſpiritum tuum: & tales probat qui adorẽt
eũ. *Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu adorare oportet.* Hoc dicit in Samaritas, qui
corporalem & localem Deum eſſe putabant. Eſt verò incomprehenſibilis, in mundo, circa
mundum, ſupra mundum ſupercœleſtem: omnia quæ ſunt, & nihil eorum quæ ſunt, inquit

Dio. Areo.
Tertul.
Deus non eſt corporalis.
Cur Deo membra tribuũtur.

Dionyſ. lib. de diuinis nominib. cap. 1. Nec obeſt quod legimus in ſcripturis manus, os, oculos,
& aures Dei. Tertul. lib. de Trinitate: Efficaciæ enim diuinæ ibi membra monſtrantur, inquit:
non tamen habitus Dei, nec corporalia lineamenta ponuntur. Nam cùm oculi deſcribuntur,
quòd omnia videat, exprimitur: Quando auris, quòd omnia audiat. Digitus, ſignificantia quæ-
dam eſt voluntatis: Nares, precum quaſi odorũ perceptio: Manus, quòd creaturæ omnis ſit au-
thor: Brachium, quòd nulla natura contra robur ipſius repugnare poſſit: Pedes, quòd impleat
omnia. Neque enim ſunt ei membra neceſſaria, ad cuius nutum ſeruiunt & adſunt omnia. Cur
requirat oculos, qui lux eſt: pedes, qui vbique eſt? Et infrà: Quòd dicit Deũ eſſe ſpiritum, puto
ego ſic

A ego ſic locutum, vt adhuc aliquid plus intelligi velit, quàm Spiritum Deum. Sic cùm dicitur, Charitas,lux,ignis:necdum omne id quod eſt,dictum eſt. Deus igitur Spiritus eſt,inquit Dionyſ.Carthuſian. in Ioan. Eſt enim ſpiritualis,incorporalis,& ſimplex eſſentia, vtpotè actus purus,mens ſeparata,& tamen honoratiſſimus intellectus. *Et eos qui adorãt* adoratione latriæ, quæ ſoli Deo debetur, *in ſpiritu* & mente tota *adorare oportet*, vt eorum cultus apud Deum probetur, & ipſi exaudiantur. Actio quippè rationalis creaturæ per hoc complacet Deo,quòd per eam aſſimilatur,atque vnitur ſuo creatori. Per adorationem autem in ſpiritu & veritate factam aſſimilatur,& cõiungitur Deo. Per hanc enim ſimplificatur,& rectè aſcendit in Deum, tranſcendendo cuncta terrena, omnéſque diſtractiones,& ſeipſum purè eleuãdo in creatorem. Itaque in interiori templo adorandus eſt,vt anima redeat ad ſeipſam,& collecta,atque in Deum, forti ſtabilitate erecta, inuocet Deum, quemadmodum in Eccleſiaſtico legitur: (cap.18.) Ante orationem præpara animam tuam, & noli eſſe quaſi homo tentans Deum. Porrò non hîc

Dionyſ. Carthuſ.

B ſunt audiendi hæretici, qui vt cæteras, ita & hanc Domini ſententiam peruertentes, colligunt nullam locorum, ad orandum, diſcretionem habendam eſſe. Et quidem hoc ſi de priuatis orationibus intelligant, ſinemus elabi: publicæ tamen preces Eccleſiæ in loco ſelecto fieri debent. Vt enim Eccleſia ſtatis quibuſdam locis congregatur, ita & in iis adorat & precatur,licet domi quiſque orare poſſit. Nam & Hieremias in cœno poſitus orauit, Hier.38. & Daniel in lacu, Dan.7. & Iob in ſterquilinio Iob. 2. Ionas in vẽtre ceti, Ion.3. Ezechias in lectulo, Eſa.38. Chriſtus in horto, Matt.26. latro in cruce, Luc.23. Paulus in carcere, Act.16. Et tamen & Ezechiæ,& Hieremiæ, & Ionæ, & Chriſti tẽmporibus locus delectus erat ad verum Dei vnius cultum: cui nec illi præiudicium aliquod feciſſe leguntur. Proinde Chryſoſtom. hom. 79. ad pop. Antioch. Et domi quidem orari poteſt,(inquit) ſic autem vt in Eccleſia, non poteſt, vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Si namque

Adoratio in ſpiritu tollit locorũ diſcretionem.

Chryſoſt.

C Petrum Eccleſiæ adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quomodo tu ipſius potentiam contemnis? Immò D. Baſi. lib.2. de baptiſ. qu. 8. docet fuſiſſimè nihil præter locum, aut tempus, aut perſonam, aut rem, aut menſuram, aut ordinem, aut præter affectionem fieri debere: quod exẽplis dilucidat. Sic olim Chriſtiani, vt nobiliſſima quæque Deo ſeponerent, ait D. Iuſtinus, q.118. ad Orthodoxos, licet in omni loco iubeantur pias manus attollere, ſolis tractum intuebantur, dum Deo laudes & preces mitterent. Idem Tertullianus docet in Apologetico contra Gentes, refellẽs non proinde Chriſtianos, Perſico more Orientẽ ſolem adoraſſe. Porrò quod Dominus ait adorandũ Patrem in ſpiritu & veritate, non proinde tamen externum cultum abſtulit: ſed internũ ei prædominari voluit. Nec enim ait adorãdum eum in ſpiritu tãtùm, ſed oportere in ſpiritu adorari: quaſi quouis externo cultu poſito, nihil adhuc per-

Baſilius.

Iuſtinus. Tertull.

D fecti ſit, niſi & is internũ concomitetur. Efferri ſcilicet mentem oportet in Deũ,& ſumma charitate illũ amplecti, ſi ieiunia, preces, pernoctationes, hymnos, pectoris cõtuſiones, genuflexiones, gratiarũ actiones,& cætera id genus externa ſigna Deo accepta reddere volumus. Perfectũ ergo cultũ depingit, cui internus non deficit. Sic licet Paulus 1.Cor.14. Orabo, inquit, ſpiritu, orabo & mẽte: non excludit tamen orationẽ vocalem. Nõ enim dixit ſe tãtùm ſpiritu oraturũ. Immò & tãdem vocalem Dei laudẽ in ædificationem Eccleſiæ, vtique externã commendat, dicẽs, Vnuſquiſque Pſalmũ habet, Apocalypſim habet. Sed & Chriſtus ipſe vocaliter nos orare docuit, Matt.6. Et idẽ orauit, Ioan.12. & in horto, Matt.26. & in cruce, Luc.23. Sed & ceremonias, quæ in cordis & affectus teſtimoniũ eduntur, obſeruauit poſitis genibus, procidens in terram in faciẽ ſuam, ſublatis aliquãdo in cœlũ oculis, Ioan.17. Luc.22. Matth.26. Hinc & Paulus puras ad Deum leuare manus admonet. *Dicit ei mulier, Scio quia Meſſias venit, qui dicitur Chri-*

E *ſtus. Cùm ergo venerit ille, annunciabit nobis omnia.* Vix capiens quæſtionis ſuæ deciſionem, remittit omnia Meſſiæ, quẽ aduenisſe cognouerat, aut ex oraculo Patriarchæ Iacob, quẽ verebatur (Gen.49.) aut ex celeberrimo Ioãnis teſtimonio, aut ex communi omnium Iudæorum expectatione & fama. Inde enim factum eſt, vt non modò inter Iudæos, ſed & inter Samaritas multi ſibi tunc temporis Meſſiæ ſiue Chriſti nomen arrogarent. Ioſephus lib.18. Antiq. cap.5. narrat Theodam Samaritas ſibi falſis promiſsionibus deuinxiſſe, illis pollicitum ſe in mõte Garizim effoſſa vaſa à Moſe illis oſtenſurum: Illum autem à Pilato cum ſuis occiſum eſſe. Videtur autem obſeruaſſe Moſis ſententiam, Deut.18. Ille enim Chriſtum omnia docturum eſſe pollicebatur. Sic enim habet: Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem eis, & ponam verba mea in ore eius, loquetúrque ad eos omnia quæ præcepero illi. Nam & velamen literæ per ipſum tollendum, & lex ad perfectum perducenda erat. Vnde dixit, Ego non veni legem ſoluere, ſed adimplere. *Dicit ei Ieſus, Ego ſum qui loquor tecum.* Paulatim & modeſtè

Multi tũc ſibi Meſſiæ nomen vſurparunt.

Ioſephus.

nactus occaſionem, omni ſe ſuſpicione abſoluit:& quod Iudæis frequenter rogãtibus negarat, F
Chryſoſt. hoc ſtatim mulieri Samaritanæ palàm profeſſus eſt, inquit Chryſoſtom. homil.32. in Ioan. Attendebat enim capacitatem animæ eius, vt quæ nõ deriſura, ſed verbum iſtud exceptura eſſet. Sic demõſtrauit myſteria ſua infirmis & ſapientibus, & abſcondit paruulis. Sap.6. Præoccupat eos qui ſe concupiſcunt. Cæterùm noluit Chriſtus ſe mulieri ab ipſo dicendi initio manifeſtũ facere, ne fortè illa deluderet, & pro vanis verba illius interpretata fuiſſet: ſed ita gradatim eam perduxit, vt Dominum, demum Prophetam appellaret: reliquum autem eſſet, vt & ipſa illum pro Meſſia agnoſceret. Neque hoc iactantiæ fuit in Chriſto, quod videbat in iſta muliere neceſſitatis eſſe: nimirùm vt Chriſtũ crederet, & profiteretur. Denique quòd faciebat ad cõfirmandam de vera adoratione reſolutionem. Nam cùm de rebus ſublimibus & ſummis mulier quæſtionem mouiſſet, conſentaneum erat, vt & eorum fundamentum agnoſceret, Chriſtum Ieſum, & de eo doceretur. Fœlix vtique, quam Chriſtus adeò gratioſis excepit verbis, & prom- G
pta deciſione de maximis & præcipuis fidei capitibus inſtruxit. Luc.10. Multa enim reges voluerunt videre quæ vidit, & non viderunt: & audire, quæ audiuit, & non audierunt. *Et continuò venerunt diſcipuli eius*, ex vrbe, ſecum adferentes cibos quos emerant: *& mirabantur, quia cum muliere*, eáque Samaritana, & propter ſexũ, & nationem deſpecta, *loquebatur*. Carnales adhuc erant, vt & Phariſæi, qui diſcipulis ipſis improperabant, quòd cum Publicanis & peccatoribus Chriſtus manducaret: ſicut & Simon, (Luc.7.) qui peccatricem à Chriſto patienter exceptam conſiderans, ait intra ſe: Hic ſi eſſet Propheta, ſciret vtique, quæ & qualis eſt mulier quæ tãgit eum, quia peccatrix eſt. Nec enim intelligebãt, quod poſtea Petrus ex veli viſione didicit, (Act. 10.) nullam eſſe apud Deum ſexus, aut nationis, aut perſonarũ diſtinctionem: quia in omni gẽte qui facit iuſtitiam, acceptus eſt illi. *Nemo tamen dixit, Quid quæris, aut quid loqueris cum ea?* Illum enim verentur: ideò omnia prudenter ab illo fieri credentes, curioſius inquirere non audent. H
Ne curioſè quæram'. Quid enim eſt, quòd tam curioſè aut ſerui dominorũ, aut diſcipuli magiſtrorum, aut ſubiecti Prælatorum & Principum actiones obſeruẽt, & de iis diſputent: quaſi & eorum omnium ratio illis reddenda fuerit? Cauendum ſemper nobis eſt à temerario iudicio, & ne Deo, parentibus,
Cyr. Alex. aut magiſtris detrahamus. Cyrill. Alex. lib. 2. in Ioan. c.98. Et quidem, inquit, mirari debemus Chriſti humanitatem, qui cum muliere loquatur: & diſcipulorum prudentiam, qui nihil hac de re interrogandũ putent. *Reliquit ergo mulier hydriam ſuam.* Sicut Apoſtoli Chriſto eos vocãte
Chryſoſt. retia reliquerunt, ait Chryſ. hom.32. in Ioan. ſic iſta hydriã ſuam. Quinetiã corporalis ſitis obliuiſcitur, quam gratia diuina Chriſtus propinauerat. Anima enim cùm ignita fuerit amore diuino, ad nihil eorum quæ in terra ſunt, de reliquo reſpicit: neque ad gloriam, neque ad verecũdiam. Paulus ipſe aſſerit, (Phil.3.) Omnia ſe habuiſſe tanquam ſtercora, vt Chriſtum lucrifaceret. Neque verò tantùm qui opes & terrenas poſſeſſiones relinquunt vt Chriſtum ſequan- I
tur, & annuncient, hydriam relinquere dicuntur: ſed & qui ſe liberant ab huius ſeculi cupiditatibus. 2. Tim.2. Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſecularibus. *Et abijt in ciuitatem* expedito curſu, iam eam impellente ſpiritu: *& dicit hominibus illis, Venite, & videte hominem, qui dixit mihi quæcunque feci: nunquid ipſe eſt Chriſtus.* Garrulum eſt mulierum genus, & quæ etiam ad aurem commiſſa ſunt, ſilere non poteſt. Hoc etſi multis in rebus vitioſum ſit, laudabile tamen eſt in promulgatione nominis Chriſti. Sic enim apud Tobiam legitur: Secretum regis
Cyr. Alex. abſcondere bonum eſt, myſteria autẽ Dei publicare glorioſum. Cyrill. Alex. lib.2. in Ioan. c.99. Ita ſcilicet, inquit, charitatis, quæ virtutũ optima eſt, viribus accenſa, bonum quod ei contigit, cæteris quoque curſu præbere ſtudebat: nec mirum. Occultus enim Chriſtus ſecũ loquebatur,
Dei beneficia prædicanda. dicens, (Matth.10.) Gratis accepiſtis, gratis date. Non ergo imitandus eſt ille ſeruus qui talentum obruit (Matth.25.) ſed multiplicanda ſunt quæ accepimus. Quod probè nobilis illa mu- K
lier fecit, quæ Samaritanis omnibus, quod accepit, propoſuit: quæ non aquam à terreſtri fonte hauſit, nec terreſtrẽ hydriã domũ reportauit: ſed cœleſti Saluatoris gratia & doctrina plena, ad docẽdos alios cõtinuò profecta fuit. *Venite* ergo, egredimini è domibus veſtris, & ciuitate veſtra. Sic enim dictũ eſt Abrahæ, Gen.12. Egredere de terra, & de cognatione tua. Hier.51. Venite, & nolite ſtare, recordamini procul Domini, & Hieruſalem aſcẽdat ſuper cor veſtrum: *Et videte* oculis exterioribus & interiorib'. Sic Eſ.60. Videbis, & afflues, & mirabitur, & dilatabitur ad te cor tuũ, quãdo multitudo Gẽtium venerit tibi. *Videte*, inquã, *hominẽ*. Non audet adiicere Iudæum, ne cõtemnẽdum proferat: non Prophetã, ne hîc ſtare, id eſt in illa opinione eam cõſiſtere arbitrẽtur: ſed hominẽ pronunciat, de cuius gradu & authoritate inquirẽdum relinquat: *qui dixit mihi quæcunque feci.* Ex hoc ſigno, illorum arbitrio remittit, vt iudicent, *num ipſe ſit Chriſtus.* Hierem. 17. Prauum eſt cor hominis, & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? Pſal.7.

A Scrutans corda & renes Deus. 1. Reg.16. Deus intuetur cor. Ex eo igitur argumento etiam Chriſti diuinitas colligi poterat. Porrò ex illius facto duo nobis, immò & omni peccatori neceſſaria obſeruanda ſunt, quæ etiam regius Pſaltes Dauid, Pſ.50. annotat. Vnum quidem, delicta propria fateri, immò etiam publicè, ſi modò peccatum publicum ſit. Proinde Eccleſ. 4. dicitur: Non confundaris pro anima tua verum dicere. Verùm & Pſaltes: Tibi ſoli (inquit) peccaui, & malum coram te feci. Hæc autem Samaritis publicè quæ commiſerat delicta, fateri videtur, dum ait, *Venite, videte hominem qui dixit mihi quæcunque feci.* Alterum eſt, in Dei laudes prorumpere, & alios docere: vt reparatione quadam ea quæ deſtruxeris, extinguas. Sic Dauid, Docebo (inquit) iniquos vias tuas. Et hæc omnem ciuitatem inſtruit, & ad Chriſtum adducit. Interim quòd vnius mulieris voci credunt Samaritæ, & ad Chriſtum properant, cōfuſio Iudæis eſt, qui tot Prophetis perlectis, & audito Ioannis præconio, viſis miraculis, & au-
B dita Chriſti doctrina, cum tamen non receperint, immò eius mortem conſpirarint. Diſcamus & illorum exemplo toties Dei verbo facilem aurē præbere, quoties nobis & Chriſtus, & ſalus noſtra annunciatur. *Exierunt* igitur *de ciuitate, & veniebant ad eum.* Nihil eos moratur, non domus, non ſua ciuitas, non res domeſticæ: Chriſti cognitionem his omnibus præferunt. Samaritani nulla viderant miracula, niſi hoc fortè audierant, quòd mulieri ſua peccata reuelaſſet, non illum viderant: & vnica muliere, & illa peccatrice & vili narrante, curſim ad Chriſtū contendunt. Quare nos quoque, inquit Cyrill. Alex. lib. 2. in Io. c. 101. Saluatoris ſententiam admirātes, clamemus, (Pſ. 118.) Iuſtus es Domine, & recta iudicia tua. Sic ipſi Apoſtoli ancillæ dicūtur, Prou. 9. Miſit ſapientia ancillas ſuas: & per ancillam mulierem, Apoſtolatus beneficium communicat. *Interea rogabant eum diſcipuli, dicentes: Rabbi, manduca.* Illi compatientes, qui iam & longo defeſſus itinere, nec quidem die ad veſperum tendente, cibum ſumpſiſſe videretur. *Dixit eis Ieſus: Ego cibum habeo manducare, quem vos neſcitis.* A rebus quæ inſtabāt, reſponſio texitur. Sciebat enim Dominus ad eum ſtatim Samaritas properaturos, & verbum ſuū excepturos: in quorum ſalute, vt famelicus in cibo, ſibi complaceret. Nimirùm, inquit Cyrillus Alex. lib. 2. in Ioan. cap. 102. paſtores Eccleſiæ Dominus ſuo perſuadebat exemplo, ſaluti hominū potius, quàm ſuo corpori ſtudere, ne illud Propheticum audiant, Hier. 48. Væ qui opus Domini facitis negligenter. Thomas Aqu. lect. 3. in Ioan. cap. 4. Sciendum enim quòd ſicut refectio corporalis non eſt perfecta, niſi potus cibo iungatur, & è conuerſo: ita ad ſpiritualem refectionem vtrumque neceſſarium eſſe: potum aquæ ſapientiæ, & cibum operationis bonæ. Eccleſ. 15. Cibauit iuſtum Dominus pane vitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potauit illum. Cibum ergo, ſalutem hominum Chriſtus eſuriebat & ſitiebat. Sicut enim cùm eſurimus, concupiſcimus mādūcare, ita & ille homines ſaluare deſiderabat. Prou. 8. Deliciæ meæ
D eſſe cum filiis hominum. Sed &, vt interpretatur Origenes, qui altioris & capacioris doctrinæ ſunt in ſpiritualibus, poſſunt infirmis & ſimplicibus dicere, ſe habere alium, id eſt, ſolidiorem cibum quem manducent. 1. Cor. 3. Aliis enim lacte opus eſt, & non eſca: ſed ſublimiora myſteria, & liber ille totus, vt in Apocalypſi legitur de Ioanne, à ſublimioribus & perfectioribus deuoratur. Dictum enim eſt ei, Deuora librum: vt ad hanc ſimilitudinem alluſio fiat. *Dicebant ergo diſcipuli ad inuicem: Nunquid attulit ei aliquis manducare?* Non intellexerunt diſcipuli verba Domini, atque ideò ab aliquo, & fortè à muliere iſta allatum cibum opinantur. Nouerant enim & illi mulieres plurimas miniſtrare de facultatibus ſuis, Luc. 7. Theophilactus in Ioan. Hinc, inquit, liquet, quòd cibos ab aliis oblatos Dominus accipere ſolebat, vt deferentes meritum conſequerentur: neque graue doceret, maximè doctoribus, ab aliis nutriri. Dignus eſt enim operarius Verbi cibo ſuo. Thom. Aquinas in Ioan. ex Chryſoſtomo. Proprium
E enim eſt doctoribus, alios habere procuratores ciborū, vt ipſi ſollicitudine hac depoſita, Verbi miniſterio toti incumbant. 1. Tim. 5. Nam qui benè præſunt Preſbyteri, duplici honore digni ſunt, maximè qui laborant in verbo & doctrina. *Dicit eis Ieſus, Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui miſit me, vt perficiam opus eius.* Nudè rem ipſam pronunciat. Nam quoniam futuri erant orbis magiſtri, ſuo eos formare volebat exemplo: vt ſubditorum ſalutem, & Patris voluntatem potiùs implerent, quàm ſeipſos paſcerent delicatis cibis. Nimirùm militem Chriſti oportet ventris curam abiicere: ſe autem totum Deo & proximis deuouere. Habendi ſunt igitur ex aduerſo Chriſti ſarcophagi hæretici: illi enim potiùs de corporali cibo, quā ſpirituali ſolliciti ſunt. Immò neque verētur cibo ſuo fratres perdere, & carniū voracitate illis ſcandalū iniicere, pro quibus Chriſtus mortuus eſt. 1. Cor. 9. Adeò illorum Deus venter eſt, Rom. 14. & ſuo ventri potiùs quàm Chriſto Ieſu Domino noſtro ſeruiunt, Rom. 16. ſuámque potiùs animalem, quàm Dei voluntatem complere nitūtur. Anaſtaſius Nicenus Quæſt. in ſcripturā,

Marginalia: Cyrillus Alex. — *Cibus ſpiritualis ſal⁹ lapſorum.* Idē Cyril. — Tho. Aqu. — Origen. — *Doctores nutriendi.* — Theoph. — Tho. Aq. — Anaſt. Ni.

Cib⁹ ſpiritualis quis ſit. qu.47.ita cibum illum ſpiritualem interpretatur. Quærit enim quomodo intelligendum ſit F
illud Eccleſ.2. Non eſt bonum in homine, niſi qui comederit & biberit, & acceperit animæ
ſuæ bonum in labore: & reſpondet: Non carnaliter comedere & bibere iubet Eccleſiaſtes,
ſed ſpiritualiter. Nam qui dixit in Prouerb. (Eccl.7.) Ne decipiamini in ſaturitate ventris, &
melius eſt ire in domum luctus, quàm in domum potus: quomodo ad ea, quæ dixit, euertenda
iubet lætari, & ventri indulgere? Comedit verò, & bibit quiſpiam ſpiritualiter, operans mádata
Dei, cibum manentem in vitam æternam. Meus eſt enim cibus, inquit, vt faciam volũ-
Paſ.Cor. tatem Patris mei. Paſchaſius Corbeienſis, lib. de corpore & ſang. Domini: Ergo, inquit, demũ
facimus voluntatem Patris, & impletur opus charitatis. Chriſtus vtique nobiſcum bibit in
regno Eccleſiæ ſuæ ſanguinem ſuum: quia ille caput, & nos membra ſumus. Cæterùm ſuam
obedientiam Chriſtus ſatis exprimit, cùm nihil ſibi potius & maius ſit, quàm facere *voluntatem Patris*. Ioan.6. Deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, ſed eius qui miſit me. G
1. Theſſ.4. Hæc eſt autem voluntas Dei, ſanctificatio veſtra: ideò Chriſtus omnia in noſtrã
Cyrillus. ſalutem, vt & in Patris gloriam direxit. Porrò obiiciet quiſpiam, inquit Cyrillus in Ioan.lib.2.
cap.105. Si ipſe filius voluntas Patris eſt, quam voluntatem Patris perficere miſſus eſt? Alius
enim eſt qui perficit, aliud quod perficitur. Nos autem dicimus, quia etſi horum nominum
poteſtas diuerſa certè requirat ſignificata, ſæpè tamen in Deo pro eodem accipiuntur: ſed humano
more quandoque dicuntur, etſi ſimplex ſit Deus. Non enim poſſumus aliter de Deo
loqui. Intelligere autem omnia ita debemus, vt Deo congruant, & ſic linguæ noſtræ imbecillitas
nobis detrimento non erit. Hęc igitur dicta ſint, vt voluntatem Patris, filium plerumque
appellari non ignoremus: quamuis hoc in loco neceſſe ſit ita intelligere bonam voluntatẽ
Greg. Ni. Patris (ait Gregorius Nyſſen. lib. de beatitudinibus) qua omnes homines vult ſeruari, & ad
agnitionem veritatis venire. Hic eſt enim cibus animæ, vt noſtram ipſorum ſalutem eſuriamus, H
& ſitiamus diuinam voluntatem, ſicut habetur Matth.5. Beati qui eſuriunt, & ſitiunt
iuſtitiam. Adiicit autem, *vt perficiam opus eius*, id eſt, vt opere cõpleam quæ præcepit. Aut, vt
Origenes. interpretatur Origen. tom.14. in Ioan. vt creaturam, quæ eſt opus illius, perfectiorem reddã.
An Dei imperfecta ſint opera. Verùm quæri poteſt, Num Dei imperfecta ſunt opera? Cur igitur vt eorũ aliquod perficeret,
Chriſtus ſe veniſſe teſtatur? Reſpondet Orig. Nam fortaſſis, inquit, id quod rationis eſt capax
(homo) tum cùm in paradiſo poſitum fuit, imperfectum omninò non erat. Alioquin quî poſuiſſet
Deus rem imperfectam in paradiſo, quæ operaretur, & cuſtodiret eum? Nec enim conſentaneum
eſt, vt imperfectus is dicatur, qui operari poſſet lignum vitæ, & omnia quæ plantauerat
Deus, & poſtea cum Deus inde extruſerit. Proinde vide, quòd cùm perfectus eſſet,
imperfectus factus eſt, ob inobedientiam, eguerítque aliquo, qui ipſum ab imperfectione liberaret.
Et eam vtique ob cauſam miſſus eſt Saluator, vt hominem reſtitueret, & in perfectum I
ſtatum reuocaret. Vnde & hominem Patri aſſimilare volens, dicebat, Eſtote perfecti, ſicut &
Pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Eccleſ.17. Fecit Deus hominem rectum: ſed cùm ille ſeſe
quęſtionibus immiſcuiſſet, peruerſus eſt: ideò & illum erigi per Chriſtum oportuit. *Nónne vos
dicitis, quòd adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit.* Vt ſub aquæ typo mulierẽ, nunc diſcipulos
meſſis ſimilitudine, quam temporis occaſio ingerebat, inſtruit, & præ oculis quid ſperare
Cyrill. debeant, proponit. Cyrill. lib.2. in Ioan.c.106. Initium, inquit, veris tunc fuiſſe videtur, &
Hinc colligitur quo tẽpore hoc factũ ſit. ſata vix adhuc herbeſcentem viriditatem emiſerant, quæ poſt quatuor menſes, vt matura ſeges,
metentium manum poterant deſiderare. Cõputentur enim tres menſes veris, & addatur
vnus æſtatis, ad meſſem colligendam: ita concurrere videbimus ſubductionem illam temporis,
quæ à Cyrillo aſſignatur. Nec enim ſegetem matureſcere contingit, niſi poſt æſtatis initiũ,
quod vt in aliis regionibus citiùs, in aliis tardiùs aduenit, ita & meſſem aut accelerat, aut retardat, K
pro ratione cœli, & ſolis. Ponamus ſcilicet Iudæos in meſſem falcem mittere ſolitos ante
feſtum Pentecoſtes: cùm, vt legitur Deuter.16. conſueuerint hoc celeberrimo die primitias
frugum offerre: Edi primitiæ ita intelligendæ ſunt, vt nondum meſſis completa neceſſariò ſit,
cùm ſatis fuerit, pro anni & ſolis ratione, vt manipuli nonnulli ex maturioribus ſegetibus colligerentur.
Sit igitur inchoata meſſis ſex hebdomadis à Paſchate, vt ſeptima manipuli, & primitiæ
frugum poſſint offerri: turſus duos mẽſes & dimidium præcedere oportet, vt fiant quatuor
menſes vſque ad meſſem. Et ita colligi poteſt, quòd Chriſtus in Samariam venerit, & hæc
Origen. diſcipulis dixerit in veris initio, menſe Februario. *Ecce dico vobis, leuate oculos veſtros.* Origenes,
to.14. in Ioan. Diuina nos oratio admonet, vt ſenſus attollamus: quemadmodũ & apud Eſaiã,
Oculi ſpirituales. Leuate oculos veſtros, & videte quis vobis hæc omnia oſtendit. Seruator etiam beatitudines
dicturus, oculos in diſcipulos eleuat: non exteriores modò, ſed & internos. Hos oculos eleuãs

A diues, cùm eſſet in inferno, vidit Abraham à longè, & Lazarum in ſinu eius. Luc.16. Hieron. *Hierony.*
ad Paulinianum, in lib. Didymi de Spiritu ſ. quia Didymus oculis corporeis priuatus erat, in-
teriores illos fulgentiores habuiſſe ſcribit. Didymus meus, inquit, oculum habens ſponſæ de
Cantico cantic. (cap.1.) & illa lumina, quæ in candentes ſegetes ſublimari Ieſus præcepit, pro-
cul altiùs intuetur, & antiquum nobis morem reddidit, vt videns vocetur Propheta. *Videte*
regiones, quia albæ iam ſunt ad meſſem. Hoc ſanè non de corporali meſſe intelligit, cùm iam di-
xerit, ad illam vſque quatuor adhuc menſes intercedere. Hæc ergo ſpiritualiter interpretanda
ſunt, ſicut & quæ leguntur Cant.2. Iam hyems tranſiit, imber abiit & receſſit, flores apparue-
runt, vineæ florentes odorem dederunt, & vox turturis audita eſt. Spiritualem igitur meſſem
terrena maturiorem eſſe docet, qua nimirùm Samaritani, vt ſata herbeſcentia, ad integram
fidei confeſſionem, velut maturitatem properant. Quaſi dicát, ait Cyrillus: Si aliquantulum
B mentis oculos à rebus terrenis in altũ leuabitis, ac ſpiritualia ſata cõſiderabitis, meſſem quoque *Cyrillus.*
iam adeſſe videbitis. Euthymius in Ioan. Regiones appellans multitudinem venientium ad
ſe Samaritanorum. Albas autem dicit eas, tanquam ad fidem paratos illos ſignificans. Nam & *Euthym.* *Meſſubus ſignificatio.*
fides, meſſis eſt, quæ ab infidelitate, fideles ſecernit: vt meſſis corpora, zizania à ſegetibus ſepa-
rat. De iſta meſſe Chriſtus dicebat: Meſſis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate igi-
tur dominum meſſis, vt mittat operarios in vineam ſuam. Hæc igitur ita poterunt expendi, ſi
ſingula quæ aut meſſem præcedunt aut comitantur, ſpiritualiter conſiderentur. Cyrillus Ale- *Cyr. Alex.*
xandr. cap.107. lib.2. Comment. in Ioan. Origenes, Chryſoſtom. has nobis ſimilitudines ſup-
peditabunt, vt 1. *Semen* ſit verbum Dei, Matth.13. Rom.10. quod primum occurrit in auribus,
demum in animis eorum, quos ad fructũ meſſis reddendum conuocauerimus. 2. *Segetes* ſunt
fideles, qui è verbo formantur, & ſenſim confirmantur, & creſcunt in Dei cognitione, & gra-
C tia. 3. *Regio* autem eſt aut hic mundus, ſicut & Chriſtus agrum interpretatus eſt, in quo ſemi-
nat paterfamiliâs: aut Eccleſia Chriſto militans, quæ adhuc contendit vt fructum adferat, &
ſuſcipit ſemen verbi. 4. Seminarunt Patriarchæ & Prophetæ. 5. Interim tamen ſummus
agricola pater eſt, Ioan.12. 6. *Meſſores* ſunt Apoſtoli, & omnes diuini verbi miniſtri, Apo-
ſtolorum ſucceſſores. 7. *Seges albeſcit*, cùm ij quos ad fidem comparare volumus, quos edo-
cuimus, doctrinamq́ illam & religionem promptis & alacribus animis excipere, ac totos pieta-
ti & charitati incumbere videmus. 8. *Falx meſſoria*, Apoſtolorum ſplendida prædicatio eſt, quæ
à legalibus figuris auditores abſcindens, ad perfectiorem Dei cultum tranſponit. Eſt & illorum
cenſura, & arbitrium, in quæſtionibus, quæ contra fidem militant, diſſoluendis: vt tandem
fideles ab infidelibus, immò & terrenis omnibus ſecernantur. 9. *Vehiculum*, Chriſti gratia, quæ
in fideli operatur velle & perficere pro bona voluntate. Quæ nos alioquin in terram, & carnis
D opera labentes excipit, & ſibi vendicat. Sic enim Heb.1. legimus, Deum portare omnia ver-
bo virtutis ſuæ. 10. *Area*, Eccleſia eſt. 11. *Flagellum*, tribulationes, & virtutis exercitia. 12. Di-
xerim & ea *Ventilabrum*: qua ſimilitudine Ioannes vſus eſt, de Chriſto verba faciens: cuius
ventilabrum in manu eius, & permundabit aream ſuam. Et ipſe Chriſtus in eam rem cribri
ſimilitudinem adducit, dicens, Luc.22. Sathanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum. Aut
Ventilabrum, iudicium diuinum eſt, quo tandem hœdos ab ouibus ſecernet. 13. Horreum
Domini, gloria & fœlicitas æterna. Anaſtaſius Sinaita lib.5. in ſpiritualem Anagogen ſex die- *Anaſt. Sin.*
rum creationis: Semen, inquit, eſt Euangelium, ſeminator Chriſtus, operarij Apoſtoli, meſ-
ſores doctores, boues ij qui crucem ferunt. Benè germinarunt naturalia: aſpiciunt enim benè
comatam virtutum altitudinem. Regiones gentium ſunt albæ & puræ animæ. Ad meſſem
importãdam lata eſt & ampla Eccleſiæ area. Benè laborati ſunt ſulci: Baptiſta enim eos priùs
E ſcidit. Agri ſunt frugiferi: Facite enim, inquit, dignos fructus pœnitẽtiæ. Nam ſcriptura loqui-
tur de duplici meſſe ſpirituali: vna, qua ſpiritualiter homines congregantur per fidem & gra-
tiam in Eccleſiam militantẽ: de qua Dominus Matth.9. Rogate dominum meſſis, vt mittat
operarios in meſſem ſuam. Altera eſt, qua electi congregantur per glorioſam reſurrectionem
in Eccleſiam triumphantem, de qua Matth.13. Meſſores ſunt Angeli, meſſis verò conſum-
matio mundi. Nunc verò de prima ſpirituali meſſe loquitur. *Et qui metit, mercedem accipit, &*
congregat fructum in vitam æternam. Rupertus lib. 4 in Ioan. Æquam Dominus ſuis meſſori-
bus legem præſcribit. Primùm mercedem accipiunt, deinde congregant in vitam æternam.
Hæc nempè merces illa eſt, de qua & alibi dicit: (Matth. 10.) In quamcunque domum intra- *Miniſtris*
ueritis, ibi manete, edentes & bibentes quæ apud illos ſunt. Dignus eſt enim operarius merce- *verbi tem-*
de ſua. Quam ſibi legẽ robuſtiſſimus meſſor Paulus defendens, quamuis poteſtate vti nollet, *poralia*
ne quod offendiculum daret Euangelio Chriſti: Quis (inquit, 1. Cor.9.) militat ſuis ſtipendiis *debentur.*

29. Puteus Iacob, inquit, eſt ſcriptura: aqua, ſcientia ſcripturæ: profunditas, obſcurè dictorũ F
ſcripturæ difficilis interpretatio. At ſitula eſt, quæ per literas diuini verbi habetur diſciplina.
Origen. Origenes, hom. 12. eandem habet interpretationem. Habuerunt enim & Patriarchæ vt Iacob,
doctrinę puteos. Puteus eſt, inquit, ſi profundi aliquid myſterij tegit: fons, ſi ad populos abundat & effluit. Fons tamen Chriſti difficilimus eſt. Porrò quis hæreticorum difficultatem è ſcriptura, ceu aquam ex puteo exhauriet, cùm ſitulam non habeat? Sedet vtique ad os putei, cùm nihil ad animæ conſolationem depromere poſſit. Econtrà non è puteis, aut fontibus, non è vero ſcripturæ ſenſu, & antiquorum Eccleſiæ patrum obſeruationibus ſuam doctrinam colligunt, ſed è lacubus & ſtagnis, in quibus ranæ iſtæ coaxare non ceſſant. Baſilius hom. 2. in Pſ.
Baſilius. *Lacus quid.* 7. vbi iſta leguntur, Lacum aperuit, & effodit eum: Vocem lacus in ſacra ſcriptura, non valde in bona ſignificatione poſitam reperimus, inquit, quemadmodum neque puteum aquæ in mala. Lacus enim eſt, in quem Ioſeph coniectus eſt à fratribus: & quando percutitur Pharao à primogenito vſque ad primogenitum captiuæ in lacu, Exod. 12. Et in Pſalm. 27. Deputa- G
Hierem. 2. tus ſum cum deſcendentibus in lacum. Et Hierem. 2. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & effoderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ aquam continere non poſſunt. Sed &
Fons. *Puteus.* puteum effodit Abraham, & filij Iſaac: Et ad puteum progreſſus requieuit Moſes. Et præceptum habemus à Salomone, (Pro. 5.) vt bibamus aquas à vaſis noſtris, & à noſtrorum puteorũ
Cur putei fontéſque cõmẽdẽtur. fontibus. Et Saluator noſter apud puteum cum Samaritide de diuinis myſterijs loquitur. Cauſam verò ob quam laci in deterioribus, in melioribus putei vſurpantur, hanc eſſe puta. Acquiſititia eſt aqua in lacubus, delabens ex cœlo, in puteis verò venæ aqua obrutæ manifeſtantur ablata terra, & auulſis aggeribus. Quia igitur aqua viua eſt in puteis, & hauſta ſæpiùs ſcaturit, & melior eſt: ideò doctrinam illam indicat, quæ è continuo Spiritus ſancti fluxu emanat, quæ quantò magis communicatur, tantò fœcundior eſt. Itaque Chriſtus ad hanc H
ſpiritualis aquæ meditationem paulatim Samaritidem eleuabat: vnde factum eſt, vt illa hauriendi difficultatem proponeret. *Reſpondit ei Ieſus, Omnis qui biberit ex aqua hac, ſitiet iterum: qui verò biberit ex aqua quam dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Quaſi dicat, Si Iacob miraris, qui hunc vobis fodit puteum, multò magis obſtupeſcere eum oportet, qui aquam longè fœcundiorem & meliorem præbet. Hæc enim cauſam habet temporalem & deficientem: illa autem quam ſitienti porrigo, indeficientem & perpetuam: nimirùm Spiritũ ſanctum, qui & animam ſalire facit, per ſpem in vitam æternam. Nam differentia aquarum,
Euthym. differentiam illam præſentium infert, (ait Euthymius in Ioan. cap. 5.) Per fontem quoque, in-
Nulla in terrenis eſt ſatietas. tegritatem & perpetuitatem huius aquæ ſignificauit. Age, ſcilicet, aquæ Iacob nomine terrena omnia complectamur: quæ eam ſatietas conſequitur? Prou. 27. Non ſatiatur oculus viſu, nec I
auris auditu. Prou. 30. Tria ſunt inſaturabilia ſuper terram, & quartum quod nunquam dicit, Sufficit. Tres ſunt filiæ auaritiæ ſanguiſugæ. At verò diuina gratia hominem vbique comitatur, & in vitam æternam perducit. Itaque hac aquarum collatione, manifeſtè Chriſtus docuit ſe non terreſtrem, ſed cœleſtem: non caducam & mutabilem, ſed æternam aquam daturum.
Auguſtin. Auguſtin. tract. 15. in Ioan. Quid eſt, ait, Qui biberit ex hac aqua, ſitiet iterum? Et verũ quidẽ eſt ſecundum hanc aquam, & verum eſt ſecundum quod ſignificabat illa aqua. Etenim aqua in puteo, voluptas eſt in profunditate ſeculi tenebroſa. Hic hauriunt homines hydria cupiditatum. Pone ergo hydriam cupiditatem, & aquam de profundo voluptatem. Cùm peruenerit quiſque ad voluptatem ſeculi huius, cibus eſt, potus eſt, lauacrũ eſt, ſpectaculũ eſt, concubitus eſt. Nũquid non ſitiet iterũ? Non ſatiatur oculus viſu, nec auris auditu. *Qui autẽ biberit ex aqua quam dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Hinc & Pſaltes: Satiabimur in bonis domus tuæ. De qua ergo aqua daturus eſt, niſi de illa: Apud te eſt fons vitæ, & inebriabuntur K
An faſtidiũ ſit in fœlicitate. ab vbertate domus tuæ? Verùm dixerit aliquis, cùm illam fœlicitatem ſaturitas non ſequatur, an non etiam faſtidium conſequi neceſſe eſſet? An non anima cuiuſque ardenti, & quaſi ſitibundo affectu in Deum fertur? Sumitur enim ſitis varijs modis. 1. Aut pro deſiderio rei tem-
Sitis varijs modis dicitur. poralis nondum habitæ, quod nuſquam impleri poteſt, Eccleſ. 5. Auarus non implebitur pecunia. Sic Luc. 12. diues depingitur. 2. Aut pro ardenti futuræ gloriæ aſſequendæ affectu. Sic Pſaltes, Sitiuit anima mea, &c. Et ſitis hæc impletur in patria. 3. Aut pro pleniori fruitione rei iam per gratiam habitæ, Ecçl. 24. Qui edunt me, adhuc eſurient. 4. Aut pro feruentiſſimo rei pręſentis amore, excluſo omni faſtidio. Sic in Deum deſiderant Angeli proſpicere, 1. Pet. 1.
Quomodo nõ ſitiant ſancti. Quòd ſi concupiſcit & deficit anima noſtra in Deum viuum, vt dicat quiſque noſtrum: Quãdo veniam, & apparebo ante faciem Dei mei? Quomodo qui bibit de hac aqua, nõ ſitiet iterũ? Immò qui biberit per gratiam, magis ſitit, vt & clara Dei viſione perfruatur. An non legimus

(Matth. 5.)

A (Matth.5.) Beatos illos qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam? Auguſtinus reſpondet, Complẽdum
eſſe in reſurrectione mortuorum, vt nec eſuriamus nec ſitiamus. Dedit enim Deus aliquando
ſeruo ſuo Helyæ, vt per quadraginta dies nec eſuriret, nec ſitiret: qui hoc potuit dare per qua-
draginta dies, non poterit dare ſemper? Sed & adiicere poſſumus, quòd in reſurrectione mor-
tuorum, plena erit electorum gloria, tum in anima, tum in corpore ſuſcitato. Veſtientur enim
illi ſtola ſecunda in corpore, quam appetentes, ſub altari aureo clamant, Vindica ſanguinem
noſtrum Domine, de habitantibus in terra. Ideò & tunc ſatiabimur, cùm apparuerit gloria
tua, inquit Pſaltes. Verùm rurſus obiicietur, quòd needum in illa gloria plena ſaturitas eſt: quia
ſcribitur Eccl.24. Qui edunt me, adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient. Reſpõdet
autem Tho. Aquinas in Ioann. Quòd differentia eſt inter rem ſpiritualem, & temporalem. Tho. Aq.
Licet enim vtraque ſitim generet, tamen aliter & aliter. Quia res temporalis habita cauſat *Sitis res temporalis & æterna qualis ſit.*
quidem ſitim, non ſuipſius, ſed alterius rei: ſpiritualis verò tollit ſitim alterius rei, & cauſat ſitim
B ſuiipſius. Cuius ratio eſt, quia res temporalis æſtimatur magni pretij & ſufficiens, antequàm
habeatur: ſed quando habetur, quia nec tanta, nec ſufficiens ad quietandum deſiderium inue-
nitur, ideò non ſatiat deſiderium, quod ad aliud habendum moueatur. Res verò ſpiritualis nõ
cognoſcitur, niſi cùm habetur. Apoc. 3. Nemo nouit, niſi qui accipit. Et ideò non habita, nõ
mouet deſiderium: ſed cùm habetur & cognoſcitur, tunc delectat affectum, & mouet deſide-
rium, non quidem ad aliud habendum: ſed quia imperfectè percipitur, propter recipiens im-
perfectum, mouet, vt & ipſa perfectè habeatur. *Fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.*
Thom. Aquinas etiam adiicit, quòd ex motu, Chriſtus docet doctrinam ſuam eſſe aquam vi- Idem Th.
uam. Nam terrena aqua deorſum fluit, iſta autem ſurſum fertur. *Dicit ad eum mulier, Domine,
da mihi hanc aquam, vt non ſitiam iterum, nec veniam huc haurire.* Chryſoſtomus ho.3. in Ioan. Chryſoſt.
C Conſidera, quæſo, quàm paulatim ad veræ doctrinæ altitudinem adducitur. Primùm de aqua
ambigebat, & ſenſu perceptibilem illam eſſe putabat, quam Chriſtus promiſerat: nunc melio-
rem intelligit, & mutat ſententiam. Diligenter inueſtigauit, neque credula, neque pertinax
quod rogando oſtendit. Atqui Iudæis dixerat Chriſtus: Qui comedit de carne mea, non eſu-
riet: & qui credit in me, non ſitiet. Verùm non modò non crediderunt, ſed & ſcãdalizati ſunt.
Et hi quidem multa ſigna viderant, illa autem nullum, ſed tantùm verba audierat: & tamen
ita proficit, vt ſtatim creditura ſit. Cæterùm quia conſiſtere ſe in multo labore perpendit, vt *Non ſine ſudore æterna donantur.*
aquam hauriat, oportere nimirùm ex vrbe in hunc locum frequenter tranſire: hinc fit, vt ad-
huc rudis & carnalis mulier corporis releuamine moueatur, quaſi corporalem hoc in mundo
quietem Chriſtus polliceatur. At verò caue, ne tu idem cum hac Samaritide ſentias. Qui
enim non laborat, nec manducet. 1. Tim. 1. Sed & per multas tribulationes oportet nos intra-
D re in regnum Dei, vt frequentibus exemplis & teſtimoniis probat Tertull. lib. ad Martyres, & Tertull.
lib. De patientia. Et quidem modus percipiendæ gratiæ eſt per orationem. Vnde illa, cùm
Chriſtum audiſſet dicentem, *forſitan petiſſes*, petere auſa eſt. Verùm ducitur ſola conſolatione
carnali: quaſi releuandæ corporali, & non ſpirituali ſiti, hæc aqua repromittatur. Et in hoc
ſanè frequenter nos errare contingit: quòd vt temporalibus curis releuemur, nihil non atten-
tamus, nihil moleſtum eſſe putamus: Vt autem animæ conſolationem aliquam nanciſcamur,
torpeſcimus. *Dicit ei Ieſus, Vade, voca virum tuum, & veni huc.* Honeſtas enim ciuilis requi- *Vir mulieris ſuperior.*
rit, vt ſi quid magnum mulieri nuptæ dandum ſit, detur viro præſente: neque puellæ dona ac-
cipiant, niſi præſentibus parentibus, aut tutoribus. Interim tamen Chriſtus ſenſim ad ſui rea-
tus agnitionem eam euocabat, vt purificata mente eius doctrinam capeſſere, & Spiritus ſancti
gratia perfundi poſſet. Chryſoſtom. hom.30. in Ioan. ex hoc loco admonet, Chriſtũ voluiſſe Chryſoſt.
E virum eiuſdem gratiæ cum vxore participem fieri: & oſtendere coniugatos inniti oportere, vt
ſe inuicem in ſalutem lucrentur. 1. Cor. 7. Quid ſcis mulier an virum ſaluum facies? Inde fit
vt Paulus virum mulieris caput definiat, 1. Cor. 11. ita tamen vt & ipſe vir caput ſuum Chri-
ſtum agnoſcat, ſicut & Chriſtus Deum. Et 1. Cor. 14. mulieres hortatur, vt domi viros ſuos
interrogent. At nunc neſcio quàm ſtolidos viros nobis hoc ſeculum peperit, vt ab vxoribus *Viri mulieroſi.*
naſo ſe pertrahi ſinant, & ſi illas contigerit, propter effrænem carnis licentiam, in hæreſim labi,
videbis hac in re viris etiam Catholicis dominari, illos ſeducere, pueros etiam ſuos prauo hoc
veneno, vidente marito, inficere: vt ne viri quidem mutire audeant. Auguſtin. tract. 15. in Ioan. Auguſt.
non minus ex hac viri nuncupatione myſterium deducit, quàm nuper ex aqua. Vir, inquit,
eſt intellectus, cuius mulier eſt voluntas: hæc enim concipit, vi apprehenſiua eam mouente.
Quia ergo voluntas prompta erat ad recipiẽdum, ſed non mouebatur ab intellectu & ratione,
vt ſpiritualiter hoc intelligeret, ſed adhuc ſub ſenſu detinebatur; ideò Dominus ait, *Vade tu*

ſenſualis, *voca virũ tuũ*, rationalem intellectũ, vt intelligas quòd modò carnaliter ſapis: *Veni huc* F
Quomodo noua doctrina audienda. ratione ducta & fide, vt tandem quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria, intelligas. Cæterùm eadẽ nos ratione adhortamur, ne quis ex parœciis ſine Curione, ex diœceſibus ſine Epiſcopo, ex prouinciis ſine Archiepiſcopo, nouam aliquam doctrinam accipere, velut aliquod recens donum audeat. Qui habet ſponſam, ſponſus eſt. Sunt illi Eccleſiæ ſponſi, & eorum eſt de concreditis
Origenes. ſibi animabus rationem reddere. Origenes, hom.1. in Pſ.37. Omnes Preſbyteri, Epiſcopi, &
Cyprian. Diaconi erudiunt nos, & erudiẽtes adhibent correptionem. Cyprianus lib.1. Epi.3. ad Magnũ, Epiſcopos & Eccleſiæ miniſtros docere iubet ſine metu iniuriarum, aut inſidiarum. Ita & vos illos vocate, ad probationem doctrinæ, aut reprobationẽ, ſi qua noua infertur. Si quis vos adoritur, *vocate virum*, & Prælatum veſtrum. Deut.17. Si difficile quid & ambiguum in lege perſpexeris, confer te ad ſacerdotem, & ex ore eius omnis concluſio pendeat. *Reſpondit mulier, Non habeo virum.* Se ei ignotam putat, qui nouit omnia: & in modum primæ mulieris, ſuum G
peccatum operire conatur. Et quidem hoc laudabile eſſe poteſt in muliere, vt non habeat virum: Cùm etiam Mariam ad pedes ſuos ſedentem, non habentem virum Chriſtus docuerit, ait Auguſtinus: ſed & 1. Cor.7. virginibus conſulatur vt ſic permaneant. Verùm in ſpiritualibus, vbi omnia caſta ſunt, aliquis ſemper vir, aliquis ſponſus eſſe debet. Quid nauis ſine nauta? quid vrbs ſine rectore? grex ſine paſtore? Sed & incipit ipſa guſtare peccatũ ſuum. Nã & Eccleſia ſine paſtore fornicata eſt, & mulier concupiſcentiis implicita. Vnde addit: *Benè dixiſti, non habeo virum.* Mulier quidem putans ſimpliciter cum homine loqui, occultatæ rei turpitudine fallere eum conabatur: ſed Chriſtus accepta occaſione prophetat, eámque arguit, ad amuſſim omninò manifeſtos ac legitimos eius viros enumerans, & eum qui nunc occultus erat. Reuelans ergo Chriſtus peccatum mulieris occultum, ſignificat nullum ſcelus tam occultum eſſe, quod non manifeſtè pateat in conſpectu Dei. Nõnne omnes vias meas præuidiſti? inquit Pſaltes: Tu cognouiſti omnes ſemitas meas, & funiculum meũ inueſtigaſti. Peccata tua latent quidem homines, non latent autem Deum, non latent Angelos miniſtros Dei. Quid ergo tibi polliceris impunitatem in tenebris noctis, quaſi non in luce pecces? Quantò verò horribilius eſt incidere in manus Dei? Docet igitur Chriſtus noſtræ iuſtificationis initiũ eſſe in agnitione peccati, cùm neceſſaria ſit remiſſio peccatorum: ſed & neceſſe eſſe priùs eius mentem purgari, qui de rebus diuinis doceri velit. Baſilius, hom. in initium Prouerb. Quandoquidem in malignam animam nõ ingreditur ſapientia, purgat priùs per diuinum timorem animas eorum, qui cum ſapientia conuerſationem habere volent. Nam in vulgus proiicere ſalutis noſtræ myſteria, & omnes ſimiliter ſuſcipere, qui neque vita pura, ac ſermone expenſo vſi ſunt, ſimile eſt velut ſi quis in vaſculum ſordidum pretioſum vnguentum immittat. Chryſoſtomus, hom.23. ad popul. Quòd Chriſtianum oportet rectè viuere. Cùm enim vermes I
in inteſtinis nutriens adeò langueat, vt ne quidem reſpirare poſſit, cùm eius omnia conſumantur inteſtina: quomodo nos talem habentes ſerpentem, peccatum, qui cuncta rodat viſcera, aliquid generoſum parere poterimus? qualiter hac liberabimur peſte? Si poculum bibamus, quod vermes atque ſerpentes exitio tradere poſſit. Et hoc poculum eſt pretioſus Chriſti ſanguis, ſi cum fiducia ſumatur: & cum hoc diuinarum ſcripturarum diligens meditatio, & eleemoſyna ſcripturis addita. Inde fit, vt Chriſtus Ieſus huic mulieri oculos aperiat, & quàm fœda conuerſatione conſpurcata ſit, manifeſtè oſtendat. *Dixit enim ei: Benè dixiſti, non habeo virum: quinque enim viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt tuus vir.* Athanaſius, quæſt. 58. ad Antiochum Principem. Hæc, inquit, mulier quinque viros iuxta Samaritarum legẽ habuit, qui iam mortui erant: poſtea verò ſcortabatur. Nemo ſiquidem cum ea, vt cum vxore legitima, volebat cohabitare. Illa verò concupiſcentiam ſuam cùm refrænare non poſſet, virum clàm K
apud ſe habuit, cum quo conſuetudinem habebat, & non erat hic manifeſtus, aut legitimus maritus: ſed eum virum ſecum habebat occultè. Ita ſicut homicidium & furtum, diu quoque adulterium celari non poteſt. Vltrò enim ſe prodit. Hoc in Dauide manifeſtum eſt, cuius peccatum Nathan aperuit, 2. Reg.12. In Herode, cui vxorem fratris detinenti, Ioannes Baptiſta in faciem reſtitit, Marc.6. Et in eius ſcelere, quem palàm tradi Sathanæ mandat Paulus, 1. Cor.5. Cæterùm notat mulieris inſatiabilem libidinem. Vnum enim eſt ex his, quæ ſuper terrã inſaturabilia Salomon prædicat: quæ quoniam hominum & vicinarum mulierum linguas metuebat, ne ab illis diffamaretur, non virum, ſed concubinum occultè retinebat. Hieronymus lib. de Monogam. ad Gerontiam viduam. Rem, inquit, dicturus ſum incredibilem, ſed multorum teſtimoniis approbabo. Ante annos plurimos, cùm in chartis Eccleſiaſticis iuuarẽ Damaſum Romanæ vrbis Epiſcopum, & Orientis atque Occidentis ſynodicis conſultationibus

Marginal notes: Auguſtin. *Nulla virgo ſine viro ſpirituali.* — *Noſtra iuſtificationis initium in agnitione peccati.* Baſilius. — Chryſoſt. *peccatum emendandũ.* — Athanaſ. *Nullũ peccatũ adeò ſecretũ eſt, quod non reueletur.* — Hierony. *Mirabilis polygamia.*

A bus reſponderem, vidi duo inter ſe paria, viliſſimorũ è plebe hominũ cõparata: vnũ, qui viginti ſepeliſſet vxores: alterã, quæ viceſimũ ſecundũ habuiſſet maritũ: extremo ſibi, vt ipſi putabant, matrimonio copulatos. Sũma omniũ expectatio, virorũ pariter ac fœminarũ, poſt tãta pericula, quis quẽ priùs efferret. Vicit maritus, & totius vrbis populo confluẽte, coronatus, & palmã tenẽs adoreamq́ue, per ſingulos ſibi acclamãtes, vxoris multinubæ feretrũ præcedebat. Quid dicemus tali mulieri? Nẽpè illud quod Dominus Samaritanæ, Viginti duos habuiſti viros, & iſte à quo ſepelieris, non eſt tuus. *Dixit ei mulier, Domine, vt video, Propheta es tu.* Vide vt proficiat: quẽ primò Iudæum, demum Dominum vocarat, nũc Prophetam nuncupat. Meminit enim Prophetas dictos olim Vidẽtes, quòd illis cordis obſtruſorum cognitio indulgeretur. Vnde cùm idẽ in Chriſto experiatur, non excãdeſcit, ſed honore afficit, ſuumq́ue reatũ fatetur. Vtinã omnes eodẽ affectu increpationes exciperent, quo hæc mulier. At impij cũ Iuda inquiunt, Nũquid ego? Sic

B mulier nõ tantũ ſuſcipit reprehẽſionẽ, ſed & reprehenſorẽ honorat Prophetę titulo. Cyril. lib. 2 in Ioã. cap. 89. Sic à tarditate & fœmineo ingenio paulatim ad virile cõſcendit, animi oculos iã ad altiora erigẽs. Qua in re & Domini patientia, & peragẽs virtus vehemẽter miranda eſt, qui vel agreſtes hominũ mentes faciliùs, momentoq́ue penè tẽporis ad ſublimiora cõſcendere facit. *Cyrillus. Verbi Chriſti virtus.*

> *Sylueſtres homines ſacer, interpréſque Deorum*
> *Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus,*
> *Dictus ob hoc lenire tigres, rapidóſque leones.* *Horat.*

Quantò maiorẽ verò vim habebit verbũ Chriſti? Hierony. ad Ruſticũ, de viuendi forma, varios hominũ anfractus docet, quòd latro in cruce credit, Iudas cadit de Apoſtolatus faſtigio. Et quid, inquit, Samaritana vilius? Non ſolùm ipſa credidit, Meſſiámq́ue cognouit ad fontẽ, quẽ in tẽplo Iudæorũ populus ignorabat. Quid Salomone ſapientius? Sic alij cadunt, quos ſtare putauiſſemus: *Hierony. Varij hominum anfractus.*

C alij erigũtur, quos ſẽper proſtratos minimè dubitemus. Sapiẽtia proſternitur, inſipiẽtia erigitur. Hinc qui ſtat, videat ne cadat. Chriſtũ itaq́ue iã ex radio reuelationis & abſtruſiſſimæ ſecretorũ ſciẽtiæ cognoſcere incipiẽs, non ampliùs terrena rogat, non bonã corporis valetudinẽ, nõ pecunias, nõ opes, ſed tantũ doctrinã. Matth. 6. Quærite primùm regnũ Dei, &c. Id dicere poterat quod Paulus, omnia ſeſe hæc habuiſſe velut ſtercora. Sic cui modò de ſedãda ſiti cura erat, iam doctrinæ præcepta perquirit. Chryſoſt. hom. 39. in Ioã. Quòd ſi iſta mulier tãta auiditate interrogat eũ quẽ ignorat: quã nos veniã cõſequemur, qui eũ nõ ad fontẽ, nõ in deſerto, nõ in meridie, neque in ſolis æſtu ardẽtiſſimo, ſed ſub aurora, ſub hoc tecto ad vmbrã intuemur, non tamẽ audire patimur, ſed deſidemus? *Patres noſtri adorauerũt in monte hoc: & vos dicitis quia Hieroſolymis eſt locus vbi adorare oportet.* Hic illi ſcrupulus fuerat, meliórne cultus foret Iudæorũ, qui Hieroſolymis adorabãt: an Samaritanorũ, qui in mõte. Vtrinq́ue enim fortiſſima ratio ſe offerebat in mõte *Chryſoſt.*

D Garizim Moſẽ pop. benedixiſſe, Deut. 11. & 17. Et tamẽ Deũ tẽplũ Hieroſolymitanũ cõmẽdaſſe, 3. Reg. 9. Eſa. 56. Deut. 12. 2. Paral. 6. Patrũ itaq́ue nomine ſe tutatur, ſed malè intellectis oĩbus. Sacrificauit Abrahã in mõte, & illi quidẽ quaſi adinſtar illius immolabãt filios ſuos & filias ſuas dæmoniis. Sic mendaciũ quærit ab ipſa veritate prætextũ, & trãsformat ſe Angelus tenebrarũ in Angelũ lucis. Mons Bethel olim Patriarchis celebratiſſimus fuerat, vt qui domus Dei diceretur, & porta cœli: At verò tandẽ Bethauen, domus iniquitatis nũcupatus eſt. Chryſoſt. Igitur Patrũ nomine Abrahã ſignificari docet, & Iacob, qui loca illa ſũma in veneratione habuerint. Et quidẽ hæc olim celeberrima, ceſſerũt tamẽ Hieroſolymitano tẽplo, vbi illud conſtructũ eſt. Sic enim Deut. 12. iuſſerat Dominus eo in loco adorare quẽ elegiſſet, poſtquàm populus Iordanẽ trãſuadaſſet. Obſerua prudentiã mulieris: nec enim omnibus ancipitẽ quæſtionẽ diſſoluẽdam propoſuit, ſed ei quẽ Prophetã eſſe experta eſt. Hoc facto nos inſtruẽs doctos Theologos *Quis ſcrupulus Samaritanæ. Mendacij fucus. Chryſoſt. Mulieris prudentia.*

E de rebus fidei cõſulere, cùm *Nauita de ventis, de bobus dicat arator:* & tractent fabrilia fabri, vt docet Hieronymus, Epiſtol. ad Paulinum. Neque verò mirum videri debet, quòd Samaritani Patriarchas illos Iſraëlitici populi, pro ſuis patribus agnoſcunt. Ioſephus enim lib. 11. Antiq. Iud. cap. 16. ſcribit, Samaritas huius eſſe naturæ, vt cùm viderint Iudæos aliqua calamitate oppreſſos, negent illos ſuos eſſe cognatos: ſecus verò referre originẽ ſuam ad nepotes Ioſeph, Ephraim & Manaſſe. Probat id inſigni hiſtoria. Nam cùm Alexander Iaddum Pontificẽ Hieroſolymæ, & ipſum templũ honoraſſet: iidẽ ipſi Samaritæ obuiã proceſſerunt, rogantes, vt & ſuũ templum viſitaret, & petentes per ſeptem annos tributa releuari. Ad quos Alexander, Qui eſtis? Reſpondent, Hebræi: ſed nos Sidonij Sichimitas vocãt. Rurſus interrogat an eſſent Iudæi. Reſpondent non eſſe. Ego autem, ait Alexander, hoc Iudæis conceſſi. Ioſephus hîc ſatis oſtendit eos typũ geſſiſſe ciuitatis refugij omnibus hæreticis. Si quis, inquit, culpam habuiſſet apud Hieroſolymitas, aut de cibo illicito, ſeu tranſgreſſione Sabbathorum, *Hierony. Ioſephus. Quæſtio de tẽplo olim ventilata. Ciuitates refugij.*

aut de aliquo peccato,ad Sichimitas recedebat,dicens ſe iniuſtè culpari.Euſebius lib.3. de vita F
Euſeb. Conſtãtini,narrat Conſtantinũ iuſſiſſe dirui Marcionitarũ,Paulianorum,Valentinianorum,&
Nouatianorũ refugia,& ſpeluncas ferarũ illarũ.Si enim proditores patriç recipere periculoſum
eſt,quantò magis Dei?An non ibi etiã execranda perpetrabunt,vbi fugerint? Porrò quæ fuerit
Ioſephus. huius ædificandi templi occaſio, Ioſephus narrat lib.11. Antiq. Iud.cap.14.Nam cùm ſacerdo-
Occaſio tẽ- tum principatui Iaddus Pontifex ſucceſſiſſet, erat, inquit, huic frater Manaſſes nomine. Cui
pli ſama- Sanabalat miſſus à Dario ad Samariã Satrapa, genere Cuthæus, ex quibus & Samaritæ deſcẽ-
ritani. *Sanabalat* dunt,audiens claram eſſe ciuitatem Hieroſolymam, & reges eius multa Aſſyriis & habitatori-
princeps bus humilis Syriæ pericula feciſſe,libẽter copulauit ſuam filiam,nomine Iſacha, arbitratus per
samariæ. affinitatem obſidem ei futuram ad fidem gentis Iudæorum. Hieroſolymorũ verò ſeniores in-
Iaddus Põ dignabantur,quòd princeps ſacerdotũ Iaddi frater Manaſſes alienigenæ,cohabitãs vxori,ſacer-
tifex. dotij particeps exiſtebat. Arbitrabantur enim hoc connubiũ fieri occaſionis præſtandæ volen- G
tibus legem trãſgredi pro vxorũ copulationibus,quas ab alienigenis ſibi coniungere feſtinabãt.
Nam extitiſſe etiam priorem ciuitatis captiuitatẽ per hæc coniugia mala putabant,quòd multi
Manaſſes. in his peccaſſent,dum non vxores prouinciales ducerent. Iubebant ergo Manaſſem diſiũgi ab
vxore,aut nõ introire ſacrariũ. Princeps quoq; ſacerdotũ cũ populo hoc indignè ferebant. Ma-
naſſes autẽ ꝓhibitus à fratre ad altare accedere,ad ſocerũ Sanaballã peruenit,amare ſe dicẽs filiã
Iſacha. eius Iſacha: ſacerdotalẽ verò honorẽ maximũ eſſe apud Gentẽ,& ciuitatẽ,& genus Iudęorum:
nec velle ꝓpter huiuſmodi coniugiũ ſacerdotij priuari iure. Itaq; Sanabalat nõ ei ſolũ ſacerdo-
tiũ,ſed etiã Principatũ ſacerdotij & potentiã ac honorẽ omniũ locorũ ſibi ſubiectorũ dare pro-
miſit,volens ſuã apud eũ filiã ꝑmanere. Dicebat etiã templũ ei ædificare inſtar Hieroſolymorũ
ſuper montẽ Garizim,qui altior omnibus mõtibus Samariæ apparebat,ſed hoc facere cũ regis
Darij ſentẽtia. His ꝓmiſſionibus eleuatus Manaſſes permãſit apud Sanabalat,Principatũ ſacer H
dotij arbitratus ſe accepturũ,Dario conferẽte. Porrò vt ex hac hiſtoria, ita & ex aliis permultis
Hæreſes ab in Eccleſia Catholica colligimus,ab ambitione ductas eſſe hæreſes, nec ſine prætextu religio-
ambitione nis,adinſtar iſtorũ,qui & montẽ Garizim,& Patriarchas,& Moſem ipſum in mediũ afferebãt.
ducuntur. Quantũ autẽ fuerit pro ratione tẽpli inter Iudæos & Samaritas diſſidiũ,legitur 2. Eſdræ 4.cap.
Factũ eſt enim,cùm audiſſet Sanabalat quòd ædificaremus murũ,iratus eſt valde:& motus ni-
mis ſubſannauit Iudæos,& dixit corã fratribus ſuis,& frequentia Samaritanorũ: Quid Iudæi
Samarita- faciũt imbecilles? Nũ dimittẽt eos Gentes? Nũ ſacrificabunt & cõplebunt in vna die? Numquid
ni prohibẽt ædificare poterũt lapides de aceruis pulueris qui cõbuſti ſunt? Sed & Tobias Ammanites pro-
Iudæos ab ximus eius ait, Ædificẽt,ſi aſcẽderit vulpes, trãſiliet murũ eorũ lapideũ. Factũ autẽ cũ audiſſẽt
ædificio. inimici noſtri,nunciatũ eſt nobis,diſſipauit Deus conſilium eorũ. Et conuerſi ſumus omnes ad
muros,vnuſquiſque ad opus ſuũ. Et factum eſt à die illa:media pars iuuenum eorum faciebat I
opus,& media parata erat ad bellum:& lãceæ,& ſcuta,& arcus,& loricæ, & principes poſt eos
in omni domo Iuda ædificantium in muro,& portantium onera,& imponentium. Vna manu
ſua faciebat opus,& altera tenebat gladium. Ædificantium enim vnuſquiſque gladio erat ac-
Ioſephus. cinctus renes. Et ædificabant,& clangebãt buccina iuxta me. Ioſephus lib.11. Antiq.cap.4. nar-
rat,ſub Dario Cyri ſucceſſore,cùm regiis literis & liberalitate Iudæi ædificarent templum,Sa-
maritas nihil conferre voluiſſe ad ipſius ſtructuram: accuſatos illos apud Darium per legatos
Darij mã- Iudæorũ Zorobabelem, Ananiam,& Mardocheum. Ideoq; Dariũ literis mandaſſe,ne moleſti
datum pro ſint ædificantibus templũ,& vt præberent impenſas in ſacrificia,vt & pro ſe,& pro populo Per-
Iudæis. ſarum quotidie precarentur. Idem Ioſephus lib.13.de Antiq. Iud.c.6. refert, ſub Alexãdro Ma-
Idem. gno Garizitanorum templi religionem inductam,& Ptolomæi Philometoris tẽpore ortũ inter
Samaritas,Garizitanos & Iudæos de ſuo tẽplo coram ipſo rege Ptolomæo diſſidiũ. Patrocina- K
Lis de tẽ- bantur verò Samaritis Sabbas cum Theodoſio,Hieroſolymitanis Iudæis Andronicus Meſſa-
plo & mõ- lami filius,iurauerũtque per Deũ & regẽ,quòd ex lege ꝓbationes allaturi eſſent,& rogauerũt
te venti- regẽ,vt necaret eũ qui iuſiurandũ non ſeruaſſe deprehẽderetur. Porrò Andronicus pro Iudæis
lata. prior orſus ex lege approbare templi ſanctitatẽ & religionẽ,oſtendẽnſque per continuas Pon-
tificum ſucceſſiones,ſacerdotij vſque in ſua tẽpora propagationẽ, & ab omnibus Aſiæ regibus
maieſtatẽ huius loci donariis honoratam. Hinc Sabbas & Theodoſius pro Samaritis addicti
ſunt ſupplicio. Itaque cùm tot quæſtiones inter Iudæos & Samaritas interuenirent, mulier de
ſua ſalute ſollicita quæſtionem hanc proponit. At verò Chriſtus *dixit illi, Mulier, crede mihi.*
Chryſoſt. Chryſoſt.hom.32.in Ioan.oſtendit cur ad quæſtionẽ reſponſurus, primùm ſibi credi poſtulet.
Fide in om- Vbiq; enim fide opus eſt,inquit,fide inquã bonorũ matre,ſalutis medicina, ſine qua nullã ma-
nibus opus gnarũ rerũ doctrinã percipere quiſquã poteſt,ſed illis ſimilis eſt,qui ſine naui pelagus tranſnare
eſt.

A aggreſſi,parum profecti laſſatis manibus,pedibúſque,fluctibus continuò obruuntur:neque aliter qui ſuis nituntur rationibus ante cognitam veritatem,vt Paulus ait, 1. Tim.1. naufragiũ faciunt:quam quidem repellentes,circa fidem naufragauerunt. Quod ne nobis accidat, ſacræ anchoræ,qua Chriſtus in præſentia Samaritanam confirmauit,innitamur. Nam cùm illa dixiſſet, *Quomodo vos dicitis,quia in Hieroſolymis hic eſt locus,in quo oportet adorare:reſpõdit Ieſus, Mulier,crede mihi,quia venit hora, quãdo neque in Hieroſolymis, neque in monte hoc adorabitis Patrem.*
Cyrillus Alexandr.lib.2.in Ioan.cap.91. Arrogantiam,inquit, & imperitiam Iudæorum & Samaritarum condemnat,adorandi modum ad ſublimius atque verius transferendum oſtendẽs. Cyr. Alex.
Non enim quæretur locus vbi Deus habitet,inquit, ſed tanquam omnia replens atque conſeruans,vbique adorabitur,vt quidam Prophetarum prædixit. Horum autem atque tempus iſtius tranſlationis,tempus conuerſationis ſuæ cum hominibus nemo fuiſſe ambigit. Animaduertendum

B autem arbitror,quomodo mirabiliter,vt de filio Dei aliquid cogitet,oratione Saluatoris mulier inuitatur.Patrẽ enim Deũ appellauit.Pater porrò,niſi filius ei ſit,intelligi nequaquam poteſt. At verò quæri poteſt, quomodo Chriſtus mulieri dixit non adorandũ iri tandem Patrẽ aut Hieroſolymis,aut in monte:cũ prima Chriſtianorũ Eccleſia fuerit in monte Syõ,(ait Cyril. Hieroſol.Catech.14.)& tandẽ Petrus & Ioannes Samaritanos baptiſarũt? Duplici modo reſpõderi poteſt: Aut dictionẽ tantũ ſubaudiendã, vt in interpretatione habetur: quo modo intelligere videtur Athanaſ.qu.59. Aut,vt Chryſoſt.hom.32.in Ioan.docet, Chriſtũ loci nomine cultum intellexiſſe:Iudaicum quidem,per Hieroſolymam:mixtum autem Gentili,per montẽ Samariæ. Neutro enim eorum Deum patrem colimus:nec vt Iudæi in vmbris & typis,quia(vt ait Petrus Venerabilis in ſui tẽporis hæreticos,tit.de Baſilicis,tẽplis & altaribus)non accipitur à

An nõ Pater adoratur in mõte & Hieroſolymis. — Cyr. Hier. Athanaſ. Chryſoſt. — *Alius cultus Iudæorum, alius Samaritanorum, alius Gentium, alius Chriſtianorum.*

C Deo ſacrificiũ vmbratile ſuccedente veritate:nec vt Samaritani,Patrẽ adoramus:cùm illi Deũ ſuo monte concludi putarẽt. At Eſa.66. Cœlum mihi ſedes eſt(inquit)terra autẽ ſcabellũ pedũ eius. Proinde in omni loco dominationis eius,benedic anima mea Domino.Pſ.102. Demũ illi etiã idola colebant,4.Reg.17.quę Chriſtiani deteſtãtur.Idolũ enim nihil eſt in mũdo.1.Cor.8. Triplex enim cultus eſt,vt docet Auguſt.to.4.lib.Quæſt.in nouũ Teſt.cap.59.exam.1. Iudaicꝰ nimirùm ſub elemẽtis.ſ.ceremoniis,quę in creaturis elementaribus conſiſtebãt.2.Gentilis,quo elemẽtis huius mũdi ſeruiebatur.3. Chriſtianus,quo nos in ſpiritu ſuper elemẽta Deũ colimus. Pet. Venet. Auguſt.
Thomas Aquin.in Ioan.ita vtráque Iudæorũ & Samaritarũ adorationẽ euacuandã oſtendit,vt interim hos & illos conciliet. Nã ſi,inquit,aliquis vellet duos populos cõiungere,remouẽda eſſent,quæ inter vtroſq; diſſidiũ efficiunt,& quædã eis eſſent concedẽda, quæ vtroſque inuicem conciliarẽt. Atqui Samaritis obſtabat opinio de vero Deo,ac ſi corporalis eſſet:Iudæos ſuæ ceremoniæ reuocabant.Chriſtus igitur vtrumq; tollit,& locũ pro cultu,qui tum his in locis exhi- Tho.Aq.

D bebatur,accipiẽs. Neq;, hîc,inquit,neque Hieroſolymis adorabitur,eo.ſ.modo quo ſoletis. *Vos adoratis quod neſcitis:nos adoramus quod ſcimus,quia ſalus ex Iudæis eſt.* Chryſ.in Ioã. Seipſum cæteris cõnumerat,inquit, condeſcẽdens opinioni Samaritidis huius,quæ illũ pro ſimplici aliquo Iudæo homine primùm acceperat: & in ſignũ humilitatis,& in patrẽ obſequij. Porrò Iudaicũ cultũ tantò potiorem Gentili docet,quantò Iudæis,nõ autẽ Gentibus promiſſus erat Chriſtus, ex eorũ ſtirpe oriundus:quiq; illis omnia ſua myſteria reuelaret. Neſciebãt autem Samaritæ id quod adorabãt,ſicut nec Atheniẽſes,ad quos Paulus ait, Act.17. Deũ quẽ ignorãtes colitis,hũc annuncio vobis. Deũ enim arbitrari aliquo loco cõcludi,ipſum ignorare eſt. Ait enim: Cœlum mihi ſedes eſt,terra autẽ ſcabellum pedum meorum. Et rurſus: Ego cœlum & terrã repleo. Ne fortè talem de illo opinionem concipiamus,qualẽ Gentiles de ſuo Ioue:de quo hæc Ouidius. Chryſoſt. — *Opinio Gentilium de Dijs.* — Ouidius.

> *Iuppiter Auguſta vix totus ſtabat in æde,*
> *Inque Iouis dextra fictile fulmen erat.*

E Atqui Samaritæ Deum,quem ex Moſaicis libris,ad eos poſt plagã acceptã promulgatis, didicerant,ſuo monte concludebant:non aliter ſanè,quàm tandem Hadrianus Imperator Chriſtũ quidem admiſit,ſed cæteris ſuis diis & idolis connumerauit. *Salus autẽ ex Iudæis eſt*, quia & illi ſacras ſcripturas,& Patrũ traditiones,& Chriſtũ repromiſſum habent:cæteraq; huiuſmodi primùm accepta ferunt,quàm cæteræ nationes. *Sed venit hora & nunc eſt,quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate.* ἔρχεται ὥρα, venit hora,in præſenti dicitur,non quòd hactenus venerit.hoc enim de Chriſti aduentu intelligitur,quem olim Patres expectare, non autem videre poterant. Non venerat olim hæc hora,ſed venit, & nunc eſt: quia, vt ſcribit Apoſtolus, nunc hora eſt nos de ſomno ſurgere: &, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis, vt prædixit Eſaias. Venit hora doctrinæ & legis Euangelicæ, qua adueniente ceſſare oportet prophanum Gentilium cultum, & typicas illas legis Moſaicæ ceremonias.

Itaque nunc tempus iſtud alios mores poſtulat. Lex & Prophetæ vſque ad Chriſtum. Illo iam perfectiora docente, cætera cedere oportet. *Veri adoratores*, qui fide Chriſti imbuuntur, & intelligunt, quid credi oporteat, *adorabunt Patrē in ſpiritu & veritate.* 1. Tempus eſt, vt falſa religio Gentiū, quæ Deum localē & corporalem ſibi effingit, cedat Chriſtianæ, quæ eum ſpiritu apprehēdit & colit: & vmbræ legis cedant luci Euangelicæ, quæ non in typis, ſed veritate iam impleta Deū adorat. 2. Venit hora, qua fideles longè perfectiùs Deum agnoſcent etiā quàm Iudæi: illi enim myſteriū Trinitatis ignorarunt: at veri adoratores adorabũt Patrem in Spiritu ſancto, & veritate Filio, id eſt, Trinitatē in vnitate, & vnitatē in Trinitate. Nimirùm triplex huius ſententiæ colligitur interpretatio. Prior eſt, quòd adoraturi ſimus Deū non vt corpus, aut corporeū aliquid, ſicut Samaritę, ſed vt ſpiritū: ad quod alludit, cùm adiicit, *Deus ſpiritus eſt.* Neque in typis & figuris Moſaicis, quæ obſeruabātur, & in promiſſionibus, & ſacrificiis, & baptiſmatibus: ſed in *veritate* rerum illarum: Ita vt non iam ſimplex carnis ablutio in baptiſmate requiratur, ſed cōſcientiæ bonæ emundatio: nō typus & figura ſimplex Chriſti carnis in Euchariſtia, ſed ipſa eius caro. Alioquin vbi veritas eſſet, ſi ſimplex tantùm figura corporis exhiberetur? 1. Cor. 10. Omnia in figuris cōtingebant illis, & in ſimplicibus Chriſti corporis ſignificationibus Chriſtū agnoſcebant. Erat enim Agnus Paſchalis, erat hircus, erat vitulus, erāt & cæteræ legis victimæ, figuræ corporis Chriſti. Alioquin fruſtrà typicæ legis tempore offerebantur. Nunc verò idipſum eſt Chriſti corpus, quod de virgine natum eſt, quod pro nobis crucifixum eſt, & reſurrexit. Vnde & illud repromittens dixit, Panis quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mūdi vita. Et illud exhibēs, ait: Accipite, & comedite: hoc eſt enim corpus meū.

Triplex huius loci interpretatio. — F — G

Hic noſter eſt cultus in veritate, Ioan. 1. Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Non eſt Dei cultus ſine lege, non ſine ſacrificio, non ſine ſacerdotio. Heb. 7. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt, vt & legis trāſlatio fiat. Inde fit, vt perfectiore iam cultu ſuccedente, perfectiora ſint ſacramenta, perfectius ſit & nouæ legis ſacrificium. Quomodo perfectius, ſi illud conferas cum Iudaicis ſacrificiis? Quia illa in figura, iſtud in veritate. Immò veritas eſt: eſt enim corpus Chriſti. Chryſ. hom. 32. in Ioan. in hanc venit ſententiam. In veritate enim adorare oportet, inquit. Nam quæ ſuperiori tēpore figura erant, circuncìſio, holocauſta, ſacrificia, incenſum: non ſunt amplius, ſed omnia veritas. Heb. 10. Vmbrā enim habet lex futurorum bonorū, non ipſam rerum imaginem. Eſt & alia interpretatio, etiā ab antiquis Patribus ducta: quòd adoraturi eſſemus, vt diximus, Patrem in Spiritu ſancto, & in veritate Filio. Adiici poteſt, *& in ſpiritu*, id eſt, feruore ſpiritus Deum adorādum eſſe, ſicut 1. Cor. 14. ſcribit Paulus: Orabo ſpiritu, orabo & mente. Epheſ. 5. Pſallentes in cordibus veſtris Deo. Ne fortè putemus, more Gentium, in multiloquiū exaudiri, Matth. 6. Aut leuibus quibuſdā cum oblationibus placari, cùm interim cor noſtrum longè ſit à Deo. Quod & in ſuis Satyricus poëta arguit, dicens:

Chriſtianorum cultus in veritate. — H

Chryſoſt.

Cultus Iudæorum in ſpiritu, reſpectu Gentilium. — I

--*Quidnam eſt qua tu mercede Deorum*
Emeris auriculas pulmone, & lactibus vnctis?

Iuuenalis.

Adoratur & *in veritate*, non in fictione & hypocriſi, qualis erat Phariſæorum, (Luc. 14.) & eorum qui amabant in angulis orare, vt viderentur ab hominibus. *Nam & Pater tales quærit, qui adorent eū.* Deut. 10. Et nunc audi Iſraël, quid Dominus Deus tuus petit à te, niſi vt timeas Dominum Deum tuū, & ambules in viis eius, & diligas eum, & ſeruias Domino Deo tuo, in toto corde tuo, & benè ſit tibi? Mich. 6. Indicabo tibi, ô homo, quid Dominus Deus tuus requirat à te. Vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam, & ſollicitum ambulare cū Deo tuo. Nō requirit à te Deus hecatombas, non illa ſacrificia quæ quiſque offerre non poſſit. Num māducabo carnes taurorum & boues, inquit? Quoniam meæ ſunt omnes feræ ſyluarum, iumenta in montibus, & boues. Teipſum requirit, animam tuam, ſpiritum tuum: & tales probat qui adorēt eū. *Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu adorare oportet.* Hoc dicit in Samaritas, qui corporalem & localem Deum eſſe putabant. Eſt verò incomprehenſibilis, in mundo, circa mundum, ſupra mundum ſupercœleſtem: omnia quæ ſunt, & nihil eorum quæ ſunt, inquit Dionyſ. lib. de diuinis nominib. cap. 1. Nec obeſt quod legimus in ſcripturis manus, os, oculos, & aures Dei. Tertul. lib. de Trinitate: Efficaciæ enim diuinæ ibi membra monſtrantur, inquit: non tamen habitus Dei, nec corporalia lineamenta ponuntur. Nam cùm oculi deſcribuntur, quòd omnia videat, exprimitur: Quando auris, quòd omnia audiat. Digitus, ſignificantia quædam eſt voluntatis: Nares, precum quaſi odorū perceptio: Manus, quòd creaturæ omnis ſit author: Brachium, quòd nulla natura contra robur ipſius repugnare poſſit: Pedes, quòd impleat omnia. Neque enim ſunt ei membra neceſſaria, ad cuius nutum ſeruiunt & adſunt omnia. Cur requirat oculos, qui lux eſt: pedes, qui vbique eſt? Et infrà: Quòd dicit Deū eſſe ſpiritum, puto

K

Dio. Areo.
Tertul.
Deus non eſt corporalis.
Cur Deo membra tribuũtur.

ego ſic

A ego ſic locutum, vt adhuc aliquid plus intelligi velit, quàm Spiritum Deum. Sic cùm dicitur,
Charitas,lux,ignis:necdum omne id quod eſt,dictum eſt.Deus igitur Spiritus eſt,inquit Dio- *Dionyſ.*
nyſ.Carthuſian. in Ioan. Eſt enim ſpiritualis,incorporalis,& ſimplex eſſentia , vtpotè actus pu- *Carthuſ.*
rus;mens ſeparata,& tamen honoratiſſimus intellectus. *Et eos qui adorãt* adoratione latriæ, quæ
ſoli Deo debetur, *in ſpiritu* & mente tota *adorare oportet,* vt eorum cultus apud Deum probe-
tur, & ipſi exaudiantur. Actio quippè rationalis creaturæ per hoc complacet Deo,quòd per
eam aſſimilatur,atque vnitur ſuo creatori. Per adorationem autem in ſpiritu & veritate factam
aſſimilatur,& cõiungitur Deo. Per hanc enim ſimplificatur,& rectè aſcendit in Deum, tranſ-
cendendo cuncta terrena, omnéſque diſtractiones,& ſeipſum purè eleuãdo in creatorem. Ita-
que in interiori templo adorandus eſt,vt anima redeat ad ſeipſam,& collecta,atque in Deum,
forti ſtabilitate erecta, inuocet Deum ,quemadmodum in Eccleſiaſtico legitur: (cap.18.) An-
te orationem præpara animam tuam , & noli eſſe quaſi homo tentans Deum. Porrò non hîc *Adoratio*
B ſunt audiendi hæretici, qui vt cæteras , ita & hanc Domini ſententiam peruertentes, colli- *in ſpiritu*
gunt nullam locorum, ad orandum , diſcretionem habendam eſſe. Et quidem hoc ſi de pri- *tollit loco-*
uatis orationibus intelligant , ſinemus elabi: publicæ tamen preces Eccleſiæ in loco ſelecto *rũ diſcre-*
fieri debent. Vt enim Eccleſia ſtatis quibuſdam locis congregatur,ita & in iis adorat & preca- *tionem.*
tur,licet domi quiſque orare poſſit. Nam & Hieremias in cœno poſitus orauit, Hier.38.& Da-
niel in lacu, Dan.7. & Iob in ſterquilinio Iob. 2. Ionas in vẽtre ceti, Ion.3. Ezechias in lectulo,
Eſa.38. Chriſtus in horto, Matt.26. latro in cruce, Luc.23. Paulus in carcere, Act.16. Et tamen
& Ezechiæ,& Hieremiæ , & Ionæ , & Chriſti temporibus locus delectus erat ad verum Dei
vnius cultum : cui nec illi præiudicium aliquod feciſſe leguntur. Proinde Chryſoſtom. hom.
79. ad pop. Antioch. Et domi quidem orari poteſt,(inquit)ſic autem vt in Eccleſia , non po- *Chryſoſt.*
C teſt , vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Si namque
Petrum Eccleſiæ adiuuit oratio , & illum ex carcere columnam eduxit , quomodo tu ipſius
potentiam contemnis ? Immò D. Baſi. lib.2. de baptiſ. qu. 8. docet fuſiſſimè nihil præter lo- *Baſilius.*
cum , aut tempus , aut perſonam , aut rem,aut menſuram , aut ordinem , aut præter affectio-
nem fieri debere: quod exẽplis dilucidat. Sic olim Chriſtiani, vt nobiliſſima quæque Deo ſe-
ponerent,ait D. Iuſtinus,q.118.ad Orthodoxos,licet in omni loco iubeantur pias manus attol- *Iuſtinus.*
lere,ſolis tractum intuebantur,dum Deo laudes & preces mitterent. Idem Tertullianus docet *Tertull.*
in Apologetico contra Gentes,refellẽs non proinde Chriſtianos, Perſico more Orientẽ ſolem
adoraſſe. Porrò quod Dominus ait adorandũ Patrem in ſpiritu & veritate,non proinde tamen
externum cultum abſtulit:ſed internũ ei prædominari voluit. Nec enim ait adorãdum eum in
ſpiritu tãtùm,ſed oportere in ſpiritu adorari:quaſi quouis externo cultu poſito,nihil adhuc per-
D fecti ſit,niſi & is internũ concomitetur. Efferri ſcilicet mentem oportet in Deũ,& ſumma cha-
ritate illũ amplecti, ſi ieiunia,preces, pernoctationes,hymnos, pectoris cõtuſiones, genuflexio-
nes,gratiarũ actiones,& cætera id genus externa ſigna Deo accepta reddere volumus. Perfectũ
ergo cultũ depingit,cui internus non deficit. Sic licet Paulus 1.Cor.14. Orabo,inquit, ſpiritu,
orabo & mẽte:non excludit tamen orationẽ vocalem. Nõ enim dixit ſe tãtùm ſpiritu oraturũ.
Immò & tãdem vocalem Dei laudẽ in ædificationem Eccleſiæ, vtique externã commendat,
dicẽs, Vnuſquiſque Pſalmũ habet, Apocalypſim habet. Sed & Chriſtus ipſe vocaliter nos orare
docuit, Matt.6. Et idẽ orauit, Ioan.12.& in horto, Matt.26.& in cruce, Luc.23. Sed & ceremo-
nias,quæ in cordis & affectus teſtimoniũ eduntur,obſeruauit poſitis genibus, procidens in ter-
ram in faciẽ ſuam,ſublatis aliquãdo in cœlũ oculis, Ioan.17. Luc.22. Matth.26. Hinc & Paulus
puras ad Deum leuare manus admonet. *Dicit ei mulier, Scio quia Meſſias venit, qui dicitur Chri-*
E *ſtus. Cùm ergo venerit ille, annunciabit nobis omnia.* Vix capiens quæſtionis ſuæ deciſionem, re-
mittit omnia Meſſiæ,quẽ aduenisſe cognouerat,aut ex oraculo Patriarchæ Iacob,quẽ vereba-
tur (Gen.49.) aut ex celeberrimo Ioãnis teſtimonio,aut ex communi omnium Iudæorum ex-
pectatione & fama. Inde enim factum eſt, vt non modò inter Iudæos, ſed & inter Samaritas *Multi tũc*
multi ſibi tunc temporis Meſſiæ ſiue Chriſti nomen arrogarent. Ioſephus lib.18. Antiq. cap.5. *ſibi Meſſiæ*
narrat Theodam Samaritas ſibi falſis promiſsionibus deuinxiſſe,illis pollicitum ſe in mõte Ga- *nomen v-*
rizim effoſſa vaſa à Moſe illis oſtenſurum: Illum autem à Pilato cum ſuis occiſum eſſe. Videtur *ſurparunt.*
autem obſeruaſſe Moſis ſententiam, Deut.18. Ille enim Chriſtum omnia docturum eſſe pol- *Ioſephus.*
licebatur. Sic enim habet : Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem eis, &
ponam verba mea in ore eius,loquetúrque ad eos omnia quæ præcepero illi. Nam & velamen
literæ per ipſum tollendum , & lex ad perfectum perducenda erat. Vnde dixit, Ego non veni
legem ſoluere , ſed adimplere. *Dicit ei Ieſus , Ego ſum qui loquor tecum.* Paulatim & modeſtè

nactus occaſionem, omni ſe ſuſpicione abſoluit: & quod Iudæis frequenter rogãtibus negarat, F
Chryſoſt. hoc ſtatim mulieri Samaritanæ palàm profeſſus eſt, inquit Chryſoſtom. homil. 32. in Ioan. Attendebat enim capacitatem animæ eius, vt quæ nõ deriſura, ſed verbum iſtud exceptura eſſet. Sic demõſtrauit myſteria ſua infirmis & ſapientibus, & abſcondit paruulis. Sap. 6. Præoccupat eos qui ſe concupiſcunt. Cæterùm noluit Chriſtus ſe mulieri ab ipſo dicendi initio manifeſtũ facere, ne fortè illa deluderet, & pro vanis verba illius interpretata fuiſſet: ſed ita gradatim eam perduxit, vt Dominum, demum Prophetam appellaret: reliquum autem eſſet, vt & ipſa illum pro Meſſia agnoſceret. Neque hoc iactantiæ fuit in Chriſto, quod videbat in iſta muliere neceſſitatis eſſe: nimirùm vt Chriſtũ crederet, & profiteretur. Denique quòd faciebat ad cõfirmandam de vera adoratione reſolutionem. Nam cùm de rebus ſublimibus & ſummis mulier quæſtionem mouiſſet, conſentaneum erat, vt & eorum fundamentum agnoſceret, Chriſtum Ieſum, & de eo doceretur. Fœlix vtique, quam Chriſtus adeò gratioſis excepit verbis, & prom- G
pta deciſione de maximis & præcipuis fidei capitibus inſtruxit. Luc. 10. Multa enim reges voluerunt videre quæ vidit, & non viderunt: & audire, quæ audiuit, & non audierunt. *Et continuò venerunt diſcipuli eius*, ex vrbe, ſecum adferentes cibos quos emerant: *& mirabantur, quia cum muliere*, eâque Samaritana, & propter ſexũ, & nationem deſpecta, *loquebatur*. Carnales adhuc erant, vt & Phariſæi, qui diſcipulis ipſis improperabant, quòd cum Publicanis & peccatoribus Chriſtus manducaret: ſicut & Simon, (Luc. 7.) qui peccatricem à Chriſto patienter exceptam conſiderans, ait intra ſe: Hic ſi eſſet Propheta, ſciret vtique, quæ & qualis eſt mulier quæ tãgit eum, quia peccatrix eſt. Nec enim intelligebãt, quod poſtea Petrus ex veli viſione didicit, (Act. 10.) nullam eſſe apud Deum ſexus, aut nationis, aut perſonarũ diſtinctionem: quia in omni gẽte qui facit iuſtitiam, acceptus eſt illi. *Nemo tamen dixit, Quid quæris, aut quid loqueris cum ea?* Illum enim verentur: ideò omnia prudenter ab illo fieri credentes, curioſiùs inquirere non audent. H
Ne curioſè quæramus. Quid enim eſt, quòd tam curioſè aut ſerui dominorũ, aut diſcipuli magiſtrorum, aut ſubiecti Prælatorum & Principum actiones obſeruẽt, & de iis diſputent: quaſi & eorum omnium ratio illis reddenda fuerit? Cauendum ſemper nobis eſt à temerario iudicio, & ne Deo, parentibus,
Cyr. Alex. aut magiſtris detrahamus. Cyrill. Alex. lib. 2. in Ioan. c. 98. Et quidem, inquit, mirari debemus Chriſti humanitatem, qui cum muliere loquatur: & diſcipulorum prudentiam, qui nihil hac de re interrogandũ putent. *Reliquit ergo mulier hydriam ſuam.* Sicut Apoſtoli Chriſto eos vocãte
Chryſoſt. retia reliquerunt, ait Chryſ. hom. 32. in Ioan. ſic iſta hydriã ſuam. Quinetiã corporalis ſitis obliuiſcitur, quam gratia diuina Chriſtus propinauerat. Anima enim cùm ignita fuerit amore diuino, ad nihil eorum quæ in terra ſunt, de reliquo reſpicit: neque ad gloriam, neque ad verecũdiam. Paulus ipſe aſſerit, (Phil. 3.) Omnia ſe habuiſſe tanquam ſtercora, vt Chriſtum lucrifaceret. Neque verò tantùm qui opes & terrenas poſſeſſiones relinquunt vt Chriſtum ſequantur, & annuncient, hydriam relinquere dicuntur: ſed & qui ſe liberant ab huius ſeculi cupiditatibus. 2. Tim. 2. Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſecularibus. *Et abijt in ciuitatem* expedito curſu, iam eam impellente ſpiritu: *& dicit hominibus illis, Venite, & videte hominem, qui dixit mihi quæcunque feci: nunquid ipſe eſt Chriſtus.* Garrulum eſt mulierum genus, & quæ etiam ad aurem commiſſa ſunt, ſilere non poteſt. Hoc etſi multis in rebus vitioſum ſit, laudabile tamen eſt in promulgatione nominis Chriſti. Sic enim apud Tobiam legitur: Secretum regis
Cyr. Alex. abſcondere bonum eſt, myſteria autẽ Dei publicare glorioſum. Cyrill. Alex. lib. 2. in Ioan. c. 99. Ita ſcilicet, inquit, charitatis, quæ virtutũ optima eſt, viribus accenſa, bonum quod ei contigit, cæteris quoque curſu præbere ſtudebat: nec mirum. Occultus enim Chriſtus ſecũ loquebatur,
Dei beneficia prædicanda. dicens, (Matth. 10.) Gratis accepiſtis, gratis date. Non ergo imitandus eſt ille ſeruus qui talentum obruit (Matth. 25.) ſed multiplicanda ſunt quæ accepimus. Quod probè nobilis illa mu- K
lier fecit, quæ Samaritanis omnibus, quod accepit, propoſuit: quæ non aquam à terreſtri fonte hauſit, nec terreſtrẽ hydriã domũ reportauit: ſed cœleſti Saluatoris gratia & doctrina plena, ad docẽdos alios cõtinuò profecta fuit. *Venite* ergo, egredimini è domibus veſtris, & ciuitate veſtra. Sic enim dictũ eſt Abrahæ, Gen. 12. Egredere de terra, & de cognatione tua. Hier. 51. Venite, & nolite ſtare, recordamini procul Domini, & Hieruſalem aſcẽdat ſuper cor veſtrum: *Et videte* oculis exterioribus & interiorib⁹. Sic Eſ. 60. Videbis, & afflues, & mirabitur, & dilatabitur ad te cor tuũ, quãdo multitudo Gẽtium venerit tibi. *Videte*, inquã, *hominẽ*. Non audet adiicere Iudæum, ne cõtemnẽdum proferat: non Prophetã, ne hîc ſtare, id eſt in illa opinione eam cõſiſtere arbitrẽtur: ſed hominẽ pronunciat, de cuius gradu & authoritate inquirẽdum relinquat: *qui dixit mihi quæcunque feci.* Ex hoc ſigno, illorum arbitrio remittit, vt iudicent, *num ipſe ſit Chriſtus.* Hierem. 17. Prauum eſt cor hominis, & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? Pſal. 7.

Scrutans

A Scrutans corda & renes Deus. 1. Reg.16. Deus intuetur cor. Ex eo igitur argumento etiam Chriſti diuinitas colligi poterat. Porrò ex illius facto duo nobis, immò & omni peccatori neceſſaria obſeruanda ſunt, quæ etiam regius Pſaltes Dauid, Pſ.50. annotat. Vnum quidem, delicta propria fateri, immò etiam publicè, ſi modò peccatum publicum ſit. Proinde Eccleſ. 4. dicitur: Non confundaris pro anima tua verum dicere. Verùm & Pſaltes: Tibi ſoli (inquit) peccaui, & malum coram te feci. Hæc autem Samaritis publicè quæ commiſerat delicta, fateri videtur, dum ait, *Venite, videte hominem qui dixit mihi quæcunque feci.* Alterum eſt, in Dei laudes prorumpere, & alios docere: vt reparatione quadam ea quæ deſtruxeris, extinguas. Sic Dauid, Docebo(inquit) iniquos vias tuas. Et hæc omnem ciuitatem inſtruit, & ad Chriſtum adducit. Interim quòd vnius mulieris voci credunt Samaritæ, & ad Chriſtum properant, cõfuſio Iudæis eſt, qui tot Prophetis perlectis, & audito Ioannis præconio, viſis miraculis, & au-

B dita Chriſti doctrina, cum tamen non receperint, immò eius mortem conſpirarint. Diſcamus & illorum exemplo toties Dei verbo facilem aurẽ præbere, quoties nobis & Chriſtus, & ſalus noſtra annunciatur. *Exierunt* igitur *de ciuitate, & veniebant ad eum.* Nihil eos moratur, non domus, non ſua ciuitas, non res domeſticæ: Chriſti cognitionem his omnibus præferunt. Samaritani nulla viderant miracula, niſi hoc fortè audierant, quòd mulieri ſua peccata reuelaſſet, non illum viderant: & vnica muliere, & illa peccatrice & vili narrante, curſim ad Chriſtũ contendunt. Quare nos quoque, inquit Cyrill. Alex. lib.2. in Io. c. 101. Saluatoris ſententiam admirãtes, clamemus, (Pſ. 118.) Iuſtus es Domine, & recta iudicia tua. Sic ipſi Apoſtoli ancillæ dicũtur, Prou.9. Miſit ſapientia ancillas ſuas: & per ancillam mulierem, Apoſtolatus beneficium communicat. *Interea rogabant eum diſcipuli, dicentes: Rabbi, manduca.* Illi compatientes, qui iam & longo defeſſus itinere, nec quidem die ad veſperum tendente, cibum ſumpſiſſe vi- *Cyrillus Alex.*

C deretur. *Dixit eis Ieſus: Ego cibum habeo manducare, quem vos neſcitis.* A rebus quæ inſtabãt, reſponſio texitur. Sciebat enim Dominus ad eum ſtatim Samaritas properaturos, & verbum ſuũ excepturos: in quorum ſalute, vt famelicus in cibo, ſibi complaceret. Nimirùm, inquit Cyrillus Alex. lib. 2. in Ioan. cap.102. paſtores Eccleſiæ Dominus ſuo perſuadebat exemplo, ſaluti hominũ potius, quàm ſuo corpori ſtudere, ne illud Propheticum audiant, Hier. 48. Væ qui opus Domini facitis negligenter. Thomas Aqu. lect.5. in Ioan. cap.4. Sciendum enim quòd ſicut refectio corporalis non eſt perfecta, niſi potus cibo iungatur, & è conuerſo: ita ad ſpiritualem refectionem vtrumque neceſſarium eſſe: potum aquæ ſapientiæ, & cibum operationis bonæ. Eccleſ. 15. Cibauit iuſtum Dominus pane vitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potauit illum. Cibum ergo, ſalutem hominum Chriſtus eſuriebat & ſitiebat. Sicut enim cùm eſurimus, concupiſcimus mãducare, ita & ille homines ſaluare deſiderabat. Prou.8. Deliciæ meæ *Cibus ſpiritualis ſalus lapſorum.* *Idẽ Cyril.* *Tho. Aqu.*

D eſſe cum filiis hominum. Sed &, vt interpretatur Origenes, qui altioris & capacioris doctrinæ ſunt in ſpiritualibus, poſſunt infirmis & ſimplicibus dicere, ſe habere alium, id eſt, ſolidiorem cibum quem manducent. 1. Cor.3. Aliis enim lacte opus eſt, & non eſca: ſed ſublimiora myſteria, & liber ille totus, vt in Apocalypſi legitur de Ioanne, à ſublimioribus & perfectioribus deuoratur. Dictum enim eſt ei, Deuora librum: vt ad hanc ſimilitudinem alluſio fiat. *Dicebant ergo diſcipuli ad inuicem: Nunquid attulit ei aliquis manducare?* Non intellexerunt diſcipuli verba Domini, atque ideò ab aliquo, & fortè à muliere iſta allatum cibum opinantur. Nouerant enim & illi mulieres plurimas miniſtrare de facultatibus ſuis, Luc. 7. Theophilactus in Ioan. Hinc, inquit, liquet, quòd cibos ab aliis oblatos Dominus accipere ſolebat, vt deferentes meritum conſequerentur: neque graue doceret, maximè doctoribus, ab aliis nutriri. Dignus eſt enim operarius Verbi cibo ſuo. Thom. Aquinas in Ioan. ex Chryſoſtomo. Proprium *Origen.* *Doctores nutriendi.* *Theoph.* *Tho. Aq.*

E enim eſt doctoribus, alios habere procuratores ciborũ, vt ipſi ſollicitudine hac depoſita, Verbi miniſterio toti incumbant. 1. Tim.5. Nam qui benè præſunt Preſbyteri, duplici honore digni ſunt, maximè qui laborant in verbo & doctrina. *Dicit eis Ieſus, Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui miſit me, vt perficiam opus eius.* Nudè rem ipſam pronunciat. Nam quoniam futuri erant orbis magiſtri, ſuo eos formare volebat exemplo: vt ſubditorum ſalutem, & Patris voluntatem potiùs implerent, quàm ſeipſos paſcerent delicatis cibis. Nimirùm militem Chriſti oportet ventris curam abiicere: ſe autem totum Deo & proximis deuouere. Habendi ſunt igitur ex aduerſo Chriſti ſarcophagi hæretici: illi enim potiùs de corporali cibo, quã ſpirituali ſolliciti ſunt. Immò neque verẽtur cibo ſuo fratres perdere, & carniũ voracitate illis ſcandalũ iniicere, pro quibus Chriſtus mortuus eſt. 1. Cor.9. Adeò illorum Deus venter eſt, Rom.14. & ſuo ventri potiùs quàm Chriſto Ieſu Domino noſtro ſeruiunt, Rom. 16. ſuámque potiùs animalem, quàm Dei voluntatem complere nitũtur. Anaſtaſius Nicenus Quæſt. in ſcripturã, *Anaſt. Ni.*

cib⁹ ſpiritualis quis ſit. qu.47.ita cibum illum ſpiritualem interpretatur. Quærit enim quomodo intelligendum ſit illud Eccleſ.2. Non eſt bonum in homine, niſi qui comederit & biberit, & acceperit animæ ſuæ bonum in labore: & reſpondet: Non carnaliter comedere & bibere iubet Eccleſiaſtes, ſed ſpiritualiter. Nam qui dixit in Prouerb. (Eccl.7.) Ne decipiamini in ſaturitate ventris, & melius eſt ire in domum luctus, quàm in domum potus: quomodo ad ea, quæ dixit, euertenda iubet lætari, & ventri indulgere? Comedit verò, & bibit quiſpiam ſpiritualiter, operans mãdata Dei, cibum manentem in vitam æternam. Meus eſt enim cibus, inquit, vt faciam volũtatem Patris mei. *Paſ. Cor.* Paſchaſius Corbeienſis, lib. de corpore & ſang. Domini: Ergo, inquit, demũ facimus voluntatem Patris, & impletur opus charitatis. Chriſtus vtique nobiſcum bibit in regno Eccleſiæ ſuæ ſanguinem ſuum: quia ille caput, & nos membra ſumus. Cæterùm ſuam obedientiam Chriſtus ſatis exprimit, cùm nihil ſibi potius & maius ſit, quàm facere *voluntatem Patris.* Ioan.6. Deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, ſed eius qui miſit me. G
1. Theſſ.4. Hæc eſt autem voluntas Dei, ſanctificatio veſtra: ideò Chriſtus omnia in noſtrã ſalutem, vt & in Patris gloriam direxit. *Cyrillus.* Porrò obiiciet quiſpiam, inquit Cyrillus in Ioan. lib.2. cap.105. Si ipſe filius voluntas Patris eſt, quam voluntatem Patris perficere miſſus eſt? Alius enim eſt qui perficit, aliud quod perficitur. Nos autem dicimus, quia etſi horum nominum poteſtas diuerſa certè requirat ſignificata, ſæpè tamen in Deo pro eodem accipiuntur: ſed humano more quandoque dicuntur, etſi ſimplex ſit Deus. Non enim poſſumus aliter de Deo loqui. Intelligere autem omnia ita debemus, vt Deo congruant, & ſic linguæ noſtræ imbecillitas nobis detrimento non erit. Hęc igitur dicta ſint, vt voluntatem Patris, filium plerumque appellari non ignoremus: quamuis hoc in loco neceſſe ſit ita intelligere bonam voluntatẽ *Greg. Ni.* Patris (ait Gregorius Nyſſen. lib. de beatitudinibus) qua omnes homines vult ſeruari, & ad agnitionem veritatis venire. Hic eſt enim cibus animæ, vt noſtram ipſorum ſalutem eſuriamus, & ſitiamus diuinam voluntatem, ſicut habetur Matth.5. Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam. Adiicit autem, *Vt perficiam opus eius,* id eſt, vt opere cõpleam quæ præcepit. Aut, vt *Origenes.* interpretatur Origen. tom.14. in Ioan. vt creaturam, quæ eſt opus illius, perfectiorem reddã. *An Dei imperfecta ſũt opera.* Verùm quæri poteſt, Num Dei imperfecta ſunt opera? Cur igitur vt eorũ aliquod perficeret, Chriſtus ſe veniſſe teſtatur? Reſpondet Orig. Nam fortaſſis, inquit, id quod rationis eſt capax (homo) tum cùm in paradiſo poſitum fuit, imperfectum omninò non erat. Alioquin qui poſuiſſet Deus rem imperfectam in paradiſo, quæ operaretur, & cuſtodiret eum? Nec enim conſentaneum eſt, vt imperfectus is dicatur, qui operari poſſet lignum vitæ, & omnia quæ plantauerat Deus, & poſtea cum Deus inde extruſerit. Proinde vide, quòd cùm perfectus eſſet, imperfectus factus eſt, ob inobedientiam, eguéritque aliquo, qui ipſum ab imperfectione liberaret. Et eam vtique ob cauſam miſſus eſt Saluator, vt hominem reſtitueret, & in perfectum I
ſtatum reuocaret. Vnde & hominem Patri aſſimilare volens, dicebat, Eſtote perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Eccleſ.17. Fecit Deus hominem rectum: ſed cùm ille ſeſe quęſtionibus immiſcuiſſet, peruerſus eſt: ideò & illum erigi per Chriſtum oportuit. *Nónne vos dicitis, quòd adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit.* Vt ſub aquæ typo mulierẽ, nunc diſcipulos meſſis ſimilitudine, quam temporis occaſio ingerebat, inſtruit, & præ oculis quid ſperare *Cyrill.* debeant, proponit. Cyrill. lib.2. in Ioan. c. 106. Initium, inquit, veris tunc fuiſſe videtur, & *Hinc colligitur quo tẽpore hoc factũ ſit.* ſata vix adhuc herbeſcentem viriditatem emiſerant, quæ poſt quatuor menſes, vt matura ſeges, metentium manum poterant deſiderare. Cõputentur enim tres menſes veris, & addatur vnus æſtatis, ad meſſem colligendam: ita concurrere videbimus ſubductionem illam temporis, quæ à Cyrillo aſſignatur. Nec enim ſegetem matureſcere contingit, niſi poſt æſtatis initiũ, quod vt in aliis regionibus citiùs, in aliis tardiùs aduenit, ita & meſſem aut accelerat, aut retardat, pro ratione cœli, & ſolis. Ponamus ſcilicet Iudæos in meſſem falcem mittere ſolitos ante K
feſtum Pentecoſtes: cùm, vt legitur Deuter.16. conſueuerint hoc celeberrimo die primitias frugum offerre: Etſi primitiæ ita intelligendæ ſunt, vt nondum meſſis completa neceſſariò ſit, cùm ſatis fuerit, pro anni & ſolis ratione, vt manipuli nonnulli ex maturioribus ſegetibus colligerentur. Sit igitur inchoata meſſis ſex hebdomadis à Paſchate, vt ſeptima manipuli, & primitiæ frugum poſſint offerri: ruſſus duos mẽſes & dimidium præcedere oportet, vt fiant quatuor menſes vſque ad meſſem. Et ita colligi poteſt, quòd Chriſtus in Samariam venerit, & hæc *Origen.* diſcipulis dixerit in veris initio, menſe Februario. *Ecce dico vobis, leuate oculos veſtros.* Origenes, to.14. in Ioan. Diuina nos oratio admonet, vt ſenſus attollamus: quemadmodũ & apud Eſaiã, *Oculi ſpirituales.* Leuate oculos veſtros, & videte quis vobis hæc omnia oſtendit. Seruator etiam beatitudines dicturus, oculos in diſcipulos eleuat: non exteriores modò, ſed & internos. Hos oculos eleuãs

diues,

A diues, cùm eſſet in inferno, vidit Abraham à longè,& Lazarum in ſinu eius. Luc.16. Hieron. ad Paulinianum, in lib. Didymi de Spirituſ. quia Didymus oculis corporeis priuatus erat, interiores illos fulgentiores habuiſſe ſcribit. Didymus meus, inquit, oculum habens ſponſæ de Cantico cantic. (cap.4.) & illa lumina, quæ in candentes ſegetes ſublimari Ieſus præcepit, procul altiùs intuetur, & antiquum nobis morem reddidit, vt videns vocetur Propheta. *Videte regiones, quia albæ iam ſunt ad meſſem.* Hoc ſanè non de corporali meſſe intelligit, cùm iam dixerit, ad illam vſque quatuor adhuc menſes intercedere. Hæc ergo ſpiritualiter interpretanda ſunt, ſicut & quæ leguntur Cant.2. Iam hyems tranſiit, imber abiit & receſſit, flores apparuerunt, vineæ florentes odorem dederunt, & vox turturis audita eſt. Spiritualem igitur meſſem terrena maturiorem eſſe docet, qua nimirùm Samaritani, vt ſata herbeſcentia, ad integram fidei confeſſionem, velut maturitatem properant. Quaſi dicát, ait Cyrillus: Si aliquantulum B mentis oculos à rebus terrenis in altū leuabitis, ac ſpiritualia ſata cōſiderabitis, meſſem quoque iam adeſſe videbitis. Euthymius in Ioan. Regiones appellans multitudinem venientium ad ſe Samaritanorum. Albas autem dicit eas, tanquam ad fidem paratos illos ſignificans. Nam & fides, meſſis eſt, quæ ab infidelitate, fideles ſecernit: vt meſſis corpora, zizania à ſegetibus ſeparat. De iſta meſſe Chriſtus dicebat: Meſſis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate igitur dominum meſſis, vt mittat operarios in vineam ſuam. Hæc igitur ita poterunt expendi, ſi ſingula quæ aut meſſem præcedunt aut comitantur, ſpiritualiter conſiderentur. Cyrillus Alexandr. cap.107. lib.2. Comment. in Ioan. Origenes, Chryſoſtom. has nobis ſimilitudines ſuppeditabunt, vt 1. *Semen* ſit verbum Dei, Matth.13. Rom.10. quod primum occurrit in auribus, demum in animis eorum, quos ad fructū meſſis reddendum conuocauerimus. 2. *Segetes* ſunt fideles, qui è verbo formantur, & ſenſim confirmantur, & creſcunt in Dei cognitione, & gratia. 3. *Regio* autem eſt aut hic mundus, ſicut & Chriſtus agrum interpretatus eſt, in quo ſeminat paterfamiliâs: aut Eccleſia Chriſto militans, quæ adhuc contendit vt fructum adferat, & ſuſcipit ſemen verbi. 4. Seminarunt Patriarchæ & Prophetæ. 5. Interim tamen ſummus *agricola* pater eſt, Ioan.12. 6. *Meſſores* ſunt Apoſtoli, & omnes diuini verbi miniſtri, Apoſtolorum ſucceſſores. 7. *Seges albeſcit*, cùm ij quos ad fidem comparare volumus, quos edocuimus, doctrinam illam & religionem promptis & alacribus animis excipere, ac totos pietati & charitati incumbere videmus. 8. *Falx meſſoria*, Apoſtolorum ſplendida prædicatio eſt, quæ à legalibus figuris auditores abſcindens, ad perfectiorem Dei cultum tranſponit. Eſt & illorum cenſura, & arbitrium, in quæſtionibus, quæ contra fidem militant, diſſoluendis: vt tandem fideles ab infidelibus, immò & terrenis omnibus ſecernantur. 9. *Vehiculum*, Chriſti gratia, quæ in fideli operatur velle & perficere pro bona voluntate. Quæ nos alioquin in terram, & carnis D opera labentes excipit, & ſibi vendicat. Sic enim Heb.1. legimus, Deum portare omnia verbo virtutis ſuæ. 10. *Area*, Eccleſia eſt. 11. *Flagellum*, tribulationes, & virtutis exercitia. 12. Dixerim & ea *Ventilabrum*: qua ſimilitudine Ioannes vſus eſt, de Chriſto verba faciens: cuius ventilabrum in manu eius, & permundabit aream ſuam. Et ipſe Chriſtus in eam rem cribri ſimilitudinem adducit, dicens, Luc.22. Sathanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum. Aut Ventilabrum, iudicium diuinum eſt, quo tandem hœdos ab ouibus ſecernet. 13. Horreum Domini, gloria & fœlicitas æterna. Anaſtaſius Sinaita lib.5. in ſpiritualem Anagogen ſex dierum creationis: Semen, inquit, eſt Euangelium, ſeminator Chriſtus, operarij Apoſtoli, meſſores doctores, boues ij qui crucem ferunt. Benè germinarunt naturalia: aſpiciunt enim benè comatam virtutum altitudinem. Regiones gentium ſunt albæ & puræ animæ. Ad meſſem importādam lata eſt & ampla Eccleſiæ area. Benè laborati ſunt ſulci: Baptiſta enim eos priùs E ſcidit. Agri ſunt frugiferi: Facite enim, inquit, dignos fructus pœnitētiæ. Nam ſcriptura loquitur de duplici meſſe ſpirituali: vna, qua ſpiritualiter homines congregantur per fidem & gratiam in Eccleſiam militantē: de qua Dominus Matth.9. Rogate dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam. Altera eſt, qua electi congregantur per glorioſam reſurrectionem in Eccleſiam triumphantem, de qua Matth.13. Meſſores ſunt Angeli, meſſis verò conſummatio mundi. Nunc verò de prima ſpirituali meſſe loquitur. *Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam.* Rupertus lib. 4 in Ioan. Æquam Dominus ſuis meſſoribus legem præſcribit. Primùm mercedem accipiunt, deinde congregant in vitam æternam. Hæc nempè merces illa eſt, de qua & alibi dicit: (Matth. 10.) In quamcunque domum intraueritis, ibi manete, edentes & bibentes quæ apud illos ſunt. Dignus eſt enim operarius mercede ſua. Quam ſibi legē robuſtiſſimus meſſor Paulus defendens, quamuis poteſtate vti nollet, ne quod offendiculum daret Euangelio Chriſti: Quis (inquit, 1. Cor.9.) militat ſuis ſtipendiis

Margin notes: Hierony. — Cyrillus. — Euthym. — *Meſſis huius ſignificatio.* — Cyr. Alex. — Anaſt. Sin. — *Miniſtris verbi temporalia debentur.*

vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius nõ edit? Quis paſcit gregem, & de lacte illius F
non manducat? An & lex hæc non dicit, (Deut. 25.) Non alligabis os boui triturantí? Ac deinceps: Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi temporalia veſtra metamus? Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt, edunt: & qui altario deſeruiunt, de altari participant? Ita & Dominus ordinauit his qui Euangelium annunciant, & de Euangelio viuere. Ergo qui metit, per verbi miniſterium ſegregandos [illegible]endens fideles ab infidelibus, mercedem accipit: neceſſariam ſcilicet vitæ præſentis alimoniam. Verùm non illa ſola & præcipua eſt merces. Quæ ergo ab omnibus verbi diuini miniſtris expectanda ſit, adiicitur: *Et cõgregat fructum in vitam æternam.* 1. Cor. 3. Vnuſquiſque enim mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem. Atqui non ſunt compenſanda temporalia ſpiritualibus. Temporalia igitur in vſum data ſunt eius qui verbum annunciat: ſed eius merces & compenſatio præcipua in vita illa æterna expectanda eſt. Non poſſunt Principes, Reges, Reſpublicæ, non omnes homines G
compenſare verbi miniſtri & doctoris mercedem, quicquid illi deferant in vſum vitæ & veſtitum. Si enim talis eſt verbi præco, vt cætera non ambiat, quantumuis pauper ſit & mendicus, cui neque reditus, neque penſiones compenſentur: tantò maiorem in cœlo & vita æterna mercedem expectare debet. Eapropter Paulus: Ego, inquit, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, bonum certamẽ certaui: de reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ. Illam nos verã & propriam mercedem expectamus, vt ſpiritualia ſpiritualibus compenſentur. *Vt & qui ſeminat, ſimul gaudeat & qui metit:* id eſt, vt Apoſtoli, & cæteri nouæ legis prædicatores, qui homines iam inuenerunt diſpoſitos & præparatos per prædicationem Prophetarum, & veterum illorum Patrum, qui ſub priore Teſtamento erant, tanquam ab illis prima ſemente iniecta: ſimul gaudeant cum illis Prophetis & Patribus, metentes fructum, quem illi colligere non potuerunt, quia in tanta temporis anguſtia matureſcere non potuerunt. At verò cùm ſol iuſtitiæ illis H
Chriſtus illuxerit, tum albeſcunt ad meſſem. Meſſem igitur vocat Euangelicæ doctrinæ fructum, cuius tempus primum lex præceſſerit, ſub qua Prophetæ ſeminarũt, & Chriſti veri ſolis aduentum præuenerunt: fideles quoque per Chriſtum congregandos prænunciarunt. 2. Tandẽ verò homines priùs legalibus ceremoniis velut terræ affixi in manipulos, id eſt, Eccleſias ſeu dioceſes, ab Apoſtolis compacti fuerunt: ſed & ij qui primùm, vt Samaritæ, ad Dei cognitionẽ gradum fecerant, pleniùs confirmati ſunt. 3. Iidemque fideles redditi, in aream, id eſt veram Eccleſiam, Chriſti gratiæ, & prædicationis vehiculo delati ſunt: vt tandem flagello tribulationũ à palea peccatorum ſegregati, in Dei horreum recondantur: nimirùm gloria excipiantur æterna. Et hæc meſſorum efficiet prædicatio, quæ ſine mercede futura non eſt. Colliget enim fructum, qui poſſit æternaliter viuẽtem nutrire. Nec ſoli hac mercede lætabuntur meſſores Apoſtoli, ſed quia labore Prophetarum ſeminata colligent, in vna celebritate cum illis triumphabunt, vt & Prophetæ, qui ſeminarunt, ſimul gaudeant, & qui metunt Apoſtoli. *In hoc verum eſt verbum, quia alius eſt qui ſeminat, & alius qui metit.* Videtur hoc adagium huic ſimile, quod Cicero lib. de ſenectute ſcribit, Serò ſenes ſerunt, vt alteri proſint ſeculo. Nam quantumuis ſuis temporibus Prophetæ perturbatam viderent ſuam Rempublicam, & ſe aut in carceres deiici, aut exilio mulctari, aut morti turpiſſimæ addici: nec ſe hoc in corpore decerpturos ſuæ prædicationis fructum ſperarent: non deſtiterunt tamen, ſed vt alteri ſeculo prodeſſent, & concionati ſunt, & Prophetias conſcripſerunt. Ita Cicero cùm deplorata omnia, ſuámque vitam requiri videret, ad Octauium ſcribens, ait: Tamen bona poſteritatis ſpes me conſolatur. Seminat vnus, metunt alij. Etſi verò incerta ſpes fuerit, vt is qui ſeminat, metat: quia tamen ſe ſibi ſoli natum eſſe non putat, alacriter ad laborem accingitur. *Ego miſi vos metere, quod vos non laboraſtis: alij laborauerunt, & vos in labores eorum introiſtis.* Alia quidem vmbra eſt, alia lux, alia figura, alia veritas: alia lex, alia gratia. Interim tamen ſub lege ſeminatum eſt, ſub gratia metitur. Prophetæ enim ſeminarunt fidem Chriſti venturi, & ſpem quæ in illo nobis repoſita eſt: ſed hanc iam maturam in fidelibus collegerunt Apoſtoli. Cæterùm non ita dicit, illos in labores Prophetarum introiiſſe, quaſi ſemetipſos huic muneri temerè ingeſſerint. Dixit enim, Ego miſi vos metere: & alibi, Ecce ego mitto vos ſicut oues inter lupos: ſed quòd illi iã præparatam quodammodò plebem acceperint. Irenæus lib. 4. in hæreſ. cap. 40. Qui ergo ſunt qui laborauerunt, qui diſpoſitionibus Dei deſeruiunt? Manifeſtum eſt, quia Patriarchæ & Prophetæ, qui etiam præfigurarunt noſtram fidem, & diſſeminauerunt in terram aduentum filij Dei, hîc intelliguntur. Verùm obiicitur, & Apoſtolos ſeminaſſe, id eſt, in populum incidiſſe, qui nondum à Prophetis & Patriarchis ſemen verbi Dei acceperat. Reſpondemus autem cũ Alberto Magno in Luc. non propriè & primò ſeminaſſe, ſed ſemen ſuperieciſſe, vt granum illud,

Magna merces miniſtrorum verbi.

Adagiũ. Cicero.

Idem Cic

Vtriuſque Teſtamẽti differẽtia.

Irenæus.

An non Apoſtoli ſeminarũt. Alb. Mag.

K

A illud, quod priùs ſeminatum fuerat, & obrutum temporum calamitatibus & hominum peccatis, compenſaretur, & excitaretur, aut quod perierat ſuppleretur. Hanc enim diſtinctionem probant opera ruſticorum: qui vbi ſemina ante hyemem diſperſa non conualeſcere, ſed aut pluuiis, aut aliis tempeſtatibus obrui & ſuffocari vident: vbi ad veris medium aut finẽ ventum fuerit, ſuperſeminant. Ita ſanè factum eſt ab Apoſtolis. Verùm cùm hîc conſiſtere oporteat, vt Chriſti verbum verum ſit, nondum tamen omnis quæſtio reſoluta eſt. Sequeretur enim aut Prophetas, aut Patriarchas per omnem terram diſſeminaſſe verbum Dei, cùm & in omnem terram exiuerit ſonus eorum. Et hoc ſanè fatebitur, quiſquis Geneſeos hiſtoriam, & antiquos Gentium annales, & obſeruationes perſpexerit. Quis enim negaturus eſt, omnes homines, quotquot per omnem terram diſperſi ſunt, ex vno Noë deſcendiſſe, cùm reliqua pars hominum diluuio fuerit obruta? Demum quis negauerit Noë virum iuſtum filios illos ſuos, è *Etiã inter Gentiles alij laborauerunt.*
B quibus propagatus eſt mundus, docuiſſe legitima Dei, quæ & ipſi filiis ſuis ſignificarent? Ita igitur ab illis, per traditionem habere potuerunt ſemina quædam illarum promiſſionum, quas didicerant patri ſuo à Domino Deo factas fuiſſe. Nam tametſi illorum filios contigerit à recto veritatis tramite recedere, ita tamen vt ſemper alta mente repoſtæ manerent traditiones illæ, & religionis antiquæ ſeminaria. Adde quòd quiſquis Beroſum in Breuiario temporum legerit, intelliget, Noam ſeniorem diuerſas mundi regiones peruagatum eſſe, & ſuos ad puriorem Dei cultum reuocaſſe: Vnde & ipſa Gentilitas ipſum Ianum, Patulcium, & Cluſium appellauit: qui & *--primus puppim formauit in ære,* (vtar enim verbis Ouidij, lib. 1. Faſtor.) quòd primus rate, ſeu arca vectus, & tandem puppi in Italiam deportatus eſſet. Hæc ſi quis conferat, intelliget nullam fuiſſe, neque tam remotã, Beroſus. Ouidius.
C aut barbaram, nec eſſe aliquam regionem & nationem, quæ non aliqua verbi ſemina acceperit. Mitto Sibyllas, mitto etiam & alios Prophetico ſpiritu plenos inter eos fuiſſe. Ita laborarunt priùs alij, Apoſtoli verò in eorum labores introierunt: cùm omninò obruta illa priora ſemina excitarunt. *Ex ciuitate autem illa multi Samaritanorũ crediderunt in eum propter verbum mulieris.* Hoc quaſi mirantis eſt Euangeliſtæ dictum, quòd iſti tam infenſi Iſraëlitis, vnius mulieris teſtimonio ad Chriſtum adducti ſint, induratis interim Phariſæis. *Cùm veniſſent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum vt ibi maneret* in Sichar: cupiebant enim pleniùs de fide à Chriſto informari. Hoc verò quomodo factum eſt, cùm ſcribat Lucas c. 9. Samaritas tandẽ illi aditum præcluſiſſe? Hinc enim dictum eſt à Ioanne, Vis dicamus, deſcendat ignis de cœlo, & comburat iſtos? Verùm reſpondet Euthymius in Ioan. Illos qui poſtmodum eum recipere noluerunt, alios ab iſtis fuiſſe: aut Chriſtum odiſſe cœpiſſe, quòd Iudæis, cum quibus im- Euthym.
D mortales inimicitias habebant, familiarior eſſet, & cũ illis ſæpiùs verſabantur: Aut quòd hi, qui Chriſtum recipere noluerunt, habitabant in vico Samariæ, iſti verò in ciuitate. Requirunt igitur vt ad ſe diuertat, quaſi benedictione donandi per illius præſentiam. Geneſ. 24. Ingredere benedicte Domini, cur foris ſtas? Gen. 30. Experimento didici, quòd ad introitum tuum benedixerit mihi Dominus. *Et multò plures crediderunt propter ſermonem eius.* Viuus enim ſermo Dei eſt, & efficax: ſed & diffuſa erat gratia in labiis eius. Hoc illis igitur contigit, quod & reginæ Saba: quæ cùm Salomonem audiſſet, Maior eſt, inquit, ſapientia tua, quàm rumor quem audiui. 3. Reg. 8. *Et mulieri dicebant, quia iam non propter loquelam tuam credimus: ipſi enim audiuimus, & ſcimus quia hic eſt ſaluator mundi.* Nouerant enim Samaritani ex Moſi libris humanum genus, propter Adami peccatum, à paradiſo expulſum eſſe: hunc ergo redemptorem & ſaluatorem mundi. Eccl. 46. Fuit magnus ſecundum nomen ſuum, maximus in ſalu-
E tem Gentis. *Poſt duos autem dies exiit inde, & abiit in Galilæam,* vt operi iam incœpto incumberet. Nam cùm inde Euangelij duxiſſet initia, voluit & regionem iſtam maioribus gratiis cumulare. Verùm ſi quis requirat, cur non manſerit in Galilęa, ſed per interualla ad illam profectus ſit: *Ipſe Ieſus teſtatus eſt, quòd Propheta in ſua patria honorem non haberet.* Ea enim quæ familiariora ſunt, contẽnere ſolemus, inquit Theoph. & inſolita magis probamus. Quomodo verò hoc Ieſus teſtatus, in ſequentibus audiemus, vt obſeruat Euthymius. *Cùm ergo veniſſet in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, cùm omnia vidiſſent quæ fecerat Hieroſolymis in die feſto,* eiectis vendentibus & ementibus: *ipſi enim venerant ad diem feſtum.* Nam omnes ſimul Iudæi Hieroſolymam vndique concurrentes, feſtum celebrabant. Verùm quomodo ſimul hæc ſtare poſſunt, quòd nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua, & tamen exceperunt eum Galilæi? Verũ hoc non de omnibus, ſed de quibuſdam intelligitur. Reliquit enim ſibi Dominus inter multos aliquod iuſtorũ ſemen, qui non flectãt genua ante Baal, neque Chriſti doctrinam calũnientur. Theoph. Euthym.

Chriſtus filium Reguli iam animam agentem ſolo verbo etiam abſens integræ ſanitati reſtituit: vnde fit, vt & Regulus & domus eius tota in ipſum credat. F

Matth.	Marc.	Luc.	IOAN. 4.
			Venit ergo iterum in Cana Galilææ, vbi fecit aquam vinum. Et erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur, Capharnaum. Hic cùm audiſſet, quia Ieſus adueniret à Iudæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum, vt deſcenderet, & ſanaret filium eius: incipiebat enim mori. Dixit ergo Ieſus ad eum, Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad eum regulus, Domine, deſcende priùs quàm moriatur filius meus. Dicit ei Ieſus, Vade, filius tuus viuit. Credidit homo ſermoni quem dixit ei Ieſus, & ibat. Iam autem eo deſcendente, ſerui occurrerunt ei, & nuntiauerunt dicentes, quia filius eius viueret. Interrogabat ergo horam ab eis in qua meliùs habuerit. Et dixerunt ei, Quia heri hora ſeptima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Ieſus, Filius tuus viuit: & credidit ipſe, & domus eius tota. Hoc iterum ſecũdum ſignum fecit Ieſus, cùm veniſſet à Iudæa in Galilæam. G

Introductio. MVLTA ſunt, quæ paruo temporis interuallo è minimis fiunt maxima: è ſcintilla magnus ignis: è leui contagione magna peſtis. Sed omnium maximè fama latè diffunditur.

Virgilius.

> *Fama malum, quo non aliud velocius vllum,*
> *Mobilitate viget, viréſque acquirit eundo.*

Petrarcha. Veruntamẽ, vt pulchrè Petrarcha in Triumphis ſuis deſcripſit, nihil tã latè ſe fundit vt religio & veritas: ſeu tu locorum, ſeu temporum varietatem conſideres. Serpat mendacium, & pro tempore præualeat: ipſum tamen ſibi perniciem in contradictionibus ſuis adferet, & eludet. Manet autem firma & immobilis veritas. Præualet ipſa famæ, diuitiis, regnis terrenis omnibus, & ſpiritualibus. H *Veritatis cōmēdatio.* Nos & ipſam veritatem, & pietatem, & ipſam dixerim famam in Chriſto contemplabimur, vt rectè cum Salomone dicamus, Cant. 1. Oleum effuſum eſt nomen tuum. Statim enim vt locum aliquem appulit, omnes illum circunſtare, ad eum confluere, & pro imminentibus afflictionibus ſciſcitari cœperunt. Hoc nunc dicturi ſumus. Statim enim atque Galilæam ingreſſus eſt, à quibuſdam benè excipi, ab aliis pro infirmitatibus requiri cœpit. *Venit ergo iterum in Cana Galileæ, vbi fecit aquam vinum.* Cy. Alex. Cyrill. Alexandr. lib. 2. in Ioann. c. 95. Libentiùs, inquit, cum gratis hominibus, & cum his qui beneficiorum ſenſum aliquem capiunt, *Cur venit in Galilæā.* Chriſtus conuerſatur, maioráque largiri paratus eſt. Petit igitur Cana, iterum miracula editurus, vbi cum omnia poſſe, opinio quodammodò aliqua hominum animis inhæſerat. Chryſost. Chryſoſtom. hom. 34. in Ioan. illuc diuerſatum eſſe ſcribit, non autem in Capernaum ciuitatem I Galilææ, vt quæ infenſis illum animis proſequeretur. Origen. Origenes tom. 17. in cap. 4. Ioan. Myſticè per duplicem aduentum in Cana, duplicem verbi Dei in mentem noſtram effectus ſignificari ſcribit. Credimus enim cum Paulo, Chriſtum per fidem habitare in cordibus noſtris, & verbo virtutis Dei portari omnia, & confirmari. Heb. 1. Itaque verbum Dei primò lætificat, Matth. 13. Sic cum gaudio ſuſcipiunt verbũ: & hoc ſignificatur miraculo vini, quod lætificat cor hominis. Secundò ſanat, Sap. 16. Neque malagma neque herba ſanauit eos, Domine, ſed ſermo tuus. Et hoc ſignificatur in cura infirmi. Sed & Chriſti duo in mundũ iſtum aduentus deſignari poſſunt. Prior quidem in manſuetudine, ad nuptias cum humana natura contrahendas, & vt nos in vino conſolationis ſuæ lætificaret. Eſa. 12. Exulta & lauda habitatio Syon, quia magnus in medio tui ſanctus Iſraël. Vnde & Angelus ad paſtores ait, K (Luc. 2.) Annuncio vobis gaudium magnum, quia natus eſt vobis hodie ſaluator mundi. Poſteriori autem aduentu, ſe habebit vt cùm ſecundò aduenit in Galilæam: tollet enim omnes infirmitates noſtras, & configurabit nos corpori claritatis ſuæ: quod in cura infirmi ſignificatur. *Et erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur, Capharnaum.* Erat illa ciuitas totius Galilææ metropolis, ad quam ſæpiùs tandem diuertit Chriſtus: in qua etiam Centurionis ſeruũ Theoph. animam agentem ſanitati reſtituit. Theophil. in Ioan. Num igitur, dicet quis, idem eſt ille *Iſte regulus alius eſt à cēturione.* cum Centurione apud Matthæum? Nam & ille ex Capharnaum erat. Non opinor illum eſſe, ſed alium. Nam ille quidem & volentem venire Chriſtum prohibet, dicens: Non ſum dignus vt intres ſub tectum meum: iſte verò Ieſum in domum ſuum trahit. Et illius quidem puer paralyſi detinebatur, ſeruus videlicet: iſtius autem filius febri. Et illic quidem cùm à monte deſcendiſſet, in Capharnaum ingreſſus eſt: nunc autem à Samaria, & non in Capharnaum,

A naum, ſed in Cana. Idem ex Chryſoſtomo depromitur, hom. 34. in Ioan. Quibus adiicere poſſumus, quòd Centurionis fides à Chriſto commendetur: illius verò adhuc non plena eſſe oſtendatur, cùm ſtatim Chriſtus obiiciat, Niſi ſigna & prodigia videritis, non credetis. Verùm quæri oportet quid ſit regulus. Origenes to. 18. in Ioan. Non admodum vſitatum inuenimus apud Iudæos reguli nomen, inquit: vnde neque, quantum ad hiſtoriam, cogitatione aſſequimur quis ſit iſte regulus, & cuius ſit cognominis. Itaque ſimplicior quis exiſtimabit regulum hunc, hominem eſſe aliquem Herodis regis. Rurſus alter huic ſimilis dicturus eſt, è Cęſaris domo hunc fuiſſe regulum, tum temporis aliquid in Iudæa exigentem, tractantémve. Neque enim apertè inuenitur quòd fuerit Iudæus: quoniam non ſequitur indigenam eum fuiſſe illorum locorum, eò quòd filius ſuus in Capharnao ægrotabat. Oſtenditur autem illius dignitas etiam ex hoc, quòd illi deſcendenti occurriſſe dicuntur ſerui, dicentes filium eius viuere: plu-

Chryſoſt. *Origen.* *Regulus quid.*

B rium enim numero ſerui dicuntur. Hieronymus lib. 18. Comment. in cap. 65. Eſaiæ: Regulus, inquit, qui dicitur βασιλικὸς, quem nos de aula regia rectiùs interpretari poſſumus, Palatinum, non ſolùm filij, ſed & vniuerſæ domus ſuæ, reperit ſanitatem. Chryſoſtomus, Theophil. & Euthymius etiam legerunt, non βασιλίσκος, vt paruum regem, ſed βασιλικὸς, vt regalem ſignificet. Chryſoſtom. homil. 34. in Ioann. ſiue quòd regio eſſet genere, ſiue quòd alia principatus dignitate fungeretur: Vel quòd miniſter eſſet regius, vt ſcribit Euthymius. Sunt qui ex Herodis domo fuiſſe contendant: alij tamen contrà nituntur, Iudæum iſtum minimè dici poſſe, quòd dignitatis nomen habeat non vulgare Iudæis. Verùm quid iſtud obeſt, quin & ipſe Iudæus ſit? Ponamus ſcilicet Romanos, qui tum Reipublicæ Iudaicæ clauum tenebant, quoſdam officiarios inſtituiſſe, quibus & dignitatem magnam, & Regales dici, & magnas penſiones annuatim reddi voluerint: num arbitramur Iudæos tam fuiſſe frugales, iuſtos, & parum

Hierony. *Aliud regulus, aliud regalis.* *Chryſoſt.* *Euthym.*

C dignitatibus & reditibus intentos, vt hæc nomina abiicerent? Verùm id forſan aliquis mirabitur in Herodis domo, cùm ipſe Iudaicis legibus viueret. Ac ſi Herodes, qui vrbes Iudææ nominibus Cæſarum donauerat, non auderet ſuis miniſtris nomen aliquod minus vulgare Iudæis, commune verò cæteris nationibus tribuere. Friuola ſanè hæc contentio eſt. Facit vt arbitremur hunc Iudæum eſſe, reſponſio quam Chriſtus ad illum habuit, Niſi ſigna & prodigia videritis, non credetis. Hac enim aut ſimili frequenter ad Iudæos, ad Gentiles autem minimè vſus eſſe legitur. Siquidem, vt ſcribit Apoſtolus, Iudæi ſigna quærunt, Græci autem ſapientiam. *Hic* regulus *cùm audiret quòd Ieſus adueniret à Iudæa* per Samariam *in Galilæam*: Iam enim Chriſti fama celebrior habebatur, propter miraculum in Cana factum, reuelationes occultorum, inſignem illam columbæ viſionem, & vocem auditam in baptiſmo eius, teſtimonium Ioannis de eo, diſcipulos, & nouam baptiſandi formam: vnde Matth. 3. legi-

Potuit hic eſſe Iudæus.

D tur, quòd abierit opinio eius in totam Syriam. *Abiit ad eum* in Cana Galilææ, *& rogabat eum vt deſcenderet* in Capharnaum: erat enim ſita in decliuiori parte, ad ripam Genezareth: *& ſanaret filium eius*. Mirum hoc fuiſſet in regio miniſtro, ſeu aulico, ſi ſepoſita omni neceſſitate, ſola autem ductus pietate & religione, ad Chriſtum ſe conferret. Nec enim religione ducitur hoc hominum genus. Vnde & rectè à Lucano dictum eſt,

Aulicorũ quàm leuis fides & religio.

—*exeat aula*
Qui volet eſſe pius.

Lucanus.

Satis eſt ſi ſuos Principes, ſi Dominas ſuas mirentur, & illis complacere ſtudeant, ſéque totos deuoueant. Veruntamen ſi viderint tanta ſe neceſſitate opprimi, vt omninò ſibi humana deſint auxilia: tum velut coacti, in cœlum oculos eleuare, & ſummi illius numinis poteſtatem & clementiam intueri incipiunt: adinſtar Nabuchodonozor, qui è plebe ſua eiectus,

E vbi ſe ſummis malis circumuentum vidit, pilos & vngues accreuiſſe, ſéque ex illo faſtu regio in ſpeciem monſtri alicuius deformatum eſſe: tum tandem oculos in cœlum eleuans, Deum precatus eſt. Hinc fit, vt Deus optimus, huius generis hominum inſolentiam frequenti rerum mutatione caſtiget, & comprimat: aut illos è Principũ fauore, aut loco, aut dignitate & honore excutiendo: aut ſinendo inuidos in eos præualere, aut ſtultitiam eis dominari: ita vt nonnunquam in reprobum ſenſum tradantur. Qui vtinam ſaltem aulicum iſtum imitentur, qui ſpem in Chriſtũ coniicit, & ipſe, non per alios, ſed in propria perſona ad Chriſtum ſupplex accedit. *Filius eius infirmabatur*. Hæc erat vrgens cauſa, vt Chriſti gratiam & virtutem imploraret. Ita ſolet fieri, vt alius alia de cauſa ad Chriſtum veniat: Alij, vt audirent, alij vt inſidiarentur, alij vt pro neceſſitatibus precarentur. Nec ſanè eadem etiam cauſa omnes ad Chriſtum impellit. Sunt qui nomen à Chriſto vſurpent, non quòd aliqua in Ieſum religione

Aulici caſtigãtur à Deo rerum viciſsitudinibus. *Variis cauſis Chriſtus appetitur.*

teneantur, ſed vt hoc prætextu inter Chriſtianos conuerſari poſſint. Sunt qui Chriſti, F
id eſt Eccleſiæ patrimonium quærant, ſola ſacrilegij occaſione ducti. Sunt qui derideant
Chriſtiana: pauci verò eo in ipſum animo feruntur, quem verus quiſque Chriſtianus habere
debet. Et quidem parentes ſatis prouident filiorum corporibus, non animabus. Languebat fi-
lius, requiritur Chriſtus, non vt animam, ſed vt corpus curet: cùm interim prima lex iſta eſſe
debeat, vt anima purgetur à peccatis: ſiquidem corpus à deprauatis humoribus purgandum, &
extremis laboribus eripiendum eſt. Cæterùm ex hac hiſtoria manifeſtum eſt, quòd regulus iſte
Theoph. magnam aliquam de Chriſto opinionem conceperit. Theophilactus ex Chryſ. ſcribit, quòd è
Vnde regu- miraculo in Cana facto bonam quandam de Chriſto conceperat opinionem, tametſi minus
lus opinio- dignam. Gregorius in hom. quòd aliquid crediderit, ita tamen vt nondũ plena & perfecta fides
nẽ de Chri- eſſet. Chryſoſt. hom. 34. in Ioan. tum ſcilicet crediſſe obſeruat, cùm à ſeruis curatum filiũ au-
ſto conce- diuit. Et quidem hoc fuit initium fidei, bonam primùm de Chriſto concepiſſe opinionẽ, & ad G
perit. eum acceſſiſſe: nec tãtùm in ipſo ſuæ domus adytu Chriſto occurriſſe, ſed vſque ad Cana Gali-
Gregor. læææ veniſſe. Ex conſequentibus enim manifeſtum eſt, illũ iter vnius diei feciſſe: cùm ipſi ſerui
Chryſoſt. ſanato eius filio, properè ad illum currentes, vt & hanc ei curationem nunciarent, non niſi cra-
Quo tẽpore ſtino die aduenire potuerint. Et tamen illo iam deſcendente ſerui occurrerunt. Pone. ſc. paulò
venerit re- poſt ſeptimam celeri curſu ad dominum ſuum properaſſe, habebant maximam huius diei par-
gulus. tem: & iam quicquid ſuppoſueris, ipſo die craſtino illuceſcẽte acceſſerit regulus ad Chriſtum:
non tamen tam citò ab illo rediit, quin ſaltem iam ſeptima hora eſſet: cùm dicatur puer cura-
tus hac ipſa hora qua Chriſtus dixerat, Filius tuus viuit. Ita dies integra, nocte etiam interpoſi-
ta, connumeratur ab ea hora, qua ſerui iter aggreſſi ſunt, & qua ad dominum ſuum peruene-
Affectus runt. Nihil igitur regulum iſtum retrahit, non magnarum forſan rerum, quas domi & foris ha-
reguli. bebat, occupatio: non itineris prolixitas, non hic honoris & dignitatis gradus quem habebat. H
Ita ſcilicet & regina Saba commendatur, quæ rerum harum omnium conſideratione ſepoſita,
ad Salomonem acceſſit: niſi quòd maiori laude digna eſt, ſi ſpectes ſexum, ſi cætera etiam om-
nia quæ diximus, conſideremus: immò ſi cauſam quæ illam impellebat, attendamus. Veniebat
enim cupiditate doctrinæ ducta, non neceſſitate: veniebat vt audiret ſapiẽtiam Salomonis, iſte
vt filio ſuo, quo nihil charius habebat, ſanitatem requireret. Interim tamen faciliùs iſti, quàm
Origenes. illi contigit: quoniã Ecce plus quàm Salomon hîc. Cæterùm Origen. to. 18. in Ioan. & Thom.
Tho. Aq. Aqu. lect. 7. in cap. 4. Ioan. hîc myſteria requirunt. Regulus iſte omnia ſibi deiecta, & extra
ſpem poſita eſſe cernebat, priuſquàm Chriſtum aduenientem audiſſet: tunc autem ſpem con-
cepit curationis filij ſui. Et ita ſanè, quandiu Chriſti differebatur aduentus, ſpes hominum
de ſanatione à peccatis abiecta erat: ſed ſtatim atque Patres illi veteris Teſtamenti animo
Chriſti conceperunt aduentum, tunc reſpirare cœperunt, & populi ſui, quem velut pater fi- I
lium, diligebant, reſtituendam ſpiritualem valetudinem ſibi repromiſerunt. Luc. 19. Venit e-
nim filius hominis quærere, & ſaluum facere quod perierat. Ideò & illi votis ſuis ad eum
contendebant, & rogabant vt deſcenderet, & ſanaret populum ſuum. Eſa. 64. Vtinam diſ-
rumperes cœlos, & deſcenderes. Origenes etiam iſtud adiicit, quòd Patres illi veteris
Teſtamenti, non modò Chriſtum aduenire precabantur, dum hîc viuerent, ſed & poſt
mortem ſuam. Hæc ſunt enim eius verba. Apparet autem ſanctis, qui ex hac vita e-
migrarint, curam eſſe de populo, quemadmodum in Machabæorum geſtis ſcriptum eſt
(2. Machab. 15.) poſt plurimos annos ab obitu Hieremiæ. Hic eſt Hieremias Dei Pro-
pheta, qui multum orat pro populo, & pro ciuitate ſancta. *Incipiebat enim mori.* ἤμελλεν γὰρ
Neceſſitas ἀποθνήσκειν, erat enim moriturus. Hoc interſerit Euangeliſta, vt intelligas ſummam neceſ-
morbi. ſitatem, & Chriſtum ipſa neceſſitate ſuperiorem fuiſſe. Erat enim moriturus, ſi humana K
tantùm ſpectes, naturæ vim, & opem humanam: non tamen ſi diuinam virtutem. Erat
vtique moriturus, niſi Chriſti omnipotentia ſuccurriſſet. Adeò alia ſunt in oculis ho-
minum, alia in oculis Dei. *Dixit ergo Ieſus ad eum, Niſi ſigna & prodigia videritis, non
credítis.* quaſi dicat, Non ſanè crediſſes, niſi ſigna aliqua aut vidiſſes, aut audiſſes: ſed
neque fidem illam quam habes, perfectiorem aſſecuturus es, niſi & aliud ſignum ſucce-
Cyrillus. dat. Cyrillus libro ſecundo in Ioannem, cap. 117. Cùm enim duritiem eorum Saluator vi-
deret nõ poſſe ad fidem oratione reduci, ſignis atque prodigiis opus illis eſſe affirmat, vt natura
An liceat ſe Deum poſſint cognoſcere. Verùm quare iſte increpatur, quòd ſignis prioribus ductus, filio
ſigna pete- ſalutem requirat: aut cur ex hoc ſanitatis filij ſigno fidem in Chriſtum colligere nititur: quaſi
re. neque ſignis ad fidem adduci liceat? Verùm hîc reſpondemus, non licere ſigna requirere vt
credamus, maximè vbi ſemel in fide fuerimus inſtructi: hoc enim eſt tentare Deum: niſi
fortè

A forte id facere Prophetica voce,& diuino imperio iubeamur. Sicut cùm ad Achaz dictum eſt
ab Eſaia,cap.7. Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo, in profundum inferni, ſiue in excelſum
ſuprà. Alioquin vbi nulla neceſſitas,& expreſſum mandatum fuerit, non hoc erit fidẽ colligere,
ſed ipſam impugnare. Quòd ſi ſigna fidei noſtræ primitias præceſſerint, non videntur eſſe
reiicienda. Illorum enim fructus eſt fides, vt ſi quis ex Iudæis propter ſigna credidit, non ideò
vituperatur: ſed ſi quis, vt credat, ſigna poſtulat, cùm iam fidei rudimenta perceperit, hæc ipſa
impugnare cenſebitur, quia adhuc hæret & incertus eſt. Auguſtin. lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. Auguſt.
Eapropter etiam nunc vulgò miracula non fiunt. Poſſem enim dicere neceſſaria fuiſſe priuſquàm
crederet mundus, ad hoc vt crederet mundus. Quiſquis adhuc prodigia, vt credat, inquirit,
magnum eſt ipſe prodigium, qui mundo credente non credit. Itaque Chriſtus non arguit
regulum iſtum, quòd primùm audiens ſigna à Chriſto facta credere cœperit: ſed quòd adhuc
B dubius, veniat quaſi Chriſtum tentaturus, vt perfectiùs credat. Gregorius Papa, in hom. 28. Sed Gregor.
quare huic dicitur, Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis: qui antè credidit, quàm ſigna *Quare huic*
videret? Sed mementote quid petiit, & apertè cognoſcetis, quia in fide dubitauit. Popoſcit nãque *id expro-*
vt deſcenderet, & ſanaret filium eius. Corporalem ergo præſentiam Domini quærebat, *bratur, qui*
qui per ſpiritum nuſquam deerat. Minus itaque in illo credidit, quem non putauit poſſe ſalu- *credidit.*
tem dare, niſi præſens eſſet & corpore. Si enim perfectè credidiſſet, proculdubiò ſciret, quia
non eſſet locus, vbi non eſſet Deus. Ex magna ergo parte diffiſus eſt, quia virtutem non dedit
maieſtati, ſed præſentiæ corporali. Theophilactus in Ioan. Scias autem aliud eſſe prodigium, a- Theoph.
liud ſignum. Nam prodigium fit præter naturam, vt aperire oculos cæci nati, & excitare mor- *Prodigium*
tuum: Signum autem non præter naturam, vt ſanare infirmum. Idcircò Thom. Aquin. in Ioã. *& ſignũ.* Tho.Aq.
probat iuſtè iſtum reprehendi, quòd ſigna & prodigia quærat, cùm iam in fide imbutus fuerit.
C Aliter enim infideles ad fidem trahuntur, aliter fideles. Fideles quidem ſcripturæ authoritate
perſuadentur, vt docet Ioan. Damaſcen. lib. 1. de fid. Orthodoxa, cap. 1. Infideles autem per mi- Io.Damaſ.
racula ducuntur, 1. Cor. 14. Signa data ſunt infidelibus: nec enim ſcripturas admittunt, ſed ri-
dent. Atqui iſte ex Iudæorum Gente erat, Prophetas audierat, & eorum lectioni incumbebat.
Ideò arguitur, quòd præter illorum authoritatem, & recens Ioannis teſtimonium, adhuc ſigna
requirat. Itaque non ſimpliciter arguitur, quia filij ſui ſalutem requirit: ſed quia hæſitans & du-
bius poſtulat, quaſi ex hoc ſigno probaturus Chriſti omnipotentiam. Et hoc quidem, vt ſcri-
bit Euthymius in Ioan. dixit, deprimendo Iudæos, ſi cum Samaritanis conferantur: ſiquidem Euthym.
illi abſque ſignis & prodigiis crediderant. *Dixit ergo ad eum regulus: Domine, deſcende, priuſquàm*
moriatur filius meus. Cyrillus lib. 2. in Ioan. cap. 116. Quamuis iſte ignoraret naturâ Chriſtum Cyrillus.
Deum eſſe, vt hominem tamen adiit, qui filium eius ab imminenti mortis periculo poſſet li-
D berare. Quanquam ergo Dominum appellet, veræ tamen dominationis dignitatem ei non
concedit. Si enim verum eſſe Dominum cognouiſſet, non rogaſſet, vt ad ægrotantem adole-
ſcentulum deſcenderet. Sic ſperabat & Naaman Syrus fore, vt Heliſæus ad ſe deſcenderet, &
manu ſua tangeret locum lepræ, & ſic illum curaret. Et hæc fides de Chriſto apud multos ob-
tinuit, cùm legamus Petrum ſciſcitatum de vulgi opinione, reſpondiſſe (Matth. 16.) Alij dicunt
te eſſe Helyam, alij Hieremiam, alij Ioannem Baptiſtam, aut vnum ex Prophetis. Hanc etiam
primùm opinionem Samaritani de Chriſto conceperant. Ait enim: Domine, vt video, Pro-
pheta es tu. Vrget igitur regulus rẽ ipſam, & ait: *Domine deſcende.* quaſi dicat: Miſſa fac iſta quæ
dicis, quòd niſi ſigna viderimus, non credemus: Vrget me præſens neceſſitas, vt non o-
pus ſit verbis, ſed celeritate. En moritur filius meus, pro cuius ſalute ad te veni. Rogo *Duplex er-*
te, *deſcende*. In his dupliciter errat. Deſcendere requirit, & priuſquàm moriatur filius. *ror reguli.*
E Duos enim errores incurrit: vnum, quòd abſens Chriſtus nihil efficere poſſit: alterum, quòd
neque mortuum poſſit excitare. Quàm verò viuacior erat fides Centurionis, qui ſolo Chriſti
verbo & imperio opus eſſe credidit. Ait enim: Domine, noli vexari. Et rurſus: Non ſum di-
gnus vt intres ſub tectum meum: ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus. Verùm, ait Al- Albertus.
bertus in Ioan. adhuc opponitur, quòd iſte meliùs credidiſſe videtur, quàm Centurio: quia plus
eſt poſſe per ſeipſum, quàm per alium: & quia multi poſſunt per alium, quod per ſei-
pſos non poſſunt. Ideò maiora Chriſtum poſſe credere videtur regulus, quàm Centu-
rio. Adhuc. Omnis agens aliquid fortior eſt, & fortiùs agit in coniunctum, quàm in
remotum, ſicut dicunt Philoſophi. Rationabiliter ergo petiuit, vt Chriſtus ad filium deſcen-
deret: vt virtus eius adiuncta propiùs filio, fortiùs ageret. Ad hoc autem dicendum, quòd iſte
verè in fide dubius, Centurio autem perfectior fuit. Itaque ad primum obiectum dicendum
eſt, quòd nulla virtus adeò fortis eſt, ſicut illa quæ adeſt vbique. Illa enim vbique poteſt,

& vbique per ſeipſam operatur. Quòd ſi aliquid per alium efficit, non ideò contingit, quaſi illo indigeat, ſed vt per miniſtras creaturas tantò maior appareat. Talis autem Deus eſt. Hic enim vbique eſt, & omnia vbique poteſt, non indigens aliquo: qui etſi per Angelos, homines, aut alias creaturas aliquid efficit, non ideò facit, quaſi his carere non poſſit: ſed vt ordinem ſeruet, & creaturas ſuas honoret, nóſque per media quædam ad ſe pertrahat. Itaque ſi quis eſt, qui roget Angelum mitti, aut per aliquem Deum nos eripere, non derogat Dei omnipotentiæ: nouit enim Deum ſimplici & abſoluta poteſtate id etiam per ſeipſum poſſe. Non ita verò credebat regulus: exiſtimabat enim Chriſti corporali præſentia opus eſſe: alioquin nec ſolo verbo, nec alterius miniſterio filium curari poſſe. Centurio è contrario dixit: Dico huic, Vade, & vadit. Agnouit ſcil. Chriſtum ſtatim vbi aliquid iuſſerit, expedire, ſeu etiam per miniſtros ſuos. Ad alteram obiectionem dicendum eſt, quòd ſententia iſta, de agente in ſubiectum proximum, intelligitur de virtutibus definitis, certis, & circumſcriptis. Virtus autem Dei infinita eſt: ideò attingit vbique. Sap. 8. Attingit à fine ad finē fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. G
Ex his manifeſtum eſt, quàm in multis regulus defecerit. Demum quod ait, *priuſquàm moriatur*

Refutatur error reguli.

filius meus. Ergóne exiſtimat Chriſtum non poſſe filium ſuum à mortuis ſuſcitare? Quid non olim ſimile legere potuit & Helyā & Heliſæum feciſſe? Helyas enim filium Sarephtanæ, Heliſæus filium Sunamitidis ſuſcitauit. Verùm hæc tam rara fuerat, vt cùm Chriſto ſolùm deferat eſſe virum Dei, ſolùm in ægrotum aliquid poſſe exiſtimet. Hoc illum cogitaſſe ſcribunt

Chryſoſt. Rupertus.

Chryſoſtomus, & Rupertus in Ioan. Itaque nondum in eam fidem peruenerat, qua credimus quòd omnipotens Pater, omnipotens Filius. Et quod ipſemet Chriſtus aſſerit: Sicut Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & Filius quos vult viuificat. Et quidem non improbanda oratio

Oratio pro anima.

eſt, qua pro anima ſic oratur, ſicut & iſte pro filio: ac ſi dicamus, Domine miſerere, priuſquàm moriatur, id eſt, condemnetur anima mea. Sicut & orat Iob: Dimitte ergo me Domine, vt plangam paululum dolorem meum, antequàm vadam, & non reuertar in terram tenebroſam, H & opertam mortis caligine: terram miſeriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Et alibi: Miſerere mei antequàm vadam, & ampliùs non ero. Ideò etiam Dauid: Miſerere mei Deus, & ſalua me: quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te, neque omnes qui deſcendunt in infernum. Et rurſus: Conuertere Domine, & eripe animam meam, ſaluum me fac propter miſericordiam tuam. Quia non eſt in morte qui memor ſit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi? Hæc omnia quid aliud ſonant, quàm vt Deus miſereatur noſtri, dū tempus eſt miſerendi, ne nos perdat in die tremendi iudicij? Hoc eſt ergo, Miſerere, priuſquàm moriatur, id eſt, æternæ damnationi adiudicetur anima mea. Nam tametſi anima immortalis ſit, quodammodò tamen mori dicitur, cùm bonis vitæ deſtituitur, & in tormentis æternis poſita eſt. Vnde & Pſaltes: Sicut oues in inferno poſiti

Origen.

ſunt, mors depaſcet eos. Hanc meditationem poſt Heracleonem, Origenes obſeruat tom. 8. in I Ioan. Itaque ſi quis à Deo poſtulet, vt ſuam animam viuificet, priuſquàm ſpirituali morte pereat, probatur illius oratio. Nouit enim per fidem iudicium futurum, & quoniam, vt dicit Pſaltes, Tibi eſt Domine miſericordia & iuſtitia, & tu reddes vnicuique ſecundum opera ſua. Oratio hæc in fide iudicij illius, & diuinæ iuſtitiæ fundatur. Eluderetur autem iuſtitia, ſi nos Deum requireremus pro iis qui verè mortui ſunt: id eſt, qui æternis pœnis adiudicati ſunt. Sicut enim

Auguſt.

iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre, vt ſcribit Auguſtinus: ſic iniuriam facit Deo, qui orat pro eo mortuo, quem certò ſciuerit eſſe damnatum. Itaque ſi animæ ſalutem attendamus, orandum eſt, priuſquàm illa pereat & damnetur. Verùm aliud eſt loqui, & orare pro corporis ſalute. Nam & illud, quodcumque ſit, à quantumuis diuturno tempore in puluere dormiat, in ictu oculi reformare, & vitæ reſtituere poteſt Chriſtus: quod demum K in generali omnium reſurrectione manifeſtum erit. *Dicit ei Ieſus, Vade, filius tuus viuit.* Cernens enim benigniſſimus Dominus hominis illius fidem, licet imperfectam, ſuperabundanti ſua bonitate ſupplens, quod illius deerat imperfectioni, dixit ad eum: Non opus eſt, vt iuxta tuam poſtulationem pro hac re tecum vadam: non ad eam rem corporalis præſentia neceſſaria eſt, cùm virtus mea vbique adſit, & in omnia ſe loca diffundat. Abi tuipſe, & viuum ſanúmque filium reperies: & ipſo facto experieris nullum me locum latere, & nihil me in

Caſſianus Diaconus.

quantumuis diſſitum non poſſe. Caſſianus Diaconus Conſtantinopolitanus, lib. de libero arbitrio, cap. 35. Abſoluta igitur planè ſententia pronunciamus etiam exuberare gratiam Dei, & tranſgredi interdū humanæ infidelitatis anguſtias. Quod in illo Euāgelico regulo factū fuiſſe reminiſcimur, qui dū faciliùs credit ægrotantē filium ſuū poſſe curari, quàm mortuū ſuſcitari, præſentiā Domini feſtinus implorat, dicens: Domine, deſcēde, priuſquā moriatur filius meus.

Cuius

A Cuius infidelitatem licet his verbis Chriſtus arguerit, Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis: tamen nõ ſecundum infirmitatem fidei eius, gratiã ſuæ diuinitatis exercuit: nec præſentia corporali, quemadmodũ crediderat, lethales febriũ morbos, ſed verbo ſuæ poteſtatis excludit, dicens: Vade, filius tuus viuit. Verùm quæritur, quomodo fiat, vt Chriſtus plura iſti exhibeat q̃ petat: Quomodo ſolo verbo curet filium reguli, nec deſcendere velit: cùm tamẽ à Centurione rogatus ne deſcenderet, ſed vt tantùm verbo iuberet, deſcendere voluerit. Atqui prior eſt ratio generalis, quã omnes norunt, dare nimirùm omnibus affluenter, etiam maiora quàm petantur: vnde & plura vtrique conferre voluerit. Petit Centurio tantùm verbum, & ille non modò verbum non negat, ſed & deſcenſurum ſe eſſe pollicetur. Petit regulus vt deſcendat, & vbi domũ ſuam peruenerit, filium ſuum curet. Plus exhibet: nec enim negat ſe deſcenſurum, ſed nulla interpoſita mora, quæ in ipſo itinere requireretur, filium in inſtanti ſanitati reſtituit. Poſterior ratio

B ſumitur à perſonarum conditione. Chryſoſt. hom. 34. in Ioan. Quoniam, inquit, in Centurione fides perficiebatur, ideò ſe iturum dixit, vt viri fidẽ cognoſceremus: at regulus adhuc imperfectus erat. Propterea omni ſtudio Chriſtum impellebat vt deſcẽderet, neque adhuc norat abſentem quoque curandi habere poteſtatem. Quid ergo poſſet, oſtendit: vt quod per ſe Centurio ſentiebat, hic non accedente Ieſu erudiretur. Eadem ratio ab Auguſtino, tract. 16. & à Ruperto, & Greg. in hom. proponitur. Cyrillus Alexand. lib. 2. in Ioan. c. 119. Ita non imperitiam in omnibus noſtram Dominus reſpicit, ſed vt Deus, etiam peccantibus auxilium adfert. Docet igitur hominem, quòd per ignorantiam non fecit, & quæ optauerat, ei largitur. Nam in eo quod ait, *Vade*, fides eſt: in eo verò quod dicit, *Filius tuus viuit*, rei optatæ conſummatio magna cum poteſtate perſpicitur. *Credidit homo ſermoni quem dixit ei Ieſus, & ibat.* Ita profecit in eo fides. Initium per famam accepit: ſed & audito Ieſu perfectior reddita eſt. Ita nimirùm Sa-

Chryſoſt. *Auguſt.* *Rupert.* *Gregor.* *Cyril. Alex.* *Fidei viri.*

C maritani cùm Ieſum audiuiſſent, profecerunt. Vnde & mulieri dixerunt, Quia non propter loquelam tuam credimus, ipſi enim audiuimus. Magna ſcilicet erat verborum Chriſti virtus, vt & obduratos quoſque emollire poſſet, ſi modò aures præbere vellent. Et hæc mihi fides illi videtur eſſe ſimilis, quam Sarephtanam de Helya viro Dei concepiſſe legimus. Credidit enim illa ſermoni viri Dei, quia lecythus olei non minuetur, & farina non deficiet, donec plueret Dominus ſuper terram. Et ideò cum fiducia obediuit Prophetæ, & ei pauxillum panis & aquę attulit. Non ignorabat iſte verba Prophetarum & electorum Dei magnæ virtutis eſſe. Legerat verbo Ioſue ſolẽ ſtetiſſe, & verbo Helyæ cœlũ clauſum eſſe. Ideò credidit ſermoni Chriſti, non quòd ipſum filium Dei, ſed quòd Prophetam Deo dilectum eſſe agnoſceret. Quòd ſi iſte, qui hanc de vnigenito Dei fidem nondum conceperat, agnoſcit tamen verba eius poteſtate plena eſſe: quid eſt quòd nos de verbis eius diffidamus, & cùm audierimus illum nobis &

Fides Sarephtanæ de Helya.

D polliceri, & expreſſis verbis ſuum in cœna corpus exhibere, adhuc hoc ipſum in quæſtionem vertamus? *Et ibat.* Ita ſecurum illum reddit verbum Chriſti. Quod ſi quis in quæſtionem vertat, non video quomodo tutus & quietus ambulet. *Iam verò eo deſcendente, occurrerunt ei ſerui, & nunciauerunt, dicentes, quia filius eius viueret. Interrogabat ergo horam ab eis, qua meliùs habuerit. Et dixerunt ei: quia heri hora ſeptima reliquit eum febris.* Hæc illi læta adferebant, & filium periculum mortis euaſiſſe nuntiabant. Ille verò curioſiùs ſingula inquirebat, modum, tempus, & reliqua omnia quæ contigerant. *Cognouit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Ieſus, Filius tuus viuit.* Sciebat enim horam illam, & diligenti memoria tenebat ex induſtria notatam, certóque tenore apud animum ſuum defixerat: vt ſi id quod pollicebatur, in eam horam incideret, iam de diuina illius magni Prophetæ potentia non dubitaret. Hinc factum eſt, vt ſeruis horam deſignantibus, ipſe crederet. Adiicit enim Ioannes, *Et credidit ipſe & domus eius tota.* Sic

E per occaſionẽ vnius filij ſalus patri & toti domui facta eſt. Hic diſcimus verbi virtutem in ſuis effectis agnoſcere, & vt dicitur Rom. 1. inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt viſibilia, cognoſcere. Demùm ita nos efformare, vt ſemper fidem velut anchoram firmam teneamus. Non deeſt vnde credat pater, vnde domus eius: non deeſt vnde & Prælatus Eccleſiæ, cùm Eccleſia ſua Dei & Chriſti eius bonitatem & omnipotentiam demiretur: cùm quotidie videat filios ſuos in extremis & periculis & peccatis poſitos per Chriſtum eripi: & eos, quos pro deploratis habebat, ſaltem aliquando ad ſeipſos redire, & pœnitentiam agere. Hinc confirmamur, quòd videmus Deum patienter agere pro nobis, nolentem aliquem perire, ſed omnes ad agnitionem veritatis venire. Rom. 2. Sed & mihi vide fidei profectum. Credit pater, & credit omnis eius familia. Ille eos catechiſat, & inſtruit de Chriſto. Ille fit eis præco verbi Dei. Hoc exemplo diſcant patresfamiliâs, quid filiis, quid etiam & ſeruis debeant. Non hos adinſtar brutorum acceperunt, vt eorum tantùm corpora curent: rationales ſunt, & fidei capaces. Itaque ſi quis eorum

Obſeruationes. *Quid debeant patresfamilias ſeruis.*

inſidelis eſt, curent vt ad fidem formetur. Si quis fidelis eſt, hunc in Chriſto diligant, & in fide confirmari ſtudeant. Hanc illis doctrinam Paulus protulit. Si quis, inquit, ſuorum maximè domeſticorum curam non habet, hic eſt infideli deterior. Prouerb. 10. Secundum iudicem populi, ſic & miniſter eius. *Hoc iterum ſecundum ſignum fecit Ieſus, cùm veniſſet à Iudæa in Galilæam.* Thomas Aqu. in Ioan. Hoc duplicem habet ſenſum: Aut quòd tum poſtquàm Ieſus aduenit in Galilæam, duo miracula fecerit, quorum iſtud alterum fuerit: Aut quòd duo miracula, ſed diuerſis temporibus fecit, vnum ſcilicet in nuptiis, alterũ in curatione filij reguli. Et hac ratione maximè conuincuntur Galilæi, qui primi omniũ & Chriſti prædicatione & miraculis donati, minus omnium tamen in eum crediderunt: Samaritanis interim abſque miraculis in illum & credentibus, & eundem ſua ciuitate excipientibus. F

Tho. Aqu.

Chriſtus per omnem Galilæam prædicat: ad pœnitentiam & Euangelij fidem variis miraculis & curationibus inducit: vnde fit, vt eum turbæ multæ ſequantur, & Eſaiæ vaticinium impleatur. G

Matth. 4.	Marc. 1.	Luc. 4.	Ioan.
Cùm autem audiſſet Ieſus, quòd Ioannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam: & relicta ciuitate Nazareth, venit & habitauit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulõ & Nephtalim, vt adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam Prophetam, Terra Zabulon & terra Nephtalim, via maris trans Iordanem Galilææ gẽtium: populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: & ſedentibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis. Exinde cœpit Ieſus prædicare, & dicere, Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cœlorum.	Poſtquàm autem traditus eſt Ioannes, venit Ieſus in Galilæam, prædicans Euangelium regni Dei, & dicens, Quoniam impletum eſt tempus, & appropinquauit regnum Dei: pœnitemini, & credite Euangelio.	Et regreſſus eſt Ieſus in virtute Spiritus in Galilæam: & fama exiit per vniuerſam regionem de illo. Et ipſe docebat in ſynagôgis eorum, & magnificabatur ab omnibus.	

H

Introductio.

VBI PRIMVM ſol oriri cœperit, non ſtatim omnem terræ faciem ſuo fulgore illuſtrat, ſed eam quæ magis eſt conſpicua, & Oriẽti vicinior. Vbi verò, vt à Poëta dicitur, I

--medium conſcenderit axem:

tum tandem & in valles etiam fertur, & in omnium capita ſuos radios immittit. Ita quidem Chriſtus Ieſus omnem terram illuſtraturus erat. Ipſe enim lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: & ideò non Palæſtinæ modò, ſed mundi ſe lucem eſſe prædicauit. Veruntamen non ſtatim ab ipſo ſuæ prædicationis exordio, mundum omnem peruagatus eſt: ſed vbi primùm conceptus & educatus fuit, quia in ſui ortus viciniore regione ſuam lucem communicauit. Hîc duo illa prima ſigna fecit, de quibus dictum eſt: & hîc primùm concionari, & Euangelicam doctrinam enunciare cœpit: vt ex Galilæa tandem in Iudæam, demũ è Iudæa in omnem terram diffunderetur. Hoc nobis Matthæus, Marcus, & Lucas proponunt. K

Summa. *Et relicta ciuitate Nazareth, venit & habitauit Ieſus in ciuitate Capharnaum maritima.* Non ita intelligendum eſt reliquiſſe Nazareth, quaſi poſt curationem filij reguli aliquãtulum in ea habitauerit, antequàm veniret in Capharnaum: ſed quòd illam prçterierit, & ingredi contempſerit.

Obiectio. Nec mouere nos debet, quòd Lucas ingreſſum Nazareth, & in Synagogam veniſſe ſcribit, antequàm narret quid tandem in Capharnaum fecerit. Hoc enim per anticipationem à Luca

Auguſtin. poſitum eſt, vt obſeruat Auguſtinus, lib. 2. de cõſenſu Euang. cap. 42. Quod manifeſtum eſt ex verbis Nazarenorũ, quæ Chriſtus præoccupauit, Quanta audiuimus à te facta in Capharnaũ,

Quando hæc facta ſint. fac & hîc in patria tua. Oportuit enim Chriſtum tunc tẽporis frequenter in Capharnaum diuertiſſe, & tum multa ſigna feciſſe. Atqui nondum legimus in Capharnaum feciſſe, priuſquàm ſanaret filium reguli. Itaque ita intelligendum eſt, quòd venit Ieſus in Capharnaum, relicta, id eſt præterita Nazareth, non illam ingreſſus, donec ſuæ prædicationis & doctrinæ fundamenta

ieciſſet,

A ieciſſet, & diſcipulos congregaſſet. Porrò Capharnaum non longè ſita erat à ſorte Beniamin & Iuda, metropolis Galilææ, vt in ſuperioribus diximus, & ſatis nobile emporium: Maritima dicta, non quòd mari Mediterraneo, aut Rubro, aut Euphrati contermina eſſet: ſed quòd alluetur lacu Genezara, qui & Tiberiadis, & mare Galilææ dicebatur. Brocardus in deſcript. Terræ ſanctæ: Iordanis enim fluuius ante portam Cæſareæ Philippi, ex duobus fontibus Ior, & Dan naſcens, poſt longos circuitus, quos facit inter Capharnaum & Corrozaim, in mare Galilææ labitur, quod & Tiberiadis nuncupatur. Hoc autem adiicit, vt tanto illam & populi concurſu fœcundiorem fuiſſe, & maiorem Apoſtolis audiendi Chriſti occaſionem datam eſſe deſignet: cùm illi piſcatores Galilææ, hanc maritimam ciuitatẽ non ignorarent. *In finibus Zabulon & Nephtali.* Zabulon decimus fuit Iacob ex Lya vxore eius, de quo Geneſ. 30. Nephtali autem ſextus filius Iacob, ex Bala ancilla Rachel vxoris ſuæ, vt ibidem habetur. Habuerunt & *Maritima, quæ.* *Brocard.*

B illorum tribus ſuam ſortem in terra promiſſionis, in quarum finibus ſita erat Capharnaũ. Fuit & ciuitas Nephtalim, quæ nunc Suziz vocatur, è qua Tobias ortus eſt. Hinc, vt ſcribit Brocardus, tres leucæ ſunt ad Bethſaidam patriam Andreæ & Petri: hinc iterum tres leucæ numerantur ad Magdalum caſtrum Mariæ Magdalenæ. Inde venitur ad terram Geraſenorum, in qua multæ ſunt ciuitates & oppidula. Itaque Chriſtus in Capharnaum ſecedit, non tam vt cederet furori Herodis ad tempus, vt ſcribit Chryſoſto. hom. 6. Operis imperf. & hom. 14. Operis perf. in Matth. qui nuper in Ioannem manus miſerat, cúmque captiuum detinebat: quàm *vt adimpleretur quod dictum eſt per Eſaiam Prophetam: Terra Zabulon, & terra Nephtali, via maris trans Iordanem Galilææ gentium: populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: & ſedentibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis.* Hieronymus lib. 3. Comment. in Eſ. cap. 9. Ac primùm notandum, quòd teſtimonium hoc Euangeliſta Matthæus non iuxta Septuag. *Chryſoſt.* *Hierony.* *Eſaiæ cap. 9 vaticiniũ explicatur.*

C ſed iuxta Hebræos poſuerit. Septuaginta enim ita legunt: Hoc primum bibe, velociter fac regio Zabulon &c. quia terra Zabulon & terra Nephtalim prima Chriſti videre miracula, vt prima biberet fidei potionem, quæ prima viderat Dominum ſigna facientem. Sed iuxta Hebraicum primo tempore releuata eſſe dicitur onere peccatorum: quia in regionibus duarum tribuum primùm Saluator Euangelium prædicauit. Vnde & in 67. Pſ. dicitur, Benedicite Dominũ de fontibus Iſrael. Ibi Beniamin adoleſcẽtior, Paulus in mentis exceſſu. (Act. 9.) Qui & alibi loquebatur (2. Cor. 5.) Sine mente excedimus Deo principes Zabulon, Principes Nephtalim duces eorum, quia in his tribubus fuerunt viculi, de quibus duces noſtri Apoſtoli crediderunt. Et primo quidem tempore hæ duæ tribus Zabulon & Nephtalim ab Aſſyriis captæ ſunt, & ductæ in hoſtilem terram: & Galilæa deſerta eſt, quam nunc Propheta dicit alleuiatam eſſe, eò quòd peccata populi ſuſtineret. Poſtea verò non ſolùm duæ tribus, ſed & reliquæ, quæ

D habitabant trans Iordanem & in Samaria, ductæ ſunt in captiuitatem. Et hoc, inquiunt Hebræi, ſcriptura nunc dicit, quòd regio, cuius populus primus ductus eſt in captiuitatem, & Babyloniis ſeruire cœpit, & quæ priùs in tenebris erroris verſabatur, ipſa primùm lucẽ Chriſti prædicantis videret, ita vt ex ea in vniuerſas Gentes Euangelium diſſeminaretur. Nazaræi, inquit Hieronymus, hunc locum ita explanare conantur. Adueniente Chriſto, & prædicatione illius coruſcante, prima terra Zabulon & terra Nephtalim à Scribarum & Phariſæorum eſt erroribus liberata, & grauiſſimum traditionum Iudaicarum iugũ excuſſit de ceruicibus ſuis. Poſtea verò per Euangelium Apoſtoli Pauli, qui nouiſſimus omnium fuit, ingrauata eſt, id eſt multiplicata prędicatio, & in terminos Gentium, & viam vniuerſi maris Chriſti Euangelium ſplenduit. Denique omnis orbis, qui antè ambulabat, vel ſedebat in tenebris, & idololatriæ ac mortis vinculis tenebatur, clarum Euangelij lumen aſpexit. Cyrill. Alexan. lib. 1. in *Hierony.* *Cyr. Alex.*

E Eſai. Orat. 5. in cap. 9. Tum enim incedebant ij qui erant *in Galilæa Gentium*, perinde vt Gentes, & commorabantur in mundo, tanquam qui nocte ambulant, & in omnem foueam ruunt, & ad quemuis lapidem impingunt. Habitabant autem *in regione vmbræ mortis*, quia adinſtar mortuorum nec intuebãtur, nec lucem videbant ſpiritualem, ſed vndique nebulam & caliginem. Corporum namque vmbra omninò eorum formas imitatur, & quantum ad effigiem, formam & figuram pertinet, nulla ratione diſcrepat. Deum autem neſcire, qui naturâ eſt, & verè Deus, imitatio quodammodò eſt, & vmbra mortis. Chryſoſtomus hom. 14. Operis perf. in Matth. Vt enim diſceres, quia neque lumen neque tenebras has ſenſibiles nominaret, cùm de lumine loqueretur, non ſimpliciter lumen poſuit, ſed *lumen magnum*, quod alibi appellat & verum: & tenebras memorans, *vmbram mortis* vocauit. Deinde monſtrans quia non ipſi inquirentes inuenerint: ſed vltra illos Deus deſuper illuſtrauit: Ipſum, inquit, lumen eis exortum eſt, ac refulſit: non quòd illi priùs ad lumen acceſſerint. Ante aduentum *Chryſoſt.*

enim Chriſti in extremis malis vita hominum conſtituta erat. Neque enim ambulabant, quod F
vtique ſignum erat, ne ſpem quidem illos liberationis habuiſſe: ſed *ſedebant* à tenebris compre-
henſi, quaſi ignorantes prorſus quonam promoueri deberent. Siquidem Matthæus legit
ὁ λαὸς ὁ καθήμενος, populus ſedẽs: καὶ τοῖς καθημένοις, & ſedẽtibus in regione vmbræ mortis. Etſi
Conciliatio Matthæi et Eſaiæ.
nec Hebraica dictio ſit reiicienda *Haham Haholekim*, id eſt, populus inambulans. Nam &
Patres illi, ceu Matthæus, maximè dicit ſedere pro habitare: qua dictione vtitur Eſaias. Siqui-
ſedere, pro habitare.
dem ita tandem habet ישבי בארץ, habitantibus ſeu ſedentibus in terra. Sic enim quod in primo
verſu Pſalmi 1. legimus, *lo iaſſau*, transferimus, non ſedit. Eandem etiam analogiam ſequitur
Euſeb. Cæ.
Euſebius Cæſarienſ. lib. 9. de demonſtr. Euang. c. 8. Colligit autem ex Eſaia, lumẽ illud quod
ortum ſit eis. Quodnam verò niſi ipſe natus puerulus, & qui à Deo datus eſt filius, qui magni
conſilij Angelus & princeps pacis, & ius potentiámque habens, & Deus fortis, & pater futuri
ſeculi nominatus eſt? De hoc enim in eodem Eſaiæ capite, hæc quæ dicimus, leguntur. Chry- G
Chryſoſt.
ſoſt. hom. 6. Operis imp. in Matth. illas tenebras amplificat, in quibus hic populus ſedebat, qui
primus Chriſti prædicationẽ accepit. Sedebant, inquit, in tenebris qui fuerant ſub lege, eo tẽ-
pore quo nondũ manifeſtabatur Dei iuſtitia: quód ſi qua iuſtitia eſſe videbatur, tamẽ in figuris
quibuſdã, & rerum carnaliũ myſteriis operiebatur. Quale enim lumẽ eſt iuſtitiæ in circunci-
ſione præputij? Hæ autẽ tenebræ erant ad puniendam cordis eorũ duritiã, ſicut ait Dominus:
Propter duritiã cordis veſtri Moſes iſta mandauit (Matth. 9. Marc. 10.) & nõ ad ſaluandos eos,
ſed ad excæcandos, vt inebriati per legem, non cognoſcerent lumen (Chriſtum ſcilicet) quod
Tho. Aqu.
lumen non merebantur videre in tenebris, id eſt in peccatis. Thom. Aqui. ſuis in Matth.
Comm. poſt Chryſoſtomum, diſtinguit plebem illam, de qua legitur, *Populus qui ambulabat
in tenebris*, idque iuxta Hebraicam veritatem transferens: ab eo de quo additur, *ſedentibus in
regione vmbræ mortis*. vt prior Iudæos, poſterior Gentiles ſignificet. Quia, inquit, Iudæi quã- H
uis eſſent in tenebris, non tamen totaliter ab eis opprimebãtur: quia non omnes colebant ido-
la, ſed ſperabant Chriſtum venturum, & ideò ambulabant. Eſa. 50. Quis ambulauit in tene-
bris, & non eſt lumen ei? Speret in nomine Domini. Gentiles verò Chriſtum non expectabãt,
Vmbra mortis apud Gentes.
& ideò nullam lucis expectationem conceperant. Denique tenebris opprimebãtur, quia idola
colebant. Ita, vt dicitur Pſ. 66. Notus in Iudæa Deus: non tamen fecit taliter omni nationi.
Ambulabant ergo Iudæi, ſedebant Gentes. Interim tamen vtriſque & ambulantibus & ſedẽ-
tibus in tenebris lux communicata eſt: quia nec magna lux Iudæorum erat. 2. Pet. 1. Habe-
mus Propheticum ſermonem, cui benefacitis attendentes, tanquam lucernæ lucenti in loco
caliginoſo. Et Mal. 1. Vobis autem timentibus nomen Domini, orietur ſol iuſtitiæ. Gentiles
autem ſedebant *in regione vmbræ mortis*. Nam cùm mors damnationẽ ſignificet, Pſ. 48. Mors
depaſcet eos: vmbra mortis eſt ſimilitudo futuræ damnationis, ad quam accedunt omnes I
infideles: quia, vt in ſuperioribus audiuimus, Qui non credit, iam iudicatus eſt. Sic enim &
iuſti ſimilitudinem habent futuræ beatitudinis, vt legitur 2. Cor. 3. Nos autem eandem Do-
mini gloriam ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur, à claritate in claritatem.
Chryſoſt.
Initiũ prædicationis chriſti.
Exinde cœpit Ieſus prædicare Euangelium regni Dei. Chryſoſtomus, Exinde referri putat ad
Ioannis teſtimonium, quòd primùm illud publicè coram omnibus enunciari voluerit, ante-
quàm prædicare inciperet. Significabat enim quòd antiquis figuris ceſſantibus, nouum Te-
ſtamentum ſuccederet. 1. Corinth. 13. Cùm venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod
Chryſoſt.
ex parte eſt. Matth. 11. Lex autem & Prophetæ vſque ad Ioannem. Chryſoſtomus homil. 6.
Oper. imperf. in Matth. hanc nobis inſtructionem elicit, quòd nemini liceat prædicationem
verbi ſuivindicare, niſi qui magnũ, idq; publicũ habuerit teſtimoniũ. Bonũ, inquit, teſtimoniũ
habeat à populo, & ab his qui ſunt foris, ſicut dicit Apoſtolus: (1. Tim. 3.) Qui enim benè viuit, K
ſe ſolum ſaluat: qui autẽ bonam habet opinionem, alios ædificat. Quid autem prodeſt, ſi bo-
nam vitam agendo te vnum ſalues, & malam famam habendo plurimos ſcandalizes? Voluit
Chriſtus priùs baptiſari, quàm baptiſaret: priùs teſtimonium ab Ioanne accipere, quàm teſti-
monium daret. Quomodo autem nudus veſtiat nudum, aut quomodo mendicus faciat alte-
Alb. Mag.
rum diuitem? Cæterùm Albertus Magnus in Matth. differẽtiam conſtituit inter Dicere, Præ-
dicare, & Docere. Prædicare enim, eſt ſermone exhortatorio annunciare ea quæ ſuper nos
ſunt: ſed dicuntur ea quæ nota ſunt ſenſibus, ſicut hiſtorialia. Docentur autem quæ per prin-
cipia ſunt in nobis, vt virtutes morales, & ſcientiæ, quas per doctrinam, & non per reuelatio-
nem accepimus. Et hoc demonſtrant ipſæ rationes prædicabilium, dicibilium, & doctrinaliũ.
At verò dictio κηρύσσειν, enunciare & publicare ſignificat, è qua Græci præcones vocant Ke-
rycas, quibus verbum publici Magiſtratus creditum ſit. Et eſt ſanè huic argumento digna vox,
cùm

A cùm Chriſtus, verbum Patris, non leuia aliqua enunciaret, ſed *Euangelium regni Dei*, quod ſummus ille Pater ei crediderat. Euthymius in Matth. & Theophil.in Marc.1. Quidam autẽ dicunt, videri quidem eadem prędicare Chriſtum, quæ & Ioannes: puta, *Reſipiſcite*, &c, *inſtat regnum cœlorum:* non tamẽ ita eſſe. Ioannes enim dixit, Reſipiſcite propter peccata in quibus offendiſtis: Chriſtus verò, Reſipiſcite, vt transferri mereamini à veteri Teſtamento in nouum. Et Marcum pro teſte adducunt, qui addit, *Et credite Euangelio.* Et Ioannes, inquiunt, Chriſtum vocauit regnum cœlorum: Chriſtus verò cœleſtem Angelicámque politiam, quã ipſe conditurus erat. Intelligitur præterea regnum Dei inſtare, vt ſuper credentes regnet. Siquidẽ incredulorum, naturâ rex eſt Filius verbũ: credentium verò vtroque modo, naturâ videlicet & voluntate, quum ſponte gubernationem eius ſuſcipiant. Hoc ſanè eſt Euangelium regni Dei, quo per Chriſtum nos ad Deum aſſumi intelligimus, vt & illi viuamus, & per eum regnum illud æternum ſpiremus. Tertullianus lib.5. contra Marcionem: Quoniam quidem, inquit, Euangelium Chriſti à lege euocare debebat ad gratiam, non à creatore ad aliũ Deum: Ideò Chriſtus non annunciabat alium Deum, ſed gratiam, remiſſionem, & apertam vitæ ianuam prædicabat, quæ vetus lex exhibere non potuit. Gregorius Nanz. orat. 2. in Paſcha. Et hoc Euangelium præfertur veteri Teſtamento, & iugum benignum & ſuaue vocatur, & onus leue: propter ſpem atque mercedem huius vitæ moleſtiis afflictionibúſque longè vberiorem. Idcircò non ſimpliciter annunciat Euangelium, ſed Euangelium regni Dei. Verũ obiici poteſt, qui fiat, vt tum cœpiſſe prædicare dicatur: cùm & ex ſuperioribus audierimus illum plures diſcipulos feciſſe, Nathanaelem & Philippum & Nicodemum, ipſos etiam Samaritas docuiſſe? Verùm hoc ſoluitur, aut ſecretò, aut particularibus quibuſdam, vt Nicodemo, Nathanaëli, & diſcipulis quibuſdam contigit: aut ſi publicè, vt Samaritis contigit, id non ex inſtituto & certa deliberatione, ſed obiter & per occaſionem factum eſſe. Nunc autem expreſſè munus hoc aggreditur in Galilæa, vt iã nihil ab eo aliud quàm verbi miniſterium expectandum ſit, & opus ad quod Pater illum miſerat: donec ipſo abſoluto, per mortem, regrederetur ad Patrem. *Et dixit, Quoniam impletum eſt tempus, & appropinquauit regnum Dei.* Quod iſtud tempus, niſi quod præfixerat Deus expiandis totius mundi peccatis? Gal. 4. Vbi enim venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum. De quo apud Eſa. In tẽpore beneplacito exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. Vt enim morborum curandorum & ratio, & tempus aliquod præſcriptum eſt: ita Deus reparando homini tempus gratiæ præordinauerat, vt demonſtrat Greg. Nyſſ. Sermone catechetico maiore, cap.28. Porrò regnum ſuum, regnum Dei vocat, de quo Angelus, Regni eius non erit finis: & ipſe ad Pilatum, Regnum meum non eſt de hoc mundo: & Paulus, Chriſtum per fidem regnare in cordibus noſtris. Hoc regnum Eccleſia eſt, vt interpretatur Epiphanius in hæreſ.29. quæ eſt Nazaræorum. Tempus enim aduenerat, quo Eccleſiam ſuam congregaret, in qua per fidem regnaret, & quæ per ſpem ad regnum beatitudinis æternæ contenderet. Vnde frequenter in ſimilitudinibus Eccleſiam, regnum cœlorum vocat, vt cùm ait: Simile eſt regnum cœlorum ſagenæ, ſimile grano ſinapi, ſimile patrifamiliâs, & cætera ſimilia. Ita omni rei tempus eſt commodum. Et quidẽ nullũ non tempus aptum eſt Dei cultui, vt docet Baſilius Moral. reg. 13. cap. 2. Veruntamen non ſemper Deus ſuæ bonitatis radios immittit, ſed vbi viderit nos iis abuti non poſſe. Ideò Chriſtus adiicit, *Pœnitentiam agite, & credite Euangelio.* Hieronym. in Matth. Sic deſinente lege conſequenter oritur Euangelium. Si autem eadem prædicat Saluator, quæ Ioannes Baptiſta antè prædixerat: oſtendit ſe eiuſdem Dei eſſe filium, cuius ille Propheta ſit. Chryſoſtom. hom.6. Oper. imperf. in Matth. Confirmat autem Ioannis doctrinam, vt teſtem eum verũ fuiſſe demonſtret: & interim ſeipſum etiam commendat, cùm & ei teſtimonium à Ioanne redditum ſit. Cæterùm ſciebat ille quid humanæ naturę neceſſarium eſſet. Nam quia nullus hominum per ignorantiam iuſtitiæ peccat: ſed dum ſequitur delectationem carnalem, contemnit gloriam ſpirituale͂: ideò non ſtatim iuſtitiam prædicauit, quam omnes cognoſcebant, ſed pœnitentiam, qua omnes indigebant. Thom. Aquinas in Matth. In eo verò, inquit, quòd Chriſtus eadem pronunciat quæ Ioannes, nos docet ne dedignemur eadem quæ ab aliis dicta ſunt, prædicare: & ne ita de nobis præſumamus, vt velimus videri à nobis ipſis cudiſſe, & inueniſſe quæ cæteris annunciemus. Demùm in eo quòd prima hæc vtriuſque concio de pœnitentia eſt, docet nos omnes peccatores eſſe: & Chriſtum omnem mundum in maligno poſitum inueniſſe. Eſa.24. Tranſgreſſi ſunt leges, mutauerunt ius, diſſipauerunt fœdus ſempiternum. 1. Tim. 1. Venit Chriſtus Ieſus in hunc mundum peccatores ſaluos facere. Rom. 3. Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. Μετανοεῖτε, inquit, reſipiſcite, & ad mentem redite: hæc

Euthymi. Theophi.

Quid Euangelium.

B Tertul.

Greg. Naz.

An tum tãtũ Chriſtus prædicare cæperit.

C

Greg. Nyſſ. *Regnũ Dei quid.*

Epipha.

D

Baſil.

Hierony.

Chryſoſt.

E

Tho. Aqu.

Omnibus pœnitentia neceſſaria eſt, quia omnes peccatores ſumus.

enim maxima pœnitentiæ pars eſt, non ſi quis modò genua flexerit, pectus contuderit, aut F
ſimpliciter peccata confeſſus fuerit: ſed ſi corde contritus fuerit, & iam reſipiſcendo, cũ Dei
gratia ſibi proponat aliam vitæ rationem ſequi. Sic prodigus ad ſe reuerſus eſſe dicitur, id eſt
ad mentem & rationem, qui priùs à ſeipſo abſceſſerat. Vnde & Paulus: Accedamus, inquit,
ad eum in plenitudine fidei, aſperſi corda à conſcientia mala, & abluti corpus aqua munda.
Auguſtin. *Tres actiones pœnitentiæ.* Auguſt. lib. de pœnit. medicina, cap. 2. Tres autem ſunt actiones pœnitentiæ, vſitatæ in Eccleſia, & diligenter attendentibus notæ. Vna eſt, quæ nouum hominem per baptiſmum parturit, donec ſalutaris omnium præteritorum peccatorum fiat ablutio, vt tanquam nato puero, dolores tranſeant, quibus viſcera vrgebantur ad partum, & triſtitiam lætitia conſequatur. Omnis enim, qui iam voluntatis ſuæ factus eſt arbiter, cùm accedit ad ſacramenta fidelium, niſi eum pœniteat vitæ veteris, nouam non poteſt inchoare. Ab hac pœnitentia, cùm baptiſantur, ſoli pueri immunes ſunt: (nondum enim vti poſſunt libero arbitrio:) quibus tamen ad G
conſecrationem remiſſionémque originalis peccati prodeſt eorum fides, à quibus offeruntur. Veriſſimè enim Petrus clamat, (Act. 2.) Pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuſquiſque veſtrũ. Et Dominus: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Altera verò pœnitentia eſt, cuius actio per totam iſtam vitam, qua in carne mortali degimus, perpetua ſupplicationis humilitate ſubeunda eſt. Primò, quia vitam æternam, incorruptibilem, immortalemque nullus deſiderat, niſi eum vitæ huius tẽporalis, corruptibilis, mortaliſque pœniteat. Tertia actio pœnitentiæ eſt, quæ pro illis peccatis ſubeunda eſt, quæ legis Decalogus continet, & de quibus Apoſtolus dicit, (Gal. 5.) Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. In hac ergo pœnitentia, maiorem quiſque ſeueritatem in ſe debet exercere, vt à ſeipſo iudicatus, non iudicetur à Domino: ſicut & ipſe Apoſtolus ait, (1. Cor. 11.) Si enim noſmetipſos diiudicaremus, non vtique iudicaremur. Aſcendit itaque homo aduerſus ſe tribunal H
mentis ſuæ, ſi timet illud quòd oportet nos exhiberi ante tribunal Chriſti, (2. Cor. 5.) vt illic recipiat vnuſquiſq; quæ per corpus geſſit, ſiue bonũ, ſiue malum. Itaque cùm Chriſtus ab ipſo ſtatim ſuæ prædicationis initio pœnitentiam prædicat, vt nos omnes peccatores eſſe declarat, ita in ſpem nos erigit: ne fortè putemus inſanabilia eſſe noſtra vulnera, & morbos incurabiles. Nec enim reſipiſcentia neque fides in Euangelium his annunciantur, quos extra ſpem conſtitui voluerimus. Ita Chriſto nihil inſanabile eſt, medicus eſt, remedia iſta prima inſtituit,
Remedia pœnitentiæ. Chryſoſt. pœnitentiam & fidem. Chryſoſtom. ho. 40. ad pop. Antioch. Magna pœnitentiæ remedia, fratres: igitur de ſeipſo deſperet nemo. Is verè dignus eſt deſperatione, qui de ſeipſo deſperat: ille iam non ſalutem, neque ſpem habet. Non in malorum veniſſe profundum eſt graue, dilectiſſimi: ſed poſtquàm veneris, ibi iacere. Non in profunda cecidiſſe malorum eſt impij: ſed poſtquàm ceciderit, contẽnere. Propterea ſemper debet eſſe ſollicitus. Dic mihi: proptereáne I
contẽnis, quòd vulnera tot habeas incurabilia? Sed nullũ eſt animæ vulnus incurabile. In corpore quidem multa ſunt talia, in anima verò nullum. Et pro illis quidem laborare non deſinimus: pro his verò torpemus.
Tertull. Tertullianus lib. de pœnit. Plerique naufragio liberati, exinde repudium & naui & mari dicunt, & Dei beneficium, ſalutem ſuam ſcilicet, memoria periculi honorant. Laudo timorem, laudo verecundiam: nolunt iterũ diuinæ miſericordiæ oneri eſſe. Formidant videri inculcare, quod conſecuti ſunt: bona certè ſollicitudine iterum experiri vitant, quod ſemel didicerunt timere. Quem verò non pœnitere debeat anteactæ vitæ, & animæ ſuæ pericula abhorrere? quis denique non diuinam patientiam admirari debeat, qui patienter agit pro nobis, nolens aliquem perire, ſed omnes ad agnitionem veritatis venire? Hoc igitur requirit Chriſtus, vt omnes ſe in naufragio poſitos agnoſcant, pœnitentiam & fidẽ K
vt tabulas amplectantur, & ſic ad portum appellent. Præmittit autem pœnitẽtiam fidei, quia
Cur præmittit pœnitentiam fidei. non in omnibus eſt fides. Epheſ. 2. Fides Dei donum eſt, vt ne quis glorietur. Atqui non communicatur hoc donum peccatoribus, niſi priùs ſemetipſos ſaltem per pœnitentiam præparauerint. Paulus enim ſic habet: Et quomodo credere poteſtis, qui gloriam ab inuicem accipitis, & adhuc carnales eſtis? Vnde notauimus Chriſtum priùs Samaritidem deduxiſſe ad agnitionem peccatorum, quàm illi fidem de ſeipſo, quòd Meſſias eſſet, communicaret. Nec enim ſolem talpæ aut veſpertiliones aſpiciunt, ſed ea animantia quæ acie oculorum valent, vt ſcri-
Theodor. Hilarius. bit Theodoretus, lib. affect. Græc. nec Chriſtum agnoſcere poſſunt, qui terræ & peccatis defixi ſunt. Hilarius in Pſ. 118. in id, Declinate à me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei. Propheta enim, inquit, qui Gentes docet, qui verbum Dei prædicat, iubet vt à ſe vniuerſi maligni declinent: quia congregatio ſancta ad malitiæ operarios ſit indigna, & neſciat quem poſſit excipere. Ita ſcilicet requirendum, vt ij quos verbi auditores habemus, primùm omnẽ malitiam

A maliciam deponant, & pœnitentiam agant, vt credant Euangelio. Sic ſuccedet lux tenebris, gratia peccatis, iuſtitia condemnationi. Porrò *Credere Euangelio*, eſt ex nouæ legis doctrina omnem noſtram ſpem colligere, in illa veritatem venerari & adorare, & præter illam cætera quæque contemnere. Hoc autem ſimul importat certam regni cœleſtis per Chriſtum expectationem. Chryſoſtom. homil. 6. Operis imperf. in Matth. Pœnitentia igitur correctio eſt malæ voluntatis, non emendatio malæ naturæ. Nam ſi emendatio humanæ naturæ pœnitentia eſſet, creator Dominus noſter veniſſet in mundum, vt ſui operis culpam emendaret, non noſtros errores. Atqui & à nobis pœnitentiam requirit, quia & noſtra ſunt, non illius peccata: & à nobis fidem poſtulat, id eſt aſſenſum & obſequium, vt definit Apoſtolus, vt ſubiiciamus nos in obſequium fidei, & captiuum reddamus omnem intellectum noſtrum. Offert quidem gratiam fidei, & illuſtrat intellectum: ſed & nos illi promptam conſecrare voluntatem oportet, vt credamus. Et quia modò ignorantiam & peccata tenebrarum nomine intelligi docuit Eſaias, ideò ab illis priùs non per pœnitentiam purgari neceſſe eſt, quàm lumine fidei perfruamur. Itaque noſtræ iuſtificationis initium apparebit, ſi nos peccatorum pœniteat: illa autem plenior in nobis & manifeſtior erit, ſi credamus Euangelio, confidamus per Chriſtum nos ſaluari, & ea omnia quæ Euangelio docentur, non auribus modò corporis hauriamus, ſed & opere perficiamus. Vnde & Paulus: Fide, inquit, iuſtificans corda eorum. Et Habacuk: Iuſtus autem meus ex fide viuit. Et ne fruſtrà pœnitentiam agere, & Euãgelio credere putarentur, ſemper regnum repromittebat, (Chryſoſtom.) quia appropinquabit tempus mercedis reddendæ. Si vos mala non terrent, vel bona delectent: aut ſi regna non concupiſcitis, vel tormenta timete. Gaudeant iuſti, quia iam finiuntur mala eorum, & incipiunt bona. Lugeant peccatores, quia iam tranſeunt bona eorum, & incipiunt mala. Quid nocuit hominibus iuſtis, quia mala paſſi ſunt, cùm cœperint eſſe in bonis? Nam & recordatio tranſactorum malorum non ſolùm non nocet, ſed adhuc magis delectat. Nam mala quãdiu præſentia ſunt, grauia videntur: cùm verò tranſacta fuerint, recordatio eorum gloriatio eſt. Inde fit, vt ſemper regnum Dei repromittat. Hanc ſingularem nobis expectationem ingerens, ne pro noſtris obſequiis terrena, ſed cœleſtia, caduca, ſed æterna rependi putemus. Breue vtique prædicationis argumentum hoc primum & Ioannes & Chriſtus habuit, ſed quod omnem nouæ legis perfectionem includeret. Si enim peccata noſtra conſideremus, pœnitentia: ſi iuſtitiam, fides: ſi mercedem, regnum Dei nobis annunciatur. *Et fama exiit per vniuerſam regionem de illo.* περίχωρον, id eſt, totam vndique regionem Galilææ finitimam, vt intelligamus & vltra Galilææ fines famã Ieſu progreſſam eſſe. Quod & ipſe Matthæus apertiùs explicat. *Abiit*, inquit, *opinio eius in totam Syriam*. Tribus autem modis Syria ſumitur: aut vt ab Occidente mari Mediterraneo, ab Oriente magno illo flumine Euphrate, terminetur, immò & ipſam Meſopotamiam, quæ vltra Euphratem eſt, includat: aut vt eas tantùm regiones, quæ Euphrate concluduntur, exprimat, Palæſtinam, Phœniciam, Damaſcum, Cœleſyriam, Antiochiam, Comagenam, Apamæam, & Decapolim. Hîc autem ſtrictiùs ſumitur pro Galilæa, Iudæa, Samaria, Phœnicia, & circumadiacentibus. Nam è Samaritanis confirmari potuerunt & aliæ nationes vicinæ: & cùm iam apud omnes Gẽtes fama perueniſſet, à Iudæis Meſſiam hoc tempore expectari: cùm illum adueniſſe audiunt, aures arrigunt, & ad illa quæ faciebat miracula, ſunt attentiores. *Et circuibat ipſe Ieſus totam Galilæam, docens in ſynagogis eorum, & prædicans Euangelium regni.* Chryſoſtomus hom. 8. Oper. imperfecti in Matth. Sicut ſtudioſus medicus, circumibat grauiter ægrotantes, ſingulis quibuſque paſſionibus congruas adhibens medicinas, quia debiles illi ad medicum venire non poterant. Nos autem, qui ſumus vniuſcuiuſque regionis paſtores, etſi regiones circumire neceſſarium non habemus, tamen ſingulas ſpecies paſſionum populi circumire, & conſiderare debemus, vt vnicuique medicamenta paremus. Thomas Aqu. in Matth. Tria igitur notat, nimirùm ſollicitudinem docentis, modum docentis, & propoſitę doctrinæ confirmationem. Sollicitudo autem in duobus oſtenditur: primò, quia non quærebat propriam quietem, *circuibat* enim, & modò in hunc, modò in illum locum docendi gratia diuertebat. Rom. 12. Sollicitudine non pigri: ſed & facto hoc ſuo oſtendebat, nullam apud ſe perſonarum acceptionem eſſe, Act. 10. vt qui ad pauperes & diuites, ad Scribas, Phariſæos & ad publicanos, ad eos qui ſibi videbantur iuſti, & qui peccatores, ad Iudæos & Galilæos ſe liberè transferret. Ita Pater ſolem ſuum Chriſtum oriri faciebat ſuper iuſtos & iniuſtos, ſuper bonos & malos. (Matth. 5.) Non enim in vnum tantùm vicum, aut vrbem, ſed in omnem ſe Galilæam diffundebat. *Circuibat*, inquit, *totam Galilæam*. Ita docebat Apoſtolos non vni ciuitati, aut regioni, ſed & permultis prodeſſe debere. Nõ negauerim

[Margin notes: Chryſoſt. (beside "Pœnitentia igitur correctio"); *Quod iuſtificationis initium.* (beside "Itaque noſtræ iuſtificationis"); Chryſoſt. (beside "quia appropinquabit"); Chryſoſt. (beside "Sicut ſtudioſus medicus"); Tho. Aqu. (beside "Thomas Aqu. in Matth."); section letters B, C, D, E in left margin.]

reſidentiam paſtorum, vt ſacramenta in vno loco miniſtrent: ſed verbum Dei non eſt alligatũ, F
quod latiùs protẽditur. Verbo locus non circumſcribitur, ſi modò qui illius miniſter eſt, legitimè mittatur. Marc. 1. Eamus in proximas ciuitates, &c. Pſal. 102. In omni loco dominationis eius benedic anima mea Domino. Cæterùm doctrinæ eius ratio duobus præſcribitur, quia
Chryſoſt. Alb. Mag. Thomas. erat *docens & prædicans.* Chryſoſtomus homil. 8. Oper. imperf. in Matth. vt & Albertus Magnus, & Thomas, docere referunt ad agenda in præſenti: & prædicare, ad ſperanda in futuro: vel docere, eorum eſt quæ ad mores pertinent, prædicare eorum quæ ad fidem. Eſa. 58. Ego Dominus docens te vtilia, prædicans futura. Eſa. 52. Quàm pulchri ſuper montem pedes annunciantis & prædicantis pacem: annunciatis bonum, prædicantis ſalutem. Aut *docebat* inter doctos Ieſus, & eis per ſcripturas & Prophetarum teſtimonia de-
Docere, & prædicare, aliud. monſtrabat quid credendum eſſet: quod potiſſimùm fiebat, cùm inter illos diſſereret. Prædicabat autem ad promiſcuam multitudinem. Multa enim docere licet in ſcholis, quæ prædicare non licet: Non quòd non ea quæ fidei ſunt, eadem ſint in ſcholis, & in cathedra plebis: G
Greg. Náz. ſed quia doctioribus & in ſcholis cibo ſolidiore, populo verò lacte opus eſt, vt docet Greg. Nãzanz. Orat. de moderatione in diſputat. ſeruanda. Ne Patris naturam anxiè inquiras, inquit, ne Filij vnigeniti generationem, ne Spiritusſ. gloriam & virtutem, vnam in tribus perſonis diuinitatem & claritatem. Verba ea, quibus ſimul cum lacte enutritus es, mordicùs retine: ſermonis verò & diſputationis curam eruditioribus manda. Satis ſupérque tibi eſt fundamentũ habere, ſuperſtruat architectus. Sufficit tibi cor pane fulcire: obſonia copioſis & locupletibus relinque. Itaque ſi tu ſcholæ præfectus es, qui Theologiæ candidatos doceas, de his rebus diſſerere, & docere poteris: vt & illi nouerint quæſtionibus, ſi quæ occurrerint, reſpondere. Quòd ſi ad populum præconis munus exequeris, miſſa fac hæc omnia, quæ curioſos & minus conſtantes reddant auditores. Definiens quæ credenda ſunt, ſtatim ad ea quæ fieri debent, &
quæ ſperari, ſermonem transfer: argue, obſecra, increpa. Et hunc mihi ſenſum habere viden- H
tur hæ duæ dictiones, *διδάσκων καὶ κηρύσσων*. Nam & Didaſcalum vocamus eum, qui magna ſcientia imbutus, alios quæ grauiora ſunt, docet: ſed Præconem nuncupamus, non eum, qui omnia quæ nouerit, enunciat, ſed ea tantũ quæ ſibi commiſſa & iniuncta fuerint. Porrò vtrũque facit Dominus, ſed docet maximè in Synagogis, vt potioribus ſcholis. Vnde quod dixit *in Synagogis*, non tam retulit ad dictionem prædicans, quàm ad docens. Interim tamen & hic eius prædicatio probata eſt. Oportet enim primùm in Theologię palæſtra probari aliquem, quàm ad populum concionari poſſit. Neque verò vana & inutilia aliqua docebat ad populũ: neque enim inanes fabulas ſecuti ſunt Apoſtoli, vt ſcribit Petrus: ſed *Euangelium regni Dei.*
Euthym. Euthym. in Matth. Eſt autem Euangelium regni Dei nouum Teſtamentum, vtpote de regno Dei diſputans, & ad regnum Dei ipſi obedientes inducens. Hæc nimirùm & ad Dei honorem, & noſtram omnium ſalutem faciunt. Abſit enim vt Eccleſiaſtes ſcurrilibus, ſomniis, I
fabulis ſuos auditores paſcat: ſed vero illo verbo, & ſuauiſſimo Euangelij pabulo. Porrò Chriſtus ne quid ſuæ doctrinæ authoritati deeſſet, non verba tantùm, ſed & ſigna exhibuit. Act. 1. Primùm cœpit Ieſus facere, & docere. Vnde adiicit: *Et ſanans omnem languorem & omnem infirmitatem in populo. νόσον καὶ μαλακίαν. Noſon* enim languorem dicimus: diuturna enim eſt
Euthym. peruerſio habitudinis corporis, inquit Euthymius in Matth. *Malakia* verò, quam infirmitatẽ legimus, principium eſt laxationis corporis languoris prænuncia. Et in corpore ſanè ita eſt. In anima autem languor eſt peccati actus, & conſuetudo: languor verò inductio cogitationis ad actus conſenſum. Ita priùs tollebat morbos ſpirituales & internos, demùm curabat cor-
Factis Chriſtus ſuam doctrinam teſtatur. pora. Primùm enim docebat & prędicabat pœnitentiam: demùm omnes morbos purgabat: hunc à nobis ſeruandum ordinem docens. Nam quia frequentiùs morbi propter peccata nobis eueniunt: ideò primùm illa per pœnitentiam & confeſſionem curari oportet, vt tum de- K
Mantuan. mùm corpori conſulamus. Porrò noſter Mantuanus his verſibus ea quæ tum à Chriſto facta ſunt, concludit:

Languida quæ nullâ potis eſt humana iuuare
Ars ope, per vicos gradiens, per rura, per vrbes,
Nunc prece, nunc ſolo ſanabat corpora tactu.

Et magnificabatur ab omnibus. Et quidem non abs re, cùm mirabili doctrinæ mirabiles curationes ſuccederent. Magnus vtique celebrari poterat, qui filius erat altiſſimi: magnus, ſi ea etiam quæ audiunt & vident, attendant: cùm nemini Prophetarum tanta virtus collata fuerit. *Et abiit opinio eius in totam Syriam.* hoc iam interpretati ſumus. Opinio eſt ἡ ἀκοὴ, rumor
Tho. Aqu. qui ſeſe ad omnes vicinos diffudit. Tho. Aquinas in Matth. Hoc etiam pertinet ad prædicatores,

A tores, vt habeant teſtimonium bonum. Eccl.22. Curam habe de bono nomine. 2. Tim. 2. Sollicitè autem cura teipſum probabilem exhibere Deo, operarium inconfuſibilem, rectè tractantem verbum veritatis. *Et obtulerunt ei omnes malè habentes*. Summa enim in aliquem coniiciendæ fiduciæ occaſio eſt, fama optima. Vt ſi quis ſanctitatis opinionem nactus ſit, tutiùs illi conſcientias ſuas multi committunt: & ſi quis medicinæ peritiam apud omnes habeat, è longinquiſſimis etiam locis ad eum ægri deducentur. *Obtulerunt ei varijs languoribus & tormentis comprehenſos*, ποικίλαις νόσοις, καὶ βασάνοις συνεχομένους. Per languores diuturnæ infirmitates intelliguntur. Eccl. 10. Languor prolixior grauat medicum. Tormenta autem acerbitates & *Quæ tormenta.* puncturas ſummorum dolorum deſignant: quales in Sciaticis, & aliis defluxionibus, quæ in neruos, & partes magis ſenſibiles fiunt: quales etiam inteſtinorum ſunt tormina, capitis vertigines, & ſimiles. *Et qui dæmonia habebant*, quales tunc permulti, vt ex ſequentibus Deo dante audiemus.

B *Et lunaticos*, καὶ σεληνιαζομένους. Albertus Magnus in Matth. Sic duæ ſpecies afflictio- Alb. Mag. num grauiores exprimuntur: quæ ſunt aut à principio extrinſeco, aut intrinſeco. Si ab extrin- *Qui lunatici.* ſeco, aut hoc eſt extrinſecum loco & ſubiecto, licet ſit intrinſecum effectu: & ſic ſunt lunatici. Aut eſt intrinſecum ſubiecto & non loco, per effectum quem imprimit vexans: & ſic ſunt dæmoniaci. Si autem eſt intrinſecum per cauſam coniunctam naturalibus, tunc ſunt paralytici. Febres autem & aliæ infirmitates importantur per languores & tormenta. Dionyſ. Dionyſ. Carthuſ. Carthuſ. in Matth. Lunatici nuncupantur, qui ſingulis lunationibus vexantur, & mente laborant: & hoc accidit, cùm luna eſt plena. Hierony. tamen hoc non à luna, ſed à dæmone pende- Hieron. re ſcribit, in Matth. Illi enim, inquit, putabantur lunatici, ob dæmonum fallaciam, qui obſeruantes lunaria tempora, creaturam infamare cupiebant, vt in creatorem blaſphemiæ redundarent. Siquidem ad lunæ radios magica multa Sathan inſtituerat, vt quaſi ab ipſa veneficia pro-

C ficiſcerentur. Hoc & Theocritus in Eidyll. & Virgilius in Eclog. cuius titulus eſt Pharmakeu- Theocrit. Virgilius. tria, nobis exhibent. Thomas in Matth. hos etiam morbos ad magicam artem refert, quæ & Thomas. dæmonum inuocatione fit, neque quod poſtulat aſſequitur, niſi ſub certis conſtellationibus: tunc enim dæmones veniunt, & id quòd quæruntur efficiunt, vt extollant creaturam, & inducant homines, vt illam aut magis timeant quàm Deum, aut maius bonum ab ea ſperent, quàm à Deo. Neque verò dæmones aliquid poſſunt, niſi per corporum virtutes. Non eſt autem dubium quòd corpora inferiora immutantur, ſecundum diuerſas immutationes corporum ſuperiorum. Et tunc diabolus inuocatus libenter venit, quando videt ſuperiora corpora operari ad illum effectum, pro quo inuocatur. In defectu autem lunæ humiditates deficiunt, & ideò tempus illud ad cerebri & mentis vexationem diabolus occupat. Euthymius in Matth. Lunatici, Euthym. inquit, tenentur affectione corruptorum humorum. Quia enim luna cùm ad plenum lumen

D peruenerit, naturam habet, per ſplendorem ſuum attractiuam humorum, qui in corporibus ſunt, fit vt hi tunc turbentur. Frequens enim ac prauus vapor ab ipſis eleuatus, cerebrum dilaniat, hominémque contorquet: cúmque hoc à luna patiantur, lunatici appellantur. Verum & vtrumque eſt: lunæ nimirùm, & ipſius dæmonis virtute hunc morbum excitari. Theophil. in Theoph. Matth. Lunaticos dicit dæmoniacos. Dæmon enim volens hominibus perſuadere quòd ſtellę maleficæ ſint, obſeruat lunam, cùm integra eſt, & tunc inſidiatur, vt videatur luna paſſionis & morbi cauſa, & infametur opificium Dei, quemadmodum & Manichæi errant. Sic concurrit Theophilactus in ſententiam Hieronymi. *Et curauit eos.* Neque illi aut herbis, aut medicaminibus opus erat, ſed ſolo verbo. *Et ſecutæ ſunt eum turbæ multæ de Galilæa & Decapoli & Hieroſolymis, & de Iudæa trans Iordanem.* Decapolis à decem ciuitatibus nuncupatur, quas præcipuas habet, Tiberiadem Sephet, Cedes, Nephtalim, Aſſor, Cæſaream Philippi, Capharnaum, Iouitera, Bethſaida, Corrozaim, & Bethſan, vt ſcribit Brocardus in deſcript. Terræ ſanctæ. Brocard.

Petrus & Andreas, relictis retibus & naui: Iacobus quoque & Ioannes relicto etiam patre, vocantem Chriſtum ſequuntur: & tandem multitudine piſcium mirabiliter Chriſti verbo collecta, in fide confirmantur: vbi obiter de Petri authoritate diſſeritur.

Matth. 4.	Marc. 1.	Luc. 5.	Ioã.
Ambulãs autẽ Ieſus iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simônẽ qui vocatur Petrus, & Andreã fratrẽ eius, mittentes rete in mare (erant enim piſcatores) & ait illis, Venite poſt me: & faciam vos fieri piſcatores hominum. At illi continuò relictis retibus ſecuti ſunt eum. Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in naui cũ Zebedæo patre eorum, reficientes retia ſua: & vocauit eos. Illi autem ſtatim relictis retibus & patre ſecuti ſunt eum.	Et præteriens ſecus mare Galilææ, vidit Simônẽ & Andreã fratrem eius, mittẽtes retia in mare (erãt enim piſcatores) & dixit eis Ieſus, Venite poſt me, & faciã vos fieri piſcatores hominũ. Et protinꝰ relictis retibus, ſecuti ſunt eũ. Et progreſſus indè puſillũ, vidit Iacobũ Zebedæi, & Ioãnẽ fratrẽ eius, & ipſos cõponentes retia in naui: & ſtatim vocauit illos. Et relicto patre ſuo Zebedęo in naui cũ mercenariis, ſecuti ſunt eum.	Factũ eſt autẽ, cũ turbę irruerẽt in eũ vt audirẽt verbũ Dei, & ipſe ſtabat ſecus ſtagnũ Geneſareth. Et vidit duas naues ſtãtes ſecꝰ ſtagnũ: piſcatores autẽ deſcenderãt, & lauabãt retia. Aſcendẽs autẽ in vnã nauim quę erat Simônis, rogauit eũ à terra reducere puſillũ. Et ſedẽs docebat de nauicula turbas. Vt ceſſauit autẽ loqui, dixit ad Simônẽ, Duc in altũ: & laxate retia veſtra in capturã. Et reſpondens Simõ, dixit illi, Pręceptor, per totã noctẽ laborãtes nihil cepimus: in verbo autẽ tuo laxabo rete. Et cũ hoc feciſſent, cõcluſerũt piſciũ multitudinẽ copioſã: rũpebatur autẽ rete eorũ. Et annuerũt ſociis qui erãt in alia naui vt venirẽt, & adiuuarẽt eos. Et venerũt, & impleuerũt ambas nauiculas, ita vt penè mergerẽtur. Quod cũ videret Simõ Petrꝰ, ꝓcidit ad genua Ieſu, dicẽs, Exi à me, quia homo peccator ſum Domine. Stupor enim circũdederat eũ, & omnes qui cũ illo erãt, in captura piſciũ quã ceperãt. Similiter autẽ Iacobũ & Ioannẽ filios Zebedęi, q erãt ſocij Simônis. Et ait ad Simônẽ Ieſꝰ, Noli timere: ex hoc iã, hoĩes eris capiens. Et ſubductis ad terrã nauibꝰ, relictis oĩbus ſecuti ſũt eũ.	

F

G

Introductio. OMNIS Rex pugnaturus contra aduerſarium Regem, priùs cõgregat exercitum, & ſic procedit ad pugnam: creat autẽ in eo alios duces, capitaneos, & alia aliis officia deputat. Sic & Dominus cõtra diabolũ pugnaturus, fideles ſibi cõgregare cœpit, ex quibus principes, centuriones, cæteroſq́; præfectos elegit, Apoſtolos nimirũ, H
Chryſoſt. quibus ſummã rerum Eccleſiaſticarũ concrederet. hæc Chryſ. hom. 8. Oper. imperf. in Matth. Itaq; cùm iam Chriſti prædicationis initiũ audierimus, operæpretiũ eſt, vt & vocationẽ Apo-
Summa. ſtolorum attendamus. *Ambulans Ieſus iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare.* Primùm autẽ hîc meditari cõuenit, quòd non leuiter Apoſtoli ſecuti ſunt Dominũ, ne quis eos faſcinatos arbitretur: nõ enim hîc
Narratio. tantũ ipſum eſſe ſecuti leguntur. Priùs enim Ioãnis teſtimoniũ audierant, & ad ipſum ſe Chriſtum contulerãt, vt in ſuperioribus audiuimus. Ab eo verò tẽpore, quo primùm Chriſtũ agnouerũt, & quo in Cana Galilęæ, viſo miraculo, in ſua fide cõfirmati ſunt: rurſus ad propria & cõſuetũ laborẽ piſcationis redierũt: Chriſto id eis indulgẽte pro tempore, quia nondũ palã & pu- I
blicè munus hoc, ad quod miſſus erat, obire cœperat. Nũc vbi hoc aggreſſus eſt, etiã Apoſtolis vt teſtibus aſſiſti voluit. Interim quoq; illis liberũ relinquebat, aut ab eo deſciſcendi, aut ſeipſos
Probati ſunt diſcipuli. quid facto opus eſſet cõſulendi, ne fortè ſequẽdi eius præceps conſiliũ accepiſſe putentur. Quis enim non timeat iis, qui tã feruenti animo primũ aliquid aggrediuntur, ne in ipſo adytu animũ
Ariſtotel. deſpondeãt? Nullũ violentum perpetuũ, inquit Philoſophus. Vnde &, Probẽtur Diaconi, & ſic miniſtrent, inquit Paulus. Probãtur Monachi, cæteri deniq; quibus ſpirituales Eccleſiæ gradus credũtur, ne temerè in eos inſiliãt. Ita ſinit Chriſtus ſuos aliquãdiu à ſe elabi, vt domũ ad cõſue-
Non præcipites Chriſtum ſecuti ſunt. tos labores remeãtes, vbi tẽpus adueniſſet, quo maturè deliberaſſe cenſerentur, nõ ſeducti, ſed inſtructi putarẽtur. Et prior quidẽ vocatio in Bethabara facta eſt, vbi tum Ioãnes baptiſabat: nõ illis piſcãtibus, ſed in ſolitudinẽ profectis, vt Ioannẽ audirent. Adde ꝙ prior cõtigit ſtatim poſt Ioannis teſtimoniũ de Chriſto, hæc autẽ facta eſt Ioanne in vinculis poſito, cùm Chriſtus iam K
Gloſa. ſeipſum mundo manifeſtaret. Cæterùm, vt ſcribit Gloſa, piſcatores vocaturus ambulat iuxta mare, requirens ouem vbi illa errabat. *Ambulabat* autem non tam corporeis greſſibus, quàm
Albertus. *Ambulare Chriſti quid.* irradiatione ſui luminis, vt ſcribit Albertus. Ad eum nimirùm modum, quo ſol curſum ſuum peragens, in nos ſuæ lucis cãdorem effundit. Etſi verò in omnes homines beneuolus eſſet, maximè tamẽ in piſcatores. Vnde vbi amor, ibi oculus fuit. Nam *iuxta mare Galilææ ambulat* maximè, vt & eos qui ibi piſcabantur, conuocet, *& vidit duos fratres Simonem & Andream.* Sap. 4. Reſpectus eius in electos ſuos. Oculo enim beneplaciti, & oculo miſericordiæ magis eos quàm externo intuitus eſt. Exod. 3. hoc ſe oculo populũ ſuũ vidiſſe dicit: Videns, vidi afflictionem populi mei qui eſt in Ægypto. Duos autem ſeligit, tum quia fratres erant, & alter alterius conſilia adiuuaret: tum vt nos charitatis fraternæ commonefaceret. Prou. 18. Frater qui adiuuatur à fratre, quaſi ciuitas firma. Eccl. 4. Væ ſoli: qui ſi ceciderit, non habet ſubleuantem:

A etſi dormierint duo, fouebuntur mutuò. Petrus autem præmittitur à Matthæo, aut quia priùs *Cur Petrus*
illum Chriſtus aſpexit quàm Andream: aut quia Matthæus ætatem eius conſiderabat prouec- *præmitti-*
ctiorem, aut inter Apoſtolos gradum ſublimiorem, cùm eorum Coryphæus cenſeri deberet. *tur An-*
Hoc ſcilicet illum Dionyſius agnoſcit, lib. de diuin. nominib. Et hic hactenus, vt diximus, vo- *drea.* Dio. Areo.
catus fuit Cephas à Chriſto, cùm primùm illum Ioanne relicto, ſecutus eſſet. Andreas eius
frater erat, vterque è vico Bethſaida, ad huius lacus oram, in quo piſcabantur. *Vidit* vtrumque
tunc, quos præuiderat, antequàm nati eſſent: immò à mundi conſtitutione prælegerat, vt eſ-
ſent ſancti & immaculati. *Mittebant autem retia ſua in mare, (erant enim piſcatores.)* Et hæc ſanè
documenta virtutis ſunt, tolerare pauperiem, & iuſtis laboribus viuere. Non enim inertes &
deſides Chriſtus requirit, qui legem ab initio poſuit, vt in ſudore vultus noſtri veſcamur pane
noſtro. Geneſ. 3. Ille enim Dei verbum eſt, quo vt omnia creata, ita & omnis lex eſt poſita. Nũ *Qui non*
B ſcilicet, vt olim Domitianus & Iulianus Chriſtianis improperarunt, ad Chriſti religionem vo- *laborat, nec*
cati ſumus, vt aliorum laboribus viuamus? Scimus hanc eſſe legem à Paulo poſitam: Si quis nõ *manducet.*
laborauerit, nec manducet. Hinc conſcientia cuiuſq; lenitur, vt Paulus ipſe teſtatur, 2. Theſſ.
2. Hinc Tobias requirit, nequid domi ſuæ furtiuũ ſit, (Tob. 2.) & Samuel gloriatur nullius aſi-
num quidem accepiſſe, 1. Reg. 1. Hæc magna eſt homini conſolatio, vt quantumuis diues &
magnus ſit, cùm ex illo faſtu, ad ſeipſum, quaſi Deo rationem ſuæ villicationis redditurus, re- *Non eſt a-*
dierit: nec alienis ſudoribus ipſe iners vixerit, nec alios, vt ſeruos & domeſticos deſides & iner- *liorum la-*
tes paſſus fuerit. Quid igitur non graue in eos, qui in communem omnium perniciem ſibi vi- *boribus vi-*
ctum comparãt? Itaque cùm illos bona conſciẽtia Chriſtus duci videret, vt interim dum tem- *uendũ, ſed noſtris.*
poralia attenderent, non omitterent ſpiritualia, *dixit eis, Venite poſt me.* Non reiicit mechanicas
artes, ſed ex illarum profeſſoribus ſeligit, qui toti liberali rerum diuinarum ſpeculationi incum-
C bant. Ratio autem cur mechanicos eligit, eſt, quòd interim dum temporalia curant, ſpiritualia
non omittunt. Venerant in ſolitudinem ad Ioannem, cum Chriſto contulerant: pauci res do- *Cur Chri-*
meſticas & corporales faciebant pr̨ rebus ſpiritualibus. Itaque ille idem qui ſcrutatur renes & *ſtus mecha*
corda, illis potiùs quàm aliis, qui tum fortè aderant, piſcatoribus dixit, *Venite poſt me.* Sciebat *nicos ele-*
promptam eorum voluntatem: nouerat enim quid eſſet in homine. At verò non ſic Prophetis *git.*
euenit. Illi enim, quia in cordis intima penetrare non poterant, quoſdam aliquando vocarunt,
qui in propoſito non perſtiterunt. Habuit ipſe Heliſæus ſuum Giezi. Etſi & hoc Chriſtus pati
voluit in Iuda, non quòd ignoraret quidnam illi ſuccederet: ſiquidẽ ab initio dixit, Nónne ego *præuidens*
vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? ſed quòd Eccleſiam militantem bonos & *Chriſtus*
malos miniſtros complecti oſtenderet, interim dum ſalua ſunt & ſacramenta, & verba. Mi- *voluntatẽ*
cheas ipſe aliquando ſuæ conditionis homines, ſed & fruſtrà impenſos labores deplorauit, di- *ſuorum, eos*
D cens: Væ mihi, quia factus ſum, ſicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ: non eſt bo- *vocat.*
trus, & ficus præcoquas deſiderauit anima mea. At verò non hìc fallitur Chriſtus, qui falli non
nouit: eos enim ſibi ſelegit, qui ad crucis vſque martyrium ipſum teſtarentur. Vtrique enim &
Petro & Andreæ datũ eſt in cruce mori. Ergo emphaſim iſta magis, quàm ea quæ cæteris di-
cuntur, habere videntur: ſicut & quod poſt reſurrectionẽ dixit Petro, Sequere me. Hoc enim
dicebat, ſignificãs qua morte eſſet moriturus. Ita & cùm nunc dicit, *Venite poſt me*, nõ modò ad
Apoſtolatum, ſed & ad martyriũ eos conuocare videtur: ſicut & cùm ait alibi Petro, Vade poſt
me Sathana. *Erant autem piſcatores.* Hoc Gẽtilibus olim mirũ fuit, vt ſcribit Theodoretus, af- Theodor.
fect. Græcarũ ſermone, de legibus, quòd piſcatores Chriſtus aſſumpſerit, per quos vniuerſum *Cur piſca-*
orbem ſibi vendicaret. 2. Cor. 4. Ita ſublimitas hæc fuit non hominum, ſed virtutis Dei. Ideò, vt *tores elegit.*
ſcribit Auguſt. tract. 7. in Ioan. Idiotas elegit, vt confunderet mundũ. Non purpurã elegit Chri- Auguſt.
E ſtus, non diuites & rhetores: non in his apparatibus agnoſcitur ſpiritus Dei, ſed, vt olim Helyæ
oſtenſum eſt, in ſibilo auræ tenuis, in humilitate & ſimplicitate. Seuerus Sulpitius lib. 1. de vita Seu. Sulpi.
B. Martini, ſcribit aliquando dæmonem purpuratum D. Martino apparuiſſe. Atqui, inquit, nõ
ſe Ieſus purpuratum, & diademate renitẽtem prædixit. Proſper Aquitanicus, parte 2. cap. 22. Proſ. Aqui.
& 21. de promiſſionibus & prædictionibus, huius typũ ex Samſone accipit, qui mola aſini Phi-
liſtæos occidit. Nam ſi per aſinum, ſimplicẽ quemuis ex populo, per molã ſeu maxillam verbũ *Typus in*
eius intelligamus: videbimus Philiſtæos ſeu ſapientes omnes Apoſtolorum & hominũ ſimpli- *mola aſini.*
cium verbis confuſos eſſe, & proſtratos. Quòd autem piſcatores selecturus eſſet Chriſtus, con-
firmat 3. parte de promiſ. & prædict. cap. 12. & Iſidorus lib. de reſurrect. cap. 55. ex Hieremiæ Iſidorus.
vaticinio, cap. 16. Mittã, ſcilicet inquit Dominus, ad eos piſcatores, & venatores, & venabũtur *Prophetia.*
eos. Dixit ergo eis, *Venite poſt me, faciam vos fieri piſcatores hominũ.* Chryſ. hom. 7. Oper. imp. in Chryſoſt.
Matth. Ita intelligimus iſtam ſecũdam piſcationẽ ſpiritualẽ, non ſolùm à Deo eſſe illis donatã, *Quod rete.*

ſed etiam primam illam corporalem Dei prouidentia fuiſſe in eis ordinatam. Nam ſicut qui retia iactat in aquam, neſcit quos piſces cõprehenſurus eſt, ſed quos Deus tranſmiſerit, illi intrãt in retia: ſic & doctor, quando diuini ſermonis retia in populũ iactat, neſcit qui ſunt acceſſuri ad Deum: ſed quoſcunque ille excitauerit, adhærẽt doctrinæ eius, quaſi hamo. Ergo ſicut in piſcatore labor ſolus piſcandi requiritur, Deus autẽ tranſmittit capturã: ſic & in doctore nihil requiritur, niſi inſtantia doctrinæ. Populum autem non corrigit homo, ſed Deus. Sic enim dicit Dominus per Prophetã: (Zach. 3.) Dic hæc ad Ieſum filium Ioſedec ſacerdotẽ magnum: Si benè F
Bernard. cuſtodieris aulam meam, dabo tibi, qui habitent in ea. Bernard. ſerm. 1. in S. Andream, ſeculum hoc mari, piſces mundos electis, ſagenam autẽ Apoſtolicæ prędicationi comparat. Sed & naſſa Eccleſia eſt, quæ licet homines legibus certis & ceremoniis retineat, ita tamen vt in ſecuritate conſiſtant, ne à cæteris grandioribus monſtris huius maris, ne ſcilicet ab hæreticis & ſchiſmaticis deuorentur. Hic orta tempeſtate piſcis ſecurus eſt: etſi non illi omnia ſint libera, expediũt tamen omnia. Ad piſces illos capiendos, hamus eſt verbi, cibus dulcedinis illius æternæ expe- G
Hierony. *Viſio piſcatorum.* ctatio, piſcatores Apoſtoli, & eorum ſucceſſores. In eã rem Hieron. lib. 7. in Ezech. confert Ezechielis ipſius viſionem (cap. 47.) de piſcatoribus, quorũ retia ab Engaddi vſque ad Engallim extenſa erant: quorum & illi ita ad ſe homines pellexerunt, vt interim aquã baptiſmatis, à latere dextro templi Chriſti egredientem, & fructus ſalutiferos nanciſcerentur. Apud Iob quidẽ legitur, Nunquid extrahere poteris Leuiathan ferro? Neque enim humanæ virtutis fuit Apoſtolis & Sathanæ fraudes è profundo huius ſeculi educere, & ipſum Sathanam cõfundere, & homines ad ſe piſcari. Vnde dixit, *faciam.* Ego ipſe vobis id muneris dabo, ego per vos id exequar,
Chriſtus fecit piſcatores hominum. quod ad ſpiritualem hanc piſcationem opus fuerit. Sic Matth. 10. Non vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Patris qui loquitur in vobis. Ne contendatis, quomodo fieri poſſit, vt vos ſimplices & idiotæ homines ſeculo, peccatis, & impietati addictos piſcari valeatis ad ſalutẽ. Ego ipſe *faciam* vos tales: vt vos eligo, ita dirigam & perficiam omnia quæ ad piſcationem illam ſpiritualem ſunt neceſſaria. Hoc nec Principes, nec Imperatores dare poſſunt, quorum leges niſi naturali lumine illuſtrentur, in momento pereunt, & quorum perit cum ſonitu memoria. Sed ego elegi vos, & poſui vos, vt eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat. Id ſolum vobis curæ ſit vt me ſequamini, & obſequentes mihi fueritis. *Faciam* enim *vos fieri piſcatores hominum.* Offerte promptam voluntatem, ſupplebo ego omnia, & ero in vobis. Sic Paulus: Omnia poſſum in eo qui me confortat. Et rurſus: Chriſto exhortante per nos. Et hic finis eſſe videtur omnis Eccleſiaſticæ poteſtatis, qui & piſcatorum: nimirùm vt ſicut illi contendunt in piſces vt eos capiant, & è mari aut flumine extrahant: ita & qui Eccleſiæ miniſteriis præficiuntur, vnum hoc pro obiecto fine ſibi præfigunt, vt homines ex hoc ſeculo nequam eripiant, & verbo Dei allectos in Eccleſiæ ſagenam expiſcentur. Sic paucis verbis Chriſtus multa complectebatur. H
At illi continuò relictis retibus ſecuti ſunt eum. Hæc prompta obedientia non tam faciles co- I
Obedientia diſcipulorum. Philo. rum mentes, quàm vim ſpiritus eos impellentis indicat. Nam & de ipſis Euangeliſtis in viſione Ezechielis dicitur: Quocunque ibat ſpiritus impetus, illuc & gradiebantur. Et hæc Deus requirit obſequia, quæ prompto & alacri animo illi exhibentur. Philo Iudæus, lib. de ſacrific. Abelis & Cayni, docet Cayni vitium fuiſſe, quòd poſt aliquot dies obtulit, id eſt, non ſtatim atque frater eius: Ingrata autem hæc eſſe obſequia Deo. Hinc ſcilicet Agnum feſtinanter & pedibus calceatis mãducari voluit. Vnde inuehit in eos qui procraſtinant, docẽs etiam eo fieri, vt non proſint ægrotis pharmaca, quoniam nec ſtato tempore ſumuntur, & ad creata potiùs quàm ad creatorem cõfugimus. Itaque ſeu quis det eleemoſynam, ſeu aliud pium opus faciat,
Greg. Papa. alacriter & prompto animo faciat. Greg. Papa, hom. 5. horum factum exaggerat. Nulla adhuc, inquit, miracula viderãt, nihil ab eo de præmio æternæ retributionis audierant, & tamẽ ad vnũ K
Magna hominũ diuitiæ. Domini præceptũ, hoc quod poſſidere videbãtur, obliti ſunt. Quanta nos eius miracula videmus, quot flagellis affligimur, & tamen vocantẽ ſequi contẽnimus? In cœlo iã ſedet, qui de cõuerſione nos admonet: iã iugo fidei colla Gentiũ ſubdidit, iã mundi gloriã ſtrauit, huius iã ruinis crebreſcentibus diſtricti iudicij diẽ appropinquantẽ denunciat: & tamen ſuperba mens noſtra adhuc nõ vult hoc ſpõte deſerere, quod quotidie perdit inuita. Quid ergo fratres chariſſimi, quid in eius iudicio dicturi ſumus, q ab amore præſentis ſeculi nec præceptis flectimur, nec verberibus emendamur? Sed fortè aliquis tacitis ſibi cogitationibus dicat: Ad vocẽ Dominicã vterque iſte piſcator quid aut quãtum dimiſit, qui penè nihil habuit? Sed hac in re, fratres chariſſimi, affectum potiùs penſare debemus, quàm cẽſum. Multum reliquit, qui ſibi nil retinuit. Multũ reliquit, qui quantũlibet paruum, totũ deſeruit. Certè nos & habita cũ amore poſſidemus, & ea quæ nõ habemus, ex deſiderio quærimus. Multum ergo Petrus & Andreas dimiſit,

quando

A quando vterque etiam deſideria habēdi dereliquit. Multum dimiſit, qui cum re poſſeſſa, etiam concupiſcentiis renunciauit. A ſequentibus ergo tāta dimiſſa ſunt, quanta concupiſci potuerūt à non ſequentibus. Nemo igitur etiam, cùm quoſdam cōſpicit multa reliquiſſe, apud ſemetipſum dicat: Imitari mundi huius contēptores volo: ſed quod relinquā, nō habeo. Multa, Fratres, relinquitis, ſi deſideriis terrenis renunciatis. Exteriora enim noſtra Domino, quantúlibet parua ſufficiunt: cor namq; & ſubſtantiā penſat. Nec perpendit quantū in eius ſacrificio, ſed ex quāto proferatur. Nā ſi exteriorem ſubſtantiā perpendamus, ecce ſancti negotiatores noſtri perpetuā Angelorum vitam datis retibus & naui mercati ſunt. Philo Iudæus lib. Quòd deterius potiori inſidiatur, docet alia bona à ſapientibus, alia autem à mundo exiſtimari. Et quidem qui guſtauerit quàm ſuauis ſit Dominus, & diues in omnes qui obſequuntur ei: adinſtar Pauli, omnia huius mundi lucra detrimentum exiſtimabit, & reputabit velut ſtercora. Ergo dicat aliquis, Ita

Quis nunc pro Christo aliquid dimittat.

Philo.

B Chriſtus ſequēdus eſt, vt & hic rete, & ille officinam ſuam, hic furnum, alius verò lanificinam relinquat? Id ſi fiat, vbi panifices, tinctores, mercatores, dicam etiam piſcatores? Verùm & hoc non ab omnibus requirit Dominus: ſat eſt vt affectum ſuum ex his mundi lucris liberent, & Chriſto conſecrent. Itaque ratio, qua aliqui vocantur, attendenda eſt. Si enim quis ad ſimplicē Chriſtianiſmum vocatur, non eapropter deſerere debet vocationem ſuam, ſeu fuerit paſtor, ſeu coquus, ſeu alterius cuiuſuis mechanici artificij, ſi modò cum eo minimè coniuncta malitia fuerit. Quòd ſi ad grauiora vocatur, vt ad onera Eccleſiaſtica, ſicut & vocabantur Petrus & Andreas ad Apoſtolatum, tunc debet & ſeculi huius negotiis renuntiare. Vnde & Paulus: Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſecularibus. Omnibus quidem Chriſtianis præcipitur renunciare diabolo, mundo & pompis eius: non tamen omnibus præcipitur relinquere retia, & artes mechanicas. Præcipitur quidem abſtrahere affectum ſuum ab iis, ita illis ſic incumbere, vt interim mētem ſemper in Deum eleuatam habeamus, & nos noſtráque ei deuoueamus.

Non omniū eſt Chriſti diſcipulos ſeu Apoſtolos fieri.

Omnibus præcipitur renuntiare retibus mūdi huius.

C Præcipitur tibi, qui Chriſtianus es, ne tu ſic manuum tuarū labori incumbas, vt quæ Dei ſunt relinquas: Sed &, vt cecinit Pſaltes, diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas, 1. Tim. 6. Gregor. Epiſt. 110. ad Syagrium Heduorum Epiſcopum. Bonorum enim authori aliter inhærere non valemus, inquit, niſi cupiditatem à nobis, quæ omnium malorū eſt radix, abſcindamus. *Itaque continuò relictis retibus ſecuti ſunt eum.* Cōtinuò, inquit, ad vnius iuſſionis vocem. Pſ. 94. Hodie ſi vocē eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra. Cant. 2. Sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis. Reliquerunt autem retia, non affectu ſolū, ſed actu. Matt. 19. Ecce nos reliquimus omnia. *Et ſecuti ſunt eum.* Hæc operis iſtius corona & conſummatio eſt. Multi enim reliquerunt omnia, nec tamen omnibus hoc profuit ad ſalutem. Cicero lib. 5. Quæſt. Tuſc. ſcribit, Philoſophorum permultos opima præmia & agros reliquiſſe, vt peregrinarentur liberiùs, & ſibi ſummum Philoſophiæ gradum compararēt.

Gregor.

Cicero.

D Relinquebat omnia Bias, qui flagrantem domum relinquens, cùm quidam eū argueret, quòd ex ea ſaltē aliquid non auferret, reſpondit: Omnia mea mecū porto: Sunt & apud Turcas Eremitæ, qui ſeculi diuitiis & honoribus renuntiauerint. Etſi hoc maximum eſſe videatur, maius tamen ſuccedet, ſi ſequamur Chriſtum. Hæc illis ſcilicet minimè profuerant, quia Chriſtum vitæ ſuæ ducem non habebant. Iob. 23. Secutus ſum viam eius, & non declinaui ex ea. Daniel. 3. Et nunc ſequimur te in toto corde noſtro, & timemus te. Philip. 3. Sequor ſi quo modo comprehendam, in quo & incomprehenſus ſum. *Et procedens inde vidit alios duos fratres Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in naui, cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia ſua.* Ita ſcilicet, vt olim ſynagogæ Iudæorum non ſolus Moyſes, ſed & Aaron delecti ſunt, Chriſtus non ſolùm Petrum, ſed & Ioannem ſelegit. Fuerat verò & hoc tandem cōſilium Ie-

Etiam Philoſophia gratia multa relicta ſunt.

E tro ad Moyſen, vt eligeret tribunos, centuriones, iudices, qui odiſſent auaritiam, quorum apud omnes optimum teſtimonium eſſet. Ecce igitur & iſtos eligit, quorum nota ſuis, ſed maximè Chriſto probitas eſt: quorum etiam longè ab auaritia affectus fuiſſe proditur, cùm vt cæteri & retia & nauem relinquunt. Exprimit autem eorum cōditionem à nomine, cognatione, genere, arte, actu, pietate: & primùm vocantis eos diſpoſitionem notat, cùm ait, *Procedens inde.* Nec enim pius Dominus expectat donec ad illum veniamus: hoc enim quomodo fieri poſſet, vt præueniamus eum, qui præuenit nos in benedictionibus dulcedinis? Quis prior dedit illi, & retribuemus ei? Auguſtin. lib. 2. contra duas Epiſt. Pelag. c. 9. Benedictio dulcedinis, eſt gratia Dei, qua fit in nobis, vt nos delectet, & cupiamus, hoc eſt, amemus quod præcipit nobis: In qua ſi nos non præuenit Deus, non ſolùm non perficitur, ſed nec inchoatur ex nobis. Si enim ſine illo nihil poſſumus facere, profectò nec perficere, nec incipere. 2. Corint. 3. Quia vt incipiamus, dictum eſt, Miſericordia eius præueniet me. (Pſal. 58.) Vt perficiamus, dictum eſt

Vocatio Ioannis & Iacobi.

Auguſt.

Gratia præueniēs.

Idē Aug. (Pſal.22.) Miſericordia eius ſubſequetur me. Et tom.4.lib.de bono voluntatis, c.17. Arbitrium F
voluntatis humanæ nequaquam deſtruimus, quando Dei gratiam, qua ipſum adiuuatur arbitrium, non ſuperbia negamus ingrata, ſed grata potiùs pietate prædicamus. Noſtrùm enim eſt velle: ſed voluntas ipſa etiam mouetur, vt ſurgat: & ſanatur, vt valeat: & dilatatur, vt capiat: & impletur, vt habeat. Quis enim ſaluus fieret, niſi Deus hunc requireret, & præueniret? Ideò *procedens inde* Ieſus, & quaſi requirens eos, quos ſibi ab æterno prælegerat, *vidit alios duos, Ia-*
Hierony. Beda. *cobum Zebedæi* filium, *& Ioannem* Euangeliſtam *fratrem eius.* Hieronymus & Beda ſentiunt, vt diximus, Ioannem iſtum fuiſſe ſponſum, in cuius nuptiis aqua in vinum conuerſa eſt, quódque tum primùm à Domino ad diſcipulatum vocatus ſit. Rediit igitur tandem ad opus ſuum, donec ſecundò vocaretur à Chriſto. *Et vocauit eos,* non modò externa voce, ſed & interna inſpiratione. Roman.8. Quos prædeſtinauit, hos & vocauit. Vocare autem interiùs, nihil aliud eſt quàm humanæ menti auxilium præbere, ne quid obſtet, ſed & media dentur ea ſequendi G
quæ iubet. Potuit verò & eos iiſdem verbis vocare, quibus Petrum & Andream. *Illi verò ſta-*
Vis verbi Chriſti. *tim: relictis retibus & patre ſuo* Zebedæo, *ſecuti ſunt eum.* Magna vis ſermonis quæ hucuſque agat, vt & homo omnia, patrem etiam ſuum contemnere videatur. Sic ſtatim atque Helyas Heliſæum arantem in agro pallio ſuo operuit, Oſculer, inquit, oro te, patrem meum & matrem meam, & ſic ſequar te. Hic eſt gladius Verbi, de quo Chriſtus alibi: Non veni pacem mittere, ſed gladium, & ſeparare filium à patre ſuo. Qui enim diligit patrem aut matrem pluſquàm me, non eſt me dignus. *Statim,* ſine mora cuncta reliquerunt. Eccleſiaſt.5. Non tardes conuerti ad Dominum. Ita videmus non fruſtrà Chriſtum illos vocaſſe, quem tam prompto animo ſequantur. Atque vtinam ita omnes eligat, & præficiat idem ipſe Eccleſiæ ſuæ, quotquot præficiendi ſunt: vt iiſdem rectoribus gubernetur, quos operis ſui vicarios ei-
Albertus. dem contulit præeſſe paſtores. Itaque, vt ſcribit Albertus in Matthæum, Nullus ſe ingerat, nullus prece vel obſequio emat, nullus violenter minis, vel precibus armatis introducatur, nullus ſanguinis proximitate promoueatur: ſed quem vocat Deus. Heb.5. Nec quiſquam ſibi H
Tho. Aqu. aſſumat honorem, ſed qui à Deo vocatur tanquam Aaron. Thomas Aquinas poſt Alb. Ma-
An liceat patrem relinquere Religionis, aut Monaſtices gratia. gnum, hîc quæſtionē mouet: Liceátne alicui ſequendæ Religionis, ſeu Monaſtices prætextu, relinquere parentes in extrema neceſſitate? Dicendum, inquit, quòd conſilium nunquam præiudicat præcepto. Atqui Exod.20. præceptū eſt, vt honoremus parentes: & ideò ſi pater nullo modo poſſet viuere, niſi adiutus à filio, reuocandus eſt filius à propoſito religionis, vt Monaſticam illam profeſſionem non aggrediatur. Sed hic caſus locum non habuit in Zebedæo, cùm ſibi auxilio eſſe poſſet, & haberet neceſſaria. Neque etiam contrà nitente patre id feciſſe probabile eſt, cùm legamus tantis votis matrem illorum Chriſto adhæſiſſe. *Factum eſt* enim, *cùm turbæ irruerent in eum, vt audirent verbum Dei, & ipſe ſtabat ſecus ſtagnū Geneſareth.* Hoc ſcribit I
Lucas, quod velut redditionem cauſæ, propter quam tā promptis animis quatuor iſti diſcipuli Chriſtum ſequerentur, inferere poſſumus: non tamen quòd contigerit poſt illorum hanc poſtremam vocationem: ſiquidem, vt in ſuperioribus notauimus, prima diſcipulorum vocatio ad familiaritatem facta eſt in ſolitudine, ſecunda ad pleniorem fidei confirmationem nunc agitur,
Alia Petri vocatio. quando Petrus viſa miraculoſa piſcium multitudine, procidit ad genua Ieſu: poſtrema autem, quādo ſimpliciter omnia reliquerunt, & ſecuti ſunt eum. Si quis enim requirat, quid factū eſt, quod illos adeò ad Chriſtum ſequendum impelleret, vt omnia ſua, parentes etiam ſuos relinquerent? *Cùm turba,* quæ illum per totam Galilæam ſecutæ fuerāt, illi etiam & qui ægrotos obtulerant, & quicunque ab eo ſanati fuerant, *irruerent,* & magno feruore, & copioſa multitudine ad illum affluerent. Græca enim habent, *ἐν τῷ τὸν ὄχλον ἐπικεῖσθαι αὐτῷ,* cùm turba irrueret illi, ſiue vrgeret eum. *Vt audirent verbum Dei,* aut Chriſtum ipſum, qui eſt verum & æterni K
Dio. Cart. Patris verbum, aut eius ſermonem. Dionyſ. Carthuſ. in Luc. Deſiderabant enim non ſolùm eū aſpicere, & audire, ſed etiam tangere: & poſteriores impellebant priores, ita vt cum impetu
Chriſti mirabilis pulchritudo & gratia. quodam irruerent ad eum. Quis enim bonæ mentis non appeteret tam dulcem & pulchrum aſpicere, tam ſapientem & eloquentē audire, tam ſtudioſum & ſanctum tangere, tot & tantorū mirabiliū operatori aſtare, præſertim quia gratioſiſſimū habebat, delectabiliſſimumq; aſpectū? Immò in Reuelationibus ſacratiſſimæ Brigidæ, credibiliter legitur digniſſima virgo Maria lo-
Brigida. qui ad Brigidā, quòd quicunq; deſolatus ſeu triſtis vultū filij ſui aſpexerat, mox releuamē ſenſiſſet: adeò vt qui perturbationibus his cōprimerentur, dicerēt, Eamus ad filiū Mariæ, vt eius cōſolemur aſpectu. Nec mirū. Ipſe enim eſt, de quo Pſaltes prędixit: (Pſ.44.) Specioſus forma præ filiis hominū. Deniq; multi ſanctorū tantæ leguntur ſanctitatis & gratiæ extitiſſe, vt quaſi Angelicum vultum haberent, apparente in eorum facie ſplēdore & gratia mirabili: ſicut & intuebantur

A bantur vultum Stephani, quaſi vultum Angeli ſtantis inter illos. (Act. 7.) Quãtò magis hoc ita fuiſſe credendum eſt in eo, in quo omnis plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitauit, non ſolùm per gratiam ſicut & in cæteris, ſed & per hypoſtaticam vnionem, cuius & anima adeò beatificè fruebatur, in quo tanta gratia erat, quantam capere mens creata minimè poteſt? Et magni quidem meriti eſt deſiderium verbi, quod ipſam quoque irreuerentiam turbæ in eum irruentis excuſat. Eſa. 55. Ideò Dominus inuitabat omnes per Prophetam: Omnes ſitientes venite ad aquas, ſapientiæ ſcilicet & ſalutis. Beda in Luc. Turbarum autem conuentus ad eũ, *Beda.* Gentium in fide concurrentium typus eſt: de quibus Eſaias: Et fluent, inquit, ad eum omnes Gentes, & ibunt populi multi, & dicent: Venite, aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob. *Et ipſe ſtabat ſecus ſtagnum Geneſareth.* Illud idem, vt diximus, ab aliis mare *Geneſareth* Galilææ, & mare Tiberiadis nuncupatur. Geneſareth autem dictum eſt à regione adiacente, *vnde dicta.*
B quam alluit, vt ſcribit Ioſephus lib. 3. de bello Iud. c. 18. Quin & Ioſue 19. ciuitatis Genereth *Ioſephus.* in tribu Nephtali fit mentio. Plinius lib. 5. nat. hiſtor. cap. 15. ſtagnum iſtud ex Iordanis fluuio *Plinius.* ita deſcribit: quòd vbi prima conuallium occaſio eſt, in lacum ſe fundit, quem plures Genezaram vocant, ſexdecim millium paſſuum longitudinis, ſex mille latitudinis, amœnis circumſeptum oppidis. Ioſephus autem lib. 3. de bell. Iud. cap. 18. Lacus autem Genezar, inquit, à terra *Quis iſte lacus.* *Ioſephus.* quidem continente appellatur, quadraginta verò ſtadiis in latitudine patens, centúmque in longitudine, aquæ dulcis eſt, atque potabilis. Paluſtri enim craſſitudine tenuiores habet latices, & vndique in littora & arenas deſinens, purus eſt: ac præter hoc temperatus ad hauriendum, & fluuio quidem, ſiue fonte leuior eſt, ſemper autem frigidior, quàm lacus diffuſio patitur, manet: æſtiuiſque noctibus eius aquæ ſub diuo perflatæ nequaquam æſtibus cedunt: id enim facere indigenis moris eſt. Varia autem ſunt in eo piſcium genera, ab alterius loci piſcibus, tã
C ſapore quàm ſpecie diſcreta. *Secus hoc ſtagnum ſtabat Dominus*, vt omnes ex circumuicinis oppidis exciperet, & commodiorem piſcatoribus illum audiendi occaſionẽ daret. *Et vidit duas naues ſtantes ſecus ſtagnum:* id eſt, ad littus laci illius, prout moris eſt: *Piſcatores autem* Petrus & Andreas, Ioannes & Iacobus, & alij fortè illis aſſociati, *deſcenderant* è nauibus egrediendo, & aquam ad ipſam ripam ingreſſi, *lauabant retia ſua*, vt purgata plicarent, quia nihil ceperant. Volebant autem ad tempus à piſcatione quieſcere, vt ſimul cum turba ad Ieſum confluerent, & illum cum cæteris audirent. *Aſcendens autem in nauim quæ erat Simonis* & Andreæ fratris eius: Matthæus enim vtrumque piſcationi intẽtum fuiſſe ſcribit: *rogauit vt à terra reduceret puſillum.* Imperare potuit, ſed rogare voluit: vt intelligamus quàm ſuaue ſit iugum illius, & onus leue. Non enim tyrannico nos imperio adigit ad ſeruitutem, & eorum executionem, quæ mã- *Chriſti mã* dauit: ſed & vt noſtræ ſalutis amantiſſimus, nos ſæpiùs amore, & aliquando quaſi precibus in- *ſuetudo.*
D ducit: vt cùm ait, Popule meus, quid feci, aut quid moleſtus fui, reſponde mihi. Et apud Ezechielem: Vt quid moriemini domus Iſraël. Et ipſe Chriſtus: Quoties volui, ô Hieruſalẽ, congregare filios tuos ſub alas, & noluiſti? *Rogat* omnium Dominus, ne quod coactum obſequium illi gratum eſſe putemus. Voluntatem requirit, cor poſtulat. Nulla enim neceſſitas homini poſita eſt: ſed ita medius inter ignem & aquam conſtitutus eſt, vt ad quodcumque voluerit, porrigat manum ſuam. Non trahit ille nolentem, ſed rogat, & inducit vt velit. Auguſt. *Auguſt.* lib. 3. Hypognoſticõ. Eſt igitur liberum arbitriũ, quod quiſquis eſſe negauerit, Catholicus non *Liberum arbitrium.* eſt. Quibus enim dicitur in Pſalmis, niſi liberum arbitrium habentibus, (Pſ. 33.) Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos? Quos etiam aliquid facere rogaret, niſi qui aut acquieſcere poſſent, aut non obedire? *Rogat* ergo *à terra reducere puſillum*, id eſt, nauim ad modicum ſpatiũ in aquam dirigere, vt non adeò à ripa diſtaret, quin ex ea Chriſtus à populo cõ-
E modè audiri poſſet. Hoc autem faciebat, vt & ab omnibus commodiùs etiam videretur, nec ipſæ turbæ ſibi offendiculo eſſent. Et magna ſanè iſta dignatio & manſuetudo Chriſti eſt, quòd Petrum pro tam parua re ſic rogauerit, ne vllo modo illi moleſtus eſſet. In quo Prælatis omnibus exemplum præbuit, vt malint amore ſuos continere, aut errantes in gregem reuocare, quã furiis & fulminibus abſterrere: & ſemper cupiant magis amari, quàm timeri. Verùm è contra- *Superbia* rio faciunt, qui ſe præſumptuoſè in homines ſubditos efferentes, illos beſtiis abiectiores cẽſent, *magnatũ i* illis ad nutum imperant, illos imperiis ſuffocant: quibus & iſtud Deus per Ezechielem impro- *ſubditos.* perat: (cap. 34.) Cum auſteritate imperabatis ouibus meis, & cum potentia. Theophil. in Luc. *Theoph.* hîc etiam Petri obedientiam commendat. Nam & Chriſtum in nauem ſuam ſuſcipit, & in *Cur nauim* omnibus obedit. Quòd autem vult nauim à portu paulùm abduci, vt à populo ſecernatur, *à portu abducit.* Bonauentura in Luc. obſeruat, præter ſuperiores rationes, deſignari Chriſti doctrinam ab *Bonauent.* hominum carnalium eſſe ſemotam. Qui enim, inquit, vult alios docere, debet interiori affectu

terrena contemnere, & exterioribus moribus turbas præcellere. Exod. 23. Non ſequeris turbã ad faciendum malum, nec acquieſces in iudicio plurimorum ſententiæ. *Et ſedens, docebat de nauicula turbas.* Ita nimirùm ſeiuncta erat à terra, vt interim ab omnibus audiri poſſet. Greg. lib. 17. Moral. in Iob. cap. 26. ex hoc loco colligit, Vnumquemque diuini verbi doctorem ita ſe in dicendo componere debere, vt capacitati auditorum ſatisfaciat. Ecce ſcilicet, inquit, nauem puſillum reduci monet, & tamen à terra præcipit remoueri: profectò ſignificans prædicatores ſuos debere rudibus populis, nec alta nimis de cœleſtibus, nec tamẽ terrena prędicare. A qua itaque ligatur in nubibus, quia prædicatorum ſcientia infirmorum mentibus loquens, quantum ſentire valet, docere prohibetur. Nam tametſi prædicatores hominibus placere minimè debeant, & verba ſua ita componere, vt popularem aurem captent, ſicut pluribus verbis demonſtrat Chryſoſtom. lib. 5. de ſacerdotio, circa finem: nihilominus illis prudenter hominum ætati, conditioni, doctrinæ aut ſimplicitati ita conſulendum eſt, vt omnibus ſatisfaciant, & vitæ ſpiritualis cibum porrigant. Neque ſanè vacat myſterio nauis iſta Petri, quam Dominus aſcenderit, & ex qua turbas docuerit. Ambroſius lib. 5. in Luc. cap. 18. Hęc eſt, inquit, illa nauis, quæ adhuc ſecundum Matthæum fluctuat, quæ ſecundum Lucam impletur piſcibus: vt & principia Eccleſiæ fluctuantis, & poſteriora exuberantis cognoſcas. Piſces enim ſunt, qui hanc enauigant vitam. Auguſtinus lib. 2. Quæſt. Euangelic. quæſt. 2. Quòd autem Dominus docet de nauicula turbas, ſignificauit hoc tempus, quãdo Dominus de authoritate Eccleſiæ doceret Gentes. Quòd Dominus aſcendens in nauim, quæ erat Petri, rogat eum à terra reducere puſillum: ſignificat vel temperatè vtendum verbo ad turbas, vt nec terrena eis præcipiantur, nec ſic à terrenis in profundiora ſacramentorum recedatur, vt ea penitùs non intelligant: vel priùs in proximis regionibus Gentibus prædicandum. Beda in Luc. Quia ergo ſtagnum, ſiue mare, præſens ſeculum deſignat, Dominus ſecus mare ſtat, poſtquàm vitæ labentis mortalitatem deuincens, in ea qua paſſus eſt, carne ſtabilitatem perpetuæ quietis adiit. Conuentus turbarum ad eum confluentium, Gentiũ in fide concurrentium typus eſt. Duæ naues ſecus ſtagnum poſitæ, circuncilionem & præputium figurant. Quas benè Ieſus vidiſſe perhibetur, quia in vtroque populo, nouit Dominus qui ſunt eius. Eorúmque cor à fluctibus ſeculi huius ad futuræ vitæ tranquillitatem, quaſi ad ſoliditatem littoris videndo, hoc eſt miſericorditer viſitando, prouehit. Piſcatores autem deſcenderãt, & lauabant retia. Piſcatores ſunt prædicatores, qui nos rete fidei comprehenſos, & de profundo ad lumen elatos, quaſi piſces littori, ſic terræ viuentium aduehunt. Aſcendit igitur Chriſtus in nauem Petri, quæ Eccleſiã Petro committendam ſignificabat, & ex illa docebat turbas: quia idem ipſe, etſi ſubductus ſit à populo, & ab omni corruptione ſemotus, tamen in medio Eccleſiæ ſedit, in prælatis: loquitur, per prædicatores: conſecrat, per miniſtros. Matth. 18. Quoties duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, in medio illorum ſum. Matth. vlt. Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Bonauent. in Luc. Sedere autem ſpectat ad authoritatem perſonæ docentis, & iudicãtis. Pſ. 79. Qui ſedes ſuper Cherubim, manifeſtare coram Ephraim, Beniamin, & Manaſſe. Ita igitur docebat turbas. Ioel. 2. Filij Syon exultate, & lætamini in Domino Deo veſtro, quia dedit vobis doctorem iuſtitiæ, & deſcendere faciet ad vos imbrem matutinum & ſerotinum, ſicut in principio. Et ideò ſupra mare ſtabat, quia de profundo incomprehenſibili, quaſi rorem paruum ſapientiæ ad nos tranſmitit. Iob. 26. Cùm vix paruam ſcintillam ſermonis eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius ſuſtinere? *Vt ceſſauit autem loqui* ad populum, ne tantùm verba ſibi dari exiſtimarent, vt & illis teſtimonium facerẽt opera mirabilia, *dixit ad Simonem* Petrũ, in cuius nauim aſcenderat, & qui ſecum in ipſa naui erat: dixit, inquam, non rogando vt priùs, ſed nunc ſumma authoritate iubendo: *Duc in altum*, id eſt, nauem altiùs in mare ex littore eleua, ad profundiora loca. Altum enim hîc pro profundo ſumitur. Ioan. 4. Puteus altus eſt. Pſ. 68. Veni in altitudinem maris. *Et laxate retia veſtra in capturam.* Theophil. in Luc. Ita Petrum, quia illum in nauim exceperat, remunerare volebat: bifariam enim ei benefecit: quia & multitudinem piſcium ei donauit, & diſcipulum ſuum fecit. Ita docebat miſericordiæ opera copioſa mercede donari. Heb. 13. Hoſpitalitatis nolite obliuiſci: per hanc enim placuerunt quidam, Angelis hoſpitio receptis. Leo ſerm. 3. de collect. Quamuis autem maior ſperetur reditus de maiore ſemente, poteſt tamen etiam de exigua ſatione fructus prouenire iuſtitiæ. Iuſtus enim eſt iudex & verax, qui neminem fraudat mercede meritorum. Et ideò nos curam vult habere pauperum, vt in futuræ retributionis examine, miſericordibus, quam promiſit miſericordiam, largiatur Chriſtus. Pauca quidem Petrus Chriſto præſtiterat: ſed hic & obedientiæ & charitatis officiis illum Chriſtus ad maiorẽ retributionem

Margin notes: Gregor. — *Capacitati auditorum conſulat cõcionator.* — Chryſoſt. — *Myſticam nauem Petri chriſtus aſcendit.* — Ambroſ. — Auguſt. — Beda. — Bonauent. — Theophi. — *chriſt° hoſpitalitatẽ compenſat.* — Leo.

Section letters in right margin: F, G, H, I, K

A retributionem præparabat. Cæterùm vt mare ſeculum, nauis Eccleſiam, populus fideles, aut eos qui ad fidem vocandi erant, ſignificabant: Petrus quoque præfectus Eccleſiæ præſagiebatur, cui præ cæteris dictum eſt, *Duc in altum*. Eius enim eſt naui ſeu Eccleſiæ proſpicere, quomodo regenda, & ad fideles docendos, in portum: ad infideles reducendos, in altum deducẽda ſit. Ab eo, cæteros qui Eccleſiam in partes incognitas dilatare contendunt, benedictionem, & expreſſam licentiam accipere oportet: cùm & ipſi Apoſtoli, non niſi eo conſulto, in varias mundi regiones profecti ſint. Act. 14. Ita ſegregatus fuit Barnabas & Paulus: ita demum concilio facto Hieroſolymis alij in alias oras profecti ſunt. Chryſoſtom. hom. de Petro & Helya, ideò vocat τὸν πρῶτον τῆς ἐκκλησίας, primum Eccleſiæ, ſeu principalem: è quo nimirùm cæteros pendere oportuerit. Luc. 22. Tu autem conuerſus confirma fratres tuos. Leo ſer. 3. in Anniuerſario de aſſumptione eius ad culmen & onus Pontificium: id Chriſtũ Petro diſpenſaſſe docet,

Petri fuit Eccleſiam in altũ dirigere. — Chryſoſt. — Leo.

B non quòd ipſius Petri ope indigeret, qui iam ſe poſſe omnia teſtabatur, ſed vt ordinem in Eccleſia præſcriberet. Verbum enim caro factum fuerat, inquit, & habitabat in nobis, vt reparando humano generi totum ſe Chriſtus impenderet. Nihil indiſpoſitum ſapientiæ, nihil erat arduum poteſtati. Famulabantur elementa, miniſtrabant ſpiritus, Angeli ſeruiebant, nec vllo modo poterat inefficax eſſe ſacramentum, quod ſimul ipſius Deitatis vnitas operabatur, & trinitas. Et tamen de toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuerſarum Gentium vocationi, & omnibus Apoſtolis, cunctiſque Eccleſiæ patribus præponatur: vt quamuis in populo Dei multi ſacerdotes ſint, multique paſtores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Chriſtus. Hanc poteſtatem Petri ſucceſſoribus communicatam ſcribit Leo, cùm adiicit: Petro enim ideò hoc ſingulariter creditur, quia cunctis Eccleſiæ rectoribus Petri forma præponitur. Itaque & Petro & ſucceſſoribus eius hæc dicta putentur, vt *laxent retia in*

Summorũ Pontificũ authoritas.

C *capturam*: id eſt, ita ſua authoritate vtantur, vt non modò Gregem Chriſti fideliter cuſtodiãt, & caueant ne piſces, quos iam in nauiculam ſuam attraxerunt, conſeruent: ſed & alios, infideles, Barbaros, Turcas, hæreticos in agnitionem veritatis deducant. Auguſtin. lib. 2. Quæſt. Euang. qu. 2. Et priùs quidem, inquit, in proximis Gentium nationibus prædicandum fuit (vt in Paleſtina, & circumuicina regione:) Demùm ad remotiores, Gentes proficiſci: quod ſignificat, dicens, *Duc in altum, & laxate retia veſtra in capturam*. Sicut & Eſaias dicit: Tollite ſignũ in Gentes, ad eas quæ propè, & ad eas quæ longè. Ambroſius ſcripturæ profunda myſteria per altum ſignificari docet. Ex quo etiam docemur, ſummi Pontificis eſſe altos & profundos ſcripturæ ſenſus approbare, & omnẽ fidei, aut interpretationis veritatem, à ſummæ illius dignitatis cenſura pendere. Auguſtin. tom. 2. Ep. 166. ad Donatiſtas: Eapropter, inquit, cùm Conſtantinus non auſus eſſet de cauſa Epiſcopi iudicare, eam diſcutiendam, atque finiendam

Auguſtin. — Ambroſ. — *Quid ſit altum.* — Auguſt.

D Epiſcopis delegauit. Quod factum eſt in vrbe Roma, præſidente Melchiade Epiſcopo illius Eccleſiæ, cum multis collegis ſuis. Qui cùm Cæcilianum innocentem pronunciaſſent, & Donatum, qui ſchiſma Carthagini fecerat, ſententia percuſſiſſent: iterum Donatiſtæ ad Imperatorem venerunt, & de iudicio Epiſcoporum, in quo victi fuerant, murmurauerunt. Bernardus, Epiſt. 190. hanc ſolius Apoſtolicæ & Romanæ ſedis prærogatiuam eſſe ſcribit, vt ad eam de fidei cauſis referatur. Et inde Hieronym. lib. 1. contra Ruffinum, fidem ſuam, & fidem Ruffini probandam eſſe docet. Inde eſt iſta Innocentij ad Patres Concilij Mileuitani decretalis Epiſtola, in qua hæc habentur. Quid enim actione firmaſtis, niſi ſciẽtes, quòd per omnes prouincias, de Apoſtolico fonte petentibus, reſponſa ſemper emanent? Præſertim quoties ratio fidei ventilatur, arbitror omnes fratres, & coëpiſcopos noſtros, non niſi ad Petrum, id eſt, ſui nominis & honoris authorem referre debere: quòd per totum mundum poſſit omnibus Ec-

Bernardus. — Hieron. — Innocent. — *Nihil incõſulto Rom. Pontifice.*

E cleſiis in commune prodeſſe. Hoc eſt ergo illud altum, ad quod nauim deducendam Chriſtus admonuit. Ambroſ. lib. 3. de virginib. Antè non ducebat in altum Petrus, cùm non piſcabatur in ſtagno. Etſi mare erat, altum non erat. Altum mare ſcriptura neſcit. Quid ergo ſit altũ, accipe. Aqua alta, conſilium in corde viri. Altum cor viri eſt, vbi nihil vadoſum eſt. Duc ergo in altum diſputationis tuæ fideique remigium, duc in cor viri. Per parabolam, hîc vocat ad Eccleſiam Petrum: quem ſecundum Matthæum, ſimplici vocauit ſermone, dicens: Venite, & faciam vos piſcatores hominum. Eſt & aliud myſterium. *Duc in altum*, quia antè in arena erat, quando in ſynagoga erat. Aqua non erat aqua Iudææ. Ideò ducere in altum non poterat, quando cum Iudæis credebat. Ideò dicitur Petro, *duc in altum*, hoc eſt ad Chriſtum. Et benè altum, in quo eſt altitudo diuitiarum, ſapientiæ & ſcientiæ Dei. Rom. 11. Altus enim Chriſtus, de quo dicitur ad Ioannem à Patre: (Luc. 1.) Et tu puer Propheta altiſſimi vocaberis. Idẽ Ambroſius lib. 5. in Luc. c. 5. *Duc in altum*, hoc eſt, in profundum diſputationum. Quid

Ambroſ. — Idem Am.

Alta fidei profeſſio. enim tam altum, quàm altitudinem diuitiarum videre, ſcire Dei filium, & profeſſionem diuinæ generationis aſſumere? Quam licet mens non queat humana plenæ rationis inueſtigatione comprehendere, fidei tamen plenitudo complectitur. Nam etſi non licet mihi ſcire quemadmodum natus ſit, non licet tamen neſcire quòd natus ſit. Seriem generationis ignoro, ſed authoritatem generationis agnoſco. In hoc altum diſputationis Eccleſia à Petro ducitur, vt videat hinc reſurgentem Filium, inde ſanctum Spiritum profluentem. Quæ ſunt autem Apoſtolorum, quæ laxari iubentur retia, niſi verborum complexiones, & quaſi quidam orationis ſinus, & diſputationum receſſus, qui eos quos ceperint, non amittant? Et bene Apoſtolica inſtrumenta piſcandi retia ſunt, quæ non captos perimunt, ſed reſeruant: vt de profundo ad lumẽ extrahant, & fluctuantes de infernis ad ſuperna perducant. Hæc Petri authoritas fuit, quam tum etiam Dominus adumbrabat, cùm in altum nauem ducere iuberet. *Et reſpondens Petrus dixit ei, Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete.* Ecce, G

Theophil. inquit Theophilact. non abnuit, neque contradixit iubenti. Non hæc reſpondit, Per totam noctem laboraui, & nihil conſecutus ſum: nunc tibi parerem, & aliis fatigantibus laboribus incumberem? Non enim id obiicit, quaſi reluctetur: ſubmittit enim, In verbo autem tuo laxabo rete. Etſi in vanum fatigatus ſim, ego tamen tanti facio verbum tuum, vt nec ſine fructu ei parendum eſſe credam. Et verè qui diuino verbo cætera poſtpoſuerit, non modò non hîc, ſed neque in futuro fruſtrabitur. Vide mihi ſcilicet Sarephtanam. Vana quædam ab ea poſtulari videbantur per Prophetam Helyam: ſed credidit ipſa ſermoni & verbo: & tum tandem lecythus olei, & farinæ pauxillum non defecit. Matth. 6. Quærite primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius, & reliqua adiicientur vobis. Credit Petrus verbo, agnoſcit Chriſtum præceptorẽ. Vnde adiicit, *In verbo tuo laxabo rete.* Quid igitur non magnũ Chriſti verbo deferamus? Quid nobis periturum putamus, ſi hoc primùm attenderimus? *Et cùm hoc feciſſent, concluſerunt piſciũ* H

Nihil dãni obediẽtibus Deo. *multitudinem copioſam.* Tum enim ad Petrum alij etiam concurriſſe putandi ſunt. In quo licet primùm obſeruare, nihil perire his qui Deo obediunt: quantumuis difficile aut perniciosum eſſe putetur. Etiamſi dicat: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ſequere me: centuplum enim accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Seu tu, vt Chriſtum ſequaris, omnibus renũties, copioſa eſt in cœlis merces tua. Nihil perdidit Abrahã, etiamſi ei dictum ſit, Exi de terra, & de cognatione tua. Siquidem exaltauit illum Dominus in Gentem magnam. Laxauit rete in verbo Domini, & cum ſpe profectus eſt. Sic extulit Ioſephum in Ægypto, ſic Moyſen.

Orpheus. Satis eſt, vt quemadmodum cecinit Orpheus, Verbum Dei mentis noſtræ gubernaculum dirigat. Sed & quantumuis difficilia nobis imperari videamus, ſi modò à Dei verbo, aut eius honore, & gloria proficiſcantur: dicendum eſt, In verbo tuo laxabo rete. Difficiles aduerſarios Ioſue, Samſon, Gedeon, & cæteri principes fideles adorſi ſunt, ipſi humanis viribus impares: I ſed vt Dauid contra Goliath, ita illi contra Philiſtæos, Moabitas, Ammonitas, in verbo Domini confiſi præualuerunt. Dixerim & hîc typicè, quæ ab Apoſtolis facta ſunt, adumbrari. Illi enim etſi in difficiles nationes profecti ſunt, tamen quia rete Euangelij in verbo Chriſti laxauerunt, *cùm hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem copioſam.* Plus verbo potuerũt, quã

Theodor. magni quantumlibet Imperatores ſuis exercitibus & armis, vt meditatur Theodoretus, affectionum Græc. ſerm. de legibus. Nam quos illi ſibi vendicant violentia, citò defeciſſe intelligunt: at verò quos ſemel rete verbi comprehenderit, ſibi totos quietè & pacificè poſſidet. *Rumpebatur autem rete eorum,* præ multitudine. Rumpi nimirùm videbatur, etſi nullus piſcis

Ambroſ. excideret. Ambroſ. lib. 5. in Luc. O humilitas fructuoſa! Qui nihil antè ceperant, magnã in verbo Domini concludunt piſcium multitudinem. Non hoc humanæ facundiæ opus, ſed ſupernæ vocationis eſt munus. Cedunt diſputationes hominum, fide ſua plebs credit: rũpuntur K retia, nec labitur piſcis. *Et annuerunt ſociis qui erant in alia naui,* Iacobo & Ioanni, *vt venirent* ad eos nauigio, *& adiuuarẽt eos.* Quæ eſt illa nauis, niſi fortè Iudæa, ex qua Ioãnes & Iacobus eligũtur? Facta eſt enim Iudæa ſignificatio eius. Hi igitur de ſynagoga ad nauim Petri, hoc eſt

Quæ ſint ambæ nauiculæ. ad Eccleſiã, conuenerunt, *vt implerent ambas nauiculas.* Omnes enim in nomine Ieſu genufle-ctunt, ſiue Iudæus, ſiue Græcus, omnia & in omnibus Chriſtus. Sed mihi cumulus iſte ſuſpectus eſt, ne plenitudine ſui naues penè mergantur. Oportet enim & hæreſes eſſe, vt probentur boni. Poſſumus tamen & aliam Eccleſiam intelligere nauem alterius. Ab vna enim plures Eccleſiæ deriuantur. Ecce alia ſollicitudo Petri, cui ſua iam præda ſuſcepta eſt. Sed nouit perfectus, quemadmodum ſeruare poſſit reconditos, qui ſcit quemadmodum poſſit capere diſper-

Theoph. ſos. Theophil. in Luc. Laborauerunt quidem legis antiquæ doctores qui ante Chriſtum fuerunt, per totam noctem. Tempus enim ante eius aduentum, nox erat, & nihil cõprehenderũt.

Poſtquàm

A Poſt quàm autem venit Chriſtus, diéſque factus eſt, Apoſtoli in locum legis doctorum ſurrogati, in verbo eius, hoc eſt in præcepto eius, laxant rete Euangelij, & multitudinem hominum venantur. Soli autem Apoſtoli nō poſſunt trahere rete piſcium, annuuntque ſociis ſuis, & cōmunicant, & cum eis trahunt. Hi autem ſunt paſtores & doctores Eccleſiarum in ſingulis tēporibus, qui interpretantur & docent Apoſtolica, trahuntque cum Apoſtolis, vt piſcentur homines. Auguſtin. lib. 2. Quæſt. Euang. qu. 2. Quod etiam rete rumpebatur præ multitudine August. piſcium, ita vt & ipſæ nauiculæ implerentur, & penè mergerentur: ſignificat hominum carnalium multitudinem tantam futuram in Eccleſia, vt etiam diſruptione pacis, exeuntibus inde hæreſibus & ſchiſmatibus, tanta remaneret, & tanta illi futura eſſet amiſſio fidei, & bonorum morum, vt Chriſto dicere videatur talis Eccleſia: *Exi à me, quia peccator homo ſum*. Idem lib. Idē Aug. q. 83. q. 81. Quòd enim rupta ſunt retia charitate violata, multas hæreſes exituſſe ſignificat.

B Hic verò interim diuinam benedictionem agnoſce. Hac augentur bona etiā temporalia, ſicut & multitudo illa piſcium collecta eſt. Hac, vt meditatur Auguſt. tract. 24. in Ioan. magna illa Idem. quotannis miracula fieri videmus, cùm ex vno grano tot in meſſe multiplicātur, & ex frugibus collectis tot hominum millia paſcuntur. Eſa. 55. Verbum meum quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum: ſed faciet quæcumque volui, & proſperabitur in his, ad quæ miſi illud. Prou. 10. Benedictio Domini diuites facit. Vnde dicere poterant illud Tob. 12. Bonis omnibus per eum repleti ſumus. Ita Dominus & Prælatis Eccleſiæ, & nobis non inutilem operam noſtram repromiſit, ſi modò in verbo eius laborauerimus. *Quod cū videret Simō Petrus, procidit ad genua Ieſu, dicens: Exi à me, quia homo peccator ſum, Domine.* Ex eo ſigno Chriſti maieſtatem, ſuam verò infirmitatem agnoſcit. Et primùm quidem illum in nauem excepiſſe videbatur vt ſimplicem hominem, etſi Prophetam magnum illum agnoſceret: nunc penetrare

C videtur in profundiorem eius diuinitatis meditationem. Ita hoc viſo miraculo aucta fuit in illo fides. Atqui maxima pars noſtri profectus eſt, ſi noſtræ infirmitatis conſcij fuerimus. Qui enim ſumus, vt nos Domini conſortio dignos arbitremur? Centurio, Matth. 8. Domine, inquit, non ſum dignus vt intres ſub tectum meum. Videbat quidem Petrus potentiam, ſed non percipiebat clementiam Domini, qui non venit vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam, Matth. 9. Ambroſ. lib. 3. de virginib. Vir enim ſapiens & grauis, in quo eſſet Eccleſiæ firmamentum, Ambroſ. & magiſterium diſciplinæ, nihil vtilius ſibi eſſe proſpexit, quàm ne ſecūdantis operis extolleretur euentu. Non enim rogat vt deſeratur, ſed ne inflētur. Quid enim arrogantia pernicioſius *Humilitatis commēdatio.* eſſe poteſt, in his qui præſunt? Dicit enim ſcriptura: Principem te poſuerunt, noli extolli, ſed eſto quaſi vnus ex illis. Baſilius homil. de abdicatione rerum. Aliquid enim ſibi arrogare, eſt Baſil. diabolo ſimilem ſe facere. Ille enim Deum non agnouit, & creatorem ſuum, & tot gratiarum,

D quibus donatus erat, liberaliſſimum largitorem: ſed ſuperbia inflatus, ſeſe efferre auſus eſt: vnde factum eſt, vt ille tantò deiiceretur, quantò ſolium ſuum exaltare magis cupiebat. At verò quantò humilior eſt Petrus, tantò apud Chriſtum maior extitit.

Namque humiles animos oculo ſolet ille benigno
Aſpicere, & faſtus hominum calcare ſuperbos,

vt ſcribit Greg. Nanzanz. in carminibus de rebus ſuis. Et idem Orat. in plagam grandinis. Iā Greg. Nāz. verò, inquit, quid dicturi ſunt, qui ſublimibus thronis inſident, Imperiique laruam attollunt, ſuperciliumque theatris ipſis ſublimius: nec principem omnium Deum, nec inacceſſum illud veri regni faſtigium animo perpendunt, vt ſubditis tanquam conſeruis ſuis imperent, qui eadē clementia opus habent? Verùm quomodo ſubditorum rationem habere poſſint, qui Deum ipſum contemnunt, nec ſeipſos miſeros & peccatores agnoſcunt? Hoc ipſe Petrus, cui tandē

E concredita eſt Eccleſia, commendat. *Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo erāt, in captura piſcium, quos ceperant.* Ita nihil illi ſuis meritis, nihil ſuis laboribus, ſed omnia Chriſto aſcribunt. *Chriſto accepta bona omnia referenda ſunt.* Et hoc ſanè nobis pro exemplo eſſe debet, ne qua in re noſtram gloriam quæramus. Dicamus cum Pſalte: Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. 1. Cor. 4. Quid enim habes, ô homo, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris? Itaque ſeu bona animę, ſeu corporis, ſeu quæ fortunæ dicuntur, conſideremus, in omnibus Deo gratias agamus. Obſeruabant ſe tota nocte in vanum laboraſſe: nunc mirantur, quòd in momento tot piſces comprehenderint. Ita verum apparet id quod dicit Pſaltes: Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam. Ita niſi ipſe noſtris laboribus benedixerit, fruſtrà aliquid niti videmur. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Terra producet tibi tribulos & ſpinas: vt idem ipſe primo homini aſſeruit. Interim verò vbi tibi benedixerit, Beatus es, & benè tibi erit. Vxor tua ſicut vitis abundans, &c. At verò dixerit aliquis: Ecce ipſi peccatores

in ſeculo obtinuerunt diuitias. Numquid à benedictione Dei, cùm ea per fas & nefas aggregauerint? Verùm hîc de benè partis agimus, quæ etiam ad hæredes permanſura ſint. Sinit enim Dominus Mammonam ſuos etiam ditare, ita tamen vt in inſtanti demum ex alto diuitiarum & honorum culmine eos deiiciat. Sic enim & Pſaltes ait: Vidi impium ſuperexaltatum, & eleuatum ſupra Cedros Libani, tranſiui, & ecce non erat, & non eſt inuentus ampliùs locus eius. Petrus igitur & cæteri perpendentes quid ſuâ induſtriâ poſſint, & id cum Chriſti facto conferentes, obſtupeſcunt eius poteſtatem & liberalitatem. Hinc fit, vt prolapſus in genua, quaſi Chriſtum adoraturus, ſe peccatorem, Chriſtum verò Dominum appellet. Stupor ſcilicet circundederat eum. *Similiter autem Iacobum & Ioannem filios Zebedæi, qui erant ſocij Simonis.* Attentiùs enim cæteris illi & Chriſti verba, & miraculum iſtud obſeruauerant. Et hi quidem vt in piſcando, ita in præcipuis myſteriis ſocii fuerunt. Adfuerunt enim Chriſto cùm transfiguraretur, & cùm oraret in monte Oliueti, in ipſa nocte paſſionis eius. *Et dixit ad Simonẽ Ieſus,* & ad illum ſpecialiter ſermonem ſuum conuertit, vt illum non modò piſcium multitudine, ſed & quadam inter cæteros prærogatiua compenſaret: rationem enim habebat non hoſpitalitatis modò, qua ipſum in nauem acceperat, ſed & ſingularis humilitatis, qua ad ipſius genua procidit. Cor enim contritum & humiliatum Deus non deſpicit, ſed exhilarat & reficit. *Noli timere*, ex conſideratione infirmitatis tuæ, aut meæ poteſtatis. Nihil eſt enim quod te ſummoueat à me. Nec enim ego te concuſſurus veni, vt abſcedas: ſed inuitaturus, vt venias. Ambroſ. lib. 5. in Lucam. Dic & tu, exi à me Domine, quia homo peccator ſum: vt reſpondeat tibi Dominus, Noli timere. Indulgenti Domino peccatum fatere. Noli timere etiam quæ tua ſunt, Domino deferre, quia quæ ſua ſunt, nobis ille conceſſit. Neſcit inuidere, neſcit auferre. Vides quàm bonus Dominus, qui tantum tribuit hominibus, vt viuificandi habeãt poteſtatem. *Ex hoc enim*, id eſt, citò poſt tempus iſtud, *eris homines capiens.* Rem non expectatam promittit, quam nemo ſuis viribus aſſecutus eſt, ſed omnes Apoſtoli à Chriſto acceperunt. Quid minus expectabat rudis piſcator, quàm vt ſua prædicatione vniuerſum terrarum orbem alliceret, & in ouile ſuum, ex omni regione quæ ſub cœlo eſt, homines aggregaret? Sed hoc ei à Chriſto vt promiſſum, ita donatum eſt. Tertull. lib. 4. aduerſus Marcionem. Hoc enim dicto, inquit, intellectum illis ſuggerebat adimpletæ Prophetiæ: Se enim eſſe, qui per Hieremiam prænunciauerat, Ecce ego mittam piſcatores multos, & piſcabuntur illos, homines ſcilicet. Theophilact. Impletur enim hoc Prophetæ, (Hierem. 16.) qui dicit, Ecce ego mitto piſcatores multos, dicit Dominus. Et poſtea, Mittam venatores multos, & venabuntur eos: Piſcatores quidem ſanctos Apoſtolos vocans, venatores autem eos, qui temporibus ſequentibus habiti ſunt doctores Eccleſiarum, & præfecti. Auguſtin. ſer. 4. de S. Petro & Paulo. Ita dum inſidiatur Petrus gregibus æquoreis piſcium in mari, ipſe in rete incidit Saluatoris. Fit de prædone prædatio, de piſcatore piſcatio, de pirata captiuitas. Sed & ſimilitudo artis inflammat deſiderium audientis, vt qui ante capturã latebat in ſalo, verbi nũc retia ſpargat in mundo. Tunc enim piſces induxit, nunc autem homines ſagenis ſpiritualibus irretiuit. *Et ſubductis ad terram nauibus, relictis omnibus ſecuti ſunt eum:* non Petrus modò, ſed & Ioannes & Iacobus. Tanto feruore Chriſtum ardebant, vt illius comparatione omnia contẽnenda eſſe cenſerent. Quàm enim magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam præparaſti diligentibus te? Verùm & hîc quæritur, quomodo Iacobus & Ioannes Chriſtum ſecuti ſunt, cùm ſoli Petro dictum ſit, Ex hoc eris homines capiens? Sed & id Matthæus ſcribit illis etiam eſſe dictum: ex quo fit, vt voce, & quaſi imperio Chriſti prouocati, quo illos vt ſequerentur, monebat, relictis omnibus, poſt illum abirent. Non retia, non nauis illos mouet, qui mundum & omnia quæ in mundo ſunt, præ Chriſto, contemnebant.

Chriſti promiſsio. — *Ambroſ.* — *Tertull.* — *Theophil.* — *Auguſt.*

Chriſti in dicendo longè alia quàm Scribarum maieſtas: ſpiritus immundi confeſſio, quòd Chriſtus eſſet ſanctus Dei. Dæmoniaci curatio, ex qua omnibus pauor incuſſus eſt.

Matth.

Matth.	Marc. 1.	Luc. 4.	Ioan.
	A Et ingrediūtur Capharnaum : & ſtatim ſabbathis ingreſſus in ſynagôgam, docebat eos. Et ſtupebant ſuper doctrina eius : erat enim docens eos quaſi poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ. Et erat in ſynagôga eorum homo in ſpiritu immundo: & exclamauit, dicēs, Quid nobis & tibi Ieſu Nazarene? veniſti ante tempus perdere nos? ſcio qui ſis, Sãctus Dei. B Et comminatus eſt ei Ieſus, dicens, Obmuteſce, & exi de homine. Et diſcerpens eum ſpiritus immundus, & exclamans voce magna, exiit ab eo. Et mirati ſunt omnes, ita vt conquirerent inter ſe, dicentes, Quidnam eſt hoc? quænam doctrina hæc noua: quia in poteſtate ſpiritibus immundis imperat, & obediunt ei? Et proceſſit rumor eius ſtatim in omnem regionem Galilææ.	Et deſcendit in Capharnaum ciuitatem Galilææ: ibíque docebat illos ſabbathis. Et ſtupebant in doctrina eius: quia in poteſtate erat ſermo ipſius. Et in ſynagôga erat homo habēs dæmonium immundum: & exclamauit voce magna, dicens, Sine, quid nobis & tibi Ieſu Nazarene? veniſti perdere nos? ſcio te qui ſis, Sanctus Dei. Et increpauit illum Ieſus, dicens, Obmuteſce, & exi ab eo. Et cùm proieciſſet illum dæmonium in medium, exiit ab illo, nihilque illum nocuit. Et factus eſt pauor in omnibus, & colloquebantur ad inuicem, dicentes, Quod eſt hoc verbum, quia in poteſtate & virtute imperat immundis ſpiritibus, & exeunt? Et diuulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.	

C SOLE quidem exorto, tenebras abſcedere videmus: Chriſto verò hunc in mundum ingreſſo, egredi, & à ſua in homines tyrannide excidere cœperũt dæmonia. Et Pſellus ſanè, lib. de oper. dæmonum, cap. 9. Dæmonia quædã eſſe lucifuga ſcribit: ſed nec illa tam iſtam ſenſibilem, quàm ſpiritualem lucem Chriſtum, auerſantur. In hoc enim apparuit filius Dei, vt diſſolueret opera diaboli, teſte Paulo ad Hebræos. Hoc etiam hiſtoria Euangelica nobis ob oculos ponit. Statim enim atque & publicè prædicare, & ſuos Apoſtolos congregare cœpit: ecce cùm in ſynagoga ſeſe dæmoniacus offerret, Chriſtus dæmonem exclamantem voce magna eiecit, ita vt omnes mirarentur. Itaque conuocatis Petro, Ioanne, & Iacobo, *ingrediuntur Capharnaũ ciuitatem Galilææ.* Huc frequenter cõuenerat: primũ quidẽ poſt conuerſionẽ aquæ in vinum factam in Cana Galilææ, vt Ioannes ſcribit: demũ, curato reguli filio, cũ reliquiſſet Nazareth ciuitatẽ ſuam: nũc quoque, vbi publicè munus verbi obire cœpit, & D per omnẽ Galilæã omnes ad pœnitẽtiam & Euangelicã fidẽ cõuocauit. Ita ſapientia per omnes vias, per cõpita, & per ciuitates clamabat, vt legitur Prouerb. 1. & omnes paruulos & inſipiẽtes vocabat: vt & omnibus apertã miſericordiæ ianuã oſtenderet. Ita nullũ excuſationis locũ hominibus reliquit, ne fortè eſſet, qui ſe inuitatum eſſe negaret. Si enim in agris erãt, ſi in pagis, ſi in oppidis, ſi in ciuitatibus, dixerim ſi in ipſo mari: hucuſque perrexit Chriſtus, hucuſque vox eius audita eſt. Si in eremi penetralibus, non defuit illis Ioannes: ſi in extremis mũdi partibus, ad eos perrexerũt Apoſtoli: ſi nec ab aliquibus Chriſtus ipſe, aut Apoſtoli viſi ſunt: ſaltẽ auditus eſt ſpiritus, qui vbi vult ſpirat, inquit Chriſtus, Ioan. 3. Itaque à ſtagno Geneſareth venit in Capharnaũ, *ibiq; ſtatim ſabbathis ingreſſus in ſynagogã docebat eos.* Non poterat ibi ſine fructu eſſe. Neq; enim ſol tandiu nubibus obducitur, quin aliquando ſe prodat. Videbat plebem ſuam doctrinam ex- E cipere, cunctos ad ſe confluere: ne fortè arbitrarentur illum à lege Moſaica defeciſſe, & contraria quædã docere, in ſynagogam venit, vt etiã omnes doctiores eius doctrinę periculũ facerent. Auguſt. lib. 1. de morib. Eccleſiæ Cathol. cap. 1. Quis enim mediocriter ſanus, inquit, non facilè intelligat, ſcripturarũ expoſitionẽ ab his petendã eſſe, qui earũ doctores ſe eſſe profitentur: fieriq; poſſe, immò id ſemper accidere, vt multa indoctis videãtur abſurda, quæ cũ à doctis exponuntur, eò laudãda videãtur elatiùs, quo abiectiùs aſpernãda videbãtur: & eò accipiãtur aperta dulciùs, quò clauſa difficiliùs aperiebãtur? Hoc ferè in ſanctis veteris Teſtamẽti libris euenit, ſi modò ille, q̃ eis offenditur, doctorẽ potiùs eorũ piũ, quàm impiũ laceratorẽ requirat, priuſquã ſtudio quærẽtis, q̃ temeritate reprehendentis imbuantur. Ad ſcholã igitur Theologicã conferri oportet de conciliãdis ſcripturis, quẽadmodum & ad ſynagogã contulit Chriſtus de vtriuſque Teſtamenti veritate. Hoc itaque fecit, vt & ſynagogæ, ſeu tandem Eccleſiæ ſuam cenſuram deferret, & ne Scribarum & Phariſæorum cathedram, quam tantoperè commendauit, aſper-

Introductio. *Pſellus.* *ſumma.* *Omnes inuitat chriſtus.* *Chriſtus in ſynagoga docet, ne videatur à lege diſcedere.* *Auguſt.* *Schola Theologorũ conſulenda.*

nari,aut illorum iudicium refugere videretur. Nam qui benè agit,venit ad lucem , & qui veritatem annunciat, illorum qui in cathedra ſedent,arbitrium non reiicit. Si enim tantum detu- F
Hierony. lit Chriſtus Scribis & Phariſæis, quid non debeamus his qui ſedent in Eccleſia Chriſti? Hieronym.ad Pammachium ſcribens: Quiſquis es,inquit,aſſertor nouorum dogmatum,quæſo te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei quæ Apoſtolico ore laudata eſt. Qui & ſcribens ad Damaſum, fidem ſuam dirigi & probari requirit ad amuſſim ſanctæ Romanæ Eccleſiæ,quę ſemper incorruptam ſeruauit Patrum authoritatem. Facit verò hæc Chriſti libertas,vt omnes mirentur,& obſtupeſcant. Nulla enim maior laus viro docto accidere poteſt,quàm ſi à doctiſſimis viris,& ſuperioribus probata adferat: nihil autem noui & ambigui adferat. *Et ſtupebant ſuper doctrina eius,quia in poteſtate erat ſermo eius. Erat enim docēs eos quaſi poteſtatē habens, & nō ſicut Scribæ.* Notat Marcus Scribas, vt qui ſuas interpretationes anilibus quibuſdam fabulis, & inutilibus traditionibus farcirent: & ipſi plerunque ſeipſos variis contradictionibus inuolue- G
rent,vt & Chriſtus illis improperauit. Nam cùm ſibi ſatis eſſe putarent, modò ſua lucra ſectarentur, ad ea frequenter ſcripturam contorquebant: vt eſt de templi, & parentum honore. Matth.15.de orationibus, Matth.23.de manuum etiam lotione, & Sabbathi obſeruatione, &
Virtus Chriſti. oblationibus. Chriſtus verò nihil appetebat, non humana quærebat,cuius erant & terrena omnia,& cœleſtia. Oſtendebat autem ſe ſolùm honoris diuini, & vniuſcuiuſque ſalutis zelo duci,vt eos tanto affectu doceret. Sicut enim virtus quædam diuina illos abſterruit,cùm vendentes& ementes è templi veſtibulo eiiceret:ita & nunc eadem maieſtas eos in admirationem rapit. Nam & qui tandem Apoſtolos accepto Spiritu ſancto audierunt,ſtupebant omnes, & mirabantur adinuicem,dicentes: Quomodo omnes iſti qui loquuntur,Galilæi ſunt? Act.2. Quantò maior ſtuporis ratio in ipſo Chriſto offerebatur,in quo omnis plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitabat? Iob.12. Sic adducit conſiliarios in ſtultum finem,& iudices in ſtuporē. Alber- H
Alb. Mag. tus Magn.in Marc. Ita ſcilicet verbum increatū ſuiipſius vim in verbo creato reſonabat. Et hoc notatur Heb.4. Viuus eſt enim ſermo Dei,&efficax,& penetrabilior omni gladio ancipiti,pertingens vſque ad diuiſionem animæ,& ſpiritus,& compagum,& medullarum,& diſcretor co-
præfertur poteſtas Chriſti poteſtati ſcribarum in docendo. gitationum,& intentionum cordis. Docebat autem quaſi poteſtatē habens,tripliciter. Nam & ſuæ conuerſationis & zeli teſtimonio,ſatis demonſtrabat,quo ſpiritu duceretur:ſed & ſignis ſuā doctrinam cōfirmabat;& ſecreta quadam ſpiritus virtute,in illorum corda penetrabat. Et quidem Scribæ verecundia turpis vitæ repreſſi,non autem de Dei virtute ſibi conſcij,mortua verba dabant. Vnde de illis dicitur, Matth.23. Dicunt,& non faciunt. Roma.2. Qui alium doces,
Baſil. teipſum non doces. Qui prædicas non furandum,furaris. Hinc fit,vt Baſilius lib.Moral.ca.27. oſtendat, quòd non debemus putare nos conſiliis noſtris illud aſſequi, vt proſperè prædicatio noſtra ſuccedat:ſed omnis huius rei ſpes collocanda ſit in auxilio Dei. Nam ſi & antiqui Poë- I
tæ,qui tantùm delectaturi erant,non niſi furore diuino ſe quid eloqui poſſe cenſebant, quantò magis eum oportet Dei ſpiritu moueri,qui mores hominum, & omnē eorum expectationem formaturus eſt? Talis ſcilicet Helyas erat,de quo legimus Eccleſ.48. Surrexit Helyas,& verba eius ſicut facula ardebant. *Et erat in ſynagoga eorum homo habens ſpiritum immundum.* Non ſatis exiſtimauit Chriſtus ibi docere,niſi & miraculis attentiores, & ſtabiliores redderet auditores.
Opportuna miraculi occaſio. Et quia nonnulli de eius doctrina quærere poterant,vndenam illam accepiſſet, cùm à nemine fuiſſet edoctus:ne forte eſſent, qui ſpiritu maligno illam acceptam putarent, ecce ſtatim immundum ſpiritum eiicit. *Erat*, inquit, *hîc in ſynagoga*, aut huc fortè cum cætera multitudine veniens, dum lucido aliquo interuallo illum dæmon remitteret, aut in illum locum ab ipſo etiam dæmone deductus,cogente nimirùm illum diuina maieſtate,vt clarius miraculum appareret,aut fortè ab his qui in ſynagoga erant huc deductus,vt à Chriſto ſanari poſſet. Dicitur au- K
tem ſpiritus immundus ab effectu,quia immunda facit, & loquitur: ſicut & alibi dæmonium ſurdum,cæcum,& mutum nuncupatur. Matth.12. Cùm immundus ſpiritus exierit ab homine. 1.Reg.16. Spiritus Dei bonus receſſit à Saul,& exagitauit eum ſpiritus nequam à Domino.
Quomodo ſpiritus immundi dicantur. Pſellus. Immundi autem dæmones ſunt, vt qui titillationibus & illecebris ad ſe homines pelliciant, eóſque potiſſimùm, qui vitiorum in ſe fomites minimè reſtinguunt, vt docet Pſellus, lib. de operatione dæm.cap.12. Apoc.16. Et vidi de ore draconis, & de ore beſtiæ exire ſpiritus tres immundos in modum ranarum. Sicut enim aliquando fit, vt dæmoniaci quidam ſint edendo inſatiabiles,alij currendo laſſari non poſſint: ita alij ſe in cœnum & fæces iactant, alij pro-
Varia dæmonū affectiones. phana,ſalacia & pronunciāt,& faciunt:alij ſe in mortuorum ſepulchris continent. Pſellus cap. 14. Contra medicos oſtendit energias & operationes dęmonum haudquaquam à corruptis humoribus procedere. Et hæc quidem,inquit, meritò à malè affectis humoribus procedere cenſeantur

A ſcantur, grauedines, lethargi, atræ biles, phrænеſes, ſeu deliria: quæ quidẽ curant illi & tollunt, vt exhauriendis euacuandiſque humoribus, vel corporis vacui repletionibus. Enthuſiaſmo autem inſanias, & catochas ſeu ſpiritus immundos, quibus qui correptus eſt & detentus, nihil quicquã omninò agere pôteſt, neque mẽte, neq; ſermone, neq; phantaſia, ſeu imaginatione, neque ſenſu: at aliud quiddam eſt, quod eos mouet & agitat, eáque loquitur, quæ ab eo qui correptus eſt, ignorantur. Idémque futurorum nonnihil interdum prędicit: qua quæſo ratione hoc loco motus materiã vitiatos appellauerimus? Prodidit igitur ſeipſum malus ille dæmon, *Et exclamauit, dicens: Quid nobis & tibi Ieſu Nazarene? Veniſti ante tempus perdere nos. Scio quòd ſis Sanctus Dei.* Clamore ſe torqueri teſtabatur, aut ſaltem quo terrore cõcuteretur, explicabat. Contingit autẽ dæmonibus voces etiã lingua prominente & immobili in humano corpore formare, vt ſcribũt Hebræi, in hiſtoriam mulieris, quæ Phytonicum ſpiritum habebat in vẽtre. Hieronym. in Epi-

Quomodo dæmones vocem forment.

B taphio Paulæ, ſcribit, in Sebaſte ad ſepulchra Patriarcharũ dæmones rugire, hinnire, latrare, & varios animantium clamores imitari. Chryſoſt. in Babylam martyrẽ illos torqueri, Ambroſius in Geruatiũ & Prothaſium, illos fateri ſe martyrũ præſentia affligi ſcribunt. Iulius Firmicus, lib. de errore prophanæ relig. cap. 14. Dæmones etiam in humanis corporibus torqueri ſcribit, tum maximè, cùm diuini verbi virtus acceſſerit. Sic enim habet, ad Porphyriũ ſermonẽ conuertens. Et apud nos deos veſtros, inquit, cùm hominibus nocere cœperint, religioſi ſermonis flagella caſtigant. Sic in corporibus hominum conſtituti dij veſtri ſpiritualium flammarũ igne torquẽtur: & qui apud vos quaſi dij coluntur, apud nos religioſæ fidei medela, Chriſti gratia humano ſubiacentes imperio, & tormenta repugnantes ſuſtinent, & victi pœnis vltricibus ſubiugantur. Porrò ſciunt Chriſtũ dæmones, & credunt, & contremiſcunt. Vnde & is, qui à Sceuæ filiis prouocabatur, vt in Actis legimus, illis diſciſſis, & vapulatis dixit: Et Ieſum noui, & Paulũ ſcio, vos

Hierony. Chryſoſt. Ambroſ. Iul. Firmi.

Dæmones etiã in hominũ corporibus torquentur.

An dæmones Chriſtũ cognouerint.

C autem qui eſtis? Auguſtinus lib. 9. de ciuit. Dei, cap. 20. δαίμονες autem dicuntur, quoniã vocabulum Græcum eſt, ob ſcientiã nominati. Apoſtolus autẽ Spiritu ſancto locutus, ait (1. Cor. 8.) Scientia inflat, charitas verò ædificat. Eſt ergo in dæmonibus ſcientia ſine charitate: & ideò tã inflati atque ſuperbi ſunt, vt honores diuinos, & religionis ſeruitutem, quam vero Deo deberi ſciunt, ſibi ſategerint exhiberi, & quantum poſſunt, & apud quos poſſunt, adhuc agunt. Et cap. 21. Ipſi etiam dęmones hoc ita ſciunt, vt eidem Domino infirmitate carnis induto dixerint: Quid nobis & tibi Ieſu Nazarene, veniſti ante tempus perdere nos? Clarum eſt in his verbis, quòd in his & tanta ſcientia erat, & charitas non erat. Pœnam quippè ſuam formidabant ab illo, non in illo iuſtitiam diligebant. Tantum autem eis innotuit, quantum voluit: & tantum voluit, quantum oportuit. Sed ſic innotuit, non ſicut Angelis ſanctis, qui eius, ſecũdum id quod Dei verbum eſt, participata æternitate perfruuntur: ſed ſicut eis terrendis innoteſcendum fuit,

Auguſt.

D ex quorum tyrãnica quodammodò poteſtate fuerat liberaturus prædeſtinatos in ſuum regnũ, in gloriã ſemper veracem, & veraciter ſempiternã. Innotuit ergo dæmonibus, non per id quod eſt vita æterna & lumen incommutabile, quod illuminat pios, cui viuẽdo per fidem, quæ in illo eſt, corda mundantur: ſed per quædam temporalia ſuæ virtutis effecta, & occultiſſimæ ſigna præſentiæ, quæ Angelicis ſenſibus, etiam malignorum ſpirituum, potiùs quàm infirmitati hominum, poſſent eſſe conſpicua. Neque tamẽ interim putandũ eſt, quòd dæmones certò Chriſtum cognouerint, ſed tantũ per quaſdã naturæ coniecturas: in quibus vt errare potuerũt, ita ſui erroris certam reſolutionem requiſierunt per illas tentationes, quas Chriſto ſuggeſſerunt, inter quas iſta etiam recenſeri poteſt. Siquidem illi blanditur dæmon, vt coniecturam ab eo accipiat, aut reſolutionis iſtius: aut ſi Chriſtus non eſt, ipſum vanæ gloriæ ſtimulis incitare poſſit, dum illum Sanctum Dei vocat. Verùm quid hoc ſibi vult, quod ait, *Veniſti ante tempus perdere nos?* Auguſtin. lib. 8. de ciuit. Dei, cap. 23. Siue, inquit, quia ſubitum illis fuit, quod futurum

Auguſtin.

E quidem, ſed tardiùs opinabantur: ſiue quòd perditionem ſuam hanc eſſe dicebant, qua fiebat vt cogniti ſpernerentur. Et hoc erat *ante tempus*, hoc eſt, ante tempus iudicij, quo æterna damnatione puniendi ſunt, cum omnibus etiam hominibus, qui eorum ſocietate detinentur. Albertus Mag. in Marcum. Tempus autem perditionis dæmonum triplex eſt. Perditus enim in miſeria fuit in primo caſu: perditus in carceris horrore erit in extremo iudicio. Perditus autem in diminuta poteſtate erat in Chriſti paſſione. Et hoc ſuæ diminuendæ poteſtatis tempus nondum dæmon inſtare putabat, & ideò conqueritur ſuam tolli poteſtatem. 2. Pet. 2. Rudentibus inferni detractos tradidit in æternum cruciãdos. Vnde & Epheſ. 6. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus mundi rectores tenebrarum harũ, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. De tẽpore autem dicitur Apoc. 12. Deſcẽdit ad vos diabolus, habens iram magnã, ſciens quia modicũ tẽpus habet. Dicimus & tantã eſſe dæmonũ in homi-

Alb. Mag.

Tẽpus perditionis dæmonum triplex.

nem inuidiã, vt ſibi magnũ lucrum accedere exiſtimẽt, ſi quẽ ex hominibus ſeducere poſſint: F
Magnam autem iacturam arbitrentur, ſi quos à ſuis laqueis euolui, & ad Deum conuolare vi-
deant. quod cùm per Chriſtũ fieret, ideò clamant ſe perdi, & corruere. Addit verò, *Scimus quòd*
ſis Sanctus Dei. Notat quidem in Chriſto vitæ ſanctimoniam, notat & doctrinæ puritatem: in-
terim tamen illum aut Dei filium, aut Chriſtum eſſe, certò cognoſcere non potuit: quia & hoc
Deus nõ permiſit. Quinpotius variis illum humanæ infirmitatis, quam Chriſtus aſſumpſerat,
argumentis ita ambiguum teneri voluit, vt interim nihil in eum omitteret, quod in iuſtorum
perniciem moliri conſueuit. Ambiguo igitur verbo dicit, Scimus quòd ſis Sanctus Dei. Quòd
ſe ſcire dicit, iactantiæ & arrogantiæ eſt: qualis in iis eſt, qui certò aliquid explorant: vt nõ quaſi
ignari aliquid ſciſcitari videantur. Hoc igitur eſt, ac ſi dicat: Nihil eſt quòd me latere arbitreris
quis ſis, ne tu mihi ex hac carnis humilitate, & paupertate quam elegiſti, fucum facias. Poſſent
hæc vtique eos eludere, qui materiæ & terræ affixi ſunt: nos verò ſublimiora attendimus, non
quæ in corpore, ſed in anima ſunt. Ideò fit, vt ſciamus te eſſe Sanctum Dei. Non dicit, Coniici- G
mus, aut opinamur, ſed *Scimus*. Eſt autem ſcire, per cauſas cognoſcere. Ideò demonſtrat dæmo-
nes ex effectis quid maius in Chriſto cognouiſſe, quàm quod corpus aſſumptum, aut iſta eius
paupertas & humilitas præ ſe ferret. Neque tamẽ adhuc certi fuiſſe putandi ſunt, vt qui tot inſi-
gnes Prophetas obſeruaſſent, nuper etiam Ioannem Baptiſtã neque comedentẽ, neq; bibentẽ:
qui tamen negauit & confeſſus eſt, quia non ſum ego Chriſtus. Inde fit, vt quod ait, Scimus, re-
uera pro coniicimus interpretari debeat. Quinetiam ſententiam iſtam ſuſpendit, *Quòd ſis San-*
ctus Dei. Non enim ita intelligit, vt Angelus, cùm virginem alloqueretur: Quod naſcetur ex te
ſanctum, vocabitur filius Dei: ſed ſanctum Dei nomine communi vſurpat, quo & ij donantur,
qui vitam ſanctam & puram ducunt. Hoc verò non reuerentiæ, ſed tentationis gratia pronun-
ciat: vt ex vocis ambiguitate reſponſionem colligens, quid certi teneat. Nã quod certò non co- H
gnouerit, teſtatur Paulus, dicens, Quem nemo principũ huius ſeculi cognouit. Si enim cogno-
uiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent: hoc eſt, crucifigi perſuaſiſſent. *Et increpauit*
eum Ieſus, dicẽs: Obmuteſce, & exi ab homine. Pſellus lib. de operatione dæm. cap. 15. Energume-
nos, ſeu à dæmone poſſeſſos ſola diuina virtute curari probat, hiſtoriámque ſubiungit Euchitæ
cuiuſdã præſtigiatoris, qui Elaſone Conſtantinopolim captiuus abductus eſt. Itaque Chriſtus
ſuæ omnipotentiæ argumentũ exhibẽs, dæmoni ſola increpatione ſilentium imponit. Zach. 3.
Increpet Dominus in te Sathã, & increpet Dominus in te, qui elegit Hieruſalẽ. Licet autẽ ve-
ra diceret, tamen ſilentiũ imponebat, quia vt dicitur Eccl. 15. Non eſt ſpecioſa laus in ore pec-
catoris. Pſ. 49. Peccatori dixit Deus, quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentũ meũ
per os tuum? Sed & ideò increpauit, vt taceret, quia mentiebatur: non in hoc quidẽ, quòd eſſet
ſanctus Dei: ſed quòd affirmaret ſe ſcire, quòd eſſet ſanctus Dei, cũ id tantùm per effecta cõii- I
ceret. Ita enim ſuo nos exẽplo docebat, nec audiendos dæmones, nec hæreticos, etſi nõnunquã
multa vera pronunciẽt, ne fortè & ipſum mendacium probemus, quod illi veritati permiſcere
ſolẽt, ne fraudes & eorũ doli deprehendãtur. Euthym. in Marc. Nec enim vult veritas vt ſibi à
falſitate perhibeatur teſtimoniũ. Deinde docuit nos, ne dæmonibus vnquam credamus, etiam
vera dicentibus. Cùm enim ament mendacium, ſintq; nobis inimiciſſimi, nunquam vera lo-
quuntur, niſi aut ad fallendum, veritate quaſi eſca quadam vtantur. Gloſa enim ſic habet.
Non ſinebat ea loqui, ne dum viderent vera loquentem, ſequerentur errantẽ. Pſ. 30. Muta fiant
labia doloſa. Ita dæmonẽ ſuo ipſius confodit gladio. Putabat enim ille Chriſtũ, quẽ velut ſim-
plicem hominẽ nouerat, hoc laudis elogio, quòd eſſet ſanctus Dei, in arrogantiã & iactantiã,
propriæq; gloriæ amorem pertrahere: ſed ille, vt doceat quomodo his tentationibus occurri
debeat, iubet vt taceat. Cæterùm hæc omnia imperantis ſunt, *Obmuteſce & exi*. Intantũ enim K
poteſt dæmon in creaturã, in quantum ipſe permittit Deus. Exi, inquit. Nõ ſatis eſt ſilentiũ dæ-
monibus, aut hæreticis & Pſeudoprophetis, qui maligno ſpiritu ducuntur, impoſuiſſe: poſſunt
enim ſecreto quodã murmure auribus ſimpliciũ inſuſurrare, & eos decipere: ſed & expellendi
ſunt, nec vnquã permittẽdi. Hoc enim lex diuina nõ permittit, vt dæmones Angelis bonis, &
hæretici Catholicis permiſceãtur. Nõ eſt cõuentio Chriſti ad Belial. Adblandiãtur politici A-
theiſtæ ignauis & timidis principibus ſuo Interim, quod vocãt: ſua illa licentia, qua lupos gre-
gibus permiſcent: hoc nec Deus, nec ipſe exitus vnquam probare potuit. Inde eſt hæc Greg.
Nanzanz. ad Nectarium Conſtantinopolit. exhortatio. Nã ſi, inquit, hæreticis, vt piis & ortho-
doxis, ea quæ ſentiunt, docere, libereq; promulgare permittitur: quis non videt Eccleſiæ doctri-
nam condemnari, perinde ac veritate ab illorum partibus ſtante? Neque enim rerum natura
fert duas de eadem re contrarias doctrinas veras eſſe. Quomodo ergo excelſus & præſtans
animus

Dæmõ dubia pro certo iactat.

Sanctum Dei dicit, vt tentet.

Pſellus.

Quomodo curentur dæmoniaci.

Euthym.

Gloſa.

Silentium imponendum hæreticis etiam vera dicẽtibus.

Greg. Nãz.

A animus tuus, ad tanti mali depulſionem & correctionem conſueta libertate non vti ſuſtinuit? Verùm etiamſi nondum hoc factum eſt: nūc ſaltem inimitabilis tua, numeriſque abſoluta virtus excitetur, pientiſſi: númque Imperatorem doceat, nihil ex reliquo ipſius erga Eccleſias ſtudio rediturum eſſe vtilitatis, ſi tale malum ad fidei ſanæ auerſionem, per eorum libertatem, licentiámque præualeat. Sed & Syneſius Ptolemaidis Epiſcopus, non ſatis eſſe putat, ſi Quintianorum hæreticorum concilia & ſynodi non admittantur: ſed & in Epiſtola ſua ad Preſbyteros ita ſcribit: Omnibus illos facite manifeſtos, quinam ſint: ac deinde ſic ignominia notati, è finibus Ptolemaidis eiiciantur. Ambroſ. lib. 4. in Luc. cap. 17. Nam & magiſtro peior diſcipulorum hæreditas eſt, inquit: peiores enim Iudæi, peiores ſunt & ipſi hæretici dæmonibus. Quòd ſi & ſilentio impoſito dæmon eiicitur, quomodo quis hæreticos tolerari poſſe putauerit? *Exi ab homine*, inquit Christus. Atque vtinam abſcindantur qui nos conturbant, & exeant de medio no- Syneſius. Ambroſ.

B ſtri: vt ita illorum tentationibus ſoluti, liberiùs in Dei laudes prorumpamus. *Et cùm proieciſſet* illum hominem obſeſſum, *dæmonium* quod illum torquebat, *in medium*, id eſt in terram coram omnibus qui tum in ſynagoga erant, *exiit ab eo, nihílque ei nocuit*. Nam quamuis rabie & furore accenſus ante egreſſionem affligeret hominem illum, ſicut & Marcus narrat, dicens, quòd *& illum diſcerpebat*: tamen egreſſo dæmonio prior illa afflictio diuina virtute ceſſauit, & confortatus eſt homo, vt ſcribit Dionyſ. Carthuſ. in Luc. Marcus etiam adiicit, quòd *exclamans voce magna exiuit ab eo*. Ita nimirùm ei moleſtum erat cedere corpori quod poſſederat. Obſeruat autem Albertus in Marc. ex eo quòd exiiſſe dicitur, quòd hominem intus, in viſceribus & ſanguine manens, torquebat, perturbans omnes ſpiritus ipſius. *Et factus eſt pauor in omnibus, & mirati ſunt omnes*. Pauor admirationem magnam ſignificat. Admirabantur autem modum potius quàm factum: cùm & eorum exorciſtæ dæmones eiicerent. Porrò naturale eſt homini, viſis rebus inſolitis & magnis, timore concuti. Dio. Cart. Alb. Mag.

C

Obſtupuere comæ, gelidúſque per ima cucurrit
Oſſa tremor. Virgilius.

Hic pauor etſi non in omnes æqualiter cadat, in eis tamen maximè locum habet, qui omnia obſeruantes, in inſtanti commouentur. Sed & ex magnitudine effectus maieſtas perpenditur, ſicque timor reuerentiam ſecum importans, hominem rapit: vt & id dicat cum Pſalte, Mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcet nimis. *Et colloquebantur ad inuicem, dicentes, Quidnam eſt hoc? Quod eſt hoc verbum?* Diximus Verbum apud Hebræos rem aliquando ſignificare. Obſtupeſcunt igitur, & ad primam illam vocem recurrunt, quam & eorum patres protulerunt, cùm primùm illis Man è cœlo pluiſſet. Exclamarunt enim, *Man-hu*, Quid eſt hoc? Quàm inſolitum iſtud opus eſt? Non enim adinſtar exorciſtarum noſtrorum herbis, non coniurationibus vtitur, ſed ſolo imperio dæmones expellit. *Quia in* Mirabilis Chriſti potentia.

D *poteſtate & virtute imperat ſpiritibus immundis, & obediunt ei, & exeunt*. Non inuocat numen illud ſummum, non ſanctos Angelos comites requirit: ſed abſoluta & propria virtute imperat, & ſtatim egrediuntur. Iob. 25. Poteſtas & terror apud Deum eſt, qui facit concordiam in ſublimibus. Vnde & pauor ſequitur eos, qui Dei opera meditantur. Iob. 4. Pauor tenuit me & tremor, & omnia oſſa mea perterrita ſunt. Pſ. 138. Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es. Ier. 10. Quis non timebit te, ô rex Gentium? Quòd ſi quis obiiciat, de Sathanæ poteſtate dictum eſſe, Iob. 41. Non eſt poteſtas quæ comparetur ei: Reſpondendum eſt, id de naturali poteſtate terrenorum corporum intelligi, quæ cedunt quidem naturali illi virtuti, quam à Deo dæmones acceperunt. Non tamen hoc de voluntariis aut cœleſtibus, & minùs de diuinis virtutibus eſt intelligendum. Cæterùm ex eo quòd Chriſtus ita retinuit dæmonis poteſtatem, vt & renitentem eiiceret, colligitur, inquit Bonauentura in Luc. quòd diabolus ſemper habet Bonauent.

E voluntatem nocendi, quia hāc habet à ſemetipſo: ſed poteſtatē nocendi non ſemper, niſi quātum & quando permittitur à Deo iuſto modo. Rom. 13. Non eſt poteſtas niſi à Deo. 1. Pet. 3. Et quis eſt qui vobis noceat, ſi boni æmulatores fueritis? *Et proceſſit rumor eius ſtatim in omnem regionem Galilææ*. Ita nimirùm præſignificatur, quòd tandem ex ipſa etiam Iudæa in omnes terræ fines eius miracula procederent: non modò, quia & illa per omnem orbem ab Apoſtolicis viris prædicarentur, ſed & quia in eius nomine vbique dæmonia eiicerentur. Sic enim in terrā transmigrationis, & per omnes Gentes prædicari Euangeliū oportebat. Quòd ſi & in ipſa ſynagoga dæmonia eiiciūtur, quis dubitet & in ipſo doctorū conſeſſu, eos qui per longum tēpus à dæmonibus in hæreſes & falſas doctrinas ſeducti ſunt, & ita poſſeſſi, vt immunda quæque ſectarentur, purgari per exhortationē, & ita reduci, vt nec ampliùs eos dæmō ille torqueat? Quos ab impietate prophanæ opinionis ad fidem hac via reducti ſunt? Hinc ſcilicet & Dei, & Chriſti eius nomen in omnem regionem procedit, cùm illos ad ſe reducit, qui priùs contra pieta-

tem & religionem armati procedebant. Idcircò & nos hoc vnum quærentes, attendimus Dei F
laudes & gloriam: vt propter ſemetipſum miſereatur Eccleſiæ, reducat errantes, & prophana illa infidelitatis dæmonia procul abiiciat: vt & tandem nomen eius, & Eccleſia eius refloreſcat: & procedat rumor benignitatis & miſerationum eius in omnem regionem.

Socrus Simonis à febribus curatur, miniſtrat Chriſto & diſcipulis: ſed & omnes qui malè habebant, oblati, ſanitati reſtituuntur, & Dæmoniis ſilentium imponitur: Demùm ſe aliis ciuitatibus miſſum eſſe aſſerit.

Matth. 8. | Marc. 1. | Luc. 4. | Ioan. G

Matth. 8. Et cùm veniſſet Ieſus in domũ Petri, vidit ſocrum eius iacentem, & febricitantem: & tetigit manum eius, & dimiſit eam febris, & ſurrexit, & miniſtrabat ei. Veſpere autem facto, obtulerunt ei multos dæmonia habẽtes: & eiiciebat ſpiritus verbo, & omnes malè habentes curauit: vt adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam Prophetam, dicentem, Ipſe infirmitates noſtras accepit, & ægrotationes noſtras portauit.

Marc. 1. Et protinus egredientes de ſynagoga, venerunt in domum Simonis & Andreę cum Iacobo & Ioanne. Decumbebat autem ſocrus Simônis febricitans: & ſtatim dicunt ei de illa. Et accedens eleuauit eam, apprehenſa manu eius: & continuò dimiſit eam febris, & miniſtrabat eis. Veſpere autem facto cùm occidiſſet ſol, afferebant ad eum omnes malè habentes, & dæmonia habentes: & erat omnis ciuitas congregata ad ianuam. Et curauit multos qui vexabantur variis languoribus, & dæmonia multa eiiciebat, & non ſinebat ea loqui, quoniam ſciebant eum. Et diluculo valdè ſurgens, egreſſus abiit in deſertum locum: ibíque orabat. Et proſecutus eſt eum Simon, & qui cum illo erant. Et cùm inueniſſent eum, dixerũt ei, Quia omnes quærunt te. Et ait illis, Eamus in proximos vicos & ciuitates, vt & ibi prædicem: ad hoc enim veni. Et erat prædicans in ſynagogis eorum, & in omni Galilæa, & dæmonia eiiciens.

Luc. 4. Surgens autem Ieſus de ſynagoga, introiuit in domum Simônis. Socrus autem Simônis tenebatur magnis febribus: & rogauerunt illum pro ea. Et ſtans ſuper illam imperauit febri, & dimiſit illam. Et continuò ſurgens miniſtrabat illis. Cùm autem ſol occidiſſet, omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille ſingulis manus imponens curabat eos. Exibant autem dæmonia à multis, clamantia & dicentia, Quia tu es filius Dei. Et increpans non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum. Facta autem die egreſſus ibat in deſertum locum: & turbæ requirebant eum, & venerunt vſque ad ipſum: & detinebant illum ne diſcederet ab eis. Quibus ille ait, Quia & aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei: ideò miſſus ſum. Et erat prædicans in ſynagogis Galilæę.

Ioan.

H

I

introductio. MVLTVM diſtant aquæ viuæ, ſeu quæ ſemper ſcaturiunt, ab iis quas dormientes & ſopitas nuncupamus. Nam hæ quidem locis quibuſdam occluſæ paulatim exiccantur, aut in putrorem & cœnum rarefactæ, circumuicinum aërem inficiũt: Illæ verò quæ continuo fluxu ſcaturiunt, in varia ſeſe loca diffundunt, & magnum omnibus, ad quos peruenerint, emolumentum adferunt. Et quidem aquis illis putridis Pſeudoprophetæ K
comparantur: Chriſtus autem aqua viua eſt, immò & fons aquæ viuæ. Hinc & Pſaltes: Quoniam in te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Vnde & exclamat, Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat de aqua vitæ gratis. Ideò non vni tantùm oppido ſe communicauit, ſed adinſtar continuò fluxu procedentis aquæ, ſeſe nunc in vnam, nunc in alteram regionem effudit: nunc huic, nunc illi, omnibus denique ad ipſum confluentibus ſe potabilem reddidit. Nam ſicut è riuo poſſunt non diuites modò, ſed & pauperes, nec ij tantùm ciues, ad quos labitur, haurire, ſed & omnes etiam ruri, & domi, quorum fines alluerit, ſibi ſumere, quantum voluerint: ita ſanè Chriſti gratiam non modò ſynagoga, ſed & quiſque domeſticus ſenſit, ſi modò & illam haurire voluit.

ſumma. Et hoc ſanè nobis meditandũ proponit Euãgelica hiſtoria de ſocru Petri à febribus ſanata. Prius enim palã, & coram omnibus in ſynagoga poſitum dęmoniacũ curauerat, & ab omnibus ſuſpiciebatur,

A ſuſpiciebatur, vt qui maiore cæteris exorciſtis virtute præcelleret: nūc etiam domi quid poſſit oſtēdit, vt vbique ſe, ſeu domi, ſeu foris, nobis eſſe munificum oſtendat. Cęterùm quòd Matthæus curationem iſtam recenſet, (cap. 8.) poſt ſermonem Domini in monte, & poſt leproſum curatum, & ſeruum Centurionis ſanitati reſtitutum: non proinde tamen ordo, quem Lucas obſeruat, peruertendus eſt. Hic autem factum iſtud narrat ante ſermonem in monte factum. Nam, vt ſcribit Auguſtinus lib. 2. de conſ. Euangeliſt. cap. 24. hoc per recapitulationem à Matthæo narratum eſt, quod à Luca ſuo loco ponitur. Nam cùm Chriſtum in ſynagogam veniſſe dixiſſet, adiecit, *Surgens Ieſus de ſynagoga.* Hic enim mos Domini fuit, vt quoties aliquibus miraculis populo inclaruiſſet, ſeſe ſubduceret, ne gloriam captare videretur. Gregor. Nanz. Epiſt. ad Nemeſium. Hæc enim inanis & infirmæ gloriæ natura eſt, vt ſtatim decidat, quemadmodum fumus, qui in aëre confeſtim euaneſcit. At Chriſtus nec paucorum hominum vocibus

Narratio. *Auguſt.* *Quo tepore hoc contigerit.* *Gre. Nāz.* *Chriſtus fugit humanam gloriam.* *Greg. Naz.*

B circumſeptus fuit, nec illius fama temporis longinquitate imminuta, atque obſcurata eſt. Tum enim gloria ſolidior & conſtantior erit, cùm illam homo minimè appetierit, ſed Deo reddiderit: quod & Chriſtus in omnibus facere docuit. Ad eam rem Greg. Nanzanz. Orat. de pauperum amore, profert Hieremiæ ſententiam, cap. 9. Ne glorietur ſapiens in ſapientia ſua, nec diues in opibus ſuis, nec fortis in viribus ſuis: etiam ſi ad ſummum quidem peruenerint, ille ſapientiæ, alter diuitiarum, alius potentiæ. Ego verò adiiciam, nec clarus & celebris in gloria, nominiſque ſplendore, nec qui incolumi valetudine eſt in ſanitate, nec pulcher in formæ honeſtate, nec iuuenis in florenti ætate, nec, vt rem vno verbo conſtringam, in vlla alia re ex omnibus iis quæ in terra laudantur, qui ea intumeſcit: Verùm qui gloriatur, hac vna in re glorietur, quòd Deum cognoſcat, atque requirat, calamitoſiſque condoleſcat, atque ad futuram vitam boni quidpiam ſibi recondat. Cætera enim fluxa ſunt, & velut in calculorum ludo alia

Fum' inanis gloria.

C ad alios iactantur, & tranſeunt. Neque verò, vt aliquando Chriſtus monuit, gloriari oportet, quòd dæmonia ſubiiciuntur nobis: non hoc enim noſtræ, ſed à Deo diſpenſatæ virtutis eſt. Ideò ſubtrahat ſe quiſque ab hominum gloria, & hanc Deo & Chriſto eius reddat. Porrò Synagoga congregationem, vt & Eccleſia conuocationem ſignificat. Hoc nomine nō cœtus hominum tantùm, ſed & locus, quo verbum Dei audituri conueniebant, inſinuabatur. Beda in Luc. 2. Surgere dicitur ab Euangeliſtis, cùm præſentaneum auxiliū præſtaturus eſt, vt Matth. 8. Surgens imperauit ventis. Et Ioan. 13. Surgit à cœna. Sic Pſ. 44. Exurge, Domine, adiuua nos. Qui enim opem fert, exurgere dicitur. 3. Quòd ſynagogam reliquit corpore, etiam & miſeratione ſe eam relicturum docuit, vt quæ induraſceret. Sic 2. Par. 24. Dereliquiſtis Dominum, vt derelinqueret vos. Hier. 12. Reliqui domum meam. *Introiuit in domum Simonis.* Domus hæc militantis Eccleſiæ Petro credita typum geſſit. 1. Eccleſia quippè domus dicitur

Beda.

D à Paulo. 2. Simon autem illi prælatus eſt, vt patet Mat. 16. & Ioan. 20. Chryſoſtom. hom. 55. in Matth. c. 16. Hieronymus in Iouinia. Cyprianus lib. 4. Epiſt. 9. ad Florentium & Pupianum, Clemēs Epiſt. 1. ad Iacobum fratrem Domini. 3. Myſterium verò habet Simonis ſignificatio. Simon enim obedientem deſignat: epithetum vtique fideli proprium, immò & omni Eccleſiæ, vt Chriſtum caput ſuum æmuletur: qui Patri factus eſt obediens vſque ad mortem. Philipp. 2. vt ſequamur veſtigia eius. 1. Pet. 2. Econtrà Iudæi ſemper rebelles, vt teſtatur Chriſtus, Math. 23. & Stephanus, Act. 7. Cæterùm obſeruabis ex Euangelico contextu Chriſtum primò dæmoniacum curaſſe in ſynagoga, demùm in domo Petri, quæ Gentium deſignat Eccleſiam, ſocrum eius ſanaſſe: vt & Iudæis & Gentibus ſe veniſſe ſaluatorem teſtaretur. 2. Quódque & publicè & priuatim tandem apud Petrum curat omnem retundere calumniam. Publicè nimirùm eiicit dæmonem, vt hinc omnes credant in eum. Priuatim, vt nec vanam gloriam ſectari, nec ſua ad oſtentationem facere videatur. 3. Demùm vt doceat Parochum, omnéſque

Chryſoſt. *Hierony.* *Cyprian.* *Clemens.*

E magiſtratus Eccleſiaſticos, non publicis tantùm perſonis, ſed & priuatis, immò & infimæ conditionis hominibus curam adhibere. Proinde deteſtanda erit Curionum auaritia, qui etiam ſepulturam pauperibus negent, niſi numerata eis aſſignetur pecunia. Quod Decretum vetat, 13. q. 2. Can. Quæſta, ex Greg. Epiſtola ad Ianuarium. Memor es, inquit, quòd dum Abrahā à filiis Ephron, hoc eſt, à filiis Seor, ſepulchrum pretio ad humandum corpus coniugis poſtularet, præmium accipere renuit: ne commodum de cadauere videretur conſecutus. Si enim tantę conſiderationis paganus vir fuit: quantò magis nos, qui ſacerdotes dicimur, hoc facere nō debemus? Vnde hoc auaritiæ vitium, ne in alienis denuò tentari præſumatur, admoneo: ſed ſi quando aliquem in Eccleſia veſtra ſepeliri conceditis, ſiquidem parentes ipſius proximi, vel hæredes pro luminaribus ſponte quid offerre voluerint, accipere non vetamus. Eadem eſt & Hieronymi ſententia in Geneſ. c. 23. quæ refertur ſtatim poſt prædictum can. Poſtquā pretio.

Nā venalia ſint Eccleſiaſtica remedia. *Gregor.* *Hierony.*

& can. Eccleſiaſtico. & can. Præcipiendum, vbi hæc exceptio ponitur: Niſi fortè qui ſepelitur, F
viuens iuſſerit Eccleſiæ, in cuius atrio ſepelitur, aliquid de ſuis rebus tribuere. Sed neque Iu-
dices aut Chirurgi perſonarum acceptione leges ſuæ diſciplinæ infringant: hoc enim ipſum
etiam Hippocratis iuſiurandum vetat. Quomodo non magis prohibeat Chriſtus, qui ſtatim
ad eos intendit, pro quibus rogatur? *Venerunt ergo in domum Simonis & Andreæ, cum Iacobo &*
P. Chryſol. *Ioanne.* Illi comitatum præbent, qui ſimul ad Apoſtolatũ vocati ſunt. Petrus Chryſologus, ſer.
18. Hac autem, inquit, lectione didicit attentus auditor, quare cœli Dominus, reſtaurator vni-
uerſorum, terrenas & ſeruiles intrauerit manſiones. Sed nihil mirum, ſi ad omnia dignanter
Theoph. acceſſit, qui clementer venerat omnibus ſubuenire. Theophilactus in Marc. Seceſſit, inquit,
vt mos erat, in ſabbato ad veſperam in conuiuium, in domum diſcipulorum. Idem in Luc.
Dominus omnium à diſcipulis excipiebatur & paſcebatur, quemadmodum nunc quoque &
apud Petrum hoſpitio excipitur, & ſanat eius ſocrum: vt & te inſtruat, ne reiicias pauperum G
Fœlician. modeſtiam & curam. Fœlicianus, ſer. 38. Diues & pauper vlmo & viti aſſimilantur. Vlmus ex
ſe ſterilis eſt, quemadmodum & diues: Vitis verò ferax, & ſibi ſuſtinendæ non ſufficit. Et
pauperes ſuſtentet oportet, vt vlmus non ſit planè inutilis & excindatur. Quemadmodum &
triticum quod ſeminatur, prægnãtes ariſtas oſtẽdit: ita & eleemoſyna multos manipulos iuſti-
tiæ efficit, & ineffabiles prouentus profert. Et hoc ſanè manifeſtum eſt in ſocru Petri. Chri-
ſtus quidem à Petro & Andrea excipitur, & ille rependit curationem infirmæ. *Socrus autem*
Magiſter hiſt. Eccl. *Petri tenebatur magnis febribus.* πενθερὰ verò, ſeu ſocrus, eſt vxoris aut mariti mater. Socrus di-
citur viri, ſi vxoris eius mater naturalis fuerit. Magiſter hiſtoriæ Eccleſ. ſcribit, hanc Petro filiã
Petrus coniugatus. vnicam nuptui tradidiſſe, eique domum & omnia ſua contuliſſe. Quod iam antequàm ad
Apoſtolatum vocaretur, Petro contigit: neque enim tandem aliquis poſt adeptum Eccleſiæ
Non licet ſacerdotib⁹ inire coniugia. ſacerdotium impunè nubere potuit. Hoc igitur loco abutuntur hæretici, dum colligunt, ex eo H
quòd Petrus aliquãdo vxorem duxit, idem etiam ſacerdotibus omnibus licere. Diſtinguen-
da enim ſunt tempora, & ita conciliandæ ſcripturæ. Non enim Petrus vxorem duxit poſtquã
vocatus eſt, ſed priùs, cùm piſcaturam in ſtagno Geneſareth exerceret, & nondum à Chriſto
vocatus fuiſſet. Et quidem olim, etiam coniugati, ad ſacerdotia ob paucitatem aſſumeban-
tur: nunquam autem ſacerdotes nuptui traditi ſunt. Immò conſilium dabatur, vt quibus antè
Conc. Nic. nupſerant, ſacerdotes facti, ſibi interdicerent: vt patet in Concilio Niceno apud Socr. lib. 1.
Socrates. hiſt. Eccleſ. cap. 11. & Nicephor. lib. 8. cap. 19. quod etiam in poſterum coniugatos ad ſacerdo-
Niceph. tia eligi prohibuit. Hinc eſt quòd Artemius quidam Treuerenſis apud Aruernos à ſancto Ne-
Greg. Tur. potiano à febribus curatus, vxorem reliquit vt clericus fieret, ait Gregorius Turonenſis, lib. 1.
hiſtor. Franc. num. 46. Interim tamen iubetur (31. diſtinct. can. Omninò Preſbyter aut Epi-
ſcopus) prouidere vxori, quam ante ſacerdotium acceperat. Nec prætexenda eſt circumductio I
vxorum, cuius Paulus meminit (1. Cor. 9.) cùm ea non de coitu & amplexu, ſed vitæ lucro
intelligantur. Quia deinceps inter Petrum & vxorem eius non fuit carnale coniugium, vt ibi-
Leo. dem docet Leo 9. contra Epiſtolam Nicetæ Abbatis. Quod & ab antiquis ſacerdotibus ob-
Greg. Tur. ſeruatum recenſet Gregorius Turonenſ. lib. 1. hiſt. Francor. cap. 44. Et id quidem decretum
Exuperij Tholoſani Epiſcopi cõfirmat, vt refertur 31. diſtinct. can. Eos. Hęc quippè illius verba
ſunt: Eos ad ſacrificia admitti fas ſit, ſed qui vel cum vxore non exerceant opus carnale. Quãto
igitur minus licebit ſacerdotibus matrimonia contrahere, cùm eo contracto, ſi ad ſacerdotiũ
promoueantur, conſulatur vxorum amplexus abdicare? Proinde Canon 27. Apoſtol. permittit
tantùm cantoribus & lectoribus ſponſas aſſumere. Æquum enim eſt, vt qui vxores habent, ab-
Hierony. ſtineant propter orationem. 1. Cor. 7. quantò magis ob ſacrificium? Hieronymus lib. 1. contra
Iouinian. Verùm, inquit, Iouinianus proponit nobis Zachariã, & Eliſabeth, & ſocrum eius, & K
conſueta væcordia non intelligit, iſtos quoque inter eos, qui legi ſeruierint, debuiſſe numerari.
Iuxta quam regulam & illi vxores habuerunt, ſed quas eo tempore acceperant, quo Euange-
lium neſciebant. Qui aſſumpti poſtea in Apoſtolatum, relinquunt officium coniugale. Nam
cùm Petrus ex perſona Apoſtolorum dicit ad Dominum: Ecce nos reliquimus omnia, & ſe-
cuti ſumus te: reſpondit ei Dominus, Amen dico vobis, quoniam nemo eſt qui dimiſerit do-
mum, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios, aut agros propter regnum Dei, qui non
recipiat multò plura in ſeculo iſto, & in futuro vitam æternam. Si autem nobis illud oppoſue-
rit ad probandum quòd omnes Apoſtoli vxores habuerint: Numquid non habemus poteſtatẽ
Occurrit obiectioni. mulieres vel vxores circumducendi (quia γυνὴ apud Græcos vtrumque ſignificat) ſicut cæ-
teri Apoſtoli, & Cephas, & fratres Domini: iungat & illud, quod in Græcis codicibus eſt, Nũ-
quid non habemus poteſtatem ſorores mulieres, vel vxores circumducendi? Ex quo apparet,
cum

A eum de aliis ſanctis dixiſſe mulieribus, quæ iuxta morem Iudaicum magiſtris de ſua ſubſtantia miniſtrabant, ſicut legimus ipſi quoque Domino factitatum. Nam & ordo verborum hoc ſignificat: Numquid non habemus poteſtatem manducandi & bibendi, aut ſorores mulieres circumducendi? Vbi de comedendo & bibendo, ac de adminiſtratione ſumptuum præmittitur, & de mulieribus ſororibus infertur: perſpicuum eſt non vxores debere intelligi, ſed eas, vt diximus, quæ de ſua ſubſtantia miniſtrabant. Hæc igitur ſocrus, iã antequàm Petrus ad Apoſtolatum vocaretur, ei filiam ſuam deſpondiſſe intelligitur. Porrò illa *decumbebat magnis febribus*. Petrus Chryſologus, ſerm. 18. Videtis quæ res ad domum Petri inuitauerit Chriſtum: vtique non diſcumbendi voluptas, ſed iacentis infirmitas: non prandendi neceſſitas, ſed ſalutis occaſio: diuinæ virtutis opus, non humani pompa conuiuij. In domo Petri non vina, ſed lachrymæ fundebantur: turbabat ibi familiam, non cura conuiuij, ſed cura languentis: Febris ibi, Pet. Chryſ.

B non edacitas æſtuabat. Vnde illuc Chriſtus non epulas percepturus, ſed vitam redditurus intrauit. Deus quærit homines, non humana: cœleſtia dare cupit, non concupiſcit inuenire terrena. Chriſtus ergo recepturus nos, non noſtra quæſiturus aduenit. Ingreſſus ergo in domum, ad quod venerat, vidit: non aſpexit qualitatem domus, non occurrentium turbas, non ſalutãtium pompam, non familiæ concurſum, certè non ipſum præparationis ornatum: ſed inſpexit gemitum languentis, febrientis attendit incendium, vidit periculum deſperatæ: ſiquidem *tenebatur magnus febribus*. Porrò febrim norunt omnes frigore & calore innaturali ſequente maximè naſci. Calor enim hic extraneus in corde inflammatus per venas, arterias, ſpiritum & ſanguinem, procedit in totum corpus, adeò vt operationes omnes impediat. Typum igitur ſocrus Petri gerit totius Gentiliſmi, ſeu Gentilitatis, è qua, ceu filia à matre, ſecundum carnem Eccleſia Chriſti Petro deſponſata collecta eſt. Porrò febris peccata indicat, quibus ea labora- *Chriſtus qua ratione in domum Petri venerit.*

C uit, adeò vt Chriſto liberè deſeruire non potuerit. Qui enim febricitant, eò vſque væcordes redduntur, vt nec quod illis vtile ſit & commodum, quærere queant, quemadmodum reipſa nobis eſt manifeſtum. Quòd verò Petrus ſocrum ſuam domi ægram retinet, & illius ſollicitus eſt, docet generos idem ſuis facere: & tanta in vxorem dilectione efferueſcere, vt eos qui coniugis parentes ſunt, velut ſuos & honorent, & excipiant. *Et ipſi rogauerunt illum pro ea*. Euthymi. in Luc. ἠρώτησαν enim non ſignificat interrogauerunt, ſed rogauerunt. Ita enim in alterutrũ procliues eſſe debemus, vt & ægrotis compatiamur, & mutuam opem feramus. Iac. 5. Orate pro inuicem, vt ſaluemini. Sat eſt rogare eum, qui nullum pretium expetit, ſed ſacrificium ſibi vult fieri ſpiritus contribulati. Et quidem oratione ſua maximum pretium offerunt Apoſtoli, cùm ſimul ſe Chriſto, vt ſummo medico, ſuáque omnia ſubiicienda eſſe ſentiant. Norant Prophetas aliorum benè affectorum precibus multa contuliſſe: nam & puer Sarephtanæ excitatus Euthym.

D eſt, & filius Sunamitidis, importunis matrum precibus. Nec ignorabant quantum valuiſſent preces reguli pro filio ſuo infirmo. Hinc fit, vt meliori concepta fiducia, pro ſocru Petri intercedant. Theophilactus in Marc. Hic enim ſermo indicat, quòd ſi morbo quopiam laboramus, dono ſanitatis vtamur, ad ſanctorum & Chriſti miniſterium. Interim verò & hîc manifeſtum eſt, quantæ virtutis ſint preces, orationéſque ſanctorum. Ambroſius lib. de Viduis: Habes proximos Apoſtolos, qui rogauerunt pro ſocru Simonis: habes proximos martyres, qui pro te orẽt, quoties febri peccati corriperis. Primò orandi ſunt ſancti, qui dati ſunt nobis in præſidium: orandi ſunt & martyres, qui ſunt præſules noſtri, & ſpeculatores actionum & operũ noſtrorum. Ezech. 32. Pro iniquitate orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno. En quanta vis ſit patrocinij ſanctorum. Nam ſi viuentes in carne potuerunt orare pro cæteris, (ait Hieronym. Epi. 2. ad Riparium) quando pro ſe debent eſſe ſolliciti: quantò magis poſt coronas, victorias & Theophil. Ambroſ. Hieron.

E triumphos? Et hoc vtique Chryſoſt. hom. vlt. in Epiſt. ad Rom. argumentum eſt, quòd magna nobis à ſanctis, Romæ maximè à diuis Petro & Paulo etiam nunc promanet vtilitas. Si enim Paulus (inquit) cùm hîc eſſet, vſqueadeò dilexit homines, vt cùm diſſolui ex animi propoſito, & cum Chriſto eſſe cuperet, elegerit hic eſſe: multò magis illic feruentiorem amorem oſtendet. Proinde vt verbis Ambroſij, lib. de Viduis, vtar: Non erubeſcamus ſanctos interceſſores noſtræ infirmitatis adhibere, quia ipſi infirmitatem corporis etiam, cùm viuerent, agnouerunt, & pro ea ſupplicarunt. *Et ſtans ſuper illam, imperauit febri*. Poterat quidem abſoluto verbo illam curare, qui abſens ſimplici voluntate filium reguli ſanitati reſtituerat: ſed externis ſignis, & velut ceremoniis vtitur, vt ad ſpiritualia animum efferat. Sic & olim Heliſæus (4. Reg. 4.) incubuit ſuper filium Sunamitidis, vt eum vitæ reſtitueret. Tranſlatio autem iſta, ſeu ſigni iſtius ſignificatio, à Gallinis ſumpta eſt, quę ouis incubant, vt eis ſuo calore vitam & animum communicent. Idcò primùm, cùm de ſpiritu omnia viuificãte legitur, hoc ſcriptum eſt: Et ſpiritus Do- Chryſoſt. Ambroſ.

mini incubabat aquis:quia & illis vim viuificatricem infundebat, vt ex aquis & piſces, & vo- F
Pet. Chryſ. lucres naſcerentur. Marcus habet, quòd *eleuauit eam, apprehenſa manu eius.* Petr. Chryſolog. ſer. 18. Ecce ſtatim manus ad opus ſuæ Deitatis extendit, inquit: nec antè ad humana diſcubuit Chriſtus, quàm mulier, quæ iacebat, conſurgeret ad diuina. *Tenuit*, inquit, *manum eius*. Quæ neceſſitas tangendi erat, vbi inerat ius iubendi? Sed Chriſtus tenuit manum mulieris ad vitam, quia Adam de manu mulieris acceperat mortem. *Tenuit manum eius*, vt quod manus præſumentis amiſerat, manus repararet authoris. *Tenuit manum eius*, vt acciperet indulgentiam manus, quæ carpſerat de morte ſententiam. *Et imperauit febri.* Ita non tantùm rerum creatarum, ſed & morborum, pœnarúmque homini propter peccatum inflictarum Dominũ ſe eſſe, omniaque ſuo verbo cedere teſtabatur. Interim verò ex eo quòd Chriſtus motus Apoſtolorum precibus ſocrum Simonis ſanitati reſtituit, docet quantum valeant preces eorum, quos ad Eccleſiæ miniſterium ſelegit, ad depellendos etiam infidelitatis morbos, & hominem G reparandum in ſalutem. Quòd autem etiam febris Chriſto obedit & morem gerit, obſerua duriorem eſſe hominem omni creatura inanimata etiam & muta: immò & morbis ipſis crudeliorem. Mare enim efferueſcens Dei verbo ſedatur: diuiditur per Moſen. Cœlum Chriſto moriente obtenebratur. Sol ſtat ſub Ioſue. Ignis de cœlo deſcendit. Reddit Helyæ & Heliſæo infernus mortuos ſuos. Solus homo Dei verbum ſubſannat & ridet. *Et continuò ſurgens miniſtrabat illis.* 1. Vim habet dictio, Continuò, vt in momento Chriſtum & eius verbum operari intelligas. 2. Quòd ſurrexerit, integræ ſanitati reſtitutã fuiſſe docet, vt cui opus non fuerit ſenſim proſtratas vires abacto morbo reficere. 3. Quòd miniſtrarit, gratitudinem eius inſinuat, & beneficij agnitionem: vt quæ ſe Chriſti obſequio deuouerit. Nos quoque quoties à Domino delictorum veniam, quæ vera animarum curatio eſt, aſſequimur, tantò ad eius obſequium ferTheoph. uētiores ſimus, quantò priùs, dum morbus peccati nos obſidebat, eramus tardiores. Theophilactus in Luc. Ita non ſimpliciter curat illam à morbo, ſed & bonam valetudinem, & robur ad H miniſtrãdum ei ſuppeditat. Et nos quoque ſi illum exceperimus, extinguet noſtram febrim iræ & concupiſcentiæ: & eriget atque corroborabit nos, ita vt ei miniſtrare valeamus, hoc eſt facere, quæ ei placent. Euthym. in Marc. Suſcipiamus ergo nos Chriſtum, ſiue ſermonem eius, vt febrim affectionum in nobis extinguat. Sed & hoc mirum eſt in muliere decrepita, quòd & illis miniſtrauerit: niſi ſimul cum iſta curatione, accreuiſſe robur ætatis, non autem ſimpliciter reſtitutum eſſe putemus. Petrus Chryſolog. ſer. 18. Et Chriſtus, inquit, mulieris indigebat obſequio, & mulieris prouectæ ætatis, ſenectutis ſummæ, filiis aggrauatæ. Sic in domo Petri nõ erat vernula, non miniſter, non familiaris, non propinquus, certè non vxor, quæ matris obſequium præueniret? Et ad ſummam Petrus ipſe cauſas ſuæ verecundiæ non videbat, vt hoc anus, hoc ſocrus faceret magiſtro, diſcipulus quod debebat? Fratres, Chriſtus ab illa humanum non exigebat obſequium, cui miniſterium diuinitatis impenderat: ſed miniſtrare illam ad indicium a- I deptæ ſanitatis admiſit. Chriſtus ſic fugat morbos, vt vires priſtinas mox reducat. Vbi curat ars, ibi infirmitatis reſidet laſſitudo: vbi ſanat virtus, ibi languor veſtigium non relinquit. Bonauētura in Luc. *Surrexit* igitur, *& miniſtrabat eis*, optimæ matronæ præ ſe ferens exemplum, quaſi altera Martha, de qua Luc. 10. Et tales merentur diuinum beneficium. 4. Reg. 4. dicit puer Heliſæus Sunamitidi: Ecce ſedulè in omnibus miniſtraſti nobis, quid vis vt faciam tibi? Talẽ viduam dicebat Apoſtolus eſſe eligendam. 1. Tim. 5. Vidua deligatur non minus ſexaginta annorum, quæ fuit vnius viri vxor, in operibus bonis teſtimonium habens, ſi filios educauit, ſi hoſpitio recepit, ſi ſanctorum pedes lauit, ſi tribulationem patientibus ſubminiſtrauit, ſi omne opus bonum ſubſecuta eſt. Euthym. in Marc. ex hac hiſtoria colligit, nos adinſtar iſtius, accepto beneficio, in pauperes propenſos eſſe debere, & illis miniſtrare: ita ſcilicet & ipſi Chriſto miniſtra- K bimus. Quicquid enim, inquit, feciſtis vni ex his fratribus meis, mihi feciſtis. Miniſtremus & his qui eum imitantur, verbi diuini miniſtris, quaſi diſcipulis ipſius, vt & illi pro nobis deprecentur. *Cúmque ſol occidiſſet, omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum.* 1. Origenes occaſum eos ſolis expectaſſe dicit, quòd timerent Phariſæos: vel arbitrarentur die ſabbati illicitum eſſe ſanitatem alicui conferre. 2. Quòd autem die & nocte Chriſtus ægrotos ſanauit, docuit ſe omni tempore ſaluatorem eſſe: & quòd illi noctu ſuos ad eum adducunt, facto teſtantur omni hora & tempore, eos qui ſpiritualiter ſanari volent, apud eum acceſſum habere. Ezech. 18. En Chriſtus nec priuatum otium, nec intempeſtiuam noctem prætexuit, quin ægris benefaceret: quò nos omni hora & tempore amico & fratri, aut corpore aut animo languenti curando totos impendamus. *At ille ſingulis imponens manus, curabat eos.* Hanc ceremoniam obſeruat, vt doceat hanc curationem ſuæ potentiæ adſcribendam. Manus enim in ſcri-

pturis

Margin notes: Pet. Chryſ. — Theoph. — *Chriſtus non modò ſanat, ſed & confirmat bonã valetudinem.* — Euthym. — Pet. Chryſ. — Bonauent. — *Exemplum optimæ matronæ.* — Euthym. — Origenes.

A pturis potentiam indicat. Quòd ergo manus imponit, docet & potentia ſua ſe illos ſanare. Hinc impoſitio manuum vſitatiſſima in Eccleſia, in ſignum diuinæ potentiæ. Docuit & hac impoſitione carnem ſuam viuificã eſſe, vt obſeruat Chryſoſtomus. Quòd autem ipſa etiam nocte, Chryſoſt. & in domo Simonis, omnium ægrotorum habet rationem, docebat idem faciendum à Prælatis Eccleſiæ, cuius hæc domus typus erat: Maximè verò vt noctis intemperies eos non excuſet à viſitatione infirmorum, cùm idem in Chriſto experiantur. Iacob. 5. Infirmatur quis in vobis, inducat preſbyteros, &c. Hoc illorum munus eſt. Proinde Canones iubent eos omni hora Euchariſtiam paratam habere propter infirmos, vt ex Concilio Guarmacenſi, & de conſecr. diſt. 2. can. Preſbyter. Immò & omnibus in morte pœnitentibus deferenda eſt, vt habetur 50. diſt. c. Pœnitentes. & 46. diſt. c. Accuſatores. & 26. q. 6. Si quis de corpore. Proinde Serapion olim noctu etiam ad Preſbyterum miſit, vt Euchariſtiã acciperet, vt refert Euſebius hiſt. Eccle. lib. 6. Euſeb.
B cap. 33. *Exibant autem dæmonia, clamantia, & dicentia, Tu es Chriſtus filius Dei.* Hoc autem clamabant, non quòd certò ſcirent, eſſétne Chriſtus Meſſias, vt docet D. Maximus Taurinenſis, Max. Tau. hom. 1. de ieiunio: ſed quòd aliquam coniecturam huius rei haberent, dum ſe eius verbo adeò cogi perſpicerent. Nec enim, ait Paulus, aliquis principum huius ſeculi myſterium hoc abſconditum cognouit, vt in hunc locum Beda adnotat. *Et increpans non ſinebat ea loqui, quia ſciebant* Beda. *ipſum eſſe Chriſtum.* 1. Ne veritati mendacium immiſcerent. 2. Ne verbis eorum authoritatem daret. 3. Quòd non ſpecioſa ſit laus in ore peccatoris, ait Theophil. 4. Ne Iudæorum inuidiam Theoph. accenderet. 5. Ne diuina maieſtate prædicata, paſſio differretur. Beda. 6. Ne gloriæ cupidus eſſe videatur. Porrò quòd Chriſtus non ſinit dæmonia etiam verum dicentia loqui, ſuo docuit exemplo non permittendas hæreticis Sathanæ filiis conciones, & verbi diuini interpretationes, etiamſi quandoque vera dicant: nec eorum libros legendos, licet nonnunquam vera implicent.
C Protagoræ vtique Abderitis libri Athenis pro concione combuſti ſunt, ait Cicero lib. 2. de nat. Cicero. deor. quòd præfatus fuiſſet hæc de diis: Sint néene, non habeo dicere: quòd hoc in quæſtionem adferre videretur. Quantò magis apud nos concremandi ſunt hæreticorum libri? 2. Tim. 2. Sermo eorum ſerpit, vt cancer, ait Paulus. At quàm citiùs poterit, cancro mederi oportet, & eius contagione membrum corruptum abſcindere,

--ne pars ſincera trahatur.

Proinde Conſtantinus Magnus decreto ad omnes Epiſcopos & popul. miſſo, quod etiam re- Con. Mag. fertur hiſt. trip. lib. 2. cap. 15. præcepit ea quæ ab Ario conſcripta fuĕrant, ignibus tradi, ne qua *Libri hæretici combu-* poſſent illius remanere commenta. Sic (Act. 19.) permulti, qui fuerant curioſa ſectati, libros ſuos *rendi.* combuſſerunt. Arbor enim, quæ non fert fructum, excindi debet, & in ignem mitti, vt Chriſtus ipſe admonuit, Matth. 7. Cæterùm Matthæus, vt aſſolet, Prophetæ teſtimonium inſerit, ad-
D iiciens: *Vt adimpleretur quod dictum eſt per Eſaiam Prophetam dicentem, Ipſe infirmitates noſtras accepit, & ægrotationes noſtras portauit.* Eſ. 53. Euthym. in Matth. Per languores & morbos hîc Euthy. mihi, inquit, intellige languorum ac morborum reatus. Quum enim languores ac multos patientes morbos curauit, in ſeipſum eorum reatum tranſtulit: dico ſanè labores & mortem, ideò etiam multos perpeſſus labores acerba paſſione mortuus eſt. Sed Matthæus de corporalibus languoribus & morbis metaphorico verbo loquitur. Eſaias verò languores & morbos peccata appellauit: quæ Chriſtus ſumere ac portare dicitur in modum victimæ. Nam animal, quod pro *Quomodo* peccatis ad victimam producebatur, (Leuit. 16.) quodammodò peccata omnium in ſeipſum *Chriſtus portauit om-* ſuſcipiebat, ac portabat, & populum quidem his liberabat, ipſum verò propter hæc iugulaba- *nium pec-* tur. Pulchrè autem Propheticum dictum tranſumpſit Euangeliſta. Plurimi ſiquidẽ languores, *cata.* ac morbi corporales à peccatis oriũtur, ſicut in progreſſu docebimur: nihilque vetat hæc quo-
E que vocari peccata. Ipſe etiam Petrus (2. cap. 1.) id de Chriſti paſſione intelligendum docet, dicens: Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Sed & ſequentia oſtẽdunt. Ipſe autẽ vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra. Thomas Caietan. Caietanus in Matth. Et ne putes, vt Porphyrius dixit, Matthæum fuiſſe ignorantem: diſcute di- *Matthæus* ligenter textum illum Eſaiæ, & perſpicies ſenſum iſtum eſſe ſenſum literalem. Intendit enim *ſecutus eſt ſenſum* Propheta de Meſſia in paſſione conſtituto dicere, quòd ipſe non fictè, non vulgari fama, ſed *Eſaiæ.* verè miracula ſanitatum effecit: & tamen nos reputauimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à Deo. Vnde principes Iudæorum illudentes Chriſto, dixerunt: Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere. Nec modus loquendi, quo vtitur Propheta, obſtat. Non quidem pronomen *noſtras:* quoniam clarè patet Prophetam dicere hæc verba in perſona populi, & tam beneficia collata populo Iudæorum, quàm peccata eiuſdem contra Chriſtum, vt communia etiam ſibi proferre. Sicut enim ait, infirmitates noſtras, ægrotationes noſtras: ita ſubiungit, Et

nos reputauimus eum quaſi leproſum. Nec verbum *tulit*, aut *portauit*: quoniam hoc loquendi F
modo ſignificauit facilitatem curationum exhibendarum à Chriſto abſque medicinis, abſque alteratione aliqua, tantam ac ſi rem aliquam, quæ tolli poſſet, in alium locum tranſportaret. Eſt itaque literalis ſenſus Prophetiæ, quòd Meſſias verè tulit, hoc eſt, abſtulit infirmitates noſtras, quæ ſcilicet ex defectu accidunt: & ægrotationes noſtras, quæ ſuper exceſſu proueniunt, vt omne genus ægritudinis comprehendatur in iſtis. De animæ autem languoribus, quæ peccata ſunt, ſubdit poſtea Eſaias ibidem: Deus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrûm, & ipſe peccata multorum tulit. Ita rectè intuitus eſt Euangeliſta mentē Eſaiæ Prophetæ, pariter & Chriſti. Propheta enim prædixit Chriſtum ſic in nos affectum fore, vt & nobis compateretur per omnia, noſtras etiam infirmitates in ſeipſo aſſumeret, id eſt, noſtra miſeria tangeretur. Ex quo & Paulus eum (Heb. 7.) promptiſſimum auxiliatorem eſſe concludit. Neque refert qua parte ægrotemus, cùm corporis morbi ab internis animæ morbis proueniant. Itaque cùm ſublata G
cauſa tollatur effectus: in eo etiam quòd peccatorū reatus in ſe transferebat, vt & pro his ſatisfaceret: non mirum eſt, ſi tam facilè morbos curaret. Interim verò quòd legitur id factum eſſe, *vt impleretur* hæc Prophetia: non ita intelligendum eſt, quaſi Chriſtus ideò curauerit ægrotos, vt ſcriptura iſta impleretur, alioqui non facturus: ſed potiùs ideò ſcripturam hanc à Spiritu ſancto eſſe poſitam, quòd iſtud per Chriſtum futurum eſſet. *Facta autem die egreſſus ibat in deſertū locum*. Matthæus ſcribit, quòd videns turbas multas circum ſe, quæ ſimul doceri non poterant,
Alb. Mag. iuſſit diſcipulos ire trans fretum, ſeu in vlteriorem ripam, quæ pergit in deſerti ſolitudinem: idque diluculo valde, vt ſcribit Marcus. Albertus Mag. in Marc. Quinque autem hîc dicit. Summum deſiderium, cùm dicit, *diluculo valde*. Eſa. 26. Spiritu meo in præcordiis meis de manè vigilabo ad te. Pro. 8. Qui manè vigilauerint ad me, inuenient me. 2. Mentis in Deum directionem, cùm addit, *ſurgens*. Pſ. 24. Ad te leuaui animam meam. Cant. 3. Surgam, & circuibo ciuitatē, quærā quē diligit anima mea. 3. Separationē à tumultu, cùm dicit, *Egreſſus* à ſuis, à ſe, à tur- H
bis. Geneſ. 22. Expectate me hîc cū aſino, ego & puer illuc vſque properantes, cū adorauerimus, reuertemur ad vos. 4. Deſiderium in Deum perfectum, cùm adiicit, *Ibat*. Ezech. 1. Ibant in ſimilitudinem fulguris coruſcantis, & erat in medio ſplendor ignis, per ignitū cordis deſiderium. Quintò ſubiungit locum, & opus, cùm dicit, *In deſertum*, mundi occupationibus remotum, inquietudini ſenſuum non vicinum, ad cuius interiora Moyſes greges pauit, cùm videret Dei
Orationis cōditiones. viſionem magnam. Exod. 3. *Ibique orabat*. Ecce opus, loco optimè conueniens, cùm per orationem à mundo ad Deum ſecedere debeamus. Matth. 6. Cùm orabis, intra in cubiculum tuū. Porrò ſuo nos exemplo Chriſtus docebat, ne poſt collatum in aliquos beneficium laudem pro mercede captemus, ſed potiùs ſecedamus, & orationem tandem profundamus, qua conteſtemur idem quod olim principes, qui ad expenſas templi contulerant, dicentes: Omnia quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Bonauentura in Luc. Ita melius eſt ſe humiliter occul- I
Bonauent. tare, quàm impudenter oſtentare: ſecundum illud Pſal. 34. Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine. Huius figura præceſſit in Helya, de quo. 3. Reg. 19. dicitur, quòd relicto puero ſuo, ſolus perrexit in deſertum, poſtquàm fecerat miraculum ignis conſumentis holocauſtum. Huius etiam typus in Dauid exprimebatur. 1. Reg. 20. cùm dixit ad Ionatham: Dimitte me, vt abſcondar in agro, vſque ad veſperam diei tertiæ. Nam & Chriſtus ad tempus ſecedebat, non modò vt humanas laudes, & hominum importunitates, ſed & aduerſariorum ſuorum furores ad tempus fugere doceret. Quinetiam oratio non modò præuenire, ſed & ſanctas actiones conſequi debet: vt in omnibus gratias agamus Deo. Maximè verò qui verbi miniſterio fungitur, hoc apud Deum continuis orationibus curet, ſeu prædicaturus ſit, ſeu iam verbum Dei populo annunciauerit: & oret, vt auditores fructum ſalutis ex eo nanciſcantur. *Et requirebant* K
eum, & venerunt ad ipſum, non Phariſæi, non magnates, ſed ipſe populus, ipſi etiam Apoſtoli. Vnde & Marcus ita habet: *Et proſecutus eſt eum Simon, & qui cum eo erant*. Illum igitur primò ſolum abire ſiuerant, ſed interim vbi longiùs remotum aduerterunt, proſecuti ſunt. *Et cùm inueniſſent eum, dixerunt ei, Quia omnes quærunt te*. Non tamen principes, ſed turbæ: Quia (1. Cor. 1.) infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia. Atque vtinam nos iſtorum pietatem imitemur, & quoties Deum propter peccata & ingratitudinem noſtram, à nobis recedere, nóſque vt indignos deſerere velle viderimus, illum piis precibus & alacri contentione cordis reuocare contendamus. Requiramus eum, proſequamur. Eſa. 55. Inuocate eum dum propè eſt. Pſalm. 104. Quærite faciem eius ſemper. Quòd Chriſtus non morem gerit turbæ, docet neque ad oſtentationem, neque ad plebis arbitrium edenda miracula, ſed quatenus hominum ſalus ac Dei gloria ea requirit. Hoc enim ipſo miracula Sathanæ à diuinis differunt, quòd aures populi

A puli captent, non autem illius ſalutem, immò detrimentum animæ attendant, & Dei gloriam auerſentur. *Et detinebant eum ne diſcederet ab eis.* Adeò Chriſtum amant, vt eius abſentia carere vix poſſint. Sic in Cantic. ſponſa dilecti, cap. 3. ait, Tenui eum, nec dimittam. Et Iacob, Geneſ. 32. Non dimittam te, niſi benedixeris mihi. Tria igitur iſtius turbæ exemplo ad omne ſtudioſum opus neceſſaria ſunt, Inquiſitio, aſſecutio, & perſeuerantia. Nec enim ſatis eſt quærere, niſi id quod quærimus, aſſequamur: & frustrà aſſequimur quod non retinemus. Monet Eſaias cap. 55. quærere Dominum dum inueniri poteſt. Et quidem diſcipuli quidam, Ioann. 1. cùm inueniſſent vbi Chriſtus maneret, perſeuerauerunt apud eum. *Quibus ille ait: Quia & alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei: quia ideò miſſus ſum.* 1. Non eos omninò ablegat, ſed & alios ſe lucrari oportere docet. 2. Miſſionis nomine, incarnationem intelligit: necnon Patris beneplacitum, *Quæ huius turbæ exemplo diſcenda.*

B qui miſit filium ſuum in mundum, vt ſaluetur mundus per ipſum, Ioan. 3. 3. Euangelizare dicuntur, qui gratiam per Chriſtum factam prædicant: hoc enim bonum nuncium eſt, *Quid miſſio, & Euangeliũ.* quod nobis non timoris, vt olim in Syna cùm lex daretur, Exod. 19. ſed amoris ſpiritum conciliat. 4. Regnum Dei gratia eſt & veritas per Chriſtum facta, ſeu reconciliatio hominum cum Deo. Vnde & illius ſummam Chriſtus complexus eſt, dicens, Ioan. 20. Oportuit prædicari in nomine Chriſti pœnitentiam in remiſſionem peccatorum. 5. Ciuitatum aliarum nomine etiam Gentiles implicat, quibus hæc gratia non minus quàm Iudæis annunciari debuerat. *Et erat prædicans in ſynagogis Galilææ.* Adeò apertè docet ſe ſeductorem non eſſe, vt Iudæi improperabant (nec enim veritas quærit angulos) proindè publicè in ſynagogis diſputat & prædicat. Ex eo factum eſt, vt & liberè diceret Pilato, Ego palàm locutus ſum mundo, & in occulto locutus ſum nihil. Bonauentura in Luc. Hoc & veritatis *Bonauent.*

C præconem facere oportet: ne in occulto deliteſcat, ſed educat in lucem talentum verbi. Prou. 5. Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide. Eſ. 32. Beati qui ſeminatis ſuper omnes aquas. Semen autem eſt verbum Dei, Matth. 13. Et multæ aquæ, multi populi ſunt, vt legitur in Apocalypſi. Sic Paulus Rom. 1. Græcis & barbaris, ſapientibus & inſipientibus debitor ſum.

D

Monentur tres Chriſtum ſequi volentes, Scriba quidem, vt voluntariè à ſe ſuſceptam paupertatem intueantur: vnus ex diſcipulis, vt ſinat mortuos ſepelire mortuos ſuos, nec rurſus ſeſe infidelium cœtibus immiſceat: tertius verò, vt mundo poſtmodùm renunciet.

E

Matth. 8.	Marc.	Luc. 9.	Ioan.
Videns autem Ieſus turbas multas circum ſe, iuſſit diſcipulos ire trans fretum. Et accedens vnus Scriba, ait illi, Magiſter, ſequar te quocunque ieris. Et dicit ei Ieſus, Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet. Alius autem de diſcipulis eius ait illi, Domine, permitte me primùm ire, & ſepelire patrem meum. Ieſus autem ait illi, Sequere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.		Factum eſt autem, ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum, Sequar te quocunque ieris. Dixit illi Ieſus, Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet. Ait autem ad alterum, Sequere me. Ille autem dixit, Domine, permitte mihi primùm ire, & ſepelire patrem meum. Dixitque ei Ieſus, Sine vt mortui ſepeliant mortuos ſuos: tu autem vade, & annuntia regnum Dei. Et ait alter, Sequar te Domine, ſed permitte mihi primùm renuntiare his qui domi ſunt. Ait ad illum Ieſus, Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei.	

Introdu-ctio. Gre. Náz. ATHENIS VETVS lex erat, eáque meo quidem iudicio præclariſſimè F
conſtituta, inquit Gregor. Nanzanzenus, Epiſtol. ad Eudoxium Rhe-
torem, quæ adoleſcentes, cùm pubertatis annos attigiſſent, ad artes
Quid olim factum ad iuuentutẽ formandã. hunc in modum duci iubebat. Cuiuſlibet artis inſtrumenta publi-
cè proponebantur, atque iis admouebantur adoleſcentes. Quocun-
que autem delectari quemque contigiſſet, ad id accurrere: huius quo-
que artem edocebatur: quòd videlicet ea plurimùm rectè ſuccedant,
quæ natura duce aggredimur: ac contrà, ea quæ inuita natura ſuſcipiuntur, ſpem fruſtrari ſo-
leant. Inde fit, vt ſicut ad artes mechanicas cuiuſque affectio, & optio attendenda eſt: ita maxi-
mè, vt quis ad diuina Eccleſię officia promoueatur. Non enim omnium eſt idem affectus. Sunt
qui mercaturam, alij qui medicinam, alij iuriſprudentiam ſequi malunt: omnium autem maxi-
mè deligi oportet, & qui Theologiam, & ſacrum Eccleſiæ miniſterium profiteantur. Hoc nos G
Summa. ex ſequente Euãgelica hiſt. colligemus. Tres enim, non inuiti, ſed ſponte Chriſtum ſequi pol-
licentur: adhuc tamen nec facilè admittuntur, nec repelluntur, ſed ita cum illis agit Chriſtus, vt
conſiderent

Quid tandem valeant humeri, quid ferre recuſent.

Cùm enim Chriſtus ſocrũ Petri ſanaſſet, & in deſertum ſe contuliſſet, conquerentibus diſci-
pulis, quòd & populum ſui magna cupiditate ductum relinqueret: Eamus, inquit, in vicos pro-
ximos & ciuitates, vt & ibi prædicem. Interpoſitis autem quibuſdam diebus, *Vidẽs Ieſus turbas
multas circum ſe, iuſsit diſcipulos ire trans fretum. Factum eſt autem ambulantibus illis in via, & ac-*
August. *cedens vnus Scriba, &c.* Aug. lib. 2. de conſ. Euãg. cap. 2. Quod autem dictum eſt de turbis, aliud
Conciliatio Euangeliſtarum. Matthæum recordatum interpoſuiſſe accipere debemus, quod die quodam acciderit. Et cap.
23. Deinde quod ſequitur: Et accedẽs vnus Scriba, dixit illi, Magiſter, ſequar te quocunq; ieris, H
vſque ad illud, Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos: hoc ſimiliter narrat & Lucas. Sed ille
poſt plura: nec ipſe ſanè expreſſo ordine temporum, ſed recordantis modo. Vtrum quod priùs
omiſit, an quod poſteriùs etiam factum, quàm ſunt ea quæ ſequuntur, præoccupauit, incertum
eſt. Ita enim dicit: Factum eſt ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum, Sequar te quo-
cunque ieris. Et reſpondit ei prorſus eadem quæ Matthæus commemorat. Quòd autem
Matthæus dicit tunc iſtud geſtum eſſe, quando iuſſit vt irent trans fretum: Lucas verò, am-
bulantibus illis in via, non eſt contrarium: quia in via vtique ambulabant, vt venirent ad fre-
tum. Et de illo qui petiuit primùm ſepelire patrem ſuum, Matthæus & Lucas omninò con-
ſentiunt. Quòd enim Matthæus primò eiuſdem verba poſuit hoc propter patrem ſuum
petentis, & deinde dicentis, Sequere me: Lucas autem primò Domini dicentis, Sequere me,
& deinde illius hoc petentis: ad ſententiam hoc nihil intereſt. Commemorauit Lucas & alium I
dixiſſe, Sequar te Domine: ſed primùm permitte mihi renunciare his quæ domi ſunt: de quo
Chryſoſt. tacet Matthæus. Cæterùm quòd *iuſsit diſcipulos ire trans fretum*, vt Matthæus ſcribit: Chryſo-
ſtom. hom. 28. in Matt. Vidéſne, inquit, iterum, immò creberrimè, quanto ſtudio fugiat oſten-
tationem? Nam cæteri quidem dicunt dæmonibus eum præcepiſſe, ne dicerẽt quòd ipſe eſſet.
Matthæus autem dicit, quòd turbas remouebat: quod faciebat, partim nos docens, humilianſ-
q́ue, partim ne Iudæi peſtiferæ veneno inuidiæ tabeſcerent, monens nihil prorſus ad oſtẽtatio-
nem nobis eſſe faciendũ. Cæterùm interim dum iter facit, *Accedens vnus Scriba, dixit illi, Ma-
giſter, ſequar te quocunque ieris.* Hoc mirum videatur, ſi fortè vt verba, ita & mens ipſius loque-
retur. Verùm & iſte de iis eſt, de quibus Pſaltes: Venenum aſpidum ſub labiis eorum. *Sequar te,*
inquit. Sequuturum ſe iactabat, qui in momento Chriſtum erat relicturus: Aut ſi ſequuturus
fuerat, ſic vtique, vt aut Chriſto inſidiaretur, aut ſuis commodis potiùs, quàm Chriſti doctri- K
Quidam Chriſtum ob lucrum ſequuntur. næ intenderet. Nam quæſtui ſeruiens, inquit Chryſoſtomus, cùm propter multitudinem ſi-
gnorum multos vndiq; affluere videat, putauit Dominum inde ditari, & ideò ſequi cupiebat.
Huic tandẽ ſimilis extitit Simon, qui (Act. 8.) pecunia ſibi conferendi Spiritus ſancti poteſtatẽ
dari cupiebat. Ad quem Petrus, Pecunia tua tecum ſit in perditionẽ. Huic denique & ij ſimiles
ſunt, qui Eccleſiæ miniſteria ſequũtur, non miniſteriorũ ratione, ſed vt ex illis magnos ſibi pro-
uentus acquirãt. Hinc fit, vt ſtatim atque ſacerdotium aliquod adepti ſunt, redituũ potiùs tem-
Pet. Chryſ. poralium, quàm animarum rationem habeant. Petr. Chryſolog. hom. 19. Decipit, non accedit,
qui promittit Dominũ incautè ſequi. Sed ad omnia poſſe, quis ꝓmittit? Dixiſſet potius, Sequar
te, quocunque iuſſeris: humaniùs certè, quocunque volueris. Sic autẽ dicit, *Quocunque ieris*, qui
Iactantia nimia. inter ſe & Dominum quid interſit, ignorat. Sic dicit, qui Chriſtum Deũ non intelligit, ſed ma-
giſtrum. *Sequar te quocunque ieris.* Petrus per mare ſequitur, ſed ſubmergitur: ad paſſionem
ſequitur,

A ſequitur,ſed negat. Et ſi Petrus ſic deficit,ſic ſuccumbit ad pauca: iſte quis eſt, qui ſe ad omnia
ſequi Dominum ſic promittit? *Sequar te quocunque ieris.* Sic dicit iſte,quaſi poſſet cum Chriſto
ſubire conflictum,ignominiam crucis adire per gloriam,intrare mortis arcē,mortē mortificare
per mortē,penetrare ignotos tartari ſinus,dirúpere inferni vincula, ſeculis iam duratas animas
oblitas ad lucem propria reuocare per corpora,concutere terrā,ſaxa ſcindere,ſepulchra reſera-
re,educere ſepultos ab inferis,teſtes ſuæ reſurrectionis afferre. Adhuc adiiciat iſte ire quocun-
que vadit Chriſtus,ſuperſedeat humeris Angelorum,conſcendat cœlos, conſideat patri, apicē
teneat omnium cœleſtium dignitatum:ad iſta Chriſtum,ad hæc Dominum Scriba ſtultus,ſu-
perbus vernula,ſequi ſe Dominum cur promittit? Non enim humanæ poteſtatis eſt Chriſtum
ſequi,ſeu etiam ea quæ nobis ad ſequendú propoſita ſunt,attendamus. Alia enim ſunt,ad quæ
conari ſine blaſphemia non poſſumus. Non enim aut humanú genus redimere,aut in cœlos a-
B ſcēdere,aut ad dextrā patris Chriſto conſedere.i.parē cū illo gradú glorię aſſequi nō poſſumus.
Reliquorū omniū imitatores eſſe conuenit,non vt id ex nobis ipſis,ſed diuina cooperāte gratia
valeamus. Verū & iſta iactantia adulationis plena erat,qualis iis cōtigit,qui ditioribus,& hono-
ratioribus adblādiuntur,eapropter ſe ſeruos,mācipia,ad omnia paratiſſimos ore tenus clamāt:
nō alia prorſus ratione,quàm q̄ hiſce blandimētis ſibi lucrum cōparare ſtudent. Hoc hominū
genere aulæ principum ſcaturiunt. Verùm ab his coruis & vulpibus cauendum eſſe, monet *Aulici adulatores, corui & vulpes.*
Plutarchus toto lib. de diſcrimine adulatoris & amici. Et quis quæſo eſt, vt Iacobus ſcripſit, qui
craſtino ſibi certò aliquid ſpondere poſſit,aut profecturum ſe ad mercaturam,aut aliud quid-
uis facturum? Plutarch.

Sera nimis vita eſt craſtina,viue hodie.

Quis demùm ſe ſentiat ſuis viribus Chriſtum aſſequi poſſe? Iob.11. Forſitan Dei veſtigia com-
C prehendes,& vſque ad perfectū omnipotentē reperies? Eccl.11. Quid eſt homo,vt ſequi poſſit
regem factorem ſuum? *Et dixit ei Ieſus: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autē hominis non habet vbi caput ſuum reclinet.* Chryſoſt. hom.28. Oper. perf. in Matth. Hæc ſanè nō e- Chryſoſt.
rant repellentis,ſed eius qui & prauā illius opinionem carperet,& poteſtatem daret, ſi cum ſpe
eiuſmodi ſequi vellet. Theoph. in Matt. Chriſtus igitur eius cogitationi occurrens,quaſi in hūc Theophil.
modum dicit: Videris me velle ſequi,vt opes colligas:non vides ne quidem domum mihi eſſe?
Petrus Chryſol. ſer.19. Quid eſt hoc? Vulpes viribus infirma,calliditate potens, inuentrix doli, Pet. Chryſ.
fraudis artifex,ſimulationis magiſtra,ſimplicitatis vacua,plena ſtrophis, auiū domeſticarū præ-
do,tectis familiaribus inimica:meritò hanc Chriſtus format in typū Herodis principis Iudæo- *Vulpes quid ſignificet.*
rum,qui priſtinæ libertatis oblitus,ſub Romana poteſtate cōſiſtens,dominabatur arte,callidi-
tate regnabat,imperabat fraude,præſidebat dolis,ſimulatione pollebat:& quia ab exteris Gen-
D tibus nō valebat referre prædam,familiarē plebem,vernaculos populos,velut plebē domeſticā
deuorabat. Probat hoc Chriſtus,quando Herodi mandat, Ite,dicite vulpi illi. (Luc.13.) Verè
vulpes,qui regnum dolis rapit,quod nec naſcendo meruit,nec viuendo. Hic ergo Herodes,in
cordibus ſcribarū vſq; ad necē Chriſti,foueas ſibi ſcelerū ſuorū collocauit:nec reliquit locū,vbi
Chriſtus caput ſuū,quod Deus eſt,reclinaret. Et ad eius inſtar Scribæ & Phariſæi vulpes erāt,
vt qui doloſis impoſturis ſibi plebē deuincirēt,& ex rebus omnibus,mēta & aneto ſibi lucra cō
quirerēt:aliud vtiq; ore,aliud corde præ ſe ferētes. Quodquidē ex tot quæſtionibus colligimus,
quas ipſi cum honoris prærogatiua ex Chriſto quæſierunt:nunc ipſum Magiſtrū, nunc Rabbi
vocantes, cùm tamen illū infenſiſſimo odio auerſarentur. Auguſt. de verb. Domini, in Matt. Auguſtin.
ſer.7. Itaq;,inquit,ſi miraris,dicēs: Quid eſt hoc,q̄ magiſtro bono Domino Ieſu Chriſto inui- *An Chriſto diſplicuerit hic ipſum ſequi paratus.*
tāti diſcipulos,quibus daret regnū cœlorū,diſplicuit tā paratus? Sed quia talis magiſter erat,qui
futura præuideret,intelligimus,fratres,iſtū hominē,ſi ſequeretur Chriſtū, ſua quæſiturū fuiſſe,
E nō quæ Ieſu Chriſti. (Phil.2.) Ipſe enim dixit (Mat.7.) Nō omnis qui dicit mihi, Domine, Do-
mine,intrabit in regnū cœlorū. Et iſte de ipſis fuit,nec ipſe ſic nouerat,quomodo medicus in-
ſpiciebat. Nam ſi iam ſe fictum eſſe ſperabat,ſi iam doloſum & inſidioſum ſe nouerat: cui lo-
queretur,non nouerat. Ipſe eſt enim, de quo Euangeliſta ait, (Ioan.2.) Non opus habebat, vt
quiſquam ei teſtimoniū perhiberet de homine:ipſe enim ſciebat,quid eſſet in homine. Quid
ergo reſpondit? *Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet.* Sed vbi non habet? In fide tua. Vulpes enim foueas habent in corde tuo,
quia doloſus es. Volatilia cœli habent nidos in corde tuo, elatus es. Doloſus & elatus non
me ſequeris. Idem lib.3. Quæſt. Euang. qu. 6. Intelligitur ergo miraculo Domini commotus, Idem Aug.
propter inanem iactantiam Dominum ſequi voluiſſe,quam ſignificant aues: finxiſſe autem di-
ſcipuli obſequium: quæ fictio vulpiū nomine ſignificata eſt. Reclinatione verò capitis, humili-

tatem ſuam ſignificauit, quæ in illo ſimulatore ac ſuperbo non habebat locum. Eandem interpretationem ſequitur tom. 6. lib. de ſancta virginitate, cap. 51. Clemens Alexand. lib. 4. Strom. F
Clemens Alexand. Vulpes itaque foueas habēt, inquit: quia eos, qui in effodiendis & infodiēdis verſantur diuitiis, homines prauos, & planè terræ filios, vulpes appellauit. Similiter etiā de Herode. Abite, dicite huic vulpi, Ecce dæmonia eiicio, & curationes efficio hodie & cras, & tertiò conſumor. Volucres enim cœli, eos qui cœlo ab aliis auibus ſunt diſtincti, qui reuera ſunt mundi, qui ad cœleſtis
Rupertus. verbi cognitionē euolare poſſunt, vocauit. Rup. lib. 7. in Matt. Quanti hodie ſunt, inquit, ꝓpter quos horū meminiſſe oportuit: quorū in cordibus, cùm in ore ſanctā cōuerſationē profiteātur, maligni ſpiritus ita cubant, ſicut vulpes in foueis, ſicut volucres in nidulis: & locus in eis nō eſt,
Euthym. vbi filius hominis caput ſuū reclinet? Euth. in Matt. Et vulpibus, inquit, & volucribus ſum pauperior: nec enim receptaculum habeo, nec quantum ſufficiat ad caput tantū reclinandū. Tales
Greg. Naz. autem eſſe volo & eos qui me ſequuntur. Greg. Nanz. ad Hellenium: Ita enim vitam cōparare G oportet, vt à terrenis opibus, quibus mundi huius princeps, miſerorū mortaliū animos eludere, quaſq; ſubinde ad alios alióſque transferre ſolet, omninò abhorreāt, ſpemq; bonorū eorū, quæ
Christiana paupertas. nec vnquā dominos ſuos deſerunt, inſtar omniū opū habeant. Eſt enim, vt quibuſdā interiectis ſcribit, maximæ cuiuſdā hæreditatis inſtar, paupertas ſacra, velut cōmodiſſimū virtutis organū. Porrò Chriſtus cū diues eſſet, pro nobis pauper factus eſt, vt eius paupertate diuites eſſemus. Nā quia miratur mundus diuitias & honores, illas Chriſtus contēpſit, non modò vt eas contēnendas doceret: ſed & vt oſtenderet ſe non humanis mediis nomē ſuū propagaſſe. Et quia docebat verā beatitudinē in futuro repoſitā eſſe, ideò hìc paupertatē elegit: ſuæ tandē gloriæ diuitias poſt reſurrectionē oſtenſurus. Et fuit ſanè hæc etiā Gentilium philoſophia, vt præ ſapientia omnia iſthæc caduca ſpernerent. Prophetæ verò paupertatem volūtariam ſecuti ſunt, cùm &
Chryſoſt. ipſi, ſi voluiſſent, diteſcere poſſent. Chryſoſt. hom. 2. ad pop. Antioch. Dic enim mihi, quid Helya pauperius? Sed propterea omnes diuites vincebat, quoniā pauper hic erat. Ipſam verò pau- H
Pauperes Christiani sunt diuites. pertatē ex mentis opulentia elegit. Qui enim omnem pecuniarū copiā, animi ſui magnitudine eſſe putauit inferiorem, nec philoſophia ſua dignā: ideò tātam pauperiē amplexatus eſt. Quòd ſi magna præſentia putaſſet, non tantùm meloten poſſediſſet: ſed ita vitæ vanitatem condemnauit, & tanquam lutum proiectum omne aurum deſpexit, vt præter amictum illum nihil amplius poſſideret. Idcircò rex pauperis indigebat, & ad corpus nihil pluſquàm meloten habens, hlabat, qui tantū habebat aurum: ſic ſplendidior trabea erat melote, & regalibus aulis iuſti ſpelunca.
Io. Damaſ. Ioan. Damaſc. hiſt. Barlaam cap. 15. Atqui pauci ſunt, vt ait Dominus, qui per arctam &
Diuitiæ auocant à Dei cultu. anguſtam viam hanc incedant: qui autem per facilem & latam, quamplurimi. Nam qui ſemel pecuniarum cupiditate, & vitiorum, quæ ex voluptatibus oriuntur, amore correpti, vanæq; & inani gloriæ addicti ſunt, vix ab ipſis diuelli poſſunt, vt qui alieno domino, quiq; omnia cōtrà ac I Deus imperat, atque ipſos tanquā cathenis quibuſdam vinctos tenet, vltrò ſeipſos māciparint. Hinc fit, vt & iſte Scriba Chriſtum ſequi non poſſit, cupidus laudis, & opum: cùm omnē hunc
Druthmar. fumum abiiciendum Chriſtus ſuo exemplo monuerit. Vnde, ſicut meditatur Druthmarus in Matt. ait, Quid me vis ſequi lucri cauſa, cū tantæ paupertatis ſim, vt quod beſtiæ paruæ & volucres cœli habent, hoc careā? Videlicet nec vbi lectū faciam, niſi in aliorū manſionibus hoſpitando, victu & veſtitu contentus ſim. *Dixit autem ad alterū, Sequere me. Ille autē de diſcipulis eius*
Cl. Alex. Auguſt. *erat.* Quis fuerit, non dicitur. Tamen Clemens Alexand. lib. 3. Strom. ſcribit fuiſſe Philippum. Auguſtinus ſer. 7. de verb. Dom. in Matth. Quantum mali in illo, tantum boni videbat in iſto. Ideò & iſtum tacentem, & nihil promittentem inuitat, vt ſequatur. Nouit Dominus qui ſunt eius. Propterea & à vocante dictū eſt, Iacob dilexi, Eſau autē odio habui. Ego ſcio, inquit, quos elegerim. Ita piſcabatur Chriſtus. Nā ſimile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex K omni genere piſcium congreganti: quam cùm impleta eſſet, educentes, & ſecus littus ſedētes, elegerunt bonos in vaſa ſua, malos autem foras miſerunt. Eligit igitur Chriſtus iſtum vt bonum piſcem, & illum ab altero diſcernit. *Ille verò dixit, Domine, permitte mihi primùm ire, & ſepelire patrem meum.* Sine hoc me vltimum pietatis officium patri exhibere. *Ieſus autē ait illi, Se-*
P. Chryſol. *quere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Pet. Chryſol. hom. 19. Nūquid, inquit, ſic Chri-
Non negat Christus obsequium in defunctos. ſtus negat vltimū pietatis obſequiū? Vetat extremū munus, parētibus quod debetur? Nō pietatis obſequiū negat, ſed diuinam præponit humanis affectibus ſeruitutē. Hoc enim non primū eſſe debuit, ſed ſecundum: & terrenus pater cœleſti poſtponendus eſt. Auguſtin. ſer. 7. de verb. Domini, in Matth. Fides cordis eius Domino ſe oſtendebat, inquit, ſed pietas differebat. Do-
Auguſt. minus autem Chriſtus, quando parat homines Euangelio, nullā excuſationem vult interponi carnalis huius, tēporaliſque pietatis. Equidē & lex Dei habet, & ipſe Dominus arguit Iudæos,

quia

A quia deſtruebant ipſum mãdatum Dei. Et Paulus Apoſtolus in Epiſtola ſua (Epheſ.6.) poſuit,
& dixit, Hoc eſt mandatum primum in repromiſſione, Honora patrem tuum, & matrem tuã.
Volebat ergo iſte iuuenis obtemperare Deo, & ſepelire patrem ſuum: ſed eſt locus, & eſt tem-
pus, & eſt res, quæ huic rei, huic tempori, huic loco ſeruiat. Honorandus eſt pater, ſed obedien- *Deus parẽtib' præponendus eſt.*
dum eſt Deo. Amandus eſt generator, ſed præponendus eſt creator. Ego, inquit, ad Euangeliũ
te voco, ad aliud opus mihi neceſſarius es. Maius eſt hoc, quàm quod vis facere. Hieronym. E-
piſt. ad Heliodorum, ita monet omnia contemnenda eſſe, vt ad Deum conuolemus: nec hoc
crudelitatis eſſe genus docet. Nunc, inquit, & gerula quondam, iam anus, & nutricius ſecũdus Hieron.
poſt naturalem pietatem pater clamitat: Morituros expecta pauliſper, & ſepeli. Forſitã & laxis
vberum pellibus mater, ærata rugis fronte, antiquum referens mammis lallare, congeminet.
Dicant ſi volunt & Grammatici: In te omnis domus inclinata recumbit: Facilè rumpit hæc
B vincula amor Dei, & gehennæ timor. At contrà ſcriptura præcipit parentibus obſequendum:
ſed quicumque eos ſupra Chriſtum amat, perdit animam ſuam. Gladium tenet hoſtis vt me
perimat, & ego de matris lachrymis cogitabo? Propter patrem militiam Chriſti deſeram, cui
ſepulturam Chriſti cauſa non debeo, quam etiam omnibus eius cauſa debeo? Domino paſ-
ſuro timidè Petrus conſulens, ſcandalum fuit. Paulus retinẽntibus ſe fratribus ne Hieroſolymã
pergeret, reſpondit: Quid facitis plorantes, & conturbãtes cor meũ? Ego enim nõ ſolùm ligari,
ſed & mori in Hieruſalem, pro nomine Domini Ieſu Chriſti paratus ſum. Euthym. in Matth. Euthym.
Itaque quod Dominus dixit, *Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos*, prohibuit eũ non vetans ho-
norare parentes, ſed docens oportere eũ, qui cœleſtia appetit, non cõuerti ad terrena: neque vi-
uidis relictis, ad mortifera recurrere, aut ſupra Deũ honorare parentes. Sciebat enim quòd alij
C cum eſſent ſepulturi: nec æquum erat, vt ab his, quæ magis neceſſaria eſſent, recederet. Opinor
autem eum, qui mortuus erat, infidelem fuiſſe, ideóque dixiſſe Chriſtum, *Dimitte mortuos*, hoc
eſt, recede ab his, qui in fide mortui ſunt, vt ſepeliant mortuos, qui ipſum contingunt. Nam hic
mortuus non eſt tuus mortuus: nec enim fideli pars eſt cum infideli. Cyrillus Alex. lib. 8. in Io- Cyr Alex.
an. c. 23. Omnis enim qui peccat, moritur: vt Dominus per Ezechielem dicit, Anima quæ pec-
cauerit, ipſa morietur. Petrus Chryſologus, ſer. 19. Fidei filius, inquit, ad domum perfidiæ cur re- Pet. Chryſ.
diret? Salutis proles, perditum cum perditis cur defleret? Reſurrectionis pignus ad ſepulchra ge-
nitoris quid curaret? Aug. ſer. 7. de verb. Dom. in Matth. Pater tuus mortuus eſt: ſunt alij mortui Auguſtin.
qui ſepeliant mortuos. Mortui ſepelientes mortuos, qui ſunt? Poteſtne mortuus à mortuis ſepe-
liri? Quomodo inuoluunt, ſi mortui ſunt? Quomodo plangunt, ſi mortui ſunt? Et in-
uoluunt, & plangunt, & mortui ſunt, quia infideles ſunt. Idem libr. 4. de Trinit. cap.
3. Sic Dominus in vna ſententia Euangelica, vtramque mortem cuiuis facilè diſcernen- *Quomodo*
D dam poſuit, vbi ait: Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos. Sepeliendum quippè corpus mor- *mortui ſepeliãt mor-*
tuum erat: ſepultores autem eius per infidelitatis impietatẽ, in anima mortuos intelligi voluit: *tuos.*
quales excitantur, cùm dicitur, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chri-
ſtus. (Epheſ. 5.) Idem lib. 3. Qu. Euang. q. 7. mortuos hîc non credentes dicit. Mortuos ſuos, qui Idẽ Aug.
nihilominus ſine fide de corpore exierint. Petrus Chryſolog. ſer. 19. Quomodo mortui ſepe- Pet. Chryſ.
liunt mortuos ſuos? Fratres, ipſe dixit, Ego ſum vita. Quod eſt anima corpori, hoc eſt animæ
Chriſtus: ſine anima corpus non viuit, non viuit anima ſine Chriſto. Recedente anima mox
corpori fœtor, corruptio, putredo, vermis, cinis, horror, & omnia viſu deteſtanda ſuccedunt:
diſcedente Deo, confeſtim venit in animam peccatorum fœtor, corruptio criminum, vitio-
rum putredo, conſcientiæ vermis, vanitatum cinis, infidelitatis horror, & fit in corporis ſe-
pulchro viuo funus animæ iam ſepultum. Accedebat ad cauſam, quòd cadauer perfidiæ
E perfidis agebatur obſequiis, & impietatis miniſterio pietas curabatur. Ita tantum ab infideli-
um conſortio nos abeſſe debere Chriſtus monebat, vt ne quidem ad patris infidelis ſepultu-
ram nos intendere permittat, ne fortè hac occaſione, cum infidelibus permixti, horum e-
tiam perfidiam & impietatem probare videamur. Hilarius lib. Comment. in Matth. Can. 7. Hilarius.
Primùm enim, inquit, oſtendit Chriſtus, perfectam in ſe fidem, nulla ſecularis in alterũ officij
religione eſſe deuinctã: Deinde inter fidelem filium, patrémq; infidelẽ, ius paterni nominis nõ
relinqui. Non igitur obſequiũ humandi patris negauit, ſed admonuit non admiſceri memoriis
ſanctorũ mortuos infideles: Mortuos autẽ etiã eos eſſe, qui extra Deũ viuant. Druthmarus, in Druthmar.
Matt. Ille ergo, ad quem ſepeliẽdum diſcipulos ire volebat, anima & corpore mortuus erat, &
illi qui iuxta eũ erãt, anima mortui erant. Et poterat euenire, vt ſi diſcipulus ad mortuos in ani-
ma veniret, ipſe animo moreretur: quia cũ ſancto ſanctus ſolet quis fieri, & cũ peruerſo peruer-
ti. Itaque ne animæ ſuæ periculum ſubiret, ſatius eſt vt aliis infidelibus infidelem patrem

tatem ſuam ſignificauit, quæ in illo ſimulatore ac ſuperbo non habebat locum. Eandem inter- F
Clemens Alexand. pretationem ſequitur tom.6.lib.de ſancta virginitate,cap.51. Clemens Alexand. lib.4. Strom.
Vulpes itaque foueas habēt,inquit: quia eos, qui in effodiendis & infodiēdis verſantur diuitiis,
homines prauos,& planè terræ filios,vulpes appellauit. Similiter etiā de Herode. Abite, dicite
huic vulpi, Ecce dæmonia eiicio,& curationes efficio hodie & cras,& tertiò conſumor. Volu-
cres enim cœli,eos qui cœlo ab aliis auibus ſunt diſtincti,qui reuera ſunt mundi,qui ad cœleſtis
Rupertus. verbi cognitionē euolare poſſunt,vocauit. Rup.lib.7.in Matt. Quanti hodie ſunt,inquit, ꝑpter
quos horū meminiſſe oportuit:quorū in cordibus, cùm in ore ſanctā cōuerſationē profiteātur,
maligni ſpiritus ita cubant,ſicut vulpes in foueis,ſicut volucres in nidulis:& locus in eis nō eſt,
Euthym. vbi filius hominis caput ſuū reclinet? Euth.in Matt. Et vulpibus,inquit,& volucribus ſum pau-
perior:nec enim receptaculum habeo,nec quantum ſufficiat ad caput tantū reclinandū. Tales
Greg.Nāz. autem eſſe volo & eos qui me ſequuntur. Greg.Nanz.ad Hellenium: Ita enim vitam cōparare G
oportet,vt à terrenis opibus,quibus mundi huius princeps,miſerorū mortaliū animos eludere,
quaſq́; ſubinde ad alios alióſque transferre ſolet,omninò abhorreāt,ſpemq́; bonorū eorū, quæ
nec vnquā dominos ſuos deſerunt,inſtar omniū opū habeant. Eſt enim,vt quibuſdā interiectis
Christiana paupertas. ſcribit,maximæ cuiuſdā hæreditatis inſtar,paupertas ſacra,velut cōmodiſſimū virtutis organū.
Porrò Chriſtus cū diues eſſet,pro nobis pauper factus eſt, vt eius paupertate diuites eſſemus.
Nā quia miratur mundus diuitias & honores,illas Chriſtus contēpſit,non modò vt eas contē-
nendas doceret:ſed & vt oſtenderet ſe non humanis mediis nomē ſuū propagaſſe. Et quia do-
cebat verā beatitudinē in futuro repoſitā eſſe,ideò hîc paupertatē elegit:ſuæ tandē gloriæ diui-
tias poſt reſurrectionē oſtenſurus. Et fuit ſanè hæc etiā Gentilium philoſophia,vt piæ ſapientia
omnia iſthæc caduca ſpernerent. Prophetæ verò paupertatem volūtariam ſecuti ſunt, cùm &
Chryſoſt. ipſi,ſi voluiſſent,diteſcere poſſent. Chryſoſt.hom.2.ad pop.Antioch. Dic enim mihi,quid He- H
lya pauperius? Sed propterea omnes diuites vincebat,quoniā pauper hic erat. Ipſam verò pau-
Pauperes Christiani sunt diuites. pertatē ex mentis opulentia elegit. Qui enim omnem pecuniarū copiā,animi ſui magnitudine
eſſe putauit inferiorem, nec philoſophia ſua dignā:ideò tātam pauperiē amplexatus eſt. Quòd
ſi magna præſentia putaſſet,non tantùm meloten poſſediſſet: ſed ita vitæ vanitatem condem-
nauit,& tanquam lutum proiectum omne aurum deſpexit,vt præter amictum illum nihil am
pliùs poſſideret. Idcircò rex pauperis indigebat, & ad corpus nihil pluſquàm meloten habens,
hlabat,qui tantū habebat aurum:ſic ſplendidior trabea erat melote,& regalibus aulis iuſti ſpe-
Io.Damaſ. lunca. Ioan.Damaſc.hiſt.Barlaam cap.15. Atqui pauci ſunt,vt ait Dominus, qui per arctam &
Diuitiæ auocant à Dei cultu. anguſtam viam hanc incedant:qui autem per facilem & latam, quamplurimi. Nam qui ſemel
pecuniarum cupiditate,& vitiorum,quæ ex volupatibus oriuntur,amore correpti,vanæq́; & i-
nani gloriæ addicti ſunt,vix ab ipſis diuelli poſſunt,vt qui alieno domino,quiq́; omnia cōtrà ac I
Deus imperat,atque ipſos tanquā cathenis quibuſdam vinctos tenet, vltrò ſeipſos mācipàrint.
Hinc fit, vt & iſte Scriba Chriſtum ſequi non poſſit,cupidus laudis,& opum:cùm omnē hunc
Druthmar. fumum abiiciendum Chriſtus ſuo exemplo monuerit. Vnde,ſicut meditatur Druthmarus in
Matt.ait, Quid me vis ſequi lucri cauſa,cū tantæ paupertatis ſim,vt quod beſtiæ paruæ & vo-
lucres cœli habent,hoc careā? Videlicet nec vbi lectū faciam,niſi in aliorū manſionibus hoſpi-
tando,victu & veſtitu contentus ſim. *Dixit autem ad alterū, Sequere me. Ille autē de diſcipulis eius*
Cl.Alex. *erat.* Quis fuerit,non dicitur. Tamen Clemens Alexand.lib.3.Strom.ſcribit fuiſſe Philippum.
Auguſt. Auguſtinus ſer.7.de verb.Dom.in Matth. Quantum mali in illo,tantum boni videbat in iſto.
Ideò & iſtum tacentem,& nihil promittentem inuitat, vt ſequatur. Nouit Dominus qui ſunt
eius. Propterea & à vocante dictū eſt, Iacob dilexi, Eſau autē odio habui. Ego ſcio,inquit, quos
elegerim. Ita piſcabatur Chriſtus. Nā ſimile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex K
omni genere piſcium congreganti:quam cùm impleta eſſet,educentes,& ſecus littus ſedētes,
elegerunt bonos in vaſa ſua,malos autem foras miſerunt. Eligit igitur Chriſtus iſtum vt bo-
num piſcem,& illum ab altero diſcernit. *Ille verò dixit, Domine,permitte mihi primùm ire, & ſe-*
pelire patrem meum. Sine hoc me vltimum pietatis officium patri exhibere. *Ieſus autē ait illi, Se-*
P.Chryſol. *quere me,& dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Pet.Chryſol.hom.19. Nūquid,inquit,ſic Chri-
Non negat Christus obſequium in defunctos. ſtus negat vltimū pietatis obſequiū? Vetat extremū munus,parētibus quod debetur? Nō pieta-
tis obſequiū negat,ſed diuinam præponit humanis affectibus ſeruitutē. Hoc enim non *primū*
eſſe debuit,ſed ſecundum:& terrenus pater cœleſti poſtponendus eſt. Auguſtin. ſer.7. de verb.
Domini,in Matth. Fides cordis eius Domino ſe oſtendebat,inquit,ſed pietas differebat. Do-
Auguſt. minus autem Chriſtus,quando parat homines Euangelio, nullā excuſationem vult interponi
carnalis huius,tēporaliſque pietatis. Equidē & lex Dei habet, & ipſe Dominus arguit Iudæos,
quia

A quia deſtruebant ipſum mãdatum Dei. Et Paulus Apoſtolus in Epiſtola ſua (Epheſ.6.) poſuit,
& dixit, Hoc eſt mandatum primum in repromiſſione, Honora patrem tuum, & matrem tuã.
Volebat ergo iſte iuuenis obtemperare Deo, & ſepelire patrem ſuum: ſed eſt locus, & eſt tem-
pus, & eſt res, quæ huic rei, huic tempori, huic loco ſeruiat. Honorandus eſt pater, ſed obedien- *Deus parẽtib. præponendus eſt.*
dum eſt Deo. Amandus eſt generator, ſed præponendus eſt creator. Ego, inquit, ad Euangeliũ
te voco, ad aliud opus mihi neceſſarius es. Maius eſt hoc, quàm quod vis facere. Hieronym. E-
piſt. ad Heliodorum, ita monet omnia contemnendá eſſe, vt ad Deum conuolemus: nec hoc
crudelitatis eſſe genus docet. Nunc, inquit, & gerula quondam, iam anus, & nutricius ſecũdus Hieron.
poſt naturalem pietatem pater clamitat: Morituros expecta pauliſper, & ſepeli. Forſitã & laxis
vberum pellibus mater, ærata rugis fronte, antiquum referens mammis lallare, congeminet.
Dicant ſi volunt & Grammatici: In te omnis domus inclinata recumbit: Facilè rumpit hæc
B vincula ãmor Dei, & gehennæ timor. At contrà ſcriptura præcipit parentibus obſequendum:
ſed quicumque eos ſupra Chriſtum amat, perdit animam ſuam. Gladium tenet hoſtis vt me
perimat, & ego de matris lachrymis cogitabo? Propter patrem militiam Chriſti deſeram, cui
ſepulturam Chriſti cauſa non debeo, quam etiam omnibus eius cauſa debeo? Domino paſ-
ſuro timidè Petrus conſulens, ſcandalum fuit. Paulus retinẽtibus ſe fratribus ne Hieroſolymã
pergeret, reſpondit: Quid facitis plorantes, & conturbãtes cor meũ? Ego enim nõ ſolùm ligari,
ſed & mori in Hieruſalem, pro nomine Domini Ieſu Chriſti paratus ſum. Euthym. in Matth. Euthym.
Itaque quod Dominus dixit, *Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos*, prohibuit eũ non vetans ho-
norare parentes, ſed docens oportere eũ, qui cœleſtia appetit, non cõuerti ad terrena: neque vi-
uidis relictis, ad mortifera recurrere, aut ſupra Deũ honorare parentes. Sciebat enim quòd alij
C cum eſſent ſepulturi: nec æquum erat, vt ab his, quæ magis neceſſaria eſſent, recederet. Opinor
autem eum, qui mortuus erat, infidelem fuiſſe, ideóque dixiſſe Chriſtum, *Dimitte mortuos*, hoc
eſt, recede ab his, qui in fide mortui ſunt, vt ſepeliant mortuos, qui ipſum contingunt. Nam hic
mortuus non eſt tuus mortuus: nec enim fideli pars eſt cum infideli. Cyrillus Alex. lib. 8. in Io- Cyr. Alex.
an. c. 23. Omnis enim qui peccat, moritur: vt Dominus per Ezechielem dicit, Anima quæ pec-
cauerit, ipſa morietur. Petrus Chryſologus, ſer. 19. Fidei filius, inquit, ad domum perfidiæ cur re- Pet. Chryſ.
diret? Salutis proles, perditum cum perditis cur defleret? Reſurrectionis pignus ad ſepulchra ge-
nitoris quid curaret? Aug. ſer. 7. de verb. Dom. in Matth. Pater tuus mortuus eſt: ſunt alij mortui Auguſtin.
qui ſepeliant mortuos. Mortui ſepelientes mortuos, qui ſunt? Poteſtne mortuus à mortuis ſepe-
liri? Quomodo inuoluunt, ſi mortui ſunt? Quomodo plangunt, ſi mortui ſunt? Et in-
uoluunt, & plangunt, & mortui ſunt, quia infideles ſunt. Idem libr. 4. de Trinit. cap.
3. Sic Dominus in vna ſententia Euangelica, vtramque mortem cuiuis facilè diſcernen- *Quomodo mortui ſepeliãt mortuos.*
D dam poſuit, vbi ait: Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos. Sepeliendum quippè corpus mor-
tuum erat: ſepultores autem eius per infidelitatis impietatẽ, in anima mortuos intelligi voluit:
quales excitantur, cùm dicitur, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chri-
ſtus. (Epheſ. 5.) Idem lib. 3. Qu. Euang. q. 7. mortuos hîc non credentes dicit. Mortuos ſuos, qui Idẽ Aug.
nihilominus ſine fide de corpore exierint. Petrus Chryſolog. ſer. 19. Quomodo mortui ſepe- Pet. Chryſ.
liunt mortuos ſuos? Fratres, ipſe dixit, Ego ſum vita. Quod eſt anima corpori, hoc eſt animæ
Chriſtus: ſine anima corpus non viuit, non viuit anima ſine Chriſto. Recedente anima mox
corpori fœtor, corruptio, putredo, vermis, cinis, horror, & omnia viſu deteſtanda ſuccedunt:
diſcedente Deo, confeſtim venit in animam peccatorum fœtor, corruptio criminum, vitio-
rum putredo, conſcientiæ vermis, vanitatum cinis, infidelitatis horror, & fit in corporis ſe-
pulchro viuo funus animæ iam ſepultum. Accedebat ad cauſam, quòd cadauer perfidiæ
E perfidis agebatur obſequiis, & impietatis miniſterio pietas curabatur. Ita tantum ab infideli-
um conſortio nos abeſſe debere Chriſtus monebat, vt ne quidem ad patris infidelis ſepultu-
ram nos intendere permittat, ne fortè hac occaſione, cum infidelibus permixti, horum e-
tiam perfidiam & impietatem probare videamur. Hilarius lib. Comment. in Matth. Can. 7. Hilarius.
Primùm enim, inquit, oſtendit Chriſtus, perfectam in ſe fidem, nulla ſecularis in alterũ officij
religione eſſe deuinctã: Deinde inter fidelem filium, patrémq; infidelẽ, ius paterni nominis nõ
relinqui. Non igitur obſequiũ humandi patris negauit, ſed admonuit non admiſceri memoriis
ſanctorũ mortuos infideles: Mortuos autẽ etiã eos eſſe, qui extra Deũ viuant. Druthmarus, in Druthmar.
Matt. Ille ergo, ad quem ſepeliẽdum diſcipulos ire volebat, anima & corpore mortuus erat, &
illi qui iuxta eũ erãt, anima mortui erant. Et poterat euenire, vt ſi diſcipulus ad mortuos in ani-
ma veniret, ipſe animo moreretur: quia cũ ſancto ſanctus ſolet quis fieri, & cũ peruerſo peruer-
ti. Itaque ne animæ ſuæ periculum ſubiret, ſatius eſt vt aliis infidelibus infidelem patrem

Tho. Aq. ſepeliendum relinquat,& Chriſtum ſequatur. Thom. Aquin.lib. Comment.in Matth. monet F
nos, ne affectu ordinato erga parentes reuocemur à Chriſto. Ita enim moderari noſtram dile-
ctionem & ſollicitudinem oportet, vt primùm Deo dedicetur, & impendatur. Adiicit verò,
Tu autem vade, & annuncia regnum Dei. Hoc ſcilicet munus Apoſtolicum cæteris omnibus
officiis præferendum eſt: quia verbum Dei non eſt alligatum. Ex quo docentur ij, qui onus
prædicationis ſibi vendicãt, ne qua rerum terrenarum ſollicitudine auocentur. Nam ſi,vt ſcri-
Dio. Sicul. bit Diodorus Siculus, olim apud Babylonios ij qui aſtrorum curſus obſeruabant,publicã con-
tributione & impenſa alebantur, ne fortè victus cura obruti, à cœleſtibus animum auerterent:
Verbi miniſtris ne qua ſit ſollicitudo temporalium. quantò conuenientius eſt miniſtrum verbi ita communibus fidelium expenſis & ali,& veſtiri,
vt omnem ſuam in Deum,& miniſterium ſuum ſollicitudinem impendat? *Et ait alter, Sequar*
te Domine, ſed permitte mihi primùm renunciare his qui domi ſunt. Semper aliquid eſt,quod remo-
retur ſpiritum. Spiritus promptus eſt, vt inquit Chriſtus,caro autem infirma. Audimus & ex K
parabola,illos qui ad nuptias vocãtur,excuſare ſe,alios quòd vxorem duxerint, alios quòd iuga
boum emerint, iſte adhuc domeſticorum ſuorum affectu retinetur. Cæterùm renuntiare hîc
non ſignificat, interdicere ſibi, & ablegare à ſe: quaſi id facturus ſit, quod Chriſtus monet,
(Luc.14.)vt renunciemus omnibus quæ poſſidemus:ſed ſignificat vale dicere. ἀπαγγέλλειν enim
annunciare eſt: vt qui ſuam primùm intentionẽ parentibus ſignificaturus eſſet,& ita cum bona
Auguſtin. illorum venia Chriſtum ſequuturus. Auguſt.ſerm.7.de verb. Dom.in Matth. Credo hic ſenſus
eſt: Annunciem meis,ne fortè,quomodo fieri ſolet,quærant me. *Et Dominus, Nemo mittẽs ma-*
num ſuam ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei. Vocat te Oriens,& tu attẽdis Oc-
Euthym. cidentem? Euthym.in Luc. Parabolicè ergo Saluator dixit, Aratrum,& Sequi ſe: & tãtumdem
Quid aratrum, ager, manus, aſpectus. eſt,ac ſi dicat: Nemo qui me ſequi conatur, ſi à tergo reſpiciat, hoc eſt, mentem adhuc ad tem-
poralia deflectat, aptus eſt ad regnum Dei. Oportet enim eum, qui eligit ſequi Chriſtum, con- I
feſtim omnia deſpicere, & ſequi, ne oculos quidem ab eo diuertendo, ne fortè habitu ac ſpe-
Bonauent. cie eorum, quæ à tergo ſunt, retineatur. Bonauentura in Luc. Huius rei figura præceſſit in vxo-
re Loth(Geneſ.19)quæ reſpiciens poſt ſe, verſa eſt in ſtatuam ſalis. Quia talis homo efficitur
inutilis,& ſterilis:& ideò Luc.17. Qui fuerit in agro, non redeat. Memores eſtote vxoris Loth.
Vnde 2. Pet.2. Melius enim erat illis non cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt cognitionem,
retrorſum cõuerti ab eo, quod illis traditum eſt, ſancto mandato. Contingit enim eis illud Pro-
uerbij, Canis reuerſus ad vomitum. Quod rectè intelligi poteſt de recidiuantibus & apoſtatis.
Et ideò è diuerſo ſuadetur, Eccl.5. Eſto firmus in via Domini. Talis erat Apoſtolus, ſicut dicitur
Phil. 3. Quæ retrò ſunt obliuiſcens, ad ea verò quæ ſunt priora, extendens meipſum, ad deſti-
natum perſequor, ad brauium ſupernæ vocationis. Et ideò ipſe monebat Epheſ.3. In charitate
radicati & fundati, vt poſſitis comprehendere,&c. Sciebat enim à Domino dictum eſſe,(Mat- H
th.7.)Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Ad hoc potiſſimùm ſcriptura nos in-
uitat. Vnde per totam legem & Prophetas prohibet filiis Iſraël, ne reuertantur in Ægyptum:
id eſt, ne à diuino obſequio conuertatur homo ad mundum. Hinc factum eſt, vt quia Iſraelitæ
in mentem repetebant pepones & melones, quibus abundauerant in Ægypto, & pertæſi de-
ſerti, rurſus ad Pharaonis terras redire cupientes, à Domino in deſerto interfecti ſint. (Num.
Auguſt. 14.) Auguſtin.tom. 9.in tract. de rectitudine Catholicæ conuerſationis: Non igitur, inquit, in ar-
repto benè agendi propoſito penitùs laſſeſcamus. Reſpicere enim retrorſum, nihil aliud
eſt, quàm in eo quenquam pœnitere, quod cœperit bonum, & rurſum mundanis deliciis obli-
gari.

Chriſto in nauicula dormiente, tanta tempeſtas oritur, vt diſcipuli ſibi timentes illum excitare audeant: qui quidem ab eo de modica fide arguuntur. Tandem imperauit ventis & mari, fitque magna tranquillitas: vnde & omnes magno timore concutiantur.

Matt. 8.	Mar. 4.	Luc. 8.	Ioan.
A Et aſcendente eo in nauiculam, ſecuti ſunt eum diſcipuli eius: & ecce motus magnus factus eſt in mari, ita vt nauicula operiretur fluctib⁹: ipſe verò dormiebat. Et acceſſerūt ad eum diſcipuli eius, & ſuſcitauerunt eū, dicentes, Domine, ſalua nos, perimus. B Et dicit eis Ieſus, Quid timidi eſtis modicæ fidei? Tunc ſurgens imperauit ventis & mari, & facta eſt tranquillitas magna. Porrò homines mirati ſunt dicētes, Qualis eſt hic, quia venti & mare obediunt ei?	Et ait illis in illa die, cùm ſerò eſſet factum, Tranſeamus cōtrà. Et dimittentes turbam, aſſumunt eum ita vt erat in naui: & aliæ naues erant cum illo. Et facta eſt procella magna venti, & fluctus mittebat in nauim, ita vt impleretur nauis. Et erat ipſe in puppi ſuper ceruical dormiens: & excitant eum, & dicunt illi, Magiſter, non ad te pertinet quia perimus? Et exurgens comminatus eſt vēto, & dixit mari, Tace, obmuteſce. Et ceſſauit ventus: & facta eſt tranquillitas magna. Et ait illis, Quid timidi eſtis? necdum habetis fidem? Et timuerunt timore magno: & dicebant ad alterutrum, Quis, putas, eſt iſte, quia & ventus & mare obediunt ei?	Factum eſt autem in vna dierum, & ipſe aſcendit in nauiculam & diſcipuli eius, & ait ad illos, Transfretemus trans ſtagnum. Et aſcenderunt. Et nauigantibus illis obdormiuit: & deſcendit procella venti in ſtagnum, & complebantur, & periclitabantur. Accedentes autem ſuſcitauerunt eum dicentes, Præceptor, perimus. At ille ſurgens increpauit ventum & tempeſtatem aquæ: & ceſſauit, & facta eſt tranquillitas. Dixit autem illis, Vbi eſt fides veſtra? Qui timentes mirati ſunt adinuicem, dicentes, Quis, putas, hic eſt, quia & ventis & mari imperat, & obediunt ei?	

C

SI QVID pauoris infantes corripiat, tunc ad nutrices magno clamore *Introductio.*
conuertuntur. Quanto verò meliùs nos excipit Chriſtus? Seneca lib. 6. de beneficiis, Deorum in nos beneuolētiam, nutricum ſimilitudine explicat: vt quæ etiam renitentibus paruulis adblandiantur. Quis autem Chriſti in nos beneuolentiam explicare poſſit? Quis vobis noceat, ſi boni æmulatores fueritis? Adſit morbus, hoſtis, tempeſtas, fames, aut quæuis alia tribulatio: an non de nobis id dici poterit, Clamauerunt ad Dominum cùm tribularentur, & de neceſſitatibus eorum eripuit eos? Hoc nos ex Euangelica colligemus hiſto- *Summa.*
ria, quæ nunc enarranda eſt: deſcripta quidem à Matthæo, Marco & Luca. Iſta verò contigiſſe ſtatim poſt habitam ad tres illorum, qui Chriſtum ſe ſecuturos pollicebantur, reſponſionem,
D ſcribit Auguſtinus lib. 2. de conſ. Euangel. cap. 23. & 24. Nec hoc mirum videri debet, cùm *Auguſt.*
Matth. cap. 8. enarratis quibuſdam parabolis, adiecit: Non factum eſt in illa die, ſed *factum eſt in vna dierum:* quoniam & hanc hiſtoriam per recapitulationē priùs omiſſam hîc inſeruit. Nec enim definit quo die hoc contigerit. Euthym. in Matth. Quum enim turbis beneficia contu- *Euthym.*
liſſet, ſanando languores & morbos eorum, videbantur diſcipuli nullo affecti beneficio. In hos igitur ſuam exercet munificentiam: at poſtquàm eos permiſit in demerſionis periculum incidere, demum mirabiliter eripit. Sed & mox ſequitur vocatio Matthæi, quam initio prædicationis Chriſti contigiſſe veriſimile eſt. Chryſoſtom. hom. 29. Oper. perf. in Matth. Lucas qui- *Chryſoſt.*
dem, ne quis ab eo temporum ordinem quærat: Et factum eſt, inquit, in vna dierum: Marcus quoque ſimiliter. Hæc autem à me prædicta ſunt, ne quis, quoniam non eodem modo ſcribunt omnes, diſcrepare ipſos arbitretur. Turbas igitur præmiſiſſe, ac diſcipulos tantùm ſecum retinuiſſe, illi etiam dicunt. Id autem non fruſtrà, neque caſu fecit: verùm vt futuri ſigni mira-
E culo ipſos corroboraret. Patratis enim in terra miraculis, etiam ſe in mari potentem eſſe oſtenderat, cùm & Petro iuſſiſſet, vt laxaret retia in capturam. Nunc verò, vt non modò afflictis in terra, ſed & in mari periclitantibus auxiliatorē ſe & ſaluatorē oſtendat, Apoſtolis nunc etiam ſuccurrere voluit. Bonauētura in Luc. Apoſtolos enim ſuæ poteſtatis eſſe teſtes voluit. Pſ. 106. *Bonauent.*
Qui deſcendūt mare in nauibus, ipſi viderūt opera Domini, & mirabilia eius in profundo. *Aſcendēte enim Ieſu in nauiculā, ſecuti ſunt eū diſcipuli eius.* Nō enim eſt diſcipulus ſuper magiſtrū. *Chriſtum ſequi debemus in tribulationibus.*
Si me perſecuti ſunt, inquit, & vos perſequētur. Ideò illos comites in periculis eſſe voluit, quos tandem & variis tentationibus ventilari permiſit: vt ſicut ſimul cum Chriſto affligi, ita & cum eo & per eū conſolari viderentur, idque ſedata tempeſtate. Si enim ſocij ſumus paſſionum, inquit Paulus, erimus & cōſolationum. Chryſoſt. hom. 29. Oper. perf. in Matth. Nam vt palæſtræ *Chryſoſt.*
magiſter optimus, ad vtrūque diſcipulos ſuos exercebat, ne aut terrore vincerentur, aut hono-

ribus efferrentur: ita ne magnum quid ſibi arrogent, quoniam aliis omiſſis ipſos ſecum tantùm F
retinuit, & vt in tempeſtatem incidant permittit: & ſimul in ferendis aduerſis fecit meliores.
Ita enim docebat eos non poſſe ad portum ſalutis peruenire, niſi per mare tribulationis præ-
ſentis. Sap. 14. Tranſeuntes mare per ratem liberati ſunt. Pſal. 65. Tranſiuimus per ignem &
aquam, & eduxiſti nos in refrigerium. Act. 14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in
regnum Dei. Sequuntur quoque diſcipuli, vt & in omnibus ſuos ſectatores illos eſſe debere
Origenes. Chriſtus oſtenderet, vt Origenes meditatur hom. 6. in diuerſ. Secuti ſunt eum diſcipuli, inquit,
non imbecilles, ſed firmi & ſtabiles in fide, manſueti & pij, ſpernentes mundum, non duplici
corde, ſed ſimplici. Sequuti ſunt eum non tantùm greſſibus corporis, ſed magis ſanitatem co-
Alb. Mag. mitantes, & iuſtitiam eius conſectantes. Quinetiam, vt Albertus Mag. in Matth. obſeruat, cùm
nauicula iſta typus ſit Eccleſiæ, præfiguratur quòd & Apoſtoli Chriſtum in illa conſtantiſſimè
ſecuturi eſſent: etſi nec à magnis periculis eximerentur. Siquidem, vt dicitur Prou. vlt. facta eſt G
quaſi nauis inſtitoris, de longè portans panem ſuum. Vnde in perſona Chriſti & ſuorum dicitur
Chriſtũ ſequamur in arca, ſcilicet in Eccleſia. ad Noë, Geneſ. 7. Ingredere tu, & omnis domus tua in arcam: te enim inueni iuſtũ coram me.
Petr. Chryſol. ſer. 21. *Dimittũt turbã*, qui popularẽ aurã, & vulgũ deſerũt, incerto ſemper iudicio
peruagãtẽ: neq; addicti rumoribus humanis, à virtutis itinere retardãtur: ſed de bono cõſciẽtiæ
Pet. Chryſ. ſtabiles, & ſecuri laudũ, & derogationũ mendaces fluctus, Chriſto comitãte pertranſeunt. Ha-
Chriſtus in Eccleſia. betur autẽ Chriſt⁹ in naui, hoc eſt, in Eccleſia, vbi natus, vbi adoleuit, vbi paſſus, vbi crucifixus,
vbi ſepultus, vbi aſcendiſſe in cœlum, patris ad dexteram conſediſſe, vnde mortuorum & vi-
uorum iudicem eſſe venturum, ſingularis eſt ſalutis confiteri: qui taliter in naui noſtra Chri-
ſtum confeſſus aſſumpſerit, etſi tunditur fluctuum ſcandalis, non tamen periculis mergitur.
Lactant. Lactantius lib. 6. Inſtit. cap. 8. Nauticæ comparat hanc vitam noſtram: quæ ſanè & tunc erit
Eccleſia nauis. tutiſſima, cùm Chriſtum ducem habuerit, nec nos ab Eccleſię naui excelſſerimus. Eadem verò H
ratione, inquit, hanc vitæ viam quæri oportet, quâ in alto iter nauibus quæritur. Non terra aſpi-
Vita noſtra eſt nautica. cienda eſt, ſed cœlum: non homo, ſed Deus attendendus eſt, & iuxta lumen cœleſte dirigen-
dum eſt. Verùm nonnunquam contigit, vt quia rectà non tendunt, in ſcopulum nonnulli im-
Origenes. pingant, & pereant. Origen. in Pſal. 36. Itaque ſi nauigas in naui poſitus, inquit, vides terras &
promontoria, & montes, cæteráque tranſeuntia: non quia illa moueantur, ſed quia proſpero
vento flante illa pertranſis. Ita & in hoc mundo, ſi ſancto ſpiritu mentem tuam perflante, ſe-
cundo atque proſpero nauiges curſu, pertranſis ſenſu tuo omnia hæc quæ videntur, quia tem-
poralia ſunt, & intueris illa quæ æterna ſunt. At verò quid ſi tẽpeſtas magna oriatur? Vt enim
alterationi obnoxium, nec ſemper quietum eſt mare: ita nec in eodem ſtatu res huius ſeculi
permanent. Dixerim & ea ratione militantem Eccleſiam dici, quòd continuis hoſtium cona-
tibus impetatur? Hoc ergo ſignificant ſequentia. *Et ecce motus magnus factus eſt in mari, ita vt* I
Druthmar. *nauicula operiretur fluctibus.* Druthmarus in Matth. Plus ſolent tempeſtates nocere in his ſta-
gnis, quàm in fluminibus: quia aquæ quæ non currunt, ſi modicam commotionem habuerint,
eò fit violentior motus: ita vt niſi citò ad ripam fugerint, periclitentur. Quàm verò periculoſior
eſt hic mundus, niſi nobis ipſi proſpiciamus: quàm violentior ventus, & profundiores abyſſi?
Baſilius. Baſilius hom. in initium Prouerb. id ex Pſalte colligit, (Pſal. 17.) Miſit de alto, & accepit me, &
Aquæ, turbæ ſeculi. aſſumpſit me de aquis multis. Turbas autem huius ſeculi aquas nuncupat, quòd nihil hic ſta-
bile, ſed perturbationibus plena ſint omnia. Impoſſibile enim eſt mare diu in eodem ſtatu per-
manere: tranquillum nunc ſtatim inflatur: Sic etiam res humanæ facilem in vtramque partem
conuerſionem accipiunt. Neque enim corporis ſanitas, iuuentutis flos, domus ſplendor ſemper
ſtant: ſed aſperitas fluctuum tibi excitatur. Noui alios fluctus, & tempeſtatem horrendam ad-
uerſus animam excitatam ex affectibus carnis: quales ſunt iræ, timores, voluptates & triſtitiæ. K
Et magna quidem vis eſt maris ſpumantis: ſed maior tribulationum illarum, quæ ſuffocant a-
nimas. Neque verò exiſtimandum eſt, hanc tempeſtatem non Chriſti prouidentia excitatam
Origenes. eſſe. Nulla enim nos manet calamitas, niſi ipſo permittente. Origen. hom. 6. in diuerſ. Ingreſſus
Cur Chriſtus permiſit hanc tẽpeſtatem. ergo nauiculam, inquit, fecit turbari mare, commouit ventos, concitauit fluctus. Cur hoc?
Ideò vt diſcipulos mitteret in timorem, & ſuum auxilium poſtularent, ſuámque potentiam ro-
gantibus manifeſtaret. Illa tempeſtas non ex ſeſe oborta eſt, ſed poteſtati paruit imperãtis, eius
qui educit ventos de theſauris ſuis (Pſal. 134.) Qui terminum mari arenam conſtituit. (Iob. 38.)
Dixit namque ei, Vſque huc venies, & non ſupergredieris, ſed in temetipſo confringentur flu-
Eccl. ſia nõ mergitur. ctus tui. Cæterùm *nauicula operiebatur fluctibus*, & tamen non mergebatur. Operitur & Ec-
cleſia, operiuntur & iuſti magnis perturbationibus, ſed non ſuffocantur. Clamat Pſaltes: Non
me demergat procella aquæ, neque abſorbeat me profundum, neque aperiat ſuper me puteus

A os ſuum. Druthmarus in Matth. Cooperta erat nauicula,ita vt non videretur ab his qui in Druthmar.
terra ſtabant,propter altas vndarum procellas. Sic Apoſtolus: Aporiamur, inquit,ſed non de-
ſtituimur. Petrus Chryſolog.ſerm.20. Sic vbi Chriſtus Eccleſiæ ſuæ nauim mare huius ſeculi Pet.Chr.
transfretaturus aſcendit, Gentium flabra, Iudæorum turbines, perſecutorum procellæ, vulgi
nubes,dæmonum nebulæ ſic ruerunt,vt totus mundus fieret vna tempeſtas. Regum ſpuma-
bant vndæ, feruebant poteſtatum fluctus, ſonabat rabies traditorum, populorum gurgites ro-
tabantur, perfidiæ notabantur ſcopuli, mugiebant littora Chriſtiana, lapſorum naufragia ve-
xabantur,& erat totius mundi vnum diſcrimen, vnúmque naufragium. *Dominus autẽ dormie-*
bat. Marcus dicit,quòd *erat ipſe in puppi ſuper ceruical dormiens.* Euthymius in Matth. Erat au- Euthym.
tem ceruical illud ligneum in puppi fabricatum. Dormiebat verò diſpenſatoriè, vt vehemen-
ter timerent. Nam ſi vigilaſſet, aut nullo modo timuiſſent, aut parum territi fuiſſent. Oporte- *Quomodo*
B bat autem eos magnum timoris ſenſum concipere, vt etiam ad magnum potentiæ illius ſen- *Chriſtus*
ſum peruenirẽt,& maiorem de eo fidem conciperent. Interim tamen dicere poterat id Cant. *dormiebat.*
5.Ego dormio,& cor meum vigilat:quia,vt dicitur Pſal.120. Non dormitabit, neque dormiet
qui cuſtodit Iſraël. Hieronym.in cap.8. Matth. Huius typum in Iona legimus, quando cæteris Hierony.
periclitantibus ipſe ſecurus eſt, & dormit, & ſuſcitatur,& imperio ac ſacramento paſſionis ſuæ
liberat ſuſcitantes. Dormit igitur,vt ſe ſecurum eſſe admoneat,nihilque ſibi timendũ eſſe, cùm
poſſit in inſtanti tranquillitatem reddere. Hilarius in Matth. Igitur ſecundum hæc, Eccleſiæ, Hilarius.
intra quas verbum Dei non vigilauerit, naufragæ ſunt:non quòd Chriſtus in ſomnũ relaxetur,
ſed quòd ſomno noſtro conſoporetur in nobis. Auguſtin.in Pſal.25. Nauigamus enim quoddã Auguſt in.
ſtagnum,vẽtus & procellæ non deſunt:tentationibus quotidianis huius ſeculi penè completur
nauigium. Vnde autem ſit, niſi quia *dormit Ieſus?* Fides enim tua,quæ eſt de Ieſu,obdormiuit.
C Surgunt procellæ ſtagni huius, & vides malos florere, bonos laborare, & dicit anima tua: O *Dormit Ie-*
Deus, ipſa eſt iuſtitia tua, vt mali floreant, boni laborent? Et Deus tibi: Ipſa eſt fides tua? Hæc *ſus ĩ nobis.*
enim tibi promiſi,ad hoc Chriſtianus factus es,vt in iſto ſeculo floreres? Hìc mali florent, qui
poſtea cum diabolo torquebuntur. Et idem in concupiſcentias inclamat in Pſ.93. Tertull.lib. Tertull.
de baptiſ. Nauicula illa figurã Eccleſiæ præferebat, inquit,quòd in mari,id eſt ſeculo,fluctibus,
id eſt perſecutionibus, & tentationibus inquietatur: Domino per patiẽtiam velut dormiente,
donec orationibus ſanctorũ ſuſcitatus,compeſcat ſeculum,& trãquillitatem ſuis reddat. Euſeb. Euſ. Emeſ.
Emeſenus hom.in iſtud Euang. Nobis,fratres, nobis fiunt iſta,nobis dormit Ieſus, nobis ſurgit
à ſomno. Significatio eſt,noſtræque fragilitatis inſtructio. Pro nobis dormit, qui pro nobis mo-
ritur. Non enim dormiret, niſi ſuum ſomnum nobis proficere intelligeret. Dormire enim vi-
detur paſtor,quando lupi in oues ſæuiunt,quando fures rapiunt,& non eſt qui eripiat. Sic igitur
D & Ieſus, quamuis non dormiat, dormire tamen videtur, quando tyranni ſæuiunt,quando lupi
in bonos inſurgunt,quando boni vincuntur, & mali vincunt. Non dormit quidem,ſed præliũ
intuetur,& certaminis ſimul finem,& bellantium fidem expectat. Et quia non ſtatim adiuuat,
quia non citò laborantibus ſubuenit,dormire putatur. *Et acceſſerunt ad eum diſcipuli eius,* pre-
mebat enim eos extrema neceſſitas, *& ſuſcitauerunt eum,* vt qui nullam moram in tanto peri-
culo interponendam eſſe viderent, *dicentes, Domine, ſalua nos, perimus.* Illum quaſi hanc tempe-
ſtatem ignorantem adoriuntur. Atqui non ea ratione preces ad Dominum fieri debent. Atha- *Chriſtus*
naſ.lib.de communi eſſentia Patris & Filij & Spiritus ſ. Inuenimus,inquit,à Domino dictum ad *nihil igno-*
Salomonem, (3. Reg.3.) Poſtula à me,& faciam tibi. Non quòd ignoraret poſtulationem: ſed *rat.*
vt (Phil.4.) poſtulationes noſtræ innoteſcant apud Deum. Pro eo quod eſt, Indicate illi quia Athanaſ.
velitis,non tanquã ignoranti,ſed tanquam bonum propoſitum approbanti. Chryſoſtom.hom. Chryſoſt.
E 23.Oper.imperf.in Matth. Quòd autẽ diſcipuli Chriſtum ſuſcitant, & precãtur, hoc futurum
prædixerat Dauid,dicens: Viderunt te aquæ Deus, & timuerunt,& turbatæ ſunt abyſſi,multi-
tudo ſonitus aquarum,vocem dederunt nubes. Et quæ iſtæ nubes ſunt, quæ timentibus aquis
vocem dederunt, niſi diſcipuli, qui adinſtar nubium,de terra ſurgentes ad cœlos, ſine aliquo
pondere peccati,ſpiritualis naturę leuitate feruntur,& ad irriganda corda credentium,pluuiam
diuinæ prædicationis effundunt? Euſeb.Emeſ. in hom. Ecce verò Chriſti diſcipuli non armis, Euſeb. Em.
ſed clamore & orationibus, maris huius procellas deponunt. Sic ſe defendunt, hæc arma ſu- *Orationibus*
ſcipiunt, hoc auxilio ſe tuentur,hoc clypeo muniuntur. Origenes hom.6. in diuerſ. timorem *excitatur*
hunc, & importunitatem diſcipulorum exaggerat. Tanto,inquit, fuerant metu conterriti, & *Deus.* Origen.
penè animo alienati, vt irruerent in eum,& turbulenter ſuſcitarent eum,dicentes: *Domine,ſal-*
ua nos,perimus. O beati & veraces Dei diſcipuli, Dominum ſaluatorem vobiſcum habetis, &
periculum timetis? Vita vobiſcum eſt,& de morte ſolliciti eſtis? Maris tumore trementes,crea-

torem eius præſentem ita ſuſcitatis, quaſi non poſſit dormiente corpore fluctus ſedare, vel miti- F
gare? Sed quid reſpondent hi dilectiſſimi diſcipuli? Paruuli, inquiunt, ſumus, adhuc infirmi, & nondum robuſti: ideò timemus, ideóque trepidamus: necdum vidimus crucem, necdum nos confirmauit paſſio Domini & reſurrectio, non aſcenſio in excelſis, non miſſio vel deſcenſio Spiritus ſancti, propterea fragilitate nutamus. Ideò igitur ad ipſum iſtud idem clamant, quod Pſaltes, (Pſal. 43.) Exurge, quare obdormis Domine? Exurge, adiuua nos, & libera nos propter
Druthmar. nomen tuum. Druthmar. in Matth. Mare Ionas turbauit, ſed inuitus: turbauit Chriſtus, ſed voluntarius. Voluerunt fugere nautæ cum Iona, ſed non permiſit mare. quaſi diceret, Reddite perfugam, & mittam illum in carcerem, & ite in pace. Volebant iſti fugere, & quaſi diceret mare, Niſi credideritis quòd Deus noſter ſit, non effugietis. Recurrerunt ad hoc quod cõſueti erant, ad hoc quod videbant. Non fuerunt perfecti, vt dicerent, Qui creauit nos, vigilat, hic no-
Tho. Aqu. biſcum eſt. Qui dormit, de ſancta Maria natus eſt: ſed tamen non audetis illũ mergere. Thom. G
Aqu. lib. Comment. in Matth. c. 8. Sic enim Chriſtus ſe habebat ad omnia, vt quoties volebat oſtendere diuinitatem, primùm ſuæ humanitatis aliquod argumentum porrigeret. Dormiebat, quia habitu inuentus eſt vt homo, non autem dormiebat in ratione diuinitatis. Dormiebat, vt conſtituerentur diſcipuli inter ſpem & timorem. Dormiebat, vt ſecurus. Prou. 8. Librabat fontes aquarum, quando circundabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis. Clamant igitur, & illum ſuſcitant: cùm interim, ſi diuinitatem eius attendiſſent, ſecuriores eſſent futuri. *Salua nos*, aiunt, tu qui tot ægrotos curaſti, qui animam agentes eripuiſti, attẽde iam nobis in extremo periculo conſtitutis, *ſalua nos*: & rectè hoc quidem ad Chriſtum, cùm ſit omnium ſaluator. *Perimus*. En nos procellæ obruunt, nihilque ſpei reliquum eſt, niſi tu nos adiuues. *Magiſter, non ad te pertinet, quia perimus?* Itáne parum de nobis ſollicitus es, vt in extrema neceſſitate poſitos deſeras? *Et dicit eis Ieſus, Quid timidi eſtis modicæ fidei?* Vocantur ὀλιγόπιστοι, H
Theoph. parum fidentes, vt qui cum Chriſto dormiente parum ſe tutos eſſe putabant. Theophilact. Non dicit incredulos, ſed modicæ fidei. Nam quod dicunt, *Salua nos*, fidei eſt: ſed quod adiiciunt, *Perimus*, non eſt fidei. Oſtendit autem timorem adferre pericula, vtique quia tunc Sa-
Origenes. thanas audacior eſt. Ita fidem illorum hac perturbatione probatam eſſe oſtendit. Origenes hom. 26. in Luc. Exiſtimo tentationes pro vento intelligi, quæ confuſo credentium aceruo a-
Fides emin cit omnem perſecutionem. lios paleam, alios triticum eſſe demonſtrat. Nec enim te ventus paleam, aut triticum facit, ſed talem eſſe docet, & quod latebat, profert in medium. Putas enim, ait Dominus, aliter me tibi fuiſſe locutum, quàm vt pareres iuſtus? Afflix i te penuria, vt manifeſta fierẽt, quæ erant in corde tuo. Ideò vbi tempeſtas conquieuerit, fundanda eſt domus noſtra, non ſuper arenam. Ita ſicut palea vento, aurum igne, fideles tribulationibus probantur. Atqui ſi Chriſtum verè Deum fuiſſe credidiſſent, quomodo non in eum omnem fiduciam conieciſſent? Baſil. hom. 4. Hexam. I
Baſilius. Per omnem, inquit, aquarum hiſtoriam, memor ſis primæ vocis, Congregentur aquæ, ne ſcilicet terram obruant. Ideò furioſum ſæpè ex ventis mare, & in maximam altitudinem per vndas exurgens, vbi littora tantùm contigerit, impetu in ſpumam diſſoluto retrocedit. Aut me non timebis, dicit Dominus, (Hier. 5.) qui poſui arenam terminum mari? Debiliſſima re, arena, id quod violentia intolerabile eſt, frænatur. Huius ergo diuinæ omnipotentiæ eos recordari oportet, qui in maris periculis poſiti ſunt: vt tantò maiore confidentia Deum inuocent. *Vbi eſt fides veſtra?* ποῦ ἐστὶν ἡ πίστις ὑμῶν, vbi eſt illa veſtra fides? Non fiduciam ſimpliciter, ſed fidem
Auguſt. intelligit, qua illum ex tot operibus omnipotentem eſſe colligere debeant. Auguſtin. lib. 2. de
Euthym. conſ. Euang. cap. 42. Illam enim, inquit, perfectam fidem requirit, velut granum ſynapis. Euthymius in Matth. Sperabant enim quòd eos ſeruare poſſet, ſed vigilans, non dormiens. Hæc
Origenes. igitur exhortatio tantum valet, ac ſi dicat, vt meditatur Origenes hom. 6. in diuerſ. Cur non ha- K
betis fortitudinem & fidem? Etſi mors irrueret, nónne eam debuiſſetis conſtantiſſimè ſuſtinere? Ad omne enim quicquid euenerit, fortitudo neceſſaria eſt. Ad omne periculum vel tribulationem, vſque ad animæ exitum, ſimiliter & cõtra diuitias & delicias, & honores terrenos, animi fortitudo tenenda eſt, vt neque extollaris, ô homo, neque in ſuperbiam erigaris, non deſpicias inimicos, neque humiles ſpernas, neque obliuiſcaris Dominũ. Quare ergo turbati eſtis? Quid ſi hæc tempeſtas vos ita commouet, facturi eſtis, cùm aduerſum vos vniuerſus orbis inſilierit? cùm tot tyranni, tot populi, tot hoſtes? Atqui (Heb. 11.) Sancti per fidem vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam, extinxerunt impetum ignis, obturauerunt ora leonum, obæſam reddiderunt aciem gladij, fortes facti ſunt in bello. An non & vos eadem fide hos fluctus ſuperare oportuit? Credenti enim omnia poſſibilia ſunt: ſine fide autem impoſſibile eſt placere Deo. An non & idem, qui permittit nos propter peccata noſtra vexari, noſtra fide prouocatus propitius

A pitius erit? Pſal. Propè eſt Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocãtibus eum in veritate. Petr. Chryſol. ſerm. 20. Dei, Dei eſt quòd vrgemur malis, quòd verberamur ſemper, Pet. Chryſ. quòd Gentes valent, quòd ruit grando, quòd rubigo inficit, quòd impietas poteſt, quòd dominantur morbi, quòd ſæuit mors, quòd tremit terra: nos tamen nec tremimus, nec timemus, nec declinamus à malis, nec appetimus bona. Auaritia furit, anhelat pompa, iniquitas placet, aliena delectant, ſed noſtra pereunt: Dei flagella veniunt, ſed noſtræ prouocant culpæ. Si Deus iuſtus, vtique noſtri miſericors. Fratres, reuertamur ad Dominum, vt reuertatur ad nos Deus: renunciemus malis, vt reſpondeant bona: & ſumma fide illum inuocemus, vt & ipſe tranquillum reddat. *Tunc ſurgens imperauit ventis & mari.* ἐπετίμησεν, increpauit, aut cum comminatione imperauit. Marc. 4. *Tace & obmuteſce.* Hieronym. in Matth. Ex hoc, inquit, loco intelligi- Hieron. mus, quòd omnes creaturæ ſentiant creatorem. Quas enim increpauit, & quibus imperauit, *Omnipotẽtia Chriſti.*

B ſentiunt imperantem: non errore hæreticorum, qui omnia putant animantia, ſed maieſtate cõditoris, quæ apud nos ſunt inſenſibilia, illi ſunt ſenſibilia: cuius etiam imperio febris, quæ ſocrũ Petri detinebat, paruit. Surrexit ergo per potentiam, & imperauit vt Deus. Hic enim eſt, de quo Pſaltes, Pſ. 88. Tu dominaris poteſtati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas. Et Pſ. 106. Qui conturbas profundum maris, ſonum autem fluctuum eius tu mitigas. Et iterum Pſ. 64. Ecce dabit ſuæ voci vocem virtutis: Hanc vtique vocem, qua diuinæ poteſtatis virtute ventis imperante, maris tranquillitas reſtituta eſt. Beatus quoque Iob hoc ipſum futurum per Spiritum ſanctum non ignorans, cùm de Domino loqueretur, ita ait: Virtute ſedauit mare. Tob. 3. Poſt tempeſtatem tranquillum facis. Origenes hom. 6. in diu. Scriptum fuit Pſ. 77. Origen. Et exurrexit tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino, & percuſſit inimicos ſuos in poſteriora. Imperauit ventis & mari ſicut creator, ſicut ſuis vt potens, vt Do-

C minus imperauit ventis & mari. Et dedit nobis per omnia figuram & doctrinæ imaginem, vt & nos in omni conturbatione & contumelia patientiam teneamus, ſtabiles ſimus, fidem non deſeramus. Etſi omnis iſte mundus quaſi mare ebulliat, atque in furorem conſurgat, etſi omnes venti & vertigines dæmonum vndique ſæuiant, etſi omnes principatus & poteſtates mundi concitentur, & in tumorem iracundiæ ſpument in ſanctos, ita vt vſque ad cœlum ſeſe extollant: nolite timere, nolite turbari. Omnes enim quotquot in fidei nauicula cum Domino *Chriſti de* nauigatis, etſi ipſe Dominus veſtram patientiam, & tolerantiam expectans dormire videatur, *hoſtibus ſuis victoria.* vel impiorum conuerſionem ſuſtinens, alacriter ad eum accedite, & ipſum inuocate. Petrus Chryſolog. ſer. 21. Accedamus ad eum magis fide, quàm corpore: & pulſemus eum plus opere Pet. Chryſ. miſericordiæ, quàm deſperantium tactu: ſuſcitemus non inſolenti ſtrepitu, ſed clamore ſpiritualium canticorum: non murmuratione improba, ſed ſupplicatione peruigili. Et verè quidem

D ille ſe magiſtrum oſtendet, quia non ſolùm factor eſt omnium elementorum, ſed etiam moderator & rector: qui cùm nos audierit, planabuntur vndæ, & tumidi fluctus ſternentur, & colles: venti diffugient, peribit procella, & tempeſtas iſta quæ imminet, in tranquillitatem maximam commutabitur. Euſebius Emeſen. in hom. Quotidie quidem ſurgit, quotidie bella ſedat, quo- Euſeb. tidie viſibilibus & inuiſibilibus hoſtibus imperat: & eo iubente ceſſant prælia & lites, fit pax & Emeſen. tranquillitas magna. Origen. hom. 6. in diuerſ. Dat pacem Eccleſiæ, & ſerenitatem mundo. Origen. Quomodo namque ſæpiùs concilia infidelium commota ſunt aduerſus veram & firmam Eccleſiam, aliquoties paganorum, aliquoties hæreticorum? Quemadmodum ſæpius, ſicut maris fluctus irruebãt, comminantes & conterentes huius mundi principes, per omnia perdere ſe Eccleſiæ filios arbitrantes? Sed ſurgens Dominus increpauit dæmonum ventos, & omnes euaneſcere fecit aduerſarios fidei, magnámque pacem & tranquillitatem dedit Eccleſiæ ſuæ. Be- Beda.

E da in 8. c. Luc. hanc Chriſti victoriam torquet ad illam, quam obtinuit à mortuis reſurgens, vbi confregit potentias, arcum, ſcutum, gladium & bellum. Ita nauicula, quæ operiri fluctibus videbatur, ſalua peruenit ad portum: & Eccleſia, quæ tot hoſtibus impetita fuerat, & iam in profundum miſeriarum demerſa putabatur, in inſtanti victoriam contra vẽtos & fluctus obtinuit. Auguſtin. in Pſ. 128. Oppugnatur Eccleſia, ſed non expugnatur: perierunt omnes in diluuio, Auguſtin. quod pertulit Noé, & ſola arca natauit in fluctibus, & euaſit in ſiccum. Chryſoſtomus hom. 23. *Eccleſia* Oper. imperf. in Matth. Quamuis infeſtatione inimici Eccleſia, vel ſeculi tempeſtate laboret, *nunquam* quibuſuis tentationum fluctibus pulſetur, naufragium facere non poteſt: quia filium Dei habet *expugnatur.* gubernatorem, Angelos remiges, portat choros omnium ſanctorum, erecta in medio ſalutari Chryſoſt. arbore crucis, flante Spiritu ſancto, ad portum Paradiſi, & ſecuritatem æternæ quietis deducitur. Idem in hom. de ipſius expulſione: Licet mare inſaniat, Petram non poteſt commouere. Idem. Et quibuſdam interiectis: Durum tibi erit aduerſum ſtimulum calcitrare, quia non ſtimulum

torem eius præſentem ita ſuſcitatis,quaſi non poſſit dormiente corpore fluctus ſedare,vel miti- F
gare? Sed quid reſpondent hi dilectiſſimi diſcipuli? Paruuli, inquiunt, ſumus, adhuc infirmi, & nondum robuſti: ideò timemus,ideóque trepidamus: necdum vidimus crucem, necdum nos confirmauit paſſio Domini & reſurrectio,non aſcenſio in excelſis,non miſſio vel deſcenſio Spiritus ſancti, propterea fragilitate nutamus. Ideò igitur ad ipſum iſtud idem clamant, quod Pſaltes,(Pſal.43.)Exurge,quare obdormis Domine? Exurge,adiuua nos, & libera nos propter
Druthmar. nomen tuum. Druthmar.in Matth. Mare Ionas turbauit,ſed inuitus:turbauit Chriſtus, ſed voluntarius. Voluerunt fugere nautæ cum Iona, ſed non permiſit mare. quaſi diceret, Reddite perfugam, & mittam illum in carcerem, & ite in pace. Volebant iſti fugere, & quaſi diceret mare, Niſi credideritis quòd Deus noſter ſit,non effugietis. Recurrerunt ad hoc quod cõſueti erant,ad hoc quod videbant.Non fuerunt perfecti,vt dicerent,Qui creauit nos,vigilat,hic no-
Tho. Aqu. biſcum eſt. Qui dormit,de ſancta Maria natus eſt:ſed tamen non audetis illũ mergere.Thom. G
Aqu.lib.Comment.in Matth.c.8. Sic enim Chriſtus ſe habebat ad omnia, vt quoties volebat oſtendere diuinitatem, primùm ſuæ humanitatis aliquod argumentum porrigeret. Dormiebat,quia habitu inuentus eſt vt homo, non autem dormiebat in ratione diuinitatis. Dormiebat,vt conſtituerentur diſcipuli inter ſpem & timorem. Dormiebat,vt ſecurus.Prou.8. Librabat fontes aquarum,quando circundabat mari terminum ſuum,& legem ponebat aquis.Clamant igitur, & illum ſuſcitant:cùm interim, ſi diuinitatem eius attendiſſent, ſecuriores eſſent futuri. *Salua nos*,aiunt,tu qui tot ægrotos curaſti,qui animam agentes eripuiſti, attẽde iam nobis in extremo periculo conſtitutis, *ſalua nos*: & rectè hoc quidem ad Chriſtum, cùm ſit omnium ſaluator. *Perimus*. En nos procellæ obruunt, nihílque ſpei reliquum eſt, niſi tu nos adiuues. *Magiſter, non ad te pertinet, quia perimus?* Itáne parum de nobis ſollicitus es, vt in extrema
neceſſitate poſitos deſeras? *Et dicit eis Ieſus, Quid timidi eſtis modicæ fidei?* Vocantur ὀλιγόπιστοι, H
Theoph. parum fidentes, vt qui cum Chriſto dormiente parum ſe tutos eſſe putabant. Theophilact. Non dicit incredulos,ſed modicæ fidei. Nam quod dicunt, *Salua nos*,fidei eſt: ſed quod adiiciunt, *Perimus*, non eſt fidei. Oſtendit autem timorem adferre pericula, vtique quia tunc Sa-
Origenes. thanas audacior eſt. Ita fidem illorum hac perturbatione probatam eſſe oſtendit. Origenes hom.26. in Luc. Exiſtimo tentationes pro vento intelligi, quæ confuſo credentium aceruo a-
Fides vincit omnem perſecutionem. lios paleam, alios triticum eſſe demonſtrat. Nec enim te ventus paleam,aut triticum facit, ſed talem eſſe docet,& quod latebat, profert in medium. Putas enim,ait Dominus, aliter me tibi fuiſſe locutum,quàm vt pareres iuſtus? Afflixi te penuria,vt manifeſta fierẽt, quæ erant in corde tuo. Ideò vbi tempeſtas conquieuerit,fundanda eſt domus noſtra, non ſuper arenam.Ita ſicut palea vento, aurum igne,fideles tribulationibus probantur. Atqui ſi Chriſtum verè Deum
fuiſſe credidiſſent,quomodo non in eum omnem fiduciam conieciſſent?Baſil.hom.4.Hexam. I
Baſilius. Per omnem, inquit, aquarum hiſtoriam, memor ſis primæ vocis,Congregentur aquæ, ne ſcilicet terram obruant. Ideò furioſum ſæpè ex ventis mare,& in maximam altitudinem per vndas exurgens, vbi littora tantùm contigerit, impetu in ſpumam diſſoluto retrocedit. Aut me non timebis,dicit Dominus,(Hier.5.)qui poſui arenam terminum mari?Debiliſſima re, arena, id quod violentia intolerabile eſt, frænatur. Huius ergo diuinæ omnipotentiæ eos recordari oportet,qui in maris periculis poſiti ſunt:vt tantò maiore confidentia Deum inuocent. *Vbi eſt fides veſtra?* ποῦ ἐστὶν ἡ πίστις ὑμῶν,vbi eſt illa veſtra fides? Non fiduciam ſimpliciter, ſed fidem
August. intelligit, qua illum ex tot operibus omnipotentem eſſe colligere debeant. Auguſtin. lib.2.de
Euthym. conſ.Euang.cap.42. Illam enim,inquit, perfectam fidem requirit, velut granum ſynapis. Euthymius in Matth. Sperabant enim quòd eos ſeruare poſſet,ſed vigilans, non dormiens. Hæc
Origenes. igitur exhortatio tantum valet,ac ſi dicat,vt meditatur Origenes hom.6.in diuerſ.Cur non ha- K
betis fortitudinem & fidem? Etſi mors irrueret, nónne eam debuiſſetis conſtantiſſimè ſuſtinere? Ad omne enim quicquid euenerit,fortitudo neceſſaria eſt. Ad omne periculum vel tribulationem,vſque ad animæ exitum,ſimiliter & cõtra diuitias & delicias,& honores terrenos, animi fortitudo tenenda eſt,vt neque extollaris, ô homo,neque in ſuperbiam erigaris, non deſpicias inimicos,neque humiles ſpernas, neque obliuiſcaris Dominũ. Quare ergo turbati eſtis? Quid ſi hæc tempeſtas vos ita commouet,facturi eſtis,cùm aduerſum vos vniuerſus orbis inſilierit?cùm tot tyranni,tot populi,tot hoſtes? Atqui (Heb.11.) Sancti per fidem vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam,extinxerunt impetum ignis, obturauerunt ora leonum, obæſam reddiderunt aciem gladij, fortes facti ſunt in bello. An non & vos eadem fide hos fluctus ſuperare oportuit? Credenti enim omnia poſſibilia ſunt: ſine fide autem impoſſibile eſt placere Deo. An non & idem, qui permittit nos propter peccata noſtra vexari, noſtra fide prouocatus pro-

pitius

A pitius erit? Pſal. Propè eſt Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocātibus eum in veritate. Petr. Chryſol. ſerm. 20. Dei, Dei eſt quòd vrgemur malis, quòd verberamur ſemper, Pet. Chryſ. quòd Gentes valent, quòd ruit grando, quòd rubigo inficit, quòd impietas poteſt, quòd dominantur morbi, quòd ſæuit mors, quòd tremit terra: nos tamen nec tremimus, nec timemus, nec declinamus à malis, nec appetimus bona. Auaritia furit, anhelat pompa, iniquitas placet, aliena delectant, ſed noſtra pereunt: Dei flagella veniunt, ſed noſtræ prouocant culpæ. Si Deus iuſtus, vtique noſtri miſericors. Fratres, reuertamur ad Dominum, vt reuertatur ad nos Deus: renunciemus malis, vt reſpondeant bona: & ſumma fide illum inuocemus, vt & ipſe tranquillum reddat. *Tunc ſurgens imperauit ventis & mari.* ἐπετίμησεν, increpauit, aut cum comminatione imperauit. Marc. 4. *Tace & obmuteſce.* Hieronym. in Matth. Ex hoc, inquit, loco intelligimus, quòd omnes creaturæ ſentiant creatorem. Quas enim increpauit, & quibus imperauit, Hieron. *Omnipotētia Chriſti.*
B ſentiunt imperantem: non errore hæreticorum, qui omnia putant animantia, ſed maieſtate cōditoris, quæ apud nos ſunt inſenſibilia, illi ſunt ſenſibilia: cuius etiam imperio febris, quæ ſocrū Petri detinebat, patuit. Surrexit ergo per potentiam, & imperauit vt Deus. Hic enim eſt, de quo Pſaltes, Pſ. 88. Tu dominaris poteſtati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas. Et Pſ. 106. Qui conturbas profundum maris, ſonum autem fluctuum eius tu mitigas. Et iterum Pſ. 64. Ecce dabit ſuæ voci vocem virtutis: Hanc vtique vocem, qua diuinæ poteſtatis virtute ventis imperante, maris tranquillitas reſtituta eſt. Beatus quoque Iob hoc ipſum futurum per Spiritum ſanctum non ignorans, cùm de Domino loqueretur, ita ait: Virtute ſedauit mare. Tob. 3. Poſt tempeſtatem tranquillum facis. Origenes hom. 6. in diu. Scriptum fuit Pſ. 77. Origen. Et exurrexit tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino, & percuſſit inimicos ſuos in poſteriora. Imperauit ventis & mari ſicut creator, ſicut ſuis vt potens, vt Do-
C minus imperauit ventis & mari. Et dedit nobis per omnia figuram & doctrinæ imaginem, vt & nos in omni conturbatione & contumelia patientiam teneamus, ſtabiles ſimus, fidem non deſeramus. Etſi omnis iſte mundus quaſi mare ebulliat, atque in furorem conſurgat, etſi omnes venti & vertigines dæmonum vndique ſæuiant, etſi omnes principatus & poteſtates mundi concitentur, & in tumorem iracundiæ ſpument in ſanctos, ita vt vſque ad cœlum ſeſe extollant: nolite timere, nolite turbari. Omnes enim quotquot in fidei nauicula cum Domino *Chriſti de* nauigatis, etſi ipſe Dominus veſtram patientiam, & tolerantiam expectans dormire videatur, *hoſtibus ſuis victo-* vel impiorum conuerſionem ſuſtinens, alacriter ad eum accedite, & ipſum inuocate. Petrus *ria.* Chryſolog. ſer. 21. Accedamus ad eum magis fide, quàm corpore: & pulſemus eum plus opere Pet. Chryſ. miſericordiæ, quàm deſperantium tactu: ſuſcitemus non inſolenti ſtrepitu, ſed clamore ſpiritualium canticorum: non murmuratione improba, ſed ſupplicatione peruigili. Et verè quidem
D ille ſe magiſtrum oſtendet, quia non ſolùm factor eſt omnium elementorum, ſed etiam moderator & rector: qui cùm nos audierit, planabuntur vndæ, & tumidi fluctus ſternentur, & colles: venti diffugient, peribit procella, & tempeſtas iſta quæ imminet, in tranquillitatem maximam commutabitur. Euſebius Emeſen. in hom. Quotidie quidem ſurgit, quotidie bella ſedat, quo- Euſeb. tidie viſibilibus & inuiſibilibus hoſtibus imperat: & eo iubente ceſſant prælia & lites, fit pax & Emeſen. tranquillitas magna. Origen. hom. 6. in diuerſ. Dat pacem Eccleſiæ, & ſerenitatem mundo. Origen. Quomodo namque ſæpiùs concilia infidelium commota ſunt aduerſus veram & firmam Eccleſiam, aliquoties paganorum, aliquoties hæreticorum? Quemadmodum ſæpius, ſicut maris fluctus irruebāt, comminantes & conterentes huius mundi principes, per omnia perdere ſe Eccleſiæ filios arbitrantes? Sed ſurgens Dominus increpauit dæmonum ventos, & omnes euaneſcere fecit aduerſarios fidei, magnámque pacem & tranquillitatem dedit Eccleſiæ ſuæ. Be- Beda.
E da in 8. c. Luc. hanc Chriſti victoriam torquet ad illam, quam obtinuit à mortuis reſurgens, vbi confregit potentias, arcum, ſcutum, gladium & bellum. Ita nauicula, quæ operiri fluctibus videbatur, ſalua peruenit ad portum: & Eccleſia, quæ tot hoſtibus impetita fuerat, & iam in profundum miſeriarum demerſa putabatur, in inſtanti victoriam contra vētos & fluctus obtinuit. Auguſtin. in Pſ. 128. Oppugnatur Eccleſia, ſed non expugnatur: perierunt omnes in diluuio, Auguſtin. quod pertulit Noé, & ſola arca natauit in fluctibus, & euaſit in ſiccum. Chryſoſtomus hom. 23. *Eccleſia* Oper. imperf. in Matth. Quamuis infeſtatione inimici Eccleſia, vel ſeculi tempeſtate laboret, *nunquam* quibuſuis tentationum fluctibus pulſetur, naufragium facere non poteſt: quia filium Dei habet *expugnatur.* gubernatorem, Angelos remiges, portat choros omnium ſanctorum, erecta in medio ſalutari Chryſoſt. arbore crucis, flante Spiritu ſancto, ad portum Paradiſi, & ſecuritatem æternæ quietis deducitur. Idem in hom. de ipſius expulſione: Licet mare inſaniat, Petram non poteſt commouere. Idem. Et quibuſdam interiectis: Durum tibi erit aduerſum ſtimulum calcitrare, quia non ſtimulum

retundes, ſed pedes calcitrans vulnerabis: neque fluctus, qui ſaxo illiduntur, amplius aliquid proficiunt, quàm vt fracti ſeipſos diſſoluant, & in ſpumas extenuati depereant. Chriſti Eccleſia nihil fortius: ſi quis eam impugnare proponit, vires atterat neceſſe eſt: tale eſt enim, velut ſi cœlo bellum meditetur inferre. Homini ſi bellum inferas, fortaſſe vinces, aut fortaſſe vinceris: Eccleſiam vincere nulla vis poterit. *Porrò homines timentes*, aut ſibi, quia & iidem nauigiis ſequebantur Dominum, & in eodem periculo verſabantur: aut aliis, nimirùm diſcipulis, quorum naufragio condolebant: *mirati ſunt* tantæ maieſtatis & virtutis verbum, cui ſtatim ventus & fluctus obediiſſent, *& dicebant ad alterutrum*, vt ſuum cuiuſque hac in re iudicium intelligerent, *Quis putas, hic eſt, quia ventis & mari imperat, & venti & mare obediunt ei?* F

Chryſoſt. *Chriſtus maior Moſe.* Chryſoſtom.hom.29.Oper.perf.in Matth. Quanquam enim Moſes tale quid fecerat, ſed tamen vt ſeruus agebat, hic vt dominus. Non enim virgam ille tetendit, non manus in cœlum ſuſtulit, non precibus indiguit: verùm vt dominus ancillæ imperans, & conditor ſuæ creaturæ, fluctus maris verbo quaſi fræno depreſſit. G

Idem. Idem hom.23. Oper.poſt. in Matth. hanc Dominici verbi virtutem, & eorum qui viderant admirationem, ex hoc Pſaltis colligit: Qui deſcendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis: ipſi viderunt opera Domini, & mirabilia eius in profundo. Dixit, & ſtetit ſpiritus procellæ.

Origen. Origen.hom.6.in diuerſ. Qualis eſt iſte, maior Moſe, potentior Helya? Vnus enim mare virga percuſſum diſcidit, alius ictu melote Iordanem pertranſiit. Iſte vero vno verbo mandat illis quæ non habent verba, & obediunt ei. Hæc quæ non habent auditum, obtemperant. Iubet mari, & non contemnit: dicit ventis & tempeſtatibus, & mox compeſcuntur: iubet omni creaturæ, & non ſupergreditur iuſſionem eius: & vnum hominum genus, & vnum quod ſecundum Dei ſimilitudinem honorificatum eſt, cui ſoli prudentia data eſt, reſiſtit & contemnit. Ideòque ſoli homines in iudicio damnabuntur, & à iuſtitia punientur, veluti deteriores mutis animalibus, vel his quæ ſine ſpiritu, vel anima ſunt in hoc mundo. H

Cyr. Alex. Cyrill. Alex.lib.12. Theſauri, cap. 14. ex hac hiſtoria Chriſti diuinitatem conuincit, cui omnia etiam inanimata parere cogantur.

Fructus Chriſti victoria. Cæterùm hic eſt fructus beneficiorum Dei, vt quiſque illum magnificet, & prædicet, bonum, miſericordem, omnipotentem. Vnde ſæpiùs oramus, vt propter ſemetipſum, & gloriam nominis ſui propitius ſit peccatis noſtris.

P. Chryſol. Petrus Chryſolog.hom.21. hoc etiam retorquet ad fructum diuinæ gloriæ, qui tandem emergit, cùm poſt multas & varias perturbationes Eccleſiæ nauis ad portum quietus deducta fuerit. Suſcitatus ergo à diſcipulis Chriſtus, inquit, mare, hoc eſt mundum corripit, tranquillat orbem, reges mitigat, poteſtates placat, ſedat fluctus, componit populos, Romanos efficit Chriſtianos, ipſóſque executores verbi Chriſtianæ fidei reddidit, qui fuerant perſecutores nominis Chriſtiani. Hanc tranquillitatem ſeruant principes Chriſtiani, Eccleſia tenet, habet Chriſtianitas, Gentilitas admiratur. Admirari igitur nos, & gratias agere I oportet, quoties ex magnis tribulationibus eripimur. *Quis eſt hic?* aiunt. Sicut homo videtur, & ſicut Deus potentiam oſtendit. Dormit ſicut homo, & imperat ventis & mari ſicut Deus. In nauicula ſedet, & omnem creaturam ſola iuſſione inclinat. Hæc eſt Chriſti noſtri poteſtas, & bonitas infinita, qui ſicut nec tunc diſcipulos, ita neque nos tẽtari patietur vltra id quod poſſumus, ſed faciet cum tentatione prouentum, vt poſſimus ſuſtinere.

Chriſtus duos dæmoniacos in terra Geraſenorum curat, vbi & miſera vis dæmonum in homines explicatur. Dæmones Chriſti permiſſione in gregem porcorum immiſſi, porcos ipſos in mare præcipites rapiunt. Ex quo fit, vt Geraſeni territi, Chriſtum rogent, vt ab eorum finibus abſcedat.

Matth. 8.

Matth. 8.

A

Et cùm veniſſet Ieſus trans fretũ in regionẽ Geraſenorum, occurrerunt ei duo habẽtes dæmonia, de monumẽtis exeuntes, ſæui nimis, ita vt nemo poſſet trãſire per viam illam. Et ecce cla-

B

mauerũt dicentes, Quid nobis & tibi Ieſu fili Dei? Veniſti huc ante tempus torquere nos? Erat autem non longè ab illis grex multorum porcorum paſcens. Dæmones autem rogabãt eum di-

C

centes, Si eiicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. Et ait illis, Ite. At illi exeuntes, abierunt in porcos, & ecce magno impetu abiit totus grex per præceps in mare: & mortui ſunt in aquis. Paſtores

D

autem fugerunt: & venientes in ciuitatem, nuntiauerunt hæc omnia, & de iis qui dæmonia habuerant. Et ecce tota ciuitas exiit obuiam Ieſu. Et viſo eo, rogabant eum vt tranſiret à finibus eorum.

E

Marc. 5.

Et venerunt trans fretum maris in regionem Geraſenorum. Et exeunti ei de naui, ſtatim occurrit de monumentis homo in ſpiritu immundo, qui domicilium habebat in monumentis: & neque catenis iam quiſquam poterat eum ligare: quoniam ſæpè compedibus & catenis vinctus, dirupiſſet catenas, & compedes comminuiſſet, & nemo poterat eum domare: & ſemper die ac nocte in monumẽtis & in montibus erat, clamans, & concidens ſe lapidibus. Videns autem Ieſum à longè, cucurrit, & adorauit eum: & clamans voce magna, dixit, Quid mihi & tibi Ieſu fili Dei altiſſimi? adiuro te per Deum, ne me torqueas. Dicebat enim illi, Exi ſpiritus immunde ab homine iſto. Et interrogabat eum, Quod tibi nomen eſt? Et dicit ei, Legio mihi nomen eſt, quia multi ſumus. Et deprecabatur eum multùm, ne ſe expelleret extra regionem. Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus paſcens in agris. Et deprecabantur eum ſpiritus, dicentes, Mitte nos in porcos, vt in eos introëamus. Et conceſſit eis ſtatim Ieſus. Et exeuntes ſpiritus immundi, introierunt in porcos, & magno impetu grex præcipitatus eſt in mare, ad duo millia, & ſuffocati ſunt in mari. Qui autem paſcebant eos, fugerunt: & nuntiauerunt in ciuitatem & in agros. Et egreſſi ſunt videre quid eſſet facti: & veniunt ad Ieſum, & vident illum qui à dæmonio vexabatur, ſedentem, veſtitum, & ſanæ mentis: & timuerunt. Et narrauerunt illis, qui viderant, qualiter factum eſſet ei qui dæmonium habuerat, & de porcis. Et rogare cœperunt eum vt diſcederet de finibus eorum. Cúmque aſcenderet nauim, cœpit illum deprecari qui à dæmonio vexatus fuerat, vt eſſet cũ illo: & non admiſit eum, ſed ait illi, Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia illis quanta tibi Dominus fecerit, & miſertus ſit tui. Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli, quanta ſibi feciſſet Ieſus: & omnes mirabantur.

Luc. 8.

Et nauigauerunt ad regionem Geraſenorum, quæ eſt contra Galilæam. Et cùm de naui egreſſus eſſet ad terram, occurrit illi vir quidam qui habebat dæmonium iam temporibus multis, & veſtimento non induebatur, neque in domo manebat, ſed in monumentis. Is vt vidit Ieſum, procidit ante illum: & exclamans voce magna, dixit, Quid mihi & tibi eſt Ieſu fili Dei altiſſimi? obſecro te ne me torqueas. Præcipiebat enim ſpiritui immundo vt exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, & vinciebatur catenis, & compedibus cuſtoditus: & ruptis vinculis agebatur à dæmonio in deſerta. Interrogauit autem illum Ieſus, dicens, Quod tibi nomen eſt? At ille dixit, Legio: quia intrauerant dæmonia multa in eum. Et rogabant illum ne imperaret illis vt in abyſſum irent. Erat autem ibi grex porcorum multorum paſcentium in monte: & rogabant eum, vt permitteret eis in illos ingredi. Et permiſit illis. Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intrauerunt in porcos: & impetu abiit grex per præceps in ſtagnum, & ſuffocatus eſt. Quod vt viderunt factũ qui paſcebant, fugerunt: & nuntiauerunt in ciuitatem & in villas. Exierũt autem videre quod factum eſt: & venerunt ad Ieſum, & inuenerũt hominem ſedentem à quo dæmonia exierant, veſtitum, ac ſana mente ad pedes eius, & timuerunt. Nuntiauerunt autem illis & qui viderant, quomodo ſanus factus eſſet à legione. Et rogauerunt illum omnis multitudo regionis Geraſenorum vt diſcederet ab ipſis: quia magno timore tenebantur. Ipſe autem aſcendẽs nauim, reuerſus eſt. Et rogabat illum vir à quo dæmonia exierát, vt cum eo eſſet. Dimiſit autem eum Ieſus, dicens, Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus. Et abiit per vniuerſam ciuitatem, prædicans quanta illi feciſſet Ieſus.

Ioann.

A piat,effingit. Ipſe etiam Tertullianus lib.de anima, tit. An demorentur hîc animæ poſt mortem,idem concludit:etſi ſint,qui illi opinionem animarum in dæmones poſt mortem tribuãt. Sic,inquit,& in ſpecie Magiæ,quæ iam quieſcentes animas euellere ab inferis creditur,& cõſpectui exhibere.Cùm paulò antè hæc aſſerat. Et pluribus,inquit, notũ eſt dæmoniorũ opera, & immaturas,& atroces effici mortes,quas incurſibus deputant. Hanc quoq; fallaciã ſpiritus nequã ſub perſonis defunctorũ deliteſcentis,niſi fallor,etiã rebus ipſis probamus,cùm in exorciſmis interdũ aliquẽ ſe ex parentibus hominẽ eſſe adfirmat:ſicut & alibi Deũ:Nihil magis curans,q̃ hoc ipſum excludere,quod prędicamus,ne facilè credamus animas vniuerſas ad inferos redigi,vt & reſurrectionis & iudicij fidẽ turbẽt. Hæc Tertul. Tãto igitur abeſt,vt exiſtimauerit animas poſt mortẽ dæmones fieri,q̃ hoc argumẽto aſſerit diabolũ nobis imponere velle,vt & reſurrectionẽ & iudiciũ negemus. Et ita hanc partẽ tuetur,vt etiã neget Samuelẽ verè à Phyto- Tertull. Necromãtia. Anima poſt mortem nõ fiunt dæmones.

B niſſa ſuſcitatũ eſſe,& moneat ne ſpiritibus credamus,q nobis poſt alicuius mortem nomine defuncti apparuerint. Occurrit demũ obiectioni,de pernoctationibus,quę apud Nazamonas fiebãt ad parentũ ſepulchra,& apud Celtas ad fortiũ buſta,vt ex his oracula nãciſcerẽtur:monẽs his minimè credendũ eſſe. Neq; interim negauerim dæmonas,vt obſeruat Thom. Aquinas in Matt.c.8.corpora mortuorũ mouere videri,& ita hominibus illudere. Quod Clemens Rom. narrat factũ à Simone Mago,in nepote Neronis iã defuncto,&olim in Necromãtia apparebat. Amant autẽ dæmones fœda loca,& mortuorũ quidẽ,ſed non martyrũ:quia, vt ſcribit Chryſ. hom.66.ad pop. Antioch.ſanctorũ oſſa dæmonas ſiſtũt & torquẽt. In ſepulchris autẽ magorũ & prophanorũ hominũ illos verſari,facilè colliget, qui antiquas hiſtorias legerit. Eſa. 65. Qui habitãt in ſepulchris,&in delubris idolorũ dormiũt. Athenagoras in legatione pro Chriſtianis, illos ſanguine & nidore victimarũ delectari,ſacrificiorũ cruores lãbere, & fœditate voluptatũ Tho. Aqu. Dæmones non amant ſepulchra martyrũ. Chryſoſt. Athenago.

C obuolui ſcribit. Pſellus lib.de operat.dæmon.cap.13. quoddã ſubterraneũ genus dæmonũ deſcribit:qui irruentes, hominẽ poſſeſſum cõcutiunt,& diſtorquẽt,atq; per eũ loquuntur,nõ ſecus ac proprio quodã inſtrumento. Et quia hominis rationem & iudiciũ peruertunt,ideò nihil obſeſſi pati vidẽtur à nuditate,nihil à cõpedibus,& cæteris tormẽtis quæ ab hominibus incuti poſſent. Ideò & iſti nudi erant,& vinculis retineri non poterant. Erant enim ſæui nimis,furioſi, violẽti,horribiles & aſpectu,& facto ipſo:vt vnicuique qui eos inſpexiſſet,terrorẽ incutere poſſent. *Ita vt nemo poſſet tranſire per viam illã*. Quẽ enim furor ille dæmoniacus non moueat,niſi ſeipſum fide munierit: cùm legamus nec quidem ſeptẽ filios Scæuæ vni dæmoniaco reſiſtere potuiſſe? Vnde & hæc adiiciuntur à Marco,de altero eorum: *Neque catenis iam quiſquam poterat eum ligare,quoniã ſæpè compedibus & catenis vinctus,dirupiſſet catenas,& compedes comminuiſſet,& nemo poterat eum domare: & ſemper die ac nocte in monumentis & in montibus erat clamãs,* Dæmones fætore delectantur. Pſellus.

D *& concidens ſe lapidibus*. Horrendũ vtique ſpectaculũ,quo etiã docemur,quàm pernicioſum ſit incidere in manus eius. Nam quibus ille furiis in miſerum hominis iſtius corpus graſſabatur:iiſdem etiam & in animas eorum,quos ſibi totos vindicauit. Illius nimirùm effectus ſunt hominum furores,contentiones,homicidia,& cætera his ſimilia: etiam & animi induratio tanta, vt non queat aliquis omnium exhortationum compedibus retineri. Miſerabile ſpectaculũ Saulis,quoties eum malignus ſpiritus corripuiſſet,1.Reg.16.ſed & iſtud terribile. Quòd ſi quis intimos hominis receſſus penetrare,& eundẽ contemplari,ſimulq; Sathanæ rabiem in eum concitatam deſignare poſſet, non minus miraretur captiuitatem hominis peccatoris, horroremq; diuini iudicij. Illi ergo dæmoniaci in montibus & monumẽtis verſabantur: ſiquidẽ & per mõtes varia erant ſepulchra,cùm Iudæorum ſepeliendorum in locis ab vrbibus remotis mos eſſet. Et ecce quanta in inſtanti mutatio. Primùm enim vterque, vt ſcribit Matthæus, *clamare cœ-* Horrẽdum ſpectaculũ.

E *pit,Quid nobis & tibi Ieſu fili Dei? Veniſti huc ante tempus torquere nos?* Verùm tandem & alter eorum,quem tot furiis dæmones repleuerant, *cucurrit à longè ad Ieſum, & adorauit eum, & clamans voce magna dixit,Quid mihi & tibi fili Dei altiſſimi?* Etiam dæmones inuiti Deum contremiſcunt, vt ſcribit Iacobus,& columnæ cœli pauent ad nutum eius. Verùm hæc inter bonos & malos ſpiritus differentia eſt,quòd boni ſpiritus obſequium Deo voluntarium reddunt, mali verò coactum. Hieronym.in hunc locum Matth. Non enim voluntatis, inquit, iſta confeſſio eſt,quam præmium ſequitur confitentis,ſed neceſſitatis extorſio, quæ cogit inuitos: velut ſi ſerui fugitiui poſt multum temporis dominum ſuum videant, nihil aliud niſi de verberibus deprecentur. Sic & dæmones cernentes Dominum in terris repentè verſari, ad iudicandos ſe veniſſe credebant. Idem ferè contigiſſe temporibus Valentis Ariani narrat Sozomenus hiſtor. Eccleſ. lib. 6. cap. 20. & Ruffinus Aquileienſis lib. 2. cap. 4. Nam duos Macharios, Ægyptium & Alexandrinum, magni Antonij ſectatores, Lucius Arianus in exilium depelli Aliter bonus, aliter malus Angelus timet Deum. Hieron. Sozomen. Ruffinus.

fecit. Noctu enim comprehenſi, in Ægyptiam quandam inſulam paludibus circumdatam F
De duob' Macharijs. ducti ſunt. Hanc homines profani, alieni à Chriſtiano dogmate, inhabitabant: vnde & antiquum templum, quod apud ipſos erat, in magno honore habebant. Cùm autem illinc abirent, ferunt mox, filiam ſacerdotis dæmone obſeſſam, in occurſum illorum veniſſe: quam homines inſulani currentem ac vociferantem, re tam repentina & inexpectata ſtupefacti, ſequebantur. Vbi autem ad nauem veniſſet, in qua ſancti ſenes vehebantur, obteſtabatur eos, & ad terram prouoluta, ſuppliciter, ac magna voce clamabat, inquiens: Vt quid ad nos quoque veniſtis, ô magni Dei ſerui? Hæc enim exigua inſula antiquum eſt nobis domicilium, nec cuiquã moleſti ſumus, ſed cunctis mortalibus ignoti, hoc loco, vndique paludibus cincti, deliteſcimus. Si verò placuerit vobis, hanc noſtram poſſeſſionem vſurpare, & vobis propriam vindicare, nos autem cedemus. Huiuſmodi voces edebat puella. Increpantibus autem dæmonium, iis qui cum Machario erant, ſanæ menti reſtituta eſt. Vnde & pater illius, vnà cum domeſticis, & G
inſula illa ad Chriſtianiſmum acceſſerunt, & ſine cunctatione templum, quod apud ipſos erat, deſtruxerunt, & in Eccleſiam commutarunt.

Euthym. Euthymius in Matth. Quia diſcipuli & turbæ hominem ipſum eſſe dicebant, veniunt nunc dæmones, diuinitatem ipſius prædicantes. Neque verò mirum hoc eſſe debet, cùm & Philoſophi λόγον, vt diximus in ſuperioribus, patri coæternum, & Sibyllæ Chriſtum filium Dei exiſtentem, & ipſe Apollo Mileſius interrogatus confeſſus ſit, vt ſcribit

Lactant. Lactantius lib. 4. Inſtitut. cap. 13. Veruntamen nondum adhuc certò ſciebat, taliſne eſſet Ieſus, ſed ex coniectura loquebatur. *Veniſti*, inquiunt, *torquere nos.*

Chryſoſt. Chryſoſtom. homil. 29. in Matth. Nam cùm non poſſent ſe, quòd non peccaſſent, excuſare, ne ante tempus pœnas darent, formidant. Ita qui ferreis vinculis teneri non poterant, victi nunc veniunt: qui in montes ferocitate ſe corripiebant, ad campos nunc humiles exeunt: qui aliorum itinera occupantes, neminem tranſire ſinebant, cùm Chriſtum vidiſſent, conſtiterunt. H

Thomas. *Dæmones magis in die iudicij torquebũtur.* Thomas in Matth. Et quidem ſciunt dæmones, quòd in die iudicij maioribus tormentis affligendi ſunt. Item credunt aliqui, quòd vſque in diem iudicij non patiuntur pœnam damni, ſed pœnam ſenſus: huic ſententiæ innixi, Veniſti ante tempus. Sed contra hoc eſt quod dicit

Damaſc. Damaſcenus: Hoc hominibus mors, quod Angelis caſus: ſed homines cùm moriuntur, non ſtatim recipiunt pœnam ſenſus: ſic & Angeli qui ceciderunt. Quidam dicunt, quòd ignem ſuum ſemper ſecum portent. Sed quomodo poteſt hoc fieri, cùm ignis iſte corporeus ſit? Dicendum quòd licet hic ignis corporalis ſit, habet tamen aliquid ſpirituale: vnde cruciat per modum cuiuſdam alligationis. Spiritus enim excedit naturam corporis: ſed Deus alligat ſpiritus corporibus, ſicut cùm alligatur anima corpori, dat corpori vt moueatur, ſecundum voluntatem animæ.

Auguſtin. *Quomodo dæmones patiuntur ab igne.* Auguſtin. lib. 21. de ciu. Dei, cap. 10. Dicerem quidem ſic arſuros ſine vllo ſuo corpore ſpiritus, ſicut apud inferos ille diues, quando dicebat, Crucior in hac flamma. At verò gehenna I
illa, quod etiam ſtagnum ignis, & ſulphuris dictum eſt, corporeus ignis erit, & cruciabit corpora damnatorum, aut & hominum & dæmonum, ſolida hominum, aërea dæmonum: aut tantùm hominum corpora cum ſpiritibus: dæmones autem ſpiritus ſine corporibus hærentes ſumẽdo pœnam, non impertiendo vitam corporalibus ignibus. Vnus quippè vtriſq; ignis erit, ſicut veritas dixit.

Pſellus. Porrò Pſellus lib. de operat. dæmonum, cap. 21. oſtendit, cur dæmonia ferrũ extimeſcant, imprimíſque τὰ πρόσυλα, hoc eſt materiæ affecta, tanquam omnium maximè meticuloſa: ita vt à quibuſuis timeant, qui Dei nomen expreſſerint. Inde fit, vt dæmones iſti inter ſpem metúmque poſiti, adiiciant, vt ſcribit Marcus, *ὁρκίζω σε τὸν θεὸν, adiuro te per Deum, ne me torqueas.*

Adiuratio quid. Eſt autem adiuratio, inuocatio, aut proteſtatio diuini nominis ad inducendum aliquid ad agendum quid, vel non agendum. Et fieri poteſt dupliciter, ſcilicet per modum deprecationis, ſiue obſecrationis, & per modum cõpulſionis. Primus modus eſt per reuerẽtiam diuini nominis obſecrare, & licitum eſt inferioribus hoc modo vti erga ſuperiores: quo modo hic dæmones adiurant Chriſtum. K
Secundus modus eſt per reuerentiã diuini nominis præcipere, vel prohibere: & hoc modo licitum eſt vti ſuperioribus erga ſubditos.

An adiurare liceat. Sic Heli Samuëlem adiurauit. 1. Reg. 3. Hæc faciat mihi Dominus, & hæc addat, ſi abſconderis à me ſermonem, ex omnibus verbis quæ dicta ſunt tibi. Exod. 2. Iacob adiurauit filios Iſraël, dicẽs: Viſitabit vos Deus, efferte oſſa mea hinc vobiſcum. 1. Reg. 14. Saul adiurauit populum, dicens: Maledictus vir qui comederit panem vſque ad veſperam, donec vlciſcar me de inimicis meis. Num. 5. In quæſtione zelotypiæ, adiurabit ſacerdos mulierem. Et hoc eſt maledictioni aliquem ſubiicere, niſi idipſum faciat quod requiritur.

Iſidorus. *Exorciſm' quãtæ virtutis.* Iſidorus Hiſpalenſis, lib. 2. de offic. Eccleſiaſtic. cap. 20. de exorciſmo differit. Exorciſmus autem adiuratio eſt: ſiquidem ὁρκίζειν, adiurare eſt: qua voce dæmones vtuntur. Exorciſmus autem, inquit, ſermo increpationis eſt, contra immundum ſpiritum in energumenis

A nergumenis,ſiue catechumenis factus,per quem ab illis diaboli nequiſſima virtus,& inuetera-
ta malitia, vel violenta incurſio expulſa fugetur. Cyrillus Catech.myſtag.2.Nam vt inſufflatio- Cyrillus.
nes ſanctorum,& nominis Dei inuocatio,tanquam vehemētiſſima quædam flamma vrit dæ-
mones,& in fugam cōuertit:ſic & exorciſatum oleum, per inuocationem, Deiq́; inuocationē,
tantam virtutem conſequitur,vt non modò ardentia peccatorum vitia expurget, verumetiam
omnes inuiſibiles dæmones repellat. His modis exorciſmi,ſi contra dæmones fiant, compulſi-
uæ adiurationes ſunt:ſi verò ad creaturas alias benedicendas inducantur,duas habent rationes:
vnam,vt aut aqua aut ſal per inuocationem ſancti Dei nominis ab omni virtute inimici ven-
dicetur:ſecundò,vt etiam vim habeat contra aëreas poteſtates, & benedictionem ſecum infe-
rat. Albertus Magn. in Marc. ſic interpretatur adiurationem à dæmonibus factam : quaſi di- Alb. Mag.
cant,Per hanc iuſtitiam,quæ in hoc manifeſtiſſima , quòd tibi nobiſcum nulla eſt communi-
B catio,*adiuro te* per hoc iuſtitiæ ſacramentum,*per Deum*, qui iuſtitiæ author eſt , *ne nos torqueas*.
Duplex autem tormentum timent. Vnum eſt,ſi à corporibus aut regionibus , quas poſſident, *Quod tor-*
expellantur : alterum , ſi in abyſſum demittantur. Et vtrumque ab Euangeliſtis explicatur: *mentum ti-*
Marcus,quòd rogabant ne à regione expellerentur:Lucas , ne mitterentur in abyſſum . Nam *ment dæ-*
cùm ſumma voluptas dæmonum ſit,ſi homines quos oderunt,& quibus inuident,poſſederint: *mones.*
ſummo quoque tormento affici videntur, ſi abiiciantur. Alb.Magnus. *Ne me torqueas*, inquit, Alb. Mag.
ab iſto expellendo : quia mihi tortura eſt , à nocumento compeſci , cùm totis viribus conten-
dam ſi quo modo homini nocere poſſim. Vnde Marcus velut cauſam tormenti adiecit: *Dice-
bat enim illi,Exi ſpiritus immunde ab homine iſto.* At verò hoc efficit verbum Dei , hoc inuoca-
tio diuini nominis. Eſ.27. Viſitabit in gladio ſuo grandi & forti,ſuper Leuiathan ſerpentem ve-
ctem,& ſuper Leuiathan ſerpentem tortuoſum, & interficiet Cetum qui in mari eſt. Gladius
C autem ille,verbum Dei eſt. Eſ.11. Spiritu labiorum ſuorum interficiet impium. Theophilact.in Theoph.
Marcum. Tormentum igitur ſuum eſſe putant dæmones,ſi cogantur exire ab homine. Ideò di-
cunt,Ne torqueas,id eſt,ne educas nos ex habitaculo noſtro,hoc eſt homine. Sed & aliter. Exi-
ſtimabant quòd propter grauia quæ attentaſſent, non vltra paſſurus eſſet ipſos,ſed mox ſuppli-
ciis traditurus. Idcircò & orant ne illos torqueat. Pſellus lib.de oper.dæmon.cap.21. Dæmonia Pſellus.
πρόσυλα ,ſeu materiæ affecta,inquit,verita ne in abyſſos, meatúſque ſubterraneos relegētur,ſi- *Dæmones*
biq́ue ab Angelis eò relegantibus timentia, cùm quis illa eò iri relegatum comminatur , An- *timidi, &*
gelorúmque nomina exprimit,quibus id prouinciæ demandatum eſt, dici vix queat, quanto *materiæ*
metu,quantaq́; perturbatione concutiantur. Ita enim percelluntur,vt ne comminantē quidem *affecti.*
quiſnam ſit ille,diſcernere valeant:ſed ſiue anicula quæpiam,ſiue vetulus homuncio, cōmina-
tiones huiuſmodi expreſſerit,tunc tantus ea metus inuadit,vt plerunque abſcedant:ac ſi ea quę
D comminantur,iidem & internecioni dare poſſint : vſque adeò timidi ſunt,nec quenquam diſ-
cernere norunt . Proinde facilimè ab impuro illo incantatorū genere excrementitiis cicurātur,
ſaliuis,inquam,vnguibus & capillis. Quinetiam plumbo,cera,tenuiq́; reuincta filo,execrandis
illis aphorciſmis & abiurationibus tragicas affectiones & turbas excitant. Atqui ſolùm Chriſti
timebant imperium,quem in eorum iudiciū veniſſe ſuſpicantur. De quo & Chriſtus ait:Nunc
iudiciū eſt mundi,nunc princeps huius mundi eiicietur foras. *Et interrogabat* Ieſus *eum* dæmo-
nem primarium,qui hominem poſſidebat:Non vt ipſe diſcat,inquit Theophilactus, ſed vt alij Theoph.
multitudinem dæmoniorum,quæ in illo erant. Quandoquidem vnus apparebat eſſe, oſtendit
Ieſus cū quot inimicis miſerabilis homo ille certarit. *Quod tibi nomē eſt?* Quia, inquit Albertus, Albertus.
aut à malitia ſuæ voluntatis, aut permiſſa ſibi poteſtate, nomina ſortiuntur . Nam,vt ipſe ſcri-
bit Agrippa,lib.3.de occ.Philoſoph.c.24.ab operibus nomina ſpiritibus plurimùm imponun- Agrippa.
E tur,ſignificantia certum aliquod officium, ſiue effectum, qualis ab Angelorum choro deſide- *Vnde no-*
ratur. Et cap.28. Multa quoque,inquit, malorum dæmonum nomina in ſacris literis comperi- *mina dæ-*
mus,à peſſimis hominibus,aut peſſimorum hominum habitationibus ortum accepiſſe : ſicut *monum.*
nomen Aſtaroth,quod nomen cacodæmonis eſt,eratq́ue nomē olim ciuitatis Og regis Baſan,
in qua habitarunt Gigātes:ſimiliter Aſtaroth olim ciuitas Amorrhæorum: Raphaim, Vallis &
Ieramiel regio Allophylorum. Idolorum quoque & cacodæmonū nomina ſunt , vt Remma,
ſimulacrum idoli Damaſceni:Chamos,idolum Moab:Melchim,idolum Ammonitarum:Bel,
idolum Babyloniorum:Adramelech,idolum Aſſyriorum:Dagon,idolum Allophylorum. Iam
verò & Behemoth & Leuiathan beluas & dæmones ſignificant. Interrogatus autē dæmon iſte
primarius,reſpondet: *Legio mihi nomen eſt,quia multi ſumus.* Legio autem ſex millia complecti-
tur. Itaque à numero nomē accepit. Nec mirum videri debet, ſi tot millia dæmones duos ho-
mines poſſederint,cùm certis locorum dimenſionibus,qualis corporibus ſolidis contingit,non

teneantur. Vnde & Luc. 8. legitur eiecisſe è Maria ſeptem dæmonia, & in hominem dicet tegredi ſeptem ſpiritus priore maligniores. *Et deprecabatur eum multùm, ne ſe expelleret extra regionem.* His verbis videntur dæmones certis locis addici. In aëre ſanè illos agere declarat illud Epheſ. 2. Iuxta principē ambulaſtis, cui eſt poteſtas aëris. Et Epheſ. 6. Contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Ad deſerta illos nōnunquam relegari legimus in lib. Abdiæ, de certaminib. Apoſtolicis. Et domos aliquando infeſtare, ſcribit Auguſtinus lib. 22. de ciu. Dei, cap. 8. Sed & regiones affligere, teſtis erit ſepulchri triū puerorum, qui in fornacem Babylonicam iniecti ſunt, inſcriptio: quæ ſonat, ea propter illorum corpora in hanc regionem eſſe tranſlata, vt & ab infeſtationibus dæmonum eriperetur. Videtur hoc ſepulchrū, & eiuſdem inſcriptio, in maiore Eccleſia Lingonenſi, ſacro ſancto Mammeti, ante maius altare. Quin etiā dæmon ille, qui Daphnæū Antiochiæ occupauerat, Martyri Babylæ ceſſit, ſub Apoſtata Iuliano, vt ſcribit Nicephorus Caliſt. lib. 10. hiſt. Eccleſiaſticæ. Atqui homines regionis illius mali erant: hinc fiebat, vt dæmones liberiùs in eos agerent. Timent autem, ne ſi verbum Chriſti audiant, vitam in melius commutent: vnde fiat vt & ipſi dæmones cedere loco cogantur. *Rogāt* quoque *ne mittantur in abyſſum.* Non modò torquētur, quòd ſuum in homines principatū excidere, ſed & parari ſibi ignē inferni proſpiciant. Porrò abyſſus *Thohum* Hebraicè dicitur, & aquæ profunditatē, ſeu potiùs aquam fundo carentem ſignificat: hîc autem pro inferno ſumitur, quò diabolum relegandum ipſa Ioan. Apocalypſ. cap. 20. teſtatur. Hoc autem deprecantur, non modò ne maioribus pœnis afficiantur, ſed ne hominibus impoſterum negotium faceſſere non poſſint. *Erat autem ibi grex porcorum circa montes magnus, paſcens in agris.* Druthmarus in Matt. non exiſtimat hunc gregē Iudæorum fuiſſe, cùm ipſis à ſuilla interdictum fuerit: immò & ſues, & eorum cuſtodes vt immundos auerſarentur. Erant igitur alienigenarū, qui fortaſſe in loca hæc remotiora greges ſuos coëgerant: Etſi tamen Genezareorū fuiſſe colligi poſſit ex ſequenti precatione, quam ad Chriſtum fecerunt. Verùm nihil impedit in hac regione quoſdam alienigenas fuiſſe. *Et deprecabantur eum ſpiritus, dicentes, Mitte nos in porcos, vt in eos introeamus.* Tertullian. lib. de fuga in perſecutione, ex eo loco oſtendit diabolum nihil in nos poſſe ſine permiſſione Dei, etſi nos immortali odio proſequatur. Et ideò oramus, inquit, Erue nos à maligno. Tunc enim eruimur à diaboli manibus, cùm illi non tradimur in tentationem. Nec in porcorum gregē diaboli legio habuit poteſtatem, niſi eam de Deo impetraſſet: tantum abeſt vt in oues Dei habeat. Poſſum dicere porcorum quoq; ſetas tunc numeratas apud Deum fuiſſe, nedum capillos ſanctorum. Habere videtur diabolus propriam poteſtatem, ſi fortè in eos, qui ad Deum non pertinent, ſemel in ſtillam ſitulæ, & in puluerem areæ, & in ſaliuam nationibus deputatis à Deo, ac per hoc diabolo expoſitis in vacuam quodammodò poſſeſſionem. Cæterùm in domeſticos Dei nihil illi licet ex propria poteſtate: quia quando liceat, id eſt, ex quibus cauſis, exempla in ſcripturis ſignata demonſtrant. Sed neque ſpiritus mendax poteſt ſe Pſeudoprophetis immiſcere, vt decipiat Achab, niſi accepta à Deo licentia. Vnde ait: Mitte me, ero ſpiritus mendax in ore omniū Prophetarum. Thomas Aqu. Comment. in Matt. Sed quare non petierunt potiùs, vt in homines mitterentur, cùm tanto illos odio proſequantur? Nimirùm quia Chriſtum de hominum ſalute ita ſollicitum eſſe videbant, vt neque hoc aſſenſurum eſſe cognoſcerēt. Et quare in porcos potiùs, quàm cætera animalia? Hoc factum eſt, aut quia vicini & numeroſi erant: aut quia fortè eorum erant, qui Deum verum non colebant. *Et conceſſit eis ſtatim Ieſus, & ait illis, Ite:* Non ſatisfaciens iniquæ voluntati dæmonum, vt ſcribit Albert. in Marc. ſed puniens, ad inſtructionem, peccata prauorum, qui hæc animalia iniuſtè poſſeſſa tenebāt. Eſ. 14. Perdam Babylonis nomen, & reliquias, & progeniem. Hoc enim facit Deus ad inſtructionem, vt ſciant qui aliquid iniuſtè detinent, nihil ſibi tutum & ſecurum eſſe. Auguſtinus tract. 6. in Epiſt. B. Ioannis, requirit, quî fiat, vt ſancti orantes aliquando non exaudiantur: dæmones verò, ſtatim atque illud poſtularunt, exauditi ſint. Petiit Apoſtolus, vt auferretur ab eo ſtimulus carnis, & non accepit: ſed Apoſtolus magis exauditus eſt, inquit, quàm diabolus. Apoſtolus enim exauditus eſt ad ſalutem, etſi non ad voluntatem. Diabolus exauditus eſt ad voluntatem, ſed ad damnationem. Ideò enim conceſſus eſt iſte tentandus, vt eo probato eſſet ille cruciandus. Sed & petierunt dæmones à Domino, vt ire permitterentur in porcos. Nónne his poſſet dicere Dominus, vt nec illuc accederent? Non enim, ſi nollet, rebellaturi erant contra regem cœli & terræ: certa tamen myſterij gratia, & certa diſpenſatione, dimiſit dæmones ire in porcos, vt oſtenderet diabolum in eis dominari, qui vitam porcorū gerunt. Hinc ſcilicet & Dominus in Euangelica parabola, prodigum filium dixit miſſum eſſe in villam, vt paſceret porcos: id eſt, hominibus vitam porcinam ducentibus obſequeretur. Theophilact. in Marc. Permiſit ergo illis intrare in porcos

[Margin: F … G … H … I … K]

[Marginal notes:] *Dæmones certis locis addicti.* Abdias. Auguſtin. Niceph. *Abyſſus quid.* Druthmar. *An grex porcorum fuerit Iudæorū, cū illi abſtinerent à ſuilla.* Tertull. *Dæmones nihil poſſunt ſine permiſſu Dei.* Tho. Aqu. *Cur non petunt mitti ī homines.* Albertus. Auguſtin. *Quî fit vt ſancti aliquando nō exaudiantur, cùm dæmones exaudiantur?* Theoph.

A cos,inquit:vt diſcamus quòd ſicut non pepercerunt porcis, ita neque illi homini pepercisſent, neque ſanè nobis,niſi nos diuina virtus cuſtodiret. Dæmones enim, cùm inimici noſtri ſint, protinus nos conciderent,niſi Deus nos conſeruaret.Obſerua verò quòd in homines,qui porcorum more viuunt,& in luto voluptatis verſantur, ingrediuntur dæmones, & mittunt illos præcipiti perditione in mare huius ſeculi,vt ſuffocentur. Euthym. in Matth. Nec ſolùm hoc, verumetiam aliud admodum malum dæmones machinantur. Student enim porcos occidere,vt horum damno contriſtati domini gregis, Ieſum non ſuſcipiant: & ita prædicatione Euangelij non ſuſcepta, tutiùs ad illam regionem reuertantur, & fiant poſteriora illius peiora prioribus. Adiicere etiam poſſumus ex eodem Euthymio, ideò permitti hoc illis à Chriſto, vt diſcant hi qui liberantur,quot & quales habuerint inhabitatores: vt noſſent omnes, nullam in porcos,niſi illo ſinente,factam eſſe dæmonibus poteſtatem. Et manifeſtum eſſet odium, quo B nos proſequuntur, quodque ſi ſinerentur,non in nos molirentur: cùm etiam in porcos, quos noſtri tantùm cauſa infenſos habent, tantam exerceant tyrannidem. Sed & mors ipſa porcorum omnibus oſtenderet, iam dæmones è regione illa abſceſſiſſe. Itaque *exeuntes ſpiritus immundi introierunt in porcos,& magno impetu grex præcipitatus eſt in mare, ad duo millia, & ſuffocati ſunt in mari.* Tum ſcilicet illi per præcipitia montium œſtro & magno furore perciti, proruperunt,& in ſtagnum Genezareth ſeſe tanto impetu deiecerunt, donec ſuffocarentur. *Qui autem paſcebant eos,fugerunt,& nunciauerunt in ciuitatem & in agros*:triſte ſimul & lętum nuncium adferentes:Triſte quidem de tot porcis demerſis,lætum verò de duobus dæmoniacis curatis.*Et egreſſi ſunt videre,quid eſſet facti,& veniunt ad Ieſum:& vident illum qui à dæmonio vexabatur,ſedentem*:cùm prius,vt inquietæ mentis erat, ita continuis curſibus montes inambularet,clamans:*Veſtitum*,qui nec antea integrum aliquod veſtimentum tolerare, immò nec ipC ſos compedes integros ferre poterat: *& ſanæ mentis*, quod ex aſpectu, viſu, & cæteris indiciis cognouerunt: *& timuerunt*, cum ipſo facto agnoſcentes, qui in vtrumque hominem, immò in ipſos dæmones & beſtias poteſtatem haberet. *Et* paſtores *narrauerunt* per ſingula, quemadmodum obſeruauerant non longè poſitum Ieſum, *illis* qui ex vrbibus & circumuicinis locis huc fama audita concurrerant, *quæ viderant*, coram ſe, *qualiter factum eſſet ei qui dæmonium habuerat*: quoniam & illum ad Ieſum procurrentem, illum adorantem,& conquerentem audierant, & quælibet obſeruauerant, cùm & hominem iſtum omnes noſſent: *& de porcis*, quomodo ſtatim atque permiſit Chriſtus, dæmones in illos inſilierunt, illi verò magno impetu ſeſe in mare præcipitarunt. *Et rogare cœperunt eum vt diſcederet è finibus eorum.* Theophil. Timebant enim,ne quid & maius patiantur.Hoc autem faciebant, aut ſuæ indignitatis, aut detrimenti accepti conſideratione. Quis enim non ſibi à Domino tiD meat,ſi vitiis & impietatibus addictus ſit, ne fortè vindex adueniat? 3.Reg. 16. Sarephtana ad Helyam:Numquid veniſti ad me,vt rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meum?Sic viri Bethſamitæ percuſſi ſunt in conſpectu arcæ Domini:ideò rogauerunt eam à ſe transferri. 1. Reg. 6. Sed neque ſatis eſt, indignum ſe Chriſti cohabitatione cenſere: ſed niti oportet,vt gratia eius nos dignos efficiat:quod & illi feciſſent, ſi Chriſtum & audiiſſent, & ſecuti eſſent. Itaque magis ducebantur detrimento accepto, ne fortè maius illis contingat. Verùm neque hoc eſt mederi occaſioni mali, Chriſtum à ſe repellere: quoniam & inde dæmones maiorem in eos poteſtatem habituri erant. Thom. Aquinas in Matth. Sic nonnulli propter detrimentum aliquod temporale timent eſſe cum Chriſto. Vident eos,qui piè volunt viuere, cum Chriſto perſecutionem pati, eſurire, ſitire, affligi:malunt igitur mammonæ ſeruire, ita ſibi diuitias comparantes, vt omnem Ieſu contemplationem abiiciant. *Et cùm inE greſſus eſſet nauim, rogabat illum qui fuerat à dæmonio correptus, vt eſſet cum illo.* Ita multum diſtat ab affectione conciuiũ ſuorum. Nam quia in vtroque homine à Sathanæ poteſtate ereptus erat, ideò nihil optabilius habet, quàm cum Chriſto manere: illi verò hoc ipſo ſe nondum à dæmonum poteſtate liberatos eſſe oſtendunt, in eo quod Dominum à ſua regione expellunt. Cæterùm tenebat iſte, vt ſcribit Theophil.ne ſi dæmones illum ſolum inuenirent, iterum in eum regrederentur. *Ieſus autem non permiſit eum,ſed dixit illi, Abi in domum tuam ad tuos,& annuncia illis,quanta tibi Dominus fecerit, & miſertus ſit tui.* Duabus rationibus non permittit illum ſequi. Vna eſt, vt intelligat & credat ſuam omnipotentiam locorum anguſtiis non concludi,nec præſentiam corporalem requirere: cùm ſua diuinitate cœlum & terram repleat. Altera eſt,vt aliis proſit,& ſuos lucretur ad cognitionem Chriſti,& propriam ſalutem. Nec enim ſatis eſt nos à Deo beneficium accepiſſe, ſed & gratias agere,& nomen illius, quantum in nobis eſt, celebrare: alióſque ad idem inuitare debemus. Vide autem quàm alienus ſit ſaluator à

Cur dæmones ſæuiũt in porcos. Euthym.

Theoph. *Quidã ambigũt Chriſtum à ſe propter damnũ temporale.*

Tho. Aq.

Theophil.

faſtu. Non enim dixit, Annuncia quæ tibi feci, ſed, *quæ tibi fecit Dominus.* Sed & tu, quando bonum quid feceris, ne tibi ipſi, ſed Domino factum tribuas. Quoniam, vt dixit Eſaias, omnia operatus es in nobis Domine. Et Paulus: Nõ ego,ſed gratia Dei mecũ. Miniſtri & organa ſumus: Deo igitur totũ rependamus. Interim verò,cùm diceret, *Narra quod Dominus fecit tibi:* obiter deſignabat ſe Dominum & Deum verum eſſe:ſicut & cùm ait ad Iudæos, Si verbis non creditis,ſaltem operibus credite: vt credatis quia ego in patre,& pater in me eſt. *Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli, quanta ſibi feciſſet Ieſus: & omnes mirabantur.* Decapolis regio eſt ſtagno Genezareth,in vna parte adiacens,in qua ſunt decem ciuitates. Mirabãtur curationis modum, Ieſu poteſtatem, hominis tam ſubitam reſtitutionem, mutationem eiuſdem, vt qui per tot tempora mentis perturbatæ, & à dæmonio afflictæ, nunc ita quieto animo Chriſti laudes annunciet: ſed & numerum dæmonum,quibus detinebatur,& numerum porcorum ſubmerſorum mirabantur:& ita formabantur in fidem Chriſti, vt iſte rependeret aliis quod acceperat à Chriſto: nimirùm eiiceret ab illis dæmonia,qui à tot dæmonibus per Chriſtũ curatus fuerat. F G

Paralyticus per tegulas demiſſus, totus & in anima, & corpore ſanatur: ſed & contra æmulos ſuos Chriſtus hominibus creditam à Deo remittendorum peccatorum poteſtatem, corporalis curationis effectu demonſtrat.

Matth. 9.

H Et aſcendẽs Ieſus in nauiculã, tranſfretauit:& venit in ciuitatem ſuam. Et ecce offerebãt ei paralyticum iacẽtem in lecto. Et videns Ieſus fidẽ illorũ, dixit paralytico, cõfide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam de Scribis dixerũt intra ſe, Hic blaſphemat. Et cùm vidiſſet Ieſus cogitationes eorum, dixit, I Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Quid eſt facilius, dicere, Dimittuntur tibi peccata tua: an dicere, Surge & ambula? Vt autẽ ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, K tunc ait paralytico, Surge, tolle lectum tuum, & vade in domũ tuam. Et ſurrexit,& abiit in domum ſuam. Videntes autẽ turbæ timuerunt, & glorificauerũt Deũ qui dedit poteſtatẽ talem hominibus.

Marc. 2.

Et iterũ intrauit Capharnaũ poſt dies octo, & auditum eſt quòd in domo eſſet, & conuenerunt multi, ita vt non caperet neque ad ianuã: & loquebatur eis verbum. Et venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur. Et cùm non poſſent offerre eum illi præ turba, nudauerunt tectum vbi erat: & patefacientes ſubmiſerunt grabatum in quo paralyticus iacebat. Cùm autem vidiſſet Ieſus fidem illorum, ait paralytico, Fili, dimittuntur tibi peccata tua. Erant autem illic quidam de Scribis ſedentes: & cogitantes in cordibus ſuis, Quid hic ſic loquitur? blaſphemat. Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus? Quo ſtatim cognito Ieſus ſpiritu ſuo, quia ſic cogitarent intra ſe, dicit illis, Quid iſta cogitatis in cordibus veſtris? Quid eſt facilius, dicere paralytico, Dimittuntur tibi peccata: an dicere, Surge, tolle grabatum tuum, & ambula? Vt autem ſciatis, quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico, Tibi dico, ſurge, tolle grabatum tuum,& vade in domum tuam. Et ſtatim ſurrexit ille: & ſublato grabato abiit coram omnibus,ita vt mirarentur omnes,& honorificarent Deum, dicentes, Quia nunquam ſic vidimus.

Luc. 5.

Et factum eſt in vna dierum, & ipſe ſedebat docens. Et erãt Phariſæi ſedentes & legis doctores qui venerant ex omni caſtello Galilææ & Iudææ & Ieruſalem: & virtus Domini erat ad ſanandum eos. Et ecce viri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus, & quærebant eum inferre, & ponere ante eum. Et non inuenientes qua parte illum inferrent præ turba, aſcenderunt ſupra tectũ, & per tegulas ſummiſerunt eum cum lecto in medium, ante Ieſum. Quorum fidem vt vidit, dixit, Homo, remittuntur tibi peccata tua. Et cœperũt cogitare Scribę & Phariſæi, dicẽtes, Quis eſt hic qui loquitur blaſphemias? quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolꝰ Deꝰ? Vt cognouit autem Ieſus cogitationes eorum, reſpondens dixit ad illos, Quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Quid eſt facilꝰ dicere, Dimittũtur tibi peccata: an dicere, Surge,& ambula? Vt autem ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata (ait paralytico) Tibi dico, ſurge, tol'le lectum tuum, & vade in domum tuam. Et confeſtim conſurgens coram illis, tulit lectum in quo iacebat. & abiit in domũ ſuam, magnificans Deum. Et ſtupor apprehendit omnes, & magnificabant Deum. Et repleti ſunt timore, dicentes, Quia vidimus mirabilia hodie.

Ioan.

A CECROPEM à priſcis biformem fuiſſe legimus, vt ſcribit Plutarchus lib. de his qui ſerò à numine puniuntur: non quòd è bono rege, ad inſtar Draconis, immanis euaſerit: ſed contrà, quòd peruerſus ab initio & terribilis, poſtmodùm benignè humaniterque imperauerit. Hoc, velut exemplo, Plutarchus elicit Deum ſerò punire, vt locum pœnitentiæ tribuat: & quandoque non principum modò, ſed & aliorum mores in melius diuino quodam inſtinctu demutari. Hoc etſi à Gentili dictum eſt, non tamen longè à veritate. Vt enim feritas diſformauit Cecropem, ita vitia nos in aliam naturam transferunt: adeò nos ipſos homines eſſe obliuiſcimur. Deus autem vitium purgat, vt nos ad humanam faciem reuocet. Eapropter patienter agit pro nobis, nolens aliquem perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti. Porrigit etiam nobis manum ſuam, vt ſi aut noſtra, aut aliorum fide nos ei obtulerimus,
Introductio. *Plutarch*.* *Dei patiētia in homines.*

B remedio indulgentiæ minimè careamus. Hoc enim apud ſe quiſque meditari poteſt, Quid homine dignum hactenus feci? Quid non potius, quod in dolis vulpem, furore leonem, gula porcum, deſidia culicem imitetur? Fit nonnunquam vt ille ſe in fonte miſeriarum, quaſi in ſpeculo conſiderans erubeſcat, & ingemiſcat, & vitam in melius cōmutet, ſpeciali comitante gratia. Hucuſque igitur proficit Dei patientia, hucuſque gratia cunctis oblata, quam in vno homine obiicit Euangeliſta, qui priùs paralyticus, ita tandem ſanitati reſtituitur, vt lectulum ſe portantem ferre poſſit, & in domum abeat. Gratiæ autem vbertas eſt & ex parte Chriſti, & in illis qui paralyticum offerunt. Ex parte quidem Chriſti eſt cognitio ægroti, remiſſio peccati, integra collatio ſanitatis. In iis autem qui paralyticum portant, & fides eſt & charitas. Ita nihil tam perturbatum & deſperatum eſt, vt ſi modò ſit fidei & pietati locus, ei Dominus propitiari non poſſit. Igitur curatis duobus dæmoniacis, & legione dæmone in porcos abire permiſſa, Chri- *Summa.*

C ſtus noluit inuitis Gerazenis diutiùs apud illos morari: neminem enim cogit ad ſalutem: ſed & docuit illos, qui ſe verbo indignos redderent, relinquendos eſſe. Excutite, inquit, puluerem de pedibus veſtris in teſtimonium illis. His igitur relictis, ad eos venit, quos ſciebat ex aduētu ſuo magnum fidei fructum percepturos eſſe. *Factum eſt ergo cùm aſcendiſſet Ieſus, & cùm tranſcendiſſet in naui rurſum trans fretum, conuenit turba multa ad eum.* Quæri poteſt, quando contigerit hæc curatio paralytici, an ſtatim atque è Gerazenorum terra egreſſus eſt, an quibuſdam interiectis. Occaſio autem huius quæſtionis eſt, quòd Marcus ſtatim narrat Archiſynagogi Iairi filiæ ſuſcitationem: eundem etiam Lucas ordinem obſeruat. Verumtamen Matthæus ſtatim atque de dæmoniacis & transfretatione locutus eſt, hanc de paralytico hiſtoriam deſcripſit. Requirendum igitur eſt, quomodo conciliari poſſint. Hoc enim aſtrui poteſt, quòd quibuſdā interiectis filia Archiſynagogi ſuſcitata ſit poſt egreſſum Chriſti è terra Gerazenorū. Sed & hoc
Conciliatio Euangeliſtarum.

D quæritur, num idem de curatione paralytici cenſendum ſit. Dicimus verò ex ipſa Matthæi narratione colligi, curationem paralytici priùs eſſe factam, & tum demum ſuſcitatam eſſe Archiſynagogi filiam. Narrat enim Archiſynagogum hunc ad Chriſtum acceſſiſſe, cùm ille diſputaret de ieiunio cum diſcipulis Ioannis & Phariſæorum: quod vtique poſt Matthæi vocationem contigit. Atqui Matthæus non modò, ſed & Marcus & Lucas vocationem Matthæi, huic paralytici curationi ſubiiciunt. Conſequitur ergo curationē iſtam priùs eſſe factam, quàm Archiſynagogi filia ſuſcitaretur. Quòd autem Luc. & Marcus dicunt tunc Chriſtū circa mare fuiſſe, cùm veniſſet ad eum princeps Synagogæ, nihil offendit. Nam & Chriſtus cùm eſſet in Galilæa docens, frequenter circa mare verſabatur: cùm præcipuæ vrbes Galilææ mari Tiberiadis adiaceant. Adde quòd Lucas cap. 5. & Marc. 2. præmittunt hanc paralytici curationem, illi dæmonum eiectioni, quæ apud Gerazenos facta eſt: ergo multò magis eam præferunt ſuſcitationi

E filiæ Archiſynagogi, quæ poſtea contigit. Nec officit ordo hic à Luca & Marco poſitus ante nauigationem ad Gerazenorum regionem, cùm multa ſoleant per anticipationem narrare. *Excepit autem eum turba* transfretātem: *erant autem omnes expectantes eum:* qui fortè ad Gerazenos tranſire noluerunt, aut quòd illos, vt porcorum paſtores abominarentur, aut quia nauigia non ſuppetebant, aut quia breui Chriſtum rediturum ſperabant. *Et venit, & intrauit iterum in ciuitatem ſuam Capharnaum, poſt dies aliquot.* Quæri etiam & hic poteſt, quomodo Marcus dicat illum veniſſe in Capharnaum: Matthæus verò, in ciuitatem ſuam. Siquidem Lucas locum non aſſignat. Reſpondet Auguſtin. lib. 2. de conſ. Euangel. cap. 25. Quòd Capharnaum velut metropolis Galilææ ciuitas Domini nuncupetur: ſolent enim à principalioribus vrbibus circumuicini habitatores denominari: Aut quòd fortè è Geraza primùm in ciuitatem ſuam Nazareth venerit, omittat autem Matthæus quid ibi ſit factum, & procedat ad id quod in Capharnaum euenit: Aut quòd etſi Bethlehem Chriſti ciuitas eſſet natiuitate, Nazareth educa- *Auguſt.*

tione, Caphamaum tamen erat conuerſatione, & miraculorum operatione. *Et factum eſt in* F
vna dierum, & auditum eſt quòd in domo eſſet, & confeſtim conuenerunt multi, ita vt non caperet,
neque ad ianuam. ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν, vt neque ea quæ circa ianuam erant,
capere eos poſſet. Tantæ apud illos exiſtimationis erat Ieſus, vt omnes eum videre & audire
geſtirent: plurimi etiam aut ipſi infirmi, aut infirmos ſecum adducebant, vt ſanarentur. Ita po-
ſita lux erat ſuper candelabrum, vt oẽs illam facilè intuerentur. *Et ipſe ſedebat docens, & loqueba-*
tur eis verbum. Sedere verò doctorum & iudicum eſt. Chriſtus autem & doctor eſt veritatis, &
iudex mortuorum atque viuentium. Sic exierat qui ſeminat, vt ſeminaret ſemen ſuum: & ver-
bum patris hominibus notum faceret. *Et erant Phariſæi ſedentes & legis doctores, qui venerant*
ex omni caſtello Galilææ, & Iudææ, & Hieruſalem. Nam quia ad eos pertinebant ea quæ reli-
gionis ſunt, & requirere quid populus doceretur, & probare vnumquemque eorum qui ver-
bum profiteretur, diſcernere etiã miracula, vtrum ex Deo ſint, an non: ideò audita fama Chri- G

Prælati quomodo quæ religionis ſunt curare debeant.

ſti, ad celebrem illam vrbem Capharnaum conuenerãt, hæc omnia exploraturi, Chriſtum au-
dituri, & ſigna quæ faceret, inquiſituri. Benè vtique poſita hæc lex erat, niſi tandem liuore, in-
uidia, & ambitione peruerteretur. Pontificum enim eſt & doctorum hæc requirere, ſed tamen
omnem liuorem ſeponere, quoties Dei cauſa agitur. Eſt enim

Liuor tabificum bonis venenum:

Inuidiæ malum.
Cyprian.

cùm maximè de alterius bona fama & virtutibus exardeſcat, vt docet Cyprianus hom. de zelo
& liuore. *Et virtus Domini erat ad ſanandum eos.* Etſi crepare debeant inuidia, & rumpantur il-
lorum præcordia cæco liuore: non deſinit tamen Chriſtus ſua bona largiri. Ita ſolem ſuũ oriri
facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Ita nimirùm vnumquemque opor-
tet vincere in bono malum, vt monet Apoſtolus. Immò ſi eſurit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſi-
tit, potum da illi, & carbones ignis congeres ſuper caput eius. Inſidiabantur iſti, Chriſtus au- H
tem ſanabat ægrotos eorum. Interim obiter Lucas Chriſti maieſtatem notat, non modò in
miraculoſis curationibus, ſed & in titulo quo Chriſtum præfatur, illum Dominum vocans.

Alius iſte paralyticus eſt ab eo qui in piſcina.
Chryſoſt.
Theophil.

Et ecce venerunt ad eum viri portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus, qui à quatuor porta-
batur. Chryſoſt. & Theoph. ſecernunt hunc paralyticum, ab eo cuius meminit Ioannes cap. 5.
ſeu tu loci, ſeu ſubſidij, ſeu verborum, ſeu cæterarum circunſtantiarum rationem habeas.
Ioannes narrat paralyticum curatum Hieroſolymis, hic autem in Capharnaum. Ille hominem
adiutorem non habebat, iſte à quatuor portabatur. Illum Chriſtus præuenit: hic, & qui eum
portabant, primùm fidem in Ieſum conceperant. Ille expectabat aquæ motũ, hic Chriſti ver-
bum, aut manuum impoſitionem. Ille iacebat ad Probaticam piſcinam: iſte per tectum
demiſſus eſt ante Ieſum. *Non enim inuenientes, qua parte illum inferrent præ turba, aſcen-*
derunt ſupra tectum, & nudauerunt tectum vbi erat, & patefacientes per tegulas ſubmiſerunt eum I

Chryſoſt.

cũ lecto in medium ante Ieſum. Cæterùm ex hoc exẽplo Chryſoſt. hom. 30. Oper. perf. in Matth.

Orationes pro inuicẽ factæ, magni ſunt momenti.

colligit quantũ de Dei bonitate & miſericordia confidere debeamus, & quantum mutua pro
inuicem patrocinia valeant. Quid enim eo miſerabilius eſt, cuius membrorũ nullum eſt, quod
ſuum officium faciat? Et tamen non dubium, quin ſuperſtite in eo anima, aliqua etiam ſpes &
fides ſupereſſet. Iuncta ad eius fidem & ſpem eſt eorum, qui obtulerunt, fides. Inde factum eſt,
vt Chriſtum flecterent. Quid enim non euincat fides? Heb. 11. multa proferuntur exempla.
Vnum adducit Chryſoſtom. quòd & ipſa multùm proſit, vt Iacobus (cap. 5.) monet. Infirma-
tur, inquit, quis in vobis? inducat preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, & oratio fidei ſana-
bit infirmum. Hanc ſpem de Heliſæo conceperat Naaman. Putabam, inquit, quòd ſtans in-
uocaret nomen Domini Dei ſui, & tangeret manu ſua locum lepræ, & curaret. Verùm quid
maius de Chriſto credendum erat? *Videt* igitur *fidem illorum.* Omnia nuda & aperta ſunt o- K

Fides formata bonis operibus.

culis eius. Itaque ſi fidem vidit is qui non fallitur: crediderant iſti ſanè, & magnam de Chriſto
conceperant opinionem. Fides non eſt ſine charitate viua: ſiquidem per charitatem operatur.
Opus charitatis eſt, non modò portare hominem paralyticum in grabato, ſed in ſuperiora do-
mus aſcendere, tegulas tollere, hominem demittere ante Ieſum. Sed & ſatis eſſe putant pro-
ferre ægrotum ante medicum, miſerum ante miſericordem, languentem ante eum qui lan-
guores noſtros ipſe tulit. Sic Hæmorrhoiſſa tantùm requirebat, vt vel fimbriam veſtimenti

Iuſt. Mart.

Chriſti tangeret. Verùm, vt tractat Iuſtinus Martyr qu. 29. fortè dixeris importunos illos Chri-
ſto & plebi fuiſſe, cùm tectum nudarent, & ægrotum ſuum demitterent. Verùm reſpõdet, non
dubium eſſe, quin clamore monerent eos qui domi erant, vt paululùm cederent, & ſibi
cauerent, ne quid eis incumberet. Interim verò & feruor fidei, & extrema ſui paralytici neceſ-
ſitas ampliùs eos differre non patiebatur. Ita docebant nihil nos importunum aut moleſtum
cenſeri

A debere, cùm de anima agitur. Quid enim non faciat homo pro reſtituenda corporis valetudine? Quanto verò potior eſt anima corpore? Optima importunitas eſt viduæ, quæ iudicem flectit: & proximi, quæ proximum euincit, vt ei panes neceſſarios largiatur. Importunitas laudabilis, immò conſtantia fidei eſt, vt monet Tertull. lib. de poenitent. ſi tu nocte dieque ingemiſcas, & die & nocte veniam depreceris. Quas & quot ſalutationes pro temporalibus obimus in foro? Ipſe Pſaltes, Fuerunt, inquit, mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi per ſingulos dies, vbi eſt Deus tuus. Bonum etiam eſt legationes precũ fratribus iniungere, ait Tertull. vt illorum fide & pietate nõ minùs flectatur Deus, quàm iſtorum, vt paralyticum ſanitati reſtitueret. Quid verò non euincebat oratio Abraham pro quinque vrbibus, ſi ſaltem decem in illis iuſti inuenti fuiſſent? Quid non oratio & fides Moſis in monte pro populo qui conflatilem vitulum adorarat? Quid non idem ruſus pro Aaron & Maria? Nec dubium eſt paralyticos nos, ad omne opus ſcilicet bonum inhabiles, adhuc pietate & precibus iuſtorũ releuari, qui pro nobis intercedunt. Iob Angelos columnas cœli vocat: & hi vtique columnæ ſunt, qui adhuc nos portent. Intercedit Angelus apud Zachariam pro ciuitate ſancta Hieruſalem, & captiuo populo: & ita effecit, vt illi Dominus bona verba reſponderit. Et quidem legimus Dauidem cohibuiſſe Angelum peſte percutientem populum, & piorum ſanè vota obſtant, ne Dei vindicis flagella omninò nos perdant. Et ſicut Angelus retinuit manum Abrahæ, ita Angeli, & ſancti ſuis apud Deum precibus auocãt ictus ſecuris, quæ iam ad radicem poſita eſt. Tantum prodeſt piorum fides, tantum proficiunt vota, vt & hæc exprimant Euangeliſtæ. *Videns fidem illorum, dixit paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* Non meminit fidei paralytici, ſed tamen non dubium quin aſſentiretur. Quis enim æger, vndique reſtituendæ ſanitatis cõſilium non requirat? Sed nec ei Chriſtus peccata remitteret, niſi præuiam fidem habuiſſet: fide enim purificat corda hominum. Oportuit & ipſum paralyticum non impatienter ſe in morbo geſſiſſe, non maledixiſſe Deo, ſed ſeipſum accuſaſſe. Alioquin quid blaſphemis & impatientibus iuſtorum preces prodeſſe poſſent? Quid enim, vt oſtendit Chryſoſtom. hom. 1. in 1. ad Theſſal. profuit Iudæis Hieremias (Hier. 7. & 14.) Nónne tertiò Deum adiit oraturus, & is tertiò audiuit: Ne oraueris pro populo hoc? Quid contulit Sauli Samuël? An nõ pro ipſo vſque ad mortem luxit? Quid contulit Iſraëlitis? Numquid dicebat, (1. Reg. 15.) Abſit hoc à me, vt ceſſem orare pro vobis? Dixeris verò, Nihil igitur piorum vota & orationes iuuant? Immò iuuant maximè, ſed cùm & ipſi nos pœnitentia ducti, id ipſum quod poſtulant, piis votis contendimus, & ad opera pietatis accingimur. *Vidit* ergo *fidem illorum*, nullum autem obicem à paralytico poni. Ex hoc autem ſuam diuinitatem manifeſtam reddit, vt qui nouerit abſcondita cordis, vt obſeruat Auguſt. lib. 3. de mirab. ſacræ ſcripturæ, cap. 7. Ex quo etiam docebat ſuũ eſſe peccata remittere. Nam delicta quis intelligit, inquit Pſaltes? (Pſ. 18.) Eius autem eſt morbos curare, qui & illorum & remediorum perſpectam habet cognitionem. Morbus peccatum eſt: remedium ex parte noſtra, fides eſt, ex parte Chriſti, gratia & peccatorum remiſſio. Nouit Chriſtus ægrotum, vidit fidem, obtulit gratiam. Motus ergo illorum fide, dixit, *Confide fili*. Lucas non dixit, Fili: quaſi dicat, Non ſufficit fides te offerentium, niſi & tu cooperetis. Non ſaluat Dominus inuitos, non parcit infidelibus & dubitantibus. Longè quidem alium ordinẽ poſco, quàm medici corporales. Nam etſi fiducia ægroti in medicum multùm iuuet, reluctantes tamen à medicis aliquando curantur: quod in freneticorum curatione manifeſtum eſt. Sed ego hoc ſolum, & ſummè neceſſarium requiro, vt *confidas*. Pauca & maxima petit. Parum eſt confidere & ſperare: id eſt, parui videtur eſſe laboris, & tamen magna eſt merces. Quid autem dico parui eſſe laboris? Quæ non ſcilicet magna eſt contentio ſpiritus cum carne in paralytico peccatore, vt certò confidat ſe in momento reſtituendum eſſe ſanitati? Quantus conflictus Saræ, vt perſuaderet ſibi, ſenio ſe confectam filium habituram? Nam quis, cùm emortua membra ſua conſiderauerit, niſi fidei virtute, exiſtimabit, quòd in momento reuiuiſcat? Idem etiã miſerrimo peccatori contingit, conſideranti ex vna parte delictorum ſuorum grauitatem, ex altera certiſſimã remiſſionis expectationem. Nam & hæc apud ſe meditari poteſt: Ergóne mihi ſpes aliqua ſupereſt, qui toties, tamque grauiſſimis ſceleribus Deum meum offendi? Quantas pro vno crimine miſerias Adam incurrit, quantas Lamech, quantas Sodoma, vt & nunc in perpetuum iudicium terra infœcunda ſit, & quaſi in cinerem redacta? Quid, quòd Eſau, cùm pro lenticula primogenita vendidiſſet, nec tandem cum lachrymis veniã conſecutus ſit? Et quid eſt, quod mihi ſpondeam magis, cuius tot tamque innumera ſunt peccata? Magna ſanè hæc tentatio eſt, cùm ſi ex noſtro & hominum iudicio pendeamus, certò concludamus nos omni venia indignos eſſe. Hoc iudicium ſequebatur Cayn, cùm dixit: Maius eſt peccatum meum, quàm vt veniam

Importunitas laudabilis. Tertull. Idem. *Paralytici ſumus ſpiritualiter.* *Fides cooperatur Deo iuſtificanti.* Chryſoſt. Auguſtin. *Quanta fiducia peccatori requiritur, vt iuſtificetur.*

Nõ eſt deſperandum. mereat. Magna itaque fide opus eſt, vt quis in anima paralyticus, confidat. Sed vide Chriſti potentiam, apprehende illius bonitatem: & omnia poſſibilia erunt credenti. F

Clemens. Clemens lib. 1. Paidagogi: Deus propter bonitatem ſuam requirit pœnitentiam, & in ipſa minarum intẽtione, tacite oſtendit ſuam in homines beneuolentiam.

Cyprian. Cyprian. lib. 1. epiſt. 2. monet paſtores non fungi officio ſuo, niſi lapſis pacem dederint. Quid eſt autem pacem dare, niſi & confidentiam in Chriſti gratia relinquere?

Origenes. Origen. hom. 8. in Numeros. Noſtrûm eſt, inquit, ad emendationem feſtinare, ad pœnitentiam ſine diſſimulatione conuerti, lugere præterita, cauere futura, inuocare auxilium Dei. Statim enim vbi conuerſus ingemueris, ſaluus eris. Inuenies aduocatum, qui pro te interpellat patrem, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

Idem. Idem hom. 4. in Pſ. 36. Si videris aliquem cecidiſſe in aliquod peccatum, & poſt caſum deſperantem conuerſionem, & dicentem: Iam quomodo poſſum ego ſaluus fieri, qui cecidi? iam nulla ſpes eſt. Peccata mea me colligant: quomodo auſim accedere ad Dominum? quomodo ad Eccleſiam redire? Quòd ſi G hac deſperatione iſte talis recedat à Deo, hic non ſolùm cecidit, ſed in caſu ſuo proſtratus & demerſus eſt. Quàm meliùs ergo Dauid, In te Domine ſperaui, non confundar in æternum. Confide ergo tu, ne dubita, iacta in Dominum curam tuam, & ipſe faciet. Et vt illum ad maiorem confidentiam inuitet, ait, *Fili*.

Hierony. Hieronym. in Matth. O mira humilitas! deſpectum & debilem, totiſque membrorum compagibus diſſolutum filium vocat, quẽ ſacerdotes non dignabantur attingere: Aut certè ideò filium, quia dimittuntur ei peccata ſua.

Myſtica interpretatio. Iuxta tropologiam interdum anima iacens in corpore ſuo, totis membrorum virtutibus diſſolutis, à perfecto doctore offertur curanda Domino: quæ ſi miſericordia eius ſanata fuerit, tantum roboris accipit, vt portet ſtatim lectulum ſuum. Hoc ergo nomine illum in ſpe confirmat. Nam ſi filium illum cenſet, paterno igitur amore illum proſequitur. Sic, vt dicit Pſaltes, Quemadmodum pater filiorum miſeretur Dominus timentibus ſe, quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum. Te fi- H lium, inquit, agnoſco, reuertere ad me, & confide tantùm velut filius in patrem. Tu opus meũ es, tu per gratiam in filium adoptionis euadere poteris, ſi modò conſilium meum ſequaris. Poteſtne mater obliuiſci infantis ſui? Hoc etſi contigerit, ego tamen non obliuiſcar tui, dicit Dominus. *Remittuntur tibi peccata tua.*

Bernard. Bernard. paruorum Sermon. ſer. 69. Tãquam bonus & pius medicus priùs ſanat quod erat potius, mentem quàm carnem. Itaque ſanata conſcientia, conſequenter ſanatur corpus, cùm dicitur, Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuã.

Thomas. Thomas in Matth. Sic ad inſtar periti medici, cauſam morbi curat, vt & ipſa cedat faciliùs.

Peccatum cauſa eſt morborum. Pſaltes: Propter iniquitatem corripuiſti hominem. Nam vnius hominis præuaricatione, vt ipſe etiam Gentilis Horatius cecinit,

Horat.

-macies, & noua febrium
Terris incubuit cohors, I
Subductique prius tarda neceſſitas
Lethi corripuit gradum.

Cui enim dubium eſt tot clades nobis imminere propter peccata? Etiã hoc Dominus de Dauidis ſucceſſoribus dixit: Caſtigabo in virga iniquitates eorum, miſericordiam tamen meam non auferam ab eo.

Hilarius. Hilarius in Matth. can. 8. Iamque in Paralytico Gentium vniuerſitas offertur medenda, & curationis ipſius verba ſunt contuenda. Non dicitur paralytico, Sanus eſto: nõ dicitur, Surge & ambula: ſed dicitur, Conſtans eſto fili, remiſſa ſunt tibi peccata tua. In Adam vno peccata vniuerſis Gentibus remittuntur. Hic itaque Angelis miniſtrandus offertur: hic filius nuncupatur, qui primum Dei opus eſt. Huic remittuntur animæ peccata, & indulgentia primæ trãſgreſſionis ex venia eſt. *Et ecce quidam de ſcribis dicebant intra ſe, Hic blaſphemat.* Hoc intra ſe, non manifeſtò dicebant, cùm timeant, ne ſi in apertum ſermonem protulerint, ille ma- K nifeſtam reddat eorum ignorantiam: Aut certè ne Chriſtus ſe defendat, & indè cõiurationem in ſe aliquam graſſari ſuſpicetur.

Blaſphemia quid ſit. Porrò blaſphemia eſt, cùm creaturæ irrogatur, quod ſolius eſt creatoris. Quod & alibi publicè dixerunt: De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia, quia tu homo cùm ſis, facis teipſum Deum. Dicunt & alibi: Quis eſt hic, qui etiam peccata dimittit? Luc. 7. Hîc verò, *Quis poteſt peccata dimittere, niſi ſolus Deus?* Legerant enim apud Eſaiam, Ego ſolus deleo iniquitates. Verùm quid iſtud in quæſtionem verterent, ſi quidẽ Chriſtum verum Dei filium, & Deum de Deo cognoſcerẽt?

Cyrillus. Cyrillus lib. 12. Theſauri, cap. 14. Deus pater poteſt peccata dimittere, ſed filius quoque id poteſt. Fili, enim inquit, dimittũtur tibi peccata tua. Quum ergo dimittere peccata ſolus Deus poſſit, quomodo audent hæretici creaturam filium dicere, ſi eadem poteſtate dimittendorum peccatorum fulget, qua pater?

Hilarius. Hilarius in Matth. Mouet ſcribas peccatum ab homine remiſſum. Hominem enim tantùm in Chriſto

Ieſu

A Ieſu contuebantur, & remiſſum ab eo,quod lex laxare non poterat. Fides enim ſola iuſtificat.Cæterùm alia ratione ſe Deum eſſe oſtendit, ne diffidat,quòd peccata remittere poſſit. Chryſoſtom.hom.30.Oper.perf. in Matth. *Cur , inquit, cogitatis mala in cordibus veſtris?* Quòd verò Dei ſolius ſit ſecreta cordium noſſe, audi Prophetam dicentem , Tu noſti corda ſolus. Et rurſus: Scrutans corda & renes Deus. Et Hieremias: Profundum cor hominis,& inſcrutabile,quis cognoſcet illud? Hoc ergo eſt, quaſi dicat, Vel ex hoc ſaltē cognoſcite me Deum eſſe,qui ſecretas cordium cogitationes nouerim. An non eius eſt remittere peccata, qui cordis intima perſcrutatur? *Vtrum facilius eſt dicere, Remittuntur tibi peccata tua: an dicere, Surge & ambula?* Ita faciliori,& magis apparente argumento eos conuincit.quaſi dicat,Solius eſt Dei vnico verbo facere vt paralyticus ambulet: eiuſdem igitur potentiæ eſt animæ languenti ſanitatem reſtituere. Iudicare ergo quid ſit facilius. Nihil enim Deo difficile eſt . Et *Chriſtus Deus.* *Chryſoſt.*

B ex curatione corporis diſcite,cuius ſit curare animas. Chryſoſtom.hom.30. in Matth . Non dubium quin difficilius ſit curare animas: verùm quoniam vnum patet,& alterum latet,ideò momentaneam paralytici curationem multi potiùs mirabuntur . Itaque vt inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, viſibilia cognoſcantur: ita ex viſibili curatione,diſcite quid Chriſtus poſſit in anima inuiſibili. Theophil.in Matth. Arguit igitur eos fermè dicens : Vos quidem putatis me blaſphemum, eo quòd pollicear me remittere peccata: id quod magnum quidē eſt. Videtur autem vobis, quòd ego per hoc effugium quæram,vt non reprehendar. Ego igitur,& ex corporis cura fidem vobis facio,quòd animas ſanem. Per rem minorē quidem, ſed quæ difficilior videatur,confirmans,& peccatorum remiſſionem , quæ magna quidem eſt, ſed facilior vobis videtur,eo quòd minor appareat. Ad quem verò pertinet remiſſio peccatorum,quàm ad Dei virtutem & ſapientiam,ad filium & Chriſtū ſuum? Clemens Alexand. *Chryſoſt.* *Theophil.* *Cle. Alex.*

C lib.1.Paidag.cap.2. Saluum fac ſeruum tuum Deus meus ſperántem in te,inquit Pſaltes. Medicina enim,vt ait Democritus,medetur morbis corporis: ſapientia autem liberat animam à perturbationibus. Bonus autem paidagogus,qui eſt ſapientia,qui verbum patris, qui fabricatus eſt cœlum, vniuerſi figmenti curam gerit : eiúſque corpori & animæ medetur , qui eſt omni ex parte ſufficiens medicus humanæ naturæ ſeruator. Surge , inquit paralytico , & ſublato in quo iaces, grabato, vade in domū tuam. Sic mortuo, Lazare, dixit, egredere. Quin etiam ipſi quoque medetur animæ, præceptis, doniſque ac gratijs. Sed præceptis quidem ac monitis id facere vtique differt: donis autem ac gratijs diues , Dimittuntur tibi peccata tua, nobis dicit peccatoribus. *Vt autem ſciatis quòd filius hominis habet poteſtatem in terra remittendi peccata: dixit paralytico, Surge, & tolle lectum tuum, & abi in domum tuam.* Thom. Aquinas in Matth. Dupliciter hoc poteſt legi: vel vt ſint verba Euangeliſtæ, ad verborum Chriſti in- *Vera & diuina remiſſio peccatorum.* *Tho. Aq.*

D terpretationem allata, vel ſint ipſius Chriſti verba, facto ipſo demonſtrantis, quantam authoritatem in remittendis peccatis habeat. Et rectè quidem filium hominis dicit, non modò vt ſignificet communicationem idiomatum diuinæ naturæ ad humanam: ſed & in Chriſto deſignet authoritatem ſupremam ea ratione qua Deus eſt,& ſummum miniſterium ea ratione qua homo. Diſpenſatio enim remiſſionis peccatorū ei velut homini, ſed & omnium hominū capiti, credita eſt. Habet illā propriam vt Deus, qui interim huiuſce gratiæ, in quantū homo, diſpenſator eſt. Hinc & Paulus dicit, Chriſtum miniſtrum fuiſſe circunciſionis, ad cōplendas promiſſiones patrum. Atqui circunciſio perfecta, eſt ipſa reſecatio ſeu remiſſio peccatorum. Huius ergo miniſter eſt, ad complendas promiſſiones patrum. Nā ſi homini miniſtro cōpetebat purificatio leproſi corporalis: quātò magis Chriſto purgatio peccatoris? Vnde mediator Dei & hominū dicitur, quo nimirùm medio ſalus & remiſsio nobis conueniat. Nā per ipſum *Chriſto vt homini collata hæc poteſtas eſt, quā habuit vt Deus.*

E placuit reconciliari omnia, ſiue quæ in terris, ſiue quę in cœlis ſunt. Adde quòd determinat *in terra*, vt Chriſtū verum hominē,& ea ratione, qua creditū ſibi à patre miniſteriū exequebatur, poteſtatē habuiſſe remittendi peccata cognoſcas. Quod etiā ſuis diſcipulis deſignauit, cū illorū miniſterium poſt reſurrectionē ſuam, adinſtar ſui cōponens, ait: Sicut miſit me pater, & ego mitto vos. Et demū inſufflauit in eos,& dixit: Accipite Spiritum ſanctū. Quorum remiſeritis peccata, remittūtur eis,& quorū retinueritis, retenta ſunt. Illos igitur miniſtros facit remiſsionis peccatorū, vtique adinſtar creditæ ſibi poteſtatis , quam etiā permiſsionem intelligit. Tertul. hanc diſpenſationē multis examinat, contra Marcionē lib.4. ex ipſo Euangelij cōtextu. Curatur, inquit, paralyticus,& quidē in cœtu, ſpectante populo. Videbit enim, inquit Eſaias, populus ſublimitatē Domini. Quā ſublimitatem? Conualeſcite manus demiſſæ , & genua diſſoluta erigite. Hoc erit paralyſis. Conualeſcite, nec timete. Hoc non otioſè iterās, quoniā cū redintegratione membrorū, virium quoque repræſentationē pollicebatur. Exurge, in- *Homines miniſtri Dei poſſunt remittere peccata.* *Tertull.*

uu

quit, tolle grabatũ, &c. Ergo paralyſim ſpiritualẽ concludit ita curandam, vt reparentur partes F animæ læſæ: etiã & hoc Eſaiæ proferens, Si fuerint peccata veſtra velut coccinum, quaſi nix dealbabũtur: Et hoc Micheæ, Quis Deus ſicut tu, eximens iniquitates, &c. Demerget in profundum maris peccata noſtra. Atqui hoc erat de filio hominis, non vtique ex patre, inquit Tertul. ſed ex matre: vtique quia homo eſt. Si quidem de filio hominis duplex eſt noſtra præſcriptio, neque mentiri poſſe Chriſtũ, vt ſe filium hominis prænunciaret, ſi non vere erat: neque filium hominis conſtitui, qui non ſit natus ex homine, vel patre, vel matre. Atque ita diſcutiendum, cuius filius hominis accipi debeat, patris, an matris? Si ex Deo patre eſt, vtique nõ eſt ex homine. Si non eſt ex homine, ſupereſt vt ex homine ſit matre. Chriſtus igitur, etiã inquantum homo ex matre homine eſt, hîc *in terra*, peragens munus ſibi à patre creditum, habuit poteſtatem remittendi peccata, & ſanandi omnes languores. Et quidem hãc ille in ſe diſpenſationem accepit, vt eandem hominibus cõmunicaret: ſicut & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Et ne cui hoc dubiũ eſſet, dedit & Apoſtolis ſuis poteſtatẽ ſuper omnia dæmonia, & vt languores curarent: vt harũ corporaliũ curationũ argumento, apertè cognoſcerent, quantã in animas poteſtatem haberent. Hoc etiã confirmat id quod ſequitur. *Videntes autẽ turbæ* curationem ſubitã iſtius paralytici, & curationis effectum, cùm ſtatim atque verbũ à Chriſto prolatũ eſt, ſurrexerit, tulerit lectum ſuũ, & abire cœperit in domum ſuam: *timuerunt, ἐθαύμασαν*, admiratæ ſunt, inquit Matth. Timorem autem ſeu ἐκστάσιν in eis fuiſſe ſcribit Lucas, ſeu ſtuporẽ timori iunctum, ex re tam admirabili: cùm non tactu, non poculis, non pharmacis vſus, ſolo verbo hominem in inſtanti reſtituerit. *Et glorificauerunt Deũ*, vt authorem omnis poteſtatis, quæcunque in homine eſt. Vnde nõ detraxerunt diuinæ gloriæ, vt creaturæ ſolitariæ deferrent quod ſolius eſſet creatoris: ſed agnouerunt hanc poteſtatem donari à Deo. Addit enim: *Qui dedit talem poteſtatẽ hominibus*. Quã poteſtatem, niſi de qua agebatur, remittendi peccata, & ſanandi paralyticum? A quo? A Deo. Quibus? Hominibus, inquit. In quem finem? In Dei gloriã. Si fuiſſet erronea hæc plebis opinio, non eſſet in gloriã Dei. Nec huius Euangeliſta meminiſſet, & aſſereret quòd hac confeſſione *glorificauerunt Deum*. Nemo ignorat Deum eſſe datorem, hominem autem miniſtrum remiſſionis peccatorum: non modò in pœnitentia, ſed etiam in baptiſmate.

Tertull.

Quomodo in terra.

G H

Matthæus Publicanus ad Apoſtolatum vocatur: Chriſtus Phariſæorum ſupercilium deprimens, ſe ad peccatorum ſalutem veniſſe oſtendit.

Matth. 9.	Marc. 2.	Luc 5.	Ioan.
Et cùm tranſiret inde Ieſus, vidit hominem ſedentem in telónio, Matthæum nomine. Et ait illi, Sequere me. Et ſurgens, ſecutus eſt eum. Et factum eſt, diſcumbente eo in domo, ecce multi publicani & peccatores venientes, diſcumbebãt cum Ieſu & diſcipulis eius. Et videntes Phariſæi, dicebant diſcipulis eius, Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magiſter veſter? At Ieſus audiẽs, ait, Non eſt opus valentibus medicus, ſed malè habentibus: euntes autẽ diſcite quid eſt, Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores.	Et egreſſus eſt rurſus ad mare: omníſque turba veniebat ad eum, & docebat eos. Et cùm præteriret, vidit Leui Alphæi ſedentem ad telóniũ: & ait illi, Sequere me. Et ſurgens ſecutus eſt eum. Et factum eſt, cùm accumberet in domo illius, multi publicani & peccatores ſimul diſcumbebant cum Ieſu & diſcipulis eius: erant enim multi, qui & ſequebantur eum. Et ſcribæ & Phariſæi videntes quia manducaret cum publicanis & peccatoribus, dicebant diſcipulis eius, Quare cum publicanis & peccatoribus mãducat & bibit magiſter veſter? Hoc audito Ieſus ait illis, Nõ neceſſe habẽt ſani medico, ſed qui malè habẽt: nõ enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores.	Et poſt hæc exiit, & vidit Publicanum nomine Leui, ſedentem ad telónium, & ait illi, Sequere me. Et relictis omnibus, ſurgens ſecutus eſt eum: & fecit ei conuiuium magnum Leui in domo ſua: & erat turba multa publicanorum, & aliorum qui cum illis erant diſcumbentes. Et murmurabant Phariſæi & ſcribæ eorum, dicentes ad diſcipulos eius, Quare cũ publicanis & peccatoribus mãducatis & bibitis? Et reſpondens Ieſus, dixit ad illos, Nõ egent qui ſani ſunt, medico: ſed qui malè habent. Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.	

I K

Parentes

A PARENTES naturaliter feruntur ad conſeruationem prolis: quod & na- *Introdu-*
tura indidit gallinis, volucribus, felibus, canibus, & omnis generis etiam *ctio.*
feris animantibus. Chriſtus igitur cùm noſtrûm omnium parens eſſet, per
quem omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil, in conſeruationem ſuæ
facturæ contendit, ideóque vt errantem requireret, è cœlo deſcendit. Miſe-
reris enim Deus omnium, quia omnia potes, & nihil odiſti eorum quæ
feciſti. Nimirùm huius erat ſaluare, cuius fuit creare, vt ſcribit Gregorius Gre. Nyſſ.
Nyſſenus ſerm. catech. de diuinis ſacram. Quid igitur aliud eſt Chriſtum de miſericordia ar-
guere, quàm naturæ, immò & Deo ipſi repugnare? Matthæum publicanum eligit in Apoſto- *ſumma.*
lum, cum publicanis & peccatoribus manducat: & arguentibus Phariſæis reſpondet, non ne-
ceſſe eſſe ſanis medico, ſed his qui malè habent. Totus enim in hoc eſt Chriſtus, vt declaret ſe
B peccatorum ſaluandorum gratia, velut medicum ægrotantium curandorum veniſſe. *Et poſt*
hæc, curato paralytico, & turbis miraculo ſtupefactis, & glorificantibus Deum: *exiit* Ieſus, *rur-*
ſus, vt ſolebat, *ad mare:* quoniam & hæ ciuitates, vt diximus, maritimæ ſunt. Sed & hic turba e-
rat frequentior, & in ſuis locis peccatores requirebat. *Omniſque turba veniebat, & docebat eos.*
Ita nullum tempus intermittebat, quo aut orationi, aut miraculis, aut doctrinæ vacaret. *Et*
cùm pertranſiret inde Ieſus, vidit hominem Publicanum, nomine Leui Alphæi, ſedentem ad teló-
nium, Matthæum nomine. Proprium ei nomen Matthæus erat, ſed vulgò Leui Alphæi dice-
batur. Ille autem ſe proprio nomine deſcripſit, nolens operire, aut excuſare peccatum ſuum,
quod tamen & Lucas & Marcus honoris gratia ſupprimunt. Origenes, Præfat. in Epiſtol. ad Origen.
Roman. Certum eſt autem, inquit, Euangeliſtas non erraſſe in nominibus Apoſtolorum: ſed
quia moris erat binis vel ternis vti Hebræos, vnius eiuſdemque viri diuerſa ſinguli nominum
C vocabula poſuere. Telonium locus eſt, in quo ſedet Telones, id eſt publicanus exigens tri- Teloniũ.
butum, quod Græcis τέλος dicitur. Cæterùm Publicani valde exoſi erant, vt qui contra
publicam libertatem, populum Hebraicum ſub exterarum nationum tributo adigere vide-
rentur. In iſta autem Matthæi vocatione primò conſiderandum eſt, quanta cura Chriſtus fi-
deles Eccleſiæ ſuæ miniſtros conquireret: ad inſtar ducis alicuius inſignis, qui ſuo exercitui de
centurionum, & militum etiam numero prouidet. 2. In hac autem miniſtrorum electione *Chriſtus in*
non ſequitur opinionem vulgi: ſed ſuum ipſius conſilium, etiam præter omnium ſententiam. *electione*
Quis enim non putaret facturum ad gloriam regni Chriſti, ſi glorioſos, magnos, nobiles, po- *miniſtrorũ*
tentes & ſapientes elegiſſet? An non huius mundi conſiliarij ſuaſiſſent vocare Annam, Cai- *ſuorum nõ*
pham, & reliquos magnates huius populi, exiſtimantes hinc promoueri negotium poſſe? Sic *ſecutus eſt*
Saul cùm quæreret regni ſui promotionem, vſus hoc conſilio, ſi quem videbat virum fortem & *opinionem*
D eximium, hunc ſibi deligebat. 1. Reg. 14. Nimirùm humanis viribus agebantur omnia. At verò *vulgi.*
Chriſtus, longè diſparato modo, non ſapientes, non Scribas, non Phariſæos, ſed homines ſim-
plices & idiotas elegit. Totum enim Euangelicum negotium diuinis viribus regebatur. Itaque
ne quid hic humani futurum arbitraremur, præter hominum expectationem aſciuit paupe-
res, piſcatores, hunc etiam Publicanum. 3. Faciebat demum & hæc iſtius electio ad pecca-
torum conſolationem, ne fortè quis deſperet, ſed omnes bono animo ſint, cùm ex his, quaſi
è ſtercore, ſibi præcipuos aſſumpſerit, Matthæum & Paulum. Vnus enim Publicanus, al-
ter Chriſtiani nominis perſecutor erat. Beda in Luc. Idem Leui, qui Matthæus eſt. Sed Lucas Beda.
& Marcus propter verecundiam & honorem Euangeliſtæ noluerunt nomen ponere vulgatũ.
Ipſe autem Matthæus, iuxta illud quod ſcriptum eſt, iuſtus accuſator eſt ſui. In primordio ſer-
monis, Matthæum ſe & publicanum nominat: vt oſtendat legentibus, nullum debere conuer-
E ſum de ſalute diffidere: cùm ipſe de publicano in Apoſtolum, de telonario in Euangeliſtam ſit
repentè mutatus. Euthymius in Matth. Cùm enim priùs oſtendiſſet Chriſtus, quòd peccata re- Euthym.
mittere poſſet, tunc etiam ad publicanum venit, ne turbentur aliqui, videntes eum diſcipulis
annumeratum, ſed cogitent potius, quòd qui ſoluit aliorum peccata, multò magis ſuorum
peccata abſoluit. Theophilact. in Matth. Cæterùm non ſtatim poſt Petrum & Ioannem hunc Theoph.
vocauit, ſed quando vidit obtemperaturum. Sic Paulum vocauit poſtea ſuo tempore. Ipſe
enim nouerat quid eſſet in homine. Ideò cum Deo contendendum non eſt, cur hunc priùs
quàm illum, cur hos primùm populos, deinde illos: cur non ſtatim omnes vocauerit. Nouit e- *Cur Deus*
nim quando tempus ſit, ſerò an media nocte, an gallicantu, an manè. Nouit duodecim horas *non omnes*
diei, quibus vt homo alterationi obnoxius eſt, ita efficitur, vt qui manè Euangelium auerſa- *ſimul vo-*
batur, illud veſperi vltrò amplectatur. Chryſoſtom. hom. 31. Oper. perf. in Matth. Qua de *cauerit.* Chryſoſt.
cauſa etiam Paulum, poſt reſurrectionem piſcatus eſt. Nam qui corda ſcrutatur, & occulta

mentium perſpicit,is etiam quando vnuſquiſque ad obediendum paratus erat, non ignorauit: F
propterea non continuò incipiens,quando durior fuit,ſed poſt mille miracula,& inſignem atque promulgatam famam,aptiorem iam ad obtemperandum vocauit. *Et ait illi, Sequere me. Et relictis omnibus,ſurgens ſecutus eſt eum.* Intellexit ſtatim abrenunciãdum eſſe mundo & pompis eius,his qui Chriſtum eſſent ſecuturi:abiiciendam rerum temporalium ſollicitudinem,his qui ſeriò animæ curam ſuſceperint. Idcircò ſimul cum verbis vim Chriſti ſpiritus accipiens,ita victus eſt,vt relictis omnibus eum ſequeretur. Adinſtar enim funambulorum eos eſſe neceſſe eſt, qui animam ſuam ſaluare contendunt,vt nec in hanc, aut illam partem aciem oculorum dirigant,nec ad ima corruant:recta tantùm & gradiantur,& oculos conuertant, nec declinent ad dextram aut ſiniſtrã,vt monet Chryſoſt.ſer.de humilitate. Origenes hom.1. in Exod. Si enim, inquit,gratiam baptiſmi conſecutus es,& annumeratus inter filios Iſraël,& ſuſcepiſti in te Deũ regem,& poſt hæc declinare volueris ad actus ſeculi,agere actus terrę,lutea explere miniſteria: G
ſcias & agnoſcas,quia ſurrexit in te rex alius,qui neſcit Ioſeph,rex Ægypti, & ipſe te cogit ad opera ſua,& ipſe te cogit laterem ſibi operari & lutum. Nunc Matthæus & Pharaonem,& lutea Ægypti,id eſt,carnalia huius ſeculi opera reliquit. Magna quidẽ cupiditate,cùm publicanus eſſet,terrenis lucris inhiabat:verùm ſalutis cupiditas ita ipſum ſibi vendicauit, vt omnia relinqueret. Hoc autem non moratus fecit:ſiquidem periculoſa eſt dilatio,vbi ſalutis negotium agitur. Quod & typicè Loth oſtẽdi videbatur,cùm ipſum Angeli ĕ Sodoma eduxiſſent. Geneſ.19. Dixerunt enim ei:Salua animam tuam,noli reſpicere poſt tergum, nec ſtes in omni circà regione,ſed in monte ſaluũ te fac,ne & tu ſimul pereas. Auguſtinus ſer.59.de verb.Domini: Ne tardes,inquit,conuerti ad Dominum. Ecce indulgentiæ dator aperit tibi oſtium. Quid moraris? Gaudere deberes,ſi aperiret aliquando pulſanti. Non pulſaſti,& aperit,& foris remanes? Statim igitur atque Matthæus apertam ſibi ſalutis ianuam vidit, ſtatim atque intus loquentem H
Chriſtũm audiuit,ſurgens ſecutus eſt eum. Hoc enim dicere poterat,quod legitur Iob.23. Veſtigia eius ſecutus eſt pes meus,viam eius cuſtodiui,& non declinaui ab ea. Verùm hîc Manichæi quæſtionem mouerunt,qui fiat vt in tertia perſona hæc ab ipſo Matthæo narrentur. Fauſtus enim Manichæus,vt Matthæi Euangelio detraheret, hoc obiiciebat, quòd ille in tertia perſona hæc ſcribat. Et quis eſt, dicebat,qui ita de ſe ſcribat, Vidit hominem,& vocauit eum, & ſecutus eſt eum: ac non potiùs dicat, Vidit me,& vocauit me,& ſecutus ſum eum: niſi quia conſtat hoc Matthæum non ſcripſiſſe,ſed alium ſub eius nomine? Huic obiectioni reſpondet Auguſtin.lib.17.contra Fauſtum Manichæum, cap. 4. Hoc neſcio, inquit, vtrum Fauſtus de errore imperitiæ dixit,an de more fallaciç:ſed non vſqueadeò imperitum putauerim,vt nec legerit,nec audierit ſolere ſcriptores rerum geſtarum,cùm in ſuam perſonam venerint,ita ſe cõtexere,tanquam de alio narrent quod de ſe narrant. Magis ergo hunc arbitror,non imperitum, I
ſed imperitis nebulas obtendere voluiſſe,ſperantem ſe plures eſſe capturũ, qui iſtum non noſſent. Et in hiſtoria quidem rerum ſecularium talis rationis reperiuntur exempla:ſed non opus eſt, vt de alio genere literarum vel noſtros admoneã,vel ipſum refellam. Ipſe,certè paulò antè, de libris Moyſi quædam teſtimonia ita proferebat,vt non ea negaret ſcripſiſſe Moyſen,immò & affirmaret, ſed ad Chriſtum non pertinere contenderet. Legat ergo in iiſdem libris,quæ de ſe ſcripſit Moyſes,vtrum ita ſcripſerit,Dixi aut feci hoc vel illud:& non potiùs, Dixit Moyſes,& fecit Moyſes:aut,Vocauit me Dominus,vel,Dixit ad me Dominus:& nõ potiùs,Vocauit Dominus Moyſen,&,Dixit Dominus ad Moyſen.& omnia cætera in eundem modum. Ita ergo & Matthæus de ſe,tanquam de alio ſcripſit,quod & Ioãnes fecit. Nam circa finem libri ſui etiã ipſe ſic loquitur: Conuerſus Petrus vidit diſcipulum quem diligebat Ieſus,& qui recumbebat in cœna ſuper pectus eius,& dixerat Domino,Quis eſt qui te tradet? Nũquid & hic dixit, K
Conuerſus Petrus vidit me? An fortè propterea nec iſtum putant hoc Euangeliũ ſcripſiſſe? Sed paulò pòſt dicit: Hic eſt diſcipulus,qui teſtificatur de Ieſu,& qui hæc ſcripſit:& ſcimus,quia verum eſt teſtimoniũ eius. Nunquid ait, Ego ſum diſcipulus,qui teſtificor de Ieſu,& qui hęc ſcripſi,& ſcimus quia verum eſt teſtimonium meũ? Certè manifeſtũ eſt,hunc morẽ fuiſſe ſcriptorum,cùm geſta narrarent. Quàm multa & ipſe Dominus(Luc.18.) eadẽ locutione de ſe dicit, quis enumerare ſufficiat? Cùm venerit, inquit,filius hominis,putas inueniet fidẽ in terra? Non dixit,Cùm venero,putas inueniam. Et,(Matt.11.) Venit filius hominis manducans & bibens. Nõ dixit,Veni. Et,Veniet hora,& nunc eſt,cùm mortui audiẽt vocẽ filij Dei,& qui audierint, viuent.(Ioã.5.)Non dixit,vocem meã. & multa huiuſmodi. Vnde etiã iã puto ſufficere quæ dicta ſunt,& ad ſtudioſos commonendos, & ad calũnioſos conuincendos. Ita,vt ſcribit Beda in Lucam. Intelligens Matthæus quid ſit veraciter Dominum ſequi, relictis omnibus ſequitur.

Relictis omnibus ſequendus eſt Chriſtus. Chryſoſt. Origen.

Auguſt.

Cur Matthæus de ſe in tertia perſona loquitur. Auguſtin.

Moſes de ſe in tertia perſona loquitur.

Beda. *Quid ſit ſequi Chriſtum.*

A Sequi enim, imitari eſt. Ideóque vt pauperem Chriſtum non tam greſſu quàm effectu conſe-
ctari poſſet, reliquit propria qui rapere ſolebat aliena: perfectámque nobis abrenunciationis for-
mam ſeculi tribuens, non ſolùm lucra reliquit vectigalium, ſed & periculum contempſit, quod
euenire poterat à principibus ſeculi, quaſi vectigalium rationes imperfectas atque incompoſi-
tas reliquiſſet. Tanta enim cupiditate ſequendi Dominum ductus eſt, vt in nullo prorſus huius
vitæ reſpectum vel cogitationem ſibimet reſeruauerit. Propter quod iuſta mercede dum hu-
mana ſedulus negotia deſerit, Dominicorum fidelis diſpenſator meruit eſſe talentorum. Bona- Bonauent.
uentura in cap. 5. Luc. Verumtamen, inquit Porphyrius hæreticus, Matthæum arguit, quòd ſta-
tim quaſi nulla deliberatione præhabita, tanquam malè compos mentis, ſequutus eſt Domi-
num. Ad quod reſpondet Gloſſa, quòd nō leuitate aliquà, ſed virtute operum ductus, ſequutus *Non temerè*
eſt eum. Viderat enim Chriſti miracula. Vnde ibidem dicitur, quòd fulgor diuinitatis occultè *Matthæus*
B (quæ humana in facie Chriſti relucebat) extemplò ad ſe vidētes trahere poterat aſpectu, ſicut *Chriſtum*
vis in Magnete lapide eſſe dicitur, quæ annulos & ſtipulas & ferrum ſibi copulet: quantò magis *ſequutus eſt.*
creaturarum dominus ad ſe trahere poterat quos volebat? Iuxta quod dicit ſponſa in Cantic. 1.
Trahe me poſt te, curremus in odore vnguentorum tuorum. *Et fecit ei conuiuium magnum Leui
in domo ſua.* Hoc Matthæus non expreſſit, ne de ſua in Chriſtum liberalitate & officio gloriari
videretur: ſed Marcus & Lucas hoc conuiuium à Leui paratū eſſe ſcribunt: quod quidem non
tam numeroſa conuiuatum multitudine, quàm ipſo apparatu magnum fuiſſe intelligitur: quod
& ipſe parauerat, nō modò vt Chriſtum exciperet, ſed & amicis & ſodalibus vale diceret. Hoc *Conuiuia*
enim moris antiquorum fuiſſe colligimus ex Heliſæi facto, qui Prophetam Helyam ſequutu- *in ſeceſſu*
rus, vt & parentibus & cognatis vale diceret, (3. Reg. 19.) reuerſus ab eo, tulit par boum, & ma- *amicorum.*
ctauit illud, & in aratro boum coxit carnes, & dedit populo, & comederunt: conſurgensq́ue a-
C biit, & ſequutus eſt Helyam, & miniſtrabat ei. Bonauentura in Lucam. Faciebat ſecundū pro- Bonauent.
poſitum Sapientis, qui dicebat (Sapient. 8.) Propoſui hanc adducere mihi ad conuiuandum,
ſciens quoniam mecum communicabit de bonis. Iam in eo impletum erat deſiderium Chri-
ſti, ſecundum illud Apocal. 3. Ecce ſto ad oſtium, & pulſo: ſi quis audierit vocem meam, & a-
peruerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, &c. Magnum enim eſt gaudium
patris æterni, de quo infrà: (15. Luc.) Epulari & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mor-
tuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus eſt. Cæterū Thomas de vio Caietanus in Luc. Ex hoc, Caietan.
inquit, quòd Matthæus & domum propriam habebat, & fecit ei conuiuium magnum proprio *Quomodo*
ſumptu, patet quòd quando dictum eſt, relictis omnibus, ſermo fuit non de rebus, ſed de nego- *Matthæus*
tiis. Poteſt etiam dici, quòd omnia reliquerat in voto. Tandem autem hoc conuiuio exhibito, *cùm omnia*
& de malè acquiſitis ſatisfactione facta adinſtar Zachæi publicani, cætera pauperibus diſtri- *reliquerit, habuerit*
D buens, omnibus ipſo facto derelictis Chriſtum ſecutus ſit. Hoc enim poſtea Dominus à ſuis re- *domū, &*
quiſiuit his verbis: Niſi quis renunciauerit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſci- *conuiuium*
pulus. *Et factum eſt, cùm accumberet in domo illius, ecce multi publicani & peccatores venientes ſi- fecerit.*
mul diſcumbebant cum Ieſu & diſcipulis eius: erant enim multi qui ſequebantur eum. Anſelm. in Anſelmus.
Matth. Vnius quippè publicani conuerſio, multis fuit exemplum pœnitentiæ. Qui enim cum
Ieſu & diſcipulis eius diſcumbebant, iam publicani & peccatores eſſe deſierant, nec ſi in pec-
catis eſſe, & perſeuerare decernerent, ei qui ſine peccato eſt, conueſci auderent, nec forlitan
Deus cum eis. Publicani vocantur, qui publicis ſceleribus fœdantur, vel publicis negotiis im-
plicantur, quæ ſine peccato aut vix, aut nunquam, tractari poſſunt. Et pulchrum fuit præſagiū:
quia qui Apoſtolus, & doctor Gentium futurus erat, in ſua prima illa conuerſione peccantium
gregem poſt ſe trahit ad ſalutem, officiumq́ue euangelizandi, quod proficiente merito virtu-
E tum expleturus erat, à primis iam ſuæ fidei incœpit rudimentis, vt iam proficeret exemplo, qui
proficere debebat & verbo. Et notandum eſt, ſecūdum quod & Lucas dicit, Matthæum Chri-
ſto magnum conuiuium in domo ſua paraſſe, congruam beneficiis cœleſtibus vicem repen-
dens, vt illi commodaret ſua temporalia, à quo expectabat perpetua bona. Chryſoſtom. hom. Chryſoſt.
31. in Ioan. Concurrunt autem quaſi ad conſortem artificij multi publicani, quos Matthæus
lætitia non parua propter acceſſum Chriſti inuitauit, Domino ita diſponente, qui omne genus *Vbi multi*
curationis animorū exhibuit: nec diſponendo ſolùm, aut ægrotos curando, aut inimicos redar- *ægroti, ibi*
guendo, verumetiam comedendo atque bibendo, multos à vitiis ad virtutē reduxit, vt nos do- *medicus.*
ctiores his omnibus efficeret. Nō enim tempus, nec opus, ex quo poſſumus vtilitatē ſubducere.
Et quamuis quæ tunc appoſita erant, iniuſtè atque rapaciter fuerant acquiſita, non repulit ta-
men ea Dominus, ſed aſſumpſit ex illis. Magnum enim lucrum oriebatur: quinimmò eodē
tecto, eadémque menſa cum peccatoribus vtitur. Hæc certè bonum medicum decent, qui niſi

laborantium putredinem ferat, non poteſt eos doloribus liberare. Sed Dominus malã de ſe exi-
ſtimationem, ad quam deuenerunt, quoniam cum publicanis in domo publicani comederet,
non timuit. Illi autem exprobrabant dicentes (Matth. 11.) Ecce homo edax, & vini potator, pu-
blicanorum amicus, & peccatorum. Audiant hæc, qui magnam ſibi per ieiunium gloriam adi-
piſci ſtudent, diſcántque Dominum edacem, viniq́ue potatorem appellatũ non erubuiſſe. O-
mnia enim hæc deſpiciebat, vt ad finem optatum perueniret: ſicut & factum eſt. Nam & con-
uertit omninò, & multò meliorem publicanum effecit. Et vt diſcas quantum aliis quoque pro-
fuit, quando in domo Matthæi cum publicanis accubuit, audi quid Zachæus dicit, alius quidẽ
publicanus: qui cùm Chriſti verba percepiſſet, dicẽtis, Hodie in domo tua oportet me mane-
re, ſumma iucunditate perfuſus, medietatem ſubſtantiæ pauperibus tribuit, & ſi cuiquam ali-
quid calumnioſè abſtulit, reddidit quadruplum. Ad quem Ieſus, Hodie huic domui ſalus facta
eſt. Rectè enim diximus, omni ex re meliores homines poſſe fieri. Sed quomodo, inquies, Pau- G
lus præcipit, 1. Cor. 5. Si quis, cùm frater nominetur, ſit fornicator vel rapax, cum eo non come-
dere? Primùm quidem non patet, an magiſtris etiam hæc à Paulo præcepta ſunt, & non fratri-
bus ſolùm. Deinde nondum erant omninò facti fratres, ij quos vitandos dixit. Adhæc ad con-
ſortium fratrum iam aſcitos tunc vitare iubet, cùm in malis perſeuerent. Publicani autem illi
ab illicitis conuerſi, iam meliora proſequebantur. Verùm nihil horum Phariſæos meliores fe-
cit: nam & diſcipulos aggrediuntur, dicentes: *Quare cum publicanis & peccatoribus manducat*
Theophil. *magiſter veſter?* Theophil. in Matth. Volebant enim diſcipulos à Chriſto auellere, ac ſi dicerent:
Videte qualis iſte ſit, quem ſequimini. An non ipſe peccator eſt, qui cum publicanis & pecca-
toribus manducet? Nimirùm ſimilis ſimilem ſibi quærit: & impius cum impiis portionẽ ſuam
Euthym. conſtituit, vt docet Pſaltes. Euthy. in Matth. Publicanos verò appellant etiam peccatores, pro-
pter obtrectationem qua malè audiebant: ipſi enim calumniam ſuſtinebant, tanquã iniuſti, & H
auari, ac raptores, omniq́ue compaſſione carentes, & impudentes. Aut fortaſſis & alij quidem
erant, nobiliora vitæ inſtituta habentes, eiſdem tamen obnoxij affectibus: nam ſimile ſuo con-
Druthmar. gaudet ſimili. Druthmarus in Matth. Et quidem Matthæus, inquit, erat de tribu Leui, vnde &
Matthæus cur dictus Leui. *Leui* dictus eſt: ideóque ad templum Domino ſeruire debuerat: ſed pro philargyria vili mini-
ſterio adhæſerat. Nunc verò, vt ſcribit Ambroſius lib. 5. in Luc. cap. 21. Ille qui priùs auara de
Ambroſ. mercedibus, dura de laboribus, periculiſque nautarum emolumenta conuertebat, verbo voca-
tus, propria dereliquit, qui rapiebat aliena: conuiuij quoque magni exhibet apparatum. Qui e-
nim domicilio interno Chriſtum recipit, maximis delectationibus exuberantium paſcitur vo-
luptatum. Itaque Dominus libenter ingreditur, & in eius qui crediderit, recumbit affectu. Sed
rurſus accenditur inuidia perfidorum, & futuræ pœnæ ſpecies præfiguratur. Epulantibus enim
fidelibus, & in illo cœlorum recumbentibus regno, perfidia ieiuna torquebitur. Simul oſtendi- I
tur, quantum interſit inter æmulos legis & gratiæ: quòd illi qui legem ſequuntur, ieiunæ men-
Quid æmulatio iſta ſignificet. tis famem patiantur æternam. Qui verò verbum in interioribus animæ receperunt, alimenti
cœleſtis & fontis vbertate recreati, eſurire & ſitire non poſſunt. Qui autem animo ieiunãt, ipſi
contra quoſque murmurant. Cæterùm non huic diſſimile murmur olim à Nouatianis hæreti-
Nicetas. cis contra lapſos, ad pœnitentiam conuerſos excitatum eſt. Nicetas in Orat. D. Greg. Nanz. de
Contra Nouatianos recipiendi ſunt pœnitentes. ſanctis lumin. Cùm, inquit, ſæuiente perſecutione, quidam Chriſtiani tormentorum magnitu-
dine victi ad fidei abiurationem prolapſi eſſent, ac deinde ſedata perſecutionis tempeſtate ſup-
plices cum lachrymis Eccleſiæ antiſtites rogarent, vt ſibi pœnitentię tẽpus darent, Nouatus Ec-
cleſiæ Romanæ presbyter, faſtu animiq; inſolentia elatus, miſeros ſubmouebat: quamuis etiam
ipſe periculoſo tẽpore ſacerdotij dignitatẽ abiuraſſet. At Epiſcopus eos quidem, qui in Chri-
ſtianæ pietatis abiurationem delapſi fuerant, congruis laboribus, ſalutariq́ue pœnitentia certo K
tempore impetrata recuperauit: Nouatum autem ab Eccleſiæ cœtu proſcripſit. Ille verò inſciẽ-
tibus omnibus in locũ quendã abditum atque abſtruſum tres Epiſcopos ætate prouectos alli-
cit, eóſque verborum blanditiis ineſcatos eò adigit, vt manus ſibi imponant. Ita ab iis Epiſco-
pus deſignatus eſt. Qua dignitate ſupra modum elatus, quotquot è ſtultis ac veſanis hominibus
Catharorũ hæreſis. ad ſe pellicere potuit, Catharos, id eſt puros nominauit. Hanc Nouatianorum ſeu Catharorũ,
id eſt purorum præſumptionem, noſtram verò in pœnitẽtes gratiam his verbis oſtendit. Greg.
Grec. Näz. Nanz. Orat. in ſancta lumina. Ipſe quidem hominem me eſſe fateor, animal mutabile, fluxæq;
& fragilis naturæ, atque hunc baptiſmum libenter amplector, eiuſdemq́ue donatorem adoro,
aliiſque impertio, ac miſericordia miſericordiam mihi conciliare nitor. Nam me quoque infir-
mitate obuolutum eſſe ſcio, illúdque fore, vt qua menſura menſus fuero, eadem quoque men-
ſura mihi viciſſim rependatur. Tu verò quid ais? quam legem affers ô noue Phariſæe, & nomine
duntaxat,

A duntaxat,non animo & voluntate pure, ac Nouati dogmata cum eadem infirmitate tumido ore nobis crepans?pœnitentiam non admittis?luctibus locum negas?lachrymas non profundis? Vtinam talem tibi iudicem experiri non contingat. Clementia & facilitate Ieſu non noueris, qui infirmitates noſtras accepit,& morbos portauit:qui non venit vt iuſtos vocaret,ſed peccatores ad pœnitentiam:qui miſericordiam mauult quàm ſacrificium,qui ſeptuagies ſepties peccata condonat. Quàm beata eſſet ſublimitas tua,ſi puritas ea eſſet, ac ſi non faſtu & arrogãtia leges ſupra hominis captum inſtitueres,vitæq; emendationem ſalutis deſperatione tolleres. In eodem enim vitio ſunt tam effrænata atque omni animaduerſionis metu ſoluta licentia,quàm ſæua,nec vlla clementia temperata commendatio:illa omnes habenas vitiis laxans, hæc vehementiori aſtrictione præfocans. Puritatis ſpecimẽ ede:& tum audaciam tuam mihi probabis. At nunc vereor,ne ipſe vlceribus ſcatens,iſtam immedicabilitatis doctrinã inducas. Quid?Ne
B Dauidem quidem reſipiſcentem admittis, qui Propheticam quoque gratiã pœnitẽtia conſeruauit?Nec magnum illum Petrum recipis, ſalutiferæ paſſionis humani quidpiam perpeſſum? At Ieſus recipit,triplicique percunctatione & confeſſione triplicem abiurationis culpã ſanauit. Quid?ne martyrio quidem perfectum admittes?Nam id quoq; tuæ vecordiæ eſt. Quid?etiámne illum,qui nefarium ſcelus Corinthi perpetrauit,arcebis? At Paulus charitatem etiam erga eum firmauit,ſimul atque eum ad meliorem vitæ frugem rediiſſe perſpexit: cauſámque affert: ne abũdatiori triſtitia huiuſmodi homo abſorbeatur,immodica obiurgatione oppreſſus atque confectus. An ne iuuenibus quidem viduis propter ætatis lubricum,ineundi matrimonij poteſtatem facies? At Paulus facere minimè dubitauit, cuius te ſcilicet magiſtrũ profiteris, quaſi ad quartum cœlũ,aliúmque paradiſum prouectus fueris, ac verba magis arcana audiueris, maiorémque circulum Euangelio fueris complexus. At hæc nequaquam per baptiſmũ,inquis. Quo
C argumento id confirmas? Aut rem ita ſe habere probato,ſi id nequis, cõdemnare nos deſine. Quòd ſi res dubia eſt,vincat humanitas & clementia. At Nouatus,inquis, perſecutionis tempore lapſos non recipit. Quid hoc?ſi quidem illi non reſipiſcebant, optima ratione eos repulit. Nam ne ipſe quidẽ eos recipio,qui vel nullo modo,vel non ſatis deprimuntur, nec perpetrato crimini parem vitæ emendationem afferunt:cúmque recipio,congruentem ipſis locũ aſſigno. Sinautem ſqualentes & lachrymis confectos admittere noluit, haudquaquam illius exemplũ imitandum mihi proponam. Alioquin,vt ſcribit Cyprianus,lib.4.ep.2.ad Antonianum fratrẽ, Miſera fruſtrãdæ fraternitatis irriſio,& vana traditio eſt,hortari ad ſatisfactionis pœnitentiam, & ſubtrahere de ſatisfactione medicinam:dicere fratribus noſtris,Plange,& lachrymas funde, & diebus ac noctibus ingemiſce, & pro abluendo & purgando delicto tuo largiter & frequẽter operare,ſed extra Eccleſiam poſt omnia iſta morieris. Quæcunque ad pacem pertinẽt, fa-
D cies:ſed nullam pacem,quam quæris,accipies. Quis non ſtatim pereat? quis non ipſa deſperatione deficiat? Quis non animũ ſuum à propoſito lamentationis auertat? Operari tu putas ruſticum poſſe,ſi dixeris, Agrũ peritia omni ruſticitatis exerce,culturis diligenter inſiſte, ſed nullam meſſem metes,nullam vindemiam premes,nullos oliueti tui fructus capies,nulla de arboribus poma decerpes? Vel ſi cui demum vſum nauium ſuadens,dicas: Materiam de excellentibus ſyluis mercare,frater:carinam præualidis & electis roboribus intexe clauo,funibus,velis,vt fabricetur atque armetur nauis,operare: ſed cùm hoc feceris,fructũ de actibus eiùs & curſibus nõ videbis? Præcludere eſt atq; abſcindere iter doloris ad pœnitẽdi viam,vt cùm ſcripturis Dominus Deus reuertentibus ad ſe & pœnitentibus blandiatur,noſtra duritia & crudelitate,dum fructus pœnitentiæ intercipitur, pœnitentia ipſa tollatur. Quòd ſi inuenimus à pœnitentia agenda neminem debere prohiberi, & deprecantibus atque exorãtibus Domini miſericordiã,
E ſecundum quod ille miſericors & pius eſt,per ſacerdotes eius pacem poſſe concedi, admittendus eſt plangentium gemitus,& pœnitentiæ fructus dolentibus non negãdus. Et quia apud inferos dum confeſſio non eſt,nec exhomologeſis illic fieri poteſt,quem ex toto corde pœnituerit,quíque rogauerit,in Eccleſiã debet interiùs ſuſcipi,& in ipſa Domino reſeruari, qui ad Eccleſiam ſuam venturus, de illis vtique, quos in ea intus inuenerit, iudicabit. Apoſtatæ verò & deſertores,vel aduerſarij & hoſtes, & Chriſti Eccleſiam diſſipantes, nec ſi occiſi pro nomine eius foris fuerint, admitti ſecundum Apoſtolum poſſunt ad Eccleſiæ pacem, quando nec ſpiritus, nec Eccleſiæ tenuerunt vnitatem. Serpentina igitur vox iſta eſt, quam effundunt Phariſæi contra Chriſtum, vt ſcribit Ambroſius lib. 5. in Luc. Hanc enim primam vocem ſerpens emiſit, dicens Euæ, Quid eſt quod præcepit vobis Deus, ne manducaretis ex omni ligno? Iſti enim de eo conqueruntur, quòd Chriſtus maioris vtilitatis gratia cum peccatoribus manducauerit. Hieronym. in Matth. Ibat autem Dominus ad con-

Cyprian.

Deſperandum, niſi ſupereſſet remiſſio pœnitenti.

Vox ſerpẽtina Phariſæorum.
Ambroſ.

Hierony.

uiuia peccatorum, vt occaſionem haberet docendi, & ſpirituales inuitatoribus ſuis præbe- F
ret cibos. Denique cùm frequenter pergere ad conuiuia ſcribatur, nihil refertur aliud, niſi quid
ibi fecerit, quid docuerit: vt & humilitas Domini eundo ad peccatores, & potentia doctrinæ
Tho. Aqu. eius in conuerſione pœnitentium demonſtretur. Thomas Aquin. lib. Commēt. in Matth. Sed,
Quādo vitanda ſunt peccatorum cōſortia, & cur. inquit, videtur quòd iſti rectè arguebant, quia ſunt vitanda peccatorum conſortia. Sed notandum, quòd aliquando ſunt vitanda peccatorum conſortia propter ſuperbiam & contemptum,
vt iſti: ſicut habetur Eſa. 65. Non appropinques mihi, quia immundus es. Alij verò vitant conſortia propter peccatorum vtilitatem, vt erubeſcant, & ſic conuertantur. Et ſicut dicit Paulus
1. ad Cor. 6. Ad verecundiam veſtram dico, ſi non eſt inter vos ſapiens quiſpiam. Item aliquis
vitat propter cautelam ſui, timens ne peruertatur. Eccleſ. 13. Qui tangit picem, coinquinabitur ab ea. Et in Pſalm. 17. Cum peruerſo peruerſus eris. E contrario ſimiliter aliqui commorantur peccatoribus ad ſui probationem: vnde tentatio eſt ſui probatio, vt habetur Prouerb. 2. G
Aſpectu & auditu iuſtus erit habitans inter illos. Et Cant. 2. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica
Gloſſa. mea inter filias. Et ibi dicit Gloſſa: Non fuit bonus, qui malos tolerare non poteſt. Iam aliqui
inter malos commorantur propter conuerſionem, vt Paulus dicit, 1. Cor. 9. Omnibus omnia
factus, vt omnes lucrifacerem. Sed differentia eſt: quia peccatoribus perſeuerantibus, & pœnitere nolentibus non oportet communicare. De illis verò, de quibus ſperatur, diſtinguendum
eſt ex parte illius qui habitat: qui aut eſt firmus, aut infirmus. Si infirmus, habitare cum eis non
debet. Si firmus, competens eſt vt cum eis habitet, vt eos ad Deum conuertat. Item Ieſus medicus erat certus. Ideò cùm eſſet cum eis, periculum non timebat. Eapropter *hoc audito Ieſus*
Quando chriſtus reſponderit Phariſæis. *reſpondens ait illis, Non neceſſe habent ſani medico, ſed qui malè habent.* Quod vtique non eo tempore reſpondiſſe intelligendum eſt, quo conuiuium fiebat, & Chriſtus accumbebat. Nec enim
credibile eſt Phariſæos & Scribas huic conuiuio, quod tam infenſo ferebant animo, intereſſe H
voluiſſe: ſed quòd poſtmodùm tempus, locum, & occaſionem nacti, cùm de ea re quæſtionem
apud diſcipulos mouiſſent, Chriſtus reſponderit. Eorum autem quæſtioni ſatisfacit duplici argumento: vno, ex ordine communi: altero, ex ſcripturis deſumpto. Videmus enim medicum
propter infirmos inſtitutum eſſe, nec illum reprehēdi, ſi infirmos viſitauerit: Immò verò econtrariò argui, ſi ipſos contempſerit. Quid ergo? Argui debet Chriſtus animarum noſtrarum
Cur reſpōdit. medicus, quòd peccatores ad ſaniorem mentem reducturus, requiſierit? Reſpondet igitur Phariſæis non rogatus, etſi hac ſua reſponſione nihilò futuros illos meliores coniiceret. Hoc ſaltem faciebat propter diſcipulos, ne offendiculum paterentur, & hac calumniatorum quæſtione
ab Apoſtolica profeſſione auocarentur: ſuo nos exemplo admonens, vt ne patiamur aliquem
in doctrina, aut conuerſatione noſtra offendi, ſed omiſſis calumniis propter ſimplices innocentiam noſtram tueamur. Sed & videmus, quantum contradictio emolumentum adferat. Sicut I
enim ſuprà Chriſtus Phariſæorum calumniis permotus, poteſtatem remittendi peccata hominibus datam eſſe manifeſto argumento comprobauit: ita & nunc illorum quæſtionibus ſtimulatus, relictam peccatoribus omnibus pœnitentiæ tabulam poſt naufragium apertiſſimè conuincit: Ita veritas infeſtata, & ſe magis exerit, & hypocriſim magis detegit. Nam Phariſæos ſuggillat, vt qui præ cæteris omnibus iuſtos ſe eſſe arbitrarentur, cùm minus eſſent quàm iuſti: obi-
Nemo præſumere de iuſtitia debet. ter oſtendens in illorum ſalutem Chriſtum minimè adueniſſe. Nec enim ita intelligendus eſt
hic locus, quaſi aliqui de iuſtitia præſumere debeant, (Omnes enim peccauerunt, inquit Paulus, & egent gratia Dei:) Sed quòd non in eorum ſalutem venerit, qui tales ſe eſſe præſumunt,
Chryſoſt. vt docet Chryſoſtom. hom. 31. Oper. perf. in Matth. Ex hac autem ſententia colligimus, vſum
medicinæ à Domino probari. Si enim malè habentibus opus eſt medico, vtilis igitur erit & K
licita medicina. Eccleſ. 38. Honora medicum propter neceſſitatem. Etenim illum creauit altiſſimus. Sed neque Chriſtus ſe medico conferret, ſi medicam profeſſionem Chriſtianis indi-
Bonauent. gnam eſſe cenſeret. Bonauent. in Luc. Si, inquit, medicina eſt propter ægritudinem, igitur non
eſt redarguendus ægrotus, qui confugit ad medicum, neque medicus qui accedit ad ægrotum:
Peccatores infirmi. ſed magis illi redarguendi ſunt, qui hoc redarguunt. Vocat autem Chriſtus peccatores infirmos, quoniam peccatum infirmum facit, ſecundum illud Pſalm. 37. Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus, & non eſt ſanitas in carne mea. De tali infirmo dicitur Rom. 14. Infirmum autem in fide aſſumite. Et Rom. 15. Debemus nos firmiores, imbecillitates infirmorum
ſuſtinere. Se autem vocat medicum: quia Eſa. 53. Liuore eius ſanati ſumus. Et 61. Spiritus Domini ſuper me, eò quòd vnxerit me Dominus. Et ſubditur: Vt mederer cōtritos corde. Et Act.
Fulgent. 10. Pertranſiit bene faciendo & ſanando omnes oppreſſos à diabolo. Fulgentius Ep. 7. ad Venantiam, ex hac Chriſti ſententia colligit, homini per pœnitentiam præteritorum malorum ad
bona

A bona conuerſo, omnium peccatorum remiſſionem cõferri poſſe. Quid enim (inquit) aliud oppoſitis verbis agitur, niſi vt omnipotentis medici manus, ſub humanæ ſalutis effectu, deſperationis vitio appelletur? Ipſe quoque medicus ait: Non indigent qui ſani ſunt, medico, ſed qui malè habent. Si peritus eſt medicus noſter, omnes poteſt infirmitates noſtras ſanare: ſi miſericors eſt Deus noſter, vniuerſa poteſt peccata dimittere. Non eſt perfecta bonitas, à qua non omnis malitia vincitur; nec eſt perfecta medicina, cui morbus aliquis incurabilis inuenitur. Scriptum verò tenetur in literis ſacris, (Sap. 7.) Sapientiam autem non vincit malitia. Et omnipotentia medici noſtri talibus in Pſ. ſermonibus intimatur. Pſ. 102. Benedic anima mea Dominum, & omnia interiora mea nomen ſanctum eius. Benedic anima mea Dominum, & noli obliuiſci omnes tribulationes eius: qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes languores tuos, qui redimit de interitu viam tuam, qui ſatiat in bonis deſiderium tuum, qui co-

Nihil Chriſto eſt incurabile.

B ronat te in miſeratione & miſericordia: renouabitur ſicut aquila iuuentus tua. Quid rogo, nobis putemus dimitti non poſſe, cùm propitius fit Dominus omnibus iniquitatibus noſtris? Aut quid in nobis æſtimamus ſanari non poſſe, cùm Dominus ſanet omnes languores noſtros? Aut quomodo ſanato & iuſtificato indigentiæ aliquid relinquit, cuius deſiderium in nobis ſatiatur? Vel quatenus plenæ remiſſionis beneficio potiri non creditur, cui etiam corona in miſeratione & miſericordia condonatur? Nemo igitur de medico deſperans, in infirmitate remaneat: nemo miſericordiam Dei minorans, in iniquitatibus conualeſcat. Apoſtolus clamat, Rom. 5. Quia Chriſtus pro impiis mortuus eſt. Ipſe itidem dicit, 1. Tim. 1. Quia Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum, peccatores ſaluos facere. Cyrill. Alex. lib. 8. in Leuit. hanc medici cum Chriſto ſimilitudinem examinans, ea quæ ad medicinam faciunt, latiùs amplificat. Omnis enim medicus, inquit, ex herbarum ſuccis, vel arborum, etiam metallorum venis, aut animan-

Cyr. Alex.

C tium naturis, profutura corporibus medicamenta componit. Sed herbas iſtas ſi quis fortè, antequàm pro ratione artis componantur, reſpiciat, ſi quidem in agris, aut in montibus, velut fœnum vile conculcat, & præterit: Si verò eas intra medici ſcholam diſpoſitas per ordinem viderit, licet odorem triſtem fortè & auſterum reddant, tamen ſuſpicabuntur eas curæ vel remedij aliquid continere, etiamſi nondum quæ, vel qualis in eis ſit ſanitatis ac remedij virtus, agnouerit. Hæc de communibus medicis diximus. Veni nunc ad Ieſum cœleſtem medicum. Intra hanc ſtationem medicinæ eius Eccleſiam, vides ibi languentium iacere multitudinem. Venit mulier, quæ ex partu immunda effecta eſt. Venit leproſus, qui extra caſtra ſeparatus eſt pro immunditia lepræ. Quærunt à medico remedium, quomodo ſanentur, & quomodo mundentur. Et quia Ieſus hic medicus eſt, & ipſe eſt verbum Dei, ægris ſuis non herbarum ſuccis, ſed verborum ſacramentis medicamenta conquirit. Quæ verborum medicamẽta ſi quis incultiùs

D per libros, tanquam per agros, videat eſſe diſperſa, ignorans ſingulorum doctorum virtutem, vt vilia hæc, & nullum ſermonis cultum habentia præteribit. Qui verò parte ex aliqua didicerit animarum apud Chriſtum eſſe medicinam, intelliget profectò ex his libris, qui in Eccleſia recitantur, tanquam ex agris & montibus ſalutares herbas aſſumere, vnumquemque habere ſermonum ad hanc duntaxat vim: vt ſi quis eſt illi animæ languor, non tam exterioris frondis & corticis, quàm ſucci interioris hauſta virtute ſanetur. Facit igitur hæc noſtri medici contemplatio, vt ſicut nulla ei deeſſe remedia, ita certò confidamus, quòd ſi illum inuocauerit, ſaluus erit. Neque tantùm ſemel aut bis peccantibus remiſſionem nobis repromittit, ſed & quotiens ingemuerimus, & illum nobis auxiliatorem popoſcerimus. Auguſtin. to. 4. lib. de vera & falſa pœnit. cap. 5. Qui enim multos cæcos, inquit, & diuerſo tempore illuminauerit, & multos debiles confortauerit, oſtendit in diuerſis illis eadem ſæpè peccata dimitti, vt quem priùs ſanauit lepro-

Auguſtin.

Toties chriſtus ſanat, quoties ægri ad eum recurrunt.

E ſum, alio tempore illuminauerit cæcum. Videmus adhuc quotidie in Eccleſia ſæpè febricitantes, ſæpè languidos, ſæpè paſſionibus captos, liberari: vt appareat toties opus miſerantis, quoties confeſſio fit pœnitentis. Quomodo enim corpus, quod vilius eſt, & ab ipſo diſſimilius, ſæpè ſanaret: & animam digniorem, & redemptam non toties liberaret? Medicum ſe vocat, & non ſanis, ſed malè habentibus opportunum. Sed qualis hic medicus, qui malum iteratum neſciret curare? Medicorum enim eſt centies infirmum viſitare, centies curare: qui cæteris minor eſt, ſi aliis poſſibilia ignoraret. Memor eſt ſui, qui dicit, (Ezech. 18.) Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur, & viuat. Quem enim peccatorem excludit? Adiicit ergò Chriſtus ad huius ſententiæ confirmationem, Prophetæ Oſee verba, cap. 4. *Euntes* autem, inquit, id eſt corporaliter à me recedentes, vel ſpiritualiter, à crudelitate, præſumptione & ignorantia. In hoc enim maximè peccatis, quòd & vos ipſos iuſtos eſſe arbitramini, & tales ab hominibus videri contenditis: quodque alios contemnitis, & temerè iudicare audetis, vt ex illorum condemnatione ve-

Dion. Carthuſ. in Matth.

ſtram iuſtitiam conſtituatis. *Diſcite quid eſt*, quis ſit ſenſus,& quomodo obſeruari & perpendi F
debeat, id quod apud Oſeam Prophetam ſcriptum eſt: *Miſericordiam volo*, requiro ab homi-
nibus propenſum in proximos ſuos affectum, charitatem, compaſſionem, & ſubuentionem:
Non vt de proximo quis temerè iudicet, non vt oderit, non vt in neceſſitate contemnat, & ri-
deat, quod & vos ipſi facitis, dum miſeros iſtos peccatores penitùs deſerendos, & non ad ſalutis
viam reducendos eſſe cenſetis. *Et non ſacrificium* legale, quaſi illud ſit per ſe acceptum ac meri-
torium, ſicut & miſericordia. Prætexebant enim Phariſæi, omnes adinuentiones & exactiones
ſuas, ſacrificiorum nomine, vt Chriſtus exprobrat, Matth.23. Decimatis mẽtham & anethum,
& relinquitis quæ grauiora ſunt legis. Et rurſus: Per longas orationes comeditis domos vidua-
rum. Et Matth.15. illos ſuo in patres officio defuiſſe dicit, oblationis prætextu: cùm dicerent pa-
tri vel matri, Munus quodcunque eſt ex me, tibi proderit. Ita eos Chriſtus ſuggillat, vt qui in
proximos duri & crudeles eſſent, cùm tamen noſtrũ in ipſos officium, præ cæteris apud Deum G
habeatur. Cæterùm hæc ſententia ex 70. traductione ſumpta eſt: cùm Hebræa magis ſonent
præteritum, quàm præſens: vt ſit hæc ſententia, Miſericordiam volui, & non ſacrificium. Sed
Hieron. 70. ita habent, ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν, Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Hieron. lib.2.
Comment. in Oſee. c.6. ſuperiora huius ſententiæ repetit, vt & ipſius ſenſus habeatur. Dixit
enim Propheta, inquit Hieron. Dolaui eos in Prophetis, occidi in verbis oris mei: grauia com-
minatus ſum, vt miſererer pœnitentium, vt lapſis atque ſurgentibus porrigerem manum. Ne-
que enim ſacrificiis delector & victimis, & holocauſtorum multitudine: victimæ meæ & ho-
Vnde deſumpta ſit hæc ſententia de ſacrificio. locauſta, ſalus credẽtium, & conuerſio peccatorum eſt. Ipſi autem imitati ſunt Adam, vt quod
ille in paradiſo fecerat, pactum meum legémque præteriens, iſti in terra facerent. Et ipſi, hoc eſt
in paradiſo, omnes præuaricati ſunt in me, in ſimilitudinem præuaricationis Adam. Non enim
mirum, ſi quod in parente præceſſit, etiam in filiis condemnetur. Quotidie Deus & eos, qui H
extra Eccleſiam ſunt, & qui peccant, in Eccleſia commorantes, prouocat ad pœnitentiam, &
dicit eis: Miſericordiam volo, & non ſacrificium, & ſcientiam Dei pluſquàm holocauſta. Illi
verò afferunt panem ſacrilegum, & dant eleemoſynas, & ſectari videntur humilitatem: quæ
ego, ſi verè fiant, holocauſta interpretor. Cùm autem ſcientiam Dei reliquerint, fruſtrà trun-
cato capite fidei cætera membra habere ſe iactant: præuaricati ſunt enim pactum Dei in Ec-
cleſia, ſicut Adam præuaricatus eſt in paradiſo: & imitatores ſe antiqui parentis oſtendunt, vt
quomodo ille de paradiſo, ſic iſti eiiciantur de Eccleſia. Auguſtin. lib. de vera & falſa pœnit. cap.
Auguſtin. 2. Qui, inquit, maluit miſericordiam quàm ſacrificium, nō expectabat mortem peccatoris, ſed
vt conuerſus viueret. Simili modo ſcriptum eſt apud Eſaiam Prophetam: Holocauſta arie-
tum, & adipem pinguium nolui. Statim autem ſubiungit, quid Deus velit, ſcilicet ſubueniri
Tho. Aq. oppreſſo. Thomas Aqu. in Matth. Iſtud igitur dupliciter exponitur. Primùm quidẽ, vt vtrum- I
An nō Deus vult ſacrificia. que Deo acceptum ſit: alterum tamen acceptius. Prou.21. Facere miſericordiam & iudicium
magis placet Deo, quàm victimæ. Vel ita, quòd vnum approbetur, reliquum verò reprobetur.
Miſericordiam volo, ſed non ſacrificium, quod facitis. Vnde Eſ.1. Holocauſta nolui, quia ma-
nus veſtræ plenæ ſanguine ſunt. Vel aliter, Miſericordiam, &c. Illud enim dicitur aliquis velle,
quod vult propter ſe, & non propter aliud: ſicut ſi medicus diceret, Volo ſanitatem: & ſic eſt in
moribus quæ offerimus Deo. Quædam offerimus propter ſe, vt diligere Deum & proximum:
alia verò propter iſta. Mich.6. Indicabo tibi homo, quid ſit bonum: vel quid Dominus requi-
rat à te: vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam. Tertiò inducit Dominus aliam ra-
tionem ex ſui officio: vt ſi aliquis legatus miſſus eſſet, & vteretur ſuo officio: ſi prohiberetur ab
alio, diceret: Stultus es, quia prohibes quod ad me pertinet. Venerat Dominus ad ſaluandum
peccatores. Vnde dictum eſt: Et vocabis nomen eius Ieſum. Hic enim ſaluum faciet populum K
Dio. Cart. ſuum à peccatis eorum. Dionyſ. Carthuſ. in Oſeam Prophetam, ita ſententiam iſtam comple-
ctitur, vt reprobationem Iudæorum oſtendat. Quia miſericordiam volui (inquit Dominus) id
eſt acceptaui, & accepto opera pietatis, compaſſionis affectum, & non ſacrificium legale tem-
pore Euangelicæ legis, in qua ceremonialia ceſſarũt, atque mortifera facta ſunt: quia non erant
niſi figuratiua myſteriorum Chriſti, nouæque legis, propter quod veritate impleta ac patefacta
debebant ceſſare: (& ſcientiam Dei) formatam ac ſalutarem, charitate ornatam, & bonæ ope-
rationi coniunctam volui, (plus quàm holocauſta) legis, quæ ad Dei honorem totaliter crema-
bantur, in ſignum quòd homo debet ſe totum Deo offerre, eiúſque obſequio mancipare. Vnde
Dominus ait, in Pſalm.49. Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.
Et rurſus: Sacrificium & oblationem noluiſti, holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti. Et
apud Eſaiam: Qui immolat bouem, quaſi qui interficit virum: qui mactat pecus, quaſi qui ex-
cerebret

A cerebret canẽ: quia omnia accipi poſſunt pro tempore nouæ legis propter cauſam prætactã:
vel pro tempore veteris Teſtamenti, quantum ad hoc quòd non erant per ſe accepta, neque
peccati purgatiua, quemadmodum ad Hebræos ſcribitur: Impoſſibile eſt ſanguine hircorum
aut taurorũ auferri peccata. Sed & Chryſoſt. hom. 31. in Mat. & Albertus Mag. in Matt. ex his Chryſoſt. Alb. Mag.
ſententiis colligunt, quòd ſemper Deus voluerit, & facere, & fieri miſericordiam, ſed nunquã *Miſericordia ſemper*
ſacrificium cruoris immolari. Quòd ſi quis obiiciat, Deum in antiqua lege ſacrificia cruenta *facienda.*
inſtituiſſe: reſpondet Anaſtaſius Nicenus lib. Quæſt. in Scripturam, qu. 50. Hoc quidẽ Domi-
nũ permiſiſſe, non autem inſtituiſſe. Quod confirmat ipſius Domini verbis per Hiere. cap. 6 Anaſtaſ. Nicen.
dicentis: Non ſum loquutus ad patres veſtros de ſacrificiis, neque de holocauſtis mandaui eis. *Deus ſacri-*
Hinc eſt, inquit, perſpicuum, legi non præire ſacrificiorum exactionẽ, neque de holocauſtis *ficia vere-*
eſſe voluntatem Dei, qui legem tulit, ſed eum ſe demittere ad illorum imbecillitatẽ. Quando *ra cur per-*
B enim vitulum fecerunt, & diis qui non erant, ſacrificare aggrediebãtur, tunc poſt legẽ datum *miſerit.*
quoque eſt pręceptum de ſacrificiis, vt qui ſemel ad ea quæ non erant, ſuã exercuerant medi-
tationẽ, eam verè transferrent ad eũ qui eſt re vera Deus. Quãdo per ſigna plurima & prodi-
gia præcedenti tẽpore eius habuerunt etiã nõ ſincerã cognitionẽ, tunc per Prophetas reprimit
oblationes brutorũ animaliũ, & dicit: Non accipiã de domo tua vitulos, neq; ex gregibus tuis
hircos, neq; comedã carnes taurorũ, aut ſanguinẽ hircorũ bibã. Et, Num annis quadraginta
ſacrificiũ obtuliſtis mihi in deſerto domus Iſraël? Miſericordiã enim volo, & nõ ſacrificiũ. Et,
Ecce obediẽtia eſt ſupra ſacrificiũ: &, Sacrificiũ laudis glorificabit me. Quãobrẽ dicit Pſ. 68.
Laudabo nomen Dei mei cũ cantico, magnificabo ipſum in laude. Et Pſ. 50. Placebit Deo
ſuper vitulũ nouellum. Sacrificiũ enim Deo eſt ſpiritus contritus. Hoc eſt ergo quod locutus
ſum ad patres veſtros de ſacrificiis: hoc eſt, Non eis delectabor, ſed ad eorum imbecillitatem
C me demittam. Vnde rurſus dicit per Ezechielem 20: Dedi eis præcepta nõ bona, & iuſtifica-
tiones in quibus non viuent in eis, & polluã ipſos in eorum dogmatibus: hoc eſt, nõ ſunt præ-
cepta digna mea lenitate & clemẽtia, neq; conueniẽtia bono iugo, quod eis volebã impone-
re: dura autẽ, & nõ legiſlatoris cõſuetudini, ſed eorũ, quibus ferebãtur leges, inſolẽtiæ neceſſa
ria & conuenientia. Confirmat Anaſtaſius Nicenus hanc concluſionem ex lib. 6. Conſtitut. Anaſtaſ.
Apoſtol. cap. 21. & lib. Theodoreti de Dei cultu. Clemens Alex. lib. 3. Paidag. c. 12. his vete- Theodor.
ribus ſacrificiis, velut vmbris, veritatẽ ſuccedere oſtẽdit, ſi Deo cordis cõtritionẽ, & proximo Cl. Alex.
miſericordiã impẽdamus. Quomodo ergo, inquit, ſacrificabo Domino? Sacrificiũ, inquit, Do
mino ſpiritus cõtritus. Quomodo igitur coronabo, vel vngã vnguento, vel Domino quodnã
incenſum offeram? Odor, inquit, ſuauitatis Deo eſt, cor quod glorificat eum qui ipſum fecit.
Hæ ſunt coronæ, & ſacrificia, & aromata, & flores Dei. Præterea de patientia: Si peccauerit,
D inquit, frater tuus, ipſum argue, & ſi eũ pœnituerit, ei remitte. Si ſepties in die in te peccauerit,
& ſepties ad te conuertatur, dicens, Me pœnitet, ei remitte. Itaque, inquit Hilarius in Matth. Hilarius.
vt Phariſæi intelligerent neminem ſuorum ſanum eſſe, admonuit, vt ſcirent quid eſſet, Mi-
ſericordiam volo, non ſacrificium: legem ſcilicet ſacrificiorum obſeruatione deuinctam, o-
pem ferre non poſſe, ſed ſalutem vniuerſis in miſericordiæ indulgentia reſeruari. Petrus Chry Pet. Chryſ.
ſolog. ſerm. 28. Venerat igitur ad Matthæum Chriſtus, vt auaritiæ curaret vulnera, vt ſaniem
ſanaret vſuræ: & miſericordiam voluit, vt Matthæus quod tulerat per miſeriam, in miſericor-
dias prorogaret, & inde redimeret pœnam, vnde comparauerat culpam. Non enim, inquit, *An non*
veni iuſtos vocare, ſed peccatores ad pœnitentiam. Hilarius: Omnibus venerat, quomodo *pro omni-*
ergo non ſe iuſtis veniſſe dicit? Erant ergo, quibus neceſſe non erat vt veniret? Sed nemo iu- *bus venit*
ſtus ex lege eſt. Oſtendit ergo inanem iuſtitiæ eſſe iactantiam: quia ſacrificiis infirmis ad ſa- *Chriſtus.*
E lutem miſericordia erat vniuerſis in lege poſitis neceſſaria. Nam ſi iuſtitia fuiſſet ex lege, ve- Hilarius.
nia per gratiam neceſſaria non fuiſſet. Beda in Luc. Sanos enim & iuſtos appellat eos, qui Beda.
ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti, qui ex
lege præſumentes, Euangelij gratiam non quærunt. Porrò malè habentes & peccatores vo-
cat eos, qui ſuæ fragilitatis conſcientia deuicti, nec per legẽ ſe iuſtificari poſſe vidẽtes, Chriſti
ſe gratiæ pœnitendo ſummittũt. Vbi ſimul oſtenditur, quòd nõ in priſtinis vitiis permanẽtes
(quod Phariſæi & Scribæ murmurabãt) ſed pœnitẽtiã agentes publicani, venerint ad Ieſum:
& ipſe quoq; Ieſus cõuiuia peccatorũ adire dignatus ſit, vt occaſionẽ haberet docẽdi, & ſpiri-
tales inuitatoribus ſuis præberet cibos. Quod ergo dicit, *Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores,*
hoc eſt quod alibi ait Saluator: Venit filius hominis quærere, & ſaluũ facere quod perierat. Et
Apoſtolus: Fidelis ſermo, & omni acceptione dignus, quoniã Chriſtus Ieſus venit in hunc mũ
dũ peccatores ſaluos facere. Sed nónne Chriſtus vocauit Iacobũ iuſtum, Petrũ qui nunquam

An non Christus iuſtos vocauit, vt Apoſtolos. Ambroſ. comedit omne immundum, Andræam, Ioannem, & alios quoſdam iuſtiſſimos? Et nónne F
Apoſtolus veraciter aſſerit, Quos prædeſtinauit, hos & vocauit? Quomodo ergo non venit Chriſtus vocare iuſtos? Et reſpondendum, dupliciter. Primò, quia ſecundum Ambroſiú, per iuſtos intelligit Phariſæos & Scribas, de ſua iuſtitia præſumentes, qui tamen veraciter iuſti nó erant, ſed vani atque elati. Per peccatores verò intelliguntur humiliter pœnitentes, qui veraciter iuſti ſunt. Illos ergo iuſtos non venit Chriſtus vocare per ſalutarem effectum, ſeu efficientiam, & conſecutionem ſalutis: iuxta quem modum Chriſtus non eſt crucifixus pro reprobis, ſed electis. Iſtos verò peccatores venit vocare efficienter atque finaliter, de quibus infrà teſtatur, loquens ad Phariſæos, Cùm videritis publicanos & peccatores præcedere vos in regnum Dei. Secundò dicendum, quòd Chriſtus loquitur de vocatione ad pœnitētiam, quæ peccatoribus conuenit, non iuſtis, ſecundum quod tales ſunt. Vnde apud Lucam ſic legitur reſpondiſſe, Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Iuſtos verò vocauit, & G
Bonauent. vocat ad gratiæ incrementum, & vitæ ſpiritualis perfectionem. Bonauent. in Luc. Venit igitur Dominus omnes vocare ad pœnitentiam: quia ſicut dicitur ad Rom. 3. & acceptum eſt de Pſ. 13. & 52. Non eſt iuſtus quiſquam, non eſt intelligens, non eſt requirens Deum. Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt. Vnde ibidem: Omnes peccauerunt, & egent gloria
Omnes peccatores ſumus. Dei. Et ideò à pœnitentia incœpit prædicare, ſecundum quod dicitur Matth. 4. De hac vocatione dicitur Iſa. 22. Vocabit dominus Deus exercitum in die illa ad fletum & ad planctū, ad caluitium, &c. Sed hanc vocem non audierunt, qui ſe reputabāt iuſtos. Contra quos Iob. 9. Si iuſtificare me voluero, os meum condemnabit me: ſi innocentem oſtendero, prauum me comprobabit. Sed hanc audiunt peccatores quamplurimi, infrà 7. Omnis populus au-
Quomodo quis iuſtus dicatur. Auguſtin. diens, & publicani iuſtificauerunt Deum baptiſati baptiſmo Ioannis. Phariſæi autem & legiſperiti conſilium Dei ſpreuerunt in ſemetipſis, non baptizati ab eo. Et ſic patet, quomodo H
facta eſt confutatio ſuperborum in his: vnde diuino iudicio peiores reputantur illis quos deſpiciunt. Auguſtinus tractat. 7. in Ioan. in eam venit ſententiā. Nam de Nathanaële diſſerens, quem iam prædixerat eſſe verè Iſraëlitam, cur eum Dominus vocauerit, ita explicat. Aliud eſt, inquit, ſanus, aliud ſanabilis, aliud inſanabilis. Qui ægrotat cum ſpe, ſanabilis dicitur: qui ægrotat cum deſperatione, inſanabilis: qui autem iam ſanus eſt, non indiget medico. Medicus ergo qui venerat ſanare, vidit iſtum ſanabilem, quia dolus in eo non erat. Quomodo dolus in illo non erat? Si peccator eſt, fatetur ſe peccatorem. Si enim peccator eſt, & iuſtum ſe dicit, dolus eſt in ore ipſius. Ergo in Nathanaële confeſſionem peccati laudauit, nō iudicauit illum non eſſe peccatorem. Propterea cùm Phariſæi, qui ſibi videbantur iuſti, reprehenderunt Dominum, quia miſcebatur ægrotis medicus, & dicerent, Ecce cum quibus manducat, cum publicanis & peccatoribus. Matth. 9. Reſpondit medicus freneticis, Non eſt opus ſanis medicus, ſed malè habentibus. Nō veni vocare iuſtos, ſed peccatores. Hoc erat dicere, Quia I
Cyrill. Alexand. vos iuſtos dicitis, cùm ſitis peccatores: ſanos vos iudicatis, cùm langueatis: medicinam repellitis, non ſanitatem tenetis. Huic quæſtioni occurritur, cui reſpondet Cyrillus Alex. lib. 4. in Ioan. cap. 25. Sed dicet quiſpiam, inquit, quid ergo prohibuit eadem miſericordia, Iudæorum quoque peccata fuiſſe dimiſſa, præſertim cùm perfectè hoc pacto bonus videretur? Quomodo etiam illud verum videbitur, Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores in pœnitentiam? Nos autem dicimus, ſolis & primis Domini gratiā Iudæis ſeruatam fuiſſe. Miſſus enim fuit, vt ipſe ait, ad ſolas oues perditas domus Iſraël. Recurriſſent ergo facilè, ſi voluiſſent, ad vitam æternam. Et certè qui bonis moribus apud eos viuebant, quique veritatis amatores erant, gratia Dei opitulante ſalutem per fidem adepti ſunt. Arrogantes autem Phariſæi, & duræ ceruicis Pontifices, ſenioréſque populi, quamuis Moyſis & Prophetarum ſcripturis docti fuiſſent, K
credere tamen noluerunt: ſed malignis eorum conſiliis indigni æterna vita comperti, Dei patris illuminationem non receperunt. Cuius rei figura in Moſaicis libris legitur. Nam quémadmodum omnibus, qui Deo non crediderunt in deſerto, repromiſſionis terra conceſſa non fuit: ſic incredulis in Chriſto in regnum cœlorum, quod repromiſſionis terra figurabat, venire non datur. Nec ideò iniuſtus eſt dominus Deus, iram ſuam iſtis reſeruans: immò & naturā iuſtus omnia rectè, ac ſuæ naturæ conuenienter determinat, quamuis diſpenſationis ſuæ viam non ignoremus. Cognouit autem Ieſus omnes fideles, ſimul atque credulos, & ipſum impietatis miniſtrum. Nec mirum: omnia enim Deus, vel antequā producantur, cognouit.

A *De ieiunio diſputatur cum diſcipulis Ioannis & Phariſæorum, & ratio redditur cur Apoſtolis ieiunandum non fuerit, quamdiu Chriſtus cum illis erat: Eo verò in cœlum recepto, ieiunium ſucceſſurum Eccleſiæ demonſtratur.*

Matt. 9.

Tunc acceſſerũt ad eum diſcipuli Ioannis, dicentes, Quare nos & Phariſæi ieiunamus frequenter: diſcipuli autem tui non ieiunant? Et ait illis Ieſus, Numquid poſſunt filij ſponſi lugere, quamdiu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies, cùm auferetur ab eis ſponſus: & tunc ieiunabunt. Nemo autem immittit commiſſuram panni rudis in veſtimentum vetus: tollit enim plenitudinem eius à veſtimento, & peior ſciſſura fit. Neque mittunt vinum nouũ in vtres veteres: alioquin rumpuntur vtres, & vinum effunditur, & vtres pereunt. Sed vinũ nouũ in vtres nouos mittunt, & ambo conſeruãtur.

Marc. 2.

Et erant diſcipuli Ioannis & Phariſæi ieiunantes: & veniunt, & dicunt illi, Quare diſcipuli Ioannis & Phariſæorum ieiunant: tui autem diſcipuli non ieiunant? Et ait illis Ieſus, Numquid poſſunt filij nuptiarum, quandiu ſponſus cum illis eſt, ieiunare? Quanto tempore habent ſecum ſponſum, non poſſunt ieiunare. Venient autem dies, cùm auferetur ab eis ſponſus: & tunc ieiunabunt in illis diebus. Nemo aſſumentum panni rudis aſſuit veſtimento veteri: alioquin aufert ſupplementum nouum à veteri, & maior ſciſſura fit. Et nemo mittit vinum nouum in vtres veteres: alioquin dirumpet vinum vtres, & vinum effundetur, & vtres peribunt: ſed vinum nouum in vtres nouos mitti debet.

Luc. 5.

At illi dixerunt ad eum, Quare diſcipuli Ioannis ieiunant frequenter, & obſecrationes faciunt, ſimiliter & Phariſæorum: tui autem edunt & bibunt? Quibus ipſe ait, Numquid poteſtis filios ſponſi, dum cum illis eſt ſponſus, facere ieiunare? Venient autem dies, & cùm ablatus fuerit ab illis ſponſus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Dicebat autem & ſimilitudinem ad illos, Quia nemo commiſſuram à nouo veſtimento, immittit in veſtimentum vetus: alioquin & nouum rumpit, & veteri non conuenit commiſſura à nouo. Et nemo mittit vinum nouum in vtres veteres: alioquin rumpet vinum nouum vtres, & ipſum effundetur, & vtres peribunt: ſed vinum nouum in vtres nouos mittendum eſt, & vtraque conſeruantur. Et nemo bibens vetus, ſtatim vult nouum: dicit enim, Vetus melius eſt.

Ioan.

Introductio. MIRANTVR nonnulli vulpium fraudes, viperarũ ingratitudinem, leonum ſuperbiam, luporum ferociam: Verùm ſi tu hominem intus obſeruaueris, hęc animantia dolis, cæteriſque omnibus longè ſuperare cõiicies. Hoc nos in Iudæis contemplemur. Verè ſicut ſcriptum eſt, progenies viperarum ſummittebant capita, adulabantur lingua, vulnera dabant dolis, blaſphemiis venena fundebant: & quaſi non ſufficeret ad odium contemptus, deſpectus ad iniuriam, ſic Chriſtum perſequebantur inſidiis, tentabant dolis, interrogatione pulſabant, appetebant contumeliis, & tota cupidi ſimulatione vallabant, obiiciebant curandos ſabbatho: vt ſi non curaſſet, fieret de impoſſibilitate contemptus: de lege maneret calumnia, ſi curaſſet. Interrogabant in qua poteſtate faceret ſua iuſſione virtutes: vt ſi dixiſſet, deitatis inuidiam commouerent: ſi tacuiſſet, artis magicæ crimen inferrent. Dicebant enim, In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia, Matth. 12. Et ſicut hodie lectum eſt, apud diſcipulos in magiſtrum notam de publicanorum conuiuio componebant: apud magiſtrum diſcipulos ieiunij neſcios, gulæ deditos accuſabant: ſed diſcipulis de magiſtro, magiſtro de diſcipulis, odiorum cauſas, diſcordiæ ſemina liuore iactabant. *Acceſſerunt*, inquit, *diſcipuli Ioannis, dicentes*, (Matt. 9.) *Quare nos & Phariſæi ieiunamus frequenter, diſcipuli autem tui non ieiunant?* Et cum diſcipulis Ioannis quæ ſocietas Phariſæis? niſi quia iunxerat inuidia,

Summa.

quos diſiunxerat diſciplina? Hic iam perdit ſua iura zelus: iunxit diſiungere conſuetus. Iudæi F
poſtponi Moyſen Domino non ferebant: diſcipuli Ioannis Chriſtum nolebant Ioanni vllatenus anteferri: ſic in Chriſtum fremebant vterique liuore communi. Hieronymus in Matth. Superba vtique interrogatio, & plena ſupercilio Phariſæorum. Certè vt aliud non dicamus, reprehendenda ieiunij iactantia. Nec poterant diſcipuli Ioannis non eſſe ſub vitio, qui calumniabantur eum quem ſciebant magiſtri vocibus prædicatum, & iungebantur Phariſæis, quos à Ioanne nouerant condemnatos. Beda in Lucam. Matthæus, inquit, refert ipſos Ioannis diſcipulos hæc dixiſſe Saluatori: vnde patet vtroſque coniunctos hac eum quæſtione pulſaſſe. Vbi Ioannis maximè reprehendendi diſcipuli, non ſolùm de ſui iactantia ieiunij, verumetiam quia calumniabantur eum quem ſciebant à magiſtro prædicatum, & iungebant ſe Phariſæis, quos ab eo nouerant condemnatos. Spiritaliter autem diſcipuli Ioannis & Phariſæorum ieiunant, Chriſti autem edunt & bibunt: quia ſiue opera quis legis, ſeu traditiones ſe- G
quatur hominum, ſiue ipſum etiam Chriſti præconium aure tantùm percipiat corporis, ſpiritalibus abſtinens bonis, ieiuno corde tabeſcit. Qui verò Chriſti membris incorporatur amore fidei, non poteſt ieiunare, quia carne ipſius epulatur, & ſanguine alitur. Ioannes vinum & ſiceram non bibit, Dominus cùm publicanis & peccatoribus manducauit & bibit: quia ille abſtinentia meritum auget, cui potentia nulla naturæ. Dominus autem, cui naturaliter ſuppetebat delicta donare, cur eos declinaret, quos abſtinentibus poterat reddere puriores? Sed ieiunauit & Chriſtus, ne præceptum declinares. Manducauit cum peccatoribus, vt gratiam cerneres, agnoſceres poteſtatem. *Quibus ipſe ait, Numquid poſſunt filij ſponſi ieiunare, quandiu cum illis eſt ſponſus?* Rupertus libro 8. in Matth. Grauiſſima, inquit, hæc atque ſapientiſſima reſponſio, quanti ſit ponderis, meliùs ex Propheticæ ſcripturæ collatione valet agnoſci, cùm apud Zachariam Dominus dicit, (Zach. 7.) Cùm ieiunaretis & plãgeretis in quinto & ſeptimo per H
hos ſeptuaginta annos: (ſubauditur propter illud quòd Nabuchodonoſor, ciuitate & templo ſuccenſo igni, populum in captiuitatem duxit, & propter illud quòd Iſmahel filius Nathaniæ Godoliam, & cum eo reliquias populi interfecit:) nũquid ieiunium ieiunaſtis mihi? Et cætera vſque ad, Ieiunium quarti, & ieiuniũ quinti, & ieiunium ſeptimi, & ieiunium decimi erit domui Iuda in gaudium & lætitiam & ſolennitates præclaras, vſquequò venient populi, & habitabunt in ciuitatibus multis: quod videlicet futurum erat per aduentum huius ſponſi, de quo ſubinde dictum eſt illic: In diebus illis, in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis Gentium fimbriam viri Iudæi, dicentes, Ibimus vobiſcum: audiuimus enim quòd Deus vobiſcum eſt. Nam de fimbria viri Iudæi protinus hîc in Euangelio habes, quia mulier, quæ fluxum ſanguinis patiebatur duodecim annis, acceſſit retrò, & tetigit fimbriam veſtimenti eius. Summa ſermonis illius Prophetici hæc eſt, debuiſſe ieiunare illos, apud quos I
repoſita erat, vel eſſe debebat ſpes & expectatio repromiſſionis, non tam propter temporalium, quæ acciderant, incommoda rerum, & propter captiuitatem Babylonicam, quæ facta fuerat illis ſeptuaginta annis: quàm propter peccata ſua, & propter illam, quæ contigit in Adam, vniuerſalem captiuitatem generis humani. At illi, quoniam ſoluta erat captiuitas Babylonica, & templum reædificabatur, dicebant ſinguli: Numquid mihi flendum eſt in menſe quinto, vel ſanctificare me debeo, ſicut feci iam multis annis? Videlicet quia templum reædificabatur, iam nullam ſupereſſe cauſam putabant cur ieiunarent. Meritò ergo redarguebantur à dicente, Numquid ieiunium ieiunaſtis mihi? quia videlicet propter temporalia bona flent & ieiunant, quia deſunt, non Domino ieiunant. Sed qui propterea ieiunant, quia præſentem non habent ſponſum, ſicut illi nondum habebant: nos autem habuimus quidem, ſed iam non habemus, ipſi ieiunium Domino ieiunant. Igitur quoniam cauſa ieiu- K
nij debuerat omnibus eſſe deſiderium & expectatio ſaluatoris, vt fuit Moyſi, & Helyæ, & Danieli: ipſe autem nunc præſens aderat, poſtmodùm receſſurus: dulce fuit & iocundum ſanctæ charitatis officium, ſaltem ad breue tempus, propter præſentiam eius intermitti ieiunium: quia tempus illud, tempus præſentiæ eius, quaſi tempus erat nuptiarum. Ait ergo: Numquid poſſunt filij ſponſi lugere, quandiu cum illis eſt ſponſus? *Venient autem dies, cùm auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt.* Ac ſi dicat: Vos qui ſponſi filij eſtis, nec eſſe vultis, ſed nec filij eorum dici meremini, qui ieiunauerunt præ deſiderio aduentus ſponſi: immò eorum, quibus Deus veraciter dicit, Numquid ieiunium ieiunaſtis mihi? Ieiunatis enim & vos ſicut illi, pro eo quòd aliquando de rebus tranſitoriis aliquid aduerſi contigit: Vos, inquam, ieiunate quantum vultis: nam iſti ieiunare non poſſunt præ gaudio ſponſi præſentis. *Venient autem dies, cùm auferetur ab eis ſponſus, & tunc*

Margin notes: Hierony. — *Arrogantia Phariſæorum.* — Beda. — Rupertus. — *Quod ieiunium reiicitur.*

A *tunc ieiunabunt.* Beda in Luc. Sponſus Chriſtus, ſponſa Eccleſia eſt. De hoc ſancto, ſpiritali- Beda.
que connubio, Apoſtoli ſunt creati. Vnde benè Marcus Euangeliſta filios eos appellat nu-
ptiarum, non tantùm ſponſi, ſed etiam ſponſæ: volens intelligi, quia per lauacri regenerationẽ
in ius diuinæ generationis adſumpti ſunt: qui ieiunare ac lugere non poſſunt, quamdiu
ſponſum in thalamo vident, & ipſum ſciunt eſſe cum ſponſa. Quando verò tranſierint nu- *Quomodo*
ptiæ, & paſſionis ac reſurrectionis tempus aduenerit, tunc ſponſi filij ieiunabunt. Quòd *ſponſus ab-*
autem Lucas non ait, vt cæteri, Numquid filij ſponſi, aut nuptiarum poſſunt ieiunare, vel lu- *latus eſt.*
gere: ſed, Numquid poteſtis filios ſponſi facere ieiunare: eleganter intimauit, eoſdem ipſos,
qui loquebantur, fuiſſe facturos, vt lugentes ieiunarent filij ſponſi, quoniam ipſi eſſent ſpon- *Olim ante*
ſum occiſuri. Notandum verò, hunc luctum abſentiæ ſponſi, non nunc tantùm, id eſt, poſt *Chriſtum,*
mortem, reſurrectionemq; eiuſdem ſponſi, ſed & ante incarnationem illius per totum huius *& nũc illo*
B ſeculi tempus eſſe celebratum. Primo quippè tempore Eccleſia ante virginis partum ſanctos *in cœlum*
habuerat, qui deſiderarent incarnationis Chriſti aduentum: Iſta verò tempora, ex quo aſcen- *accepto, ie-*
dit in cœlũ, ſanctos habent, qui deſiderent eius manifeſtationem ad viuos & mortuos iudi- *iunãdum.*
candos. Nec hic deſiderabilis Eccleſiæ luctus requieuit aliquantulum, niſi quandiu hîc cum
diſcipulis in carne verſatus eſt. Iuxta leges autem tropologiæ ſciendum, quòd quamdiu ſpon-
ſus nobiſcum eſt, & in lætitia ſumus, nec ieiunare poſſumus, nec lugere. Cùm autem ille
propter peccata à nobis receſſerit & auolauerit, tunc indicendum ieiunium, tunc recipien-
dus eſt luctus. Hæc Beda maximè ex Hierony. in Matth. Petrus Chryſolog. ſerm. 31. reducit Pet. Chryſ.
nomen ſponſi ad Chriſtum, in eam nimirùm ſententiam, quam Beda ſecutus eſt. Interroga-
tus Ioannes, inquit, ſponſum eſſe ſic teſtatus eſt Chriſtum. Qui habet ſponſam, ſponſus eſt:
C amicus autem ſponſi, qui ſtat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Conue-
nienter ergo diſcipulis Ioannis magiſtri ſui voce reſpondit: vt vel illi crederent, & non co-
gerent tempora ſponſi læta triſtis intrare ieiunij: quia qui quærit ſponſam, ieiunia ſeponit,
relinquit auſtera, totum ſe dat gaudiis, epulis indulget: totus blandus, totus amabilis, totus fe-
ſtiuus incedit, & facit totum quod ſponſæ tenera requirit affectio. Chriſtus ergo, qui tunc
Eccleſiam deſponſabat, indulgebat menſis, conuiuantibus ſe non negabat: humanum, *Quod Mõ-*
comem, blandum ſe pia charitate reddebat, donec diuinis humana coniungeret, & *tani ieiu-*
faceret de terrena ſocietate cœleſte conuiuium. Cæterùm ex hoc loco Montanus, Priſ- *nium.*
ca, & Maximilla ſtatim poſt Pentecoſtes feſtum alteram Quadrageſimam inſtituerunt. Tertull.
Tertullianus libro de ieiuni. contra Pſychicos. Certè, inquit, in Euangelio illos dies ieiuniis *Non ieiu-*
determinatos putant, in quibus ablatus eſt ſponſus: & hos eſſe iam ſolos legitimos ieiunio- *namus poſt*
D rum Chriſtianorum, abolitis legalibus & Propheticis vetuſtatibus. Atqui, vt ſcribit Hie- *Paſcha.*
ronymus, Epiſt. ad Marcell. Vna tantùm Quadrageſima ieiunandum eſt, ne ſi iuxta Hierony.
Montani ſententiam duas Quadrageſimas obſeruemus, duos ſaluatores paſſos eſſe pute-
mus. Inde fit, vt teſte Tertull. lib. de corona militis, à Paſchate ad Pentecoſten vſque Tertull.
gaudeamus, & die Dominico ieiunium nefas eſſe putemus: Quòd, vt obſeruat Thomas Thomas.
in Matthæum his maximè temporibus & præſentiam ſponſi, & Euangelicæ legis veri-
tatem recolamus. Interim tamen ſuos monebat de perſecutionibus, fame, & ſiti, quæ
paſſuri eſſent poſt ſuam in cœlum aſcenſionem, & de neceſſaria interpellatione ad De-
um per ieiunia, quoties tribulationes exurgerent, aut aliquid à Domino impetraturi eſ-
ſent, vt oſtendit Tertullianus libro de Ieiunio, & Baſilius ſermonibus duobus de eodem. Et Tertull. Baſilius.
hoc tempus prædixerat eis, dicens Ioan. 16. Vos plorabitis, mundus autem gaudebit. Sicut
E enim illi, qui ante Chriſti aduentum, eiuſdem præſentiam requirebant, ieiuniis ſeſe ad-
ſtrinxerunt: ita poſt mortem eius, & glorioſam in cœlum aſcenſionem, vt præſens nobis
ille adſit auxiliator, & animas noſtras mortificatas illi dedicemus, ieiuniis humiliamur.
Alia etiam ratio adducitur à D. Thoma in Matth. quare tunc non tenerentur Apoſtoli ie- Thomas.
iunare: Quia, inquit, ieiunium eligendum eſt, in quantum caſtigat carnem, ne contra ſpiri-
tum inualeſcat: ſed cùm erat præſens, cuſtodiebat eos ab exceſſu. Ideò non oportebat eos ie-
iunare. Vnde in Ioan. 17. Pater, cùm eram cũ eis, conſeruabam eos. Sed Ioannes Baptiſta non
habebat hanc virtutẽ: Ideò ieiunare debebant eius diſcipuli: ſed quando Chriſtus ablatus fuit,
eos oportuit ieiunare. Vnde Paulus dicit 1. Cor. 9. Caſtigo corpus meũ, & in ſeruitutẽ redigo,
&c. Sunt enim multæ ieiuniorũ cauſæ: aliæ quidem tendunt vt caro dometur, & his externis
afflictionibus humilietur: aliæ, quæ mẽtis rationẽ habent, vt ipſa viuacior, & in Deũ ſit intẽtior.
Olim verò, patres illi, qui deſiderio Meſſiæ tenebantur, quoties ſe propter peccata magnis qui-
buſdã tribulationib⁹ opprimi videbãt, eapropter maximè ieiunarũt, & animas ſuas humiliarũt,

ne Deus auerteret ab eis lætitiam ſalutaris ſui,& prouocatus hominum ſceleribus,irritas fa- F
ceret promiſſiones ſuas de ſponſo illo venturo. Ob hanc cauſam ieiunauit Moſes, vt mitte-
ret ſemen promiſſum,nec propter peccata populi,promiſſiones ſuas retardaret.Deuter.9.Sic
Helyas videns omnes in idololatriam rapi tempore Ieſabel, ieiunauit,3. Reg.19. Eapropter
Daniel(cap.9.)luxit,& à carnibus & vino abſtinuit,Dominum propitium redditurus, quem
propter ſcelera populi ſui infenſum eſſe videbat. Et ſicut nunc Chriſtus,ait, *tunc auferetur ab*
eis ſponſus, & ieiunabunt: ſic & illi timentes penitùs Meſſiæ expectationem propter ſuorum
horrorem ſcelerum reſcindendam eſſe,ieiuniis miſericordiam Dei prouocare contenderunt.
Sic populus,Exod.33.audiens Deum cum iis proficiſci nolle, quòd eorum impietates auer-
ſaretur,luxit: Tandem etiam (Num.14.)cùm audiiſſet nullum ex ſuis in promiſſionis terram
inducendum eſſe. Dauid verò commiſſo adulterio,& ieiunat,& in ſacco & cinere cubat,(Pſ.
50.)& iſtud rogat: Redde mihi lætitiam ſalutaris tui,& ſpiritu principali confirma me. Nunc G
verò cùm timeamus,ne fortè relicta expectatione introëundi in illam requiem, propter ſce-
lera noſtra excludamur,& ſponſus ipſe Chriſtus dicat illud, quod ſe fatuis virginibus dictu-
rum minatur,Neſcio vos:ne fortè ille penitùs nos deſerat, nunc & ieiuniis & precibus illum
prouocamus,vt maneat nobiſcum in æternum. *Dicebat autem & hanc ſimilitudinem ad illos:*
qua oſtendit diſcipulos ad ieiunium tum temporis arctandos non eſſe, tum propter vetuſta-
Bonauent. tem conuerſationis,inquit Bonauent.in Luc.tum propter fragilitatem carnis,tum etiam pro-
pter diſſuetudinem affectionis. Hanc autem diſcipulorum conſolationem exprimit Euange-
liſta,ſub tripartita metaphora, ſcilicet veteris veſtis, veteris vtris, & veteris vini. *Nemo autem*
prudenter agens *immittit*,& ſuendo transfert & inſerit,*commiſſuram*, id eſt iuncturam & par-
ticulam *panni rudis*,noui,piloſi,ſpiſſi,*in veſtimentum vetus*,vt illud reparet: *tollit enim plenitu-*
dinem eius à veſtimento,id eſt,deformat hoc ipſum veſtimentum,& pannum etiam nouum,vt H
ei ſua tunc commiſſura deeſſe manifeſtò appareat:quæ non tam manifeſtò appareret,ſi pan-
nus ſimilis insereretur: *& peior ſciſſura fit* in panno nouo,quàm in panno vetere,qui aptè ſciſ-
ſus ei parti,quæ diſrupta eſt,commodè aptaretur. Eandem ſimilitudinẽ ſequitur Horatius
lib.de arte Poëtic.cùm res diſpares & omninò diſſimiles malè copulari oſtendit.

Horatius. *Siue vnus & alter*
Aſſuitur pannus,ceu lucus & ara Dianæ.

Euthymi᷒. Euthymius hoc ita explicat in Matth. Integritas quidem panni noui, cùm ſit fortis & dura,
tollit & detrahit à veſte detrita quantumcunque acceperit, & maior ruptura fit: ideò illum
veteri veſtimento aſſui non oportet. Ita neque ego nunc vetuſtati ac debilitati diſcipulorum
immitto duriciem ac robur ieiunij,ne amplius deterantur, non potentes ferre quod immiſ-
Chryſoſt. ſum eſt:ſed cõdeſcẽdẽdo imbecillitati eorum,donec Spiritu ſancto renouentur. Chryſoſto- I
mus hom.5.Op.perf.in Matth. Tale namque eſt quod dicit, Nondum diſcipuli mei ad ma-
iora conſcenderunt,nondum ſpiritu renouati ſunt:propterea eiuſmodi indulgentia adhuc e-
gent,vt maiora ſibi pondera imponenda non ſint. Hoc autem dicebat, leges iam diſcipulis
atque regulas præbens,vt cùm etiam ipſi abhorrerent Gentes,nunc & eoſdem ſibi diſcipulos
Hierony. aſciſcant, & mites erga eos & ſuaues ſint. Hieronymus in Matth. Recurrit igitur ad hanc ſen
tentiam, ac ſi diceret: Donec renatus quis fuerit, & veteri homine depoſito, per paſſionem
meam, nouum hominem induerit,non poteſt ſæuiora ieiunij continentiæ ſuſtinere præce-
pta:ne per auſteritatem nimiam,etiam credulitatem,quam nunc habere videtur,amittat. Duo
autem exempla poſuit:& vtrium veterum,& nouorum. Teſtamẽti veteris vtres debemus in-
telligere Scribas & Phariſæos. Plagula veſtimenti noui,& vinũ nouum,præcepta Euangelica
Quæ com- ſentienda:quæ non poſſunt ſuſtinere Iudæi,ne maior ſciſſura fiat. Tale quid & Galathæ face- K
miſſura pã- re cupiebant,vt cum Euangelio legis præcepta miſcerent, & in vtribus veteribus mitterent
ni veteris. vinum nouum. Sed Apoſtolus ad eos loquitur,ad Gal.3. O inſenſati Galathæ,quis vos faſcina-
uit veritati non obedire? Sermo igitur Euangelicus Apoſtolis potiùs, quàm Scribis & Pha-
riſæis eſt infundendus, qui maiorum traditionibus deprauati, ſinceritatem præce-
ptorum Chriſti non poterant cuſtodire. Alia eſt enim puritas virginalis animæ, & nul-
la prioris vitij contagione pollutæ: alia eius, quæ multarum ſordium libidini ſubia-
cuerit. Deſignat igitur renouandos eſſe Apoſtolos, antequàm præceptis & conſiliis E-
Pet.Chryſ. uangelicis imbuantur. Petrus Chryſolog. ſerm. 31. Antiquam enim legis ſupellectilem
dicit Iudaicis ſtudiis attritam,corruptis ſenſibus,ſectis ſciſſam, puris actibus obſoletam. Pan-
num rudem Euangelij nuncupat indumentum. Sed audi pannum, non ſciſſuræ partem,
ſed principium texturæ. Tunc enim primùm regalis indumenti tela de Chriſti vellere texeba-
tur,

A tur, de vellere quod dabat Agnus, Agnus Dei qui tollit peccata mundi. Texebatur autem regium veſtimentum, quod in purpureum fulgorem cruor tingeret paſſionis. Meritò ergo Chriſtus hunc pannum rudem Iudaicæ vetuſtati prohibebat immitti, ne peior ſciſſura fieret, ſi Iudaicam vetuſtatem ſcinderet nouitas Chriſtiana. Hac autem ſententia abuſus eſt Marcion hæreticus, vt ſcribit Philaſtrius Brixienſis, lib. de hæreſib. Hinc ſcilicet confingebat Philaſtri.
alia eſſe à bono, alia à malo Deo, & alium eſſe Deum veteris, alium noui Teſtamenti, quorum creaturæ ita inter ſe diſconueniant, vt pannus nouus à vetere, & vinum nouum à veteribus vtribus. Verùm etſi nouum & vetus Teſtamentum differant, non tamen opponuntur, ſicut nec pannus panno, nec vter vtri, nec vinum vino. Differunt enim non ratione naturæ, ſed bonitatis & nouitatis, quòd vinum altero ſit melius & perfectius. Vocat autem vtres, & non dolia, quibus vinum includatur. Solebat enim vetuſtas vina, ſicut & oleum, in pellibus *Qui pānus vetus & recens.*
B caprarum & hircorum, quemadmodum nos in doliis vinariis, condere. Qui igitur rei vinariæ docti ſunt, nouum vinum nouis condũt vtribus, & antiquũ veteribus. Nã qui nouũ condũt veteribus, duplici damno afficiuntur. Muſto enim efferueſcente diſſiliũt vtres, & perit vinũ. Et hoc eſt quod adiicit: *Alioquin rumpuntur vtres, & vinũ effunditur, & vtres pereunt: ſed mittunt vinum nouum in vtres nouos, & ambo conſeruãtur.* Aug. lib. de hæreſ. Ad quod vult Deũ. in hæreſ. 62. Aſcitæ, inquit, ab vtre ſic appellati ſunt. ἀσκὸς enim Græcè, Latinè vter dicitur, quẽ perhibẽtur inflatum & opertũ circumire bacchantes, tanquã ipſi ſint Euangelici vtres noui, nouo vino repleti: ac ſi verò Chriſtus ebrietatẽ, & Mænadũ Bacchantumq; choreas hac ſententia ſuis commendaret, vt temulenti tandẽ fatui ab omnibus proſpicerentur. Petrus Chryſolog ſer. 31. Vtres igitur veteres Iudæos vocat: nouos vtres nuncupat Chriſtianos: quia ſicut vtres pellium ab omni ſqualore purgantur, & pigmentis liniuntur odoratis, vt ſaporem vini Auguſtin. *Aſcitæ hæretici ab vtre.* Pet. Chryſolog.
C poſſint inuiolabilem cuſtodire: ita ieiuniis corpora humana ab omni carnalium delictorum ſqualore purgantur, & fiunt vtres diuinis torcularibus apti, vt de prælo crucis accipiant vinum nouum, & incorruptam nouitatem reſeruent. Sed hoc ſicut accipiunt Chriſtiani, ita Iudæi, niſi Chriſtiani fuerint, non habebunt, qui corrupti vitiis, & inueterati malis, vinum nouum, quod eſt Euangelij verbum, ſi acceperint, & rumpuntur, & fundunt. Auguſtin. ſer. 186. de temp. Carnalitas, inquit, vetuſtas eſt, gratia nouitas eſt: quantocunque homo in melius fuerit innouatus, tanto amplius capit quod verum ſapit: bulliebant Apoſtoli muſto, & muſto bulliente linguæ Gentium profluebant. Idem ſerm. 185. Apoſtoli, inquit, ab impia multitudine putabantur ebrij (die ipſa Pentecoſtes) & muſto pleni: & dicebant ad inuicem, Quia muſto pleni ſunt iſti. At verò nouo vino repleti erant, quia Spiritu ſancto iam fuerant innouati, & apparebat in eis, quod ipſe Dominus dixerat: Nouum vinum in vtres nouos mittendum *Qui vtres veteres, & noui.* Auguſt. *Quid vetuſtas.* Idem Aug.
D eſt. Iſtud verò nouum vinum non putemus ſolos tunc Apoſtolos ſuſcepiſſe. Hoc muſto inflammantur, & hoc præclaro poculo quotidie inebriantur etiam corda fidelium, & animæ conuerſorum ad Deum: quod fieri frequenter videmus, quando pro deſiderio ſalutis ſuæ parentes & patriam ſuam fugiunt. Exeunt nullo compellente de terra, & de cognatione ſua, & mortui huic mundo, alios ſpiritaliter inquirunt parentes animarum, & liberi ſub iugo veniunt, & paulò antè elati atque ſublimes humilia affectant, ſuperba faſtidiunt, & cupiunt eſſe quod antè deſpexerant, & odiſſe incipiunt quod fuerant. Præſentium hoſpites, futurorum appetitores, æternam illam patriam contempta temporalium falſitate ſuſpirant. Hoc itaque muſto ſpiritales animæ inebriatæ, & penitùs commutatæ, abſtinentiam deliciis, vigilias dulcibus ſomniis, paupertatem diuitiis anteponunt. Arduum contra vitia laborem, iocundiſſimam putant voluptatem. Dulceſcunt eis vilia, & quæ priùs fuerant pretioſa, uileſcunt. Diligunt inimicos ſuos, Matth. 5. & benè faciunt his qui ſe oderunt: non conuitiantur indignantibus, non irritantur in opprobriis, non frangũtur in iniuriis. Prorſus horum nihil ſentiunt propter feruorem Spiritus ſancti, & propter æternam retributionem. Hoc ſpiritali mero calebant martyres, quando abiicientes, & poſt ſe iactantes omnia ſeculi blandimenta, ibant ad paſſiones, obliuiſcentes facultates & affectiones, patrimonia ac matrimonia ſua, & vincentes armatam contra ſe paruulorum pignorum fletibus pietatem, vociferantes quidem parentes, puluerem mittentes in capita ſua, & matres facies ſuas auulſis crinibus dilacerantes. Sed illi hæc omnia tanquam ebrij non videbant, nec cognoſcebant ſuos: quia infuſo præcordiis ſuis Spiritu ſancto, ad dolores, ad ſupplicia, tanquam ad conſolationes & ad præmia feſtinabant. Theophilactus & Euthym. in Matth. his verbis interpretantur, Non oportuiſſe Dominum mox ab initio diſcipulis rudibus grauiſſima quæque imponere, donec per Spiritum ſanctum renouarentur. Euthymius: Optimum enim, inquit, œconomum diiudicare oportet Theophil. Euthym. *Non ſtatim Chriſtus di*

(line beginning "gunt inimicos" is marked E in the margin)

ſcipulos ie- iunius aſtrĩ xit. vini naturam,& vtrium fortitudinem,ac vetuſtatem. Nunc ſiquidem veteres adhuc ſunt diſ- F
cipuli,quod ad fortitudinem vtrium ac vetuſtatem ſpectat, nondum ſcilicet renouati. Pro-
pter quod etiam alio loco dicit eis: Multa habeo quæ vobis dicam, ſed nunc portare non po-
teſtis. Vtraque,inquit,conſeruantur,vinum videlicet, & vtres: illud quidem retentum, hi au-
Rupertus. tem retinentes. Rupertus lib. 8. in Matth. Benè igitur,cùm dicere poſſet, Ieiunandum erat vſ-
que ad me,& cùm receſſero, ieiunandum erit poſt me, ſecundum veritatem ſcripturæ Pro-
pheticæ,cuius iam ſuprà mentio facta eſt,maluit ſermonem ſuum ſic temperare, vt & futuris
Sat citò ſi ſat bene. innoteſcens res,eos ſecum ſeruaret,& præſentes qui tunc erant,per inuidiam rumperet. Quid
de eo,quod ſubiungit protinus, Sed vinum nouum in vtres nouos mittunt, & ambo conſer-
uantur? Numquid vel ipſi filij ſponſi, ſuper quibus non ieiunantibus quæſtio hæc mota erat,
iam vtres noui erant? Non iam omninò noui,ſed capaces erant ſanctæ nouitatis. Propterea
quodam loco dicebat & ipſis: Adhuc habeo multa vobis dicere,ſed non poteſtis portare mo- G
dò. Quando ſunt omninò innouati? Quando acceperunt Spiritum ſanctum poſt reſurrectio-
nem eius,cuius gratia nouos homines efficit: tunc vinum nouum miſſum eſt in vtres nouos,
& ambo conſeruata ſunt: id eſt,reuelata ſunt illis omnia myſteria ſcripturarum,& guſtauerunt
amorem ſponſi, dulcedinémque cœleſtium nuptiarum, & hoc vino inebriati ſalui facti ſunt,
& vinum benè conſeruatum fideliter,quibus iuſſum eſt,refuderunt.

Filia Iairi Archiſynagogi ſuſcitatur: mulier iam à duodecim annis profluuio ſanguinis laborans, fide concepta de attactu fimbriæ veſtimenti Chriſti, ſanatur. H

Matt. 9.

Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps vnus acceſſit, & adorabat eum, dicens, Domine, filia mea modò defuncta eſt: ſed veni, impone manum tuam ſuper eam, & viuet. Et ſurgens Ieſus, ſequebatur eũ, & diſcipuli eius. Et ecce mulier quæ ſanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, acceſſit retrò, & tetigit fimbriã veſtiméti eius. Dicebat enim intra ſe, Si tetigero tantũ veſtimentũ eius, ſalua ero. At Ieſus conuerſus &

Marc. 5.

Et cùm trãſcendiſſet Ieſus in naui rurſum trans fretum, conuenit turba multa ad eum, & erat circa mare. Et venit quidam de Archiſynagogis nomine Iairus: & videns eum procidit ad pedes eius,& deprecabatur eum multùm, dicens, Quoniã filia mea in extremis eſt, Veni, impone manum tuam ſuper eam, vt ſalua ſit, & viuat. Et abiit cum illo, & ſequebatur eum turba multa, & comprimebant eum. Et mulier quæ erat in profluuio ſanguinis annis duodecim, & fuerat multa perpeſſa à complutibus medicis, & erogauerat omnia ſua, nec quicquã profecerat, ſed magis deteriùs habebat: cùm audiſſet de Ieſu, venit in turba retrò, & tetigit veſtimentũ eius: dicebat enim, Quia ſi vel veſtimentum eius tetigero, ſalua ero. Et cõfeſtim ſiccatus eſt fós ſanguinis eius: & ſenſit corpore, quia ſanata eſſet à plaga. Et ſtatim Ieſus in ſemetipſo cognoſcés virtutem quæ exierat de illo, cõuerſus ad turbá aiebat, Quis tetigit veſtimenta mea? Et dicebant ei diſcipuli ſui, Vides turbam comprimentem te, & dicis, Quis me tetigit? Et circunſpiciebat videre eam quæ hoc fecerat. Mulier verò timens & tremés, ſciens

Luc. 8. I

Factum eſt autem, cùm rediiſſet Ieſus, excepit illum turba: erant autem omnes expectantes eum. Et ecce venit vir, cui nomen Iairus, & ipſe princeps ſynagogæ erat: & cecidit ad pedes Ieſu, rogans eum vt intraret in domum eius, quia vnica filia erat ei ferè annorum duodecim, & hæc moriebatur. Et contigit, dum iret, à turbis comprimebatur. Et mulier quædam erat in fluxu ſanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogauerat omnem ſubſtantiam ſuam, nec ab vllo potuit curari: acceſſit retrò, & tetigit fimbriam veſtimenti eius: & confeſtim ſtetit fluxus ſanguinis eius. Et ait Ieſus, Quis eſt qui me tetigit? Negantibus autem omnibus dixit Petrus, & qui cum illo erãt, Præceptor, turbæ te comprimunt & affligunt: & dicis, Quis me tetigit? Et dixit Ieſus, Tetigit me aliquis: nam & ego noui virtutem de me exiſſe. Videns autem mulier quia non latuit, tremens venit, & procidit ante pedes eius: & ob quam cauſam tetigerit eum, indicauit coram K

Ioan.

A & videns eam, dixit, Confide filia, fides tua te ſaluam fecit. Et ſalua facta eſt mulier ex illa hora. Et cùm veniſſet Ieſus in domum principis, & vidiſſet tibicines & turbam tumultuantem,
B dicebat, Recedite: non eſt enim mortua puella, ſed dormit. Et deridebant eum. Et cùm eiecta eſſet turba, intrauit: & tenuit manum eius, & dixit, Puella ſurge. Et ſurrexit pu-
C ella. Et exiit fama hæc in vniuerſam terram illam.

ſciens quod factum eſſet in ſe, venit, & procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem. Ille autem dixit ei, Filia, fides tua te ſaluã fecit: vade in pace, & eſto ſana à plaga tua. Adhuc eo loquente veniunt nuntij ad Archiſynagogum, dicentes, Quia filia tua mortua eſt: quid vlterà vexas magiſtrum? Ieſus autem audito verbo quod dicebatur, ait Archiſynagogo, Noli timere: tantummodò crede. Et non admiſit quenquam ſe ſequi, niſi Petrum & Iacobum & Ioannem fratrem Iacobi. Et veniunt in domum Archiſynagogi, & videt tumultum, & flentes, & eiulantes multum. Et ingreſſus ait illis, Quid turbamini & ploratis? puella non eſt mortua, ſed dormit. Et irridebant eum. Ipſe verò eiectis omnibus, aſſumit patrem & matrem puellæ, & qui ſecum erant, & ingrediuntur vbi puella erat iacens. Et tenens manum puellæ, ait illi, Talitha cumi, quod eſt interpretatum, Puella (tibi dico) ſurge. Et confeſtim ſurrexit puella: & ambulabat: erat autem annorum duodecim: & obſtupuerunt ſtupore magno. Et præcepit illis vehementer vt nemo id ſciret: & iuſſit dari illi manducare.

coram omni populo: & quemadmodum confeſtim ſanata ſit. Et ipſe dixit ei, Filia, fides tua ſaluam te fecit: vade in pace. Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem Synagogæ, dicens ei, Quia mortua eſt filia tua, noli vexare illum. Ieſus autem audito hoc verbo, reſpondit patri puellæ, Noli timere: crede tantùm, & ſalua erit. Et cùm veniſſet ad domum, non permiſit intrare ſecum quenquam niſi Petrum & Iacobum & Ioannem, & patrem & matrem puellæ. Flebant autem omnes, & plangebant illam. At ille dixit, Nolite flere: non eſt mortua puella, ſed dormit. Et deridebant eum, ſcientes quòd mortua eſſet. Ipſe autem tenens manum eius, clamauit, dicens, Puella ſurge. Et reuerſus eſt ſpiritus eius, & ſurrexit continuò. Et iuſſit illi dare manducare. Et ſtupuerunt parentes eius, quibus præcepit, ne alicui dicerent quod factum erat.

D VT QVI TANGIT PICEM, INQVINATVR AB EA: qui cum peſtilente habitat, eius corruptione inficitur: qui ſectatur periculum, in eo peribit: Ita qui Deo appropinquat, inueniet gratiam. Terra bona quantum radicibus, tantum ſodalitium bonum hominibus prodeſt. Magnete vicino eleuatur ferrum, adamante franguntur lapides: Chriſto autem aduenieṅte ſanantur omnia, omnia vim eius percipiunt. Hoc nunc audituri ſumus in curatione Hæmorrhoiſſæ, & ſuſcitatione filiæ Archiſynagogi. *Introductio.* *Summa.*

Tria enim hæc occurrunt, Principis ſupplicatio, hæmorrhoiſſæ curatio, filiæ principis ſuſcitatio. Auguſtinus libro ſecundo de conſenſu Euangeliſtarum, capite vigeſimooctauo. Sequitur enim, inquit, Matthæus adhuc temporum ordinem ſeruans. *Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps vnus acceßit, & adorabat eum,*
E *dicens: Filia mea modò defuncta eſt: ſed veni, impone manum tuam ſuper eam, & viuet, &c.* vſque ad illud vbi ait, *Et ſurrexit puella: & exiit fama bona in vniuerſam terrã illã.* Dicunt hoc & alij duo, Marcus & Lucas: ſed ab iſto ordine iã recedunt. Alibi enim hoc recordantur, atq; inſerunt, id eſt eo loco, vbi redit, transfretando à regione Geraſenorum, poſt expulſa in porcos dæmonia. Nam hoc Marcus ita coniungit poſt illud apud Geraſenos factum: *Et cùm tranſcendiſſet Ieſus in naui rurſus trans fretum, conuenit multa turba ad illum, & erat circa mare. Et venit quidam de Archiſynagogis nomine Iairus, & videns eum procidit ad pedes eius, &c.* Ac per hoc intelligendum eſt, hoc quidem de Archiſynagogi filia factum eſſe, cùm Ieſus naui rurſus trans fretum vectus eſſet: ſed quantò pòſt, non apparet. Niſi enim fuiſſet interuallum, non eſſet, quando fieret quod modò narrauit Matthæus in conuiuio domus ſuæ: tanquam de alio quippè narrauit, more Euangeliſtarum, quod de ſe ac domo ſua geſtum erat. Poſt quod factũ *August.* *Conciliatio Euangeliſtarum.*

aliud nihil continuò ſequitur quàm de Archiſynagogi filia. Sic enim ipſe connectit, vt ipſe F
tranſitus apertè indicet hoc conſequenter narrari, quod & conſequenter factum eſt. Quādoquidem cùm ſuperiùs commemoraſſet quæ de panno nouo, & de vino nouo Ieſus dixerit, continuò ſubiecit, *Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps vnus acceſſit:* ac per hoc, ſi hæc loquēte illo acceſſit, nihil aliud factorum dictorúmque eius interpoſitum eſt. In narratione autem Marci poteſt locus interponi: ſic enim & Lucas, cùm poſt narratum apud Geraſenos miraculum tranſiit ad narrandum de Archiſynagogi filia: non ſic trāſit, vt renitatur Matthæo, qui poſt illas de panno & vino ſimilitudines hoc geſtum eſſe demonſtrat, dicendo: *Hæc illo loquente.* Iſte quippè cùm terminaſſet quod apud Geraſenos factum narrauerat, hoc modo tranſit in aliud. *Factum eſt autem,* inquit, *cùm rediiſſet Ieſus, excepit illum turba. Erant enim omnes expectantes eum. Et ecce vir, cui nomen Iairus, & ipſe princeps ſynagogæ erat: & cecidit ad pedes Ieſu, &c.* Et ſic intelligitur, quòd turba quædam illum continuò excepit domum, quippè quem rediturum expectabat. Quod verò adiunxit, *Ecce vir cui nomen erat Iairus:* non G
continuò factum accipiendum eſt, ſed priùs illud de conuiuio publicanorum, ſicut narrat Matthæus. Cui rei ſic coniungit hoc, vt non poſſit aliud factum conſequenter intelligi. Rupertus in Matth. Nequeo ſatis admirari pulchritudinem gloriæ & honoris in facie filij huius hominis, in mirabilibus huius geſtis, ſecundum diſpoſitionem, quam ſic diuinus Euangeliſta diſpoſuit. Quid enim ſibi vult, quòd dum interrogatus de ieiunio reſpondit, & non ieiunantes excuſat filios ſponſi, res geſta protinus ſubſequitur, huiuſmodi de muliere, quæ talem ob cauſam tanta cum fide fimbriam veſtimenti eius tetigit? Quid, inquam, ſibi hoc vult, niſi vt inſinuet factis, quod (ſicut iam dictum eſt) nondum expediebat palàm oſtendere verbis, ſe illū eſſe virum, de quo in Zach. 7. loco ſuprà commemorato? Cùm item de ieiunio fuiſſet interrogatus, idem dicentibus, Nūquid mihi flendum eſt in menſe quinto, vel ſanctificare me H
debeo, ſicut iam feci multis annis: ita reſponſionem ſuā terminauit, vt diceret, Vſquequò venient populi, & apprehendent decem homines ex omnibus linguis Gentiū fimbriam viri Iudæi, dicentes, Ibimus vobiſcum? Hæc ergo diſpoſitio valde venerabilis, & pia conſideratione honoranda eſt. Quid enim aliud eſt, quod in Propheta prædixit, poſt reſponſum de ieiunio, In diebus illis apprehendent decem homines ex omnibus linguis Gentium fimbriam viri Iudæi: quàm quod hîc ſignificari voluit per mulierem, quæ fimbriam veſtimenti eius tetigit, & ſanata eſt à fluxu ſanguinis? Hæc namque mulier forma fuit omnium Gentium, quæ profectò in eum credendo, cuius faciem antè non viderant, quodammodò retrò accedunt, & ſequendo veſtigia eius, id eſt, cuſtodiendo præcepta eius, tenera fimbriam veſtimenti eius tangunt. Et quid erat iuxta hunc ſenſum ſanguinis fluxus, niſi peccatorum illuuies, maximéque ſordidus idololatriæ cultus? Porrò filia Archiſynagogi, pro qua rogatus erat, & ibat, ſynagogam deſignabat. Cæterùm Lucas nomen iſtius & dignitatem exprimit. *Vir,* inquit, *cui nomen Iairus, & ipſe princeps erat ſynagogæ.* Chryſoſtomus hom. 32. Oper. perf. in Matt. Opus iam ſermonibus adiungitur, inquit, & Phariſæi magis confunduntur. Nam & qui acceſſit, ſynagogæ princeps erat, & luctu magno premebatur. Vbi primùm diuina prouidentia obſeruanda eſt, quæ è multis peſſimis principibus aliquos reſeruauerit, qui fidem amplectantur, ne grauior Eccleſiæ ſuæ immineat afflictio. Sic reſeruatus eſt Abdias ſub Helya, Cuſi ſub Dauide, qui diſſoluerit conſilium Achitophel: Ionathas ſub Saule, qui Dauidi faueret: Ruben inter fratres, qui Ioſephum deploraret. Quot autem olim fideles milites & reges temporibus Decij & Diocletiani? Fauit Agbarus rex Edeſſæ Chriſto, Feſtus Paulo. Quinetiam afflictionibus ſeu domeſticis, ſeu publicis, multi ad fidem inuitati ſunt, & impletum eſt in illis, quod dicit Pſaltes, In chamo & freno maxillas eorum conſtringe, qui non approximant ad K
te. Et alibi: Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt. Sic credit Centurio viſo terræmotu, fatentur turbæ ſanato paralytico, & viſis miraculis Nicodemus ait: Nemo poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo. Hic igitur cùm videret filiam ſpiritum agentem, *acceſſit & adorauit eum:* ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ. Lucas, *cecidit ad pedes eius, rogans.* Quid hoc, cùm ſcriptum ſit, Vnum Deum adorabis? Nam & facto & verbis adorationem proteſtatur: geſtu, procumbit: verbis, quia excitari filiam poſtulat. Atqui ait rex Iſraël, Num Deus ego ſum, qui poſſum ſuſcitare & viuificare? Ergo Chriſtum Deum fatetur. Pſaltes: Adorent Deum omnes Angeli Dei. Vt ignis in ferro, ita magis coniuncta diuinitas: immò Chriſtus eſt, ait Damaſcenus. Et quidem legimus plura adorationum genera, vt obſeruat Auguſtin. to. 4. ſuper Geneſ. qu. 21. Nam Geneſ. 23. Abraham adorauit filios terræ Heth. Geneſ. 33. Iacob ſepties Eſau. Gen. 27. ad Iacob dictū eſt, Adorent te tribus, eſto dominus fra-

Rupertus.

Quid ſignificat filia Archiſynagogi.

Chryſoſt.

Deus aliquos ſibi reſeruat.

Adoratur Chriſtus.

Damaſce.

Auguſt.

Adoratio multiplex.

A nus fratrum tuorum,& incuruentur ante te filij matris tuæ. Gen.49. Iuda, adorabunt te filij patris tui. 2. Reg.14. Mulier Thecuitis adorat Dauidem. Fuit hæc adoratio politica & ciuilis. Sed quis hæc tria ſimul coniunxit, vt adoraret, dominum vocaret, & mortuum aliquem ſuſcitari poſtularet? Acceſſit vtique Sunamitis ad Helyſæum, 4. Reg.4. & tenuit pedes eius,& ait, Scio quia vir Dei es tu: ſed non agnouit ipſum Dominum. Cæterùm quòd iſte cecidit in terram, proteſtatio humilitatis eſt. Tertullianus lib. de orat. Quis rectus, inquit, regem ſupplicauerit, aut ſedens, vt gratiam impetret? Eſa.60. Venient ad te curui filij hominum. Pſ.131. Adorabimus in loco, vbi ſteterunt pedes eius. Et ait, *Domine, filia mea modò defuncta eſt: ſed veni, & impone manum tuam ſuper eam, & viuet.* Lucas filiam hanc vnicam fuiſſe, eamque duodecim annorum ſcribit, vt calamitatem iſtius principis exaggeret: cùm ſpes eſſet proxima collocandi eam nuptui, & ex ea contrahendæ cognationis. Nec quidem diſſonant Marcus & Lu-

Iſta adoratio Chriſti ſumma fuit.

Tertull.

Conciliantur Euangeliſtæ.

B cas à Matthæo, vt obſeruat Euthymius. Veriſimile eſt enim primùm dixiſſe eum, *in extremis eſt*, iuxta Marcum: aut quòd etiam *moriebatur*, iuxta Lucam: & tandem quòd mortua eſſet, iuxta Matthæum. Moriebatur enim, cùm iter conficeret, & ad Ieſum veniret: ſed vbi venit, certò ſciuit eſſe defunctam. Thomas Aquinas huius quæſtionis reſolutionem complectitur ex Auguſtino, cap.28. lib.2. de conſ. Euangel. & Chryſoſtomo hom. 32. prior. expoſitionis in Matth. Soluit Auguſtinus, inquit, quia quando iſte Iairus receſſit, iam erat in extremis, & credebat quòd eam non inueniret viuam. Ideò magis petebat vt veniret, & ſuſcitaret eam, quàm vt curaret. Vnde dicit, *Filia mea modò defuncta eſt*, &c. quaſi dicat, Credo quòd iã mortua ſit. Alij igitur dixerunt ſecundum quod fuit: ſed Matthæus ad intentionem retulit. Ideò Auguſtinus dat bonum documentum, quòd non eſt neceſſarium quòd eadem verba referantur, ſed ſufficit quòd ſolùm intentio dicatur. Sed quare dixerunt famuli, *Noli vexare magiſtrum*? Vi-

Euthym.

Tho. Aqu.

Auguſtin.

Chryſoſt.

C detur hoc fuiſſe incredulitatis. Dicendum quòd hoc verum eſſet, ſi hoc dicerent ex intentione Domini: ſed ipſi neſciebant eius intentionem. Chryſoſtomus ſic exponit. Conſuetudo eſt aliquorum, quando volunt mouere ad pietatem, exaggerant malum. Ideò vt magis moueret eum, dixit, *Defuncta eſt.* Theophil. in Matth. Defunctam autem eſſe dicit filiam, quamuis apud Lucam dicatur nondum defuncta. Dicit autem velut coniectans, eò quòd reliquerat eã extremum iam exhalantem ſpiritum: vel vt augens calamitatem, quoad miſericordiam prouocaret Chriſtum. Porrò quod ait, *veni, & impone manum tuam, & viuet*: fidem habet infidelitati coniunctam, vt obſeruat Chryſoſtom. hom.32. in Matth. Credit enim ipſum ſuſcitare filiã poſſe, ſed non niſi præſentem: vtique Naaman ſimilis, qui dicebat, Putabam quòd egrederetur ad me Propheta, & tangeret manu ſua locum lepræ, & ſanaret me. *Et ſurgens ſequebatur eum, & diſcipuli eius.* Ne fortè inimicis ſuis eum defuiſſe putemus, quoties ab illis rogatus eſt.

An famuli Archiſynagogi diſcrederent.

Chryſoſt.

Theophil.

Chryſoſt.

Chriſtus inimicis æquè vt amicis facilis.

D Facilior enim eſt inimicis quàm amicis, vt illos hac facilitate ad cognitionem veritatis reduceret. Eſ.30. Statim vt audierit, reſpondebit tibi Dominus. In quo exemplum Prælatis dabat, vt nihil morentur, quoties aliquem periclitari viderent in fide. Sed & in diſcipulis exemplum obedientię demonſtratur, qui tam prompto animo Chriſtum ſequantur. Euſebius Emiſſenus in hom. Quid autem, inquit, per hunc principem, niſi Abraham, Iſaac & Iacob, Moyſen & Aaron, & cæteros illius populi principes intelligimus, qui ſemper pro filiæ ſuæ, id eſt, ſynagogæ morte & cæcitate ad Deum accedunt & intercedunt? Rogant igitur Dominũ vt veniat, imponat manum ſuam ſuper eam, & viuet. Omnes enim Patriarchæ & Prophetæ hoc orabant, omnes Chriſti aduentum expectabant & deſiderabant. Venit tandem Dominus Ieſus: ſed pro itineris longitudine, nondum ad puellam peruenit, nõdum ſuper eam manum poſuit, adhuc mortua iacet. Ipſe tamen ad eam vadit, & ſimul cum eo diſcipuli eius. Quotidie enim

Euſ. Emiſſ.

Myſticus huius rei ſenſus.

E ad huius puellæ reſurrectionem, quotidie ad ſynagogæ conuerſionem propinquamus. Priùs tamen altera mulier ſanabitur, quàm ad iſtam perueniamus: quia cùm plenitudo Gentium introierit, tunc Iſrael ſaluus fiet. Sed quid eſt, Filia mea modò defuncta eſt? Quid eſt, modò? Modò, inquit, veniſti, modò prædicare cœpiſti, modo filia mea defuncta eſt. Venit medicus, venit ſanitas & vita: quando ſanari & conualeſcere debuit, tunc defuncta eſt filia mea. Niſi enim veniſſes, & locutus eis fuiſſes, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Sic igitur mortua eſt filia mea: ſed veni, impone manum ſuper eam, & viuet. *Et ſurgens Ieſus ſequebatur eum, & diſcipuli eius.* Meritò iſte princeps vocatur Iairus, quem Ieſus ſequitur & diſcipuli eius. Iairus enim, illuminatus interpretatur. Vnde benè Patriarchas & Prophetas ſignificat, quorum oculos Spiritus ſanctus illuminauit, quibus incerta & occulta ſapientiæ ſuæ myſteria reuelauit. Hos autem ſequitur Ieſus & diſcipuli eius, quia eadem via miſericordiæ & iuſtitiæ gradiuntur

omnes : & quod illi prænunciauerunt, hoc iſti facere & adimplere contendunt: illi loquendo F
& prophetãdo præcedunt, iſti agendo & confirmando ſequuntur. *Et ecce mulier hæmorrhoiſſa.*
Lucas, *Contigit, à turbis, dum iret, comprimebatur.* Sicut ſtellæ ſolẽ, aquilæ corpus, & radij lumẽ:
ita populus nouitate rei ductus Chriſtum ſequebatur. Secundò mulier hæc in medicos om-
Quæ fuerit nia ſua prodegerat, nec curata eſt, ait Lucas. Deus de terra prouocauit medicinam, ſed medi-
Hæmorrho ca plus valet arte Deus. Sunt qui exiſtiment hanc fuiſſe Martham Mariæ ſororem, quòd le-
iſſa. gant apud Ambroſium in Luc. dæmonia è Maria ciecta, ſanguinem autem retentum in Mar-
tha. Verùm militat in hanc opinionem quod refert Marcus, iſtam in medicos omnem ſuam
ſubſtantiam diſſipaſſe: manifeſtum tamen ſit ex progreſſu Euangelij, Martham diuitem fuiſſe,
vt quæ Dominum & diſcipulos exceperit, & ei de ſuis facultatibus contulerit: Demũ quòd
hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores aſſerunt hanc fuiſſe è Cæſarea Panneas, cùm tamen re-
cenſeatur caſtellum Mariæ & Marthæ ſororum. *Cùm audiſſet ergo de Ieſu, venit in turba* G
retrò. Non auſa eſt ſe ingerere in faciem Chriſti, quòd & morbum, & peccata ſua erubeſce-
ret, nec quidem de Chriſti ſanctimonia dubitaret. Nec enim ignorabat mulierem, quæ fluxũ
ſanguinis patiebatur, apud Iudæos immundam eſſe, vt legitur Leuit. 12. Ideò Chriſtum, quam-
diu domi erat, non aggreſſa eſt, ſed in ipſa via, etiam retrò, ne quis hanc temerariam exiſti-
maret. Augebat illiùs miſeriam, quòd per duodecim annos hunc morbum pateretur. Vnde
& tantò magis eius fides & patientia probatur, & miſeratione digna obiter intelligitur. Tantò
verò Chriſti poteſtas commendabilior eſt, quantò audiemus prorſus inſanabilem hunc mor-
Hilarius. bum fuiſſe. Hilarius in Matth. Cùm, inquit, perſona principis huius orantis meritò in typũ
legis aptetur, hinc quidem Dominus opem ſpopondit: ſed prior cum Apoſtolis peccatorum
turba ſaluatur. Et cũ primũ iuxta electionẽ, quæ ex lege deſtinabatur, viuere oportuiſſet: an-
terior tamen in mulieris ſpecie ſalus publicanis & peccatoribus redditur. Ambroſius lib. 6. H
Ambroſ. Comment. in Luc. Ad hanc ergo principis ſeu legis filiam ſynagogam dum properat Dei
Verbum, vt ſaluos faceret filios Iſraël, ſancta Eccleſia ex Gentibus congregata, quæ in inferio-
rum lapſu criminum deperibat, paratam aliis fide præripit ſanitatem. Moraliter hunc locum
ſatis putauimus exprimendum: & ideò non illa quæ dicta ſunt, recenſemus, ſed myſtica volu-
mus breui ſermone perſtringere. An non ita factum eſt, vt Dei Verbum, cùm veniſſet ad Iu-
dæos, aſciſceretur à Gentibus, & priùs ab illis qui in legem non crediderunt, in gratiam crede-
retur? Nam ſicut illa, quæ in medicos erogauerat omnem ſubſtantiam ſuam: ita etiam congre-
gatio Gentium amiſerat omnia dona naturæ, & patrimonium vitale prodegerat, ſancta, vere-
Verecũdia. cunda, religioſa, fide promptior, pudore conſtantior. Hoc enim pudoris & fidei, agnoſcere in-
firmitatem, non deſperare veniam. Verecunda ergo fimbriam tetigit, fidelis acceſſit, religioſa
credidit, ſapiens ſanatam ſe eſſe cognouit. Sic ſancta plebs Gentium, quæ Deum credidit, pec- I
catum erubuit vt dereſeret, fidem detulit vt crederet, deuotionem exhibuit vt rogaret: ſapiẽ-
tiam induit, vt ſanitatem ſuam & ipſa ſentiret: fiduciam ſumpſit, vt fateretur quod præripuiſ-
ſet alienum. Cur autem retrò tangitur Chriſtus? An quia ſcriptum eſt, Poſt Dominum Deũ
tuum ambulabis? Quid etiam ſibi vult, quòd & principis filia annorum duodecim moricba-
tur, & mulier iſta ab annis duodecim fluxu ſanguinis laborabat, niſi vt intelligatur, quia quam-
diu ſynagoga viguit, laborauit Eccleſia? Defunctus illius, huius eſt virtus: quia illorum delictũ,
ſalus Gentium: & conſummatio illius, huius exordium eſt: non naturæ exordium, ſed ſalutis:
quia cæcitas ex parte in Iſrael contigit, donec plenitudo Gentium intraret. Non igitur tempo-
re, ſed ſpecie ſanitatis antiquior ſynagoga, quàm Eccleſia, quia quandiu illa credebat, iſta non
credidit, & per vias corporis atque animæ paſſiones immedicabili remedio ægra languebat.
Audiuit ægrotare populum Iudæorum: ſperare cœpit ſalutis ſuæ remedium: tempus veniſſe K
cognouit, quòd medicus adeſſet è cœlo: ſurrexit vt occurreret verbo: vidit quia comprime-
batur à turbis. Non enim credunt qui comprimunt, credunt qui tangunt. Fide tangitur Chri-
ſtus, fide creditur Chriſtus: non corpore tangitur, non oculis comprehenditur. Neque enim
videt, qui videns non videt: neque audit, qui ea quæ audit, non intelligit: neque tangit, qui nõ
fideliter tangit. Cæterùm iſta mulier *tetigit fimbriam veſtimenti eius:* hoc eſt, inferiorem partẽ
veſtimenti. Hoc loco aſſerunt expoſitores, eſtque probabile, quòd Chriſtus portauerit veſti-
mentum iuxta conſuetudinem Iudæorum, videlicet cum quatuor fimbriis. Legitur quippè in
Num. quòd cùm Dominus præcepiſſet hominem ſabbato ligna colligentẽ lapidari, eò quòd
præceptum de ſabbati celebratione fuiſſet tranſgreſſus, iuſſit Dominus vt filij Iſrael facerent
ſibi fimbrias quatuor, (Num. 15.) per quatuor angulos palliorum, ponentes in eis vittas hya-
cinthinas, quas cùm viderẽt, recordarentur omnium præceptorum Domini. *Dicebat enim in-*

tra ſe,

A *tra ſe*, vtique eam inſpirāte Deo, *Si tetigero tantùm fimbriam veſtimenti eius, ſalua ero.* Hilarius in Matthæum. Eſt autem in ſimplici intelligentia magna virtutis Dominicæ admiratio: cùm poteſtas intra corpus manens, rebus caducis efficientiam adderet ſanitatis, & vſque in fimbriam operatio diuina procederet. Non enim diuiſibilis & comprehenſibilis erat Deus, vt corporea re clauderetur. Ipſe enim dona in ſpiritu diuidit: cæterùm non diuiditur in donis. Thomas Aqu. in Matth. huc refert ea quæ leguntur Pſal. 132. Sicut vnguentum in capite quod deſcēdit in barbā, barbā Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti eius, vt intelligamus Chriſti gratiā à diuinitate profluere in humanitatē, & à carne in Apoſtolos, ſeu in veſtimenta eius. Nec quidem mirum. Nam ſi baculo Heliſæi tanta virtus inerat, vt & ipſum Gieſi filio Sunamitidis mortuo ſuperponeret, quid non maius de Chriſti etiam veſtimētis credendum eſt? Dionyſ. Carthuſianus in Matth. Tantam igitur credidit Chriſto ſanctitatem ac po-
B teſtatem ineſſe, vt diffunderetur per veſtem, quæ licet in ſe virtutem ſanandi non haberet, tamen inquantum erat operimentum corporis Chriſti, virtuoſum & efficax fuit veſtimentum curandi, interiori virtute redundante ad exteriora. Euthym. in Matth. ſcribens, ipſos etiam milites, qui Chriſtum crucifixerunt, aſſerit hanc opinionem de virtute veſtimentorum Chriſti habuiſſe, & ideò ſortes miſiſſe, vt quis quid tolleret. Nec minor fides fuit eorum, qui ſemicinctia & ſudaria Pauli malè habentibus impoſuerunt vt curarentur, aut qui tantùm vmbram Petri expetebant, vt legitur in Act. Apoſt. Quid quòd Abdias Babylonicus lib. 9. Certaminis Apoſtolici ſcribit, Meſdei regis filium à dæmonio curatum eſſe, cùm illi pater paulum terræ, ſupra quam iacuerant D. Thomæ reliquiæ, collo appendiſſet? Et quidē vtriuſque, Meſdei ſcilicet, & iſtius mulieris fides conferri poteſt. Nam cùm Meſdei filius correptus eſſet à dæmonio, inquit Abdias, nec quiſquam qui eum ſanaret, poſſet inueniri, ſucceſſit hu-
C iuſmodi Meſdeo ſententia, vt diceret: Vado, & aperio ſepulcrum, & tollens oſſa de corpore Apoſtoli, ſuſpendam filio meo, & curabitur. Aſcendebat igitur ſecundum cogitationes Meſdeus ad montem, & reuelauit ſe Thomas, dicens: In viuentes non credidiſtis, & in mortuos credetis? Sed ne timeas, miſerebitur tui Dominus Ieſus, & exhibebit tibi viſcera miſericordiæ ſuæ propter bonitatem ſuam. Verùm vbi aſcendit Meſdeus, reſerato ſepulcro oſſa inuenire non potuit: quia iampridem reliquias ſanctas quidam de fratribus rapuerant, & in vrbe Edeſſa ſepelierant. Ea tamen quæcunque rex in ſepulcro reperit, humi vel ſtercoris, ſupra quæ iacuerant reliquiæ Apoſtoli, auferens Meſdeus, & alligans filio ſuo, ait: Credo tibi, Chriſte, nunc, quia receſſit à me ille qui hominum turbat affectus, ne ad te viſendum ſumma properatione contendam. Itaque vbi ſuſpendit illa puero, ſtatim ſanatus eſt ex illa hora, & factum eſt gaudium magnum inter fratres ſuper conuerſione regis. Huic ſimile eſt, quod narrat Epiphan.
D lib. de vita & exitu Prophet. de puluere qui è ſepulcro Hieremiæ colligitur. Hieremias, inquit, Propheta Anathotides apud Taphuas in Ægypto à plebe lapidibus obrutus occubuit. Iacet verò in eo loco ſepultus, quo dudum Pharao rex habitauerat. Quamobrem Ægyptij poſtea cum magna religione colebant, vbi pluribus ſe officiis ab illo adiuuari cognouerunt. Aſpides enim & vndarū belluę (quas Nephod appellāt Ægyptij, Gręci verò τὺς κροκοδείλους) eos interimentes, poſtulationis Hieremiæ beneficio ex illis finibus ſunt profligati: nec tam aſpidum furor, quàm ex flumine ratione pari beſtiarum inſidiæ. Quique vel hodie adhuc fideles comperiuntur, eodem in loco ſupplicare conſuerunt, & ſumpto puluere morſibus aſpidum medentur: feræ quoque aquarum hinc aufugerunt. Damaſcenus lib. 4. de fide Orthod. cap. 16. Chriſtus enim Dominus, inquit, ſanctorum reliquias, velut ſalutiferos fontes præbuit, ex quibus ad nos plurima beneficia manant, ſuauiſſimumque vnguentum profluit. Nec verò
E quiſquam huic ſermoni fidem detrahat. Nam ſi aqua in deſerto ex aſpera & ſolida rupe, atque ex aſini maxilla ad ſedandam Samſonis ſitim Deo ita volente proſiliit, eritne cur cuiquam incredibile, videatur, ex martyrum reliquiis ſuaue vnguentum ſcaturire? Magnum igitur fidei opus, non autem, vt calumniantur hæretici, ſuperſtitionem aggrediebatur hæc mulier, cùm diceret: *Si tetigero tantùm fimbriam veſtimenti eius, ſalua ero.* Chryſoſtom. hom. 32. in Matth. Non apertè, inquit, ſed occultè, cum fide veſtem ipſius tetigit. Cum fide, dixi: quoniam non dixit, Liberabórne ab hac ægritudine, ſi veſtem eius tetigero, an non? Sed non dubitans ſanitatem ſe ab huiuſmodi tactu conſecuturam, acceſſit. Euthym. in Matth. Magnam, inquit, habebat fidem. Credebāt enim, quòd vbi ſolam veſtimenti fimbriam tetigiſſet, ſalua fieret, id eſt, ſanaretur. Optatus Mileuit. lib. 5. contra Parmen. Quid, inquit, vobis videtur & illa mulier, quæ de ſecreto fœminarum, cùm per annos duodecim laboraret, & omnem ſubſtantiam ſuam in medicos erogaſſet, videns à filio Dei tantas celebrari virtutes, proceſſit in turbam:

Hilarius.
Tho. Aqu.
Virtus Chriſti in carnē & veſtimenta.
Dion. Cart.
Euthym.
Chriſti veſtes aſſeruata propter virtutē illis inſitam.
Abdias Ba.
Fides mulieris in reliquias.
Terra ſuper qua iacuit corpus S. Thomæ, abigit dæmonem.
Epiphan.
Puluis è ſepulcro Hieremiæ medicus.
Damaſce.
Reliquiarū ſanctarum virtus.
Exod. 17.
Iud. 15.
Chryſoſt.
Fides habetur de virtute reliquiarum.
Euthymi°.
Opt. Mile.

videt & medicum, videt & populum: cogebat illam dolor vt medicinam peteret, pudor im- F
pediebat ne cauſam coram maſculis indicaret: inuenit conſilium tacita fides. Mittam, inquit,
Cyr. Alex. manum meam, & tangam fimbriam veſtimenti huius, & ſana fiam. Cyrillus Alexandr. ex
hoc facto colligit, eos qui cum fide ad ſacratiſſimum Chriſti corpus acceſſerint, quod in ſa-
crificio Euchariſtico offertur, ſuarum ſanctificationem animarum aſſecuturos eſſe. Ille enim
lib. 4. in Leuit. Igitur, inquit, ſacrificium, propter quod hæc omnia ſacrificia in typo & figura
Quãta virtutis Euchariſtia. præceſſerant, vnum & perfectum, immolatus eſt Chriſtus. Huius ſacrificij carnem ſi quis te-
tigerit, continuò ſanctificabitur, ſi immundus eſt: ſanabitur, ſi in plaga eſt. Sic denique intelle-
xit illa, de qua paulò antè memoraui, quæ profluuium ſanguinis patiebatur, quia ipſe eſſet ca-
ro ſacrificij, & caro ſancta ſanctorum: quia verò intellexit quæ eſſet caro ſancta ſanctorum,
idcircò acceſſit & ipſa. Ipſam quidem carnem ſanctam contingere non audet: nondum enim
mũdata fuerat, neque quæ perfecta ſunt, apprehenderat: ſed fimbriam tetigit veſtimenti, quo G
ſancta caro tegebatur: & fideli tactu virtutem elicuit ex carne, quę ſe ab immunditia ſanctifi-
caret, & plagam quam patiebatur, ſanaret. Non tibi videntur iſto magis ordine verba ſtare
poſſe, quibus per Moſem dicit: Omnis qui tetigerit ex carnibus ſanctis, ſanctificabitur? Has
enim carnes, quas nos expoſuimus tetigerunt omnes, qui ex Gentibus crediderunt. Has teti-
git ille, qui dicebat: Fuimus enim & nos ſtulti aliquando, & increduli, errantes, ſeruientes de-
ſideriis & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem: (ad
Tit. 3.) Sed cùm benignitas & humanitas illuxit ſaluatoris noſtri Dei, ſaluos nos fecit per la-
uacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti. Et alibi dicit: Et hæc, inquit, fuiſtis, ſed
ſanctificati eſtis, & iuſtificati in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſpiritu Dei noſtri. Si
enim quis, vt diximus, tangat quidem carnem Ieſu eo modo quo ſuperius expoſuimus, totá-
que fide ac omni obedientiã accedat ad Ieſum, tanquam ad Verbum carnem factum, iſte teti- H
git carnem ſacrificij, & ſanctificatus eſt. Fidem autem ſecutus eſt effectus, vt ne vanam illam
fuiſſe putemus. *Nam confeſtim ſiccatus eſt fons ſanguinis eius, & ſenſit corpore, quia ſanata eſſet à
plaga.* Non enim fruſtra quis credit, & cum ſumma deuotione vel Chriſti fimbriam, vel ipſos
etiam martyrum pulueres apprehendit. *Et ſtatim Ieſus in ſemetipſo cognoſcens virtutẽ quæ exie-
rat de illo, conuerſus ad turbam ait, Quis eſt qui tetigit veſtimenta mea?* Ita mulierem latere noluit,
Chryſoſt. quæ latere tamen volebat. Chryſoſtomus hom. 32. in Matth. Primùm, inquit, vt ab omni for-
midine fœminam liberaret, nec conſcientiæ ſtimulus, quaſi furata ſanitatem, exagitaretur.
Deinde, vt interiora ipſius curaret, quæ putauit latere potuiſſe. Denique vt fidem eius mani-
feſtam faceret, quam alij poſſent imitari. Propterea non eſt minus ſignum ſecreta cordium
ſcire, quàm flumina ſanguinis coërcere. Poſtremò principem ſynagogę voluit emendare, ne
Theophil. incredulitate laboraret. Theophil. in Luc. Nam & Iairum in maiorem ſpem de ſalute filiolæ I
ſuæ, ex hoc quod clàm factum erat, eleuabat. *Negantibus autem omnibus dixit Petrus, & qui
cum illo erant, Præceptor, turbæ te comprimunt, & affligunt: & dicis, Quis me tetigit?* Verùm alius
eſt pietatis, & corporis tactus. Hic quidem verè tangit, qui fide tangit: etſi etiam tangat, qui
Idem. ſolùm corpore Chriſtum contingit. Theophil. in Luc. Hoc non intelligens Petrus, audacter
hanc interrogationem reprehendens, dicebat: Tot te comprimunt, & dicis, Quis me teti-
git? At Ieſus non ſimpliciter hoc intelligit, ſed ac ſi dicat: Quis me tetigit cum fide? Nã ſicut
quis habet aures audiendi, alius verò aures habet, & non audit: ita alius quidem tangit cum
fide, alius autem appropinquat quidem pedibus, corde autem procul eſt. Simile eſt quod di-
cit Chriſtus, Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego
Auguſtin. in illo: hoc eſt enim verè manducare, inquit Auguſtinus, in Chriſto manere, & Chriſtũ ma-
nentem in nobis habere. Manducat vtique etiam, qui indignè ſuſcipit ſacramentum, etſi non K
verè, id eſt ad ſalutem manducet: ſicut multi tangebant Chriſtum, & turbæ ipſum comprime-
bant, etſi ab ea ſola ſe tangi intelligeret, quæ cum fide ad ipſum acceſſiſſet, & ab eo ſalutem na-
cta eſſet. Vnde adiicit Chriſtus: *Nam & ego noui virtutem de me exiiſſe. Et circumſpiciebat vide-
re eam quæ hoc fecerat.* Hoc autem interrogat, non quaſi id quod factum eſt, ignoret, quod
Tertull. idem ipſe explicat: ſed vt mulieris fidem commendet. Tertull. lib. 4. in Marcion. Etiam, in-
quit, excuſantibus diſcipulis perſeuerat ignorantiæ voce: Tetigit me aliquis: idque de argu-
mento affirmat. Senſi enim virtutem ex me profectam. Quid dicit hæreticus? Sciebat perſo-
nam? Et cur quaſi ignorans loquebatur? Vt confeſſionem certè prouocaret, vt timorem pro-
Opt. Mile. baret. Sic & Adam aliquando quæſierat, quaſi ignorans, Adam vbi es? Habes creatorem cũ
Chriſto excuſatum, & Chriſtum creatori adæquatum. Optat. Mileuitanus lib. 5. contra Par-
men. Et hoc quidem, inquit, Saluator dixit, ne fructus fidei apud ignorantes latere videretur.

Fulgent.

A Fulgentius lib. 2. ad Traſimundum regem, cap. 15. Verùm, inquit, quid igitur hæc virtus, quæ Fulgẽtius.
de Domino exiuit? Numquid exeundo diſceſſit, an ad ſanandam ſic exiens potuit peruenire,
vt à Saluatore localiter non eſſet exire? Quòd ſi localiter ab eo, qui virtus dicitur, virtus exiuit,
dicatur qualiter virtus à virtute diſceſſit. Si verò talis credulitas fidei Chriſtianæ videtur in-
congrua, non alium putemus illum de Chriſto virtutis exitum, niſi diuinæ curationis ef-
fectum. Tunc enim ad mulierem virtus Saluatoris exiuit, quando in ſe diuinæ curationis vir-
tutem agnouit. Sic ergo Dei filius, qui eſt virtus & ſapientia Dei, locorum creator & tem-
porum, quemadmodum tempus omne ſempiternus præcedit, ſic omnem locum immenſus
excedit. Theophil. in Luc. Noui, inquit, virtutem de me exiiſſe. Meritò. Prophetæ enim non Theoph.
habebant virtutem de ſe egredientem, ſed gratia Dei operabatur miracula. Ieſus verò cùm
fons eſſet omnis boni, & omnis virtutis, habet & virtutem à ſe egredientem. *Videns autem*
B *mulier, quia non latuit, timens ac tremens, ſciens quod factum eſſet in ſe, venit, & procidit ante*
pedes eius: & ob quam cauſam tetigerit eum, indicauit coram omni populo, & quemadmodum con-
feſtim ſanata eſt: & dixit ei omnem veritatem. Ita promptus ſanitatis effectus, & Chriſti ver-
ba audaciam ei ſuggeſſerant, vt iam neque plebem timeret, nec ſe ingratitudinis nota culpari
ſineret. *Ille autem videns eam, dixit: Confide filia, fides tua te ſaluam fecit: & eſto ſana à plaga tua:*
& ſalua facta eſt mulier ex illa hora. Theophilactus in Lucam. Nam dupliciter ſanat mulie- Idem.
rem Dominus, primùm quidem morbum eius curando, deinde timorem animæ eius excu-
tiendo, per hoc quod dixit, Confide. Idem in Matth. Confide autem dicit ei, eo quòd timida Idem.
erat: quia furtim donum acceperat. Et filiam vocat, vt fidelem. Oſtendit item, quòd niſi ha-
buiſſet fidem, neutiquam recepiſſet beneficium, quamuis ſanctas contigiſſet veſtes. Tertull. Tertull.
lib. 4. in Marcion. Et cui credibile, vt mulier nullius adhuc Dei conſcia, nullius adhuc nouæ
C legis initiata, legem irrumperet eam, cui adhuc tenebatur? Qua denique fide irrupit? in quem
credens? quem ſpernens? Creatorem? Certè enim ex fide tetigit. Si ex fide creatoris, quæ
alium Deum ignorat. Et quomodo legem eius irrupit? Tam cum irrupit, ſi irrupit, quàm
ex fide creatoris. Quomodo enim vtrumque conueniet, vt & irruperit, & ex fide eum
irruperit: Miſericordiam malle, quàm ipſum ſacrificium? qua enim Deum certa erat o-
perari in Chriſto, ea ſic eum tetigit, non vt hominem ſanctum, nec vt Prophetam, quem
contaminabilem pro humana ſubſtantia ſciret: ſed vt ipſum Deum, quem nulla ſpurcitia
pollui poſſe præſumpſerat. Itaque non temerè interpretata eſt ſibi legem, ea contamina-
ri ſignificantem, quæ eſſent contaminabilia: non Deum, quem in Chriſto confidebat.
Sed & illud recogitauit, ordinarium & ſolennem menſtrui, vel partualis ſanguinis fluxum
in lege taxari, qui veniat ex officio naturæ, non ex vitio valetudinis. Illa enim ex vitio
D valetudinis redundabat, cui non modum temporis, ſed diuinæ miſericordiæ auxilium ne-
ceſſarium ſciebat. Atque ita poteſt videri legem non irrupiſſe, ſed diſtinxiſſe. Hæc erit fi-
des, quæ contulerat etiam intellectum. Niſi credideritis, inquit, non intelligetis. Hanc
fidem probans Chriſtus eius fœminæ, quæ ſolum credebat creatorem, eius fidei ſe De-
um reſpondit, quam probauit. Nec illud omittam, quòd dum tangitur veſtimentum e-
ius, vtique corpori, non phantaſmati inditum, corpus quod demonſtrabatur: nõ quaſi iam de
hoc retractemus, ſed quia ad præſentem conſpirat quæſtionem. Si enim non erat veritas cor-
poris, phantaſma vtique contaminari, quia res vacua, non poſſet. Quî ergo non poteſt conta- Hilarius.
minari quæ inanitate ſubſtantiæ quoquo modo voluiſſet? Cæterũ Hilarius in Matt. ita inter-
pretatur hanc ſententiam, *fides tua te ſaluam fecit:* non quòd fides ſalutem efficiat, ſed quòd ſa-
lutem promereatur. Hæc enim habet. Virtutem autem Chriſti fides vbique conſequitur: quia
E vbique eſt, & nuſquam abeſt. Et aſſumptio corporis non naturam virtutis incluſit, ſed ad re- *An fides*
demptionem ſuam, fragilitatem corporis virtutis aſſumpſit, quæ tam infinita, tam libera eſt, *ſaluum fa-*
vt etiam oſtenderit, non ex ſalute fidem, ſed per fidem ſalutem expectandam. Cæci enim, quia *ciat aliquẽ,*
crediderant, viderunt: non quia viderant, crediderunt. Ex quo intelligendum eſt, fide me- *& quomo-*
rendum eſſe quod petitur, non ex impetratis fidem eſſe ſumẽdam. Porrò ad memoriam præ- *do.*
ſentis facti, Euſebius Cæſarienſis lib. 7. hiſt. Eccleſ. c. 14. Sozomenus lib. 6. cap. 41. Nicepho- Euſe. Cæſ.
rus Caliſt. lib. 6. cap. 15. Theophilactus in Matth. Ioannes Antiochenus, qui & Malala di- Sozomen.
ctus eſt, in Tempor. deſcript. Ioannes Damaſcen. lib. 3. de Imaginibus, referunt, ab hac Nicephor.
muliere imaginem Chriſti erectam, ad cuius fimbriã herba quædam pertingens vim haberet Theophil.
ſanandorum omnium morborũ: quod nos maximè ex Ioanne Antiocheno, & Euſebio Cæ- Ioã. Antio.
ſarienſi intelligemus, prout & ipſi citantur à Damaſceno: quæ quoniam faciunt ad præſentem Damaſce.
hiſtoriam, etſi latiùs audire deducta non ingratum erit. Occiſo Ioanne Baptiſta, cùm triſtis

Ioan. Antioch.

Hiſtoria de imagine Chriſti à muliere elata, quæ curata fuerat.

Herodes rex Philippi filius à Iudæa abſceſſiſſet, inquit Ioannes Antiochiæ Pontifex, acceſſit F ad eum mulier quædam locuples, nomine Bernice, quæ Paneada oppidum ſuum incolebat. Cupiebat Ieſu, à quo fuerat morbo liberata, monumentum conſecrare, ſed ſine regis permiſſu non audebat. Itaque libellum ſupplicem Herodi obtulit, in quo petebat, vt ſibi in oppido ſuo liceret Chriſto ſeruatori ſtatuam auream dicare. Verba autem illius erant huiuſmodi: Auguſto Herodi Principi, & Iudæorum Græcorúmque gubernatori, Trachonitidis regi, ſupplex Bernice Paneadis dominæ petitio & obſecratio. Iuſtitia & humilitas amplitudinis tuæ faſtigium exornant. Quod quidem ego non ignorans ſcribo, me quicquid orauero, abs te ſperans exoraturam. Quæ autem ſit huiuſce proœmij cauſa, ex progreſſu orationis intelliges. Ego iam inde ab ipſa prima ætate ſanguinis fluxu laborans, vitam facultatéſque meas in medicos profuderam, nec curationem reperiebam. Cùm autem accepiſſem res admirandas Chriſtum efficere, mortuos in vitam & lucem reuocare, dæmones à mortalibus eiicere, & diu- G turnis morbis iam confectos verbo liberare, ipſa quoque ad illum, tanquam ad Deum confugi. Sed multitudinem, quæ ipſum circunſtabat, conſiderans, metuénſque ne à morbi contagione abhorrens indignaretur, maiórque mihi morbi plaga fieret, mecum ipſa reputabam, me, ſi poſſem veſtimenti eius oram attingere, ſaluam, & incolumem futuram. Attigi, ſtetitque ſanguinis fons, & illicò conualui. At ipſe, vt qui cordis mei conſilium antè cognouerat, clara voce, Quis me (inquit) tetigit? Virtus ex me prodiit. Ego verò pallens ac gemens, morbúmque grauiorem ad me reuerſurum timens, ad pedes eius proſtrata, & lachrimis humum conſpergens, audaciam meam aperui. Verùm ipſe vt benignus & clemens, vicemque meam commiſeratus, curationem confirmauit, Confide, inquiens, fides tua te ſaluam fecit, vade in pace. Sic etiam, tu Rex auguſte, quod abs te æquum peto, mihi concede. Herodes ex ſupplicis oratione rem admirabilem intelligens, obſtupuit. Et curationis myſterium ſuſcipiés, H Curatio, inquit, tua mulier, maiore eſt monumento digna. Abi igitur, & quod vis, illi monumentum ſtatue, cúmque qui te curauit, honoribus affice. Statim igitur ipſa Bernice, quæ ſanguinis fluxum antè perpeſſa fuerat, in medio oppidi ſui Paneadis Domino & Deo columnā ex ære, argento, auróque immixto confectam erexit. Quæ quidem columna in oppido Paneade ad hoc vſque tempus manet, cùm ex loco, vbi erat, non multò antè ſacrum in locum atque in ædem nobilem tranſlata ſit, & in vrbis medio collocata.

Euſ. Cæſ.

Deſcriptio imaginis.

Euſebius Cæſarien. lib. 7. hiſt. Eccleſ. cap. 14. In excelſo autem lapide, inquit, ante fores ædium ipſius mulieris, quæ à profluuio ſanguinis Chriſti beneficio curata fuerat, accepimus æream mulieris effigiem in genu inclinatam, & paſſis antè manibus ſupplicanti ſimilem conſpici. E regione autem illius alteram ex eadem materia viri rectam effigiem ſtare, decorè diploidem indutam, manumque ſuam illi protendentem. Huius ad pedes peregrinum quoddam herbæ genus naſci, quod cùm ad I diploidis oram aſcenderit, omnium morborum medicamentum exiſtit: quam quidem ſtatuam Domini Ieſu imaginem dicunt exprimere. Manſit autem ad noſtram ætatem vſque, vt peregrini poſſent eam oculis in ciuitate contueri. Nec mirum veteres etiam ex Gentibus, qui à Seruatore noſtro beneficium acceperant, talia præſtitiſſe, cùm & Apoſtolorum Petri & Pauli, & ipſius Chriſti imagines, non ſecus ac priſcorum virorum, pictas viderimus: cùm ea eſſet apud antiquos conſuetudo, vt hanc honorandi rationem obſeruarent. *Adhuc illo loquēte* ad mulierem hæmorrhoiſſam, *veniunt nuntij ab Archiſynagoga*, id eſt, à domo Archiſyna-

Bonauent.

gogi, *dicentes, Quia filia tua mortua eſt, quid vltrà vexas magiſtrum?* Bonauent. in Luc. Hoc verbū non tam reuerentiæ in Chriſtum, quàm infidelitatis fuiſſe, oſtendit: quaſi diceret, Quæ nunc ſpes reliqua eſt, cùm ipſa, pro qua patrocinabaris, defuncta ſit? Secundum illud, 2. Reg. 12. ait

Nō deſpōdendum animo in aliaquin deſperatis rebus.

Dauid, Propter infantem, dum adhuc viueret, ieiunaui & fleui: dicebam enim, Quis ſcit ſi K fortè donet eum mihi Dominus, & viuet infans? Nunc autem quia mortuus eſt, quare ieiuno? Numquid potero eum reuocare amplius? Ego vadam magis ad eum, ille verò non reuertetur ad me. Et ideò adiungit: *Noli vexare illum.* id eſt, fruſtrà tecum ducere. Hoc enim erat verbum non credentis Chriſtum poſſe mortuum ſuſcitare. Ignorabat enim illud diuinum verbum, Ioannis 5. Quia venit hora & nunc eſt, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent. Vnde iſte nuncius non dicebat ex reuerentia, ſicut Centurio ſuprà 7. Domine, noli vexari: ſed ex differentia, vt diceret illud Iob. 7. Dies mei velociùs tranſierunt, quàm à texente tela ſucciditur, & conſumpti ſunt abſque vlla ſpe. Etſi enim minimè dubitarent Chriſtum præſentem ægrotam curare potuiſſe, nunc tamen cum ipſius morte, omnem ſpem amiſſam eſſe exiſtimant: ac ſi non poſſet & ipſam mortuam excitare. Atqui ſicut pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & filius quos vult viuificat. Atqui & in ipſis

eorum

A eorum oculis mulier, quæ ſpem omnem ſanitatis deponere potuerat, cùm nullum ſuæ infir-
mitati per tot annos remedium accepiſſet, ſolo fimbriæ fideli attactu curata fuerat. Quid non
maius expectandum fuerat, ſi Chriſtus etiam mortuæ imperaret? Errant enim, qui ſimul cum
morte liberas eſſe à Chriſto animas arbitrantur: id eſt, exiſtimant Chriſtum in defunctos nul- *Nõ fruſtrà*
lam habere poteſtatem. Et his hæretici ſimiles ſunt, qui ſi videant aliquem Catholicum pro *oramus pro mortuis.*
fideli defuncto orantem, ſtatim clamant, *Noli vexare magiſtrum, quia hic pro quo oras, mortuus* *Hæretici*
eſt. Ac ſi verò & fruſtrà pro defunctis fidelibus oremus, & nihil in eos poſſit Chriſtus, ſtatim *necromanchi ſimiles*
atque exceſſerint. Auguſt. ſerm. 32. de verb. Apoſt. Orationibus ſanctæ Eccleſiæ, & ſacrificio *ſeruis Archiſynagogi.*
ſalutari, & eleemoſynis, quæ pro defunctorum ſpiritibus erogantur, nõ eſt dubitandum mor-
tuos adiuuari, vt cum eis miſericordiùs agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt.
Hoc autem de ſolis fidelibus intelligendum monet, cùm adiiciat: Nam qui ſine fide, eiúſque *Auguſt.*
B ſacramentis de corpore exierunt, fruſtrà illis à ſuis huiuſmodi pietatis impenduntur officia, cu-
ius dum hìc eſſent, pignore caruerunt, vel non ſuſcipientes, vel in vacuum ſuſcipiẽtes Dei gra-
tiam, & ſibi non miſericordiam theſaurizantes, ſed iram. Quòd ſi Tertullianus lib. de Mono- *Tertull.*
gamia, mulierem viro mortuo ſuperſtitem, adhuc obſtringi pietate, & ideò pro eius ſpiritu po-
ſtulare monet: quantò magis pro fidelibus defunctis orabimus, nec quidem in vanum, cùm
conſiderauerimus illos nobiſcum vni capiti Chriſto coniungi? Ideò ſcilicet & ipſi Apoſtoli in
Leiturgia Chriſtum ipſum pro mortuis fidelibus deprecati ſunt: Ioannes quidem pro Dru-
ſiana, vt ſcribit Abdias lib. 5. Certaminis Apoſt. Paulus pro Eutycho, Petrus pro Dorcade. Ia- *Abdias.*
cobus verò in ſua Leiturgia, hanc orationem pro defunctis fundit ad Deum: Vt de manu A- *Orationes*
poſtolorum tuorum verum hunc cultum accepiſti, ita quoque è manibus noſtris, qui pecca- *pro requie*
tores ſumus, recipe munera hæc propoſita per tuam benignitatem, & fac vt oblatio noſtra gra- *defunctorum.*
C ta & acceptabilis ſit, per Spiritum ſanctum ſanctificata, in propiciationẽ peccatorum noſtro-
rum, & eorum quæ populus per ignorãtiam admiſit, *καὶ εἰς ἀνάπαυσιν τῶν προκεκοιμημένων ψυχῶν,*
id eſt, & in requiem animarum eorum, qui ante nos dormiunt. Quis autem, niſi blaſphemus,
dixerit nullam Chriſti eſſe in defunctos virtutem? Hoc ipſo etiam facto confundet, ſtatim at-
que mortuam puellam ſuſcitauerit. *Ieſus* igitur *audito verbo hoc,* de morte puellæ, *quod diceba-*
tur à nunciis è domo Principis profectis, *ait Archiſynagogo patri puellæ, Noli timere: tãtummodò*
crede, & ſalua erit. Iiſdem ferè verbis illum confirmat, quibus & Hæmorrhoiſſam, in memo-
riam recens factum reuocans. Theophi. in Luc. Chriſtus, inquit, non expectauit vt princeps *Theophil.*
eum alloqueretur, ſed præuenit eum, ne fortè diceret Archiſynagogus: Non opus habeo te,
iam enim malum factum eſt, mortua eſt quam ſperabamus à te ſanandam. Igitur ne quid tale
diceret, incredulus enim erat, & Iudæus: præueniens illum Chriſtus dicit, Ne timeas, tantùm
D crede. Reſpice ad mulierem hanc, quæ ſanguinis profluuio laborauit: illam ſi imitatus fueris,
voti compos eris. Non magna requiro, non pretium, non aurum, & mercedem copioſam,
quam pro ægrotorum viſitatione medici expectare ſolent: hoc tantùm poſtulo, vt credas. Etſi
enim teipſo opus non habeo, ad demonſtrandam virtutem meam: legitimus tamen ordo re-
quirit, vt neque teipſum omninò hoc beneficio indignum reddas, ſed quod in te eſt, facias.
Fide opus eſt, vt & ego ipſius veluti patrocinio, defunctæ filiæ tuæ beneficium conferam. Ita
Chriſtus ad mentem reducit illum quem fluctuare videbat, & oſtendit fidem viuentium de-
functis fidelibus eſſe profuturam. *Et veniunt in domum Archiſynagogi. Et cùm veniſſet Ieſus in*
domum Principis, non permiſit ſecum intrare quenquam, niſi Petrum, & Iacobum, & Ioannem fra-
trem Iacobi, & patrem, & matrem puellæ. Theophil. in Luc. Nolebat enim hoc miraculum ante *Theophil.*
tempus reuelari multis, propter Iudæorum fortaſſe inuidiam, pleraque ex operibus ſuis
E occultans, ne inuidia ſuccenſi, iudicij fierent rei. Hunc in modum etiam nos quoque
facere oportet, quando quis nobis inuidet, ne aperiamus ei noſtra bona opera, ſed curemus vt
ignoret: Ne ferientes ipſum, anſam præbeamus magis inuidendi, ac in peccatum ruendi, ſed
quoad poteſt fieri, adniti debemus vt ipſum lateant. Cæterùm præcipuos ex Apoſtolis eligit,
Petrum cui Eccleſiam ſuam crediturus erat, & duo illa paria, filios tonitrui, fratres Iacobum,
& Ioannem Euangeliſtam. Poterat & cæteros vocare: ſed foris expectare voluit, ne ſi omnes
ingrederentur, turbæ etiam illos ſequerentur. Sed nec omnibus ita ſe vſurum oſtendebat, vt
pari gradu omnes in Eccleſia ſua haberentur. Omnes quidem Apoſtoli erant, ſed non om-
nes tales qualis & Petrus. Demum & hoc ipſum latere volebat: ideò teſtes quidem, ſed pau-
cos adeſſe voluit. Hi ſcilicet ei adfuerunt, cùm in monte transfiguraretur, & viſionẽ hanc ma-
gnam viderunt: & eo tempore monebantur ſimul & vigilare & orare, cùm Chriſtus in horto
ſudorẽ ſanguineũ profunderet, & tandẽ ab aduerſariis caperetur. *Flebant autem omnes, & plãge-*

bant eam, vt quæ in ipſo ſuæ adoleſcentiæ primæuo flore, nubilis, vnica, & dilectiſſima patri & F
matri defuncta iaceret. Mouent enim luctum iſtæ circunſtantiæ, maximè ſi idipſum præſens
corpus iaceat. *Et vidit tibicines, & turbam tumultuantem, & flentes & eiulantes multùm*. Nam
quia Princeps iſte publica perſona erat, adeò à turbis calamitas eius velut omnibus commu-
nis deplorabatur, quod & obiter oſtendit Principis iſtius in omnes beneuolentiam, & recipro-
cum plebis in eum affectum. Eccl. 38. Fili, in mortuum produc lachrimas, & quaſi dira paſſus
Hilarius. incipe plorare. Verùm quid ibi tibicines? Hilarius in Matth. notat illos hymnos luctuoſos in-
Hierony. tonaſſe. Idem Hieronymus in Matth. Ambroſius lib. 6. in Luc. cap. 8. Nam more veteri tibici-
Ambroſ. *Quid hic* nes ad excitandos incendendóſque luctus adhibebant. Hinc & nænia, & ἰαλέμον. Alexander
tibicines, ab Alex. lib. 3. Genial. dierum cap. 7. hunc in modum illas ſuorum funeribus priſcos etiã Gen-
quis cãtus. tiles adhibuiſſe recenſet: Næniam funebrem à tibicine intonari ſolitam, qua defuncti laudes
Alex. ab Alexand. & facta recenſeret. Has autem Nænias Græcis in luctu ſæpè decantari inuenimus, inquit, ab G
his qui à pio coronati, defuncti laudes recenſere carmine, quod *Ialemon* vocant, & res memo-
ratu dignas, claro præconio celebrare aſſuerant. Senatoribus verò & patriciis, atque ſummis
ducibus, tuba: minoribus & plebeiis exequiali tibia canebant tibicines. Quam tibiam non in
funeribus modò, ſed in ſacris, & ludis, & conuiuiis adhibebant. Imperatoribus etiam, pluribus
tubis mœſtum clangentibus, quod à Caribus & Phœnicibus deductum autumant, qui in fu-
August. nebri pompa breuibus tibiis lugubre canentibus vti conſueuere. Auguſtin. de verb. Domini,
ſerm 44. ex eo colligit, iã obſequia funeri debita præparata fuiſſe. *Ingreſſus autem Ieſus ait illis,*
Quid turbamini & ploratis? Nolite flere. Recedite, nõ eſt enim mortua puella, ſed dormit. quaſi dicat,
Quid eſt quòd iſtam lugeatis, quaſi nulla ſpes ſit reliqua? Etſi vobis illa mortua ſit, non tamen
Auguſtin. mihi. Dormiebat, inquit Auguſtinus, ſed illi, à quo poterat excitari. Theophilact. in Matth.
Theophil. Chryſoſt. Dormire igitur dicit illam, eò quòd apud ſe mors ſomnus eſſet. Chryſoſt. hom. 32. Oper. perf. H
in Matth. Amara quidem, inquit, Archiſynagogo facta coniectura fuerat. Tibiæ namque, cæ-
teráque inſtrumenta huiuſmodi, quoniam mortua erat puella, ad concitandum fletum adhi-
bita fuerunt. Quid autem Chriſtus? Cæteros quidem homines eiecit, parentes autem puellæ
dimiſit, vt teſtimonium præberent, à Chriſto, nõ ab alio ſuſcitatam fuiſſe: quamuis antequàm
Quid dormire. ſurrexiſſet, verbo illam ſanaſſet, dicendo: *Non eſt mortua, ſed dormit*. Et veluti, antequàm fluctus
maris ſedaſſet, diſcipulos ipſos increpauit: pariter quoque in hoc loco turbationem mentis eo-
rum qui aderant, adiicit, oſtẽdens quaſi à ſomno facile ſibi eſſe mortuos excitare. Id alibi quo-
que fecit, dicens: Lazarus amicus noſter dormit. His etiam docet, non eſſe timẽdam mortem,
cùm ad conditionem ſomni iam redacta ſit. Deinde quoniam ipſe quoque moriturus erat, a-
liorum morte, ac reſurrectione faciebat, vt diſcipuli confiderent, ac æquiſſimo animo mor-
tem ipſius ferrent, cuius aduentu mors in ſomni conditionem deueniſſet. *Et deridebant eum,* I
Euthym. *ſcientes quòd mortua eſſet*. Euthym. in Marc. Voluit autem & ipſe irrideri, vt & tibicines, & qui
irriſiſſent, aliáque ſimilia, demonſtratio fierent manifeſta, quòd mortua fuiſſet puella. Nec po-
teſt dicere quiſpiã poſtmodùm, quòd mortua nõ fuerit. Nã propter hoc quoque immoratus
eſt circa miraculum factum in muliere, quæ ſanguinis fluxum patiebatur, vt manifeſtè puella
Chryſoſt. moreretur, & tibicines inferrentur, cæteráque fierent ſuo ordine. Chryſoſtomus vt ſuprà: Nam
quoniam ſolent homines facta præteritáque ſigna non credere, ſuis ipſorum verbis & riſu eos
præoccupat: quod & in Lazaro, & in Moyſe ſimiliter factum eſt. Dixit enim Moyſi: Quid eſt
quod in manu tua eſt? vt cùm vidiſſet ſerpentem ex virga factum, nulla obliuione teneretur
virgam priùs fuiſſe, ſed vocis propriæ memoriam habens, vehementer miraretur. In Lazaro
quoque interrogauit, Vbi eum poſuerunt: vt qui dixerunt, Veni & vide: & quòd fœtet, quo-
niam quatriduanus eſt: nullo pacto negare poſſent mortuum ab eo excitatum fuiſſe. Cùm K
ergo inſtrumenta fletus, & turbas vidiſſet, eiecit omnes, & in præſentia parentum ſi-
gnum operatus eſt: non aliam in corpus introducendo animam, ſed eandem ipſam animam
ita facilè reducendo, vt quaſi à ſomno excitaſſe videretur. Manu autem ipſam accepit, vt vi-
ſo ipſo certiores fierent, qui cernebant, à morte ipſam quaſi à ſomno excitatam. *Ipſe verò eie-*
ctis omnibus aſſumit patrem & matrem puellæ, & qui ſecum erant, & ingrediuntur vbi puella erat
Theophil. *iacens*. Theophil. in Luc. Eiecit autẽ foras omnes, fortaſſè docens nos carere inanis gloriæ ſtu-
dio, & nihil ad oſtentationem facere: fortaſſe autem & docens, quòd facturus miracula, non in
Euthym. medio multorum illa facere, ſed ſolus & non impeditus eſſe debeat. Euthym. in Marc. Patrem
autẽ matrẽq; puellæ, miraculi ſpectatores aſſumpſit, tanquã puellæ magis domeſticos: diſcipu-
los verò tanquã ſibi ipſi magis familiares: cæteros autẽ omnes eiecit, fugiens eorũ laudẽ. Quũ
enim nunquã tale quippiã vidiſſent, applauſuri erant, & ſupra modũ laudaturi. *Ipſe autem tenẽs*

manum

A *manum puellæ, clamauit, dicens, Talitha cumi, quod eſt interpretatum, Puella (tibi dico) ſurge.* Hanc
vocem ſeruauit Marcus, quam etiam in Hebraico Matthæi Euangelio legimus: non quòd di-
ctio *Talitha*, Hebraica ſit, ſed Syriaca, qua vulgariter Iudæi vtebantur. Textus Hebraicus *Voce Syria-*
Matthæi talis eſt, vt dictionem Syriacam per Hebraicam explicet. טליתא קומי ותקום הנערה *ca Chriſtus*
Talitha cumi, vettakum hannahara. id eſt, Puella ſurge: & ſurrexit puella. Nam quod Syria- *vſus eſt.*
cum vulgare *Talitha*, hoc Hebræi *Nehara* vocabant. Vnde & Munſterus breuibus ſuis Com Mũſterus.
ment. in Matth. Hebraicum contra Iudæos: Apud Marcum, inquit, qui hanc eandem ſcribit
hiſtoriam, inuenimus Chriſtum vulgari lingua locutum ad puellam, טליתא קומי *Talithacu-*
mi, & ſignificat, Puella ſurge. Quòd ſi Hebraico ſermone vſus fuiſſet, dixiſſet נערה *Nehara*,
& non *Talitha*: ſed vti voluit ſermone, qui etiam à plebeis intelligeretur. Thomas de Vio in Thomas
Marcum. Nota hic, inquit, duo. Alterum eſt, quòd illæ duæ dictiones, Tibi dico, non ſignifi- de Vio.
B cantur verbis Ieſu (*Talitha cumi*) ſed interpoſitæ ſunt ab Euangeliſta, vel ad maiorem expreſ-
ſionem authoritatis verbis Ieſu, quòd ſolo dicere ſuſcitauit eam. Vel (quod magis crediderim)
accentus articulus ſeu modus proferendi à Chriſto, expreſſus eſt ab Euangeliſta per has di-
ctiones, Tibi dico. Alterum eſt, quòd Imperatiuum Surge, ſignificatur per dictionem Hebrai-
cam *Cumi*. Puella autem vel non ſignificatur per dictionem *Talitha* directè, ſed tanquam ge-
nus, ſi Talitha nomen erat proprium illius puellæ, quia eam ſignificauit tunc indiuiduum pu-
ellæ. Ideò Euangeliſta interpres dixit, Puella ſurge. Vel Chaldaica ab Hebræis vſurpata Tali-
tha, puella ſignificatur. Maior enim eſt authoritas Euangeliſtæ interpretantis Talitham puel-
lam, quàm quorumcunque aliter ſentientium. Munſterus tamen in inſtit. Grammatica Chal-
daicæ linguæ, vbi de affinitate Chaldaicæ & Hebraicæ diſſerit, Chaldaicam ſiue Syriacam *Cur Euan-*
vocem eſſe oſtendit. Factum eſt enim, inquit, vt ferè omnibus maioribus Iudæorum in Baby- *geliſta con-*
C lonica captiuitate defunctis, iuniores à Cyro licentiam aſſequuti, in Iudæam poſtliminio re- *ſeruarit di-*
deuntes, alienam linguam, nempè Chaldaicam, importarent. Id quod manifeſtiſſimè indicant *ctionẽ Sy-*
peregrina illa vocabula, quæ in nouo inueniuntur Inſtrumento. Non enim ſunt Hebræa, vt *riacam.*
indoctiores æſtimant, ſed ferè omnia Chaldaica, ſiue Syriaca, quæ lingua Chriſti tempore ad-
huc fuit vernacula Iudæis, quandoquidem à captiuitatis relaxatione ad Chriſtum natum vix
515. anni interceſſerint. Porrò Chaldaica vocabula, quæ habes in Euangelio, ſunt hæc, Mam-
mona, Bariona, Golgotha, Sabactani, Boanerges, Talitha cumi: hæc, inquam, Chaldaica ſunt,
non Hebræa: cùm in Biblijs Hebraicis minimè inueniantur, in Chaldaica autem nullibi oc-
currant. Et ſunt eorum quædam in recentioribus codicibus multum deprauata: in Græcis au-
tem exemplaribus & vetuſtis Latinis fermè omnia incorrupta inueni. Cæterùm clamat & im
perat, vt imperium eius maieſtatis agnoſcamus, inquit Bonauentura. *Clamauit dicens, Puella* Bonauent.
D *ſurge*, ex imperio maieſtatis, ſicut dicitur Ioannis vlt. Voce magna clamauit, Lazare, veni fo-
ras. Clamor autem iſte in voce exteriori deſignat immenſitatem virtutis interioris. Iuxta quod
in Pſ. 68. dicitur: Ecce dabit voci ſuæ vocem virtutis, ſcilicet miraculi: ſecũdum illud, 1. Theſſ.
4. Quoniam ipſe Dominus in iuſſu & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cœ-
lo, & mortui qui Chriſto ſunt, reſurgent primi. *Et reuerſus eſt ſpiritus eius, & ſurrexit puella con-*
tinuò, & ambulabat: erat autem annorum duodecim. Cyrillus Alex. lib. ad Reginas, De recta fide. Cyr. Alex.
Iam quo pacto, inquit, non vita ſecundum naturam eſt, qui non ſolùm ſermone repellere mor
tem potuit, ſed etiam tactu manus? Erat enim conſequens ac neceſſarium, viuificum eſſe cor-
pus, quod erat proprium vitæ. Eandem habet ſententiam in Ioannem, lib. 4. cap. 14. Rediit, in- Idem.
quit, ſpiritus puellæ, vt non aliam animam, ſed eam quæ à corpore auolarat, reuocatam eſſe
intelligat, vt obſeruat Theophilact. in Luc. Et ne aliquod veriſſimæ reſurrectionis argu- Theophil.
E mentum deeſſet, illam omnes vitæ functiones exequi voluit. Nam & ambulabat: *&*
iuſſit illi dari manducare: vt & omnium fides & veritas confirmaretur. *Et obſtupuerunt*
ſtupore magno parentes eius, & præcepit vehementer, vt nemo id ſciret, & ne alicui dicerent
quod factum erat. Euthymius in Marcum. Præcipere, pro admonere, ſumendum eſſe Euthymi⁹.
ſcribit. Hoc autem faciebat, ne laudis eſſe cupidus videretur: ſicut & ea propter turbam
de domo eiecerat Interim tamen nouerat diuulganda hæc per omnem regionem. Sic enim
habet Matt. *Et exiit fama hæc in vniuerſam terram.* Euſeb. Emiſſenus in hom. Quod autẽ tunc Euſ. Emiſ.
temporis factũ eſt in vna puella, hoc in fine temporũ futurũ eſt, vt fiat in tota ſynagoga. Tunc
enim Dominus Ieſus veniet cũ diſcipulis in domum principis Phariſæorũ, quia tunc Chriſti
fidem & Apoſtolorum doctrinam ſuſcipiet omnis multitudo Iudęorum. Tunc enim iubente
Domino, tibicines & tumultuans turba recedet: quoniã tunc litera ſuauiter, ſed infructuoſè &
inutiliter auditus hominum demulcens, eiúſq; amatores ceſſabunt. Quid enim niſi tibicines

erant Scribæ & Phariſæi, legem & Prophetas ad literam exponentes, & quid dicerent non F intelligentes? Tibia enim dulcem ſonum ſine intelligentia reddit. Recedant igitur tibicines, recedat omnis turba tumultuans, recedant garruli perſtrepentes. Non eſt enim mortua puella, ſed dormit. Iſte cantus mortuorum eſt. Quamdiu has tibias audiuit ſynagoga, mortua fuit: immò iſtæ tibiæ eam interfecerunt. Litera enim occidit, ſpiritus autem viuificat. Litera igitur recedat, ſpiritus accedat, ſuſcitet dormientem, faciat intelligentem; & conſoletur vtrumque parentem. Sed qui ſunt iſti ſtulti, qui Dominum deridebant, niſi qui reſurrectionem non credebant? Et quidem multos tales eſſe, & fuiſſe, & futuros eſſe, non dubitamus. *Et cùm eiecta eſſet turba, intrauit, & tenuit manum eius, & ſurrexit puella.* Nondum igitur eiecta eſt turba, nondum ſurrexit ſynagoga, adhuc turbatur, adhuc in litera delectatur. Surget autem, quando veniet Ieſus, quando intrabit ad eam, & tenebit manum eius: nimirùm quando fucata literæ vetuſtate, hæc noua ſacri Euangelij verba ſcribentur in G corde eius. Et tunc quidem dicere poterit id Pſal. 72. Tenuiſti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxiſti me, & cum gloria aſſumpſiſti me.

Chriſtus duos cæcos de fide interrogatos, & dæmoniacum vnum curat: Vnde Phariſæis inuidia conflatur.

Matth. 9.	Mar.	Luc.	Ioan.
Et tranſeunte inde Ieſu, ſecuti ſunt eum duo cæci clamantes, & dicentes, Miſerere noſtri fili Dauid. Cùm autem veniſſent domum, acceſſerunt ad eum cæci. Et dicit eis Ieſus, Creditis quia hoc poſſum facere vobis? Dicunt ei, Vtique Domine. Tunc tetigit oculos eorum, dicens, Secundum fidem veſtram fiat vobis. Et aperti ſunt oculi eorum, & comminatus eſt illis Ieſus, dicens, Videte ne quis ſciat. Illi autem exeuntes diffamauerunt eum in tota terra illa. Egreſſis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem. Et eiecto dæmonio, locutus eſt mutus, & miratæ ſunt turbæ, dicẽtes, Nunquam apparuit ſic in Iſraël. Phariſæi autem dicebant, In principe dæmoniorum eiicit dæmones.			

H

QVI AD mare acceſſerit, quantum volet aquæ, tantum haurire poterit, I modò vas capax habuerit. Si quis etiam ad ignem aliud accendere, ſi modò apta fuerit materia: Ita ſi ad Deum peccator & miſer veniat, tantum hauriet, quantum volet, ſi modò diſpoſitus veniat. Eſt enim fons vitæ, & in lumine eius videbimus lumen: fons indeficiens, Iacob. 1. Omne bonum, &c. dat abundanter, & non improperat. Talis & Chriſtus, Ezech. 13. Haurietis aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris, &c. Verùm diſponi oportet. Ezec. 1. Iniquitates veſtræ diuiſerunt. Tolle ergo nubem, vt tranſeat oratio. Iniquitatem ſi aſpexerit in corde meo, non exaudiet Dominus. In fide poſtulet nihil hæſitans. Hanc fidem quia duo cæci concipiunt, ideò & ad Chriſtum clamant, & à cæcitate liberantur. Siquidem apud Matthæum hæc ſequuntur. *Et tranſeunte inde Ieſu*, id eſt, è domo principis ſynagogæ exeunte, *ſecuti ſunt eum duo cæci* à domo principis vſque ad eum locum in quo curati ſunt, *clamantes*: quia facilè præ turba ſe à Chriſto audiendos eſſe non putabant, niſi elatiore voce precarentur, & eo ipſo clamore ſuam fidem proteſtarentur, & neceſſitatem aperirent: *dicentes*, quantum complectebantur, *Miſerere noſtri fili Dauid*. Anſelmus in Matth. ex Auguſti. lib. 2. de conſenſ. Euangeliſt. cap. 29. Hos duos cæcos ab aliis, quos cæteri narrant Euangeliſtæ, diſtinguit. Hæc, inquit, de duobus cæcis, & dæmoniaco muto, ſolus Matthæus ponit. Illi enim duo cæci, de quibus alia narrant, non ſunt iſti. Nam & Matthæus de iiſdem ait in ſequenti. Vnde poteſt percipi quædam facta eſſe conſimilia, cùm idem Euangeliſta aliquando vtraque commemoret. Nota igitur, vt ſi aliquando ſingula talia apud ſingulos inueneris, atque in eis contrarium, quod non poſſet ſolui, occurrat, dicẽs hoc non eſſe factum idem cum facto relato ab alio Euangeliſta, ſed diuerſum. Ieſu recedente de domo principis prædicti, *ſecuti ſunt duo cæci, clamantes, & dicentes, Miſerere noſtri*

Introductio.

Summa.

K

Anſelmus. Auguſt.

Domine

A *Domine fili Dauid.* Duo cæci, duo populi ſunt:quia qui lumen æternitatis in primo parente amiſerunt, rectè cæci vocati ſunt. Quia ergo in diuinitate non eſt mutabilitas, atque hoc ipſum tranſire, mutare eſt, profectò iſte tranſitus Domini ex carne eſt,non ex diuinitate. Per diuinitatem enim ſemper aſtare eſt, quia vbique præſens eſt. Huic ergo Deo incarnato præclamant cæci, & dicunt, *Miſerere noſtri fili Dauid.* quaſi dicant,Per gratiam incarnationis redde lumen nobis cæcis. Filius enim Dauid dictus eſt ſecundum carnem. Chryſ. hom. 33. in Matt. Quamobrem autem clamantes eos ſequi permittit? Docet ſcilicet rurſus ambitionem eſſe fugiendam, & inanem hanc gloriam non conquirendam. Nam cùm prope domum eſſet,diſtulit curationem eorum, vt occultiùs eos ibi curaret: ac ideò etiam nulli hac de re quidpiam dicere præcepit. Non paruo autem dedecori cæci Iudæis ſunt, quoniam erutis oculis nihil videntes,auditu ſolùm crediderunt,cùm illi ſigna oculis cernentes,& optimum viſus ſecum haberent teſtimonium, contrà quàm cæci & dicant & faciant. Ego autem animi eorum ardorē à clamore & à verbis intelligo. Non enim ſimpliciter acceſſerunt, ſed cum magno clamore: nec aliud quicquam petebant quàm miſericordiam. Filium autem Dauid appellabant, quoniam id nomen magni erat honoris. Vnde & Prophetæ quoque reges ſæpiùs,quos honorare & magnos oſtendere volebant, ſic appellabant. Euthymius in Matth. Filium autem Dauid dicunt hunc, vtpotè qui etiam audierant è genere Dauid illum oriundum. Ad honorem verò eius hoc dicunt. Honoratiſſima ſiquidem apud Iudæos erat hæc appellatio. Credebant itaque quòd omnia poſſet: quòd autem Deus eſſet,nondum plena fide tenebant. Ideò tanquam hominem decenter honorabant, ſicut & alij multi. Theophylactus in Matth. Cæci vt Deo dicebant Miſerere, vt homini autem, dicebant Fili Dauid. Celebre enim erat apud Iudæos,

Duo cæci, quid ſignificent. · *Chryſoſt.* · *Filius Dauid.* · *Euthym.* · *Theophil.*

B (margin)

C Meſſiam à ſemine Dauid venturum. *Cùm autem veniſſent domum,* id eſt,ad Chriſti hoſpitium. Non enim habuit propriam domum,neque vbi caput ſuum reclinaret. *Acceſſerunt ad eum cæci. Et dixit eis Ieſus, Creditis quia hoc poſſum facere vobis?* Hieronymus in Matth. Tranſeunte per domum principis Domino Ieſu, & pergente ad domum ſuam, ſicut ſuprà legimus: Aſcendens nauiculam,transfretauit, & venit in ciuitatem ſuam: clamabant duo cæci, dicentes, Miſerere noſtri fili Dauid: & tamen non curantur in itinere: non tranſitoriè,vt putabant: ſed poſtquàm venit in domum ſuam, accedunt ad eum, & introëunt, & primùm eorum diſcutitur fides, vt ſic veræ fidei lumen accipiant. Priore ſigno, quod expoſuimus de principis filia, de Hæmorrhoiſſa muliere conſequenter hoc coniungitur: vt quod ibi mors & debilitas, hic cæcitas demonſtraret. Vterque enim populus cæcus erat, Domino per hoc ſeculum tranſeūte,& cupiente reuerti ad domum ſuam. Qui niſi confeſſi fuerint, & dixerint, Miſerere noſtri

D fili Dauid: & interrogante Ieſu, Creditis quia poſſum hoc facere,reſpōderint ei, Vtique Domine: lumen priſtinum non recipiēt. In alio Euangeliſta vnus cæcus ſcribitur ſciſſis veſtibus, & in Hiericho ſedens, qui ab Apoſtolis prohiberetur clamare: ſed per impudentiam recepit ſanitatem. Qui locus propriè ad Gentium populum pertinet. Euthymius in Matth. Protraxit igitur eos vſque ad domum,ne reprehendēdi occaſionem quærentibus, videretur ad miraculorum operationem ſe ingerere, quaſi gloriȩ amator. Omnia enim ſapienter diſponit,omnem auferēs accuſationis occaſionem. Veriſimile eſt autem domum fuiſſe cuiuſdam fidelis, in qua retentus ſit. *Et ait illis Ieſus, Creditis quòd poſſum hoc facere?* quod videlicet petitis? Sciebat certè illos credere quòd poſſet: neque enim aliter ſequuti fuiſſent eum, obſecrātes. Interrogat tamen,vt manifeſtaretur illorum fides,aliique per eos attraherentur. Miracula namque non propter eos tantùm qui curabantur,ſed propter eos potiſſimùm edebantur, qui videbant &

Hierony. · *Euthym.* · *Fides fundamentū curationū.*

E audiebant. Chryſoſtom. hom.33. in Matth. Præterea ne quis obiicere queat, Si miſericordia ſola ſaluos faciebat, cur omnes ſaluos non facit? Habet enim profectò ipſa miſericordia quandam rationem: quoniam in eorum fide qui ſaluantur, radices agere ſolet. Nec his de cauſis tantummodò fidem ab eis petit: verùm etiam, quoniam filium Dauid eum appellabant, ad altius atque ſublimius reducere volens,vt dignam de ipſo exiſtimationem, rectumque iudicium facerent, interrogauit, Creditis quia hæc poſſum facere? Non dixit certè,quoniam poſſum precibus id à patre meo impetrare: ſed, quoniam poſſum hoc facere. Quid autem illi? *Vtique Domine.* Non filium iam Dauid appellant: ſed ad ſublimiora volantes, Dominum ipſum tam magnæ poteſtatis attributione profitentur. Rupertus lib.8. in Matth. Quærimus igitur, in faciem intendentes huius filij hominis, quid ſibi voluerit tantoperè requirens meritum fidei, vt diceret cæcis iſtis, Creditis quia poſſum facere hoc vobis, ſtatimque,Secundum fidem veſtram(ait) fiat vobis. Et paulò antè mulieri dixit, Confide filia, fides tua te ſaluam fecit. Et ſparſim in ſcripturis omnibus tam veteris Teſtamenti quàm noui,fidem quærit,fidem

Chryſoſt. · *Rupertus.*

approbat, fidem collaudat. Cauſa ſiue intẽtio dignationis eius non parui pẽdenda, hæc eſt, cu- F
rare antidoto competenti ſtultitiam antiquam nimiæ credulitatis, qua creditum fuit diabolo
loquenti per ſerpentem, ac dicenti: Scit enim Deus, quòd in quocunque die comederitis ex
eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dij, ſcientes bonum & malum. Credidit mulier dia-
bolo plus quàm Deo, quòd taliter deberet illuminari. Credamus nos ei contrà veritati, ſi ve-
raciter velimus illuminari. Conſideratio hæc, cùm in cæteris, vbicunque Dominus fidem
quærit, vel inuenit, tum in iſtis cæcis perpulchra eſt, dum antequàm illuminet eos, in-
terrogans dicit, Creditis quia hoc poſſum facere vobis? Noſtra quippè cauſa ſignificabatur in
illis, quod maximè ex eo cognoſcendum vel ſciendum eſt. *Dicunt autem ei, Vtique Domine.*
Sic quod corde conceperant ad iuſtitiam, ore confitentur ad ſalutem. Sedulius lib. 3. Carmi-
Sedulius. num in hiſt. Euangelicam.

-Quàm credere tantùm!
Quàm ſanum eſt cognoſſe Deum! Iam corde videbant, G
Qui lucis ſenſere viam.-

Hinc factum eſt, vt interioribus oculis illuſtratis facilè corporei reſtituerentur. *Tunc* igitur *teti-*
git oculos eorum, dicens, Secundum fidem veſtram fiat vobis. Et aperti ſunt oculi eorum.
Idem. Sedulius: *-Tunc cæca precantum*
Lumina diffuſo ceu torpens ignis oliuo
Sub Domini micuere manu, tactúque ſereno
Inſtaurata ſuis radiarunt ora lucernis.

Alb. Mag. Albertus Magnus in Matth. Ecce ergo, inquit, miraculi perfectio, ex parte facientis, & ex
parte facti. Ex parte autem facientis, primò ponit factum: & ſecundò, virtutis verbum. Factũ
autem tangit, cùm dicit, *Tunc tetigit oculos eorum,* vt tactu deitatem in ſe habitantem oſten-
deret. Ioan. 1. Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Verbum tangit, cùm dicit, *Secũ-* H
dum fidem veſtram fiat vobis. Hęc omnia poſſibilia ſunt credenti. Attribuuntur enim miracu-
la fidei: quia ipſa credendo extendit ſe ad omnipotentiam: credendo id, de quo non habet ra-
tionem, niſi omnipotentiam diuinam. Spes autem non niſi expectat, & charitas diligit. In
quibus licet gratia, qua hæc poſſumus, ſit à Deo: tamen actus ſub noſtra eſt poteſtate, & non
reſpicit omnipotentiam. Et ideò opera omnipotentiæ non attribuuntur ſpei vel charitati.
Vnde Hebræor. vndecimo. Fide vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam, adepti ſunt repro-
miſſiones, caſtra verterunt exterorum, conualuerunt de infirmitate, fortes facti ſunt in
bello, acceperunt mulieres de reſurrectione mortuos ſuos. Et omnia miracula attribuun-
tur fidei, 1. Cor. 13. Si habuero fidem omnem, ita vt montes transferam, &c. *Et aperti ſunt*
oculi eorum. Miraculi eſt perfectio ex parte facti. Eſ. 35. Tunc aperientur oculi cæcorum. Et
ex modo loquendi notatur, quòd pupillas habuerunt, ſed ex aliqua cauſa clauſas: vel ex vela- I
mine, vel ex opilatione ſpiritus viſiui, vel turbatione ipſius. Congruè autem dicit, quòd fiat
eis ſecundum fidem eorum: quia ſicut fides eſt lumen mentis, ita oculus corporis. Et ſic lux,
quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, infundit lumen mentis, vt ex
hoc per redundantiam meriti lumen accipiat etiam oculus corporis. Baruch. 3. Diſce vbi ſit
prudentia, vbi ſit virtus, vbi ſit intellectus: vt ſcias vbi ſit ſimul longiturnitas vitæ & victus, vbi
lumen oculorum, & pax. *Et comminatus eſt illis dicens, Videte ne quis ſciat.* Non eſt ἐπετίμησεν,
quod aliquando vertit Increpare, aliquando Comminari, ſed ἐνεβριμήσατο, id eſt, vt interpre-
Euthym. tatur Euthymius in Matth. Interminatus eſt: auſterè videlicet intuens, contractis ſuperciliis,
Chryſoſt. commoto capite, veluti facere ſolent, qui aliquos ad continenda ſecreta admonent. Chryſo-
ſtomus hom. 33. in Matth. Non ſimpliciter, inquit, ſed magna cum vehementia iuſſit, acriter
Alb. Mag. infremuit. Albertus Mag. vt ſuprà. *Comminatus eſt,* hoc eſt, per minas prohibuit. Luc. 17. Cùm K
omnia bona feceritis, dicite, Serui inutiles ſumus: quæ debuimus facere, fecimus. Simile ſu-
periùs 8. de leproſo: Vide nemini dixeris. Prou. 27. Laudet te os alienum, & non os tuum.
Ioan. 5. Quomodo poteſtis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis: & gloriam quæ à ſolo
Deo eſt, non quęritis? Secundum eſt, exemplo cæcorum illuminatorum gloriam Dei manife-
ſtantium. Et hoc tangit, cùm dicit, *Illi autem exeuntes* ab eo, & à loco in quo illuminati ſunt,
diffamauerunt in tota terra illa. Pſ. 144. Laudem Domini loquetur os meum. Sed numquid nõ
erant obedientes? Videtur quòd ſic: quia directè fecerunt contra prohibitionem. Adhuc. Pro-
hibitio ſignum eſt voluntatis diuinæ: ergo facientes contra prohibitionem, fecerunt contra
Dei voluntatem. Reſponſio. Dicendum eſt, quòd eſt præceptum obſeruationis, & hoc tene-
mur implere ſecundum actum qui præcipitur, vel prohibetur: ſicut, Non fornicaberis. Et hoc
cognoſcitur,

A cognoſcitur, quòd ipſe actus eſt volitus à Deo, quia præcipitur in eo propter volitum. Et hoc eſt honeſtum virtutis. Eſt etiam præceptum inſtructionis, & ibi non præcipitur aliquid, niſi circa actum quod volitum eſt. Et hoc eſt benè, quia circa hoc nō voluit niſi occultum noſtræ laudis. Ad aliud dicendum, quòd modi verborum ſunt variæ inclinationes animi: & in modo Imperatiuo vel prohibitiuo non importatur voluntas, ſicut importatur in modo Optatiuo: ſed potius imperium vel prohibitio cadit ſuper aliquid circa actum quod volitum eſt. Et hæc ſolutio confirmatur ex Tob.12. vbi dicitur: Sacramentum regis abſcondere, bonum eſt: opera Dei reuelare & confiteri, honorificum eſt. Vnde præmittitur ibi, Benedicite Deum cœli, & coram omnibus viuentibus confitemini illi: quia fecit nobiſcum miſericordiam ſuam. Attēdendum autem eſt, quòd ſolus Matthæus ponit de iſtis cæcis. Licet enim infrà 20, dicatur de duobus aliis cæcis, non tamen iidem ſunt iſti. Et de illis quidem agitur Marc.10. & Luc.18. ſed *Conciliatio Euangeliſtarum.*
B de iſtis nullus Euangeliſtarum ſcribit præter Matthæum. Theophilact. in Matth. ita conciliat prohibitionem iſtam, vt laudem quidem ſui ipſius propriam prohibuerit, non autem laudem Dei, quæ ex hoc facto reſultat. Illi, inquit, non vt inobedientes, ſed vt grati diuulgauerunt. Quamuis autem alicubi dicere videtur, Abi, & narra gloriam Dei, non eſt huic contrarium: vult enim ipſos de ſeipſo nihil dicere, ſed narrare gloriam Dei apud alios. Suo enim nos exemplo docebat, propriam quidem gloriam auerſari, Dei autem laudem in omnibus promulgare. *Egreſſis autem illis* duobus cæcis iam illuminatis de domo, in qua illuminati ſunt, *ecce qui aderant, obtulerunt ei*, ſcilicet Chriſto, *hominem mutum, dæmonium habentem*. Chryſoſtom. hom.33. in Matth. Non enim naturali curſu ægrotatio, ſed dæmonis inſidiis illi accidit. Quapropter ipſe per ſeuiuere, oraréque Ieſum non potuit, ligatáque lingua ſibi vnà cum anima dæmonis, ab aliis affertur: quas ob res nec fidem eorum efflagitauit, ſed illicò laborantem curauit. *Theophil. Chryſoſt. Morbus à dæmone.*
C uit. Dionyſius Carthuſ. in Matth. Quemadmodum namque dæmones aliqui poſſunt per homines à ſe obſeſſos idiomata talibus hominibus prorſus ignota, mouendo linguas eorum ad talium prolationem verborum, eò quòd natura corporalis obediat ſpirituali ſubſtantiæ quantum ad motum localem, vt Thomas pulchrè declarat: ſic impedire poſſunt organa corporis humani ab actibus ſuis, videlicet linguam à loquela, ſicq; efficiunt hominem mutum. Hieronym. in Matth. Quòd autem dæmonium Græcè dicitur κωφὸν, magis tritum eſt ſermone communi: vt ſurdus magis quàm mutus intelligatur. Sed moris eſt ſcripturarum κωφὸν indifferenter, vel mutum, vel ſurdum dicere. Spiritualiter autem ſicut cæci lumen recipiunt, ſic & muti ad loquendum lingua laxatur: vt confiteatur eum, quem antea denegabat. Cæterùm nemo eundem iſtū eſſe putauerit cum eo, cuius meminit Matthæus cap.12. etſi idem morbus, eadem offerentium deuotio, & ſimiles Phariſæorum obiectiones in vtroque proponantur. Nec enim ſemel factum bis narraret Matthæus. *Et eiecto dæmonio locutus eſt mutus.* *Dion. Cart. Thomas. Hierony.*
D Ablata enim morbi cauſa, ſublatus eſt & effectus. Euthymius in Matth. Non erat naturâ mutus, ſed dæmon linguam eius ligauerat, & ante hanc animam. Ideò ab illis adducitur. Nec fidem exigit: ſiquidem nec fari, nec intelligere poterat. Quod agnoſcens Saluator, protinus dæmonem eiecit, ipſo etiam ignorante. Cúmque vinculis abſolutus eſſet, intellexit, & locutus eſt homo. *Et admiratæ ſunt turbæ dicentes, Nunquam apparuit ſic in Iſrael. Nunquam apparuit ſic*, id eſt, nunquam viſa huiuſmodi mirabilia ſunt. Omnibus autem qui ab exordio mirabilia operati ſunt, ſublimiorem prædicabant: quia omnem morbum curabat, & velociſſimè, propria authoritate: interdum quidem verbo, nonnunquam tactu, quandoque verò tactu & verbo, &, vt ſemel dicam, ſicut volebat, in omnibus ſuam pandens omnipotentiam. Druthmarus in Matth. Turbæ quæ minus eruditæ videbantur, admirabantur ſemper do- *Euthym. Druthmar.*
E ctrinam Domini. Phariſæi autem & Saducæi detrahebant, vel in malam partem accipiebant, propter inuidiam, quia dolebant pro doctrina Domini: quia Chriſtus à turbis ſanctior & ſapientior credebatur. Sic denique Salomon dicit: Qui addit ſcientiam, addit dolorem. Quicunque ſcientiam habet, ſi non habet charitatem & humilitatem, ſtatim habet ſuperbiam. Et hoc eſt quod dicit, Quòd in multa ſcientia, ſi deſit charitas & humilitas, multa eſt indignatio. Quapropter hoc erat in Phariſæis, qui dicebant, *In principe dæmoniorum eijcit dæmones.* Albertus Magn. Idem autem ponitur infrà 12. & Luc.11. In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Sed ibi confutantur per rationem, hic autem obruuntur per factorum euidentiam, quę quidem non maligni ſpiritus, ſed optimi ſpiritus oſtendunt virtutem. Eſa.5. Væ qui dicunt malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras in lucem. Eccl.11. Bona in mala conuertens inſidiatur, & in electis ponit maculam. Accidit autem in Phariſæis ſpiritualiter, quod in præcedenti capitulo accidit, quia dæmones expulſi ab obſeſſis intrabant *Alb. Mag.*

Euthym. in porcos, intrant autem nunc in præſumptuoſos Phariſæos. Cæterùm, vt oſtendit Euthymius in Matth. manifeſtæ ſunt illorum nugæ. Nam qui dæmoniorum principem habet amicum, quæ illæſa ſunt, grata perficit. Dæmoni autem gratū eſt, vt ſi quis ſemper noceat hominibus, doceat omne peccatum, abſtrahat omnes à Deo. Chriſtus verò contraria his operatus eſt, beneficia ſemper conferens in homines, omnem docens virtutem, ad eum omnes adducens. Et tamen hos ſolùm non puniuit, ſed neque arguit eos: docens nos magis calumnias ſuſtinere, & potiùs benefacere nocentibus, ac iniuriam inferentibus. F

Finis Tomi primi, quo Chriſti natiuitas, infantia, pueritia, baptiſma, priora miracula, prædicatio, & diſcipulorum vocatio explicantur: ea nimirùm quæ contigerunt vſque ad ſecundum Paſcha ab eius baptiſmate.

TOMVS SECVNDVS

Complectitur acta Chriſti ſecundo eius prędicationis anno, à ſecundo Paſchate ad-vſque tertium.

A

DE PISCINÆ PROBATICÆ MIRABILIBVS, CHRISTI IN PARALYTICVM IAM 38. ANNOS *laborantem propenſa miſericordia, eiuſdem in eo curando omnipotentia, Iudæorum in Chriſtum inuidia, quia hoc ſabbato die*

B *feciſſet: quódque iſte tandem ad fidem filij Dei perductus, vtriuſque hominis ſanitatem adeptus ſit.*

Matth.	Marc.	Luc.	Ioan. 5.
			POST hæc erat dies feſtus Iudæorũ, & aſcendit Ieſus Hieroſolymam. Eſt autem Hieroſolymis Probatica, piſcina quæ cognominatur Hebraice Bethſaida, quinque porticus habens. In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum expectantium aquæ motum. Angelus autem Domini deſcendebat ſecundum tempus in piſcinam, & mouebatur aqua. Et qui prior deſcendiſſet in piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat à quacunque detinebatur infirmitate. Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate ſua. Hunc cùm vidiſſet Ieſus iacentem, & cognouiſſet, quia iam multum tempus haberet: dicit ei, Vis ſanus fieri? Reſpondit ei languidus, Domine, hominem non habeo, vt cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam: dum venio enim ego, alius ante me deſcendit. Dicit ei Ieſus, Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille: & ſuſtulit grabatum ſuum, & ambulabat. Erat autem ſabbatum in die illo. Dicebant ergo Iudæi, illi qui ſanatus fuerat, Sabbatũ eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum. Reſpondit eis, Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit, Tolle grabatum tuum, & ambula. Interrogauerunt ergo eum, Quis eſt ille homo, qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum, & ambula? Is autem, qui ſanus fuerat effectus, neſciebat quis eſſet. Ieſus enim declinauit à turba conſtituta in loco. Poſtea inuenit eum Ieſus in templo, & dixit illi, Ecce ſanus factus es: iam noli peccare, ne detetius tibi aliquid contingat. Abiit ille homo, & nuntiauit Iudæis, quia Ieſus eſſet, qui fecit eum ſanum.

C

D

IN SICCITATE ros cœli exquiritur, in morbo remedium, in pollutione purgatio. Quis enim non ſoli fœcunditatem, corporis ſanitatem, & veſtis cœno aſperſæ mundationem exoptet? *Introductio.*

E Et maiora quidem nobis communicauit Chriſtus. Aruerat tanquam teſta virtus noſtra, adeò vt fructum ferre minime poſſemus. Ros datus eſt in baptiſmo, gratia communicata eſt: quâ tandem fructus bonorum operum pofferrentur: alioquin opera noſtra Deo ingrata fuiſſent. Eſt autem baptiſmus non carnis ablutio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio. Emundamur & ab operibus mortuis ad ſeruiendum Deo viuenti, per pœnitentiæ ſacramentum: adeò vt nihil tam fœdum & conſpurcatum ſit in nobis, cuius purgationem non in Chriſto habeamus. Heb. 1. Nam cùm ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius, portánſque omnia verbo virtutis ſuæ, ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis. Apoc. 1. Lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Huius purgationis typum geſſit hæc piſcina Probatica, *Summa.*

A quantum iactus eſt lapidis, porta vallis eſt, ſeu gregis, quę ducit in vallē Ioſaphat. Porrò intrātibus portam illā, ad ſiniſtrā occurrit piſcina Probatica. Et ne erres in hac piſcina, nota hanc pręcipuā fuiſſe in vrbe, factā à Salomone, pro miniſterio tēpli. Dicitur autē propriè nō piſcina, ſed natatoriū. Hoc enim ſonat Græca dictio κολυμβήθρα, ἀ κολυμβάω, quod eſt nato. Erāt enim *Natatoria.*
quatuor piſcinæ ſeu natatoriæ Hieroſolymis. Vna quidē ſuperior, quæ à fonte Gyō per aquæductū in vrbē decurrebat: de qua Eſa. 7. Secūda inferior, in quā effluebant aquæ à ſuperiore, de qua Eſa. 22. Tertia fontis erat Siloé, de qua Nehem. 3. & Ioā. 9. Quarta erat iſta Probatica, per antiphraſim tamen piſcina dicta: nec enim piſces habebat. Videtur autem ideò Piſcina vocari, quia & hoc nomē ſonat dictio Beth-tſeda. ſic enim legit Hieronymus, צידא בית Beth-tſeda, *Vnde dicatur Beth-tſeda.*
.i. domus piſcationis. *Tſeda* enim Syriacè piſcatio eſt, qua lingua Iudæi poſt reditū è Babylone vulgò vtebātur. Sed fortè aliquē mouet illud quod ſequitur, *Quæ cognominatur Hebraicè Beth-*
B *ſaida*: niſi fortè dictū eſt pro eo quod aut Hebræis erat familiare, aut quod corruptū ex Syriaco in Hebraicā linguā inſerebatur. Græca exēplaria pro Bethſaida habēt βηθεσδά *Betheſda*, quod quidam ſecundum Hebræā etymologiā interpretantur domū pecualem. Nā *Beth* Hebræis ſignificat domū, *Eder*, gregē vel pecus. Vnde *Beth-eder*, domus gregū vel pecualis poteſt intelligi. Ex authoribus vetuſtis quomodo legerint, certi nihil deprehendi poteſt, cùm nemo vocabuli huius vim tractet, aut etymologiam excutiat. Hinc factum eſt, vt alij alia nomina confingant, ex quibus hæc dictio conſtet. Tertullian. Sunt etiam qui putent dici *Beth-ſetha*, id eſt, domum agni ſeu ouis. *Setha* enim Chaldaica dictio ouem ſignificat. Alij tamen magis accedunt ad ipſam dictionem, qui ſic Beth-eſda nuncupant, non vt ſit à dictione *Eder*, quæ gregem ſignificat, ſed ab אשד *Eſched*, quæ defluxionem, ex qua formetur dictio אשדא בית *Beth-eſda*: quòd ex tectis editioribus aqua pluuia in eam afflueret. Hieronymus lib. de locis Hebr. Oſtenduntur, *Hierony.*
C inquit, gemini lacus, quorum vnus hybernis pluuiis adimpleri ſolet: alter mirum in modum rubeus, quaſi cruentis aquis, antiqui in ſe operis ſigna teſtatur: quod nimirùm, vt ille & Euthymius obſeruant, hîc Nathinæi hoſtias lauarent. Sunt etiam qui dictam putant חסד בית *Beth-heſſed*, ex qua conficiatur *Beth-heſda*, à dictione *Heſſed*, quod miſericordiam & benignitatem ſonat, quo nomine eam nuncupat quidam Tremellius in Tranſlatione Syriaca noui Teſtamenti חסדא בית, quod domum benignitatis ſonat, quia & ibi Dominus ſanabat morbos populi ſui. *Euthymi°.* *Tremelli°.*
Nec mirum eſſe debet, quòd locus nomen Domus habeat: hoc enim maximè Chaldæis eſt familiare, vt in Beth-lehem, Beth-phage, Beth-ſaida, Beth-el, Beth-auen, Beth-oron, Beth-ſames. Deſcribitur autem ipſius piſcinæ conſtitutio, cùm adiicitur, *quinque porticus habens*: nimirùm vt facilior eſſet Nathinæis hoſtias lauaturis has in aquas deſcenſus, & ex omni parte pateret ægris in eas aditus. Hinc famoſa illa fuiſſe colligitur. Chryſoſtom. hom. 35. in Ioan. Quem- *Cur quinque portic°.* *Chryſoſt.*
D admodum in auri metallis, ne quidem minimam venam quiſpiā, qui rem intelligat, omittere patitur, vtpotè quæ ad augēdas diuitias plurimùm faciat: ita in diuinis ſcripturis ne vnum quidem iota, aut vnus apex, ſed ne dimidium quidem prætermittendum eſt, verùm omnia diligentiùs inueſtiganda ſunt, cùm nihil ſuperfluum ediderit Spiritus ſanctus. Primùm igitur ſtatuendum eſt, patres antiquiſſimos Chryſoſtomum, Cyrillum Alexandr. Euthymiū, Auguſtinum, Theophilactum, ex hac piſcina Baptiſmi figuram elicere: & quidem rectè. Nā quòd Dominus aquę baptiſmum inſtituturus erat, celebria in aquarū ſubſtantia myſteria exhibita ſunt. *Figura Baptiſmi.*
Geneſ. 1. A principio quidem ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas. Geneſ. 7. per aquam ſaluæ factæ ſunt octo animæ. Per mare educti & erepti Iſraëlitæ, Exod. 14. in quo & baptiſati ſunt. Iordanis reuerſus eſt, populo viā faciens, Ioſ. 3. & 4. Aquæ Marath dulces redditæ ſunt immerſo ligno, Exod. 15. Iordanis diuiſus eſt pallio Helyæ. Leproſus Naaman mundatus in Iordane, 4. Reg. 5. Et vt ad Chriſtum veniam, Ioan. 2. aquam ille mutauit in vinum. Matth. 14. mari im-
E peritauit, ſuper illud ambulauit. Matt. 3. in Iordane baptiſatus eſt. Ioan. 9. ad natatoria Siloë cæcum natum miſit. Hæc omnia ſanè Baptiſmum commendabant, vt Greg. Nyſſen. Tertullian. Baſilius, Athanaſius, & alij permulti, libris ſuis de Baptiſmate teſtantur. Omnium autem maximè hæc piſcina Probatica, tanti ſacramenti myſteria, virtutemque expreſſit, vt docet Optat. *Opt. Mile.*
Mileuitan. lib. 3. in Donatiſt. Accedit enim ad ipſius veritatis typum, quod priùs hîc immolandæ hoſtiæ lauabantur. 1. Nam & Chriſtus priuſquàm pateretur, aquis Iordanis ablutus eſt. Non quidem (ait Cyprian. lib. de baptiſ. Chriſti) quòd egeret lauacro, in quo peccatum non *Cyprian.*
erat: ſed vt ſacramento perennis daretur authoritas, & tanti virtutem operis nulla perſonarum acceptio commendaret. 2. Quòd hoſtiæ piſcina hac mundabantur, ſignificabatur, quòd & omnia per vim ſacramentorum nouæ legis, nimirùm per Chriſti lauacrum purganda erant. Omnes enim vt eundem potum ſpiritualem biberunt, ita eandem lotionem ſpiritualem

in Chriſto ſuſceperunt. Nihil enim ad perfectum adduxit lex. 3. Et nos quidem vt fiamus ho- F
ſtiæ Deo, & exhibeamus corpora noſtra hoſtiam viuam, Deo placentē. Philip. 4. priùs lauacro
regenerationis abluimur in ſanguine Chriſti. Apoc. 1. & ad Tit. 3. 4 Hoſtiæ ipſęmet veteris le-
gis lauabantur hac piſcina, quia nullā, niſi per Chriſti lauacrū, vim aſſequebantur. 5. Probè au-
tē Probatica dicitur, quaſi ouilis: quia per baptiſmū Chriſti, oues efficimur. 6. Nathinæi verò
non abs re abluendis victimis addicti erānt, quoniā miniſtris tēpli & Eccleſiæ baptiſandi pote-
ſtas concredita eſt, quibus vt Apoſtolis dictū eſt Marc. vlt. Baptiſate in nomine Patris, &c. & vt
Iſidor. refertur ex Iſidoro lib. 2. de Offic. cap. 24. & de conſecrat. diſt. 4. can. Cōſtat baptiſma. 7. Quin
que porticus, quinque præcipua Domini vulnera indicant, necnon paſſionis Chriſti virtutem,
qua baptiſmū ingredimur. Vnde & ipſe expanſis manibus crucifixus eſt, vt liberū ad eū aditū
ſignificaret. Immò Epheſ. 2. per ipſum habemus acceſſum ambo in vno ſpiritu, ad Patrē. Vnde
& ſe vocat oſtiū, quo non minus porticus ſalutis vocetur. Quinetiā ſicut hęc piſcina Hieroſo- G
lymis erat, ita Baptiſma in vna eſt Eccleſia Catholica & Apoſtolica, extra quā nō eſt ſalus. Di-
citur & *Beth-ſeda*, domus piſcationis, quia in ea piſcatores Apoſtoli fideles populos in rete ſuū
euocāt. Dicetur & domus miſericordiæ, cùm per ſuā ſummam miſericordiā ſaluos nos faciat
Dominus Ieſus per aquā regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti, quē in nos effudit abū
dè, vt ſcribit Apoſtolus. Dicetur & domus defluxionis, quòd è Chriſti latere nobis defluat vir
tus baptiſmatis: dicetur & domus ouilis, quoniā & hic oues Chriſti efficimur, loti pretioſo ſan-
guine quaſi agni immaculati Ieſu Chriſti. Sed & quinque porticus nonnulli ad quinque ſen-
ſus traducent, è quibus peccatum hauritur: quoniam & ij tandem purgantur, & aqua illa al-
luuntur. *In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum expectantiū*
Pauperum *a quæ motum.* Etſi in benè conſtituta Republica per eleemoſynarum diſtributionem caueri
ratio haben debeat, ne tot mendici reperiantur in plateis, & ad ægrotorū curationem Noſodochia ſeu in- H
da in Re- firmorū hoſpitalia erigantur: erāt tamen illi ob hominū oculos in celeberrima omniū vrbe, vt
pub. in alienis exēplis quiſque ſuas miſerias conſideraret, pro collata meliori valetudine gratias age-
ret Deo, & in egentes charitatis opus exerceret: Quinetiā ex corporalibus morbis conijceret,
quantæ eſſent animarū neceſſitates, quaſi iam tempus declarantes neceſſarium expetere Chri
ſti aduentum. Quærenti enim cur non primùm venit Chriſtus ſtatim poſt Adami peccatum,
Greg. Nyſſ. reſpondet Greg. Nyſſenus, ſermone catechet. de diuin. ſacramentis, expectaſſe vlcus maturū,
quo ſe proderet morbus, & in diſcrimen vocato ægro, maior curatio appareret. Atqui quot e-
rant corporales, tot, immò numeroſiores tunc erant morbi ſpirituales. Eſ. 1. Omne caput lan-
guidum, & omne cor mœrens. A planta pedis vſque ad verticem non eſt in homine ſanitas.
Beda. Beda in Ioan. Cæci erant, qui necdum perfectam fidem habebant: claudi, qui bona quæ noue-
rant, operandi greſſibus implere nequibant: aridi, qui etſi oculum ſcientiæ haberent, pinguedi- I
ne tamen ſpei & dilectionis egebant. Cæci omnes, & duces cæcorum: claudi, qui hæſitabant
quid de Chriſto & de Deo Iſraël ſentirent: aridi, qui omni penitus gratia deſtituebantur. Om-
nes tamen expectabant aquæ motum, id eſt ſpiritualem Meſſiæ gratiam. Hæc etiam mihi vi-
de in Samaritide. Cæca illa & clauda erat, & dicebat, Scio quia Meſſias venit. Ita Angelum
noui Teſtamenti expectabat, qui illam ab hac hæſitatione reſolueret. *Angelus autem Domini*
ſecundum tempus deſcendebat in piſcinam, & mouebatur aqua. Et qui prior deſcendiſſet in piſcinam
poſt motionem aquæ, ſanus fiebat à quacūque detinebatur infirmitate. Poterat quidē Deus abſolutè,
& per ſeipſum id exequi, mediis tamē Angelis vſus eſt: vt doceret mediis hominibus, ipſum vt
Mediis An- ſummum animas à languoribus ſpiritualibus curaturū. Sed & Col. 1. Angeli virtutes dicuntur,
gelis vtitur quia in eis, & per eos operatur Deus, & iidem ipſi adminiſtratorij ſunt ſpiritus, propter eos qui
Deus. hæreditatē accipiunt ſalutis, Heb. 1. Errāt ergò hac in parte hæretici, non modò cùm hominū, K
Origen. ſed & Angelorum miniſterium, & propitiam nobis virtutē negant. Origenes hom. 2. in Cant.
canticor. Angelos curam Eccleſiæ, ſicut & olim ſynagogæ, habere docet. Quoniam, vt ſcribit,
lex diſpoſita eſt per Angelos, in manu mediatoris. Et ad Hebr. Si enim per Angelos habitus
ſermo firmus eſt, ipſi erāt velut authores & procuratores poſiti paruulæ ſponſæ cū paidagogo
ſub lege, donec plenitudo tēporū veniret. Illos obſeruādos & honorādos, & in eis Deū relucere
patet. Exod. 23. Ecce ego mitto Angelū meū, obſerua eū, & audi vocē eius, nec contēnendū pu
Angeli au tes, quia nō dimittet cū peccaueris, & eſt nomē meū in illo. Nā quòd illi auxiliatores, adminiſtri, tu
xiliatores tores & propitij nobis ſint, plenæ ſunt ſcripturę: cū interim Deū per eos operantē agnoſcamus. Per
noſtri ſunt. eos locutus eſt, cuſtodiuit, & eripuit Iſraēlē: proſtrauit inimicos, obturauit ora leonū, conſiliū ſani
tatis Tobię cōtulit: nunc autē per Angelū vim aquis curatricē infundit. Nō adeò ſtupidi ſumus,
vt quod nobis imponūt hæretici, Angelos, ſeu Sāctos ipſos à Deo ſeiūgamus, cū per ipſos nobis
aliquod

A aliquod beneficium cõferri expetimus. Cedo ſcilicet, num omnes ægroti, qui ad piſcinam iſtã
iacebant, Angeli deſcenſum expetebant, & magnis votis deſiderabant? Itáne putandum eſt, vt
non poſſent iſta & precari, & deſiderare, quinetiã ipſi Angelũ hunc authorẽ, & non huius gra-
tiæ adminiſtrũ agnoſcerent? Origen. hom. 8. in Geneſ. Angeli, inquit, Chriſti ſequentes exẽplũ, Origen.
lætantur ſuper vno peccatore pœnitentiã agente, & de profectibus hominũ gloriãtur. Ipſi enim
velut procurationẽ animarũ noſtrarũ tenẽt, quibus dũ adhuc paruuli ſumus, velut tutoribus &
actoribus cõmittimur, vſq; ad præfinitũ tẽpus à patre. Id igitur habẽt à Deo, habẽt & homines,
vt miniſtri ſint verbi Dei, miniſtri ſacramentorũ: adeò vt alio gradu Deũ illum ſummũ, velut
cauſam primã, alio homines & Angelos eius miniſtros contẽplemur. Cæterùm prætereũdum
non eſt, quòd miraculũ iſtud non vbique, ſed ſolùm *Hieroſolymis* fiebat: quaſi digito oſtẽderet, *In ſola Hie*
quòd ex eo loco Baptiſmi præceptũ fieret, & de Syõ exiret lex, & verbũ Domini de Hieruſalẽ. *ruſalẽ hoc*
B Eſa. 2. Vnde & Zach. 13. hæc prædicta fuerãt. In die illa erit fons potens domui Dauid, & habi- *miraculũ.*
tantibus Hieruſalẽ, in ablutionẽ peccatoris & mẽſtruatæ. Id etiã Hieroſolymis fiebat, quia ibi
templũ Dei erat, & vrbs illa ſancti nuncupabatur: nimirùm in quã Chriſtus eſſet venturus, &
in qua cõcionaturus erat. Fiebat etiã, vt diximus, ad typũ baptiſmatis, quod in vna Eccleſia co-
gnoſcitur, quæ eſt vera Hieroſolyma. Ex hoc autẽ facto cõuincuntur hæretici, qui loca omnia *Locorum*
ita æqualia eſſe affirment, vt in vno loco potiùs quàm in altero miracula fieri negent. Nũ ſcili- *diſcretio in*
cet iſtud fiebat in ſola Hieroſolyma? Quid quòd rubus ſolus Moſaicus ardere viſus eſt, & in *reb⁹ ſacris.*
Bethel ſcala Patriarchæ Iacob apparuit? Auguſt. epiſt. 137. ad Clerũ ſuũ, & plebẽ Hipponen- Auguſt.
ſem. Vtique Deus eſt, ait, & nullo continetur loco qui continet omnia. Verũtamen ad iſta quæ
hominibus nota ſunt, quis poteſt Dei conſiliũ perſcrutari, quare in aliis locis hæc miracula nõ
fiant? Refert ibidẽ, quòd Mediolani ad ſepulchra Martyrũ dæmones confiteantur, & furẽ qui
C peierare volebat, hic coactũ furtũ confiteri. Idem lib. 22. de ciuit. Dei, cap 8. in memoria Ste- Idem Aug.
phani apud Audurum fundum refert multa facta miracula, quæ non alibi. Hiſtoriæ tripart. lib. Hiſt. trip.
2. cap. 19. Probianus Gentilis podagra curatus viſione facta, & oſtenſo ſigno crucis, in Michaë-
lo olim tẽplo Veſtæ. Plena ſunt Eccleſ. hiſtoriæ monumenta inſignibus miraculis, quæ in qui-
buſdam locis olim facta ſunt. Ipſe etiam Theodoretus lib. Affect. Græcar. ſermone de Marty- Theodor.
ribus, eapropter olim peregrinatũ ad Martyrũ monumẽta tradit. Porrò mirum eſſe non debet,
ſi in elementũ aquæ vis iſta curandi deſluebat ab Angelo, cùm & aquam, vt diximus iã, Deus *Peregrina-*
omnipotens ad purgationem animarũ noſtrarũ conſecraſſet. Verùm & ipſe inuidus noſter, & *tiones.*
æmulator diuinarum inſtitutionũ Sathan, aquas etiam ipſas in ſuum vſum prophanauit. Fue- *Quã mira*
runt quidem olim aquæ immolatitiæ idolis conſecratæ, quas vt idolothyta Chriſtiani abhor- *in aquis.*
ruerunt. Vnde cùm Valentinianus Iulianũ tẽplũ Fortunæ in Occidentali Gallia ingredientẽ *Sathan*
D præcederet, euenit vt ſacerdos idolo addictus, frondibus quibuſdã roſcidis conſpergeret, adeò *aquis abu-*
vt gutta vna in Valentiniani veſtem inciderit. Quod factum ægrè ferens, enſe eam partem ve- *ſus eſt.*
ſtis, in quã humor ille inciderat, abſcidit: & percuſſo pugnis miniſtro, à ſe abiecit. Nicephorus Nicephor.
lib. 11. cap. 1. Quid quòd non Gentiles modò, ſed & Samaritæ ſuis execrationibus vſum aquæ
peruertérunt? Samaritæ enim, vt ſcribit Epiphanius lib. 1. contra hæreſ. tom. 1. hær. 9. vrina ſe Epiphani⁹.
proluunt, vbi ab externis venerint polluti: nimirùm & in aquam ſe vnà cum veſtibus immer-
gunt, vbi alium ex alia Gente cõtigerint. Nam cùm diabolus præſciuiſſet aquæ virtutem, eiúſ-
que in baptiſmo ſanctificationem: hanc in ſuos vſus detorſit, vt poſſet ſimul & ipſum ſibi ba-
ptiſmum, ſed Chriſti baptiſmo contrarium vendicare. Ideò per Hydromantiam, ſeu vatici-
nandi ſpeciem quæ fit per aquam, docuit Pompilium Numam, vt ſcribit Auguſtin. lib. 7. de Auguſt.
ciu. Dei, cap. 35. Sed & Colophonicas aquas dæmoniaco ſpiritu implebat, quem ſimul cum Iamblich.
E aquis ſacerdotes haurirent, vt tradit Iamblichus lib. de myſteriis. Idem per Caſtalias aquas Nicephor.
efficiebat, vt notat Niceph. lib. 10. hiſt. Eccleſ. cap. 28. Gẽtiles quoque (ait Tertull. lib. de ba- Tertullia.
ptiſmo) ſacris quibuſdã per lauacrũ initiantur Iſidis & Mithræ: ipſos etiã Deos, villas, domos,
tẽpla, totáſque vrbes aſpergine circumlatæ aquæ expiant, ludíſque Apollinariis & Peluſiis tin
guntur, in regenerationẽ & impunitatẽ periuriorũ ſuorum. Sed neque hæc ſacram baptiſ-
matis inſtitutionem ſubuerterunt. Nã & ex ipſo naturæ ordine Deus vim quibuſdam aquis
inſeuerat, ex qua facilè colligeremus, quàm maiora nobis in ſacris myſteriis expectan-
da ſint. Nã (vt Tertulliani verba lib. de anima. cap. de mortis vi, & Mænãdro hęretico hìc inſe
rã) legimus pleraq; aquarũ genera mirãda: ſed aut ebrioſos reddit Lynceſtarum vena vinoſa, aut
lymphaticos efficit Colophonis ſcaturigo dæmonica, & vt Alexãdro accidit, Nonacris Arca-
diæ venenata. Fuit & Iudææ lacus medicus ante Chriſtũ (is nimirùm, de quo Euangeliũ ho-
diernũ loquitur) non in quo, vt olim ſolus Naaman aquis Iordanis, ſed in vberioris curationis

Nicephor. ſignificationem, plures lymphis abluti à morbis erepti ſunt. Niceph. Calliſt. hiſt. Eccleſiaſt. lib. F
Caſſiodor. 10. cap. 31. & Caſſiodorus hiſtoria tripart. lib. 6. cap. 42. referunt apud Nicopolim olim dictam
Emaus fontem eſſe, quo non tantùm hominum, ſed & animalium brutorum varij languores
curantur: quod hîc Chriſtus cum diſcipulis pedes lauerit: Aqua vtique virtute imbuta, per at-
tactum corporis Chriſti, ſicut & hæc de qua in noſtro Euangelio agimus, fiebat omnibus me-
dica poſt motionem Angeli. In virtute quoque nominis Ieſu Andreas apud Patras nautam
quendam quinquaginta annis debilitate nimia proiectum, in cœno iacentem, vlceribus ſcatē-
tem & vermibus, cui nullius medici potuiſſet cura mederi, profluente purè cum vermibus à
Abdias. corpore eius, aqua maris abluit & ſanauit, vt refert Abdias lib. 3. hiſt. Apoſtolicæ. Piſcinam
Hiſtoria ſanè aliam excitare volebant Græci medici, Conſtantino à lepra curando: piſcinam inquam
Conſtātini. diabolicam infantium & lactentium ſanguine vaporantem, qua ablueretur. Sed vbi ille mo-
tus matrum planctibus, maluit æger eſſe, quàm tam immane ſcelus committere, Deo miſe- G
rante, ad aliam piſcinam, qua corpore & anima mundaretur, noctu ſibi Petro & Paulo appa-
rentibus, eorúmque effigie à Sylueſtro Hierarcha Romano agnita, vocatus eſt. Nimirùm poſt
ſeptem dierum ieiunium & orationem, aquam baptiſmatis ingreſſus, totus ſaluus & incolu-
mis, perinde atque carne recenti indutus egreſſus eſt, quibuſdam quaſi piſcium ſquamis in vn-
da relictis. Atque ibi beato quoque Sylueſtro dixit, ſe, cùm adhuc in ſacris eſſet vndis, manus
Nicephor. veluti cuiuſdam è cœlo miſſę attactum ſenſiſſe. Nicephorus lib. 7. cap. 33. Quid ergo mirum, ſi
piſcina hæc baptiſmatis figuram gerere dicitur? Quid quòd & omnibus medica perhibetur?
Nicephor. Apud Nicephorū lib. 14. cap. 12. refertur Iudæus Conſtantinopoli in deſperato caſu à paralyſi
curatus, ſub Attico, dum baptiſaretur: adeò vt baptiſma illi animæ & corporis ſalutem contu-
lerit. Porrò ne minimum quid eorum quę fiebant in piſcina Probatica, non aliquid myſtici in H
baptiſmo præfiguraſſe putemus, requirendum nobis eſt, quid Angelus ille, qui ſecundum tē-
Anaſtaſ. pus deſcendebat in piſcinam, & illam turbam, præſignificauerit. Anaſtaſius Nyſſ. lib. 9 in Ana-
Nyſſen. gogen ſex dierum creationis. Chriſtus, ait, magni conſilij Angelus eſt, quia antiquū verum con
Tertull. ſilium, ſimul cum patre primùm conſultauit. Hunc Tertull. lib. de Trinit. illum Angelū fuiſſe
ſcribit, qui Agar per ſolitudinem erranti puteum aquæ viuæ oſtendit. quòd & Chriſtus ipſe
nobis aquæ myſteria demonſtrauerit, è quibus vitam colligeremus. Gen. 21. eundémque eſſe,
qui cum Iacob luctatus eſt, Gen. 32. *Angelus autem deſcendebat in piſcinam ſecundum tempus*, deſ
cenſu ſuo forſan per aliquod viſibile ſignum manifeſto, quo docerentur omnes non naturalis,
aut dæmoniacæ, ſed diuinæ & cœleſtis dignationis eſſe id quod tunc fiebat. Vim autem habet
dictio Græca, κατὰ καιρὸν. Atqui καιρὸς non ſimpliciter tempus eſt, ſed opportunum: vnde &
καίριον, opportunitas eſt. Tempore igitur opportuno, non ſemper, neque ſtatim omnibus hæc
aqua medica fiebat, Deo hoc miraculum moderante, non autem naturâ. Nam ſicut, licet plu- I.
res ſub Heliſęo deceſſerint, vnus tamen ab eo puer ſuſcitatus eſt, 4. Reg. 4. Et quāuis in diebus
Helyæ plures eſſent viduæ, ad vnā tamen Sarephtanā ille diuertit, 3. Reg. 17. & ex omnibus le-
proſis ſub Heliſæo Propheta vnus Naamā Syrus mūdatus eſt, 4. Reg. 5. & Luc. 4. Sic, vt Deus
gratuita hæc miracula & curationes doceret, non omnibus, ſed ſingulis, & per interualla bene-
ficia cōmunicātur. Cæterū ſunt qui quærunt, an certo & definito tēpore id contingeret. Cyril.
Cyrill. Alex. hoc in Pentecoſte euenire ſolitū ſcribit. Id ſi tantùm in Pentecoſte fiebat, quid opus erat
Alexand. per reliquam anni partem hîc manere tot ægrotos, & expectare motum aquæ? Quid demum
expectari ſolet, niſi illud, cuius temporis ratio incerta eſt? Nam ſuffeciſſet, adueniente Penteco-
ſte, vt quiſque infirmus huc ſe transferret, neque tamdiu tēpus attereret, & ſeipſum vana expe
ctatione conſumeret. Theophil. & Euthym. generaliter tantùm exponunt certo tempore, vel
Euthym. opportuno tēpore. Euthym. in Ioan. Dicens autē, inquit, ſtatuto tempore deſcendebat, docuit K
quòd nō ſemper fiebat miraculū, ſed certis tēporibus: hominibus quidē incognitis, verùm fre-
quenter, vt opinor, in anno. Propter hoc ſiquidē in porticibus decūbebat multitudo magna lā-
Chryſoſt. guentiū. Chryſoſt. hom. 35. in Ioā. Neq; enim, inquit, certo tēpore aqua mouebatur, ſed claudi
quidē & contorti tēpus expectare poterant, cæci verò minimè, niſi fortè motū auribus accepiſ
ſent. Hæc ergo aquæ turbatio nō certo aliquo die feſto, ſed pluries in anno, quādo Deo place-
bat, contigit. *Et mouebatur aqua*. Vetuſtiores libri habent, καὶ ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ, & turbabat aquā:
vt ad Angelum motus hic aquæ referatur. Sic legit Chryſoſtom. & Cyrill. Alexand. Mouebat
autem aquā Angelus, vt extraordinario & ſupernaturali modo operari ſe oſtenderet. Nā licet
aqua turbida minus mūdare poſſe videatur, ſanabat tamē hæc: ne tu contēptibilis ratione ele-
menti contemnas ſacramentum. Quid enim vilius aqua turbida? Quid luto, quo cæci oculos
perunxit? Et tamen hæc curandi vim habuerunt. *Et qui prior deſcēdiſſet in piſcinam, ſanus fiebat*

à quacunque

A *à quacunque detinebatur infirmitate*. Ita requirebat Dominus ab iis qui curandi erant, diligentiam & promptitudinem. Nec enim animas noſtras purgaturus eſt, niſi & nos ipſi prompto ad animo contendamus. Verùm hæc omnia ad baptiſmatis myſteria transferamus. Angelus ille noſter Ieſus Chriſtus non omni, ſed certo & præfinito tempore deſcendit de cœlo, id eſt incarnatus eſt, Ioan.1. in terris viſus, & cū hominibus conuerſatus eſt. Gal.4. Siquidem, vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege. Tum verò in aquam deſcendit, quando à Ioanne baptiſatus eſt, & ſuperaddidit, quod eius deerat baptiſmati, exinde virtutem eidem conferens. Turbatio autem aquæ talis erat, vt teſte Hieronym. lib. de locis Hebr. ſanies eorum animalium, quæ ibi ad ſacrificia Nathinæi lauerant, ſupernataret, & aqua illo ſanguine tingeretur. Nam & hoc deſignabat, non ſimpliciter aquam, ſed ipſam merito Chriſti paſſionis perfuſam, nos à ſpiritualibus morbis expurgare. Theophil. in Ioan. Multi enim opinabantur, quòd ſola ablutione inteſtinorum ſacrificalium, virtutem quandam diuiniorem acciperet aqua: verùm diuina ſapientia viam faciebat Iudæis ad fidem in Chriſtum. Nec enim, vt ibi Chryſoſtom. hom.35. in Ioan. Theophilactus, Euthymius, Rupertus, Cyrillus Alex. obſeruant, aliud per ea portendebatur, quòd aquam ab Angelo moueri oportebat, quàm ſecretam aquam in baptiſmate morbos eluere non poſſe, niſi virtus Chriſti acceſſerit. Neque enim, vt habetur de conſecr. diſt.4. can. Per aquam, ſanat aqua, niſi Spiritus ſanctus deſcendat in eam & conſecret. Numquid enim aqua baptiſmi purgare peccata credentium poſſet, niſi tactu dominici corporis ſanctificata fuiſſet? Proinde Paulus nos in morte Chriſti baptiſatos eſſe dicit. Emouit autem violento motu piſcinam hanc, adeò vt ſanguis aut ſanies hoſtiarum è fundo in ſummum enataret. Nam & Chriſtus quaſi è fundo omnia ſacrificia & victimas ad ſuum tempus, immò ad ſeipſum, vt prototypum perduxit, eáque, ſimúlque antiquos patres in piſcina ſui ſanguinis ſanctificauit. Quòd autem aqua turbida ſanabat, ad virtutem operantis, & benedictionem attendendum docebat, non ad elementum. Id probat in ratione baptiſmi Gregor. Nyſſ. lib. de baptiſmo. Nam id, inquit, quod operatur, magnum eſt, & ab illo mirabiles exiſtunt affectus. Quod probat in Euchariſtia, in qua licet panis & vini ſpecies vilis pretij appareant, poſt benedictionem tamen & ſanctificationem, corpus & ſanguis Domini dicitur, & eſt. Probat & virga Moſis, Exod.4. Helyæ pallio, & crucis ligno ſecundum ſuam naturam pauci ductis, at accedente benedictione, pluris æſtimatis. Porrò ægritudines corporales, ſpirituales morbos in ratione baptiſmatis ſignificant. 1. Cæci enim ſunt omnes ante catechiſmum: eo quippè, luce Dei, ſuique agnitione, imbuuntur. Eſt autem catechiſmus, baptiſmo præuius. 2. Claudi item ſunt qui baptiſantur, cùm olim diaboli, tandem verò filij Dei eſſe nitantur, & inter hæc, diabolicis ſuſpendantur inſidijs. 3. Aridi ſunt omnes Dei gratia ante baptiſmum, adeò natura eorum corrupta eſt per peccatum. Expectare oportebat vt voluntas magis proderetur, quòd voluntate maximè ſanctificemur: vt fides, perſeuerantia quoque & patientia manifeſta fieret, ne fruſtrà effundi putes beneficia diuina, aut indifferenter omnibus, ſaltem quæ gratuita ſunt, niſi diſpoſitis, elargiri. Et ſicut oportebat eos qui curari volebant, in piſcina expectare, donec illa turbaretur: ita mos olim fuit, vt catechumeni, qui baptiſmate abluendi erant, ad templi fores expectarent, & ſuam hic fidem & ſpem proteſtarentur, cùm omnium ſit fides liberrima. Hinc fit, vt baptiſandus reſpondeat, Credo, volo, abrenuncio, idq; liberè, interrogatus. Immò verò Patres ita catechumenos probabant, vt eis pœnitentiam iniungerent, priuſquàm in ſacram piſcinam admitterentur. Itaque ſicut aquæ piſcinę Probaticæ vim purgatricem nō habebant, niſi deſcenderet Angelus: ita niſi Chriſtus in aqua baptiſmi operetur, illa peccatum expurgare non poteſt. Requiritur quoque vt quiſque æger eſt, & curari contendit, in eam ſe demittat. Nec enim prodeſt nobis quòd baptiſma inſtitutum ſit, niſi & illud ſuſcipiamus. Illis tantùm profuit piſcina, qui in eam demerſi ſunt: & illis tantùm prodeſt baptiſmus, qui illum acceperunt. Cæterùm vnitas perſonæ in vice ſua curatæ, vnitatem indicat baptiſmatis, ne fortè ad vſque tria baptiſmata cū Marcione admitti putemus. Ille enim, vt teſtatur Epiphanius to.3. lib.1. in hæreſ. 42. quæ Marcionitarum eſt, cùm virginem in ſua ciuitate ipſe Diaconus corrupiſſet, & aufugiſſet, diffamiæ notam, quam hoc crimine ſibi pepererat, exterſurus, ſecundum lauacrum ſibi excogitauit, aſſerens licere ad tria vſque baptiſmata dare in remiſſionem peccatorum. At verò, vt ſcribit Apoſtolus, vnus Deus, vna fides, vnum baptiſma. Porrò quòd non modò aliquem morbum ſanabat hæc aqua, ſed & is, qui in eam demergebatur, *ſanus fiebat, à quacunque detinebatur infirmitate*. Chryſoſtomus hom.31. in Ioan. Quænam igitur hęc deſcriptio? Futurum enim erat baptiſma plenum maximæ poteſtatis & gratiæ, purgaturum peccata, pro mortuo viuum eſſe-

Hierony. (line 9 margin) — Theophil. — Chryſoſt. — Greg Nyſſ. — Epiphan. — Chryſoſt.

ſturum, quemadmodum hæc in figura & piſcinæ huic & aliis pluribus adſcribuntur: & pri- F
mùm quidem datur aqua, quæ corporum maculas, & non veras, ſed apparentes pollutiones,
hoc eſt à morbo alios, alios à lepra, & aliis huiuſmodi morbis liberaret. Et huius quidem gra-
tia multa in veteri Teſtamento per aquam mundata ſunt. Verumtamen ad propoſitum nobis
ſermonem in præſentia redeamus. Primùm igitur pollutiones corporum, inde varia morbo-
rum genera per aquam ſanantur. Siquidem cùm vellet Deus appropinquantis baptiſmatis fi-
dem nos erudire, non ſolùm peccata, ſed morbos per aquam expulit. Propiores enim veritati
imagines, & in baptiſmate, & in paſſione, & in aliis certiores fuerunt, quàm vetuſtiores. Nam
ſicut regij familiares, haſtatis honoratiores ſunt; ita & propiores figuræ. Et deſcendens Ange-
lus, motæ aquæ ſanandi virtutem largiebatur, vt intelligerent Iudæi longè magis Angelorum
Dominum omnia animæ impedimenta ſanare poſſe. *Et erat ibi homo quidam*. Huius nomen
non exprimitur, quaſi nominis celebratione indignus eſſet. Faciunt enim diuites tantùm no- G
mina ſua in terris ſuis. Peccator quoque ignotus eſt Eccleſiæ, donec renatus ſit: Ignotus Deo,
ſi non fide & bonis operibus polleat. Sic Matth. 24. Chriſtus ad virgines fatuas ſponſum di-
cturum ait, Neſcio vos: vt admoneamur vigilare. Nec quoque Ioannes Epheſi à Marcione
interrogatus, num eum noſſet, aliud reſpondit quàm, Noui te filium Sathanæ. Nec enim,
cùm hæreticus eſſet, agnoſci debuerat à fidelibus velut frater, ab Eccleſia verò vt filius. Hanc
Irenæus. de Marcione hiſtoriam ſcribit Irenæus lib. 3. in hæreſ. Hic autem homo 38. *annos habebat in
infirmitate ſua*. Hinc emergit ratio, cur illius potiùs miſereatur Dominus, cùm infracto ani-
Patientia bonum. mo ſpem ſemper conceperit. Patientia enim opus perfectum habet, vt in Iob & Dauide pa-
tuit. Perſeuerantia quoque id petendo, Dei opem conciliat. Patientiæ bonum vno libro de-
ſcripſit Tertullianus. Perſeuerantia autem adeò neceſſaria eſt, vt non coronetur, niſi qui legi-
timè certauerit, & perſeuerauerit. 2. Tim. 2. Commendatur in Iacob, qui Angelo dicebat, H
Non dimittam te, niſi benedixeris mihi, Geneſ. 32. In vidua, Luc. 18. In amico, Luc. 11. Tur-
batur Eccleſia? Non deſinat fidelis ſperare. Ecce enim poſt longam captiuitatem populus
ex Ægypto educitur: perierunt & hæreſes, quæ trecentis etiam annis perſtiterant, vt Arria-
norum. Nullus recedat ab Eccleſia, vt nec iſte à piſcina. Affligitur vidua, orphanus & pupil-
lus? Diſcant ſperare in Domino, qui eorum iudex eſt. Nec deſperet peccator in diuturna pœ-
Abdias. nitentia, vt gloriam aſſequatur. Abdias lib. 3. Habes Andream pro Nicolao orãtem, vt à Deo
miſericordiã acciperet: quam tandem aſſecutus eſt. Non deſperandum, immò potiùs dicendũ
Hierony. cum Iob. 13. Etiamſi occideris me, adhuc in te ſperabo. Hieronym. tom. 1. lib. de cuſtodia vir-
ginitatis ad Euſtochium: Quis ſanctorum ſine certamine coronatus eſt? Abel iuſtus occiditur:
Abraham vxorem periclitatur amittere. Et ne in immenſum volumen extendam, quære, &
inuenies ſingulos aduerſa perpeſſos. Solus in deliciis Salomon fuit, & forſitan ideò corruit. I
Quem enim diligit Dominus, corripit: caſtigat autem omnem filium quem recipit. Nónne
melius eſt breui tempore dimicare, arma ſumere, laſſeſcere ſub lorica, & poſtea gaudere vi-
ctorem, quàm patientia vnius horæ ſeruire perpetuò? Nihil amantibus durum eſt, nullus dif-
ficilis cupienti labor eſt. Reſpice quanta Iacob pro Rachel pacta vxore ſuſtinuit. Et ſeruiuit,
inquit ſcriptura, Iacob pro Rachel annis ſeptem: & erant in conſpectu eius quaſi dies pauci.
Vnde & ipſe poſtea memorat: In die vrebar æſtu, & gelu nocte. Amemus & nos Chriſtum,
eiúſque ſemper quæramus amplexus, & facilè videbitur omne difficile. Breuia putabimus
vniuerſa quæ longa ſunt: & iaculo illius vulnerati, per horarum momenta dicemus: Heu me,
quia peregrinatio mea prolongata eſt à me. Non ſunt enim condignæ paſſiones huius tempo-
ris ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: quia tribulatio patientiam operatur, patiẽ-
Tertull. tia autem probationem, probatio autem ſpem, ſpes autem non confundit. Tertullianus lib. de K
patientia. Quæ igitur negotiatio patientiæ in corpore? Imprimis adfectatio carnis hoſtia Do-
mino, placatoria per humiliationis ſacrificium. Cur ſordes cum anguſtia Domino libat victus?
Contenta ſimplici pabulo, puro quoque potu cùm ieiunia coniungit, cum cinere & ſacco ino-
leſcit. Hæc patientia corporis prædicationes commendat, deprecationes adfirmat: hæc aures
Chriſti aperit, ſeueritatem diſpergit, clementiam eligit. Sic ille rex Babylonicus, offenſo Do-
mino, cùm ſqualore & pædore ſeptenni ab humana forma exulaſſet, immolata patientia cor-
poris ſui, & regnum recuperauit, &, quod optabilius homini eſt, ſatis Deo fecit. Diuturnæ
patientiæ in morbis, etiam poſt amiſſam curationis à medicis expectationem, exempla habes
Patientiæ exempla. permulta. Hæmorrhoiſſa, quæ duodecim annis multa fuerat perpeſſa à medicis, deteriùs ha-
bebat: ſpem tamen hanc concepit, vt diceret, Si tetigero tantùm fimbriam Chriſti, ſalua ero.
Diutiùs cæcitate oppreſſus Tobias, quòd Deum non minùs quàm Iob benedixit, ſanitati à

Raphaële

A Raphaële reſtituitur. Agbarus Edeſſæ rex, longo & immedicabili morbo laborans, cōfidebat à Ieſu ſanari poſſe, neque diffidit: tandem acceptis literis, curandum ſe ab illius Apoſtolo Thadæo, ſanitatem adeptus eſt. Euſebius hiſt. Eccleſ. lib. 1. cap. 15. 16. & 17. Abdias lib. 9. Sed Euſ biuſ.
& nauta quidem iam quinquaginta annis incurabili ægritudine torquebatur, nec tamen de- Abdias.
ſperauit: ſed cùm D. Andream Apoſtolum aſpexiſſet, Forſan tu es, inquit, diſcipulus Dei, qui ſolus ſaluare poteſt: inde & ſanatus eſt. Abdias hiſtor. Apoſtolicæ lib. 3. Chryſoſtomus lib. 3. de Idem Abd.
prouidentia, examinat patientiam Demophili ſenis, qui iam quindecim annis præter vocem Chryſoſt.
& ſenſum mortuus apparuerat, vno tantùm ſibi adoleſcente miniſtrante, qui buccellam ori adponere, nariúmque purgamenta tollere poſſet, eum quoque huic paralytico comparat. Adducit & ibi Ariſtoxeni in Bithynia exemplum, qui alui contractionibus acerbioribus omnibus tormentis laceſſitus, modò mutus redditus, modò in gemitus quaſi parturientium &
B clamores erumpens, ſex iam annis in fœtore & ægritudine tali, muliere paupercula, illi adminiſtrante, perſeuerarat. *Hunc cùm vidiſſet Ieſus.* Iam hominis iuſtificationem in iſtius curatione meditemur. Sumus enim nos per peccatum paralytici, cùm nullum noſtrorum membrorum ad Dei obſequium moueamus. Quidnam primum eſt in iſtius curationis ordine?
Hunc videt Ieſus. Non illum forſan videbat paralyticus, non illum aduertebat. Talis ſcilicet & Gratia
ille claudus ex vtero matris, qui ad portam templi ſpecioſam iacebat. Intuebatur quidem Pe- præueniēs.
trum & Ioannem, ſed vt ſtipem acciperet, non autem vt curaretur. Ideò aiunt, Reſpice in nos. Nihil ille de miraculo coniectabat, aut ſperabat: & illum tamen non dedignatur Chriſtus. Non præuenit vt Centurio, vt cæci duo prope Hiericho, leproſi, Syrophœniſſa. At il- Quàm ſit
lum præuenit Chriſtus: quoniam in eo noſtræ iuſtificationis typus exponebatur. Primum au- gratia ad
tem omnium eſt, vt videat nos Deus pietatis oculo, & bene in nos afficiatur. Hinc & Moſes ſalutem ne
C in Epiſtola hodierna, Deut. 26. Reſpice, Domine, de ſanctuario tuo, & de excelſo cœlorum ceſſaria.
habitaculo. Auguſtin. ſer. 15. de verbis Apoſtoli, Gratia præceſſit meritum tuum: non gratia Auguſt.
ex merito, ſed meritum ex gratia. Nam ſi gratia ex merito, emiſti, non gratis accepiſti. Idem lib. de gratia & lib. arbitrio, cap. 16. ad Ezechiel. explicans, Faciam vt in iuſtificationibus meis
ambuletis, & iudicia mea obſeruetis, & faciatis ea: Cùm dicit, inquit, Faciam vt faciatis, quid Idem.
aliud dicit, niſi, Auferam à vobis cor lapideum, & dabo cor carneum, vnde faciatis? Et hoc quid eſt, niſi, Auferam cor durum, vnde non faciebatis, & dabo cor obediens, vnde faciatis? Ille facit vt faciamus, cui dicit homo, Pone Domine cuſtodiam ori meo. Prima eſt illa pars iuſtificationis ſine nobis, ſed altera, & illa conſummata cum conſenſu noſtro. Abutuntur autem hæretici, cùm illos Bibliæ contextus, qui ad primam iuſtificationis partem pertinent, referunt ad omnem & totum progreſſum iuſtificationis. Scimus vtique neminem amare, qui
non priùs à Deo ametur: neminem appropinquare, quin Deus appropinquarit: & conuerti Non dubi-
D ad Deū, quin Deus cōuerſus fuerit. Interim tamē ad plenitudinē iuſtificationis amare, cōuerti, tandum de
& appropinquare oportet, in quibus aliquid noſtri requiritur: quòd amare non poſſumus, Deo in nos
niſi amemur. Hoc eſt quod priùs vidit & agnouit Chriſtus. Bernardus Epiſt. 107. Nemo ſe propenſa
iam amari diffidat, qui iam amat. Libenter Dei amor noſtrum, quem præuenit, ſubſequitur. voluntate.
Nam quomodo redamare pigebit, quos amauit, & needum amantes? Ambroſ. lib. 2. de vocat. Bernard. Ambroſ.
Gentium, cap. 9. Qui, ait, veniunt ad Deum, amore ducuntur. Dilecti enim ſunt, & dilexerunt: quæſiti, & quæſierunt: & quod eos Deus voluit velle, voluerunt. Hoc ergo mihi conſpice in ipſo facto. Cur verò non alios ſicut & iſtum reſpexit? Quia non vt ij quorum eſt cura corporum, ita medicus animarum eſt. Ille enim quandoque indignos curat, iſte non niſi dignos. Scio vtique primam gratiam conferri ſine meritis, non autem ſecundam: Minùs autem
E gloriam illam cœleſtem, quæ per ſanitatem perfectam ſignificatur, quam hîc per tot tempora expectamus. Vidit igitur, quia commiſeratione ductus eſt: & hoc aſpectu ſuam ſapientiam exprimit, vt qui miracula non præcipitanter faciat, ſed omnia primùm expendat. Sap. 3. Dominus ſi tardauerit, tamen veniens veniet, & in tempore erit reſpectus illorum. *Vidit, & cognouit, quia multum tempus haberet:* id eſt, & diu hic iacuiſſet, & permanſurus eſſet abſque vlla ope, niſi ſuo præueniretur auxilio. Nec enim falli poteſt Dei ſcientia, ita tamen vt in bonis nouerit nos ſine illo nihil poſſe, Ioan. 15. cum eo omnia poſſe. Nouerat ergo hunc multum tempus habere, quòd humano deſtitueretur auxilio, quòd alius eum præueniret, quòd in piſcinam ſe deiicere non poſſet, id quidem è ratione hominis: At reſpectu & ſuæ poteſtatis, & diuini in hominem priuilegij, nouerat non multum ſupereſſe temporis, non ignarus quid acturus eſſet. At verò ſi quod ſignificatur, inſpicias, deſignabatur non poſſe quemquam ex ſe, aut aliorum hominum ſibi ſimilium auxilio in piſcinam paſſionis demergi, niſi

Dei gratia iuuentur. Hinc error Pelagianorum eluditur, immò & Simonis Magi, quòd ex F
nobis ipſis ſalui fieri poſſimus. Ex nobis enim cadere, non reſurgere: ex nobis ægrotare, non
ſaluari poſſumus. *Dixit ei.* Non confeſtim eum à principio ſanauit, ſed primùm eum familia-
Chryſoſt. rem ſibi fecit, per interrogationem futuræ fidei faciens viam. Chryſoſtom. hom. 35. in Ioan.
Eumque qui multo tempore aſſiduus fuerat ac tolerãtiſſimus, cæteris præponit. 1. tum quòd
miſeratione dignior eſſet. 2. tum vt doceat eorum omnium, qui ſuperno egent medicamine,
eos maximè Deum flectere, qui ſunt conſtantiſſimi, vt notat Euthym. in Ioan. Hoc collo-
Euthym. quio catecheſis ante baptiſmum commendabatur, qua fidem, intentionémque eius, qui ba-
Catecheſis ante baptiſmum. ptiſandus eſt, per interrogationẽ exquirimus, vt Fauſtus Epiſcopus lib. 2. de lib. arbitrio, cap. 8.
in hunc locum obſeruat. *Vis ſanus fieri?* Id interrogat, non vt diſcat (quid enim notius eſt, quàm
Fauſtus. ægrotum ſuæ ſanitatis eſſe cupidum?) ſed vt iſtius patientiam deſignaret, qui tamdiu, támque
Chryſoſt. graui & longo morbo laceſſitus, ſpem recuperandæ valetudinis minimè depoſuiſſet, vt Chry- G
Cyr. Alex. ſoſt. ho. 36. in Ioan. obſeruat. Volebat & in eo excitare oblatæ gratiæ deſiderium, vt ſcribit
Cyrillus Alex. lib. 2. in Ioan. cap. 124. Hoc etiam fecit, vt animos aſtantium, nihil forſan mi-
nùs cogitantium, quàm iſtius paralytici curationem, in factum iſtud raperet. Relictum quo-
que homini conſenſum ad emundationem teſtatus eſt, & ſe ad ſpiritualem, vt hîc ad corpo-
ralem curationem diſponere poſſe teſtetur. Obſerua verò Chriſtum non dixiſſe, Vis ſanem
te? ne videretur gloriam quærere. Occultè verò his verbis inſinuabat, ſe facilè quod interro-
gabat, præſtare poſſe. Hoc denique gratiæ præuentionem peccatori reſurrecturo neceſſariam
eſſe ſignificabat, ſimul & noſtrum conſenſum. Auguſtin. ſerm. 15. de verb. Apoſtoli: Qui fe-
Auguſtin. Cyril. Hier. cit te ſine te, non ſaluabit te ſine te. Cyrillus Hieroſolymit. Catech. illum. 1. Quemadmodũ,
ait, qui milites ſunt conſcripturi, & ætatem & corpora deligendorum ad pugnam diligenter
excutiunt: ſic & Dominus delectum faciens animarum, voluntates illarum ſcrutatur. Non H
dat ſanctum canibus: ſed vbi videt bonum propoſitum, illic ſalutare ſigillum & admirandum
Baſilius. imprimit, quod metuentes tremunt dæmones, & agnoſcunt Angeli. Baſ. hom. 9. in Pſal. 33.
Quemadmodum enim ſenſibilis hæc lux non omnibus ſimiliter exoritur, ſed his qui habent
oculos, & vigilantibus, & nullo impedimento obſtante, ſolis acceſſu frui potentibus: ſic etiam
ſol iuſtitiæ vera lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, non om-
nibus ſuum ſplendorem largitur, ſed his quos dignam vitam acturos putat. Nec enim ſol ori-
tur veſpertilionibus, aut aliis animalibus noctu ad pabulum prodeuntibus. Itaque neque lu-
cem, neque gratiam communicat Chriſtus, niſi his qui cordis oculos aperuerunt. Hinc ſcilicet
Pſaltes: Accedite ad eum, & illuminamini, & facies veſtrę non confundentur. Hinc ſcilicet
Deus clamat: Conuertimini, & viuite. Venite ad me, &c. Pœnitentiam agite, &c. Rumpite
corda veſtra, &c. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, &c. Vbi verò conuerſio prima, ſa- I
crificium, niſi ſpiritus & cor acceſſerit? niſi acceſſerit & conſenſus? Hic quidem Deus, ait Au-
Auguſt. guſtinus lib. de bonitate perſeuerantiæ, cap. 13. meam infirmitatem adiurat, hic ad operandũ
& voluntatem impellit, & facultatem ſuggerit. Attamen niſi conſenſus noſter acceſſerit, vbi
ſalus noſtra? Liberum arbitriũ hæc Domini interrogatio ſatis teſtatur. Docet enim in ægroti
poteſtate eſſe bonum eligere, id eſt ſanitatem: & in peccatoris poteſtate eſſe (Deo tamen prę-
ueniente, vt & hic præuenit paralyticum) ſuam à peccatis curationem deſiderare. Vt enim hîc
non curatur nolens, ſed volens: ita nemo aut remiſſionem accipit, aut ſaluti donatur, niſi vo-
lens. Quod probatur & ex eo, quòd eniti in contrarium poſſumus, vt & enixi ſunt Iudæi in
legem. Ad quos Chriſtus: Quoties volui congregare filios tuos, & noluiſti? Matth. 23. Vnde
nec nolentes ſaluantur. Addidit enim Chriſtus: Ecce, relinquetur vobis domus veſtra deſer-
ta. 2. Quódque bonum velle poſſimus, & à fide & charitate quæ in nobis eſt, & eſſe poteſt, K
oſtenditur ſatis, nobis eſſe relictum liberum arbitrium. Nam credere in Deum, & diligere
Deum non poteſt quis, niſi voluntariè: tum autem voluntas electione fertur ad bonum. 3. Ter-
Tertull. tullianus quoque lib. 2. contra Marcion. nullam magis in homine imaginem & ſimilitudinem
Dei animaduertit, quàm quòd homo libertate arbitrij & poteſtate ſignatus eſt. Idem Grego-
Greg. Nyſſ. rius Nyſſen. Orat. de dormientibus, confirmat, quòd ſui poteſtatem habere, & alterius do-
Epiphan. minatui obnoxium non eſſe, proprium diuinæ beatitudinis eſt. Hoc Epiphan. lib. 1. tom. 1. hæ-
reſ. 16. probat in Phariſæos, fatum, & ineuitabilem neceſſitatem conſtituentes: vnde condem-
natio nulla, nec liberum homini ſupereſſe arbitrium crederetur. Quod Deus tamen per ſeip-
ſum locutus (inquit) exhibuit, dicens: Si volueritis, & nolueritis. Deut. 28. Quare circa ho-
Greg. Nyſſ. minem eſt bona operari, aut malas res appetere. Hinc & Greg. Nyſſenus fatum deſtruit in
Auguſtin. Stoicos, Ægyptios, Platonicos, vt arbitrij libertatem aſtruat, lib. de fato. Auguſtinus quoque
contra

A contra duas Epiſt. Pelag. ad Bonifacium, lib.1.cap.2. Manichæi, inquit, à quibus diſſentimus, dicunt quòd primi hominis peccato, ſcilicet Adæ, liberum arbitrium hominis perierit: & nemo iam poteſtatem habeat benè viuendi, ſed in peccatum carnis ſuæ neceſſitate cogatur. Probat autem ab hac ſeruitute nos per Chriſtum ereptos, ex Ioan.8. cap. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. & Rom.9. Cùm eſſetis ſerui peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Clemens Alexandr. lib.6. Stromatum, Illud, inquit, ſcire oportebat, quòd naturâ quidem apti nati ſumus ad virtutem, ſed non quòd eam habeamus ab ortu, ſed ſumus nati ad eam acquirendam: per cõſenſum ſcilicet, & gratiam. Qua ratione ſoluitur dubitatio, quæ ab hæreticis aduerſus nos mouetur, Vtrum perfectus ſit Adam, an imperfectus. Si imperfectus, quomodo perfecti Dei imperfectum eſt opus, & maximè homo? Sin perfectus, quomodo tranſgreditur præcepta? Audiẽt autẽ à nobis, quòd perfectus quidẽ nõ fuit factus in cõſtitutione, ſed aptus ad ſuſcipiẽdã virtutem. Multum enim refert, factum eſſe aptum ad eam acquirendam. Vult autem nos ex nobiſipſis ſaluos fieri. Hæc eſt enim natura animæ, à ſeipſa impelli & incitari. Deinde cùm ſumus ratione præditi, ratione autem conſtet Philoſophia, habemus cum ipſa quandam cognitionem. Hæc ille. Dixit autem paralyticus, *Domine, hominem non habeo, vt cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam: dum venio ego, alius ante me deſcendit.* Quaſi dicat, Domine. 1. non deeſt mihi voluntas. Quid enim æger magis, quàm ſanitatem expetet? Iob.1. Pellem pro pelle, & omne quod habet homo, dabit pro anima ſua. 2. Nec deeſt ſpes: hac ſcilicet de cauſa hic præſtolor aquæ motum. 3. Sed hominem non habeo qui mei curam gerat: quoniam derelictus ſum & pauper. Maxima vtique hominis miſeria, tot annis ſpe ſua fruſtratum eſſe, toto corpore infirmari, & præſtò medelam habere, homine tantùm vno indigere, nec eum aſſequi. Hanc ſententiam detorquere potes ad permulta: vt ſi ciuitatem, ſi clerum, ſi rempublicam, ſi C congregationem aliquam conquerentem de ſua afflictione introduxeris, eamque à defectu Prælatorum emanantem, hoc eam proloquentem facias, quòd hominem non habeat. Myſticè quoque ex hoc loco diſces, pueris in baptiſmate ſuſceptore opus eſſe. Nam ſicut huic homo neceſſarius fuit, qui eum in piſcinam demitteret, hoc ipſo ſcilicet, quòd infirmitas corporis eum ſemet demittere non permittebat: ita quia ætatis imbecillitas & ignorantia infantes occupat, opus habent ſuſceptore, qui pro iis reſpondeat, vt doctè D. Dionyſ. Areop. lib. Eccleſ. hierarch. cap. vlt. docet *Dixit ei Ieſus: Surge, tolle grabatũ tuũ, & ambula Et ſtatim ſanus factus eſt homo, & ambulabat.* Hoc facto oſtendit, quòd non tam aquæ, quàm ipſius verbo, etiam in baptiſmate, ſanitati reſtituimur. Hinc Petrus 1. Epiſt. cap. 2. renatos nos dicit ex ſemine incorruptibili, verbo Dei. Porrò obſerua quàm breuibus verbis vſus ſit. Surge, ait, tolle grabatum, &c. nimirùm vt in momento Deum operari fateamur. Proinde ſtatim dicitur ſuD ſtuliſſe grabatum ſuum. Hoc vtique ipſo nos admonet nihil hæſitare in baptiſmatis virtute. Nec enim obiicienda ſunt innumera illius, qui baptiſatur, peccata, quaſi ſucceſſione Deus egeat, vt illorum purgationem operetur. Medica plus valet arte Deus. Vt dixit, & ſtatim facta ſunt: mandauit, & creata ſunt: Ita ſtatim vbi verbum acceſſerit, peccata eluuntur. Quid enim (ait Chriſtus Matth.9.) facilius eſt dicere, Remittuntur tibi peccata tua, an, Surge & ambula? Vtrumque nimirùm infinitæ, & in momento operantis virtutis eſt. Iſte ſtatim ſanus factus eſt ab omni infirmitate: & nos ſtatim eluimur ab omni peccato. Ezech. 36. Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, vt Rom. 5. Sicut regnauit peccatum in mortem, ita regnet gratia per iuſtitiam. Allegoricè tria hic præcipit Chriſtus omni peccatori neceſſaria. Nam ſicut paralyſis ſpiritualis, peccatum eſt, quo omnes animæ vires velut demortuæ, ſuis deſtituuntur officiis: ſic iſte paralyticus nobis peccato-E rem inſinuat. Hunc niſi homo, id eſt, aliquis pius vir ſua monitione iuuet, & reducat in piſcinam, id eſt, meritum Chriſti ſibi applicandum, aut Chriſtus ipſe præueniat, impoſſibile eſt vt ſanitatem recipiat. Porrò vbi in eum Chriſtus ſuam bonitatem exerere voluerit, tria illi demandabit. 1. Surgere per contritionem, & peccati deteſtationem. 2. Tollere grabatum per pœnitentiam: adeò vt carnem, in qua volutabatur, ſecundum eam viuens, ferat, id eſt, ſpiritui ſubiiciat. Et ſicut exhibuit membra ſua ſeruire iniuſtitiæ, ſic tandem pietati & iuſtitiæ exhibeat. Rom.6. Qui eſca offendit fratrem, carnem non manducet: & quæ ſunt ſimilia. 3. Ambulare demum oportet de virtute in virtutem: nec enim ſatis eſt à peccatis elui, ſed & opera bona exequi oportet. Hinc Pſaltes: Declina à malo, & fac bonum. Auguſtin. Epiſt. 105. ad Sixtũ. Sicut (ait) à vulnere, verbi gratia claudicans, ideò curatur, vt ſanato malo præterito, futurus dirigatur ingreſſus: ſic mala noſtra non ad hoc ſolùm ſupernus medicus ſanat, vt illa iam non ſint, ſed vt de cætero rectè ambulare poſſimus: quod quidem etiam ſani non niſi illo adiuuã-

Cl. Alex. — Dion. Are. — Auguſt.

te poterimus. Libro 6. contra Iul. Pelagian. cap.11. refellit eôs, qui in ſola peccati remiſſione F
Idem. iuſtificationem conſiſtere dicebant,& non in profectu bonorum operum,per Chriſti gratiam
ad vitanda peccata, & carnis deſideria vincendo : cùm Rom.7.dicat Paulus, Video aliam le-
Quid pœnitẽti requiritur. gem in membris meis, &c. infœlix homo, &c. liberat gratia Chriſti. *Tolle grabatum tuum.*
Iam releua affectiones tuas, & doma, in quibus iacebas ſopitus omnibus viribus animæ. *Ambula* de virtute in virtutem: nec enim malum eſt corpus, aut membra ipſius, verumtamen
Baſilius. coërcenda ſunt freno rationis. Baſilius Conſtit.exercit.cap.11. Bonus enim eſt equus:& quantò naturà vegetior & calidior fuerit, tanto melior. Opus autem habet moderatore, nempè
rationis expers exiſtens: ſic nimirùm auriga illo ad ſummum commodum vtitur. Vbi verò
auriga male rexerit pullum, ſæpè & ipſe pullus à via publica præuaricatur, & ad inuia delabi-
Tho. Aqu. tur, ipſum ſeſſorem deferens,&c. Thomas Aquinas lect.2.in Ioan.cap.5.Hæc tria,inquit,Dominus in iuſtificatione præcipit.1. *Surgat*, recedendo à peccato. Epheſ. 5. Surge qui dormis. G
2. *Tollat grabatum*, ſatisfaciendo de commiſſis, ferendo onus pœnitentiæ. Mich. 7. Iram Domini portabo, quoniam peccaui ei. 3. *Ambulet* proficiendo in bono. Chryſoſtom. hom. 68.
Oper. perf.in Matth. Vis ſanus fieri? Tolle lectum tuum,& vade in domum tuam. Peccatum
namque grauiſſima paralyſis eſt, nec paralyſis ſolummodò, ſed paralyſi etiam peius. Huiuſmodi enim homines non ſolùm in otio, vt ita dicam, virtutis viuunt, verumetiam in opere nequitiæ degunt. Et tamen ſi qui hoc pacto diſſolutus iacet, paululum ſe voluerit erigere, confeſtim
ab vniuerſo morbo liberatur. Etſi triginta & octo annos iacueris, nihil tamen prohibebit, ſi
volueris ſanus fieri. Adeſt etiam nunc Chriſtus clamans, *Tolle lectum tuum*: modò velis tu
ſurgere, modò nõ deſperes. Non habes hominem, ſed habes Deũ. Non habes qui te valeat in
piſcinam immittere, ſed habes eum, qui poteſt facere ne tibi opus piſcina ſit. Nõ habes qui te
in piſcinã iniiciat, ſed habes eũ, qui poteſt te iubere, ac dicere, *Tolle grabatum tuum*. Ita nõ po- H
tes dicere, Dũ ego venio, alius ante me deſcendit. Nullus vetat, ſi volueris, in fontẽ gratiarũ deſcendere. Hæc quippè gratia nunquã cõſumitur, nunquã euacuatur: continuè fons hic emanat, & à plenitudine ipſius & corpus & animã omnes curabimus. Adeamus igitur alacri animo.
Nã & Raab meretrix erat, ſed ſaluata eſt. Latro truculẽtiſſimus homo fuit homicida, ſed paradiſi ciuis effectus eſt. *Erat autẽ ſabbatũ in die illo.* Id adiicit Euangeliſta, vt ratio murmuris Iu-
Rupertus. daici intelligatur. Rupertus lib.5.in Ioan. Cur enim ſabbato, ille, quem omnipotens verbũ imperio ſuo ſanat, grabatum ſuum portare imperat: quod apud Iudæos fieri non licebat, dicente
lege, De die ſabbati non inferetis onera per portas veſtras? Cur, inquam, hoc imperat, niſi vt
oſtendat inimicis ſuis Iudæis, mox affuturum, vt ſicut per Prophetam prædixit, non ſolùm
ſabbati, ſed & omnium ſolennitatum, illorum ſtercus ſuper vultus illorum proiiciat? Hoc enim
poſtmodùm cœpit fieri authoritate Spiritus ſancti, ſigna & prodigia facientis, vbi omnes à ſer- I
uitio legis abſoluit, interpretibus voluntatis eius ſanctis Apoſtolis, dicentibus: Quia viſum eſt
Spiritui ſancto & nobis, nihil vltra vobis imponere oneris, quã hæc neceſſaria, vt abſtineatis
ab immolatis ſimulacrorũ, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione: à quibus cuſtodiẽtes vos,
benè agetis. Valete. Sed cùm ſabbatum carnale non curãdum eſſe Dominus opere iniuncto
innuit, cur tali modo, id eſt, deportatione ſabbati, quàm alio quolibet modo, iſtud ſignificare maluit? Planè nonnihil, aut parum boni operis per illã grabati vectationem ſignificauit. Nõ
enim quippiam eius laboris aut oneris in hoc fas eſt ſuſpicari, ſub quali laborantibus quodam
loco dicit: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Siquidem
labor ille & onus illud infirmorum eſt, qui non ſunt ſanitatem conſecuti. Non alius ſine dubio labor, quàm amor huius mundi, qui nondum curatos multis oneribus curuat & reprimit.
Igitur onus illud hic ſignificat, quod quiſquis portat, ſabbatum Domini legitimè celebrat. K
Dicebant ergo Iudæi, Sabbatum eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum. Mos quippè impiorum
eſt, vt ſub prætextu pietatis, pietatem arguant. Sic Simon Phariſæus Luc.7. Hic vtique ſi eſſet
Propheta, ſciret quæ & qualis eſt mulier, &c. Et Iudas, Ioan.12. Vt quid perditio iſta vnguẽti facta? &c. Cæterùm iuſſerat Dominus ſabbatum obſeruare; & in eo ab operibus ſeruili-
Cur ſabbatum inſtitutum. bus abſtinere, multis de cauſis. Primò, in memoriam creationis totius orbis. Nã eo fatemur
Deum requieuiſſe ab omni opere ſuo quod patrarat, Geneſ.2. Præuiderat quippè Deus inſolentes quoſdam futuros Sophiſtas, qui mundum ab æterno eſſe aſſererent, Deóque coæternã
materiam ſtatuerent, vt Hermogenes, Plato, Manes, Marcion, & cæteri, de quibus Tertul-
Tertullia. Philaſter. lianus lib.in Hermogenem, Philaſterius lib.de hæreſibus, Theophilact. lib. 2. ad Autolicũ, &
Theophil. Theodor. Theodoritus in Epitome diuinorum decretorum. Retunduntur autem illi, quòd in ſex diebus fecit Deus cœlum & terram, & omnia quæ in eis ſunt. Secundò inſtitutum eſt ſabbatum,

vt in

A vt in ipſo die reconciliemur, & animi vires ad Deum colligamus. 3. Ne plus æquo ſeruos & bruta labore torqueamus. Cæterùm hoc die non ſpiritualia officia, ſed ſeruilia prohibebâtur. Iere. 17. portare onera ſine neceſſitate. Nehem. 13. & 2. Eſd. 13. At vbi neceſſitas adeſt, & Deus iubet, aut ad Dei refertur gloriam, vt hîc ferre grabatum, id fieri poteſt etiam ſabbato. Hoc die nimirùm Helias fugit à facie Ieſabel, 3. Reg. 19. Machabæi in aduerſarios legis pugnarunt, 1. Mach. 2. Diſcipuli ſpicas vellicarunt, Matth. 12. vtique quòd eos neceſſitas præſens vrgeret. En verò Chriſtus imperat: cur igitur iſte ſanitate reſtituta non obediat? Beda in Ioan. cap. 5. Literã legis ſtultè defendebant ignorando diſpẽſationem eius, qui legis quondam edicta per ſeruum decernens, nunc ipſe aduenicns, tandem legem gratia mutaret: vt quod diu iuxta literam carnales carnaliter obſeruauerant, deinceps ſpirituales ſpiritualiter obſeruandum cognoſcerent. Sabbato quippè carnali, quod iuxta Decalogum cuſtodiebant, populus ab omni opere ſeruili B die ſeptima vacare præceptus eſt. Spirituale autem ſabbatum eſt in luce gratiæ ſpiritualis, quæ ſeptiformis accipitur, non vna, ſed omni die nos ab omni inquietudine vitiorum manere feriatos. Si enim iuxta vocem dominicam, omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, patet liquidò, quia peccata rectè opera ſeruilia intelliguntur: à quibus quaſi in die ſeptimo in perceptione gratiæ ſpiritualis immunes incedere iubemur, nec ſolùm à prauis continere, ſed bonis inſiſtere factis. Quod in hac quoque lectione Dominus typicè oſtendit, cùm eum qui duodequadraginta annos languebat, in die ſabbati non ſolùm ſurgere, verumetiam grabatum tollere & ambulare præcepit: videlicet inſinuans, eos qui longo vitiorum languore tabeſcunt, & Dei ac proximi dilectionis inanes, quaſi à perfecta virtutum ſumma duo minus habent, iam per donũ Spiritus ſancti à vitiis poſſe reſurgere, corúmque diſcuſſo torpore, cũ fraternæ dilectionis honore ad viſionẽ debere ſui properare conditoris. Theophilactus in Ioan. In ſabbato ſanat, do- C cens hominem aliter intelligere ſabbati obſeruationes, non putare coli ſabbatum otio corporali, ſed malorum abſtinentia. Nam benefacere alicui in ſabbato lex non prohibet, quæ lex eſt Dei ſemper benefacientis. *Reſpõdit eis, Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit, Tolle grabatum tuum, & ambula.* Admirari conuenit hominis erga Iudæos in dicendo libertatem, quando vrgentibus illis, & dicentibus, Non tibi licet tollere grabatum tuum per ſabbatum: ipſe cum fiducia prædicat, liberè prædicat benefactorem, *Qui fecit me ſanum, ille mihi dixit.* Veluti huiuſmodi quædam proferens, Deliratis & deſipitis, iubentes ne obediã ei, qui me à tam diuturno & difficili morbo liberauit. Videte ergo cui obedio: huic qui ſolo verbo & in momento me curauit. Eccl. 8. Sermo eius poteſtate plenus eſt. Ego verò num illi morẽ gerere pro beneficio tam celeriter collato debui? En me ſanum fecit: cur non ſicut ſurgere potui, ita grabatũ tollere & ambulare debui? Portò ex hoc paralytici reſponſo diſce, murmurantibus in nos hæreticis nihil D aliud reſpondere, quàm, quod olim Pythagorici ſycophantis, ipſe dixit: Ne curioſè rationes mandatorum ſeu inſtitutionum & Dei, & Eccleſiæ requiramus. Sufficiat reſpondiſſe, Dixit Deus, dixit Eccleſia. *Interrogauerunt ergo eum, Quis eſt ille homo qui dixit, Tolle grabatũ tuũ, & ambula?* Non interrogauerunt eũ, ſed quis eſt qui tibi dixit, Tolle grabatum. Ita ad bonum ſponte excæcabantur, ſurſúmque ac deorſum rapiebant ſabbati violationem, vt ſibi videbâtur. His ſimiles ſunt hæretici, qui quæſtiones emouent: vtique non vt doceantur & inſtruãtur, ſed vt quoquomodo ſycophantiæ & calumniæ anſam arripiant: quod faciunt de minimis quærentes. De iis autem, quæ rei ſubſtantiam explicant, tacentes, vt de ceremoniis potius quàm de ſacramentorũ veritate diſputant. *Is autem qui ſanus effectus fuerat, neſciebat quis eſſet.* Adeò Chriſtus eum ſubitò ſanarat, vt non ei ſciſcitandi quis eſſet, otium datum ſit. Quod factum eſt (ait Cyrillus Alexand. lib. 2. in Ioan. cap. 12.) vt ira Iudæorum aliquantulum deferueſceret. Non E quia ipſe timeret, ne quid irati poſſent aduerſus eum, antequàm vellet, facere: ſed vt exemplo eius declinandum ab iratis diſcamus. Proinde additur, *Et declinauit à turba conſtituta in loco.* 1. Vt diximus, quò litium cauſam & occaſionem fugere doceret: nimirùm litigioſus ſic vitandus eſt,

ceu ſæpè viator
Calcatum ſubitò retulit angue pedem.

2. Tim. 2. Noli verbis contendere: hoc enim nihil prodeſt. 2. Vt nos de fugienda vana gloria inſtrueret. *Poſtea inuenit eum Ieſus in templo.* Nimirũ illuc ſe contulerat, Deo referendarũ actionũ gratia. Idẽ enim nos facere conuenit, vbi ab aliqua afflictione aut corporali, aut ſpirituali erepti fuerimus. *Et dixit ei, Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne quid tibi deterius cõtingat.* 1. His verbis Chriſti elicitur (vt ait Cyrillus) non tantùm in futurum ſupplicia peccatoribus reſeruari, verumetiam multis, ac variis modis eos in hac vita puniri. Quod ita fieri etiam Paulus

Margin notes: Beda. — Theophil. — Libertas in dicendo. — Cyrill Alexand.

teſtatur, clamans, 1. Cor. 11. Ideò inter vos infirmi & imbecilles, & dormiũt multi. Quòd ſi noſmetipſos diiudicaremus, non vtiq; iudicaremur. Dũ iudicamur autẽ à Domino, corripimur, vt nõ cum hoc mundo damnemur. Secundò, obſerua quoque Chriſtũ nõn corpore tantùm, ſed & anima, id eſt, hominem totũ in ſabbato curaſſe: vt in hæreticos doceas, non tantùm in baptiſmo non imputari peccatum, ſed & omninò elui. Et vt doceat nos, quoties pœnitentiam agimus, de omnibus peccatis conteri debere, vt omnia remittantur: alioquin infructuoſa pœnitentia & confeſſio noſtra futura eſt. Tertiò diſce, à morbis corporalibus recidiuum peccatum pernicioſiſſimum eſſe. Fiunt enim poſteriora peiora prioribus. Proinde accepta venia, caue ne relabaris. 2. Pet. 2. Euthym. in Ioan. Ita cùm iã & miraculi rumor defeciſſet, & tumor Iudæorum, occurrit ei qui ſanatus fuerat: volens animam quoque illius meliorem reddere, reperit eũ non in otio & ſegnitie, ſed in templo orantem, vt opinor, ac Deo gratias agentem: & admonet illum, ne deinceps peccet, oſtendens quòd propter peccata ægrotabat. Minatur autem grauiùs puniendum, ſi peccauerit: docens eos, qui poſt pœnam peccati rurſus delinquunt, atrociùs puniendos, tanquam inſenſatos ac contemptores, ſiue in præſenti vita, ſiue in futura, ſiue in vtraque. Quòd ſi ſupplicium peccatorum durauit hic triginta & octo annos, quidnã poterit quiſpiam dicere de futuro ſupplicio? Vtique quòd æternum erit, ac ſine carens. Neque tamen omnes morbi à peccatis oriuntur, neque omnes peccatores ægrotant. Paralyticus quoque, de quo apud Matthæum fit mentio, propter peccatum ægrotabat. Ideò etiam dixit illi, Remiſſa ſunt tibi peccata tua. Admonet interim omnes: eos quidem, qui nondum ægrotauerunt, vt timeant ne morbo corripiantur, & ita corrigantur: eos verò, qui iam morbo ſubiacuerunt, vt timeant ne deteriùs ægrotent, & deinceps cautiùs viuant. Quiſque ergo noſtrum, ſi iam ægrotauit, dicat apud ſeſe, Ecce ſanus factus es, non pecces deinceps, ne quid deterius tibi contingat. Quòd ſi nondum morbo detentus, Apoſtolicum oraculum apud ſe decantet, Bonitas Dei ad pœnitentiam te inuitat: ſed iuxta duritiam tuam & cor impœnitens, iram tibi recondis. Non ſolùm autem corporis membra aſtringens, ſuam oſtendit diuinitatem: ſed etiam dicens, Non pecces deinceps, ſiquidem omnia ſe noſſe ſignificauit, quantumuis etiam arcana. *Abiit homo, & nuntiauit Iudæis, quia Ieſus eſſet, qui fecerat eum ſanum:* vt non ignorarent medicum, ſi quis eorum curari vellet. Non enim accuſans, hæc dixit, ſed eius beneficia prædicans: Ita nos ſuo facto inſtruens, vt pro acceptis beneficiis Deo gratias rependamus, & eius laudes celebremus. Sic Dauid pollicetur ſe facturum, vbi à paralyſi ſpirituali curatus fuerit. Pſ. 50 Docebo, inquit, iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Et rurſus: In medio Eccleſiæ laudabo te. Chryſoſtomus hom. 37 in Ioan. Nec enim iſte tã ſtupidus erat, & tam inhumanus, vt tanti beneficij oblitus, maleuolo id animo loqueretur. Adhæc ſi accuſandi gratia id dixiſſet, non ſanitatem, ſed mandati tranſgreſſionem meminiſſet: ſed profectò magno & fideli animo medicum, & acceptum beneficium profeſſus eſt, quemadmodum & cæcus, cùm inquit, Fecit lutum, & vnxit oculos meos. Ioan. 9. Sic Pſaltes: Venite, inquit, & narrabo quanta fecit Deus animæ meæ. Auguſtin. tract. 17. in Ioan. Ille annunciabat, & iſti inſaniebant. Ille ſalutem ſuam prædicabat, illi ſalutem ſuam non quærebant. Nã *propterea perſequebantur Iudæi Ieſum, quia hæc faciebat in ſabbato.* Cyrill. Alexandrinus lib. 2. in Ioan. c. 131. Hoc inſerit Euangeliſta, vt impudentia Hebræorum non lateat. Quaſi enim non liceret in ſabbato benefacere, quaſi eo die miſereri alicuius lex prohiberet quaſi nihil ex charitate fieri iuberet, & humanitatis laudem & gratiam in illo exterminaret: Ita Ieſum perſequuntur, vt non ſolùm impij, verumetiam imperitiſſimi fuiſſe videantur. Rom. 10. Teſtimonium illis perhibeo, quòd zelum Dei habeant, ſed non ſecundum ſcientiam. Ignorantes autem iuſtitiam Dei, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti.

F G H I K

Euthym. — *Morbi ob peccata.* — *Satisfactio & gratitudo.* — *Chryſoſt.* — *Auguſt.* — *Cyr. Alex.*

Chriſtus Iudæorum de ſabbato violato calumniam refutat; alioquin eiuſdem criminis Deum argui oſtendit: eandem enim Patris & Filij poteſtatem, eoſdem externos effectus eſſe docet. Sed & ſibi complura adeſſe [illegible] teſtimonia demonſtrat, nimirùm à Patre, à Ioanne, ab operibus, à ſcripturis, & à Moſe: quibus & de infidelitate Iudæi conuincantur.

Matth.

A Matth. Marc. Luc. Ioan. 5.

Propterea perſequebantur Iudæi Ieſum, quia hæc faciebat in ſabbato. Ieſus au
tē reſpondit eis, Pater meus vſq; modò operatur: & ego operor. Propterea ergo
magis quærebant eū Iudæi interficere: quia non ſolùm ſoluebat ſabbatum, ſed
& patrem ſuum dicebat Deū, æqualē ſe faciens Deo. Reſpondit itaq; Ieſus, &
dixit eis, Amen amē dico vobis, non poteſt filius à ſe facere quicquā, niſi quod
viderit Patrem facientem. Quæcunque enim ille fecerit, hæc & Filius ſimiliter
facit. Pater enim diligit Filium, & omnia demonſtrat ei quæ ipſe facit, & ma-
iora his demonſtrabit ei opera, vt vos miremini. Sicut enim Pater ſuſcitat mor-
tuos & viuificat, ſic & Filius quos vult viuificat. Neq; enim Pater iudicat quē-
quam: ſed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent Filium, ſicut ho-
norificant Patrem: qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui
miſit illum. Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei
B qui miſit me, habet vitam æternam: & in iudicium non venit, ſed tranſiet à
morte in vitam. Amen amen dico vobis, quia venit hora & nunc eſt, quando
mortui audient vocem Filij Dei: & qui audierint, viuent. Sicut enim Pater
habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio habere vitam in ſemetipſo: & pote-
ſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt. Nolite mirari hoc: quia
venit hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem Filij Dei: &
procedent qui bona fecerint, in reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt,
in reſurrectionem iudicij. Nō poſſum ego à meipſo facere quicquam. Sicut au-
dio, iudico: & iudicium meum iuſtum eſt: quia non quærō voluntatem meam,
ſed voluntatem eius qui miſit me. Si ego teſtimonium perhibeo de meipſo, te-
ſtimonium meum non eſt verum. Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me, &
ſcio quia verum eſt teſtimoniū eius quod perhibet de me. Vos miſiſtis ad Ioan-
nem, & teſtimonium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine teſtimoniū
C accipio: ſed hæc dico, vt vos ſalui ſitis. Ille erat lucerna ardens & lucēs. Vos au-
tem voluiſtis ad horā exultare in lucem eius. Ego autē habeo teſtimoniū maius
Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi Pater, vt perficiam ea: ipſa opera quæ ego
facio, teſtimoniū perhibent de me, quia Pater miſit me: & qui miſit me Pater,
ipſe teſtimonium perhibuit de me: neque vocem eius vnquam audiſtis, neque
ſpeciem eius vidiſtis: & verbum eius non habetis in vobis manens: quia quem
miſit ille, huic vos non creditis. Scrutamini ſcripturas, quia vos putatis in ipſis
vitam æternam habere: & illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me: & non
vultis venire ad me vt vitam habeatis. Claritatem ab hominibus non accipio.
Sed cognoui vos quia dilectionē Dei nō habetis in vobis. Ego veni in nomine
Patris mei, & nō accepiſtis me: ſi alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis.
Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis: & gloriam
quæ à ſolo Deo eſt, non quæritis? Nolite putare quia ego accuſaturus ſim vos a-
D pud Patrem: eſt qui accuſat vos, Moyſes, in quo vos ſperatis. Si enim crederetis
Moyſi, crederetis forſitan & mihi: de me enim ille ſcripſit. Si autem illius literis
non creditis, quomodo verbis meis credetis?

PETRVS Chryſologus ſerm. 31. Bonitas, inquit, virtutum mater, malitia o-rigo vitiorum: virtutes comitatur gloria; inhæret vitiis cognata confuſio: ſicut vitia teguntur dolis, ita illuſtrantur libertate virtutes. Hinc eſt quòd Chriſtus virtutum lux agebat liberè, loquebatur purè, præſtabat vt Deus, patiebatur vt parens, vt Dominus arguebat: Iudæi verò viperinum germē, genitoris occiſio, genitricis mors, dum perimūt Chriſtum, ſynagogæ matris vterum dirupetunt. Verè, ſicut ſcriptum eſt (Matth. 3.) progenies vipe-
E ratum ſummittebant capita, adulabantur lingua, vulnera dabant dolis, blaſphemiis venena fundebant: & quaſi non ſufficeret ad odium contemptus, deſpectus ad iniuriam, ſic Chriſtum perſequebantur inſidiis, tentabant dolis, interrogatione pulſabant, appetebant contumeliis, & tota cupidi ſimulatione vallabant, obiiciebant ſanandos ſabbato, vt ſi nō curaſſet, fieret de impoſſibilitate contēptus: de lege maneret calūnia, ſi curaſſet. Nā ſanato paralytico, *Propterea perſequebātur Iudæi Ieſum, quia hæc faciebat in ſabbato.* Ille verò, ne ſibi ſapere videātur, eludit eorū calūniam. Thomas Aquin. lect. 2. in Ioan. cap. 5. Notandū autē, q Dominus ab hac obiectione diſcipulos purgauit, & quia homines puri erāt, excuſauit p ſimilitudinē hominū. ſc. per exēplū ſacerdotū, qui operabantur in templo in die ſabbati, & ſabbatū nō ſoluebāt. Et Dauid, qui ſub Achimelech ſacerdote in die ſabbati à facie Saulis fugiēs, panes ppoſitionis accepit (Matt. 12.)

Introductio. Pet. Chryſ. *Summa.* Tho. Aqu.

A ſe verò, quia homo erat & Deus, hanc calumniã depulit aliquãdo per ſimilitudinẽ hominũ. F
Luc. 14. Quis veſtrum, ſi ceciderit bos aut aſinus ſuus in puteum, non cõtinuò extrahet eum,
etiam die ſabbati? Aliquãdo verò, & præcipuè hoc in loco factũ ſuũ iuſtum eſſe oſtendit, ſimi-
litudine à Deo ſumpta, dicens, *Pater meus vſque modò operatur, & ego operor*. q.d. Nolite putare
quòd ita ſabbato requieuerit Pater meus, vt nihil tandem operetur. Sed ſicut ipſe & nunc ſine
labore operatur, ita & ego operor. In quo excludit falſum intellectum Iudæorum, qui volentes
Deus ſemper omnib⁹ prouidet. Chryſoſt.
conformari Deo, nullum omninò opus die ſabbati faciendum eſſe cenſent, quòd Deum exi-
ſtimẽt die ſeptimo ab omni opere deſtitiſſe. Chryſoſtom. hom. 37. in Ioã. Ita erigere eos à ter-
ra voluit, ne ampliùs de ipſo tanquam homine, ſed Deo & legiſlatore ſentirent. Quòd niſi ve-
rus filius, & eiuſdem eſſet ſubſtantiæ, excuſatio accuſatione maior eſſet. Neque enim princeps
regium inſtitutum abrogans, & in iudicium vocatus, ſi à rege idem abrogatum in defenſio-
nem ſuam adduceret, abſolueretur, ſed maiori crimini eſſet obnoxius. Verùm cùm dignitates, G
vt in hoc loco, æquales ſunt, proculdubiò comparatio conuenit. Quibus, inquit, criminibus
Deum, iiſdem me abſoluitis. Ideò primùm *Patrem* appellauit, vt etiam inuitis eadem ſibi con-
cedi perſuaderet, ſi modò paternam charitatem reuereantur. Quòd ſi percontaris & quomo-
do Pater operatur, cùm ſeptimo die ab omni opere ceſſauerit: accipe quomodo præuidet, cõ-
tinet, temperat omnia quæ fecit. Cùm igitur ſolem orientem, lunæ curſum, ſtagna, fontes, flu-
uios, naturæ vim ſeminibus, in noſtris & brutorum corporibus progreſſum, cætera omnia qui-
bus hoc totum conſtat, vides: intellige perpetuam patris operationem, qui ſolem ſuum oriri
facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Matth. 5. Et iterum Matth. 6. Si au-
tem fœnum agri, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, quantò magis
vos modicæ fidei? Et de volatilibus: Pater meus, inquit, cœleſtis paſcit illa. Hoc autem Patris
exemplum attulit. Nam ſi ſemper vt homo locutus eſſet, omnes in eadem perſtitiſſent humi- H
litate: hac gratia patris meminit, cùm & creaturæ in ſabbato operantis meminiſſe potuiſſet.
Nam & ſol ab Oriente in Occidentem fertur, flumina labuntur, fontes ſcaturiunt, mulieres
pariunt: ſed vt ipſum non creaturam intelligeres, non attulit creaturæ operantis exemplum.
Tho. Aqu.
Thomas Aquinas lect. 2. in c. 5. Ioan. Et quidem licet Deus in ſabbato requieuerit à nouis crea
turis condendis, nihilominus tamen ſemper & continuè vſque modò operatur, creaturas in
eſſe conſeruando. Signanter autem dicit in præſenti, *Vſque nunc operatur*, non autem per præ-
teritum, *operatus eſt*, vt deſignet continuationem diuini operis. Nam poſſent imaginari Deum
eſſe cauſam mundi, ſicut artifex eſt cauſa domus, quantum ad fieri tantùm: vt ſicut domus ma
net, etiam ceſſante operatione artificis, ita & mundus diuino influxu ceſſante ſubſiſteret. Sed
ſecundum Auguſtinum Deus ita eſt cauſa omnium creaturarum, vt ſit etiam cauſa ſubſiſten-
Deus nunquam ceſſat ab opere.
di. Quia ſi eius potentia ad momentum ceſſaret, ſimul & illius omnia effecta, ſeu virtutes om- I
nes naturales quieſcerent. Hoc autem tale eſt, ac ſi dicerem, tamdiu aërem clareſcere, quandiu
à ſole illuſtratur. Et huius quidem manifeſta ratio eſt: quia ea quæ cauſam habent quantum
ad fieri, ſolùm ceſſante cauſa ſubſiſtere poſſunt. Ea verò quæ non ſolùm fieri, ſed etiam ſubſi-
Athanaſ.
ſtentiæ cauſam habent, continua conſeruatione cauſæ indigent. Athanaſius ſer. 3. contra Aria-
nos. Illud autem *vſque nunc*, inquit, ſignificat eũ æternaliter à patre exiſtere. Rationis enim, ſiue
verbi proprium eſt operari opera patris, & non eſſe extra eum. Si autem quæ pater operatur,
eadem & filius operatur, & quæ filius creat, ea ſunt patris creaturæ, & tamen (ô Ariane) patris
filium, opus creaturamque cenſeri vis: ſequitur vt aut ipſe ſeipſum operetur, & creet: quan-
doquidẽ quæ operatur pater, ea ſunt & filij opera. quod abſurdũ fuerit, & impoſſibile. Aut vt
dũ creat, & operatur opera patris, ipſe non fuerit opus aut creatura, ne ipſe author rerũ & cauſa
effectrix in rebus creãdis reperiatur id efficere, quod effectus eſt, aut potius non poſſe efficere. K
Quomodo enim, ſi ſecundũ vos ex nõ entibus extitit, potis eſt non entia, vt entia ſint, condere
atq; architectari? Quòd ſi, quamuis creatura ſit, creaturas tamen eũ condere velis, idẽ in omni-
bus rebus creatis intelligẽdum erit, vt & ipſæ ſe creare poſſint. Quòd ſi id à vobis admittatur,
qui vſus erit verbi, cùm poſſint inferiora à ſuperioribus procreari, aut quomodo ſingula, cũ fue
rint in initio rerũ, audire potuiſſent vocẽ Dei: Eſto, & efficiare, ſi eo modo cõderẽtur? Sed neq;
ſcriptum eſt, neque poſſibile eſt. Eorũ enim quæ creantur, nullũ eſt ſui cauſa efficiens. Omnia
ſiquidem per verbũ effecta ſunt: neq; illud operatum fuiſſe omnia, ſi ipſum ex numero operũ
aut rerum conditarum fuiſſet. Neque enim Abel vel Angeli quicquam creare poſſunt, quin &
ipſi ſint creaturæ, quamuis in diuerſam ſententiam Valentinus, Marcion & Baſilides erant,
& vos vnà cum eis, vt aſſeclas decet & æmulatores. Vtrumq; igitur de patre & filio dici poteſt,
Gaudẽtius.
nimirùm quòd quieuerit ab operibus quæ patrarat, & quòd vſque nunc operetur. Gaudentius
Brixienſis,

A Brixienſis,tract.8.De Exodi lectione.Cautè,inquit,loquitur ſcriptura diuina,non abſolutè re- *Quomodo*
quieuiſſe Deum ab operibus ſuis,ſed ab operibus quæ cœperat Deus facere. Non omnipoten- *Deus quie-*
tem,& imperio ſermonis cuncta faciētem,laboraſſe exiſtimes, cùm requieuiſſe & ceſſaſſe de- *uerit, &*
ſcribitur:cùm & alia voluntati ſuæ placita operari non deſinat,ſicut teſtatur in Euangelio Do- *tamen vſ-*
minus Ieſus,dicens:Pater meus vſque modò operatur,& ego operor. Requies igitur Dei non *que nunc*
laboris remedium,ſed cœptorum finis eſt operum. Siquidem poſtquàm perfecit mundum,o- *operatur.*
pus ſuum regere non deſiſtit. Ipſius enim nutu omnium rerum natura curſum ſuum vel iuſſa
peragit,vel prohibita ſubtrahit. Gregor.Nanzanz.Orat.4.de Theolog.In hunc quippè ſenſum Greg. Nſs.
verba hæc accipio,Quæcunque pater facit,eadem & filius ſimiliter facit: nō quòd ſimilia ſint
vtriuſque opera,ſed quòd par ſit vtriuſque poteſtas atque authoritas. Atque hoc fortaſſe eſſe
queat quod ait Chriſtus, Vſque modò pater operatur,& ego operor: quāquam etiam his ver-
B bis,eorum quæ ab eo creata ſunt, gubernatio atque conſeruatio intelligi poteſt: vt indicat il-
lud,Qui facit Angelos ſuos ſpiritus,& fundat terram ſuper ſtabilitatem ſuam: cùm ſemel hæc *Operatio nō*
firmata atque ſtabilita ſit, & illi procreati. Quò etiam pertinet,quòd firmari tonitru dicitur,& *de ſola crea*
ſpiritus creari,quódque ipſa quidem creationis ratio iam extitit. Cæterùm nunc quoque vim *tione,ſed*
ſuam exercere non deſinunt. Hilarius lib.7.de Trinitate,ſic locum iſtum examinat,ac ſi Chri- *& de con-*
ſtus moneat hoc opus non modò ſuū eſſe,ſed & patris. Vnde fiat,vt ſi quis propter illud Chri- *ſeruatione*
ſtum calumnietur,calumnietur & patrem. Et lib.9. de Trinit. Quòd ſi,inquit,pater operatur *eſt.*
in filio,ſecundum quod ipſe ait: Verba quæ ego loquor vobis, non ego loquor, ſed pater qui Hilarius. Idem.
in me manet, ipſe facit opera ſua. Vidéſne quid hoc ſit: Pater meus vſque modò operatur?
Hoc enim ideò ait, vt paternæ naturæ in ſe intelligeretur maieſtas in ſabbati opere poteſtatis
ſuæ vſa natura. Cùm enim in ſe operante operetur pater, ipſe neceſſe eſt operante patre ope-
C retur:atque ideò ait,Pater meus vſque modò operatur:vt ipſum illud præſens dictorum atque
geſtorum per ſe opus,paternæ in ſe naturæ exiſtimaretur operatio. Id enim quod vſque mo-
dò operatur, vnum atque idem dicti temporiſque momentum eſt: vt non aliud quod opus
eſſe patris, quàm ſuum,hoc quod agit,crederetur, cùm per id quod pater vſque modò ope-
ratur,hæc ipſa eſſet patris ſub eodem tempore ſermonis operatio. Ac ne fides intra cognitio-
nem tantùm patris relicta à vitæ æternæ ſpe abeſſet,continuò ſubiecit, *Et ego operor:*vt hoc ip-
ſum quod modò operetur pater,operetur & filius. Ac ſic perfectam fidē docuit, cùm id quod
modò eſt,eiuſdem temporis opus ſit, & id quod operatur pater & filius, extra ſingularis ſit v-
nionem. Sed geminatus eſt audientium dolor. Id enim ſequitur: *Propter hoc magis quærebant*
eum Iudæi interficere,quòd non ſolùm ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum proprium dicebat De-
*um,æqualem ſe faciens Deo.*Cyrillus Alexand.lib.2.in Ioan.c.134. Ad maiorem incitatur crude- Cyr. Alex.
D litatem animus Iudæorum, & cùm oportet eos verbis Chriſti ad melius commutatos fuiſſe,in
cædem eius incenduntur,qui rebus magis quàm verbis nihil in Deum commiſſum docebat,
ſed homini ſalutem ſuam in ſabbato largitus eſt. Et vt maioribus impietatis ſeipſos vinculis
ſtringant,non poſſunt ferre ſingulari quodam modo patrem Chriſti Deum appellari. Non e-
nim intelligebant verbum Dei, vitam ex patre fluentem, vnigenitum ſcilicet eius filium, per
quem propriè ac verè Deus & dicitur, & eſt pater, hominem propter nos eſſe factum. Non
eſt enim propriè atque verè pater noſter, ſed adoptione: non natura ad illam nos dignitatem,
verùm propter Chriſtum qui in nobis per Spiritum ſanctum habitat, aſcendimus. Homi-
nem igitur eſſe videntes, & habitantem in eo Deum non cognoſcentes, ferre non poterant,
ſingulari, vt diximus, modo Deum ab eo patrem appellari. Rectè namque id ſolùm in-
telligebant, quia cuius verè ac propriè pater eſt, is ſecundum naturam æqualis Deo *Deus pater*
E eſt, quod in maiorem eos inſaniam incitabat. Peccatum enim blaſphemiæ illi impin- *naturalis*
gunt, maius vtique violatione ſabbati, vt obſeruat Albertus Magn.in Ioan. Matth.12. Spiri- *eſt Chriſti.*
tus blaſphemię non remittetur. Et poſt multa ſequitur: Qui dixerit contra Spiritum ſanctum, Alb. Mag.
non remittetur ei neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Leuit.24. Educ blaſphemum extra
caſtra,& ponent omnes qui audierunt, manus ſuper caput eius: & lapidet eum vniuerſus po-
pulus.*Et ideò quærebant Iudæi interficere,*ſecundum præceptum legis,Leuit.24. Qui maledixe-
rit Deo ſuo,portabit peccatum ſuum:& qui blaſphemauerit nomē Domini,morte moriatur.
Et repetunt cauſam perſecutionis priorē.*Quia non ſolùm ſoluebat ſabbatū,* ſicut illi calūniantes
dicebant,*ſed & patrem ſuum* naturalē & conſubſtantialem,*dicebat Deū*,quod illi blaſphemiam
eſſe dicebant. Ioan.10. Nos de bono opere non lapidamus te,ſed de blaſphemia:quia tu homo
cùm ſis, facis teipſum Deum. Sed quia etiam ipſi patrem vocabant Deum. Deut.32. Nun-
quid ipſe eſt pater tuus, qui poſſidet te? fecit & creauit te? Ideò addunt, *æqualem te facis Deo,*

per æqualitatẽ naturæ & poteſtatis. Hoc alij per adoptionem filij Dei vocati, qui Deum pa- F
Chryſoſt. trem inuocabant, non dicebãt. Et hoc quidem, vt dicit Chryſoſtomus: Si patrem ſuum per naturam diceret, & non operibus demonſtraret, blaſphemia eſſet: ſed quia per opera hoc demõſtrabat, contradicere Iudæi non poterant: & ideò quærebant eum interficere. Sap. 2. Promittit ſcientiam Dei ſe habere, filium Dei ſe nominauit. Et ibidem infrà: Gloriatur patrem ſe habere Deum, æqualem ſe faciens Deo.
Auguſt. Auguſtinus tract. 17. in Ioan. oſtẽdit Chriſtum fuiſſe quidem patri æqualem, ſed talem ſeipſum minimè feciſſe. Quis erat, inquit, neſciebant: talem tamen ſe prædicari agnoſcebant, quia patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo. Nónne erat ergo æqualis Deo? Non ipſe ſe faciebat æqualem Deo, ſed ille illum genuerat æqualem. Si ſeipſum faceret æqualem Deo, caderet per rapinam. Qui enim ſe voluit æqualem facere Deo, cùm non eſſet, cecidit, & ex Angelo factus eſt diabolus: & hanc ſuperbiam homini propinauit, vnde ipſe deiectus eſt. Nam hoc dixit homini, cui ſtanti lapſus inuidit: Guſtate, G

Aliud eſt Chriſtum eſſe patri æqualem, aliud talẽ ſe facere.

& eritis ſicut dij: id eſt, vſurpatione rapite quod facti non eſtis, quia & ego rapiendo deiectus ſum. Non hoc prodebat, ſed hoc ſuadebat. Chriſtus autem æqualis patri natus erat, nõ factus, natus de ſubſtantia patris. Vnde illum ſic commẽdat Apoſtolus: Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. Quid eſt, non rapinã arbitratus eſt ſe æqualem Deo? Non vſurpauit æqualitatem Dei, ſed erat in illa, in qua natus erat. Et nos æqualẽ Deo quomodo dicemus eum, qui ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens? Non ergo ſe exinaniuit, amittens quod erat, ſed accipiens quod non erat. Hanc formã ſerui contemnẽtes Iudæi, Dominum Chriſtum æqualem Deo intelligere non poterant, quãuis de ſe hoc dicere minimè dubitabant: & ideò ſæuiebant, & adhuc tamen eos ille perferebat, & ſanitatem ſæuientiũ requirebat. *Reſpondit itaque Ieſus, & dixit eis, Amen amen dico vobis, nõ poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientem.*
Alb. Mag. Albert. Mag. in Ioã. Hic incipit doctrina de vtili poteſtate reparationis naturæ conditæ, per quam Chriſtus ſe oſtendit Deum, & Deo patri æqualẽ. H
Diuiditur autem in duas partes. In quarum prima ſe promittit patri æqualem per poteſtatem operandi & iudicandi. In ſecunda autem oſtendit Iudæorum iuſtam condemnationem, quia hoc non crediderunt: ibi, Vos miſiſtis ad Ioannem, &c. Adhuc anterior pars diuiditur in duas. In prima probat ſe patri æqualẽ. Sed quia ex hoc aliquis crederet quòd à patre non eſſet genitus, ideò in ſecunda oſtendit ſe hanc æqualitatem à patre habere per generationem: ibi, Non poſſum ego à me ipſo facere quicquã. Adhuc prior harũ ſubdiuiditur in duas. In quarũ prima dictam oſtendit æqualitatem. Sed quia illa maximè oſtẽditur ex virtute ſuſcitationis mortuorum: ideò in ſecunda oſtendit, qualiter virtus iudicandi & ſuſcitandi mortuos eſt in ipſo: ibi, Amen amen dico vobis quia venit hora. Adhuc prima harum diuiditur in duas. In quarum prima oſtendit ſe indiuiſam potentiam à patre habere. In ſecunda oſtendit, per opera maxima ſe I
habere æqualitatem potentiæ patris: ibi, Et maiora his demonſtrabit ei. In prima harũ tres ſunt paragrafi: in quorum primo, per hoc quod eſt ars patris, oſtendit quòd indiuiſam à patre habet operationem. In ſecundo, per hoc quod habet à patre indiuiſam operationẽ, oſtendit quòd indiuiſam habet potentiam. In tertio autem, vtriuſque horum oſtendit cauſam. Dicit ergo, *Reſpondit itaque Ieſus* ad hoc quod illi blaſphemantes, Chriſto blaſphemiam imponebant: *& ait eis, &c.* Iob 13. Priùs vos oſtendens fabricatores mendacij, & cultores peruerſorũ dogmatum. *Non poteſt filius*, qui per naturã eſt filius: hoc eſt, non habet potentiã filius, *à ſe*, quã habeat ab alio (quia habet omnem ſuam potentiã à patre) *quicquam facere*. Ioan. 17. Omnia mea tua ſunt, & clarificatus ſum in his. Ioan. 7. Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me patris. *Niſi quod viderit*, vt ars & ſapientia patris. 1. Cor. 1. Chriſtum Dei virtutem & ſapientiam. Sapientia enim genita, & lux, in qua Deus fecit omnia, videt quicquid facit artifex primus. Et hoc eſt K
quod dicit, *Niſi quod viderit patrem facientem*. In intellectu enim paterno videt verbum, quod eſt ars & ſapientia patris. Ideò enim verbum cordis paterni dicitur, Pſalm. 44. Eructauit cor meum verbum bonum. Ideò etiam dicitur candor lucis paternæ: quia videt in lumine ſuo quicquid pater habet in ſe. Sapien. 7. Candor enim eſt lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula. Ideò etiam dicitur ſplendor gloriæ ipſius: quia ſplendor in corde patris ſuper omnia quæ ſunt patris. Hebr. 1. Qui cùm ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius. Ideò etiam dicitur ſplendens in omni munditia & ſanctitate patris. Pſalm. 109. Ex vtero ante luciferum genui te in ſplendoribus ſanctorum. In quantum ergo eſt ars plena rationum omniũ viuentiũ, & candor lucis æternæ, & ſplendor gloriæ, & ſapientia patris, videt omnia quæ pater: & ſic à ſe non poteſt facere quicquam, niſi quod viderit patrem ſecũdum ingenitã potentiam facientẽ. Omnem enim potentiam genitoris habet ab eo per generationem: & ſic æqualis eſt ſibi per

Quomodo filius videt patrem.

potentiam

A potentiam. Nec habet aliquam potentiam niſi à patre: & ſic à ſe nullam habet. Nec à ſe habita potentia quicquam facere poteſt, vt authoritas ſit in patre, & æqualitas naturalis potentiæ per generationem ſit in filio. Ioan. 8. Ego quod vidi apud patrem meum, loquor. Cyrillus Alex. lib. 2. in Ioan. cap. 135. Ita, inquit, magna voce ad inuidentes & perſecutores dicere videtur: Non honorari à me ſabbatum putatis, quia hominem eo die curaui? Sed ego numquam id feciſſem, niſi hoc quoque à patre fieri viderem, qui per me mundum etiam ſabbati gubernat. Impoſſibile, inquit, eſt, cùm filius eius ex eo naturaliter ſim, me aliud velle, aut aliud facere, quàm quod pater & velit & faciat: non quia quaſi exemplo quodam didicerim, aut quia voluntate imitandum eſſe patrem iudicauerim: ſed quia naturę legibus ad eandem operationem atque conſiliũ conſcẽdo. Id certè ſignificari puto, cùm dicitur *à ſeipſo filius nihil quicquam poſſe facere:* & ſic piè omnis ſenſus ad obſequium Chriſti capietur. Sed inſultabit forſan his verbis, quaſi pabulo enutritus, veritatis inimicus, dicens: Si æqualis patri filius eſſet, nec minor vllo modo ſecundum naturam, cur apertiſſimè nihil poſſe à ſeipſo facere, niſi quod viderit patrem facientem, affirmat? Clarè namque his verbis nihil à ſemetipſo facere dicit: quod non diceret, niſi ſuperiorem ſemetipſo patrem cognoſceret. Sed oportebat te, ô homo, diligenter priùs horum verborum poteſtatem rimari, quàm ita temerè nobis inſultare. Qua enim ratione ab æqualitate patris filium detrudis? cùm dictum non ſit, ideò non poſſe à ſeipſo quicquam facere, quia nihil poſſit, niſi pater ei conceſſerit, ſed potiùs quòd viderit patrem facientem. Gregor. Nanz. Orat. 4. de Theolog. Sed quomodo illud accipiendũ, quòd patrem facientem videre dicitur, atque ita facere? An vt qui formas ac literas pingunt, eò quòd veritatem aliter aſſequi nequeant, niſi exemplar ſuum intueantur, atque inde velut manu ducantur? Quî verò quadrat, vt ſapientia magiſtro opus habeat? Nihilne efficiet niſi edocta? Quid? paterne aliquid facit, aut fecit? Vtrum tandem alium mundum pro præſenti mundo priùs coagmentauit, ac futurum coagmentabit, vt eos ſibi filius ad imitãdum proponens, alterum quidem iam procreauerit, alterum autem procreaturus ſit? Quatuor ergo hac ratione mundi erunt, duo à patre, duo à filio effecti? O ſupinam væcordiam! Age, cùm lepras purgat, dæmones morbóſque profligat, mortuos ad vitam reuocat, ſuper mare pedibus ingreditur, aliáque omnia facit quæ fecit, quo exemplo hæc facit? An pater priùs aliquando eadem hæc fecit? Nónne perſpicuum eſt earundem rerum formas à patre quidem velut conſignari, à filio autem peragi, non ſeruiliter, ſed peritè & heriliter, atque, vt aptiùs loquar, paternè? In hunc quippè ſenſum verba hæc accipio, *Quæcunque pater facit, eadem & filius ſimiliter facit.* Non quòd ſimilia ſint vtriuſque opera, ſed quòd par ſit vtriuſque poteſtas atque authoritas. Et quidem Greg. Nanz. non ſimilia vtriuſque opera intelligit, ea quæ dicuntur à ratione relatiua ſeu perſonali. Proinde non ſequitur ex eo, quòd quæcunque facit pater, eadẽ facit & filius: filium generare, ſicut & pater generat. Nec enim hic agitur de relatiuis & perſonalibus actionibus quæ ab intra ſunt, ſed de effectibus potentiæ, quæ ad Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum æqualiter pertinent. Hinc fit, vt Hilarius ſcribat diſcerni relationes inter Patrem & Filium, in eo quod Chriſtus ait, *filium videre patrem facientem.* Alioquin, vt Auguſtinus obſeruat, quis facilè explicabit, quomodo filius hoc videat? Sic enim habet tractatu 18. in Ioan. Quæris, vt opinor, noſſe filium facientem: quęre priùs noſſe filium videntem. Certè quid enim ait? *Non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientem.* Intende quod dixit, niſi quod viderit patrem facientẽ. Præcedit viſio, & ſequitur effectio. Videt enim vt faciat. Tu quid quæris iã noſſe quomodo faciat, cùm nondũ ſcias quomodo videat? Quid curris ad id quod poſterius eſt, relicto quod prius eſt? Videntẽ ſe dixit & facientẽ, nõ facientẽ & videntem: quia non poteſt à ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrẽ facientem. Vis vt explicem tibi quomodo faciat? Tu mihi explica quomodo videat. Si hoc explicare tu non potes, nec ego illud. Si tu hoc percipere nondũ es idoneus, nec ego illud. Vterque ergo noſtrũ quærat, vterque pulſet, vt vterque accipere mereatur. Quid quaſi doctus calumniaris indocto? Ego ad faciendũ, tu ad vidẽdum, ambo indocti à magiſtro quæramus: non in ſchola eius pueriliter litigemus. Tamen ſimul iã didicimus, quia omnia per ipſum facta ſunt. Ergo manifeſtũ eſt, quia non alia opera pater facit, quæ videat filius, vt & ipſe faciat ſimilia: ſed eadem opera facit pater per filium, quia omnia per verbum facta ſunt. Interim verò per id, quod filius videt patrem, relatio filij ad patrem intelligitur, & coæterna illa generatio. Hilarius lib. 7. de Trinit. Et vt, inquit, maneret ſalutaris in patre & in filio confeſſionis noſtræ ordo, naturam natiuitatis oſtendit, quæ poteſtatem efficiendi non per incrementa indulgentiarum ad vnũquodque opus virium ſumeret, ſed de cognitione præſumeret: præſumeret autem non de aliquo

Cyr. Alex.

Quomodo filius à ſeipſo nihil facit.

Greg Naz.

Greg Naz.

Aliud actiones perſonales, aliud externa.

Hilarius.

Auguſt.

Qua viſio, qua actio.

Filij ad patrem relatio.

Hilarius.

operis corporalis exemplo, vt aliquid pater priùs faceret, ad quod poſtea filius facturus eſſet:
ſed cùm natura Dei in natura Dei ſubſtitiſſet, id eſt, ex patre filius natus eſſet, per virtutis ac
naturæ in ſe paternæ conſcientiam, nihil ab ſe, niſi quod patrem facientem vidiſſet, filium fa-
cere poſſe teſtatus eſt. Et cùm vnigenitus Deus paternæ virtutis operationibus operaretur, tã-
tum ſibi ad faciendum præſumeret, quantum in conſcientia ſua eſſet, inſeparabilem in ſe Dei
patris, quam per legitimam natiuitatem obtinebat, poſſe naturam. Non enim corporalibus
modis videt, ſed viſus ei omnis in virtute naturæ eſt. Denique ſubiecit: *Omnia enim quæcunque
pater facit, eadem & filius facit ſimiliter. Similiter* illud ad ſignificationem natiuitatis adiecit:
omnia verò & *eadem*, ad oſtendendam naturæ veritatem loquutus eſt. In his enim, quæ &
quæcunque, & eadem ſunt, nec diuerſitas poteſt eſſe, nec reliquum. Atque ita in natura
eadem eſt, cui eadem omnia poſſe naturæ ſit. Vbi verò ſimiliter per filium eadem omnia
fiunt, ſimilitudo operum ſolitudinem operantis excluſit, vt omnia quæ pater facit, ea- G
dem & omnia faciat ſimiliter & filius. Hæc eſt vera natiuitatis intelligentia, & fidei no-
ſtræ, quæ ex naturæ diuinæ virtute, vnius indifferentiſque diuinitatis veritatem in patre &
filio confitetur abſolutiſſimum ſacramentum, vt eadem faciendo, filius ſimiliter faciat, &
ſimiliter faciendo, eadem ſint ipſa quæ faciat: quia ſub vna hac ſignificatione teſtentur & ſimi-
liter facta natiuitatem, & eadem facta naturam. Tenet itaque reſponſionis Dominicæ ordo
Eccleſiaſticæ fidei integrum ordinem, vt nec diſcernat naturam, & ſignificet natiuitatem.

Alb. Mag.

Porrò indiuiſam operationem oſtendit, vt ſcribit Alb. Magnus, adiiciens, *Quæcunque enim ille
fecerit* per potentiam naturalem & ſubſtantialem, *hæc & filius*, eiuſdem potentiæ naturalis &
ſubſtantialis, *ſimiliter*, hoc eſt ex eadem & ſimili potentia, *facit*: quia vna potentia trium, ſi-
cut vna eſt ſubſtantia trium. Et aduerbium Similiter, quod hîc ponitur, veritatis eſt expreſ-
ſiuum. Hoc eſt ergo quod dicit: Et ſic omnia videt operanda quæ pater, & omnia facit eadẽ H
potentia qua pater. Ioan. 3. Omnia dedit illi pater in manu, hoc eſt in poteſtate. Et ſic filius nõ
imbecillis eſt, ſed generatione accepit eandem cum patre poteſtatem & operationem. Cyr.
Alex. lib. 2. in Ioan. cap. 135. Itaque, inquit, quoniam in ægrotum hominem die ſabbati miſe-
ricors fuit, ac propterea Iudæi vt iniquum perſequebantur, reconciliare illos his verbis voluit,
& ita Deum patrem etiam in ſabbato miſericorditer facere affirmat. Numquam enim quæ
ad ſalutem noſtram faciunt, prætermiſit. Quarè dicebat, Pater meus vſque modò operatur, &
ego operor. Quibus ne magis mouerentur, adiecit: Non poteſt filius à ſeipſo facere quicquã,
niſi quod viderit patrem facientem. Quæcunque enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter fa-
cit. Quoniam enim, inquit, ſemper & in ſabbato quoque miſericordem eſſe patrem video:
idcircò ego etiam in ſabbato miſericorditer facio. Non enim poſſum ſubſtantiam patris cõ-
mutare, cùm vnum atque idem cum patre ſecundum naturam ſim. Quare vt ab ipſo ſum, ita I
omnia quæ ipſe peragit, facio. Qui autem dicunt patrem primò facere, deinde filium opera
illius imitari, magna imperitia laborant. Quomodo enim ſeorſum, vt ita dicam, ac ſolus abſ-
que filio pater vnquam operabitur? cùm virtus eius, qua operatur, ſit filius, qui æternaliter ineſt
& voluntatis eius, motioniſque, vt ita dixerim, in agendo expreſſiuus? Quòd ſi contendunt
expectari à filio patris operationem, vt eam imitari poſſit: oſtendant nobis abſque filio à pa-
tre vnquam aliquid eſſe factum, aut quod ad rem pertinet, aliquem diſſolutum membris à
patre abſque filio curatum afferant, vt poſſint per imitationem patris à filio hunc hominem cu-
ratum fuiſſe nobis perſuadere. *Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei quæ ipſe facit.*

Eadem potentia Patris & Filij.

Cyrill. Alexand.

Tho. Aqu.

Thomas Aqu. lect. 3. in cap. Ioan. 5. Aſſignat, inquit, rationem vtriuſque, ſcilicet originis, &
magnitudinis poteſtatis filij: quæ quidem ratio aſſignatur ex dilectione patris, qui diligit filiũ.
Vnde dicit, *Pater enim diligit filium.* Sed ad ſciendum quomodo dilectio patris ad filium ſit ra- K
tio originis, ſeu communicationis poteſtatis filij, attendendum eſt, quòd dupliciter aliquid
diligitur. Cùm enim bonum ſolum ſit amabile, aliquod bonum poteſt ſe dupliciter ad amorẽ
habere, ſcilicet vel vt cauſa amoris, vel vt ab amore cauſatum. In nobis autem bonum cauſat
amorem. Nam cauſa amoris noſtri ad aliquem eſt bonitas eius. Non enim ideò bonus eſt,
quia nos eum diligimus, ſed ideò diligimus eum, quia bonus eſt. Vnde in nobis amor cauſa-
tur à bono. Sed in Deo aliter eſt: quia ipſe amor Dei eſt cauſa bonitatis in rebus dilectis: quia
cùm Deus diligit nos, ideò boni ſumus. Nam amare nihil aliud eſt, quàm velle bonum ali-
cui. Cùm ergo voluntas Dei ſit cauſa rerum, quia omnia quæcunque voluit Dominus, fecit,
vt dicit Pſalmus: manifeſtum eſt, quia amor Dei cauſa eſt bonitatis in rebus. Vnde Diony-
ſius 4. cap. de diu. nominib. dicit, quia amor diuinus non permiſit eum ſine germine eſſe. Er-
go ſi conſideremus originem filij, videamus vtrum amor, quo pater diligit filium, ſit principiũ
originis,

Dilectio qua pater diligit filij cauſa communicationis poteſtatis.

Dion. Areo.

A originis, vel procedat ab ea. Amor autem in diuinis dupliciter accipitur, ſcilicet eſſentialiter,
ſecundum quod pater diligit, & filius, & ſpiritus ſanctus: & notionaliter, ſeu perſonaliter, ſe- *Quid dilectio.*
cundum quod ſpiritus ſanctus procedit, vt amor. Sed neutro horum modorum amor dictus
poteſt eſſe principium originis filij. Nam ſecundum quod accipitur eſſentialiter, ſic importat
actum voluntatis. Si ergo eſſet principium originis filij, ſequeretur quòd pater genuiſſet filiũ
voluntate, non natura: quod eſt erroneum. Similiter eſt, nec amor notionaliter principium
ſumptus, quia pertinet ad ſpiritum ſanctum: quia tunc ſequeretur quòd ſpiritus ſanctus eſſet
principium filij: quod eſt erroneum. Sic ergo dicendum, quòd ratio iſta non ſumitur ex dile-
ctione, vt ex principio, ſed vt ex ſigno. Cùm enim ſimilitudo cauſa ſit dilectionis (omne enim
animal diligit ſimile ſibi) vbi inuenitur perfecta ſimilitudo Dei, ibi inuenitur & perfecta dile-
ctio Dei. Perfecta autẽ ſimilitudo patris in filio eſt, ſecundũ illud Col.1. Qui eſt imago inuiſibi-
lis Dei. Heb.1. Qui cũ ſit ſplẽdor gloriæ, & figura ſubſtãtiæ eius. Perfectè ergo filius à patre di-
B ligitur: & ideò quia perfectè diligit eũ, ſignũ eſt quia pater omnia oſtenderit ei, & cõmunica-
uerit ei ſuã poteſtatẽ & naturã. Et de huius dilectione dicitur ſuprà 3. Pater diligit filiũ, & omnia
dedit in manu eius. Et Matth.3. Hic eſt filius meus dilectus. Eapropter adiicit, *Et omnia demon-* Theophil.
ſtrat ei quæ ipſe facit. Verùm inquit Theophilactus in Ioan. Interrogo Arium & Eunomium, *In Arium & Eunomium.*
quomodo docet pater filium? in ſapientia, vel non? Omninò in ſapientia. Quæ autem ſapiẽ-
tia Dei? Nónne ipſe filius? Etiam profectò. Itaque filius docet ſeipſum. Papæ! quanta veſtra
inſipientia! Si quidem quaſi puerum quendam traditis patri filium erudiendum. Ego autem
cùm Dei ſapientiam aſſero, ſi quid nouit pater, non ſine filio poteſt. Ipſe enim eſt eius poten-
tia. Quòd autem hæc vera ſint, audi: quia quæcunque facit pater, ea ſimiliter & filius facit. Si
pater, cum poteſtate & virtute: & filius ſimiliter. Non igitur inferior filius patre. Euthymius in Euthym.
Ioan. Neque enim, inquit, videt ſicut diſcipulus, nec pater demonſtrat ſicut & præceptor: ſed
C hic quidem demonſtrat ſicut mens, quæ formas earundem rerum intelligendas præbet: ille
autem videt ſicut ſermo, qui ea quæ ad intelligendum data ſunt, perfecit: & ita eis commu-
nes ſunt omnes diuinæ res & cauſæ. Thomas. Aqu. Sciendum eſt enim, quòd dupliciter po- Thomas.
teſt aliquis alicui ſua opera demonſtrare, vel quantum ad viſum, ſicut artifex ea quæ facit, de-
monſtrat diſcipulo, vel quantum ad auditum, ſicut quando verbo inſtruit eum. Quocunque
ergo iſtorum modo accipiatur, *Demonſtrat*, ſequi poteſt duplex inconueniens: quod tamen
non eſt in iſta demonſtratione, qua pater demonſtrat filio. Si enim pater dicatur demonſtrare *Demonſtratio quomodo fiat à patre.*
filio, quantum ad viſum, primò quidem ſequitur in iſtis inferioribus, quòd priùs operetur ali-
quid quod alteri demonſtrat: Deinde quòd ſeorſum ab eo cui demonſtrat. Sed pater non de-
monſtrat filio ea quæ priùs facit: quia ipſe filius dicit Prou.8. Dominus poſſedit me ab initio
viarum ſuarum, antequàm quicquam faceret. Neque etiam ea quæ ſeorſum à filio facit: quia
pater omnia operatur per filium: ſuprà 1. Omnia per ipſum facta ſunt. Si autem accipiatur de-
D monſtratio quantum ad auditum, duo videntur ſequi. Nam qui verbo docet, primò demon-
ſtrat ignoranti. Deinde verbum eſt inter demonſtrantem, & cui fit demonſtratio. Sed neutro
modo pater demonſtrat filio. Non enim ſicut ignoranti, cùm filius ſit ſapientia patris. 1. Cor.
1. Chriſtum Dei virtutem & ſapientiam. Nec aliquo alio verbo medio: quia ipſe filius eſt ver-
bum patris, ſup.1. Verbum erat apud Deum. Dicitur ergo pater omnia, quæ fecit, demon-
ſtrare filio, inquantum communicat ei notitiam omnium ſuorum operum, ſicut dicitur
magiſter demonſtrare diſcipulo, in quantum dat ei notitiam eorum quæ facit. Vnde ſecundũ Auguſt.
Auguſtinum, demonſtrare patrem filio, nihil aliud eſt quàm patrem generare filium: & filiũ
videre quæ pater facit, nihil aliud eſt quàm filium eſſe, & naturam à patre recipere. Poteſt ta-
men dici demonſtratio illa ſimilis viſuali, in quantum ipſe filius eſt ſplendor viſionis paternæ,
E vt dicitur Heb.1. Nam pater videns ſe & intelligens, concipit filium, qui eſt conceptus huius
viſionis. Poteſt etiam eſſe ſimilis ei, quæ fit per auditum, quantum filius procedit à patre, vt
verbum: vt ſi dicatur quòd *pater omnia demonſtrat filio*, in quantum producit ipſum vt conce-
ptum ſuæ ſapientiæ, & verbum. Hoc ergo quod dicit, *demonſtrat*, refertur ad illud quod ſuprà
dixit, *Non poteſt à ſe facere quicquã, niſi viderit patrem facientem*. Hoc verò quod dicit, *omnia*,
refertur ad illud quod dixit, *quæcunque enim ille fecerit, hoc ſimiliter & filius facit*. Hilarius lib. Hilarius.
7. de Trinit. An ne, inquit, demonſtratio operum aliud hic nobis, prætetquàm natiuitatis fi-
dem ingerit, vt ſubſiſtentem filium ex ſubſiſtente Deo eſſe credamus? Niſi fortè per ignora-
tionem credendus eſt vnigenitus Deus doctrina demonſtrationis eguiſſe: ſed temeritas im-
piæ huius exiſtimationis non admittitur. Non enim doceri eget, qui quid docendus ſit, ſciat.
Cyrill. Alex. lib.2. in Ioan. cap.137. Hoc ergo tale eſt, ac ſi dicat Chriſtus: Pater ſuo demon- Cyr. Alex.

ſtrat quę ipſe facit, non quaſi depicta in tabulis, nec quaſi ignorantem doctrina iuuans (omnia F
enim filius velut Deus nouit) ſed totum ſeipſum in natura filij ſic pingens, vt quæcunque in ſe
habeat,in filio demonſtret: Ita vt ex quibus quænam patris natura ſit, cognoſcitur, ex illis etiã
natura filij demonſtretur. *Et maiora demonſtrabit eis opera, vt & vos miremini.* quaſi dicat, Videbitis
etiam me mortuos ſuſcitantem, quo quidem opere pater demonſtrabit me eius naturalem
eſſe filium. Non quòd hæc demonſtratio filio fiat, id eſt, ad erudiendum filiũ: ſed fiat in
Alber. Ma. filio, ad eos erudiendos qui obſeruant filiũ. Albertus. Demõſtrabit, inquit, hoc eſt, ſe dediſſe
ab æterno oſtendet. Nec hoc mirum eſt, quia etiam dilectoribus Chriſti dat poteſtatem maiora
faciendi quàm Chriſtus fecit. Ioan. 14. Signa quæ ego facio, & ipſe faciet. Et maiora horum
faciet, quia ad patrem vado. Nulli tamen contulit modum faciendi quo Chriſtus fecit
quod fecit: quia ipſe fecit vt poteſtatem habens, & claue non vtens in propria domo: alij autẽ
ſicut inuocantes diuinam potentiam, & clauibus ſupplicationum & exorciſmorum vtentes. G
Vt vos miremini: hoc eſt, in admirationem trahamini. Qui autem miratur, ſuſpenſus eſt in
Mirabilis Chriſti opera. quoddam altum, quod neſcit, & dum eſt in agonia admirationis, quærere incipit: & ſic inuẽta
diuina poteſtate ad fidem vertit. Et hoc eſt quod dicitur Luc. 11. Si in digito Dei eiicio dæmonia:
hoc eſt, in demonſtratione potentiæ & virtutis Dei, eiicio diabolum de ſua poteſtate:
profectò peruenit in vos regnum Dei, hoc eſt, fides regni Dei, ſi per rationem vultis inueſtigare.
Sic trahere homines in admirationem eſt vtile, & ad fidem ædificans. Eſa. 52. Ecce intelliget
ſeruus meus, & exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valde. Sic dicitur in Pſ. 67.
Mirabilis Deus in ſanctis ſuis. Item Pſal. 45. Vacate & videte, quoniam ego ſum Deus. Item
97. Cantate Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Qui autem aliter ambulat in
magnis & mirabilibus ſuper ſe, vt in vanitate laudis prædicetur, malo fine mirabilis vult eſſe.
Pſ. 130. Domine, non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi mei: neque ambulaui H
Theophil. in magnis, neque in mirabilibus ſuper me. Theophilact. in Ioan. Quoniam paralyticum ſolidauerat,
etiam mortuum ſuſcitaturus eſt. Idcircò dicit, Si admiramini quòd paralyticum
ſanum feci, maiora his videbitis. Quòd autem & hoc verbum, *monſtrabit*, humile ſit, & per
diſpenſationem dictum, vt inſaniam illorum demulceret, audi ſequentia. Nam *ſicut pater ſuſcitat
mortuos, ita & filius, quos vult, viuificat.* Igitur ſuſcitat quidem filius ſicut pater, & ideò
Demonſtratio qualis ſit filio. monſtrat poteſtatem ſuam nihil differentem. Sed & per verbum, *quos vult*, indicat ſuæ cum
patre poteſtatis æqualitatem. Hæc autem omnia Ariani quidem exponunt contra gloriam
filij: nos autem Orthodoxi pro illa intelligemus. Hilarius lib. 7. de Trinit. Exæquata virtus eſt
Hilarius. per naturæ indiſſimilis vnitatem: & monſtratio operum non ignorationis inſtructio eſt, ſed
noſtræ fidei, quæ non filio ignoratorum ſcientiam, ſed nobis confeſſionem natiuitatis inuexit,
confirmans eam per id, quòd ſibi omnia eſſent demonſtrata quæ poſſet. Neque enim ſe circumſpectum I
cœleſtis ſermo egit, ne fortè diuerſæ naturæ ſignificatio ſub occaſione dicti ambigui
ſubreperet. Demonſtrata enim ei potiùs opera patris eſſe ait, quàm ad operationem eorum
naturam virtutis adiectam: vt demonſtratio ipſa natiuitatis eſſe ſubſtantia doceretur, cui
per dilectionem patris operum paternorum, quæ per eum effici vellet, eſſet cognata cognitio.
Porrò autem ne per demonſtrationis profeſſionem, ignorantis in eo naturæ diuerſitas crederetur,
eã ipſa quæ profiteretur demonſtranda, non neſcit: vſqueadeò non de exempli authoritate
geſturus eſt, vt viuificet quos velit. Velle enim naturæ libertas eſt, quæ ad perfectæ virtutis
August. beatitudinem cum arbitrij voluntate ſubſiſtat. Auguſtinus tract. 19. in Ioan. Alios ergo pater,
inquit, alios filius viuificat? Non, ſed omnia per ipſum. Ipſos itaque filius, quos & pater:
quia non alia, neque aliter, ſed hæc & filius ſimiliter facit. Ita planè intelligendum eſt, & ita
tenendum: ſed memento quia filius, quos vult, viuificat. Tenete ergo hic non ſolùm poteſtatem K
filij, verumetiam voluntatem: Et filius quos vult viuificat, & pater quos vult viuificat, &
ipſos filius quos & pater: ac per hoc patris & filij poteſtas eſt & voluntas. Chryſoſtomus hom.
Chryſoſt. 39. in Ioan. Nam ſi quos vult viuificat, poteſt à ſe facere: velle enim poteſtatis eſt. Quòd ſi
Omnipotentia filij probatur. non poteſt a ſeipſo, iam quos vult non viuificat. Illa enim particula, Sicut pater ſuſcitat mortuos,
indiſcretam poteſtatem: illa autem, Quos vult, æqualem demonſtrat. Intelligis quomodo
non poteſt à ſe facere? Non tollit, ſed potentiam & volũtatem æquiparat. Ita & illud verbum,
Demonſtrabit, eſt intelligendum. Etenim alio in loco ait: Et ego reſuſcitabo eum in
nouiſſimo die. Et iterum, vt non aliundè vim operandi ſe accipere oſtendat: Ego, inquit, ſum
reſurrectio & vita. Et ne quis diceret mortuos tantùm quos vult ſuſcitare, & viuificare, alia
autem in ſua non eſſe poteſtate, hanc præripit ſuſpicionem, inquiens: Quæcunque enim ille
fecerit, hæc & filius ſimiliter facit: vt & omnia quæ ille, & vt ille facere intelligatur, ſiue mortuorum

A mortuorum reſurrectionem, ſiue peccatorum remiſſionem, ſiue quiduis aliud, ſimiliter patri operatur. Sed omnia hæc negligunt, qui ſuam negligunt ſalutem: tantùm officit potioris loci cupiditas, & prælatio. Hæc hæreſes peperit, hæc Gentilium confirmauit impietatẽ. Deus enim inuiſibilia ſua per huius mundi creaturam intelligi voluit: illi hanc doctrinam ſectari dignati, aliam excogitarunt, veram neglexerunt. Iudæi autem gloriæ humanæ ſtudio, diuina contemnentes credere noluerunt. Auguſtinus ſerm. 44. de verb. Domini, ex hac ſententia ſpem nobis ingeri docet, quòd non modò per ipſum corpora noſtra ſuſcitanda ſint, ſed & animæ noſtræ per gratiam ipſius à peccatis excitentur. Adiicit autem, *Neque enim pater iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio.* Auguſtin. tract. 19. in Ioan. Quod ita ſubiunxit, tanquam rationem reddens ſuperioris ſententiæ. Multùm mouet, intenti eſtote. Filius quos vult, viuificat, pater quos vult, viuificat. Filius ſuſcitat mortuos, ſicut pater ſuſcitat mortuos. Neq; enim

Auguſtin.

Idem.

B pater iudicat quenquam. Si in iudicio ſuſcitandi ſunt mortui, quomodo pater ſuſcitat mortuos, ſi non iudicat quenquam? Omne quippè iudicium dedit filio: in illo autem iudicio ſuſcitantur mortui, & reſurgunt, alij ad vitam æternam, alij ad pœnam. Quod totum ſi filius facit, pater autem ideò non facit, quia pater non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio, contrarium videbitur ei quod dictum eſt, Sicut pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & filius quos vult viuificat. Simul ergo ſuſcitant. Simul ſuſcitant, ſimul viuificant, ſimul ergo iudicant. Idem Auguſtinus lib. 1. de Trin. cap. 13 Ita enim dictum eſt, Pater non iudicat quẽquam, ſed omne iudicium dedit filio: ac ſi diceretur, Patrem nemo videbit in iudicio viuorum & mortuorum, ſed omnes filium: quia & filius hominis eſt, vt poſſit & ab impiis videri, cùm & illi videbunt in quem pupugerunt. Quod ne coniicere potiùs, quàm apertè demonſtrare videamur, proferamus eiuſdem Domini certam & manifeſtam ſententiam, qua oſten-

An nõ pater iudicat.

Idem Aug.

C damus ipſam fuiſſe cauſam vt diceret, Pater non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio: quia iudex in forma hominis apparebit, quæ forma non eſt patris, ſed filij: Nec ea filij, in qua æqualis eſt patri, ſed in qua minor eſt patre, vt ſit in iudicio conſpicuus & bonis, & malis. Cyrillus Alexandr. lib. 2. in Ioan. cap. 140. Quare, inquit, in quantum quidem verbum Dei, & Deus eſt, hanc poteſtatem habet naturaliter: in quantum autem homo eſt factus (quoniam ad hominem dicitur. 1. Cor. 4. Quid enim habes quod non accepiſti?) accepiſſe hanc ſe poteſtatem apertè profitetur. Sed dicent rurſus aduerſarij: Et ecce ipſe filius à patre accepiſſe iudicium ſe docet. Accepit autem quod non habet. Quomodo igitur maior naturâ non erit, qui abundat, & dat ei qui indiget atque accipit? Nos autem accõmodatè, vt arbitror, atque decenter propter incarnationis diſpẽſationem, qua ſe humiliauit in ſimilitudinem hominum factus, id ita eſſe dictum affirmauimus. Verùm quoniam tu hæc ſimpliciora Eccleſiæ

Cyri. Alex.

Quomodo datum iudiciũ filio.

D dogmata negligis, & altiora curioſè quærens, rationibus tuis reſpondere acutiùs cogis: primùm illud dicimus, non neceſſariò, atque ſemper non habenti datur, nec maior eſt ſemper qui dat, quàm qui accipit. Quid enim reſpondebis, ſi Pſalmiſtam audiueris (Pſ. 67.) dicentẽ, Date gloriam Deo? Gloriane carere Deum putabis, aut maiores creatore creatos homines arbitraberis, quia gloriam Deo afferre iubeantur? Plena gloriæ Deitas eſt, etiamſi nihil à nobis acceperit. Quod autem à ſe habet, ſi id loco honoris accipit, non eſt minor propterea eo qui obtulit. Quare nec pater maior proprio filio eſt, quia ei totum iudicium dederit. Deinde conſiderandum diligentiùs eſt, quia iudicare actus quidem potiùs eſt quàm ſubſtantia. Nam ſi non actus, ſed ſubſtantia eſſet, cùm is iudicare ceſſaret, cõfeſtim etiam ab eſſe ceſſaret: quod manifeſtè falſum eſt. Nil ergo iudicare aliud eſt, quàm quidam actus atque operatio. Quid igitur pater filio ſuo dedit, ſi totũ ei iudicium præſtitit? Nihil aliud profectò quàm actũ quendam ſuper eos qui iudicantur. Quomodo igitur maior natura quàm filius, aut quid præbuit

Quomodo datur aliquid Deo.

Quid ſit iudicare.

E filio quod non habebat? Nónne ipſe liquidò dicit: Omnia quæ habet pater, mea ſunt? Quomodo igitur, inquies, datum ſibi eſſe iudicium intelligimus? Audi quæſo, atque attende. Nã quemadmodum cùm Deus pater creare omnia poſſit, per filium tamen vt per virtutẽ ſuam id facit: ſic cùm iudicare orbem queat, per filium & per iuſtitiam ſuam id peragit, veluti ſi quis diceret, ignem naturali ſuo calori cremandi poteſtatem dediſſe, non lõgè aberraret à veritate: quia cremandi actus hoc modo perficitur. Sic datum eſſe iudicium filio intelligentes, à diaboli laqueis non capiemur. Si verò impudenter contendunt, dicentes honorem filio accepiſſe, cùm factus ſit iudex, oſtendant nobis, quomodo Dominus erat omnium, qui hac laude nouiſſimis temporibus coronatur. Hæc autem ideò filio data ſunt, ſeu per æternam generationem in ratione communis omnipotentiæ, ſeu per communicationem in hominem factam: *Vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem.* Duobus modis hoc intelligitur,

aut in ratione naturæ diuinæ, aut aſſumptæ. Si naturā illam diuinā ſpectes, quā filius Dei per F
Idē honor debetur patri & filio. æternā generationē habet eādem cum patre, ideò etiam pater genuit ſibi filium coæqualē, vt & in eodem honoris & adorationis gradu conſideretur: & adoretur filius ſicut adoratur & pater. Deus enim pater, Deus filius, Deus ſpiritus ſanctus: Et tamen non tres Dij, ſed vnus eſt Deus. Vnde ſicut adoramus Deum vnum, ſimul quoque patrem & filium & ſpiritum ſanctum adoramus. Nec mouere aliquem debet particula ſimilitudinis *Sicut*, quaſi ſimilitudo quædam honoris ſit filij cum patre, & non identitas & coæqualitas, vt olim obiiciebant Ariani. Cyrillus
Cyr. Alex. Alexand. lib.2. in Ioan.c.141. Et quidem, inquit, quando de rebus agitur diuerſis, ac naturâ differentibus, tunc non æqualitatem, ſed ſimilitudinem ſignificat. Quando autem de iis dicitur, quæ eiuſdem naturæ ſunt, tunc vltimam ſimilitudinem, immò identitatem & æqualitatem oſtendit. Nam ſi quis candorem argenti miratus, ſicut ſolem ſplendere argentum quiſpiā dixerit: quoniam diuerſa hæc natura ſunt, non æqualiter ſoli ſplendere argentum intelligemus, ſed ſimilitudinem quandam ſplendoris, propter dictionem illam, *ſicut*, oſtendi concedemus. Sin verò de Petro & Paulo naturâ hominibus ac diſcipulis Chriſti, aliquis dixerit honorari debere Paulum ſicuti & Petrum, nemo ambiget, quin æqualem velit vtrique honorem contribui. Quare cùm honorandum eſſe filium, ſicut & patrem, audimus, æqualem vtrique honorem, eundémque offerre iubemur. Futura enim, vt Deus, proſpiciens, & liuorem imperitiæ tuæ, ô Ariane, non ignorans, non ſtatim ſicut & patrem honorari ſe oportere aſſeruit: ſed cùm affirmauerit Deum ſe eſſe naturâ, cùm ſingulari modo patrem ſuum Deum appellauerit, cùm vitam ſe mortuorum eſſe oſtenderit, cùm vniuerſa ſe poſſe facere, quæ pater facit, comprobauerit, tunc tandem intulit, vt omnes honorent filium, ſicut honorant patrē. Quid igitur prohibet, ſi omnia quæ pater habet, ipſe quoque habeat, ſi cuncta facere poteſt, quæ pater facit: quid, inquam, prohibet, ne ei eoſdem quos patri honores offeramus? Filium H
enim honorantes, ipſam naturam patris in filio fulgentem honorabimus. Ideò enim ſubiecit, *Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui miſit illum*. Non enim in alium, quàm in patrem, contemptus filij aſcendit: qui ex natura ſua, quaſi quodam ex fonte, filium ita edidit, vt æternaliter cum ipſo, & in ipſo à ſcriptura eſſe aſſeratur. Euthymius in Ioan. Verùm,
Euthym. *Nō confūdendæ ſunt perſonæ in vna adoratione Trinitatis.* ſi eum honorauerimus, ſicut honoramus & patrem, omninò etiam patrem hunc appellabimus? Nequaquam. Sed filium eum ſcientes, patrem non appellabimus, ne proprietates confundamus: honorabimus autem ſicut patrem: Nam de honore ſermo eſt, non de appellatione. Theophil. in Ioan. Non honoratur pater vt creatura, ſed vt author creaturæ. Itaque filius creator, & non creatura eſt, in ea ſcilicet ratione, qua à patre genitus eſt. Hil. lib.7. de Trinit. Quid
Theophil. igitur, oro, derelictū eſt ſuſpicionis, aut quid relictū eſt ad impietatem occaſionis? Pater non
Hilarius. iudicat quemquā, ſed omne iudiciū dedit filio. Iudicij autē dati ea cauſa eſt, vt filius exæquati I
honoris ad patrē ſit, & inhonorificus filio, inhonorificus ſit & patri. Et quomodo poſt hæc intelligitur natiuitatis differre natura, quam non ſolùm operatio, virtus, honor, ſed etiā cōtumelia negati honoris exæquat? Auguſt. tract.19. in Ioan. Quid enim eſt honorificare patrē, niſi
Auguſt. quòd habeat filiū? Aliud enim eſt, cùm tibi cōmendatur Deus, quia Deus eſt: & aliud, cū tibi cōmendatur Deus, quia pater eſt. Cū tibi quia Deus eſt cōmendatur, creator tibi cōmēdatur, omnipotens tibi commendatur, ſpiritus quidam ſummus, æternus, inuiſibilis, incommutabilis
Quomodo Chriſtus adoratur in carne. tibi commendatur. Cùm verò tibi quia pater eſt, commendatur, nihil tibi aliud quàm & filius commendatur: quia pater dici non poteſt, ſi filium non habet: ſicut nec filius, ſi patrem non habet. Poteſt etiam iſte honor ad naturam aſſumptam transferri, quam ideò Deus pater magna gratiarum plenitudine, ſed & iudiciaria poteſtate donauit: quia ſimul ipſum Chriſtum exaltare voluit, & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen: & exaltauit illum, & conſe- K
dere fecit ad dexteram maieſtatis in excelſis. Vt quemadmodum in ratione etiam aſſumptæ naturæ exaltatus eſſe dicitur, ita etiam honorificetur, ſicut & honoratur pater. Hanc interpretationem ſequuntur Albertus Mag. & Th. Aquinas. Albertus Magnus enim ita habet in
Alb. Mag. Ioan. Nam quia filius ex obedientia patris carnem aſſumpſit, & iudicatus in carne, & paſſus, & mortuus eſt: iuſtum fuit vt à patre donaretur poteſtate iudiciaria, vt reſumpto honore maieſtatis, honorem habeat diuinum, hoc eſt, *vt omnes honorificent filium* honore & reuerentia diuinis, *ſicut honorificant patrem* honore diuino. Phil.2. Dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen: vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Act.17. Statuit diem, in quo iudicaturus eſt orbem in æquitate, in viro in quo ſtatuit, fidem præbens omnibus, ſuſcitans eum à mortuis. Heſter 7. Hoc honore dignus eſt, quemcunque rex honorare voluerit. Hac ergo de cauſa, & de tali poteſtate honorauit & filium.

Qui

A *Qui ergo non honorificat filium*, contemnens eum propter infirmitatem carnis aſſumptam, in quo tamen orbem terræ iudicabit, *non honorificat patrem qui miſit illum*: quia ſicut honor filij redundat ad patrem, ita inhonoratio filij refertur ad patrem. Et in hoc tãgit Iudæos, de quibus dicit Ioannes 8. cap. Honorifico patrem meum, & vos inhonoraſtis me. 1. Reg. 2. Quicunque honorificauerit me, glorificabo eos: & qui contemnunt me, erunt ignobiles. Heb. 2. Eum qui modico ab Angelis minoratus eſt, vidimus Ieſum per paſſionem mortis gloria & honore coronatum. Hic enim eſt honor iudiciariæ poteſtatis, quo ipſe de contemnentibus ſe inimicis, ſuiſque iudicet. Pſal. 109. Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis. Vigilius Martyr, lib. 5. contra Eutychen, honorem illum ad naturam aſſumptam transfert, & in ratione qua vnita eſt verbo, & reſpectu ſummæ humilitatis verbi, quæ apparuit in carne, propter quã vnus & idem Deus & homo ad dextram patris exaltatus eſt, & ab omnibus adoratur. Rupertus lib. Vigilius. Rupertus.

B 5. in Ioan. Igitur, inquit, non nouo conſilio nunc primùm indicitur hominibus, vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem: verùm mirabili cum fœnore noſtræ humilitatis præceptum redditur, quo filio Dei debitus honor exigitur, vt ſummæ ſapientiæ Dei ſenſum noſtrum inclinemus & ſubiiciamus. Nam quia ſubeſſe contempſit homo ſapientiæ Dei, cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt creanti, & cuncta cum patre componenti, nunc ab eodem exigitur, vt ſe ſubiiciat de fœmina naſcenti, & ſic honorificet in cruce pendentem, ſicut honorificandum eſſe ſentit patrem in ſua maieſtate, abſque carnis ſuſceptione, vel mortis paſſione rutilantem. Vigilius Martyr hæc colligit ex antiquioribus Patribus, lib. 5. in Eutychen, oſtendens non eapropter confundi naturam aſſumptam cum natura diuina, quia tanto honore donetur. Nam, inquit ſanctus Ioan. Chryſoſtomus in hom. de aſcenſione Domini, ita dicit: Deus nobis iuſtè iraſcebatur, & nos contemnebamus iratum, & clementem Dominum *Adoratur Chriſtus homo & Deus.* Vigilius. Chryſoſt.

C declinabamus: & ſe medium Chriſtus ingeſſit, & ſociauit vtrumque, & nobis quod imminebat ſupplicium, ipſe ſuſtinuit. Item: Cognoſcamus igitur quæ natura eſt cui dixit, Sede ad dexteram meam, & eſto particeps meæ ſedis: illi nimirùm naturæ quæ audierat, Terra es, & in terram ibis. Hoc & Auguſtinus ſentiens, Gratulandum, inquit, fuerat humanæ naturæ, eò quòd ſic aſſumpta eſt à Deo verbo, vt mortalis conſtitueretur in cœlo, atque ita fieret terra ſublimis, vt incorruptibilis puluis ſederet ad dexteram patris. Item beatus Baſilius, Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopus: Cùm ergo quædam in Chriſto videbamus humana, vt nihil à communi mortalium fragilitate diſtare videantur, quædam item diuina, quæ nulli alio quàm ineffabili naturæ conueniant diuinitatis, hæret humani intellectus anguſtia, & tantæ admirationis ſtupore perculſa, quò ſe conuertat, ignorat. Si hominem putet, deuicto mortis regno, cum ſpoliis redeuntem à mortuis cernit: propter quod cum omni metu & reuerẽtia contemplandum Auguſt. Baſilius.

D eſt, vt in vno eodemque vtriuſque naturæ veritas monſtraretur, vt neque aliquid indignum & indecens in diuina illa & ineffabili ſubſtantia ſentiatur, neque rurſus quæ geſta ſunt, falſis illuſa imaginibus exiſtimentur. Cæterùm ſicut honoratur pater in filio, ſic & caput in membris, & Deus ipſe in electis ſuis, quamuis ipſi non parẽ cũ Chriſto habeant dignitatem. Interim tamen inquit, Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit. Damaſc. lib. 4. de fide Orthod. cap. 16. Ecquid enim, inquit, cauſæ eſſe poteſt, quin eos honore cõplectamur, qui Dei ſerui & amici, & filij appellati ſunt? Etenim is honor, qui probis cõſeruis habetur, beneuoli erga communem dominum animi argumentum eſt. Stephanus Eduenſis Epiſc. in tract. de ſacramẽto altaris, cap. 17. Pro veneratione enim ſanctorum ſuorũ, inquit, ſolet nobis propitiari Deus, donans veniam delictorum: quod manifeſtis indiciis, ſignis, & miraculis Dominus oſtendit ad eorum, quæ ſua eſt, laudem & gloriã, conferendo ægris ſanitatem, deſolatis cõſolationem. Qui Damaſce. Stephanus Eduẽſ. epiſ.

E enim membra honorat, & Chriſtum qui caput eſt honorificat: & qui filium honorat, & patrem qui miſit illum, per quem pater hæc bona creat, ſanctificat, viuificat, & benedicit. *Amen amen dico vobis, quia qui verbũ meum audit, & credit ei qui miſit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, ſed tranſiet de morte ad vitam.* Cyrillus Alexand. lib. 2. in Ioan. cap. 142. Quũ iam per ſuperiora non ſolùm in filium, verumetiam in patrem peccare omnes affirmauerit, qui doctrinæ ſuæ atque operibus iniquitatis maculã eſſe opinabantur, ac eo terrore temeritatẽ Iudæorũ, quantum pertinet ad officiũ doctoris, oppreſſerit, futurorũ modò ſpe ad obediendũ ei hortatur. Mirabili autem orationis artificio vtitur. Nam quoniam non rectè ſentire de ſe Iudæos ſciebat, fidẽ rurſus ad perſonã retulit patris. Honorificatur enim etiã ipſe propter identitatem ſubſtantiæ, cùm ipſe pater honorificatur. Credentes autem non vitæ tantùmmodò participes affirmat futuros, ſed iudicij quoque periculum aſſerit euaſuros. Ita iuſtificatum iri eos comprobat, & formidinem ſpei commiſcet. Itaque cùm ſuperiùs ſibi inſitam eſſe viuificandi Cyr. Alex. *Quid vita vera.*

virtutem dixiſſet, nunc quomodo vita ipſa donari poſſimus, oſtendit. Modus autem per fidem F
eſt, qua ſublata, nulla vitæ expectatio reliqua eſt. Cæterùm ne quis hallucinetur in definitio-
Tho. Aqu. ne illius vitæ de qua agitur, conſiderandum eſt, inquit Thomas Aquinas in Ioan. Quòd ſunt quatuor gradus vitæ. Vnus quidem inuenitur in plantis, quæ nutriuntur, augentur, & generantur, & generant. Alius in animalibus, quæ tantùm ſentiunt. Alius verò in his quæ mouentur, quæ ſunt animalia perfecta. Vlterius verò eſt aliud genus vitæ in his quæ intelligunt. Tot ergo exiſtentibus gradibus vitæ, impoſſibile eſt vel vitam, quæ eſt in plantis, vel eam quę eſt in ſenſu, aut eam quæ eſt in motu, eſſe primam vitam. Nam prima vita debet eſſe per ſe vita, non participata. Nulla autem vita poteſt eſſe talis, niſi ſola vita intellectualis. Aliæ autem tres rationes ſunt corporali & ſpirituali creaturæ. Corpus autem quod viuit, non eſt ipſa vita, ſed vitam participans. Et ideò vita intellectualis eſt prima vita, quæ eſt vita ſpiritus, quæ immediatè
participatur à primo vitæ principio. Vnde dicitur vita ſapientiæ. Et propter hoc in ſcripturis G
vita attribuitur ſapientiæ, Prouerb. 8. Qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet ſalutem à Domino. Sic ergo vitam à Chriſto, qui eſt Dei ſapientia, participamus, in quantum anima noſtra ab ipſo ſapientiam percipit. Hæc autem vita intellectualis perficitur in vera cognitione diuinæ ſapientiæ, quæ eſt vita æterna. Infrà 17. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Sed ad nullam ſapientiam poteſt homo peruenire, niſi per fidem. Vnde in ſcientiis nullus ad ſapientiam peruenit, niſi priùs adhibeat fidem magiſtro. Si ergo nos volumus ad illam vitam ſapientiæ peruenire, oportet nos per fi-
Vnde vita æterna. dem credere ea, quæ ab illo nobis proponuntur. Hebræor. 11. Oportet accedentem credere, &c. Eſaiæ 28. ſecundum aliam literam, Niſi credideritis, non intelligetis. Et ideò Dominus congruè modum perueniendi ad vitam oſtendit eſſe per fidem, dicens, *Qui*
verbum meum audit, & credit, &c. Et primò ponit meritum fidei, ſecundò ſubdit præmium e- H
ius ibi, Habet vitam æternam. Circa meritum fidei primò ponit illud, quod per fidem introducitur: ſecundò illud, cui fides innititur. Introducitur quidem fides per verbum hominis. Roman. 10. Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei. Innititur autem fides non verbo hominis, ſed ipſi Deo. Geneſ. 15. Credidit Abraam Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Eccleſiaſt. 2. Qui timetis Deum, credite illi. Sic nos introducit per verbum hominis ad credendum non ipſi homini qui loquitur, ſed Deo, cuius verba loquitur. 1. Theſſalon. 2. Cùm accepiſſetis à nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud non ſicut verbum hominum, ſed (ſicut verè eſt) verbum Dei. Et hæc duo Dominus ponit. Primò illud, per quod fides introducitur. Vnde dicitur, *Qui verbum meum audit*, quod introducit ad vitam. Secundò illud, cui innititur, cùm dicit, *Et credit ei qui miſit me*: non mihi, ſed illi, in cuius virtute loquor.
quæ quidem verba poſſunt competere Chriſto, ſecundum quod homo, in quantum per ver- I
bum eius humanum homines conuerſi ſunt ad fidem. Et quod ſecundum quod Deus, in quantum Chriſtus eſt verbum Dei. Cùm enim Chriſtus ſit verbum Dei, manifeſtum eſt quòd audientes Chriſtum, audiebant verbum Dei: & per conſequens, credebant Deo. Et hoc eſt quod dicit, *Qui audit verbum meum*, id eſt, me verbum Dei, *& credit ei*, id eſt patri, cuius
Quæ in gloria habituri ſumus. ſum verbum. Præmium autem fidei ponit, cùm ſubdit, *habet vitam æternam*. Et ponit tria, quæ nos habebimus in gloria, ſed ordine retrogrado. Primò enim conſequemur reſurrectionem ex mortuis: ſecundò, liberationem à futuro iudicio: tertiò, vitam æternam: quia, vt dicitur Matth. 25. Poſt iudicium ibunt iuſti in vitam æternam. Et hæc tria ponit ad fidei præmium pertinere. Et primò ponit tertium tanquam magis deſideratum. Vnde dicit, *Qui credit*, ſcilicet per fidem, *habet vitam æternam*, quæ conſiſtit in plena Dei viſione. Et dignum eſt vt qui credit pro-
pter Deum, his quæ non videt, perducatur ad eorum viſionem. Ioann. 20. Hæc ſcripta ſunt, vt K
credatis, & vt credẽtes vitam habeatis in nomine eius. Secũdò ponit ſecundũ, cùm dicit, *Et in iudiciũ non veniet*. Sed cõtra hoc eſt, quod Apoſt. dicit, 2. Cor. 5. Omnes nos aſtare oportet ante tribunal Chriſti, etiã ipſos Apoſtolos. Ergo qui credit, in iudiciũ non veniet. Sed dicendũ quòd duplex eſt iudiciũ, ſc. condẽnationis: & ad iſtud non veniẽt, qui fide formata in Deũ credũt: de quo dicebat Pſalmiſta: Nõ intres in iudiciũ cũ ſeruo tuo, &c. Superiùs 4. Qui credit, non iudicatur. Eſt etiã iudiciũ diſcretionis, vel diſcuſſionis: & ad illud oportet nos omnes ante tribunal Chriſti exhibere, vt dicit Apoſtolus. Et de iſto dicitur in Pſalmo: Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam. Tertiò, præmium, cùm dicit: *Sed trãſibit à morte ad vitam*. Hoc autẽ referri poteſt, vel ad reſurrectionẽ hominis interioris, vel hominis exterioris, ſc. carnis. Duplex autẽ hominis interioris eſt reſurrectio, ſecũdum quod & duplex eſt eiuſdem humiliatio. Nã quia anima dicitur mori per peccatum, ideò dicitur reſurgere per gratiam. Et quia dicitur habitare in

corpore

A corpore mortis huius, Rom. 7. & iſtius corruptionis faſce opprimitur, quandiu eſt in corpore.
Nam corpus quod corrumpitur, aggrauat animam: ideò ab illa vindicatur, tum maximè cùm
admittitur in gloriam. Porrò quia duplex eſt ſtola, ſeu glorię illius perfectio, aut eſſentialis, quę
maximè ab anima apprehenditur: aut concomitans, quæ à corpore: ideò vtraq; etiam vita do- *Qnotuplex ſit vita.*
natur anima. Priore quidem ſecundum ſe, quando liberata à corpore mortis huius, interim dũ
reſurrectio expectatur, *tranſit de morte*, ſeu præſenti miſeria, ſeu corpore mortis huius, *in vitam*,
& libertatem illam æternam. Poſteriore verò, reſpectu habito ad corpus, quod cùm reſurrexe-
rit, etiam quantum in ſe eſt, id eſt pro ratione ſuæ capacitatis, donabitur illa fœlicitate. Ex his
ergo colligimus, animam tranſire de morte in vitam, aut hîc in hoc ſeculo, aut in futuro. Hic,
cùm reſurgit à peccato per gratiam: in futuro, cùm illa è corpore corruptibili emittitur in li-
bertatem gloriæ, aut cùm ſimul cum corpore glorificatur. Dicetur & exterioris hominis reſur- *Reſurrectio duplex.*
B rectio illa, quæ in corpore fiet. De tranſitu illo in vitam, quo hîc donamur, hæc habentur. 1. Io-
an. 4. Nos ſcimus quoniam tranſlati ſumus de morte in vitam. Ioan. 17. Hæc eſt enim vita æ-
terna, vt cognoſcant te Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. De altero, quo in cor-
pore donabimur, ſic habet Paulus, 1. Cor. 15. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionē.
Et rurſus: In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba. Et mortui qui in Chriſto ſunt, reſur-
gent primi. De quo etiam in ſequentibus. De priore ſtola animæ in gloria, vt euadat iudicium
Rom. 7. Ingemiſcimus & parturimus vſque adhuc, adoptionem filiorum Dei expectantes. Et
Pſaltes: Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei mei? De poſteriore, Matth. 25. Et ibũt
hi in vitam æternam. Albertus Magnus in Ioan. Tranſitus hic, inquit, fœliciſſimus eſt, de quo Alb. Mag.
loquitur Pſ. 30. Abſcondes eos in abſcondito faciei tuæ à conturbatione, vel contradictione
hominum: quæ conturbatio omnium hominum ſapientium erit in iudicio. Rom. 8. Nihil er-
C go damnationis eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu. Ezec. 18. Vita viuet, & non morietur. Eccl. 24.
Tranſite ad me omnes qui concupiſcitis me. Sic ergo oſtendit æqualitatem potentię eſſe in ſe
ad patrem. In hoc autem quod dicitur, *Tranſiet*, notatur quòd prius, dum non crederet, fuit in
morte: de qua dicitur Rom. 5. Sicut per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mun-
dum, & per peccatum mors: ita & in omnes homines mors pertranſiit: ſed per Chriſtum, ſi-
cut ibidem dicitur, per fidem. *A morte* illa tranſitur *ad vitam:* quia ſicut dicitur Abacuk
2. Iuſtus ex fide ſua viuit. Et de hac tranſitur ad ſpeciem veritatis: quæ viſio eſt tota
merces, & vita æterna, vt dicitur Eſa. vltim. Videbitis, & gaudebit cor veſtrum, & oſſa
veſtra quaſi herba germinabunt. Auguſtinus tractatu 19. in Ioannem. Et hoc, inquit, atten- Auguſtin.
dite, Qui verbum meum audit: & non dixit, Credit & mihi: ſed, credit ei qui me mi-
D ſit. Verbum ergo filij audiat, vt patri credat. Quare verbum audit tuum, & credit al-
teri? Nónne cùm verbum alicuius audimus, eidem verbum proferenti credimus, loquen-
ti nobis fidem accommodamus? Quid ergo voluit dicere, Qui verbum meum audit, &
credit ei qui miſit me: niſi quia verbum eius eſt in me? Et quid eſt, Audit verbum meum,
niſi audit me? Qui credit mihi, credit & ei qui miſit me: quia cùm illi credit, verbo eius
credit: cùm autem verbo eius credit, mihi credit, quia verbum patris ego ſum. *Amen amen
dico vobis, quia venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, vi-
uent*. Cyril. Alexand. lib. 2. in Ioan. cap. 143. A morte ad vitam tranſituros in ſuperioribus fideles Cyr. Alex.
dixit, modò ſeipſum huius rei eſſe authorem affirmat: occultè ſignificans mirabilem quandam *Terror inducij.*
fuiſſe rem, quòd omnibus membris antiquo diſſolutus morbo æger verbo eius ſanatus ſit, ſed
maiora ſe verbo ſolũmodò facturũ, non ægrotationes corporum, ſed ipſam mortē depellendo,
& ab interitu in vitam humanũ genus reducendo: quod quidem his verbis ſignificatur, Ioan. 5.
E Pater diligit filiũ, & omnia demōſtrat ei quæ ipſe faciat, vt vos miremini. Maior enim admira-
tio illa in ſuſcitatione mortuorũ videtur. Occultè autē non paruũ eis terrorē incutit, ſuſcitaturũ
ſe mortuos oſtendens, & in iudiciũ deducturũ: vt audiente ſe reddituros illi omniũ harum ra-
tionem, tardiores hac formidine ad perſequendũ facti, quietiore animo doctrinā eius audiant.
Credunt igitur omnes fideles tempus aliquãdo fore, in quo ſuſcitantis vocē omnes mortui au-
dient. Sed nunc etiã tale adeſt tempus, aut quia (vt cōmuniter dicitur) ſaluatoris vocē Lazarus *Quando*
audiuit: aut quia fideles mortui erant, antequàm ſaluatoris doctrinā reciperent. Hæc veriſimi- *mortui vo-*
liora nobis magis videntur, quàm exquiſita: quare iterũ eiſdem propoſitis verbis conuenientio- *cem filij*
rem ſenſum ſcrutemur. *Venit*, inquit, *hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem filij Dei, &* *audiant.*
qui audierint, viuent. Quum igitur vocem filij Dei audituros mortuos dicat, tempus ille ſigni-
ficat, quo ad reddendam huius vitę rationē, voce, voluntate, & poteſtate ſua omnes reſurgent:
ſic, veluti iam diximus, hac formidine, vt ad rectam viam cōuertantur, impellit. Quum autem

ſubiicitur, *Et qui audierint, viuent*, tempus in eum iam credendi adeſſe oſtendit, & huius obe- F
dientiæ mercedem, æternam vitam fore promittit. Ita illud quaſi clamans teſtatur, Venie-
tis omninò in iudicium, reſurrectionis tempore: vbi ſi condemnari amarum ducitis, ſi æter-
nas mihi dare pœnas formidatis, nolite idoneum iſtud credendi tempus omittere, ſed præ-
Auguſt. ſentem iam doctrinam meam complectimini, ſi ad æternam vultis vitam peruenire. Auguſti-
nus tract. 19. in Ioan. Quod ergo dicit, *Venit hora*, non dicit de illa hora nouiſſima, vbi in iuſ-
ſu & voce Archangeli, & in tuba Dei Dominus deſcendet de cœlo, & mortui in Chriſto re-
ſurgent primi: deinde nos viuentes qui reliqui ſumus, ſimul rapiemur cum illis in nubibus ob-
uiam Chriſto in aëra, & ita ſemper cum Domino erimus. Et veniet illa hora, ſed non eſt nunc:
Hora verò iſta quæ ſit, aduertite. *Venit hora, & nunc eſt.* Quid in ea fit? Quid niſi reſurrectio
mortuorum? Et qualis reſurrectio? Vt qui reſurgunt, in æternum viuant. Hoc erit & in nouiſſi-
ma hora. Quid igitur? quo modo intelligemus duas iſtas reſurrectiones? Numquid fortè qui G
nunc reſurgunt, tunc non reſurgent, vt aliorum fiat tunc reſurrectio, aliorum nunc? Non eſt ita.
Nam iſta reſurrectione, ſi rectè credimus, reſurreximus. & nos ipſi, qui iam reſurreximus, alte-
ram in fine reſurrectionem expectamus. Sed nunc in æternam vitam reſurreximus, ſi in fide
ipſa perſeueranter maneamus: & tunc in æternam vitam reſurgemus, quando Angelis coæ-
quabimur. Ipſe ergo diſtinguat, ipſe aperiat quod loqui auſi ſumus, quomodo fiat reſurrectio
ante reſurrectionem, non aliorum & aliorum, ſed eorumdem: nec talis qualis Lazari, ſed in vi-
tam æternam. Aperiet planè. Audite diluceſcentem magiſtrum, & illabentem cordibus no-
ſtris ſolem noſtrum, non quem deſiderant oculi carnis, ſed quo æſtuant aperiri oculi cordis.
Ipſum ergo audiamus. *Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc eſt quando mortui*. Vide
exprimi reſurrectionem, *Quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent*. Quare
addidit, Qui audierint, viuent? Poſſent enim audire, niſi viuerent? Non. Sufficeret ergo dicere, H
Venit hora & nunc eſt, quando mortui audient vocem filij Dei. Nam ſi intelligeremus vi-
Audire, pro Obaudire. uentes eos, quando niſi viuerent, audire non poſſent: ideo non inquit, quia viuunt, audiunt,
ſed audiendo reuiuiſcunt. Audient, & qui audierint, viuent. Quid ergo audient, niſi obau-
Auguſtin. diant? Item Auguſtinus lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 6. Nondum de ſecunda reſurrectione, id
eſt corporum, loquitur, quæ in fine futura eſt, ſed de prima quæ nunc eſt. Hanc quippè vt di-
ſtingueret, ait: Venit hora, & nunc eſt. Non autem iſta corporum, ſed animarum eſt. Habent
enim & animæ mortem ſuam in impietate, atque peccatis: ſecundum quam mortem mortui
ſunt, de quibus idem Dominus ait, Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos: vt ſcilicet in anima
mortui, in corpore mortuos ſepelirẽt. Propter iſtos ergo impietate & iniquitate in anima mor-
tuos, venit, inquit, hora, & nũc eſt, quãdo mortui audient vocẽ filij Dei, & qui audierint, viuẽt.
Qui audierint, dixit: qui obedierint, qui crediderint, & vſque in finẽ perſeuerauerint. Quòd ſi I
hoc ad reſurrectionem generalem corporũ referẽdum eſt, adhuc quæritur, quomodo mortui
audituri ſunt vt viuãt, quaſi prior ſit auditus quàm vita, cùm tamen auditus ſit actus vitæ? Reſ-
Tho. Aqu. pondet Thomas Aquin. Audire pro obedire ſumi. Nam tota natura ad nutum obedit volun-
tati diuinæ, Roman. 4. Vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt. Secundum hoc ergo
ligna, lapides, & omnia, non ſolùm oſſa arida & cineres corporum mortuorum, audient
vocem filij Dei, in quantum ad nutum ei obediunt: & hoc non conuenit Chriſto, in quantum
eſt filius hominis, ſed inquantum eſt filius Dei: quia verbo Dei omnia obediunt. Et ideò di-
cit ſignanter *Filij Dei*. (Matth. 9.) Qualis eſt hic, quòd mare & venti obediunt ei? *Sicut enim
pater habet vitam in ſemetipſo*, intellectualem, non vegetatiuam, ſenſitiuam, vel ſecundum lo-
cum mobilem: *ſic dedit*, id eſt, generando communicauit naturali diffuſione, *& filio, vitam*,
Omnia ſunt patri & filio eſſentialia. non ſolùm ſimilem, ſed numero eandem, *habere in ſemetipſo*. Cúmque Deo nihil ſit acci- K
dens, conſequitur quòd omnia quæ habet, coëſſentialia ſunt ei: ita vt habere vitam, ſit ipſam
eſſe vitam. Proinde hæc verba tantum ſonant, ac ſi Chriſtus diceret, Sicut pater eſt vita, ſic
Athanaſ. filius eſt vita. Athanaſius lib. 4. contra Arianos. Nam, inquit, ex hac voce *dedit*, indicat ſeſe
patrem non eſſe. Ex iſto autem dicto, *ita*, filij ſimilitudinem, proprietatemque cum pa-
tre ſignificat. Et ſicut pluralitas perſonarum deſignatur per verba, dare, & accipere: ſic
eſſentiæ ſimplicitas intelligitur per vnius eiuſdémque vitæ identitatem. Oſtendit enim
Tho. Aqu. æqualitatem filij, inquit Thomas Aquinas, & diſtinctionem. Nam æquales ſunt in vi-
ta pater & filius: diſtinguuntur tamen, quia pater dat, filius accipit. Nec hoc ita intelli-
gendum eſt, quòd filius à patre dante accipiat vitam: quaſi præexiſtat, eam non habens, ſicut
Hilarius. in iſtis inferioribus. Materia prima exiſtens accipit formam: & ſubiectum ſubiicitur acci-
denti, quia nihil in filio præexiſtens eſt acceptione vitæ. Nam, ſicut Hilarius dicit, filius
nihil

A nihil habet,niſi natum,id eſt,quod per natiuitatem accipit. Et cùm dicit,ipſa vita, ideò intelligendum eſt,*dedit filio vitam*,id eſt,produxit filium vitam:ſicut ſi dicatur, Mens dat verbo vitam:Non quaſi verbum præexiſtat,& poſtea vitam recipiat, ſed quia producit verbum,in eadem vita ipſa viuit. Deſtruuntur autem per verba hæc tres errores ſecundum Hilarium. Primò,Arianorum, qui dicentes filium minorem patre, coacti ſunt per hoc quod ſuprà dictum eſt,Quæcunque pater fecerit,hæc & filius facit, dicere quòd filius ſit æqualis patri in virtute: ſed tamen adhuc negant eum eſſe æqualem ſibi in natura. Sed ecce quod eſt in hoc, confutatur per hoc quod dicitur, *Sicut pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo*. Nam cùm vita pertineat ad naturam, ſi filius habet vitam in ſemetipſo ſicut & pater: manifeſtum eſt quòd tenet in ſe originis ſuæ diſſimilem & æqualem cum patre naturam.Secundò error eorum,quantum ad hoc quòd negant filij coæternitatem ad patrem, di-

Quid ſit dare filio vitam.

B centes,filium ex tempore incœpiſſe:quod deſtruitur, in quantum dicit, *Filius vitam habet in ſemetipſo*. Nam in omnibus viuentibus,quorum generatio eſt in tempore, ſemper eſt inuenire aliquid,quod aliquando fuit non viuens:ſed in filio quicquid eſt,eſt ipſa vita: & ideò ſic accepit ipſam vitam. Vitam habet in ſemetipſo,vt ſemper fuerit viuens. Tertiò per hoc quod dicit,*dedit*,deſtruitur error Sabellij negantis diſtinctionem perſonarum.Si enim pater vitam dedit filio, manifeſtum eſt quòd alius eſt pater qui dedit, & alius filius qui accipit. Ambroſius lib.3.de fide,cap.7. Dedit vtique,inquit, pater quaſi filio per generationem, non quaſi inopi per gratiam & poteſtatem.Cyrillus Alexandrinus libro decimo Theſauri,cap.1. Nam,inquit, quia dedit,ſcribitur,ex patre ipſum habere naturaliter ſignificatur, & alium perſonaliter eſſe, quàm qui dedit,demonſtratur. Quoniam verò dicit,Sicut pater habet, ſic & filius habet: apertiſſimè docet, quòd ſicut pater æternaliter in ſeipſo vitam habet, ſic & filius æternaliter

Ambroſ.

Cyr. Alex.

C in ſeipſo vitam habet. Si ergo filius aliquando vitam non habebat, nec pater tunc habebat. Id quoniam impium eſt (ſemper enim pater habet vitam in ſeipſo) habebit etiam filius ſic,hoc eſt ſemper vitam in ſeipſo ſicut & pater. Dicit autem,cùm ſemper habeat, accipere: vt & originem ſuam oſtendat, & alium ſe perſonaliter eſſe à patre demonſtret, nec identitati naturali aliquid deroget.Nam ſi quis ſplendori, qui à luce profluit, vocem attribuat, dicereque illum confingat,Omnia mihi lux ſua dedit, illumino eum ſicut illa: audebitne quiſpiam dicere, non fuiſſe aliquando in ſplendore illuminandi virtutem? Et quomodo ſplendor eſſet, ſi non ſplenderet? Sin autem, quia ſemper ſplendet atque illuminat, omnia lucis habet: & quia rurſus ex ipſa profluit luce, accepiſſe omnia ab ipſa verè dicit: quomodo non erit inconueniens altiora, quàm per exemplum ſignificatur, in verbo Dei eſſe non confiteri? Nam cùm omnia naturaliter habet à patre, accipere ab ipſo dicitur omnia, ex quo naſcitur. Ideò

Semper filius vitam habebat.

Exemplū.

D non ſimpliciter dixit ipſum habere vitam, ſed in ſemetipſo, vt intrinſecam illam & eſſentialem oſtendat.Illa autem gratia,quæ aliquando per vitam ſignificatur, non eſt homini naturalis & eſſentialis.Euthymius in Ioannem. Habet vitam in ſemetipſo, hoc eſt, ad modum fontis ſcaturire facit vitam. Nam omne bonum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum: ita ab eo & à filio, vt fonte, omnis vita in nos defluit. Quod enim per eſſentiam vita eſt, cauſa eſt & principium omnis vitæ eorum quæ viuunt. Nam in ipſo viuimus, mouemur,& ſumus. *Et poteſtatem dedit ei iudicium facere,quia filius hominis eſt.* Pro varia punctorum ratione,diuerſa eſt & huius ſententiæ interpretatio.Chryſoſtomus homil.38. in Ioan. Hoc primùm interpretatur, Et poteſtatem dedit ei iudicium facere. Et vna clauſula concludit alteram partem huius periodi cum principio alterius,hoc modo: *Quia filius hominis eſt, nolite hoc admirari*. Sic autem ordinata ſententiâ, ſenſus conſequetur priorem clauſulam: Ita

Euthym.

Varia lectio huius clauſulæ.

Chryſoſt.

E ſcilicet vt dicatur Deus pater dediſſe filio poteſtatem iudicium facere, ſicut & dedit ei vitam habere in ſemetipſo: quem ſenſum ſequitur Chryſoſtomus: vt hoc ſemper dicatur de filio, in quantum per æternam generationem accepit à patre eadem omnia quæ pertinent ad maieſtatem & poteſtatem.Quod autem ſequitur, *Quia filius hominis eſt,nolite admirari*:occurrit obiectioni eorum,qui ab infirmitate carnis aſſumptæ, de tanta poteſtate dubitarent. Chryſoſtom. Paulus Samoſatenſis non ſic legit: ſed, Poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt.quod minimè ſequitur.Non enim propterea accepit iudicium, quia homo eſt: nā nihil prohibuiſſet omnes homines iudices eſſe: ſed quoniam ineffabilis illius ſubſtantiæ filius eſt, ideò iudex.Quamobrem ita legendum, Quia filius hominis eſt, nolite hoc admirari. Nam cùm videretur id repugnare, & nihil aliud quàm purum hominem eſſe arbitrarentur: verba autem ſupra hominem,ac etiam Angelos,& ſolius Dei ſunt:hanc tollens obiectionē, hoc addidit. Attamen Auguſtinus & Cyrillus Alexandr. ita legunt, vt datam filio poteſtatem aſſerāt,

Chryſoſt.

Auguſt.

Cyr. Alex.

quia filius hominis eſt. Nam & duobus modis dari dicitur. Vno quidem per generationem: & F
ſic homo quilibet dat filio ſuo eſſe hominem, & omne animal dat ei quod generat, eſſe ſecundum ſuam ſpeciem & naturam. Et hoc modo Deus pater dat filio, in quantum filius eſt, & vitam, & omnia ſua bona, quoniam & in iis eius eſſentia conſideratur. Eſt autem aliud modus dandi, ſic vt gratia, aut liberalitas ſola dantis conſideretur, vt ſiquis det alteri veſtem, agrum, cibum, dignitatem: & ſic creator dat creaturæ gratuita quæque, ſed maiori quodam gradu &
Duobus modis dedit pater filio iudicium facere. ratione *dedit filio poteſtatem iudicium facere, quia filius hominis eſt.* Hoc ergo dedit ei duobus modis: vno per æternam generationem, quia filius Dei eſt: altero per communicationem gratiæ, quia filius hominis eſt. Cyrill. Alex. lib. 2. in Ioan. cap. 144. Vt intelligamus omnia ei data fuiſſe vt homini, qui cùm creatura ſit, nihil habet à ſeipſo. Auguſtin. tract. 19. in Ioan. Iſte enim
Cyri. Alex. Chriſtus & filius Dei, & filius hominis eſt. Proinde quia filius hominis eſt, quid accepit? Pote-
Auguſt. ſtatem iudicium facere. Quod iudicium? In fine ſeculi, & ibi erit reſurrectio mortuorum, ſed G
corporum. Animas ergo ſuſcitat Deus, per Chriſtum filium Dei: Corpora ſuſcitat Deus, per eundem Chriſtum filium hominis. Hanc poteſtatem non haberet, niſi acciperet, & eſſet homo ſine poteſtate: ſed ipſe eſt filius Dei, qui & filius hominis. Hærēdo enim ad vnitatē perſonæ, filius hominis filio Dei, facta eſt vna perſona, eademque filius Dei, quæ & filius hominis. Quid autem, propter quid habeat, dignoſcendum eſt. Filius hominis habet animam, habet corpus: filius tamen Dei, quod eſt verbum Dei, habet hominem, tanquam anima corpus. Sicut anima habens corpus, non facit duas perſonas, ſed vnum hominem: ſic verbum habens hominem, non facit duas perſonas, ſed vnum Chriſtum. Quid eſt homo? Anima rationalis habens corpus. Quid eſt Chriſtus? verbum Dei habens hominem. Ita fit, vt de vno eodémque Chriſto, ſed pro ratione naturarum dicatur accepiſſe poteſtatem iudicandi, quia filius
hominis eſt: & hanc habuiſſe, quia filius Dei eſt. Ideò adiicit: *Nolite mirari hoc*, quod dixi da- H
tam filio hominis poteſtatem iudicium facere: *quia venit hora*, ὅτι ἔρχεται ὥρα, non quòd iam venerit, ſed veniat: horam enim quandam vult inſinuare in fine ſeculi. Non adiecit, *Et nunc eſt*, ſicut in ſuperiore ſententia, vt differentiā conſtituat inter ſpiritualē animarum reſurrectionē, à peccato ad gratiam, quæ quotidie fit: & ſenſibilem corporum reſurrectionem, à corruptione in incorruptionē, & à morte in vitam æternam, quæ expectatur. Reſurgunt enim nunc men-
Auguſt. te per verbum filium Dei, inquit Auguſtinus. Reſurgent tunc in carne, per verbum Dei carnem, factum filium hominis. Neque enim ad iudicium viuorum & mortuorum pater ipſe venturus eſt, nec tamen recedit à filio pater. Quomodo ergo non ipſe venturus eſt? quia non ipſe videbitur in iudicio. Nolite, inquit, hoc mirari, quòd filio hominis tanta conferatur authoritas: ſiquidem & idem ipſe eſt filius Dei. Forma enim ſerui videbitur, occulta erit forma
Dei: *quando omnes qui in monumentis ſunt*, & nunc in cinerem redacti, *audient vocem filij Dei:* I
audient quidem aut excitati, aut excitandi. Siquidem nondum fuerint è terræ puluere ſuſcitati, audient, non propriè, ſed ita obedient eius imperio, ac ſi auditu iam donati eſſent. Siqui-
Chriſto credita ſunt omnia. dem, vt diximus, etiam quælibet inanima eius imperio cedunt. Aut ſi de excitatis agitur, illi quidem audient vocem eius, cùm quoſque ad iudicium vocauerit. Hoc mirandum non eſt. Nam quem vocauit filium hominis, eundem nunc *filium Dei* nuncupat. Audient, inquit, vocem filij Dei: cùm dixiſſet, datam ei poteſtatem iudicium facere, quia filius hominis eſt. Quāuis enim Chriſtus in forma hominis exequatur miniſterium iudicij, tamen à filio Dei per na-
Alb. Mag. turam diuinam eſt virtus ſuſcitationis mortuorum, inquit Albertus Magnus. Vtrumque autem conſiderans, vnum ſcilicet & eundem eſſe & filium Dei, & filium hominis, *Nolite mirari*, inquit. Quid hic proſunt argumenta ducta ex carnis infirmitate, cùm nec illa ſola, ſed & interna filij Dei maieſtas attendenda ſit? Pſalm. 4. Scitote quia Dominus ſan- K
ctum ſuum mirificauit. Dan. 7. Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur. Luc. 1. Dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius. Hierem. 23. Regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium & iuſtitiam in terra, & hoc eſt nomen quod vocabunt eum, Dominus iuſtus noſter. Venit autem hora, qua iudicium & iuſtitiam exerceat: quia, vt dicit Abacuk, c. 2. Veniens veniet, & non tardabit. Audient quidem mortui vocem, ſeu imperium filij Dei. Hic enim eſt, qui per Ezechielem, c. 37. ait: Ecce ego aperiam tumulos veſtros, & educam vos de ſepulcris veſtris. *Et procedent* ad iudicium, *qui bona fecerunt* fidei, ſpei, & charitatis, *in reſurrectionem vitæ* glorioſæ & æternæ: *Qui verò mala egerunt*, peccata mortalia, *in reſurrectionem iudicij*, & condemnationis.
Auguſtin. Auguſtinus tractat. 19. in Ioannem. Omnes quidem procedent, ſed non omnes viuent. Hic verò iudicium pro pœna poſuit, & erit diremptio, non qualis modò eſt. Nam & modò ſepa-

A ſeparamur non locis, ſed moribus, affectionibus, deſideriis: ſimul enim cum iniquis viuimus, ſed non vna vita eſt omniũ. In occulto dirimimur, in occulto ſeparamur, quomodo grana in area, nõ quomodo grana in horreo. Et ſeparantur grana in area, & miſcentur. Separantur, cũ à palea expoliãtur: miſcentur, quia nondũ ventilantur. Tunc aperta erit ſeparatio, ſicut morũ, ſic & vitæ: ſicut ſapientiæ, ita & corporũ. Euthy. in Ioan. Frequenter autem Chriſtus, Iudæis verba faciens, repetit iudicium, magis eos exterrens: vt paulatim iudicem hunc eſſe credentes, ad eum accurrant, manſuetum ſibi iudicem inde parantes. Effrem lib. de pœnitent. cap. 4. Quomodo ergo ſuſtinebimus, cùm audierimus tubæ vocem de cœlo, nimio cum metu reſonantem, omnéſque à ſeculo defunctos, iuſtos & iniuſtos, bonos & malos, pios atque impios excitantem? Tunc omnia ex tumulis, humanæ conditionis oſſa, vbi vox tubæ inſonuerit, exilient (1. Theſſ. 4.) atque diſcurrent, artus ſuos, iuncturáſque cum feſtinatione requirentia. *Omnium reſurrectio oſtenditur. Euthym. Effrem.*

B Cùm viderimus omne hominum genus exurgere, quẽlibet ex loco ſuo, congregaríque ad iudicium, cœleſtis nempè regis iuſſu terra ſuos mortuos reddet, mare itidem ſuos: quicquid item humanorum corporum vel beſtia rapuit, vel vorauit piſcis, auiſve diſcerpſit, in priorem ſtatum remeabit, omnéſque in ictu oculi reſurgent, & ante tribunal aſtabunt, ita vt ne vnus quidem capillus capitis deſit. Cùm viderimus igneum fluuium ab ortu ſolis vſque ad occaſum emanantem, ac veluti ſæuiens fluctibus mare, montes & valles deuorantem, terrámque omnem & quæcunque ſunt in illa exurentem: tunc dilectiſſimi mei, ab illo igne deficient fontes, vaneſcent flumina, mare ſiccabitur, agitabitur aer, ſidera vt folia de cœlo cadent, deficiet ſol, luna vertetur in ſanguinem, cœlúmque vt liber complicabitur. In illa hora quiſque pauidus tractabit, quomodo iturus ſit obuiam Chriſto, quam rationem redditurus. Ac ſiquidem peccatorum conſcientia prematur, ſtabit triſtis, mœrens, afflictus atque anxius, expectans ſententiam contra ſe ferendam. *Meditatio in reſurrectionem.*

C Vnuſquiſque enim cernet ante faciem ſuam expoſita opera ſua, ſiue bona illa, ſiue mala præmiſit. Et paulò pòſt: Veniet tunc Chriſtus, non iam de terra, ſed de cœlo, veluti fulgur horrendum, cum ingenti potentia & maieſtate. Tunc è cœlis ingens clamor perſonabit, Ecce ſponſus venit, exite obuiam ei. Ecce aduenit omnium Deus, vt iudicet orbem terrarum, & reddat vnicuique ſecundum opera ſua. Væ mihi, fratres mei dilectiſſimi, quo in ſtatu inuenienda eſt anima in hora illa, cùm throni poſiti fuerint, (Apoc. 20.) & iudicium ſederit, & aperientur libri? Hac igitur meditatione, vt quantumuis dura pectora molleſcunt ita Chriſtus corda Iudæorum emollire contendebat, vt ſaperent, intelligerent, & nouiſſima prouiderent. Ideò cùm per fidem homines vitam nanciſci, & à iudicio liberari dixiſſet: nunc quid infidelibus illis, qui filium Dei negant, timendum ſit, adiicit, nimirùm

D quòd procedent, qui mala egerunt, in reſurrectionem iudicij. Thomas Aqu. lect. 5. in Ioan. cap. 5. Et cùm ſuperiùs ſolius fidei meminiſſe videretur, dicens, Qui audit verbum meum, & credit ei qui miſit me: nunc operum mentionem facit, ne exiſtimes ſolam fidem ſine operibus ad ſalutem ſufficere. *Qui bona fecerunt*, inquit: quaſi dicat, Non qui credunt tantũ, ſed qui cum fide operantur iuſta & bona, *procedent in reſurrectionem vitæ*. Cur autem fidem operibus præmiſerit, eadem ratio eſt, quam & pro eo ordine, quem Paulus ſequitur, aſſignat Auguſtinus to. 4. lib. 1. qu. 2. ad Simplicianum. Nam & Apoſtolus, inquit, fidei gratiam præponens operibus, hoc facit, non vt opera extinguat, ſed vt oſtendat non eſſe opera præcedentia gratiam, ſed conſequentia: vt ſcilicet non ſe quis arbitretur ideò percepiſſe gratiam, quia benè operatus eſt: ſed bene operari non poſſe, niſi per fidem perceperit gratiam. Incipit autem homo percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere, vel interna, vel externa admonitione motus ad fidem. *Tho. Aqu. Auguſtin.*

E *Non poſſum à meipſo facere quicquam, ſed ſicut audio, iudico*. Occurrit obiectioni, quæ ita fieri poteſt. Cùm filius vitam habeat in ſemetipſo, ſicut & pater vitam habet in ſemetipſo, quid ille patre opus habet? Quid eſt denique, quod ab ipſo poteſtatem iudicium facere, accepiſſe cenſeatur? At verò docet ſe omnia ſua à patre habere, ſeu conſideremus ipſum velut filium Dei, aut velut filium hominis. Habet enim omnia à patre vt filius Dei, propria & coëſſentialia per æternam generationem: habet & illa à patre, vt filius hominis, donata & diſpenſata, propter vtriuſque naturæ communicationem. Tertull. lib. aduerſ. Praxeam. Secundum hæc enim, inquit, vicarium ſe patris oſtenderat, per quem & pater & videretur in factis, & audiretur in verbis, & cognoſceretur in filio, facta & verba patris adminiſtrante. Itaque ſi tu hoc ad diſpenſationem, quæ in carne facta eſt, referas cum Auguſtino, tantum hoc erit, ac ſi Chriſtus dicat: Ne exiſtimetis mihi ipſi iſta vt homini vendicare: *non enim poſſum à me*, vt homine, *facere quicquam* eorum quæ dico, id eſt, excitare mortuos, & illos iudicare: *ſed ſicut audio*, id eſt mandato accipio, cùm me obaudire oportet, *ſic iudico*, aut iudicaturus *Tertull.*

ſum. Aut ſi hîc iudicium ſumamus pro illa diſcretione, quam ſuis exhortationibus inter fidem F
& perfidiam, bonum & malum conſtituebat: idem iſtud erat, atque quod alibi dixit, Mea do-
ctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me patris. Audiuit enim, ſed interiori auditu, cùm haberet
intus manentem diuinitatem: & dicere poterat hoc Pſaltis, Audiam quid loquatur in me Do-
minus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem ſuam. *Et iudicium meum iuſtum eſt, quia non*
quæro voluntatem meam, ſed voluntatẽ eius qui miſit me. Cyrillus Alex. lib. 2. in Ioan. Nonnun-

Cyrill. Alexand. Chriſtus aliquãdo loquitur vt homo, aliquando vt Deus.

quam Chriſtus loquitur, vt ille qui ſub lege eſt, nonnunquam vt ille qui ſuper legem omnem
eſt, poteſtque vtrumque ſine aliqua reprehenſione facere. Nunc autem vt homo legem cu-
ſtodiens, vt ille qui mandata patris tranſgredi nequeat, vt ille qui nihil à voluntate ſua faciat,
quod legi diuinæ non congruat, ad Iudæos loquitur. Idcircò ait, Non poſſum ego à me facere
quicquam: ſicut audio, iudico: Nihil facere ſe poſſe oſtendens, quod lex prohibeat, ſed id iu- G
dicium ſequi quod legi videatur. Ita frenum legis excuſſiſſe ipſos occultiùs denotat, cùm
dicat, quicquam ſe non poſſe facere à ſeipſo. Vos enim, inquit, data vobis mandata tranſgre-

Quomodo hoc ad humanã naturam refertur.

dimini: vos à vobiſipſis omnia facere audetis: vos ita de rebus omnibus iudicatis, vt iudiciis
veſtris diuina legis mandata negligere ſtudeatis: vos doctrinam & præcepta hominum ſequi-
mini, & legem ex voluntate veſtra feciſtis. Ita iuſtè ſeipſum iudicare, illos autem iniuſtè affir-
mat. Et quomodo iterum dicamus, Curauit hominem in ſabbato, miſertus eſt eius, qui lon-
gis vexabatur temporibus, rectè de ſeipſo iudicans? Non enim debebat propter ſabbatum
miſericordiam ſuam retinere. Nam & pater in ſabbato creaturas omnes gubernat, nec per
alium id facit, quàm per ipſum filium. Quare ipſe quoque filius hominem quoque curauit
in ſabbato. Non enim ignorabat dominum eſſe filium hominis etiam ſabbati, & non propter
ſabbatum homines, ſed ſabbatum propter homines eſſe factum. Quare ſaluatoris iudicium
rectum fuit. Fons enim bonitatis, natura deitatis eſt, nec minùs in ſabbato quàm in aliis diebus H
bona inde permanant. Iudæorum autem iudicium, qui commoti hac re, temerè in cædem
ruebant, diuinæ legi aduerſabatur. Scribitur enim, Innocentem & iuſtum non occides. Ex

Quomodo refertur ad diuinam naturam.

crudelitate ſua igitur, non ex voluntate legis mouebatur. Quòd ſi hoc ad diuinam filij naturã
referatur, hoc idem erit ac ſi diceret, inquit Beda in Ioann. A meipſo non ſum, ſed à patre.

Beda.

Pater enim à nullo alio eſt, filius à patre eſt. Ideò dixit, Sicut audio, iudico: quia vnum opus
eſt patris & filij & ſpiritus ſancti. Sicut audit, iudicat. Audit videlicet per vnitatem ſubſtan-

Theophil.

tiæ, & proprietatem ſcientiæ. Non iudicat à ſemetipſo, quia non eſt à ſemetipſo. Theophilact.
in Ioan. Nihil, inquit, alienum & peregrinum à patre ego poſſum facere: neque enim volun-
tatem aliam habeo præter paternam, neque aliam poteſtatem. Verùm ſicut audio à patre, ita
iudico: hoc eſt, ſicut ipſe pater iudicat, ita & ego. Hæc autem dicit, vt oſtendat, ſicut ſæpè
diximus, in nullo ſibi deeſſe aliquid à patre, ſiue in ſermonibus, ſiue in operibus, ſiue in iudiciis. I

Cyrillus.

Cyrill. lib. 2. in Ioan. cap. 146. Quo apertè oſtendit, non imbecillitate ſe non poſſe, ſed quia
non aliter agere vult. Nam ſi propter imbecillitatem non poſſet, non ſubiunxiſſet, Sicut audio,
iudico: ſed vires agendi à patre accipere affirmaſſet. Nunc autem non poſſe quicquam facere
à ſeipſo ideò dicit, quia ſicut audit, iudicat. Quare manifeſtum eſt, non propter imbecillita-
tem ita dictum eſſe, ſed quia non eſt poſſibile, vt aliud pater, aliud ipſe velit: Vnius enim dei-
tatis vna eadémque voluntas eſt. Nec diſſentire vnquam filium à patre pius quiſque credide-
rit: ſed voluntatem patris, filij quoque, atque ſpiritus voluntatem eſſe prædicabit. Neceſſariò
igitur ad conſentientem, vt ita dixerim, patrem omnia referens, nihil ſe poſſe ait, quod præ-
ter voluntatem patris ſit. Id enim ſignificatur, cùm à ſeipſo dicitur. Et quemadmodum nemo
imbecillitatis crimine ipſum accuſaret, ſi non poſſe peccare affirmaret, ſed miraretur ma- K
gis tantam deitatis perfectionem (per hoc enim ſignificatur immutabilem ipſum eſſe:) ſic
quando à ſeipſo nihil poſſe facere fatetur, mirari magis debemus, naturæ immutabilem

Athanaſ.

fructum videntes, quàm imbecillitatis vllam excogitare rationem. Athanaſius lib. de com-
muni eſſentia patris, filij, & ſpiritus ſancti aduerſus eos qui hoc dictum ad contumeliam filij
accipiunt, Non quæro facere voluntatem meam, ſed voluntatem patris qui miſit me. Si,
inquit, probro eſt filio adimplere voluntatem patris, probro quoque eſt Deo & patri ad-
implere voluntatem iuſti, cùm Dauid de eo loquatur, Voluntatem timentium ſe faciet, &
deprecationes eorum exaudiet. Quòd ſi Deus adimplens voluntatem mortalium, non con-
funditur pudore, filius ſcilicet ob humanæ carnis negotia, diſpenſationémque & habitum no-
bis conuenientem, & conditionem ſeruilem, quam noſtri cauſa ſuſcepit, in probro erit, cùm
dicit, Non veni facere voluntatem meam, hoc eſt carnis meæ, ſed patris, hoc eſt diuinam vo-
luntatem? Ne igitur in vituperium accipiatur, quamuis iſtorum ſententia maximè iſthinc diſ-
ſoluatur.

A ſoluatur. Acceſſit ad eum leproſus (Matth. 8.) genua flectens, & dicit, Domine, ſi vis, potes me mundare. Hunc igitur non reiicit ſaluator, neque loquutus eſt, Quid blaſphemas? Quid ergo? Nónne approbauit perfectionem eius fidei? Nónne eiuſdem mutata ſyllaba illi ſalutem contulit? dicens, Volo, mundare. Volens purgat lepram, volens viuificat mortuum. Voluit & excitauit Lazarum: eiúſque vox eſt, Sicut pater vitam habet in ſemetipſo, ita & dedit filio vitam habere in ſemetipſo. Et rurſum: Vt pater viuificat mortuos, ita & filius quos vult viuificat. quod ipſum etiam à Dauide dicitur, Quoniam ira in furore eius, & vita in volũtate eius. *Si ego teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meum non eſt verum. Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me, & ſcio quia verum eſt teſtimonium eius, quod perhibet de me.* Cum omnia ſapientiſſimus ille Salomon colligeret, quibus meliores quiſque ſuos facere poſſet mores, atque omnibus ea proponeret, inter alia, Iuſtus, inquit, ſuiipſius in ſermone accuſator eſt.
B Et rurſus: Laudet te proximus tuus, & non os tuum: alienus, & non labia tua. Prou. 8. Moleſtum enim certè auditoribus eſt, propria, non aliena voce, ſuarum rerum maximarum velle teſtimonium perhibere. Nati enim ita naturâ ſumus, vt minus eis credamus, qui præcipuum ſibi decus attribuunt. Quoniam igitur Dominus noſter Ieſus Chriſtus nihil poſſe à ſe facere, & iuſtum ſe iudicem eſſe affirmabat: voluntatem Dei quaſi regulam in omnibus ſequens, quã-uis hoc veriſſimè diceret, tamen quod ignorantes Phariſæi naturâ Deum eſſe, poterant dicere, id ipſum anteuertit. Scio, inquit, dicturos vos, Tu de teipſo teſtimonium perhibes, ac ideò teſtimonium tuum verum non eſt. Nec moleſtè fero hæc verba, quæ per ignorantiam funditis: neque volo propter teſtimonium meum vos mihi credere, alius eſt qui de me teſtimoniũ perhibet. Significat autem Deum patrem, qui iam multis modis ſubſtantiæ idemtitatem vnigenito filio ſuo teſtificatus eſt, cuius teſtimonium ſcire dicit verum eſſe atque integrum. Ita *Chriſto pater teſtimoniũ perhibet.*
C rurſus teſtimonium ſuum addidit, ne quis ex impietate, falſò quicquam ipſum de ſeipſo dixiſſe arbitretur, & ſic multarum hæreſum prauis hominibus anſa præbeatur. Sicut igitur aliquid conſuetudini hominum conceſſit, qua minùs ea probantur, quæ de ſeipſo à quopiam dicuntur: ſic Deus ad conuenientem ei dignitatem recurrit, & patris teſtimonium ipſe ſcire teſtatur veriſſimum eſſe. Scio igitur, inquit, meipſum, ſcio quia nihil falſi pater de me dicit. Ea eſt natura mea, vt mentiri non poſſim. Primum igitur conſuetudini aliquid dedit, deinde magna cum dignitate ſcientiam ſibi attribuit. Hinc etiam illud diſcimus, alium eſſe perſonaliter patrem, alium filium. Alius enim, inquit, eſt qui de me teſtimonium perhibet. hæc Cyrillus Alexand. lib. 2. in Ioan. cap 147. Chryſoſtomus homil. 39. in Ioan. Quis verò non ſtatim, inquit, perturbaretur, audiens Chriſtum dicentem: Si ego teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meum nõ eſt verum? Nam multis in locis teſtimonium perhibentem videmus. *Pater & Filius alius ſunt, non aliud.* *Cyri. Alex.*
D Siquidem Samaritanæ dixit, Ego ſum Chriſtus. Et cæco, Qui loquitur tecum, ipſe eſt. Et Iudæis, Quomodo dicitis, quia blaſphemas, quia dixi, Filius Dei ſum? & alibi ſæpenumerò. Si ergo hæc omnia mendacia ſunt, quæ nobis ſalutis ſpes futura eſt? Vnde verum inuenimus, quando ipſa veritas dicit, Teſtimonium meum non eſt verum? Hoc autem non modò contrarium videtur, ſed & aliud non minus. Nam & alibi: Si, inquit, teſtimonium perhibeo de me, teſtimonium meum verum eſt. Vtrum horum, vt verum recipiam, vtrum vt falſum reiiciam? Si verba mea ſimpliciter accipiantur, neque perſonam neque cauſam perſcrutabimur. Si enim teſtimonium eius non eſt verum, neque hoc verum: vtrumque ergo falſum. Quid ſibi vult hic ſermo? Diligenter inuigilandum, vel potiùs diuina gratia opus eſt, ne multis verbis inſiſtamus. Ita hæretici in errorem incidunt, neque ſcientiam, neque audientis habitum inquirentes. Niſi enim tempora, locos, auditorem, & alia huiuſmo- *Chryſoſt.*
E di conſideremus, multa ſequerentur abſurda. Quænam ergo ſententia? Dicturi erant Iudæi, Si tu teſtimonium perhibes de teipſo, teſtimonium tuum non eſt verum. Idcircò præoccupauit Ieſus, quaſi dicat: Fortaſſe dicetis vos mihi non credituros: nemo qui repentè de ſeipſo teſtimonium perhibet, habet apud homines authoritatem. Illa autem particula *non verum*, non eſt temerè legenda, ſed ad illorum opinionem referenda: hoc eſt, vobis non eſt verum. Non enim ex authoritate ſua, ſed pro auditorum ſuſpicione loquitur, quam arguit, eorum adducens obiectionem. Eadem habet Theophilactus. Et dicit, inquit, vrgendo illos, Non teſtimonium ego perhibeo de meipſo: alioquin iuxta veſtram ſententiam non dignus eſſem cui crederetur. Alius enim eſt, qui teſtimonium de me perhibet, Ioannes ſcilicet. Quòd autem dicit, Et ſi ego teſtimonium perhibeo, teſtimonium meum verum eſt, ſecundum confeſſionem dicit. Accedens enim ſermoni Iudæorum, dicit, Eſto quòd ego de meipſo teſtimonium perhibeam, teſtimonium meum verum eſt. Nam cùm Deus ſim, fide dignus ſum. Atque ita *Quomodo Chriſti teſtimoniũ verũ dicatur.* *Theophil.* *Teſtimoniũ Chriſti falſũ nõ poteſt.*

primùm dixit illos arguendo, Non ego teſtimonium perhibeo, ſed præcurſor. Secundum F
autem, ſe illis opponendo, vel etiam concedendo, dicens: Si etiam ego teſtimonium perhibeam, teſtimonium meum verum eſt. Porrò, inquit, tria habeo teſtimonia, Ioannem, opera mea, patrem meum. Hæc maximè ex Chryſoſtomo. Rupertus Commentar. in Ioann. Ait ergo, Si ego teſtimonium perhibeo de me, teſtimonium meum non eſt verum: ac ſi dicat, Ecce omnia palàm audiſtis. Ego apud vos verba faciens, & hæc dicens, vt vos ſalui ſitis, non veſtro, vel aliorum more hominum, verbis accuratis beneuolentiam vel fauorem veſtrum captare ſtudui: ſed exhibito veræ virtutis opere cunctorum hominum beneuolẽtia digno, id eſt, ſanato toto homine à longæua infirmitate, ſilentium mihi poſtulaui, & qualeſcunque vos eſſe ſcirem ad audiendum, non propter vos tantùm, ſed propter eos qui audituri ſunt, cauſam meam dixi: cámque cauſam diuidens, id ſolum quod in controuerſia eſt, ſcilicet quòd & mihi æquè vt patri liceat in ſabbato operari, tam conſueta hominibus firmitate argumentationis, G
quàm cœleſti veritate defendi. Nunc & deinceps examinate legitimè, id eſt, ſicut lex præcipit, verba huius teſtimonij. *Si ego teſtimonium perhibeo de me*, id eſt, ſi à me ipſo veni, ſi nõ veni, & non loquor in nomine Domini, ſed ſolus ego meipſum proprio & ſolo defendo teſtimonio, teſtimonium meum non eſt verum: id eſt, verba quæ loquor, non habebunt effectum, & tunc ſicut lex dicit, hoc videbitis ſignum, quòd verbum quod dico, Dominus non locutus eſt. Sed non eſt, nec erit ita. Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me, videlicet Deus pater, ipſe de quo vobis nunc dico, Pater meus vſque modò operatur, & ego operor. Alius, inquam, id eſt alia, & eiuſdem cuius & ego ſum, ſubſtantiæ perſona eſt. Alioquin non rectè diceretur alius. Non enim de diuerſis diuerſarum ſubſtantiarum indiuiduis dicitur vnus & alius, ſed vnum & aliud: velut cùm de homine & equo ſermo eſt, non rectè dicitur, Hic vnus & alius, ſed hoc vnum & hoc aliud. Dico autem quia ille eſt alius, vt in pluribus perſonis vnitas ſubſtantiæ, H
perſonarum pluritas intelligatur. Ille, inquam, alius teſtimonium perhibet de me. Sed quia *ſcio, quia verum eſt teſtimonium eius quod perhibet de me*. Scio, inquam, & teſtimonium perhibẽti de me teſtimoniũ perhibeo, quia teſtis verax eſt, & verum teſtatur de me. Non enim ſum ſicut cæteri homines, quorum nemo ſcit, vtrum amore an odio dignus ſit, & cui omnia in futurũ reſeruantur incerta. Quinimmò & ſi ſpiritum adoptionis filiorum acceperunt, & ipſe ſpiritus teſtimoniũ reddidit ſpiritui illorum quòd ſint filij Dei, teſtimonium illud non tã verum aut iuſtum, quàm gratuitum dicendum eſt: quia non eſt debiti, ſed gratiæ: non iuſtitiæ, ſed miſericordiæ: non eſt enim teſtimonium compariũ, ſed inclinatæ dignationis monimentum. Ego autem non in iniquitatibus conceptus ſum, inquit Dauid. Etenim nõ in peccatis concepit me mater mea: nec poſſum à me ipſo facere quicquã, niſi quod video patrem facientem. Ergo teſtimonium quod perhibet de me, verum eſt, iuſtum eſt, debitum eſt, & vtique teſtimoniũ cõparium, atque ideò legitimum. Teſtimoniũ igitur de Chriſto perhibetur, aut à Deo patre in I
baptiſmate: aut ab Angelis, cui ipſo nato apparuerunt: aut ab hominibus, qui ſpiritu ſancto loquuti ſunt, qualis fuit Ioãnes Baptiſta, Simeon, Anna Propheteſſa, aut huiuſmodi ſimiles: aut ab operibus, quale fuit & iſtius paralytici curatio. Nunc autẽ quòd dicit, *Scio quia verũ eſt teſtimoniũ eius, quod de me alius perhibet*, referri poteſt aut ad patrẽ, aut ad Ioannẽ. Vtriuſque enim teſtimonium verum eſſe ſciebat: vnius quidem, cùm ſit ipſamet veritas: alterius verò, cùm ſit tantùm vox & organum ipſius veritatis, quæ per ipſum loquitur. Vnde ſi de Ioanne intelligitur, adiicit, *Vos miſiſtis ad Ioannem, & teſtimonium perhibuit veritati*. Ne enim fortè dicerent Ioannem ad gratiam illius eſſe locutum, vt qui ſuæ parti faueret, Priùs, inquit, miſiſtis ad Ioãnem: (vt obſeruat Chryſoſtomus hom. 39. in Ioan.) Non miſiſſetis niſi dignum arbitraremini, cui fides eſſet adhibenda. Et, quod maius eſt, non miſerunt interrogatum de Chriſto Ioannẽ, K
ſed de ipſo. Cuius igitur in proprijs rebus teſtimonium fide dignum putabant, longè magis in alienis. Siquidem non de ſeipſo ita loquutus, vt de altero, quiſpiam creditur. Ioannes autem tantæ apud Iudæos erat opinionis, vt de ſe alterius non indigeret teſtimonio. Non enim qui miſſi ſunt, dixerunt, Quid dicis de Chriſto? ſed, Tu quis es? Quid dicis de te ípſo? Adeò ipſum admirabantur. Hoc totum ſignificauit Ieſus his verbis, Vos miſiſtis ad Ioannem. Propterea Euangeliſta non miſſos tantùm dixit, ſed miſſorum perſonas diligentiùs exponit: non ex infima plebe viros, non abiectos & viles, non qui corrumpi & decipi poſſent, ſed ſacerdotes & Phariſæos, qui ſanè eius verba intelligerent. *Ego autem non ab homine teſtimonium accipio.* Qua ergo de cauſa Ioannis adducis teſtimonium? Non erat hominis Ioannis teſtimonium. Qui miſit me, inquit, baptiſare in aqua, ille mihi dixit. Erat itaque Dei, non Ioãnis teſtimoniũ. Nã ab eo id didicerat: ſed ne dicerent, vnde à Deo didicit, & reprehenderent maiorẽ in modũ, ad co-

Chryſoſt. Rupertus. Tria Chriſti teſtimonia, Pater, Ioannes, opera.

Chriſtus certus de ſe ipſo.

Chryſoſt. Ioannes de Chriſto teſtatus eſt.

A ad eorum ſuſpicionem reſpiciens, imponit ſilentium. Neque enim credibile erat, multos ſcire *Cur Ioãnes*
id Ioannem à Deo accepiſſe, ſed tanquam ipſe ex ſe diceret, fidem ei adhibebant. Ideò inquit, *miſſus, ſi*
Ego non ab homine teſtimonium percipio: ſed ne dicerent, Si non accipis ab homine teſti- *Chriſtus nõ*
monium, cur adducis? vide quo pacto obiectioni occurrit. *Sed hoc dico, vt ſalui ſitis:* hoc eſt, *ab homine*
ego hominis non indigeo teſtimonio, cùm Deus ſim. Verùm cùm Ioannes apud vos tantæ *teſtimoniũ*
authoritatis ſit, cùm tanquam Prophetam admiramini (etenim ciuitas omnis ad Iordanem *accipit.*
ipſum auditum effundebatur) mihi autem & miracula facienti non creditis: idcircò eius vo-
bis teſtimonium in memoriam reduco. *Ille erat lucerna ardens & lucens. Vos autem voluiſtis* *Ioannis*
exultare ad horam in luce eius. Ne dicerent, Quid ad nos, ſi teſtimonium ille perhibuit? Id *commẽdatio.*
nos non recepimus: recepiſſe oſtendit. Neque enim contemnendos miſerunt nuncios,
& voluerunt exultare, adeò illum admirabantur, neque poterant contradicere. Illud au-
B tem verbum *ad horam*, facilem eorum mutationem, & fluxum, & infirmum ſtudium indi-
cat. *Ego autem habeo teſtimonium maius Ioanne.* Nam ſi velletis rem ipſam, & opera conſide-
rare, ipſa vos magis longè adducerent ad credendum. Cùm voletis, ad Ioannem vos relego:
non quòd ego indigeam, ſed quoniam omnia facio vt vos alliciam, & ſaluos faciam. Habe-
mus enim operum teſtimonium Ioanne maius: eo tamen vtor, quòd vobis proprius eſt & *Quomodò*
familiarius, quod vos magis admiramini. Lucernam autem Ioannem appellauit, vt ex ſe lucẽ *Ioannes*
non habere, ſed à ſpiritus gratia demonſtraret. quod ad ſui differentiam poſuit: ſed non ita ma- *lucerna.*
nifeſtè dixit, quòd eſſet ſol iuſtitiæ, ſed tantùm eos acriùs tetigit, quòd quemadmodum illum
contempſerunt, ſe quoque contemnerent. Etenim quem tanti faciebant, ad horam admirati
ſunt: quod niſi feciſſent, quamprimùm Chriſto illius perſuaſione credidiſſent. Auguſtinus *Auguſt.*
hom. 1. in diem natalis Ioannis. Ille, inquit, erat lucerna ardens, id eſt, ſpiritus ſancti igne ſuc-
C cenſus, vt mundo ignorantiæ nocte poſſeſſo, lumen ſalutis oſtenderet, & quaſi inter denſiſſi-
mas delictorum tenebras ſplendidiſſimum iuſtitiæ ſolem, lucis ſuæ radio demonſtraret. Et de
ſeipſo dicens, Ego vox clamantis in deſerto. Videamus in quo deſerto: id eſt, in Gentilium po-
pulo. Vacua enim timore Dei pectora, & ſpiritu ſancto carentia, deſerto ſqualentis eremi cõ-
parantur. Cyrillus Alex. lib. 3. in Ioan. cap. 1. Sed, inquit, non ſimpliciter lucernam ſaluator *Cyrillus*
Ioannem appellat, ſed ardentem & lucentem, vt ad ſublimiora aciem mentis noſtræ acueret. *Alexandr.*
Ille, inquit, erat lucerna: vos autem voluiſtis exultare ad horam in luce eius. Ita non ſolùm à
fide alienos, verumetiam ſi quid boni, ſaltem verbis guſtauerint, citò propter inconſtantiam
faſtidio affici ſolere Phariſæos oſtendit. Hoc enim ſignificat, vt arbitror, quòd ad horam in
luce Ioannis exultare voluerint. Mirati namque ab initio illum, vt virtutis & puritatis exem-
plar, cùm audiſſent dicentem, Parate viam Domini, rectas facite ſemitas Dei noſtri, repentè
D faſtidierunt. Et vulgaris quidem huius textus expoſitio hæc eſt. Verùm cùm ad altiora nos e-
rigens ſaluator, non lucernam ſimpliciter, ſed ardentem & lucentem Baptiſtam appellet, ad
ſublimiora nobis acies mentis acuenda eſt. *Ille*, inquit, *erat lucerna.* Sufficiebat hoc, ſi Prophe-
ticè ſolummodò de Baptiſta admonere voluiſſet. Canebat enim Pſalmiſta de illo, dicens: Pa- *Ioannes*
raui lucernam Chriſto meo. Verùm quoniam adiicit, Ardens ac lucens, non in Prophetiam *quomodò*
ſolùm auditores remiſit, ſed etiam in legalem quandam figuram, quæ Ioannis lucem in vm- *lucerna.*
bra denotauit. Ita in Moſaica illos lege nutritos, videri magis ſcripturæ peritos, quàm eſſe oſtẽ-
dit. Et hic quidem orationis ſenſus eſt: ſed oportet, loco ſcripturæ qui ad rem pertinet, huc
tranſlato, ardentem atque lucentem lucernam Baptiſtam fuiſſe, latiùs oſtendere. Sacro igitur
diuinitùs tabernaculo conſtituto, ac Domini feriis ſtatutis, dixit ad Moyſen: Præcipe filiis Iſ-
raël, vt afferant tibi oleum puriſſimum ac lucidum ad concinnandam lucernam iugiter extra
E velum teſtimonij in tabernaculo fœderis, ponètque Aaron & filij eius à veſpere vſque ad ma-
nè coram Domino, cultu ritúque perpetuo in generationibus veſtris, (Leuit. 24.) Oleum ab
omni facie remotum atque mundiſſimum, ſpiritus ſancti naturam ſignificare mihi videtur.
Quæ ineffabiliter, quaſi oleum, in animas ingreſſa noſtras, nutrit, conſeruat, auget (quaſi oleũ
in lucerna poſitum) illuminationem nobis conceſſam. Sic igitur beati quoque Baptiſtæ lucem
exarſiſſe credimus. Non enim aliundè vim illuminãdi habuit, quàm ab intellectuali hoc oleo,
quo diuinæ huius illuminationis ignis in nobis accenditur. Quem alibi ænigmaticè ſaluator
ſignificabat, dicens: Ignem veni mittere in terram, quid volo, ſi accenſus eſt? Lucerna igitur
ardens ac ſemper lucens in tabernaculo teſtimonij beatus Baptiſta fuit. Quòd enim in taber- *Lucerna*
naculo teſtimonij luceret, non eiici ab Eccleſia illuminationem eius, ſed ſuſcipi, ac gratam *taberna-*
eſſe ſignificat: quòd verò extra velum ardebat lucerna, non aliud denotat, vt puto, quàm ſim- *culi.*
pliciorem atque introductoriam eius fore illuminationem, Pœnitentiam agite, dicentis, quo-

niam cœlorum regnum appropinquauit. Nihil enim interius atque occultum myſterium ſal- F
uatoris demonſtrauit. Non enim per participationem ſancti ſpiritus baptiſauit, nec intra velū
lumen illius aliquem introduxit. Et ponet eam Aaron, inquit, & filij eius à veſpere vſque ad
manè coram Domino. Aaron & filij eius, Eccleſiarum paſtores & doctores ſignificant, qui
lucernam intellectualem, id eſt Ioannem, ſemper ardentem conſeruare iubentur. Hoc enim
eſt, Et ponet eam in veſpere vſque ad manè. Totum enim tempus, quo lucernæ lumine in-
digemus, nocturna ſpatia ſunt, quibus ſeculum præſens ſignificatur. Futurum namque ſecu-
lum, lucem eſſe intelligimus. Seruatur igitur ardens in hoc ſeculo lucerna, quæ gratiam credē-
tibus lucem præbeat. Prædicatur enim à paſtoribus Eccleſiæ verum de Chriſto teſtimonium
perhibuiſſe. Quòd autem ſaluatoris præcurſor per lucernam illam ſignificabatur, quódque ſic
intelligenda ſunt quæ diximus, indè maximè probatur, quòd ſtatim ſacerdotum delectum ſub-

Tho. Aqu.

Differt lucerna à luce.

iecit. Tho. Aquin. lect. 6. in cap. 5. Ioan. Differt quidem lucerna à luce. Nam lux eſt, quæ per G
ſeipſam lucet: lucerna verò, quæ non per ſeipſam lucet, ſed per participationē lucet. Lux autē
vera Chriſtus eſt, vt dicitur ſuprà 1. Erat lux vera, &c. Ioannes autē lux non erat, vt teſtimoniū
perhiberet de lumine ducendo ad Chriſtum. De qua lucerna dicitur in Pſal. Paraui lucernā
Chriſto meo. Sed erat in effectu ardens & feruens. Vnde dicitur *ardens*. Nam aliqui ſunt lu-
cernæ ſolùm quantum ad officium, ſed quantum ad effectum ſunt extinctæ. Nam ſicut lucer-
na lucere non poteſt, niſi igne accendatur: ita lucerna ſpiritualis non lucet, niſi priùs ardeat &
inflammetur igne charitatis. Et ideò ardor præmittitur illuſtrationi: quia per ardorem chari-
tatis datur cognitio veritatis, Ioan. 14. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, &c. &
ad eum veniemus, &c. Ioan. 15. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui, &c. Eccle. 2.
Qui timetis Deum, diligite illum, & illuminabuntur corda veſtra. Nam ignis, duo habet, ſci-

Ardor ignis eſt dilectio.

licet quòd ardet, & ſplendet. Ardor autem ignis ſignificat dilectionem propter tria. Primò, H
quia ignis inter omnia corpora eſt magis actiuus: ſic & ardor charitatis, in tantum quòd nihil
eius impetum ferre poteſt, ſecundum illud 2. Cor. 5. Charitas Chriſti vrget nos. Secundò, quia
ſicut ignis per hoc quod eſt maximè ſenſitiuus, facit multum æſtuare: ita & charitas æſtū cau-
ſat, quouſque homo non conſequatur intentum. Tertiò, quòd ſicut ignis eſt ſurſum ductiuus,
ita & charitas in tantum quòd coniungit nos Deo. 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate, in Deo
manet, & Deus in eo. Erat etiam intellectu lucens. Primò quidem, per veritatis cognitionem
interiùs. Iſa. 58. Implebit ſplendoribus: id eſt, ſplendere faciet. Secundò, per prædicationem
exteriùs. Phil. 2. Inter quos lucetis tanquam luminaria in mundum, verbum vitæ continen-
tes. Tertiò, per bonorum operum manifeſtationem. Matth. 5. Sic luceat lux veſtra coram ho-
minibus, vt videant opera veſtra bona. His omnibus modis Ioannes lucebat per veritatis in-
ternam cognitionem, cùm & ipſe nondum natus Chriſtū exiliendo ſalutauerit, & vt eius præ- I
curſor miſſus ſit. 2. Per prædicationem externam, qua apud omnes fuit commendatiſſimus, nō
modò quòd eos ad meliorem vitam, ſed & ad Chriſti cognitionem perduceret. 3. Illuxit & ra-
ra vitæ ſanctimonia, ſeu vitæ modum, ſeu zelum, ſeu cætera omnia quæ in viro optimo deſi-
derantur, conſideremus. *Vos autem voluiſtis exultare ad horam in luce eius.* Primùm quidem, in
hoc ſummam laudem nacti apud omnes, quòd ex veſtra Gente tam ſanctus, & innocens, tāti
etiam zeli Propheta prodiiſſet: ex quo factum eſt, vt ei Meſſiæ nomen deferre videremini,
cùm ad eum legationem miſiſſetis. Verùm breuis fuit illa exultatio. Statim enim atque eum
in veſtra vitia ſeueriùs agere, & veſtram impietatem prodere vidiſtis, tum in illum accenſi
murmuraſtis, dicentes dæmoniacum eſſe: nec quieuiſtis, donec apud Herodem maſe audi-
ret, & carceri manciparetur. *Ego autem* non ſolius Ioannis, ſed *teſtimonium habeo maius Ioāne.*

Quintuplex teſtimoniū de Chriſto.

Hilarius.

Quintuplex enim teſtimonium producit, Dei patris, hominis viuentis Ioannis, operum, ſcri- K
pturarum, & Moſis, vt nullum relinquat perfidiæ Iudæorum excuſationis locum. Hilarius
lib. 9. de Trinit. Ex hoc, inquit, vel maximè intelligitur ſacramentum vnitatis & natiuitatis
doceri, cùm ait: *Ego teſtimonium habeo maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi pater, vt perfi-
ciam ea ipſa opera quæ facio, teſtimonium perhibent de me, quia pater miſit me.* Sicut enim veritas
naturalis ſcientiæ probatur per diſcurſum rationis ex principiis per ſe notis: ſic ſupernaturalis
veritas fidei demonſtratur per opera ſoli Deo poſſibilia: qui cùm ſit veritas, numquam facit

Teſtimoniū operum.

talia opera ad confirmationem erroris. Itaque cùm talia permulta Chriſtus fecerit, manifeſtū
eſt quòd à Deo miſſus ſit. Nam cùm rerum naturas ex ipſis earum actionibus perpendamus,
ideò etiam per ipſa opera facilè colligimus Chriſtum eſſe filium Dei. Ioan. 15. Si opera non
feciſſem quæ nemo alius fecit, peccatum (infidelitatis, quod maximè per ſigna & miracula
cluditur) non haberent. Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Ioan. 10. Si
mihi

A mihi non creditis, ſaltem operibus credite. Inuiſibilia enim Dei, per ea quæ facta ſunt viſibilia, cognoſcuntur: ſempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Roman. 1. Ipſum vniuerſum docet, quantus ſit qui fecit hæc omnia. An non & tot ſupernaturalia opera, qualis recens paralytici curatio, Chriſtum verum Deum eſſe conuincebant? Eapropter Nonnus Panopolitanus in Nonnus. Græca tranſlatione Ioannis ſic habet. Nam cùm de operibus, quæ dedit pater filio, vt perficeret, agit, hæc adiicit:

φθέγγεται αὐτοβόητα λαλῷ σάλπιγγι σιωπῆς,
ταῦτά με κηρύσσουσι καὶ ἐρεύγονται ἔμπεδον αὐδήν. id eſt,

Loquuntur per ſe vocalia loquaci tuba ſilentij,
Hæc me prædicant, & eructant firmam vocem.

Alludit enim ad id quod Pſaltes ait: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius an-
B nunciat firmamentum. Dies diei eructat verbum. Sicut enim illa Deum prædicant ſuis effectis, etſi ſileant: ſic & opera teſtimonium perhibent Chriſto. Dionyſius Carthuſianus in Ioan- Dion. Cart. nem. Duplex autem eſt miſſio filij Dei. Vna inuiſibilis, qua pater à principio mundi miſit æternam ſapientiam ad mentem electorum, per hoc quòd illuminauit eas gratia ſuæ ſapien- *Duplex* tiæ increatæ ac genitæ. Cùm enim ſit in patre authoritas quoad filium, & in filio ſubauthori- *miſſio filij.* tas quantum ad patrem, conuenit patrem mittere filium, etiam ſecundum diuinam naturam. Simili ratione pater & filius mittunt Spiritum ſanctum, quia in ipſis eſt authoritas quoad Spiritum ſanctum, & in Spiritu ſancto ſubauthoritas ad patrem & filium, quaſi ad vnum principium, vnumque ſpiratorem ac fontem. De hac namque ſpirituali & inuiſibili miſſione verbi, habetur in libro Sapientiæ: (cap. 9.) Mitte illam de cœlis ſanctis tuis, & à ſede magnitudinis tuæ, vt mecum ſit, & mecum laboret. Alia eſt miſſio filij temporalis atque viſibilis, quæ
C dicitur incarnatio eius. Nec ſanè dubium miſſum fuiſſe Chriſtum à patre, ad omnia & loca, & opera, ad quæ acceſſit. Immò & ipſe inquantum Deus, ſeipſum vt hominem mittebat, cùm ipſa pars humana voluntati diuinæ in omnibus obediret. In hoc autem differt miſſio filij, in quantum conſideratur vt filius Dei, ab ea quæ eſt à patre, in quantum Chriſtus eſt filius hominis: quia prior eſt non inferioris à ſuperiore, qualis eſt altera, ſed coæqualis & conſubſtantialis à coëſſentiali miſſio. Et ideò ſic dicta, quia prima ſecundum rationem, non autem ſecundum tempus, voluntatis origo in patre eſt. Baſilius libro ſecundo contra Eunomium. B. ſilius. Et quidem, inquit, filius cùm ante ſecula ſit, & ſemper ſit, numquam eſſe incepit, ſed ex quo pater eſt, & filius eſt. Et illicò cùm quis patris cogitationem accipit, filij etiam incurrit. Nam Pater, filij videlicet pater. Patris igitur origo nulla, origo autem filij pater, inter *Principiũ* hos autem nihil. Sicut ergo pater origo filij eſt, non temporis, ſed eſſentiæ ratione, quia *originis*
D filius eſt lumen de lumine: ſic primùm conſideramus patrem mittentem, quia rationis ordine, *pater.* non temporis, priùs apprehendimus volentem patrem, demùm volentem filium. Et ideò quia origo voluntatis in patre eſt, etiam & ab eo filium & Spiritum ſanctum, coæquales tamen & coëſſentiales, mitti dicimus. *Et qui miſit me Pater, ipſe teſtimonium perhibet de me:* non modò per doctrinam meam, quæ mea non eſt, ſed illius, quia quæ audiui ab eo per æternam generationem hæc iudico: ſed & per opera, quæ ſunt opera illius: ſiquidem noſtra opera indiuiſa ſunt. *Pater filio* Seu etiam hæc in ratione diſpenſationis, quæ in carne facta eſt, conſideretis, docuit ille me, & *teſtimoniũ* in me operatur, ſingulari quodam modo, ſed tamen eo quo & olim teſtimonium hominibus *perhibuit.* ſanctis perhibuit, cùm per eos loqueretur, & magna quæque operaretur, ſicut legimus de Moſe, Helya, & Heliſæo, per quos nõ modò locutus eſt Deus, ſed & maxima opera perfecit, qualia nec à cæteris fieri viſa ſunt, qui non eſſent ſingulariter à Deo miſſi. Sed & præter hæc, ſin-
E gulare & ſuperexcellens eſt teſtimonium, quod mihi pater perhibuit, quale nec Angelis ipſis, nec vllis eſt hominibus perhibitum. Cui enim vnquam Angelorum dixit, (Heb. 1. & Pſ. 2.) Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et hoc tamen mihi perhibuit, cùm ego baptiſarer à Ioãne. Audita enim eſt iſta vox à patre, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui. Hæc tandem eadem vox audita eſt in Chriſti transfiguratione, 1. Ioan. vlt. Hoc teſtimonium Nonnus. Dei maius eſt, quod teſtificatus eſt de filio ſuo. Nonnus Panopolites in Ioan. hoc teſtimonium transfert ad ea quæ pater de filio ſuo per Prophetas olim locutus eſt, ſeu etiam per Ioannem, quia multipharìe, multiſque modis olim locutus eſt Deus patribus in Prophetis. Heb. 1. *Neque Deus inui-* *vocem eius vnquam audiſtis, nec ſpeciẽ eius vidiſtis.* Ita occurrit obiter obiectioni, quã ſciebat illos *ſibilis &* apud ſe mouere: nouerat enim intima cordis. Obiectio autem erat de patre ſuo, cuius toties *incompre-* meminerat, & à quo omnia ſe ſua accepiſſe aſſerebat. Sicut enim Philippus ait, Domine, oſtẽ- *henſibilis.*

de nobis patrem,& ſufficit nobis:ita & illi aliquãdo quæſierunt, Vbi eſt pater tuus?Et id apud F
ſe requirebant,Quis & qualis eſt iſte pater,qui tibi tantam contulit poteſtatem,& teſtimoniũ perhibuit?Sic nimirùm per deſpectum aliquando dixerunt,Nónne hic eſt filius fabri? Nónne fratres & parentes eius apud nos ſunt?Ne ergo de Ioſeph illud intelligant,ſed de ſummo Deo, adiicit,Neque eos vnquam vocem audiiſſe,nec ſpeciem vidiſſe. Nam cùm ſit incomprehenſibilis,infinitus,& ſimpliciſſimus ſpiritus, quamnam vocem aut ſpeciem illi aſſignare poſſent?

Cyril. Hie. Cyrillus Hieroſolymitanus Catech. nona. Quod enim corporis expers eſt, corporeis oculis comprehendi non poteſt. Et teſtatus eſt hoc vnigenitus Dei, dicens: Deum nemo vidit vnquam.Quamuis enim ex eo quod ſcriptum eſt apud Ezechielem, excipiat quis quòd viderit Ezechiel:ſed quid dicit ſcriptura? Vidit ſimilitudinem gloriæ Domini:non ipſum Dominum, ſed ſimilitudinem gloriæ.Neque ipſam gloriam,vti reuera eſt, ſed ſimilitudinem tantùm glo- G
Greg Nan. riæ vidit,& cecidit per terram præ timore.Greg.Nanz.tract.de fide.Certè hoc Deus eſt,quod cùm dicitur,non poteſt dici:cùm æſtimatur,non poteſt æſtimari:cùm definitur, ipſa definitione creſcit.quia cœlum manu ſua cooperuit,pugno omnem mundi ambitum concludit,quem omnia neſciunt,& metuendo ſciunt.

Idem. Idem Orat.2.in Paſcha.Immenſus itaque eſt Deus,contemplatúque difficilis:idque ſolum in eo planè comprehendi poteſt, quòd immenſus ſit:quãlibet aliquis exiſtimet eum,quia ſimplicis naturæ ſit rationem hanc habere,vt vel nullo omninò modo comprehendi poſſit, vel planè perfectéque comprehendi queat.

Epiphani⁹. Epiphanius lib. 2. to.2.in hæreſ.70.quæ eſt Andianorum, reſpondet iis qui poſſunt obiicere, Deum aliquando viſum eſſe,& tamen eſſe inuiſibilem. Scriptura,inquit,dicit, Viſus eſt ipſi Abraham,cùm eſſet in Meſopotamia. Et ipſe Dominus in Euangelio ait: Angeli eorum vident faciem patris mei qui in cœlis eſt. Et omninò dixerit aliquis, diuinam ſcripturam narraſſe, quòd Prophetæ in H
mente Deum viderint. Et rurſus hoc:Beati mundo corde,quoniam ipſi Deum videbunt.Qui verò hoc dixerit,& in cogitatione ſua dictiones ipſas copulauerit,is vtiq; dicere poterit, quòd vnuſquiſque in mente Deum videt,& non oculis. Verùm huic reſiſtit diuina ſcriptura, dicens per Eſaiam Prophetam: Miſer ego,quoniam compunctus ſum,quoniam homo immunda labia habens,in medio populi immunda labia habentis habito, & Dominum ſabbaoth vidi oculis meis. Et non dixit mente, neque in cogitatione, ſed oculis, veritatem fidei corroborans. Quid igitur dicimus ad Euangelium,quod neminem vnquam Deum,neque ſpeciem eius vidiſſe aſſerit?Prophetæ verò & Apoſtoli,atque adeò ipſe Dominus id aſſerãt? Numquid oppoſitum eſt quid in diuina ſcriptura ſibiipſi? Abſit. Sed videbant Prophetæ,& Apoſtoli,& verum eſt. Videbant autem ſicut poterant ipſi,& ſicut licebat,& viſus eſt ipſi ſicut voluit:omnia enim ipſi poſſibilia ſunt. Et quòd quidem inuiſibilis eſt Deus,& incomprehenſibilis, hoc manifeſtũ I
eſt,& confeſſum. Et paulò pòſt: Eſt autem ita,velut ſæpè huius rei exemplum narraui. Nimirùm ſicut ſi quis per tenuiſſimum foramen cœlum conſpicaretur, & diceret, Video cœlum: ſanè non mentitur talis,videt enim cœlum reuera. Dicet autem ad ipſum aliquis, Non vidiſti cœlum. Et ſanè neque hic mentitur. Neque enim vidit extenſionem,neque latitudinem. Viderunt igitur ſicut natura ferre potuit,& hoc ſecundum gratiam potentiæ qua dignatur homines. Interim tamen maior quædam eſt ratio, qua Deus inuiſibilis dicatur, quàm quæ ab Epiphanio per exemplum adducta eſt. Nam cùm cœlum ſit corporeum, eſt tamen viſibile, etſi totum ſimul & ſemel ſecundum omnes extenſiones ſuas, ſicut neque ipſum mare viſibile, totum ab oculo mortali videri non poteſt. At verò Deus cùm ſimpliciſſimus ſpiritus ſit, naturâ quidem ſua inuiſibilis eſt. Itaque ſi quis fortè ex Iudæis Dei ſpeciem in monte Syna viſam eſſe contendat, & vocem eius auditam, cùm dicatur Exod. 19. Moſes loquebatur, & Do- K
Cyrillus Alexand. minus reſpondebat ei voce. Cyrillus Alexand.lib.2.in Ioannem cap.3.ſatisfacit,dicens: Attende diligentiùs. Voce namque Deus reſpondebat. Non tamen addidit, *propria:* ſed ſimpliciter voce dixit,quæ verborũ ſono,humano more, miraculoſè in audientiũ auribus inſonabat. Reſpondet & alteri obiectioni,quòd vox patris audita ſit:(Ioã.12.) Et clarificaui,& iterum clarificabo. Non fuiſſe,inquit,vocem Dei patris ſaluator oſtendit, dicens ad eos qui aderant: Non

Vox patris qualis,cùm ſit incorporeus. propter me vox iſta facta eſt, ſed propter vos. Vides quòd factam eſſe vocem ait. Non eſt enim congruum, vt voce hac ſonora, quæ ictu aëris fit, diuinam vti naturam putemus, etiamſi ad vtilitatem noſtram,& diſpenſationem humano more locutus eſſe dicatur. Hoc eodem modo ſoluuntur cætera huiuſmodi,vt cùm legimus dictum Moſi, Deuter. 4. Si facta eſt aliquando res huiuſmodi, vt audiret populus vocem Domini Dei loquentis de medio ignis, ſicut tu audiſti & vidiſti. Et rurſus ibidem: Vocem eius audiſtis, & formam penitùs non

vidiſtis

A vidiſtis. Hæc nimirùm ſunt homini diſpenſata per res ſenſibiles, etſi Deus ſit omninò inuiſibilis. Ergo rectè nuncupat *vocem eius, & ſpeciem eius.* Vox & ſpecies enim non eius, ſed creaturæ fuit: ita tamen formata, vt eum ſignificaret. Sed quã mihi ſpeciem aſſignabitis, dicit Dominus? Si enim veræ & eſſentiales rerum ipſarum ſpecies non videntur, ſed mente percipiuntur: quis Dei ſpeciem ſenſu ſe percepturum eſſe putabit? Nec enim externa illa rerum facies vera ſpecies eſt, ſed ipſa earum naturæ definitio & proprietas. Speciem quidem hominis videre potes, in quantum ſpecies ſumitur pro accidente, vt pro vultu, ſtatura, habitu externo: at verò ſpecies ſubſtantiæ inuiſibilis eſt. Atqui Deus tota eſt ſubſtantia, & nullum habet accidens. Quomodo igitur poterit quis eius ſpeciem videre? *Et verbum eius non habetis in vobis manens.* Non negat ipſum ad eos perueniſſe, Deum eorum mentes inuitaſſe: ſed quia illud per fidem non admiſerunt, ideò verbum ad ſeipſum reuerſum eſt, nec manſit in illis: *quia quem miſit ille,* B *huic vos non creditis.* Nam nemo veritatem habet, nec verbum Dei, id eſt certitudinem credendorum, niſi per filium, qui eſt verbum & veritas increata: & nullus niſi per filium ſemel accipere, aut acceptam veritatem retinere poteſt. Rupertus lib. 5. in Ioannem. Hoc ſic interpretatur, ac ſi dicat: In hoc reatus veſter eſt, in hoc peccatum veſtrum manet, quia verbum eius non habetis in vobis manens. Quod ex eo liquet, quia quem miſit ille, huic vos non creditis. Nam etſi vocem eius nunquam audiſtis, neque ſpeciem vidiſtis, attamen verbum eius audiſtis, legem eius accepiſtis, Prophetas ab illo miſſos habuiſtis, & illos quidem legendo, illum de quo loquor, qui eos miſit, labiis honoratis, cor autem veſtrum longè eſt ab eo, quia verba eius ore quidem, ſed non corde profertis, & horum quidem literam, non autem ſpiritum ſequimini. Quod maximè in ea re, quam in me arguitis, obſeruare licet. An ſcilicet ita ſabbatum obſeruari præcepit, vt interim tam mirabilem paralytici curationem calumniemini? C *Scrutamini ſcripturas, quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere. Et illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me: & non vultis venire ad me, vt vitam habeatis.* Non ſimpliciter dixit, Legite ſcripturas, ſed ſcrutamini. Veritas enim & ſcripturæ ſenſus reconditus eſt: nec in terræ ſuperficie, ſed illius venis aurum reperitur. Chryſoſtom. hom. 40. in Ioannem. Diuina enim, inquit, ſumma indigent diligentia: idcircò effodere profundiùs iubet, vt quæ altè deliteſcunt, inuenire poſſimus. Non enim rem in ſuperficie, & in promptu poſitam effodimus, ſed quæ tanquam theſaurus profundè reconditur. Qui enim huiuſmodi quærit, niſi ſummam adhibeat diligentiam & laborem, nunquam quæſita inueniet. Gregorius Nazanzenus ad Nemeſium. Hanc enim, inquit, ſermones ſacri rationem habent, quòd & corpus ipſis illuſtre eſt, & anima præclara atque diuina: aptiſſimè vt conferri cum duplici veſte poſſint, externè nimirùm purpurea, D internè autem eximio candore pellucida. Eſt etiam in ſcripturis noſtris duplex ſenſus, alter internus ac ſpiritualis, alter externus, nec literæ corticem excedens. Ille à paucis perſpicitur, hic à pleriſque intelligi poteſt. Itaque ſicut non in cortice medulla eſt, licet ipſa cortice veletur: ita nec in ipſa litera veritas conſiſtit, licet literâ veritas quaſi velo obducatur. Inde fit, vt non ſatis ſit legere ſcripturas, ſed & eas ſcrutandas eſſe Chriſtus oſtendat. Et hoc maximè Iudęis erat neceſſarium, quibus omnia in figuris contingebant, vt ſcribit Paulus. Sicut ergo veritas à figura, ſic & eadẽ à ſcriptura veteris Teſtamenti penitiùs & ſubtiliùs requirenda eſt. Iſychius Præfat. in Leuitic. Qui enim, inquit, carnaliter accipit ea quæ à legiſlatore deſcripta ſunt, non rectè ſentit diuina iudicia, quippè nec intelligit, nec eis vtitur benè. Vnde ea quæ bona ſunt, rectè ei non bona fiunt, nec viuit in eis. Nam primùm quidem ignorat vitam, quæ in eis abdita eſt: deinde nõ ſemper, ſed certo tempore, legiſlator voluit ſuperficie tenus cuſtodiri, vt aſtringeret E Iudæorum duram ceruicem, grauiorique egentem iugo. Chryſoſt. ho. 40. in Ioan. Ideò ſcrutamini, inquit, & veritatem in ſcripturis reconditam requirite. Et rectè ait, In quibus putatis vitam æternam habere. Non inquit, habetis, ſed putatis habere: vt demonſtraret eos nihil ſola lectione proficere, niſi fides accedat. Dicit igitur, Numquid ſcripturas admiramini? numquid inde vitam conſequi arbitramini? Cyrillus Alex. lib. 2. in Ioan. cap. 4. Nam quoniam videbat à Moſis libris multa eos diligenter quidem, ſed imperitè aduerſus eum colligere, idcircò inutilem oſtendit hanc eſſe diligentiam. Quæ enim vtilitas eſt, inquit, ſi ſcripturas quidem ſcrutamini, putantes ad vitam æternam per ipſas peruenire: quum autem eas teſtimonium mihi perhibentes inueniatis, in quibus vita ſum appellatus, non vultis ad me venire, vt vitam habeatis? Quare ſequitur inde maxima vos animarum veſtrarum detrimenta colligere, vnde ſalutẽ conſequi putatis. Ad contradicendum enim ſolùm ſcripturã legitis: quæ verò ad vitam æternã conducunt, ne in mentẽ quidem veniunt veſtram. Ex his colligimus, vnde fiat vt hæretici ſcripturas legant, neque tamen in iis vitã habeant. Ratio eſt, quia veniunt ſine fide, & cum ſpiritu

Rupertus.

Reconditus ſcripturæ ſenſus.

Chryſoſt.

Duplex eſt ſcripturarũ ſenſus.

Greg. Naz.

Difficultas ſcripturarũ.

Iſychius.

Chryſoſt.

Nihil lectione proficitur, niſi fides accedat.

Cyrill. Alexand.

Hæretici quomodo ſcripturas ignorent.

contradictionis. Hoc enim requirunt ſolùm, quod in ſuam perniciem & perfidiam torqueant: F
Hilarius. non hoc obſeruant, quod expreſſè facit ad peruerſas eorum opiniones confundendas. Hilarius lib. ad Conſtantinum Imperatorem: Memento ſcilicet, inquit, neminem hæreticorum eſſe, qui ſe nunc non ſecundum ſcripturas prædicare ea, quibus blaſphemat, mentiatur. Hinc enim Marcellus verbum Dei cùm legit, neſcit: hinc Photinus hominem Ieſum Chriſtũ cùm loquitur, ignorat. Hinc & Sabellius, dum quòd ego & pater vnum ſumus, non intelligit, ſine Deo patre, & ſine Deo filio eſt: hinc & Montanus per inſanas fœminas ſuas Paracletum alium defendit: hinc & Manichæus & Marcion legem odit, quia litera occidit, & mundi princeps diabolus eſt. Omnes, ſcripturas ſine ſenſu loquuntur, ſine fide prætendunt. Scripturæ enim nõ in legendo, ſed in intelligendo: neque in præuaricatione ſunt, ſed in charitate. Itaque qui cõtra charitatis vinculum, quod Eccleſiã continet, qui in præuaricatione ſeu ſpiritu contradictionis ſcripturas legit, ex iis vitam minimè colliget. Oblatã enim auerſabitur aut ignorabit, ad inſtar G
Iudæorum, qui Chriſtum in ſcripturis & latentem & expreſſum non agnouerunt. Idcircò adiicit Chriſtus: *Claritatem ab hominibus non accipio. Sed cognoui vos, quia dilectionẽ Dei non habetis in vobis.* quaſi dicat: Hæc ſanè non ideò profero, quaſi veſtro fauore, & fide mihi gloriã cumulare velim, ſed quòd condoleam veſtræ damnationi, qui cùm ſcripturas non ſolùm, ſed & illũ, qui per eas promittitur, præſentem habeatis, nolitis tamen in eum credere. Non tã igitur quid mea, quàm quid veſtra interſit, conſidero: & me veſtræ ſalutis potiùs quàm meæ gloriæ cura percellit. Nec enim ego claritatẽ accipio ab hominibus, illam habeo à patre ab æterno, Ioã. 17. Et fallax eſt humana gloria, cùm & ipſi homines, quos ſummis laudibus extulerint, in momẽto deprimere conſueuerint. Vnde Hier. 17. Maledictus qui confidit in homine, & ponit carnẽ brachium ſuũ. Sed maximè afficior perditione veſtra, vt qui legentes non intelligatis, hac maximè ratione, *quia dilectionem Dei non habetis in vobis.* Vbi verò dilectio Dei non eſt, ibi neque ſpiritus eius eſt. Et quomodo ſine ſpiritu Dei, ea quæ Dei ſunt, intelligetis? *Ego veni in nomine* H
patris mei, & non accepiſtis me: ſi alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis. Baſilius Ep. 64. hoc
Baſilius. ideò dicit, vt principium ac cauſam ſui patrem eſſe demonſtraret. Deſpicitis paupertatem & humilitatem meam, inquit, & non attenditis idcircò meme exinanitionem iſtam ſelegiſſe, vt & ipſe nomen & gloriam patris mei ſolam & factis & verbis prædicem. Expectatis diuitẽ, magnificum & ſuperbum aliquem Meſſiam: verùm ego meipſo tanto abiectiorẽ reddidi, quanto oſtendere volui me non meam, ſed patris gloriam quærere. Poteram vtique in maiore gloria, in ipſa etiam maieſtate apparere: ſed vt fidei locus ſit, & ne videar nomen ipſe meum præ patris nomine efferre, humiliaui memetipſum, paupertatem ſelegi & pauperes diſcipulos, omnem faſtum & mundi apparatum contempſi. Ideò etiam vos pudet tam humilis, tam pauperis, tam manſueti Meſſiæ, nec aduertitis in illa humilitate vobis exemplum etiam dari, vt I
Meſſias qualis eſſe debuit. voſipſi humiles, & ſpiritu pauperes, & manſueti glorificetis patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Prænunciat autem non Meſſiam verum, ſed falſum & antichriſtum venturum eſſe in faſtu illo, & apparatu externo, quem & ipſi ſint accepturi. Vera nimirùm hæc Chriſti ſententia eſt in Turcis, Tartaris, Iudæis. Illi enim Chriſtum contempſerunt, ſibi minimè perſuadentes illum eſſe Dei filium, aut verum Meſſiam, qui hucuſque ſe humiliaſſet, vt paupertatem, condonationem iniuriarum, & patientiam præciperet, & mortem crucis pateretur.
Qui fit vt Turcæ & Iudæi in Chriſtum impingãt. Exceperunt autem Turcæ Mahometum ſuperbum Pſeudoprophetam, & hominem cruentum & furioſum. Excepturi autem ſunt & cæteri infideles Antichriſtum, tanto arrogantiorem, quanto Chriſtus humilis factus eſt. Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Ioannem cap. 6. Hoc ergo tantum eſt, ac ſi dicat: Ego enim in nomine patris mei veni: cuncta enim ad gloriam
Cyr. Alex. Dei patris facere vos hortor: vos autem me repellitis. *Accipietis* autem (ſcio enim, vt Deus, K
futura) eum qui non Deo patri gloriam referet, ſed ad ſe transferre conabitur, & nomini ſuo cuncta tribuet. Hinc arbitror beatum quoque Paulum illud de Iudæis, & de iniqui-
De Antichriſto. tatis filio dixiſſe, 2. Theſſalonicenſ. 2. quoniam dilectionem veritatis ad ſalutem non receperunt: idcircò mittet eis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati. Hæc ratio à Saluatore pro-
Theodor. pheticè dicta, tempore ſuo reipſa veritatem habebit. Theodor. in Danielem, c. 7. Imitabitur
Quid eſt venire in ſuo nomine. enim diabolus Dei & ſaluatoris noſtri humanitatẽ, inquit: & ſicut Dominus per humanã naturam apparens, noſtræ ſalutis auctor fuit, ita etiam diabolus ſumpto ſuæ improbitatis idoneo inſtrumento, per ipſum propriã virtutem oſtendet, mẽdacibus ſignis, & prodigiis, & falſa miraculorum ſpecie ocioſos homines ſeducens. Ac docens cumã hæc fieri permittat auctor omniũ rerum Deus, adiecit Paulus, (2. Theſſalonic. 2.) eò quòd charitatem veritatis non receperunt, vt ſalui

A vt ſalui fierent: ideò mittet illis Deus operationem erroris, &c. Hoc idem Dominus ait Iudæis: Veniet alius in nomine ſuo, & accipietis eum. Hæc autem docet Angelus Danielem. Sermones, inquit, contra altiſſimum loquetur, & ſanctos altiſſimi debellabit, & cogitabit mutare tempora, & legem: & dabitur in manu eius vſque ad tempus & tempora, & dimidium temporis. Effrem ſer. de Antichriſto, primùm quidem illius hypocriſim & fictam iuſtitiam depingit, vt ad ſe blanditiis homines alliciat: ſed vbi ad ſe multos pellexerit, ſupra modum, inquit, infœlix ille exaltabitur corde, & euomet draco amaritudinē ſuam, propinquabitq́; cum dolo mortiferum virus. Perturbabit orbem, commouebit omnia, vexabitq́; animas multas. Neque iam vt religioſus, non iam pauperum cultor, non hilaris, ſed contrà penitùs per omnia ſeuerus, durus, atrox, iracūdus, inquietus, terribilis, aſper, odibilis, execrabilis, immitis, nequam, immanis, impudens, atque omne mortalium genus in impietatis barathrū præcipitare feſtinans, per inſaniam ſuam magnificabit ſigna, terroréſque multiplicabit. Eadem narrat Hippolytus Martyr, ſerm. de Antichriſto. Huic autem maximè, vt illi ſcribunt, adhærebunt Iudæi, hunc excipient, & per eum ſe de Chriſtianis triumphaturos eſſe ſperabunt. *Veniet* ſanè *ille in nomine ſuo*: requiret enim gloriam ſuam, & ſeipſum adorari ſinet, ac ſi Deus eſſet: veniet ſuperbus & arrogans, & talis à ſuperbis excipietur. *Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis: & gloriam quæ à ſolo Deo eſt, non quæritis?* Chryſoſtom. hom. 40. in Ioann. Hic iterum oſtendit, nullam eos diuinorum conſiderationem habere, ſed eorum prætextu proprium affectum obtegere: tantum autem à quærenda humana gloria abeſſe, vt humanam potius quàm diuinam optarent. Qua ergo ratione tantum odij pro Dei gloria ſuſciperent, quam adeò contemnebant, vt etiam humanam, id eſt ſuam, præponerent? Cyrillus Alexand. lib. 2. in Ioann. c. 7. Et hac, inquit, inanis gloriæ cupiditate, optimæ rei, fidei videlicet, in eum iacturam illos facere oſtendit. Hoc & Paulus apertiſſimè dicit: (Gal. 1.) Si enim, inquit, hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Quaſi enim naturà neceſſarióque accidit omnibus qui gloriam hominum venantur, vt gloriam Dei amittant, & à ſolo Deo decidant. *Solum* autem *Deum* dixit, non quia ſe, aut ſpiritum ab huiuſmodi ſolius Dei honore ſeparent, ſed quia Dij Gentium ad hoc non aſcendunt. Sanctæ namque conſubſtantialíſque Trinitatis plenitudo, vnam gloriam, vnam naturam poſſidet. Athanaſius lib. de virginit. Ingens igitur remedium eſt ad ſalutem animi humilitas, quum ſathanas non ob ſcortationem, aut adulterium, aut furtum deiectus ſit è cœlo, ſed ſuperbia illum inde præcipitarit infra ipſam abyſſum. Superbia in diabolo eſt, humilitas contrà in Chriſto eſt. Superbia tantam vim in diabolo habet, vt veritatem cognitam impugnet. Nouit enim Deum, ſed tamen & illi ſuum honorem inuidet. Vnde & Pſaltes ait: Superbia eorum qui te oderunt, aſcendit ſemper. Quid ergo mirum eſt, ſi aut Iudæi, aut hæretici, ſuperbia tumentes, à ſeipſis ſpiritum Dei, & verum ſcripturarum ſenſum abiecerunt? Chriſtus igitur ſalutis omnium, maximè verò domus Iſraël amantiſſimus, omnibus modis Iudæos concutere, & ad mentem reducere nititur: Nunc tot teſtimoniis, nunc ipſa ſuorum ſcelerum conſcientia, nunc Dei vindicta, quæ ipſo etiam eos accuſante Moſe illis facilè incumbat. *Nolite*, inquit, *putare quia accuſaturus ſim vos apud patrem*: ego inquam ſolus, cuius accuſationem & verba paruipenditis. Alioquin ſi nec omninò eos Chriſtus accuſaturus eſt, quomodo alibi (Matth. 10.) ait, Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Et quicunque negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo? Patet enim accuſatum iri omnes apud patrem per Chriſtū, qui eum non ſuſceperunt, vt ſcribit Cyril. Alexand. lib. 2. in Ioan. cap. 8. Sed hoc ideò dictum eſt de Moſe, quia illius authoritatem præferebant. Vnde & cæco nato dixerant, Tu diſcipulus illius ſis, nos Moyſi diſcipuli ſumus. Et (Ioann. 9.) Nos ſcimus quia Moyſi locutus eſt Deus, hunc autem neſcimus vnde ſit. Albertus Magnus in Ioan. *Nolite putare quòd ego*, qui perſonam iudicis gero, quam in iudicio exhibebo, *accuſaturus ſim vos*, quia alia eſt perſona agentis, alia perſona iudicis, *apud patrem* in diſtricto examine. Non enim nunc veni vt iudicem, ſed vt ſaluem. In futuro autem veniam vt iudicem: & ideò nunc neminem accuſabo, cùm nullius aduerſarius ſim, ſed omnium communis iudex, æquè paruum & magnum iudicans. Accuſatores autem ſunt in iudicio plures. Accuſat enim conſcientia per peccati teſtimonium: accuſat legiſlator per legis tranſgreſſum, vel omiſſum præceptum: accuſat cuſtodiens Angelus per cuſtodiæ ſuæ perditum effectum: accuſat diligens Prælatus per ſollicitudinis ſuæ opus perditum: accuſat malè ædificatus proximus per malū ſibi datū exemplū: accuſant omnes creaturæ per virtutis ſuæ perditum obſequium. De conſcientia quidē dicitur Rom. 2. Teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, & defen-

Margin notes: Effrem. — Hippolyt. martyr. — Chryſoſt. — Cyrillus Alexand. — *Superbia mater infidelitatis.* — Athanaſ. — Cyr. Alex. — Alb. Mag. — *Quomodo Chriſtus accuſet, & non.*

Section letters: B (at "ſaniam ſuam"), C (at "oſtendit. Hoc"), D (at "ci, ſuperbia"), E (at "ſis, nos Moyſi").

dentium, in die quo iudicabit Dominus occulta hominum, ſecũdum Euangelium meum. De F accuſatione legiſlatoris hic agitur. *Eſt Moyſes qui accuſat vos, in quo vos ſperatis.* De Angelo accuſante, Eſ. 34. Angeli pacis amarè flebunt. Hier. 51. Curauimus Babylonẽ, & non eſt curata, relinquamus eam. Eſ. 49. Dixi, in vanum laboraui, ſine cauſa fortitudinem meã conſumpſi. Cætera etiam ſunt huiuſmodi. Facit autem hæc Chriſti ſententia de Moyſe, ad confundendum errorem Hagiomachorũ, qui negant nos ſanctis, qui ex hac vita emigrarint, curæ eſſe. Quæro ſcilicet, *quomodo Moſes apud patrem accuſat Iudæos:* Moſes, inquam, à tam longo tempore vita functus, niſi & ille de Iudæis & populo ſuo poſt mortem cogitet? Non ſimpliciter hoc de illius ſcriptis dicitur: nam illa apud patrem, id eſt, in illa gloria non ſunt: ſed agitur de Moſe, qui *apud patrem* ſit, id eſt, adinſtar Abrahæ & Lazari ſecura ſuæ gloriæ expectatione perfruatur: cuius nec minus voces & vota audiat ſummus ille pater, immò & multò magis, quàm pater Abraham audiebat clamorem diuitis epulonis in tormentis inferni poſiti, etſi inter vtrumque G magnum chaos firmatum eſſet. Ille quidem in terra poſitus, accuſabat populum, & aliquandò pro illo precabatur. Orabat quidem in monte, dicens: Cur Domine, iraſcitur furor tuus in populum tuum? Aut dimitte illis hanc noxam, aut dele me potiùs de libro vitæ. Nec quieuit, donec Deus repropitiatus eſt populo ſuo. Verùm cùm tandem illos obduruiſſe, & in dies peſſimos euaſiſſe, ſuas verò exhortationes paululum profeciſſe cerneret, *accuſabat eos* apud patrem. Vt enim legimus Num. 11. murmurantibus illis pro carnium concupiſcentia, Moſẽn ad Deum acceſſiſſe, & dixiſſe, Cur afflixiſti ſeruum tuum? Quare non inuenio gratiam coram te, & cur impoſuiſti pondus vniuerſi populi huius ſuper me? ſiquidem hæc Moyſi res intoleranda videbatur. Nunc quoque non deſerit populum ſuum, ſed & in eum, vt pater in filios, afficitur. Nec dubium quin & pro eis apud patrem deprecetur, cùm & illos, vt dicit Chriſtus, apud patrem accuſet. Accuſat deriſores, & aduerſarios legis ſuæ Iudæos, qui nec reſipiſcere, H nec Chriſtum Dei, quem illis toties commendauerat, admittere voluerunt. Interim verò, quis illum dubitet pro reſipiſcentibus apud patrem precari? Hieronym. Epiſt. 2. ad Riparium contra Vigilantium. Si Apoſtoli & martyres adhuc in corpore conſtituti, poſſunt orare pro cæteris, quando pro ſe adhuc debent eſſe ſolliciti: quantò magis poſt coronas, victorias & triumphos? Vnus homo Moyſes ſexcentis millibus armatorum impetrat à Deo veniam, & Stephanus imitator Domini, primus martyr in Chriſto, pro perſecutoribus veniam deprecatur: & poſtquàm cum Chriſto eſſe cœperint, minus valebunt? Hanc de Moyſe, vt & de cæteris, concluſionem elicit Hieronymus, quòd cùm hîc viuens pro populo ſuo deprecatus ſit, multò magis nunc, cùm ad patrẽ migrauerit. Auget & iſtam ſententiam id quod Chriſtus adiicit, *In quo vos ſperatis.* Mortuus erat Moyſes, & tamen in Moyſe ſperabãt Iudæi. Num ergo agnoſcebant & illum curam agere, & pro ipſis apud patrem patrocinari? Nimirùm idem ab eo auxili- I um expectabant, quod ſenſerant olim. Nam cùm Dominus Gentem iſtam penitùs deleturum ſe minaretur, intercedebat Moyſes, & Deũ placabat. Vt cùm Dominus diceret, Exod. 32. Cerno quòd populus iſte duræ ceruicis ſit, dimitte me vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in Gentem magnam. Et Numer. 14. Vſquequò detrahet mihi populus iſte? Quouſque non credet mihi in omnibus ſignis, quæ feci coram eis? Feriam igitur eos peſtilentia, atque conſumam: te autem faciam principem ſuper Gentem magnam, & fortiorem quàm hæc eſt. Tum nimirùm quàm tutò in Moſe ſpes ſuas populus conieciſſet, apparuit, cùm & ille tam ardenter orabat, vt & Dominum Deum flecteret, & populo gratiam impetraret. Idem (Num. 12.) Maria in ſuæ lepræ curatione experta eſt. Sperabant igitur Iudæi in Moſe, factutum illum ſuis apud patrem precibus, vt non relinqueret plebem ſuam, ſed ei propiciaretur. Sic Syngelus Martyr in oratione Dionyſiaca, vocat Dionyſium Areopagitam mar- K tyrem, ἁγιασμον & Parrhiſiorum tutelarem. Sic Prudentius in libro Peri ſtephanων, in ſanctos Fructuoſum, Augurium & Eulogium, ita canit:

Exultare tribus licet patronis,
Quorum præſidio fouentur omnes
Terrarum populi Pyrenæorum.

Chryſoſt. tom. 4. hom. 26. in 2. ad Cor. cap. 12. & tom. 5. hom. 66. ad popul. Antioch. Audebis igitur quæſo horum Dominum nuncupare mortuũ, cuius ſerui, vel mortui, terrarum orbis regum ſunt protectores? Nec hoc tantùm quis Romæ fieri viderit, ſed & Conſtantinopoli. Nam & hîc Conſtantinum magnum ipſius filius honore magno cenſuit haberi, ſi pro foribus Piſcatoris paternum corpus collocaret. At verò obduratis peccatoribus preces ſanctorum minimè proſunt, ſicut & rebellium infideliúmque Iudæorum ſpes in Moſen vana eſt.

Angeli accuſant.

Sancti quoſdam accuſant, & pro aliis patrocinãtur.

Hierony. *Sancti orãt pro nobis.*

Sperabatur in Moſe etiam defuncto.

Syngelus martyr. Prudẽtius.

Chryſoſt. *Sancti protectores Regum.*

A Tanto enim abeſt, vt pro his deprecaturus ſit, *quòd accuſat eos apud patrem* de cordis duritia & infidelitate. Chryſoſtomus hom.1. in 1. ad Theſſal. cap.1. Quid, inquit, profuit Iudæis Hieremias? Nónne tertiò Deum adiit oraturus, & is tertiò audiuit:(Hier.7.) Ne ora & ne obſecra pro populo hoc, quia non exaudiam te? Quid commodi contulit Sauli Samuel? Nónne (1. Reg.15.) vſque ad extremum diem ſuper ipſo Saule lugebat? Neque enim vtcunque orabat ſolùm. Quid emolumenti ipſis attulit Iſraëlitis? Núquid dicebat,(1.Reg.12) Abſit hoc à me, vt ceſſem orare pro vobis? Nónne omnes denique perierunt? Dixeris: Nihil igitur orationes ſanctorum adiuuant? Immò iuuant maximè: ſed cũ nonnihil boni operis ipſi conficimus, cooperantur orationes, tum & auxiliares fiunt. Hæc Chryſoſtomus. Inde fit, vt Chriſtus ſperare Iudæos in Moſem dicat, nec fruſtranea illa ſpes eis futura eſſet, ſi modò ad mentem rediiſſent, & Chriſtũ, de quo ille prædixit, agnouiſſent: verùm cùm ex aduerſo Moſis doctrinam
B impugnent, illos à Moyſe accuſari affirmat. *Si enim*, inquit, *crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi:* de me enim ille ſcripſit. Si autem illius literis non creditis, quomodo verbis meis credetis? Legebant ſcripta Moſis, & non credebãt Moyſi: quia non penetrabãt hucuſque, quouſque fides. Quanta enim & quot ille ſuis non modò verbis, ſed & inſtitutionibus inuoluit, quæ Chriſtum ipſum prænunciarunt, aut præfigurarunt? Dicit autem *forſitan*, ad deſignandam liberi arbitrij voluntatem. Nemo enim inuitus credit, aut diligit: ſed ſemetipſum ſubiicit in obſequium fidei. Auguſtin. lib.1. Quæſt. ad Simplicianum, qu.1. In libero, inquit, arbitrio habet homo vt credat liberè, & accipiat gratiam: vt iam illo, qui eam donat, liberante, & adiuuante non peccet. Verùm fortaſſe quis obiiciet, maiorem Moyſi authoritatem tribui quã Chriſto, cùm ipſemet Chriſtus dicat, *Si Moyſi ſcriptis non creditis, quomodo verbis meis credetis?* Sed omnia penſanda, & occaſio, quæ Chriſtum in ea verba moueat, attendenda eſt. Pluris
C illi faciebant Moyſem quàm Chriſtum. Itaque ſi Moyſi, cui tanta deferunt, non credunt, quomodo Chriſto credituri ſunt? Moſes iam ex longa traditione ab iis admittebatur, Chriſtus videbatur eſſe nouicius. Et licet Chriſtus miracula faceret, idem tamen à Moſe factum agnoſcebant, etſi non eadem authoritate & modo, quæ ipſi, præ infidelitate diſcernere non poterant. Moſen clamabant omnes, Chriſtum autem auerſabantur. Solent enim præſentia minus mouere. Inde factum eſt, vt Moſes præſens & viſibilis populo, etſi miracula faceret, contemneretur etiam à ſuæ Gentis hominibus. Abſentia verò ſui deſiderium prouocant. Quod & in Moyſe manifeſtum apparuit. Statim enim atque illum aſſumpſit Deus, luxerũt eum filij Iſraël triginta diebus. Ad eum ſanè modum Chriſtus vt præſens, & omnibus familiaris contemnebatur: cùm interim alta mente repoſta maneret Moyſi opinio. Inde fit, vt ſicut propter vnũ-
D quodque tale, & illud magis, iuxta Philoſophorum ſententiam, ita ſi propter Moyſi teſtimonium, Chriſti ipſius doctrina attendenda eſt, in ordine quoad nos: cõſequatur, vt contempto Moyſi teſtimonio, multò magis contemnatur Chriſtus: Eò autem maximè contemnatur, quòd ipſe neminem ſuo, ſed aut patris, aut operum, aut Ioannis, aut ſcripturarum, aut Moſis ipſius teſtimonio ſiſtat. *De me enim*, inquit, *hic prædixit*. Apud Deum & fideles vtique maioris præ Moyſe authoritatis eſt Chriſtus, & tanto maioris, quanto præ ſeruis filius in domo patrisfamiliâs eſt dignior. Moſes enim vt ſeruus, ait Paulus in Epiſt. ad Heb. Chriſtus autem filius eſt. Verùm apud Scribas & Phariſæos, qui Chriſtum nihili putabant, non eadem concluſio eſt. Interim enim dum Moyſen inclamarent, Chriſtum explodebant, & calumniabantur. Cyrillus Alex. lib.2. in Ioan. cap.9. Audiant oro Iudæi, & intelligant, quomodo per imperitiam & arrogantiam ſuam, æternam in ſeipſos vltionem conuocarunt: quomodo torquean-
E tur æternis ſuppliciis, omni ſpe bonorum priuati, quia non crediderunt Moyſi: cui ſi crediſſent, & Chriſto certè, de quo ille ſcripſit, crediuiſſent. Nonnus Panopolitanus, ſicut & Cyrillus, in eo maximè inſiſtit, quòd ſcriptura iam diuturnis temporibus admiſſa, magis vrgeat, quàm præſens verbum: Inde conſequatur, vt ſi Iudæi nihil deferant ſacræ Moſaicæ ſcripturæ, quam patres eorum tot annos venerati fuerant, minus deferant Chriſti verbo, quod à paucis diebus audiunt. Sic enim habet Nonnus in tranſlatione Euangelij Ioannis:

Chryſoſt. *Sanctorum orationes quibus proſunt.* *Aliud legere ſcripturas, aliud credere.* *Liberum arbitrium ad fidem.* Auguſtin. Cyr. Alex. *Hoc in confuſionem Iudæorũ.* *Nonnus.*

— εἰ δ' ἄρα κείνου
γράμμασιν οὐ πείθεσθε, τάπερ θεὸς ὤπασε κόσμῳ,
μᾶλλον ἀκηλήτοισι πόθεν δέξοισθε μενοιναῖς
ἄγραφον ἡμετέρων στομάτων ἀΐοντες ἰωήν. id eſt,

— *Si autem illius*
Litteris non eſtis perſuaſi, quæ Deus largitus eſt mundo,
Magis implacabilibus vnde ſuſcipiatis mentibus,

Non ſcriptam noſtri oris audientes vocem? F

Hoc nimirùm tantum eſt, ac ſi dicat, Si neque ſcripturis tam antiquis & probatis fidem adhibetis: quid iis credituri eſtis, quæ ego, propter humilitatem & paupertatem apud vos contemptibilis, dicturus ſum? Nec enim me vt Moſen, neque vt minimum omnium Prophetarum ſuſcipitis, ſed quaſi legis aduerſarium auerſamini.

Purgantur diſcipuli à Phariſæorum calumnia, qua illos ſabbatum violaſſe, ſpicarum confricatione & vellicatione contendebant: ſed & ſabbatum vrgente neceſſitate, & pietatis operibus minimè violari concludit.

Matth. 12.	Marc. 2.	Luc. 6.	Ioan.
In illo tempore abiit Ieſus per ſata, ſabbato: diſcipuli autem eius eſurientes cœperunt vellere ſpicas, & manducare. Phariſæi autem videntes, dixerunt ei, Ecce diſcipuli tui faciunt quod non licet eis facere ſabbatis. At ille dixit eis, Non legiſtis quid fecerit Dauid quando eſuriit, & qui cũ eo erant? quomodo intrauit in domum Dei, & panes propoſitionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant, niſi ſolis ſacerdotibus? Aut non legiſtis in lege, quia ſabbatis ſacerdotes in templo ſabbatum violãt & ſine crimine ſunt? Dico autem vobis, quia templo maior eſt hic. Si autem ſciretis quid eſt, Miſericordiã volo, & non ſacrificium: numquam condemnaſſetis innocẽtes. Dominus enim eſt filius hominis, etiã ſabbati.	Et factum eſt iterum cùm ſabbatis ambularet per ſata, & diſcipuli eius cœperunt progredi, & vellere ſpicas. Phariſæi autem dicebant ei, Ecce, quid faciunt diſcipuli tui ſabbatis quod non licet? Et ait illis, Numquam legiſtis quid fecerit Dauid, quando neceſſitatem habuit, & eſuriit ipſe, & qui cum eo erant? quomodo introiuit in domum Dei ſub Abiathar principe ſacerdotum, & panes propoſitionis manducauit, quos non licebat manducare niſi ſolis ſacerdotibus, & dedit eis, & qui cum eo erant? Et dicebat eis, Sabbatum propter hominem factum eſt, & non homo propter ſabbatum. Itaque Dominus eſt filius hominis, etiam ſabbati.	Factum eſt autem in ſabbato ſecundoprimo, cùm tranſiret per ſata, vellebant diſcipuli eius ſpicas, & mãducabant, confricantes manibus. Quidam autem Phariſæorum dicebant illis, Quid facitis quod non licet in ſabbatis? Et reſpondens Ieſus ad eos, dixit, Nec hoc legiſtis quod fecit Dauid, cum eſuriret ipſe & qui cum illo erãt: quomodo intrauit in domum Dei, & panes propoſitionis ſũpſit, & mãducauit, & dedit his qui cum ipſo erant, quos non licet mãducare niſi tantùm ſacerdotibus? Et dicebat illis, Quia Dominus eſt filius hominis, etiam ſabbati.	

H

I

Introductio. PETRVS Chryſologus, Serm. 171. Sicut fulgura, cùm ſaxa, montes, arbores, ipſa domorum culmina, terribili colliſione diſſoluunt, ſenſus hominum mentéſque corripiunt: ita Dominus quoties in Phariſæos intonat, ſuos timore ſalutari corrigit & emendat, ſicut & conſequens Euangelicus ſermo producit. Nam Chriſtum Phariſæi calumniabantur, quòd & ipſe, & eius diſcipuli legem ſabbati præuaricarentur: diſcipuli quidem, vt qui in ſabbato ſpicas vellicarent: ipſe verò, quòd hominem manum aridam habentem ſanitati reſtituiſſet. *Summa.* Verùm ita agit Chriſtus, vt ipſos & ſcripturis, & ſuis ipſorum obſeruationibus confundat. De priore quidem, nimirùm de diſcipulis ſpicas vellentibus, nunc agendũ eſt. *Factum eſt iterum in illo tempore*, id eſt, circa feſtum Paſchatis, quo Chriſtus paralyticum ita ſanum reddidit, vt & ſuum grabbatum ferret, & in templum gratias acturus Deo, pergeret: *Abiit Ieſus per ſata*, quæ tum pro ratione Paſchatis, & eminentioris ſolis, ſpicas emiſerant, & meſſem breui aduenturam promittebant: cùm ipſius meſſis primitiæ in feſto Pentecoſtes cõſequenti offerrentur: *Quo tempore hæc facta ſint.* *In ſabbato ſecundoprimo*, δευτεροπρώτῳ, id eſt, in ſecundo ſabbato ſolenniori ab illo primo, quod maximè ſolennitati deputabatur. Nam cùm à decimoquarto die menſis Niſan ad veſperam comederentur Azima, vſque ad diem 21. eiuſdem menſis ad veſperam, K

A ram, & ſeptem diebus Paſchalis feſtiuitas celebraretur, vt præcipitur Exod. 12. conſequitur omninò vnum ſaltem ordinarium ſabbatum his ſeptem diebus inuolui: Nimirùm vt ſic computemus, diem Cœnæ magnum ſabbatum præcedere, nullum ſanè aliud ordinarium ſabbatum conſequetur, id eſt, nulla alia dies ſeptima his octauis includetur, quàm illa dies ſeptima, quam per excellentiam Iudæi omni tempore colunt, & ſabbatum, id eſt, requietionem vocãt. Pone ſcilicet manducationem agni in priore veſpera paraſceues, id eſt, illius præparationis, qua omnes diem illum magnum præueniebant, ne quo ſeruili opere à cultu Dei auocarentur. Quid conſequitur? Dies magnus ille ſabbati, vt nuncupatur à Ioanne. Et cur dies magnus? Cur ſabbati dicitur? Numquid & cæteri dies iſtius ſolennitatis à ſabbato dicebantur, quia in iis ab operibus ſeruilibus quieſcebant, & totos ſe Deo conſecrare debebant? Nam & ita Euangeliſtæ ſcribunt, Prima ſabbati, Altera ſabbati, Secunda ſabbati: id eſt, altero die à ſabbato illo ſolenniori. Iam ſi omnes illi dies, propter rationem feſtiuitatis, à ſabbato ſeu quiete de- B nominabantur: quid hic ſignificat ſabbatum ſecundoprimum? Atqui ſecundum ſtatuere nõ poſſumus, niſi & agnoſcamus primum. Facilè autem quiſque intelliget, primum ſabbatum nuncupari diem illum ſolenniorem, qui paraſceuem conſequebatur, & propter quem paraſceuẽ ſeu præparatio fiebat: ſicut & Chriſtus dixiſſe putabatur Iudæ, Para nobis quæ neceſſaria ſunt ad diem feſtum. His ita conſtitutis, vt prima dies Azimorum ſit in ipſa veſpera priore paraſceues, & ipſa paraſceue, fac vt ſeptimam conſtituas. An occurret tibi aliud ordinarium ſabbatum, præter illud, quod magnæ feſtiuitati deſignatur? Ordinarium enim ſabbatum dico, diem illam, quæ ordinaria ſeptem dierum reuolutione occurrit, quod & Deus pro ſolenni haberi voluit. Septem diebus agebatur Paſchalis feſtiuitas, inchoabatur vno ſaltem die ante magnum ſeu ordinarium ſabbatum. Relinquitur igitur, quòd vnum tantùm ſabbatum ordinarium hac Paſchali ſolennitate includebatur. Quod ergo erat ſabbatum *δευτερόπρωτον*, C ſecundoprimum? Sunt qui exiſtimant fuiſſe ſecundam diem ab illo inſigniori ſabbato, ſunt qui poſtremam feſtiuitatis diem, nimirùm ſeptimam: quæ dicatur *ſabbatum*, non quòd ſeptima dies ſit, ſi attendas reuolutionem ordinariam dierum ſecreta feſtiuitatis ratione: ſed quòd ſit vna ex his diebus, quibus interim dum feſtiuitas celebraretur, quieſcerent omnes ab operibus ſuis. Vocatur autem ſabbatum non ſimpliciter (ſic enim vocantur & cæteri dies feſtiuitatis) ſed ſabbatum *ſecundoprimum*, aut quòd conſequatur illud magnum ſabbatum, aut quòd ſit poſtremum iſtius ſolennitatis. Solebant enim Iudæi primum & poſtremum diem pro ſolennioribus habere. Quicquid ſit, conſtat id contigiſſe iis diebus, quibus omnes feſtiuitati intentiores erant. Inde factum eſt, vt & ipſi Phariſæi, qui Dominum Ieſum ab omnibus magnifieri viderent, tum maximè inuidentes, inſidiarentur ei. *Et cùm ſabbatis ambularet per ſata*. Hâc illi & ſuis multis diebus fuerat, vt ex eo loco, ad quem D noctu oraturus diuertebat, Hieroſolymam conueniret. Verùm nulla ſeſe obtulit calumniæ occaſio, niſi illo die *ſecundoprimo*: tunc enim *diſcipuli eius eſurientes cœperunt progredi, & vellere ſpicas, & manducare confricantes manibus*. Hieronymus in Matth. In alio quoque Euangeliſta legimus, quòd propter nimiam importunitatem nec veſcendi quidem habebant locũ, & ideò ſicut homines eſuriebant. Quòd autem ſpicas ſegetum manibus confricant, & inediam conſolantur: vitæ auſterioris indicium eſt, non præparatas epulas, ſed cibos ſimplices quærentium. Et poterat quidem Chriſtus ſuos abundanter paſcere, qui etiam modico pane quinque millia hominum pauit: verùm ita malebat ſuos inſtituere, vt ferendæ fami aſſueſcerent, diſcerentque modicis eſſe contenti. Futurum enim erat, vt poſt diſceſſum ipſius famem experturi eſſent. 2. Cor. 11. In labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & ſiti, in frigore & E nuditate. Regnum enim Dei non eſt eſca & potus: ſed

Qui cupit optatam curſu contingere metam,
Multa tulit, fecitque miſer, ſudauit & alſit.

Chryſoſtomus hom. 40. in Matth. Tu igitur abſtinentiam diſcipulorum mecum admirare, quomodo nullam corporis curam habeant, ſed ſine præparatione aliqua, continua ferè cogãtur inedia premi, neque tamen à Chriſto abſcedant: nam niſi malo inediæ nimiùm vexarentur, numquam certè illud in ſabbato feciſſent. Et hæc ſanè Chriſti ſchola eſt, in qua pati & eſurire diſcimus, vt tandem abundemus magis. Venter pinguit ſenſum gignis tenuem, vt in prouerbio dicitur. Ideò

Non iacet in molli veneranda ſcientia lecto,

nec inter fercula aut ſcyphos aliquis ad Philoſophiam gradum fecit. Quid verò hominibus ventri & deliciis deditis cum Theologia eſt? Scio eſurire, ſcio abundare, dixit Paulus: ita tamẽ

Quid ſabbatũ ſecũdoprimum.

Hierony.

Frugalitas diſcipulorũ Chriſti & auſteritas.

Horatius lib. de arte poet.

Chryſoſt.

Eſuriens frequens.

vt interim dum abundaret, eſuriret. Tanquam nihil habentes, inquit, & omnia poſſidentes. F
Ideò quiſquis Chriſto imbuitur, diſcat magis pati, quàm iis abundare, quibus ſi ſeipſum addixerit, poſſit à profeſſione ſua diuerti. Præuidebat Chriſtus hac rerum & ciborum abundantia, multos Eccleſiæ ſuæ miniſtros in vile otium defluxuros eſſe: hinc fit, vt ſuos, & nos in illis, fami & eſuriei aſſuefaciat. Famis igitur iſtius cauſa non tam neceſſitas, quàm Chriſti, vt ſuos probaret, diſpenſatio fuit. Hoc etiam hinc emergebat, ſi humanas cauſas conſideres, quòd tanta populi frequentia premebantur, vt neque victui neceſſaria parare poſſent. Marc. 3. Conuenit turba, ita vt nec panem poſſet manducare: in quo notatur inſtantia prædicationis Domini. Ioan. 3. Ego cibum habeo manducare, quem vos neſcitis. Præferebat enim omnium ſalutem & ædificationem proprio cibo. Quid autem mirum, ſi diſcipuli eſurientes vellicant ſpicas? Prouer. 17. Anima eſuriens etiam amarum ſumit pro dulci. Iob. 6. Quæ priùs nolebat anima mea tangere, iam præ anguſtia cibi mei ſunt. Quantum ergo aberrant ab iis, G
de quibus Amos 6. Comedunt agnum de grege, & vitulum de medio armenti, bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento ſunt delibuti, & nihil compatiuntur ſuper contritione Ioſeph, id eſt, pauperum Chriſti. At verò cum eis erant computandi, de quibus Heb. 11. egentes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus. 1. Tim. 6. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus. 1. Cor. 4. Vſque in hanc horam eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus. *Quidem autem Phariſæorum videntes, dicebant illi, Quid facitis, quod non licet in ſabbatis? Et dicebant ei, Ecce diſcipuli tui faciunt, quod non licet eis facere ſabbatis.* Hi Phariſæi, velut cæteris iuſtiores, Chriſtum comitabantur inter reliquam turbam, non vt ab illo diſcerent, ſed vt obſeruarent illius dicta & facta, haberéntque quod arguerent, tanquam ſtudioſi diuinæ legis obſeruatores, quibus quaſi peculiariter hoc muneris demandatum eſſet, vt ſingulorum vitam & religionem obſeruarent, & arguerent. Prætexebant igitur ſabbati præſcriptum, Exod. 20. & H
Deut. 5. quo cauetur ne quis opus aliquod ſeruile in eo agat, neceſſitatem proximi nihil interim ſpectantes. Neque enim reprehēdunt diſcipulos, hac tantùm ratione quòd ſpicas vellicēt, ſed quòd id faciant in ſabbato: quaſi legis præſcriptum tale eſſet, vt & homines mori fame potiùs ſinerent, quàm vt ipſi ſibi, aut aliis in tali neceſſitate ſuccurrerent. Non arguunt igitur diſcipulos, quòd in ſabbato ambulent: nam cùm non omnes poſſent in ipſo templi atrio pernoctare, opus erat vt ſaltem permitterent à diuerſorio ſuo quemque progredi adviſquè ſolennitatis locum: verùm præſcribebantur certa locorum ſpatia, quibus progrederentur. Vnde Act. 1. dicitur mons Oliueti diſtare ab Hieruſalem, habens iter ſabbati. Id tantùm ſibi ſufficere exiſtimant, quòd licet eſurientes, ſpicas in ſabbato vellicent. Non differunt, ſint'ne aut illorum, aut alienæ ſpicæ: pro rato enim habent id in neceſſitate licere, ſi modò non in ſabbato. I
Legerant enim id Deuter. 23. Ingreſſus in vineam proximi tui, comede vuas quantum tibi placuerit, foras autem ne efferas tecum. *Et reſpondens Ieſus dixit ad eos.* Volebat enim diſcipulos ſimplices, velut paſtor oues, aut pater filios, contra lupos & æmulos tueri: vt nobis ſpem certam ingereret, quòd noſtræ cauſæ patrocinium ſuſcepturus ſit. *Numquam legiſtis,* (1. Reg. 21.) vos qui de lege, & eius cognitione gloriamini: *quid fecerit Dauid, quando neceſſitatem habuit, & eſuriit ipſe, & qui cum eo erant, quomodo intrauit in domum Dei ſub Abiathar principe ſacerdotum, & panes propoſitionis ſumpſit, & manducauit, & dedit his qui cum ipſo erant, quos non licebat manducare ei, neque his qui cum eo erant, niſi ſolis ſacerdotibus?* Obiectam calumniam refutat exemplo Dauidis, quem excuſauit neceſſitas, cùm vrgente fame panes prohibitos manducaſſet. Atqui vtrumque prohibuerat Deus, non minus ſcilicet, ne laici panes ſanctos manducarent, quàm ne quod opus fieret in ſabbato. Hoc verò, inquit, ſi legiſtis, quî fit vt Dauidis factum excuſetis, diſcipulos autem meos incuſetis, cùm non minus illos, quàm olim Dauidem neceſſitas impellat? Adde quòd pluris longè ſunt panes propoſitionis, quàm ſpicæ: & K
vnum tamen excuſatur in Dauide: quî fit igitur vt alterum damnetur in diſcipulis meis? Hiſtoria hæc legitur 1. Regum, 21. Venit Dauid in Nobé ad Achi-melech ſacerdotem: & obſtupuit Achi-melech, eò quòd veniſſet Dauid. Et dixit ei: Quare tu ſolus, & nullus eſt tecum? Et ait Dauid ad Achi-melech ſacerdotem: Rex præcepit mihi ſermonem, & dixit: Nemo ſciat rem, propter quam miſſus es à me, & cuiuſmodi præcepta tibi dederim: nam & pueris condixi in illum & illum locum. Nunc ergo ſi quid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi, aut quicquid inueneris. Et reſpondens ſacerdos ad Dauid, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, ſed tantùm panem ſanctum: ſi mundi ſunt pueri, maximè à mulieribus. Et reſpondit Dauid ſacerdoti, & dixit ei: Et quidem ſi de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri & nudius tertius, quando egrediebamur, & fuerunt vaſa puerorum ſancta. Porrò

Chriſtus fami aſſuefecit ſuos.

Quã diſtãt ab Apoſtolis, qui reditibus Eccleſia otioſi impinguantur.

Phariſæorũ hypocriſis et calũnia.

Spatiũ itineris in ſabbato.

Hiſtoria.

A Porrò via hæc polluta eſt, ſed & ipſa hodie ſanctificabitur in vaſis. Dedit ergo ſacerdos ſancti-
ficatum panem: neque enim erat ibi panis, niſi tantùm panes propoſitionis, qui ſublati fue-
rant à facie Domini, vt ponerentur calidi. Duo autem hîc quæruntur, ad conciliationem hi-
ſtoriæ cum verbis Chriſti. Vnum eſt, quomodo Chriſtus ſummum ſacerdotem Abiathar, *Quomodo*
ſcriptura verò Achi-melech nuncupet. Alterum, quomodo Chriſtus dicat porrectos eſſe pa- *Matthæus*
nes Dauidi, & his qui cum eo erant, cùm ſcriptura dicat, Quomodo tu ſolus, & nullus eſt *Abiathar*
tecum? Theophilactus in Marc. Quærunt autem quidam, inquit, quomodo Euangeliſta A- *vocet, cum*
biathar nunc ſacerdotem nominat, liber autem Regum Achi-melech illum nuncupauit. Di- *fuerit A-*
cendum igitur, quòd fortaſſis duo nomina habuerit, idémque ſit Abiathar & Achi-melech. *chi-melech.* Theophil.
Vel etiam aliter. Liber Regum ſacerdotem dicit eſſe Achi-melech, Euangeliſta autem dicit
Abiathar eſſe Pontificem. Vnde hæc non ſunt inter ſe diuerſa. Erat enim ſacerdos Achi-me-
B lech, Pontifex autem Abiathar. Hieronymus tamen in Matth. Achi-melech Pontificem nũ- Hierony.
cupat. Sed & per emphaſim ſacerdos vocatur in libris Regum, quòd eſſet ſacerdotum prin-
ceps. Quòd binomius fuerit, non modò Theophilactus, ſed & Chryſoſtomus ſcribunt. Ve-
rùm melius dici poſſe cenſet Albertus Magnus in Marc. id quod legitur in Gloſſa ordinaria. Alb. Mag.
Non te turbet, inquit Gloſſa, quòd alij dicunt Achi-melech: ambo enim tunc illic aderant,
Achi-melech pater, & Abiathar filius: qui occiſo patre à Saule, comes exilij Dauid factus eſt,
& eo regnante, ſummus Pontifex maioris nominis quàm pater, & ideò dignus, cuius Domi-
nus mentionem faceret, quaſi ſummi ſacerdotis, etiam patre viuente. Itaque ex eo loco facilè
ſoluitur quæſtio, quæ fieri poteſt ex aduerſo: Nimirùm cùm vnus fuiſſe debuerit ſummus ſa-
cerdos, quomodo Abiathar filius patre Achi-melech viuente talis fuiſſe nuncupatur: præſer-
tim cùm ſatis conſtet Achi-melech patrem eius, ſummum ſacerdotem fuiſſe? Reſpõdet Gloſ- *Gloſſa.*
C ſa, hoc nomine donari Abiathar à Chriſto, non quòd talis tunc fuerit, cùm ad illum primùm
venit Dauid: ſed quòd hunc tandem ſummum gradum aſſecutus eſt, & fœliciter adminiſtra-
uit: vnde & eo nomine dignum illum poſteritas cenſuit. Quòd ſi rurſus quis contendat, non
ſibi conſtare hæc, quòd Dauid venerit ad Achi-melech, vt dicitur in libris Regum, & quòd
ad Abiathar, & ab eo panes petierit, vt dicitur à Marco: Reſpondemus Dauidem vt familia- *Abiathar*
riorem, & ferè coætaneum, requiſiuiſſe hac in re primùm Abiathar filium, vt per eum patrem *Dauidi fa-*
Achi-melech ſummum ſacerdotẽ flecteret, & id quod poſtulabat, aſſequeretur. Quòd enim *miliaris.*
Abiathar fuerit Dauidi familiarior, conſtat ex eo, quòd ſe comitem itineris dedit. Plures au-
tem tum temporis, quo Dauid acceſſit, fuiſſe præſentes ſacerdotes manifeſtum eſt, ex eo quòd
poſtea Saul propter hoc factum omnes interfecit, quaſi conſcios huius largitionis factæ Daui-
di. Altera quæſtio eſt, quomodo Marcus ſcribat datos eſſe panes Dauidi, & his qui cum eo
D erant, cùm tamen liber Regum narret, interrogatum illum ab Achi-melech, Quare tu ſolus,
& nullus eſt tecum? Sunt qui reſpondeant nullum omninò tunc fuiſſe cum Dauide. Quod
aſtruunt, ex eo quòd Dauid, ſtatim atque iaculum vlteriùs à Ionatha proiectum, & ſignum
ſuæ fugæ accepit, citiùs & nullo commonito ſibi conſuluerit. Verùm cur ergo de pueris age-
batur, an eſſent mundi à mulieribus? Sunt qui dicant, Dauidem ſimulaſſe habere ſe qui eum
expectent, donec è loco ſacro redeat. Verùm hęc neque videntur tam commodè ad verita-
tem hiſtoriæ accedere. Ego meliùs cenſuerim, non fuiſſe tam miſerum, & ab omnibus dere- *Quomodo*
lictum, ſed neque tam coactum Dauidem, vt non illum pauci, ſaltem aliqui ſequerentur: cũ *Dauid ſo-*
legamus 1. Reg. 22. illum tandem in ſpeluncam Odollam fugientem, à plurimis eſſe ſuſceptũ. *lus, & ta-*
Verùm hîc dicitur, *Quomodo nullus tecum*? Quia ſi conferas numerũ ſeruorum, & comitatus *mẽ dicitur,*
ordinarij, quem habuit Dauid, poſt truncatũ Goliath, cum paucorũ illorum numero, qui tunc *Et his qui*
E cũ ſequebantur, ſolus eſſe reputabitur, & nullus cũ eo. Adde quòd neq; ſe Dauid quinque pa- *cum eo*
nibus & gladio Goliath oneraſſet, ad fugã, niſi quoſdã comites haberet, quibus hos panes di- *erant.*
ſtribueret. De panibus autem ſanctis agitur Leuit. 24. Per ſingula ſabbata mutabuntur coram *Panes ſan-*
Domino, ſuſcepti à filiis Iſraël fœdere ſempiterno: erúntque Aaron & filiorũ eius, vt comedãt *cti mutabã-*
eos in loco ſancto, quia ſanctum ſanctorum eſt de ſacrificiis Domini iure perpetuo. Hierony. *tur ſingu-*
in Matth. Et tamen hoc tantùm ſacerdos interrogauit, ſi eſſent mundi pueri à mulieribus: & *lis ſabbatis.* Hierony.
illo reſpondente ab heri & nudiuſtertius, non dubitauit panes dare: Melius arbitratus, Pro-
pheta dicente Oſee 9. *Miſericordiam volo, & non ſacrificium*: de famis periculo homines li-
berare, quàm Deo offerre ſacrificium. Hoſtia enim placabilis Deo, hominum ſalus eſt. Op-
ponit ergo Dominus, & dicit: Si & Dauid ſanctus eſt, & Achi-melech Pontifex à vobis non
reprehenditur, ſed legis vterque mandatum probabili excuſatione tranſgreſſi ſunt, & fames in
cauſa eſt: cur eandem famem non probatis in Apoſtolis, quam probatis in cæteris? quan-

quã& in hoc magna diſtantia ſit. Iſti ſpicas in ſabbato manus confricant: illi panes comederunt F
Leuiticos, & ad ſabbati ſolennitatem accedebant Neomeniarum dies, quibus in conuiuio re

Chryſoſt.
Quomodo ſit hoc exẽplũ ad propoſitum.

quiſitus fugit ex aula regia. Chryſoſtom. hom. 40. in Matth. Sed quid ad propoſitum, inquies? Non diem ſabbathi Dauid contempſit. Maius certè quod dicis, quo præcipuè ſapientia Chriſti demonſtratur, qui die ſabbati prætermiſſo, aliud quoddam exemplum protulit, ipſo ſabbato maius. Non eſt profectò æquale diei ſolennitatem non obſeruare, & ſacram illam menſam, ad quam tibi accedere nefas ſit, manibus contrectare. Sabbatum quippè ſæpè ſolutum fuerat, immò verò & in circunciſione, & in aliis compluribus ſæpè ſoluitur: Et in Hiericho hoc eſſe factum licet conſpicere. (Ioſ. 5.) Quomodo igitur hac de re Dauidem non criminatus eſt, præſertim cùm maior hinc culpa cædis ſacerdotum, atque interitus exordium ſumpſerit? Quã rem non ideò poſuit, quoniam ea ſibi ſola ſufficiunt, quæ ad propoſitum ſpectant. Adde quòd
vt ex Hierony. audiuimus, ſi diei ſolennitas attendatur, tum fuerint Neomeniarum dies, di- G
xerim forſan & ſabbatum fuiſſe, cùm audiamus ex ſuperiore Leuitici ſententia panes propoſitionum ſabbatis mutari ſolitos: & ex Regum hiſtoria intelligamus calidos panes menſæ propoſitionis ſuperpoſitos fuiſſe, vt alij tollerẽtur: tunc cùm venit Dauid ad Achi-melech. Hoc in

Licet ſummo Pontifici in multis diſpenſare.
Bernard.

facto, Achi-melech ſummus ſacerdos diſpenſauit. Licet enim ſummo Pontifici multa de iure communi relaxare, vbi cauſa publicæ neceſſitatis, vel vtilitatis occurrerit. Bernardus lib. 3. de conſideratione, ad Eugenium Papam. Quid, inquis, prohibes diſpenſare? Non, ſed diſſipare. Non ſum tam rudis, vt ignorem poſitos vos diſpenſatores: ſed in ædificationem, non in deſtructionem. Deinde quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur. (1. Cor. 4.) Vbi neceſ-

In diſpenſatione quid attendendum.

ſitas vrget, excuſabilis diſpenſatio eſt. Vbi vtilitas prouocat, diſpenſatio laudabilis eſt. Vtilitas, dico, communis, non propria. Nam cùm nihil horum eſt, non planè fidelis diſpenſatio, ſed
crudelis diſſipatio eſt. Vtrumque igitur attendebat Achi-melech: neceſſitatem quidem in H
Dauide, quem premebat eſuries: publicam autem vtilitatem, non modò quòd noſſet illius perſonæ conſeruationẽ Reipublicæ eſſe ſummè neceſſariam, ſed & audiret ex eo miſſum ſe eſſe à rege: vnde & dabat intelligi præcipua ſibi regni negotia concredita eſſe. Ex hoc etiam

Diſpẽſatio de cibis tẽpore abſtinentiæ.
Sozo. lib 1. cap 11. hi. eccl Nicep. lib. 8. c. 42.
Bernard.

facto intelligimus diſpenſari cũ quibuſdam de cibis alioquin prohibitis, aut ratione infirmitatis, aut vrgentis neceſsitatis. Narrauimus aliquando in ipſo quadrageſimæ tempore Spiridonẽ Epiſcopum Cyprium paraſſe carnes ſuillas peregrino cuidam Chriſtiano, quòd præter illas nihil domi haberet, quo hominem reficeret, vt legitur hiſt. Tripart. Caſſiodori lib. 1. cap. 10. Fuit illa diſpenſatio in caſu ſummæ neceſſitatis: ſed & ſi quis infirmus eſt, olus manducet, inquit Apoſtolus. Aliquantum etiam Timotheo indulget: Vino modicè vtere, propter ſtomachum. Vnde & Bernardus in Cantica Cant. longè aliud cenſet, ſi quis abſtineat, aut de errore,
id eſt inductus hæreſi Manichæorum, qui cibos immundos, & à malo Deo formatos eſſe cẽ- I
ſebant: aut de cõſilio medicorum. Ad eundem quoque modum, multum intereſt an quis cibis vtatur, vt olim Aeriani, per contemptum abſtinentiæ Eccleſiaſticæ, an propter neceſſitatem, aut infirmitatem. Nec quidem Hieronymus omittit, quod requirebatur ad panum

Quãta puritas ad Euchariſtiã requiritur.
Irenæus.
Sacerdotibus debentur decimæ.

propoſitionis manducationem. Hos enim, inquit, nec Dauid, nec pueri eius acceperunt, antequàm ſe à mulieribus mundos eſſe reſpondiſſent. Quàm verò maior mundicies requiritur ab his, qui menſæ Domini participes eſſe volunt, & ad ſacroſancti Chriſti corporis epulum accedunt? 1. Cor. 10. Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat indignè, iudicium ſibi manducat. Irenæus lib. 4. in hæreſ. cap. 2. hoc diſcipulorum factum excuſans, etiam adiicit, debuiſſe illos, quemadmodum & olim ſacerdotes, ex
aliorum fructibus ſumere, quæ eſſent ad vitæ neceſsitatem, vt decimas, oblationes, & ſimilia.
Per legis verba, inquit, ſuos diſcipulos excuſat, & ſignificat licere ſacerdotibus liberè agere. K
Velut ſacerdos autem fuerat Dauid apud eum, quamuis Saul perſecutionem faceret ei. Sacerdotes autem ſunt Domini Apoſtoli, qui neque agros neque domos hæreditant hîc, ſed ſemper altari & Deo ſeruiunt. De quibus & Moyſes in Deut. in benedictione Leui ait, Qui dicit patri ſuo & matri ſuæ, Non noui te, & fratres ſuos non agnouit, & filios ſuos abdicauit, cuſtodiuit præcepta tua, & teſtamentum tuum ſeruauit. Qui autem ſunt qui reliquerunt patrem vel matrem, & omnibus proximis renunciauerunt propter verbum Dei, & teſtamentum eius, niſi diſcipuli Domini? de quibus iterum Moyſes: Hæreditas autem, inquit, non erit eis. Dominus enim ipſe hæreditas ipſorum. Et iterum: Non erit ſacerdotibus Leuitis in tota tribu Leui pars, neque ſubſtantia cum Iſrael. Fructificationes Domini, ſubſtantia eorum: & manducabunt eas. Propter hoc & Paulus: Non ignoro, inquit, datum, ſed ignoro factum. Diſcipulis, inquit Dominus, Leuiticam ſubſtantiam habitantibus, licebat eis eſurientibus à ſeminibus accipere

A accipere eſcam. Dignus enim operarius eſca ſua. Et ſacerdotes in templo ſabbatum prophanabant, & rei non erant: quia cùm eſſent in tẽplo, non ſecularia, ſed dominica perficiebant, miniſteria legis adimplentes, non autem prætereuntes legem: quemadmodum is, qui à ſemetipſo arida ligna attulit in caſtra Dei, iuſtè lapidatus eſt. Omnis enim arbor, quæ non facit fructum bonũ, abſcindetur, & in ignem mittetur: & quicunque templum Dei violauerit, violabit illum Deus. *Aut num legiſtis in lege, quia ſabbatis ſacerdotes in templo ſabbatum violant, & ſine crimine ſunt?* Hieronymus in Matth. Calumniamini, inquit, diſcipulos meos, cur per ſegetes tranſeuntes ſpicas triuerint, & hoc fecerint famis neceſſitate cogente: cùm ipſi ſabbatum violetis, in templo immolantes victimas, cædentes tauros, holocauſta ſuper lignorum ſtruem incendio concremantes, iuxta & alterius Euangelij fidem: circumcidentes paruulos in ſabbato, vt dum aliam legem ſeruare cupitis, ſabbatum deſtruatis. Numquam autem le- Hierony. *Alio exemplo confunduntur Phariſæi.*

B ges Dei ſibi contrariæ ſunt, & prudẽter vt tranſgreſſionis diſcipuli ſui argui poterant, Dauidis & Achimelech aſſerit eos exempla ſectatos. Veram autem & abſque neceſſitatis obtentu ſabbati præuaricationem in ipſos refert, qui calumniam fecerant. Euthymius in Matthæum. Ipſis, inquit, frequenter recenſebat, Num legiſtis? exprobrans illis vanum laborem, vt qui non intelligerent quæ legebant. Nam lex erat, quæ præcipiebat nullũ opus fieri in ſabbato: & rurſus altera lex permittens ſacerdotibus, vt ſacrificarent ſabbato, & propter ſacrificium ligna ſcinderent, ignem accenderent, animalia paſcerent, & alia quædam ſimilia facerent. Et certè omninò operabantur: & ita ſabbatum prophanabant, ſiue contaminabant, ſed tanquam res ſacras operantes, ſine crimine erant. Hiſtoriam itaque Dauid poſuit, diſcipulos venia dignos iudicans, vt prædiximus. Præſens autem ſumpſit exemplum, abundè oſtendens, quòd omninò ſine crimine erant. Et vide à quot partibus hoc confirmauerit. Primùm à perſona. Sacer- Euthym.

C dotes, inquit. Deinde à loco, quia in templo. Tertiò à reipſa, quia prophanabant. Non enim dixit, irritum reddunt ſabbatum: ſed, quod grauius eſt, prophanabant. Deinde induxit, quod rei caput erat, quòd etiam ſine crimine ſunt. Propoſuit itaque leuiorem reſponſionem, ac poſtremùm adduxit fortiorem. Dauid ſiquidem propter caſum inopinatum ſemel legem ſoluit de panibus propoſitionis, & per veniam dimiſſum eſt ei crimen: Sacerdotes verò quotidie ſine huiuſmodi caſu legem de ſabbato ſoluentes, per legem ſuæ tranſgreſſionis fructum referunt. Albertus Magnus in Matthæum. Sed obiicitur, inquit, quòd opera templi ad cultum Dei pertinebant. Ergo non erant ſeruilia, nec per illa videbatur violari ſabbatum. Reſponſio: quòd in veritate per illa violabatur ſabbatum, quia non conueniebant cauſæ inſtitutionis, neque fini, ſed quòd carnaliter & literaliter ſabbatum accipitur. Cauſa enim inſtitutionis ſabbati fuit, quia in illa die quieuit Deus ab omni opere exteriori. Quieſcens in die *Confirmatur hoc exemplum à perſona, loco, & re.* Alb. Mag. *An opera templi fuerint ſeruilia.*

D quieuit Deus ab omni opere exteriori, quieſcens in ſeipſo. Ergo ſi inſtitutio reſpondet cauſæ inſtitutionis, ſabbatum eſt in hoc, quòd nullum penitùs fiat opus exterius. Finis autem inſtitutionis exprimitur Exod. 20. Requieſcat homo, & ſeruus, & ancilla eius: & bos, & aſinus ipſius. Huic autem fini non concordabat, quòd aliquid operis in eo fiat, quod laſſitudinem corporalem inducat. Si ergo talia opera in ſabbato fiant, oportet quòd fiant propter aliquid maius ſabbato: Ita quòd religio ſabbati cedat illi tanquam maiori. Et ſic templum & neceſſitas hominis, & neceſſitas animalium maior eſt ſabbato. Et hoc intendit in litera, *Et ſine crimine ſunt.* Ecce impunitas, cùm tamen dicatur Exodi 31. Qui polluerit ſabbatum, morte moriatur. Sed attende, quòd alia eſt ſanctificatio ſabbati, & alia obſeruatio ſeptimæ diei. Sanctificatio enim ſabbati, eſt ſanctificatio quietis. Nõ enim quieſcitur, niſi in eo quod diligitur. Quies ergo cordis eſt in eo, vbi ponitur finis dilectionis. Hæc autem non ſanctificatur niſi in ſancto ſanctorũ, *Finis inſtitutionis ſabbati.* *Sanctificatio ſabbati, quid.*

E vt in eo quieſcatur finaliter: vt ſeparati ab operibus noſtris, in nullo quietem inuenientes vltimæ dilectionis, permaneamus in ipſo. Et hoc eſt morale in præcepto de ſabbato. Sed in determinatione diei duo attenduntur. Vnum eſt priuata cuiuſque commoditas & conſeruatio: nec enim continuo labori ſatisfacere poſſemus. Alterum, Dei cultus, quem rectè exequi non poſſumus, ſeruilibus operibus intenti. Iam cùm opus aliquod & humanæ ſaluti, & diuinę cultui conueniat, quid eſt quòd per illud ſabbatum ſolui cenſeamus? Non enim ſoluitur ex parte Dei, nec reſpectu hominum. Nunc verò à minoribus ad maiora progreditur, dicens: *Dico autem vobis: quia templo maior eſt hîc.* Hieronymus in Matthęum, Hic, inquit, non pronomen, ſed aduerbium loci eſt: quòd maior templo ſit locus, qui Dominũ templi teneat. Græca ſententia eſt: λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι τοῦ ἱεροῦ μείζων ἐστὶν ὧδε. Dico vobis, ipſo tẽplo maius hîc, id eſt, hoc in loco eſſe. Nimirùm ſeipſum intelligens, qui eo in loco ſit, & maior ſit templo, cùm ſit idẽ ipſe Deus verus, & templi dominus. Cogitabant enim fortaſſe ſacerdotes, ab illis operibus, quæ per Hierony.

omne ſabbatum, propter templi reuerentiam & miniſterium fiebant, excuſari, ne fortè templi F
legem præuaricaſſe cenſerentur. His autē Chriſtus vtitur, velut à minori ad maius procedens:
ac ſi dicat, Si vos templum hoc materiale, quod meipſo multò minus eſt, vos excuſat, ne legē
præuaricemini, etſi in ſabbatis operemini: quantò magis mea præſentia diſcipulos meos excuſare
debuit ab eo quod fecerunt? Sunt tamen qui dictionem μεῖζον, maius, in neutro poſitam,
non modò ad Chriſtum referri putēt, ſed ad hominum conſeruationē, de qua agebatur, cùm
Hilarius. de eſurientibus eſſet quæſtio: cuius ratione potior ſit apud Deū, quàm ſacrificiorū in tēplo. Hilar.
in Matt. hoc ad Chriſtū refert, & ita myſticū ſenſum colligit. Alterius, inquit, eos admonet
Prophetiæ, vt conſummari in ſe omnia, quæ anteriùs ſunt dicta, cognoſcerēt in lege, Sabbatū
in templo ſacerdotes violant ſine crimine: ſc. ſeipſum templū indicans, in quo per Apoſtolicā
doctrinā, populo legis infideliter oriante, ſalus Gentibus datur: quia maior ipſe ſit ſabbato, &
abſq; violatæ legis culpa Euangelica fides operetur in Chriſto. Atq; vt oſtēderet omnē rerum G
efficientiā hanc ſpeciē futuri operis cōtinere, adiecit, *Si enim ſciretis quid eſt, Miſericordiā volo,
& non ſacrificium, numquā condemnaſſetis innocentes.* Opus ſalutis non in ſacrificio, ſed in miſericordia
eſt: & lege ceſſante, in Dei bonitate ſaluamur. Cuius quidem dominū ſi intellexiſſent,
nunquā condēnaſſent innocentes. i. Apoſtolos, quos inſimulaturi erant tranſgreſſæ legis inuidia,
cùm ſacrificiorū vetuſtate ceſſante vniuerſis per eos miſericordiæ nouitas ſubueniret, ne-
Euthym. que exiſtimaſſent ſabbati præſcripto dominum ſabbati contineri. Euthym. in Matt. Rurſum,
Arguit Phariſæos de ignorātia. inquit, ergo ignorantiā improperat ſcripturarū: quaſi dicat, Si ſciretis quid ſignificet Prophetæ
dictum, quo miſericordiā præponit Deus ſacrificio, miſerti vtique fuiſſetis adeò eſurientiū, vt
immaturū ederent triticū: nec eis indignati fuiſſetis, cùm culpa vacarent, etſi non ob aliud, at
ſaltem propter famē. Si enim propter ſacrificiū ſoluitur ſabbatū, vt prædictū eſt, multò magis
Filius hominis eſt dominus ſabbati, ergo Deus. propter miſericordiā: maior enim eſt miſericordia ſacrificio, iuxta dictam ſententiā. *Dominus* H
enim eſt ſabbati, filius hominis. Rurſum diuinitatē ſuam oſtendit. Interdū ſiquidē hoc obumbrat
propter obtuſum aſpectum quærentiū carpendi anſam: quandoque verò manifeſtat ob acutū
viſum modeſtiorum. *Dominus eſt*, inquit, *ſabbati*, qui incarnatus eſt, vtpotè effector ac legiſlator
eius. Itaque me Domino præſente, ac tolerante, vos fruſtrà meos condemnaſtis. In Euangelio
autem iuxta Marcum, aliam quoque inuenire eſt reſponſionem, vbi ait Chriſtus, *Sabbatū propter
hominem factum eſt, non homo propter ſabbatum:* hoc eſt, ſabbati otium ad hominis vtilitatē
ſtatutum eſt, & non e diuerſo: Aut etiam, ſabbatum ipſum, cunctiq; dies illud præcedentes, ad
hominis vtilitatem facti ſunt. Non autem admirandum eſt, ſi quædam vnus Euangeliſta pro-
Conciliantur Euangeliſtæ. ponit, alius verò prætermittit. Neque enim ſimul vt Chriſtus loquebatur, Euangelica ſcripſerunt,
vt omniū etiam verborum illius poſſent meminiſſe, ſed multis poſtmodùm annis: & ita
veriſimile, quum homines eſſent, quorundam oblitos fuiſſe. Hanc ergo ad ſimilia additamenta I
aut prætermiſſiones habeto ſolutionē. Sæpiùs quoque breuitatis cauſa quædam aliqui relinquunt:
Interdum etiam tanquam non neceſſaria. Porrò ſpiritualem ſenſum vellicatarum ſpicarum
Auguſt. ita requirit Auguſt. lib. 1. Quæſt. Euang. cap. 2. Quòd, inquit, diſcipuli cœperunt vellere
Myſticus huius facti ſenſus. ſpicas, & manducare, quid niſi confricantes facere non poſſent? Hinc eſt, Mortificate membra
veſtra, quæ ſunt ſuper terram: id eſt, quia quilibet non tranſit in corpus Chriſti, niſi carnalibus
expoliatus. Hinc eſt, Exuite vos veterem hominem. Hinc eſt, Et circunciſione non manu facta
Ambroſ. in expoliationem carnis. Ambroſ. lib. 3. in Luc. cap. 22. Quid ſibi ſabbatū velit, quid ſeges,
quid ſpicæ, non mediocre myſterium eſt. Ager enim eſt omnis hic mundus: Agri ſeges, in ſatione
humani generis fœcunditas numeroſa ſanctorum: Spicæ agri, fructus Eccleſiæ, quos operibus
diſcutientes ſuis Apoſtoli paſcebantur, noſtro ſe alentes profectu. Stabat igitur ſeges iam
fœcunda virtutum, pullulantibus ſpicis, quibus noſtri fructus meritò comparantur. Æquè enim K
aut imbre marceſcunt, aut ſole torrētur, aut pluuiis humeſcunt, aut tempeſtatibus eliduntur,
aut à meſſoribus intra horreorum fœlicia receptacula recondūtur. Receperat ergo terra iā
Dei verbum, & cœleſti ſemine ſatus diuites fœtus ager, & culmos effuderat. Eſuriebant diſcipuli
ſalutem hominūm, & tanquam folliculis corporum, mētium fructus ad fidei lucē præclaris
operum ſuorum miraculis eruebant. Sed hoc putabant Iudæi ſabbato non licere. Chriſtus
autem nouæ legis, gratiæ munere deſignabat otiū legis, opus gratiæ. Nec ſine myſterio hoc ab
Euangeliſta ſecundum Matthæū & Marcū ſabbatū ſecundū poſitū puto: quoniam ſabbatum
perpetuæ feriæ ſunt reſurrectionis æternæ. Vel igitur in hoc ſeculo feriatur à iacentibus ſuperſtitionibus
Iudæorū: vel in futuro ferias ipſi perpetua ſolēnitate celebrātes, quæ bona ſunt terræ,
manducabimus: iuxta quod ſcriptū eſt, Illi manducabunt, vos verò eſurietis. Eſa. 65. Mirè
tamen ſecundum Lucam, Secundoprimum, non Primoſecundū ſabbatū dixit. δευτερόπρωτον
enim

A enim ſcriptum eſt. Præferre enim debuit quod præcellit. Secundum ideò, quia primum antè ex lege præceſſit, in quo etiam pœna ſcripta eſt, ſi quis operaretur. Primum autem ideò, quia ſabbatum illud ex lege ſolutum eſt, quod erat primum. Et hoc primum factum eſt, quod ſecundu m eſt conſtitutum. Nam & cùm operari ſabbato liceat, & operantis nulla ſit pœna: ſabbati vtique ex lege, cuius vis ſoluta eſt, nec nomen hærebat: ſed tamen illud fuerat primum ordine, hoc primum munere: nec ideò minus hoc, quia ſecundum. Nam & Adam primus nec comparandus ſecundo Adam. Primus enim Adam in animam viuentem, nouiſſimus Adam in ſpiritumviuificantem. Et primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis. Prælatus itaque ſecundus primo. Ille enim cauſa mortis, hic verò vitæ. Sic & ſecundoprimum ſabbatum dicitur ſecũdum iuxta numerum, primum iuxta operationis gratiam. Melius enim eſt ſabbatum, quo impunitas datur, quàm quo pœna præſcribitur. Prima lex, ſecundum Euan
B gelium: inferior tamen formido, quàm aut fortè, aut primum hîc in prædeſtinatione conſilij, & ſecundum in ſanctificationem daretur.

Chriſtus manum hominis aridam in ſynagoga reſtituit, Iudæorum offenſionem de ſabbati violatione eludit. Phariſæi cum Herodianis Chriſto inſidiantur: Ille verò mirabilibus curationibus eos confundit, & in ſe completum Eſaiæ vaticinium demonſtrat.

C

Matth. 12.

Et cùm inde trãſiſſet, venit in ſynagogam eorum. Et ecce homo manum habens aridam, & interrogabant eum, dicentes, Si licet ſabbatis curare? vt accuſarét eum. Ipſe autem dixit illis, Quis erit ex vobis homo, qui habeat ouem vnam, & ſi ceciderit hæc ſabbatis in foueam, nónne tenebit & leuabit eam? Quanto magis
D melior eſt homo oue? Itaque licet ſabbatis bene facere. Tunc ait homini, Extende manum tuam. Et extendit, & reſtituta eſt ſanitati ſicut altera. Exeuntes autem Phariſæi, conſiliũ faciebant aduerſus eum, quomodo perderét eum. Ieſus autem ſciens, receſſit inde: & ſecuti ſunt eum multi, & curauit eos omnes: & præcepit eis, ne manifeſtum eum facerent: vt adimpleretur quod dictum eſt per Iſa-
E iam Prophetam, dicentem, Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo benè complacuit animæ meæ. Ponam ſpiritum meum ſuper eum, & iudicium Gentibus nuntiabit. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem eius: arundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non extinguet: donec eiiciat ad victoriam iudicium: & in nomine eius Gentes ſperabunt.

Marc. 3.

ET introiuit iterum in ſynagogam: & erat ibi homo habẽs manum aridam. Et obſeruabãt eum, ſi ſabbatis curaret, vt accuſarent illum. Et ait homini habenti manum aridã, Surge in medium. Et dicit eis, Licet ſabbatis benefacere, an malè? animam ſaluam facere, an perdere? At illi tacebant. Et circunſpiciens eos cum ira, contriſtatus ſuper cæcitate cordis eorũ, dicit homini, Extende manum tuam. Et extendit, & reſtituta eſt manus illi. Exeuntes autem Phariſæi, ſtatim cum Herodianis conſilium faciebant aduerſus eum, quomodo eum perderent. Ieſus autem cum diſcipulis ſuis ſeceſſit ad mare: & multa turba à Galilæa & Iudæa ſecuta eſt eum, & ab Hieroſolymis, & ab Idumęa, & trans Iordanem: & qui circa Tyrum, & Sidônem, multitudo magna, audientes quæ faciebat, venerunt ad eum. Et dixit diſcipulis ſuis, vt in nauicula ſibi deſeruirent propter turbam, ne comprimerent eum: multos enim ſanabat, ita vt irruerent in eum, vt illum tangerent quotquot habebant plagas. Et ſpiritus immundi, cùm illum videbant, procidebant ei, & clamabãt, dicentes, Tu es filius Dei. Et vehemẽter comminabatur eis ne manifeſtarent illum.

Luc. 6.

Factum eſt autem & in alio ſabbato, vt intraret in ſynagogã, & doceret. Et erat ibi homo, & manus eius dextera erat arida. Obſeruabãt autẽ ſcribę & Phariſæi, ſi in ſabbato curaret, vt inuenirent vnde accuſarent eũ. Ipſe verò ſciebat cogitationes eorũ, & ait homini qui habebat manũ aridam, Surge, & ſta in mediũ. Et ſurgens ſtetit. Ait autẽ ad illos Ieſus, Interrogo vos ſi licet ſabbatis benefacere, an malè: animã ſaluã facere, an perdere? Et circũſpectis omnibus dixit homini, Extẽde manũ tuã. Et extẽdit, & reſtituta eſt manus eius. Ipſi autẽ repleti ſũt inſipiẽtia, & colloquebãtur ad inuicẽ quid nã facerẽt de Ieſu.

Ioan.

Introductio. Chryſoſt. CHRYSOSTOMVS hom.44.ad populum Antioch.de liuore & inuidia. F
Sicut,inquit,furentes ſæpenumerò gladios in ſe conuertunt,itidem & inuidi ſolam inuiſi perniciem intuentes,propriam negligunt ſalutem. Hi feris quoque peiores.Nam illæ quidem eſcæ indigentes,vel priuſquàm à nobis irritentur , aduerſus nos armantur:hi verò beneficiis quoque frequenter illecti,benè meritos maleficiis proſecuti ſunt.Hi quidem peiores feris, dæmonibus autem pares,fortè verò peiores & iſtis. Hi namque cótra nos bellum exercent imparatum,conſortibus autem generis non inſidiantur . At verò ſi Iudæos conſideres,quis peiores Chriſti inimicos obſeruauerit? Ex eorum gente Chriſtus natus erat, cum iis quotidie verſabatur,languidos eorum curabat,& inuitos licet,ad ſalutis æternę cognitionem euocabat. Illi econtrà inſidiabantur ei,& oderant eum : retribuebant mala pro bonis, & quantumuis diuina opera calumniabantur . Quod rurſus ex conſequente hiſtoria colligi- G
Summa. mus. Vt enim paralytici curationem calumniati ſunt , quòd ſabbato facta eſſet : ita reſtitutionem manus aridæ maligno ſpiritui deputaſſent, niſi Chriſtus viuis rationibus , & ipſis operibus,eorum calumnias depuliſſet. *Factum eſt ergo & in alio ſabbato , vt introiret in ſynagogam*
Beda. *eorum,& doceret.Et erat ibi homo,& manus eius dextera arida.* Beda lib. 2. in Lucam . Sabbatis præcipuè Dominus in ſynagoga docet , operatúrque virtutes , non ſolùm propter inſinuandum ſpiritale ſabbatum , ſed & propter celebriorem eo die populi conuentum . Cui tunc ex
Cur Ieſus in ſynagoga docuit. antiqua Patrum inſtitutione moris erat , quia vacare à labore per legem iubebatur , legendis audiendiſque ſcripturis operam dare.Iuxta quod in Actibus Apoſtolorum Iacobus loquitur. Moyſes enim à diebus antiquis habet qui eum prædicent in ſynagogis , vbi per omne ſabbatum legitur.Nam ſicut illi,quibus venandi ars eſt, vbi feras, piſces , & volucres plus abundare didicerint , ibi ſua maximè retia tendunt : ita & Dominus ſemper docuit in ſynagoga & in templo,quò omnes Iudæi conueniebant, volens omnes ſaluos fieri , & ad agnitionem verita- H
Auguſtin. tis venire.Auguſtinus lib.2. de conſenſu Euangeliſtarum cap.35. Poſſet autem, inquit, putari eodem die factum & de ſpicis, & de iſto ſanato , quoniam & ſabbatum hîc commemoratur, niſi Lucas aperuiſſet alio ſabbato factum fuiſſe de ſanitate aridæ manus . Proinde quod ait
Conciliatio Euangeliſtarum. Matthæus : Et cùm inde tranſiſſet , venit in ſynagogam eorum : non quidem venit, niſi cùm inde tranſiſſet: ſed poſt quot dies in ſynagogam eorum venerit, poſteaquàm à ſegete illa tranſiuit , an rectà continuóque illuc ierit , non expreſſum eſt.Ac per hoc locus datur narrationi Lucæ, qui dicit alio ſabbato huius manum ſanatam . Sed poteſt mouere, quomodo Matthæus dixerit,quòd ipſi interrogauerunt Dominum,ſi licet ſabbato curare , volentes inuenire accuſandi occaſionẽ : ipſe verò illis de oue propoſuerit ſimilitudinẽ , ex qua concludit, quòd licet ſabbatis benefacere:cùm Marcus & Lucas illos potiùs à Domino interrogatos perhibeãt,licet ſabbato benè facere,an malè,animam ſaluare,an perdere?intelligendũ Itaque eſt, I
quòd illi priùs interrogauerint Dominum,ſi licet ſabbato curare:deinde quòd intelligens cogitationes eorum,conſtituerit in medio illum,quem fuerat ſanaturus,& interrogauerit , quod Marcus & Lucas eum interrogaſſe commemorant:Ac tunc illis tacentibus propoſuiſſe ſimilitudinem de oue,ex qua concluſerit,quòd liceat ſabbato benèfacere. Poſtremò circumſpectis iis cum ira,ſicut Marcus dicit,contriſtatum ſuper cæcitate cordis eorum, dixiſſe homini, Extende manum tuam.Itaque ſeſe offert hominis ægroti miſeria,cùm dicitur , *Ecce homo habens*
Hierony. *manum aridam*.Hieronymus in Matth.In Euangelio,quo vtuntur Nazareni & Hebionitæ,inquit,quod nuper in Græcum de Hebræo ſermone tranſtulimus , & quod vocatur à pleriſque
Quis fuerit hic. Matthæi autenticum, homo iſte,qui aridam habet manum,cæmentarius ſcribitur, iſtiuſmodi vocibus auxilium precatus : Cæmentarius eram, manibus victum quæritans , precor te Ieſu, vt mihi reſtituas ſanitatem , ne turpiter mendicem cibos. Vnde Luc.6. dicitur, quòd manus K
erat dextra,qua maximè vtuntur artifices . Seſe autem in ipſa ſynagoga Chriſto obtulit , vt ex religione loci & Prophetiarum , quæ ibi de Chriſto legebantur , faciliùs inclinaret eum ad miſerendum. Geneſ.28. Dominus eſt in loco iſto,non eſt hîc aliud niſi domus Dei , & porta cœli.Magnam autem vim habet,inquit Hieron.in Matth. quòd non in itinere & foris, ſed in
Deus etiã ex impiis quibuſdam benè facit. conciliabulo Iudæorum manus arida fuerit ſanata.Ita nimirùm docebat non eſſe tam abominandum peccatorum conſortium,ex quo non requireret, quinam ſalui eſſe vellent : & quibus non aliquod ſuæ ſalutis,ſi reſipiſcerẽt,argumentũ porrigeret. Notemus ſimul hinc Deũ omnia
Pet.Chryſ. certis prouidentiæ legibus diſponere.Neque enim huic temerè manus exaruerat, neq; ad hoc tẽpus ſine peculiari Dei voluntate aderat. P. Chryſol.ſer.32. Omnia quoque,inquit,ſignorum Chriſti opera,nõ humanitùs,neq; caſu,ſed diuina procuratione credẽda ſunt eueniſſe.Chriſtus

ergo

A ergo ſynagogam ingreditur,ſed Iudæus nec recipit intrantem,nec agnoſcit præſentem,nec o-
perantem cæcatus intelligit. Cernite quàm nihil proſit præſentia corporalis, vbi fuerit mentis
miſeranda ſeparatio:ſicut contrà nihil officit abſentia corporalis, vbi corda fuerint ſociata per
fidem. *Et erat ibi homo habens manum aridam.* In hoc homine omnium hominum imago figu- *Typ° primi*
ratur,in hoc geritur cura cunctorum,in hoc vniuerſorũ ſanitas diu expectata reparatur. Arue- *hominis.*
rat enim manus hominis magis ſtupore fidei,quàm ſiccitate neruorũ: & plus culpa conſcien-
tiæ,quàm debilitate carnali. Antiqua nimis iſta erat, & quæ à mundi initio contigerat ægritu-
do:nec arte hominis aut beneficio poterat hæc curari,quæ iuſta Dei fuerat indignatione con-
tracta. Tetigerat vetita,inconceſſa præſumpſerat, cùm ſe ad arborem ſciendi bonum malum-
que porrexerat:authore indigebat,nõ qui malagma imponeret,ſed qui poſſet illatam relaxare
ſententiam,& ignoſcendo reſoluere,quod ligauerat indignãdo. In hoc homine noſtræ tantùm
B geritur vmbra ſanitatis,perfecta autẽ ſalus nobis reſeruatur in Chriſto : quia tunc ariditas no-
ſtræ manus miſeranda diſſoluitur,cùm cruore perfunditur dominicæ paſſionis,cùm in illo vi-
tali ligno crucis extenditur,cùm carpit fructuoſam de dolore virtutem, cùm totam arborem
ſalutis amplectitur,cùm clauis Domini corpus affigitur,quò nunquam ad arborem concupi-
ſcentiæ,& aridę redeat voluntatis. *Et obſeruabant eũ ſcribæ & Phariſæi,ſi in ſabbato curaret:* hac
nimirùm occaſione oblata , cùm viderent ægrotum iſtum ſanitatem ſummis votis expoſcere:
vt inuenirent vnde accuſarent eum , prætextu legis de ſabbati obſeruatione præſcriptæ. *Et,* quia
non ſtatim illum vident hominem iſtum,ſeu cæteros,qui tum fortè aderant, ægrotos curare,
illum quæſtionibus ſuis præueniunt: *interrogabant eum,dicentes, Si licet ſabbatis curare.* Nõ vt ab
eo aliquam de ſabbati obſeruatione reſolutionem acciperent,& docerentur:ſed *vt accuſarent
eum.* Ita nimirùm agunt,vt ſi Chriſtus hominem non curauerit,illum de crudelitate & imbe-
C cillitate arguant,quaſi hoc facere non poſſit,ait Hieronymus in Matth.& inde concludant eũ *Hierony.*
non propria virtute miracula facere,ſed extranea,quæ ſua tempora habeat. Nam quod quiſ-
que proprium habet,hoc ei ſemper & vbique ineſſe deprehenditur. Sin verò hominem cura-
uerit,hinc ſibi vaſtam accuſationis materiamupereſſe ſperant,qua illum accuſent, quaſi ſab-
bati præuaricatorem . *Ieſus verò ſciebat cogitationes eorum, & ait homini illi qui habebat manum
aridam: Surge,& ſta in medio.* Interrogatio quidem palàm facta fuerat: verùm intentionem ſuã
non expreſſerant. Videbatur enim prima fronte à Chriſto doceri velle: at verò hinc illum ar-
guendi occaſionẽ captabant,quod & ipſi cogitabãt. Has ergo cogitationes nouerat Chriſtus,
vnde non tã illos reſoluere,quã de malitia cõfundere voluit. Eapropter non ſe retinuit à bono *Impietas*
opere,ſed & magis accẽſus eſt: vt doceret liuidorũ virulentas linguas & calũnias à bonis nos o- *Iudæorum.*
peribus minimè remorari debere. P. Chryſ. ſer.32. Ad infamiã iudicis , & nequitiã cognitoris, *Pet. Chry.*
D quæritur de cura crimẽ,de pietate accuſatio,reatus de virtute,de ſalute ſuppliciũ. Sed mirũ nõ
eſt,ſemper offendũt bona malos,pia impios,ſancta prophanos:aut quando nõ laſciuus diſciplinã,
virtutẽ vitioſus,innocentiã criminoſus accuſat? Obſeruabant ſolliciti ſacerdotes ſabbatis,nõ ſi
peccaret,ſed ſi curaret: vt accuſarent eũ. Amatores criminũ inuigilãt, inſidiãtur in accuſatione
virtutum: quaſi contra ſalutẽ,non pro ſalute ſabbatũ ſit prouiſum. Si ſabbatis curaret,obſeruãt:
talis legis interprete,non dico,laborat nimis, ſed funditùs expirat ægrotus. Sabbatũ non impiè
curã denegauit infirmis,ſed tota pietate aliquotiens quietẽ pręſtitit feſſis nimio labore morta-
libus. Interim verò Chriſtus tanto prõptior ad benefaciendũ efficitur, quanto volebat nos be-
nefactis impietatẽ cõfundere, Ro.12. Noli vinci à malo,inquit Paulus,ſed vince in bono malũ.
Et Petrus, Benefacientes,obmuteſcere faciatis hominũ impudentiã. Ita neq; Michol ipſa Da-
uidẽ remoratur,quin ſeſe magis Deo humiliet,& ei gratias perſoluat. Vilior fiã,inquit,magis
E quàm factus ſum,& humilis ero in oculis meis. Et Paulus tandẽ quo maioribus inſidiis & ca-
lũniis à ſuæ Gentis hominibus impetebatur,eo magis inualeſcebat,& cõfundebat Iudæos. Iu-
bet igitur hominẽ in medio ſtare quaſi obiectũ,in quod Chriſtus ſuæ beneficẽtiæ radios,Pha
riſæi verò calũnias effundãt. Vult hominẽ ab omnibus videri,vt & omnibus in momẽto appa
reat manus eius reſtituta,& factũ Chriſti calũniis in oculis omniũ ſatisfaciat. *Et ſurgens ſtetit.* Iã
ſibi ſanitatis fiduciam repromittebat,cùm ſe non aſpectu modò,ſed & verbis Chriſtus digna-
retur . *Ait autem ad illos, Interrogo vos ſi licet ſabbatis benè facere, an malè : animam ſaluam fa-
cere,an perdere?* quaſi dicat, Non ſic interdicitur omne opus in ſabbato , vt non aliquid fieri li-
ceat. Da ſcilicet hominem vigilantem (de dormientibus enim non diſſero) qui nihil omninò *Nõ eſt ſab-*
faciat per integrum diem. Aut ſedebit,loquetur, ambulabit, manducabit, domui ſuæ proſpi- *batum ſine*
ciet,aut ſibi. Nullum eſt tã magnæ venerationis ſabbatum, quo ſe homo ab omnibus actioni- *aliquo o-*
bus contineat. Veniet in templum , & in ſynagogam , audiet verbum , ſacrificia attendet, *pere.*

de diuinis diſſeret,Pſalmos cantabit:præter hæc,ſuo tempore cibum accipiet.An non hoc ip- F
ſum eſt aliquid facere? Si omne omninò opus prohibetur in ſabbato, ſeu bonum, ſeu malum,
ſeu medium quodque,quod nec boni nec mali ſecundum ſe rationem habeat: cur ergo Iudæi
in ſabbato ſe calceant,veſtiunt,manus lauant,in ſynagogam veniunt,Pſalmos occinunt,accũ-
bunt domi,manducant,egerunt? An non dicentur & his operibus ſabbatum præuaricati? niſi
fortè aliquid excipiant,& dicant eorum nonnulla licere,quia bona ſunt,vt venire in ſynagogã,
audire verbum,Pſalmos canere: alia naturæ neceſſaria,vt accumbere,veſtiri,comedere,egere-
re.Hoc ſi excipiunt,excipiant igitur etiam quod de ægrotorum curatione diſſeritur: vtraque e-
nim ratione fulcitur.Naturali quidem: quid enim ad hominum naturã accedat magis, quàm
vt hominis miſereatur,& ægroti curã gerat? Omne enim animal diligit ſimile ſibi. Diuino au-
tem iure præcipitur,vt fratres diligamus,& eorum curam habeamus. In his demũ officiis ma-
ximè colitur Deus. Hinc fit, vt Chriſtus requirat, quid in ſabbato liceat: *an bene, vel malè facere.* G
Si reſponderint neutrum licere,ipſa ſua reſponſione & officio eludẽtur: Cur ſcilicet in ipſa die,
vt ſuprà reſpondit,ſacrificant? cur docent? Si reſponderint,licere quidem benè facere, ſed non
malè: Quo ergo in genere conſtituunt curationẽ infirmorũ? An qui paralyticos,ſurdos,cæcos,
mutos,ſanitati reſtituit,dicetur malè agere? Hoc cùm bonum ſit, liceat autem benè facere in
ſabbato,cur prohibent in ipſo etiam die ægrotos curare? Sin verò dixerint, illorum curationẽ
inter mala opera reponendam,an non præſcripta charitatis eos eludent? Eapropter adiicit,*ani-
mam*,id eſt,vitam alicuius *ſaluam facere*,ſeu in corpore,aut in anima, aut in vtroque: *an perdere?*
Loquitur autem generaliter de anima,vt omne viuens intelligat, & ſeſe extendat quæſtio ad
bruta etiam animantia,vt in conſequentibus oſtendit. Itaque concludere volebat, in ſabbatis
ſolum opus ſeruile,id eſt malum,prohiberi. Iſychius lib.7.in Leuit.cap.26. Siquidem per ſab-
batum apertè requiem intelligibilem ſignificat, in qua nullum opus huius mundi licet nos a- H
gere. Et lib.6.in cap.23. Vacationem enim ſabbati ad occaſionem cõtemplationis præcepit: vt
cùm Pſaltes ait, Vacate & videte quoniam ego ſum Dominus. Quæ verò maior occaſio con-
templandæ dominicæ liberalitatis & maieſtatis,quàm in infirmorum curationibus? Faciunt i-
gitur illæ ad potiorem ſabbati rationem. Ambr.lib.5.in Luc.cap.23. In hoc ergo Iudæos redar-
guit Chriſtus,qui malis interpretationibus legis præcepta violarent,æſtimantes ſabbato etiam
à bonis operibus feriandum: cùm lex in præſentibus formam præfigurauerit futurorum, in
quibus vtique malorum feriæ futuræ ſunt, non bonorum. Nam licet & ſecularia opera con-
quieſcant,non ocioſus tamen boni operis actus eſt,in Dei laude requieſcere. Itaque quæſtio-
nem quæſtioni adiicit. Interrogauerunt enim *ſi licet ſabbatis curare?* vt illum calumniarentur,ſi
hominem curaſſet. Ille verò primùm requirit,vt definiant,quęnã opera in ſabbato prohibean-
tur? An fortè & infirmorum curatio? *Illi autem tacebant.* Videbant enim ſibi omni ex parte la- I
queos tendi,ſi reſponderint. Nam ſi dixerint licere benefacere,neceſſariò concludendum erit,
licere etiam infirmum ſanare. Sin negauerint licere benefacere,& animam ſaluare,crudelitatis
& inhumanitatis arguentur. Malunt igitur tacere. Aduerterant & ſe ſuis aliquando reſponſio-
nibus fuiſſe conuictos. *Ipſe autem dixit illis, Quis erit ex vobis homo, qui habeat ouem vnam, & ſi
ceciderit hæc ſabbatis in foueam, nónne tenebit, & leuabit eam? Quanto magis melior eſt homo oue?
Itaque licet ſabbatis benefacere.* Hieronymus in Matth. Sic ſoluit propoſitam quæſtionem, vt
interrogantes auaritiæ cõdemnaret. Si vos,inquit,in ſabbato ouem,& aliud quodlibet animal
in foueam decidens eripere feſtinatis,non animali,ſed veſtræ auaritię conſulentes: quanto ma-
gis hominẽ,qui multo melior eſt oue,debeo liberare? Origenes lib.4. Periarchωn,docet mul-
ta ſcripturis prohiberi,quę ſecundum literam minimè interpretari oporteat: quale quod & de
ſabbato præcipitur, Sedebitis vnuſquiſque in domibus veſtris, nullus mouebitur de loco ſuo K
in die ſabbatorum. Quod vtique obſeruare eſt ſecũdum literam. Nullus enim hominũ poteſt
tota die ita ſedere: ſiquidem qui ex circunciſione ſunt,& quicunque in ſcripturis nihil amplius
intelligi volunt præterquàm indicatur ex litera,hæc ne requirenda quidem arbitrãtur de tra-
gelapho,& gripho,& vulture: fabulas autẽ quaſdam inanes & friuolas cõmentantur, ex neſcio
quibus traditionibus proferentes de ſabbato,dicentes vnicuique locũ ſuum reputari intra duo
millia vlnarũ. Alij verò,ex quibus eſt Doſitheus Samaritanus, notant quidẽ huiuſmodi expo-
ſitiones: ipſi quidem ridiculoſius aliquid ſtatuunt: quia vnuſquiſque quo habitu, quo loco,
qua poſitione in die ſabbati fuerit inuẽtus,ita vſque ad veſperam debeat permanere: id eſt,vel
ſi ſedens,vt ſedeat tota die: vel ſi iacens, vt tota die iaceat. Sed quod ait, non leuare onus die
ſabbati, impoſſibile mihi videtur. Ex his enim ad fabulas infinitas, ſicut ſanctus Apoſtolus
dicit, Iudæorum doctores deuoluti ſunt, dicentes, non reputari onus, ſi calciamenta quis
habeat

Contra ſuperſtitioſũ Iudæorũ ſabbatum.

Iſychius. *Quid faciendum in ſabbato.*

Ambroſ.

Hierony.

Origen.

Nõ omnia ſecundum literã ſunt interpretanda.

A habeat ſine clauis: onus verò eſſe, ſi caligulas quis cum clauis habuerit. Et ſi quidem ſupra vnum humerum aliquid portauerit, onus iudicant: ſi verò ſupra vtrumque, negabunt eſſe onus. Idem hom.23. in lib. Numer. Quæ eſt autem feſtiuitas ſabbati, niſi illa, de qua Apoſtolus dicit, Relinquetur ergo ſabbatiſmus, hoc eſt ſabbati obſeruatio, populo Dei? Relinquentes ergo Iudaicas ſabbati obſeruationes, qualis debeat eſſe Chriſtiani ſabbati obſeruatio, videamus. Die ſabbato nihil ex omnibus mundi actibus oportet operari. Si ergo deſiſtas ab omnibus ſecularibus operibus, & nihil mundanum geras, ſed ſpiritalibus operibus vaces, ad Eccleſiam conuenias, lectionibus diuinis & tractatibus aurem præbeas, & de cœleſtibus cogites, de futura ſpe ſolicitudinem geras, venturum iudicium præ oculis habeas, non reſpicias ad præſentia & viſibilia, ſed ad inuiſibilia & futura: Hæc eſt obſeruatio ſabbati Chriſtiani. Sed & hæc Iudæi obſeruare deberent. Deinde etiam apud ipſos ſi faber, ſi ſtructor, & ſi quis huiuſ- *Idem Origenes.*

B modi opificum fuerit, otiatur in die ſabbati. Lector autem legis diuinæ, vel doctor, non deſinit ab opere ſuo, & tamen ſabbatum non contaminat. Sic enim & Dominus meus dicit ad eos: Aut non legiſtis, quia & ſacerdotes in templo ſabbatum violāt, & ſine crimine ſunt? Qui ergo ceſſat ab operibus ſeculi, & ſpiritalibus vacat, iſte eſt qui ſacrificium ſabbati, & diem feſtum agit ſabbatorum: neque onera portat in via. Onus enim eſt omne peccatum, quemadmodum dicit & Propheta, Pſ.38. Sicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Neque ignem accendit: illum ſcilicet ignem, de quo dicitur, Ite in lumine ignis veſtri, & in flamma quam accendiſtis. In ſabbato vnuſquiſque ſedet in loco ſuo, & non procedit ex eo. Eſa. 50. Quis ergo eſt locus ſpiritalis animæ? Iuſtitia eſt locus eius, & veritas, ſapientia, ſanctificatio, & omnia quæ Chriſtus, locus animæ eſt. Ex quo loco eam non oportet exire, vt vera ſabbata cuſtodiat, & diem feſtum in ſacrificiis exigat ſabbatorum: ſicut & Dominus dicebat, Qui in me manet,

C & ego in illo. Iam cùm diuinis obſequiis ſabbatum impleatur, quis vetat ne iſto die infirmus curetur? Theophilactus in Matth. Vnde hoc loco Chriſtus auaros & crudeles eos eſſe, & cōtemptores Dei oſtendit. Contemnit enim ſabbatum, vt non pereat ouis. Immiſericordes autem ſunt, quia hominis curam reſpuunt. Lucas, *καὶ περιβλεψάμενος, Et circunſpiciens.* Idem habet Marcus: ſed & adiicit *μετ' ὀργῆς, συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν, circunſpiciens cum ira, condoleſcens quòd induruiſſet cor eorum.* Non ſimpliciter illos aſpexiſſe, ſed circunſpexiſſe dicitur, vt & attentiùs illos intuitum eſſe, & intima ſibi cordium nota ſigno exteriori demonſtraret. Sed &, vt ſcribit Euthymius in Matth. hoc ſuo ſeuero aſpectu, & ira apparente, illos commonebat, vt ſibi à futuris, nimirùm diuino iudicio & vindicta cauerent: vt qui Chriſtum benignum & miſericordem contemnentes, ſeuerum & vindicē eſſent experturi. Agnus *Theoph.* *Euthym.*

D eſt Chriſtus, ſed eſt & leo. Agnus in miſeros & calamitoſos, qui eius opem implorant: eſt verò leo in ſuperbos & induratos peccatores. Ita ſuo aſpectu illos confundere volebat. Interim verò cùm eſſet ſuarum affectionum dominus, nemo exiſtimabit non iſtum eius affectum à moderatrice prouidentia profectum eſſe. Ideò adiicit quòd *condoleſcebat illorum indurationi cordis.* Nihil tam eum mouebat, quàm ſua ipſorum perditio, non aliundè profecta, quàm ex cordis duritia. Quid enim facere potuit ad conuertendos & concutiendos eos, quod non fecerit? Abuſi ſunt eius benignitate? reſpexit in ira. Contempſerunt eius doctrinam? Illam tot teſtibus confirmauit, vt niſi in ipſo meridie, errare non poſſent. Petrus Chryſologus ſerm. 32. Circunſpiciens dixit, non conſpiciens: id eſt, non tantum faciem vt homo intuens, ſed vt Deus corpora, corda, mentes, ſenſus, præterita, præſentia, futura contemplatus. Circunſpiciēs eos cum ira, contriſtatus. Iraſcitur vt Dominus, contriſtatur vt parens, dolet vt homo, intue- *Chriſtus agnus & leo.* *Pet. Chryſ.*

E tur vt Deus. *Dicit homini, Extende manum tuam. Et extendit: & reſtituta eſt manus illius.* Extēde manum tuam. Iuſſione ſoluitur, quæ fuerat iuſſione deuincta. *Extende manum tuam.* Agnouit pœna iudicem, opus Deum, indulgentia prodidit conditorem. Hieronymus in Marcum. Hic, inquit, qui habebat manum aridam, ſignificat auaros, qui nolentes dare, volunt accipere: prædari, & non largiri. Quibus dicitur, vt extendant manus ſuas: id eſt, qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret operando manu ſua quod bonum eſt, vt habeat vnde communicet indigentibus. Tanto autem abeſt vt ſabbatum hoc opere violetur, quòd ipſa ſabbati ſignificatio plurimum facit ad myſticam iſtius facti interpretationem. Theophilact. in Luc. Nunc enim, inquit, hoc dicimus, quòd aridam manum habet, qui nulla virtutum opera facit. Manus enim operandi organum eſt. Cui autem illa areſcit, is omninò otioſus eſt. Si quis igitur manum ſanari vult, in ſabbato illam ſanctificet. Neque enim poteſt quis opera virtutum facere, niſi priùs à malitia ceſſet. Declina enim (inquit Pſ 36.) primò à malo, & tunc fac bonū. Itaque quando ſabbatum agis, hoc eſt, otioſus es ab operibus malis, tunc extendas manum *Hierony.* *Myſtica huius facti interpretatio.* *Theophil.*

tuam ad opera virtutum, & reſtituetur. Et meritò dixit, *Reſtituta eſt*. Fuit enim quando hu- F
mana natura habebat vim operandi bonum: ac manum, hoc eſt operandi efficaciam ſanam:
ſed poſteaquàm perdita fuit gratia Chriſti, illam iterum recipit, & ad priorem ſanitatem reſti-
tuta eſt. *Exeuntes autem ſtatim Phariſæi, cum Herodianis conſilium faciebant aduerſus eum, quo-
modo eum perderent.* Tanto abeſt vt ſuis rationibus & miraculis aliquid profecerit, quòd & illi
Alb.Mag. huic tanto maiorem liuoris occaſionem ſumpſerunt. Alb. Magnus in Marc. Et ideò Phari-
ſæi hypocritæ conciliant ſibi milites Herodis, eò quòd Herodes Ioannem perſecutus fuit,
& Ioannes Chriſto teſtimonium perhibuit, vt ex illo odio etiam Herodiani Chriſtum pro-
ſequerentur. Conciliatur ergo hypocriſis, apertæ violentiæ. Ex modo autem loquendi tangũ-
tur quinque. A vero lumine receſſus, cùm dicit *Exeuntes*, cùm dicit Ioan.13. Exiuit continuò:
erat autem nox. Secundò notatur impetus præceps in malum, cùm dicit *ſtatim*: non enim
differebant vſque ad animi mitigationem. Tertiò notatur, quòd conciliabant ſibi malos, cùm G
dicit *cum Herodianis*. Pſ.49. Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem
tuam ponebas. Quartò notatur malignitatis ſtudium, cùm dicit *conſilium faciebant*. Eſ. 8. Ini
conſilium, coge concilium, & diſſipabitur. Loquimini verbum, & non fiet. Quintò notatur
nocumentum, cùm dicit, *aduerſus Dominum Ieſum*. Gloſſa: Magna inſania! qui ſalute indigent,
Gloſſa de nece ſaluatoris conciliantur. Matth.26. Conſilium fecerunt, vt Ieſum dolo tenerent, &
Pet.Chryſ. occiderent. Petrus Chryſologus ſer. 32. Semper, inquit, Iudæus Herodianis iungitur, vt inua-
Hæretici dat Chriſtianos. Ex eo nimirùm colligimus non mirandum eſſe, ſi hæreſes, quantumuis à ſe
quantũuis inuicem diſcrepantes, in hoc maximè conueniant, vt veritatem, & Chriſtum, & eius Eccle-
in cæteris ſiam oppugnent. Nam ſi quis penitiùs Phariſæorum & Herodianorum ſectas perſpexerit, il-
diſſidentes, las non minus ab inuicem diſſidentes reperiet, quàm Phariſæorum & Samaritanorum: con-
in Chriſto cordant interim omnes, & conſpirant ad vnius Chriſti & Eccleſiæ perniciem. Tertullianus lib. H
impugnãdo de præſcr. aduerſ. hæret. inter Herodianorum dogmata recenſet, quòd Chriſtum, Herodem
conueniũt.
Tertullia. eſſe dixerunt. Interim hoc in libro monet, hanc eandem eſſe omnium hæreticorum conclu-
Alb. Mag. ſionem, quam modò diximus. *Et Ieſus cum diſcipulis ſuis ſeceſſit ad mare.* Alb. Magnus in Mar-
cum. Hic ponitur qualiter Dominus ſubduxit ſe malis, ne haberent materiam malignandi.
Et dicuntur duo, ſcilicet quò abiit, & quo fructu. Primum notat, cùm dicit, *Ieſus autem cum
diſcipulis*. Sicut paſtor cum grege (Ioan.10.) cùm proprias oues emiſerit, ante eas vadit, & oues
illum ſequuntur. *Perrexit ad mare.* Subduxit autem ſe Dominus quatuor de cauſis: Vt ſcili-
cet diſcipulos ſe ſubducere doceret. Matth.10. Cùm perſecuti vos fuerint in vna ciuitate, fu-
gite in aliam. Et vt tempus paſſionis nondum impletum eſſe oſtenderet. Ioan.7. Nondum ve-
nit hora mea. Et ibidem: Tempus meum nondum aduenit. Et vt non ibi, ſed in Hieruſalem
futuram ſuam paſſionem declararet. Luc.13. Non capit perire Prophetam ex Hieruſalem. Et I
quia adhuc ſacramenta prædicationis completa non fuerunt. Luc.13. Ecce ego dæmonia eii-
cio, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die conſumor. Ezech.4. Diem pro anno dedi
tibi. Hodie ergo, & cras: hoc eſt, hoc anno & futuro, & tertio anno patiar. Perrexit autem *ad
mare*: quia hoc congruit inquietis, qui in ipſo requiem requirerent. Vocauit Eſ. 57. Cor im-
pij, quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt. In Chriſto autem eſt quies. Matth. 11. In-
uenietis requiem animabus veſtris. *Et turba multa à Galilæa & Iudæa ſecuta eſt eum, & ab Hie-
roſolymis, & ab Idumæa, & trans Iordanem, & qui circa Tyrum & Sidonem, multitudo magna,*
Theophil. *audientes quæ faciebat, venerunt ad eum.* Theophilactus in Marc. Tyriis, inquit, & Sidoniis, ta-
Chriſtum metſi eſſent allophyli, proderat. Cognati autem eius eum proſequebantur: adeò nulla à genere
alieni ex- prouenit vtilitas, niſi ſimul & boni mores adſint. Et alienigenæ quidem à remotis locis ad eum
cipiunt, Iu- veniunt. Iudæi verò cùm ad ipſum veniſſent, inſectantur. Sic Regina Saba, etſi extranea eſ- K
dæi inſe- ſet, præ cæteris mirata eſt ſapientiam Salomonis. Beda lib.1. in Marc. Ecce, inquit, Phariſæi
ctantur.
Beda. & Herodiani: magiſtri videlicet plebis, & regis miniſtri, vnanimi Dominum conſilio per-
dere quærunt: At turba indocta, ac vulgus vndecunque collectum vnanimi illum dilectione
ſequuntur. Illi videntes opera virtutum eius, & verba doctrinæ audientes, nihil amplius diſce-
re, quàm vt eum perſequerentur, volebant: Iſti opinione tantùm ducti virtutum eius, conge-
ſto agmine permagno veniunt ad audiendum eum, opémque ſalutis flagitandam. Vnde
mox ſuæ voluntatis ac deſiderij merentur conſequi effectum, plurimis à Deo ſanatis, vt in ſe-
quentibus legitur. Vbi & exemplum dedit ſuis, ſi in vna ciuitate perſecutionem paterentur, in
alteram fugiendi. Denique Paulus exemplo ſimul & præcepto Domini edoctus, fugit ex Da-
maſco, vbi inſidiis appetebatur prauorum. Sed inde digreſſus, innumeros alibi, qui ſe ad pie-
tatem ſequerentur, populos inuenit. *Et dixit Ieſus diſcipulis ſuis, vt in nauicula ſibi deſeruirent*

propter

A *propter turbam, ne comprimerent eum.* In quo oſtendit ſe verè fuiſſe paſſibilẽ, atq; ſæpè ad tẽpus
vitalle incõmoda corporis, vt tẽpore diuinitùs præſtituto pateretur. Et quamuis poterat turbę
preſſurã ſine læſione & pœna ſuſtinere per viã mirabiliter, noluit tamẽ humanũ ſubſidium de-
uitare, vt veritatẽ aſſumptæ naturæ oſtenderet. *Multos enim ſanabat, ita vt irruerent in eum, vt
illum tangerent.* Nã virtus exibat de illo, ſanabátque omnes. *Quotquot autem habebant plagas:* i.
varias infirmitates. *Et ſpiritus immundi.* i. diaboli in obſeſſis: vel ſpiritus immũdi. i. obſeſſi à dæ-
monibus: *cùm illum videbant, procidebant ei,* ſponte vel coactè reuerentiam exhibendo: & ſi ali-
qui languidi talem infirmitatem habebãt, quòd ante ſuam curationem ſe coram Ieſu proſter-
nere non valebant, tamen ſanitate recepta hoc facere poterant. *Et clamabant* dæmones per
obſeſſos: *dicentes, Tu es Filius Dei.* Hoc coniecturaliter aſſerebant, non cum certitudine conſtã-
ti & abſoluta. *Et vehementer comminabatur eis, ne manifeſtarent illum:* id eſt, ne vltrà dicerent
B coram populo Ieſum eſſe Chriſtum filium Dei. Contempſit enim teſtimonium dæmonum,
propter cauſas introductas. Euthym. in Matth. Cæterùm, inquit, hoc in loco verbũ ἐπετίμησε, Euthym.
interminatus eſt, tantundem valet, ac ſi dicat, Præcepit, & variis verbis ſuaſit. Beda lib. 1. in Beda.
Marc. Quare autem ſpiritus immundos de ſe loqui Dominus prohibeat, Pſalmiſta manife- *Cur Chri-*
ſtat, qui ait, Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamẽ- *ſtus ſilẽtiũ*
tum meum per os tuum? Tu verò odiſti diſciplinam, & proieciſti ſermones meos poſt te. *imponit*
Prohibetur ergo Dominum prædicare peccator, ne quis, dum prædicantem audit, ſequatur *dæmoni-*
errantem. Improbus enim magiſter eſt diabolus, qui falſa veris perſæpè permiſcet, vt ſpecie *bus.*
veritatis teſtimonium fraudis obtegat. Cæterùm non ſoli dæmones, qui inuiti confitebantur,
iubentur ſilere de Chriſto, ſed illi qui ab eo ſanati ſponte confiteri volebant. Immò ipſi A-
poſtoli, qui toto erant eum orbe prædicaturi, ante paſſionem eius præcipiuntur omninò reti-
C cere de illo, ne diuina ſcilicet maieſtate prædicata, paſſionis diſpenſatio differretur, & dilata
paſſione, ſalus mundi, quæ per hanc futura erat, negaretur. Ratio autem redditur, propter
quam Iudæos exacerbare noluerit, adiiciens Eſaiæ Prophetæ cap. 42. vaticinium. *Vt implere-
tur,* inquit, *quod dictum eſt per Eſaiam Prophetam, dicentem, Ecce puer meus quem elegi, dilectus
meus in quo benè complacuit animæ meæ. Ponam ſpiritum meum ſuper eum, & iudicium Gentibus
nunciabit. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem eius: arundinẽ quaſ-
ſatam non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec eiiciat ad victoriam iudicium:
& in nomine eius Gentes ſperabunt.* Hieronymus in Matth. Per Eſaiam Prophetam, inquit, Hierony.
ex perſona patris hoc dicitur: Ponam ſpiritum meum ſuper eum. Spiritus ponitur non ſuper
Dei verbum, neque ſuper vnigenitum, qui de ſinu proceſſit patris: ſed ſuper eum, de quo dictũ
eſt, Ecce puer meus. Idem lib. 12. Commentar. in Eſaiam Prophetam, cap. 42. Iacob & Iſrael, Idem.
D inquit, in præſenti capitulo non habentur. Quod nec Matthæus Euangeliſta poſuit, ſecutus
Hebraicam veritatem. Hoc dicimus in ſugillationem eorum, qui noſtra contemnunt: de
quo pleniùs in Matthæi Commentariolis, & in libro, quem ad Algaſiam nuper ſcripſimus,
diſputatum eſt. Et interim notandum, quòd vbi de Apoſtolorum ſcribitur choro, & Iacob,
& Iſrael, & ſemen appellantur Abraham: quibus quaſi hominibus, ac ſeruis conſequenter di-
citur: Noli timere vermis Iacob, & paruulus numero Iſrael. Vbi autem de Chriſto eſt vatici-
nium, abſque Iacob & Iſrael legitur: Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam eum: electus meus, compla-
cuit ſibi in illo anima mea. Et in conſequentibus: Dedi te in teſtamentum generis, in lucem
nationum: aperire oculos cæcorum, & educere de vinculis alligatos, & de domo carceris ha-
bitantes in tenebris. Nec mirum, ſi ſeruus vocetur Gal. 4. factus ex muliere, factúſque ſub le-
ge: qui cùm in forma Dei eſſet, humiliauit ſe, formam ſerui accipiens, & habitu inuentus vt
E homo. In quo complacuit ſibi anima Dei, cernens in illo omnes eſſe virtutes, immò ipſum
eſſe Dei virtutem atque ſapientiam. Dedi, inquit, ſpiritum meum ſuper eum, qui deſcendit
in ſpecie columbæ. Iudicium Gentibus proferet, quod antea neſciebant. Non clamabit: erit
enim mitis atque manſuetus. Et non accipiet perſonam in iudicio, ſiue non leuabit: ſubauditur,
in altum vocem ſuam. Vel iuxta Symmachum, Non decipietur: omnes inſidias diaboli intelli-
gens. Aut ſecundum Septuaginta, οὐδὲ ἀνήσει, id eſt, non relinquet: populũ ſcilicet Iudæorum,
vocans eum ad pœnitentiam. Nec audietur foris vox eius. Neque enim extra Galilæam atque
Iudæam in aliis Gentibus Euangelium prędicauit. Quòd ſi legimus eum fuiſſe in terminis
Tyri & Sidonis, ſiue in confinio Cæſareæ Philippi, quæ nunc vocatur Paneas: tamen ſcien-
dum, non eſſe ſcriptum, quòd ipſas ingreſſus ſit ciuitates: *Calamum quaſſatum* ſiue confractum *Quid li-*
non conteret. Cunctis enim placabilis erit, & veniam dabit peccatoribus, dicens ad mulierem: *gnũ fumi-*
Confide filia, dimittuntur tibi peccata. *Et linum fumigans,* ſiue, vt cæteri tranſtulerunt, obſcu- *gans.*

tum atque tenebroſum, *non extinguet*. Qui vicini erant extinctioni, Domini clementia ſer- F
uabantur: quæ ſuper Iudæis & nationibus in ſupradictis opuſculis diſſeruimus: ſed cum veritate omnia iudicabit, neque metuens ſcribas & Phariſæos, quos confidenter hypocritas appellabat. Quod autem ſequitur, Splendebit, & non conteretur, donec ponat ſuper terram iudicium, Matthæus Euangeliſta non poſuit, ſiue inter iudicium & iudicium media ſcriptoris errore ſublata ſunt. Significat autem, quòd reſurgens ex mortuis, cunctos illuminauerit, nec morte contritus ſit, donec poneret ſuper terram iudicium, qui loquebatur in Euangelio: In iudicium veni ego in mundum iſtum, vt non videntes videant, & videntes cæci fiant. Cyrillus Alexandr. lib. 4. in Eſ. Prophetam: Iudicatus eſt igitur, inquit, vt & iudicium proferat Gentibus. Iudicium his verbis iuſtum vocat iudicium. Iuſtificauit enim illos, Satanæ reſiſtens, qui occupauerat. Quod ipſe nos docuit, inquiens: Nunc iudicium eſt mundi: nunc princeps huius mundi eiicitur foras. Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnes traham ad meipſum. Damnauit enim capitis eum, vt dixi, qui orbem terrarum occupauit, & deceptos ſanctos ſeruauit iudicio. Sed *nec clamabit*, inquit, *nec remittet, neque audietur foris vox eius*. Peregrinatus eſt enim vniuerſorum ſeruator & dominus in ſubmiſſione multa, & humilitate, & quaſi ſine ſtrepitu, & iniuria afficiens neminem, ſed in ſilentio & ſolitudine, vt confractum calamum etiam non contriuerit, & linum fumigãs non extinxerit, id eſt, nec in abiectiſſimos, & in perpetiendo damno timidiſſimos pedem immiſerit. Chryſoſto. hom. 41. in Matthæum. Clementiam igitur, inquit, ipſius mirabilem, inauditam manſuetudinem, incredibilem humanitatem prædicendo, inquit: Non litigabit, neque clamabit. Nam ipſe quidem optabat cum eis eſſe, atque eos curare: renuentibus autem ipſis, atque adeò repellentibus, reſiſtere atque reluctari noluit. Deinde Propheta vt virtutem Chriſti, & illorum imbecillitatem oſtenderet, *Arundinem*, inquit, *contritam non franget*. Sic certè ipſe omnes frangere facilè poterat H
vt arundinem: nec vt arundinem ſimpliciter, ſed vt arundinem iam contritam. *Et linum fumigans non extinguet*. Hic accenſam illorum iram atque furorem pię oculis ponit: & virtutem Chriſti tantam eſſe confirmat, vt comprimere atque extinguere facilè poſſit: quod cùm fecerit, immenſa humilitate ac manſuetudine feciſſe comprehenditur. An igitur ſemper hæc ita erunt, ſemperque feret eos, qui ſingulari furore concitati, hæc inſidiantur? Nequaquam: ſed cùm ſua omnia optatum exitum fuerint conſecuta, tunc etiam illos caſtigabit: quod inde ſignificatur, *Donec*, inquit, *emittet in victoriam iudicium eius, & in nomine eius gentes ſperabunt*. vt Paulus quoque dicit, 2. Cor. 10. Parati ſumus, inquit, omnem inobedientiam vlciſci, cùm completa fuerit veſtra obedientia. Quid autem eſt, Cùm emiſerit in victoriam iudicium eius? Cùm ſua omnia implebit, videlicet tunc vltionem conſummabit: tunc grauia nimis duráque aderunt omnia, cùm ipſe clarum trophæum ſtatuerit, cùm iuſtificationes ſuæ victoriam na- I
ctæ fuerint, cùm denique nullam, etiamſi impudentiſſimi ſint, reſponſionem ſibi relictam viderint. Nouit enim iuſtitiam & iudicium dicere: verùm non in ſupplicio ſeductorum diſpẽſatio finietur, ſed orbem quoque vniuerſum ad ſe attracturus eſt. Ideò ſubiunxit: *Et in nomine ipſius gentes ſperabunt*. Et vt certior ſis hoc etiam voluntate patris factum, ideò ſtatim Propheta cum cæteris hoc quoque confirmauit, dicens: *Dilectus meus in quem complacuit animæ meæ*. Qui enim dilectus eſt, is cuncta ex ſententia diligentis peragit. Hilarius in Matth. myſticum huius facti ſenſum ſic inquirit. Subiicitur, inquit, rectè curatio manus aridæ, facto Apoſtolorum, id eſt vellicationi ſpicarum. Nam poſt reditum de ſegete, ex qua iam Apoſtoli fructus ſationis acceperant, ad ſynagogam venit: etiam illinc meſſis ſuæ operarios paraturus, qui plures poſtmodùm vnà cum Apoſtolis extiterunt. Hi igitur curantur. In manu enim dandæ ſalutis ſubſtantiam non habebant, & manus officium ceſſabat, & miniſterium corporis, quo aliquid agitur, atque impertitur, aruerat. Dominus igitur eum iuſſit manum extendere, quæ reſtitu- K
ta eſt ei ſicut altera: curatio omnis in verbo eſt, & manus ſicut altera redditur, id eſt, ſimilis miniſterio Apoſtolorum in officium dandæ ſalutis efficitur: docé:que Phariſæos ægrè ferre non oportere operationem humanæ ſalutis in Apoſtolis, cùm ipſis ad officij eiuſdem miniſterium manus ſit reformanda, ſi credant. Sed inuidia facti Phariſæos commouet, & aduerſus eum ineunt conſilium: quia contuentes hominem in corpore, Deum in operibus non intelligebãt: ſcienſque eorum conſilia, feciſſet vt à conſiliis malignantium procul abfuturus cognoſceretur. Pluréſque turbæ eum ſecutæ ſunt: ab infidelibus videlicet recedẽti, fidelium comitatus aſſiſtit. His verò quos curat, ſilentium imperauit. Sed nunquid curationis taciturnitas iubebatur? Non vtique. Nam ſi ſalus vnicuique reddita, erat ſibi ipſa teſtis. Sed iubendo ſecretum, & gloriandi de ſe iactantiam declinat, & nihilominus cognitionem ſui præſtat in eo ipſo, dum

Cyrillus Alexand.

Chryſoſt.

Aperta Prophetia de Chriſto.

Hilarius.

Spiritualis huius hiſtoriæ interpretatio.

A dum admonet de ſe taceri: quia obſeruantia ſilentij ex re,quæ ſit ſilenda, proficiſcitur. Quinetiam per hanc tacendi de ſe voluntatem, dictorum per Eſaiam effectus impletur: de cuius Prophetia illud nunc tantùm admonemus, hunc & dilectum à Deo, & paternæ beneplacitũ voluntati, & ſpiritum Dei ſuper eum eſſe,& ab eo iudicium Gẽtibus nunciari,& arundinem, quæ quaſſata ſit, non eſſe confractam, & linum fumigans non extinctum: id eſt, caduca & quaſſata gentium corpora non fuiſſe contrita, ſed in ſalutem potius reſeruata: neque exiguitatem ignis tantùm iam in lino fumiganti extinctam ex Syon Iſrael, & ex reliquiis veteris gratiæ ſpiritum non ablatum: quia reſumendi totius luminis in tempore pœnitentiæ ſit facultas. Sed iſtud intra certi temporis ſtatuta præſcribitur, Donec eiiciat victoriam, ad iudicium, ſublata ſcilicet mortis poteſtate, iudicium claritatis ſuæ reditu introducat in nomine eius per fidem Gentibus credituris.

B

Chriſtus in monte, præmiſſa tamen oratione, duodecim Apoſtolos recenſet.

C

Matth 5.	Marc.3.	Luc. 6.	Ioan.
VIDENS autem Ieſus turbas aſcendit in montem: & cùm ſediſſet, acceſſerunt ad eũ diſcipuli ei⁹.	Et aſcendens in montẽ, vocauit ad ſe quos voluit ipſe: & venerunt ad eum. Et fecit vt eſſent duodecim cũ illo, & vt mitteret eos prædicare. Et dedit illis poteſtatem curãdi infirmitates, & eiiciẽdi dæmonia. Et impoſuit Simoni nomẽ Petrus: & Iacobũ Zebedæi & Ioannẽ fratrem Iacobi: & impoſuit eis nomina Boanerges, quod eſt, Filij tonitrui, & Andream & Philippũ, & Bartholomæum & Matthæum, & Thomã & Iacobum Alphæi, & Thaddæum & Simonem Cananæum, & Iudam Iſcarioten, qui & tradidit illum.	Factũ eſt autẽ in illis diebus, exiit in montẽ orare, & erat pernoctãs in oratione Dei. Et cùm dies factꝰ eſſet, vocauit diſcipulos ſuos, & elegit duodecim ex ipſis: quos & Apoſtolos nominauit: Simonem, quem cognominauit Petrũ, & Andream fratrẽ eius, Iacobũ & Ioannẽ, Philippũ & Bartholomæũ, Matthæũ & Thomã, Iacobũ Alphæi & Simonẽ qui vocatur Zelotes, & Iudam Iacobi, & Iudã Iſcariotẽ qui fuit proditor.	

NEMO ædificat, qui non vaſtam domum columnis ſuffulciat: Itáque Dominus Ieſus Eccleſiam in ſeipſo conſtructurus, Apoſtolos illius columnas eſſe voluit. Sic enim Paulus de iis cenſet ad Galatas (cap.2.) ſcribens: Qui videbantur columnæ eſſe, Iacobus, Cephas & Ioannes, dextras dederunt mihi & Barnabæ, ſocietatis. Chryſoſtom. ſer. de Pentecoſte. Etenim, inquit, vinitores erant, & piſcatores, & turres, & columnæ, & medici, & duces, & doctores, & portus, & gubernatores, & paſtores, & athletæ, & pugnatores, & coronas geſtantes. Columnæ quidem, quoniam virtute ſua Eccleſiæ robur ſunt, fundamentum, quia in confeſſione ipſorum fundata eſt Eccleſia, dicente Domino: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. (Matth.16.) Portus autem, quia tempeſtates impias repreſſerunt: Gubernatores, quia omnem orbem terrarum viam rectam docuerunt: Paſtores, quoniam lupos abegerunt, & oues conſeruarunt: Aratores, quoniam ſpinas eradicauerunt: Vinitores, quoniam labruſcas eradicauerunt, & ſemina pietatis plantauerunt: Medici, quoniam vulnera noſtra curauerunt. Itaque ſicut omnes iſti ad conſtituendam & conſeruandam Rempublicam, ſic & Apoſtoli ad Eccleſiam ſunt neceſſarij. Vnde & Paulus ad Epheſ.4. Vnicuique noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti. Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Euãgeliſtas, alios verò paſtores & doctores, ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti: donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Eapropter Chriſto non ſatis fuit nunc hos, nunc illos ſenſim in Apoſtolatum vocauiſſe, ſed ſimul omnes poſt ſigna quædam edita confirmare voluit, quibus & abditiora ſuæ doctrinæ myſteria communicaret. Diximus enim in ſuperioribus, modò Philippum, Andream, & Simonem, ſecutos eſſe Chriſtum, audito Ioannis teſtimonio: ſed ad laborem manuum reuerſos eſſe. Rurſus eoſdem & duos filios Zebedæi vocatos eſſe, ſed & ipſum Matthæum è telonæo: verùm neque adhuc omnes recenſebantur. Chriſtus verò nunc, adinſtar ſapientiſſimi exercitus imperatoris, poſt hunc & illum

Introductio. D *Chryſoſt.* E *Summa.*

ſibi pluribus modis & aſcitos & deuinctos, omnes quibus res ſuas crediturus eſt, ſimul luſtrat, F
& recenſet, & ab iis ſolẽne ſacramentũ exigit, vt alter alterius fide animati, & quaſi vnius eiuſdémque corporis membra effecti, idem nitantur, & quæ illis credita fuerunt, fideliter exequãtur. Idem igitur nunc Chriſtus facit. Nam cùm in montem aſcendiſſet, vocauit ad ſe quos voluit, & fecit vt eſſent duodecim: & miſit illos prædicare, & dedit illis poteſtatem curandi infirmitates, & eiiciendi dæmonia. Cæterùm huius facti definita dies non habetur ex Euangeliſtis, cùm Chriſtum tantùm ſcribant propter turbas confluentes & orationem in montem aſcendiſſe: conſtet autem ex illorum hiſtoria ſæpiſſimè turbas ad Chriſtum conueniſſe, illum verò ſæpenumerò in montem oraturum aſcendiſſe. Nec aliquem mouere debet, quod, vt ſcribit Auguſtin. lib. 2. de conſ. Euang. cap. 30. Antequàm hoc narraret Marcus, priùs poſt reſuſcitatam filiam Archiſynagogi, ſcripſerit Dominum in patria ſua fuiſſe, & illic miratos omnes, vnde tanta ſapientia & virtutes, cùm eius cognationem noſſent: quod Matthæus poſt G
admonitionem iſtam diſcipulorum, & poſt alia multa commemorat. Itaque incertum, vtrũ hoc quod hic actum eſt in eius patria, Matthæus omiſſum reuocarit, an Marcus recordatum anticipauerit, quiſnam eorum ordinem rei geſtæ tenuerit. Lucas verò continuò poſt reſurrectionem filiæ Iairi, ſubiungit hunc locum, & de poteſtate & admonitione diſcipulorum, tam breuiter ſanè, quàm Marcus, neque ipſe ita: vt hoc ſequi etiam in ipſo rerum geſtarum ordine appareat. Attamen etſi in ordine temporum concilientur, quòd Lucas ſuo ordine, Matthæus & Marcus modò per anticipationem, ſi quaſdam hiſtorias ſpectes, modò per recapitulationem, ſi alias conſideres, rem geſtam narrant: nos ſi penitùs expendamus id quod hi ſcribunt, videbimus tum maximè Chriſtum duodecim ad ſe in montem vocaſſe, cùm nouã legem & Beatitudines eſſet promulgaturus. Mathæus enim illum in montem aſcendiſſe, & diſcipulos ad eum aſcendiſſe ſcribit: ſed ea tacet quæ Marcus narrat de nominibus diſcipulorum, hæc per recapitulationem velut omiſſa. 10. cap. ſui Euangelij explicans. Marcus & Lucas poſt reſolutionem de ſabbato, ſpicas vellicatas, manum aridam reſtitutam, Chriſtum ſe ſubduxiſſe in montem, & feciſſe vt eſſent duodecim Apoſtoli, eorum etiam nomina deſcripſiſſe referunt, & ita in vnum conueniunt: Lucas demum adiicit deſcendentem de monte ſtetiſſe in loco campeſtri, & tum ſuos docuiſſe de Beatitudinibus, reformatione traditionum Phariſaicarum, & perfectione nouæ legis. Nos igitur tres iſtos ita conciliabimus, vt à rerum geſtarum ordine non recedamus. *Factum eſt in diebus illis*, non immediatè tamen poſt manũ aridam reſtitutam, cùm hoc omninò non conſtet, ſed ſaltem quibuſdam interpoſitis *exiit*. Nam vt Phariſæorum cum Herodianis conſpirationem declinaret; diximus eum ad mare deſcendiſſe, & in nauiculam aſcendiſſe, ex qua demum plebem docuerit. Quo facto alibi ſecedere potuit, vt linum fumigans non extingueret, ſed daret locum iræ: & *videns Ieſus turbas*, ſe importunè requirentes & ſequentes, ne ſuis votis fruſtrarentur, *aſcendit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei:* vt illa conſummata, tandem & ægrotos illorum curaret, I
& eos doceret de iis quæ ad conſequendum regnum Dei ſunt neceſſaria. Chryſoſtom. ho. 9. Operis imperf. in Matth. Omnis, inquit, artifex ſecundum profeſſionem ſuam opportunitatem operis videns, gaudet. Carpentarius ſi viderit arborem bonam, concupiſcit eam præſcindere ad opus artificij ſui. Agricola ſi viderit terram pinguem, deſiderat eam arare. Et quid dico de rationalibus hominibus? Ipſe irrationalis equus de ſtabulo exiliens, ſi viderit campos patentes, rapit frenum, & excitatur ad curſum. Sic & Dominus videns magnam congregationem populi, excitatus eſt ad docendũ. Sic & omnis ſacerdos cùm viderit Eccleſiam plenam, gaudet animus eius, & delectatur, vt doceat. Si autem viderit Eccleſiam vacuam, confunditur, & nihil dicere poteſt. *Aſcendit in montem.* Numquid poterat ibi docere, vbi iam po- K
pulus erat? Sed propter duas rationes aſcendit in mõtem. Primùm, vt impleret Prophetiam Eſaiæ dicentis, (cap. 40.) Super montem excelſum aſcende tu, qui benè annuncias Syon. Deinde vt myſterium pietatis oſtenderet. Aſcenſio enim eius eſt altitudo virtutum. *Aſcendit ergo in montem:* vt oſtendat nobis, quoniam in altitudine ſpiritualium virtutũ conſiſtere debet, qui docet iuſtitiam Dei, pariter & qui audit. Qui docet, verborũ ſuorũ ſit ipſe exemplum, vt magis opere doceat quàm ſermone: ſicut ait Apoſtolus ad Timoth. 1. cap. 4. Exemplum eſto omnium fidelium. Qui autem ambulat per conuallia vitæ terrenæ, obſcuras ſemitas calcat, & loquitur altos ſermones: non alterum inſtruit, ſed ſeipſum caſtigat. Nemo enim poteſt in valle ſtare, & de monte loqui: ſed aut vbi ſtas, inde loquere: aut inde loqueris, vnde ſta. Si in terra eſt animus tuus, vt quid de cœlo loqueris? Si ergo in terra tu ſtas, de terra loquere: ſi autẽ de cœlo loqueris, in cœlo conſiſte, vt dicas cum Apoſtolo: Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt.

Marginalia: Auguſtin. — *Conciliãtur Euãgeliſtæ.* — Chryſoſt. — *Cur aſcenderit in mõtẽ.*

A eſt.Philip.4. Auguſt.tom.4.lib.1. de ſermone Domini in monte,cap. 1. Sed etiam ſi quæritur
quid ſignificet mons,benè intelligitur ſignificare maiora præcepta iuſtitiæ,quia minora erant
quæ Iudæis data ſunt. Vnus tamen Deus per ſanctos Prophetas & famulos ſuos, ſecundũ or-
dinatiſſimam diſtributionem temporum,dedit minora præcepta populo, quẽ adhuc timore
alligari oportebat:& per filium ſuum maiora populo,quem charitate iam liberari conuenerat.
Cùm autem minora minoribus,maiora maioribus dantur,ab eo dantur, qui ſolus nouit con-
gruentem ſuis temporibus generi humano exhibere medicinam. Nec mirum eſt,quòd dãtur
præcepta maiora propter regnum cœlorum,& minora data ſunt propter regnum terrenũ, ab
eodem vno Deo qui fecit cœlum & terram. De hac ergo iuſtitia,quæ maior eſt,per Prophe-
tam dicitur,Iuſtitia tua ſicut montes Dei. Et hoc benè ſignificat, quòd ab vno magiſtro, ſolo
docendis tãtis rebus idoneo,docetur in monte. Gregorius Nyſſe.lib. de Beatitudinibus. Quis Greg. Nyſſ.
B igitur,inquit,in hoc cœtu talis eſt,qui & ſermonis diſcipulus ſit, & cùm eo à terrenis, conca-
uiſque ac humilibus cogitationibus & intellectibus aſcendat in ſpiritualem montẽ altæ con-
templationis?qui mons omnem quidem vmbram ex eminentibus nequitiæ vitiique tumulis
porrectam effugit:ex omnibus autem partibus veræ lucis radio illuſtratus, in pura veritatis ſe-
renitate omnia,quæcunque in concauo coërcitorum & concluſorum oculis ſubducta ſunt,ex
ſpecula conſpicienda præbet. Vnde & in ipſo monte ſuos diſcipulos confirmat ex ipſa montis *Mons velut*
ſpecula,ſpirituale illorum munus deſignans,nimirùm vt eſſent ſpeculatores Domini Iſraël,& *ſpecula.*
Eccleſiæ Dei. Vnde Euſebius Cæſarienſis lib.6.de Demonſtr.Euang.cap.24.cùm explicaſſet Euſ. Cæſ.
hæc verba Eſaiæ,cap.52. Quàm pulchri ſuper montes pedes euangelizantis pacem,annunci-
antis bona,prædicantis ſalutem,quæ nonnulli antiquorum Patrum ad Chriſtũ referunt in ipſo
monte docentem:ſtatim ea quæ ſubiiciuntur,de Apoſtolis intelligit: Vox ſpeculatorum tuo-
C rum extulerunt vocem, quoniam oculis ad oculos videbunt, quando miſerebitur Domi-
nus Syon. Dici porrò in his ſpeculatores videntur (inquit) ſacroſancti ſaluatoris noſtri Apo- *Speculato-*
ſtoli,qui palàm oculis intuiti eum,de quo Prophetæ loquebantur, extulerunt vocem ſuam in *res.*
totum terrarum orbem,illum ipſum prædicantes. Ipſam verò Syõ ac Hieruſalẽ,quæ in his lo-
cis euangelizatur,in cœlo agnouit ipſe Apoſtolus,his verbis: Superior autem Hieruſalẽ libera
eſt,quæ eſt mater noſtra,& acceſſiſtis ad Syon montem, & ad ciuitatem Dei viuentis Hieru-
ſalem cœleſtem,& multorum millium Angelorum frequentiam. Dici verò poterit etiam ea,
quæ in montem terræ locum per Chriſtum conſtituta eſt Eccleſia,quemadmodum Hieruſa-
lem omne pium ac religioſum ciuile inſtitutũ,quod cùm apud ſolos veteres Iudæos olim exi-
ſteret, in ſolitudinem propter ipſorum impietates conuerſum, deinde rurſus renouationem
in melius conſecutum eſt per Chriſti ſaluatoris noſtri aduentum. Beda in Marcum. Mons il- Beda.
D le igitur, in quo Apoſtolos elegit Dominus, altitudinem deſignat iuſtitiæ, qua inſtituendi
illi, & quam prædicaturi erant hominibus. Nam quia miſſurus erat eos ad prædicandum
Euangelium regni cœleſtis, meritò per ſublimitatem loci, in quo electi ſunt, admonere vo-
luit eos, non in infimis deſideriis animum diſſoluere, ſed ad ſuperna deſideranda & quæ-
renda ſemper erigere debere. Sic etiam legem daturus priori populo in monte apparuit:
de monte, quæ agenda eſſent, intonuit. Euthymius in Matthæum,rationem literalem huius Euthymi⁹.
in montem aſcenſus explicat. Simul quidem, inquit, tumultus in imo erat declinans, ſi-
mul etiam abſque vlla diſtractione docere cupiens. Tranſit enim à cura corporum ad curam
animarum. Nam ita ſemper ab illa tranſit ad iſtam: & rurſus ab hac ad illam, vt variam præ-
ſtet vtilitatem. Sed & ideò aſcendiſſe dicitur,vt liberiùs in oratione pernoctaret, ſecedendo à
turbis ad Deum. Eſt enim oratio, eleuatio mentis in Deum. Ephrem ſerm. de virginitate. Ephrem.
E Quippè,inquit,oratio ſancta & pura cum Deo loquitur. Cùm igitur Deo aſſiſtis orans, cum
metu & timore adſta. Circuncide ex corde tuo cogitationes omnes, ac terrenorum omnium
curam. Eſto orationis tempore veluti cœleſtis angelus, atque ita decerta, vt ſancta & munda *Mons ora-*
ſit oratio tua,pura atque immaculata,vt dum illum ſibi propinquare viderint cœleſtes ianuæ, *tioni con-*
gaudentes illi continuò vltrò pandantur: vt ipſam intuentes Angeli atque Archangeli om- *ueniens.*
nes,illi geſtientes occurrant,& ante ſanctum & ſublime ſolium immaculati Domini,offerant
eam. Ita eſto ſemper orationis hora, quaſi Cherubin & Seraphin Deo fœliciſſima beatiſſi-
máque ſorte coniuncta. Cæterùm Thomas Aquinas in Matthæum,Chriſti fuiſſe tria refugij Tho. Aqu.
loca obſeruat:Montem,Ioan.8.Matth.17.Nauem,Luc.5.Deſertum,Matth.6. Eamus enim, *Tria refu-*
inquit,ſeorſum in deſertum. In tribus enim homo poteſt habere refugium ad Deũ: In prote- *gij loca.*
ctione diuinæ altitudinis,quæ per montem ſignificatur. Pſ.124. Qui confidunt in Domino,ſi-
cut mons Syon. In ſocietate Eccleſiaſtica, quæ per nauem deſignatur,Pſalm.121. Hieruſalem

E

quæ ædificatur vt ciuitas.In ſolitudine religionis,quæ per deſertum accipitur.Oſee 2.Ducam F
eam in ſolitudinem,& loquar ad cor eius.Pſ.54.Ecce elongaui fugiens,& manſi in ſolitudine.
Gloſa.
Gloſa ordinaria in Matth.Porrò conueniunt Euangeliſtæ, quòd Chriſtus in montem aſcen-
Quomodo Ieſus ſtãs & ſedens in monte.
derit.Sed Lucas dicit,poſt deſcenſum de monte,in loco campeſtri eundem turbis prædicaſſe
ſtantem,quem Matthæus idem dicit feciſſe in monte ſedentem cum diſcipulis ſuis.Fieri autẽ
potuit,vt in monte duodecim Apoſtolos eligeret,quod Matthæus tacet.Lucas dicit de electis
ſermonem illũ tunc habere,quem Matthæus dicit, Lucas præterit.Et cùm deſcendiſſet,ſum-
mam eorum quę priùs dixerat,populo publicaſſe:quod Lucas narrat.Vel potuit Dominus pri-
mò eſſe cum diſcipulis ſuis in faſtigio montis, quando ex eis duodecim elegit: deinde cum
eis deſcendiſſe in planiciem aliquam,quæ tamen in monte ſeu latere illius eſſet,& multas tur-
bas capere poſſet:& ibi ſtetiſſe,donec turbæ cõgregarentur:& pòſt cùm ſediſſet,propiùs diſci-
pulos veniſſe,& ita illis & cæteris ſermonẽ habuiſſe,quẽ dicit Matth.& Lucas diuerſo narrãdi G
Ambroſ.
ordine,ſed eadem rerũ veritate.Ambroſ.lib.5.in Luc.cap.6.obſeruat Lucæ contextum hunc,
Exiit in montem orare,& erat pernoctans in oratione Dei,oportere nos oraturos ex terrenis curis
ad Deũ ſecedere:ſed & aliquid magni aggreſſuros idem ipſum orationibus præuenire,& eniti
vt Chriſtum patronũ & aduocatum nanciſcamur.Sic enim habet cap.24.Non veſtigiis cor-
In monte Chriſtus.
poralibus,ſed factis ſublimioribus in hunc montẽ ſi aſcendas,ſequeris Chriſtũ,vt ipſe eſſe mõs
poſſis.Montes enim in circuitu eius.Sed & in Euangelio:Inuenies ſolos cũ Domino monte a-
ſcẽdiſſe diſcipulos.Orat ergo Dominus,non vt pro ſe obſecret, ſed vt pro me impetret. Nam
etſi omnia poſuerit pater in poteſtate filij,filius tamen vt formã hominis impleret,obſecrandũ
patrem putat eſſe pro nobis,quia aduocatus eſt noſter.Noli inſidiatrices aperire aures,vt putes
quaſi infirmũ rogare.Vt impetret quod implere non poſſit poteſtatis author,obedientiæ ma-
giſter,ad præcepta virtutis ſuo nos informat exemplo.Aduocatum,inquit, habemus apud pa- H
trem,Ioan.2.Si aduocatus eſt,debet pro meis interuenire peccatis. Non ergo quaſi infirmus,
ſed quaſi pius obſecrat.Vis ſcire igitur omnia,quæ vel poſſit vt aduocatus, & iudex eſt? In al-
tero pietatis officiũ,in altero inſigne eſt poteſtatis.*Et erat*,inquit,*pernoctãs in oratione Dei*.Spe-
Oratio præmittenda omni actioni.
cies tibi datur,forma præſcribitur, quam debeas imitari. Quid enim te pro ſalute tua facere
oportet,cùm vis aliquod pietatis officium adoriri, quando Chriſtus miſſurus Apoſtolos, ora-
uit priùs,& ſolus orauit?Nec vſquam alibi,ſi non fallor,oraſſe cum Apoſtolis reperitur,vbi ſo-
lus obſecrat. Dei enim conſilium humana vota non capiunt,nec quiſquam interiorum Chri-
ſti particeps eſſe poteſt.Ita nimitùm Apoſtoli ſegregaturi aliquem in locum Iudæ, primò ie-
iunium & orationem indicunt,demùm ſortes mittunt. Sed & cùm aliquos deſignaturi eſſent
in Gentes,dicitur:Ieiunantibus illis,& orantibus,Spiritum ſanctum reſpõdiſſe, Segregate mi-
hi Barnabam & Paulum in opus ad quod ſelegi eos.Nam cùm electio præcedere, illa autem
Electio ex Spiritu ſancto.
procedere debeat ex inſtinctu Spiritus ſancti, neceſſe eſt Spiritus ſancti gratiam requirere o- I
Beda.
rationibus,humiliationibus,& piis meditationibus.*Et vocauit diſcipulos ſuos.*Beda in Marc.Nõ
enim illorum electionis ac ſtudij,ſed diuinæ erat dignationis & gratiæ,vt in Apoſtolatum vo-
carentur.Vnde & alibi Ioannes 15.dicit:Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Fecitque vt
Duodenarij Apoſtolorum numeri figura.
eſſent duodecim cum illo:certi vtique gratia myſterij,vt videlicet mundi ſalutem, quam ver-
bo prædicarent,ſuo quoque numero commendarent. Ter enim quaterni duodecim faciunt:
& ter quaterni Apoſtoli ad prædicandum ſunt miſſi,vt per vniuerſas quadrati orbis plagas ba-
ptiſarent Gẽtes in nomine Patris,& Filij,& Spiritus ſancti.Vnde & de ciuitate ſancta Hieru-
ſalem deſcendente de cœlo à Deo ſcriptum eſt,quia erant ei ab Oriente portæ tres, & ab A-
1. *Porta Hieruſalem.*
quilone portæ tres,& ab Auſtro portæ tres, & ab Occaſu portæ tres.Vbi figuraliter oſtendi- K
tur,quòd prædicantibus Apoſtolis, Apoſtolorúmque ſucceſſoribus,cunctæ per orbem natio-
nes in fide ſanctæ Trinitatis Eccleſiam eſſent ingreſſuræ. In quo etiam ſacramento ita quon-
dam filij Iſraël circa tabernaculũ caſtra metabantur,vt ex omni parte per quadrũ ternæ tribus
2. *Caſtra Iſraël.*
manerent.Quia primitiua nimirũ Eccleſia,quæ erat in Iudæa,vndiq; per circuitũ ſui,creden-
tibus toto orbe nationibus, ſpiritualia Deo caſtra erat in fide & confeſſione ſanctæ Trinitatis
Euſe. Cæſ.
fixura.Euſeb.Cæſar.lib.3.de Demõſt.Euang.cap.2.duodecim Apoſtolos figuratos eſſe ſcribit
3. *Exploratores.*
per duodecim exploratores,quos miſit Moſes in terrã promiſſionis. Nimirũ & Apoſtoli in v-
niuerſum orbẽ miſſi ſunt,quẽ Chriſto & Eccleſiæ conquirerent,cùm ſcriptũ ſit:Poſtula à me,
Tertull.
& dabo tibi gentes hæreditatem tuam,& poſſeſſionẽ tuam terminos terræ.Tertull.lib.4.con-
4. *Fontes.*
tra Marcionem,horum figurã præceſsiſſe ſcribit in duodecim illis fontibus, quos filij Iſraël in
deſerto repererunt,ex quibus magnũ refrigeriũ acceperunt: Nimirũ illi ſunt fontes,de quibus
Eſaias dixit, Haurietis aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris. Sed & duodecim ſeligebantur,
velut

A velut duodecim ſigna Zodiaci, quæ Chriſtum iuſtitiæ ſolem comitarentur: aut duodecim 5.
menſes anni, aut duodecim horæ diei, ex quibus nimirùm magna perfectio conſurgeret. Sic & *Signa Zodiaci.*
olim factum eſt altare ab Elia ex duodecim lapidibus Iordanis: & duodecim iudices erãt in Iſ-
raël, qui defuncto Ioſue præfuerunt: & duodecim gemmæ erant in pectorali ſummi Pontifi- 6.
cis, & duodecim boues mare æneum ſuſtinebant. Et duodecim vituli, & duodecim adoleſcen *Menſes, horæ.*
tes, & duodecim crateres, de quibus Exod. 24. Et duodecim portæ, & duodecim fundamenta 7.
cœleſtis Hieroſolymæ, de quibus in Apocalypſi ſcriptum eſt. Vnde & duodecimo anno Chri *Lapides.*
ſtus in tẽplo diſſeruit. Ita numerus ille multis figuris deſignabatur. Sed &, vt obſeruat Albert. 8.
Magn. in Marc. ſtellæ ſunt duodecim in corona ſponſæ, Apoc. 12. & ſedes duodecim iudican- *Vituli, crateres, adoleſcentes.*
tium, Matt. 19. Iodocus Clithoueus lib. de myſtica numerorum ſignificatione, hæc omnia cõ-
plectitur, cap. 9. Duodenarius, inquit, numerus Apoſtolico collegio conſecratus eſt: quòd ex 9.
B ternario quaternatim ducto coaleſcat. Apoſtoli autẽ (vt ait B. Greg. in vltimo lib. Moral.) ſan- *Fundamenta.*
ctæ Trinitatis fidem per quatuor mundi plagas præcipuas annunciare miſſi ſunt: quatuor iti-
dem Euangeliis traditam ſummæ Triadis agnitionem mundo intonuerunt: quòd ſi cui non *Alb. Mag.*
placet hæc myſtica ratio, perſuaſum habeat, ſolam Dei eligentis voluntatem & beneplacitum *I. Clithou.* *Gregor.*
in cauſa eſſe, cur tot elegerit ſuę nouę legis præcones. Sicut enim quos voluit, elegit ipſe ad A- 10.
poſtolatus apicem: ita quoque quot voluit, delegit ad illud dignitatis culmen. Et illa vel ſola ra- *4. orbis partes.*
tio nobis abundè ſufficere debet. Atteſtatur autem, quod modò dictũ eſt, duodenarium ſcili-
cet numerum Apoſtolico cœtui eſſe particulariter addictum, Caſſiodorus, circa duodecimi *Caſſiodor.*
Pſalmi explicationem dicens: Admonet etiam duodenarius numerus Apoſtolorũ nos recole-
re quãtitatem, qui doctrina perfectiſſima mandatorum, & Dominũ ſuper omnia dilexerunt,
& proximos eadem vt ſe charitate cõplexi ſunt: vt meritò hic Pſalmus talia ſacramenta nobis 11.
C conceſſerit, qui Apoſtolorũ noſcitur numero conſecratus. In duodecim quoq; tribus, Num. 2. *Tribus.*
Hebræorum populũ conſtat eſſe diuiſum. Matth. 19. duodecim etiã ſedes in iudicio venturo
Dominus promittit Apoſtolis. Duodecim quoq; menſibus annus ipſe partitus eſt. Sed & alia
huiuſmodi plura diligens Lector inueniet, vt hunc calculũ multis myſteriis refertum eſſe agno-
ſcas. Hæc ille. Porrò vt de Euangeliſtis priùs dictum eſt, ipſe etiam ſacer Apoſtolorum nu-
merus multis antiquæ legis figuris & velamẽtis antè ſignatus eſt. Imprimis per duodecim Pa- 12.
triarchas filios Iacob. Geneſ. 46. quoniã & ipſi Apoſtoli ſunt principales & præcipui patres in *Patriarchæ*
nouo Teſtamento, Num. 2. Secundò per duodecim principes tribuũ Iſraël: quia cõſtituti ſunt 13.
principes à Deo ſuper omnem terram, vt dicit Pſ. 44. Tertiò per duodecim fontes in Helim, *Principes.*
Exod. 15. quia ipſi myſtici ſunt fontes, ex quibus manauit aqua ſalutaris ſapientiæ, ad irrigandũ
D hortum militantis Eccleſiæ. Quartò per duodecim lapides ſublatos de Iordane. Ioſ. 4. quoniã
ipſi lapides ſunt viui, coniuncti cæmento charitatis ipſi Chriſto primario lapidi. Quintò deſi- 14.
gnatus eſt ſacratus Apoſtolorũ numerus per duodecim boues ſuſtentãtes mare æneũ, 3. Reg. *Boues.*
7. quoniã robuſti ſunt & forti virtute, ad fulciendã doctrinã ſacramentorũ, in quibus lauantur 15.
animæ fideliũ. Sextò per 12. Prophetas minores vno volumine cõprehenſos. Nã ipſi ſunt præ- *Prophetæ minores.*
cones Altiſſimi, annunciantes mundi terminũ, & iudicij aduentũ. Act. 12. Septimò per duode
cim ſtellas in corona ſponſæ: quoniam Eccleſiæ Chriſti afferentes ornatum ſpiritalem, totum 16.
mundum ſuæ doctrinæ claritate illuſtrant. Apoc. 21. Octauò per duodecim fundamenta ciui- *Stellæ.*
tatis ſupernæ: quoniam ipſi ſunt fundamenta ipſius ſpiritualis Hieruſalẽ, de qua dicitur Pſ. 86.
Fundamenta eius in montibus ſanctis. Nonò ſignificati ſunt vtique Apoſtoli per 12. portas
eiuſdem ciuitatis ſanctorum, Apoc. 21. quòd per ipſos habemus aditum ad patriã, & regionẽ 17.
E viuorũ æternam. Decimò per duodecim ſedes, Matt. 19. in quibus iudicãdæ ſunt 12. tribus Iſ- *Sedes.*
raël: quoniã futuri ſunt aſſeſſores ſupremi iudicis, & cũ eo nationes iudicaturi. Vnde etiã con-
ſtat duodenariũ interdũ eſſe vniuerſitatis numerum: q; 12. tribuũ Iſraël appellatione accipiẽdi
ſunt omnes homines totius mũdi. Nõ enim ſoli Iudæi in extremo illo examine iudicãdi ſunt,
ſed omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt 2. Cor. 5. ſcribit Paulus. Et cùm ſe-
derit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, congregabuntur (vt dicitur Matt. 5.) ante eum om-
nes gentes: quemadmodũ per duodecim eorũ qui iudicaturi ſunt ſedes, omnes ſancti cũ Chri-
ſto mundũ iudicaturi accipiendi ſunt. Cæterùm totius iſtius negotij author eſt Dei filius Ieſus
Chriſtus, qui ſolus, & nõ alicuius hominis miniſterio adiutus, Apoſtolos elegit. Ex quo manife *De ſucceſſore cogitãdum in rebus ſacris & literis.*
ſtũ eſt, non ex hominũ, ſed ex Dei inſtituto diuinũ miniſteriũ pendere. Sed & ſuo exẽplo mo-
nebat eos, qui Eccleſiæ miniſterio deſeruiũt, vt non ſibi ſatis eſſe exiſtimẽt, ſi ipſi fideliter do-
ceant, ſed & nouas plantas ſuſcitẽt, quorũopera doctrina fidei in Eccleſiis conſeruetur. Quod
ſanè factum eſt ante Chriſtum incarnatum à Samuele & Eliſæo, quos cum diſcipulis plu-

ribus conuixiſſe,& illos priuatim inſtituiſſe, ſacra teſtatur hiſtoria. Vnde factum eſt, vt Chri- F
ſtianiſſimi reges & principes olim Academias inſtituerent,lectores publicos alerēt, eximium
etiam Theologorum ordinem magnis priuilegiis locupletarent,& hoc vnum conarentur, vt
florentibus diſciplinis mores quoque humaniores eſſent. Hoc quantum momenti habeat ad
Chriſtianam Rempub.conſeruandam,vnus Iulianus Apoſtata teſtatus eſt, qui ad illius euer-
ſionem operępretium ſe feciſſe exiſtimauit, ſi primùm ſcholas & bonarum literarum exerci-
tium Chriſtianis prohiberet.Secundo demùm loco conſiderandum eſt, quo tandem ordine
Chriſtus ad ſuorum electionem proceſſerit.Primùm quidem tota nocte in precationibus per-
ſeuerauit.Hac demùm elapſa,ſummo mane,quos voluit,ad ſe accerſiuit, & Apoſtolico mu-
neri deſtinauit:monens nos,vt ſi quando ad electionem miniſtrorum Eccleſiæ procedendum
ſit,quaſi ſimul cum Chriſto in montem aſcendentes,mentem noſtram à carnalibus affectibus
ad Deum ſubducamus,& ſolius Dei intuitu, cuius negotium hic agitur, ad cætera proceda- G
mus.Quàm grauiſſimè igitur hac in parte peccant,qui vbi hæc occurrerint,opibus,compen-
ſationibus,& neſcio qua rerum vilium expectatione,aut parentela,aut amicitiis,aut fauoribus
mouentur,vt nonnunquam lupos agnis, aut ſaltem canes mutos non valentes latrare præfici-
ant,quos cura gregis moueat,non vt illum paſcant,ſed deglutiant,& mactēt:qui quę ſua ſunt,
quærant,non quæ Ieſu Chriſti. Vbi verò ſiniſtras conſiderationes ſepoſuerint hi qui eligunt,
& hoc vnum attenderint,vt Dei nomen ſanctificetur in terra,& dilatetur regnū eius:tum tan-
dem continuis orationibus adinſtar Chriſti diuinum numen implorent,cuius ductu proſpera
ſuccedant omnia.Ita ſcilicet Paulus Timotheum monet,Manus citò nemini impoſueris: ſed
& de Diaconis,Probentur,inquit,& ſic miniſtrent. His ita diſpoſitis res Eccleſiæ meliùs ſeſe
haberent, neque tot armis aut ſanguine opus eſſet ad conciliandam vniuerſæ Chriſtianæ Rei-
pub.tranquillitatem.Tertiò demùm oſtendit Chriſtus,in quem finem miniſtros Eccleſiæ ſe- H
ligat.Primus eſt,vt cum Chriſto eſſent velut teſtes & factorum & dictorum illius. Act.1.Eri-
tis mihi teſtes in vniuerſa Hieruſalem,Iudæa,& Samaria,& vſque ad vltimū terræ. Secundus
eſt,vt prædicarent verbum Dei,ad quod etiam munus eos præparabat ante paſſionem ſuam,
vt ei aſſueſcerent.Tertius,vt infirmos curarent,& præcederent ante faciem eius.His omnibus
miniſterium Eccleſię definitur.Cum Chriſto ſunt altaris miniſtri,qui & de altari participant,
& carnes agni illius immaculati quotidie manducant.Rapti etiam in illius maieſtatem, beni-
gnitatem,& ſanctitatem,quæ omnia in Eccleſia apud plebē teſtantur. Sed & illos ſpectat ver-
bi miniſterium,vt paſcant qui in iis eſt,gregem Chriſti verbo & doctrina.Tertiò demū mor-
bos curare,ſed ſpirituales debent,vt errantes in viam reducant,infirmos confirment,dubios in
fide reſoluant:ſicque præcedant faciem ſummi illius paſtoris,& paſtorū principis Ieſu Chriſti,
qui redditurus eſt vnicuique ſecundum opera ſua, vt percipiat immarceſſibilem gloriæ coro-
nam.Hi tres fines exprimuntur apud Marcum. *Fecit*,inquit,*vt eſſent duodecim cum illo*:teſtes v- I
tique omniū quæ faceret & diceret,fideliſſimi:*& vt mitteret eos prædicare.* Hoc ſecundo loco
ſuccedit.Priùs enim didiciſſe cum Chriſto & ex Chriſto oportuit,quàm ſermonis onus ſuſci
perent.Erat illis Chriſtus velut magiſter,ex quo diſcerent & intelligerent,quæ illos prædicare
oporteret.Sed & ad regulam & amuſſim ipſius neceſſe primùm erat & mores, & doctrinam
eorum formari,quàm poſſent miniſterium verbi fideliter exequi.Sic Paulus etſi à Chriſto mi-
rabiliter edoctus eſt,priùs aliquo tempore cum Apoſtolis verſatus eſt,quàm in regiones mit-
teretur.Vbi verò eos aſciuit in diſcipulos & teſtes,tum tandem Apoſtolos inſtituit,cùm *miſit*
eos prædicare.Apoſtoli enim idem quod miſſi.Hoc tanti fecit Paulus,vt liberè dicat: Non mi-
ſit me Dominus baptiſare,ſed Euangelizare. Et 1.Cor.9.Væ mihi,niſi Euāgelizauero: neceſſi-
tas enim incūbit.Matt.25.Nō enim eſt fidelis ſerui abſcondere talentū ſibi creditū,& pecuniā K
domini ſui fodere in terram.Act.8. Non eſt æquum nos relinquere verbum Dei,& miniſtrare
menſis.2.Tim.4.Teſtificor coram Deo,qui iudicaturus eſt viuos & mortuos, & per aduen-
tum ipſius,& regnū ipſius,prædica verbū.Chryſoſt. homil. ad pop. Antioch.hom.16.de ſedi-
tione.Sicut enim radiū vincire poſſibile non eſt,nec domi concludere,ſic neq; prædicationis
verbū.Itaq; vt liberū,emittitur in diuerſas regiones. Eius autem authoritas pendet à mittente
Chriſto,ſicut & Paulus ait:Pro Chriſto legatione fungimur.Vnde nec auditores verbi prædi-
cationi,nec miniſtri commiſſæ legationi detrahere debent.Matt.12.Qui vos ſpernit,me ſper-
nit.Quid verò Ionæ non triſte accidit,quòd onus verbi Dei reiiceret?Nota eſt huius rei hiſto-
ria,quòd acceperit in Niniuem mandatum,vt fugerit in Tharſis, & maris tēpeſtas cōmota ſit
propter eū,ipſe verò in mare proiectus ſit.Tertius autē finis exprimitur.Nā *& dedit illis poteſta*
tem curandi infirmitates,præcipuè illas quæ ſunt ex incendio fomitis, & ex inobedientia carnis
ad ſpiritum.

Grauiter peccāt,qui contra ſpiritum ſanctū ſe ingerunt in onera Eccleſiæ.

In quem finem miniſtri Eccleſiæ præficiantur.

Chryſoſt.

ad ſpiritum. Marc. vlt. Signa quoque eos qui crediderint, hæc ſequentur. Super ægros manus imponent, & benè habebunt. *Et eiiciendi dæmonia.* Eſa. 11. Non nocebunt & non occident in vniuerſo monte ſancto meo, quia repleta eſt terra ſcientia Domini. Quod ſubobſcurè ex Sibylla Cumæa his verſibus expreſſit Virgilius: Virgilius.

Occidet & ſerpens, & fallax herba veneni
Occidet.

Chryſoſtomus hom. 1. ad popul. Chryſoſt. Anti-ochenum, vocat idcircò Apoſtolicam vocem, tubam cœleſtem, & lyram ſpiritualem. Etenim, inquit, tanquam tuba terribile canens & bellicum, hoſtes quidem conſternat, lapſos autem ſuorum ſenſus excitat, & multa implens fiducia, mentem adhibentes diabolo inexpugnabiles reddit. Et tanquam lyra rurſum multa cum iucunditate delectans, abſurdarum morbos cogitationum ſopit, & multam cum voluptate nobis affert vtilitatem. Itaque ſicut Dauid ſacra eloquia ad lyram perſonans, malum ſpiritum fugauit à Saule: ſic & verbi Apoſtolica prædicatio,
B Gentilium mentes à prophanis & diabolicis ſuperſtitionibus ad verum Dei cultum transferebat. Hoc autem quid mirum eſt, cùm ſecreta quædam Dei virtus verbis inſit, quæ ad intima cordis procedat? Ita Dominus per homines cooperatur, & virtutem ſuam oſtendit. 1. Corint. 3. Dei agricultura ſumus, Dei operatio eſtis. *Et impoſuit Simoni nomen Petrus.* Hoc ſuo more facit: vt ſignificet tamen munus eſſe, ad quod ipſos elegiſſet, vt neceſſe eſſet prorſus in alios viros demutari. Sic Abrahæ, & Saræ, & Iſraëli (qui vt carnalis Iſraëlis authores, ita ſpiritualis typi fuerunt) noua nomina indidit. Potiſſimùm autem his tribus, Petro, Iacobo, & Ioanni id factum eſt, quòd eorum opera maximè in promouendo veritatis negotio vſurus eſſet, vnde & eos familiariores habuit. Verùm hic quæritur, quomodò impoſuerit nomen Simoni, Nomen Petri quando impoſitũ. quod hactenus illum impoſuiſſe legimus, cùm ad illum veniſſet ſuper aquas. Sed huius quæ-
C ſtionis ſolutionem audiuimus, impoſitum quidem fuiſſe tunc, cùm ad mare Tyberiadis deſcendiſſet: ſed illius impoſitionis promulgationem factam eſſe in monte, ſimul cum illius & cæterorum ad Apoſtolatum confirmatione. Nec mirum eſſe debet, quòd Simoni nomen Petrus dederit, vt diximus in ſuperioribus, tum propter dignitatem & authoritatem, quam in Eccleſia habiturus erat, tum propter confeſſionem fidei eius. Beda in Marc. Hoc ergo nomen Beda. ibi recenſetur, inquit, non quòd tunc omninò fuerit impoſitum, ſed quòd volens Euangeliſta nomina duodecim Apoſtolorum enumerare, neceſſe habuerit & illius nomẽ exprimere: quia licet hoc priùs donatus fuiſſet, nõ tamen eo vocabatur. Ideò autem voluit Chriſtus eum priùs aliud vocari, vt ex ipſa commutatione nominis, ſacramenti viuacitas commendaretur. Idem ergo Græcè Petrus, quod Syriacè Cephas: & in vtraque lingua nomen à Petra deriuatum eſt. Haud dubium quin ab illa, de qua Paulus ait, Petra autem erat Chriſtus. Sicut enim lux vera
D Chriſtus donauit Apoſtolis, vt lux mundi dicerentur: ſic & Simoni qui credebat in Petram Chriſtum, Petri largitus eſt nomen. *Et Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem Iacobi*, vocauit ad ſe, cùm in monte eſſet: *& impoſuit eis nomina Boanerges, quod eſt, filij tonitrui.* Hier. in Matt. Hierony. cap. 10. Sicut nomen Petrus diſtinguit Simonem Apoſtolorum principem, à Simone qui appellabatur Cananæus, de vico Cana Galileæ, vbi Dominus aquam conuertit in vinum: ſic & Iacobum appellat Zebedæi, quia & alius ſequitur Iacobus Alphæi. Scribit & in ſequentibus, Simonẽ dictũ eſſe Petrũ, & duos iſtos fratres nomẽ accepiſſe *Boanerges*, ex firmitate & magnitudine fidei. Idẽ in Mar. c. 3. Impoſuit quidẽ, inquit, Simoni nomẽ Petꝰ. De obediẽtia aſcẽdit Idẽ Hier. ad agnitionẽ: qui enim habet, dabitur ei, & abundabit. Et Iacobũ (qui ſupplantator dicitur) qui ſupplantata habet omnia deſideria carnis: & Ioannem (Dei gratiã) qui gratiã accepit, quod alij
E per laborẽ tenent: & impoſuit eis nomina, Boanerges, quod eſt filij tonitrui: quorũ trium ſublime meritũ in monte, meretur audire tonitruum patris, per nubẽ de filio tonantis: Hic eſt filius meus dilectus: vt per nubẽ carnis, & ipſi ignẽ verbi, ac ſi fulgura in pluuiam ſpargerẽt in terris, Filij Zebedæi, filij tonitrui. quoniam Deus fulgura in pluuiam fecit, vt extinguat miſericordia, quod iudiciũ inurit. Vnde Propheta dicit Pſ. 100. Miſericordiã & iudiciũ cantabo tibi Domine. Eſt autẽ Boanerges, corrupta vox ex duobus integris, pro qua Hebraicè dicitur בני רגש *Benei Reges*, vel Chaldaicè *Benerigus*, filij fremitus & tumultus. Siquidẽ lingua Syriaca vel Chaldæa, qua tunc vt vulgari Dominũ vſum eſſe conſtat, *Ragus* ſiue *Rigus*, dicitur fremitus ſiue tumultus, aut vt tonitru, vt exponit Marcus. Hier. in cap. 1. Danielis. Porrò, inquit, Dominus in bonã partẽ nomina mutauit Hierony. antiqua, & ex rebus imponit virtutũ vocabula: vt Abrã appellaret Abrahã, & Sarai Sarã. In Euangelio quoq; quondã Simõ Petri nomẽ accepit, & filij Zebedæi appellati ſunt filij tonitrui: Idẽ Hier. quod nõ vt pleriq; putãt, Boanerges, ſed emẽdatiùs legitur, *Benereẽ*. *Et Andræã.* Hier. in Mar. illius nomẽ à Græco idiomate deducit, vt qui virili forma, inquit, vim facit ꝑditioni ſuæ, vt reſpõ Andreas, virtus.

Beda. ſum mortis in ſe ſemper habeat,& anima eius ſit ſemper in manibus ſuis. Beda in Marc. Andræas, Græcum nomen eſt,& interpretatur virilis,ab eo quod Græcè vir appellatur ἀνήρ: quo apertiſſimè vocabulo decoratur ille,quòd ad prædicationem Ioannis mox agnum Dei ſequi, videre & audire curauit,& poſtmodùm ipſum ſe vocantem relictis omnibus ſequi,ipſi perpetuò adhærere non tardauit. *Philippus.* Philippus,os lampadis ſiue lampadarũ interpretatur. Et rectè,quia vocatus à Domino, lumen gratiæ, quo ipſe in corde accenſus atque illuſtratus eſt, confeſtim inuento fratri per oris officium propinare ſtuduit,dicens: Quem ſcripſit Moſes in lege & Prophetæ,inuenimus Ieſum filium Ioſeph à Nazareth. *Bartholomæus.* Bartholomæus,Syrum eſt,non Hebrẽũ,& interpretatur filius ſuſpendentis aquas: quod euidẽter filium Dei ſonat,qui prædicatorũ ſuorum mentes ad cœleſtia contemplanda ſuſpendit,vt quo celſa liberiùs peruolant,eo terrenorũ corda feraciùs dictorum ſuorũ guttis inebrient. *Matthæus* Matthæus,donatus dicitur, videlicet quia magno Domini munere de Telonеario & publicano,in Apoſtoli eſt & Euãgeliſtæ delegatus officium. G *Thomas.* Thomas,abyſſus,vel geminus,quod eſt Græcè Δίδυμος: quæ vtraque interpretatio eius ſtatui congruit. Didymus enim rectè vocari potuit, propter dubium cor in credendo effectu dominicæ reſurrectionis. Abyſſus idem potuit dici iure,cùm altitudinem dominicæ virtutis in reſurrectione celebrata certa fide penetrauit. *Alb. Mag.* Albertus Mag. in Marcum,etſi prolixiùs,tamen meditatione non mediocri,& quæ plurimum faciat,nominum iſtorum expoſitionem tractat, cuius fortè nonnullis grata erit enarratio. *Curalij Petro adiuncti.* Ioannes & Iacobus Petro adiũcti ſunt,inquit,in quo eſt plenitudo poteſtatis: quia perfectio virtutis in opere,& perfectio veritatis in contẽplatione, comitari debent plenitudinem poteſtatis. Hoc ſignificatũ eſt Exod. 17. vbi manus Moyſi ſuſtentabant: vt & Aaron. Aaron enim montanus ſignificabat perfectionem virtutis: vt autem ignis,ſignificat perfectionem ignitæ veritatis. *Et impoſuit eis,* duobus illis fratribus Iacobo & Ioanni, *nomina* officiis eorum congruentia, *Boanerges:* & hoc exponit Euangeliſta,dicens, *quod eſt* H *Filij tonitrui.* *filij tonitrui:* quia adiuncti ſunt ſummæ poteſtati,vt fulgurent ſignis & exẽplis in virtute,& prędicatione tonent doctrinã in veritate. Pſ. 76. Vox tonitrui tui in rota: hoc eſt,in ſcriptura. Iob. 58. Nũquid emittes fulgura,& ibunt,& reuertẽtia dicent tibi, Aſſumus? Iſti ergo duo tanquam in arce primates vocati ſunt,vt aſſiſtant ei, in quo eſt plenitudo poteſtatis: ſignificati per duas columnas,quas Salomon poſuit ante oſtium templi,quarum vnam vocauit firmitatẽ, & alteram fortitudinem. Significãtur etiam per duas tubas,de quibus dicitur Num. 10. Fac tibi duas tubas ductiles argenteas,quibus poſſis conuocare multitudines in die,quando mouenda ſunt caſtra. *Et Andræam & Philippum & Bartholomæum.* Prærinductis mutauit nomina tribus: Petro dans ſingulare,eo quòd ipſe ſingularis eſt dignitatis,ad quam vocatur. Aliis autem duobus communem dedit nominationem: ſignificans quòd dignitas eorum, quamuis ſit maior aliis, tamen eſt pluribus cõmunicabilis. Poſt hos autem notat eos,qui ad inferiores gradus Archiepiſcoporum & Epiſcoporum vocantur,in nouem gradibus diſtribui: docens nos nouẽ eſſe attendenda in electionibus talium Prælatorum. I Quorum tres primi ſumuntur ſecundum ſtatum innocentiæ,in quibus peccati conſideratur immunitas: qui ſunt Andræas, Philippus, & Bartholomæus. Hi enim tres vocantur ad Apoſtolatum,ſecundum tria quæ exiguntur ad officium prædicationis, ſine omni impedimento contrariæ diſpoſitionis. Sunt autem ſex ſic diſtributa,quòd duo ſunt in Andræa,duo in Philippo,& duo in Bartholomæo. Duo in Andræa ſunt ſecundum duas eius interpretationes. Interpretatur enim virilis, & reſpondens pabulo. Ex hoc enim quòd virilis eſt,talis eſt quòd audet reſiſtere aduerſario. Tit. 1. Vt potẽs ſit exhortari doctrina ſana,& contradicẽtes reuincere. Ezech. 13. improperat quibuſdam, dicens: Non aſcendiſtis ex aduerſo,nec oppoſuiſtis vos murum pro domo Iſraël. In hoc autem, quòd reſpondens pabulo dicitur,docemur, quòd nõ gratis debet comedere panẽ Eccleſiæ. 2. Theſſ. 3. Neque gratis manducauimus panem apud vos. K Pſalm. 80. Sumite pſalmum, hoc eſt ſpiritualia: & date tympanum,hoc eſt temporalia. 1. Cor. 9. Dominus ordinauit his,qui Euangeliũ annunciant,de Euangelio viuere. Et tales Andræas in Eccleſiis debemus eligere,qui & Eccleſiarum ſint defenſores,& de facultatibus Eccleſiæ non conſumãt,niſi ad neceſſitatem, & Eccleſias in ſpiritualibus ædificent. *Philippus.* *Et Philippum,* qui os lampadis interpretatur: Per lampadem innuens ignitum lumen ſcientiæ diuinæ,quod reſplendet ab ipſo: & per os,eloquentiam (aliàs, eloquentiæ) docens, qualiter vnicuique verbis congruentibus & ſimilitudinibus congruentibus poſſit apto ſermone reſponderi. De primo dicitur Eſa. 62. Propter Syon non tacebo, & propter Hieruſalẽ non quieſcã,donec egrediatur vt ſplendor iuſtus eius,& ſaluator eius velut lãpas accendatur. Cant. 8. Lampades eius lampades ignis atque flammarũ. De ſecundo dicitur in Pſ.

A in Pſ.44. Diffuſa eſt gratia in labiis tuis. Cant.2. Vox tua dulcis, & facies tua decora. Hæc enim eſt vox dulcis, quæ ex lampadibus omnem ſortem vitiorum conſumentibus procedit. Aliter enim decepti, dicunt illud Geneſ.27. Vox quidem, vox Iacob eſt: ſed manus, manus Eſau. ſunt. *Et Bartholomæum*, qui filius ſuſpendentis aquas interpretatur. Et in hoc duo notantur. Aquæ enim ſuſpenſæ differunt ab aquis deorſum fluentibus, in duobus: quorum vnum eſt, Sunt altæ: ſecundum autem, Non ſunt actu humidæ, ſed peruiæ & luminoſæ, cœli ſpeciem præferentes. Aquæ autem ſunt delectationes, quæ in Prælato altæ eſſe debent, vt cœleſtes & diuinæ ſint, & in nullo alio terreno delectetur, dicens cum Dauid, Pſ.37. Domine ante te omne deſiderium meum, & gemitus meus à te non eſt abſconditus. Et illud Pſ. 72. Quid enim mihi eſt in cœlo, & à te quid volui ſuper terram? Et illud Pſ.15. Delectationes in dextera tua vſque ad finem. Hæ autem delectationes fiunt puræ & luminoſæ, nihil cum cæca concupi-
B ſcentia commune habentes. Eſ.66. Sugatis & repleamini ab vberibus conſolationis eius, vt in omnibus deliciis affluatis ab omnimoda gloria eius. Hæc igitur ſunt conſideranda in officiis electi, vel eligendi. *Et Matthæum, & Thomam, & Iacobum Alphæi.* Tangit hic tres alios: in quibus docemur ea, quæ nonnunquam in eligendo ſunt toleranda, dummodò de præterito ſint purgata. Et ideò in quolibet eorum duo notantur: vnum purgans, & alterum purgatum. Duo enim notantur in Matthæo, quorum vnum eſt purgans, quo donatus eſt per gratiam: alterum eſt, quòd illicitis lucris intendebat, & hoc eſt purgatum. Matth.9. Vidit Ieſus hominẽ ſedentem in teloneo, Matthæum nomine. Hic enim ipſo facto illicita relinquens, & gratiæ adhærens, dixit, Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus ſum vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifacerem. Et ideò, ſalua pace quorundam, non eſt obiiciẽdum electo, ſi aliquãdo illicita quæſiuit, dummodò nunc gratiæ Dei ſe commiſerit. Quamuis enim dicatur Eccl.31. Beatus di-
C ues, qui inuentus eſt ſine macula, & qui poſt aurum non abiit, nec ſperauit in theſauris pecuniæ: quis eſt hic, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita ſua. Et hic beatus eſt, qui quamuis aliquando maculam habuit, quando poſt aurum abiit, tamen vt ſine macula eſſet, aurum reliquit: & vnde abierat, ad gratiam rediuit. Et hic magis eſt laudandus, quia mirabilia fecit in vita ſua, quàm ille qui nunquam abiit. Sic Luc.19. Zachæus princeps publicanorum & diues rediuit, & illicita non retinuit, ſed reddidit, & ſe gratiæ Dei totum committens, quod ſuper erat, pauperibus erogauit. Hoc ergo eſt diſſimulandum. *Et Thomam*, qui ipſo nomine duo importat, quia geminus ſiue dubius interpretatur, & abyſſus. Et ſignificat dubietas, ignorantiam ſiue dubitationem in intellectu circa veritatem credendorum, vel ſciendorum, vel faciendorum, vel appetendorum: Abyſſus autem, huius ignorantiæ vel dubitationis cauſam, ſci-
D licet tenebras abyſſi, quia videlicet non procedit dubitatio ex contemptu vel ex effectu, ſed ex eo ſolùm, quia non eſt illuminatus. Geneſ.1. Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi. Nec abyſſus à ſe lumen habere poterit, niſi deſuper ſibi immittatur. Signum autem huius abyſſi eſt, quia oblatum lumen facilè recipit, nec contrà obnititur per diſpoſitionem malam quæ in ipſa eſt. Sicut & Thomas, licet obſcurus, per dubitationem detentus aliquamdiu, tamen lumen facilè recipit, & tunc in eadem ſolida confeſſione permanſit. Hæretici autem lumini reluctantur, ſicut dicit Iob.24. Ipſi fuerunt rebelles lumini, & ignorauerunt vias eius, & neſciuerunt ſemitas eius. Et hoc fit per malam infidelitatis diſpoſitionem, quæ eſt in ipſis, 2. Cor.4. Deus huius ſeculi excæcauit mentem infidelium, vt non fulgeat in eis illuminatio Euangelij gloriæ Chriſti. Sic autem Thomas non fuit abyſſus & dubius, ſed potius ex ſolo illuminationis defectu fuit dubius: & ſine omni difficultate paratus erat lumen recipere. Taliter fuit obſcurus Pau-
E lus, qui 1. Tim.1. dicit, Miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorãs feci in incredulitate mea. Si quis igitur aliquando ex ignorantia huiuſmodi dubitauerit, & tamen veritatem tandem receperit, non eſt excludendus à diuina electione, non obſtante quòd aliquando dubitauerit: quia hoc ipſum magis eum cautum in aliis rebus reddit. Sic 2. Cor.4. dicitur, quòd Deus, qui dixit de tenebris lucem ſplendere, illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei in faciem Chriſti: ſicut dicitur Epheſ.5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: vt filij lucis ambulate. Hac igitur diſpenſatione Dominus elegit Thomam, *Et Iacobum Alphæi.* Alphæus autem doctus, vel fugitiuus interpretatur. Iacobus autem interpretatur luctator, & ſignificat duo: quorum primum eſt, doctum eſſe in lucta contra vitia, & hoc eſt purgans: ſecundum autem fugitiuum eſſe: quia peccatis perpetratis aufugit ad pœnitentiam: & hoc eſt purgatum, propter quod non eſt quod fecerit in præterito, dummodò nũc aufugerit. Heb. 5. Non habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris: tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato. 1. Cor.6. Nolite errare: neque

Bartholomæi omẽ.

Matthæi nomen.

Quid Thomas ſignificet.

Iacobus Alphæi.

fornicarij, neq; idolis ſeruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; maſculorũ concubitores, neq; F
fures, neq; auari, neque ebrioſi, neque malefici, neque rapaces, regnũ Dei poſſidebunt. Et hæc aliquãdo quidẽ fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſãctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Et ideò talia in eligendo, dummodò aliàs nunc bonus ſit, ſunt aliquando toleranda & diſſimulanda. Sic ergo per hos tres ſignificatur, quòd in præteritis negotiis, ignorantiis, & peccatis aliquando ſit diſſimulandum in viris, qui aliàs vtiles ſunt ad regimen animarum. Hîc autem attendendum eſt (ſicut dicit Hieronym.) de Matthæi Apoſtoli humilitate, quæ in duobus eſt. In vno quidem, quòd cùm Marcus hîc, & Luc. 9. in electione Apoſtoli gradus Matthæum Thomæ præponunt: ipſe autem ſe Matth. 10. poſtponit eidem. Eccleſ. 3. Quanto magnus es, humilia te in omnibus. Secundũ autem eſt, quòd ipſe ſe vocat publicanum à peccato quod in negotio habuit. Alij autem ſimplicem illius exprimunt nominationem, quæ gratiam liberè innuit electionis: quia ſicut dicitur Prouerb. 18. G
Iuſtus à principio accuſator eſt. Eſt etiam aduertendũ (quod Hieron. dicit) quòd Iacobus Alphæi, qui & frater Domini, dicitur, propter ſimilitudinem corporis & religionis, & vicinitatem ſanguinis, quia conſobrinus eius fuit: cùm Maria Alphæi, ſoror matris Domini fuerit, quam Ioan. 19. Mariam Cleophæ dicit: Fortaſſe quòd idem Alphæus & Cleophas binomius fuit: Vel quia defuncto Alphæo, poſt natum Iacobum, Cleophæ nupſit. Iacobus idem poſt reſurrectionem Domini, ſtatim Hieroſolymorum ordinatur Epiſcopus: quia ſecundum legẽ, ſi frater ſine hærede deceſſit, alius frater vxorem eiuſdem ducere debuit, & ſuſcitare ſemen defuncto fratri. Tres igitur iſti in tertio ordine, dictis de cauſis ſunt vocati. *Vocauit & Thaddæum, & Simonem Cananæum, & Iudam Scarioth, qui & tradidit illum.* Tangit hîc eos, qui in quarto ordine ſunt vocati: & in illis inſtruit, quid in eligendo ſecundum præſentem iuſtitiam ſit conſiderandum. Significat autem ſex, ita quòd duo ſint in quolibet iſtorum. Lebbeus enim H
Qui vocati ſunt quarto ordine. à corde dici videtur: hoc eſt cordis cuſtos interpretatur. Innuit autem, quòd in eligendo conſideranda eſt bona conſcientia. 2. Cor. 1. Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Eſa. 35. Gloria Libani data eſt ei. Libanus, candidatio interpretatur: & gloria Libani, eſt gloria candidatæ conſcientiæ. Et hæc prouenit in bona cordis cuſtodia. Prou. 4. Omni cuſtodia ſerua cor tuum, quia ex ipſo vita procedit. Hic autem qui cognomine dicitur Corculus, vero nomine Iudas vocabatur, quod confitens & glorificans interpretatur. Et ſignificat eligẽdum debere eſſe amicum veritatis & diuinæ laudis. Eſa. 60. Germen plantationis meæ, opus
Cananæus manus meæ ad glorificandum. *Et Simonem Cananæũ*, qui fuit natus à Cana ciuitate Galilææ. Interpretatur autem Simon, ponens triſtitiam: eò quòd is qui eligendus, ſua manſuetudine & oratione deponat triſtitiã à cordibus ſubiectorũ. Eſai. 5. Dedit mihi Dominus linguã eruditã, vt ſciam ſuſtentare eum qui lapſus eſt à verbo. Sic triſtitiam depoſuit Paulus, qui dixit Philip. I
4. Gaudete in Domino ſemper: iterum dico, gaudete. Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus. Cananæus autem Zelotes interpretatur: quia in eligendo conſiderandum eſt, vt zelum legis habeat, & zelum animarum, vt dicat, Zelus domus tuæ comedit me. 1. Mach. 2. Phinees dum zelat regem, accepit pactum ſacerdotij ſempiterni. *Et Iudam Scarioth, qui tradi-*
Iudas. *dit eum.* In quo notantur duo: quorum vnum fuit publicum, hoc eſt præſens iuſtitia, quæ in nomine Iudæ importatur. Et eſt id quod in eligendo eſt conſiderandum. Alterum autem eſt occultum. *Qui tradidit illum.* Sed quia nos ſcire occulta cordiũ non poſſumus, docuit nos Dominus, ne nos illa curioſè & temerè in electionibus diſcutiamus: ſufficere, ſcilicet, vt eligamus talem, quem aperta probatum reddit iuſtitia. Sic electus eſt Saul, 1. Reg. 9. de quo dicitur, quòd erat electus, & bonus, & non erat vir de filiis Iſrael melior illo. Et tamen poſtea ſubuerſus eſt: quam ſubuerſionem diu fuit præmeditatus. Pſ. 35. Iniquitatem meditatus eſt in K
cubili ſuo: aſtitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odiuit. Vnde docens nos Dominus, dicit, 1. Reg. 16. Non ſecundum faciem iudico. Non autem ſecundum faciem oportet iudicare. Et ibidem: Homines vident ea quæ patent, Deus autem intuetur cor. Et ideò etiã Apoſtoli, Act. 1. videntes in Iuda proditore humanum erraſſe iudicium, in Matthia ſubſtituendo per ſortes explorabant iudicium diuinum. Hi ergo tres vltimi, ſicut dictum eſt, ſecundum præſentis iuſtitiæ conſiderationem ſunt electi. Primi ergo tres non tam ad gradum, quã ad ſublimitatem regiminis diuini, ſunt electi, ſicut in veteri Teſtamento Moyſes & Aaron: & propter tria, quæ ſunt in Hierarchia diuina, nimirùm plenitudo poteſtatis, & plenitudo boni-
An primũ talis fuerit Iudas. tatis, & plenitudo ſapientiæ. Quæritur autem de Iuda Iſcariothe, nunquid talis eſſet, qualem & cum poſtea Chriſtus aſſeruit, dicens: Nónne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? Reſpondent autem antiqui Patres, Chriſtum illum aſſumpſiſſe, vt nota fieret eius

misericordia,

A miſericordia, qui indignum tanto munere dignaretur: manifeſta verò tandem fieret illius impietas, & cordis durities, quem tanta Domini miſericordia non emollierit. Theophil. in Mar. ideò nomina duodecim Apoſtolorum recenſeri ſcribit, vt diſcernerentur à falſis Apoſtolis. Beda lib. 1. in Marc. Iudas autem Scarioth, inquit, aut à vico in quo ortus eſt, aut à tribu Iſſachar præſagium ſuæ damnationis vocabulum Iſachar ſumpſit. Sachar quippè, quòd dicitur merces, pretium proditionis inſinuat: Scarioth autem, quòd memoria mortis interpretatur, arguit eum non repentè perſuaſum, ſed meditatum diutiùs Dominicæ traditionis patraſſe flagitium. Qui non per imprudentiam, ſed per prouidentiam inter Apoſtolos eligitur. Quanta enim eſt veritas, quam nec aduerſarius miniſter infirmat? Quantus amor Domini, qui periclitari apud nos iudicium ſuum, quàm affectũ maluit? Suſceperat enim hominis fragilitatem: & ideò nec has partes recuſauit infirmitatis humanæ. Voluit deſeri, voluit prodi, voluit ab Apoſtolo ſuo tra-
B di, vt tu à ſocio deſertus, à ſocio proditus, moderatè feras tuum erraſſe iudicium, periſſe beneficium. Hieronymus in Marcum. Iudas, inquit, Iſcariothes hic eſt qui tradidit illum: qui nõ delet peccatum ſuum per pœnitentiam, nec illud deletur per memoriam. Vnde eo dicitur: Et peccatum matris eius non deleatur. Fiant contra Dominum ſemper. Iudas à confeſſiõne, Iſcariothis autem à memoria dicitur. Confeſſores ſunt multi in Eccleſia ſuperbi & glorioſi: quorum primus Simon Magus, & Arius, & cæteri hæretici, quorum memoria immortalis ideò in Eccleſia celebratur, vt deuitentur. Hæ ſunt duodecim differentiæ Apoſtolorum & prædicatorum, qui terni quaterni circa tabernaculum Domini excubant, & ſancta Domini verba humeris operum propriis portant, vt tabernaculum vnum manſionibus multis ad terram repromiſſionis portent: quos vnius exemplum ad timorem humiliat, vt Angelos Luciferi illius caſus conſeruat, vt non glorietur ſapiens in ſapientia ſua: ſed qui gloriatur, in Domino glo-
C rietur.

Theophil. Beda. Hierony.

Chriſtus octo virtutes, in quibus beatitudo ſita ſit, exprimit, nóſque ad patientiam hortatur.

Matth. 5.	Marc.	Luc. 6.	Ioan.
Et aperiens os ſuum docebat eos, dicens, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram. Beati qui lugent, quoniã ipſi conſolabuntur. Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. D Beati miſericordes, quoniã ipſi miſericordiã conſequentur. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam Filij Dei vocabuntur. Beati qui perſecutionẽ patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati eſtis cùm maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos mẽtientes, propter me: gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis: ſic enim perſecuti ſunt Prophetas, qui fuerant ante vos. Vos eſtis ſal terræ. Quòd ſi E ſal euanuerit, in quo ſalietur? ad nihilum valet vltrà, niſi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Vos eſtis lux mundi. Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita: neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Sic luceat lux veſtra coram hominibus: vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt.		Et deſcendens cum illis de monte, ſtetit in loco campeſtri, & turba diſcipulorum eius, & multitudo copioſa plebis ab omni Iudæa & Hieruſalẽ: & maritima & Tyri & Sidõnis, qui venerant vt audirent eum, & ſanarentur à languoribus ſuis. Et qui vexabantur à ſpiritibus immũdis, curabantur. Et omnis turba quærebat eum tãgere, quia virtus de illo exibat, & ſanabat omnes. Et ipſe eleuatis oculis in diſcipulos ſuos, dicebat: Beati pauperes, quia veſtrũ eſt regnũ Dei. Beati qui nũc eſuritis, quia ſaturabimini: Beati qui nũc fletis, quia ridebitis. Beati eritis cũ vos oderint homines, & cũ ſeparauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomẽ veſtrũ tanquã malũ, propter filiũ hominis. Gaudete in illa die, & exultate: ecce enim merces veſtra multa eſt in cœlo: ſecũdũ hæc enim faciebãt Prophetis patres eorum.	

HYPPOMACHVS Aliptes quibuſdã laude efferentibus magnum quem- F
Introductio. piam, ac prælongis manibus hominem, tanquam ad pugilum certamen
idoneum(vt ſcribit Plutarchus lib. de cupiditate diuitiarum) Sanè, inquit,
ſi ſuſpenſa in alto corona, foret detrahenda. Idem licebit dicere in hos,qui
pulchra prædia, qui amplas ædes, qui pecuniæ vim ſtupent, qui honores,
qui pulchritudinem& corporis robur,atque in his rebus fœlicitatem ſitam
eſſe ducunt: Sanè,ſi quidem venalis, eſſet emenda fœlicitas. Ita nimirùm
per Eſaiam Dominus inclamat:(cap. 29.) Perdam ſapientiam ſapientum, & prudentiam pru-
dentum reprobabo. Et cap.33. Regem in decore ſuo videbunt oculi eius, cernent terram de
longè, cor tuum meditabitur timorem. Vbi eſt literatus,vbi legis verba ponderans,vbi doctor
paruulorum? Sic enim(1.Cor.1.) placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credẽ- G
tes. Quis enim omnium Pſychicorum hominum beatos dixerit pauperes, afflictos, languen-
tes, miſeros, deſpectos, eſurientes & ſitientes? Quis non ex aduerſo illos infœlices exiſtima-
Summa. uerit? Et tamen contra omnium opinionem paradoxa iſta Chriſtus conſtituit. Octo ſiquidem
beatitudinis gradus conſtituens, pauperes ſpiritu, mites,lugentes,eſurientes & ſitientes,miſe-
ricordes,mundos corde, pacificos, perſecutionibus ventilatos,odio profligatos,beatos eſſe de-
clarat. Hac in cœlum via perueniendum eſſe docet, ſua illa concione in monte habita,vt ma-
ximè omnium Matthæus deſcribit. Vbi enim primùm Chriſtus duodecim diſcipulos recen-
Ambroſ. ſuit,tunc *deſcendens cum illis, ſtetit in loco campeſtri.* Ambroſ.lib.5.in Luc.cap.25. Aduerte om-
nia diligenter: quomodo & cum Apoſtolis aſcendat,& deſcendat ad turbas. Quomodo enim
Turba ſectatur ima. turba niſi in humili Chriſtum videret? Non ſequitur ad celſa, non aſcendit ad ſublimia. Deni-
que vbi deſcendit, inuenit infirmos. In excelſis enim infirmi eſſe non poſſunt. Sic enim Mat- H
thæus docet, in inferioribus debiles ſanatos eſſe. Priùs enim vnuſquiſque ſanatus eſt,vt paula-
tim virtutibus præcedentibus aſcendere poſſet ad montem: & ideò vnumquemque in infe-
rioribus ſanat, hoc eſt, à libidine reuocat. Iniuriam cæcitatis auertit, ad vulnera noſtra deſcẽ-
dit: vt vſu quodam, & copia ſuæ naturæ, comparticipes nos faciat eſſe regni cœleſtis. Et ſana-
Beda. bat hos quidem ,ſed in inferioribus relinquebat. Beda in Luc. lib. 2. Electurus Apoſtolos Do-
minus in montana ſubiit: turbas verò docturus,ad campeſtria redit : quia non niſi in humili
Chriſtum videre turbæ ſufficiunt. Nam hæc eſt norma,quam ſecutus Apoſtolus ait,Non po-
tui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. Quaſi paruulis in Chriſto, lac vobis po-
Chriſtus ſeſe accommodat plebi. tum dedi, non eſcam. Nondum enim poteratis, ſed ne nunc quidem poteſtis. Apoſtoli autem
ipſi ſecundum Matthæum quaſi perfectiores & in monte, & aperto Saluatoris ore docti eſſe
narrantur. *Et multitudo copioſa plebis ab omni Iudæa & Hieruſalem: & maritima Tyri & Sido-* I
nis, qui venerant vt audirent eum, & ſanarentur à languoribus ſuis. Maritimam multitudinem
non à proximo mari Galilęæ(neque enim hoc miraculi loco poneret)ſed à mari magno reor
eſſe cognominatam, in qua etiam & Tyrus & Sidon comprehendi poterãt. Verùm quia Gen-
tium ciuitates ſunt Iudæis quidem ſorte datæ, ſed non ab eis poſſeſſæ: nec enim omnes ho-
ſtes exterminare potuerunt: conſultè quidem illorum nomina ponuntur,vt demonſtret quãta
fuerit fama virtúſque ſaluatoris , quæ ad ſuã doctrinam capeſſendã exteras etiam ciuitates cõ-
uocaret. Vbi notandum, quia Dominus etſi venientibus ad ſe Gentilibus miſertus ſit , vnde
& puerum Centurionis , & Cananeæ filiam adprobata petentium fide curauit: non tamen
Chriſtus quomodo abſtinuit à Gentibus. ciuitates eorum intraſſe reperitur, ne videlicet occaſionem querelæ Iudæis calumniantibus
ſuggereret,ſed perfectam potiùs ſalutem Gentium paſſionis & reſurrectionis ſuæ tempori re-
ſeruaret. Quo imminente tempore Gentilibus eum videre quærentibus ait: Niſi granum fru- K
menti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, mul-
tum fructum affert. Ita implebatur quod legitur Eſa.2. Erit in nouiſſimis diebus præparatus
mons, domus Domini in vertice montium, & eleuabitur ſuper colles, & fluent ad eum om-
nes Gentes. Et cap.60. Tunc videbis, & afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum,quan-
do conuerſa fuerit ad te multitudo maris,fortitudo Gentium venerit tibi. Hoc autem præfi-
guratum fuit in Salomone, de quo legitur 2.Paral. 9. quòd omnes reges terrarum deſidera-
bant videre faciem Salomonis, vt audirent ſapientiam eius. Deſignantur autem cauſæ,quibus
hæ turbæ ad Chriſtum impellerentur, nimirùm vt audirent eum quantum ad illuſtrationem
Bonauent. veritatis in mente, inquit Bonauentura in Luc. *Et ſanarentur à languoribus ſuis* , quantum ad
valetudinis reſtitutionem in carne. Et hæc erat recta intentio ſecundum illud Oſee.6. Venite
& reuertamur ad Dominum,quia ipſe cœpit, & ſanabit nos: percutiet,& curabit nos. Et pòſt:
Et viuemus in conſpectu eius: ſciemus, ſequemúrque vt cognoſcamus Dominum . In hoc
oſtendebant

A oſtendebant iſti quòd erant de ouibus Chriſti, quia ipſum requirebant ad veritatem & ſalutem percipiendam. Ioan.10. Oues meæ vocem meam audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me, & ego vitam æternam do eis. Amor igitur veritatis intelligendæ, & ſanitatis obtinendæ, attrahebant eos vt venirent ad Chriſtũ, ſicut ad magiſtrum, & ſicut ad medicum. Ad primũ inuitat Saluator & Pſalmiſta Pſ. 33. Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos. Ad ſecundum, Matth.11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiã vos. Quantum ad efficacias ſubſequentes ſubinfertur: *Et qui vexabantur à ſpiritibus immundis, curabantur.* In quo tangitur efficacia ſanitatis reſpectu ſpirituum immundorum. Zach. 13. Spiritum immundum auferam de terra. Iſti ſpiritus immundi vexant eos quos poſſident. Matth. 15. Filia mea à dæmonio malè vexatur. Hæc vexatio compellebat eos fugere ad Chriſtum: quia ſecundum quod dicitur Eſa.28. tantummodò hæc vexatio intellectum dat auditui. Secundum quod dicit Gregorius: Mala quæ hîc nos premunt, ad Deum ire compellunt. Gregorius.
B Certè cùm ad Deum compellunt, ad bonam diſpoſitionem deducunt: ſecundum illud Sap.3. In paucis vexati, in multis benè diſponuntur. Nec tantùm efficacia erat in animam, ſed in corpus, per ipſius Chriſti corpus: quod notatur, cùm ſubditur, *Et omnis turba quærebat eum tãgere:* ex fide ſcilicet & deuotione, ſicut illa mulier, de qua Matth. 9. Si tetigero tantùm veſtimentum eius, ſalua ero. Et meritò deuoti erant: vnde ſubditur, *Quia virtus de illo exibat, & ſanabat omnes:* id eſt, operatio virtutis. Infr.8. Ego noui virtutem de me exiiſſe. Tunc virtus exit, quando latens in ſe, manifeſtatur in opere: ſecundum illud Sap.12. Virtutem oſtendis tu, qui non crederis in virtute conſummatus. Tunc etiam exit, quando aliis communicat: ſecundum illud Eſa.40. Qui dat laſſo virtutem, & his qui non ſunt, fortitudinem & robur multiplicat. Et magna erat hæc virtus, quæ in omnes poterat, vt dicitur Sap.14. Potens es ex om-
C nibus ſanare. Qui conuerſus eſt, non per hoc quod videbat, ſanabatur, ſed per te omnium ſaluatorem. Et hoc maximè attrahebat omnes ad Chriſtum: ſicut dicitur Ioan.6. Sequebatur enim multitudo magna, quia videbant ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur. Theophilact. in Luc. non ſine cauſa turbas ad Ieſum confluxiſſe ſcribit, *vt ſanarentur: quia virtus de illo exibat.* Nam Prophetæ, inquit, & alij ſancti non habebant virtutem à ſe egredientem: nõ enim fuerunt ipſi fontes virtutum. At Dominus habuit virtutem à ſe egredientem: quandoquidem ipſe fons virtutum. Et ita Prophetæ & ſancti virtutem ſuam supernè acceperunt. Chryſoſtom. hom. 75. ad pop. Antiochen. Cæterùm, inquit, non tantùm corpora Chriſtus curabat, ſed corrigebat & animas: pariterque varians vtilitatem, & doctrinæ admiſcens ſermonem, ex operibus probationem, & impudentia claudens hæreticorum ora, per quod vtraſque curabat ſubſtantias: oſtendens quòd totius animalis eſt ipſe creator. Et propte- Theophil. *Virtus à Chriſto egrediens.* Chryſoſt.
D rea multam vtrique naturæ communicabat prouidentiam, nunc quidem hanc, nunc reparans illam. Quod quidem tũc quoque faciebat. *Et propter eleuatis oculis in diſcipulos ſuos, & aperuit os ſuum.* Etſi generaliter omnibus loqueretur, maximè tamen diſcipulis, quos verborum iſtorum memores, interpretes, & promulgatores inſtituerat. Ita oculis defixis, ſui eos muneris commonebat. Nec ſuperflua eſt hæc locutio, quòd *aperiens os ſuum docebat.* Nam præter id quòd phraſis eſt hebraica, Euthymius & Theophilactus in Matth. id additum obſeruant: quia Chriſtus exemplis primùm, deinde verbis docebat. Ne ergo de primo hoc intelligatur, ſed de altero, additum eſt, *aperiens os ſuum.* Gregorius Papa lib.4.cap.4.in Iob. Scriptura enim ſacra, inquit, in his quæ tenuiter præmittit, reuerenter expectanda indicat. Sicut enim clauſa vaſcula quid intus habeant, ignoramus: aperto verò ore vaſculorum, quid intrinſecus cõtinea- Euthym. Theophil. Gregorius.
E tur, agnoſcimus: Ita ſanctorum corda, quæ clauſo ore occulta ſunt, aperto ore deteguntur: & cùm cogitationes detegunt, os aperire referuntur, vt intenta mente quaſi apertis vaſculis quid intus contineant, feſtinemus cognoſcere, ac noſmetipſos eorum intimo recreare odore. Vnde & ſublimia præcepta Domino in monte dicturo, præmittit, *Aperiens os ſuum dixit:* quamuis illic & hoc accipi debeat, quia tũc in præceptis os ſuum aperuit, in quibus dudum aperuerat ora Prophetarum. De Iob quoque dicitur cap.3. Poſt hæc Iob aperuit os ſuum. Prouerb. 31. Iuſtus os ſuum aperuit ſapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius. Eccl.24. In Eccleſiis Altiſſimi aperiet os ſuum, & in conſpectu virtutis illius gloriabitur. Et Dan.10. Aperiens os meũ locutus ſum. Pſal. 50. Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. Pſalm. 80. Aperi os tuum, & implebo illud. Ambroſius libr. 5. in Luc. cap.25. Ambroſ. Simul enim, inquit, aperiens os ſuum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, recluſis abditis, templi ſui theſauros reſerauit. Ergò & tu aperi os tuum: ſed priùs vt aperiatur, implora. Si enim Paulus in adapertione oris ſui implorat auxilium, multò magis implorare te conuenit. Oſten-

dit enim tibi clauem ſcientiæ, qua os tuum aperire debeas, dicens Propheta, Aperi os tuum F
verbo Dei. Verbum Dei, clauis tui oris eſt: clauis ſcientiæ, oris tui clauis eſt:quia laxatis ſilen-
Auguſtin. tij catenis, imperitiæ clauſtra reſerantur. Auguſtinus lib. 1. de ſermone Domini in monte.
Sermonem quem loquutus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus in monte, ſicut in Euangelio
ſecundum Matthæum legimus, ſi quis piè ſobriéque conſiderare voluerit,puto quòd inueniet
in eo, quod ad mores optimos pertinet, perfectum vitæ Chriſtianæ modum. Quod polliceri
non temerè audemus, ſed ex ipſis Domini verbis coniicientes. Nam ſic ipſe ſermo concludi-
tur, vt appareat in eo præcepta eſſe omnia, quæ ad informandam vitam pertinent. Sic enim
dicit: Omnis ergo qui audit verba mea hæc,& facit ea, aſſimilabo eum viro ſapienti: & reli-
qua vſque ad eum locum, Et facta eſt ruina eius magna. Cùm ergo non dixit, Qui audit ver-
ba mea, tantùm, ſed addidit, dicens, Qui audit verba mea hæc: ſatis, vt arbitror, ſignificauit,
hæc verba quæ in monte locutus eſt, tam perfectè inſtruere viam eorum, qui voluerint ſecū- G
dum ea viuere, vt meritò comparentur ædificanti ſuper petram. Super petram autem dixit,
vt appareat& iſte ſermo omnibus pręceptis,quibus Chriſtiana vita informatur,eſſe perfectior.
Ambroſ. *Quot beatitudines.* Ambroſius lib.5. in Luc.cap.25. Cæterùm ſanctus Lucas quatuor tantùm dominicas beatitu-
dines poſuit, Matthæus octo. Sed in illis octo, illæ quatuor ſunt: & in quatuor iſtis, illæ octo.
Hic enim quatuor veluti virtutes amplexus eſt Cardinales, ille in illis octo myſticum numerū
reſerauit. Pro octaua enim multi ſcribuntur Pſalmi, & mandatum accipis, octo illis partem
dare fortaſſè benedictionibus. Sicut enim ſpei noſtræ octaua perfectio eſt, ita octaua ſumma
Greg.Nyſſ. virtutum eſt. Gregor. Nyſſenus lib. de beatitudinibus:Sumatur autem à nobis iſtius contem-
plationis initium, vnde doctrinæ dictorum initium cepit. *Beati,*inquit,*pauperes ſpiritu, quoniā*
Sollicitè inueſtiganda hæc doctrina eſt. *ipſorum eſt regnum cœlorum*. Si quis auarus incidat in tabulas, theſaurum alicubi abſconditum
indicantes,is autem locus qui theſaurum contineat, multum ſudorem, & laborem aſpiranti- H
bus ad eas opes oſtendat: numquid ad labores adlangueſcet, & in lucro quærendo ſegnis erit?
nullúmque præ ſtudio laborē ſumere, atque defatigationem ſubire, diuitiis dulcius & iucun-
dius exiſtimabit? Non ita ſe res habebit,non ita quidem: ſed omnes ad hoc aduocabit amicos:
ex omnibus autem partibus, ex quibus poterit, auxilia ſibi contrahet: vt multitudine opera-
rum opes illas abſconditas ſuas faciat. Hic eſt ille theſaurus, fratres, quem ſcriptum indicat:
abſconditæ autem præ obſcuritate diuitiæ ſunt. Igitur nos quoque, qui incorrupti auri cupi-
di ſumus, precum quaſi manuum multitudine vtamur,vt diuitię nobis patefiant,atque omnes
ex æquo theſaurum diuidamus, & totum eum quiſque acquirat. Talis enim diuiſio virtutis
eſt, vt & in omnes qui eam amplectuntur & affectant, diuidatur, & cuique adſit vniuerſa in-
ter participantes non diminuta.Nam in terrenarum quidem diuitiarum diſtributione,qui plus
iuſto ad ſe traxerit, iniuriam facit iis,qui ex æquis partibus ſocij ſunt:(ſocij enim partem pror- I
ſus minuit is, qui ſuam plus iuſto auxerit:)ſpirituales autem diuitiæ idem faciunt quod ſol,qui
& omnibus videntibus ſe impertit, & totus vnicuique accedit. Quoniam igitur par ab vno-
quoque lucrum ex labore ſperatur, par ab omnibus afferatur ad id, quod à nobis quæritur,
precum adiumentum. Ac primùm quidem arbitror oportere conſiderare ipſam Beatitudi-
Beatitudo, quid. nem, & intelligere quidnam tandem ea ſit. Beatitudo,vt mea quidem fert opinio,comprehē-
ſio eſt omnium earum rerum,quæ nomine intelliguntur: à qua nihil abeſt eorum quæ perti-
nent ad deſiderium atque cupiditatem. Poterit autem nobis ex comparatione contrarij pla-
nius fieri, quid per beatitudinem ſignificetur. Contraria autem beatitudini miſeria eſt. Miſe-
ria igitur eſt in acerbis ac triſtibus, noſtráque voluntate non accidentibus caſibus & calamita-
tibus ærumna. Affectio autem eorum quæ in ipſis fiunt, in vtroque in contrarium diducta
atque diuiſa eſt. Nam ei, qui quidem beatus habetur, ob res ad fruendum ſibi propoſitas læ- K
tari, ſibi placere & exultare licet: ei verò qui miſer exiſtimatur, rebus præſentibus angi atque
Auguſt. dolore contingit. Auguſt. lib.13. de Trinitate, cap.4. Mirum eſt autem,inquit,cùm capeſſē-
dæ atque retinendæ beatitudinis voluntas vna ſit omnium, vnde tanta exiſtat de ipſa beatitu-
Variæ opiniones de beatitudine. dine rurſus varietas atque diuerſitas voluntatum, non quòd aliquis eam nolit, ſed quòd non
omnes eam norint. Si enim omnes eam noſſent, non ab aliis putaretur eſſe in virtute animi,
aliis in corporis voluptate, aliis in vtraq;,& aliis atque aliis alibi atq; alibi. Vt enim eos quæque
res maximè delectauit,ita in ea conſtituerūt vitam beatam.Quomodo igitur feruentiſſimè
amant omnes, quod non omnes ſciunt? Quis poteſt amare quòd neſcit? Cur ergo beatitudo
amatur ab omnibus, nec tamen ſcitur ab omnibus? An fortè ſciunt omnes ipſa quæ ſit, ſed
non omnes ſciūt vbi ſit, & inde contentio eſt? Quaſi verò de aliquo mūdi huius agatur lo-
co, vbi debeat quiſque velle viuere, qui vult beatè viuere, ac non ita quæratur vbi ſit beati-
tudo

A tudo,ſicut quæritur quæ ſit?Et poſt pauca,Ciceronis ſententiã profert,qua probet non omnes
id facere,quod ad beatè viuendũ eſt neceſſariũ.Ille enim Academicus, inquit, cùm vellet in
Hortenſio dialogo,ab aliqua re certa,de qua nullus ambigeret,ſumere ſuæ diſputationis exor-
diũ,Beati certè,inquit,omnes eſſe volumus?Abſit vt hoc falſum eſſe dicamus.Quid igitur?An
dicendũ eſt,etiãſi nihil ſit beatè viuere, quàm ſecundũ virtutẽ animi viuere,tamen & qui hoc
non vult,beatè vult viuere?Nimis quidẽ hoc videtur abſurdũ.Idẽ cap.5.eiuſd.lib.de Trinit.o- Idem Aug.
ſtendit, Beatè viuere non ſimpliciter eſſe viuere ſecundũ cuiuſq; libidinẽ & cupiditatẽ,ſed ſe- *Quid beatè*
cundũ virtutẽ.Sed hoc quoq; Cicero,inquit,cùm ſibi ex aduerſo propoſuiſſet,ita redarguit,vt *viuere.*
qui ita ſentiũt,erubeſcant. Ait enim: Ecce autẽ non Philoſophi quidẽ,ſed prõpti tamen ad diſ-
putandũ homines,aiũt eſſe beatos,qui viuãt vt ipſi velint:hoc eſt,quod nos diximus,vt quoſq;
delectat.Sedmox ille ſubiecit: Falſum id quidẽ.Velle enim quod non deceat,idipſum miſerri-
B mũ eſt.Nec tã miſerũ eſt nõ adipiſci quod velis,quàm adipiſci velle quod nõ oporteat.Pręcla
riſſimè omninò atq; veriſſimè.Quis enim ita ſit mẽte cæcus,& ab omni luce decoris alienus,
ac tenebris dedecoris inuolutus, vt eũ qui nequiter viuit ac turpiter,ac nullo ꝓhibente, nullo
vlciſcẽte,& nullo ſaltẽ reprehẽdere audẽte,inſuper & laudãtibus plurimis:quoniã ſicut ait Scri
ptura diuina(Pſ.9.)Laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ,& iniquus benedicitur:implet
ſuas facinoroſiſſimas & flagitioſiſſimas voluntates,ideò beatum dicat, quia viuit vt vult?cùm
profectò quamuis & ſic miſer eſſet, minus tamen eſſet, ſi nihil eorum quæ perperam voluiſ-
ſet,habere potuiſſet.Mala enim voluntate, vel ſola quiſque miſer efficitur: ſed miſerior pote-
ſtate, qua deſiderium malæ voluntatis impletur. Idem cap. 7. eiuſdem lib. 13. de Trinitate Idem Aug.
dicit,Beatum nolle niſi quod licet optare. vbi & iſtud adfert Terentij in Andria: *Quid velit*
beatus.

Quoniam non poteſt id fieri quod vis, id velis quod poſſis.

C Commodè hoc dictum eſſe quis negat?Sed conſilium eſt datum miſero,ne eſſet miſerior.
Beato autem,quales ſe eſſe omnes volunt,non rectè nec verè dicitur,Nõ poteſt fieri quod vis.
Si enim beatus eſt,quicquid vult,fieri poteſt,quia non vult quod fieri non poteſt. Sed non eſt
mortalitatis hęc vita,nec erit,niſi quando & immortalitas erit.Capite ſeq.docet,hic fide ac ſpe *Concluſio.*
beatos nos eſſe.Ex his igitur colligimus,ſummam & perfectiſſimam beatitudinem eſſe in pa-
tria:hîc autem nos illam per ſpem apprehendere, & ideò beatos nos dici, non quòd omni ex
parte beatum miſeris mortalibus contingere poſſit, ſed quòd expectent,& ea faciant,quæ ad *Hic nulla*
illam conſequendam requiruntur. Alioquin hîc nulla beatitudo eſt. Cur ergo Chriſtus pro- *beatitudo.*
nunciat,beatos pauperes,mites,miſericordes? Non quòd hic quietem à laboribus nanciſcan-
tur,ſed quòd vt faciunt quæ illos ad fœlicitatem perducant,ita & in illam omnem ſuam ſpem Caſſiodor.
coniiciunt.Vnde Caſſiodorus hiſtor. Tripartitæ lib.1.c.11.hanc magni Antonij ſententiã fuiſ-
D ſe ſcribit,quòd beatitudo vera in legum Dei obſeruatione & cultura ipſius poſita eſt. Quod
& Pſaltes indicat his verbis: Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccato-
rum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit. Quòd autem beatitudinem illam in ſpe *Beatus hic*
conſideret,non autem præſentem,qualis hic imaginari poteſt,manifeſtum eſt ex ſequentibus. *in ſpe quis*
Et erit tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum,quod fructum ſuum da- *eſſe poteſt.*
bit in tempore ſuo:& folium eius non defluet.Hæc nimirùm ſecuritas, & quaſi fructus labo-
ris noſtri repoſita eſt,vbi ea fecerimus quæ ad beatitudinem requiruntur.Nam cùm omne a-
gens agat propter finem, Deus quidem finis omnium noſtratum cogitationum & actionum
eſſe debet,& inde beatitudo, quæ nimirùm reſultat ex Deo, per cuius fruitionem beati eſſe
dicimur.Gregorius Nyſſenus lib.de beatitudinibus. Nam quod verè beatum habendum ſit, Greg.Nyſſ.
inquit,ipſum diuinum numen eſt: quicquid enim id tandem eſſe ponamus, beatitudo illa eſt *Qualis ſit*
E immortalis & incorrupta vita,ineffabile pariter & inanimaduerſabile atque incogitabile bonũ, *beatitudo.*
inenarrabilis,inexplicabiliſq; pulchritudo à ſeipſa profecta,à ſeipſa data, & gratia, & ſapientia,
& potentia:vera lux,fons omnis bonitatis,rebus vniuerſis præſidẽs,ac ſuperimpoſita poteſtas:
ſola amabilis, ſemper eodẽ modo ſeſe habens,perpetua exultatio,ſempiterna lætitia:de qua ſi
quis dicat omnia quæ poſſit, nihil dicit eorũ quæ rei dignitas poſtulat atque requirit. Neque
enim intelligentia,mentiſq; agitatio attingit & aſſequitur id quod eſt:atque etiã ſi quid de illo
bono vel ſublimiùs & altiùs cogitare & intelligere valeamus,nulla tamẽ ratione vel oratione,
quod cogitatur & intelligitur,enũciatur.Quoniã autẽ is,qui finxit hominem, ſecundũ imagi-
nẽ Dei fecit eũ,ſecundo loco beatũ iudicandũ fuerit id,quod per cõmunicationẽ & participa- *Quid bea-*
tionem eius,quæ verè beatitas eſt, hoc nomine appellatur. Quemadmodũ enim in præſtanti *tum.*
corporis forma,principalis quidem ac primaria pulchritudo in viuenti vereque ſubſiſtẽti facie
eſt: ſecundũ verò locũ ab hoc obtinet, id quod ad imitationem eius in imagine atque ſimu-

F

lachro oſtenditur. Ita natura quoque humana, quæ eſt effigies & imago ſupernæ beatitudinis, F
etiam ipſa bona pulchritudine deſignatur, cùm in ſeſe beatorum oſtenderit inſignium ſigni-
ficationes & repræſentationes. Sed quia peccati ſordes pulchritudinem imaginis labefacta-
runt, & inutilem reddiderunt, venit is, qui nos elueret ſua aqua viuenti pariter, ac ſalienti in
vitam æternam, vt depoſita turpitudine ex peccato contracta, ad beatam formam renoue-
mur. Ac quemadmodum arte pingendi, ſi quis huius rei non ignarus fuerit, ad imperitos dice-
re poſſit, illam pulchram eſſe faciem, quæ ex talibus corporis partibus conſtet, cui & capillus
talis, & oculorum orbes, & ſuperciliorum deſcriptiones, & genarum poſitiones, & ſingulatim
Anima quomodo reſtituẽda. omnia, quibus formæ præſtantia completur, adſint: eodem modo is, qui ad imitationem eius,
quod ſolum beatum eſt, animam noſtram quaſi pingendo reconcinnat, ſingula quæ pertine-
ant ad beatitudinem, ſermone deſcribit: & ait in primis, *Beati pauperes ſpiritu, quoniam eorum*
Ambroſ. *eſt regnum cœlorum.* Ambroſius lib. 5. in Lucam cap. 25. Primam benedictionem hanc vterque
Euangeliſta poſuit. Ordine enim prima eſt, & parens quædam generatioque virtutum: quia G
qui cõtempſerit ſecularia, ipſe merebitur ſempiterna: nec poteſt quiſpiam meritũ regni cœle-
ſtis adipiſci, qui mundi cupiditate poſſeſſus, emergendi non habet facultatem. Secunda beati-
Quis ordo beatitudinum. tudo, *Beati*, inquit, *mites*: Tertia, Beati qui lugent: Quarta, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſti-
tiam: Quinta, Beati miſericordes: Sexta, Beati mundo corde: Septima, Beati pacifici. Et benè
ſeptima, quoniam eo die ab omnibus mundi operibus requieuit Deus: dies enim quietis &
pacis eſt. Octaua, Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam. Veni Domine Ieſu,
doce nos ordinem beatitudinum tuarũ. Neque enim ſine ordine dixiſti, primò beatos pau-
peres ſpiritu, ſecundò beatos mites, tertiò beatos qui lugent. Etiamſi cognoſco aliquid, tamen
ex parte cognoſco. Si enim Paulus ex parte cognouit, quantum ego poſſum cognoſcere, qui
Paulo quantum vita, tantum etiam verbo inferior ſum? Vita enim verbum exigit & acquirit:
ſermo autem ſine vita, non eſt ſermo Dei. Quanto me ſapientior Paulus? Ille gloriatur in pe- H
riculis, ego glorior in ſucceſſibus. Ille gloriatur, quia reuelationibus non extollitur: ego ſi quæ
reuelationes mihi contigerint, gloriarer. Sed tamen poteſt Deus homines de lapidibus ſuſcita-
re, & verbum proferre de clauſis, vocem elicere de mutis. Si aſinæ oculos aperuit, vt videret
Angelum: potens eſt & nobis aperire quoque oculos, vt poſſimus Dei videre myſterium.
Hierony. *Beati*, inquit, *pauperes*. Non omnes beati pauperes. Hieronymus in Matthæum. *Pauperes* dicit,
Qui pauperes ſpiritu. hoc eſt quod alibi legimus, Et humiles *ſpiritu* ſaluabit. Ne quis autem putaret paupertatem,
quæ nonnunquam neceſſitate portatur, à Domino prædicari, adiũxit, Spiritu: vt humilitatem
intelligeres, non penuriam. *Beati pauperes ſpiritu*, qui propter Spiritum ſanctum voluntate ſunt
pauperes. Vnde ſuper huiuſmodi pauperibus & Saluator per Eſaiam (cap. 61.) loquitur: Do-
Greg. Nyſſ. minus vnxit me, propter quod euangelizare pauperibus me miſit. Gregorius Nyſſ. lib. de bea-
titudinib. Videtur enim mihi ſermo paupertatem & inopiam ſpiritus nominare voluntariam I
Pauper ſpiritu humilis. animi humilitatem atque demiſſionem. Atque exemplum huius Apoſtolus nobis Dei pau-
pertatem proponit, dum dicit: Qui quum diues ſit, propter nos pauper & egenus factus eſt, vt
nos illius egeſtate diteſceremus. Quoniam igitur cætera omnia, quæ circa naturam diuinam
circunſpiciuntur, ſuperant modum humanæ naturæ: humilitas autem coalita atque conſueta
nobis humi repentibus, & ex terra cõflatis, & in terram defluentibus eſt: ſi tu in eo, quod à na-
tura tua non eſt alienum & à te præſtari poteſt, Deum imitatus fueris, beatam formam ipſe in-
duiſti. Ac nemo putet nullius negotij rem eſſe, ac facilè effici poſſe, vt quis animo humili at-
que demiſſo ſit. Imò contrà nihil ex omnibus quæcunque per virtutem aguntur & exercen-
tur, æquè laborioſum & operoſum, atq; huiuſmodi res eſt. Quamobrem? quia dormiente ho-
mine, qui bona ſemina acceperat, caput atque præcipua pars contrarij ſeminis ab inimico no- K
A ſuperbia omne malum, ab humilitate bonum. ſtræ vitæ, ſuperbiæ zizaniũ coniectũ radices egit. Quemadmodũ enim illa ſe in terram præci-
pitãt, eodem modo miſerũ genus humanũ ad communem ruinam ſecũ vnà detraxit: ac nullũ
aliud naturę noſtræ malũ tale eſt, quale eſt id, quod per ſuperbiã nobis ingeneratur. Quoniam
igitur omnibus propemodũ, qui humanę naturę participes ſunt, vitiũ elationis quodãmodò in
natũ eſt: idcircò Dominus hinc initium beatitudinum exponendarũ ducit, tanquam primor-
diale malum quoddam ex habitu noſtro ſuperbiam eiiciens, dum conſulit vt imitemur eũ, qui
ſponte ſua egenus fuit, qui verè beatus eſt, vt in quo poſſumus, pro virili noſtra parte aſſimilati,
ex eo quod noſtra voluntate egeni, pauperem ſecuti fuerimus, etiam beatitudinis communio-
nem attrahamus & adſciſcamus. Hoc enim quiſque ſentiat, inquit, inter vos, quod & in Chri-
ſto Ieſu, (Philip. 2.) qui cùm eſſet in forma Dei, non rapinam arbitratus eſt, quòd Deo par
& æqualis eſſet, ſed forma ſerui ſumpta ſeipſum exinaniuit. Ecquid magis in Deo mendi-

cum

A cum, quàm forma ſerui? Quid in rege rerum vniuerſarum humilius, quàm in communem inopis ac mendicæ noſtræ naturæ veniſſe? Rex regnantium, & Dominus dominantium ſponte ſua formam ſeruitutis induit: iudex rerum vniuerſarum principibus tributarius exiſtit: creaturæ Dominus in ſpelunca diuerſatur: qui mundum vniuerſum complexus eſt, non inuenit locum in diuerſorio, ſed in præſepio brutorum animalium abiicitur. Purus ille & incorruptus humanæ naturæ ſordes non reſpuit, ac per omnem noſtram mendicitatem penetrans, vſque ad mortis progreditur experimentum. Videte voluntariæ mendicitatis modum. Vita mortem guſtat, iudex in iudicium ducitur: Dominus vitæ rerum vniuerſarum ſubiicitur iudicis decreto: ſupramundanarum omnium copiarum rex, carnificum manus non repellit. Ad hoc, inquit, exemplum animi dimiſſionem ſpecta. Duo igitur primùm docet, humilitatem contra ſuperbiam, & diuitiarum contemptum contra auaritiam, & habendi cupiditatem. Chromatius lib. *Mendicitas voluntaria probatur.* Chromati'

B de octo beatitudinib. concione 1. in cap. Matth. 5. Non enim, inquit, ſimpliciter, neque confuſè, beatos pauperes dixit, ſed addidit, pauperes ſpiritu. Nec enim omnis paupertas fœlix eſt, quia fit ſæpè ex neceſſitate, fit nonnunquam per peſſimos mores, fit etiam ex indignatione diuina. Beata ergo paupertas eſt ſpiritalis, eorum ſcilicet hominũ, qui ſpiritu & voluntate ſe pauperes faciunt propter Deũ, renunciando ſeculi bonis, ſubſtantiam ſuam vltrò erogando: quos meritò beatos appellat, quia pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorũ. Per voluntariam enim paupertatem cœleſtis regni diuitias aſſequuntur. Hæc autem rerum mundanarum abrenunciatio maximè ab humilitate ſpiritus pendet. Theodoretus in Epiſt. ad Rom. cap. 12. tom. 5. Dominus enim, inquit, in ſacris Euangeliis eos, qui humilitatem poſſederint, primos eſſe beatos pronunciauit, dicens: Beati pauperes ſpiritu. Auguſtinus lib. 1. de ſermon. Domini in monte, cap. 2. Legimus enim, inquit, ſcriptum de appetitione rerum temporalium, Omnia vanitas & præſumptio ſpiritus, Eccleſiaſt. 6. Præſumptio autem ſpiritus audaciam & *Paupertas voluntaria commēdatur.* Theodor. Auguſt.

C ſuperbiam ſignificat. Vulgò enim magnos ſpiritus ſuperbi habere dicuntur, & rectè: quandoquidem ſpiritus etiam ventus vocatur. Vnde ſcriptum eſt Pſalm. 148. Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum. Quis verò neſciat ſuperbos inflatos dici, tanquam vento diſtentos? Vnde etiam eſt illud Apoſtoli, 1. Corint. 8. Scientia inflat, charitas autem ædificat. Quapropter rectè hic intelliguntur pauperes ſpiritu, humiles & timentes Deum, id eſt, non habentes inflantem ſpiritum. Nec aliunde incipere oportuit beatitudinem. Siquidem peruentura eſt ad ſummam ſapientiam, Eccl. 1. Initiũ autem ſapientię timor Domini. Quoniam & econtrariò, initium omnis peccati ſuperbia. Pſ. 110. Superbi autem appetũt & diligunt regna terrarum. Stephanus Eduenſis Epiſcopus, in tractatu de Sacram. altar. cap. 19. Ita, inquit, qui à Deo receſſeramus per ſuperbiæ vanitatem, ad ipſum reuertentes per humilitatem ſanctificati Steph. Ed.

D ei iungimur, vt ad beatitudinem regni cœleſtis pertingere mereamur: de qua Dominus ait, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Ambroſ. lib. 5. in Luc. Ergo non omnes beati pauperes. Paupertas enim media eſt. Poſſunt & boni & mali eſſe pauperes: niſi fortè intelligendus ille pauper beatus, quem Propheta deſcribit, dicens, Quia melior iuſtus pauper. Prou. 19. Beatus pauper qui clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Pauper à crimine, pauper à vitiis: pauper, in quo mundi princeps nihil inuenit. Pauper, illius ęmulus pauperis, qui cùm diues eſſet, propter nos pauper factus eſt. Vnde plenè Matthæus aperuit, dicens: *Beati pauperes ſpiritu.* Pauper enim ſpiritu non inflatur, non extollitur mente. Chryſ. hom. 75. ad pop. Antioch. Quid eſt ergo, inquit, pauperes ſpiritu? humiles & contriti corde. Spiritũ autem hic animam & voluntatem dixit. Quoniam autem multi ſunt humiles non ſpontanei, ſed rerum adſtricti neceſſitate, illos omittens (nec enim hoc eſſet laudabile, ex volũtate ſemetipſos humi- Ambroſ. Chryſoſt.

E liantes & contrahentes, primos vocat beatos. Et quare non dixit humiles, ſed pauperes? Quoniam hoc eſt illo maius. Expaueſcentes enim hîc ait, & trementes Dei mandata: quos & per Eſaiam Prophetam (cap. 66.) plurimùm approbans Deus dicebat, Ad quem reſpiciam, niſi ad humilem & quietum & trementem ſermones meos? Multi ſunt etenim humilitatis modi. Et hic quidem eſt mediocriter humilis, hic autẽ ſuper omnem modũ. Hanc & beatus Propheta commendat humilitatem, non ſimpliciter contractam, nobis mentẽ deſignans, ſed nimis confractam, Pſ. 50. vbi dicit: Sacrificiũ Deo ſpiritus contribulatus, cor contritũ & humiliatũ Deus non deſpicies. Hanc pueri tres pro ſacrificio magno offerunt, dicentes: Sed in animo cõtrito & ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur, Daniel. 3. Hanc & Chriſtus beatã nũc appellat. Quoniã enim malorum maxima, totumq; perdentia mundum, ex ſuperbia ſubrepſerunt. Nam & diabolus, cùm eſſet antea talis, ita diabolus effectus eſt. Quod & Paulus oſtendens, dicebat, 1. Tim. 3. Ne in ſuperbiam elatus, incidat in diaboli iudicium. Et his primus homo expectationibus à *Quare non dixit humiles, ſed pauperes.*

Diabolo inflatus, præcipitatúſque eſt, factúſque mortalis: ſperans enim eſſe Deus, & quod habebat, amiſit. Quod exprobrans illi Deus, & ipſius carpens dementiam, dicebat: Ecce Adam factus eſt quaſi vnus ex nobis. Geneſ. 3. Et quiſque tandem hinc in impietatem delapſus eſt, quòd Dei affectaret æqualitatem. Quoniam igitur hæc malorum arx erat, & radix, omniſque fons nequitiæ, remedium ægritudini præparans congruum, quaſi validum quoddam, tutúmque fundamentum, hanc legem iecit. Hac enim ſuppoſita firmitate, ædificator omnia reliqua ſuperponit: hac autem ſublata, licet ad cœlos vſque perueniat operarius, omnia facilè ſubruuntur, & in malum finem conuertuntur. Verùm obiiciat aliquis, Quid hoc ad diſcipulos, qui per omnia erant humiles? Nec enim vllam habebant occaſionem inſolentiæ, cùm piſcatores eſſent, & pauperes, ignobiles, & idiotæ. Etſi non ad diſcipulos iſta dixit, ſed ad eos qui tunc erant præſentes, & ad eos qui poſt hæc eos erant ſuſcepturi, ne propter hæc eos contemnerent: imò verò & ad diſcipulos. Nam etſi non tunc, poſteriùs tamen talis cautelæ debebant indigere, poſt ſigna & miracula, & orbis terrarum honorem, & comparatam apud Deum fiduciam. Nō enim diuitiæ, non potentia, non regnum tam extollere poteſt, quàm omnia quæ fuerant illis collata. Alioquin autem & ante ſigna fuit veriſimile eos & tunc elatos fuiſſe, cernentes multitudinem, & theatrum illud circa præceptorem conſtitutum, & humanum aliquid paſſos. Propterea ſtatim ipſorum reprimit ſenſum. Idem etiam de diuitiarum contemptu cenſeri poteſt. Nam cùm tandem tot miracula facerent, ægrotos ſanitati reſtituerent, mortuos etiam ſuſcitarent: quomodo non oblatis muneribus, & omnibus ad pedes eorum proiectis, facilè diteſcere potuiſſent? Nam & omnes, qui poſſeſſiones habebant, pretiū illarum ad pedes Apoſtolorum detulerunt. Quin etiam Simon ille Magus magna pecuniæ ſumma poteſtatē conferendi ſpiritus à Petro requiſiuit. At verò ille, qui liberè dixerat, Ecce reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te, vt turpe illud lucrum & diuitiarum ambitionem abiecerat, proclamauit, Pecunia tua tecū ſit in perditione. Beatos igitur illos cenſet Chriſtus, qui non coacti, ſed voluntate ducti, terrena abdicarunt, illos hoc in propoſito confirmans, ne fortè tandē opibus oblatis ab officio reuocentur. Nec excludit diuites ab hac beatitudine, ſi modò audiant hoc Dauidis: Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere: & pauperes quoſque vt fratres in Chriſti viſceribus amplectantur. Rupertus lib. 4. in Matth. Abraham, Iſaac & Iacob pro exemplo vel teſtimonio ſumit, qui pauperes ſpiritu fuerunt, ſicut enarrat ſacræ ſcripturæ textus, & memorat Apoſtolus. Confitētes, inquit, quia peregrini & hoſpites ſunt ſuper terram. Qui enim hæc dicunt, ſignificāt ſe patriam inquirere, etſi quidem illius meminiſſent, de qua exierant: habebant vtique tempus reuertendi, nunc autem meliorem appetunt, id eſt cœleſtem. Nónne hæc eſt paupertas ſpiritus, non appetere patriam in terris, & humiliter expectare repoſitam in cœlis in manu Dei? Ideò, inquit, non confunditur, vocari eorum Deus. Parauit enim illis ciuitatem. Quid aliud eſt illa ciuitas, niſi regnum cœlorum? Gregor. Nyſſen. lib. de Beatitudinibus. Ne igitur, inquit, alteram frater paupertatis rationem reiicias, quæ cœleſtium diuitiarum conciliatrix eſt. Vende, inquit, omnes facultates tuas, & da pauperibus. Luc. 18. Et veni, ſequere me, & habebis theſaurum in cœlis. Etenim eiuſmodi paupertas non videtur mihi diſcrepare ab ea egeſtate, quæ beata iudicatur. Ecce omnibus quæcūque habebamus relictis, ſecuti ſumus te, inquit diſcipulus ad Dominum. Quid igitur erit nobis? Et quod eſt reſponſum? *Beati pauperes ſpiritu: quoniam eorum eſt regnum cœlorum*. Vis intelligere quis pauper ſpiritu ſit? Qui corporalem opulentiam animæ diuitiis permutat, qui propter ſpiritum egenus eſt, qui terrenas diuitias veluti quoddam onus excuſſit, & abiecit, vt ſublimis per aërem ſurſum rapiatur, vt inquit Apoſtolus, in nube vnà cum Deo per cœleſtia tendens. Ponderoſa res quædam eſt aurum: oneroſa res omnis, quæ diuitiarum cauſà expetitur: leuis verò res quædam & ſublimia petens eſt virtus. Verùm hæc ſibi inuicem oppoſita ſunt, ponderoſum & leue. Ergo nulla ratione atque machinatione effici poteſt, vt leuis ſit is, qui ſeſe ponderi materiæ affixit. Si igitur nos ad ſuperna accedere oportet, ab iis quæ deorſum trahunt, deſtituimur iis quæ nos ad ſuperna prouocant. Quis autem ſit modus quo id efficiatur, præſcribit Pſaltes (Pſ. 111.) Diſperſit egenis, dedit pauperibus: iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Qui pauperi impertitus fuerit, in partem eius, qui propter nos pauper fuit, ſeipſum conſtituet. Egenus fuit Dominus, ne tu quidem metuas egeſtatem. Verùm regnum obtinet omnis creaturæ, qui propter nos egenus fuit. Ergo ſi cum eo, qui egenus fuit, vnà pauper eris, cum regnante quoq; vnà regnabis. Beati enim pauperes ſpiritu, quoniā ipſorum eſt regnum cœlorū: cuius etiā nos digni habeamur per Chriſtū Dominum noſtrum, cui gloria & imperium in ſecula ſeculorum. *Beati mites, quoniam ipſi poßidebunt terram*. Chromatius conc. 1. in cap. 5. Matth. Mirè poſt primum gradum

Cur primū de humilitate & paupertate agit apud humiles & pauperes diſcipulos.

Rupertus. *Pauperum ſpiritualiū exempla.*

Greg. Nyſſ.

Cur Chriſtus egen' factus eſt.

Chromati'.

F G H I K

A gradum ſecundus aſcenditur. Beati, inquit, mites, quia poſſidebunt terram. Sed ſicut impoſſi-
bile eſt extra ordinem ſecundo ſiſtere gradui, niſi aſcenderis primum: ſic homo mitis eſſe non
poterit, niſi priùs pauper ſpiritu fuerit factus. Quomodo ergo inter diuitias poſitus animus, in-
ter curas & ſollicitudines ſeculares, ex quibus negotia, lites, prouocationes, iræ, exacerbationes
ſine intermiſſione naſcuntur: quomodo, inquam, animus inter hæc poterit eſſe mitis & leuis,
niſi priùs à ſe omnes cauſas iracundiæ, occaſionéſque rixarum abrenunciando præſciderit?
Non fit mare tranquillum, niſi ceſſauerint venti: non extinguitur ignis, niſi materiam incendij,
ſpinarúmque ſarmenta detraxeris. Sic nec animus erit humilis & quietus, niſi ea quæ exuſci-
tant & inflammant, fuerint abdicata. Benè ergo gradus iungitur gradui, quia pauperes ſpiritu
ipſi incipiunt iam eſſe mites. Auguſtinus lib. 1. de ſermone Domini in monte, cap. 3. Mites Auguſt.
ſunt, qui cedunt improbitatibus, non reſiſtunt in malo, ſed vincunt in bono malum. Grego- *Mites qui.*
B rius Nyſſen. lib. de beatitudin. Quid eſt, inquit, leuitas? & in qua re leuitatem ſermo beatam in- Greg. Nyſſ.
dicat? Non enim videtur mihi oportere omnia ex æquo virtutem putare, quæcunque cum le-
uitate fiunt, ſi quietum pariter & tardũm per hanc dictionem duntaxat ſignificetur. Neque e-
nim in curſoribus leuis eſt melior accelerante: neque in arte pugilum is, qui cum maiore diffi-
cultate, tardiúſque ſe mouet, coronam de aduerſario tollit. Quinetiã ſi curramus pro præmio
ſupernæ vocationis, intendi celeritatem author eſt Paulus, dũ dicit: Ita currite vt aſſequamini:
quoniam & ipſe per vehementiorem ſemper motum vlteriùs nitebatur, ea quæ poſt tergũ eſ-
ſent, obliuioni tradens: & pugnans, agilis & velox erat. Obſeruabat enim aduerſarij impetum
& incurſum, circa greſſum firmus & cautus erat: & quum manus armatas haberet, non in va-
num & inane quiddam intendebat telum, quod manibus tenebat, ſed aduerſarij opportunas,
atque ad ictus expoſitas patentéſq; partes appetebat, aduerſum ipſum corpus, plagas ferẽs & in-
C tentãs. Vis cognoſcere artẽ pugilis Pauli? Intuere vulnera cõtra certantis, aſpice liuores & ſug-
gillata aduerſarij, vide notas & puncta victi. Omninò autem non ignoras aduerſarium, nimi-
rum qui per carnem obluctatur, quem per artem pugnandi, vnguibus contineri elacerans, ſug
gillat: cuius membra mortificat fame, ſiti, frigore, nuditate: cui notas & puncta Domini impri-
mit & inurit: quem curſu à tergo relatum vincit, ne præcurrente aduerſario tenebrę oculis ſuis
offundantur. Si igitur Paulus in certaminibus agilis, acer & velox eſt, & Dauid inimicos inua-
dens greſſus dilatat: & ſponſus in Cantico, capreæ, quod ad agilitatem & velocitatem attinet, *Leuitas ſu-*
aſſimilatur, montes tranſiliens, & in collibus ſaltans: multaq; huiuſmodi proferre licet, in qui- *perat inimi*
bus celeritas motus, leuitate perferri reperitur: quis fuit vt hic, quaſi rem præclaram & eximiã *cos.*
leuitatem ſermo beatam prædicet? *Beati* enim, inquit, *leues*, quoniam ipſi hæreditatem terræ
conſequentur: illius planæ terræ nimirùm, quæ bonorum fructuum fertilis eſt, quæ ligno vitæ
D frondet, quæ fontibus ſpiritualium donorum irrigua eſt, in qua vera vitis germinat, cuius cul-
torem eſſe patrem Domini audimus. Verùm videtur eiuſmodi quippiam ſermo innuere at-
que ſignificare, quòd valde nimirùm facilis in vitium & nequitiam ſit lapſus, & res propenſa,
præcepſque in peius natura: ſicuti grauia ac ponderoſa corpora ſurſum quidem verſus prorſus
immota manent: Sin autem ab aliquo alto cacumine montis in præceps excutiantur & detur-
bẽtur, tanto impetu propria mola curſum incitante in ſubiectum feruntur, vt ea celeritas nul-
la oratione exprimi poſſit. Quoniam igitur res noxia atque periculoſa in his, velocitas eſt, bea- *Prudenter*
tum omninò habendum fuerit id quod ex aduerſo intelligitur. Id autem leuitas eſt, nimirùm *& maturè*
aduerſus huiuſmodi naturæ impetus & appetitus, tardus pariter, motuq; difficilis habitus & aſ- *agendum.*
ſuetudo. Theophilact. in Matth. Mites igitur ſunt, non qui prorſus non iraſcuntur (tales enim Theophil.
E inſipientes ſunt, & inſenſati) ſed qui iræ vim habent, continent autem, & quando oportet ira-
ſcuntur. Sicut enim qui impatiens eſt, operatur ſtultitiam, vt dicitur Prou. 4. ſic doctrina viri
per patientiam dignoſcitur, Prou. 19. Et hæc hominem manſuetum & mitem efficit, vt qui
læſus facilè condonet iniuriam, Pſ. 24. Diriget manſuetos in iudicio, docebit mites vias ſuas.
Iacob. 3. Et quis ſapiens & diſciplinatus inter vos? oſtendat ex bona conuerſatione operatio-
nem ſuam in manſuetudine ſapientiæ. Eccl. 3. Fili, in manſuetudine opera tua perfice, & ſuper *Manſuetu-*
hominum gloriam diligeris. Prou. 16. Melius eſt humiliari cum mitibus, quàm diuidere ſpolia *do neceſſa-*
cum ſuperbis. 2. Tim. 2. Seruum Dei non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes. Et *ria.*
ad Tit. 3. Admone illos neminem blaſphemare, non litigioſos eſſe, ſed modeſtos, omnem o-
ſtendentes manſuetudinem. 1. Pet. 3. Abſconditus homo cordis, quieti & modeſti ſpiritus, qui
eſt in conſpectu Domini locuples. Hæc autem manſuetudo magna animi virtus eſt, planè he-
roica, vt obſeruat Albertus Magnus in Matth. Qui enim hac præditus eſt, perturbationibus Alb. Mag.
non inclinatur. Prou. 16. Qui dominatur animo, fortior expugnatore vrbium eſt. Ille enim

Ambroſ. propriè dominatur animo,qui ſenſibus turbatis conſtantiam retinet. Ambroſ.lib.5.in Lucam. F
Quid enim mihi prodeſt,inquit,carere ſecularibus,niſi fuero mitis & manſuetus? Nã qui ſe-
quitur viam rectam,ſequitur vtique illum qui ait,Matt.11.Diſcite à me quia mitis ſum & hu-
milis corde.Depone igitur quæ improba ſunt,abiectis vitiis ſecundum bonam paupertatem,
mitiga affectum tuum vt non iraſcaris:aut certè iratus ne peccaueris.iuxta quod ſcriptum eſt
Pſ.4. Iraſcimini, & nolite peccare.Præclarũ enim eſt motum temperare conſilio:nec minor
virtus ducetur cohibere iracundiam, indignationem compeſcere, quàm omninò non iraſci,
cùm plerunque illud lentius,hoc fortius æſtimetur. *Quoniam ipſi hæreditate poſsidebunt terram.*
Hierony. Hieronym.in Matth.Non terram Iuda,nec terram iſtius mundi:non terram maledictam,ſpi-
nas & tribulos afferentem,quam crudeliſſimus quiſque & bellator magis poſſidet, ſed terram
quam Pſalmiſta deſiderat,Pſ.26.dicens:Credo videre bona Domini in terra viuentium. Hu-
iuſmodi poſſeſſor & poſt victoriam triumphator,etiam in 44.Pſalmo deſcribitur: Et intende, G
proſperè & regna:propter veritatem & manſuetudinem & iuſtitiam.Nemo enim terram iſtã
Auguſt. per manſuetudinem,ſed per ſuperbiã poſſidet. Auguſtinus lib.1.de ſermone Domini in mon-
te,c.3.terram hanc ſumit pro ſoliditate ſanctorum in cognitione primæ veritatis. Illam,inquit,
credo terram,de qua in Pſal.141.dicitur:Spes mea es tu,portio mea in terra viuentium.Signi-
ficat enim quandam ſoliditatem & ſtabilitatem hæreditatis perpetuæ, vbi anima per bonum
affectum tanquam loco ſuo requieſcit,ſicut corpus in terra:& deinde cibo ſuo alitur,ſicut cor-
Hilarius. pus ex terra. Ipſa eſt requies & vita ſanctorum. Hilarius de Chriſti corpore intelligit, cui v-
niuntur per manſuetudinis virtutem,cùm ipſe quaſi agnus coram tondente ſe obmutuerit,mi-
tis fuerit,& humilis corde. Vnde,inquit,mitibus terræ hæreditatem pollicetur:id eſt, eius cor-
poris,quod ipſe Dominus aſſumpſit habitaculum. Et quia per manſuetudinem mentis noſtræ
Quid poſſeſſio, quid terra. habitauerit Chriſtus in nobis, nos quoque gloria clarificati eius corporis veſtiemur. Maximè H
autem intelligitur de beatitudine cœleſti,quæ propter ſtabilitatem terra nuncupatur:maximè
verò,quia olim per terram promiſſionis figurata eſt. Nec hoc mirum eſſe debet, cùm rebus
ſenſibilibus Chriſtus ipſe fœlicitatis ſimilitudinẽ ſumpſerit:vt cùm dicit,Sedebitis ſuper men-
ſam meam in regno meo. Et rurſus:Pater meus faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtra-
bit illis. De hac intelligitur id Eſa.58.Suſtollam te ſuper hæreditatem terræ, & hæreditate Ia-
cob patris tui cibabo. Neque ſimpliciter dixit,habebunt,ſed poſſidebunt, vt plenum ius hæ-
reditatis ſibi conferri intelligant:quod his accidit,qui in cognatorum,maximè verò filiorum
ordine cenſentur. Vnde & Paulus: Quòd ſi filij,& hæredes: hæredes quidem Dei, cohære-
des autem Chriſti. Vnde & Matth.25.Venite benedicti, poſſidete regnum. Et ad hanc qui-
dem terram peruenit Moſes. Erat enim,vt legitur Num.12.vir mitiſſimus ſuper omnes homi-
Rupertus. nes qui morabantur in terra. Rupertus in Matth.Non quidem Moyſes,inquit, poſſidebit ter- I
ram,ad quam ingrediebatur Iſraël poſſidendam,terram trans Iordanem,terram Chanaan,ſed
poſſedit, & poſſidet terram viuentium, quam ſolam in ſpiritu Pſalmiſta ſuſpirans(141)Cre-
do,inquit,videre bona Domini in terra viuentium: portio mea in terra viuentium. In hoc ip-
ſo,quòd illam terram Chanaan poſſedit,mitis fuit,id eſt, ſemetipſum non defendit, quod eſt
Chryſoſt. mitis animi. Chryſoſtom.hom.75.ad pop. Antiochen.addit, Chriſtum argumento terræ ſen-
ſibilis quandam etiam quietem hic æternæ expectationi immiſcuiſſe. Senſibile ponit præmi-
um,inquit:ſicut & Paulus Epheſ.6.cùm dixiſſet,Honora patrem tuum & matrem tuam:ſub-
didit,Et eris longæuus ſuper terram. Nec enim ſolùm à futuris ſuadet bonis, verùm & à præ-
ſentibus propter auditorum craſſiores, & illa quærentes ante futura. Propter quippè progreſ-
ſus dicebat Matth 5.Sis beneuolus aduerſario tuo.Deinde talis diſciplinæ præmium ponit, &
dicit:Ne fortè tradat te aduerſarius iudici,& iudex tortori. Vides vnde perterruit? Ex ſenſibili- K
bus,ex his quæ iugiter paſſim accidunt. Et rurſum:Quicunque dixerit fratri ſuo, Racha, reus
erit concilij. At & Paulus ſemper in præſentibus exhortari conſueuit, & ſenſibilia proponere
præmia,vt cùm de virginitate diſſerit.Nihil enim illic interim locutus de cœlis,ſed ex præſen-
tibus inducit propter inſtantem,inquiens,neceſſitatem. Ego autem vobis parco, volo autem
vos eſſe ſine ſollicitudine.Sic itaque Chriſtus ſpiritalibus ſenſibilia commiſcuit. Quoniam e-
nim mitis exiſtimatur omnia perdere præſentia,contrarium pollicetur,inquiẽs,quòd hic qui-
dem ſua poſſidet in tuto,qui nec audax,nec ſuperbus eſt:Qui verò talis eſt,& quidẽ frequen-
ter excidit,& ipſam amittit animam.Præſertim autem,quoniã & in lege veteri Propheta ſępè
dictabat,Pſ.36.Mites enim hæreditabunt terrã:ex verbis ſecũ adultis ſermonem contexit,ne
ſemper externè loquatur.Hæc autẽ dicit non præſentibus cõcludens retributiones,verũ cum
his præbens & illa.Siue namq; quidpiã ſpiritale dixerit, quæ ſunt in præſenti vita, non auſert:
ſiue

A ſiue quid rurſum ſeculare promiſerit, non hactenus promiſſionem ſtatuit. Ait enim: Quærite primùm regnum Dei, & hæc omnia apponentur vobis. Et iterum Matth. 19. Quicunque reliquerit domum, aut fratres, &c. centuplum accipiet in præſenti ſeculo, & in futuro vitam æternam poſſidebit. Tertio nunc loco adiicit: *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur.* Thomas Aqu. in Matth. Poſitæ ſunt duæ beatitudines, per quas abſtrahimur à malo cupiditatis, & crudelitatis: hic ponitur tertia, per quam abſtrahimur à malo noxiæ voluptatis, ſeu lætitiæ. Et videtur quidem prima ſui fronte id opponi promiſſionibus illis, quæ Iudæis ſub lege factæ ſunt: Illis enim lætitia & iocunditas pro mercede erat. Hier. 31. Confluent ad bona Domini ſuper frumento, vino, & oleo. Et poſtea: Lætabitur virgo in choro, iuuenes & ſenes ſimul. Nūc verò ecce Chriſtus beatitudinem proponit in luctu. Et hoc vtique fit, quia non habemus hic conſolationem noſtram: ſed futuram expectamus, quam ita prædixit Pſaltes: Euntes ibant & flebant mittentes ſemina ſua, venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos ſuos. Euthymius in Matth. Quomodo verò Paulus (Phil. 4.) hæc ſcribit: Gaudete in Domino ſemper, iterum dico gaudete? quia ſcilicet Paulus gaudium dicit, quod è luctu oritur. Habet enim luctus repenſum ſibi gaudium. Quemadmodum enim poſtquàm vehemens pluuia impetuoſè deſcenderit, ſerenitas ſtabilior eſſe ſolet: ita quoque deductis lachrymis, tranquillitas & gaudium animi ſuccedit. Chromatius concione 1. in cap. 5. Matth. Quis verò nobis, inquit, iſte luctus intelligendus eſt? Salutaris vtique, non ille qui ex rerum detrimētis naſcitur, non qui ex amiſſione charorum, nec qui ex iactura ſecularium dignitatum: quæ vtique omnia iam pauper factus ſpiritu non dolebit. Hic eſt luctus ſalutaris, qui agitur pro peccatis, pro recordatione diuini iudicij. Nam qui priùs inter innumeras ſeculi occupationes & aſperitates animo conſtitutus, de ſeipſo cogitare non poterat: iam ſecurus & mitis effectus incipit

B (margin: Tho. Aqu. — Euthym. — Chromati. — *Luct⁹ quis ad beatitudinem.*)

C ſeipſum propiùs intueri, examinare actus ſuos diurnos atque nocturnos: & ſic præteritorum vulnerum crimina incipiunt apparere, & tunc luctus ac lachrymæ ſubſequuntur ſalutares, & adeò ſalubres, vt vox cœleſtis conſolatrix occurrat. Auguſtin. tom. 9. lib. de conflictu vitiorū & virtutum, cap. 21. Vnde enim tibi lætitia? Numquid iam diabolum viciſti? Numquid iam inferni pœnas euaſiſti? Numquid iam de exilio ad patriam veniſti? Et lib. ſcalæ paradiſi, cap. 6. In lachrymis agnoſce, ô anima, ſponſum tuum, amplectere deſideratum. Nunc torrente te voluptatis inebria, ſuge ab vbere conſolationis eius lac & mel. Hæc ſunt munda munuſcula & ſolatia, quæ dedit tibi ſponſus tuus, gemitus ſcilicet & lachrymæ. Adducit tibi potum his lachrymis in menſura. Hæ lachrymæ ſunt tibi panes die ac nocte, panes vtique confirmantes cor hominis, & dulciores ſuper mel & fauum. Ita Chriſtus illorum opinionem eludit, qui infœlices eos exiſtimant, qui nulla voluptate demulcentur, ſed propter afflictiones, continuis

(margin: Auguſtin. — *Non eſt hic lætandum.*)

D luctibus obruuntur. Theodoret. lib. 11. Affect. Græc. de iudicio, huic Domini ſententiæ Philoſophorum ſententias opponit: Epicurus, inquit, iucundiſſima vita finem metitur: ſupremum namque bonum ſupremam eſſe voluptatem opinatus eſt. Democritus autem Abderites horum dogmatum pater, pro voluptate concupiſcentiam poſuit, non ſententiæ quidem, ſed nominum duntaxat facta mutatione. Heraclitus autem Epheſius nomen inuertit, ſenſum ſeruauit. Nam pro voluptate beneplacitum dixit. At verò Chriſtus longè aliter nos ad fœlicitatem contendere oportere monuit, commendans & pauperes, & lugentes. Gregor. Nyſſenus, lib. de beatitud. Non ſolùm hic luctum à Chriſto commendari, qui propter propria peccata emergi ſcribit, ſed & aliud quiddam. Multos enim inueniemus, quorum vita inculpata, nulliſque criminibus obnoxia, atque ipſius adeò diuinæ vocis teſtimonio, cuiuſque virtutis nomine cōmendata. Nam quæ auaritia Ioannis? Quis ſimulacrorū cultus Eliæ?

(margin: Theodor. — Greg. Nyſſ.)

E Quod magnum aut paruum in vita illorum hiſtoria nouit delictum? Quid ergo? Vtrum beatitudinis expertes eos eſſe ſermo ponet, qui nec ab initio prorſus ægrotauerunt, nec remedio hoc, luctu inquam ex pœnitentia opus habuerunt? An abſurdum fuerit tales à diuina beatitudine repellere, & alienos arbitrari, quia neque peccauerunt, neque luctu peccatum ſanauerunt? Demùm ille poſt eorum quæ hic lugentur enumerationem: Hoc igitur, inquit, latenter & occultè docere videtur, qui luctum beatum eſſe prædicat, nimirùm vt anima verum bonum intueatur, néve præſentis vitæ fraude immergatur. Fieri enim non poteſt, vt vel ſine lachrymis viuat, ſi quis diligenter res inſpexerit, & conſiderauerit, vel non in rebus triſtibus & acerbis exiſtimet eum verſari, qui ſeſe voluptatibus immergat. Quemadmodum in brutis & ratione carentibus animalibus videre licet, quibus miſerabilis quidem naturæ conditio eſt (quid enim mirabilius priuatione rationis?) ſenſum verò calamitatis nullum habent, ſed per quandam voluptatem etiam ab illis vita tranſigitur. Superbit & ferocit equus, taurus pul-

uerem ſpargit, ſus erigit ſetas, catuli ludunt, vituli ſaltant:atque vnumquodque animal vide- F
re licet per certa quædam ſigna voluptatem indicare: quæ ſi rationis oblectamentum aliquo
modo cognitum haberent, ſtupidam & ærumnoſam ſuam vitam cum voluptate non tranſi-
gerent. Ita ſe res etiam habet in hominibus, qui nullam cognitionem habent illorum bono-
rum, quibus natura noſtra priuata eſt:ab his per voluptatem præſens vita tranſigitur. Conſe-
quitur autem vt hi, qui præſentibus delectantur & acquieſcunt, potiora ferè non deſiderent
atque requirant. At verò qui per fidem apprehendunt bona illa æterna nobis repoſita, lugent
adoptionem filiorum expectantes, & quotidie dicentes: Quando veniam, & apparebo ante
Exod.12. faciem Dei? Quam rem cùm longè animaduertiſſet magnus ille Moyſes (immò verò, qui
hæc in illo diſponebat, ſermo) in myſticis obſeruationibus Paſchæ, panem quidem fermenti
expertem præſcripſiſſe,obſonium verò quo veſcerentur, intyba agreſtia(ſeu lactucas agreſtes)
inſtituiſſe videtur: vt per huiuſmodi ænigmata atque inuolucra diſceremus,quòd illo myſtico G
feſto(quod tranſitum noſtrum ex hoc ſeculo ad æternam beatitudinem ſignificat) aliter frui
non liceat, niſi ſeculi huius intyba amara, ſimplici(id eſt luctu,& afflictionibus)& à fermento
(peccati)vacuæ vitæ ſponte noſtra immiſceantur. Propterea Dauid pulchritudinem diuino-
rum tabernaculorum defixis oculis contuens, præ deſiderio deficere ſe dixit,(Pſ.83.)præſtabi-
lius ſibi eſſe dicens, illic in extremis collocatum eſſe, quàm in rebus præſentibus primas tene-
re. Præter duas ſuperiores luctus occaſiones è peccatis propriis, adiicit & luctum propter a-
Chryſoſt. liorum miſerias & peccata. Chryſoſtomus lib.1. de compunct. cordis. Lugendum enim eſt,
Luctus ob ait, & verè lugendum præſentis vitæ tempus, in quo tantam malorum labem,tantáque quoti-
miſerias & die videmus flagitia cumulari: quæ ſi volueris conſiderare per ſingula,numquam poteris à la-
peccata chrymis temperare. Sic enim omnia confuſa, ſic ſunt cuncta reſoluta, vt ne veſtigium qui-
aliorum. dem virtutis vſquam videas:nequitia verò & luxuria repleta eſſe cuncta perſpicias: &, quod H
eſt infœlicius, perurgentium iam nos malorum nec ipſi ſenſum capimus, nec aliis præbemus,
nec alios monemus: ſed ſumus velut corpus extrinſecus quidem indumentis adornatum, in-
trinſecus verò labe peſſimi languoris abſumptum: & contingit nobis, quod illis ſolet, qui vel
phrænesim patiuntur,vel mente capti ſunt,à quibus cùm multa turpia & periculoſa vel dican-
tur, vel etiam gerantur, nec pudoris tamen aliquid, nec pœnitudinis capiunt: quinimmò &
magnifici ſibi, ac ſapientiores ſanis & ſapientibus videntur. Ita & nos cùm omnia quæ ſani-
tati contraria ſunt, faciamus, ipſi tamen morbos animarum noſtrarum minimè ſentimus. At-
qui beati qui lugent, non propriam modò, ſed & communem omnium miſeriam. Thomas
Tho. Aqu. Aquin. in Matth. Poteſt enim iſte luctus non modò tribui propriis, ſed & alienis peccatis. Nã
ſi lugemus mortuos carnaliter, multò magis ſpiritualiter. Hier. 6. Luctum vnigeniti,fac tibi
planctum amarum.1. Reg.6. Vſquequò tu luges Saul? Hier.9.Quis dabit capiti meo aquam, I
& oculis meis fontem lachrymarum,& plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei?Quẽ
enim non moueant tot hominum ſcelera, qui ſeſe vltrò æternæ damnationi deuoueant,& no-
Euthymi⁹. uiſſima non attendant? Pſ.118. Tabeſcere me fecit zelus meus, quia obliti ſunt verba tua ini-
mici mei.Euthymius in Matth. Vult autem hic ſermo, non modò de propriis nos lugere de-
Hierony. lictis, verùm etiam de alienis: & talis erat Moſis animus, Danielis, Pauli, cæterorúmque
huiuſmodi. Hieronym. in Matthæum. Luctus hic, non mortuorum ponitur communi lege
naturæ, ſed peccatis & vitiis mortuorum. Sic fleuit & Samuel Saulem, quia pœnituerat Deũ,
Hilarius. quòd vnxiſſet eum regem ſuper Iſrael.1. Reg.15. Sic & Apoſtolus Paulus flere & lugere ſe di-
cit eos, qui poſt fornicationẽ & immunditiam non egerunt pœnitentiam.2. Reg. 12. Hilarius
in Matt. Lugentibus, non orbitates,aut contumelias,aut damna mœrentibus, ſed peccata ve-
tera flentibus, & criminum quibus obſordeſcimus conſcientia ærumnoſis,hæc ſedula in cœlo K
Rupertus. conſolatio præparatur. Rupertus lib. 4. in Matth. Quòd lugentes verè beati ſint, & quòd
Luctus in ipſi conſolabuntur, teſtantur geſta iudicum, qui poſt Ioſuè & Moyſen fuerunt vſque ad Sa-
tempore muel, quorum luctum atque clamorem, quo clamauerunt ad Dominum, confitentes quòd
Ioſuè. propter peccata ſua traditi fuiſſent, & toties traderentur in manus Gentium, glorioſæ conſo-
lationes ſubſequutæ ſunt. Primus luctus illorum temporum loco quoque nomen dedit, ſicut
ſcriptum eſt:(Iud.2.) Aſcendit quoque Angelus de Galgala ad locum flentium. Cur, inquit,
hoc feciſtis? Cúmque loqueretur Angelus Domini ad omnes filios Iſrael, eleuauerũt vocem
ſuam, & fleuerunt, & vocatum eſt nomen loci illius, flentium, ſiue lachrymarum. Luctus
vltimus fuit Samuelis lugentis Saulem.Conſolationes,quibus illi lugentes conſolati ſunt, tam
glorioſæ fuerunt, vt illi, quorum per manus Dominus clamantes ad ſe conſolatus eſt, voca-
rentur ſaluatores, vt pote ſaluatoris vnici, ſaluatoris venturi quandam vicem & typum geren-
tes,

A tes, ſalute temporali ſaluando Iſrael. Vltimus Samuel talem conſolationem conſecutus eſt, vt miſſus à Domino vngeret Dauid regem, & ſalutis temporalis ducem, & ſalutis æternæ fontem ſiue originem, id eſt, patrem ſaluatoris Chriſti, nominatum poſt Abraham ſecundum carnē. Ambroſ. lib. 5. in Luc. cap. 25. Ita conſiderat occaſionem luctus propter peccata, vt etiam in nobis ſit, quod lugeamus, ſi non præſentia, ſaltem commiſſa hactenus peccata. Siquidē priùs immundi omnes nos. Paulus, inquit, non habebat quod lugeret, ex quo in Chriſtum credidit, & tamen priora defleuit, dicens: (1. Cor. 15.) Quia non ſum dignus vocari Apoſtolus, vt qui perſecutus ſum Eccleſiam Dei. Sed & ſi quis conferat præſentes huius ſeculi calamitates cum hac quam expectamus gloria, num lugebit? Iob. 3. Antequàm comedam, ſuſpiro, & tāquam inundantes aquæ, ſic rugitus meus. Pſ. 136. Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Syon. Eſ. 22. Nolite incumbere ſuper me, vt conſolemini Ambroſ. *Suppetit omnibus occaſio lugēdorum peccatorum.*

B ſuper vaſtitate filiæ populi mei. *Ipſi conſolabuntur*, qui propria peccata lugēt. Ambroſ. lib. 5. in Luc. Ablue igitur te lachrymis tuis, laua fletibus: ſi tu ipſe te fleueris, alius te non flebit. Nam ſi Saul defleſſet peccata ſua, alius eum non fleuiſſet. Chryſoſtomus hom. 5. de pœnitentia. Et ô magnum donum, inquit, quod in pœnam dedit, in ſalutem vertit! Peccatum triſtitiam peperit, triſtitia peccatum contriuit: & quemadmodum vermis in ligno natus idipſum comminuit, ſic triſtitia de peccato nata peccatum comminuit per pœnitentiam inducta. Quapropter Paulus dicit, 2. Cor. 6. Quæ ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem incommutabilem operatur. Vnde & Pſaltes luctui ſuo lętitiam & conſolationem requirebat, dicens, Pſal. 50. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui. Quòd ſi quis aliena peccata luget, ſaltem illum Dominus conſolatur, ſimul atque illum è præſenti miſeria in gloriam tranſtulerit. Hier. 31. Quieſcat vox tua à ploratu, oculi tui à lachrymis, quia eſt merces operi tuo, ait Dominus. Ambroſ. Chryſoſt. *Triſtitia pœnitētiū.*

C Eripientur enim electi Dei ex omnibus huius ſeculi anguſtiis. Apoc. 21. Abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & iam amplius non erit neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quæ prima abierunt. Quòd ſi dilatio gloriæ illis triſtis fuit, tanto quoque maiore cum conſolatione illam excepturi ſunt. Eſ. vlt. Gaudete cum ea gaudio vniuerſi qui lugebatis ſuper eam, vt ſugatis, & repleamini ab vberibus conſolationis eius, vt mulgeatis, & deliciis affluatis ab omnimoda gloria eius. Et ibidem: Quomodo ſicui mater blandiatur, ita ego conſolabor vos, & in Hieruſalem conſolabimini: videbitis, & gaudebit cor veſtrum. Eſa. 51. Conſolabitur Dominus Syon, & conſolabitur omnes ruinas eius. Ioan. 14. Triſtitia veſtra conuertetur in gaudium. Greg. Nyſſenus lib. de beatitudinib. Quocirca ſi beatum iudicandū eſt in infinitis ſeculis numquam finienda, ſed in perpetuum duratura lætitia frui, ac prorſus etiam contraria deguſtare humanam naturam oportet: non amplius difficile eſt perſpicere & Greg. Nyſſ.

D intelligere ſententiam orationis, cur beati ſint, qui nunc lugent: quoniam nimirùm ipſi in infinita ſecula ſolatio fruentur. Solatiū autem ex conſuetudine, vſu, atque communicatione Paracleti, id eſt Aduocati atque conſolatoris, exiſtit. Conſolationis enim gratia peculiare ſpiritus opus eſt. Thomas Aqui. in Matth. Poſitis beatitudinibus, quæ ad remouenda mala pertinent, beatitudines explicat, quæ ſpectant operationem boni. Eſt autem duplex bonum noſtrum, iuſtitiæ ſcilicet, & miſericordiæ. Prioris nunc meminit, dicens, *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.* Gregor. Nyſſ. lib. de beatitud. Quemadmodum enim circa ſenſibilem hunc victum affecti ſumus, cùm non eadem omnes appetunt, ſed ſæpè pro generibus eſculentorum, ſumentium diuiditur appetitus: atque alius quidem dulcibus delectatur, alius verò acria pariter & calefacientia appetit, alius item ſalſis, alius adſtringentibus gaudet: Eodem modo in animæ quoque alimento, non omnium cupiditates ad eandem *Conſolatio quid.* Tho. Aqu. *Diuiſio boni.* Gr. Nyſſ.

E rem propendent, & inclinant. Nam alij quidem gloriam aut diuitias, aut aliquem mundanū appetunt ſplendorem: aliis circa menſam occupatus eſt appetitus, alij inuidiam tanquam venenoſum aliquem cibum cupidè ſumunt. Sunt item nonnulli, qui appetunt id quod naturâ bonum & honeſtum eſt. Natura autem bonum ſemper, & omnibus, hoc eſt, quod non alterius cuiuſquam rei cauſa ſumendum, ſed ipſum propter ſe expectandum eſt, quod ſemper eodem modo ſe habet, & numquam ſatietate frangitur, & hebetatur. Idcircò ſermo beatos ducit non ſimpliciter eſurientes, ſed quibus ad iuſtitiam cupiditas inclinata eſt. Quæ eſt autem illa iuſtitia? Hoc enim priùs opinor oratione detegi oportere, vt eius pulchritudine animaduerſa, ita tandem appetitus in nobis ad rei conſpectæ decorem moueatur. Neque enim fieri poteſt, vt quis cupidus ſit eius quod non apparet: ſed ſegnis atque ignaua quodammodò natura noſtra, aduerſus ignotum & immobilis eſt, niſi auditione, vel viſione aliquam notitiā acceperit eius, quod expetendum ſit. Aiunt igitur nonnulli eorum, qui eiuſmodi res ſcrutati

A fontem viuum. Ideò *ſaturabuntur.* Non ſatiatur hic oculus viſu, nec auris auditu. Hic autem omnibus quæ ad ſedandum deſiderium faciunt, perfruentur. Pſaltes: Replebimur ab vbertate domus tuæ, ſanctum eſt templum tuum, mirabile in æquitate. Eſa. 65. Ecce ſerui mei comedent, & vos eſurietis. Ecce ſerui mei bibent, & vos ſitietis. Ecce ſerui mei lætabuntur, & vos confundemini: laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione ſpiritus vlulabitis. Saturari enim, ſeu comedere, in ſcripturis, vt ſcribit Dionyſius ad Titum, pro ſpirituali animæ abundantia, & refectione ſumitur. Eſa. 55. Audite audientes me, & comedite bonum: & delectabitur in craſſitudine anima veſtra. Gregor. Nyſſ. lib. de beatitudinib. Nihil verò earum rerum, quibus voluptatis gratia ſtudetur in hoc ſeculo, ſatietatem aſſert: ſed, vt dicit ſapientia, Dolium perforatum eſt, occupatio circa voluptates. Quis non auaris aliquid ſibi deeſſe videt? Immò auaro tantum deeſt, quantum habet. Quis honoris inſana cupidine captus, ambitionis finem fecit, aſſecutus ea quæ expetebat? Quis gula ſaturatus eſt, vt non ſemel exoneratus ad menſam præpararet, aut cibos faſtidiret? An non omnes voluptates prætereuolant? Hanc ergo ſublimem, certam, ſtabilémque ſententiam à Domino diſcimus, quòd ſolum virtutis ſtudium in nobis exiſtens ſtabilis conſiſténſque res ſit: ex his enim lætitiam conſtantem & permanentem habet. Sed & detur nobis, inquit Gregor. Nyſſ. vt ad arbitrium noſtrum aliquid exempli gratia eſſe dicamus, quod in rerum natura non habetur. Sicut enim in ſenſibili cibo, ſi nihil eorum quæ nutrimenti cauſa ſumuntur, pro excremento eiiceretur, ſed totum ad eiectionem corporeæ proceritatis aſſumeretur, quotidiano nutrimento per ſeſe adaugente magnitudinem, in multam proceritatem corpora excreſcerent & attollerentur: Itidem & illa iuſtitia, & omnis cum ea virtus, quoniam ſecundum eum qui mente percipitur, cibi modum comeſta non egeritur, altiores ſemper per ſeſe participantes efficit, ſui ſemper adiectione magnitudinem augens. Quocirca ſi à nobis intellecta eſt illa beata fames, omni vitioſitatis redundantia per vomitum reiecta, eſuriamus iuſtitiam Dei, vt etiam ad expletionem, & ſatietatem eius perueniamus. Verùm hîc quæritur, quomodo ſaturari poſſit, qui eſurit & ſitit iuſtitiam: cùm dicat ipſa Sapientia, (Eccl. 24) Qui comedunt me, adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient? Verùm reſpondemus eſſe ſaturitatem, quæ faſtidium ducat, qualis de rebus terrenis accidit, quæ vſu ſuo vileſcunt. Sic enim faſtidimus panem, domum, regionem, cùm illam pauci facimus, & aliam requirimus. Sic nec auarus ſatiatur pecunia, quia non modò faſtidit, ſed pauci partam exiſtimat. Non ſic autem intelligi debet de ſatietate illa cœleſti. Nam quoniam illa ſufficit ad cuiuſque quietem, immò & incomprehenſibilis eſt: ideò tantò magis prouocat eos, qui illa fruuntur. Ratio enim quæ nos inducit vt huius mundi oblectamenta ſenſim pauci faciamus, eſt, quia illorum ad mentem & deſiderium noſtrum minor eſt proportio: cùm tranſitoria ſint illa, mens autem noſtra ſit æterna, nec quieſcat, donec ad maius procedat, id eſt, ad Deum ipſum. Vnde licet exterior hic homo noſter, ſiue animalis appetitus, quamdiu his caret, ad ea moueatur: vbi tamen hæc ipſa poſſederit, in modico oblectatus, ad alia rapitur, non ſua, ſed interni hominis, ſeu ſpiritualis virtute, vt in his quieſcat. Alioquin animalis homo non percipit quæ Dei ſunt. Immortalis igitur anima, allecta caducis à caduca potentia partis animalis, ad ſeſe recurrit, & ſibi conformia appetit. Hæc autem qualia ſunt, niſi quæ ab æterno illo beatitudinis obiecto Deo reſultant? Ex his etiam intelligimus animę noſtræ immortalitatem, quia fluxis non ſatiatur, ſed ita demum ad durabilia procedit, donec ad ipſum, qui æternus eſt, perueniat. Iam cũ immortalis anima æterna appetat, & in his quieſcat, rectè dicuntur tunc *ſaturari* electi Dei, cùm gloria cœleſti perfruuntur. Verùm neque adhuc ſatisfactum eſt quæſtioni propoſitæ, quomodo Sapientia dicat eos, qui illam comederint, adhuc eſurituros, cùm hic electis Dei ſaturitas repromittatur. Dicendum eſt igitur, quòd electi Dei in illa gloria eſurient, & ſaturabuntur, non tamen eo modo, quo hic modò eſurimus, modò ſatiamur. Si quis enim hic eſurit, non dicetur ſimul & ſemel & de eadem re ſaturari: ſed ſatur, ceu faſtidiens cibum vnum, alterum appetit. At verò de eadem gloria hoc cenſetur in electis, quòd ſaturitatem & eſuriẽ adferet: ſaturitatem, inquam, non quæ faſtidium, ſed deſiderij completionem, vt ita dicamus, ſignificet: eſuriem autem, quæ continuum oblectamentum deſignet. Ratio autem ſumitur ab obiecto beatitudinis, quod ibi cibum & potum vocat: non enim illud finitum eſt, aut aliquo termino concluſam vim & ſuauitatem habet, ſicut & hi cibi caduci, qui corporis vſui deſeruiunt, ſed immenſæ & infinitæ virtutis & oblectationis eſt: vnde efficitur, vt nec ei adiunctus appetitus faſtidio ducatur. Satiatur igitur, quia alium ſpiritualem cibum non requirit: eſurit interim & ſitit, quia nullo tædio præſentis boni afficitur. Sunt qui iuſtitiam de Chri-

Quid ſaturari. — *Dionyſius.* — *Greg. Nyſſ.* — *Nulla hic ſatietas eſt.* — *Gr. Nyſſ.* — *Quæ beata fames.* — *Quæſtio.* — *Cur hic nulla ſatietas.* — *Quomodo eſuriũt & ſaturantur ſancti.*

ſto Ieſu interpretantur, quem hic eſurimus & ſitimus per ſpem & feruens deſiderium: vt cum F
Paulo dicant, Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Vbi verò ad gloriam illa peruenerint, vt
Rupertus. eo fruantur, ſaturabuntur: in illo enim omninò quieſcent, qui eſt pax & gloria noſtra. Rupertus lib. 4. in Matth. ad eſuriem pietatis, ſanctimoniæ, & verbi Dei ſuam meditationem transferens: Quòd, inquit, eſurientes & ſitientes iuſtitiam beati ſint, quódque ipſi ſaturabuntur, pro exemplo vel teſtimonio ſunt Prophetæ, & quique timentes Dominum, qui ſub regibus Iſrael, ſub Achab, Ieſabel, & cæteris, qui Prophetas Domini occiderunt, & altaria ſuffoderunt, per loca deſerta diffugientes, & latitantes, egeſtate & fame afflicti ſunt, quorum Helias eſt notiſſimus, qui propter minas Ieſabel fugitans ambulauit in fortitudine vnius cibi 40. diebus, & 40. noctibus. Eſuriebant corporali eſurie propter iuſtitiam, eſuriebant & ſpirituali eſurie ipſam iuſtitiam Chriſtum quem expectabant. Talis erat Helias, quem & Deus curru igneo aſſumpſit, & tranſtulit in locum, vbi non eſuriat neque ſitiat. Itaque electi *ſaturabuntur* G
reſpectu bonorum caducorum huius mundi, quæ non appetent amplius: ſed interim magno affectu, & ſpirituali quadam eſurie, cibo illo æterno perfruuntur. *Beati miſericordes, quia ipſi miſericordiam conſequentur.* Miſericordiam ſubiecit iuſtitiæ, quia iuſtitia ſine miſericordia crudelitas eſt. Ideò vtramque coniungi neceſſe eſt. Prou. 3. Miſericordia & veritas non te deſerant. Pſal. 83. Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi, iuſtitia & pax oſculatæ ſunt. Auguſt. lib. de ſerm. Dom. in monte, cap. 6. Beatos eſſe dicit, qui ſubueniunt miſeris, quod eis ita rependitur, vt de miſeria liberentur. Hieronym. in Matth. Miſericordia non ſolùm in eleemoſynis intelligitur, ſed in omni peccato fratris, ſi alter alterius onera portemus. Hilarius in Matth. In tantum enim Deus beneuolentiæ noſtræ in omnes delectatur affectu, vt miſericordiam ſuam ſit ſolis miſericordibus præſtaturus. Chromatius conc. 1. in cap. 5. Matth. Nemo alteri præſtare poterit, niſi priùs ipſe ſibi præſtiterit. Poſtquàm ergo ſibi miſericordiam impetrauit, ſatietatémque iuſtitiæ, incipit iam dolere de miſeris, incipit iam pro alijs peccatoribus H
exorare, & factus miſericors in omnes etiam inimicos, maiorem ſibi cumulum miſericordiæ huiuſmodi pietate in aduentum Domini præparabit. Et concion. 2. Ita oſtendit, inquit, neminem Dei miſericordiam promereri poſſe, qui non & ipſe miſericors fuerit. Fulgentius lib. 2. de remiſſionib. peccator. cap. 6. Hoc enim, inquit, iuſtus iudex per beatum nobis Apoſtolum Iacobum denunciari præcepit, dicentem, (cap. 2.) Iudicium ſine miſericordia fiet illi, qui non fecerit miſericordiam. Ordo autem continet, vt miſericordiam, quam homo iubetur impendere alteri, priùs exhibeat ſibi, dicente Scriptura, (Eccl. 30.) Miſerere animæ tuæ placẽs Deo. Proinde ſi quis placere Deo non vult, animæ ſuæ miſericordiam denegat. Et qui animæ ſuæ miſericordiam in præſenti ſeculo noluerit donare, nullatenus apud Deum miſericordiã poterit inuenire. Iudicium enim ſine miſericordia fiet illi, qui non fecerit miſericordiam. Ac per I
hoc quod ſubſequenter dicitur, Superexaltat autem miſericordia iudicium, in illo fiet, qui nunc miſeretur animæ ſuæ placens Deo. Ipſe namque Dominus dicit, Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Gregor. Nyſſenus lib. de beatitudinib. hic meditatur nobis Deum media reliquiſſe, quibus ad ipſum perueniamus: quòd nimirùm is, qui iuxta ſui imaginem hominem fecit, omnium bonorum materias atque ſubſidia in natura ſui operis depoſuerit, vt nulla res bona atque honeſta extrinſecus in nos ſeſe ingerat & inſinuet, ſed in poteſtate noſtra ſit vt habeamus quod velimus, tanquam ex cella penuaria, ex natura bonum promentes. Per ſingularia enim & particularia de vniuerſalibus docemur, quòd non alia ratione potiri quis poſſit eorum quæ cupit, niſi ipſe ſibi bonum largiatur. Quamobrem Dominus alicubi dicit ad auditores, (Luc. 17.) Regnum Dei intra vos eſt. & (Matth. 6.) Quicunque petit, accipit, & qui quærit inuenit, & pulſanti aperietur: vt penes nos poteſtas ſit, & K
à noſtro pendeat arbitrio, quum velimus. Ita Gregorius Nyſſen. ex his Domini ſententiis obſeruat relictum homini liberum arbitrium ad bonum, cùm in omnibus beatitudinis gradibus voluntas maximè compenſetur. Si quidem ad voluntatem ſpectant, pauperes eſſe ſpiritu, lugere, eſurire, & ſitire iuſtitiam, miſericordes eſſe: nec de homine coacto hæc vllo modo dici poſſunt. Vnde conſequitur aut nullam eſſe expectandam gloriam, aut relictum eſſe homini liberum arbitrium. Chryſoſtom. hom. 75. ad popul. Antiochen. Quòd autem miſericordes miſericordiam conſequantur, videtur quidem eſſe quædam æqualis retributio: eſt tamen meritis longè diffuſior. Hi namque miſerentur vt homines, miſericordiam verò capiũt ab omnium Deo. Non eſt autem æqualis humana diuináque miſericordia: ſed quantum eſt nequitiæ bonitatíſque diſcrimen, tantum hæc diſtat ab illa. Rupertus lib. 4. in Matthæum. Quòd autẽ miſericordes miſericordiam conſequantur, Abdias ille exemplo ſit, qui miſericors

fuit

Marginal notes: Auguſt. Hierony. *Quid miſericordia.* Hilarius. Chromati'. Fulgẽtius. *Nemo miſericordiã habiturus, qui non miſericordiam fecerit.* Gre. Nyſſ. *Deus non reliquit nos ſine medijs ad ſalutẽ.* *De libero arbitrio.* Chryſoſt. Rupertus. *Exempla miſericordium.*

A fuit in eos qui eſuriebãt & ſitiebant iuſtitiã,fugientes perſecutionẽ regis Achab.Ait e-
nim ipſe ad Helyã,(3.Reg.18.)Nũ indicatũ eſt tibi Domino meo quid fecerim,cũ in-
terficeret Ieſabel Prophetas Domini,quòd abſconderim de Prophetis Domini centũ
viros,quinquagenos & quinquagenos de ſpelũcis,& pauerim eos pane & aqua? Dici-
tur hic fuiſſe terti⁹ ille princeps quinquagenarius,cui pepercit Helyas dicẽti,(4.Re.1.)
Homo Dei,noli deſpicere animã meã,& animã ſeruorũ tuorũ qui mecũ ſunt.Ecce de-
ſcẽdit ignis de cœlo,&deuorauit duos principes quinquagenarios primos,& quinqua-
genos qui cũ eis erãt.Sed nũc obſecro vt miſerearis animæ meæ.Miſericordiã cõſecu-
tuseſt,quia miſericordiã fecerat:nec miſericordiã ſolùm,verũetiã& gratiã Propheticã:
completumq́; eſt in eo illud per Salomonẽ dictum(Prou.22.)Qui pronus eſt ad miſe-
ricordiã,benedicetur.Poſtmodũ enim relicto regis Ochoziæ miniſterio,factus Helyę
B diſcipulus,prophetauit:& hic ille eſſe perhibetur,qui in ordine duodecim Prophetarũ
quartus eſt.Ergo & ab eius exẽplo verè cõſtat, quòd & miſericordes miſericordiã cõ-
ſequentur , & verũ apparet,quod tandẽ à Chriſto dicitur,(Matt.10.)Qui recipit Pro-
phetã in nomine Prophetæ,mercedẽ Prophetæ accipiet.Greg. Nyſſ.lib.de beatitud.p Greg. Nyſ.
miſericordiã,illã etiã gloriã,quę nobisin futuro repoſita eſt,intelligi docet.Ita nõ ſolũ
hoc in ſeculo miſericordiã colligunt,qui miſericordiã operantur,ſed & in futuro.Sa-
reptana excipiens Helyã,miſericordiã conſecuta eſt in ſuſcitato filio:Loth ab excidio
ereptus eſt,quia Angelos excepit hoſpitio:Sunamitis filiũ impetrat,quia Prophetã He
liſeũ domi excepit,& aluit.Magna & præclara ſunt huius rei exẽpla. Sed & potior eſt
illa,quæ nobis in futuro reponitur miſericordia.Dicitur autẽ miſericordia, tùm q̃ nõ
ſint cõdignæ paſſiones huius tẽporis ad futuram gloriã quæ reuelabitur in nobis:vnde
C nõ ex cõdigno,ſed ex congruo miſerationũ & promiſſionũ ſuarũ,Deus electis fœlici-
tatẽ repẽdet. Adiicit autẽ Greg.Nyſſ. Nã ſi Deus miſericors à diuina ſcriptura nomi- Idẽ Nyſſ.
natur,quod autẽ verè beatũ iudicandũ ſit,id Deitas eſt.perſpicuũ fuerit quid ex cõſe-
quenti intelligatur,videlicet ſi ex hominibus aliquis exiſtat,qui miſericors ſit,beatitu-
dine diuina dignus habeatur:quippè cũ id aſſecutus ſit, quo numẽ diuinũ denomina-
tur.Pſ.114.Miſericors Dominus & iuſtus,& Deus noſter miſeretur . *Beati mundo corde,
quoniã ipſi Deũ videbũt.*Vbi oſtẽdit,quomodo ſe homo ad diuitias,quomodo ad Dei iu-
ſtitiã habeat,vt toto ſpiritu diuitias ſpernat,iuſtitiã amplectatur: addidit quomodo ad
externa iſta.i.huius mũdi illecebras,& conſciẽtiæ noſtræ reatũ , ſeu ꝓximorũ peccata,
nimirũ vt ea lugeamus:quarto demũ loco humanitatẽ & mãſuetudinem ad proximũ,
etiã & miſericordiã cõmendauit:iã aſſignat quæ intimã hominis partẽ attingũt.Chro- Chromat.
D matius conc.1.in cap.5.Matt.Planè.ſ.mundo corde ſunt,qui pauperes ſpiritu, qui mi- *Qui mundo corde.*
tes,qui lamẽtati peccata,qui iuſtitia refecti,qui miſericordes,in aduerſariis quoq; tam
ſyncerũ & lucidũ cordis oculũ gerunt,vt ſine aliqua malitiæ lippitudine,inacceſſibilẽ
Dei claritatẽ ſine impedimento conſpiciãt. Mũditia enim cordis, & cõſcientiæ puri-
tas nullã nubẽ ad intuendũ Dominũ patietur.Et conc.2.Hos mundo corde eſſe ſigni- Idẽ Chro.
ficat,qui depoſita ſorde peccati,ab omni ſe carnis inquinamento purgauerint , & per
opera fidei atq; iuſtitiæ Deo placuerint,ſecundũ quod Dauid in Pſ.(15)teſtatur,dicẽs:
Quis aſcẽdet in montẽ Domini,aut quis ſtabit in mõte ſancto eius?Innocẽs manibus,
& mundo corde,qui non accepit in vano animã ſuã.Vnde & ipſe Dauid ita precatur,
(Pſ.50.)Cor mundũ crea in me Deus,& ſpiritũ rectũ innoua in viſceribus meis. Hier. Hierony.
in Matt.Mundo corde ſunt,quos non arguit conſcientia vlla peccati.Mundus(Deus)
E mundo corde conſpicitur:templũ Dei non poteſt eſſe pollutũ.Hilarius in Matt.Nihil Hilarius.
enim pollutum & ſordidũ ad occurſum diuinæ claritatis inſiſtit , & ad conſpectũ Dei
obſoletæ mentis acies hebetatur:eos.ſ.& viſui & auditui Dei eſſe patentes,quibus per *Purganda*
animi nitorẽ,ac vitæ puritatẽ poteſtas eius ſit contuendi.Ita Hilarius admonet,hic ſpi *mẽs his qui*
ritualiter videri Deũ,ſi quæ eius ſunt,libenter videamus & audiamus. Vt enim primũ *Deũ in ſcri-*
oculos purgamus,quã ſolẽ intueamur,ita primũ conſcientia per pœnitentiã mundãda *pturis vi-*
eſt,vt & Dei verbũ,cæteraq́; eius in nos beneuolẽtiæ ſymbola amplectamur. Baſil. in *dere volũt.*
Epiſt.de vita ſolitaria:Quẽadmodũ,inquit,in cera quis ſcribere non poteſt,niſi chara- Baſilius.
cteres impreſſos antè deleuerit:ſic nec anima diuina dogmata deguſtare,niſi priſtinos
ex animo mores penitùs diſtraxerit. Auguſt.lib.de ſerm.Domini in mõte, cap.7. Quã Auguſt.
ergo ſtulti ſunt,qui Deum iſtis exterioribus oculis quærũt, cùm corde videatur, ſicut
&alibi ſcriptum eſt,(Sap.1.)In ſimplicitate cordis quęrite illum.Hoc eſt enim mundũ

cor, quod ſimplex eſt: & quemadmodum lumen hoc videri non poteſt, niſi oculis mū- F
Rupertus. dis, ita nec Deus videtur, niſi purgentur interiores oculi. Rupert. lib. 4. in Matt. Daniel
Exempla. & ſocij eius pro exemplo ſunt. Studium eius vt eſſet mūdo corde, ex eo cognoſcimus,
quod ſcriptum eſt, (Daniel. 1.) Propoſuit autem Daniel in corde ſuo, ne pollueretur de
menſa regis, & de vino potus eius: & rogauit Eunuchorum præpoſitum ne cōtamina-
retur, & dixit: Tenta nos obſecro diebus decem, &c. Pueris autem his dedit Deus ſciē-
tiam & diſciplinam in omni verbo & ſapientia: Danieli autem intelligētiam omnium
viſionum & ſomniorum. Inter cætera quæ vidit ille mundo corde, maximum & pul-
cherrimum eſt, quòd Deum vidit, quomodo à mortali homine videri potuit. Aſpicie-
bam (inquit cap. 7.) donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit: veſtimentū eius
quaſi nix candidum, & capilli capitis eius quaſi lana munda. Aſpiciebā, & ecce in nu-
bibus cœli quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit, & in G
conſpectu eius obtulerūt eum: & dedit ei poteſtatem, & honorē, & regnum: & omnes
populi, tribus & linguæ ſeruient ipſi. Qui adhuc viuens & mortalis, ſic propter cordis
Auguſt. mundiciē vidit Deum, quomodo vel quàm fœliciter poſt hāc vitam videt eū? Auguſt.
Deus non cognoſcitur ab impuris. to. 6. lib. contra Epiſt. Manichæi, cap. 42. Non enim eos oculos ad illud bonum cernē-
dum præparari oportet, quibus cernitur lux iſta diffuſa per locos, & nō vbiq; integra:
verùm illum aſpectum, aciemq; purgemus, quo cernitur, quantū in hac vita licet, quid
ſit iuſtum, quid pium, quæ ſit ſapientiæ pulchritudo. Quæ quiſq; cernit, præponit lon-
gè omnium localium ſpatiorum plenitudini, & ſentit, vt iſta cernat, non per locorum
ſpatia diffundi mentem ſuam, ſed incorporea potentia ſtabiliri. Cui aſpectui quoniam
multùm inimica ſunt phantaſmata, quæ carnali ſenſu tracta imaginariè cogitatio no-
ſtra verſat & continet, deteſtamur iſtam hæreſim, quæ ſuorum phantaſmatum fidē ſe- H
cuta, & diuinam ſubſtantiam per locorum ſpatia, quamuis infinita, velut informē mo-
lem diſiecit, atque diffudit, & eam ex vna parte trūcauit, vt inueniret locū malo: quod
videre non potuit non eſſe ſecundum naturam, ſed contra naturam: & ipſum malū tā-
ta ſpecie & formis & pace partium in ſingulis naturis vigente decorauit, quæ ſine his
bonis nullam poterat cogitare naturam, vt ea mala, quæ ibi reprehēdit, innumerabiliū
Tho. Aqu. bonorum copia ſepeliantur. Thomas Aquinas lib. Comment. in Matth. Quæritur au-
Quomodo Deus videri poſſit. tem, inquit, quomodo Deus videri poſſit. Habemus enim, quòd Deus videri non po-
teſt. Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam. Et ne aliquis diceret, quòd quamuis nullus vi-
deat in præſenti, videbit in futuro: Remouet hoc Apoſtolus, 1. ad Tim. vlt. Lucem ha-
bitat inacceſſibilem, quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt. Sed ſciēdum, I
An Deus videatur per eſſentiam. quòd ſecundum hoc ſunt diuerſæ opiniones. Aliqui enim poſuerunt, quòd per eſſen-
tiam nunquam Deus videatur, ſed in aliqua refulgētia ſuæ claritatis. Sed hoc reprobat
Gloſſa ſuper illud Exod. 23. Non videbit me homo, & viuet, propter duo. Primò, quia
Gloſſa. hoc repugnat authoritati ſacræ ſcripturæ, 1. Ioā. 3. Videbimus eū ſicuti eſt. Itē 1. Cor. 13.
Videmus nunc per ſpeculū in ænigmate, tunc autē facie ad faciē. Itē rationi: quia bea-
titudo hominis eſt vltimū bonū hominis, in quo quietatur deſideriū eius. Naturale au-
tem deſideriū eſt, quòd homo vidēs effectus, inquirat de cauſa. Vnde etiam admiratio
Philoſophorū fuit origo Philoſophiæ: quia videntes effectus admirabantur, & quære-
bant cauſam. Illud ergo deſideriū non quietabitur, donec perueniat ad primā cauſam,
quæ Deus eſt: ſcilicet ad ipſam diuinam eſſentiam. Videbitur ergo per eſſentiam. Alij
plus etiā errauerunt ponentes contrariū: quia dixerūt, ꝙ non videbimus ſolùm oculo K
mentis, ſed etiā corporis, eſſentiā Dei: & ꝙ Chriſtus videt oculo corporali eſſentiā di-
uinā. Sed hoc non cōuenit: quod patet primò ex authoritate quæ hîc ponitur: quia nō
diceret, *Beati mundo corde*, ſed, beati qui habēt mundos & puros oculos. Ergo dat intelli-
gere, quòd nō videtur niſi corde. i. intellectu. Sic enim accipitur hîc cor, ſicut & Eph. 1.
Illuminatos oculos cordis veſtri. Secundò, quia ſenſus corporis non poteſt niſi in ſuū
obiectum. Si autē dicatur quòd tunc habebit maiorem potentiā, dicendum ꝙ tunc nō
eſſet viſio corporalis: quia oculus corporalis nō videt niſi colores, eſſentiam autem per
Auguſt. accidens, ſecundū Auguſt. lib. vlt. cap. 19. de ciuit. Dei. Sicut cū video viuēs, poſſumus
Triplex reſolutio quomodo Deū nemo vidit. dicere ꝙ video vitā, in quantū video quædā indicia, quibus indicatur mihi vita ſua: Ita
erit in viſione diuina, quia tāta erit fulgētia in cœlo nouo & terra noua & corporibus
glorificatis, ꝙ per iſta dici poterimus videre Deū quaſi oculis corporalibus. Ergo *Beati
mūdo corde*, &c. Soluitur ergo illud, Deū nemo videbit vnquā, tripliciter. Primò, quia nō
viſione

A viſione comprehenſiua: ſecundò, oculis corporalibus: tertiò, in hac vita: quia ſi alicui datum fuerit, quòd viderit in hac vita Deum, hoc fuit, quia taliter alienatus eſt, & eleuatus ſupra ſenſus corporales. Auguſtin. tom. 2. Epiſt. 110. de videndo Deo. Ita, inquit, euidenter oſtēdit Chriſtus, non ſolùm Patris diuinitatem, ſed nec Filij quidem, & Spiritus ſancti, quæ vna in Trinitate natura eſt, poſſe oculos mētis aſpicere, cùm ait, *Beati mundo corde*. Beatiſſimus quoque Athanaſius Alexand. Epiſcopus, cùm ageret aduerſus Arrianos, qui tātummodò Deum patrem inuiſibilem dicunt, Filium vero & Spiritum ſanctum viſibiles putant, æqualem Trinitatis inuiſibilitatem ſcripturarum ſanctarum teſtimoniis, & diligentia ſuæ diſputationis aſſeruit: ſimul quoque Deum non eſſe viſum, niſi aſſumptione creaturæ: Secundum autem Deitatis proprietatem omninò Deum eſſe inuiſibilem, id eſt, Deum Patrem & Filium, & Spiritum ſanctum, niſi in- Auguſt. Athanaſ.

B quantum mente & ſpiritu noſci poteſt. Gregorius Nanz. etiam ſanctus Epiſcopus Orientalis, apertiſſimè dicit, Deum natura inuiſibilem, quando patribus viſus eſt, ſicut Moyſi, cum quo facie ad faciem loquebatur, alicuius cōſpicabilis materiæ diſpoſitione aſſumpta, ſalua ſua inuiſibilitate, videri potuiſſe. Hoc eſt etiam quod noſter dicit Ambroſius ſuper Lucam cap. 1. Patrem & Filiū & Spiritum ſanctum ea ſpecie videri, quam voluntas elegerit, non natura formauerit: vt & illud verum ſit Ioan. 1. quòd Deū nemo vidit vnquam: quæ vox Domini ipſius Chriſti eſt: Et quem nemo hominum vidit, nec videre poteſt: quæ vox Apoſtoli, immò vox per Apoſtolum Chriſti eſt: & illa non repudientur teſtimonia ſcripturarum, quibus Deus viſus eſſe narratur, quia & inuiſibilis eſt per propriam Deitatis naturam, & cùm vult, videri poteſt per aſſumptam, Greg. Nāz. *Qua ſpecie videatur Deus.* Ambroſ.

C ſicut placuerit, creaturam. Porrò ſi natura ipſius eſt inuiſibilis, ſicut incorruptibilis, nō mutabitur vtique in futuro ſeculo illa natura, vt de inuiſibili viſibilis fiat: quia neque poterit de incorruptibili corruptibilis fieri. Simul enim & incommutabilis eſt. Et vtrique naturam eius cōmendauit Apoſtolus, cùm duo iſta ſimul poneret, dicens, 1. Tim. 1. Regi autem ſeculorum inuiſibili, incorruptibili, ſoli Deo honor & gloria in ſecula ſeculorum. Vnde non audeo ego iſta diſtinguere, vt dicam, incorruptibili quidem in ſecula ſeculorum, inuiſibili autem non in ſecula ſeculorum, ſed tantùm in hoc ſeculo. Verùm quia nec iſta teſtimonia falſa eſſe poſſunt, *Beati mundo corde, quoniā ipſi Deum videbunt*: & ſcimus quia cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eū ſicuti eſt: negare non poſſumus filios Dei viſuros Deum, ſed ſicut videntur inuiſibilia, ſicut ſeipſum oſtenſurum promittebat, qui hominibus apparebat in carne viſibilis, quando dicebat, Et ego diligam eum, & oſtendam meipſum illi, cùm ante oculos hominum *Deus immutabilis.* *Concluſio quomodo Deus videatur à beatis.*

D conſpicuus loqueretur. Vnde autem inuiſibilia videntur, niſi oculis cordis? De quibus paulò antè dixi quid Hieronymus ſenſerit ad videndum Deum. Hinc eſt etiam quòd memoratus Mediolanenſis Amb. Epiſc. in ipſa reſurrectione dixit nō facile eſſe videre Deum, niſi iis qui mundo corde ſunt: & ideò ſcriptum eſſe, *Beati mūdo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*. Quantos beatos, inquit, iam numerauerat, & tamen eis vidēdi Deū non promiſerat facultatem? Idem Epiſt. 112. Non quia Dei plenitudinē quiſquā non ſolùm oculis corporis, ſed vel ipſa mente aliquando comprehenderit. Aliud enim eſt videre, aliud eſt totum videndo comprehendere. Aliquando quidē id videtur, quod præſens vtcunque ſentitur: totum autem cōprehenditur vidēdo, quod ita videtur, vt nihil eius lateat videntem, aut cuius fines circunſpici poſſunt, ſicut te nihil latet præſentis volūtatis tuæ. Circunſpicere autem potes fines annuli tui. Sed & Plotinus Philoſophus ex Ambroſ. *Deus inuiſibilis.*

E Platone partim in Timæo, partim in Parmenide, Deū ſummū omniū creatorem, quē nos verū Deū dicimus, ſic prædicari aſſerit, vt ſcribit Auguſt. lib. 9. cap. 16. de ciu. Dei: quòd ipſe ſit ſolus, qui nō poſſit penuria ſermonis humani quauis oratione vel modicè cōprehendi. Vix autē ſapientibus viris, cū ſe vigore animi, quantū licuit, à corpore remouerint: Intellectū huius Dei id quoque interdū velut in altiſſimis tenebris rapidiſſimo coruſcamine lumen candidū intermicare. Cypr. in Præfat. lib. de Cardin. operib. Chriſti ad Corneliū Papā: Cordi igitur noſtro, inquit, ſe offert Deus, & aliquid ſui luminis infundit inuitans & prouocans. Niſi enim aliquo modo ſentiretur, nec appetendi, nec inquirēdi ſpes eſſet vlla aliqua, vel facultas: ſed quia ex parte ſentitur, admirationi eſt odor ille & ſapor, nullā cū carnalibus dulcedinibus habens ſimilitudinē, & per omnia ſuauitate differēs: eoq; deſideratur copioſius, quo cætera delectamēta excedit. Deſideriū autē inquirētes purificat, & purificatio excluſis enormitatibus ad formā Dei prouehit Auguſt. Cyprian. *Quomodo corde videatur.*

aſcēdens,atque in opere ſuo imago & ſimilitudo Dei multis laborioſiſq́ue progreſſio- F
nibus & incrementis propriam ſibi demum indicat dignitatem. Verū ſi tantùm mundi
corde Deum viſuri ſunt,quomodò fit vt Iob cap.1. dicatur Sathā coram Deo ſtetiſſe?
Greg. Papa. Greg. Papa lib.2. Mor. in Iob. cap.3. Et hoc,inquit,quòd Sathan affuiſſe corā Domino
dicitur,in graui nobis queſtione verſatur. Sathan enim,qui mūdo corde eſſe nō poteſt,
quomodo videndo Domino affuiſſe poteſt? Sed intuendum quòd affuiſſe coram Do-
mino,non autem vidiſſe Dominū perhibetur. Venit quippè vt videretur,non vt vide-
ret. Ipſe in conſpectu Domini,non autem in conſpectu eius Dominus affuit: quia vis
diuina,quæ intuendo penetrat omnia,non ſe videntem immundum ſpiritum vidit: ſi-
cut cæcus cùm in ſole conſiſtit,ipſe quidem ſolis radiis perfunditur,ſed tamen lumen
non videt,quo illuſtratur. Quia enim & ipſa quæ Deum fugiunt, latere non poſſunt,
Septima dum cunctanuda ſint ſuperno conſpectui,Sathan affuit abſens præſenti. *Beati pacifici,* G
beatitudo. *quoniam filij Dei vocabuntur.* Thomas Aquin. in Matt. Ponitur ſeptima beatitudo: & ſicut
Tho. Aqu. dictum eſt, virtutes ad optimū diſponentes,diſponunt ad duo, ſcilicet ad viſionē Dei,
& dilectionem. Et ſicut munditia cordis diſponit ad viſionem Dei,ita pax ad dilectio-
nem Dei diſponit: quia filij Dei nominamur,& ſumus. Et ſic diſponit ad dilectionem
proximi: quia ſicut dicitur, 1. Ioan. 4. Qui odit fratrem ſuum quem videt, Deum quem
Hilarius. non videt,quomodo poteſt diligere? Hilarius in Matth. Neque enim aliter tranſire in
nuncupationem familiæ Dei licebit,niſi obliuione eorum aſſumpta,quibus poſſimus
Hierony. offendi,fraternæ inuicē charitatis pace viuamus. Hieronymus in Matth. Pacifici ſunt,
qui primùm in corde ſuo,deinde & inter fratres diſſidentes pacem faciūt. Quid enim
Auguſt. prodeſt alios per te pacari,cùm in tuo animo ſint bella vitiorū? Auguſt. lib.1. de ſerm.
Domini in monte,cap.8. In pace perfectio eſt,vbi nihil repugnat: & ideò filij Dei paci- H
fici,quoniā nihil in his reſiſtit Deo,& vtiq; filij ſimilitudinē patris habere debent. Paci
fici autē in ſemetipſis ſunt,qui omnes animi ſui motus cōponentes,& ſubiiciētes ratio
ni,id eſt,menti & ſpiritui,carnaléſque cōcupiſcentias habentes edomitas, fiunt regnū
Dei. In quo ita ordinata ſunt omnia,vt id quod eſt in homine præcipuum & excellēs,
hoc impetret cæteris non reluctantibus,quæ ſunt nobis,beſtiiſq́ue communia: Atque
idipſum quod excellit in homine,id eſt,mens & ratio,ſubiiciatur potiori: quod eſt ip-
ſa veritas,vnigenitus filius Dei. Neque enim imperare inferioribus poteſt, niſi ſupe-
riori ſe ipſe ſubiiciat. Et hæc eſt pax,quæ datur in terra hominibus bonæ voluntatis:
Qui pacifici. hæc vita conſummati perfectiq́ue ſapientis. De huiuſmodi regno pacatiſſimo & or-
dinatiſſimo miſſus eſt foras princeps huius ſeculi, qui peruerſis inordinatiſq́ue domi-
Chromati⁹ natur. Chromatius Conc.1. in cap.5. Matth. Magna dignitas paci ſtudentium, cùm fi- I
liorum Dei appellatione cenſentur. Bona quidem & hæc pacificatio,quæ fit inter fra-
tres propter ſubſtantiam ſeculi litigantis,aut per vanā gloriam,aut ſimultates. Sed par
ua hæc merces,quia dixerat Dominus in exemplum noſtri: Quis me conſtituit iudi-
cem,aut diuiſorem ſuper vos? Iam enim præmiſerat, Ablata tua ne repetas, Leuit.12. &
alio loco: Quomodo poteſtis credere,gloriam ab inuicem accipientes? Potior ergo &
ſublimior pacificatio intelligenda eſt à nobis: illam dicam,qua homines Gentiles,qui
inimici ſunt Dei,per inſtantiam doctrinæ adducuntur ad pacē,qua peccatores emun-
dantur,& Deo per pœnitentiam reconciliantur,qua rebelles hæretici corrigūtur, qua
Idem. Eccleſiæ diſcordes ad vnitatem pacemq́ue reformantur. Idem Conc.2. in 5. cap. Matt.
Pacifici ſunt,qui à diſſenſionis & diſcordiæ ſcandalo ſeparati, dilectionem charitatis
fraternæ & pacem Eccleſiæ ſub Catholicæ fidei vnitate cuſtodiunt. Quam pacem tu- K
endam diſcipulis ſuis Dominus in Euangelio particulariter cōmendat, dicendo Ioā.
14. Pacem meam do vobis,pacem meam relinquo vobis. Quam pacē Dominum Ec-
Quæ ſit ve- cleſiæ ſuæ daturum Dauid antè teſtatus eſt,dicens Pſ.84. Audiā quid loquatur in me
ra pax. Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem ſuam: & ſuper ſanctos ſuos, &
in eos qui conuertuntur ad cor. De qua pace cuſtodienda Apoſtolus commonet,
Epheſ.4. dicens: In omnibus ſeruantes veritatem ſpiritus in vinculo pacis. Et iterum
Philip.4. Pax Dei quæ ſuperat omnem intellectum,cuſtodiat corda veſtra & corpora
v à malo. Nihil enim tam neceſſarium ſeruis Dei, tam ſalutare Eccleſiæ, quàm cha-
ritatem ſeruare, quàm pacem diligere, ſine qua Deum videri non poſſe, ad He-
bræos Apoſtolus docet, dicēdo: Ante omnia diligite pacē,ſine qua nullus noſtrū Deū
videre poterit. Vnde (Heb.12.) omni ſtudio & deuotione pacem Eccleſiæ nos ſeruare
conuenit,

A conuenit,& eos qui à pace diſſentiunt,ad Eccleſiæ charitatem,quantum in nobis eſt, pacis ac fidei ſtudio reuocare,exemplo Prophetæ, qui ait Pſal. 119. Cum his qui oderant pacem, eram pacificus: cùm loquebar illis,impugnabāt me gratis.Meritò & in Euangelio,in exultatione Angelorum natiuitatem Domini nunciantium,hæc vox ſancta repetitur,Luc.2.Gloria in altiſſimis Deo,& pax in terra, hominibus bonæ voluntatis.De qua pace & Dauid retulit,Pſ.118.Pax,inquit,multa eſt diligentibus te,& non eſt illis ſcandalum.Et Eſaias ſimiliter:Et ponam in multa pace filios tuos, & in æquitate ædificaberis. Si enim ad hoc filius Dei carnem ſuſcipere, & pati dignatus eſt, vt pacificaret nos Deo per ſanguinem crucis ſuæ, vtique ſecundum quod Apoſtolus retulit Coloſſ. 1. per omnia pacifici eſſe debemus, vt verè ipſum Deum pacis in nobis habere mereamur.Hoc enim ſcriptum eſt,Pſal.75.Factus eſt in pace locus eius,& habitatio eius in Syon.

B Et ſic verè non ſolū filij Dei erimus,ſed & hæredes Dei,cohæredes autem Chriſti.Hoc enim Apoſtolus retulit, Rom. 8. Si filij, inquit, Dei, & hæredes Dei,cohæredes autem Chriſti.Greg. Nyſſ.lib.de beatitud.Quinam ſunt hi igitur qui pacifici vocantur? Imitatores humanitatis diuinæ, qui id, quod proprium diuinæ bonitatis eſt, in ſua vita oſtendunt. Tollit, & ad nihilum redigit bonorum largitor & dominus, quicquid extra naturam boni, & à bono alienum eſt. Hoc etiam tibi præſcribit opus & officium,eiicere odium,finire bellum, abolere inuidiam, exterminare pugnam,tollere ſimulationem,extinguere extrinſecus in corde virtutem,introducere quæcunque ſubductis contrariis ex aduerſo conſiſtunt. Vt enim recedentibus tenebris lux ſuccedit, ita etiam in locum horum cuiuſlibet ſpiritus fructus ſuccedit, dilectio,gaudium,pax, benignitas, animi lenitas,vniuerſus ab Apoſtolo bonorum numerus collectus. Gr. Nyſſ.

C Quomodo igitur non beatus eſt diuinorum donorum diſtributor ac diſpenſator? Imitatur Dei numerum, qui diuinam munificentiam ſua beneficentia exæquat: Fortiſan autē nō ad alienū duntaxat bonum beatitudo ſpectat.Sed opinor propriè pacificum appellari,qui eam quæ intra ipſum eſt,ſeditionem carnis & ſpiritus,atque inteſtinum naturæ bellum ad pacificam concordiam & conſenſum adducit, vbi corporis lex, quæ legi mentis repugnat,nō amplius exercebitur,ſed ſubiugata meliori regno,miniſtra diuinorū præceptorū exiſtet.Rupert.lib.4.in Matt.Pacificos interpretatur,ſacri Euāgelij miniſtros,de quibus nimirū dicitur apud Eſaiā:Quā pulchri ſuper mōtes pedes euangelizātis pacē.Nā ipſi ſunt,inquit,& fuerunt primi pacifici,& miniſtri perfectæ pacis,vtique pacis inter ſe & omnes homines. Rupertus.

D Quomodo inter ſe & omnes homines? Videlicet eo modo,ſicut cętera omnia reliquerant,ſequēdo principē pacis,ita vt amara materialia cūcta belli vaſa de manibus illis excuteret idē princeps pacis,dicēdo ad vnū,vel primū ex eis Petrū: Conuerte gladiū tuū in locum ſuū. Nuſquā omninò deinceps arma bellè attrectauerunt,niſi gladiū illum,gladiū ſpiritualē,qui eſt ſermo Dei viuus & efficax,& penetrabilior omni gladio ancipiti.Apoc.16. *Filij Dei vocabuntur*.i.erūt,agnoſcētur,& habebūtur,ſiue id fiat à Deo ipſo,ſiue ab illis, qui ſpiritu Dei præditi filios Dei verè agnoſcūt.Hebraiſmus eſt. Gen. 21. In Iſaac vocabitur tibi ſemē.Quod Paulus Rom.9.ſic exponit:Neque qui ſemē ſunt Abrahæ,omnes filij,ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen:id eſt, non qui filij ſunt carnis,hi filij Dei,&c. Et pro eo quod Mattheus cap.21.dicit,Domus orationis vocabitur,Lucas cap.19.habet,Domus orationis eſt. Albertus Magnus in Matth. Alb. Mag.

E Filiatio autem Dei,aſſimilationem noſtram importat ad Deum:& hæc perfectè non manifeſtabitur niſi in futuro.Et hoc eſt quod dicitur 1.Ioan.3.Nunc filij Dei ſumus:ſed nondū apparuit quid erimus. *Quid filiatio.* Scimus enim quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt. quaſi dicat: Nunc quidem filij ſumus per adoptionis gratiā: ſed hoc quod ex ipſa filiatione erimus in gloria filiorum, nondum apparuit. Et hæc cùm apparuerit,ad ſimilitudinē Dei nos prouehet in gloria patris cœleſtis:& tūc videbimus eū ſine medio ſicuti eſt,& ipſa viſio nos lumine diuino implebit,& filios ſimiles patris efficiet. Sicut cryſtallus cū ſoli opponitur,ſtatim ex lumine impletur, ſimilis ſoli quaſi filius ſolis efficitur: ita filij gloriæ ſimiles patri efficiētur in lumine patris,quo implebūtur.Vnde Ro.8. Expectatio creaturæ reuelationē filiorum Dei expectat:quoniā & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorū Dei.Creaturam vocat hominē,aliquid cōuenientię habēs cum omni creatura. Et hoc præmiū paci debetur: quia etiam pax nō eſt, niſi de bono diuino omnia noſtra obtinenti,& ad pacē deducēti in cōcordia & vnitate

omnium virium Deo perfruendum. Sic enim in pace factus eſt locus eius. Et illa quæ F
ſurſum eſt Hieruſalem, viſio pacis, libera eſt, quæ eſt mater noſter. Gal. 4. Tunc enim
fines noſtros, quo ad omnes vires ponet pacem: & adipe frumenti æternæ dulcedinis
per fruitionem nos ſatiabit. *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ip-*
Octaua *ſorum eſt regnum cœlorum.* Hæc octaua beatitudo deſignat perfectionem omnium præ-
beatitudo. cedentium, inquit Thomas in Matth. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in monte,
Tho. Aqu. August. cap. 8. Nam pace intrinſecus conſtituta atque firmata, quaſcunque perſecutiones, ille
qui foras miſſus eſt, forinſecus excitauerit, auget gloriam quæ ſecundum Deum eſt,
non aliquid in illo ædificio labefactans, ſed deficientibus machinis ſuis innoteſcere
Greg Nyſſ. faciens, quanta firmitas intus extructa ſit. Gregorius Nyſſ. libr. de beatitudinibus.
Ecce, inquit, finis & euentus diuinorum certaminum, & propter Deum ſuſceptorũ
Conſummata perfectio. periculorum, laborum remuneratio, ſudorum præmium, quo regnũ cœlorum athletæ G
conſequuntur. Hęc eſt hominis conſummata perfectio, ſi ſe non ſinat tribulationibus
abſtrahi, ſed quantæcunque illæ ſint, conſtans in Deo permaneat. Eccl. 27. Vaſa figuli
Hierony. probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis. Hieron. in Matt. Ideò hîc cõſi-
Chromati⁹ dera, ꝙ octaua veræ circũciſionis beatitudo martyrio terminatur. Chromatius Cõc. 2.
in Matt. Nec immeritò ſanè eſuriendã ac ſitiendã iuſtitiã Dominus ſuprà memorauit,
cuius deſiderio in tantum ſitire nos decet, vt propter eã & perſecutionẽ mundi, & pœ-
nas corporis, & ipſam mortẽ contẽnere debeamus. In qua ſignificatione martyres ma-
ximè declarãtur, qui propter iuſtitiã, fidem & nomen Chriſti, perſecutiones in ſeculo
ſuſtinẽt: quibus ſpes magna promittitur. Eludit igitur Chriſtus hoc ſuo axiomate, corũ
omnium ſententiam, qui infœlicitati deputant tribulationes & perſecutiones huius
Lactãtius. ſeculi. Lactantius lib. 3. c. 8. congerit multas Philoſophorum de beatitudine ſentẽtias: H
quòd alij in voluptate, alij etiam in doloris carentia fœlicitatem cõſtituerint. Quòd ſi,
vt Cynici exiſtimarunt, priuatio doloris ſummum bonum eſt, quãtò cunctis homini-
bus beatiora erunt animalia? Ideò ſcribit Paulus, 1. Cor. 15. attendens aliam beatitudi-
nem, quàm præſentẽ: Niſi mortui, inquit, reſurgunt, infœliciores ſumus omni animan-
te. Quid vetabit, ne & plantas & lapides fœlices dicamus, quæ ſimul cum ſenſu carent
Cicero. & dolore? Ariſtippus Socraticus, vt ſcribit Cicero lib. 2. Quæſt. Tuſculan. non dubita-
uit dolorem ſummum malum dicere. Econtrà verò Zeno Stoicus omninò malũ eſſe
negauit. Aut enim nulla virtus eſt, aut ſepeliendus eſt dolor. Glorioſum eſt vtique pro
Domino pati. Minos, itemque Lycurgus, Cretenſem laboribus erudierunt iuuentutẽ,
vænando, currendo, eſuriendo, ſitiendo, algendo, æſtuando. Philip. 1. Vobis autem do-
natum eſt pro Chriſto, non ſolùm vt credatis in eum, ſed etiam vt pro illo patiamini, I
idem certamen habentes, quale & vidiſtis in me, & nunc audiſtis de me. 2. Tim. 3. O-
Chromati⁹ mnes qui piè volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionẽ patiuntur. Chromatius Cõc.
Inuidia 1. in cap. 5. Mat. Nõ enim eſt dubiũ, fratres, quia bono facto comes eſt ſemper inuidia.
virtutis inimica. Nã ſalua perſecutorũ crudelitate, vbi cœperis rigidã tenere iuſtitiam, inſolentiam re-
percutere, incredulos ad pacem Domini conuocare: vbi cœperis denique à mundanis
hominibus & erroneis diſcrepare, ſtatim perſecutiones oriuntur. Neceſſe eſt ſurgant
odia, æmulatio laceret. Sic denique ad illum ſummum gradum, ad ipſum caput & fa-
ſtigium ſuos Chriſtus auditores adducit, non tantùm vt ſuſtineãt patiendo, ſed etiam
Alb. Mag. vt moriendo congaudeant. Alb. Magnus in Matt. Sed cùm actio perſecutio ab alio ſit,
& illud quod ab alio eſt, ſecundum quod tale eſt, non ſit laudabile vel meritorium: vi-
detur malè collocata beatitudo in eos, qui perſecutionem ab aliis illatam tolerant. Et K
ad hoc dicendum, quòd licet paſſio ſit effectus illatioque actionis, ſecundum quod eſt
ab agente: tamen ex parte ſuſcipientis requiritur tolerantia volũtaria, & æquanimitas,
interiores animæ actiones. Et in his propter difficultatem maximum collocatur meri-
tum, & tanto maius, quanto ſecũdum naturam ſumus infirmiores. 2. Cor. 12. Virtus in
infirmitate perficitur. Apoc. 2. Scio opera tua, & laborem tuum, & patiẽtiam tuam: &
quia non potes ſuſtinere malos, & patientiã habes, & ſuſtinuiſti propter nomen meũ.
Pro iuſtitia pati, quid. Ideò beatitudo repromittitur non ſimpliciter perſecutionem patienti, ſed ei qui pati-
tur *propter iuſtitiam.* Euthymius in Matth. iuſtitiam hîc vniuerſaliter omnem virtutem
nominauit. Idem habet Theophilact. & Chryſoſt. Hilarius iuſtitiam pro Chriſto & e-
Euthym. Hilarius. ius veritate ſumit. Et ille vtique factus eſt in ſe credentibus iuſtitia. Perfecta poſtremũ
beatitudine eos muneratur, inquit, quibus omnia pro Chriſto pati affectus eſt: quia ip-
ſe

A ſe iuſtitia eſt. Theophilact. in Matth. Nō ſoli autem martyres, ſed & multi perſecutio- Theophil.
nem patiuntur, quia iuuant iniuria afflictos, & in ſumma omnem virtutem fouent. Iu-
ſtitia enim omnis virtus eſt. Fures autem & homicidæ, tametſi etiam ipſi perſecutionē
patiantur, non ſunt tamen beati. Quia, vt ſcribit Auguſt. pœna non facit martyrē, ſed Auguſt.
cauſa. 1. Pet. 2. Hæc eſt gloria, ſi propter conſcientiam ſuſtinet quis triſtitiam patiens
iniuſtè. Quæ eſt enim gratia, ſi peccantes colaphizati ſuffertis? ſed ſi benè facientes
patienter ſuffertis, hæc eſt gratia apud Deum. Nemo veſtrum patiatur vt fur, aut ho-
micida. Nobis igitur ſumma gloria eſt, ſi ab hæreticis, Turcis, infidelibus, ſolius re-
ligionis Chriſtianæ cauſa patiamur: etiamſi à ditioribus & potentioribus contra ius,
aut pro iuris defenſione affligimur. Iob. 27. Donec deficiam, nō recedā ab innocentia
mea: & iuſtificationē quam cœpi, non deſeram. Perſecutio enim non aufert innocen-
B tiam, ſed auget coronā. Iacob. 1. Beatus vir, qui ſuffert tētationem: quoniā cùm proba-
tus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligētibus ſe. Huius autem Martyrum
perſecutionis exemplum ſumere licet ex primis illis martyribus. Non enim ad tor- exempla.
menta requirebantur quaſi homicidæ, qui malebant occidi quàm occidere, vt ſcribit
Tertull. in Apolog. Non vt fures, qui propria contemnebant: non vt contra principes Tertull.
ſeditioſi, qui pro ijs primùm orabant: ſed hoc ſolo nomine, quòd Chriſtiani eſſent.
Vnde ille hæc habet. Si qua, inquit, calamitas incidiſſet, cōclamabatur cōtra Chriſtia-
nos: Ad beſtias, ad beſtias: tolle ſacrilegos, ſceleſtos non licet viuere. Et, ad Scapulam
ſcribēs: Quid aliud negotiū patitur Chriſtianus, niſi ſuæ ſectæ? quā inceſtā, quā crudelē
tanto tēpore nemo probauit. Pro tanta innocētia, pro tanta probitate, pro tāta iuſtitia,
C pro pudicitia, pro fide, pro veritate, pro Deo viuo cremamur: quod nec ſacrilegi, nec
hoſtes publici, nec tot maieſtatis rei pati ſolent. Sed maiora certamina maiora ſequū-
tur præmia. *Quoniam ipſorum eſt regnū cœlorum.* Albertus Mag. in Matt. Tribus regnum Alb. Mag
conſtituentibus deſtituuntur, qui perſecutionē patiuntur. Iniuſtè enim iudicantur
contra leges & iuſtitiam regni. Et ſub poteſtate iniqua cadunt, propter tyrannides eo-
rum, qui ſunt in poteſtate conſtituti: ſed & propter eorum auaritiam, bonis ſpoliātur.
Hæc autem omnia reſtituuntur illis ſimul cum regno cœlorum. De primo dicitur, 1.
Mach. 2. Teſtes erunt ſuper nos cœlum & terra, quòd iniuſtè perditis nos. Act. 23. Tu
ſedens me iudicas ſecundum legem, & contra legem iubes me percuti. De ſecundo
autem dicitur, Ioan. 19. Non haberes poteſtatem aduerſum me vllam, niſi tibi datum
eſſet deſuper. Dan. 3. Tradidiſti nos in manus inimicorum & peſſimorum præuarica-
torum, & regi iniuſto & peſſimo. Iob. 9. Terra data eſt in manus impij, vultum iudi-
D cum eius operit. De tertio, Heb. 10. Rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſu-
ſtinetis, arbitrantes vos habere meliorem, & manentem ſubſtantiam. Hæc omnia igi-
tur in illo regno compenſantur. Nam & recta Dei iudicia: ſimul etiam eius miſeratio-
nes hìc contemplari licet, & effuſam in electos liberalitatem. *Beati eſtis cùm maledixerint
vobis homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint aduerſum vos omne malum, mentientes propter
me: Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis.* Thomas Aqu. in Matthæū. Tho: Aqu.
In ſuperioribus generaliter ea quæ perfectionis erant propoſuit, hìc ſermonem ad di-
ſcipulos dirigit. Vbi primùm monet eos ad paſſionum tolerantiam, quod opus perfe-
ctum habet, Iac. 1. Demùm ad diligentem ſui officij executionem, dicens, *Vos eſtis ſal
terræ.* Monet autem ad perſecutionum tolerantiam. 1. conſiderando cauſam propter
quam patimur. 2. præmium quod paſſiones conſequitur. 3. exemplum Prophetarum,
E quos & ipſi imitabuntur. Tria quoque patienter toleranda eſſe dicit, duo in præſen-
tia noſtra, ſcilicet contumelias in verbis, & iniurias in factis: & vnum in abſentia, de-
tractiones nimirùm ex odio cordis. Maledicti fortaſſè apud homines huius ſeculi cē-
ſeamini, ſi hæc omnia ſuſtineatis, ſed *beati* in futuro, etſi non in præſenti: beati in cœlo,
etſi non in terra: beati apud Deum, etſi non apud carnales homines. 1 Cor. 4. Maledi-
cimur, & benedicimus. Hæc fuit electorum patientia. Rom. 12. Nulli maledictū pro
maledicto. Benedicite, & nolite maledicere. Hoc enim ab ipſo Chriſto edocti ſunt,
1. Pet. 3. Qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non commina-
batur. Pſ. 58. Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me. Hieronymus in Hierony.
Matth. Illud enim maledictum contemnendum eſt, quod beatitudinem creat, quod Maledictū
falſo maledicentis ore profertur. Vnde & ſpecialiter definiuit, quæ ſit beata maledi- pati quid.
ctio, omne dicens maledictum mentientes propter me. Vbi ergo Chriſtus in cauſa eſt,

Euthym. ibi & maledictio optanda eſt. Euthymius in Matthæum. Ne enim ſuſpiceris, quòd F
ſimpliciter verbis malis impeti ſit beatum, idcircò addidit, quæ planè diſtinctionem faciunt, videlicet vt quæ dicuntur, mendacia ſint, & propter Chriſtum ea dicantur. Quòd ſi hæc non ita ſe habent, miſer potiùs eſt, qui malè audit, vtpotè plurimos ſuis malis operibus offendens. 1. Pet. 4. Si quid patimini propter iuſtitiam, beati. Si exprobramini propter Chriſtum, beati. Chromatius Conc. 1. in cap. 5. Matth. Perfecta igitur virtus eſt, fratres, poſt tot iuſtitiæ miniſtrationes, propter veritatem opprobria ab hominibus ſuſtinere, affligi cruciatibus, morte denique affici, nec terreri propoſito exemplo Prophetarum. Quales ſunt autem huiuſmodi maledictiones? Sed & quomodo differunt, maledicere, & dicere malum? Auguſtin. lib. 1. de ſerm. Domini in mon. cap. 9. Sed aliter, inquit, maledictum iactatur cum contumelia coram illo cui maledicitur, ſicut & Domino noſtro dictum eſt: Nónne verum dicimus, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Aliter cùm abſentis fama læditur, ſicut de illo ſcribitur, Ioan. 7. Alij dicebant quia Propheta eſt, alij autem dicebant, Non, ſed ſeducit turbas. Ad eundem igitur modum olim ſi quis Chriſtianum viderat, ſceleſtum, ſacrilegum, magum, impoſtorem, infanticidam vocabant: ſed & de noſtris myſteriis apud ſuos inſuſurrabant, quòd orientem ſolem, quòd caput etiam aſininum adoraremus, quòd infantem aciculis interimeremus, & ſanguinem calicibus exceptum propinaremus. Etſi verò hæc opprobria multos à Chriſtiana profeſſione ſubeunda deterrerēt, alios qui eam fecerant, à fidei ſoliditate dimouerent: beati tamē fuerunt, qui propter maledicta illa à Chriſto diuelli omninò non potuerunt. Perſequi autem eſt, inquit Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Dom. in monte, vim inferre, vel inſidiis appetere: quod fecit qui eum tradidit, & qui crucifixerunt eum. Sic Helyam perſequebatur Ieſabel, & impij principes. 3. Reg. 19. Ego relictus ſum ſolus, & quærunt animam meam. Exod. 15. Dixit inimicus, Perſequar & comprehendam, diuidam ſpolia, implebitur anima mea, euaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea. Pſal. 3. Multi dicunt animæ meæ, Non eſt ſalus ipſi in Deo eius. Perſequētur vos, inquit Chriſtus, de ciuitate in ciuitatem. *Et dicent omne malum aduerſum vos mentientes.* Nā quia Diabolus mendacij pater eſt, ille eos accendet, & impoſturis contra vos armabit. Cùm enim nullam iuſtam cauſam ſuæ in vos contentionis habeant, mendacia & falſa crimina confingent. 2. Cor. 6. Vt ſeductores, & veraces. 1. Cor. 4. Blaſphemamur, & obſecramus. Pſal. 49. Sedens aduerſus fratrem tuum loquebaris, & aduerſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum mihi: Hæc feciſti, & tacui. Eſ. 57. Super quem luſiſtis, & dilataſtis os, & eiciſtis linguam? Thomas. Ita triplex perſecutio erit, cordis in odio, oris in detractione, operis in perſecutionibus. *Mentientes* autem hæc confingent contra vos: alioquin ſi vera dicerent, quæ vobis eapropter expectanda eſſet beatitudo? Sileat igitur hæc Ouidij ſententia:

Chromat. — Auguſt. — *Quæ olim maledicta in Chriſtianos.* — Auguſt. — Thomas.

Ouidius.

Scilicet ex merito ſi quid patiare, ferendum eſt:
Quæ venit indignè pœna, dolenda venit.

Iniuſtè pati propter Chriſtum, beatum. Immò tanto magis lætari & exultare conuenit, vt Chriſtus adiicit, quòd & hîc noſtram innocentiam contemplamur, & Chriſti gloriam expectamus. Sap. 10. Mendaces oſtendit, qui maculauerunt eum, & dedit illi claritatem æternam. *Propter me* adiicit. K
Alber. Ma. Albertus Magn. in Matth. Hæc cauſa eſſe debet omnium detractionum & perſecutionum. Vt enim nemo beatitudinem expectare debet ob maledictiones & perſecutionem, ſiquidem illas iuſtè patiatur: ita neque illa rependetur, ſi alias ob cauſas, quā propter Chriſtum illatæ ſint, niſi quòd Dominus patientiam coronaturus eſt. Nam ſi falſum dicant, inquit, & temeritate propria ſicut homines loquantur, iſtud tamen nō eſt cauſa beatitudinis, niſi mendacia illa in Dei ipſius, ſeu eorum quæ ad eum pertinēt, deteſtationem confingant. Eſa. 52. Iugiter tota die nomen tuum blaſphematur inter Gentes. Pſ. 82. Aduerſus te teſtamentum diſpoſuerunt tabernacula Idumæorum & Iſmaëlitæ. Pſ. 68. Propter te ſuſtinui opprobriū, operuit confuſio faciem meā. Hier. 15. Noli in patientia tua ſuſcipere me, ſcito quoniam propter te ſuſtinui opprobrium.
Hieron. *Gaudete & exultate.* Hieronym. in Matth. Neſcio quis hoc noſtrûm poſſit implere, vt laceretur opprobriis fama noſtra, & nos exultemus in Domino. Hoc qui vanam ſectatur gloriam, implere non poteſt. Gaudere igitur & exultare debemus, vt merces nobis in cœleſtibus præparetur. Eleganter quodam volumine ſcriptum legimus: Ne quæras

A ras gloriam, & non dolebis, cùm in glorius fueris. Ita quoque ſi humilis fueris in oculis tuis, & in omnibus Dei gloriam quæſieris, facilè tolerabis, & ridebis hæc opprobria propter Deum accepta. Sic ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Act.5. Eſ. 35. Gaudiū & lætitiam obtinebunt, fugiet dolor & gemitus. Iob.23. Non enim perij propter imminentes tenebras, nec operuit faciem meam caligo. Tertull. lib. ad Martyr. poſt enumerata Lucretiæ, Mutij Scæuolæ, Heracliti, Empedoclis, Peregrini, Didonis, vxoris Aſdrubalis, Reguli, Cleopatræ, & Leænæ exempla, quibus voluntaria quoſdam tormenta conſtanter ſubiiſſe oſtendit, adiicit: Igitur ſi tantum gloriæ terrenæ licet de corporis animi vigore, vt gladiū, ignem, crucē, beſtias, tormenta contemnant ſub præmio laudis humanæ, poſſum dicere, modicæ ſunt iſtæ paſſiones ad conſecutionem
B gloriæ cœleſtis & diuinæ mercedis. Tanti vitreum? Quanti verò margaritum? Quis ergo non libentiſſimè tantum pro vero habeat erogare, quantum alij pro falſo? Omitto nunc gloriæ cauſam. Eadem omnia ſæuitiæ & cruciatus certamina iam apud homines affectatio quoque & morbus quidam animi conculcauit. Quot otioſos affectatio armorum ad gladium locat? Certè ad feras ipſas affectatione deſcendunt, & de morſibus, & de cicatricibus formoſiores ſibi videntur. Iam & ad ignes quidam ſe auctorauerunt, vt certum ſpatium in tunica ardente conficerent. Alij inter vænatorum taureas ſcapulis patientiſſimis inambulauerūt. Hæc benedicti, nō ſine cauſa Dominus in ſeculū admiſit, ſed ad nos & nunc exhortandos, & in illo die confundēdos, ſi reformidauerimus pati pro veritate in ſalutē, quæ alij affectauerūt pro vanitate in perditionē. Quot olim Philoſophi ita cōſtantes & patiētes haberi voluerūt, vt ſeipſos vltrò ca-
C lūniātibus offerrēt? Ipſe etiā Diogenes Cynicus, vt ſcribit Laërtius lib. de vita Philoſ. ſeipſum aſſuefecerat mutis ſtatuis niuiū, vt duriciē diuitum ferre poſſet, qui, cùm ille victū peteret, nihil ſuppeditarent. Quid verò non patienter propter Chriſtū & gloriā noſtram feramus? *Exultate*, inquit, *in illa die:* ſic enim Chriſtus propoſito ſibi præmio contempſit crucem. In paucis probati, in multis benè diſponemini. *Quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis*. Mercedem vocat, vt meritum aſtruat. Merces enim imputatur ſecundum meritum, vt ſcribit Apoſtolus. Vnde & ait: Vnuſquiſque mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem. Matt.20. Voca operarios, & redde illis mercedem. Pſ.126. Cùm dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hæreditas filij, filij merces fructus ventris. Quàm verò copioſè rependatur, conſiderandum eſt, non nobis ex condigno, ſed congruo promiſſionum diuinarum rependi. Geneſ.15. Ego ero merces tua magna ni-
D mis. 2. Cor. 4. Id quod in præſenti momentaneū eſt & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Pſ.2. Secundū multitudinem dolorum meorū in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerūt animā meā. 2. Cor.1. Sicut abundant paſſiones Chriſti in nobis, ita & per Chriſtum abundat conſolatio veſtra. Auguſtinus to.8. in Expoſ. Pſ. 93. Quanto labore digna eſt requies, quæ non habet finem? Si verum vis comparare, & verum iudicare, æterna requies æterno labore rectè emitur. Verum hoc eſt: ſed noli timere, miſericors eſt Deus. Si enim haberes æternum laborem, numquam peruenires ad æternam quietem. Semper laborās, quandoque peruenturus eras ad illud, quod dignè quidem poteſt emi ſempiterno labore? Quia ſempiterna requies eſt æquale præmium, æterno certè labore digna eſt æterna requies cōparari. Sed ſi ſemper laborares, numquā ad requiem peruenires. Ergo
E vt aliquando peruenias ad id quod emis, non in æternū laborandum eſt: non quia non valet tanti, ſed vt poſſideatur quod emitur. Digna eſt quidem emi labore perpetuo, ſed neceſſe eſt vt labore temporali ematur. Certè tantus debuit eſſe, id eſt, ſempiternus labor pro requie ſempiterna. Decies centena millia annorum in labore, quid valent? Decies centena millia annorum habent finem: quod tibi dabo, dicit Dominus, non habebit finem. Qualis miſericordia Dei! Nec dicit, Decies centena millia annorum labora, non dicit Mille annos labora, non dicit Quingentos annos labora: cùm viuis labora, in paucis annis. Inde iam requies erit, & finem non habebit. *Merces veſtra*, inquit, *copioſa eſt*, vtique ſi laborē tā breuem ſpectes: ſed & nos hic in terra merces autē *in cœlis*. Auguſt. lib.1. de ſermone Domini in monte. Non hic cœlos dici puto ſuperiores partes huius viſibilis mundi. Non enim merces noſtra, quæ inconcuſſa & æterna eſſe debet, in rebus volubilibus & temporalibus, collocanda eſt: ſed in cœlis dictum

Quid faciē-dum vt nō agreſtiamus contemptum.

Tertullia.

Exempla patientiæ.

Quāta pro leuibus patimur.

Laërtius.

Meriti ratio.

Auguſt.

Merces & meritum correlatiua ſunt.

Auguſtin.

puto, in ſpiritualibus firmamentis, vbi habitat ſempiterna iuſtitia: in quorum F
comparatione, terra dicitur anima iniqua, cui peccanti dictum eſt, Geneſ.3. Terra es, & in terram ibis. De his cœlis dicit Apoſtolus, Philip.3. Quoniam conuerſatio noſtra in cœlis eſt. Sentiunt ergo iam iſtam mercedem, qui gaudent ſpiritualibus bonis: ſed tunc ex omni parte perficietur, cùm etiam hoc mortale induerit incorruptionē. Thomas Aquin. in Matth. opponit Gloſſæ ſententiam, quòd in cœlis dictum ſit, id eſt, in ſuperioribus partibus mundi. Sed & Lucas ita habet: Merces veſtra multa eſt in cœlo. Reſponſio, inquit. Mundus hic dicitur cœlum empyreum, cum tota mundi machina, & non tantùm id quod includitur per primum mobile, vt volebant Philoſophi. Vnde ſuperiores partes mundi dicuntur, quæ ſunt ſupra mundum iſtum. Ibi merces, quia & ibi electorum congregatio eſt. *Sic enim perſecuti ſunt Prophetas qui fuerunt ante vos.* Vrget eos exemplo ad patientiam. Iacob.5. Exemplum accipite, fratres, exitus mali & longanimitatis, laboris & patientiæ Prophetarum, qui locuti ſunt in nomine Domini. G
Sufferentiam audiſtis Iob, finem Domini vidiſtis: ecce beatificamus eos qui ſuſtinuerunt. Luc.6. Secundum hæc faciebant Prophetis patres eorum. Act.7. Quem Prophetarum non ſunt perſecuti patres veſtri, & occiderunt eos, qui prænunciauerunt de aduentu iuſti, cuius nunc proditores facti eſtis, & homicidæ? Heb. penult. Itaque habentes tantam nubem teſtium, deponentes omne pondus & circunſtans nos peccatū, per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen. *Vos eſtis ſal terræ.* Nunc diſcipulos ſui commonet muneris, ne fruſtrà in Apoſtolos eos ſelegerit: ſicut & alibi ait: Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui vos, vt eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat. Cur enim eos ſelegerit, duabus ſimilitudinibus oſtendit: nimirùm, vt ſint ſicut *ſal*, & ſicut *lux mundi*. Hieron. in Matth. Sal appellantur Apoſtoli, H
quia per illos vniuerſum hominum conditur genus. Hilarius in Matth. Sal, vt arbitror, terræ nullum eſt. Quomodo ergo Apoſtolos ſal terræ nūcupauit? Sed proprietas eſt quærenda dictorum: quam & Apoſtolorum officium, & ſalis natura monſtrabit. Sal eſt in ſe vno continens aquæ & ignis elementum, & hoc ex duobus vnum eſt. Hic igitur in omnem vſum humani generis effectus, incorruptionem corporibus, quibus fuerat aſperſus, impertit: & ad omnem ſenſum conditi ſaporis aptiſſimus eſt. Albert. Magnus in Matth. Neque verò prætereundum eſt, quòd ſalis materia terra eſt. Quod probatur in 4. Meteor. quia omne quod liquatur frigido humido, de genere terræ eſt, quantum ad materiam: ſicut & omne quod liquatur calido ſicco, de genere eſt aquæ, ſicut plumbum, & omnia genera metallorum. Terra autem mutatur in ſalis naturam, quando à fœtulentia lota eſt in humido, & comburente calido, ſicco potius quàm coagulante eſt exſiccata. Et ideò ſal eſt terreſtre ſiccum, per calidum in humido aqueo I
combuſtum. Inde efficitur vicinus ſapor amaro, quia amaritudo reſultat, agente calido comburente in terreſtre ſiccum. Ex tali igitur materia ex calido eſt amarum & ſiccum, & ex amaro mortificatiuum eſt vermium: ex ſicco, ſiccatiuum humidi putreſcentis: vnde fit, vt & putrefactionem, & per conſequens fœtorem impediat. Et quia inducit ſiccitatem & humidi deſtructionem & incenſionem, inde quoque fit, vt impediat generationem, & terræ fœcunditatem: ſed & ex calore adurente, & acuto, acuit id cui permiſcetur: ex ſiccitate autem amara, rudem ſaporem habet, & ſitim prouocat: quia tamen acutum eſt, ſimul etiam diſſoluit, & commixtum ſaporibus, guſtui commodiores, & linguæ gratiores eos efficit. Penes has igitur proprietates & doctrina & mores Eccleſiaſticorum exprimuntur: quia & calore igniti eloquij ſiccare debent omnem terrenum affectum: & per ſiccitatem mortificationis corporis, omnem deſtruere K
malum humorem concupiſcentiæ carnalis: & per condimentum diſcretionis, delectabilem facere guſtum operis, quod eſt ſecundum virtutem: & per exſiccationem conſolationis mundanæ, omnem exſiccare fœcunditatem vitiorum. Hilarius in Matt. Apoſtoli autem ſunt rerum cœleſtium prædicatores, & æternitatis velut ſatores: immortalitatem omnibus corporibus, quibus eorum ſermo aſperſus fuerit, conferentes. Atque ſuperius Ioannes teſtis eſt ſacramenti aquæ, igniſque perfecti, dum ait: Ipſe vos baptiſabit ſpiritu & igni. Meritò igitur ſal terræ nuncupati ſunt, per doctrinæ virtutem, ſaliendi modo, æternitati corpora reſeruantes: ſed natura ſalis ſemper eadem eſt, & immutari nunquam poteſt. Rupert. in Matth. Sed & inter illius, quæ Iudæis data eſt, myſticæ legis ſacramenta, Dominus diligentiſſimè ſalem commendat. Leuit.2. Quicquid

Tho. Aqui.

Quid ſal terræ.

Hieronym.

Hilarius.

All. Mag.

Qualitas ſalis.

Hilarius.

Rupertus.

Salis ſignificatio.

A quid, inquit, obtuleris ſacrificij, ſale condies, nec offeres ſal fœderis Domini Dei tui de ſacrificio tuo. In omni oblatione offeres ſal. Ita tertiò repetiuit in vno & eodẽ ſcripturæ loco commendationem ſalis, ne fortè primam aut ſecundam vicem nõ intellexeris, aut non magnæ curæ putes eſſe Deo myſterium ſalis, immò & ſal fœderis Domini nuncupauit. Sacrificium enim laudis eſt ſpiritus contribulatus, qui & tunc ſeſe Deo liberiùs offert, cùm carnis concupiſcentia, piis meditationibus velut ſale maceratur. Rom.12. Exhibeatis etiam corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, & rationabile ſit obſequium veſtrum. Rationabile autem efficitur, per ſalis ſpiritualis condimentum. Ita fiet, vt terra vitiorum conuertatur in ſalſuginem. Pſal. 106. Et vrbes, in quibus diabolus nos expugnauit, ſubuerſæ à ſpiritu, ſale mortificationis conſperguntur. Hieron. in Matthæum. Certè legimus in ſcripturis vrbes quaſdam ita victorum ſale ſeminatas, vt nullum in ipſis germen oriretur. Atque vtinam ita cõſperguntur regiones noſtræ ſpirituali ſale doctrinæ Christi, vt germen omne vitij reſcindatur, & pereat. Albertus Mag. aliud in ſalis natura obſeruat, quod permulti mirantur: nimirùm quòd ſalſum quid in aliud ſimile nititur: vt ſi aquæ recenter ſalſæ piſces ſalſos immergas, aut carnes ſale aſperſas, experieris ſalſuginem illam piſciũ aut carnium ab aqua illa abſtrahi, imò potius quàm ab aqua dulci & potabili. 4. Reg. 2. Heliſæus miſit ſal in aquas amaras. Et hoc ſanè ita conſiderandum eſt: quòd amaritudo crucis Christi tollit amaritudinem tribulationum, & eas dulces efficit: & diſcretio & prudentia diſcipulorũ ſal Philoſophorum Gentilium ita infatuatum reddidit, vt & ipſi ſe inſulſos & ſtupidos fuiſſe faterentur. *Quòd ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? Ad nihilũ valet vltrà, niſi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.* Chromatius ſerm. 2. in cap. 5. Matth. Infatuari eos oſtendit, qui cùm ſemel per fidem & ſapientiam cœleſtem eruditi, fideles ac ſtabiles debeant permanere, relicta fide & ſapientia diuina, aut in hæreſim ruunt, aut ad ſtultitiam Gentilium redeunt. Et idcircò ait: Si autem ſal infatuatum fuerit, in quo condietur? quia infatuati fraude diaboli huiuſmodi homines, amiſſa fidei gratia euaneſcunt. Qui cùm potuiſſent alios non credentes, adhuc à fide alienos, diuinæ prædicationis verbo condire, etiam ſibi inutiles extiterunt.. Denique Iudas Iſcariothes de huiuſmodi ſalibus fuerat: ſed poſteaquàm diuinam ſapientiam reprobauit, & de Apoſtolo apoſtata factus eſt, non ſolùm aliis prodeſſe non potuit, ſed & ſibi miſer & inutilis factus eſt. Et ideò addidit Dominus, dicens: Ad nihilum valet, niſi vt proiiciatur foras, & conculcetur ab hominibus. Quia huiuſmodi iam non fideles ac domeſtici, ſed proiecti ab Eccleſia, vt extranei & fidei hoſtes habendi ſunt. D Vnde & Iudas de domeſtico fidei, inimicus factus eſt veritatis. Proiecti itaque huiuſmodi extra Eccleſiam, neceſſe eſt vt in diuerſis vitiis carnis, & variis voluptatibus ſeculi conculcentur. Et hoc eſt quod ait: *Ad nihilum valet vltrà, niſi vt proiiciatur foras, & conculcetur ab hominibus.* Quid ſit autem conculcari ab hominibus, etiam Salomon in libro ſuo retulit, cùm de muliere meretrice loqueretur. Mulier, inquit, fornicaria, quaſi ſtercus in via ab omnibus prætereuntibus conculcatur. Quia igitur conditi iam ſale Apoſtolico ſumus, in tali ac tanto condimento gratiæ ſpiritualis permanere debemus, vt ipſi quoque ſal terræ nuncupari à Christo Domino noſtro mereamur, qui eſt benedictus in ſecula. Auguſtin. lib. 1. de ſerm. Dom. in monte, cap. 10. Rectiſſimè itaque ſequitur, Vos eſtis ſal terræ: oſtendens fatuos eſſe iudicandos, qui temporaliũ bonorum vel copiam ſectantes, vel inopiam metuentes, amittunt æterna, quæ nec dari poſſunt ab hominibus, nec auferri. Itaque ſi ſal infatuatum fuerit, in quo ſalietur? E i. Si vos, per quos condiendi ſunt quodammodò populi, metu perſecutionum tẽporalium amiſeritis regna cœlorum, qui erunt homines, per quos à vobis error auferatur, cùm vos elegerit Deus, per quos errorem auferat cæterorum? Ergo ad nihilum valet ſal infatuatum, niſi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Non itaque calcatur ab hominibus qui patitur perſecutionem, ſed qui perſecutionem timendo infatuatur. Calcari enim non poteſt niſi inferior: ſed inferior non eſt, qui quamuis corpore multa in terra ſuſtineat, corde tamen fixus in cœlo eſt. Rupertus lib. 4. in Matth. Et quidem, inquit, ſecundo poſt Apoſtolos meriti vel gratiæ loco viri Apoſtolici, Patres orthodoxi, & Doctores Catholici, ſal dicuntur & ſunt, atque lux mundi: quia videlicet ſapienter atque fideliter tractando atque retractando ſacram legis & Prophetarũ ſcripturam, quicquid in ea quaſi carnaliter ſonat, ita ſermone viuido condiunt, vt

Hieronym. Vrbes ſale aſperſæ. Alber. Ma. Chromat. *Sal euaniđũ Iudas. Quid ſit conculcari ab hominibus.* Auguſt. Rupertus *Qui ſal.*

ſpiritualiter ſapiat, & quod erat clauſum, pateſcat: quod obſcurum & tenebroſum F
videbatur, clarum & lucidũ fiat. Magna igitur dignitas in hoc dicto & gloria, Vos eſtis ſal. Sed audi quid ſequitur. Quòd ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? Ad nihilum valet vltrà, niſi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Noli ergo altum ſapere, ſed time, ô tu omnis, qui te ad ordinem illorum pertingere confidis, quibus dictum eſt, Vos eſtis ſal, conſcius tibi ſermonis ſapientiæ vel ſcientiæ, qui fortè tibi ſuper alios abundat. Nonnunquam autem accidit, vt euaneſceret ſal: nonnunquam accidit, vt

Qui ſcientia abutuntur, ſunt ſal infatuatum.

ſcientiam quis habens, abuteretur ea in ſuperbia, & per mentis elationem loqueretur ſcientiæ vel conſcientiæ ſuæ contraria, ſciens veritatem, dum alteri inuidet, & alteri cedere, qui fortè prior locutus eſt, damnum ſuum putat, & quaſi tormento grauatur, quia ſuperbus & elatus eſt. Taliter niti, hoc eſt veritatem in iniuſtitia de- G
tinere, hoc eſt veritatem Dei commutare in mendacium, hoc eſt verbum dicere contra Spiritum ſanctum. Matth. 12. Hoc fuit peccatum Phariſæorum, quando dixerunt Luc. 11. Hic non eiicit dæmones niſi in Beelzebub principe dæmoniorum: Ita per inuidiam loquentes, cùm ſcirent quòd in digito Dei, id eſt in ſpiritu Dei, eiiceret dæmones. Hoc peccatum Arrij, peccatum omnium hæreſiarcharum fuit, quoſcunque remedio pœnitentię Spiritus ſanctus indignos iudicauit: quia cognoſcentes Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, ſecuti ſub nomine Chriſtiano peccatores antiquos, peccatores paganos, qui commutauerunt (ait Apoſtolus Rom. 1.) veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori, qui eſt benedictus in ſecula, Amen. Vbicunque taliter acciderit, vbi doctor vel magiſter ſecundum talium exemplum deſipuerit, dicito quia ſal euanuit. Vbi au- H
tem taliter euanuerit, in quo ſalietur? Quo doctore alio emendabitur? Verè nullo, &

Hæretici, ſal euanidum.

fruſtrà effundes ſermonem, quia non eſt ibi auditus. Tit. 3. Eum qui huiuſmodi eſt, hæreticum hominem poſt primam admonitionem (ait Apoſt.) deuita, ſciens quia ſubuerſus eſt, & dereliquit, cùm ſit proprio iudicio condemnatus. Ad nihilum valet vltrà (ait Dominus) niſi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Et idcircò talium patres præceſſores Phariſæos foras miſit, non ſolùm à regno Dei, verumetiam à regno loci terreni, & templi manu facti: quia non erat vnde ſaliretur, quòd euanuerat ſal infatuatum: quia dicebant, & dicere non deſinebant verbum contra Spiritum ſanctum: id eſt, quia non per ignorantiam negabant, ſed per inuidiam blaſphemabãt eum, qui venerat, Ieſum Chriſtum. Nunc enim, ait, viderunt & oderunt me & patrẽ meum. Neque verò tantùm verbum, condietur, pro ipſo ſalis effectu ad condiendos cibos, intelligimus, vt ſignificetur effectus doctrinæ & boni exempli Prælatorum: ſed I
& vis ipſa innata ſalis, ipſius etiam ſalis reſpectu intelligi poteſt. Vnde ſal infatuatum vocat: Et Marci 9. Chriſti verba oſtendunt. Ad nihil, inquit, valet vltrà: nimirùm quia inſulſum eſt: vt hic ſit ſenſus, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε, in quo ipſum parabitis, condietis? id eſt, quomodo ipſum corrigere poteritis? Quod hoc in Matthæi loco dici poteſt, ἐν τίνι ἁλισθήσεται, in quo ſalietur: vt vox *ſalietur* referatur ad ſal, ac ſi, velut Marcus, adiiceret αὐτὸ, ipſum: Vt ſicut ſal vim habet conſeruandarum carnium, ita & ſale alio ſal ipſum iam infatuatum emendari & corrigi poſſit. Et hunc ſenſum ſecutus eſt Theo-

Theoph.

philactus, ſimul oſtendens Chriſtum eapropter hanc ſimilitudinem protuliſſe, vt ne quid tribulationes ſucceſſuræ Apoſtolos, aut quoſuis Eccleſiæ Prælatos ab officio reuocarent: quaſi dicat, inquit: Prophetæ ad vnam gentem miſſi ſunt, vos autem totius terræ ſal eſtis, mordentes & condientes doctrina & reprehenſionibus diſſolutos, vt nõ K
pariant vermes perpetuos. Propterea ne abiiciatis mordacitatem reprehenſionum, etiamſi perſecutionem patiamini, & vobis exprobrentur. Ideò dicit, *Quòd ſi ſal infatuatum fuerit, in quo ſalietur? Ad nihilum valet vltrà, niſi vt proiiciatur foras, & conculcetur ab hominibus.* Si doctor enim infatuatus fuerit: hoc eſt, ſi non arguit & conſtringit, ſed mollis eſt & laxus, *in quo ſalietur?* hoc eſt, corrigetur? Tunc igitur *foras proiicitur* à doctorum

Auguſt.

dignitate: *& conculcatur*, hoc eſt deſpicitur. *Vos eſtis lux mundi.* Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in monte, cap. 11. Quomodo dixit ſuperiùs ſal terræ, ſic nunc dicit lumen mundi. Nam neque ſuperiùs iſta terra accipienda eſt, quam pedibus corporeis calcamus: ſed homines qui in terra habitant, vel etiam peccatores, quorum condiendis & extinguendis putoribus, Apoſtolicum ſalem Dominus miſit. Et hic mundum, non cœlum & terram, ſed homines qui ſunt in mundo, vel diligunt mundum oportet intelligi,

A intelligi, quibus illuminãdis Apoſtoli miſſi ſunt. Chromatius Cõcio.2.in 5.cap.Matt. *Chromat.*
Nam quia ipſe ſol iuſtitiæ eſt, non immeritò etiã diſcipulos ſuos lumen mũdi cogno- *Lux mũdi*
minat: quia per ipſos, quaſi quoſdã micãtes radios, vniuerſo orbi cognitionis ſuæ lumẽ *qui ſint.*
effudit. Fugauerunt enim à cordibus hominũ tenebras erroris, luce veritatis oſtenſa.
Per ipſos itaque illuminati etiam nos, ex tenebris lumen ſumus effecti, dicẽte Apoſto-
lo, Epheſ.5. Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autẽ lux in Domino., ſicut filij lucis
ambulate. Et iterum; 1. Theſſ.5. Nõ eſtis filij noctis neque tenebrarum, ſed eſtis filij lu-
minis & filij diei. Merito & ſanctus Ioannes in Epiſt. ſua teſtatus eſt (1.Ioan.1.) dicens:
Deus lux eſt: & qui manet in Deo, in lumine eſt, ſicut & ipſe eſt in lumine. Vnde quia
tenebris erroris liberatos nos eſſe gaudemus, ſemper quaſi filij lucis in lumine ambu-
lare debemus. Gregorius Papa lib.18. Moral. in Iob, cap.32. Omnes enim ſupernæ pa- *Gregorius.*
B triæ electi, ſancti quidem & iuſti ſunt: ſed participatione ſapientiæ, non comparatio-
ne. Quid enim ſunt homines Deo comparati? Lumen autem ſapientia. Lumen & *Deus lux,*
ſerui ſapientiæ vocari ſolent: ſed illa lumen illuminans, iſti lumen illuminatum: ſicut *& fideles*
ſcriptum eſt, Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc *lux ſunt,*
mundum. Ioannis 1. Iuſtis autem tantummodò dicitur, Vos eſtis lux mundi, Matth. *& quo-*
5. Iuſtitia quædam ſapientia. Iuſtitia & ſerui ſapientiæ nuncupantur: ſed illa iuſtitia *modo.*
iuſtificans, iſti autem iuſtitia iuſtificata. De Deo quippe, qui ſapientia eſt, dicitur
vt ſit ipſe iuſtus & iuſtificans. Iſti verò dicunt, Vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ip-
ſo. Aliter ergo venerandum eſt (1. Corinth.5.) lumen illuminans, aliter lumen illu-
minatum: aliter iuſtitia iuſtificans, aliter iuſtitia iuſtificata. Ex eo fit, inquit Albertus *Alber. Ma.*
Magnus in Matthæum, vt lux dicatur cognitio diuinæ ſapientiæ: ſed lumen ab illa
C reſultans, cognitio eſt omnium aliarum ſcientiarum. Luminaria autem hanc lu-
cem fundentia, & vaſa lucis, ſunt qui à diuina ſapientia acceperunt verba vitæ dona-
re nobis: ſicut dicitur Act. 7. Dan. 2. Qui docti fuerunt, fulgebunt ſicut fulgur fir-
mamenti: & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ erunt in perpetuas æterni-
tates. 2. Corinth. 4. Deus qui dixit de tenebris lumen ſplendeſcere, illuxit in cordi-
bus noſtris ad illuminationem ſcientiæ Euangelij Chriſti. Hoc ſignum eſt Exod. 34.
Vbi reſplenduit facies Moyſis ex illuminatione Dei. Philippenſ. 2. Inter quos lucetis
ſicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes. Thomas Aquinas in Matthæum: *Tho. Aqui.*
Hic oſtenditur qui debeant illuminare verbo doctrinæ. In quo poſſunt notari tria, *Quæ debe-*
quæ debet habere prædicator verbi Domini. Primum eſt habilitas, vt non deuiet à ve- *at habere*
ritate. Secundum eſt claritas, vt non doceat cum obſcuritate. Tertium eſt vtilitas, vt *prædica-*
D quærat Dei laudem, & non ſuam. Primum notatur, cùm dicitur *(Vos)* diſcretiuè ſcili- *tor.*
cet, qui eſtis deriuati à me qui ſum prima lux. Ioan.8. Ego ſum lux mundi. *(Eſtis)* eſſe
debetis. Ecce ſtabilitas, quæ notatur in verbo ſubſtantiuo, in quo excluditur lucis
defectio, contra illos qui prædicant falſitatem: & lucis fictio, contra eos qui ſe transfi-
gurant in Angelum lucis, 2. Cor. 2. & lucis diminutio, contra illos qui timore vel a-
dulatione non reprehendunt vitia. Deinde notatur claritas, cùm dicitur *(Lux.)* Gloſſa: *Gloſſa.*
Per quos omnes illuminantur à tenebris ignorantiæ. Comparãtur autem luci, ratione *Quomodo*
eſſentiæ, ratione actus, ratione virtutis ſiue efficaciæ. Nam eius eſſentia eſt cœleſtis. *comparan-*
Baſil. in Hexam. Lux eſt natura ſibi per omnia ſimilis & ſimplex. Eccleſiaſt. 24. Ego *tur prædi-*
feci in cœlis, vt oriretur lumen indeficiens. Et ipſi conuerſatione debent eſſe cœle- *catores*
ſtes. Philip. 3. Noſtra conuerſatio in cœlis eſt. Item non inquinatur ab immunditiis. *luci.* *Baſilius.*
E Sapien.7. Nihil inquinatum in illam incurrit. Et ipſi debent eſſe mundi. Eccleſiaſt.9. 1.
Omni tempore veſtimenta tua ſint candida. Item omnibus eſt communicabilis.
Iob.21. Super quem non ſplendet lumen eius? Et prædicatores ſe debent omnibus ex-
ponere. Luc. 6. Omni petenti te tribue. Secundò, ratione actus, cuius ſecundum 2.
Baſilium eſt tenebras illuminare, vias dirigere, latibula manifeſtare, differentias re-
rum oſtendere. Et ipſi prædicatores debent illuminare in credendis, dirigere in ope-
randis, vitanda manifeſtare, & modò comminando, modò exhortando hominibus
prædicare. Tertiò, ratione efficaciæ. Lux enim ingerit delectationem. Eccleſiaſt. 11. 3.
Dulce eſt lumen, & delectabile eſt hominibus videre ſolem. Item terræ fœcunditatẽ.
Eccl.43. Radios igneos exufflans, &c. Item viuentibus generationẽ. Philoſophus: Ho-
mo generat hominem, & ſol. Præter hæc ſecundum Baſilium, veniente luce diei ægri- 4.
tudines alleuiantur, homines à ſomno excitantur, aues garriunt, beſtiæ ad pabula

ſua fugiunt. Sic lux Apoſtolorũ, mundus eſt ædificatus exemplis, inflammatus doctrinis, fœcundatus bonis operibus, alleuiatus peccatis, excitatus à negotiis, animatus ad contemplationẽ cœleſtium, ereptus de poteſtate dæmonũ. Deinde notatur cõmunis vtilitas, dum dicit (*mundi.*) Pſ. 18. In omnem terrã exiuit ſonus eorũ. Quæritur autem hîc, quare præmiſerit ſal luci. Reſpõſio. Chryſoſt. Quia priùs vita, quàm doctrina. Vita enim ducit ad ſcientiam veritatis. Propoſita igitur ſimilitudine oſtendit, quomodo ad inſtar lucis Apoſtoli officio perfungi poſſint: deſumpta eſt autẽ à ciuitate & luce artificiali, qualem omnes ad ſuos vſus accipiunt. Vt oſtendat, inquit Hieron. in Matt. fiduciã prædicandi, ne Apoſtoli abſterreantur metu, ſed tota libertate ſe prodant, & quod audierunt in cubiculis, prædicent in tectis. *Non poteſt*, inquit, *ciuitas abſcondi ſupra montem poſita*. Methodius conc. 2. in 5. cap. Matt. Ciuitas hîc, inquit, Eccleſiã ſignificat, de qua multis locis ſcripturæ teſtantur diuinæ, de qua Dauid maximè loquitur, dicens Pſ. 86. 45. & 47. Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei. Et iterũ: Fluminis impetus lætificat ciuitatẽ Dei. Et iterũ: Sicut audiuimus, ita & vidimus in ciuitate Domini virtutũ, in ciuitate Dei noſtri, Deus fundauit eam in æternũ. Et vt manifeſtè ſe de hac ciuitate loqui Spiritus ſanctus oſtenderet, etiam montis ipſius fecit mentionẽ, dicendo: In ciuitate Dei noſtri, in monte ſancto eius. De qua per Eſaiã Dominus loquitur, dicens Eſa. 54. Ecce ego præparabo tibi carbunculũ lapidem, & fundamẽta ſapphirum, & propugnacula tua iaſpidem, & portas tuas lapidem cryſtallum, & circuitũ lapides electos, & omnes filios tuos docibiles Dei. Et multa ſimilia quæ prætermiſimus, ne tædiũ legentibus faceremus, maximè cùm hæc quæ dicta ſunt ad probationẽ ciuitatis huius, ſatis abundeq; ſufficiant. Ciuitatem ergo ſupra montem poſitã Eccleſiã oſtendit ſupra fidẽ Domini ac ſaluatoris noſtri in cœli gloria conſtitutam, quę actu ſpirituali omnem hęreditatem terrenæ infirmitatis excedens, vniuerſo mundo conſpicua facta eſt & glorioſa, quæ iam non per annunciationem legis obumbratur, ſed per Euangelicam doctrinam aperta prædicatione conſpicitur. Rupertus in Matth. Et quàm magna, quàm ampla ciuitas, quam is, quem cœlum & cœli cœlorum capere non poſſunt, Deus inhabitat? Et quo in monte, niſi in altitudine cœli, ciuitas huiuſmodi poſita eſt: iuxta illud, Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt? *Non poteſt abſcondi*: nõ patitur ordo, vel ratio iudicij ſeu conſilij diuini, vt abſcondatur, & incognita ſit: quæ ad hoc ædificata eſt, & ad hoc mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium, vt omnes qui inter aduerſarios periclitantur, qui inter Iudæos, paganos atque hæreticos pro fide agonizantur, recurrere ſciant ad ciuitatem hanc, vt in ea communiri, de ea ſumptis ſententiis armari, vt habeant vnde animam, pro qua illis res eſt, defendere poſſint. Ex ea etiã ſimilitudine quanti momenti ſit doctrina Apoſtolorum & Prælatorum Eccleſiæ, oſtendit ſub typo ciuitatis, cuius ſitum & euidentiam indicat Albert. Mag. in Matt. Habent autem ſacri doctores in docendo ſimilitudinẽ ad ciuitatẽ in duobus præcipuè. In conformitate vnius doctrinæ: quod accipitur ex nomine ciuitatis, quia ciuitas dicitur quaſi ciuiũ vnitas. Alterum eſt in munimine ciuitatis, quod accipitur ex ciuitatis munitione. Sicut enim vna eſt fides, & vna Eccleſia, & vnus ſpiritus, & vnũ caput, & vnica tunica incõſutilis perpetuę ciuitatis: ita debet eſſe vna doctrina, non diuiſa per hæreſes & ſchiſmata. 1. Cor. 1. Obſecro fratres, vt idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. 1. Cor. 11. Si quis videtur eſſe contentioſus inter vos, non talem cõſuetudinem nos habemus, ſed neque Eccleſia Dei. Ambroſius: Contentio eſt impugnatio veritatis cũ confidentia clamoris. 2. Cor. 12. Nõnne eodẽ ſpiritu ambulauimus? nõnne eiſdem veſtigiis? Gal. 1. Si quis prædicauerit vobis aliud præter id quod prædicauimus, anathema ſit. Ioã. 17. Sint vnũ ſicut nos vnũ ſumus. Hoc eſt ergo ciuiũ vnitas. Munitio autẽ ciuitatis eſt in duobus: in turribus, & muris. Turres autẽ ſunt altæ, & firmæ veritatis authoritates, quibus ſuas debẽt munire rationes. Cãt. 4. Turris Dauid ædificata eſt cũ propugnaculis. Mille clypei pendẽt ex ea, omnis armatura fortiũ. Turris enim eſt faſtigiũ ſolidæ veritatis doctrinę ſacrę: propugnacula, expoſitiones: clypei, authoritates habẽtes ſigna Patriarcharũ, Prophetarũ, & Apoſtol. in hoc quod fidem eorũ demonſtrãt. Armatura fortiũ ſunt reuelationes & rationes, quibus armãtur ad vincendũ. 1. Pet. 3. Parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti vos rationẽ de ea quæ in vobis eſt, ſpe. Tit. 1. Amplectentẽ eum qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonẽ, vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & contradicentes reuincere. Eſa. 54. Ponam iaſpidem propugnacula tua.

Margin notes: *Quæſtio.* Chryſoſt. — Hierony. — Methodi⁹. *Ciuitas ſupra montẽ Eccleſia.* — Rupertus. — Alb. Mag. *Doctores ciuitati ſimiles.* — 1. — Ambroſ. — 2. — 3. — F — G — H — I — K

A tua. Iaſpis ex nitore virentis fidei, ſolidam ſignificat veritatem. Munitio ex muris, ſicut 4.
dicit Chryſoſtomus, ſignificat munimen Doctorum, qui ſubditorum & ſimpliciũ ſunt
refugium. Eſ.26. Vrbs fortitudinis noſtræ Syon ſaluator: ponetur in ea murus & ante-
murale. Murus enim eſt præſidium Chriſti, & antemurale præſidium Prælati, recipiẽs
iactus & impulſus arietum & machinarum, ſicut dicit Chryſoſt. Et ideò, qui tales non Chryſoſt.
ſunt, increpantur à Domino, Ezech.13. Non aſcendiſtis ex aduerſo, nec oppoſuiſti: vos
murum pro domo Iſraël. De ſitu autem huius ciuitatis dicitur, quòd eſt *in monte poſita.* 5.
Mons autem eſt eminentia ſanctitatis in actiua, & ſublimitas ſpiritus intelligentiæ in Mõs quid.
contemplatiua. De primo dicitur Hier.31. Benedicat tibi Dominus pulchritudo iuſti-
tiæ mons ſanctus. Et Eſa.2. Erit mons domus Domini in vertice montium, & eleuabi-
tur ſuper colles, & fluent ad eum omnes Gentes. Pſ.67. Mons in quo beneplacitum eſt
B Domino habitare in eo: etenim Dominus habitabit in finem. Eſ. 40. Super montem
excelſum aſcende tu qui euangelizas pacem, &c. De ſecundo, Ezech.40. Dimiſit me
ſuper montem excelſum valde, ſuper quem erat ædificium ciuitatis vergentis ad au-
ſtrum: hoc eſt, ad regionem luminis in cognitione, & calore ſancti ſpiritus in affectio-
ne. Apoc.21. Aſſumpſit me in ſpiritu in montem magnum & altum. De vtriſq; his mõ-
tibus in Pſal.86. Fundamenta eius in montibus ſanctis. Pſ.71. Suſcipiãt montes pacem
populo, & colles iuſtitiam. De euidentia dicit, *Non poteſt, &c.* Omnium enim oculis
obiicitur, & omnibus ad refugium eſt. Eſa.33. Reſpice Syon ciuitatem ſolennitatis no-
ſtræ. Oculi tui videbunt Hieruſalem ciuitatem opulentam: tabernaculũ quod nequa-
quam transferri poterit. De ſecundo dicitur Ioſ.20. Separate ciuitates fugitiuorum, ad Chryſoſt.
quas confugere poſſit qui ignorans effuderit ſanguinem. Chryſoſtom. hom.15. Oper. *Apoſtoli*
C perf. in Matth. Itaque Chriſtus, inquit, rurſus Apoſtolos iſta ſimilitudine ad benè vi- *omnium*
uendi diligentiam cohortatur, oſtendens, vt ſtudeant eſſe ſolliciti, quaſi ante oculos *oculis obie-*
omnium ſcilicet conſtituti, & in medio orbis terrarum certantes theatro. Nolite, in- *cti.*
quit, aſpicere, quia in iſto nũc reſidemus loco, & in exigua ſumus parte certaminis. Sic
enim eritis manifeſti cunctis, quemadmodum ciuitas in montis vertice collocata, vel
ſicut lucerna in domo ſuper candelabrum lucens. Vbi nunc ſunt Chriſti virtutes, in-
creduli? Audiant iſta, & Prophetæ potentiam poſt experimenta mirantes, maieſtatem
Domini adorando venerentur. Perpende enim qualia pollicea tur eis, qui in ſua quo-
que regione habebantur incogniti, quòd videlicet omni terra marique celebrandi
ſunt, & ad terminos vſque mundi fama ducente venturi, ſed manifeſto beneficiorum
D atque admirandæ operationis effectu. Non enim illos fama fecit vbique notiſſimos,
ſed ipſa vtique documenta virtutum: ſicut adinſtar volucrum effecti, ipſo etiam ſole
perniciùs omnem perluſtrauere terram, ſpargentes vbique lumina veritatis. Hic au-
tem videtur mihi illos ad conſtantiam cohortari. Dicendo enim non poſſe ciuita-
tem abſcondi ſuper montem poſitam, ſuam declarat profectò virtutem. Sicut impoſ-
ſibile, inquit, eſt ſuper montem poſitam abſcondere ciuitatem: ita etiam prædicatio-
nem latere atque reticeri. Omnia enim prædixerat, perſecutiones, & maledicta, & in-
ſidias, periculáve, ne putarent quòd hæc eos poſſint in ſilentium coarctare, confir-
mans eos, ait: Quia non modò non tacebunt, ſed etiam vniuerſum prorſus illuſtra-
bunt orbem, & ob hoc quoque clari efficientur ac nobiles. Et hic quidem propriè o-
ſtendit inſigne virtutis: in conſequentibus verò ab illis conſcientiam flagitat, dicens:
Neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus
E *qui in domo ſunt. Sic luceat lux veſtra coram hominibus.* Ego quidem, inquit, lumen accendi:
vt verò perſeueret ardens, veſtri profectò ſit ſtudij, nõ propter me, voſque ipſos modò,
verùm propter ipſos, qui eadem luce potientur, vobiſque ducentibus viam veritatis
inuenient. Non enim poterunt maledictionibus veſtrum obumbrare fulgorem: ſi ta-
men vos omni cum diligentia vixeritis, atque ita prorſus, quaſi qui vniuerſum orbem
veſtri faciatis imitatione conuerti. Dignam igitur tanta gratia exhibete vitam, vt ſicut
illa cunctis mox regionibus prædicanda eſt, ita illi etiam conuerſio veſtra conueniat.
Neque enim accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat om-
nibus qui in domo ſunt. Thomas Aquinas in Matthæum, per lucernam doctrinam, ſeu fer- Tho. Aqu.
uorem prædicationis intelligit. Nam in lucerna eſt ignis & lumen. Sic & in prædica- *Lucerna, do-*
tione debet eſſe feruor interior ſpiritus, & lumen boni exempli exterius. Sic dicitur, *ctrina.*
(Ioan.5.) Ioannes lucerna ardens & lucens. Atqui nemo ſub modio, id eſt in abſ-

Beda. condito,*ſed ſuper candelabrum*,id eſt in manifeſto lux illa conſtituitur.Beda lib.3.in cap. F
8.Luc.Vaſis,inquit,& lecti nomine carnem,lucernæ autem vocabulo verbū deſignat:
quia qui ob metum carnalium incommodorū verbum occultat,ipſam carnem vtique
præponit manifeſtationi veritatis,& ea quaſi operit verbum,quod prædicare trepidat.
Quid candelabrum. *Super candelabrum* autem ponit lucernam, qui corpus ſuum miniſterio Dei ſubiicit, vt
ſuperior ſit prædicatio veritatis,& inferior ſeruitus corporis:per ipſam tamen corporis
ſeruitutem excelſior luceat doctrina,quæ per officia corporalia, id eſt vocem & linguam,&
cæteros corporis motus in bonis operibus inſinuatur diſcentibus.Super candelabrum
ergo ponit lucernam,cùm dicit Apoſtolus: Non ſic pugno tanquam aërem
verberans:ſed caſtigo corpus meum,& in ſeruitutem redigo,ne fortè cùm aliis prædi-
August. cauerim,ipſe reprobus efficiar.Hæc ille ex Auguſt.de ſerm.Dom.in monte,lib.1.cap.
Euthym. 12.Euthymius in Matth. Hoc igitur idem eſt,ac ſi Chriſtus dicat: Neque enim ego G
vos eo fine diuina ſcientia accēdi,vt & illa abſcondatur:ſed ecce pono vos ſuper candelabrum,id
eſt,ſuper excelſum doctrinæ locum, vt omnes qui in domo ſunt,illumi-
Theoph. netis.Theophilactus in Matth.Nunc ergo veſtri officij erit,ne gratia extinguatur, ſed
& aliis luceat fulgor doctrinæ veſtræ. Ita nimirùm oſtendit Dei eſſe lucernā accendere,&
homines in miniſteriis conſtituere:ſed eorum eſt etiam, qui tantis officiis præfecti
ſunt,ita ſibi proſpicere,vt & aliis proſint.

Scire tuum nihil eſt,niſi te ſcire hoc ſciat alter,

inquit prophanus poëta. Quid autem eſt,quòd quis acceperit gratiam aliquam, ſi illā
communi Eccleſiæ vtilitati deneget? Eccl.26. Lucerna ſplendens ſuper candelabrum
Cādelabrū mysticum. ſanctum,& faciei ſpecies ſuper ætatem floridam.Exod.25.præcipit Dominus fieri cādelabrum
aureum cum ſeptem haſtilibus,& ſeptem lucernis:non tamen quod lateat, H
ſed in ipſo templo manifeſtū ſit.Apoc.1. Videt Ioānes Dominum ambulantē in medio
candelabrorum ſeptem,quæ ſeptem Eccleſias deſignant: vt ſit aliquid ſuper candelabrum,cùm
in eminenti Eccleſiæ loco apparet.In eum autem vſum lucent, vt proſint
his qui in domo ſunt.Gen.1.Poſuit luminaria in firmamento,vt lucerent diei & nocti.
Eccle.43.Mundum illuminans in excelſis Dominus.Baruch.3.Stellæ luxerunt ei cum
iocunditate qui fecit eas.Talis autem doctrina diuini verbi eſt.Eccleſ.24. Doctrinam
quaſi antelucanum illumino omnibus,& narrabo illam vſque in longinquum.Sap.17.
Totus orbis lympidè illuminabatur lumine ſolis:aut illis ſuperpoſita erat grauis nox,
imago tenebrarum, quæ erat eos comprehenſura. Eccleſiaſt.33. Videte quòd non ſoli
mihi laboraui,ſed omnibus inquirentibus veritatem.Philip.2. Inter quos lucetis ſicut
luminaria,in hoc mundo verba vitæ continentes.Itaque ſi tanto nos Deus honore di- I
gnatus eſt,vt aliis verbo & exemplo prodeſſe poſſemus:hoc autē non faciamus,inquit
Chromati⁹ Chromatius Conc.2.in cap.5.Matth.videbimur tam neceſſarij luminis vtilitatem, ad
damnum tam noſtrum, quàm aliorum, infidelitate noſtra, velut quodam velamine
obtegere & adumbrare.Quapropter & illum,qui talentum ad lucrum cœleſtis negotiationis
acceptum,abſcondere magis voluit,quàm ad mēſam nummulariis dare, debitam
pœnam incurriſſe ſcimus,& legimus.Et idcircò lucerna illa ſpiritualis, quæ ad
vſum ſalutis noſtræ accenſa eſt,ſemper lucere debet in nobis.Habemus enim lucernā
Verbū Dei lucerna. cœleſtis mādati,& gratiæ ſpiritualis:de qua Dauid retulit, (Pſ.118.) Lucerna pedibus
meis verbum tuum,& lumen ſemitis meis.De qua & Salomon ait,(Prouerb.6.)Quoniam
lucerna eſt præceptum legis. De qua per Sophoniam quoque Prophetam Dominus
teſtatur, (cap.3.) Et ſcrutabor Hieruſalem cum lucerna. In hac enim lucerna K
inextinguibile legis,ac gratiæ ſuæ lumen oſtendit, quod non aliquo cæcæ mentis velamine
operiendum eſt,vel obſcurandum,vt Iudæi & hæretici faciunt, qui perſpicuam
lucem prædicationis diuinæ prauis interpretationibus obtegere & occultare nituntur,pro
fide perfidiam prædicando,& lumen veritatis erroris tenebris obuelando.
Vnde lucerna hæc legis & fidei nō occultanda nobis eſt,ſed ad ſalutem multorū ſemper
in Eccleſia, velut in candelabro conſtituenda, vt veritatis ipſius luce & nos fruamur,&
omnes credentes illuminentur. Ad cuius luminis contemplationem,etiam per
Eſaiam nos Spiritus ſanctus adhortatur,dicendo: Venite ambulemus in luce Domini,
dimiſit enim populum ſuū domus Iſraël. De qua luce & B. Petrus Apoſtolus teſtatus
eſt, (1.cap.2.) dicens: Qui eripuit nos de tenebris, & vocauit nos in admirabilem lucem.
Vnde & Zacharias Propheta, (cap.4.) vt ſpiritualis huius luminis, & cœleſtis
cande-

A candelabri, quo in figura Eccleſiæ oſtenſum eſt, manifeſtaret myſteria, inter cætera quæ ei pro merito Prophetiæ monſtrata ſunt, etiam candelabrum aureum cum lampadibus ſuis ſe vidiſſe teſtatus eſt. Nam & in tabernaculo teſtimonij ad futuræ veritatis exemplum, candelabrum cum lucernis indefeſſo lumine lucebat. Exod. 25. & 40. Scimus enim in candelabro illo, typũ veri & æterni luminis oſtenſum, qui per multiformem gratiam, omne Eccleſiæ corpus ſemper illuminat. Idem Chromatius. Poteſt autem & aliter intelligi, quia multiplex intelligentia ſpiritalis eſt, vt in lucerna ipſum Dominum ſignificare noſcamus, propter aſſumpti corporis humilitatem. Hic quidem non ſecundum gloriam diuinitatis ſol iuſtitiæ nuncupatur, ſed ſecundũ aſſumpti corporis ſacramentũ etiã lucerna oſtenditur: quia cũ Deus eſſet gloriæ & maieſtatis æternæ, humilis in hoc mundo tanquã lucerna apparuit: Et non ſine cauſa tanquã lucerna, quia lucerna per noctẽ lucere conſueuit. Idcircò itaq; in hoc mundo humilis tãquam B lucerna apparuit, vt tenebras erroris de cordibus noſtris, & ignorantiæ noctẽ depelleret: qui in hoc mũdo velut in nocte poſiti degebamus. Huiuſmodi ergo lucerna. i. incarnatio Chriſti oſtẽſa à lege ac Prophetis, iã non obſcura prędicatione legis tanquã modis tegitur, nec infidelitate ſcribarũ ac Phariſæorum, velut quodã vaſe perfidiæ operitur, ſed in cruce velut in cãdelabro cõſtituta omnẽ Eccleſię domũ illuminat. Secundũ myſteriũ itaq; incarnationis lucerna eſt, ſecundũ gloriã verò diuinitatis ſol iuſtitię eſt. Deniq; in ipſo crucis candelabro, tanquã ſol reſplenduit, cùm per Apoſtolorũ prædicationẽ, quaſi per quoſdã radios, vniuerſo orbi clariſſimũ ſuæ cognitionis lumẽ inuexit Dominus & ſaluator noſter, qui eſt benedictus in ſecula. Auguſtin. tom. 6. Orat. de quinq; hæreſibus, cap. 7. in eã venit ſententiã. Vides, inquit, tenebras mundi, & tu lumẽ abſcõdis? *Nemo accendit lucernã, & ponit eã ſub modio, ſed ſuper candelabrũ, vt luceat hominibus* C *qui in domo ſunt.* Matt. 5. Iſta domus totus mundus eſt. Lucernæ accẽſio, verbi eſt incarnatio: Candelabrũ autẽ crucis eſt lignum. Lucerna in candelabro lucens, Chriſtus eſt in cruce pendẽs. Nemo accendit lucernã, & ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Vides tu, videamus & nos. Tenebræ ſunt, non offendamus in paganis, nõ erremus cũ hæreticis, luceat nobis lucerna, doceat nos verbũ in carne. *Sic luceat lux veſtra corã hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrũ qui in cœlis eſt.* Chryſ. hom. 15. in cap. 5. Matt. Op. perfecti. Non ſolũ, inquit, corrigitis orbẽ rectè ſanctéq; viuẽdo, verũ etiã glorificatis Deũ: quòd ſi cõtraria geſſeritis, & homines perdetis profectò, & Dei nomẽ blaſphemiis offendetis. Et quẽadmo-D dũ, inquit, per vos glorificabitur Deus, ſi vos homines maledictorũ fuerint cõtumeliis conſecuti, ſed vtiq; nõ omnes. Nã illi quoq;, qui hoc publicè faciunt inuidentes, apud conſcientiã tamen ſuã admirabuntur vos, atq; ſuſcipient: ſicut è regione vitioſos quoſque palàm quidẽ adulterino ſermone demulcẽt, ſed eoſdẽ in ſecreto mentis accuſant. Quid igitur ad oſtentationẽ nos viuere, atque ad gloriæ amorẽ iubes? Abſit, non dico iſtud omninò. Neque enim dixi, vt rectè facta veſtra in mediũ ſtudeatis afferre, nec vt illa monſtretis admonui: ſed dixi, luceat lux veſtra, hoc eſt plurima in vobis ſit virtus, ac maximè ingens illius accẽdatur ignis, & ineffabile omninò lumẽ effulgeat. Quando autem tam magna virtus fuerit & clara, latere non poterit, etiamſi mille illam contegere velit modis ille qui poſſidet. Irreprehenſibilem igitur etiam hominibus præſtate vitam, vt nullum in vobis verum colorem accuſationis inueniant. Sequitur illud, vt etiamſi innumeri accuſare cupiant, nullus vnquam infuſcare vos poſſit. Bene E autem ait lumen. Nihil eſt quod ſic hominem faciat inſignem atque perſpicuum, etiamſi magno ambitu optet latere, vt ſplendor ille virtutis. Sicut enim ipſo ſole circundatus, vtrinque clarus refulget, nec in terram ſolummodò radios propriæ virtutis emittit, ſed ſupra ipſum etiam cœlum proprio fulgore radiabit: hinc itaque illos vberiùs conſolatur. Et ſi, inquit, maledicta in vos audientes, doletis: ſed habetis plurimos, quos ad amorem atque admirationem Dei, veſtro adducatis exemplo. Gregorius Papa lib. 8. Moral. cap. 38. Occultanda ſunt ergo quæ agimus, ne hæc in huius vitæ itinere incautè portantes, latrocinantium ſpirituum incurſione perdamus: & tamen veritas dicit, Matth. 5. *Videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt.* Sed aliud eſt profectò, cùm in oſtenſione operis, gloria quæritur largitoris: aliud, cùm laus priuata concupiſcitur de dono largientis. Vnde rurſus in Euangelio hæc eadem veritas dicit: Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis co-

Chromat.

Lucerna Chriſtus.

Chriſtus ſol.

Auguſt.

Candelabrum, lignũ crucis.

Chryſoſt.

Gregorius.

râm hominibus, vt videamini ab eis. Opus ergo noſtrum cùm hominibus oſten- F
ditur, in cordis priùs examine penſandum eſt, per eiuſdem oſtenſionis ſtudium quid
quæratur. Si enim dantis gloriam quærimus, etiam publica noſtra opera in conſpe-
ctu illius occulta ſeruamus. Si verò per hæc noſtram laudem concupiſcimus, foras
ab eius conſpectu iam fuſa ſunt, etiamſi à multis ignorentur. Sed valdè perfectorum
eſt, ſic oſtenſo opere, authoris gloriam quærere, vt de illata laude priuata neſciant ex-
ultatione gaudere. Tunc ſolùm namque innoxiè hominibus laudabile opus oſtendi-
Auguſt. tur, cùm per deſpectum mentis veraciter laus impenſa calcatur. Auguſt. lib. 1. de ſerm.
Dom. in monte, cap. 12. Si tantummodò diceret, Sic luceat lumen veſtrum coram ho-
minibus, vt videant bona facta veſtra, finem conſtituiſſe videretur in laudibus homi-
num, quas quærunt hypocritæ, & qui ambiunt honores, & captant inaniſſimam glo-
riam Contra hos dicitur ad Gal. 1. Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non
eſſem. Et per Prophetam, Pſ. 52. Qui hominibus placent, cõfuſi ſunt, quia Deus nihili G
fecit illos. Et iterum: Deus confringit oſſa eorũ qui hominibus placent. Et rurſum A-
poſtolus ad Gal. 6. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi. Et ipſe iterum: Probet autem
ſe homo, & tunc in ſemetipſo habebit gloriam, & non in altero. Non ergo tantùm di-
xit, vt videant bona opera veſtra: ſed addidit, *Et glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt:* vt
hoc ipſum, quod homo per bona opera placet hominibus, non ibi finem cõſtituat, ſed
referat hoc ad laudẽ Dei, & propterea placeat hominibus, vt in illo glorificetur Deus.
Hoc enim laudantibus expedit, vt non hominem, ſed Deum honorent, ſicut in ipſo
homine quem portabat, Dominus oſtendit, vbi admiratæ ſunt turbæ paralytico ſana-
to virtutes eius, ſicut in Euangelio ſcriptum eſt, Matth. 9. Timuerunt, & glorificaue-
runt Deum, qui dedit poteſtatem talem hominibus. Cuius imitator Paulus Apoſto- H
lus dicit Gal. 1. Tantùm autem audientes erant, quoniam qui aliquando nos perſeque-
batur, nunc euangelizat fidem, quam aliquando vaſtabat: & in me glorificabant
Deum.

Chriſtus maledictiones ex aduerſo beatitudinum conſtituit.

Match.	Marc.	Luc. 6.	Ioan.
		Verumtamẽ væ vobis diuitibus, qui habetis conſolationem veſtram. Væ vobis qui ſaturati eſtis, quia eſurietis. Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Væ cùm benedixerint vobis omnes homines: ſecũdum hæc enim faciebant Pſeudoprophetis patres eorum.	

I

Quatuor vitia quatuor virtutibus oppoſita.

VERVMTAMEN *væ vobis diuitibus, qui habetis conſolationem veſtram.*
Lucas hęc opponit beatitudinibus, vt quantum virtutibus ad bea-
titudinem deſignatis emolumenti accedit, tantũ detrimenti con-
traria illis vitia ſequantur. Porrò quatuor vitia quatuor virtutibus
opponit: diuitiarum cupiditatem paupertati, affluentiam delicia-
rum eſuriei, vanitatem ſecularium gaudiorum luctui, amicitiam
hominum perſecutioni: Et ſicut his quatuor virtutibus cæteræ, ita
quatuor vitiis oppoſitis reliqua vitia intelligũtur. Præponit autem
Væ, interiectionem minantis, execrantis, & prædicentis magnum aliquod malum, ſeu
Beda. temporalis afflictionis, ſeu æternæ. Beda lib. 2. in Luc. Quòd ſit Væ diuitibus adfutu-
rum, à contrario meliùs intelligitur, vbi pauperum dicitur eſſe regnum Dei. A quo ſe K
regno per omnia qui hic conſolari quærunt, alienãt, audituri à iuſto iudice: Filij recor-
damini, quia recepiſtis bona in vita veſtra. Vbi notandum, quòd non tã diuitiæ, quàm
diuitiarum amor in culpa eſt. Non enim omnis qui habet diuitias, ſed (vt Eccleſiaſtes
ait) qui amat diuitias, fructus non capiet ex eis: quoniam qui temporalia vel animo
contemnere, vel pauperi neſcit erogare, vſu quidem horum delectatur ad præſens, ſed
fructu, quem dando poterat acquirere, carebit in poſterum. Et alibi legimus: Bea-
tus diues qui inuentus eſt ſine macula, qui poſt aurum non abiit, nec ſperauit
In auaros. in pecunia & theſauris. Diuites igitur vocat per emphaſim eos, qui toti diuitiis
congregandis incumbunt, nulla iuris ratione habita, hiſque quæ abutuntur, vt
Bonauent. meditatur Bonauentura in Luc. Abacuk 2. Væ ei qui multiplicat non ſua, id eſt,
bona terrena, quæ non ſunt noſtra, quia nec nobiſcum veniunt, nec nobiſcum
rece-

A recedunt. Terreni autem homines reputant eſſe ſua. Apocalyp. 8. Væ, væ, væ habitantibus in terra. Tales ſunt cupidi diuitiarum, contra quos dicit Dominus, Matth. 6. Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, vbi ærugo & tinea demolitur. Quoniam ad diuitiarum iſtarum multiplicationem neceſſe eſt ſequi inopiam, & ad conſolationẽ ſequi deſolationem. Ideò ſubdens rationem, dicit, *Qui habetis conſolationem veſtram*, ſcilicet de præſenti, ſed non de futuro. Vnde Iacob. 5. Agite nunc diuites, plorate vlulãtes in miſeriis veſtris quæ aduenient vobis. Ideò conſolatio iſta vana & falſa eſt, quia deſolationem inducit. Zach. 10. Somniatóres loquuti ſunt fruſtrà, & vanè conſolabuntur. Verè fruſtrà, quia dormierunt ſomnium ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis. Pſ. 75. Et prætcrea etiam, cum Propheta Dauid: Renuit conſolari anima mea, memor fui Dei, & delectatus ſum. Iob. 6. Hæc mihi ſit conſolatio, vt affligens me dolore, non parcat, vt per deſolationem viæ perueniatur ad conſolationem patriæ. De qua Eſa. 66. Quomodo ſi cui mater blandiatur, ita ego conſolabor vos. Hanc debemus expectare, non præoccupare. Iudith. 8. Expectemus humiles

B conſolationem eius. Proſper Aquitanicus lib. 2. de vita contemplatiua, cap. 13. Quàm ſubtiliter igitur nos ille decipiendi artifex fallit, quanta cæcitate oculos noſtræ mentis obduxit, ne diſcernamus gaudendi auidi, vnde iuſtiùs gaudeamus: aut ne cupientes augeri diuitiis nouerimus, quibus illas incomparabiliter præferamus. Nam gaudere quidem bonum eſt: ſed qui gaudet, ſi non inde gaudeat vnde debet, non poteſt bonũ eſſe quod gaudet. ſiquidem gaudet & raptor, cùm deſiderata rapuerit: gaudet & ebrioſus, cùm optatæ occaſionem potationis inuenerit: gaudet & adulter, cùm ad delectationem fruendi corporis concupiti peruenerit. Sed cùm ſit gaudere bonum, de his atque huiuſmodi gaudere grande eſt malum. Hæc & his ſimilia ſunt, vnde gaudere nos vult mundus, cum ſuis amatoribus perterritus. Hæc ſunt quæ repudiare debemus, vt de bona conſcientia, de ſanctitate morum, de acquiſitione virtutum, de dono Dei, & de promiſſione futuri regni ineffabiliter gaudeamus. Ditari quoque diuitiis grande bonum eſt: ſed inde ditari, vnde non habeas, non eſt habenda facultas, ſed deteſtanda calamitas. Nihil enim calamitoſius, nihil miſerius eo, qui iniquis acquiſitionibus creſcit, quem locupletem fraudes faciunt ac rapinæ. Illæ nobis ſunt ambiendæ diuitiæ, quæ nos ornare poſſunt pariter & munire: quas nec acquirere poſſumus inuiti, nec perdere: quæ nos contra hoſtiles impetus armant, à mundo diſterminant, Deo commendant, ditant animas noſtras atque nobilitant, nobiſcum ſunt, contra nos ſunt. Diuitiæ noſtræ credendæ ſunt, pudicitia quæ nos pudicos, iuſtitia quæ iuſtos, pietas quæ pios, humilitas quæ humiles, manſuetudo quæ manſuetos, innocentia quæ innocentes, puritas quæ puros, prudentia quæ prudentes, temperantia quæ temperantes, & charitas quæ nos Deo & hominibus facit charos, virtutum potentes, ſeculi contemptores, ac bonorum omnium ſectatores. Hæc ſunt non omnium, ſed ſanctorum ſanctæ virtutes: non diuitum ſuperborum, ſed humilium pauperum facultates: patrimonium cordium, diuitiæ incorruptibiles morum, quibus non abundant, niſi illi qui illis carnalibus ex corde renunciant. Quid quod ipſe Cicero veras diuitias non in poſſeſſionibus, ſed in virtutibus conſtituit in Paradoxis? (Parad. vlt.) Etenim ſi iſti callidi rerum æſtimatores prata & areas quaſdam magno æſtimant, quòd ei generi poſſeſſionũ minimè quaſi noceri poteſt: quanti eſt æſtimanda virtus, quæ nec eripi, nec ſurripi poteſt vnquam, neque naufragio nec incẽdio amittitur, nec tempeſtatum nec temporum

C

D

E permutatione mutatur? qua qui præditi ſunt, ſoli ſunt diuites: etenim poſſident res & fructuoſas, & ſempiternas: ſolique quod eſt proprium diuitiarum, contenti ſunt rebus ſuis: ſatis eſſe putant quod eſt, nihil appetunt, nulla re egent, nihil ſibi deeſſe ſentiunt, nihil requirunt. Improbi autem & auari, quoniam incertas, atque in caſu poſitas habent, & plus ſemper appetunt, nec eorum quiſquam adhuc inuentus eſt, cui quod haberet, eſſet ſatis: non modò non copioſi ac diuites, ſed etiam inopes ac pauperes exiſtimandi ſunt. Chryſoſtomus, hom. de auaritia: cùm Gainas egreſſus eſſet à ciuitate, multa in auaritiam & diuitum imprudentiam exclamat, quę fortè hîc obſeruare non abſurdum erit, etiamſi prolixiora videantur. Proinde, inquit, cùm in diuitiis es, expecta paupertatem: cùm in affluentia, expecta famem: cùm in gloria, expecta ignominiã: cùm in ſanitate viuis, expecta morbum. Aſſiduè perpende rerum humanarum naturã, quæ nihilo melius habet quàm amnium effluxus, & fumo in aëre euaneſcente fugacior

Marginal notes: Proſ. Aqu. — Quã fallax ſit gaudiũ gloriari in diuitiis. — Cicero. — Vera diuitiæ in virtutibus. — Auarus ſemper eget. — Chryſoſt. — Diuitiæ fugaces.

eſt, & vmbra prætercurrente inanior. In his ſi philoſophatus fueris, nec ſuauia te poterunt inflare, nec moleſta deiicere. Si præſentibus bonis non admodū hæreas, neque abſentibus diſcruciaberis, conſuefacias animum ad diuerſorum expectationem. Sæpè quidem fiet, vt diuerſa non accidant: ſed ſi acciderint, non vehementer te commouebūt. Atque vt intelligatis me hæc non coniectura loqui, volo vobis narrare veterē quandam hiſtoriam. Fuit vir quidam admirabilis, magnus, & vbique terrarum celebratus, beatus ille Iob, ille pietatis athleta, ille totius mundi victor & coronifer, qui per omnia certaminum genera tranſiuit, quì innumera trophæa erexit deuicto diabolo. Hic erat diues & pauper, glorioſus & contemptibilis, multorum liberorum pater & orbus. Hic verſatus eſt in aulis regalibus: ſed idem fuit in ſterquilinio. Hic fuit in ſplendida veſte, ſed poſt illam in morſū tinearum. Hic poſſedit innumera miniſteria: ſed idem ſuſtinuit innumeras contumelias à familiaribus in ipſum inſurgentibus, ab amicis conuiciantibus, ab vxore inſultante. Omnia illi priùs velut è fonte affluebant, pecuniarum copia, potentiæ magnitudo, & gloriæ acceſſio, pax & ſecuritas, honores & obſequium, corporis ſanitas, & filiorum opulentia, nec erat in eis quicquam moleſtum. Aderant illi diuitiæ cum ſecuritate, proſperitas ſtabilis: atque optimo quidem iure. Deus enim illum vndique vallauerat. Sed poſt illa omnia receſſerunt, móxque innumeræ tempeſtates immigrauerunt in domum illius: omnes, inquam, ac ſibi viciſſim ſuccedentes ac perpetuæ, denique ſupra modum, ſupráque fidem omnes. Siquidem vniuerſæ facultates illi ſemel ereptæ ſunt: famuli liberique præmatura, violentáque morte oppreſſi ſunt, ad menſam & ipſo in conuiuio mactati, non quidem ſecuri aut gladio, ſed à malo ſpiritu, qui domum concuſſit. Tum vxor in illum armabatur, ſuaſque machinas admouit iuſto. Famuli porrò & amici partim expuerunt in faciem eius, Iob.30. quemadmodum ipſe ait: Non pepercerunt in faciem meam conſpuere: partim irruerunt in eum. Ex tota domo eiectus eſt, ac deinceps in ſterquilinio vitam egit, ac vermium fontes ſcatebant. Vndique ſanguine & ſanie diffluebat ille precioſus Adamas. Et accepta teſta abſterſit ſaniem, ipſe ſibi factus carnifex. Dolor dolorem excipiebat, & cruciatus intolerabiles: & nox die moleſtior, & dies nocte terribilior, ſicut ipſe dicit: Cùm obdormiero, dico quando erit dies? Cùm ſurgo, rurſum dico, quādo erit veſpera? Plenus dolorum ſum a veſpera vſque ad diluculū. Omnia præcipitia, omnia ſcopuli, nec eſt vllus qui conſoletur: qui inſultent, innumeri. Attamen in tanta tempeſtate, tantiſque fluctibus adeò intolerandis, conſtitit aduerſus omnia generoſo animo, & illabefactabilis. In cauſa fuit id quod dicebā: Nimirū quòd cùm diues eſſet, expectabat egeſtatem: cùm ſanus eſſet, expectabat ægrotationē: cùm tot liberorū eſſet pater, expectabat vt ſubitò fieret orbus. At hunc timorē apud ſe ſemper ſuſcepit, & hāc anxietatē ſemper apud ſe aluit, intelligens rerum humanarū naturam, momentariámque volubilitatem negotiorum conſiderans. Eóque dixit, Iob.3. Timor quem timebā, euenit mihi, & periculum quod metuebam, occurrit mihi. Semper enim cogitatione ſpectabat ad illum timorem, opperiens eum, ſperans, expectánſque: eóque cùm aduenisset, non perturbauit illum. Neque ſilui, inquit, neque mihi quieui, ſed mihi venit ira. Non dixit, Non ſilebo, neque quieſcam, futuro tempore: ſed non quieui, præterito tempore. Neque enim rerum proſperitas attulit arrogantiam, ſed expectatio triſtiū non ſinebat me quieſcere. Quanquam affluentia vehementer hortabatur ad delicias, ſed aſperitas eorum quæ expectabantur, profligabat ſecuritatem. Et licet præſens fœlicitas cogeret frui rebus, tamen futurorum ſolicitudo voluptatem interrupit. Ideóque quoniam præmeditatus in animo ſuo hæc ventura proſpexerat rebus lætis, hæc certamina poſteaquàm acciderunt, fortiter & animoſè pertulit, vtpotè iā olim ad illa exercitatus: & quoniam ea expectatione perceperat, non eſt perturbatus, cùm cerneret illa adeſſe: quoniam ne tum quidem cùm adeſſent læta, vehementer illis adhæſit. Audi quid dicat. Quòd ſi delectatus ſum, cùm mihi moleſtæ affluerent diuitię, ſi repoſui copioſam auri vim mihi, ſi fiduciā habui in lapidibus pretioſis, ſi ad innumerabilia poſui manum meam. Quid ais homo? Num delectatus es diuitiis affluentibus tibi? Nequaquam, inquit. Quid ita? Quoniam videbam illarum inſtabilem fluxámque naturam, videbam poſſeſſionem haud durabilem. Aut non video quidem, inquit, ſolem orientem ac deficientem, lunamverò intereuntem? Non enim in eodem manet ſtatu. Quod autem dicit, tale eſt. Si ſtellæ quæ ſunt in cœlis, perpetuóque lucent, recipiunt nonnulla

Iob exemplum.

Omnia hic incerta.

A nullam mutationem, ſol deficiens, luna interiens,an non extremæ dementiæ ſit terrena pro ſtabilibus fixiſque ducere? Eóque nec præſentibus magnoperè delectabar, nec diſcedentibus vehementer contriſtatus ſum: quoniam probè noueram earum rerum naturam. Hæc nos audientes, chariſſimi,neque paupertate deiiciamur,neque diuitiis intumeſcamus, ſed in rerum permutatione animum immutabilem retinentes, Philoſophiæ fructum metamus,vt & hic voluptate perfruamur,& futura aſſequamur bona. *Væ vobis qui ſaturati eſtis,quia eſurietis.* Dictio Græca eſt ἐμπεπλησμένοι,impleti eſtis:quod ita vertitur ac ſi ſcribatur κεχορτασμένοι,ſaturati. Sic Virg. pro iis qui vino & epulis re- Virgilius.
plentur, habet:

Implentur veteris Bacchi, pinguiſque ferinæ.

Beda lib.2.in Luc.cap.6.Saturatus erat diues ille purpuratus,quando epulabatur quo-
B tidie ſplendidè: ſed dirum væ ſuſtinebat eſuriens, quando de Lazari, quem deſpexe- Beda.
rat, digito guttam aquę quęrebat. Aliter ſi beati ſunt illi, qui iuſtitię ſemper eſuriunt opera:infœlices econtrariò ſunt æſtimandi,qui ſibi in deſideriis placentes,nulla veri & *Guloſi.* inconcuſſi boni famem patiuntur, ſatis ſe rati beatos, ſi non ad tempus ſua voluptate priuentur.Bonauentura in Luc. Ita,inquit,guloſis comminatur væ perpetuæ famis. Bonauent. Prou.23. Cui væ?cuius patri væ? cui rixæ?cui foueæ? cui ſine cauſa vulnera? cui ſuffoſſio oculorum? Nónne his qui commorantur in vino, & ſtudent calicibus epotandis? Eſ.5. Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem. Et ideò ſubditur: *Quia eſurietis.* Saturitas hæc inducet perpetuam famem, ſecũdum illud Iob.20. Cùm ſaturatus fuerit, arctabitur, æſtuabit, & omnis dolor irruet *Eſuries* ſuper eum. Et Eſa. 65. Ecce ſerui mei comedent, & vos eſurietis. Ecce ſerui mei *futura.*
C bibent, & vos ſitietis.Vnde de malis dicitur, Pſal. 77. Manducauerunt & ſaturati ſunt nimis. Pſ.33. Diuites eguerunt & eſurierunt:inquirentes autem Dominum, non minuẽtur omni bono. Tertullian.lib.de ieiunio contra Pſychicos.Teneo ſcilicet, in- Tertullian. quit,à primordio homicidam gulam,tormentis ac ſuppliciis inediæ puniendam,etiãſi Deus nulla ieiunia pręcepiſſet. Oſtendens tamen vnde ſit occiſus Adam, mihi reliquerat intelligendæ remedia offenſæ, qui offenſam demonſtrarat. Vltrò cibum, quibus modis, quibúſque temporibus potuiſſem, pro veneno deputarem, & antidotum *Abſtinentia laus.* famem ſumerem,per quam purgarem mortis à primordio cauſam in quoque cum ipſo genere tranſductam:Certus hoc Deum velle,cuius contrarium noluit: ſatiſque cõfidens placituram illi continentię curam,à quo damnatam comperiſſem incontinentiæ culpam. Baſilius Orat.de ingluuie & ebrietate:Ne igitur indulgeas carni tuæ,ſom- Baſilius.
D niis, balneis, mollibúſque ſtratis, ſemper illud in ore habens, Quem fructum capiã ex ſanguine meo, ſiquidem deſcendam in corruptionem? Cur pinguefacis ac carnoſum efficis teipſum? An te præterit, quòd quanto te craſſiorem tibi facis carnem, tãto grauiorem animæ conſtruis carcerem? Nam nimia vis corporis impedimento eſt ſpiritui ad ſalutem. Ventri quidem neceſſaria ſuggerenda ſunt,at non iucundiſſima,nec *Ne ſerniatalia ac illi, qui omnem terram, qui omnia maria perſcrutantur, ventri tributa exi- *mus ventri.* gentes, veluti tyranno cuidam. Miſerrimi ob occupationes ſuas, & ſanè nihil tolerabilius perpetiuntur iis,qui apud inferos pœnas pendunt.Nam apertè in ignem fodiũt, cribro aquam ferunt, pertuſo dolio humorem hauriunt, nec vllum finem ſuorum laborum ſtatuunt.Quemadmodum enim ſitis potum dulcem facit,& fames antegreſſa iucundam inſtruit menſam, ſic etiam ciborum voluptatem continentia efficit: mediã
E autem ſeipſam interponens, & continuitatem deliciarum dirimens, deſideratam ac ſuauem tibi veluti peregrè redeuntem eſcam efficiet. Proinde ſi tibi velis iucundam inſtruere menſam, ſuſcipito ex inedia mutationem: tu verò ex eo quòd vehementer deliciis deditus ſis, ignoras te tibi ipſi delicias obſcurare, & nimio amore voluptatis voluptatem abolere. *Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.* Nunc, inquit, id eſt in hoc momento temporis. Iob.20. Gaudium hypocritæ adinſtar puncti. Et Prou.14. Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudij luctus occupabit. Melius eſt *Quia riſus* certè quòd fletus riſum antecedat, quàm econtrariò. Et propterea dicitur Eccleſ. 3. *periculoſus.* Tempus flendi, ſcilicet priùs in hoc tempore, & tempus ridendi pòſt in æternitate. Sed fatuus non vult nunc continere à riſu. Eccl.21.Fatuus in riſu exaltat vocẽ ſuã: vir autem ſapiens vix tacitè ridebit. Immò Eccleſ.2. Riſum reputaui errorem, & gaudio dixi, Quid fruſtrà deciperis? Stulti ergo ſunt, qui nunc rident, & ſapientes qui nunc

lugent, ſecundum illud Eccleſ.7.Cor ſapientum vbi triſtitia eſt,& cor ſtultorum vbi F
lætitia. Propterea dicitur ſtultis & mundanis, Eſ. 65. Ecce ſerui mei laudabunt præ exultatione cordis, & præ contritione ſpiritus vlulabitis:ſcilicet in inferno.Matth.13. Ibi erit fletus & ſtridor dentium. Auguſt.tom.9.lib.de conflictu vitior. & virtutum, cap.21.Vnde ſcilicet tibi lætitia obrepat? An fortè in obliuionẽ venit,Ioan.16. Mũdus gaudebit,vos autem contriſtabimini,ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium? An fortè memoriam exceſſit quod idem alibi dicit, Luc.6. *Væ vobis qui nunc ridetis, quia plorabitis & flebitis?* Quod quidem per Salomonem dicitur, Prou.14.Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudij luctus occupat.Et contrà per Euangelium Matth.5.Beati qui lugẽt, quoniam ipſi conſolabuntur. Rurſum per Salomonem, Eccl. 9. Neſcit homo an amore, an odio dignus ſit, ſed omnia in futurum reſeruantur incerta. Comprime ergo inanem lætitiam, qui necdum euaſiſti pœnalem ærumnam. Nónne apud omnes inſanus iudicatur is, qui in tenebris excluſus carceris gaudere conatur? Sed & in corporis morbis, inquit Greg. Nyſſenus lib. de beatitudinibus, vbi aliqua pars corporis ex violenta quadam læſione tabida facta fuerit, indolentia argumento eſt mortuam eſſe, tabidam, ac languidam illam partem:ſed ſi arte quadam medica, vitalis denuò ſenſus corpori reſtitutus ſit, tam is qui laborat, quàm curationem adminiſtrans, dolente iam parte gaudent,quippè certiſſimo argumento vtentes ad ſanitatem conuertiſſe ſe morbum,eò quòd membrum ſentire iam cœperit ea quæ faciant dolorem. Ita multi, poſtquàm amiſſo ſenſu doloris(vt inquit Apoſtolus Epheſ. 4.) tradiderunt ſe vitæ peccatrici, cùm quod ad vitam cum virtute degendam attinet, reuera mortui quidem tabefactique ſint, nullum eorum,quæ faciunt,ſenſum habent.Sed ſi quis ſermo medicus veluti quibuſdam calidis perurentibúſque medicamentis(futuri inquantum iudicij horrendis & acerbis minis)eos perſtrinxerit,& terrore eorum,quæ in expectatione ſunt, cor penitus exacerbauerit, terrorem gehennæ, ignem qui non extinguitur, vermem non morientem, ſtridorem dentium, perpetuúmque fletum, & tenebras exteriores,& talia vniuerſa, velut calida quædam & acria medicamenta voluptatis affectibus torpenti interẽdo refouendóque, couſque redegerit eum,vt ſentiat in qua vita verſetur, beatum eum effecerit, ſenſu doloris animo eius iniecto. *Væ cùm benedixerint vobis omnes homines.* Hoc in eos qui aſſentatoribus auſcultant, & ſuas laudes prædicari geſtiunt: hoc eſt,inquit Beda in Luc. quod Pſalmiſta deplorat: Peccator in deſideriis animæ ſuæ,& qui iniqua gerit,benedicitur.Cui non minima pœnæ pars eſt ſua ſcelera non modò non argui, ſed inſuper quaſi benè geſta laudari.Proindè Dominus non ait, Væ quia bene vobis dicunt homines, quaſi diſtante aliquantum tempore culpam tardiùs pœna ſequatur: Sed væ, inquit, cùm benè vobis dixerint omnes homines.quia ipſa peccati nutrix adulatio,ſicut oleum flammis, ſic in culpa ardentibus ſolita miniſtrare fomentum maxima eſt vtique pœna peccantium. Nam quomodo pauperes eſurientes & flentes, malorum decet improbitate probari: ita diuitiis, epulis, riſuique vacantes, per diſtricti iudicis iram, malè obſequentium clientela maiorem fouentur ad pœnam. Quis enim, ſi ſapiat, non fictas adulatorum acclamationes auerſetur? Prouerb. 27. Qui benedicit proximo ſuo voce grandi, de nocte conſurgens, maledicenti ſimilis erit: quia ſicut dicitur Eſa. 9. Erunt qui beatificant populum iſtum, ſeducentes, & qui beatificantur,præcipitati.Præcipitantur enim ex vanis laudibus in opprobrium ſempiternum, dum ex illis extolluntur: ſecundum illud Iob.30. Eleuaſti me,& quaſi ſuper ventum ponens,ſcilicet vanæ laudis, eliſiſti validè. K
Et quia difficile eſt huiuſmodi laudes vitare, ſubiungit exemplum:*Secundum hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.* Prophetis, inquam, non veris, ſed falſis. Vnde Gloſſa: Benedicebant Pſeudoprophetis, qui ad captandum fauorem vulgi de corde ſuo prophetabant.Hier.5.Stupor & mirabilia facta ſunt in terra:Prophetæ prophetabant mẽdacium,& ſacerdotes applaudebãt manibus ſuis,& populus meus dilexit talia. In hoc ergo quod dicit malos homines laudari à Pſeudoprophetis,oſtendit omninò contemnendum eſſe fauorem popularem. Pſ.52. Deus diſſipauit oſſa eorum qui hominibus placent: confuſi ſunt, quoniam Deus ſpreuit eos. Hoc autem dictum eſt non de his, qui bona exempla & laudabilia populis oſtendunt ad Deum glorificandum, cùm dicatur Matth.5. Luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Sed qui propriam gloriam in placendo hominibus,

Marginalia: Auguſt. — Gre.Nyſſ. — *Hic flendum eſt.* — Beda. — *Adulatio præcipitat in ſuperbiã.* — Gloſſa. — G — H — I

A hominibus, & in eorum laudibus quærunt, ad Gal.1. Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Chryſoſtomus hom. de inanis gloriæ cupiditate. Cum itaque, inquit, ita fluxa ſit & labilis humana laus, qua vti excuſatione poterimus, ſi pro incertis certa perdamus, próque tam breui paucorum præconio, tot bonorum patiemur iacturam? Inſuper ſi vel infinita foret nos laudibus efferentium multitudo, eo eſſemus calamitoſi magis & miſeri iudicandi, quo maior eſſet laudantium numerus. Quòd ſi hæc fortè miraris, audi qualem Chriſtus in eam rem ſententiam ferat. Luc.6. Væ vobis, inquiens, quibus vniuerſi homines benedixerint: nec immeritò. Nam ſi ad ſingularum artium diſcrimen internoſcendum, opifices ipſos in iudices malis: quo pacto virtutem permiſcetis multitudini probandam potius, quàm illi qui eius habeat, cæteris longo interuallo poſthabitis, notionem, præſtare & opem queat, & palmam? B Illud ergo & parietibus ipſis & foribus erit, ac menti & animo inſcribendum, repetendum etiam frequentiùs quod à Chriſto Domino vſurpatum eſt, Væ vobis quibus benedixerint homines: ſiquidem qui te tunc extulerint, paulò pòſt non ſecus ac honoris & gloriæ, & ſuarum priuatarum laudum affectatorem calumniabuntur. *[Chryſoſt.]*

Chriſtus Scribarum & Phariſæorum calumnias de præuaricatione legis refellit, legem nouam à vetere diſtinguit: nihil in veteri lege ſuperfluum fuiſſe, ſed implenda eſſe omnia in noua, nec quantumuis leuiter ipſam offendentibus impunè ceſſurum eſſe docet.

Matth. 5.	Marc.	Luc.	Ioan.
C Nolite putare, quoniam veni ſoluere legem aut Prophetas: non veni ſoluere, ſed adimplere. Amen quippè dico vobis, donec tranſeat cœlum & terra, iota vnum aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Qui ergo ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum: qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.			

SI quando pictores primos tractus duxerint, & informem rerum effigiem delineauerint, habent tamen apud ſe ſpeciem ipſarum perfectã, ſicut & omnes artifices (vt obſeruat Auguſtin. tract.1. in Ioan.) eorum quæ facturi ſunt, priùs ideas in mente concipiunt: vt ſi quis D domum ædificaturus ſit, priùs apud ſe ipſam domum effinxit, & fũdamenti, parietis, tecti, commoditatúmque omnium rationem habuit. Iam verò, ſi contingat pictorem, poſt primas illas lineas, penicillum admouere; veros colores adiicere, rerum facies exprimere, & informem rudémque tabellam ad perfectum deducere: quis illum arbitretur contra ſuæ artis profeſſionem, concepti operis inſtitutionem, & tabellæ pulchritudinem feciſſe? aut quis exiſtimet nouum opus illum effinxiſſe? Hoc ſi quis obiiciat, audiet à pictore: Nihil nouum, ò bone, nihil non priùs conceptum effingo. Primas lineas duxeram, nunc illas ad perfectum deduco. Sicut enim fœtus primùm informis eſt, diſponitur tamen ad perfectiorem formam: quam vbi acceperit, non nouum quid, ſed idem ipſum perfectum & completũ eſſe incipit: ita quoque primi tractus ad perfectiores ſpecies diſE ponuntur: quæ vbi ſucceſſerint, vnum & idem, ſed abſolutum opus eſt. Ad eundem ſanè modum Chriſtus oſtendit ſe vnum eundémque legis veteris & nouæ inſtitutorẽ, nec aliam inter vtramque diſtantiam eſſe, quàm quòd hæc perfectior, illa vero perfectionem appeteret, ad quam etiam diſponebatur. Heb.7. Nihil ad perfectum adduxit lex. Ideò Chriſtus, *Non veni,* inquit, *legem ſoluere, ſed adimplere:* Vtique adinſtar pictoris, qui lineas priores non ita delet, vt nouum opus condat: ſed quod illis adumbrauerat, veris coloribus illuſtrat. Chromatius Conc.2. in cap.5. Matt. Nõ enim ad diſſoluendã legem vel Prophetas filius Dei venit, qui author eſt legis & Prophetarũ: quia ipſe Moyſen ad tradendam legem populo dedit, & Prophetas ad prædicationem futurorum ſancto ſpiritu mandauit. Ait igitur: *Nolite putare, quia veni ſoluere legem aut Prophetas. Non veni legem ſoluere, ſed adimplere.* Impleuit autem legem & Prophetas hoc modo, dũ ea quæ ſcripta erant in lege & Prophetis, ipſe conſummat. Vnde cùm acceum ſibi in

[Introductio. Auguſt.] *[Quomodo Chriſtus nõ ſoluit, ſed impleuit legem.]* *[Chromati9]*

cruce oblatum bibiſſet, ait, Adimpletum eſt: vt euidenter oſtenderet omnia quæ de F
ſe in lege ac Prophetis prędicta erant, etiam vſque ad aceti potum eſſe completa. Ad-
implet legem omni modo, dum myſterium Paſchæ vel agni olim in figura monſtra-
tum, paſſionis ſuæ ſacramento compleuit. Vnde ait Apoſtolus, (1.Cor.5.) Etenim Paſ-
cha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Adimplet legem, dum ſacrificia legis, omniá-
que exempla in ſe præfigurata, accipiendo corpus, veritatis ratione cõpleuit: Vel cer-
tè adimplet legem, dum præcepta legis, quæ dederat, Euangelicæ gratiæ ſuæ ſupple-
mento confirmat. Nomen enim legis, pro doctrina & vitæ inſtitutione ad voluntatẽ
Dei olim Iudæis ordinata ſumitur: id eſt, pro omni ſcriptura diuinitùs inſpirata, quæ
vtilis eſt ad docendum & arguendum, non modo quæ à Moſe, ſed & cæteris Prophe-
tis tradita eſt, quam Hebræi *Thorah* תורה vocant, à verbo *Iara*, quod eſt docuit & e-
Quid ſolue re. rudiuit. *Soluere* autem non ſimpliciter ſonat præuaricari, quo modo fieri contingit ab G
his, qui etſi legem amplectantur, & vereantur, tranſgrediuntur tamen, propter carnis
infirmitatem: ſicut & Paulus ſcribit, ſe non, quod bonum vult, facere, & legem quidẽ
eſſe ſpiritualem, ſe autem carnalem, venditum ſub peccato. Rom.7. Sed ſoluere, de-
ſtruere & oppugnare ſignificat. Gręca dictio eſt καταλῦσαι, non ſoluere ſimpliciter, ſed
diſſoluere, & eneruare, vt ſonat Hebræa vox apud Matthæum. Sic enim habet, *Lo baa-
thi* לבטל *lebatel*, non veni eneruare. *Batal* enim eſt deſinere, ceſſare, eneruare. Hoc autẽ
dicit Chriſtus, præueniens ſcribarum & Phariſæorum calumnias. Illi enim etſi mini-
mè legem ſeruarent, ſed & eam ſuis traditionibus oppugnarent: Chriſtũ tamen apud
populum velut legis deſtructorem ſuſpectum reddebant: Primùm, quòd non doceret
ſicut ſcribæ, Matth.7. Præterea, quòd contemneret humanas traditiones, Matth. 15.
Poſtremò, quòd nec ſabbata cuſtodiret, nec ſacrificia, nec legales illas purificationes
magni ducere videretur, Ioan.9. Stephanus hanc Act.7. Paulus etiam hanc calumniã H
paſſus eſt, quòd doceret defectionem à lege Moſis. (Act.21) His contumeliis populum
à Chriſti doctrina auocare, ipſum etiam pro aduerſario ducere contendebant: & licet
non omnes diſtraherentur, multi tamen ſuſpectum Euangelium habere cœperant.
Auguſt. Auguſtin. lib.17. contra Fauſtum Manich. cap.1. hoc olim Manichęos à Catholicis
quæſiuiſſe ſcribit, Cur legem non acciperent & Prophetas, cùm Chriſtus eos ſe non
veniſſe ſoluere dixerit, ſed adimplere. Fortè ſcilicet idem quod & obiicitur à Iudæis,
Pet.Galati. vt ſcribit Petrus Galatinus lib.11. de arcanis fidei Catholicæ in Thalmud inuentis,
cap.2. Ex verbis enim, inquiunt, ac factis Chriſti noſtri, quem vos Meſſyam eſſe di-
Quid lex, & eius diuiſio. citis, apertè liquet Moſaicam legem minimè ceſſare. Et verum quidẽ dicunt, inquit
Petrus Galatinus, Chriſtum legem veterem totam impleſſe: ex hoc tamen nullatenus I
inferre poſſunt eam, in quibus ceſſatura erat, non ceſſaſſe. Quod vt omnibus innote-
ſcat, in quinque capita lex partienda eſt: in moralia, iudicialia, promiſſiones, commi-
nationes, & ſacramentalia. Moralia ſunt decem præcepta legis, quæ & ille anguſtiùs
obſeruari præcepit. Ceremonialia ceſſerunt veritati. Promiſſiones item ad effectum
perductæ ſunt, ſi Chriſti priorem aduentum conſideres: relinquantur nobis in futurũ
repoſitæ. Nec deſunt nobis comminationes: mutata ſunt autem, ſed in melius, ſacra-
Auguſt. mentalia. Auguſtinus lib.17. in Fauſtum, cap.5. reſpondet calumniæ Manichæorum,
qui Chriſtum legis præuaricatorem arguebant, ex eo quod ait, Nolite putare quòd ve-
ni legem ſoluere: nec enim, inquit, hoc dixiſſet, niſi aliquid tale feciſſet, vnde in hanc
ſuſpicionem veniſſet. Verùm non negamus Iudęis non intelligentibus, videri potuiſſe
Chriſtum deſtructorem legis & Prophetarum: attamen quanti apud eum illa momẽ- K
ti fuerint, oſtendit adiiciens, Quicunque ſoluerit vnum ex his mandatis minimis, &
Gloſſa. docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum. Gloſſa: Soluere eſt, vel
non agere quod lex præcipit, & rectè aliquis intelligit: vel non intelligere, quod per
Sixtus i. *Quid adimplere.* prauam opinionem corrupit: vel eius integritatem, qualis Chriſto eſt, tollere. Sixtus
tertius in Epiſt. de diuitiis: Adimplet, inquit, legem, cùm eam veram eſſe oſtendit, quã-
do per ſe ceſſare facit illa, quæ iam ceſſatura prædixerat: & de antiqua lege legem no-
uam produxit, & nouum teſtamentum promulgauit ex vetere, vt magis ac magis legi,
ac Prophetarum prædicta ſuppleret, in quibus continebatur: De Syon procedit lex,
& verbum Domini de Hieruſalem. Et alibi: Dabo eis teſtamentum nouum, non ſe-
Cyr. Alex. cundum quod diſpoſui patribus eorum. Cyrillus Alexandrinus Dialog. de adoratio-
ne & cultu in ſpiritu & veritate: Nam, inquit, & fabri ærarij ſtatuam ſolidaturi, primũ
obſcuram

A obſcuram ſpeciem in cera faciunt, deinde illi igni liquefactæ æs infundũt, & ſic opus ſuũ producunt, vt nouã ſpeciẽ ac pulchritudinẽ habeat, adiectis ad vmbras variis colorum ſpeciebus. Et apparent quidẽ, dũ æs cerã liquefacit, aboleri prima lineamenta, res autẽ ipſa non ſic habet. Vera enim dicere poſſunt, & faber ærarius, & pictor: Non deſtruximus vmbras, nec omninò inutiles figuras fecimus, ſed impleuimus potius. Nam quod in vmbris & figuris tantùm obſcurè deformiterq; videbatur, id ad meliorẽ clarioremq; formã productum eſt. Et ſiquidẽ ſacram, diuinitúſq; inſpiratã ſcripturã quis rectè perſcrutari velit, planè ſciet verũ eſſe quod dico. Moſes enim velamẽ ſuper faciẽ ſuam ponebat, eò quòd non poſſent filij Iſraël reſpicere faciẽ eius propter claritatẽ illius, ſicut ſcriptũ eſt. Nã craſſiores Iudæorũ mentes, quæ externa legis videbãtur, quodãmodò ferre poterant. i. ea quæ per literã legis dicebantur: at intolerabilia erãt & in- *Quid vmbra & veritas.*

B acceſſa, quæ intus latebant. Eapropter & diuinus Paulus ſcribit, vſq; in diẽ hunc velamen in lectione veteris Teſtamenti manere nõ reuelatũ, quia per Chriſtũ aboletur, ſed vſq; in hunc diem, quando legitur Moſes, velamen ſuper cor eorum poſitum eſt. Hactenus Iudæorum res promouerunt. Nos autem, inquit, reuelata facie gloriã Domini vt ſpeculo repræſentantes, ad ipſam imaginem transformamur, à gloria in gloriã, tanquam à Domino ſpiritus. Hilarius in Matth. Ita virtus & poteſtas verborum cœleſtiũ magna in ſe momenta complexa ſunt. Lex enim operũ poſita eſt, & omniũ in fidẽ eorum, quæ in Chriſto erant reuelanda, concluſit: cuius doctrina & paſſio grande & profundum eſt paternę voluntatis arbitriũ. Lex autem ſub velamento verborũ ſpiritualiũ, natiuitatẽ Domini noſtri Ieſu Chriſti, & corporalitatem, & paſſionẽ, & reſurrectionẽ locuta eſt: atque id ita iam ante tempora ſæcularia ætatis noſtrę tẽpus eſſe diſpoſitum, Hilarius.

C frequens, & Prophetica & Apoſtolica authoritas eſt. Ne igitur aliud exiſtimaremus in operibus ſuis eſſe, quàm contineretur in lege: non ſoluere ſe legem profeſſus eſt, ſed adimplere. Marcus Exercitator, in Conſultatione intellectus cum anima. Non enim, inquit, eſt lex Moſaica, quæ manifeſta iudicare ſolet: ſed ſpiritualis, quæ etiam occulta corripit. Quanquam etiam ſuis temporibus congruam tulit idem Deus, impleuit autem eam per gratiam Domini noſtri, qui dixit: Non veni ſoluere legem, ſed adimplere. Greg. Nyſſ. in lib. de cognitione Dei, & capitibus contra Hebræos: Ipſe enim tum antiqui, tum noui Teſtamẽti author Chriſtus. Ideò dicit, Nõ veni vt ſoluerem legem, ſed implerem. hoc eſt, vt illam propter Hebræorum imperfectionem imperfectã, maiore quàm & viris congruente Philoſophia perficerem, & abſoluerem. Illa enim erat pædagogus, qui ad Euangelium ſuſcipiendum inſtituebat. Hæc eſt autem præceptor Marcus exercitator. Greg Nyſſ.

D ipſe, qui docet perfectiora. Et illa quidem corpora informabat, hæc autẽ animos erudit. Vetus ergo eſt miniſtra nouæ. Ad nouam enim ducit, & viã oſtendit, & parat. Auguſtin. tom. 6. lib. 19. contra Fauſtum Manich. cap. 2. Sunt autem legum tria genera. Vnum quidem Hebræorum, quod peccati & mortis Paulus appellat: Aliud verò Gẽtium, quod naturale vocat. Gentes enim (inquit, Rom. 2.) quæ naturaliter legis ſunt, faciunt, & eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Tertium verò genus legis eſt veritas: quod perinde ſignificans Apoſtolus dicit: (Roman. 8.) Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu, liberauit me à lege peccati & mortis. Tribus ergo exiſtentibus legibus, & Ieſu aſſeuerante nobis, quia non venit ſoluere legem, ſed adimplere, requirendum eſt, de qua earum dixerit. Et cap. 3. probat id de Iudæorum lege intelligi, cùm non ſimpliciter dixerit, Nolite Auguſt. *Legum tria genera.*

E putare quòd venerim legem ſoluere: ſed adiecerit, *& Prophetas.* In conſequentibus etiam verum legis ſenſum penes moralia explicauerit, dicens, *Audiſtis quia dictum eſt antiquis*: per Antiquos, Iudæorum primores, & legis Iudaicæ interpretes intelligens. Adimpletio autem probatur, inquit, cùm adiicit, Ego autem dico vobis. Idem libro 1. de ſermone Domini in monte. Huius ergo ſententiæ duplex eſt ſenſus. Nam qui dicit, Non veni legem ſoluere, ſed adimplere: aut addendo dicit, quod minus habet: aut faciendo quod habet. Qui autem addidit quod minus habet, non vtique ſoluit quod inuenit, ſed magis perficiendo confirmat. Et hoc maximè modo Chriſtus legem adimpleuit. Thomas in Matthæum. Impleuit autem moralia, illa quidem charitatis dulcedine condiendo, quia plenitudo legis eſt dilectio, Rom. 13. Ioan. 15. Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos. Impleuit & iudicialia, duritiam eorum mitigando, & adiiciendo Gehennæ timorem, Idẽ Aug. *Quomodo Chriſtus impleuit legem.* Thomas.

metum tremendi illius iudicij:illa interim per miſericordiã temperando.Ioan.8. Nec F
ego te condẽnabo.Ceremonialia autẽ impleuit,figurarũ velamen detegẽdo. Apoc.4.
Dignus eſt agnus aperire librũ,& ſoluere ſignacula eius.i.obſeruationes figuratum in
Alb. Mag. lege.Alb.Magn.in Matth.Impleuit & ſacramentalia, per veritatẽ ſimul & gratiã. Veritas autẽ reſpondet ſigno,& gratia ſacramento.Promiſſiones impleuit,per veritatem
ſui dicti.Heb.6.Vt per duas immobiles res,quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, firmiſſimum habeamus ſolatiũ,qui confugimus ad tenendam propoſitã ſpẽ.Sed obiicitur,
An ſufficiẽs ſit hæc ſcripturarũ partitio. tur,Quid ſit,quod cùm Chriſtus finis ſit omniũ quæ ſcripta erant,& eadẽ adimpleuerit,ſcripturã tamen omnẽ colligat nomine Legis& Prophetarũ.Videtur enim hęc ſcripturarum partitio inſufficiens eſſe:cùm Hieron. in Prologo galeato libri Regũ, dicat
Hierony. quatuor ordines eſſe ſacrorũ voluminũ veteris Teſtamẽti.ſ.Legis,Prophetarum,Hagiographorum, & Apocryphorum.Sed & Luc.vltimo ait: Quoniam oportet impleri G
omnia,quæ ſcripta ſunt in Lege,Prophetis,& Pſalmis de me.Hîc autẽ nulla Pſalmorũ
mentio fieri videtur,etſi illi tã expreſſè Chriſti myſteria prædixerint. Verùm hæc omnia etiã vnius legis nomine intelliguntur,vt diximus:eo nimirùm ſenſu, quo per legẽ
vniuerſum veteris Teſtamenti organũ intelligitur. Prophetæ etiã lege cõprehenduntur.Hos tamen Chriſtus ſpecialiter expreſſit,vt perfecturũ ſe & conſummaturũ oſtendat,quæ illi prædixerant.Sed & Pſalmi nonnulli ſunt,qui virtutes cõmendant,& gratias pro quibuſdã referunt,quæ in cæteris libris,qui legis nomine ſignificantur,cõprehenduntur.Habent interim &illi ſub typo rerũ geſtarum,eorũ quæ futura erant,Prophetiã:delineant enim ea quæ per Chriſtũ impleta ſunt.Ideò illi aut ad legem, aut ad
Prophetas reducũtur.Sed & cùm Chriſtus Prophetarũ meminiſſet,ſolius tandẽ legis
rationẽ reddit,cùm adiicit:Non veni legẽ ſoluere,ſed adimplere. Sed dicendũ (inquit H
Alb.Magn. Albert.Magn.in Matt.) quòd Prophetiæ non habent niſi promiſſiones futurorũ, aut
ſignificationes,quæ non implentur,niſi rei exhibitione. Cũ igitur hîc ſolùm agat maximè de iis quæ legẽ ſpectent,illamque moralẽ,etiã legis nomen repetit:ſenſim tamen
August. Prophetias ſuo tẽpore perficiens.Aug.lib.Quæſt.noui & vet.Teſt.qu.69.Ea autẽ omnia quæ de ſeipſo erant,ipſe Dominus fecit:nec diſſoluit aliquid, ſed cõfirmauit.Prophetę enim de ipſo locuti ſunt:ideò vltra illũ,quę ab his de Chriſto dicta ſunt,tẽdi nõ
poſſunt:neq; poſt ipſum aliquid huiuſmodi Prophetæ reperire potuerunt,quia neque
habent de quo dicant,& de quo dicebatur,iã venit . Omnia etenim ſuis voluminibus
cõplexi ſunt,incarnationẽ,conuerſationẽ,paſſionẽ,reſurrectionẽ, & diuinitatis manifeſtationẽ,& futurũ eius iudiciũ reuelauerunt: ac per hoc ceſſauerunt Prophetæ, impleto tẽpore diſpenſationis.Lex autẽ duplici modo ceſſauit.Nã neq; in eo quidẽ tota, I
& id quod ceſſauit,poterit permanere,ſi ſeruetur cõditio . Aliud enim ceſſauit in ſententia,aliud in ipſa lege.Prædicante Ioanne baptiſmũ pœnitentię in remiſſionẽ peccatorũ,ceſſauit ſententia legis,quę reos tenebat peccatores:ceſſauerunt etiã onera legis,
quæ ad duritiã cordis Iudaici fuerant data in eſcis, Neomeniis,& cæteris. Miſericordia enim adueniente ceſſauit vindicta,& onera legis in perpetuũ ceſſauerunt.Sententia verò his ceſſat & aboletur,qui permanẽt in beneficio cõſecuto: his autẽ qui redeũt
ad hominem veterẽ,refricatur legis authoritas: quia immemores beneficiorũ redeunt
ſub ſententiam legis.Circunciſio verò & ſabbatum vſque ad illud tempus valuit, quo
nouæ legis prædicaretur mandatum:ſic enim data ſunt,vt adueniente lege fidei ceſſarent.Vnde dicit Apoſtolus:Finis legis Chriſtus.Nam & Daniel hoc ſignificat,cùm de
aduentu Domini & temporibus Hebdomadum prophetat,quòd & chriſma , & iudi- K
cium,& ſacrificium , & ipſa ciuitas ceſſatura eſſent. Spirituali enim adueniente lege,
neceſſe erat ceſſare carnalia. Tunc enim ex parte corporis ſeruiebatur Deo , nunc ex
parte animæ:Pridem viſibiliter,modò inuiſibiliter.Non ergo ſoluta lex eſt,quia ceſſauit,ſed ſucceſſum eſt illi impleto tempore.Nam ſi moralia ſpectes, addens iſtis potiora ſaluator,non ſoluit vtique legem,ſed adimpleuit. Deſtruxiſſet vtique legem , ſi impunè peccare docuiſſet . Porrò ſuſpendit ſententiam , vt hic qui malè fecit , habeat
Hierony. ſpatium pœnitendi . Hieronymus in Matthæum . Venit ergo adimplere legem &
Quomodo Chriſtus Prophetas impleuerit. Prophetas : ſiue quòd de ſe per alios prophetata compleuerit : ſiue quòd ea, quæ
ante propter infirmitatem audientium rudia & imperfecta fuerant , ſua prædicatione compleuerit , iram tollens , & vicem talionis excludens , & occultam in
Euthym. mente concupiſcentiam.Eandem ſententiam habet Euthymius in Matthæum:Com-

pleuit

A pleuit enim omnia quæ de ipſo apud Prophetas erant, inquit. Nam ob id frequenter addiderunt Euangeliſtæ, vt compleretur quod dictum eſt per Prophetam. Legem autem compleuit, quia nihil eorum quę iubet, tranſgreſſus eſt. Dixerat enim priùs ad Ioannem, (Matth.3.) Sic decet nos complere omnem iuſtitiam. Alio autem modo illam compleuit, addens ipſi, quæ prætermiſſa erant: quod etiam hinc magis congruum eſt intelligere. Quum enim lex peccatorum fines prohibeat, Chriſtus quoque principia vetuit. Si quidem cædes fructus eſt peccati, radix autem eius eſt ira: niſi verò quis radicem abſtulerit, quandoque tandem & ipſa fructũ producet. Et quidem vt vmbra luci, ita ceremonialia veritati nouæ legis cedere oportuit. Illa ergo ceſſarunt, attamen ſoluta non ſunt, ſed ad veritatem reducta ſunt. Hierem. 7. Holocauſta veſtra conſumite cum victimis veſtris, & comedite carnem: quoniam non ſum locutus patribus veſtris, neque præcepi eis in die, quo eduxi illos de terra Ægypti, de negotio holocauſti & ſacrificij: ſed præcepi eis, dicens, Audite vocem meam, & viuetis. Quædam enim ad tempus præcepta ſunt, non vt ſoluerentur aliquando, ſed transferrentur ad perfectiorem cultum: vt cùm & Paulus ait, Hebræor. 7. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſſe vt legis tranſlatio fiat. Manet ergo lex, manet ſacrificium, ſacerdotium, cultus: ſed omnia meliora & perfectiora in noua lege. Hierem. 21. Dabo legem meam in cordibus eorum. Ioannis 7. Hoc dicebat de ſpiritu quem accepturi erant credentes. Roman. 10. Perfectio legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Roman. 8. Nam quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus miſit filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum. Român. 3. Legem ergo deſtruimus per fidem? Abſit: immo magis legem ſtabilimus. *Amen quippè dico vobis, donec tranſeat cœlum & terra, iota vnum aut apex vnus non præteribit à lege, donec omnia fiant. Amen*, vox Hebræa eſt, quæ verè, aut veritatem ſignificat. Hac ergo dictione veritatem aſtruit & confirmat. Poteſt enim vtrumque interpretari, Dico vobis amen, id eſt, verè, ſeu veritatem. Quod adiicit, non quaſi non ſemper veritatem affirmet, cùm ipſe ſit veritas: ſed vt animos auditorum in ea quæ dicturus eſt, eleuet. *Donec tranſeat cœlum & terra*, phraſis, ſeu comparatio eſt, qua perpetuam regis conſtantiam ex collatione rerum firmiſſimarum deſignat: ſimulque alludit ad verba Prophetarum. Hierem. 33. Si irritum fieri poteſt pactum meum cum die & nocte, vt non ſit dies & nox in tempore ſuo, & pactum meum irritum eſſe poterit cum Dauid. Et paulò pòſt, cap. 25. Si pactum meum inter diem & noctem & leges cœli & terræ non poſui, equidem & ſemen Iacob & Dauid ſerui mei proiiciam. Quod autem ait *Donec*, non ita intelligendum eſt, quaſi lex & Prophetæ diſſoluenda ſint, ſtatim atque cœlum & terra tranſierint. Hoc enim quomodo dici poteſt, cùm audierimus ex lege, quia Chriſtus manet in æternum, & oporteat illum regnare, cùm ſubmiſerit inimicos ſuos ſcabellum pedum ſuorum? Finis enim legis Chriſtus eſt, vt diximus. Verùm de his agit, quæ hic compleri debent ante generalem omnium reſurrectionem. Quod autem ait, *Tranſeat cœlum*, Hieronym. in Matt. Promittuntur nobis, inquit, cœli noui & terra noua, quæ facturus eſt Dominus Deus. Si ergo noua creanda ſunt, conſequenter vetera tranſitura. 2. Pet. 3. Adueniet diés Domini ſicut fur, in quo cœli magno impetu tranſient, & elementa calore ſoluentur. Ergò *donec tranſeat cœlum & terra* dictum eſt, vt Gloſſa & D. Thomas obſeruant in Matt. id eſt, donec elementa mutentur de hac mutabili forma ad immutabilitatem. *Vnum Iota, aut vnus apex non præteribit.* Eraſmus Annot. in Matth. Cùm Ieſus Hebræis Hebraicè ſit locutus, dubium non eſt, quin quod hîc *Iota* vocat, ea ſit litera, quam Hebræi *Iod* appellant, י, minutiſſima omnium, quæ ſic nonnunquam adiicitur, vt propemodum ſuperuacanea videri poſſit. Deinde apicibus nec vetuſtiſſimi Græcorum, nec vetuſtiſſimi Hebræorum vtebantur: quanquam & Hebręi habent, quod aliquoties ſuperſcribunt: vt in אלהים & לא *lo* & *Elohim*, punctum ſupraſcriptum Cholem vocant, & facit O. Sed & Hebraïcum Euangelium Matthæi ſic legit, *lo thachauor iod ahad*, id eſt, non tranſibit Iod vnum. Hieronymus in Matthæum. Ex figura literæ oſtenditur, quòd etiam quæ minima putantur in lege, ſacramentis ſpiritualibus plena ſunt, & omnia recapitulentur in Euãgelio. Cuius ergo eruditionis eſt, cuiúſq; doctrinæ, etiã diuerſa ſacrificia, & quę ſuperſtitioſa videntur, in victimis quotidie demõſtrare, cõpleri? Non eſt igitur quòd quis calũniari

Compleuit addẽs præ termiſſa.

Ceſsit vmbra luci.

B

C

Cõparatione veritatẽ & ſoliditatẽ verbi aſtruit.

D

Hierony.

E

Gloſſa. Thomas. Eraſmus.

Iota, pro Iod litera.

Hierony.

poſſit eorum omnium,quæ ad Leuiticum cultum erant,ſpiritualem in Chriſto inter- F
pretationem : vt quæ etiam facit ad confirmandum ſacroſanctum Chriſti corporis in Euchariſtia myſterium,& liturgicum ſacrificium:qualem Origenes,Cyrillus Alexād. Chryſoſtomus, Auguſtinus,omnium verò maximè Heſychius requirunt. Apex igitur faſtigium literæ,non punctum vocale eſt,& deſignat minimum quid eorum, aut quæ

Rabanus. Chriſtum præfigurabant,aut quæ inter prædictiones receníentur,aut,vt ſcribit Rabanus,vnum vel minimum è decem mandatis.Non præteribit autem aliquid decē mandatorum vel minutulum, cuius rationem vel ſummus ille cenſor Deus non expoſcat: cùm & de omni verbo otioſo quod locuti fuerimus, rationem reddituri ſimus. Tanto igitur abeſt,vt Chriſtus legis præuaricationē tolleret, aut ipſe legē ſoluat, quòd huius diſtrictiſſimā ab omnibus obſeruationem requirit,adeò vt eos à vita excluſurus ſit,qui illam cōtempſerint. Eſ.10. Conſummationem & abbreuiationē faciet Dominus: quia G
conſummatio abbreuiata inundabit iuſtitiam. Eſ.55. Verbum quod egreditur de ore meo,non reuertetur ad me vacuum,ſed faciet quęcunq; volui,& proſperabitur in his,

Nullus detrahet impunè vel minimo legis punctulo. ad quæ miſi illud. *Qui ergo ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum.* Minima vocat illa,quæ ſuperiùs nomine Iod , & apicis vnius ſignificauit. Nam cùm nihil in lege ſuperuacuum,aut diminutum ſit, aliquid vel minimum ei detrahere,ipſum etiam diſſoluere eſt. Iac.2. Qui offenderit in vno,factus eſt omnium reus. Eccl.19. Qui modica ſpernit,paulatim decidit. Luc.16. Qui infidelis eſt in modico,etiam & in magno infidelis erit. Verùm quis obiiciet, Ioā.10. non poſſe

Tho. Aqui. *Quomodo ſolui poteſt lex.* ſolui ſcripturam. Thomas Aquinas in Matt. Nō ſoluitur ſimpliciter,ſed in aliquibus. Vnde Rabanus: Mandata ſoluit in ſeipſo,& non in ipſis. Soluuntur autem tripliciter, ſcilicet non agendo,non credendo,alios in errorem trahendo. Minima mandata ſunt H

Rabanus. Chryſoſt. moralia,vel legalia aliqua:quia minus ſunt ſignificatione,vel minima quantum ad remunerationem,in comparatione ad illa quæ Chriſtus dixit. Vnde Chryſoſt. Mandata Moyſi in actu facilia ſunt,vt non occidas,& ideò in remuneratione modica, & in peccato magna:ſed mandata Chriſti,vt non iraſcaris,in actu difficilia ſunt , & ideò in remuneratione magna,& in peccato minima. Videtur autem pronomen relatiuum *iſtis*, ea referre præcepta,de quibus in conſequentibus agitur. Duo autem dicit,& facienda

Hierony. illa,& eos quorum intereſt,de his homines docere debere. Hieron. in Matt. Suggillat igitur Phariſæos,qui contemptis mandatis Dei,ſtatuebant proprias traditiones,quòd non eis proſit doctrina in populis,ſi vel paruum,quod in lege præceptū eſt,deſtruant. Et in hoc ſenſu poſſumus interpretari, *qui docuerit ſic homines*, vt intelligatur quidē homines recta doceri,ſic nimirùm vt docet lex : ſed factis vel aliquid ipſius minimū vio- I
lare. Et hoc quidem ſenſu vocabitur minimus in regno cœlorum,quia etſi non excludatur ab eo,parem tamen cum illis mercedem recepturus non eſt,qui cætera obſeruarunt.

Venialia peccata nō excludunt à regno cœlorum. Ergo dixerit aliquis, Omnes erunt minimi in regno cœlorum:cùm nullus ſit,qui ne in minimo aliquo offendat . Verùm hic fortè de venialibus peccatis & præuaricationibus agitur,quæ plena ſatisfactione elutæ non ſunt:aut ad mentē ſcribarum refertur,qui quæ potiora legis erant,minima eſſe cenſebant. At vero rurſus agitur,ſi & ipſa ſolutio grauiorum legis intelligitur , quomodo quis poſt præuaricationem iſtā ad regnum cœlorum peruenire poterit,cùm nihil inquinatum illud ingreſſurum ſit? Ad ea igitur,quæ verè minima ſunt,reuocandus erit intellectus : quorum præuaricatio non excludit à regno cœlorum,ſi modò per infirmitatem,non autem malitiam contigerit. Vnde ait, *& docuerit ſic*,nimirùm vt lex iubet,etſi non condemnetur ratione doctrinæ, K
detrimentum tamē aliquod accipiat,quia minimus vocabitur in regno cœlorū, à quo quidē non excludetur. Quis enim exiſtimet eum,qui rectè munus doctrinæ apud populum exoluerit,de ira & dilectione Chriſto ipſi conformia docuerit,& in aliquo mi-

Hierony. nimo exoluerit , à regno cœlorum arcendum eſſe? Hier. in Matt. in eam venit ſententiā. Adiicit enim,quòd magiſtri eruditio,etiāſi paruo peccato obnoxius ſit,deducat eū de gradu maximo,nec proſit docere iuſtitiā,quā minima culpa deſtruit: Et beatitudo

Alb. Mag. perfecta ſit,quæ ſermone docueris,opere complere. Albert. Magn. in Matth. Illi enim quia peccant ex infirmitate vel negligentia, circa minima præceptorū venialiter peccant,& ædificant ligna , fœnum, ſtipulam. Et ſecundum iuſtitiam regni cœlorum, &

Purgatorij ratio. leges,& mandata, ſunt minimi in regno: manēt tamen, & merito fundamēti ſaluandi ſunt per ignem,vt legitur. 1. Corint.3. Quòd ſi ita interpreteris, *qui ſic docuerit homines*,

ac ſi

A ac ſi dicat, qui ſoluerit vnum de mandatis his minimis, & ſoluenda illa docuerit, moribus ipſis deprauatis conformem doctrinam profeſſus, ille *minimus vocabitur in regno cælorum*; tunc aut regnum cælorum pro militante Eccleſia ſumitur: aut ſi pro Eccleſia triumphante vſurpatur, interpretari debet minimus, pro eo qui nullum locum habet, ſeu nullus eſt in regno cælorum, vt Tho. Aquin. obſeruat in Matt. Aug. tom. 9. tract. 6 in epiſt. Ioan. Quid eſt, ſoluitur? Quid eſt, docetur? Soluitur factis, & docetur quaſi verbis. Rom. 2. Qui prædicas non furandum, furaris. Soluit ergo in facto, qui furatur: & quia ſic docet, minimus vocabitur in regno cælorum, id eſt, in Eccleſia huius temporis. De illis dictum eſt Matth. 23. Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite. Euthymius in Matth. Minimus vocabitur, inquit, id eſt, viliſſimus, & omnium poſtremus. quod tantumdem valet ac ſi diceret, in ſupplicium proiicietur. Regnum autem

August.

Euthym.

B cælorum hoc in loco ſecundum ſuum dicit aduentum, in quo rex omnium apparebit. Theophil. in Matth. Vocabitur in regno, hoc eſt, in reſurrectione, vltimus & abiectus in gehennam: non enim in regnum cælorum ingredietur, ſed regnum reſurrectionem intellige. Auguſtinus lib. 1. de ſermone Domini in monte, capite. 16. Qui ergo ſoluerit & docuerit, id eſt, ſecundum id quod ſoluit, non ſecundum id quod inuenit & legit, minimus vocabitur in regno cælorum. Et ideò fortaſſè non erit in regno cælorum, vbi niſi magni eſſe non poſſunt. Hilarius in Matthæum, ita futuros minimos, id eſt nouiſſimos, ac penè nullos denuncians minima ſoluentes. Chromatius ſermon. 2. in Matthæum cap. 5. Et idcircò, inquit, nihil eſt de præceptis diuinis ſoluendum, nihil mutilandum, ſed totum fideli ac deuota mente ſeruandum atque docendum eſt, ne cæleſtis regni gloria amittatur. Quia quæ iudicio infidelium, vel hominum huius

Theophil.

August.

Hilarius.

Chromat.

C ſeculi minima putantur & parua, hæc apud Deum non ſunt parua, ſed neceſſaria. *Qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.* Hoc contra Scribas & Phariſæos dictum eſt, qui neque legem faciebant, nec ipſam docebant, ſed potiùs ſuas traditiones. Ad miniſtros autem Euangelij hæc pertinent: nam vtraque parte addidit, & docuerit. Chromatius ita proſequitur. Quapropter non ſolùm verbis operandum eſt, ſed & factis, nec vt doceas tãtùm, ſed vt quæ docueris facias. Et audiamus ipſum Dominum huiuſmodi doctores, qui dicunt & non faciunt, in Euangelio increpãtem. Væ (inquit Matt. 23.) vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quia oneratis homines oneribus quæ portari non poſſunt, ipſi autem non tangitis digito veſtro ſarcinas ipſas. Vnde & Apoſtolus ait, Rom. 2. Non auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur. Si hoc etiam de auditoribus dicit, quid de doctoribus intelligẽdum eſt?

Non docendũ, ſed & faciendum eſt.

Chromat.

D Inde & Salomon ait, Eccl. 4. Noli eſſe citatus in lingua, & ſegnis ac remiſſus in operibus tuis. Et ideò oportet eum qui docet, exemplum ſe præbere puræ fidei, & honeſtatis conuerſationis ſuæ, vt Apoſtolus Timotheo ſcribit: (1. Timot. 4.) Forma, inquit, eſto fidelium. Et iterum: Exemplum teipſum præbens operum bonorum, in iuſtitia, in caſtitate, in ſobrietate per doctrinam ſanam. Vnde & filius Dei, qui magiſter & dominus legis eſt, ad exemplum noſtrum, cuncta quæ docuit, voluit rebus ipſis implere. Sic Paulus (1. Cor. 9.) caſtigabat corpus ſuum, & in ſeruitutem redigebat, ne quũ aliis prædicaſſet, ipſe reprobus efficeretur. Theophilactus in Matth. Primùm, inquit, ponit, fecerit: poſtea, docuerit. Quomodo enim alium inducam in viam, quâ nunquam tranſiui? Cæterùm ſi fecero, & non docuero, non habebo tantam mercedem: ſæpè etiam & condemnationem, ſi quando propter inuidiam vel negligentiam non docuero. Hilar.

Theophil.

Hilarius.

E in Matth. Confitenti ergo minimum omnium, Chriſti paſſionem & crucem, magnæ in cælo vocationis gratiam Dominus eſſe confitetur. Dan. 12. Qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.

Iuſtitia præcipitur illa abundantior, quam ſibi Phariſæi vendicabant: & primùm in ratione prohibiti homicidij. Non enim illud tantùm, ſed & ira, & omnis exprobratio prohibetur; neque aliquid ad altare offerre permittitur, quàm fratri reconciliemur.

F

Matth. 5.

Dico autem vobis, quia niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Audiſtis quia dictum eſt antiquis, Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo, raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduerſum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum. Eſto conſentiens aduerſario tuo citò, dum es in via cum eo: ne fortè tradat te aduerſarius iudici, & iudex tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem.

Marc.

Luc. 12.

Cùm autem vadis cū aduerſario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo: ne fortè trahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerē. Dico tibi, nō exies inde, donec etiam nouiſſimum minutū reddas.

Ioann.

G

Introductio.
Gr. Nyſſ.

GREGORIVS Nyſſ. lib. de Beatitudinibus: Quod accidere veriſimile eſt iis, qui ex aliquo alto vertice montis in vaſtum aliquod pelagus deſpiciunt, id menti meæ accidit, ab excelſa voce Domini: tanquam de aliquo cacumine montis, ad inexplicabilem intellectum deſpectanti profunditatem. Quemadmodum enim in multis locis maritimis, montem videre licet circa eam partem qua mare ſpectet, quaſi dimidium abſciſſum, & à vertice ad profundum vſque directo, abraſum: cuius in ſuperiore parte cacumen quoddam proiectum, profundo imminet. Quod ergo accidere veriſimile eſt ei, qui à tali tantæque altitudinis ſpecula, in profundum mare deſpiciat, itidē mihi nunc animus quaſi vertigine laborat in magna hac Domini voce, *Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum*. Quanta enim erat illorum iuſtitia? Quàm in ceremoniis, lotionibus, veſtimentis, & aliis ſimilibus abundans? Quàm magnum onus hominum humeris impoſuerunt? Ipſis etiam Apoſtolis viſum eſt ex Spiritu ſancto, nihil vltrà oneris imponendum eſſe. Quid enim, inquiunt, tentatis imponere iugum ſuper ceruices noſtras, quod neque nos, neque patres noſtri portare potuimus? Et tamen iuſtitiam à nobis abundantiorem Chriſtus requirit. Reſpondemus autem ceremonialia & traditiones Scribarum ad veram iuſtitiam non pertinuiſſe, vnde neque ad illas Chriſtus nos obligauit: quin potius vanam hanc fuiſſe Scribarum & Phariſæorum iuſtitiam oſtendit. Vnde proprio quodam idiomate dixit, *abundauerit*, pro eo quod eo integrior, præſtantiorque fuerit. Matt. 23. Colabant enim culicem, & camelum glutiebāt. I

Iuſtitia Phariſæorum hypocritica.

Mundabant quod deforis eſt calicis & paropſidis: intus autem pleni erant rapina & auaritia. Decimabant mentham, & anethum, & cyminum: & relinquebant quæ grauiora ſunt legis. Tanto igitur abeſt, vt Chriſtus ad illorum nos inuenta obliget, in quibus ſuam iuſtitiam conſtituebant, Dei autem iuſtitiam contemnebant, vt ſcribit Apoſtolus, ſeu frequenter lauarent, ſeu philacteria & fimbrias dilatarent, ſeu triſtes & moroſi apparerent, ſeu per longas orationes domos viduarum comederent: quòd Chriſtus hæc ita contemnere monet, vt interiorem faciem lauemus, Deum non labiis modò, ſed & corde laudemus, & ipſi ex ſpiritu ſeruiamus. Prou. 15. In abundāti iuſtitia virtus maxima eſt. Iuſtitia Scribarum fucata & vana erat, ex quo fit, vt eam Chriſtus fermento comparet. Cauete, inquit, à fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis. Abūdantiorem & perfectiorem Chriſtus à nobis requirit, vt his contemptis, ad genuinum K legis ſenſum conuertamur: nec tantùm arbitremur eum verè iuſtum dici, qui facto non offenderit in lege, niſi ſimul & voluntate illam amplectatur. Auguſtinus libr. 1. de

Auguſt.
Iuſtitia vera non manum tantū, ſed & animum ſpectat.
Idem Aug.

ſermone Domini in monte, capite 18. Iuſtitia Phariſæorum eſt, vt non occidant: iuſtitia eorum qui intraturi ſunt in regnum cœlorum, vt non iraſcantur ſine cauſa. Minimum ergo eſt non occidere: & qui illud ſoluerit, minimus vocabitur in regno cœlorum. Qui autem illud impleuerit vt non occidat, non continuò magnus erit & idoneus regnō cœlorum, ſed tamen aſcendit aliquem gradum: perficietur autem, ſi nec iraſcatur ſine cauſa. Idem lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 61. Ita monet abundantiorem futuram iuſtitiam noſtram iuſtitia Scribarum & Phariſæorum, ſi illis dicentibus, & non facientibus, cathedram tamen Moyſi vereamur: ne cathedræ ſan-

A ctitas deſeratur, & propter paſtores malos gregis vnitas diuidatur. Pone ſcilicet eos, qui verbi & Eccleſiæ miniſterium ſuſceperunt, in moribus deprauatos eſſe: nullus fidelium regnum cœlorum ingreſſurus eſt, qui non illorum iuſtitiam ſuperauerit. Vnuſquiſque enim onus ſuum portabit, & pro ſe rationem reddet. Idem lib. 20. de ciu. Dei, cap. 9. Abundet ergo iuſtitia noſtra ſuper iuſtitiam eorum, qui ſoluunt quod docent: vt vos non ſoluatis, ſed faciatis potiùs quod docetis. Chromatius ſerm. 2. in Matth. cap. 5. Reprehenditur ergo iuſtitia Scribarum & Phariſæorum, quia non fidem promiſſionis diuinæ, ſed humanam laudem & ſeculi gloriam quærebant: ſicut habemus exemplum (Luc. 18.) de illo Phariſæo ſuperbo & elato, qui vt ſibi videbatur, iuſtitiæ ſuæ merita præferens, impudenter ſe elato animo, ac ſuperbis vocibus in conſpectu Dei iactabat. Retinebant ergo ſpeciem iuſtitiæ Scribæ & Phariſæi, non vt Deo placerent, ſed vt famam humanę gloriæ quærerent, vt lucra terrena, & temporalia commoda mercarentur. Et ideò hortatur Dominus, vt hanc fumoſam iuſtitiam laudis humanæ, operibus iuſtitiæ cœleſtis, ac fidei meritis præcedamus. Inde fit, vt non dicat, Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquàm legis & Prophetarum, cùm ſatis ſit, ſi modò illā, & Chriſtum ipſum qui per eam repromittitur, audiamus: ſed, Niſi abundauerit iuſtiſtitia veſtra pluſquàm iuſtitia Scribarum & Phariſæorum. De priore quidem dicit, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Poſterior autem diſcernitur à vera iuſtitia. 1. quia Scribæ manum tantùm, Chriſtus & manum & animum cohibet. 2. vt non in hypocriſi, & fuco externarum purgationum & traditionum, ſed vt tota mente, & ſpiritu iuſtitiæ incumbamus. 3. vt non cortici literæ adhæreamus, ſed penitiorem ſpiritus intellectum penetremus: quod in iis demum requiritur, quę dicuntur de circuncíſione, præputio, baptiſmatibus, ciborum delectu, & cæteris ſimilibus. 4. vt diſtinguamus ea quæ ad tempus, & neceſſitate quadam permiſſa ſunt Iudæis, ab his quæ verus Dei cultor grato & forti animo exoluere debet: ne ſcilicet libellum repudij, ne vſuram, aut vindictam vllo modo probet, ſed ea ſequatur, quæ princeps iuſtitiæ Chriſtus præcipit. Euthymius in Matth. Cōſidera igitur quomodo & per præſentia verba, & per ea quæ ſuperiùs dicta ſunt, non calumnietur legem veterem, ſed ipſam potiùs augeat. Verū ſi illa irreprehenſibilis eſt, cur ſaluos non facit eos qui illam ſeruant? Verùm maxima propoſita ſunt præmia pro retributione operum. Neque enim ampliùs poſſeſſio terræ promittitur, aut bonorum terrenorum, neque prolis fœcunditas, aut longa vita, ſeu victoria de inimicis: ſed cœli hæreditas, bonorúmque cœleſtium & Dei adoptatio, ac fraternitas cum vnigenito eius, victoria quoque contra dæmones, & perpetui regni communicatio. Ideò meritò ſanè maiora exigūtur certamina ab omnibus qui huiuſmodi præmia ſorte ſunt accepturi, & his certaminibus ſuppoſita ſunt Chriſti præcepta, qui prædicta promiſit præmia. Magnitudinem enim laborum ad magnitudinem oppoſuit præmiorum. Chryſoſtom. hom. 8. de pœnitentia: Quare labores, inquit, addidit? quare maiores deſudationes? Dicens labores, dicens certamina, dicens extenſionem legis, & præmiorum meminit. Nequaquam, inquit, Palæſtinam do, neque terram fluentem lac & mel, ſed ipſum vobis cœlum defero. Neque in officiorum mercede plura ſolùm recipimus, ſed etiam in ipſa peccatorum transgreſſione ſupplicium maius trahimus. Quemadmodum qui legem præceſſerunt, mitiorem pœnam dederunt his, qui peccauerunt in lege. Quicunque enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: id eſt, legem accuſantem nequaquam habebunt. Maiora igitur & anguſtiora Chriſtus præcepit, & tamen grauia non ſunt: cùm neque condignæ ſint paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Rupertus lib. 4. in Matthæum: Imprimis autem in quatuor virtutes totum hunc ſermonem diſtinguere libet ſecundum quatuor virtutes principales, quas Ethnici quidem vocare potuerunt, ſed non ſecundum cœleſtem, vel ſpiritualem ipſarum dignitatē cognoſcere meruerunt, ſcilicet iuſtitiam, temperantiam, fortitudinem, & prudentiam. Illic enim vbi dicitur, Eſtote perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt, iuſtitiam commendat. Vbi verò prohibet ne ad oſtentationem & iactantiam opera noſtra fiant, vel à ventris aut corporis ſollicitudine temperantiam notat. Cùm verò nos admonet, ne mittamus margaritas ante porcos, & intremus per anguſtam portam, perſeuerantiā fortem. In ſequētibus verò, vt caueamus à falſis Prophetis, & ne de tribulis ficus colligamus, prudentiam commendat. His autem omnibus virtutibus Scribas & Phari-

Idem.

Chromati⁹.

B

C

Euthym.

D

Maior iuſtitia requiritur his qui beatitudine donandi ſunt.

Chryſoſt.

E

Rupertus.

ſæos vacuos oſtendit, vt veræ iuſtitiæ quæ in ſpiritu eſt, aduerſarios : hypocriſi verò & F
iactantia intemperantes, in ſenſu & vera legis interpretatione inconſtantes, vt qui margaritas illas ſcripturæ porcinis affectionibus metiantur: ſed & ipſimet ex ouibus ſe lupos faciant, & hominum prudentiam eludere conentur, cùm deſtruant mandata Dei propter traditiones ſuas. *Audiſtis* igitur, ô diſcipuli mei, inquit Chriſtus: hæc enim vobis in Synagogis enunciata ſunt: *quia dictum eſt*, id eſt, præceptum à Deo per Moſen

Primùm agit de homicidio.

antiquis ex Iudæorum Gente, primo nimirum illi populo qui ex Ægypto egreſſus eſt: *Non occides. Qui autem occiderit* hominem prætermiſſo ordine iuris, *reus erit iudicio* damnationis, id eſt, mortem temporalem & æternam meretur. *Ego autem*, qui olim Prophetis & ipſi Moyſi locutus ſum, *ego* inquam, qui ſum veritas, & ſapientia Patris, tãto maior præ Moyſe habendus, quanto differentius præ illo nomen hæreditauit: ille ſcilicet fidelis ſeruus in domo Dei, ego filius. *Dico vobis*, non ſolùm occidi prohibeo, ſed G
dico, *quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo* ira inordinata, & rationem turbante & peruertente, *reus erit iudicio*, accuſatione ſcilicet coram diuina iuſtitia. quaſi dicat, Ego legem non ſoluo, ſed impleo, expono, atque perficio, & ad ſufficientem iuſtitiam perduco. In lege enim apertè prohibetur homicidium, cùm dicitur Leuit. 15. ſed lex non exponit perfectè, quomodo intelligendum ſit illud præceptum. Ego igitur illius verum intellectum explico, vt in præceptis negatiuis, qualia ſunt, Non occides, Non mœchaberis, Non furaberis, exiſtimetis ſola facta vetari, ſicut multi Iudæorum arbitrantur, qui cogitationes & affectiones prauas in peccati ſeriem non reducunt, niſi & illæ in

Motus animi compeſcendi ſunt.

opus procedant. Atqui non tantùm facta, ſed & motus interiores, ipſa etiã verba peruerſa, damnatione digna ſunt. An non ſcilicet legiſtis in ſcripturis motus illos animi corruptos damnari? vt quod ſcriptum eſt, Væ qui cogitatis inutile. Et, Malum vir fra- H
tri ſuo non cogitet in corde ſuo. Immò ſæpè per Hieremiam ita Dominus admonet: Reuertimini à cogitationibus veſtris peſſimis. Ira quoque in veteri Teſtamento prohibetur: vnde in Geneſi, Iacob: Maledictus, inquit, furor, quia pertinax, & indignatio, quia dura. Et Ioſeph ad fratres ſuos, Ne iraſcamini in via.

Euthym.

Euthymius in Matth. Poſtquàm igitur corda eorum beatitudinibus præmolliuit, & ad virtutẽ exacuit, maiora deinceps addit præcepta. Incipit autem ab affectibus, qui naturaliores ſunt, puta ab ira & concupiſcentia. Et primùm de ira diſſerit, deinde etiam de concupiſcentia

Quare primùm agit de homicidio.

tractat. Dignum eſt autem vt inquiramus, quare nõ ab eo incœperit, quod in lege poſitum erat primum præceptum: quia cũ illud de diuinitate loqueretur, oportebat etiã illud complere, & aliquid de ipſius dignitate manifeſtè addere. Nondum autem tempus erat. Etenim ſi poſt doctrinam atque ſigna, dæmonium dicebant ipſum habere, I
cùm tamen nihil de ipſa manifeſtè diceret: quid obſecro non dixiſſent, & feciſſent, ſi ante hæc omnia tale quippiam loqui tentaſſet? Sed & prudenter ait, *Audiſtis quia dictũ eſt*.

Theoph.

Theophilact. in Matth. Hoc à certo quodam eſſe dictum non dicit. Si enim ita dixiſſet, Audiſtis quia dictum eſt à patre meo, aut à meipſo, qui filius Dei ſum, & verbũ Patris: videri poſſet diuerſam à patre legem ponere. Iterum autem ſi dixiſſet, Ego dixi antiquis, ægrè acceptus fuiſſet ſermo. Indefinitè igitur dixit, *Dictum eſt antiquis*. Per hoc autem quod dixit, Dictum eſt antiquis, oſtendit antiquitatem legis. Quoniã autem vetera nunc antiquata ſunt, & fermè abolita, oportet omiſſis illis currere ad noua. Vnde adiicit, *Ego autem dico vobis*. Prophetæ prænunciaturi futura, dicebant, Hæc dicit Dominus: Chriſtus autem, *Ego dico*, oſtendens diuinam ſubſtantiam. Illi enim ſerui erant: ipſe autem filius, omnia quæ ſunt Patris, in ſe poſſidens. Et quidem, vt obſer- K

Alb. Mag.

uat Albertus Magnus in Matth. moralia præcepta in medium profert, quæ illos audiiſſe dicit, tanquam expreſſè populo è monte promulgata. Quod ſignificatum eſt Exod. 20. vbi legitur quòd cunctus populus audiebat voces, cùm Dominus Decalogi præcepta, ſeu legis tabulas Moyſi daturus eſſet. Vnde & Dominus dixit ibidem, De cœlo locutus ſum vobis. Pſ. 49. Deus deorum dominus locutus eſt. Referentes enim patres locuti ſunt filiis. Pſ. 77. Quanta mandauit patribus noſtris, nota facere ea filiis ſuis, vt cognoſcat generatio altera? *Qui autem occiderit, reus erit iudicio*. Hoc à Phariſæis adiectum fuiſſe videtur. Vnde populus ſe minimè reum exiſtimabat, etſi fratrem in cor-

Quid ſit reum eſſe iudicio.

de odiſſet: niſi eſſet quod ad magiſtratum deferretur. Occulta verò quis intelligit, & quis deferat hominum intima apud iudices? Hinc ergo dicebat Iudæus, Innoxius ego ſum, neminem facto occidi, nemo me accuſare poteſt. Ideò Chriſtum infenſiſſimo

proſequentes

A proſequentes odio, & illius morté importunis clamoribus efflagitantes, ſatis ſe mundos eſſe putabant, quòd ipſum propriis manibus non occidiſſent: & Pilato dicebant, Ioan.18. Nobis non licet interficere quenquam. Itaque hunc ſolum, vt reum iudicio hominum, Dei quoque iudicio reum eſſe putabant, non qui occidere voluiſſet, ſed qui cædem patraſſet. Exod.21. Si mors fuerit ſubſecuta, reddet animam pro anima. Matth.26. Qui gladium acceperit, gladio peribit. Chriſtus verò iram compeſcit, demùm & cõcupiſcentiam, vt motus virtutis animalis, quæ inferior eſt rationali, vt ſcribit Thomas Aquin. in Matth. Sed & primùm de ira agit, quàm de concupiſcentia: *Tho. Aqu.* quia ira eſt contra conſeruationem naturæ, concupiſcentia verò ad multiplicationem eiuſdem. *Ego autem dico vobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio.* Chromatius *Chromat.* ſer.2. in Matth. cap.5. Ita conſummato & fideli populo Euangelica traduntur præcepta

B conſummatæ iuſtitiæ. Lex præcipit non occidendum, Euangelium verò nec iraſcẽdum, vt omnem radicem peccati auferret de cordibus noſtris, quia per iracundiam poteſt etiam vſque ad homicidium perueniri. Vnde non immeritò beatus Iob in libro ſuo ita teſtatus eſt, dicens, (c.5.) Stultum interficit iracundia, ſeductum autem occidit æmulatio. Dauid quoque ita ait, (Pſ.4.) Iraſcimini, & nolite peccare: dicite in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris compungimini. Quod teſtimonium ſanctus Apoſtolus interpretatus eſt, dicens, (Epheſ.4.) Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram, neque detis locum diabolo. Cùm ergo iraſci non liceat, multo minus homicidij crimen admittere: & cùm iracundia teneatur in futuro iudicio, quam putamus pœnam habiturum ipſius ſceleris factorem? Hieron. in Matth. Quod autem legitur, *qui iraſcitur fratri ſuo*, in quibuſdam codicibus additur, *ſine cauſa:* cæterùm in veris definita ſen-

Conſummata iuſtitia eſt, vt non iraſcamur temerè.

Hierony.

C tentia eſt, & ira penitùs tollitur. Chryſoſtom. Theophilact. & Euthymius legunt hãc dictionem εἰκῆ, quam nos temerè vertimus. Euthy. in Matth. Addens autem temerè, *Euthym.* inquit, non omnimodã abſtulit irã, ſed intẽpeſtiuã tantùm abiecit. Quæ enim opportuna eſt, vtilis eſt. Dicitur autẽ opportuna, quæ ſumitur aduerſus eos qui contra Dei præcepta viuunt: quando non ad vindicandum nos, ſed ad eorum vtilitatem, qui malè viuunt, ex dilectione & amore fraterno iraſcimur, cũ cõgrua honeſtate. Hieron. tamẽ radendum ſcribit *ſine cauſa:* vtique ne quis hinc ſibi in iræ peccato prætextum faciat, & ſeipſum excuſet, immò & iuſtificet, ac ſi iuſta de cauſa iratus fuerit: cùm ſcriptum ſit, quòd ira viri iuſtitiam Dei non operatur. Thomas in Matth. Eſt autem ira & ad *Thomas.* proximum, & ad aduerſarium. Vtramque autem prohibet. Inſuper ira ad proximum *Quotuplex* eſt vel ſubita, vel inueterata, quæ eſt idem quod odium: quam ibi remouet, cùm ait, *ſit ira.*

D Si offers munus tuum, &c. Ira ſubita eſt duplex, vel intus latens, vel exteriùs apparẽs. Et rurſus illa quæ exteriùs apparet, duplex eſt. Vel enim apparet per ſignum confuſum, quando quis prorumpit in vocem indignationis, vt ſi dixerit Racha: vel per ſignum determinatum, ſicut quando prorumpit in ſermonem, exprimendo affectionẽ iraſcibilem cum certa malitia, quam remouet, his verbis, Qui dixerit fratri ſuo, Fatue. Per hoc enim exprimitur diſcreta indignatio procedens à ratione. Quantum verò ad iram latentem, ſeu motum indignationis & maleuolentiæ, *Ego*, inquit, *dico vobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio.* Chryſoſt. lib.1. de compunctione cordis. Dic *Chryſoſt.* autẽ, inquit, mihi, quid graue à nobis exigit Chriſtus, aut quid oneroſum? Noli, inquit, iraſci fratri tuo ſine cauſa. Nónne hoc lenius eſt, quàm ſi tu alium feras iraſcentẽ ſine cauſa? Ibi enim iam ab alio congregata eſt iracũdiæ materia: Hic verò qui vrgeat, nul-

E lus eſt, ſi non ipſe tibi flãmas ſuccendas iracundiæ. Nũquid ſimile eſt ab alio ingeſtã facem iracundiæ tolerare, nec ſuccendi, & nullo inſtigãte quieſcere, & ſilere? Illud ferre poſſe, hoc eſt alterius iracundiã, ſummæ Philoſophiæ eſt. Vt autẽ tu non inflammeris fruſtrà ad iracundiam, laus quidem nulla eſt, quòd non iraſceris ſine cauſa: ſi verò iraſceris inaniter, hoc eſt ſine cauſa, ſummæ vanitatis ac ſtultitiæ nota eſt. Auguſtin. epiſt. *Auguſt.* 148. Melius eſt vt nec iuſtè cuiquam iraſcamur, quàm velut iuſtè iraſcendo, in alicuius odium, iræ occulta facilitate delabamur. Greg. Nanz. in deploratione calamitatum *Greg. Nãz.* animæ ſuæ: Ira porrò ſi vehementiùs inflammetur, hominem de mentis ſtatu deiicit atque exturbat.. Gregor. Nyſſ. lib. de beatitudinibus: Quis, inquit, affectus & vitia *Greg. Nyſ.* iræ dignè expoſuerit? Quæ oratio turpitudinem huiuſmodi morbi deſcribet? Vides eorum qui à dæmone vexantur, affectus in iis, qui ab ira victi ſunt, apparere. Reputa adinuicẽ comparata, tum quæ iratis, tum quæ à dæmone arreptis accidunt, atque cõ-

Iracundia peccatum maximũ.

Iracundi dæmoniacis ſimiles. tingunt, ecqua ſit in his differentia? Sanguine ſuffuſi, ac diſtorti eorum, qui à dæmonio F
vexantur, oculi ſunt, lingua præceps, aſpera loquela, acuta & latratui ſimilis vox. Cõ-
munia hæc tum iræ, tum dæmoni, quaſſatio capitis, manuum ſtolidi motus, cõcuſſio,
& quaſi æſtuatio corporis totius, pedes inſtabiles: vna vtriuſque morbi per eiuſdem
accidentia, deſcriptio eſt. Tantum duntaxat alterum ab altero variat, quòd vnum qui-
dem voluntarium malum eſt, alterum abſque voluntate ipſorum accidit, in quibus
Plutarc. exiſtit. Plutarchus lib. de cohibenda iracundia, ſcribit, quòd quemadmodum Lace-
dæmonij in ſeruis ſuis oſtendere ſolebant, quàm fœda res eſſet ebrietas: ſic aliorum
exemplo diſcendum eſt, quàm turpis & obſcœna res ſit iracundia. Quæ quidem gra-
Hippocra. uiſſimus morbus eſt, ſi modò verum eſt, quod ſcribit Hippocrates, morbos eos acer-
biſſimos, ac periculoſiſſimos eſſe, qui ægrotorum faciem quàm maximè immutant.
Greg. Naz. Greg. Nanz. in Iambicis, G

Frænetur ira, mente ne tandem cadas.
Iracundia aduerſus ſerpentem ſolum tibi ſit, ob quem corruiſti.

Lactãtius. Lactantius lib. 6. cap. 18. ſcribit hominem non modò per iracundiam ſpoliari probi
hominis, ſed & hominis nomine. Pſ. 57. Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpen-
tis. Itaque ſicut à radicibus arbor euellenda eſt, & ab ipſis cauſis effectus reſcindendi
ſunt: ita & homicidium maximè prohibebitur, ſi ab iracundia caueatur. Quandoqui-
dem hîc non agitur de homicidio inuoluntario, aut eo quod ex iuris præſcriptione
patratur, ſed de eo quod ex odio aut iracundia committatur. Loquitur ergo Saluator
de ira, prout eſt mortale peccatum, videlicet velut eſt ex conſenſu, cum affectu nocẽ- H
Dion. Car. di iniuſtè, inquit Dionyſ. Carthuſia. art. 10. in Matth. cap. 5. Verùm, inquit, inquiritur
An omnis ira ſit peccatum. quando, & quomodo, & qualiter ira ſit peccatum. Quamuis autem hæc quæſtio cõ-
munis ſit, habet tamen difficultatem præcipuam, propter ſanctorum atque Catholi-
corum doctorum contrariam, vt videtur, determinationem. Dicit enim præſenti lo-
co Hieronym. quòd definita ſententia eſt, vt ira penitùs tollatur. Attamen Chryſoſt.
Euthym. & Theophilact. vt diximus, eum reum non eſſe ſcribunt, qui ex cauſa iraſci-
tur. Ad huius quæſtionis deciſionem aduertendum eſt, quod Stoici & Platonici, paſ-
ſiones eſſe culpabiles, & animæ morbos: quorum loquendi modum multi Theologi
ſecuti ſunt: Peripatetici autem dixerunt, paſſiones eſſe quoſdam motus naturales in-
differentes, videlicet nec bonos nec malos moraliter ex ſua ratione: ſed fieri bonos, ſi
per rationem moderentur: & malos, ſi metam rationis excedant. Horum ergo ſenten-
tiam Auguſtinus & poſteriores ſecuti ſunt: iuxta quam, ira propriè ſumpta definitur à
Damaſceno, deſiderium vltionis, ſeu appetitus vindictæ, propter iniuriam illatam, ſeu I
culpam alterius. Hæc autem vindicta benè & malè exerceri poteſt, nimirùm ſecundũ
rationis cenſuram, & ordinem iuris, & item modo oppoſito. Inde fit, vt ira ſe habeat
ad rationem dupliciter: ſcilicet antecedenter, ſicque impedit actum rationis, & vitium
eſt: aut conſequenter, prout mouetur contra peccata, ſecundum rationis dictamen,
& tunc zelus appellatur: eſtque actus virtutis moralis, quæ appellatur vindicatiua. De-
nique moderamen ſeu ordo rationis circa iram penſatur dupliciter. Primò quantùm
ad id, in quod tendit ira, quod eſt vindicta: quæ ſi quæratur propter correptionẽ pec-
cantis, punitionem culpæ, ſeu conſeruationem iuſtitiæ, erit laudabilis. Secundò quãtũ
ad modũ iraſcendi, nimirùm ne immoderatè efferueſcat ira: ſic enim fieret vitioſa, quã
uis in finem laudabilẽ tenderet. Dicendũ ergo ſecundũ Thomã, quòd ira immoderata
ex parte vindictæ optatæ, ſeu irrogatæ, ex ſuo genere eſt mortalis, quoniam charitati
contrariatur, quæ non irritatur, nec cogitat malum: contrariatur quoq; iuſtitiæ, quæ K
Ira venialis. maiorẽ expetit vltionẽ, q̃ culpa meretur. Poteſt tamen eſſe venialis propter paruitatẽ
nocumenti illati, vel propter imperfectionem actus, rationem præuenientis. Ira verò
immoderata intus vel foris ſignis prodita, ex ſuo quidem genere mortalis non eſt, niſi
intantum procedat, vt hominem à Dei & proximi charitate dimoueat: quod tum ma-
ximè contingit, cùm & rationẽ turbat, & ab officio reuocat. Amplius, ſumitur ira du-
pliciter, quamuis impropriè. Primò pro ſola commotione animi ex imaginatione cõ-
trarij, quæ non eſt graue peccatum: ſecundò pro motu voluntatis, pœnam iuſtè infli-
gentis, & ita eſſe dicitur in Deo & Angelis. Eo autem modo quo ira laudabilis eſt,
defectus illius vitioſus eſt. Doctores igitur, qui iram omninò vitandam dicunt, iram
intelligunt præuenientem rationem: alij verò iram commendant, quæ rationem con-
ſequitur,

A ſequitur, & zelus vocatur, qualis in Phinees, Samſone, in ipſo etiam Chriſto, de quo hæc leguntur: Et circunſpiciens Scribas & Phariſæos cum ira, dixit, Cuius veſtrum bos aut aſinus, &c. Et quidem ex ira, ſeu immoderata vindictæ cupiditate, naſcuntur rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, atque blaſphemia, vt ſcribit Gregorius Papa lib.1. Moral.c.31. Prou.29. Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis eſt, erit ad peccandum procliuior. Epheſ.4. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis, cum omni malitia. Eccleſ.8. Cum iracundo non facias rixam, & cum audace non eas in deſertum: quoniam quaſi nihil eſt ante illum ſanguis, & vbi non eſt adiutorium, eludet te. Baſilius hom. de ira: Ira, inquit, certamen excitat, certamen verò conuicium, conuicium verbera, verbera demum vulnera, ex quibus & mortes ſæpè ſequuntur. Ille maledixit, tu benedicas.

Ira pro Zelo. Greg. Papa. *Iræ conſequentia.* Baſilius.

B Verberauit, tu patere. Expuit, nihilique te exiſtimauit: tu cogita quomodo ex terra es, & in terram reuerteris. His namque modis & rationibus te confirmans, longè leuiora quàm reuera ſint, inuenies aduerſarij facta & iurgia. Greg. Papa lib.5. Moral. cap.32. Sciendum eſt autem, quòd nonnullos ira citiùs accendit, faciliùs deſerit: nonnullos verò tardè commouet, diutiùs tenet. Alij namque accenſis calamis ſimiles, dũ vocibus perſtrepunt, quaſi quoſdam accenſionis ſuæ ſonitus reddunt: citiùs quidem flammam faciunt, ſed protinus in fauilla frigeſcunt. Alij autem lignis grauioribus, durioribúſque non diſpares, accenſionem tardè ſuſcipiunt, tamen accenſi ſemel difficiliùs extinguũtur: & quia ſe tardiùs in aſperitatem concitant, furoris ſui diutiùs ignẽ ſeruant. Alij autem, quod eſt nequius, & citiùs iracundiæ flammas accipiunt, & tardiùs deponunt. Nonnulli verò has & tardè ſuſcipiunt, & citiùs amittunt. In quibus ni-

Iracũdorũ differẽtiæ. Gr. Papa.

C mirum quatuor modis liquidò Lector agnoſcit, quia & ad tranquillitatis bonum vltimus plus quàm primus appropinquat, & in malo ſecundum tertius ſuperat. Verũ fortè quis obiiciet, ſcriptum eſſe Pſ.4. Iraſcimini, & nolite peccare: vt concludat irã nõ eſſe peccatum. Auguſtinus in Pſal.4. Hoc, inquit, duobus modis poteſt intelligi. Aut, etiamſi iraſcimini, nolite peccare. id eſt, etiamſi ſurgit motus animi, qui iam propter pœnam peccati non eſt in poteſtate: ſaltem ei non conſentiat ratio & mens, quæ intus regenerata eſt ſecundum Deum, vt mente ſeruiamus legi Dei, ſi adhuc carne ſeruimus legi peccati. (Rom.7.) Aut agite pœnitentiam, id eſt iraſcimini vobis ipſis de præteritis peccatis, & vlteriùs peccare deſinite. Quòd autem is qui iraſcitur fratri ſuo, *reus ſit iudicio* Dei, manifeſtum eſt. Eccleſiaſtici 28. Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam: & peccata illius ſeruans ſeruabit. Relinque proximo tuo nocenti te:

August. *Reum eſſe iudicio Dei quid.*

D & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Homo homini reſeruat iram, & à Deo quærit medelam? In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur? Ipſe dum caro ſit, reſeruat iram: & propitiationem petit à Deo? Quis exorabit pro delictis illius? Memento nouiſſimorum, & deſine inimicari. Mich.6. Surge, contende iudicio aduerſum montes. Iac.2. Iudicium ſine miſericordia fiet ei, qui non fecerit miſericordiam. *Qui autem dixerit fratri ſuo Racha, reus erit concilio.* Eraſm. in Annotat. Non eſt βυλῆ, quod & ipſum ſignificat conſilium, ſed *συνεδρίῳ*, quod conſeſſum iudicum deſignat. In huiuſmodi conſeſſibus, velut apud Græcos Amphictyonum, grauiores cauſæ agitari ſolent. Theophilact. in Matth. Concilium vocat Hebræorum tribunal. *Racha* verò ab aliis in alium ſenſum detortum eſt. Chryſoſtom. hom.16. Operis perf. in Matth. Racha, inquit, non grandis alicuius eſt ſermo conuicij, ſed magis de

Eraſmus. *Quid concilium.* Theophil. Chryſoſt.

E contemptu veniens, impatientiáque dicentis, vt ipſi nonnunquam vel ſeruulis, vel inferioribus quibuſque aliquid imperantes, dicimus: *Vade tu.* Id etiam Syrorum lingua dici exiſtimat, quem ſequitur Theophilactus & Euthymius. Verùm illos fefellit ך *Ka* finale, quod ſecundæ perſonæ tribuitur: vt ſi dicamus *Apeka*, furor tuus: & *Hamateka*, ira tua, vt in Pſal.6. legitur: & *Haſdeka*, miſericordia tua. Quo etiam modo dici poſſet *Rhaka*, malum tuũ, cùm *Rha* malum ſignificet. Verũ neque hæc dictionis iſtius ſignificatio eſt. Auguſtin. lib.1. de ſerm. Dom. in monte, cap.18. Nonnulli autem, inquit, de Græco trahere voluerunt interpretationem huius vocis, putantes pannoſum dici Racha, quoniam dicitur Græcè pannus ῥάκος. A quibus tamẽ cùm quæritur, quid dicatur Græcè pannoſus, non reſpondent Racha. ſed deinde non potuiſſet Latinus interpres, vbi poſuit Racha, pannoſum ponere, nec vti verbo, quod & Latina lingua nullum ſit, & in Græca inuſitatum. Probabilius eſt ergo quod audiui à quodam He-

Quid Rhaca. Auguſt.

bræo, vocem eſſe non ſignificantem aliquid, ſed indignantis animi motum exprimentem. hæc Auguſtin. Hieronymus tamen libr. 1. Comment. in Matthæum. Hoc verbum propriè Hebræorum eſt, inquit. ריקה *Raka* enim dicitur κενός, id eſt, inanis aut vacuus: quem nos poſſumus vulgata iniuria, abſque cerebro nuncupare. Hilarius in Matth. *Raka* vanitatis opprobrium eſt. Et qui Spiritu ſancto plenum, conuicio vacuitatis inſimulet, fit reus concilio ſanctorum, contumeliam Spiritus ſancti ſanctorũ iudicum animaduerſione luiturus. Sanctes Pagninus in Theſauro linguæ ſanctæ, nomen Tóar ריק *Rek*, inanis, vacuus, à radice ריק in Hiffil, quæ euacuare ſignificat. Mercerus Additionibusquas fecit in Pagninum: Hinc, inquit, ריקא forma Syriaca, in Euangelio vbi ſcribitur Racha, ocioſum & leuem ſignificat, vernaculè *Vault-neant*. Sed & pauperem ſignificat, vt notat Sanctes, vt 2. Par. 13. Et congregati ſunt ad eum viri *Rekim*, vacui, id eſt pauperes. 2. Sam. 6. Vnus *Harekim*, vacuorum, id eſt pauperum. Hieronymus vertit, vnus de ſcurris. Minus igitur graue ſignificat *Raka*, quàm dictio Fatue: ideò non hîc ſumitur pro eo qui ſine cerebro fuerit, ſed pro paupere & abiecto. Vt ſi quis non commiſeratione, ſed contemptu ducatur in fratrem, & dicat ei, O pauper, ô abiecte. Hoc enim etiam commiſerantis eſſe poteſt, quod non contingit ei qui fatuũ aliquem dixerit, niſi fortè magnum ſtoliditatis demonſtret argumentum. Grauius igitur erit *Racha*, quàm ſimpliciter iraſci, eſtque medium aliquid inter iraſci & conuiciari. Intelligendum hîc dãnari omnia qualiacunque iracundi & maleuoli animi ſigna, quouis illa modo prorumpant, ſiue murmurando, ſiue frẽdendo, ſiue expuendo, ſiue faciem indignanter auertendo, ſiue frontem rugando, ſiue naſum ſuſpendendo. Nam huiuſmodi ſignis iraſcentis animi commotio plerunque proditur. Hic autem, qui vel leui verbo irati animi ſui in fratrem impetum prodiderit, *reus erit concilio*. Iudicium leuius eſt, quàm concilium: quoniam de omnibus etiam leuibus iudicia ferri poſſunt, concilium autem non initur, niſi grauibus de cauſis. Hoc verò ſi ad præſentem refertur Eccleſiam, monemur de eo inquirendum eſſe, qui iracundiam ſuam prodiderit: ne forte latiùs ſerpat & prorumpat. Si verò ad futurum triumphantis Eccleſiæ ſtatum referas, docet Chriſtus grauem etiam pœnam infligi ei qui *Raka* dixerit, nõ ita tamen vt pœna illa inflicta, & tolerata, omninò excludatur à regno cœlorum. *Qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehẽnæ ignis*. Hoc igitur mortale peccatum eſt, quod ab æterna vita excludit, & æternæ damnationi adiudicat. Hieronym. in Matt. Qui enim æquè in Deũ credenti dicit, Fatue, impius eſt in religione. Hilarius in Matth. Piaculi magni periculum eſt, quem ſalem Deus nuncupauerit, cum contumelia infatuati ſenſus laceſſere: & ſapientum intelligentiam ſalientem, ſtultæ intelligentiæ exaſperare maledicto. Cæterùm Gehennæ ignis, nomen accepit à Gehennon valle, in ſorte tribus Beniamin, de qua Ioſue 18. ſed ab impiis poſſeſſa, in qua filios exuſtos igni deuouebant, & immolabant dæmonio Moloch. Vocabatur & Thophet, de qua 2. Reg. 23. Contaminauit quoque Thophet, qui eſt in conuallе filij Hinnom, vt nemo conſecraret filium ſuum, aut filiam per ignem, Moloch. 2. Par. 28. Qui adoleuit incenſum in valle Ben-hinnom, & luſtrauit filios ſuos in igne, iuxta ritum Gentium, quas interfecit Dominus. De Achaz, Ierem. 7. Et non dicetur ampliùs Thophet, & vallis filij Hinnom: ſed vallis interfectionis, & ſepelient in Thophet, eò quòd non ſit locus. Exiſtimant autem Thophet dictum à *Thoph*, quod tympanum ſignificat, quia cùm *Moloch*, quem pro Saturno colebant, ſacrificarent, & filios immolarent, ſeu luſtrarent igne, tympana pulſabantur, ne puerorum eiulatus audirentur. Hinc tympana Curetum & Corybantum effícta ſunt, qui eiulatum Iouis pueri, ne à Saturno patre illum deuorare volente audiretur, celarẽt. Virgilius lib. 3. Æneid.

Hinc mater cultrix Cybele, Corybantiáque æra.

Tertull. in Apolog. Iuppiter Cretam ſuam Romanis faſcibus concuti ſineret, oblitus illud antrum Idæum, & æra Corybantia. Porrò Chriſtus nomen loci Thophet, & Gehennom, tranſtulit ad ſignificationem inferni, ſeu loci illius, in quo impij poſt præſentem vitam igni æterno adiudicabuntur. Sicut & Eſa. 30. legitur: Præparata eſt ab heri Thophet, à rege præparata profunda, & dilatata. Nutrimenta eius ignis & ligna multa: flatus Domini ſicut torrens ſulphuris ſuccendens eam. Tranſlatio eſt igitur à valle Ennon, & eo igne quo paruuli cruciabantur, ad ignem quo animæ impiorum poſt mortem torquentur. Auguſt. lib. 1. de ſer. Dom. in monte, cap. 18. Quid, inquit, intereſt

inter

Marginalia: Hierony. — Hilarius. — San. Pag. — Mercerus. — G — *Quem animi motum Racha ſignificet.* — H — Hierony. — I — *Quid Gehenna & Thophet.* — Hilarius. — K — Virgilius. — Tertullian. — *Cur Gehẽna pro inferno ſumatur.* — Auguſt.

A inter reum iudicio,& reum concilio,& reum Gehennæ ignis? Nam hoc poſtremum grauiſſimum ſonat,& admonet quoſdam gradus factos à leuioribus ad grauiora, donec ad Gehennam ignis veniretur. Et ideò ſicut leuius eſt reum eſſe iudicio,quàm reũ eſſe concilio,ita leuius eſt reũ eſſe concilio,quàm eſſe reũ Gehennæ ignis. Itaq; oportet vt leuius eſſe intelligatur iraſci ſine cauſa fratri,quàm dicere Racha, & rurſus leuius eſſe dicere Fatue. Non enim reatus ipſe haberet gradus,niſi etiam peccata cõmemorarentur. Et quibuſdã interiectis: Gradus itaque ſunt in iſtis peccatis, vt primo quiſq; iraſcatur,& eum motum retineat cæde conceptum. Iam ſi extorſerit vocẽ indignantis ipſa commotio non ſignificantem aliquid, ſed illum animi motum ipſa eruptione teſtantem,qua feriatur ille qui iraſcitur,plus eſt vtique quàm ſi ſurgens ira ſilentio premeretur. Sin verò non ſolùm vox indignãtis audiatur,ſed etiam verbum,quo iam certam eius vituperationem,in quem profertur, deſignet & notet, quis dubitet amplius hoc eſſe,quàm ſi ſolus indignationis ſonus audiretur? Itaque in primo vnum eſt: id eſt, ira ſola: in ſecundo duo, & ira & vox quæ iram ſignificat: in tertio tria, & ira & vox quæ iram ſignificat, & in voce ipſa certæ vituperationis expreſſio. Vide etiam nunc tres reatus, iudicij, concilij, & Gehennæ ignis. Nam in iudicio adhuc diſſenſioni datur locus: in concilio autem quanquam & iudicium eſſe ſoleat, tamen quia intereſſe aliquid hoc loco fateri cogit ipſa diſtinctio, videtur ad concilium pertinere ſententiæ prolatio: quando iam non cum ipſo reo agitur, vtrum damnandus ſit, ſed inter ſe qui iudicant conferunt inter ſe, quo ſupplicio damnari oporteat, quem conſtãt eſſe damnandum. Gehennæ verò ignis nec damnationem habet dubiam ſicut iudicium, nec damnati pœnam, ſicut concilium. In Gehenna C quippè ignis certa eſt & damnatio, & pœna damnati. Videntur ergo aliqui gradus in peccatis & in reatu: ſed quibus modis inuiſibiliter exhibeantur pœnæ meritis animarum, quis poteſt dicere? Chryſoſtomus lib. 1. de compunctione cordis. Cæterùm, inquit, in hoc oſtendit Chriſtus, quia ſub generalibus nominibus vitiorum multæ ſpecies peccatorum concluduntur: & ſiue fatuum quis dixerit, ſiue vanum, ſiue latronem, ſiue quolibet alio nomine iniuriam vel maledictum fratri ingeſſerit, ex quolibet horum vocabulo ſub maledicti titulo Gehennæ ignis condemnabitur ſupplicio. Fatue enim & Racha quod ait: hoc eſt quod oſtendit, quia ne leue quidem & minimum in fratrem collatum conuitium relaxabitur: atque ob id de leuioribus ſententiam dedit Chriſtus, vt de grauioribus dubitare non debeas. Quòd ſi quis exiſtimãt, ſicut ego quidem noui nonnullos putare, terroris cauſa etiam in paruis exaggerari D minas præceptis: ſupereſt vt de cæteris omnibus mandatis, quorum præuaricatoribus pœna adſcribitur, ſimilia ſentiant. Quòd ſi terroris cauſa,& non pro veritate ſupplicia promittuntur, conſequens erit etiam, vt bonorum pollicitationes adhortandi tantummodò,& non veritatis gratia promittantur. Et ſi ita de vtraque parte ſentiamus, reſoluta ſunt omnia religionis noſtræ dogmata, ſi nihil aliud in omnibus mandatis ac præceptis diuinitùs datis agi dicitur, niſi vt aut bonorum vana ſpes homines, aut pœnæ error inanis aſtringat. Porrò ſi quis obiiciat, Paulum inſenſatos Galatas vocare, quos etiam fratres nominat, Chriſtum etiam ita ſuos increpare, O ſtulti & tardi corde ad credendum, & tamen culpari non poſſe: reſpondet Auguſtinus lib. 1. de ſermone Domini in monte, cap. 19. & Chryſoſtomus homil. 11. Oper. imperf. in Matthæum, ſubaudiendum in hac ſententia, *ſine cauſa*. Sanè, inquit Auguſtinus, in tribus E iſtis ſententiis ſubauditio verborum intuenda eſt. Habet enim prima ſententia omnia verba neceſſaria, vt nihil ſubaudiatur. Qui iraſcitur, inquit, fratri ſuo *ſine cauſa*, reus erit iudicio. In ſecunda verò cùm ait, Qui autem dixerit fratri ſuo Racha, ſubauditur *ſine cauſa*: & ita iungitur, reus erit concilio. Iam in tertia vbi ait, Qui autem dixerit fratri ſuo Fatue, duo ſubaudiuntur, *& fratri ſuo*, & *ſine cauſa*. *Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te: relinque ibi munus tuum ad altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens, offer munus tuum*. Poſtquàm iram, conuicia, etiam & proximi contemptum, velut homicidij radices compeſcuit: nunc oſtendit, quid faciendum ſit ei, qui alteri iniuriam fecerit, aut fratrem in aliquo læſerit, aut qui iniuria à fratre fuerit affectus, ad reconciliationem vnumquemque admonens, quòd eorum preces & vota omnia apud Deum irrita ſint, qui odio feruntur in proximum,

Peccata alia aliis grauiora.

Chryſoſt.

Quid ſit Fatuum dicere.

Non tantùm terroris cauſa hæc à Chriſto dicuntur.

An Paulus malè fecerit vocans Galatas inſenſatos.

Auguſt.
Chryſoſt.
Subintelligitur in omnibus, ſine cauſa.

& certò timenda ſit poſt hanc vitam diuina vltio: qua etiam ad nouiſſimum vſq; quadrantem perſoluere,& pœnas luere conueniat. Cæterùm particulæ ἐὰν οὖν, *ſi igitur*, ſatis oſtendunt ſententiam iſtam à prioribus pendere: quaſi dicat, Ergo cùm ne in minimo quidem verbo fratrem offendere liceat,aut in eum iraſci ſine cauſa,aut dicere Racha,aut Fatue:multo minus,vt obſeruat Chryſoſtomus & Auguſtinus, licebit animo tenere aliquid, vt in odium indignatio conuertatur. Cæterùm multipliciter exponitur *altare*,vt ſcribit Thomas Aquinas in Matthæum. Aut pro materialis templi ara materiali,ſicut apud Pſaltem: Lauabo inter innocentes manus meas, & circundabo altare tuum Domine. Aut pro Chriſto, vt Thren.2. Repulit Dominus altare ſuum: ſcilicet Chriſtum in paſſione. Auguſtin.lib.1.de ſermone Domini in monte,cap.20. Altare quoque, inquit, ſpiritualiter in interiore Dei templo ipſam fidem accipere poſſumus,cuius ſignum eſt altare viſibile. Quodlibet enim munus offerimus Deo,ſiue Prophetiam,ſiue doctrinam,ſiue orationem,ſiue hymnum,ſiue pſalmum,& ſi quid tale aliud ſpiritualium donorum animo occurrerit,acceptum eſſe non poteſt Deo, niſi fidei ſinceritate fulciatur,& ei fixæ atque immobili & firmæ imponatur, vt poſſit integrum atque illibatum eſſe quod loquimur. Nam ſic multi hæretici non habentes altare, id eſt veram fidem, blaſphemias pro laude dixerunt,terrenis videlicet opinionibus aggrauati,votum ſuum tanquam in terram proiicientes. Sed debet eſſe ſana etiam offerentis intentio. Et propterea cùm aliquid tale oblaturi ſumus in corde noſtro, id eſt,in interiore Dei templo:(templum enim Dei ſanctum eſt,inquit Apoſtolus 1.Cor. 2.& Epheſ.3. quod eſtis vos: & in interiore homine habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris:)ſi in mentem venerit quod aliquid aduerſum nos frater habet:id eſt, ſi nos eum in aliquo læſimus,tunc enim ipſe habet aduerſum nos. Nam nos aduerſus illum habemus,ſi ille nos læſerit,vbi non opus eſt pergere ad reconciliationem:non enim veniam poſtulabis ab eo qui tibi fecit iniuriam,ſed tantùm dimittes,ſicut tibi dimitti à Domino cupis, quod ipſe commiſeris. Pergendum eſt ergo ad reconciliationem,cùm in mentem venerit,quòd nos fortè fratrem in aliquo læſimus. Pergendum eſt ergo non pedibus corporis,ſed motibus animi, vt te humili affectu proſternas fratri, ad quem chara cogitatione cucurreris in conſpectu eius cui munus oblaturus es. Ita enim etiam ſi præſens ſit,poteris eum non ſimulato animo lenire, atque in gratiam reuocare,veniam poſtulando,ſi hoc priùs corã Deo feceris, pergens ad eum non motu corporis,ſed celerrimo dilectionis affectu: Atque inde veniens, id eſt, intentionem reuocans ad id quod agere cœperis,offers munus tuum. Chryſoſtom. hom. 16. Altare pro menſa Domini interpretatur. Audiant,inquit, hi qui ſacris myſteriis certè initiati,cum inimicitiis ad communionem altaris accedunt, nimirùm ſacroſancta Chriſti corporis & ſanguinis myſteria:non modò fidelibus communicantur,ſed & Deo ſummo offeruntur, vt ſimul ſint & cœna, & ſacrificium: vnde menſa illa altare dicatur. Quorſum enim Chriſtus nouam legem condens, & ea quæ charitatis ſunt præcipiens, altaris meminiſſet, niſi nobis altare relictum eſſe aſſereret? Diſcipulos nimirùm alloquebatur, quos à vetere ad nouam & Euangelicam legem prouehebat: quibus vt auguſtiorem morum regulam, ita & auguſtius altare commendabat. Eapropter Paulus: Qui, inquit, altario deſeruit, de altario viuat. Quòd ſi ad noui Teſtamenti cultum altare relictum eſt,ad quod munera noſtra perferamus, & cui miniſtri deſeruiamus, conſequitur neceſſariò & relictum eſſe altare & ſacrificium. Sunt enim θυσία καὶ θυσιαστήριον,altare & ſacrificium correlatiua: ita vt ab vno ad alterum neceſſaria conſecutio ſit. Hoc autem ſacrificium nouę legis,quod aliud eſſe poterit quàm ſacratiſſimi Chriſti corporis, cuius vmbram præbuerunt omnia legis antiquæ ſacrificia? Martialis in Epiſtola ad Burdegalenſ.cap.3. Ipſum,inquit,quem Iudæi crucifixerunt, proponimus in ara ſanctificata. Dionyſius Areopagita cap. 3. Hierarch. cœleſt. Sed & illud, inquit, ſacratius intuere, quod impoſitis ſancto altari venerabilibus ſignis, per quæ Chriſtus & ſignatur & ſumitur, adeſt protinus atque incunctanter ſanctorum deſcriptio. Eapropter Optatus Mileuitan. lib. 2. in Parmenianum Donatiſtam, conqueritur quòd Donatiſtæ altaria demoliti ſint, & calices ſanguinis Chriſti portatores confregerint in maſſas. Qua autem fronte propitiatorium Chriſti ſacrificium pro nobis offerri volumus? qua eiuſdem participes eſſe expectamus, ſi proximo non condonauerimus in cordibus noſtris,

Margin notes: Tho.Aq. — Auguſt. *Quid altare ſpirituale.* — *Quomodo ad fratrem veniendũ eſt, ſi longè ſit.* — Chryſoſt. *Altare menſa Domini eſt.* — *Sacrificiũ corporis Chriſti,ſeu Miſſah.* Martialis. Dio.Areo. Opt.Mile.

Marginal letters: F G H I K

A noſtris, ſed contra eum iram reſeruemus? An non intelligimus Chriſtum etiam
pro inimicis mortuum eſſe? Tu oblatione illa, quam è ſubſtantia tua ſeu bonis
tuis ad altare perfers, quaſi certo quodam pignore tete inſeris participationi ſa-
crorum myſteriorum, nimirùm vt pro te illa offerantur, quemadmodum tu tei-
pſum tuaque altari obtuliſti. At vero proſpice quo animo, num ab omni iracun-
dia & odio expurgato ad altare acceſſeris. Meminerunt Apoſtoli in Canonibus *Quid altari offerant cæteri præter ſacerdotem.*
ſuis, ad altare deferri ſolitum oleum pro luminaribus. Det igitur hic oleum, ille pa-
nem, alius vinum: offerat & alius ſuæ meſſis primitias: eo ſanè animo ducitur,
vt altaris & ſacrificij particeps fiat. Iam quomodo ſacrificij, id eſt Chriſti, parti-
ceps eris, qui contra Chriſti inſtitutionem & exemplum odium contra fratrem ſu-
um retinet? Chromatius ſermone 2. in Matthæum, cap. 5. Quid enim, inquit, tam Chromat.
B gratum Deo, tam neceſſarium noſtræ ſaluti, quàm quod Dominus præcepit iram
non retinere, pacifico animo ac ſimplici conſcientia Deo munus offerre, ſicut ob-
tulit primus Abel? Et ideò munera eius ſuſcepta ſunt à Deo, Cain reprobata: quia
Abel pura ac ſimplici mente munera Domino offerebat, Cain verò aduerſus fra-
trem tenebat in corde. Quapropter ſi volumus munera noſtra Deo placere, ex-
cludere iracundiam de corde debemus, interficere iracundiam contra fratrem ſu-
ſceptam, tenere verò pacem fraternam, ſeruare charitatem, diligere vnanimita-
tem, cuſtodire concordiam, vt placare Dominum mereamur, qui eſt benedictus
in ſecula. Verùm fortaſſis obiicies, illum quem offenderis, longo locorum interual- *Quid faciendum fratre diſtante.*
lo à te diſtare: vnde fiat, vt ad Deum pergens, inſtitutum munus deſeras. Reſpon-
det Auguſtinus lib. 1. de ſermone Domini in monte, cap. 21. ſaltem apud te ſtatuere
C oportere, quòd ſtatim atque illius adeundi commoditas ſeſe offeret, cum illo re- Auguſt.
concilieris. Non enim, inquit, diutiùs differri poteſt, cùm munus tuum relin-
quere ante altare iubearis. Si ergo de abſente, &, quod fieri poteſt, etiam trans
mare conſtituto, aliquid tale venerit in mentem, abſurdum eſt ante altare munus
relinquendum, quod poſt terras & maria perertata offeras Deo. Et ideò prorſus
intrò ad ſpiritualia refugere cogimur, vt hoc quod dictum eſt, ſine abſurditate poſ-
ſit intelligi. Chryſoſtomus homil. 11. Oper. imperf. in Matthæum. Sed fortè dicis, Chryſoſt.
inquit, Ecce ego volo reconciliari: ſed dic mihi, quomodo reconciliabor? Qua-
lis præceſſit offenſio, talis debet ſequi reconciliatio. Si cogitatu offendiſti, cogita-
tu reconciliare. Si verbis offendiſti, verbis reconciliare. Omne enim peccatum *Quæ reconciliatio, & quomodo facienda eſt.*
quo modo committitur, eo modo & pœnitetur: vt puta cogitaſti malè facere ali-
D cui Chriſtiano, non potes munus tuum offerre ante Deum, quia habes in corde
tuo nocendi propoſitum. Recogita benè quod cogitaueras malè, & pœnituiſti. Nam
cogitationis peccatum contraria cogitatione diſſoluitur. Et paulò pòſt: Quoniam Idē Chryſt.
autem verborum peccatum verborum ſatisfactione diſſoluitur, teſtis eſt Aaron. Cum
enim detraxiſſet Moſi, vadens, verbis rogauit eum, dicens: Rogo, Domine, ne referas
in nos peccatum hoc, quia ignorauimus quòd peccauimus in te. Si autem operis ali-
quid oſtendiſti, puta alicuius pecuniam fraude, aut rem aliquam per violētiam abſtu-
liſti, redde ei quę abſtuliſti, & pœnituiſti. Quoniam autem abſtractę rei peccatū rerum
recompenſatione diſſoluitur, teſtis eſt Zachæus, dicens: Domine, quæcunque fraude
abſtuli, reddo in quadruplum. Si autem rem quidem alicuius non tuleris, ſed fortè ca-
ſtigaueris hominem impotentem iniuſtè, dona ei aliquid pro iniuria dignum. Sic ſcri-
E ptum eſt in lege, Exod. 21. Si percuſſeris ſeruum tuum, & fregeris illi dentem, dimitte
illum liberum. Secundum hoc intelligendum eſt, etſi caſtigaueris aliquem, iniuriæ
peccatum beneficio eſſe diſſoluendum. Alioqui niſi quem factis læſiſti, factis placan-
dus eſt, ſine cauſa oras ad Dominum, ſine cauſa eleemoſynas facis de rebus, quibus a-
lios expoliaſti. Quid prodeſt tibi, ſi alter pro te oret ad Deum, & alter aduerſus te in-
terpellet Deum? Et ſi ad iſtius orationem vult tibi Deus miſericordiam facere, illius
interpellatio non permittit. Melius eſt, vt etſi nemini prodes, nemini noceas, quàm
vt alios ſpolies, & alios veſtias. Idem libro 1. de compunctione cordis. Iubet ergo Idem.
Dominus relinqui donum ante altare, & priùs reconciliari fratri; vt ex hoc diſca-
mus, quia ſi nec illo tempore, quoad miniſterium Dei videamur accedere, re-
conciliationem diſſimulari, ac differri non patitur Deus: quantò magis curari
hoc in aliis temporibus iubet? Nos verò imaginem quidem colimus præce-

pti, veritatem verò ipſam virtutemque negligimus. Nam oſculum pacis porrigere tempore quo munera offeruntur, in vſu eſt: ſed vereor ne fortè plures ex nobis labiis hoc tantummodò faciant, cùm Chriſtus pacem non ex ore, ſed ex corde deſideret, & affectu velit proximum ſalutari, non labiis. Si enim pax non habetur in corde, quaſi in ſcena res agi videtur & ludo: vnde per hæc exacerbari Deus credendus eſt potius, quàm placari. Puritas enim & veritas eſt, quæ placent in conſpectu Dei: reſpuit autem & odit omne quod ſimulatur & fingitur. Et hæc agimus homines, quibus neque iraſci, nec inimicos habere permittitur: aut ſi fortè iraſci accidat, mandatur vt ſub die vel iracundias noſtras, vel inimicitias finiamus. Ita non ſolùm nobis præcipitur, vt ſi quem offenderimus, ipſi primùm ſatisfaciamus, illum placemus, & ei reconciliemur, antequàm aliquid ad altare offeramus: & ad eum pedibus corporis, ſi non longè diſtet, aut ſaltem pedibus mentis, deſiderio atque propoſito ei ſatisfacere ſtatuamus: ſed & monemur, vt ſi quidem ipſi aliquid aduerſus fratrem habeamus, id eſt, ab eo læſi fuerimus, in cordibus noſtris dimittamus ei. Quod etiam explicat in reformatione præcepti de diligendo proximo. Præueniendus eſt enim inimicus, & ad mentem, ſi fieri poteſt, reducendus eſt. *Et tunc veniens*, id eſt, localiter rediens, vel intentionem tuam ad id quod cœperas, reuocans: *offeres munus tuum*, id eſt, inchoatum Dei obſequium, oblationem corporalem, quam das Deo, vel eius miniſtris: non quòd ea Deus indigeat, ſed in ſignum quòd omnia bona tua à Deo receperis: ſecundum quod Dauid teſtatur, Tua Domine ſunt omnia, & quę de manu tua accepimus, dedimus tibi: aut, vt particeps efficiaris incruenti Christi corporis ſacrificij. Vel *offeres munus* ſpirituale, deuotam orationem, laudes, gratiarum actionem, *ad altare* ſpirituale animæ tuæ: aut ſiquidem corporalis oblatio fiat, ad altare templi materialis. Ita nemini licebit aut in precibus exaudiri, niſi fratri dimittat, & reconcilietur: minus verò ad ſanctum altare accedere, niſi idem fecerit. Hinc ſcilicet & olim à Diaconis, interim dum ſacroſancta Leiturgia ſeu Miſſa celebrabatur, acclamatum fuiſſe ſcribit Baſilius & Chryſ. in Leiturgiis, Ne quis aduerſus aliquem. Ab omni ſiquidem odio & praua voluntate purum eſſe oportet eum, qui ad altare acceſſerit. *Eſto conſentiens aduerſario tuo citò, dum es in via cum eo: ne fortè tradat te aduerſarius iudici, & iudex tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem.* Hìc primùm requirendum eſt, quis ille ſit aduerſarius, quæ via, quis iudex, quis miniſter, quis carcer, quis quadrans: nimirùm ſine eorum cognitione, ſententia iſta facilè intelligi non poteſt. Fuerunt olim qui diabolum per aduerſarium intelligi exiſtimarent: vnde factum eſt, vt & Gnoſtici huius opinionis exiſtimarent per ſingulos quoſque libidinis gradus, & carni, & diabolo interim dum hic viuimus, ſatisfaciendum eſſe. Epiphanius libr. 1. tom. 2. in hæreſim 27. hæc de Carpocratæis ſcribit. Quid enim aliud, inquit, quàm omnem nefandam ac ſceleſtam actionem, quam neque fas eſt ore proferre, hi perpetrant? Et omnem ſpeciem virilis coïtus, & libidinoſæ ad mulieres conſuetudinis, in ſingulis corporis membris, incantationéſque ac veneficia, & idololatrias perficientes? Et hoc eſſe dicunt operationem redditionis debitorum in corpore, ad hoc vt non ampliùs accuſentur, neque opus aliquod actionis ab ipſis exigatur: & hac de cauſa animam non auerſari poſt diſceſſum hinc, ac rurſum in tranſitum in alium corpus procedere. Ita enim habent ipſorum libri, vt ſi quis prudentia præditus legat, admiretur & ſtupeat, ac credat: quî hæc ſic ab hominibus fiant, non ſolùm qui ciuitatem nobiſcum inhabitant, ſed etiam his qui cum beſtiis, & ſimilibus beſtiis & pecoribus, fermè dixerim, quæ canes ac ſues faciunt, facere audent. Aiunt enim: Oportet penitus his omnibus vti, vt ne egreſſæ animæ aliquo opere relicto, ea de cauſa reuertantur in corpus rurſus (admittebant enim tranſmigrationem animarum à corporibus in alia corpora, ſtatim atque è corporibus ſuis emigrantes, iudici oblatæ fuiſſent) ad ſarciendum ea quæ non fecerunt. Et hoc eſt, inquiunt, quod *Ieſus* in Euangelio dixit per parabolam: *Sis beneuolus aduerſario tuo, dum fueris in via cum ipſo, & da operam vt ab ipſo libereris, ne fortè aduerſarius tradat te iudici, & iudex miniſtro, & miniſter conijciat te in carcerem. Amen Amen dico tibi, non exibis illinc, donec extremum perſolueris quadrantem.* Fabulam porrò quandam confingunt iidem ad parabolæ huius interpretationem: & aduerſarium aiunt eſſe vnum ex Angelis qui mundum fecerunt, & ad hoc ipſum ſubornatum

Baſilius. Chryſoſt.

Epiphan. Carpocrateorũ blaſphema huius ſententiæ interpretatio.

Horrenda ſomnia.

A ſubornatum eſſe, vt adducat animas ad iudicem, quæ hinc de corporibus exeunt: illinc verò redarguuntur, quòd non fecerunt omnem operam atque actionem: dari autem ipſas in principe miniſtro. Eſſe autem miniſtrum Angelũm, miniſtrantem iudici mundi opifici, in hoc vt ferat rurſus animas, & in diuerſa corpora concludat. Eſſe autem hunc aduerſarium, quem diximus duxiſſe Dominum in Euangelio, quem ſanè ipſi vnum Angelum de mundi opificibus eſſe aiunt, nomen Abeli habentem. Carcerem enim dicunt eſſe corpus: extremum autem quadrantem volunt eſſe tranſitum ad alia corpora, & in ſingula præſentia perficere extremam corporum actionem, & nihil amplius relinqui ac reſtare ad nefarium quicquam faciendum. Oportet enim, inquiunt, velut diximus, omnibus prætergreſſis, ac ſingulatim perpetratis, liberatam redire ad ſupremum illum ignotum, tranſgreſſam mundi opifices & opificem. Dicunt

B autem rurſus, quòd oportet animas vel in vna præſentia tranſitus ad corpora omnibus peractis, de cætero rurſum liberatas abire. Si verò non in vna præſentia peregerunt per ſingulas præſentias tranſitum ad alia corpora, paulatim peracta vniuſcuiuſque nefarij opera operatione, de cætero liberari. Quin & rurſus dicunt: Dignis hæc recenſere dignamur, quo faciant ea quæ videntur eſſe mala. Non ſunt autem natura mala, vt edocti liberentur. Hæc Epiphanius tranſſcripſit ex Irenæi lib. 1. cap. 24. Cæterùm quis exiſtimet nos huic aduerſario diabolo beneuolos eſſe debere? Nam, vt ſcribit Hieronymus, Pro eo quod nos habemus in Latinis codicibus Conſentiens, in Græco ſcriptum eſt εὐνοῶν, quod interpretatur Beneuolus & benignus. Hoc etiam obſeruauit Ambroſius in cap. 12. Luc. Quis enim ſi Satanæ benè velit, eique benignus ſit, non etiam eius deſideria perficiat? Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? luci ad tene-

Quis aduerſarius Irenæus.

1. *Non debemus eſſe beneuoli diabolo.*

Hierony.

Ambroſ.

C bras? cui nimirùm ab ipſo baptiſmate renunciauimus. Gregorius Nanzanzenus Orat. in nonam Dominicam. Ita, inquit, aduerſus ſerpentem ſolum vtere, ob quem excidiſti. Nam & ille, vt ſcribit Petrus, aduerſarius noſter diabolus, tanquam leo rugiens circuit quærẽs quem deuoret. Non eſt igitur quod aut Carpocratiani, aut ſortilegi, & quicunque dæmonicis artibus vtuntur, hac ſententia abuti poſſint, quaſi cum diabolo pactum aliquod inire valeant. Non ſunt igitur audiendi hi, qui aduerſarium diabolum interpretantur: &, vt ſcribit Hieronymus in Matthæum, volunt à Saluatore præcipi, vt dum in poteſtate noſtra eſt, ſimus beneuoli erga diabolum, qui eſt inimicus & vltor: nec faciamus eum pœnas ſuſtinere pro nobis. Cùm enim ipſe vitiorum incentiua ſuppeditet, & nobis etiam voluntate peccantibus, ſi conſenſerimus ei vitia ſuggerenti, pro nobis quoque eſſe torquendum. Et dicunt, beneuolum eſſe v-

Greg. Nan.

Hierony.

D numquemque ſanctorum aduerſario ſuo, ſi eum non faciat pro ſe ſuſtinere tormenta. Auguſtinus lib. 1. de ſermone Domini in monte, cap. 22. Sed neque, inquit, beneuolentiam diabolo iubemur exhibere, vbi dum beneuolentia, ibi amicitia: neque quiſpiam dixerit amicitiam cum diabolo eſſe faciendam. Neque concordare cum illo expedit, cui ſemel renunciando bellum indiximus, & quo victo coronabimur. Neque conſentire illi iam oportet, cui ſi nunquam conſenſiſſemus, nunquam in iſtas incidiſſemus miſerias. Fuerunt verò qui per aduerſarium, carnem intelligerent: quia caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, cum qua tamen conuenire debeamus & conſentire: quia nemo vnquam carnem odit, ſed nutrit & fouet eam, quemadmodũ Chriſtus Eccleſiam. Verùm hæc noſtra in carnem beneuolentia non eo tendit, vt carni conſentiamus, cùm ſcriptum ſit, Si ſecũdum carnem vixeritis, moriemini. Et rurſus: Deſideria carnis non perficiatis. Sed beneuolentia hæc intelligitur ita ferri

Auguſt.

2. *Non conſentire carni.*

E in carnem, quomodo patres in filios, magiſtri in diſcipulos, Chriſtus in Eccleſiam fertur, vt eam emendet & corrigat. Auguſtinus quoque hoc obſeruat. Magis enim, inquit, peccatores amant carnem ſuam, concordant cum ea, conſentiunt ei: qui verò eã ſeruituti ſubiiciunt, non ipſi ei conſentiunt, ſed hanc ſibi conſentire cogunt. Notat & quorundam fuiſſe ſententiam, vt beneuoli ſimus Deo, & cum illo conſentiamus per pœnitentiã & meliorẽ vitã, quẽ nobis aduerſariũ conſtituimus. Quibus enim, inquit, reſiſtit, rectè dicitur eorum aduerſarius. Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam, Iac. 4. Et initiũ peccati ſuperbia: initiũ autem ſuperbiæ hominis apoſtatare à Deo. Eccleſiaſt. 10. Et Apoſt. dicit, Rom. 5. Si enim cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati ſalui erimus in vita ipſius. Ex quo intelligi poteſt, nullam naturã malam inimicã Deo eſſe: quãdoquidem

Auguſt.

3. *An Deus aduerſarius ſit.*

& ipſi reconciliantur qui inimici fuerunt. Quiſquis ergo in hac via,id eſt in hac vita, F
non fuerit Deo reconciliatus per mortem filij eius, tradetur iudici ab illo: quia pater
non iudicat quenquam, Ioan.5. ſed omne iudicium dedit filio. Atque ita cætera quæ
in hoc capitulo ſcripta ſunt,conſequuntur, de quibus iam tractauimus. Vnum enim
ſolum eſt,quod huic intellectui difficultatem facit, quomodo poſſit rectè dici in via
nos eſſe cum Deo, ſi hoc loco ipſe accipiendus eſt aduerſarius impiorum, cui iube-
mur citò reconciliari:niſi fortè quia ipſe vbique eſt,nos autem cùm in hac vita ſimus,
cum illo itaque ſumus. Pſal.138. Si aſcendero in cœlum,inquit, tu illic es: ſi deſcende-
ro in infernum, ades. Si recipiam pennas meas in rectum, & habitabo in nouiſſimo
maris. Etenim illuc manus tua deducet me, & continebit me dextera tua. Aut ſi non
placet impios dici eſſe cum Deo, quanquam nuſquam non præſtò ſit Deus: quem-
admodum dicimus cæcos eſſe cum luce, tametſi oculos eorum lux circunfundat: G
Chromat. vnum reliquum eſt,vt hîc aduerſarium præceptum Dei eſſe intelligamus. Chromat.
ſermone 2. in Matthæum cap.5. eodem argumento, quo Deum aduerſarium dicere
4. poſſumus, Spiritum ſanctum hîc à quibuſdam interpretari ſcribit: Quia, inquit, ad-
An ſpiritus ſanctus aduerſarius ſit. uerſatur vitiis & deſideriis carnis,ſecundum quod Apoſtolus manifeſtat, dicendo ad
Galat.5. Caro,inquit,concupiſcit aduerſus ſpiritum,& ſpiritus aduerſus carnem. Hæc
ſibi inuicem aduerſantur,vt non quæcunque vultis, illa faciatis. Spiritus enim cœle-
ſtia deſiderat,caro terrena concupiſcit. Spiritus donis ſpiritualibus gaudet, caro vitiis
corporalibus oblectatur. Vnde & Apoſtolus ait, Epheſ.1. Nolite contriſtare Spiritum
ſanctum Dei,in quo ſignati eſtis in die redemptionis. Huic, credo,aduerſario peccati
& erroris humani, ſuadenti quæ iuſta & ſancta ſunt, in omnibus obedire nos Domi- H
nus præcepit, dum cum illo ſumus in via, id eſt, in comitatu vitæ præſentis, vt æter-
nam pacem & perpetuam ſocietatem cum eo habere poſſimus. Verùm ſi quis volun-
tati Spiritus ſancti dicto non audiens, & contrarius extiterit, non dubium eſt huiuſ-
modi hominem poſt exceſſum vitæ, Dei filio, qui iudex viuorum ac mortuorum eſt,
offerendum, à quo tradetur miniſtro, id eſt Angelo tormentorum,mittendus in car-
cerem gehennæ. Vnde non dimittetur, niſi etiam nouiſſimum quadrantem reddat,
id eſt omnem pœnam debiti,etiam vſque ad nouiſſimum peccatum exoluat. Fulgen-
Fulgêtius. tius lib.2.de peccator.remiſſionib.cap.4.verbum Dei nomine aduerſarij intelligit. Si
5. quidẽ,inquit,aduerſarium ſibi facit homo Dei verbum,quãdiu illa facit quæ diuinus
An verbum Dei ſit aduerſarius noſter. ſermo prohibet. Cui dicitur Pſalm.49. Tu verò odiſti diſciplinam,& proieciſti ſermo-
nes meos poſt te. Huic ſermoni diuino ſi quis in via, hoc eſt, ſi quis in hac vita citò I
conſentiens non fuerit, miſſus in carcere, ignis æterni vltrà requiem non habebit.
Bonus enim aduerſarius iſte,qui ſalubri aduerſitate iugiter inſtat, vt à nobis aduerſi-
tatem mortiferæ iniquitatis expellat. Hinc eſt quòd nos in alio loco ſcriptura diuina,
vt celeriter conuertamur, hortatur, ne tarditas mortifera perditionem differenti pa-
riat,non ſalutem. Ait igitur: Ne tardaueris conuerti ad Deum, & ne differas de die
in diem: ne ſubitò veniat ira eius, & in tempore vindictæ diſperdet te. Oſtendit vti-
que ſermo Dei diuinus, quia cùm vindictæ tempus aduenerit,non iam conuerſio
malum punitione ſubtrahet,ſed ira vindex debita condemnatione diſperdet. Illud e-
nim tempus non erit remiſſionis, ſed retributionis, nec indulgentiæ, ſed vindictæ.
Auguſt. Hanc interpretationem ſequitur Auguſtinus,per aduerſarium, Dei mandata & præ-
6. cepta intelligens. Quid enim,inquit lib.1.de ſer. Domini in monte, cap.22. ſic aduer-
Præcepta Dei nobis aduerſantur. ſatur peccare volentibus, quàm præceptum Dei:id eſt, lex eius, & ſcriptura diuina, K
quæ data eſt nobis ad hanc vitam,vt ſit nobiſcum in via,cui non oportet cõtradicere,
ne nos tradat iudici,ſed ei oportet conſentire citò? Non enim quiſquam nouit quãdo
de hac vita exeat. Quis autem conſentit ſcripturæ diuinæ,niſi qui legit & audit, & piè
deferens ei culmen authoritatis, vt quod intelligit, non propter hoc oderit, quod
peccatis ſuis aduerſari ſentit, ſed magis diligat correptionem ſuam, & gaudeat quòd
moribus ſuis,donec ſanentur,non parcatur? Quod verò aut obſcurum, aut abſurdum
illi ſonat,non inde concitet contradictionũ certamina,ſed oret vt intelligat:beneuolẽ
tiam tamen & reuerentiã tantæ authoritati exhibendã eſſe meminerit. Si quis hoc fa-
ciat,niſi quiſquis ad teſtamentum patris aperiendum & cognoſcendum, non litium
Idẽ Aug. minitatione acerbus, ſed pietate mitis acceſſerit. Idem lib. 2. Quæſtion. noui &
vet. Teſtam.qu.23. Dominus ergo,inquit,peccatorem alloquitur, vt conſentiat man-
datis

A datis, quæ illum inobedientem condemnant, vt ſubiiciat ſe voluntati eorum, & fiat
ex inimico amicus: quia & contemptor legis, inimicus eſt eius: voluntati enim eius re-
ſiſtit. Ideóque hortatur peccatorem, vt benè agendo reconciliet ſibi legem, ne in die
iudicij accuſet eum apud iudicem, & condẽnatus pœnas det ſpretæ legis. Omni enim,
inquit, qui malè vult agere, diſciplina dominica inimica videtur: cui niſi conſenſerit,
mittetur in gehennam, diabolo, qui verè inimicus humani generis eſt, præparatam.
Athanaſius lib. Quæſtionum ad Antiochum principem, quæſt. 6. Dicitur etiã, inquit, *Athanaſ.*
conſciẽtia aduerſarius. Nam occultè nos in corde noſtro redarguit, coërcet à malo: &
ſi ſimus inobedientes, tandem nos ad Dei tribunal ſiſtit, vbi & pœnas dabimus tum
enormium peccatorum, tum etiam leuium & minimorum. Origenes hom. 35. in Luc. *Origenes.*
& poſt Origenem Ambroſius lib. 7. in Luc. cap. 59. per aduerſarium, diabolum intel- *Ambroſ.*
ligũt: ſed longè alio ſenſu, quàm eo quem aſſignauimus. Nec enim cum illo conue- *Quomodo*
B nire nos oportere ſcribũt, vt ſequamur affectum illius: ſed vt pactionibus ſtemus, quas *conſentire*
in baptiſmo iniimus, cùm illi & angelis eius abrenunciaremus. Et ille quidem aduer- *poßimus*
ſarius noſter nobiſcum eſt in via, quoniam & nos non ſolùm Angelus bonus, ſed & *diabolo ex*
malus comitatur, quamdiu in hac vita ſumus, vt ſcribit Origenes. Maxima autem ra- *primo*
tio, quæ eos impulit vt per aduerſarium, diabolum interpretarentur, deſumpta eſt ex *pacto.*
Lucæ contextu, cap. 12. vbi hæc leguntur: *Cùm vadis cum aduerſario tuo ad principem in via,
da operam liberari ab illo: ne fortè trahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mit-
tat te in carcerem.* Siquidem videntur hæc quodammodò opponi ſententiæ quam pro-
fert Matthæus, cùm in vna moneamur conſentire cum aduerſario, aut ei beneuolos
eſſe: in altera doceamur ita facere, vt ab eo liberemur. quod duobus modis poteſt in-
C telligi. Primò quidem, ne eius voluntatem ſequamur, ſed in omnibus nobis ab inſi-
diis eius caueamus, & ſic ab eo liberemur, ne fortè rapiat tanquam leo animas no-
ſtras, & non ſit qui eripiat: vnde & ipſe argumentum ſumat accuſandi nos apud iudi-
cem Deum. Secundo modo, vt liberemur ab eo, id eſt, ab accuſationibus eius: & ita
conſentiamus ei, non iuxta voluntatem ipſius, ſed ſecundum pacta quæ diximus. Hie-
ronymus lib. 1. Commentar. in Matthæum, hanc interpretationem ita explicat. Qui- *Diabolus*
dam, inquit, ſubtiliùs diſſerunt, in baptiſmate ſingulos pactum inire cum diabolo, & *accuſator.*
dicere, 1. Ioan. 5. Renuncio tibi diabole, & pompæ tuæ, & vitiis tuis, & mundo tuo qui *Hierony.*
in maligno poſitus eſt. Si ergo ſeruauerimus pactum, beneuoli & conſentientes ſumus
aduerſario noſtro, & nequaquam in carcere concludendi. Sin verò quicquam tranſ-
greſſi fuerimus eorum quæ diabolo ſpoponderamus, trademur iudici ac miniſtro, &
D mittemur in carcerem, & non exibimus ex eo, donec reddamus nouiſſimum quadrã-
tem. Tertullian. lib. de anima, cap. ad Carpocratis opinionem, eandem interpretatio- *Tertull.*
nem examinat, ita tamen vt & de alia dicat, ſecundum quam homines pro aduerſariis
ſumũtur: nimirùm vt illis quantumuis aduerſariis ſimus beneuoli, & liberemur ab ac-
cuſatione illorum, quæ apud Deum fieri poſſet: quaſi non in omnibus via charitatis il-
lorum ſalutẽ quæſierimus, & contenderimus illos & Deo & nobis reconciliare. Obii-
cit tamen Chromatius ſerm. 2. in cap. 5. Matth. Quid ſi aliquis è fratribus ob cauſam *Chromat.*
fidei aduerſarius exiſtat? Numquid perfidiæ ipſius conſenſus accõmodandus eſt, ne cũ
tali religioſa diſcordia maneat? Habemus aduerſarios & Gentiles, qui fidei noſtræ ad-
uerſantur, qui nos interdum tempore perſecutionis ad nefanda ſacrificia cogunt. Nũ- *An Chri-*
quid & propter huiuſmodi aduerſarios hoc agendum eſt, quemadmodum voluntati *ſtianus in-*
E ipſorum conſenſum ſacrilegum commodemus, ne inimici permaneant? quorum ſa- *fideli ad-*
crilegæ perſuaſioni non modò conſentiendum non eſt, verumetiam inuicta fide reſi- *uerſario*
ſtendum. Verumtamen facilis eſt huic reſponſio, quòd Ethnicis etiam hominibus be- *conſentire*
neuoli eſſe poſſumus ſine Dei & noſtræ conſcientiæ diſpendio, & ita ab illis liberari, *debeat aut*
ſi omnibus modis ſalua pietate & religione oſtendamus nos eis benè velle, nec alio *poßit, &*
quàm charitatis impulſu conſtanter nos religionem Chriſtianam affirmare. Sic enim, *quomodo.*
vt admonet Tertullianus lib. de anima, & Hieronym. in Matth. obſeruabimus ea quæ *Hierony.*
Chriſtus de diligendis inimicis præcepit, dicens: Diligite inimicos veſtros, orate pro
perſequentibus & calumniantibus, orate pro his qui oderunt vos. Tertullian. ad Car- *Tertull.*
pocratis opinionem, lib. de anima. Huc enim, inquit, temperat totam allegoriam Do-
mini certis interpretationibus relucentem, & primò quidem ſimpliciter intelligen-
dam. Nã Ethnicus homo aduerſarius noſter eſt, incedens in eadẽ via vitæ communis

Cæterùm oportebat nos de mundo exire,ſi cum illis cõuerſari non liceret. Huic ergo F
bonum animi præſtes iubet. Diligite enim inimicos veſtros, inquit, Luc. 6. & orate
pro maledicentibus vos, ne aliquo commercio negotiorum iniuria prouocatus ab-
ſtrahat te ad ſuum iudicem,& in cuſtodiam delegatus, ad exſolutionem totius debiti
arcteris. Tunc ſi in diabolum transfertur aduerſarij mentio ex obſeruatione comitan-
te, cum illo quoque moneris eam inire concordiam,quæ deputetur ex fidei conuen-
tione:pactus es enim renunciare ipſi,& pompæ,& angelis eius. Conuenit inter vos de
iſto. Hæc erit amicitia obſeruatione ſpõſionis, ne quid eius poſtea reſumas,ex his quæ
ei ierasti, quæ illi reddidiſti, ne te vt fraudatorem, vt pacti trãſgreſſorem iudici Deo
obiiciat(ſicut eum legimus alibi ſanctorum criminatorem, & de ipſo etiam nomine
diaboli delatorem)& iudex te tradat angelo executionis,& ille te in carcerem man-
det infernum,vnde non dimittaris, niſi modico quoque delicto mora reſurrectionis G
Hierony. expenſo. Quid his ſenſibus aptius? quid his interpretationibus verius? Hieronym. in
Matth. Cùm hæc manifeſta ſit & conſequens intelligentia, plerique arbitrantur de
carne dictũ & anima, vel de anima & ſpiritu:quod penitus non ſtat. Quomodo enim
aut caro mittenda erit in carcerem,ſi anima non conſenſerit,nec quicquam poſſit ca-
ro facere niſi quod animus imperauerit: aut ſpiritus ſanctus habitans in nobis vel car-
nem vel animam repugnantes iudici tradere,cũ ipſe ſit iudex? Quòd ſi penitiùs Chri-
ſti verba expendamus, videbimus omnem quæſtionem reſolui, quæ de aduerſario
mouetur, cum priùs dixerit, *Si frater tuus habet aliquid aduerſum te, vade,& recõciliare priùs*
9. *fratri tuo.* His enim verbis deſignauit aduerſarium fratrem eſſe,nimirũ fidelẽ & Chri-
Aduerſarius frater noſter eſt, & quomodo. ſtianum,ſed qui nos læſerit, & in aliquibus offenderit, aut quem nos ipſi læſerimus H
& offenderimus, cui ſatisfaciendum ſit in hoc ſeculo, ne Dei iudicium in hoc ſecu-
lo incurramus. Chryſoſtomus hom.16. Operis perfecti in Matth. Idem etiam hom.11.
Oper. imperf. concludit. Siquidem(ait in Opere imperfecto)feſtinat Dominus, vt ad
Chryſoſt. amicitiam feſtinemus inimicorum noſtrorum, quamdiu viuimus in hac vita. Vita
enim omnium hominum communis eſt,iſta vita carnalis, per quam omnes homines
tranſeunt boni & mali: ſciens quàm periculoſum eſt, ſi vnus ex inimicis pace non fa-
cta fuerit mortuus. Nam poſtea, etſi voluerit pacem facere,non poſſunt cùm fuerint
ſeparati. Si autem quamdiu in via huius vitæ es, non feceris pacem cum aduerſario
quem læſiſti, ſed ſic peruerſo in aduerſarium animo per mortem ieris ante iudicem
Chriſtum, tradet te Chriſto, conuincens te reum in iudicio eius , & iudex tradet te
miniſtro,id eſt, angelo pœnarum crudeli, & ille mittet te in carcerem gehennæ. Et I
qui in hoc ſeculo,ſi pacem feciſſes, etiam grauiſſimi operis poteras accipere indulgẽ-
tiam, ſicut ſcriptum eſt, Charitas operit multitudinem peccatorum:ſi ſemel condẽ-
natus fueris miſſus in carcerem,iam non ſolùm de grauibus peccatis, ſed etiam pro
verbo otioſo, quod locutus es:id eſt,ſi Racha alicui dixiſti, pro eo ſunt exigenda à te
ſupplicia. Tradet autem te iudici aduerſarius tuus,etſi te priùs rogauerit ille. Dicit
enim Salomon Prouerb.25. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: hoc enim faciens,
congeres carbones ignis ſuper caput ipſius. Congerere autem carbones ignis quid eſt
aliud, niſi magis reum facere ante Deum? Si ergo qui benefacit inimico, magis illum
reum facit ante Deum:conſequenter & qui priùs rogat inimicum ſuum, reum illum
facit ante Deum. Porrò quemcunque aduerſarium intelligamus, ſemper via iſta, de
Via iſta quid. qua agitur,præſens vita intelligitur:qua elapſa,iudicium, & eorum quæ in hoc cor- K
pore egerimus,examen conſequatur. In eam ſententiam nos & ipſe verborum Chri-
ſti contextus,& Patrum omnium interpretatio deducit. Iudex autem Dominus Chri-
ſtus eſt,ad quem trahit nos propria conſcientia,proprium peccatum,ipſe etiam accu-
ſator fratrum noſtrorum diabolus,ipſa noſtra in fratres inſolentia,quia

—ſequitur ſua pœna nocentem.

Origenes. *Iudex quis.* Origenes hom.35. in Luc. Quis,inquit,putas iſte iudex eſt? Ego neſcio alium iudicem,
niſi Dominum meum Ieſum Chriſtum:de quo alibi dicitur, Matth.25. Et ſtatuet oues
à dextris,hœdos autem à ſiniſtris. Et iterum: Qui confeſſus fuerit me,cõfitebor & ego
eum coram patre meo qui in cœlis eſt:qui autem negauerit me coram hominibus,ne-
Ambroſ. gabo eum coram patre meo qui in cœlis eſt. Ambroſius lib.7. in Luc. cap.59. Hunc
magiſtratum,inquit,tibi & iudicem monſtrat,qui monſtrauit & accuſatorem,& oſtẽ-
dit quando ſit reuelandus. Rom.2. In die,inquit,qua iudicabit Deus occulta hominũ

ſecundum

A ſecundum Euangelium meum per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Hic igitur
eſt iudex Ieſus Chriſtus, per quem omnia occulta redarguűtur, & improbi operis pœ-
na mandatur. Vis ſcire Chriſtum eſſe iudicem, qui exactori tradit, & in carcerem mit-
tit? Ipſum interroga: immò ipſum lege in Euangelio dicentem, Matth.22. Tollite, &
mittite illum in tenebras exteriores. Exactores ſuos quoque ipſe monſtrauit alio loco, *Exactor*
vbi dicit Matth.13. Sic erit in conſummatione ſeculi: exibunt angeli, & ſeparabunt *ſuus.*
malos de medio iuſtorum, & mittent eos in camino ignis: ibi erit fletus & ſtridor dē-
tium. Supereſt nunc vt intelligamus, quid ſibi velit figura quadrantis. Et videtur vſua-
lis rei expreſſum nomine, intellectus ſpiritalis arcanum. Nam ſicut qui pecuniam ſol-
uunt, debitum reddunt, nec priùs euacuatur fœnoris nomen, quàm totius ſortis ad
nummum vſque quocunque ſolutionis genere quantitas vniuerſa ſoluatur: ſic com-
B penſatione charitatis āctuumque reliquorum vel ſatisfactione, quæcunque peccati
pœna diſſoluitur. Non otioſum etiam, quia non æra, ſicut alibi duo, non aſſem, nō de-
narium, ſed quadrantem hoc poſuit loco. Quadrantaria enim permutatio, velut quæ- *Quid qua-*
dam eſt compenſatio, cùm aliud redditur, & aliud ſignificatur ſolutum. Ita & hic aut *drans.*
pretio charitatis redimitur iniuria, aut iniuriæ æſtimatione pœna laxatur. Quadrantē
autē in balneis dare ſolere reminiſcimur, cuius oblatione vt vnuſquiſq; lauādi accipit
facultatē, ita hic accipit abluēdi: quia vniuſcuiuſq; peccatū ſupradictę genere cōditio-
nis eluitur, cùm tādiu exercetur noxius pœnis, vt cōmiſſi ſupplicia erroris expendat.
Hæc ſi quis expēdat, intelliget ita eorum omnium, quæ hic fecerimus, rationem eſſe
reddendam, vt ne minimum quidem peccatum, quod hic per pœnitentiam elutum
non fuerit, Deus poſtmodùm inultum eſſe ſinat. Ita & pro qualitate criminum, erit &
C plagarum modus. Auguſtinus tom.10.ſerm.41.de ſanctis. Illi enim, inquit, qui capita- *Auguſt.*
lia crimina committunt, ſi quamdiu viuunt, ea remittere pœnitentiæ medicamentis *Purgatorij*
noluerint, ad illum ignem (de quo dicit Apoſtol.1.Cor.3. Ipſe autem ſaluus erit, ſic ta- *probatio.*
men quaſi per ignem) ſicut iam dictum eſt, venire non poterunt, ſed magis illam du-
ram & irreuocabilem ſententiam audituri ſunt, Matt.25. Diſcedite à me maledicti in
ignē æternū. Et ideò qui ab iſta perpetua pœna, & ab illo purgatorio igne deſiderant
liberari, crimina capitalia non admittant, aut ſi iam commiſerunt, fructuoſam agant
pœnitentiam, & illa parua vel quotidiana peccata bonis operibus redimere non de-
ſiſtant. Idem lib.21. de ciuit. Dei. cap.13. Et temporarias quidem pœnas, inquit, alij in *Idē Aug.*
hac vita tantùm, alij poſt mortem, alij & nunc & tunc, verumtamen ante iudicium
illud ſeueriſſimum nouiſſimúmque patiuntur. Non autem omnes veniunt in ſempi-
D ternas pœnas, quæ poſt illud iudicium his ſunt futuræ, qui poſt mortem ſuſtinent tē-
porales. Nam quibuſdam quod in iſto non remittitur, remitti dicitur in futuro ſecu-
lo, id eſt, ne futuri ſæculi æterno ſupplicio puniantur. Ideò Chriſtus nouiſſimi etiam
quadrantis meminit, id eſt, modici cuiuſque delicti: propter quod etſi æternaliter dā-
nari diuina nos iuſtitia prohibeat, puniri tamen & mulctari præcipit, donec mulcta &
pœna illa quadranti reſpondeat. Tertullian. lib. de anima, cap. vlt. In ſumma, inquit, *Tertullian.*
carcerem illum, quod Euangelium demonſtrat, inferos intelligimus, & nouiſſimum
quadrantem, modicum quoque delictum mora reſurrectionis illic luendum interpre-
tamur. Nemo dubitabit animam aliquid pēſare penes inferos, ſalua reſurrectionis ple-
nitudine, per carnem quoque. Origenes hom.35. in Luc. Verùm debeo, inquit, aliquod *Origenes.*
de ſcripturis adferre teſtimonium ſuper damno, mulctáque pecuniæ. Alius damnum *Peccata et*
E ſuſtinet quingentorum denariorum, & debet eos, alius quinquaginta denariis condē- *eorum pœ-*
natur: quæ ſumma ambobus à creditore conceditur. Porrò alius, ſicut ſcriptura dicit *na nomine*
Matt.18. Oblatus eſt ei vnus qui debebat decē milia talēta, decē milibus talentorū cō- *talentorū,*
dēnatur. Et quid me neceſſe eſt plura perſequi? Vnuſquiſq; pro qualitate & quantitate *dragmarū,*
peccati, diuerſam mulctę ſententiā expendit. Si paruū eſt quod peccas, ferieris damno *denariorū,*
minuti, vt ſcripſit Lucas: vt verò Matt. quadrantis. Verumtamen etiā neceſſe eſt hoc *quadrātū.*
ipſum, quod extitiſti debitor, ſoluere. Non enim inde exies, niſi & minima quæque
perſolueris. Qui verò fidelis eſt, nullo damno percutitur, ſed quotidie ditatur. Totus
enim mundus diuitiarum eius eſt. Infidelis autem nec obolum habet. Alius damna-
tur denario, alius mna, alius talento. Et quæſitor huius negotij, qui menſuras vniuer-
ſorum nouerit peccatorum. Hoc delictum talento condemnatur, illud peccatū mul-
ctam iſtiuſmodi meretur. Scriptum eſt enim: Cùm autem cœpiſſet facere rationem.

Supputanda eſt omnibus nobis gratia. Non eſt aliud tempus faciendæ rationis, niſi F tempus iudicij, quando liquidò cognoſcetur quid nobis creditum eſt, & quid lucri, quidve detrimenti fecerimus, quis noſtrum acceperit mnam, quis vnum talentum, quis duo, quis quinque. Matth. 25. Neceſſe non eſt plura indicare, cū hoc in commune dixiſſe ſufficiat, reddituros nos eſſe rationem: & ſi debitores inuenti fuerimus, trahi

Idē Orig. ad iudicem, & à iudice exactori tradi. Et quibuſdam interiectis: Quæ lex eſt, inquit, carceris iſtius? Non egredior ex eo, neque me exactor patitur exire, niſi debitum omne perſoluero. Non habet exactor poteſtatem, vt mihi ſaltem quadrantem, vel minimam portionem valeat concedere: vnus eſt, qui debitoribus nō habentibus vnde perſoluant, poteſt concedere. Acceſſit itaque ad eum vnus, qui debebat quingentos denarios, & alius quinquaginta: & cùm non haberent vnde redderent, ambobus donauit, Luc. 7. Qui donauit, dominus eſt: iſte verò qui exactor eſt, non eſt dominus, ſed G à domino ad exigenda debita præpoſitus. Non fuiſti dignus vt tibi quingenti, ſiue quinquaginta denarij donarentur, nec audire meruiſti, Dimiſſa ſunt tibi delicta tua: ſed mitteris in carcerem, & ibi exigeris per laborem & opera, ſiue per pœnas atque ſupplicia: & non inde exies, niſi reddideris quadrantem, vel nouiſſimum minutum, quod Græcè tenue dici poteſt. Peccata autem noſtra pinguia ſunt. Scribitur enim: Incraſſatum eſt enim cor populi huius. Aut comparatione peccatum dicitur tenue atque ſubtile. Beatus eſt igitur primùm qui non peccat: ſecundò, vt in collatione aliquis ſaltem tenue peccatum habeat. Et inter ipſa quoque tenuia atque ſubtilia eſt diuerſitas peccatorum. Niſi eſſet pecunia ſubtilis, numquam diceretur, Non exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem: quomodo ſine pecunia diceret nouiſſimum minutum, hoc eſt denarius, ſiue nummus, ſiue obolus, vel ſtatera. Quòd ſi magnam H pecuniam debuerimus, ſicut ille qui ſcribitur Matt. 18. decem milia talenta debuiſſe, quanto tempore claudamur in carcere, donec reddamus debitum, non poſſum manifeſtè pronunciare. Si enim qui parum debet, non egreditur, niſi exoluat minutum

Etiam pro leuioribus peccatis pœnas toleraturi ſumus. quadrantem: vtique qui tanto debito fuerit obnoxius, infinita ei ad reddendum debitum ſecula numerabuntur. Ex his conſequitur, quòd non modò pro grauioribus peccatis æternis, ſed & pro leuioribus, id eſt pro minuto, & quadrante, temporalibus pœnis fideles afficiantur. Pœnas autem temporales illas, quæ vſque ad nouiſſimum qua-

Ambroſ. drantem, id eſt leuiſſimum peccatum infliguntur, comparat Ambroſius, vt diximus, purgationi illi, quam quiſque in balneis certo nummi pretio requirit: vbi & tamdiu manet, donec lotus & mundus prodeat. Illum ergo, qui pro leuioribus peccatis affligitur, pœna purgat, donec ille purgatus exeat. Et hoc eſt, quod Chriſtus dicit, Donec I perſoluat ad nouiſſimum quadrātem. Illum verò, qui pro grauioribus criminibus torquetur, quandoquidem illorum reatum per pœnitentiam, dum hîc viueret, non abſterſit, pœna grauior, & ipſa æterna torquebit. Albertus Magnus in Luc. cap. 12. Si

Alb. Mag. in inferno carcer eſt, inquit, tunc *donec* eſt incluſiuum, & eſt idem quod, nunquam

Donec, *quid ſignificat.* exibis inde. Si autem in purgatorio, tunc eſt excluſiuum, ita quod cùm reddideris, tunc exibis. Iob. 20. Luet quæ fecit omnia. Minutum autem nouiſſimum eſt veniale, vel originale peccatum. Quòd ſi cum peccatis mortalibus deceſſerit, in inferno erit, & ratione adiuncti punietur in æternum, quia in inferno nulla eſt redemptio.

K

Verus ſenſus præcepti, Non mœchaberis, quo non modò factum ipſum, ſed & cogitatio, & aſpectus prohibetur. De tollendis occaſionibus peccati, libello repudij: quòdque non liceat poſt repudiatam vxorem, alteri nubere.

Matth.

A

Matth. 5.	Marc. 9.	Luc. 16.	Ioan.
Audiſtis quia dictum eſt antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad cõcupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Quòd ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum, & proiice abs te: expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et ſi dextra manus tua ſcandalizat te, abſcinde eam, & proiice abs te: expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in gehennam. Dictum eſt autem, Quicũque dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellũ repudij. B Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari: & qui dimiſſam duxerit, adulterat.	Et ſi pes tuus te ſcãdalizat, amputa illum: bonum eſt tibi claudum introire in vitam æternam, quã duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Quòd ſi oculus tuus ſcãdalizat te, eiice eũ: bonum eſt tibi luſcum introire in regnũ Dei, quã duos oculos habentẽ mitti in gehennam ignis, vbi vermis eorũ non moritur, & ignis non extinguitur.	Omnis qui dimittit vxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimiſſã à viro ducit, mœchatur.	

QVI ſaluã eſſe Rempublicã volũt, cauẽt ne qua rebus publicis, & quę *Introductio.*
communem omnium vtilitatẽ ſpectant, fiat iniuria: ne qua communi viæ, ne alueo fluminis, ne fonti communi: quoniã & omnes viæ, aluei, fontiſque commoditate vtuntur. Christus verò non ea modò quæ alicuius priuata ſunt, ſed & quæ vnumquemque ſpectãt, reformat. Quid autem ad augẽdam & ſtabiliendã Rempubl. magis ſpe-
C ctãt, quàm ſi proles ciuibus generoſa naſcatur? Hoc autẽ quomodo Philo Iudæus.
fieri poterit, niſi matrimonio ſuus honor, & coniugatis poſitæ à Deo leges ſeruentur?
Has igitur aſſignat Chriſtus, Ne quis nõ modò mulierem corrumpat, ſed ne quidem 1.
in corde ſuo concupiſcat: & proinde omnem à ſe concupiſcentiæ occaſionem reſcin- 2.
dat: poſtremò, ne quis libellum repudij ita dari poſſe putet, vt altera vxor ducatur. 3.
Hæc enim non vxor, ſed pellex erit. *Audiſtis*, inquit, & per traditionem & viuam vocem accepiſtis, *quia dictum eſt* à Deo ipſo, ſeu loquente cum Moyſe, ſeu per tabulas ſuo digito ſcriptas præcipiente, *antiquis* illis patribus veſtris, qui ex Ægypto egreſſi ſunt, *Nõ mœchaberis*. Leuit. 20. Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulteriũ perpetrauerit cũ coniuge proximi ſui, morte moriãtur & mœchus, & adultera. Idẽ legitur
Deut. 22. Et cap. 23. Nõ erit meretrix de filiab⁹ Iſraël, nec ſcortator de filiis Iſraël. Alb. Alb. Mag.
D Mag. in Matt. Nã cùm matrimoniũ ſit cõiunctio maris & fœminæ legitima, indiuiduã *Adulterium duobus modis cõtrariatur matrimonio.*
vitæ conſuetudinem retinens: actus prohibitus, qui contra legem matrimonij eſt, dupliciter matrimonio contrariatur. Legitimæ enim coniunctioni repugnat mœchia, & indiuiduæ vitæ conſuetudini repugnat repudium: Ideò vtrumque prohibet. *Ego autẽ*, cui vt vero legis interpreti, immò velut omnium maximo legiſlatori, credendum eſt, de quo & Moyſes prædixit: Prophetam ſuſcitabit vobis Deus è fratribus veſtris, ipſum tanquam me audietis. *Ego*, inquam, *dico* & præcipio *vobis*: quia (Eſ. 52.) Ego ipſe qui loquebar, ecce adſũm. Heb. 2. Si enim qui dictus eſt ſermo, firmus factus eſt, & ſi omnis præuaricatio & inobedientia iuſtam accepit retributionis mercedem, quomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem? *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo.* Chryſoſtomus hom. 17. Oper. perf. in Matth. Hoc eſt, in- Chryſoſt.
E quit, dicere: qui dat operam in venuſta corpora curioſiùs intueri, & decoras aucupari facies, talique animam ſpectaculo, & obſcœnos pulchris etiam vultibus oculos affigere. Non enim idcircò Dominus aduenire contentus eſt, vt ſolummodò corpus à malis actibus, ſed vt priùs animam quoque ab huiuſmodi cogitationibus auerteret. *Mens quia capax Spiritus ſ. prius eſt purganda.*
Quia enim Sancti ſpiritus gratiam mente ſuſcepimus, meritò ipſam purificat primã. Et quemadmodum, inquis, poſſumus à concupiſcentia liberari? Maximè quidem, ſi velimus, etiam ipſam mortificare poſſibile eſt, atque à tali prorſus æſtu otioſum pectus manere. Hìc enim non omninò generaliter concupiſcentiam interimit, ſed illam quæ ex formæ decore concipitur. Qui enim ſtudet elegantes facies inſpicere, ipſe prępuè fornacem ſibi iſtius paſſionis accendit, & captiuam faciens animam, ad opus *Hìc non dicitur ſine cauſa.*
quoque celeriter abducit. Propterea non dixit, Qui concupiuit ad adulterandum, ſed, Qui viderit ad concupiſcendum. Et cùm quidem de ira loqueretur, certè quadã

peccatum ipſum definitione ſignauit, dicendo, ſine cauſa. Hic verò non ita, ſed ex integro eiuſmodi concupiſcentiam penitùs amputauit. Auguſtin. lib. 1. de ſerm. Domini in monte, cap. 23. Iuſtitia ergo minor eſt, non corporum coniunctione: iuſtitia verò maior eſt regni Dei, non mœchari in corde. Multò facilius cuſtodit ne mœchetur in corpore, quiſquis non mœchatur in corde. Illud ergo confirmauit qui hoc præcepit: non enim venit legem ſoluere, ſed adimplere, Matt. 5. Sanè conſiderandum eſt, quòd non dixit, Omnis qui concupiuerit mulierem: ſed, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam: id eſt, hoc fine & hoc animo attenderit, vt eam cõcupiſcat: quod quidẽ non eſt titillari delectatione carnis, ſed plenè cõſentire libidini, ita vt non refrænetur illicitus appetitus, ſed ſi facultas data fuerit, ſatietur. Nam tria ſunt quibus impletur peccatum, ſuggeſtione, delectatione, & conſenſione. Suggeſtio vel per memoriam fit, ſiue per corporis ſenſus, cũ aliquid videmus aut audimus, vel olfacimus, vel guſtamus, vel tangimus: quo ſi frui delectauerit, delectatio illicita refrænanda eſt: velut cùm ieiunamus, & viſis cibis palati appetitus aſſurgit, non fit niſi delectatione: ſed huic tamẽ non conſentimus, ſi eam dominantis rationis iure cohibemus. Si autem conſenſio facta fuerit, plenum peccatum erit: notum autem Deo in corde noſtro, etiamſi facto nõ innoteſcat hominibus. Ita ergo ſunt iſti gradus, quaſi à ſerpente ſuggeſtio fiat, id eſt à lubrico & volubili, hoc eſt temporali corporum motu: quia etſi qua talia phãtaſmata intus verſantur in anima, de corpore forinſecus tracta ſunt: & ſi quis occultus præter iſtos quinque ſenſus motuſque corporis animum tangit, eſt etiam ipſe temporalis & lubricus, & ideò quantò illabitur occultiùs vt cogitationem contingat, tantò conuenientiùs ſerpenti comparatur. Tria ergo hæc, vt dicere cœperam, ſimilia ſunt illi geſtæ rei, quæ in Geneſi ſcripta eſt, vt quaſi à ſerpente fiat ſuggeſtio & quædam ſuaſio, in appetitu autem carnali tanquam in Eua delectatio, in ratione verò tanquam in viro conſenſio: quibus peractis, tanquam de paradiſo, hoc eſt de beatiſſima luce iuſtitiæ, in mortem homo expellitur, iuſtiſſimè omninò. Non enim cogit qui ſuadet. Et omnes naturæ in ordine ſuo gradibus ſuis pulchræ ſunt: ſed de ſuperioribus, in quibus rationalis animus ordinatus eſt, ad inferiora non eſt declinandũ. Nec quiſquam hoc facere cogitur: & ideò ſi fecerit, ſine iuſta defenſione punitur: non enim hoc cõmittit inuitus. Verumtamen delectatio ante conſenſionem vel nulla eſt, vel tam tenuis eſt, vt propè nulla ſit: cui conſentire magnum peccatum eſt, cùm illicita eſt. Cùm autem quiſque conſenſerit, committit peccatum in corde ſuo. Si autem etiam in factum proceſſerit, videtur ſatiari & extingui cupiditas. Sed poſtea cùm ſuggeſtio repetitur, maior accenditur delectatio: quæ tamen multo adhuc maior eſt, quàm illa quæ aſſiduis factis in conſuetudinem vertitur. Hanc enim vincere difficilimum eſt: & tamen etiam ipſam conſuetudinem, ſi ſe quiſque non deſerat, & Chriſtianam militiam non reformidet, illo duce atque adiutore ſuperabit: ac ſic in priſtinam poteſtatem atque ordinem, vt vir Chriſto & mulier viro ſubiicitur. Sicut ergo tribus gradibus ad peccatum peruenitur, ſuggeſtione, delectatione, & conſenſione: ita ipſius peccati tres ſunt differentiæ, in corde, in facto, in conſuetudine, tanquã in tres mortes: Vna quaſi in domo, id eſt, cùm in corde conſentitur libidini: Altera iam prolata quaſi extra portam, cùm in factum procedit aſſenſio: Tertia, cùm in conſuetudinis malæ tanquam mole terrena premitur animus, quaſi in ſepulchro iam putens. Quæ tria genera mortuorum Dominum reſuſcitaſſe, quiſquis Euangelium legit, agnoſcit. Et fortaſſe conſiderat quas differentias habeat etiam ipſa vox reſuſcitantis, cùm alibi dicit, Matth. 9. Puella, tibi dico, ſurge. Et alibi, Luc. 7. Iuuenis, dico, ſurge. Alibi, Ioan. 11. Infremuit in ſpiritu, & fleuit: & rurſus fremuit: & poſt, Deinde voce magna exclamauit, Lazare, veni foras. Quapropter nomine mœchantium, qui hoc capitulo commemorantur, omnem carnalem & libidinem & concupiſcentiam oportet intelligi. Quòd ſi quis requirat, cur potius viſus quàm aut tactus, aut olfactus, aut alterius ſenſuum meminerit: reſpondet Albert. Magnus in Matth. Viſus enim, inquit, nunciat formam quæ mouet ad concupiſcentiam. Auditus enim non nunciat formam, ſed nomen. Et hoc de ſe nõ mouet, ſed in quantum eſt, ſignificans formam quæ mouet. Et ideò non dicit, Qui audierit. Nec dicit, Qui olfecerit: quia olfactus circa mulieres nihil nunciat appetibile. Et ſimiliter guſtus. Tactus autem habet delectationem in cooperatione corporali, vel in ipſo opere coitus. Sed ſolus viſus nũciat formã pulchritudinis mulieris, quæ mouet libidi-

Auguſt. — *Non modò adulteriũ, ſed & cõcupiſcentia & ad eam aſpectus prohibetur.* — *Tribus impletur peccatum, ſuggeſtio, delectatio, conſenſus.* — *Typus tentationis. Serpens. Eua. Ratio.* — *Nemo aliquid facit inuitus.* — *Delectatio tranſiens & manens.* — *Peccatum triplex.* — *Tres mortui.* — *Cur potius viſus meminit, quã tact⁹, &c. Albertus. 8.*

F G H I K

A libidinem. Huiuſmodi autem & alia cauſa eſt, quia viſus plures differentias repræſen-
tat delectabilium, quàm aliquis aliorum ſenſuum. Per viſum enim videmus colorem, 2.
figuram, compoſitionem membrorum, ornatum veſtium, modum inceſſus, geſtus, &
multa huiuſmodi, quæ omnia mouent concupiſcentiam: & hoc non fit per alium ali-
quem ſenſum. Adhuc autem quia viſus etiam vocatur interior imaginatio, & cogita- 3.
tio fœminarum: quæ non ſunt ſimilia auditui, vel alij ſenſui. His igitur de cauſis dicit,
Qui viderit. Sed incidit quæſtio, quare potius loquitur de viro dicens, *Qui viderit*, quàm *Cur virum potius exprimit in peccando.*
de muliere dicendo, quæ viderit. Et dicit Chryſoſtom. quòd in hoc ad paria iudican-
tur vir & mulier, ſed propter dignitatem complexionis omnis legiſlator præcepta dat
viris, vt per viros ad mulieres tranſeant, 1. Cor. 14. Si quid volunt diſcere, domi viros Chryſoſt.
ſuos interrogent. Poſſet tamen dici, quòd tentatio maior eſt in viro quàm in muliere, 1.
B licet in muliere reſiſtentia ſit minor. Et vbi maior eſt tentatio, ibi ponit Dominus 2.
inſtructionem. Sic etiam per viſum prima peccati incœpit tentatio, Geneſ. 3. Vidit igi-
tur mulier lignum quod eſſet pulchrum oculis, aſpectúque delectabile, &c. Sic Dauid
vidit quod malè concupiuit, 2. Reg. 11. Quia, ſicut dicit Gregorius, non licet intueri Gregor.
quod non licet concupiſcere. *Mulierem.* Ecce tertium, quod non eſt forma, quæ per
ſe mouet ad concupiſcentiam. Et hoc patet: quia ſtatim imaginata forma mulieris,
diffunditur calor concupiſcentię, & laxantur membra ad coitum, ſiue homo dormiat,
ſiue vigilet. Et dicit Mulieris, & non fœminę, vel virginis: & hic ſumit eam ſecundum
quod emollit forma eius in concupiſcentia. Thren 3. Oculus meus deprædatus eſt a-
nimam meam in cunctis filiabus vrbis meæ. Iob. 31. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt
non cogitarem quidem de virgine. 2. Pet. 2. Oculos habentes plenos adulterij, & in-
C ceſſabilis delicti, pellicientes animas inſtabiles. *Iam mœchatus eſt in corde ſuo.* Hieronym. Hierony.
in Matthæum. Inter πάθος καὶ προπάθειαν, inquit, id eſt inter paſſionem & propaſſionem *Paſſio & propaſſio.*
hoc intereſt, quòd paſſio reputatur in vitium: propaſſio, licet vitij culpam habeat, ta-
men non tenetur in crimine. Ergo qui viderit mulierem, & anima eius fuerit titillata,
hic propaſſione percuſſus eſt. Si vero conſenſerit, & de cogitatione affectum fecerit,
ſicut ſcriptum eſt in Dauid, Pſ. 72. Tranſierunt in affectum cordis: de propaſſione trã-
ſiuit ad paſſionem, & huic voluntas peccandi non deeſt, ſed occaſio. *Quicunque igitur vi-
derit mulierem ad cõcupiſcendum*: id eſt, ſi aſpexerit vt concupiſcat, vt facere diſponat: iſte
dicitur rectè mœchari in corde ſuo. Gregorius Papa lib. 3. Moral. in Iob. cap. 22. Ita do- Gregor.
cet nos ad inſtar Iob teſta ſaniem radere, cùm culpam à voluntate & actione munda-
uerimus. Quid enim, inquit, per teſtam, niſi vigor diſtrictionis: quid per ſaniẽ, niſi flu- *Teſta.*
D xus illicitæ cogitationis accipitur? Percuſſi ergo teſta ſaniem radimus, cùm per pollu- *Sanies.*
tionem cogitationis illicitæ noſmetipſos aſperè diiudicando mũdamus. Poteſt etiam
teſta, mortalitatis fragilitas intelligi. Teſta ergo ſaniẽ mundare, eſt mortalitatis curſum
fragilitatemq́; penſare, & putredinem miſeræ delectationis abſtergere. Nã dum quiſq;
conſiderat quàm citò caro ad puluerẽ redeat, feſtinè ſuperat hoc, quod ſe de carne in-
tus turpiter impugnat. Cùm ergo ex tentatione praua menti cogitatio influit, quaſi ex
vulnere ſanies decurrit. Sed citiùs ſanies tergitur, ſi in conſideratione noſtra fragilitas
quaſi in manu teſta teneatur. Neq; enim parui pendenda ſunt, quæ quamuis vſque ad
effectum non protrahunt, tamen illicitè in mẽte verſantur. Hinc eſt, quòd quaſi à vul-
neribus redemptor ſaniem radere venerat, cùm dicebat Matt. 5. Audiſtis quia dictum
eſt antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quòd ſi quis viderit mulierem
E ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo. Sanies itaque tergitur, cùm
culpa nõ ſolùm ab opere, ſed etiam à cogitatione reſecatur. Hinc eſt quòd Hierobaal,
cùm à paleis frumenta excuteret, Angelum vidit, Iudic. 6. ad cuius imperium protinus *Gedeõ paleas excutit.*
hœdum coxit: quin ſuper petram poſuit, & ius carnium deſuper effudit: quæ Angelus
virga tetigit, eaque ignis exiens de petra conſumpſit. Quid enim frumentum virga
cædere, niſi rectitudine iudicij à paleis vitiorum, grana virtutum ſeparare? Sed hæc a- 1.
gentibus Angelus apparuit: quia tantò magis Dominus interiora deuinciat, quantò ſe 2.
ſtudioſiùs homines ab interioribus purgant. Qui occidi hœdum præcepit: id eſt,
omnem appetitum carnis noſtræ immolari, carneſque ſupra petram poni, & ius car-
nium deſuper fundi. Quem alium ſignat petra, niſi eum de quo per Paulum dici- 3.
tur, 1. Corinth. 10. Petra autem erat Chriſtus? Carnes ergo ſupra petram poni- *Carnes ſupra petrã.*
mus, cùm corpus noſtrum in Chriſti imitatione cruciamus. Ius etiam carnium de- 4.

ſuper fundit, qui in conuerſatione Chriſti ipſas etiam à ſe carnales delectationes ex- F
inanit. Quaſi enim ius ex carne liquidum in petram funditur, quando mens à co-
5. gitatione carnalium fluxu vacuatur. Quæ tamen mox Angelus virga tangit: quia
6. intentionem noſtram nequaquam poteſtas diuini adiutoris deſerit. De petra au-
tem ignis exit, & ius carnéſque conſumit: quia afflatus à redemptore ſpiritus, tan-
ta cor noſtrum flamma compunctionis concremat, vt omne quod in illo illic itum
eſt & corporis, & cogitationis, exurat. Quod ergo illic eſt in petram ius fundere, hoc
eſt hic ſaniem teſta mundare. Perfecta enim mens ſolerter inuigilat, vt non ſo-
lùm peruerſa agere renuat, ſed omne etiam quod in ſe per cogitationes turpiter
Greg Nyſſ. loquatur, tergat. Gregorius Nyſſenus lib. 7. Philoſophiæ, capite 2. ex hac Do-
mini ſententia confirmat liberum arbitrium. Multa enim hæretici blaterant, in-
Liberum arbitrium. quit, ignorantes quo pacto dicatur liberum arbitrium. Non enim quòd diuites G
ſimus, vel pauperes, vel ſani ſemper, aut naturaliter robuſti, vel alioqui domini,
vel ſummatim bonorum, quæ inſtrumentalia ſiue fortuita cognominantur, vel eo-
rum quæ ſecundum prouidentem finem accipiunt, poteſtatem habemus: ſed actio-
num ſecundum virtutem & vitium, & electionum & motuum, & quorum ſimi-
liter oppoſita agere poſſumus. In omni autem actione electio antecedit: & non
ſolùm actio, ſed & electio condemnabitur: atque hoc oſtendit quod in Euange-
lio Matth. 5. Qui inſpexerit mulierem ad concupiſcendum eam, mœchatus eſt cum
Theodor. ea in corde ſuo. Et Iob pro delictis corda filiorum ſuorum Deo immolauit. Theo-
doretus lib. affect. Græc. 9. cui titulus eſt De legibus, hinc oſtendit Chriſtianam le-
gem omni etiam Platonica Philoſophia ſuperiorem eſſe. Plato enim, inquit, exi-
mius Philoſophorum ſceleſtiſſimum pædicatum commendat, beatiſſimáque huic H
flagitio repoſita eſſe præmia oſtendit. At verò generis humani ſeruator non admiſ-
ſum modò flagitium, ſed procaces laſciuóſque intuitus puniendos decernit. *Qui e-
nim, inquit, viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo.* Eapro-
Cl. Alex. pter Clemens Alexand. lib. 3. Pædagogi, cap. 11. Videtur, inquit, ſuper omnia eſſe
auerſandus mulierum aſpectus. Non ſolùm enim ſi tangantur, ſed etiam ſi ſpectén-
tur, peccari poteſt: quæ maximè vitare oportet eos qui rectè & ſincerè inſtruun-
tur. Oculi enim tui recta videant, ſupercilia autem recta annuant. Etſi enim fieri
poteſt, vt qui viderit, ſe fortiter gerat: verùm etiam ne cadat, cauendum eſt: (fieri
enim poteſt, vt qui viderit, labatur: ſed fieri non poteſt vt qui non viderit, concu-
piſcat.) Non ſolùm enim pudicos ac temperantes ſatis eſt eſſe puros, ſed etiam ad-
hibenda eſt opera, vt quod eſt in extrinſecis, ſit ab omni reprehenſione & vitupera- I
tione alienum, omni excluſa ſuſpicionis cauſa, vt in ſummam quandam contraha-
Quid faciendum côtra ſuggeſtiones. tur caſtitas, vt non ſimus ſolùm fideles, ſed etiam videamur fide digni. Quòd ſi quis
obiiciat tot laqueis nos circumueniri, aut ab ipſis ſenſibus noſtris, aut à cogitatio-
nibus cordis, aut ab hominum, quibuſcum verſamur, conſuetudine, vt explica-
ri facilè & euolui minimè poſſimus: docet Chriſtus hyperbolica locutione om-
nes offendiculi occaſiones vitandas eſſe, aſpectum mulierum, & de ipſis cogita-
tiones, & laſciuorum hominum conſuetudinem, dicens: *Quòd ſi oculus tuus dexter*
Dio. Carth. *ſcandalizat te; erue eum, & proiice abs te.* Dionyſius Carthuſianus artic. 10. in cap. 5.
Oculus triplex. Matth. Oculus dexter intelligi poteſt tripliciter. Primò iſte oculus corporalis. Si
Corporalis. ergo is te ſcandalizat, id eſt, occaſionem peccandi ingerit, & ad concupiſcen-
tiam inducit: *erue eum*, non eſſentialiter, ſed quantum ad vſum, id eſt, reprime K
eum, ne intueatur illicita, quemadmodum in Eccleſiaſt. 9. legitur: Auerte ocu-
los tuos à muliere compta. & Pſalm. 118. Auerte oculos meos ne videant vanita-
tem. *Et proiice abs te*, quantum ad vſum illicitum, non quantum ad organum.
Iuxta hunc ſenſum dicit Apoſtolus: Mortificate membra veſtra quæ ſunt ſuper
terram. Et ne hoc malè intelligeretur, adiecit, quaſi exponens ſeipſum, fornica-
Oculus cordis. tionem, immunditiam, & cætera, id eſt vitia membrorum, occidite. Secundò, per ocu-
lum intelligitur oculus cordis, videlicet intellectus ſeu conſideratio curioſa: quæ
abiicienda ſunt modo præfato, cùm ſcandalum pariunt. Tertiò, per oculum dex-
Proximus. trum intelligitur quicunque proximus, ſeu quælibet res adeò chara vt oculus, cuius
occaſione ſi ad ruinam peccati inducimur, debemus eam vitare. Cauenda eſt ergo
Auguſt. familiaritas, & contractus eius, cuius occaſione ſcandalum patimur. Auguſtinus
lib.

A lib. 1. de ſermone Domini in monte, cap. 24. Quicquid enim eſt quod ſignificat oculus, ſine dubio tale eſt, quod vehementer diligitur. Solet enim & ab his qui vehementer volunt exprimere dilectionem ſuam, ita dici, Diligo eum vt oculos meos, aut etiam plus quàm oculos meos. Quod autem additum eſt *dexter*, fortaſſe ad augendam vim dilectionis valet. Quanquam enim ad videndum iſti oculi corporis communiter intendantur, amplius tamen formidant homines dextrum amittere: vt iſte ſit ſenſus, Quicquid illud eſt quod ita diligis, vt pro dextro oculo habeas, *ſi ſcandalizat te*, id eſt, tibi ſi impedimento eſt ad veram beatitudinem, *erue illud, & proiice abs te. Expedit enim tibi, vt pereat vnum horum*, quæ ita diligis, vt tanquam membra tibi hæreant, *quàm totum corpus tuum eat in gehennam*. Sed quoniam ſequitur de manu dextera, & ſimiliter dicitur, *Si dextera manus tua ſcandalizat te, abſcinde eam, & proiice abs te:* *Quid manus.*
B *expedit enim tibi vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in gehennam:* cogit quærere diligentiùs, quid dixerit oculum: in qua quæſtione nihil mihi occurrit congruentius, quàm dilectiſſimum amicum. Nam hoc eſt vtique; quod membrum rectè poſſumus appellare, quod vehementer diligimus: & hunc conſiliarium, quia oculus eſt tanquam demonſtrans iter, & in rebus diuinis, quia dexter eſt: vt ſiniſter ſit dilectus quidem conſiliarius, ſed in rebus terrenis ad neceſſitatem corporis pertinentibus: de quo ſcandalizante ſuperfluum erat dicere, quandoquidem nec dextero parcendum ſit. In rebus autem diuinis conſiliarius ſcandalizatus eſt, ſi in aliquam pernicioſam hæreſim nomine religionis atque doctrinæ conatur inducere. Ergo & dextera manus accipitur dilectus, adiutor, & miniſter in diuinis operibus. Nam quemadmodum in oculo contemplatio, ſic in manu operatio rectè intelligi- *Amicus hæreſim ſeminans ſcandalizat.*
C tur: vt ſiniſtra manus intelligatur in operibus quæ huic vitæ & corpori ſunt neceſſaria. Chryſoſtomus homil. 1. de incomprehenſibili Dei natura, hanc interpretationem ſequitur, ſimulque eorum occurrit obiectioni, qui peccatum ad corporis naturam referebant. Nam ſi de corporis natura hoc diceretur, crimen & culpa iure in corporis creatorem transferretur. Præterea non oculum vnum, ſed vtrumque eruere oporteret. Nam ſi alter, id eſt ſiniſter relinquetur, non minus ſcandalizare te poterit. Sed vt intelligas non de oculo dici, adiungit dexteram: quo oſtendat præſtare, ſi quem amicum habeas etiam charum perinde ac tuum oculum, eum quoque reiicere, & à tua præcidere familiaritate, ſi modò te ſcandalizet, hoc eſt animæ noceat. Quid enim iuuat habere oculum, cùm reliquum corpus lædatur, & pereat? Ergo ſi, vt propoſui, detrimento ſint amicitiæ, reſiliamus & fugiamus: at ſi nullam noxam, Chryſoſt. *Peccatum non referendum ad corporis naturam.*
D nullam iniuriam nobis ad religionem, pietatiſque rationem inferant, inuitemus, ducamus amicos ad meliora. Verùm ſi neque prodeſſe amico poſſis, & detrimentum ex eo haurias, conſulere tibi debes, vt tutus, ſecureque maneas. Fugiendæ ſunt enim amicitiæ, ſi offendant. Hæc recurrit & iſta reſolutio Athanaſij lib. Quæſtion. Athanaſ. ad Antiochum principem, quæſt. 69. Non de membris corporis hoc dixit Dominus, abſit, ſed de amicis & de cognatis: membra namque ſumus inuicem. Si igitur, inquit, habes amicum, aut cognatum, cuius tanta ſit tibi neceſſitas, quanta ſit vel dextri tui oculi, vel manus, iuxta dictum Iob: Oculus eram cæcorum, & pes claudorum: ſi videris ab ipſo damnum inferri animæ tuæ, abſcinde eum. Nulla namque luci ſocietas cum tenebris. Idque faciendum, ſi quid ſimulent, vel fraudulenter agant. Chromatius ſerm. 2. in cap. 5. Matth. Ita, inquit, ſi fortè aliqui de filiis, vel proxi- Chromat.
E mis, qui nobis velut oculi capitis chari ſunt ac dilecti, de fide ac ſpe noſtra contrarium ſentiant, & ſcandalum generent, abiiciantur à nobis, & vt inimici ſalutis habeantur, ne cum huiuſmodi hominibus perfidis ac blaſphemis vnuſquiſque noſtrum ſociatus, pari pœna damnetur. Eadem eſt ſententia D. Hilarij in Matth. Hilarius. Gregorius Papa lib. 6. Moral. cap. 26. Duæ igitur vitæ, actiua & contemplatiua: Gregorius. cùm conſeruantur in mente, quaſi duo oculi habentur in facie. Dexter namq; oculus, vita contemplatiua eſt: ſiniſter, actiua. Sed ſunt nonnulli, vt diximus, qui diſcretè intueri ſumma & ſpiritualia nequaquam poſſunt, & tamen alta contemplationis aſſumunt: atque idcircò in perfidiæ foueam, intellectus praui errore dilabuntur. Hos itaque contẽplatiua vita vltra vires aſſumpta, cogit à veritate cadere, quos in ſtatu ſuæ rectitudinis humiliter ſola actiua poterat cuſtodire. Quibus rectè hoc quod præfati ſumus, veritas dicit, *Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum, & proiice abs te. Bonum* *Vita contemplatiua & actiua duo oculi.*

tibi eſt cum vno oculo in vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. F
Quid oculorum & pedum nomine. ac ſi apertè diceret: Cùm ad contemplatiuam vitam idonea diſcretione non ſufficis, ſolam ſecuriùs actiuam tene: cumque in hoc quod pro magno eligis, deficis, eo contentus eſto quod pro minimo attendis: vt ſi per contemplatiuam vitam à veritatis agnitione compelleris cadere, regnum cœlorum per actiuam ſolam valeas ſaltem luſcus intrare. *Expedit enim tibi vt pereat vnum membrorum tuorum:* id eſt, vt careas delectationibus viſus, quæ per oculum, & tactus, quæ per manum, aut ipſis etiam tuis amicis & proximis, *quàm totum corpus*, id eſt, tu ipſe, *eat in gehennam*, Alb.Magn. id eſt, in æternum damneris. Albertus Magnus in Matthæum. Siquidem, inquit, occaſio ſcandali aut fit in nobis, aut in his quæ nobis coniunguntur, vt oculus & manus. Si autem eſt in nobis, tunc in nobis coniuncta eſt duplex vita: Vna, oculi, quæ eſt theorica ſiue contemplatiua: Altera, manus, quæ eſt practica ſiue actiua. Et tunc G ſi oculus per tædium contemplationis ſcandalizat, eruimus oculum, & tranſimus ad actiuæ exercitium. Contemplatio autem æternorum per dextrum ſignificatur oculum. Et ſi dextera manus per torporem bonæ actionis ſcandalizat, eo quòd in agendis multas inuenit difficultates, abſcindatur actio exterior, & tranſeamus ad quietem contemplationis. Si autem occaſio ſcandali eſt in his qui nobis coniunguntur, tunc oculus dexter eſt amicus, doctor, vel conſiliatius, vel procurator, qui nobis proſpicit ſicut dexter oculus: Manus autem eſt amicus, miniſter, ſubſeruiens, œconomus, benefactor, qui nobis operatur ſicut manus dextra. Et ſi in his ſcandalum inuenitur, abſcindendi ſunt, quantumcunque coniuncti, & proiiciendi: Quia qui aliquem talium amat plus quàm Chriſtum, non eſt eo dignus, Matth. 10. Et Deut. 33. Qui dixerint patri ſuo vel matri ſuæ, Neſcio vos, & fratribus ſuis, Ignoro illos, & neſcierint filios ſuos, hi cuſtodierunt eloquium tuum, & pactum tuum ſeruauerunt: iudicia tua, ô Iacob, & legem tuam, ô Iſraël. Mich. vlt. Inimici hominis domeſtici eius. H Tales enim dicuntur & oculi & manus: ſicut dicitur Iob 29. Oculus fui cæco, & pes claudo. Hoc eſt ergo quod dicit. Sed ſecundum ſuperiorem expoſitionem, quæ literalis eſt, quæritur: quare ſuprà de ira loquens, non docuit tantùm excludere concupiſcentiam. Et ad hoc dicendum, quòd concupiſcentiæ malum non vincitur niſi fugiendo: & ideò in hoc non eſt niſi excluſio facienda. Sed malum iræ non perfectè vincitur, niſi beneficia inimico impendendo: & ideò ibi exiguntur plura quàm hæc. Rom. 12. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: & ſi ſitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius. Vbi verò remouendas monuit Chriſtus omnes fornicationis occaſiones, ſeu illa corporalis, ſeu etiam ſpiritualis fuerit, I nunc vt in ſua integritate inter coniugatos matrimonium permaneat, etiam libellum repudij leuibus de cauſis dare prohibet, vel ſi qua thori & bonorum ſeparatio facta ſit, ſacramentum tamen ita conſtare monet, vt non liceat alteri coniugũ alteri ſeſe thoro Thomas. immiſcere. *Audiſtis*, inquit, *quia dictum eſt*. Tho. Aqu. in Matt. Non dicit à quo, vel quibus: per hoc ſignificans ipſos eſſe quaſi alienos à Deo, quibus hoc dicebatur. Deut. 24. ſcripſit Moyſes, quòd ſi vxor non placet viro propter fœditatem aliquam. Verùm hoc dixit, non præcipiendo, ſed permittendo. Matt. 19. Propter duritiẽ cordis veſtri Moyſes permiſit vobis libellum repudij. Dictum eſt igitur, *Quicunque dimiſerit vxorem ſuam*, quacunque etiam leui ex cauſa, non iure & legis præſcripto ductus, *det ei libellum repudij*, id eſt, cauſam repudiationis ſcribat, & repræſentet antequàm dimittat. Porrò libellus *Quid libellus repudij.* ille Deuter. 24. vocatur Hebraicè ספר כריתות *Sepher Kerithuth*, id eſt, libellus abſciſſionis: K quoniam eo libello ita ſeparabatur mulier à viro, vt iam non vna caro dici poſſent, nihilque commune haberent. Ioannes Quinquarboreus Scholiis in Ruth: Formulæ Io. Quinquarbor. autem libelli repudij exemplum, quo Hebræi vtuntur, inquit, & quo vſus videtur Rabbi quidam nomine Ieiel, Iudæus Pariſienſis (in contextu enim ſacro nuſquam illud inuenitur) ſcriptum reperi apud Rabbinum Moſen de Koti, in libro ſexcentorum tredecim præceptorum, ex affirmatiuis præcepto 50. quod Latinum factum *Forma libelli repudij.* ita habet. Die tertia hebdomadis, 29. Lunæ Octobris, anno quinquies milleſimo decimo octauo à mundi creatione, ſecundum numerum, quo numeramus nos hîc, Pariſiis vrbe, quæ ſita eſt ad flumina *Seine*, & *Biéure*: Ego N. cognominatus N. filius ſacerdotis, qui hodie dego Pariſiis vrbe, quæ ſita eſt ad flumina *Seine* & *Biéure*, volui ex animi mei conſenſu, ſine coactu, & dimiſi, & deſerui, & repudiaui te, tua

cauſa;

A cauſa: te vxorem meam N. cognominatam N. filiam Rabbi N. ſacerdotis, quæ fuiſti vxor mea antehac. Ob id enim deſerui & dimiſi,& repudiaui te, tua cauſa, vt ſis ſoluta, liberumque tibi ſit abeundi, vt nubas viro cuicunque voles, nec vir quiſquam impediat negotium tuum ex hoc die & in æternum. Ecce autem permiſſa es vnicuique viro,& hic eſt qui erit tibi à me libellus repudij,& ſcheda dimiſſionis,& inſtrumentum deſertionis, iuxta conſtitutionem Moſis & Iſraëlis. Oportet autem duorum teſtiū nomina ſcribi in medio libelli,& tres mulieris generationes exprimi hoc modo, N. filia N. filij N. filij N. Deinde antequàm in manum mulieris detur libellus ab ipſo marito eam repudiante, magna diligentia & ſuperſtitione obſeruant, vt ſi omiſſa fuerit aliqua litera, aut repetita, aut cum alia confuſa cernatur, inualidum habeatur inſtrumentum,& de nouo præcipiant exarandum: quod tandem ſubſcribunt ipſi teſtes,

B tantùm ad ſpatium lineæ vnius ſcripturæ ipſius inſtrumenti. Cæterùm formula libelli repudij, qua veteres Romani vſi ſunt, in hunc modum ſe habuit: Res tuas tibi agito, res tuas tibi habeto. Caius l. diuortium. ff. de diuort. Alexand. ab Alex. lib. 4. Gen. dier. cap. 8. quatuor dati libelli huius à Romanis cauſas aſſignat: Nimirùm ſi vxor in adulterio, aut veneficio, ſeu clauium adulteratione deprehenſa foret, aut ſi vinum bibiſſet. Hieronymus lib. 1. Comment. in Matth. c. 5. In poſteriore parte locum iſtum plenius Saluator exponit, quòd Moſes libellum repudij dari iuſſerit propter duritiam cordis maritorum: non diſſidium concedens, ſed auferens homicidium. Multo enim melius eſt, licet lugubrem euenire diſcordiam, quàm per odium ſanguinem fundi. Auguſt. lib. 1. de ſerm. Dom. in monte, cap. 25. Non enim qui præcepit dari libellum repudij, hoc præcepit vt vxor dimittatur, ſed vt iracundiam temerariam proiicientis vxorem

An apud Rom. & cur repudium.
Alex. ab Alexand.
Hierony.
Auguſt.

C temperaret. *Ego autem dico vobis, quicunque dimiſerit vxorem ſuam excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari: & qui ſolutam à viro duxerit, mœchatur.* Hic quærenda iſta occurrunt. 1. An propter fornicationem liceat viro vxorem dimittere. 2. Et vtrum diuortio facto relinquatur viro, vt iure poſſit aliud inire matrimonium. Quòd viro liceat ob fornicationem vxorem dimittere, manifeſtum eſt ex Chriſti verbis. Vnde & Auguſtinus cap. 25. lib. 1. de ſerm. Domini in monte. Dominus ergo, inquit, ad illud confirmandum, vt non facilè vxor dimittatur, ſolam fornicationis cauſam excepit: cæteras verò vniuerſas moleſtias, ſi quæ fortè extiterint, iubet pro fide coniugali fortiter ſuſtineri: & mœchum etiam dicit virum, qui eam duxerit, quæ ſoluta eſt à viro. Theodoretus affect. Græcar. lib. 9. de legib. Vnam, inquit, humanæ naturæ opifex, diſſoluendæ copulæ occaſionem propoſuit, qua penitus nuptialis diſtraheretur coniunctio. Inquit enim:

Quid hic quærendū.
Auguſt.
An liceat viro vxorē dimittere, & cur liceat.
Theodor.

D Omnis qui dimittit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari. Quibus ſanè verbis, cætera vxoris vitia æquo animo ferri iubet, ſeu loquax ſit illa, ſeu temulenta, ſeu conuitioſa. Ratio verò, cur propter fornicationem vxor dimitti poſſit, etiam ex naturali & humano iure deſumpta eſt. 1. Nam per nuptiarum fœdus coniuges inter ſe ita paciſcuntur, vt fidem mutuò ſeruēt, alter alteri debitum reddat, ſimulque conuiuant,& neuter aliis commiſceatur. Ex quo fit, vt adultera digna ſit, cui debitum non reddatur,& quæ thoro & domo pellatur. 2. Fornicatio ſaltem vxoris filiorum educationi, quæ finis eſt matrimonij, planè aduerſatur: cùm partum incertum reddat, cuius pater ignoretur. 3. Aduerſatur etiam fornicatio cōuictui, qui etiam matrimonij finis eſt, ad quem mutuus amor requiritur. Quî enim fieri poteſt, vt vir, pollutum illud vas intelligens, quod ad procreandam prolem ſelegerat,& fictitium vxo-

Vxor poteſt dimitti ob fornicationē, & cur.

E ris in ſe amorem obſeruans, non eam odio proſequatur? Dimittit igitur,& à ſe vxorem ablegat, ad abſtergendam infamiam, ne particeps criminis videatur: vel ad turpitudinem vxoris corrigendam, vel ad prolis incertitudinem cauendam. Nec diuortium illud permittitur adulterij cauſa, eò quòd adulterium ſit crimen grauiſſimum, ſed quia directè bonis matrimonij repugnat. Nam præter id quod fidem frangit, & prolem ſubſtituit, ſignificationem etiam ſacramenti deſtruit. Tollens enim membra Chriſti, membra faciam meretricis, inquit Paulus. Abſit: ſed erunt duo in carne vna: neque iam duo, ſed vna caro. Sunt tamen ſeptem caſus, quorum ſi aliquis occurrat, ius marito negabit dimittendæ vxoris, etiamſi illa adulterium commiſerit. Primus eſt, ſi vir quoque adulterio infamis fuerit. Auguſtinus lib. 1. de ſermone Domini in monte, cap. 28. Nihil enim iniquius, inquit, quam fornicationis cauſa dimittere vxorem, ſi & ipſe vir con-

Qui caſus eximūt diuortium in fornicationis cauſa.
Primum caſus, ſi vir adulter ſit.
Auguſtin.

uincitur fornicari. Occurrit enim illud, Roman. 2. In quo alterum iudicas, teipſum F
condemnas: eadem enim agis quæ iudicas. Quapropter quiſquis fornicationis cauſa
Idē Aug. uult abiicere vxorem, prior debet eſſe à fornicatione purgatus. Idem de verb. Domini, tract. 48. refertur 32. quæſt. 6. c. Si ducturi eſtis vxores, ſeruate vos vxoribus veſtris, quales vultis eas inuenire. Et Epiſt. ad Paxentium Comitem Arianum: Iniquum eſt, vt quiſque de alio iudicare velit, & iudicari de ſe nolit. Et lib. De adulterinis coniug. refertur can. Indignantur mariti, ſi audiant adulteros viros pendere ſimiles adulteris fœminis pœnas: cùm tanto grauiùs eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœminas. Secundus caſus, pro-
2. Si vir leno ſit vxoru. pter quem vir etiam adulteram vxorem dimittere non poteſt, eſt, ſi vir ipſe per lenocinium vxorem proſtituerit: tunc enim in ipſum culpa refundi debet, l. cùm mulier. 1. ff. ſol. matrim. & l. 2. §. ſi publico. ff. ad leg. Iul. de adult. quibus marito lenoni prohibe- G
tur vxoris accuſatio. Immò verò eiuſmodi mariti ſuarum coniugum lenones ita lege poſita damnabantur, vt ab ipſis ſuis vxoribus publicè fictis & ridiculis verberibus
3. Si putetur defunctus. vapularent. Tertius caſus eſt, ſi magnis coniecturis virum longo iam tempore abſentem, vxor defunctum eſſe audiens, alteri nubat. Si enim vir reuertatur, ad illum redire poterit, nec quidem illam velut adulteram dimittere poterit.
4. Si fraus facta. Quartus eſt caſus, ſi mulier fraude alicuius, fingentis ſe virum illius eſſe, talem & illum eſſe rata, adulterium commiſerit, repudiari non poteſt, cùm omne crimen ſcientiam requirat. Huius rei documentum eſt Iacob cum Lya permixtus, quam Rachelem eſſe exiſtimabat. Tractatur & hæc deciſio ab Auguſtino, lib. de fide & operib. Quintus caſus
5 Si vis illata. eſt, ſi mulier opprimatur tanta violentia, vt culpam non contrahat. Nam ſi per me-
Hierony. tum conſentiret, nec à culpâ, nec à diuortio excuſaretur, vt elicitur ex Hieron. ad Da- H
maſum Preſb. 32. quæſt. 7. cap. Omnes. & quæſt. 5. c. Reuera non poteſt caro ante cor-
Auguſt. rumpi, niſi mens fuerit antè corrupta. & cap. Ita, ne. ex Auguſtino lib. 2. de ciuitate Dei. Ita, ne aliquem polluat aliena libido, metuitur. Non polluet, ſi aliena erit: ſi autem polluet, non erit aliena, ſed cum pudicitia: vt virtus animi ſi comitem habeat fortitudinem, potius quælibet mala tolerare decernet, quàm malo conſentire. Nullus autem magnanimus & pudicus in poteſtate habet quid de ſua carne fiat, ſed tantùm quid annuat mente, vel renuat. Quis tandem ſana mente, ſi mente putauerit ſe perdere pudicitiam, ſi fortè apprehenſa vel oppreſſa ſua carne exerceatur, ex-
6 Si à viro admiſſa. pleatur libido non ſua? Sextus caſus eſt, ſi vir, poſtquàm intellexerit vxoris adulterium, ipſam tamen in gratiam & thorum admiſerit. Cùm enim conſecuta recon-
Chryſoſt. ciliatio ſit, ob prius crimen repudiari non poteſt, vt ex Chryſoſtomo colligitur, 32. I
7 Si ad fidē reuerſa. quæſt. 1. can. Si quis. Septimus caſus eſt, ſi ſolius ſpiritualis fornicationis ratione, idem propter diſparem cultum & religionem fidelis vir vxorem repudiauerit, illa verò reſipiſcat, non ampliùs pro repudiata habebitur, ſed ad virum reuertetur: vir au-
Auguſt. tem eius, ceſſante iam diuortij cauſa, illam in thorum excipiet. Auguſtinus lib. 1. de ſermone Domini in monte, cap. 29. Rurſum, inquit, quæritur, vtrum ſi vxoris permiſſu, ſiue ſterilis, ſiue quæ concubitum pati non vult, adhibuerit ſibi alteram
Vtrum ex conſenſu liceat fornicari. vir, non alienam, neque à viro ſeiunctam, poſſit eſſe ſine crimine fornicationis? Et in hiſtoria quidem veteris Teſtamenti inuenitur exemplum: ſed nunc præcepta maiora ſunt, in quæ per illum gradum generatio humana peruenit. Tractanda illa ſunt ad diſtinguendas ætates diſpenſationis diuinæ prouidentiæ, quæ humano ge- K
neri ordinatiſſimè ſubuenit, non autem ad viuendi regulas vſurpandas. Sed tamen verum quod ait Apoſtolus, 1. Cor. 7. Mulier non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir: ſimiliter vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier: poſſit in tantum valere, vt permittente vxore, quæ maritalis corporis poteſtatem habet, poſſit vir cum altera, quæ nec aliena vxor ſit, nec à viro diſiuncta, connubere? Sed non ita eſt exiſtimandum, ne hoc etiam fœmina viro permittente facere poſſe videatur, quod communis ſenſus excludit: quanquam nonnullæ cauſæ poſſint exiſtere, vbi & vxor mariti conſenſu pro ipſo marito hoc facere debere videatur, ſicut Antiochiæ factum eſſe perhibetur ante quinquaginta fermè annos, Conſtantij temporibus.
Factum in uſum uocatū. Nam Acindynus tunc Præfectus, qui etiā Conſul fuit, cùm quodam libræ auri debitorem fiſci exigeret, neſcio vnde commotus, quod plerunque in iſtis poteſtatibus perniciosum eſt, quibus quod libet licet, aut potius putatur licere, comminatus eſt iurās, & ve-

A & vehementer affirmans, quòd ſi certo die, quem conſtituerat, memoratum aurum non exolueret, occideretur. Itaque cùm ille teneretur immani cuſtodia, nec poſſet debito illo expedire, dies metuendus imminere & propinquare cœpit. Et fortè habebat vxorem pulcherrimam, ſed nullius pecuniæ, qua poſſet ſubuenire viro. Cuius pulchritudine mulieris cùm quidam diues eſſet accenſus, & cognouiſſet maritum eius in illo diſcrimine conſtitutum, miſit ad eam, pollicens pro vna nocte, ſi ei miſceri vellet, ſe auri libram daturum. Tum illa, quæ ſe ſciret non habere ſui corporis poteſtatẽ, ſed virum ſuum, pertulit ad eum, dicens paratam ſe eſſe pro viro id facere, ſi tamen ipſe coniugalis corporis dominus, cui tota illa caſtitas deberetur, tanquam de re ſua pro vita ſua vellet id fieri. Egit ille gratias, & vt id fieret imperauit, nullo modo iudicans adulterium eſſe concubitum, quòd & libido nulla, & magna mariti charitas, ſe iubẽ-
B te & volente flagitaret. Venit mulier ad villam illius diuitis: fecit quod voluit impudicus: ſed illa corpus non niſi marito dedit, non connubere vt ſolet, ſed viuere cupiẽti: accepit aurum. Sed ille qui dedit, fraude ſubtrahit quod dederat, & ſupponit ſimile ligamentum cum terra. Quod vbi mulier iam domui ſuæ poſita inuenit, proſiliuit in publicum, eadem mariti charitate clamatura quod fecerat, qua facere coacta eſt. *Fraudẽ merces cõmutata.* Interpellat Præfectum, fatetur omnia, quam fraudem paſſa eſſet oſtendit. Tum verò Præfectus primò ſe reum, quòd ſuis minis ad id ventum eſſet, pronunciat: & tanquam in alium ſententiam diceret, de Acindyni bonis auri libram fiſco inferendam: illam verò mulierem dominam in eam terram, vnde pro auro terram accepiſſet, induci. Nihil hic in alteram partem diſputo, liceat cuique æſtimare quod velit. Non enim de diuinis authoritatibus deprompta hiſtoria eſt: ſed tamen narrato hoc facto, non ita re-
C ſpuit hoc ſenſus humanus, quod in illa muliere viro iubente commiſſum eſt, quemadmodum antea cùm ſine vllo exemplo res ipſa poneretur, horruimus. Sed in hoc Euangelij capitulo nihil fortius conſiderandum eſt, quàm tantum malum eſſe fornicationis, vt cùm tanto vinculo ſibi coniugia conſtringantur, hæc vna cauſa ſolutionis excepta ſit. Nunc autem quærendum eſt, liceát ne viro, aut mulieri poſt diuortium alteri nubere. De muliere quidem manifeſtum eſt ex Chriſti verbis, *Et qui dimiſſam duxerit, mœchatur.* De viro autem idem concludi poteſt, cùm par vtrique ſit & libertas, & obligatio, vt ex Hieronymo Thomas Aquinas in Matt. colligit. Quæritur enim, inquit, hic, vtrum ſimilis cauſa ſit in viris, ſi dimittantur ab vxoribus ſuis cauſa fornicationis. *Hierony. Thomas.* Reſpondet Hieronymus: Quicquid viris dicitur, redundat in fœminas. Neque enim adultera vxor dimittenda, & vir mœchus retinendus. Aliæ ſunt leges Cæſaris, aliæ *Aliæ ſunt leges Cæſaris, aliæ Chriſti.*
D Chriſti. Apud illas in viris fræna pudicitiæ laxantur: apud Chriſtum, quod non licet fœminis, æquè non licet viris: quia eadem ſeruitus pari conditione cenſetur. Ideò & Canon Apoſtolorum 50. ſic hàbet: Si quis laicus ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐκβάλλων, ἑτέραν λάβοι, ἀφοριζέσθω, alteram duxerit, aut ab alio dimiſſam, eiiciatur ab Eccleſia: nimirùm vt publicus adulter. *Can. Apo.* Auguſtin. tom. 6. lib. 1. de adulter. coniugiis, cap. 9. Cur igitur, inquis, interpoſuit Dominus cauſam fornicationis, & non potius generaliter ait, Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, mœchatur: ſi & ille mœchatus eſt, qui dimiſſa fornicante muliere alteram duxit? Credo quia illud, quod maius eſt, hîc Dominus commemorare voluit. Maius enim adulterium eſſe quis negat, ſi vxore nõ *Auguſt. Nõ poteſt vir vxore dimiſſa alteram ducere.* fornicante dimiſſa alteram duxerit? non quia & hoc adulterium non eſt, ſed quia minus eſt, vbi fornicante dimiſſa, altera ducitur. Nam ſimili locutione vſus etiam Apo-
E ſtolus Iacobus ait, 4. cap. Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum eſt illi. Numquid ideò non peccatum eſt illi, qui neſcit bonum facere, & ideò non facit? Vtique peccatum eſt, ſed hoc grauius, ſi etiam ſciat, & non faciat: nec illud ideò nullum, quia minus. Vt ergo eodem modo vtrumque dicamus, ſicut quicunque dimiſerit vxorem excepta fornicationis cauſa, & aliam duxerit, mœchatur: ita quicunque ſcit bonum facere, & non facit, peccat. Sed quemadmodum hic rectè dici non poteſt, Ergo ſi neſcit, non peccat: ſunt enim etiam peccata ignorantium, quamuis minora quàm ſcientium: ita nec illic rectè dici poteſt, Ergo ſi cauſa fornicationis dimiſerit, & aliam duxerit, non mœchatur. Eſt enim mœchatio etiam eorum qui alias ducunt, relictis propter fornicationem prioribus: ſed vtique minor quàm eorum, qui non propter fornicationem dimittunt, & alteras ducunt. Poteſt quippè, ſicut dictum eſt, Sciẽti bonum facere, & non facienti, peccatum eſt illi, eo modo & illud dici, Dimittenti

vxorem excepta fornicationis cauſa, & alteram ducenti, mœchatio illi eſt. Quemad- F
modum igitur ſi dixerimus, Quicunque mulierem à marito præter cauſam fornica-
tionis dimiſſam duxerit, ab hoc crimine abſoluimus: ſed vtroſque mœchos eſſe mini-
mè dubitamus: ita eum, qui præter fornicationis cauſam vxorem dimiſerit, & aliam
duxerit, mœchum pronunciamus: nec ideò tamẽ eum, qui propter fornicationis cau-
ſam vxorem dimiſerit, & alteram duxerit, ab huius peccati labe defendimus. Ambos
enim, licet alterum altero grauius, mœchos tamen eſſe cognoſcimus. Neque enim
quiſpiam ita eſt abſurdus, vt mœchũ neget eſſe, qui duxerit eam, quam maritus pro-
pter cauſam fornicationis abiecit: cùm mœchum dicat eum, qui duxerit eam, quæ
propter fornicationis cauſam abiecta eſt. Si ergo iſti ambo ſunt mœchi: vnde enim
dicimus, quicunque mulierem præter cauſam fornicationis à viro dimiſſam duxerit,
mœchatur: de vno quidem ipſorum dicimus, nec tamen mœchari ideò negamus, qui G
eam duxerit, quam propter fornicationis cauſam maritus dimiſerit. Ita cũ ambo ſint
mœchi, & ille ſcilicet qui dimiſerit vxorem ſuam præter cauſam fornicationis, & aliã
duxerit: & ille qui propter cauſam fornicationis vxore dimiſſa ſe alteri copulauerit:
profectò quando de vno eorum legimus, non ita intelligere debemus, quaſi ex hoc al-
ter mœchus negatus ſit, quòd alter expreſſius ſit. Sed ſi hoc Euangeliſta Matthæus,

Cõciliãtur Euangeliſta.

qui expreſſa vna ſpecie alteram tacuit, facit ad intelligendum difficile, numquid nõ
alij generaliter idipſum ita complexi ſunt, vt de vtroque poſſet intelligi? Nam ſecun-
dum Marcum 10. cap. Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & alteram duxerit, adul-
terium committit ſuper eam: & ſi vxor dimiſerit virum ſuum, & alij nupſerit, mœcha-
tur: & qui dimiſſam à viro ducit, mœchatur. Qui ergo nos ſumus vt dicamus, Eſt qui
mœchatur, vxore quidem dimiſſa alteram ducens: &, Eſt qui hoc faciens, non mœ-
chatur: cùm Euangelium dicat omnem mœchari qui hoc facit? Proinde ſi quicunque H
hoc fecerit, vt vxore ſua dimiſſa alteram ducat, mœchatur: ſine dubio ibi ſunt ambo,
& qui præter, & qui propter cauſam fornicationis dimittunt vxorem. Huc recurrit

Conc. Mil. *Vterque ſponſatorũ obligatur æqualiter.* Innocentius. I.

Concilium Mileuitanum, cap. 17. Placuit, inquit, vt ſecundum Euangelicã & Apo-
ſtolicam diſciplinam neque dimiſſæ à marito, alteri coniungantur, ſed ita maneãt, aut
ſibimet reconcilientur. Quòd ſi contempſerint, ad pœnitentiam redigantur. In qua
cauſa legem Imperialem petendam promulgari. Innocentius primus, cuius tempore
hoc Concilium celebratum eſt circa annum 420. Epiſt. 3. ad Exuperium Tholoſanũ
Epiſcopum, cap. Et illud, inquit, deſideratum eſt ſciri, cur communicantes viri cum
adulteris vxoribus non conueniant, cùm è contra vxores in conſortio adulterorũ vi-
rorum manere videantur. Super hoc Chriſtiana religio adulterium in vtroque ſexu I
pari ratione condemnat: ſed viros ſuos mulieres non facilè de adulterio accuſant, &
non habent latentia peccata vindictam. Viri autem liberiùs vxores adulteras apud ſa-
cerdotes deferre conſueuerunt: & ideò mulieribus, prodito earũ crimine, communio
denegatur. Virorum autem latente commiſſo non facilè quiſquam ex ſuſpicionibus
abſtinetur: qui vtique ſubmouebitur, ſi eius flagitium detegatur. Cùm ergo par cauſa

Hierony.

ſit interdum, probatione ceſſante vindictæ ratio conquieſcit. Ipſe etiam Hieronymus
tolerare non potuit repudiatæ mulieris coniugium, vt viuente priore viro, alteri nu-
bat, quin iuxta Domini verbum, ipſum etiam virum mœchiæ condemnet. Si quidem

An aliquo caſu poſſit ſeparatio nuptiorum fieri, & aliud coniugium contrahi.

in Epiſtola ad Amandum, de tribus quæſtionibus: Reperi, inquit, iunctam Epiſtolæ
& commentariolo tuo breuem chartulã, in qua hæc edita ferebantur. Quærendum
ab eo, id eſt à me, Vtrum mulier relicto viro adultero & ſodomita, & alio per vim ac- K
cepto, poſſit abſque pœnitentia communicare Eccleſiæ, viuente adhuc eo quem priùs
reliquerat. Quod legens, illius verſiculi recordatus ſum, Ad excuſandas excuſationes
in peccatis. Omnes enim homines vitiis noſtris fauemus, & quod propria facimus vo-
luntate, ad naturæ referimus neceſſitatem. Quomodo ſi dicat adoleſcens, Vim patior
corporis, me ad libidinem ardor impellit: ipſa organa membrorum genitalium, & cõ-
poſitio corporis, fœmineos quærit amplexus. Et rurſum homicida: In egeſtate, inquit,
eram, indigebam cibo, tegmen corporis non habebam: Ideò alienum ſanguinem fu-
di, ne ipſe fame & frigore morerer. Reſponde itaque ſorori, quæ à nobis ſuper ſtatu
ſuo quærit, non noſtram, ſed Apoſtoli ſententiam. An ignoratis, fratres (ſcientibus
enim legem loquor) quoniam lex dominabitur homini, quanto tempore viuit? Mulier
enim quę ſub viro eſt, viuente viro aſtricta eſt legi. Quòd ſi mortuus fuerit vir eius, li-

bera

A bera eſt à lege viri. Ergo viuẽte viro adultera erit,ſi duxerit alterũ virũ. Et in alio loco: Mulier alligata eſt,quanto tempore viuit vir eius. Si autem dormierit vir eius, libera eſt:cui vult, nubat,tantũ in Domino. Omnes igitur cauſationes Apoſtolus amputãs, apertiſſimè definiuit, viuente viro adulteram eſſe mulierem, ſi alteri nupſerit. Nolo mihi proferas raptoris violentiam, matris perſuaſionem,patris authoritatem,propinquorum cateruam, ſeruorum inſidias atque contemptum,damna rei familiaris.Quãdiu viuit vir, licet adulter ſit, licet ſodomita,licet flagitiis omnibus coopertus, & ab vxore propter hæc ſcelera derelictus, maritus eius reputatur,cui alterum virum accipere non licet. Nec Apoſtolus hæc propria authoritate decernit,ſed Chriſto in ſe loquente,Chriſti verba ſecutus eſt,qui ait in Euangelio:Qui dimittit vxorem ſuam excepta fornicationis cauſa,facit eam mœchari: & qui dimiſſam acceperit, adulter eſt. *Nulla eſt excuſatio in peccatis coram Deo.*

B Animaduerte quid dicat. Qui dimiſſam acceperit, adulter eſt. Siue ipſa dimiſerit virum, ſiue à viro dimiſſa ſit, adulter eſt, qui eam acceperit. Chryſoſtomus hom. 17. Oper perf.in Matth. Ille quidem,inquit,qui dimiſit vxorem ſuam,ſi alteram duxerit, tunc ſe conſtituit criminis reum,qui adulteram fecit ex coniuge: hic verò accipiendo alienam,adulter effectus eſt. Auguſt.lib.1.de adulterinis coniugiis,cap.11. Verba verò, inquit, quæ poſuiſti, ô Pollenti, vnde tibi viſum eſt non mœchari eum, qui propter cauſam fornicationis vxorem dimiſerit,& aliam duxerit,obſcurè quidem poſita ſunt. Vnde non miror in eis intelligendis laborare lectorem. Sed non ſunt difficilia in eo ſermone Domini,qui tunc à me tractabatur,quando illa conſcripſi,quæ cùm legeres, te mouerunt. Alibi quippè idem Matthæus ea Dominum dixiſſe narrauit, non cùm illum prolixum faceret in monte ſermonem, ſed cùm interrogatus eſſet à Phariſæis, *Chryſoſt.* *Auguſt.*

C Matth.5. Vtrum liceret ex quacunque cauſa dimittere vxorem. Sed quod minus intelligitur apud Matthæum, apud alios Euangeliſtas intelligi poteſt. Quapropter cùm legerimus in Euangelio ſecundum Matthæum, cap.19.Quicunque dimiſerit vxorem niſi ob fornicationem: vel quod magis in Græco legitur,præter cauſam fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur: non debemus continuò putare illum non mœchari, qui propter cauſam fornicationis dimiſerit, & aliam duxerit: ſed adhuc ambigere, donec Euangelium ſecundum alios Euangeliſtas, à quibus hoc narratum eſt, conſulamus. Quid ſi enim ſecundum Matthæum,non quidem quod ad hanc rem pertinet,dictum eſt totum, ſed ita pars dicta eſt, vt intelligeretur à parte totum, quod tanquam explanantes Marcus& Lucas,vt clareret plena ſententia,totum dicere maluerunt?Cùm ita primùm non dubitantes verum eſſe quod apud Matth. legitur,Quicunque dimiſerit *Marcus & Lucas plenius Chriſti ſententiã explicans quàm Matthæus.*

D vxorẽ ſuam præter cauſam fornicationis,& aliam duxerit,mœchatur: quærimus, vtrũ tantùm iſte mœchatur ducendo alteram vxorem, qui præter cauſam fornicationis priorem dimiſerit: an omnis, qui dimiſſa vxore alteram duxerit,vt vbi ſit etiã ille qui fornicantem dimiſerit. Nónne ſecundum Marcũ reſpondebitur nobis, Quid quæritis vtrum ille ſit mœchus, & ille non ſit? Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & alteram duxerit, adulterium committit. Nónne etiam ſecundum Lucam dicetur nobis, Quid ambigitis vtrum ille,qui propter cauſam fornicationis vxorem dimiſerit,& aliã duxerit, non mœchatur? Luc.16. Omnis qui dimittit vxorem ſuam,& ducit alteram, mœchatur. Ac per hoc, quoniam fas non eſt vt Euangeliſtas, quamuis diuerſis verbis de vna re loquentes, ab vno ſenſu eademq́; ſententia diſſentire dicamus:reſtat vt Matthæum intelligamus à parte totum ſignificare voluiſſe:eandem tamen tenuiſſe ſenten-

E tiam, vt dimittens vxorem,& alteram ducens, non quidem mœchatur,id eſt qui præter fornicationem dimiſerit: quidam verò non mœchatur,id eſt qui propter fornicationem dimiſerit: ſed omnis qui dimittit vxorem ſuam, & ducit alteram, mœchari minimè dubitetur. Tertull.lib.de Monogamia. Adulteratur ergo,inquit, quia viuam carnem ſibi immiſcet ſuper viuam priſtinam,quam Deus aut coniunxit in duos, aut coniunctam deprehendit. Ideoque abſtulit repudiũ, quod ab initio non fuit, vt quod ab initio non fuit, muniat duorum in vnam carnem perſeuerantiam,ne neceſſitas vel occaſio tertiæ concarnationis irrumpat, ſoli cauſæ permittens repudium,ſi fortè præuenerit,cui præcauetur. Adeò autem repudium à primordio non fuit,vt apud Romanos poſt annum 600.vrbis conditæ id genus duritiæ commiſſum notetur. Sed illi etiã non repudiantes, adulteria commiſcent: nobis, etſi repudiemus, ne nubere quidem licebit. Gregor.Nanz.hom.in dictum Euangelij Matth.19. Cùm conſummaſſet Ieſus *Tertull.* *Repudium olim non licuit Romanis.* *Gre. Nanz.*

omnes ſermones hos: Quid enim, inquit, cauſæ eſt, cur mulierem coërceret, marito F
Maritus contrà indulgeret, cúmque liberum relinqueret: & mulier quidem, quæ ſceleratum
obligatur conſilium aduerſus viri ſui cubile ſuſceperit, adulterij piaculo conſtringatur, acerbiſ-
eidem præ- ſimíſque pœnis excrucietur: vir autem, qui fidem vxori datam adulterio violauerit,
cepto. nulli ſupplicio obnoxius ſit? Hanc legem haudquaquam probo, hanc conſuetudinem minimè laudo. Viri erant, qui hanc legem ſanxerunt: ac propterea aduerſus mulieres
Chromat. lata eſt. Chromatius verò Romanus Epiſcopus, qui circa annum Domini 400. vixiſſe colligitur, ſerm. 2. in cap. 5. Matth. hanc ſententiam ita concludit. Nam & paſſiuam Iudæorum licentiam, inquit, & ſtultam & miſerabilem Manichęorum præſumptionem, qui negant à Deo eſſe coniugia, huius ſententiæ pronunciatione damnauit, dicens: Excepta cauſa fornicationis vxorem non licere dimitti: apertè demonſtrans, cùm cōtra Dei agere voluntatem, qui matrimonium à Deo iniunctum illicitæ diuortij ſeparatione temerare præſumpſerit. Vnde non ignorent, quàm graue apud Deum damnationis crimen incurrant, qui per effrænatam libidinis voluptatem abſque fornicationis cauſa, dimiſſis vxoribus in alia volunt tranſire coniugia. Quod idcircò ſe credunt impunè committere, quia humanis & ſeculi legibus id videtur permiſſum, neſcientes in hoc ſe grauius magis delinquere, quia humanas leges diuinis legibus præferant, vt quod illicitum Deus eſſe conſtituit, ideò licitum credant, quia ab homine ſit liberè G
Auguſt. permiſſum. Auguſtin. lib. de bono coniugali, cap. 7. quod refertur cauſa 32. qu. 9. can. Interueniente diuortio non aboletur confœderatio nuptialis, ita vt ſi coniuges ſint ſeparati, cum illis etiam committitur adulterium, quibus etiam fuerint poſt ſuum repudium copulati. Idem etiam lib. 2. de adulterin. coniugiis: quod & refertur can. Li-
Idem. citè dimittitur vxor ob cauſam fornicationis: ſed manet vinculum prioris, propter H
Vinculum manet etiā dimiſſa vxore. quod fit reus adulterij, quicunque duxerit dimiſſam ob cauſam fornicationis. Sicut autem manente in ſe ſacramento regenerationis excommunicatur quiſquis reus eſt criminis: ita quæ ſeparatur à viro, nunquam carebit ſacramento coniugij, etiamſi non reconcilietur viro: carebit autē, ſi mortuus fuerit vir eius. Reus verò excōmunicationis ideò numquam carebit regenerationis ſacramento, etiamſi non reconciliatus fuerit: quia nunquam moritur Deus, cui eſt copulatus in baptiſmo. Chryſoſtom. hom. 17.
Chryſoſt. Oper. perfecti in Matt. Fructum huius dominicæ prohibitionis oſtendit tutiorem, & firmiorem cōiugum inter ſe amorem, & certiorem fidem. Per hoc enim certè, inquit, facit mulierem pudicam nolentem, ad omnes illi aditum claudens, neque permittens vt aliqua viro impatientiæ occaſio miniſtretur. Cū enim diceret mulier, quòd omnimodo neceſſe ſit aut eum habere, quem ab initio ſortita ſit, aut illius ſemel eiectam I domo, nullum ſe iam aliud inuenturam eſſe ſuffugium, etiam nolens coniugem ſuum amare cogetur. Si verò nihil ipſe de hoc propriè loquitur, minimè mireris. Eſt enim muliebris ſexus infirmior: propterea illam relinquens, dum deterret virum, vitium quoque vxoris emendat: vt ſi quis laſciuum habens filium, illum quippè relinquat: eos verò corripiat, per quos ille talis efficitur, eoſque ab illius comitatu diſcedere, nec
Gre. Nanz. ei prorſus appropiare præcipiat. Gregor. Nanzanz. hom. in dictum illud Matth. 19. Cū
Maritus eſt ergo vt patienter agāt coniugati. conſummaſſet Ieſus hos ſermones: Ergo, inquit, impudicam quidem, quia genus corrumpit, & adulteras expellamus: cætera autem patienter & moderatè ſapienterque feramus: aut, vt rectiùs loquar, ſapienter & moderatè ferte, quicunque matrimonij iugum ſubiiſtis. Si illitos fuco & ceruſa colores & pigmēta perſpexeris, eam hoc ornatu ſpolia: ſi procacem & petulantem linguam, coërce: ſi meretricium riſum, triſtem effice: ſi ſumptum aut potum immodicum, contrahe: ſi intempeſtiuos progreſſus, con- K ſtringe: ſi oculum elatum atque ſuſpenſum, reprime. At eam ſi temerè à te diuellas & abſtrahas, incertum eſt vtra pars periclitetur, an ea quæ ſecat, an ea que ſecatur. Fons aquæ, ait ille, ſit tibi proprius, nec eum cuiquam extero impartias. Pullus gratiarum tuarum, & ceruus amicitiæ tuæ conſuetudinem vitæ tecum habeat. Quocirca tibi cauendum eſt, ne fluuius alienus efficiaris: atque aliis potiùs placere ſtudeas, quàm vxori tuæ. Quòd ſi aliò fertur cupiditas tua, parti quoque tuæ libidinē præſcribis.

De

A *De prohibito periurio, & ſimplici iuramento: quomodo quid affirmare, vel negare poßimus.*

Matth. 5.	Marc.	Luc.	Ioan.
Iterum audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omninò: neque per cœlum, quia thronus Dei eſt: neque per terram, quia ſcabellū eſt pedum eius: neque per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt magni regis: neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum. Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt, non, non: quod autem his abundantius eſt, à malo eſt.			

B

NON ſuis modò fructibus, ſed & foliis proditur arbor: nec actionibus tantùm, ſed & verbis, humani cordis penetralia demonſtrātur. *Introductio.*
Inde fit, vt Chriſtus non modò ipſas & cogitationes, & actiones, ſed & verba prohibuerit, quæ fratri moleſtiam & iniuriam inferre poſſent. Nunc etiam nec verbis diuinæ veritati iniuriam fieri monet, *Summa.*
ſed ita linguam noſtram moderari oſtendit, vt non modò à periurio, ſed & ab omni vano iuramēto caueamus. Greg. Nanz. in Quadrageſimi ieiunij ſilentium, vbi linguæ damna protulit, ne illius licentia naufragium animæ ſuæ incurreret: Eapropter, inquit, quemadmodum ſi quis obliquam plantam manu paulatim in contrariam partem inflectat, hoc aſſequitur, vt quamprimum vio- *Greg. Nanz.* *Linguæ damna.*
C lentam ab ea manum ſubduxerit, rigida ſtet, nec iam priſtino obliquitatis vitio laboret: ſic ego cùm præcipitis ſermonis impetum, mediocritatis regulam exceſſiſſe perſpicerem, nullum melius remedium inueni, quàm vt eum excelſo pectore premerem, vt lingua mea, & quæ dicenda, & quæ tacenda ſunt, addiſceret. Et quidem ipſe Chriſtus, vt ad perfectionem ſuos deducat, non modò illorum cogitationes, & actiones, ſed & verba reformat, & ipſi frænum iniicit, non modò cùm prohibet ne Racha, aut Fatue, aut quid ſimile proximo dicamus, ſed & vetat ne iuremus: è contrà monet, vt & proximis benedicamus, & Deum inuocemus. Et nunc quidem occurrit præceptum iſtud de modo aut affirmandi, aut negandi quæ voluerimus. *Audiſtis,* inquit, *quia dictū eſt antiquis* per Moyſen, *Non peierabis.* Leuit. 19. Non peierabis, nec pollues nomen Dei tui. Auguſtin. tom. 4. lib. contra mendacium, ad Conſentium, cap. 19. periurium defi- *Lingua refrenanda.* *Auguſt.*
D nit, rei falſæ iuramētum. Quis enim, inquit, per veritatem poſſit eſſe periurus? Per mēdacium igitur periurus eſt, & eo maximè, quo iurans, falſa nouit eſſe vel credit quæ aſſerit. Porrò Scribæ & Phariſæi ſolùm prohiberi cenſebant, cum diuini nominis proteſtatione, rem quam noſſent falſam, aſſerere: interim non aduertentes, prohiberi etiā iuramentum in aſſerenda re pauci momenti, cum in lege etiam ſcriptum ſit, Exod. 20. Non aſſumes nomen Domini tui in vanum: nec enim habebit inſontem Dominus, eum qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra. *Reddes autem Domino iuramenta tua.* Hoc quidam à Scribis inſertū & additum quaſi ad legis interpretationem eſſe dicūt: elicitur tamen ex ipſa ſcriptura, etiam pro vario huius ſententiæ ſenſu. Aut enim ſic intelligitur, Reddes iuramenta tua, id eſt, quod iureiurando promiſiſti perſolues: quod & ſonat Græca dictio, ἀποδώσεις, aut ad eum referes tua iuramenta, quia per eum iurabis. *Periurium quid.*
E Prior ſenſus probatur ex multis locis: vt cùm Dauid dicit, Reddam tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea. Et rurſus: Vota mea Domino reddam. Nam quod iuramenta, etiam vota interpretari poſſumus, ſi modò promiſſiones Deo factæ ſint. Quòd ſi interpoſitum iuramentum ſit promiſſioni factæ ad proximum, etiam & illa perfici debet, ne diuino nomini fiat iniuria. Eccleſ. 5. Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere: diſplicet enim infidelis & ſtulta promiſſio, ſed quod voueris, redde. Multo enim melius eſt non vouere, quàm poſt votum promiſſa non reddere. Zach. 5. Loquimini veritatem vnuſquiſque ad proximum, & iuramentum mendax ne diligatis. Omnia enim ſunt hæc quæ odi, dicit Dominus. Quòd ſi hæc iuramenta intelligas Deo reddi, quæ per nomen eius iurentur, hoc etiam deſumi videbitur Deut. 6. vbi legitur, Dominum Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies, & per nomen eius iurabis. Vnde factum ſit, vt Scribæ & Phariſæi ſe non obligari exiſtimarent ad ea iuramenta præſtanda, quæ per *Veterum ratio.* *Quæ fuerit opinio Scribarum.*

nomina creaturarum promitterentur. Verùm huic opinioni obſtat, quòd Chriſtus F
etiam prohibet iurari per cœlum, terram, & templum, quaſi iam hominibus hæc aſ-
ſueta eſſent. Confirmarunt quidam ſcripturarum de non tenendo illo iuramento ſen-
tentiam, ex eo quod legitur Leuit.19. Non iurabis in nomine meo: quaſi per creaturas
peierare liceret: & cùm Exod.20. legitur, non in vanum nomen Dei aſſumendum eſſe,
poſſimus creaturas in vanum aſſumere. Verùm neque id agit Chriſtus, vt oſtendat ad
verumque homines obligari, ſeu quòd per Dei aut creaturarum nomen iurauerint: ſed
vt nec per ipſas etiam creaturas iurare liceat. Cæterùm duplex eſt iuramentum: vnū
Duplex iuramentum. iudiciale, iudicis authoritate delatum, quod aliquando coactè præſtatur: alterū, quod
extra iudicium ex partium conuentione præſtatur. Rurſus eſt iuramentum aſſertoriū,
Thomas. & promiſſorium: aſſertorium eſt promiſſionis de præſenti, vel præterito: promiſſorium
Modus iurandi. eſt de futuro. Sed &, vt ſcribit D. Thomas, duplex eſt modus iurandi: vnus per ſimpli- G
cem conteſtationem, alter per execrationem. Conteſtatio autem duobus modis fit:
1. aut ſimplici verbo, dicendo, Per Deum ita eſt, abſque certa adiectione huius verbi
Iuro. Et verbis quidem aliis atque aliis hæc conteſtatio fit. Sic enim olim iurabant: (1.
Reg.14.) Viuit Dominus, & viuit anima tua. In nouo Teſtamēto, Ro.1. Teſtis eſt mihi
Deus. Phil.1. Teſtem voco Deum. 2.Cor.1. Veritatem dico, non mentior. Rom.9. Te-
2. ſtis eſt mihi conſcientia mea. Secundus modus iurandi per ſimplicem conteſtationem
eſt, cùm interuenit aliqua res ſacra: vt cùm iuratur inter manus Epiſcopi, ſuper Euan-
gelia, aut manu altari impoſita: quod ad diuinam reuerentiam & terrorem iurantium,
vt à periurio reuocentur, inſtitutum eſt. Iuratur autem per execrationem, cùm quis
Execratio. aut ſe, aut eorum quæ ſua ſunt, quædam diris deuouet, vt id verum eſſe credatur quod
aſſerit. Et tunc Deum non modò in teſtem, ſed & vindicem aſſumit. Sic rex Samariæ H
contra Heliſæum execratus eſt, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi ſtete-
rit caput Heliſæi ſuper ipſum hodie. Ad hunc ſacramenti modum acceſſiſſe videtur
An iurare per fidē, malum. Paulus dicens: Teſtem inuoco Deum in animam meam. Verùm quidam quærunt, an
hic iuret, qui dixerit, In veritate, vel in fide. Reſpondetur, quòd illa per quæ iuramus,
fides, veritas, & ſimilia, aut ſimpliciter & abſolutè conſiderantur, & ſic dicunt fidem
& veritatem diuinam: eo modo nemini dubium eſt, iuramentum præſtari. Verùm ſi
cum adiectione quis dixerit, Per fidem, aut veritatem aulicorum, curioſorum homi-
num, mercatorum, quandoquidē hæc fides humana eſt, & definitur incertitudo eius
per adiecta huius, cùm ſæpiùs fallax ſit & aulicorum, & mercatorum fides: ideò fallax
iuramentum erit. Interim tamen peccatum incurritur, quia nomen fidei & veritatis
An quis ad omne iuramentū obligetur. rei fallaci adaptatur. Et quoniam pauci ducunt nonnulli iuramentum, & fidem non I
in omnibus præſtandam eſſe cenſent: notandum eſt, quòd omne iuramentum, ſiue ſit
aſſertorium, ſiue promiſſorium, ligat iurantem, ſaltem ad hoc vt veritas ſeruetur. Ob-
Quomodo non obligetur. ligatio autem duplex eſt, vna ad proximum, altera erga Deum, ob cuius reuerentiam
promiſſum ſeruandum eſt, niſi tendat in peiorem & deteriorem exitum. quod contin-
git dupliciter. Vno modo, quando id quod iuratur, eſt per ſe malum: vt ſi quis alterū
1. ſe occiſurum, aut de iniuria vindicaturum, aut eleemoſynam alicui ſe non eſſe facturū
iurauerit, aut non ingreſſurum domum eius qui illum offenderit. Cùm materia iſtius
iuramenti omninò ſit oppoſita diuinę laudi & honori, non modò non peccat qui id nō
præſtiterit, ſed & illum iuramenti pœnitere debet, quòd ita diuino nomine abuſus ſit,
Ambroſ. & per contraria opera crimen iſtud reparare. Ambroſ. lib.3. Offic. Turpe, inquit, quòd
ab Herode regnum pro ſaltatione promittitur: crudele, quòd mors Prophetæ pro iu- K
riſiurandi religione donatur. (Matth.12.) Quanto tolerabilius tali fuiſſet periurium
ſacramento, ſi tamen periurium dici poteſt, quod ebrius inter vina iurauerat, quod
deieratus inter ſaltantium choros promiſerat. Neque vnquam adducar, vt credam nō
Factum Iephte. incautè promiſiſſe principem Iepthe (Iud.11.) vt immolaret Deo, quicquid ſibi reuer-
tenti, inter limen domus ſuæ occurreret: cùm & ipſum voti pœnituerit, poſtquàm fi-
lia occurrit ei. Denique conſcidit veſtimenta ſua, & dixit: Heu me filia, impediſti mi-
hi, impediſti mihi, in ſtimulum dolorum facta es mihi. Qui licet pio metu ac formi-
dine acerbitatem duræ ſolutionis impleuerit, tamen luctum annuum etiam poſteris
deplorandum ſtatuit, ac dereliquit. Dura promiſſio, acerbior ſolutio, quam neceſſe
habuit lugere etiam ipſe qui fecit. Non poſſum accuſare virum, qui neceſſe habuit im-
plere quæ vouerat: ſed tamen miſerabilis neceſſitas, quæ ſoluitur parricidio. Melius
eſt,

A eſt non vouere, quàm vouere id quod ei, cui promittitur, nolit exolui. Deniq; in Iſaac *Nota.*
habemus exemplum, pro quo Deus arietem ſtatuit immolari. (Geneſ.22.) Non ſem-
per igitur promiſſa ſoluenda omnia ſunt. Denique ipſe Dominus frequenter ſuam *Mutat etiã*
mutat ſententiam, ſicut ſcriptura indicat. Nam propoſuerat percutere morte, & per- *Deus ſen-*
dere populum: (Num.14.) ſed poſtea rogatus à Moyſe, reconciliatus eſt populo ſuo. *tentiam.*
Et iterum ad Moyſen & Aaron ait: (Num.16.) Diuidite vos de medio ſynagogæ, &
conſummabo eos ſimul. Quibus diſcedentibus à cœtu, Dathan & Abiron atque
Chore, ſubito impios terra prærupto ſoluta hiatu abſorbuit. Iſidorus lib.2. Sentent. de *Iſidorus.*
ſummo bono, cap. 31. Non eſt conſeruandum ſacramentum, quod malè & incautè
promittitur, veluti ſi quiſpiam adulteræ perpetuam cum ea permanendi fidem polli-
ceatur. Concilium Toletan. can.2. Patres dixiſſe memorat de ea re in pleno conſeſſu: *Cõcil. Tol.*
B Dum periuramus, creatorem quidem offendimus, ſed nos tantummodò maculamus.
Cùm verò noſtra promiſſa complemus, & Dei ſuperbè iuſſa contemnimus, & proxi-
mis noxia crudelitate nocemus, & nos ipſos crudeliori gladio trucidamus. Concilium *Cõcil. Lat.*
Lateranenſe ſub Alexandro 3.c.1.tit. De iuramẽtis: Non eſt contra iuramẽtum venien- *2.*
dum, niſi vergat ad interitum ſalutis. Soluimur etiam ab obligatione iuramenti, ſi *In quo caſu*
quid de nouo emergat quod non præcaueramus. Vt quod Herodes iurauit daturũ ſe *iuramentũ*
quicquid petiiſſet Herodias: nec expectabat illam petituram caput Ioannis Baptiſtæ, *ſoluitur.*
ſed aliquid quod illi ſine iuris diſcrimine dare poſſet, vt torques aureos, annulos, ve-
ſtes, fundum aliquem. Quoniã ſcilicet ſi præcogitaſſet illam hoc ſelecturã, non fuiſſet
iuramento ſe conſtricturus: ideò neq; hac in re obligatur per factũ iuramentum. Chri-
ſtus igitur illam iurandi temeritatem, immò & peierandi occaſionẽ reſcindere volens,
C non modò peierare, ſed & iurare prohibuit, dicens: *Ego autem dico vobis, nõ iurare omninò.*
Chromatius ſerm.2. in cap. Matt.5. Per gratiam doctrinæ Euangelicæ, inquit, lex per *Chromat.*
Moyſen data profectum accepit. In lege præceptum eſt, non eſſe peierandũ: in Euan-
gelio verò, nec iurandum. Quod ipſum olim per Salomonem præcipere Spiritus ſan-
ctus præmeditabatur, dicendo: Iurationi non aſſueſcat os tuũ. Et iterum: Si autẽ ſeruus
flagellatus aſſiduè, à liuore non minuitur, ſic omnis iurans & negotiãs à peccato non
purgabitur. Vnde iurare nos prorſus non conuenit. Quid enim vnicuique noſtrum
iurare neceſſe eſt, cùm nobis omninò mentiri non liceat? Quorum verba ita vera ſem-
per, ita debent eſſe fideliſſima, vt pro iurando habeantur. Et idcircò Dominus non ſo- *Vbi veritas*
lùm peierare, ſed etiam iurare nos prohibet: ne tunc tantùm videamur verum dicere, *certa, non*
cùm iuramus, ne quos veraces in omni ſermone eſſe cõſtituit, putaremus ſine iuramẽ- *opus eſt iu-*
D to licitum eſſe mentiri. Iuramenti enim hæc cauſa eſt, quia omnis qui iurat, ad hoc iu- *ramento.*
rat, vt quod verum eſt, loquatur. Et ideò Dominus inter iuramentum & loquelam
noſtram nullam vult eſſe diſtantiam: quia ſicut in iuramento nullam conuenit eſſe
perfidiam, ita quoque in verbis noſtris nullum debet eſſe mendacium: diuini iudicij
pœna damnatur, dicente ſcriptura, Sapien. 1. Os quod mentitur, occidit animam.
Quiſquis ergo verum loquitur, iurat: quia ſcriptum eſt, Teſtis fidelis non mentitur.
Vnde non immeritò Deum noſtrum iurare ſæpè ſcriptura diuina commemorat: quia
à Deo, qui verax eſt, quicquid dicitur, pro iuramento habetur, quia verum eſt om-
ne quod loquitur. Itaque ita omninò iurare prohibuit, id eſt, vt Thomas Aqui- *Tho. Aq.*
nas Commentariis ſuis in Matthæum interpretatur, ex qualibet cauſa, ſiue non
habita legitima iurandi occaſione: quia cùm ſine cauſa iuratur, atteſtatio primæ
E veritatis contemnitur. Sed & prohibet iurare omninò, id eſt, aſſiduè, in omni & qua-
cunque re occurrente, ſine vlla diſcretione. Debent enim in iuramento tria eſſe, ma- *Tria in iu-*
teria debita, ſcilicet veritas: forma debita, ſcilicet iuſtitia: & finis rectus. Vnde *ramento.*
ſecundum Auguſtinum, Origen. & Gregor. non penitus iurare prohibuit, ſed oc-
caſione periurij, quod perfectius eſt docuit. Auguſtinus lib. 1. de ſermone Do- *Auguſtin.*
mini in monte, cap. 30. Sicut enim falſum loqui non poteſt, qui non loquitur: *Ad vitã-*
ſic peierare non poteſt, qui non iurat. Sed tamen quoniam iurat, qui adhibet te- *dum per-*
ſtem Deum, diligenter conſiderandum eſt hoc capitulum, ne contra preceptum Do- *iurium.*
mini Apoſtolus feciſſe videatur, qui hoc modo iurauit, cùm dicit, (Galat.1.) Quæ au- *Iurat A-*
tem ſcribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior. Et iterum: (1.Cor.11.) Deus & *poſtolus.*
pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt benedictus in ſecula, ſcit quia non mentior.
Tale eſt etiam illud (Rom.1.) Teſtis eſt mihi Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo, in Euan-

gelio filij eius, quomodo ſine intermiſſione memoriã veſtri facio ſẽper in orationibus F
meis. Niſi fortè quis dicat, tunc cauendã eſſe iurationẽ, cũ id per quod iuratur, nõ per
modũ iurandi aſſumitur, quia nõ dixit, Per Deũ, ſed, Teſtis mihi Deus. Ridiculum eſt
hoc putare. Tamen propter contẽtioſos, & multũ tardos, ne aliquid intereſſe quis pu-
tet, ſciat etiam hoc modo iuraſſe Apoſtolum dicentẽ, (1. Cor. 15.) Quotidie morior per
veſtrã gloriã. Quod ne quis exiſtimet ita dictum, tanquã ſi diceretur, Veſtra gloria me
facit quotidie mori, ſicut dicitur, Per illius magiſteriũ doctus factus eſt. i. illius magi-
ſterio factum eſt, vt perfectè doceretur: Græca exemplaria diiudicant, in quibus ſcri-
ptum eſt, νὴ τὴν καύχησιν ὑμετέραν, quod non niſi à iurante dicitur. Ita ergo intelligitur
præcepiſſe Dominum ne iuretur, ne quiſquam ſicut bonum appetat iuſiurandum, &
Hierony. aſſiduitate iurandi ad periurium per conſuetudinem delabatur. Hieron. Chriſtus om-
ninò iurare prohibet, ne quis quaſi bonum appetat iuſiurandum, & aſſiduitate iurandi G
Duo hic re fellenda. labatur in periurium. Duo igitur hîc refellenda ſunt: Vnum eſt hęreſis Anabaptiſtarũ,
qui negant etiam graui ex cauſa, & iudicis imperio iurari poſſe. Alterum eſt Sathanica
conſuetudo, qua & in leuibus etiam, dixerim & in prophanis & peruerſis cauſis, Deũ
teſtem nonnulli adhibent. Poſſunt autem Anabaptiſtę ex ſcripturis & vſu piiſſimorum
virorum colligere, iuramentum in rebus grauibus licere: cæteri verò ex iſtis Chriſti
verbis intelligent, quàm contrarium Chriſtianæ profeſſioni fuerit, Deum teſtem re-
1. Contra Anabaptiſtas licitũ eſt aliquãdo iuramẽtum. bus prophanis aſſumere. Et quidem contra Anabaptiſtas poteſt quis ita iuramentum
confirmare, quòd ſi cauſa talis occurrerit apud iudicem, quæ probatione conſtare de-
beat, probationes deſumentur aut à teſtibus, aut ab inſtrumentis, aut à cõfeſſione par-
tis. Atqui neque teſtes, neq; ipſa partis confeſſio niſi ex ſacramento conſtabit. Vnde & H
Paulus, Heb. 6. Homines, inquit, per maiorem ſe iurant: & finis omnis eorum contro-
Quid in iuramẽto requiratur. uerſiæ ad confirmationem, eſt iuramentum. Quinetiam Hier. 4. quibus iuramentum
fulciri debeat, oſtenditur, cùm dicitur: Iurabis, Viuit Dominus, in veritate, iudicio, &
iuſtitia. Primò in veritate, vt id quod iuratur, ſit verum, vel ſaltem æſtimetur verũ: im-
1. Veritas. mò ſit iuranti euidenter notum: alioquin ſi opinione tantùm aliquid aſſequitur, dicere
2. Iudiciũ. debet: Sic iudico, opinor: ſi audierit, Sic audiui, dicat. Requiritur ſecundò iudiciũ diſ-
cretionis, vt non pro leui, ſed graui cauſa iuretur. Si enim nemo noſtrum niſi graui oc-
currente caſu regis audet adhibere teſtimoniũ: quantò minus Dei nomen rei leui ad-
3. Iuſtitia. hibendum erit? Tertiò demum neceſſe eſt, vt iuramẽtum in iuſtitia fundetur: id eſt, ra-
tionem adhibeat, non offendiculi alicuius, aut ſcandali, aut diffamationis, aut etiã op-
preſſionis iuſtorum, ſed iuſtitiæ, qua cuique quod ſuum eſt, reddatur. Ex his relinqui-
tur, quòd omne iuramentum prohibetur in re leui, dubia, & falſa: ſed & diſcretum eſſe I
Indiſcretũ iuramentum. debet, alioquin damnatur. Dicitur autem indiſcretum, ſi quis non planè aduerterit
quid dicat, nec veritati, aut diuino nomini, quod in teſtimonium vocat, ſuam reueren-
tiam adhibeat: aut indiſcretum eſt, propter defectum cauſæ ſufficientis. Cauſa ſuffi-
ciens eſt neceſſitas, vt cùm à iudice præcipitur, aut aliàs in periculo cõſtituitur, niſi iu-
ret, vel competens vtilitas Reipublicæ, vel propria conſequatur, quæ penſetur ad arbi-
Diſcretũ. trium boni viri. Ad diſcretum igitur iuramentum requiritur reuerẽtia, deuotio, fides,
neceſſitas, vel vtilitas. Ex eo fit, vt pueri ante annos pubertatis, quia minus diſcreti ſũt,
Concil. Elibert. ad iurandũ minimè cogantur, vt tranſcribitur ex Concil. Elibertano, 22. q. 5. can. Pueri
ante annos quatuordecim non cogantur iurare. Et ex Cornelio Papa, can. Honeſtum
etiam videtur, vt qui in ſanctis audet iurare, hoc ieiunus faciat, cum omni honeſtate
Blaſphemia. & timore Dei. Nunc verò quanta eſt blaſphemorum hominum licentia, qui ornatus
gratiâ rebus obſcœnis Deum teſtem faciant: immò & ipſum Deum non ſine grauiſſi- K
ſimis blaſphemiis proſcindant, nunc per caput Dei, per pedes, per corpus ipſum diuul-
ſum, euocent in periuriorum, adulteriorum, ebrietatum, & homicidiorum ſuorum
Auguſt. ſuffragatorem? Auguſtinus in ſermone de Decollatione S. Ioannis, refertur 22. q. 5.
can. Ille qui prouocat hominem ad iurationem, & ſcit eum falſum iuraturum eſſe,
Blaſphem⁹ peior homicida. vincit homicidam: quia homicida corpus occiſurus eſt, ille animam: immò duas ani-
mas, & eius animam quem iurare prouocauit, & ſuam. Chryſoſtomus homil. 17. Op.
Chryſoſt. perf. in Matthæum. Quid igitur, inquit, ſi aliquis exigat iuramentum, & neceſſitatem
iurationis imponat? Sit tibi timor Dei, omni neceſſitate violentior. Si enim velis
huiuſmodi occaſiones ſemper obiicere, nihil de his, quæ ſunt imperata, cuſto-
dies. Nam & de vxore dicturus es, Quid ſi litigioſa? quid ſi ſumptuoſa? Et de
oculo

A oculo dextro: Quid ſi eum diligo, & amore eius inflammor? Et de impudico aſpectu: Quid ſi aſpicere non poſſum? Et de conuicio in fratrem prohibito: Quid ſi inconſiderantior fuero, linguamque frænare non potero? Et ita prorſus omnia quæ ſunt diuina calcabis. Et certè in legibus humanis nihil auſus es tale proferre, ac dicere, Quid ſi illud vel iſtud? ſed volens prorſus ac nolens ſuſcipis cuncta quæ dicta ſunt. Quòd ſi legem volueris cuſtodire Chriſti, neceſſitatem quidem nullam, quæ te ab obſeruatione eius impediat, aliquando patieris. Idem homil. 15. ad populum Antiochenum, cui titulus eſt, Quòd luctus riſu vtilior eſt, & de calamitate ciuitatis Antiochenæ: Audiſtis, inquit, Prophetam (Zach. 5.) nobis hodie loquentem? Reſpexi oculis meis, & vidi, inquit, & ecce falx volans longitudine cubitorum viginti, & latitudine cubitorum decem. Et dixit ad me, Quid tu vides? Et dixi, Video falcem Idē Chryſ.
B volantem, &c. Et ingredietur domum iurantis nomine meo, & diſſoluet in medio, & ſuffodiet lapides & ligna. Quid tandem eſt dictum, & qua de cauſa in loco falcis, iurantibus ſequens pœna videtur? Vt vltionem ineuitabilem eſſe, & ſupplicium effugi non poſſe videas. Enſem quis faciliùs quàm falcem vitabit? Falx obuia quæque ſibi commoda reſecat. Ita ad nouiſſimum quemque eorum qui iurant, immò qui cum iurantibus verſantur, ruina peruentura deſignatur. Domus diruentur, ligna & lapides diſſoluentur. Quis enim non iuſto Dei iudicio ſuperbos aulicos & inflatos nobiles, aut alterius conditionis inſipientes, in momento aut occidi, aut ita diſſolui, vt non appareant, conſideret, quibus tot in ore ſunt blaſphemiæ, tot prophana iuramenta, vt horreſcat cœlum & terra? Non modò comminatur Dominus illorum, ſed & totius domus, id eſt, familiæ iſtorum interitum, & talem ruinam, ac ſi Ex blaſphemia calamitates.
C falx meſſem copioſiſſimam, aut pratum amœniſſimum reſecauerit. Hinc fit, vt mortuo, & reſtem ſuam portanti qua iuguletur, aut in præcipitium trahatur, iurantem comparet: ſed & vetet, ne quenquam ſuper altare aut ſuper Euangelia adiuremus, ne fortè hominem ſpiritualiter occidere quodammodò dicamur. Super menſam ſacram adiurans, inquit, vbi Chriſtus poſitus eſt, & immolatus, illic fratrem tuum immolas? Et latrones quidem in viis mactant: tu verò coram matre filium immolas, ſceleratiùs quàm Cayn patrans homicidium. Illic nempè fratrem tuum immolas in medio Eccleſiæ, & morte futura immortali. Non enim propterea facta eſt Eccleſia, vt adiuremus: propterea facta eſt, vt oremus. Nec ideò menſa poſita eſt, vt adiuremus: ideò poſita eſt, vt peccata ſoluamus. Tu verò, ſi nihil aliud, ſaltem librum iſtum reuerere, quem in iuramentum porrigis: & Euangelium, quod intra manus ca- Non adiurādus quis, nec ſuper Euangelio.
D piens iurare iubes, explica: & audiens quid tibi Chriſtus de iuramentis diſſerat, horreſce, & deſiſte. Quid igitur de iuramentis inquit? *Ego autem dico vobis, non omninò iurare.* Tu verò legem iurare prohibentem contemnendo, iuramentum facis? O contumeliam! ô inſaniam! Idem enim facis, tanquam ſi quis legiſlatorem prohibentem interficere, eundē ſibi in cæde commilitonem faciat. Non ita gemo & deploro quoſpiā in viis iugulatos audiens, ſicut gemo & lachrymis deploro, & horreſco, cùm video quēpiam prope menſam hanc venientem, & manus imponentem, & Euangeliis attactis iurantem. De pecuniis quæſo dubitas, & animam occidis? Quid tantum lucraris, quantum animam tuam, & proximum lædis? Si enim credis, quòd verax ſit homo, ne iuramenti neceſſitatem adducas: ſi verò noſti quòd mentitur, ne peierare cogas. Sed vt mihi ſatisfieret, inſtandum erat, inquit. Tunc ſufficientem capias ſatisfactionem, cùm Magis deplorandi periuri, quàm gladio occiſi.
E iurare quidem non feceris. Nunc nempè domum regreſſus, à conſcientia continuè roderis, hæc reputans: Nunquid non fruſtrà adiuraui? Nunquid non peieraui? Nunquid non fui cauſa peccati? Si verò non adiuraueris, domum regreſſus multam capies conſolationem, agens Deo gratias, & dicens: Benedictus Deus, quoniam meipſum continui, neque adiuraui fruſtrà, nec temerè: pereat aurum, pereant pecuniæ, vt hoc nobis conſolationē afferat, legem non præteriiſſe, nec alterū coëgiſſe vt hoc faceret. His quidē exhortationibus hoc agit, vt ne temerè iuremus, aut alterum adiuremus: interim verò non reiicit iudicū ſententiā de iuramento exigendo, aut præſtando. Ita quoque & ipſe Theophilactus intelligendus eſt, cùm dicit, etſi in veteri lege iurare licuerit, hoc tamen in noua non licere: ita dictum eſſe, ne in communibus colloquiis, & abſque iudicis ſententia, hoc attentemus, aut propter res humanas ſine vlla arbitri præſcriptione. Nam in Dei & veritatis cauſa, vbi animarum diſ- Theophil.

In quo caſu adiurare liceat. pendium imminere videmus, niſi aliquid affirmemus, ſpecies aliqua iuramenti admit- F
ti poteſt. Caſus ſcilicet hic ponatur. Quidam hactenus hæreticus, vbi videt ſe mortali morbo laborare, & breui mortem imminere, apprehendens horrendum illud Chriſti tribunal, ſimulque dubius in his quæ ab hæreſiarchis didicit, certus ſe ſine fide minimè ſaluari poſſe: ad ſeipſum reuertitur, doceri poſtulat, & doctorem aliquem, de quo magnam aliquam opinionem conceperit, accerſit. Adeſt ille, audit quæſtiones, ſatisfactione opus eſſe videt. Interim tamen ab ægroto adiuratur, ne quid diſſimulet, ne aliud in ore & in pectore habeat. Teſtem, inquit, inuoco Deum inter me & te, ne ſeducas me: ne contra conſcientiam aliquid dicas. Tunc vbi doctor ita ſecum agi & paciſci viderit, num etiam conuentionem admittet, & teſtem ipſum Deum faciet eorum omnium quæ ægrotum docturus eſt? Hac in re Paulum imitabimur, qui ſimili, vt diximus, argumento ſuam fidem confirmat. Verùm vbi fidei & animæ diſpendium non G
imminet, aut iudicis ſententia non præſcribitur ei qui non iurauerit, abſurdum, immò
Euthym. impium eſt Deum in teſtem aſſumere. Ita igitur & Euthymius ipſe, & ex antiquioribus permulti intelligendi ſunt hæc Chriſti verba interpretati eſſe: quòd ſimpliciter & abſolutè prohibeatur iuramentum in vulgaribus colloquiis, & rebus humanis. Alioquin ſi res diuinæ, & iudex id requirat, exhiberi debet. Ergo Chriſtus vulgares hominum ſermones reformat, dicens, *Nolite iurare omninò: μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ*, neque in cœlo: quam tamen præpoſitionem opinor iuxta proprietatem Hebræi ſermonis, Apoſtoli ſubinde
Eraſmus. vſurpant pro *per*, inquit Eraſm. in Annot. vt, In digito Dei, id eſt, per digitũ Dei eiicio dæmonia: &, In nomine tuo, id eſt, per nomen tuum prophetauimus. Hebraica dictio eſt בשמים, in cœlo, ſeu per cœlum. *Quia thronus Dei eſt.* Eſa. vlt. Cœlum mihi ſedes eſt.
Hierony. Hieronymus in Matth. Hanc per elementa iurandi peſſimam conſuetudinem ſemper H
Alb. Magn. habuere Iudæi, ſicut Prophetalis eorum arguit ſermo. Albertus Magnus in Matthæum. Duo enim genera hominum iurabant per creaturas, videlicet fideles & infideles.
Duo genera iurãtiũ per creaturas. Fideles ſimplices ideò per creaturas iurabant, quia putabant talibus iuramentis non obligari, eò quòd nulla in creaturis eſſet diuinitas, & nulla per eas eſſet teſtificata veritas: cùm dictum ſit Eccleſiaſt. 1. quòd omnis creatura vanitati ſubiecta eſt. Et hi argu-
Auguſt. untur ab Auguſtin. lib. 1. de ſermone Domini in monte, cap. 31. Itaque, inquit, Dominus docet nihil eſſe tam vile in creaturis Dei, vt per hoc quiſque periurãdum arbitretur, quando à ſummis vſque ad infima diuina prouidentia cuncta regerentur, incipiens à throno Dei vſque ad capillum album aut nigrum. *Neque per cœlum*, inquit, *quia thronus Dei eſt: neque per terram, quia ſcabellum pedum eius eſt*: id eſt, cùm iuras per cœlum aut terram, non te arbitreris non debere Domino iuſiurandum tuum, quia per eum iura- I
re conuinceris, cuius cœlum *thronus* eſt, & cuius *ſcabellum terra eſt*. Sic Eſa. 66. Terra ſca-
Theodor. bellum pedum meorum eſt. Videtur autem Orpheus Theodoreto lib. 2. aff. Græcarum, cui titulus eſt De principiis, ab ipſis ſcripturis hãc deſcriptionem mutuatus eſſe, cùm ita Deum in ſuis carminibus deſcribit.

Orpheus. Αὐτὸς δ' αὖ μέγαν αὖθις ἐπ' οὐρανὸν ἐστήρικται. &c. id eſt,

Ipſe autem magnum ſupereſt innixus Olympum,
Aurato reſidens ſolio, pedibúſque ſub ipſis
Preſſatur tellus, dextram vſque ad littora tendit
Oceani. --

Deus non eſt corporalis. Neque verò hæc aut Dei, aut locorum deſcriptio quandam Dei, velut corporei, poſitionem notat: quin potius per hanc ſimilitudinem Dei vbique præſentiam, & e- K
ius per omnia diffuſam prouidentiam indicat: ſicut & reliqui verſus Orphei demonſtrant, vt qui ſequuntur.

In cœlo reſidens, imis tamen omnia terris
Perficit: hic caput, hic medium fineſque tuetur.

Itaque cùm vbique Deum agnoſcamus, quid eſt quòd per creaturas impunè nos peierare arbitremur? Infideles verò iurabant per creaturas, quia putabant aliquid numinis eſſe in creaturis, & attribuerũt eis venerationẽ immobilis veritatis, vt obſeruat Chry-
Chryſoſt. ſoſt. hom. 17. Op. perfecti in Matt. Attẽde ergo, ait Alb. Magn. in Matt. quòd creatura,
Albertus. per quam iurare non debemus, aut eſt imago, aut eſt veſtigium. Et ſi eſt veſtigium, aut imitatur Deum in gratia & ſanctitate, aut in natura. Et ſi in natura, aut in repræſentatione, aut in vltima & hac exigua ſimilitudine. Et ſi in repræſentatione,

pulchritudinis

A pulchritudinis & gloriæ. Tunc dicit, *Neque per cœlum, quia* non Deus, ſed *thronus Dei*
eſt. Et ideò repræſentat pulchritudinem gloriæ ſuæ, per quam iurans, exemplari illius *Throni*
pulchritudinis (quod eſt in Deo) obligatur. Sicut autem in naturis lux emittens lu- *Angeli.*
men in purum & clarum aërem, facit ipſum ſedem & locum pulchritudinis ſuæ,
quia omnes colorum ſpecies depuratæ, & à fæce materiæ remotæ, repræſentantur in
ipſo, & agunt in oculos vidētium: ſic etiam luce increata ſecernūtur cœli, per metony-
miam dicti (qui ſunt Angeli) & locus efficiuntur omnium pulchritudinum veritatis
diuinæ. Et ideò dicuntur throni à beato Dionyſio eſſe eleuati à ſcabelli ſubiectione,
propter depurationem & ſerenationem naturæ, & thearchici, hoc eſt diuini principa-
lis aduentus eſſe immaterialiter ſuſceptiui. Sic etiam anima hominis lucem habet in-
tellectus agentis. Cùm infunditur lux increata, commiſcetur, & emiſſione luminis ſe-
B renat, & immaterialem facit animam in parte qua recipiat veritatem. Auguſtinus lib. *Auguſt.*
1. de ſermone Domini in monte, cap. 31. Sed & illa ſedes Dei, inquit, iudicium Dei ſi-
gnificat. Et quoniā hoc in vniuerſo mundi corpore maximam ſpeciem cœlū habeat,
& terra minimā, tanquā pręſentior ſit excellenti pulchritudini vis diuina, minimā verò *Anima*
ordinet in extremis atque infimis, ſedere in cœlo dicitur, terramq́ue calcare. Spirita- *ſancta,*
liter autem ſanctas animas cœli nomine ſignificari, & terræ, peccatrices. 1. Cor. 2. Et *thronus Dei.*
quoniam ſpiritalis omnia iudicat, ipſe autem à nemine iudicatur, conuenienter dici-
tur ſedes Dei. Peccator, cui dictum eſt, Terra es, & in terram ibis: quia per iuſtitiam
meritis digna tribuentem, in infimis ordinatur, & qui in lege manere noluit, ſub lege
punitur, congruenter accipitur ſcabellum pedum Dei. *Neque per terram.* Itaque locu-
tiones iſtæ de regia aliqua maieſtate ſumptæ ſunt, vt diuinam nobis vtcunque repræ-
C ſentarent. Magnus eſt regij throni ſplendor, neque ſcabella pedum regum ſuo hono-
re carent. Quis temerè delinquet coram ſubſelliis regalibus? Nemo itaque putet ter-
ram hanc, in quam viuimus, expertem eſſe diuinæ gloriæ, maieſtatis & potentiæ.
Vocatur autem terra, *ſcabellum pedum* Dei, vt ſciamus eum per omnia diffundi. *Neque*
per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt regis magni. Tametſi Domini ſit omnis terra, & plenitu-
do eius, ideóque diuinæ maieſtatis gratia reuerenter inhabitanda: meritò tamen exi-
gitur, vt ea loca, in quibus diuina bonitas luculentiùs exoritur, aliis ſint venerabilio-
ra. Talis erat ciuitas iſta propter templum, ſacerdotium, cultum, & verbum Dei, Pſal. *Cur Hieru-*
2. 6. Ego conſtitui regem meum ſuper Sion montem ſanctum meum. Daniel. 9. 16. A- *ſalem ciui-*
uertatur obſecro ira tua & furor tuus à ciuitate Hieruſalem, & à monte ſancto tuo. *tas regis eſt.*
D Suprà cap. 4. 5. Aſſumit illum diabolus in ſanctam ciuitatem. Et infrà 27. 53. Vene-
runt in ſanctam ciuitatem. *Ciuitas* igitur *regis magni* dicitur, quòd illic Chriſtus ma-
gnus ille rex regum, & dominus dominantium, aut Deus ipſe, per quem reges re-
gnant, & ſapientes iuſta decernunt, pleniùs exerceret virtutem ſuam & ſigna ſuæ
præſentiæ: non autem quòd eſſet illic incluſus. Nunc autem Hieruſalem occu-
pat totum mundum, vt dictum eſt per Prophetas. Vbique enim vult inuocari &
manifeſtari. Non eſt autem fruſtrà, quòd Deum vocat magnum Regem: quia cœ-
perat vrbs illa reuerentiæ plus exhibere vel Herodi regi, vel Romanæ poteſtati,
quàm Deo ſuo. *Neque per caput, &c.* Cùm iuramus per caput noſtrum, vſurpamus
poteſtatem, quæ Deo eſt peculiaris. Capita enim noſtra adeò non ſunt in noſtra pote-
ſtate, vt quod in capite minutiſſimum eſt, pilus, poſſimus vel albū facere, vel nigrum:
Deus dominatur capiti noſtro. Ergo per Deum iuramus, cùm per illud iuramus.
E Admonemur hîc, nihil in creaturis Dei tam eſſe minutum, in quo non ſit diuina
maieſtas, per quam eſt conditum, ob oculos habenda, etiamſi maximè noſtri iu-
ris eſſe videamur. Vult ergo vt in creaturis Dei verſemur cum timore ipſius. Chroma- *Chromat.*
tius ſerm. 2. in Matt. cap. 5. etiam myſticas Hieroſolymę & capitis ſignificationes requi-
rit, quod Hieroſolyma typus ſit Eccleſiæ, caput autem noſtrum Chriſtus, quia (1.
Corint. 11.) caput viri eſt. Ita demum ſeu literam, ſeu myſteria ſpectes, reſcindit om-
nia iuramenta, quæ ſine præſcriptione iudicis, aut ablegata neceſſitate fiunt. Verum
hîc quæritur, liceátne iurare per ſanctos Dei, maximè cùm Chriſtus prohibeat iurare
per cœlum & terram & altare. Huic quæſtioni reſpondetur à D. Thoma in 3. Sentent. *Thomas.*
diſt. 30. quòd liceat iurare per creaturam relatam ad creatorem, prout in ea relucet *Quomodo*
veſtigium veritatis: ita tamē vt non creatura, ſed creator qui in eis relucet, in teſtimo- *liceat iura-*
nium adhibeatur. Vt cùm Moyſes dixit, Audite cœli quæ loquor, & terra audiat *re per crea-*
turam.

verba oris mei:non ſimpliciter cœlum & terram obteſtabatur, ſed Deum creatorem, F
& creaturas illas rationales,quę in cœlo & terra ſunt:ac ſi diceret, Audiant Angeli,au-
diāt homines. Interim tamē nobis prohibetur per illa iurare,excepta iuris neceſſitate.
Sicut enim Chriſtus non vetat abſolutè iurare, in cauſa iuris: ita neq; prohibet iurare
per cœlum,per terram,per Hieroſolymam,aut per altare. Quin potius ideò prohibet
iurare per cœlum & terram,quia hinc iuramentum fit in Deum,ad quem illa referun-
tur:non licet autem in Deum iurare,vt primùm dixit.Itaque ea quæ ad Deū referun-
tur,ita ex hoc textu veneranda ſunt,vt illa prophanare non liceat per leue iuramentū.
Ex quo fit,vt cùm huius generis ſint Apoſtoli, Martyres,& ſancti quilibet, non liceat
per eos iurare,ſepoſita aliqua legitima occaſione.Interim tamē vt in cœlo,terra, Hie-
Sanctorum veneratio. roſolyma,capite noſtro,ita maximè in ſanctis & electis ipſe Deus agnoſcendus eſt.Ita
tanto abeſt,vt ex hoc textu ſanctorum veneratio deprimatur,quòd & magis aſtruitur. G
Si enim & in capite, & in capillo Deus agnoſcitur : quanto magis in ſanctis & electis
ſuis?Ioſeph ipſe iurauit per ſalutem Pharaonis,Geneſ.42.Verùm ita illū conſiderabat,
vt diuinitùs excitatum,& reſeruatum,qui ſe,& tandē fratres ſuos exciperet. Alioquin
qui ſanctos Dei à Deo ſecluderet,ita errare videretur,ſicut & ij,qui cœlo aut terræ di-
Cl. Alex. uinam maieſtatem tribuebant.Cæterùm Clemens Alexandrinus lib.3.Pædagogi,cap.
In eos qui pilos pingunt, & fuco vtuntur. 3.ex eo loco,quo Chriſtus aſtruit nos *non poſſe capillum album nigrum facere*, in eos diſpu-
tat,qui arte & pigmentis naturam emendare contendunt,vt iuniores videantur.Quo-
modo ergo,inquit,opus Deo contrarium fabricantur, vel potius ei per vim aduerſan-
tur impij,qui pilum tranſmutant,qui ab eo canus factus eſt? Fieri enim non poteſt,nō
Auguſtin. Cyprianus. poteſt,inquam,fieri,vt veram oſtendat animam,qui caput habet adulterium.Auguſt.
tom.3.lib.4.de doctrina Chriſtiana,cap.21.ex Cypriano lib.de habitu virginum,hanc H
ſententiam inſerit.Si quis pingendi artifex vultū alicuius,& ſpeciem,& corporis qua-
litatē æmulo colore ſignaſſet, & ſignato iam cōſummatóque ſimulachro manus alius
inferret,vt iam formata,iam picta,quaſi peritior reformaret,grauis prioris artificis in-
iuria,& iuſta indignatio videretur. Exiſtimas impunè ferendam tam improbæ temeri-
Idem. tatis audaciam,Dei artificis offenſam?Et paucis interiectis: Dominus,inquit,tuus di-
cit, *Non potes capillum vnum album facere,aut nigrum:*& tu ad vincendam Domini vocem,
vis te eſſe potiorem,audaci conatu,& ſacrilego contemptu ? Crines tuos inficis: malo
præſagio futurorum,capillos iam flammeos auſpicaris.Itaque cùm omnia à Deo pen-
deāt,nihil fucati,nec in verbis,nec in actionibus admittatur,ſed omnia vera ſint,& ip-
ſum creatorem conſiderantibus præ ſe ferant. *Sit autem ſermo veſter,Eſt, eſt, non,non: quod
autem his abundantius eſt, à malo eſt.* Pro Eſt, eſt, Græcis eſt aduerbium affirmandi, ναὶ,ναὶ, I
næ næ:quod etiam à Latinis vſurpatur.Quod quidam vertunt,Etiam etiam.Simili lo-
quendi modo vſus eſt Paulus,2.Cor.1.An quæ cogito, ſecūdum carnem cogito, vt ſit
apud me τὸ ναὶ ναὶ, καὶ τὸ οὒ οὔ, etiam & non ? Immò fidelis Deus nouit ſermonem meum
apud vos non fuiſſe ναὶ καὶ οὔ, etiam & non.Atqui Paulus hominum etiā aut affirman-
tium,aut aliquid negantium perfidiam notabat. Chriſtus interim ſimplicem affirma-
tionem &negationem efferre,eique credendum eſſe docet.Iac.5.Sit ſermo veſter,Eſt,
eſt,non,non.Pſ.11.In corde & corde locuti ſunt. *Quod autem his amplius eſt,à malo eſt*, tuo
vel alieno:Tuo,ſi vſum habes iurandi & mentiendi:Alieno autem, ſi non credit tibi is
quo cum loqueris,niſi iures,vel confirmes ea quæ dicis . Hoc enim eſt malum incre-
dulitatis,quæ prouenit ex fallacia ſermonis humani. Quidā ex malo,exponunt à dia-
bolo, ἐκ τοῦ πονηροῦ.vocatur enim diabolus πονηρὸς per emphaſim. Matth.13. Venit ma- K
Malus pro diabolo. lus,& rapit quod ſeminatū eſt in corde eius. pro quo Marcus habet , Venit Sathanas:
Chromat. Lucas verò, Venit diabolus. Chromatius hom.2.in Matt.cap.5.Id enim quod amplius
eſt,mendacium ſcilicet,ad authorem diabolū reuocatur,qui ſemper ab initio mendax
eſt,ſicut & pater eius.Contendit autem ille nos non modò in peccata, quæ per actio-
nes,ſed & quæ verbis committuntur,impellere.Vnde in Apocalypſi legitur, Os dan-
dū Antichriſto loquens blaſphemias.Sicut enim Spiritus Dei loquitur in electis eius,
ſic & malus ſpiritus loquitur in eis quos poſſederit. 3. Reg.22. Ero ſpiritus mendax in
ore omnium Prophetarum.Ex quo colligitur,iuramenta,ſeu blaſphemias iſtas, quas,
proh dolor! ipſis auribus audimus à militibus, nobilibus, dicam & omnis conditionis
hominibus,à diabolo proficiſci.Nam ſi quod à Non nō,eſt eſt, amplius eſt,à malo eſt:
quantò magis quod cum diuini nominis blaſphemia enunciatur?

Prohibetur

A *Prohibetur vindicta, lites & contentiones: monemur potiùs terrenis cedere, quàm litibus charitatem ſubuertere. Vbi agitur de lege talionis, forenſium litium iactura, & quibus ad iudices prouocare liceat.*

Matth. 5.	Marc.	Luc. 6.	Ioan.
Audiſtis quia dictũ eſt, Oculum pro oculo, dẽtẽ pro dẽte. Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo: Sed ſi quis te percuſſerit in dexterã maxillã tuã, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & quicunque te angariauerit mille paſſus, vade cum illo alia duo. B Qui petit à te, da ei: & volenti mutuare à te, ne auertaris.		Et qui te percutit in maxillam, præbe ei & alteram. Et ab eo qui aufert tibi veſtimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autẽ petenti te tribue: & qui aufert quæ tua ſunt, ne repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter.	

Q vi ſequitur periculum, peribit in eo, vt dicit Sapiens. Et noſtro quidem prouerbio monemus eos qui ſibi timent à foliis arborum, ne ſyluam ingrediantur. Chriſtus igitur ſatis perſpectum habens, quãtum malum ex contentionibus, rixis, diſſenſionibus, & vindictæ appetitu naſcatur, non modò vindictam appetere, aut malum pro malo reddere, aut contentioſum eſſe vetat: ſed & iubet potius & bonis & fortunis cedere. Norat nimirùm, quanta futura eſſet in rabulis fo- *Introductio.*
C renſibus iniuſtitia, quàm acres ad vindictam ſtimuli, quàm præceps Sathan, vt ex leui occaſione maximum ſcelus patrandum perſuadeat. Nouerat denique non alio magis prætextu ruituros, non dicam ſuos, ſed & omnem Rempublicam, quàm eorum qui iuris miniſterium ſibi vendicant, & illius pallio, quotquot ad eos acceſſerint, deprædãtur, ſpoliant, ſuffocant, & in omne miſeriarum genus præcipitant. Ideò dixit: *Audiſtis quia dictum eſt, Oculum pro oculo, & dentem pro dente.* Thomas Aqu. in Matth. Nunc quæ conſiliorum ſunt, explicat, vt nos ad Chriſtianæ legis perfectionem deducat. Et primò ponit conſilia reſpectu iudicialium: ſecundò, reſpectu moralium. Et prior pars in duas ſubdiuiditur. Primùm enim ponit veteris legis iuſtitiam: demum nouæ legis perfectionem, quæ cõſiſtit in duobus, ſcilicet in mali illati tolerantia, & in beneficentia. Porrò mali tolerantia conſideratur, aut in corpore, & re, aut in operatione. Ad tole- *Thomas. Quæ conſilia ſpectãt.*
D rantiam mali illati in corpore, mouet ſecundum duplicem gradum. Vno modo, vt nõ appetamus vindictam: alio modo, vt ſimus parati ad plura ſuſtinenda. *Audiſtis*, inquit, *quia dictum eſt.* Non dicit quibus, vt innuat illos eſſe duros corde. *Oculum pro oculo.* Hæc erat lex talionis, vt obſeruat Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in mõte, de qua Exod. 21. & Deut. 19. Hæc autem non ſolùm apud Iudæos, ſed & apud multas Gentes inualuit. Hanc permiſerat Deus iudicibus tantùm, non autem priuatis hominibus: nam & illos iubebat omnem etiam iniuriæ illatæ memoriam reſcindere. Leuit. 19. Ne quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ fratrum tuorum. Scribæ verò & Phariſæi ita expoſuerant, quòd magiſtratu interpellato, liceret cuilibet acceptam quamcunque etiam leuem, aut non ſpontaneam iniuriam perſequi, modò lex iſta talionis non excederetur. Huic autem expoſitioni ſuam doctrinam opponit Chriſtus. Chromat. ſer. 2. in c. *Auguſt. Lex talionis iudicibus permiſſa, nõ priuatis perſonis.*
E 5. Matth. Hoc autem lex attendebat, vt ſi quis iracundię furore commotus, vel oculum, vel dentem alterius eruiſſet, ipſe quoque ſimili pœnæ, & eidem damno ſubiaceret. In quo præcepto & iuſtitia legis oſtenſa eſt, & inſolentis populi ſub hoc terrore temeritas refrænata eſt, vt quia metum futuri iudicij non habebant, ſaltem vel præſentis vindictæ pœna eos à ſcelere prohiberet. Nos verò, qui & terribile Dei iudicium nobis ob oculos ponimus, & cum tremore Domino obſequimur, non tam præſentis, quã futuri ſupplicij terrore à ſceleribus auocamur. Hieronym. lib. 1. Comment. in Matth. Qui dicit oculum pro oculo, inquit, non alterum vult auferri, ſed vtrumque ſeruari. Non enim eò ſpectabat lex, vt vnius hominis cædes alterius morte compenſaretur, quaſi in hominum interitum tenderet: quin potius vt hominum vitam conſeruaret, & homines à mutuis cædibus auocaret, hanc talionem permiſerat. Hæc etiam fuit lex duodecim Tabularum. Si quis membrum rupit, in eum talio eſto. Illi qui alteri os *Chromat. Quæ legis intentio. Hieronym. De lege talionis.*

fregit,cùm ea corporis pars ſanctior in homine ſit,ob id admiſſum, nimiùm tenuiter F
pœnam dixit, cùm propter oris dignitatem, ſeueriori pœna vindicandum foret. Verùm,vt ſcribit Alexander ab Alex.lib.6.Gen.dier.cap.10. Hæc poſtea ſecuti legis interpretes, miti & tractabili ratione eaſdem leges indefeſſo ſtudio interpretati, abrogatis his quæ duriora, quę verò æquiora videbantur,ſequuti,propoſitas controuerſias vberiùs explicarunt. Phauorinus Philoſophus apud Aul. Gellium lib.20.Noct.Attic. cap.1.ita diſputat cum Sex. Cæcilio Iuriſconſulto contra legem talionis.Nam præter vlciſcendi acerbitatem,inquit,ne procedere quoque executio iuſta talionis poteſt. Nam cui membrum ab alio ruptum eſt,ſi ipſi itidem rumpere per talionem velit,quæro an efficere poſſit rumpendi pariter membri æquilibrium? In qua re primùm ea difficultas eſt inexplicabilis. Quid ſi membrum alter imprudens ruperit? Quod enim per imprudentiam factum eſt,retaliari per imprudentiam debet. Ictus quippè fortui- G
tus & conſultus, non cadunt ſub eiuſdem talionis ſimilitudinem. Quonam igitur modo imprudentem poterit imitari,qui in exequenda talione,non licentiæ ius habet, ſed imprudentiæ?Sed etſi prudens ruperit,nequaquã patietur aut altiùs ſe lædi,aut latiùs. Quod cuiuſmodi libra atque menſura caueri poſſit, non reperio. Quinetiam ſi quid plus erit, aliterve commiſſum,res fiet ridiculæ atrocitatis,vt contraria actio mutuæ talionis oriatur, & adoleſcat infinita quædam reciprocatio talionum. His obiectionibus Sext. Cæcilius ſatisfacturus, legem naturæ proponit, qua idem fiat in nobis,quod ipſi in aliis fecerimus: præſertim cùm facultatem habeamus paciſcendi, & non neceſſe ſit pati talionem, niſi eam elegerimus: cùm hæc ipſa talio ad æſtimationẽ iudicis neceſſariò redigeretur.Nam ſi reus,qui depaciſci noluerat,iudici talionem im- H
peranti non parebat,æſtimata lite iudex hominem pecuniæ damnabat,atque ita ſi reo & pactio grauis,& acerba taliovisa fuerat,ſeueritas legis ad pecuniæ mulctam redibat. Verùm neque mulcta pecuniæ homines ab iniuria facienda reuocabuntur, vt doctè diſſerit Phauorinus. Vt ſi lex poſita ſit, Si iniuriam alteri faxit, 25. æris pœnæ ſunto. Quis erit tam inops, quem ab iniuria facienda 25. aſſes deterreant? Itaque cùm eam legem Q. quoque Labeo non probaret, in libris quos ad xij.Tab. conſcripſit, ita habet.L. Neratius fuit egregiè homo improbus,atque immani væcordia.Is pro delectamẽto habebat os hominis liberi manus ſuæ palma verberare.Eum ſeruus ſequebatur, crumenam plenam aſſium portitans,& quemcunque depalmauerat, numerari ſtatim ſecundum xij. Tab.5.& 20. aſſes iubebat. Propterea, inquit, Prætores poſtea hanc aboleſcere, & relinqui cenſuerunt, iniuriiſque æſtimandis recuperatores ſe daturos edixerunt. His rationibus à Rom.& lex talionis,& certa pecuniæ mulcta xij.Tabulis I
deſignata ſublata eſt. Chriſtus igitur neutrũ requirit, ſed ab ipſa radice, à corde, vindictam reſcindit: ne fortè tandem iniuriæ & cædes inter ſuos graſſentur. *Ego autem*, inquit, *dico vobis, non reſiſtere malo, τῷ πονηρῷ.* Malo inquit, quod referri poteſt vel ad rẽ vel ad hominem: poteſt & ablatiuus eſſe inſtrumenti.Ne reſiſtamus calumniæ, & impietati in nos commiſſæ, ſed illam patienter feramus: quod ſequentia explicare videtur: Vel,ne reſiſtamus ſycophantæ & aduerſario,verùm ipſum contemnamus: aut ne vicem & talionem rependamus,malum reddentes pro malo.Rom.12. Noli vincere in malo,ſed vince in bono malum. Chryſoſtom.hom.18.Operis perf. in Matth. *Malum* refert ad perſonam aduerſam. Non dixit,non reſiſtere fratri, inquit:ſed ait malo,oſtẽdens quòd illo vtique inſtigante talia perpetrentur. Quid igitur? Non oportet nos reſiſtere malo? Oportet quidem, ſed non hoc modo, verùm eo quo ipſe præcepit:vt ſcilicet nos ad ſuſtinẽdas iniurias præbeamus:ſic enim illum profectò ſuperabimus. Nec K
enim aliquando ignis igne, ſed aquâ vtique ignis extinguitur. Atqui Ben Syra inter Hebræos celeberrimus,inter ſentẽtias morales hãc nono loco poſuit, טב לבישא לא תעבר id eſt,Bonum in malum non tranſire facias.Cuius & iſta Hebraica expoſitio eſt:quòd omninò reuocemur à beneficentia in hoſtes, ne ſimus ſicut Iacob, qui bonum fecit impio Eſau,& præceptum habuit à Deo,ne progrederetur cum eo in via.Verùm quo magis ſopitur hominis aduerſarij iracundia quã per patientiam? Quàm melius Ethnicus etiam Phocylides poëta in Noutheticis:

ἢν γὰρ ἀποκτείνῃς ἐχθρὸν, σὸ χεῖρα μιαίνεις.
Si enim occideris inimicum, manum tuam polluis.

Tertull.lib. Apolog.c.36. Malè enim velle, malè facere,malè dicere,malè cogitare de quo-

Alex.ab. Alex.
A.Gellius.
Lex talionis iniuſta.
Pactum.
Bonum pro malo reddendum.
Chryſoſt.
Phocylid.
Tertull.

A quoquam ex æquo vetarur. Et cap. 37. oſtendit, quanta olim cum patientia Chriſtiani & calumnias,& omne tormentorum genus ſuſtinuerint, cùm,ſi voluiſſent, malis reſiſtere potuiſſent. Cui bello,inquit, non idonei, non prompti fuiſſemus, etiam impares copiis, qui tam libenter trucidamur? Potuimus & inermes, nec rebelles, ſed tantummodò diſcordes, ſolius diuortij inuidia aduerſus vos dimicaſſe. Si enim tanta vis hominum,in aliquem orbis remoti ſinum abrupiſſemus à vobis:ſuffudiſſet vtique damnationem veſtram tot qualiumcunque amiſſio ciuium, immò etiam & ipſa deſtitutione puniſſet. Proculdubiò expauiſſetis ad ſolitudinem noſtram,ad ſilentium rerum, & ſtuporem quendam:quaſi mortuæ vrbis reliquias quæſiſſetis,quibus in ea imperaretis. Plures hoſtes quàm ciues vobis remanſiſſent: nunc enim pauciores hoſtes habetis,præ multitudine Chriſtianorum penè omnium ciuiũ,penè omnes ciues Chri-
B ſtianos habendo. Sed hoſtes maluiſtis vocare generis humani. Verùm ſi nulli malo reſiſtendum eſt,an non mali creſcent in detrimentum bonorum, & totius Eccleſiæ? An non Paulus reſtitit Elymæ Mago, Act.13? An non Alexãdro & Hermogeni? Aug. & Hierony. malum conſiderat in ratione violentiæ quam infert electis,nõ in ratione culpæ. Nam in faciem impietati & ſceleri reſiſtendum eſt, licet nec violentia per violentiam compenſetur. Verùm rurſus occurrit obiectio, Si neque vi in impium agendum eſt, quæ erit authoritas magiſtratus? Non ſine cauſa gladium portat, inquit Paulus Rom.13. vindex in irã huic qui malè agit. Et, vt ſcribit Petrus, Principes miſſi ſunt ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Eccleſ. 8. Quia non profertur citò contra malos ſententia, abſque timore vllo filij hominum perpetrant mala. Reſpondetur hic Christum agere de priuata, non autem de publica vindicta. Nam ſicut
C priuata vindicta charitati repugnat: ita publica diuinæ iuſtitiæ correſpondet,& miniſterialis eſt, per quam Deus vindex conſideratur. Auguſtin. lib. 2. contra Epiſt. Parmeniani: Non enim, inquit, præcepta Euangelica de dilectione inimicorum catenus intelligenda ſunt, vt peccati relaxetur impunitas:ſed vt delinquenti correctio,& naturæ miniſtretur ſubſidium, donec per ſententiam iudicis adempta ſpe correctionis, malorum tollatur exercitium. Alioquin quam patres in filios, domini in ſeruos, reges in ſubditos poteſtatem haberent,ſi dilectionis prætextu correctio, iuſtitiæ authoritas,& belli æquitas tollatur? Habet quidem pater vna manu panem,ſed & altera virgam. Qui parcit virgæ, odit filium ſuum, inquit Sapiens. Tanto abeſt vt virga dilectioni præiudicium faciat. Habent & domini flagellum in ſeruos. Sic enim olim, vt ſcribit Iuſtinus lib. 2. hiſt. in Trog. Pompeium, cùm Scythæ in longinquam regionem bella factu-
D ri profecti eſſent, vxores longiore mora illos mortuos eſſe ratæ, ſeruos ſuos in viros acceperunt. Redeuntibus dominis ſerui reditum præcludunt. Conflictatum eſt inter dominos & ſeruos. Verùm quamdiu æquis & paribus armis domini cum ſeruis congreſſi ſunt, æquales ſerui viſi ſunt & pares viribus dominis ſuis. Itaque ſenior omnium aliud conſilium ſuggeſſit, vt craſtino non clypeis,ſed flagellis in ſeruos progrederentur. Ita factum eſt, & flagella videntes ſerui dominos agnouerunt, & ſeruili timore depreſſi dominis ceſſerunt. Iam ſi virga patrem, flagellum dominum,gladius principem illuſtrat: quis non concludet reſiſtendum eſſe malis? Quid verò quòd Epiſcopo datur pedus paſtoralis? An non vt adinſtar paſtoris lupis & vrſis, hæreticis nimirum & impiis occurrat? Act. 20. Sic enim Paulus primores Epheſinæ Eccleſiæ monebat, Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quos vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos, re-
E gere Eccleſiam Dei. Quid? An non principes Chriſtiani in Turcas & infideles exercitum parare poterunt, quia dictum eſt à Chriſto, Noli reſiſtere malo? 1. Mach. 2. Si non pugnauerimus aduerſus Gentes pro animabus noſtris,& pro iuſtificationibus noſtris, citius diſperdent nos à terra. Cui ergo niſi principi dicitur, Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime? Num. 25. Hoſtes vos ſentiant Madianitæ, & eos percutite, quia & ipſi hoſtiliter egerunt contra vos. Verùm aliud eſt,ſi quis ductus iuris & legum authoritate, ipſe etiam à Deo gladium portans, reſiſtat impiis,ſeu malis quibuſcũque: aliud, ſi quis ſola ductus particulari vindicta id faciat: aliud, ſi ex odio perſonæ, aliud ſi ex odio malitiæ. Prohibet Chriſtus omnibus reſiſtere malo, odiendo perſonam, non tamen principibus & his qui ius habent in eos, reſiſtere malo, odiendo malitiam. Poterit & ad modum quo reſiſtitur, referri. Ne quis reſiſtat malo modo, ſed modo bono & legitimo, nimirùm ordine iuris. *Sed ſi quis te percuſſerit in dextram maxillam, præbe ei &*

An impiis non reſiſtendum eſt, vt pullulẽt impietates.

August. Hierony.

August.

Bellum dominorum in ſeruos.

Pedus paſtoralis.

Iuliani calumnia. *alteram.* Iulianus olim hanc legem deridens, ſinebat Chriſtiatos colaphizari & ſpoliari, conquerentibus id obiiciens. Verùm Auguſtinus hoc ad ſpiritualem ſenſum referendum eſſe ſcribit, lib. de Mendacio, ad Conſentium, cap. 5. Valeant igitur exempla intelligendarum ſcripturarum, inquit, velut cùm legimus in Euangelio, Accepiſti alapam, para alteram maxillam. Exemplum autem patientiæ nullum quàm ipſius Domini potentius & excellentius inuenimus. At ipſe cùm alapa percuſſus eſſet, non ait, Ecce altera maxilla: ſed ait, Si malè dixi, exprobra de malo: ſi autem benè, quid me cædis? Vbi oſtendit illam præparationem alterius maxillę in corde eſſe faciendam. Quod & ipſe Paulus Apoſtolus vtique nouerat. Nam cùm ipſe alapa ante Pontificem percuſſus eſſet, non ait, (Act. 23.) Percute maxillam alteram: ſed, Percutiet te Dominus paries dealbate. Et tu ſedes iudicare me ſecundum legem, & contra legem iubes me percuti? Idem to. 6. lib. 22. contra Fauſtum Manich. cap. 76. Intelligant, inquit, hanc maxillæ præparationem non eſſe in corpore, ſed in corde: ibi eſt enim ſanctum cubile virtutis, quæ in illis quoque antiquis iuſtis noſtris patribus habitauit: ſed eam rerum diſpenſationem ac diſtributionem temporum ordo poſcebat. Idem lib. 1. de ſer. Dom. in monte, cap. 34. Parum enim adhuc videtur Domino, ſi pro malo quod acceperis, nihil reddas mali, niſi etiam & amplius ſis paratus accipere. Para, inquit, adhuc te percutienti. Quod ad miſericordiam pertinere hi maximè ſentiunt, qui eis, quos multũ diligunt, tanquam filiis, vel quibuſlibet dilectiſſimis ſuis ægrotantibus ſeruiunt, vel paruulis, vel phreneticis: à quibus multa patiuntur, etſi eorum ſalus id exigat: præter ſe etiam vt vltrà patiantur, donec vel ætatis, vel morbi infirmitas tranſeat. Quos ergo Dominus medicus animarũ curandis proximis inſtruebat, quid aliud eos docere poſſit, niſi vt eorum, quorum ſaluti conſulere vellent, imbecillitates æquo animo tolerarent? Omnis namque improbitas ex imbecillitate animi venit: quia nihil innocentius eſt eo, qui in virtute perfectus eſt. Poteſt & iſta ſententia per quandam hyperbolen explicari, qua vt Chryſoſtomus hom. 18. Oper. perfecti in Matth. ſummam quandam patientiam, animique moderationem intelligit: vt iniuria vna accepta, parati ſint ad ſecundam ferendam, & ne defatigentur perſeuerando. Dicant, & iſtud cum Paulo ſtatuant, Ego non ſolùm ligari, ſed & mori pro nomine Domini mei Ieſu paratus ſum. Chromatius ſerm. 2. in Matth. cap. 5. Huiuſmodi enim meditatio tolerantiæ, inquit, ducit ad paſſionem martyrij. Facilè enim perſecutionis tempore pœnas poterit ſuſtinere, ſi in pace antè exercitatus, huiuſmodi iniurias æquanimiter ſuſcipiat. Hieronym. in Matth. Secundum myſticos ſenſus, percuſſa dextera noſtra, non iubetur ſiniſtram præbere, ſed alteram, hoc eſt alteram dextram. Iuſtus enim ſiniſtram non habet. Si nos hæreticus in diſputatione percuſſerit, & dextrum dogma voluerit vulnerare, opponatur ei aliud de ſcripturis teſtimonium: & tamdiu verberanti ſuccedentes ſibi dextras præbeamus, donec inimici ira laſſeſcat. Requirit etiam Auguſtin. ſpiritualem maxillæ interpretationem, lib. 1. de ſer. Domini in monte. Interim tamen ſimplex iſtius ſententiæ ſenſus eſt, quem Chryſoſtom. Theophil. Euthymius, Rabanus, Ambroſ. Chromatius ſequuntur: vt tantum abſis à vindicta, quòd vna alapa accepta, paratus ſis & aliam pati. Gloſſa. Præbe, inquit, vel totum corpus ad affligendum. Cæterùm alapæ nomine, cætera ignominiæ tormenta intelligit. Solet enim his quos contemnimus impingi, vt mulieribus, pueris, aut alioqui effœminatis, & imbecillibus. At verò Chriſtianus hanc ignominiam ſumma cum animi manſuetudine, adinſtar ouiculæ tolerabit. Talem ſe exhibuit Michæas Propheta, 3. Reg. 22. Talem Chriſtus, Ioan. 18. Talem & Paulus, Act. 23. De Chriſti patientia, ſic Petrus: (1. cap. 2.) Qui cùm malediceretur, nõ maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti ſe iniuſtè. Thren. 3. Dabit percutienti ſe maxillam. Iob. 16. Exprobrãtes percuſſerunt maxillam meam. Eſ. 50. Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus. 2. Cor. 11. Ideò ſuſtinetis ſi quis in faciẽ vos cædit, ſi quis deuorat, ſi quis accipit, ſi quis extollitur. *Et ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuã tollere, dimitte ei & palliũ.* Græcè eſt, θέλοντί σοι κριθῆναι, volenti tibi iudicari, vel tecum iudicari: quòd rectè per periphraſim vertit interpres. Eſtque aliud genus iniuriarum, cùm non per vim, ſed iuris prætextu, damnum infertur innocenti. Tunica autem dicitur χιτών, & veſtis eſt interior, ἱμάτιον, exterior, quæ Romanis eſt toga, Græcis pallium. Tamen τὸ ἱμάτιον interdum pro quouis veſtimenti genere ponitur. Lucas iſtud habet recto ordine, cap. 6. Et qui aufert

Marginal notes (left): *Auguſtin.* — *An offerenda altera maxilla, et quomodo.* — *Idẽ Aug.* — *Idem.* — *Hyperbole.* — *Chryſoſt.* — *Chromatius.* — *Hieronym.* — *Auguſtin.* — *Gloſſa.*

Marginal letters (right): F, G, H, I, K

A auſert tibi pallium, etiam tunicam noli prohibere. Hunc autem locum videtur Paulus his verbis exponere: (1. Cor. 6.) Iam quidem omninò delictum eſt in vobis, quòd iudicia habetis inter vos: quare nō magis iniuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini? Sed vos iniuriam facitis, & fraudatis, & hoc fratribus. Verū hîc oritur quæſtio, num liceat Chriſtianis in iudicio de re aliqua contendere. Agere quidem iure licet, non contendere, id eſt, ad cōtentionem prouocare, quod ſecum vindictam habet. Prohibeantur rixæ, & lites, non iuris diſcuſſio. Gloſſa iudicium altercationis vocat. Nouerat Chriſtus quanta ſit iudicum corruptio, quanta iniquitas. Quid enim, dic mihi, profuerit tibi apud iudices de tunica contendere? Etiam & ipſi pallium, cæteráſque veſtes auferent. Perpende ſcilicet quot, quantiſque expenſis tuam contentionem expendent. Agitur de tunica ablata, ius prouocationis, obteſtationis, conſignationis re- *An Christianis liceat in iudicio contendere.*
B quiritur, & modò apparitori, modò clienti, modò aduocato, modò iudicibus conſignandæ pecuniæ erunt. Poterat vna hora res iſta decidi, aut per teſtes, aut per iuramētum: verùm è muſca facient elephantum, & non modò dixerim te pallium cæteráſque veſtes conſumpturum, vt tibi tunicam vendices, ſed & ad extremam fortè paupertatem redigendum, etiam neque tunicam ablatam habiturum. Conſidera quæſo quot ſint forenſes Harpyæ. Hîc ſi te ſiſti patiaris, etiamſi ius tibi deferatur, non tamen ſine puluere, non ſine infinitis laboribus, animi tormentis, pecuniarum expenſis: ita vt nec ipſum rei caput de quo quærêbatur, non niſi magno emiſſe videare. Adiudicent tibi licet tunicam, non priùs tamē, quàm & pallium & omnia tua exſuxerint. Hoc eſt eorum qui in iudicio contendere volunt, certiſſimum & miſerrimum tamen tormentū. Quid ergo tibi profuerit aut ad iudices prouocaſſe, aut apud eos contendere? Hinc ſi- *Corruptela & rapinæ forenſes.*
C bi è tuis & aliorum contentionibus, ex aliorum miſeris ſpoliis pinguiorem fortunam comparant: diteſcunt, epulantur, ſumptus ampliſſimos ſuæ familiæ ſuggerunt: & tu, ô bone, illorum iudicio repetis, quæ tibi ex iure debentur? Etſi repetas, non habebis tamen, quā te picem tetigiſſe, & ad Rhamnum veniſſe fateare. Rhamnus veſtes aliquādiu remoratur: at verò remorabuntur illi & tunicam & pallium tuum, & omnia tua. Peſſimus vtique iuſtitiæ adminiſtrandæ prætextus, quo ſpoliantur hi, qui ſpoliatos ſe conqueruntur: & aliquando latrones experiuntur iis peiores, quorum vt rapinis liberarentur, ad iudicum ſententiam confugerunt. An non & Aſcræus vates fratrem Perſen ab his cōtentionibus auocabat, quòd ſciret ab illis nihil aliud ſe referre poſſe, quā nuditatem, & paupertatem? Etſi enim iure apud illos contenderit, experturus ſit tamen quòd *Quid ſequatur contentioſos.*
D

τῆς δὲ δίκης ῥόθος ἑλκομένης ᾗ κ' ἄνδρες ἄγωσι
δωροφάγοι, σκολιαῖς δὲ δίκαις κρίνωσι θέμιστας. id eſt, *Heſiod.*

Porrò iuſtitiæ vim protractæ quocunque viri impellunt
Donivori, prauiſque ſententiis leges diiudicant.

Chryſoſtom. hom. 12. Oper. imperf. in Matt. Primùm, inquit, indigna res eſt, vt homo fidelis ſtet in iudicio ante conſpectum iudicis infidelis. Nam etſi infidelis non eſt, certè ſecularis eſt. Et qui te venerari debuerat propter dignitatem fidei, iudicat te propter neceſſitatem cauſæ, & perdes dignitatem Chriſti, propter negotium mūdi. Deinde propter lucrum, neceſſe eſt vt te coram eo abiicias. Demum omne iudicium irritatio cordis eſt, & cogitationum malarum. Si ſemel in iudicium ingreſſus fueris, non iam deſideras, vt veritas cauſæ appareat, ſed vt quocunque modo victor exiſtas. Si au- *Chryſoſt.*
E tem videris quòd cauſa tua, ſicut frequenter fieri ſolet in iudiciis, aut verbis, aut fraudibus, aut pecuniis expugnetur: neceſſe eſt ſimiliter, vt & tu verbis, aut fraudibus, aut pecuniis cauſæ tuæ adeſſe feſtines. Etſi ab initio conſilium non habuiſti, vt ſic ageres: poſtea ſic agere, ipſius controuerſiæ neceſſitas te cōpellit. Nā primùm pro lucro tantūmodò feſtinabas: poſtea iā & pro pudore contēdis: Et magis contentus es etiā peccare tantùm, vt vincas, quàm vinci tantùm, vt ne pecces. Hæc ergo Chriſtus illis mandat, qui magis diligunt Deum quàm mundum. Nam qui lucrum animæ magnum eſſe exiſtimat, damnum rei modicum putat: & qui damnum rei magnum exiſtimat, lucrum animæ minimum putat. Qui ergo difficilius putat rem dimittere, quàm iudicium ingredi, hoc cogitet, quia difficilius eſt de iudicio ſine peccato exire. Ergo ſicut Ioſeph dimiſit pallium in manu meretricis, (Geneſ. 39.) & fugit cum pallio caſtitatis: ſic & tu proiice pallium in manus calumniatoris, & fuge cum meliore velamento iuſtitiæ: ne

forte dum vis vindicare veſtem corporis, pretioſiſſimum animæ veſtimentum perdas. Idem hom.18. Oper.perf.in Matth. Quòd ſi neceſſe eſſet ob Philoſophiam nudũ rurſus incedere, ne ſic quidem eſſet pudendũ: quia Adã nudus erat in paradiſo, (Gen. 3.) nec erubeſcebat tamen. Et Eſaias: (c.20.) Nudus & diſcalciatus, ſed omnibus Iudæis longè honeſtior incedebat & clarior: & Ioſeph quando nudatus eſt, tunc magis nituit. Non enim hoc modo nudari malum eſt. Tertullian. lib.de Patientia: Si detrimento rei familiaris animus concitatur, inquit, omni penè in loco, de contemnendo ſæculo ſcripturis dominicis commonetur: nec maior ad pecuniæ cõtemptum exhortatio ſubiacet, quàm quòd ipſe Dominus in nullis diuitiis inuenitur. Semper pauperes iuſtificat, diuites prædamnat. Ita detrimentum patientiæ, faſtidiũ opulentiæ præminiſtrauit: demonſtrans per abiectionem diuitiarum, læſuras quoque earum computandas non eſſe. Quod ergo nobis appetere minimè opus eſt, quia nec Dominus appetiuit: detruncatum, vel etiam ademptum non ægrè ſuſtinere debemus. Thomas lib. Comment.in Matth. Eapropter colligit perfectis Chriſtianis ſatius eſſe aliquid perdere, quàm in iudicio contra raptorem contendere. Vnde, inquit, ſolent dici hi verſus: F G

Idẽ Chryſ.

Tertull.

Thomas.

Expedit infirmis, licet abſque dolo, ſine lite:
Prælatiſque licet, non expedit Anachoritæ,
Nec licet, vt per eum ſint res in iure petitæ.

3. cauſæ repeti poſſũt ablata. Gregor. Alb. Mag.

Triplex autem cauſa eſt, qua poſſunt etiam perfecti ablata repetere, inquit D. Thom. Prima eſt malorum refrænatio. Iob.29. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Gregorius. Non ſolùm cura debet eſſe ne noſtra ſubtrahant, ſed vt rapientes non ſua, ſemetipſos non perdant. Secunda eſt, pacis conſeruatio. Eſ. 33. Erit opus eius iuſtitiæ pax. Tertia eſt, pauperum conſolatio, quibus data ſunt illa bona temporalia ad ſuſtentationẽ. Alb. Magnus in Matth. Et quidem perfecti Chriſtiani ſua repetere poſſunt ſine contentione, & in foro non contentioſo, apud iudicem iuſtum, ſine diſpendio perfectionis ſuæ. Nec facio vim, inquit, vtrum habeant propriũ nomine capituli in communi, & non in ſingulari: Vel, nec nomine ſingulari, nec communi. Videtur enim dolus in iis latere, qui ſe repetere dicunt alterius nomine, quod ſubſtituerunt, quia perſona habilis eſt ad proprium. Hæc enim vmbra eſt, de qua Iob. 40. Protegunt vmbræ vmbram eius. Sine clamore & contentione omnibus licet, eo modo quo proprium habent. Qui enim ſuum repetit, nulli iniuriam facit: niſi ex repetitione ſciat prouenire maius malum. Alioquin vbi ſcandalum oriri poterit, caueat ne charitati diſpendium faciat. Dico autem ſcandalum commune paſſiuum: non ſingulare, quia aliter aliquid non repeteretur. Dicent enim ſemper proterui & iniuſti calumniatores ſe conturbari, ſi ea quæ rapuerunt, repetantur. Dionyſ. Carthuſianus in Matthæum. Sed &, vt ex D. Thoma notauimus, Eccleſiaſticis Prælatis, etiam & religioſis bona Eccleſiæ committuntur, ſicut & bona Reipub. creduntur rectoribus. Horum itaque conſeruatio imminet his, quibus commiſſa ſunt de neceſſitate, ſicut & depoſitorum. Ideò propter ſcandalum vitandum dimittenda non ſunt, ſicut nec alia quæ ſunt de neceſſitate ſalutis. Vnde B. Thomas Cantuarienſis Epiſcopus repetiit bona Eccleſiæ cum grandi ſcandalo regis. Alia verò bona temporalia noſtra ſunt, ſeu propria: & hæc propter ſcandalum dimittenda ſunt, vel largiendo ea aliis, ſi apud nos ſunt: vel dimittendo ea aliis, ſi iam apud nos non ſunt, quando ſcandalum ex infirmitate, vel ignorantia oritur, quod eſt ſcandalum infirmorum. Dimittenda ſunt (inquam) vel ſcandalum alio modo ſedandum eſt, vt errans inſtruatur, & ſcandalizari deſiſtat. Quòd ſi noluerit, iam ſcandalum eius erit ſcandalum Phariſæorum. Dum igitur ſcandalum ex malitia ſcandalizati procedit, non ſunt bona temporalia, quamuis propria, propter id vitandum dimittenda, quia hoc vergeret in detrimẽtum boni communis, & rapientibus hoc noceret in anima. Quod ergo ait Saluator, & eius Apoſtolus, intelligendum eſt ſecundum promptitudinem animi, ita, quòd homo paratior ſit pati fraudem atque iniuriam, quàm iudicio agere, deſiderio pacis internæ & quietis, ne alij offendantur, dummodò aliundè expediat. Ex his eluceſcit quomodo intelligendum ſit, quod præcipit Chriſtus: Qui aufert quæ tua ſunt, ne repetas: ſcilicet cum lite, & contentione, vel cum ſcandalo puſillorum. *Et quicunque te angariauerit,* ἀγγαρεύσῃ μίλιον ἕν, coëgerit, & impulerit ad milliare vnum. ἀγγαρεύω enim idem quod adigo & compello. *Vade cum illo & alia duo milliaria,* & animi præparatione, aut operis executione H I K

Dion. Cart.

A executione: niſi te ad illicitam ſeruitutẽ adegerit. Si enim hucuſque tantum procedis, quò te ducit, exiſtimabit id a te neceſſitate & violentia, non autem animi promptitudine factum eſſe. Si verò vlterius progrediare, tuam tolerantiam & benignitatem experietur. Chromatius ſerm. 2. in Matth. cap. 5. Bonum enim noſtrum vult, non tam neceſſitatis, quàm voluntatis eſſe: vt dum amplius ex nobis facimus, quàm ab aliis poſtulamur, maioris mercedis gloriam conſequamur. Integræ enim charitatis, ac perfectæ deuotionis officium eſt, plus ſponte præſtare quàm petieris. Hunc ſenſum quidam etiam ſpiritualiter intelligendum crediderunt, vt quicunque infidelis, vel necdum cognitionẽ veritatis conſecutus, de vno Deo patre rerum omniũ cõditore, velut per iter legis ingreſſus, fecerit mentionem, Vadas cum illo adhuc alia duo: id eſt, poſt Patris profeſſionem, per viam veritatis, hunc eundem vſque ad cognitionem Filij & Spiritus Chromat.

B ſancti perducas: oſtendens illi non ſolùm Patrem, ſed & Filium & Spiritum ſanctum eſſe credendum. Auguſt. lib. 1. de ſerm. Domini in monte, cap. 37. In his generibus triũ exemplorum (alapæ, rapinæ, & angariæ) nullũ genus iniuriæ prætermiſſum eſſe video. Namque omnia, in quibus improbitatem aliquam patimur, in duo genera diuiduntur: quorum alterum eſt, quod reſtitui non poteſt, alterũ quod poteſt. Sed in illo quod reſtitui non poteſt, vindictæ ſolatium quæri ſolet. Verùm quid prodeſt, quòd percuſſus repercutis? Numquid propterea aliquid quod in corpore læſum eſt, reſtituetur in integrum? Sed tumidus animus talia fomenta deſiderat: ſanum autem firmumque iſta non iuuant: quin potius miſericorditer perferẽdam alterius infirmitatẽ indicat, quàm alieno ſupplicio ſuam mitigandã, quę nulla eſt. Neque hîc ea vindicta prohibetur, quę ad correptionem valet: ipſa enim etiam ad miſericordiam pertinet. Nec impedit illud Auguſt.

C propoſitum, quo quiſque paratus eſt ab eo, quem correctum eſſe vult, plura perferre. *Qui petit à te, da ei, & volenti mutuari abs te, ne auertaris.* Poſt tolerantiam aduerſorũ, beneficentiam adiicit: vt in omnibus nos charitate ductos eſſe ipſi etiam infideles experiantur. Benefacimus autẽ dupliciter, aut ſine ſpe perſolutionis, donando gratis indigentibus: aut cũ mutui expectatione, ſed tamen ſine vſuris. Thom. Aquin. in Matth. Quãtum ad primum, dicit, Qui petit à te rem, vel correctionem: Gloſſa, quæ poſſunt dari iuſtè: nec enim aliena res eſt in noſtra poteſtate. Des, inquit Aug. vt nec tibi noceas, nec alteri. Tria autẽ maximè dare poſſumus, 1. Cordis compaſſionẽ. Eſa. 58. Cùm effuderis eſurienti animam tuam. Gregor. Nanzanz. homil. de paupertate fouenda: Saltem, inquit, da lachrymulam. Gregorius Papa. Plus eſt compati, quàm temporalia largiri: quia qui compatitur, de ſeipſo dat: qui pecunia ſuccurrit, dat alienum à ſe. Poſſu- *Mutuum.* Thomas. Auguſt. Greg. Nan. Greg. Papa.

D mus etiam dare oris conſolationem. Eccl. 18. Nonne ardorem refrigerabit ros? Demũ manu liberales in egenos eſſe debemus. Deut. 15. Pręcipio vt aperias manum fratri tuo egeno. Verùm hîc obiicitur, an ad omnes & ſemper obligemur. Reſpõdet D. Thomas, illud quod poſtulatur, aut eſſe temporale, aut ſpirituale. Si temporale, vel eſt de obſequio in opere, ſic tenetur quilibet ad indigentem. Exod. 23. Si videris aſinum odientis te iacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſubleuabis eum. Vel eſt de rebus, quæ aut ſuperfluæ ſunt, aut neceſſariæ. De ſuperfluis tenentur clerici. Vnde Ambroſ. Non maioris eſt criminis habenti tollere, quàm cùm poſſis, indigentibus denegare. De ſuperfluis & neceſſariis omnes tenentur etiam inimicis ſuccurrere in extrema neceſſitate. Prou. vlt. Manum ſuã aperuit inopi, & palmas ſuas extendit ad pauperes. Pſal. 111. Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculũ ſeculi. 2. Cor. 9. Hilarẽ enim da- *An ad omnes, & ſemper obligemur.* Thomas. Ambroſ.

E torẽ diligit Deus. Sed & de inimico dicitur Rom. 12. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illũ. Quod Hiero. Comment. ſuis in Epiſt. ad Rom. ita explicat. Quiſquis in quacunq; neceſſitate morituro ſuccurrere potuerit, ſi nõ ſuccurrerit, occidit. Quòd ſi illud quod poſtulatur, ſpirituale eſt, obligat tam pauperes quàm diuites, nimirùm vbi facultas fuerit. *Et volentem mutuari abs te, ne auertaris.* θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι. Eſt autẽ δανείζειν, fœnerari, & tradere ad vſuram: vnde & δάνεισμα, fœnus, mutuum, & vſura eſt. Hic verò non pro vſura aut fœnore, ſed ſimpliciter pro mutuo ſumitur, vt obſeruat Chryſoſtomus. Prohibentur enim Chriſtianis fœnora & vſuræ, licet mutuum: quod nos expendemus, Deo dante, cùm ad hanc Domini ſententiam peruenerimus, Mutuũ date, nihil inde ſperantes. Chryſoſtom. hom. 18. in Matth. Hæc ſuperiùs dictis minora ſunt: ſed nihil omninò mireris: hoc enim ferè ſemper facere cõſueuit, vt maioribus minora permiſceat. Si verò hæc illorum comparatione videantur exigua, audiãt illi qui aliena Hierony. *Non hic agitur de vſura.* Chryſoſt.

forte dum vis vindicare veſtem corporis, pretioſiſſimum animæ veſtimentum per- F
Idẽ Chryſ. das. Idem hom.18.Oper.perf.in Matth. Quòd ſi neceſſe eſſet ob Philoſophiam nudũ rurſus incedere,ne ſic quidem eſſet pudendũ:quia Adã nudus erat in paradiſo, (Gen. 3.)nec erubeſcebat tamen.Et Eſaias:(c.20.)Nudus & diſcalciatus,ſed omnibus Iudæis longè honeſtior incedebat & clarior:& Ioſeph quando nudatus eſt, tunc magis nituit. Non enim hoc modo nudari malum eſt.
Tertull. Tertullian. lib.de Patientia: Si detrimento rei familiaris animus concitatur,inquit, omni penè in loco, de contemnendo ſæculo ſcripturis dominicis commonetur: nec maior ad pecuniæ cõtemptum exhortatio ſubiacet,quàm quòd ipſe Dominus in nullis diuitiis inuenitur. Semper pauperes iuſtificat, diuites prædamnat.Ita detrimentum patientiæ,faſtidiũ opulentiæ præminiſtrauit:demonſtrans per abiectionem diuitiarum,læſuras quoque earum compu- G
Thomas. tandas non eſſe. Quod ergo nobis appetere minimè opus eſt,quia nec Dominus appetiuit: detruncatum,vel etiam ademptum non ægrè ſuſtinere debemus. Thomas lib. Comment.in Matth. Eapropter colligit perfectis Chriſtianis ſatius eſſe aliquid perdere,quàm in iudicio contra raptorem contendere. Vnde,inquit,ſolent dici hi verſus:

Expedit infirmis,licet abſque dolo,ſine lite:
Prælatiſque licet,non expedit Anachoritæ,
Nec licet,vt per eum ſint res in iure petitæ.

3.cauſa re-pets poſſũt ablata. Triplex autem cauſa eſt,qua poſſunt etiam perfecti ablata repetere, inquit D. Thom. Prima eſt malorum refrænatio. Iob.29. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.
Gregor. Gregorius. Non ſolùm cura debet eſſe ne noſtra ſubtrahant, ſed vt rapientes non ſua, ſemetipſos non perdant. Secunda eſt, pacis conſeruatio. Eſ. 33. Erit opus eius iuſtitiæ pax. Tertia eſt,pauperum conſolatio, quibus data ſunt illa H
Alb. Mag. bona temporalia ad ſuſtentationẽ. Alb. Magnus in Matth. Et quidem perfecti Chriſtiani ſua repetere poſſunt ſine contentione,& in foro non contentioſo,apud iudicem iuſtum,ſine diſpendio perfectionis ſuæ.Nec facio vim,inquit, vtrum habeant propriũ nomine capituli in communi,& non in ſingulari: Vel,nec nomine ſingulari,nec communi. Videtur enim dolus in iis latere, qui ſe repetere dicunt alterius nomine, quod ſubſtituerunt, quia perſona habilis eſt ad proprium.Hæc enim vmbra eſt,de qua Iob. 40.Protegunt vmbræ vmbram eius. Sine clamore & contentione omnibus licet, eo modo quo proprium habent.Qui enim ſuum repetit, nulli iniuriam facit: niſi ex repetitione ſciat prouenire maius malum.Alioquin vbi ſcandalum oriri poterit, caueat ne charitati diſpendium faciat. Dico autem ſcandalum commune paſſiuum:non ſingulare,quia aliter aliquid non repeteretur.Dicent enim ſemper proterui & iniuſti ca- I
Dion.Cart. lumniatores ſe conturbari,ſi ea quæ rapuerunt, repetantur. Dionyſ. Carthuſianus in Matthæum.Sed &, vt ex D.Thoma notauimus, Eccleſiaſticis Prælatis, etiam & religioſis bona Eccleſiæ committuntur, ſicut & bona Reipub. creduntur rectoribus. Horum itaque conſeruatio imminet his, quibus commiſſa ſunt de neceſſitate, ſicut & depoſitorum. Ideò propter ſcandalum vitandum dimittenda non ſunt, ſicut nec alia quæ ſunt de neceſſitate ſalutis. Vnde B.Thomas Cantuarienſis Epiſcopus repetiit bona Eccleſiæ cum grandi ſcandalo regis. Alia verò bona temporalia noſtra ſunt,ſeu propria:& hæc propter ſcandalum dimittenda ſunt, vel largiendo ea aliis, ſi apud nos ſunt:vel dimittendo ea aliis, ſi iam apud nos non ſunt, quando ſcandalum ex infirmitate, vel ignorantia oritur, quod eſt ſcandalum infirmorum. Dimittenda K
ſunt (inquam) vel ſcandalum alio modo ſedandum eſt, vt errans inſtruatur, & ſcandalizari deſiſtat.Quòd ſi noluerit, iam ſcandalum eius erit ſcandalum Phariſæorum. Dum igitur ſcandalum ex malitia ſcandalizati procedit, non ſunt bona temporalia, quamuis propria,propter id vitandum dimittenda, quia hoc vergeret in detrimẽtum boni communis,& rapientibus hoc noceret in anima.Quod ergo ait Saluator,& eius Apoſtolus,intelligendum eſt ſecundum promptitudinem animi, ita, quòd homo paratior ſit pati fraudem atque iniuriam,quàm iudicio agere, deſiderio pacis internæ & quietis, ne alij offendantur, dummodò aliundè expediat. Ex his eluceſcit quomodo intelligendum ſit,quod præcipit Chriſtus: Qui aufert quæ tua ſunt,ne repetas: ſcilicet cum lite, & contentione, vel cum ſcandalo puſillorum. *Et quicunque te angariauerit,* ἀγγαρεύσῃ μίλιον ἕν, coëgerit,& impulerit ad milliare vnum. ἀγγαρεύω enim idem quod adigo & compello. *Vade cum illo & alia duo milliaria,* & animi præparatione, aut operis

executione

A executione: niſi te ad illicitam ſeruitutẽ adegerit. Si enim hucuſque tantum procedis, quò te ducit, exiſtimabit id a te neceſſitate & violentia, non autem animi promptitudine factum eſſe. Si verò vlteriùs progrediare, tuam tolerantiam & benignitatem experietur. Chromatius ſerm. 2. in Matth. cap. 5. Bonum enim noſtrum vult, non tam neceſſitatis, quàm voluntatis eſſe: vt dum amplius ex nobis facimus, quàm ab aliis poſtulamur, maioris mercedis gloriam conſequamur. Integræ enim charitatis, ac perfectæ deuotionis officium eſt, plus ſponte præſtare quàm petieris. Hunc ſenſum quidam etiam ſpiritualiter intelligendum crediderunt, vt quicunque infidelis, vel needum cognitionẽ veritatis conſecutus, de vno Deo patre rerum omniũ cõditore, velut per iter legis ingreſſus, fecerit mentionem, Vadas cum illo adhuc alia duo: id eſt, poſt Patris profeſſionem, per viam veritatis, hunc eundem vſque ad cognitionem Filij & Spiritus B ſancti perducas: oſtendens illi non ſolùm Patrem, ſed & Filium & Spiritum ſanctum eſſe credendum. Auguſt. lib. 1. de ſerm. Domini in monte, cap. 37. In his generibus triũ exemplorum (alapæ, rapinæ, & angariæ) nullũ genus iniuriæ prætermiſſum eſſe video. Namque omnia, in quibus improbitatem aliquam patimur, in duo genera diuiduntur: quorum alterum eſt, quod reſtitui non poteſt, alterũ quod poteſt. Sed in illo quod reſtitui non poteſt, vindictæ ſolatium quæri ſolet. Verùm quid prodeſt, quòd percuſſus repercutis? Numquid propterea aliquid quod in corpore læſum eſt, reſtituetur in integrum? Sed tumidus animus talia fomenta deſiderat: ſanum autem firmumque iſta non iuuant: quin potius miſericorditer perferẽdam alterius infirmitatẽ indicat, quàm alieno ſupplicio ſuam mitigandã, quę nulla eſt. Neque hîc ea vindicta prohibetur, quę ad correptionem valet: ipſa enim etiam ad miſericordiam pertinet. Nec impedit illud C propoſitum, quo quiſque paratus eſt ab eo, quem correctum eſſe vult, plura perferre. *Qui petit à te, da ei, & volenti mutuari abs te, ne auertaris.* Poſt tolerantiam aduerſorũ, beneficentiam adiicit: vt in omnibus nos charitate ductos eſſe ipſi etiam infideles experiantur. Benefacimus autẽ dupliciter, aut ſine ſpe perſolutionis, donando gratis indigentibus: aut cũ mutui expectatione, ſed tamen ſine vſuris. Thom. Aquin. in Matth. Quãtum ad primum, dicit, Qui petit à te rem, vel correctionem: Gloſſa, quæ poſſunt dari iuſtè: nec enim aliena res eſt in noſtra poteſtate. Des, inquit Aug. vt nec tibi noceas, nec alteri. Tria autẽ maximè dare poſſumus, 1. Cordis compaſſionẽ. Eſa. 58. Cùm effuderis eſurienti animam tuam. Gregor. Nanzanz. homil. de paupertate fouenda: Saltem, inquit, da lachrymulam. Gregorius Papa. Plus eſt compati, quàm temporalia largiri: quia qui compatitur, de ſeipſo dat: qui pecunia ſuccurrit, dat alienum à ſe. Poſſu- D mus etiam dare oris conſolationem. Eccl. 18. Nonne ardorem refrigerabit ros? Demũ manu liberales in egenos eſſe debemus. Deut. 15. Pręcipio vt aperias manum fratri tuo egeno. Verùm hic obiicitur, an ad omnes & ſemper obligemur. Reſpõdet D. Thomas, illud quod poſtulatur, aut eſſe temporale, aut ſpirituale. Si temporale, vel eſt de obſequio in opere, ſic tenetur quilibet ad indigentem. Exod. 23. Si videris aſinum odientis te iacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſubleuabis eum. Vel eſt de rebus, quæ aut ſuperfluæ ſunt, aut neceſſariæ. De ſuperfluis tenentur clerici. Vnde Ambroſ. Non maioris eſt criminis habenti tollere, quàm cùm poſſis, indigentibus denegare. De ſuperfluis & neceſſariis omnes tenentur etiam inimicis ſuccurrere in extrema neceſſitate. Prou. vlt. Manum ſuã aperuit inopi, & palmas ſuas extendit ad pauperes. Pſal. 111. Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculũ ſeculi. 2. Cor. 9. Hilarẽ enim da- E torẽ diligit Deus. Sed & de inimico dicitur Rom. 12. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illũ. Quod Hiero. Comment. ſuis in Epiſt. ad Rom. ita explicat. Quiſquis in quacunq; neceſſitate morituro ſuccurrere potuerit, ſi nõ ſuccurrerit, occidit. Quòd ſi illud quod poſtulatur, ſpirituale eſt, obligat tam pauperes quàm diuites, nimirùm vbi facultas fuerit. *Et volentem mutuari abs te, ne auertaris.* θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι. Eſt autẽ δανείζειν, fœnerari, & tradere ad vſuram: vnde & δάνεισμα, fœnus, mutuum, & vſura eſt. Hic verò non pro vſura aut fœnore, ſed ſimpliciter pro mutuo ſumitur, vt obſeruat Chryſoſtomus. Prohibentur enim Chriſtianis fœnora & vſuræ, licet mutuum: quod nos expendemus, Deo dante, cùm ad hanc Domini ſententiam peruenerimus, Mutuũ date, nihil inde ſperantes. Chryſoſtom. hom. 18. in Matth. Hæc ſuperiùs dictis minora ſunt: ſed nihil omninò mireris: hoc enim ferè ſemper facere cõſueuit, vt maioribus minora permiſceat. Si verò hæc illorum comparatione videantur exigua, audiãt illi qui aliena

[Margin notes: Chromat. — Auguſt. — *Mutuum.* — Thomas. — Auguſt. — Greg. Naz. — Greg. Papa. — *An ad omnes, & ſemper obligemur.* — Thomas. — Ambroſ. — Hierony. — *Non hic agitur de vſura.* — Chryſoſt.]

diripiunt,vel qui propria meretricibus largiuntur: duplicem ſibi accendentes ignem, F
Alb.Magn. & de iniquis fructibus,& de pernicioſis ſumptibus puniendi. Albert. Magn. in Matth. Ne auertaris igitur volentem mutuari abs te pecuniam, vel aliquid aliud: ſaltem voluntas tua in illum propenſa ſit,ſi modò commodè poſſis. Quia in omnibus, inquit, hoc Apoſtoli verbum, 2. Cor. 8. ſubintelligitur: non vt aliis ſit remiſſio, vobis autem tribulatio. Gloſſa. Gloſſa, quod honeſtè dare poſſum,& alius honeſtè accipere. Et hoc notat Apoſtolus, 2. Cor. 8. Veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat. Non enim vult Dominus, vt neceſſarium, cuius lucro viuo,& prouideo mihi,& commiſſo regimini, alteri mutuo dem, qui fortè me lautior eſt: vnde fiat, vt ſubeam tribulationem indigentiæ,& familiæ meæ magnum accedat detrimentum. 1. Tim. 5. Qui ſuorum, maximè verò domeſticorum curam non habet, infideli deterior eſt. Ita vbi & iuſtè,& ex noſtris, & ſine vllo noſtro diſpendio mutuum dare potuerimus, non reiiciendus erit, qui voluerit mu- G
tuari à nobis. μὴ ἀποστραφῇς, ne auerſeris, aut reiicias, inquit. Quanquam & auertor reperitur, vt ſit verbum depoſititium, inquit Eraſmus in Annot. ſed in carmine vſitatiùs: vt apud Boëtium, Eraſmus. Boëtius.

Eheu quàm ſurda miſeros auertitur aure!

Deut. 15. Hæc lex promulgata fuerat. Si vnus de fratribus tuis &c. ad paupertatem deueneris, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum: ſed aperies eam pauperi, & dabis mutuum, quo eum indigere perſpexeris. *Omnia igitur quæcunque volueritis, vt faciant vobis homines: ſic & vos facite illis.* Hæc iſto loco refert Lucas: ſummam enim complectitur eorum omnium quæ proximos ſpectant. Si quid eſt quod proximo inferre velimus, conſideremus primùm, idémne nobis fieri patienter feramus: & qua menſu- H
ra nobis metimur, remetiamur & proximis. Nemo eſt qui non velit ſuę infirmitati cō-
Lex natura. donari, iuuari in neceſſitate, viſitari in morbo, paſci in eſurie: & cum māſuetudine tractari, ſi quem offenderit. Idem igitur ipſe ſibi iudex ſit: & ita in proximum ſe gerat, vt
Gratianus. & in ſe quoſque affectos eſſe velit, ſi in idem miſeriarum genus caderet. Gratianus hoc ad ius naturæ retulit, diſt. 1. c. Humanum genus duobus regitur, naturali videlicet, & moribus. Ius naturale eſt, quod in Lege & Euangelio continetur: quo quiſque iubetur alij facere quod ſibi vult fieri: & prohibetur alij inferre, quod ſibi nolit fieri. Cæterùm,
Alb. Mag. vt obſeruat Albertus Magn. in Matth. voluntas hîc tantùm de bonis accipitur. Volun-
Auguſt. tas enim, vt ſcribit Auguſtinus, non eſt niſi in bonis: cùm in malis, flagitioſiſque factis,
Damaſcen. non voluntas, ſed cupiditas dicatur. Nimirùm, vt Damaſcenus docet, voluntas omnis in ratione eſt. Itaque ſi quid obiicitur de iis quæ quis concupierit, concubitum, adul- I
terium, aut aliquid huiuſmodi: & idem proximo ſe exhibere debere exiſtimet: longè quidem à Chriſti ſentētia fallitur. Non enim ait, Quæcunque concupiſcitis, ſed, Quęcunque vultis, recta nimirùm ratione ducti. Hanc autem ſententiam tanto honore Seuerus Alexander Imperator proſecutus eſt, vt in publicis quibuſque locis eam Ro-
Æl. Lāpri. mæ tranſcribi iuberet, teſte Æl. Lampridio, libro de eius vita. Et hoc eſt diligere proximum ſuum ſicut ſeipſum.

Prohibetur odium inimici, & in eum omne beneficentiæ genus commendatur, vt quod ad Dei liberalitatem accedat. Vbi agitur de inimicis, & quinam illi ſint: & Scripturæ de odiendis quibuſdam conciliantur. K

Matt 5.	Marc.	Luc. 6.	Ioan.
Audiſtis quia dictū eſt, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderūt vos: & orate pro perſequentibus & calūniantibus vos, vt ſitis filij patris veſtri qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos		Sed vobis dico, qui auditis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos. Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos. Et [illegible] diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis eſt gratia? nam & peccatores, diligentes ſe diligunt. Et ſi benefeceritis his qui vobis benefaciunt, quæ vobis eſt gratia? ſiquidem & peccatores hoc faciunt. Et ſi mutuū dederitis his à quibus ſperatis recipere, quę gratia eſt	

A malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si enim diligitis eos qui vos diligũt, quã mercedẽ habebitis? nõne & publicani hoc faciũt? Et ſi ſalutaueritis fratres veſtros tãtũ, quid amplius facitis? nónne & Ethnici hoc faciũt? Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt.

eſt vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia. Verumtamẽ diligite inimicos veſtros: benefacite, & mutuum date, nihil inde ſperantes: & erit merces veſtra multa, & eritis filij Altiſſimi, quia ipſe benign⁹ eſt ſuper ingratos & malos. Eſtote ergo miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt.

PARVM vtique commodi ex ſole nanciſceremur, ſi ille nobis oriretur tantùm, & non etiam ſuo nos noſtráque calore animaret. *Introductio.* B Hoc enim tellus calefacta, & plantas, & flores, & fructus producit. Ad eum ſanè modum parum eſſet, ſi nos proximis gratiam rependeremus, illorumque in nos gratitudinem quodam velut nutu fateremur, niſi & beneficentia accederet. Et quid dico, gratiam rependamus, cùm alter alterum beneficiis præuenire, inimicis etiam benefacere debeamus? Hanc nobis Chriſtus ſolis ſimilitudinem ob oculos ponit, vt qui omnibus luceat, nemini ſe abſcondat, quin ſuis vicibus ad quemque recurrat: Hinc & ſummi Patris in nos liberalitatem explicans, nóſque in idem exemplum adducens, vt omnibus etiam aduerſariis benefaciamus. Nam cùm finis præcepti ſit charitas, eademque omnium virtutum maior exiſtat, adeò vt qui in ea manſerit, maneat & in Deo: ideò illam mundam, & perfectam, C id eſt ab omni ſimultate immunem eſſe non modò contendit, ſed & liberalem in omnes requirit. Roman. 13. Qui diligit proximum, legem impleuit. Ideò ait, *Audiſtis quia dictum eſt:* non tamen vtrumque eodem modo. Præceptum enim de dilectione proximi dictum eſt antiquis patribus Iudæorum in ipſa ſolitudine. Leuit. *Summa.* 19. *Diliges proximum tuum.* quod præceptum non modò in affectu, ſed & in effectu conſiſtit. Sed neque diligitur proximus dilectione carnali, quæ ex concupiſcentiis emergit, ſicut ſi quis ſcortum propter libidinem, aut diuitem propter aurum, aut epulonem propter menſam, aut principem propter dignitates diligere ſe dicat. *Dilectio vera in affectu & effectu.* Charitas enim non æmulatur, non agit perperàm, non inflatur, non cogitat malum, non quærit quæ ſua ſunt: ſed neque ſolùm diligitur dilectione naturali, ſicut omne animal diligit ſimile ſibi, ſed dilectione charitatiua atque gra- D tuita, quæ fundatur in participatione fœlicitatis æternæ. Maximus martyr capitum Cent. 5. num. 14. *Max. mar.* Habere proximum ſicut ſeipſum, eſt de ſola vita, & vt ſupereſſe queat, curare: quod ad legem naturalem pertinet. Diligere verò ſicut ſeipſum, eſt ei conſulere, vt per virtutem fœliciter etiam agere poſſit: quod quidem lex ſcripta concedit. At verò diligere ſupra ſeipſum, maximè proprium eſt legi gratiæ. *Et odio habebis inimicum tuum.* Hoc verò adiectum, non eſt dictum ab vno & eodem legiſlatore: vnde ibi non ſicut in cæteris ſuperioribus mandatis, quæ à Deo profecta ſunt, ſimul hæc annexa ſunt, ἐῤῥέθη τοῖς ἀρχαίοις, Dictum eſt antiquis: ſed ſimpliciter legitur, Dictum eſt. Poſterior verò ſententia à Scribis & Phariſæis profecta eſt. Albertus Magnus in Matthæum. *Alb. Magn.* In ſuis, inquit, traditionibus hoc poſuerunt eſſe diuinum præceptum. Dicebant enim Rabbi Ioſue, & Rab- E bi Ioanna, & alij Scribæ, quòd Deus dedit duplicem legem, vnam ſcriptam in lapidibus, & alteram in cordibus ſapientum: *A quibus probatum eſt inimici odium.* Odium autem inimici in cordibus ſapientum ſcriptum eſſe, quod etiam ex contrariorum oppoſita ratione facilè intelligatur. Ben Syra, qui à Iudæis nepos Hieremiæ fuiſſe creditur, in Sententiis moralibus, quas nobis Paulus Fagius in lucem emiſit, *Paul. Fagi⁹* ſentent. 13. ſic habet: Qui honorat inimicum ſuum, ſimilis eſt aſino. Cuius ſententiæ exemplum habet Commentarius ſequens, de Achab qui Benadad impium regem occiſurus erat, ſi Prophetæ monitis paruiſſet: & ei tamen pepercit, cúmque in amicitiam recepit. Proponit & factum Saul, propter quod à Deo abiectus eſt, quia Agag regi pepercit. Verùm neque ex his exemplis generalis præſcriptio de odiendis inimicis aſſignari poteſt: ſed quærendum eſt primùm, qui veri ſint inimici, quos odiſſe: qui demum ſint, quos diligere debeamus. In hoc enim vt Iudæi, ita & permulti hallucinari poſſunt. Et pri-

Clē. Alex. mùm quidem non dicit lex odiendum eſſe inimicum, ſed è contrario. Clemens Alexandr. lib. 2. Stromat. Lex apertè dicit, inquit, Non abominaberis Ægyptium, quoniam aduena fuiſti in terra Ægypti: vel Gentilem, vel quemuis etiam mundanum vocans Ægyptium. Et hoſtes, etiamſi muris immineant, conantes vrbem capere, non priùs vult hoſtes exiſtimari, quàm miſſis ad eos legatis, ad pacem prouocauerint. Idem argumentum ſequitur Philo Iud. lib. de Charitate. Et vt videas extremam æquitatis lineam, inquit, vult aboleri memoriam iniuriarum illatarum à veteribus hoſpitibus: vt magis nomen ad charitatem faciens valeat, quàm reſpectus malæ tractationis. Non proſequeris, inquit, Ægyptium odio. Atqui nullam iniuriam Ægyptij ab hac Gente abſtinuerant, nouas ſemper crudelitatis ſpecies addentes prioribus. Attamen quia ab initio non excluſerunt eam à ſuis ciuitatibus, nec arcuerunt à finibus, ob eam rem, inquit, habeant priuilegium & ius amicitiæ. Et ſi aliqui fortè voluerint tranſire ad Iudæorum inſtituta, non ſunt hoſtiliter tractandi tanquam inimicorum poſteri, ſed hac conditione admittendi, vt tertia generatione vocentur in Eccleſiam, audituri diuina eloquia, eodem iure quo aduenæ, & patricij. Ac ne belli quidem ius ab humanitate alienum eſt. Idem narrat quod audiuimus ex Clemente Alexand. Vterque enim profert id quod legitur Leuit. 19. & Exod. 23. Si videris aſinum odientis te iacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſubleuabis eum. Quod & legiſſe, & tranſcripſiſſe videtur Phocylides antiquiſſimus poëta, in Noutheticis, ſic enim habet:

F

Lex vetat odiſſe inimicum.

Ph. Iudæus

G

Phocylides

κτήνεος δ' ἐχθροῖο πέσῃ καθ' ὁδὸν, συνέγειρον, &c. id eſt,

Si inimici tui iumentum ceciderit in via, colleua:
Errantémque hominem, mari ve volutatum, ne deuites:
Præſtat pro hoſ[illegible] amicum nanciſci beneuolum.

H

Philo. Philo Iud. in conſequentibus: Nimirùm, inquit, in minimis quoque docet non gaudendum alienis aduerſitatibus: ſciens moleſtum affectum eſſe inſultationem in miſeriis. Adde quod exemplis contrarium aſtrui poterat. Illi quippè, qui Chriſti figuram geſſere, in ſuos beneficentiſſimi inimicos fuere: vt Ioſeph in fratres, Geneſ. 45. Dauid in Abſalō, 2. Reg. 18. & 16. in Semei & Saul, 1. Reg. 26. Vnde Chriſtū in ſe præſagiit (ait

Proſper Aquit. Proſper Aquitanicus, lib. de promiſſ. cap. 26.) Eodem modo ſe habuit Moſes in Mariam ſororem, illum ridentem, Num. 12. Philoſophabantur verò Iudæi, vt & nunc permulti, diligendos amicos, ideò inimicos odiendos. Conſiderabant & vetitum ſibi fœdus cū inimicis Gentibus, Deut. 7. Illos exhorreſcendos, quia odibilia opera faciebāt, Sap. 12. Vnde odio quoque proſequendos dicebant, quaſi in morem Gentilium vim vi repellere liceat. Sed Scriptura odio proſequi vitium & malitiam hominum docebat, eámque deteſtari: cauebat quoque, ne Gentium fermento Iſraël inficeretur, ſi commercium cum hominibus impiis haberet: non tamen homines Dei creaturas, odiſſe docebat. Ideò adiicit, *Ego autē.* Vim habent omnes hę dictiones. Ego, ait ad emphaſim, 1. qui ſe à diametro commentatoribus, immò legis deprauatoribus opponat. 2. qui à ſemetipſo vt Deus loquatur & præcipiat. quem Eſaias ſic loquētem inducit cap. 53. Propter hoc, ſciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego qui loquebar, ecce adſum. *Dico.* Dico, cuius dicere eſt imperare: cuius verba veritas ſunt: nec enim Deus eſt, vt filius hominis, vt mentiatur, Num. 23. *Vobis* vtique, qui melioris perfectionis apicem ſcandere debetis, cùm & ampliorem ego vobis, quàm Moſes, proponam mercedem. Vobis, inquam, qui meam & doctrinam & conuerſationem ſectari debetis: vt quemadmodum ego feci & docui, ita & vos faciatis. *Diligite inimicos veſtros.* Non ait, Diligite inimicos meos, quia quo quis inimicus Dei eſt, etiā odiēdus eſt. Eſt autē inimicus, nō

I

K

Auguſt. per naturā, ſed per contrariā voluntatē, vt docet Aug. lib. 12. de ciuit. Dei, cap. 3. Nec e-

Dio. Areo. nim in natura eſt malū, ait Dionyſ. lib. de diuin. nominib. cap. 4. par. 4. Proindè nec ho-

Cyril. Hie. mo aut diabolus malus eſt natura, ſed voluntate, ait Cyrill. Hieroſolym. catech. 2. Sed neque ait, eximite à pœnis. Poteſt enim inimicus quiuis aut lege politica, aut Eccleſiaſtica plecti, abſq; charitatis iniuria. Immò 23. q. 4. can. eſt iniuſta miſericordia. Ex Am-

Ambroſ. broſ. 1. Offi. dicitur nō miſerendum latronis, etiamſi lachrymæ deprecantium cogere iudicem videantur, ſed proferendam ſentētiam: cùm alioqui diſplicuerit Saul miſericors in Amalechitas, 1. Reg. 15. Charitas ergo Chriſtiana nō vetat iudicem legibus vti in noxios: habet quippè præceptum, Exod. 22. Maleficos non patieris viuere. Non enim

A enim præcepta Euangelica (ait Auguſtinus lib. 2. contra Epiſt. Parmeniani) de dilectio- Auguſt.
ne inimicorum, & miſericordia impendenda proximis, eatenus intelligenda ſunt, vt
peccati relaxetur impunitas, ſed vt delinquenti correctio, & naturæ miniſtretur ſub-
ſidium: donec per ſententiam iudicis, adempta ſpe correctionis, malorum tollatur
exercitium. Idem refertur 23. q. 4. can. Non poteſt. Neque enim iudex, cùm im-
pium damnat, inimicum agit: ſicut nec iuſtitia charitatem opprimit. Idcircò de ini-
micitia ſuſpectum iudicem repellere licet, vt patet 3. qu. 6. c. Omnes qui aduerſus; &,
Nulli Epiſcoporum: &, Quia ſuſpecti: &, Qui inimici. Immò per iudices occiſio-
nem licitam, & per milites, docet Auguſtinus Epiſt. ad Publicolam, quod refertur Auguſt.
23. quæſt. 5. can. De occidendis hominibus. Phinées quippè, Num. 25. Moſes quo-
que cædem, Exod. 2. & 32. commendarunt ſuis exemplis: ſed inimicorum Dei & le-
B gum. Nec errat, immò piè facit, pater filium caſtigans. Errabant enim Scribæ in di-
ctione proximi, & in earum ſententiarum ſenſu, quæ videbantur odium inimico-
rum admittere. Attendebant quidem dictionem amici, Leuit. 19. לא תשנא את אחיך
lo tiſna eth-ahika, id eſt, Non oderis fratrem tuum in corde tuo. Et rurſus: ואהבת לרעך כמוך
Vehahautha, proximum ſeu ſocium tuum ſicut teipſum. Expendebant dictionem
Ahi, ſeu fratris, pro eiuſdem ſecum tribus homine: & dictionem *Recha*, pro amico, ſeu
ſocio. Hos ergo ſolùm eſſe diligendos exiſtimabant, qui eiuſdem eſſent populi, reli-
gionis & cultus. Et quidem, vt docet Clemens Alex. lib. 2. Strom: frater intelligitur, Cl. Alexand.
non ſolùm qui ex iiſdem parentibus natus eſt, ſed etiam qui fuerit eiuſdem tribus, e-
iuſdem ſapientiæ, aut verbi particeps. Hinc fit, vt & omnes Chriſtiani ſe fratres nun- *Omnes*
cupent. Quinetiam nos ipſa natura conſanguinitatis vinculo cõſtrinxit. Leo Martyr, *Chriſtiani fratres ſunt.*
C ſerm. 1. de Ieiunio decimi menſis. Proximi autem nomine non ij tantùm diligẽdi ſunt, Leo Mar-
qui nobis amicitia & propinquitate iunguntur, ſed omnes homines, cum quibus no- tyr.
bis natura communis eſt, ſiue illi hoſtes ſint, ſiue ſocij, ſiue liberi, ſiue ſerui. Alioquin,
vt ſcribit Lactantius lib. 6. de vero cultu, cap. 10. pro belluis immanibus habendi ſunt, Lactãtius.
qui homines eiuſdem ſecum naturæ oderit. Siquidem, vt ex Lucretio protulit, Lucretius.

Cœleſti ſumus omnes ſemine oriundi,
Omnibus ille idem pater eſt.

Verùm quomodo tot obiectionibus reſpondebitur, quæ odiendos eſſe inimicos o- *Obiectiones*
ſtendunt? Hilar. in Pſ. 138. Religioſum eſt odiũ, quo quis oderit inimicos Dei. Vnde & *de odiendis*
Pſaltes habet: Nõne qui oderunt te Domine, oderã, & ſuper inimicos tuos tabeſcebã? *inimicis.*
Perfecto odio oderã illos, inimici facti ſunt mihi. Et alibi: Iniquos odio habui, & legẽ Hilarius.
D tuam dilexi. Itaq; ratio inimici habenda eſt: ſi inimicus tuus eſt, dilige eũ: ſi inimicus
Dei eſt, ea ratione qua Deo aduerſatur, odi illum. Hierony. in Vigilantium: Iniuriam Hierony.
meam patienter fero, iniuriam autem Dei ferre non poſſum. Hic tu Moſen, hic Da-
uidem, hic ipſum etiam Chriſtum conſidera, qui etſi inimicis ſuis eſſent manſuetiſſi-
mi, in cauſa tamen Dei diſſimulare non potuerunt. Moſes per media caſtra cultores
vitulorum occidi iuſſit, & ipſe Chriſtus vendentes & ementes flagellis abegit. Samu-
ël, qui tot pertulerat à populo, docet Saulem non fuiſſe parcendum regi Amalechita-
rum, ipſe etiam eum occidit. Dauid verò, qui toties ſuam manſuetudinem celebrat,
quàm aduerſo & vehementi animo ferebatur in Philiſtæos & Ammonitas? Hierony. Idẽ Hierõ.
lib. 3. Commẽt. in c. 5. ad Galathas: Non tam, inquit, perſonarũ quàm morum facta eſt
diſſenſio. Vnde & reſoluit, id quod dicitur ad Abraham, Inimicus ero inimicis, & ad- *Odiendi*
E uerſabor aduerſantibus tibi: non tam Abraham illis fuiſſe inimicum, quàm illos *mores prauï.*
virtutibus & religioni Abrahæ. Morum etiam potiùs quàm perſonarum diſtin-
ctionem conſiderat, in hac ſententia, Num. 31. Hoſtes vos ſentiant Madianitæ: vt
quomodo Deus vtiliter inter ſerpentem & mulierem inimicitias poſuit, Geneſ. 3. ita
magno noſtræ fidei & ſalutis ſtabilimento, quid cum aduerſariis contrahere pro-
hibeat. Apocalyp. 1. Sectam Nicolaitarum ego odi. Sed & ipſe Deus etſi diligat o-
mnia quæ ſunt, & nihil oderit eorum quæ fecit, præuidens tamen impietatem Eſau
antequàm naſceretur, dixit: Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Sed & nemo poteſt
Deo ſeruire & mammonæ: vnde & nobis continuum bellum eſt cum Sathana. 1.
Pet. 2. Aduerſarius veſter diabolus tanquàm leo rugiens circuit quærens quem de-
uoret, cui reſiſtite fortes in fide. Et Iacobus: Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis.
Et Paulus: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus

principes tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Abſit enim F
vt adinſtar Carpocratianorum aut veneficarum, pactum ineamus cum Sathana ini-
Baſilius. mico Dei. Baſil.hom. Quòd Deus non eſt author malorum, ideò docet Deum nobis
contra Sathanam inimicitiam indidiſſe, quia & ille nobis inimicus factus eſt. Reuera
Nulla nobis amicitia eſt cum malitia. enim, inquit, noxiæ ſunt amicitiæ, quæ cum malitia contrahuntur. Nam per amiciti-
am, ſimiles illis reddimur, quos amamus. Quamobrem rectè prouerbium dicit, Cor-
rumpunt bonos mores colloquia praua. Vt enim in peſtilẽtibus locis ſenſim attractus
aër, latentem corporibus morbum inijcit: ſic item ex praua conſuetudine maxima no-
bis mala haurimus. Hinc fit, vt requirendum ſit veræ dilectionis fundamentum in
Deo, quod vbi non fuerit, ſed à maligno, dilectio diſſolui debet. Ex his colligimus,
quos inimicos odiſſe poſſimus, inimicos Dei, pietatis, & bonorum morum: id eſt, ip-
Quos odiſſe poſſimus. ſam aduerſariam malitiam. Sic enim cùm Marcion Ioannem Euangeliſtam rogaſſet, G
num ſe noſſet, vt ſcribit Irenæus: reſpondit, Noui te filium Sathanæ. Quæ autem con-
Irenæus. uentio eſt Chriſti ad Belial, & templo Dei cum idolis? Si verò ille inimicus tuus eſt,
reconciliare cum eo, & dilige eum. Tanto abeſt vt vindictam homini permittat, quòd
Lactãtius. & inimicum diligendum, eique benefaciendum eſſe præcipit. Lactantius lib. 6. de ve-
ro cultu, cap. 18. agit in Ciceronem, qui in Officialibus libris dixerit, Virum bonum
eſſe, qui prodeſſet quibus poſſet, nemini noceret niſi laceſſitus iniuria. O quàm, in-
quit, ſimplicem, veramque ſententiam duorum verborum adiectione corrupit! Quid
opus fuit adiungere, Niſi laceſſitus iniuria? Non minus enim mali eſt referre iniu-
Non referenda eſt iniuria. riam, quàm inferre. Nam vnde certamina, pugnæ, contentiones, niſi quòd improbita-
ti appoſita impatientia magnas concutiat tempeſtates? Quòd ſi patientiam improbi-
tati oppoſueris, extinguetur protinus, tanquam ſi igni aquam ſuperfuderis. Alioquin H
ſi remittatur, erit vt oleum. Et hoc eſt non hominum more viuere, ſed pecudum &
brutorum. Sic ab homine & patientiam, & innocentiam tollit. Quid ergo noſtris No-
bilibus excuſationis eſt reliquum, qui ſummæ ſibi ignominiæ ducerent, ſi vel leuem
iniuriam condonarent, & non ſtatim mortem illius, à quo affecti eſſent, intentarent?
Plato. Condemnabunt eos etiam Niniuitæ, condemnabunt & cæteri Gentiles. Plato dialo-
go 1. de Republ. ſeu De iuſto, docet iuſti opus non eſſe, ſed iniuſti hominis, nocere vel
amico, vel alteri cuiquam. Sic enim Socratem cum Polemarcho diſputãtem inducit,
quòd Polemarchus, adinſtar Nobilium aulicorũ, aſſereret iuſtum & frugi hominem
non eſſe, qui non iniuriã vindicaret, & inimico modis omnibus nocere contenderet.
Socraticæ inductiones. Socrates ergo, Dic mihi, inquit, Polemarche, detrimento affecti equi melioréſne, an
deteriores fiunt ad equorum virtutẽ? *Pole.* Deteriores. *Socr.* Nónne & canes læſi, ad ca- I
num virtutem deteriores? *Pol.* Deteriores. *Socr.* Homines itaque, ô amice, detrimẽto af-
fectos, nónne peiores ad hominum virtutem iudicabimus? *Pol.* Omninò. *Soc.* Ergo iuſti
opus non eſt nocere. Quod ſic probat. Poſſúntne muſici ipſâ muſicâ non muſicos red-
dere? *Pol.* Nequaquam. *Soc.* Et equites ab equeſtri peritia per ipſam doctrinam alienos?
Pol. Non licet. *Soc.* An iuſti viri iuſtitia ipſa iniuſtos? Non enim caloris frigidum, neque
Seneca. ſiccitatis humidum opus eſt. *Polem.* Non certè. Seneca librum ſcripſit, cui titulum fe-
cit, In ſapientem non cadere iniuriam: quo argumentis multis rem iſtam demõſtrat. Et
cap. 13. ita ſapientem ſe habere ad quoſuis etiã inſolentes, & reluctantes, vt medicus ad
phreneticos, oſtendit. Nec ſanè aſſeſſor bruto recalcitranti iraſcitur, ſed emendat: nec
medicus ira mouetur contra phreneticum & febricitantẽ maledicentem ſibi. Doro-
Dorotheus. theus ſerm. 7. de accuſatione & reprehenſione, narrat ſe patrem vidiſſe, qui contẽneret K
omnes iniurias: hanc verò rationẽ redderet. Ego certè me ad eas habeo, ſicut homines
ad blandos canes. Baſilius hom. 9. Hexaëmeron: Ipſi etiã leoni omniũ ferociſſimo ad-
Baſilius. blandimur, inquit, qui tamen noſtræ ſpeciei non eſt. Quid non à ſimili nobis aliquid,
quod humanum ſit, toleremus? Scio quidẽ caſtrenſem inter Barbaros legem fuiſſe, ne
miles à milite iniuriam toleraret: alioquin exautoraretur, vt qui mollioris eſſet animi.
In Nobiles furioſos & dementatos. Hanc ſibi legem præfigunt ignobiles iſti, qui feruntur in ſanguinem, & ita ſibi nobili-
tatis nomen demereri putant, ſi Chriſti nobilitatẽ abiiciant, & diabolo, qui homicida
eſt à mundi initio, vt aſſerit Chriſtus (Ioan. 8.) nomen dederint, Quæro ſcilicet, quæ
ſit illa nobilitas, & animi magnitudo, quæ te in lupum, leonem, & tigridem, dixerim &
in ipſum Sathanam transformet? Quid enim magis amicum naturæ noſtræ, quàm vt
quodq; animal ſuã ſpeciẽ cõſeruet? Hoc te tui corporis cõſtitutio docet. Nã, vt ſcribit
Galenus

A Galenus lib.1.de vſu part.iuxta animarum conditionem data ſunt corpora animantibus,ſeu timidis,ſeu audacibus.Non ſtatim tibi natura vngues acutos,non dentes,nõ cornua dedit,non operuit corpus tuum ſquammis,non cauda muniuit: ſed nudum & manſuetum animal procreauit.Vnde ergo mihi iſtam nobilitatis notam requiris, qua totus ſpiras odia,rixas,contentiones,furias, ſanguinem & vindictam? Primùm enim degeneras à natura tua, degeneras ab ipſa ratione, qua ſimul cum anima donatus es, à Chriſto per quem tu cùm inimicus eſſes, Deo reconciliatus es. Inſeris autem te Sathanicæ nobilitati, qui & ſanguine etiam humano ſe placari voluerit, & innocentes pueros in altaribus ſuis mactari. Et quidem Barbari in Romæ vaſtatione victis,qui in ædem ſacram ſanctorum Petri & Pauli confugerant,pepercerunt:ſed,vt ex Virgil.obſeruat Auguſtinus lib.1. de ciuit.Dei,cap.1.& 2.Ethnici Deos ſuos humano ſanguine Galenus. Nobiles ſunt-ſi degenerant à natura, à Christo, à Deo. Auguſt.

B placaturos ſe exiſtimarunt.Sic enim apud Virg. Æneas inquit: Virgilius.

Vidi Hecubam,centúmque nurus, Priamúmque per aras
Sanguine fœdantem quos ipſe ſacrauerat ignes.

Et quidem Dij Gentium dæmonia. Ab his ſuam illam ſanguinariam,furioſam,rabioſam,& blaſphemam nobilitatem mutuantur, qui etſi ſe Chriſtianos nuncupent, directè tamen Chriſti doctrinæ aduerſantur. Baſilius libr. Conſtitut. exercitoriarum cap. 21. monet nullam eſſe cauſam, cur à fratris dilectione ſeparemur. 1. Nam & mulier ſi inſidias ſtruxerit marito,condemnatur. Atqui nos ſpirituali ſocietate coniuncti ſumus. 2. Sed & corporis membra à corpore diuelli non poſſunt,ſine ipſius iactura:quãto minus fratres? 3. Ad obiectionem autem ,quòd malus ſit, quem oderimus, reſpõdit: Et malus erat Iudas, nec tamen exierunt Apoſtoli. Idem Epiſt. 79. Multum, ait, Baſilius. Nõ leuiter ſeparemur à fratribus. Idẽ Baſil.

C ſollicitũ eſſe oportet,& multas noctes inſomnes ducere, & cum lachrymis à Deo veritatem exquirere,eum qui à fratris amicitia reſecari velit. Si enim mũdi principes,vbi aliquem malefactorem morti adiudicare volunt, attrahunt vela, & expertiſſimos vocant ad propoſitorum conſiderationem: nunc quidem legis auſteritatem, nunc naturæ ſocietatem reuerentes,& multum ingemiſcentes,ac neceſſitatem deplangentes,nemini non manifeſtum faciunt,quòd non ex propria libidine, ſed ex neceſſario legis miniſterio,condemnationis inferant ſententiam: quanto oportet maiore cura,diligẽtia,conſultatione dignum reputari,ſi quis ſeſe à fratrum amicitia auellere conetur? At verò non modò pro leui iniuria excandeſcunt, & ſeſe ab amicorum conſuetudine ſeparant, ſed & cruento feruntur animo, vt ipſos perdant. Dixerim illos nobilitatem ſuam trahere,non ab electis filiis Adam,non à Seth,ſed à Cayn,qui fratri inſidiatus eſt,

D & ipſum occidit. Porrò charitatem in inimicos ſic Chriſtiani illi primi ſecuti ſunt, vt Tertullianus cap. 37. Apol.libro dicat, nec mortuis Gentiles peperciſſe Chriſtianis, quin illos de requie ſepulturæ,de aſylo quodam mortis diſtraherent: & eos inimicum vulgus lapidibus & furiis inuaderet. Et tamen licet nox vna pauculis faculis largitatẽ vltionis potuiſſet operari,noluiſſe Chriſtianos malum malo diſpungi. Immò ad maiorem charitatis in Chriſtianos cumulum, docet ibidem illis licuiſſe magis occidi, quã occidere. Nec verò videbitur hoc difficile illis,qui Chriſti ſpiritu potientur. Hic enim eſt ſpiritus dilectionis & pacis. Leo ſerm.de Martyribus:Poteſt,inquit,mihi quis dicere,Non poſſum vigilare, non poſſum ieiunare, non poſſum omnia mea pauperibus erogare,& in monaſterio viuere: numquid poteſt dicere, Non poſſum diligere? Auguſtin. to.6. lib. contra Adimantum,cap.17. Oſtendit legem iſtam de diligendis Tertull. Leo.

E inimicis,non eſſe huic contrariam,quæ in veteri Teſtamento legitur(Exod.23.)de occidẽdis Chananæis,Hierbuſæis,Gergeſæis,Pherezæis,& Amorrhæis.Dominus enim, inquit, de diligendis inimicis præcepit,vtique de hominibus, quos per noſtram patiẽtiam & charitatem ad ſalutem poſſe conuerti, & quiuis intelligit, & exemplis ſæpiſſimè demonſtratum eſt.Quot enim è ſummis inimicis ſummi amici euaſerunt,per eorum qui offenſi erant,longãnimitatem & patientiam? Ideò ſcilicet Chriſtus adiicit, *Benefacite his qui oderunt vos.* Ioſephum fratres eius oderant: tempore tamen penuriæ frumentariæ benefecit illis,(Geneſ.45.) & hac ſua liberalitate hoſtilem eorum animum euicit. Dauid autem quoties hoſtem Saulem in ſua poteſtate habuit? Pepercit tamen ei,nec permiſit quenquam in illum manus extendere. Hinc & ille exclamare coactus eſt,(1.Reg.26) Iuſtior tu es quàm ego:nam retribuiſti mihi bona pro malis. Seneca lib. De quatuor virtut. cap. de Magnanimitate:Nihil magnum,inquit,in rebus humanis, Auguſtin. Seneca.

niſi animus magna deſpiciens. Si magnanimus fueris, numquam iudicabis tibi contumeliam fieri. De inimico dices, Non nocuit mihi, ſed animum nocendi habuit: & cũ illum in poteſtate tua videris, vindictam putabis vindicare potuiſſe. Scito enim honeſtum & magnum genus vindictæ eſſe ignoſcere. At verò Chriſtiani non modò ignoſcunt, ſed & benefacere inimicis norunt. Hieronym. Epiſt. contra Pelagianorum hæreſim, benefieri inimicis ſcribit in correctionem & reſurrectionem, vt odij igne beneficiis ſuperato, & excocto charitatis frigore, inimicus eſſe deſiſtat. Hoc modo crudelem Iuliani Apoſtatæ animũ Chriſtiani olim ſuperarunt, cùm milites ipſius ægrotos exciperent, & eorũ tãdiu curã gererent, donec conualeſcerent: vt legitur apud Euſeb. hiſt. Eccl. lib. 9. c. 8. & hiſt. Tripar. lib. 6. cap. 29. Hinc nimirùm factũ eſt, vt & ſuis literis præciperet idem ab Ethnicis fieri. Literæ autem eius ad Arſaciũ ſacrorum in Galatia Pontificem hæc habebant. In vrbe quaque frequentia ad benignè excipiendos hoſpites xenodochia extrue, vt aduenæ non noſtræ tantùm religionis, ſed alieni etiam, quicunque petierint, aut indiguerint, humanitate noſtra perfruantur. Vnde ad eam rem pecunia ſuppeditet, prouiſum mihi eſt. Triginta enim millia frumenti modiorum, & ſexaginta millia ſextariorum vini, quotannis in eum vſum per Galatiam conferri iuſſi. Turpe ſiquidem eſſet, quum inter Iudæos mendicus non ſit, & impij Galilæi (ſic enim Chriſtianos vocabat) non ſuos tantùm, ſed & noſtros alant; ſi opem & auxilium noſtrum requirere noſtri viderentur. Porrò Græcæ religionis obſeruatores, vt ad miniſterium huiuſmodi aliquid etiam conferant, doce: hominéſque Græcos officiis & beneficiis talibus aſſuefac, antiquitùs noſtri moris operiſque id fuiſſe eos admonẽs. Homerus enim Eunæum hæc ita dicentem inducit:

Heſpes, vel ſi te noſtras pertingeret ædes
Aduena deterior, iuſtos auferret honores.
Ab Ioue namque venit mendicus & hoſpes eodem.

Quid quòd etiam Turcarum principes xenodochia quædam erexerunt & fundarunt, quibus etiam Chriſtiani eleemoſynam aliquam acciperent, ſi modò nomen fundatoris, & requiem animæ eius verbis exprimerent? Auguſtin. lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 26. hoc ipſo Chriſtianum Theodoſij animum apparuiſſe ſcribit, quòd Tyranno Eugenio deuicto, qui ſibi Occidentis Imperium occiſo Valentiniano arrogarat: eorum qui illis fauerant, filios Gentiles ad Eccleſias confugientes occidi vetuit, eóſque licet inimicorum filios Chriſtiana charitate dilexit, nec priuauit rebus, ſed auxit honoribus, in neminem poſt victoriam priuatas inimicitias valere permittens. Hoc nimirùm modo principes ſibi deuincere norunt populos, qui illos de tyrannide ſuſpectos habebãt. Roboam flagellis & ſcorpionibus populum à ſe auertit: illum autem licentia Hieroboam ſibi vendicauit. Vicit Heliſæus hoſtilem Syriorum militum animum, cùm eos, quos ſi permittere voluiſſet, breui mortuos videre poterat, liberali menſa excepit. 4. Reg. 6. Adde quòd charitas nõ ocioſa eſt. Probatio igitur dilectionis, exhibitio eſt operis. Diliges corde, ſed & idipſum teſtaberis opere. Ro. 12. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illũ: ſi ſitit, potum da illi: & carbones ignis congeres ſuper caput eius. *Et orate pro perſequentibus & calumniantibus vos.* Sic Dauid Pſ. 118. Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi: ego autem orabam. Moſes orauit pro Maria ſorore ſua priùs eum calumniante, Num. 12. & ſæpiſſimè pro populo eum perſequente. Et hinc Chriſti ſanguis meliùs clamat quã Abel, Heb. 11. quòd Chriſtus pro inimicis orauit, dicẽs, Pater, dimitte illis, Matth. 26. Stephanus quoq; cum æmulatus eſt, cùm lapidibus obrueretur: exclamabat enim, Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum. Vnde Chriſtus Iacobum & Ioannem increpauit, quòd non recipientibus eum Samaritanis, dicebant, Vis iubeamus vt ignis deſcendat de cœlo, & comburat iſtos? Ad quos Chriſtus, Neſcitis, ait, cuius ſpiritus eſtis. Luc. 9. Iuſtinus recenſet Marci Imperatoris Epiſtolam ad Senatũ Rom. qui vetabat Chriſtianos ſuppliciis inquiri, quòd hi, cùm à nongentis ſeptuaginta quinque millibus barbarorum penè opprimeretur, & exercitus illius iam à quinque diebus aqua caruiſſet, precibus tamen ſuis à Deo ſuo (etſi illis priùs infenſiſſimus fuiſſet) fecerunt, vt in ſuos frigidiſſimus imber deſcenderet: in hoſtes grando mixta fulminibus præcipitanter ferretur. Hæc Iuſtinus Martyr, & Zonaras tom. 2. Annaliũ. Adeò valuerũt preces Chriſtianorum etiam pro ſuis perſecutoribus fuſæ. Quid eſt verò quòd iubeamur orare pro inimicis, cùm Paulus & Pontifici, & Fabro Alexandro maledixerit? Soluit Iuſtinus Martyr

[Margin notes: Hieronym. — Euſeb. — Benefaciendum etiam infidelibus. — Homerus. — Auguſt. Exempla beneficentiæ. — Iuſt. Mart. — Zonaras. — Iuſtin. Ma.; margin letters F, G, H, I, K]

A Martyr.25.quæſt.ad Orthox. dicens eum nec Alexandrum,nec Pontificem repercuſſiſſe,ſed tantùm Pontifici quæ eſſent euẽtura prædixiſſe, his verbis,Percutiet te Deus paries dealbate. Alexandro verò, Hoc ei reddat Dominus in die illa,non eſſe maledictum , neque conuitium , ſed prædictiones Apoſtolo dignas,qui ſeipſum non vleiſcatur, ſed det locum iræ. Auguſtinus quoque ſerm.56.de tempore,docet imprecationes quas Prophetæ in inimicos proferunt, vt eſt hoc Pſalmi 66. Fiat menſa coram eis in laqueum:non maledictiones,ſed prædictiones eſſe.Greg. Nyſſenus lib. de Oratione, aliter ſoluit. Nam nonnulli id Pſaltis malè interpretantur. Ait enim Pſ.6. Deficiant peccatores,& iniqui. Et Hieremiam vindictam de aduerſariis deprecantem,Hier.10. & Oſeam, cap.9. Vuluam ſterilem, & vbera ſicca adducant. Reſpondet ſpectaſſe eos ad correctionem vitioſitatis atque malitiæ,quę tũc in natura vigebat. Vt malum ergo
B deficiat orant,non vt homo, cùm is malus non ſit naturâ, omninò annihiletur. Iuſtinus quęſt.80. ad Orthodoxos,quæſtionem diſſoluit,quæ ſic moueri poteſt.Cur orandum ſit etiam pro inimicis? qui ſit quòd Heliſæus imprecatus eſt pueris in Bethel? 4. Reg.2.Soluit autem dicens, commendabilem eſſe patientiam:ſed tum cùm emendari poſſunt qui inferunt iniuriam,(ſcilicet quæ in Deum redundet,vt quæ miniſtro Dei infertur)quodque pueri voces illas, quas in Prophetas exclamabant, à parentibus didiciſſent, Prophetis ſemper infenſis, caſtigatos parentes in occiſione puerorum,vt diſcerent non afficere contumelia Prophetas , & per eos Deum . Cæterùm (ait Auguſtinus tom.10.ſerm.59.de temp.)quid aliud pro inimicis orandum eſt, niſi hoc quod ait Apoſtolus,(2.Ti.2.) vt det illis pœnitentiam,& reſipiſcant à laqueis diaboli, à quo captiui tenentur? Quòd ſi etiam pro inimicis Eccleſiæ,de quibus hic maximè loqui-
C tur,orandum eſt:quanto magis pro noſtris?Inde ſer.51.de verb. Domini, idem habet: Non eis iraſcamur,ſed pro eis oremus, vt det eis Dominus intellectum.Hinc Cyprianus ad Cornelium Papam,orandum monet pro hæreticis,vt malint pro ſe orationem fieri antiſtitis, quàm ſanguinem fundi ſacerdotis. Cæleſtinus quoque Epiſt.1.c.1.conſuetudinem Eccleſiæ recenſet de fundenda pro hæreticis & ſchiſmaticis oratione. Et Optatus Mileuitanus lib.1.in Donatiſtas,eos fratres vocandos,& Prophetam Eſaiam obſeruandum cenſet.Vos qui timetis(inquit cap.66.)nomen Domini,eis qui vos odio habent, & execrantur, & volunt ſe dici fratres veſtros,dicite,Fratres noſtri eſtis.Charitatis enim præcipua ſunt hæc duo(ait Baſil.tom.2. ad quæſt. 175.)dolere ſcilicet, & angi ex his rebus, ex quibus læditur is qui diligitur. Beatus qui mœret propter illum qui peccat,ſicut ſcriptum eſt : Si patitur vnum membrum, compatiuntur & cætera.
D Leo Martyr,ſerm.1.de Ieiunio decimi mẽſis: Et meritò, inquit,inimicos diligi,& pro perſecutoribus ſibi præcepit ſupplicari, qui ex omnibus quotidie Gentibus , fractis oliuæ ſuæ ramis, germen inſerens oleaſtri , de inimicis reconciliatos , de alienis adoptiuos,de impiis facit iuſtos,vt omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur,quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus eſt in gloria Dei Patris. Aug.lib.1.de ſerm.Domini in monte,cap.43.Sed illud magis,inquit, vrget queſtionem,quod dicit Apoſt. Ioãnes,(1.c.5.)Si quis ſcit fratrẽ ſuum peccare peccatũ non ad mortẽ, poſtulabit,& dabit illi Dominus vitã,qui nõ peccat peccatũ ad mortẽ. Eſt autem peccatum ad mortem,nõ dico vt pro illo roget quis . Apertè enim oſtendit quoſdam eſſe fratres,pro quibus orare nõ nobis præcipitur,cùm Deus etiam pro perſecutoribus noſtris orare nos iubeat. Nec illa quæſtio ſolui poteſt, niſi fateamur eſſe
E aliqua peccata in fratribus, quæ inimicorum perſecutione grauiora ſint. Fratres autẽ Chriſtianos vocari,multis ſcripturarum documentis probari poteſt. Peccatum ergo fratris ad mortem puto eſſe,cùm poſt agnitionem Dei , per gratiã Domini noſtri Ieſu Chriſti quiſque oppugnat fraternitatem,& aduerſus ipſam gratiam,qua reconciliatus eſt Deo, inuidẽtiæ facibus agitatur. Peccatum autem non ad mortem eſt,ſi quiſquam amorem à fratre non alienauerit,ſed officia fraternitati debita per aliquam infirmitatem animi nõ exhibuerit. Quapropter Dominus in cruce ait,(Luc.23.)Pater, dimitte illis,non enim ſciunt quid faciũt. Nondum enim gratiæ Spiritus ſancti participes facti,ſocietatem ſanctæ fraternitatis inierant. Sed vtrum ſicut pro quibuſdã non eſt orãdum,ita etiam contra aliquos orandum ſit? Reſpondet Auguſtinus cap.45.lib.1.de ſermone Domini in monte, Generaliter dictum eſſe,Rom.12.Benedicite,& nolite malefacere. Et illud, (1. Pet.1.) Nemini malum pro malo reddentes. Pro quo autem non o-

Auguſtin. Gr. Nyſſ. Iuſt.Mar. Auguſt. Cyprian. Cæleſtin. Opt. Mil. Baſilius. Leo Mar. Auguſtin. *An pro aliquibus orare non debeamus.* Auguſtin.

ras,non etiã contra illum oras. Potes enim videre certam eius pœnam, & penè deſperatam ſalutem: & non quia odiſti eum, ideò pro illo non oras: ſed quia ſentis nihil te poſſe proficere, & orationem tuam non vis repelli à iuſtiſſimo iudice. Sed quid agimus de his, contra quos oratum à ſanctis accipimus: non vt corrigerentur, nã hoc modo pro ipſis potius oratum eſt: ſed ad illam vltimam damnationem? Non ſicut contra traditorem per Prophetam: nam illud, vt dictum eſt, prædictio futurorum, non optatio ſupplicij fuit: Nec ſicut Apoſtolus contra Alexandrum, nam & inde ſatis dictum eſt: ſed ſicut in Apocalypſi Ioannis legimus Martyres orare vt vindicentur, (Apoc. 6.) cùm ille primus Martyr vt lapidatoribus ſuis ignoſceretur orauerit. Sed hinc nõ oportet moueri. Quis enim audeat affirmare, cùm illi ſancti candidati ſe vindicari petierint, vtrum contra ipſos homines, an contra regnum peccati petierint? Nam ipſa eſt ſincera & plena miſericordię & iuſtitiæ vindicta Martyrum, vt euertatur regnum peccati. Non enim contra ipſos homines, ſed contra regnum peccati petierunt, quo regnante tanta perpeſſi ſunt. Ad cuius euerſionem nititur Apoſtolus, dicens, (Rom. 6.) Non ergo regnet peccatum in mortali corpore veſtro. Deſtruitur autem & euertitur peccati regnum, partim correctione hominum, vt caro ſpiritui ſubiiciatur: partim dãnatione perſeuerantium in peccato, vt ita per iuſtitiam ordinati, iuſtis cum Christo regnantibus, moleſti eſſe non poſſint. *Vt ſitis filij Patris veſtri qui in cœlis eſt.* Hunc ex aduerſo patrum terrenorum conſtituit, qui vt peccatores, ita ad vindictam proni ſunt. At veſtri patris illius cœleſtis filius eſſe non poteſt, qui nec ſpiritus eius, qui charitatis eſt, particeps fuerit. Erimus autem, ſi filium naturalem patris Chriſtum imitemur. In perfectæ verò charitatis typum contemplamur, cùm Chriſtum reſpicimus. Nam per ſanguinem eius reconciliati ſumus, cùm eſſemus inimici: Adeò vt pro inimicis mortuus ſit: pro ſe crucifigentibus orarit: inimicos etiam ſuos poſt paſſionem, ad ſalutem & fidẽ per Apoſtolos inuitarit. Potuít ne maius pignus dare, quàm pro nobis mala noſtra ſufferre? Ideò Chryſoſtomus hom. 1. in Epiſt. ad Philipp. non adeò diuitum filios agnoſci in torque, quem ſemper in collo circunferunt, (ait) quàm Dei filios charitate. Idem Auguſtinus. 15. de Trinit. cap. 18. confirmat. Id autem dicens Chriſtus, quaſi ex oppoſito filiorum diaboli, ſtatuit filios Dei: quòd diaboli filij ſanguine & liuore gaudeant: ſicut & inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum, Sap. 2. Homicidiis quoque exultent, cùm diabolus ſit homicida ab initio: ſicque opera patris perficere velint. His quoque verbis dilectionis rationem confirmat Dominus, quòd fratres ſumus, ab vno Deo inſpirati & animati: & equidem coniunctiores, qui animis, quàm qui corporibus: (ait Lactantius lib. 6. de vero cultu, cap. 10.) Vnde pro belluis immanibus ſunt habendi, qui hominibus nocent, qui contra ius humanitatis, & fas omne, ſpoliant, cruciant, occidunt, exterminant. Sed & Chriſtianæ religionis regula ad beneficentiam potiùs nos promouet. Proinde Tertullianus in Apol. cap. 37. Nullum bonum (ait) ſub exceptione perſonarum adminiſtramus, ſc. quia omnes fratres ſumus. Chryſoſt. quoque hom. 24. ad popul. excandeſcit in Antiochenos, quòd rixantes non dirimerent, inexcuſabiles eos eſſe dicens, cùm iumentum lapſum erigere iubeamur: hi verò homines ſint & fratres. Hac ratione Abraham Loth dicebat, Ne ſit lis inter me & te. Et cùm Iuda eripere vellet Ioſeph, Caro, inquit, & frater noſter eſt, Geneſ. 37. Et quidem naturæ, ſimul & religionis conditio, vniuerſam omnium dilectionis rationem confirmat. Tertullian. lib. Apol. cap. 37. Iidem ſumus Imperatoribus, inquit, qui & vicinis noſtris. Malè enim velle, malè facere, malè dicere, malè cogitare de quoquam, ex æquo vetamur. Porrò dicat aliquis, Non plus igitur vxor, pater, frater, fideles, diligendi ſunt? Hieronym. hom. 3. in Cantica cantic. hanc quæſtionem diſſoluit. Omnis (inquit) rationalis creatura, ex æquo diligenda eſt. Adiiciendum tamen eſt in charitate, vnicuique ad hoc quomodo eſt, & ad hoc quomodo rationalis eſt. Si, verbi gratia, aut in moribus, aut in opere, aut in propoſito, aut in ſciẽtia, aut in ſtudiis cæteros præcellit: pro his ſingulis, ſecundum quodque meritum, ad generalem dilectionem addendum eſt etiam ſpecialis aliquid charitatis. Verùm vt maior de his habeatur authoritas, ab ipſo Deo capiamus exemplum. Ipſe enim amat omnia quæ ſunt, æqualiter: vt nihil oderit corũ quæ fecit: neque enim fecit aliquid quod odio haberet: nõ tamen ob hoc ſimiliter dilexit Ægyptios, Hebræos & Pharaonem, vt Moyſen & Aaron. Hinc Cyprianus lib. 4. Epiſt. 7. ad Magnum, probat æqualitatem luminis vitæ æternę in Eccleſia, & in baptiſmate:

Marginal notes: *Quomodo ſancti petãt vindictam* — Chryſoſt. — Auguſt. — Lactant. — Tertull. — Chryſoſt. — Tertull. — Hierony. — Cyprian.

Marginal letters: F, G, H, I, K

A mate: cuius etiam ſacramẽtum in Exodo celebratũ ſit: cùm (Exod. 16.) ſine diſcrimine ſexus & ætatis manna à ſingulis ad menſuram gomer æqualiter colligebatur. Itaque conſiderandus eſt ille ſupremus omnium pater, a quo donum omne procedit. Attendenda eſt propenſa in omnes etiam liberalitas. *Qui ſolem ſuum*, ὅτι τὸν ἥλιον, quia ſolem ſuum, *oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.* Hoc enim nõ fortuitò, nec neceſſitate quadam facit, nõ naturæ infallibili curſu, præter quem aliter agere nõ poſſit: non ex aliqua in nos obligatione, ſed ſumma ſua liberalitate: vt qui quoties voluit, impios perdidit: aut inundante totam terram diluuio, temporibus Noah: aut immiſſis fulguribus, vt Sodomitis contigit: aut ipſa terra aperta, vt contigit Chore, Dathan & Abiron. Interim non omnes peccatores perdit, non priuat eos ſole & luna, nõ imbribus & pluuiis, ſed ſummam in omnes munificentiam oſtendit: expectans peccatores, ſi quando pœnitentiam agant.
B Cæterùm pluuiæ & ſolis nomine, omnia ferè bona temporalia concludit. 1. Pluuiis enim irrigantur plantę. 2. Sole excitantur, & vi ſua donãtur. 3. Sol omnia lætificat, Tob. 4. 4. Purgat & luſtrat omnia. His quoque duobus ſpiritualia bona intelligi poſſunt, vt doctè docet Lactantius lib. 5. diuin. Inſtit. cap. 15. Lactantius. Per ſolem gratiæ, lux illuminans omnem hominem: Per pluuiam, donationes Spiritus ſancti: vt apud Pſaltem, Pſ. 67. Pluuiam voluntariam ſegregabis Deus hæreditati tuæ. Sic Prophetiæ donum, etiam Balaam, Num. 24. & Caiphæ indulſit, Ioan. 12. Vnde nec hominum malitia prætexenda eſt, quin in neceſſitatibus eis ſubueniamus. Dilectionẽ hanc mutuam & beneficentiam probat Auguſt. Epiſt. 52. ad Macedonium, & lib. de August. catech. rudibus, cap. 26. adferens id Eccl. 13. Omne animal diligit ſibi ſimile, ſic & omnis homo proximum ſibi. Hac ſola naturæ habita ratione Ariſtoteles homini etiam
C impuro eleemoſynam fecit: & cùm factum id argueretur, Miſertus ſum humanitatem (ait) non iniquitatem, vt docet Diogen. Laërtius lib. 5. de vita Philoſoph. Eam quippè in omnes beneficentiam, immò & miſericordiam Deus docet, non ſolùm omnibus Laert. pluuiam infundens, & ſolem ſuum communicans, ſed & quandoque peccata diſſimulans & condonans: vt pulchrè docet Seneca lib. 6. de beneficiis, cap. 21. More optimorum parentum, inquit, qui maledictis ſuorum infantium arrident, non ceſſant dij Seneca. beneficia congerere de beneficiorum authore dubitantibus: ſed æquali tenore bona ſua per gentes populóſque diſtribuunt. *Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis?* Hæc enim merces veſtra, compenſatio prior dilectionis: vt & eorum qui alios ad cœnam inuitant, merces eſſe dicitur, quòd & idem à ſuis conuiuis expectant. *Nonne & Publicani*, quos tam pauci, immò velut abominabiles ducitis, *hoc faciunt?* Publica-
D nus eſt, qui vectigalia certo quodam pretio redimit. Vlp. de public. & vectig. lib. 1. Publicani ſunt, qui publico fruuntur: nam & inde nomen habent. Et omnes qui aliquid à fiſco conducunt, rectè vocantur Publicani. Hi olim Iudæis erant infenſiſſimi, vt qui libertati populi Iſraëlitici aduerſarentur, & tributa, quæ Romanis penderentur, exigerent. Illi verò, etſi ab omnibus peccatores iudicarentur, hac tamen in parte minimè defuerunt amicis, quin & eos reciproca dilectione proſequerentur. *Et ſi ſalutaueritis fratres veſtros tantùm*, ἀσπάσησθε, Eſt etiam oſculo & cõplexu ſalutare, quod olim moris erat non Iudæorum modò, ſed & Græcorum & Romanorum. Vnde adiicit: *Quid amplius facitis?* τί περισσόν, quid eximium præter cæteros facitis? An illa ſalutatione Dei præceptum vos adimpleuiſſe arbitramini? Idéone veſtram iuſtitiam iuſtitiæ Publicanorum & Ethnicorum præfertis? *Nónne & Ethnici hoc faciunt?* ἔθνος, Gens eſt, à qua
E Ethnicus, id eſt Gentilis. Pro his ſumitur, qui nullam Dei, aut religionis certam cognitionem habuerant. Ita probat infidelium exemplo, perfectionis non eſſe diligentes diligere: & proinde cùm charitate probentur electi, eos debere magis abũdare in opere, vt abundantiores ſint in mercede. Quid quòd & ipſi Gentiles inimicis condonandũ eſſe docuerunt, immò & his quos infenſiſſimos habebant, & benefecerunt, & facilè recõciliati ſunt? Plutarchus librũ ſcripſit de vtilitate capienda ab inimicis, quo mo- Plutarch. net, vt olim non ſatis fuit non lædi à feris, ſed deprehenſa ratione qua illis vteremur, vtilitatem veteres collegerunt: ita ex inimicis & fauorem, & honorem aucupari debere: Exemplo nimirùm Cæſaris, qui Pompeij caput intuitus, defleuit. Sed & idem ferè Antiſthenes ad Periclem ſcribit, Alexandrum proſtratum Darium in belli momento, pallio cooperuiſſe, quo virtutis nobilitatem, ac fortunæ, cuius incertitudinem metuerat, demonſtrabat. Porſena rex Scæuolam in familiarem aſſumpſit, qui tamen in eius

Idē Plutar. vitam coniurarat. Phocion vir Athenienſis,vt teſtis eſt Plutarch. lib.1. Apophthegm. F
cùm falſorum teſtium delatione reus factus,diſcrimen capitis incurreret, nihil aliud
filio demandauit,quàm ne quid,harum rerum memoria, Athenienſibus iraſceretur.
Diod. Sic. Diodorus Siculus lib.16. Biblioth.Dionem hoc ipſo plurimum charitatis,& commē-
dationis apud ſuos ciues aſſecutum eſſe dicit,quòd Syracuſis,& omni patria reſtituta,
eis qui inimico in ſe animo deliquerant, clementer veniam indulſit.Idem etiā huma-
Diog. Laërt. nitatis argumentum Socrates præbuit,cùm(vt refert Diogenes Laërt. lib. 2. de vita
Philoſ.) calcem impingenti nihil comminatus ſit:ſed hanc eius tolerantiam demiran-
tibus,Quid,inquit,ſi me aſinus calce impetiſſet, num illi diem indixiſſem? Simile ferè
lib.3. de ira, recenſet de Diogene: cui,de ira diſſerenti, cùm adoleſcens proteruus in-
ſpuiſſet,Non quidem,inquit,iraſcor, ſed dubito an iraſci debeam. Et Cato quidē me-
liùs:cui cùm cauſam agenti in frontem mediam quantum poterat attracta pingui ſali- G
ua inſpuiſſet Lentulus, faciem abſterſit: &,Affirmabo,inquit,omnibus, Lentule, falli
Liuius. cos qui te negāt os habere.Liuius lib.5. Dec.3.de Quinto Fabio Maximo narrat,quòd
Minutium Magiſtrum equitū imperio (Dictatura) ſibi æquari paſſus eſſet, quod hacte-
nus fuerat inauditum:& tamē periclitanti ſubuenit,cùm iam inſidiis Hannibalis cir-
cumuentus,de ſua & militum ſalute deſperaret.Econtrà verò furentem Aiacē *μαστιγό-*
φορον fecerunt,dum ille fruſtratus armis Achillis,in primates Græcorū,velut in aduer-
ſarios ſæuire vellet. Quid quòd & Poëtæ inſanum Herculem eapropter fingunt? Si
Seneca. quis pluribus exemplis egeat,legat libros Senecæ de ira & clementia.Quid quòd He-
ſiodus,initio libri ſui De opere & die,totus incumbit,vt infenſum fratrem ſuum Per-
ſen ſibi reconciliet? Alioquin ſi quis eſt qui alteri malum, ſpecie vindictæ præparet,
timeat ne cadat in foueam quam fodit,& conſtringatur laqueo quem tetendit. Con- H
ſideret Æſopi facetum apologum,quo nihil lupo profuiſſe oſtendit, quòd accuſarit
vulpem apud leonem ægrotum. Vulpes enim reuerſa, medicum ſe conſuluiſſe dixit,
qui iuberet leonē calidam lupi pellem indui. Rurſus idem iis euenit quod aſino: qui
cùm leonem galli cantu terrefactum perſequeretur, tandem ab eo deuoratus eſt. Si
quidem cùm igni oleum infundere,& furentem inimicum perſequi, non autē illi cō-
donare volunt,periculum mortis incurrunt.*Eſtote ergo perfecti vos,ſicut & Pater veſter cœ-*
leſtis perfectus eſt. Nam cùm patrem proles ſequatur, & ex radicibus pullulent arbores,
eáque à quibus prognatæ,ſua ſpecie præ ſe ferant: requiritur vt & nos,qui filij Dei di-
Greg. Nyſ. cimur,ad eius ſimilitudinem, quantum fieri poterit,contendamus.Gregorius Nyſſen.
lib.de profeſſ. Chriſtiana: Hoc autem, inquit, quomodo à terrenis fieri poterit, cùm
pater ille cœleſtis ſit? Reſpondet, quòd non cum diuina naturam humanam compa- I
rari iubeat Euāgelium:ſed bonas actiones, quoad eius fieri poſſit,imitari. Hoc autem
non aſſequitur homo abſque Dei & Spiritusſancti gratia. Nam vt niſi ſale carnes a-
Macharius ſpergantur, putreſcunt,inquit Macharius hom.24.& niſi fermento immixto quis fari-
nam pinſet,inutilis eſt eſu panis: ita niſi cœleſti fermento, & Spiritusſ. aſperſione im-
buatur anima, à ſe & per ſe ſolam perfectam puritatem efficere non poterit. Tum autē
Theodoret. vt per gratiam ad Deum accedit,ita & ei quodammodò ſimilis dicitur. Theod.affect.
Græc.lib.11.de Oraculis:Neque enim,inquit,fieri poteſt,vt vſquequaque Deo ſimiles
euadamus.Quo enim pacto viſibilis homo inuiſibilem imitetur? Quomodo qui bre-
uis eſt,ac exiguo loco concluditur,illi queat eſſe perſimilis, qui extra omnem termi-
num conſtitutus continet omnia? Quæ ſit rurſus ad æternum,rerúmque omnium cō-
ditorem illius ſimilitudo, qui recens ac nouitius,quíque ne vlnaris quidem quantita- K
tis queat cœlum componere? Nulli eſt ergo natura illa,nulli potentia, nulli ſapientia
imitabilis: bonitatis tamen ac māſuetudinis,iuſtitiæque ac humanitatis diuinæ typos
aliquos,quoquomodò effingi poſſe, non inficias iuerim. Quandoquidem & Chriſtus
iis qui perfectionem aſſequi cupiebant,genus hoc imitationis propoſuit,dicens: Eſto-
te miſericordes,ſicut & Pater veſter cœleſtis miſericors eſt: qui ſolem ſuum oriri facit
ſuper bonos & malos. Gregor.Nyſſ.in Enarrat.vitæ Moſeos. Atqui, inquit,Deus ter-
Gr. Nyſſ. *Quomodo* minum non habet. Quare neceſſe eſt participantis quoque deſiderium,cùm ad inter-
accedamus minatum,finitúmque ſeipſum extēdat,nullum habeat exitū, quo ceſſare poſſit. Quas
ad Dei per- ob res, ſi nullis terminis vitæ perfectio continetur, & virtutis ad ipſum terminus eſt:
fectionem. ex eo quòd interminata ſit,impoſſibile omninò eſt ita hanc perfectionem cōſequi aut
re aut verbis, vt ad altiora vllus aſcenſus relinquatur. Quomodo igitur quæris,ad quē
finem

A finem quiſpiam peruenturus ſit, cùm finis nullus inueniatur? Non tamen quoniam quod quæritur, exitum non habet, idcircò præceptum Domini negligendum eſt, quo dicitur: Perfecti ſitis, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Nam etſi totum conſequi nequeas, tamen in rebus omnibus, quæ natura bona ſunt, non paruum eſt lucrum, vel partem earum aliquam conſequi: vt tantum poſſideamus, quantum capere poſſumus. Clemens Alexandr. lib. 6. Stromat. Sicut, inquit, Moyſi ex iuſta operatione, & ea quæ continenter ei intercedebat cum Deo conſuetudine, vultui inſidebat glorificata quædam coloris ſpecies: ita & iuſtæ animæ diuina quædam vis bonitatis inhærens, ſpiritualis illuminationis, perinde atque caloris ſolaris, imprimit apertum iuſtitiæ ſignaculum, lucem animæ vnitam per charitatem, quæ Deo afflat, & Deo afflatur. Hinc quæ Seruatori Deo fit aſſimilatio, exoritur ei qui perfectus euaſit, quantum (Cl. Alexand.)

B licet humanæ naturæ, ſicut Pater, inquit, qui eſt in cœlis. Idem lib. 7. Stromat. Quomodo enim perfectum dicimus medicum, & perfectum Philoſophum: ita, vt opinor, perfecta cognitione præditum. Et lib. 4. Deum oportet, inquit, imitari, quoad eius fieri poteſt, ab eo qui eſt cognitione præditus. Mihi autem videntur Poëtæ quoque electos appellare Deiformes, & θείους diuos, & ἀντιθέους, hoc eſt Deo æquales, & conſilio Ioui pares, Atlanticos, & Deo ſimiles, corradentes illud (id eſt, alludentes ad id quod in Moyſi Geneſi legerant) ad imaginem & ſimilitudinem. Euripides itaque: In meo, inquit, ſunt tergo pennæ aureæ, & aptantur grata Sirenum talaria, ibóque in immenſum ſublatus aëra, Iouem conuenturus. Plato ipſe Dialogo, qui dicitur Minos, vel De lege, ex Homero & Heſiodo, Minois exemplo, docet virum bonum Deo ſimilem eſſe. Itaque perfectio illa, quam aſſequimur, ſimilitudinem & imitationem, non autem (Idem. — Euripides. — Plato.)

C æqualitatem dicit, cum Dei perfectione. Thomas Aquinas lib. Comment. in Matth. Duplex eſt autem perfectio, vna gloriæ, altera viæ. De priore legimus Epheſ. 4. Donec occurramus omnes in virum perfectum. Porrò perfectio viæ, vel eſt naturæ, de qua Gen. 1. Perfecti ſunt cœli & terra: vel gratiæ. Et hæc duplex eſt, vel ſtatus, vel meriti. Perfectio meriti eſt multiplex. Prima cordis, Eſa. 38. Memento quomodo ambulauerim coram te, in veritate & corde perfecto. Oris, Iac. 3. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir. 3. Operis: & hæc eſt multiplex. Prima innocentiæ, Eccl. 31. Beatus vir, qui inuentus eſt ſine macula, qui probatus eſt in illo, & perfectus inuentus eſt. 2. Excellentiæ, Gen. 6. Noë vir iuſtus, atque perfectus fuit in generationibus ſuis. Ad hanc magis obligantur clerici, quàm laici. 3. Obedientiæ, Gen. 17. Ambula coram me, & eſto perfectus. 4. Patientiæ, Iac. 5. Patientia opus perfectum habet. 5. Perſeuerantiæ, (Th. Aquin. — *Quotuplex eſt perfectio.*)

D 1. Pet. 1. Sobrij & perfecti. Gloſſa: Conſtanter perſeuerando. 6. Charitatis, 1. Ioan. 4. Perfecta charitas foras mittit timorem. Ad hanc tenentur omnes. Perfectio ſtatus eſt triplex. Prima ordinis. Deut. 33. dicitur Leuitis, Perfectio tua, & doctrina tua. Secunda prælationis, Luc. 6. Perfectus erit omnis, ſi ſit ſicut magiſter eius. 3. Supererogationis, Matt. 19. Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Hic agitur de perfectione charitatis, cuius primum exemplar in Deo eſt, quod ſibi omnes ad imitandum proponere debent.

De eleemoſynæ fructu, & qua intentione fieri debeat.

E

Matth. 6.	Marc.	Luc.	Ioan.
Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Cùm ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt in Synagogis & in vicis, vt honorificentur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua: vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito, & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi.			

Introdu-ctio. C ORVM quę ſunt, alia ſurſum, alia deorſum feruntur, alia medium F
locum tenent, pro ratione innatæ grauitatis, aut leuitatis. Sic nimi-
rùm, vt ex Iudæorum libris transſcripſit Ouidius,

Ouidius. *Ignea conuexi vis, & ſine pondere cœli*
Emicuit, ſummáque locum ſibi legit in arce.
Proximus eſt aër illi leuitate locóque.
Denſior his tellus— Vltima poſſedit.—

Quæ autem corporum, ea eſt & ratio animarum. Sunt enim quæ ferantur ſurſum,
Qui ſurſum, & qui deorſum ferantur. ſunt quæ deorſum. Vt ſurſum feramur, monet Apoſtolus, dicens, Quæ ſurſum ſunt ſa-
pite, quæ ſurſum ſunt quærite, non quæ ſuper terram. Surſum ferebatur Pſaltes, cùm
diceret, Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam? Surſum fe-
rebantur Apoſtoli, de quibus ita Eſaias, Qui ſunt iſti qui vt nubes volāt? Deorſum fe- G
runtur hi de quibus Poëta,

O curuæ in terras animæ, & cœleſtium inanes.

Qui adinſtar ſerpentis, ſuper ventrem ſuum tranantur, & terram comedunt, id eſt
nihil præter terrena appetunt. Quales erant & hi, ad quos Chriſtus: Vos de deorſum e-
ſtis, vos de mundo hoc eſtis. Porrò affectiones animi id ipſum maximè definiunt, ſit-
ne quis cœleſtis, aut terrenus. Chriſtus vtique cùm eſſet ſecundus ille homo de cœlo
Serpens. cœleſtis, omnes nos ad eandem ſecum ſimilitudinem inuitauit. Inuitat ſerpens anti-
quus ſuos vt terrena ſequantur, captent fumum humanæ glorię, diteſcant, honorētur:
Chriſtus. Chriſtus econtrà ſuos ad humilitatem, paupertatē, abiectionem, & contemptū huma-
næ gloriæ vocabat. Videbat enim affectibus hiſce terrenis, gloria, ambitione, diuitiis,
Summa. animam cuiuſq; grauiorē effici, & eapropter illā remorari, ne in cœleſtia contenderet. H
Itaq; vt ſurſum erigerentur, grauitatē illā abſtulit, & ſemper monuit, ne quid nos mo-
ueant hæc omnia quæ in mundo ſunt: & ſi quid boni operis faciamus, ſeu oremus, ſeu
ieiunemus, ſeu eleemoſynā faciamus, caueamus ne ex his gloriā hominū cōparare ve-
limus. Futurū enim erit, vt hæc minimè ferantur in cœlū, propter adiunctam iactātiæ
& gloriæ grauitatē *Attendite*, inquit, *ne iuſtitiā veſtrā faciatis corā hominibus, vt videamini ab
eis.* Græcus contextus τὴν ἐλεημοσύνην eleemoſynā vocat, quod nos legimus iuſtitiā. Ta-
Hierony. men Hierony. legiſſe videtur τὴν δικαιοσύνην, iuſtitiam. Interim tamen quod præfatur
de iuſtitia, illud etiam de iis omnibus intelligit, quæ Dominus à nobis requirit: qualia
Thomas. ſunt eleemoſyna, oratio, & ieiunium. Thomas in Matt. Poſtquàm enim nos de perfe-
ctione Euangelica docuit, nunc intentionē noſtrā reformat, ſecundū quā perfecti eua-
dere poſſimus. Et pars iſta diuiditur in duas. Primò enim nos ad ſimplicitatē ſanctę in- I
tentionis, ſecundò ad puritatē conuerſationis dirigit. Porrò ſimplicitas ſanctæ intētio-
nis debet eſſe in affectu, & effectu: alioquin dicitur Eccl. 2. Væh peccatori ingredienti
terram duabus viis. Et Iac. 1. Vir duplex animo inconſtans eſt in operibus ſuis. Alber-
Alber. Ma. tus Magn. in Matth. c. 6. Virtutis enim opus plus conſiſtit in modo, quàm in facto: ſe-
cundum quod dicitur Deut. 16. Iuſtè quod iuſtum eſt exequeris. Omnis autem mo-
dus abundantis iuſtitiæ, conſiſtit in recta operis intentione, ſecundum quod intentio
ſumitur pro ea quæ tendit in finem: quia quantum eſt de natura operis, non tendit in
finem, niſi ſubſtantialiter fini debitis circunſtantiis proportionetur. *Attendite*, inquit:
vobis proſpicite & cauete. Attentione enim opus eſt, ne perfecta iuſtitia, cùm de vi-
Iactantia virtutem ſuffocat. ſceribus prodire incipit, mox in ortu ſuo per inanem gloriam ſuffocetur. Gloria enim
inanis ſeſe ſubtiliter animis hominum inſinuat, & ad inſtar colubri obrepit, vn- K
de & maxima cautela nobis opus eſt. Baſilius libro conſtitutionum Monaſticarum,
Baſilius. capite vndecimo. Illa, inquit, expugnatu difficilis, & callida noſtræ ſalutis inſidia-
trix, quæ vel in ipſius cœli conuexis, inſidiarum aduerſum nos collocatrix, vir-
tutes ramis in cœlum vſque licet expanſis ac porrectis adornatas profligare, ac de-
turbare pertinaciſſimè contendit. Simul ac enim illa pietatis mercatorem, qui-
buſque virtutum mercibus onerariam mentis nauem compleſſe animaduertit, pro-
cella ſua ocyùs excitata, in eo omni conatu operam dat vt illam euertat, & a-
quis peſſundet. Et poſt pauca: Age igitur, inquit, quando hæc ita ſunt, fugia-
Qua inanis gloria epitheta. mus inanem gloriam, dulcem ſpiritualium opum exſpoliatricem, iucundum a-
nimarum noſtrarum hoſtem, tineam virtutum, blandiſſimam bonorum noſtrorum
deprædatricem, eandemque mellis illitu fraudis ſuæ veneni coloratricem, & morti-
feri

A ſeri hominum poculi porrectricem. Hanc ergo attentè nos Chriſtus cauere voluit, ne
fortè illis blandimentis alliciamur. Vox enim *Attendite*, Scripturis vſitatiſſima eſt, cùm
quid cauere maximè iubemur. Sic in conſequentibus. Attendite vobis a falſis Prophe- *Attēdite.*
tis. Act. 20. Attendite vobis & vniuerſo gregi. Deut. 27. Attende & audi Iſraël: hodie
factus es populus Domini Dei tui. Audies vocem eius, & facies mandata, atq; iuſtitias,
quas ego præcipio tibi. Iuſtitię autem nomine, omne bonũ opus intelligitur, quo Deo
& proximo ſua reddũtur. Iuſtitia autem operum noſtra eſſe dicitur. 1. quia ad eam no- *Iuſtitia*
ſtra libera voluntas requiritur. 2. quodq́ue gratia, qua illa perficitur, ideò noſtra eſt, *quid, &*
quia nobis donata eſt. 3. ſed & ipſa nobis ex diuino pacto congruè imputatur, quod *cur noſtra.*
Deus eam in nobis compenſari velit, & coronari. 2. Tim. 4. Auguſt. in Pſ. 49. vbi hæc 1.
leguntur, Congregate illi iuſtos eius. Iuſti ſcilicet, inquit, erant, qui viuebant ex fide, 2.
B facientes opera miſericordiæ. Etenim opera illa iuſtitiæ ſunt. Habes Euangelium. Ca- 3.
uete ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus. Quam iuſtitiam? Cùm ergo fa- Auguſtin.
cis eleemoſynam, &c. Ergo eleemoſynas, opera eſſe iuſtitiæ ſignificauit. Idem lib. 2. de *Iuſtitiæ o-*
ſerm. Domini in monte, cap. 2. *Cauete* ergo, inquit, *facere iuſtitiam veſtram coram homini-* *pus eſt ele-*
bus, vt videamini ab eis: id eſt, cauete hoc animo iuſtè viuere, & ibi conſtituere bonum *emoſynæ.*
veſtrum, vt vos videant homines: *alioquin mercedem non habebitis*. Non ſi ab hominibus Idē Aug.
videamini, ſed ſi propterea iuſtè viuatis, vt ab his videamini. Nã vbi erit, quod in prin-
cipio huius ſermonis dictum eſt, Vos eſtis lux mundi: non poteſt ciuitas abſcondi ſu- *Obiectio.*
pra montem poſita: & reliqua, vſque ad id quod ait, vt videant opera veſtra bona. ſed
non ibi conſtituit finem. Addidit enim, Et glorificent Patrem veſtrum qui in cœlis
eſt. Hic autem quia hoc reprehendit, ſibi ſit finis rectè factorum: id eſt, ſi propterea re-
C ctè faciamus, vt tantùm videamur ab hominibus, poſteaquàm dixit, Cauete, &c. nihil *Placere, &*
addidit. In quo apparet non hoc eum prohibuiſſe, vt rectè fiat coram hominibus, ſed *non placere*
ne ob id fortè rectè fiat coram hominibus, vt videamur ab eis, & ibi finem noſtri pro- *hominibꝰ.*
poſiti collocemus. Nam & Apoſtolus dicit, (Gal. 1.) Si adhuc hominibus placerem,
Chriſti ſeruus non eſſem: cùm tamen alio loco dicat, (1. Cor. 10.) Placete omnibus per
omnia, ſicut & ego omnibus per omnia placeo. Quod qui non intelligunt, cõtrarium
putant, cùm ille ſe dixerit non placere hominibus, quia non ideò rectè faciebat, vt pla-
ceret hominibus: ſed vt Deo, ad cuius amorem corda hominum volebat conuertere,
eo ipſo quo placebat hominibus. Sicut ergo nõ abſurdè loqueretur, qui diceret: In hac
opera, qua nauem quæro, non nauem quæro, ſed patriam: ſic Apoſtolus conuenienter *Exemplũ.*
diceret, In hac opera, qua hominibus placeo, non hominibus, ſed Deo placeo: quia nõ
D hoc appeto, ſed ad id refero, vt me imitentur, quos ſaluos fieri volo. Greg. Papa lib. 19. Greg. Papa.
Moral. cap. 18. Aliquando enim ſancti viri & compelluntur coram hominibus bona
facere, inquit, aut eadem hominibus ſua facta narrare: ſed ad eum finem omnia referẽ-
tes, vt non ipſi eiſdem operibus, ſed pater eorum qui in cœlis eſt, debeat glorificari.
Dum enim ſancta prædicant, ipſa prædicatio eorum fortaſſe deſpicitur, quorum vita
neſcitur. Compelluntur ergo vitam ſuam dicere, vt auditorum vitam poſſint mutare.
Et venerari appetunt, vt reuerenter audiantur. Scriptum eſt enim, (Ezech. 1.) Cùm ele-
uarentur animalia de terra, eleuabantur pariter & rotæ: quia videlicet cùm auditorum
mentes prædicantium vitam ſuſpiciunt, neceſſariò vtique etiam vim prædicationis
admirantur. Petrus Chryſologus ſerm. 9. Interim tamen iuſtitia hominum facilè ce- P. Chryſol.
lari non poteſt. Qui poteſt celare radios ſolis, inquit, iuſtitiæ poterit occultare fulgo-
E rem. Iuſtitia lux rerum conſiliis non velatur obſcuris, ſed omnes illuſtrat exemplo.
Quomodo ergo iuſtitiam vult celare, cuius opera vult ſic elucere? Fratres, hîc præce-
ptio cœleſtis vult iactantiam tollere, auferre pompam, vanitatem demere, ſummoue-
re inanem gloriam. Iuſtitia quippè, quæ per ſe ſibi abundat ad gloriam, ſpectaculum
populi, vulgi laudes, fauores hominum, mundi gloriam non requirit: à Deo genita
cœlum ſpectat, in oculis agit diuinis, ſupernis virtutibus mixta, ſemper à Deo ſolo vt
glorificetur, expectat. Sed hæc eſt iuſtitia, quæ ex Deo eſt: illa verò iuſtitia, quæ eſt hy- *Aliud iu-*
pocriſis, iuſtitia non eſt: mentitur oculis, fallit aſpectum, videntibus illudit, decipit au- *ſtitia, &*
diẽtes, ſeducit turbas, trahit populos, famã vendit, emit clamorẽ, fit ſęculo, Deo nõ fit, *hypocriſis.*
mercedẽ rapit præſentẽ, præmiũ nõ quærit in futuro, cæcat oculos cæca ipſa, nõ vidẽs
vult videri. Ideò Chriſtus prohibet, ne iuſtitiã noſtrã faciamus, *vt videamur ab hominibus,*
hac nimirùm intentione, vt videamur & appareamus eſſe iuſti: *alioquin*, inquit, *mercedem*

Meriti pro- non habebitis apud patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Merces imputatur ſecundum meritum, F
batio. inquit Paulus. Ideò & meritum à Chriſto aſtruitur: ita tamen vt non ex condigno, ſed congruo ipſum metiamur. Rom. 4. Habet gloriam quidem, ſed non apud Deum. Al-
Alb. Mag. bertus Magn. in Matth. Et ne aliquis credat, aliqua velut Dei ingratitudine fieri, vt nec ab eo acceptetur hæc iuſtitia, dicit *apud patrem*. Vox enim Patris, propenſum in filios affectum dicit, quo quidem ductus libenter iuſtitiam noſtram acceptaret, & remuneraret, ſi ad ipſum referretur. Et ne ideò hanc illum reiicere exiſtimemus, quaſi quod ſemel probauerit, rurſus admittat, quia alterationi ſubiectus ſit: adiicit, *Qui in cœlis eſt*. Siquidem apud Patrem illum luminum non eſt mutatio, nec viciſſitudinis ob-
Gloſſ. umbratio, (Iac. 1.) Gloſſa, ſed & humanus fauor, quem requiritis, vobis pro mercede deputatur. Agg. 1. Qui mercedes congregauit, miſit eas in ſacculum pertuſum. Chry-
Chryſoſt. ſoſtom. hom. 19. Oper. perf. in Matth. Propter quod omninò indiſcretè non factum G
Hierony. ipſum, ſed voluntatem aut coronat, aut punit. Hieronym. Non virtus, ſed cauſa virtutis apud Deum mercedem habet. *Cùm ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te.* Generaliter quidem Chriſtus ab omni iuſto opere remouendam hypocriſin admonuit: nūc
In quibus maximè cauenda eſt eleemoſyna. maximè iſtud caueri debere in tribus oſtendit, nimirùm in eleemoſyna, oratione, & ieiunio. Et primùm agit de eleemoſyna, vt quæ à charitate omnium virtutum præcipua procedit: oratio ſcilicet à fide, & ieiunium à ſpe deducitur. Oramus, quia credimus: ieiunamus, quia ſperamus Deum propitium nos reddituros, & hoc carnem noſtram ſpiritui ſubiecturos. Chryſoſt. hom. 36. ad pop. Antioch. Eſt enim, inquit, eleemo
Chryſoſt. ſyna cœli nota ianitoribus, ſponſalis thalami fores obſeruantibus, & multa cum libertate ſuos cultores introducet, & contradicet nemo. Proſper Aquitanicus lib. de pro-
Proſper. miſſ. & prædict. part. 2. c. 7. Eleemoſyna à morte liberat, & ipſa purgat peccata. Elee- H
Eleemoſynæ laudes. moſyna munus bonum eſt facientibus eam coram ſummo Deo. Hæc eſt quæ perpetuos ignes extinguit, quæ reſiſtit peccatis, quæ Chriſtum paſcit eſurientem in paupere, veſtit nudum, viſitat infirmum, peregrinum hoſpitio accipit: quæ omnem anguſtiā carceris tollit, inopiam finit. Hæc diuitibus confert remedia, vitam æternā comparat, fœnerat Deum, continet regnum cœlorū. Hæc eſt quæ diſcernit agnos ab hœdis, quæ
Leo Papa. ad dextrā collocat iudicis, Angelis ſociat, ex ſeruis filios Dei fieri præſtat. Leo Martyr, ſerm. 1. de ieiunio decimi mēſis: Tria enim ſunt, inquit, quæ maximè ad religioſas pertinent actiones, oratio ſc. ieiunium, & eleemoſyna. Quibus exercendis omne quidem tempus acceptum, ſed illud eſt ſtudioſiùs obſeruandum, quod Apoſtolicis accepimus traditionibus conſecratum, ſicut etiam decimus hic menſis, morem refert veteris in-
Idem. ſtituti. Idē ſerm. 5. de collectis & eleemoſyn. Nemo enim, dilectiſſimi, de vllis ſibi bonę I
vitæ meritis blandiatur, ſi illi defuerint opera charitatis. Verùm cauendū eſt, ne dū illa adminiſtramus, aliam quàm Dei gloriam quæramus. *Cùm*, inquit, *facis eleemoſynam*. Nō
Opus eleemoſynæ requiritur. ſemper, aut non ab omnibus eleemoſyna corporalis fieri poteſt, de qua hic loquitur. Sed neque ſatis eſt velle, cùm potueris: niſi & facias. Ideò dixit, *Cùm facis*. Iac. 2. Si frater aut ſoror nudi ſint, & dixeritis eis, Ite in pace, & calefacimini, non dederitis autem eis quæ neceſſaria ſunt corpori, quid proderit vobis? Largitio autem hæc eleemoſynæ, id eſt miſericordiæ nomen ſortitur: quia procedere debet à compaſſione interna. Iob 30. Flebam quondam ſuper eo qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi. Rom. 12. Neceſſitatibus ſanctorum communicantes. *Noli tuba canere* ante te. Metaphora eſt ducta ab iis quæ promulgantur, & publicè enunciantur, vt omnibus innote-
ſcant: ſicut edicta principum. Ad illa enim audienda per præcones & tubicines popu- K
lus conuocatur. Id autem tantum valet, ac ſi diceret, Ne gloriemini, & vos iactetis de eleemoſyna quam facturi eſtis: ſinite tubicines claſſicos

Virgilius. *Aere ciere viros, Martémque accendere cantu.*

Laurētius. Veſtrum eſt in omnibus Dei gloriam quærere. Laurentius Presbyter Nouar. homil.
Apes. de eleemoſyna. Fructifera arbor non loquitur, ſed ex fructu cognoſcitur. Apes non in publico cellas intexunt, ſed ſub vili cortice. Hinc tandem gratia dulcoris. Quid eſt, quòd tu ex tua eleemoſyna gloriam ab hominibus captes? *Sicut hy-*
Hypocritæ. *pocritæ faciunt*. ὑποκριτὴς, hiſtrio dici poteſt, aut perſonatus quiſque: quo nomine eos intelligit, qui ſibi iuſtorum perſonam per externa quædam pietatis opera effingunt. Atqui, vt ſcribit Paulus, ἀγάπη ἀνυπόκριτος, charitas non ficta. Quid igitur ſibi prætextum iuſtitiæ faciunt, cùm id à mentibus liberis requiratur? Eſa. 33. Con-

triti

A triti ſunt in Syon peccatores, timor poſſedit hypocritas. Quid enim eſt, quòd exiſtiment omnem ſibi ſpem reſcindi, ſi ab hominibus nullum ſaltem honorem nanciſcantur? Sap. 1. Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum. Fingunt illi ſe charitate in proximum ductos, ea ratione largitionem aliquam pauperibus facere: cùm interim ſola hominum opinione moueantur. Id enim *faciunt in Synagogis & in vicis*, quorum nomine publicos quoſque locos, & plebi frequentes intelligit, vt maiorem gloriæ cupiditatem ſignificet. *Vt honorificentur ab hominibus*. Intentio hæc bonum opus, non minus quàm modicum fermentum totam maſſam, corrumpit. Etſi enim, vt ſcribit Philoſophus in 1. Ethicor. laus præmium virtutis eſſe cenſeatur: ita tamen, vt illam ſtudioſi non appetant: cùm virtus, & ſummum bonum propter ſemetipſum expetendum ſit. Qui autem gloriam propriam quærit, quomodo iis incumbet, quæ ad Deum dirigi B neceſſe eſt? Ioan. 5. Quomodo poteſtis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt, non quæritis? 2. Cor. 12. Si gloriari oportet, non expedit quidem. Quæ infirmitatis meæ ſunt gloriabor. 1. Tim. 1. Soli Deo honor & gloria. *Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam*. Et quidē rectè dicit *mercedem ſuam*, inquit Hier. in Matth. Suam enim, non Dei mercedem receperunt. Verbum præteriti temporis oſtendit mercedem de hoc ſæculo intelligi. Merces enim, quam à Deo expectamus, in futurum repoſita eſt. Laudati ſunt enim ab hominibus, quorum cauſa exercuere virtutes. Petrus Chryſologus ſerm. 9. Sed dicit, inquit, aliquis: Ergò in conuentu, in plateis, in triuiis, neganda eſt miſericordia? Non præbendus eſt victus? Planè & in omni loco, & in omni tempore facienda eſt miſericordia, præbendus eſt victus, nuditas eſt tegenda: ſed ſic, quomodo docuit miſericordiæ author, vt miſericordia non terræ ſit C nota, ſed cœlo: non hominibus ſit inſinuata, ſed Deo. In plateis, in triuiis ſuum pietas habet ſecretum: econtrà platea triuium eſt, cùm in ſecreto facit hypocrita nihil ſecretum. Fratres, Deus monendo, ſic vota culpat, non loca: ſenſum, non opera: ſtudium, non datorem: arguit largientem ad ſuam famam, non ad pauperis famam: iudicat non vbi facias, quando facias, ſed qualiter facias: quia Deus de cordibus, non de manibus facta metitur: & de ſenſu, non de locis operum colligit qualitatem. Miſericordiam coram ſe ſolo vult fieri, qui ſolius eſt miſericordiæ & remunerator & teſtis, & dicit, (Matth. 25.) Eſuriui, & dediſtis mihi manducare. Vult in paupere ſibi dari: & qui vult ſibi dari, vult quod datum eſt, ſe debere: & qui vult ſe debere quod datum, vult largientibus nihil perire. Deus parua poſcit, maxima redditurus. Vnde homo, ſi D in paupere Deo fœneras, teſtes homines non requiras: fides arbitros non requirit. De accipientis fide diſputat, qui ſine mediatoribus nil dat: qui credita diffamat, vrit verecundia debitorem. Ergo homo daturus Deo, da ſecreto: vt quod dederis, non ſit oneris, ſed honoris. Chryſoſtomus homil. 19. Oper. perf. in Matth. Poteſt igitur, inquit, aliquis etiam coram hominibus eleemoſynam facere, nec tamen ideò facere, vt illam oculis hominum oſtentet: & aliquis non coram hominibus faciens, eo tamen animo facere, vt ſe facientem optet videri: Propter quod non omninò indiſcretè factum ipſum, ſed voluntatem aut coronat, aut punit: niſi enim hæc diligentia fuiſſet adiuncta, feciſſet plurimos ad miſericordiam ſegniores: quia ſcilicet non omnes vbique poſſent id facere latenter. Propterea ab huius te vinculo neceſſitatis abſoluens, non fini operis, ſed voluntati operantis mercedem, damnúmve decernit. Ne enim diceres: Cur ego ſuſtineo detrimentum, ſi quod etiam facio, alter aſpexerit? Non hoc, inquit, requiro, E ſed tuam profectò mentem, modúmque miſerendi. Curare enim vult animam, atque omni ægritudine liberare. Auguſt. ſerm. 60. de tempore. Qui enim, inquit, ideò facit eleemoſynam, vt ab hominibus ſe laudari deſideret, etiamſi occultè fecerit, publicè facit, quia laudem ab hominibus quærit. Qui verò eleemoſynam pro ſolo Dei amore facit, vt ad opus illud bonum reliqui imitentur, & non ipſe, ſed Dominus collaudetur: etiamſi publicè faciat eleemoſynam, abſconſè facit: quia pro eleemoſyna illa, non hoc quod videtur, ſed hoc quod non videtur, deſiderat: nec ab hominibus laudē, ſed à Deo mercedē optat accipere. Ben Syra inter ſententias hāc decimò loco retulit, Manum tuam ne à bono abſtrahas. In quam commentarius ex Hebræo tranſlatus, ſic habet: De eo qui eleemoſynam egeno in occulto præſtat, Scriptura dicit, (Prou. 21.) Munus in ſecreto datum placat furorem. Neq; iſtiuſmodi furorē tantùm, ſed & furorem Angeli, qui præeſt morti. Sic enim legimus de Beniamin iuſto, quòd omni tem-

Ariſtoteles

Hierony.

Pet. Chryſ.

Annon vbique danda eleemoſyna.

Chryſoſt.

Auguſt.

Ben Syra.

pore dederit eleemoſynam,& liberatus fuerit à morbo quo laborabat. Alioquin niſi F
Deum attendas,quis tibi ad eleemoſynam veram ſtimulus erit? Quid enim hominum
Damaſcen. laude fugacius eſt? Damaſcenus lib.2.Parallelorum cap.16.Da operam igitur,vt ſis tã-
quam oliua fructifera in domo Dei.Id autem conſequeris,ſi nunquam ſpe denuderis:
ſed ſalutem,quæ fide comparatur,ſemper circa te virentem habeas.Sic nempè & per-
petuum foliorum oliuæ virorem imitaberis, eiuſdemque feracitatem,vberẽ eleemo-
ſynam omni tempore præbens.*Te autem faciente eleemoſynam,neſciat ſiniſtra tua quid faciat*
Chryſoſt. *dextera tua,vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito.* Chryſoſt.hom.19. Oper.perf.in Matth.Cùm
Quid per dextrã & ſiniſtram. oſtendiſſet,inquit,quomodo non fieri debeat eleemoſyna,quemadmodũ debeat fieri
rurſus oſtendit.Neq; verò per dextram & ſiniſtram manus intelligi voluit,ſed affectũ.
Si,inquit,poſſibile eſt teipſum quoque ignorare quod facis, ſit hoc tibi prorſus in ſtu-
1. *Affectus boni & mali.* dio.Non enim,vt opinãtur quidam, ab iniuſtis tantùm hominibus miſericordiæ opus G
voluit abſcondi:cunctos enim voluit omninò celari. Hyperbolicus loquendi modus
eſſe videtur,ac ſi dicat: Tantum abeſſe debes ab inanis gloriæ cupiditate,quando elee-
Hyperbole. moſynam facis,vt nec ſiniſtra tua,etſi coniunctiſſima & operis coadiutrix, ſi quid in-
2. *Vicini & inimici.* tellectus haberet,ignoret tamen,quid,quando,& quoties fiat.Neſciant ipſi vicini. Au-
guſt.lib.2.de ſerm.Dom.in monte,cap.4.Si intellexeris ſiniſtram infideles dici,videbi
Auguſt. tur nulla eſſe culpa placere fidelibus velle: cùm prorſus nihilominus in quorumlibet
hominum laude fructum & finem boni operis conſtituere prohibeamur. Quod au-
tem ad id pertinet,vt te imitentur,quibus rectè facta placuerint:non tantùm fidelibus,
ſed etiam infidelibus exhibendum eſt,vt laudandis bonis operibus noſtris Deum ho-
Obiectio. norent,& veniant ad ſalutem. Si autem ſiniſtram inimicum putaueris, vt neſciat ini-
micus tuus cùm eleemoſynam facis:cur ipſe Dominus inimicis Iudæis circunſtanti- H
bus,miſericorditer ſanauit homines? Cur Apoſtolus Petrus eo ſanato, quem ad Spe-
cioſam portam miſeratus eſt,etiam inimicorum iras pertulit? Demum,ſi non oportet
inimicum ſcire cùm eleemoſynam facimus,quomodo cum ipſo inimico faciemus, vt
3. illud impleatur præceptum,Si eſurierit inimicus tuus,ciba illum? Tertia ſolet eſſe car-
Siniſtra vxor. nalium opinio,tam abſurda & ridenda,vt non eam commemorarem,niſi expertus eſ-
ſem,non paucos eo errore detineri,qui dicunt ſiniſtræ nomine vxorem ſignificari: vt
quoniam in re familiari, tenaciores pecuniarum ſolent eſſe fœminæ, lateat eas, cùm
aliquid miſericorditer viri earum egenis impendunt, propter domeſticas lites. Quaſi
verò ſoli viri Chriſtiani ſint,& non etiam hoc præceptum fœminis datum ſit.Cui er-
go ſiniſtræ iubetur fœmina occultare opus miſericordiæ ſuæ? An etiam vir ſiniſtra erit
Auguſtin. fœminæ? Ideò Auguſtinus cap.5.ſequenti, reſoluit per ſiniſtram ipſam delectationem I
4. laudis ſignificari:per dextram verò intentionem implendi præcepta diuina.Nam cùm
Idem. conſcientiæ facientis eleemoſynam miſcet ſe appetitus laudis humanę,fit ſiniſtra con-
ſcientia operis dextræ.Idem ſerm.60. de tempore:In dextra enim, inquit, intelligitur
amor Dei, in ſiniſtra vanitas, vel cupiditas mundi. Si pro laude humana dederis ele-
emoſynam,totum ſiniſtra facit:dextra omninò nihil facit.Siniſtra igitur omnis inten-
tio abſit, procul ſit omnis vana gloria, *vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito,* ſit in ipſa bona
conſciẽtia,inquit Auguſtin. quæ humanis oculis demonſtrari non poteſt, nec verbis
Ambroſi⁹. aperiri. Ambroſius lib.1.Offic.cap.9.Sunt qui iactantiam ſolam decore largitatis affe-
ctent,vt eo ſe probatos vulgo velint,quòd ſibi nihil reliquerint: non recondunt in fu-
turum,& quia hìc receperunt mercedem ſuam,illic ſperare nõ poſſunt. Sunt qui opes
Non reuocanda eleemoſyna,ſed prius conſulendum cui, & quid des. ſuas tumultuario mentis impulſu, non iudicio perpetuo, vbi Eccleſiæ contulerunt, K
poſtea reuocandas putarunt:quibus nec prima merces rata eſt,nec ſecunda: quia nec
prima iudicium habuit, & ſecunda habuit ſacrilegium. Itaque *faciat dextra* eleemo-
ſynam tuam.Conſulas priùs,ne poſtea retractes. Et ita expende largitionem tuam, ſi-
quidem illa magna & extraordinaria futura eſt, vt datum ſemel minimè, nec ipſo af-
fectu reuoces. Omnia ergo in abſcondito, & abſtruſo mentis iudicio & conſilio,
quo ſolum Deum iudicem, inſpectorem, & remuneratorem ob oculos habeas. Pe-
P.Chryſol. trus Chryſologus ſerm. 9. Sicut ſunt nobis in dextra parte virtutes, ita nobis pars vi-
tiorum in ſiniſtra. Ergo vt opus eſt dextræ, quod facit tacitus dator: quod facit
garrulus dator, opus eſt ſiniſtræ. Hypocriſis, dolus, ſimulatio, mendacium, e-
latio, tumor, iactantia inſiſtunt nobis, & imminent à ſiniſtris. Quoties ergo no-
bis cum bonitate, pietate, cum miſericordia cauſa eſt, neſciat hoc ſiniſtra. Sini-
ſtra

A ſtra eſt, quæ nobis animarum prælia ſemper indicit: & ne virtutes in effectum veniant, elaborat. Ne ſit pietas, impietas agit: ne eleemoſyna vindicet, cupiditas pugnat: furti auaritia, ne miſericordia conualeſcat: ne innocentia, puritas, ſimplicitas, ſanctitas regnet, hypocriſis ſola confligit, quam Chriſtus tali prædicatione ſecludit: *Te faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextra. Et Pater tuus qui videt in abſcõdito, reddet tibi.* Ille teſtis corũ eſt omniũ, quæ cordis interioribus latẽt. Iob. 31. Nõne omnes vias meas & greſſus meos dinumerat? 3. Reg. 8. Solus nouit corda filiorum hominum. 1. Reg. 16. Homo videt ea quæ patent, Deus autem intuetur cor. Hier. 17. Ego Dominus ſcrutãs corda. *Videt in abſcondito:* non modò quia illa omnia, quæ in corde latẽt, cognoſcit: ſed & quia ex his hominum iuſtitiam diiudicat. Matth. 15. E corde prodeunt homicidia, adulteria. Ita veri adoratores adorant in ſpiritu & veritate. Ioan. 4. Pſallã ſpiritu, pſal-
B lam & mente. *Reddet tibi ἐν τῷ φανερῷ*, in propatulo: ſiquidem te non modò coram Angelis ſuis, ſed & coram omnibus maiore gloria donabit. *Reddet*, id eſt, compenſabit, & retribuet. Pſ. 61. Reddet vnicuique ſecundũ opera ſua. Eſa. 3. Retributio manuum ſuarum fiet illi. Reddit autem Deus pro eleemoſyna multiplicia bona: nimirùm tem- 1.
poralia in præſenti. Prou. 28. Qui dat pauperi, non indigebit. Iterum ibidem: Qui deſpicit deprecantem, ſuſtinebit miſeriam. & Luc. 6. Date, & dabitur vobis. *Reddet* & gra- 2.
tiam. Tob. 4. Eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat. Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. *Reddet* & in futuro vitam æternam. Luc. 16 Facite vo- 3.
bis amicos de Mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

C

De Oratione, & quomodo fieri debeat.

Matth. 6.	Marc.	Luc. 11.	Ioan.
Et cùm oratis, non eritis ſicut hypocritæ, qui amant in ſynagogis & in angulis platearum ſtantes orare, vt videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora patrem tuum in abſcondito: & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi. Orantes autem nolite multum loqui, ſicut Ethnici faciunt: putãt enim quòd in multiloquio ſuo exaudiãtur. Nolite ergo aſſimilari eis: ſcit enim pater veſter quid opus ſit vobis, antequàm petatis eum.		Et factum eſt, cũ eſſet in quodam loco orãs, vt ceſſauit, dixit vnus ex diſcipulis ei⁹ ad eũ, Domine, doce nõs orare, ſicut docuit Ioãnes diſcipulos ſuos.	

D

MAGNA vis armorum eſt, ſed maior verborum. Quod enim arma non potuerunt, hoc euicerunt verba. Cic. lib. de vet. Rhetorica, homines huc illúcque more beſtiarum diſperſos Oratoris alicuius eloquentia ad cultiorem vitam reductos eſſe ſcribit. Eapropter præter cætera, vim elocutionis omnes mirati ſunt: quæ tantum potuerit, vt quietam Rempublicam perturbaret, perturbatam in momento ſedaret. Nam populo in ſeditionem commoto, vt ſcribit Virgilius, *Introductio.* *Cicero.* *Virgilius.*

Cùm lapides & ſaxa volant, furor arma miniſtrat.
--Si fortè virum quem
E *Inuenere, ſilent, arrectiſque auribus aſtant.*

Tantum poteſt ſapientis & eloquentis hominis viua vox apud homines. At verò apud Deum quantum momenti habet oratio, ſi modò ſuis omnibus partibus conſtet? Non quòd illę ex eloquentiæ, ſed fidei, ſpei, & charitatis fontibus depromãtur. Non mulcetur Dominus perſuaſibilibus humanæ ſapientię verbis, ſed oratione fideli. Gregorius Nyſſ. lib. de Orat. Oratio Ionæ cetum domum effecit, (Ion. 3.) Ezechiã ex portis mortis ad vitam reduxit, (4. Reg. 20.) tribus adoleſcẽtibus in ventum rorantem flammam conuertit, (Dan. 1.) Iſraëlitis aduerſus Amalechitas trophæum erexit, (Exod. 17.) & cẽtum octoginta quinque millia Aſſyriorum, vna nocte, gladio inuiſibili proſtrauit: (4. Reg. 29.) Atque ſexcenta præter hæc, ex iis quæ iam acciderunt, exempla licet inuenire: quibus palàm fit nihil ex iis, quæ per hanc vitam coluntur, & in pretio ſunt, orationi præſtare. Chryſ. hom. 2. de fide Annæ. Nulla, inquit, profectò res eſt, quæ poſſit æquari *Vis orationis.* *Gr. Nyſſ.* *Chryſoſt.*

deprecationi,nec quicquam eſt fide potentius. Vtrumque vobis declarauit Anna(mater Samuëlis:) cum his enim muneribus accedens ad Deum, omnia quæ voluit effecit. Siquidem & naturam mancam ac ſterilem correxit,& vuluam quæ concluſa erat, aperuit,& probrum ſuſtulit, & conuicia æmulæ diſſoluit: ſeque ipſam ad magnam reſtituit fiduciam,dum è petra infrugifera ſpicam meſſuit comãtem. Et hom.79. ad populum, de Oratione: Magnum verè bonum oratio,inquit. Si virtute præditum hominem alloquens,non parum ex eo capis vtilitatis:cui Deo alloqui datum eſt, quot bonis fruetur? Ioann. Damaſcen.lib.2. Parallelorum,cap.15. hæc de orationis fructibus congerit ex ſcripturis, Quòd(Exod.9.)egreſſus Moſes à Pharaone ex vrbe tetēdit manus ad Dominum, & ceſſauerunt tonitrua,& grando.(Iud.16.) Samſon inuocat Dominum,vt reſtituatur fortitudo eius, & vindicet ſe de Philiſtæis,pro amiſſione duorū luminum. Et apprehendens ambas columnas,quibus innitebatur domus, alterámque G earum dextra,alteram læua tenens,ait: Moriatur anima mea cum Philiſtiim: cōcuſſiſque fortiter colūnis,cecidit domꝰ ſuper omnes principes.(2.Par.32.) Orauit Ezechias, & miſit Dominus Angelum contra Aſſyrios.(2.Par.33.) Manaſſes vinctus catenis & compedibus in Babylone orauit,& exauditus eſt. Memoriæ proditum eſt ab Aphricano,quòd dum hanc orationem funderet Manaſſes, vincula ferrea confracta fuerunt, atque ipſe fuga ſuæ conſuluit ſaluti.(3.Reg.18.)Clamauit Helyas,& deſcendit ignis in holocauſtum.(4.Reg.6.)Orauit,& aperti ſunt oculi pueri ſui, vt videret exercitū Angelorum.(4.Reg.20.)Orat Ezechias,& addūtur vitæ eius quindecim anni. Hinc fit,vt Chriſtus orationem commendet, immò & huius formam relinquat. Et ſicut nemo patietur pretioſam gemmam in cœno verſari,ſed ea eleuabit & ſeliget, locóque nobili H recondet:ita Chriſtus non patitur orationem fermento Phariſæorum,id eſt hypocriſi fœdari. Ideò poſt eleemoſynæ præcepta,addit: *Et cùm oratis,non eritis ſicut hypocritæ.* Thomas Aquin.in Matth. Tria igitur complectitur. Excludit humani fauoris & gloriæ appetitum ab oratione: docet & modum orandi: & veræ orationis formam ſubiungit. Verùm hîc oritur quæſtio, cur non in ſingulari dixit, *Cùm oras*, quemadmodum & in ſingulari enunciauit de eleemoſyna, Tu autem cùm facis eleemoſynam: aut tandē de ieiunio adijcit, Tu autem cùm ieiunas. Reſpondeo, Pluraliter dicit, Cùm oratis: omnium enim eſt orare,cùm ad hoc res temporalis nō exigatur,niſi intentio. Atqui eleemoſynam dare eorum tantùm eſt,qui poſſunt:ſed neque omnibus datur poſſe ieiunare. Ex eo fit, vt non de omnibus dixerit in iis,quaſi ad ea omnes obligentur, ſi facultas abſit:omnes tamen vitulos labiorum,orationes,& gratiarum actiones offerre debent. Cauet autem ne fiant illæ à nobis, ſicut & ab hypocritis. *Qui amant in angulis platearum ſtantes orare,vt videantur ab hominibus.* Nō condemnat orationes quę publicè fiunt,ſed illas quæ ideò fiunt ab aliquibus,vt deuoti eſſe videantur. Quales ſunt & iſtæ, quas ſuo tempore riſit Perſius: I

Idem. — *Ioan. Dam.* — *Aphrican.* — *Summa. Tho. Aqu.* 1. 2. 3. — *Obiectio.* — *Omniū eſt orare.* — *Perſius.*

Mens bona,fama,fides,hæc clarè,& vt audiat hoſpes.

Nam & eadem olim hypocriſis erat Gentilium, vt ſi quid boni precarentur, illud palàm,& vt ab omnibus audirentur,enunciarent. Sin verò aliquid in alterius diſpēdium orabant,ſubmittebant vocem.

Hypocriſis Gentilium.

Illa ſibi introrſum,& ſub lingua murmurat:ô ſi
Ebullet patrui præclarum funus,& ô ſi
Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria! dextro
Hercule: Pupillúm ne vtinam quem proximus hæres
Impello,expungam. K

Atqui Chriſtus prohibet,velle videri,& gloriam humanam captare:non autem prohibet publicè orare. Iudæi autem ſtantes orabant,quia ſtantes legem acceperunt. Exod. 19. Steterunt ad radicem montis. Luc.14. Phariſæus ſtans orabat. Quòd enim oratio publica non condemnetur, manifeſtum eſt,cùm hæc ipſa etiam,quam Chriſtus tradidit,in Leiturgia Iacobi,Baſilij,Chryſoſtomi,& Germani Theoria,publicè pronūciata legatur,interim dum ſacra myſteria celebrarentur. Idem ipſe etiam Cyrillus Hieroſolymitanus,Catecheſi myſtagogica oſtendit. Quorſum enim,niſi publicæ orationis gratia Salomon templum ædificauit? 3.Reg.8. Et vt diſputat Baſil.in Pſ.28. Quid eſt quòd Apoſtoli Petrus & Ioannes in illud aſcenderunt,ad horam orationis nonam: niſi, vt ſcribit Tertullianus lib.de ieiun.contra Phychicos,vt orationem commendarēt? Domus

Stantes orare. — *Oratio dominica publicè in ſacris myſteriis pronūciatur.* — Cyr. Hier. — Baſilius. — Tertull.

A mus enim mea, domus orationis vocabitur, inquit Chriſtus. Et Pſaltes: In domo eius omnes dicēt gloriam. Sed & idem ipſe Chriſtus, Quoties, inquit, duo aut tres conſenſerint de aliqua re ſuper terram, aut cōgregati fuerint in nomine meo, in medio eorū ſum: quanto igitur celebriores & fortiores orationes ſunt, quę à cōgregatis in nomine Chriſti fidelibus fiunt? Tertullian. lib. Apolog. cap. 30. Illuc in cœlum ſuſpiciētes Chriſtiani, manibus expanſis, quia innocuis: capite nudo, quia non erubeſcimus: denique ſine monitore, quia de pectore oramus: precantes ſumus omnes ſemper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium ſecurum, domum tutā, exercitus fortes, ſenatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcunque hominis & Cæſaris vota ſunt. Hæ Chriſtianorum pro Imperatoribus preces fuerunt, quoties coirent in cœtum. Et quomodo antelucani illi cœtus ab iis fiebant, & vt ſcribit Iuſtinus Martyr in Apol. pro Chriſtianis, Euchariſtici myſterij participes fiebant, niſi precibus & verbo preeunte? Itaque publicam orationem non deſtruit Chriſtus, ſed hypocriticam: quæ ideò fit à nonnullis, vt videantur. *Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.* Merces autem orationis eſt, non modò vt quis exaudiatur, ſed & vt ampliorem percipiat gratiā. Iac. 1. Dat enim omnibus Deus affluenter, & non improperat. Poteſt enim fieri vt Deus homini impio largiatur quod poſtulat, non tamen cum gratia. Legimus ſcilicet & ipſum Deum largitum eſſe Sathanæ quæ petebat. Iob. 1. Permittitur ei torquere Iob iuſtum, ita tamen vt nihil iuris in animam eius habeat. 3. Reg. 22. Spiritus mendax ſeſe obtulit Deo, dicens, Mitte me: ero ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum. Sic fit nonnunquam, vt impij & peccatores non reſipiſcentes à Deo quædā poſtulent, quorum etiam participes fiunt: verùm illa nullam ſecum importāt ſpiritualem gratiam, nec faciunt ad eorum beatitudinem: immò ſi indurentur, illorum damnationem augent. Itaque rectè dicit, *receperunt mercedem ſuam.* Nam quicquid illis compenſetur aut ab aura populi, aut à Deo illos per eadem plectente, quæ ipſi inſipienter poſtularunt, nulla illis in futurum merces repoſita eſt. Petierūt Iſraëlitæ carnes in deſerto, & ecce adhuc eſcæ erant in ore ipſorum, & ira Domini aſcēdit ſuper eos. Petierunt regem, & ab illo vexati ſunt. Petunt & ipſi indurati peccatores ſanitatē, diuitias, quieta omnia, vt illis abutantur: ſed ſinere peccatoribus ex ſententia agere, magni iudicij eſt argumētum. His ergo compoſitis, ponamus ex vna parte peccatorem minimè reſipiſcentem: ponamus & ex altera iuſtum. Vterque petit & deſiderat, vterque orat: hic, vt fruatur deliciis: iſte, vt liberetur à malis. Dixerit igitur aliquis, quod & Dauid: Ecce iſti peccatores in ſæculo obtinuerunt diuitias: quicquid deſiderarunt, habuerūt: Et iuſti toties orant in afflictionibus, nec eruuntur? Quomodo ergo dicis maiorē mercedem iuſtis orantibus rependi quàm hypocritis? Verùm, ô bone, aliquantulum ſiſte, & Chriſti verba attende. De præterito & præſenti loquitur, cùm, inquit, receperunt, aut ſperant iuſti futuram mercedem. Merces peccatorum momentanea eſt, ſed merces iuſtorum æterna. Fruuntur impij bonis quę ſuper terra ſunt, nō fruuntur Dei gratia, non contendunt ad gloriam, quæ iuſtis rependetur. Ideò cū Dominus protector ſalutationum Chriſti ſui ſit, & ſuorum merces magna nimis: adiicit. *Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora patrem tuum in abſcondito. Et pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi.* εἰσελθε εἰς τὸ ταμεῖον, Ingredere conclaue, penuarium, ſeu cellam tuam. ταμεῖον enim promptuarium, cellam, penu, & cubiculum, quo pecuniæ Domini reponuntur, & intima ſeu penetralia ædium ſignificat. Chryſoſtom. hom. 20. prioris Operis in Matth. Quid ergo, inquis? In Eccleſia non oportet orare? Et valde quidem, ſed cum hac voluntate, vt illum vnum intuearis, qui habet donandi, quod petieris, poteſtatem. Vbique enim Deus, quo aliquid facias intuitu ſpectat: alioquin etiāſi cubiculum ipſum fueris ingreſſus, idque cum oſtentatione tui obcluſeris, vt ſcilicet intelligaris ſecretè oraturus, nihil tibi ad celandam orationem oſtia pręſtiterunt. Nā cùm vtique opportunum ſit ab inani gloria liberum pectus habere, tamen in oratione præcipuè. Auguſtin. lib. 2. de ſerm. Dom. in monte, cap. 6. Quid eſt ergo oſtium? Foris omnia temporalia, & viſibilia ſunt, quæ per oſtium, id eſt per carnalem ſenſum, in cogitationes noſtras penetrant, & turba vanorum phantaſmatum orantibus obſtrepunt. Claudendum eſt igitur oſtium, id eſt carnali ſenſui reſiſtendum eſt, vt oratio ſpiritualis dirigatur ad patrem, quæ fit intimis cordis, vbi oratur pater noſter in abſcondito. *Et pater*, inquit, *qui videt in abſcondito, reddet tibi.* Et hoc tali clauſula terminandum fuit.

Margin notes: Tertull. — Iuſt. Mar. — Merces orationis. — Pœna hypocritarū. — Obiectio. — Chryſoſt. — An nō oporteat in Eccleſia orare. — Auguſt.

Section letters: A, B, C, D, E.

Non enim hoc monet nunc, vt oremus, ſed quomodo oremus: neque, vt ſuperius, vt F
faciamus eleemoſynam, ſed quomodo faciamus: quoniam de corde mundando præcepit, quod non mundat, niſi vna & ſimplex intentio. Cypria. ſerm. de orat. dominica.
Cyprian. Quod ergo in abditis & ſecretis vel ſemotis locis & cubiculis orare nos docuit, hoc magis conuenit fidei, vt ſciamus Deum vbique eſſe præſentem, audire omnes & videre, & maieſtatis ſuæ plenitudine, in abdita quoque & occulta penetrare: ſicut ſcriptū eſt, (Hier. 23.) Ego Deus approximans, & non Deus de longinquo. Si abſconditus fuerit homo in abſconditis, ergo ego non videbo eum? Nónne cœlum & terram ego impleo? Et iterum: In omni loco oculi Dei contemplantur bonos & malos. Et quādo in vnum cum fratribus conuenimus, & ſacrificia diuina cum Dei ſacerdote celebramus, verecundiæ & diſciplinæ memores eſſe debemus: non paſſim ventilare preces noſtras inconditis vocibus, nec petitionem cōmendandam modeſtè, Deo tumultuoſa loquacitate iactare. Quia Deus non vocis, ſed cordis auditor eſt. Nec admonendus eſt clamoribus, qui cogitationes videt. An non ſcilicet & eorum qui ſolo corde orabāt, vota G
de cœlo proſpexit? Chryſoſtom. hom. 19. Oper. perf. in Matth. Nam & Moſes dolebat, cúmque tacens oraret, audiebatur: & propterea ad illum dixit Deus, Exod. 14. Quid clamas ad me? Anna quoque, cùm vocem nullam prorſus emitteret, omnia tamē quæ voluit, impetrauit: quia ſcilicet ſola, & tota mente clamabat. 1. Reg. 1. Abel non modò tacens, ſed & defunctus orabat, & ſanguis eius emittebat vocem, omni prorſus buccina clariorem. (Geneſ. 4. Heb. 11.) Sed & ſancti martyres in Apocalypſi orant ſub altari Dei, & exaudiuntur. Itaque Deus maximè cor attendit. Celebriores quidē ſunt orationes Eccleſiæ, ſed & illæ in abſcondito fiunt, quia ex toto corde & anima. De profundis clamaui ad te Domine, inquit Dauid, (Pſ. 129.) Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra, (Ioel. 2.) Vbi ſic oramus, *pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi.* Chryſ. H
hom. 19. Oper. perf. in Matth. Non ait, donabit tibi, ſed reddet, inquit. Debitorē quippè tibi cum conſtituit, téque magno pro hoc etiam honore donauit. Reddere ad futurum refertur, ne fortè, ſi hìc pro omnibus non exaudiuntur iuſti, exiſtimemus reliquam eſſe ſuæ orationis mercedem. 2. Tim. 1. Scio cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſeruare in illum diem. Et 2. Tim. 4. Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illum diem iuſtus iudex. Etiāſi tardauerit, expecta eum, quia veniēs veniet. Et licet non citò exaudierit ſuos, in tribulatione clamantes: non patietur tamen eos tentari vltra quod poſſunt, ſed faciet cum tentatione prouentum. Ita in terra ſua duplicia poſſidebunt, quia tribulatio patientiam operatur, patientia autem opus perfectum habet. *Orantes autem nolite multum loqui, ſicut & Ethnici* I
faciunt: putant enim quòd in multiloquio ſuo exaudiantur. Chryſoſtom. hom. 2. de fide Annæ: Quomodo igitur dixerit aliquis, inquit, ſi paucis orandum eſt, cur parabolam propoſuit, (Luc. 18.) admonentem ſemper eſſe orandum? Vidua quędam erat, quæ aſſiduè cōpellando crudelem & inhumanum iudicem, neque Deum timentem, neque homines reuerentem, tandem importunis clamoribus flexit. Quin & nos Paulus hortatur (Rom. 12.) dicens: Precationi inſtantes. Ac rurſus: (1. Theſſ. 5.) Indeſinenter orate. Vtrumque faciendū eſt, vt nec in longum verba proferamus, & tamen aſſiduè deprecemur. Siquidē & Chriſtus & Paulus iuſſit breues, ſed crebras fieri precationes ex paucis interuallis. Cæterùm multiloquium nuncupatur βαττολογία à Batto quodam inepto poëta, qui cùm in verbis copioſus eſſe contenderet, ad nauſeam vſque verbis repetitis poëma conſcripſit. Hūc Ouidius poëtica fabella deludit, lib. 2. Metamorph. quaſi K
à Mercurio in ſilicem mutatum, vt qui ſua loquacitate, nihil quātumuis ſecretum taceret. Alludit autem ad ineptam & moleſtam eius loquacitatem, ſic loquentem inducens:

—ſub illis
Montibus, inquit, erant: & erant ſub montibus illis.

Hebraicus tamen Matth. contextus hanc Ethnicam dictionem omittit: habet enim ברב הדברים *Beron Haddeuarim*, in multiloquio verborum, quod vetus interpres attendit. Greg. Nyſſen. lib. de Orat. Βαττολογία eſt, inquit, quaſi linguæ volubilitas, & vanus ſermo: vt aliquis Græcè explicans meliùs dixerit, τοῦ νοῦ φλυαρία, hoc eſt quaſi dicas, mentis efferueſcentia, atque effutitio: λῆρος καὶ φλήναφος, hoc eſt deliramenta, atque nugæ: ac ſi quod vocabulum eiuſmodi ſignificationis eſt. Quid igitur nobis ſermo cōſulit? Ne idem committamus in tempore orationum, qualis in mente furioſorum ac

delirorum

Margin notes: Cyprian. — Chryſoſt. — Etiam ſanctorum defunctorum preces audiuntur. — Chryſo. — Chryſoſt. — An ſemper orandū & quomodo multiloquium cauendum. — Battologia quid. — Ouidius. — Gr. Nyſſen.

A deliroru̅ abſurda perturbatio conflatur. Que̅admodu̅ enim mente imperfecta prędíti, nõ cogitant vt aliquid ſibi ex ſente̅tia obueniat: ſed pro arbitrio fœlicitates quaſda̅ ſibi finguu̅t, theſauros, & nuptias, & regna, magnáſque ipſorum appellationibus cognominatas ciuitates ſibi proponentes, in eo ſe verſari in mente ſua imaginantur, quodcunque cogitationum vanitas eis ſuggeſſerit: nonnulli etiam vehementius hac vanitate correpti ſunt, ac modum naturæ ſupergreſſi, vel volucres exiſtunt, vel ſtellarum in modum lucent, vel montes in manibus geſtant, vel cœlum ſibi peruium faciunt: vel ad innumeros vſque annos viuu̅t iuuenes ex ſenibus enadentes: ac quæcunque alia talia magis væcordibus, bullarum in modum vana, atque inania figmenta in corde ingenerantur. Vt igitur in rebus gerendis, is qui non ea cogitat, per quæ ſibi deliberanti aliquid boni contingat, ſed vanis cupiditatibus necquicquam immoratur, ſtultus quidem & miſer eſt, in hæc inſomnia occaſionem deliberationis aliquid agendi, quod ex
B vſu ſit, inſumens: ita qui in tempore orationis, in ea quæ animæ conducunt, intentus non eſt, ſed vitioſis & perturbatis animi ſui motibus Deum obſequi poſtulat: nugator quidem reuera atque blaterator eſt, quippè qui oret, vt Deus ſuarum ineptiarum & vanitatum adiutor & miniſter fiat. Chryſoſtomus hom. 19. Oper. perf. in Matth. Battologiam igitur, inquit, hîc loquacitatem vocauit, qua tunc vtique vtimur, cùm non vtilia nobis à Deo poſcimus, vt potentiam nimirùm adipiſcamur & gloriam, & vt ſuperemus inimicos, atq; multis opibus affluamus, & omninò ea quæ nihil nobis ꝓfutura ſunt: nouit enim Deus quid opus ſit nobis. Videtur deniq; prohibere longas orationes: lo̅gas verò dico, non tempore, ſed multitudine, & prolixitate verborum. Perſeuerare quippè oportet, quæ ſunt vtilia poſcentes. Orationi, inquit, (Col. 4.) inſtate. Ita occur-
C rit Chryſoſtomus eorum obiectioni, qui Battologiæ ſeu loquacitati tribuerent orationes ſæpiùs iteratas: oſtendens non illas reiici, etiamſi iterentur, immò gratiores fieri, & faciliùs exaudiri: ſi tamen illæ rectè fia̅t, id eſt, non in loquacitate, ſed rectis petitionibus conſiſtant. Adducit nõ modò viduæ importunitatem ad iudicem, ſed & vicini, qui vicinum frequentiùs idem poſtulans, & ad oſtium pulſans, tandem quod petebat, aſſecutus eſt, (Luc. 11.) Auguſtinus lib. 2. de ſerm. Domini in monte, cap. 7. Multiloquium in Gentibus fuiſſe dicit, vt qui exercendæ linguæ potiùs, quàm mundando animo darent operam: vt hoc nugatorij ſtudij genus etiam ad precem fundendam transferre conarentur, arbitrantes Deum, ſicut hominem iudicem verbis adduci in ſententia̅. *At verò ſcit pater noſter quid nobis opus ſit.* Requirit igitur noſtræ neceſſitatis & humilitatis proteſtationem: quę tum demum etiam reiteratis oratiunculis manifeſtatur. Vt ſi
D quis dixerit ſæpiùs, Miſerere mei Deus: ſicut & reiteramus Kyrie eleyſon, Chriſte eleyſon: quod idem ſonat, ac ſi dicatur, Domine miſerere, Chriſte miſerere. Ipſe etia̅ Chriſtus præ feruore eandem orationem in monte Oliuarum reiterauit, dicens: Pater, tra̅ſfer calicem iſtum à me. Et fides Chananæa commendatur, quæ orationis ſuæ opportunitate, fidem proteſtata eſt, dicens: Miſerere mei, fili Dauid: filia mea malè à dæmonia vexatur. Adiuua me. Palladius in hiſt. Lauſiaca, ſcribit Paulum monachum ſolitudinis quę appellatur Pherme, in Sceti, præcipuam & ferè omnem exercitationem in orationibus habuiſſe. Hic verò, inquit, trecentas preces expreſſas, & præſtitutas habebat: totidem habens in ſinu calculos, & in vnaquaque oratione iaciens vnum calculum. Interim tamen illa orationum repetitio, non ea inte̅tione à Chriſto facta eſt, aut ab Eccleſia, aut ab aliquibus electis, vt multis verbis Deum excitaremus, ſed noſtrum
E affectum proderemus. Stulta, & impia fuit Gentilium de diis ſuis opinio, quòd dormirent, aut alia in loca peregrinarentur, vnde & eos clamoribus excitari oporteret. Et huic cauſæ alludit Helyas, inquit Thomas in Matth. cùm ſacerdotes Baal ſic adhortaretur, (3. Reg. 18.) Clamate voce maiore. Deus enim veſter eſt, & forſan loquitur, aut in diuerſorio eſt, aut fortè dormit, vt excitetur. Quo etiam figmento Greg. Nanzanz. orat. 1. in Iulianum Apoſtatam, notat Iouem ab Homero deſcribi lib. 1. Iliad. vt qui peregrè profectus, non tam citò vota ſacrificantium exaudierit. Idem etiam de Neptuno effingens Odyſſ. lib. 1. Ait enim:

Nuper ad Aethiopas perrexerat ille remotos
Taurorum celer occurrens, pecudúmque Hecatombis.
Atque hîc accumbens carpebat gaudia menſis.

At verò Deus vbique eſt, neque Mercurio illi opus, qui vota noſtra explicet: penetrat

Chryſoſt.
Auguſt.
An reiteratis preces cum ſit battologia.
Palladius.
An clamore excitetur Deus.
Thomas.
Greg. Naz.
Homerus.

Arnobius. enim vſque ad intima cordis. Arnobius lib. 6. aduerſus Gentes. Hoc enim eſt propriũ F
Dei complere omnia vi ſua, non partiliter vſpiam, ſed vbique eſſe totum: non adeſſe,
nõ abeſſe, non cœnatum ad Æthiopas pergere, & poſt dies biſſenos priuatum ad domicilium
redire. At verò Deus omnia in omnibus eſt: per ipſum viuimus, mouemur,
& ſumus, vt quidam poëtarum dixerunt, inquit Paulus. Itaque quiſquis oraturus eſt,
perpẽdat Deum omnia ſcrutari, omnes intentiones noſſe, & quo fine quiſque aliquid
Orpheus. requirat. Quoniam, vt cecinit Orpheus,

Principium, medium, finémque tuetur.

Omnia nuda & aperta ſunt oculis eius. *Nolite ergo aſſimilari eis: ſcit enim Pater veſter quid*
Tho. Aqui. *opus ſit vobis, antequàm petatis eum.* Thomas Aquin. in Matth. Quare ergo oportet orare?
Cur oremus cum quinouit quibus nobis opus ſit. Reſpondeo, non vt doceas, ſed inflectas, vt familiaris efficiaris, vt humilieris, vt peccatorum
tuorum rememoreris. Hieronym. in Matth. c. 6. Conſurgit, inquit, in hoc loco
quædam hæreſis, Philoſophorum quoque peruerſum dogma, dicentium: Si nouit G
Deus quid oremus, & antequàm petamus ſcit quibus indigeamus, fruſtrà ſciẽti loqui-
Hieronym. mur. Quibus breuiter reſpondendum eſt, non eſſe nos narratores, ſed rogatores. Aliud
eſt enim narrare ignoranti, aliud ſcientem petere. In illo indicium eſt, hic obſequium.
Ibi fideliter indicamus, hic miſerabiliter obſecramus. Quinetiam oratione mens noſtra
in Deum excitatur, cùm oratio eleuatio ſit mentis in Deum: & nos ipſos omniáque
noſtra Deo debere proteſtamur, eſtque velut ſacrificium veſpertinũ. Ideò ſic orat
Pſaltes: (Pſ. 140.) Dirigatur Domine oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo, eleuatio
manuum mearum ſacrificium veſpertinum. Hilarius in eundem Pſalmum. In-
Hilarius. telligendum eſt autem, inquit, quid ſibi velit comparatio propoſita incenſi. Et primũ
Oratio confertur incenſo. natura incenſi ea eſt, vt ſe in altum de humilibus extollat, ſpirans optimè, & ſeſe in H
ſenſum ſuaueolentiæ immittens. Dein ex quatuor odoratiſſimis generibus in maximã
ſubtilitatem comminutis componitur, ſtacte, onyche, galbano, thure: quæ omnia hęc
in forma orationum fidelium conſtituta eſſe, beati Ioannis Apocalypſis oſtendit (ca. 5.)
cùm ait: Et illi quidẽ vigintiquatuor ſeniores ceciderunt ante agnum, habẽtes quiſque
citharam, & phialas aureas, plenas odoribus, quæ ſunt orationes ſanctorum. Quatuor
autem genera orationum Apoſtolus eſſe ſignificat, ad Timotheum ita ſcribens:
(1. Tim. 2.) Obſecro primùm omniũ fieri precationes, orationes, poſtulationes, gratiarum
actiones. Humilitatis noſtræ eſt deprecari, magnificentiæ Dei eſt orari, fidei eſt
poſtulare, confeſſionis & laudis eſt gratulari. Et fortè quatuor illa genera odorum ad
vnum thymiama ex partibus ſubtiliſſimis comparata, ſingulis quoque generibus pote I
runt conſummandæ orationis aptari. Nouit quidem Deus quibus indigeamus, ſed
orationis obſequio vult agnoſci. Inde factum eſt, vt cùm Elipham & Heliu commoneret
de peccato in ſe & in Iob commiſſo, remedium ab oratione petendum oſtenderet,
dicẽs: Ite ad ſeruum meum Iob: ſacrificium enim accipiam de manibus eius. Pſ. 9.
Præparationem cordis eorum audiuit auris tua. Pſ. 49. Sacrificium laudis honorifica-
Greg. Nyſſ. bit me, & illic iter, quo oſtendam illi ſalutare meum. Gregor. Nyſſen. lib. de Oratione,
Orationes etiam ideò fieri dicit, vt fiducia noſtra erga Deum ſtabiliatur, ac confirmetur.
Quemadmodum in noſtris quoque liberis videmus, inquit, qui initio quidẽ vberibus
maternis adhærent, quantum natura capit, tantum à matre requirentes: Quòd
ſi infans adoleuerit, & aliquam loquendi facultatem adeptus ſit, grandiora poſtulat. K
Gloſſa. Gloſſa interlinearis in Matth. Verbis cor accẽditur, & precibus ſerenatur. Sed & animus
occupatus circa ſancta verba, retrahitur à ſuperfluis cogitationibus.

Qua fide Deum patrem vocemus, & quomodo pater, quomodo noſter, & in cœlis eſſe dicatur: quibus petitionibus Oratio Dominica conſtet.

Matth. 6.	Marc.	Luc. 11.	Ioan.
Sic ergo vos orabitis: Pater noſter qui es in cœlis.		Et ait illis. Cùm oratis, dicite, Pater.	

A GREGORIVS Nyſſ. lib. de Oratione: Quum magnus ille Moyſes, *Introductio.*
ad eam ſacrorum diſciplinam, quæ in monte inſtituebatur, popu-
lum Iſraëliticum adduceret, non prius eos apparitione Dei dignos
eſſe iudicauit, quàm indicta obſeruatione caſtitatis, & aſperſione a-
quæ, populo purificationem, atque peculiare, & luſtrale quoddam
ſacrificium ſanxiſſet. Chriſtus verò nos ad diuinum colloquiū cō-
uocaturus, in ipſo etiam monte primùm, quibus purgari & perfici
debeamus, edocuit: demū quomodo ad Deum accedendū, & qua oratione conueniē-
dus ſit, oſtendit. Verùm longè quidem gratior nobis acceſſus datus eſt, quàm Iudæis.
Illis enim mons totus fumabat, & caligine obducebatur, adeò vt terrore concuſſi auo-
carentur: Nobis autem ſtatim in ipſo orationis exordio maxima ſpes & fiducia conci-
B liatur, cùm ſic orandum doceat, *Pater noſter*. Qui enim Deum patrē conſiderat, an non
& eorum quæ petiturus eſt, maiorem concipit expectationem? Neque verò Iudæi illi *Patris no-*
ad radicem montis ſtantes, in ipſius cacumen pertingere potuerunt: nobis autem per *men ſpei*
fidem ſtatim licet ex terra in cœlum conuolare, vt dicamus, Pater noſter qui es in cœ- *plenum.*
lis. Et priſcis vtique Iudęis nihil perfectum & ſolidum promittebatur, non regnū Dei,
non panis ſuperſubſtantialis, non remiſſio peccatorum, non perfecta redemptio à ma-
ligno: nobis autem hæc magna cum fide poſtulare præcipitur, vt quæ minimè defutu-
ra ſint, ſi modò neque fides, neque ſpes noſtra hæſitauerit. Nouum igitur orationis ge-
nus nos Chriſtus docuit, qua neceſſaria, & potiora Euangelij bona complectitur: ea
nimirùm, ad quæ nos omni tempore & hora contendere neceſſe eſt. Dicit ergo, *Sic vos
orabitis*. Cyprian. ſerm. de Orat. Dominica: Iam, inquit, prædixerat horā venire, quando *Cyprian.*
C veri adoratores adorarēt patrē in ſpiritu & veritate: & impleuit quod antè promiſerat, *Orationis*
vt qui ſpiritū & veritatē de eius ſanctificatione percepimus, de traditione quoq; eius *Dominicæ*
verè & ſpiritualiter adoremus. Quæ enim magis ſpiritualis oratio eſſe poteſt, quā quæ *commen-*
nobis à Chriſto data eſt, à quo & Spiritus ſanctus miſſus eſt? Quæ vera magis apud pa- *datio.*
trē precatio, quā quæ à filio, qui eſt veritas, de eius ore prolata eſt? vt aliter orare quàm
docuit, non ſolùm ignorantia, ſed & culpa ſit, quando ipſe poſuerit, & dixerit, Reijcitis
mandatū Dei propter traditionē veſtrā. (Matt. 15.) Nec ſolùm cōmendatior eſt, quia à 1.
Chriſto inſtituta eſt, ſed quia breuiſſima, & nihilominus ſua breuitate omnia nobis ne- 2.
ceſſaria complectitur. Breuis eſt, vt & ille citò iuuare, citò etiā exaudire intelligatur, ſi 3.
modò ad laudē eius & noſtram ſalutē ſint, quæ requiruntur. Breuis eſt, ne doctrinā cœ- 1.
leſtē ambagibus obuolutā arbitremur: Et vt quiſq; memoria retinere illā poſſit, neq; ſit 2.
D adeò mentis obtuſæ & ſtupidæ, qui non orare valeat. Sed & breuitas illius facit, vt ma- 3.
iore deuotione repetatur. Hinc etiam diſcimus multiloquiū auerſari, & faciliùs expē- 4.
dimus & attendimus ea quæ petimus, cùm prolixitas tædium adferre ſoleat. Tertull. *Tertull.*
lib. de Orat. Dominus, inquit, Ieſus Chriſtus nobis diſcipulis noui Teſtamēti nouam
orationis formam determinauit. Oportebat enim in hac quoque ſpecie nouum vinū
nouis vtribus recondi, & nouam plagulam nouo aſſui veſtimento. Cæterùm quicquid
retrò fuerat, aut demutatū eſt, vt circūciſio: aut ſuppletū, vt reliqua lex: aut impletū, vt
Prophetia: aut perfectum, vt fides ipſa. Ex his concludit, quòd cùm præſcriptus etiam
adorationis modus ſit, orationis quoque forma noua præſcribi debuerit. Commendat
autem orationem hanc, vt quæ ſua breuitate & compendio quicquid neceſſarium ſit,
complectitur. Et tamen, inquit, breuitas iſta, magnæ ac beatæ interpretationis ſentētia
E fulta eſt: quantúmque ſubſtringitur verbis, tantū diffunditur ſenſibus. Neq; enim pro-
pria tantùm orationis officia complexa eſt, vel venerationē Dei, aut hominis petitio-
nem, ſed omnē penè ſermonē Domini, omnem cōmemorationē diſciplinæ, vt reuera
in hac oratione breuiariū totius Euangelij cōprehendatur. Incipit autē à merito fidei,
& teſtimonio Dei, cùm dicimus, *Pater noſter qui es in cœlis*. Nam & Deum oramus, & fi-
dem commendamus, cuius meritum eſt hæc appellatio. Scriptum eſt enim: Quot-
quot crediderunt in eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Quanquam frequen-
tiſſimè Dominus patrem nobis pronunciauit Deum: immò præcepit, ne quem nobis
in terris patrem vocemus, niſi quem habemus in cœlis. Itaque ſicut oratores audito-
rum, pauperes diuitum beneuolentiā prius captant, quàm ea quę voluerint, explicent:
ita non tam Dei beneuolentiam captare, quàm noſtram primùm in eū fiduciā confir-
mare docuit Chriſtus. Accedentem enim ad Deū oportet credere quia eſt. Albertus *Alb. Magn.*

P

Summa huius orationis. Magnus libro de Offic. Miſſæ cap. 20. Hæc igitur oratio duo complectitur: captat enim beneuolentiam, demum ea quæ neceſſaria ſunt poſtulat. Captatio autem beneuolentiæ duo habet. Captamus enim beneuolentiam, allegando dulcedinem affectus eius à quo petimus: & petendorum honeſtatem, eo quòd nihil niſi cœleſtia petere proponamus, & bona quæ pater optimus à nobis peti deſiderat. Dulceſcit igitur principium orationis noſtræ in nomine patris. Sapien. 16. Subſtantiam enim tuam & dulcedinem tuam, quam in filios habes, oſtendebas: dulciſſimum enim nomen eſt in ore filij nomen patris, ſi filius in ſpiritu, qui à patre procedit in filium, nominet, & inuocet patrem. Galat. 4. Quia eſtis filij Dei, miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra, clamantem, Abba, Pater. Sic in ore filij nomen Patris, mel eſt ſub lingua, melos in aure, & in corde iubilus. Auguſtinus lib. 2. de ſermone Domini in monte, cap. 8. Ita cùm in omni deprecatione beneuolentia concilianda ſit eius quem deprecamur, & laude beneuolentia concilietur: Dominus Ieſus nihil aliud nos dicere iuſſit, niſi *Pater noſter qui es in cœlis.* Multa enim dicta ſunt in laudem Dei, quæ per omnes ſanctas ſcripturas, variè latéque diffuſa poterit quiſque conſiderare, cùm legit: nuſquam tamen inuenitur præceptum populo Iſraël, vt diceret Pater noſter, aut oraret Patrem Deum: ſed Dominus eis inſinuatus eſt, tanquam ſeruientibus, id eſt, ſecundum carnem adhuc viuentibus. Hoc autem dico, cùm mandata legis acciperent, quæ obſeruare iubebantur. Nam Prophetæ ſæpè oſtendunt eundem Dominum Deum, etiam eorumdem patrem eſſe potuiſſe, ſi ab eius mandatis non aberrarent, ſicut eſt illud, (Eſa. 1.) Filios genui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me. Et illud, (Pſ. 8.) Ego dixi, Dij eſtis, & filij excelſi omnes: & alia permulta, vbi arguuntur Iudæi, quia filij noluerunt eſſe peccando: exceptis eis, quæ in Prophetia dicuntur de populo Chriſtiano, quia patrem Deum eſſet habiturus: ſicut & Apoſtolus dicit, (Galat. 4.) Quandiu hæres paruulus eſt, nihil differt à ſeruo, cùm ſit dominus omnium: & ſpiritum adoptionis nos accepiſſe commemorat. Petrus Laodicenſ. Epiſcopus Expoſitione in Orat. Dominicam: Tum demum, inquit, ſe Deus patrem noſtrum dici vult, cùm Spiritus ſanctus adueniens Chriſti nos adoptione dignatur. Tertullianus lib. de Orat. Appellatio iſta & pietatis, & poteſtatis eſt. Greg. Nyſſ. lib. de Orat. Nam quali dicenti, *Pater noſter*, opus eſt animo? Quanta fiducia? Quali conſcientia? Vt vbi Deum, quoad eius fieri poteſt, per eas appellationes, quæ in illo animaduertuntur, ad intellectũ inenarrabilis gloriæ quaſi manu ductus mente conceperit, atque didicerit, quod diuina natura, quodcunque tandem ea ſit, ipſa bonitas ſit, ſanctimonia, exultatio, potentia, gloria, puritas, æternitas, ſemper eodem modo, atque ſimiliter ſe habens: ac quæcunque talia circa diuinam naturam intelliguntur, quum & per diuinam ſcripturam, & proprias cogitationes animaduerterit: deinde talem emittere vocem, & eum qui tantus & talis eſt, ſuum patrem nominare audeat? Nam ſi quis expiatione etiam nunc opus habens, ſeipſum inſpiciens, & vitioſam conſcientiam ſuam agnoſcens plenam maculis, & ſcelerum notis inuſtis, priuſquàm à tot tantíſque malis expurgatus ſit, ſe Dei cognationi inſerat, ac dicat, *Pater*, iuſto iniuſtus, puro impurus: contumelia atque conuicium planè ea verba fuerint, ſiquidem ſuæ nequitiæ patrem Deum nominaret. Nam patris vocabulum cauſſam ex ipſo procreati ſignificat. Quanto igitur cum timore vocem hanc emittere audemus, dum noſtræ ipſi infirmitatis conſcij ſumus, niſi Chriſtus animos noſtros confirmaret? Quid enim nos ad Deum? Quid puluis & cinis ad æternum, omnipotentem, & creatorem ſuum, vt eum patris nomine interpellare audeat? Petrus Chryſologus ſermone 77. Hodie quod audituri eſtis, ſtupent Angeli, miratur cœlum, pauet terra, caro non fert, auditus non capit, non attingit mens, tota ſuſtinere non poteſt creatura, ego dicere non audeo, tacere non poſſum: Deus det, vt & vos audire poſſitis, & ego dicere. Quid eſt magis tremendum, quòd ſe dedit terris Deus, aut quòd vos dat cœlo? Quòd ſocietatem carnis intrat ipſe, aut quòd vos facit conſortium diuinitatis intrare? Quòd mortem ſumit ipſe, aut quòd vos reſumit ex morte? Quòd ipſe in veſtram naſcitur ſeruitutem, aut quòd vos ſibi gignit in liberos? Quòd ſuſcipit paupertatem veſtram, aut quòd vos ſibi facit hæredes, ſui vnici cohæredes? Eſt vtique terribilius, quòd terra transformatur in cœlum, homo Deitate mutatur: ſeruitutis ſors, dominationis iura ſortitur. Sed hoc quãuis metuendum ſit, tamen quia cauſa non docentẽ reſpicit, ſed iubentem: accedamus filioli,

Marginalia: *Patris nomen pietatis.* — August. — P. Laodicē. — Tertull. — Greg. Nyſſ. — *Fiducia requiritur primùm à nobis.* — *Quomodo ſit inuocamus Deũ.* — Pet. Chryſ.

Margin letters: F, G, H, I, K

quò

A quò vocat charitas, trahit amor, inuitat affectio. Deum patrem viſcera ſentiant, vox
perſonet, lingua loquatur, ſpiritus clamet, & totum quod eſt in nobis, reſpondeat gra-
tiæ, non timori: quia qui iudicem mutauit in patrem, amari voluit, non timeri. Vt e-
nim maieſtatis, ita & benignitatis nomen patris eſt. Germanus Patriarcha Conſtanti- *Germanus.*
nop. in Expoſ. orat. Dominicę. Re vera pater omnium noſtrûm eſt, quaſi *πάντας τηρῶν*,
hoc eſt, omnes conſeruans. Pater enim dicitur multis de cauſis. Pater eſt creatione ge- *Cur Deus*
nerali omnium, maximè verò hominum. Mal. 1. An non ipſe pater tuus eſt, qui fecit te *vocetur pa-*
& creauit te? Epheſ. 3. Flecto genua ad Deum, & patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ex *ter noſter.*
quo omnis paternitas ſiue in cœlo, ſiue in terra nominatur. Ille nos ad imaginem & ſi- 1.
militudinem ſuam præ omnibus creaturis effinxit: Ille membra noſtra compegit. Iob.
10. Manus tuæ, Domine, fecerunt me, & plaſmauerunt me totum in circuitu. Memē-
B to quæſo quòd ſicut lutum feceris me, & ſicut lac me coagulaſti. Pelle & carnibus ve-
ſtiſti me, oſſibus & neruis compegiſti me. Vitam & miſericordiam tribuiſti mihi, & vi-
ſitatio tua cuſtodiuit ſpiritum meum. Ex hoc creationis beneficio Iob Deum com-
pellabat, quaſi filius patrem, opus artificem, vt ſui miſereretur. Ideò Deut. 32. ad maio-
rem noſtræ ingratitudinis amplificationem, Moſes nomen patris ob oculos ponit, di-
cens: Generatio praua atque peruerſa, hæccine reddis Domino tuo, popule ſtulte &
inſipiens? Nunquid non ipſe pater tuus eſt, qui poſſedit te, & fecit te, & creauit te? Et
quibuſdam interiectis: Deum qui te genuit dereliquiſti, & oblitus es creatoris tui. *Pa-*
ter eſt ratione educationis: dat enim eſcam omni carni. Et, vt dictum eſt, oriri facit ſo- 2.
lem ſuum ſuper bonos & malos. Eſa. 1. Filios exaltaui & enutriui: verùm ipſi ſpreue-
runt me. Deut. 32. Incraſſatus dilectus, impinguatus dilatatus eſt, & recalcitrauit. De-
C reliquit Deum factorem ſuum, & receſſit à Deo ſalutari ſuo. *Noſter* eſt, etiam liberali- 3.
tate, & miſeratione. Pſal. 102. Quomodo miſeretur pater filiorū, miſeretur Dominus
timentibus ſe, quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum. Ideò clamamus cum A-
poſtolo, (1. Cor. 1.) Benedictus Deus, & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, pater miſeri-
cordiarum, & Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione no-
ſtra. Eſ. 49. Si poteſt obliuiſci mater, vt nō miſereatur filio vteri ſui. Et ſi illa oblita fue-
rit, ego tamen non obliuiſcar tui. Propter hunc paternum amorem, quo Chriſtus Iu-
dæos diligebat, comparabat ſe gallinæ, quæ præ cæteris auibus compatitur pullis ſuis.
(Matt. 23.) Quoties, inquit, volui, ô Hieruſalem, congregare filios tuos, quemadmo-
dum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Vocamus & Deum patrem, 4.
ratione eruditionis: vt qui tribus modis nos doceat: aut per occultas reuelationes, quo 1.
D quidem modo Prophetis innotuit. 1. Corinth. 2. Spiritus omnia ſcrutatur, etiam pro-
funda Dei. Aut per inſpirationes, quo modo ſæpius docuit Apoſtolos & Eccleſiam 2.
ſuam. Pſalm. 84. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Sed & nos ipſe in ſe-
cretis cordium alloquitur, & inſtruit, cùm auocat à peccatis ad meliorem conuerſa-
tionem. Aut per prædicatores verbi ſui nos inſtituit, quibus & ipſe Chriſtus: (Matth. 3.
10.) Non enim, inquit, vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris qui loquitur in vo-
bis. Deus quoque *Pater noſter* eſt correctione. Prouerb. 3. Quem diligit pater filium 5.
corripit, & quaſi pater in filio complacet ſibi. Ideò diſciplinam patris tui, fili mi, ne ab-
iicias, nec deficias cùm ab eo corriperis. Heb. 12. Flagellat Deus omnem filium quem
recipit. Quis enim filius, quem non corripit pater? Quòd ſi extra diſciplinam e-
ſtis, cuius participes facti ſunt omnes, ergo adulteri eſtis, & non filij. Gloſſa in eum lo- *Gloſſa.*
E cum. Qui excipitur à numero flagellatorum, excipitur à numero filiorum. Et hinc no-
bis conſolatio maxima conſurgit, quòd non ad interitum, ſed caſtigationē nos pater
ille ſupremus & optimus corripiat. Nimirùm vt illum agnoſcamus, & ad illum con-
curramus, vt filij ad patrem. Pſal. 43. Humiliaſti nos in loco afflictionis. Pſal. 15. Imple 1.
facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Pſalm. 49. Inuocauit
me in die afflictionis, eruam te, & honorificabis me. Caſtigat nos vt emendemur. Pſ. 2.
28. Propter iniquitatem corripuiſti hominem. Sed & hac correptione agit in nobis, vt 3.
damnationem æternam euadamus. 1. Cor. 10. Hic enim corripimur, ne cū hoc mundo
damnemur. Pſ. 72. De illis dicitur, qui perſecutionē nullā aut afflictionē ſuſtinēt. In la-
boribus hominū non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur, ſed cū dæmonibus,
vt habet Gloſſa. At verò de electis ita dicitur, Pſ. 88. Si autem dereliquerint filij eius le-
gem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint. Si iuſtitias meas prophanauerint,

& mandata mea non cuſtodierint. Caſtigabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Demum, Pater ille optimus ſuis nos caſtigationibus probat, vt velut fornace & igne probati & decocti, puriores gloriam illã adipiſci poſſimus. Ita paterno animo nos proſequitur, etiam cùm afflictiones nobis immittit. At verò filiorum nomine indigni ſunt, qui paternas correptiones impatienter ferunt, nec in omnibus paternam illam manum agnoſcunt, quæ nos reſipiſcentes faciliùs excipere, & maioribus gratiarum donis cumulare paratiſſima eſt. Quinetiam Patris illũ nomine prouocantes, agnoſcimus repoſitam nobis in cœlis hæreditatem. Thom. Aquinas in Matth. cap. 6. Requiruntur duo ad dantem, nimirùm vt velit, & vt poſſit. Deum nobis benefacere velle confidimus, quia *pater* eſt: poſſe, quia *in cœlis*. Si enim eſt in cœlis, poteſt quod vult. Quod autem dicit *Pater noſter*, valet ad fidei noſtræ inſtructionem. Tertullian. lib. de Orat. Ne mater quidem Eccleſia præteritur. Si quidem & in filio, & patre mater cognoſcitur, de qua conſtat & patris & filij nomen. Cyrill. Hieroſolym. Catecheſi myſtag. 5. O maximam Dei benignitatem! His qui defecerant ab illo, & in extrema mala inciderant, tantam præſtitit malorum obliuionem, & gratiæ participationem, vt patrem ſeſe appellari voluerit. Leo Magnus ſerm. 6. de natiu. Dom. Magnum eſt dilectiſſimi huius muneris ſacramentum, & omnia dona excedit hoc donum, vt Deus hominem vocet filium, & homo Deum nominet patrem. Cæterùm non eſt quòd hîc patris nomen à filio ſecludamus. Sicut enim hic Pater nobis Deum, ita & tres in vna maieſtate perſonas ſignificat. Vnus quidem pater, quia vnus Deus. Non enim hic Pater dicitur reſpectu filij ſui naturalis, quo modo diſtincta in diuinis perſona intelligeretur: ſed reſpectu noſtri, quo modo ſeſe ſimiliter habent tres perſonę, vnus Deus, vnus creator, vnus director, vnus remunerator. Albertus Magn. in Matth. Opera enim creationis & renouationis noſtræ toti trinitati communia ſunt. Fulgentius lib. 2. ad Monimum, q. 2. Ipſi enim tres ſunt, vnus pater, vnus exauditor, & gratiarum largitor. Sic in ſacrificio ſolum quidem patrem alloquimur, ſed toti trinitati ſacrificamus. Verumtamen quiſque videat, vt ſicut Deum nomine Patris appellat, ita ſe dignum filij nuncupatione faciat. Chryſoſtom. hom. 20. Oper. perf. in Matth. Nam qui communem patrem nominat Deum, videtur ſe idoneum profiteri, qui congruum meritum conuerſationis oſtendat, ne ſcilicet tanta nobilitate indignus appareat, ſed qui potius par gratiæ præſtet & ſtudium. Gregorius Nyſſ. lib. de Orat. Si enim conſcientia vitioſa quis præditus patrem ſuum Deum dicat, nihil aliud quàm ſuorum malorum quaſi principem & authorem eum inſimulabit. At nulla communio luci cum tenebris, inquit Apoſtolus, (2. Cor. 6.) ſed cum lumine lumen ſociatur, cum iuſtitia iuſtitia, cum honeſtate honeſtas, cum incorrupto incorruptum. Contraria verò cum iis, quę eiuſdem generis ſunt, planè cognationem habent. Quum igitur patrem in oratione vocamus, Dominus nos ſublimem & altam vocem inſtituere docet. Neque enim nos mentiri veritas docet, vt dicamus nos eſſe, quod non ſimus, & appellemus nos eo nomine, quod natura nobis attributum non ſit: ſed vt dum incorruptum, & iuſtum, & bonum patrem noſtrum dicimus, vitæ integritate propinquitatem referamus, eámque veram eſſe oſtendamus. Vides quanto nobis opus ſit apparatu? quali vita? quanto, ac quali ſtudio? Vt ad eum modum fiduciæ, erecta tandem conſcientia noſtra, ad Deum dicere audeamus, *Pater*. Alioquin ego eiuſmodi quædam mihi verba à Deo audire videor. Patrem vocas, qui vita corruptus es, eum qui integritatis & incorruptibilitatis pater eſt? Cur ſordida tua voce contaminas nomen incorruptum? Cur falsò tibi verbum hoc vſurpas? Cur naturam impollutam dedecoras? Si filius eſſes, meis bonis prorſus vitam tuam inſignem eſſe oportebat: non agnoſco naturæ meæ imaginem in te. Aduerſariorum ſunt iſta inſignia. Petrus Laodicenſis in Expoſ. Orat. Dominicæ: Quiſquis enim, inquit, Deum patrem vocat, is purus à peccatis, hæréſque regni cœleſtis eſſe debet. Temerarius autem diabolo ſimilis effectus, Deum patrem dicit, quem non glorificat. Germanus Patriarcha Conſtantinop. in eadem Expoſ. An patrem igitur eum vocas? Vt filius actiones tuas inſtitue, vt ipſi patri cœleſti acceptus eſſe poſſis. Quis enim ſub inferioris mundi principe militans, eíque per mala opera in filium adoptatus, auſit patrem eum appellare, qui ſit boni cuiuſuis dominus & author? Conſtat vtique ab eo, qui ſit huiuſmodi, non Dominum Sabbaoth appellari Patrem, ſed aduerſarium cuius opera facit. Thomas Aquinas in Matth.

Margin notes: F; 4.; 5.; 6.; Tho. Aq.; Tertull.; G; Cyrill. Hie.; Leo.; Alb. Mag.; H; Fulgẽtius.; *Ne quis temere Deũ Patrem vocet.*; Chryſoſt.; Greg. Nyſſ.; I; K; Pet. Laodi.; Germanus.; Thomas.

A in Matth.cap. 6. Hoc autem orationis exordio duo remouentur errores. Quidam enim dicebant Deum humana minimè curare, vt habetur Ezech.9. Dereliquit Dominus terram, & terram Dominus non videt. Quidam autem illum curare humana, & omnibus quidem prouidere confeſſi ſunt: attamen prouidentiam rebus neceſſitatem imponere exiſtimauerunt, ita vt non opus ſit noſtra apud eum oratione. quaſi diceret, ita eum rebus omnibus prouidere, vt noſtra oratio ſucceſſus earum aut mutare, aut reuocare non poſſit. Deſtruuntur autem prophanæ iſtæ opiniones, ſi Deum patrem, & ſi noſtrum illum eſſe attenderimus: Si enim pater eſt, prouidet filus, vt legitur Sap.12. Non eſt autem alius quàm tu, cui eſt cura de omnibus. Item pater dicitur ad filium, vt Dominus ad ſeruum. In eo enim quòd ipſe pater eſt, dicimus nos liberos. Nõ enim B dicitur pater aliarum rerũ. Si ergo ſumus liberi, libertate igitur arbitrij donati ſumus, & ſic aliquid eſt à nobis. Porrò quòd *noſter* eſſe dicitur, communio noſtra ſignificatur, qua vt membra vnius corporis, alterutrius iuuamini eſſe debemus. Vnde nec quiſque meum, ſed noſtrum patrem vocat, nec panem meum, ſed noſtrum, & omnia in communi poſita oſtendit. Cyprianus ſerm. de Orat. Publica eſt nobis, inquit, & communis oratio: & quando oramus, non pro vno, ſed pro populo toto oramus, quia totus populus vnum ſumus. Deus pacis & concordiæ magiſter, qui docuit vnitatem, ſic orare vnum pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipſe portauit. Hãc orationis legem ſeruauerunt tres pueri in camino ignis incluſi, conſonantes in prece, & ſpiritus cõſenſione concordes. Quod declarat ſcripturæ diuinæ fides: & cùm docet quomodo orauerint tales, dat exemplum quod imitari in precibus debeamus, vt tales eſſe poſſimus. C Tunc (inquit Dan.3.) illi tres, quaſi ex vno ore hymnum canebant, & benedicebant Dominum. Sed & Apoſtoli poſt aſcenſionem Domini, erant perſeuerantes omnes vnanimes in oratione cũ mulieribus, & Maria, quæ fuerat mater Ieſu, & fratribus eius. Quia Deus, qui inhabitare facit vnanimes in domo, (Pſ.67.) non admittit in diuinam & æternam domum, niſi apud quos eſt vnanimis oratio. Nullus igitur ſit in nobis, qui generis nobilitate glorietur, quaſi non omnes vnum patrem habeamus Deum. Quæ enim maior gloria & nobilitas contingere poteſt, quàm quòd à Deo ſumus, & illum Patrem vocamus? Non hic deſpiciendus eſt pauper, non abiectus homuncio: modò Chriſtianus ſit, frater noſter eſt. Pro illo orare debemus, ei ſubuenire, nec minus adſtricti eſſe debemus, quàm membra vnius corporis pro inuicem ſollicita ſunt. Pſ. 146. Deo noſtro ſit iocunda decoráque laudatio. Ideò & Chriſtus nobis datus, nobis natus D eſt. Eſa.9. Vt nos non nobis natos eſſe putemus. Heb.2. Nuſquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ. Adiicimus autẽ *qui es in cælis*, vt ipſum omnibus creaturis ſupereminere intelligamus. Petrus Chryſolog. ſer.77. Hoc cùm dicis, non ſic habeas, quaſi non ſit in terris: non ſic accipias, quaſi ſit loco clauſus qui claudit omnia: ſed intellige eſſe tibi genus in cœlo, & age vt ſanctè viuendo ſancto patri reſpondeas. Dei filium ſe probat, qui vitiis non obſcuratur humanis, qui diuinis virtutibus eluceſcit. Nemo autem dicit, Pater meus, inquit Thom. hoc enim ſoli Chriſto ſeruabatur, qui ſolus eſt filius per naturam, nos per adoptionem. Patres noſtri naturales in terra ſunt: hic ille, qui in adoptionem nos recepit, *eſt in cœlis*. Chryſoſtom. hom.20. Oper. perf. in Matth. Ita duplici modo Chriſtus ſuorum animos accendit, nimirùm ex eius, quem patrem nominat, diuinitate: & de magnitudine beneficiorum, quibus ipſo donante potiuntur: E Nimirùm patrem dicendo, auditoris animum erigit, veniam peccatorum, pœnarum interitum, iuſtificationem & ſanctificationem & liberationem, & filiorum adoptionẽ, & fraternitatem, & ſancti Spiritus largiſſima dona vnico ſermone concludit. Et ne his terrenis affixi ſimus, & ibi noſtram ſpem reponamus, nos in cœlum erigit, dicens, *qui es in cœlis*. Theophilactus in Matth. Cùm dicit in cœlis, oſtendit tibi patriam tuam, & domum paternam. Nam ſi vis habere patrem Deum, in cœlos ſpecta, & nõ in terram. Non ideò tamen in cœlis eum ita eſſe, vt aliquid cœleſte putemus, quomodo Ennius, quum ita ſcriberet,

Aſpice hoc ſublime candens, quem inuocant omnes Iouem.

Deus enim omnium cœleſtium & terrenorum, ſpiritualium & corporalium creator eſt: nec redigitur in ordinem rerum creatarum: ſed in cœlis eſſe dicitur, ratione effectuum maiorum. Nam è corporibus cœleſtibus pendere inferiora videtur, Deo hæc & illa moderante. Pſal.2. Qui habitat in cœlis, irridebit eos. Et tamen teſtatur Dauid

Noſter dicitur, quia nobis cum communis eſt.

Cyprian.

P.Chryſol.

Qui nobis patrem nomẽ deſignet.

Thomas.

Chryſoſt.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

Theophil.

Quomodo Deus in cœlis dicitur, qui vbique eſt.

Ennius.

illum vbique eſſe. Quò, inquit, ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades. Sed ſicut primum motorem Philoſophi agnoſcũt, quo ſphæræ cæteræ ciẽtur, & cõſiſtunt omnia, illumq́; omnibus cœlis ſuperiorem: ita & Deum in cœlis habitare dicimus, & in cœlis eſſe, quia eius nutu mouentur illi. Ideò & altiſſimus dicitur, quia & altiſſima quæque ſua maieſtate ſuperat. Dionyſius Areopagita lib. de diuinis nominibus, cap. 5. Eſt enim Deus, eorum quæ ſunt vbilibet cauſa. Nam profectò non iſtud quidem eſt, illud verò non eſt, neque alicubi eſt, alicubi non eſt: ſed omnia eſt vt omniũ cauſa, & in ſe omnia initia, omnes concluſiones, & terminos rerum omnium continens & antehabens: & ſuper omnia eſt, qui ante omnia per ſubſtantiæ eminentiam præeſt. Idcircò & principia, & media, & fines rerũ immenſè & eminenter in ſe antè comprehendit, omnibuſque eſſe per vnam, & ſupremè coniunctam cauſam ſine contaminatione infulget, atque infundit. Si enim vnus ſol viſibilis, ſenſibilium ſubſtantias & qualitates permultas licet, atque differentes, ipſe tamen vnus cùm ſit, & vniformem infundendo lucem, renouat, nutrit, ſeruat, perficit, diſcriminat, coniungit, refouet, fœcundat, auget, immutat, firmat, implet, ſuſtollit, viuificatque omnia: & quodlibet ex omnibus modo ſibi congruo, vnius eiuſdemque ſolis eſt particeps, plurimorúmque participantium ſol vnus in ſeipſo cauſas antè vniformiter cepit: multò magis omnium exemplaria rerum, vna ſuperſubſtantiali vnitate, in ſolis & omnium cauſa, antè ſubſiſtere eſt concedendum, quia & ſubſtantias producit. Sed neque difficile creditu eſt Deum ambire & replere omnia, cùm videamus ſolis virtutem per locorum tot ſpatia, & tot corpora diffuſam eſſe. Gregorius Nanzanz. Orat. 2. de Theologia. Nuſquam ille eſt, inquit, an alicubi? Si enim nuſquam, quæret fortaſſe aliquis ex iis, qui inquirendi ac diſputandi ſubtilitate impenſiùs gaudent, quomodo eſſe quoque poſſit? Nam ſi id quod non eſt, nuſquam eſt: id quoq; quod nuſquã eſt, nec eſt quidem fortaſſe. Quòd ſi alicubi eſſe dixeris, proculdubiò ſiquidem eſt, vel in vniuerſo eſt, vel ſupra vniuerſum. Si in vniuerſo: vel in quadam eius parte eſt, vel vbique. Si in quadam parte, ergo à minori circumſcribetur. Si vbique, ergo à maiori, atque alio multo, hoc eſt id quod continetur, ab eo quod continet: alioqui Deus vniuerſi complexu non tenebitur, locúſque quiſpiam erit à circunſcriptione liber. In has abſurditates incidant neceſſe eſt, qui eum in vniuerſo eſſe dixerint. Et vbinam erat, antequàm rerum vniuerſa hæc machina extitiſſet? Nam hoc quoque non leuem nodum affert ad huius quæſtionis difficultatem. Quòd ſi eum ſupra vniuerſum eſſe dixerint, atqui nihil erat, quod eum ab vniuerſo dirimeret. Ac præterea vbinam illud eſt, quod ſupra vniuerſum eſt? Quoquo modo animaduerti, atque intelligi potuit, quod ſublimius, & quod inferius eſt, cùm nullus limes eſſet, qui hæc diſcerneret, atque diſcriminaret? Haud dubiè enim mediũ quoddam eſſe neceſſe eſt, quo finiatur, & terminetur vniuerſum: atque id quod vniuerſo excelſius eſt. Quid autem hoc fuerit aliud, quàm locus, quem fugiebamus? Nondum enim dico circumſcriptum omninò numen eſſe, ſi animo & cogitatione comprehendi poteſt. Vnum quippè comprehenſionis genus, comprehenſio quoque ipſa eſt. Deus ergo comprehendi minimè poteſt. Apud Iob dicitur, Excelſior cœlo eſt: & tamen dicitur eſſe in cœlis. Excelſior cœlo eſt, ſi naturam eius incomprehenſibilem ſpectes: ſi tamen illius effectus, in terra eſt, *in cœlis eſt*: quia omnia quæcunque voluit, fecit, in cœlo, terra, mari, & omnibus abyſſis. Auguſt. lib. 2. de ſerm. Domini in monte, cap. 9. In *cœlis* eſt, inquit, i. in ſanctis & iuſtis. Non enim ſpatio locorum continetur Deus. Sunt enim cœli excelſa mundi corpora, ſed tamen corpora, quæ non poſſunt eſſe niſi in loco. Sed ſi in cœlis, tanquam in ſuperioribus mundi partibus, locus Dei eſſe creditur: melioris meriti ſunt aues, quarũ vita eſt Deo vicinior. Nõ autẽ ſcriptũ eſt, Propè eſt Dominus excelſis hominibus, aut eis qui in montibus habitãt: ſed, propè eſt Dominus obtritis corde, quod pertinet ad humilitatẽ. Et quemadmodũ terra appellatus eſt peccator, cũ ei dictũ eſt, (Gen. 3.) Terra es, & in terrã ibis: ſic cœlum ecõtrariò iuſtus dici poteſt. Iuſtis enim dicitur templũ Dei ſanctũ, quod eſtis vos. Quapropter ſi in templo ſuo habitat Deus, & ſancti templum eius ſunt: rectè dicitur, qui in cœlis es, qui es in ſanctis. Et huius quidem rei ſignificandæ gratia, cùm ad orationes ſtamus, ad Orientem conuertimur, vnde cœlum ſurgit: non tanquam ibi ſit Deus, & tanquam cæteras mundi partes deſeruerit: vbique præſens eſt, non locorum ſpatiis, verùm maieſtate potentiæ: ſed vt admoneatur

Margin notes: Dio. Areo. — Greg Nan. — *Quæſtiones perniciosæ.* — Auguſt. *Quid cœlorũ nomine.*

Margin letters: F G H I K

A admoneatur animus ad naturam excellentiorem ſe conuertere, id eſt ad Dominum,
cùm ipſum corpus eius, quod eſt terrenum, ad corpus excellētius, id eſt ad corpus cœ-
leſte conuertitur. Et olim quidem, vt ſcribit Tertull. in Apolog. aduerſ. Gentes, cap. Tertull.
16. Ethnici Chriſtianis imponebant, quòd ſolem adorarent, quia facie ad Orientem
verſa precabantur. Ille verò, ſicut & tandem Arnobius Afer contra Gentes, reſpōdit Arnobius.
ad illam, vt honorabiliorem partem, Chriſtianos conuerti, non quòd illam, aut ſolē
ipſum colant: ſed quòd in re meliori, Deum præ cæteris omnibus optimum cōntem-
plarētur. Similis quoque ratio à nobis affertur, de eo quòd Deum in cœlis eſſe agno-
ſcimus: non quaſi in illis localiter habitet, aut nullibi quàm in cœlis ſit: ſed quòd ibi
maximè eius prouidentia elucet, & manifeſta eſt. Neque ſanè reiiciēda eſt & hæc ſpi-
ritualis interpretatio cœlorum, quam Auguſtinus agnoſcit. Siquidem ſanctos & iu- Auguſt.
B ſtos cœlis comparari legimus apud Pſaltem. Cœli enarrant gloriā Dei, & opera ma- Sancti cœli ſunt.
nuum eius annunciat firmamentum. Et alibi: Lætentur cœli, & exultet terra. Eſa. 1.
Audite cœli, & auribus percipe terra. Per cœlum enim iuſtæ & ſpirituales creaturæ
intelliguntur. Auguſtin. tom. 2. Epiſt. 57. ad Dardanum: Vnde, inquit, fatendum vbi- Auguſtin.
que eſſe Deum, per diuinitatis præſentiam, ſed non vbique per habitationis gratiam.
Propter hanc enim habitationem, vbi proculdubiò gratia dilectionis eius agnoſcitur,
non dicimus, Pater noſter qui es vbique, cùm & hoc verum ſit: ſed, Pater noſter qui es
in cœlis, vt templum eius potius in oratione commemoremus, quòd & nos ipſi debe-
mus: & in quantum ſumus, in tantum ad eius ſocietatem, & adoptionis familiam, per-
tinemus. Chryſoſtom. hom. 14. Oper. imperf. in Matth. Ita igitur, inquit, vult vt ſcia- Chryſoſt.
mus nos habere patrem cœleſtem, vt erubeſcamus nos terrenis rebus ſubſternere. Si-
C cut enim degener filius ad opprobrium pertinet generoſi patris: ſic & Chriſtianus in-
iuſtus ad blaſphemiam pertinet Dei iuſti. Nam ſicut per bonos Chriſtianos Deus glo-
rificatur, ſic & per malos blaſphematur. Itaque ne attendas quid velit & quid poſſit
pater tuus terrenus, niſi inquantum per illum Deus glorificabitur, contende in cœle-
ſtem patrem: immò in ſupercœleſtem, & te ab hoc mundo & rudi materia exime. Pa-
ter cuiuſque eſt, cōmunis omnibus eſt: quod etiam in cœleſtibus, & per cœleſtia cor-
pora oſtendit. Sol lucē omnibus, pluuiæ in communem vſum omnium effunduntur.
Petrus Chryſolog. ſer. 79. Ita te, qui cœleſtem patrem vocas, ad cœleſtem vult tende- Pet. Chryſ.
re, & repetere iam naturam, vt generi tanto vita noſtra reſpondeat, ne terreni mores
degenerent, quos cœleſtis donauit, & contulit iam natura. Quæ ſurſum ſunt ſapite,
quæ ſurſum ſunt quærite, inquit Apoſtolus, non quæ ſuper terram. Ita nimirùm & ipſi
D cœli efficiamur, in quibus & ſupremus ille pater habitare dignabitur. Ioan. 14. Si quis
diligit me, inquit Chriſtus, ſeruabit ſermonem meum, & pater meus diliget eum, & Cyril. Hie.
ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Cyrillus Hieroſ. Catech. My-
ſtagog. 5. Quod enim dicitur, Pater noſter qui es in cœlis, inquit, Cœli ſunt, qui cœ-
leſtis Adam fuerunt imago, in quibus Deus habitat & inambulat.

Explicantur octo petitiones Orationis Dominicæ, & concluditur nemini peccata condonari, qui fratri ſuo non remiſerit offenſam.

E

Matth 6.	Marc.	Luc. 11.	Ioan.
Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuū. Fiat voluntas tua ſicut in cœlo. & in terra. Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie. Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen. Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater veſter cœleſtis delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.		Sanctificetur nomen tuū. Adueniat regnum tuum. Panem noſtrum quotidianū da nobis hodie. Et dimitte nobis peccata noſtra, ſi quidem & ipſi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem.	

Introductio.

CVM omnes arboris fructus à radice pendeant, quicquid eſt in ramis pulchritudinis, ſiue à foliis, ſeu à fructibus, quicquid vtilitatis, ad radicem referri oportet: Ita cùm omnes à Deo pendeamus, in ipſo viuamus, moueamur, & ſimus: neceſſe eſt & nos omnia noſtra, vitam, pietatem, induſtriam, ſanctificationem, Deo accepta referre. Non enim tu radicem portas, ſed radix te: inquit Apoſtolus. Et ſicut ex arboribus nihil aliud requirimus & deſideramus, quàm vt non fruſtrà è radicibus ſuis viuant, ſed illis reſpondeant, illas honorent: hoc enim tum maximè continget, cùm nec folia, nec fructus illis defuerint: ita primùm omniũ contendere debemus, ne fruſtrà Deus nos creauerit, & vitali aura donauerit: ne fruſtrà in filios adoptionis per lauachrum regenerationis vocauerit. Hoc autẽ fiet, ſi nomẽ eius ſanctificauerimus, ſi nos eius filios eſſe in omnibus verbis, cogitationibus & factis demõſtrauerimus. Hoc igitur vt in ſe perfectionem omnem noſtram complectitur, itá prima iſta omnium poſtulatio occurrit, vt cùm Deum patrem noſtrum, nos autem eius filios agnouerimus, dicamus: *Sanctificetur nomen tuum*. Auguſtinus in Enchiridio ad Laurentium, cap. 115. Apud Euangeliſtam Matthæum, ſeptem petitiones continere Dominica videtur oratio: quarum in tribus æterna poſcuntur, in reliquis quatuor, temporalia, quæ tamen propter æterna conſequenda, ſunt neceſſaria. Idem lib. 2. de ſerm. Domini in monte, cap. 17. Harum ſeptem petitionum conſideranda & commendanda diſtinctio eſt. Nam cùm vita noſtra temporaliter nunc agatur, atque ſperetur æterna: & cùm ęterna potiora ſint dignitate, quamuis temporalibus priùs actis ad illa tranſeatur: trium primarum petitionum impetrationes in hac vita, quæ in hoc ſæculo agitur, exordium capiunt. Reliqua verò quatuor, quæ petimus, ad temporalem iſtam vitam pertinere mihi videntur. Albertus Mag. in Matth. Harum quatuor petitiones primæ ſunt, inquit, pro adipiſcendis bonis, tres poſtremæ pro amouendis malis. Quæ autem ſunt pro adipiſcendis bonis diuinis, aut ſunt de ſummo bono, ſecundum quod pertinet ad vitam diuinam: aut ſunt de bono conſeruante, ſuſtentante, & confirmante nos in ſummo bono. Et de bono quidẽ pertinente ad vitam diuinam, ſunt tres primæ. De conſeruante autem nos in illo, & confirmante, eſt quarta petitio. Tres autem primę multiplicantur ſecundum ea quæ requirũtur ad vitam diuinam & perfectam. Hæc enim ſunt tria: Eſſe videlicet diuinum, in nobis perfectum, poſſe, & ordinatè agere. Ad eſſe autem, petitur ſanctificatio nominis: ad poſſe, aduentus regni: ad agere, perfectio voluntatis diuinæ, ſicut in cœlo, ſic & in terra. Accommodat autem ſeptem Spiritus dona, de quibus Eſa. 11. & ſeptem præcipuas beatitudines, ſeptem iſtis petitionibus, ſecutus comparationem Auguſtini lib. 1. cap. 9. de ſerm. Dom. in monte, quam ille facit inter ſeptem dona Spiritus, ſeptem virtutes, & ſeptem beatitudines. Et ideò (inquit) ſicut dicit Auguſtin. prima regitur ſpiritu ſapientiæ, qui eſt ſapor diuinus ex eſſe diuino in nobis: & perficitur pacificatione cordis, quando illi

2. eſſe diuino nihil in nobis repugnat. Secunda autem regitur ſpiritu intellectus, qui regnum Dei mentis illuſtratione declarat: & perficitur mũditia cordis, quæ ſcandala de

3. regno Chriſti eliminat. Tertia autem regitur ſpiritu conſilij, qui agenda ſecundum Dei voluntatem perſuadet: & perficitur miſericordia, quæ incipit à ſeipſa, miſeriam

4. omnis inordinati actus propellente. Quarta autem regitur ſpiritu fortitudinis, qui velut cibo ſumpto, cor noſtrum confirmat, ad ferenda patiẽter aduerſa: & perficitur eſurie, & ſiti iuſtitiæ, quæ magis in eſſe diuino ſuſtentat, quàm panis quem quotidie ſumimus. Tres autem vltimæ ſunt de amouendis malis: quę mala aut tranſierunt actu, & remanent reatu: & de his auertendis eſt quinta: aut ſunt imminentia per cauſam, & futura per actum, & ad illa auertenda ſexta eſt: aut ſunt imminẽtia per cauſam & actũ,

5. & de his eſt poſtrema. Et ideò, vt Auguſtini ſententiam ſequamur, quinta regitur ſpiritu ſcientiæ, qui docet benè conuerſari, & oſtendit quæ ſunt debita, quibus tenemur:

6. & perficitur luctu, qui lauat delicta cõmiſſa. Sexta autem regitur pietate cultus Dei: auertit autem tentationes quibus induci poſſemus: & perficitur Chriſti manſuetudine, qui non permittet nos tentari vltra id quod poſſumus, & oues ſuas rapi de manu

7. ſua. Septima autem regitur ſpiritu timoris, qui retrahit à malo, & perficitur paupertate ſpiritus, quæ in omnibus temporalibus humiliter ſapit, & agnoſcit ſufficientiã ſuam ſolam ex Deo eſſe. Ita efficitur, vt iſtis ſeptem petitionibus ſeptem dona ſpiritus impetrentur:

A petrentur:quibus etiam virtutes & perfectiones,quæ ad beatitudinem faciunt, acquirantur. Quid autem omnium prius in votis eſſe debet,quàm vt nomen Dei & gloria per totum mundum diuulgetur: cumq́ue illud diuulgatum fuerit,illi omnes pareant, & obediant: tum demum in obedientia perſeuerent,non ſuam, ſed Dei in omnibus facientes voluntatem? Hæc tria tribus prioribus petitionibus concluduntur. Petimus nomen Dei ſanctificari,id eſt omnibus innoteſcere:Regnum eius aduenire,nimirùm vt omnes eius imperio pareāt:grauiſſima enim culpa fuerit,quem ſemel regem nouerimus, nobis imperare non ſinere. Quinetiam non noſtram, ſed in omnibus Dei voluntatem fieri requirimus.Prima ergò petitio iſta eſt, *Sanctificetur nomen tuum*. Auguſt. lib.2. de ſerm. Domini in monte, cap.10. Quod, inquit, non ſic petitur, quaſi non ſit ſanctum nomen Dei, ſed vt ſanctum habeatur hominibus: id eſt, ita illis innoteſcat

Primùm petimus Dei nomen ſanctificari.

Auguſt.

B Deus,vt non exiſtiment aliquid ſanctius, quod magis offendere timeāt. Neque enim quia dictum eſt,(Pſ.75.) Notus in Iudæa Deus,in Iſraël magnum nomen eius: ſit intelligendum eſt, quaſi alibi minor ſit Deus,alibi maior:ſed ibi magnū eſt nomen eius, vbi pro ſuæ maieſtatis magnitudine nominatur. Ita ibi dicitur ſanctum nomen eius, vbi cum veneratione,& offenſionis timore nominatur. Et hoc eſt quod nunc agitur, dum Euangelium adhuc vſquequaque per diuerſas Gentes innoteſcendo, commendat vnius Dei nomen,per adminiſtrationem filij eius. Primùm igitur nomen Dei pro veritatis & Euangelij prædicatione ſumitur: vt cùm Paulus ſcribit, Nomen Dei blaſphematur inter vos. Quiſquis enim Euangelium oppugnat, diuinum etiam nomen conſpurcat. Thomas in Matth.Id ergo ſanctificetur,id eſt,manifeſtetur in nobis:non quòd accreſcat ſibi, ſed nobis,hęc nominis eius ſanctificatio. Hier. 14. Tu autem in

An nomen Dei non ſanctū eſt.

Dei nomen aut ſanctificatur, aut blaſphematur in nobis.

Thomas.

C nobis es Domine, & nomen ſanctum tuum inuocatum eſt ſuper nos.Sunt qui hoc ad Chriſti nomen referant,à quo Chriſtiani dicimur:quod tum demum ſanctificari dicitur, cùm & ipſe nos illo nomine dignos reddimus. Gregor.Nyſſ.lib.de Orat. Nam & graues minas ſcriptura intentat his, qui nomen Dei inhonorauerint: dum dicit illis, (Eſa.52.)Væ illis per quos nomen meum malè audit inter Gentes. Ergo in nobis ſanctificetur nomē dominationis tuæ, quod à nobis inuocatur:vt videant homines opera noſtra bona,& glorificent te patrē qui in cœlis es,(Matth.5.) Quocirca qui in oratione dicit, *Sanctificetur nomen tuum*, vi verborum hæc orat: vt auxilij diuini præſidio, atque adiumēto fiat irreprehenſibilis, inculpatus,iuſtus,pius:abſtineat ab omni malo facinore, loquatur quod verum eſt,quod iuſtum eſt faciat, in rectitudine ambulet,tēperantia illuſtris, integritate decorus, ſapientia atque prudentia ornatus, ad ſuperna

Gr.Nyſſen.

D aſpirans, terrena deſpiciens,inſtitutis Angelicæ vitæ clareſcens.Hæc & eiuſmodi breuis hæc petitio continet. Non enim aliter per hominem Deus glorificari poteſt, niſi virtus eius teſtetur diuinam potentiam,atque virtutem eſſe cauſam bonorum. Chryſ. hom.14. Oper.imperf.in Matth. Sicut qui præclara veſte indutus eſt, fugit omnem rem ſordidam, ne fortè coinquinet eam,& perdat gratiam candoris eius: ſic qui ſuſcipit Deum in corde ſuo, & ſpiritu ſuo, ſollicitus eſſe debet, ne fortè contaminet eum: ſciens quia ſi contaminatus fuerit in nobis, ipſe quidem in ſua natura incontaminabilis manet, tamen contaminationis ſuæ iniuriam grauiter noſtro vindicabit interitu. Idem hom.20. Oper. perf. in Matth. Digna prorſus eo, qui Deum Patrem appellauit, oratio: nihil omninò prius,quàm pro illius gloria ſupplicare, omnia verò reliqua ſecundo loco ducere, infráque laudes eius numerare. Nam & Seraphin glorificantia

Chryſoſt.

Idē Chryſ.

E Deum, hac voce reſonant,(Eſa.6.)Sanctus, ſanctus,ſanctus. Sanctificetur igitur, hoc eſt dicere,glorificetur. Dignare,inquit,vitam munda cōuerſatione ſeruare, vt per nos cuncti te omninò glorificent. Quod rurſus Philoſophiæ perfectę eſt, tam irreprehenſibilem omnibus exhibere vitam, vt eam ſinguli quique mirantes, Dominum de ſeruorum ſanctitate collaudent.Cyprianus ſerm.de Orat. dominica. Conuerſemur igitur quaſi Dei templa,vt Deum in nobis conſtet habitare. Nec ſit degener actus noſter à ſpiritu,vt qui ſpirituales & cœleſtes eſſe cœpimus,non niſi ſpiritualia & cœleſtia cogitemus & agamus,quia & ipſe Deus dixit,(1.Reg.2.) Eos qui clarificant me,clarificabo: & qui me ſpernit, ſpernetur. Beatus autem Apoſtolus in Epiſtola ſua poſuit, (1. Cor.6.) Empti eſtis pretio magno,glorificate, & portate Deum in corpore veſtro. Itaque non petimus vt Dei nomen ſanctificetur orationibus noſtris, ſed vt ſanctificetur in nobis. A quo enim ſanctificatur Deus,qui ipſe ſanctificat? Sed quia ipſe dixit,

Cyprian.

(Leuit.20.)Sancti eſtote, quoniã & ego ſanctus ſum:ideò rogamus & petimus, vt qui F
in baptiſmo ſanctificati ſumus,in eo quod eſſe cœpimus,perſeueremus. Et hoc quotidie
deprecemur,opus enim eſt nobis quotidiana ſanctificatione,vt qui quotidie delinquimus,delicta
noſtra ſanctificatione aſsidua repurgemus. Quæ autem ſit ſanctificatio,quæ nobis de Dei
dignatione confertur, Apoſtolus prædicat,dicens:(1.Cor.6.) Neque fornicarij, neque idolis
ſeruientes,neque adulteri, neque molles, neque maſculorum appetitores,neque fures,neque
fraudulenti,neque ebrioſi, neque maledici, neque raptores,regnum Dei poſſidebunt. Et hæc
quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed iuſtificati eſtis,ſed ſanctificati eſtis in nomine
Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri.Sanctificatos nos eſſe dicit in nomine
Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Hæc ſanctificatio, vt in nobis
permaneat, oramus. Et vt, quia Dominus & iudex noſter, ſanato à ſe & viuificato comminatur,
Iam noli delinquere, ne quid ei deterius fiat:hanc continuis orationibus precem facimus,
hoc diebus & noctibus poſtulamus,vt ſanctificatio,& viuificatio quę de Dei gratia ſumitur,
ipſius G

Pet. Laod. protectione ſeruetur.Petrus Laodic.in Expoſitione Orat. Dominicæ:Hoc igitur verbum *Sanctificetur,* inquit,nõ imperatiuũ,ſed optatiuũ eſt:vt ſit ἁγιασθήτω, οἷον ἁγιασθείη. Sanctificetur, quaſi vtinam ſanctificetur.Non vt ſanctum è prophano fiat, ſed vt eius ſanctitate nobis reuelata, ſanctitatem eo dignam exhibeamus,præſertim quoties Dei nomen exprimimus. Hoc ergo nomen aut pro veritate, aut ipſa Dei nuncupatione intelligit: vt quemadmodum prohibemur aſſumere nomen Domini Dei in vanum, ita in omnibus verbis noſtris ei gloriam rependamus. Nec occurrat aliquis ſermo de Deo,& veritate,ſeu promiſsionibus eius,quo nõ illum ſummo honore proſequamur. H

Germanus. Germanus Conſtantinopolit.in Orat. Dominicam,ad nomen Chriſti in nobis Chriſtianis, & ſanctificationem noſtram transfert, ſeu illa in corpore, ſeu in anima conſideretur.

Cyrill.Hie. *Quomodo Dei nomen in nobis ſanctificetur.* Cyrillus Hieroſolymit. Catecheſi myſtag.5.Sanctum,inquit,eſt nomen Dei, ſiue id dicamus, ſiue non dicamus: quia verò in iis qui peccant, aliquando prophanatur, idcircò petimus illud in nobis ſanctificari:non vt ex eo, quod non fuiſſet tale,eſſe incipiat:ſed vt in nobis ſanctificatis,& quæ ſanctificatione digna ſunt,facientibus,ſanctum fiat.

Chromat. Vtique,vt ſcribit Chromatius ſerm.2.in c.6.Matth. per opera miſericordiæ, per fidei meritum,per gratiam Spiritus ſancti: quam ſanctificationem vt per huiuſmodi dona accipere poſſimus, miſericordiæ ipſius auxilium neceſſarium eſt.

1. Ita primum agnoſcimus non noſtris meritis, ſed Dei gratia filiorum nomen nobis tribui: noſtra autem inſolentia, & peccandi libertate fieri, vt & eo indigni iudicemur. I

2. A Deo autem pendere, vt & ſanctificemur, & in ſanctitate perſeueremus. Quinetiam nos quotidie peccare, vnde & quotidianis remediis opus ſit, fatemur: vt qui ſanctus eſt,in baptiſmate,ſanctificetur adhuc per pœnitentiæ ſacramentum. Verùm quoniam ea quæ ad pœnitentiam neceſſaria ſunt,qualis eſt contritio, & bonum propoſitum, Spiritus ſancti inſtinctu nobis donantur: ideò etiam ſæpiùs ſanctificari poſtulamus:

3. Hac quidem petitione nos immundos,miſeros, peccatores & infirmos eſſe confeſsi,vt à Deo mundiciem internam, fœlicitatem, iuſtitiam,& conſtantiam impetremus.

Alb. Mag. Sed neque huic diuinæ largitioni nos cooperari debere intelligimus, vt obſeruat Albert.Magnus in Matth.cùm non ſimpliciter dicamus,Sanctifica nomen tuũ, ſed imperſonaliter, *Sanctificetur.* Quia,inquit, licet Deus ſit auctor ſanctificationis,tamen non fit ſine nobis cooperantibus,nec ſine adiutorio Angelorum. Et ideò ad certam perſonam referri non poteſt, ideò imperſonaliter hoc pronunciat.

4. Verùm fortè quis dixerit, Quid opus eſt iuſto & ſancto alicui etiã viatori hac oratione? Quid opus fuit Apoſtolis, quos tamen ſic orare Chriſtus docuit? Reſpondendum eſt, quòd & illis, & aliis hæc petitio profuit. Illis quidem,quia non eſt tanta in homine ſanctificatio, quæ nõ augeri poſſit. Pſ.76. Dixi,nũc cœpi,hæc mutatio dexteræ excelſi. Eccl.18. Cùm conſummauerit homo,tunc incipiet. K

5. Sed eſt & ſanctificatio viæ,& ſanctificatio patriæ:quinetiã requirebant,vt Deus per illos ſanctificaretur,i.vt tã proſperè Euangeliũ nunciarent,vt &alij nomẽ Dei glorificarent.

Vænantius Fortunat⁹. Vænantius Fortunatus Pictauienſ. Epiſcopus,hom.de Orat. Dominica. Nam in homine, inquit, fructus bonæ conuerſationis, ſanctificatio Dei eſt:vnde hoc quoque ordine nomen eius rectè ſanctificari dicimus, cùm ex ſyncera noſtra conuerſatione,quam dono diuinitatis aſſequimur, gratias largitori referat,& in noſtris operibus ſanctum nomen eius extollat.Item *Sanctificetur*

A *ſicetur nomen tuum*, quia ipſa oratione non continetur expreſſum *in nobis* (ac ſi in nobis ſolum id ſanctificari poſtulemus) videmur non tantùm id pro nobis requirere, ſed & pro his, qui necdum ad gratiam baptiſmi peruenerunt. Nam in Chriſti pleniſſima charitate docemur etiam pro inimicis orare: quia & ipſe non amicos & fideles tantùm, ſed aduerſarios ſuos & culpabiles, de mortis carcere liberauit. Hoc etiam obſeruat Tertull. lib. de Oratione. Hoc enim pètimus, inquit, vt nomen Dei ſanctificetur in nobis, qui in illo ſumus: ſimul & in cæteris, quos adhuc gratia Dei expectat, vt & huic præcepto pareamus, orando pro omnibus, etiam pro inimicis noſtris. Ideóque ſuſpenſa enunciatione, non dicentes, Sanctificetur in nobis, in omnibus dicimus. Itaque latè ſeſe fundit hęc oratio. Rogamus enim non modò pro fidelibus omnibus, ſed pro Turcis, infidelibus, & barbaris, vt omnes ad agnitionem Dei veniant, & in eis nomen Dei glorificetur. Vt enim omnes ad Dei ſimilitudinem & imaginem, ita ad eius ſanctificationem & gloriam creati ſunt. Quis enim ex his non videat multos ad Dei laudem ſeligi, & naturali inſeri oliuæ ex oleaſtro aſſumptos, reſciſis interim naturalibus ramis? Ideò pro omnibus rogare tenemur, quoniam & omnes poſſunt glorificare Deum. Hac in ſpe Stephanus orauit pro ſe lapidantibus, Chriſtus pro Iudæis. Duo enim in lecto erunt, & vnus aſſumetur, & alter relinquetur. At verò quæ ſumma eſt eorum omnium quæ pro inimicis poſtulaturi ſumus, niſi ſanctificatio nominis Domini? Auguſtin. Epiſt. 121. cap. 12. Hæc, inquit, & pro nobis, & pro noſtris, & pro alienis, atque pro inimicis ipſis, ſine fluctu dubitationis oranda ſunt, quamuis alius pro iſto, alius pro illo, ſicut ſe habent propinquitates, vel longinquitates neceſſitudinũ, in corde orantis oriatur, aut excellat affectus. Hoc etiam in hominibus quos rogamus, ſed etiam in his rebus quas petimus, cogitandum. Exempli cauſa. Cùm aliquos audimus diſcedere à fide, aut praua conſuetudine & cõuerſatione ſua polluere nomẽ Domini, meritò rogamus Deum, vt ſanctificet nomen ſuum in iſtis impiis hominibus. Leo ſer. 5. de Epiphania, etiam pro hæreticis orandum monet. Speramus enim, inquit, exorandam Dei miſericordiam multis lachrymis, & legitima ſatisfactione lapſorum: quia dum hoc in corpore viuitur, nullius deſperanda reparatio, ſed omnium optanda correctio eſt. Nec ſanè eſt quòd poſſimus ſine diuini nominis diſpendio vindictam in aliquem quãtumuis reprobũ appetere, modò ſpes aliqua ſuperſit. Habeat quiſque quod volet, iniuriam ſibi & Eccleſiæ illatã: nihil tamen hîc ſatis eſt, quo reuocetur ab oratione pro eo fundenda. An non ſcilicet fieri poteſt, vt qui hodie blaſphemauerit nomen Domini, cras illud amplectatur? Reſpice Paulum. Qui priùs fui perſecutor, blaſphemus, & contumelioſus, nunc miſericordiam Dei conſecutus ſum. At verò, vt ſcribit Auguſtinus, ſi Stephanus non oraſſet, Eccleſia Paulum non haberet. Reſpice Auguſtinum priùs Manichæum. Quot tandẽ lachrymas & orationes pro eo mater ſanctiſſima Monica fudit? Hæc ei ſecuritas data eſt, quòd non poſſet ei malè ſuccedere, qui tot lachrymarum filius eſſet. Orauit igitur Monica, & filium Eccleſiæ reſtituit. Hoc illa & nos in orationibus attendimus, vt ſanctificetur nomen Dei. Cedant odia priuata bono publico, noſtra autem iactura Dei ſanctificationi. Verùm quæritur, cur hîc non dicatur, *ſicut in cœlo & in terra*, quemadmodum & in tertia poſtulatione, ac ſi talis eſſet poſtulatio, Sanctificetur nomen tuum, ſicut in cœlo & in terra? An non ſcilicet contendere debemus, vt Deus in nobis ſicut & in beatis ſanctificetur? Verùm hoc quamdiu in mortali eſt corpore, quod aggrauat animam, fieri nõ poteſt: perficietur autem in patria. Nec ſanè tanta eſt gloria domus iſtius terrenæ, quanta eſt cœleſtis. Itaque ſatis nobis eſſe ducimus, ſi quantum in nobis eſt, donante Dei gratia, nomen illud maieſtatis verbis, factis, cogitationibus glorificemus. *Adueniat regnum tuum.* Hęc ſecunda petitio eſt, qua petimus Deum in nobis regnare per gratiam ſuam, & nõ peccatum: vt & ipſi regno gloriæ ipſius perfrui poſſimus. Petrus Chryſolog. ſerm. 77. Et quando non regnauit Deus, vt petamus aduenire regnum ipſius? Petimus ergo, vt qui ſibi regnauit ſemper, modò regnet in nobis, vt & nos in illo regnare poſſimus. Regnauit diabolus, regnauit peccatum, regnauit mors, & fuit diu captiua mortalitas. Petimus ergo vt regnante Deo pereat diabolus, deficiat peccatum, moriatur mors, captiuitas captiuetur, vt nos liberi perpetuam regnemus in vitam. Alioquin, inquit Greg. Nyſſenus lib. de Orat. Numquid qui ſic orat, nunc regem vniuerſi Deum fieri vult, qui ſemper eſt quod eſt, qui ad omnem mutationem firmus & immobilis eſt? qui non

[Margin notes: *Tertull.* — *Oratio pro inimicis.* — B — *Auguſt.* — C — *Leo.* *Orandum etiam pro hæreticis.* — D — *Auguſt.* — E — *Secunda petitio.* — *Pet. Chryſ.* — *Gr. Nyſſen.*]

poteſt reperire melius quicquam in quod tranſeat? Hoc igitur petimus, vt quoniam F
Quodregnũ Dei. humana natura à boni iudicio, fraude aberrauit,& ad contrarium noſtrum arbitrium
inclinauit, & omne malum hominum vitam inuaſit, & in poteſtatem ſuam redegit,
1. innumeris modis morte naturæ immixta:& quoniam eiuſmodi tyrannide circumuēti, atque obnoxij fuimus, tanquam per carnifices vel hoſtes, incurſibus affectuum atque perturbationum in ſeruitutem à morte redacti:rectè precamur regnum Dei ſuper nos venire. Non enim aliter prauam corruptionis poteſtatem exuere, atque effugere poterimus, niſi viuifica virtus in nobis imperium ſuſceperit. Hoc ergo petimus, ne amplius in nobis mors,ne amplius aduerſum nos efficax ſuæ malitiæ vitioſitatiſque tyrannis,ne præualeat aduerſum nos hoſtis,ne per peccatum captiuos nos ducat: ſed veniat ſuper nos regnum tuum, vt recedant & remoueantur à nobis, immò verò ad nihilum redigantur, quæ nunc imperium tenent & regnant vitia,& corrupti affectus. G
Vt deficit fumus deficiant,& ſicut fluit cera à facie ignis, ſic fugiant peccata à facie Dei regnantis in nobis. Neque enim fumus refuſus in aërem,ſignum aliquod ſuæ relinquit naturæ, neque cera, quæ in igne fuit, ampliùs reperitur. Sed neque tenebræ præſentiam lucis ſuſtinent, non morbus ſanitate ſuperueniente conſiſtit,non vim ſuã affectus & perturbationes exercent:impatibilitate,& horum malorum vacuitate præſente, vana atque deſerta mors eſt: è medio corruptio exceſſit, cùm vita in nobis regnat, & incorruptibilitas imperium tenet. Dulcis vox,per quam hanc planè precationem Deo offerimus:Rumpatur acies oppoſita, deleatur alienigenarum phalanx, dirimatur bellum carnis aduerſus ſpiritum,ne corpus animæ hoſtis,arx,& receptaculum ſit:appareat mihi regni potentatus, Angelica manus,cohortes regentium,legio à dextris aſſiſtentium, vt cadant ex oppoſita parte pugnantium decem millia. An forſi- H
tan,vt à Luca nobis idem intellectus planiùs explicatur,is qui orat,vt *regnum adueniat*,
2. auxilium ſancti Spiritus implorat?Nam is in illo Euangelio,pro eo quod eſt,veniat regnum tuum, Adueniat,inquit, ſpiritus ſanctus tuus ſuper nos, & purificet nos. Hæc Greg.Nyſſ. Fortè Græca Lucæ exemplaria ſic habebant, vt ille legit:ſed tamen noſtra omninò correſpondent iis verbis quæ leguntur apud Matthæũ:apud vtrumque enim legitur, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, adueniat regnum tuum. Aut fortè Gregor. Nyſſen. gloſ-
Germanus. ſam aliquam in Lucam, pro ipſo Lucæ textu accepit. Germanus Conſtantinop. Patriarcha in Orat.Dominicam. Regnum Dei, inquit,Spiritus ſanctus eſt, ſicut & ipſe dixit:Regnum Dei intra vos eſt.Quandoquidem Spiritu ſancto vnà cum Patre & Filio regnare curæ eſt, vt qui virtutes intellectuales & Angelicas,exercitúſque cœleſtes,
atque omnem hominem venientem in hunc mundũ,credentémque in nomine Patris I
& Filij & Spiritus ſancti ſanctificet,& illuminet. Venit ergo regnum Dei,cùm Deus in nobis regnat per doctrinam ſuam,& Spiritum ſanctum, & homines ſeſe illius imperiis ſubiiciunt. Aut *adueniat*,id eſt manifeſtetur hominibus. Auguſt.lib. 2. de ſermon.
3. *Auguſt.* Domini in monte, cap.10. Quemadmodũ enim etiam lux abſens eſt cæcis, & his qui oculos claudunt:ita regnum Dei,quamuis nunquam diſcedat de terris, tamen abſens
4. eſt ignorantibus. Sumitur & hìc *regnum Dei*,pro fœlicitate æterna, ad quam quiſque ſuſpirat. Ingemiſcimus enim,& parturimus vſque adhuc, reuelationem adoptionis filiorum Dei expectantes. Et cum Pſalte dicit vnuſquiſque noſtrûm, Quando veniã,
Bonauent. & apparebo ante faciem Dei? Bonauent.in Luc.cap.11.Hoc autem regnum,quo Deus regnat in ſanctis,facit etiam ipſos regnare,& eſſe reges,ſecundum illud Apocalypſ. 5.
Redemiſti nos in ſanguine tuo,ex omni tribu,& lingua, & populo,& natione:& feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram. Hoc regnum K
ab omnibus deſiderandum eſt: de quo Pſal.144. Regnum tuũ,regnum omnium ſæculorum. Et Apoc.11. Factæ ſunt voces magnæ in cœlo,dicentes:Factũ eſt regnũ huius mundi Domini noſtri, & Chriſti eius, & regnabunt in ſæcula ſæculorum. Vænantius
Vænãtius Fortun. Fortunatus Pictauienſ. Epiſc.hom. de Orat.Dominica. Agnoſcitur igitur his verbis increpare perſonas,quæ præſentis ſæculi vitam diutiùs protrahere volunt: cùm iuſti
Chromat. vt regnum illud feſtinanter veniat,exoptent.Chromatius hom.2.in cap.6.Matth.Sed magnæ fiduciæ, & ſynceræ conſcientiæ eſt, hoc Domini regnum, vt adueniat,confidenter optare. Et idcircò,quia vt regnum Dei veniat,ſemper oramus,tales nos in fide Domini,& in mandatis eius,exhibere debemus, vt futuro regno digni eſſe poſſimus.
Cyprian. Cyprianus ſerm.de Orat. Domin. Benè autem regnum Dei petimus, id eſt, regnum

A cœleſte, quia eſt & terreſtre regnum. Sed renunciauit iam ſæculo, maior eſt & honoribus eius, & regno: & ideò ſoli ſe Deo & Chriſto dicat, & non terrena, ſed cœleſtia regna deſiderat. Continua autem oratione & prece opus eſt, ne excidamus à regno cœlorum, ſicut Iudæi, quibus promiſſum hoc priùs fuerat, exciderunt, Domino manifeſtante, & probante. (Math. 8.) Multi, inquit, venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cœlorum. Filij autem regni expellentur in tenebras exteriores: illic erit ploratio, & ſtridor dentium. Oſtendit quod antè Iudæi filij regni erant, cùm filij Dei eſſe perſeuerarent: poſtquàm autem ceſſauit circa illos nomen paternum, ceſſauit & regnum. Hoc igitur quoties nobis aduenire petimus, meminiſſe debemus, quòd non habemus hic ciuitatem permanentem, ſed futuram inquirimus: nos hic peregrinos & aduenas eſſe, momen-

Quid hic diſcimus. 1.

B tanea & leuia bona huius mundi æternis illis cedere: Et nos ita formare debemus, vt profligatis omnibus huius ſæculi cupiditatibus, regnum Dei ſperare poſſimus. 2.

Ita præ regno illo contemnenda ſunt nobis omnia. Omnia habui, tanquam ſtercora, inquit Paulus, vt Chriſtum lucrifacerem. Ex hac ergo valle lachrymarum ſuſpiramus ad Deum, vt liberet nos à corpore mortis huius, (Rom. 7.) & transferat in regnum filij dilectionis ſuæ. Col. 1. Heb. 11. Iuxta fidem hanc, defuncti ſunt omnes iuſti, non acceptis repromiſſionibus, ſed à longè eas aſpicientes, & ſalutantes, & confitentes quia peregrini & hoſpites ſunt ſuper terram. Qui enim hæc dicunt, ſignificant ſe patriam inquirere. Vnde 1. Pet. 2. Obſecro vos tanquam aduenas & peregrinos, abſtinere vos à carnalibus deſiderijs: quia (Iob. 7.) Militia eſt vita hominis ſuper terram, & ſicut mercenarij dies eius. (2. Cor. 5.) Audentes igitur ſemper,

Peregrini ſumus.

C & ſcientes, quoniam dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino: (per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus, magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum. Quia (Sap. 5.) Iuſti in perpetuum viuent, & apud Dominum eſt merces eorum, & cogitatio illorum apud altiſſimum. Ideò accipient regnum decoris, & diadema ſpeciei de manu Domini, quoniam dextera ſua teget eos, & in brachio ſancto ſuo defendet illos. (Apoc. 22.) Et videbunt faciem agni, & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltrà non erit, & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine ſolis, quoniam Dominus Deus illuminabit eos, & regnabunt in ſæcula ſæculorum. Precamur igitur vt ex hoc mundo, quaſi ex graui peregrinatione & militia vocati, transferamur in regnum gloriæ, & fœlicitatis æternæ, velut in portum poſt huius ſæculi naufragium.

D Cyprianus ſerm. in Orat. Dominic. Noſtrum igitur regnum petimus aduenire nobis à Chriſto repromiſſum, Chriſti ſanguine & paſſione quæſitum: vt qui ſæculo antè ſeruiuimus, poſtmodùm Chriſto dominante regnemus, ſicut & ipſe pollicetur, & dicit: (Math. 25.) Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod paratum eſt vobis à conſtitutione mundi. Poteſt verò, fratres dilectiſſimi, & ipſe Chriſtus eſſe regnum Dei, quod venire quotidie cupimus: cuius aduentus, vt citò nobis repræſentetur, optamus. Nam cùm reſurrectio ipſe ſit, quia in ipſo reſurgimus: ſic & regnum Dei poteſt ipſe intelligi, quia in illo regnaturi ſumus. Vænantius Fortunatus Pictau. Epiſcop. in Orat. Dominicam. Adueniat ergo regnum Dei, id eſt Chriſtus, quem quotidie ſanctorum chorus veneranter expectat, in cuius repromiſſione ſe confidunt iuſti regnaturos eſſe. De huius aduentu Apoſtolus ait: Tunc rapiemur ſimul

Cyprianus. 5. Vænantius Fortunat⁹.

E in nubibus obuiam Chriſto in aëra, & ſic ſemper cum Domino erimus. Sed videamus, Qui rapientur cum beato Paulo in nubibus? Numquid homicidæ, luxurioſi, fallaces, ebrioſi, adulteri, rapaces, maledici? Tales enim non ſolùm Chriſto occurrere non poterunt: immò magis in ſiſſuras petrarum recipi, & à collibus tegi deſiderabũt. Dicent enim montibus, Cadite ſuper nos, & collibus, Operite nos à facie formidinis Domini. Caſſianus collatione 9. Abbatis Iſaac, cap. 19. Intẽtis illud quodãmodò obtutibus ac defixis deſiderans & expectans, dicis, *Adueniat regnũ tuum.* Nouit enim teſtimonio conſcientiæ ſuæ, cùm apparuerit, mox eius ſe futurũ conſortem. Hæc enim dicere & optare criminoſorũ nullus audebit, qui nec videre tribunal iudicis volet, quiſquis ſub aduẽtu eius non palmã, nec præmia ſuis meritis, ſed pœnã nouit protinus repẽſandã. Attẽdat igitur quiſq; quid oret cùm dicit, Adueniat regnũ tuũ: ne fortè Chriſto adueniẽte, omnia ſibi timẽda ſint, qui ea nõ fecit & obſeruauit, quibus ſibi Chriſtũ

Caſſianus.

A Et ideò poſt illam petitionem, ſequitur, *fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra*. Caſſianus collatione 9. Abbatis Iſaac capit. 20. ad Auguſtini ſententiam, quæ ſtatim conſequitur, alludit. Non poteſt, inquit, maior eſſe oratio, quàm optare vt terrena mereantur cœleſtibus coæquari. Nam quid aliud eſt dicere, Fiat voluntas tua ſicut in cœlo, & in terra: quàm vt ſint homines ſimiles Angelis, & ſicut voluntas Dei ab illis impletur in cœlo, ita & hi qui in terra ſunt, non ſuam, ſed eius vniuerſi faciant voluntatem? Vt ſicut eſt in Angelis, qui ſunt in cœlis voluntas tua (inquit Auguſtin. cap. 12. lib. 2. de ſerm. Dom. in monte) vt omninò tibi adhæreant, téque fruantur, nullo errore obnubilante ſapientiam eorum, nulla miſeria impediẽte beatitudinem: ita fiat in ſanctis tuis qui in terra ſunt, & de terra quoad corpus attinet, facti ſunt, & quamuis ad cœleſtem habitationem, atque immutationem, tamen de terra aſſumendi ſunt. Ad B hæc reſpicit etiam illa Angelorum prædicatio, (Luc. 2.) Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: vt cùm præceſſerit bona voluntas noſtra, quæ vocantem ſequitur, perficiatur in nobis voluntas Dei, ſicuti eſt in cœleſtibus Angelis: vt nulla aduerſitas reſiſtat noſtræ beatitudini. Item, *Fiat voluntas tua*, rectè intelligitur, obediatur præceptis tuis. Tunc enim fieri voluntatem Dei, ipſe Dominus ait, cùm dicit: Meus cibus eſt vt faciam voluntatem eius qui me miſit. Et ſæpè, Non veni facere voluntatem meam, ſed eius qui miſit me. Ioann. 4. & 6. Alioquin niſi arbitrium noſtrum & Dei gratiam conſideremus, quomodo petere audebimus fieri voluntatem Dei? Id eſt, niſi hac ratione voluntatem Dei, vt à nobis, qui liberi ſumus, adimpletur, expendamus: quis erit iſtorum verborum ſenſus? Tertullian. lib. de Orat. Non quòd inquit, aliquis obſiſtat, quominus Dei voluntas fiat, & ei ſucceſſum voluntatis ſuæ C oremus, ſed in omnibus petimus fieri voluntatem eius. Vænantius Fortunatus in Expoſ. Orat. Dominicæ: Numquid ſcilicet aliquis potuit eius reſiſtere voluntati, vt non faceret aliquando quod voluit omnipotens? (An non dixit, Omnis voluntas mea fiet, & omne iudicium meum ſtabit? Et legitur, Voluntati eius quis reſiſtit? Quia quæcũque voluit fecit, vt cecinit Pſaltes.) Petrus Chryſol. ſerm. 70. Nunc in terra multa fiunt pro diaboli voluntate, pro ſæculi nequitia, pro deſiderio carnis: in cœlo fit nil præter Domini voluntatem. Petimus ergo, vt interempto diabolo, vt nouo ſæculo, vt mutato corpore, vt deſtructo mortis imperio, vt abolita dominatione peccati, in cœlo & in terra, in Deo & hominibus, vna Dei ſit, eadémq; voluntas. Cyprianus in Expoſ. Orat. Dominicæ. Nã quia nobis, inquit, à diabolo obſiſtitur, quominus per omnia noſter animus atque actus Deo obſequatur: oramus & petimus vt fiat in nobis voluntas Dei, D quæ vt fiat in nobis, opus eſt Dei voluntate, id eſt, ope & protectione: quia nemo ſuis viribus fortis eſt, ſed Dei indulgentia & miſericordia tutus eſt. Denique & Deus infirmitatem hominis, quam portabat, oſtendens, ait: Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Et exemplum diſcipulis ſuis tribuens, vt non voluntatem ſuam, ſed Dei faciant: addidit, dicens: Verumtamen non quod ego volo, ſed quod tu. Et alio loco dicit: Non deſcendi de cœlo vt faciam voluntatem meam, ſed volũtatem eius qui miſit me. Quòd ſi filius obaudiuit vt faceret patris voluntatem, quanto magis ſeruus obaudire debet, vt faciat Domini voluntatem? Sicut in Epiſtola ſua Ioannes quoque ad faciendam voluntatem Dei hortatur & inſtruit, dicens, (1. Io. 2.) Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Si quis dilexerit mundum, non eſt charitas patris in illo: quia omne quod in mundo eſt, concupiſcẽtia carnis eſt, & concupiſcentia ocu-E lorum, & ſuperbia vitæ, quæ non eſt à patre, ſed à concupiſcentia mundi: & mundus tranſibit, & concupiſcentia eius. Qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum. Voluntas autem Dei eſt, quam Chriſtus fecit & docuit, humilitas in conuerſatione, ſtabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis iuſtitia, in operibus miſericordia, in moribus diſciplina, iniuriam facere non noſſe, & factam poſſe tolerare, cum fratribus pacem tenere, Deum toto corde diligere, amare in illo quod pater eſt, timere quod Deus eſt, Chriſto nihil omninò præponere, quia nec nobis quicquam præpoſuit: charitati eius inſeparabiliter adhærere, cruci eius fortiter aſſiſtere, quando de eius nomine & honore certamen eſt, vt exhiberet in ſermonẽ conſtantiam, qua confitemur: in quæſtione fiduciam, qua congredimur: in morte patientiam, qua coronamur: hoc eſt, cohæredes Chriſti velle eſſe, hoc eſt præceptum Dei facere, hoc voluntatem patris implere. Gregorius Nyſſenus libr. de

[Margin notes: Caſſianus. / Auguſt. / Tertull. / Vænantius Fortunat⁹. / *Quæſtio.* / Pet. Chryſ. / Cyprianus. / *Voluntas noſtra decipitur facilè.* / Gr. Nyſſe.]

Orat. Sed quare precamur vt à Deo bonum animi nobis propoſitum contingat? Quia infirma ad bonum eſt humana natura, poſteaquàm ſemel per vitioſitatē eneruata eſt. Non enim tam facilè à malo rurſus ad bonum homo reuertitur, vt à bono ad malum acceſſit. Quemadmodum etiā in corporibus talis ratio animaduerti poteſt, quòd non ſimili, neque æquè commoda ac facili ratione, tum ſanum corpus morbo obnoxium fit, tum quod morbo laborauerit, ſanatur. Nam qui paulò antè in ſanitate degebat, vel per vnum vulnus venit in periculum mortis: atq; vnus ambitus aut acceſſio febris firmitudinem omnem corporis, ac vigorem ſoluit: & exiguum veneni guſtatum vel penitùs interficit, vel quin id faciat, parum abeſt: & morſum ſerpentis, aut aculeum venenati alicuius animalis, aut lapſum, aut ruinam, aut largiùs quàm vires ferre poſſint, ſumptum cibum, aut aliquid aliud eiuſmodi ſtatim vel morbus ſequitur, vel mors. At morbi profligatio multis ſolertibus inuentis, & rationibus excogitatis, multa cum difficultate, & artibus medicis conficitur, ſi fortè etiam confici poſſit. Idcircò cùm ad malum quidem ac vitium in nobis ruit appetitus, non opus eſt adiutore: quippè in voluntate noſtra, vitioſitate ſeipſam vltrò perficiente. Quòd ſi in melius inclinatio fiat, Deo opus eſt, qui ſtudium & deſiderium ad opus perducat: propterea dicimus, Fiat volūtas tua. Hoc autem dicentes, agnoſcimus infirmitatem noſtram, & quòd proni ſumus ad malum ab adoleſcentia, niſi Deus erigat, & confirmet voluntatē noſtram. Vænantius Fortunatus in Exp. Orat. Dominicæ. Igitur quare non vnuſquiſque reſpicit tenebras ſuas, ne illuminatus, tanquam lampas quæ aliundè ſuccenditur, per ventoſitatem ſuæ ſuperbiæ extinguatur, & ſubducto ſplendore maneat in cæcitatis caligine, dum ſi quis bonum velle habet, ſui putet eſſe arbitrij, & non exinde gratias referat collatori, ne audiat quod dicitur: Qui autem non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo: hoc eſt, quod per gratiam præuenientem aſſequitur, niſi Deo illud aſcripſerit, per ſuperbiā hoc amittit, quando iuxta ſcripturam, ipſa voluntas à Domino præparatur. Greg. Nyſſ. lib. de Oratione: vbi explicauit per cœlum Angelos, per terram homines, vt talis conſtet petitio, quomodo diximus, Fiat volūtas tua in terra ab hominibus, ſicut fit in cœlo ab Angelis, quæſtionem hanc mouet: Et qui fieri poteſt, vt illi, quibus ea ſors obtigit, vt vitam per carnem exigant, eam quæ in incorporeis virtutibus eſt, puritatē aſſequātur, quū propter corporis neceſſarios vſus, anima innumeris curis demerſa ſit? Verùm hoc diſſoluit, cùm ſtatim panem ſuperſubſtantialem, quo confirmemur, petendum eſſe admonuit. Sunt tamen qui per cœlum ſpiritum, per terram corpus intelligant: vt rogemus Deum ſua gratia carnem ſpiritui ſubiicere, vt illi in omnibus pareamus, cùm maxima peccatorum pars à carnis infirmitate ſuggeratur. Hanc interpretationem adfert Auguſtinus lib. 2. de ſerm. Domini in monte, cap. 11. & eo antiquior Cyprianus in Expoſ. Orat. Dominicæ, immò & Tertullian. lib. de Oratione. Ex interpretatione enim figurata carnis & ſpiritus, inquit Tertul. nos ſumus cœlū & terra. Cyprianus: Eſt enim, inquit, inter carnem & ſpiritum colluctatio inuicem, & diſcordantibus aduerſus ſe quotidiana congreſſio, vt non quæ volumus, ipſa faciamus, dum ſpiritus cœleſtia & diuina quærit, caro terrena & ſæcularia concupiſcit: & ideò petimus inter duo iſta ope & auxilio Dei concordiam fieri, vt dum & ſpiritu & carne voluntas Dei geritur, quæ per eum renata eſt, anima ſeruetur. Quod apertè atque manifeſtè Apoſtolus ſua voce declarat: (Gal. 5.) Caro, inquit, cōcupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Hæc enim inuicem aduerſantur ſibi, vt non quæ vultis, hæc faciatis. Manifeſta ſunt autem opera carnis, quæ ſunt adulteria, fornicationes, immundiciæ, ſpurcitiæ, idololatria, veneficia, homicidia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animoſitates, prouocationes, ſimultates, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia: quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Fructus autem ſpiritus, ſunt charitas, gaudium, pax, bonitas, magnanimitas, fides, manſuetudo, continentia, caſtitas. Et idcircò quotidianis, immò continuis orationibus hæc precamur & petimus, & in cœlo, & in terra voluntatem Dei circa nos fieri: quia hæc eſt voluntas Dei, vt terrena cœleſtibus cedant, ſpiritualia & diuina præualeant. Poteſt etiam ſic intelligi, Fratres dilectiſſimi, vt quoniam mandat & monet Dominus etiam inimicos diligere, & pro his quoque qui nos perſequuntur orare, petamus & pro illis qui adhuc terra ſunt, & necdum cœleſtes eſſe cœperunt, vt & circa illos voluntas Dei fiat, quam Chriſtus homi-

Margin notes: *Voluntatis corruptæ exemplū.* — Væ. Fortu. — Greg. Nyſſ. — *Quid cœlū & terra.* 1. *Angeli homines.* — Auguſt. Cyprian. Tertull. 2. *Caro & ſpiritus.* — 3. *Fideles infideles.*

Margin letters: F, G, H, I, K

A hominem conſeruando, & redintegrando perfecit. Nam cùm diſcipuli ab eo non iam terra appellentur, ſed ſal terræ: & Apoſtolus primum hominem vocet de terræ limo, ſecundum verò de cœlo: meritò & nos, qui eſſe debemus Patri Deo ſimiles, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos: ſic Chriſto monente oramus, & petimus, vt precem pro omnium ſalute faciamus, vt quomodo in cœlo, id eſt, in nobis per fidem noſtram, voluntas Dei facta eſt, vt eſſemus de cœlo ita & in terra, id eſt in illis non credentibus fiat voluntas Dei: vt qui adhuc ſunt prima natiuitate terreni, incipiant eſſe cœleſtes, ex aqua & ſpiritu nati. Chryſoſtomus homil. 20. Oper. perf. in Matth. Nam deſiderari quidem conuenit cœlos, & ea quæ habentur in cœlis: tamen & antequàm ſuperna illa præſtetur habitatio, cœlum quodammodò fieri iuſſit è terra, vt ſcilicet tales ſint, etiam dum

Chryſoſt.

B in ea degunt, ita & omnia faciant, & loquantur, quaſi qui prorſus conuerſentur in cœlo. Petrus Laodicenſ. hoc ad reſurrectionem transfert. Ita enim habet in Expoſ. Orat. Dominicæ: Quemadmodum ſunt in cœlis Angeli, ita facito, vt nos etiam per ſpiritualis puríque corporis reſurrectionem ibidem ſimus. Hieron. lib. 1. Comment. in Matth. primam omnium expoſitionem ſequitur, ac ſi dicamus: Vt quomodo Angeli tibi inculpatè ſeruiunt in cœlis, ita & in terra ſeruiant homines. Germanus Conſtantinop. Patriarcha in Expoſ. Orat. Dominicæ: Voluntas enim Dei & patris, œconomia eſt, ſeu diſpenſatio filij eius, vt Angelis in cœlo mutua eſt concordia, mutuúſque conſenſus, ita & nos in charitate ſine hypocriſi viuere quærimus: vt ſit hic ſenſus, Domine, quemadmodũ fit in cœlo voluntas tua, & Angeli in pace degunt, nec vllus eſt inter eos qui pellat, & qui pellatur, neque qui affligatur, neque qui bellum gerat, & qui bello impe-

Pet. Laodi. *4.* *Hierony.* *Germanus.*

C tatur, ſed omnes te profunda in tranquillitate glorificant: ita etiam in nobis terreſtribus hominibus fiat voluntas tua, vt omnes Gentes vno ore & corde te creatorẽ & patrem omnium noſtrûm glorificemus. Caſſianus coll. 9. Abbatis Iſaac cap. 20. Hoc certè nemo ex affectu dicere præualebit, niſi is ſolus, qui Deũ credit omnia quæ vidẽtur, vel aduerſa, vel proſpera, pro noſtris vtilitatibus diſpenſare, magiſq; cũ pro ſuorũ ſalute & cõmodis prouidũ atq; ſollicitũ; quàm nos ipſos eſſe pro nobis. Magnã igitur ſpẽ, & in Domino fiduciã habeat neceſſe eſt, qui hoc orat: ſed & ſibi ipſi renunciet, & omnia ſua conſilia, actiones, cogitationes diuinæ voluntati cõmittat, vt ſiue proſperetur, ſiue aduerſis cõcutiatur, ſemper Dei prouidentiã attendat, nec ad dextrã aut ſiniſtrã deflectat. Ita nimirùm Iob tot afflictionibus laceſſitus, bonis etiã tẽporalibus priuatus, Dei voluntati remiſit omnia. Sicut, inquit, Domino placuit, ita factũ eſt. Dominus dedit,

Caſſianus.

D Dominus abſtulit, ſit nomen Domini benedictũ. Seu etiã occurrat aliqua tẽtatio, ſeu carnis ſtimulus, & illius allectamenta, ſeu praua hominum conſilia: ſemper iſtud occurrat, Fiat volũtas tua, ſicut in cœlo & in terra. Et hoc Pſaltis: Doce me facere voluntatem tuam Deus meus. Imple in me quæ tua ſunt, & auerte mentem meam & oculos meos, ne videant vanitatem, & huius ſeculi concupiſcentiis alliciantur. Cæterùm Hieronymus in Matth. ex hoc loco contra quoſdam obſeruat, non fieri in cœlo ruïnas frequentiores, poſt Angelorum primum lapſum. Erubeſcant, inquit, ex hac ſententia, qui quotidie in cœlo ruïnas fieri mentiuntur. Nam quid nobis prodeſt cœlorum ſimilitudo, ſi & in cœlo peccatum eſt? Thomas Aqu. in Matth. præter ſuperiores interpretationes aliam adducit, vt ſit iſtius petitionis hic ſenſus, Fiat voluntas tua ſicut in cœlo Chriſto, ita & in terra Eccleſia: vt comparatio fiat cœli ad Chriſtum, & terræ

Hierony. *Th. Aquin.* *5.* *Chriſtus* *Eccleſia.*

E ad militantẽ Eccleſiam. Verùm hæc comparatio lõgiùs ſumpta eſt. Poſſumus interim Chriſtũ & cœlo, & ſoli conferre: nos verò terræ, vt iam in ſuperioribus dictũ eſt. Nam quantum diſtant cœli à terra, tanto Chriſtus nos omnes ſuperat. Interim tamẽ cœlum terræ coniunxit, nõ modò cùm noſtram naturam aſſumpſit, ſed & cùm Eccleſiam ſibi deſponſauit, & homines membra corporis ſui conſtituit. *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.* Vænantius Fortunatus in Orationem Dominic. Conſiderandum eſt, quàm mirabiliter orationis huius contextus ſit ornatus, vt nominatis æternis temporalia peterẽtur. Nam tria iſta quæ popoſcimus propter æterna conſequenda, hic neceſſaria ſunt, & hic incipiunt: ſed perfecta in futura vita poſſideri credenda ſunt, & perpetua permanebunt. Ergo panem noſtrum da nobis, quantus animæ & carni neceſſarius eſt ſpiritualiter, vel corporaliter. Hebræi ſcilicet panis nomine omne neceſſarium ciborum genus intelligunt. Sic 4. Reg. 6. Heliſæus intellexit, cùm diceret:

Quarta petitio. *Vænantius.* *Panis omne neceſſariũ alimentum ſignificat.*

Pone panem & aquam coram eis,vt comedant,& bibant,& reuertantur ad dominum F
ſuum.Subiungitur enim, Et appoſita eſt eis magna ciborum copia. Sic 2. Reg. 9. dixit
Dauid ad Miphiboſeth filium Ionathæ:Tu comedes panem in menſa mea ſemper. Et
Hier.52.dicitur rex Ioachim comediſſe panem ſemper in menſa regis Euilmerodach.
Et Iob 42.Comederunt panem in domo Iob:de lauto conuiuio intelligendum eſt. A-
liquando tamen tenuiorem victum ſignificat,vt Eſa.4. Triſti tempore ſeptem mulie-
res dicunt:Panem noſtrum comedemus,& veſtimentis noſtris operiemur. Hic igitur
omnia vitæ præſenti neceſſaria intelligit,ſicut & Gen. 3. In ſudore vultus tui veſceris
Quid panis quotidianus, & quid ſuperſubſtantialis. pane tuo.Porrò quod nos legimus *quotidianum*, Hieronym. vertit ſuperſubſtantialem:
ſiquidem,inquit, in Græco habetur ἐπιούσιον, quod verbum Septuaginta interpretes
περιούσιον frequentiſſimè transferunt. Conſiderauimus ergo in Hebræo, & vbicunque
illi περιούσιον expreſſerunt,nos inuenimus סגלה *ſegulla*,quod Symmachus ἐξαίρετον,id eſt G
præcipuum,vel egregium tranſtulit:licet in quodam loco, peculiare interpretatus ſit.
In Euangelio quod appellatur ſecundum Hebræos,pro ſuperſubſtantiali pane reperi
מחר *mahar*,quod dicitur craſtinum:vt ſit ſenſus,Panem noſtrum craſtinum, id eſt futu-
rum da nobis hodie. Seuerus Alexandrinus Patriarcha lib. de ritibus baptiſmi & Sy-
Seuerus Alexand. Patriarcha. naxeos apud Syros receptis, vocat לחמא דסונקנא, id eſt, panem indigentiæ nuncupat.
Etſi verò de omni re ad victum neceſſaria intelligatur, maiorem tamen & latiorem
habet ſignificationem,vt ad cibum animæ ſpiritualem,quem maximè à Deo quærere
Hierony. debemus,extendatur. Hieronym.in Matth.Poſſumus enim ſuperſubſtantialem panē
intelligere,qui ſuper omnes ſubſtantias,& vniuerſas ſuperet creaturas.Alij tamen ſim-
pliciter putant,ſecundum Apoſtoli ſermonem,dicentis,(1.Tim.6.)Habentes victum,
& quibus tegamur,his contenti ſimus : de præſenti tantùm cibo ſanctos curam agere: H
Pet. Chryſ. cùm tamen in poſterioribus ſit præceptū,Nolite ſolliciti eſſe de craſtino.Petrus Chry-
ſolog.ſerm.70. Poſt regnum cœleſte terrenum panem petere non iubemur,prohiben-
te ipſo cùm dicit, Nolite ſolliciti eſſe animæ veſtræ quid manducetis, aut quid biba-
tis:ſed quia ipſe eſt panis qui de cœlo deſcendit,petimus & precamur, vt ipſum panē,
quo quotidie,id eſt iugiter ſumus in æternitate victuri,hodie,id eſt in præſenti vita,de
Idē Chryſ. conuiuio altaris ſancti,ad virtutem corporis mentiſque capiamus. Et ſerm.68.Ita, in-
Chriſti corpus eſt panis ſuperſubſtantialis. quit, quotidianum & in diem vult nos in ſacramento ſui corporis panis viaticum po-
ſtulare:vt per hoc ad perpetuum diem,& ipſam Chriſti perueniamus ad menſam : vt
vnde hîc guſtum ſumpſimus,inde ibi plenitudinē,totáſque ſatietates capiamus.Theo-
philact.in Matt.Panem dicit,qui ſubſtantiæ noſtræ ſufficit. Tollit autem curā de cra-
Theophi. ſtino:Quoniam & corpus Chriſti panis eſt ſuperſubſtantialis,cuius eſſe participes,ci- I
tra condemnationem,precamur. Et quidem Chriſti digniſſimū corpus panis dicitur,
& quia ſub ſpecie panis nobis exhibetur, & quia hoc in nobis,ſed excellentius, facit,
quod panis corpori. Vnde Chriſtus ipſe carnem ſuam panem vocauit,dicens:Et panis
quem ego dabo,caro mea eſt,quam ego dabo pro mundi vita. Et ea conſideratione
Tertullia. Hieremias,interprete Tertull.lib.aduerſ.Iudæos, corpus Chriſti panis nomine intel-
lexit,cùm impiorum contra Chriſtum conſilia exprimeret, dicentium, Mittamus li-
Cyprianus. gnum in panē eius:quod ſic explicatur,Mittamus lignū crucis in corpus eius. i.cruci-
figamus eum.Cypr.ſerm.de Orat. Dominica: Nam panis,inquit, vitæ Chriſtus eſt,&
Chriſtus noſter eſt. panis omnium non eſt,ſed *noſter* eſt : & quomodo dicimus Pater noſter, quia intelli-
gentium & credentium pater eſt:ſic & *panem noſtrum* vocamus, quia Chriſtus noſter,
qui corpus eius contingimus, panis eſt.Hunc autem panem dari nobis quotidie po- K
ſtulamus, ne qui in Chriſto ſumus, & Euchariſtiam quotidie ad cibum ſalutis acci-
pimus, intercedente grauiore aliquo delicto, dum abſtenti & non communicantes
à cœleſti pane prohibemur,à Chriſti corpore ſeparemur,ipſo prædicante & monente:
Ego ſum panis vitæ qui de cœlo deſcendi : ſi quis ederit de hoc pane, viuet in æter-
num. Panem autem quem ego dabo, caro mea eſt pro ſæculi vita.Quando ergo di-
cit inæternum viuere,ſi quis ederit de eius pane,vt manifeſtum eſt eos viuere,qui cor-
pus eius attingunt, & Euchariſtiam iure communicationis accipiunt:ita contrà ti-
mendum & orandum eſt, ne dum quis abſtentus ſeparatur à Chriſti corpore, pro-
cul remaneat à ſalute,comminante ipſo & dicente: Niſi ederitis carnem filij hominis,
& biberitis ſanguinem eius,non habebitis vitam in vobis. Et ideò panem noſtrum,id
eſt Chriſtum, dari nobis quotidie petimus, vt qui in Chriſto manemus & viuimus,à
ſanctificatione

A ſanctificatione & corpore eius non recedamus. Auguſtin.lib.2.de ſerm.Dom.in mōte, cap.12.Itaque panis quotidianus, inquit, aut pro iis omnibus dictus eſt, quæ huius vitæ neceſſitatem ſuſtentant, aut pro ſacramento corporis Chriſti, quod quotidie accipimus,aut pro ſpirituali cibo,de quo idem Dominus ait:Operamini nō cibum qui perit,ſed qui permanet in vitam æternam. Quoad panem Euchariſticum, occurrit obiectioni. De ſacramento enim corporis Chriſti,inquit,vt illi non moueant quæſtionem,qui primi in Orientalibus partibus nō quotidie Cœnę dominicæ communicāt, cùm tamen iſte panis quotidianus dictus ſit. Vt ergo illi taceant,neque de hac re ſuā ſententiam defendant,vel ipſa authoritate Eccleſiaſtica ſint contenti,quòd ſine ſcandalo iſta faciunt,neque ab eis qui Eccleſiis præſunt, facere prohibentur, neque non obtemperantes,damnantur. Vnde probatur non hunc in illis partibus intelligi quotidianum panem:magni enim peccati arguerentur, qui ex eo non accipiunt quotidie: *Auguſtin.*

B ſed vt de iſtis,vt dictum eſt, nihil in aliquam partem diſſeramus, illud certè debet occurrere cogitantibus,regulam nos orandi à Domino accepiſſe, quam tranſgredi non oportet,vel addendo aliquid, vel prætereundo.Quod cùm ita ſit, quis eſt qui audeat dicere,ſemel tantùm nos orare debere orationem dominicam,aut etiamſi iterum vel tertiò vſque ad eam tātùm horam, qua corpori Domini communicamus,pòſtea verò non ſit orandum per reliquas partes diei?Non enim iam dicere poterimus, Da nobis hodie quod iam accepimus. Aut poterit quiſque cogere,vt etiam vltima diei parte ſacramentum illud celebremus?(Similis autem ratio erit,ſi de pane corporali intelligatur: nam qui paſtus eſt,& in ſtratum ſe recipit, orat iſtud:& quomodo iam ſatur, panē hodie requirit,cum appoſitis omnibus lautitiis ne quidem ſibi cibum hac ipſa die ſup-

C peditaturus ſit?)Reſtat igitur vt quotidianum panem accipiamus ſpiritualem,inquit, præcepta ſcilicet diuina, quæ quotidie oportet operari & meditari. Nam de ipſis Dominus dicit,(Iob.6.) Operamini eſcam quæ non corrumpitur. Quotidianus autē iſte cibus nunc dicitur,quamdiu iſta vita temporalis per dies decedentes ſuccedentéſque peragitur. Et reuera quamdiu nunc in ſuperiora,nunc in inferiora,id eſt,nunc in ſpiritualia,nunc in carnalia animi affectus alternarit, tanquam ei qui aliquando paſcitur cibo,aliquando famem patitur,quotidie panis neceſſarius eſt,quo reficiatur eſuriens, & relabens erigatur. Sicut itaque corpus noſtrum in hac vita, ante illam ſcilicet immutationem, cibo reficitur, quia ſentit diſpendium:ſic & animus,quoniam temporalibus affectibus, quaſi diſpendium ab intentione Dei patitur, præceptorum cibo reficiatur. *Da nobis hodie* dictum eſt,quamdiu dicitur hodie,id eſt in hac tēporali vita. Sic *2. Panis eſt Dei verbū.*

D enim cibo ſpirituali poſt hancvitam ſaturabimur in æternum,vt nō tunc dicatur quotidianus panis:quia ibi temporalis volubilitas,quæ diebus dies ſuccedere facit, vnde appelletur quotidie, nulla erit. Vt autem dictum eſt, (Pſ.94.) Hodie ſi vocem eius audieritis,quod interpretatur Apoſtolus in Epiſtola quæ eſt ad Hebræos,(cap.3.)quamdiu dicitur hodie, ita & hic accipiendum eſt, Da nobis hodie. Si quis autem illa, quæ de victu corporis neceſſario,vel de ſacramento corporis dominici dicuntur, in hanc ſententiam vult admittere,oportet vt cōiunctè accipiantur omnia tria,vt ſcilicet quotidianum panem ſimul petamus & neceſſarium corpori, & ſacramentum viſibile, & inuiſibile verbum Dei. Cyrillus Hieroſolymit.Catech.Myſtagog.5.Cæterùm,inquit, pānis hic communis non eſt ἐπιούσιος,id eſt, ſuperſubſtantialis: panis verò iſte ſanctus, ſuperſubſtantialis dicitur,eo quòd animæ ſubſtantiā confirmet. Panis hic non in ven- *Cyrill.Hie. Quomodo corpus Chriſti ſuperſubſtā-tiale eſt.*

E trem deſcendit,&in ſeceſſum emittitur,ſed per te totum,ad corporis & animæ vtilitatem diſtribuitur. Hodie autem dicit,pro quotidie, ſicut & Paulus: Donec,inquit,hodie cognominabitur. Itaque ratio quæ Patres impulit, vt panem iſtum meliorē multo communi intelligerent, fuit:Primò,quòd Chriſtus meliora nos petere docuit, quā quæ non dicam Iudæis ſub lege,ſed & Gentibus data ſunt. Datus eſt illis panis communis,ſed neque ſacramentalis,neque ſpiritualis ſuiverbi,niſi ſolis Iudæis.2.Demum prohibet ſollicitos eſſe de cibo,potu & veſtitu:vtvideretur huius petitionis ſenſu,ſollicitudinem illam apptobare.3. Determinat etiam panem pro meliori & excellentiori, cùm vocat illum *noſtrum*,& *ſuperſubſtantialem*:& docuit fideles petere non aliis,ſed ſibi, *Da nobis*. Atqui communis panis non eſt peculiaris fidelibus, vt vocent illum panem ſuum, non eſt ſuperſubſtantialis,non illis ſolis datur: relinquitur ergo quod de excellentiori pane intelligendum eſſe monebat.Ioan.Caſſianus collat.9.Abbatis Iſaac cap. *Communis panis non eſt ſuperſubſtantialis. Caſſianus.*

21. Quòd ἐπιούσιος dicitur, nobilitatis ac ſubſtantiæ eius ſignificat qualitatem, quá ſcilicet ſuper omnes ſubſtantias ſit, atque omnes creaturas ſublimitas magnificentiæ eius, ac ſanctificationis excedat. Hoc verò quòd dicitur quotidianus, proprietatem vſus ipſius, atque vtilitatis expreſſit. Nam cùm dicit quotidianum, oſtendit quòd ſine ipſo nullo die ſpiritualem vitam capere valeamus. Cùm dicit hodie, oſtendit eũ quotidie eſſe ſumendum, & heſternam præbitionem eius non ſufficere, niſi nobis hodie quoque ſimiliter fuerit attributus: omnique tempore hanc orationem debere profundere, indigentia eius quotidiana commoneat, quia non eſt dies, quo non opus ſit nobis huius eſu ac perceptione cor interioris noſtri hominis confirmare. Petimus igitur vt Deus nos ſua gratia paſcat, ſua iuſtitia & pietate interiorem noſtrum hominem in fide Chriſti ſui reficiat: vt ita confirmati, adinſtar Helyæ, in fortitudine cibi illius peruenire poſſimus vſque ad montem Dei, ad fœlicitatem illam æternam. Ita requirimus quæ ad vitam animæ promouendam faciunt, nimirùm verbum Dei, animæ ſpirituale pabulum, ſacroſanctam Euchariſtiam, panem illum cœleſtem, cæteráque ſalutifera Eccleſiæ ſacramenta ac Dei dona; quæ ad benè beatéque viuendum paſcunt, curant, confirmant hominem interiorem. Iac.1. Ita ſi quis indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Deut.8. Non enim in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Eccleſ.15. Cibabit illũ pane vitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potabit illum. Hæc de verbo, & gloria Domini dicuntur. De Euchariſtia verò, Prou.9. Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miſcui vobis. Ambroſ. lib.5. de Sacramentis, cap.4. occurrit obiectioni eorum qui dicere poſſent: Si nomine panis Euchariſtia intelligitur, quomodo dicis eſſe corpus Chriſti? Memini, inquit, ſermonis mei, cùm de ſacramentis tractarem. Dixi vobis, quòd ante verba Chriſti, quod offertur, panis dicatur: vbi Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, ſed corpus appellatur. Quare ergo in Oratione Dominica, quę poſtea (in ordine celebrationis Miſſę) ſequitur, ait, Panem noſtrũ? Panem quidem dixit, ſed ἐπιούσιον, hoc eſt ſuperſubſtantialem. Non iſte panis eſt qui vadit in corpus, ſed ille panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiã fulcit. Ideò Græcè ἐπιούσιος dicitur. Latinus autem hunc panem quotidianum dixit, quem Græci dicunt aduenientem: quia Græci dicunt τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν, aduenientem diem. Ergo quod Latinus dixit, & quod Græcus, vtrumque vtile videtur. Græcus vtrumque vno ſermone ſignificauit, Latinus quotidianum dixit. Hæc Ambroſ. Tertull. lib. de Orat. Chriſtus panis noſter eſt, inquit, quia vita Chriſtus, & vita panis. Ego ſum, inquit, panis vitæ. Et paulò ſuprà: Panis eſt ſermo Dei viui, qui deſcendit de cœlis. Tum quod & corpus eius in pane cenſetur, hoc eſt corpus meum. Itaque ſi quis Auguſtini obiectioni inſiſtat, quòd nos etiam accepto ſacramento Chriſti corpus, adhuc ipſa die panem illum ſuperſubſtantialem poſtulamus: ſatisfaciet ipſius Tertulliani reſponſio, qui fructum Chriſti corporis nos ſemper appetere demonſtrat. Nec enim quicunque particeps efficitur ſacramenti, ſtatim vitę particeps efficitur, niſi dignus accedat. Inde fit, vt & ante, & poſt ſacramentum acceptum, opus habeamus hac oratione, nimirùm quia nobis opus eſt vita, quæ nobis per ſacramentum communicatur, ſi modò Deus nos dignatus fuerit. Priùs quidem oramus, vt digni efficiamur: tandem verò rurſus deprecamur, vt Deus non attendat infirmitatem & indignitatem noſtram, ſed ſuam liberalitatem & munificentiam. Itaque, inquit Tertull. petendo panem quotidianum, perpetuitatem poſtulamus in Chriſto, & indiuiduitatem à corpore eius. Panem enim peti mandat, qui ſolùm fidelibus neceſſarius eſt: cætera enim nationes requirunt. Interim tamen ad tertiam Panis acceptionem delabamur. Nimirùm Auguſt. Cyprian. Euthym. Chryſoſt. Greg. Nyſſenus id etiam de pane communi intelligi poſſe ſcribũt, aut pro neceſſariis ad victum. Sic enim Gen.28. Vouit Iacob votum, dicens: Si fuerit Dominus mecum, & cuſtodierit me in via per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, reuerſuſq; fuero proſperè ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum, cunctorúmque quę dederis mihi, decimas offeram tibi. Sic & Salomon, Prou.30. Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo neceſſaria: ne fortè ſatiatus illiciar ad negandum, & dicam, Quis eſt Dominus? aut egeſtate compulſus furer, & periurem nomen Dei mei. Auguſtin. lib.2. de ſerm. Dom. in monte, cap.12. Sed fortè quiſpiã moueatur, cur oremus

Margin notes: F; G; Ambroſ.; H; Cõciliãtur Latina Græcis.; Tertull.; I; K; 3. Panis pro neceſſariis omnibus ad vitam.; Auguſt.

pro

A pro his adipiſcendis, quæ huic vitæ ſunt neceſſaria, veluti eſt victus, & tegumentum: cũ ipſe Dominus dicat, Nolite ſolliciti eſſe quid edatis, vel quid induamini. An poteſt quiſq; de ea re, pro qua adipiſcẽda orat, non eſſe ſollicitus, cùm tanta intentione animi oratio dirigenda ſit, vt ad hoc totum illud referatur, quod de claudendis cubiculis dictum eſt: & illud quod ait, Quærite primùm regnum Dei? Non ait vtique, Quærite primùm regnum Dei, & deinde iſta quærite: ſed, Hæc omnia, inquit, apponentur vobis, ſcilicet etiam non quærentibus. Indeciſa quæſtio relinquitur ab Auguſtino: huic verò ſatisfacit Cyprianus ſerm. de Orat. Dominica: tum quòd non cupidè poſtulatur abundantia, ſed tantùm panis: neque de craſtino ſollicitus ſit qui ſic orat, cùm hodie tantùm poſtulet: ſed & media obſeruet, cùm non à deprauatis actionibus, fraudibus & dolis ſibi victum ſuppeditet, ſed a benedictione Dei. Cyprianus: Meritò, inquit, Cyprianus.

B Chriſti diſcipulus ſibi victũ in diem poſtulat, qui & de craſtino die cogitare prohibetur: quia & contrarium nobis eſt & repugnans, vt quæramus in ſæculo diu viuere, qui petimus regnum Dei velociter aduenire. Sic & Apoſtolus monet, formans & corroborans ſpei noſtræ ac fidei firmitatem. Nihil, inquit, intulimus in hunc mundum, verũ neque auferre quid poſſumus. Habentes itaque exhibitionem & tegumentũ, his cõtenti ſimus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationes diaboli, & deſideria multa, & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & interitum. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes, naufragauerunt a fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Ita docet non tantùm contemnendas, ſed & periculoſas eſſe diuitias: illic eſſe radicem omnium malorum blandientium, cæcitatem mẽtis humanæ occulta deceptione fallentium. Vnde & diuitem ſtultũ ſæculares copias

C cogitantem, & ſe exuberantium fructuum largitate iactantem, redarguit Dominus dicens: Stulte, hac nocte expoſtulatur anima tua: quæ ergo paraſti, cuius erunt? (Luc. 12.) Lætabatur ſtultus in fructibus, nocte moriturus, & cui iam vita deerat, victus abũdantiam cogitabat. Contrà autem Dominus perfectum & cõſummatum docet fieri, qui omnibus ſuis venditis, & in vſum pauperum diſtributis, theſaurum ſibi condit in cœlò. Pauca ergo petimus, & parua: non craſtino, ſed hodie: non delicias, ſed panem. Gregor. Nyſſ. lib. de Orat. Idcircò, inquit, quęrere iubemur id, quod ſatis ſit ad naturam corporis conſeruandam: *Panem da* ad Deum dicentes: non luxum, non delicias, Greg. Nyſſ. *Frugalitatis commendatio.* neque diuitias, non floridas veſtes purpureas, non ornamenta aurea, non lapidum fulgores, non vaſa argentea, non agri copiam ac latitudinem, non imperium exercituũ, non bellorum & Gentium præfecturas, non equorum greges, non boum armenta,

D reliquorúmque pecorum magnam multitudinem, non mancipiorum copiam, non claritudinẽ, atque fulgorem in foro: non columnas, non ſtatuas, non pannos ſericos, non muſica acroamata, neque quicquam tale, per quæ anima à diuina, ac potiori cura abſtrahitur, ſed *panem*. Ita apertè per hanc orationem clamat intelligentibus: Deſinite ô homines, circa res vanas cupiditatibus diffundi, deſinite laborũ aduerſus voſmetipſos cauſas & materias accumulare. Exiguum eſt quod naturæ debes: cibum debes carunculæ tuæ, rem & modicam, & paratu facilem. Si vſum & neceſſitatem intueris, cur aduerſus temetipſum multiplicas tributa? Tandem ita panem poſtulari à Deo monet, ſi iuſtis rationibus, & cum gratiarũ actione quis ſibi victum ſuppeditet. Sed & eo quod dicitur *Hodie*, aliam Philoſophiæ regulam deducit: Nimirùm, inquit, vt diſcas per eã quę dicis, quòd quotidiana ſit vita humana. Id quod præſens eſt, cuique propriũ

E duntaxat eſt: futuri verò ſpes in incerto manet. Neſcimus enim quid paritura ſit inſequens dies. Cur miſerè ſolliciti ſumus de incertis? Cur curis futurarum rerum affligimur, atque vexamur? Sufficit, inquit, diei afflictio ſua: κακίαν (quod ſonat malitiam) malorum paſſionem nominans. Panis hodiernæ neceſſitatis, & vſus eſt: regnum, beatitudinis quæ ſperatur. Si hæc petamus, perſpicuum eſt, quòd circa rem quotidianam occupatio ſit: ſin autem aliquod animæ bonũm intelligetur, quòd petitio pertineat ad rem perpetuam & infinitam: quò potiſſimùm ſpectare precantes iubet, quaſi vnà cum maiori prima quoque neceſſitas & vſus conficiatur. Thomas Aquin. quartam Panis 4. acceptionem explicat in Matth. vt ſumatur pro æterna beatitudine, ſeu clara Dei viſione. Thomas. *Panis beatitudo.* Luc. 17. Beatus qui manducat panem in regno cœlorum. Pſ. 68. Panem Angelorum manducauit homo. Verùm quomodo hodie illa poſtularetur, & quotidiana cenſeretur? Immo quomodo non ſuperiori petitioni includitur, qua petimus nobis

Quinta petitio. aduenire regnum Dei? Quinta petitio eſt, *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimitti-* F
mus debitoribus noſtris. Euthym. in Matt. Sciens enim quàm lubrica eſſet natura noſtra ad
Euthym. peccatum, agnoſcens quoque & poſt regenerationis lauacrum rurſum nos offenſuros
eſſe, iubet pro peccatis deprecari, quæ etiam debita nominauit. Debitum ſcilicet &
peccatum, quaſi eadem res, obnoxium reddunt hominem, ſicut & æs alienum. Ter-
Tertullia. tullian. lib. de Orat. Exomologeſis eſt petitio veniæ, quia qui petit veniam, delictum
confitetur. Sic & patientia demonſtratur acceptabilis Deo, magis quàm vt velit mor-
tem peccatoris. Debitum autem in ſcripturis, delicti figura eſt: quod perinde iudicio
debeatur, & ab eo exigatur, nec euadat iuſtitiam exactionis, ſicut illi ſeruo dominus
Cyril. Hie. debitum remiſit. Cyrillus Hieroſolym. Catech. Myſtag. 5. Multa enim habemus pec-
Omnes ſumus peccatores. cata, & offendimus tum ſermone, tum cogitatione, plurimáque damnationis opera
facimus. Et ſi dicamus, quia peccatum non habemus, mentimur, vt dicit Ioannes. G
Cyprianus. Cyprianus ſerm. de Orat. Dominica: Ergo poſt ſubſidium cibi, petitur & venia delicti,
vt qui à Deo paſcitur, in Deo viuat: nec tãtum præſenti & temporali vitæ conſulatur,
ſed & æternę: ad quam veniri poteſt, ſi peccata donantur, quæ debita Dominus appel-
lat: ſicut in Euangelio ſuo dicit, (Matth. 18.) Remiſi tibi debitum, quia me rogaſti. Cæ-
terùm quod dicitur, *Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*, non de pecunia intelligitur,
Auguſt. inquit Auguſt. lib. 2. de ſerm. Domini in monte, cap. 13. ſed de omnibus quæ in nos
quiſque peccat. Quapropter fatendum eſt, omnia peccata dimittenda eſſe, quæ in nos
committuntur, ſi volumus nobis à patre dimitti, quæ admittimus. Hoc confirmat
Cyprianus. Cyprianus hac Chriſti ſententia, Matth. 11. Cùm ſteteritis, inquit, ad orationem, re-
mittite ſi quid habetis aduerſus aliquem, vt & pater veſter qui in cœlis eſt, remittat
peccata vobis: ſi autem non remiſeritis, neque pater veſter qui in cœlis eſt, remittet H
peccata veſtra vobis. Excuſatio tua nulla in die iudicij ſupereſt, cùm ſecundum tuam
Auguſt. ſententiã iudiceris, & quod feceris aliis, hoc & ipſe patiaris. Auguſtinus in Enchirid.
ad Laurentium cap. 64. Quiſquis roganti, & peccati ſui pœnitẽti non ex corde dimit-
tit, nullo modo exiſtimet à Domino ſua peccata dimitti, quoniam mentiri veritas nõ
poteſt. *Si non dimiſeritis hominibus, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra*. quæ verba
Chriſtus huic orationi ſtatim ſubiicit, quaſi rationẽ redditurus, cur cum hac adiectio-
ne peccatorum remiſſio requirenda ſit. Ad tam magnum tonitruum qui non exper-
giſcitur, inquit Auguſtinus, non dormit, ſed mortuus eſt. Qua fronte igitur hanc ad
Deum orationem fundis, qui ſpiras vindictam in proximum? An tibi ipſi vindictam
Quo animo hoc poſtulemus. hæc dicendo accerſis? Require ſcilicet à teipſo, quo animo proximum proſequaris,
cum dico qui te offenderit. Cogita an remittas ei, an verò aliquid adhuc ſimultatis & I
inuidiæ in corde lateat. Hoc ſi repereris, nec abiures omne odium, vindictam, ſimul-
tatem, idipſum autem ſic depreceris, *Dimitte nobis ſicut dimittimus*, num idem idipſum
erit, ac ſi dicas, Vindex eſto peccatorum meorum, quia & ego vindictam ſumere de-
creui? Ne parcas, quia ei qui me offenderit, parcere minimè ſtatui? Tu igitur, tuiip-
Tho. Aq. ſius iudex eſto. Thomas Aquin. in Matth. Per hoc, inquit, duos errores excludit: er-
rorem ſcil. Pelagij, qui dicebat quòd ſine peccato poterat homo viuere: Cur ſcilicet
quotidie nos orare Chriſtus admonuit, vt dimittantur peccata noſtra, niſi quòd & nos
peccatores agnoſcere debemus. Alius error eſt, quòd ſi quis peccauerit, pœnitentiam
Quot modis dicuntur debitores. agere non poteſt. Atqui Chriſtus hoc petere non doceret, niſi ſpes eſſet remiſſionis.
Debitores autẽ dicuntur duobus modis, vel qui peccãt contra, vel qui pecuniæ nobis
debitores ſunt, aut huiuſmodi aliorum. Non ergo docet vt dimittam debita pecuniæ, K
ſed peccati: vel etiã ſi offenſa aliqua eſt in dilatione ſolutionis pecunię, offenſa dimitti
poterit, etſi non dimittatur pecunia. Mouet Thomas Aqu. & Albertus aliam quæſtio-
nem: An debeat ille Orationem Dominicam dicere, qui nondum dimiſit fratri de-
linquenti in ſe, & an proſit dicenti. Sed reſpondent, prodeſſe ad impetrandam gratiã,
ſi tamen non pertinaci corde in hoſtem dicatur: ſed ſic oret, ac ſi dicat, Sicut tu dimit-
tis debita noſtra, ita confer mihi hanc gratiam, vt & ego dimittam peccãti in me. Aut
non nocet, ſi non in propria, ſed totius Eccleſiæ perſona dicatur. Cæterùm quicunque
hoc poſtulat, primò conſiderare debet in quot & quantis Deo debitor ſit, vt ab illo
omnia acceperit: vt ingratus fuerit, & abuſus ſit corpore, mente, lingua, ſenſibus,
bonis, creaturis, tempore: ſiquidem in his omnibus Deo debitor eſt, ſi per ſingula &
omnia Deo non fuerit obſecutus. Hoc vt commodè faciat, iuxta Tertull. ſententiam,
exomo-

A exomologeſin,id eſt confeſſionem integram peccatorum facere debet,dicens adinſtar Ezechiæ regis:Domine,ſic & ſic viuitur,& in talibus eſt vita mea. Hac facta recapitulatione,vbi temetipſum iudicaueris,tum tandem ad miſericordem patrem conuerſus dices, *Dimitte nobis debita noſtra.* Albertus Magnus in Matth. Quadruplex autem eſt debitum: de nobis ſcilicet,de commiſſis donis,de perpetratis,& de omiſſis. De nobis, quia ſerui ſumus,& quicquid ſumus,Domino debemus. Ad Philemon. Et teipſum mihi debes,inquit Paulus. Luc.17. Cùm omnia feceritis,dicite, Serui inutiles ſumus: quod debuimus facere,fecimus. Commiſſa autem dona, aut gratuita ſunt, aut naturalia,aut fortuita. Gregor. Cùm creſcunt dona,creſcunt etiam rationes donorum. De his debitoribus habemus Matth.18.& 25. Luc.19. Tradidit illis bona ſua,& dixit: Negotiamini donec venio. Contrahuntur debita per facta oppoſita præceptis diuinis. Alb. Mag. Gregor.

B Luc.7. Duo debitores erant cuidam fœneratori. Sed & per omiſſionem multa ſunt peccata, ſi quis fratri non ſuccurrerit, ſi diligentiam in diuinis omiſerit. Horum omnium recapitulatio fieri debet,vt ſic melius debitorum remiſſionem petamus, quoniã ratio à nobis requiritur,nec niſi illa reddita debita donantur. Ne ſimus ſicut & hi, de quibus Eſa.3. Peccatum ſuum ſicut Sodoma prædicauerunt,nec abſconderunt. Hier. 3. Frons meretricis facta eſt tibi,noluiſti erubeſcere. Sed audiamus quid nos Hieremias ſuo exemplo doceat.(cap.31.) Confuſus ſum, & erubui, quoniã ſuſtinui opprobrium adoleſcentiæ meæ. Dan. 9. Tibi Domine iuſtitia,nobis autem confuſio faciei, ſicut eſt hodie. Dan.3. Non poſſumus aperire os. Eſa.43. Narra ſi quid habes, vt iuſtificeris. Prou.18. Iuſtus priùs accuſator eſt ſui. Pſ.50. Iniquitatem meam ego cognoſco. Iob.33. Peccaui, & verè deliqui, & vt eram dignus,non accepi. Ita demum abhorrens

C vitam priorem,ſpe & remiſſionis fiducia in Deum piiſſimum patrem coniecta, tu primùm meditare,ſi quis te offenderit:dimitte omnibus debitoribus tuis:& dic, Quàm pauca mihi debentur,& quàm multorum ego Deo debitor ſum? Ergóne pauca non relaxabo fratri,qui tanta mihi donari poſtulo? Eccl.28. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Tunc igitur confidenter dicemus, *Dimitte nobis debita noſtra,ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Sequitur ſexta petitio, inquit Auguſtinus lib.2.de ſerm.Dom.in monte,c.14. *Et ne nos inferas in tentationem.* Nõnulli codices habent *inducas*, quod tantumdem valere arbitror. Nam ex vno Græco, quod dictum eſt εἰσενέγκῃς, vtrumque tranſlatum eſt. Multi autem peccando ita dicunt, Ne nos patiaris induci in tentationem, exponentes videlicet,quomodo dictũ ſit, *inducas*. Non enim per ſeipſum inducit Deus,ſed induci patitur eum,quem ſuo au- Auguſtin. *Sexta petitio.*

D xilio deſeruerit ordine occultiſſimo ac meritis: cauſis etiam ſæpè manifeſtis, dignum iudicat ille,quem deſerat, & intentationem induci ſinat. Aliud eſt autem induci in tentationem,aliud tentari. Nam ſine tentatione probatus eſſe nullus poteſt, ſiue ſibi ipſi,ſicut ſcriptum eſt,(Eccleſ.34.) Qui non eſt tentatus, qualia ſcit? ſiue alij,ſicut Apoſtolus ait,(Gal.4.) Et tentationem veſtram in carne mea non ſpreuiſtis. Hinc enim eos firmos cognouit,quia eius tribulationibus,quæ Apoſtolo in carne acciderãt,non ſunt à charitate deflexi. Nam Deo noti ſumus,& ante omnes tentationes, qui ſcit omnia antequàm fiant. Quod itaque ſcriptum eſt,(Deut.13.) Tentat vos Dominus Deus veſter, vt ſciat ſi diligatis eum: illa locutione poſitum eſt,vt ſciat, pro eo quod eſt,vt ſcire vos faciat: ſicut diem lætum dicimus, quòd lætos faciat: & frigus pigrum, quòd pigros faciat: & innumerabilia huiuſmodi,quæ ſiue in conſuetudine loquẽdi, ſiue in ſermone doctorum,ſiue in ſcripturis ſanctis reperiuntur: quod non intelligentes hæreti- *An Deus inducat in tentatiõnẽ.*

E ci,veteri Teſtamento aduerſantur,velut ignorantiæ vitio notandum putantes, de eo quod dictum eſt, Tentat vos Dominus Deus veſter, quaſi in Euangelio de Domino ſcriptum non ſit,(Ioan.6.) Hoc autem dicebat tentans eum: ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Si enim nouerat cor eius quem tentabat,quid eſt quod voluit videri tentando? Sed profectò illud factum eſt, vt ipſe ſibi notus fieret, qui tentabatur, ſuámque deſperationem contemneret, ſaturatis turbis de pane Domini, qui eas non habere quod ederent,exiſtimauerat. Non ergo hîc oratur vt non tentemur, ſed vt non inferamur in tentationem: Tanquam ſi quiſpiam, cui neceſſe ſit igne examinari, non oret vt igne non contingatur,ſed vt non exuratur. Vaſa enim figuli probat fornax,& homines iuſtos tentatio tribulationis.(Eccleſ.17.) Ioſeph ergo tentatus eſt illecebra ſtupri,(Geneſ.39.) ſed non eſt illatus in tentationem. Suſanna tentata eſt,(Daniel.13.) nec ipſa in-

ducta, vel illata in tentationem. Sed Iob maximè, cuius admirabilem ſtabilitatem in F
Domino Deo ſuo cùm illi hæretici hoſtes veteris Teſtamenti, ore ſacrilego irridere
voluerint, illud præ cæteris ventilant, quòd Sathanas petierit eum tentandum. Et
Idem Auguſtin. quibuſdam interiectis: Fiunt igitur tentationes per Sathanam, non poteſtate eius, ſed
permiſſu Domini, ad homines aut pro ſuis peccatis puniendos, aut pro Domini mi-
ſericordia probandos & exercendos. Et intereſt plurimùm, in qualem quiſque tenta-
Qua virtute Sathan tentet. tionem incidat. Non enim in talem incidit Iudas, qui vendidit Dominum, in qualem
incidit Petrus, cùm territus Dominum negauit. Sunt enim tentationes humanæ, cre-
do, cùm bono quiſque animo, ſecundum humanam tamen fragilitatem in aliquo cō-
ſilio labitur, aut irritatur in fratrem ſtudio corrigendi, paulo tamen amplius quàm
Chriſtiana charitas poſtulat: de quibus Apoſtolus dicit, (1. Cor. 10.) Tentatio vos non
apprehendat, niſi humana: cùm idem dicat, Fidelis Deus, qui vos non ſinat tentari G
ſuprà quàm poteſtis ferre, ſed faciet cum tentatione etiam prouentum, vt poſſitis tole-
rare. In qua ſententia ſatis oſtendit, non id nobis orandum eſſe, vt non tentemur: ſed
ne in tentationem inducamur. Inducemur autem, ſi tales acciderint, quales ferre non
Tertull. poſſumus. Tertullianus lib. de Orat. nimirùm ad plenitudinem tam expeditæ oratio-
nis, hoc adiicit, *Ne nos inducas in tentationem*, vt non de remittendis tantùm, ſed etiam
de auertendis in totum delictis ſupplicaremus. Ne nos inducas in tentationem: id eſt,
ne nos patiaris induci ab eo qui tentat. Cæterùm abſit vt Dominus tentare videatur,
quaſi aut ignoret, aut fidem cuiuſque deiicere conſentiat. Diaboli eſt & infirmitas, &
malitia. Nam & Abraham non tentandæ fidei gratia ſacrificare filium iuſſerat, ſed
probandæ: vt per eum faceret exemplum præcepto ſuo, quo mox præcepturus erat,
neque pignora Deo chariora haberet, ipſe à diabolo tentatus, præſidem & artificem
Gregorius. tentationis demonſtrauit. Gregorius Papa lib. 3. Moral. in Iob, cap. 3. hanc Domini H
protectionem, vt non ſinat nos induci in tentationem, illis verbis confirmat, quæ ad
Sathan tētaturum Iob habuit. Quid eſt, inquit, hoc quod ad Sathan dicitur: Animam
illius ſerua? Quo enim pacto ille cuſtodit, qui cuſtodita ſemper irrumpere appetit? Sed
ſeruare Sathan dicitur, irrumpere non audens: ſicut è contrario Patrem in oratione
poſtulamus, dicentes: Ne nos inducas in tentationem. Neque enim in tentationem
Dominus inducit, qui ſemper à tentatione ſubditos miſericorditer protegit: ſed tamē
in tentationem quaſi eius inducere eſt, à tentationis nos illecebra non munire. Et tūc
nos in tentationis laqueum non inducit, cùm vltrà nos quàm tentari poſſumus, non
Cyprian. Permiſſio diuina. permittit. Cyprianus ſerm. in Dominic. Orat. Hac igitur in parte oſtenditur nihil cō-
tra nos aduerſarium poſſe, niſi Deus antè permiſerit, vt omnis timor noſter atque de-
uotio & obſeruatio ad Deum conuertatur, cùm in tentationibus noſtris nihil Malo I
liceat, niſi poteſtas inde tribuatur. Probat ſcriptura diuina, quæ dicit, (2. Reg. 24) Ve-
nit Nabuchodonozor rex Babyloniæ in Hieruſalem, & expugnabat eam, & dedit eā
Dominus in manu eius. Datur autem poteſtas aduerſus nos Malo ſecundum noſtra
peccata, ſicut ſcriptum eſt, (Eſa. 41.) Quis dedit in direptionem Iacob & Iſrael eis,
qui prædabantur illum? Nónne Deus cui peccauerunt, & nolebant in viis eius am-
bulare, neque audire legem eius, & ſuperinduxit ſuper eos iram animaduerſionis ſuæ?
Et iterum, Salomone peccante, & à præceptis & viis Domini recedente, ſic poſitum
eſt: (3. Reg. 11.) Excitauit Dominus Sathan ipſi Salomoni. Poteſtas verò aduerſus nos
dupliciter datur, vel ad pœnam, cùm delinquimus: vel ad gloriam, cùm probamur,
ſicut de Iob factum videmus, manifeſtante Deo, & dicente: (Iob. 1.) Ecce omnia quæ-
cunque habet, in manus tuas do, ſed ipſum caue ne tangas. Et Dominus in Euange- K
lio (Ioan. 19.) loquitur tempore paſſionis, Non haberes poteſtatem aduerſum me vllā,
niſi tibi datum eſſet deſuper. Cyrillus Hieroſolym. Catech. myſtag. 5. in eam venit
Cyr. Hier. Non oramus vt nō omninò tentemur, ſed ne ſuccumbamus. ſententiam. Numquid hic docet nos Dominus orare, vt ne omninò tentemur? Quo-
modo ergo alibi dictum eſt: Vir non tentatus, non eſt probatus. Et iterū: Omne gau-
dium exiſtimate, fratres, cùm in varias tentationes incideritis. Sed iſtud fortè eſt in-
gredi in tentationem, cùm aliquis tentatione obruitur. Videtur enim eſſe tentatio,
velut torrens aliquis tranſitu difficilis. Qui ergo in huiuſcemodi torrente non ſub-
merguntur, optimi natatores facti, traiiciunt, neque deinceps ab illo detrahuntur.
Qui verò ſecus affecti ſunt, cùm primùm in tentationem aliquam fuerint ingreſſi,
ſtatim ſubmerguntur. Verbi gratia: Iudas in auaritiæ tentationem ingreſſus, non eam

A ſuperauit:verùm ſubmerſus eſt, & corpus & animam. Petrus ingreſſus in eam, qua Chriſtum negauit, tentationem, non eſt ſubmerſus, ſed ſtrenuè tranans, à tentatione ſuperatus eſt. Audi rurſus alibi vniuerſum ſanctorum chorum, quòd à tẽtatione liberati ſunt, gratias agẽtẽ: Probaſti nos Deus, igne nos examinaſti: ſic examinatur argentum. Induxiſti nos in laqueum, poſuiſti tribulationem ſupra dorſum noſtrum. Adduxiſti homines ſuper caput noſtrum. Tranſiuimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium. Vides ipſos liberè de tranſitu tentationis loquentes, atque profitentes ſeſe in illa non hæſiſſe. Eduxiſti nos, inquiunt, in refrigerium. Educi in refrigerium, eſt liberari à tentatione. Petrus Chryſologus ſerm. 72. Quamdiu verò ſumus in hoc fragili corpore, neceſſariò precamur ne tentationi pateat aditus, nec diabolo tribuatur acceſſus. Cyprianus ſermone de Orat. Quando autem rogamus, P.Chryſol. *Infirmitas humana.* Cyprianus.

B ne in tentationem incidamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis noſtræ, dum ſic rogamus, ne quis ſe inſolenter extollat, ne quis ſibi ſuperbè atque arroganter aliquid aſſumat, ne quis aut confeſſionis, aut paſſionis gloriam ſuam ducat, cùm Dominus ipſe humilitatem docens, dixerit, Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem prõptus eſt, caro autem infirma: vt dum præcedit humilis & ſubmiſſa confeſſio, & datur totum Deo, quicquid ſuppliciter cum timore & honore à Deo petitur, ipſius pietate præſtetur. Chryſoſtomus homil. 20. in Matthæũ. Chryſoſt. Et quidem docet nos non quidem recuſare certamina, ſed ne in ea audaciùs inſiliamus: hoc enim modo & noſtra incipiet clarior eſſe victoria, & diaboli infœlicior pugna ridebitur. Nam protractos, ſiquidem in medium viriliter ſtare oportet, ac fortiter: non prouocatos verò quieſcere, & tempus certaminis expectare, vt nos & vacuos o-

C ſtendamus amore gloriæ, & plenos virtute conſtantiæ. Theophilact. in Matthæum. Theophil. Imbecilles ſumus homines, ideò non debemus nos ipſos in tentationes iniicere: ſed ſi incideremus, orandum ne abſorbeamur à tentatione. Abſorptus enim & victus ille in profundũ tentationis inductus eſt: at non item qui incidit, & vincit. Hoc igitur dũ precamur, agnoſcimus præſentem hanc vitam, perinde atque militiam eſſe ſuper terram, (Iob. 7.) dum variis tentationibus ſemper impugnamur, grauiterque cum mũdo, carne & Sathana conflictamur. Idcircò diuinã opẽ imploramus, ne huiuſmodi tentationibus ſuccũbamus. Tob. 3. Ait Sara: Hoc enim pro certo habet omnis qui colit te, quòd vita eius ſi in probatione fuerit, coronabitur: ſi autem in tribulatione fuerit, liberabitur: et ſi in corruptione fuerit, ad vitam tuã venire licebit. Non enim delectaris in perditionibus noſtris, quia poſt tempeſtatem tranquillum facis: & poſt lachrymatio- *Quid hic meditemur.*

D nem & fletum) exultationẽ infundis. Itẽ cap. 12. ait Raphaël ad Tobiã: Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, vt & tentatio probaret te. 2. Pet. 2. Nouit autẽ Dominus pios de tentatione eripere. Albertus Mag. in Matth. Secundum hunc intellectum, inquit, poteſtas tentatoris admonet nos de quatuor. Primùm quidem de patiẽtia in tentatione, propter eum qui dat poteſtatem. Apoc. 2. Patientiam habes, & ſuſtinuiſti multa propter nomen meum, & non defeciſti. Iac. 1. Patientia opus perfectum habet, vt ſitis perfecti & integri, in nullo deficientes. Heb. 10. Patientia vobis eſt neceſſaria, vt voluntatẽ Dei facientes, reportetis repromiſſiones. Iac. 5. Patientes igitur eſtote & vos, quoniam aduentus Domini appropinquabit. 2. Admonemur quàm humiliter de nobis ſapere debeamus, cùm tot tentationes experiamur, quibus ex nobis ipſis reſiſtere minimè poſſimus. Mich. 6. Humiliatio tua in medio tui. 2. Cor. 12. Ne magnitudo re- Alb.Magn. 1. 2.

E uelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, Angelus Sathanæ qui me colaphizet. Sic dicitur Eſ. 2. Quòd oculi ſublimis hominis humiliati ſunt, & incuruabitur altitudo virorum, & exaltabitur Dominus ſolus in die illa. Quicunque enim de ſe aliquid præſumit, inclinatur per tẽtationes. 1. Cor. 10. Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat. 3. Hinc requiritur in nobis conſtantia, qua fortiter tẽtatori reſiſtamus. Gal. 2. 3. Nec ad horam ceſſimus ſubiectioni. Eccl. 10. Si ſpiritus poteſtatẽ habentis aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris. Luc. 22. Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tribulationibus meis. Eccleſ. 2. Fili accedens ad ſeruitutem Dei, præpara animam tuam ad tẽtationẽ: quia (Matth. 10.) Qui perſeuerauerit vſque in finẽ, ſaluus erit. 4. Sed & admonemur interim, ne nobis propter occurrẽtes tẽtationes, aliquid in poſterũ decedere exiſtimemus: ſiquidẽ Deus non niſi ad prouentum fidelium ſuorum, tentationibus illos ventilari permittit. Sap. 3. Deus tentauit illos, & inuenit eos dignos ſe- 4.

Rom.5. Vnde gloriamur in tribulationibus,ſcientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem,probatio verò ſpem,ſpes verò non cõfundit.Iac. 1. Beatus vir qui ſuffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronã vitæ,quam repromiſit Deus diligentibus ſe. Et in tentatione quidem tria vtiliter notantur,quibus & Deum reſiſtere petimus.Primum eſt,ſecreta Sathanæ malitia, ſi prætextu boni nos adoritur: huic autem reſiſtitur,cùm Deus nobis illius conſilia in apertum deducit.2.Cor.2. Non enim ignoramus cogitationes eius, quàm ſint nimirùm fraudulentæ & ſubdolæ.Prou.30.Salomõ inter ea quæ ſibi ſunt incognita,recenſet viã colubri ſuper petram:cui nimirùm aſſimilatur tentatio Sathanæ in corde induratorũ hominum,quibus & fucum alicuius boni prætexit. Iob.41.Quis reuelabit faciem indumenti eius, & in mediũ oris eius quis intrabit? Portas vultus eius quis aperiet?quaſi dicat: Nullus vtique reuelare poterit faciem illam Leuiathan Sathanæ qua quemque adoritur, tot fucis adumbratam:niſi qui,ſicut ego,periculum illius malitiæ fecerit, & diuina gratia reſtiterit. Hi enim qui intrant per tentationes in medium fraudis eius, illi ſunt,qui aliis detegendo aperiunt portas vultus eius. Requirimus igitur, vt Deus nobis reuelet hanc Sathanę verſutam malitiã,ne fortè eſca aliqua adumbrata extractos,nos in rete ſuũ pertrahat.Frequenter enim Angelus tenebrarum trãsformat ſe in Angelum lucis.Secundò conſiderantes quàm infirmæ ſint vires noſtræ,vt occurrenti malo reſiſtamus:petimus virtutem conſtantiæ, bonum propoſitum, & in eo perſeuerantiam. Eccleſ.6. Si poſſides amicum,in tentatione poſſide illũ, & ne facilè credas ei teipſum. Quantò magis contendere debemus,vt Deum poſſideamus,qui pugnet pro nobis? Et quoniam finis tentatoris eſt, vt nos in æternam damnationẽ pertrahat, finis noſter ſit, vt à damnatione liberati, aliquando beata quiete perfrui poſſimus.Eccleſ. 33. Timenti Deum non occurrit malum, ſed in tentatione Deus eum liberabit, & conſeruabit à malis. Eccleſ.43. In tentatione inuentus eſt fidelis, ideò iureiurando dedit illi gloriam in Gente ſua. Pſal.43. Liberaſti nos Domine ex affligentibus nos, & eos qui nos oderunt, confudiſti. Apocalyp. 2. Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Qui vicerit, non lædetur à morte ſecunda. Vincenti dabo manna abſconditum. Qui vicerit, & cuſtodierit vſque in finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper Gentes. Cyprianus ſermon.in Orat. Dominicam. Comprehendentes autem aduerſa cuncta, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus eſſe poteſt fida, & firma tutela, ſi nos Deus liberet, ſi deprecantibus opem ſuam præſtet, adiicimus, *Sed libera nos à malo*. Nihil enim remanet, quod vltra adhuc debeat poſtulari, cùm ſemel protectionem Dei aduerſus mala petamus, qua impetrata contra omnia, quæ diabolus & mundus operantur, ſecuri ſumus & tuti. Quis enim in ſæculo metus eſt, cui in ſæculo Deus tutor eſt? *πονηρὸς* autem diabolus intelligitur, qui totius mali & auctor eſt, & origo, (inquit Petrus Chryſologus ſerm.70.) Ille enim qui naturà cœleſtis fuit,nunc eſt nequitia ſpiritualis, ætate maior ſæculo, nocendi vſu tritus,lædendi arte peritiſſimus. Vnde non iam malus, ſed malum dicitur,à quo eſt omne quod malum eſt. Gregorius Nyſſenus libr. de Orat. Videtur, inquit, Dominus multis ac diuerſis vocabulis *malum* illum nominare, iuxta differentias prauarum efficientiarum & improborum exercitiorum. Vocat eum diabolum, Beelzebub, Mammonam, principem mundi, homicidam improbum, patrem mendacij. Talis igitur naturâ non eſt, ſed propria malitia. Chryſoſtomus hom 20.Oper.perf.in Matth.Malum hîc diabolum vocat,docẽs nos cum eo habere prælium, nullo vnquam fœdere dirimendum, & oſtendens quia non ſit ille talis naturâ. Cùm enim omnis malitia de motu voluntatis oriatur, oſtenditur bonę abſque dubio eſſe naturæ, eum qui malus vocatur:quod certè dicitur meritò,propter redundantiam malignitatis. Et quia cũ nihil ſit lęſus à nobis,incõciliabili aduerſum nos certamine præliatur: & idcircò non dixit, *Libera nos* à malis, ſed *à malo*: nos erudit nuſquã amariùs aduerſus proximos cõmoueri,propter ea quæ ab illis patimur mala,ſed ab iſtis in illũ transferre inimicitias,quaſi in cunctorũ caput, & cauſam malorum. Theophil.in Matth. Non dixit, Libera nos à malis hominibus: non enim tam illi nos iniuria afficiunt, quàm malignus dæmon per eos. Sic nimirùm & ille eſt ſpiritus mendax in ore Prophetarum,(3. Reg. 22.) & homicida eſt, quia ad fratricidium Cayn impulit, (Geneſ. 4.) & princeps mundi dicitur, quia omnia per eos qui huic

Marginalia: F; 1.; G; 2.; 3.; H; Cyprian.; *Septima petitio.*; I; Pet. Chr.; *Quis malus.*; Gregor. Nyſſenus.; 1. *Malum pro diabolo ſumi.*; Chryſoſt.; K; Theophil.

A huic mundo addicti ſunt, operatur. Auguſtinus tamen lib.2. de ſerm.Dom.in mōte, Auguſtin.
cap.16. Malum pro peccato ſumit, in quod inducuntur, quos etiam Deus in tenta- 2.
tionē induci permittit.Orandum eſt,inquit,vt non ſolū non inducamur in malū,quo *Malum pro*
caremus, quod ſexto loco ponitur: ſed ab illo etiam liberemur, quo iam inducti ſu- *peccato.*
mus. Quod cùm factum fuerit,nihil remanebit formidoloſum,nec omninò metuēda
erit vlla tentatio.Quod tamē in hac vita,quādiu iſtā mortalitatē circūferimus,in quā
ſerpentina perſuaſione inducti ſumus,nō ſperādū eſt poſſe fieri:ſed tamē aliquādo fu-
turū ſperandū eſt: & hæc eſt ſpes quæ non videtur: de qua cū loqueretur Apoſtolus,
ait,Spes autem quæ videtur,nō eſt ſpes.Sed tamē ſapiētia,quæ in hac quoque vita cō-
ceſſa eſt,fidelibus ſeruis Dei non eſt deſperanda.Hæc eſt autem,vt id, quod Domino
reuelante, fugiendum eſſe intellexerimus, cautiſſima vigilantia fugiamus : & id quod
B Domino reuelante appetendum eſſe intellexerimus, flagrantiſſima charitate appeta-
mus. Ita etiam relicto mortalitatis huius onere,ipſa morte depoſita,ex omni parte op-
portuno tempore perficietur beatitudo, quæ in hac vita inchoata eſt: & cui capeſſen- *An depre-*
dæ,atque obtinendæ, aliquando,nūc omnis conatus impēditur. Verùm,ſi latius malū *cemur ma-*
ſumitur, quàm pro tentatore:quærit Albertus,an petamus nos liberari à malo pœnæ, *lum pœnæ.* Albertus.
an à malo culpæ. Non dubium,quòd à malo culpæ quis liberari contendat, cùm iam
orauerimus,ne in tētationē induceremur. Quis autē exiſtimet malum pœnæ omninò
deprecandū eſſe,cū per varias tribulationes ingredi nos oporteat in regnū Dei? Reſpō-
det intelligi de malo,quod imminet ſecundum cauſam & actū.Et hoc eſt,inquit,malū
pœnæ cuiuſcunque,ſecundum quod eſt cauſa imminētis culpæ,quod quidē malū eſt
fomes peccati. Sūt autē aliæ pœnæ,quæ & occaſionem præbēt peccato, quas amoueri
C poſtulamus à nobis.Interim tamē alia pœnarū genera nobis aliis de cauſis irrogantur,
etiā vt reuocēt à peccato,caſtigēt,reducāt,& ad gloriā præparent:quæ tanto abeſt vt
illas à nobis auertamus, quòd immiſſas libenter amplectimur. Sic Paulus: Libenter,
inquit, gloriabor in infirmitatibus meis, in tribulationibus pro Chriſto, vt inhabitet
in me virtus Chriſti. Et quidem homo liberatur à malo tribus modis, pro ratione tri-
plicis auxilij:ſicut & contrariis modis ſuccumbere illum cōtingit.Primum quidem,ſi
fortes nos & conſtantes reddat,& carnem ſpiritui ſubiiciat,vt & recta velimus.Ro. 6.
Exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viuentes, & mēbra veſtra arma iuſtitiæ Deo.
Peccatum enim vobis non dominabitur. quaſi dicat:Licet inſit cauſa peccati, tamen
dominari non poteſt,quamdiu eſtis ſub gratia. Gen.4. Subtus te erit appetitus tuus,
& tu dominaberis illius: id eſt,non induceris in peccatum, niſi te volente : alioquin
D peccatum neceſſarium eſſet,& non voluntarium. Petimus etiam vt Deus proſternat
Sathanam, ſua ipſius virtute,nihil illi ſinendo in nos. Sicut enim ad perfectam cura-
tionē ægroti,requiruntur non modò purgatiuæ potiones,quæ humorē corruptū edu-
cāt: ſed & confortatiua quædā,quæ vires ægroti confirment: ita quidem requiritur,vt
& Sathanæ conatus omnes deprimantur,& nos contra tentationes illius fortiores ef-
ficiamur. Requiruntur igitur tria.Primū eſt,virtus cōfortans volūtatē.Ioſ. 1. Confor- *Quid requi-*
tare,& eſto robuſtus.Iob.4.Manus laſſas roboraſti & genua debilia, vacillātes confir- *ramus.* 1.
mauerūt ſermones tui.Iudith 13.Confirma me Domine Deus Iſrael,& reſpice in hac
hora ad opera manuū mearū.Pſ.77.Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis.
Secūdo loco requirimus bonum gratiæ perficiens ſanitatē:iuxta ſcripturæ ſententias 2.
ſequentes. Hier.17.Sana me Domine,& ſanabor.Hic eſt enim (Pſ.102.) Qui propi-
E tiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas. Tertio loco re- 3.
quirimus integram ſanitatis reſtitutionem, (1.Theſſ.5.) vt integer ſpiritus veſter, &
anima & corpus ſeruetur in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti.Iac.1. Sitis perfecti,
& in nullo deficientes. Petrus Chryſolog.ſer.70.Hinc eſt,inquit, quòd propriis viri- P.Chryſolo.
bus liberari homo non poteſt, carnalibus vinculis illigatus. Petendum ergo nobis eſt,
vt Deus nos à diabolo liberet, qui Chriſtum terris,vt diabolum vinceret,commoda-
uit. Clamet homo, clamet ad Deum, clamet, Libera nos à malo,vt à tanto malo,ſolo
Chriſto vincente liberemur. Chryſoſtomus homil. 20. Oper . perfect. in Matthæum Chryſoſto.
hanc demum clauſulam legit, *Quia tuum eſt regnum & potentia & gloria in ſæcula, Amen:* Euthym.
quam quidem vetuſtiores Græci codices obſeruant,& Euthymius & Theophilactus Theophil.
interpretantur. Attamen Greg.Nyſſ. etſi ampliſſimè Dominicam Orationē interpre- Gr.Nyſſen. Cyr. Hier.
tetur,hanc non legit,ſicut neque Cyrillus Hieroſolymit.Catech.myſtāg.5. Ex quibus

Hierony. Tertull. Cyprianus. colligimus non eodem modo Græca ſe habuiſſe. Hieronym. illam non obſeruat, neque cætori antiquiores Latini, quemadmodum neque Tertullianus aut Cyprianus. F
Legitur tamen in Hebraico Euangelio Matthæi: quæ quoniam facit ad illuſtrationẽ
Chryſoſt. illius maieſtatis paternæ, quam precamur, à nobis etiam non omittetur. Chryſoſtom. ho. 20. Oper. perf. in Matt. Poſtquàm, inquit, inimici nos commemoratione permouit, rurſum mentem noſtram confirmat, ne fortè nos Sathanæ potentia commoueat, cùm omnibus potentior ille ſit quem inuocamus. *Tuum eſt enim regnum*, inquit, *& potentia, & gloria*. Quid igitur timendum nobis eſt, cùm nullus ſit qui ei repugnare, ſibique vel minimum imperium vendicare poſſit? Quando enim dixit, *Tuum eſt regnum*: oſtendit illum quoque impugnatorem noſtrum, ipſi Deo ſubiectum eſſe, etſi repugnare videatur. Nam & ille de numero ſeruorum eſt, licet reorum iam, atque reproborum. Nec audebit aliquando ſuper vnum irruere conſeruum, niſi priùs ab omnium Domino habuerit poteſtatem. Verumtamen hæc Chryſoſtomi ſententia ita expendenda eſt, vt non cum Origeniſtis diabolum conſeruum vocet, quaſi nobiſcum eandem fœlicitatem ſperare poſſit: & quaſi viatoris inſtar, nondum ad terminum peruenerit: aut quaſi Deo obſequi velit, quando nihil ſine ipſius permiſſione poteſt. Sed ita ſeruus dicitur, vt qui, velit nolit, Dei imperiis ſubiiciatur. Nos verò ſerui Dei dicimur, vt qui G
Theophil. ei placere in omnibus & obſequi contendamus. Theophilact. in Matt. Ita animat nos hoc loco. Nam ſi rex eſt, & potens pater, & glorioſus: omninò & nos vincemus malignum, & glorificabimur poſthac. Sed & hæc concluſio, velut omnium cauſæ redditio eſt. Nã cùm omnia eo fine Deus creauerit, vt in omnibus, maximè verò in hominibus glorificaretur, ſanctificaretur, & appareret: etſi hæc omnia noſtris meritis petere non audeamus: petimus tamen, quoniam *Deo eſt gloria, regnum*, id eſt, propter gloriam Dei, & per nomen ipſius & regnum obſecramus. Sicut & cùm Pſaltes ſic orat: H
Adiuua nos Deus, & propter gloriam nominis tui libera nos, & propitius eſto peccatis noſtris propter nomen tuum. Et rurſus: Propter temetipſum inclina Deus. Non in meritis, ſed in miſerationibus tuis multis, effundimus preces noſtras, inquit Daniel. Tuæ Domine potentiæ, tuæ gloriæ, & regno, non autem nobis innitimur: reſpice ergo in teſtamentum & promiſſiones tuas, vt & tu ſolus ab omnibus inuoceris omnipotens, glorioſus, & omnium moderator in ſæcula ſæculorum.
Hierony. *Amen, quid.* Cyprianus. *Amen*. Hieronymus in Matthæum. Amen, ſignaculum Dominicæ orationis eſt: quod Aquila interpretatur, Fideliter, nos *Verè* poſſumus dicere. Cyprianus ſermone in Orat. Dominicam. Quid mirum, fratres, ſi oratio talis eſt, quam Dominus docuit, qui magiſterio ſuo omnem precem noſtram ſalutari ſermone breuiauit? Hoc iam per Eſaiam Prophetam fuerat antè prædictum, cùm plenus Spiritu ſancto de Dei maieſtate, ac pietate loqueretur. Verbum conſummans, inquit, & breuians in iuſtitia, quoniam ſermonem breuiatum faciet Deus in toto orbe terræ. Nam cùm Dei ſermo, Dominus noſter Ieſus Chriſtus omnibus venerit, & colligens doctos pariter & indoctos, omni ſexui & ætati præcepta ſalutis ediderit, præceptorum ſuorum fecit grande compendium, vt in diſciplina cœleſti, diſcentium memoria non laboraret, ſed quod eſſet ſimplici fidei neceſſarium, velociter diſceret. Sic cùm doceret quid ſit vita æterna, ſacramentum vitæ magna & diuina breuitate complexus eſt, dicens: Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te Deum ſolum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Ioan. 17. Item cùm de lege & Prophetis præcepta prima & maiora decerperet: Audi, inquit, Iſrael, Dominus Deus tuus vnus eſt. Deuter. 6. Et diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua: hoc I
eſt primum: & ſecundum eſt ſimile huic, Diliges proximum tuum tanquam te. In his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ. Matth. 7. Nec verbis tantùm, ſed & factis orare nos Dominus docuit, ipſe orans frequenter & deprecans, & quid facere oporteret, exempli ſui conteſtatione demonſtrans. Atque ſicut præcepta & fidem, ita & in compendium orationis formulam redegit, qua quicquid ſincerè poſtulari poteſt, comprehenditur. Tertullianus lib. de Orat. Compendiis, inquit, paucorum K
Tertull. *Cõmendatio breuis orationis.* verborum, quot attinguntur edicta Prophetarum, Euangeliorum, Apoſtolorum, ſermones Domini, parabolæ, exempla, præcepta, quot ſimul expungũtur officia Dei, honor in patre, fides, teſtimonium in nomine, oblatio obſequij in volũtate, cõmemoratio ſpei in regno, petitio vitæ in pane, exomologeſis debitorũ in deprecatione, ſollicitudo

A citudo tentationum,in poſtulatione tutelæ. Quid mirum?Deus ſolus docere potuit,
vt ſe voluit orari. Ab ipſo igitur ordinata religio orationis,& de ſpiritu ipſius, iam tūc
cùm ex ore diuino ferretur,animata ſuo priuilegio aſcendit in cœlum,cōmendans pa-
tri quæ filius docuit.Quoniam tamen Dominus proſpector humanarum neceſſitatū,
ſeorſum poſt traditam diſciplinam, Petite,inquit, & accipietis:ſunt quæ petantur pro
circunſtantia cuiuſcunque,præmiſſa legitima & ordinaria oratione,quaſi fundamen-
to accidentium. Ius enim eſt deſideriorum,ius ſuperſtruendi extrinſecus petitiones,
cum memoria tamen præceptorum: Ne quantum à præceptis,tantū ab auribus Dei
lōgè ſimus.Ex his Tertulliani verbis,præter compendiariam huius orationis rationē,
diſcimus & ipſam omnibus petitionibus noſtris ſingularibus debere præmitti:ſiquidē
nimirùm aliquid petendum expreſſiùs fuerit, aut pro temporum,aut neceſſitatum ra-
B tione. Cæterùm & hanc omninò regulam conſtituit, ne orans patrem aliquid contra
fratrem habeat.Ne,inquit,priùs aſcēdamus ad Dei altare,quàm ſi quid diſcordiæ, vel
offenſæ cū fratribus contexerimus, reſoluamus. Quid eſt enim ad pacē Dei accedere *Nemo benè*
ſine pace? ad remiſſionem debitorum,cum retentione? Quomodo placabit patrē ira- *orat,niſi re-*
tus in fratrem, cùm omnis ira ab initio interdicta ſit nobis? Nam & Ioſeph dimittens *miſſa fratri*
fratres ſuos ad perducēdum patrē, Et ne,inquit,iraſcamini in via,nos ſcilicet monuit. *offenſa.*
Aliàs enim via cognominatur diſciplina noſtra.Tum ne in via orationis conſtituti ad
patrem cum ira incedamus. Exinde apertè Dominus amplians legem, iram in fratrē
homicidio ſuperponit,ne verbo quidem malo permittens expungi.Ideò ſtatim atque
orationis formam præſcripſit, adiunxit: *Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum,dimit-*
tet & vobis pater ille cœleſtis delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus,nec pater veſter cœ-
C *leſtis dimittet vobis peccata veſtra.* Abſoluta iſthęc ſententia eſt, nec vllam patitur exce-
ptionem:vt & tu ipſe idem à Deo iudicium expectes,quod proximo feceris.Iac.2.Iu-
dicium enim ſine miſericordia fiet ei, qui non fecerit miſericordiam. Gregor. Nyſſ. Gregor.
lib.de Orat. Caueat,inquit, ne à iuſto iudice audiat, Medice,cura teipſum.Me ad hu- Nyſſenus.
manitatem hortaris, quam tu proximis non impartiris:remiſſionem debitorum petis:
quî fit ergo vt ſuffoces obæratū? Deleri chirographum aduerſus te ſcriptum precaris,
qui diligenter obſeruas obnoxiorum pacta atque contractus.Tabulas nouas, & abo-
litionem atque remiſſionem petis, cui per vſuras æs alienum nutris & auges. Tuus
debitor eſt in carcere,& tu in oratorio:ille ob debita cruciatur,& tu remitti tibi debi-
tum vis. Exaudiri oratio tua non poteſt:ſuperat enim ſonus & ſtrepitus vocis eius qui
cruciatur.Si tu corporale debitum dimiſeris,ſoluentur tibi animæ vincula. Si condo-
D naueris, condonabitur tibi.Ipſe iudex eris, ipſe tua affectione legem feres, qua tu ob-
noxium proſecutus fueris, ſuper eum ſententiam præ te ferens.

Prohibetur hypocritarum intentio in ieiunando: & quid ad ieiunium fructuoſum requiratur, Chriſtus oſtendit.

Matth. 6.	Marc.	Luc.	Ioan.
Cùm autem ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ, triſtes:extermināt enim facies ſuas, vt pateant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam. Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua: ne videaris hominibus ieiunans, ſed patri tuo qui eſt in abſcondito: & pater tuus qui videt in abſcondito,reddet tibi.			

E

MVLTVM diſtāt rerum imagines à prototypis,multum homo pi- *Introductio.*
ctus ab homine viuo,etſi quidem ars naturam imitetur. Et hoc in Gabrias.
Apologo facetè Gabrias poëta,ex Æſopo demonſtrat:Quòd vul-
pes ſtatuarij officinam ingreſſus,inter cætera, humani capitis effi-
giem obſeruauit:Et pulchrum, inquit, caput, ſed cerebrum non
habet. Nam, vt ſcribit Pſaltes,ſimulacra illa os habent,& non lo-
quentur: oculos habent,& non videbunt. Ad eorum inſtar vidē-
tur eſſe hypocritæ,& quotquot ore tenus Deum profitentur,corde autem & factis ne-
gāt.Externā enim ſanctitatē profitentur& iactant,intus autē pleni ſunt dolo & rapina.

Hos Chriſtus(Matth.23.)ſepulchris dealbatis comparat, quæ extrà quidem ſpecioſa F videntur, ſed intus oſſibus & fœtore plena ſunt. Etſi verò homines deludere, Deum tamen fallere non poſſunt,qui ſcrutatur renes & corda. Ex eo factum eſt,vt Chriſtus, primum omnium moneret, in iuſtitiæ & pietatis operibus maximè cauendum eſſe ab hypocriſi, ne operam ludant qui his obſequiis Deum ſibi promereri arbitrantur. Hoc vt in eleemoſyna & oratione,ita & nunc in ieiunio cautiùs obſeruandũ monet.

Leo Mart. Leo Martyr ſerm.1.de ieiunio decimi menſis. Oratione enim propitiatio Dei quæritur,ieiunio concupiſcentia carnis extinguitur, eleemoſynis peccata redimuntur: ſimulque per omnia Dei in nobis imago renouatur, ſi & in laudem eius ſemper parati, & ad purificationem noſtram ſine ceſſatione ſolliciti,& ad ſuſtentationem proximi indeſinenter ſimus intenti. Hæc triplex obſeruantia, dilectiſſimi, omnium virtutum cõprehendit effectus.Hæc ad imaginem & ſimilitudinem Dei peruenit, & à Spiritu G ſancto inſeparabiles facit:quia in orationibus permanet fides,in ieiunio innocens vita,in eleemoſynis mens benigna.

Chryſoſt. Chryſoſt. hom.15.Oper.imper.in Matth.Et omniũ quidem malorum prima & fortiora ſunt tria: Gula,auaritia,& vana gloria. Aduerſus quæ Dominus tentationis ſuſcipiens bellum,pugnauit pro nobis. Contra gulam pugnauit in Eremo, contra auaritiam ſuper montem, contra vanam gloriam ſuper tẽplum. Item omnium bonorum fortiſſima ſunt tria: Eleemoſyna,oratio,& ieiunium. Et vide quomodo aduerſus tria mala inuenta ſunt tria bona. Eleemoſyna contra auaritiam eſt, oratio contra vanam gloriam, ieiunium contra gulam. Et quibuſdam interiectis. Quia ergo ſciebat Dominus vanam gloriam ex omni bono procedere:ideò illam ſpinam, quæ aſſiduè naſcitur in terra bona,iubet præcidere, ne ſuffocet ieiunij fructum. Et quemadmodum præcipua medico cura eſt, vt nobiliores H corporis partes conſeruet: ita Chriſtus cauet, ne nobiliores humanarum virtutum actiones corruptione Phariſaica imbuantur.

Tria ſumma mala. *Contra hæc tria remedia.* Idẽ Chryſ.

Summa. Diximus de eleemoſyna & oratione: nunc de ieiunio agendum eſt. Non enim ſuo tantùm exemplo, ſed & doctrina præſtituit ieiuniis legem, vt ſcribit Tertullianus lib.de ieiunio contra Pſychicos. *Cùm ieiunatis*, inquit, *nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.* Hæc conditio facti,eadem eſt atque iſta quam ſuperiùs dixit, Cùm facis eleemoſynam, &,Cùm oratis. Ita nimirùm illa intelligenda ſunt, vt pietati & Chriſtiano obſequio neceſſaria. Quis enim verè Chriſtianus eſt ſine iſtis? id eſt,quibus potius quàm iſtis actionibus aliquis ſe Chriſtianum eſſe demonſtrat? Itaque etiam ieiunium requirit, ſed in ipſo cauendam eſſe hypocriſim admonet. Chryſoſtomus homil.1.de ieiunio,illius laudes etiam à corporis vtilitate commendat. Quoniam per gulam,inquit, hydropiſis, vomitus, grauedo capitis, I apoſtemata,& varij morbi: ſanantur autem illa per ieiunium. Quantum verò ipſum animæ conducat,quis exprimere poſſit? Et quidem ieiunium multiplex eſt. Aliud ſcilicet naturale,quod ad corporis valetudinem præſcribitur, qualis à medicis diæta eſt, ex qua etiam Baſil. ſerm.1.de ieiunio colligit, quanta ſit ieiunij vtilitas, cùm potior medicinæ pars hinc pendeat. Aliud eſt ieiunium ciuile, cùm ita homines ſuis rebus intenti ſunt,vt non meminerint cibi. Sic qui Paulum interfecturi erant Iudæi, vouerunt nõ priùs ſe comeſturos, quàm cædem iſtam commiſiſſent. Eſt & ieiunium Chriſtianum, quod religionis ratione obſeruatur. Plura ſunt ieiunantium genera,ſed quæ his comprehendantur. Attamen,ne quis de omnibus hìc à nobis agi exiſtimet, breuiter illa ediſſeramus. Vulgari verſu comprehenduntur.

Tertullianus. *Ieiunium Chriſtiano neceſſariũ.* Chryſoſt. *Quotuplex ſit ieiunium, & quanta ſit eius vtilitas.* 1. Baſilius. 2. 3.

Abſtinet æger,egens,cupidus,gula,ſimia,virtus. K

1. De ægris dictum eſt. Hoc quod in illis meritum fuerit,ſi ſolius hominis medici præſcriptionem,non Dei:ſolius corporis valetudinem,non animæ ſpectent? Et quidem Barbari,Turcæ,& quicunque ſunt infideles,ſolius corporis meliori ſpe, ſtrictiſſima ſe diæta macerant: nec eapropter Deo acceptiores fiunt. Quid ſi præſcriptionem hanc diætæ ad corporis ſanitatem tolerabiliorem ducunt,quàm ieiunij Chriſtiani ad animæ reſtitutionem? Quid ſi alacriter incũbunt difficilibus omnibus,ad præſentis vitæ conſeruationem, quòd ſibi nihil in poſterum reliquum eſſe exiſtiment? De egenis au-

2. tem ieiunantibus ſola patientia iudicium faciet. Si enim hoc ita patienter tolerent,vt & benedicant Deum in omnibus,famem,ſicut & ſitim, & algorem, & cætera omnia illis in ſalutem cedere non dubitamus. Verùm ſi egens ſumatur pro helluone aliquo & paraſito, qui aſſuetus ſit ollas & coquinas ſectari,ventrem implere:cui nihil

grauius

A grauius ieiunio eſſe videatur: Contingat interim illum in has anguſtias redigi, vt neque menſam, neque coquinam inueniat: immò neque aſſem, quo ſibi victum comparet: & tum coactus ieiunet: quod illi quæſo meritum adſcribendum erit, qui ſe infœlicem eo ipſo exiſtimat, & ſuam in cibo & potu fœlicitatem conſtituit? An verò ille Deo acceptus erit, qui coactò ieiunat, immò verò abſtinens, Deo maledicit, quòd non in promptu menſam paratam habeat? Obſequium voluntarium requirit Deus. Ideò neque hîc de ieiunio coacto agitur. Ieiunant & cupidi ſeu auari, vt ditentur. Parcunt 3.
enim menſæ, veſtibus, & rebus omnibus quæ ad commodiorem vſum eſſe poſſunt. Sic *Auari ieiunium.*
tantum deeſt auaro, quantum habet. Talem depingit Perſius, qui vt ditiorem familiam relinqueret, ipſe ne quidem ſibi caules lautiùs parari, niſi magna quadam & profuſa liberalitate permitteret. Satyra 6.

B *—Solis natalibus ipſis* Perſius.
Tingit olus ſiccum muria vafer in calice empta
Ipſe ſacrum irrorans patinæ piper.

Quem, vt lautiùs conuiuaretur, quaſi prodigalitate effuſiorem, ſeruo ſuo exclamantem inducit:

—Nunc, nunc impenſiùs vnge,
Vnge puer caules, mihi feſta luce coquatur
Vrtica, & fiſſa ſpumoſum ſynciput aure.

Quid auaris tanta frugalitas prodeſt, & voluntariè ſuſcepta iſta ieiunia, cùm non eo animo fiant, vt Deum colant, & violentos carnis impetus deprimant: ſed vt dum mēſæ, & victui neceſſario parcunt, tantum cumulati reditus apud eos remaneat? Peſſi-
C mum hoc ieiunium, quod diuinæ & humanæ charitati aduerſatur. Ieiunat etiam gu- 4.
loſus, qui vbi ſe copioſiùs cibis repleuerit, quàm natura ferre poſſit, menſam faſtidit. *Guloſorum*
Ita nimirùm, vt cecinit noſter Mantuanus, *ieiunium.* Matuanus.

Qui ſatur eſt, pleno laudat ieiunia ventre.

Hoc autem cùm non ſpōte occurrat, ſed ex ingurgitatione & replotione oriatur: quomodo non etiam peccatum conſequatur? Eſt tamen & aliud guloſorum ieiunium. Vbi enim ſibi conuiuium parari cognouerint, paucis diebus, aut ſaltem vno die antequàm ad menſam accedant, ſeſe inedia paſcunt, ventrem demum laxant, vt copioſiorem illi ciborum ſarcinam ingerant. Et hos quæſo ieiunantes quis non irrideat, aut abominetur? His nimirùm Tertullianus comparat pœnitentes illos Pſychicos, qui ieiunium aliud non admittunt quàm cōuiuaturorum: non alium ſaccum, quàm purpu- Tertull.
D ram & ſericum: non alium cinerem, quàm vnguenta & liquores, & lectiſternia deli-
catiora. Hos nimirùm ſi ſequamur, dicemus & mandabimus alicui, quoties pœniten- *In delicatulos.*
tiam acturi fuerimus, (ait Tertull. lib. de pœnitentia) Defæcato ſenectutem vini, conquirito altilium enormem ſaginam, adijcito ad ſumptum: cumq́; quis interrogauerit, cur animæ largiaris: Deliqui in Deum dicito, & periclitor in æternum perire: itaque nunc pendeo, & maceror, & crucior, vt Deum in quem deliqui, reconciliem mihi. Irridet etiam Horatius profuſionem ipſam ciborum, inquit Hieronym. lib. 2. in Iouinianum, quæ tandem faſtidium, & quandam velut pœnitentiam pariat. Hierony.

Sperne voluptates, nocet empta dolore voluptas. Horatius.

Vnde in Atheos, qui omnem carni licentiam laxarent, cùm ſe craſſum pinguemq́; deſcriberet, luſit his verbis: *In Atheos.*

E *Me pinguem & nitidum bene curata cute viſes,*
Cùm ridere voles Epicuri de grege porcum.

At verò regnum Dei non eſt eſca & potus: non includitur macello: non in copioſis cibis fœlicitas noſtra eſt, ſed in ſpirituali menſa, in verbo Dei, & gloriæ expectatione. Propter hanc nimirùm Patres antiqui egentes, anguſtiati, & afflicti erant, quibus dignus non erat mundus. Vnde & ſuperiùs Chriſtum audiuimus dicentem: Beati qui nunc eſuritis, quia ſaturabimini. Sed & ieiunant ſimiæ, hypocritæ nimirùm, ieiuna- 5.
runt Phariſæi: verùm nihil hoc illis ad ſalutem profuiſſe docet Chriſtus. Oſtēdit quòd 6.
Deo gratum & acceptum ieiunium eſſe oporteat. Porrò quomodo non ieiunium cōmendaret, quod in omni lege à Domino indictum & commendatum eſt? Quomodo *Quod Deo gratum ſit ieiunium.*
non ieiunium nouæ legi inſcriberet, quo, vt ſcribit Philo Iudæus lib. de temulentia, afflantur homines, & Spirituſancto inebriantur? Sic Anna Samuelis mater, ſic Daniel Philo.

Ieiunis contigit. Sed & iubetur Prophetæ, ne in Bethel cibum accipiat, verùm redeat F
ieiunus: qui quoniam legem hanc præuaricatus eſt, à Pſeudo propheta deceptus, &
tandem à leone ſuffocatus eſt. 3. Reg. 13. Neque verò negauerim internum à peccatis
ieiunium requiri: eapropter ſcilicet corporaliter ieiunamus, vt carnem maceremus,
caſtigemus, refrænemus, & ſpiritui ſubijciamus. Nam qui Deum ſibi propitium red-
dere contendunt, ieiunio contra peccata pugnandum cenſent, & ita ieiunant in cor-
pore, vt ſimul ieiunent in mente. Quòd ſi quis obijciat, Dominum reieciſſe ieiunia
Iudæorum, cùm Eſa. 58. iactantibus illis ſuas neomenias & abſtinentias, Nónne magis
hoc ieiunium eſt quod elegi, diſſolue colligationes impietatis, ſolue faſciculos depri-
Tertull. mentes, dimitte eos qui cõfracti ſunt liberos. Tertullianus lib. de ieiunio contra Pſy-
chicos, huic obiectioni hactenus reſpondit, quoniam & illa hæretici Pſychici ſe mu-
niebant. Nam Dominus hypocritarum ieiunium reiecit. Numquid enim ieiunium G
ieiunaſtis mihi? An verò quia ieiunium hypocritarum à Chriſto reijcitur, & prohibe-
tur: ideò ieiunandum omninò non eſſe intellexit? Cur ergo docuit qua ſe regula ie-
iunaturus dirigeret? Cur ipſe ieiunaſſet? Cur Apoſtolos poſt aſcenſionem ieiunaturos
prædixiſſet? Cur oratione & ieiunio eijcienda eſſe dæmonia quædam docuiſſet? Cur
& Ioannem ſemper ieiunantem præmiſiſſet? Odit ieiunium hypocritarum, requirit
Origenes. autem religioſum & verè pium ieiunium. Origenes hom. 2. in Ieſum Naue. Sed &
quid prodeſt, ſi ieiunamus à peccatis, & iterum peccata cõmittimus? Quid prodeſt la-
uiſſe, & in cœno denuò volutari? Ieiunaſti aliquanto tempore, tale eſt, quale ſi inte-
rim ex Ægypto diſceſſeris. Tranſijſti mare rubrum, ſecutus es Moſen, præcepta legis
obſeruans: ſed iam te à Moſe ſuſcipit Chriſtus, qui te circuncidit ſecundò. Itaque
vtrumque internum & externum ieiunium ſimul coniungi oportet: quod etiam in H
conſequentibus Metaphorica locutione Chriſtus ipſe docet. Eapropter enim Græ-
ca ieiunij dictio benè poſita eſt, vt quòd inedia purget animæ viſcera, νῆστις. enim ieiu-
nus, ſeu νῆστις, ieiunum inteſtinũ, q. νῆστις. Quemadmodũ enim vermes, qui in puero-
rum inteſtinis germinant, pharmacis quibuſdam vehementer acribus & amaris excu-
tiuntur: ita peccatum in intimis receſſibus habitans, ieiunium extinguit, enecatq́; ſi-
Baſilius. mul atque in animam ſuperuenerit. Hæc Baſilius ſerm. 2. de ieiunij laude. Proinde
Euſeb. Emiſſen. Euſebius Emiſſen. hom. 1. de initio quadrageſimæ: Si requiras & dicas (inquit) quid
commodi hoc ieiunandi exercitium adfert? O homo, quid diceres, ſi non priùs Domi-
nus tuus abſtinendi dediſſet exemplum? Primùm enim per gulæ & incontinentiæ vi-
tium mors intrauit in terram: ieiunium quid poſſit aduerte. Et extrinſecus virtus au-
getur, corpus affligitur, & diabolus effugatur. Proinde Apoſtolus. Sic pugno (inquit) I
non quaſi in incertum, nec quaſi aërem verberans: ſed caſtigo corpus meum, & in ſer-
Baſilius. uitutẽ redigo, ne fortè cùm alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Baſilius quoque
ſerm. 2. de laude ieiunij. In omni, inquit, ſerio negotio, in omni corporis habitu, ieiu-
nij præſtò eſt vtilitas, ac pariter omnia condecorat, domos, fora, noctes, dies, ciuitates,
deſerta. Ieiunarunt legiſlatores: vt bis Moſes 40. diebus. Exod. 24. Deut. 9. Prophe-
tæ: Daniel, Helias, Ioannes Baptiſta. Reges: Dauid, Achab, Ezechias. Et principes, vt
Ioſue: Mulieres, Iudith, Eſter: Populus Iſraël ſæpiſſimè: Immò & Gentiles, vt Nini-
uitæ: Sacerdotes, vt in omni afflictione: Omnis generis denique homines, prout & ad
ſaccum & cinerem inuitãtur à Ioële in Epiſtola hodie lecta ex cap. 2. Ieiunauit Chri-
ſtus: ieiunarunt Apoſtoli, vt patet Act. 1. & 13. Ieiunauit poſtmodùm tota Eccleſia.
Philo. Nam etiam Philo Iudæus Eccleſiam apud Alexandriam à Marco edoctam, refert li- K
Epiphani⁹. Euſebius. bro de vita ſupplicum: quod etiam annotat Epiphanius lib. 1. in hæreſes, to. 2. hæreſ.
29. contra Nazareos, & Euſebius lib. 2. hiſt. Eccleſ. cap. 17. ciborum parſimoniam ve-
lut fundamentum quoddam in anima collocaſſe, nec cibum aut potum ſumpſiſſe an-
Auguſt. te ſolis occaſum: Immò quoſdam per totum triduum ieiunaſſe narrat. Auguſtinus
quoque to. 1. lib. de moribus Eccleſiæ, cap. 22. & 33. refert Chriſtianos olim, non etiam
vt erat omnibus vſitatiſſimum, ſemel ſub noctem corpus cibo refeciſſe, ſed cõtinuum
Palladius. triduum, vel amplius, viros & fœminas ſine potu duxiſſe. Multa his ſimilia Palladius
Theodoretus. in hiſtoria Lauſiaca, & Theodoretus in Theophili de antiquis illis Aſcetis narrãt, quæ
hic enumerare longum eſſet. Quæ ſcilicet natio, quod tempus ieiunium non com-
Baſilius. mendauit? Hoc & ſeruis & dominis, pauperibus & diuitibus, in omni etiam loco fru-
Leo Mart. ctuoſum fieri docet Baſil. ſerm. de ieiunio. Leo Martyr ſerm. 4. de ieiunio decimi
menſis.

A menſis. Et illa quidem, inquit, quæ ſub lege rerum futurarum figuras gerebant, impletis quæ ſignificauere, finita ſunt: Ieiuniorum vero vtilitatem, noui Teſtamenti gratia non remouit, & continentiam corpori atque animæ ſemper profuturam, pia obſeruatione ſuſcepit. Quoniam ſicut permanet apud intelligentiam Chriſtianam: Dominũ Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies: &, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua: & proximum tuum ſicut teipſum: & cætera talium mandatorum: Ita quod in eiſdem libris de ieiuniorum ſanctificatione & curatione præceptum eſt, nulla interpretatione vacuatur. In omni enim tempore, omniq; vita huius ſæculi, ieiunia nos contra peccata faciunt fortiores. Ieiunia contra concupiſcẽtias vincunt, tentationes repellunt, ſuperbiam inclinant, iram mitigant, & omnes bonæ voluntatis affectus ad maturitatem totius virtutis enutriunt, ſi tamen in operibus
B miſericordiæ ſe prudenter exerceant. Hinc eſt quòd Epiſcopi ab Apoſtolis edocti ieiunia plebi mandare aſſolent, inquit Tertullianus lib. de ieiunio. Et olim catechumenis tempus ieiunij indicebatur, teſte Clemente lib. 2. Recognit. ad Iacobum fratrem Domini: qui denique lib. 5. Conſtitut. Apoſtolicarum, dies ſex ad Paraſceuen vſque ieiunare in pane, ſale, oleribus & aqua iubet, cap. 19. Ignatius in Epiſt. ad Philippẽſes, idem ieiunium quadrageſimæ in memoriam cõuerſationis & legiſlationis Chriſti obſeruare monet, cap. 13. Clemens etiam Alexandrinus lib. 7. Stromat. ieiunium dierum quarti & ſexti commendat. Aurelianus in vita S. Martialis, tantam eiuſdem auſteritatem deſcribit, vt ſæpiſſimè ieiunãs, ſolo pane & aqua vteretur. D. Sophronius Patriarcha Hieroſolymitanus hom. in laudem ſanctæ Crucis, multiplicẽ ieiunij quadrageſimalis fructum recenſet. Et inter cætera, pharmacum nobis (ait) ſuggerit Dominus ie-
C iunium, omnis doloris lenitiuum, quo carnis appetitum omnem velut fræno quopiam iniecto coërcet ac frangit. Qui ſunt igitur qui ieiunij meritum explaudunt? Nónne Gentilium vox eſt ita dicentium, Manducemus & bibamus, & num placet vt Chriſtũ exuentes pecudem induamus, & expoliantes Chriſtum ſuperueſtiamur diaboli amictus? O ſtultũ Heliſæum, qui ſilueſtribus ramis & amaris paſcebat Prophetas! (4. Reg. 4.) O Paulum inſipientem, qui tantoperè ieiunijs gloriatur, (2. Cor. 11.) ſi nihil proſunt ieiunia! Hæc Ambroſius Epiſt. ad Vercellenſ. Eccleſiam. Itaque Chriſtus ieiunium Chriſtianum à fermento Phariſæorum repurgat, vt nobis in ſalutem & animæ remedium ſuccedat. *Cum ieiunatis*, inquit, *nolite fieri, ſicut hypocritæ, triſtes.* quaſi dicat, Ieiuniũ quidem prodeſt, ſi modò ad Dei laudem & proximi ædificationem inſtituatur. Alioquin ieiunium inter ea bona referendum eſt, quæ indifferentia vocantur. Caſſianus
D collat. 21. Abbatis Theonæ, cap. 14. Ea enim, inquit, quibus qualitates ſtatutas videmus & tempora, & quæ ſic obſeruata ſanctificant, vt omiſſa non polluant, media eſſe manifeſtum eſt, vt puta nuptias, agriculturam, diuitias, ſolitudinis remotionẽ, vigilias, ſacrorum lectionem, meditationemq; librorum, ipſaque ieiunia. Quæ omnia diuina præceptio, vel ſanctarum authoritas ſcripturarum, non ita inceſſabiliter cuſtodienda decreuit, vt ea paululum intermiſiſſe nefarium ſit. Sed & quis dubitat apud idololatras olim obſeruata eſſe ieiunia? Quis non admitti à Turcis, & quantũuis barbaris, dicam & incantatoribus & magis, vt dæmones ad reſpondendum prouocentur? Maximus Martyr Sententiarum cent. 3. numero 70. Dæmones, inquit, non oderunt temperantiã, non execrantur ieiunia, non largitionem pecuniarum, non hoſpitalitatem, non pſalmorum decantationem, non legendi ſtudium, non tranquillitatem, non ſcientias ma-
E ximè ſublimes, neque ſi quis humi dormiat, non vigilias, non reliqua omnia, quibus inſignita eſt vita Deo grata, quamdiu inclinat in eos ſcopus & cauſa eorum quæ gerũtur. Itaque illa omnium ſuo fine diſcriminãtur: & bona quidem erunt, ſi in Dei laudem conſpirent, alioquin aliena ſunt. Inde fit, vt Chriſtus hypocritarum eleemoſynas, orationes & ieiunia auerſetur: nóſque doceat illa in Dei gloriam inſtituere, vt ex ijs præmium gloriæ colligamus. μὴ γίνεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ σκυθρωποί: *Ne efficiamini.* Intẽtionem facti maximè reſpexit Latinus interpres, dicens: *Nolite fieri*: quoniam non aliqua carnis debilitate, ſed arte naſcatur hæc triſtitia. Thomas Aquinas in Matth. Latinam verſionem attendit. Per hoc, inquit, quod dicit *Nolite*, prohibet non ſollùm facere, ſed velle: quia in voluntate radix eſt merendi, & demerendi. Chryſoſtom. hom. 15. Oper. imperfecti in Matth. Sciens autem Dominus quia non poteſt fieri, vt ſit hilaris qui ieiunat, ideò non dixit, Ne ſitis triſtes, ſed, Ne efficiamini triſtes. Aliud eſt enim

Tertull. Clemens. Ignatius. Clemens Alex. Aurelian[9]. Sophroni[9]. Ambroſi[9]. Caſſianus. *Bona media.* Maximus. Th. Aquin. Chryſoſt.

Fieri aliud eſt quàm eſſe. triſtem eſſe, aliud fieri. Qui enim naturaliter propter aſſiduum ieiunium triſtis eſt, il- F
le eſt triſtis, non autem fit: qui autem per imposturas aliquas pallentes apparent, illi
Baſilius. non ſunt triſtes, ſed fiunt. Baſilius Reg. breuiorum quæſt. 223. Hoc præceptum, inquit,
ad eos pertinet, qui Dei mandatum ob eam cauſam exequi ſtudent, vt ſpectentur ab
hominibus, quò videlicet à vitio humanæ gloriæ liberentur. Quandoquidem manda-
tum Domini, ſi ad gloriam Dei fiat, nequaquam ſua ſponte, apud Dei cultores abſcō-
di debeat, ipſe Dominus declarauit, cùm dixit, (Matth. 5.) Non poteſt ciuitas abſcondi
ſupra montem poſita. Quis enim ſi olim Helyam aſpexiſſet, qualem illum deſcribit
G. Nyſſen. Gregorius Nyſſenus lib. de virginitate, non illum ſquallidum, capillis obumbratum,
ieiunio marceſcentem vidiſſet? Non item priſcos illos Aſcetas, Anthonium, Macha-
rios, Paulum, Hilarionem, ipſum etiam Hieronymum? Sed ne id humanæ gloriolæ
gratia facere viderentur, in ſolitudinibus ſeſe continebant. Quid enim magis deteſta- G
tur Deus, quàm vt tu alteri tribuas, quod illi debetur? Ieiunio colendus eſt Deus, nō
mundus, vt tu ab eo mercedem accipias. Ideò *ne triſtes efficiamini*, inquit: ne ſtudeatis
apparere ieiunio macerati. Sic nimirum vidua illa, quæ ad Dauidem pro Abſalone re-
Quid triſtē eſſe. conciliando venerat, luctum ſimulabat. Dixerat enim ei Ioab, (2. Reg. 14.) Lugere te
ſimula. *σκυθρωποὶ* triſtes dicūtur, & vultuoſi, qui vultu præ ſe ferunt magnam quandam
triſtitiā. Idē eſt enim *σκυθρωπάζομαι*, atq; ſi quis dicat, præ triſtitia incedo demiſſis ocu-
lis. Ad eum ſcilicet modum non Phariſæi modò, ſed & hæretici permulti ſanctitatem
Origenes. mentiti ſunt, vt obſeruat Origen. hom. 4. in diuerſ. Tales olim Marcionitæ à Marco
Exempla eorum qui triſtitiam ſimulant. Colobarſo, cùm ſe raptos fingerent: tales Euthuſiaſtæ, Valentiniani, Cataphrygum
virgines, vt Philaſtrius & Epiphanius in libris de hæreſibus narrāt: ſe nimirùm in ter-
tium vſque cœlum euectos mentientes, externum quendam fucum aſpicientibus in- H
gerebant, vt incederent,

Qualu & Ogygio decurrit plena lyæo.

Tales etiam nunc procedunt Anabaptiſtæ, dum ſibi neſcio quam Apoſtolicarum ani-
marum metempſychoſin vendicāt: vt alius ſe vnum, alius alterum ex Apoſtolis eſſe
iactitet. *Sicut hypocritæ.* Hypocritæ à ſimulatione dicūtur: *ὑποκρίνειν* autem Græcis idē
quod nobis eſt abiudicare, quòd externum iudicium aliud in hypocrita ſit, quàm res
Demoſth. ipſa. Demoſthenes hypocriſim ſumit pro pronunciatione, quòd in ea omnes geſtus &
fictiones conſiſtant. Ea quoque dictione mimi, actores comœdiarum, ſeu tragœdia-
rum, & hiſtriones ſignificantur, vt qui alios ſe eſſe ſimulent quàm ſint. Falsò enim per-
ſuadere nituntur populo, ſe reges aut principes eſſe ob geſtus vociſque tenorem, quos
proximè æmulantur. Vnde quiſquis ſe alium aſtu & iactantia vult facere quàm ſit: vt I
deuotum, cùm ſit obduratus corde: humilem, cùm ambitioſus: affabilem, cùm cru-
delis: pium, cùm impius: idque ab arte venatur, quod ipſius ſua conſcientia negat, hy-
Ambroſi⁹. pocrita dicitur. Ambroſius hypocritas dictos eſſe dicit, (lib. de ieiunio, & Helya. cap.
10.) eo quòd ſimulatione alienam perſonam induant, ſicut in ſcena qui tragœdias ca-
Auguſtin. *Budæus.* nunt. Auguſtinus lib. 2. cap. 3. de ſerm. Domini in monte, & Budæus lib. Comment. in
Iſidorus. linguam Græcam, Iſidorus quoque lib. Etymologiarum eandem interpretationē ſe-
Maximus. quuntur. Maximus Martyr Cent. 3. num. 67. Hypocriſis, inquit, eſt amicitiæ fucus, iu-
ſtitiæ ſimulatio, deceptio veritatis habens formam, cuius ſtudioſi ſunt, qui prauitate
Pet. Chryſ. morum ſerpentes imitantur. Petrus Chryſolog. ſerm. 7. Hypocriſis, inquit, ſubtile ma-
lum, ſecretum virus, venenum latens, virtutum fucus, tinea ſanctitatis. Hypocriſis ſe-
cura ſimulat, fallit proſpera, curioſa mētitur, & crudeli arte virtutes truncat mucrone K
virtutum: ieiunium ieiunio perimit, oratione orationem euacuat, miſericordiam mi-
ſericordia proſternit. Hypocriſis cognata febris frigido populo propinat ardorem.
Quod corporibus eſt hydrops, hoc hypocriſis eſt animabus: hoc eſt, hydrops bibēdo,
Fulgētius. hypocriſis autem inebriata ſitit. Fulgentius Epiſt. 3. de virginitate ad Probam, hypo-
criſim ex ſuperbia naſci oſtendit. Hos enim, inquit, in conſpectu hominum ſuperbia
tanquam ſuos demonſtrat hoſtes (per fictam humilitatem) & intrinſecus habet ne-
quiſſimos milites. Ab his iniquitas callidè geritur, vt humanis obtutibus iuſtitia falla-
citer oſtendatur. *Exterminant enim facies ſuas, vt videantur hominibus ieiunantes.* Græca vox
eſt *ἀφανίζουσι*. id eſt, demoliuntur, occidunt, aut obſcurant: quæ aliud multò ſignificat
quàm quod vulgò dicitur. Diuus Hilarius vertit, Conficiunt & obſcurant: Hierony-
mus, demoliuntur: Chryſoſtomus, corrumpunt atque diſpergunt. Origenes eandem
vocem

A vocem quam Chryſoſtomus, aſſumit. Exterminant verò hypocritæ facies ſuas, quia extra terminos naturæ eas obſcurant: vt qui (ait Hieronymus) animo fortè lætante, triſtitiam ſimulent,& luctum ferant in vultu. Huius generis ſunt.1.Mulieres,quæ ac ſi plaſmatore ſuo ſapientiores eſſent, (ait Chryſoſtomus in hunc locum,& Ambroſ. lib. Hexameron Origenes quoque homil. 4. in diuerſ.) arte & fuco natiuum colorem corrigere, immò corrumpere nituntur.2. Pauperes mendici permulti, quòd ſegnitie quadam adducti vitam ſudore comparare nolint, deformāt facies ſuas herbis quibuſdam & ſanguine, vt tandem eorum qui verè pauperes ſunt, eleemoſynas ſibi comparent. At verò,inquit D.Paulus,(1.Theſſ. vlt.)qui non laborat,non manducet. Viderit eos Magiſtratus,vt habetur in Cod.de valetudin. mendicis. 3.Hypocriticè verò ieiunātes ita depingit D.Gregor.8.Moral. Ora palleſcunt, (inquit) corpus debilitate qua- Chryſoſt. Ambroſ. Origenes. Gregorius.

B titur, pectus interrumpentibus ſuſpiriis vrgetur: nihilque tanto labore aliud niſi æſtimatio humana cogitatur. *Vt videantur hominibus ieiunantes*. Non malum eſt videri bonum ab hominibus. Ait enim Chriſtus,(Matth.5.) Videant homines opera veſtra bona,& glorificent patrem veſtrum. Sed ea lex adhibenda eſt,vt idem intus ſis,qualis foris vis videri. Ideò Chryſoſtomus hom. 21. Oper. perfecti in cap.6. Matth. reprobat excuſationem eorum,qui vt ſe iuſtos ſimulent: Ne ſcandaliſem (aiunt) multos, id facio. Tu verò (inquit) hominum metuis offenſam, non autem Dei. Et quid hac væcordia poſſit eſſe deterius? Hic verò duo genera hypocritarum poſuit Chryſoſtomus: vnum nimirùm eorum, qui non ieiunant, & tamen ieiunantes videri volunt: alterum eorum,qui ieiunant quidem, ſed honorem humanum ex ieiunio vænantur. Et ſi autē hi & illi condemnentur à Domino, maximè tamen qui pietatem mentiuntur, quam Chryſoſt.

C omninò non obſeruant. Sicut & hi,de quibus olim Satyricus poëta cecinit, Iuuenal.

Qui Curios ſimulant, & Bacchanalia viuunt.

Euſebius lib.13.cap.5.de præp.Euang. Atqui,inquit,vir iuſtus laude cuiuſquā vix mouebitur, niſi eius qui artificium nouit. Bernardus in Apologia ad Gulielmum Abbatem. Quis enim magis impius, an profitens impietatem, an mentiens ſanctitatem? Nónne is qui etiam mendacium addit,geminat impietatem? Beati igitur illi,qui cum Hieremia dicere poſſunt,(cap.17) Diem hominis nō deſideraui,hoc eſt humanā gloriam. Cæterùm ex eo colligimus,ſuperbiam non tantùm conſiſtere in rebus ambitioſis,& inflatis,quales ſunt diuitiæ,pompæ,honores, dignitates: ſed etiam in mētita humilitate. Sub vilibus etiam pannis & ieiunio, ſub herbarum etiam eſu deliteſcit ſuperbia. Hoc nimirùm Plato in Diogene Cynico notauit, qui cùm,vt ſcribit Diogenes Laërtius lib.de vitis Philoſoph.calcans Platonis lectum,diceret,Calcare ſe faſtum Platonis: ſtatim ſubintulit, Tu calcas quidem, ſed alio faſtu. Porrò obiiciat aliquis: Euſebius. Bernard. *Mentiens ſanctitatē impius eſt.* Diog.Laër.

D Si cauendum eſt, ne videamur hominibus ieiunantes, prohibentur ergo publica ieiunia. Ergo tempore indicti ieiunij lætabor, & eo quo nemo ieiunaturum me ſuſpicabitur, ieiunabo. Epiphan.in hæreſ. 75. ſic Aërium hæreticum concluſiſſe ſcribit, licet non ex iſtis præmiſſis. Auguſt.ſerm.60.de tempore. Ergo,inquit,contra Chriſti præcepta facimus, qui publicè ieiunium indicimus, & videnre toto populo, pariter cum ipſo ieiunamus? Et hoc in ſenſu oportet intelligi,vt nemo pro laude humana, ſed pro peccatorum indulgentia,vel pro miſericordia diuina ieiunet,& vnuſquiſque ſuam cōſcientiam interroget, an pro ſolo Deo id faciat. Licet enim priuata ieiunia bona ſint, qualia Dauidis pro puero, Iudith & Heſter pro populo ſuo: præferūtur tamen publicè indicta. Leo ſerm.4.de ieiunio ſeptimi menſis. Eccleſiaſticus,inquit,miles,etiamſi *An prohibeantur ieiunia publica.* Epiphan. Auguſt. Leo.

E ſpecialibus præliis poſſit fortiter facere, tutiùs tamen & fœliciùs dimicabit, ſi contra hoſtem palàm in acie ſteterit, vbi non ſuis tantùm viribus certamen ineat, ſed ſub inimici regis imperio fraternis conſociatus agminibus,bellum vniuerſale conficiat. Minore enim diſcrimine plures cōfligunt cum hoſte, quàm ſinguli: nec facilè patet vulneri,quem oppoſito ſcuto fidei,non ſua tantùm,ſed & aliorum fortitudo defendit. Sicut enim oratio Eccleſiæ, quæ publica eſt, non ea ratione reiicitur, quòd hypocritæ ſuas orationes oſtētant: ita neque publicum ieiunium prohibetur à Chriſto, etſi prohibeant illud ad inſtar hypocritarum ſuſcipere,vt ab hominibus videamur. Publicum ieiunium Eccleſiæ habet à Deo mercedem,quia in eius gloriam ſuſcipitur. At verò de hypocritis adiicit Chriſtus. *Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam*. Quam verò mercedem? Fumum & auram gloriæ iſtius. Chryſoſt.hom.15.Oper. imperfecti in Matth. Chryſoſt.

Delectatio enim illa laudis tamdiu ſentitur, quamdiu auditur. Mox verò vt aures trāſierit,trāſit& delectatio laudis.Mercedē enim omnes recipiunt ab his in quibus ſperāt. F
In his autem magis ſperare videntur,quorum obſequiis ſe deuouent , & quibus magis placere nitūtur. Idcircò cùm hypocritæ hominibus magis quàm Deo placere ſtuduerint,ab his quoque temporaneam accipient mercedem.Ita (vt dicitur Iob.8.)Spes hypocritæ peribit:& ſicùt tela aranearum fiducia eius.Quid enim leuius humano rumo-
Idem. re & fauore,cui ſe tamē addixerunt? Aptè igitur Chryſoſtomus hom.*21*,in Matth. hypocritam perſonatis ſcenicis confert, qui tamdiu apparent, quandiu aſſiſtit ſpectantiū multitudo.Neque tamen omnes decipiunt,cùm norint plurimi qui ſint,quoſnam eſſe ſe ſimulent. Tandem denique theatro illo ſubitò diſſoluto , quales ſint manifeſtiſſimè omnibus reuelatur. Sic & hypocritas intus & in cute norunt plurimi : pleniùs autem agnoſcentur,cùm dies retributionis aduenerit. *Tu autem cùm ieiunas*. *Tu*, emphaſim habet : ſecernit enim ſuos ab hypocritis. Tu diſcipule mi, qui iam in filium Dei adoptatus es,& illum patrem agnoſcis , ieiunium etiam tuum ad eius laudē & gloriam inſtituere debes. Et rectè quidem ait, *Cùm ieiunas*. Nec enim ſemper à nobis ieiunatur, G
etſi ſemper temperantia & ſobrietas à nobis requiratur. Quod in eos dixerim, qui tē-
Auguſtin. perantiam cum ieiunio confundunt. Auguſtin. Epiſt. 86. ad Caſulanum. Aliud eſt,
Aliud ieiunare, aliud temperātem eſſe. inquit , grauare corda crapula & ebrietate , aliud modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium . Docet demum inter temperantiam & ieiunium hanc eſſe differentiam : quòd non eſſe temperantem , ſemper ſit malum : at verò non ieiunare , non ſemper ſit malum . Siquidem & Tertullianus lib.de corona militis : Ieiunium , in-
1. Tertull. quit , die Dominico nefas ducimus : A Paſchate ad Pentecoſten eſſe gaudemus. Etſi verò non ſemper ieiunandum ſit, ſemper tamen temperantem eſſe oportet . Ita nimi-
2. rùm non ieiunabimus , & tamen temperantes erimus : ſed etiam ieiunantes , ita cibos H
3. Hierony. præparare poterimus , vt leges intemperantiæ ſubeamus. Hieronym.ad Nepotianum Presbyterum,de vita Clericor. Sint,inquit, tibi ieiunia pura,caſta,ſimplicia,moderata,& non ſuperſtitioſa. Quid prodeſt oleo non veſci,& moleſtias quaſdam,difficultateſque ciborum quęrere,caricas,piper,nuces,palmarum fructus,mel,&c. Audio quoſdam contra rerum naturam aquam non bibere, non veſci pane : ſed ſorbitiunculas delicatas,contrita olera, betarúmque ſuccum, non calice ſorbere , ſed concha. Atqui fortiſſimum ieiunium eſt aqua & panis. Agit & in omnes qui coquos quærunt, & variis condimentis cibos præparant. Hoc verò quomodo temperantiam dixerimus? Eſt ergo abſtinentia aliud, aliud & temperantia. *Tu* ergo, inquit, *cùm ieiunas*, ſiue ex præcepto, ſeu priuato aliquo conſilio : non enim ſemper te ieiunare continget : *Vnge ca-*
Contra Anabatiſtas. *put tuum*. Errant hic Anabaptiſtæ , exiſtimantes ad literam obſeruandum eſſe præce- I
Euthym. Anſelm. ptum iſtud. Nimirùm Euthymius & Anſelmus Commentariis ſuis in Matth. admonent, falſos eſſe expoſitores illos , qui nihil volunt in nouo Teſtamento allegoricè ſumere:ſiquidem in præceptis non id tantùm attendendū eſt quod prima facie apparet,
Auguſtin. ſed & ſenſus quoque ipſorum attēdendus eſt. Auguſt.lib.3.de doct.Chriſtiana,cap.*16*. Quoties in ſcriptura res abſurda præcipi videtur , tunc & illa figuratè intelligenda eſt. Quis enim credat Deum ieiunantibus præcipere quod eſt luxuriantium ? Sic quidem Ieſabel oculos ſtibio perunxit , & meretrix apud Salomonem : Perfudi, in-
Cl. Alex. quit, cubile meum myrrha & cinnamomo. Clemens Alex. lib. 2. Paidagogi,cap.8. ſuperabundantiam vnguentorum à Chriſtiano reiicit : & ipſos dicit vnguentarios à ciuitatibus,quæ bonis legibus & inſtitutis vtuntur , expelli, quòd homines effœminarent. Oportet autem imprimis apud nos vnguenta non olere , ſed vitæ probitatem: K
An liceat vnguentis perfundi. ſpiret autem fœmina Chriſtum, qui eſt regalis vnctio . Diſtinguit autem vnguentorum ſpecies:in ſpiritualem,de qua Pſ.44. Myrrha & gutta & caſia à veſtimentis tuis: quibus virtutes quæ Chriſtianum decent, deſignantur. In neceſſariam & medicam. Vnde Ariſtippus Philoſophus, inquit,cùm vnguento vnctus eſſet, dicebat malos malè perdendos cynædos, qui vt vnguenti vtilitas malè audiret, effecerant. Honora autem medicum propter neceſſitatem,inquit ſcriptura.Duæ illæ vnguenti ſpecies Chriſtiano licent : non autem illa effœminata, quæ ad libidinem eſt. Ideò ſcilicet Diogenes Cynicus vnguentis delibuto, Vide,inquit, ne fragrantia capitis fœtorem vitæ pręſtet. Hoc Diogen.Laër.lib.*6*.de vitis Philoſoph.Hinc & ipſe Martialis,alioquin æquo
Diog. Laër. procacior & dicacior,Poſthumū vnguēta redolentē his verbis conſtringit,lib. 2. Epig.

Hoc

A *Hoc mihi ſuſpectum eſt, quod oles benè Poſthume ſemper.* Martialis.
Poſthume, qui benè olet, non benè ſemper olet.

Itaque Chriſtus vnguentis delibutos non probat: ſed quemadmodum quando ſuprà (Matth.5.) dixit, Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum: aut ſi manus tua, abſcinde eam: non de corporis mutilatione intellexit, inquit Euthymius in Matth. ita neque nunc ſimpliciter vngi aut lauari iubet: ſed quia mos iſte apud veteres fuit, vt lætitiæ ſuæ tempore ſæpius vngerentur. Quod, vt ſcribit Chryſoſtomus hom. 21. Oper.perf. in Matth. & ſancti Danielis, & Dauid docetur exemplo. Alioquin, teſte Hieronym. & Anſelmo in Matth. qui inter Palæſtinos in luctu erant, ab vnctione abſtinebant, vt legitur 2. Reg.12.de Dauide, qui ſe vngebat & lauabat, cùm à luctu ſurrexiſſet. Item cap. 14.de muliere Thecuitide, quam vt videretur lugere mortuum, iubet Ioab ſimulare: atque ideò ſe non vngere. Econtrà vt læta appareat Ruth, dicit ei Noëmi, Ruth. 3. Lauabis te, ac inunges. Iudith vngitur, vt patet Iudith 10. & 16. Luc 7. ait Chriſtus, Vnguento caput meum non vnxiſti. Et Matth 26. vnctio denuò ab eo commendatur. Non repellit ergo Dominus lugentes vel peccata ſua, vel mundum, inquit Maximus Taurinenſis, cùm dixerit, Matth. 5. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabũtur. Non vtique ſpernit Deus pœnitentis & contriti cordis mœrorem, ſed ſeruientis ſibi artificem & dolo ſimulatam non vult circunferre triſtitiam. Hoc ergo loquendi modo, deſignat prompto animo ſuſcipienda eſſe ieiunia, & tam alacri, vt ſi quid leuius & lætius eſſet ſubeundum. Ecce nimirùm Iudith peractis ieiuniis vncta ad lætitiam pergit ad Holofernem. (Iudith 10. & 12.) Heſter eodem apparatu pro Iudæis eripiendis ad Aſſuerum perrexit, (Heſter 4.& 5.) Et ipſemet Daniel vnctus poſt ieiunia lætus cum ſuis apparuit, qui tamen ſiccis cibis vſus erat, (Dan.1.) Tu ad illorũ inſtar, etſi nõ externo vngaris vnguento, lætitiam tamen præ te fer, quantum fieri poteſt, ac ſi & ipſe ad lætitiam vnctus eſſes. Metaphorica igitur locutio eſt, ab his ſumpta, qui vt lætiores apparerent, vngebãtur. Baſilius hom.1.de laudib.ieiunij: Nemo enim deiectæ mentis coronatur, nemo mœrens trophæum ſtatuit. Tertullian. lib. de pœnitent. Cur enim triſte duceres, quod factum eſt ſalutare? Vel tu ipſe conſidera lætiores quoſque ad diem feſtum procedere. Magnus autem tibi dies feſtus eſt, quo Sathanam, & carnem tuam per ieiunium vinces. Tertullian. lib. de coron. militis, refert olim in natalitiis Imperatorum coronas geſtatas: tu tibi brauium propone, ad quod cõtendis, non tamen ſine labore; ſed tamen cum hilaritate. Vel *vnge caput tuum*, omnia in Dei & Chriſti gloriam referas. Deus enim caput Chriſti eſt, & caput viri Chriſtus. Chryſoſtomus hom.5.in Geneſ. Equites, ſi coram rege equos dirigunt, aut pugnant, non tam populi, quàm regis fauorem attendunt. Tuus rex Chriſtus eſt, illi ſoli dimicandum tibi eſt, & ieiunandum. Baſilius homil. 1. de ieiunio: Ad myſteria te vocat ſermo. Qui vngitur, chriſmate perfunditur. Qui lauatur, abluitur. Ad interiores partes aſſume legiſlationem. Ablue animam tuam à peccatis, vnge caput à chriſmate, vt particeps ſis Chriſti, & ſic accede ad ieiunium. Bernardus ſerm. 1. in capite ieiunij, eundem ſenſum ſectatur. Docet enim Chriſtum vngi, ſi omnem gloriam, quæ proficiſcitur è bonis actionibus, ad eum referamus. Quomodo, inquit, vngitur? Num eius baptiſmo chriſma defuit, ſuper quem ſpiritus manſit, quem vnxit Deus prę participibus ſuis? Pſ.44. Itáne aquam petit à riuulo fons indeficiens? Petit ſine dubio, aut ſanè repetit magis. Ad fontem enim vnde exeunt, flumina reuertũtur, vt iterum fluãt. Non verò vt minus habeas, quod dederat, Chriſtus repetit, ſed ne tibi pereat, quicquid ad eum referre volueris. Siquidem etiam fluminis aqua, ſi ſtare cœperit, & ipſa putreſcet, & inundatione facta ſuperueniens repelletur: ſic planè gratiarum ceſſat decurſus, vbi recurſus non fuerit. Sed & vngitur Chriſtus eleemoſyna: ſiquidem & vnctionem, quę à muliere facta eſt in Bethania, in iſtum ſenſum detorſit, vt cui pauperes ſuccederent. Illis, inquit, poteritis benefacere, me autem non ſemper habebitis. Denique & hoc ſibi fieri Chriſtus imputat, quod illis impenditur. Chryſoſt. & Thomas Aquinas in Matth. Eſurientem ciba, inquiunt, & Chriſtum vnxiſti. Sic duo hîc ſimul bona concludit, ieiunium & eleemoſynam: ductrice enim eleemoſyna gratum erit ieiuniũ, ait Nectarius in S. Theodorum Martyrem. Ad quod alludit Auguſtinus to.10.ſerm. 65.& 77.de tempore. Ieiunia, inquit, noſtra vt plena ſint, & ſuffarta miſericordiæ pinguedine ſaginentur, demus eſurientibus prandium noſtrum. Proinde Chryſoſt. hom.

Margin notes: Euthym. — Chryſoſt. — B — Mar. Tau. — 1. — C — Baſilius. — Tertull. — 2. — Idem. — 3. — D — Chryſoſt. — Baſilius. — Bernardus. — E — Chryſoſt. — Th. Aquin. — Nectarius. — Auguſtin. — Chryſoſt.

ad popul. docet non ieiunandum ad parſimoniam, quomodo auari: ſed cibos, quos F
alioqui ſumpſiſſes, pauperibus erogandos. Idem admonet Ignatius ad Philadelphien-
Ignatius. Max. Tau. ſes Epiſt. Proinde D. Maximus Epiſcopus Taurinenſ. homil. in die cinerum: Vn-
git, inquit, reuera omnis deuotus caput ſuum, cuius religioſum ieiunium ſanctæ elee-
moſynæ vbertate pingueſcit. Et ſi altius aliquid cogitemus, vnges caput tuum, quod
eſt Chriſtus, ſi bonis operibus meliora ſubiungens, ſimplici cum deuotione lætifices.
Hæc ille. Porrò Bernardus, necnon Ambroſius locis nunc expreſſis etiam caput pro
conſcientia, ſeu interiori homine ſumunt, qui vngatur, id eſt, ſanetur ieiunio, eo-
démque velut gratiarum vbertate pingueſcat. Quomodo enim vngitur caput no-
Bernardus. ſtrum ieiunio, quod eo marceſſit? inquit Bernardus ſerm. 1. in cap. Ieiunium. An ve-
rò hoc tibi nouum videtur? Ego plus dicam, etiam impinguatur. Numquám ne le-
giſti quod ſcriptum eſt, Pſalm. 32. Vt alas eos in fame? Eſt ergo ieiunium corporis, ca-
pitis vnctio: & carnis inedia, refectio mentis. *Et faciem tuam laua.* Alludit ad Iudæo- G
rum morem, qui ſæpiùs lauabant quod deforis erat calicis & paropſidis. (Matth. 23.)
Non quòd & hoc neceſſarium ſentiat, cùm (Matth. 15) dicat lotionem illam, ſi omit-
tatur, non polluere hominem: ſed ad ſpiritualis faciei mundiciem nos erigit. Quæ au-
tem illa eſt, niſi conſcientia? Sicut enim ex facie homines iudicant, ita Deus ex cor-
de omnium rationem habet. 1. Reg. 16. Homo videt ea quæ patent, Deus autem in-
tuetur cor. 2. Quinetiam à facie pulchri ac deformes deſignantur: Deus autem à cor-
de vnumquemque cenſet. Itaque facies conſcientia eſt, cuius meminit Pſaltes, di-
cens: Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea. Et Hierem. Thren. 4. Denigra-
ta eſt facies eorum ſuper carbones, non ſunt cogniti in plateis. Hæc inflatur ſuper-
bia, pallet inuidia, rubet crapula, marceſcit auaritia, deturpatur & deletur luxuria, H
ſicq; omnibus peccati generibus fœdatur. Monet ergo Chriſtus ieiunium externum
non ſine mentis puritate meritorium eſſe. Pingat quiſque animam ſuam, & primùm
Chryſoſt. à vitijs ieiunet, vt quod externum eſt, Deus acceptum habeat. Hoc Ioan. Chryſoſt.
hom. 3. ad popul. agens de detractione, confirmat Niniuitarum exemplo. Quid tan-
dem, inquit, ineuitabilem illam iram ſoluit? Num ieiunium ſolum & ſaccus? Non eſt
dicendum, ſed totius vitæ mutatio. Vnde hoc manifeſtum? Ab ipſis propheticis ver-
bis. De Dei enim ira locutus, & illorum ieiunio, idem conciliationem dicens, &
conciliationis cauſam, ſic adijcit: Et vidit Deus opera ipſorum. Qualia opera? Quòd
ieiunauerunt? Quòd ſaccum induerunt? Verùm intulit: Quoniam conuerſus eſt
quiſque à vijs ſuis malis, pœnituit mali quod dixerat facere ipſis Dominus. Sic docet
optimus ille pater mente & intentione ieiunandum, ſimul à peccatis cum ipſo corpo- I
rali ieiunio, ſicq; ſpiritualem faciem lauandam eſſe. Porrò alicuius facies conſpurcata
& deturpata duabus de cauſis lauatur. Nimirùm vt is à ſuis cognoſcatur, aut diliga-
tur. Quis verò non intelligit maculatam ſceleribus conſcientiam à Deo non agno-
ſci, vtique vt ſuam? Abac. 2. Mundi ſunt oculi tui, & ad iniquitatem reſpicere non
poteris. Hierem. 2. Quàm vilis facta es nimis, iterans vias tuas. Sed & quomodo pol-
Effrem. lutam conſcientiam diliget Deus? Ergo, inquit Effrem lib. 1. de compunctione cor-
dis, cap. 11. Si vis lauare faciem tuam, dilue eam lachrymis, & ablue eam cum fletibus,
vt in conſpectu Dei, & ſanctorum Angelorum eius cum claritate refulgeat. Siquidem
lauatur iiſdem modis conſcientia, quibus facies mundatur. Primò aqua: nimirùm
lachrymis contritionis conſcientia abluitur. Vnde Dauid Pſal. 50. Lauabo per ſingulas
noctes lectum meum lachrymis: per lectum & ſtratum, conſcientiam intelligens. Et
per Ioëlem nos hodie inuitat his verbis Eccleſia, (Ioël. 2.) Conuertimini ad Dominũ K
Pulueris & cinerum ratio. in ieiunio, fletu & planctu: & ſcindite corda veſtra, &c. 2. Puluere humilitatis. Sic
quippè Achab ieiunãtem commendat Dominus Heliæ, dicens: Num vidiſti Achab
Philo. humilitatũ coram me? 3. Reg. 22. Sic nimirùm obſeruat Philo Iudæus lib. ſuo de ſom-
niis, cinere olim ſacra luſtrata à Pontifice, vt ad ſui ille memoriam rediret: Vt &
Abram, Geneſ. 18. cùm ſe cinerem vocat. Idem docet lib. de Victimas offerenti-
bus. Ibi ſiquidem præhabito Moſis exemplo, qui è ſacris ignis reliquiis cinere præ-
parato, & in vas, ſuperfuſa aqua, indito, hyſſopi ramum, hac temperatura intin-
gens, tandem populum aſpergebat: ita colligit. Admonet (inquit) hoc eos qui ad
cultum Dei accedant, vt ante omnia ſeipſos noſcant, & ſuam eſſentiam, ſcilicet ſe de
terra mortales eſſe. Hæc ſanè ratio eſt, cur Eccleſiæ Antiſtes frontes hodie cineribus
intin-

A intingit: vt nimirùm procul faſtum, vanam gloriam abiiciamus, & humilitatem ſectemur, Deo obſequium reddentes. Poteſt & facies literaliter ſumi, ſicut & caput, verùm aut per metaphoram, aut per hyperbolen. Per metaphoram quidem, quaſi dicat: Sicut ij alacres ſunt, qui & caput vngunt, & faciem lauant, ita & tu alacris eſto dum ieiunas, ac ſi ipſum ieiunium eſſet & lauacrum, & vnctio. Vtrumque enim de eo dici poteſt, cùm extergat & mundet animam à peccatis, & illam velut vnctam, ad inſtar pugilum, contra ſpirituales hoſtes promptiorem, & fortiorem reddat. Per hyperbolen autem ita interpretabimur, ac ſi dicat: Etſi oderim vnguentis perfuſos, & tam curioſè lotos: malim tamen te caput vngere, & faciem lauare quoties ieiunas, ne ieiunare videare: quàm σκυθρωπὸς & vultuoſum ſeu tetricum apparere, talemq́; velle videri, vt ſimul ab hominibus gloriam aucuperis. Summoperè enim cauere debes *ne videaris*, id eſt, videri contendas, *hominibus ieiunans*: ſed refer illud non ad tuam gloriam, ſed Dei: nec ad oſtentationem, ſed humilitatem. Neque enim gloria mundi gloria Chriſtianorum eſt, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio apud Deum, qui omnia videt, etiam abſcondita. Mundus igitur oderit, an faueat, nihil laborandum eſt: Obſtrepant quantum volent voluptuarij hæretici, & obganniant non ieiunandum, nos liberos eſſe, proinde nec ieiuniis adſtringi debere: ieiunabimus certè patri noſtro, non illis. Nec enim eorum, ſed Dei voluntatem ſequi debemus, memores iſtius Pauli ſententiæ: Si hominibus, id eſt, carnalibus, & qui humano ſeu potius animali ſenſu viuunt, placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Non quærimus videri hominibus, *ſed patri* noſtro, *qui videt in abſcondito*, qui abdita quæque cordis ſecreta perſcrutatur. Hoc enim & Suſanna meditabatur, vt à ſeniorum ſcelere declinaret. Si hoc egero, inquit, væ mihi eſt. Quia ſcilicet idipſum quod rogabatur, perpetrans, non poterat non peccare in conſpectu Domini. Hæc Dei præſentis meditatio reuocat nos à peccatis, & ad pietatem & virtutem promouet, cùm ipſe ea omnia obſeruet, quæ compenſaturus ſit. *Et pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi.* Ne putes ideò, quia ſecreta eſt iuſtitia tua, nullum eſſe qui reſpiciat. Qui finxit oculum, non conſiderat, & qui docet hominem ſcientiam? Omnia nuda ſunt & aperta oculis eius. Heb. 4. Is vtique reddet tibi. Græci addunt ἐν τῷ φανερῷ, id eſt in aperto, ſeu in propatulo: quod è diametro eius eſt, in occulto. Neque enim tenebris obrutæ manebunt iuſtitiæ tuæ, ſed in lucem emittentur. Hinc Pſaltes, Pſalm. 36. Reuela, inquit, Domino viam tuam, & ipſe faciet, & educet quaſi lumen iuſtitiam tuam, & iudicium tuum quaſi meridiem. Econtrà verò iuſtitiæ hypocriticæ & fictæ tenebris mancipabuntur, & à Deo non agnoſcentur. Iob. 20. Laus impiorum breuis, & gaudium hypocritæ ad inſtar puncti. Porrò ex mercede meritum colligitur, vt in ſuperioribus diximus. Ex quo efficitur, vt cùm ieiunanti rependat Deus mercedem, ipſum etiam meritorium eſſe oſtendat. Reddere enim, pro mercedem rependere ſumitur: *Meritū ieiunij.* Vt cùm priùs dixit de hypocritis, ἀπέχουσι μισθὸν, receperunt mercedem. Ambroſius *Ambroſ.* Epiſtol. 82. ad Vercellenſ. Eccleſiam: Qui ſunt qui ieiunij meritum excludunt? Nónne Gentilium vox eſt, Manducemus, bibamus, cras enim moriemur? Quantum fuit ieiunij meritum in Heſter, & Iudith, vt populum ſuum liberarent? & in Niniuitis, vt Deum placarent? Pſaltes etiam dixit: Humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in ſinu meo conuertetur. Cyprianus ſerm. de ieiunio & tentatione. *Cyprian.* Quotquot, inquit, à Deo aliquid obtinere conati ſunt, ieiunio incubuere & lachrymis: nec defuit prouentus. Athanaſ. lib. de virg. Per ieiunum & obedientiam in paradiſum qui volet, redibit. S. Dorotheus ſer. de ieiun. Etenim, inquit, ſi, vt homini, contigerit peccare, vel ex fragilitate, incuria, aut negligentia: en ſacros hos dies exhibuit Deus, vt cum ieiunio & cordis humilitate animæ ſalutem curet, expietur, & mundetur. Auguſtinus, etſi pluribus locis, maximè tamen tom. 10. ſerm. 65. ieiunij meritum extollit. Petrus Laodicenſ. Expoſit. In Orationem Dominic. Vbi peccata alia corporalia, alia ſpiritualia dixit: Euaneſcunt, inquit, omnia partim dilectione ſpirituali, partim ieiunio & abſtinentia. Mens enim noſtra tunc demum & proprium lumen recuperat, & Deum remotis omnibus obſtaculis, intuetur.

Virtus ieiunij. *Athanaſ.* *Doroth.* *Auguſtin.* *Pet. Laod.*

B C D E

De abijcienda rerum terrenarum ſollicitudine, æternis bonis appetendis, & conijcienda in Deum fiducia. F

Matth. 6.

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra: vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furãtur. Theſaurizate autem vobis theſauros in cœlo: vbi neque ærugo neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt nec furantur. Vbi.n. eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum. Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex: totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam: totum corpus tuum tenebroſum erit. Si ergò lumen quod in te eſt, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ erunt? Nemo poteſt duobus dominis ſeruire: aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget: aut vnum ſuſtinebit, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſeruire, & mammonæ. Ideò dico vobis, ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori veſtro quid induamini. Nónne anima plus eſt quàm eſca, & corpus plus quàm veſtimentum? Reſpicite volatilia cœli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque cógregant in horrea: & pater veſter cœleſtis paſcit illa. Nónne vos magis pluris eſtis illis? Quis autem veſtrum cogitans, poteſt adiicere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum? Et de veſtimento quid ſolliciti eſtis? Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt: non laborant neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut vnum ex iſtis. Si autem fœnum agri quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit: quantò magis vos modicæ fidei? Nolite ergo ſolliciti eſſe, dicẽtes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater veſter, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Nolite ergo ſolliciti eſſe in craſtinum: craſtinus enim dies ſollicitus erit ſibi ipſi: Sufficit diei malitia ſua.

Marc.

Luc. 12.

Videte & cauete ab omni auaritia: quià non in abundãtia cuiuſquam vita eius eſt, ex his quæ poſſidet. Sic eſt qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deum diues. Dixítque ad diſcipulos ſuos, Ideò dico vobis, Nolite ſolliciti eſſe animæ veſtræ quid manducetis: neque corpori, quid induamini. Anima plus eſt quàm eſca, & corpus plus quã veſtimẽtum. Conſiderate coruos, quia non ſeminant neque metũt, quibus non eſt cellarium neque horreum, & Deus paſcit illos. Quantò G magis vos pluris eſtis illis? Quis autem veſtrũ cogitando poteſt adiicere ad ſtaturã ſuã cubitũ vnũ? Si ergo neque quod minimũ eſt, poteſtis: quid de cæteris ſolliciti eſtis? Cõſiderate lilia quomodo creſcũt: nõ laborant, neque nent. Dico autẽ vobis, nec Salomõ in omni gloria ſua veſtiebatur ſicut vnũ ex iſtis. Si autem fœnũ quod hodie eſt in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit: quantò magis vos, puſillæ fidei? Et vós nolite quærere quid mãducetis, aut quid bibatis: & nolite in ſublime tolli: Hæc enim H omnia gẽtes mundi quærunt. Pater autẽ veſter ſcit quoniam his indigetis. Verũtamen quærite primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.

Luc. 11.

Lucerna corporis tui, eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit: ſi autem nequã fuerit, etiam corpus tuum tenebroſum erit.

Luc. 16.

Nemo ſeruus poteſt duob᷒ dominis ſeruire: aut enim vnum odiet, & alterũ diliget: aut vni adhærebit, & alterũ contemnet. Nõ poteſtis Deo ſeruire & mãmonę. I

Ioan.

Introductio.

ETsi mens humana feratur in magna quædam bona, non eodẽ tamen modo. Sũt enim qui, cùm nihil præter agros, & humilẽ caſam viderint, nihil amplius appetãt, quàm quod ſuis ad fœlicitatẽ ceſſiſſe arbitrantur. Nõ ambiũt palatia & caſtra, non laqueatas domos, non phaleratos equos, nõ purpuram & byſſum: quia ne eorum quidẽ vllũ verbũ audierunt. Summas diuitias exiſtimant in arboribus, pecudibus, & paucis armentis: veſtitũ autem ruſticum, cæteráque quæ cognouerũt, ſumma exiſtimãt. Alij verò, qui regũ menſas, comitatus, palatia, qui honores obſeruarunt, hæc appetũt: floccipẽdunt humiliora, caſas, fructus, pecudes, lac, K cæteraq; abiectiora. Porrò qui maiorem in cœleſtia ꝓgreſſum fecerũt, & quodãmodò deguſtarunt abundantiam illius gloriæ, qua perfruũtur electi: hæc ſola bona appetẽda eſſe cẽſent, cætera contemnunt. Exclamant cũ Pſalte: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quã præparaſti diligẽtibus te! Namq; vt Apoſtolus ex Eſaia tranſſcripſit, Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quod p̃paraſti tuis. Hinc factũ eſt, vt Apoſtolus omnia velut ſtercora duceret, ſatis ſibi eſſe putans, ſi Chriſtũ lucrifaceret. Sicut igitur iis ruſticis, qui nihil p̃ter caſas audierunt, nõ cõtingit ampliora expetere: ita iis qui nõ intelligũt, quãta nobis fœlicitas in cœlo repoſita ſit, euenit vt in eã minimè ferãtur, ſed ſolũ terreſtria appetãt. Chriſtus igitur q̃ ſperãda eſſẽt, priùs docuit: nũc verò hac ſpe nobis iniecta, mẽtes etiã noſtras à terrenis euehit, & illis

A contemptis omnem noſtram in Deum fiduciam, ſpem quoque coniiciendam demonſtrat. Dehortatur igitur nos Chriſtus à rerum cœleſtium cupiditate, dicens, *Nolite theſaurizare*,&c. Monet nos Deo totum cor conſecrare debere, vt oculus interioris hominis, mens, cor,& anima, ſit lucerna noſtra: id eſt, accendatur vero gratiæ lumine. Et variis argumentis admonet in Deum omnem noſtram fiduciam coniiciendam eſſe. Laurentius Nouarienſ. Epiſc. hom. de pœnitentia. Eradicat autem auaritiam, vt ex qua præcordiis infixa pullulent omnia mala. Quid eſt auaritia? Cupiditas omniũ malorum. De iſta radice exurgunt mendacia, oriuntur periúria. Qui enim eſt aut diſtractor, aut emptor, qui lucri gratia habet de cupiditate tractatus: nónne plerumque peierat, ſæpè mentitur? Sine hoc vitio negotiator aut rarus, aut nullus eſt. Et quid dico negotiatorem? Quæ res facit prædones, aut vnde erumpunt proditores? Nónne
B de auaritia prædo fuit rex Achab, quãdo per factionem doloſæ mulieris, falſa ſub proditione iuſtum trucidauit, vt vineam eius violentiùs inuaderet? Auarus fuit & Iudas, cùm proderet Chriſtum Iudæis, cùm acciperet ab eis 30. argenteos. Tolle auaritiam, & non eſt diſcordia: aufer auaritiam, & ſolus amor regnat. Deſinat auaritia, & ceſſat ambitio. Tolle cupiditatem, & nemo dicit, Hoc meum, aut hoc tuum. Fraus inde germinat, dolus inde conſurgit, factio inde concinnatur: iræ quoque, inſidiæque, bella ipſa ſiue publica, ſiue inteſtina, cupiditatis & auaritiæ fructus ſunt: vt ſi quando vel argumentis, vel armis alter alterum vel ſuperauerit, vel truncauerit, res eius velut victor diripiat, & ſuam auaritiam compleat. Chriſtus verò mutuam charitatem commendat, & tantum ab alienorum concupiſcentia abhorret, vt etiam propria indigentibus largiri iubeat. Admonuit eleemoſynam faciendam, condonandum aduerſariis, bene-
C faciendum omnibus, cedere etiam volentibus nobiſcum contendere. Itaque ſicut ab eleemoſyna, oratione & ieiunio hypocriſin: ita nunc & ab omnibus iſtis, & reliquis noſtris actionibus & cogitationibus cæcam habẽdi cupiditatem remouet. Chryſoſtom homil. 21. Oper. imperfecti in Matth. Sed & inanis gloriæ morbum fugarat, facilè iam contemptum habendi, & mundi conſequenter inducit. Nihil quippè ita ad amorem diuitiarum, vt gloriæ cupiditas, inflammat. Propter hanc namque homines & ſeruorum greges, & eunuchorum cateruas, & equos aureis phaleris inſignes, & argenteas menſas, & alia magna ridenda conquirunt: non vt expleant neceſſitatem, non vt capiant voluptatem, ſed vt ſeſe poſſint oſtentare quamplurimis. Superiùs igitur tantummodò, quia miſericordem fieri oportet: hic verò & quantum miſereri oporteat, oſtendit, dicendo, *Nolite theſaurizare*. Quia enim importunum
D erat, inter ipſa dicendi initia, de contemptu rerum ſubitò inferre ſermonem, propter quandam ſcilicet auaritiæ tyrannidem: paulatim vitij huius inducit horrorem, ab eóque liberat ægrotantes, ac ſenſim animum auditoris ingreditur, & vt faciliùs recipi poſſit, & gratiùs. Euthymius in Matth. Quod vt faciliùs perſuadeat, damnum oſtendit quod à theſaurorum reconditione prouenit: & commoda quæ ex eorum in cœlis reſeruatione ſequuntur. Sed quid ſecluſa eleemoſyna, ieiunium & oratio? Leo ſerm. 4. de ieiunio decimi menſ. Ieiunium ſine eleemoſyna, non tam eſt purgatio animæ, quàm carnis afflictio: magíſque ad auaritiam, quàm ad continentiam referendum eſt. Auaritiam igitur prohibet, vt ieiunium & oratio maiorem vim habeãt. μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυρούς. Eſt autem θησαυρίζειν, recondere & coaceruare: vnde & theſauri ſunt diuitiæ ſepoſitæ, & in longum tempus reconditæ, quos
E Perſæ Gazam vocarunt. Procedit autem hæc coaceruatio, & ex nimio temporalium amore, & Dei diffidentia: quaſi nec in dies omnibus prouidere poſſit. *In terra* autem dicit, vt inſtabilem hominum fiduciam oſtendat: ſiquidem breues dies hominis ſunt ſuper terram: & (Pſalm. 48.) Diues cùm interierit, non ſumet omnia: neque tranſibit cum eo gloria domus eius. (Iob. 27.) Cùm dormierit, nihil ſecum auferet: aperiet oculos ſuos, & nihil inueniet. Baſilius Orat. exhortatoria ad adoleſcentes. Ego quidem, ait, non video, niſi iuxta draconum fabulam, quod voluntatem aliquam adferat, defoſſis theſauris inuigilare. Ipſe namque vſus ad naturæ neceſſaria, non ad voluptatem, atque libidinem definitur. Qui verò extra illius fines egrediuntur, ſimiles erunt iis, qui ad prærupta curribus feruntur, nequaquam curſus ad vlteriora ſiſtere valentes. Sed quo magis plura poſſident, eò maioribus, immò pluribus opus habent, vt concupiſcentiæ ſatisfaciant, iuxta execeſtiden Solonem, qui ſic dicit:

Laurētius Nouarienſ.

Auaritia malũ cauſa mendacij eſt.

Chryſoſt.

Euthymi9.

Leo.

Prohibetur auaritia, vt cõmendetur eleemoſyna.

Multa in terris ſatietas.

Baſilius.

Diuitiis nullum ſtatuunt mortalia finem F
Pectora.

Theognis. Quamobrem Theognide vtendum eſt præceptore, dicente:

Non amo diuitias, non opto magna, ſed adſint
Parua, modò vt viuam lætus, & abſque malis.

Ego verò Diogenem magnoperè admirari ac laudare ſoleo rerum omnium contemptorem, qui ſe rege Alexandro ditiorem, paruo contentus, oſtendit, cùm ille proculdubiò ad ſuum ſuſtinendum pluribus indigeret. Nimirùm diuitias ille ſuas, in eo quod ſatis eſſe putabat, immò in diuina Philoſophiæ meditatione cõſtituerat. Quantò verò nos, qui Chriſti regnum certa fide comprehendimus, theſauros terrenos contemnere, & noſtram in futurum expectationem, cœlo reponere debemus? Baſilius hom. in illud, Deſtruam horrea mea: & hom. de diuitiis & paupertate. Sed dices, Quem, obſecro, iniuria afficio, ſi mea retineo, & conſeruo? Quænam iſta tua ſint, cedo? Vnde ea accipiens in hanc vitam intuliſti? Nónne nudus ex vtero matris exciditi? Nónne rurſus nudus in terram reuerteris? Et hom. ad diuites. At dices, neceſſarias eſſe opes, liberorum cauſa. Perbellè tu quidem auaritiam tuam hoc nomine velas ac tegis: liberos enim prætendis, cor verò auaritia plenum geris. Ne, obſecro, culpam transferas in inſontem. Habet enim is proprium Dominum, habet proprium œconomum, cui vitam acceptam refert, & a quo vitæ ſumptus expectat. Num his qui vxores ſibi adiunxerunt, Euangelium ſcriptum non eſt? Scriptum enim eſt, Si vis omni ex parte perfectus eſſe, vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Quando petebas à Domino vt te liberis frugi ornaret, num etiam illud addidiſti, Da mihi filios, vt mandata tua negligam, ac nihili pendam: da liberos, ne in regnum cœlorum intrem? Quis verò ſponſionem faciet filium tuum rebus datis ac relictis rectè vſurum? Docet demum ex diuitiis & habendi cupiditate omnia mala enaſci. Interim tamen ſic intelligendum eſt, prohiberi à Chriſto, non ſimpliciter aliquid recondere, quomodo reges, principes, Eccleſia, & patres theſaurizare quandoque licitè poſſunt: ſed eo ſenſu aliquid in futurum nobis recondere non licet, vt cor noſtrum totũ terrenis impendamus, & cœleſtia ſapere deſinamus. Congeſſerunt nimirùm permulta patres antiqui, Abraham, Iob, & Reges: immò & ſacerdotes in templi gazophylacium & theſauros multos aggregarunt, ita tamen vt his animum non applicarent: ſed tantùm illis vt viatores vterentur, vt qui vltrà pergerent, & ea præterirent. Nimia quippè diuitiarum ſollicitudo prohibetur, non modica. Numquid enim Paulus (2. Cor. 12.) parentes filiis theſaurizare debere dixit? Numquid & Sixtus, & beatus Laurentius, vti teſtatur Ambroſius libr. 1. Offic. cap. 42. diuitias theſauróſque Eccleſiæ conſeruarunt: & ne Decio tyranno darentur prohibuerunt? Siquidem (vt legitur 12. q. 2. c. Aurum.) Aurũ habet Eccleſia, non vt ſeruet, ſed vt pauperibus eroget. Neque verò eapropter cæcam quorundam Eccleſiæ Præſulum habendi cupiditatem hîc excuſatam eſſe velim: non enim in communes Eccleſiæ & membrorum Chriſti, ſed proprios ſuos vſus illa appetunt, ad quæ inſatiabili furore feruntur. Non quæ Chriſti ſunt, quærunt, ſed quæ ſua. Recondere pauperibus & communi Eccleſiæ neceſſitati, non modò non offendit verbum Chriſti, ſed & laudabile eſt. Nam prouentus & reditus Eccleſiæ Gelaſius ad Iuſtinianum Diaconum ſcribẽs, approbat: ita tamen vt pars cedat Antiſtiti, ſecunda clericis, tertia fabricis, quarta pauperibus: vt refertur 12. q. 2. can. Vobis enim. & can. Quatuor. Idem Simplicius Papa Florentino & Equitio Epiſcopis ſcribit, à Gaudentio Epiſcopo faciendũ, immò & præcipit: vt habetur can. de reditibus Eccleſiæ. Interim verò hoc non eſt theſaurizare, eo nimirùm ſenſu quo Chriſtus intelligit, & quo legitur Ecc. 5. Noli attendere ad poſſeſſiones iniquas, & ne dixeris, Mihi ſufficiens eſt vita: nihil enim proderit in tempore vindictæ, & obductionis. Thomas Aquin. in Matth. c. 6. Dicendum igitur, inquit, quòd per theſauros, intelligit nimiam abundantiam. Duplex eſt enim abundantia, vna neceſſaria, altera ſuperflua. Et ideò cùm reges multis indigeant, multa congregare poſſunt, quæ alteri particulari eſſent ſuperflua. Vnde efficitur vt illorum coacervatio regibus peccatum non ſit, peccatum ſit autem his, quibus & iſta ſuperflua ſunt. Immò ſapienter egit Pharao, & ſpiritu Dei impellebatur Ioſeph, vt in Ægypto tempore abundantiæ frumenta reconderet, ad commune omnium ſubſidium, tempore anguſtiæ: quod ſanè illis

Margin notes (left): Baſilius. — *An neceſſaria ſint opes.* — 1. — Idẽ Baſil. — 2. — 3. — 4. — *Quibus liceat recõdere.* — Ambroſi⁹. — Gelaſius. — Thom. Aq. — 1. — 2. — 1.

Margin letters (right): G — H — I — K

A illis licuit vt principibus, nomine Reipublicæ: nō liceret autem particulari alicui, ſuo nomine. Secundam rationem adfert D. Thomas, quare theſauri prohibeantur, nimirùm ne illis fiduciam noſtram, quam Deo debemus, committamus. 1. Tim. vlt. Diuitibus huius ſæculi præcipe non ſublime ſapere, nec ſapere in incerto diuitiarum ſuarū. Baruch 3. Vbi ſunt principes Gentium, qui argentum fabricant, ſiue theſaurizant, & aurum in quo confidunt homines, & non eſt finis acquiſitionis eorum: qui ſolliciti ſunt, & non eſt inuentio operum illorum: exterminati ſunt, & ad inferos deſcenderunt, & alij in locum eorum ſurrexerunt? Prohibet quoque theſaurizare, propter inſtabilitatem, quam exprimit, adiiciens, *Vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur.* Hanc miſeriam adiecit Deus hominum auaritiæ atque diffidentiæ, vt humano theſauro tria aduerſentur, ait Rabanus. Metalla nimirùm ærugine, veſtes tinea demoliuntur. Sunt autem alia quæ neutrum timent, ſicut lapides precioſi, poſſeſſiones, fundi: & ideò ponit generale detrimentū, ſcilicet fures: nam recōdita furtis auferri contingit, & ab iniuſtis hominibus poſſeſſiones quaſque diripi. Euthym. in Matth. σὴς enim vermem ſignificat (idem Latina dictio tinea exprimit) βρῶσις autem ſignificat putrefactionem, ad rubiginem mutationem, omnémque huiuſmodi à ſeipſo corruptionem indicat. Quid ergo? Etiam aurum perdunt vermes? Etſi non vermes, attamē fures. Omnes igitur ſpoliantur? Plurimi ſanè. Incertum eſt autem, qui à violentia tuti permaneant. Albertus Mag. in Matth. Aut enim corruptio ab ipſo theſauro naſcitur, aut aliundè. Si de ipſo, hoc contingit dupliciter. Aut enim eſt ex ipſius rei theſaurizatę deſtitutione ſimplici: aut de deſtitutione ſimul, & generatione conſumentis ipſum. Et primò conſumitur per æruginem, quia ærugo non eſt materia alicuius generationis, propter amaritudinem ſulphuris, & frigiditatem argenti viui, ex quorum deſtitutione fit ærugo. Alia autem molliora ſic corrumpuntur, quòd ex alteratione generātur vermiculi, qui conſumunt reſiduum. Quæcunque alia ſunt, maiorum patent auaritiæ. An non etiam quotidie id impleri videmus, quod olim de Eccleſiæ, immò & Chriſtianorum bonis dictum eſt: Quod non capit Chriſtus, rapit fiſcus? Tanto enim abeſt, vt ditiores fiant, qui ſuis ſe parcere bonis exiſtimant, cùm eleemoſynam Chriſti membris denegant: quòd ea ipſa ratione permittit Deus partem illorum à militibus, partem à contentioſis in foro hominibus, partem à principibus auferri. Dicit autem, Vbi fures effodiunt, quod ſonat vox Græca διορύσσουσι: ſiquidem perfoſſo pariete fures ad ſcrinia penetrant. Et quidem altiùs hæc miſeria animo reuoluenda eſt, quæ ſcilicet in diuitias agat, eáſque ſubuertat, in quibus tamen tantam fiduciam homines collocāt: ſiquidem & ærugo conquiſita metalla corrodit: minutuláque animantia eas veſtes conſumūt, quas tanti æſtimant homines. Sic nimirùm, quàm abiecta & vilis eſſet Ægyptiorum potentia, declarauit diuina maieſtas, cùm eam non vrſis & leonibus, ſed ranis & pediculis profligauit. Atque vt diſcas, quàm lubrica & fallax ſit diuitum fortuna: vide quàm multi regnorum primores vnico bello, vnica etiam hora profligati ſunt: quot olim captiui ducti. Id in Manaſſe, id in Sedechia contemplare. Id & in Ethnicis principibus, quos ante currum vinctos, triumphatores capitolium aſcenſuri, deduxerunt. Narratur etiam pridem (Iud. 1.) Adonibezech viginti regibus captiuis manuum ac pedum ſummitates amputaſſe, quos ad eam neceſſitatem redegerit, vt ſub menſa eius ciborum reliquias colligerent: & eaſdem ipſe tandem captus à tribu Iuda, pœnas luit. Itaque cùm tam incerta, tam breuis & lubrica ſit rerum humanarum poſſeſſio, *theſaurizate vobis theſauros in cœlo, vbi neque ærugo & tinea demolitur, neque fures effodiunt & furantur.* His verbis oſtendit, inquit Greg. Nyſſenus lib. ad Harmonium, de profeſſione Chriſtiana, nulla vi beatitudinem illam corrumpi poſſe. Nullus hîc latro: deiectus eſt ſcilicet inde diabolus, accuſator fratrum noſtrorum. Antiochus Pandectarum ſcripturæ ſerm. 15. Nam ſi vt hoſpites habitamus hîc, ſi ciuitas noſtra longiore intercapedine diſiuncta eſt: quid in aliena apparamus agros, ſubſtructiones, & ædificia? Vtique quiſquis in aliena ciuitate ſtudioſiùs apparat hæc, re ipſa innuit, nihil ſibi ſpei ſupereſſe, vt aliquando deflectat iter, in eam quæ propria eſt, ciuitatem Hieruſalem. Et quis exiſtimauerit, eos qui ſibi ad multos annos ingentes theſauros recondunt, aliquid de futuro ſæculo meditari: & non hîc ſe, quaſi ſemper victuros habere? Et paulò poſt. Sanè multò præſtiterit nobis, vt tales coëmamus agros, tale peculium, quòd æternum duret, nóſque rectà prouehat ad illam nobis promiſſam ciuitatem, quæ eſt mater no-

[Marginal notes: 2. — 3. — Rabanus. — *Quibus Deus auaritiam hominum reprimat.* — Euthym. — Albertus. — *Effodere quid.* — *Quot è diuitibus pauperes.* — Gr. Nyſſen. — Antiochus. — *Stultū hîc theſaurizare.*]

ſtra, quando ad illam quotidiana peregrinatione cõtendimus. Verùm fortè quis obii- F
ciat, quòd Deus bona iſta terrena condidit, & hominibus vtenda dedit. Quomodo
igitur non amplectenda fuerint? Hanc quæſtionẽ ſic reſoluit S. Maximus Monachus
Maximus. in dialogo de Chriſti incarnatione. Manifeſtum eſt, inquit, quòd Deus illa condide-
rit, & hominibus ad vtendum tradiderit, & quòd omnia bona ſunt, quæ à Deo ſunt
facta, vt quum ipſis benè vtamur, Deo etiam placeamus. Verùm cùm ſimus imbecil-
les & mente materiales, materialia mandato dilectionis præferimus, ipſique reſiſten-
tes, cum hominibus pugnamus. Ex eo fit, vt Chriſtus nos his materialibus affixos eſſe
Paulinus. prohibeat, vt ſpiritualibus magis addicti ſimus. Paulinus Nolanus Epiſt. 27. ad Aprũ.
Sibi igitur habeãt literas ſuas Oratores, ſibi ſapientiam ſuam Philoſophi, ſibi diuitias
ſuas diuites, ſibi regna ſua reges: nobis gloria, & poſſeſſio, & regnum Chriſtus eſt, no-
bis ſapientia in ſtultitia prædicationis, nobis virtus in infirmitate carnis, nobis gloria
in ſcandalo crucis, quo mihi mundus occiditur, & ego mundo, vt viuam Deo: non G
Vera Phi- autem iam ego, ſed in me Chriſtus, cui conſepulti ſumus, in quo nunc abſcondimur
loſophia huius mundi oculis, vt confuſioni eiuſdem cum ipſo reuelemur, quando horum, quæ
Chriſtiani nunc nobis obiicit, memor Sathan dicet, (Sap. 5.) Hi ſunt quorum vitam æſtimaba-
hominis. mus inſaniam, quomodo reputati ſunt inter filios Dei? Quàm verò tutò repoſitus eſt
ille theſaurus noſter in cœlo? Quàm ſecura expectatio? Nihil hîc tutum eſt, ſed vani-
P. Chryſol. tas vanitatum, & omnia vanitas. At verò ſpes non confundit. Petrus Chryſolog. ſer.
Nulla ſecu- 7. Quàm ſecurus dormit, qui Deum ſuorum meruit habere cuſtodem? Quàm neſcit
ritas in di- curas, quàm deponit angores, quàm nõ eſt a xius, quàm ſeruorum caret faſtu, qui ſua
uitijs. patri ſeruanda cõmittit? Tineã non excludunt clauſtra, ſed claudunt: & generant, non
repellũt: rubiginẽ nutriunt ſeruata, non vitant: quia quod de re naſcitur, non vitatur. H
Vbi eſt neceſſitas, fures deeſſe nõ poſſunt. Qui ergo inter tineas, fures, rubiginem, ſua
ponit, exponit quę ſua ſunt, non reponit. Sicut de veſtimẽto tinea, rubigo de metallo,
de neceſſitate fures naſcuntur: ita de diuitiis auaritia, cupiditas de quæſtu, de habẽdo
habendi arbor acquiritur. Qui ergo vult auaritiam vincere, diuitias proroget, non
reponat. Præmittamus, Fratres, theſauros noſtros in cœlum, ſint vectores pauperes,
qui poſſunt ſinu ſuo quæ noſtra ſunt, ad ſuperna portare. Nemo de fraude dubitet ba-
iulorum: tuta eſt iſta tranſuectio, per quam noſtra ad Deum, Deo fideiuſſore portãtur.
Ideò Laurentius ad Decium dicebat, quòd theſauros Eccleſiæ in cœleſtes domos ma-
Cl. Alexãd. cus pauperum deportaſſent. Clemens Alexandr. lib. 3. Paidagogi, cap. 6. Vir, inquit,
bonus & iuſtus recondit in cœlo theſaurum. Sic is qui terrena vendidit, & dedit pau-
peribus. Sit diues qui multa poſſidet, ſitq́; onuſtus auro, vt ſordidum marſupium: at I
in iuſto quidem ineſt honeſtum & decorum, id eſt, ordo qui in adminiſtrando, largiẽ-
dóque definitur. Sunt enim qui ſeminant, & plura colligunt, de quibus (Pſ. 111.) Di-
ſperſit, dedit pauperibus. Iſtud igitur per antitheſim dictum eſt, *in cœlo*, vt ex oppoſito
iſtius ſit, *in terra*: non modò quòd tutiora & ampliora ſint bona cœleſtia, ſed quòd &
Idem. illis in æternum electi perfruentur. Clemens Alexandr. lib 3. Stromat. refellit Tatia-
In Tacianos nos, qui vt matrimonium, & liberorum procreationem tollerent, hac ſententia abu-
hæreticos. tebantur, quaſi filij in terra quidam theſaurus ſint, ſed & illis nutriendis terrena con-
gerere oporteat. Atqui ſeruator non dixit de liberorum procreatione, inquit, ſed ad
impertiendum & communicandum eos adhortatur, qui ſolùm opibus abundare, in-
digentibus verò nolunt opem ferre. Et quidem dixerim præcipuum etiam filiis the-
ſaurum in cœlo parandum eſſe, nimirùm Dei timorem, cultum & iuſtitiam: vt hîc
nati, finem vitæ Chriſtianæ, cœleſtem beatitudinem adipiſci poſſint. Eouſque diligẽ-
di ſunt, vt & ibi noſtra eorum corda defigãtur: & eo magis diligamus eos, quo fuerint
Baſilius. cœli, id eſt, Dei ipſius qui in cœlis eſt, amantiores. Sic enim Baſilius conc. in Lacizis
habita, monet patres charitatem Dei & proximi filiis theſaurizare, quòd reliqua cadu-
ca ſint, & quandoque ruinæ filiorum occaſionem ingerant. Cæterùm generali ſenten-
tia oſtendit impoſſibile eſſe eum, qui terrenis facultatibus congerendus defixus ſit,
toto corde, vt decet, Deo obſequi: adiiciens, *Vbi eſt enim theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuũ.*
Hierony. Hieronym. in Matth. Hoc non ſolùm de pecunia, ſed & de cunctis paſſionibus dicẽ-
Regula ge- dum eſt. Guloſi Deus venter eſt. Vnde & Paulus, Rom. 16. Obſeruate eos qui diſſen-
neralis. ſiones & offendicula faciunt inter vos. Huiuſmodi enim homines Chriſto Domino
Ieſu non ſeruiunt, ſed ſuo ventri. Phil. 3. Inimici crucis Chriſti, quorum Deus venter
eſt

A eſt. Luxurioſi theſaurus, effœta libido eſt:& in quam quiſque partem magis inclinat, ibi & theſaurum, & cor conſtituere dicitur. Thomas hîc notat vetus prouerbiū, Vbi amor, ibi oculus: oculi ſtultorum in finibus terrę. Inde fit, vt quocunque in loco ſint, omni etiam tempore illa meditentur. Dionyſ. Carthuſianus. *Vbi ergo theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum*: non per eſſentiam, ſed per effectum, intentionem, atque memoriā. Per cor enim deſiderium exprimitur. *Lucerna corporis tui eſt oculus tuus.* ὁ λύχνος τοῦ σώματος dicitur ſimpliciter lucerna corporis: quod figuratè dictum eſt, ac ſi diceret: Corpus quoties graditur, pro lucerna oculo vtitur: ita omnis vitæ & actionum directrix eſt intentio. Auguſtinus lib. 2. de ſer. Domini in monte, cap. 21. Igitur omnia è corde mūdo & ſimplici procedere debere oſtendit. Oculum ergo hic accipere debemus ipſam intentionem, qua facimus quicquid facimus: quæ ſi munda fuerit & recta, & illud a- Thomas. Dion. Cart. Auguſtin. *Oculus intentio eſt.*

B ſpiciens quod accipiendum eſt, omnia opera noſtra, quæ ſecundum eam operantur, neceſſe eſt bona ſint. Quæ omnia opera totum corpus appellauit: quòd & Apoſtolus membra noſtra dicit quædam opera, quæ improbat, & mortificanda præcepit, dicēs, (Col. 3.) Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immundiciam, auaritiam, & cætera talia. Non ergo quod quiſque facit, ſed quo animo faciat, conſiderandum eſt. Hoc eſt enim lumen in nobis, quia hoc nobis manifeſtum eſt, bono nos animo facere, quod facimus: omne enim quod manifeſtatur, lumen eſt. Nam & ipſa facta, quæ ad hominum ſocietatem à nobis procedunt, incertum habent exitum, & ideò tenebras eas vocauit. Non enim noui, cùm pecuniam porrigo indigenti & petenti, quid inde aut facturus ſit, aut paſſurus: & fieri poteſt, vt vel faciat ex ea, vel propter eam patiatur aliquid mali: quod ego cùm darem, non euenire volue-

C rim, neque hoc animo dederim. Itaque ſi bono animo feci, quod mihi cùm facerem, notum erat, & ideò lumen vocatur: illuminatur etiam factum meum, qualemcunque exitum habuerit. Itaque ad intentionem cuiuſque facti, ex ſeipſo indifferentis, ratio referenda eſt. Bonum eſt eleemoſynam dare, precari, ieiunare: ſed ſi intentio tua ſit, dū hæc facis, non vt Deum colas, verùm vt hominibus placeas, etiam corpus actionum tuarum tenebroſum erit. Chryſoſtom. hom. 21. Oper. perfecti in Matth. maximā cordis ſinceri in omnibus rationem habendam docet: quæ vt vim ſuam habeat, ita illud conſeruandum monet, vt pupillam oculi. Hoc autem fiet, ſi neque humanæ gloriæ, neque congerendis theſauris incumbamus: illa enim cordis oculos excæcant. Si enim ignoras, inquit, quanta per hoc inferatur noxa menti, à corporalibus iſtud addiſce. Quod enim oculus eſt corpori, hoc intellectus eſt animæ. Vt enim nequaquam o- *Ad intentionem referuntur bona indifferentia.* Chryſoſt.

D ptes auro ornari, veſte ſerica conſpici, ſit oculis tibi carendum. Sed proculdubiò ſanitatem deſiderabiliorem rebus omnibus iudicares, quæ ſi tibi certè deperecat, nihil te iam tota vita delectat: quanto hoc magis præ oculis mentis debes efficere? Sicut enim poſtquàm corporalium oculorum lumen extinctum eſt, omnia iam membra in miſeria verſantur, ac tenebris: ita etiam mente cæcata, innumeris prorſus malis hominū vita cumulatur. Quemadmodū igitur in corpore hoc maximè prouidemus, vt oculos habeamus incolumes: ſic etiam in anima intellectus conſeruemus ſalutem. Si verò cæcamus iſtum, quo aliis quoque debemus inferre lumen: vnde iam ipſi poterimus aſpicere? Sicut enim qui caput ipſum fontis obſtruxit, totū ſimul exſiccauit & fluuiū: ſic etiam qui oculum mētis tenebris obduxit, omnes quoque iſtius vitæ actus vna cōfuſione cæcauit. Albertus in Matth. Hic oculus cordis ex lumine fidei habet illumi- Alb. Magn.

E nationem, ex calore charitatis habet mobilitatem & vſum. Quia ſicut organa ſenſuū deſtituta calore naturali rigeſcunt, & immobilia efficiuntur: & ad literā obtenebrātur oculi, ex contractione tunicarum: ita etiam refrigeſcente charitate congelatur cor, & efficitur tenebroſum. Eccl. 43. Frigidus ventus Aquilo flauit, & gelauit cryſtallus ab aqua. Cor autem lumine fidei illuſtratur, vt intelligat quid concludere debeat. Pſ. 12. Illumina oculos meos. Epheſ. 1. Illuminati oculi cordis veſtri. Priùs enim quā veniat fides, adinſtar Pauli ſumus, (Act. 9.) qui apertis oculis nihil videbat. Inſtructo tandem ab Anania, ceciderunt velut ſquammæ ab oculis. Additur & lumen contemplationis, 2. Cor. 4. Deus qui dixit de tenebris lumen ſplendeſcere, illuxit in cordibus noſtris, ad illuminationem ſcientiæ Euangelij Chriſti. Baſilius lib. Moral. cap. 14. hanc etiam ſententiam Eccleſię Prælatis accommodat, qui lucere debent corpori Eccleſiæ ſuæ, & tanquam oculi præcauere quò gradiri, & à quo pedes auertere debeat. *Si oculus* Baſilius.

tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Hier.in Matth.cap.6. Lippientes ſolent F
Hierony. lucernas videre numeroſas: ſimplex oculus & purus ſimplicia intuetur & pura. *Quòd ſi*
oculus tuus πονηρὸς ᾖ, nequam, aut malus *fuerit, totum corpus tuum tenebroſum erit.* Quomodo
enim corpus, ſi oculus non fuerit, totum in tenebris eſt: ita anima, ſi principalem ful-
gorem ſuum perdiderit, vniuerſus ſenſus in caligine commorabitur. *Si ergo lumen quod*
in te eſt, tenebræ ſint, ipſæ tenebræ quantæ erunt? Si ſenſus qui lumen eſt, animæ vitio caliga-
Hilarius. tur: ipſa putas caligo quibus tenebris obuoluetur? Hilarius in Matth. Si enim lumen
cordis ſimplex & lucidum manebit, claritatem æterni luminis corpori tribuet, & ſplē-
dorem originis ſuæ, corruptioni carnis infūdet. Si autem obſcurum peccatis, & volū-
tate nequam fuerit: vitiis mentis natura corporis ſubiacebit. Quòd ſi cupiditates in
Chromat. animā graſſentur, quanto peccatis addictiora corpora noſtra erunt? Chromatius ſer. G
Lucerna fi- 2. in c. Matth.5. & 6. Lucernam fidem vocat: Quia, inquit, ſicut lucerna incedentium
des eſt. in nocte greſſus illuminat, ne aut in foueas, aut in offendicula quæque ambulātes in-
currant: ita & in hac ſæculi nocte, ſplendor fidei omnes vitæ noſtræ greſſus, præeunte
lumine veritatis illuminat, ne aut in foueas peccatorum, aut in offendicula diaboli in-
cidamus. Quòd ſi hæc fides noſtra, quę lucerna corporis, vel oculus ſignificatùr, in no-
bis aut peccatorū tenebris, aut perfidiæ obſcuritate cæcetur, ſine dubio omne corpus
noſtrum obſcurū tenebroſúmque redditur. Quod ipſum ſc. Ioannes oſtendit, dicens:
Deus lux eſt, & qui charum habet fratrem ſuum, in lumine manet. Qui autem odit
fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit vbi ambulat, quia tene-
bræ obcæcauerunt oculos eius. Et ſi hoc, de eo qui fratrem ſuum odit, dictum eſt: in
quibus tenebris hæreticus demorabitur, qui amiſſo lumine Catholicæ veritatis, perfi-
dus ac blaſphemus exiſtit? Alio etiam ſenſu per oculum corporis, quod eſt omnibus H
membris pulchrius ac precioſius, Epiſcopus intelligitur: qui clara fidei ſuæ ac doctri-
næ prædicatione, velut oculus quidam Eccleſię corpus illuminat. Qui ſi per ſimpli-
cem fidem, ac ſanctam conuerſationem Catholicus & fidelis doctor extiterit: poteſt
populus cui præeſt, doctrinæ ac formæ ipſius exemplo, in lumine veritatis ſemper ma-
nere. Verùm ſi is, qui lūmen cæteris præbere videtur, per prauam fidem, aut per tur-
pem conuerſationem, nequam & perfidus doctor extiterit: ſine dubio, vitæ ac perfidiæ
ſuæ exemplo totum corpus poteſt tenebroſum efficere. Vnde non immeritò de tali
oculo Dominus dicit: Si lumē quod in te eſt, tenebræ ſunt: ipſę tenebræ quantæ erūt?
Hoc eſt, ſi huiuſmodi doctor, qui lumen fidei ex ſe præbere cæteris debet, per hære-
ſim obcæcatus tenebroſus extiterit: quantæ in populo illo poſſint eſſe tenebræ pecca- I
Auguſtin. torum? Auguſtin. lib. 2. de ſerm. Domini in monte, cap.21. ad intentionem refert. Si
inquit, ipſa cordis intentio, qua facis quod facis, quę tibi nota eſt, ſordidatur appeti-
tu rerum terrenarum & temporalium, atque cæcatur: quāto magis ipſum factū, cuius
incertus eſt exitus, ſordidum & tenebroſum eſt? Quia etſi benè alicui proueniat, quod
tu non recta & munda intentione facis: quomodo tu feceris, tibi imputatur, nō quo-
Chryſoſt. modo illi prouenerit. Chryſoſtom. hom.21. Oper. perf. in Matth. Quid ergo tibi diui-
Anima tiæ, quid iactantia profuerit, ſi his vitiis anima obtenebretur? Quid enim prodeſt au-
curam om- ratis armis milites refulgere, cùm ducitur rex ipſe captiuus? Quod lucrum eſt ornatæ
nibus eſt depictæq; nauis, cùm ipſius mergitur gubernator? Quęnam illa eſt benè compoſiti K
potior. corporis pulchritudo, cùm facies oculos amiſit? Tale quid erit, quale olim poſt Ho-
Virgilius. merum cecinit Virgil. lib.3. Æneid. de Cyclopibus, & Polyphemo:

Monſtrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.

Quemadmodum igitur, inquit Chryſoſtom. ſi medicum, cuius ad ægritudines alio-
rum depellendas ſanitas eſt neceſſaria, ipſum in ægritudinem mittas, & in deaurato
cubiculo, lectulóque argenteo iacere præcipias, nihil proficiet omninò languentibus:
ita ſi quod menti potius eſt, corruperis, illud ſcilicet, quo ingruentibus vitiis repugna-
re potes, & theſauro feceris aſſidere: non modò nihil omninò profeceris, ſed totū prorſus animum læſeris. Simplices ergo ſint oculi tui neceſſe eſt, & puri, adinſtar ſponſæ
Eccleſiæ, de qua dicitur Cant.1. Oculi tui columbarum. & Cant. 4. Vulneraſti cor
meum in vno oculorum tuorum. Ita ſimplex & nuda, non fucata intentio eſſe debet
Ambroſ. eius, qui Deo per orationem, eleemoſynam, aut ieiunium obſequitur. Ambroſ. lib. 1.
de Officiis, cap.30. Affectus tuus, inquit, nomen impoſuit operi tuo. Bernardus Epiſt.
Bernard. 69. Non materia, inquit, neque exitus actuum, ſed intentionis propoſitum culpas diſ-

cernit

A cernit & merita. Thomas 1. quæſt.20.art.4.& q.19.art.7. Omnis enim inclinatio vel *Thomas.*
motus perficitur in hoc,quod conſequitur finem, vel attingit terminum: Vnde non
eſt perfecta voluntas,niſi ſit talis, quæ data opportunitate operetur. Bonum autem ex
tota & integra cauſa: vnde ſiue voluntas ſit eius, quod eſt ſecundum ſe malum, & in
ratione boni, ſiue ſit boni ſub ratione mali, ſemper voluntas erit mala.Sed ad hoc vt
volũtas ſit bona,requiritur,quòd ſi bona ſub ratione boni:hoc eſt,quòd velit bonũ, &
propter bonũ.Inde fit,vt etſi bonũ ſit orare,eleemoſynã largiri,ieiunare : oporteat ta-
mẽ hoc ꝓpter bonũ facere. Alioquin ſi propter malum,id eſt , propter iactantiam, aut
maiorẽ honorem, & compenſationem in hoc mundo,ſiue propter diuitias:redduntur
hæc tenebroſa propter oculum, id eſt,intentionẽ malã. Porrò quia,vt diximus,omniũ
vitiorum maximum eſt auaritia, ex quo cæcitas animæ obducitur: ideò nunc Chri- *Contra ar-*
B ſtus illam,& omnem terrenorum ſollicitudinem fugiendam docet,non modò quia à *dentiorem*
Deo nos diſtrahit,ſed & omninò alienos reddit. Poterant enim diſcipuli dicere, Quid *habendi*
ſi ſimul ſpiritualibus & terrenis incumbamus? Quid ſi & in terra & in cœlo theſauros *cupiditatẽ.*
congeramus? An non ſimul & Deo obſequi, & de terrenis ſolliciti eſſe poſſumus?His
obiectionibus occurrit Chriſtus generali ſententia & prouerbio, dicens: *Nemo poteſt
duobus dominis ſeruire. Aut enim vnum odio habebit,& alterum diliget:aut vnum ſuſtinebit,& al-
terum contemnet.* Porrò quibuſdam fortè videbitur hæc regula in nonnullis pati exce- *obiectio.*
ptionem.Si quidem Paulus,1.Cor.7.Qui cum vxore eſt,inquit,ſollicitus eſt quæ ſunt
mundi, & diuiſus eſt. Poteſt igitur vnicus homo duobus obſequi. Reſpondet Alber- *Alb.Mag.*
tus Magn.in Matth. cap.6. Quod non diuiditur in duo dominia, ſed in duos actus
vnius dominij : quia matrimonij vinculum eſt de bono dominio Chriſti. Licet ergo
C in actu honeſtiori non ſemper ſit matrimonio ligatus: id eſt,quidam actus ſint matri-
monij, qui ad virtutẽ non referantur,ita vt is qui ligatus eſt, non propriè dicatur hoc
in actu obſequi & colere Chriſtum: tamen eſt in aliquo actu Chriſti officiorum, quæ
diſpenſantur inter fideles,vt vnus actus ſit in vno, & alius in alio. At verò rurſus alius *Alia obie-*
exurget , & dicet ex hac Chriſti ſententia colligi , nemini quàm Deo obſequen- *ctio.*
dum eſſe : ex quo conſequatur , vt contra hanc legem faciant hi , qui homini-
bus obſequuntur . At verò dicendum , Deum in hominibus agnoſci , ſiquidem
illos Deus inſtituerit. Vnde & Petrus Ananiæ dixit, Act. 5. Non mentitus es homi-
nibus,ſed Deo: cùm etiam Petro & cæteris qui illi aderant, mentiretur. Verùm hoc *Deus in*
dixit, quia in illis Deus agnoſcebatur. Vnde & ipſe Dominus ad Samuelem dixit:Nõ *ſuis agno-*
te ſpreuerunt,ſed me. Et Chriſtus ſuis: Qui vos ſpernit,me ſpernit. Honoratur enim *ſcitur.*
D Deus in ſuis, vt diximus, & in illis contemnitur. Proinde homines illi Deo ſubiecti,
non alienantur à Deo. Hic verò agitur de duobus,id eſt contrariis dominis,quorum
vnus ab altero non pendeat, aut alteri ſubſtituatur. Hoc enim ſi contingat,etſi plures
ſint quibus paremus, vnus tamen,nimirùm qui inter eos ſummus eſt,agnoſcitur. Hoc *Subſtituta*
in rebus politicis. Multi in vnica Repub.domini ſunt,& tamen vnus : multi ſubſtitu- *non negant*
ti,& vnus ſupremus. In hoc caſu poteſt quis pluribus dominis ſeruire , & tamen vni *ſumma.*
tantùm ſeruire: Pluribus ſubſtitutis,dependentibus, & ab vno pendentibus , qui ea
ratione vnus eſſe dicantur: non autem pluribus contraria & diuerſa imperantibus,
nullo modo coniunctis, ſed ſecum è diametro pugnantibus . In Republica ſunt Tri-
buni, Cenſores, Quæſtores,Patricij,Senatores, Conſules, vnus Dictator: & hi om-
nes concurrunt in eandem legem, voluntatem, commune bonum. Ita vnum domi-
E nium efficiunt: & qui his omnibus paruerit, vni paruiſſe dicetur: & qui alterum eorũ
offenderit,Rempub.offendiſſe dicetur. In exercitu ſunt Centuriones, Tribuni militũ,
decuriones, duces: & hi omnes vnum,quia & vni Imperatori parent. At verò, vt ſcri-
bit Tertull.lib.de corona militis, Nemo miles ab infœderatis & hoſtibus domini ſui *Tertull.*
cibaria captat, niſi profugus & proditor. *Aut enim vnum odio habebit,& alterum diliget.*
Fingat obſequium ſuum quantum volet,non verum obſequium erit, ſiquidem illud
ex corde metiamur, in quo eſt odium & dilectio. Poſſunt enim homines multa ſimu-
lare, vt qui vni paruerit, ſi in hoſtis eius manus inciderit, multa confingat obſequia:
verùm ſi cor attendas,longè aliud præ ſe feret. *Non poteſtis Deo ſeruire & Mammonæ.* Pro-
latam generaliter ſententiam applicat,vt ex his quæ nobis contingunt, facilè colliga- *Mãmonas*
mus , quàm ſit impoſſibile Deo & diuitiis , ſeu diabolo obſequi. Diximus dictionem *quæ.*
Mammona Syriacam eſſe,cùm *Racha* interpretaremur: quod & Hieronym.in Matth. *Hieron.*

Chryſoſt. Clemens. Irenæus. cap.6.aſſerit, & Chryſoſtom.hom.16. Oper.imperfecti in Matth. Clemens Rom. lib. F 5.Recognit.Mammona patria eorum voce,inquit, diuitias vocat.Irenæus lib.3. contra hæreſ.cap.8. Mammonas,inquit,ſecundum Iudaicam loquelam,qua & Samaritæ vtuntur, cupidus eſt, & qui plus quàm oportet habere vult. Secundum Hebraicam adiunctiuè,dicitur Mam, vel ſignificat guloſum, id eſt,qui non poſſit à gula ſe continere. Mammona igitur idẽ quod Græcis πλοῦτος. Abdias. Abdias lib.5.hiſtor. certaminis Apoſtolici,Mammona,dæmonis nomen eſſe ſcribit, qui lucris carnalibus præeſt,& dominatur eorum qui diligunt mundum. *Plutus Deus diuitiarũ.* Nec hoc mirum, cùm etiam Plutus Deus ab Ethnicis adoratus ſit, vt ſcribit Clemens Alex.lib.Stromatum. Cle. Alex. Theognis. Vnde & Theognis antiquiſſimus Poëta:

οὐ σὲ μάτην, ὦ πλοῦτε, θεῶν τιμῶσι μάλιστα. id eſt,

Non fruſtrà te Plute colunt, ô maxime diuûm.

Quid eſt ergo ſeruire Mammonæ? Eſt,ita incumbere congerẽdis per fas & nefas theſauris,vt huic ſtudio omnem animam,cor,cogitationes & conatus omnes impendas: adeò vt ipſas, aut in ipſis dæmonem, qui te ad hũc cupiditatis ardorem impulit, adores & colas. Hoc autem vinculo irretitus,quomodo Deo ſeruire & obſequi poteris? Eapropter Paulus 1.ad Timoth.6.Qui cupiunt diuites fieri,inquit,incidunt in tentationes diaboli, & deſideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas. Chryſoſt. Chryſoſt.hom. 22. Oper.perfecti in Matth. Quid verò, inquit, his quæ dicta ſunt, ad vtrumque excitandum mentis affectum cumulatius proferatur? Quid terribilius, quàm ſi etiam propter pecunias Chriſti ſeruitio dicamur excidere: vel deſiderabilius, quàm ſi deſpectu diuitiarum, tota illi mente poſſimus, & dilectione coniungi? Quod enim ſemper dicere ſoleo, id nunc rurſus admoneo, quòd ſcilicet auditorem ad eorum quæ dicit obedientiam, etiam per aduerſa compellat:non ſolùm ſcilicet per iſta quæ proſunt, H verumetiam per illa quæ lædunt:ſicut optimus quiſpiam medicus,qui ex intemperantia oſtendat ægritudinem eſſe ſecuturam, & ex obedientia ſoſpitatem. Tertull. Tantum autẽ valuit hæc ſententia apud Tertullianum, *Quid ex hac Chriſti ſententia.* vt ex ea,lib.de corona militis, concluderet Chriſtianum non poſſe Deo ſimul & Imperatori parere, in mandato doctrinæ Chriſtianæ oppoſito:quo præceperat M. Aurelius Caracalla, vt in die ſuo natali coronam caſtrenſem omnes milites capiti ſuperponerent,& à Tribuno donatiuum acciperent: 1. ac ſi ſummo quodam honore Cæſares eſſent adoraturi.Quidam enim ex Chriſtianis militibus coronam manu geſtabat:Vnde & murmur ſecutum eſt. Adhibetur, inquit Tertullianus,quidam illic magis Dei miles, cæteris conſtantior fratribus,qui ſe duobus dominis ſeruire poſſe præſumpſerat, ſolus libero capite, coronamento in manu ocioſo. Cuius factum defendens Tertullianus, tractatum de corona militis ſuſcepit, quo etiam hæc habet.In his ergo,inquit,erit ſerti militaris ſuperſtitio vbique polluta, I & polluens omnia,quæ iam polluãtur & cauſis. Ecce annua votorum nũcupatio quid videtur? Prima in principiis, ſecunda in capitoliis. Accipe poſt loca,& verba.Hunc tibi Iuppiter bouem cornibus auro decoratis vouemus eſſe futurum. Cuius ſententiæ vox eſt? Vtique negationis. Hoc igitur erit, Non poteſtis Deo ſeruire & Mammonæ: 2. Mammonæ manum tradere,& à Deo abſiſtere. Idem Tertull. Hinc idem lib.de Spectaculis concludit, non eſſe cum Ethnicis communicandum & conuerſandum, (quemadmodum ſcilicet nec cum hæreticis.)Nemo enim poteſt,inquit,duobus dominis ſeruire. Quid luci cum tenebris? Quid vitæ & morti? Odiſſe debemus iſtos conuentus, & cœtus Ethnicorum: vel quod illic nomen Dei blaſphematur, illic quotidiani in nos leones expoſtulãtur,inde perſecutiones decernuntur,inde tentationes emittuntur. Quid fa- K cies in illo ſuffragiorum impiorum æſtuario deprehenſus, non quaſi illic aliquid poſſis ab hominibus:Nemo te cognoſcit Chriſtianũ:ſed recogita quid de te fiat in cœlo. Dubitas enim in illo momento, quo in diaboli Eccleſia fueris, omnes Angelos proſpicere,& ſingulos de cœlo denotare,quis blaſphemiam dixerit,quis audierit,quis linguam, quis aures diabolo aduerſus Deum adminiſtrauerit? Non ergo fugies ſedilia hoſtium Chriſti, illam cathedram peſtilentiarum, ipſúmque aërem, qui deſuper incubat, ſceleſtis vocibus conſtupratum? Sint dulcia licet, & grata licet, & ſimplicia etiam honeſta quædam. Nemo venenum temperat felle & elleboro,ſed conditis pulmentis, & benè ſaporatis, & plurimùm dulcibus id mali inijcit:ita & diabolus,lethale quod

A quod conficit, rebus Deo gratiſſimis & acceptiſſimis imbuit: omnia illic ſeu fortia, ſeu honeſta, ſeu ſonora, ſeu canora, ſeu ſubtilia. Proinde habe, acſi ſtillicidia mellis de liuacunculo venanto, nec tanti gulam facias voluptatis, quanti periculũ. Digna prorſus Tertulliani ſententia, qua in eos vti poſſumus, qui prætextum ſibi faciunt, ad hæreticorum conuentus, menſas, colloquia: aut quòd parentes, aut vicini, aut compatriotæ ſunt: aut quòd honeſti ſint, & ciuiles: Non aduertentes interim hanc ſententiam omnibus præferendam eſſe, qua Chriſtus Deo & Mammonæ ſeruiri non poſſe aſſerit. Gregor. Nanzanz. Orat. ad eos, qui dicebant eum Cathedram Conſtantinop. affectare: Eos enim, qui aliud quidem ſentiunt & profitentur, inquit, quaſi peſtem & corruptelam Eccleſiæ, veritatíſque virus abiicite: non odio eorum flagrantes, ſed

Ne cũ hæreticis verſemur.

Greg. Naz.

B eorum caſum miſerentes. Bernardi ſermon. 2. de inquirendo Deo. Væ etiam peccatori terrã ingredięti duabus viis. Nemo enim duobus dominis ſeruire poteſt. Ne hãc quidem ſimplicitatem amat integritas illa, perfectio illa, illa plenitudo. Indignum enim eſt ei, vt inueniendum ſe præbeat, niſi perfecto corde illam quæſierit. Ceterùm ſi odibilis eſt canis reuerſus ad ſuum vomitum, & ſus lota in volutabro luti, ſed & ipſum quoque quẽ inuenerit tepidum, ex ore ſuo euomere incipit Deus: ſimulator & proditor vbi parebunt? Ex hac igitur ſententia colligit Bernardus neminem corde duplici Deum colere poſſe, nimirùm vt hæreticis & Eccleſiæ faueat, vt peccatum & iuſtitiam colat, vt auaritiæ & Chriſto, eiúſque membris obſequatur: aut hominibus, ſimúlque Deo placeat. Clemens Alexandrinus eandem ſententiam ſequitur libr. 7. Stromatum. Nam cuius eſt, inquit, inſtitutum vt placeat hominibus: quoniã

Bernardus. 3.

Cl. Alexan. 4.

C non quæ conferunt, ſed quæ delectant, multi eligunt, is Deo placere non poteſt. Sed & latiùs illam porrigit ad omnia quæ ex peccato, & quæ pendent ex iuſtitia: vt doceat non poſſe nos allectamentis vitiorum obſequi, & Deo. Quomodo ergo, inquit, cibus & potus, & venus ei (qui iuſtus eſt) amplius fuerit delectabilis: cùm etiam ſermonem, qui etiam adfert aliquam voluptatem, motúmque cogitationis, & operationem iucundam habeat ſuſpectam? Nemo enim poteſt duobus dominis ſeruire, Deo & Mammonæ. Non pecuniam dicens, ſicut nudè dicit: ſed ſuppeditationem quæ fit à pecunia in varias voluptates. Reuera fieri non poteſt, vt qui Deum cognouit magnificè & verè, eis quæ aduerſantur, ſeruiat voluptatibus. Verùm quoniam hic de diuitiis ſermo eſt, occurret quæſtio, quid de iis ſentiẽdũ ſit, qui cũ diuites eſſent, Deũ tamẽ coluiſſe legũtur? Verũ breuiter reſpõdemus: diuites quidẽ illos fuiſſe,

Mammona pro cupiditate.

D ſed imperaſſe diuitiis, non ipſis obſecutos eſſe, at ſoli Deo. Hanc reſolutionem adfert Chryſoſtom. hom. 22. Oper. perf. in Matth. At tu, inquit, noli mihi contra hanc ſententiam proferre diuites, ſed diuitiis ſeruientes. Alioquin etiam Iob erat diues, non tamen pecuniæ ſeruiebat, ſed habebat diuitias, eiſque vt congruit, imperabat: nec erat famulus earum, ſed dominus. Sicut enim alieni patrimonij diſpenſator, ita illa poſſidebat: non modò aliena non rapiens, ſed propria quoque indigentibus largiens: quódque his maius eſt, nec habere ſe illa gaudebat. (Iob. 31.) Si lætatus ſum, inquit, quia mihi eſſent multæ diuitiæ. Vnde etiam conſequenter, quia gaudium de poſſeſſione non habuit, dolorem ab amiſſione non pertulit. At non tales noſtra ſunt ætate locupletes, ſed captiuis omnibus deterius effecti, & ſicut inuiti, cuidam tyranno tributa pendentes, non quieſcunt à miſeria ſeruitutis. Quaſi enim arcem

Chryſoſt.

E quandam, ita eorum mentem amor auri inſedit. Vnde per dies ſingulos præcepta eis plena iniquitatis imponit, nec eſt omninò aliquis, qui non obediat imperanti. Noli igitur econtrà argumentari: ſemel ſiquidem pronunciauit Deus impoſſibile eſſe vtriuſque ſeruitium. Ne ergo tu dixeris hoc eſſe poſſibile. Quando enim te vnus Dominus propriis exui iubet, alter præcipit aliena diripere: quando ille tibi imperat caſtitatem, iſte luxuriam: quando tibi caſtigationem ventris indicit, ille ebrietatem atque delicias: quando te alter omnia iſta iubet deſpicere, ille te inhærere atque inhiare præſentibus præcipit: Cùm hic quidem iubet lecta marmora, parietes pictos, & laquearia deaurata mirari: ille inhorreſcere huiuſmodi omnia, & veræ Philoſophiæ pulchritudinem, ac morum ornamenta ſuſcipere mandat. Et quomodo poſſibile eſt tam contraria hæc pariter conuenire? Idem hom. 16. Poſter. oper. in Matth. Itaque non dixit, Nemo poteſt habere Deum & diuitias: ſed, nemo poteſt Dei & diuitiarum ſeruus eſſe. Aliud enim eſt habere diuitias, aliud ſeruire diuitiis.

Idẽ Chryſ.

Si habes diuitias,& illæ non te faciunt ſuperbum,aut violentũ,ſed propter Deũ quod F
potes das impotentibus,dominus es diuitiarum tuarum, non ſeruus:quia nõ te diuitiæ tuæ tenent,ſed tu diuitias.Si autem tuæ te diuitiæ ſuperbum faciunt, aut violentum, & conſtrictus auaritia nemini aliquid præſtas , tunc ſeruus es diuitiarum tuarum,non dominus:quia diuitiæ tuæ te tenent,non tu diuitias tuas. Itaque ad affectum & vſum hæc omnis ſententia referenda eſt, vt nemo poſſit diuitiis conquirendis ſe totũ adiicere, his die noctúque inuigilare, hoc ſtudium omnibus præferre, & ſemper de iis quocunque in loco ſit, meditari : niſi ſimul & diabolum diuitiarum ſeu mundi iſtius principem colat, & Dei cultum, cui tamen omnia debet, negligat. Eapropter Paulus πλεονέκτην εἰδωλολάτρην id eſt,auarum,idololatrã appellat,1.Cor.5.Epheſ.5.Nam vt ſcribit Poëta,

Imperat,aut ſeruit collecta pecunia.

Quòd ſi illa ſeruiat, tu imperabis ei, & ad ſalutem & proximi conſolationem ea vteris, idq; Pſaltis ſequeris, Pecuniæ ſi affluant, nolite cor apponere. Sin verò imperet illa, tu quouis modo in proximorum etiam perniciem eam comparare conaberis. Ita nimirùm cuidam Genti, vt ſcribit Tertullianus, aureos compedes dare captiuis mos eſt . Et hoc quid tibi profuerit, ſeu aureis manicis & compedibus teneare,ſiue ferreis : cùm ſemper & in his , & in illis captiuus fias? Quid demum te rebus tuis , quas breui poſſeſſurus es, prouidiſſe proderit, & de æternis ſollicitum non fuiſſe ? Plutarchus ſcribit, in vna vrbium Sparta , diuitiarum Deum ſeruari & cæcum, & iacentem, vt picturam inanimatam ac immobilem. Ex quo etiam Clemens Alexandrinus Plutum cæcum natum ab Ethnicis creditum eſſe ſcribit, vtpote qui ſtatim atque homines poſſederit , eos excæcare ſoleat : id eſt, omnem ab eis rationem & mentem auferre. Hinc fit, vt & ipſæ ab æterno lumine, à Deo nimirùm ipſo , hominem auertant. Porrò Auguſtinus libr.2. Quæſtionum Euangelicarum quæſt.36.occurrit quæſtioni, Quidnam vt Chriſtus repetat eiuſdem ſenſus verba , hæc nimirum: Aut enim vnum odio habebit,& alterum diliget:aut vnum ſuſtinebit, & alterũ contemnet? Hæc,inquit, non ſine conſideratione diſtinguenda ſunt. Non enim paſſim atque temerè dicta ſunt. Siquidem nemo interrogatus vtrum diligat diabolum , reſpondet ſe diligere , ſed potiùs odiſſe: Deum autem ſe diligere omnes ferè proclamant. Ergo ſi vnum dilexerit , alterum odiſſe debet . Verùm vt cognoſcamus quem oderit, & quem diligat: adiicit, *vni adhærebit*, nimirùm quem dilexerit. Etſi enim qui auaritiæ ſtudet,verbis enunciet ſe diabolo minimè obſequi, neque ei ſeruire : facto tamen ipſo ſe eum diligere, & ei ſeruire demonſtrat,cùm ei adhæreat. Et qui facto ipſo Dei præcepta, & per conſequens Deum ipſum contemnit, & voluntatem omnem, omne ſtudium, & intentionem ſuam ab eo auertit : an non ſe quoque illum odiſſe demonſtrat? Albertus Magnus in Matth. Sed adhuc quæritur,inquit, vtrum Deum aliquis oderit. Probatur idipſum Pſal.73. Superbia eorum qui te oderunt, aſcendit ſemper. Et tamen iſtud Auguſtinus retractauit. Reſponſio. Cùm Deus ſit principium dans eſſe,& continens in eſſe, & gubernans ad optimum ſuæ naturæ vnumquodque: & cùm omnia appetãt eſſe, ſicut & bonum: conſtat quòd in iſta conſideratione omnia aut naturali, aut animali, aut intellectuali motu amant Deum. Verùm cùm ipſe etiam ſit iudex,per iuſtitiam reddens vnicuique quod ſuum eſt, nihil prohibet eos qui oderunt iuſtitiam, & iudicium, etiam odiſſe Deum iudicem, & blaſphemare: ſicut dicitur Pſal.2.Sap.1. Dicere etiam poſſumus, quòd etſi K
Deum ſecundum ſe impij non oderint, oderunt tamen eum in effectis & operibus eius: quæ nec vereri, nec ſuſpicere volunt, ſed potius abominantur. Sic. Pſalm. 49. Proieciſti ſermones meos retrorſum. Eſa.1.Ipſi ſpreuerũt me. Rurſus magna olim quæſtio ventilata eſt à Marcionitis,& Manichæis,etiã & à Lucibellianis & Gnoſticis de Deo malo:ita nimirùm conſiderarunt Mammonam, vt Deum & Dominum: cùm Chriſtus priùs dixerit,Neminé poſſe duobus dominis ſeruire: ex quo intulerit,neminem Deo ſeruire poſſe, & Mammonæ. Verùm his reſpondemus, Mammonam Dominum & Deũ dici nõ ſimpliciter,id eſt,quaſi ipſe tantũ gradũ habeat:ſed ex opinione eorũ qui diabolũ & diuitias colũt. Huic ſimile eſt,quod Pſaltes dixit,Dij Gẽtiũ dæmonia.Nõ ſimpliciter Deos vocat,ſed Deos Gẽtiũ,id eſt in opinione Gẽtiũ. Dixeri &

Vaccam

Marginalia: Tertull. *Aurei cõpedes.* — Plutarch. — Cl.Alex. *Plutus cæcus.* — Auguſt. — Albertus. *An quis Deum oderit.* — *An duo ſint Dij, cõtra Marcionitas.* — G — H — I

A Vaccam Deam pro Io, & Bouem Deum Apim apud Ægyptios,& Simiam, & Crocodilũ,vt diſſerit Theodoretus lib.affect.Græc.tractatu de Diis. Erit & Phallus Deus, Theodo. & cætera voluptatis monumenta, vt & Clemens Alex.contra Gentes, & Arnobius, Cl.Alexant & Gregor. Nanzanz. Orat.1. contra Iulianum diſputant. Sed &, vt ſcribitur apud Arnobius. Eſaiam, Dolauit artifex lignum, & ipſum formauit in ſpeciem hominis, & dixit in- Greg. Nan. curuans ſe ante illud: Deus meus es tu. Ergo ſi qui lapidem, lignum, folium, ventum pro Deo coluerunt: ex ea ratione Dei vnitas excludetur? Immò neque excludetur apud Gentiles,qui etſi Deos multos coluerint,vnum tamen ſummum coluerũt, quem patrem vniuerſi

-- ἀνδρῶν τε, θεῶν τε vocauerunt.

B Iam, quomodo Deum mali conſtituent hæretici,qui & verè Deus ſit,id eſt,ſummam habeat poteſtatem? Nec quidem ipſe Mercurius niſi à Ioue mittitur, nec Iuno aut Pallas aliquid ſepoſito Iouis numine potuiſſe crêdiderunt Gentiles. Et quid eſt quòd Sathaneis ſpiritibus talem nonnulli tribuant poteſtatem, vt Deorum nomen, id eſt, coæqualitatem cum Deo ſummo aſſequantur? Etſi non negemus multos Sathanam pro Deo colere, multos dæmonibus magnum dæmonium tribuere, etſi illos colant, & plus illis deferant quàm Deo: non proinde tamen Dei vnitas & *Quomodo* ſimplicitas eluditur. Deus vnus eſt, Deus inquam verus, ſummus: multi Dij per *Deus vnus.* adoptionem & communicationem nominis: multi demum Dij per abuſum & falſam opinionem. Et illo quidem modo dicimus Chriſtum intellexiſſe Mammonam Dominum nuncupari: non quòd talis ſit, ſed quòd hac illum authoritate & nomine

C perfidi auari donare ſoleant: aut ſuis factis, cogitationibus & intentionibus omnibus illum pro Deo agnoſcant. Irenæus lib. 3. contra hæreſ. cap. 6. oſtendit, quòd in Irenæus. ſcripturis nemo alius Deus nominetur, nec Dominus nuncupatur, niſi ſolus verus Deus pater omnium, & Verbum eius. Cap. 7. explicat, quid ſit quod à Paulo dicitur, Excæcauit mentes infidelium. Et capit. 8. ſic concludit. Soluta igitur & hac illorum calumnia (qui Deum malum conſtituunt) manifeſtè oſtenſum eſt, quoniam nunquam Prophetæ neque Apoſtoli alium Deum nominauerunt,nec Dominũ *Non eſt* appellauerunt,præter verum & ſolum Deum. Multò magis ipſe Dominus,qui & Cæ- *Deus ali-* ſari quidẽ quæ Cæſaris ſunt,reddi iubet,& quæ Dei ſunt, Deo. Cæſarẽ quidẽ Cæſarẽ *quis malus.* nominans, Deum verò Deum confitens. Similiter & illud quod ait, Nõ poteſtis duobus dominis ſeruire, ipſe interpretatur dicens: Non poteſtis Deo ſeruire & Mammo-

D næ. Deum quidem confitens Deum: Mammonam autẽ nominans, hoc quod & eſt. Neque enim Mammonam Dominum vocat,dicens: Non poteſtis duobus dominis ſeruire: ſed diſcipulos docet ſeruientes Deo non ſubiici Mammonæ,neque dominari ab eo. Qui,inquit,facit peccatũ, ſeruus eſt peccati. Quemadmodum ergo ſeruientes peccato,ſeruos peccati vocat,non tamẽ ipſum peccatum Dominũ appellat: ſic & eos qui Mammonæ ſeruiunt,ſeruos Mammonæ appellat,nõ Dominum appellans Mammonam. Tertull. lib. 4. contra Marcionem. Ita cùm vnum Deum ponit nominaturus, Tertull. & creatorem,ſi alius eſſet ipſe: creatorem nominauit, quem Dominum ſine alio Deo nõ poſuit. Ergo nõ eſt colligendũ,quòd diabolus Deus ſit,ex eo quod Chriſtus prætulit, non poſſe duobus dominis ſeruire: ſed quòd ex hac generali ſententia conſequatur non poſſe nos Deo ſeruire & Mammonæ,cùm oppoſita vtriuſque ſit volun-

E tas, etſi non ſit æqua poteſtas, immò diaboli nulla. Interim ex eo quòd quis diabolum adorat, & quaſi Deum colit, ſeu Magus, ſeu Marcionita ſit: non ſequitur quòd diabolus ſit Deus, aut diuitiæ Deus. Sequeretur enim quòd & omnia,quæ præcipuo & velut ſummo amore homines proſequuntur, pecuniæ ſcilicet, mulieres, homines, rura, filij, parentes, Dij eſſent verè & ſimpliciter: quod etſi illi opinentur, vt olim traductos in numerum Deorum Ethnici venerabantur, reipſa tamen vnus eſt Deus & Dominus omnium. 1. Reg. 5. Cùm area Dei poneretur in templo Dagon, cecidit Dagon capite & ſummitatibus amputatis ſuper limen. *Ideò dico vobis, ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, aut corpori veſtro quid induamini*. Hilarius in Mat- Hilarius. thæum. Contemptum ſæculi, & fiduciam futurorum toto ſuperiore ſermone præceperat. Nam cùm ad iniuriam pronos iubet eſſe, & ad damnum voluntarios, & ad *Spes noſtra* vltionem negligentes, & ad damnum promiſcuos,& ad humanã gloriam incurioſos, *in Deũ cõ* confirmare nos in ſpem bonorum futurorũ laborat. Plures enim & amor præſentiũ,& *firmanda.*

deſperatio futurorum incertos facit, & aut illecebris capit, aut infidelitate cor- F
rumpit. Ideò nos à terrenorum ſollicitudine, ad cœleſtia cogitanda & ſperanda
Ambroſi'. prouocat. Ambroſius libr. 7. in Luc. cap. 12. Nihil enim moralius ad faciendum fidem, omnia credentibus à Deo poſſe conferri, quàm quòd aërius ille ſpiritus vitale collegium, animæ corporiſque contubernio fœderatum, ſine noſtro labore perpetuat: nec ſalutaris deficit vſus alimenti, niſi cùm ſuprema venerit dies moriendi. Per animam autem, non intelligit ſpiritualem hominis partem: quid enim ei aut cibo, aut indumento opus eſt? ſed pro vita hac tẽporali & caduca ſumit: ſicut & alibi,
Auguſtin. Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. Auguſtin. lib. 2. de ſerm. Domini in monte, cap. 23. Ad vitam temporalem cibus, ad corpus veſtimentum pertinet. Occurrit autem obiectioni, qua quis dicere poſſet: Quid ergo? Ocioſi, & ignaui erimus. Ergo ad fucorum inſtar, mella apum exugemus, & aliorum G
laboribus viuemus? Vbi igitur illa lex quam Deus ab initio præſcripſit, In ſudore vultus tui, veſceris pane tuo: & quam Pſaltes in patrefamiliâs commendat,
An Chriſti ignauiā & aceſidiā probet. dicens: Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & benè tibi erit? Et quod Paulus ſe denunciaſſe ſcribit, quod ſi quis non vult operari, nec manducet. Si enim vnumquemque laborare, ſudare, & inuigilare victui conquirendo neceſſe eſt: quomodo ſtabit iſta regula, Ne ſolliciti ſimus quid manducemus, aut quid bibamus? Num ſcilicet hæc comparare quis poterit ſine ſollicitudine? Quid quòd & quoſdam ſummo manè excitari, & ſuo labori proſpicere oportet, ſtatim atque

Excubitor lucem cantu prædixerit ales?

Verùm has omnes obiectiones vnica Chriſti clauſula eludit. Non dixit, Ne laboretis, ne ſudetis, ne vigiletis, ne proſpiciatis vobis. Quin potius per omnem Euangelij diſcurſum iſta leges: dictum agricolis, Quid hic ſtatis tota die ocioſi? dictum diſcipulis, Videte, vigilate & orate. Et iſtud, quòd Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei. Etiam & iſtud, Meſſis multa, operarij pauci. Rogate dominum meſſis, vt mittat operarios in vineam ſuam. Non ergo hæc prohibuit, quæ natura, quæ Deus, quæ idem ipſe Chriſtus commendat: H
Th. Aquin. ſed dixit; *Ne ſolliciti ſitis*. Thomas Aquinas in Matthæum. Dicendum ergo quòd
Sollicitudo triplex. ſollicitudo tribus modis conſideratur mala. Sollicitudo enim dicit prouidentiam cum ſtudio: ſtudium autem eſt vehemens applicatio animi. In iſta autem vehementi applicatione poteſt eſſe peccatum, quando ſcilicet alicui rei, velut fini, totum ſeipſum impendit: quo quidem modo ſolliciti eſſe prohibemur. Et ideò legitur Prouerbior. 11. Expectatio ſollicitorum peribit. Intendit etiam aliquando mens noſtra I
ad ſuperflua acquirenda: quod item prohibetur Eccleſiaſt. 2. Dixi ego in corde, Vadam, & affluam diuitiis. Quòd ſi temporalibus etiam conquirendis mens addicta fuerit, adeò vt ſpiritualia derelinquat, peccat. Quidam quoque ſolliciti ſunt, cum quodam timore & deſperatione, quòd timeant ne quid illis deſit: & quoniam hac in re de Dei prouidentia, & de miſericordia dubitant: ideò Chriſtus illos his verbis
Albertus. reprimit. Albertus Magnus in Matthæum. Rurſus ſecundum Gloſſam ſollicitudo duplex eſt: Vna eſt ſuffocans, & hæc interdicitur, quia mentem & rationem perturbat: adeò vt ſeſe quis mente alienatus diuinarum mancipium faciat. Eſt ſollicitudo prouidentiæ, quæ ſi benè, id eſt, ſecundum Dei legem dirigatur, in aliquibus tolerabilis, in aliis laudabilis eſt. Et militat illa aliquando quidem in pigritiam, K
aliquando pro charitate ſuſcipitur, Luc. 10. Martha, Martha, ſollicita es, & turbaris erga plurima. Quæ ſollicitudo laudatur in viduis, vt pauperes paſcant, &
1. excipiant. Galat. 2. Qui videbantur columnę eſſe, dextras mihi dederunt & Barnabæ, ſocietatis: vt nos in Gentes, ipſi verò in circunciſionem: tantummodò vt pauperum Chriſti memores eſſemus. quod etiam ſollicitus fui hoc ipſum facere. Sed
2. &, vt diximus, (1. Corinth. 7.) Qui habet vxorem, ſollicitus eſt quæ ſunt mundi, & quomodo placeat Deo: & idem curat mulier, vt placeat viro. Denique quis familiæ, Eccleſiæ, aut populo ſine ſollicitudine præeſſe poteſt? Romanorum 12. Qui præeſt, in ſollicitudine. 1. Timoth. 5. Qui ſuorum & maximè domeſticorum curam
3. non habet, infidelis, & infideli deterior eſt. Laudabilis vtrique, & neceſſaria
4. eſt ſollicitudo pauperum, & in Prælatis ſollicitudo ſubditorum. Quid quòd ad mutuam

A ad mutuam beneficentiam, & opera miſericordiæ implenda,ſeu ſpiritualia,ſeu tem-
poralia ſollicitudo requiritur? Siquidem, vt ſcribit Paulus, 1. Cor.12. Pro inuicem
ſollicita ſunt membra. Vnde & alibi, Epheſ. 4. Solliciti ſeruare vnitatem in vincu-
lo pacis. Demum quis ſine ſollicitudine diaboli tentationes cauere poſſit? Eapro- 5.
pter Chriſtus patremfamiliâs proponit vigilantem, ne ſinat perfodi domum ſuam,
vbi nouerit qua hora fur venturus ſit. Amplius, ſunt qui ita ſollicitudinem diuidunt,
vt alia ſit laudabilis, alia tolerabilis, alia miſerabilis, alia vituperanda. Lau-
dabilis in præcepto eſt: & hæc rurſus eſt multiplex. Eſt ſollicitudo regiminis, 1.
qua pater filios, dominus ſeruos, præceptor diſcipulos, Rex populum, Prin-
ceps ſubditos, Prælatus Eccleſiæ gregi ſuo prouidet. 2. Corinthiorum 12. In-
ſtantia mea quotidiana ſollicitudo Eccleſiarum. Eſt ſollicitudo obedientiæ, 2.
B in ſubditis. Ioſue cap. 23. Eſtote ſolliciti, vt cuſtodiatis cuncta, quæ ſcripta
ſunt in volumine legis Moyſi. Eſt ſollicitudo pacifici conuictus inter pares, de 3.
qua Epheſior. 4. Eſt & ſollicitudo proficiendi, & hæc in tribus conſiſtit: nimi- 4.
rùm in memoria præceptorum diuinorum. Deuteron. 4. Cuſtodi temetipſum ſolli- 1.
citè, & animam tuam,ne obliuiſcaris verborum quæ viderunt oculi tui: & ne ex-
cidant de corde tuo, cunctis diebus vitæ tuæ. Conſiſtit in præcautione mali.
Deuter. 4. Cuſtodite animas veſtras ſollicitè! Non vidiſtis aliquam ſimilitudi- 2.
nem, in die qua locutus eſt vobis Dominus in Oreb de medio ignis: ne fortè
decepti faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem. Attenditur & illa ſollicitudo profi- 3.
ciendi in feruore ſpiritus, ad bonum faciendum incitati. Rom. 12. Sollicitudine non
pigri, ſpiritu feruentes, Domino ſeruientes. Porrò ſollicitudo tolerabilis multi-
C plex eſt. Aliquando enim eſt dilectionis naturalis. Sic (Tob. 10.) Cùm moras 1.
faceret Tobias, cauſa nuptiarum, ſollicitus erat pater eius, dicens: Putas quare
moratur filius meus? Aliquando eſt rei familiaris. 1. Reg. 9. De aſinis quas nudius 2.
tertius perdidiſti, ne ſollicitus ſis, quia inuentæ ſunt. Aliquando eſt ſollicitudo 3.
prouidentiæ neceſſariæ, vt patris de veſtiendis filiis: quomodo Paulus dixit patres
theſaurizare, id eſt, reſeruare aliqua filiis. Eſt & ſollicitudo infirmitatis hu- 4.
manæ: quomodo vir curat vt vxori placeat, & vxor vt viro accepta ſit. Alia eſt ſol- 5.
licitudo curæ moderatæ. Tob. 5. Rogo te de qua tribu, vel de qua domo es tu?
Cui Raphaël Angelus: Genus quæris mercenarij, vel mercenarium qui cum fi-
lio tuo eat. Non autem te ſollicitum reddam. Ego ſum Ananias Azariæ ma-
gni filius. Hæ ſollicitudinum ſpecies excuſabiles ſunt. Eſt verò & ſollicitudo mi-
D ſerabilis multiplex. Alia eſt enim laboris in operando, de qua Eccleſ. 2. Deteſtatus 1.
ſum induſtriam meam, qua ſub ſole laboraui, habiturus hæredem poſt me, quem
ignoro, vtrum ſapiens vel ſtultus ſit: & dominabitur in laboribus meis, quibus deſu-
daui, & ſollicitus fui, nec eſt quicquam tam vanum. Alia eſt ſollicitudo paſ- 2.
ſionis, de qua 1. Machab. 6. Receſſit ſomnus ab oculis meis, & concidi corde præ
ſollicitudine, & dixi in corde meo, In quantam tribulationem deueni, & in quos
fluctus miſeriæ? Alia eſt ſollicitudo præcauendi inſidias hominum. Hier. 38. Solli- 3.
citus ſum propter Iudæos, qui transfugerunt ad Chaldæos, ne fortè tradar in manus
eorum, & illudant mihi. Et denique aliud genus ſollicitudinis vituperabilis, quam
hic Chriſtus prohibet. Hæc autem multiplex eſt. Eſt enim alia ſcientiæ eo-
rum quæ vana & ſuperflua ſunt. Eccleſiaſt. 2. Cùm alius laborat in ſapientia & 1.
E doctrina, & homini otioſo quæſita dimittit. Et hæc ergo vanitas & magnum
malum. Alia eſt in ſtudio peccandi. Danielis 13. Volentes concumbere cum ea, 2.
obſeruabant ſollicitè quotidie videre eam. Alia eſt in adinuentione nouarum volu- 3.
ptatum, qualis olim erat tempore Commodi & Heliogabali: impoſitionum &
exactionum, cæterorúmque quæ contra Dei legem, & proximi charitatem militant.
Sic (Sap. 14.) Imaginem regis, quem honorare volebant, fecerunt, vt illum qui abie-
rat, tanquam præſentem colerent, ſua ſollicitudine. Alia eſt ſollicitudo acquirendi di- 4.
uitias cum cupiditate diteſcendi. Matth. 13. Sollicitudo ſæculi iſtius & fallacia
diuitiarum ſuffocant verbum, & ſine fructu efficitur. Eſt & ſollicitudo auarè 5.
conſeruandi diuitias. Sic Eccleſiaſt. 2. Peccatori dedit (permiſit) Deus afflictio-
nem & curam ſuperfluam, vt addat & congreget, & tradat ei cui placuit. Antiochus

Antiochus Monach'. Monachus in Pandectis ſcripturæ, hom. 13. hac hominem Deo ſubtrahi, & diabolo F
mancipari docet. Quandoquidem, inquit, iuxta legis præſcriptum, ſi pars vna corporis lepra aſpergitur, altera autem ſincera eſt, totum interim cenſetur immundum. Planè alienæ facultatis appetentior, quantalibet pecuniæ copia exuberet, numquam exſatiatur. Quum enim permulta adeptus fuerit, ad alia rurſus cumulando tota concupiſcentia fertur: qui quantam habet materiam iſtius vitioſæ affectionis ſecundum proportionem, tanto recedit à Deo, fitq; particeps apoſtaſiæ. Proſper Aquitanicus libr. 2. de vita contemplatiua, cap. 15. Ecce enim, inquit, iubet nobis imperioſa cupiditas, vt diuina parui pendentes, poſſeſſionum terreſtrium damnoſa compendia cogitemus: vt in eis totam ſollicitudinem curámque ponamus, vt inde nos morbida natiuitate iactemus, vt amplitudine patrimonij diffuſioris elati, fieri pauperes ſpiritu negligamus. O facinus inauditum! Nam iugo Chriſti contempto, ferreum cupiditatis imperium voluntaria mentium inclinatione ſuſcipimus, & Domini noſtri leui onere, quod ſubiectos non onerat, ſed ſubleuat, poſthabito, plumbeum pondus noſtris ceruicibus aggeramus, quod citiùs poteſt deponi, quàm ferri: quia & ipſa cupiditas, quę nobis ſubiici vltrò volentibus hoc pondus imponit, contemni poteſt faciliùs, quàm expleri: & ideò qui ſe illi volentes dediderunt oppugnanti, voluntatem vlteriùs reſiſtendi non habebunt tyrannicè dominanti. Et hoc fit in iſto Dei iudicio, vt qui cupiditati reſiſtere noluimus ingreſſuræ, iam reſiſtere nequeamus ingreſſæ. O plangendum miſerabiliter mentis expugnatæ ſeruitium! O intolerandum dæmonicæ cupiditatis imperium! Vt ex hoſtibus ſuis, quos poteſt vincere, victores faciat ſuos, promittit ingentia, & bonorum temporalium pollicitatione deceptos iam impellit miſeros, & miſerandos in turpia. Tenet nos lucrorum H
pœnaliter dulcium catenis addictos, & in ſua ditione captiuos: nec trahit inuitos, ſed quod eſt deterius, quoſcunque voluerit, volentes ducit. Vaſtat in omnibus quicquid verecundiæ aut pudoris inuenerit: aut quos ſuis triumphis addixit, adhuc tanquam reſipiſcendi ſuſceptis omnibus viribus honeſtatis exarmat, ne quando contra eum, qui bellare noluimus, rebellemus. Rapit nos, ac paſſim per omnia adquiſitionum genera cupidos adquirendos diſpergit. Non permittit animum liberum, non ſtabile corpus, vagante animo mobiliter, aut quietum, & velut quædam cadauera in paſtum feris, auibus, beſtiiſque proiecta, captiuos ſuos immundis ſpiritibus tradit, non lacerandos, ſed auidiſſimis mortiferorum criminum faucibus deuorandos: nec tamen vt eſſe iam deſinant, ſed vt pœnaliter viuant. Denique in viuis corporibus I
adhuc portant funera ſua: ſed iidem ſimul viui & mortui. Hinc eſt quòd peccato viuentes, quantum nos congeſtarum opum oblectet acceſſio, ipſa fruendi carnalibus delectatione ſentimus: & quantum virtutum ſuſtineamus inopiam, velut mortui virtutibus, ignoramus. Ioannes Damaſcenus libr. 2. Parallelorum, cap. 17. ex Chryſoſtomo. Quid, inquit, diuitiis cumulandis te fatigas: & alij in bona ingrediuntur, luxúque & deliciis influent? An non Prophetam audiſti dicentem, Pſal. 38. Theſaurizat diues, & ignorat cui congregabit ea? Et alio loco rurſus ait, Pſal. 48. Inſipiens & ſtultus peribunt, & relinquent alienis diuitias ſuas. Quod & Lyricus Poëta Horatius his verſibus cecinit.

(Margin: Proſper. Cõtra auaritiam. — Damaſcen. — Vanitas auarorum. — Horatius.)

Abſumet hæres cæcuba dignior,
Seruata centum clauibus, & mero
Tinget pauimentum ſuperbo,
Pontificum potiore cœnis. K

Hi ſunt diuitiarum ſucceſſus, vt & poſſeſſores ſuos eludant, & tanta ſollicitudine, immò tantis nonnumquam peccatis comparatæ, breui & miſerè diſſipentur. Igitur, quàm melius eſt modicum iuſto ſuper diuitias peccatorum multas! quàm melius noſtram curam omnem & ſollicitudinem in Deum reponere, & ſic in cœlo theſaurizare? Damaſcen. Damaſcen. in ſuperiore cap. hæc ex Baſilio, hom. in plagam grandinis, ex hac auarorum prophana ſollicitudine, & deprædatione, calamitates magnas populis, & illis ipſis diuitibus imminere oſtendit, has illorum curas ita deſcribens. Vnde hæc tandem, inquit, & quæ nobis cauſa calamitatem hanc inuexit? Alius noſtrûm pauperem oppreſſit, terræque partem aliquam interuertit, limitémque ſceleratè, vel furto, vel aperta vi tranſgreſſus eſt, domúmque domui, & agrum agro adiunxit

A xit, vt proximo aliquid extorqueat, pertinacique animo in hoc incubuit, vt vicinum nullum haberet, perinde ac ſolus habitaturus in terra. Alius vſuris & augmentis terram fœdauit, colligens vbi ſementem non fecit, ac metens vbi non ſparſit, non ex agrorum cultu, ſed ex pauperum egeſtate ac penuria facultates ſuas augens. Alius ære torculariſque primitiis Deum, cuius munere omnia habuerat, defraudauit, ſuique beneficij immemorem ſe eſſe, & ſtultum oſtendit, non modò pro iis, quibus fruebatur, gratiâs nullas agens, ſed ne hoc quidem, ſi nihil aliud moliens, & gratitudine ſua liberalitatem Dei ſibi in futurum acquireret. Alius nec viduam nec orphanum miſeratus eſt, nec panem cibumq; pauperi exiguum, vel Chriſto potiùs, qui per illos vel parcè nutritos alitur, impertiit: iſq; etiam fortaſsè, qui multis opibus, & quidem præ-
B ter ſpem fruitur (nam hoc longè iniuſtiſſimum eſt) quique in multis horreis anguſtia laborat, eáque partim implet, partim euertit, vt futuris fructibus maiora extruat: illud ignorans fore, vt priuſquàm ſpei ſuæ compos fiat, morte abripiatur, rationémque reddendam habeat tum vbertatis & copiæ, tum vanæ animi cogitationis, vt qui aliena bona malè diſpenſarit. Alius viam humilium inflexit, & iuſtum iniuſtis rationibus tranſuerſum egit, Amos 5. Alius in portis corripientem odio habuit, Abac. 1. piumq; ſermonem execratus eſt. Alius reti ſuo multa colligenti immolauit, pauperiſque prædam domi habuit, aut Dei memoriam ex animo eiecit, aut certè illius malè recordatus eſt, dicens, Zach. 11. Benedictus Dominus, quoniam diuites facti ſumus: opéſque ipſius beneficio ſe conſecutum iniquè exiſtimauit, à quo pœnis quoque afficietur. Ob eas etenim cauſas venit ira Dei in filios contumaces. Ob eas cauſas, vel clauditur cœ-
C lum, vel perniciosè aperitur, eóque magis, ſi nec plagis quidem cæli, reſipiſcamus, nec eum qui natura ſua ad nos appropinquat, accedamus. Quid ad hæc dicemus, qui frumẽtum emercamur, ſordidúmque poſtea quæſtum ex eiuſdem venditione captamus, temporúmque difficultates obſeruamus, vt opibus affluamus, & alienis calamitatibus inſultemus, atque non vt Ioſeph Ægyptiorum facultates diſpenſationis maioris cauſa (vtrumque enim pulchrè notat, nimirùm rem frumentariam & aceruare, & partiri) ſed, vt impij & nefarij homines, popularium noſtrorum bona comparemus, Amos 8? Qui dicimus, quando tranſibit menſis, vt rerum pretia augeamus: & ſabbatha, vt theſauros aperiamus? qui duplici menſura ac ſtatera æquitatem euertimus, ac plumbeam iniquitatis menſuram ad nos ipſos deprimimus, Zach. 5. Quid ad hæc dicemus, qui quærendarum opum nec finem nec modum vllum nouimus? Qui aurum & argẽtum
D non ſecus atque illi olim Baal & Aſtarthem, & execrandum ſimulachrum Chamos, adoramus? Qui gemmarum luxus & ſplendores conſectamur, veſtéſque molles & diffluentes, quæ à tineis abſumuntur, & latronibus ac tyrannis furibúſque reconduntur? Qui ſeruorum & quadrupedum gregibus geſtimus, qui latifundiis montibúſque dilatamur, & alia iam habemus, alia adiungimus, alia quoque primo tempore adepturi ſumus, inſtar illius apud Salomonẽ ſanguiſugæ, (Prou. 30.) cuius auiditas expleri nequit, quemadmodum nec inferni, nec terræ, nec aquæ: nouúmque orbem, quem poſſideamus, quærimus, ac Dei terminis ſuccenſemus, vt minoribus, quàm cupiditas noſtra, inexplebiliſque auaritia poſtulet? Chryſoſtom. hom. 22. Oper. perfect. in Matth. Neque Chryſoſt.
verò, inquit, tantùm oſtendit Chriſtus miſeriam, diſtentionémque animi de pecuniæ amore naſcentem: ſed & ea quæ parta ſunt, abiici iubet, & ne ſuper neceſſario quidem cibo voluit eſſe ſollicitos. Clemens Alexand. lib. 2. Paidagogi, cap. 10. expendit dictio- Cl. Alex.
E nem (Quid) in his ſententiis, Quid manducetis. Quid, inquit, cibi varietatem expulit. Id enim ſignificatur ex ſcriptura: Ne ſolliciti ſitis, quænam comedatis, aut quænam *Prohibetur*
bibatis. De his enim eſſe ſollicitum, eſt nimia plura habendi cupiditas, & delicias ar- *curioſitas*
guit. Sed ſi comedere per ſe ſolùm cogitetur, eſt argumentum neceſſitatis, & defectus *victus &*
repletio, vt diximus. Quod eſt autem amplius, eſt ex ſuperfluo. Idem etiam de veſtitu *veſtitus.*
reſoluit. *Nónne anima plus eſt quàm eſca, & corpus plus quàm veſtimentum?* Argumentum eſt à maiori ad minus. Qui enim dedit maiora, dabit & minora. Deus autem dedit & animam & corpus, multo maiora & eſca & veſtimento. Vtrumque igitur conſeruabit. Auguſtinus lib. 2. de ſerm. Domini in monte, cap. 22. Sic, inquit, Dominus admo- Auguſtin.
net, vt meminerimus multo amplius Deum dediſſe, quando nos fecit & compoſuit ex anima & corpore, quàm eſt alimentum atque tegumentum, quorum cura nos duplicare cor non vult. *Nónne*, inquit, *anima plus eſt quàm eſca?* vt tu intelligas eum, qui

dedit animam, multò faciliùs eſcam eſſe daturum: *& corpus quàm veſtimentum*: id eſt, F
plus eſt: vt ſimiliter intelligas, eum qui corpus dedit, multò faciliùs daturum eſſe ve-
ſtimentum. Quo loco quæri ſolet, vtrum ad animam cibus iſte pertineat, cùm anima
incorporea ſit, iſte autem cibus corporeus. Sed animam hoc loco pro vita poſitam
nouerimus, cuius retinaculum eſt alimentum illud corporeum. Secundum hanc ſi-
gnificationem dictum eſt etiam illud Ioan. 12. Qui amat animam ſuam, perdet illã.
Quod niſi de hac vita acceperimus, quam oportet pro regno Dei perdere, quod po-
tuiſſe Martyres claruit, contrarium hoc præceptum erit illi ſententiæ, qua dictum eſt
Matth. 16. Quid prodeſt homini, ſi totum mundum lucretur, animæ autem ſuæ detri-
mentum faciat? *Reſpicite*, inquit, *volatilia cœli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque con-
gregant in horrea: & pater veſter cœleſtis paſcit illa. Nónne vos pluris eſtis illis?* οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον
διαφέρετε αὐτῶν, nónne vos magis præcellitis ea? Quia vtique rationale animal, ſicuti eſt
homo, ſublimius ordinatum eſt in rerum natura, quàm irrationabilia, ſicuti aues. Alio G
Dei prouidentiæ argumentũ. igitur argumento ſumpto à minori ad maius, probat Deum rationem habiturum eo-
rum omnium quæ nobis ſunt neceſſaria: quod oſtendit primùm in cibo, demum in
veſtitu. Nam qui prouidet minoribus, prouidebit & maioribus. Sed Deus prouidet
brutis animantibus, prouidet & plantis: multò magis igitur prouidebit hominibus.
Nam & ille pater noſter eſt cœleſtis, non illorum: quia non ſunt ad imaginem eius,
neque habent ſpiritum adoptionis filiorum: & tamen, vt ſcribit Paulus 1. Cor. 9. Nón-
Albertus. ne de bobus cura eſt Deo? An non propter nos hæc quoque ſcriptura dicit? Alber-
Cur Dominus ſimilitudinem ſumit à volatilibus & liliis. tus Magnus in 6. cap. Matth. Sed quæritur, inquit, quare potius ſumit ſimilitudinem
à volatilibus cœli, quàm natabilibus, vel greſſibilibus, vel reptilibus. Ad hoc ſunt tres
rationes. Vna quidem eſt, quia cibus altilium magis ſparſus & incertus eſt quàm alio- H
rum animalium: propter quod etiam natura dedit eis & alas ad volandum, & pedes
ad ambulandum, vt veloci motu vitæ cibum adquirant: Et cùm illa ſint ſine ſollicitu-
1. dine: quod multò magis nos. Alia ratio eſt, quòd nulla animalia minus conſeruant
2. quam aues; quoniam & greſſibilia faciunt theſauros, ſicut & mus montanus, & repti-
lia, ſicut formica, & natabilia, ſicut habentia antra: Sed volatilia omninò ſunt ſine ſol-
licitudine. Et ideò de ſollicitudine tollenda melior & congruentior ab eis accipitur
3. ſimilitudo. Tertia ratio eſt Ambroſij, & eſt moralis: quia per altitudinem volatus, ma-
gis volatilia ſpiritualibus & contemplatiuis viris aſſimilantur. Pſal. 54. Quis dabit mi-
hi pennas ſicut columbæ, & volabo, &c. Videtur autem iſta doctrina Domini contra-
Obiectio. riari ſermonibus eius: quia Geneſ. 3. dicit, In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Iob.
5. Homo natus ad laborem, ſicut auis ad volandum. Apoſtolus 1. Cor. 4. Laboramus I
operantes manibus noſtris. 2. Theſſ. 3. Si quis non laborat, non manducet. Iac. 5. Agri-
cola expectat pretioſum fructum terrę, patienter ferens, donec accipiat temporaneum
& ſerotinum. Ad hoc dicendum, quòd eſt labor duplex, ſcilicet ſpiritualis, & corpo-
ralis. Ad alterum iſtorum laborum meo iudicio tenetur omnis homo. Eſt autem vter-
Labor eſt duplex. que iſtorum laborum duplex: Vniuerſalis, & particularis. Vniuerſalem voco, qui fit
circa populum vniuerſalis Eccleſiæ, vel ciuitatis, vel prouinciæ, vel plebis alicuius. Et
tunc illi, qui circa tales laborant, poſſunt accipere ab illis: aut per modum debiti, ſi-
cut Prælati: aut per modum eleemoſynæ, ſicut Prædicatores miſſi: aut alij aliquid
circa tales militiæ Chriſtiani officij exercentes. Particularem autem laborem voco,
qui eſt in vno actu ſimplici ſpirituali vel corporali. Spiritualis, ſicut eſt canonicorum,
vel monachorum in cantando, & legẽdo, & diſciplinam religionis portando. Corpo-
ralis eſt autem, ſicut arando, vel ſuendo, vel lanas operando, vel aliquid tale. In omni- K
bus enim talibus labor exercendus eſt: ſollicitudo ſuffocans tollenda, ſicut in antè ha-
Th. Aquin. bitis dictum eſt. *Nónne vos magis pluris eſtis illis?* Thomas Aquinas lib. Comment. in
Matth. cap. 6. Homo enim, inquit, præponitur omnibus: vt habetur Geneſ. 1. Facia-
mus hominem, &c. Et ſequitur, vt præſit piſcibus maris, & volatilibus cœli. Et non eſt
intelligendũ, quin Apoſtolici viri non congregent: ſed eſt intelligendum, quòd Deus
in congregatione liberat iuſtos à tribulatione: vt Danielem liberauit de lacu leonum,
& tres pueros de fornace. Et non dico quòd exiſtentes in tribulatione, non debeant
Alia obiectio. facere vt eruantur: quia præcepit Dominus, vt ex vna ciuitate fugerent in aliam: ſed
eſt intelligendum, quòd ſi faciant iuſti quod eſt in ſe, liberabit eos Dominus. Et iſta
exempla inducuntur ad ſciendum, quòd Dominus habeat prouidẽtiam de omnibus,
& dat

A & dat vnicuique ſecundum modum ſuum. Auibus enim dedit, quo modo neceſſaria acquirerēt. Dedit enim eis naturalem inſtinctum, per quē mouerentur ad inquirendū vnde viuerent. Ideò non debemus nos eſſe nimis ſolliciti. *Quis autem veſtrum*, &c. Hic probat experimento, quòd ſicut prouidet auibus, ita & nobis. Quædam enim eſt pars animæ quæ ſubiacet rationi, vt motiua, ſenſitiua: quædam quæ non, vt augmentatiua, nutritiua: & his conuenit homo cum brutis: & ſicut prouidet brutis in augmento, & nutrimento, ſic & hominibus. Vnde augmentum non eſt nobis ex nobis, ſed ex Deo: Vnde de prouidentia Dei non debemus deſperare. *Conſiderate lilia agri*, &c. Inſtruxit nos de cibo: modò de veſtimento: Vnde habentes alimenta, & quibus tegamur, &c. Dicit ergo, *Conſiderate*, &c. Conſideratio creaturarū debet eſſe ad laudem Dei. Pſalm. 142. Meditabor in omnibus operibus tuis, &c. *Nec lilia non laborant, neque*
B *nent.* Ad veſtimentum enim requiritur & opus virorum & mulierum. Ideò ad amouendum opus virorum, dicit, *Non laborant*: ad excludendum opus mulierum, dicit, *Neque nent*. Tangit autem gloriam ornatus eorum, vt ſcribit Albertus Mag. in Matth. hæc verba adiiciens, *Dico autem vobis*, qui non poſſum mentiri. 1. Petr. 2. Nec inuentus dolus in lingua eius. *Quoniam nec Salomon*: qui vltra modum, vt dicitur, curioſus fuit in veſtibus. 3. Reg. 10. Regina Saba mirabatur de veſtibus ſuorum ſeruorum. *In omni gloria ſua*: hoc eſt, in gloria veſtitus ſui. *Coopertus eſt*, tam venuſto & tam vernanti colore habitus: *ſicut vnum ex iſtis*. Omnia ergo ſimul in diuerſitate colorum ſuorum, incomparabilia ſunt habitui Salomonis. Attende autem quòd innuit flores operiri coloribus: quia coloris natura de lumine perficitur, & in ſuperficie rei diffunditur. Propter quod & Pythagorici colorem epiphanium, hoc eſt, ſuperapparentē, vocauerunt. Vnde Albertus.
C terra veſtita floribus in quandam ſimilitudinem ſtellati cœli ornatur. Eſa. 61. Induit me Dominus veſtimento ſalutis, & indumento iuſtitiæ circundedit me. Talis enim habitus habitum virtutis in ſanctis demonſtrat: in quo præcedūt ſicut dies verni vernantes. Quintò tangit comparationem curæ patris ad fœnum & ad filios adoptionis. *Argumentum à minori ad maius.*
Et oſtendit curam patris ad fœnum paruam, ex tribus. Ex natura, cùm dicit, *Si enim fœnum*, quod paruì eſt momenti. Secundò, ex loco, cùm dicit, *agri*, cui nulla cuſtodia adhibetur, ſed decerpendum omnibus exponitur. Tertiò, ex vilitate: quia dicit, *quod hodie eſt*, breui apparens tempore: *& cras*, hoc eſt, poſt modicum, *mittitur in ignem*: quia ad minus ſarmenta comburuntur, ne agrum occupent, & nullius momenti reputantur. *vel in clibanum*, alia litera: quia homines clibanum inde ſuccendunt, in quo coquant panes, vel aliquid aliud, & incendunt, & tanquam res parui momenti exiſtens quacunque conſumptione conſumitur, & æternę vitæ non reſeruatur. *Deus ſic veſtit*,
D hoc eſt exornat pictura colorum. Et inde tranſit ad ſanctos per comparationem, dicens: *Quanto magis vos*, qui natura eſtis ad Dei patris imaginem, & in cuſtodia commiſſi Angelis, qui cuſtodiunt vos in omnibus viis veſtris, & in ordinatione prædeſtinationis præordinati eſtis ad æternam vitam. Et ſubiūgit in corruptionem, ſi talia non aduertant, cùm dicit, *modicæ fidei*, hoc eſt modicæ fiduciæ, qui paruū de patre cœleſti præſumitis. Matth. 14. Modicæ fidei, quare dubitaſti? Rom. 5. Confortatus eſt fide, pleniſſimè ſciens, quòd quæcunque promiſit Deus, potens eſt facere. Sed non contrarium eſt quod dicitur 1. Cor. 4. Eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus: & inſtabiles ſumus vſque ad hanc horam. Heb. 11. Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus. Matth. 25. Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & non dediſtis mihi bibere: nudus fui, & non veſtiuiſtis
E me. Ergo ſancti ſæpè habent in his indigentiam neceſſitatis: & ſic videtur quòd non concluditur ratio Domini. Ad hoc dicendum, quòd in veritate non placet Deo: nec intēdit hic aſtruere, quòd aliquis ſequatur inertiam & otium, ſed exerceat aliquid militiæ Chriſtianæ, ſicut dicit Auguſt. in lib. de operib. Monachorum. Et ſi exercet hoc, Auguſt.
dignus eſt cibo & veſte, quam procurat illi Deus ex labore ſuo. Vnde etiam Chriſtus dixit iſta illis, qui prima fundamenta fidei ponere debebant: & propter multum diſcurſum inſtantiæ prædicationis non poterant cogitare niſi de pane quotidiano. Quibus etiam Luc. 10. dicit: Edentes & bibentes quæ apud illos ſunt. Vnde etiam illis de domo nihil dixit: quia inſtabiles eſſe oportuit. Quando igitur ea quæ ſunt militiæ Chriſtianæ exercemus, etſi nunc deſunt, neceſſaria diſpoſitio patris cœleſtis eſt: vel ad probandam noſtram patientiam, vel ad purganda delicta, vel ad conſiderationem co- *Quare Chriſtus nihil de domo dixit.*

tum, qui iſta negant pro tempore, cùm bonorum pauperum vendent neceſſitates. Et F
quicquid eorũ fiat piè, pater cœleſtis prouidet ſanctis. Pſal.36. Iunior fui, etenim ſenui: & non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem. Abſque enim dubio credendum eſt: quòd ſi in talibus deeſt auxilium humanum, nõ deerit diuinum, dum-
Auguſtin. modò homo non deſit gratiæ Dei. Multi enim ſunt, vt dicit Auguſtinus, qui interiore aure audiunt à Domino, Pſal.40. Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus: Et illorum granaria ſunt granaria pauperum ſan-
Cl. Alex. ctorũ. Cæterùm Clem. Alex. lib.2. Paidag. c.10. vbi ſententiam hanc Chriſti ediſſeruit de ſollicitudine veſtitus abiicienda, hæc adiicit: Pudet me, vt verecundè dicam, cùm videam tantum opus effundi ad tegenda pudenda. Vetus enim homo, qui erat in pa-
In pudẽdis tegendis quanta ſollicitudo. radiſo, ramis & foliis dimetiebatur tegumentum pudoris: nunc autem cùm nobis o- G
ues fabricatæ ſint, ne ſimiliter ac oues ſimus inſipientes. A ratione autem ſeu verbo inſtituti, ſumptuoſas veſtes redarguamus, dicẽtes, Eſtis pili ouium. Etiamſi ſe iactet Miletus, etiamſi laudetur Italia, etiamſi ſub pellibus pili cuſtodiantur, quorum nonnulli
In curioſas veſtes. inſano amore, nobis quidem certè nullum eſt ſtudium in ea conferendum. Beatus autem Ioannes deſpectis quoque ouium pilis, qui delicias redolent, pilos camelorum elegit, & eis ſe veſtiit: ſimplicem vitam & à dolo alienam repræſentans. Mel enim comedebat, & locuſtas, dulcem & ſpiritualem cibum: à faſtu alienas & moderatas vias Domini præparans. Se enim certè purpurea chlamyde induiſſet, ſi vllam vrbani faſtus curam geſſiſſet: ſed cùm in ſolitudinum quiete tranquillè cum Deo verſaturus, ſe recepiſſet, ab omni inani ſtudio, vanáque boni ſpecie, ſordidóque ac illiberali decore ſe remouit. Ouina autem pelle Helyas vtebatur indumento, & ouinam pellem ſtringe-
bat zona facta ex pilis. 4.Reg.1. Eſaias verò alius Propheta, nudus erat, & nullis vteba- H
tur calceis. (Eſa.20.) Sæpè autem ſacco quoque vtebatur, quod eſt indumentum humilitatis. Quòd ſi etiam vocas Hieremiam, is cingulum ſolum habuit lineum. (Hier. 13.) At verò doloſæ mulieres, & qui ſunt ex viris effœminati, in fraudulentas doloſáſque tincturas inſano amore feruntur: non ampliùs lintea ex Ægypto, ſed quædam alia ex terra Hebræorum & Cilicum comparantes. Porrò autem oportet, vt mihi quidem videtur, id quod tegitur, ex tegumento oſtendere ſe eſſe melius eo: vt templo imaginem, & corpore animam, & veſte corpus: nunc autem contrà omninò. Si corpus earum vænundetur, numquam mille dragmas Atticas inuenerit: vnam autem veſtem mille talentis ementes, ſe eſſe veſtibus inutiliores, & viliores arguunt. Hoc verò quid aliud eſt, quàm plus corpori deferre quàm animæ, & plus temporali vitæ quàm æter-
Hieron. næ? Cæterùm, inquit Hieronym. in Matth. ſunt quidam, qui dum volunt patrum ter- I
minos excedere, & ad alta volitare, in ima merguntur: *Volatilia cœli* dicentes Angelos eſſe, cæteráſque in Dei miniſterio fortitudines: quæ abſque cura ſui Dei alãtur prouidentia. Si hoc ita eſt, vt intelligi volunt, quomodo ſequitur dictum ad homines: Nónne vos magis pluris eſtis illis? Simpliciter ergo de volatilibus cœli, ſicut & de liliis & fœno intelligendum eſt: vt Dei prouidentiam in omnia diffuſam colligamus. Non ne-
Ambroſi⁹. gauerim tamen myſticam poſſe ſumi liliorum ſignificationem, qualem Ambroſius lib.7.cap.12. in Luc. proſequitur: ita tamen vt nullum literæ, ſeu ſimplici liliorum intelligentiæ præiudicium faciat. Illud delectat aduertere, inquit, quia non in aſperitatibus montium, incultiſque ſyluarum, lilia, ſed in hortorum amœnitate generãtur. Sunt
enim horti quidam diuerſarum pomiferi virtutum, iuxta quod ſcriptum eſt: Hortus K
concluſus ſoror mea, hortus concluſus, fons ſignatus: eò quòd vbi integritas, vbi caſtitas, vbi religio, vbi fida ſilentia ſecretorum, vbi claritas Angelorum eſt, illic Confeſſorum violæ, lilia Virginum, roſæ Martyrum ſunt. Nec incongruum quiſquam putet,
Chriſtus liliũ. quòd Angelis lilia comparentur: cùm lilium ipſe ſe Chriſtus memorauerit, dicens: Ego ſum flos campi, & lilium conuallium. Et benè lilium Chriſtus: quia vbi Martyrum ſanguis, ibi Chriſtus, qui eſt flos ſublimis, immaculatus, innoxius: in quo non ſpinarum offendat aſperitas, ſed gratia circunfuſa clareſcat: ſunt enim ſpinæ roſarum, quia tormenta ſunt Martyrum. Non habet ſpinas inoffenſa diuinitas, quæ tormenta non ſenſit. Ergo ſi lilia, vel Angeli ſupra hominum gloriam veſtiuntur: nec in nobis miſericordiam Dei deſperare debemus: quibus per reſurrectionis gratiam Dominus ſpeciem Angelis ſimilem pollicetur. Quo loco etiam videtur perſtringere quęſtionẽ, quam etiam Apoſtolus non omiſit: quia Gentes huius mundi quærunt quomodo

reſurgant

A reſurgant mortui,& quali corpore veniant. Verùm ſi quis hanc quæſtionem mouerit, *Quomodo*
reſpondebimus, Deum illorum corpora illuſtraturum, qui illuſtrat lilia: immò qui fe- *reſurgentium*
cit vt Angeli, qui per lilia ſignificantur, in pulchris & ſubtilibus corporibus apparerēt. *corpora il-*
Verùm fortè quis obiecerit, Quid ergo faciunt hominum opera & labores, ſi ſolus *luſtranda*
Deus dicatur & hominem nutrire, eundémque veſtire? Ecce agricola ſementem ter- *ſint.*
ræ iniicit, metit, triturat, ventilat, recondit: accedit molendinarius qui conterat, pi-
ſtor panem præparat. Et vt de veſtimento ſumamus exemplum, ruſticus ouem ton-
det, alius lanam lauat, alius corradit, alius net, alius licio admouet, alius pānum calcat,
alius tingit: opus eſt ſartore qui veſtem componat. Numquid hi ad veſtitum, illi verò
ad educationem faciunt? Quid ergo hæc ad Dei prouidentiam remittuntur? Sed in
his Dei prouidentia collucet, vt diſſerit Theodoretus in lib. de prouidentia. Neque Theodor.
B verò, vt ſoluit Auguſtinus lib. de opere Monach. cap. 26. nō paſcit & veſtit eos qui ma- Auguſt.
nibus operantur, ſed ne Chriſtianam militiam ad hoc detorqueant, vt iſta conquirāt,
hos ſeruos Dominus præmonet, vt in eo miniſterio, quod ſacramento eius debetur,
non iſta, ſed regnum eius & iuſtitiam cogitemus. Hieronym. in Matth. Labor exercē- Hieronym.
dus eſt, ſollicitudo tollenda: Vtique quia labores manuum noſtrarum Dei benedi- *Labor ex-*
ctioni & prouidentiæ committendi ſunt. Tertull. lib. 1. ad vxorem, vbi de concupi- *ercendus,*
ſcentia & inſufficientia hominum quædam dixit, infert: Hæc procul à fidelibus, qui- *tollenda*
bus nulla cura tolerādæ vitæ, niſi ſi diffidemus de promiſſis Dei & curæ, qui lilia agre- *ſollicitudo.*
ſtia veſtit. Hieronym. in Matth. Et reuera, quæ regum purpura, quæ pictura textricum Tertull.
poteſt floribus comparari? Quid ita rubet vt roſa? Quid ita candet vt lilium? Violæ Hieron.
verò purpuram nullo ſuperari murice, oculorum magis, quàm ſermonis iudicium eſt.
C *Nolite ergo ſolliciti eſſe, dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc*
enim omnia Gentes inquirunt. Scit enim pater veſter, quia his omnibus indigetis. Chryſoſtomus Chryſoſt.
hom. 23. Oper. perfect. in Matth. Sicut paulò antè Gentium exemplo eos ad perfectio-
rem charitatem inuitauit, dicens: Si enim diligitis eos qui vos diligunt, nónne & Eth-
nici hoc faciunt? ſic nunc commemoratione Gentilium eos ad id quod perfectius e-
rat, inuitauit. Et quæ, inquit, amplior eſt veſtra fiducia in Deum, quàm Gentium? Ne-
que dixit, *Nouit* Deus, ſed nouit *pater veſter*, vt eos ad ſpem certiorem vocaret. Chry- Idē Chryſ.
ſoſt. hom. 16. poſter. interpret. in Matth. *Hæc Gentes quærunt*, quia in rebus humanis for- *Cur Gentiū*
tunam eſſe credunt: vnde non prouidentia, non iudicio Dei vitam ſuam gubernari *meminit.*
exiſtimant, ſed incerto euentu. Ideò timent, & deſperant, quaſi qui neminem habeāt 1.
gubernantem. Qui autem credit ſe iudicio Dei gubernari, non incerto duci euentu:
D eſcam quidem ſuam in manu Dei committit, ſciens quia neminem ſine voluntate &
iudicio Dei fames, aut nuditas occidit. Cogitat autem de bono & malo: ſciens quia
niſi ſollicitus fuerit, nec malum fugiet, nec bonum apprehendet. Iſichius lib. 6. in Le- Iſichius.
uit. cap. 20. ex hac ſententia ſic colligit. Ergo aperte nos ſeparatos eſſe à Gentibus vo-
luit ſublimiorem ſectando conuerſationem. Et quo magis ab infideli, quàm fide diſ-
cernemur? Illa verò quomodo in nobis eſſe poterit, niſi in Deum omnem noſtram ex-
pectationem coniiciamus, & illum nobis proſpecturum credamus? Ideò ſcilicet & pa-
trem vocauit, non modò vt eius in nos affectum exprimeret, ſed & noſtram in eum fi-
duciam adaugeret. Cyprianus ſerm. de eleemoſyna. Quando enim factum eſt, vt iuſto Cyprian.
deeſſent ſubſidia, cùm ſcriptum ſit: Non occidet fame Dominus animam iuſtam? He-
lyas in ſolitudine coruis miniſtrantibus paſcitur: & Danieli in lacu, ad leonum præ-
E dam, iuſſu regis incluſo, prandium diuinitùs apparatur: & tu metuis, ne operanti &
Deum promerenti deſit alimentum? Quando ipſe in Euangelio ad exprobrationem
eorum, quibus mens dubia eſt, & fides parua, conteſtetur & dicat, Aſpicite volatilia
cœli, &c. Tu Chriſtiano, tu Dei ſeruo, tu operibus bonis dedito, tu Domino ſuo charo
aliquid putas defuturum? Niſi ſi putas, quia qui Chriſtum paſcit, à Chriſto ipſe non
paſcitur: aut eis terrena deerunt, quibus cœleſtia & diuina tribuuntur. Auguſt. lib. 2. Auguſt.
de ſerm. Domini in monte, cap. 23. Sed & hic, inquit, manifeſtiſſimè oſtendit, non hæc 2.
eſſe appetenda, tanquam talia bona noſtra, vt propter ea ipſa debeamus benè facere (ſi-
cut ſolent hypocritæ) ſi quid facimus: ſed tamē eſſe neceſſaria. Sed & Gentiles & hy- 3.
pocritas ideò condemnat, non tantùm quòd ſi quid boni facerent, id vt ditarentur fa-
cerent: aut etiam Gentiles & infideles Chriſtianos notauit, qui Dei prouidentiæ de-
traherent, & ad fortunam reuocarent hominum ſucceſſus, ideóque ſumma cum ſolli-

citudine victum ſibi conquirerent: ſed & illos qui mundo affixi ſunt, nihil autem de F
Thomas. futuris poſt hanc vitam meditantur, intellexit, vt ſcribit Thom. Aquinas in Matth.. vt quorum infidelitas accedat ad Gentium atheiſmum: qui quoniam aut Deum eſſe aut ſi ſit, curare res humanas negant, & quia reſurrectionem corporum, & animarum immortalitatem inficiantur, dicunt, Edamus, bibamus, cras moriemur. Prima eorum cura eſt, quomodo corpus ſuum lautè tractaturi ſint. Nullam enim vitam præter præſentem eſſe exiſtimant. At verò abſcondita eſt vita noſtra cum Christo in Deo: cùm autem apparuerit Chriſtus vita noſtra, tunc & nos apparebimus cum ipſo in gloria. Nec quod hic viuimus, vera vita eſt, ſed melior & æterna expectatur, ac creditur.
Auguſt. Auguſt. lib. 15. de Trinitate, cap. 13. *Scit* autem, ſeu nouit *pater veſter*, ait Verbum eius, quid vobis neceſſarium ſit, priuſquàm petatis ab eo. Nec iſta ex aliquo tempore cognouit, vt noſſet, ſed futura omnia temporalia, atque in eis etiam nunc, quid & quando ab illis petituri fueramus, & quos, vel de quibus rebus exauditurus, vel non exauditurus eſſet, ſine initio antè præſciuit. Vniuerſas autem creaturas ſuas, & ſpirituales, & corporales, non quia ſunt, ideò nouit: ſed ideò ſunt, quia nouit. Non enim neſciuit quæ fuerat creaturus: quia ergo ſciuit, creauit: non quia creauit, ſciuit: nec aliter ea ſciuit creata, quàm creanda. Non enim eius ſapientiæ aliquid acceſſit ex eis: ſed illis exiſtentibus, ſicut oportebat, illa manſit vt erat. *Quærite ergo primùm regnum Dei, & iuſtitiam*
Chryſoſt. *eius, & hæc omnia adiicientur vobis.* Chryſoſtom. hom. 23. in Matth. Oper. perfect. Poſtquàm enim animos audiētium onere curarum leuauit, nunc eos de cœli regione commonuit. Venit enim vetera ſoluturus, & ad meliorem, veriorémque patriam vocaturus: idcircò contendit nos à terrenis paſſionibus eximere. Idcircò Gentilium meminerat, quibus videlicet nulla eſt cura futurorum, nec cogitatio aliqua de cœlo: Nobis autem ſunt iſta principaliter requirenda. Neque ſcilicet propterea creati ſumus, vt ederemus, biberemus, & veſte tegeremur (cùm his primus homo in ſtatu innocentiæ carere potuiſſet, nec pro victu labori addictus fuerit, nec ſe foliis ficus operuerit, niſi poſt peccatum) ſed vt placeremus Deo, & bonis futuris potiremur. Sicut ergo in
Gregor. vſu ipſo hæc trāſitoriè ſunt habenda, ita & in oratione tranſitoriè poſtulanda. Gregor. lib. 15. Moral. in Iob. cap. 21. Si quidem magis ſe Dominus, quàm ea quæ condidit, vult amari, æterna potius quàm terrena poſtulari, ſicut ſcriptum eſt, Quærite primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Qui enim ait, non dabuntur, ſed *adiicientur*: profectò indicat aliud eſſe quod principaliter datur, aliud quod ſuperadditur. Quia enim nobis in intentione æternitas, in vſu verò temporalitas eſſe debet: & illud datur, & hoc nimirùm ex ſuperabundanti ſuperadditur. Et tamen ſæpe homines, dum bona temporalia poſtulant, æterna præmia non requirunt: petūt quod adiicitur, & illud non deſiderant, vbi adiiciatur. Nec lucrum ſuæ eſſe petitionis deputant, ſi hic ſint temporaliter pauperes, & illic beatitudine diuites in æternum viuant: ſed ſolis, vt dictum eſt, viſibilibus intenti, labore poſtulationis renuunt inuiſibilia mercari. Qui ſi ſuperna quærerent, iam cum fructu laborem exhiberent: quia cùm mens in precibus authoris ſui ſpeciem anhelat, diuinis deſideriis inflammata, ſupernis coniungitur, ab inferioribus ſeparatur, amore feruoris ſui ſe aperit, vt capiat, & capiēs inflammat: & ſuperiora amare, iam ſurſum ire eſt: dumq; magno deſiderio ad cœleſtia inhiat, miro modo hoc ipſum quod accipere quærit, deguſtat.

Aliud eſt quod principaliter datur, aliud quod ſuperadditur.

G H I

Ambroſ. Ambroſius lib. 7. in Luc. cap. 12. Ita Chriſtus nec ad præſens, nec in reliquum oſtendit fidelibus gratiam defuturam: ſi modò qui diuina deſiderant, terrena nō quærant. Indecorum quippe eſt homines curare de cibo, qui militant regno. Nouit rex, quemadmodum familiam ſuā paſcat, alat, veſtiat: & ideò dixit, Iacta in Domino iactatum tuum, & ipſe te enutriet. K
Auguſt. Auguſtinus lib. 2. de ſerm. Domini in monte, cap. 24. Quid interſit inter bonum quod appetendum eſt, & neceſſarium quod ſumendum eſt, hac ſentētia declarauit, cùm ait, Quærite primùm regnum Dei. Regnum ergo & iuſtitia Dei bonum noſtrum eſt: & hoc appetendum, & ibi finis conſtituendus, propter quod omnia facimus, quæcūque facimus. Sed quia in hac vita militamus, vt ad regnum peruenire poſſimus, quæ vita ſine his neceſſariis agi non poteſt: Apponentur vobis hæc, inquit, ſed vos regnum Dei primùm quærite. Cùm enim dixit illud primùm, ſignificauit quòd hoc poſterius quærendum eſt, non tempore, ſed dignitate. Illud tanquam bonum noſtrum, hæc tanquā neceſſarium noſtrum: neceſſarium autē propter illud bonum. Neque enim, verbi gratia,

Quomodo primum regnū Dei.

tia,

A tia, ideò debemus Euangelizare vt manducemus: ſed ideò manducare, vt Euangelizemus. Nam ſi propterea Euangelizamus vt manducemus, vilius habemus Euangelium quàm cibum: & erit iam bonum noſtrum in manducando, neceſſarium autem in Euangelizando. Quod autem Apoſtolus prohibet, cùm dicit: licere ſibi quidem, & permiſſum eſſe à Domino, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant: id eſt, de Euangelio habeant, quæ huic vitæ ſunt neceſſaria: ſed tamen non eſſe abuſum hac poteſtate. Erant enim multi, qui occaſionem habere cupiebant acquirendi & vendendi Euangelium, quibus eam volens amputare Apoſtolus manibus ſuis victum ſuum tolerauit. De his enim alio loco dicit: Vt amputem occaſionem his qui quærunt occaſionem. Quanquam ſi, vt cæteri boni Apoſtoli, permiſſu Domini de Euangelio viueret, non in eo victu constitueret finem Euangelizandi, ſed
B magis ſui victus finem Euangelio collocaret, id eſt, vt ſuperiùs dixi, non ideò Euangelizaret, vt perueniret ad cibum, & ſi quæ ſunt alia ſumeret: ſed ideò iſta ſumeret, vt illud impleret, ne non volens, ſed neceſſitate Euangelizaret. Hoc enim improbat, cùm dicit, Neſcitis quoniam qui in templo operantur, quæ de templo ſunt edunt: & qui altario deſeruiunt, cum altario compartiuntur? Sic Dominus determinauit his qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere: ego autem nullius horum vſus ſum. Oſtendit permiſſum eſſe, non iuſſum: alioquin contra præceptum Domini feciſſe tenebitur. Et quibuſdam interiectis concludit. Quærentibus ergo primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius, id eſt, hæc præponentibus cæteris rebus, vt præter hæc cætera quæramus, non debet ſubeſſe ſollicitudo, ne illa deſint, quæ huic vitæ propter regnum Dei ſunt neceſſaria: ideò non dixit, *Quærite iſta*, ſed *adijcientur*, ſi illa
C quæratis, ſine vllo veſtro impedimento, ne cùm iſta quæritis, illinc auertamini, aut ne duos fines conſtituatis, vt & regnum Dei propter ſe appetatis, & iſta neceſſaria, ſed hæc potius propter illud. Ita vobis non deerunt, quia duobus dominis ſeruire non poteſtis. Duobus autem dominis ſeruire conatur, qui & regnum Dei pro bono magno appetit, & hæc omnia temporalia. Non poterit autem ſimplicem habere oculum, & vni Domino ſeruire, niſi quæcunque ſunt cætera, ſi ſint neceſſaria, propter hoc vnum aſſumat, id eſt propter regnum Dei. Sicut autem omnes militantes accipiunt annonam & ſtipendium, ſic omnes Euangelizantes accipiunt victum & tegumentum. Sed non omnes propter ſalutem Reipublicæ militant, ſed propter illa quæ accipiunt: ſic & non omnes propter ſalutem Eccleſiæ miniſtrant Deo, ſed propter hæc temporalia. Euthym. in cap. 6. Matth. Quærite ergo primùm, hoc eſt, ante ea Euthym.
D quæ corpori ſunt neceſſaria, vel præcipuè, ſiue maximè. Regnum autem Dei vocat, bonorum æternorum fruitionem: Iuſtitiam autem, iuſtificationem quæ à Deo eſt, vt nos ipſe iuſtificet. Nam ſuperiùs quoque, vbi docuit quomodo nos orare oporteat: primùm quidem dicere præcepit, Pater noſter qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Deinde verò, Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie. Neque enim ad hoc facti ſumus, vt edamus & bibamus, ac veſtiamur: ſed vt illi complacētes, æternis fruamur bonis: & ad hoc maximè conuenit viuere, idq; magis poſtulare. Niſi enim hoc petierimus, nequaquam dabit: ea verò quæ corpori neceſſaria ſunt, & petentes & nō petentes accipiemus propter corporis ſuſtentationem, quemadmodum & Gentes incredulæ. Nam idcircò dixit, adijcientur. Non ergo de hoc ſollicitum eſſe oportet, *Non viuimus vt edamus.*
E quod etiam abſque ſollicitudine ſumus accepturi, ſed de altero priori & potiori. Verum ſi ea, quæ corpori ſunt neceſſaria, nobis etiam non petentibus præbet: quare ergo iuſſit, vt panem petamus ſuperſubſtantialem? Non aliam ob cauſam, quàm vt tali petitione fateamur ipſū eſſe qui nos alat: vtque hoc confitentes, tali animi gratitudine familiares efficiamur. Theodor. in Danielē Prophet. Iuſtitia autem ſempiterna ꝓpriè Theodor. ipſe Dominus Chriſtus eſt. De quo beatus Paulus ait, Qui factus eſt nobis ſapientia à Deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio. Et de Euangelio Romanis (ad Rom. 1.) ſcribens, dixit: Quia iuſtitia Dei in eo reuelatur: ſiquidem liberalitate vſus, æternę vitæ conciliatricē iuſtitiā iis qui in ſe crediderūt, gratificatus eſt, quā etiā vt peterēt orantes, hortatus fuerat, Quęrite, inquiens Matt. 6. regnū Dei, & iuſtitiā eius. Chryſ. ho. 23. Op. Chryſoſt. perf. in Matt. Cōſideraſti ergo, inquit, quemadmodū etiam per iſta ſuaſerit, quod præſētia quoq; ab ipſo abſq; dubitatione percipiāt. Qui enim maiora præſtat, multò magis

tribuit & minora. Non enim propterea (inquit) nolite iſta depoſcere, vt vel fame deficiatis, vel nuditate deformes ſitis, ſed vt abundè vobis etiam neceſſaria iſta ſuppeterent: quod certè omnium maximè idoneum erat, vt illos poſſet attrahere. Nam ſicut in eleemoſyna dehortans eos ſeſe hominibus oſtentare, hac illis præcipuè ratione ſuadebat, qua docebat multo eis maiorem gloriam eſſe tribuendam, ſi ipſi vltrà non quærerent: Pater enim, inquit, tuus qui videt in occulto, in conſpicuo reddet tibi: Ita hic quoque abſtrahens cos ab inquiſitione præſentium, hoc eis maximè ſuadet modo, quo non requirentibus multo abundantius dandum eſſe promittit. Propterea, inquit, iubeo iſta quæri, non ne accipias, ſed vt abundanter accipias. Cúmque ea quæ tibi competit vtilitate, etiam præſentia conſequaris, ne ſollicitudinibus afflictus, & curarum morſibus ſæpè diſcerptus, non modò iſtis, verumetiam ſpiritualibus bonis te facias indignum, ne & ſuperfluam patiaris ærumnam, & quod eſt amplius, propoſitam tibi amittas coronam. Cyrill. Alexandr. lib. 3. in Ioann. cap. 28. Non ſimus ergo, inquit, ſolliciti quid manducemus, ſed conſiderantes præſtantiorem eſſe animam, quàm alimentum, & corpus quàm indumentum, præſtantioribus magis ſtudeamus. Nulla enim ex deliciis corporis ad miſeram animam vtilitas: immò contrà detrimentum intolerabile tranſit. Si quidem in ignem æternum, qui benè non vixerunt, peruenturi ſunt. Qui autem recta ratione appetitum domarunt, & Spiritus ſancti præceptis ſubiacuerunt, ij tam corpus quàm animam in ſalutem ducent. Stultiſſimum ergo eſt, carnem & carni iocunda ſic amplecti, vt nullam aut vix æqualem de anima, quæ multo corpori præſtat, curã habere videamur. Cui tanto ſtudere quiſque magis iubetur, quanto cæteris præſtantior eſt. Sic enim ſapienter & iudicabimus, & operabimur. Operemur igitur, vt Saluator ait, non eum cibum, qui lapſus in ventrem, & breui nos voluptate afficiens, per aluum tandem emiſſus erit: ſed cibum ſpiritualem, qui corda confirmat, & in vitam æternam perducit, quem largiturum ſe pollicetur, dicens: Hunc cibum vobis filius hominis dabit. *Nolite ergo ſolliciti eſſe in craſtinum.* Auguſtinus lib. 2. de ſerm. Domini in monte, cap. 25. die craſtino temporalia & fluxa bona intelligenda eſſe monet, quæ ſatiare minimè poſſint: ſed & ſæpiùs repetenda eſſe videmus. Hilarius in Matth. Commune, inquit, iudicium eſt diem eſſe labentium temporum curſum, luce ſolis illuminatum, quem nox & interuentu ſuo diem die ſubrogat. Ergo de futuro ſollicitos nos eſſe vetuit. Incuria enim ſollicitudinis relaxatæ, non negligentiæ, ſed fidei eſt. Hieronym. in Matth. De præſentibus ergo conceſſit debere eſſe ſollicitos, qui futura prohibet cogitare. Vnde & Apoſtolus 1. Theſſal. 2. Nocte & die, inquit, manibus noſtris operantes, ne quem veſtrum grauaremus. Cras in ſcripturis futurum tempus intelligitur, dicente Iacob, Geneſ. 30. Et exaudiet me cras iuſtitia mea. Et in Samuëlis phantaſmate, Phytoniſſa loquitur ad Samuëlem: Cras eris mecum. Gregorius Papa libr. 1. Moral. cap. 51. Neque enim, inquit, adhuc mortali in carne viuentibus funditùs cura carnis abſcinditur: ſed vt diſcretè animo ſeruiat, temperatur. Nam quia nos ſollicitos veritas in craſtinum prohibet, haberi vtcunque curam in præſentibus non negat, quam tendi ad tempus quod ſequitur vetat. Et nimirùm Paulus, cùm carnis curam fieri in concupiſcentia non ſinit, proculdubiò in neceſſitate concedit. Diſcretione ergo magni moderaminis carnis cura frænanda eſt, vt ſeruiat, & minimè principetur, ne quaſi domina animum vincat, ſed ſubacta mentis dominio, quaſi ancilla famuletur: vt iuſſa aſſit, atque ad nutum cordis repulſa diſſiliat: vt vix à tergo ſanctæ cogitationis appareat, & nunquam contra faciem rectæ cogitationis obſiſtat. Quod nobis benè hiſtoria ſacræ lectionis innuitur, cùm Abraham tribus Angelis occurriſſe memoratur. Ipſe quippè venientibus extra oſtium occurrit, Sara verò poſt oſtium ſtetit: quia videlicet vt vir ac dominus domus ſpiritualis, noſter ſcilicet intellectus, debet in cogitatione trinitatis, claustra carnis excedere, & quaſi habitationis infirmæ ianuam exire. Cura autem carnis, vt fœmina, foris non appareat, & videri iactanter erubeſcat: vt quaſi poſt tergum viri ſub diſcretione ſpiritus ſolis neceſſariis intenta, nequaquam ſciat procaciter detegi, ſed verecundè moderari. Cui tamen ſæpè cùm dicitur vt de ſe minimè præſumat, ſed totam ſe in diuinæ ſpei fiduciam transferat, deſpicit, & ceſſante ſtudio, adeſſe ſibi vitæ ſubſidia

Marginalia: F; Cyr. Alex. G; Anima corpore præſtat.; H; Auguſt.; Hilarius.; Hieron. I; Gregorius.; Non omninò ſollicitudo prohibetur.; K

A ſubſidia poſſe diffidit. Vnde & hæc eadem Sara promiſſiones Dei audiens ridet, ſed ridens corripitur: correpta autem protinus fœcundatur, & quæ iuuentute vigens fœcundari non potuit, annis fracta ſenilibus, vtero marceſcente concepit: quia cùm contra carnis ſui confidentiam habere deſierit, contra ſpem ex diuina promiſſione accipit, quod habituram ſe ex humana ratione dubitauit. Vnde & benè Iſaac, id eſt, riſus dicitur, qui generatur: quia cùm ſupernæ fidei fiduciam concipit, quid mens noſtra aliud quàm gaudium parit? Curandum itaque eſt, ne aut neceſſitatis metas cura carnis tranſeat: aut in eo quod moderatè ſequitur, de ſe præſumat. Sæpè verò animus fallitur, vt quod voluptuosè appetit, neceſſarium ſuſpicetur: quatenus omne quod libet, vitæ debitam vtilitatem putet. Et ſæpè quia effectus prouidentiam ſequitur,
B in ſui fiduciam mens leuatur. Cúmque ſibi adeſſe quod deeſt cæteris viderit, cogitatione tacita de magnitudine ſuæ prouiſionis hilareſcit: tantóque à vera prouiſione longè fit, quanto ipſam quoque eleuationem quam patitur neſcit. Vnde ſolerti ſemper cuſtodiæ intentione penſandum eſt, vel quid opere agimus, vel quid corde verſamus: ne autem mentem præpediens, foris ſe terrena cura multiplicet, aut ſaltem de eius moderamine intus ſe cogitatio exaltet: vt cùm diuina iudicia temporali circunſpectione metuimus, ſempiterni ſupplicia horroris euadamus. Chriſtus igitur nos à curioſa & ſuperflua hac futura diei ſollicitudine reuocat, duas tandem rationes proferens. Prior eſt, quòd *craſtinus dies ſollicitus erit ſibi ipſi*: Poſterior, quòd *ſufficit diei malitia ſua*. Ignoramus ſcilicet quid futura pariat dies, vt dicitur Luc. 11. Sed &, vt ſcribit Horatius, Horatius.

C
Linquenda tellus & domus, & placens
Vxor: neque harum quas colis arborum
Præter inuiſam cupreſſum,
Vlla breuem dominum ſequetur.

Hilarius in Matth. Sollicitudinem diei tribui admonet, non quaſi dies aliquod animal ſit, quod ſollicitudinem rei alicuius amplecti poſſit, ſed quòd nos in illum cum cura & anxietate reſpiciamus. Hieronymus in Matth. notat, quòd ἡ κακία poſita eſt pro κάκωσις, id eſt malitia poſita eſt pro afflictione. Nec enim, malitiæ ſeu vitij dies capax eſſe dicitur, cùm neque rationis ſit particeps. Hieronymus. Hic, inquit, malitiam non contrariam virtuti poſuit, ſed laborem & afflictionem, & anguſtias ſæcu-
D li: quomodo & Sara afflixit Agar (Geneſ. 16.) ancillam ſuam, quod ſignificanter Grecè dicitur, ἐκάκωσεν αὐτήν. Sufficit ergo nobis præſentis tēporis cogitatio: futurorum curam, quæ incerta eſt, relinquamus. Chryſoſt. hom. 23. Operis perfect. in Matth. Sufficit ergo diei malitia ſua: id eſt, miſeria, inquit. An fortè non ſufficit tibi illa ſententia, (Geneſ. 3.) In ſudore vultus tui manducabis panem tuum: quòd alium quoque addis curarum laborem, qui certè à prioribus es ſudoribus liberandus? Malitiam verò hic non malignitatem vocat: abſit hoc enim: ſed miſeriam vel laborem. Sicut enim cùm alibi dicit, Amos 3. Si eſt malitia in ciuitate quam Dominus non fecit: non auaritiam ſignificat, ac rapinas, nec eorum quicquam aliud omninò: ſed eas profectò plagas, quæ diuinitus inferuntur, de quibus rurſus loquitur per Prophetam, Eſa. 45. Qui facio pacem, & creo mala. Neque enim malitiam hic vo-
E luit intelligi, ſed peſtilentias profectò & famem, cæteráque huiuſmodi, quæ mala eſſe putantur à plurimis. Eſt quippè iſte mos, vt multi hæc mala eſſe pronuntient. 1. Par. 13. Sic enim & quinque aliarum prouinciarum ſacerdotes, atque diuini, quando arcæ ſubiunxerunt boues, illatas à Deo plagas, & mœrorem illum ac dolorem, quem de illarum afflictionibus ſentiebant, malitiam nominabant. Ita hic quoque malitiam pro afflictione poſuit, dicens: *Sufficit diei malitia ſua*. Nihil enim perinde animam, vt ſollicitudo & cura eius, excruciat. Sic enim Paulus, 1. Corint. 7. ad amorem virginitatis accendens, conſilium ſubminiſtrat, dicens: Volo autem vos ſine ſollicitudine eſſe. Quod verò ait, Craſtinus dies ſollicitus erit ſibiipſi: nō ipſum prorſus diē aliquid curare dixit: ſed quia etiā ad imperfectū vulgus ei ſermo eſt, volens expreſſius eſſe quod protulit, perſonā quandā aſcripſit tēpori, iuxta multorū profectò ad alios morē locutus. Et paulò pòſt. Cōſidera verò, inquit, eius admirabilē erga ſuos prouidētiā,

Hilarius.
Malitia pro labore.
Hieronym.
Chryſoſt.
Anima ſollicitudine obruitur.

& quemadmodum omnes prorſus patres pietate dilectionis exuperet. Hoc enim, inquit, iubeo, ob nihil aliud omninò, niſi vt vos liberem ab inanium afflictione curarum. Si enim & hodie cures de craſtino, & rurſus craſtino ipſo cures die, nónne ſuperfluo ac nimio temetipſum deprimes onere curarum? Cur ergo cogis diem pluſquàm ipſe ſortitus eſt afflictionis accipere, & ſupra proprios eius labores etiam ſequentis ei diei pondus imponis: & hoc cùm nihil iſtius adiectione facis, alterius leuiora ſis onera facturus laborum? Cùm igitur eos acriùs increparet, ipſum penè tempus animauit, & velut afflictum ab omnibus introduxit, quaſi quod contra illos de impoſita ſibi afflictione clamaret. Et reuera accepiſti diem, vt ea quibus in ipſo opus eſt, cogitares: quam igitur ob cauſam curas ei etiam alterius adiungis? Numquid enim non habet ſufficiens onus ſollicitudinem ſui? Cur igitur maiore illum opprimis faſce F

Auguſt. curarum? Auguſt. lib. 2. de ſerm. Dom. in monte, cap. 26. Hoc autem loco vehementer cauendum eſt, ne fortè cùm viderimus aliquem ſeruum Dei prouidere, ne iſta neceſſaria deſint vel ſibi, vel iis quorum ſibi cura commiſſa eſt, iudicemus eum contra præceptum Domini facere, & de craſtino eſſe ſollicitum. Nam & ipſe Dominus, cui miniſtrabāt Angeli, Matth. 4. tamen propter exemplum, ne quis poſtea ſcandalum pateretur, cùm aliquem ſeruorum eius animaduertiſſet iſta neceſſaria procurare, loculos habere dignatus eſt, cum pecunia, vnde vſibus neceſſariis quicquid opus fuiſſet præberetur: quorum loculorum cuſtos & fur, ſicut ſcriptum eſt Ioan. 12. Iudas fuit, qui eum tradidit: ſicut & Apoſtolus Paulus poteſt videri de craſtino cogitaſſe, cùm dicit: De collectis autem in ſanctos, ſicut ordinaui Galatiæ, ita & vos facite. 1. Cor. 16. Sic vnuſquiſque veſtrum apud ſe ſeponat theſaurizans, quod ſibi placuerit: vt non cùm venero, tunc collectæ fiant. Cùm autem aduenero, quoſcunque approbaueritis per Epiſtolas, hos mittam perferre gratiam veſtram in Hieruſalem. Quòd ſi dignum fuerit vt & ego eam, mecum ibunt. Veniam autem ad vos, cùm Macedoniam tranſiero: nam Macedoniam pertranſibo. Apud vos autem forſitan remanebo, vel etiam hyemabo, vt vos me deducatis quocunque iero. Nolo autem vos modò in tranſitu videre: ſpero enim me aliquantulum manere apud vos, ſi permiſerit Dominus. Permanebo autem Epheſi vſque ad Pentecoſten. Item in Actib. Apoſtolorum ſcriptum eſt, ea quæ ad victum ſunt neceſſaria, procurata eſſe in futurum propter imminentem famem. Sic enim legimus: In illis diebus deſcenderunt ab Hieroſolymis Prophetæ Antiochiam, eratque magna exultatio. Act. 11. Congregatis autem nobis, ſurgens vnus ex eis nomine Agabus, ſignificauit per ſpiritum, famem magnam futurā in vniuerſo orbe, quæ & facta eſt ſub Claudio Cæſare. Deſcendentium autem vt quiſque abundabat, ſtatuerunt vnuſquiſque eorum in miniſterium mittere presbyteris habitantibus in Iudæa fratribus: qui & miſerunt per manus Barnabæ & Sauli. Et quia nauiganti eidem Apoſtolo Paulo impoſita ſunt vtenſilia quæ offerebantur, non ad vnum tantùm diem victus videretur eſſe procuratus. Et quod idem ſcripſit Epheſ. 4. Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus ſuis bonum, vt habeat vnde tribuat cui opus eſt quod bonum eſt: malè intelligentibus non videtur ſeruare præceptum Domini, quo ait: Reſpicite volatilia cœli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & conſiderate lilia agri, quomodo creſcunt: non laborant, neque nent: cùm iſtis præcepit vt laborent, operantes manibus ſuis, ita vt habeant quod etiam aliis poſſint tribuere. 1. Corint. 2. Et quod ſæpè de ſeipſo dicit, quòd manibus operatus eſt, ne quem grauaret, 2. Theſſal. 3. Et de illo ſcriptum eſt, quòd coniunxerit ſe Aquilæ propter artis ſimilitudinem, vt ſimul operarentur, vnde victum tranſigerent: non videtur imitatus aues cœli, & lilia agri. His & huiuſmodi ſcripturarum locis ſatis apparet Dominum noſtrum non hoc improbare, ſi quis humano more iſta procuret: ſed ſi quis propter iſta Deo militet, vt in operibus ſuis non regnum Dei, ſed iſtorum inquiſitionem intueatur.

Loculorum cuſtos & fur.

G H I K

De fu-

A *De fugiendo temerario iudicio, non temerè porrigendis ſanctis myſteriis, & diſcretione in omnibus ſeruanda: de fide & perſeuerantia in oratione neceſſaria, de lege naturæ, & arcta via quæ ducit ad vitam.*

Matth. 7.

Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, vt non condemnemini. In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in
B oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo, Frater, ſine eiiciam feſtucam de oculo tuo: & ecce trabs eſt in oculo tuo? Hypocrita, eiice primùm trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere feſtucā de oculo fratris tui. Nolite dare ſanctum canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos: ne fortè conculcent eas pedibus ſuis, & conuerſi dirumpant vos. Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulſanti aperietur. Aut quis eſt
C ex vobis homo, quem ſi petierit filius ſuus panem, nunquid lapidem porriget ei? Aut ſi piſcem petierit, nunquid ſerpentem porriget ei? Si ergo vos cùm ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris: quantò magis pater veſter, qui in cœlis eſt, dabit bona petentibus ſe? Omnia ergo quæcunque vultis vt faciāt vobis homines, & vos facite illis. Hæc eſt enim lex & Prophetæ. Intrate per anguſtam portam: quia lata porta, & ſpacioſa via eſt quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per
D eam. Quàm anguſta porta & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam: & pauci ſunt qui inueniunt eam!

Marc. 4.

In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis.

Marc. 11.

Omnia quæcūque orātes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis.

Luc. 6.

Nolite iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis: menſuram bonam & confertam & coagitatam & ſupereffluentem dabūt in ſinum veſtrum. Eadem quippè mēſura qua menſi fueritis, remetietur vobis. Dicebat autem illis & ſimilitudinem. Nūquid poteſt cæcus cæcum ducere? nónne ambo in foueam cadunt? Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum: perfectus autem omnis erit, ſi ſit ſicut magiſter eius. Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui: trabem autem quæ in oculo tuo eſt, non conſideras? Aut quomodo potes dicere fratri tuo, Frater, ſine eiiciam feſtucam de oculo tuo: ipſe in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, eiice primùm trabem de oculo tuo, & tunc perſpicies vt educas feſtucam de oculo fratris tui.

Luc. 11.

Et ego dico vobis, Petite & dabitur vobis: quærite & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulſanti aperietur. Quis autē ex vobis patrem petit panē, nūquid lapidem dabit illi? Aut piſcem, nunquid pro piſce ſerpentem dabit illi? Aut ſi petierit ouum, nunquid porriget illi ſcorpionem? Si ergo vos cùm ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris: quantò magis pater veſter cœleſtis de cœlo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe?

Ioan.

FONTES nemo probauerit, qui non lympidam aquam emittant, *Introductio.* ſemper ſcaturiant, & puriſſimo latice decurrant. Nec enim aquas æſtimamus, quæ modò lympidæ, modò citrinæ ſunt: modò puræ, modò cœnoſæ: modò ſcaturiunt, modò deficiunt. Eundem curſum, colorem, laticem ſemper habeat oportet, quæ fuerit probabilior. Neque ſanè eos æſtimamus homines, quibus lingua, cor, verba & actiones, quibus denique omnia duplicia ſint. Væ duplici corde, væ duplici lingua. Cor purum & idem, id eſt, conſtans ſit neceſſe eſt, vt Deo ſit acceptum.
E Atqui fontes omnibus ſunt peruij: faciles eſſe quoque nos omnibus oportet. Fontes non hos & illos, ſed & omnes præfigurant, & quaſi in ſpeculo repræſentant. Idē Chriſtus à nobis requirit: Vt priùs nos quaſi in fonte iudicemus, demum alios expectamus: ne leui rumore, quaſi terrarū ſtillicidio, pro tēpore decurramus, ſed ſemper eundem laticem, eandē in nos & omnes conſcientiam habeamus: ne nos denegemus rogātibus, *Summa.* cùm & vnicuique fontes pateant, & tanto puriores ſint, quanto magis hauriuntur: Denique vt ſicut eodem modo ſe habent fontes viui, ita & eodem modo nos habeamus, vt quod nobis fieri nolimus, aliis ne faciamus. Hæc Chriſtus in ſequentibus demonſtrat. Et primùm in ratione iudicij, in communicatione bonorum, & conſtanti ſtatu conuerſationis quam profeſſi fuerimus. Et primùm quidem ait: *Nolite iudicare, vt non iudicemini*: vel, vt habet Lucas, *& non iudicabimini*. Dionyſius Carthu. in Matth. cap. 7. artic. 15. Et nónne nos omnes aſtare vtique oportet *Dion. Cart.*

ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque prout geſſit? Habet autem hic locus dif- F
ficultatem præcipuam, propter diuerſas authoritates ſcripturæ, quæ quantum ad ver-
ba videtur contrariæ. Vbertim quippè ad iudicandum inuitamur, immò iudicare præ-
cipimur. Vt enim Apoſtolus dicit, Spiritualis homo omnia iudicat. Et rurſus: Si nos
ipſos, inquit, iudicaremus, non vtique iudicaremur. Et tamen ait, Neque meipſum
iudico. Itémque, Tu quis es qui iudicas proximum tuum? Et penè innumerabi-
lia ſunt loca ſcripturæ, quorum quædam prohibent, quædam iubent vel admonent
Thomas. iudicare. Aduertendum ergo ſecundum Thomam, quòd iudicium propriè ſumptum
eſt actus iudicis, inquantum huiuſmodi: Iudex verò dicitur, quaſi ius dicens. Idcircò
Iudicium iudicium eſt determinatio iuris, ſeu prolatio ſententiæ. Iudicium ergo eſt actus iuſti-
quid. tiæ, tanquam habitus ad iudicandum idoneè inclinantis: rationis verò ſeu prudentiæ,
tanquam iudicium proferentis. Iudicium itaque in tantum eſt licitum, in quantum ex G
Tria ad re- iuſtitia & ratione procedit. Tria verò requiruntur ad hoc, quòd iudicium de alio per
ctum iudi- modum ſententiantis ſit licitum. Primò, vt procedat ex habitu iuſtitiæ & ratione, non
cium. ex impetu paſſionis. Qui enim in magnis peccatis ſunt, iudicare non debent eos, qui
1. in eiſdem, vel maioribus ſunt peccatis, ſecundum Chryſoſtomum. Secundò, vt pro-
2. cedat ex authoritate præſidentis: quia iudicare homo non debet, niſi ſubiectum. Ter-
3. tiò, vt proferatur ſecundum rectam rationem prudentiæ. Si primum horum defuerit,
vocatur iudicium iniuſtum & peruerſum: ſi ſecũdum, erit vſurpatum: ſi tertium, erit
ſuſpicioſum & temerariũ. Nihilominus de manifeſtis, & quæ bono animo fieri queũt,
iudicare permittimur, vel iubemur: iuxta illud, Attendite vobis à falſis Prophetis: à
fructibus eorum cognoſcetis eos. Prædicta ergo tria inordinata iudicia prohibentur.
Albertus. Albertus Mag. in cap. 7. Matth. Attendendum hîc eſt, inquit, quòd aliud eſt iudicium
Quotuplex rationis, & aliud iudicium iudicis. Iudicium rationis licet ſit de omnibus de quibus H
eſt iudiciũ. inquirimus an ſint, vel non ſint: tamen iudicium quod hîc queritur, eſt iudicium quod
fit de actibus humanis, & de hominibus, vtrum bona ſint vel mala. Et ſi eſt de actibus
humanis: aut de actibus propriis in propriæ conſcientiæ diſcuſſione, aut de alienis in
alienarum conſcientiarum inueſtigatione curioſa. Et ſi eſt de propriis in ſuæ conſciẽ-
tiæ inueſtigatione, nunquam eſt temerarium: quia propriam conſcientiam habet te-
ſtem, qui non fallitur in factis propriis: quia ſibi conſtat & factum, & cauſa facti, & in-
tentio facientis. Et de hoc dicitur 1. Cor. 11. Si noſmetipſos diiudicaremus, non vtique
diiudicaremur. Iob. 13. Vias meas in conſpectu eius arguam: & ipſe erit ſaluator meus.
Si autem eſt de alienis: aut eſt de actibus humanis, aut de ipſis agentibus. Si eſt de a-
ctibus: conſiderandum eſt vtrum ſint de his quæ iam iudicata ſunt à ſpiritu ſancto in I
ſcriptura. Et hæc ſunt, de quibus dicit Apoſtolus, quòd mox nominata ſunt mala: &
iudicium condemnationis in illa non eſt temerarium. Sed potius ſi hæc non condem-
nabilia iudicantur, eſt error. Ioann. 3. Qui non credit, iam iudicatus eſt. Rom. 1. Non
intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte: non ſolùm qui faciunt ea,
ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Aut eſt de his quæ iudicata non ſunt, nec mox
nominata ſunt mala. Et ideò non omnia poſſunt bono animo & malo fieri, & bono
fine & malo, & benè & malè, quo ad alias circunſtantias: & ideò iudicare illa, & con-
Exemplum demnare illa, temerarium eſt iudicium. Sicut in exemplo quod dicit Gloſſa: quia li-
cet expediat temporalia abiicere, & ſine ſollicitudine eſſe, tamen ſi hoc aliquis non
faciat, non eſt iudicandus. In tali ergo iudicio duo ſunt conſideranda. Vnum eſt inda-
gatio cauſæ, quæ ex ipſa re eſt probabilis, & via ad veram cauſam inueniẽdam. Et hæc K
eſt ſolertia, non temeritas. Aliud eſt adhibere cauſam, quam res ipſa non demonſtrat,
& in peiorem partem interpretari. Et hæc eſt interpretatio facti potius quàm verum
de re iudicium. Et ſi hoc fiat in ſiniſtram partem, temeritas eſt: ſi autem in meliorem
partem fiat, hoc boni animi ſignum eſt: quia de quolibet præſumendum eſt bonum,
Iudiciũ in niſi probetur contrarium. De hoc dicitur Ioan. 6. Id quod iuſtum eſt, iudicate: & nõ
meliorem inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis ſtultitia perſonabit. Si au-
partem. tem eſt de ipſis, qui agunt talia qualia inducta ſunt, hoc fit duobus modis: Aut enim
iudicio de agente ſecundum præſentem actum, aut ſecũdum perſeuerantiam ſiue per-
manentiam in illo. Si iudico ſecũdum actum, à quo determinatur agens bonus vel ma-
lus: Tria ſunt, ſicut dicit Tullius, quæ infirmãt iudicium accuſandę perſonæ vel excu-
ſandæ, par, pactum, & iudicatum. Par autem eſt, quod æquitati & iuri eſt congruum.
Hoc

A Hoc autem totum in paritate & æqualitate conſiſtit, ſicut ſuperiùs diximus. Pactũ autem eſt, quod licet æquum non ſit vel æquale, tamen ex libera volũtate cõuenit inter pangẽtes (aliâs paciſcentes) & non cõtrariatur ciuilitati vel honeſtati. Iudicatũ autẽ eſt, quod authoritate legis eſt ſancitum. Si ergo video aliquem, cuius factum aut æquo, aut pacto, aut legi contrariatur: ſi iudico eum iniuſtum, non eſt iudicium temerarium. Si autem nihil talium video in ipſo, & iudico iniuſtum: non eſt iudicium ex ipſa re iudicatum, ſed temerarium, ex temeritate formatum: & tunc eſt temerarium. Si autem iudico de permanentia in malo quod agit, non poteſt eſſe niſi temerarium: quia qui hodie eſt bonus, cras melior erit: & qui hodie malus, cras poteſt eſſe vel fieri bonus: & in vltimo inſtanti ſuæ vitæ poteſt eſſe bonus, ſicut latro pendẽs in cruce. De nemine *Iudicium temerariũ quale ſit.*

B deſperandum eſt, dum viuit. Rom.14. Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum? Suo Domino ſtat, aut cadit. Attende autem quod in vtroque iſtorum iudiciorum, in quibus iudicat ratio, ſi occurrit rei neceſſitas, iudicium eſt verum, & oppoſitum iudicium eſt erroneum: ſicut in his quæ mox nominata ſunt mala. Et ſi ſequatur rei probabilitatem, ſolertia eſt: quæ attẽdit rhetor, qui ex ſignis probabilibus acclamationes format ex accuſationis vel defenſionis iudicio. Sicut ſi video loquentem cum muliere hominem, & eſt homo honeſtus, & eſt locus honeſtus, matrona honeſta, ſumitur exclamatio defenſionis. Si autem iuuenis, velut è tonſtrina comptus, politus, compoſito gradu incedens, mulier autem ſcapulas geſtãs, & geſtiens placere, ſimul, & leuis & locus ſuſpectus, & mulier ſuſpecta eſt: ſumuntur ex talibus acclamationes accuſantes, & præſumptionem contra eum faciẽtes. Hoc igitur eſt iudicium rationis, quod præponitur *Iudicium rationis, et iuriſdictionis.*

C iudicio iuriſdictionis: quia non debet conſtitui iudex, in quo iudicium rationis non eſt iuſtum, ſed potius amoueri debet à ſolio iudicij, etiamſi ſolium iudicis acceperat. Iudicium autem iuriſdictionis conſideratur dupliciter quoad præſentem partem lectionis. Et tertia conſideratio erit in parte ſequenti, & in vltima parte lectionis. Vnus autem duorum modorum eſt in adeptione iudicij. In adeptione iuriſdictionis duæ ſunt conſiderationes. Vna eſt, ſi præſumatur iudicium ſine iuriſdictione: & tunc poteſtas iudicandi & iudicium præſumptum eſt. Geneſ. 19. Ingreſſus es vt aduena: nunquid vt iudices? Exod.2. Quis te conſtituit iudicem & principem ſuper nos? Adhuc ſi ingerat ſe aliquis in cathedram & ſolium iudicis propria voluntate, imprudenter, vel ſimoniacè: præſumit talis temerè iudicium. 2. Reg.15. Quis me conſtituat vt iudicem ſuper terram, vt ad me veniant omnes qui habent negotium, & iuſtè iudicem? Ita di-

D xit iniquus temerarius fratricida, & patris expulſor Abſalon. Heb.5. Nec quiſquam ſumit honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Iac.3. Nolite plures magiſtri fieri fratres mei, ſcientes quia maius iudicium ſumitis. Et intelligit de magiſterio authoritatis iudicandi, quod habent Prælati. Hi ergo quoties iudicant, temerè ſe iudicio intromittunt, quia non à ſummo iudice poteſtatem iudiciariam acceperunt. Vnde ſicut in iudicio hominum inferior iudex inuaſor eſt, qui à Papa, vel Imperatore, vel à Rege in ſuo regno non eſt inſtitutus: ita inuaſor eſt talis, qui à Deo non vocatur ad iudiciariam poteſtatem. Daniel.13. Conſtituti ſunt duo ſenes iudices in illo anno: de quibus locutus eſt Dominus, quia ingreſſa eſt iniquitas in Babylone à ſenioribus iudicibus, qui videbantur regere populum. Hoc enim ſonat nomen Iudicis: quia iudex debet eſſe conſtitutus, quia ſeipſum non debet ingerere. Alius autem modus, qui eſt in iu- *Nemo iudex niſi cõſtitutus.*

E dicij excuſatione, vnam ſolam habet conſideratiõnẽ. Si enim in tali excuſatione voluntas præit, & ratio informata rationibus iuris ſequitur: tunc eſt ſicut dicitur in Prouerbiis: Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas. Et tunc ſemper voluntas impia præualet contra iuris rationem, & ſemper egreditur iudicium peruerſum & temerarium. Abacuc.1. Præualente impio aduerſus iuſtum, egreditur iudicium peruerſum. Nulla enim voluntas nititur pręcedere rationem, niſi impia. Bona enim voluntas non eſt bona, niſi ordinetur à ratione. Et illa ſequitur Deut.6. Iudices & Magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis, quos Dominus Deus tuus dederit tibi, per ſingulas tribus tuas, vt iudicent populum iuſto iudicio, nec in alteram partem declinent. Ita etſi temerarium & præceps iudicium, non ſimpliciter tamẽ omne iudicium prohibetur. Hieronymus in Matth. Si iudicare prohibet, qua conſequentia Paulus in Corintho iudicat fornicantem, (1.Cor.5.) & Petrus Ananiam & Sapphyram mendacij coarguit? Sed ex conſequentibus, quid prohibuerit, oſtendit, dicens: *Quomodo enim iudicaueritis,* *Voluntas impia cauſa peruerſi iudicij.* *Hieron.*

Nō prohibet ſimpliciter Chriſtus iudicare. *ſic iudicabitur de vobis.* Hic non prohibuit iudicare, ſed docuit. Hilar. in Matth. Nūquid ergo boni iudicij arbitrium ſuſcipi non oportebit? Atqui profitetur pro conditione iudicij iudicandos: & vniuerſis, genere quo menſi ſunt, metiendum. Ergo nunquam benè iudicabitur, ſi omninò non erit iudicandum? Sed iudicari deſponſionibus ſuis vetuit: quia vt iudicia ex incertis rebus inter homines ſumuntur, ita & hoc iudicium aduerſum Deum ex ſentiendi atque opinandi ambiguitate ſuſcipitur: quod penitùs repellit à nobis, vt conſtans potiùs fides retineatur: quia nō ſicut in rebus cæteris peccatum ſit perperàm iudicaſſe, ſed in his rebus tantummodò de Deo iudicio initum eſſe, ſit criminis. *Auguſt.* Auguſtin. lib. 2. de ſerm. Domini in monte, cap. 27. De rebus enim, quæ poſſunt bono animo, & ſimplici fieri, quamuis etiam poſſint non bono, & dubiū tamen eſt quò animo fiant, iudicare temerè in malam partem prohibemur: quin potius præcipi exiſtimo, vt ea in meliorem partem interpretemur. De manifeſtis ergo iudicemus, de occultis verò Deo iudicium relinquamus: quia & ipſa abſcondi non G

Chryſoſt. poſſunt, ſiue bona, ſiue mala, cùm tempus aduenerit, quo manifeſtentur. Chryſoſtom. hom. 24. Oper. perfecti in Matth. Quid igitur? Non debemus arguere peccantes? Nā & Paulus hoc dicit, immò ipſe Chriſtus per Paulum, (Rom. 14.) Tu quid iudicas fratrem tuum? Et tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum? Et iterum, Nolite ante tempus iudicare quoadusque veniat Dominus, (1. Cor. 4.) Quomodo ergo alibi dicit, (2. Tim. 4.) Argue, obſecra, increpa? Et alibi, (1. Tim. 5.) Peccantes coram omnibus argue? Et *Quomodo iudicādū.* Chriſtus quidem in Euangelio, (Matth. 18.) præcipit, Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipſum ſolum: & ſi te audierit, lucratus es fratrem tuū: ſi verò te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel triū teſtium, ſtet omne verbum. Quòd ſi non audierit, dic Eccleſiæ. Et certè multos con- H
ſtituit increpantes: & non increpantes modò, verumetiam punientes: cùm eum, qui nullum horum vellet audire, quaſi Ethnicum & Publicanum eſſe præcipit. Quòd ſi iudicaturi omninò non erunt, priuabuntur omnium poteſtate: & fruſtrà illam acceperunt (Prælati Eccleſiæ, aut Apoſtoli quos Chriſtus alloquebatur) ad ligandum & ſoluendum. Nam & aliter, ſi hæc peccandi impunitas obtineret, cuncta pariter diſperirent, & quæ in Eccleſiis ſunt, & quæ in vrbibus, & quæ in domibus ſingulorum. Nā & dominus ſeruum, & domina ancillam, & filium pater, & amicum amicus niſi iudicauerint, ad maximum omninò incrementum ſui vitia cuncta peruenient. Et quid dico amicus amicum, vbi de ipſis quoque iudicemus inimicis? Numquam poterimus omninò inimicitias diſſoluere, & abſque vllo prorſus ordine ac diſtinctione meritorū

Quod iudicium prohibetur. permixta erunt omnia atque confuſa. Ergo præceps & temerarium iudicium, quod in ſola opinione verſatur, prohibet, quòd ſine charitate eſt, aut ſaltem etſi zelum habere videatur, non tamen ſcientiam. Prohibet, inquam, iudicium de occultis, quod ſuſpicionem meliùs dixerimus, & aliquando calumniam, de qua id legitur: Noli quærere impietatem in domo iuſti. Hoc etiā obiter taxare videtur Chriſtus in Phariſæis, qui & Chriſtum & Apoſtolos eius temerè iudicarent: quia videbantur illis ſumma hæc eſſe delicta, illotis manibus manducare, vellere ſpicas in ſabbato, Publicanorum intereſſe conuiuiis, & ſi qua eſſent ſimilia. Sed neque iudicandum eſt de melioribus, vt de ſenioribus & Presbyteris Eccleſiæ, aut Prælatis, aut regibus, aut principibus, temerè non eſt à quoquam ſubditorum iudicandum. Interim non prohibetur iudicium de manifeſtis, id eſt, zelo & ſcientia directum, non ad condemnationem interim, ſed ad ſalutem. Quòd ſi quis iudicandi & condemnandi authoritatem habet ex officio, K

Albertus. hoc agat ſecundum allegata & probata. Albertus Mag. in Matth. c. 7. Cæterùm non intelligimus allegata ab homine, ſed à iure. Et ideò non debet eſſe iudex, niſi ſciens & potens diſcernere inter allegata, ne fraudem faciant aduocati. Eccleſ. 7. Noli quærere fieri iudex, niſi virtute valeas diſrumpere iniquitates. Virtute enim iniquitates diſrumpit, qui habitu ſcientiæ & virtutis iniquitatem videt, & condemnat. *In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua menſura menſi fueritis, remetietur & vobis.* Non enim proximum condemnas, ſed temetipſum, inquit, & facis tibi terribilius iudicium, cogiſque aduerſum te diligentiſſimam fieri, etiam de minimis, vltionem. Sicut enim in

Chryſoſt. venia peccatorum promerenda à nobis principia ſumuntur, (inquit Chryſoſtom. ho. 24. in Matth.) ſic etiam in ipſo iudicio à nobis condemnationis menſura procedit. Neque enim oportet exprobrare delictum, neque illum qui peccato aliquo ſit præ-

uentus,

A uentus, inſolenter obruere, ſed clementer monere: nec perſequi iurgio, ſed iuuare cõſilio: nec cum iactatione in eum erigi, ſed cum dilectione corrigere. Non enim illũ, ſed te profectò extremo addicis ſupplicio, non ei vtique parcẽdo, cùm te petit de peccatis ſuis exercere iudicium. Auguſtin. lib. 2. de ſerm. Dom. in monte, cap. 29. Poteſt autem mouere, quod ait: In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabitur de vobis. Nunquid enim ſi nos in iudicio temerario iudicauerimus, temerè etiam de nobis Deus iudicabit? Aut nunquid ſi menſura iniqua menſi fuerimus, apud Deum iniqua menſura eſt, vnde nobis remetiatur? Nam & menſuræ nomine ipſum iudicium ſignificatum arbitror. Nullo modo Deus vel temerè iudicat, vel iniqua menſura cuiquam rependit. Sed hoc dictum eſt, quoniam temeritas illa qua punis alium, eadem ipſa tãdem te puniat neceſſe eſt. Niſi fortè arbitrandum eſt, quòd iniquitas ei noceat aliquid B in quem procedit, ei autem nihil à quo procedit: immò ſæpè nihil nocet ei qui patitur iniuriam, ei autem qui facit, neceſſe eſt vt noceat. Quid enim nocuit martyribus iniquitas perſequentium? Ipſis autem perſecutoribus plurimùm, quia etſi aliqui eorum correcti ſunt, eo tamen tempore quo perſequebantur, excæcauit illos malitia eorum. Sic & temerarium iudicium plerumque nihil nocet ei, de quo temerè iudicatur: ei autem qui temerè iudicat, ipſa temeritas neceſſe eſt vt noceat. Poteſt & iſta ſententia ſic intelligi, quòd iudicandi ſimus ab hominibus eodem iudicio, quo alios iudicauerimus. Ita enim à Deo comparatum eſt, vt qualem ſe quiſque erga alios præſtat, tales viciſſim experiatur & alios erga ſe. Etſi enim Deus temerè nonnunquam de iuſtis iudicari ſinat, educit tamen eorum iuſtitiam in lucem, & mendacia calumniatorum reuelat. Vnde fit, vt quiſque Deum omnibus prouidere, nec ſine cauſa ſinere exiſtimet, vt calumniam quam intuleris, ipſe recipias. Auguſtinus lib. 2. de ſermone C Domini in monte, cap. 28. Duo ſunt autem, in quibus temerarium iudicium cauere debemus: cùm incertum eſt, quo animo quidque factum fuerit: vel qualis futurus ſit qui nunc vel bonus, vel malus eſt. Verùm oritur quæſtio, Ergóne qui neminem iudicauerint, non iudicabuntur? Concedimus ſanè non eſſe illos iudicandos, de eo quod iudicauerint, cùm neminem iudicauiſſe dicantur, ſed de cæteris quæ fecerint. Iudicium enim temerarium non vnicum eſt omnium peccatorum: ita vt qui neminem temerè iudicauerit, non alterius vitij reus eſſe poſſit. Iudicabitur ergo non de temerario iudicio, quod non habuerit, ſed de aliis peccatis. Rurſus, videtur falſum eſſe quod hîc dicitur, Qua mẽſura menſi fueritis, remetietur & vobis. Nam cùm hoc de pœna illata intelligatur, videtur maiores ſupereſſe pœnas in futuro, quàm illæ eſſe poſſint, quas D proximis inferamus. Reſpondet Albertus Mag. in Matth. quòd maiori quidem pœna damni & cenſus punit Deus. Et hoc ideò eſt, quia dignitas eius, contra quem peccatur, aggrauat peccatum. Peccatur autem in Deum, cuius dignitas, & honor infinitus eſt. Et ideò etiam in nihilum conterendus eſſet peccator, ſi non miſericordia relaxãs remitteret iudicium. Pœna autem æterna eſt ideò, ſicut dicit Gloſſa, quia voluntas peccandi eſt æterna. Cùm enim aliquis cum finali impœnitentia in peccato moritur, voluntas eius in malo obſtinatur, & inæternum propter hoc gratiæ inſuſceptibilis efficitur. Et ideò numquam peccatum aliquod ab eo ſoluitur. Et cùm pœna peccatum ſequatur, in æternum conſequens eſt vt puniatur. Hoc eſt ergo quod dicitur, 3. Reg. 21. In quo loco linxerunt canes ſanguinem Naboth, & tuum lingent. Heſter. 7. Amã ſuſpenſus eſt in ligno, quod parauerat Mardochæo Iudæo. Eſ. 27. In menſura contra E menſuram cùm adiecta fuerit, iudicabit eam. Deut. 25. Secundum menſuram peccati erit & plagarum modus. Et hoc ſanè ſic complectitur Thomas Aquin. in Matth. cap. 7. Dico ſcilicet, quòd in peccato duo ſunt conſideranda, duratio, & offenſa: Et in offenſa duo, ſcilicet auerſio & conuerſio. Ex parte conuerſionis, culpa finita eſt: ex parte auerſionis, infinita: quia auertitur à Deo, qui eſt infinitus. Cùm ergo auertat ſe ab infinito, infinitè puniri debet. Item ex parte durationis duo ſunt conſideranda, ſcilicet actus, & macula. Actus momentaneus eſt, macula infinita, id eſt æterna: ideò infinitè, id eſt, æternaliter puniri debet. Vnde ſi à dæmonibus poſſet deleri macula, poſſent liberari à culpa & pœna. Similiter ex parte pœnæ eſt acerbitas, & hæc eſt finita: item duratio, & hæc eſt infinita. Vniuſcuiuſque ergo peccatum in authorem redundabit: vt quia in proximo Deus agnoſcitur, & in membris ſuis Chriſtus, & ſic cõtemnendo, ſeu iudicando proximum, iniuriam Deo & Chriſto eius detulit, propter

Auguſtin. *An Deus temerè iudicet.* *Auguſtin.* *An non iudicabuntur qui non iudicauerint.* *Albertus.* *An non maior pœna ſupereſt delicto hic commiſſo.* *Gloſſa.* *Thomas.* *Quomodo pœna proportionetur peccato.*

temeritatem ſuam, & pœnas inferendo, ſeu ſe vindicando de proximo, Deum contra ſe prouocauit:eapropter longè diuturniores pœnas luiturus ſit. Ideò in Prouerbiis dicitur: Iniquitates ſuæ capient impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringetur. Et Eccleſiaſtes: Qui fodit foueam, incidet in eam. Et, Qui diſſipat ſæpè, mordebit eum coluber. Et in alio loco: Facienti nequiſſimum conſilium, ſuper ipſum euoluetur. Qualē ergo vis Deum eſſe tibi, tale te exhibe alteri. *Quid autem vides feſtucā in oculo fratris tui:* Hoc eſt, cur obſeruas & penſas paruum peccatum, in conuerſatione vel corde proximi tui, iudicando eum, & arguendo de minori exceſſu: *Et trabem*, id eſt, grande peccatum, *in oculo tuo*, in animo tuo ſeu vita, *non vides?* Hoc recto iuris ordine minimè fit. Nam cùm cuiuſque charitas à ſeipſo incipiat, tu qui charitatem in omnibus iudiciis & exhortationibus præ te ferre debes, quomodo non primùm teipſum iudicas, diſcutis & emendas? Qui alium doces, teipſum non doces, inquit Apoſtolus: & qui gloriaris in lege, per præuaricationem legis, Deum inhonoras. Propter quod dicit Ambroſ. lib. 7. in Luc. Iudicet de errore & culpa alterius, qui in ſeipſo non habet quod iudicet: ne cùm de alio iudicat, in ſemetipſum ferat ſententiam. Scriptum eſt enim, Ex ore tuo te iudico ſerue nequam. Omni vitio debet carere, qui in alterū paratus eſt dicere. Plutarchus lib. de diſcrimine adulatoris & amici. Cauendum, inquit, quis corripiat, ne & id audiamus:

Charitas à ſeipſa incipit. — *Ambroſ.* — *Plutarch.* (margin) F — G (margin)

Mederis aliis ipſus vulneribus ſcatens:

Auguſtin. *Quid trabs & feſtuca.* 1.

Auguſt. lib. 2. de ſerm. Dom. in monte, cap. 30. trabis & feſtucæ exēpla proponit: Vt ſi fortè, inquit, verbi gratia, ira ille peccauit quem arguis, tu odio reprehendas. Quantum enim inter feſtucam & trabem, tantum inter iram diſtat, & odium. Odium enim eſt ira inueterata, quaſi quæ vetuſtate ipſa tantum robur acceperit, vt meritò appelletur trabes. Fieri autem poteſt, vt ſi iraſcaris homini, velis eum corrigi. Si autem oderis hominem, non potes eum velle corrigere. *Quomodo ergo dicis fratri tuo, Frater, ſine, eiiciam feſtucam de oculo tuo: & ecce trabs in oculo tuo eſt?* Attende ergo, ait Albertus, quòd in iudice maius crimen duobus modis dicitur. Ex genere ſc. & ex nocumēto. Ex genere: vt ſi quis iudicat ex odio eū, qui offenderit ira. Nam, vt ſcribit Auguſtin. in regula, Melior eſt, qui quamuis ira ſæpè tentetur, tamen impetrare feſtinat, vt peccatum hoc ei remittatur ab eo, cui ſe feciſſe nouit iniuriam: quàm qui tardiùs iraſcitur, & ad veniā petendam, difficiliùs inclinatur. Similiter & in alio genere, fortè aliquis accuſatur de

2. fornicatione, & iudex interim ſubiacet inceſtui, vel adulterio: & ſic de aliis. Alio modo quā[titate] nocumenti, dicitur maius crimen iudicis, quia in plures redundat, & audaciam dat delinquendi: ſicut dicit Gregorius in Paſtorali. Hunc enim peccantem nemo [a]rguere præſumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, cùm pro reuerentia gradus peccator honoratur. Et hoc olim cecinit poëta his verbis:

(margin: *Albertus.* — *Auguſt.* — *Gregorius.*; H — I)

-- Tanto conſpectius in ſe
Crimen habet, quanto qui peccat, maior habetur.

Pſal. 72. Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum. Peccata igitur ſuperiorū trabes ſunt, peccata ſubditorum quandoque ſunt feſtucæ: non ſi ſpeciem eorum, ſed gradum peccantis conſideremus. Rupertus lib. 6. in Matth. eorum quæ diximus, exemplum proponit. Et ſanè fuit feſtuca in oculo Dauid, inquit, quando iratus propter maledicta Nabal, ſemetipſum vlciſci voluit: & quando vxorem Vriæ lauantē ſe, de ſolario proſpiciens, vidit & concupiuit. Tu cùm ſis quaſi Semei, quomodo de eiuſmodi feſtucis iudicare, vel conſilium dare poteris, aut iſtud conueniet tibi tantam habenti in oculo tuo trabē, vt maledicens, & lapides mittens, terrámque ſpargens, dicas tale quid, vt eſt hoc: Egredere vir ſanguinum, & vir Belial, reddidit tibi Dominus vniuerſum ſanguinem quem effudiſti. Quàm melius Abigail, vxor Nabal inſipientis & ſtulti, irato Dauid occurrit, vt feſtucam iracūdiæ ex eius oculo erueret. In me ſit, inquit, domine mi, hæc iniquitas: &, (quibuſdam interiectis) Cùm ergo fecerit Dominus tibi domino meo omnia quæ locutus eſt bona de te, non erit hoc in ſingultum & ſcrupulum cordis tibi domino meo, quòd effuderis ſanguinem innoxium, aut ipſe te vltus fueris. Ita effectum eſt, vt cùm illa ſine vlla trabe & odio, ſed cum aptiſſima gratia, ad Dauidem acceſſiſſet, illum placauerit, feſtucam ex eius oculo eduxerit, & in gratiarum actionem illum impulerit. Dixit enim ad Abigail: Benedictus Dominus Deus Iſrael qui miſit te hodie in occurſum meum, & benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ

(margin: *Rupertus.* 3. — *Exempla.*; K)

A tu, quæ prohibuiſti me hodie, ne irem ad ſanguinem,& vlciſcerer me manu mea. Eadem ferè gratia, nulla trabe excæcatus Nathan ad Dauid acceſſit: ſic enim cum illo egit, & alterius perſonæ prætextu eum ſuauiter induxit, vt idem ipſe ſibi feſtucam eiiceret, & exclamaret: Peccaui Domino. Plutarchus lib. de diſcrimine adulatoris & amici. Medicus enim cùm carnem ſecauerit, non ſaltare, ſed concinnè & aptè ſe gerere debet, quanto magis cauere eum oportet, qui alterum arguit, ne in animi motibus indecorè ſe habeat? Plato quidem ſenes monet, vt qui verecundiam ſtudeant adoleſcentibus incutere, ipſi primùm reuereantur adoleſcẽtes: Sicut bonus medicus mauult ſomno aut cibo morbũ ægroti depellere, quàm caſtorio aut ſcammonio. Chryſoſtomus lib. 1. de compunct. cordis. At verò quàm longè aliter nos habemus? Quippè qui in aliorum delictis ſeueri & amariſſimi iudices reſidemus, noſtras autem trabes

Gratia decet eum qui alterũ arguit.
Plutarch. Medicus.
Chryſoſt.

B oculis infixas propriis non videmus: qui aliena etiam minima ſollicitè perſcrutamur, & ad condemnandum cæteros, omne vitæ noſtræ tempus abſumimus. à quo vitio neque ſæculi hominem, neque Monachorum vllum facilè inuenies liberum. Et quidẽ cùm tanta ſit in hoc poſita comminatio: (diuina enim ſententia dicit, In quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini:) Et cùm libido & voluptas, vt in cæteris ſolet peccatis, ex hoc nulla ſumatur, omnes tamen feſtini ac præcipites huic ſe vitio ſubiugarunt, tanquam ſi ſtudium nobis & certamen eſſet propoſitum, quis ad hoc malum prior perueniret. Verùm fortè obiicies, Si nemo iudicare alterum debet de eo crimine, cuius ſe nouit eſſe conſcium: quis omnium noſtrum erit, qui licet ad animarum regimen & curam vocatus ſit, alterum arguere præſumet? Nam ipſi etiam qui altare aſcendunt, inquit Chryſoſt. norunt & fatentur ſe eſſe peccatores. Quòd ſi peccator confeſſionem

In temerarios rerum alienarum inquiſitores et iudices.

C delictorum ſuorum audiri, & à nobis remedium aliquod dari poſtulet: quis non primùm ſibi timeat, & dicat, Iuſtior forſitan tu es quàm ego? Et hoc ſanè locum habere poſſet, ſi modò iudicium noſtrum non eſſet miniſteriale, ſed à nobis, id eſt, humano modo penderet. Proinde licet animarum paſtor, & pœnitentiæ miniſter, ſe primum omnium peccatorem agnoſcat, & ideò diſcat ex his quæ patitur, & cæterorum miſereri, & neminem iudicare in ratione ſui, id eſt, qua perſona priuata eſt, ſeu qua ſuam conſcientiam reſpicit: Attamen in ratione ſui miniſterij, quod hominibus altius eſt, & humanis peccatis & defectibus non deletur: à Deo enim eſt: non modò peccatorũ confeſſiones audit, ſed & diiudicat peccata, & ſecundum vniuſcuiuſque culpam, indicit & mulctam, vt legitur hiſtoriæ tripartitæ lib. 9. cap. 36. Neminem ergo iudicat vt homo, vt peccator, vt conſcius ſibi: ſed iudicat vt miniſter Dei, & abſoluit aut li-

Cõfeſſiones audiens quomodo ſe agat in aliorum peccata.
Hiſt. trip.

D gat. Alioquin ſi quis temerè, & nullo iuris ordine, de altero in re leui, ipſemet cõſcius, iudicium ferret, ei diceretur: *Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere feſtucam de oculo fratris tui.* Auguſtin. lib. 2. de ſerm. Dom. in monte, cap 30. Et benè ait, Hypocrita. Accuſare enim vitia, officium eſt bonorum virorum & beneuolorum: quod cùm malefici agunt, alienas partes agunt: ſicut hypocritę, qui tegunt ſub perſona quod ſunt, vt oſtendant in perſona quod non ſunt. Hypocritarum ergo nomine ſimulatores acceperis. Et eſt verè multum cauendum & moleſtum ſimulatorum genus, qui cùm omnium vitiorum accuſationes odio & liuore ſuſcipiant: etiam conſultores videri ſe volunt. Et ideò piè cautéque vigilandum eſt, vt cùm aliquem deprehẽdere vel obiurgare non neceſſitas coëgit, primùm cogitemus vtrum tale ſit vitiũ, quod nunquã habuimus, vel quo iam caruimus. Etſi nunquam habuimus, cogitemus & nos

Auguſtin.
In Hypocritas.

E homines eſſe, & habere potuiſſe. Si verò habuimus, & non habemus, tangat memoriã cõmunis fragilitas, vt illã reprehenſionem aut obiurgationem, non odium, ſed miſericordiã præcedat: vt ſiue ad correctionẽ eius, propter quẽ id facimus, ſiue ad peruerſionẽ valuerit (nam incertus eſt exitus) nos tamẽ de ſimplicitate oculi noſtri ſecuri ſimus. Si autẽ cogitantes, noſmetipſos inuenerimus in eo eſſe vitio, in quo eſt ille, quem reprehẽdere parabamus, non reprehendamus, neque obiurgemus, ſed tamẽ congemiſcamus: & nõ illum ad obtemperandũ nobis, ſed ad pariter cauendum inuitemus. Nam illud quod dicit Apoſtolus 1. Cor. 9. Factus ſum Iudæis tanquã Iudæus, vt Iudæos lucrifacerem: his qui ſub lege erant, quaſi ſub lege eſſem, cùm non ſim ipſe ſub lege, vt eos qui ſub legẽ erant, lucrifacerem: his qui ſine lege ſunt, quaſi ſine lege, cùm ſine lege Dei non eſſem, ſed ſim in lege Chriſti, vt lucrifacerem eos qui ſine lege ſunt: Factus ſum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem: omnibus omnia factus ſum, vt om-

Quid agendum, ſi nos eiuſdem criminis reos viderimus.

hes lucrifacerem:non vtique ſimulatione faciebat,quẽmadmodum alij intelligi vo- F
lunt,vt eorum deteſtanda ſimulatio tanti exempli authoritate muniamur:ſed hoc faciebat charitate,qua eius infirmitatem,cui volebat ſubuenire,tanquã cogitabat.Hoc enim perſtrinxit dicendo: Cùm enim liber ſim ex omnibus, me omnium ſeruum feci, vt plures lucrifacerem. Quod vt intelligamus non ſimulatione, ſed charitate fieri, quæ infirmis hominibus tanquam nobis compatimur:ita monet alio loco, dicens ad Gal.5. Vos in libertatem vocati eſtis fratres:tantùm ne libertatem in occaſionem carnis detis,ſed per charitatem ſeruite inuicem. Quod fieri non poteſt, niſi alterius infirmitatem quiſque habeat quaſi ſuam,vt eam æquanimiter ferat, donec ab ea liberetur ille, cuius curat ſalutem. *Nolite dare ſanctum canibus,neque mittatis margaritas veſtras ante porcos.* Hæc ſententia videtur conſciſſa, quódque non omnia ita ab Euãgeliſtis ſcripta
ſunt,vt à Chriſto ordine ſunt dicta: ſed quæ meminiſſe potuerunt, ea tradiderunt. Po- G
teſt tamen ſuperioribus coniungi. Primò, reſpectu Phariſæorum, quos in Hypocriſi & temerario iudicio notabat. Secundò,reſpectu eorum,qui proximos iudicaturi ſunt & delinquentes correpturi. Si enim Phariſæos conſideres, Chriſtus hac ſententia rationem reddit,cur cùm tot præcepta tradiderit in monte,& veterem legem reformauerit,nihil tamen locutus ſit de præcipuis noſtræ fidei myſteriis & ſacramentis: nimirum quia in turba illa,quæ eum audiebat,multi erãt canibus & porcis ſimiles, quibus non conueniebat committere tam pretioſas margaritas. Quòd ſi ſententiam hanc referas ad eos,qui de proximis iudicare poſſunt,eóſque corripere:cùm illud maximè ex ſcripturarum præſcriptionibus facturi ſint:monet ne tam facilè verba tanti momenti effundant,ſed primùm proſpiciant, ſuperſit ne aliqua ſpes in delinquentibus, vt ſcripturarum ſacra oracula venerentur & ſuſpiciant. Contingit nimirùm aliquando, vt
corripiendus ſit is,qui nouam, & ab Eccleſiaſtica traditione alienam doctrinã ſequi- H
tur, vbi & prudenter ſe habere neceſſe eſt. Rupertus lib.7. in Matth. In doctrina ſua, inquit, ſeruus Domini ſcientiam habens ſcripturarum(vnde & dicitur ſcriba doctus in regno cœlorum)magnam debet habere temperantiam, maximéque illi congruit attendere locum, tempus, perſonam. Nam ſi abſque conſideratione horum ſermonem effundat intemperans doctor, immoderatus prædicator,ſæpè illi cõtigit ſanctum dare canibus, & mittere margaritas ſuas ante porcos. Nónne etiam pleroſque illorum, qui margaritas, de quibus agitur,diligenter pro tempore & loco abſconderũt, canes & porci,id eſt,homines immundi & proterui, incurioſè diſcuſſerunt ac perſcrutati ſunt, & conculcatis margaritis diripuerunt? Multos enim occiderunt, quamplures perſecuti ſunt, non vt ipſi margaritas haberent,ſed vt margaritæ ipſæ nuſquam com-
parerent. Magnum cautelæ huius exemplum primus ipſe, qui hæc loquitur, in facto I
ſuo præbuit: quia videlicet ſcripturam ſuam ita condidit, vt non ab omnibus, vel à quibuſcunque poſſet intelligi. Non ei ſufficere viſum eſt,quòd labium, quod omnibus vnum erat, & ſermones quos eoſdem habebat omnis terra, confudit in conſtructione Babylonicæ turris,atque ita remouit omnes gentes à lectione ſcripturarũ, quas erat traditurus vni,ſcilicet Hebrææ genti. Nam & in illa Dei gente vnica, quæ legem accipiebat, cui credebantur eloquia Dei, non defuerunt,nec defuturi erant porci vel canes huiuſmodi, margaritis cœleſtium ſacramentorum indigni,& quibus omne ſanctum non deberet dari,quod fieret, vel factum eſſet, ſi nudo ſermone abſque figuris & ænigmatibus lex & Prophetæ fuiſſent elocuti. Proinde igitur talem ſcripturam cõdidit, quæ non facilè poſſet intelligi quò tenderet, vel quale contineret myſterium
regni Dei. Et ſicut ipſe tunc fecit,ita docet cùm dicit: *Nolite ſanctum dare canibus, neque* K
mittatis margaritas veſtras ante porcos. Quare? *Ne fortè conculcent eas pedibus ſuis,& conuerſi elidant vos.* Duplex cauſa eſt, videlicet ne margaritis fiat iniuria,& nobis vitæ periculum ſiue mortis occaſio fiat. Auguſtinus lib.2. de ſerm. Dom. in monte, cap.31. Diligenter ergo quærendum eſt, quid ſit ſanctum, quid margaritæ,quid canes,quid porci. Sanctum eſt,quod violare atque corrumpere nefas eſt: cuius vtique ſceleris conatus & voluntas teneretur rea, quamuis illud ſanctum natura inuiolabile atque incorruptibile maneat. Margaritæ autem quæcunque ſpiritualia magni æſtimanda ſunt,& quia in abdito latent, tanquam de profundo eruuntur,& allegoriarum integumentis quaſi apertis conchis inueniuntur. Licet itaque intelligi,quòd vna eadémque res,& ſanctũ, Margarita dici poſſit: Sed ſanctum ex eo quòd non debet corrumpi, Margarita ex eo

Quomodo hæc ſententia ſuperioribus quadret.

Rupertus. *Non omnibus neque ſemper, neque vbique effundẽdũ eſt verbum.*

Auguſtin.

quòd

A quòd non debet contemni. Albertus Magn. in Matth.c.7. In primo notatur, quòd *Albertus.*
miniſtri Eccleſiæ voluntatem habeant non communicandi ſanctificationes canibus, *Qui canes.*
quamuis aliquando rapiant eas de manibus eorum: quia publicè accedentem, de quo
neſciunt caninum peccatum, niſi occultè, arcere non debent à communione ſancto-
rum, quia per hoc proderent: ſed occultè diſſuadere & inhibere, vt in aperto non vo-
luntariè, ſed quaſi coacti ſuſtinere: Sicut ipſe Dominus inter alios ſecum in catino
contingentem non prohibuit, vt dicitur Matth. 26. Marc. 14. Secundum eſt *ſanctum*, *Quod ſanctum.*
quod non eſt communicandum. Et diſtinguit Chryſoſtomus inter ſanctificatum & *Chryſoſt.*
ſanctificationem, ea diſtinctione, quam ponit Auguſtinus inter ſanctum ſacrum (aliâs
ſacras) & ſanctum ſacrum. Et vt hoc benè intelligatur, dicendum quòd ſanctificatio
propriè eſt forma illa quæ facit ſanctitatem in omnibus quibus imponitur: ſicut eſt
B benedictio, & inuocatio Trinitatis in ſanctis Eccleſiæ. Sãctificans autem & ſacrum,
eſt ſacramentum Eccleſiæ, inuocatione diuini nominis ſanctificatum, & gratiam cõ-
ferens ei qui accipit. Sanctificatum autem, non ſanctificans, eſt id quo benedictione *Corpus*
aliquid ſanctificatur, ſed gratiam non confert. Et hoc non non propriè ſacramentum *Christi*
vocatur, quia ſanctum eſt quod formam habet ſanctitatis, ſicut facientem ſanctitatẽ *ſanctum.*
in alio cui confertur. Et hoc modo aqua benedicta, & prandium benedictum, & cæ-
tera huiuſmodi ſunt ſanctificata. 1. ad Tim. 4. Sanctificatur enim per verbum Dei &
orationem. Itaque, quod hîc vocatur ſanctum, eſt ſanctum ſanctificans, quod ſanctũ
ſacramentum Eccleſiaſticum: ſicut baptiſmus, confirmatio, Euchariſtia, & alia
huiuſmodi. Vnde figura Euchariſtiæ dicitur. 1. Reg. 21. Si mundi ſunt pueri ma-
ximè à mulieribus, manducent. 1. Cor. 11. Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane
C illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, reus erit corporis
& ſanguinis Domini. Hoc igitur eſt ſanctum. Hoc dicit non eſſe dandum canibus.
Canis enim, vt dicit Chryſoſtomus homil. 17. Oper. imperfecti in Matthæum, duas *Chryſoſt.*
habet immunditias, quia nec vngulam diuidit in duo, nec ruminat. Et ego addo. *Canis conditiones.*
Tres habet ſecundum proprietates morum. Duæ autem immunditiæ (vt dicit
Chryſoſtomus) ſignificant immunditiam ex infidelitate, & ex moribus: quales erant
in paganis, hæreticis, & perfidis Iudæis. Tres autem immunditiæ ſecundum mores
ſunt: vna in latratu, & duæ in cibo. In latratu autem duas habet proprietates ſingu-
lares, quæ ſibi ſoli inter animalia cõueniunt. Inter omnia enim animalia habet, quòd
vix emittit voces, niſi ad abigendos ſuperuenientes, cùm alia animalia ad hoc nõ vo-
ciferentur. Secunda eſt, quòd cùm clauſo oſtio deintus latrat, ſtatim ad quemlibet
D impellentem oſtium, antequàm conſideret vtrum blandiendum ſit, an minantibus
latronibus adlatrandum. In cibo autem duas habet: quia & vorax eſt animal, vltra
ſaturitatem ſe ſuperimplẽs: propter quod etiam in hominibus talis appetitus vocatur
caninus. Secunda eſt, quòd redit ad vomitum, & iteratò deuorat eum. Infideles igi-
tur & incorrupti moribus ſignificantur ex duabus immunditiis legalibus. Conten-
tioſi autem & ſemper contra veritatem garrientes ſignificantur ex hoc, quòd non
niſi abigendo latrat. In 3. epiſtol. Ioann. Propter hoc cùm venero, commoneam
eius opera quæ facit, verbis malignis garriens in nos, & quaſi ei iſta non ſufficiant.
Neque enim ipſe recipit fratres, & eos qui recipiunt, de Eccleſia eiicit. Per hoc *Latratus*
autem quòd latrat, non diſcernendo priùs, vtrum amicus ſit, vel non: ſignifi- *indiſcretꝰ.*
cat iram quæ oppugnat, non diſcernendo quid oppugnet. Per voracitatem autem *Voracitas.*
E ſignificat carnis & auaritiæ inſatiabilitatem: quæ ſunt duæ filiæ ſanguiſugæ, Prouer-
biorum 30. Canes impudentiſſimi neſcientes ſaturitatem. Per reuerſionem ad vo- *Vomitus.*
mitum ſignificat inconſtantiam pœnitentiæ & virtutis: quia ſi etiam aliquid boni
aliquando inceperint, ſtatim ad priſtina mala relabuntur. 2. Petr. 2. Canis reuer-
ſus ad ſuum vomitum: & ſus lota in volutabro luti. His ergo ſacra non ſũt dan-
da. *Neque mittatis margaritas ante porcos:* Theodoretus in Cantica cantic. Marga- *Theodor.*
ritis enim, inquit, & lapidibus pretioſis diuina ſunt eloquia ſimilia. Iudicia Domi- *Margarita*
ni, inquit Propheta, vera, iuſtificata in idipſum: deſiderabilia ſuper aurum, & la- *quid.*
pidem pretioſum multum. Pſal. 18. Et rurſum, Ecce concupiui mandata tua ſuper
aurum & topazium. Pſal. 118. Et regnum cœlorum, vt Dominus ait, ſimile eſt ho-
mini negotiatori, quærenti bonas margaritas. Matth. 14. Et alibi, Matth. 7. Ne
proiiciatis margaritas veſtras ante porcos. Cyrillus Alexandrinus libro 5. in c *Cyril. Alex.*

Ioan.cap.21. Hoc igitur Chriſti verbo admonemur altiſſima diuinæ veritatis ſacra- F
menta & ſublimia myſteria non eſſe proponenda impugnatoribus veritatis, aut con-
Cl. Alexan. temptoribus, ne irrideant ea, aut acriùs improbent. Clemens Alexand.lib.2.Stromat.
Nam quoniam non ſola traditio eſt publica ei qui ſentit ſermonis ſignificantiam, oc-
cultanda eſt ſapientia, quæ dicta eſt in myſterio, quam docuit Dei filius. Iam enim
Eſaias quoque Propheta igne linguam purgat, vt poſſit dicere viſionem: & nec linguã
ſolũ, ſed etiã aures caſtas nobis habere conuenit, ſi conemur fieri veritatis participes.
Hæc mihi erãt impedimẽto, quominus ſcriberem: & nunc adhuc vereor, vt ait Matt.
7. ante porcos iacere margaritas, ne eas conculcent pedibus, & conuerſi nos frangant.
Auditores ſuilli. Eſt enim difficile de vero lumine puros & perſpicuos oſtendere ſermones ſuillis & in-
doctis auditoribus. His enim vix poſſunt apud vulgus vlla magis audiri ridicula: rurſus
autẽ apud ingenioſos magis admirabilia, & Deum magis inſpirantia. Animalis autem G
homo nõ ſuſcipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei: ſunt enim ei ſtultitia, 1.Cor.2. Sapientes au-
tem ore non proferunt quæ in conſeſſu cõgitant. Sed quod auditis, inquit Dominus,
in aurem, prædicate ſuper tecta: arcanas veræ cogitationis traditiones, quæ excelſè &
excellẽter explicãtur, iubens ſuſcipere, & ſicut in aurem audiuimus, ita etiam tradere
quibus oportet, nõ autẽ omnibus paſſim tradere, quæ eis in parabolis dicta erãt, præci-
piens. Sed reuera cõmẽtariorũ & monimentorum deſcriptio, ſunt quæcũque ſparſim
habent ſeminatam hîc & illic veritatem, vt eos lateant, qui more graculorum paſſim
ac temerè verba ſerũt. Poſtquã autẽ agricolam bonum nacta fuerint, producet vnum-
quodque ex eis, & edet frumentum. Cùm vna ſit itaque veritas (habet enim innume-
rabilia falſũ diuerticula, quemadmodũ Bacchæ, quæ Pẽthei mẽbra diuulſerũt) Philo-
ſophiæ tam barbaræ quàm Græcæ hæreſes, vnaquæque id quod ſortita eſt, tanquã to-
Dionyſius. tã iactat veritatẽ. Dionyſius 1. Myſticæ Theologiæ c. eapropter ſic monet Timotheũ: H
Hæretici et infideles à myſteriis abigendi. Vide ne quis hæc indoctorũ videat, qui in ſenſibus detinentur. Iſti omninò indigni &
incapaces ſunt prædictorum bonorum: quoniam teſte Apoſtolo, Carnalis homo non
percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei: ſtultitia enim eſt illi. Hoc eſt quod in Eſaia habetur:
Quẽ docebit Dominus ſcientiã, & quẽ intelligere faciet auditum? Ablactatos à lacte,
Albertus. auulſos ab vbere. Albert. Mag. in Matth. latiùs ſententias iſtas examinat. Margarita
Margarita proprietates. enim eſt, inquit, id quod inuenitur in oſtrearum conchis concluſum. Et hoc ſignificat
ſanctarum ſcripturarũ ſacrũ & pretioſum intellectum in litera ſicut in cõcha clauſũ.
Vnde Pſ.118. Dilexi ea ſuper aurum & topazium, & ſuper lapidẽ pretioſum multum.
Matth.13. Inuenta vna pretioſa margarita abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & cõ-
parauit eam. Tertiò notandum eſt, quòd dicit *veſtras*, cùm hoc de ſanctis ſuprà non I
dixerit: quia licet ſpiritu reuelante percipiamus veritatem ſcripturæ, tamen quia
ſtudium adhibemus, noſtrum eſt quod reuelatur. Rom. 2. In die quo iudicabit Do-
minus occulta hominum ſecundum Euangelium meum. Quædam tamen Gloſſa ad
idem refert & ſanctum, & margaritam. Et dicit veritatem Euangelij per vtrumque
ſignificari. Per ſanctum quidem, quia ſanctificatum eſt & inuiolabile: per margaritam
autem proprietate quę inducta eſt: quia propria corruptione non corrumpitur. Sed
prima expoſitio eſt magis propria. Quartum quod hîc notatur, eſt quod dicit *ante por-
cos*: quia veritas ſcripturæ expoſita proponitur ante audientes potiùs, quàm detur
eis: & magiſter vnus, qui in cœlis docet omnem illum qui docetur. Sed attenden-
Chryſoſt. dum eſt, quòd porcus quatuor peſſimas habet proprietates, præter immunditiam le- K
Porci proprietates. galem, quam tangit Chryſoſtomus. Vna eſt, quia & animal inter omnia naturalia a-
1. nimalia monſtruoſum. Secunda eſt, quia nunquam eſt ſui capitis erectiuum, ſed ſem-
2. per depreſſiuum. Tertia eſt, quia cibi eſt ſordidiſſimi. Quarta autem, quia in luto ſem-
3. per quærit volutari. Monſtruoſitas autem eſt, quia coniunguntur in eo oppoſitorum
4. animalium proprietates, quaſi quędam membra monſtruoſa. Cùm enim nullum ani-
Mõſtruoſitas quæ. mal in duo diuidens vngulam ſit, quod non tamẽ ruminet, porcus in duo diuidit vn-
gulam, & non ruminat. Adhuc animal fiſſi pedis in multos digitos, habet multos fi-
1. lios, & diuidens vngulam in duo, tamen parit vnũ, & rarò duos gemellos. Porcus autẽ
2. conuenit cũ vtroque: quia non habens in multa fiſſũ pedẽ, ſed in duo diuidẽs vngulã,
habet in vno loco corporis mammillas: & animal in multa diuidẽs, habet multas per
totã longitudinẽ ventris mammillas. Porcus autem diuidit in duo pedem, & per lon-
gitudinem

A gitudinem ventris totam habet mammas. Adhuc animal diuidens vngulam habet ſerum. Porcus diuidit, & non habet, ſed ſaginam. Adhuc in pilis medium eſt inter ericium & piloſum, quaſi compoſitum ex vtroque. Adhuc culmos habet in mandibula inferiori ad corrixandum, & ſimiliter in mandibula ſuperiori, licet breuiores ſint quàm elephas, cùm culmos habeat, non habet niſi in inferiori mandibula. Et ſic multa monſtruoſa deprehenduntur in porco. Propter quod etiam porcus dicitur quaſi ſpurcus, aliâs ſpurius, ex talibus compoſitionibus: quia cùm conueniat diuerſis animalibus, ſemper retinet ex quolibet magis ſpurcam proprietatē: Et quoad hæc ſignificat monſtruoſos homines ex diuerſis vitiis compoſitos. Num. 13. Monſtra quædā hominum vidimus ibi. Hoc autem, quod eſt capitis depreſſiuum, ſignificat totos inhiātes terrenis. Pſal. 16. Statuerunt oculos ſuos declinare in terram. Daniel. 13. Euerterūt
B ſenſum ſuum, & declinauerunt oculos: vt non viderent cœlum, neque recordarentur iudiciorum iuſtorum. Cibi etiam eſt viliſſimi: ſignificans eos, qui paſcuntur immunditiis. Iob. 30. Ecce ſub ſentibus delicias computabant. Eſa. 36. dicit Rabſaces qui diabolum ſignificat, ſe eſſe miſſum audire cos qui comedunt ſtercora ſua, & bibunt vrinam pedum ſuorum. Thren. 4. Qui nutriebantur in croceis, amplexati ſunt ſtercora. Aut in luto volutatur, vt dicit Petrus, ſignificat tranſitum de peccato in peccatum: & non quieſcit niſi in fœtore. Hierem. 48. Fertilis fuit Moab ab adoleſcentia, requieuit in fæcibus ſuis. Immunditia autem legali eſt immundū, eo quòd non in toto eſt immundum, vt dicit Chryſoſtomus, quia diuidit vngulam: ſed in parte eſt immundum, quia non ruminat. Et per hoc ſignificat non errantes in fide, ſed in moribus. De quibus dicit Apoſtolus ad Titum, 1. Confitentur noſſe ſe Deum, factis
C autem negant. His ergo margaritæ non ſunt proponendæ. Eccleſ. 21. Verbum ſapiens quodcunque audiet ſcius, laudabit, & adiiciet: audiuit luxurioſus, & diſplicebit illi, & proiiciet illud poſt dorſum ſuum. Prou. 23. In auribus inſipientium ne loquaris: quia deſpicient doctrinam eloquij tui. Verùm fortè aliquis obiiciet contrarium à Chriſto præcipi Matth. 10. Quæ in aure auditis, prædicate in tectis. Marc. vltimo: Prædicate Euangelium omni creaturæ. Et à Paulo 2. ad Timot. 4. Inſta opportunè & importunè. Chryſoſtomus homil. 24. in caput 7. Matth. Oper. perfect. Chryſoſt.
Sed ne hoc quidem mandatum, inquit, aduerſatur priori: nec indifferenter omnibus prædicari iuſſit, ſed his quos doceri oporteret, præcepit cum fiducia prædicari. Aut talibus ſancta communicanda non ſunt, quandiu tales ſunt, id eſt, tales eſſe publicè cognoſcuntur. Si quis enim obiiciat de peccatore, non tamen publico, an arcendus
D ſit ab altari & communione ſacramentorum: Reſpondendum eſt, admitti poſſe, ſicut & Iudas à Chriſto admiſſus eſt ad cœnam, hac maximè ratione, quòd fuerit ab omnibus notus, & publicè peccator declaratus. Interim monitione paſtoribus opus eſt, & magna prudentia, ne fortè rebus ſacris iniuria fiat, & diuiſiones in Eccleſia excitentur. Sunt enim (inquit Chryſoſtomus, quibuſdam interiectis) qui inter Catholicos modeſtiam ſimulant, vt ſecreta condiſcant: cùm verò didicerint, repentè alij ex aliis effecti irrident, inſultant, atque illudunt, quaſi quadam à ſe arte deceptis. Propterea & Paulus 2. ad Timot. 4. dicebat: Quem & tu deuita, valde enim reſtitit verbis noſtris. Et rurſus alibi, ad Tim. 3. cap. Increpa huiuſmodi. Et iterum: Hæreticum hominem poſt vnam aut ſecundam correptionem deuita. Non enim ex his quæ didicerint, armantur, ſed eorum accuſatione ſuperbiùs efferuntur, atque inſolentia fœ-
E diori complentur. Et idcircò non exiguum lucrum eſt in ſua illos ignorantiā permanere. Non enim tam recta temeritate deſpiciunt. Si verò deſpiciunt, geminum eſt omninò damnum, cùm certè ipſi & nihil omninò fructificent, immò magis magiſque lædantur, & tibi negotia ac pericula mille commoueant. Audiāt hoc loco illi qui imprudenter omnibus ac temerè copulātur, deſpicabilia ea quæ ſunt reuerēda, facientes. Nam & myſteria clauſis ianuis ideò celebramus, & eos qui nondum initiati ſunt, adeſſe prohibemus: non quia infirmitatem myſteriorū aliquam deprehēdimus, ſed quia ad participationem eorum illi adhuc quos arcemus, infirmi ſunt. Propter etiā ipſa multa ad Iudæos in parabolis diſſerebat, quoniā non videbant vidētes. Propterea iuſſit & Paulus ad Col. 4. ſcire nos quemadmodum debeat vnicuique reſponderi. Auguſt. libr. 2. de ſermone Domini in monte, capit. 33. Cùm igitur præceptum eſſet, ne

An peccatori non publico deneg ādaſint ſacramenta.

Non omnibus communicandum.

Auguſt.

ſanctum daretur canibus, & margaritæ ante porcos mittantur, potuit auditor occurrere, & dicere, conſcius ignorantiæ atque infirmitatis ſuæ, & audiens præcipi ſibi ne hæc daret, quæ ſeipſum nondum accepiſſe ſentiebat. Potuit ergo occurrere, ac dicere, Quod ſanctum me dare canibus, & quas margaritas me mittere ante porcos vetas, cùm adhuc me habere ea non videam? Opportuniſſimè ſubiecit dicens: *Petite,* F

Deus dat margaritas.

inquit, *& dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis, &c.* Petitio pertinet ad impetrandam ſanitatem, firmitatémque animi, vt ea quæ præcipiuntur, implere poſſimus: Inquiſitio verò ad inueniendam veritatem. Cùm enim beata vita actione & cognitione compleatur, actio facultatem virium, contemplatio manifeſtationem rerum deſiderat. Horum ergo primum petendum, ſecundum quærendum: vt illud detur, hoc inueniatur. Sed cognitio in hac vita viæ priuſquam ipſius poſſeſſio eſt: ſed cũ quiſque verã viam inuenerit, perueniet ad ipſam poſſeſſionem, quæ tamen pulſanti aperietur. Vt ergo tria iſta, id eſt, petitio, inquiſitio, pulſatio manifeſta fiãt, ſub aliquo G exẽplo ponamus. Videmus aliquẽ infirmis pedibus ambulare non poſſe: Priùs ergo ſanãdus eſt, & firmãdus ad ambulandũ. Et ad hoc pertinet quod dicit, *Petite.* Quid autẽ prodeſt, quòd ambulare iam, vel etiam currere poteſt, ſi per deuia itinera errauerit? Secundũ eſt ergo, vt inueniat viam quæ ducat eum quò vult peruenire: quã cùm tenuerit, & peruenerit ad eum ipſum locum vbi habitare vult, ſi clauſum inuenerit, neque ambulare potuiſſe, neque perrexiſſe ac perueniſſe profuerit, niſi aperiatur. Ad hoc pertinet quod dictum eſt, *Pulſate.* Magnam autem ſpem dedit & ille, qui promittendo nõ decipit. Ait enim: *Omnis qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulſanti aperietur.* Ergo perſeuerantia opus eſt, vt accipiamus quod petimus, & inueniamus quod quærimus, & quod pulſamus aperiatur. Chryſoſtomus hom. 24. Oper. perfect. in Matth. Non ſo- H

Chryſoſt.

lùm, inquit, vos oportet ſtudere virtutibus, ſed ad tantum opus diuinum quoque aduocare præſidium. Veniet enim prorſus, atque aderit, & vobiſcum certamina ipſa tractabit, ac facilia vobis cuncta perficiet. Propterea & petere præcepit, eiſque daturum ſpopondit: nec tamen obiter poſtulare iuſſit, ſed cum ſedulitate multa, & magna patientia, crebroque pulſatu. Hoc eſt enim quod ait, *Quærite.* ſiquidem ille qui

Orationis & inuocationis vis.

quærit aliquid, cũcta profectò alia mente proiiciens, attẽdit illud quod ſolùm requirit, ac præſentium rerum nihil omninò conſiderat. Norunt certè illud, quotquot vel auro vel ſeruis, vt plerumque contingit, amiſſis, experti ſunt hanc quam dico diligentiam requirendi. Ex eo quidem, quod ait, *Quærite,* iſtud oſtendit: Ab eo verò quod dixit *Pulſate,* vehementer accendi, & ardere prorſus mente præcepit. Noli ergo homo, ſponte concidere, néve inferius ſtudium impende virtuti, quàm cùm aurum requiris amiſſum. Illud enim frequenter requirens, nequaquàm forſitan reperis: verumtamen I cùm omninò neſcires inueniendũ eſſe quod fuerat amiſſum, omnes nihilominus perſcrutandi excogitares modos. Hic verò iam ſponſionem Chriſti etiam tenens, quod abſque dubio ſi quæſieris, accipias, ne minimam quidem partem illius ſtudij conaris oſtendere: quòd ſi non cõtinuò acceperis, ne ſic quidem deſperare te cõuenit. Propter hoc quippè ait, *Pulſate:* vt oſtenderet, quia etſi non continuò aperuerit, te nihilominus oporteat ad ianuam permanere.

Didymus.

Didymus Alexãdrinus enarratione in Epiſt. beati Iacobi, c. 4. Cùm autem vera ſit, inquit, expoſitio Saluatoris, dicentis: *Petite, & dabitur vobis:* quã etiã fecit eſſe credibilem, cùm dicit: *Omnis qui petit, accipit:* quærere libet quomodo aliqui orantes non audiantur, vt accipiant quæ habere poſtulauerunt per ſuam

Qui fiat, vt quidam orãtes non exaudiantur.

petitionẽ. Ad hæc dicendum eſt, quoniam qui via congrua ad poſtulandum venit, ni- K hil relinquens eorum quæ pertinent ad impetranda quæ cupit omnia, percipit quod ſibi dari rogauit. Si quis autem extra intentionem traditæ petitionis poſcere videatur, iſte neque petere modo debito creditur: & ideò non percipit quod petit. Nónne falſũ quod dictũ eſt Luc. 11. Omnis qui petit accipit? Nã cũ doctor dicat, Omnis qui ad me accedit cauſa doctrinarũ, habebit diſciplinas earũ: accedere ad doctorẽ de rebus ipſis accipiendũ eſt, hoc eſt, vt etiam deſiderium habeat doctrinarũ, vt exerceat & meditetur eas, & ſummã intentione reſpiciat ea quæ à magiſtro dicũtur, & naturã habeat bonã. Indubitanter enim huiuſmodi homo percipit diſciplinam, quã magiſter dare promiſit. Si quis alius acceſſerit ad doctorem, non faciẽs quæ prædicta ſunt, ſed tantùmodò vt videatur ab eo, & videat eum, volens falſam facere promiſſionem doctoris: dicendum eſt ei, Non acceſſiſti ad eum ſicut inuitauit, ſed aliter, & tantummodò ad

A videndum eum. Apertiorem enim faciens ſuperior epiſtolã, & qui petere videantur, nec accipiant, indubitanter malè petentes illos dicit, qui vanis cupiditatibus inhæſerunt: quia verò inſtant aliqui dicentes, Quare illi qui pro ſcientia & perceptione virtutis petunt, & non accipiunt? dicendum eſt illis: Quomodo & ipſi non propter ipſa bona percipienda petunt, ſed vt per ea laudentur? Eſt enim amor concupiſcentiæ velle laudes acquirere: vnde etiam his non datur, quoniam ad concupiſcentias inſumendas volunt poſſidere quæ poſcunt. Quòd ſi quis ea quæ ad ſalutem ſuam, & Dei honorem faciunt, in fide, nihil hæſitans, poſtulauerit: liberalis Deus eſt, vt largiatur. Prope eſt enim omnibus inuocantibus eum, inuocantibus eum in veritate. Fulgentius Epiſtol. 7. ad Vænantiam de pœnitentia, cap. 4. Ex hac Domini ſententia, certam nobis relinqui remiſſionis ſpem concludit. Qualecunque enim ſit peccatum, inquit, à Deo quidem poteſt remitti conuerſo: ſed ille ſibi remitti non ſinit, qui deſperando, contra ſe indulgentiæ oſtium clauſerit. Cæterùm veritas non mentitur, quæ dixit: *Petite & accipietis, pulſate & aperietur vobis: omnis enim qui petit, accipit, & pulſanti aperietur*. Vnde & Propheta ſanctiſſimus Eſaias, ad remiſſionem peccatorum nullatenus deſperandam, impios & iniquos hortatur, dicens, (cap. 55.) Quærite Dominum dum inueniri poteſt, inuocate eum dum propè eſt. Derelinquat impius viã ſuam, & vir iniquus cogitationem ſuam, quia multus eſt ad ignoſcendum. Rupertus lib. 7. in Matth. Hic interim fortitudine opus eſt. Qua fortitudine? Illa nimirùm, vel ſimili, qua pater fortium Iacob, cum Angelo luctatus eſt, (Geneſ. 32.) & victor exiſtens, dicenti ſibi, Dimitte me: Non dimittam te, inquit, niſi benedixeris mihi. Et benedixit ei in eodem loco. Qualis ergo fuit illa fortitudo? Quid ſenſerat ipſe qui dixit, quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quãto magis contra homines præualebis? Nimirùm fortitudo illa gemitus fuit inenarrabilis, fletus fuit ſpiritus contribulati: quo & Moyſes eundem Deum dicentem, (Exod. 32.) Dimitte me, tenere potuit. Denique & hoc teſtatur Oſee, immò ipſe Deus loquens in Oſee, (cap. 12.) qui cùm dixiſſet de illo: In vtero ſupplantauit fratrem ſuum, & in fortitudine ſua directus eſt cum Angelo, & inualuit ad Angelum, & confortatus eſt: addidit, dicens, Fleuit & rogauit eum. Igitur humili fortitudine, forti humilitate hic opus eſt, vbi ſanctum abſconditum, & in litera obfirmata clauſæ tenentur margaritæ ſenſuum cœleſtium. Et ſicut ille Iacob luctatus eſt cum illo Angelo, in quo ſine dubio Deus erat, qui & victum ſe fatebatur: ita luctari debet verbi Dei amator, cum ſermone vel ſcriptura quæ eſt ex Deo, nec dimittere antequàm vincat vinci volentem, ſenſúmque comprehendat vtilem in litera latentem. Lucta enim pulcherrima eſt, tamdiu perſeuerare petendo, donec accipiat. Quantum ſibi placeat huiuſmodi lucta, quàm veraciter vinci cupiat ipſe, qui reluctari videtur, dum non citiùs aperit: nos animaduertere vult, cùm protinus ſubiungit: *Quis ex vobis homo, quem ſi petierit filius eius panem, nunquid lapidem dabit ei? Aut ſi petierit ouum, nunquid porriget illi ſcorpionem?* Auguſtinus libr. 2. de ſermone Domini in monte, cap. 33. Quemadmodum egit de volatilibus cœli, & de liliis agri, ne victum nobis, veſtitúmque deſperaremus adfuturum, vt ſpes à minoribus ad maiora conſurgeret: ita & hoc loco Chryſoſtomus homil. 24. Operis perfecti in Matthæum. Id igitur eſt, ac ſi dicat: Si modò meæ non vis credere ſponſioni, crede vel huic, quod à me profertur, exemplo. Ab hominibus quidem cùm aliquid expoſcis, & moleſtus omninò, & oneroſus videris. Deum verò, quando E id non facis, tunc amplius, vt tibi indignetur, accendis. Hieronymus in Matthæum. Si petenti datur, & quærens inuenit, & pulſanti aperitur: ergo cui non datur, & qui non inuenit, & cui non aperitur, apparet quòd non benè petierit, quæſierit, pulſauerit. Pulſemus itaque ianuam Chriſti, de qua ſcriptum eſt, (Pſal. 117.) Hæc porta Domini, iuſti intrabunt in eam: vt cùm intrauerimus, aperiantur nobis theſauri abſconditi & tenebroſi in Chriſto Ieſu, in quo eſt omnis ſcientia. Quanta verò cum fiducia id expectare debemus? Pſaltes etiam id habet: Sicut pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe, quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum. Quàm ſuauis & amica iſthæc ſimilitudo eſt? Poterat Chriſtus ſpem noſtram aliis & rationibus & exemplis confirmare. Rationes iſtæ eſſe potuerunt: quòd creator eſt, nos opus manuum eius: Quòd oues ſimus paſcuæ eius: Quòd miſeretur omnium quæ poteſt, & nihil oderit eorum quæ fecit: Quòd dominus

Quomodo rogãdus ſit Deus.

Fulgẽtius.

Rupertus.

Auguſt.

Exemplo noſtra in Deũ fiducia confirmatur.

Chryſoſt.

Hierony.

in ſeruos,artifex in opus ſuum propenſus eſt. Potuit & exempla proponere ſanctorū F virorum, qui olim quamuis magna quædam & ardua poſtulauerint, tamen exauditi ſunt. Verùm ſuauius multò, & delectabilius & familiarius omnibus exemplum propoſuit: ſe velut optimum patrem proponens,nos autem filiorum nomine dignatus. An ne,inquit, poſſibile eſt patrem ſic filium auerſari, vt cum ab eo neceſſaria poſtulauerit ad vitam, præbeat ei quæ mortem inferre poſſint? Quòd ſi vos rationem naturæ tanti momenti eſſe videtis in patribus,vt omnia curent, quæ ad eorum educationem faciunt:an non exiſtimatis vim illam creatoris ad creaturam longè fortiorem eſſe? Nec enim hîc de monſtris antiquorum deorum diſſerimus, inter quæ & hæc leguntur de Saturno, quòd Iouem filium occiſurus, requiſierit, & pro filio lapidem deuorarit. Deus lapides non porrigit pro panibus filiis ſuis, quin potius è lapidibus panes efficeret. Quòd ſi quis obiiciat, cœlum clauſum fuiſſe annis tribus & menſibus ſex: & minitari Dominum in lege, ſe daturum cœlum ferreum: reſpondemus hæc non contigiſſe filiis à patre, ſed ingratis & perfidis ſeruis à Domino. Sed & adiicimus, remedium contra ſterilitatem conſtitutum eſſe in oratione. Orauit enim Helyas, & cœlum pluit. Rurſus obiicienti Deum nonnunquam indulgere pernicioſa hominibus, prouocatum ſcilicet importunis eorum poſtulationibus: quæ tandem ad inſtar ſcorpionum illis fuerunt. Sic enim Iſraëlitis petentibus carnes, coturnices immiſit. Et legitur apud Pſaltem: Adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum, & ira Domini aſcendit ſuper eos. Dedit & eis regem in furore ſuo. Reſpondemus hæc illis data eſſe non quaſi filiis,ſed rebellibus & degeneribus, ſicut eſcæ datæ eſſe leguntur: Aut in correptionem inſipientiæ ſuæ,ſicut & rex datus eſt. Filiis autem bona ſemper largitur. *Nam ſi vos*, inquit, *cùm ſitis mali*: H id eſt, etſi innata quadam malitia veſtra voluntas corrupta ſit, & affectio diſtracta, adeò vt nec tam benè velitis veſtris, vt ferebat natura hominis in ſtatu innocentiæ, ante peccatum. Geneſ. 8. Proni ſunt enim ſenſus hominis ad malum: nam & in originali peccato concepti eſtis, Pſal. 50. Epheſ. 2. Vnde & Paulus, Romanorum 7. Scio quia non habitat in me, id eſt, in carne mea bonum: &, Volenti mihi facere bonum, video quòd adiacet mihi malum. *Si*, inquam, *vos mali*, ſi cum Deo comparemini, *noſtis bona data* à Deo, non autem accepta à vobis, *dare filiis veſtris* carnalibus: *quanto magis pater veſter qui in cœlis eſt, dabit bona petentibus ſe?* Ille habet à ſe omnia: vos ab eo accipitis ſi quid habetis. 2. Corint. 4. Quid enim habes, ô homo, quod non accepiſti? Ille in cœlis & electis eſt, vos in terra: ille lucem habitat inacceſſibilem, vos in continuis miſeriis verſatis. Vos facilè diſcernere non poteſtis, quid bonum, & quid filiis veſtris ſit contrarium. Nam ſi quis morbus ingruerit, calida pro temperatis,mollia pro duris porrigitis: non quòd deſit voluntas benefaciendi filiis, ſed quòd in electione neceſſariorum erratis. Atqui Deus pater ille veſter non fallitur, & nouit quid vobis opus ſit. Vel fortè dices, His aduerſari quæ legimus de electis Dei, qui cùm ſe opprimi viderent ab hoſtibus fidei, ad Deum clamauerunt, vt liberarentur: & tamen liberati non ſunt. Sed ego dixerim, quòd per mortem liberati ſunt à Deo, & maiore ſecuritate donati, vt meditatur Auguſtinus, ſermone de Martyribus. Demum dedit eis bona, quia tribulatio illa in magnum bonum eis ceſſit. In paucis probati, in multis benè diſpoſiti ſunt. Dominus tentauit illos, quia inuenit eos dignos ſe. (Hebræor. 11.) Sed & dicimus orationes filiorum non eò ſimpliciter reſpexiſſe, vt eruerentur à tribulationibus: ſed cum conditione voluntatis diuinæ: ſicut & cùm Chriſtus oraret transferri à ſe calicem, cum hac conditione: Verumtamen non mea, ſed tua voluntas fiat. Simul potius patientiam in aduerſis, quàm illorum auerſionem precatos eſſe. Quæ omnia illis benigniſſimus ille pater largitus eſt. Eſai. 60. Germen plantationis meę, opus manuum mearum ad glorificandum: minimus erit in mille,& paruulus in Gentem robuſtiſſimam. Et quoniam liberalitas Dei eò tendit, non vt nos talentum acceptum defodiamus terræ, & bona collata nobis reſeruemus, cæteris autem denegemus: ſicut & margaritas, & ſanctum, & quæcunque talia ſunt nobis petentibus donanda repromiſit, vt arguere, & corripere peccantes poſſimus, ſimúlque nobis & aliis prodeſſe: Ideo vt nos magis ad mutuam beneficentiam exhortetur, adiicit: *Quæcunque ergo*

Dei in homines liberalitas.

Argumētū à minori ad maius.

1. 2. 3.

Auguſtin.

G

I

K

A *ergo vultis vt faciant vobis homines, eadem & vos facite illis*. Auguſtinus lib.2. de ſerm. Auguſt.
Domini in monte, cap. 34. obſeruat ſic legi in Græcis exemplaribus: Sed ad manife-
ſtationem ſententiæ puto, inquit, à Latinis additum *bona*. Occurrebat enim, Quid ſi
quiſquam flagitiosè aliquid erga ſe fieri vellet, & ad hoc referat iſtam ſententiam? Ve-
luti ſi velit aliquis prouocari, vt immoderatè bibat, & ſe ingurgitet poculis, & hoc
prior illi faciat, à quo ſibi fieri cupit: Ridiculum eſt hunc putare iſtam impleuiſſe ſen-
tentiam. Cùm ergo hoc moueret, vt arbitror, addita eſt, ad manifeſtationem rei vna
iſta dictio, *bona*. Quòd ſi deeſt exemplaribus Græcis, illa igitur emendanda ſunt? Sed
quis hoc audeat? Intelligendum eſt ergo plenam eſſe ſententiam, & omninò perfe-
ctam, etiamſi hoc verbum non addatur. Id enim quod dictum eſt, *Omnia quæcunque
vultis*, non vſitatè ac paſſim, ſed propriè dictum accipi oportet. Voluntas namque nõ
B eſt niſi in bonis. Nam in malis flagitioſiſq; factis cupiditas propriè dicitur, non vo-
luntas: Non quia ſic ſemper loquãtur ſcripturæ, ſed vbi oportet, ita omninò proprium
verbum tenent, vt non aliud ſinant intelligi. Chryſoſt. hom. 24. Oper. perf. in Matth. Chryſoſt.
Neque verò ſimpliciter ait, *Quæcunque vultis*, ſed *Omnia* quæcunque vultis. Sed neque
ociosè *ergo* poſuit, ſed neceſſariò prorſus ac ſignanter: ac ſi diceret, Si ergo cupitis au-
diri, præter illa quæ dixi, etiam iſta perficite: Nimirùm cùm oratione opus eſt & di-
ſciplina virtutum. Et non dixit, Quæcunque vis tibi à Deo fieri, hæc fac proximo: ne
diceres, Quonam modo fieri poteſt, cùm ille ſit Deus, ego verò homũculus? Sed quæ
vis tibi fieri à conſeruo, hæc fac proximo. Quid vnquam hoc præcepto aut leuius in-
ueniatur, aut iuſtius? *Hæc eſt lex & Prophetæ*. Vnde manifeſtum eſt ſecundum naturã
nobis eſſe virtutem. Huic Chryſoſtom. ſententiæ aſtipulatur Cicero, Relicta nobis eſ- Cicero.
C ſe ſeminaria virtutum, quæ ſi adoleſcere ſineremus, ad ipſam nos fœlicitatem naturã
perduceret. Ideò Dominus: Mandatum, inquit, quod ego præcipio tibi, non eſt ſupra
te ſitum: vtique quia non eſt vltra naturæ noſtræ captum. Philo Iudæus lib. de Abra- Philo.
hamo. Duabus de cauſis leges venerabiles ſunt, inquit: Altera, quoniam præcepta le-
gis à natura non diſcrepant, altera, quòd hinc liquet, non eſſe opus magno labore ad
exigendam vitam iuxta legum regulam: quando illi priſci ante leges ſingulatim
proditas, non ſcripto iure vſi, pari facilitate ac fœlicitate vixerunt, vt meritò quis di-
cere poſſit leges ſcriptas nihil aliud eſſe, quàm vitarum Patrum commentarios, in qui-
bus eorum dicta factáque narrantur. Nam illi ſcholas nullas frequentarant, nullis
præceptoribus vſi fuerant: ſed à ſeipſis inſtituti doctíque, ordinem naturæ ſecuti ſunt: Lex natu-
D quæ lex eſt dubio procul antiquiſſima omnium. At verò quæri poteſt, quomodo tota ralis.
lex pendeant & Prophetæ in eo quod dictum eſt, *Quæcunque vultis vt faciant vobis ho-
mines, hæc & vos facite illis*. An non ſcilicet aliquid eſt in Prophetis, quod hac lege nõ
exprimitur? Vbi ſcilicet ea quæ ſunt fidei? Vbi myſteria? Vbi Chriſtus, quem tamen
prædixerunt lex & Prophetæ? Ergo nihil aliud habent lex & Prophetæ, quàm vt quæ-
cunque volumus nobis fieri, aliis faciamus? Legem igitur & Prophetas compleue-
runt hi, qui inter Ethnicos ſecundum virtutum vixerunt. Quòd ſi concluditur, quid
eſt quod de eorum ſalute dubitetur? Verùm legem & Prophetas attendit Chriſtus
non in vniuerſa ſui ratione, id eſt, eorum omnium quæ apud illos continentur, vt de
cultu Dei, fide, ſpe in eum: ſed tantùm in ratione qua homo ſeſe ad proximum habe-
re debet. Hoc etiam reſoluit Auguſt. tom. 3. lib. 8. de Trinitate, cap. 7. per ſimilem Auguſt.
Pauli ſententiam. Cùm enim, inquit, duo præcepta ſint, in quibus tota lex pendent &
E Prophetæ, dilectio Dei, & dilectio proximi: non immeritò plerumque ſcriptura pro
vtroque vnum ponit, ſiue tantùm Dei: ſicuti eſt illud, (Rom.8.) Scimus quoniam di-
ligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Et iterum, (1.Cor.8.) Quiſquis di-
ligit Deum, hîc cognitus eſt ab illo. Et illud, (Rom.5.) Quoniam charitas Dei diffuſa
eſt in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Et alia multa. Quia
qui diligit Deum, conſequens eſt vt faciat quod præcipit Deus, & in tantum diligit, in
quantum facit. Conſequẽs eſt ergo, vt & proximum diligat, quia hoc præcepit Deus.
Siue tantùm proximi dilectionem ſcriptura commemorat, ſicut eſt illud, (Gal. 6.)
Inuicem onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti. Et illud, (Gal.5.) Omnis lex
in vno ſermone impletur, in eo quod ſcriptum eſt, Diliges proximum tuum ſicut te
ipſum. Et in Euangelio, Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, hæc &
vos facite illis. Hæc enim eſt lex & Prophetæ. Et pleraque alia reperimus in literis

ſacris, in quibus ſola dilectio proximi videtur, & taceri de dilectione Dei, cùm in vtro- F
que lex pendeat & Prophetæ. Sed & hoc ideò: quia & qui proximum diligit, conſe-
quens eſt vt ipſam præcipuè dilectionem diligat. Deus autem dilectio eſt: & qui ma-
net in dilectione, in Deo manet. Accedunt autem in eam ſententiam, qui legunt, non
οὗτος γάρ ἐστι νόμος, hæc eſt enim lex, ſed οὕτως, id eſt, ſic eſt lex, ſic illa & Prophetæ præ-
ſcribunt, in iis quæ proximum concernunt. *Intrate per anguſtam portam: quia lata porta
& ſpatioſa via eſt quæ ducit ad mortem.* Rectè quidẽ poſt dilectionem, & officia erga pro-
ximos, ſimilitudine oſtendit, non tam facilè in beatitudinem æternam perueniri, vt
quiſque hic & concupiſcentiis & propriis affectibus ſimul indulgere, & ſalutem con-
ſequi poſſit. Oſtẽdit igitur Chriſtianę vitæ regulam in charitate, patientia, paupertate,
eleemoſyna, oratione, ieiunio, cæteriſque omnibus abſolutionem & perfectionem eſ-
ſe: quod probat ſimilitudinibus portæ anguſtæ & viæ ſtrictæ, cùm ex aduerſo liberior G
carnalium hominum vita per amplam portam & ſpatioſam viam intelligatur. Albert.
Albertus. Magn. in Matth. Tria igitur ſunt notanda: ſcilicet quæ ſit porta, qualiter anguſta, &
Quæ ſit porta ad vitã. qualis introitus. Porta autem eſt hic introitus ad vitam, ſicut inferiùs dicetur. Eſt autẽ
introitus ad vitam redemptionis Eccleſię: & eſt introitus ad vitam gratiæ: & eſt in-
troitus ad vitam gloriæ. Et primus quidem introitus duplex eſt. Vnus eſt per Chriſtũ
redimentem, & alter eſt per ſacramenta, per quæ gratiam redemptionis accepimus.
Primo modo dicitur ſecundum quandam gloriam Chriſtus porta. Ioan. 10. Ego ſum
oſtium: per me ſi quis introierit, ſaluabitur. Secundo modo vulnus lateris, ex quo ſa-
Gloſſa. cramenta fluxerunt: aqua expiationis & redemptionis dicitur porta. Vnde Gloſſa di-
cit: Quid anguſtius illo foramine, quod lancea militis fecit in latere Chriſti, per quod H
tamen ferè intrauit totus mundus? Pſal. 117. Hæc porta Domini, iuſti intrabunt per
eam. Ad vitam autem gratiæ non intratur, niſi per portam virtutis: de qua dicitur in
Pſal. 117. Aperite mihi portas iuſtitiæ. Geneſ. 28. Non eſt hic aliud niſi domus Dei, &
porta cœli. Eſ. 28. Erit Dominus fortitudo reuertentibus de bello ad portam. Introi-
tus autem iſte in vitam gratiæ ſpecialiter eſt per charitatem. Et ideò charitas dicitur
porta. Hæc enim eſt porta Orientalis, per quam oriens ex alto princeps Ieſus ad nos
ingreſſus eſt: Et per quam etiam regreſſus eſt in cœlum: & clauſa omnibus non per-
tinentibus ad membra corporis eius: nec vnquam alicui niſi ſibi integritate membro-
rum ſuorum aperietur. Ezech. 44. Porta Orientalis clauſa eſt, & non aperietur: quia
Dominus Deus Iſraël ingreſſus eſt per eam: eritque clauſa principi. Hæc dicitur ar-
cta. Anguſtum enim eſt inimicos diligere, nullum iudicare, ad vnum contendere: ni- I
hil niſi Chriſtum amare: & huiuſmodi. Introitus autem ad gloriam eſt per portam
perſeuerantiæ, quæ datur in fine omnium bonorum ad vitam pertinentiũ: & inchoa-
tur à principio eorum, in propoſito permanendi cum Chriſto. Et hæc eſt porta, de qua
dicitur in Pſal. 126. Beatus vir qui impleuit deſiderium ſuum ex ipſis, non confundetur
cùm loquetur inimicis ſuis in porta. Omnes iſtæ portæ anguſtæ ſunt valde: ita quòd
foramini acus comparatur. Sed litera ſpecialiter videtur intelligi de porta virtutis, &
antonomaſicè de porta charitatis, & per effectum intrãdi de porta perſeuerantiæ. Vn-
de fortè melius dicitur, quòd porta eſt virtus: apertura, charitas: introductio, perſeue-
rantia. Prouerb. vlt. Nobilis in portis vir eius, quando ſederit cum ſenatoribus terræ.
Cur porta Hæc porta dicitur anguſta tribus de cauſis, ſecundum Chryſoſtomum. Vna eſt, pro-
anguſta. pter præciſionem eorum quæ adhærent intranti, cum quibus intrare non poteſt. Al- K
1. tera eſt propter paucitatem eorum euntium qui cohærent intranti. Tertia, propter
2. difficultatem tranſeundi per eam. Ea enim quæ cohærent homini, ſunt, in quibus &
3. natus & enutritus eſt contemporanea naturæ exiſtentia: quæ ſunt gaudere in præſen-
tia delectabilium corporis, & triſtari in abſentia eorundem: triſtari in præſentia tri-
ſtabilium corporis, & gaudere in eorumdem abſentia. Delectabilia autem corporis
ſunt, ad luxum pertinentia, concupiſcentiæ in guſtu, & veneris, & ad cõcupiſcentiam
oculorum in his quæ auarè congregantur, & auarius retinentur: Et in his quæ perti-
nent ad pompam ſæculi, ſuperbiam vitæ, dignitatum ambitionem, honorem primatũ:
& vani applauſus & laudes, in quibus gaudet humanæ vitæ cõcupiſcentia, & triſtatur
in abſentia eorumdem. Triſtatur etiam in præſentia ieiuniorum, orationum, humili-
tatis in veſte, dimiſſione ſociorum, aſperitate veſtitus, & huiuſmodi: Et in eorumdem
præſentia gaudet & exultat: quia, ſicut dicitur Sap. 2. Nihil aliud quærit talis populus,
niſi

A niſi vino pretioſo & vnguentis implere ſe, in omnibus locis ſigna luxuriæ relinquere: Et hanc eſſe ſortē ſuam, quòd in bonis præſentibus gaudeat,& omnibus deliciis fruatur. Virtus autem hoc habet,quòd in præſentia talium delectabilium triſtatur, in abſentia gaudet. In præſentia parſimoniæ gaudet, & in abſentia triſtatur. Et ideo eſt arcta: Et anguſta dicitur eſſe. Ex vna enim & ſola & tota cauſa conſtituitur, ſicut ſuprà docuimus. Vitium autem fit omnifariam. Sic ergo oportet præcidi ab homine latitudinem & luxum vitiorum. Hierem.4. Circuncidimini viri Iuda,& auferte præputium cordium veſtrorum. Geneſ.17. Circuncidetur ex vobis omne maſculinum, & circuncidetis carnem præputij veſtri: vt ſit ſignum fœderis inter me & vos. Rom.2. Circuncíſio cordis non in litera,ſed ſpiritu,cuius laus non ex hominibus,ſed ex Deo eſt. Paucitas etiam comitantium (aliàs commeantium) in via & per portam,oſtendit quòd an-
B guſta eſt: quia in via concupiſcentiæ homo vadit cum vxoribus,filiis,cognatis, affinibus & amicis: ſicut dicitur Iob.21. Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad ſonitum organi: & infantes eorum exultant in luſibus, ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferni nouiſſima deſcendunt. Sed in via deſcendunt virtutis. Si quandoque ſunt in domo, duo in tres, & tres in duos diuidentur. Si duo ſunt in lecto, aut in agro,aut in mola, vnus proficiſcitur,& alter remanet. Deuter.33. Qui dixerunt patri ſuo & matri, Neſcio vos: & fratribus ſuis, Ignoro illos: & neſcierunt filios ſuos, hi cuſtodierunt pactum tuum,& eloquium tuum ſeruauerunt. Et Matth.10.& 19. præcipitur,vt patrem & matrem & cæteros amicos relinquamus,ſi volumus eſſe digni vt ſequamur Chriſtum per portam anguſtam. Matth.19. Multi ſunt vocati,pauci verò electi. Secunda cauſa eſt, quia pauci etiam inſipientes proficiunt, & multi qui profece-
C runt, deficiunt, & reuertuntur. Hoc optimè ſignificat Pſalmiſta, (Pſ.72.) vbi dicit: Mei autem penè moti ſunt pedes, penè effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum videns. Quis enim conſiderans tantum commodum peccatorum,non zelet vitam eorum? videns quòd in omnibus pacem habent,& plantati proficiunt,& ſancti impugnantur. Vix eſt cuius pedes non moueantur, & offendantur greſſus: niſi quòd vnum eſt adiutoriū, quod dicit Pſalmiſta (Pſ.eod.) Tenuiſti manum dexteram meam,& in voluntate tua deduxiſti me,& cum gloria ſuſcepiſti me. Ioan.6. Multi diſcipulorū abierunt retrorſum,& iam non ambulauerunt cum eo. 2. ad Tim.1. Scis quòd à me auerſi ſunt omnes qui ſunt in Aſia. 2. ad Tim. vlt. Demas me dereliquit, diligens hoc ſæculum. His ergo de cauſis dicitur anguſta: Et ſic habitum eſt de
D porta & de anguſtiis eius. Introitus autem eſt per inceptionem, profectum, & perfectionem. Inceptio per conuerſionem, profectus per virtutum & meritorum accumulationem, & perfectio per curſus & ſtatus conſummationem. Inceptio eſt per anguſtiſſima,progreſſus latior, latiſſima & iocundiſſima perfectio. Pſ.17. Eduxit me in latitudinem: ſaluum me fecit,quoniam voluit me. Eduxit me de anguſto conuerſionis in latitudinem profectus virtutis, & in profectione ſaluum fecit. Prou.4. Semita iuſti quaſi lux ſplendens & creſcens vſque ad perfectum diem. At verò multum diuerſa eſt via peccatorum. *Quia lata porta, & ſpatioſa via eſt, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam.* Hilarius in Matth. Arduum homini iter in cœlo eſt. Cæterùm via perditionis lata eſt. Hanc plures obtinent: illam porrò pauci inueniunt. Paucis enim damna præſentium rerum chara ſunt: quibus cupiditates & animi vincere, & corporis frangere, & expoſita totis ſæculi viribus illecebrarum omnium lenocinia prætere-rire,maximum cœleſtis ſpei lucrum eſt. Illis autem,quibus ſolum bonum eſt ſcortari, Hilarius.
E comeſſari,ambire,inſoleſcere,faſtidire, odiſſe, diripere,plurimus eſt frequentantium iter tale comitatus. Clemens Alex. lib. 4. Stromat. in eam ſententiam adfert celebratiſſima Heſiodi carmina, lib. De opere & die. Cl. Alex. *Via virtutis arcta eſt* Heſiod.

τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν,
καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, &c. id eſt,
Virtuti ſudorem dij præpoſuerunt
Immortales: longa verò atque ardua via eſt ad ipſam,
Et primum aſpera. Vbi verò ad ſummum ventum fuerit,
Facilis deinceps eſt, quantumuis fuerit difficilis.

Hæc illa eſt literæ Pythagoricæ ſignificatio, quam & his verbis Virgilius deſcribit: Virgilius.

Littera Pythagoræ diſcrimine ſecta bicorni, F
Humanæ vitæ ſpeciem præferre videtur.
Nam via virtutis dextrum petit ardua callem:
Difficilémque aditum primum ſpectantibus offert,
Sed requiem præbet feſsis in vertice ſummo.
Molle oſtentat iter via lata, ſed vltima meta
Præcipitat captos, voluítque per ardua ſaxa.

Hanc Philoſophicam ſimilitudinem Socrates etiam aſſumpſit, diſſerens cum Ariſtippo, vt ſcribit Xenophon lib. 2. de factis & dictis Socratis: Etiam & id ex Epicharmo adiiciens, quòd laboribus nobis omnia dij vendunt. Et in eam rem adducit lætã Prodici Sophiſtæ de Hercule fictionem, quæ quoniã animos excitat, ad diſcretionẽ vtriuſque vitæ, & plena ſententiis eſt, & accedit plurimùm ad mores, non omninò hic videtur eſſe contemnenda. Ait namque Herculem, cùm à puerili ætate ad adoleſcentiam perueniret, quæ adoleſcentes iam ſui arbitrij effecta oſtendunt, ſiue per viam virtutis, ſeu vitiorum gradiantur, greſſum à ciuitate in ſolitudinem, conſediſſe cogitationibus agitatum vtram viarum prædictarum præponeret: Ibi duas apud eum apparuiſſe accedere mulieres magnas: alteram honeſtam & liberalem viſu, ex ipſa quidem natura corpus munditia ornatam, oculos verò verecundia: effigiem autem totam caſtitate, alba veſte veſtitam: Alteram verò ex carnoſitate atque mollitie eſſe nutritam, ornatam verò colorem quidem vt albior atque rubicundior: effigiem verò, vt rectior quàm à natura eſſet, appareat: oculos autem vagantes atque apertos habentem, tali veſte veſtitam, ex qua pulchritudo quàm maxima coruſcet, ſæpéque ſeipſam reſpicere & attẽdere: ſi quis etiam alius eam videret, nunquam ad propriam vmbram aſpicere. Cùm autem propiùs Herculem acceſſiſſent, illam quæ vitij perſonam gerebat, multa Herculi pollicitam eſſe, delicias ſcilicet, epulas, & eius generis allectamenta: Alteram ecõtra magnos docuiſſe labores, iiſque ad fœlicitatem eſſe perueniendum: Herculi verò maximè cauendum, ne vitij illecebris demulceatur, cùm & id tandem illum ad ſummam infœlicitatem perducturum ſit. Ad quod etiam referẽdum videtur trium Dearum iudicium ad Paridem Priami filium, ex Poëtarum fictione delatum: cùm harum trium vnica Pallas virtutem profiteretur, cæteræ verò potius vitij tramitem deſignarent: Iuno quidem in diuitiis, Venus verò in deliciis & voluptatibus. Sic duæ ſtabant cõtra vnam, quòd arctior ſit via, quæ ducit ad fœlicitatem. Vnde & Chriſtus adiicit, *Quàm anguſta porta & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam!*

Xenophõ. — Fictio Prodici de Hercule. — G — H

Obiectio. Occurrit autem quæſtio, cur arctam viam vocet, quæ tot vocationibus diuiſa eſt, vt I quemadmodum in domo patris cœleſtis manſiones multæ ſunt, ita alius in ſtatu virginitatis, alius in ſtatu coniugij, alius in viduitatis, alius in cœlibatus ſtatu, ſalutem ſibi comparare poſſit. Verùm dicitur arcta via, ſi conferatur cum via peccatorum: & ſi rationem habeamus earum præſcriptionum, quę omnibus & ſingulis fiunt in ratione, qua omnes conueniunt vt Chriſtiani ſint. Hoc confirmat Gregor. Nanz. Orat. 1. de Theologia. Nam cùm diuerſas illas in domo patris manſiones protuliſſet, ſic diſputat: Eſt'ne aliquid quod has manſiones comparet, vt mea eſt ſentẽtia, an omninò nihil? Eſt ſanè, inquis. Quidnam hoc? Hoc nimirùm, quòd diuerſa ſint viuendi genera atque inſtituta, quodq́; pro fidei proportione alia vita aliò ducat, quas vias nominamus. Quid ergo? His ne omnibus incedere neceſſe eſt, an quibuſdam ſolùm? Omnibus ſiquidem atque idem hoc poſſit: ſin minus, compluribus, aut certè aliquot. Aut ſi ne hoc quidẽ K concedetur, ſatis, vt quidem ipſe exiſtimo, præclarum fuerit, vel vnam egregiè aſſequi. Rectè hoc exiſtimas. Quid igitur cùm audis vnam viam eſſe, eámque perangustam, quid his verbis ſignificari putas? Vnam ſanè eſſe, ſi virtutem ſpectes (hæc enim vnica eſt, licet in multas partes ſecetur) verùm anguſtam propter ſudores, & quia non in multis teritur, ſiquidem multitudinem eorum cogites, qui contrario itinere per vitiũ incedunt. Fulgentius lib. 2. de remiſſionib. peccator. cap. 4. Porrò ſalus, inquit, non dabitur iniquis, ſed iuſtis: ante finem ſcilicet huius vitæ correctis atque conuerſis. Salus illa bonis dabitur, qui ad amicitiam Dei cucurrerunt per cõuerſionem, non malis, qui permanentes amici mundi, Apoſtolica increpatione inimici Dei mererentur cõgruè nuncupari. Tales enim beatus Iacobus obiurgat. Adulteri, neſcitis quia amicitia huius mũdi inimica eſt Deo? Si quis ergo voluerit amicus eſſe huius mundi, inimicus

Greg. Náz. — Fulgentii.

Dei

A Dei conſtituetur: qui declinans à malo, & faciens bonum, pro ſuis iniquitatibus in præſenti vita pœnitentiam geſſerit, & conuerſus ad Deum toto corde, malis operibus renunciauerit, ſpes ipſius vana non erit. Cæterùm fruſtrà ſeipſum ſeducit, quiſquis per latam & ſpatioſam viam ſe peruenturum arbitratur ad vitam: cùm Dominus per arctam viam nos iubeat ambulare: atque anguſtæ portæ nobis demonſtrat introitum, per quem venitur ad regnum. Dicit enim: *Intrate per anguſtam portam. Quàm lata porta, & ſpatioſa via, quæ ducit ad perditionem: & multi ſunt qui intrant per ipſam! Quàm anguſta porta & arcta via, quæ ducit ad vitam: & pauci ſunt qui intrant per eam!* Verùm rurſus & alia quæſtio oritur, quomodo Chriſtus viam ſalutis arctam & anguſtam eſſe dicat, cùm alibi aſſerat iugum ſuum ſuaue eſſe, & onus leue: & ita ſcribat Ioannes, Quia mandata eius grauia non ſunt. Auguſt. lib. 2. de ſerm. Domini in monte, cap. 35. Non ideò, inquit, hæc dicit, quia iugum Chriſti aſperum eſt, & ſarcina grauis: ſed quia labores finire pauci volunt, minus credentes clamanti, Venite ad me omnes qui laboratis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & reliqua. Hinc ergo ſermo ſumpſit exordium de humilibus & mitibus corde, quoniam iugum leue, & ſarcinam leuem multi reſpuunt, pauci ſubeunt: eo quòd arcta ſit via quæ ducit ad vitam, & anguſta porta qua intratur in eam. Diligentibus quidem Deum omnia cooperantur ijs, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti. Proinde lata & ſpatioſa illis via virtutis eſſe videtur. Secum enim conſcientiam tutam & quietam habent. At verò carnalibus hominibus difficilis eſt. Hilarius Enarratione in Pſal. 118. hæc verba explicans, Latum mandatū tuū nimis: Latū, inquit, planè eſt, ſiue quòd infinitum cognitionem humanæ ignorãtiæ excedit, ſiue quòd multa ſunt, in quibus Dei præceptis obtemperetur, atque

Auguſt.

Hilarius

C placeatur, ſecundū diuiſiones & munera gratiarū. Nō enim ab omnibus omnia expectãtur neq; vniuerſi vniuerſa ad ſummã placendi implere poſſint. Alius ieiunio placet, alius ſimplicitate fidei promeretur, alius vitia eleemoſynis redimit, alius ſecuritate cōſummat: ſicut alij curationū conceſſa virtus eſt, alij Prophetiæ ſcientia cōtributa eſt, alij fidei firmitas data eſt, alij ſapiẽtia & cognitio donata eſt. Latum igitur mandatum Dei eſt, & in omnia ſpei noſtræ genera diffunditur: vt non difficile ſit, ſi voluntas adſit, præcepto Dei obtemperare, cùm latum & diffuſum ſit ad placendum officioſa religionis varietate. Neque ſolùm latum, ſed vehementer latum: latitudinis infinitate hac ipſa ſuperlatiui adiectione mõſtrata. Sicut autem latum Domini mandatum, ita & lata via dici poteſt. Nec mirum eſſe debet, quòd illa & eadem lata ſit & ſtricta, ſi modò ad diuerſa referatur. Ita enim via etiam peccati lata & ſtricta eſt. Quis enim

D non experiatur, difficilius eſſe vitium ſequi, quàm virtutem? Quid non plenum ſuſpicionibus in libidinibus, furtis? quid non vigiliarum? quid non timoris? Adeò nō abs re dicunt, qui in inferno poſiti ſunt, ſe vias difficiles ſectatos eſſe. Sed quoniam promptis animis ad eas ferebantur, nihil tunc illis difficile videbatur. Inde fit, vt bono & fideli animo via ſalutis arcta eſſe minimè videatur. Auguſt. tom. 10. ſerm. 9. de verb. Domini, horum & illorum rationem complectitur, his verbis, cùm de iugo Domini leui diſputat. Sub iugo illo leui & ſarcina leui audiamus, inquit, Apoſtolum dicere, (2. Cor. 6.) In omnibus commendantes noſmetipſos tanquam Dei miniſtros, in multa patiẽtia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtiis, in plagis, &c. Et alio loco in ſecūda Epiſtola, (2. Cor. 11.) A Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi, ter virgis cæſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragium feci, nocte & die in profundo ma-

Difficilius eſt etiã vitium ſequi, quàm virtutem.

Auguſt.

E ris fui, & cætera quæ numerari quidem pericula poſſunt, ſed tolerari niſi Spiritu ſancto iuuante non poſſunt. Omnia ergo illa, quæ commemorauit aſpera & grauia, frequentiùs & abundantiùs ſuſtinebat: ſed profectò aderat illi Spiritus ſanctus, qui in exterioris hominis corruptione interiorem renouaret de die in diem, & guſtata requie ſpirituali in affluentia deliciarum Dei, in ſpe beatitudinis futuræ omnia præſentia deliniret aſpera, & omnia grauia releuaret. 1. Corint. 4. Ecce quàm ſuaue iugum Chriſti portabat, & quàm leuem ſarcinam, & omnia illa quæ ſuperius enumerata dura & immania omnis auditor horreſcit, leuem tribulationem diceret, intuens interioribus & fidelibus oculis, quanto pretio temporalium emenda ſit futura vita, non pati æternos labores impiorum, & ſine vlla ſollicitudine perfrui ęterna fœlicitate iuſtorū. Secari & vri ſe homines patiuntur, vt dolores non æterni, ſed aliquantò diuturnioris vlceris acriorum dolorum pretio redimãtur, in languida & incerta vocatione breuiſ-

Ad tolerãtiam.

ſimæ atque vltimæ vitæ. Immaniſſimis bellis miles atteritur, pluribus fortaſsè annis iſ F
laboribus inquietus, quàm in otio quieturus. Quibus tẽpeſtatibus & procellis, quàm
horribili & tremenda ſæuitia cœli & maris impleti ſunt mercatores, vt diuitias vento-
ſas acquirant, maioribus quàm quibus acquiſitæ ſunt periculis & tempeſtatibus ple-
nas? Quos æſtus, quæ frigora, quæ pericula, ab equis, à foſſis, à præcipitiis, à flumini-
bus, à feris perferunt venatores: quantum laborem eſuriendi & ſitiendi, quantas viliſ-
ſimi & ſordidiſſimi cibi & potus anguſtias, vt beſtias capiant, & interdum nec ipſius
beſtiæ carnes, propter quam hæc tanta ſuſtinent, epulis neceſſarias? quanquam etſi
aper ceruúſve capiatur, magis ſuaue ſit venantis animo, quia captus eſt, quàm come-
dentis palato, quia coctus eſt. Quantis cruciatibus propè quotidianarum plagarum
tenera puerorum ætas ſubditur? Quantis etiam in ſcholis vigiliarum & abſtinentiæ
moleſtiis exercentur, non propter diſcendam ſapientiam, ſed propter opes, honoréſq; G
vanitatis, vt numeros & literas, & diſertas fallacias eloqui diſcant? Sed in his omnibus
qui hæc non amant, eadem grauia patiuntur: qui verò amant, eadem quidem, ſed non
grauia, pati videntur. Omnia enim ſæua & immania, prorſus facilia, & propè nulla ef-
ficit amor. Quanto ergò certiùs ac faciliùs ad verã beatitudinem charitas facit, quod
ad miſeriam quantum potuit, cupiditas fecit? Quàm facilè toleratur quælibet aduer-
ſitas temporalis, vt æterna pœna vitetur, æterna requies comparetur? Non immeritò
ille vas electionis cum ingenti lætitia dicit, Rom. 8. Non ſunt condignæ paſſiones hu-
ius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Ecce vnde illud iugum
ſuaue eſt, & ſarcina leuis: & ſi anguſta eſt paucis eligentibus, facilis tamen omnibus
diligentibus. H

De Pſeudoprophetis vitandis, & dignoſcendis: de fructu bonorum operum: de tuto fidei & pietatis ædificio.

Matth. 7.

Attendite à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. A fructibus eorũ cognoſcetis eos. Nunquid colligunt de ſpinis vuas, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor, malos fructus facit. Non poteſt arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnũ cœlorum: ſed qui facit voluntatẽ patris mei qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum. Multi dicẽt mihi in illa die, Domine, Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc cõfitebor illis, Quia nunquam noui vos: diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatẽ. Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea: aſſimilabitur viro ſapienti qui ædificauit domum ſuam ſuper petram, & deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſuper petram. Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam: & deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina eius magna. Et factum eſt: cùm conſummaſſet Ieſus verba hæc, admirabãtur turbæ ſuper doctrina eius. Erat enim docens eos ſicut poteſtatem habens, & nõ ſicut ſcribæ eorum & Phariſæi.

Marc.

Luc. 6.

Non eſt enim arbor bona quæ facit fructus malos: neque arbor mala faciens fructum bonum. Vnaquæque enim arbor de fructu ſuo cognoſcitur. Neque enim de ſpinis colligunt ficus, neque de rubo vindemiant vuam. Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonum, I
& malus homo de malo theſauro profert malum. Ex abundantia enim cordis os loquitur. Quid autem vocatis me, Domine, Domine: & non facitis quæ dico? Omnis qui venit ad me, & audit ſermones meos, & facit eos: oſtendam vobis cui ſimilis ſit. Similis eſt homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & poſuit fundamentum ſuper petrã: inundatione K
autem facta illiſum eſt flumen domui illi, & non potuit eam mouere: fũdata enim erat ſuper petram. Qui autem audit, & non facit, ſimilis eſt homini ædificanti domũ ſuam ſuper terram ſine fundamento: in quam illiſus eſt fluuius: & continuò cecidit, & facta eſt ruina domus illius magna.

Ioan.

A SI QVANDO hoſtium aduentus populo innotuerit, ne minus *Introductio*
cautus intercipiatur, omnia proſpicit, caſtrorum & vrbium muni-
tiones, arma bellica, hoſtium etiam inſidias & conſilia explorat,
& ita prudenter ſe gerit, vt aduerſariorum conatus eludat: Ita qui-
dem Chriſtus monet faciendum, ne hæreticorum, Iudæorum, om- *Summa.*
niúmque infidelium conſiliis obruamur. Albert. Magn. in Matth. Albertus.
Attendite à falſis Prophetis. Eſt autem continuatio ad præcedens,
qua docet neminẽ iudicandũ eſſe, & iuſtitiam noſtram coram hominibus non faciẽ-
dam, ſed per anguſtam portam intrandum eſſe. Sed in omnibus his quia ſpecies
pietatis & exhibenda, & attendenda eſt, & hæc eſt cauſa deceptionis etiam hære-
ticis: Ideò ne decipiantur, dicit, *Attendite vobis à falſis Prophetis.* Chryſoſtom. hom. Chryſoſt.
B 24. Oper. perfect. in Matth. Ecce, inquit, cum canibus ac porcis aliud quoque inſi-
diarum genus multo illis profectò efficacius ad nocendum. Illi quippè profeſſi ſunt,
& omninò manifeſti, iſti verò fraudulenter obtecti: & idcircò ab illis quidem impe-
rat abſtinere, iſtos verò etiam diligenter examinari, atque diſcerni, quaſi omninò dif-
ficile ſit ad primum illos intelligere congreſſum: Propter quod dixit *Attendite*, vt nos
ad eos excutiendos redderet acriores. Deinde, ne cùm audiſſent arctam atque angu-
ſtam viam, & quia illos multis aduerſitatibus per eam oporteret incedere, porcos
quoque & canes eſſe cauendos. Cúmque iſtis aliud quoque malitioſius genus lupo-
rum: ne (inquam) tot triſtium rerum aggeſtione conciderent, ac ſatis durum puta-
rent tam multis inſidiantibus iter tale conficere, & de omnibus mandatis præterea
eſſe ſollicitos, malorum quoque illos, quæ ſub patribus eorum ſunt facta, commo-
C nuit, vt huiuſmodi homines falſos Prophetas vocando. Nam & antè talia contige-
runt, Luc 21. Nolite, inquit, omninò terreri: nihil prorſus vobis nouum accidet, ni-
hilque peregrinum, ſempérque diabolus ad oppugnationem veritatis ſubornat erro-
rem per Pſeudoprophetas. Albertus Magnus in Matth. Sed videtur, inquit, quòd cùm Albertus.
Matth. 11. dicantur lex & Prophetæ vſque ad Ioannem perueniſſe, non oportuit poſt *An ſuper-*
tempora Ioannis à talibus attendere. Et hæc eſt obiectio Chryſoſtomi: & ſoluit, quòd *ſint Prophe-*
Prophetia omnis fuit de Chriſto, & ſacramentis eius: Quia Prophetia propriè diui- *ta.*
na eſt inſpiratio ſub immobili veritate, tales rerum euentus denuncians, quæ ſunt de
redemptore & ſacramentis eius. Et hoc modo Prophetia fuit ad Ioannem, qui digi-
to Saluatorem demonſtrauit: & inceperunt Apoſtoli in labores Prophetarum tunc
intrare, & regnum cœlorum vim pati, & violenti rapuerunt præſens regnum, quod
D annunciabatur per Chriſtum. Sed ſi Prophetia dicitur quæcunque enunciatio fu-
turorum, tunc fuerunt, & ſunt Prophetæ poſt Ioannem: ſicut Agabus & filiæ
Philippi Euangeliſtæ, qui futuram famem & vincula Pauli prænunciabant. Sed hîc,
vt dicit Chryſoſtomus, Prophetæ dicuntur doctores Eccleſiæ, qui diuina docere
non poſſunt, niſi ſpiritu diuino intelligantur, quem habuerunt Prophetæ. 1. Co-
rint. 14. Prophetæ duo aut tres dicant, vt cæteri diiudicent. Poteſtis enim omnes
per ſingulos prophetare, vt omnes diſcant, & omnes exhortentur. Et ibidem antè:
Æmulamini ſpiritualia, magis autem vt prophetetis. Et ibidem: Qui prophetat, Ec-
cleſiam Dei ædificat. Veri igitur doctores, veri ſunt Prophetæ: Falſi autem docto-
res ſub ſpecie pietatis latentes, falſi ſunt Prophetæ. Hierem. 6. A Propheta vſque ad
ſacerdotem cuncti faciunt dolum. Soph. 3. Prophetæ eius væſani, viri infideles. Eſt
E autem attendendum quod dicit, Attendite ab his qui videntur falſi Prophetæ; vel
à fallacibus hominibus, qui Prophetæ videntur, & non ſunt: quia benè poſſunt ve-
rè prophetare, & etiam veri Prophetæ eſſe, & tamen falſi ſunt per alium modum.
Dupliciter enim dicitur falſus Propheta: à falſitate doctrinæ ſcilicet, & ab intentio- *Falſus Pro-*
ne fallendi, vel ſeducendi, quamuis vera doceat. A falſitate doctrinæ. 3. Reg. vlt. *pheta dupli-*
Fuit Propheta falſus Sedechias, qui ſibi fecit cornua, & enunciauit quòd Achab iret *citer dici-*
in Ramoth Galaad, & ventilaturus eſſet Syros. Et ſicut ibidem dicitur, ſpiritus men- *tur.*
dax erat in ore eius, & aliorum Prophetarum complicum ſuorum: & decipit Achab,
vt iret vbi occidendus fuit. Ab intentione autem fallendi, quamuis vera dice-
rent, falſi fuerunt Balaam & Caiphas. Balaam, Num. 23. & 24. qui & vera & bona di-
xit: ſed pergens ad populum ſuum, dedit conſilium quid facturus eſſet Balac populo,
vt deciperetur per idolum Phegor, hoc eſt idolum tentiginis. Et Caiphas, Ioann. 11.

vera dixit, ſed tamen malitiam intendit delere, ſcilicet nomen Chriſti. Et ſic eſt in F
multis aliis. Vtroque autem modo ſimul & diuiſim dicuntur hi falſi Prophetæ. Hier. 23. In Prophetis Hieruſalem vidi ſimilitudinem adulterij, & iter mendacij. Adulterij ſimilitudo, quando veritatem quam docent, adulterantur per ſeductionis intentionem. Iter autem mendacij, quando mendacia vel falſa proponunt. Hierem. 14. Falsò prophetauerunt vaticinantes in nomine meo: non miſi eos, & non præcepi eis, neque locutus ſum. Deut. 13. Si ſurrexerit in medio tui Propheta, aut qui ſomniũ ſe vidiſſe dicat, & prædixerit ſignum, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi, Eamus, & ſequamur Deos alienos quos ignoras, & ſeruiamus eis: non audies verba Prophetæ illius & ſomniatoris: quia tentare vult te Deus, vt palàm ſciat vtrum diligas eum, aut non. Et ibidem infrà. Propheta autem ille ſomniator occidatur: quia
locutus eſt, vt auerteret te à Domino Deo tuo. Iſti verò ſunt falſi Prophetæ, *qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intus autem lupi ſunt rapaces.* Et ideò cauendum monet. Facilius eſt enim decipi, quàm ſanis conſilijs obedire. Tam enim præcipites ad impoſturam ferimur, vt niſi aliundè ſeductor exurgat, ipſi carnali noſtro iudicio falſas opiniones adferamus. Porrò, vt ſcribit Hilarius in Matth. blandimenta verborum, & manſuetudinis ſimulationem admonet fructu operationis expendi oportere: vt non qualem quis verbis referat, ſed qualem ſe rebus efficiat, ſpectemus. Quia, G

Hilarius.

Mente ſub agnina latitat mens ſæpè lupina.

Duob' modis dicuntur oues & lupi. Hoc autem quidam ad doctrinam, alij ad mores referunt, vt aut oues ſimulent, aut lupi ſint. Tertullianus lib. de præſcript. aduerſus hæreticos. Quænam, inquit, ſunt iſtæ pelles ouium, niſi nominis Chriſtiani extrinſecus ſuperficies? Qui lupi rapaces, H
Tertullian. niſi ſenſus & ſpiritus ſubdoli, ad infeſtandum gregem Chriſti intrinſecus deliteſcentes? Qui Pſeudoprophetæ ſunt, niſi falſi prædicatores? Qui Pſeudoapoſtoli, niſi adulteri Euangelizatores? Qui Antichriſti interim & ſemper, niſi Chriſti rebelles? Hoc erunt hæreſes, non minus doctrinarum peruerſitate Eccleſiam laceſſentes, quàm tunc Antichriſtus perſecutionũ atrocitate perſequetur: niſi quòd perſecutio & Martyres facit, hæreſis Apoſtatas tantùm. Et ideò hæreſes quoque oportebat eſſe, vt probabiles quique manifeſtarentur, tam qui in perſecutionibus ſteterint, quàm
Cyprian. qui ad hæreſes non exorbitauerint. Cyprianus ad Nouatianum hæreticum. Prædixerat ergo Dominus multos eſſe venturos ſub pellibus ouium rapaces lupos. Qui autem illi, niſi ſenſu ſubdolo conſpirantes, ad infeſtandum gregem Chriſti? Sicut legimus ad Zachariam poſitum: (cap. 11.) Ecce ego ſuſcito paſtorem in terra, qui quod auerſum eſt, non viſitabit, & carnes electorum manducabit, & talos illorum I
torquebit. Similiter & per Ezechielem (cap. 34.) increpat huiuſmodi paſtores, ſcilicet prædones & laniones dicam. Itaque de falſis paſtoribus & falſis miniſtris id
Chryſoſt. intelligitur, qui ſenſu ſubdolo verba ſacrarum ſcripturarum corrumpunt. Chryſo-
Oues qui ſint. ſtom. homil. 19. Oper. imperfect. in Matth. Oues enim propriè Chriſtiani dicuntur. Veſtimentum autem ouile, eſt ſpecies Chriſtianitatis. Vincentius Lirinenſis
Vinc. Lir. lib. contra nouationes hæreticor. cap. 36. manifeſtiùs exprimit veſtimenta ouium, vt corruptionem hæreticæ doctrinæ explicet. Quid eſt, inquit, veſtitus ouium, niſi Prophetarum & Apoſtolorum proloquia, quæ iidem ouili quadam ſinceritate, agno illi immaculato, qui tollit peccatum mundi, tanquam vellera quædam texuerunt? Qui ſunt lupi rapaces, niſi ſenſus hæreticorum feri & rabidi, qui caulas Eccleſiæ ſemper infeſtant, & gregem Chriſti, quaqua poſſunt, dilacerant? Sed vt fallaciùs incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt lupinam ſpeciem, & ſeſe diuinæ legis ſententiis, velut quibuſdam velleribus obuoluunt: vt cùm quiſque K
Greg. Naz. lanarum molliciem præſenſerit, nequaquam aculeos dentium pertimeſcat. Gregor. Nanzian. Orat. in Maximum, contra lupos illos vigilandum à paſtoribus monet, qui-
Vigilãdum cõtra lupos. bus nimirùm dictum ſit, *Attendite.* Etenim, inquit, ſi vel bubulcus ob vitulum vnum ab armento aberrantem, vel paſtor ob pecudem è decadis grege deſideratam, vel auis ob nidulum, quem ad breue tempus reliquit, vſqueadeò diſcruciari ſolent, vt & illi arreptis fiſtulis in ſpeculam quandam euecti, calamos omnes mœrore impleant, atque palantia animalia quaſi ratione prædita euocent, ac ſi paruerint, maiorem ex illis quàm ex reliquis ſimul omnibus delectationem percipiant: hæc autem

ſtridens

A ſtridens ad nidum conuolet, pulliſque ſtridentibus aduoluatur, eóſque pennis foueat: quo tandem chariores eſſe par eſt apud bonum egregiúmque paſtorem oues rationis participes, & pro quorum ſalute nonnihil periculi adiit: quandoquidem hoc quoque acriores animi flammas excitat. Equidem ipſe graues & truculentos lupos timeo, ne caligine noſtra obſeruata, rapaci ac violenta doctrina gregem dilacerent. Temporum enim incommoditates explorant, quòd palàm aperteque nihil efficere poſſint. Ita doctrinam illorum violentam & rapacem vocat, vt quæ veritati ſuas partes præripiat, ſed & animas alienas ſibi vendicet: ſimúlque quia facſlè hæreſes ad ſeditiones & ſanguinem feruntur. Hoc licuit olim in Arianis experiri, quorum principes Epiſcopi contra Monachos & Eremitas exercitus ductabant: hoc in Circuncellionibus, qui, vt ſcribit Auguſtinus, Catholicorum oculos calce implebant, aut eruebant: hoc in Manichæis, qui vi & cum baculis ora noſtrorum aperiebant, vt ex ipſorum manibus communionem acciperent: Et ne prolixior eſſe videar, hoc in Neochriſtianis, qui ferro & igne per omnia graſſati ſunt, templa diſturbarunt, vrbes diruerunt, & ſacra & prophana diripuerunt, & effuderunt ſanguinem electorum fidelium in circuitu Hieruſalem, adeò vt non eſſet qui ſepeliret. In puteos deiecerunt viuos: alios verubus confixos igne vſtularunt, aliis pudenda amputarunt: Presbyteris ſummas manus, & capitis verticem præſciderunt, vteros aperuerunt, inteſtina eduxerunt, cor manibus moribundorum impoſuerunt, nares abſciderunt. Infinita ſunt tormenta, quibus lupi iſti, Sathanico ſpiritu perciti, Catholicos noſtros perſecuti ſunt. Verùm cùm primùm Euangelij ſui publicationem appeterent, ne fortè ſi ſe lupos ſtatim proderent, abiicerentur, *venerunt in* C *veſtimentis ouium*. Nihil aliud in ore habere videbantur, quàm purum Dei cultum, puram & meram Euangelij reſtitutionem, ipſum Chriſtum, ipſam ſalutem. Profitebantur ſe non ſua, ſed quæ Dei eſſent quærere, omnia pro Chriſto expendere, humilimos principum ſubiectos eſſe, nihil aliud ſpirare, quàm vt cultus diuini, ita Reipublic. candorem, pacem, vnionem. Cúmque hac ouium pelle ſimplicium, dixerim minus etiam cautorum, principum oculos faſcinaſſent, & aures deliniiſſent, cùm non omnes lupos latentes aduerterent, quodam tempore tolerati ſunt. Illi verò vbi ſibi in caulam Chriſti pedem oblatum viderunt, ſtatim perſonam quam ſimularant, exuerunt: laruam ouinam reiecerunt, neque iam amplius oues, ſed lupos agere voluerunt. Tunc vlulatibus ſuis cæteros lupos euocare, exercitum conflare, ouibus inſidiari, diſperſas deuorare, ſéque ſanguine paſcere cœperunt. Atque vtinam D hic ille fucus, hæc larua præuiſa fuiſſet ab his, qui Reipublicæ clauum tenebant. In ſumma monet Chriſtus eos, qui ſapere voluerint, ne hæreticorum blanditiis, promiſſis, aut ſimulatis amicitiis confidant: hoc enim genus hominum aliud in ore, aliud in pectore habere ſolet: de quibus & id Pſaltis dici poteſt: Dentes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. Itaque cautè conſiderandi ſunt. Si enim doctrinam attendas, nihil aliud crepant quàm ſcripturas, nullam aliam pellem præferunt quàm literam. Et pellem quidem dico: nec enim rei ipſius ſubſtantiam habent. Oues fuerunt Prophetæ & Apoſtoli, oues omnes Eccleſiæ doctores: illorum ſententias, ſed pelle & litera tenus accipiunt, aut truncant, aut immutant. Quòd ſi quis cum illis ſapienter egerit, pellem tollet, & lupos latentes agnoſcet. Quòd ſi illorum mores perpen-E das, etſi primùm honeſti, ciuiles, pacifici videantur, attamen vbi ſe prodiderint, nihil ingratum magis eſt, nihil illiberalius, aut turbulentius eſt. Hieron. in Matth. cap. 7. De ouibus quidem, inquit, hæc Domini ſententia de ouibus ſimulatis intelligi poteſt, qui aliud habitu aut ſermone promittunt, aliud opere demonſttant. Sed ſpecialiter de hæreticis intelligendum eſt, qui videntur continentia, caſtitate, ieiunio, quaſi quadam pietatis ſe veſte circundare: intrinſecus verò habentes animum venenatum, ſimpliciorum fratrum corda decipiunt. Ex fructibus ergo animæ, quibus innocentiam ad ruinam trahunt, lupis rapacibus comparantur. Theophil. in Matth. Nam vafri & impoſtores hæretici blandiloquentiã prætexunt, & vitam ſimulant ſanctam, ſed intrinſecus latet aculeus. Iudnmentũ autem ouis eſt, & manſuetudo quam vſurpant, dum adulantur & decipiunt. 2. Tim. 3. Habentes quidem ſpeciem pietatis, virtutẽ autẽ eius abnegantes. Aſſimilantur autẽ ſcorpionibus, (Apoc. 9.) quorũ facies

Qui ſint lupi & cur.

Crudelitas hæreticorũ.

Veſtimenta ouium quæ.

Hieronym.

Theophil.

quidem blandiebatur, ſed poteſtas nocendi in cauda latebat. Et ficti quidem arietes F
facilè gregem aberrare faciunt. Dan. 8. Vidi arietem cornibus ventilantem ad Orien-
tem & Occidentem, & Aquilonem & Meridiem, & omnes beſtiæ non poterant libe-
rari de manibus eius. Quis autem facilè reſiſtat hęreſiarchæ, ſi quò gregem abduxerit?
Num illorum, quos ſibi aſciuerit, viribus nitetur, vt quatuor orbis partes vẽtilet & ex-
cutiat? Vnde ſcilicet tot tumultus à Turcis, niſi per arietem Mahumetum, ſtatim at-
que ad ſe Arabas & Scythas pellexit? Vnde tot in Africa, niſi ab his, qui in Mahume-
tiſmo hæreſim fabricarunt? Nuſquam eſt pernicioſius monſtrum, quàm lupus diſſi-
Occurrit obiectioni. mulatus. *A fructibus eorum cognoſcetis eos.* Occurrit obiectioni, quæ ſic fieri poſſet: Cùm
tam cautè & prudenter à diſſimulatis illis ouibus, Pſeudoprophetis nimirùm, nobis
proſpiciendũ ſit, quomodo illos diſcernere poterimus? Nam ex manifeſtis & externis
eos diiudicare neceſſe eſt, cùm in cordis ſecreta penetrare minimè poſſimus. Atqui vi- G
Fucus verborum in hæreticis. demus veſtimenta ouiũ: nihil aliud ab ijs audimus, quàm velle ſe Deo, velle Chriſto
ſuum cultũ, ſcripturis ſuam fidẽ exhiberi. Nihil ſonãt in ore quàm ſcripturas, ſcriptu-
ras. In operibus demùm ijs, quibus nos adoriuntur, vidẽtur polliceri ſanctitatem. An
non hæc ſunt veſtimẽta ouium? 3. Reg. 13. Ipſe etiã Domini Propheta à falſo Prophe-
ta deceptus eſt in Bethel, quia verbũ Domini prætexebat. Michæas verò num à Pſeu-
dopropheta Sedechia audiit, Numquid tibi ſoli Dominus locutus eſt, & non mihi?
Origenes. Origen. hom. 29. in Matth. Dicet, inquit, qui ſeducere voluerit, & defendere cõtraria
veritati: Ecce hic Chriſtus, adferens exempli gratia alterũ textum, qui defendere vi-
detur illius mendacij verbũ, quod propoſuit vindicare. Dicet & alius, Ecce hîc Chri-
ſtus, demonſtrans verbi gratia alium Euangelij locum. Et ſic ex lege, Prophetis, &
Apoſtolis profert vnuſquiſque, quæ mendacium ſuum defendere videntur. Et qui- H
buſdam interpoſitis: Quoties Canonicas proferunt ſcripturas, quibus omnis Chri-
ſtianus conſentit, & credit, dicere videntur, Ecce in domibus eſt verbum veritatis: ſed
nos illis credere non debemus, nec exire à prima, & Eccleſiaſtica traditione, nec ali-
ter credere, niſi quemadmodum per ſucceſſionem Eccleſiæ Dei tradiderunt nobis.
Auguſt. Auguſtinus quoque Donatiſtas contra Chriſtum Chriſti ſignum portaſſe, & contra
Euangelium de Euangelio non intellecto gloriatos eſſe ſcribit. Epiſtol. 61. Num illa
ſunt ouium, id eſt, Catholicorum fidelium, aut ipſius Chriſti vellera? Quomodo er-
go non facilè ſeducamur, ſi in veſtimentis illis ouium ad nos acceſſerint? Et vnde il-
Vinc. Lirin. los quæſo cognoſcere poterimus? Reſpondet Chriſtus. *A fructibus eorum.* Vincen-
tius Lirinenſ. lib. contra nouationes hæreticor. cap 36. Id eſt, inquit, cùm cœperint
Quomodo diſcernãtur hæretici. diuinas illas voces non iam proferre tantùm, ſed etiam exponere: nec adhuc iactare I
ſolùm, ſed etiam interpretari: tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intel-
ligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tunc prophanæ nouitates aperiuntur, tunc
primùm ſcindi ſæpem videas, tunc transferri patrum terminos, tunc Catholicam fi-
dem cædi, tunc Eccleſiaſticum dogma lacerari. Tales erant ij, quos percutit Apo-
ſtolus Paulus in 2. ad Corint. dicens: (cap. 11.) Nam eiuſmodi, inquit, Pſeudoapoſtoli
operarij ſubdoli transfigurant ſeſe in Apoſtolos Chriſti. Itaque ſi quis obiecerit, ve-
ſtimenta eſſe externa illa ouium ſymbola, ſcripturarum voces, in ratione fidei, & fuca-
tam ſanctitatem in ratione morum: requirat autem quomodo lupina rabies argui
Th. Aq. poſſit. Th. Aq. in Matth. monet in cauſa fidei, & tot productarum ſcripturarũ ſpecie,
fructum confeſſionis attendendum eſſe. Vnde, inquit, ſi quis omnia quæ fidei ſunt,
confitetur, hæreticus non eſt. Epheſ. 5. Fructus enim lucis eſt in omni bonitate, & K
Aures obturandæ ſunt hæreticis. iuſtitia, & veritate. At verò ſi quam eliciant concluſionem contra communem Ec-
cleſiæ fidem, tunc aures obturandæ ſunt, tunc exſibilandus eſt ſerpens, tunc proden-
dus eſt lupus, & abiiciendus. Hac nimirùm eſca te attrahere, hoc fuco tibi im-
ponere volebat. Non agnoſcebas lupum, quandiu proferebat Matthæum, Marcum,
Lucã, Ioannẽ, Paulum: at verò vbi contra propriũ ſenſum & communem interpreta-
tionẽ interpretari cœpit, & concluſiones Eccleſiæ aduerſarias educere, tunc ibi facile
fuit animaduertere lupum rapacem. Quòd ſi hęc Chriſti ſententia non modò de hæ-
Euſeb. Em. reticis, ſed & de hypocritis intelligatur, Euſebius Emeſenus hom. in hunc ſcripturæ
contextum, opera penitiùs conſideranda monet, ſi fideles, ſi mites, ſi patientes, miſeri-
cordes, humiles, pacifici, caſti, beneuoli, ſi auaritiã oderint, ſi pecuniã non abſcõdunt,
& ſimilia, quæ enumerare longum eſt. Gal. 5. Fructus enim ſpiritus eſt charitas, gau-
dium,

A dium, pax, longanimitas, patientia. Sed & adhuc maior eorum cognoſcendorum difficultas oritur. Num ſcilicet & omnia in illis hæc fucata ſunt? Reſpondet D. Thomas Aq. in Matth. quòd poteſt vix aliquis hypocrita eſſe ita compoſitus, quin appareat aliquid malitiæ ipſius, vel verbo, vel facto. Prouerb. 27. Quomodo in aquis reſplendent vultus proſpicientium, ſic corda hominum manifeſta ſunt prudentibus. Et Seneca: Nemo poteſt diu fictam ferre perſonam. In tribus autem maximè manifeſtantur: nimirùm in his quæ ſubitò agenda occurrunt, quia in his quæ cum deliberatione facit, cauet ſibi. Item in tribulationibus. Eccleſiaſt. 6. Eſt amicus ſecundum tempus ſuum, & non permanebit in tempore tribulationis. Item manifeſtantur, quando poſſunt conſequi quod volunt, vel cùm iam illud conſequuti ſunt. Magiſtratus enim virum qualis ſit, manifeſtum reddit. Albertus Magnus in Matth. Si, inquit, illi qui ſanctitatem externam ſimulant, humanis honoribus, acclamationibus, & ſimilibus delectantur, hypocritæ ſunt: Quòd ſi illi, qui ſcripturas proferunt, ſchiſma faciunt, & cenſuræ Prælatorum Eccleſiæ ſubiici nolunt: hæreſim ſuſpicari potes. Sap. 4. Fructus eorum inutiles & acerbi ad manducandum: ad nihilum enim apti ſunt. Sicut enim zizania non dignoſcuntur à tritico, quandiu ſimilem cum tritico virorem habent: at verò ſtatim atque folliculos ad fructum formare cœperint, facilè cognoſcuntur: Ita & hæretici, & Pſeudoprophetæ, quandiu virorem virtutis, & ſcripturarum prætendunt, cognoſci non poſſunt: vbi verò folliculos inanis ſuæ doctrinæ emiſerint, facilè diſcernuntur ab ariſtis Eccleſiæ, à ſanctis ſcilicet Catholicæ Eccleſiæ doctoribus. Eccleſiaſt. 11. In filiis ſuis agnoſcitur vir. Sap. 4. Ex iniquis omnes filij qui naſcentur, teſtes erunt nequitiæ aduerſus parentes eorum in interrogatione ſua. *Numquid colligunt de ſpinis vuas, aut de tribulis ficus?* Huic ſimile eſt id Iacobi cap. 3. Numquid fons de eodem foramine emanat dulcem & amaram aquam? Numquid poteſt ficus vuas facere, aut vitis ficus? His ſimilitudinibus ſententiam ſuam confirmat, quaſi per inductionem. Et quoniam generaliter de omnibus arboribus dicturus eſt, quòd omnis arbor bona fructus bonos facit, &c. hoc primùm oſtendit duarum arbuſcularum exemplo. Vnum ſumptum eſt à ſpinis, alterum à tribulis: & ſimiliter duos fructus his denegatos aſſignat. Albertus Magnus in Matth. Videtur hîc per ſpinas ille intelligi, quarum ſuccus niger eſt, cortex nigra, ſpina creſcens de centro ligni longa eſt, nigra, & acuti anguli, fructus acris eſt. Vnde & propter aſperitatem ἄκανθος vocatur. Ad quod alludit Chryſoſtom. ſcribens ſub vmbra ſpinæ, ſerpentes deliteſcere. Et ſignificat hæreticos nigros ſqualore, inquit Albertus, & præcipuè in cortice coram hominibus, quorum ſpina ex intimo corde procedit, fortis & longa, acutam & obſtinatam ſuorum dogmatum defenſionem prætendens: ſuccus doctrinæ amarus, fructus acerbus, quibus facilè dentes fidelium obſtupeſcant. 2. Reg. 23. Præuaricatores quaſi ſpinæ euellentur vniuerſi, quæ non tolluntur manu. Et ſi quis eas tangere voluerit, armari ligno lanceato & ferro illum oportet: quia hæretici manu molli Eccleſiæ tangi non poſſunt, ſed ferro domantur acutæ argumentationis, & ſeueræ coërcionis. Prou. 24. Per agrum pigri hominis tranſiui, & per vineam viri ſtulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, & operuerant ſuperficiem eius ſpinæ. Nam quia ſocordes & pigri paſtores ſunt, lupi illi audaciùs in caulam Domini graſſantur. Interim tamen non deſinit, quantumuis afflicta, ſeſe prodere Eccleſia. Cant. 2. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. Porrò *tribuli* idem hic ſunt quod & ſpina alba. Et hæc extrinſecus in ſuperficie corticis ſpinam habet albam, triangulam, breuem, valde anguſtam, aduncam verſus terram, & fructus eius extrinſecus rubeus, & intus lapidoſus. Quo deſignantur credentes, & adhærentes hæreticis, qui forinſecus ſpinam, id eſt, virtutem quandam breuem habent, vt quæ non niſi in falſa opinione fundata ſit, in ſolo cortice, non in veritate ſcripturæ. Hi ſunt ſpina alba, ob ſimilitudinem cum Catholicis Chriſtianis. Triangula, quia in abuſu ſæcularis poteſtatis qua pungunt, abutuntur potentia, diuitiis, & amicis. Fructus rubeus eſt in ſanguine, & lapidoſus in obſtinatione. Geneſ. 3. Spinas & tribulos germinabit tibi. Hebr. 6. Terra proferens ſpinas & tribulos reproba eſt, maledicto proxima. Vua autem eſt ſuccus generatiua vitis bonæ ſpei, vt dicit Ariſtoteles & gaudij, Pſalm. 103. Vinum lætificat cor hominis. Societate coniuncta racemo qui palmiti adhæret.

Omnia in hæreticis fucata ſunt. Th. Aquin. 1. 2. 3. Alb. Magn. *Qui fruct⁹.* Alb. Magn. Chryſoſt. *Hæretici ſpinæ ſunt.* *Tribuli quid.* 2. *Vitis quid, & Vua.*

Et hæc adhæret veræ viti, vncis repens ſemper ſuper ligna aliena vt ſuſtentetur. Et in F
his proprietatibus ſignificat veterum Prophetarum doctrinam, ſpem æternorum gau-
dium ſpirituale generantem, primatum non deſiderantem, ſed in congregatione ſan-
ctorum palmiti Eccleſiaſtici ordinis adhęrentem, & per hunc viti Chriſto contiguam:
non nouella & ſingularia ferens, ſed poteſtate rationum ſuarum & perſuaſionum re-
pens ſuper ligna paradiſo diſtantia, hoc eſt, ſuper authoritatem patrum. Iudic. 9. dixe-
runt ligna ad vitem: Veni, impera nobis. Quæ reſpondit: Numquid poſſum deſerere
vinum merum, quod lætificat Deum & homines, & inter ligna promoueri? Quæ di-
xit, Non. Non enim deſiderat primatum verus doctor: ſed racemus ſine ſpina lignis
quæſiuit imperare, & non combuſſit omnia. Talis ergo vua de ſpinis non colligitur.
Hæc vua creſcit in vite: De qua dicitur Ioan. 15. Ego ſum vitis vera, & pater meus a- G
gricola eſt. Et ibidem: Sicut palmes non poteſt facere fructum, niſi manſerit in vite:
ita nec vos, niſi in me manſeritis. Geneſ. 49. Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſangui-
ne vuæ pallium ſuum. Hier. 2. Ego plãtaui te vineam meam, omne ſemen verum. Hæc
vua & hoc vinum non creſcit niſi in vinea Domini Sabaoth, quæ domus Iſraël eſt,
Eſa. 5. hoc eſt, Eccleſia. De ſpinis autem hæreticorum non intelligitur. Eſa. 16. In vi-
neis non exultabit, neque iubilabit: vinum in torculari calcabit, qui calcare non con-
ſueuerat: vocem calcantium abſtuli. Vinum enim ſpiritum dirigit ſurſum, lætificat
mentem, bonam ſpem ingerit, calorem accendit, & ſpiritus facit feruorem. Et hoc
facit doctrina, quæ eſt ſuccus de vite Chriſto in vinea Eccleſiæ: Et ideò ſpiritu ſurſum
bulliens Eccleſia læta mente celeuma iubilat, & calore charitatis accenſa, firmam
ſpem concipiens æternorum, bibit, & inebriatur, oblita poſteriorum, & ad anteriora
ſe extendit. Sed licet hæreſis vinum habere videatur, in colore quidem vini ſimilitu- H
do eſt, re autem vera eſt quod dicitur. Deut. 32. Vua eorum vua fellis, & botrus ama-
riſſimus. Fel draconum vinum eorum, & venenum aſpidum inſanabile. *Aut de tribulis*
Quid ficus, & quomodo quatuor habet. *ficus.* Ficus quatuor habet, quando bona eſt: Multitudinem granorum in vnum colle-
ctorum, dulcedinem humoris quæ granis infunditur, molliciėm pellis, & non flores
inter arbores. Et granorum quidem ſanctorum multitudo in Eccleſia ſignificat com-
1. munionem: dulcedo humoris, ſignificat dulcedinem charitatis in conſolatione ſpiri-
2. tus omnia grana infundentis. Mollicies autem pellis mititatem ſignificat conuictus &
3. ſocietatis. Carentia autem floris inter ligna, ſignificat nihil ei ineſſe mundanæ oſten-
4. tationis: vt cùm dicitur Eſaiæ 18. Ante meſſem totus effloruit, & immatura perfectio
germinauit. De primo dicitur in Pſal. 110. In conſilio iuſtorum & congregatione. Pſ.
132. Ecce quàm bonum & quàm iocundum habitare fratres in vnum. Pſal. 54. Vnani- I
mes habitare in domo. De ſecundo, Eccleſ. 24. Spiritus meus ſuper mel dulcis, & hę-
reditas mea ſuper mel & fauum. De tertio, Matth. 5. Beati mites, &c. Num. 12. Erat
Moyſes mitiſſimus omnium virorum qui erant ſuper terram. Matth. 11. Diſcite à me
quia mitis ſum & humilis corde. De quarto, Eſ. 28. Væ coronæ ſuperbiæ, ebriis Ef-
fraim, & flori decidenti, gloriæ exultationis eorum. Hier. 24. Ficus: ficus bonas, bonas
Cõditiones fic' ex Hieremia. valde. Quatuor dicit, propter quatuor inducta. Ficulnea autem Chriſtus eſt, & hor-
tus Eccleſia. Et ſufficit talibus dulcedo Spiritus ſancti, non quærens promoueri ſicut
hypocrita, nec quærens ſyluam hominum ſibi ſubdere, ſicut hæretici ſibi conciliabula
facientes. Iudic. 9. dicit ficus: Numquid poſſum deſerere dulcedinem meam, fructúſq;
ſuauiſſimos, & ire vt inter cætera ligna promouear? De hominũ vite & huiuſmodi ficu
dicitur, 3. Reg. 4. Habitabat Iuda & Iſraël abſque timore vnuſquiſque ſub vite ſua & K
ſub ficu ſua. Huiuſmodi enim ficus nõ colligitur de tribulis ſuperinductis: ſed potius
ea quæ ſuprà dicta ſunt, etſi ſimilitudinem aliquando vſurpent ficuum, ſunt idola fi-
cus: reuera autem ſunt peſtiferi & lapidoſi & acres fructus, de quibus dicitur Hier.
24. Ficus: ficus malas, malas valde, quæ comedi non poſſunt, eò quòd malæ ſunt.
Chryſoſt. Chryſoſtom. hom. 19. Oper. imperf. in Matth. c. 7. ſuperiora confirmat his verbis. Vua
myſterium habet in ſe Chriſti. Sicut enim botrus multa in ſe grana ligno mediãte ſuſ-
pendit, ſic & Chriſtus multos ſibi fideles per lignum crucis tenet adiunctos. Similiter
& ſicut ficus multa grana vno tegmine tenet incluſa, ſic & multos fideles quodã dulcis
charitatis amplexu vna tenet Eccleſia. Et ſunt in ficu ſigna hæc: charitatis quidem in
dulcedine, vnitatis autem in coniunctione granorum, ſicut ſcriptum eſt Pſalm. 67.
Deus qui inhabitare facit vnanimes in domo. In vua quidem eſt patientiæ ſignum,
quia

A quia in torcular mittitur: gaudij autẽ in ſpe, quia vinum lætificat cor hominis, Pſ.103.
Sinceritatis, quia non eſt aqua permixtum, & delectatio ſuauitatis. De his ſcriptum
eſt ad Galat.5. Fructus autem ſpiritus eſt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, manſuetudo, fides, modeſtia, cõtinentia, caſtitas: aduerſus huiuſmodi non eſt lex. Spinæ autem ſunt hæretici, ſicut ſermo ipſe demonſtrat *Spinæ.*
ſuperiùs dicens: Attendite à falſis Prophetis. Ergo non poſſunt ſpinæ & tribuli Eccleſiaſticos fructus proferre. Sed quid proferunt? Vulnera, tribulationes, & cætera mala. Quemadmodum ſpina vel tribulus, ex quacunque parte illam conſpexeris, habet aculeos: ſic & ſerui diaboli ex quacunque parte conſiderentur, iniquitatibus pleni ſunt. Si loquitur, in dolo loquitur: ſi tacet, malè cogitat: ſi iraſcitur, inſanit: ſi patienter agit, tempus expectat nocendi, & opportunitatem conſiderat quando no-
B ceat. Si malè agit, non erubeſcit: ſi benè facit, ad vanam gloriam propter homines facit. Quomodo proferat bonum fructum, cuius radix diabolus eſt? Sub arbore bona & beſtiæ, & animalia requieſcunt, niſi tantummodò ſerpentes. Sic iuxta fideles ho- *Sub ſpinis*
mines & boni & mali homines pacem habere, ac accipere poſſunt: iuxta autem infi- *ſerpentes.*
deles homines nemo poteſt pacem habere, neque requieſcere in eis, niſi tantummodò ſerpentes, id eſt dæmones, qui habent cubilia in pectoribus eorum. Fructus eorũ nulli procedunt ad vſum: vmbra refrigerij non eſt in eis. Et verum eſt quidem, quia ſpinas & tribulos omnes iniquos hæreticos appellauit: tamen forſitan ſciens Dominus hanc hæreſim eſſe præualituram præ omnibus, tribulos eos appellauit, quaſi trinitatis profeſſores, & trigulam impietatem in ſua perfidia baiulantes. Verùm quis *Obiectio,*
fortaſſis obiiciet, ſæpiſſimè effici, vt à peccatoribus & hypocritis veritas doceatur: *quod ab hy-*
C vnde nec locum habeat illa generalis præſcriptio. Reſpondet Auguſt. lib. 2. de ſerm. *pocritis ve-*
Domini in monte, cap.37. Quòd ſi aliquando ſit vtilis, (inquit,) non hoc ipſe facit, *ritas aliquã-*
ſed fit de illo diuina prouidentia procurante, ſicut de Phariſæis dicit, Quæ dicunt, *do dicatur.* *Auguſt.*
facite: quæ autem faciunt, facere nolite. Hoc ipſum quòd bona dicebant, & ea quæ dicebant, vtiliter audiebantur & fiebant, non erat ipſorum. Matth. 23. In cathedra enim Moyſi, inquit, ſedent. Per diuinam, inquit, prouidentiam legem Dei prædicantes, poſſunt eſſe audientibus vtiles, cùm ipſi ſibi non eſſent. De talibus alio loco per Prophetam dictum eſt, Hier.12. Seminaſtis triticum, & ſpinas metitis: quia bona præcipiunt, & mala faciunt. Non ergo qui eos audiebant, & faciebant quæ ab eis dicebantur, de ſpinis legebant vuas, ſed per ſpinas de vite legebant vuas: tanquam ſi manum aliquis per ſæpem mittat, aut certè de vite, quæ ſæpe fuerit inuoluta, vuam
D legat, non ſpinarum eſt fructus iſte, ſed vitis. *Sic omnis arbor bona bonos fructus facit.* Similitudinem in particulari ſumptam ad genus arborum transfert, quarum tria proponit: proprietatem in fructu ſecundum actum: eamdem etiam proprietatem ſecundum inſitam virtutem ſeu potentiam: arboris autẽ omninò inutilis & pernicioſæ conſumptionem. Chryſoſtom. hom. 19. Oper. imperf. in Matth. Porrò non dixit, *Chryſoſt.*
Arbor mala non poteſt fieri bona, neque arbor bona, mala. Alioquin qui malus eſt, à Deo eſſet quòd malus eſt: & qui bonus eſt, à Deo eſſet quòd bonus eſt. Nunc autem ſic dicit: Malus non poteſt facere fructus bonos: id eſt, quandiu malus eſt. Si verò factus fuerit bonus, poteſt: vt vnuſquiſque quòd malus eſt, aut bonus, voluntatis eius ſit, non naturæ. Nam ſi nolebat, & non poterat fructus bonos proferre, naturæ erat: ſi autem poteſt, & non vult, arbitrij eſt, non naturæ. Auguſtin. lib. 2. de *Auguſtin.*
E ſerm. Domini in monte, cap.36. Hoc autem loco, inquit, Manichæorum error ma- *Cauẽdũ hîc*
ximè cauendus eſt, qui de ipſis duabus arboribus duas naturas opinantur eſſe, quarũ *Manichæo-*
vna ſit Dei, neque ex Deo. De quo errore & aliis libris diſputatum eſt vberiùs, & ſi *rũ dogma.*
adhuc parum eſt, diſputabitur. Nunc verò non eos adunare duas iſtas arbores dicẽdum eſt. Primùm, quia de hominibus eum dicere tam clarum eſt, vt quiſquis præcedentia & ſequentia legerit, miretur eorum cæcitatem. Deinde attendunt quod dictum eſt: *Non poteſt bona arbor fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere.* Et ideò putant neque animam malam fieri poſſe, vt in melius commutetur, neque in deterius bonam: quaſi dictum ſit, Non poteſt arbor bona mala fieri, neque arbor mala bona fieri: ſed dictum eſt, *Non poteſt arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala fructus bonos facere.* Arbor eſt quippè ipſa anima, id eſt ipſe homo: fructus verò, opera *Qui fructus arboris.*
hominis. Non ergo poteſt malus homo bona operari, neque bonus mala. Malus ergo

ſi vult bona operari, priùs bonus fiat. Sic alio loco dicit euidentiùs ipſe Dominus, F Matth. 12. Aut facite arborem bonam, & fructus eius bonos: aut arborem malam, & fructus eius malos. Quòd ſi duas naturas iſtorum his duabus arboribus figuraret, non diceret, Facite. quis enim hominum facere poteſt naturam? Deinde etiã ibi, cùm ipſarum duarum arborum feciſſet mentionẽ, ſubiecit: Hypocritæ, quomodo poteſtis bona loqui, cùm ſitis mali? Quandiu ergo quiſquis malus eſt, non poteſt facere fructus bonos. Si enim bonos fructus fecerit, iam malus non erit. Sic veriſſimè dici potuit, Non poteſt eſſe nix calida: cùm enim calida eſſe nix cœperit, non iam niuem, ſed aquam vocamus. Poteſt ergo fieri, vt quæ nix fuit, non ſit: non autem poteſt fieri, vt nix calida ſit. Sic poteſt fieri vt qui malus ſit, non ſit malus: non tamen fieri poteſt vt malus benè faciat. Hieronym. in Matth. cap. 7. Quæramus ergo ab hæreticis, inquit, qui duas inter ſe dicunt eſſe naturas: ſi iuxta intelligentiam eorum, arbor bona malos fructus facere nunquam poteſt, quomodo Moſes arbor bona peccauerit ad aquam contradictionis, Deuter. 32. Et Dauid Vria interfecto, cum Bethſabee concubuerit, 2. Reg. 11. Petrus quoque in paſſione Domini negauerit, dicens, Neſcio hominem. Matth. 26. Aut qua conſcientia Iethro ſocer Moyſi, arbor mala, qui vtique ad Deum Iſrael non credebat, dederit conſilium Moyſi bonum, Exod. 18. Et Achior ad Holofernem aliquid vtile ſit loquutus, Iudith. 5. Et Comicus dixerit, quod benè dictum Apoſtolus comprobauit, 1. Cor. 5. Corrumpunt bonos mores colloquia mala. Et cùm inuenerint quid reſpondeant, non inferemus & Iudam arborem quondam bonam feciſſe fructus malos, poſtquàm tradiderit ſaluatorem. Ioan. 13. Et Saulum arborem malam eo tempore quo perſequebatur Eccleſiam Chriſti, feciſſe poſtea fructus bonos, quando in vas electionis de perſecutore tranſlatus eſt? Tamdiu ergo bona arbor fructus non facit malos, quamdiu in bonitatis ſtudio perſeuerat: & bona arbor tamdiu manet in fructibus peccatorum, quandiu ad pœnitentiam non conuertitur. Nemo enim permanens in eo quod fuit, incipit ad id eſſe, quod needum cœperit. Alb. Mag. in Matth. conditiones bonæ arboris, bonæ animæ applicat. Dicitur enim, inquit, arbor bona delectabilis, ſalutaris & vtilis. De vtilitate, Ezech. 47. Erit fructus eius in cibum, & folia eius in medicinam. Eſa. 37. Hoc anno pomis veſcere. Geneſ. 2. Ex omni ligno paradiſi comede. De delectabilitate, Cantic. 2. Sub vmbra illius quem deſideraueram, ſedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. De ſalubritate, Apoc. 22. Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim. de quibus dicitur ad Gal. 5. Fructus autem ſpiritus, charitas, pax, gaudium, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. Hæc arbor dicitur bona. Melior enim eſt ex plantatione ſuper aquas, ex quibus non exſiccatur. Pſ. 1. Erit ſicut lignum quod plantatum eſt ſecus aquarum decurſus, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo. Hier. 17. Erit quaſi lignum viride, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum. Optima autem, ſi multotiens fert fructum. Ezech. 47. Per ſingulos menſes affert primitiua. Apoc. 22. Per ſingulos menſes reddens fructum ſuum. Hier. 17. In tempore ſiccitatis non erit ſollicitum, nec aliquando deſinet facere fructum. Hæc eſt igitur arbor bona, quæ facit bonum fructum. Fructus autem eius ſunt dulcedines ſanctorum donorum & operum: & menſes ſunt illuminationes cœleſtes, quibus ſibi rediuiui fructus lumen continuè miniſtratur. Clemens Alexan. lib. 3. Stromat. Vitæ enim inſtitutio apertè eos arguit qui mãdata nouere: qualis enim ſermo, talis eſt vita. Arbor enim cognoſcitur ex fructibus, non ex floribus & foliis ac ramis. Cognitio eſt ex fructu & vitæ inſtitutione, non ex verbo & flore. Non enim dicimus ſolum verbum eſſe cognitionem, ſed aliquam diuinam ſcientiam, & lucem illam quæ innata fuerit in anima ex præceptorum obedientia, quæ facit omnia manifeſta quæ ſunt in generatione, & hominem inſtituit vt ſeipſum cognoſcat, & docet hominem, vt ad Deum ſuas cogitationes dirigat. Quod enim oculus eſt in corpore, hoc eſt in mente cognitio. Neque dicant libertatem, eam quæ eſt ſub voluptate ſeruitutem, ſicut illi qui bilem ducunt dulcem. Nos enim didicimus libertatem, qua Dominus noſter nos liberat, ſoluere à voluptatibus & à cupiditatibus, & aliis vitiis, animique perturbationibus. 1. Ioan. 1. Qui dicit, Noui Dominum, & mandata eius non ſeruat, mendax eſt, & veritas in eo non eſt. *Mala autem arbor fructus malos facit.* Eſt autem arbor alia mala, alia inutilis. Arbor inutilis eſt, quæ nullos facit fructus: arbor mala,

Margin notes: Hierony. (beside "fieri poteſt vt malus benè faciat"), G; *Poteſt arbor bona malos aliquando fructus facere, & quomodo.*; H; Alb. Mag *Cõditiones arboris bonæ.*; I; Cl. Alexan.; K

A mala, quæ malos. Dicitur autem fructus arboris malus, qui aut indelectabilis, aut pernicioſus, aut inutilis eſt. Albertus Magnus in Matth. De primo, inquit, Ezech. 18. Patres noſtri comederunt vuam acerbam, & dentes eorũ obſtupeſcunt. De ſecundo, Daniel. 4. Excutite fructus eius. Quos autem dixit, quia non eſt ſalubris. De inutilitate dicitur, Iob. 9. Tranſierunt ſicut naues poma portantes: quaſi dicat inutiliter: nihil relinquentia niſi vanum odorem. Inutiles autem arbores ſunt ſteriles. Abac. 3. Mẽtietur opus oliuę, & arua non afferent cibum. Iudæ: Arbores autumnales, infructuoſæ, bis mortuæ, eradicatæ. Hæc omnia de facili aptantur viris bonis, quorum vita labor eſt. Bonitas arboris, bonitas gratiæ, & bonitas fructus, & bonitas operum, & refectio bonitatis Spiritus ſancti, informantur opera. Mala autem arbor, mala vita. Malorum fructus, mala opera, & refectio concupiſcentiæ quæ eſt in eis. *Neque arbor bona malos fructus facere.* Hic loquitur de fructu bonarum arborum ſecundum poteſtatem, &

Cur fruct⁹ malus.
Albertus.

B conuertit ſermonem, comparans fructus bonos ad arborem malam, & è cõuerſo fructus malos ad arborem bonam. Videtur autem quòd contrarium eius quod dicit eueniat: quia ſæpè videmus quòd arbor mala fit bona per inciſionem & cultum: & homo bonus malus fit, & è conuerſo malus fit bonus. Ad hoc autem dicendum, quòd arbor bona hic vocatur liberum arbitrium ſub forma bonitatis gratiæ gratum facientis. Et hoc modo ſecundum poteſtatem formæ efficientis, non poteſt arbor bona fructum malum facere. Similiter arbor mala dicitur, ſecundum quod eſt informata vitiis. Et hoc modo ex forma non habet poteſtatem fructus faciendi bonos. Similiter ex Phyſicis, quando per inciſionem vel inſitionẽ arbor emendatur, tunc forma efficitur alia: quia in loco inciſionis vel inſitionis efficitur nodus & tortuoſitas viarum ſiue, pororum inflexio. Et ideò diutius ibi ſtat ſuccus, propter quod calore arboris & ſolis meliùs digeritur. In ſtrictis etiam & multis poris ſubtiliùs diuiditur, & meliùs obedit digeſtioni. Et aliter quod hic dicitur, fieri non poteſt. De bona dicitur, Ezech. 17. In terra bona ſuper aquas plantata eſt, vbi faciet fructum. De mala, Daniel. 4. Succidite arborem & præcidite ramunculos eius, & excutite folia, & diſpergite fructus. Sũt autem iſti ramunculi, mali fructus. Rom. 7. Paſſiones corporis quæ per legem erant, operantur in membris meis, vt fructificarent morti. Verùm quæritur, cũ arbor bona fructus malos facere non poſſit, quomodo Deus, qui ſummè bonus eſt, mala peccatoribus rependit? Reſpondetur quòd rependit peccatoribus mala pœnæ, quæ ſunt iuſtitiæ, quæ verè mala non ſunt. Non autem immittit mala culpæ. Auguſtin. lib. cõtra Adimantum Manichæi diſcipulum, cap. 26. Ita ergo Deus malum facit, quod non ipſi Deo malum eſt, ſed eis in quos vindicat. Itaque ipſe quãtum ad ſe pertinet, bonum facit: quia omne iuſtum bonum eſt, & iuſta eſt illa vindicta. Et ideò non eſt contrarium quod Adimantus obiicit, dixiſſe Dominum, Matth. 7. *Arbor bona fructus facit bonos, mala autem arbor fructus malos facit.* Quamuis enim malum ſit gehenna damnato, iuſtitia tamen Dei bona eſt, & ipſe fructus eſt ex arbore bona. Ille autem malis peccatorum ſuorum theſaurizat ſibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Quanquam iſtę duæ arbores manifeſtiſſimè in ſimilitudine duorum hominum poſitæ ſint, id eſt iuſti & iniuſti: quia niſi quiſque voluntatem mutauit, bonum operari non poteſt. Quòd autem in noſtra poteſtate ſit poſitum, alio loco docet, vbi ait: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonũ: aut facite arborem malam, & fructum eius malũ. Et quibuſdam interiectis: Hæc ſunt, inquit, mala, quæ Deus facit, id eſt, peccatoribus pœnas: quòd in ignem mittet arbores, quæ in malitiæ perſeuerantia fieri bonæ noluerunt, cùm hoc ipſius arboris malũ ſit. Deus autem, vt ſæpè dixi, non dat fructus malos: quia iuſtitiæ fructus eſt vindicta peccati. Poteſt & alia quæſtio oriri, quomodo cùm cuiuſque noſtrũ natura bona ſit, à nobis tamen mala naſcantur. Auguſtin. tom. 3. in Enchirid. ad Laurent. cap. 13. & 14. ſic reſoluit, quòd omnis natura, etiamſi vitioſa eſt, in quantum natura eſt, bona eſt: in quantum vitioſa eſt, mala eſt. Quapropter, inquit, in his contrariis, quæ bona & mala vocantur, illa Dialecticorum regula deficit, qua dicunt nulli rei duo ſimul ineſſe contraria. Nullus enim aër ſimul eſt & tenebroſus, & lucidus: nullus cibus aut potus ſimul dulcis eſt & amarus: nullum corpus ſimul vbi album eſt, ibi & nigrum: nullum ſimul vbi deforme, ibi & formoſum. Et hoc in multis, ac penè in omnibus contrariis reperitur, vt in vna re ſimul eſſe nõ poſſint. Cum autẽ bona & mala nullus am-

Quomodo Deus tam bonus mala rependit peccatoribus.
Auguſt.

Quomodo cũ natura noſtra bona ſit, à nobis mala naſcantur.
Auguſt.
In bono malum.

bigat eſſe cōtraria, nō ſolū ſimul eſſe poſſunt,ſed etiā mala omninò ſine bonis,&niſi in F
bonis eſſe nō poſſūt,quāuis bona ſine malis eſſe poſſint.Poteſt enim homo vel angelus nō eſſe iniuſtus:Iniuſtus autē nō poteſt eſſe niſi homo vel angel⁹:& bonū,quod homo: bonū,quod angelus : malū,quod iniuſtus.Et hæc duo cōtraria ita ſimul ſunt,vt ſi bonū nō eſſet, in quo malum eſſet, prorſus nec malū eſſe potuiſſet: quia non modò vbi conſiſteret , ſed vnde oriretur,corruptio non haberet,niſi eſſet quod corrūperetur.Quòd ſi bonum eſſet, nec corrumperetur: quoniā nihil eſt aliud corruptio, quàm boni exterminatio.Ex bonis igitur mala orta ſunt,& niſi in aliquibus non ſunt:nec erat aliàs vnde oriretur vlla mali natura. Nam ſi eſſet in quantum natura eſſet, profectò bona eſſet: & aut incorruptibilis natura magnum eſſet bonum, aut etiam natura corruptibilis nullo modo eſſet, niſi aliquod bonum, quòd bonum corrumpendo poſſet ei nocere corruptio. Et cap.15.Sed cùm mala in bonis orta eſſe dicimus, non putetur hoc G
dominicæ ſententiæ refragari,qua dicit, *Non poteſt arbor bona malos fructus facere*. Non poteſt enim,ſicut veritas dicit, colligi vua de ſpinis: quia non poteſt vua naſci de ſpinis: ſed ex bona terra vt vites naſci poſſe videmus,& ſpinas. Et eo modo tanquam arbor mala fructus bonos,id eſt, opera bona, non poteſt facere voluntas mala : ſed ex bona hominis natura oriri voluntas & bona poteſt , & mala. Nec fuit prorſus, vnde primitùs oriretur voluntas mala, niſi ex angeli & hominis natura bona.Quod & ipſe Dominus eodem loco, vbi de arbore & fructibus loquebatur , apertiſſimè oſtendit. Ait enim,(Matth.12.) Aut facite arborem bonam,& fructum eius bonum:aut facite arborem malam, & fructum eius malum . Satis admonens ex arbore quidem bona malos, aut ex mala bonos fructus naſci non poſſe: ex ipſa tamen terra, cui loquebatur, vtramque arborem oriri poſſe. Ita ſicut in vna, eadémque terra, non tamen vnica radix, ſed vna & altera bonos aut malos fructus facit.ſic in vna eadémque hominis H
natura,alia atque alia voluntas eſt, adeò vt non ex eadem bonum & malum pendeat.

August. Auguſtinus tom.7.lib.1.de gratia Chriſti,contra Pelagium & Celeſtium.Nam & Dominus, inquit, nec arborem bonam dicit poſſe facere fructus malos, nec malam bonos. Et Apoſtolus 1.ad Tim. 6.cùm dicit radicem omnium malorum eſſe cupiditatē, admonet vtique intelligi radicem omnium bonorum charitatem.Vnde ſi duæ arbores bona & mala, duo ſunt homines, bonus & malus: quid eſt bonus homo, niſi voluntatis bonæ, hoc eſt , arbor radicis bonæ? & quid eſt homo malus , niſi voluntatis malæ? Fructus autem harum radicum atque arborum,facta ſunt, dicta ſunt, cogitata ſunt,quæ bona de bona voluntate procedunt,& mala de mala.Et cap.19. Facit autem homo arborem bonam, quando Dei accepit gratiam. Non enim ſe ex malo bonum I

Quomodo homo facit malam arborem. per ſeipſum facit, ſed ex illo, & per illum, & in illo qui ſemper eſt bonus:nec tantùm vt arbor ſit bona, ſed etiam vt faciat fructus bonos, eadem gratia neceſſarium eſt vt adiuuentur,ſine qua boni aliquid facere non poteſt. Ipſe quippè in bonis arboribus cooperatur fructum, qui & forinſecus rigat atque excolit per quemlibet miniſtrum, & per ſe dat intrinſecus incrementum.Malam verò arborem homo facit,quādo ſeipſum malum facit,quando à bono incommutabili deficit : ab eo quippè defectus eſt origo voluntatis malæ:qui defectus non aliam naturam malam,ſed eam quæ bona eſt condita, vitiat. Sanato autem vitio, nullum malum remanet: quia vitiū naturæ quidem inerat,ſed vitium natura non erat. In eum igitur ſenſum ſeſe habet hæc Chriſti ſententia,quòd ab hæreticis tota voluntate corruptis & deprauatis adinſtar pernicioſæ arboris boni fructus expectandi minimè ſunt.Chryſoſtom.hom.19. Oper. imperf. K

Chryſoſt. in Matth. cap.7.Malus enim,inquit, non poteſt facere bonum,(inquantum talis eſt:) etſi videtur tibi facere bonum, conſidera cautè ipſum bonum, & inuenies intus eſſe malum illud. Nam quod ex propoſito malo fit, etiam bonum malum eſt. Nam bonū opus malum propoſitum non excuſat:malum autem propoſitum bonū opus condēnat. Si videris infidelem humilem aut manſuetum, ſcito quia ſubdolus eſt in corde. De talibus enim dicit Propheta, Pſ.54. Molliti ſunt ſermones illius ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula. Si videris eum bona opera facientem, intellige quia propter homines facit.De his enim dicit Dominus:Omnia faciunt vt ab hominibus videantur.Sic bonorum hominum omnia opera etiam mala,bona ſunt.Si ergo videris aliquem Deum in veritate non colentem, quaſi bonum ne credas oculis tuis, vt dicas bonum illum, ſed crede magis Deo quàm tibi, qui dixit: *Non poteſt arbor mala facere fructum bonum.*

Si autem

A Si autem dicis illum bonum, mendacem feciſti Chriſtum. Tu enim vides quæ ſunt in facie, Deus autem quæ ſunt in corde. Sicut enim in horto ſunt multæ arbores fructũ inutilem facientes, in ſyluis autem non inuenitur bonum faciens: ſi autẽ faciunt, aut inſipidum faciunt, aut acerbum: Sic in Eccleſia, quæ hortus eſt Chriſti, Salomone dicente, Cant.4. Hortus concluſus, fons ſignatus, ſoror mea, paradiſus, cum fructu pomorum multi ſunt mali. In eccleſiis autem hæreſum, quæ ſunt ſyluæ deſertæ, nemo eſt bonus: quia etſi eſt aliquis bonus, propter homines eſt bonus, & non propter Deũ. *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Vt quid enim terram occupat, & ad quid vtilis erit, niſi vt comburatur? Hac ſimilitudine Dominus in hypocritas, & maximè in hæreticos & infideles, ſententiam ignis profert: non modò cùm nunc, id eſt in hoc ſæculo à magiſtratibus pœnis dignis ſua infidelitate mulctan-

B tur, ſed & tunc cùm emigrant. Supplicium enim ignis, cui adiudicantur hæretici, indicium præbet futuri, & multò terribilioris ignis Gehennæ, cui mancipati ſunt, quotquot hinc cum hæreſi diſceſſerint. 2. Reg.23. Spinæ igni ſuccenſæ, quia comburentur vſque ad nihilum. Heb.6. Horum conſummatio erit in combuſtione. Eſ. 9. Erit in combuſtionem & cibum ignis. Ezech.15. Ecce igni datum eſt in eſcam: vtráque partem eius conſumpſit ignis, & medietas eius redacta eſt in fauillam. Hic erit exitus idolorum iſtorum, quæ manu & opinione humana conflata ſunt. Rurſus eãdem ſententiam confirmat Chriſtus, Ioan.15. Palmes qui in me non mãſerit, mittetur foras, & areſcet, & colligent eum, & in ignem mittent. Apoc.19. Apprehenſa eſt beſtia, & cũ ea Pſeudopropheta, & viui miſſi ſunt in ſtagnũ ardentis ignis ſulphure. An non Helyas excidit gladio Prophetas Baal, (3.Reg.18.) & eorum corpora in torrentem Ciſon deie- *Hæretici ignibus adiudicandi.*

C cit? An non Iehu cum Ionadab filio Rechab, & octoginta viris, percuſſit omnes cultores Baal in ore gladij? (4.Reg.10.) An non Ioſias Rex occidit ſacerdotes idolorum ſuper altaria, in quibus Baali ſacrificabant, & crematorum cadauerum cineres diſperſit? (4.Reg.23.) An non Mathathias eum occidit, qui idolum illi porrigebat? (1. Mach. 2.) Quid quòd nec ipſe Petrus Ananiam & Sapphiram tolerare potuit, quòd de pretio agri ſui Eccleſiam fraudarent? (Act.4.) quanto minus tolerãdos docuit eos, qui nouis dogmatibus Eccleſiam turbarent? Nam ſi arbor non ferens fructum excinditur, & in ignem mittitur: quid arbori venenoſæ, quid hæretico, non modò non ferenti fructum, ſed aërem ipſum ſua peſte inficienti faciendum eſt? *Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos.* Concluſio eſt ex præinductis collecta. Ratio autem redditur Luc.6. Quia bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonũ, & malus homo de malo theſauro cordis ſui profert malum. *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnũ*

D *cœlorum.* Occurrit obiectioni quæ de hypocritis, etiam & quibuſdã hæreticis fieri poſſet. Quis enim illorum non Dominum appellat, & maximis acclamationibus oſtentat ſe Dei cultorem eſſe? Quis hæreticorum non habuit ſua cantica, ſuos Pſalmos, ſuas precationes? Ariani etiam noctu tædis accenſis per Conſtantinopolim, tempore Eudoxiæ Imperatricis, cantica quædam contra Conſubſtantialium Catholicorum fidem perſonabant, vt ſcribit Nicephorus lib.13. hiſt. Eccleſ. cap. 8. Sozomenus lib. 5. hiſt. Eccleſ. cap.28. & idem quidem factum à Samoſatæo. Ille enim in media Eccleſia magno die Paſchatis, mulierculas ſubornauit, quæ de ipſo pſallerẽt, reiectis illis Pſalmis qui in honorem Chriſti cantabantur: vt ſcribit Euſeb. lib.7. hiſtor. Eccleſ. cap.30. Habuerunt omnes ſuos cœtus, & inuocationes. Quid quòd nonnulli ipſa ratione *Pſalmi ab hæreticis decantati.* *Niceph. Sozomen.* *Euſebius.*

E Euchitæ, id eſt, precatores dicti ſunt? Et noſtris etiam temporibus habent Sacramentarij, Zuuingliani, Caluiniani, habent & Lutherani, & Buccerianí ſuos Pſalmos, ad quos concinendos promiſcuam hominum multitudinem inuitant. Ergóne quia norũt clamare, ô Chriſte, ô Domine, ideò etiam audiendi, & fructus doctrinæ, id eſt, impietatis illorũ, colligendi ſunt? Atqui ſi quis idiota hic hæreat, & quod aliquãdo inſuſurrarunt, ita obſtrepat: quomodo non iſti Anabaptiſtæ veritatem habeant, cùm tã intento animo precentur? quomodo non Sacramentarij, cùm tam ardenti clamore ſuos Pſalmos intonent? Adiiciat quoque, quomodo non Turcæ bonos fructus emittant, cùm non ſine magna reuerentia in ſua ſe templa recipiant, & ſuum *Haalla* ſæpiùs intonent? Ita ſi veritas in iis eſſe exiſtimanda eſt, qui dicunt, *Domine, Domine*, qui Pſalmos Marotinos & Beſzanos, aut huiuſmodi ſimiles magna voce canunt: nulla erit fidelis ab infideli diſcretio. Ipſos etiam Athenienſes ante doctrinam Euangelicam acceptã,

Paulus teſtatus eſt Dominum inuocaſſe. Hunc enim, inquit, quem ignorantes coli- F
tis,annuncio vobis. Rectè ergo dicit, non omnem dicentem, Domine, Domine, ingreſſurum regnum cœlorũ.Hoc nec omnibus fidelibus continget,niſi ſimul charita-
Theoph. tis & pietatis opera coniunxerint, vt ſtatim confirmat. Porrò, inquit Theophilactus in Matth.Hoc loco oſtendit ſeipſum Dominum,quandoquidem ait(*dicit mihi, Domine, Domine:*) nam ita ſe & Deum dicit. Docet autem nos,ſi fidem abſque operibus ha-
Cl. Alexan. buerimus, nihil eam nobis eſſe profuturam.Clemens Alex.lib.7. Stromat.idem aſſerit,adiiciens: Is autẽ,qui cognitione præditus eſt,operarius fuerit,qui mũdanas quidẽ vincit cupiditates, licet ſit adhuc in carne.1. Cor. 13. Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens.Ita nimirùm reſponderi poteſt obiectioni, quæ fit hoc modo. Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem,vt ſcribit Apoſtolus, (Rom. G
10.)& Ioel,(cap.2.) Omnis quicunque inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Vi-
Albertus. detur igitur ſatis eſſe ad ſalutem,ſi quis dixerit, Domine, Domine. Albertus Magnus
Perfecta inuocatio quibus cõſtet. in Matth.reſpondet ex Gloſſa,quòd perfecta inuocatio conficitur ex tribus: ex deuotione ſeu fide cordis,ex confeſſione oris, & operis atteſtatione, vt perfecta cenſeatur: alioquin mendax eſt. Pſal.77. Dilexerunt eum in ore ſuo, & in lingua ſua mentiti
1.
2. ſunt ei. Cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti ſunt in teſta-
3. mento eius. Eſa.29. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me. Hier.12. Propè es tu ori eorum,& longè à renibus eorum.Ideò adiicit:*Sed qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis eſt,ipſe intrabit in regnũ cœlorum.* Rom.2.Non enim legis auditores iuſti ſunt apud Deũ,ſed factores legis iuſtificabuntur.2.Cor.8.Facto perficite, vt quemadmodũ promptus eſt animus voluntatis, ita ſit & perficiẽdi. Tria autem tãgit: voluntatem, quæ eſt regula omnis rectitudinis,quia iniuſta eſſe non poteſt. A- H
bac.1. Mundi ſunt oculi tui, & ad iniquitatem reſpicere non poteris. Affectũ acceptantis, cùm dicit,*Patris mei.* Et attende,quòd paulatim ſuos erigebat ad notitiã ſuæ diuinitatis, nimirùm vt credatur quòd iuſtitia ab eo prædicata, accepta ſit Deo patri ſuo. Ioan.3. Pater amat filium, & omnia dedit ei in manus. Voluntas enim patris eſt,id quod docet filius. Ioan.6. Quid faciemus vt operemur opera Dei? Reſpondit Ieſus:Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum quem ille miſit. Per hoc autem quod dicit,*Qui eſt in cœlis,* altitudinem diuinæ iuſtitiæ deſignat, quæ terrenis inquinamentis ſeu huius ſæculi peccatis non polluatur. Pſal.88. In iuſtitia tua exaltabuntur. Pſal.3. Noſtra conuerſatio in cœlis eſt. *Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine.* Quæ illa dies,niſi de qua Soph.1. Dies iræ,dies timoris & miſeriæ?Rom.2.In die iræ & reue- I
lationis iuſti iudicij Dei. Nec mirùm ſi Chriſtum alloquantur, cùm & Matth.25. aſſerat idem ipſe eos, qui à ſiniſtris erunt, dicturos: Domine, quãdo te vidimus eſu-
Thomas. rientem? Verùm hæc mentaliter dicturi eſſe intelliguntur. Thom.in Matth. cap.7. Dies terminum nominat, ſed non ſecundum temporis qualitatem. Quia dies iudicij aliquandò nox dicitur, & aliquando vtrumque nomen,diei ſc.& noctis, ſortitur. Matth. 25. Media nocte clamor factus eſt, Ecce ſponſus venit, exite obuiam ei.1. Cor.4. Dies vocatur. Et in Pſal.36. Educet quaſi lumen iuſtitiam tuam,& iudicium tuum tanquam meridiem. *Domine, Domine,* Multiplicat ad ſignificandum maiorem timorem, & confuſionem. *Et hi multi*,quia (Eccleſ.1.) ſtultorum infinitus eſt numerus. *Nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo*
Chryſoſt. *virtutes multas fecimus?* Chryſoſtom.hom.19. Oper.imperf.in Matth. Conſidera, quia K
in nomine dicunt, non in ſpiritu:quia in nomine Chriſti multi ambulant, qui non habent ſpiritum Chriſti, ſeducendi cauſa.Ideò non ex nomine Chriſti cognoſcendi ſunt Chriſtiani, ſed ex ſpiritu Chriſti.Ergo prophetant in nomine Chriſti,in ſpiritu autem diaboli, quales ſunt diuinatores.Sed ſic diſcernuntur, quoniam diabolus interdum verum dicit, ſanctus ſpiritus nunquam mentitur. Conceſſum eſt autem diabolo & interdum veritatem dicere, vt mendacium ſuum rara veritate commendet. Si autem nunquam diceret verum, neque ſanè ad tentationem poſſet ſufficere ſedu-
Hierony. ctio eius. Hieronymus in Matth. cap.7. Prophetare, & virtutes facere, & dæmonia eiicere,interdum non eius meriti eſt,qui operatur:ſed vel inuocatione nominis Chriſti hoc agit, vel ob condamnationem eorum qui inuocant, & vtilitatem eorum qui vident & audiunt, conceditur: vt licet homines deſpiciant ſigna facientes,tamen

Deum

A Deum honorent, ad cuius inuocationem fiunt tanta miracula. Nam & Saul (1.Reg. 10.) & Balaam (Numer.23.) & Cayphas (Ioan. 11.) prophetauerunt neſcientes quid dicerent: & Pharao, & Nabuchodonozor (Geneſ.41. Dan. 2.) ſomniis futura cognoſcũt. Sed & Iudas Apoſtolus cũ animo proditoris multa ſigna inter cæteros Apoſtolos feciſſe narratur. Greg.lib.20.Moral.c.8. Nonnunquam etiã hæretici ſigna quoque ac miracula faciunt, ſed vt hic præmia afflictionis ſuæ abſtinentiæque recipiant, videlicet laudes quas quærunt. Vnde redemptoris voce dicitur. Multi dicent in illa die, nonne in nomine tuo prophetauimus? Qua nimirùm ſententia quid datur intelligi, niſi vt in hominibus charitatis humilitas, non autem debeant virtutũ ſigna venerari? Vnde nũc ſancta Eccleſia, etiãſi qua fiant hæreticorũ miracula, deſpicit: quia hæc ſanctitatis ſpeciem nõ eſſe cognoſcit. Probatio nãque ſanctitatis, nõ eſt ſigna facere, ſed vnũquemque

Gregor.

Humilitas in omnibus cõmẽdãda.

B vt ſe, diligere: de Deo autem vera cognoſcere, & de proximo meliora, quàm de ſeipſo ſentire. Nam quia vera virtus in amore eſt, non autem in oſtenſione miraculi, veritas demonſtrat, quæ ait, (Ioan.13.) In hoc cognoſcent omnes quia mei diſcipuli eritis, ſi dilectionem habueritis ad inuicem. Auguſtin.lib.2.de ſerm. Domini in monte, cap.7. Sed meritò poteſt mouere, quomodo huic ſententiæ conueniat illud Apoſtoli, Nemo in ſpiritu Dei loquens dicit Anathema Ieſu, & nemo poteſt dicere Dominum Ieſum, niſi in Spiritu ſancto. At verò dicere non poſſumus eos qui Spiritum ſanctum habeant, non introituros regnum cœlorũ, ſi modò perſeuerarint. Efficitur igitur, vt & qui dicunt, Domine, Domine, & qui in nomine Domini Ieſu prophetant, & dæmonia eiciũt, non excludantur à regno cœlorum. At verò aliud eſt voce tenus dicere Dominum Ieſum, aut etiam corde. Ergo, inquit Auguſt. illi voce tantùm ſonant, non autẽ

Auguſtin.

C intellectu cernunt, & voluntate agunt. Verè autem ac propriè illi dicunt, à quorum voluntate ac mente non abhorret prolatio ſermonis ſui: ſecundum quam ſignificationem dicit Apoſtolus, Nemo poteſt dicere Dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. Et illud ad rẽ maximè pertinet, ne decipiamur, tendentes ad contemplationem veritatis, non ſolùm nomine Chriſti, per eos qui nomen habent, & facta non agunt, ſed etiam quibuſdam factis ac miraculis: qualia cùm propter infideles fecerint, Dominus monuit tamen ne talibus decipiamur, arbitrantes ibi eſſe inuiſibilem ſapientiam, vbi miraculum viſibile viderimus. Theophilact. in Matth. Multi enim quum prædicare incipiebant, eiiciebãt dæmonia, & quãuis indigni eſſent, per nomẽ tamẽ Ieſu fugabãt dæmones. Nam gratia etiã per indignos efficax eſt, ſicut per indignos ſacerdotes ſãctificamur. Nã quia cõſecratio myſteriorũ & veritas ſacramentorũ nõ pẽdet ab huma-

Theoph.

Veritas ſacramẽtorũ non pendet ab humana virtute.

D na, ſed diuina inſtitutione & virtute, & nõ in merito ſacerdotis, ſed Chriſti perficiũtur: ideò ſacerdos peccator, & ſuo etiã miniſterio, ſi vitã ſpectes, indignus, vbi verba protulerit, æquè conſecrat: quia non in ſuo, ſed Chriſti nomine conſecrat. Fulg.l.1.de peccator.remiſſion.cap.26. Non ea propter ſal[illegible]s omnes probat, quòd Dominum inuocauerint, niſi & innocentia vitæ accedat. Nã & libro Pſalmorum ſcriptũ eſt, Pſ. 144. Propè eſt Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium ſe faciet, & preces eorum exaudiet, & ſaluos faciet eos. Propter quod & in Prouerb. (cap.3.) Vnuſquiſque noſtrûm timere Dominum iubetur, & à malo diſcedere. Ibi quippè dicitur: Time Dominum, & declina ab omni malo, & erit pax corpori tuo, & diligentia oſſibus tuis. Nam & in libro Eccleſiaſtico, (cap.7.) ne mala faciat vnuſquiſque fidelium, ſic admonetur: Noli facere mala, & non apprehendent te.

Fulgent.

E Diſcede ab iniquo, & diſcedent mala abs te. Ne ſemines mala in ſulcis iniuriæ, & non metes illa in ſeptuplum. *Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos: diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem.* Verùm quomodo iſtud verum eſt, quòd numquam Dominus nouerit aut hypocritas, aut hæreticos qui nomen ſuum inuocauerunt, & ſe Chriſtianos nuncupauerunt? An non multi eorum aliquando fuerunt in gratia? Tunc igitur illos Chriſtus nouerat. At verò, inquit Albert.Mag. in Matth.c.7. dicendũ quòd duplex eſt notitia: vna ſimplicis viſionis, qua nouit omnia: altera eſt beneplaciti, Dei prædeſtinantis, quæ non eſt gratiæ tantùm, ſed gratiæ ordinãtis ad gloriam: & illa notitia, eos nunquam ſe cognouiſſe aſſeret. Etſi enim gratiam illis aliquo tẽpore infuderit & communicarit, non tamẽ ad hoc, vt per illam gratiã (potentia quidẽ) ſed nõ actu ſaluarentur: quia ipſe prænouerat quid eſſet in homine, & quid in illis, & per conſequens præuiderat eos gratiarũ donis abuſuros eſſe. Non noui vos, inquit,

Albertus.

Duplex eſt notitia.

Hierony. per abſolutam approbationem, ęternámque approbationem. Hieronym. in Matth. F
c.7.ſignanter dixit, *Confitebor tunc illis*, quia multo antè tempore dicere diſſimulauerat,
Gregorius. *non noui vos*. Non nouit Dominus eos qui pereunt. Gregorius lib.33. Moral. c.18. Mollia quidem deprecantes dicent ea, quæ eius nomine fecerunt: ſed duro corde, illa cùm facerent, in ſuam laudem rapuerunt. Vnde mox audiunt, Non noui vos. Au-
Auguſt. guſt. in Pſal. 100. Cùm declinaret à me malignus, non cognoſcebam, inquit Pſaltes. Quid eſt, non cognoſcebam? Non approbabam, non laudabam, non mihi placebat. Cognoſcere enim inuenimus in ſcripturis aliquando dici, pro eo quod eſt placere nobis. Quid enim Deum latet, fratres? Numquid nouit iuſtos, & non nouit iniuſtos? Quid cogitas, quod ille neſciat? Non dico, quid facis, ſed quid cogitas quod ille neſciat: immò quid cogitaturus es, quod ille antè non viderit? Omnia ergo nouit Deus, & tamen in fine, id eſt in iudicio, poſt miſericordiam, de quibuſdam dicit: In illa die G
venturi ſunt, & dicent, Domine, Domine, in nomine tuo manducauimus, & bibimus, & virtutes multas fecimus. Et dicam illis, Non noui vos. Ille non nouit aliquem? Sed quid eſt, Non noui vos? In regula mea vos non cognoſco: noui enim regulam iuſtitiæ meæ. Et in Pſ.34. ſic interpretatur, Non noui vos: id eſt, non coaptamini corpori meo, nō hæretis regulis meis, vitiis hæſiſtis. Et in Pſ.1. Nouit Dominus viam iuſtorum, quemadmodum dicitur, Nouit ſalutem medicina, morbos autem nō nouit: & tamen etiā morbi arte medicinæ agnoſcuntur. Sic dici poteſt noſſe Dominū viā iuſtorum, viam autem peccatorum non noſſe: non quia aliquid Dominus neſcit, & tamē dicit peccatoribus, *Non noui vos*. Sed planiùs dictum eſt, vt hoc ſit neſciri à Domino, quod eſt perire: & hoc ſit ſciri à Domino, quod eſt manere: vt ad ſcientiam Dei pertineat eſſe, ad ignorantiam verò non eſſe: quia Dominus dicit, Ego ſum, qui ſum: H
Chryſoſt. Et, Qui eſt, miſit me. Exod.3. Chryſoſtomus hom.19. Oper. imperf. in Matth. Sicut enim omnes homines naturaliter cognoſcunt Deum, non autem videntur verè cognoſcere, quia non dignè colunt, ſicut ſerui dominum, ſicut factura factorem: Et hæc eſt ſecundum naturam quidem cognitio, non autem ſecundum voluntatem: Sic & Deus naturaliter omnes cognoſcit: ſed nō eos videtur verè cognoſcere, quia non eos diligit quaſi factor facturam, quaſi dominus proprios ſeruos. Et hoc eſt ſecundū naturam cognoſcere, non autem ex voluntate, quia omne malum extraneum eſt à Deo.
Albertus. Ideò dicet illis, *Diſcedite à me.* Albertus Magnus in Matth. Sed contrà: Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Reſponſio. Deus vbique eſt: ſed diſceditur ab eo, quando proiicitur aliquis à viſione contemplationis eius, ſecundum quam obiicitur ſanctis, in ratione ſummi boni. Eſ.26. Tollatur impius ne videat gloriā Dei. Matth.25. I
Quomodo à Deo, qui vbique eſt, diſceditur.
Hierony. Proiicite eum in tenebras exteriores. *Qui operamini*. Hieronym. in Matth. Non dixit, qui operati eſtis iniquitatem, ne videretur tollere pœnitentiam: ſed, qui operamini, hoc eſt, qui vſque in præſentem horam, cùm iudicij tempus aduenerit, licet non habeatis facultatem peccandi, tamen adhuc habetis affectū. Baſilius qu.282. Quomodo
Baſilius. autē non fuerunt operatores iniquitatis, qui donis Dei ad propriarum voluptatum negotia abuſi ſunt? Quales erant illi, de quibus dicit Apoſtolus: Non enim ſumus vt plerique cauponantes verbum Dei. Et rurſus, Qui putant quæſtum eſſe pietatem, &
Chryſoſt. multa eiuſmodi. Chryſoſt. hom.19. Oper. imperf. in Matth. Sed & poſt mortem etiam Chriſto mentiētur, dicentes, Domine, in nomine tuo hoc & hoc fecimus. Numquid neſciebant ipſi apud ſe, quia nunquam nec dilexerant Chriſtū, nec fecerant voluntatē K
eius? Sed putant ſe, ſicut in hoc ſæculo homines deceperunt, ſic & ibi etiam Deū fallere poſſe. Ideò etiā non dicit illis, Diſcedite à me qui operati eſtis iniquitatem: ſed, qui operamini. Quia iniqui nec poſt mortē deſinūt eſſe iniqui: quia etſi peccare nō poſſūt, tamē peccandi propoſitum tenent. Alb. Mag. in Matth. Quia, inquit, ſicut dicit Da-
Albertus. maſcenus, quod eſt in Angelis caſus, hoc eſt in hominibus mors. Et ideò ſicut Angeli remanſerūt in obſtinata voluntate eius, quod concupierunt: ita etiā homines efficiūtur obſtinati in voluntate peccati, in qua moriūtur. Ezech.32. Deſcēderunt in infernū cum armis ſuis, & poſuerunt gladios ſuos ſub capitibus ſuis, & fuerūt iniquitates eorū in oſſibus eorum. Atqui arma eorum, cū quibus in infernum deſcenderūt, ſunt iniquæ volūtates: & gladij, quib⁹ Deū impugnauerūt & ſāctos, ſūt conatus eorū ad malū: Et iniquitates in oſſibus eorū, ſūt notę peccatorū in viribus animæ. Et hæc eſt cauſa, cur ignis

ſemper

A ſemper eos incendit: quia voluntates illæ perpetuæ erunt in eis, eò quòd non ſunt ſuſceptibiles gratiæ. Cùm enim ceciderint à ſtatu meriti, impoſſibile illis eſt redire ad gratiam: & per conſequens neceſſe eſt in pœnis eos permanere. Anima enim rationalis, quæ, ſicut dicit Dionyſius, diſcuſſam habet diſciplinam per ſigna veſtigij & imaginis acceptam, ſine ſenſu perfici non poteſt. Vnde fit, vt ex caſu ab vſu ſenſuum, impoſſibile quoque ſit reſurgere. Sed opponi poſſet, quod in Sapientia, de impiis legitur, Videntes turbabuntur timore horribili, intra ſe pœnitentiam agentes, & dicentes: Hi ſunt quos habuimus in contemptum & deriſum & cõtumeliam, & nunc computati ſunt inter filios Dei: Nos inſenſati vitam illorum exiſtimabamus inſaniam. Dicendum, quòd pœnitentiam agent de peccato, non inquantum eſt malum, ſed inquantum eſt æternæ pœnæ meritorium. Lugebunt pœnas, non autem peccata ſua. *Omnis ergo qui audit verba mea hæc & facit ea, aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam ſupra petram*. Alia rurſus ſimilitudine oſtendit, & fidem & opera illis neceſſaria eſſe, qui ſalutem conſequi, & non modò à præſentibus, ſed & futuris malis erui voluerint. Auditus enim per verbum Dei, & fides ex auditu eſt. (Ro. 10.) Auditus igitur non ſufficit, niſi credat ille qui audierit, cùm auditus ad fidem diſponatur. Sed neque fides ſola ſufficit ad ſalutem, verumetiam requiruntur opera pietatis & charitatis. Proponit igitur eius qui audit & facit, & eius qui audit & non facit, quanta in poſterum differentia ſit, nimirùm coram iuſto iudice Deo: idque ſimilitudine ſumpta à duobus, domum ſibi cuique ſuam ædificantibus. Deſcribit autem ædificationem, impugnationem, & conſtantiam ſeu firmitatem domus benè conſtructæ: contrà verò ruinam eius, quæ firmis fundamentis innixa non erat. Thomas Aquinas lib. Commentar. in Matth. c. 7. Dicit ergo auditum verbi non ſufficere, cùm interim ille ſit neceſſarius. Ioan. 8. Quia qui ex Deo eſt, verba Dei audit. Sed nõ ſufficit. 1. Ioan. 1. Non enim auditores verbi, ſed factores gloriabuntur. Item benè dixit *verba mea hæc*: quia quicquid ad ſalutem pertinet, ibi continetur. Vnde qui audit verba hæc, & facit, *aſſimilabitur viro ſapienti*. Et non dicit quòd ſit ſapiens, ſed aſſimilabitur. Et poteſt hæc ſimilitudo intelligi de corporali ædificatore, & ſic plana eſt litera: Vel poteſt intelligi ſpiritualiter, & ſic vir iſte eſt Chriſtus. Eccleſ. 6. Virum vnum de mille reperi. Domus Chriſti eſt Eccleſia. Scit enim qualiter oportet ædificare. Vnde de ipſo, Prou. 9. Sapientia ædificauit ſibi domum. Et Prouerb. 14. Mulier ſapiens ædificauit domum ſuam (ſupra petram.) 1. Cor. 10. Petra autem erat Chriſtus. Vnde Chriſtus ſuper ſe ædificat: ipſe enim eſt fundamentum. Vnde 1. ad Cor. 13. Fundamentum aliud nemo ponere poteſt, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus: hoc enim eſt fundamentum veritatis æternæ. Hoc autem eſt omninò immobile. Pſal. 124. Qui confidunt in Domino, ſicut mons Syon. Sequitur impugnatio huius domus. *Et deſcendit pluuia*. Pluuia doctrina intelligitur. Et eſt bona & mala pluuia. Ergo quæ irruit, eſt mala doctrina. Geneſ. 19. Dominus pluit ſuper Sodomã ſulfur & ignem. Item, flumina ſunt bona & non bona. Eſa. 18. Diripuerunt flumina terrã eius: & per hoc ſignificantur ſapientes eſſe. Iſta flumina ex pluuiis generantur per ventos, dæmones. Vnde in Canonica Iudæ: Nubes ſine aqua, quæ à ventis circumferuntur, &c. *Et irruerunt in domum*: id eſt, in Eccleſiam. *Et non cecidit*. Non enim dirumpentur funiculi eius in æternum. Eſa. 32. Et quarè fundata erat ſuper petram, id eſt Chriſtum? Athanaſius lib. Quæſtionum ad Antioch. principem, qu. 43. Quis eſt enim ille homo, qui ædificauit domum ſuam ſuper petram? Sanctus Petrus. Petra, Chriſtus: domus, fides: ventus, diabolus eſt. Qui verò ſuper arenam ędificauit, Iudas eſt. Arena ſiquidem eſt ſterilis. Theophilus Antioch. lib. Allegoriarum 1. in quatuor Euangeliã, quædam paulo immutat. Petra, inquit, Chriſtus eſt intelligẽdus: domus, vita hęc præſens innixa Deo: flumina & venti, impetus perſecutionis: arena, hæreſis, in qua quicquid ædificatum fuerit, cadit. Hieron. in Matth. Deſcendit pluuia iſta, quę domũ ſubuertere nititur, diabolus eſt: Flumina verò, omnes Antichriſti, qui contra Chriſtum ſapiunt: Venti, ſpirituales nequitiæ in cœleſtibus. *Fundata enim erat ſupra petram, &c*. Super hanc petram Dominus fundauit Eccleſiam. Ab hac petra Apoſtolus Petrus ſortitus eſt nomen. Super huiuſmodi petram non inueniuntur ſerpentis veſtigia. De hac & Propheta loquitur confidenter, Pſ. 39. Statuit ſupra petram pedes meos. Et in alio loco: ſiquidem Pſal. 103. Petra refugium leporibus ſiue herinaceis. Timidum enim

Dionyſius. B *Alia ſimilitudo.* *Auditus verbi non ſufficit.* C Th. Aquinas. *Quæ domus.* D *Quæ pluuia* E Athanaſ. Theo. Ant. Hieronym.

animal in petræ cauernas ſe recipit, & cutis aſpera & tota armata iaculis tali ſe pro- F
tectione tutatur. Vnde & Moyſi dicitur eo tempore, quo de Ægypto fugerat, & le-
puſculus Domini erat: Sta in foramine petræ, & poſteriora mea videbis: Exod. 33.
Euthym. Euthymius paulò aliter, ita tamen vt ex parte concurrat. Domum quidem, inquit,
Chriſtus appellat, intelligentis animæ operationem, quæ variis ædificatur virtutibus.
Petram autem, præceptorum eius firmitatem, quæ fundant & firmant ea, quæ ſuper-
ædificata ſunt, & omnes tentationum inſultus, ne euertantur cuſtodiunt: ſuadendo
omnes contumelias, multiplicéſque illecebras, etiam mortem ipſam deſpicere, nec
ob vllum deſpiciendum molleſcere, aut terga dare. *Et deſcendit imber, & venerũt flumina,*
flauerúntque venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſuper petram.
Ad intellectum quidem communem, per imbrem, fluuios & ventos, varias innuit tẽ-
tationes: Anagogicè verò per imbrem intelligimus commoti animi cogitationes, quas G
immittunt dæmones animis: fluuios autem, affectiones ad perditionem detrahentes:
ventos verò, dæmones, qui nequitiæ ſpiritus dicũtur. Siue ſenſibiles, ſiue intelligibi-
les dixerimus tentationes, omnes hæ in prædictam domum irruentes, ſiue inſilientes,
aut illi ruinam minitantes, non potuerunt deiicere aut diſſoluere eam, quia fundata
erat firmiter ſupra petram, ſiue ſuper ſoliditatem, vt dictum eſt. Statim itaque Apoſto-
los mihi intuere, in quos plurimæ defluxerunt inſidiæ, ac innumeræ calamitatum hye-
mes deciderunt, nec valuerunt animarum eorum turrim euertere, ſed perditis certè
corporibus animo permanſerunt inexpugnabiles ac inſuperabiles. *Et omnis qui au-*
dit hæc verba mea, & non facit ea, aſſimilabitur viro fatuo. Quia multi auditorum lauda-
turi erant quæ dixerat, nec tamen ea facturi, per parabolam hos anticipando de-
terret. Poſitis autem prudentis atque fatui operibus, illius autem rationi conſonis H
& honeſtis, huius autem vanis: vtrinque diſcipulorum confirmauit ſalutem, &
per zelum prudentiæ, & per odium vani laboris. Hoc autem frequenter facit, ad
virtutem adhortans, & ab imitatione bonorum, & ab odio malorum. *Qui ædifi-*
cauit domum ſuam ſupra arenam: & deſcendit imber, & venerunt flumina, flauerúntque
venti, ac irruerunt in domum illam, & cecidit. Meritò ſtultum illum nominauit. Quid
enim inſipientius eo, qui domum ſuam ſuper arenam ædificat, & cùm laborem ſu-
ſtineat, priuatur tamen fructu, quem inde colligere oportuit? Hoc ergo eſt, ac ſi dice-
ret: Omnis qui poſtquàm præcepta mea didicit, ſuper ea quaſi ſuper ſolidum funda-
mentum, ſuas actiones non ædificat, hoc eſt, non conuerſatur iuxta id quod illa ad-
monent, ſed alia incedit via, ſtultus eſt, & vanè laborat, hoc eſt, variis tentationibus,
afflictionis tempore, facilè ſuperabitur. Quum autem talis ob aliud nihil prætermittat I
ſalutis præcepta, quàm propter viam arctam & anguſtam, erit ſanè arena voluptatum
amor, ſuper quam ædificat ſuam conuerſationem: Ideóque ingruente tentatione, in
negationem cadit, non ferens acerbitatem, eo quòd laboribus, duriſque aſperitati-
bus non ſit aſſuetus. *Et fuit ruina ipſius magna.* Magna vtique. Neque enim ab hono-
re excidit, aut diuitiis, ſeu alia huiuſmodi humana proſperitate, ſed à fide in Chri-
ſtum. Nam qui infidelis eſt, non cadit, ſed iacet penitus in fouea erroris: qui verò ab
hac extractus, & ad fidei altitudinem ſubleuatus, poſtea reuocatur, hic cadit, & à via
Hilarius. excidit æterna. Hilarius in Matth. Senſus igitur iſte ſuperioribus iunctus eſt. Obiur-
Concluſio. gans enim Pſeudoprophetarum iactantiam, & hypocritarum figmẽta, per compara-
tionis exemplum, perfectæ in ſe fidei hominem exponit: Quòd is, qui verba ſua &
audit, & facit, ſuper petram ſit ædificatus, & fundamento ſtabili firmóque inciden- K
tium tempeſtatũ impetu non poſſit diſſolui. In petra Dominus ſeipſũ ſignificat, validũ
excelſi ædificij fundamẽtum: cũ autẽ, qui ex ſe in ſublime opus excreuerit, moueri nõ
poſſe vel pluuiis, vel fluminibus, vel vento. In pluuiis, blandatum & ſenſim illabentiũ
voluptatum illecebras ſignificat, quibus primùm fides ruinis patentibus immadeſcit.
Poſtquàm torrentium procurſus, id eſt, grauiorum cupiditatum motus incurrit, at-
que exinde tota ventorum vis circunflantium deſæuit, vniuerſus ſcilicet diabolicę po-
teſtatis ſpiritus infertur. Sed fundamento petræ homo ædificatus inſiſtet, nec moue-
ri loco ſuo poterit. Stultus verò hæc audita diſſimulans, tanquam arenæ opus ædifi-
cationis impenderit, infideliter ſtat, citò pluuiis illabentibus ſubluendus, & flumi-
nibus propellendus, & ventis differendus, ſecundum naturam arenæ ſuper quã ædifi-
catus eſt, cũ graui ruinæ ſuæ ſtrage ſoluẽdus. Atque ita ſuperiorũ cõturbationũ exẽplo
Dominus

A Dominus non voluit & efficere quæ iuſſit, & credere quæ ſpopondit. Auguſtinus lib. Auguſtin.
2. de ſermone Domini in monte, cap. 40. Concluſio ergo huius totius ſermonis quàm
terribiliter inferatur, valde attendendum eſt. Omnis ergo, inquit, qui audit verba
mea hæc, & facit ea, ſimilis eſt viro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam ſuper petrã.
Non enim quiſquam firmat quæ audit vel percipit, niſi faciendo. 1. Cor. 10. Et ſi pe-
tra Chriſtus eſt, ſicut multa ſcripturarum teſtimonia prædicant, ille ædificat in Chri-
ſto, qui quod audit ab illo, facit. Licebit verò in maius diſcendi & meditandi argu-
mentum profuſiorem huius ſimilitudinis explicationem ex Chryſoſtomo tranſcribe- Chryſoſt.
re. Ille igitur homil. 20. Oper. imperf. in Matth. Diabolus, inquit, inſipiens vir ædifi- Diaboli
cauit domum ſuam ſuper arenam. Domus enim eius ante Chriſtum fuerunt omnes ſtructura
Gentes. Sicut enim ſancti domus facti ſunt Chriſti, ita & impij domus ſunt inimici. vana eſt.
B Ædificati autem fuerunt ſuper arenam, id eſt, ſuper inconſtantiam infidelitatis. Si Domus. Arena.
enim conſtantia fidei dicitur petra, rectè & inconſtantia infidelitatis vocatur arẽna:
id eſt, idololatria, quæ per varias idolorum culturas ſemper diſperſa eſt. Aut certè
ſuper arenam, id eſt, ſuper carnales homines ac infideles. Ideò tales homines arena
dicuntur, non terra: quoniam quidem terra fructum facit, arena autem ſterilis
manet. Deinde quia terra quidem vnita eſt, & in ſeipſam conſtricta: arenæ autem gra-
na non conueniunt ſibi, nec adhærent ad inuicẽ: ſic ſunt & omnes infideles, qui ſub
diabolo ſunt: non ſunt vniti, nec vnum ſapiunt, ſed ſunt per diuerſas opiniones di-
ſperſi. Et alius quidem ſic dicit, alius autem ſic. Sic & dogmata Philoſophorum nos
docent, quæ ſunt contraria ſibi ſemper. Eo modo perfidia hæreticorum, qui nunquã
ſapiunt vnum, ſed quot ſunt, tot ſententias habent: propter quod arenæ aſſimilatur
C omnis diaboli populus. Populus autem Dei non ſolũ vnitus eſt quaſi terra, quæ quã-
uis compacta ſit, tamen ſolubilis eſt: ſed eſt ſicut lapis conſtrictus & indiſſolubilis.
Tertiò, quia diaboli populus non numerabilis eſt, ſicut arena: Dei autem ex multis
pauci ſunt electi. Pluuia autem eſt doctrina: quia ſicut pluuia irrigat terram, vt pro- Pluuia.
ferat fructum: ſic doctrina hominem irrigat, vt iuſtitiã operetur: ſicut dicit Deus per
Eſaiam (cap. 5.) de tollenda Iudæis doctrina. Et mandabo, inquit, nubibus, ne pluant
ſuper eam pluuiam. Nubes autem dicuntur Prophetæ & Apoſtoli: quia ſicut nubes Nubes.
baiulant pluuiam, & effundunt eam ſuper terram, ſic & Prophetæ & Apoſtoli acci-
piunt verba à Deo, & effundunt ſuper rationabilem terram. Sunt autem nubes, quæ
à ſpiritu ſancto excitantur: & ſunt nubes, quæ à ſpiritu poteſtatis aëris, ſicut di-
cit Propheta Pſal. 17. Tenebroſa aqua in nubibus aëris. Nubes autẽ quæ à ſpiritu ſan-
D cto excitantur, candidam baiulant aquam, id eſt, veram & ſanctam doctrinam. Quæ
autem à ſpiritu aëriæ poteſtatis, tenebroſam baiulant aquam, id eſt, falſam & impiam
doctrinam, quæ non illuminat, ſed tenebreſcere facit mentes eorum, qui ſuſcipiunt
eam. Venti autem ex parte quidem mala, ſunt immundi ſpiritus, qui intra hominum Venti.
præcordia flant: ex parte autem bona, ſpiritus diuerſarum virtutum, vel angeli, qui
inuiſibiliter in ſenſibus hominum operantur, & adducunt ad bona. Et vide proprieta-
tẽ rerũ. Pluuiæ proprium eſt mollire, & ſoluere: ventorum autẽ, cum virtute vrgere.
Sic ergo impiorum nubes falſa ſua doctrina & promiſſionibus molliunt homines, &
blandimentis & perſuaſionibus ſoluunt: diabolus enim intrat in corda eorum quaſi
ventus, & inuiſibiliter vrget conſentire mendaciis eorum, vel in cætera peccata cõpel-
E lit. Sic & in parte bona ſanctæ nubes doctrinam iuſtitiæ perſuadent hominibus, & ra-
tionabiliter placant. Spiritus autem ſanctus vel Angeli, quaſi proſperi venti, proſperã-
tes in cordibus, faciũt homines acquieſcere veritati. Sicut enim nõ eſt poſſibile, vt ex
ſola pluuia fructificet terra, niſi flauerit ſuper eã ventus: ſic non eſt poſſibile, vt ſola do-
ctrina corrigat hominẽ, niſi cooperatus fuerit ſpiritus ſanctus in corde ipſius. Flumi-
na autem ſunt ex parte quidem mala homines immundo ſpiritu pleni, & in verboſita-
te ſtructi: quales ſunt Philoſophi diuerſorum dogmatum, Oratores, Grammatici,
cæterique non ſecundum Deum ſapientes, de quorum ventre exeunt flumina aquæ
mortuæ. Ex parte autem bona, Euangeliſtæ, doctores, populi, cæterique ſapientes ſe-
cundum Deum, de quorum ventre exeunt flumina aquæ viuæ. Eccleſiam ergo, quam
Chriſtus vir ſapiens ædificauit ſuper petram, neque pluuia mendacis doctrinæ corrũ-
pit, neque diabolicus ventus impellit, neque violentorũ fluminum impetus mouet. Nã
etſi humiliatur Eccleſia propter tentationem, tamen perire non poteſt propter fidem

A *magna.* Quomodo magna? Sicut enim domus, quæ habet validum fundamentum, ſi pars aliqua parietis vel tecti ceciderit, ruina eius magna non erit, quia poteſt fieri vt iterum reparetur: ſi autem fundamentum eius caſum fuerit paſſum, tunc eſt ruina eius magna, quia tota venit deorſum: Sic & Chriſtianus ſi aut fornicatus fuerit, aut adulteratus, aut homicidium fecerit, cecidit quidem: tamen ruina eius magna non eſt, quia iterum pœnitentia ſurgere poteſt ſicut Dauid. Si autem de fundamento fidei aliquid fuerit paſſus, id eſt, ſi præuaricatus fuerit, & ad Gentiles aut hæreticos tranſierit, tunc eſt ruina eius magna, quia totus funditùs ruit. Cæterùm ex his omnibus diſcimus nos noſtra culpa ruere, cùm noſtrum ſit in Chriſto ædificare. Vnde confirmatur liberum arbitrium in bono, & noſtra cooperatio cum Deo. Hoc probat Chryſoſtomus homil. Quod nemo læditur niſi à ſeipſo. Hoc eſt, inquit, quod nobis indicat & Chryſoſt.
B illa parabola, quæ de illis ſcripta eſt, quorum alius ædificauit ſupra petram domum ſuam, alius ſupra arenam: Non vt arenam vel petram intelligamus, neque vt ædificium ex lapidibus & lignis conſideremus extructum, neque vt flumina & imbres & ventos, qui impingunt in domos illas materiales putemus: ſed vt hæc eſſe intelligamus vel virtutem animi, vel ignauiam: & vt ex his aduertamus, quòd niſi qui ſe ipſe læſerit, ab alio non poteſt lædi. Non ergo neque pluuia, neque flumina cum impetu deſcendentia, neque venti validiſſimi commouere potuerunt domum ſuam ſupra petram fundatam: vt ex hoc intelligamus, quia qui ſeipſum non prodiderit, nec à ſeipſo fuerit motus, nulla ſuperueniens tentatio deiicere eum poterit, aut mouere. Illud verò aliud ædificium facilè ſubuertitur, non pro tentationum violentia, alioquin & illud aliud ædificium deieciſſet: ſed propter fundamenti, id eſt, propoſiti infirmitatem. *Aliud petra, aliud arena.*
C Arena enim eſt res mobilis & fluens, quæ ſine dubio inſtabilitatem atque inconſtantiam deſignat animorum. Non ergo, vt diximus, lapſus & ruinæ cauſa tentatio eſt, ſed inſtabilitas animi & ignauia, quæ etiam ſine tentatione interdum ſponte deiicitur: ſicut & ipſa fabrica, quæ ſuper arenam fundata eſt, etiamſi flumina ventique non vrgeant, ipſa tamen paulatim effluens inſtabilis arenæ ædificij crepidinem ſubruit & euertit. Nam & arenæ ſponte rumpuntur: Adamas verò nec malleis cæſus infringitur. Ita ergo qui à ſemetipſo non læditur, etiamſi tundatur, ab aliis non poteſt lædi: qui verò animi ſui ignauia proditur, etiam nullo perurgente ſponte defluit, & reſoluitur: ſicut & Iudas ille non ſolùm nullo extrinſecus impellente delapſus eſt, ſedècontrariò pluribus adiutus remediis ſtare non potuit. *Et factum eſt, cùm cõſummaſſet Ieſus verba hæc, admirabantur turbæ ſuper doctrina eius.* Euthymius in Matth. Tu autem, inquit, ad- Euthym.
D mirare turbarum attentionem ac tolerantiam in audiendo, quæ donec complecterẽtur omnia doctrinæ verba, libenter perſeuerabant: obſtupuerunt verò tanquam ab inuidia ac malitia alieni. Deinde quoque cauſam ponit ſtuporis. *Erat enim docens eos, ſicut poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ & Phariſæi.* ὡς ἐξουσίαν ἔχων, vt habens authoritatem. Maiorem enim vim habet, quàm ſi diceret δύναμιν, id eſt poteſtatem. Relucebat enim in ipſo quædam maieſtas, quæ omnium animos in ſe raperet. Vnde dixit, ἐξεπλήσσοντο, ſtupuerunt & attoniti facti ſunt. Sunt qui iſtud referant ad modum ſeu ſtylum Chriſti, quo nemini adulatus; quicquid erat veritatis, palàm fecerat. Vnde & proſequitur Euthymius. Docebat cum increpandi fiducia, & non cum metu, quemadmodum Scribæ: Vel quia Scribæ à lege & Prophetis proferebant ea quæ docebant, vtpotè dicentes: Hæc iubet lex, Iſta dicunt Prophetæ. Chriſtus verò accepta à ſeipſo Idem.
E authoritate, docebat, ac legem ferebat, & continuè addebat, Ego autem dico vobis: & tanquam futuri iudex ſæculi, bonis quidem promittebat ſalutem, malis verò comminabatur ſupplicium. Rupertus lib. 7. in Matth. Ergo poteſtatem non habere in docẽdo, eſt bona loqui, & eſſe malos Scribas & Phariſæos, volendo placere hominibus, & adulando diuitibus, vt ex eis aliquid commodi adipiſcantur. Contra tales apud Ezechielem ſermo propheticus hoc modo grandiſſimè inuehitur. Ezech. 13. Hæc dicit Dominus Deus: Væ qui conſuunt puluillos ſub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia ſub capite vniuerſæ ætatis, ad capiendas animas. Et cùm caperẽt animas populi mei, viuificabant animas eorum, & violabant me ad populum meum, propter pugillum hordei, & fragmen panis, vt interficerent animas, quæ non moriuntur, & viuificarent animas quæ non viuunt, mẽtientes populo meo credenti mendaciis. Quid enim eſt viuificare animas, quæ non viuunt, & interficere animas quæ non moriun- Rupertus.

tur, niſi iuſtificare impium, & condemnare pium pro muneribus? Hoc namque tale F
eſt, quale eſſet conſuere puluillos ſub omni cubito manus, & facere ceruical ſub capite vniuerſæ ætatis, & hoc propter pugillum hordei, & fragmen panis, id eſt propter emolumentum vel commodum temporalé, vile nimis vel exile comparatione detrimenti iuſtitiæ, quod ſibi talis adulator peccati alieni ſcienter acquirit. Num ergo hi tales in docendo poteſtatem habent? Immò ſerui ſeruorum, impotes & venales ché-
Hierony. tuli ſunt. Hieronymus hoc refert ad maieſtatem docentis. Scribæ enim, inquit, ea docebant populos, quæ ſcripta ſunt in Moyſe & Prophetis. Ieſus verò quaſi Deus & Dominus ipſius Moyſi, pro libertate voluntatis ſuæ, vel ea quæ minus videbantur, addebat in lege: vel commutans prædicabat in populos, vt ſuprà quoque legimus:
Chryſoſt. Dictum eſt antiquis: Ego auté dico vobis. Quinetiam, vt ſcribit Chryſoſtomus hom. 26. Operis perfect. in Matth. Terribilis illius iudicij faciens mentionem, ſe monſtra- G
bat eſſe iudicem de præmiis atque ſuppliciis. Vnde conſequens erat illos per iſta turbari.

Chriſti attactu & imperio leproſus in montis declinio ſanatur: & quæ ſacerdotum fuerit authoritas in lepra diſcernenda.

Matth. 8.

CVM autem deſcendiſſet de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ: & ecce leproſus veniés, adorabat eum, dicens, Domine, ſi vis, potes me mundare. Et extendens Ieſus manum, tetigit eum, dicés, Volo, mundare. Et cófeſtim mundata eſt lepra eius. Et ait illi Ieſus, Vide nemini dixeris: ſed vade, oſtende te ſacerdoti, & offer munus quod præcepit Moyſes, in teſtimonium illis.

Marc. 1.

Et venit ad eum leproſus deprecans eum, & genu flexo dicit ei, Si vis, potes me mundare. Ieſus autem miſertus eius, extendit manum ſuam: & tangens eum, ait illi, Volo, mundare. Et cùm dixiſſet, ſtatim diſceſſit ab eo lepra, & mundatus eſt. Et cóminatus eſt ei, ſtatimque eiecit illum: & dicit ei, Vide nemini dixeris: ſed vade, oſtéde te principi ſacerdotum, & offer pro emundatione tua quæ præcepit Moyſes, in teſtimonium illis. At ille egreſſus cœpit prædicare & diffamare ſermonem: ita vt iam nó poſſet manifeſte introire in ciuitaté, ſed foris in deſertis locis eſſet, & conueniebant ad eum vndique.

Luc. 5.

Et factum eſt, cùm eſſet in vna ciuitatum, & ecce vir plenus lepra, & videns Ieſum, & procidens in faciem, rogauit eum, dicens, Domine, ſi vis, potes me mundare. Et extendens manum, tetigit eum, dicens, Volo, mundare. Et confeſtim lepra diſceſſit ab illo: & ipſe præcepit illi, vt nemini diceret: ſed, Vade, oſtende te ſacerdoti, & offer pro emúdatione tua ſicut præcepit Moyſes, in teſtimonium illis. Perambulabat autem magis ſermo de illo: & conueniebant turbæ multæ, vt audirent, & curarentur ab infirmitatibus ſuis. Ipſe auté ſecedebat in deſertum, & orabat.

Ioan.

H

I

Introductio NON SATIS eſt arboribus, ſi folia habuerint, niſi ſimul & fructus producant: nec enim foliis, ſed fructibus paſcimur. Ita neque ſatis Chriſtus feciſſe arbitratus eſt, ſi populum in monte doceret, niſi quod de arboribus fructiferis dixerat, ipſemet in ſeipſo ſpectádum daret, fructus miraculorum & curationum proferens, quibus omnes intelligerent ipſum eſſe verè ſaluatorem mundi. Eapropter & K
in monte, & in ipſius deſcenſu oblatos curat. Sic enim, vt dixit Petrus, (Act. 10.) pertranſiuit bene faciendo, & ſanando omnes languores. Hoc narrat
Hieronym. Mathæus in curatione leproſi, qui ſeſe Chriſto deſcendenti obtulit. Hieronymus in cap. Matth. 8. Primus, inquit, ei ſe obtulit leproſus. Needum poterat enim cum lepra tam multiplicem in monte ſaluatoris audire ſermonem. Et notandum quòd hic
Summa. primus ſpecialiter curatus ſit, ſecundò puer centurionis, tertiò ſocrus Petri febriens in Capharnaum: quartò loco qui oblati ſunt ei à dæmonio vexati, quorum ſpiritus verbo eiiciebat, quando omnes malè habentes curauit. *Et ecce leproſus veniens, adorabat eum dicens.* Rectè poſt prædicationem atque doctrinam, ſigni affertur occaſio, vt per virtutum

A tum miracula præteritus apud audientes ſermo firmetur. *Igitur cùm deſcendiſſet Ieſus*
de monte, ſecuti ſunt eum turbæ multæ. Chryſoſtomus homil.26.Oper.perfect.in Matth. Chryſoſt.
Non ſecuti ſunt aliqui Scribarum videlicet ac principum,ſed qui erant à malitia libe- *Qui Chri-*
ri, incorruptæ ſententiæ. Et per totum prorſus Euangelium hos ei cernis affixos: ii- *ſtū ſequan-*
quidem cùm doceret, audiebant ſilentes,nihil vtique perſtrependo,nec alicuius quę- *tur.*
ſtionis obiectu conſequentiam interrumpendo doctrinæ, neque Phariſæorum more
tentantes,nec reprehenſionem aliquam in illo reperire cupientes.Itaque iam ſermone
finito permanebant,ſequentes illum,atque mirantes. Nec tantùm illæ turbæ, qui in
monte erant, deſcenderunt: ſed,vt ſcribit Hieronymus, occurrerunt etiam turbæ, Hieronym.
quæ ad altiora aſcendere non valuerunt. Origen.hom.5. in diuerſos,hoc ad myſteriū Origenes.
transfert. In montem ſcilicet (inquit) aſcendere nequaquam poterant: quia quos *Myſterium.*
B delictorum ſarcina deprimit, ad myſteriorū ſublimia niſi abiecto onere ſcandere mi-
nimè valent. Idcircò & filij Iſraël primitùs in mõtem aſcendere non poterant ad ob-
uiandum Deo,quia Ægyptiaca grauati cõuerſatione præpediebantur,ſed ſolus Moy- 1.
ſes aſcenderat,& pauci cum eo ſeniorum Iſraël, Exod.18. Veluti denique tunc cum 2.
Domino diſcipuli in montem aſcenderunt, & ſic modò fideles animæ Deum timen-
tes, & Dominum diligentes, regna cœleſtia deſiderantes, Dominum ſemper ſequē-
tes, poſt Dominum in illum cœleſtem montem aſcenderunt, audientes Apoſtolum
dicentem, Col.3. Quæ ſurſum ſunt ſapite, quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt
in dextera Dei patris ſedens. Deſcendente nunc Domino,hoc eſt inclinante ſe ad in- 3.
firmitatem,& impotentiam cæterorum,miſertus imperfectioni eorum,vel infirmita-
ti, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ, quidam propter charitatem, plerique propter do-
C ctrinam,nonnulli propter adminiſtrationem & curationem. *Et ecce leproſus veniens ado-*
rabat eum. Lucas ſic habet, *Et factum eſt, cùm eſſet in vna ciuitatum, Ecce vir plenus lepra.*
Ambroſius lib.5.in Luc.cap.5.certum locum non exprimi cenſet. Thomas Aquin. in Ambroſius.
Matth.ſcribit, Matthæum hiſtoriam, prout geſta eſt, enarraſſe: Lucam obiter tetigiſ- Thomas.
ſe. Dixit autem Lucas,Chriſtum in vna ciuitatum fuiſſe, vtique quia deſcendens de
monte venit in vrbem Capharnaum, à qua non longè diſtabat, cùm occurriſſet ille
leproſus. Occaſionem autem, quæ leproſo audaciam ſuggeſſerit, vt ſe Chriſto offer- *Vnde lepro-*
ret,explicat Ambroſius. Ille,inquit,qui excludebatur à lege, purgari ſe Domini pote- *ſus fiduciā*
ſtate præſumens, non ex lege, ſed ſupra legem eſſe gratiam iudicauerat, quæ leproſi *& audaciā*
maculam poſſet abluere. Ideóque vt in Domino poteſtatis authoritas, ita in illo fidei *conceperit.* 1.
conſtantia declaratur. Potuerat pedem reuocaſſe,ſi legis ſeueritatem attendiſſet, Le-
D uit. 13. & 14. quæ vetat ne leproſus cœtibus hominum ſe admiſcere audeat. Verùm
Chriſti benignitas,& in omnes quantumuis ægrotos propenſiſſima voluntas faciunt,
vt nihil non audeat. Beda in Luc. Videtur notare,quòd Chriſtum audierit non veniſ- Beda.
ſe legem ſoluere, ſed adimplere: Itaque illam in ſe humaniorem & faciliorem reddē- 2.
dam ſperat, cùm à Chriſto non modò non eiectus,ſed curatus fuerit. Verùm quis præ-
ter eas rationes, non agnoſcat ſecreta vi quadam ſpiritus impulſum illum fuiſſe, vt a-
nimum minimè deſponderet? Benignus eſt,dicebat apud ſe,neminem repellit qui ad 3.
ipſum confugerit, non abhorruit dæmoniacos aſpectu horribiles, ſed accedens eos
curauit: quid non de eo ſperare debeam? Nec enim leproſum dici exiſtimemus, vt
qui aliqua vel minima,& nõ apparente macula laboraret: vnde fieret, vt a promiſcua
multitudine non agnoſceretur. Lucas enim ſcribit, quòd *vir erat plenus lepra*: Marcus
E autem, quòd *Ieſus miſertus eſt eius*: vt qui miſerum lepræ ſtatum præ ſe ferret. Eius au-
tem fidem & ardorem notat Matthæus, dicens: *Veniens.* Fuerunt qui expectarent in
via, donec Ieſus tranſiret,vt illi qui curati ſunt in via vrbis Hiericho: Iſte occurrit
Chriſto, & in turbas irrumpit. Heb. 11. Accedentem enim ad Deum oportet crede-
re,quia eſt. Euſeb. Emeſenus in hom. Meritò quidem Domino de monte deſcenden- Euſeb. Emi.
ti leproſus occurrit,quia ad hoc venerat,ad hoc de cœlis deſcenderat, vt mundum ſa-
naret, & à vitiorum lepra mundaret. Thomas Aquinas in Matth. cap. 8. Quædam Th. Aquin.
enim infirmitates intrà latentes ſunt,vt febres: quædam tamen etſi internæ ſint, earū
tamen effectus extrinſecus ſe prodit,qualis eſt lepra. Ille ergo leproſus eſt, cuius mala *Qui lepro-*
voluntas manifeſtatur per malum actum. Albertus Magn. in Matth. cap. 8. Itaque *ſus.* Albertus.
cùm Chriſtus ſit virtus & ſapientia Patris,in quantum ſapientia eſt,docuerat in mon-
te: in quantum autem virtus,adhibuit miracula. Quæ quidem magna eſſe oportuit,

vt & perfectam virtutẽ demonſtrarent. Tribus igitur modis magna fuiſſe deprehen- F
1. duntur, aut penes virtutem quæ conſeruat ſubſtantiam ſecundum materiam, aut pe-
2. nes ea, quæ per ſenſum motiuam virtutem miniſtrant, aut penes ea quæ vitam com-
3. municant. Quod vt meliùs intelligatur, ſciendum quòd alimentum conſeruat ſub-
Ariſtot. ſtantiam corporis. Animatum enim ab inanimato, vt dicit Ariſtoteles, duobus maxi-
mè differt, motu & ſenſu. Vita autem eſt actus animæ ſecundum ipſam ſuam eſſentiã.
Inde fit, vt actus iſti principales ſint. Aut enim vita eſſe dicitur ſecundum id quod
omnibus etiam indoctis apparet in animantibus & plantis: aut principium eſt perfe-
ctioris motus. Porrò per nutritionem vita primùm apparet in omnibus corporaliter
Dionyſius. viuentibus. Et ideò Dionyſius Philoſophus dixit, Vitam eſſe principium ſpeciei nu-
trimento idoneæ naturam aſſequens. His ergo ſuppoſitis, facilè colligemus Chriſti
ſummum fuiſſe miraculum in curatione leproſi. Nam cùm ſummæ virtutis ſit natu- G
Quid lepra. ram lapſam & deiectam reſtituere, hoc etiam in lepra curata cõſpicitur. Omnis enim
lepra corruptio eſt nutrimenti, ex corruptione venarum, ad fontes membrorum deri-
uata. Et ideò etiam membra cadunt leproſis. Perfectiſſima autem vita, ſecundum ſen-
ſum & motum diſſolutio eſt per paralyſim. Ideò Chriſtus à lepræ curatione orditur,
vt ad hominis integram reſtitutionem ſe veniſſe oſtenderet. *Et adorabat eum.* προσεκύνει
αὐτῷ. Marc. γονυπετῶν αὐτῷ, genua incuruans illi. Luc. πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, procidens
in faciem. Sic quidem olim externa quadam corporis humiliatione, potentiores vi-
ros reuereri fas erat. Geneſ. 23. Sic Abraham adorauit populum terræ. Verumtamen
pluris hîc habendum eſt adorandi verbum, cùm ex ſequentibus facilè colligamus,
quantam Chriſto maieſtatem leproſus detulerit. Eſa. 45. Te adorabunt, téque depre-
cabuntur. Pſal. 44. Quoniam ipſe eſt Dominus Deus tuus, adorabunt eum. Et alibi:
Origenes. Et adorent eum omnes Angeli eius. Origenes hom. 5. in diuerſos. Deorſum currens H
rogas, ô homo, & in monte nihil dicis? Quare ſic? Quia tẽpus & tempora omni rei ſub
cœlo, tempus doctrinæ, & tempus curationis. In monte docuit, illuminauit, monuit,
animas curauit, corda ſanauit. Propterea ergo ego illa maiora tentare nolui, illa ſum-
ma tardare paſſus ſum. Ipſis ergo completis, nunc illi deſcendenti me offero. Cæte-
Adoratio. rùm antequàm peteret, adorare cœpit: antequàm rogaret, culturam oſtendit. Adora-
bat eum, hoc ipſo illum Deum & Dominum inuocans. Sic & illi beati Magi priùs
Ambroſius. procidentes adorauerunt eum, & ita demum ei munera obtulerunt. Ambroſius lib.
5. cap. 5. in Luc. Ille in faciem procidit, quod humilitatis eſt, & pudoris: vt vnuſquiſ-
que de ſuæ vitæ maculis erubeſcat. Sed confeſſionem verecundia non repreſſit. Oſtẽ-
dit vulnus, remedium poſtulauit, & ipſa religionis & fidei plena confeſſio eſt. Nimi-
Erubeſcendum in peccatis. rùm quis eſt, quem ſuorum ſcelerum pudere non debeat? Erubeſcimus coram homi- I
nibus prodire, ſi facies maculis conſpurcata fuerit, neque erubeſcimus Deum & An-
gelos eius, qui deformatam iniquitatibus cõſcientiam noſtram intuentur? Facies me-
retricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere. Et quid Dominus de Maria ſorore Moyſi?
Nónne, inquit, ſi pater ſpuiſſet in vultum eius, ſaltem ſeptem diebus debuerat erube-
ſcere? Nam quia ſcelus ſuum, quod contra fratrem murmurando commiſerat, in pu-
dore non agnoſcebat: ideò & lepra aſperſa eſt: vt ex cõtagione corporis diſceret, quam
magis cõtagionem animæ verecundaretur. Aſpice mihi publicanum, vt demiſſo vul-
tu inclamat, Deus propitius eſto mihi peccatori. Interim tamen non debet tantus eſ-
Ne pudor obſit. ſe pudor & verecundia, vt confeſſionem peccati prohibeat. Ne pudor prohibeat exo-
mologeſin peccati, vt monet Tertullianus lib. de pœnitent. cùm nec verecundia pro- K
Tertull. hibeat confeſſionem morbi. Ne quem pudeat ægram animam Chriſti miniſtris ex-
hibere, cùm neminem ſuæ ſanitatis cupidum pudeat, vlcus putridum, aut lepram etiã
inſigni medico reuelare. Hoc igitur in leproſo obſeruatur. Præcedit pudor, ſequitur
Origen. confeſſio. *Domine,* inquit, *ſi vis, potes me mundare.* Origenes hom. 5. in diuerſ. Hoc igi-
tur idem eſt, ac ſi dicat: Domine, tu qui dignè adoraris, qui meritò coleris, te quidem
ego vt Dominum adoro, ideóque te Dominum dico. Per te enim omnia facta ſunt.
Voluntas tua opus tuum eſt. Voluiſti vt hæc immundiſſima lepra in me veniret, ſiue
Chriſti omnipotentia. propter peccata mea, vt correptus pœnitentiam agerem: ſiue propter tuam prudentiã,
vt mirabiliter me mundans, magnificeris. Omnia enim prouidenter facis, & ſalutem
petentibus tribuis. Siue ergo hanc lepram propter peccata mea pertuli, dimittẽs cul-
pas meas, munda me: ſiue propter prouidentiam tuam, mirabiliter munda me, vt ab
omnibus

A omnibus magnificeris. Tu priùs Naaman principem Syriæ per Helyſæum à lepra
mundaſti, nihil tibi difficile eſt: potes, ſi modò velis. Statuere ſibi videtur, quod dici-
tur per Pſaltem: Quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo, terra, mari, & omnibus
abyſſis. Sap. 12. Subeſt tibi cùm volueris poſſe. Heſt. 13. In ditione tua cuncta ſunt po-
ſita, & non eſt qui poſſit reſiſtere voluntati tuæ. Si decreueris ſaluare nos, continuò li-
berabimur. Sed quia multa poteſt Deus, quæ non efficit, inquit Albertus in Matth. Albertus.
ideò coniungit cum poteſtate effectum, dicens, *me mundare*. Iob. 23. Ipſe ſolus eſt, &
nemo auertere poteſt cogitationes eius: & anima eius quodcunque voluit, hoc fecit,
Rom. 9. Voluntati eius quis reſiſtet? Hæc autem confeſſio an non maximæ fidei eſt? *Fidei cõfeſ-*
An non ſatis oſtendit illum Chriſti diuinam maieſtatem agnouiſſe? Cedo ſcilicet, cui *ſio expendi-*
regum aut principum, cui etiam ſanctorum hîc nobiſcum viuentium à leproſo dici *tur & Chri-*
B poteſt, Si vis, potes me mundare? Syramnes Perſarum rex, mirantibus quomodo non *ſti virtus*
ſuccederent facta verbis eius, dixit: Ego dominus verborum tantùm ſum, non rerũ. *diuina.*
In prouerbio quidem antiquo dictum eſt, 1.
Plutarch. in Apoph.

Quis neſcit longas regibus eſſe manus?

Verùm hoc dictum eſt, quòd multos, & longè diſſitos habeant ſuorum mandatorum
executores. Verùm qui illi ſunt? Homines. Atqui vana ſalus hominis, vt ſcribit Pſal-
tes. Et Hieremias, (cap. 17.) Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnẽ
brachium ſuum. Quis ergo ſic dixerit homini, niſi cum ſumma diuini nominis iniu-
ria, *Si vis, potes:* maximè in re quæ naturam omnem ſuperet? Velle quidem adiacet 2.
mihi, perficere autem non inuenio, inquit Apoſtolus. Et quicunque miſericordia du-
cuntur in proximum, quantumuis incurabili morbo laboret, volunt quidem, ſed pro-
C deſſe non poſſunt. Quòd ſi ægrotis aliquibus proſint, non id tamen pendet ex neceſ-
ſaria voluntatis conſecutione, vt quia volunt, poſſint: ſed quia applicauerunt actiua
paſſiuis, adiunxerunt remedia. Deus enim de terra procreauit medicinam. Quod au-
tem de iuſtis & electis dici poteſt, quòd eiecerunt dæmonia, & varios languores cura-
runt: Signa enim eos qui crediderint, hæc ſequentur, inquit Chriſtus, In nomine meo 3.
dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, &c. Reſpondendum eſt, quòd virtus illa
qua ſanabant, non pendebat à voluntate eorum, ſed à nomine Chriſti. Demum quod
de virtute orationum, quæ ab electis fiunt, obiici poteſt, quibus Deus quæ petierint
largiatur, etſi à voluntate & ardenti affectu proficiſcantur, non omninò tamen earum
effectus pendent à voluntate ipſorum, ſed à virtute & liberalitate Dei. Ex his omni-
bus manifeſtum eſt, nec ſanctis, nec principibus, nec cuiuis hominum, immò neque
D creaturæ dici poſſe, *Si vis, potes*: vt poſſit, quia vult: ſoli autem Deo hoc ipſum deferẽ-
dum eſt. Poſſunt multa Angeli, non omninò quia volunt, ſed quia & hoc illis Deus
dedit: & aliis indulſit. Siquidem Rom. 13. Omnis poteſtas à Deo eſt: itaque non
pendet à voluntate creaturæ. Chryſoſtom. hom. 21. Oper. imperfecti in Matth. Non Chryſoſt.
illum ergo petebat quaſi hominem, ſed adorabat, quaſi Deum, & ſpirituali medico
ſpiritualẽ afferebat mercedem. Nam omnes medici pecuniis, iſte ſola oratione placa-
tur. Verè enim nihil eſt dignius quod offeramus Deo, quàm oratio fidelis. *Domine*, in-
quit, *ſi vis, potes*. Non de voluntate Chriſti ad omne bonum parata dubitat, ſed de iu-
dicio volũtatis. Chriſtus enim cùm ſit bonus, nociua non vult præſtare, etiamſi roge-
tur. Nec enim expedit omnibus corporalis integritas. Quoniam ergo neſciebat, vtrũ
E expediret ei curatio illa, nec ideò ambigebat de voluntate ipſius, quòd ad omne bo-
num parata eſſet, ignorans iudicia miſericordiæ eius, dixit, *Si vis.* ac ſi dicat, Credo
quia omne quod bonum eſt, vis: ignoro autem ſi bonum eſt mihi quod deſidero. Hoc
autem planè non dubito, ſed potiùs credo: quoniam ſi bonum eſt id mihi; hoc vis.
Hic ergo ſermo non oſtendit eum dubitare de miſericordia eius, ſed ignorare iudicia
miſericordiæ eius, & confiteri eius omnipotentiam. Idem hom. 26. Oper. perfect. in Idẽ Chryſ.
Matth. Non enim dixit, Si oraueris, potes me mundare: neque ait, Domine munda
me: ſed ipſi cuncta commiſit, cúmque conferendæ ſanitatis Dominum eſſe confeſſus
eſt, atque in ipſo conſtituit omnium poteſtatem. Fulgentius lib. 2. ad Thraſimundum Fulgentius.
regem. Deus enim, inquit, ſola operatus eſt voluntate. Subeſt enim tibi cùm voles,
poſſe. Cuius voluntatis omnipotentiam Euangelicus ille leproſus diuina illuminatio-
ne cognoſcens, hanc ad ſuæ emundationis teſtatur ſufficere effectum, dicens: *Domine
ſi vis, potes me mundare.* Cùm dicit, *Si vis, potes,* oſtendit diuinam voluntatem ipſam eſſe

Gr. Nanzian. pleniſſimam poteſtatem. Gregor. Nanz. Orat. de dogmate & ſtatu Epiſcoporum. Aut F
enim hominem quoque ſermone aliquid efficientem oſtende, aut mihi concede Deū non humano more procreare. Quòd ſi ſecus exiſtimas, age animo, & voluntate ciuitatem deſcribe, & ſtatim ciuitas repræſentetur: expete tibi filium naſci, & protinus tibi puer ſiſtatur: expete aliud quippiam eorum, quæ actione comparantur, & confeſtim in opus voluntas prodeat. Quòd ſi nihil horum voluntatem noſtram ſequitur, Dei autem voluntas cum actione coniuncta eſt: perſpicuum vtique eſt alio modo hominem agere, alio autem rerum omnium creatorem creare. Hæc ille. *Et extendens*
Origenes. *Ieſus manum, tetigit eum.* Origenes hom. 5. in diuerſos. Et quid eſt quòd tetigit eum, cùm
Cur Chriſtus tetigit leproſum. lex prohibeat leproſum tangere? Propter hoc tetigit, vt oſtenderet quia omnia munda mundis, quia aliorum aliis non adhærent inquinamenta, neque extranea immunditia immaculatos coinquinat. Sed ad hæc, propter quid tetigit? Vt humilitatem de- G
1. 2. monſtraret, & doceret nullum ſpernere, aut horrere, vel contemptibilem ducere, propter corporis læſionem, aut maculam, quæ à Deo immittitur, pro qua ipſe ſit redditurus rationem.
Ambroſius. Ambroſ. lib. 5. cap. 5. in Luc. Tangit, inquit, propter Manichæum. Ni-
3. mirùm ita bonus Deus mala pœnæ contrectat, quæ immiſit, ne duo dij eſſe cum Ma-
4. nichæo credantur: Deus præmiorum, & Deus ſuppliciorum. Tangit etiam ad veritatem ſuæ carnis demonſtrandam. Vbi enim verus tactus eſt, verum ſit corpus neceſſe
Lucretius. eſt. Siquidem, vt ipſe ſcribit Lucretius,

Tangere, nec tangi niſi corpus, nulla poteſt res.

Chryſoſt. Chryſoſtomus hom. 21. Oper. impetf. in Matth. aliam adfert rationem. Quia, inquit,
5. in lege dictum erat, vt qui tangeret lepram, immundus eſſet vſque ad veſperam: tetigit lepram, non quaſi ſeruus legis, ſed quaſi Dominus. Nam lex legiſlatori ſubiecta eſt, H
non legiſlator legi. Quid ergo? Soluit legem? Literam quidem legis ſoluit, propoſitum autem huius non ſoluit, ſed maiorem illi addidit dignitatem. Si enim lex facere potuiſſet, vt lepra non ſordidaret tangentem, nunquam iuſſiſſet homines vt non tangerent lepram. Ideò ergo lepram tangere prohibuit, quia facere non potuit, vt lepra non ſordidaret tangentem. Ille ergo qui lepram tangens ab ea inquinatus non eſt, nō egit cōtra legem, ſed amplius fecit quàm lex iubebat: quia non ſolùm ſordidatus non
6. eſt à lepra, ſed & lepram ipſam mundauit. Rurſus Chriſtus leproſum tetigit, curatu-
Cyrill. Al. rus, vt ſcribit Cyrillus Alexandr. lib. ad Reginas de recta fide, vt viuificam eius carnē, eique vnitam diuinitatem colligeremus. Admirabere in iſtis, inquit, Chriſtum operantem vt Deum, ſimul & corpore. Vt quidem Deum, dum vult: vt hominem, dum extendit manum. Vnus igitur ex vtriſque filius. Nam quamuis verbum caro factum I
Alb. Magn. ſit, operatur tamen vt Deus, cum ſua carne, quæ habet per illud virtutem. Albert. Ma-
Quæſtio. gnus in Matth. Quæritur autem, cur Heliſæus curauerit Naaman non viſum, neque tactum, ſed verbo, (4. Reg. 5.) Quare Chriſtus maioris virtutis exiſtens, non etiam verbo, vel etiam voluntate curauerit leproſum hunc, ſed & ipſum tetigerit? Dicendum quòd Heliſæus ſuæ infirmitatis conſcius, attactu curare noluerit: quin potius ad figuram ſacramenti miſit, in quo curatio perficitur: quod talem habere effectum extūc Deus præſignare voluit. Chriſtus autem, ſanitatem quam dant ſacramenta, ſacramentis non alligauit, quum nec propria virtute ſacramenta ſalutem conferant. Et ideò Chriſtus hic manu extenſa, extenſam quoque ſuam in noſtræ ſalutis effectus virtutem oſtendit. *Et dixit, Volo, mundare:* id eſt, purgator, ſeu ſis mundus. Siquidem breuibus his verbis, primùm quod requirebatur, num vellet, aſſeruit. Ideò dixit, *Volo.* ad effe- K
ctum autem voluntatis ſuæ, adiicit per modum imperantis, καθαρίσθητι, munderis.
Hieronym. Hieronym. Non ergo vt plerique Latinorum putant, iungendum eſt, & legendum, Volo mundare: ſed ſeparatim, vt primùm dicat, Volo: deinde imperet, Mundare.
Fulgentius. Fulgentius lib. 2. ad Traſimundum. Sic Dominus hoc miſericordi effectu curationis,
Origenes. oſtendit, quòd crediderat fideliter, qui popoſcit. Orig. hom. 5. in diuerſos. Hoc ipſum eſt, ac ſi dicat: Confidens profiteris me ſi voluero poſſe, magnificè credis, magnificè etiam mundaris. Non dubitaſti credere, non tardo ſanare. Non diſtuliſti confeſſionē, non differam tuam purgationem. Atque vt magnam tibi gratiam oſtendam, ad te manum porrigo. Medicus ſum cœleſtis, corpora cum animabus curare poſſum. Propterea omnes tango, non vt infirmitas mihi adhæreat, ſed vt ab iis qui eam habent, expellam. Sol enim, ait, incōparabilis ſum, & Luna iuſtitiæ. Ideò omnes ſalutis radiis perfundo,

A fundo, ipſe verò ſicut fui permaneo, in ſingularis meæ ſanctitatis pulchritudine. Non
ſperno legē,ſed curo vulnus: nec deſtino mandatum,ſed fugo, atque mundo lepram. Ambroſ.
Ambroſ.lib.5.in Luc.cap.5. Simul autē & illud mirabile,quod eo ſanauit genere,quo
fuerat obſecratus. Si vis,potes me mundare. Volo,inquit,mundare. Habes voluntatē,
habes pietatis effectum. Hilarius in Matth. Contactu corporis viſitatur, verbi vir- Hilarius.
tute curatur. Chryſoſtomus homil. 21. poſterior. Opēr. in Matth. Non ex quo ta- Chryſoſt.
cta eſt lepra receſſit, ſed ex quo iuſſa eſt: Vt oſtendatur, quia non propter effugatio-
nem lepræ tetigit eum,ſed vt ſolueret legem. Alioqui quantum ad lepram,ſufficiebat
ſermo tantummodò. Sed neque ſermo neceſſarius erat, ſed ſola voluntas. Ergo vo-
luntas facta eſt, propter leproſum: verbum autem, propter ſpectantes. Nam ſi tacitè
ipſum curaſſet,tot aſtantibus circa Chriſtum, quis ſcire potuiſſet, cuius virtute ſa-
B natus eſſet? Quinetiam hoc ipſo imperantis verbo ſe coæqualem patri oſtendit.
Cyrillus lib. 6. de Trinitate. Nam ſi filius non eſt virtus Patris, ſed adoptiuam tan- Cyrill.
tùm virtutem habet, ſimilem creaturis: quomodo non arguatur, qui leproſum non
increpauerit, dicentem: Domine, ſi vis, potes me mundare? ſed potius illius fidem
confirmat, ab effectu, adiiciens, Volo,mundare. Ambroſius libr.2.de fide,cap.3. Sci- Ambroſ.
uit etiam ſanctus Apoſtolus Petrus Ieſum in poteſtate habere, quæ vellet, & ideò
cùm videret eum ambulare ſupra mare, ait: Domine, ſi tu es, iube me venire ad te
ſuper aquam. Idem lib.5. in Luc. cap. 5. Hoc enim eſt indicium poteſtatis, quia qua- Idē Ambr.
ſi habens poteſtatem ſanandi, & iubendi authoritatem, & operandi teſtimonium
non refugit. Volo ergo dicit, propter Photinum: imperat propter Arium. Idacius Idacius
Clarus aduerſus Varimandum Arianum: Idcircò ſi quis obiiciat filium patre mino- Clarus.
C rem eſſe, quia Patrem rogaſſe legitur: audiat & ipſum iubere. Nam cùm ei leproſus
dixiſſet, Si vis, potes me mundare: non expectauit filius rogare patrem, vt ſanare-
tur infirmus, ſed ſuam voluntariè impartiens medicinam, ſolo tactu curauit eum,
in quo tantùm vt curaretur, fidem inuenit, dicens ei: Volo,mundare. Damaſcenus Damaſc.
lib. 3. de fide Orthod. cap. 17. Caro enim Domini diuinis actionibus ditata eſt, pro-
pter puriſſimam ad verbum vnionem, nequaquam proprietatum naturalium exci-
dentiam ſuſtinens. Non enim ſecundum propriam actionem, ſed propter vnitum
ſibi verbum diuina operatur, verbo per eam, propriam manifeſtante actionem. Nam
& vrit ignitum ferrum, non naturali ratione vſtiuam poſſidens actionem: ſed ex v-
nione ignis ad ferrum illud obtinet. Ipſa igitur mortalis erat propter ſeipſam, & viui-
ficans propter vnionem ad verbum. Simili quoque pacto & voluntatis Deificatio-
D nem, non vt tranſmutata naturali motione, dicimus: ſed vt vnita ipſius diuinæ, &
omnipotenti voluntati, & facta Dei humanati voluntas. Vnde cùm voluit latere,non
potuit, Deo verbo complacēte, per ſeipſum demonſtrare in ipſo veraciter eſſe huma-
næ voluntatis infirmitatem. Volens autem leproſi operatus eſt emundationem, pro-
pter vnionem ad voluntatem diuinam. Sciendum autem, quòd Deificatio naturæ
& voluntatis quàm apertiſſimè manifeſtatiua & demōſtratiua eſt duarum naturarū &
duarum voluntatum. Quod ergo tangit,hominis eſt: quod dicit *Volo*, Dei & hominis
interpretari poteſt: Dei quidem,cuius voluntas cauſa omnium effectum eſt: hominis
autem, cuius voluntas diuinæ coniuncta vim diuinam propter coniunctionem aſſe-
quitur. *Et confeſtim mundata eſt lepra eius.* Albertus Magnus in Matth. Tranſcendit Alb. Mag.
E vtique hæc curatio omnis creatæ naturæ modum: quia non ſimplicis alicuius morbi,
ſed lepræ curatio eſt: & quia non ſucceſſu tēporis,ſed confeſtim mundata eſt. Geneſ.
18. Nūquid Deo eſt quicquam difficile? Nam cùm lepra, vt dictum eſt, corruptis vaſis,
ſimul & alimentum hominis corrumpat, & ipſum in choleram nigram ex omni hu-
more corrumpat: mundata lepra, mundata quoque ſunt & reſtituta cætera, quæ &
cibum accipiunt,& ipſum digerunt & tranſmittunt: adeò vt in inſtanti integræ con-
ſtitutioni rēſtitutus fuerit. Ita tactus exterior, verbum etiam ipſum, non aures mo-
dò pepulit,aut in carnis ſuperficiem peruenit, ſed & intima quæque penetrauit. Heb.
4. Viuus eſt ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens
vſque ad diuiſionem corporis & ſpiritus, compagum quoque & medullarum, & diſ-
cretor cogitationum, & intentionum cordis. Et quid dico, in corporis intima verbū
penetraſſe? Penetrauit & animæ profundiſſimos receſſus, vt hominē integræ ſanitati
reſtitueret. *Et dicit illi Ieſus, Vide ne cui dixeris: ſed abi, oſtende te ſacerdoti, & offer munus tuum,*

AA

quod præcepit Moyſes in teſtimonium illis. Chryſ. hom. 21. Op. imperf. in Matth. Non dixit, F
Chryſoſt. Vade & oſtende te ſacerdoti, & nemini dixeris: ſed primò, Nemini dixeris, & vade,
oſtende te. Non enim ſemper iubet illum tacere, ſed quandiu oſtẽdat ſe ſacerdotibus,
Nõ omninò tacere Chriſtus prohibuit. ne fortè ſi antè alicui nunciaret, de verbo in verbum audirent ſacerdotes, & occaſionẽ
habentes lepræ, propter inimicitiam & odium Chriſti expellerẽt eum de populo quaſi
leproſum, nõ recipiẽtes mandatũ. Ideò iubet eũ offerre munus, vt ſi poſtmodum vellẽt
eũ expellere diceret: Munera quaſi à mũdato ſuſcepiſtis, & quomodo me quaſi lepro-
ſum expelliſtis? Si enim adhuc leproſus eram, munera nõ debuiſtis à me quaſi à mun-
dato accipere. Si autem mũdus factus ſum, repellere non debetis quaſi leproſũ. Eadẽ
Myſtica leproſi curatio. aliter: Omnia opera curationũ Chriſti habent in ſe myſteria dipoſitionũ Dei recon-
ditarum. Ideò corporalia quidem rationum eius cõmoda, & illorum fuerunt tunc, &
modò ſunt noſtra: ſpiritualia autem forſitan noſtra ſunt tãtummodò. Igitur hîc lepro- G
ſus, qui poſt verba doctrinæ, confeſtim iam quaſi præparatus acceſſit ad curam, in fi-
gura fuit populi Iudaici, deorſum quidem conſiſtentis, quia populus erat: qui audiẽs
verbum quod dictum fuerat ſurſum, & credens & adorans ſalutem expetiit. Tangitur
autem illa à verbo, & ita à lepra infidelitatis curatur, ſecundum quod ſcriptum eſt: Et
Idẽ Chryſ. mundi eſtis propter ſermonem meum. Idem Chryſoſtomus homil. 26. Operis per-
fect. in Matth. Et quomodo, inquies, alibi prædicari permiſit ſua miracula? Re-
ſpondet, tum permiſiſſe, cùm patris gloriam plenius ſanctificandam agnoſceret:
Vetuiſſe verò, cùm needum agnoſceretur, ne fortè ſuipſius humanam gloriam
quærere videretur. 2. Corint. 12. Si gloriari oportet, non expedit quidem. Ezechias
enim iactans & oſtendens theſaurum ſuum, illum ſimul cum regno perdidit. Eſ. 39.
Alb. Mag. Ita Matth. 13. Qui theſaurum inuenit, homo, abſcondit. Albertus Magnus in H
Matth. Sed quid hoc videtur eſſe quod dicitur Marci. 1. Iſte leproſus cœpit diffa-
mare & prædicare ſermonem, ita vt iam non poſſet intrare ciuitatem manifeſtè,
ſed foris in deſertis locis eſſet: & conueniebant ad eum vndique. Et videtur benè
feciſſe iſte, quia dicitur Tob. 12. Opera Dei reuelare & confiteri honorificum eſt.
Iſte autem confeſſus fuit opera Dei, non ad laudem ſuam, ſed ad gloriam Dei. Eſa.
12. Annunciate hoc in vniuerſa terra. Reſponſio. Dicendum, quòd iſte gloriam pro-
priam non quæreret de hoc, quòd dignus habitus eſſet à Domino præ multis alijs
Cur Chriſtus hoc publicare prohibuit. leproſis vt curaretur: quia hoc eſſet iactantiæ. Sed opus diuinæ potentiæ ad hoc fa-
ctum fuit, vt potentia innoteſceret & prædicaretur: & hoc fecit iſte. Primùm au-
tem cauit, & ideò inobediens non fuit. Cautelæ etiam fuit præceptum iſtud ſe-
cundum Chryſoſtomum: & hoc notatur in ordine iſtorum præceptorum. Primum I
Origenes. eſt. Et ideò non cauebat, niſi donec ſe oſtenderet ſacerdotibus. Origenes homil. 5.
in diuerſ. Et quare, inquit, hoc Domine, dicet nemini? Propter meam humilita-
tem, propter meam dulcedinem: vt vos doceamini quando aliquid boni facitis,
non gloriari aut extolli, vel inaniter placere velle, vel in conſpectu, ſicut conſue-
tudo eſt quibuſdam, qui cùm quid boni fecerint, ſeu ieiunauerint, ſeu in paupe-
rum eleemoſynis, largitatibus, necnon & in altaris honore, cultúque ſanctorum.
Etenim ipſi ante homines volunt gloriari, & ſibi placere, ante Dominum merce-
dem perdentes. *Vide nemini dixeris.* Te enim tacente, hoc mirabiliter clamabit.
Te enim os non aperiente, omnis virtus corporis tui iubilabit. Heſterno immun-
dus, hodie mundus, ante puſillum horribilis, & nunc decorus. Vide ergo nemini dixe-
ris, ſed vade, oſtende te ſacerdoti. Ambulante te ad templum, videntes mirabun- K
Cur mittit ad ſacerdotem. tur, & ſacerdos videns expaueſcet, quoniam ſecundum legem ſemel & bis ab eo in-
cluſus, & oſtendens teipſum, mundari non potuiſti. Vade ergo, oſtende te ſacerdo-
ti, vt videns cognoſcat, quia non per legis conſuetudinem mundatus es, ſed per gratiæ
1. operationem: non propter terrenorum ſacerdotum imaginem, ſed per cœleſtem ſum-
mi ſacerdotis ſplendorem. Vade, oſtende ſacerdoti teipſum. Sacerdoti te oſtende à
ſummo ſacerdote miſſus, à ſummo ſacerdote Dei Patris mundatus. Sed non videaris
in cõſpectu Domini inanis, non videaris ad ſacerdotem manu vacua venire. Non ve-
nias in conſpectu ſancti templi infectuoſus, ſed offer munus tuum. Ad illum enim hoc
tũc dictũ nos admonet omnes loquẽs, vt & nos dona & munera noſtra non teneamus
apud nos, ſed reddamus gratias Deo, maximè cùm de aliqua liberamur tribulatione.
2. Offer, inquit, munus tuũ, Ioã. 5. Quare? Vt omnes qui vidẽt portare, & offerre, credant
his

A his mirabilibus, & magnificent Deum, qui miſertus eſt tui: & infidelis per hoc increpatio, & teſtimonium duritiæ cordis ipſorum fiet. Sic & illum 38. annis iacentem in infirmitate erigens à languore, iuſſit portare grabatum ſuum, & ire in domum ſuam, vt hunc ipſum lectus portatus ab eo per mediam ciuitatem clamaret, ſaluantem ſe inuocando & laudando. Sic & illum cæcum in natatoria Siloë miſit, vt videntes ambulare illuc eundem cæcum, & iterum remeantem mirati & obſtupeſcentes crederent huic talia mirabilia facienti. Hieronymus in Matth. Varias ob cauſas mittit eum ad ſacerdotem. Primùm propter humilitatem, vt ſacerdotibus deferret honorem. Sed & erat lege præceptum, Leuitic. 14. vt qui mundati fuerant à lepra, offerrent munera ſacerdotibus. Deinde vt mundatum videntes leproſum, aut crederent ſaluatori, aut non crederent. Si crederent, ſaluarentur: ſi non crederent, inexcuſabiles forent. Et ſimul ne, quod in eo ſæpiſſimè criminabantur, legem videretur infringere. Chryſoſtomus homil. 26. Oper. perfecti in Matth. Quia enim homines, quandiu aliqua ægritudine detinentur, Dei ſæpè meminerunt: morbo autem liberati, grauiùs obſidentur languore deſidiæ: Idcircò præcipiens, vt ægroti videlicet & ſani Deum iugiter recordemur, ei quem curauerat, ait, *Da gloriã Deo.* Qua verò de cauſa iuſſit, vt ſeipſum oſtenderet ſacerdoti, & munus offerret? Vt legem vtique rurſus impleret. Non enim vtique illam reſoluit, ſed tunc quidem illud, & nunc iſtud effecit, tum futuræ viam Philoſophiæ præſtruendo, tum impudentiſſima Iudæorum ora refrænando, & infirmitati eorum neceſſaria condeſcenſione meditando. Et quid omninò miraris, ſi hoc in prædicationis ſuæ fecit exordio, quando & Apoſtoli, quos certè ad Gentes ire præcepit, per quos & doctrinæ ianuas to-

Hieronym. 3.

Chryſoſt. 4.

Chriſtus ſe legi ſubmiſit.

B

C ti prorſus orbi iuſſit aperiri, & excludi legem, & inſtituta præceptorum nouari, omniáque ferè vetera ceſſare, inueniuntur quidem aliquando cuſtodire legem, aliquando verò tranſcurrere? Et quid hoc, inquis, ad legis videtur ſpectare cuſtodiam, ſi dixit, *Oſtende te ſacerdoti?* Immò vel maximè. Erat quippè lex vetus (Leuitic. 14.) ne leproſus de emundatione ſua ipſe decerneret, ſed vt conſpectui ſacerdotis ſe offerret, & probationem ſuam oculis eius exponeret, atque ex illius ſententia in numerum mundorum rediret. Niſi enim dixiſſet ſacerdos leproſum eſſe mundum, adhuc cum immundis erat extra caſtra manſurus. Propter quod ait: *Oſtende teipſum ſacerdoti, & offer munus tuum quod præcepit Moſes.* Non dixit, quod ipſe præcipis: ſed cum interim ad legem remiſit, vndique ora obloquentium cõſuendo. Ne enim eũ dicerent rapuiſſe gloriam ſacerdotum, opus quidem impleuit ipſe, probationem verò

D permiſit illis, quibus etiam de ſignis ſuis tribuit iudicandi poteſtatem. ac ſi diceret, Tam procul ſum vt vel Moyſi videar, vel ſacerdotibus repugnare, vt eos quos ipſe curaui, ad iudicium illorum remittam. Quid verò eſt quod ait, *In teſtimonium illis?* εἰς μαρτύριον αὐτοῖς, non modò exponi poteſt, communi cæterorum leproſorum modo: id eſt, ac ſi dicat: Vt illi ipſi teſtificentur lepram verè eſſe mundatam: ſed & in redargutionem, in accuſationem atque documentum, ſi peruerſæ voluerint eſſe ſententiæ. Quia enim dicebant, Vt ſeductorem ac deceptorem iure perſequimur: Tu, inquit, mihi in illo tempore in teſtimonium eris, quòd à præuaricatione ſim legis alienus: quippè cùm te curauerim, ad legem remitto, atque ad ſententiam ſacerdotum: quod certè erat honorantis legem, & Moyſi præcepta venerantis, nec anti-

E quis dogmatibus reſiſtentis. Si verò nihil iam illis obſeruatio iſta præſtabat, hinc quoque maximè poſſumus, quantus penes illum ſit honor legis, agnoſcere: quia & præuidens nullum iam eos fructum de obſeruatione eius habituros, tamen quæ pertinebant ad illam, cuncta prorſus implebat. Nam & hoc totum vtique præſciebat, & illud nihilominus imperauit, non ad inſtructionem illorum, neque correctionem, profectò, ſed in teſtimonium illis, hoc eſt in accuſationem atque in redargutionem eorum, qui me legis eſſe aduerſarium mentiuntur. Quæ à me, inquit, etiam facienda erant, facta ſunt omnia. Euſebius Emiſſenus in hom. Porrò præcepit Moyſes, vt leproſus, quando mundatur, offerat pro ſe duos paſſeres viuos, quibus veſci licitum ſit, & lignum cedrinum, & coccum, & hyſſopum. Et vnum è paſſeribus immolet in vaſe fictili ſuper aquas viuentes, alterum verò in agrum auolare dimittat. Hoc enim vanum & inutile videtur, niſi fieri ille præcepiſſet, cui nihil vanum & inutile placet. Ille igitur qui mundatur, duos paſſeres offerat, & corpus & animam

Euſ. Emi. Sacrificiũ pro leproſo quale, & quid ſignificauit.

Domino reddat, vt iam non mundi voluptatibus, ſed Deo ſeruiant. Qui benè F
viui offerri dicuntur, quoniam de morte ad vitam transferuntur. Quibus quia veſci cibum licitum eſt, mundos eos eſſe, & à peccato liberos manifeſtat. Nihil enim niſi mundum lex comedi iubet. Offert autem ſimul cum his & lignum cedrinum: vt qui corpus & animam Deo reddit, incorruptam fidem & ſynceram conuerſationē ſe agere promittat. Cedrus enim incorruptibilis eſt, redolentiſque naturæ. His autem ſuperaddat & coccum, vt charitatis igne ſuccenſus, Deum diligat & proximum. Coccus enim ignei coloris eſt. Offerat præterea hyſſopum, vt in petra radicatus & fundatus, numquam à Chriſto ſeparari valeat. Hyſſopus enim naturaliter in petra naſcitur. Petra autem erat Chriſtus. Poſtquàm ſic ſe totum Deo reddiderit, immolet vnum de paſſeribus in vaſe fictili ſuper aquas viuentes. Hic enim paſſer corpus eſt: ideóque in vaſe fictili immolatur, quia vaſa terrea & fictilia ſunt corpora G
noſtra. Immolatur autem ſuper aquas viuentes, ſicut ſanctæ ſcripturæ immolari præcipiunt. Vnde Apoſtolus Rom. 12. Obſecro vos, inquit, per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum. Hæc eſt viua aqua, quæ te benè paſſerem tuum immolare docet. Iudæi enim non benè immolant, quia ad hanc aquam non veniunt. Alterum verò paſſerem, id eſt, animam, in agrum auolare dimittat, quatenus iam libera, nec terrena corruptione, mole grauata, virtutum alis ad cœleſtia volare diſcat. Quia enim alter paſſer iam immolatus eſt, ideò iſte liberè volat, & à nullo detinetur: corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Sap. 9. Hic eſt igitur rectus pœnitentiæ ordo, vt quicunque mundandus ad Deum venit, priùs ſeipſum totum offerat, fidem & charitatem, & in bonis operibus perſeuerantiam H
promittat: carnem quæ peccauerat, in ſeruitutem redigat & affligat, & animam iam libertate donatam ad cœleſtia contemplanda volare dimittat.

Chriſtus commendatione Preſbyterorum, Centurionis quoque humilitate, pietate & fide permotus, puerum eius iam animam agentem ſanitati reſtituit, fidem miratur: vocationem Gentium, & reprobationem Iudæorum prædicit.

I

Matth. 8.

Cùm autem introiſſet Capharnaum, acceſſit ad eum Centurio, rogans eum & dicens, Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & malè torquetur. Et ait illi Ieſus, Ego veniam, & curabo eum. Et reſpondens Centurio, ait, Domine, non ſum dignus vt intres ſub tectum meum: ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites: & dico huic, vade, & vadit: & alij, veni, & venit: & ſeruo meo, fac hoc, & facit. Audiens autem Ieſus, miratus eſt: & ſequentibus ſe dixit, Amen dico vobis, non inueni tantum fidem in Iſrael. Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Iſaac & Iacob in regno cœlorum: filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores. Ibi erit fletus & ſtridor dentium. Et dixit Ieſus Centurioni, Vade: & ſicut credidiſti, fiat tibi. Et ſanatus eſt puer ex illa hora.

Marc.

Luc. 7.

CVM autē impleſſet omnia verba ſua in aures plebis, intrauit Capharnaū. Centurionis autem cuiuſdam ſeruus malè habēs, erat moriturus: qui illi erat pretioſus. Et cùm audiſſet de Ieſu, miſit ad eum ſeniores Iudæorū, rogās eū vt veniret, & ſaluaret ſeruū eius. At illi cùm veniſſent ad Ieſum, rogabāt eum ſollicitè, dicētes ei, Quia dignus eſt vt hoc illi præſtes: diligit enim gentem noſtram, & ſynagogā ipſe ædificauit nobis. Ieſus autē ibat cum illis. Et cùm iam non longè eſſet à domo, miſit ad eum Centurio amicos, dicens, Domine noli vexari. Non enim ſum dignus vt ſub tectū meū intres: propter quod & meipſum non ſum dignum arbitratus vt venirem ad te: ſed dic verbo, & ſanabitur puer meus. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites: & dico huic, vade, & vadit: & alij, veni, & venit: & ſeruo meo, fac hoc, & facit. Quo audito Ieſus miratus eſt: & cōuerſus, ſequentibus ſe turbis dixit: Amē dico vobis, nec in Iſrael tantam fidem inueni. Et reuerſi, qui miſſi fuerant, domum, inuenerunt ſeruum, qui languerat, ſanum.

Ioan.

K

NEMO

A NEMO ex ruptis & diſſipatis ciſternis aquam exhaurit, aut è littore *Introductio*
maris quod quotidie alluitur, meſſem copioſam expectat. Nemo
à Pſeudoprophetis gratiam curationum expectat, ſed neque in illis
fidem ſuam collocat. Præmonuerat Chriſtus cauendum ab hypo-
critis & falſis Prophetis, vt infructiferis arboribus: nunc præter do-
ctrinam & ſigna quæ in mõte exhibuerat, ſe arborem illum eſſe te-
ſtatur, de qua & Pſaltes (Pſal.1.) & Ezech.cap.47.prænunciarunt.
Fructus eius in cibum ſunt, & folia in medicinam. Nam quicquid ab eo eſt, ad reſti-
tutionem, & noſtræ naturæ confirmationem pertinet. Hoc ſtatim manifeſtum ap-
paruit in iis curationibus, quas è monte deſcendens compleuit. Expedita quippè ce-
lebri concione in monte, & in ipſius procliuio curato leproſo Iudæo, occaſionem ca-
B ptauit Dominus ſanandi Gentilis, nimirùm Centurionis ſerui. Idcircò Capernaum
ingreſſus, audit pro eo ſupplicantes ſacerdotes, necnon ipſum Centurionem: demum
iuxta fidem domini, ſeruum ſolo verbo, etiam abſentem, ſanitati reſtituit. Cæte-
rùm myſterium agebatur in iſtius curatione poſt expeditam leproſi Iudęi purgationẽ.
Siquidem curatis ijs, qui ex Iudæis electi fuerant, ſtatim Gentilis Centurionis ſeruus
curandus offertur, inquit Ambroſius lib.5.in Luc. cap.7. In quo populus nationum, *Ambroſius.*
qui mundanæ ſeruitutis vinculis tenebatur, æger letalibus paſſionibus beneficio Do-
mini ſanandus exprimitur. Itaque curato leproſo, *Cùm intraſſet in Capharnaum, Centu-
rionis cuiuſdam ſeruus malè habens, erat moriturus.* Capharnaum oppidum eſt Galilææ
Gentium in finibus Zabulon & Nephtalim iuxta mare Galilææ, nobile emporium,
de quo etiam Chriſtus Matth.11. Et tu Capharnaum vſque in cœlum exaltare. Hanc
C vrbem vt metropolim totius Galilææ, Chriſtus & ipſe Galilæus habitus, frequentiùs
habitauit, vt & profluens multitudo eius doctrinam & miracula obſeruans, maiores
in fide progreſſus faceret. Venit igitur in illam vrbem, non modò quia monti vicinior
erat, ſed & quaſi ad oſtium pulſaturus, quia ibi Gentilem ſciebat ægrotum. Et in ma-
iorem Iudæorum condemnationem, cùm Gentilis palàm profeſſus ſit ſuam in Chri-
ſtum fidem, Iudæis interim in infidelitate permanentibus. Ecce igitur ipſi ingredien-
ti opportuna ſeſe obtulit propagandi ſui nominis, & noſtræ in eum fidei occaſio. *Cen-
turionis enim cuiuſdam ſeruus malè habens, erat moriturus.* ἑκατόνταρχος ſeu Centurio dicitur,
qui centum præfectus eſt. Sunt qui pedites fuiſſe arbitrentur. Nam cùm Romani Rẽ-
publicam Iudæorum ſibi ſubiecißent, noſſent autem quàm difficiles, & ad defectionẽ
proni eſſent Iudæi, præcipuis vrbibus præſidiarios milites collocarant: quorum erat,
D non modò nouos motus, ſi qui à Iudæis proficiſcerentur, reprimere: ſed & Perſarum,
& Ægyptiorum incurſionibus obſiſtere. Ex ſacris enim hiſtoriis, & Ioſepho Iudæo
colligimus, quàm frequentibus illorum infeſtis armis & deprædationibus Iudæi ha-
ctenus oppreſſi fuerint. Cæterùm Centurionis illius, qui Capernaum agebat, ſeruus
erat moriturus. Apud Lucam vocatur δοῦλος, apud Matth. παῖς. Eadem tamen vtriuſ-
que ſignificatio eſt: ſeruos enim pueros vocare ſolemus. ἔχων κακῶς ἤμελλε τελευτᾶν. Ma-
lè habens, inquit Luc. fini imminebat. Exaggeratur itaque miſeria à perſona, quia ſer-
uus: à morbo, quia paralyticus: immò à grauitate morbi, quia moriturus erat. Com-
mendatur etiam Centurio ob pietatem in proximum, & in Deum. In proximum
quidem, vt qui ægrotantem ſeruum, domi retinuerit, curarit, & pro eo Dominum de-
E precatus ſit. In Deum verò, tum ratione miniſtrorum eius, quibus Synagogam ædifi-
cauit, & interceſſoribus vſus eſt: tum Chriſti ipſius reſpectu, quẽ veritus ſit accedere,
cuius omnipotens verbum agnouerit. Sequetur demum propiciatio Chriſti, vt qui ſo-
lo verbo abſentem ſeruum ſanitati reſtituerit, & omnibus Gentibus ſalutem re-
promiſerit. Primùm autem occurrit propenſus Domini in ſeruum affectus. Lucas e-
nim habet, quod ἦν αὐτῷ ἔντιμος δοῦλος, erat illi pretioſus ſeruus. Hinc factum eſt, vt
ægrotum non expulerit domo, aut contempſerit, ſed magna ſollicitudine curarit pri-
ſtinæ ſanitati reſtitui. Et hoc vtique mirum eſt, quod à Centurione ſeruo impen-
ditur, ſi & ipſum Ethnicum, & olim ſeruos pro mancipiis habitos conſideremus. Im-
perator Iuſtinianus Inſtitutionum capit. De iure perſonarum, docet natura quidem *Iuſtinian.*
omnes eſſe liberos, ſeruitutem autem è iure Gentium eſſe profectam. Seruitus enim
eſt, inquit, conſtitutio iuris Gentium, qua quis domino alieno contra naturam ſub-
iicitur. Ex eo autem ſerui appellati ſunt, quòd Imperatores captiuos vendere iubent,

ac per hoc ſeruare,nec occidere ſolent : qui etiam mancipia dicti ſunt,quòd ab hoſti- F
bus manu capiantur. Quis autem quantumuis ſuperborum principum,non & ab ho-
ſte potentiori deuinci,& Deo ita permittente,captiuus teneri, & pro mancipio habe-
ri poſſit ? Hinc fit,vt eam,cui ſubiectus eſt,calamitatem in ſeruis deplorare, & ita illo-
Macrobius. rum miſereri debeat. Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 11. Tibi autem vnde in ſeruos
tantum & tam immane faſtidium ? quaſi non iiſdem tecum & alantur & conſtent e-
lementis,eundémque ſpiritum ab eodem principio carpant. Vis tu cogitare eos,quos
ius tuum vocas, iiſdem ſeminibus ortos , eodem frui cœlo, æquè viuere, æquè mori?
Serui ſunt,immò homines. Serui ſunt , immò conſerui . Si cogitaueris tantundem in
vtriſque licere fortunæ, tam tu illum videre liberum potes , quàm te ille ſeruum. Ne-
ſcis qua ætate Hecuba ſeruire cœpit,qua Crœſus,qua Darij mater,qua Diogenes,qua
Plato ipſe ? Multa igitur oſtendunt, nos beneuolo in ſeruos animo eſſe debere.1. Ea- G
dem naturæ conditio in dominis & ſeruis. Ex quo fiat,vt ſicut caput pro membris,ita
Philo. domini pro ſeruis ſolliciti eſſe debeant. Philo Iudæus lib. de ſpecialibus legibus: Etſi
enim fortuna & conditio vilior dominos à ſeruis diſtinxerit , communis tamen vtriſ-
Gr.Nanz. que natura & lex diuina eſt. Vnde & Greg. Nanz. in Tetraſtichis ,

Τί δεσπότης, ἢ δοῦλος, ἢ φαύλη τομή.
Εἷς πᾶσι πλάστης, εἷς νόμος, κρίσις μία.
Quid dominus, aut ſeruus ? ſtulta vtique diuiſio :
Vnus omnibus creator, vna lex, vnum iudicium.

Vnde & Paulus Col. 4. Ipſi domini ſeruis , tanquam conſeruis vtantur , conſideran-
tes ſibi Dominum eſſe in cœlis. 2. Adde quòd & domini ope ſeruorum opus habent,
Cyrus Th. vnde & coadiutores illos agnoſcunt. Cyrus Theod.lib.Affection. Græc.ſerm.de pro-
uidentia,inæqualitatem quidem ſtatuum probans , mutuam tamen omnium ſympa- H
thiam confirmat.Alij piſtores, alij lanifices,alij nautæ,& alij aliis artibus addicti ſunt,
ita ſanè vt alia eſt membrorum horum & illorum functio , quæ in vnici corporis ne-
ceſſarium ſtatum & perfectionem contendit. 3. Sed & ob peccatum ſeruitutem inue-
Auguſt. ctam eſſe ſcribit Auguſt.lib.19.de ciuit.Dei,cap.15. Quis autem noſtrum ſine peccato
eſt, vt primus in ſeruos lapides mittat , primus eos contemnat ? Immò quanto purior
& iuſtior erit, tanto magis in ſeruos benè afficietur. Sic Iob tam ſuis ſe charum quaſi
affectu reciproco aſſerit. Dixerunt, inquit, viri tabernaculi mei, quis det de carnibus
Macrobi⁹. eius vt ſaturemur ? Macrobius vt ſuprà. Seruus eſt quidem,ſed neceſſitate, ſed fortaſ-
sè libero animo ſeruus eſt. An non in ſeruum vænundatus eſt Ioſeph,& ipſe tum pro-
phetabat ? Quantus qualiſque Daniel in Babylone, & tamen vnus è captiuis ? Ne di-
cam & Plautum , & ex omni doctiſſimorum virorum ſerie permultos pro mancipiis I
vænundatos eſſe.4. Habet & hæc,quam legimus in hiſtoriis, magna rerum mutatio,
quæ ex ſeruis dominos, è dominis ſeruos efficit,magnam vim in omnibus animis, vt
iuxta conſilium Apoſtoli, qui ſtat,videat ne cadat.5. Chriſtianos etiam monet tremē-
dum, quod nobis in exitu huius ſæculi reddetur, iudicium : quo tragica magis rerum
mutatio ſubſequetur,quo deponet Deus potētes de ſede,& exaltabit humiles : è ſter-
core eriget pauperem, vt collocet eum cum principibus, & ſolium gloriæ teneat. Di-
ues enim cùm interierit,non ſumet omnia,neque tranſibit cum eo gloria domus eius,
non dignitates,non gradus,non honores, non dominationes : ſed quo fortè pluribus
imperabat,eo magis ab omnibus deſeretur:& quos deſpexerat,gloria donatos conſpi-
ciet. Sic (Heb.11.) ſancti egentes, anguſtiati,afflicti,quibus dignus non erat mundus, K
& tamen in paucis probati, in multis benè diſponentur. 6. Quinetiam Chriſti humi-
Gr.Nanz. litas quid de ſeruis exiſtimare debeamus,efficit. Siquidem, vt ſcribit Gregor. Nanz.
in Tetraſtich.

καὶ Χριστὸς ὤφθη δοῦλος, *& ipſe Chriſtus ſeruus viſus eſt.*

Philip.2.Exinaniuit ſemetipſum,ſerui formam accipiens. His meditationibus impel-
limur ad beneuolentiā in ſeruos,vt illos pro confratribus habeamus. Quid enim hic
abiectū cenſeāt domini ?Non dico vt adinſtar D. Martini ipſe ſemper ſeruo miniſtres
Seuer.Sulp. (quod Seuerus Sulpitius ſcribit)ſed vt illū languentem non deſeras.Ita enim fiet,vt &
tu dignus habearis qui ſeruos habeas. Quem enim equo dignū putabimus, qui nullā
Plato. equi nutriendi & fouendi curam habuerit? Plato lib.6.de legib.neminem ſeligēdū in
Xenophon. dominū docet,qui nō educatione māſuetudinē didicerit. Xenoph.li.8.de pædia Cy-
ri,

A ti, hac potiſſimũ virtute ſcribit Cyrũ magnas ſibi hominũ copias demeruiſſe. Nã cùm cogitaſſet, inquit Xenophõ, permultos homines, ſiquidẽ bona valetudine vtãtur, parare neceſſaria, & reponere quæ vſui ſunt, benè valentibus: vt autem, ſi ægrotarint, afforent vtilia, non admodum eos curare. Itaque exiſtimauit circa hæc ſibi quoque eſſe laborandum. Medicos optimos ad ſe accerſiuit, vt cum his loqueretur: & quæcunque vel inſtrumenta vtilia eſſe dixiſſet aliquis eorum, vel venena, vel eſculenta, vel poculenta, hæc omnia parata ſeruabat apud ſeſe. Conſiderabat enim quando quis eorum ægrotaret, quod eſſet curandi tempus: præbebátque omnia quibus opus eſſet. Habebat etiã medicis gratiam, cùm quem ſuorum ſanaſſent. Hac beneficẽtia ſibi multos obſequẽtes comparabat: cùm ex aduerſo illi indigni ſint dominari in ſeruos, qui nec ſeruos regere, nec ægrotos curare dignantur. Paulus etiam hoc habet. Si quis ſuorum, maximè B domeſticorum curam nõ habet, hic eſt infideli deterior. Legem tulit Claudius Imperator, quæ refertur lib. 40. Digeſt. tit. 8. Qui ſine manumiſſione ad libertatem perueniunt, à Modeſtino lib. 6. Regularum: qua ſeruo, quem pro derelicto dominus ob grauem infirmitatem habuit, competit libertas. Inſtit. lib. 1. tit. de his qui ſui vel alie. iur. ſunt, adducitur Antonini Imperatoris reſcriptum ad Elium Martianum, ſub hac forma. Dominorum quidem in ſeruos ſuos poteſtatem illibatam eſſe oportet, nec quicquam hominum ius ſuum detrahi, ſed dominorum quidem intereſt, ne auxilium cõtra ſæuitiam, vel famem, vel intolerabilem iniuriam, denegent his qui iuſtè deprecãtur. Ideóque cognoſcere de querelis eorum, qui ex familia Iulij Sabini ad ſacram ſtatuam confugerunt: & ſi vel duriùs habitos, quàm æquum, vel infami iniuria affectos eſſe cognouerit, vænundari iubet, ita vt in poteſtatem dominorum non reuertantur.

C Gregor. Nyſſ. lib. de Orat. Quid enim eſt, quod tu quia dominus es, adeò ſeruum tuũ contemnas? Quantum ad naturæ dignitatem attinet, eiuſdem tecum conditionis eſt, qui lege ac conſuetudine tibi ſubditus eſt. Neque per te factus eſt, neque per te viuit, neque corporis & animi efficacias abs te habet acceptas. Quid ergo eum ſic deſpicis? Hæc omnia perpendebat hic Gentilis: ideò pretioſum habet ſeruum, ægrotum domi retinet, curat, & omnia requirit quæ ad proſperam valetudinem reſtituendam facere exiſtimat. Qui vbi medicos nihil hic proficere videt, ad ſummum omnium, etiã animarum, medicum Ieſum contendit. *Cùm audiſſet de Ieſu*: id eſt, de miraculis eius, cùm & omnium ore celebraretur: & per vniuerſam Iudæam, Galilæam, & circumuicinam regionem verba hæc diſſeminarentur: ſeu cùm audiiſſet Ieſum, quem priùs aut aſpectu, aut auditu nouerat, in Capernaum aduenire: *miſit ad eum ſeniores*, vt ſcribit Gr. Nyſſ.

D Lucas. Nemo interim miretur, quòd Matthæus dicat Centurionem ipſum ad Ieſum acceſſiſſe. Nam quod ab vno omittitur, ab altero ſuppletur. Auguſtinus lib. 2. de conſenſ. Euangeliſt. cap. 20. acceſſiſſe illum ſoluit, per amicos, & ſeniores. Quod etiam, inquit, tenuit conſuetudo, vt iam etiam vulgò peruentores appellentur, qui potentiũ quorumlibet tanquam inacceſſibiles animos, per conuenientium perſonarum interpoſitionem, ambitionis arte pertingunt. Sed & ideò veniſſe, quia venire voluerit, ſcribit. Habet enim Lucas, quòd primùm ibat cum ſenioribus, ſed dignum ſe minimè arbitratus eſt, vt veniret ad Ieſum. Chryſoſt. hom. 27. in Matth. Non enim abſurdũ eſt, inquit, miſſos eſſe primùm aliquos, per quos diceret Domino: Non ſum dignus vt intres ſub tectum meum: verumetiam ipſum acceſſiſſe, ac per ſe demum eadem Domino dixiſſe: quod non repugnantium ſe inuicem ſupplentium Euangeliſtarum eſt. Se- August. Chryſoſt.

E dulius, cui Hieronym. lib. de viris illuſtribus teſtimonium reddit, ſic ſupplicantem exprimit lib. 1. Euang. hiſt. Sedulius.

Inde recedenti ſupplex ſe protinus offert
Centurio, & precibus proiectus talibus orat.
Impubis pueri cruciatur ſpiritus æger,
Sed iuſſu miſerere precor.

Sed & Nicodemus in Euangelio ſuo de paſſione & reſurrectione Chriſti, inducit iſtum Centurionem Pilato dicentem, ſe in Capharnaum vidiſſe Ieſum, cúmque pro puero rogaſſe. Præmiſit interim duos hominum ordines, vt ſcribit Lucas, nimirùm πρεσβυτέρους τῶν ἰουδαίων, καὶ φίλους, id eſt, *ſeniores Iudæorum*, & amicos. Seniorum autem ſeu Presbyterorum ordo Synagogæ ratione dicebatur. Sic eos vult eſſe medios inter ſe & Chriſtum, quaſi iam didiciſſet, ſacerdotes inter nos & Deum quodammodò me-

diatores eſſe. Ad eundem ſcilicet modum, non quo Chriſtus mediator eſt Dei & hominum homo & Deus, vt ſcribit Paulus, ſed quo Moſes (Num.5.) ait: Ego medius & F
Theodor. ſequeſter fui inter vos & Deũ. Theodoretus dialog.2. qui dicitur Incompatibilis: Ipſum, inquit, nomen mediatoris hîc (apud Paulum) & diuinitatem, & humanitatem ſignificat. Mediator enim dictus eſt, vnione naturarum, ea quæ ſunt disiuncta, & di-
Epiphan. ſtantia, coniungens. Epiphanius in Ancor. vt probet nullam in Chriſto eſſe naturarum confuſionem, ſed veritatem: Mediator (ait) quoniam in medio vtrorumque eſt, Deus exiſtens, & homo factus, non mutatus naturam, ſed ſecundum vtraque ad am-
Cyr. Alex bo medius exiſtens. Cyrillus Alexandr. lib.2. Theſauri, cap.10. Mediator non ſolùm reconciliatione, ſed natura & ſubſtantia in vna hypoſtaſi, Deus & homo exiſtens. Nã aliter quomodo vnicum mediatorem Chriſtum Paulus dixiſſet? Multi enim ſanctorum mediationis officio vſi ſunt, Paulus, Ieremias, & Prophetæ. Porrò quòd olim ſe- G
Ambroſ. niores, & nunc etiam ſacerdotes mediatores dicantur, teſtantur Patres. Ambroſius Oratione priore præparatoria ad Miſſam: Quoniam, inquit, me mediatorem inter te & populum me eſſe voluiſti, licet in me boni operis teſtimonium non agnoſcas, offi-
Chryſoſt. cium diſpenſationis creditæ non recenſes. Chryſoſtom. lib.6. de ſacerdotio: Qui Spiritũ ſanctum inuocauerit, ſacrificiúmque illud honore & reuerẽtia pleniſſimum perfecerit, quæro ex te, quoto illum ordine collocabimus. Angeli aſtant, &c. Hic ſacer-
Auguſt. dotem pro vniuerſo orbe legatum & deprecatorem vocat. Auguſtinus lib.2. de viſitat. infirmor. cap.4. oſtendens non ſufficere ad ſalutem, ſi ſoli Deo fiat confeſſio peccatorum: Priùs, inquit, eges ſacerdotis, qui mediator ſit apud Deum tuum ſalubri iudicio. Hinc Paulus pro Chriſto legatione ſe fungi aſſerit. Hoc ac ſi cognouiſ- H
ſet, Centurio præmittit ſeniores, & eos pro ſe intercedere compellit. Nimirùm Leu. 5. & 17. per ipſos offerre, & Iac.5. ad infirmos euocari iubentur. Quinetiam primores illos populi, immò maiores omni potentatu fateri videtur, vt qui apud Deum omnipotentem plurimum poſſint. Hi ſcilicet arma ſpiritualia habent, & in dæmones om-
Chryſoſt. nium peruerſiſſimos hoſtes bellum gerunt, vt meditatur Chryſoſtom. hom.4. de verb. Eſaiæ, Vidi Dominum. *Illi autem cùm veniſſent ad Ieſum, rogauerunt eum ſollicitè* σπουδαίως, ſtudioſè. Magno quippe affectu ducebantur, quòd vt tandem confeſſi ſunt, Centurioni plurima deberent. Sed neque tepidam, aut frigidam orationem approbat Dominus, verùm quæ magno fit ſtudio & confidentia. Vnde & Sapiens: Fili mi, ante
Bonauent. orationem præpara animam tuam. Bonauentura in Luc. Hoc, inquit, ſeniores iſti faciebant ex amore, & confidentia. Rom.12. Sollicitudine non pigri, ſpiritu feruentes, Domino ſeruientes, ſpe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi inſtantes, neceſſitatibus ſanctorum communicantes. Et quia potiſſima ratio impetrandi eſt meri- I
tum eius, pro quo petitur: Ideò additur, *Dicentes ei, Quia dignus vt hoc ei præſtes.* Et ſic iã inueniſti quem quæris, ſecundum illud Sapient.6. vbi de ſapientia dicitur: Quoniam dignos ſe ipſa circuit quærens, & in viis ſe oſtendet illis hilariter, & in omni prouidẽtia occurret illis. Et ad huius dignitatis comprobationem adiungunt: *Diligit enim gentem noſtram,* cùm tamen ſit alienigena. Et ideò tu qui es de gente noſtra, debes eum rediligere, ſecundum quod dicis Prou.8. Ego diligentes me diligo. Nec tantùm diligit ore vel lingua, ſed opere & veritate. Vnde addunt, *Et ſynagôgam ipſe ædificauit nobis*: quod
Gregorius. quidem magnum beneficium fuit, & ſignum magni amoris. Vnde Gregorius de charitate dicit, quòd amor operatur magna, ſi eſt: ſi autem operari renuit, amor non eſt. K
Et quoniam magnam præſtet eleemoſynam, dignus eſt vt magnam ei facias gratiam, vt cognoſcat illud Eccl.11. eſſe verũ. Benefac iuſto, & inuenies retributionem magnã: etſi non ab ipſo, certè à Domino. quaſi dicant, Oſtende te Dominum populi noſtri, vt facias huic ſicut obſtetricibus, Exod.1. quæ fecerunt miſericordiam cum Hebræis, de quibus dicitur Exod.1. Quia timuerunt obſtetrices Deum, ædificauit illis domos. Centurio Gentilis erat, honorat tamen Iudæos, quaſi iam Spiritu ſancto ad vnius Dei cultum inſtructus: vt & Naaman militiæ princeps regis Syriæ, 4. Reg.5. Et Achior Iudith 14. Ex Gentibus enim tres maximè Centuriones commendantur: Iſte, necnon is qui viſo terræmotu, cùm ſpiritum Chriſtus edidiſſet, ait, Verè filius Dei erat iſte: & Cornelius à Petro baptiſatus, Act.10. Porrò dilectio Iudaicæ Gentis maximè definitur rectus cultus vnius Dei, & doctrinæ, omníſque miniſterij, quod per ſacerdotes fiebat: cuius maximum argumentum erat, quòd Centurio ſacerdotes reueretur,

quos

A quos tamen hæretici tanto cum horrore deteſtantur. Hos igitur & ipſi Gentiles condemnaturi ſunt: condemnabit Cyrus Perſarum rex, qui ſacerdotes templi priſtinæ dignitati reſtituit: condemnabit Alexander ille Magnus, ſed barbarus, qui (vt ſcribit Ioſephus lib. 11. Antiquitatum Iudaicarum, cap. 8.) cùm iratus Ioiadæ Iudæorum Pontifici, Hieroſolymam exercitu ſtipatus accederet, Pontificem ſacra ſtola indutum cum agmine ſacerdotum vidit, ex equo exiliens adorauit, non hominem ſe adorare, ſed Deum, cuius Pontifex eſſet miniſter, aſſerens. Idem Attilæ contigit regi Hunnorum, cùm Romam euerſurus properaret. Occurrentem enim Leonem Papam primùm excepit, & exaudiuit, vt teſtatur Paulus Diaconus lib. 5. rer. humanarum. Contrà verò hæretici facies ſacerdotum non erubuerunt, (Eccleſ. 7.) quin potius omni crudelitatis genere in eos ſæuierunt. Sic, vt ſcribit Theodoretus lib. 4. hiſt. Ioſephus P. Diacon. Theodor.

B Eccleſ. cap. 24. Valens hæreticus Arianus 80. viros Eccleſiaſticos vnà cum nauigio in medio mari igni combuſſit. Nicephorus Calixtus lib. 11. hiſt. Eccl. cap. 16. Cùm namque, inquit, delecti ex Eccleſiaſtico ordine octoginta viri, quibus præfuit Vrbaſus, Theodorus & Menedemus, Nicomediam veniſſent, preces Imperatori obtuliſſent, & de vi tanta quiritati eſſent, indignatus ille, in præſentia quidem iram preſſit: deinde autem clàm Modeſto præfecto præcepit, vt comprehenſos eos necaret. Supplicij eius modus, quia nouus & inſolens prorſus fuit, poſteritatis memoriæ eſt mandatus. Præfectus, ſi viros religioſos, qui nihil commiſiſſent, propalàm perimeret, ne ſeditio in vulgo oriretur, veritus eſt: quapropter eos ſe in exilium miſſurum eſſe aſſimulauit. In qua illi ſententia magnis animis acquieuere. Ille nauem eos, veluti ſolum exilij cauſa verſuros, conſcendere iuſſit, & nautis præcepit, vt in medio mari nauem incē derent, vt quum eo modo illi interiiſſent, ſepulchri cura carerent. Ventum eſt in ſinum medium, qui Aſtacenus vocatur. Ibi nautæ imperata fecerunt. Nam ipſi ſcapha, quæ nauem ſequebatur, conſcenſa, nauigium in quo viri illi vehebantur, incenderunt. Vehementiùs tum Subſolanus ventus flabat, & proinde nauis eo citiùs flammam concepit. Durauit ea vſque ad locum Bithyniæ, qui Dacides nuncupatur, ibique vnà cum piis illis hominibus in littore eſt abſumpta. Sedenim factum tam truculentum vindicta eſt proſequuta. Fames ſiquidem repentè tanta eſt in Phrygia orta, vt neceſſariò incolæ patriam relinquerent, & Conſtantinopolim ſe atque ad alias diuerſas prouincias conferrent. Mitto poſterorum temporum clades, & ſacerdotū perſecutiones. Quid quòd & iſtis temporibus etiam ab his impetuntur, qui tamen ſe Catholicos eſſe profitentur? *Diligit*, inquiunt, *gentem noſtram. Nam & Synagogam ædificauit nobis.* Hoc mirum in milite, magis autem in Gentili. Quis enim, ſi noſtros milites perpendat, non videat inter eos contemptum Dei, templorum, religionis, & miniſtrorum eius eſſe? Nolim omnes hîc complecti, ſed eorum multos. Nulla eſt nunc caſtrē ſis diſciplina, & minor religio. Vbi tempus illud, quo tanta militibus locorum ſacrorum cura erat, & miniſtrorum eius, vt nihil his inauſpicatis facerent? Quo, vt ſcribit Sozomenus lib. 1. cap. 8. Conſtantinus in bellicis expugnationibus tabernaculum ad templi formam paratum circumegit, & in eo cōuentus fecit? Quo, vt Gregorius Turonenſ. lib. 2. cap. 24. hiſt. Franc. Clodouæus Francorum rex, etiam nondum fidelis & renatus, cùm audiſſet militem vrceolum Eccleſiæ ſurripuiſſe & fregiſſe, eiuſdem militis caput in duas partes enſe proprio diſſecuit? Quo, vt Oroſius lib. 7. hiſtor. Alaricus Gothorum rex vi inuaſa Roma prohibuit, ne quis ſeſe in ſanctorum Petri & Pauli Eccleſiam immitteret? Quo nunc ſacrilegia ab ipſis militibus perpetrātur, &c. Niceph. Sozomen. Gr. Tur. Oroſius.

E Sic infideles illi, immò & iſte Centurio eos condemnabit. Sed & mirum illud, quòd Synagogam & collegium audiendo diuino verbo illis condiderat. Minus enim ſibi conuenire videntur arma & togæ. Verum tamen olim Mineruabellis & ſtudiis præerat: ſed & iuxta Platonis decretum Philoſophi imperabant, & Imperatores philoſophabantur. Hinc illis contubernales ſcholæ. Nunc econtrà omnia. Apud magnates & bellorum duces pauci ſiunt bonarum literarum monumenta. Ambroſius ſerm. 90. in dedicatione Baſilicæ. Porrò, inquit, ſi commendatur qui ædificauit Synagōgam Domino, quanto eſt commendatior qui ædificauit Eccleſiam? Et ſi is meretur gratiam, qui impietatis receptaculum præſtitit, quanto maiorem meretur gratiam, qui religioni domicilium præparauit? Et ſi ille cœleſti miſericordia viſitatur, qui conſtruxit locum vbi Chriſtus ſemper negatur: quanto magis viſitandus eſt, qui fabricare Ambroſ.

fecit tabernaculum, vbi Chriſtus prædicatur? In Centurione autem Dominus, non F
quid operis fecit, ſed qua mente operatus ſit, comprobauit. Nam qui tempore, quo nondum Chriſtiani erant, ſollicitè Synagôgam fecit: ſi fuiſſent vtique Chriſtiani, intelligitur quod multò ſollicitiùs feciſſet Eccleſiam. Sed tamen licet Synagôgam ædificaſſet, Chriſtum prædicat: ipſo enim opere commonet Phariſæos debere illos ſuſcipere Saluatorem: & demonſtrat propterea ſe tabernaculum amplius ædificaſſe, vt multipliciter Domini gloriam loquerentur. Si enim credit in Chriſtum conditor Synagógæ, multò magis credere debet habitator ipſius Synagógæ. *Et acceſſit ad eũ Centurio rogans eum.* Non ſatis fuit miſiſſe, vênit ipſe. Quòd enim primùm non acceſſerat, humilitatis fuit, vt qui ſe indignum hac ſupplicatione iudicaret. 1. cùm Gentilis eſſet, Chriſtus Iudæus. 2. cùm ſanguine & bello gauderet, Chriſtus verò rex eſſet pacificus. Vênit tamen ad extrema ſæuiente morbo. *Domine.* Captat beneuolentiam, Dominũ G
eum vocans, remque illi perfacilem quam poſtulaturus eſt, declarat, vt qui ſit dominus mortis & vitæ. Eccleſ. 8. Sap. 16. Ioan. 5. Exod. 15. Dominus nomen illi. Fidelem quoque ei ſuam fatetur ſeruitutem, vt ſcribit Petrus Chryſolog. ſerm. 15. *Puer meus.* Perſonam pro qua intercedit explicat, puerum ſuum dicens. Habent autem emphaſim, Puer, & Meus: vt & ſibi dilectum, ſimúlque fidelem inſinuet: quaſi diceret, Mihi iſte ſeruus eſt, & ego creatori. Iſte me ſuper terram, & ego magnum in cœlis habeo dominum. Si ergo eius non miſereor, quomodo mei ille miſerebitur? Hæc Origen. ho. 5. in diuerſ. *Iacet in domo.* βέβληται, proſtratus eſt, vt ne minima quidem corporis pars ſui compos ſit. Hinc illi laus, quòd non repulit eum à domo ſua, non dereliquit, vt Amalechites Ægyptium ſeruum, quem tamen inuentum Dauid pane & aqua refecit. 2. Reg 30. ſed vt ſano eo vſus eſt in domo, ita ægri curam gerit. *Paralyticus.* Species hæc morbi pernicioſiſſima eſt, vt docet Galenus lib. 3. de patientibus locis, cap. 10. éſtque H
cùm alterum latus ſenſum & motum amittit: aut cùm omnia corporis membra ſuo vſu deſtituuntur. *Et malè torquetur.* A ſui commiſeratione Ieſum excitat. quaſi dicat, Nõ poſſum, Domine, non moleſto ferre animo quæ ille patitur: adeò conſidero conquerentem & eiulantem illum, vt mihi ipſi hæc accidere videantur. *Et ait illi Ieſus, Ego veniam & curabo eum.* 1. Plus promittit quàm rogatus ſit. Liberalis enim Deus in donis ſuis, Iac. 1. qui tribuit abundanter, neque improperat. 2. Ire pollicetur, vt fidem Centurionis palàm promulgari ſinat, qui abſentem ſolo verbo curare potuiſſe crediderit. 3. Vt ſe facilem ſuccurrendis pauperibus doceret: ecce enim, ad ſeruum ire pollicetur. *Et reſpondens Centurio, ait.* Dedit debitum de humilitate & fide reſponſum. Humilitatis ſunt hæc, Domine, non ſum dignus, &c. Dominum enim cum pauore vocat, quaſi ad contemplandam Chriſti celſitudinem peruenerit. Exemplo ſit Centurio iſte, om- I
nibus militibus humiliter ad Deum acceſſuris. Igne quippe cœleſti concremantur quinquagenarij illi, qui quondam ad Heliã (4. Reg. 1.) ſuperbè locuti ſunt. Diſcãt igitur Deũ, miniſtróſque eius vereri. En ſcilicet miles iſte ob pietatem laudatur. Multi illo tempore pro diuerſis rogabant infirmitatibus (ait Origen. hom. 5. in diuerſ.) nullus tamen pro ſeruo niſi iſte ſolus. Et hoc illi ad augmentum beatitudinis & coronã gloriæ erat. *Non ſum dignus vt intres ſub tectum meum.* 1. Vt Chriſti maieſtatem, ita ſuam indignitatem expendit. quaſi diceret, Alienigena ſum, Gentilis miles, gladio accinctus, ſanguinem fundens, & ad prælium exiens: & ob hoc non ſum dignus. Origenes. Ita Petrus, vbi Chriſtum rerum cognouit authorem, exclamauit, Luc. 5. Exi à me Domine, quia homo peccator ſum. Petr. Chryſolog. hom. 15. 2. Dicendo ſe indignum, præ- K
ſtitit dignum, non in cuius parietes, ſed in cuius cor Chriſtus intraret (ait Auguſtin. ſerm. 6. de verb. Domini) Humilitate enim, Chriſti ad nos aduentus procuratur, vt fugatur ſuperbia. Luc 16. Sic humilis Publicanus iuſtificatur, Phariſæus ſuperbus minimè. Quando igitur (ait Origen. hom. 7 in diuerſos) diuinum hoc atque incorruptũ accipis epulum: quando vita, pane, & poculo frueris, manducas & bibis corpus & ſanguinem Domini, tunc Dominus ſub tectum tuum ingreditur. Ita ergo humilians temetipſum, imitare hunc Centurionem, & dicito, Domine non ſum dignus vt intres ſub tectum meum: vbi enim indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti. *Sed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus.* Vt ſuperiora Centurionis verba humilitatis fuerunt, ita ſequentia fidei. Nam quod homini eſt impoſſibile, Dei verbo facillimũ eſſe creditur. Luc. 1. quãuis cum eo omnia formata ſint & ſtent. Sanetur quoque vniuerſa.

Pet. Chryſolog.

Origenes.

Galenus.

Origenes.

Idẽ Orig.

Pet. Chryſ. Auguſt.

Origenes.

A uerſa.Sap.16.Heb.1.Portat enim omnia verbo virtutis ſuæ; & vt ſalus animæ à verbo ſuo prodire intelligatur, verba in formam omnium ſacramentorum inſtituit. Quod Centurio, Dic, inquit, tantùm verbo, Beſzanam Diabolodori Confeſſionis puncto 4. num.44. confundit impudentiam, quæ Magiæ adſcribit verba Chriſti in confectione Euchariſtiæ: ac certam verborum legem in ſacramentorum peractione, Magicas impoſturas vocat. Quid ergo, Beſza? Magicarum impoſtor nugarum Chriſtus? qui baptiſmatis leges præſcripſit his verbis, Baptiſo te in nomine Patris & Filij, &c. Tu ipſe Magus, qui iiſdem in baptiſando vteris. Præterea, an non Euangeliſtæ veraces, qui Chriſtum in cœna eadem quæ nos verba protuliſſe teſtantur? Audi Heſichium lib. 6. in Leuit.cap.22. Sermo, inquit, qui prolatus eſt ab ipſo Chriſto ſupra Dominicum myſteriũ, liberat nos ab ignorantia, remouetq́; nos additus, carnale quippiam & terrenũ B de ſanctis arbitrari. Ambroſius quoque lib.4. de ſacramentis, cap.4. & 5. Quomodo, inquit, poteſt qui panis eſt, eſſe corpus Chriſti? Conſecratione. Cõſecratio igitur quibus fit verbis, & cuius ſermonibus? Domini Ieſu. Ergo ſermo Chriſti hoc conficit ſacramentũ. Quis ſermo Chriſti? Nempè is quo facta ſunt omnia. Legant quæſo Beſzani ſophiſtæ librum, quem Marcus Archiepiſcopus Epheſinus edidit, cui titulum fecit, Quòd non ſolùm à voce dominicorum verborum ſanctificantur diuina dona, verùm à conſequente oratione & benedictione ſacerdotis, virtute Spiritus ſancti: & audiant Iacobum fratrem Domini, Baſilium & Chryſoſtomum in ſua Liturgia hęc ipſa verba Chriſti exprimere, quòd iis conſecratio perficiatur. Origenes hom.13. in Numer. Primò omnium fatendum eſt, in quibuſdam plus poſſe verba quàm opera. Quod ferro & armis non fit, hoc verbis efficitur: & non dico ſanctis, vel Dei verbis, ſed quibuſdam C quę inter homines habentur, incantibus & veneficiis, ſicut de Balaam Balach putauit, vt & fecerunt Magi de virgis, &c. Petrus Chryſolog. ſerm.15. De verbo, & ſine verbo quid dicitur: ſed iſte poſtulat verbum, non de loquendi vſu, ſed de virtute faciendi. Pſ. 106. Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos. Hanc autem fidem ſuam argumento à minori ad maius confirmat, dicens, *Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus.* Homò ſum, inquam: ac ſi diceret, non Deus & homo, qualem teipſum agnoſco. Et ego quidem ſuperiori poteſtati ſubiectus ſum, tu autem omnium dominus es. Licet tamen & Imperatori & Senatui Romano, & Syriæ Pręſidibus ſubiiciar, tãtum valet mandatum meũ, vt ſtatim atque aliquem ex ſubiectis impulero, quæcunque præcepta fuerint, exequatur. *Habeo enim ſub me milites, & dico huic, vade, & vadit: & alteri, veni, & venit: & ſeruo meo, fac hoc, & facit.* Theophilact. in Matth. Itaque ſi ego, inquit, qui regis ſeruus ſum, D militibus meis ſubditis impero, multò magis imperare potes morti & morbis, ita vt ab hoc recedant, ad alium autem veniant. Corporales enim morbi, milites ſunt & vltores Dei. Proinde admiratur Chriſtus, & dicit, quòd neque in Iſraëlitis tantam inuenerit fidem, quantam in hoc Gentili. Quinetiam tibi omnes virtutes cœleſtes militãt, omnis creatura viſibilis & inuiſibilis: quãtò igitur magis, ſi morbo imperaueris, cedet? Si vt olim Raphaëlem ad cæcitatem Tobiæ curãdam, aut Eſaiam ad Ezechiæ morbũ purgandum, ita mandato deſtines aliquem ad puerum meum ſanitati reſtituendum, conualeſcet. Satis eſt te dixiſſe & imperaſſe, cùm ſis omnium dominus. Ioannes Caſſianus collat.6. cap.5. perfectionem animæ ad ſimilitudinem Euangelici Centurionis aſſumit, ita vt anima ſit, vel Centurio. Nos enim (ait) dignitatis eius apice ſublimati E ſumus, ſi non quibus volumus cogitationibus abducamur, ſed his quibus ſpiritualiter delectamur, immorari & inhærere, malis quidem ſuggeſtionibus, imperãtes, Abite, & ibunt: bonis verò dicentes, Venite, & venient. Seruo quoque noſtro corpori, ea quæ caſtitatis, vel continentiæ ſunt, iniungemus, & ſine vlla contradictione deſeruiet: non iam ſuſcitans nobis aduerſus ſpiritum concupiſcentiæ ſtimulos, ſed omnem exhibens ſpiritui famulatum. *Audiens autem Ieſus*, qui & ipſe cordis intima penetrabat, & fidem Centurionis præcognouerat: ſed ad ſuorum inſtructionem, quod ipſe corde crediderat ad iuſtitiam, ore confiteri voluerat ad ſalutem. *Miratus eſt*, non velut ignotam fidẽ, ſed mirabilem ſuis adeò verbis oſtendens, vt & ipſe mirari videretur. Auguſtinus lib. 1. de Geneſi contra Manichæos, cap. 7. Quòd enim miratur, non perturbati animi ſignum eſt, ſed docentis magiſterium: nec velut rei priùs incognitæ eſt admiratio, cùm & in eo illam fidem feciſſet, ſed fidem hanc mirãdam eſſe nobis ſignificat. *Miratus eſt.* Nec enim ex ignorantia cauſæ cadit in Deum admiratio (ait Thomas Aq. in Matth.)

Heſichi'. Ambroſ. Origenes. Pet. Chryſ. Theophil. Caſſianus. Auguſt. Thomas.

ſed apprehenſio magnitudinis effectus alicuius in Chriſtum cadere poteſt. Vnde ad- F
Origenes. mirari in Chriſto, eſt magnum reputare. Obſeruat Origenes hom.5.in diuerſ. Deo ni-
hil eſſe mirabile, nec aurum, nec diuitias, nec regna, nec principatus: cùm iſta omnia
ſint in conſpectu eius tanquam vmbra, & ſicut nihil, vel flos decidens. Idcircò eorum
nihil eſſe Deo pretioſum, ſed ſolam tantùm fidem oſtendit. Nihil igitur caduca hæc
æſtimemus, ſed integram fidem, vitæq; puritatem aſſequi enitamur. *Et ſequentibus ſe di-*
xit, Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Iſrael: penſata nimirùm hominis qualita-
te: nec enim Iudæus, ſed Gentilis erat. Sed neque per Iſraël, quemlibet ex Hebræo
populo intelligit, quin potius eos, qui pro ſuorum curatione ad Dominum acceſſe-
rant. Interim tamen quæri poteſt, quomodo tantam in Iſraël fidem, quantam hic ha-
buit Centurio, Chriſtus inuenire non potuit? Num fidelior ille Abraham, cæteriſque
Hieronym. & Patriarchis & Prophetis? Sed de præſentibus hic loquitur, inquit Hieronymus, nō G
de antiquis illis patribus. Rurſus verò num fidelior diua Virgine, cui Elizabeth, Beata,
inquit, quæ credidiſti? Luc.1. Sed id de communi plebe Iudaica, non de electis ſuis in-
telligit: ſeu comparatione facta & gentis, & ſtatus, & modi, quo ad fidem allectus, eum
Chryſoſt. quodammodò fideliorem dicit cęteris. Credidit enim Andreas, ait Chryſoſtom. hom.
22.in Matth. ſed Ioanne dicente, Ecce agnus Dei. Credidit Petrus, ſed euangelizante
ſibi Andrea. Credidit Philippus, ſed legendo ſcripturas. Nathanaël priùs ſignum diui-
Origenes. nitatis accepit, & ſic fidei cōfeſſionem obtulit. Et vt verbis vtar Origenis ho.5.in diu.
Iairus Iſraëlis princeps pro filia ſua petens, non dixit, Dic verbo, ſed, Veni velociter.
Nicodemus de fidei ſacramēto audiens, ait: Quomodo poteſt hoc fieri? Maria & Mar-
tha dicunt, Domine, ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus, quaſi dubitantes
quòd vbique poſſet. Fidelior ergo omnibus Centurio, vt qui plura credat, nec ad eam H
fidem à mortali aliquo allectus. Vnde licet minus quidē crederet quàm cæteri, quòd
tamen Gentilis miles eſt, miram fidem habet: vt & maius eſt ruſticum aliquid ſapiē-
Optatus. ter dicere, quàm Philoſophum. Proinde Optatus lib.5.in Parmenianum, fidem huius
Centurionis perfectam vocat. Cæterùm obſerua Chriſtum fidem Centurionis cha-
Maximus. ritate in puerum munitam commendaſſe. Hinc ne dixeris (inquit S. Maximus lib.1.de
charitate) quòd nuda fides in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum te ſeruare poſſit,
niſi charitatem quoque in illa per opera poſſederis. Siquidem nudè credere, noue-
runt etiam dæmones, & contremiſcunt. Et ſicut ignis recordatio corpus non calefa-
Hilarius. cit, ſic fides ſine charitate non operatur in anima cognitionis illuminationem. Porrò
D. Hilarius in Matth. ex hac Centurionis hiſtoria, Gentium vocationem myſticè col-
ligit. Iacentes enim, inquit, in ſæculo, & peccatorum morbis diſſolutæ (adinſtar iſtius
ſerui) ſpiritualiter Gentes æſtimandæ ſunt, omnibus vndique membris fluidis, & ad I
conſiſtendi officium, gradiendique corruptis: quarum ſalutis ſacramentum in puero
Centurionis expletur, quem ſatis dictum ſit principem eſſe Gentium crediturarum.
Quis autem ſit hic princeps, Canticum Moyſi in Deuteronomio docet, vbi dicitur,
Conſtituit terminos Gentium iuxta numerum Angelorum. His ſcilicet verbis Hila-
rius ſimilitudinem ducit à Centurione, ad angelos principes Gentium: vt ſicut ille pro
puero, ſic illi pro Gentibus apud Dominum deprecati ſunt. Ita enim habes principē
regni Perſarum reſtitiſſe viro veſtito lineis, & Michaëlem in adiutorium illius veniē-
tem, Daniel.10. quod per orationes & vota intelligitur. Inde fit, vt Chriſtus non mo-
dò Centurionis iſtius, ſed & Gentium crediturarum fidem commendet. Adijcit enim,
Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente & Occidente venient. Ita ſumpto argumento ab hoc
Gentili, Gentium vocationem prædicit. Habet autem Emphaſim, quòd ſua authori- K
tate ſententiam iſtam confirmat, his verbis: *Dico vobis*, quaſi & hæc vſurparet. Prædi-
xerunt vtique Prophetæ Gentes ſaluandas. Ego quoque, in quem conſpirant Lex &
Prophetæ, idem confirmo vobis Iudæis, in veſtræ incredulitatis & duriciei maiorem
condemnationem. *Multi* (ait) non omnes: quia 4. Eſd. 8. multi quidem creati ſunt,
pauci autem ſaluabuntur: multi tamen reſpectu Iudæorum, pauci reſpectu vniuerſo-
Baſilius. rum infidelium & reproborum. Baſilius homelia in Pſal.48. Ideò, inquit, Eccleſia ex
Auguſt. omnis generis ſtudiis collecta eſt, vt nemo extra vtilitatem relinquatur. Auguſtinus
lib.3.cap.66. contra Creſconium Grammaticum. Solue, ait, quæſtionem, quomodo
Dominus dicat Matth.7. quàm arcta eſt via ad vitam, & pauci inueniunt: nunc, mul-
ti ab Oriente: Et Apoc.7. multitudo quæ numerari non poterat. Et hoc, quia ipſi
boni,

A boni, virique Chriſtiani, qui per ſeipſos multi ſunt, in comparatione malorum falſorúmque itidem pauci ſunt. Pauca grana reſpectu paleæ. Et tamen Abrahæ dicitur, Multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli. Porrò venire intelligit, non tam greſſu corporis, quàm affectu mentis: quaſi ſumpta tranſlatione & metaphora à regina Auſtri, quæ venit à terræ finibus, vt Salomonis ſapientiam audiret, 3. Reg. 8. Orientis & Occidentis nomine vniuerſum mundum implicat, quod eſt ſcripturis familiare. Sic Malach. 1. Ab ortu ad occaſum: quaſi dicat, vbique terrarum, quas ſol ab ortu ad occaſum vſque perluſtrat. Sic Pſal. 112. A ſolis ortu vſque ad occaſum laudabile nomen Domini. Eſa. 43. Ab Oriente adducam ſemen tuum, & ab Occidente congregabo te. Dicam Aquiloni, Da, & Auſtro, Noli prohibere. Ierem. 31. Ecce ego adducam eos de terra Aquilonis, & congregabo eos ab extremis terræ. Albertus Magnus in Matth. Alb. Magn.

B Sed quæritur, inquit, quare non nominat niſi duas plagas cœli: cùm alibi dicat, à quatuor ventis cœli eſſe congregãdos. Ad hoc dicendum, quòd in cœlo eſt duplex Oriẽs, & duplex Occidens, ſecundum motum rectum vnius circuli æquinoctialis, & ſecundum motum obliquum circuli ſignorum. Secundum motum rectum circuli æquinoctialis, oritur ſol & quælibet ſtella ſuper circulum horizontis, quando in manè emergit: & occidit in ſero ſub eundem, quando declinat ad occaſum. Et ſecundum hanc diſtantiam punctorum tota terræ longitudo diſtinguitur. Secundum autem motum obliquum oritur ſol & cæteræ ſtellæ, quando aſcendere incipiunt à puncto Capricorni, & continuè aſcendunt à Meridie in Aquilonem ſuper polos orbis ſignorum rotati, donec perueniunt ad punctum Cancri in Aquilonem. Occidunt autem, quando deſcendunt à puncto Cancri in Aquilonem continuè rotati vſque ad punctum Capricorni in meridie. Et ſecundum hæc duo puncta diſtinguitur cœli & terræ longitu-

C do & latitudo. Et ſecundum hoc in communi ſumendo Oriens & Occidens, intelligitur totius terræ longitudo. Aliter poteſt dici, ſed non ita conuenienter, quòd tota terræ longitudo, quæ eſt inter Oriens & Occidens, habitatur: ſed non tota longitudo, quæ eſt inter Meridiem & Aquilonem, habitabilis eſt: & ideò tangit puncta longitudinis. Mal. 1. Ab ortu ſolis vſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in Gentibus, & in omni loco offertur nomini meo oblatio munda. Ex vniuerſo igitur orbe congregandos eſſe fideles denunciat. *Et recumbent cum Abraham, Iſaac & Iacob in regno cœlorum.* 1. Id eſt, eadem fruentur gloria qua Abraham, Iſaac & Iacob. Certũ enim eſt, 1.
Chriſtum futuram illam gloriam, ſumpta metaphora ab his qui menſæ recumbunt, & lautioribus epulis excipiuntur, declaraſſe. Luc. 22. ſic, Edetis & bibetis ſuper menſam meam in regno meo. Et Ioann. 13. Pater faciet electos diſcumbere. Hoc nimirùm

D quòd planè fruitio illa animam ſatiabit: vnde meritò Angelicus cibus nuncupetur. Eſt ergo alluſio ad ea bona, quæ Deus Iſraëli ſub lege promiſit, Leuitic. 24. copiam frumenti, vini & olei: Ad benedictionem quam patres filiis precabantur, in pinguedine terræ: ſed & ad id quod viuentes nitimur, vt non eſuriamus neque ſitiamus. Eſ. 65. Serui me comedent, &c. 2. Abraham, Iſaac & Iacob potiùs meminit quàm cæterorum: quòd hi & celeberrimi & antiquiſſimi primæ Iudæorum nobilitatis parentes extiterint, & Dominus ipſe ſe Deum eorum dixerit, Exod. 3. Vt & per eos, vniuerſos fideles intelligat. *In regno cœlorum.* Nec enim amplius locum habet ille ſinus in opaco aut ſublimiori terræ loco, quem explicat Tertullianus, lib. 4. contra Marcionem: ſiquidem eduxit Chriſtus in cœlum captiuitatem captiuam, & patres illi iam agnũ quocũque progreſſus eſt, ſecuti ſunt, Epheſ. 4. Cæterùm propter viuæ fidei meri- Tertull.

E tum Chriſtus Gentibus acceſſum ad Deum promittit, Epheſ. 1. Proinde ait Chryſoſtomus, hom. 8. in Epiſtol. ad Rom. Conſidera igitur, quantum ſit credere, certoque perſuaſum ſit, poſſe Deum non ſolùm à ſupplicio liberare eum, qui in impietate iam per omnem vitam ſuam ambulauit, ſed & confeſtim iuſtum facere, immortalibúſque ſimul illis ſpiritibus dignum reddere: vt & nobis olim reprobatis Gentilibus idem cõtulit. Proinde feſtinemus ingredi in illam requiem. Carnales Mahumetiſtæ, authore Sergio monacho, quòd conuiuiorum deſiderio tenerentur, futuram conſtituerunt in deliciis ciborum & ferculorum beatitudinem: quòd hanc doctrinam ex malè intellectis ſcripturæ locis, monachus ille Mahumeti pędagogus exhauſerit. Quippè etiam à Cherinto Chiliaſtæ olim dimanarunt, qui vt voluptatibus addicti erant, Chriſtum mille annis poſt reſurrectionem in carne cum ſanctis regnaturum, eóſque Chryſoſt.

Gratianus. Philaſter. frequentibus epulis excepturum docuerunt. De his habes apud Gratianum 24. quæſt. 3. c. Quidam autem hæretici: & Philaſterium in Catalogo hæretic. Sed non animaduerterunt illi, & verbum Dei, & gloriam, & gratiam, & ſpiritum ſanctum dici cibum & potum in ſcripturis. Sic D. Dionyſius Areopagita Epiſtol. 9. ad Titum, quoſnam cibos ſapientia præparare dicatur, reſoluit ſolidum cibum: vocans intellectualem perfectionem, ſecundum quam qui intelligentiæ dono præditi ſunt, modò digni, diuinarúmque rerum conſortes effecti perficiuntur: vt etiam Georgius Pachymerius in hanc Epiſt. commentatur, &c. *Filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores.* *Filij regni* Iudæi ſunt, non prædeſtinatione, ſed vocatione. 1. Vel quia Deus in eis antè regnauit, (inquit Hieronymus in Matth.) 2. Vel quòd regnum Dei eſſet illis præparatum: quod magis illos mordebat, (ait Chryſoſtomus homilia 27. in Matth.) 3. Vel quòd Eccleſiæ Dei filij eſſent, quæ regnum dicitur. 4. Tum quòd & hi hos ſibi titulos præferrent, cæteris nationibus deſpectis. *Eiicientur* vim habet, quod coactis accidit: nec enim ait, ibunt. Turpiùs eiicitur, quàm non admittitur hoſpes. D. Remigius in Matth. tenebras exteriores, fletum quoque & ſtridorem dentium, hiſtoricè interpretatur, ſic vt prædicat Dominus his verbis, Iudæos per nationes & regiones varias, propter infidelitatem diſpergendos, adeò vt ob earum intemperiem, modò igne torridi, modò frigore ſtridentes paſſim appareant. Fletus enim ab igne ſolet fieri, ſtridor dentium à frigore. Illis ergo aſcribitur fletus, qui in calidioribus locis habitant, ſicut in India & Æthiopia: ſtridor verò dentium, his qui in frigidioribus locis, ſicut eſt Hircania & Scythia. Vel tenebræ exteriores dicuntur, quoniam qui à Domino expellitur, foras relinquit lumen, vt ſcribit Hieronymus in Matth. Nam quia via illorum tenebræ & lubricum, & excæcati in ſua malitia, interiores tenebras elegerunt: ideò exterioribus plectentur, nimirum inferni pœnis addicti, vbi vmbra mortis & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Tertullianus lib. de anima: Nobis, inquit, inferi, non nuda cauoſitas, nec ſubdiualis aliqua mundi ſentina creduntur, ſed in foſſa terræ, & in alto vaſtitas, & in ipſis viſceribus abſtruſa profunditas. Origenes homil. 9. in Hieremiam. Tenebræ hic exteriores, inquit, & ignis æternus & gehenna. *Ibi erit fletus & ſtridor dentium.* Per metaphoram membrorum, pœnas deſcribit tormentorum. Auguſtinus ad Iulianum, Epiſt. 211. Væ his quibus præparatur dolor verminum, ardor flammæ, ſitis inextincta, fletus & ſtridor dentium, oculorum lachrymæ, tenebræ exteriores ſine luce. Hieronymus in Matth. & Druthmarus in cap. 16. eiuſdem, ex eo quòd fletus & ſtridoris dentium Chriſtus meminit, futuram reſurrectionem colligunt, qua in excitatis dentibus & oſſibus plectentur impij, pœna vera, non autem imaginaria. Haymo in homil. Euangel. metaphoram explicat. Solent enim, inquit, oculi præ fumo lachrymas emittere, dentes verò præ nimio frigore ſtridere. Hinc Iob 24. Tranſibunt ab aquis niuium ad nimium calorem ignium: quibus ſupplicia damnatorum intelliguntur, ſimilitudine deſumpta à febricitantibus, qui vbi magno calore exudarunt, extremo frigore palpitare incipiunt. Auguſtinus lib. de triplici habitaculo, cap. 1. Cruciabit, inquit, eos & viſio dæmonum. Eorumdem meminit Proſper lib. 3. de vita contemplat. cap. 12. Prudentius in Hamartigenia, horrendam hanc dæmonum viſionem deprecatur his verbis:

Margin notes: Dion Ar. — Hieron. — Chryſoſt. — Remigius. — Hierony. — Tertull. — Origenes. — Auguſt. — Hieron. Druthm. — Haymo. — Auguſt. — Proſper. Prudenti'.

Margin letters: F — G — H — I — K

At mihi tartarei ſatis eſt ſi nulla miniſtri
Occurrat facies, auidæ nec flamma gehennæ
Deuoret hanc animam merſam fornacibus imis.

Chryſoſt. Chryſoſtom. lib. de reparatione lapſi, pulchrè contemplatur pœnas illas futuras, vt peccatorem ad ſui reatus agnitionem euocet. E pluribus verò, hîc quædam inſerere non erit ſuperfluum. Ibi (inquit) quid agemus? Nihil erit ibi niſi ſtridor dentium, niſi vlulatus & fletus, & ſera pœnitentia, ceſſantibus vndique auxiliis, & vndique inualeſcentibus pœnis. Nec ſolatium quidem eſt vnquam vllum. Nihil occurret oculis noſtris, niſi ſoli pœnarum miniſtri, & facies dira tormentorum: & quod eſt omnium terrius, nec aëris quidem ipſius vllum erit ſolatium, aut lucis. Circundabunt enim pœnarum loca tenebræ exteriores, & ignis ille flammeus, qui ſicut naturam non habet conſolandi, ita nec illuminandi: ſed & ignis obſcurus & flamma tenebroſa eſt. Si quis plura dicere volet, legat ſubſequentia hoc eodem loco. *Dixit autem Ieſus Cẽturioni,*

A *Vade, & ſicut credidiſti fiat tibi.* *Vade* hic, non rigorem indicat, vt Matth. 4. ſed ſignum eſt exauditæ petitionis. *Fiat*, vox Deo familiaris, vt qui quæcunque vult faciat. *Sicut credidiſti:* Fides enim maximum patrocinium eſt. Luc. 17. Si habueritis fidem ſicut granũ ſynapi, diceris huic arbori, Eradicare, & transſplantare, & iacta te in mare, & obediet vobis. Albertus Magnus in Matth. Sed quæritur quare effectus miraculorum non attribuitur ita charitati vel ſpei, ſicut fidei. Ad hoc dicendum, quòd ſola fides eſt ex auditu: & ideò ex parte illa quærit perſuaſionem: Cùm autem auditus ſit de ſupernaturalibus, oportet quòd inductiuum & perſuaſiuum eius ſit per ſupernaturalia. Spes autem & charitas non ſunt ex auditu, ſed ſunt affectiones ſimplices: & ideò perſuaſionem habere non poſſunt. *Fiat tibi.* Matth. 15. O mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut petiſti. Luc. 1. Beata quæ credidiſti, quoniam perficientur in te quæ dicta ſunt tibi à Domino. *Et ſanatus eſt puer ex illa hora.* Neſcit enim tarda rerum molimina Spiritus ſancti gratia. Gregorius. Hierem. 30. Obducam cicatricem tibi, & à vulneribus tuis ſanabo te. Hierem. 33. Ecce ego obducam cicatrices eorum, & ſanabo & curabo eos. *Sanatus eſt*, inquit, *in illa hora*: quoniam in ictu oculi, puncto temporis & ſtatim operatur Deus. D. Baſilius Epiſtol. 181. ad Chilonem: Non Chriſti præſentia, inquit, ſed fides Centurionis, ægrotantem ſeruum liberauit. Sic etiam nunc te orante, in quocunque fueris loco, ægroto quouis credente quòd preces tuæ ipſi auxilium ferent, omnia ipſi ex animi ſententia ſuccedent. Beda lib. 2. in Luc. Lucas autem habet, inquit, Et reuerſi qui miſſi fuerant domum, inuenerunt ſeruum, qui languerat, ſanum. Probatur fides domini, & ſerui ſanitas roboratur. Poteſt ergo meritum domini etiam ſeruis ſuffragari, non ſolum fidei merito, ſed etiam ſtudio diſciplinæ. Pleniùs ſanè hæc explicat Matthæus, quòd dicente Domino Centurioni, Vade, & ſicut credidiſti, fiat tibi, ſanatus ſit puer ex illa hora. Sed beato Lucæ moris eſt quæ plenè viderit ab aliis Euangeliſtis expoſita breuitate, vel etiam de induſtria præterire: quæ verò ab eis omiſſa, vel breuiter cognouerit adtacta, dilucidare ſolertiùs. Myſticè, vt dixi, Centurio, cuius fides Iſraëli præfertur, electos nimirùm ex Gentibus oſtendit, qui quaſi centenario milite ſtipati, virtutum ſpiritualium ſunt perfectione ſublimes, nihilque à Domino terrenum, ſed ſola æternæ ſalutis gaudia ſibi ſuiſque requirunt. Numerus enim centenarius, qui de læua transfertur ad dexteram, in cœleſtis vitæ ſignificatione poni conſueuit. Vnde eſt quòd arca Noë centum annis fabricatur, Abraham centenarius filium promiſſionis accepit, ſeruit Iſaac & inuenit in ipſo anno centuplum, atrium tabernaculi centum cubitos longum eſt, in centeſimo Pſalmo, Miſericordia & iudicium Domino cantatur, & cætera huiuſmodi. Talis ergo meriti viri pro his neceſſe eſt Domino ſupplicent, qui adhuc ſpiritu ſeruitutis in timore premuntur, quatenus eis paulatim ad ſublimiora proiectis, perfecta dilectio foras mittat timorem.

Alb. Mag.

Gregor.

Baſilius.

Beda.

B

C

D

Adoleſcens filius vnicus viduæ Chriſti iuſſu ſuſcitatur: vnde omnes illum pro ſummo Propheta habuerunt.

E

Matth.	Marc.	Luc. 7.	Ioan.
		Et factum eſt, deinceps ibat Ieſus in ciuitatem quæ vocatur Naim, & ibant cum eo diſcipuli eius, & turba copioſa. Cùm autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur, filius vnicus matris ſuæ: & hæc vidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa. Quam cùm vidiſſet Dominus, miſericordia motus ſuper eam, dixit illi, Noli flere. Et acceſſit, & tetigit loculum. Hi autem qui portabant, ſteterunt. Et ait, Adoleſcens, tibi dico ſurge. Et reſedit qui erat mortuus, & cœpit loqui. Et dedit illum matri ſuæ. Accepit autem omnes timor: & magnificabant Deum, dicentes, Quia Propheta magnus ſurrexit in nobis, & quia Deus viſitauit plebem ſuam.	

Introdu-ctio. NON eſt generoſi militis domi in otio ſtertere. Ideò olim Hercu- F
les, Theſeus, multique alij celebrantur, vt qui ſe in exteras prouin-
cias contulerint, ſuæ virtutis periculum facturi. Hinc duodecim
labores Herculis, hinc & Argonautica nauigatio. Atqui ſupereſt
nunc Eccleſia,

-- velut altera quæ vehat Argo
Delectos heroas, erunt etiam altera bella,
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

Superſunt expugnandæ hæreſes, expugnanda Gentium & Barbarorum dogmata. Eapropter nos Chriſtus ſuo inducit exemplo, vt qui verbi miniſterium ſuſceperint, nunc hanc, nunc illam prouinciam in fide confirment, & errantes ad viam reducere nitantur. Hoc enim ipſe Chriſtus facit. Non huic ſatis eſt in montis decliuio mundaſſe leproſum, & in Capharnaum curaſſe Centurionis ſeruum, ſed & in Naym proficiſcitur, G
vt & illic mortuum adoleſcentem ſuſcitet. *Et factum eſt, deinceps ibat Ieſus in ciuitatem, quæ*
Theophil. *vocatur Naym.* Theophilactus. Poſtquàm, inquit, Centurionis ſeruum etiam abſens ſanauit, aliud rarius fecit miraculum, vt ne quis dicat: Et quid noui in hoc ſeruo contigit? Fortaſſis alioqui non fuiſſet mortuus. Propterea mortuum illum qui efferebatur, ſuſcitare voluit. Intendebat enim Dominus ſe mortis & vitæ dominum oſtendere, nec Heliæ aut Heliſæo, qui mortuos ſuſcitarunt, aut cuiuis ex antiquis, qui morbos mirabiliter curarunt, cedere: immò eum ſe eſſe, qui mortis deſtruat imperium. Heb. 1. Oſ. 13. Tres igitur hic nobis perſonæ depingũtur, Vidua mœſta de filij obitu, filius vnicus defunctus, Chriſtus ſolo verbo & attactu loculi defunctum excitans. Hic autem primùm Chriſti beneuolẽtiam mirari contingit, vt qui vltrò medicus ad ægro- H
tos, vita ad mortuos accedat. Etſi enim cum Regulus, etſi Centurio rogarint, non rogauit tamen hæc vidua, vt in Naym veniret. Vltrò ſe offert, etiam non quærentibus: docens vtique tantam Dei in nos bonitatem eſſe, vt vltrò ſe peccatoribus obcæcatis, & omninò ſuæ ſalutis curam reijcientibus offerat. Apoc. 1. Ego ſto ad oſtium, & pulſo: ſi quis aperuerit, intrabo ad eum, & cœnabo cum illo. Vnde & Pſaltes: Miſericordia eius præueniet me. Sic præuenit Paulum nihil minus cogitantem, quàm Chriſti doctrinam amplecti: immò & ipſi hoſtem infenſiſſimum, cùm in Chriſtianos literas à Pontificibus accepiſſet, Act. 9. Sic præuenit Zacheum, Luc. 9. dicens, Feſtina, deſcende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Præuenit & Oneſiphorum olim ſicarium, tandem verò diui Pauli diſcipulum. Quam Dei bonitatem fuſiſſimè decla-
Chryſoſt. rat Chryſoſt. lib. de reparat. lapſi. Porrò Naym, vt ait Beda in Lucam, inſignis eſt Galilææ ciuitas, ſecundo milliario à monte Thabor, in ſorte Zabulon, ſatis populoſa. Ibi I
igitur beneficium aliquod conferre voluit: nullibi quippè Chriſtus ſine fructu fuit. Quæ nimirum vrbs virtutem eius non ſenſit, ſi eam Chriſtus appulerit? In Chana, Galilææ oppido, aquam in vinum mutauit. Ioan. 2. In terra Genneſara obſeſſos præter modum à ſpiritibus immundis eripuit, Luc. 8. In finibus Tyri à muliere Chananæa dæmonium abiecit, Matth. 15. Quas verò in Capharnaum & Hieruſalem curationes operaturus eſt? Adeò vbicunque eſt Chriſtus, ibi eſt & beneficus. Proinde in Neochriſtianos obſeruabis ipſum in Euchariſtia non ſumi abſque fructu, nimirùm vi viuificatiua & confortatiua: nec in noſtra Liturgia offerri ſine fructu oblationis illius, quam
Chryſoſt. pro redemptione noſtra in cruce litauit. huius enim hæc memoria eſt. Chryſoſtom. hom. 61. ad popul. Antiochenum: Hic myſticus ſanguis, inquit, dæmones expellit, & procul eſſe facit, Angelos autem ad nos vocat, atque Angelorum dominum. Vbi nã- K
que ſanguinem dominicum viderint, dæmones quidem fugiunt, concurrunt autem Angeli. Hic ſanguis effuſus omnem terrarum orbem aluit. Et paucis interiectis: Nã ſi figura ipſius tantam habuit virtutem, & in Hebræorum templo, & in media Ægypto ſuperliminaribus inunctis, quomodo veritatem quidem ipſam diabolus non timuerit? Hæc eſt ſalus animarum noſtrarum, hoc abluitur anima, hoc adornatur, hoc inflammatur. Hic ſanguis effectus eſt, & cœlum fecit acceſſibile: & ſicut auro liqueſcente, ſiue quis manum, ſiue linguam immittat, eam ſtatim auream reddit: ita & hæc propoſita pretioſam reddunt animam. Quomodo ſcilicet non omnia nobis cum Chriſto bona communicentur? Eapropter venit in mundum, venit & ad viduam, & mortuum adoleſcentem. *Et ibant cum eo diſcipuli eius,* quos iam ſelegerat. Eſ. 8. Ecce ego

& pueri

A & pueri mei, quos dedit mihi Dominus: vt tandem huius miracula apud omnes teſtimonium perhiberent. Act.1. Eritis mihi teſtes. Sed & Chriſtum ſuo exemplo oſtendunt non modò pedibus corporis, ſed & greſſibus animæ ſequendum eſſe. Qui enim dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. 1. Ioann. 2. Nimirùm milites ducem, proles patrem, oues paſtorem, & ſtellæ Lunam ſuo lumine ſequuntur. Ne quis igitur ex nobis ſe Chriſti diſcipulum dicat, & interim illius doctrinæ aut moribus aduerſetur. Ne quis ſe Chriſtianum nuncupet, & interim factis Chriſtum oppugnet. *Et turba copioſa*. Eius verborum dulcedine allecta: Qui dicerent, Domine, ad quem ibimus? verba æternæ vitæ habes. Ioann. 6. Nimirùm fama eius quotidie increſcebat. *Cùm ergo appropinquaret portæ, efferebatur defunctus*. Rem ipſam aggreditur, eámque triſtem & lugubrem ex omni circunſtantia reddit: vt non curioſe, ſed

B cauſa ſufficienti ipſum excitatum eſſe audiamus. 1. Defunctus enim filius erat. 2. Nec vnus è multis, ſed vnicus. 3. Nec nuptæ matris, ſed viduæ. 4. Nec vrbis ignotæ, ſed notiſſimæ, vnde & turba ciuitatis multa cum illa. 5. Nec pridem hæc mors contigerat, vt eius dolor compeſci poſſet, ſed recens erat: cùm adhuc efferretur corpus. Albertus Magnus in Luc. Ecce igitur mouentia ex parte matris in duplici ordine conſiderantur. Quædam enim ſunt in habitudine filij ad matrem, quædam autem in habitudine matris ad filium. De his quæ ſunt in habitudine filij ad matrem, dicit, *Filius vnicus matris ſuæ*. Pignus autem naturæ mortaliter fuit, inquantum filius: dilectus vteri, inquantum filius. Totus autem in eo fuit matris affectus, inquantum vnicus: omnium votorum ſuorum dilectus, inquantum vnicus: ſenectutis baculus, inquantum vnicus. *Matris* autem *ſuæ*, quæ feruentiorem in eo habuit amorem, quæ neceſſa- Alb. Mag.

C riorem iam habuit prolem robuſtam. Quòd enim pignus naturæ mortalis fuerit filius, patet per hoc quod dicit Auguſtinus, quòd nuptiæ bonum ſunt mortalium, non propter aliud, niſi quia mortalis & fugientis naturæ in ſucceſſore pignus remanet, & extinguentis iam luminis lucerna ex parte accenſa. 2. Reg. 14. Quærunt extinguere ſcintillam meam quæ relicta eſt. Scintilla enim reſeruata, eſt pignus ignis. Et ſic eſt filius pignus parentum. Dilectus eſt etiam vteri matris, Prouerb. 31. Quid dilecte vteri mei? q.d. quem ego foui in vtero meo. Vnde & Tob. 4. Memor enim eſſe debes, quãta ſuſtinuerit in vtero ſuo propter te. Alter enim fuit pro patre, quia non habuit: & ideò deficiente virtute in parentibus, creſcit in filiis. Et ideò Exod. 20. dicitur, Honora parentes. In quantum autem vnicus, totus in eo fuit matris affectus, ſicut dicit Baſilius Auguſt. Baſilius.

D 2. Reg. 1. Sicut mater vnicum amat filium, ita te diligebam. Et ideò Hierem. 6. dicitur: Luctum vnigeniti fac tibi planctum animarum. Totus fuit votorum ſuorum dilectus, inquantum vnicus: in eum omnia vota ſua referebat, Prouerb. 31. Quid dilecte votorum meorum? Inquãtum autem vnicus, fuit ſenectutis baculus. Tob. 5. Baculum ſenectutis noſtræ, lumẽ oculorum noſtrorum. Ruth. 4. Natus eſt qui te diligat, & enutriat ſenectutem tuam. Et hæc omnia ſpiritualiter ſunt in natis Eccleſiæ, quos in corde ſuo parturiuit & portauit. Mater etiam feruentiorem in prole habebat amorem. Omnis enim mater diligit, ſicut dicit Tullius in Topicis & Rhetoricis. Eſa. 49. Nunquid poteſt obliuiſci mater infantem ſuum, vt non miſereatur filio vteri ſui? quaſi dicat, non poteſt. Hæc etiam neceſſariorem habuit iam robuſtam prolem, quæ iam anus ſe iuuare non potuit, ſolo filij ſolatio ſuſtentãda. Rom. 15. Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorum ſuſtinere. Miſeriam igitur auget defuncti conditio. Nec enim

E capularis erat ſenex, ſed adoleſcens, baculus ſenectutis futurus matris ſuæ. Hinc diſcimus, quòd, vt ſcribit Horatius lib. 1. Odar. Horatius.

Mixta ſenum ac iuuenum denſantur funera, nullum
Sæua caput Proſerpina fugit.

Sic homo quaſi flos egreditur & conteritur, velut vmbra, Iob. 4. Quot enim quæſo dilectiſſimos à parentum ſinibus vna hora abripuit? 4. Reg. 4. Habes Sunamitidẽ vnico filio etiam puero orbatam, quem ſuis precibus à Deo Heliſæus Propheta impetrarat. 3. Reg. 17. Habes Sareptanæ viduæ filium hoc ipſo etiam tempore mortuum, quo apud eam morabatur Helias. Et ſanè variis de cauſis Dominus filios etiam teneros aut adoleſcentes morti mancipat. 1. Aliquando ob parentum peccata, quòd filiis debitam inſtructionis curam non impenderint: vnde cùm hi aliquam impietatis maculam incurrerint, defectum caſtigationis paternæ Deus in his vindicat: vt docet Iuſtinus Iuſt. Mart.

Martyr quæſt. 80. ad Orthod. exemplo puerorum 40. qui quòd Heliſæum riderent, F
ab vrſis duobus deuorati ſunt, 4. Reg.2. Eodem quippè modo vna die duo filij Heli, immò & ipſe Heli mortui ſunt: quòd paterna indulgentia abuſi filij in multa ſcelera delapſi eſſent, 1.Reg.4. Sic & ob duritiem Pharaonis primogenita Ægypti occiſa ſunt, Exod. 13. Ob Dauidis adulterium filius, quem ex Berſabea habuerat, defunctus eſt. 2. In parentum verò probationem, quandoque filij ex hac vita demigrant. Sic & filij & filiæ Iob (cap.1.) è viuis abſumpti ſunt. 3. Nonnunquam verò rapiuntur, ne malitia eorum animam immutet. 4. Sæpè autem vt doceantur mutationes rerum omniũ. 5. Mors verò iſtius contigerat, vt dum ſuſcitaretur, Chriſti virtus agnoſceretur, quemadmodum & Lazaro obuenit. Cæterùm diſcant omnes huius vnius exemplo, ſeu parentes, non oblectari nimis in filiis, nec eos plus æquo diligere, ſed & Deo totos commendare: ſeu qui in flore ætatis viuunt, etiam nouiſſima attendere debent, nec G
volucri confidere vitæ, quoniam mors non tardat, & neſcimus quando tempus ſit. Hora enim noſtra ſemper eſt parata. Habet igitur miſeriam & luctum. 1. Quòd adoleſcens fuerit. 2. Quòd filius, non nepos, aut agnatus. 3. Quòd vnicus, adeò vt in eo depereat nomen familiæ. *Et hæc* (mater) *vidua erat*. Paucis Euangeliſta molem ærumnæ explicat. Vidua erat: proinde omnis expectatio habendæ in iſtius locum prolis amiſſa erat. Potuerat iſte illi eſſe in vicẽ mariti defuncti: nunc & pater & filius defuncti ſunt. Hinc quoq; ſufficiens eſt ei impendendæ miſericordiæ ratio. Nam ſemper viduarum miſertus eſt Dominus, & eas. 1. conſolandas, & ſecundò benedicendas pollicetur. 3. & impugnari eas in iudicio vetat. 4. immò adiuuari iubet & honorari. 1. Iob. 29. Cor viduæ conſolatus ſum. 2. Pſalm. 101. Viduam eius benedicens benedicam. & Pſalm. alio: Viduam eius ſuſcipiet. Sic benedicta Anna vidua, Luc. 2. 3. Deuter. 24. Non peruer- H
tes iudicium viduæ. Eſa. 10. Væ illis dicitur, qui condunt leges iniquas, vt ſint viduæ præda eorum. Idem Hierem. 7. Zach. 7. 4. Eſa. 1. Subueni oppreſſo, viduæ & pupillo. Iac. 1. Religio vera & immaculata apud Deum & homines hæc eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum. Sic Raab benefecerunt legati Iſraël, Iudic. 6. Item Helias miſſus eſt ad Sareptanam, cuius etiam filium defunctum ſuſcitauit, vt hodie legitur in Epiſtola. *Et turba ciuitatis multa cum illa*. Hinc duo diſcimus. 1. Viduam hanc nobiliſſimam fuiſſe, cùm omni ciuitati nota fuerit. 2. Quis mos Iudæorum fuerit in ſepeliendis, & proſequendis ad tumulum defunctorum corporibus. Vbi & duo dicenda occurrunt: Vnum eſt, de ſepulturis, alterum de funeribus. Obſeruant Chriſtiani ex antiquis Patribus, quæ probanda ſit ſepultura, &
quæ improbanda. 1. Cynica vtique indigna eſt Chriſtiano: de qua Laërtius lib. 6. de I
Laërtius. vitis Philoſophor. Nec enim belluis Chriſtianorum corpora exponenda ſunt, aut
Auguſt. contemnenda, quibus tanquam organis vſus eſt Spiritus ſanctus, vt docet Auguſt. lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 13. 2. Sed neque Chriſtiani ſe in ignem præcipitant, vt Empedocles: aut in æquora, vt Cleombrotus: quaſi ſubtractis ab hominum oculis oſſibus, beatiores eſſe queant, & non omnes mortales ſimus. 3. Nec illis vt Anthropophagis in vſu fuit, licet defunctorum corpora in cibum ſumere: hoc enim inhumanum eſt. 4. Nec barbarus mos apud nos locum habet: immò Chriſtiana doctrina extinctus eſt, vt
Theodor Theodoretus lib. Græc. affection. ſerm. 9. docet his verbis. 1. Maſſagetæ, inquit, miſerrimos homines arbitrati, qui alio mortis genere, quàm violenta nece decumberent, quique idcircò legem de mactandis ſenibus comedendiſque tulerunt, poſtquàm piſcatorũ (Apoſtolorum) leges, ſanctorúmque (vt Pauli) acceperunt, abominabiles illas K
dapes ac hoſtias pertæſi ſunt. 2. Tibareni quoque ſoliti olim ſeniores ab altiſſimis rupibus dare præcipites, legem iniquiſſimam conſciderunt. 3. Neque ampliùs Hyrcani, neque ipſi etiam Caſpij canes alunt hominum cadaueribus (deuorandis.) 4. Neque Scythæ vnà cum mortuis hominibus infodiunt, quos olim viuentes illi dilexerant. 5. Quique priùs mortuorum corpora canibus diſcerpenda, volucribúſque porrigere didicerunt: nunc ex quo credere in Chriſtum cœperunt, ab huiuſmodi inhumanitate abhorrent, ac terræ mortuos ſuos infodiunt. Perungebant quidam corpora, & ſepulchris ad hoc extructis reſeruabant, qui mos fuit Ægyptiis antiquiſſimis noſtro reſpõ-
Diodorus. dens: cuius meminit Diodorus Siculus lib. 2. Bibliothecæ, & Herodotus lib. 2. qui
Herodot. Euterpe inſcribitur. Alij exſiccabant cadauera, & domi reſeruabant. Alij, vt Roma-
Terentius. ni, ea perurebant. Terent. in Andria:

Imus,

A *Imus, ad ſepulchrum venimus,*
In ignem poſita eſt, fletur.

Sic Homerus in Iliade, recenſet corpus Achillis exuſtum, & cum eo permultos viuos ex domeſticis crematos. Nos meliùs terræ demandamus, iuxta Dei verbum, Geneſ. 3. donec reuertaris in terram. Sap. 12. Vt ſpiritus redeat ad Deum, & corpus in terram, vnde ſumptum eſt. Hinc eſt quòd Patriarchæ, immò omnis Iſraël & Chriſtianus populus hunc morem ſecutus eſt. Porrò mos Iudæis erat defunctos extra vrbes & oppida ſepelire & inhumare. Sic enim & Chriſtus in horto ſepultus eſt. Et id vtique ſecreto quodam myſterio, quòd ſtatim poſt mortem in beatitudinem illam æternam euolare non poſſent. Vnde vt ab vrbibus corpora, ita à gloria illa animæ excludebantur, donec Chriſtus captiuam duxit captiuitatem. Ex eo fit, vt iſte defunctus *efferre-* Homerus.
B *tur.* Porrò quod adiicitur, Et turba ciuitatis multa, funus ſeu conductum notat. Fuit enim vſus funerum antiquiſſimus, & ſanctis Patribus commendatiſſimus. Nolim hîc Ioſeph & Abrahæ meminiſſe: nolim & piorum virorum, qui corpus S. Stephani mortuum curarunt, vt legitur Act. 7. Ea ſolùm, paucáque proferam, quæ Patres poſtmodùm teſtati ſunt. Nicephorus ſuæ hiſtor. Eccleſiaſtic. lib. 2. cap. 22. quàm celebris fuerit ſanctiſſimæ matris virginis Mariæ conductus cum luminibus & floribus & palmis, ſufficienter narrat. Gregorius Nyſſenus Epiſt. ad Olympium de morte ſororis ſuæ Macrinæ, curationem illius funeris ſic deſcribit, vt ſeorſim viri, ſeorſim mulieres, & ſeorſim ſacerdotes cum Pſalmis & canticis ad ſepulchrum procederent. Item Nicephor. lib. 9. cap. 50. & Gregorius Nanzanz. Orat. 2. in Iulianum Apoſtatam, exhibitum narrat Theodoſio defuncto pietatis officium, omnibus corpus cum plan- Nicephor. Greg. Nyſ. Nicephor. Gr. Nanz.
C ctu proſequentibus: cùm interim in deteſtationem Iuliani Apoſtatæ, Iuliani corpus demortuum à mimis & ſcenicis in communem cloacam delatum ſit. Hinc eſt quod Petrus Alexandrinus Epiſcopus in Epiſtola, quam ſcripſit de Arianorum & Lucij in Alexandria impietatibus, inter cætera ait: Cúmque Iudex ille multos quoque infantium cruciaſſet, quidam eorum morientes, neque parentum, neque fratrum exequiis ſolennibus ſunt potiti. Quod vtique deflet, in conſuetudinem Eccleſiæ reſpiciens, quæ funeris & exequiarum ſolennitatem ſemper commendauit. Gregorius Nanzan. Orat. 7. idem officium exhibitum Cæſario defuncto recenſet. Cum pompa, inquit, elatus eſt, ſacris parentum manibus honoratus: cùm mater luminaris prælatione calamitati pietatem opponeret. Ioannes Chryſoſtom. hom. 4. in cap. 2. ad Heb. Epiſtol. Dic mihi, inquit, quid ſibi volunt in funere lampades iſtæ feſtiuæ? Quid etiam Pet. Alex. Gr. Nanz. Chryſoſt.
D hymni? Nónne vt Deum glorificemus? Pro qua re, dic, Preſbyteros vocas, & pſallentes? Nónne vt conſolationem recipias? Nónne vt honores decedentem? Vides vt apertiſſimis verbis eum, qui Eccleſiæ frequentiſſimus eſt, funeris producendi morem deſcripſerit? Brentius etiam, quamuis Luthero faueat, tomo 1. hom. 69. in Luc. hodierni Euangelij Lectionem examinans, rationem huius conſuetudinis præterire noluit. Tres nimirùm cauſas aſſignat, quibus docet nos nō abs re funeris officium adimplere. 1. Vt dilectio noſtra in defunctos ſignificetur, & lugeamus cum lugentibus. 2. Vt quaſi ob oculos nudo, fœtenti, & putreſcenti propoſito cadauere, mors in memoriam reuocetur, & reſipiſcamus. Eccl. 7. Melius enim eſt ire in domum luctus, quàm gaudij. Quaſi ipſum nos alloquentem defunctum nobis proponamus, & dicentem id Eccleſ. 38. Memor eſto iudicij mei: ſic enim erit & tuum: mihi heri, & tibi hodie. 3. Brentius.
E Vt noſtrā de reſurrectione fidem conteſtemur, vt qui non corpus hominis, quaſi bruti abiiciamus. Quare corpora noſtra, inquit Brentius, tanquam ſacrę reliquiæ, terræ mādanda ſunt: & ſepulturæ locus non aliter habendus eſt, quàm ſacrum quod dicitur Cœmeterium, id eſt, dormitorium. Ergo Brenti, Cœmeteria à locis communibus diſcernenda ſunt. Itaque non modò humanitatis, ſed & religionis ratione corpus iſtud adoleſcentis Iudæi ſepulturæ mandaturi erant, & idipſum proſequebantur funere ſolēni, cùm non modò illud mater vidua ſequeretur, ſed & turba ciuitatis multa cum illa. *Quam cùm vidiſſet Dominus* oculo corporali, qui tamē oculo ſpirituali omnia cōſiderat: & ideò cùm viduæ afflictionem præuidiſſet, in hunc locum acceſſerat: *Miſericordia motus eſt ſuper illam:* quod ſecundum hominē, aut externūm cōmotionis argumentū intelligendū eſt. Vidit oculis & corporis & cordis, & diuinitate: nouit quanto deſtituta eſſet ſolatio, etiā nullo referente: ſtatimq́; qui ait, miſericordiā ſe velle & nō ſacrificiū,

miſericordia motus eſt. Hoc ſuo facto nos edocens, vt alter alterius onera portemus. F
Proinde Paulus, Heb. 13. Mementote laborantium & vinctorum, inquit, tanquam ſimul vincti. 2. Cor. 11. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Et Rom. 9. Optate pro fratribus anathema fieri. Et alibi, Gaudete cum gaudentibus, inquit, flete cum flentibus. Interim obſeruabis fletus huius viduæ viuentis, apud Chriſtum mortuo patrocinari filio: adeò vt Chriſtus tandem eum excitet: ſicq; viuos mortuis ſuffragari. *Et dixit ei, Mulier, noli flere.* quaſi dicat, Quid eſt quòd velut omnibus deſperatis adeò te torques? Quin eum attendis, qui filium à morte excitare queat? Nihilne tibi de me relatum eſt? Nihil tuas aures pepulit? Non audiſti me non ægros tantùm ſanitati reſtituiſſe, ſed & mortuos vitæ? Siſte igitur lachrymas: mox enim quem ploras, excitatum videbis. Chriſtus igitur non omninò prohibet plorare mortuos: ſed ſic, vt tamen reſurrecturos eos ſperemus. Duplex enim eſt pro mortuis planctus: vnus moderatus G
& humanus, qui ſpe reſurrectionis & beatitudinis compeſcitur. Sic Ioſeph fleuit patrem, Geneſ. 54. Dauid Ionatham & Saul, 2. Reg. 1. Filij Iſraël Moſen, Deut. vlt. Chriſtus Lazarum, Ioann. 11. Sed modicum ſuper mortuum plora, quoniam requieuit. 1. Theſſal. 4. Nolo vos enim (inquit Paulus) ignorare de dormientibus, vt non contriſtemini ſicut & cæteri qui ſpem non habent, nimirùm Gentiles: Qui, vt ait Heſychius, lib. 6. in Leuitic. cap. 19. & barbam radere, & inciſuras ſibi in corpore facere, & viuorum corpora ſimul cum mortuo igni tradere conſueuerant, cùm mortuos deflerent. Tanquam enim illis corruptis, ſemetipſos diſſipabant atque corrumpebant, quòd ſpem morti ſupereſſe non putarent. Nos verò, qui non habemus hic ciuitatem permanentem, ſed futuram inquirimus, Heb. 13. ingemiſcimus quidem humano affectu, ſpe tamen futuræ gloriæ conſolamur. Sic Chriſtus ſpe reſurrectionis proximæ, H
Noli flere, inquit. *Et acceßit, & tetigit loculum.* Iuſtinus Martyr ad Orthodoxos, quæſt. 28. Si Phariſæorum fictam religionem arguens Dominus, dixit eos eſſe ſepulchra dealbata, oſſibus mortuorum plena, & communi immundicie: & in lege, qui mortuum tangebat, impurus iudicabatur, quaſi aliquid illicitum faciens: & nos, mortuos & eorum ſepulchra abhorremus, cùm mortuus in veteri & in nouo Teſtamento impurus appellatur: Nónne Chriſtus contra vtrumque fecit, qui viduæ filium reſuſcitans, tetigerit feretrum, & Iairi filiam manu prehenderit? Nam etiamſi ambo tandem reuixerunt, tamen mortua erant corpora, cùm tecta ſunt. Reſponſio. Corporum cadauera, & eorum ſepulchra abhorrentur propter fœtorem, quem exhalant, non propter mortem. Si enim tantùm propter mortem abhorrerentur, non liceret mortuorum corporum animalium partibus vti ad vſum viuentium, vt coriis & I
cornibus, & pilis, & bile, & adipibus & carnibus, quæ quum mortua ſunt, nulla ratione negari poteſt. Quòd ſi mortua ſunt, & tamen propter vtilitatem, quæ inde percipitur, non abhorrentur, abſurdiſſimum eſt ea pura exiſtimari propter vtilitatem quam afferunt: ſanctorum verò Martyrum corpora & ſepulchra à Gentibus abhorreri, cùm ea tueantur homines ab inſidiis dæmonum, morbóſque curent, arte medica incurabiles. Comparauit autem Dominus fictam Phariſæorum religionem cum dealbatis ſepulchris, quoniam quemadmodum viuentium iudicio piorum, quippè quæ quodammodò ſit animæ eorum mors, & fœtor, & impuritas. Vt enim anima à corpore ſeparata, mortuum fœtidúmque & impurum corpus eſt: ita ſeparato Dei metu ab anima, & fœtida & impura. Neque verò quicquam fecit Dominus, quod vel veteri, vel nouo Teſtamento eſſet contrarium: nec enim ſub lege erat, cùm mortuos K
illos, de quibus in quæſtione dictum eſt, ſuſcitauit. Nam à baptiſmate exorſus eſt Dominus regimen Euangelicum, quod erat extra legis obſeruationem, ideóque non eſt contaminatus tangendo mortuo. Secundum nouum Teſtamentum verò ea ſola polluunt hominem, quæ mala ex corde prodeunt: at mortuum tangere, non polluit hominem. Cyrillus Alexandr. libr. 10. in Iulianum Apoſtatam: Quòd autem ſepulchra, hoc eſt mortuos hominum animabus nullam inquinationem afferre poſſe cognouerit, manifeſtè oſtendit ipſe, mortuos accedere dignatus, & ad ipſa monumenta, quum præciperet Lazarum etiam fœtentem rediuiuum reſurgere. Ita mirè reſuſcitauit Archiſynagogi puellam. Tetigit enim manum eius, dicens, Puella, ſurge. Inſuper & in Naym, quæ Iudææ ciuitas eſt, viduæ ſuſcitauit filium, tacto loculo acclamans, Adoleſcens, tibi dico, ſurge.

Hesych. Iuſt. Mart. Cyrill.

Quomodo

A Quomodo igitur reliquiæ mortui viri mentes noſtras coinquinarent? Numquid polluit mentem quæ in nobis eſt, vel num cogit ad ea quæ non licent, ſenſibilis fœtor? Et quomodo ſermo ille non eſt refertus ſtultitia? Cæterùm defunctorum reliquias viderit quis non nudas, & negligenter in terram proiectas, ſed benè compoſitas. *Acceſſit igitur Chriſtus, & tetigit loculum.* An non verò ſolo verbo adoleſcentem iſtum excitare poterat, quo & Centurionis puerum, & Chananitidis filiam curauit? Poterat ſanè: ſed docet hoc facto viuificam eſſe carnis ſuæ virtutem, ob inhabitantem diuinitatis plenitudinem. Cyrillus ad Reginas, de recta fide: Iam, inquit, quo pacto non vita ſecundum naturam eſt, qui non ſolùm ſermone repellere mortem potuit, ſed etiam tactu manus? Erat enim conſequens ac neceſſarium, viuificum eſſe corpus, quod erat proprium vitæ. Sed & in ſacramentis attactum requiri docebat, Cyrill.

B ac illorum ſignificationem inculcandam. Neque nos priùs excitari à peccato, quàm ſua ille gratia, velut manu nos pulſauerit. Apoc. 1. Viuifica eſt igitur caro Chriſti. Nam ſi contactu oſſium Heliſæi mortuus excitatus eſt, (4. Reg. 13.) quanto magis contactu manus Chriſti viuentis? Immò verò ipſius carnem manducantes viuificantur, vt ille ait, Ioan. 6. Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Satyrus Ambroſij frater etiam corpore Chriſti ſub Euchariſtia, tantùm in ſtola eius collo appenſa, cùm ſe fluctibus ebullientis & intumeſcentis maris deuouiſſet, ad portum deuenit, vbi & Chriſti corpus, quo velut à morte ereptus fuerat, adorauit. Hoc Ambroſius teſtatur ſerm. de exceſſu Ambroſ. fratris Satyri. Cæterùm nobis feretri, quo portatur puer, nomen obſeruandum eſt. Loculus enim dicitur, quaſi paruus locus: quòd poſt mortem nihil, niſi quantum

C hoc putre cadauer capiet, nobis ſuperſit. Hinc deteſtare ambitionem eorum, qui tot regnis, terris, poſſeſſionibus, palatiis, caſtris, aut eorum, qui tot Præbendis, Epiſcopatibus, Abbatiis, Prioratibus, Parochiis nondum contenti, inſatiabili velut rabie, cætera etiam concupiſcunt.

—*Mors ſola fatetur*(inquit Iuuenalis Satyra 10.) Iuuenal.
Quantula ſint hominum corpuſcula. -

Hoc quippè Alexandri ipſius exemplo experiri eſt. Nam

Vnus Pelæo iuueni non ſufficit orbis:
Æſtuat infœlix anguſto limite mundi.
Cùm tamen à figulis munitam intrauerit vrbem,
Sarcophago contentus erit. —

D Loculus igitur vicem loci perampli ſupplebit. *Illi autem qui portabant, ſteterunt.* Nimirùm ex fama, quæ vniuerſam regionem pererrabat, Chriſti virtutem intellexerant: quòd, Luc. 4. virtus de illo exibat, & ſanabat omnes. Mouet & illos, quòd numeroſa multitudine ſtipatus ſit: vnde nonnihil diuinum de illo rati ſunt, proinde ſteterunt. *Et ait: Adoleſcens tibi dico, ſurge:* vt impleatur, aut ſaltem argumentum habeat hoc quod futurum eſſe prædixit, Ioann. 5. Mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent. Pſalm. 67. Dabit voci ſuæ vocem virtutis. Idcircò ait, Tibi dico, ego ſcilicet qui ſum Chriſtus, cuius verbum poteſtate plenum eſt. Non ſic Prophetæ, ſed in nomine Domini, vt Helias & Heliſæus, mortuos excitarunt: Chriſtus verò Patri iure ait, Ioann. 17. Omnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt. Alij enim operationum miracula precati ſunt à Deo, vt Act. 9. Sanet te Dominus Ieſus Ænea. At verò Dominus Ieſus in maieſtate eſt Dei patris. Ego igitur (ait) ego nimirùm qui cla-

E ues habeo vitæ & mortis: Dico tibi, mortuo, cuius eſt etiam imperium meum audire, *tibi dico, ſurge.* Interim obſerua vocem Chriſti ad mortuos vſque peruenire, & eis proficere & vtilem eſſe: quanto magis incruentum corporis Chriſti pro eis oblatum ſacrificium? *Et reſedit qui erat mortuus.* Sic Act. 9. Thabita priùs mortua, ad vocem Petri aperuit oculos ſuos, & reſedit: In teſtimonium quòd peccator in delictis mortuus, ſi à Domino excitetur, ſurgat neceſſe eſt ab illis, & ſedeat in tranquillitate conſcientiæ. *Et cœpit loqui*, in maius ſuæ reſurrectionis indicium: loqui nimirùm gratiarum actiones. *Et dedit illum matri ſuæ*, in conſolationem. Sic Helias cùm filiũ Sarептanæ ſuſcitaſſet, reddidit eum matri, 3. Reg. 17. Idem Heliſæus fecit Sunamitidi, cuius filium ſuſcitarat, 4. Reg. 4. Moraliter autem peccator quaſi 1. in adoleſcentia defunctus eſt, cùm in calore concupiſcentiæ, gratiæ vitam ſpiritualem

perdidit. 2. Tangit Chriſtus loculum conſcientiæ per gratiam præuenientem. 3. Flet F
Eccleſia velut vidua eius mortem ſpiritualem. 4. Chriſtus mouetur precibus viduæ Eccleſiæ. 5. Verbo ſuo mortuam animam in vitam reuocat per miniſtros ſuos, ſeu auditu verbi, ſeu ſacramento pœnitentiæ. 6. Matri tandem, id eſt, Eccleſiæ redditur. 7. Exultant autem omnes, & mirantur quòd Deus ſic viſitet plebem ſuam. *Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deum, dicentes, Quia Propheta magnus*, cuius meminit Moyſes, Deut. 18. *ſurrexit in nobis, & quia Deus viſitauit plebem ſuam*. Luc. 1.

Dion. Car. Dionyſius Carthuſianus artic. 17. Enarrat. in Luc. Cæterùm, inquit, quod hic legimus, *Accepit omnes timor*, qualis fuerit iſte timor, & de cauſis eius, patet ex dictis. Non enim fuit directè & propriè timor afflictiuus, & deſolationem inducens: ſed fuit timor admirationis, ac reuerentialis, conſolationem & grandem iucunditatem habens admixtam. *Et magnificabant*, id eſt, magnum, glorioſum, potentem Deum G
eſſe profitebantur: quia ex affectu tam miraculoſo, ſupernaturali & inclyto omnipotentiam Dei penſabant, laudabant, & honorabant: vnde & gratia miraculorum, ſicut & cæteræ gratiæ gratis datæ ordinantur ad aliorum vtilitatem, videlicet ad ædificationem eorum in fide atque reuerentia Dei, ſicut ait Apoſtolus. Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem. *Dicentes, quia*, id eſt quòd, *Propheta magnus*, hoc eſt magnæ ſanctitatis & poteſtatis, *ſurrexit in nobis*, id eſt, inter nos apparuit ac perfulſit. Quamuis enim nondum putarent Ieſum eſſe Deum, non tamen dubitabant, quin diuina virtute feciſſet hoc ſignum. Ideò Deum principaliter collaudabant, Ieſum verò tanquam Dei miniſtrum, per quem & cuius ſanctitate ac meritis Deus feciſſet tantum prodigium. Deinde in iſto miraculo modus agendi mirabilior fuit, quàm opus, quòd ſcilicet Ieſus tam imperialiter ac re- H
pentè fecit hoc ſignum. Non enim Helias aut Heliſæus taliter mortuos ſuſcitauerunt, ſed inſtanter orando, & ſuper defunctos procumbendo. Porrò per Prophetam magnum aliqui putant eos intellexiſſe Prophetam, de quo per Moyſen Dominus dixit, Prophetam ſuſcitabo eis de fratribus eorum tanquam te. Sed hoc literaliter de Chriſto prædictum eſt, vt ipſemet docet. Aut ergo illi Iudæi ſcripturam illam intellexerunt de Chriſto prænunciatam, quo dato confeſſi ſunt Ieſum eſſe Meſſiam, quemadmodum Samaritani apud Ioannem dicentes, Quia verè hic eſt Propheta, qui venturus eſt in mundum: Aut de aliquo perpetuo vate, & ſic non intendebant aſſerere quòd Chriſtus eſſet Meſſias. Potius tamen reor, quòd nomen Prophetæ ſumpſerunt communiter, intendentes quòd Chriſtus eſſet magnus Propheta, quemadmodum Helias & Heliſæus, ac alij quidam fuerunt. Vnde & alio loco cùm quæreret I
Chriſtus à diſcipulis, Quem dicunt homines eſſe filium hominis? Reſponderunt alij Ioannem, alij Heliam, alij Hieremiam, &c. *Et quia Deus viſitauit plebem ſuam*. hoc eſt, miſericorditer fecit cum populo Iudæorum, mittendo eis tam magnum Prophetam, tanta quoque beneficia impendendo plebi ſuæ per illum. Cur autem populus Iudæorum ſpecialiter dictus ſit populus Dei, dictum eſt pleniùs. Poſtremò Chriſtus ſuſcitauit tres mortuos corporaliter, per quorum ſuſcitationem deſignatur triplex hominum genus ſpiritualiter mortuorum in anima, quos ſuſcitauit ſpiritualiter. Suſcitauit enim filiam Archiſynagogi iacentem in lecto, atque in thalamo: per quam figurantur, qui ſolo conſenſu peccati in anima mortui ſunt, vel ſola praua K
affectione, ſeu cogitatione, occultiſve vitiis. Suſcitauit & iuuenem iſtum extra portam elatum: quo deſignantur peccatores, qui proceſſerunt in opus, & publicè peccant. Suſcitauit & Lazarum iam ſepultum: quo exprimuntur qui conſuetudine vitioſa oppreſſi ſunt, ſuper quos puteus clauſit os ſuum, hoc eſt, qui in profundum vitiorum prolapſi, ſunt indurati in vitiis, de quibus Hieremiæ habetur: Indurauerunt facies ſuas ſupra terram, & noluerunt reuerti.

Joannes

A *Ioannes vinculis traditus, ad Chriſtum diſcipulos mittit: & illi quidem ab ipſo docentur ex operibus, quam de ſe opinionem concipere debeant. Ioannes ab auſteritate & conſtantia, teſtimonio etiam Chriſti & Malachiæ commendatur.*

Matth. 11.

Et factum eſt: cùm conſummaſſet Ieſus præcipiens duodecim diſcipulis ſuis, tranſiit inde, vt doceret & prædicaret in ciuitatibus eorum. Ioannes autem cùm audiſſet in vinculis opera Chriſti, mit-
B tens duos de diſcipulis ſuis, ait illi, Tu es qui venturus es an alium expectamus? Et reſpondens Ieſus ait illis, Euntes renunciate Ioanni quæ audiſtis & vidiſtis, cæci vident, claudi ambulant, leproſi mũdantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizantur: & beatus eſt qui non fuerit ſcandalizatus in me. Illis autem abeuntibus, cœpit Ieſus dicere ad turbas de Ioanne, Quid exiſtis in deſertũ videre? arundinem vento agitatam? Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus
C veſtitum? Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt. Sed quid exiſtis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & pluſquàm Prophetam. Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt, Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

Marc.

Luc. 7.

Et exiit hic ſermo in vniuerſam Iudæam de eo, & in omnem circa regionem. Et nunciauerunt Ioanni diſcipuli eius de omnibus his. Et conuocauit duos de diſcipulis ſuis Ioannes, & miſit ad Ieſum, dicens, Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Cùm autem veniſſent ad eum viri, dixerunt, Ioannes Baptiſta miſit nos ad te, dicens, Tu es qui venturus es, an aliũ expectamus? In ipſa autem hora multos curauit à languoribus ſuis & plagis, & ſpiritibus malis: & cæcis multis donauit viſum. Et reſpondens dixit illis, Euntes renunciate Ioanni quæ audiſtis & vidiſtis, Quia cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizantur: & beatus eſt quicunque non fuerit ſcandalizatus in me. Et cùm diſceſſiſſent nuntij Ioannis, cœpit de Ioanne dicere ad turbas, Quid exiſtis in deſertum videre? arundinem vento agitatam? Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtimentis indutum? Ecce, qui in veſte pretioſa ſunt & deliciis, in domibus regum ſunt. Sed quid exiſtis videre? Prophetam? Vtique dico vobis, & pluſquàm Prophetam: hic eſt de quo ſcriptum eſt, Ecce mitto Angelum meum ante faciẽ tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

Ioan.

FLVCTVS quidem in paleas & leues conchas præualent, at verò ſi ad ſcopulos acceſſerint, alliduntur, & nihil proficiunt. Ita quidem *Introductio.*
D tribulationes infirmos ventilant, ſed iuſtos commouere non poſſunt. Magna vis eſt adamantis: ferrum enim attrahit, nec ferro quãtumuis duro rumpitur: Ita magna vis eſt iuſtitiæ, vt quæ malitiam confundat, nec ab ea ſuppeditari poſſit. Chryſoſt. hom. 3. in Matth. Chryſoſt.
Granum in ſpica ſi flagello tunditur, exilit: ſed id quod extra ſpicã eſt, non item: Ita ventilatur quiſquis carnalis affectus cortice inuoluitur, quo ſi ereptus fuerit, tribulatione excuti non poteſt. Talis fuit Ioannes Baptiſta, quem nihil à profeſſione veritatis auocauit, non minæ, non inſidiæ, non carcer, non vincula, non ipſa mors imminens. Vnde & illum Chriſtus ex aduerſo arundinis ventis agitatæ cõſtituit. Cuius in Deo zelus non modò in redarguẽdo Herode, ſed & in docendis Apo- *Summa.*
E ſtolis manifeſtus apparuit. Hæc nimirùm dicturi ſumus. De incarcerati Ioannis quæſtione, Chriſti reſolutione, eiuſdémque teſtimonio Ioanni perhibito. In ſuperioribus audiuimus, quæ cauſa mouerit Herodem, vt Ioannem, quem reuerebatur, carceri manciparet, eiúſque vitæ inſidiaretur. Nicephorus lib. 1. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. 19. Ioan- Nicephor.
nes enim Herodem manifeſtè in faciem reprehendit, qui propria relicta coniuge (filia hæc erat Arabum regis Arethæ) amoribúſque eius nuncio remiſſo, vanam & effœtam erga Herodiadem affectionem rebus omnibus anteponebat. Hanc ille, cùm vxorem eſſe ſciret fratris Philippi, contra legis conſtitutionem (ſemen enim habebat ex fratre, & quidem eo ſuperſtite, vt Ioſepho videtur) duxerat. De illis enim hoc ſolùm Ioſephus.
facere permittitur, qui non procreatis liberis excedunt è vita, idque prouidentia cõſilióque eo factum, vt fratribus ſemen ſuſcitaretur. Itaque Ioannes delictum id argue- *Cur Ioannes in vinculis.*
re nõ ceſſabat, quẽ lubẽter Herodes audiiſſet, ſed vehementioribus amoribus delinitus hominem miſit in cuſtodiam. Ideò igitur *Ioannes in vinculis*, quia non modò diuinum,

ſed & humanum ius à principe violari indignum duxit: maximè vbi princeps F

— tanto conſpectius in ſe

Crimen habet, quanto qui peccat, maior habetur.

Aggrauabatur igitur ſcelus hoc, ſi perſonas ſpectes. Non enim ignotus aliquis, ſed rex, qui cæteris prælucere debebat, hoc attentauerat: neque in vxorem alicuius ex ſuis mancipiis, ſeu ſeruis, ſed in coniugem fratris. Quòd ſi nec inter fratres vxores ſecuræ ſunt, quid ab aliis expectandum erit? Frater qui adiuuatur à fratre, quaſi ciuitas firma, inquit Sapiens. Nunc autem & frater in fratrem armabatur, rex in regem, vicinus in vicinum, coniugatus in coniugatum, etiam repudiata coniuge ſua, coniugem

Chryſoſt. fratris appetebat. Hoc quoniam arguebat Ioannes, in carcerem coniectus eſt. Chryſoſtomus homil. 27. Oper. imperfect. in Matth. Ioannes ſpecie homo, gratia Angelus, quia nihil carnis erat in eo, niſi quod videbatur. Corpore tenebatur in carcere, G anima autem in cœlo. Et quod Herodes illi faciebat pro pœna, ille ſuſcipiebat pro beneficio: ſicq; Dei miſericordia fruebatur, quia verum gaudium ſanctorum eſt exire de mundo, quemadmodum feſtinantem hominem ad rem aliquam quam deſiderat, ſi quis neſciat conſilium eius, pro malo compellat ire volentem. Sic puto eſſe, cùm impius hominem iuſtum vult occidere mori cupientem. Sicut ſeruus, poſtquàm commiſſi operis penſum impleuerit, gaudet ante faciem domini ſui apparere: ſic & Ioannes commiſſo prædicationis miniſterio conſummato, lætabatur ad Deum tranſire.

Auguſt. Auguſtinus ſerm. 4. de natiuit. Ioannis, Ioannem ſanctum & perfectum vocat, qui per omnia Dei voluntatem fecerit, atque hoc meruerit, vt corpus, quod Deo donante ſuſceperat, Deo donando deponeret. Nec hoc illi vitio, ſed ſummæ laudi ducitur, quòd in vinculis eſt. Quem enim Prophetarum non ſunt perſecuti patres Iudæorum, qui prænunciabant de aduentu iuſti? vt liberè Stephanus illis exprobrauit. H

Greg. Papa An non & in Ioanne & Chriſto menſuram patrum ſuorum impleuerunt? Gregorius Papa lib. 3. Moralium, cap. 5. Ecce, inquit, dum beati Iob vulnera cruciatúſque conſidero, repentè mentis oculos ad Ioannem reduco, & non ſine grauiſſima admiratione perpendo, quòd ille Prophetico ſpiritu intra matris vterum repletus, atque vt ita dixerim, priuſquàm renaſceretur, renatus: ille amicus ſponſi, ille quo inter natos mulierum nemo maior ſurrexit, ab iniquis in carcerem mittitur, & pro puellæ ſaltu capite truncatur, & vir tantæ ſeueritatis, pro riſu turpium moritur. Numquid-nam credimus aliquid fuiſſe, quod in eius vita, illa ſic deſpecta, mors tergeret? Sed quomodo ille vel in cibo peccauit, qui locuſtas ſolummodò & mel ſylueſtre edit? Quid Deo, vel de qualitate ſui tegminis deliquit, qui de camelorum pilis corpus operuit? Quid de cõuerſatione ſua offendere potuit, qui de Eremo non receſſit? Quid loquacitas, qui diſiunctus longè ab hominibus fuit? Quid eſt quòd Iob Dei teſtimonio præfertur, & tamen plagis vſque ad ſterquilinium ſternitur? Quid quòd Ioannes Dei voce laudatur, & tamen carceri mancipatur? Quid in Ioanne princeps Herodes arguere poterat? An vetuerat Publicanos ad ſe venientes tributa colligere? An milites mandata principum faceſſere prohibuerat? An populum à Romanis deficere? An ſcribas & Phariſæos ſibi Reipub. clauum arrogare? Nihil horum in Ioanne. Omnes ad pœnitentiam conuocauerat, Publicanos, milites, populum, omnes denique ita in officio continuerat, vt nihil in magiſtratus concludi poſſet. Sola inuidia, crudelitas, tyrannis, ſola denique mulieris vnius malitia huius afflictionis occaſionem & furorẽ præſtitit. Interim verò dum *Ioannes eſſet in vinculis*, ſuſcitato adoleſcente filio viduæ, *exiit* K *hic ſermo in vniuerſam Iudæam, & omnem circum regionem*. Pſal. 147. Velociter currit ſermo eius. Cant. 4. Odor tuorum veſtimentorum (ſeu actionum) ſuper omnia aromata. *Et nunciauerunt Ioanni* Baptiſtæ *diſcipuli eius, de omnibus his*. Non enim ita conſtrictus & clauſus tenebatur, vt non liceret diſcipulis ad eum accedere, & cum eo ſermocinari. Marc. 6. Herodes enim metuebat Ioannem, & libenter eum audiebat, & audito eo multa faciebat. Cæterùm non eodem omnes affectu hæc Ioanni referebant. Erant enim qui Chriſto & eius diſcipulis inuiderent, quia plures ſectatores haberet, baptizaret, nec tamen ieiunaret. Erant & qui in eius fidem inclinarent, de qua etiam certam aliquam à magiſtro concluſionem expectabãt. Hinc factum eſt, vt *conuocauerit Ioannes duos de diſcipulis ſuis, quos mitteret ad Ieſum*. Qui fuerint iſti, non liquet: ſatis eſt quòd duos ſelegerit è ſuis, quibus & hanc legationẽ crederet. Videntur illi typum habuiſſe

in

A In duobus illis exploratoribus Ioſue & Caleb, quos ex omnibus ſcriptura commendat, vt fideliſſimos teſtes terræ illius quam Dominus promiſerat. Explorarunt illi terram promiſſionis, iſti Chriſtum hominem à Deo promiſſum. Et illi quidem ex fructibus terræ illius vbertatem, iſti verò ex doctrina & operibus Chriſti gratiam commendarunt. Duos mittit, vt in ore duorum ſtet omne verbum. (Deuter. 17.) Chryſoſtom. ho. 27. Operis perf. in Matth. Ita ſicut pater, ſi viderit filios bonis moribus ornatos, & omni ſapientia perfectos, quaſi ſecurus moritur, nihil de cætero timens de illis: ſic & Ioannes volebat diſcipulos ſuos perfectos videre in Chriſto, vt iucundiùs moreretur. Magis autem non ſicut Pater filios ſuos commendabat Chriſto, ſed quaſi pædagogus alienos filios, quos ad tempus accepit, Chriſto vt patri proprio reſtituit. Rependebat igitur illis fidele obſequium, quos dubios & incertos de Meſſia relinquere nolebat. Ita Phædo, Cebes, Simmias, Crito, permultique diſcipuli Socratem ſuum viſitarunt, & ipſa etiam die, qua capitis ſupplicio damnatus eſt, ab eo de animæ immortalitate inſtructi ſunt, vt legitur in dialogo Platonis, cui titulus eſt Phædo, vel De anima. Mittit eos ad Chriſtum, quoniam limes conſtitutus erat inter noua & vetera, in quo deſineret Iudaiſmus, & à quo Chriſtiana profeſſio ſumeret initium, vt ſcribit Tertullianus libr. 4. in Marcionem. Id enim facit, quaſi dicat, Ego vos admoneo, vt deſiſtatis ab vmbris, & tranſeatis ad ſolem Chriſtum, in quem & vos introduco. Thomas Aquinas libr. Comment. in Matth. Verùm quæri poteſt, cur hucuſque Ioannes hanc legationem diſtulit, & non priùs diſcipulos ſuos ad Chriſtum miſit. Reſpondetur, quòd ſemper erat cum eis, & ideò nouis ſemper teſtimoniis illis fidem Meſſiæ inculcabat, nunc ipſum digito oſtendens, nunc ex ſigno deſignans: nunc autem cùm ſe ab illis diſceſſurum cerneret, ſolenni iſta legatione illos certiores reddit. *Et interrogauit* Chriſtum per diſcipulos ſuos: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Hilarius in Matth. Ioannes detentus in carcere Dominum ignorat? & Propheta tantus Deum ſuum neſcit? Atqui venturum, vt præitor, nunciauit, conſiſtentem vt Propheta agnouit? adeuntem vt confeſſor veneratus eſt. Vnde tam variæ, & tam abundanti ſcientiæ error obrepſit. Sed conſequens de eo Domini teſtimonium ſentiri hoc ita non ſinit. Neque ſanè credi poteſt Spiritus ſancti gloriam in carcere poſito defuiſſe, cùm Apoſtolis virtutis ſuæ lumen eſſet in carcere poſitis miniſtraturus: ſed præbetur in his, D quæ in Ioanne geſta ſunt, intelligentia amplior, & cum facti efficientia gratia in eo expreſſa ſentitur, vt Propheta ipſe, ipſo quoque conditionis genere prophetaret, quia in eo forma legis elata eſt. Chriſtum etiam lex annunciauit, & remiſſionem peccatorum prædicauit, & regnum cœlorum ſpopondit, & Ioannes totum hoc opus legis expleuit. Igitur ceſſante iam lege, quæ peccatis plebis incluſa, & populi vincta vitiis, ne Chriſtus poſſet intelligi, vinculis & carcere continebatur. Ergo ad Euangelia contuenda lex mittit, vt infidelitas fidem dictorum contempletur in factis: Et quod intra eum peccatorum fraude ſit vinctum, per intelligentiam libertatis Euangelicæ abſoluatur. Tali igitur Ioannes exemplo, non ſuæ, ſed diſcipulorum ignorantiæ conſulit. Ipſe enim *venturum* in remiſſionem peccatorum prædicauit: ſed vt ſcirent non alium à ſe prædicatum, ad opera eius contuenda diſcipulos ſuos miſit, vt authoritatem dictis ſuis illius opera conferrent, E neque Chriſtus alius expectaretur, quàm cui teſtimonium opera præſtitiſſent. Hieronym. lib. 2. Comment. in Matth. cap. 11. Ergo non quaſi ignorans interrogat: ipſe enim cæteris ignorantibus demonſtrauerat, dicens: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi: & Patris vocem audierat, intonantis, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui: ſed quomodo ſaluator interrogat, vbi ſit poſitus Lazarus, vt qui locum ſepulchri indicabant, ſaltem ſic pararentur ad fidem, & viderent mortuum reſurgentem: ſic & Ioannes interficiendus ab Herode, diſcipulos ſuos mittit ad Chriſtum, vt per hanc occaſionem videntes ſigna atque virtutes, crederent in eum, & magiſtro interrogante ſibi diſcerent. Chryſoſtomus homil. vigeſima ſeptima In prima quidem facie, extraneum aliquid Ioannes facere videretur. Cui enim ad baptiſmum ſuum venienti dixerat, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me: quem inter innumerabiles populos venientem, digito loquens

Chryſoſt. Tertul. Tho. Aquin. Hilarius. Hieronym. Chryſoſto.

CC

monſtrauerat:& quod amplius eſt,quem in vtero conſtitutus, priuſquàm naſceretur,non ſolùm cognouit,ſed etiam exultatione ſpirituali, matrem ſuam fecit eſſe Prophetam: ipſe nunc quaſi neſciens interrogat. Sed Ioannes in carcere,ſciens iam ſe in exitu conſtitutum,volebat diſcipulos ſuos Chriſto adiungere: tanquam ſi prouidus pater moriens,filios ſuos conſignet fideli tutori. Ambroſius lib.5.in Luc.ca.7. Nonnulli tamen,inquit,de ipſo Ioanne ſic intelligunt,magnum quidem illum eſſe Prophetam,ita vt Chriſtum agnoſceret,& annunciaret remiſſionem peccatorũ futuram. Itaque non vt dubium,ſed tanquam pium vatem,quem venturum crediderat,non credidiſſe moriturum. Quódque non fide,ſed pietate dubitauit. Dubitauit & Petrus dicens,Propitius tibi eſto Domine, non erit tibi hoc. Ille fidei princeps, cui ſe Chriſtus nondum filium Dei dixerat,& tamen crediderat: de morte Chriſti nec Chriſto credidit,pietatis affectus,non indeuotionis eſt lapſus. Denique alibi lauari ſibi pedes recuſat,vbi myſterium non agnoſcit, dum Dominus grauatur obſequio. Ergo moriturum Chriſtum,nec ſancti crediderunt. Quod enim oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, hoc præparauit Deus diligentibus eum. Hæc Ambroſius: quæ Thomas Aquinas in Matth. non omninò probat: quòd huic ſententiæ aduerſetur Chryſoſtomus, qui non modo Chriſti aduentum,ſed & paſſionem à Ioanne præuiſam eſſe,ipſo Ioannis teſtimonio docet, cùm dixit: Ecce agnus Dei. Conſtat enim,inquit Thomas,quòd præſciuit illum immolandum,vt veram hoſtiam,quæ tolleret peccata mundi. Sed & hic à Domino commendatur,quòd ſit plus quàm Propheta. Atqui Prophetæ non modò prænunciauerunt de aduentu, ſed & de paſſione & morte iuſti. Manifeſtum eſt igitur,quòd nec idipſum Ioannes ignorauerit. Alia verò ratio huius interrogationis aſſignatur, nimirùm quòd Ioannes Chriſtum quidem nouerit etiam paſſurum & moriturum,ſed interrogauerit,num ille ipſe in propria perſona ad inferos deſcenſurus eſſet. Hieronymus Epiſt. ad Algaſiam,quæſt.1. Hunc enim, inquit, ſenſum habere poteſt. Scio quòd ipſe ſis, qui tollere veniſti peccata mundi: ſed quia ad inferos deſcenſurus ſum, etiam hoc interrogo,vtrum & illuc ipſe deſcendas: an impium ſit hoc de filio Dei credere, aliúmque miſſurus ſis: Hoc autem ſcire deſidero,vt qui te iam in terris hominibus nunciaui, etiam inferis nunciem, ſi fortè venturus es. Eandem etiam habet ſententiam lib.2. Comment. in Matth. Gregor. lib. 40. Homil. hom.6. Miſſus enim in carcerem,an ipſe veniat requirit,inquit: non quia ipſum eſſe mundi redemptorem dubitat, ſed quærit vt ſciat ſi is qui per ſe in mundum venerat, per ſe etiam ad inferni clauſtra deſcendat. Quem enim præcurrens mundo nunciauerat, hunc moriendo & ad inferos deſcendendo præcurrebat. Probat autem Gregorius Papa, hom.1. in Ezechielem,fieri potuiſſe vt Ioannes vnum cognouerit,alterum ignorauerit. Aliquando enim,inquit,ſpiritus Prophetiæ ex præſenti tangit animum Prophetantis,non autem ex futuro: Aliquando ex futuro tangit quidem,non autem ex præſenti: Aliquando verò ex præſenti & ex futuro: aliquãdo ex præterito,ex præſenti atque ex futuro pariter tangitur animus Prophetantis. Aliquando tangit ex præterito Prophetiæ ſpiritus,nec tangit ex futuro: aliquando tangit ex futuro,nec tangit ex præterito: aliquando verò in præſenti,& ex parte tangit, & ex parte non tangit. Aliquando in futuro ex parte tangit,& ex parte non tangit. Sed hæc ipſa ſi poſſimus eo ordine quo præmiſſa ſunt, ſacræ ſcripturæ teſtimoniis oſtendamus. Ex præſenti enim Prophetiæ ſpiritus Prophetantis animum tangit, atque ex futuro non tangit: ſicut Ioannes Baptiſta venientem Dominum videns, ait: Ecce agnus Dei,ecce qui tollit peccata mundi. Sed cùm iam moriturus eſſet, miſſis diſcipulis, requirebat dicens: Tu es qui venturus es,an aliũ expectamus? In quibus verbis oſtenditur,quia in terris quidem veniſſe redemptorem nouerat: ſed an per ſemetipſum ad aperienda inferni clauſtra deſcenderet,dubitabat. Erat enim fides omnium certiſſima de inferis,ſed & de illis, quos per Meſſiam eripi conueniebat. Neque enim Chriſtus euacuaturus erat inferos,& infideles quoſque æternis ſuppliciis addictos erepturus: ſed patres illos,qui cum fide Meſſiæ deceſſerant. Quinetiã, vt ſcribit Irenæus circa finem lib.5. in hæreſes,à maximis Prophetis prædictus fuerat Chriſti ad inferos deſcenſus, ſicut & Zach. 9. Tu autem in ſanguine Teſtamenti tui eduxiſti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Et à Pſalte: Eduxiſti animam

A animam meam ex inferno inferiori. Et, Eccl. 24. Penetrabo inferiores partes terræ, & viſitabo dormientes in Domino. Hoc ipſum etiam ſecreto & diſtincto ſymbolo fidei deſignatur, quo Chriſtum ad inferna deſcendiſſe credimus. Hoc igitur quomodo Ioannes ignorare potuerit, vix oſtenditur, niſi forſan quis ipſum requirere diceret, num in anima, an verò ſimul & in corpore inferna illum penetraturum, ſicut & in cœlos cum corpore aſcenſurum nunciaturus ſit. Verùm coactior hæc quæſtio fuerit. Non ignoro defunctos reſcire quæ hic fiant, non modò ab Angelis, ſed & ab his, qui recenter à nobis emigrauerint, vt docet Auguſtinus lib. de cura pro mortuis agenda. Et proinde patres illos vita functos à Ioanne hinc abeunte intelligere potuiſſe quæ a Chriſto fierent, vt & illorum de ſua libertate expectatio confirmaretur. Veruntamen non videtur hæc huius legationis & interrogationis potior occaſio B fuiſſe. Theophilact. in Matth. Hoc autem, ait, friuolum fuerit exiſtimare. Sciebat enim Ioannes, quòd & ad infernum venturus eſſet Dominus cum anima, vt & illic ſaluaret, ſicut dicit Gregorius Theologus, omnes qui credituri erant, quòd pro nobis incarnatus eſſet. Omnes verò conueniunt, ceu ipſe etiam Hieronymus, & Gregorius, quòd ad ſuorum diſcipulorum inſtructionem hanc quæſtionem Ioannes commouerat. Euthymius in Matth. Sciēs enim, inquit, diſcipulos ſuos inuidia moueri aduerſus Chriſtum: vehementer enim præceptorem ſuum amantes, & pariter gloria illius frui cupientes, indignabantur, videntes Chriſtum celebrē fieri. Verùm quia ſæpiùs eos admonendo, perſuadere nequiuerat, nunc autem breui moriturus erat: delectis duobus, qui prudentiores eſſent, hos mittit ad Chriſtū, prætextu quidē interrogandi, an ipſe eſſet, qui venturus erat. Vera tamen cauſa erat, vt cōſpectis mi- C raculis quæ faciebat, crederent. Iuſtinus quæſt. 38. ad Orthod. dicit, hanc fieri quæſtionem, ne fortè in opinione vulgi diſcipuli hallucinarentur, & Ieſum aliquem ex antiquis Prophetis rediuiuum, non autem Meſſiam eſſe exiſtimarent. Siquidem viſis operibus, quidam illum Hieremiam, alij Heliam, aut alterum ex Prophetis dicebant, (Matth. 16.) Itaque ne in re tam periculoſa nutarent & dubitarent, Ioannes diſcipulos ſuos ad Chriſtum dirigit. Vim habet, quod ait, Tu es qui venturus es, ὁ ἐρχόμενος, ille venturus, quem prædixerunt Prophetæ, & venturum omnes expectant, vt & hoſtem humanæ naturæ proſternas, & tollas peccata mundi, nóſque Deo patri reconcilies? Albertus Mag. in Matth. Erat enim venturus Chriſtus poſt Ioannem, non modò in perſona, ſed in efficacia ſacramentorum, & in conſtitutione Eccleſiæ, & officio redemptionis. *An alium expectamus?* Innuit Ioannes alium expectari, à quo voluit diſcipulos auerti, ne cum Iudæis excæcati, Antichriſtū pro D Chriſto præſtolarentur, & ſuſciperent. Sic enim Chriſtus (Ioan. 5.) Ego, inquit, veni in nomine Patris mei, & non ſuſcepiſtis me. Alius veniet in nomine ſuo, & illum ſuſcipietis. Tertullianus lib. 4. contra Marcionem, agit in eos qui contendebant Ioannem dubitaſſe, an alius eſſet expectandus, quaſi alius in lege Chriſtus, alius ſit in gratia. Sed hoc ait, Tu es qui venturus es: id eſt, Si tu non es quem venturum expectamus: id eſt, vnus tantùm eſt, aut tu, aut alius. Docet & Ioannem creatori & redemptori competiiſſe. *In ipſa autem hora*, qua diſcipuli Ioannis ad Chriſtum acceſſerunt, vt ſcribit Lucas, *multos curauit* Ieſus *à languoribus ſuis, & plagis, & ſpiritibus malis: & cæcis multis donauit viſum.* Chryſoſtomus homil. 27. in Matth. Intellexit cogitationem Ioannis Chriſtus, animaduertit conſilium principis ſui rex, ſentit ſermonem ſerui ſui dominus. Quod enim ſpiritus in Ioanne dictauerat, E Deus intellexit, dicente Apoſtolo: Qui ſcrutatur corda, ſcit quid deſiderat ſpiritus. Propterea ſpiritualem hominem ſpiritualis facilè intelligit: carnalis autem non intelligit ſpiritualem, ipſe tamen intelligitur ab eo: Quia ſpiritualis diiudicat omnia, ipſe autem à nemine diiudicatur, quia carnalis homo ſecundum carnem loquitur, & ſemper ſecundum carnem intelligit: ſpiritualis autem ſecundum cor loquitur, & cogitationes intelligit. Ita primùm cœpit Ieſus facere & docere, & primùm factis, demum & verbis eorū interrogationi reſpondet. *Et dixit illis: Ite, & renūciate Ioanni, quæ audiſtis & vidiſtis.* Præſentis temporis verba ſunt, ἀκούετε καὶ βλέπετε, auditis & videtis. Nam tametſi nouitios illos & auditores doctrinæ, & miraculorum ſpectatores habuiſſet, ſuppeditauerat tamen in præſenti, ſeu docendo, ſeu operando, ſufficientē ſuæ quæſtioni reſolutionem. Etſi verbis non creditis, inquit Chriſtus Iudæis, ſaltem

Auguſt. Theophil. Euthym. Iuſtin. Mart. Alb. Mag. Tertullian. Chryſoſt.

Cl. Alexandr. operibus credite. Clemens Alexandr. lib.1. Pædagogi, cap.10. Conſilij autem dan- F
di tres partes ſunt, inquit: Vna quidem, quæ ſumit exempla ex tempore præteri-
to, vt verbi gratia, quid Hebræis euenerit, qui aurum per idololatriæ crimen ado-
rarunt in vitulo, & qui paſſi ſunt, cùm fornicati eſſent, & quæ ſunt ſimilia. Alte-
ra verò, quæ ex præſenti tempore intelligitur, vt quæ ſenſu comprehendatur: vt
quod dictum eſt iis qui Dominum rogauerunt, an ipſe eſſet Chriſtus, aliúmne
expectarent. Abite enim, inquit, & dicite Ioanni quæ audiſtis & vidiſtis. Hoc er-
go fuit, quod prædicens dicebat Dauid (Pſal. 47.) Sicut audiuimus, ita & vidi-
mus. Ex futuris autem conſtat tertia pars dandi conſilij, qua quæ ſunt euentu-
ra, iubet caueri, quemadmodum illud quoque dictum eſt: Qui autem in pecca-
Theophilact. ta inciderint, eiicientur in tenebras exteriores. Theophilactus in Matth. Non dixit,
Annunciate Ioanni, Ego ſum qui venturus ſum: ſed ſciens quòd Ioannes hac de G
cauſa diſcipulos miſiſſet, vt videãt miracula, inquit, Quæ videtis, annunciate Ioãni.
A duobus igitur potioribus ſenſibus teſtimonium accipit, cùm auditus per verbum,
viſus per miracula confirmetur. *Cæci vident.* Ioan.9. A ſæculo non eſt auditum, quia
quis aperuit oculos cæci nati. Vident & ſpirituales cæci, per oculum ſeu lumẽ fidei.
Ioan.9. In iudicium veni in mundum, vt qui non vident, videant, & videntes cæci
fiant. *Claudi ambulant.* Soph.3. Sanabo claudicantem, & eam quæ abiecta fuerat, reuo-
Alb. Magn. cabo. Hæc autem duo, vt ſcribit Albertus Magnus, nunquã acciderant, niſi à Chri-
ſto. *Leproſi mundantur.* Hoc quidem ſignum aliquando ab aliis, ſed raro factum eſt,
idque non ea poteſtate, id eſt, non imperio, quemadmodum & Chriſtus, Matth.8. &
Luc.17. *Surdi audiunt.* Marc.7. Benè omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos lo-
qui. *Mortui reſurgunt*, quod Chriſti imperio contigit. Luc.7. Adoleſcens, tibi dico, H
ſurge. Marc.5. Puella, tibi dico, ſurge. Ioan.11. Lazare, veni foras. *Pauperes euange-
lizantur.* πτωχοὶ εὐαγγελίζονται: id eſt, pauperes lætum nuncium accipiunt. Hoc e-
Cyrillus. nim ſignificat Euangelizari. Cyrillus ad Reginas, de recta fide: Operibus ipſis
igitur Chriſtus demonſtrat ſe perfectorem diuinarum operationum eſſe, inquit:
in memoriam reducens ea quæ per Prophetam prædicta fuerant. Dicit enim bea-
tus Eſaias, (cap.40.) Confortamini manus remiſſæ, & genua ſoluta. Deinde qua-
ſi protenſa manu, oſtendit Emmanuelem dicens: Ecce Deus noſter, ecce Domi-
nus cum fortitudine veniet, & brachium cum authoritate. Demum adiicit miracu-
la quæ tum à Chriſto fient. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum a-
pertæ erunt. Tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, & expedita erit lingua mutorum. Et
propoſitam reſurrectionis ſpem ingerit, dicens: Reſurgent mortui, & excitabuntur I
Lactantius. qui in ſepulcris ſunt. Lactantius lib.4. de Vera ſapiẽtia, cap.15. Sed &, inquit, Sibylla
hoc expreſſis prædixit verbis:

-νεκρῶν δ' ἀνάστασις ἔσται,
Καὶ χωλῶν δρόμος ἔστ' ὠκὺς, καὶ κωφὸς ἀκούσει,
Καὶ τυφλοὶ βλέψουσι, λαλήσουσ' οὐ λαλέοντες. id eſt,

-mortuorum autem reſurrectio erit,
Et claudorum curſus erit velox, & ſurdus audiet,
Cæci videbunt, & mortui loquentur.

Idem. Has Chriſti virtutes Apollo Mileſius conſultus, Vtrúmne Deus an homo
Chriſtus fuerit, portentificas appellauit, ſic reſpondens, vt ſcribit Lact. lib. eodem,
cap.13.

Θνητὸς ἦν κατὰ σάρκα, σοφὸς τερατώδεσιν ἔργοις: id eſt, K

Mortalis erat ſecundum carnem, ſapiens portentificis operibus.

Lactantius rationem reddit cap. 15. quòd quacumque iter faciebat, ægros ac debi-
les, & omni morborum genere laborantes, vno verbo, vnóque momento reddebat
incolumes: adeò vt membris omnibus capti, receptis repẽtè viribus roborati, lectu-
los ipſi ſuos reportarent, in quibus fuerãt paulo antè delati. Claudis verò, ac pedum
vitio afflictis, non modò gradiendi, ſed etiam curandi dabat facultatem. Tunc quo-
rum cæca lumina in altiſſimis tenebris erant, eorum oculos in priſtinum reſtituebat
aſpectũ. Mutorum quoque linguas in eloquium ſermonẽque ſoluebat. His ſignis &
euidentibus miraculis Meſſyas agnoſci debuit. Vnde & diuina prouidentiã factũ
eſt, vt nullum miraculum Ioannes exhiberet, ne fortè Meſſyas eſſe putaretur, immò
neque

A neque à Malachia vſque ad Ioãnem Propheta aliquis intercederet, vt ſcribit Theodoretus in 12. Prophetas minores, vt ſol ipſe exoriens inter eclypſes illuſtrior appareret. Sed & Moyſes prædixerat, non modò à doctrina, ſed & ab operibus diſcernendum eſſe Meſſyam, dum illum ad ſui inſtar requirendum eſſe prædixit. Euſebius Cæſarienſis lib. 3. Demonſtr. Euangel. cap. 2. Primus, inquit, Prophetarum Moſes alium Prophetarum ſibi ſimilem ſuſcitandum eſſe denuntiat. Num igitur ex iis qui poſt Moſen extiterunt Prophetæ, Eſaias, exempli gratia, aut Hieremias, aut Ezechiel, aut Daniel, aut alius quiſpiam de cæteris duodecim Moſi conferendus fuit? Nequaquam. Sed ex illis tandem, quis vnquam Moyſi ſimilia effecit? Nuſquam poteris dicere. Itaque Christum Moſi conferendum oſtendit, & in doctrina & operibus, ita tamen vt Chriſtus potior Moſe ſit. Ego vero ad compendium re- Theodoret'. Euſeb. Cæſ. *Moſis cum Chriſto comparatio.*
B uocabo vtriuſque comparationem ab Euſebio allatam. 1. Vterque ſimulacrorum euerſor, 2. vterque ſaluator, 3. vterque quadraginta diebus ieiunauit, 4. vterque populo alimenta præbuit in deſerto, 5. vterque promiſit terram, ſed Chriſtus meliorem (Matth. 5.) 6. Moſes per mare, Ieſus ſuper mare ambulauit. 7. Moſes extenta manu aquas ſuſtulit, Chriſtus ſedauit. 8. Moſes & Chriſtus in monte transfigurati ſunt. 9. Moſes leproſam Mariam oratione ſanat, Chriſtus imperio leproſos purgat. 10. Moſes in digito Dei coram Magis Pharaonis mirabilia operatur, Chriſtus coram Iudæis in digito Dei dæmonia eiicit. 11. Moſes nominat Naue, præfectum populi: Chriſtus nominat Petrum paſtorem Eccleſiæ. 12. Moſes duodecim exploratores, & ſeptuaginta ſapientes habuit: Chriſtus duodecim Apo-
C ſtolos, & ſeptuaginta diſcipulos. 13. Lex à Moſe data eſt, eadem per Chriſtum ad perfectum deducta eſt. Et omnia quidem in Chriſto meliora & excellentiora. 14. Noluit Deus ſciri ſepulcrum Moſis, & tamen reddidit ſepulcrum Chriſti glorioſum, vt à Moſe tranſuolemus ad Chriſtum. Nouerat Ioannes à mirabilibus his operibus Meſſyam eſſe dignoſcendum: ideò factum eſt, vt & ille mitteret diſcipulos, qui ex operibus quid creditu opus eſſet, colligerent: & Chriſtus ipſe in eorum conſpectu miracula faceret, & cum eorum & ſuæ doctrinæ teſtimonio miſſos illos faceret. Adiecit, *Pauperes euangelizantur*, vt impletum oſtendat Eſaiæ vaticinium (cap. 61.) ne fortè aliquid eius prædictionibus deeſſe videatur. Iiſdem enim fermè verbis vtitur, quibus & Propheta, quæ idem ipſe in ſynagoga Nazareth ſuo aduentu & in ſeipſo impleta eſſe oſtendit (Luc.
D 4) Sic autem habet Eſaias: Spiritus Domini ſuper me, eò quòd vnxerit me. Ad euangelizandum manſuetis miſit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem. Eædem enim dictiones leguntur in 70. Interpretum verſione, εὐαγγελίζεσθαι πτωχοῖς, pro quo Euangeliſta legit, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται. Pauperum autem nomine, qui πτωχοί dicuntur, ſimplices etiam quique ex populo intelliguntur, de quibus Chriſtus loquebatur, ſua ad patrem oratione, dicens: Gratias tibi pater, quia abſcondiſti hæc ſapientibus, & reuelaſti paruulis. Euſeb. Cæſarienſis libr. 3. Demonſt. Euangel. cap. 1. Illos Euſeb. Cæſar.
enim, inquit, in commendatione beatorum, qui apud ſe futuri ſunt, antepoſuit, dicens: Matth. 6. Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Pauperes Apoſtoli, Iac. 2. An non pauperes elegit Dominus in hoc
E mundo, diuites in fide? Pauperes diſcipuli, quicunque relictis omnibus Chriſtum ſecuti ſunt. Pauper turba, quam contemptui habebant ſcribæ & Phariſæi, dicentes: Turba hæc quæ non nouit legem, maledicta eſt. Pauper eſt omnis Chriſtianus, quia nec ſententiæ Pſaltis obaudit, Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Pauperes denique omnes erant, qui Euangelium acceperunt. Mutuata eſt dictio iſta ab Hebraica ענוים *Hanauim*, quæ manſuetos, pauperes & humiles ſignificat. Obſeruat & Euſebius dictionem Euangelij, cùm legitur לבשר, *lebaſſer*, à *Baſar*, vt in ſuperioribus annotauimus. Vt enim Deus ſuperbis reſiſtit, & humilibus dat gratiam: ita Euangelium ſuum communicauit, non ambitioſis & inflatis Phariſæis, ſed manſuetis diſcipulis. Iac. 1. In manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum, quod potens eſt ſaluare animas. Eccl. 5. Eſto manſuetus ad audiendum verbum, vt intelligas. Hieronym. in Matth. Vel pauperes Hieronym.
ſpiritu, inquit, vel certè operibus pauperes intelliguntur, vt nulla inter no-

biles & ignobiles, inter diuites & egenos in prædicatione diſtantia ſit. Hæc ma- F
giſtri rigorem, hæc præceptoris comprobant veritatem, quando omnis apud eum
qui ſaluari poteſt, æqualis eſt. *Et beatus eſt qui non fuerit ſcandalizatus in me.* Theophil. in
Theophil. Matth. Sic oſtendit diſcipulis Ioannis, quòd non laterent eum quæ cogitabant: nã
ipſi multũ de eo dubitabant. Scandalizabantur enim, vt diximus (Ioan. 3.) quia ba-
Hilarius. ptizaret, nec ieiunaret. Hilarius in Matth. Sed nunquid aliquid iam in Chriſto geſtũ
erat, quod Ioannem ſcandalizaret? Non vtique. Nam in ipſo ſuæ doctrinæ curſu
& operis morabatur: ſed ſuperioris ſententiæ vis & proprietas contuenda eſt: quid
illud ſit, quòd pauperes benè nunciantur, id eſt, qui perdiderint animam, qui
Qui in Chriſto ſcandalizantur. crucem ſuam acceperint & ſequentur, qui humiles ſpiritu fient, quorum regnum
præparatur in cœlo. Ergo quia in Domino hæc paſſionũ vniuerſitas cõueniret, futu-
ráque eſſet crux ſua plurimis ſcandalũ, beatos eos profeſſus eſt, quorũ fidei nihil ten- G
tamenti deferret crux, mors, ſepultura. Ambroſ. lib. 5. in Luc. cap. 7. Crux enim, e-
Ambroſ. tiam electis ſcandalum poſſet afferre. Etiam & ipſi diſcipuli ſcandalizati ſunt, Chri-
ſto patiente: eapropter hæc prædixerat. Omnes vos ſcandalum patiemini in me
in iſta nocte. Scandalizati ſunt & Phariſæi in doctrina & operibus eius. In doctrina
quidem, vt cùm Dominus dixit, Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in ſe-
ceſſum emittitur. Ideò quod intrat in os, non inquinat hominem. Sic enim diſcipu-
li ad eum: Scis quia Phariſæi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt. Sed & hi ſcandali-
zati ſunt, qui cùm illum in Capharnaum audiiſſent de ſua carne & ſanguine ver-
ba facientem, abierunt retrorſum, & dixerunt: Quomodo poteſt hic nobis dare
ſuam carnem ad manducandum? Scandalizati ſunt & qui audierunt illum dicentẽ H
paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ad eorum inſtar ſcandalizã-
tur hæretici, quoties de Chriſti carnis & ſanguinis in ſacra Euchariſtia veritate, &
de poteſtate hominibus credita ad remiſſionem peccatorum diſſeritur. Inſultant
Eccleſiaſticæ doctrinæ, & abeunt retrò, immò Phariſaico liuore in illam excande-
ſcunt. Fuerunt qui ſcandalizarentur, quòd hominem totum ſanum faceret in Sab-
bato, quòd cum publicanis manducaret, quòd peccatores reciperet, quòd ſineret ſe
à peccatrice tangi, quòd ad Samaritanos diuerteret, quòd in parabola hominis vul-
nerati Samaritanũ ſacerdoti & leuitæ præferret, quòd pauperes diſcipulos haberet,
illos illotis manibus accũbere ſineret, & pueris acclamãtibus Oſanna filio Dauid, ſi-
lentiũ non imponeret: quòd abdicãdas omnes poſſeſſiones doceret. Ita dicemus illũ
petram fuiſſe ſcandali, & lapidẽ offenſionis, non tamen quòd occaſionem ſcandali I
perfidis ingeſſerit, ſed quòd illi ſua malitia, quod ad ædificationẽ erat, in ſcandalum
& offenſionem traduxerint. Quid enim eſt adeò pium & ſanctum, quod non homi-
Homines impij quantumuis ſancta rident. nes prophani rideant, & velut ſcandalum aliquod deteſtentur? An nõ hæc de Chri-
ſtiana doctrina verè dicta ſunt, quòd ſignum eſt cui contradicitur, quòd & huic ſe-
ctæ omnes aduerſantur? Animalis enim homo non percipit quæ Dei ſunt. Scan-
dalum hoc acceptum eſt, non datum. At verò *beatus eſt qui non fuerit ſcandalizatus*
in Chriſto. Fidelis enim ille eſt, credit, veretur, honorat, & ſuſpicit omnia dicta
& facta Chriſti. Beatus, inquam, ille, inquantum quis hic beatus cenſeri poteſt,
qui ita ſe dirigit & format, vt rectà ad beatitudinem peruenturus ſit. Euſeb. E-
Euſ. Emiſſ. miſſenus homilia in Euangelium. Beatus, inquit, qui fideliter firmitérque credi-
derit, quæcunque ſcripta prophetata ſunt de me. Qui non horrui virginis vte- K
rum, non vtique horreo ad inferna deſcendere. Cloaca mundi eſt infernus: lux ta-
men ſtercore non inquinatur. Mundus tranſeo per immundum, mundus totum
compleo mundum. Deſcende igitur ſecurè, præcurſor mihi es. Vade, & præcur-
re, nuncia gaudium fidelibus meis: citò ſequar, & liberabo eos. Conſidera modò,
quanta lætitia locus ille tenebrarum, locus ille mœroris & doloris: conſidera, in-
quam, quanta lætitia, quantóque gaudio exultauerit, quando ibi beatus Ioãnes hęc
verba narrare cœpit. *Illis autem abeuntibus, cœpit Ieſus dicere ad turbas de Ioanne, Quid exi-*
Beda. *ſtis in deſertum videre?* Beda lib. 2. in Luc. Quia turba circunſtans interrogationis
myſterium neſciebat, & putabat Ioannem dubitare de Chriſto, quem ipſe mon-
ſtrauerat, vt intelligerent Ioannem non ſibi interrogaſſe, ſed diſcipulis ſuis, dignis
cum laudibus accumulat. Euthym. in Matth. Illi quidem meliores redditi abſceſ-
Euthym. ſerunt. Quare autem non ipſis præſentibus loquutus eſt de Ioanne? Ne ei vide-
retur

A retur adulari. Cyrillus Alexandr. lib. 2. Theſauri, cap. 4. Nam quoniam, inquit, diſcipulos Ioannis turba vidit, interrogantéſque audiuit, non quod illi, ſed quod Ioãnes dicere velle videretur, ne de Ioanne turbarentur, putaréntque leuiorem hominem, quòd primò, Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi, de Christo dixiſſet: deinde, an ipſe venturus eſſet, dubitaret. Ne igitur vel hoc, vel alioqui leuiorem hominem arbitrarentur, & propter hanc turbationem minus proficerent, dixit ad eos, *Quid exiſtis in deſertum videre? arundinem vento agitatam?* Fuiſtis mirati Baptiſtam, & ideò longa itinera in deſertum ad ipſum feciſtis. Cur ergo modò leuioris mentis hominem, & quaſi arundinem putatis, & ex inconſtantia huc & illuc leui de cauſa impelli? Theophilact. in Matth. Hanc igitur ſuſpicionem è medio tollens Chriſtus, inquit: Non eſt Ioannes arundo, hoc eſt inconſtans & varius. Nam ſi talis eſſet, qua-
B re exiuiſtis ad eum in deſertum? Proinde talis manet, qualem vos eum iudicaſtis. Epiphan. lib. 1. tom. 2. in hæreſim 26. Gnoſticorum, ait eos vetus Teſtamentum reieciſſe, etiam & Deum illius. Et hoc eſt, inquiunt, quod dixit Dominus de Ioanne, Quid exiſtis in deſertum videre? an arundo? Quoniam non erat, inquiunt, perfectus Ioannes. Agitabatur enim à multis ſpiritibus ad ſimilitudinem arundinis, quæ ab vnoquoque vento commouetur. Et cùm quidẽ veniebat ſpiritus principis, Iudaiſmum prædicabat: cùm verò ſpiritus ſanctus, de Chriſto loquebatur. At verò hæc nõ per affirmationem dicta ſunt, ſed ita per interrogationẽ enunciata, vt negatiuo modo ſeſe habeant, quemadmodum & ſequentia, cùm ait, *hominem mollibus veſtitum?* Nõ quòd talem eſſe Ioannem aſſerat, quin potius contrarium oſtendat. Hilarius in Matth. Ergo cùm dicit, Quid exiſtis in deſertum videre arundinem vento moueri?
C hoc loquitur: Nunquid exiſtis videre hominem cognitione Dei vacuum, & ad immundorum ſpirituum flatum vagantem? Nam increpantis potius affectu quàm confirmantis hæc loquitur: oſtendens ſcilicet non eum in Ioannẽ conſpici, qui & inanis mobilis ſit. Porrò in arundine, homo talis & mobilis oſtenditur de gloria ſeculi vitæ ſuæ inanitate ſpecioſus, ipſe autem fructu veritatis cauus, exterior placens, & nullus interior, ad omnem ventorum motum, id eſt immundorum ſpirituum flatum mouendus, neque ad conſiſtendi firmitatem valens, & animi medullis inanis. Gregorius Papa hom. 6. Et hoc videlicet, inquit, non aſſerendo, ſed negãdo intulit. Arundinem quippè mox vt aura contigerit, in partem inflectit alteram. Et quid per arundinem niſi carnalis animus deſignatur? qui mox vt fauore vel detractione tangitur, in partem quamlibet inclinatur. Si non ab humano ore aura
D fauoris flauerit, hilareſcit & extollitur, totúmque ſe quaſi ad gratiam inflectit. Sed ſi inde ventus detractionis eruperit, vnde aura laudis veniebat, mox hunc quaſi in partem alteram ad vim fauoris inclinat. Sed arundo vento agitata Ioannes non erat: quia hunc nec blandum gratia, nec cuiuſlibet detractionis ira aſperum faciebat. Nec proſpera hunc erigere, nec aduerſa nouerant inclinare. Arundo ergo vento agitata non erat, quem ab ſtatus ſui rectitudine nulla rerum varietas inflectebat. Sed & hæc ipſa ſui carceris occaſio magnam eius conſtantiam ſatis oſtendit, vt qui in manifeſto ſcelere tacere, diſſimulare, aut adulari principi Herodi minimè potuerit, ſed vt vir conſtans & impauidus in faciem arguerit. Hoc nimirùm eſt fidelis concionatoris munus, vt arguat, obſecret, increpet importunè & opportunè. Philo Iudæus, lib. de Ioſeph. Indignum enim eſſet, inquit, ſi cùm meæ fidei commiſſa ſit adminiſtratio Reipublicæ, in præuidendis commoditatibus cæderem cuiuis medi-
E cinæ profeſſori. Nam ille in ægroto nullam ſplendidioris fortunæ rationem habens, nec quòd claro genere natus, aut opulentus, denique rex aut tyrannus ſit, vnum hoc ſpectat, quomodo queat ſeruare hominem: & ſi fortè ſectione, vſtionéve opus videt, ſecat, vrítque principem ſuum ac dominum ſeruus ipſe atque ſubditus. Ego qui non vnum virum curandum ſuſcepi, ſed integram ciuitatem laborantem morbis grauioribus contractis ex innatis concupiſcentiis, quid agere debeo? Num prodita vtilitate publica illius aut illius aures mulcere adulatione illiberali, & ne quidem ſeruo decora? Emori præſtat, quàm loqui ad gratiam, diſſimulata veritate, & vtilitate neglecta. Idem lib. Quòd omnis probus liber ſit. Extant, inquit, de hac bonorum virorum libertate multa Poëtarum & Hiſtoricorum teſtimonia: quorum ſententiis Græci ſimul & Barbari penè ab ipſis incunabulis innutriti proficiũt

Cyrill. Alex.

Theophil.

Epiphan.

Hæreſis Gnoſticorum de Ioanne.

Hilarius.

Greg. Papa.

Ioannes non erat arundo.

Philo.

Conſtantia requiritur in perſonis publicis.

in bonis moribus, quicquid viroſum ex mala educatione aut deprauata victus ra- F
tione contraxit anima recudendo in melius. Vide quid apud Euripidem loquatur
Hercules:

Combure carnem hanc, concrema, repleto te
Meo cruore. Nam priùs vel ſidera
Terram ſubibunt, terra vel ſcandet polum,
Quàm mollis à me extorqueatur vox tibi.

Reuera enim ſeruilis eſt adulatio ſimulatióque, quoties à mẽte verba diſſident. Cæ-
terùm ingenuè ſine fuco è ſincera conſcientia liberam ſentẽtiam depromere decet
generoſos animos. Hæc fuit Ioannis conſtantia, & in dicendo libertas, vt nec po-
Greg. Papa. miſſis alliceretur, nec minis & ſupplicijs à veritate abduceretur. Gregorius Papa in
homelia. Diſcamus ergo, fratres chariſſimi, arũdo vento agitata non eſſe: ſolidemus G
animum inter auras linguarum poſitum: ſtet inflexibilis ſtatus mentis. Nulla nos
detractio ad iram prouocet, atque ad remiſſionem inutilis gratiæ nullus fauor in-
clinet: non nos proſpera eleuent, non aduerſa perturbent: & qui in ſoliditate fidei fi-
gimur, nequaquam rerum tranſeuntium mutabilitate moueamur. Adhuc autẽ de
eius expreſſione ſubiungitur, *Sed quid exiſtis videre in deſertum? hominem mollibus veſtitum?*
Quòd veſtitus Ioannis aſper fuerit, contra hæreticos. *Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt.* Camelorum enim pilis, vt ſcitis, veſti-
tus Ioannes fuiſſe deſcribitur. Cæterùm Neochriſtiani hæretici quidam locum
hunc omninò impugnant, cùm ita interpretantur, Ioannem veſtitum fuiſſe pilis ca-
melorum, ſicut legitur Matth. 3. Non vt aſperum indumentum habuerit, ſed vndu-
Veſtis vndulata in delitiis. latam veſtem, quam Gallicè dicimus *du camelot vndé*. Atqui vndulatæ veſtes molles H
ſunt, fuerúntque olim in magnis delicijs, vt ſcribit Plinius lib. 8. nat. hiſt. c. 48. Et in-
de variis coloribus veſtis diſtincta defluxit. Varro lib. 1. de vita pop. Romani, in ean-
Plinius. Varro. dem ſcribit ſententiã, reges olim vndulatas, non minus quàm prætextas & togas, ha-
bere ſolitos. At verò Epicurei & delicatuli hæretici non ſibi perſuadent hominem
nobilem pilis camelorum indutum fuiſſe, ac ſi nec vnquam legerint Dauidem &
Achab reges in cinere & cilicio, regem Niniue in ſacco, Iudith fœminam illuſtrem
in eodem habitu, & tot olim, qui e ſummo nobilitatis culmine vitam ſolitariam
Chryſoſto. profeſſi ſunt. Chryſoſt. hom. 1. in Marc. ſcribit Ioannem non lana veſtitum fuiſſe, ſed
pilis camelorum & ſetis, vt ipſo habitu abductionem à ſeculo teſtaretur. Clemens
Clem. Alex. Alexand. lib. 2. Paidagogi, cap. 10. Beatus autem Ioannes, inquit, deſpectis quoque
ouium pilis, qui delicias redolent, pilos camelorum elegit, & eis ſeſe veſtijt, ſimpli- I
cem vitam, & à dolo alienam repræſentans. Mel enim comedebat, & locuſtas, dulcẽ
& ſpiritalem cibum: à faſtu alienas & moderatas vias Domini præparans. Se enim
certè purpurea chlamide induiſſet, ſi vllam vrbani faſtus curam geſſiſſet: ſed cùm in
ſolitudinem quietis, tranquillè cum Deo verſaturus ſe recepiſſet, ab omni inani ſtu-
dio, vanáque boni ſpecie, ſordidóque ac illiberali decore ſe remouit. Ouina autem
pelle Helyas vtebatur indumento, & ouilam pellem ſtringebat zona facta ex pilis.
Eſaias verò (20) alius Propheta nudus erat, & nullis vtebantur calceis. Sæpè quoque
ſacco vtebatur, quod eſt indumentum humilitatis. Quòd ſi etiam vocas Hieremiã,
(13. cap.) is cingulum ſolum habuit lineum. Quemadmodum autem benè nutrita
corpora, ſi nuda ſint, vires ac vigorem apertius indicãt: ita etiam pulchritudo morũ,
ſi ineptis nugis non inuoluatur, magis indicat animi magnitudinem & magnificen- K
Auguſt. tiam. Auguſtinus tractatu 4. in Ioann. Veſtiebatur (inquit) Ioannes aſperis, id eſt tu-
nica facta de pilis cameli. Ioannes Hieroſolymitanus lib. de inſt. Monaſtica ad Ca-
praſium monachum, hanc ſcribit melotem dici, quemadmodum à Paulo, Heb. 11.
Circuierunt melotis & pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus
Greg. Nicen. non erat mundus. Gregorius Nicenus lib. exhortatorio ad virginitatẽ, cap. 6. Eapro-
pter ſimul confert Helyam & Ioannem Baptiſtam, quòd ambo ab adoleſcentia ſeſe
ſtatim ab humanæ vitę ſocietate remouerint, quòd vterque magnus, hic qui cœlum
tenuit, ille quo maior non ſurrexit. Et à quibuſuis, inquit, qui ſibi occurrerent, res
neceſſarias petebant: ſic nec quotidiani quidem ac neceſſarij victus curam habue-
Antitheſis contra veſtitũ aſperum. runt: vnus pellibus caprinis, alter pilis camelorum amictus. Aſperum autem veſtitũ
fuiſſe manifeſtum eſt ex antitheſi adiuncta, *qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt:*
ſeu, vt habet Lucas, Ecce qui in veſte pretioſa ſunt & delicijs, in domibus regũ ſunt.

Rupertus

A Rupertus lib. 9. in Matth. hoc argumento adulationem & inconſtantiam longè à Ioanne repelli oſtendit. Ioannes, inquit, non in domo, ſed in carcere regis eſt. Homines mollibus veſtiti, id eſt, adulatores, qui regum ſuorum adulantur peccatis, tractabiles atque ſuaues dominatoribus tanquam beneficis, cùm ſint iniqui, ſicut Herodes patrator adulterij, ecce in domibus cõuiuij circa latera regalia comedunt & bibunt. Ioannes autem ſpinoſis & aſpero veſtitu armatus, ita vt palpari nõ poſſit, iuxta illud Eccleſ. 12. Verba ſapientum quaſi ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi: Hic talis extra cõuiuium in carcere clauſus eſt: nec aliter admittitur in illas domos regum, niſi ita vt afferatur caput eius in diſco, ſaltatricis præmium, ſaluatoris pretium. Hierony. lib. 2. Comment. in Matth. hinc omnẽ mali ſuſpicionem à Ioãne reiici oſten- *Rupertus.* *Hieronym.*

B dit. Cur enim, inquit, diuitias cupiat, vt affluat dapibus? Locuſtis veſcitur & melle ſylueſtri. An vt mollibus veſtiatur? Pili camelorum tegmen eius ſunt. Iſtiuſmodi cibus & veſtis, carceris hoſpitio recipiuntur, & prædicatio veritatis tale habet habitaculum. Qui autem adulatores ſunt, & ſectantur lucra, & quærunt diuitias, & diuitijs affluunt, & mollibus veſtiuntur, iſti in domibus regũ ſunt. Ex quo oſtenditur, rigidã vitam & auſteram prędicationem vitare debere aulas regum, & mollium hominum palatia declinare. Beda lib. 2. in Luc. Non ergo cœleſti, ſed terreno regno militãt hi, qui pro Deo perpeti aſpera fugiunt: ſed ſolis exterioribus dediti, prę ſentis vitæ mollitiem & delectationem quærũt. Nemo ergo exiſtimet in luxu atque ſtudio veſtium peccatum deeſſe: quia ſi hoc culpa non eſſet, nullo modo Dominus Ioannem de ve- *Vita Ioannis rigida & auſtera.* *Beda.*

C ſtimenti aſperitate laudaſſet: quamuis hoc, quòd Ioannes non eſſe veſtitus mollibus dicitur, per ſignificationẽ intelligi aliter poteſt. Mollibus enim veſtitus nõ fuit, quia vitam peccantium non blandimentis fouit, ſed vigore aſperæ inuectionis increpauit, dicens: Genimina viperarum, quis vobis demonſtrauit fugere à ventura ira? *Sed quid exiſtis videre? Prophetam? Vtique dico vobis, & pluſquàm Prophetam.* Prophetæ quippè miniſteriũ eſt, ventura dicere, non etiam demonſtrare. Ioannes ergo plus quàm Propheta eſt, quia eum quẽ præcurrendo prophetauerat, etiã oſtendendo denuntiabat. Hanc reſolutionem cur Ioannes plus quàm Propheta dicatur, habent Hieronymus lib. 1. Commentariorum in Matth. & lib. 2. in Epiſt. ad Epheſios, Chryſoſtomus, Cyrillus lib. 2. in Ioan. cap. 1. Theophilactus, Euthymius, & Gregorius, etiam & Auguſtinus, tract. 4. in Ioan. Hieronym. in cap. 3. Epiſt. ad Epheſ. Aliud eſt enim in ſpiritu vẽtura cognoſcere, aliud cernere ea opere cõpleta. Vnde & Ioannes propterea ma- *Quomodo Ioannes plus quàm Propheta.* *Hieronym.* *Chryſoſt.* *Cyrillus.* *Theophil.* *Euthym.*

D ior omnibus Prophetis dicitur: quia quẽ cæteri prophetauerunt, ipſe conſpexerit, & digito demonſtrauerit, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Iuxta quem ſenſum & illud exponi poteſt: Multi Prophetæ & iuſti cupierunt videre quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Hæc vtique videre & audire cupiẽbant, quæ futura cognouerant. Quòd ſi neſciebant vẽtura, quomodo deſiderare poterant quæ penitus ignorabant? Legimus in Regnorum libris (3. Reg. 3.) Dominum Salomoni in ſomnio pollicẽtem, atque dicentem: Pro eo quod petiiſti à me verbum iſtud, & nõ petiiſti tibi dies multos, nec poſtulaſti diuitias, nec animas inimicorum tuorum, ſed petijſti vt intelligeres & audires iudicium: ecce feci verbum tuum, & dedi tibi cor prudens: & ſapiens ſicut tu, non fuit ante te: & poſt te non ſurget tibi ſimilis. Et quomodo quidam putant Apoſtolis Chriſti reuelatum *Gregorius.* *Auguſtinus.*

E eſſe myſterium, quod ignotum fuerit Salomoni: cùm Apoſtolis omnibus ſapientiorem fuiſſe Salomonem, & retrò Patriarchis vox diuina pollicita ſit, qui de ſeipſo loquitur quoque confidenter: Deus docuit me ſapientiam, & intellectum ſanctorum cognoui. Necnon Dauid Pſal. 5. de ſcientia occulti myſterij gloriatur, dicens: Incerta & occulta ſapiẽtiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Et ad eum, qui ſibi de ſapiẽtia ſupplaudebat, Deus loquitur per Prophetam: Nũquid tu ſapientior es Daniele? Aut ille igitur, de quo ſuprà diſſeruimus, Ezech. 28. tenẽdus eſt ſenſus: ita Patriarchas & Prophetas, vt nunc Apoſtolis reuelatum eſt, Chriſti ignoraſſe myſterium: quia aliud ſit quid tenere manibus, aliud futurum in ſpiritu præuidere. Vtrumque verò in Ioanne conſideratur, vt qui & in ſpiritu Chriſtum præuiderit, & præſentem monſtrauerit: ex quo fit, vt plus quàm Propheta cenſeatur. Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt (Malach. 3.) Ecce ego mitto angelum meum, qui præparabit viam tuam ante te. Paulò aliter ſeſe verba habent apud Malachiam. Idem tamen eorum ſenſus eſt, cùm facies

Beda. Chriſti, facies etiam Dei dicatur. Beda lib.2. in Luc. Quod Græcè Angelus dici- F
tur, hoc Latinè Nuncius dicitur. Rectè ergo qui nunciare ſupernum iudicem mittitur, Angelus vocatur, vt dignitatẽ ſeruet in nomine, quam explet operatione. Altum quid nouum eſt, ſed vita inferior nomine non eſt. Sed & omnes qui ſacerdotij nomine cenſentur, Angeli vocantur, Propheta adteſtante qui ait: Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex eo eius, quia Angelus Domini exercituum eſt. Necnon etiam vnuſquiſque fidelium, inquantum ſufficit, inquantum gratiam supernè accipit, ſi à prauitate proximum reuocat, ſi exhortari ad benè operandum curat, ſi æternum regnum vel ſupplicium erranti denuntiat, cùm verba ſanctæ adnunciationis impendit, profectò Angelus exiſtit. Rupertus. Rupertus lib.9. in Matth. Nimirùm, inquit, hoc tale, vel tantum eſt, ac ſi diceret: Ioannes ante faciem meam officium agit Angeli: quod videlicet officium Angeli, quãtum diſtet ab officio Prophetæ, debet ſcriba doctus quærere & proferre de ſcripturis ſanctis. Quibus requi- G
ſitis, audire & dicere poterit: Angelorum officium eſt, non ſolùm res venturas, ſiue iam inſtantes pronunciare, verùm etiam ad certas mitti perſonas, per quas oporteat demonſtrari res ipſas, & eorum corda colloquio ſuo præparari, qui digni ſunt operatione diuinitatis. In hoc officio primi, poſt verbum promiſſionis, fuerunt illi tres Angeli, qui apparentes Abrahæ in figura ſanctæ Trinitatis, hoſpitio eius fuerunt recepti, loquente in ipſis Domino, ac dicente: Reuertens veniam ad te tempore iſto, vita comite, & habebit filium Sara vxor tua. Nouiſſimus Angelorum, qui eiuſdem promiſſionis adminiſtratorij fuerunt, Gabriel ad Mariam miſſus eſt virginẽ, vt præparabilem eius mentem præpararet annunciatione iſta: Ecce concipies & paries filium. Porrò Prophetarum officium fuit, promiſſionem eandem ſiue aduentum eius H
abſque certis pronunciare perſonis. Exempli gratia. Eſaias (cap.7.) ait: Audite ergo domus Dauid. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel. Neque iſte, neque quiſquam alius Prophetarum, ad certam aliquam perſonam miſſus eſt, vt tale quid Euangelizaret, niſi iſte pluſquàm Propheta Ioannes, qui ad hoc miſſus eſt, vt præſentem Chriſtum hominibus digito demonſtrans, viam ante faciem eius ipſa demonſtratione præpararet. Pro hac excellentia, Ioannes plus Hieronym. quàm Propheta & Angelus eſt. Hieronymus lib. Commentariorum in Malachiam, cap.3. Hoc ergo, inquit, quod dicitur, Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam: ex perſona Chriſti dicit, quòd Ioannem miſerit in deſerto Iudææ prædicare baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Quod autem ſequitur: Et ſtatim veniet ad templum ſuum dominator quem vos quæritis, I
& Angelus teſtamenti quem vos vultis: ita de ſe, quaſi de altero loquitur, iuxta conſuetudinem ſcripturarum. Nullique dubium, quin dominator iſte ſaluator ſit, qui creator eſt omnium: & Angelus teſtamenti & magni conſilij Angelus appellatur. Alij verò hoc quod dicitur, Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam: ex perſona patris dictum putant. & quod ſequitur: Statim veniet ad templum ſuum dominator quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti quem vos vultis, de Domino ſaluatore ab eo dictum intelligunt. Præparat autem viam Ioannes, & rectas facit ſemitas Dei noſtri in cordibus credentium: in quibus propter prauitatem & incredulitatem priùs Deus ambulare non poterat. Templum autem vel Eccleſiam interpretatur, vel vnumquemque credentium in Eccleſia. 1. Pet.2. Ædi-
ficamini, domus ſpirituales, ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpirituales victimas & K
acceptabiles Deo per Chriſtum Ieſum: Eos verò qui crediderint ſic explicat, 1. Cor. 3. Neſcitis quòd templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Iudæi hoc quod dicitur, Ecce ego mitto Angelum, de Helia Propheta dictum intelligunt, & quod ſequitur: ſed & Angelum teſtamenti referunt ad ἠλημμένον, hoc eſt ad Chriſtũ ſuum, quem dicunt vltimo tempore eſſe venturum. Miror autem quomodo eos rerum exitus non doceat veritatẽ. Quod enim templum ſuum inueniet dominator, quod vſque ad fundamentum deſtructum eſt? At ſi ab alio exſtruendum eſt antequàm Chriſtus adueniat, quid Chriſtus eorum amplius facturus eſt, cùm ab alio reſtituta Thomas. ſint omnia? *Amen dico vobis, nõ ſurrexit inter natos mulierum maior Ioãne Baptiſta.* Thom. in Matth. Vbi Ioannem ab Angelico officio commẽdauit, nunc etiam ipſum commendat quantum ad differentiam omnis ordinis & ſtatus: nunc illum cœleſtibus & terrenis

A terrenis conferens, nunc differentiam legis & Euangelij conſtituens, demumq́ praeſens futurúmque ſeculum conſiderans. Hoc autem quod dicturus eſt, iuramento confirmat, ne fortè quis Ioannem propter humilitatem, & veſtitus cibíque auſteritatem contemnendum putet. Hieronym. in Matth. Inter natos, inquit, mulierum. His ergo praefertur hominibus, qui de mulieribus nati ſunt, & de concubitu viri: & non ei qui natus eſt ex virgine & ſpiritu ſancto. Petrus Galatinus lib. 7. de arcanis fidei in Talmud inuentis, cap. 5. docet nec ex eo contextu ſequi, quòd Ioannes maior fuerit, ſeu ſanctior ſacratiſſima virgine Maria. Nam cùm, inquit, ſanctus Ioannes Baptiſta, ipſo Christo qui de muliere natus eſt, maior non fuerit: dicátque textus, *ſurrexit*, quod dici non poteſt niſi de eo qui priùs cecidit, & poſtea ſurgit: Ita hoc ſaluatoris dictum interpretari neceſſariò cogimur, *Inter natos mulierum*, id eſt, inter eos *Ioannes non fuit maior ſanctiſſ. virgine.* *Hieronym.* *Pet. Galatin.*

B qui in originali peccato concepti ſunt, non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Probat autem diuam virginem in peccato originali minimè conceptam fuiſſe, idque oſtendit ex Gregorio Nanzanzeno, Gregorio Nyſſeno, Baſilio, Ioãne Chryſoſtomo, Damaſceno, ipſo etiam Mahmede: vnde concludit Ioannem non intelligi maiorem virgine matre. Bonauentura in Luc. Non enim dicitur maior reſpectu vtriuſque ſexus, ſed tãtùm virilis: vnde non includitur virgo Maria, quae exaltata eſt ſuper choros Angelorum, nullam puram creaturam habens ſuperiorem, nec etiam aequalem: ſecundum illud Cantici 6. Vna eſt columba mea, perfecta mea, vna eſt matri ſuae, electa genitrici ſuae. De qua & Sedulius, *Maria concepta ſine peccato.* *Bonauẽtura.* *Sedulius.*

Nec primam ſimilem viſa es, nec habere ſequentem.

C Sed & ſuperiora & ſequentia Chriſti verba ſatis oſtendunt, eum nòn omnibus, ſed Prophetis conferri, cùm & pluſquàm Prophetam eum dixerit, & adijciat, quòd lex & Prophetae vſque ad Ioannem. Hieronym. in Matth. Nec caeteris Prophetis & Patriarchis, cunctiſque hominibus eum praetulit, ſed Ioannem illis exaequauit. Non enim ſtatim ſequitur, vt ſi alij maiores eo non ſunt, ille maior aliorum ſit: verùm vt aequalitatem cum caeteris ſanctis habeat. Fuit enim & ipſe Hieremias in vtero ſanctificatus, vt in illius Prophetiae cap. 1. legimus. Bonauẽtura in Luc. Ita de illo dici potuit, id quod de Ioſue ſcriptum eſt, Eccl. 46. Fuit magnus ſecundum nomen ſuum, maximus in ſalutem electorum Dei. Quia enim magnam habuit gratiam, ideò Ioãnes vocatus eſt. Thom. Aquinas in Matth. c. 11. oſtendit Hieronymi expoſitionem facilè inter homines colligi, nimirùm vt non ſtatim quis maior omnibus cenſeatur, *Hieronym.* *Bonauent.* *Th. Aquinas.*

D quo nemo maior aſſeritur. Argumentum enim illud, inquit, in Angelis, vbi eſt ordo, valorem haberet: ſed inter homines concludi non poteſt, cùm inter eos non ſit ordo ſecundum naturam, ſed ſolùm ſecundum gratiam. Neque tamen inconueniens eſt Ioannem dici maiorem omnibus patribus veteris Teſtamenti. Ille enim maior & excellentior eſt, qui ad maius officium eſt aſſumptus. Et Abraham quidem maior eſt inter Patres, quoad probationem fidei: Moyſes maior, quoad officium Prophetiae, vt habetur Deut. vltimo: Et non ſurrexit Propheta vltrà in Iſraël ſicut Moyſes. Albertus in Matth. Ioannes igitur maior dicetur officio praecurſionis, quia medius fuit inter legem & gratiam. Tertull. lib. 4. in Marcion. Limes inter vtrumque conſtitutus, in quo deſinerent vetera, & noua inciperent. Itaque non tam ſanctitate, quàm officio caeteris praefertur. *Qui autem minor eſt in regno coelorum, maior eſt illo.* Thom. Aquinas *Albertus.* *Tertullian.* *Th. Aquin.*

E in Ioannem. Occaſione verborum iſtorum quidam locum calumniandi inuenerũt. Volunt enim omnes veteris Teſtamenti patres damnare. Si enim maior eſt alijs, ſequitur quòd alij non ſint de numero ſaluandorum, quia per regnum coelorum praeſens Eccleſia deſignatur. Quòd ſi ille de praeſenti Eccleſia non fuit, conſequitur quòd neque in numerum ſaluandorum cenſendus ſit. Hanc autem concluſionem peruerſè & falſò elici manifeſtum eſt, cùm Dominus Ieſus haec verba in laudem & commendationem Ioannis protulerit. Quae verò laus eſſet, ſi illud ad Eccleſiam minimè pertinere aſſereret? Itaque alia requirenda interpretatio eſt. Alia verò atque alia deſignatur à Patribus pro ratione regni coelorum. Illud enim modò pro beatorum congregatione, modò pro praeſenti Eccleſia ſumitur. Quòd ſi pro beatorum coetu vſurpetur, ita intelligendum eſt, quòd qui minor eſt inter beatos, maior eſt Ioanne Baptiſta, ſed & maior eſt & omni viatore. Inde fit vt Paulus praeſentem ſtatum pueritiam, futurũ autem virilem aetatem vocet. 1. Cor. 13. Cùm eſſem paruulus,

loquebar vt paruulus, ſapiebam vt paruulus: cùm autem factus ſum vir, euacuaui F
quæ erant paruuli. Videmus nunc per ſpeculũ in ænigmate, tunc autem videbimus
August. cum ſicuti eſt. Auguſtin. lib. 2. contra aduerſarium Legis & Prophet. cap. 5. ſcribit
minorem omnibus electis Angelis potuiſſe tunc dici maiorem Ioanne, quia omnes
beati erant, & Deo fruebantur: ad quẽ adhuc Ioannes contenderet. Quòd ſi per re-
gnũ cœlorum præſentẽ interpretemur Eccleſiam, Ioannes cum Chriſto conferetur,
ita tamẽ vt Chriſtus minor ſit in regno, ſed maior Ioanne. Dicitur autẽ minor dupli-
Th. Aquin. citer, inquit Thomas Aquinas in Matth. aut tempore, aut humilitate. Tempore qui-
Minor dupliciter dicitur. dem, quia ſemeſtri poſt Ioannem natus eſt. Ioan. 1. Qui poſt me venit vir, ante me
factus eſt. Vel humilitate minor: quanto enim maior eſt maieſtate apud Deum, tan-
to ſe humiliauit apud homines. Vnde & diſcipulis ſuis dicebat: Qui maior eſt inter
vos, fiat ſicut minor, & qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator. Non enim venit filius ho- G
Euſ. Emeſen. minis miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animã ſuam pro multis. Euſebius Emeſen.
homi. in Euang. Domin. 3. Aduentus. Quis eſt enim iſte, qui Ioanne maior eſt, & in
regno cœlorum minor eſt, niſi ſaluator noſter, de quo ſcriptum eſt, (Pſal. 8.) Minui-
Chriſtus minor in regno cœlorum. ſti eum paulominus ab Angelis, gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum
ſuper opera manuum tuarum? Hoc autem Apoſtolus exponens ait: (Heb. 8.) Eum au-
tem, qui modico quàm Angeli minoratus eſt, videmus Ieſum propter paſſionem
mortis gloria & honore coronatum. Minor eſt enim Angelis Ieſus ſecundum hoc,
quòd mortalis & paſſibilis factus eſt, qui tamen omnibus maior eſt, ſecũdum quod
Hilarius. Deus eſt, & creator omnium eſt. Hilarius in Matth. Ioannes igitur minor eſt eo qui
interrogatur, cui non creditur, cui teſtimonium opera ſua præſtãt: hic in regno cœ-
Hieronym. lorum maior eſt. Hieronym. in Matth. Exiſtimat melius de ſanctis qui beatitudine H
perfruuntur, intelligendum, quòd eorum minimi Ioanne maiores ſint. Multi enim,
inquit, de ſaluatore hoc intelligi volunt, quòd qui minor eſt tempore, maior ſit di-
gnitate. Nos autem ſimpliciter intelligamus, quòd omnis ſanctus, qui iam cum Deo
Beatorũ gloria. eſt, maior ſit illo, qui adhuc cõſiſtit in prælio. Aliud eſt enim coronam victoriæ poſ-
ſidere, aliud in acie pugnare. Quidam nouiſſimum Angelum in cœlis Domino mi-
niſtrantem, meliorem volũt accipere quolibet homine qui verſetur in terris. Et qui-
dem nemini dubium eſt Chriſtum maiorem eſſe Ioanne Baptiſta, vt ſcribit Augu-
Auguſtinus. ſtin. tract. 13. in Ioannem. Maior poteſtate, maior diuinitate, maieſtate, claritate, tan-
quam in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum: ſed minor fuit natiui-
tate. Hoc verò quomodo intelligit Auguſtinus? An ſcilicet ille qui natus eſt ex vir-
Confertur Ioannes Chriſto. gine, & cõceptus de Spirituſancto, natiuitate minor eſt eo, qui naturali ordine, quẽ- I
admodum & cæteri, natus eſt? Annon eius natiuitas illuſtrior eſt, qui venit vt tol-
leret peccata, quàm eius qui natus eſt ſine peccato? Verùm hoc ad hominum opi-
nionem referendum eſt, non qualis illa eſt, quæ fide & Angelorum teſtimonijs au-
getur & confirmatur: ſed qualis illa, quæ à rebus externis argumentum ducit. Ioan-
nes domi natus eſt, Chriſtus in ſpecu: Ioannẽ natum exceperũt amici & vicini ſum-
mo gaudio, Chriſtum nullus præter paſtores. Notus omnibus Ioannes erat, ignotus
Chriſtus, niſi ſolis fidelibus. Ita eius natiuitas humilior fuit natiuitate Ioannis. Sed
& ad hominum opinionem collato Chriſto, nondum plenè ſententia iſta cõcludere-
tur. Etſi enim in oculis hominum ipſo Ioanne minor eſſe cenſeatur, non tamen cæ-
teris omnibus qui ad regnum cœlorum pertinent. Quot enim inter eos fuerunt aut
ignoti, aut deſpecti? Et tamen non vnius Ioannis, ſed & omnium qui in regno ſunt, K
reſpectu, minorem in regno cœlorum vocat. Hoc autem quomodo etiam de Chri-
ſto homine dici poterit? Fuit ne omnium illorum minor? Hoc ſanè, ſi perſonæ qua-
litatem penſemus, & ipſam conferamus cum humilitate aſſumpta. Perſona diuina
erat, ipſe Deus erat de Deo, lumen de lumine: & tamen in ſimilitudinem hominum
factus eſt, habitu inuentus vt homo. Quis non pluris humilitatem principis quàm
ſerui faciat, etſi ipſum humilitatis opus idem in vtroque ſit? Sit opus aliquod abie-
ctum quod ſeruus faciat, non tantæ ducitur humilitati, quantæ ſi princeps illud ag-
grediatur. Hac ergo ratione Chriſtus & minor & humilior cæteris omnibus cen-
ſendus eſt, quia quum in forma Dei eſſet, ne rapinam arbitraretur eſſe ſe æqualem
Deo, humiliauit ſemetipſum, factus patri obediẽs vſque ad mortem, mortem autem
Auguſtin. crucis. Auguſt. tom. 6. lib. 2. contra aduerſar. Legis & Prophetarũ, cap. 5. in eam venit
ſenten-

A ſententiam,& punctorum hic rationem ita variari poſſe monet,vt legatur, Qui minor eſt in regno cœlorum, maior eſt illo. Vel ſic, Qui minor eſt, in regno cœlorum maior eſt illo. Quòd ſi in regno cœlorum ad minorem referatur, de humilitate aſſumpta, collatione facta cum perſona diuina intelligendum erit:ſin verò dicatur eſſe minor ſimpliciter, ad ætatem & tempus referendum erit, quo Christus Ioanne fuit inferior. Cyrillus Alexandr. lib. 2. Theſauri, cap. 4. hoc ſic interpretatur, non vt fiat collatio Ioannis cum Chriſto, aut cum beatis, aut cum renatis ex aqua & ſpiritu ſancto quamlibet paruulis: quod etiam ex ſequentibus Chriſti verbis elici oſtendit. Nam cùm Eunomij peruerſam ex hoc contextu concluſionem refutaſſet, hoc etiam adiecit. Quum itaque Chriſtus multa magnáque de Ioanne dixiſſet, & ſummum inter natos mulierum eſſe ipſum affirmaſſet, quòd ad extremum humanæ B virtutis perueniſſet, maius bonum poſtea ponit: melioremque atque maiorem eũ, qui iam ad regnum cœlorum peruenerit, & filius Dei factus ſit, per Spiritum ſanctum renatus, vt oſtenderet mirabilem eſſe Ioannem, propter virtutes ſuas præcipuas, ſed mirabiliores ipſo, regni cœlorum participes, hortaretúrque hac ratione, vt magno animo id rapere conarentur, quod Ioanne quoque maiores faciet. Regnum enim cœlorum donum ſpiritus eſſe modò dicimus, ſecundum illud Chriſti dictũ, Luc. 17. Regnum cœlorum intra vos eſt. Maior igitur omnibus natis mulierum inuenitur, qui per ſpiritum renatus eſt. Illi enim filij carnis adhuc appellantur: iſti filij Dei ſunt, quem orantes appellant, Abba pater. Quare etſi inter natos mulierum ſecundum humanam virtutem mirabilis Ioannes ſit, qui tamen ipſo minores videntur, in regno cœlorum, hoc eſt renati per ſpiritum ſanctum, maiores ſunt: C quia non mulierum nati, ſed Deo participes, filij Dei ideò appellantur, etiamſi minimi perfectioribus virtute, quaſi infantes videantur, quia modò renati. Quòd autem Ioannem & omnes natos mulierum regeneratio, quæ per Spiritum ſanctum fit, magno interuallo excedit, non longè nobis quærendus eſt teſtis, quum ipſe Ioannes ad Ieſum dixit, opus eſſe ſibi ab eo baptizari. Nam etſi perfectus eſſet virtute, renaſcendi tamen propter ſpiritum gratia patebat, vt in maiorem aſcenderet gradum: nec ex muliere deinde natus eſſet, ſed ad diuinam nobilitatem reformatus: quod ſaluator maximè affirmauit. Non enim dixit, perfectum ipſum eſſe, quamuis ſanctificationem ſpiritualis baptiſmatis non haberet: ſed neceſſarium baptiſmum, per diſpenſationem in aliud tempus differendum aſſeruit. Nihil e- D nim aliud, mea quidem ſententia, illa verba ſaluatoris ſignificant, Dimitte modò. Quòd verò cœlorum regnum, donum ſpiritus, & regenerationem fidelium appellat, ex ipſis ſaluatoris verbis ſciamus. *A diebus enim Ioannis vſque modò regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Ioan. 1. Nam cùm Ioannes prædicaret, Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius: multi magna vi, magnóque ſtudio à vitijs ad virtutem vertebantur: ſed & filij Dei per ſpiritus ſancti gratiam fiebant per baptiſmum regenerati. Ceterùm varia eſt huius loci interpretatio. Quidam enim ſic interpretantur, quòd regnum cœlorum vim patiatur, id eſt, ab his acquiratur, qui ſibi ipſis violentiam inferunt, id eſt, qui abnegãt ſemetipſos, & tollunt crucem ſuam, & mortificant membra ſua ſupra terram. Ita nimirùm Chryſoſtomus interpretatur homilia 38. Operis prioris in Matth. Secundò hoc intelligi poteſt de Scribis & Phariſæis, iiſque omnibus, qui regnum cœlorum ſibi deberi cõ- E tendebant: cùm tamen Chriſtum abiicerent, cæteros verò, vt publicanos & peccatores, tanquam regno indignos excluderent: cùm tamen illud peccatores, immò & Gentiles præripuerint Iudæis. quem ſenſum ſequitur Hilarius. Vnde & alibi inquit, Meretrices & publicani præcedent vos in regno cœlorum. Succedit & tertia interpretatio, quam habet Hieronym. in Matth. Grandis enim, inquit, violentia nos in terra eſſe renatos, & cœlorum ſedem quærere: poſſidere per virtutem quod non tenuimus per naturam. Albertus Magnus in Matth. Vis, inquit, eſt impetus fortioris, continens id quod vim patitur infra terminos alienos, ſicut dicit Tullius. Violentũ autem eſt, cuius principium eſt in alio conferente aliquid quo vim patiatur, ſicut dicit Auguſtinus & Damaſcenus. Et hoc modo violentia ſpiritus ſe retinentes intra terminos cœleſtis iuſtitiæ ſibi per naturam non debitos, dicuntur hic vim pati. Et quo ad primam gratiam nihil omninò conferunt, niſi quòd obicem

Cyrill. Alex.

Ioannes Christo, beatis & infantibus baptizatis confertur.

Qua violentia rapitur regnũ cœlorũ.

Chryſoſto.

Hieronym.

Albertus.

non ponunt, ſed totum facit ſpiritus. Et ſic *violenti* virtute ſpiritus *rapiunt illud*: quod F
non fuit legi conceſſum, vel Ioanni, qui talem ſpiritum non conferebat. Vnde Luc.
16. ſic habetur de Ioanne Baptiſta: Regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud
vim facit. Raptus enim & violentus eſt motus & ſubitus: quia vi ſuperioris naturæ agit & ſubitæ: quia neſcit tarda rerum molimina ſpiritus ſancti gratia. Geneſ.
49. Ad prædam aſcendiſti fili mi. Eſaiæ 8. Voca nomen eius, accelera velociter, ſpolia detrahe, feſtina prædari. Eſa. 59. Cùm venerit quaſi fluuius violentus, quem ſpiritus Domini cogit. Ambroſius ſerm. 15. Regnum cœlorum non niſi Chriſtus & Dominus, qui regnat in cœlis. Cogi autem verbum tunc ſolet dici, cùm res aliqua rarior aſſidua operatione denſatur. Ex quo ergo Ioannes Baptiſta ſaluatoris annuntiauit aduentum, ex eo regnum cœlorum, quod priùs fluidum & remiſſum apud Iudæos iacebat, credentium populorum cœpit aſſiduitate denſari, & omnis illa regni raritas prædicationum frequentatione ſolidari. Tam enim rarum fuit apud Iudæos regnum, vt tranſiret ad Gentes, tam fluidum, vt emanaret ad populos. Nunc autem tanta credentium cogitur denſitate, vt fixum & ſolidum maneat ſine fine: ſicut ſcriptura dicit, Et regni eius non erit finis. Cogimus ergo regnum cœlorum, & vim quodammodò facimus, ſicut ait Euangelica lectio: Et vim facientes diripiunt illud. Vim, inquam, facimus Domino, non compellendo, ſed flendo: non prouocando iniuriis, ſed lachrymis exorando: non blaſphemando per ſuperbiam, ſed humilitatem merendo. O beata violentia, quæ non indignatione percutitur, ſed miſericordia condonatur. Beata, inquam, violentia, quæ vim patienti bonitatem elicit, & vtilitatem tribuit inferenti. H
Mala res admittitur, & de iniuria nemo cauſatur: vis admittitur, & religio propagatur. Quiſquis enim violentior Chriſto fuerit, religioſior habebitur à Chriſto. Aggredimur ergo in itinere Dominum: ſiquidem ipſa eſt via: & more latronum ſuis eum ſpoliare nitimur. Cupimus illi auferre regnum, theſauros & vitam: ſed ille tam diues & largus eſt, vt non abnuat, non reſiſtat: & cùm omnia dederit, nihilominus ipſe omnia poſſideat. Aggredimur, inquam, illum, non ferro, non fuſte, non ſaxo, ſed manſuetudine, bonis operibus, caſtitate. Hæc ſunt arma fidei noſtræ, quibus in congreſſione certamus. Vt autem his armis vti in vi inferenda poſſimus, antè corporibus noſtris vim quodammodò faciamus. Expugnemus membrorum vitia, vt virtutum præmia cõſequamur. Priùs enim ipſi regnare debemus in nobis, vt regnum poſſimus diripere ſaluatoris. Ait ergo Euangelium, Et vim facientes I
diripiunt illud. Raptores igitur ſimus. Raptores autem non niſi diripiunt aliena. Agnoſco veram eſſe ſententiam. Chriſtum enim Eccleſia rapuit ſynagogæ, & alienæ gentis regnum vim faciendo poſſedit. Nam ſaluator miſſus ſub lege, natus in lege, nutritus iuxta legem, dum à Iudæis negligitur, à Gentibus occupatur: & dum à ſacerdotibus perditur, à peccatoribus inuenitur, ſicut ipſe ait: Publicani & peccatores præcedunt vos in regno cœlorum. Raptores igitur ſumus. Mirandum non eſt, quippè qui à tali authore deſcendimus. Scriptum eſt enim de Patriarcha noſtro Beniamin: Lupus rapax, rapit enim quod ſuum non eſt. Ita & nos velut filij rapacis illius lupi & alienorum paſtorũ vocem audimus. Propter nos autem verus paſtor venit, qui & dicit: Non ſum miſſus niſi ad oues perditas domus Iſraël. Rapitur itaque Chriſtus, cùm à Iudæis dimittitur, & ab aliis prædicatur. Rapitur K
Chriſtus, cùm occiditur à Iudæis, ſepelitur à nobis. Rapitur Chriſtus à vigilantibus diſcipulis, à dormiẽtibus perditur Phariſæis: ſicut mentiendo ipſi confeſſi ſunt, dum cuſtodias ponerent ſepulturæ poſt reſurrectionem Domini, dicentes, Matth.
28. quia diſcipuli eius nocte venerunt, & furati ſunt eum nobis dormientibus. Sunt etiam qui ita interpretentur, *quòd regnum cœlorum vim patitur*, id eſt, multi ad illud cõtendant, & qui priùs, antequàm veniret Ioannes, nullam aut modicam ſalutis curam habebant, eius prædicatione accenſi acrioribus animis ad illam ferantur. Dionyſ. Carthuſ. art. 22. in Matth. Quis enim, inquit, vim inferat regno cœlorum? etſi illud vim patitur, cur potius à diebus Ioannis quàm antè? vel quomodò à diebus Ioannis vſque nunc, in hora qua Chriſtus hæc dixit, quaſi nec poſtea paſſum ſit vim? Eſt igitur ſenſus. *A diebus autem*, id eſt, ab exordio prædicationis Ioannis Baptiſtæ, *regnum cœlorum*, id eſt, vita æterna, ſeu gloria patriæ,

Ambroſius.

Violentia laudabilis.

Cur regnum cœlorũ potius à diebus Ioãnis vim patitur.

Dio. Carth.

A patriæ, *vim patitur*, id eſt, per violentiam quandam acquiri prædicatur. Ioannes enim primò ſic legitur prædicaſſe, Pœnitentiam agite, quia appropinquabit regnũ cœlorũ. Sed pœnitentiam agere, eſt ſibi ipſi bonam violentiam facere, affligendo & reprimendo ſeipſum. Non ergo ſic intelligendum eſt, quaſi ante Ioannis prædicationem potuerit aliquis regnum cœlorũ mereri ſine vi tali, ſeu pœnitentia: ſed quia antè non docebatur apertè quòd regnum cœlorũ taliter acquireretur, per hoc quoque quod dicitur, *vſque nunc*, non datur intelligi, quòd poſt verba hæc Chriſti non patiatur vim. Subditur, *Et violenti*, id eſt, ſuperantes ſeipſos, qui contra ſeipſos, & cõcupiſcentias cunctáque vitia efficaciter pugnant: *rapiunt*, id eſt, cum labore & bona violẽtia capiunt, *illud* pro præmio ſui certaminis. Violenti ergo ſunt, qui deſiderio patriæ, ſeipſos quotidie mortificant, carnem ſuam cum vitiis & concupiſcentiis crucifigẽtes: qui dicere poſſunt cum Propheta, Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras. Et cum Apoſtolo: Nullam requiem habuit caro noſtra, ſed omnem tribulationem paſſi ſumus. Foris pugnæ, intus timores. Dicitur itaque regnum cœlorum vim pati, quoniam propter ipſum adipiſcendum infert homo ſibi ipſi vim bonam, & patitur, affligendo ſeipſum: & ita eſt prædicatio cauſalis, cùm dicitur, *Regnũ cœlorũ vim patitur*. Vnde Lucas ſic habet, Lu. 16. Omnis in illud vim facit. Vel dicitur vim pati, quia per modũ patientis ſe habet, dum homo cum grandi labore illud apprehendit. Secundũ quem ſenſum ait Dominus, Laboraui ſuſtinens. Et alio in loco: Si affiget homo Deum, quia vos configitis me. &, Inualuerunt ſuper me verba veſtra. Lactantius lib. 6. de vero cultu, cap. 4. Nam ſicut in hoc ſeculo, cùm eſt propoſitum cum hoſte certamen, priùs laborandum eſt, vt ſis poſtmodùm in otio, eſuriendum, ſitiendum, æſtus, frigora perferenda, humi quieſcendum, vigilandum, periclitandum eſt, vt ſaluis pignoribus, & domo, & re familiari, & omnibus quæ pacis, ac victoriæ ſunt, perfrui poſſis: ſin autem præſens otium malueris, quàm laborem, malum tibi proximum facias neceſſe eſt. Præoccupabit enim aduerſarius non reſiſtentem, vaſtabuntur agri, diripietur domus, in prædam vxor ac liberi venient, & tu ipſe interficiere aut capiere: quæ omnia ne accidant, præſens commodum differendum eſt, vt malus longiúſque patiatur. Sic in omni hac vita, quia nobis aduerſarium Deus reſeruauit, vt poſſemus capere virtutem, omittenda eſt præſens voluptas, ne hoſtis opprimat: vigilandum, ſtationes agendæ, militares expeditiones obeundæ, fundendus ad vltimum cruor: omnia denique onera & grauia patienter ferenda, eo quidem promptiùs, quo nobis imperator noſter Deus præmia pro laboribus æterna conſtituit. Et cùm in hac terrena militia, tantum homines laboris exhauriant, vt ea ſibi pariant, quæ poſſint eodem modo perire, quo parta ſunt: certè nobis nullus labor eſt recuſãdus, quo id acquiratur, quod nullo modo poſſit amitti.

Violenti qui ſunt.

B

Lactantius.

Hoc opus, hic labor eſt.

C

D

Omnes enim Prophetæ & Lex Moyſi vſque ad Ioannẽ prophetauerunt. Euthymius in Matth. Legẽ vocant veterẽ legiſlationem. Siquidem in hac multa de Chriſto prædicta ſunt, & maximè in legibus de ſacrificiis, figuram aut præſagium habentibus eius, qui pro mundo erat offerendus. Dicit ergo, *Omnes Prophetæ*, qui videlicet de võturo Chriſto prophetauerunt, & lex quæ in ouium & agni immolatione prophetabat de Chriſto immolando, huiuſmodi Prophetiæ ad Ioannẽ vſque protenderunt. Hæ ſiquidẽ Prophetiæ erant vſque ad Ioannẽ. Deinceps verò cũ illo iam nõ Prophetiæ manſerunt, ſed operum exhibitiones factæ ſunt. Nam horũ ipſe vidit euentum: ideóque agnito Chriſto, agnũ illũ appellauit, dicens: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Chriſtus autem hunc locutus eſt ſermonẽ, ſimul Ioannem hinc laudans, tanquam primum qui harum Prophetiarum cognouit euẽtum, quaſi & ipſum Prophetam: ſimul quoque docens quòd aduenerit iam qui prophetabatur, nec deinceps alterum oporteat expectare. Eſt autem & alia quædam expoſitio, quòd omnes ſimpliciter Prophetæ, & lex prophetandi, vſque ad Ioannem Iudæis prophetauerant, & hic vltimus eſt Prophetarum: deinceps verò nullus alius eis prophetabit. Huic ergo quaſi poſtremo, omninò credere oportet, qui multa de me teſtatus eſt, & venit vt omnium animas tanquam ſponſas ad me adducat. Namque & hunc Malachias Propheta miſſum dixit, vt pararet viam meam ante me. Verùm quæri poteſt, Num in nouo etiam Teſtamẽto Prophetę fuerint? Ioan. 4. dixit Chriſto mulier Samaritana, Video quia Propheta es tu. Matth. 23. Ecce ego, inquit Chriſtus, mitto ad vos Prophetas,

Euthym.

Lex quid.

E

An non poſt Ioannem Prophetæ fuerint.

& ſapientes & Scribas. Act.5. Petrus prodidit donum Ananiæ & Sapphiræ. Act.11.& F
24. Agabus propheta prædicit famem futurã, & Pauli vincula. Sed & quatuor virgines filiæ Philippi prophetabant. Paulus ad Epheſ.4. Dedit quidẽ Deus alios Apoſtolos, alios Prophetas. 1. ad Cor.14. Qui prophetat hominibus, loquitur ad ædificationẽ, & exhortationẽ & conſolationẽ. Reſpondet Thomas Aq. lib. Cõment. in Matth. quòd Propheta ad duo mittitur: ad confirmandam fidem, & corrigendos mores. Prou.29. Cùm Prophetia defecerit, diſsipabitur populus. Ad confirmandam fidem, vt habetur 1. Pet.1. de qua ſalute exquiſierũt atque ſcrutati ſunt Prophetæ, qui de futura in nobis gratia prophetauerunt, ſcrutantes in quod vel quale tempus ſignificaret in eis ſpiritus Chriſti, vnde Prophetia de iſtis duobus ſeruiebat. ſed iam fides fundata eſt, quia iam promiſſa per Chriſtum ſunt completa. Sed ad corrigendos mores nunquam deficit, nec deficiet Prophetia. Habet ergo excellentiam Ioannes, G
qui in veteris & nouæ legis miſſus eſt ante faciem Chriſti, quaſi ſimul cum Chriſto. Sed & reſponderi poteſt, nomen Prophetarum pro eorum ſcriptis qui præceſſerant, ſumi debere: quem ſenſum ſequitur Hieronym. in Matth. Omnes enim Prophetæ, inquit, & lex vſque ad Ioannem prophetauerunt. Non quòd poſt Ioãnem excludat Prophetas. Legimus enim in Actib. Apoſt. cap.21. & Agabum prophetaſſe, & quatuor virgines filias Philippi: ſed quod Lex & Prophetæ, quos ſcriptos legimus, quidquid prophetauerunt, de Domino vaticinati ſunt. Quãdo ergo dicitur, Omnes Prophetæ & lex vſque ad Ioannẽ prophetauerunt, Chriſti tẽpus oſtenditur. *Et ſi vultis recipere, ipſe eſt Helias, qui venturus eſt.* Chryſoſtomus hom.38. Operis prior. in Matth. Mittam enim, ait (Malach.4.) vobis Helyam Theſbiten, qui conuertat corda patrũ ad filios. Hic eſt, ait, Helyas, ſi attendere diligẽter volueritis. Mittam enim, ait, Angelum meũ ante faciẽ tuam. (Malach.3.) Rectè autem ait, ſi vultis recipere. Non veni cogere aliquem, vt gratam ab omnibus petere mentem videretur. Significauit autem Ioannem Helyam eſſe, & Helyam Ioãnem: vtrique enim vnam adminiſtrationem ſuſceperunt, & præcurſores ambo conſtituti ſunt. Quapropter non dixit, Hic eſt profectò Helyas: ſed, ſi vultis ſuſcipere, hic eſt: ſi mente videlicet attenta vtriuſque geſta, & animo facili, non contentioſo conſiderare volueritis. Hieronymus in Matth. Helyas ergo Ioannes dicitur, non ſecundũ ſtultos Philoſophos, & quoſdã Hæreticos, qui μετεμψύχωσιν introducunt, ſed quòd iuxta aliud teſtimonium Euangelij venerit in ſpiritu & virtute Helyæ, & eandem ſpiritus ſancti vel gratiam habuerit, vel menſuram. Sed & vitæ auſteritas vigórque mentis Helyæ & Ioannis pares ſunt. Ille enim in eremo, iſte in eremo: ille zona pellicea cingebatur, & iſte ſimile I
habuit cingulum. Ille quoniam regẽ Achab & Ieſabel impietatis arguit, fugere cõpulſus eſt: iſte quoniam Herodis & Herodiadis illicitas arguit nuptias, capite truncatur. Sunt qui propterea Ioannẽ vocari putant Helyam, quòd quomodo in ſecũdo ſaluatoris aduentu iuxta Malachiã præceſſurus eſt Helyas, & venturum iudicẽ nunciaturus: ſic Ioãnes in primo aduẽtu fecerit: & ſit nũcius vel primi aduẽtus Domini, vel ſecũdi. Iuſtinus Martyr Dialog. cum Tryphone Iudæo, dicenti parum credibile ſpiritũ Dei Propheticũ, qui in Helya fuerat, & in Ioanne fuiſſe: Nónne, inquit, idẽ tibi videtur accidiſſe Ieſu Naue filio, quãdo iuſſus eſt Moſes ei manus imponere, Deo dicente: Et ego transferam in eũ de ſpiritu qui in te eſt? Sic potuit efficere, vt ab Helya in Ioannem migraret. Addam & ſpiritum Helyæ in Eliſæo duplicem fuiſſe factum. Quod de gratiarum donis intelligi debet, quæ etſi ab vno & eodẽ ſpiritu ſancto proficiſcantur, alia tamen atque alia ſunt, ſed in Helya & Ioanne eadem. Hiero. K
in Matth. Hoc ergo quod dictum eſt, Si vultis recipere, ipſe eſt Helyas, myſticum eſſe, & egere intelligentia, ſequens ſermo Domini demonſtrat, dicens: Qui habet aures audiendi, audiat. Si enim planus eſſet ſenſus, & manifeſta ſentẽtia: quid neceſſe fuit nos ad illius intelligentiam præparari? Eadem eſt ſententia Chryſoſt. hom.38. Oper. prioris in Matt. Multa verò huiuſmodi & ad interrogandum eos ænigmata proferebat. Qui ſi non excitabantur, ſed quaſi dormitantes negligebant, multo grauiores certè fuiſſent, ſi apertè, planéque omnia dixiſſet. Nemo enim obiicere audebit, ita difficilem Ieſum fuiſſe, vt interrogandi fiduciam difficultate illius amitterẽt. Nam qui de prauis rebus per tentationem interrogabant, quive ſubdolè quærere, quãuis ſæpiùs refutati fuerint, nunquã ceſſauerunt: quomodo nõ quæſiſſent de neceſ-

Marginalia: Th. Aquin. — Hieronym. — *Quomodo Ioannes eſt Helyas.* — Chryſoſto. — Hieronym. — Iuſtin. Mart. — *Spiritus Helya quid.* — Hierõnym. — Chryſoſt.

A neceſſariis, ſi diſcendi cupiditate incēſi fuiſſent? Et qui de legalibus quærebant, & quodnā eſſet mandatum primū, nulla opportunitate inducti, ſciſcitabantur ab eis: quomodo dictorū ſuorū, de quibus rationem reddere, ſi dubia erant, tenebatur, ſenſum nō inueſtigarēt, præſertim cùm ad hoc ipſe inuitare videretur? Nā cùm dixerit, Violenti rapiunt illud: &, Qui habet aures ad audiendū, audiat: ad interrogandū eos impellebat. *Et omnis populus audiens, & publicani iuſtificauerunt Deū, baptizati baptiſmo Ioānis.* Duos hominum ordines inter Iudæos facit Lucas. In alterū ordinē reponit populū & publicanos, hoc eſt rudem, ſimplicem, & indoctam plebem, ac peccatores, qui palàm turpem vitam ducebant. In alterum ponit Phariſæos & legis peritos, hoc eſt, ſanctiſſimos & ſapientiſſimos, ac doctiſſimos inter Iudæos. Si pro humana coniectura diuinandum eſſet, nullos iudicaremus potiùs Chriſtū agnouiſſe & recepiſſe,
B quàm Phariſæos & legis peritos, genus hominum in diuinis ſcripturis, in quibus Chriſtus promiſſus erat, eruditiſſimum. Sed ecce quàm vanæ ſunt hominum coniecturæ. Nam indoctum vulgus & infames publicani, audientes Euangelium Chriſti, & percipientes teſtimonia miraculorū ac Ioannis Baptiſtæ, iuſtificauerunt Deū, id eſt, tribuerunt Deo gloriā iuſtitiæ & veritatis, receperunt Euangeliū Dei, agnouerunt peccata ſua, crediderunt in Chriſtū, vt ipſo iuſtificarentur, & baptiſati ſunt baptiſmo Ioannis, vt haberent cœleſte ſignaculū, quo & in cōmunionem bonorum reciperentur, & in fide ſua cōfirmarentur. Phariſæi autē & legis periti, tantū abeſt vt agnouerint Chriſtū, & conſiliū Dei, hoc eſt Euangelium, per quod ſaluti hominum conſulturus, decreuit ſaluare credentes, receperint, vt etiā maximis odiis perſecuti
C ſint. Conſiliū enim Dei erat, quòd vellet homines ſaluare per Chriſtū: & hoc conſiliū per Euāgelij prædicationē innoteſcebat. Porrò iuſtificatur Deus quatuor modis. Primo, cùm confitemur illū omnem iniuſtitiā & culpā odiſſe. Sap. 14. Odio ſunt impius & impietas eius. Secundo, cùm ei aſſcribimus omnē iuſtitiā & virtutē, vt Pſal. 10. Iuſtus Dominus, & iuſtitias dilexit. Tertio, cùm agnoſcimus omnē noſtrā iuſtitiā ab eo procedere. Quarto, cùm gloriā ab eo rependi, vt iuſtitiæ mercedē, & impios iuſtè damnari profitemur. Ambroſius lib. 6. in Luc. cap. 1. Iuſtificatur igitur (inquit) Deus ipſe per baptiſmum, dum ſe homines peccata propria confitendo iuſtificant: ſicut ſcriptum eſt Eſa. 43. Dic tu iniquitates tuas vt iuſtificeris. Et iuſtificatur in eo, quia non per contumaciam refutatur, ſed per iuſtitiā Dei munus agnoſcitur. Iuſtus enim Dominus, & iuſtitias dilexit. In eo ergo iuſtificatio eſt, ſi non ad indignos & ad noxios, ſed ad innocentes per ablutionem factos videatur & iuſtos ſua munera
D transtuliſſe. Iuſtificemus igitur Dominum, vt iuſtificemur à Domino. Quid ſit iuſtificari Deū, impenſius requiramus. Apoſtolus dicit (Rom. 3.) Sit autem Deus verax: omnis autem homo mendax, ſicut ipſe Dauid Pſal. 50. dicit: Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris. Ergo is qui peccat, & confitetur Deo peccatum, iuſtificat Deum, cedens ei vincēti, & ab eo gratiam ſperans. In baptiſmate igitur iuſtificatur Deus, in quo eſt confeſſio & venia peccatorum. Non contemnamus igitur ſicut Phariſæi, conſiliū Dei. Conſilium Dei eſt in baptiſmate Ioannis. Quis igitur dubitet Dei eſſe conſilium in Chriſti lauacro? *Cui autem ſimilem æſtimabo generationem iſtam?* Per generationem ſcribas & Phariſæos ſenioreſque intelligit, qui nulla ratione potuerant ad reſipiſcentiam flecti. Genera-
E tionis autem voce vtitur, ſicut & Marc. 9. Generatio mala, quamdiu patiar vos? quādiu ero vobiſcum? Deu. 32. Generatio enim peruerſa & infidelis. Albertus in Matth. Dicitur autem generatio, vt notet quòd contractā per imitationē peccati, hæreditauerunt conſuetudinē, quam etiam nouis ſtudiis peccando cumulauerāt. Sap. 12. Semen erat maledictū ab initio, & immutari non poterat naturalis malitia eorū. Contra quos dicitur Pſ. 77. Ne fiant ſicut patres eorum, generatio praua & exaſperans. *Similis eſt pueris ſedentibus in foro, qui clamantes coæqualibus dicunt: Cecinimus vobis, & non ſaltaſtis: lamentauimus, & non planxiſtis.* Quod clamantes legimus, Græca dictio habet προσφωνοῦντες, acclamantes ſeu alloquentes: ſed & pro coæqualibus legimus ἑταίροις, locus. Nec eſt ſimpliciter cecinimus, ſed ηὐλήσαμεν, cecinimus tibiis: nec ſimpliciter lamentauimus, ſed ἐθρηνήσαμεν, lugubria cecinimus. Siquidem veteres varus harmoniarū modis, quos appellabant Phrygium, Doriū, Lydium, varios mouebant affectus, tibiis alacritatem incitabant: & legimus Ἀδμήτου μέλος, pro lugubri

Populi & publicani Phariſaeos & Scribas condemnant.

Ambroſ.

Albertus.

Eraſmus.

cantione.Senſus igitur eſt:Diuerſis rationibus tentauimus vos excitare,nec vllo pa- F
cto potuiſtis commoueri.Porrò *planxiſtis*,Græcis eſt ἐκόψασθε:quod inde dictum eſt,
quòd olim in luctu ſeipſos cæderent manibus,qui propriè planctus dicitur. Hiero-
nymus autem annotauit hîc Græcè eſſe ἐν ἀγοραῖς, id eſt,in mercatibus. Nam Lati-
nis etiam forum eſt, in quo aguntur cauſæ. Cæterùm ἀγορὰ,Græcis propriè forum
eſt rerum vænalium. Vtitur igitur ſimilitudine à vulgari puerorum cantione ſum-
pta,qua nullo modo pueri cõmouentur,ſed velut aſſuetam & frequentiorem con-
temnunt.Nimirùm ita fiebat à Iudæis,vt clamantes Prophetas,quaſi vulgarẽ canti-
lenam repetentes(corũ enim omnium finis erat Chriſtus) contẽnebãt & deridebãt.
Theophilact. Theophil. in Luc. Cantio autem hæc, quoddam ludi genus apud Iudæos erat. In
partes enim duas pueri multi diuidebãtur,& quaſi vitã deridebant:alij ex vna parte
lamentabantur,alij ex altera tibiis canebant:& neque lugentes curabãt hi qui ex al-
tera parte,neque tibicines ipſos curabãt hi qui lugebãt.Taxat igitur Dominus Pha- G
Iudæi nec lugere,nec exultare voluerũt. riſæos,qui neque lugebant cum Ioanne lugubrem vitam agente, & pœnitentiam
introducente, neque eum imitabantur:neque obtemperabant Ieſu vitam præ ſe fe-
renti ciuiliorem: ſed ambos repellebant,nec lugentes cum Ioanne lugente, neque
Hilarius. concinentes cum Ieſu tibiis canente,hoc eſt remiſſiore. Hilarius in Matth. Totus
hic ſermo infidelitatis opprobrium eſt,& de affectu ſuperioris querimoniæ deſcen-
dit,quia inſolens plebs per diuerſa prædicationum genera edocta non fuerit. In
pueris ſcilicet Prophetas ſignificans, qui in medio ſynagogæ tanquam in publico
fori conuentu populum coarguant,quòd dictis ſuis non paruerint. Ad cantuum o-
Hieronym. nim modum ſaltantium modus aptatur. Hieronym. in Matth. Pueri ergo hi ſunt,
de quibus Eſaias loquitur:(cap.8.) Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Deus. H
Et in 18.Pſal. Teſtimonium Domini fidele,ſapientiã pręſtãs paruulis.Et alibi:(Pſ.8.)
Hilarius. Ex ore infantium ac lactantium perfeciſti laudem.Hilar.in Matth. In ſimplicitate
autem ſenſus,vt pueri,prædicauerunt,& ad confeſſionem pſallendi Deo prouoca-
uerunt:vt cantico Moyſi continetur,vt Eſaiæ,vt Dauid,vt cæterorũ Prophetarum.
Rurſúmque eos in pœnitẽtiam peccatorũ,& ad dolorẽ ac luctum veterum delicto-
rum nec Ioannis prædicatio inflexerit.Quibus & lex grauis viſa ſit, potus cibíque
præſcriptis & difficilis,& moleſta:peccatum in ſe,quod dæmoniũ nuncupat,habẽs:
quia per obſeruantiæ difficultatem neceſſe ſibi eſſet in legem peccare. Rurſúmque
in Chriſto prædicatio Euangelij vitæ libertate non placeat, per quam difficultates
Prædicator confertur tibicini. legis & onera laxata ſint,& ad eam Publicani peccatoréſque crediderint. Atque ita
tot & tantis admonitionum generibus fruſtrà habitis,neque per gratiam iuſtificen- I
Bonauent. tur,& à lege ſint abdicati.Bonauentura in Luc. Apta vtique iſta comparatio eſt,qua
prædicator tibicini confertur,iuxta illud Eſa.58.Clama, ne ceſſes:quaſi tuba exalta
vocem tuam,& annuntia populo meo ſcelera eorum, & domui Iacob peccata eo-
rum. Hier.4. Loquimini,& canite tuba in terra,clamate fortiter,& dicite:Congre-
gamini,& ingrediamur ciuitates munitas,leuate ſignũ in Syon.Nec immeritò, quia
Eccle.40. Tibiæ & pſalterium ſuauem faciunt melodiam, & ſuper vtraque lingua
ſuauis. Adhæc duri corde non mouentur,nec ſaltant per profectum bonorum ope-
rum: de qua ſaltatione Mal.4.Egredie mini,& ſalietis ſicut vituli de armento:& cal-
cabitis impios, cùm fuerint cinis ſub planta pedum veſtrorum,in die qua ego facio,
Ambroſius. dicit Dominus exercituũ.Et de hac Ambroſius lib.6.in Luc.Cantauit,inquit, Da-
uid, vt in ſalicibus ſuſpenderemus organa noſtra.Cãtauit & ipſe,& ante arcam Do- K
Quando Prophetæ cantauerunt. mini non pro laſciuia, ſed pro religione ſaltauit.Ergo nõ hiſtrionicis motibus ſinua-
ti corporis ſaltus,ſed impigræ mentis, & religioſa corporis agilitas deſignatur.Benè
ergo dicit,*Cantauimus vobis,& non ſaltaſtis*. Cantauit Moyſes,quãdo in mari rubro,ad
tranſitum Iudęorũ fluctus obriguit,vnda circumſtetit,eadémque equos Ægyptiorũ
aſcenſoréſque refuſa demerſit.Cãtauit Eſaias dilectæ vineæ ſuæ canticũ: ſignificans
plebẽ ſuis flagitiis aſperam futurã,quę fœcundis priùs erat virtutibus fructuoſa.Cã-
tauerunt Hebræi,cùm veſtigia eorũ tactu flammę rotantis humeſcerent,& intus ex-
tráque ardentibus omnibus,ſolos tamẽ ignis innoxios lamberet,nec adureret.Aba-
kuk quoque cãtico publicã doctus mulcere mœſtitiam,prophetauit dulcẽ Domini
futurã fidelibus paſſionẽ.Cantauerũt ergo Prophetæ,ſpiritualibus modulis publicę
ſalutis oracula reſultãtes.Fleuerũt Prophetæ threnis flebilibus,dura Iudæorũ corda
mulcere

A mulcere volentes. Docuerat ſcriptura cantare & ſaltare ſpiritualiter, dicẽte Domino ad Ezechielẽ, (cap.21.) Plaude manu, & percute pede. Bonau. in Luc. Dicere potuerunt Prophetæ, *Lamentauimus*, ſcilicet per comminationem pœnæ. Ezech. 2. Scriptæ erant in eo lamentationes, & carmen, & væ. Et Hier. 9. Contemplamini, & vocate lamentatrices, vt veniant, & ad eas quæ ſapientes ſunt, mittite, & properent: feſtinent, & aſſumant ſuper nos lamentum. Ioel. 2. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, in fletu & in planctu: & ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra. Licet autem ſic eos Prophetæ impellerent, nihilo tamen magis cõmoti ſunt, vnde addit, *Et non ploraſtis*, per compunctionem pœnitentiæ. Eſa. 22. Vocauit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum & ad planctum, & ad caluitium & ad cingulum ſacci: & ecce gaudium & lætitia, occidere vitulos, & iugulare arietes, co- Bonauen.

B medere carnes, bibere vinum. Ita facta eſt Prophetarum & ipſius Ioannis & Chriſti prædicatio erga Scribas & Phariſæos, velut æs ſonãs, & cymbalum tinniens. Eapropter olim Michæas ſic conquerebatur: Væ mihi, quia factus ſum, ſicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ. Non eſt botrus. Ficus præcoquas deſiderauit anima mea. Ita duri corde, & incircunciſis auribus fuerunt. Loquor vobis, & non creditis, inquit Chriſtus. *Venit enim Ioannes neque manducans, neque bibens: & dicunt, Dæmonium habet.* Aſſumptam ſimilitudinem adaptat, quaſi dicat, Ioannem lamentaſſe, & omnes ad lachrymas pœnitentiæ prouocare voluiſſe, eapropter aſperam vitam ſelegiſſe: Chriſtum verò faciliorem viuẽdi modum tenuiſſe, & omnium curationem & ſalutem, læta nimirùm omnia promiſiſſe. Ioannem quidem comminatum eſſe, quòd iam ſecuris ad radicem poſita, & in proximo ventura eſſet ira: Chriſtum verò gratiam &

C miſericordiam pollicitum eſſe. Interim etſi læta hic, ille triſtia, in eundem tamen finem enunciauerit, nihil tamen apud Phariſæos effeciſſe. Dupliciter enim homines ad meliorem vitam inducuntur, quidam per ſpeciem ſanctitatis, quidam per viã familiaritatis. Has duas vias ſibi Chriſtus & Ioannes diuiſerũt. Immò verò Chriſtus ita ſibi lenitatis viam vendicauit, vt Ioannem altera aſperiore donaret. Quid verò ab illis ad emolliẽda Phariſæorum pectora profectum eſt? Quid potuit facere, quod non fecerit? Cæterùm non ita intelligendum eſt, quòd Ioannes omninò non manducauerit & biberit, cùm in ſuperioribus dictum ſit, quòd cibus eius erant locuſtæ: ſed quia nihil delectabile, eorum quæ quiſque in cibum & potum appetit, in vſum habuerit. Lucas (7. cap.) ita ſoluit, dicẽs: *Non manducans panem, neque bibens vinum.* Luc. 1. Vinum & ſiceram non bibet. Ita nimirùm ſibi Dei ſpiritum promerebatur & conſeruabat, ita etiam pœnitendum docebat, Ioël. 2. In ieiunio, fletu & planctu. Ita adin-

D ſtar Danielis, pro ſuo populo lugebat: (Dan. 10.) Ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum. Iunilius Africanus lib. 2. Contrapoſitorum, interrogat. 17. Ideò enim dictum eſt non manducans & non bibens, quia illo victu quo Iudæi vtebãtur, non vtebatur. Bonauent. in Luc. Et tamen per eum non eſt emollita Iudæorum duritia ad plorandum, ſed aucta malitia ad detrahendum. Vnde ſubditur: *Et dicitis, Dæmonium habet*: aut quia ſolitariam vitam ducebat, aut quia ab ordinarijs cibis abſtinebat. Amant enim ſolitudines etiam hi qui dæmonico ſpiritu afflãtur: quod in Ægeriæ nymphæ fictione, per quam Numa hydromantiam intelligebat, facilè colligimus. Sunt etiam quædam dæmonum genera, quæ corpus ab eſurie vendicẽt, vt ſcribit Pſellus. Verùm quæritur, quãdo hoc Ioanni exprobratum ſit. Exprobratum eſſe, Iunil. Africa. Bonauent. Pſellus.

E non dubium eſt, cùm nec Ieſus mentiatur, & id illis liberè exprobret. Nec mouere quenquam debet, quòd iſtud tacuerint Euangeliſtæ, quando dictum ſit, cùm nec omnia quæ Chriſti ſunt, expreſſerint. *Venit filius hominis manducans & bibens*: id eſt, indifferenter oblatos cibos accipiens, & apud eos qui ipſum inuitauerint, liberè recũbens: quod quidem facit non cibi temporalis gratia, ſed vt ſua familiaritate eos ad fidem inducat, gratiam hoſpitalitatis compenſet, & diuini verbi ſpiritualem illis cibum communicet: neque tamen hac ſua conſuetudine aliquid magis proficit. *Dicunt* enim: *Ecce homo vorax & potator vini, publicanus & peccatorum amicus.* Ita nimirùm appropinquantibus ad eum publicanis exprobrant: Ecce hic peccatores recipit, & manducat cum illis. Sed ille ad eos, Matth. 9. Euntes diſcite quid eſt, Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Thom. Aquinas in Matth. ex eo loco obſeruat flocci pen- Prælati ſæpiùs maledicentia impetuntur. Tho. Aquin.

dendos vanos hominum rumores: alioquin ſi quis eos expenderit, futurum eſt vt F
nec aliquid boni aggrediatur: aut quod cœperit, perficiat. Eccl.11. Qui conſiderat
Greg. Nanz. ventos, non ſeminat: & qui conſiderat nubes, nunquam metet. Greg. Nanz. in Apo-
loget.1. Neque enim, inquit, mortalibus quicquã tam ſuaue ac iucundum eſt, quàm
de rebus alienis garrire, idque præſertim, ſi vel beneuolentia quadam, vel odio tra-
hantur: quibus affectibus veritas vtplurimùm labefactari ſolet. Et Orat. 3. de pace.
Atqui, inquit, quod ego ſum, hoc maneo, ſiue maledictis impetat, ſiue laudibus
euehat. Mortalis autem temerè verbis natat, vt inquit Iob, nec me improbæ linguæ
magis circumfluunt, quàm æquorea ſpuma ſcopulum circumluit, vel pinum aut
aliam quamuis arborem denſam & ſublimem tenues auræ. Ac ſimul huiuſmodi
quiddam mecũ diſputo. Si me falſo crimine accuſator inceſſit, non me magis, quàm
eum qui loquitur, hæc oratio perſtringit, etiamſi me nominatim conuitijs petat: ſin G
autem verum crimen mihi impingit, quid eſt cur eum potius quàm meipſum accu-
Paul. Nolan. ſem? Hoc argumento Paulinus Nolanus epiſt.6. Seuerum admonet, ne obtrectatio-
ne ſecularium & improborum hominũ inſtitutum Monaſticũ deſerat. Tu, inquit,
fragilis ſubſtantię pretio cœlum Chriſtúmque mercatus es, verè intelligens ſuper e-
genum & pauperem, quem in Chriſto eſſe, & in quo Chriſtũ, vt ipſe docuit (Matth.
25.) tegi, paſci, fœnerari credidiſti. Sit hic odor mortis in mortem ijs qui pereũt, qui-
bus caro, & crux Dei viui ſtultitia & ſcandalum eſt, quia ipſis caro & ſanguis, cui
ſeruiunt, Chriſtum Ieſum eſſe Dei filium non reuelat: nobis autem carnis & mortis
diuinæ fides, odor vitæ efficiatur ad vitam. Nec moueantur, frater dilectiſſime, pedes
noſtri à vijs Domini, & tramite itineris anguſti, ſi nos interdum profana vel ſtulta H
quorundam ſæcularium verba circumlatrent. Inſtructi enim ſatis per ſacras literas
& de ipſis & de nobis ſumus. De his enim Apoſtolus nobis ait, (1.Tim.4.) Quia in
hoc laboramus & maledicimur, quia ſperamus in Deum viuum, qui eſt ſalus omniũ
maximè fidelium. Neque ſanè aut Ioannem, aut ipſum Chriſtum ab inſtituto viru-
lentæ hominum linguæ reuocarunt. Sed & illi prophanis & virulentis calumnijs
impetiti ſunt, & beatos Chriſtus pronuntiauit, quibus maledixerint homines pro-
Cur Dominus vitam Ioanne leuiorem elegerit. pter filium hominis: Gaudete, inquit, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt
in cœlis. Verùm quæri poteſt, quid ſit quòd dominus leuiorem vitam elegerit, qui
per Ioannem aſperiorem monſtrauit. Reſpondet Thomas Aquin. in Matth. id factũ
Th. Aquin. eſſe, quia Dominus confirmabat doctrinam ſuam miraculis, quæ Ioannes non fece-
rat. Ideò ſi Ioannes non ſaltem excellentiore vitæ inſtituto donaretur, minus admit-
teretur eius teſtimonium: ſicut videmus in ſanctis, quorum vnus habet excellẽtiam I
in vno, alius in alio. Sic nimirùm Auguſtinus doctrina, Martinus miraculis. Itẽ alia
ratio aſſignari poteſt. Ioãnes ſcilicet, quia homo purus erat, ideò abſtinebat à carna-
libus omnibus, quæ animam pellicere potuiſſent. Sic enim Paulus, 1.Cor.9. Caſtigo,
inquit, corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne fortè cùm alijs prædicauerim, ipſe
1 reprobus efficiar. At verò quia Chriſtus verè Deus & homo erat, ſui corporis, & o-
mnium affectuum Dominus erat, ideò neque cibo neque potu in tentationem alli-
2 ci potuit. Vnde factum eſt, vt nec auſterũ illud viuendi genus elegerit. Chryſoſtom.
Chryſoſtom. hom 38. Oper. prioris in Matth. Immò verò hanc quoque viam ipſe cõfecit, cùm 40.
diebus ieiunarit, & circumierit ita docens, vt non haberet vbi caput declinaret. Sed
3 tamen etiam ad ipſum præparauit, vt faciliùs omnes lucrifaceret. Sed & debuit ipſis K
factis aſſumptæ naturæ veritatem oſtendere: quæ ſicut in aſpectu, tactu, ita & in eſu-
rie, ſiti, potu & cibo manifeſta fuit. Eapropter coram multis bibit, & comedit, immò
Paul. Nolan. frequenter apud inuitantes recubuit. Paulinus Nolanus Panegyrico de obitu Cel-
ſi pueri:

Imbecilla quidem, ſed naturalia carnis
Geſſit, & affectus corporis exhibuit.
Senſibus humanis comedit, bibit, & ſua ſomno
Lumina declinat, laſſat eundo viam.

4 Addit D.Thomas hoc liberiore victu docuiſſe Moſaica legis onera grauia, & quaſi
inſupportabilia ſublata eſſe: vnde per viam manſuetudinis, initium nouæ legis du-
5 cat. Sed & adijcere poſſumus hanc rationem, quam idem ipſe reddidit. Nimirùm
quòd non potuerunt filij ſponſi ieiunare, quamdiu cum illis erat ſponſus: tandem
autem

A autem ablato ſponſo ieiunaturi eſſent, nimirùm quòd tum quidem cùm & manſuetudine & facilitate homines ad ſalutis doctrinam alliceret, eos ieiuniis & aſperitatibus deterrere noluit. *Et iuſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis*. Hieronym. in Matth. hanc ſententiam ita explicat, ac ſi Chriſtus dicat. Ergo quia vos noluiſtis vtramque, meã ſcilicet & Ioannis ſuſcipere diſciplinam (nec lamentantibus, aut præ gaudio geſtientibus Prophetis auſcultaſtis) ideò Dei ſapientia, diſpenſatio atque doctrina iuſta & recta comprobata eſt à filijs ſapientiæ Apoſtolis & diſcipulis meis. Et ego qui ſum Dei virtus & ſapiẽtia, iuſtè feciſſe ab Apoſtolis meis filiis comprobatus ſum, quibus reuelauit pater, quæ à ſapientibus abſconderat, & prudentibus apud ſemetipſos. In quibuſdam Euangelijs legitur, Iuſtificata eſt ſapientia ab operibus ſuis: ſapientia quippè non quærit vocis teſtimonium, ſed operum. Thom. in Matth. Itaque pro varietate lectionis, alia atque alia erit interpretatio. Vno modo, retorquendo ad vtrũque, quod dictum eſt de Ioanne & Chriſto, ac ſi dicat: Si quando eueniat, vt facienti doctori quod in ſe eſt, nullus obaudiat, ſaluat ille ſanè animam ſuam, & immunis omninò à peccato eſt: (Ezech. 33. & 18.) Iuſtificatur quoque in verbis & operibus ſuis. Fecit quod debuit, annuntiauit impio vt ſeipſum à via ſua mala conuerteret. Et ſic ſapientia, id eſt, filius Dei, iuſtificatus eſt & in Ioanne & in ſeipſo, omnibus modis homines inuitans (Prou. 1.) & per aſperam vitam Ioannis, & ſuam in omnes beneuolentiam & miracula. Sic iuſtificata eſt ſapientia in operibus ſuis. Vel ſi legatur, *iuſtificata eſt in filijs ſuis*, hunc ſenſum habebit, ac ſi dicat. Tametſi filij diaboli dicant, quòd Ioannes dæmonium habeat, ego verò ſim homo vorax, &c. attamen filij ſapientiæ intelligunt, quòd vita vera non in cibo & potu conſiſtat: ſed in æqualitate C animi, vtendo cibo loco & tempore: abſtinendo ſimiliter quando decet, ita quidem vt nec exceſſus nec defectus ſit. Sic quidem Paulus (Phil. 4.) Vbique, inquit, & in omnibus inſtitutus ſum & ſatiari, & eſurire, & abundare, & penuriam pati. Ideò quia plenam iuſtitiam non videretur oſtendere, ſi totaliter abſtineret: crederetur enim omnis iuſtitia in abſtinentia eſſe poſita, cùm tamen in animi æqualitate conſiſtat. Hilarius in Matth. Sed & iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis, ab his ſcilicet, qui vim facientes regno cœlorum, illud fidei iuſtificatione diripiunt, confitentes iuſtũm ſapiẽtiæ opus eſſe, quia munus ſuum ad fideles & obſequentes (Gentiles, aut plebem) à contumacibus perfidiſque (Iudæis aut Phariſæis) tranſtulere. Eſt autem non otioſum hoc in loco virtutem dicti contueri. Eſt enim ipſe ſapientia, non ex efficientijs, D ſed ex natura. Cæterùm negotiũ omne poteſtatis effectus eſt: vt non idẽ eſt opus virtutis & virtus, vt efficiẽs diſcernitur ab effecto. Plures enim eludere dictũ Apoſtolicum, quod ait (1. Cor. 1.) Chriſtum ſapientiam & Dei virtutem, his modis ſolent: quòd in eo ex virgine creando efficax Dei ſapientia & virtus extiterit, & in natiuitate eius diuinæ prouidentiæ & poteſtatis opus intelligatur: ſit'que in eo efficientia potius quàm natura ſapientiæ. Quorum ne quid tale intelligi poſſet, ipſum ſe ſapiẽtiam nuncupauit: eam in ſe, non quæ eius ſunt, oſtendens. Eſt enim ſapientiæ opus, fides, charitas, ſpes, pudicitia, ieiunium, continentia, humilitas, humanitas: ſed hæc naturæ opera ſunt, non ipſa natura: & non in his quæ fiunt, conſiſtit res ipſa quæ faciat, cùm Apoſtolus Dei virtutem, & Dei ſapientiam dixerit: quia ex ea ſapientia (diuina & increata) quæ erat creata ſapientia eſt.

Hieronym.

Thomas.

B *Varietas huius lectionis.*

Hilarius.

Filii ſapientia iuſtificant matrem.

E *Chriſtus comminationibus Iudæos terrere, & promiſſionibus allicere nititur: præmonet illos de timendo iudicio, & ſperanda requie.*

Matth. 11.	Marc.	Luc. 10.	Ioan.
Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus, in quibus factæ ſunt plurimæ virtutes eius, quia non egiſſent pœnitentiam. Væ tibi Corozain, væ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes quæ factæ ſunt in vobis, ólim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. Veruntamen dico vobis, Tyro & Sidoni remiſſius erit, in die iudicij, quàm vobis. Et tu Capharnaum, nunquid vſque in cœlum exaltaberis? vſque in infernum deſcendes: quia ſi in Sodomis factæ fuiſſent virtutes quæ factæ ſunt in te, fortè manſiſſent vſque in hanc diem.		Dico vobis quia Sodomis in die illa remiſſius erit, quàm illi ciuitati. Væ tibi Corozain, væ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro & Sidone factæ fuiſſent virtutes quæ factæ ſunt	

Verumtamen dicó vobis, quia terræ Sodomorum remiſſius erit in die iudicij, quàm tibi. In illo tempore reſpondens Ieſus dixit, Confitebor tibi Pater Domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Ita Pater, quoniam ſic fuit placitũ ante te. Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo. Et nemo nouit filium, niſi Pater: neque Patrem quis nouit, niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiã vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.

in vobis, olim in cilicio & cinere ſedentes pœniterent. Veruntamen Tyro & Sidoni remiſſius erit in iudicio, quàm vobis. Et tu Capharnaum vſque ad cœlum exaltata, vſque ad infernum demergeris. F

Introductio.

Greg. Nanz.

MEDICORVM quidem & Paſtórum Eccleſiæ ſimilis conditio eſt, vt ſcribit Gregor. Nanzanz. in Apolo. 1. Vt enim illi corporũ, G
ita iſti animarum curam habent. Et ſicut in curandis corporibus habenda ratio eſt temperamenti, ſexus, ætatis, aëris, temporis, medicamentorum: ſic in curandis animabus ratio eorũ quos curare inſtituerimus, habenda eſt. Illis enim acriora, illis gratiora pharmaca prodeſſe poſſunt. Chriſtus ſanè modò amicis & ſuauibus verbis allicit, modò comminationibus concutit: nunc lamentationibus, nunc cantu, id eſt nunc terrore, nũc etiam ſpe incitat. Præmiſſi fuerãt Prophetæ qui triſtia minarentur, quíque læta nuntiarent: nec tamen Iudæos his illorum exhortationibus commotos eſſe dixit: nunc etiam terret, *Væ* inclamans in *Corozaim, Capharnaum, & Bethſaida*, id eſt, in obduratos quoſque peccatores: nunc conſolationem ad- H
fert, ſed pijs diſcipulis & velut filijs ſuis: adijciens, Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. Iugum enim meum ſuaue eſt. His enim paruulis ſeipſum reuelarat, abſconderat autem ſapientibus, vt qui omne medici cõſilium reijcerent. Ita hos ab illis diſtinguit. Baſilius lib. Commẽt. in cap. 1. Eſaiæ Prophetæ. Hinc ſcilicet, inquit, factum eſt, vt vetitum ſit in Deuteronomio arare in boue & aſino in vnum: hoc eſt, cum qui ſit prompto animo & laborum toleranti, connectere ei qui ſit voluptatum amantior, & captiuus tenetur affectibus. Non enim de bobus cura eſt, ſed id cauſa noſtri ſcriptum prorſus eſt. Contrà autem alio loco copulantur. Beatus enim qui ſeminat ſuper omnem aquam, vbi bos & aſinus calcant: hoc eſt, qui ſermone ad docẽdum appoſito exſuſcitat vim animæ generoſam, & laborum patientem, nec eius ob- I
ſequitur voluptatibus. Et eo prorſus modo Chriſtus & plebem & Phariſæos ſuis exhortationibus flectere volebat. Verùm id ei contigit, quod illi qui furioſum canẽ in foueam delapſum extrahere contenderit. Vbi enim ille manum extenderit, tum canis in eum armatur, & dentibus ſæuit, liberatorem minimè cognoſcens. Ideò Dominus per Eſaiam dicit: (cap. 1.) Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, Iſraël autem me non cognouit: obduratiores & brutis illis animantibus minus rationabiles deſignans, vt qui toties monentem contemnant. Hoc nos ex ſequentibus audiemus. Chriſtus enim cùm illos nec aſperitate, nec lenitate vitæ, nec minis, nec promiſſionibus allectos ſimilitudine prolata docuiſſet, quàm terribilis eos maneat diuini iudicij expectatio, oſtendit. *Tunc* enim *cœpit exprobrare ciuitatibus, in quibus factæ ſunt plurimæ virtutes eius, quia non egiſſent pœnitentiam.* Albertus in K
Matth. Exprobratio eſt probri in faciem obiectio. Exprobrat ciuitatibus, non pagis aut villis, id eſt, ruſticis & ſimplicibus hominib⁹, ſed his qui de politica vita, & maiore prudentia gloriantur: apud quos erãt & legis interpretes, & doctores, & verbi cõcionatores, quibus non deerat inſtitutio in bonis moribus, & doctrina. Et licet hæc illis omnia præ ruſticis ſuppeterent & abundarent, vnde & in fide ſolidiores, & in moribus meliores & cultiores eſſe debuiſſent, Chriſtum tamen, vt & cæteros olim Prophetas, qui ad eos venerant, contempſiſſent. 1. Eſd. 4. Manus magiſtratuum fuit in tranſgreſſione hac prima. Naum 3. Væ ciuitas ſanguinum vniuerſa, mendacij dilaceratione plena. Eſ. 1. Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis plena iudicij? Cauſam autẽ exprobrationis in genere deſignat, dicens, *In quibus factæ ſunt plurimæ virtutes.* Act. 2. Ieſum Nazarenum virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus & pro-

Chriſtus opportunè & importunè vrget Iudæos.

Summa.

Vbi populus, ibi & numeroſior iniquitas.

Albertus.

digijs

A digijs & ſignis, quæ fecit per eum Deus in medio veſtri, ſicut & vos ſcitis. Et ideò
id eis meritò exprobrari poteſt:(Mich. 6.) Popule meus, quid feci tibi; aut quid mo-
leſtus fui? Non autem exprobrauit eis quòd iniquè vixiſſent, & multa magnáque
peccata perpetraſſent: ſed *quòd pœnitentiam nō egiſſent*. Vnicuique enim eorum conue-
niebat id quod dicitur Iob. 24. Dedit ei locum pœnitentiæ, & ipſe abutitur eo in ſu-
perbiam. Et dixit Ieſus: *Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethſaida.* Corozaim Galilææ oppidū *Cur Chriſtus*
eſt, ſecundo lapide à Capharnaum: Bethſaida item ſita eſt ad lacum Genezara, de *Væ Corozaim*
qua in ſuperioribus diximus. Cur autem potius iſtarum ciuitatum meminit quàm *& Bethſaida*
cæterarum? Meminit enim & Capharnaum. Reſpondet Theophilactus, ideò factū, *potius quàm*
quia ex Bethſaida erant Petrus & Andreas. Vt intelligas, inquit, eos qui non credi- *cæteris dicat.*
derunt, non à natura, ſed à volūtate malos eſſe, meminit Bethſaidæ, ex qua Andreas Theophil.
B & Petrus, & Philippus, & filij Zebedæi fuerunt: atque ita non naturæ, ſed volunta-
tis malitia fuit. Nam ſi naturæ, fuiſſent & illi mali. Aut dicendum ideò illorum op-
pidorum Galilęæ meminiſſe, quia tum illa in Galilæa præcipua erant: & in Galilęa,
& per conſequens in illis primùm manifeſtari cœperat per ſigna & virtutes. Verùm
rurſus quæritur, qui fiat vt Dominus, qui docuerat benedicere perſequentibus nos,
Corozaim & Bethſaida maledicat. Maledictionis enim ſpecies eſt Væ illud quod in
oppida illa inclamat. Reſpondet Thomas Aquinas in Matth. aliud eſſe maledicere Th. Aquinas
formaliter, aliud materialiter: quòd formaliter nullus maledicere debeat, materiali-
ter autem poſſit. Quædam enim, inquit, coniuncta ſunt ſecundum tactum, quæ ta-
men poſſunt ſeparari ſecundum intellectū. Vt in pomo eſt odor & ſapor, quæ quidē
C ſecundum tactum ſeparari non poſſunt, eſſe ſecundum intellectum poſſint. Eodem
ſanè modo velle aliquem nō puniri, & interim ordinem iuſtitiæ comprobare, ſimul
& ſemel ſecundum idem eſſe reipſa non poſſunt, niſi ſecundum intellectum. Ex eo
fit, vt ſi quis alteri maledicat, quia in eius afflictione delectatur, malè agat: ſi autem
non aut vindictæ, aut mali illius appetitu, ſed victus ordine iuſtitiæ, illi maledicere
videatur, idipſum laudabile eſt: non enim propriè maledicit, ſed maledictionem
ſucceſſuram doceat, niſi illum pœniteat. Ad eundem modum ſeſe habebat hoc *Væ*
Domini: non enim propriè maledictio, ſed diuinæ iuſtitiæ denunciatio erat. *Quia ſi
in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitē-
tiam egiſſent*. Tyrus metropolis eſt Phœniciæ, maritima, in tribu Neptalim, vt dicit
Hieronymus, licet filij Iſraël non potuerint eam obtinere à Chananæis. Sidon ſe-
cunda eſt à Tyro, Phœniciam terminans, olim inſignis & magna. Hæ à Chananæis
D Gentiū populis habitabātur. Dominus igitur vulgariter locutus eſt. Cúmque enim
vellet oppidis Galilææ inſignem impœnitentiam exprobrare, dicit eos ijs obſtina-
tiores eſſe, quos omnium habebant deploratiſſimos, quales vtique Tyrij & Sidonij
illis erant, qui præterquàm quòd Gentes ſine Deo, etiam ob maris commoditates,
& commerciorum multorum contagionem, moribus erāt ſupra cæteros corruptis.
Et tamen illis deteriores Galilæos pronuntiat, vt qui & audita eius doctrina, & viſis
miraculis, inſanàbiles ſint. *Saccum & cinerem* dicit, quibus nimirùm pœnitentes ſen- *Sacci & ci-*
ſum ſuorum ſcelerum teſtabantur: *ſacco* ſuam nuditatem, *cinere* corporis ſui humili- *neris vſus*
tatem deſignantes. Nudus ingreſſus, ſed & nudus reuertar, inquit Iob (c.2.) Ideò ſi- *pœnitentibus.*
cut olim ſuffecerunt primis parentibus perizomata è ficus folijs, & tandem mortuo-
rum animalium pelles: ſic & *ſacco*, nudos ſe, pauperes & abiectos proteſtantur. Immò
E iam exprimunt ſuæ ſepulturæ typum, quo erit pro torpenti crine caluitium, pro zo-
na funiculus, pro faſcia pectorali cilicium, & pro veſte pretioſa ſaccus, ſeu in ſacci
modum linteamen ipſum corpus inuoluens. In cinere verò demonſtrant ſe è cine-
re in cinerem reuerſuros eſſe: vnde diſcunt humiliari ſub potenti manu Dei. Siqui-
dem & Abraham, Loquar, inquit, ad Dominum, cùm ſim puluis & cinis. Et alibi di-
citur: Quid ſuperbis terra & cinis? Philo Iudæus lib. de victimas offerentibus, hanc Philo.
rationem colligit. Ibi ſiquidem præmiſſo Moſis exemplo, qui è ſacri ignis reliquijs
cinere præparato, & in vas ſuperinfuſa aqua indito, hyſſopi ramum hac temperatura
intingens, tandem populum aſpergebat, ita colligit. Admonet, inquit, hoc eos qui ad
cultum Dei accedunt, vt ante omnia ſeipſos noſcant, & ſuam eſſentiam, nimirùm
ſe de cinere procreatos eſſe. Cyrillus Hieroſoly. catech. 2. Sic beatus Dauid non ab- Cyrill. Hier.
ſtinens à pœnitentia, loco purpuræ ſacco vtebatur, & loco aurei throni in terra ci-

nerè que rex ſedebat,poſtquàm venit ad eum Nathan:neque tantùm in cinere ſede- F
bat,ſed & cinere veſcebatur,ſicut & ipſe dicit. Quoniam cinerem tanquam panem
Hieronym. manducabam,& potum meum cum fletu miſcebam. Hieronym.lib.2. Commẽt.in
Lament.Hierem. In cilicio quippè aſperitas & compunctio peccatorum : in cinere
autem puluis oſtenditur mortuorum . Et idcircò vtrumque hoc adhiberi ad pœni-
tentiam ſolet:vt in compunctione cilicij cognoſcamus quid per culpam fecimus,&
in fauilla cineris perpendamus quid per peccatum facti ſumus . Tertull.lib . de Pœ-
Tertul. nitentia,ſic contra delicatulos,qui pœnitentiæ aſperitatem vt moleſtiorem reijciũt.
Quid ſi præter pudorem,quem potiorem putant,inquit, etiam incommoda corpo-
ris reformident,quòd inlotos,quòd ſordulentos,quòd extra lętitiam oportet diuer-
ſari,in aſperitudine ſacci,& horrore cineris,& oris de ieiunio vanitate?Num ergo in
coccino & tyrio pro delictis ſupplicare nos condecet?Superiùs enim ita pœnitentiã G
depinxerat.De ipſo quoque habitu atque victu mãdat ſacco & cineri incubare,cor-
pus ſordibus obſcurare,animũ mœroribus deijcere, illa quæ peccauit triſti retracta-
Eligius. Epiſ. tione mutare.S.Eligius Nouiomenſis Epiſcopus hom.11.in cœna Domini,ad pœni-
tentes, ita ſuos deſcribit. Ad vos,inquit,præterea noſter ſermo tranſfertur,quos ſub
pœnitudinis habitu conſtitutos , facie ſqualida & crine demiſſo peccamina veſtra
planxiſſe,& vitia carnis in vobis mortificaſſe, quantum homini poſſibile eſt videre,
Conc. Agath. conſideramus.Concilij Agathenſ.cap.9.ſaccus & cinis publicè pœnitentibus depu-
tatur.Hæc enim habet.In capite quadrageſimæ omnes publicè pœnitentes ante fo-
res Eccleſiæ ſe repræſentent Epiſcopo ciuitatis, ſacco induti, nudis pedibus , vulti-
bus in terram proſtratis,reos ſe eſſe ipſo habitu & vultu proclamantes . Publica fuit
Niniuitarum pœnitentia in ſacco & cinere.Fuit & humiliatio publica,ſeu generalis H
omnium Iſraelitarum in ſacco & cinere, tempore Heſter reginæ , vt Deus eis propi-
tiaretur contra impium Aman conſilium . Sed & priuata fuit pœnitentia Achab in
cinere,cùm Dominus ad Helyã diceret : Num vidiſti Achab humiliatum corã me?
Iob.vlt.Ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Ad eorum igitur inſtar Tyrijs & Sido-
nijs pœnitentiam acturos fuiſſe pronunciat Chriſtus, ſi quidem apud eos tot tantáſ-
que virtutes feciſſet, quantas in Bethſaida & Corozaim operatus fuerat. Albertus
Alb.Magn. Magnus in Matth.Sed hìc,inquit,incidit quæſtio.Cùm præſciret Dominus Iudæos
& Galilæos malè accepturos doctrinam & miracula ſua : Tyrios verò & Sidonios
his viſis pœnitentiam acturos præuideret : cur quæſo non potius ſeipſum Tyrijs &
Cur Chriſtus Sidonijs communicauit,quàm Galilæis,cùm minus iudicium Galilæos manſurum,
non ſe Tyriis & Tyriorum ſalus conſecuta fuiſſet ? Nam per ſubtractionem ſuæ prædicationis & I
& Sidoniis miraculorum Tyrijs ſalutis via ablata , & per illorum cõmunicationem Iudæis ma-
potius quàm ior condemnatio & reprobatio ſancita eſt . Verùm hìc temporum ratio fuit haben-
Galilæis communicauit. da:vt quia ſuos Apoſtolos ex oppidis Galilęæ collecturus erat , ideò primùm in illis
prædicaret , & miracula ageret. 2. Sed & eo tempore omnia ſacramenta per legem
probanda erant, cúmque prohiberet lex ne cum exteris nationibus Iudæi commer-
cium haberent,Chriſtus ſtatim ad Gẽtes profectus non eſt:donec Euangelij veritas
illuxiſſet.3. Alioquin quam non Iudæi excuſationem habuiſſent , ſi Chriſtum apud
Tyrios & Sidonios primò diuerſatum perſpexiſſent? Si enim & in contemptum illũ
Samaritanum vocarunt,quomodo non etiam Tyrium & Sidonium nuncupaſſent,
& velut deſertorem eieciſſent?4.Quinetiam promiſſus Iudæis erat, & factus ſub le-
ge,legi ad tempus parere debuit:ſic'que ſeipſum intra Iudęæ ſepta continere:donec K
An Gentes per diſcipulos ſuos iam in cœlum aſſumptus , toti mundo annunciaretur . Porrò ad
fuerint à Deo id quod obijcitur, Gentes fuiſſe neglectas:reſpondetur,quòd & illæ recto legis natu-
neglectæ. ralis dictamine nouerant quæ illis pro eo tempore facerent ad ſalutem. Eſa.46. Re-
dite præuaricatores ad cor.Rom.2.Eiuſmodi legem non habẽtes,naturaliter ea quæ
legis ſunt,faciunt: qui oſtendũt opus legis ſcriptum eſſe in cordibus eorũ.Cæterùm
quòd & illæ audito Euangelio crediture fuiſſent,manifeſtũ eſt ex Actis Apoſtolorũ
(cap.12.)vbi fides & deuotio Tyriorũ deſcribitur,qui Apoſtolis, maximè verò Pau-
lo crediderunt . Huic teſtimonio Chriſti omninò ſimile eſt ; quod ad Ezechielem
Dominus ait(cap.3.)Fili hominis,non ad populum profundi ſermonis & ignotæ lin-
guæ tu mitteris.Et ſi ad illos mittereris, ipſi audirẽt te.Domus autem Iſraël, ad quã
mitto te, nolunt audire te,quia nolunt audire me. Redduntur & aliæ cauſæ,propter
quas

A quas Tyrijs & Sidoniis minimè tūc prædicatū ſit,ſed iſtæ aut potiores ſūt,aut illis re-
liquæ includūtur. Remigius in Matth. ſoluit, plures quidē ex Sidoniis & Tyriis ma- *Remigius.*
iori multitudine credituros,ſed quia multi apud eos hæretici eſſent,qui fidei obſtare
poſſent,ideò dilatam eſſe Euangelij prædicationem: donec ſcilicet & ipſa auctior,
& miraculis eſſet illuſtrior. Thomas Aquinas in Matth. alias rationes ex Patribus *Th. Aquinas*
colligit. Ex Gregorio quidem, quòd ſcire ſecreta Dei non eſt hominis, tamen ſe-
cundum quod videtur, quia promiſſum erat patribus: ideò ad confirmandas pro-
miſſiones patrum primò prædicauit Iudæis. Ex Auguſtino verò, quòd præſciuit
Dominus quia ſi credidiſſent, non perſeueraſſent in tempore paſſionis,& ideò ad
eos non miſit. Hieronym. in Matth. Quærat prudens lector, inquit; ſi Tyrus & Si- *Hieronym.*
don & Sodoma potuerunt agere pœnitentiam ad prædicationem ſaluatoris: vitium *Cur pœnitentiam acturis non prædicauit Ieſus.*
B ſilentij in eo eſt, qui acturis pœnitentiam noluit prædicare. Ad quod facilis & aper-
ta reſponſio eſt, ignorare nos iudicia Dei, & ſingularum diſpenſationum eius ſacra-
menta neſcire. Propoſitum fuerat Domino Iudææ fines non excedere, ne iuſtam
Phariſæis & ſacerdotibus occaſionem perſecutionis daret. Vnde & diſcipulis ante
paſſionem præcepit (Matth.10.) In viam Gentium ne abieritis,& in ciuitates Sama-
ritanorum ne intraueritis. Corozaim igitur & Bethſaida damnantur,quòd præſen-
ti Domino credere noluerunt: Tyrus & Sidon iuſtificantur, quòd Apoſtolis illius
crediderunt. Non quæras tempora,cùm credentium intuearis ſalutem. Hæc Dei iu-
dicia miramur,quādiu ſumus in corpore,ſed vbi ad beatitudinē peruenerimus,iuſti-
tiā Dei eiúſque bonitatē confitebimur. Auguſt.tom.3.lib. Enchiridij ad Laurentiū, *Auguſtin.*
C cap.95. Tunc nō latebit quod nūc latet,cùm de duobus paruulis vnus eſſet aſſumē-
dus per Dei miſericordiam,alius per iudicium relinquendus: In quo is qui aſſumere-
tur,agnoſceret quid ſibi per iudiciū deberetur,niſi miſericordia ſubueniret: cur ille
potius quàm iſte fuerit aſſumptus,cùm vna cauſa eſſet ambobus: cur apud quoſdā
non factæ ſint virtutes,quæ ſi factæ fuiſſent,egiſſent homines iſti pœnitentiam, &
factæ ſint apud eos qui non fuerant credituri. Apertiſſimè namque Dominus dicit,
*Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethſaida,quia ſi in Tyro & Sidone factæ fuiſſent virtutes, quæ fa-
ctæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent.* Nec quidem iniuſtè Deus
noluit ſaluos fieri,cùm poſſent ſalui eſſe,ſi vellent. Tunc in clariſſima luce ſapientiæ
videbitur,quod nunc piorum fides habet, antequàm manifeſta cognitione videa-
tur,quàm certa,& immutabilis,& efficaciſſima ſit voluntas Dei,quàm multa poſſit,
& non velit:nihil autem velit,quod non poſſit: quámque ſit verum quod in Pſalmo
D canitur (Pſ.113.) Deus autem noſter in cœlo ſurſum, in cœlo & in terra,omnia quę-
cunque voluit, fecit. *Veruntamen dico vobis, Tyro & Sidoni remiſſius erit in die iudicij
quàm vobis.* Pœnam pœnæ comparat, & culpā culpæ. Albertus Magnus in Matth. *Albertus.*
Neque tamen comparatio eſt peccati in ſubſtantia,vt idololatriæ Tyriorum ad ma-
los Dei cultores: ſed ſolùm ſecundum contemptum, qui ſequitur auditum. Tyro,
inquit, & Sidoni remiſſius erit in pœna,quia non contempſerunt niſi interiùs vo-
cantem: vos autem & interiùs per ſpiritum ſuum,& ſcripturæ veritatem, & exteriùs
per prædicationem & miracula, vos ad fidem cogentem ſpreuiſtis & illuſiſtis. Dies
autē iudicij aut pro extremo & generali,aut pro particulari,quod quiſque poſt mor-
tem experitur,intelligendus eſt. Luc.12. Seruus ſciens voluntatem domini ſui,& nō
faciens, vapulabit multis. Iac.4. Scienti & non facienti,peccatum eſt illi. Ioan. 15. Si
E non veniſſem,& locutus eis non fuiſſem,peccatū non haberēt. Si opera nō feciſſem
in eis,quæ nemo alius fecit,peccatū non haberent. Nunc autē & viderunt,& oderūt
me & patrem meum. Thomas Aquinas in Matth. Notandum autem quòd ex his *Th. Aquin.*
verbis tres errores excludit. Quidam dicebant omnia peccata paria,& ſimiliter ſup- *Tres hinc errores eluduntur.*
plicia. Hoc excludit,cùm dicit iſtis deterius futurum quàm Tyro & Sidoni. Qui-
dam etiam dixerunt eos tantùm ſaluandos, quos præſciuit conuertendos & credi-
turos,ſi quidem eis prædicaretur: hoc enim excludit,cùm dicit,quòd Tyro & Sido-
ni malè erit: ſed tamē deterius his quibus nunciatum eſt regnum Dei. Vnde Auguſt. *Auguſtinus.*
lib. de bono perſeuerātiæ: Non remunerat Dominus pro his quæ feciſſet,ſed pro his
quæ facit. Item remouet tertium errorem,quia dicebant quidā quòd Dominus mi-
ſit Prophetas & prædicatores Iudæis,& non aliis,quia ſciebat quòd alij non recipe-
rent: oppoſitum enim demonſtrat Chriſtus,aſſerens Tyrios & Sidonios credituros,

ſi quidem audiiſſent eum,& vidiſſent eius miracula. Audis verò non abſoluendos F
eſſe Tyrios à pœnis,ſed remiſſiorem pœnam toleraturos. Nam ſicut ſtella differt à
ſtella in claritate:(1.Cor.15.)Et different mortui in reſurrectionis gloria, & in domo
patris manſiones multæ ſunt, vnus tamen Deus: ſic in inferno licet vnus ignis ſit,
varij tamen ſunt gradus tormentorum. *Et tu Capharnaum nunquid vſque in cœlum exaltaberis? vſque in infernum deſcendes.* Prænunciat Chriſtus omnium tandem ore celebrandam
eſſe Capharnaum,propter miracula quæ in ea operatus eſt. Simul enim
cum accepto Euangelio, nos harum & illarum vrbium, in quibus Chriſtus verſa-
Hieronym.
tus eſt,meminimus:nec meminimus modò,ſed, vt ſcribit Hiero.in Epitaphio Paulæ,
illas videre deſideramus,etiam quantumuis dirutas & deſertas,& ad ea loca, in
quibus Chriſtus noſtræ ſalutis diſpenſationem compleuit,peregrinamur. Veruntamen
ſi populi illius,qui primùm & ipſis Chriſti temporibus Chriſtum audiit,& mi- G
Quæ fuit gloria Capharnaum.
racula vidit,infidelitatem & cordis duritiem cõſideremus:ſi Dei iuſta iudicia extremæ
illius ingratitudini conferamus,quomodo non deſpuamus, atque illos exhorreſcamus?
ExaltabaturCapharnaum,quia præcipua totius Galilææ erat,& tum nobile
emporiũ:exaltabatur à Prophetis,qui circa illius terminos, vt in ſuperioribus diximus,
Chriſtũ verſaturũ nuntiauerant. Exaltata eſt à Chriſto,qui eã ſuis & concionibus
& frequentioribus miraculis ſelegit.Vnde & Luc.4. Dixerunt ad eũ Nazaræi,
Quanta audiuimus à te facta in Capharnaum,fac & hic in patria tua. Exaltanda autem
erat à peregrinis Chriſtianis per diffuſum de ea rumorem apud omnes. Exaltabãtur
& Capernaitæ,propter diuitias.Sed vſque in infernum deſcendes, inquit.Abdiæ.
Si exaltatus fueris vt aquila,& inter ſidera poſueris nidũ tuum,inde detrahã te,
dicit Dominus.Amos 9.Si aſcenderint vſque in cœlum,inde detraham eos. Iob.20. H
Si aſcenderit vſque in cœlum ſuperbia eius,& caput eius nubes tetigerit, quaſi ſterquilinium
in fine perdetur.Et hæc ſanè exprobratio magnas & populoſas vrbes manet,
ſi quidem Domini obliuiſcantur:& ſuppetit illis,non modò Bethſaida & Corozaim,
ſed & ipſam Hieroſolymam ob oculos ponere, quæ tanto abiectior facta eſt,
Babylonis meretricis excidium.
quanto ſeſe in Chriſtum Domini extulit.An non etiam væ & væ dicetur Babyloni
illi magnæ,vt per illius typum quantumnis magna & ſuperba,ſimúlque Deo & ſanctis
eius aduerſantia imperia intelligantur? Sic enim Apoc.18. Væ, Væ, ciuitas illa
magna Babylon,ciuitas illa fortis,quoniam vna hora venit iudicium tuum.Et negotiatores
terræ flebunt,& lugebunt ſuper illam,quoniam merces eorum nemo emet
amplius. Et poſt pauca: Qui diuites facti ſunt ab ea, longè ſtabunt propter timorem
tormentorum eius flentes,& lugentes,& dicentes: Væ,væ,ciuitas illa magna, quæ I
amicta erat byſſo & purpura,& cocco,& deaurata eſt auro,& lapide pretioſo & margaritis,
quoniam vna hora deſtitutæ ſunt tantæ diuitiæ, & omnis gubernator, & omnes
qui in lacu nauigant,& qui in mari operantur,longè ſteterunt,& clamauerũt,
videntes locũ incendij eius,dicentes: Quæ ſimilis ciuitati huic magnæ? Et miſerunt
puluerẽ ſuper capita ſua,& clamauerunt flentes,lugentes,& dicẽtes: Væ, væ, ciuitas
illa magna,in qua diuites facti ſunt omnes qui habebant naues in mari de pretiis eius,
quoniã vna hora deſolata eſt.Hæc ruina Babylonis, omnium vrbium, ciuitatũ,
rerum publicarum,imperiorum & regnorũ Chriſto aduerſantium deſolationẽ implicat,
quæ tum maximè ſucceſſura eſt,cùm ille poſuerit inimicos ſuos ſcabellum
pedum ſuorum.De Babylone quidem ibi dicitur,Quantum glorificauit ſe in deliciis,
tantũ date illi tormentum & luctũ: hic autem de Capharnaum dicitur, quòd K
quanto extulit ſe in cœlum,tanto in infernum demittenda ſit.*Quia ſi in Sodomis factæ
fuiſſent virtutes,quæ factæ ſunt in te,fortè manſiſſent vſque in hanc diem.* Nota eſt hiſtoria
ſceleris Sodomitarum & Gomorrhæorum, & circumuicinarum vrbium, (Geneſ.
Sodomorum ſcelus minus ſcelere Iudæorum.
19.)quódque Deus illud vindicãs,pluerit ſulphur & ignem, & ſubuerterit ciuitates
has cum habitatoribus ſuis,& vniuerſam circùm regionem, & cuncta terræ virẽtia.
Nunc Sodomitas ita confert Capharnaitis,vt Capharnaitas peiores eſſe concludat:
Non quòd attendat ſpeciem peccati Sodomitarũ,quod contra naturã erat,& peccatum
peccato conferat:ſed promptitudinẽ aut grauitatẽ animi ad ſuſcipiendum Dei
Albertus.
verbum in his aut in illis,vt ſcribit Albertus in Matthæum.Ezech.16.Iuſtificata eſt
Sodoma ſoror tua ex te.Sodomitæ enim contempſerunt Angelos in hominũ ſpecie
apparentes,nulla interim ſigna facientes. Sed neque Loth miraculis illuſtrabatur,

A vt Sodomitæ nullam excuſationem haberent,ſi pœnitentiam prædicanti fidem nõ adhiberent.Iſti autẽ maieſtatis Dominum plurima apud eos ſigna facientem , non modò contempſerunt,ſed & turpiſſima morte condemnarunt.Ioan.10. Multa bona opera oſtendi vobis in nomine patris mei. Ioan.5.Opera quæ ego facio in nomine patris mei,ipſa ſunt quæ teſtimonium perhibent de me.*Fortè manſiſſent.* Fortè dicit, notans libertatem arbitrij in Sodomitis,non defectum præſcientiæ Chriſti. *Manſiſſent,* merito pœnitentiæ, nec ſubuerſa fuiſſent, *vſque in hanc diem*,ſicut & cæteræ vrbes,quibus Deus propitiatus eſt.Quòd ſi quis obiiciat decretam à Deo fuiſſe ciuitatũ illarum ſubuerſionem,vt legitur dictũ eſſe ad Abrahã,Geneſ.17.Reſpondemus, cõminationem,non ſententiã irreuocabilem fuiſſe.Ideò nimirùm Rex Niniue ſimi- *Prædictiones, comminationes ſunt.*
B li,immò magis abſoluta cõminatione accepta,Quis ſcit,inquit,ſi cõuertatur Deus, & relinquat poſt ſe benedictionem?Nec fruſtrà ita ſperauit,cùm Dominus ciuitati tandem huic pœnitenti propitiatus ſit.Ion.3.Quid verò non graue per Helyam Dominus cõminatus fuerat Regi Achab?3.Reg.21.Verùm nec ille animum deſpondit, ſed ſacco veſtitus,& cinere aſperſus,triſtis obãbulauit,ſi quo modo Dominũ flecteret.Ideò Dominus ad Helyam:Quia,inquit,Achab humiliatus eſt mei cauſa , non inducã malum in diebus eius.Et idem ſanè Sodomis pollicebatur Domin⁹:ſic enim Abrahæ dixerat:Si inuenero Sodomis decem viros in medio ciuitatis, dimittã omni loco propter eos.Interim tamen obduratiores eſſe Capernaitas pronuntiat,vnde & illis maius indicatur ſupplicium.Ait enim: *Verumtamẽ dico vobis, quia terræ Sodomorum remiſſius erit in die iudicij,quàm tibi.*Ita oſtendit maximum omnium peccatorũ eſſe,
C contemptum verbi Dei,& hominum infidelitatem:quod etiam nos in conſequentibus dicturi ſumus.Heb.12.Si enim illi non effugerũt,recuſantes eũ qui ſuper terrã loquebatur:multò magis nos,qui de cœlo loquẽtem nobis auertimus.Vtrorumque & Sodomitarũ & Capernaitarũ peccatum magnum eſt,& ideò hi & illi grauiter puniẽtur:interim tamẽ remiſſius erit Sodomis,quia peccatũ Capernaum grauius eſt, vtpotè directè in Deũ.Dionyſ.Carthuſ.art.22.in Matth.cap.11.Probabile eſt enim, inquit,quòd abſolutè loquendo minor erit damnatio Sodomorum, quàm iſtorum, & quòd minus grauiter peccauerint,quàm iſti.De his autẽ meritò dixit Pſaltes,(Pſ. 33.)Venite,& videte opera Dei,terribilis in conſiliis ſuper filios hominũ. Et, (Pſ.35.) Iuſtitia tua ſicut montes Dei,iudicia tua abyſſus multa . Quis enim inueſtiget vel explicet,cur iuſtus & omnipotens Deus,coram his miracula fecit, & nuntios ſuos, *Quomodo Sodomorum peccatum minus ſit.* Dio.Carthuſ.
D miniſtróſque verbi miſit, quos nouerat non credituros:& horum nullum fecit his quos nouerat credituros,ſi eadem quæ & iſti vidiſſent & audiiſſent? Exclamare igitur oportet cum Apoſtolo,(Rom.11.) O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei,&c. *In illo tempore,* cùm hæc loqueretur turbis , *reſpondens Ieſus , dixit: Confiteor tibi pater Domine cœli & terræ.* Thomas Aquinas in Matth. Vbi redarguit Dominus infidelitatem turbarum , nunc gratias agit de fide diſcipulorum & aliorum credentium . Et primò reddit gratias patri, tanquam autori:ſecundò oſtendit eandem poteſtatem ſe habere. *Reſpondit.* Sed cui? Conuenit ei quod dicitur Iob.15. Numquid ſapiens reſpondit, quaſi in ventum loquens?Non.Vnde reſpondet tacitæ obiectioni.Poſſet enim dicere aliquis:Iſti non credũt,quibus prædicaſti.Alij autem credidiſſent,ſi prædicatum fuiſſet illis.Redarguit ergo quoſdam, qui cauſas electionis curioſius inquiſierunt,& demerſi ſunt in profundum: vt Origenes, qui electionem Tho. Aquin.
E ex meritis pendere cenſebat.Atqui diuinæ hoc voluntati tribuendum eſſe oſtendit, eapropter Patri gratias agens,quòd voluntatem ſuam paruulis reuelauerit. Hilarius in Matth.Sic,inquit,idem ſenſus & ſuperiora & conſequentia continet. Nã tametſi optabilis fuerit ſalus Iſraël,tamen non extra gaudium Domino erat prædicata olim fides Gentium. Hierony.in Matth.Porrò confeſſio non ſemper pœnitentiam,ſed & gratiarum actionem ſignificat,vt in Pſalmis ſæpiſſimè legimus.Triplex enim eſt cõfeſſio:alia nimirùm fidei, alia peccatorum,alia gratiarũ actionis. De confeſſione fidei,Ro.10.Corde creditur ad iuſtitiam,ore autem confeſſio fit ad ſalutẽ. Et Pſaltes: Confitebor tibi,quoniam terribiliter magnificatus es.De cõfeſſione peccati,Iac.5. Cõfitemini alterutrũ peccata veſtra.Ioſ. 7. ad Achaz dictum:Fili,da gloriã Deo,& confitere peccatũ tuũ,& indica mihi quid feceris.De confeſſione gratiarum actionis,Pſ.105.Confitemini Domino quoniam bonus,&c.Pſ.108.Confitebor Domino Hilarius. Hieronym.

nimis in ore meo. Eſa.12. Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi: cōuerſus F
Hieronym. eſt furor tuus, & conſolatus es me. Hieronym. in Matth. Audiant verò qui ſaluato-
Creator cœli et terræ pater eſt Chriſti. rem non natum, ſed creatum calumniantur, quòd patrem ſuum vocet cœli & terræ
Dominum. Si enim creatura eſt, & creatura conditorē patrem appellare poteſt, ſtul-
tum fuit non & ſui, & cœli, & terræ Dominum vel patrem ſimiliter appellare. Sed
neque vniuerſaliter, verùm ſpecialiter patrem illum ſuum nuncupauit, quia eiuſdē
cum eo naturæ eſt, Deus de Deo, lumen de lumine. *Dominum cœli & terræ* dicit, vt o-
mnem tollat quærendi occaſionem, de quo patre intelligat. Etſi enim pauci Deum
cognouerint, omnes tamen Dominū cœli & terræ confeſſi ſunt. Rom. 1. Inuiſibilia
enim Dei, per ea quæ facta ſunt, viſibilia cognoſcuntur, ſempiterna quoque eius vir-
tus & diuinitas. Vnde apud Eſaiam: Quis, inquit, creauit & fecit hæc? Sed & quo-
modo niſi aliquo moderante ſummo numine vniuerſa moles iſta regeretur? Pſal.99. G
Scitote quoniam Dominus ipſe eſt Deus, ipſe fecit nos, & non ipſi nos. Cœli autem
nomine cœleſtes & Angelicas creaturas intelligit: per terram autem hominem, cui
confertur ſuæ cognitionis beneficiū. Dominum autē ipſius non modò ſubditos ali-
Dionyſius. quos deſignat, ſed, vt ſcribit Diony. lib. de diuinis Nominib. omniū bonorum & pul
chrorū verā & omnimodam poſſeſſionē, veram & nullo modo nutantē fortitudinē,
ſummámq; maieſtatē. Act.17. Hic cœli & terræ cùm ſit Dominus, nunc annunciat
hominibus, vt omnes vbique pœnitentiā agant. Rom.10. Idē Dominus omnium di-
ues in omnes qui inuocāt eū. Iudith.9. Deus cœlorū, creator aquarū, & Dominus to-
tius creaturæ. Vocat autē Chriſtus eum patrem, non quia ab illo creatus, ſed genitus
ſit. Pſ.88. Ipſe inuocauit me, pater meus es tu. Pſ.2. Dn̄s dixit ad me, filius meus es tu,
Cyril. Alex. ego hodie genui te. Cyril. Alex. li.5. Theſauri, ca.5. Filius enim, inquit, ſecundū natu- H
ram eſt: ſed propter formam ſerui quā accepit, homo propter nos factus, Dominum
patrem appellat: Dominū verò cœli, & omniū quæ in cœlo ſunt, & ſimiliter terræ.
Sed ſi ipſe quoque vt cœlū & terra ex nihilo productus eſſet, non vt præcipuum ſibi
nomen, filij appellationē ſeruaſſet: ita vt omnia creata iugo ſeruitutis ſubiecerit. Ni-
hil enim creatū, cùm cœlū & terram nominauit, à ſeruitute excepit: ſeipſum autem
excepit: non eſt igitur creatura, ſed filius. Cur autē gratias agat, exprimit dicens: *quia
abſcondiſti hæc* nouæ legis ſacramenta & myſteria, etiam & meipſum, in quo pœniten-
tiā annunciari voluiſti in remiſſionē peccatorum, *à ſapientibus & prudentibus*, id eſt, ab
his qui prudentes & ſapientes ſunt in oculis ſuis: de quibus Eſaias, (cap.5.) Vę qui ſa-
pientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes. Eſa.45. Sapientia &
ſcientia tua decepit te. Qui tamen verè ſtulti & inſipientes ſunt. Hier.10. Stultus fa- I
ctus eſt omnis homo à ſcientia ſua: quia (Sap.1.) in maliuolam animam non ingredie-
tur ſapientia, neque habitabit in corpore ſubdito peccatis. Horum autem nomine
licet omnes huius ſeculi ſapiētes & prudentes intelligi poſſint, maximè tamē Scribæ
& Phariſæi. Impletur enim quod per Eſaiā prædictum fuerat, Perdam ſapientiam ſa-
pientū, & prudentiā prudentum reprobabo. Vnde & Paulus, 1. Cor.1. Videte voca-
tionem veſtrā, fratres, quia non multi ſapientes ſecundū carnem ſunt inter vos. Et
rurſus: Nónne ſtultam fecit Deus ſapientiā huius mundi? Sapientes diuinarum, pru-
dentes verò humanarum rerum reſpectu dicuntur. *Et reuelaſti ea* per internam inſpi-
rationem, *paruulis*, id eſt humilibus. Sicut & Iacob.4. & 1. Pet.5. ſcriptum eſt, Deus ſu-
perbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiā. Prou.11. Vbi humilitas, ibi ſapientia. Ideò
Pro.9. Sapientia clamat, Si quis eſt paruulus, veniat ad me. Ad hos enim quaſi ad val- K
Qui paruuli. les profundas, deſcendunt à patre luminum, & fonte riui bonitatis ac radij ſapien-
tiæ, quos mentes ſuperbæ continere nequeunt, iuxta illud Pſ.118. Qui emittis fontes
Albertus. in conuallibus, inter medium montium pertrāſibunt aquæ. Albertus in Matth. Abſ-
conſio autem hæc non fit aliquid agente Deo, ſed vno modo offerendo ſe Iudæis &
Gētibus. Excæcatis verò Iudæis hanc lucem videre non contingit, propter velamen
literæ & carnalis ſenſus, quod poſitum eſt ſuper corda eorum. 2. Cor.3. Vſque in ho-
diernum diem idipſum velamen manet non reuelatum. Sicut enim lux æqualiter ſe
offert cæco & videnti, & tamen cæcus manet in tenebris: ita & claritas notitiæ Dei.
Vt enim à luce illuſtremur, obex remouendus eſt: obicē autē intelligimus, obſtinatā
Sapientia humana Deum neſcit. hominis voluntatē: Ita (Iob.36.) In manibus abſcondit lucem, & præcipit ei vt rurſus
adueniat: annunciat de ea amico ſuo quòd poſſeſſio eius ſit. Itaque quid prodeſt
homini

A homini ſcientia rerum naturalium, quæ maximè ad Philoſophiā refertur, & de nomine ſapientiæ tumeſcere: ſi Deum & Chriſtum eius, id eſt, ſalutis ſuæ viam ignorauerit? Quid in rebus & actionibus humanis prudentem, prouidum, ſagacem & circumſpectū eſſe: ſi nec nouiſſima attendat, & ſibi quid ſucceſſurum ſit poſt mortē, circumſpiciat? Quot videmus in humanis rebus cautos & ſubtiles, ne quidem minimū ſuarum cogitationum meditandæ morti, iudicio Dei, pœnis inferni, electorū gloria reſeruare? Non fruſtrà à ſapiente dictum eſt, O mors, quàm amara eſt memoria tua, homini pacem habenti. Rebus domeſticis, curis & ſollicitudinibus huius ſæculi obruuntur, ibi ſapiunt, & prudētes ſunt: verùm de anima, & de ſalute ſua omnē ſollicitudinē abiecerūt. Iob. 5. Atqui Deus apprehēdit ſapientes in aſtutia ſua, & conſilium prauorū diſſipat. Eſa. 29. Peribit ſapientia à ſapientibus, & intellectus prudētiū
B abſcondetur. Hier. 7. Nō glorietur ſapiēs in ſapientia ſua. Eccl. 7. Dixi, ſapiēs efficiar, & ipſa ſapiētia longiùs receſſit à me multo magis quàm erat. Ro. 10. Ignorātes enim Dei iuſtitiā, & ſuā quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei nō ſunt ſubiecti. Rom. 1. Dicētes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Itē dicit ſapiētes ſecundū carnē viuētes, quę carnis ſunt quærētes, non quæ Dei. Itē ſapientes ſunt vt faciant mala, & benefacere neſcierūt. Et his abſcōdit Deus ſua myſteria. Ro. 1. Tradidit eos in reprobū ſenſum. Ephe. 4. Vt nō ambuletis ſicut & Gentes ambulāt in vanitate ſenſus ſui. Verùm dixerit aliquis, Militántne humanæ ſcientiæ in diuinorū cognitionē, cùm viſibilia Dei per ea quæ facta ſunt viſibilia cognoſcātur? (Rom. 1.) Reſpondendum eſt, non hic condēnari ſcientias humanas, ſeu rerū naturalium cognitionem: cū & illam diuina ſapien- *An hic condemnentur ſcientiæ naturales.*
C tia indulſerit Salomoni: ſed reiici tumorem & ſuperbiam, quam ſibi arrogāt hi, qui non modò res illas naturales, ſed & diuinas norunt. Sic intelligēda eſt Tertul. ſentētia lib. de Præſcript. contra hæret. quòd Philoſophi patriarchæ hæreticorum: non quòd vera Philoſophia opponatur fidei, ſed quòd Sophiſtæ, dū ſibi nomen Philoſophiæ iniuſtè vendicant, ſuis ineptis rationibus Deum ſubijcere contēdunt. Et quidē nō modò in eum qui Philoſophiæ, ſed & qui Theologiæ titulo gloriatur, cadit rerū diuinarū ignorantia. Vnde ſcilicet & Scribæ & Phariſæi, quæ clauē ſcientiæ habere putabātur, excæcati ſunt, niſi à ſuperbia? Vnde tot hæretici nobis è doctoribus prodierunt, niſi ex præſumptione? Eapropter Grego. Nanz. Orat. de moderatione in diſputat. ſeruanda, monet ne quis, quantumuis gratiarum donis clarus, inflettur. Aſcendat enim ille quiſquis eſt, inquit, vel ad tertium vſque cœlum, ſi ita libeat, quemadmodū Paulo contigit: cæterùm cū ratione & ſcientia, ne propter animi ela- Tertullian. Greg. Nanz.
D tionem cadat, penníſque propter volatus ſublimitatem liquefactis miſerè corruat. Auguſt. ſer. 8. de verb. Domini, in Euang. ſecundū Matth. Abſcōdit igitur Dominus myſteria ſua à ſapientibus. Qui ſunt ſapientes? A contrario accipe. *Reuelaſti*, inquit, *paruulis*. Non dixit, Reuelaſti ſtultis, & imprudentibus, ſed paruulis. Qui ſunt paruuli? Humiles. Nomine ergo ſapientum & prudentū ſuperbi intelligūtur. Debemus igitur eſſe paruuli. Nā ſi voluerimus eſſe magni, quaſi ſapientes & prudentes, nō nobis hæc reuelantur. 1. Cor. 1. Quæ ſtulta ſunt huius mundi, elegit Deus vt confundat fortia. Pſalm. 118. Intellectum dat paruulis. Daniel. 2. & 3. pueris tribus ſe reuelauit. Thomas Aquin. in Matth. Sed quid eſt quòd gratias agit de excæcatione ſuperborum? Dico verò hoc ab eo non ideò fieri, quaſi de illorum excæcatione gaudeat: ſed Auguſtinus. Th. Aquinas
E quòd iuſta Dei iudicia commendet. Huius enim nō eſt quærēda cauſa, cùm ad Dei voluntatem deueniendū ſit, vtique in ratione vindictæ peccati. Ideò adiicit: *Ita pater, quia ſic placitum eſt ante te.* id eſt, ita quidē contingit, vt hi, quia ſuperbi, te vindice excæcentur: illi, quia humiles, te propitio illuſtrētur, quia tu iuſtus iudex ita acceptū habes. Dionyſius Carthuſ. art. 22. in Matth. Ac ſi dicat. Prima cauſa iſtius, quòd quidā præ aliis illuminati ſunt, non eſt niſi ipſum beneplacitū voluntatis diuinæ. Quòd enim aliquis humilitatem & cæteras virtutes habet, quæ ad diuinam illuminationē diſponūt, originaliter procedit ex prædeſtinatione diuina, quā nulla præcedunt merita. Prætereaquamuis in cōmuni quædam ratio aſſignetur, cur quidā electi, quidā præſciti ſint, vtpotè quatenus miſericordia Dei refulgeat in electis, qui ſunt vaſa pietatis in honorē & gloriā: & iuſtitia Dei manifeſtetur in reprobis, qui ſunt vaſa iræ in interitū: in ſpeciali tamen, cauſa dari nō poteſt, cur potius ille, quàm ille electus ſit, niſi voluntas diuina. Propter quod ait Auguſtinus: Quem trahat, & quē non trahat, Dio. Carth. *Prima cauſa illuminationis.* Auguſtin.

cur iſtum trahat, & illum non trahat, noli diiudicare, ſi non vis errare. Voluntas F
enim Dei cùm ſit prima omnium entium cauſa, cauſam non habet: nec tamen irrationalis vel iniuſta eſſe poteſt, cùm eſſentialiter ſit ipſa ſapientia, atque iuſtitia infinita. Quod igitur comprehendere non valemus, cum omni reuerentia veneremur: quoniam ſcrutator maieſtatis opprimetur à gloria. Prædictis Chriſti verbis conſonat illud Pſalmiſtæ: (Pſ. 43.) Brachium eorum non ſaluauit eos: ſed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui, quoniam complacuiſti in eis. Et quod in Exodo ait Deus ſublimis & benedictus, (cap. 33.) Miſerebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit. Ideò dicit Apoſtolus, (Rom. 11.) Cuius vult miſeretur, & quem vult indurat. Thomas Aquin. in Matth. Artifex poteſt quidem aſſignare

Th. Aquin. *Cur Dominus quoſdam ſaluat, alios nõ.*

cauſam, quare lapides quoſdam in fundamento, quoſdam in ſuperiore domus parte poſuerit: ſed cur inter ſimiles partes vnũ hic, alterum ibi ſtatuat, nulla alia cauſa eſt, quàm voluntas eius. Ita quoque quòd Dominus quoſdam ſaluet, ad miſericordiam: G
alios verò reprobet, ad eiuſdem iuſtitiam refertur. Veruntamẽ, ſi quæritur cur potius huius quàm illius miſereatur: hoc ad ſolam eius voluntatem reducetur. Albertus

Albertus.

Magnus in Matth. Verùm fortaſsè dicis, quòd præſcit excæcationem, & ſic ipſa immobiliter futura eſt. Reſpondendum autem, quòd præſcientia non eſt cauſa excæcationis, etſi tamen quodãmodò cauſa ſit illuminationis: & ideò non imponit ei neceſſitatem. Sicut enim ſi ſolis lumen haberet præſciẽtiam: præſciret quidem cæcum ſibi obiectum non fore illuminandum: neque tamen in eo cæcitatem cauſaret, etſi cæteros videntes illuminaret: ita Deus quidem lux eſt, & omnia nuda & aperta ſunt oculis eius, in eo tenebræ non ſunt vllæ. Ex eo fit, vt præſciat omnia, nec aliquid eũ lateat: & illuminet omnia quæ illuminantur. Cauſa quidem illuminationis eſt, non H
tamen tenebrarum, etſi tenebras præuideat: cauſa gratiæ, fidei & ſalutis, non tamen

Auguſt.

cauſa peccati eſt, licet idipſum prænouerit. Auguſtinus lib. 1. de Trinitate: Si quis alteri digito ſolem oſtenderit, & ille ſolem oſtẽſum non aſpiciat aut videat: culpet potius oculi ſui lippitudinem, quàm digiti indicem. Porrò volũtas Dei diuiditur à Damaſceno in antecedentem & conſequentem: non quòd in Deo ſit aliquis ordo, vel ſucceſſio voluntatum, ſed ſecundum noſtrum modum intelligendi, & ex parte volitorum. Videmus ſcilicet in actionibus naturalibus aliquid conſiderari ex parte agẽtis, & aliquid ex parte recipientis. Ex eo fit, vt Deum in ſe conſideratum, Theologi dicant omnes voluntate antecedente ſaluos fieri velle: relatione autẽ facta ad creaturæ diſpoſitionẽ, num ſcilicet ſe præparauerit, aut obicẽ oblatæ gratiæ poſuerit, aſſerãt voluntate conſequente hos per ſuam iuſtitiam excæcare, illos verò ſua gratia illumi- I

Hilarius.

nare. Ad voluntatem hãc conſequentem Hilarius ſententiam iſtam Chriſti retulit: ita enim habet in Matth. Cœleſtium verba arcana atque virtutes ſapiẽtibus abſconduntur, & paruulis reuelantur: factiſque huius æquitatẽ Dominus paternæ voluntatis iudicio confirmat: vt qui dedignantur paruuli in Deum fieri, ſtulti deinceps in ſapientia ſua fiant. Verùm fortè id ſuperior diui Thomæ & Dionyſij ſententiæ repu-

Cur hic illuminatur, ille excæcatur.

gnare videbitur, nimirùm quòd ratio quidem reddi poſſit, cur hic illuminetur, & ille excæcetur, vt vnum ad iuſtitiam, alterum ad miſericordiam referatur: quod ſanè eſt voluntatis conſequentis: verùm nullam aliam cauſam præter Dei voluntatem, aſſignari poſſe, cur huius potius quàm alterius miſereatur: quaſi ad voluntatem antecedentem referenda ſit vnius prædeſtinatio, & alterius reprobatio. Verùm iam ex Alberto reſpondimus, voluntatem quidem Dei prædeſtinationis cauſam eſſe, & ita an- K
tecedentem cauſam cur vnius potius quàm alterius ſeligatur, ad Dei voluntatem ſolam referendam eſſe: ſua enim ipſius cauſa & propter ſe creaturæ rationali præparat gratiam. Verùm non ita dicendum eſt de reprobatione, quaſi ipſius ſola Dei voluntas cauſa ſit, non autem ipſa creaturæ præuiſa malitia. Ex eo fit, vt ſi placitum ſeu voluntatem Dei antecedentem hac in Chriſti ſententia conſideremus, eam quidem ad ſolius gratiæ ſeu illuminationis effectum referamus, vt ſenſus ſit: *Ita pater* contingit humiles doceri non ſuperbos, ſic placitum eſt ante te: præparaſti ſcilicet illis gratiam & lumen fidei ab æterno. Cur enim Deus præparauerit lumen fidei vni potius quàm alteri, ratio alia præter Dei voluntatem aſſignari non poterit. Quòd ſi Dei voluntatem cõſequentem intelligas, ad vtrumque effectum, illuminationem ſcilicet & excæcationem ſe porriget, & cauſam habebit ex parte Dei, &

ex

A ex parte creaturæ, ſicut & ipſe hac in ſententia docet Chriſtus. Nam ſi de illuminatione agitur, ex parte Dei aſſignabitur miſericordia, ex parte creaturæ humilitas: ſi de excæcatione, ex parte Dei iuſtitia, ex parte creaturæ ſuperbia deſignabitur. Et videtur quidem hic intelligi illa voluntatis ratio, cùm hominũ conditio exprimatur, vt eorum ſcilicet alij ſint paruuli, alij ſapientes: quaſi dicat, hos præ illis fidei lumino illuſtratos eſſe, quia paruuli erant: alios excæcatos, quia ſapientes. Porrò reuelationis illius modum explicat, dicens: *Omnia mihi tradita ſunt à patre meo.* Vnde ſit, vt per filium reuelentur illa patris myſteria, quæ ſapientibus huius ſeculi abſcondita ſunt. Hilarius in Matth. Tradita autem non alia ſunt, quàm quæ in filio ſoli nata ſunt patri. Hieronym. in Matth. Tradentem igitur patrem, & accipientem filium myſticè intellige. Alioquin ſi iuxta fragilitatem noſtram ſentire volumus, cum cœperit

Hilarius.

Hieronym.

B habere qui accipit, incipiet non habere, qui dederit. Tradita autem ſibi omnia, non cœlum & terra intelligenda ſunt, & cætera quæ ipſe fecit & condidit: ſed hi qui per filium acceſſum habent ad patrem, & antè rebelles, poſtea Deum ſentire cœperũt. Chryſoſt. hom. 39. Operis prioris in Matth. Dæmones Chriſti poteſtati traditos dicit, vnde fiat vt in nomine eius à corporibus eiiciantur. Cyrillus lib. 10. Theſauri, c. 1. Itaque nihil deitati filij derogatur, quoniam ab eo dicitur, Omnia mihi tradita ſunt à patre meo: ſed potius hic ſermo demonſtrat naturaliter ipſum Dei filium eſſe. Nã ſi omnia ſibi tradita ſunt, nec eſt quicquam, præter numerum omniũ, non erit ipſe vnus omnium quæ ſibi tradita ſunt, ſed ex patre propriè naſcitur: & vt ſecundum naturam filius habet omnia, quæ patris propriè ſunt. Proprium autem patris eſt, vt omnia poſſideat: poſſidet ergo etiam filius omnia, & ſic ſolus eſt naturaliter hæres

Chryſoſtom.

Cyrillus.

Chriſtus patri coæqualis.

C patris, in quem omnia quæ patris ſunt, naturaliter, vt ita dicam, defluunt. Non eſt ergo vnus omnium, neque creatura: ſed ſolus propriè atque verè Patris filius. Thomas Aquin. in Matth. Attende igitur æqualitatem, ſed tamen à Patre originem, quod eſt contra Sabellium. Sed & quod dicit *omnia*, tripliciter exponi poteſt. Aut enim omnem creaturam intelligit, ſicut Matth. vlt. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra: aut electos & prædeſtinatos, Ioan. 17. Tui erant, & mihi eos dediſti. Illi enim Chriſto ſpecialiter dati ſunt. aut per omnia, intrinſeca, ſeu omnem diuinitatis perfectionem notat, Ioan. 5. Sicut Pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo. Dedit autem hæc per æternam generationem. *Et nemo nouit filium niſi Pater, neque Patrem quis nouit, niſi filius, & cui voluerit filius reuelare.* Nam quia omnia Patris ſunt, eadémque tradita ſunt filio, efficitur vt ſicut omnipotens & omniſciens eſt Pater, ita omnipotens & omni-

Th. Aquinas

Tripliciter hoc exponitur.

D ſciens ſit filius: & ſicut Pater origo luminis & omnis ſcientiæ eſt, ita & à filio doceri nos conueniat. Cyrillus Alex. lib. de recta in Deum fide, ad Reginas: Quòd ſi, inquit, nemo nouit filium niſi Pater, quomodo (Ariani) reiiciunt Patris teſtimonium? Monſtrauit enim ſuum filium in Iordane, dicens: Hic eſt filius meus, in quo complacitum eſt mihi. Neque nudum oſtendit nobis ſuum verbum, ſed vnitum carni: & non dixit, quòd in hoc eſt filius meus, ſed hic eſt, qui cum carne: Vnus igitur & Dominus & filius. Ita propoſito ſententiam iſtam adiungit, ne fortè quis in patris reuelatione hallucinetur: reuelat enim hic nobis ſua per filium ſuum myſteria. Thomas Aquin. in Matth. Sed quid iſtud, quòd nemo nouerit filium niſi pater? Nónne ſancti nouerunt? Dicendum quòd norunt quidem attingendo fide, ſed non comprehendendo. Verùm ruſus obiicitur, Nónne Spiritus ſanctus cognoſcit? Vti-

Cyrillus.

Tho. Aquin.

Quomodo Chriſtus, & quomodo ſancti norunt Patrem.

E que: ſed notandũ quòd dictiones excluſiuæ aliquando adduntur nominibus diuinis eſſentialibus, aliquando perſonalibus. Et cùm adiungũtur perſonalibus, non excludunt illud quod idem eſt in natura: vt ſi addantur patri, non excludunt filium. Sicut cùm dicitur 1. Tim. 1. Regi immortali, inuiſibili, ſoli Deo honor & gloria: nõ excluditur pater, excluditur interim alius in natura, vt homo: quaſi ſoli Deo, nõ ergo homini. Sed & nemo nouit, intelligitur comparatione facta ad homines, quorũ nullus nouit patrẽ, niſi ſolus filius Deus & homo: Vel ſi generaliter ſumitur ad creatorẽ & creaturas, nihil eorum eſt præter ſolum ipſum Deum, quòd patrem & filium & ſpiritũ, id eſt, ſeipſum Deum cognoſcat. Cæterùm ſicut filius, verbum & ſapientia patris eſt: ita & per eum nos doceri neceſſe eſt. Vnde adiicit, *Neque Patrem quis nouit niſi filius, & cui voluerit filius reuelare.* Albertus Magnus in Matth. Et ideò per ipſum,

Albertus.

& non per alium fit reuelatio. Huius autem duo pulchra ſunt ſimilia: vnum in natu- F
ra nobiliori corporum, imperfectum: & alterum in natura intellectualis animæ, per-
Similitudines duæ. fectius, ſed tamen non omninò completum. In corporibus eſt attendere ſolem, qui eorum quæ in terra naſcuntur, pater eſt & cauſa, vt dicunt Philoſophi: eáque per lumen & calorem ſuum efficit. Eſt autem lumẽ perfecta ſimilitudo lucis ipſius, ab ipſo prodiens per conformitatem ſuæ formæ & virtutis. Et ideò lumen ſimul habet formam ſolis, & omnem virtutem eius, ſecundum omnem diuerſitatem generatorum & corruptorum in terra, & aquis & aëre. Et ideò ſi lumen cognitione præditum eſſet, & ſeipſum interpretari poſſet, diceret ſibi quidẽ omnia à ſole tradita eſſe, quódque nihil niſi per ipſum alicui infunderetur, eorum quæ originaliter ſolis ſunt. Et quòd in iſta vniuerſali virtute nemo noſſet ſolem, niſi lumen: & lumen in vniuerſali virtute acceptum nemo noſſet niſi ſol, & cui lumẽ vellet reuelare. Et hoc ſanè, quia G
nihil in terra omnium capax eſt, ideò reuelatio fit ſecundum partem, pro capacitate & præparatione eorum, quibus ſeſe lumen infundit. Videmus enim quòd aliter recipit carbunculus, & aliter ſapphyrus, & aliter ſmaragdus, & ſic de alijs, quæ in ſui profundo illuſtrãtur. Et ſimiliter diuerſimodè ea, quæ non niſi exteriùs in ſuperficie illuminãtur, aliter hanc vel illam luminis impreſſionem accipiunt, vt aut album, aut nigrum, aut viridem colorem præ ſe ferant. Aliud exemplum eſt in natura intellectualis animæ, in qua eſt intellectus omnis cognitionis pater, & verbum quod eſt ſplendor eius, loquens & manifeſtans omnia quæ ſunt in ipſo. Hac enim conſideratione verbum ſolum ſcit intellectum, & econuerſo ſolus intellectus ſcit in vniuerſali virtute verbum natum ex ipſo, & non fit reuelatio niſi ab intellectu: neque ij qui H
verbum audiunt, illud plenum tota illa ſua virtute, qua ab intellectu procedit, percipiunt. At verò vnuſquiſque ſecundum capacitatem ſuam illud percipit, quod maximè de verbo intelligitur, quo intellectus practicus cum tota ſimul virtutis ſuæ operatione manifeſtatur. Ad eundem ſanè modum, quo architectus quicquid mẽte conceperit ad ædificij ſtructuram, verbo explicauerit: vna quidem reuelatio erit, niſi quòd mens ſeipſam verbo reuelat modo ſpirituali, verbum autem mentis conceptum hominibus explicat. Ita quidem & Pater filium nouit, & filius Patrem: éſtque illa cognitio interna, immò & eſſentialis: Reuelatio autem fit per verbum, vt & pa-
Cl. Alexandr. *Filius reuelator eſt myſteriorum.* ternam ſapientiam. Clemens Alex. lib. 1. Stromatum. Filius enim eſt, qui reuera oſtẽdit, quomodo nos ipſos cognoſcere oporteat: qui vniuerſorum patrem cui vult reuelat, & facit vt intelligat, quoad fieri poteſt, vt humana natura comprehendit. Me-
Hilarius. ritò ergo Apoſtolus dicit (Epheſ. 2.) per reuelationem ſe noſſe myſterium. Hilarius I
lib. 6. de Trinitate. Non enim niſi per mutuam teſtificationem cognoſci, vel per Patrem filius, vel per filium Pater potuit. Vox è cœlis eſt, ſermo etiã filij eſt. Tam ignorabilis eſt filius, quàm & Pater. Omnia ei tradita ſunt, & in omnibus nihil intelligitur exceptum. Sic poteſtas exæquata eſt, ſic ſecretum cognitionis æquale eſt, ſi natura in nominibus eſt: quæro, quomodo quod vocãtur, non ſunt, quorum & vis in po-
Cyrill. Alex. teſtate, & difficultas in cognitione non differt? Cyrillus Alex. lib. 2. in Ioan. cap. 137. Pater itaque filio demonſtrat, quæ ipſe facit, non quaſi depicta in tabellis, nec quaſi ignorãtem, doctrina iuuans (omnia enim filius veluti Deus nouit) ſed totum ſeipſum in natura filij ſui ſic pingens, vt quæcumque in ſe habeat, in filio demonſtret. Ita vt ex quibus, quænam ſit natura Patris cognoſcitur, ex illis etiam natura filij demon- K
ſtretur. Idcircò dictum eſt, quòd nullus cognoſcit filium niſi Pater, nec Patrem nouit aliquis niſi filius: eſt autem in vtroque, non per doctrinam, ſed naturaliter vtriuſque cognitio, & pater quidẽ in ſeipſo filium videt, filius autem Patrem in ſeipſo rur-
Hieronym. ſus videt: propterea dicit, (Ioan. 14.) Ego in patre, & pater in me eſt. Hiero. in Matth. Erubeſcat interim Eunomius, tantam ſibi notitiam Patris & filij, quantam alterutrum inter ſe habeant, iactitans. Quòd ſi inde contendit, & ſuam inſaniam conſolatur, quia ſequitur: *& cui voluerit filius reuelare:* Aliud eſt naturæ æqualitate noſſe, quod
Chryſoſt. noueris, aliud reuelantis dignatione. Chryſoſt. hom. 5. de incomprehenſibili Dei natura. Reuelat vtique filius, non quantum cognoſcit, ſed quantum nos recipere poſſumus. Hoc enim ſi Paulus fecit, quanto magis Chriſtus? Ille quippè ad ſuos diſcipulos ſcribens, ſic ait: Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus:
Greg. Nanz. tanquã paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, nõ eſcã, nõ enim poteratis. Greg. Nanz.

A Nanz.Orat.2.de Theolog.Hoc enim ego potius dicendũ cẽſeo, Dei naturam nullis quidem verbis explicari poſſe, ſed neque animo atque intellectu comprehendi, non modò ignauis ac languidis, deorſúmque vergentibus, ſed magnis etiam & excelſis viris, Deique amore flagrantibus, ac mortalibus peræquè omnibus, quibus ad veri cognitionem caligo hæc & carnis craſſities tenebras offundit. Reuelat ergo filius, ſed quantum capere poſſumus: illuſtrat ſol, ſed quantum patiuntur oculi noſtri. Hoc filij eſt, ab eo pendet ſummi boni cognitio, ſeu illa nobis lumine naturali, ſeu gratia communicetur. Verbum enim & naturam illuſtrat, & ipſam etiam ſuà gratià perfectiorem reddit. Ioan.1. Deum nemo vidit vnquam. Vnigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Eccl.1. Fons ſapientiæ verbum patris in excelſis. Et attendẽda eſt ſuperior ſimilitudo: quia ſolem nihil manifeſtat, niſi lumen: & intellectum ni-
B hil declarat, niſi verbum. Ioan.17. Ego te clarificaui ſuper terram, opus conſummaui quod dediſti mihi vt faciam. Sap.7. Eſt enim candor lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula Dei maieſtatis, & imago bonitatis eius, & emanatio quædam claritatis omnipotentis Dei ſincera. Et ne fortè quis difficilem ad verbum acceſſum arbitretur, vnde minimè mirum ſit, quòd permulti in ignorantiæ tenebris verſentur: ipſe Chriſtus omnes ad ſeipſum inuitat, dicẽs: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos*. Et hoc idem ſapientiæ verbum eſt, (Pro.1.) Conuertimini ad correptionem meam, en proferam vobis ſpiritum meum, & oſtẽdam vobis verba mea. Et Eccl. 24. Tranſite ad me omnes qui concupiſcitis me, & à generationibus meis adimplemini. Venire autem eſt fide, & deuotione mentem in diuinum verbum eleuare. Eſa.2. Domus Iacob venite, & ambulemus in lumine Dei noſtri. Hier.51. Qui
C fugiſtis gladium, venite, & nolite ſtare. Recordamini procul Domini, & Hieruſalem aſcendat ſuper cor veſtrum. Pſ.33. Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos. Et alibi, de Deo loquẽs: Accedite ad eum, & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur. *Ad me*, inquit. Lumen enim eſt ad reuelationem Gentium, & gloriam plebis Iſraël. Ioan. 14. Ego ſum via, veritas & vita. Ioan.6. Vnde cùm plerique à Chriſto ſecederent, optione etiam Apoſtolis data, num & illi abire vellent, reſpondit Petrus: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. *Omnes*: nullum enim excipit. Eapropter Petrus, (Act.10.) In veritate, inquit, comperi quia non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni Gente qui facit iuſtitiam, acceptus eſt illi. 1. ad Tim.1. Fidelis ſermo, & omni acceptione dignus, quia Chriſtus Ieſus venit in
D hunc mundum peccatores ſaluos facere: &, non vult aliquem perire, ſed omnes ad agnitionem veritatis venire. *Qui laboratis*: non enim iuſtos ſolùm, ſed & peccatores vocat. Albertus in Matth. Labor ex tribus cauſatur. Aut enim eſt ex contrarietate naturæ, quomodo ægrotum laborare dicimus: aut ex contrarietate potentiæ ad opus, vt ſi quid ſupra virtutem, aut ſi reſiſtere & opponi videatur, quemadmodum caro ſpiritui, & lex membrorum legi ſpiritus. Inde fit enim, vt non facilè quis bonum operetur, reſiſtente animali parte. Sed & animalis homo non percipit quæ Dei ſunt. Hinc nimirùm hæreſes, hinc infidelitas: hinc etiam carnis opera, quæ Paulus enumerat, Gal.5. Eſa.45. Labor Ægypti, negotiatio Æthiopiæ, & Sabaim viri ſublimes ad te venient, & tui erunt. Labor enim Ægypti idololatriæ typũ geſſit, intellectum affligens: negotiatio Æthiopum nigrorum exagitatio paſſionum eſt. Emergit & labor ex tentationibus externis: domeſticas enim intelligimus carnis
E nomine. Externæ autem tentationes, ſeu impedimenta virtutis ſpiritualis, nobis à mundo ſuggeruntur: quia quicquid in mundo eſt, aut eſt concupiſcentia carnis, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ. Hinc ſegniùs emergimus ad opus bonum, tot contrarijs nobis laborem faceſſentibus. At verò per Chriſtum erigimur & ſubleuamur. Vicit enim ille mundum, carnem & peccatum. Sed & hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra. Fides autem erit, ſi ad Chriſtum acceſſerimus. Thomas in Matth. Specialiter autem hoc conuenire poteſt Iudæis, quia laborabãt oneribus legum & mandatorum. Vnde & Petrus ait, Act.15. Vt quid tentatis imponere iugum ſuper ceruices noſtras, quod neque nos, neque Patres noſtri portare potuimus? Ideò addit, *& qui onerati eſtis*. Hoc etiam de oneribus peccati intelligitur. Hieronym. in Matth. Grauia enim onera eſſe peccati, & Zacharias Propheta teſtatur (Zach.5.) dicens, iniquitatem ſedere ſuper talentum plumbi. Et Pſalmiſta com-

Albertus. Thomas. Hieronym.

plorat, (Pſ.37.) Iniquitates meæ ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Eſa. 58. Diſſolue colligationes impietatis, ſolue faſciculos deprimentes. Eſt & onus exactionũ, de quo ibidẽ Eſaias: Dimitte eos qui confracti ſunt, liberos, & omne opus dirumpe. Eſ.10. In die illa auferetur onus eius de collo tuo. Et quidem olim, (1.Reg.22.) Venerunt ad Dauid omnes qui erant in anguſtia conſtituti, & oppreſſi ære alieno, & amaro animo: & factus eſt eorum princeps. At verò quàm meliori modo princeps noſter Chriſtus eſt? *Ego*, inquit, *reficiam vos, ἀναπαύσω*, id eſt, refocillabo ſiue recreabo. Nec enim ad cibum eſt referendum, ſed ad remedium laſſitudinis, cùm ab hoc verbo deductum ſit nomen, quod mox vertit requiem, *ἀνάπαυσιν*, quod in Pſalmis legimus refectionem, ſuper aquas refectionis. Theophilactus in Matth. Iudæos enim facientes traditiones legis, & in operatione mandatorum legis fatigatos: Gentiles quoque onere peccatorum oppreſſos, quieſcere facit Chriſtus. Duorum nimirum, laborantium & oneratorum nomine, Iudæi & Gentiles intelliguntur. Quis enim obſeruatoribus mandatorum, quis peccatoribus pœnitẽtibus requiem donauerit niſi Chriſtus? Quis dubia præter eum reſoluerit? *Tollite iugum meum ſuper vos.* Vos igitur Iudæi, qui legis & Moſaicarum figurarum, immò & Phariſaicarum traditionum: vos Gentiles, qui fabularum Poëticarum & Sathanicarum de multitudine Deorum, impoſturarum iugo colla ſubiecistis, & quicunque vos etiam carnis deſiderijs deuouiſtis, nunc caput erigite, & tollite iugum iſtud meum: ſubiicite vos mihi, & mei diſcipuli eſtote, & permittite vt ego vos doceam. Cyrillus Alex. lib. de Recta in Deum fide, ad Reginas, cap. Quòd Deus ſit Chriſtus. Niſi, inquit, Emmanuel eſſet verè Deus, quomodo ſuum iugum nobis impoſuit? Deo enim ſeruiunt omnia. Dictum eſt autẽ iugum, & lex. Sed nobis imponit ſuum iugum Chriſtus, ſibique ſubiicit, quamuis omnia in patrẽ ſuggerat. Deus igitur eſt, vnde omnia illi ſubiecta eſſe decet. Gregor. Nyſſ. tractatu in dictum Euangel. Quatenus feciſtis vni ex minimis, &c. Iugum dicit cultum & obſeruationem præceptorum, vt dicto audientes ſimus iubenti. Iumẽtum Chriſti efficiamur, dilectionis loris nos illigãtes: iugum eiuſmodi commodum eſt, non atterit collum ſubeuntis, ſe polit ac leue reddit. Albertus in Matth. Notatur autem hîc libertas voluntatis, per hoc quod non imponitur, ſed ab ipſis tollitur portantibus. Eccl.6. Iniice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum. Subiice humerum tuum, & porta illam, & ne acedieris vinculis illius. Excutite iugum peccati, & diaboli. Geneſ.27. Erit enim, cùm excuties iugum de collo tuo. Chriſtus ſcilicet, vt ſcribitur Eſa.9. Iugum oneris eius, & virgam exactoris eius ſpoliauit, ſicut in die Madian. Verùm fortè quis obiiciet: Quid iſtud? Chriſtus pollicitus eſt ſe nobis requiem daturum, & tamen ecce nos ad iugum vocat. Reſpondet Thomas Aquinas in Matth. Quòd non proinde quia ſumus à Chriſto vocati, omne iugum excuſſimus, aut ita liberi effecti ſumus, vt nulla lege & religione teneamur. Excuſſimus vtique iugum peccati, iugum Sathanæ: at verò noſmetipſos Chriſto ſubiecimus. Rom.6. Liberati à peccatis, ſerui Deo efficimur. Et de hoc iugo dicitur. Bonum eſt viro cùm iugum portauerit ab adoleſcentia ſua. *Et diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde.* Chriſtus non verbis modò, ſed & exemplis ſuorum vitam & mores format. Ioan.13. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Porrò tota lex in duobus conſiſtit, ſcilicet in manſuetudine, & humilitate. Per manſuetudinem homo ordinatur ad proximum: per humilitatem, ordinatur ad Deum. facit enim illa hominem capacem Dei. Eſa. 66. Super quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper quietum & humilem? Adiicit autem, *corde:* quia, vt dicitur Eccl. 19. Eſt qui nequiter humiliat ſe, & interiora eius plena ſunt dolo. Quid autem eſt Chriſto humilius, qui exinániuit ſemetipſum, ſerui formam accipiens? Quid manſuetius eo, qui quaſi ouis ad occiſionem ductus eſt, cùm pateretur, non comminabatur, ſed tradebat iudicanti ſe iniuſtè? Athanaſius ſerm.4. contra Arianos. Manſuetudinem igitur de ſe docuit, dicens: Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde: non quidem vt coæquemur illi, cùm hoc ſit impoſſibile: ſed vt in eum reſpicientes, mãſueti perſeueremus in omni tempore: ſicut cùm nos firmo & indiſſolubili inuicẽ affectu conciliaret, ex ſe mutuatus eſt exemplum, & dixit, Vt ſint vnum, quemadmodum & nos. *Et inuenietis requiem animabus veſtris*, etſi non corporibus. Quoniam Iob.5. ſicut auis ad volatum, ſic homo naſcitur ad laborem: & per multas tribulationes

nes

Marginalia: Eraſmus. — Theophilact. — Cyrillus. — *Cur Euangelium iugum.* — Greg. Nyſſ. — Albert. — Thomas. — *Humilitatis commendatio.* — Athanaſius. — Margin letters: F, G, H, I, K

A nés oportet nos ingredi regnum Dei. Nullibi verò animæ requies eſt, niſi in Deo. Auguſtin. lib. 10. Confeſſionum: In omnibus quæ mente percurro, non inuenio tutum locum animæ meæ præter te. Hier. 6. State igitur ſuper vias veſtras, & videte, & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus veſtris. Eccl. vlti. Videte quia modicum laboraui, & inueni mihi multam requiem. Nam tametſi Chriſti iugum ſit leue, & exemplum gratioſum, magnam tamen adfert conſolationem. Eſa. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulẽta. Albertus in Matth. De primo horum, nimirùm de pulchritudine pacis, typum habes, 2. Reg. 19. cùm rex Dauid dixit ad Berzellai: Veni mecum, vt ſecurus requieſcas in Hieruſalem. Siquidem Hieruſalem viſio pacis interpretatur. De ſecundo, Deut. 33. Beniamin amantiſ-
B ſimus Domini habitabit confidenter in eo, quaſi in thalamo tota die cõmorabitur, & inter humeros illius requieſcet. De tertio, Apoc. 14. A modò iam dicit ſpiritus, vt requieſcant à laboribus ſuis. 1. Pet. 4. Quod eſt honoris & gloriæ, & virtutis Dei ſuper vos requieſcet. Requies animarum in remiſſione peccatorum eſt, in ſecura ſpe ſalutis: & illa perfectiſſima eſt, in fruitione Dei. *Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Quod ſuaue legimus, Græca dictio habet χρηςὸς, quod facile, commodum, & blandum ſonat. Hieronym. libr. 2. aduerſ. Pelag. iſtius ſententiæ contra Pelagium verum & genuinum ſenſum docet. Profitebatur. Pelagius ex hoc Domini verbo, facilia Dei eſſe mandata. Soluit Hieronym. non quidem impoſſibilia, ſed tamen difficilia. Hunc autem locum ita explicat. Quòd ſi, inquit, illud Ioannis oppoſueris, Mandata eius grauia non ſunt, (1. Ioan. c. 5.) & de Euan-
C gelio, Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue: facile reuinceris. Leuia enim certum eſt dixiſſe Euangelij mandata, ad comparationem ſuperſtitionis Iudaicæ, in qua varia ceremoniarum genera quærebantur, quæ iuxta literam, & Apoſtoli Petri ſententiam (Act. 15.) nullus explere potuit. Hilarius in Matth. Quid enim iugo ipſo ſuauius? quid onere leuius? Probationem fieri, ſcelere abſtinere, bonum velle, malum nolle, amare omnes, odiſſe nullum, æterna conſequi, præſentibus non capi, nolle inferre alteri, quod ſibi perpeti ſit moleſtum. Hieron. in Matth. At verò quomodo Euangelium eſt lege leuius, cùm in lege homicidium, in Euangelio ira damnetur? Qua ratione Euangelij gratia facilior, cùm in lege adulterium, in Euangelio concupiſcentia puniatur? In lege multa præcepta ſunt, quæ Apoſtolus non
D poſſe compleri pleniſſimè docet. In lege opera requiruntur, quæ qui fecerit, viuet in eis. In Euangelio voluntas requiritur, quæ etiamſi effectum habuerit, tamen præmium non amittit. Euangelium ea præcipit, quæ poſſumus, ne ſcilicet concupiſcamus, hoc in arbitrio noſtro eſt. Lex cùm voluntatem non puniat, punit effectum, ne adulterium facias. Finge in perſecutione aliquam virginem proſtitutam. Hæc apud Euangelium, quia voluntate non peccat, virgo ſuſcipitur: in lege quaſi corrupta repudiatur. Auguſtin. ſerm. 9. de verb. Domini ſecundum Matth. Sed & mirum quibuſdam videtur, cùm audiunt Dominum dicentem, Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue: & conſiderant eos qui iugum ipſum intrepida ceruice ſubierunt, & illam ſarcinam manſuetiſſimis humeris acceperunt, tantis agitari & exerceri difficultatibus huius ſeculi, vt non à laboribus ad quietem, ſed à quiete ad laborẽ vocari videantur, cùm & Apoſtolus dicat. 2. Tim. 3. Omnes qui volunt in Chriſto
E piè viuere, perſecutionem patiuntur. Quid enim aliud eſt Chriſti iugum ſufferre, quàm in ipſo piè viuere? Verùm guſtata requie ſpirituali in affluentia deliciarum Dei, in ſpe beatitudinis futuræ omnia præſentia etiam grauia releuantur, & non modò commoda, ſed & læta ducuntur. 2. Cor. 6. In omnibus commendemus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros, in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtiis, in plagis. Rom. 8. Non enim ſunt condignæ paſſiones ad futuram gloriam, quę reuelabitur in nobis. Pſal. 16. Ideò Dauid, Propter verba labiorum tuorum, inquit, ego cuſtodiui vias duras. Theophilact. in Matth. Dicuntur igitur & omnia mandata Chriſti iugum leue, quoniam propter futuram retributionem leuia, tametſi ad breue tempus grauia videantur.

Auguſt.

Albertus.

Hieronym.

Quomodo Chriſti iugum ſit leue.

Hilarius.

Hieronym.

An non lex Euangelica ſtrictior ſit.

Auguſtin.

Theophil.

Chriſtum Phariſæus menſa excipit, Peccatrix ſaluatorem agnoſcit: & hæc quidem veræ pœnitentiæ, ille verò crudelitatis Phariſaicæ magnum argumentum porrigit. Vbi etiam de peccatorum grauitate, remittentis Dei liberalitate, & hominis iuſtificatione. F

Matth. Marc. Luc. 7. Ioan.

Rogabat autem illum quidam de Phariſæis vt manducaret cum illo. Et ingreſſus domum Phariſæi diſcubuit. Et ecce mulier quæ erat in ciuitate, peccatrix, vt cognouit quòd Ieſus accubuiſſet in domo Phariſæi, attulit alabaſtrum vnguenti, & ſtans retrò ſecus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. Videns autem Phariſæus qui vocauerat eum, ait intra ſe, G
dicens, Hic ſi eſſet Propheta, ſciret vtique quæ & qualis eſt mulier quæ tangit eum, quia peccatrix eſt. Et reſpondens Ieſus dixit ad illum, Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait, Magiſter, dic. Duo debitores erant cuidam fœneratori: vnus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta. Non habentibus illis vnde redderent, donauit vtriſque. Quis ergo eum plus diligit? Reſpondens Simon dixit, Æſtimo quia is cui plus donauit. At ille dixit ei, Rectè iudicaſti. Et conuerſus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dediſti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis ſuis terſit. Oſculum mihi nõ dediſti: hæc autem ex quo intraui, non ceſſauit oſculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxiſti: hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi, Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. H
Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Dixit autem ad illam, Remittũtur tibi peccata. Et cœperunt qui ſimul accumbebant, dicere intra ſe, Quis eſt hic, qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierem, Fides tua te ſaluã fecit: vade in pace.

Introductio.

MAGNA quidem eſt pictorum induſtria, vt qui tabulam raſam viuo velut corpore animare poſſint. Quanto verò maior & melior eſt Dominus, qui ex peccatore iuſtum, ex perſecutore vas electionis, ex hoſte amicum, ex blaſphemo prædicatorem fideliſſimum efficiat? Ita nimirùm Paulus, ita Matthæus, ita peccatrix Euangelica reformata eſt. Vt non abs re de illa ſic cecinerit Eccleſia: Fit ex lebete phiala, in vas tranſlata gloriæ de vaſe cõ- I
tumeliæ. Ægra currit ad medicum, vas ferens aromaticum: & à morbo multiplici, verbo curatur medici. (*Eccleſia.*) Hoc autem rectè conſecutum eſt ea, quæ de iuſtis repellendis, & peccatoribus recipiendis Dominus dixerat, vt res ipſa poneret ob oculos, quod verbis docuerat. Inuitarat enim omnes ad ſuaue iugum, nunc peccatrix facilem ſibi ſperat acceſſum, & veræ pœnitentiæ teſtimonia prodens, remiſſionem accipit peccatorum. (*Summa.*) Tres autem hîc nobis maximè proponuntur, Chriſtus, peccatrix, Phariſæus. Peccatricis quidem pœnitentia, Phariſæi murmur, Chriſti gratia exprimuntur. Ad intelligendum autem gratiæ beneficium, parabola profertur, qua Chriſtus murmurantem Phariſæum conuincit, & peccatricem vindicat. *Rogabat Ieſum quidam Phariſæus* Euthymius in Luc. (*Euthym.*) Hic legitur ἠρώτα, quod non ſignificat, Interrogabat, vt alibi, ſed, Vocabat: nam tanquam Prophetam Chriſtum ad conuiuium in- K
uitabat. (*Vbi hoc contigerit.*) Sunt qui in Nazareth, ſunt qui in Hieruſalem hoc contigiſſe exiſtiment, alij in Bethania. Sunt etiam qui Phariſæum iſtum Simonem illum eſſe leproſum, cuius Matthæus meminit, fuiſſe contendant, qui fuerit patruelis Marthæ, & Mariæ Magdalenæ. Verùm omiſſis his curioſis quæſtionibus ad factum deueniendum eſt. Quid quæſo mirabilius, an quòd Phariſæus Chriſtum inuitauit, an quòd Chriſtus ingreſſus domum Phariſæi diſcubuit? (*Mirum ex parte inuitantis & inuitati.*) Phariſæi enim præ cæteris cognitione legis, & ſanctitatis opinione turgebant: erátque genus hoc hominum Chriſto infenſiſſimũ. Interim tamen reſeruauit ſibi ex illis Deus, qui non flecterent genua ante Baal, & peruerſæ ſynagogæ conſilijs acquieſcerent. Quidam enim ex his Chriſto fauerunt, vt Nicodemus & Gamaliel: quidam verò, quaſi inter duas aquas enatantes, perſpicaciùs eum noſſe cupiebant: proinde eius colloquium prætextu cœnæ venabãtur, inter

A quos iſte cenſendus eſt. Bonauentura in Luc. Et quidem Chriſtum prudenter in- Bonauen.
uitauit; ſecundum conſilium & propoſitum ſapientis, (Sap. 8.) quaſi & iſtud a-
pud ſemetipſum ſtatuiſſet. Propoſui hanc ſapientiam (Chriſtum ſcilicet) adduce- *Vocanda eſt*
re mihi ad conuiuandum: ſciens quoniam mecum communicabit de bonis, & *ſapientia.*
erit allocutio cogitationis, & tædij mei. Iob. 22. Si reuerſus fueris ad omnipo-
tentem, ædificaberis, & longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Rogabis
eum, & exaudiet te, & vota tua reddes. Albertus Magnus in Luc. Neque ſanè Albert. Mag.
prætereundus eſt iſte inuitationis modus. *Rogabat*, inquit. Sunt enim peregrini,
maximè verbum Dei annunciantes, vocandi, adducendi, rogandi, attrahendi,
& cogendi. Vocandi, Luc. 14. Vocauit multos, & miſit hora cœnæ ſeruum ſuum *Qui maximè*
B dicere inuitatis vt venirent. Adducendi: Geneſ. 43. Introduc viros domum, quia *vocandi ad*
mecum comeſturi ſunt in meridie. Tob. 2. Vade, & adduc aliquos de tribu no- *menſam.*
ſtra, timentes Deum, vt epulentur nobiſcum. Attrahendi etiam ſunt, violentis
precibus, quaſi quibuſdam adiurationibus. Geneſ. 18. Domine, ſi inueni gratiam
in oculis tuis, ne tranſeas ſeruum tuum, ſed afferam pauxillum aquæ, & lauentur
pedes veſtri: ponámque buccellam panis, & confortetur cor veſtrum, & quieſcite
ſub arbore, & tranſibitis. Cogendi etiam quandoque ſunt, adinſtar Chriſti, Luc.
24. Sic enim duo diſcipuli coëgerunt illum dicentes: Mane nobiſcum Domine,
quoniam adueſperaſcit, & inclinata eſt iam dies. Neque verò tantùm Chriſtum
rogat, vt in ſuam domum diuerteret, ſed *vt manducaret cum illo*. Sunt qui pro fori-
bus pauperes admittant, illiſque eleemoſynam largiantur, aut eis mittant quod ve-
C lint, & hi quidem benè faciunt: ſunt qui in domos recipiant, & foueri iubeant, &
hi melius faciunt: ſunt qui ad menſam velut ſocios & contubernales admittant,
& hi optimè faciunt. De primo ordine, Nehemiæ 8. legitur. Mittite partes his
qui non præparauerunt ſibi de ſecundo. Iob. 31. Foris non manſit peregrinus, & o-
ſtium viatori patuit. De tertiò, Geneſ. 43. Ioſephi factum recenſetur. Habet autem *Hoſpitalitati*
iſta Phariſæi gratia ſuam mercedem: illum enim Chriſtus dignatur, & apud il- *ſua eſt merces*
lum diuertit. Geneſ. 19. Ita nimirùm Angeli hoſpitalitatem Abrahæ ſua præſentia
commendarunt. Apoc. 3. Ego ſto ad oſtium, & pulſo: ſi quis aperuerit, intrabo ad
eum, & cœnabo cum illo. Tanto abeſt vt reiiciat inuitantes ſe, quòd & ipſe prior
ad nos accedit, & vltrò ſeipſum nobis offert: vt doceat neminem de ipſius gra-
tia diffidere debere. *Et ingreſſus domum Phariſæi diſcubuit*. Hic autem quæritur, cur
D Chriſtus ſic liberè inuitantibus adfuerit, cùm nec ſic Prophetæ ſeipſos communi-
cauerint, immò verò in ſolitudinibus errabant, in montibus, cauernis, & obſcuris
terræ. Heb. 11. At verò alia Chriſti, alia Prophetarum ratio eſt. Diuerterunt in-
terim Heliſæus apud Sunamitidem, & centeni ſimul & centeni Prophetæ in ſpe-
luncis ab Abdia ſub Achab rege, pane & aqua refocillati ſunt. Quinetiam Chri- *An licuit*
ſtus, Qui recipit, inquit, Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ *Prophetis ve-*
accipiet. Licuit ergo nonnunquam Prophetis ad quoſdam diuertere: quanto ma- *nire ad men-*
gis Chriſto licebat? Venerat ſcilicet, & vt ſaluaret, & doceret. Inde factum eſt, vt *ſam alienam.*
modis omnibus, & priuatis colloquiis, & publicis concionibus hoc efficeret: & ita
ſe in hominum familiaritatem & conſuetudinem inſinuaret, vt quandoque cum il-
lis cibum ſumpſiſſe legatur. Quòd ſi quis obiiciat, prohibitum cum impiis cibum
ſumere, nec impunè licuiſſe Prophetæ ad Pſeudoprophetam diuertere: eapropter
E enim à leone occiſum illum eſſe: (3. Reg. 13.) Reſpondemus diſtinctionem perſonarũ *Cur vetat*
habendam eſſe, & rationem attẽdendam, ob quam iſtud cæteris prohibitum ſit. Ni- *Deus Prophe-*
mirùm poterant cæteri impiorum conſuetudine à virtutis tramite deflectere: at verò *tæ manduca-*
quis exiſtimet illam aliquid Chriſto detrimenti allaturam fuiſſe? Iunilius Africanus *re in Bethel.*
lib. 1. Contrapoſitorum, interrog. 89. hanc quæſtionem ita diſſoluit. Cùm Pſalmiſta Iunilius Afri-
dicat, inquit, Superbo oculo, & inſatiabili corde huic non conueſcebar, (Pſal. 100.) canus.
quomodo è contrario legitur cum ſuperbis (Phariſæis) manducaſſe? Quid eſt, non
conueſcebar? Non cum illo manducabam. Veſci enim manducare eſt. Atqui Pha- *An non ab-*
riſæus iſte ſuperbus erat, cui nimirùm diſplicuit illa mulier peccatrix, & tamen *ſtinendum à*
conueſcebatur cum illo Deus. Sed & abſtinemus à fratrum conſuetudine, ſi vide- *mẽſa impiorũ.*
rimus eos malè viuere, vt erubeſcant, & corrigantur. Soluit tandem Pſaltis ſen-
tentiam attendendam eſſe, de cibo quo paſcitur ſuperbus oculus, & cor inſatiabile.

Omnis,inquit,ſuperbus inuidus eſt,& malis alienis paſcitur. Vnde & Apoſtolus, Gal.5. Si mordetis & comeditis inuicem,videte ne ab inuicem conſumamini. Itaque licet Chriſtus corporaliter cum ſuperbo Phariſæo manducarit,non tamen ſpiritualibus eius affectibus ſeipſum pauit, quin potius eos auerſatus eſt.Petrus Chryſolog. ſerm.93. Ita Chriſtus ad Phariſæi menſam venit, non vt carnalibus eſcis repleretur,ſed vt in carne negotium cœleſte monſtraret: neque vt probaret poſita humanitùs ante ſe,ſed poſt ſe geſta diuinitùs approbaret. Chriſtum enim ſemper agnoſcimus per humanos actus diuinas exercuiſſe virtutes, dum noua; & præter vſus mortalium, cuncta eſſe quæ ab eo corporaliter geſta ſunt, comprobantur. Cæterùm eius bonitatem demirare. Qui enim domum Phariſæi non niſi rogatus ingreſſus eſt,vltrò ſeſe in domum Leui(Luc.5.)& Zachæi Publicani (Luc.19.) ingeſſit:vt intelligas illum humilibus & abiectis peccatoribus ſanandis veniſſe; non turgentibus hypocritica ſanctitate Phariſæis. Manducauit ergo Dominus cum cognatis,vt inopiæ illorum ſuccurreret, ſicut & Ioan.2. in Chana Galilææ. Cum Phariſæis,vt & miraculis & doctrina ſuperbiam eorum retunderet, & hypocriſim reuelaret. Cum peccatoribus & Publicanis, vt eos cibo ſpirituali paſceret, & ad pœnitentiam induceret. Cum amicis,vt eorum charitatem foueret. Ioan.12. Cum Apoſtolis maximè, vt eos de diuinis myſteriis doceret,& ſacramentum Euchariſtiæ inſtitueret. Ingreſſus eſt igitur domum Phariſæi, & *diſcubuit*. Albertus Magnus in Luc. Diſcubitus eſt ſeſſio à femore inferiùs cum appodiatione ſpinæ dorſi ad mollia recliniatoria. Fatigabatur enim Dominus & diſcipuli ex itinere, ideóque talia illum emolumenta recreabant. Sic Chriſtus totius humanitatis ſeu bonitatis exemplar, neminem dedignatur, hîc accumbens & peccatricem excepturus propter eorum manifeſtam crudelitatem, qui peccatores adhuc in ſpe poſitos deſpiciunt, quaſi ſoli ipſi ſint iuſti. Sic promptus adeſt iis etiam vlceribus curandis,quæ in Phariſæo latebant, humanam ſcilicet amans naturam, qui nolit aliquem perire, ſed omnes ad agnitionem veritatis venire:ſimúlque inſtruens nos ne altum ſapiamus, ſed timeamus:cùm videamus quàm dira hypocriſis ſit in Phariſæo, & qui aſpernetur aut vitet peccatorum colloquia, quos ad mentem redituros ſua exhortatione ſperauerit. *Et ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix*. Rem omninò mirabilem deſcripturus Euangeliſta, pro ſuo more addit particulam *Ecce*. Res enim inſueta,& omnibus in exemplum futura proponitur. Mira mulieris pœnitentia, contritio, deuotio & ſatisfactio: mira Phariſæi durities & excandeſcentia:mira Chriſti Ieſu bonitas & pietas apparuit.

[Margin: Pet.Chryſ. — 1. 2. 3. 4. 5. — Alb.Magn. *Quid diſcubere.* — F G H I]

Porrò magna quæſtio eſt inter varios authores, quæ ſit hæc mulier peccatrix, hine ſcilicet orta, quòd nec eius nomen,nec familiam Lucas exprimat: cùm interim non aduertant hoc iſto capite 7. inter mulieres quæ Chriſtum ſequebantur, Mariam Magdalenam recenſeri,de qua ſeptem dæmonia exierant. Marcum quoque cap.16.eodem illam titulo donare:nec legi aut colligi eam curatam à dæmoniis corporaliter illam aut ſpiritualiter torquentibus,quàm ex hoc capite.Fateor vtique permagnos viros dubitaſſe,num eadem ſit,quæ vnxit Dominum in domo Phariſæi iſtius,& quæ legitur idem feciſſe in Bethania.Variant enim Græci quidam: neoterici quoque nonnulli,vt Faber Stapulenſis,ſed & hæretici, velut Caluiniani, inficiantur iſtam fuiſſe ſororem Marthæ & Lazari. Quibus priùs reſpondendum eſt, quàm quid tenendum ſit,demonſtretur.

[Margin: *Num hæc peccatrix ſit Maria Magdalena ſoror Lazari.* — *Rationes eorũ qui negant peccatricem fuiſſe ſororẽ Lazari.*]

Primùm quidem obiiciunt,quòd Magdalena nobilis fuerit:proinde minus eſſe credibile,quòd peccatrix publica diceretur.quaſi verò nobiles à peccatis eximãtur. Fateor ſanè, quòd vera nobilitas ſola eſt atque vnica virtus.Si enim nobilitas vocẽ haberet, eóſque qui de illa gloriantur, alloqueretur, exprobraret vtique eis, quòd quæ ipſa odit,illi proſequuntur:vt docet Philo Iudæus lib. de nobilitate. 2. Adducunt quòd Magdalena diues fuerit, proinde nec ſe proſtituerit:cùm id ſtipis habendæ gratia fiat.Etſi verò non aſſeramus eam ſcortum fuiſſe,tamen quia vno hoc vitio cætera forſan intelliguntur: quæſo nũ pauperes tantùm ſe proſtituunt? Quaſi verò nec Claudia Auguſti filia, nec Semiramis,nec ſuo ſe modo Heliogabalus proſtituerit.Immò verò,vt ſcribit Gentilis Iuuencus,

[Margin: K — *1.Quia nobilis.* — Philo. Iud. — *2.Quia diues.* — Iuuencus.]

Credo pudicitiam Saturno rege moratam

A *In terris, viſámque diu, cùm frigida paruas*
Præberet ſpelunca domos, &c.

At verò vbi diuitiarum vbertas ſuccreuit, multiplicatũ eſt & omne vitij genus. Parum vtique in rebus verſati ſunt, qui dicunt nullam mulierem niſi ſtipis habendæ gratia ſe proſtituere. 3. Impurus morio Petrus Viretus, libr. 8. de vera & falſa religione, cap. 27. duas factas vnctiones adducit: vt Luc. 7. f. & Ioan. 12. a. refertur: proinde nec vnam eandémque eſſe mulierem. 1. quòd vna facta fuerit anno primo prædicationis Chriſti, altera anno tertio: 2. vna in Galilæa, altera in Bethania: 3. prior in domo Simonis, poſterior in domo Marthæ: 4. priorem vnctionem feciſſe dicatur peccatrix, poſteriorem ſoror Marthæ & Lazari. Quaſi verò cùm diuerſum fuerit tempus, non potuerit eadem Magdalena priùs peccatrix, vnde nominari indigna,

3. Quia duæ vnctiones narrantur. P. Viretus.

B demum iuſtificata, Chriſtum vngere: prius quidem, vt peccatorum remiſſionem aſſequeretur, poſterius verò in gratiarum actionem, ſeu inſpirata vt corpus Chriſti vngeret in ſepulturam. Fatetur enim eodem capite Viretus, non tres vnctiones eſſe, quas Luc. 7. f. Matth. 26. a. Marc. 14. a. & cuius meminit Ioan. cap. 12. Atqui Viretus fatetur Mariam Magdalenam illam eſſe, è qua eiecta fuiſſe ſeptem dæmonia narratur: non eam tamen fuiſſe Marthæ ſororem: rationem autem adfert, quòd ſoror Marthæ Maria dicatur. Perbella ſanè concluſio: quaſi Magdalena non etiam Maria vocetur, Marc. 16. Luc. 7. Adiicit demum ſororem Marthæ Chriſto dilectiſſimam, & piam fuiſſe mulierem, proinde nec agnoſci peccatricem. Et hoc quidem concedimus, diſtinctione facta. Tum enim cùm à Chriſto diligeretur, & Chriſtum ipſa di-

4. Quod iſta nõ nũcupetur Maria.

C ligeret, eique obſequeretur, peccatrix eſſe deſiuerat. Quid autem vetat, quin antequàm ita diligeret, priùs ſeſe variis peccatis inuoluiſſet? Hoc enim ſonat præſens hiſtoria: Et quod peccatrix in ciuitate fuerat, & quòd dilexit multum, ideòque Chriſti ſeſe deuouit obſequiis. Sic nimirùm de ſeipſo Paulus ſcribit: Priùs fui perſecutor, blaſphemus, contumelioſus, nunc autem miſericordiam conſecutus ſum. An non de eodẽ, ſed diuerſorum temporum reſpectu dici potuit, & quòd peccator fuerat, & quòd Chriſto dilectus fuerit Apoſtolus? Proferunt alij peccatricem iſtam fuiſſe Galilæam, Marthæ verò ſororem fuiſſe Iudæam. vbi & ſuam ſtoliditatem magis produnt. Vnde ſcilicet colligunt iſtam fuiſſe Galilæam? Nec enim Lucas hoc exprimit: immò neque regionem notat, in qua facta fuerit iſta vnctio. Verùm fortè diuinant factam fuiſſe in Galilæa, vt eam diſcernant ab ea quæ in Bethania facta eſt,

5. Quòd peccatrix Galilæa fuerit.

D Matth. 26. Sed eſto, hoc eis donemus. Quid concludent? Vnxit Dominum in Galilæa, ergo Galilæa erat. Vnxit in Bethania, ergo Bethanienſis erat. Abſurda prorſus argumentatio. Peccatrix vnxit in Galilæa, ergo Galilæa erat. Idem enim conſequetur, ſi de Chriſto dicamus. Prædicauit in Galilæa, curauit dæmonicam Chananææ filiam in Syrophœnicia, ergo Galilæus, & Chananæus erat. Magi adorarunt Chriſtum in Bethlehem, ergo non ab Oriente, ſed tantùm à Bethlehem venerunt. Sed abſurdiſſimis iſtis nugis confutatis, probemus iſtam peccatricem, & Magdalenam, & ſororem eſſe Lazari. Et primò quidem Ioannes cap. 11. eam Mariam determinãs, quæ Lazari ſoror erat, hanc ſimul rationem adfert, quòd vnxit pedes Ieſu, & exterſit capillis ſuis. Hoc verò certum eſt factum fuiſſe antequàm Lazarus ſuſcitaretur. Cedo, vbinam? quando? Siquidem vnctio in Bethania facta contigit

Rationes quibus intelligimus peccatricẽ Magdalenam fuiſſe ſororẽ Lazari.

E poſt ſuſcitatum Lazarum, cùm Ioannes ipſe hæc præmittat: Venit Ieſus in Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem ſuſcitauit Ieſus. Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha miniſtrabat: Lazarus verò vnus erat ex diſcumbentibus. Doceant ergo ex ſcripturis, quænam & quando ante Lazarum ſuſcitatum Chriſti pedes vnguento perfuderit, & capillis ſuis exterſerit, niſi iſta peccatrix: quam neceſſe eſt concludant fuiſſe Mariam ſororem Lazari. Sed & oſtendant, quænam ſit alia Maria Magdalena, quam à ſeptem dæmoniis, id eſt peccatorum ſpiritibus malignis curatam legimus, Luc. 7. Siquidem Marcus etiam id notat, c. 16. & hanc pedes Domini perfudiſſe ſcribit ipſe Chryſoſtomus Hom. de proditione Iudæ. Ambroſius libr. 6. in Luc. cap. 31. Hieronymus Prooemio in Hoſeæ, Gregorius Papa, Beda in Luc. idem cenſent. Ambroſius quidem ea quæ de duabus adferuntur vnctionibus argumenta, & quomodo nunc peccatrix, tandem verò Maria ſoror Lazari vocetur, diluit. Poteſt enim quæſtio meriti, temporis diuerſitate

Chryſoſt. Ambroſ. Hieronym. Greg. Papa. Beda.

diſſolui, inquit, vt adhuc illa peccatrix ſit, iam iſta perfectior. Etſi enim perſonam F
Beda. non mutat Eccleſia, vel anima, tamen mutat propoſitum. Beda lib.3. in Luc. Ita qui diligentiùs inueſtigant, inquit, inueniūt tandem mulierē, Mariam videlicet Magdalenam, ſororem Lazari, vt Ioānes narrat, bis eodē functam eſſe obſequio. Semel quidem hoc loco, quando primò accedens cum humilitate & lachrymis, remiſſionem meruit peccatorum: Secundò autem in Bethania, nō iam peccatrix, ſed caſta, ſancta, *Regula Allegoriæ.* deuotáque Chriſto mulier, nō ſolùm pedes, ſed & caput eius vnxiſſe reperitur. Quod & regulis allegoriæ pulcherrimè cōgruit: quia & vnaquæque fidelis anima priùs ad Domini pedes humiliata, peccatíſque abſoluēda, curuatur: dehinc augeſcētibus per tempora meritis, lætæ fidei flagrantia, Domini quaſi caput aromatum odore perfundit. Et ipſa vniuerſalis Eccleſia Chriſti, in præſenti quidem incarnationis eius, quæ pedum nomine deſignantur, myſteria celebrando, deuota redemptori ſuo reddit G obſequia. In futuro autem, & humanitatis eius gloriam, & diuinitatis eius æternitatem, quia caput Chriſti Deus, ſimul intuendo, perpetuis confeſſionum laudibus, *Li.1. de ſacris diebus.* quaſi piſtica nardo glorificat. Sed & noſter Mantuanus in diuam Magdalenam:

Magdalena ferens loculos ſpirantis amomi,
Panditur effuſis per eburnea colla capillis.

Porrò videtur Lucas nomen illius ſupprimere, cùm peccatricem nuncupat, ne no- *Cur Lucas nomen peccatricis tacet.* tam illi inurat, maximè quidem, cùm vitio velut carbone obſcuraretur. Exprimit ergo ſexum eius, vt etiam in ſexu infirmo pœnitentiam integram, obdureſcentibus interim Phariſæis demirere: & hoc ipſo quòd mulier eſt, ſexus nimirùm debilis, delicioſa eius vita magis excuſetur. Nam mulieres ſtimulis carnis magis agitantur, & fa- H *Sexus.* ciliùs illius illecebris ſuccumbunt. Sic allecta eſt Eua pulchritudine fructus, Gen.3. Dyna curioſè egreſſa eſt, vt videret mulieres Sichimitas, Gen. 24. Proinde dicitur, (Prou.11.) Circulus aureus in naribus ſuis, mulier pulchra & fatua. Obiter autem in- *Peccator in ſcriptura quis.* dicat illius peccatum, dicens, *quæ erat in ciuitate peccatrix.* ἐν τῇ πόλει ἥτις ἦν ἁμαρτωλός. Hactenus enim ſeipſam ob vitam obſcœnam diffamauerat. Et quidem ſcriptura peccatorum nomine, eos qui omne vitij genus amplectuntur, intelligit. Inde fit, vt *Gregorius.* Marcus ſeptem dæmonia nuncupet. Gregor. hom.33. Ecquid enim per ſeptem dæmonia, niſi ſeptem vitia, deſignantur? Grauitas peccatorum exprimitur, cùm velut publica dicitur *in ciuitate peccatrix*, quòd omnium velut digito oſtenderetur. Videtur etiam familiam eius inſignem innuere, cùm magnatum vitia faciliùs in vulgus prodeant: &, vt habet Iuuenalis, Satyra 8. I

Iuuenalis.

Omne animi vitium tanto conſpectius in ſe
Crimen habet, quanto qui peccat, maior habetur.

Sedulius. Sedulius lib.4. Carminum, velut publicam peccatricem depingit.

Tunc mulier, quam fama nocens, & plurima vitæ
Mordebant delicta ſuæ, clementia ſupplex
Corruit amplectens veſtigia.

Mantuanus. Mantuanus verò iſtud ob oculos ita deſcribit lib.1. de faſtis diebus.

Illuſtri te ſtirpe ſatam, ſub purpura & auro
Tranſegiſſe ferunt teneros regaliter annos.
Et quoniam tempus iuuenile, licentia, forma,
Otia, deliciæ, mortalia pectora ſoluunt, K
In venerémque trahunt: malè cuſtodiſſe pudorem
Diceris, & cæci ſenſiſſe Cupidinis arma.

Audierat peccatrix de Ieſu. Verùm tādem ad ſe reuerſa, Chriſtum medicum quæſiuit, qui ſordes illas ablueret, & profunda libidinis vlcera expurgaret & curaret. *Cognouit quòd Ieſus accubuit in domo Phariſæi.* Priùs vtique illam de Chriſto audijſſe facilè colligimus. Vnde ſcilicet 1. hæc perferrentur, aut locum ipſa requiſiſſe diceretur? Primum enim omnium eſt, Chriſtum noſſe, Ioan.19. Hunc iuſtificatorem, Act.16. Per quem pœnitentia præ- *Tria requirūtur, 1. cognitio iuſtificantis Chriſti.* dicetur in remiſſionem peccatorum, illum eſſe agnum Dei, qui tollit peccata mundi, Ioan.1. & non eſſe in alio aliquo ſalutem. Sic Heb. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt. Ideò ſcilicet Lucas ſtatim ante huius facti hiſtoriam ſcribit, quòd Publicani iuſtificauerūt Deum baptizati baptiſmo Ioannis: Phariſæi autē *Beda.* & legis periti conſilium Dei ſpreuerunt in ſemetipſos, nō baptizati ab eo. Beda lib.3. in

A in Luc. Pergit igitur idem Euangeliſta, quæ verbis propoſuerat, etiam factis aſtruere, iuſtificatam videlicet ſapientiam ab omnibus filijs ſuis, id eſt iuſtis, & poſt iniuſtitiam pœnitentibus, decentiſſimo comprobans exemplo. Nec enim tantùm iſta Chriſtum hominem, ſed & Dei ſapientiam & virtutem agnouiſſe videtur: quem ipſa ſuo facto ſolum eſſe iuſtum, bonum, miſericordem, & gratiæ largitorem teſtaretur. Petrus Chryſologus ſerm. 93. Hæc cognouit, quòd niſi ab illo ſolo ciuitatis peccatum non poſſet auferri, qui ſolus mundi venerat abolere peccatū. Ceterùm poſt Domini Ieſu cognitionem, ſequitur & cognitio ſui. Nouerat Dei miſerationes ſuper omnia opera eius, quòd nec miſericordiarū eius vllus eſt numerus. Nouerat & ſeipſam miſeram, fragilem, carnalem, vænundatam ſub peccato, Deo & hominibus B deſpectam. Nimirùm, vt noſter habet Mantuanus, Pet. Chryſo. 2. Cognitio ſui. Mantuanus.

Sic pater omnipotens vt ſe cognoſceret ipſam
Fecit: ac illudentem oculis diſpeſcuit vmbram.
Tum pertæſa graues maculas, Heu pœnitet, inquit,
Pœnitet atque pudet vitæ infœliciter actæ.
Iratos patior ſuperos, me numina toruum
Proſpiciunt, in ſorde cubo tenus ore ſepulta.
Manibus in prædam data ſum, me poſſidet orcus,
Déque meis furiæ exuuijs poſuere trophæum.

Gregor. Papa in hom. Sic quia turpitudinis ſuæ maculas aſpexit, lauanda ad fontem miſericordiæ cucurrit. Maculas autem ſuas non aſpiceret, niſi iam lumine cognitionis illuſtrata eſſet. Vnde Diony. in Epiſt. ad Titum: Primum, inquit, donum quod C datur homini ex reſpectu ad lumen, cognitio ſui eſt. Hier. 31. Poſtquàm oſtendiſti mihi, egi pœnitentiam. Ambroſius lib. 2. Hexam. cap. 7. Hoc ſcilicet eſt noſcere ſeipſum, non quales quis lacertos aut poſſeſſiones habeat, ſed qualem ſortiatur animam. Bernardus lib. de conſcientia, cap. 1. Ex eo nimirùm iuſtus incipit, ſi accuſator eſt ſui. Sic Ezechias: Recogitabo, inquit, omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Domine, ſic & ſic viuitur, & in talibus eſt vita mea. Poſt Chriſti & ſui ipſius cognitionem, requiritur & vbi Chriſtus inueniatur. Matth. 24. Si enim dixerint, Hic aut illic eſt Chriſtus, nolite credere. Non apud Marcionem, aut Cherintum, nec apud Lutherum aut Caluinum: ſed in domo Simonis, qui obedientem ſonat. Chriſtus in domo obedientiæ eſt, in vna Catholica & Apoſtolica eſt Eccleſia. Ter- D tullianus lib. de præſcriptionibus, vbique apud hæreticos audiri ſcribit, Quære & inuenies. Quæri fruſtrà apud Apellem, aut Ebionem, aut cætera hereticorum monſtra: quærendum igitur eſſe in vna Eccleſia. Hîc Chriſtus recumbit. Matth. 28. Ego vobiſcum ſum, inquit, vſque ad conſummationem ſæculi. Hîc remiſſionem peccatorum donat. Inde fit, vt fruſtrà aliquem extra Eccleſiam pœniteat, vt ſcribit Auguſtin. ſer. 11. de verb. Domini: cùm nec extra Eccleſiam Chriſtum inuenturus ſit. Ita illud apud ſe requirebat, quod & ſponſa Chriſti in Canticis, Cant. 1. Indica mihi quem diligit anima mea, vbi paſcas, vbi cubes in meridie, ne vagari incipiam. Cognitio enim domus, in qua Chriſtus accumbebat, præſupponere videtur diligentem inquiſitionem: vt qua facta, tandem contigerit ipſum qui diligebatur & quærebatur, inueniri. Hoc autem illi innotuiſſe potuit, aut a domeſticis, quibus & vicinior & familiarior erat. Nam ſi hoc in E Nazareth factum eſt, vt quidam conijciunt, milliario tantùm ſecundo diſtabat caſtrum eius Magdalum ad oram lacus Genezareth inter Bethſaidam & Tiberiadem ſitum. Ex Martha quoque ſorore Phariſæi notiſſima hoc cognitum fuiſſe nonnulli conijciunt. Itaque vbi Chriſtum apud Phariſæum eſſe intellexit, venit illuc, etiam non inuitata, vt ſcribit Gregorius Papa, & ſuper conuiuantes ingreſſa eſt. Petrus Rauennas Chryſolog. homil. 93. Clauſtra domus, inquit, non prorumpit extraneus, conuiuij ſecretum non præſumit non inuitatus intrare: & quid eſt quòd hæc mulier ignota, immò malè nota, onuſta luctibus, plena lachrymis, clamoſa planctu, neſcio ianitore, nullo conſcio, ipſo ignorante paſtore, domus adytus percurrit omnes, tranſit omnes miniſteriorum catervas, ipſum conuiuij peruolat ad ſecretum, & facit domum lætitiæ, domum lamentationis & planctus? Fratres, non rogata venit illa, ſed iuſſa: intrauit

Greg. Papa. Ambroſius. Bernardus. 3. Cognitio Eccleſiæ in qua Chriſtus. Tertull. Auguſtin. Gregorius. Pet. Chryſo. Quæ requirũtur ad pœnitentiam.

exhibita,non præſumens:ipſe ſic fecit eam ſiſti ſibi, qui illam cœleſti ſententia iuſſit F
abſolui.Facilem ad miſerãdum ſupernam didicit maieſtatem: & ideò credidit quòd
Gregorius. eſſet ad veniam promptus,qui Phariſæi venerat tam promptus ad menſam. Gregor.
in hom. Et quia ſeipſam intus erubeſcebat, non fuit quòd foris erubeſceret: id eſt,
Confidentia in Deum. humanum timorem abiecit, cum nimirùm qui à vera, eáque fructuoſa pœnitentia
retrahit. Quid enim eſt quòd homines noſtræ pœnitentiæ teſtes eſſe nolimus, quòd
habemus & teſtes & accuſatores malè actæ vitæ? quibus & factis & dictis ſcanda-
Tertullian. lum iniecimus?Tertullianus lib.de pœnitentia,ſatis oſtendit pœnitentem à propoſi-
to minimè reuocari, etiamſi humanum rumorem & ſiniſtram opinionem ſibi præ-
fixerit,nec ita ſibi parcere debere, vt à pœnitentiæ operibus, confeſſione ſcilicet &
Confeſſio & ſatisfactio. ſatiſfactione,retrahatur. Miſerum eſt,inquit,ſecari,& cauterio exuri,& pulueris ali-
cuius mordacitate anxiari: tamen quæ per inſuauitatem medentur, & emolumento G
curationis offenſam ſui excuſant, & præſentem iniuriam ſuperuenturæ vtilitatis
gratia commendant. Quid ſi præter pudorem, quem potiorem putant, etiam in-
commoda corporis reformident, quòd illotos, quòd ſordulentos, quòd extra læti-
tiam oportet diuerſari, in aſperitudine ſacci, & horrore cineris, & oris de ieiunio
vanitate? Num ergo in coccino & tyrio pro delictis ſupplicare nos condecet? Ce-
do acum crinibus diſtinguendis,& puluerem dentibus elimandis, & biſulcum ali-
quid ferri vel æris vnguibus repaſtinandis,ſi quid ficti nitoris,ſi quid coacti ruboris,
in labia aut genas vrgeat: prætere a exquirito balneas lautiores hortulani, maritimi
ve ſeceſſus:adijcito ad ſumptum,cõquirito altilium enormem ſaginam,defęcato ſe-
nectutem vini:cúmque quis interrogarit,cur animæ largiaris,Deliqui in Deum, di-
cito,& periclitor in æternum perire.Itaque nunc pendeo,& maceror, & excrucior, H
vt Deum reconciliem mihi,quem delinquendo læſi.Hæc optimus Pater in eos into-
nabat,qui pœnitentiam abducto ieiunio,ſacco,& cæteris agendam cenſebant: qui-
bus vtique libertini noſtri hæretici ſimiles ſunt,qui dum pietatis & pœnitẽtiæ opera
abdicant, cur non & pœnitentem iſtam peccatricem condemnant, quæ ſparſis la-
chrymis inculta acceſſit,lachrymas & vnguentum in Chriſti pedes effudit?

Pœnitentia publica. Caſſiodorus. Porrò quòd palàm ſuæ pœnitentiæ teſtimonium edidit,typum geſſit antiquiſſimę
in Eccleſia conſuetudinis:qua, vt refertur hiſtor.tripart.Caſſiodori lib.9.c.35.viſum
eſt antiquiſſimis Pontificibus,vt velut in theatro ſub teſtimonio Eccleſiaſtici popu-
li delicta panderentur.Ritum ſanè pœnitentiæ publicę etiã nunc multi obſeruant in
Gratianus. Italia,Gallia,India,& permultis locis.Eius meminit Gratianus diſtinct.50.In capite
quadrageſimæ,inquit,omnes publicè pœnitentes,qui publicam ſuſcipiunt & ſuſce- I
perunt pœnitentiam,ante fores Eccleſiæ ſe repręſentent Epiſcopo ciuitatis,ſacco in-
duti,nudis pedibus, vultibus in terrã proſtratis,reos ſe eſſe ipſo habitu & vultu pro-
clamantes.Ibi adeſſe debent decani,id eſt,archipreſbyteri, preſbyteri parœciarũ, &
preſbyter pœnitentiũ:qui eorũ conuerſationẽ diligenter inſpicere debent:& ſecun-
dum modũ culpæ,pœnitentiã per præfixos gradus iniũgant. Poſt hæc Epiſcopus in
Eccleſiã eos introducat, & cũ omni clero ſeptẽ pœnitẽtiæ Pſalmos in terrã proſtra-
tus cum lachrymis pro eorũ abſolutione decantet. Tunc reſurgẽs ab oratione,iuxta
quod Canones iubent,manus eis imponat,aquã ſuper eos benedictã ſpargat, cinerẽ
priùs mittat:deinde cilicio capita eorum cooperiat, & cum gemitu & crebris ſuſpi-
rijs eis denunciet,quòd ſicut Adam eiectus eſt de paradiſo,ita & ipſi ab Eccleſia pro
peccatis ſuis abijciuntur. Poſt hæc iubeat miniſtris,vt eos extra ianuas Eccleſiæ ex- K
pellant.Clerus verò proſequatur eos cum Reſponſorio:In ſudore vultus tui veſceris
pane tuo, &c. Vt videntes ſanctam Eccleſiam pro facinoribus ſuis tremefactam, &
commotam,non paruipendant pœnitentiam.In ſacra autem Domini cœna,rurſum
ab eorum decanis & preſbyteris Eccleſiæ liminibus repræſententur. Hæc ſanè de-
ſumpta ſunt ex capite 9. Concilij Agathenſis: quæ fuſiùs deſcripſimus, vt intelli-
Quibus indicitur pœnitẽtia publica. Ambroſius. gant hæretici quàm diſtricta etiam olim fuerit pœnitentia. Cæterùm vt pro ratio-
ne delicti eſt & plagarum modus, ita quædam priuatam, quædam publicam re-
quirunt pœnitentiam. Alia enim alijs morbis ſunt remedia. Ambroſius ad virgi-
nem lapſam, cap. 8. Grandi plagæ, inquit, alta & prolixa opus eſt medicina.
Euſebius. Grande ſcelus grandem habet neceſſariam ſatisfactionem. Sic Euſebius hiſt. Eccl.
lib.5. cap. 28. Natalem ambitione deceptum ab hæreticis, & ad pedes Zepherini
Ponti-

A Pontificis Romani prouolutum depingit. Sic Theodoſium Imperatorem ab Am-
broſio ex templi aditu eiectum, & longo tempore in ſquallore palatio concluſum,
demùm& publicè pœnitentem ob 7.millia hominum Theſſalonicæ occiſa, deſcri-
bit NicephorusCalliſtus hiſt. Eccleſiaſt.lib.12.cap.41.Syneſius Ptolomaidis Epiſco- Nicephor.
pus, Epiſt.ad Ioannem, hunc pœnitentiæ morem ita commendat, vt ei cauendum Syneſius.
ſit,qui eum non obſeruauerit. Et quiſnam fieres,inquit,è corpore egreſſus, ſiue vio-
lenta pœna,ſiue alio modo abripiaris,cùm tibi non fuerit lingua ad negandum, ſed
inſculptam habeas actionis notam? Nónne vertigine laborabis? Nónne perplexus
eris? Traheris tacens, ſperabiſque vltionem tu & ego, & omnis quem non publica
priùs expurgauerit pœnitentia.

Pœnitentiæ huius publicæ ſpeciem habes apud Ambro.lib.1.de pœnitent.cap.16. Ambroſ.
B Sed vix ſolet imponi,niſi pro crimine totam vrbem commouẽte, vt habetur 26.q.6.
can.vlt.Preſbyter inconſulto Epiſcopo,&c.

Ex eo igitur, quòd coram omnibus ſuæ pœnitentiæ teſtimonium protulit, non
modò conſequendæ ſanitatis ardentiſſimum affectum prodidit, quem nec hominũ *Satiſfactionis*
pudor remoraretur: ſed & ſatisfactionis cuiuſdam argumentum dedit, vt quos pra- *argumentum.*
uis exemplis ad peccandum allexerat, nunc pia conuerſione ad pœnitentiam indu-
cat. Auguſtin.lib.50.Homiliar.ſer.23. Videtis igitur mulierem in ciuitate famoſam, Auguſtinus.
malæ vtique famæ,quæ erat peccatrix,non inuitatam irruiſſe cõuiuio,vbi ſummus
medicus recumbebat,& quæſiſſe pia impudentia ſanitatem. Irruebat quaſi impor-
tuna cõuiuio,ſed opportuna beneficio:importuna peccatoribus, ſed opportuna iu-
ſtificanti nos Chriſto. Impudens videbatur hominibus, quaſi quæ ſeſe vltrò in-
C gereret: ſed tamen illam Chriſtus trahebat & ſuſcipiebat. Eccleſiaſt.1. Omnia
flumina ingrediuntur mare, & illud non redundat. Per terræ meatus fontes, &
irrigui quique fluuij à mari procedunt,& in illud reuertuntur. A Chriſto proflue-
bat gratia contritionis, deuotionis, ſpei in hanc mulierem: illa rurſus hæc illius
donauit,in ſuum authorem refudit. Venit ſpiritus,inquit Ezechiel (cap.2.) & ſtatuit
me ſupra pedes meos. Nimirùm priùs iſtam ſpiritus ingreſſus eſt,quàm à peccato
ſurgeret,& ad Chriſtum properaret. Gregor.lib.8.in Iob, cap.16. Talis quippè ama- Gregorius.
ritudo pœnitentiæ verecundanti cordi importunè ingerit illicita quæ commiſit.
Diſtrictum contra hæc iudicem oſtendit, ſuppliciorum minas incutit, pauore ani-
mam ferit, pudore confundit, motus illicitos increpat, quietem noxiæ ſecuritatis
turbat. Quæ ei conditor bona contulit, quæ ipſe bonis illius mala rependit innu-
mera:quòd mirè ab eo conditus,quòd gratuitò nutritus,quòd ad rationis ſubſtantiã
D conditione ditatus eſt,quòd vocatus & ſequi noluit. *Attulit alabaſtrum vnguenti*, de- Eraſmus.
licias priſtinæ ſuæ vitæ monumenta:omnia quibus antè malè placuerat ſibi ac mun-
do,in Chriſtum,cuius amore flagrabat, effuſura. Attulit autem delicatum vaſculum
vnguentarium,quod ob leuorem,qui obſtat quominus apprehendi queat,alabaſtrũ *Alabaſtrum*
appellant. Erat autem vnguentum eximium,magnóque emptum. Beda & Albertus, *quid.*
alabaſtrum pro certo marmore accipiunt. Albertus in Luc. Eſt autem, inquit, firmũ Albertus.
& perſpicuũ. Et quia pretioſa vnguenta ſpirando euaneſcunt, ideò frigiditate illius
marmoris reſtringuntur & conſeruantur: ſicut ab authoribus medicinæ camphora
præcipitur in Pſyllio, vel ſemine lini conſeruari,propter eandem cauſam. Beda verò Beda.
lib.3.in Luc. Alabaſtrum,inquit,genus eſt marmoris candidi, varijs coloribus inter-
tincti, quod ad vaſa vnguentaria cauare ſolent, eo quòd optimè ſeruare incorrupta
E dicatur. Naſcitur circa Thebas Ægyptias & Damaſcum Syriæ, cæteris candidius:
probatiſſimum verò in India. Proinde cùm vaſa huiuſmodi adeò pretioſa extiterint,
non dubium eſt precioſiſſimum fuiſſe vnguentum. Videtur verò hoc attuliſſe, 1.vt
feſſum Chriſtum releuaret. Potuit enim eum aut concionantem, aut ægros curantẽ
audiſſe,quibus faciundis cùm multum laboris ſuſtinuiſſe videretur, pro more tan- *Cur vnguen-*
quam feſſo, hoc illi refrigerium affert. Mos enim erat Palæſtinis,vt aliquando dixi- *tum obtulit.*
mus,feſſos hoc ſolatio recreare. Sed & munus hoc attulit, vt placaret eum, quẽ in ſe 1.
ob ſua ſcelera iratum credebat. Prou.18. Donum enim hominis dilatat viam eius,& 2.
ante Principes ſpatium ei facit. & Prou.2. Munus abſconditum extinguit iras. Co-
gitauit enim ſecum illud Micheæ,(c.6.) Quid dignum offeram Domino? Pſ.28. Af-
ferte Domino filij Dei. Pſ.50. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. Petrus Chry-

Chryſ. [?] ſolog.hom. 93. Portauit oleum, quia medicinam lethali vulneri à cœleſti medico F
requirebat. Albertus Magnus in Luc. Vnguenti autem vſus eſt, lenitio, impinguatio,& odoris diffuſio. Significat autem compunctionem, quæ lenit dolorem peccatorum. Eccl. 38. Vnctiones conficiet ſanitatis,& pigmenta ſuauitatis. Impinguat deuotione. Pſ. 62. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Eccl. 38. Impingua oblationem,& da locum medico. Odorem autem virtutum diffundit. Iob. 41. Ferueſcere facit quaſi ollam, profundum maris, ſicut cùm vnguenta bulliunt. Profundum maris eſt profunditas cordis amari, hoc feruet in calore doloris & deuotionis & charitatis, & ſpirat odorem virtutum, ſicut quando bulliunt vnguenta ſpirantia diuerſa virtutum odoramenta. Cant. 4. Odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata. Dicunt autem nonnulli hoc vnguenti genus à muliere paratū ſibi fuiſſe ad vultus fucum, & decorem. Quod quidem minus probabile videtur: cùm G
laſciuarum mulierum vnguenta ſint maximè aut ad reſtrictionē fœtoris, in pudēdis & mām̄illis, aut ad incitandam libidinem, quæ duo Chriſto minimè competebant. Ergo potius ad releuandam laſſitudinem, & pro more hoc factum fuiſſe coniicitur.

Myſterii vnguentorum.

Reſtitutio rei malè partæ. Hæc Albertus. Interim verò minimè negādum eſt, hanc Chriſto oblationem velut reſtitutionem fieri rei, priùs malè vſurpatæ in vſus indignos, vt quod illicitis actibus priùs intenta, ſibi pro odore carnis priùs adhibuit, inquit Beda in Luc. hoc iam Deo laudabiliter offerat. *Beda.* Etſi enim Heſter, Iudith,& Suſanna ſine calumnia vnguētis vſæ fuerint, his tamen & meretrix in Prouerbiis, & ipſa Ieſabel abuſa eſt. Clemens Alexandr. lib. 2. Paidagogi, cap. 8. *Clem. Alex.* Coronarum autem, inquit, & vnguentorū vſus non eſt nobis neceſſarius. *Vſus vnguentorum.* Ad libidines enim & voluptates impellunt, maximè cùm nox propè eſt. Scio quòd cùm vnguenti alabaſtrum ad ſanctam cœnam mulier H
attuliſſet, vnxit pedes Domini, & eum delectauit. Scio etiam veteres Hebræorum reges auro & lapide pretioſo ornata geſtaſſe diademata. Sed mulier quidem verbi nondum fuerat particeps, erat enim adhuc peccatrix. Eo autem, quod apud ſe putabat eſſe pulcherrimum, nempè vnguento, honorauit Dominum, atque etiam ornamento corporis, nempè capillis ſuis, abſterſit vnguentum quod redundabat, libans Domino lachrymas pœnitentiæ. *Tertullian.* Tertullian. lib. de habitu muliebri. Habitus enim fœminæ, inquit, duplicem circumfert ſpeciem, cultum & ornatum. *Contra mulieres fucatas & vnguentis perfuſas.* Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant: ornatum, quem immundum muliebrem cōuenit dici. Ille in auro & argento & gemmis & veſtibus deputatur: iſte in cura capilli, & cutis, & earum partium corporis, quæ oculos trahunt. Alteri ambitionis crimen intendimus, alteri proſtitutionis: vt iam hinc proſpicias, Dei ancilla, I
quid ex his diſciplinæ tuæ conueniat. Peccatrix igitur nunc ad mentē rediens, ornatum illū immundum ſibi & ſuperfluum emendat,& Chriſto deponit. Et licet nihil aut parum vereretur diſcūbentes, erubeſcebat tamē Chriſto ſeſe indigna ingerere. *Erubeſcentia peccatoris.* Quomodo enim non vereatur peccator Deum? Adā peccato patrato, abſcondit ſe, Geneſ. 4. Non audet Publicanus oculos in cœlum leuare, Luc. 16. Sed & Manaſſes, Non ſum dignus, inquit, reſpicere altitudinem cœli, præ multitudine iniquitatum mearum, Hiere. 6. Erubeſcite à vijs veſtris malis. Eccl. 16. Gratia ſuper gratiam mulieris, mulier ſancta & pudorata. Quæ nihil verita erat, vt conuiuijs indulgeret,& carnem ſatietate ad libidinem prouocaret: nunc quaſi ſatisfaciens his quibus ſcandalo fuerat, accedit,& *ſtat retrò*,&c. adeò ſibi Chriſtū opponit in aduerſarios ſuos, qui eam tueatur. *Fiducia.* 2. additur *ſecus pedes*. Secus vtique, quòd iam magna cum fiducia Chriſto Ieſu appropinquaret. Pſal. 33. Accedite ad eum, & illuminamini. Rom. 7. K
Infœlix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum. Quis eſt qui condemnet? Chriſtus Ieſus qui mortuus eſt, & reſurrexit: qui etiam interpellat pro nobis. *Timor.* Accedamus ad eum in plenitudine fidei, aſperſi corda à conſciētia mala,& abluti corpus aqua munda. 3. Timor verò mulieris exprimitur, vt quæ ſacrum Domini verticem tangere aut vngere nō auſa eſt: ſicut & tandem fecit in Bethania, ſuſcitato Lazaro: ſed pedibus ſe aduoluit. Sic Ruth, cap. 3. ad pedes Booz aduoluta gratiam inuenit. Non audet iſta ſe vultui Chriſti offerre, immò & eius aſpectu ſe indignam iudicat. Dauid Abſaloni pœnam inflixit. 2. Reg. 14. d. Reuertatur, ſed faciē meam non videat. Hier. 31. Confuſus ſum & erubui, quoniā ſuſtinui opprobrium adoleſcentiæ meæ. Retrò igitur ſtat, & ad pedes ſe humiliat.

Deut.

A Deut.33. Qui appropinquant pedibus eius, recipient doctrinam eius. Abacuc 3. Egredietur diabolus ante pedes eius: immò ſeptem dæmonia de ea ante pedes Domini egreſſa ſunt. 4. Dolorem verò eius exprimit Euangeliſta, dicens quòd *lachrymis cœpit rigare pedes eius*. Oculis terrena concupierat, inquit Gregorius, ſed hos iam per pœnitentiam conterens, flebat. Proinde cogitãti mihi de Mariæ Magdalenæ pœnitentia, flere magis libet, quàm aliquid dicere. Cuius enim vel ſaxeum pectus illæ huius peccatricis lachrymæ ad exemplum pœnitendi non emolliant? Quæ oculis ſuis huc & illuc vagantibus animas deprædata fuerat, quæ impudico aſpectu iuuenes inſpexerat, & interdicta concupierat, quæ elato ſupercilio ambulauerat, nunc ſatisfactionis ſpeciem præferens, & oculos & lachrymas Chriſto dedicat. Nunc igitur, inquit, oculi mei illi ſoli addicti ſitis, quem cæteris omnibus contemptis ſolum B diligo. Attenuati ſunt nunc oculi mei ſuſpicientes in eum. Fuerint olim fictæ meæ lachrymæ, dum terrenis & vanis rebus cura animúſque incubuit: nunc eius obſequijs veræ & ex imo pectoris deductæ profluant. Id ergo dicere poterat Pſ. 37. Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis. Sic, (1.Reg.1.) Cùm eſſet Anna amaro animo flens largiter, orauit. Sic Sunamitis, dum Heliſæi pedes pro mortui filij ſui ſuſcitatione complecteretur. Ideò ſcilicet Heliſæus ad Giezi, (4.Reg.4.) Dimitte eam, inquit: anima enim eius in amaritudine eſt. Id ſibi vendicare poterat, quod Noëmi, Ruth.1. Non vocetis me Noëmi, hoc eſt pulchram, ſed amaram: quia amaritudine me valde repleuit Omnipotens. Vnde & id de ea, quod Hieremias (Thren.3.) de filia Syon aſſerere poſſumus. Magna eſt velut mare contritio tua, quis medebitur tibi? Verùm ecce tibi præſto medicus eſt, qui quantum diſtat C ortus ab occidẽte, longè facit à nobis iniquitates noſtras. Petrus Rauennas Chryſologus ſerm.93. Verumtamen iura naturæ nunc mutantur. Cœlum enim terram irrigat, non terra cœlum. Nunc verò terrena mulier, eius qui è cœlis deſcendit, pedes abluit. Tam copioſæ huius lachrymæ fuerunt, vt pedibus Chriſti lauandis ſuffecerint: & tamen adeò indurauerunt peccatores, vt ne guttulam quidem ex oculis emittant. Audimus & legimus quid iſta fecit, & tamen quaſi ſurda aure contemnimus. Nihil nos iſta mouent? Nihil in quam incidimus neceſſitas? Nihil futuri iudicij timor? Nihil Dei opt.max. & Chriſti Ieſu maieſtas, quem toties offendimus, & ad iracundiam prouocauimus? Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, inquit Dauid. Idẽ Pſ. 6. Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis ſtratum meum rigabo. D Matth.5. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Matth.6. Væ tamen vobis quia flebitis. Nondum peccatis noſtris renunciauimus, inquit Ambroſius, lib.6. in Luc.cap.31. Vbi ſunt noſtræ lachrymæ? vbi gemitus? vbi fletus? Pſal.94. Venite adoremus & procidamus ante eum: ploremus ante Deum qui fecit nos, vt ſaltem ad pedes Ieſu venire poſſimus. Cæterùm quòd mulier iſta pedibus Chriſti aduoluitur, antiquiſſimum Eccleſ. morem docet: quem explicat Tertull. lib. de Pœnitentia, inter cætera pœnitentis munia. Plerunque, inquit, pœnitentia mandat ieiunijs preces alere, ingemiſcere, lachrymari & mugire, & dies noctéſque ad Dominum Deũ tuum, preſbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis ſuæ iniungere. Et paulò pòſt. Ergo cùm te ad fratrum genua protendis, Chriſtum contrectas, Chriſtum exoras. Sed enim eos qui ambitu obeunt capeſſendi magiſtratus, quæ non atria nocturnis & diurnis ſalutationibus occupant? Ad omnem E occurſum maioris cuiuſque perſonæ decreſcentes, exules ſunt à libertatis & lætitiæ fœlicitate: idque totum propter vnius anni volaticum gradum: quantomagis pro æterna animæ fœlicitate, & peccatorum remiſſione? *Et capillis capitis ſui tergebat* pedes Chriſti, quos iam lachrymis ablueat. Adeò non veſtes, non armillas, aut cætera huiuſmodi tantùm contemnit, ſed & capillos capitis, in quibus mulieres gloriari ſolẽt. Ideò ſcilicet muliebrem illum faſtum per Eſaiam (cap.3.) Dominus deprimit, dicens filiabus Syõ. Pro eo quòd eleuauerunt ſe filię Syon, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & compoſito gradu incedebant: decaluabit Dominus verticem filiarum Syon, & crinem earum nudabit, & auferetur omne ornamentum calciamentorum, &c. Et erit pro criſpanti crine caluitium. Hieronym. Epiſt. ad Furiam. Hæc crine, quo multos antè deceperat, pedes Domini tergens, ſaluata eſt. Nõ habuit criſpantes mitras, nec ſtridentes calceolos, nec orbes ſtibio fuliginatos.

Dolor ſeu contritio. Gregorius. Pet. Chryſol. *Quãtæ lachrymæ.* Ambroſius. Tertul. Hieronym.

Cur peccatrix potius capillis quàm aliquo linteo pedes Christi terſit.

Quanto enim fœdior, tanto pulchrior fuit. Nunquid ſcilicet deerat iſti mulieri vel F ſudarium, vel linteolum aliquod, quo Chriſti pedes tergeret? Num quæ tam pretioſum vnguentum, non etiam vel aliquod mantile adferre potuit? Potuit ſanè. Verùm nihil dignius capillis habuit, nihil proprium magis, quo ſuis ſe membris Chriſto præſtare obſequium teſtaretur. Vnde nec Lucas ipſe ſibi ſatis feciſſe putauit, ſi narraret illam capillis ſuis Chriſti pedes terſiſſe, niſi adijceret, *capitis ſui*, ad emphaſim maiorē.

Mulier non capillitium aliunde acceptum.

Greg. Nanz.

Non acceperat illa vænales puelli, aut puellæ alicuius formoſiſſimæ crines, quibus aut caput ſuum, aut ipſum etiam Chriſtū deturparet. Grego. Nanz. orat. in mulieres ſeſe ambitioſiùs ornantes, hac arte dicit alterum fieri corpus Dei, alterū manus. Verendum, inquit, ne Deus iratus ſic deformatas mulieres alloquatur. Dic age aliena mulier, ecquis tandem & vndenam eſt fictor tuus? Non te depinxi canis, ſed imaginem mei finxi. Quî fit ergo, vt pro chara imagine idolum habeam? Venuſtas hæc G Adonidis hortus eſt citò marceſcens, Polypi color citò tranſiens, literæ in arena conſcriptæ. An tu graculi Æſopici formam imitata, non times ne detractis alienis pennis riſum tandem moueas?

Tertullian.

Tertullian. lib. de cultu fœminarum. Quod naſcitur, opus Dei eſt: ergo quod fingitur, diaboli negotium eſt. Diuino operi Sathanæ ingenia ſuperducere, quàm ſceleſtum eſt! Serui noſtri ab inimicis noſtris nihil mutuantur: milites ab hoſte Imperatoris ſui nihil concupiſcunt. De aduerſario enim eius, in cuius manu ſit, aliquid vſui poſtulare trāſgreſſio eſt. Chriſtianus à malo illo adiuuabitur? Neſcio an hoc ei nomen perſeueret. Erit enim eius, de cuius doctrinis inſtrui concupiſcit. Quàm indignum nomine Chriſtiano, faciem fictam geſtare, quibus ſimplicitas animi indicitur: effigiem mentiri, quibus lingua non licet: appetere quod datum non ſit, quibus alienum abſtinendum: ſpeciem exercere, quibus ſtudiū H pudicitiæ eſt? Video quaſdam & capillum croco vertere. Malè ac peſſimè ſibi auſpicantur flammeo capite: decorum putant quod inquinant. Atqui & detrimentum crinibus medicaminum vis inurit, & cerebro perniciem etiam cuiuſlibet ſynceri humoris aſſiduitas reſeruat: tum ſolis animando capillo & ſiccando exoptabilis ardor. Sed enim Dominus ait, Quis veſtrum poteſt capillum atrum ex albo facere, aut album ex atro? Hæ quæ reuincunt Deum. Ecce, inquiunt, pro albo vel atro, flauum facimus gratiæ faciliorem: quamuis & atrum ex albo conantur facere, quas pœnituit ad ſenectam vſque vixiſſe. Proh temeritatem! Erubeſcit ætas exoptata votis, &c. Quid crinibus veſtris quieſcere non licet, modò ſubſtrictis, modò relaxatis: modò ſuſcitatis, modò eliſis? Aliæ geſtiunt in cincinnis coërcere: aliæ vt vagi & volucres elabantur non bona ſimplicitate. Affigitis præterea neſcio quas enormitates I ſutilium atque textilium capillamentorum. Mirum quòd contra Domini præcepta contenditur. Ad menſuram neminem ſibi adijcere poſſe pronunciatum eſt. Vos planè adiicitis ad pondus collyridas quaſdam ſputorum vmbilicos ceruicibus aſtruendo. Si non pudet enormitatis, pudeat inquinamenti: ne exuuias alieni capitis forſitan immundi, forſan nocentis & gehennæ deſtinati, ſancto & Chriſtiano capiti ſuppares. Deus vos velari iubet, credo ne quarundam capita videantur. Atque vtinam miſerrimus ego in illo die exultationis, vel inter calcanea veſtra caput eleuem, videre an cum ceruſſa & purpuriſſo, & croco, & in illo ambitu capitis reſurgatis: an taliter expictam Angeli in nubila ſubleuent obuiam Chriſto, &c.

Cur virgines velatæ tondeantur.

Si quæ ſunt igitur, quæ his pigmentis caput ementitæ ſint, iam capillos, immò & omnia ſua, vt & iſta peccatrix, Dei obſequio deputent. Cæterùm ex huius peccatricis facto colligimus, K nihil mirum eſſe, ſi virgines Chriſto conſecratæ capillos deponant. Quæ enim mūdo renunciauit, non tantùm caput velare debet, ne nundinatitium ſit, vt docet Tertullian. libr. de velandis virginib. ſed & capillum aut affectu tantùm, aut etiam reipſa tondere. Immò, 1. Cor. 11. b. ſi non velatur mulier, tondeatur, inquit Paulus.

Tertullian.

1\. Hinc eſt quòd virgines cùm Deo ſacrantur, tondentur, & imitatrices factæ huius peccatricis ſe Chriſto dicantis, capillos pedibus Chriſti aduoluūt, ne ampliùs in illis

2\. gloriari videātur. Sic olim quoties vir aut mulier ſe Deo conſecrabant, vt eſſent Nazaræi, oblato pro eis ſacrificio tondebantur. Hæc enim ſunt verba Domini ad Moyſen, Numer. 6. d. Tunc tradetur Nazaræus ad oſtium tabernaculi fœderis cæſarie conſecrationis ſuæ: tollétque capillos eius, & ponet ſuper ignem qui eſt ſuppoſi-

3\. tus ſacrificio pacificorum. Sic conſecrabatur Deo cæſaries. Proinde qui luctum

actu,

A actu,aut pœnitentiam fructuoſam olim aut votum edituri erant,capillũ tondebant, Ieremiæ 7.f. Tonde capillum tuum, & proijce & ſume in directum planctum, &c. Micheæ 1.d. Decaluare & tondere ſuper filios deliciarum tuarum: dilata caluitium tuum ſicut aquila:quoniam captiui ducti ſunt ex te Iob.1. d. Auditis de morte filiorum nuncijs, ſcidit veſtimenta ſua, & tonſo capite corruit in terram, & adorauit,& dixit: Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ,& nudus reuertar illuc. Act. 18. c. Paulus in Cenchris ſibi totondit caput,quia habebat votum.Porrò qui Deo conſecratur,luctum agit perpetuum, donec in gaudium æternum veniat, & votum edit. Idcircò olim monaſtico inſtituto addicti priùs tondebantur, vt docet D. Dionyſ. Areopagita,lib.Eccleſ.Hierarch.cap.6.par.2.Parte verò 3.Tonſura,inquit, crinium, vitam mundiſſimam indicat, & nulla figura fucatam: & quæ nullis fictis coloribus *Tonſura monachorum.* Dionyſius Areopagita.

B animi inductis deformitatem exornet: ſed ipſa in ſeipſa non humanis venuſtatibus, ſed ſingularibus & vnicis ad Dei exactiſſimam ſimilitudinem properet. Crines igitur velut ſui capitis ſuperflua quædam,aut iuuenum in laſciuiam allectamenta,quibus abuſa fuiſſe videbatur, Chriſto conſecrat.Petrus Chryſolog. hom. 93. In peccatricis caput, purgandis criminibus reſluebat vnda,vt ſuo fonte mulier, in nouum baptiſma,ſuorum dilueret illuuiem peccatorum.*Et capillis capitis ſui tergebat*, vt iuxta Pſalmiſtã(Pſ.67)verticem capilli,ex quo ambulauerat in delictis ſuis,in ſanctitatem tali verteret ſeruitute.*Et oſculabatur pedes eius.*Præceſſerant interuenientes lachrymæ, vt oſcula deuota ſequerẽtur: quia lachrymæ ſatisfactionis ſunt documẽtum,oſcula ſunt recõciliationis indicia. Dio.Carth.in Luc.Oſcula ſunt ex dilectionis ardore ſereno ac ſpirituali, ac ſi gratias ageret pedibus ſanctis qui corpus illud deferebãt,per Pet. Chryſo. *Oſcula deuota.* Dionyſius Carthuſian.

C cuius os conuerſa fuerat.Prætereà quia pedes ſunt inferiores partes corporis, ad eos audaciùs acceſſit. Alber.in Luc. Spiritus à corde in dilectũ per os ipſum trãſmeabat, & indiſſolubili vinculo adhærebat.Sic ſpõſa inuitabatur,Can.1.Oſculetur me oſculo oris ſui. Ro. vlt. Salutate inuicẽ in oſculo ſancto.Sed & dilectũ ſuũ ſponſa fidelis ſic requirebat, Cant.8.Quis mihi det te fratrem meum ſugentẽ vbera matris meæ, vt inueniam te ſolum foris,& deoſculer te,vt nemo iam me deſpiciat?*Et vnguento vngebat* in ſatisfactionem prioris abuſus vnguẽtorum in libidinem. Sic meretrix,Prou.7. Perfudi lectulum meum myrrha,aſperſi cubile meum aloe & cinamomo. Produnt hæc nonnunquam laſciuam mulierum conditionem. Amos 6. Væ vnguento delibutis. Petrus Chryſolog.ſerm.93.Non tamẽ eſt quod facit hæc mulier,mollis & carnalis obſequij,ſed plenæ humanitatis eſt ſacramentum:quia in capite Chriſti Deus eſt, in pedibus Euangelizantium pacem, per quos prædicatus venit ad fines terræ. De- Albertus. *In vnguento delibutos.* Pet.Chryſ.

D mum occurrit eorum obiectioni, qui ad liberum vnguentorum vſum forſan hoc mulieris factum prætexere poſſent. Quòd ſi,inquit,ſuauis odoris fuiſſet,Pontificem magnum, nempè Dominum dicant Deo offerre:ne id eſſe ſacrificium, & ſuauis odoris ſuffitum intelligant, ſed gratam & acceptam charitatem, ſpiritualem ſcilicet odoris ſuauitatem,Dominum altari offerre accipiant. Adiecerim non tam pro vnguento, quàm pro affectu in Chriſtum propenſiſſimo mulierem iſtam commẽdare. Gregor.hom.33.Quot ergo in ſe habuit oblectamenta,tot habuit holocauſta. Conuertit ad virtutum numerum, numerum criminum,vt totum ſeruiret Deo in pœnitentia, quicquid ex ſe Deum contempſerat in culpa. Melius carendum tot allectamentis exiſtimauit,quàm vt ſi illa ſuppeterent,ſeſe in peccatorum, quæ ſectata fuerat,colluuie contineret. Abiecit à ſe vnguenta, capillorum ornatum, mundum mu- Gregorius.

E liebrem, attactus impudicos. Philo Iudæus, lib. Quòd deterior potiori inſidiatur: Propterea,inquit,videntur mihi,qui non omninò rudes ſunt,malle cæcitatẽ, quàm videre quæ non decet:malle ſurditatem, quàm audire ſermones pernicioſos: linguã quoque libenter amiſſuri,ne proloquantur quæ celanda ſunt.Certè fertur quoſdam ſapientes, cùm in rota cruciarentur ad extorquenda ſecreta, præmordiſſe linguam ſuam,& ita grauiorem cruciatum rependiſſe tortoribus,dum eos voti fecerunt impotes. Tantus amor iuſtitiæ,tantus horror ſcelerum & vitiorum ineſſe debet,vt non modò vnguentis,oſculis,capillis,ornatu, velut illecebris, ſed & ipſis etiam membris libenter careamus.Paulinus Nolanus,Epiſt.4.ad Seuerum,de Samſonis & peccatricis capillitio: Habeant ſanè capillos,inquit,quibus iuxta illam Euangelicam peccatricem, veſtigia Chriſti tergeant, & ſapientiæ pedibus implicentur, vt aliud niſi ſa- Philo Iudæus Paul. Nolan.

pientiam amare, niſi virtutem amplecti, illi ſi pudicitiã oſculari neſciãt: & vt extremo F ſaltem rore verbi cœleſtis aſperſæ, dicant: Ros enim qui abs te eſt, ſanitas eſt nobis. Sint mulieribus noſtris comæ, ſpiritualium acta virtutum, ieiunia, miſericordiæ, orationes. Tales enim & virum decet crines: ornet eas Chriſti gratia, non capilli: caſtitatis gemma, non lapides: & operum in his, non odorum flagret vnguentum. Meminerint eſſe ſe filias illius filiæ regis, cuius gloria omnis abintus eſt. (Pſal. 44.) Intelligant cur illas Apoſtolus prolixiori capitis velamento tegi iuſſerit. Propter Angelos, inquit (1. Cor. 11.) illos ſcilicet ad ſeductionem paratos, de quibus ſancti iudicabunt. (1. Cor. 6.) Hi enim petulantius infirmiora vaſa pertentant, ſicut non Adam, ſed Euam coluber aggreſſus eſt. Alioquin (Amos 6.) Væ vnguento delibutis, & his qui

August. *Myſtica peccatricis ſignificatio.*

in crinibus gloriantur. D. Auguſtinus hom. 23. lib. 50. Hom. myſticè quomodo peccatricem iſtam imitari poſſimus, aperit. Secura, inquit, quælibet anima à multa ne- G quitia per Domini gratiam ſe liberandam, tanquam immunda proſtitutione mundanda in Eccleſiam credat: accedat ad pedes Domini, &c. Pedes Domini, prædicatores Euangelij. Capilli mulieris, ſuperfluæ poſſeſſiones. Tergat capillis, tergat prorſus, operetur miſericordiam: & cùm terſerit, oſculetur: accipiat pacem, vt habeat

Beda.

charitatem. Beda lib. 2. in Lucam paulò aliter interpretatur. 1. Per Phariſæũ, Iudaicũ populum: 2. domũ Phariſæi, ipſam legis, Prophetarúmque cuſtodiam: 3. Diſcubitum Chriſti, formæ ſeruilis aſſumptionem: 4. Vnguentum, bonam de nobis opinionem, emergẽtem è bonis operibus: 5. Secus pedes Domini ſtare, eius veſtigia ſequi. 6. Rigare pedes eius, ſanctis in tribulatione cõpati: 7. Capillis tergere, ſanctis de bonis noſtris ſubuenire: 8. Oſculari, eos diligere quibus ſubuenerimus. Eadem habes apud D. Gregoriũ Papam, ho. 33. in Euangelia. *Videns autẽ Phariſæus, qui vocauerat eum.* H Magna nunc Phariſæi iſtius inhumanitas & crudelitas exprimitur. Crudelitas, vt

Crudelitas Phariſaica.

qui peccatores omni remedio velut deſperatos relinquat, nec ſemetipſum cõſideret, quàm fragilis & infirmus ſit: Nimirùm ex ijs, qui, vt Chriſtus aſſerit, Matth. 23. ſimiles ſunt ſepulchris dealbatis, quæ licet foris ſpecioſa appareant, intus tamen fœtore

Hieronym.

& oſſibus plena ſunt. Hieronym. in Matth. Religio Phariſæorum non compaſſionẽ, ſed indignationem habet. Nec enim Dei iuſtitiam, ſed ſuam ſtatuere quærẽtes, Dei

Albertus.

iuſtitiæ ſubiectos ſe eſſe arbitrantur. *Ait intra ſe.* Albertus in Luc. Toties enim alios confutatos audierat, vt ne hiſcere quidem auderent. Erit quaſi Phytonis vox tua, inquit Propheta, & quaſi de humo audietur eloquium tuum. Eccl. 13. Memento quoniam malus eſt oculus nequam. Eccl. 11. Bona in malum conuertens inſidiatur, & in electis imponet maculam. Prou. 23. Ideò ne comedas cũ homine inuido, & ne de- I ſideres cibos eius, quoniam in ſimilitudinem arioli & coniectoris æſtimat quod ignorat. *Ait* ergo *intra ſe*, ſicut hypocrita, de quo Iob 15. Concepit dolorem, & peperit iniquitatem, & vterus eius præparat dolos. Murmurat in peccatricem, & gratiæ

Temerarium iudicium.

largitorem. Et temerè quidem de peccatrice iudicat, ſua ipſius vitia non introſpiciens. Intuebatur mulierem, non ſeipſum. Sicut enim oculus circum ſe fertur in obiectum, ſeipſum interim non aſpiciens: ſic & multi in alios aciem oculorum dirigunt, ipſimet in ſua cauſa cæcutientes. Perſius Satyr. 1.

Perſius.

Vt nemo in ſeſe tentat deſcendere nemo,
Sed præcedenti ſpectatur mantica tergo.

Greg. Nanz.

Talem olim Nouatum exprimit Gregorius Nanzanzenus in ſancta lumina, vt qui Chriſtianos quoſdam ſæuiente perſecutione, tormentorum magnitudine, in abnegationem fidei prolapſos, pœnitentiam demum agentes, à communione ſubmo- K ueret. Tu verò quid ais? Quam legem affers, ô noue Phariſæe, & nomine duntaxat,

Nouatianorũ error.

non animo & volũtate pure, ac Nouati dogmata cum eadẽ infirmitate tumido ore nobis crepans? Pœnitentiam non admittis? Luctibus locum negas? Lachrymas non profundis? Vtinam talem tibi iudicem experiri non contingat. Clementia & facilitate Ieſu non moueris, qui infirmitates noſtras accepit, & morbos portauit: qui non venit vt iuſtos vocaret, ſed peccatores ad pœnitentiam: qui miſericordiam mauult, quàm ſacrificium: qui ſeptuagies ſepties peccata condonat. Quàm beata eſſet ſublimitas tua, ſi puritas ea eſſet, ac non faſtus & arrogantia, leges ſupra hominis captum inſtituens, vitæque emendationem ſalutis deſperatione tollens. Verùm rationes murmuris Phariſaici ſunt. *Hic, inquit, ſi eſſet Propheta.* Chriſtũ nõ Domini, non iuſti,

A nō Prophetæ nomine dignatur. Sic contemnit, quem tamē omnis populus ſuſpiciebat. Verùm hæc erat Phariſaica de Chriſto loquendi formula. Luc.23. Hunc inuenimus ſubuertentē Gentem noſtram. Et rurſum, (Ioan.19.) Non hunc, ſed Barrabam. *Hic*, ait. Et quis *hic*? O Phariſæe, num adinſtar ſtupidorū patrum tuorum de vero pane dicturus es, *Manhu*, (Quid hoc?) *Si eſſet Propheta*, quo illum nomine turba Iudæorum excipit & audit, qualē cum omnes exiſtimant, cùm Prophetarum ſit ex reuelatione diuina intueri ſecreta: *ſciret vtique quæ, & qualis eſt mulier quæ tangit eum*. Infidelitatem & crudelitatem ſuam prodit. Infidelitas eſt, quia nec quidem Prophetæ nomine Chriſtum dignatur: quanto minus igitur illum pro Meſſya agnoſcat? Euthym. in Luc. Ignorabat quòd cùm Deus eſſet, propter peccatores homo factus erat. Sed & longè hallucinatur à Prophetarum conditione: quaſi nullus Prophetarum aut ad *Ignorantia et malitia Phariſæi.* *Euthym.*
B peccatores ad pœnitentiam conuocandos venerit: aut illos, ad ſe proruentes vt viam ſalutis audirent, admiſerit. Sic enim ratiocinabatur. Nullus Propheta permittit ſe ab ea tangi, quam peccatricem eſſe cognoſcit: hic autem id ſibi fieri permittit, non eſt igitur Propheta. At verò quis Prophetarum non pœnitentiam prædicauit? Quis non ad peccatores à ſceleribus deterrendos, & ad viam reducendos venit? Quis, ſi redirent ad mentem, eos auerſatus eſt? Etſi nemo ſanæ mentis, & optimæ conſcientiæ congratulatur peccatoribus cùm malefecerint, eis tamen cōpatitur. An nō Ionas etiam ad barbaram nationē venire iuſſus & coactus eſt? An nō per cucurbitæ ſimilitudinem edoctus eſt, quantum peccatoribus ad meliora conuerſis condolere debuiſſet? Ion. 3. Tu doles, inquit Dominus, ſuper cucurbita exſiccata, in qua non laboraſti, neque feciſti vt creſceret, quæ ſub vna nocte nata eſt, & ſub vna no- *Prophetarum ſuit ad pœnitentiā inducere.*
C cte periit: & ego non parcam Niniue ciuitati magnæ, in qua ſunt pluſquàm centum viginti millia hominum, qui neſciunt quid ſit inter dextram & ſiniſtram, & iumenta multa? An non Nathan Prophetæ ex officio incubuit ad Dauid peccatorē venire, illum reducere, & ſpem pœnitenti ingerere? Verumtamen, inquit, Ecce Dominus tranſtulit peccatum tuum. Quid aliud vir Dei apud Hieroboam, 3. Reg. 13. cōtendebat, niſi vt illum ab idolorum impietate ad vnius Dei cultum auocaret, qui tanto abeſt vt vindictam deprecaretur, quòd ad ſecuram diuinæ miſerationis fiduciam pro manus illius, quæ exaruerat, reſtitutione Deum precatus fuerit. Grego. Nanz. orat. in ſancta lumina. Quid? Ne Dauidē quidem reſipiſcentem admittis, qui Propheticam quoque gratiam pœnitentia conſeruauit? Petrus Chryſol. ſerm. 94. *Greg. Nanz.* *Pet. Chryſ.*
D Phariſæe, quod conſpicis, non eſt ignorantia, ſed poteſtas: eſt diuini iudicij, non erroris humani. Phariſæe, erras, neſcire magis potuit ſi fuiſſet Propheta: quia Prophetia non eſt humani arbitrij, ſed muneris diuini. Vnde Propheta ſcit non quantum vult, ſed quantum dederit ille, qui tribuit Prophetiam. Baſilius hom. de pœnitentia, in vnum multa Prophetarum exempla congerit, quorum tota in dicendo & ſcribēdo intentio fuerit, vt ad mentem peccatores reducerent. Hoc Hieremias nitebatur, cùm venturam Hieroſolymæ deſolationem prædiceret: hoc Eſaias, cùm filiam Syon à puluere excitaret: hoc Ezechiel, cùm clamaret, Conuertimini & viuite. Phariſaica igitur doctrina lōgè à ſcripturis, longiſſimè verò ab Euangelica doctrina diſcrepat. Quis infirmatur, inquit Paulus, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non vror? An igitur zelus tuus nequam eſt, quia Ieſus meus bonus eſt? Quis non fucum Phariſaicum videat? Quis enim Prophetarum non pœnitentiam prædica- *Baſilius.*
E uit, facilémque ſe peccatoribus, vt eos lucraretur, reddidit? Eccl. 7. Ne deſis plorantibus in conſolatione. Iob.30. Flebam, inquit, quondam ſuper eo qui afflictus erat. Immò Moyſes, Dele me, inquit, de libro vitæ, aut remitte eis hanc noxam. Tanto in peccatores ferebatur amore. Galat.6. Conſidera teipſum, ne & tu tenteris. Ecce verò Phariſæus veraciter apud ſe ſuperbus, & fallaciter iuſtus, ægram reprehendit de ægritudine, medicum de ſubuentione, inquit Gregorius Papa: qui ipſe quoque elationis vulnere ægrotabat & laborabat: alter verò in febre carnis, & ſenſum perdiderat mentis. Sed inter hæc nos gemitus cogit quoſdam noſtri ordinis viros intueri, qui ſacerdotali officio præditi ſi quid fortaſſe iuſtè exteriùs vel tenuiter egerint, protinus ſubiectos deſpiciunt, & peccatores quoſque in plebe poſitos dedignantur, eiſque compati culpam ſuam confitentibus nolunt: ac Phariſæi more à peccatore tangi deſpiciunt. Porrò ſemper neceſſe eſt, vt cùm peccatores quoſque conſpicimus, *Greg. Papa.*

noſmetipſos priùs in illorum calamitate defleamus, quia fortaſſè in ſimilibus aut F
lapſi ſumus, aut labi poſſumus, ſi lapſi non ſumus. 1. Cor. 10. Qui ſtat, videat ne cadat.
Pet. Chryſol. Petrus Chryſologus, ſerm. 94. Errat igitur longè mea quidem ſententia Phariſæus. Mulieris malæ tactus vrit malè conſcium, ſuſpectum notat, hominem malæ voluntatis infamat. Cæterùm peccatrix fit bona, ſancta, innocens, cùm tetigerit veniæ largitorem. Stercora contingunt, ſed non inquinant ſolem: medicum, cùm tangit vulnera, putredo non polluit: iudicem quamuis tangat reus, non poteſt maculare cùm ſupplicat. Sic peccator cùm Dominum tangit, non Dominum ſordidat, ſed ipſe & peccato caret omni, & rapit ſubitò ſanctitatem. Probat hoc mulier in profluuio ſanguinis conſtituta, quæ vt tangit fimbriam Domini, non fimbriam polluit: ſed ipſa mox inquinamento vetuſtæ caruit paſſionis. Impius igitur Phariſæus iſte, vt qui peccatricem à medico arcendam putet, ſitientem à fonte, moribundam à vita, & G
hinc ſibi prætextum quærat, quòd à peccatoribus Prophetæ & viri optimi abſtinere debeant. Vnde non tantùm Chriſtum Prophetam eſſe negat, ſed & impuritatis notam inurit, & ſe iuſtũ ſic arbitratur, vt ſe ſupra Chriſtũ efferat, vt qui nunquam permiſſurus ſit ſe à peccatrice tangi. Pientiſſimus verò Dominus huius cauſam ſuſcipit: vt doceat peccatorem animũ non deſpõdere, etiamſi à quibuſdam aut ieiunans, aut cilicium gerens, aut peccata ſua confitens, aut alios producens pœnitẽtiæ fructus, à carnalibus hominibus, etiã à libertinis hæreticis rideatur. Addit igitur Euangeliſta, *Et reſpondens Ieſus dixit ad illum, Simon, habeo tibi aliquid dicere.* Ancipitem quid velit retinens, etiam ad aures dictis arrigendas paratiorẽ reddit. Vocat ex nomine Simonem, ad conciliandam beneuolentiã. Potuiſſet enim vocare Phariſæum hypocritam & murmuratorem: ſed nouit vt peritus chirurgus, quando lenibus & H
quando acribus remedijs vtendum ſit: Suo hoc nos docens exemplo, vt opportunè & importunè increpemus & obſecremus errantes, vt ad viam veritatis redeant. Nec enim ſemper & vbique commoda eſt aſperitas. *Habeo tibi aliquid dicere.* Parat attentionem ab vtilitate & fructu quæſtionis, ſeu narrationis. quaſi dicat: Quædã ego ad tuam vtilitatẽ allaturus ſum. Proinde, *Ille ait, Magiſter dic.* Magiſtrũ vocat, quẽ Prophetam eſſe denegarat. Mos enim hypocritarũ eſt lenibus verbis aliquem prodere. Dixit ergo Ieſus. *Duo debitores erant cuidam fœneratori: vnus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta. Non habentibus illis vnde redderent, donauit vtriſque.* Rem ipſam attingit Chriſtus, & quod Simon illi derogabat, ſibi tamẽ ineſſe teſtatur. Docet enim ſe cordis ſecreta agnoſcere, cùm murmur Phariſæi palàm faciat: proinde illum impiè geſſiſſe, dicendo: Hic ſi eſſet Propheta, ſciret vtique, &c. Cæterùm pro more pa- I
rabola vtitur, vt ſuo ipſius ore Simonem condemnet. Sic Nathan excitata de oue parabola, Dauidem ad reatus ſui agnitionẽ deduxit. Sic Dauid Pſal. 77. Aperiã, inquit, in parabolis os meũ. Id verò Chriſto fuit vſitatiſſimum, maximè cùm turbis loqueretur, Matth. 13. Porrò quatuor hac parabola inſinuat. 1. Contractum in fœnerando: 2. Debitorum differentiam: 3. Impotentiam in ſoluendo: 4. & ſaluatoris quæſtionẽ, quis creditorũ plus diligat. Primò igitur fœnerator Deus eſt: 1. qui pro culpa momẽtanea pœnã æternã exigit, & pro donis gratiarum vitã æternam. Matth. 19. Quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, & ego veniens cum vſuris exegiſſem illã? 2. Aut fœnerator dicitur, quòd nos velit accepta gratia multiplices fructus fidei, pœnitentiæ, & bonorum operum illi reddere. Proinde niſi pietatis fructus illi perſoluerimus, peccatum incurrimus: per quod & illi debitores ſumus. 2. Debita igitur ſunt K
peccata, inquit Tertullianus lib. de oratione, quòd perinde iudicio debeatur, nec euadat iuſtitiam exactionis, niſi donetur exactio. Petrus Chryſologus, ſer. 49. Vis ſcire homo quid Deo debeas? Quòd factus es, Dei creditũ eſt: quòd es rationis capax, Dei fœnus eſt: quòd diſcretionẽ mali malignè poſſides, accepiſti: & quòd viuẽdi normã acceperis, per chirographũ legis, ſtipulanti Deo ſpopondiſſe te non potes diffiteri. Sed dũ per vitia carnis, in lutũ inſtar ſuis demergeris, & diuinæ legis ſubſtantiã diſſipas, factus es glorioſi fœnoris debitor luctuoſus, cui deficientibus virtutum lucris criminum multiplicatur vſura. 3. *Duo debitores ſunt* Maria & Phariſæus. Is qui denarios quingentos debebat, Maria eſt, quæ multum peccauerat. Is qui quinquaginta, Simonẽ ſignificat: nõ quaſi parum peccaſſet, ſed quòd ſe parũ peccaſſe arbitraretur. Phariſæorum enim omnium eſt ſe iuſtos eſſe arbitrari. 4. *Neuter habet vnde reddat,*
quia

Chriſtus cauſam peccatricis ſuſcipit.

Vſus parabolæ Chriſto frequens.

1. Fœnerator Deus.

2. Debita peccata.

Tertullian.

Pet. Chryſo.

A quia nemo ex ſe poteſt vel pro minimo peccato ſatisfacere.1.Cor.4. Quid enim habes homo quod non accepiſti? Eſa. 26.Omnia opera operatus es in nobis Domine. 5. *Donat vtriſque*. 1.Tempus ad pœnitentiam.Rom.2.An ignoras,ô homo, quòd Dei benignitas te ad pœnitentiam adducit?2. Pretium ad redemptionem. Gratis enim venundati eſtis,& gratis redimemini.3. Gratiam ad exercendos pœnitentiæ fructus. Nemo enim venire poteſt ad me,ait Chriſtus, niſi pater,qui miſit me, traxerit eum. 4.Charitatem ad merendum vitam æternam. Rom.6. Charitas diffuſa eſt in cordibus noſtris: Bernardus ſer.1. de annunciatione beatæ Mariæ. Teſtimonium enim conſcientiæ verum eſt,inquit,cùm Spiritus ſanctus teſtimonium perhibet ſpiritui noſtro. Porrò hoc teſtimonium in tribus conſiſtere credo. Neceſſe eſt enim primò

Nemo ex ſe poteſt ſatisfacere.

Quid Deus donet peccatori.

B omnium credere,quòd remiſſionem peccatorum habere non poſſis, niſi per indulgentiam Dei. Deinde quòd nihil prorſus habere queas operis boni, niſi & hoc ipſe dederit.Poſtremò,quòd vitam æternam nullis potes operibus promereri, niſi gratis tibi detur & illa. Quis enim poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? Nónne qui ſolus eſt mundus? De operibus quoque bonis certum omninò eſt, quòd nemo illa habeat à ſeipſo.Nam ſi ſtare non potuit humana natura adhuc integra,quanto minus poterit per ſeipſam reparari? Vnde ergo ſatisfactionis nomen,dixerit aliquis?Et hanc tamen ad perfectam pœnitentiam requiri audimus ab Eccleſia.An verò poteſt quis ſatisfacere pro peccato? Audiendus ſanè Dominus eſt, qui dixit, *debitores non habere vnde reddant*: nec interim contẽnendus eſt Ioannes, qui ait, Facite dignos fructus pœnitentiæ. Eſt ergo ſatisfactio alia redemptoris propria,

Bernardus.

In quibus cõſiſtit teſtimonium bonæ conſcientiæ.

Vnde ſatisfactio.

Quotuplex ſit ſatisfactio.

C cùm ſit agnus Dei qui tollit peccata mundi, per quem habemus acceſſum ad patrẽ, Epheſ.2. & Deo reconciliamur,Ro.5. Eſt enim propitiatio pro peccatis noſtris, 1.Ioan.2. Eſt & alia fidelium pœnitentium cõmunis ſatisfactio, quam Chriſtus his verbis notabat, Matth.11.Si in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. Idcircò ait Iob,(cap.42.)Me reprehẽdo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Hoc iudiciũ eſt, quod de nobis ipſis facere debemus. 1.Cor.11.Si enim noſmetipſos iudicaremus,non vtique iudicaremur. Dum autẽ iudicamur,à Domino corripimur,vt non cũ hoc mundo damnemur.Hierony.in Epitaphio Paulæ ad Euſtochium, Epiſt.27. Affligendum eſt corpus,quod multis vacauit deliciis,longus riſus præpeti compenſandus eſt fletu, mollia linteamina, & ſerica pretioſiſſima,aſperitate cilicij cõmutanda.Defluant oculi lachrymas,qui maſcu-

Hieronym.

D lũ ſimpliciter non aſpexerunt.Palleſcat facies,quæ quondã viruit impudicè. Denique totũ corpus incuria maceretur,cinere aſperſum & opertũ cilicio perhorreſcat, quia malè ſibi de pulchritudine placuit.Cor verò ſit liqueſcẽs ſicut cera ieiuniis, inquietãs ſeipſum,& cogitationibus ventilans,quare ſit ab inimico ſubuerſum.Senſus etiã crucietur,quia in mẽbra corporis cùm haberet dominationẽ,malo ceſſit imperio.Talis vita,talis actio pœnitentiæ ſi fuerit perſeuerans, audebit ſperare, & ſi non gloriã,certè pœnæ vacuationẽ.Dicit enim Deus,Zach.1.Cõuertimini ad me,& ego conuertar ad vos.Ioel.2.Conuertimini ex toto corde veſtro,in ieiunio,fletu, & plãctu,& ſcindite corda veſtra,& non veſtimẽta veſtra,quoniã pius & miſericors ſum. Sic conuerſus magnus ille Dauid iuſtificatus eſt:ſic Niniue peccatrix illa ciuitas,incumbentẽ ſibi euaſit interitũ.Quid ergo ſibi volunt in omne peccati genus effrænes hæretici,cùm ſatisfactionẽ à pœnitentia excludunt? An non Audianorũ hæreſim

Satisfactio pars pœnitentiæ.

E renouant,non modò illa contẽpta,ſed & minutorũ tantùm peccatorũ remedia quærentes in ſuis conciliabulis,flagitiorum autẽ ſuorum ſentinã operientes? Theodoretus lib.4.Hæreticarũ fabularũ:Audiani,inquit,poſtquàm ſacros libros,vnà cũ adulterinis bipartitò diuiſerint(eos enim mirũ in modũ arcanos & myſticos exiſtimant) & hinc & illinc per verſus poſuerint,iubent vnumquẽque inter eos trãſire, & quæ à ſe peccata ſunt,cõfiteri:deinde confeſſis donãt remiſſionẽ,non tẽpus ad pœnitentiã, vt iubent leges Eccleſiæ,præſcribentes, ſed ſua poteſtate condonantes.Scientes autem, qui tranſeunt,id quod agitur ludum eſſe,vera quidem peccata celant:quædam autem parua & ridicula dicunt, quæ etiam dicere vereretur aliquis, niſi eadem, qua ipſi, amentia laboraret. Et vtrumque ſanè Gnoſtici noſtri temporis faciunt. Friuola enim effutiunt,& in genere ſe peccatores ore tenus clamant, verùm nullũ ſuorum facinorum explicant:nec tempus ad pœnitentiã ab Eccleſia præſcriptum,

Audianorum hæreſis.

Theodoret.

quo ſatisfactio fiat, agnoſcunt. Tam leuis momenti apud eos pœnitentia eſt, vt ſolo F
motu capitis, ſola oris apertione ad remiſſionem ſuorum ſcelerum opus eſſe arbitrẽtur. Etſi enim pro pœna æterna ſolus Chriſtus ſatisfecit: non tamen nos à temporali cruciatu exemit, & ita cõſtituit, quaſi nec cooperatores eſſe, aut ſimul cum ipſo pati debeamus.

Chryſoſt.

Chryſoſto. hom. 80. ad pop. Antiochen. Totam, inquit, vitam in peccatis abſumpſi: & ſi pœnitentiam egero, ſaluabor? Maximè quidem. Vnde conſtat? Ex Domini clementia. Ne tuæ confidas pœnitentiæ. Tua namque pœnitentia tanta nequit peccata delere. Si ſola foret pœnitentia, iure timeres: ſed poſtquàm cum pœnitentia cõmiſcetur Dei miſericordia, confide, quoniam tuam vincit nequitiam. Multũ enim eſt miſericors Deus, & tantum clemens, vt neque filio pepercerit, vt ingratos ſeruos redimeret. Itaque non habent debitores vnde Deo reddant, non habent vtique à ſeipſis, ſed à Deo, quod rependant pro æterno debito. *Donat* autẽ Deus G *fœnerator*, & Chriſtum, & gratiam: quinetiam donat & pœnitentiæ tẽpus, & lachrymas, cæteráque omnia ad pœnitentiã verã neceſſaria. Num interim vt tẽpore, oblata gratia, conuerſionis occaſione, modiſque oblatis quibus reconciliemur, abutamur? Abſit.

Dei miſericordia concurrit ad pœnitentiã.

Gregorius.

Gregor. lib. 4. Cõment. in 1. Reg. cap. 4. in hæc Samuelis verba ad Saulẽ, Ecce quod remanſit, pone ante te. Remanſit quidẽ, inquit, quia non omnia noſtra Chriſtus expleuit. Per crucẽ quidem ſuã omnes redemit: ſed remanſit vt qui redimi, & regnare cũ Deo nititur, crucifigatur. Præceſſit Chriſti crux, noſtra conſequitur. Præceſſit prima illa per Chriſtũ ſatisfactio, conſequitur & noſtra. Satisfactionis enim noſtræ nulla prorſus vtilitas emergeret, niſi à Chriſti ſatisfactione penderet. Vnde & ille nos ad crucem, & comitatum ſuum inuitabat, dicens, (Matth. 16.) Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucẽ ſuã, & ſequatur me. H
Ideò & Petrus, (1. cap. 2.) Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplũ, vt ſequamini veſtigia eius. Etſi verò hæc noſtra ſatisfactio fiat de bonis Dei & Chriſti eius (quid enim habes homo, quod non accepiſti? 1. Cor. 4.) habet tamen ſeruus hæc bona, quæ Dominus ei gratis ex amore conceſſit: quorum per accidens ſeruus Dominus eſt ex indulto Domini, perpendentis bonam noſtrã voluntatẽ. Ideò & idem ipſe Dominus nos ad pœnitentiam vocat, ad fructus dignos, ad crucem, ad ſaccum, cinerẽ, ieiunium, eleemoſynas, pietatis opera, cæteráque omnia pœnitentiæ exercitia.

Noſtra ſatiſfactio pendet à Chriſti merito.

Baſilius. Tertullian.

Baſilius hom. 1. de laudibus ieiunij. Per ieiuniũ, inquit, ſatisfacite Deo. Sed & Tertullianus lib. de pœnitentia, Offendiſti, inquit, ſed reconciliari adhuc potes. Habes cui ſatisfacias, & quidem volentẽ. Id ſi dubitas, euolue quæ ſpiritus Eccleſiis dicat. Deſertam dilectionem Epheſiis imputat (Apoc. 1. & 2.) ſtuprum & idolo- I
thytorum eſum Thyatirenis exprobrat, Sardios non plenorum operũ incuſat, Pergamenos docentes peruerſa reprehendit, Laodicenos fidentes diuitiis obiurgat: & tamen omnes ad pœnitentiã commonet, ſub comminationibus quidem. Et ibidem. Satisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentia Deus mitigatur.

Cyrillus.

Cyrillus Hieroſolymitanus catech. 2. Satisfactionẽ nuncupat carnis afflictionẽ. Eſt & reſtitutio rei alienæ, ſatisfactio quædam, qualis & hæc quã Zachæus pollicebatur, dicens: Dimidium bonorum meorũ, Domine, do pauperibus, & ſi quẽ defraudaui, reddo quadruplũ, Luc. 19.

Ambroſius.

Ambroſius ſer. 15. Nullum enim tam graue delictum eſt, quod non purgetur abſtinentia, eleemoſynis extinguatur. Ait enim ſanctus Propheta, Eccl. 3. Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna delet peccatũ. Interim hæc omnia Dei dona ſunt.

Greg. Nanz.

Gregorius Nanzan. orat. 16. de paupertate fouenda: Da, inquit, omnia, da parũ: nunquã Dei magnificen- K
tiam ſuperabis, etiamſi cuncta quæ poſſides, relinquas, etiãſi teipſum adiicias. Deo enim dare, accipere eſt: & nihil dabis proprium, quoniam omnia ſunt à Deo. Sic *donauit vtriſque*, non modò debitum ipſum, ſed & debiti perſolutionem: quontã ipſi adeò pauperes & egentes ſumus, vt à nobis nihil quaſi à nobis habeamus vnde reddamus. Ita caſu demũ à Chriſto propoſito, quæſtionem format, vt ex iis quæ nobis vſuueniunt, id quod vult, colligat, dicens: *Quis ergo* duorum illorum debitorum *eum* fœneratorem, qui vtrique debitori donauerit, *magis diligit*, id eſt, tenetur diligere? *Reſpondens Simon dixit*, *Æſtimo.* Ita ſobriè loquitur, timens ne propriis verbis à Chriſto conuincatur: *quia is*, ad maiorem dilectionem & obſequium obligatur, *cui plus donauit* gratis fœnerator, cùm poſſet exigere modis omnibus pecu-

A pecuniam ſuam.Iſtud nimirùm in rebus humanis maximè verum eſt, vbi amor ex acceptis beneficiis emergit ſæpiùs: vnde fit, vt quo maiora dona ſunt, eo maior obligatio conſequatur. *At ille dixit ei, Rectè indicaſti*. Iam ſuo ore conſtringit Simonem, qui mos Chriſto familiariſſimus erat. Sic Matth. 23. Herodianos: Cuius eſt imago hæc & ſuperſcriptio? Et Phariſæos:Baptiſma Ioannis vnde erat? Et rurſus:Chriſtus cuius filius eſt? Suo autem nos exemplo Chriſtus docet, vt veritatem,à quocumque dicatur, amplectamur. Sic de Phariſæis monuit, vt quodcunque dixerint nobis, faciamus. *Et conuerſus ad mulierem*. Dionyſius Carthuſianus in Luc. Hoc de duplici conuerſione poteſt intelligi. Nam & ſpirituali ad eam per maiorem gratiæ infuſione conuertit.Vnde & Gregorius in homil. Quid miremur,fratres, inquit, Mariam venientem, an Dominum ſuſcipientem? Suſcipien-

Dio.Carthuſ.

Gregorius.

B tem dicam, an trahentem? Sed vt veriùs fatear, & trahentem dicam, & ſuſcipientem.Ipſe enim ad pœnitentiam traxit intus, qui per manſuetudinem ſuſcepit foris. Fuit & externa conuerſio Chriſti ad mulierem, cùm oculos in eam direxit, non modò vt non deſpiciendam,ſed & attendendam eſſe moneret. *Dixit Simoni*,vt quod generaliter aſſumpſerat,iam ad rem accommodaret. *Vides hanc mulierem*. Vide ſcilicet,quam aſpicere dedignaris. Vide ſexum mollem & fragilem,qui tumorem mentis tuæ deprimat.Mulier eſt,ſed virilem, immò Angelicum tandem animum ſortita:vt quo magis abundauit delictum, eo ſuperabundet & gratia. *Intraui in domum tuam*, non vltrò,ſed inuitatus à te,ex quo fit, vt & hoſpitali liberalitate donari debuerim. Et tamen *aquam pedibus meis non dediſti*. Poteram alioquin tibi meam præſen-

C tiam & colloquium denegare: tu verò ne hoſpitalitatis quidem minimum exhibuiſti.Cùm enim mos Palæſtinis ſit aquam pedibus lauandis præbere, tu ne quidem id præſtitiſti defeſſo, & ei quem nudis pedibus ſatis longum iter confeciſſe proſpicis. Et quidem hoc obſequio Abraham & Loth Angelos exceperunt, Geneſ.18. & 19. Quin & Gen.24.Laban aquam porrexit, lauandis pedibus camelorum & virorum, qui cum Abrahæ ſeruo aduenerant.Tu verò non tantùm huic officio defuiſti,ſed & in mulierem murmuras,quæ lachrymis, quas habet pretioſiſſimas & vberrimas, *rigauit pedes meos*: cùm tamen lachrymæ ab interiori trahantur,nec tam in prõptu habeantur.*Et capillis ſuis terſit*. Quo manifeſtum eſt, quantũ nunc omnem ornatum, faſtum, omnes denique delicias contẽnat, in quibus priùs ſibi cõplacebat. *Oſculum mihi non dediſti*, quod & amicis & parentibus & hoſpitibus aduenientibus exhibetur:

Ingratitudo Phariſæi, & antitheſis illi⁹ cũ peccatrice.

D quo etiã modo Chriſtus diſcipulos ſuos excipiebat. *Hæc autem ex quo intrauit*, & ad me procubuit, *non ceſſauit oſculari pedes meos*, abiectiſſimam alioquin humani corporis partem. Ita & ſuã in me dilectionem, & humilitatem prodidit. *Oleo caput meum non vnxiſti*, cùm tamen & huic vſui oleum proferatur, ſed & pretioſiſſimus iſte liquor à muliere prolatus capiti magis quàm pedibus congruere videatur. Ita Chriſtus vrget pietatis,& veræ ſatisfactionis opera ad perfectam & conſummatã iſtius peccatricis pœnitentiam. Ex quo fiat,vt & remiſſionẽ peccatorum conſequatur. Adiicit enim: *Propter quod* pietatis & ſatisfactionis officium, etiam iuxta ſententiam tuam, *dico tibi, Remittuntur ei peccata multa* à fœneratore Deo,*quia dilexit multum*, & ſe benefactori gratiſſimam oſtendit. Prodidit enim ipſis externis operibus, intimæ ſuæ dilectionis feruorem. 1.Pet.4.Charitas enim operit multitudinem peccatorum. 1. Ioan.3. Sic nos tranſlati ſumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.Col.3.Super

E omnia igitur charitatem habete,quod eſt vinculum perfectionis.

Verùm hîc occurrit quæſtio.Suprà enim Chriſtus aſſeruit ideò quemquam plus diligere,quia plus condonatum eſt ei:hic autẽ oppoſitum inferri videtur, cùm dixit, ideò dimiſſa eſſe peccata multa,quia dilexit multum. In parabola ſcilicet innuit, quòd remiſſio peccati ſit cauſa magnæ dilectionis: nunc verò è conuerſo inferre videtur,quòd magnitudo dilectionis, remiſſionis peccatorum cauſa ſit. Denique ſi remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum,dilectio igitur remiſſionem præcedit,ſicque in eodẽ erunt peccatũ mortale & charitas.Diony.Carth. in Luc. Ad iſta ergo dicendum,quòd dupliciter dicitur peccatũ remitti. Aut enim remittitur quantũ ad culpam,aut quantũ ad pœnam.Itaque cùm dicitur remiſſio præcedere dilectionem,intelligi debet remiſſio peccati quantũ ad culpã:cùm autem dicitur & ipſa remiſſio conſequi dilectionẽ,intelligendum eſt quantum ad pœnam.

Quæſtio quomodo ideò pl⁹ diligit, quia plus ei donatũ eſt: & ideò remittuntur peccata, quia multũ diligit.

Dio. Carthu.

Dupliciter dicitur peccatum remitti.

Hanc enim remiſſionem præcedit & efficit magna dilectio, non obſtante, quòd ex F
remiſſione maioris culpæ maior oriatur dilectio, quantum ad actum amandi: loquẽdo de vna, atque frequenti cauſa maioris dilectionis, & cæteris partibus. Frequenter enim contingit, vt qui grauiùs ſe peccaſſe recordãtur, feruentiores fiant, atque Deo obſequentiores: dicente Apoſtolo, (Rom. 7.) Vbi abundauit delictum, ſuperabundat & gratia. Non tamen eſt conſequens, nec Chriſtus vult dicere, quòd ſemper plus diligant, aut gratiam poſſideant ampliorem, quibus plura condonata ſunt peccata. Non enim latro crucifixus cum Chriſto, & veniam conſecutus, feruentior factus eſt Petro, aut Ioanne, aut Iacobo: nec aliquis horum virgine glorioſa, cui nullum actuale peccatũ vnquam remiſſum eſt: quia non ſola peccati receptio, aut doni acceptio auget amorem, præſertim de diuino amore, qui interdum è ſola Dei bonitate quibuſdam perfectior intenſiórque præſtatur. Vnde Chriſtus nunc lo- G
quitur de cauſa amoris & eius effectu, prout ad ſuum congruebat propoſitum, ad reprimendum Phariſæi errorem: nimirùm in collatione duorum, Peccatricis ſcilicet, & Phariſæi.

Quidam verò ad iſta aliter reſponderunt, dicentes, quòd quædam eſt dilectio, remiſſionem culpæ præcedens, & quædam hanc ſequens: quia in iuſtificatione impij tria ſunt, ſcilicet primariæ gratiæ infuſio, vtpotè fidei, ſpei, & charitatis: cordis quoque contritio, & culpæ remiſſio. Et quamuis hæc tria ſimul ſint tempore, non tamẽ cauſalitate. Nam infuſio gratiæ eſt cauſa contritionis, & contritio eſt cauſa remiſſionis culpæ. Itaque patet, quòd primaria dilectio præcedit remiſſionem peccati, cùm neque contritio ſine dilectione ſit: ſed & fides, ſpes & charitas contritionem peperiſſe videantur. Eſt autem & alia dilectio, quæ ſequitur remiſſionem. Cùm enim anima H
ſentit ſe ſancto Spiritu aſpiratam, creditque probabiliter culpam ſibi à Deo dimiſſam, amplius diligit, & magis mouetur ad benè agendum: & fortè ſecunda iſta dilectio eſt præcedentis augmentatio, cauſata ex conſideratione remiſſionis præcedentium peccatorum. Ergo de primaria intelligitur, quod dicitur, *remittuntur ei peccata multa*: de ſecundaria autem locutus eſt Phariſæus, *Æſtimo quia is* plus diligit, *cui plus donauit*. Conſtat ergo quòd Maria, ceu quilibet pœnitens, dilectionem Dei primariam & gratiam priùs habuit, quàm remiſſionem peccati, non prioritate temporis, ſed cauſalitatis, præſertim in genere cauſæ formalis, cùm naturaliter prius ſit eſſe gratiæ, ſicut & cuiuſlibet rei, quàm ſuum agere. Et ita prius eſt eſſe gratiæ, quàm ſuum officium oppoſitum, puta peccatum expellere. In eam venit ſententiam Gorranus in Luc. & idem in prima ſecundæ D. Thomas Aquinas aſſerit: Nimirùm I
quòd iuſtificatio paſſiua impij, eſt motus eius ad iuſtitiã, quemadmodũ paſſiua calefactio eſt motus ad calorem. Deinde oſtendit, quòd ad iuſtificationem hanc requiratur infuſio gratiæ, & motus liberi arbitrij ad conſenſum, acceptationémque gratię infuſæ, & motus fidei, motus etiam charitatis, ſine qua nihil meritorium extat, ſimúlque motus liberi arbitrij contra peccatum, renitendo ei, & fugiendo ipſum. Poſtremò exigitur remiſſio culpæ, quia per hoc motus iuſtificationis completur, quod culpa remittitur. Aſſerit quoque Thomas, quòd licet iuſtificatio impij fiat in inſtanti, nihilominus inter ea iam dicta, quæ ad eam requiruntur, talis eſt ordo, vt naturali ordine prior ſit infuſio gratiæ, deinde motus liberi arbitrij in Deũ, ceu in gratiæ acceptionem, tertio loco ſequitur motus liberi arbitrij contra peccatum: remiſſio autem culpæ eſt vltimum, quod ad ipſam ordinatur. Verumtamen ex parte hominis, K
prior eſt remiſſio culpę, quàm infuſio gratiæ, ſecundum viam generationis. Oportet enim impedimentum auferri ante introductionẽ oppoſiti. Hæc omnia S. Thomas circa finem præallegatę Summæ pulchrè declarat, quæ breuitatis gratia omittimus. Eadem etiam habet Albert. Magnus in Luc. Thomas de Vio Caietanus in Luc. Inuerſa, inquit, concluſio infertur. Nam ex dictis inferendum erat: Quoniam remittuntur peccata eius multa, ideò diligit multum: & tamen infertur, quòd quia dilexit multum, ideò dimittuntur peccata eius multa. Solutio eſt, quòd hæc duo conuertibiliter ſeſe conſequuntur: & propterea licet vtrumque inferre, & vtrumque Ieſus intulit. Multa remiſſio & multa dilectio mutuò ſeſe inferunt: & ſimiliter parua remiſſio, & parua dilectio. Sed & vltra hoc docuit Ieſus in his verbis rationem cauſalitatis, quòd ſcilicet dilectio eſt cauſa remiſſionis velut perfi-

Tria in impij iuſtificatione.

Gorranus. Th. Aquin.

Quomodo fiat iuſtificatio.

Albert. Caietanus.

Dilectio quomodo ſeſe habet ad remiſſionem.

A perficiens, remiſſio autem eſt cauſa dilectionis velut diſponens. Diſponimur enim ad amandum benefactorem ex accepta remiſſione debiti: ſed non perficitur in nobis peccatorum remiſſio (vtique in ratione pœnæ) niſi diuina charitate infuſa. Ne itaque intelligeremus ſimilitudinem debitarum pecuniarum, per omnia currere cũ remiſſione peccatorum, mutauit Ieſus cauſalitatem. ſiquidem per remiſſionem creditæ pecuniæ, ſic diſponimur ad amandum, vt amor non perficiat remiſſionem, ſed ſequatur ad eam ex noſtra voluntate: at verò peccatorum remiſſio non perficitur niſi in dilectione, quæ etiam ex Deo eſt magis quàm ex nobis. Et propterea Dominus intulit, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Vbi etiam nota non eſſe dictum, quòd dilexit multoties, ſed multum: vt hinc diſcas ad centum peccata eluenda non exigi centum actus dilectionis, aut contritionis: quoniam ſemel
B diligere multum, delet innumerabilia peccata. Pet. Chryſologus ſer. 94. Quid autẽ, inquit, eſt quod dixit, *Cui minus dimittitur, minus diligit?* Ergo peccandum ſatis eſt, vt maior charitas comparetur? Abſit. Charitas de præteritis ſubuenit, non liberat de futuris: charitas neſcit peccare, cùm diligit: charitas non eſt charitas, ſi delinquit: charitas Dei cuſtos eſt ſanctitatis. Hoc enim annunciat Apoſtolus. Charitas, inquit, non agit perperàm, non æmulatur, &c. Beda lib. 3. in Luc. Quid enim eſſe credimus dilectionem, niſi ignem? & quid culpas, niſi rubiginem? Incendit ergo peccati rubiginem, quia ardet validè per amoris ignem. Tanto namque amplius peccati rubigo conſumitur, quanto peccatoris cor magno charitatis igne concrematur. Chryſoſtomus Parænetica priore ad Theodorum lapſum, ſeu libr. de reparatione lapſi: Quoniam autem, inquit, confeſſum eſſe peccata magnum af-
C fert ſolatium: quantum putas allaturum per opera diluiſſe? Niſi ſic foret, & à recto curſu ſemel deflectentibus pateret reditus, quotus tum quiſque ex tot hominũ millibus in cœlum rediiſſe videbitur? Atqui maximè refulgentes inueniemus poſt lapſus enormes, qui magnum impetum in malitia præ ſe tulerunt, eundem rurſus adhibuerunt ſæpenumerò rebus optimis, perpenſis apud ſe debitis, quibus erant velut obærati per ſua ipſorum malefacta. Quod & Chriſtus ipſe illuſtre reddidit, vbi Simoni de muliere reſpondet, *Vides hanc mulierem?* &c. Non temerè dico tibi, *remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Cæterùm *cui parum dimittitur, is parum diligit: eique dixit, remittuntur tibi peccata tua.* Quare aduerſarius, cùm his rebus cognitis planè intelligit eos, qui malefacta quantumlibet immania perpetrarunt, vt primùm
D cœperint pœnitere, quòd maiore ſtudio id faciunt, tanquam cõſcij delictorum ſuorum, vehementer timet ac formidat, nequando rem exordiantur. Gradu enim facto, ampliùs retineri nequeunt: conflagrant per pœnitentiam, tanquam vehemens ignis, & auro puro animas ſuas puriores efficiunt, tanquam vento rapido conſcientiæ, ac memoria præcedentium peccatorum, in virtutis portum conuehuntur. Et hoc eſt quod peccatores plus poſſident, quàm qui nunquam ceciderunt: quoniam maiore alacritate reditum tentant, modò tantùm rẽ, vt ſic dixerim, auſpicentur. Nã arduum eſt & difficile factu, poſſe ingredi cliuum primum, & veſtibula contingere pœnitentiæ, & inimicum illic exſufflantem ignem, & imminentem abigere, atque proſternere: ille autem tanto furore deinceps non digraſſabitur, ſemel exuperatus: vnde & ex ea rè fortis eſt, qui cecidit. Itaque non abſolutè intelligenda eſt hæc ſententia, quia ex omnibus hominibus nemo magis diligat, quàm qui multum pec-
E cauerit: ſed comparatione inter peccatores ad Deum conuerſos facta, illius maior & obligatio, & nonnunquam obligationis agnitio conſequitur. Nimirùm habemus Paulum eapropter ſeipſum deiicientem, vt inhabitet, inquit, in me virtus Chriſti. Ita cæteris paribus componenda eſt hæc concluſio. Chryſoſtom. libr. 2. de compunctione cordis, ex eo loco obſeruat, plurimum nobis etiam poſt remiſſionem peccatorum conducere, ſi anteacta peccata cum horrore in memoriam reuocemus, & tanquam nuper admiſſa lugeamus. Ita enim, inquit, animæ arrogantiam frangemus, frequentiùs eam de malis ſuis, & de vitiis commonentes: & cautela nobis, ne vltra in eadẽ delicta incidamus, acrior enaſcetur. Sic enim & Paulus commemorat, quæ per ignorantiam commiſſa, gratia baptiſmi & confeſſio fidei aboleuerat. Sed & ſi illa adducantur ante oculos, & animæ verecundiam incutiunt, & eam ad amorem eius, qui tam multa & tam magna conceſſit, prouocant. Sic enim Simonem

Pet. Chryſo.

Beda.

Chryſoſto.

Cur pœnitentia ſit difficilis.

Chryſoſtom.

Memoria peccatorum poſt remiſſionem.

Auguſtin. rectè reſpondiſſe teſtatus eſt, quòd is plùs diligat, cui plura donata ſunt. Auguſtin. F lib.5.Hom.ſerm.23.ita docet intelligendum,*cui parum dimittitur*, id eſt, is qui non ita ſeipſum diiudicat, quaſi Dei debitor non ſit, quantumuis iuſtus, quomodo de ſe Phariſæi præſumebant: ſed à ſeipſo acceperit,vt reſiſteret tentationi, aut non ſequeretur peccatum aliquod: ille *minus diligit* Deum fœneratorem. Transfert enim in ſeipſum dilectionem quæ Deo debetur. Hoc,ait Auguſt.tibi dicit Deus tuus. Regebam te mihi,ſeruabam te,locus & tempus defuit:vt hæc deeſſent,ego feci. Agnoſce ergo gratiam eius,cui debes & quod non admiſiſti. Sic quo magis illum diligimus,illo magis & nos eius debitores eſſe cognoſcimus. *Dixit autem ad illam*, iã conuicto Simone proprio iudicio:*Remittuntur tibi peccata tua*, quoad culpã & pœnam, vt ex ſuperioribus audiimus.Quæ quidem Chriſtus tunc ſine ſacramentis operabatur, G

Abſoluta potentia.

Albertus. nunc autem illorum miniſterio,& clauiũm vſu perficit, vt ſcribit Albert. Magnus.

Bonauent. Idem concludit Bonauentura in Luc.Pœnam enim huic mulieri donari ſcribit,ſecundum quod petebat Manaſſes,2.Par. vlt. Peto rogans te Domine, remitte mihi, remitte mihi, ne ſimul perdas me cum iniquitatibus meis, neque inæternum reſerues mala mihi.Hanc remiſſionem Chriſtus ſua virtute donauit. Matth.9. Vt autem ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra remittendi peccata, dixit Paralytico,Remittuntur tibi peccata tua. Act.10. Huic omnes teſtimonium perhibent, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. Eſt enim abſoluta hæc donatio: nec aliundè, id eſt, alterius ſe authoritate peccata remittere,docet.Nec minus diuinum hæc verba ſonant effectum,quàm quæ in rerum creatione legimus,cùm dixit Deus,Fiat lux,& facta eſt lux. H

Ouid.Meta. *Iuſſit & extendi campos,ſubſidere valles.*

Hoc autem illa interſunt,quòd in rerum creatione, nullius quàm Dei voluntas, in peccatoris autẽ reparatione, ipſius peccatoris affectus, humilitas, & conſenſus requiritur.Vbi nec minus eſt peccatorem iuſtificare, quàm hominem ab initio creaſſe.Vtrobique diuina poteſtate opus fuit. *Remittuntur*, ait. Tua ſunt peccata, ſed

Quid noſtrum quid Dei.

mea eſt remiſſio.Peccatum abieciſti, & remiſſionem exoptaſti: ideò ſcilicet huc ad me veniſti. Quis autem ad Deum acceſſit, & confuſus abiit? Eum qui venit ad me, non eiiciam foras.Ideò fruere votis tuis. Remittuntur tibi peccata tua. Poterat dicere, Ego remitto:ſed maioris maieſtatis eſt iſtud verbum,*remittuntur.Et cœperunt q[ui] ſimul accumbebant,dicere intra ſe.* λέγειν ἐν ἑαυτοῖς,ancipitem ſenſum habet.Accipi enim poteſt,*intra ſeſe*,vt cogitarint duntaxat, aut *inter ſeſe*, vt collocuti ſint. Vtrumque nimirùm verum eſſe potuit,quòd & cogitarint, & inter ſeſe de Chriſto dixerint: *Quis* I *eſt hic,qui etiam peccata dimittit?*Hoc & alij dixerunt,quãdo Paralyticum curauit.Sunt qui hæc per admirationem dicta eſſe putent, alij per contumeliam, quaſi Chriſto blaſphemiã irrogantes:& vtrumque ſanè fieri potuit, ſed à diuerſis: nimirùm vt qui Chriſtum honorabant,inducti peccatricis pœnitentia, ſtupendam gratiam & benignitatem eius attenderent,qua peccatricẽ conſolaretur, & liberam ſolutámque remitteret.Qui verò illum calumniabantur,hoc obtendebant, quod Dominus Deus apud Eſaiam (cap.44.) dicit: Ego ſum, Ego ſum,qui deleo iniquitates propter me. Quaſi verò nec Chriſtus vt homo,ita & verè Deus eſſet, & æqualem cum patre poteſtatem non haberet.Erroris occaſio eſt,quòd Chriſti diuinitatem ignorant: eique conuenire duobus modis peccata remittere, miniſterialiter quidem vt homini, authoritatiuè verò, vt Deo.Maximus Centuria 1.cap.62. Formam enim fiduciam ſperandi Deificationem (ſed & cætera quæ nobis in Chriſto bona promittuntur, quale eſt & peccatorum remiſſio)dat humanæ naturæ ipſa per Deum humanitatis aſſumptio.Parũ eſt teſtam agnoſcere,niſi in teſta ſit oleũ & lux: parum Chriſtum hominẽ credere,niſi ſimul & diuinitas credatur, qua illuminantur abſcondita tenebrarum noſtrarum. *Dixit autem ad mulierem*. Non enim reſpondit ad cogitationem illorum K

Chriſtus aliter vt Deus, aliter vt homo remiſit peccata.

Maximus.

Gregorius. peruerſam:quia,vt ſcribit Gregorius,cœleſtis medicus ægros reſpuit,quos de medicamine deteriores fieri videt.Veruntamen non ſequitur quòd Chriſtus non reſponderit illis,quamuis Euangeliſta non ſcribat. Multa enim fecit & dixit Saluator,quæ nullus Euangeliſtarum conſcripſit: immò eorum quæ & operatus & locutus eſt, pauca ſcripſerunt,vt Euangelica legenti volumina eluceſcit. *Fides tua*, non quidem mortua,ſed viua, nimirùm quæ per charitatem operata eſt, qua mihi prædicanti

credi-

A credidiſti,ſpem veniæ concepiſti,& tot holocauſta obtuliſti: *te ſaluam fecit*. Formaliter,inquit Albertus in Luc. Ego autem vt Deus, cauſaliter & efficienter. Dionyſ. Carthuſ.in Luc.Hoc eſt,merito fidei tuæ, à peccatis tuis es liberata. Vnde in Actis Apoſtolorũ fertur de Deo,(c.15.)Fide purificans corda eorum.& Paulus, (Heb.11.) Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Nam fides eſt fundamentum principiúmque virtutum, & per ipſam mens primò coniungitur Deo. Nec obſtat quod paulò antè Chriſtus aſſeruit,huic mulieri multa peccata dimiſſa eſſe, quia dilexit multum: ſiquidem ad eundem actum virtuoſum multæ virtutes concurrere poſſunt. *Vade* nunc libera,& à peccatis ſoluta,nihil ſollicita quid iſti dicant, cùm aſſequaris quod totis votis optabas. Seu *vade in pace*. hoc eſt, in iuſtitia, vt interpretatur Theophilactus. Pax enim iuſtitia eſt, ſicut & peccatum inimicitiæ cum Deo. Ita non
B contentus eſt remiſiſſe peccata,niſi adijciat & operationem boni. Vade in pace,hoc eſt,fac ea quæ te Deo concilient. In pace pectoris, & conſcientiæ, quam tandem nullum ad damnationem remordeat peccatum: & hanc quidem pacem ſectare, vt ne rurſus in anteacta te crimina præcipites. Rom.5. Iuſtificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum. Hæc eſt pax vera, fructus ſpiritus, vt ſcribit Paulus, Gal.5. quæ pacat conſcientiam. Philip.3. Pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra & intelligentias veſtras. Beda lib.3. in Luc. In pace autem ire præcipitur, vt à veritatis itinere in viam ſcandali vlteriùs non deriuetur. Duo hic diſcimus: Vnum eſt, quàm neceſſaria nobis ſit fides ad peccatorum remiſſionem: Alterum, quanta diligentia cauendum tandem ſit, ne in priora peccata labamur. Chryſoſtomus Epiſt. parænetica ad Theodorum lapſum, ſeu de repara-
C tione lapſi. Nam finge, inquit, ſi lubet, aliquem vniuerſa malitia redundantem, qui patrarit omnia quæ à regno excludunt: is, vt demus, non ſit extra fidem, ſed fidelis aliquando fuerit, acceptúſque Deo: poſtea verò factus ſcortator, adulter, mollis, pædico, fur, ebrius, calumniator, aliáque id genus flagitia ſedulò committat, equidem illi non ero deſperandi author, neque ſi perſeuerauerit ad extremam vſque ſenectam, cum infandis illis,maximíſque vitijs. Quòd ſi morbus eſſet ira Dei, non iniuria quis à ſpe decideret, perinde atque concitata tantis facinoribus flamma deinceps reſtingui nequeat. Quòd autem accepta peccatorum remiſſione cauendum ſit, ne rurſus, vt canes ad vomitum, redeamus, confirmat idem Chryſoſtom.lib.1.de compunctione cordis, apta ſimilitudine. Vt ſæpè, inquit, homines ægri,cùm multis febribus aguntur, ſi in aquas frigidas ſemetipſos immerſerint, id præſens quidem aliquid videntur ſibi quæſiſſe ſolatij, multiplicatas verò febrium
D flammas ſuo corpori reparant: ita & nos agimus, cùm ſtimulamur conſcientia peccatorum, & in Euripum nos, vel lacus contritos prauæ intelligentiæ præcipitamus. Si enim peccatorem contingat non abiecto febrium humore, id eſt peccatis eiectis, pœnitentiæ ſpeciem ſectari,refrigerari quidem ad tempus videbitur. At tamen quia tota voluntate illa à ſe non abiecit, illa rurſum in eo furioſiùs accenduntur.

Albertus. Dion. Carth.

Quomodo fides ſaluat,& tamen Deus ſaluat.

Theophil. *Pax quid hic ſonat.*

Beda.

Chryſoſtom.

Fide credimus omnia nobis peccata eſſe remiſſibilia.

Chryſoſto. *Cauendum à recidiuo peccati.*

Eiecto dæmonio cæco & muto, Phariſæos id in Beelzebub factum blaſphemantes Chriſtus rationibus confundit: vbi de regnorum, domorúmque diuiſione & ruina,de ſimpliciſſima in Deum fide, & religione, de peccato in Spiritum ſ.
E *& quomodo irremiſſibile eſt, corruptione Iudæorum, ocioſo verbo: quatenus ſigna neceſſaria ſunt, quod ſignum Ionæ, quod Niniuitæ & Regina Auſtri iudicaturi ſint, quàm vtilis ſit lucerna fidei,& pia in omnibus intentio: quantum ſit dæmonum ſtudium in opprimendo homine: quàm mira mulieris confeſſio fuerit, qua non Chriſti modò, ſed ipſius ſacratiſſ.eius matris laudes palàm enunciauerit. Vbi etiam de cognatione ſpirituali in Chriſto.*

Matt. 12.

Tunc oblatus eſt ei dæmonium ha-
bens, cæcus & mutus: & curauit eũ.
ita vt loqueretur & videret. Et ſtu-
pebant omnes turbæ, & dicebant,
Nunquid hic eſt filius Dauid? Phari-
ſæi autem audientes, dixerunt, Hic
non eijcit dæmones niſi in Beelze-
bub principe dæmoniorũ. Ieſus au-
tem ſciẽs cogitationes eorum, dixit
eis, Omne regnum diuiſum contra
ſe, deſolabitur: & omnis ciuitas vel
domus diuiſa contra ſe, non ſtabit.
Et ſi ſatanas ſatanã eijcit, aduerſus ſe
diuiſus eſt, quomodo ergo ſtabit re-
gnum eius? Et ſi ego in Beelzebub
eijcio dæmones, filij veſtri in quo
eijciunt? Ideò ipſi iudices veſtri erũt.
Si autem ego in ſpiritu Dei eijcio
dæmones: igitur peruenit in vos re-
gnum Dei: aut quomodo poteſt
quiſquam intrare in domũ fortis, &
vaſa eius diripere, niſi priùs alligaue-
rit fortem, & tunc domum illius
diripiet? Qui non eſt mecum, contra
me eſt: qui non congregat mecum,
ſpargit. Ideò dico vobis: omne pec-
catum & blaſphemia remittetur
hominibus, ſpiritus autem blaſphe-
miæ non remittetur. Et quicunque
dixerit verbum contra filium homi-
nis, remittetur ei: qui autem dixerit
contra ſpiritũ ſanctum, non remit-
tetur ei neque in hoc ſeculo, neque
in futuro. Aut facite arborem bonã,
& fructum eius bonum: aut facite
arborem malam, & fructum eius
malum. ſiquidem ex fructu arbor a-
gnoſcitur. Progenies viperarum,
quomodo poteſtis bona loqui, cùm
ſitis mali? ex abundantia enim cor-
dis os loquitur. Bonus homo, de bo-
no theſauro profert bona: & malus
homo de malo theſauro profert ma-
la. Dico autem vobis, quoniam o-
mne verbum otioſum quod locuti
fuerint homines, reddent rationem
de eo in die iudicij. Ex verbis enim
tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis
condemnaberis. Tunc reſponderũt
ei quidam de Scribis & Phariſæis,
dicentes, Magiſter, volumus à te ſi-
gnum videre. Qui reſpondens ait
illis, Generatio mala & adultera ſi-
gnum quærit: & ſignum non dabi-
tur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ.
Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti
tribus diebus & tribus noctibus: ſic
erit filius hominis in corde terræ tri-
bus diebus & tribus noctibus. Viri
Niniuitæ ſurgent in iudicio cum ge-
neratione iſta, & condemnabunt
eam: quia pœnitentiam egerunt in
prædicatione Ionæ, & ecce plus
quàm Ionas hic. Regina Auſtri ſur
get

Marc. 3.

Et veniunt ad do-
mum, & conuenit
iterum turba, ita
vt nõ poſſent, ne-
que panẽ mandu-
care. Et cùm au-
diſſent ſui, exie-
runt tenere eum:
dicebant enim,
Quoniam in furo-
rem verſus eſt. Et
Scribæ quia ab
Hieroſolymis deſ-
cenderant, dice-
bant, Quoniam
Beelzebub habet,
& quia in principe
dæmoniorum eii-
cit dæmonia. Et
conuocatis eis, in
parabolis dicebat
eis, Quomodo po-
teſt ſatanas ſatanã
eiicere? Et ſi re-
gnum in ſe diui-
datur, non poteſt
regnum illud ſta-
re. Et ſi domus ſu-
per ſemetipſam
diſpertiatur, non
poteſt domus illa
ſtare. Et ſi ſatanas
conſurrexit in ſe-
metipſum, diſper-
titus eſt, & non
poterit ſtare, ſed
finem habet. Ne-
mo poteſt vaſa
fortis ingreſſus in
domum diripere,
niſi priùs fortem
alliget, & tunc do-
mum eius diripiet.
Amen dico vo-
bis, quoniam o-
mnia dimittentur
filiis hominũ pec-
cata, & blaſphe-
miæ quibus blaſ-
phemauerint: qui
autem blaſphema-
uerit in Spiritum
ſanctum, non ha-
bet remiſſionem
in æternum, ſed
reus erit æterni
delicti. Quoniam
dicebant, Spiri-
tum immundum
habet. Et veniunt
mater eius & fra-
tres, & foris ſtan-
tes miſerunt ad
eum vocãtes eum.
Et

Luc. 11. **Ioan.** F

Et erat eijciens dæmonium, & il-
lud erat mutum. Et cùm eieciſ-
ſet dæmonium, locutus eſt mu-
tus, & admiratæ ſunt turbæ. Qui-
dam autem ex eis dixerunt, In
Beelzebub principe dæmoniorũ
eiicit dæmonia. Et alii tentan-
tes, ſignum de cœlo quærebant
ab eo. Ipſe autem vt vidit cogita-
tiones eorum, dixit eis, Omne
regnum in ſe ipſum diuiſum de-
ſolabitur, & domus ſupra do G
mum cadet. Si autem & ſatanas
in ſeipſum diuiſus eſt: quomodo
ſtabit regnum eius? quia dicitis
in Beelzebub me eiicere dæmo-
nia. Si autem ego in Beelzebub
eiicio dæmonia: filii veſtri in quo
eiiciunt? Ideò ipſi iudices veſtri
erunt. Porrò ſi in digito Dei
eiicio dæmonia: profectò perue-
nit in vos regnum Dei. Cùm
fortis armatus cuſtodit atrium
ſuum, in pace ſunt ea quæ poſſi- H
det. Si autem fortior eo ſuperue-
niens vicerit eum: vniuerſa arma
eius auferet, in quibus confide-
bat, & ſpolia eius diſtribuet.
Qui non eſt mecum, contra me
eſt: & qui non colligit mecum,
diſpergit. Cùm immundus ſpi-
ritus exierit de homine, peram-
bulat per loca inaquoſa, quærens
requiem. Et non inueniens dicit,
Reuertar in domum meam vnde
exiui. Et cùm venerit, inuenit eam
ſcopis mundatam & ornatam. I
Tunc vadit, & aſſumit ſeptem
alios ſpiritus nequiores ſe: & in-
greſſi habitant ibi. Et fiunt no-
uiſſima hominis illius peiora
prioribus. Factum eſt autem,
cùm hæc diceret, extollens vocem
quædam mulier de turba, dixit
illi, Beatus venter qui te porta-
uit, & hubera quæ ſuxiſti. At ille
dixit, Quinimmò beati qui audiũt
verbum Dei, & cuſtodiunt illud.
Turbis autem concurrentibus
cœpit dicere, Generatio hæc,
generatio nequam eſt: ſignum K
quærit, & ſignum non dabitur
ei niſi ſignum Ionæ Prophetæ.
Nam ſicut fuit Ionas ſignum
Niniuitis, ita erit & filius ho-
minis generationi iſti. Regina
Auſtri ſurget in iudicio cum vi-
ris generationis huius, & con-
demnabit illos: quia venit à fini-
bus terræ audire ſapientiam Sa-
lomonis, & ecce plus quàm Sa-
lomon hic. Viri Niniuitæ ſurgent
in iudicio cum generatione hac,
& condemnabunt illam, quia
pœni-

A get in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam: quia venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis, & ecce plus quàm Salomō hîc. Cùm autem immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida quærens requiem, & non inuenit. Tunc dicit, Reuertar in domum meã vnde exiui. Et veniēs, inuenit eam vacantē, ſcopis mundatam, & ornatam. Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe, & intrantes habitant ibi: & fiunt nouiſſima hominis illius peiora
B prioribus. Sic erit & generationi huic peſſimæ. Adhuc eo loquēte ad turbas, ecce mater eius & fratres ſtabāt foris, quærentes loqui ei. Dixit autē ei quidam, Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant, quærentes te. At ipſe reſpondēs dicenti ſibi, ait, Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? Et extendens manū in diſcipulos ſuos, dixit, Ecce mater mea & fratres mei. Quicunque enim fecerit voluntatē patris mei qui in cœlis eſt: ipſe meus frater, ſoror &
C mater eſt.

Et ſedebat circa eum turba: & dicunt ei, Ecce mater tua & fratres tui foris quærunt te. Et reſpondens eis, ait, Quæ eſt mater mea & fratres mei? Et circumſpiciēs eos qui in circuitu eius ſedebant, ait, Ecce mater mea & fratres mei. Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & ſoror mea, & mater eſt.

pœnitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ: & ecce plus quàm Ionas hic. Nemo lucernam accendit, & in abſcondito ponit, neque ſub modio: ſed ſupra candelabrum, vt qui ingrediuntur, lumen videant. Lucerna corporis tui, eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit: ſi autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebroſum erit. Vide ergo ne lumen quod in te eſt, tenebræ ſint. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, & ſicut lucerna fulgoris illuminabit te.

SI QVANDO Tyrannus vi & armis regnum aliquod occuparit, tamdiu pacificè regnabit, quamdiu illo nemo ſuperior erit: At verò, vt ſtatim monet Chriſtus, ſi fortior eo ſuperuenerit, vniuerſa eius ſpolia diſtribuet, & captiuum aut morti addicet, aut vinctum in triumphum reſeruabit. Ita nimirùm Maximo tyranno contigit, qui Iuſtina & Valentiniano iuniore fugatis in Theſſalonicam, Romam occuparat, & Theodoſio vinctus eſt à militibus redditus, vt ſcribit Nicephorus lib. 12. hiſt. Eccl. cap. 21. Et quidem ante Chriſti aduentum tyrannidem ſuam dæmones in vniuerſum ferè hominum
D genus extenderant: dum & Iudæos ſuperſtitionibus, deprauatis moribus, Gentium infidelitate, cædibus & ſanguine imbuerent, & Gentiles ad ſuos cultus pertraherēt. Et tum quidem pacificè Sathan regnare videbatur, cùm, vt noſter ſcribit Mantuanus, lib. 2. de calamitatibus temporum,

Æra Deos homines, & ligna carentia vita
Eſſe rati, lectas pecudes, & debita cœlo
Orgya ponebant ſurdis altaribus.

Et vt Prudentius, Ode de Natali Ieſu,

Cùm cæca vis mortalium
Venerans inanes nænias,
Vel ligna, vel ſaxa algida,
Vel ſurda putabat Deum.

E Tum quidem in omnes liberè graſſabatur Sathan, tum oracula proferebat, tum ſuas tripodes & lauros celebres videbat. Chriſtus autem noſtri miſertus, tantam tyrannidem non tulit: ſed, vt ſcribit Paulus, In hoc apparuit, vt diſſolueret opera diaboli. Athanaſius lib. de incarnatione Verbi: Olim, inquit, dæmonia inani ſpecie, ludibriiſque rerum intricabant homines, obſeſſis alibi fontibus, alibi fluuijs, lapidibus aut lignis, atque ita præſtigijs fatuos in ſtuporem agebant. Nunc verò, cùm apparuit Dei Verbum, ſpectra huiuſmodi, & ludibria imaginum ceſſauerunt. Solo enim crucis ſigno vtens homo, dolos eorū à ſe propellit. Huius Chriſti virtutis argumentum nobis exhibetur in curato dæmoniaco cæco, ſurdo, & muto: & eiuſdē Chriſti ſententia, quòd in digito Dei eiiciat dæmonia, & ad nos peruenerit regnum Dei. Obſidebat enim omnium & animas & corpora, mutos in laude Dei, ſurdos ad verbi auditum, cæcos ad miraculorum exhibitionem reddebat: ſed Chriſtus hominem

Introductio.

Nicephorus.

Mantuanus.

Prudentius.

Sathanæ tyrannis ante Chriſti aduentum.

Athanaſius.

totum eripuit,& vaſa ſua ab iniuſto poſſeſſore vēdicauit. Porrò curatio dæmoniaci F
Quo tempore contigerit Euangelica hæc hiſtoria. licet à Luca nō ſtatim poſt peccatricis hiſtoriam deſcribatur,ſed remittatur ad cap. 11.colligitur tamen ex Marco & Matthæo, hoc quem ſequimur ordine, reponenda eſſe. Nam quæ Lucas cap.8.narrat de parabola ſeminantis,Marcus & Matth.ea poſt curationem dæmoniaci narrant. Marcus verò cap.3. poſt diſcipulorum electionem in monte factam,ſubijcit eum iterum in domum veniſſe cum ſuis, & Phariſæorum calumniam,quòd in virtute Beelzebub dæmonia eijceret,depuliſſe: demum ordine perſequitur quæ Matthæus narrat, vſque ad id quod legimus illum miſiſſe diſcipulos ſuos binos & binos: niſi quòd dæmoniaci apud Gerazenos, & Hæmorrhoiſſæ curationem, ſimul cum ſuſcitatione filiæ Iairi,interſerit. Adde quòd Lucas neque
Summa. tempus,neque locum exprimit, ſed ſimpliciter dicit, Et erat Ieſus eiiciens dæmonium. Proponuntur autem, miraculoſa dæmoniaci curatio, 2. Iudæorum in Chriſtum blaſphemia,3. huius confutatio,4. futuri per Chriſtum trophæi & Iudæorum ruïnæ prædictio, 5. mulieris in Chriſti laudes feruens deuotio. Marcus autem hæc G præmittit, *Et veniunt ad domum,& conuenit iterum turba, ita vt non poſſent neque manducare panem*: neque tamen ciuitatem exprimit. Sunt qui hoc in Nazareth factum eſſe exiſtiment. Tatianus Harm. cap.61. Ammonius cap.5. Victor Capuanus in ſerie Euangelica, ordinem quidem hiſtoriæ, non item locum facti deſcribunt. Remigius in Matthæum. Quod autem Matth.dicit, *Tunc*,ad ſuperiora refertur, quando ſanato hoc qui habebat manum aridam, exiuit de ſynagoga:aut poteſt referri ad latius atque prolixius tempus:vt ſit ſenſus, *Tunc* quando vel illa dicebantur aut gerebantur.
Tatianus. Ammonius. *Victor Capuanus.* Remigius. Hilarius. Hilarius in Matth. Non autem ſine ratione, cùm turbas omnes in communi curatas eſſe dixiſſet,nunc ſeorſum dæmonium habens cæcus & mutus offertur. Oportebat enim,curato homine in ſynagoga,cuius erat manus arida, in vnius hominis huiuſmodi curationem Gentium exprimi, vt qui erat habitatio dæmonij, & cæcus & mutus, Deo capax pararetur, & Deum contineret in Chriſto,& Chriſti opera Dei confeſſione laudaret. Ex oppoſito igitur ſtatuuntur,1. *Ieſus*,vt qui eiiciat tortorem diabolum. Etenim ſaluator, Matth.1. Luc.1. qui venit vt opera diaboli diſſoluat. H
Vnde olim dæmonia nomini eius ceſſerunt, & idola concionantibus Apoſtolis obmutuerunt. Theodoretus affect. Græcarum ſermo.10.de Oraculis. Hinc exorciſmis in Eccleſia,quæ vim à Chriſto habent,fugantur dæmones, & ſalus acquiritur: vt & flatu aurifabri ignem excitantes,cùm aurum conflant, id quod quærunt inueniunt, aït Cyrillus Hieroſolym. catech. 1. Exorciſmorum quoque meminit Dionyſius Areopag. Eccleſ. Hierarchiæ cap.1. Chryſoſtomus homil. de Adam & Eua, Auguſt. de gratia & peccato originali,ca.60.2. *Dæmonium* quoque velut è diametro Ieſu perpenditur,cuius tanta eſt in hominem inuidia,vt è paradiſo Adamum eiecerit, Geneſ.3. mortem induxerit,Sap.5. verum Dei cultum in idololatriam commutarit. Immò ſi præualeret,omnem hominē & omnem ſpiritū qui ſub cœlo eſt, ſubitò in ictu oculi perderet,vt docet Orig.lib.1.in Iob. Cur dæmones adeò ſunt hominibus infenſi? 1. Propter odium in creatorem (ait Albinus lib. Quæſt.in Geneſim.) 2.& inuidiam in hominem,3.& deſperationem ſuæ ſalutis. Baſilius quoque conc. Quòd Deus non eſt author malorum: Bellum ipſi,inquit,aduerſum nos eſt, quia receptaculū eſt omnis malitiæ,ſuſcepit etiam inuidiæ morbum,& inuidit nobis honorem. Dæmones ſanè hominum tortores ſunt,quorum malitia ſimul cum ætatibus hominum extenditur, vt Gregor. Nyſſenus orat.in Baſilium fratrem:adeò vt etiam nunc viſibiliter aliquādo homines torqueant,vt liquet hiſtoria illa de iuuene ex equeſtri ordine oriundo, eodem morbo laborante Lutetiæ,quē Fernellius medicus lib. 2. De abditis rerum cauſis cap.16. fusè deducit. Verumtamen vt aliquid dæmon in quemquam poſſit, duo requiruntur,vt docet Clemens Romanus, lib.4. Recognit. Dei nimirùm permiſſio, & noſtra in Sathanam propenſa voluntas. Sunt qui aſtris tribuunt tyrannidem illam Sathanæ,qua graſſatur in nos,non modò dum corpora obſidet, ſed & dū bellorum furias,cædes,diſcordias,dum cætera belli flagella infligit:at verò nihil niſi Dei iuſto iudicio accidit. Iuſta ſunt iudicia eius. Nam quod in vnius corpore, hoc in ciuitate,hoc in Republica conſiderari poteſt. Quicquid furioſus ille prędo nobis immittit,hoc noſtra peccata meruere. *Et illud* dæmonium *erat mutum*,effectu. Illum enim quem obſidebat,mutum efficiebat. Neque verò tantùm dictio κωφὸς, mutum, ſed
Theodoret. Cyrill. Hier. Dion. Areop. Chryſoſtom. Auguſtin. I Origenes. Albinus. Baſilius. Greg. Nyſſ. K Fernellius. Clem. Roma. *Vnde tanta vis Sathanæ.*

A ſed & ſurdum ſignificat. Solet enim vtrumque contingere, vt maximè ſi quis ab ineunte ætate ſurdus fuerit, mutus quoque euadat. Theophilactus pro eo ſumit (in Luc.) qui nec audit, neque loquitur. Sic Luc. 1. mutum, & Marc. 7. ſurdum ſignificat. Matthæus verò ſcribit, non modò quòd κωφὸς, mutus ſc. & ſurdus, ſed & τυφλὸς cæcus fuerit. Hæc fuit Sathanæ malitia, vt alieno, velut proprio corpore abuteretur. Hoc autem dæmonium Chriſtus eiecit, ſed ſuffragantibus aliis. Scribit enim Matth. quòd oblatus eſt Chriſto dæmonium habens. Mutuum nimirùm auxilium requirit & probat. Vexetur non modò priuatus aliquis, ſed & tota Reſpublica, paratus eſt Chriſtus eiicere dæmones, & furioſos Sathanæ impetus compeſcere, ſi nos non modò ad illum proruamus, ſed & obſeſſos à dæmonibus hæreticos, ſeditioſos, & flagitioſos quoſque illi offerre poſſimus: ſi curemus vt illi in viam B iuſtitiæ redeant. Alter alterius onera portemus. Non poterat dæmoniacus à ſeipſo loqui & orare, habuit opus aliena fide. Ita diuinæ quidem virtutis eſt eiicere dæmonia, ſed & noſtræ diligentiæ. Noſtrum eſt noſſe ægrotos, & illos Chriſto offerre, Chriſti autem eos curare. Magnum ſcilicet dæmonium eſt hæreſis, & morum corruptio, quæque non niſi Dei ſpeciali gratia curetur. *Et cùm eieciſſet dæmonium, locutus eſt mutus.* Ab effectu ipſo perfecta curatio innotuit, vt cùm paralyticus grabatum tulit, Io. 5. Cæcus vidit, Io. 9. & mortuus reſedit, Luc. 7. Tria igitur ſimul in vno homine perpetrata ſunt, ait Beda in Luc. Cæcus videt, mutus loquitur, poſſeſſus à dæmone liberatur. Facto rei veritas proditur. Ita ſi quis omninò à peccatis curatus eſt, ſtatim ipſis operibus oſtendit: ſunt enim peccata, velut peſſima dæmonia. Quidam ſurdi ſunt in diuino verbo audiendo, ſed ad ſermones prophanos, C & ſordidos attentiſſimi: alij muti ſunt, in confeſſione peccati, & gratiarum actione, loquaciores in rebus diſſolutis: alij cæci ſunt, ſi quando trabs in oculo proprio videnda, aut pauperi attendendum ſit: in rebus autem huius ſeculi lyncæos oculos habent. Doceant igitur ipſo facto ſe eſſe curatos. Sed neque nos aliquid in eius laudem proloqui poſſumus, niſi ipſe, qui fons eſt omnis boni, dederit. Ieſum enim in Spiritu ſancto ciemus, & in eo clamamus Abba Pater. Eo donante eſt fides, Epheſ. 1. Immò ne cogitare aliquid ſanè ſine ipſo valemus. Domine igitur, labia noſtra aperi. Domine adauge nobis fidem. Aperi Domine & oculos, & os, & aures eorum qui ab Eccleſia tua deſciuerunt, vt cognoſcant, videant, & fateantur quòd non eſt alia quàm tua hæc Eccleſia, Domine. Porrò varia antiqui Patres hinc exerunt myſteria. D. Iſidorus lib. Allegoriar. ſacræ ſcripturæ, per dæmoniacum hunc elicit populum Gentilem, qui ex idololatria ad fidem conuerſus eſt: primùm quidem pulſo D à corde dæmonum cultu: poſtmodùm ad Dei laudem lingua reſoluta, vbi lucem fidei aſpicere potuit. Theophilactus in Luc. per dęmoniacum, naturam humanam interpretatur, quæ à dæmonibus detenta, non audire poteſt verbum Dei, & minus eloqui, quæ tamen aduenientè Chriſto & fugato dæmone reſtituũtur. Beda in Matth. dæmoniacum peccatoris typum geſſiſſe dicit, quòd & is ad laudes Dei taceat, & per deuia peccatorum ambulet: verbo quoque auditum obturet. Iſtud porrò miraculum quotidie myſticè impletur, cùm fideles conuerſi per pœnitentiam expulſo dæmone fidei lumen aſpiciunt, & eorum deinde ad laudes Dei tacentia priùs ora laxantur. Auguſtinus lib. 1. quæſtion. Euang. cap. 4. ad infidelium curationem id traducit. Sic Druthmarus in Matth. hiſtoriam expendit. Adeò ſanè copioſus eſt ſcripturæ ſenſus, vt nec ineptè etiam dicamus tum dæmoniacum curari, cùm hæreti- E cus ad Eccleſiam redit: nimirùm vt olim ad idola Gentiles, ſic nunc ad hæreſes rapit diabolus fideles, vt doctè Cyprianus ediſſerit lib. de ſimplicitate Prælatorum. *Et miratæ ſunt turbæ*, virtutem & potentiam Chriſti, quia in inſtanti, & tam perfectè operabatur. Adeò vt canit Pſaltes, mirabilia opera tua Domine, & ſtupor erigit conſiderantes beneficia Dei. Mirati ſunt Ægyptij Iſraëlitarum libertatem, dicentes, Exod. 14. Fugiamus ab Iſraële, Dominus enim pugnat pro eis. Miratæ ſunt mulieres Dauidis de Goliath victoriam, cantantes, 1. Reg. 18. Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia. Mirati Iudæi donum linguarum collatum Apoſtolis, (Act. 2.) Nónne omnes iſti qui loquuntur, Galilæi ſunt? Act. 9. In Pauli conuerſione. An non hic eſt, qui captiuos, &c. Velint nolint Tyranni omnes, Iudæi, Gentiles, infideles, & hæretici, Chriſtianam fidem & religionem demirantur, quæ etſi tot

Theophil.

Mutuum auxiliũ quantum proſit.

Effectus curationẽ oſtendit.

Beda.

Iſidorus.

Theophil.

Beda.

Auguſt.

Druthmar.

Cyprianus.

Dei opera ſemper mirabilia.

aſſultus pertulerit,adhuc ſana perſeueret:& veritatem præ ſe ferre luce clariùs agnoſcatur. F
Et ob hoc ſanè rumpebatur inuidia Iulianus, cùm ad Arſacium Idolorum Pontificem ſcriberet,vt Phariſæi in Ieſum,Ioan.11.& in Apoſtolos, Act. 4. & 5. Sic Marcus Imperator in Epiſto.ad ſenatum Rom. Chriſtianam cogitur fateri
Iuſtin.Mart. pietatem. Iuſtinus in Apolog.2. pro Chriſtianis. Idem ſanè non apud ſe celebrare non poſſunt Eccleſiæ aduerſarij. Cæterùm diſcernit Euangeliſta turbas à cæteris qui Chriſtum calumniabantur:quòd & illæ in eum eſſent propenſiores: de quibus tamen principes dicebant, Turba hæc quæ non nouit legem, maledicta eſt. Veruntamen Chriſtus ita Patri gratias agit: Gratias ago tibi Pater,quia ea reue-
Auguſtin. laſti paruulis. Auguſtinus libr. 8. Confeſſionum cap. 8. Surgunt indocti, & rapiunt cœlos: & nos cum doctrinis noſtris ſine corde, ecce vbi volutamur in carne & ſanguine. *Quidam ex ipſis.* ſcilicet cognati ipſius, οἱ παρ᾽ αὐτοῦ, qui ex illius erant co- G
gnatione & familia, propter familiaritatem, nihil magnum de ipſo ſentiebant: ſiquidem & infantiam ipſius metiebantur,& diſpenſationem infirmitatis,nihil à cæteris differentem. Aut hoc de ſcribis dici putandum eſt, qui conſuetudine Chriſti magis vtebantur. *Dixerunt, In Beel-zebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia.* Baal Dominum ſignificat,Zebub, muſcam. Ita igitur dictum à muſcis, quæ ſanguinem im-
Beda. molatitium ſequerentur, ſcribit Beda: alioquin non putamus eſſe dæmonem qui muſcis imperet, quaſi alius in alia animantia poteſtatem habeat. Nec enim dæmon muſcarum ſuperior eſſet dæmone leonum aut tigrium, aut cæterorum brutorum: ſed hic ſanguine ſacrificiorum gaudebat,ſicut & cæteri dæmones. Verùm dicat aliquis, Vnde tam vile nomen huic Idolo quod adorabatur, datum eſt? Illud enim
Vnde Baal. Idolum Accharon fuiſſe legimus,ad quod miſit Ochozias, 4. Reg.1. Sed & Beel- H
phegor idolum eſt tentiginis, qui & Priapus à Hieronymo in Oſee cap.9. nuncupatur. Reſpondetur quòd nomen Baal venerationis fuit, ſed Zebub, ſeu Phegor, ab iis additum eſt, qui ipſum auerſabantur. Baal enim dominari ſignificat.Inde fit, vt ſicut apud Tartaros ſummus Princeps & Dominus *Cham*, apud Turcas & Hebræos *Sultan*, apud Moſcouitas *Baſilius*, id eſt rex, apud Seruios *Deſpota*: ſic apud Babylonios Baalis nomen in vſu fuit, & hinc princeps dæmonum denominatus eſt. Beel-zebub interpretationem ad Hebraicorum nominum rationem, Ori-
Origen. genes in libr. Hebr.originum, quem nunc iniuria temporum non habemus, remittit. Et ille quidem hom.20.in Num.2.cap. Beel-phegor Deum Moabitarum, idolum turpitudinis vocat, quòd in eius ſacrificiis Iſraëlitæ infanda ſe cum Moabi-
Iuſtin. Mar. tis puellis libidine commiſcuerunt. Iuſtinus Martyr quæſt. 82. ad Orthodoxos, I
hoc nomen, cum cæteris dæmonum appellationibus, dæmonibus ipſis docenti-
Nomina Idolorum quis docuit. bus, nobis innotuiſſe ſcribit. Athenagoras in Legatione pro Chriſtianis, de nominibus dæmonum id ſcribit: Herodotus, & Alexander Philippi filius,in Epiſtola ad
Athenagoras. matrem(qui vterique in diuerſis ciuitatibus Ægypti, Heliopoli,Memphi, & Thebis, in colloquium cum ſacerdotibus veniſſe dicuntur) homines illos fuiſſe, ex his
Herodotus. cognouiſſe ſe aiunt. Sic enim ſcribit Herodotus: Eos itaque, quorum imagines erant(Pontificum,in grandi quodam cœnaculo) demonſtrabant:tales omnes extitiſſe in vultu & forma corporis,habitúque in vita,ſed multum à diis diſtantes. Quo-
Remigius. rum priores Deos fuiſſe in Ægypto principes,&c.Remigius in Matth. Beel-zebub
Quis Beel. autem ipſe eſt Beel,& Baal,& Beel-phegor. Beel fuit pater Nini regis Aſſyriorum. Zebub autem dictus eſt ſeruus Abimelech filij Gedeonis. Hunc enim ille occiſis 70. fratribus, ædificato templo Baal, conſtituit ibi ſacerdotem ad abigendas muſ- K
cas, quas cruor immolatitius congregabat. Videtur igitur Baalis cultus à Belo
Beroſus. Ioue filio Nembroti, vt docet Beroſus, originem trahere. Nembroto enim à iuſtis proceribus ſuis propter tyrannidem diſcerpto (quod & idem de Romulo narratur) in vulgus ſparſum eſt, ipſum à diis aſſumptum, vt in varias antiquitates
Ioan.Annius. Ioannes Annius commentatus eſt. Hac opinione Iupiter Belus delinitus, patri Nembrot ſtatuam erexit, ad quam confugientes etiam malefici, velut ad aſylum in tuto eſſent. Succeſſu demum temporis, & ſtatuæ illius cultus auctus eſt, & hæc Belo Ioui adſcripta eſt, quòd is eam condidiſſet: adeò vt Gentium alij Belum, Baal, Beel-phegor, Beel-zebub, Baalim: alij Iouem & Saturnum coluerint, hinc radice Idololatriæ poſt diluuium ſumpta. Belo

enim

A enim vita functo templum erexerunt Babylonij: vt Euſebius Cæſ. in Chronicis, Euſeb. Cæſar.
Adonis Viennenſis in Breuiario temporum, Saturnum etiam dictum fuiſſe cen- Ad. Vienenſ.
ſent. Immò Suydas in Hiſtoricis, Beelphegor locum eſſe dicit, in quo Saturni Suydas.
colebatur idolum. Nec me terrebit, quod adduci poteſt, Bel ſolem ſignificare: vn-
de & ſoli potius quàm Belo Ioui litatum eſſe ab Iſraële: cùm (vt aliquando me-
cum Guillelmus Poſtellus contendit) inuocatum fuiſſe nomen Baal à mane vſ-
que ad meridiem, 4. Reg. 20. referatur. Nihil enim impedit Belum ſe à ſole deno-
minaſſe, vt & Nembrot & Saturnus dictus eſt: ita tamen vt à Belo ſolis cultus ori-
retur, immò & ab ipſa Beli ſtatua. Certum enim eſt plurimos deos Gentilium no-
minibus tantùm variare, quòd ab vno fonte cadant. Iuſtinus in Adhortat. ad Gen- Iuſt. Mart.
tes: Iupiter & Pluto, Phebus Dionyſius vnum eſt. Habes etiam de Chrono & Be-
B lo apud Theophilum lib. 3. ad Autolycum. Cæterùm eo nomine donatus eſt prin- Theophil.
ceps dæmonum, quia in primo illo idolo colebatur. Eſt autem etiam inter dæmo-
nes aliquis ordo, vt alij iubeant, alij mandatis parere videantur. Caſſianus colla- Caſſianus.
tione 8. Abbatis Seueri, c. 18. dicit Seuerum didiciſſe de differentijs & natura dæ-
monum, per illos duos Philoſophos, qui quondam magicis artibus imbuti, fuerant
quæcunque eorum ſunt, experti, & tandem tamen per D. Antonium magnum ad
pietatem conuerſi ſunt. Et cap. 14. Non enim, inquit, dominationes, principatus &
poteſtates ab Apoſtolo dici poſſent, niſi habeant in quos hæc exerceant. Idem cō-
firmat viſione quadam dæmonum perſpecta, c. 16. Origenes lib. 1. Periarchon, cap. Origenes.
8. Principatus inter dæmones eſſe cenſet, non ſubſtantialiter, ſed malitiæ gradu.
Cæterùm vide Iudæorum blaſphemiam. Dæmonum principi tribuunt quod ſo-
C lius Dei eſt. Et hoc vtique peccatum eſt in Spiritum ſanctum, in virtutibus ope-
ra Dei videre, tamen calumniari dæmonis opus eſſe, vt ſcribit Hieronym. ad Mar- Hieronym.
cellam, de peccato in Spiritum ſanctum. Chryſoſtomus hom. 41. in 12. cap. Matth. Chryſoſtom.
inuidiam Phariſæorum ex hoc loco elicit. Quod alij quidem homines, ſi animan-
tes rationis expertes viderint dilaniari, aliquantulum commiſerentur: hi verò cer-
nentes beneficium ſalutis homini conferri, expalleſcant, & in ferociam cædendi
benefactoris conſpirent. Idem ſanè in omnibus Dei, Chriſti & Eccleſiæ aduerſa-
riis colliges, vt qui, iuxta Eſaiæ vaticinium faciant tenebras diem, & diem tene-
bras. Impietati enim tribuunt, quæ diuina & ſacrata ſunt: ſua autem ſomnia pro *Quale ſit hæ-*
meris oraculis haberi volunt. Sic Appion Ægyptius apud Caium Imperatorem, *reticorum*
D Deum Iſraëlis ſaluatorem riſit, populum Hebræum ex Ægypto eiectum eſſe men- *peccatum.*
titus, quòd ſcabioſus eſſet: tum demum in ſolitudinem admiſſum, ſibi tandem tem-
plum extruxiſſe, & in eo Græcos pueros mactare ſolitum eſſe. Gentiles verò pri-
mùm Chriſtianis Magiam & infanticidium inculcabant, immò & adulteria, & in-
ceſtus, vt ſcribit Tertullian. in Apologetico cap. 9. Iuſtinus in Apologia 2. pro Chri- Tertullian.
ſtianis, & Clemens Alexandr. Orat. exhortatoria ad Græcos. Irriſus eſt & Chri- Iuſtin. Mart.
ſtus à Iuliano, vt qui per ironiam illum fabri filium nuncuparet: ſed mortis eius Cl. Alexandr.
omen ſecutum eſt, vt narrat Nicephorus lib. 10. Hiſt. Eccleſ. c. 35. Vigilantius hæ- Niceph.
reticus reliquiarum ſacrarum venerationem idololatriæ tribuebat, quem Hieron. *Hæretici dia-*
Epiſtola ad Riparium refellit. Abdias in lib. de certamine Apoſtolico, ſcribit Apo- *bolo tribuunt,*
ſtolos ab infidelibus Magos eſſe vocatos. Victor Vticenſis libr. 2. de VVandal. per- *quæ Dei ſunt.* Hieronym.
ſecut. narrat, quo tempore VVandali Carthaginem vaſtarunt, & Genſerichus & Abdias.
E Hunnerichus Ariani regnarunt, Eugenium Carthaginenſem Epiſcopum fuiſſe. Victor Vtic.
Tum verò euenit, vt cæcus quidam Fœlix nomine, nocte ter moneretur, venire ad
eum dum baptizaret, vt lumen recipiat. Excuſat ſe Eugenius, quia homo peccator
eſt. Tandem curatur Fœlix. Atqui tunc Ariani Iudæorum Chriſtum calumniantium
imitatores, dixerunt: Hæc Eugenius per maleficia fecit. Ambroſ. ſerm. in ſan- Ambroſius.
ctum Geruaſium & Prothaſium Martyres, hoc furore Arianos ſcribit colluſioni
dæmonicæ tribuiſſe, quòd dæmones ad martyrū ſepulchra ſe torqueri faterentur.
Sed & noſtri temporis Gnoſtici, quæ non Eccleſiæ dogmata, traditiones, ſacramen-
ta diabolo aſcribunt? *Ipſe autem vt vidit cogitationes eorum.* Chryſoſtomus hom. 29. Chryſoſt.
Oper. imperf. in Matth. hinc colligit Phariſæos non dixiſſe, ſed cogitaſſe Chri-
ſto improperandum, quòd in Beel-zebub dæmonia eiiceret. Reſpondet ergo, vt
intelligat, diuinam ſe ſcientiam & naturam habere, nec opem Beel-zebub ſibi

Hieronym. neceſſariam eſſe. Solius enim Dei eſſe in cordis ſecreta penetrare. Hieronym.in F
Matth.Ita non ad dicta,ſed ad cogitata reſpondit,vt vel ſic compellerentur credere
Chryſoſtom. potentiæ eius. Chryſoſtom.hom.42. Operis prioris in Matth. Quamuis autem val-
Christus ſua de impudens ſit iſta calumnia,cùm inuidentes non conſiderent quid dicant, ſed
mansuetudi- quicquid in buccam venerit, proferant:non neglexit tamen Chriſtus, ſed propter
ne Iudæorum vtilitatem ipſorum clementer atque vtiliter reſpondet,vt nos doceat ita mites eſſe
calumnias erga inimicos,vt etiam ſi aduerſum nos ea dicant, quæ nulla ratione nituntur, quo-
depellit. rúmque ipſi nequaquam conſcij ſumus, non conturbemur tamen, neque commo-
ueamur,ſed æquo animo ipſis rerum omnium rationem referamus.Quod ideò ma-
ximè tunc peregit,vt vel hoc ſigno,mentitos eſſe aduerſus ipſum confirmaret, quo-
niam non ſit dæmoniaci tanta clementia,manſuetudine & humanitate, nec eſt ho-
minum arcana noſſe.Nam quia impudentiſſima erat talis cogitatio,ideò eam timo- G
re multorum perterriti,non auſi fuerant in publicum efferre, ſed mente ſecum aſſi-
duè verſabant.Et quanquam, ſi voluiſſet, rationibus eos quaſi nequam homines
conuincere,ac pœnas ab eis petere facilè potuiſſet:hac re tamen prætermiſſa,ad il-
lud ſolummodò reſpiciebat, vt moderatiores eos redderet,aut ſaltem à praua cogi-
tatione ſubduceret,ac aptiores ad emendandum redderet. Quoniam igitur reſpon-
det,non à ſcriptura certè,cui ipſi minimè probè vacabant,falſis eam expoſitionibus
ſubuertentes:verùm ab his quæ communiter fieri ſolent, arguit, dicens: *Omne re-*
Sententia ge- *gnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur, & domus ſupra domum cadet.* Hoc axioma, vt ſuæ ra-
neralis, totius tiocinationis fundamentum præmittit,ex quo velut certiſſimo,concludit id quod
ratiocinatio- in quæſtione verſabatur, fieri non poſſe vt in Beel-zebub eiiciat dæmonia: & o-
nis funda- biter notat ex emergentibus inter Iudæos diſſidiis colligendam eorum eſſe ruïnam.
mentum. Tam latè verò porrigit hanc ſententiam, vt illam & ad publica,& ad priuata exten- H
dat.Publica regni,priuata domus nomine intelliguntur.Nihil enim tam publicum
1. aut priuatum eſt,quod non diuiſione corruat.De priuatis primùm agamus. *Domus*
Priuata con- nobis ſignificet, aut ædificium,aut corpus,aut œconomiam: an non illa diuiſione
ſiderantur in cadunt? Niſi cæmento lapides in conſtruenda domo vniantur, inquit Chryſoſtom.
ædificio. hom.7. in Matth. niſi tectum parieti hæreat, num ruinam minabuntur? Atqui ſi-
Chryſoſt. cut cæmento mediante lapis ad lapidem,ita charitate Chriſtiani, & reciproca etiã
Ariſtoteles. voluntate dæmones colligantur.Sed &,vt docet Ariſtoteles lib.de interitu anima-
2. lium,vnde corpus ruit,niſi ab humorum redundantia,& contrarietate? Sed & quid
Corpore. pernicioſius in corpore reperiretur illa ſeceſſione membrorum à ſtomacho,quam
Tit.Liuius. ſenator quidam apud pop.Romanum deſcripſit,niſi ad ſuum ipſorum interitum, vt I
3. ſcribit Titus Liuius 1.decad.libr.1.Quòd ſi domus pro œconomia ſumatur, quid a-
Oeconomia, liud ipſam magis diuellit,quàm diſcordia? Si vxor à viro, filij à parentibus, ſerui à
ſeu re dome- dominis, & ipſi ab inuicem ſeiungantur?Rabbi Hillel in Peruchim Auoth, id eſt
ſtica & fa- capitibus patrum,hanc ſententiam profert: *Mirbeh naſſim, mirbeh keſaphim*, id eſt,
milia. qui multiplicat vxores, multiplicat veneficas. Vnitatem inter vxorem & virum
R.Hillel. commendari oportet, vt domus ſalua ſit & integra. Quid pernicioſius, quàm ſi
fratres à fratribus diſcedant? Frater qui adiuuatur à fratre, quaſi ciuitas firma, in-
quit Sapiens. At verò(Prou.6.) ſex odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima
eius. Oculos ſublimes, linguam mendacem,manus effundentes innoxium ſangui-
nem,cor machinans cogitationes peſſimas, pedes veloces ad currendum in malum,
proferentem mendacia teſtem fallacem, & eum qui ſeminat inter fratres diſcor- K
Plutarchus. dias.Plutarchus lib.Apophthegmatum Regum & Imperatorum,hoc Apologia Sci-
luri regis ſenioris ad filios 80.confirmari oſtendit,cùm colligata iacula minimè con-
fringi,diſſoluta & ſeorſim ſumpta facilè diſrumpi facto ipſo demonſtraret. An non
videmus quàm magnas domos lites & diſcordiæ fraternæ abſumpſerint?Si inuicem
mordetis,inquit Apoſtolus,videte ne ab inuicem conſumamini.

Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.

Origen. Hoc axiomate Origenes Marcionitas conuincit, docens impoſſibile eſſe vt ſi-
Publica. mul tres dij exiſtant. Nimirùm illi à tribus hypoſtaſibus ſeu perſonis diuinis tres
Deos eſſe concludebant: vt ſcribit Origen. Dialogo de recta in Deum fide. At-
Hinc vnitas qui ſi tres ſunt, aut coæquales erunt, & coomnipotentes, aut alius alio ſuperior
Dei. erit. Si coæquales, cùm à ſe inuicem ſeiungantur, quomodo alter in alterum pote-
ſtatem

A ſtatem habebit, & quomodo hic & ille vbique erit? Si quid enim in alterum dominatur, eo ſuperius eſt. Quòd ſi non dominatur, ſecretam igitur dominationem eſſe oportet. Quòd ſi ſecreta eſt, vt, quemadmodum de Ioue, Neptuno & Plutone, olim efficta, alium ergo cœlis, alium terris, alium mari dominari conueniet. Hoc ſi fuerit, nullus eorum omnipotens erit, & per conſequens Deus eſſe non poterit. Summa ergo vnio & ſimplicitas in Deo eſt. Qui ſicut omnia colligat, ita diuiſione diſſolui oſtendit. Hoc in rebus publicis expendamus, quæ *regni* nomine intelligantur. Lactantius lib. 1. Inſtitut. diuinarum cap. 3. Quid ſi in vno exercitu tot fuerint imperatores, quot legiones, quot cohortes, quot cunei? Quis eorum parebit, cùm omnes iubere voluerint? Quid, ſi Homero credimus, ante Patrocli necem Hectoris in Græcos victorias extulit, niſi Græcorũ principum Achillis & Menelai diſcordia? Quid aliud Troiæ excidium attulit? — *Lactantius. In regnis.* — B — *Græcorum.*

Tabula quæ Paridis narratur propter amorem,
Stultorum regum & populorum continet æſtus.

Et licet in vnica Roma, velut mundi capite, rem ipſam perſpicere. Tamdiu floruit illa, quamdiu ſuis legibus viuens, in ſuis principibus velut vnico duce imperabat: cùm ad Senatum omnia referrentur, & ex illius decretis & ſanctionibus penderent. Nutare cœpit Catilinæ, Gracchorum, Syllanorum & Marianorum temporibus, cùm factiones iam emergerent. Proceſſit autem in magnam mutationem magnis illis principibus Pompeio & Iulio Cæſare inter ſe diuiſis: — *Romanorum.*

Impulit vt ciues hæc tanta licentia ferri
C *Gentibus inuiſis Latium præbere cruorem:*
Cúmque ſuperba foret Babylon ſpolianda trophæis
Auſoniis, vmbráque erraret Craſſus inulta,
Bella geri placuit, nullos habitura triumphos,

vt canit Lucanus lib. 1. Pharſal. Quid Gothos, VVandalos, & Septentrionales nationes in Romanum excidium impulit, quàm Stiliconis principis ab Honorio defectio? Nec tantam ruinam exterorum furor, quantam ciuium & domeſticorum rabies intulit. Fridericus Imperator in ſummum Pontificem Innocentium inflammatus, horum diſſidiorum ſementem inſperſit, anno Domini 1238. Tum forte apud Piſtorienſes duo fratres, *Guelph* Eccleſiæ, *Gibel* Imperio fauebat: ab his ſectæ ſunt dominatæ eorum qui pro Imperatore, & eorum qui pro Eccleſiæ libertate & amplitudine decertarent: vt ſcribit Iacobus Bergomenſis lib. 13. Supplementi Chronicor. & Ant. Sabellicus libr. 6. Decadis 9. Quot autem ruinas à Gibellinis paſſa eſt illuſtriſſima hæc ciuitas? Quanta primæ nobilitatis & maieſtatis monumenta ab illis deiecta ſunt? Quibus barbarorum quantumuis indignatorum furor, propter admirationem pepercerat, illis ſubuertendis factioſi ciues incubuerunt. Plutarch. in Apophthegm. Ageſilaus, ait, Spartianorum Rex, cùm Sparta muris nudata eſſet, digito ciues commonſtrabat. Et hi ſunt Spartæ muri, inquit, quorum tanta eſt concordia, vt muro qui eos tuetur, nihil egeant. Quomodo ruit Imperium Orientale, niſi ſeceſſione facta ab Occidentali? Initium huius in Valente, vt ad eum Valentinianus frater ſcripſit. Niceph. lib. 11. hiſt. Eccleſ. Quid quòd Orientales, cùm Latinos ad recuperandam terram ſanctam confluere viderent, tanto abeſt vt iuuarent, quòd nec hyemare ſinebant, ſed & farinæ calcem commiſcebant, & Turcis Græci potiùs militabant, vt teſtis eſt Laonicus Calchondylas li. 1. de reb. Turcicis? Et quid vnquam profuit Chriſtiano principi contrarias de fide opiniones & ſectas tolerare, niſi vt diſſenſiones in ſinu ſuo foueret, quibus & ſtatum ſuum, & regnum ſubuerteret? An nõ inde, admiſſis Pſeudoprophetis, & ab inuicem Iſraële diuiſo, captiuitas illũ manſit, ſub Teglat-phalaſſar, 4. Reg. 16. & Nabuchodonozor, 4. Reg. vlt. Quòd Iulianus cõtrarias Chriſto ſectas admittit, vt Nicephorus narrat lib. 10. hiſt. Eccleſ. c. 27. Quòd Valens Arianis Eccleſias tradit, Deo vindice in caſa comburitur, immò prædæ barbarorum ſuum imperium ſubiicitur. Nicephor. lib. 10. cap. 50. Quòd Valentinianus & Iuſtina Eccleſiam impugnabant, ab Imperio fugantur. Euſeb. hiſt. Eccleſ. libr. 11. c. 16. Seditio Conſtantinopoli per Arianos ſub Eudoxia excitatur, Hiſtor. tripart. libr. 10. c. 8. A Donatiſtis ſub Iuliano, Optatus Mileuitanus libr. 2. in Parmenianum. A Lucio ſub Valente, Ruffinus hiſt. Eccleſ. lib. 2. cap. 3. Ab Anabaptiſtis — *Lucanus. Germanorum. Vnde Gibellini & Guelphæ.* — D — *Iac. Bergom. Sabellicus. Plutarch. Orientali. Nicephor.* — E — *Laonicus Chalcõdylas. Iſraëlitico. Nicephorus. Idem. Euſebius. Hiſt. tripart. Optat. Mileu. Ruffinus.*

Diuerſis regiminibus. Sleidanus. Fontanus. Annales Franciæ.

F rebellio apud Monaſterium, ſuffecto ſibi rege Rullio & Ioanne Leidano, Sleidanus de ſtatu Religionis lib. 10. A Zuuinglianis inter Heluetios, Fontanus lib. 3. Hiſtor. Cathol. noſtri temporis. Ab Albigenſibus arma geſtata in regem Francorum Philippum Auguſtum, vt in Annalibus Franciæ legimus. Igitur tam latè ſe porrigit hæc concluſio, vt in omnibus rebus perſpici queat, quòd *omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur, & domus ſupra domum cadet*. Ex hac demum propoſitione ſic ratiocinatur. *Si autem ſathanas in ſeipſum diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnum eius? quia dicitis in Beel-zebub me eiicere dæmonia.* quaſi dicat, Sathanas ſibi ipſi non repugnat, nec ſuis ſatellitibus, ſed potius ſtatuit regnum ſuum: ſi autem in Beel-zebub eiicerē dæmonia, ſathanas ſuis aduerſaretur, & proinde regnū ſuum deſtrueret. Theophilact. in Matth. Quomodo enim dæmones ſeipſos eiiciunt, cùm inter ſe conueniant? Verùm fortè obiiciet aliquis, Apollinarium Magum magica virtute dæmones eiecisse: Factum igitur eſſe, vt in Beel-zebub dæmonia eiiceret. Thomas Aquinas lib. Commentar. in Matth. reſpondet voluntariè dæmones dæmonibus ſuperioribus cedere, non tamen eiici violenter. Eiectio autem, inquit, importat actionem violentam, quæ cum contradictione accidit. Quòd autem inuoluntariè exeant, manifeſtum eſt ex his quæ in ſuperioribus diximus, quòd inceperunt gemere & clamare, Quid nobis & tibi Ieſu Nazarene? Albertus Magnus in Matth. adijcit, quòd propriè dæmon dæmoni non cedit, vt hominem omninò relinquat, ſed à quadā, inquit, operatione, vel læſione ceſſant, vt aliàs fortiùs poſſideant. Chriſtus autem loquitur hîc de eiectione ſecundum omnē operationem, & omne dominiū. Idem verò in Luc. obſeruat regnum diaboli minus propriè dici, quia regnū eſt in ordine boni regiminis, ad vtilitatē populi, qui regitur, ordinatum. At verò dæmonum congregatio in perniciem hominum erecta eſt. Eapropter igitur regnū non dicitur, ſed tyrannis: ſed tamē propter obediendi ſimilitudinē ad vnum & ſub vno, regnum vocatur. Eſai. 19. Tradam Ægyptum in manu dominorum crudelium, & rex fortis dominabitur eorū. Hieron. in Matth. Si ſathanas, inquit, pugnat cōtra ſe, & dæmon inimicus eſt dæmoni, deberet iam mundi venire conſummatio: nec habent in eo locum aduerſariæ poteſtates, quarum inter ſe bellū pax eſt hominum. Hilar. in Matt. Quòd ſi ad diuiſionem ſuam coactus eſt dæmō vt dæmones perturbet, hinc quoque exiſtimādum eſt plus in eo qui diuiſerit, quàm in his qui diuiſi ſunt, ineſſe virtutis: Ergo regnum diaboli diuiſione facta, à Chriſto eſt diſſolutum. Euthymius in Matth. Sed neque dæmon homini contra dæmonem auxiliabitur, nec hominem amare poterit, qui ab initio homicida eſt, Ioan. 8. Quomodo ergo fiet, vt homo in virtute Beel-zebub eiiciat dæmonia? Caſſianus Collat. 8. Abbatis Sereni, cap. 19. Sciendum eſt, inquit, duobus modis ſpiritus immundos hominibus obedire. Aut enim ſanctitati fidelium diuina gratia ac virtute ſubduntur: aut ſacrificiis impiorum, ceu quibuſdam carminibus deliniti, velut familiaribus ſuis obtemperāt. Qua opinione Phariſæi quoque decepti, arbitrati ſunt etiam Dominum ſaluatorem hac arte dæmonijs imperaſſe. Verùm vi illos eiiciebat, non autē velut familiares inducebat. Fieri autē non poteſt, vt violentia cedant dæmones, niſi à virtute contraria, nimirùm diuina. Atqui poteſt & Eccleſia idem expoſtulare ab hæreticis, quod Chriſtus à Iudæis. Colluſioni enim dæmonum tribuūt, quod legunt de miraculis factis, ſeu ad Euchariſtiæ præſentiam, aut ſacrificii liturgici celebrationem, aut Sanctorum memoriam. Væſanus Beza audet Magiæ tribuere noſtrā Euchariſtiam. Atqui cùm illa munitus eſſet Satyrus, ſecurus inter naufragia natauit, vt ſcribit Ambroſ. ſerm. de obitu fratris ſui Satyri. Illa etiam accepta, puella quædam Araba à dæmone obſeſſore liberata eſt. Teſtis eſt Proſper Aquitanicus lib. de dimidio temporis, cap. 6. Nec compati Euchariſtia potuit cū idolothytis priùs ſumptis, vt narrat Cyprianus ſerm. de lapſis. Miſſam alij diaboli commentum vocant. Ea verò celebrata ſub Auguſtino in territorio Fuſſalenſi, dicto Cubedi, maligni ſpiritus abſceſſerūt. Narrat hoc idem Auguſtin. lib. 22. de ciuit. Dei ca. 8. Reliquiarū ſacrarū venerationem à diabolo inſtitutam prædicant: & tamen terra Sepulchri D. Thomæ filiū Meſdei regis, appenſa illius collo, à dæmone liberat. Teſtis eſt Abdias lib. 9. Certam. Apoſtolici. Quinetiā Chryſoſt. hom. in Babylam martyrē: Sanctorū, inquit, oſſa dæmonas ſiſtunt & torquēt. Quomodo ergo hæc dæmonū cōmenta ſunt, quæ dæmones eiiciūt? *Si autem in Beel-zebub eiicio dæmonia, filij veſtri in quo eiiciunt?* Alia argumētatio-

Margin notes: Theophil. *An dæmones dæmonibus cedant.* Tho. Aquin. (G) Albert. Mag. Idem. (H) Hieronym. Hilarius. Euthymius. (I) Caſſianus. *Quot modis ſpiritus immundi obediunt dæmonibus.* *Impietas hæreticorum.* (K) Ambroſius. Proſp. Aquit. Cyprianus. Auguſtinus. Abdias. Chryſoſto.

A tatione, immò velut exemplo ipſos conſtringit. Hieron. in Matth. Filios Iudæorum vel exorciſtas legis Gentis illius ex more ſignat, vel Apoſtolos ex eorum ſtirpe generatos. Si exorciſtas, quia ad inuocationem Dei eiiciebant dæmones, coarctat Phariſæos interrogatione prudenti, vt confiteantur Spiritus ſancti opus eſſe. Si expulſio, inquit, dæmonum in filiis veſtris Deo, non dæmonibus deputatur, quare in me idem opus non eandem habeat & cauſam? Zonaras tom. 1. Annal. narrat à Salomone profectos exorciſmos, excantationes dæmonum & adiurationes. Quam curationem ad ſuam vſque ætatem duraſſe Ioſephus ſcribit, inquit, & in eius rei fidem, eiuſmodi exprimentum narrat: Eleazarum quendam popularem ſuum habuiſſe annulum, ſub cuius pala radix eſſet, ſecundum doctrinam Salomonis, quæ ſi naſo dæmoniaci admoueretur, ſolo olfactu per nares extraheretur dæmonium. Dein-

B de Salomonis facta mentione excantaſſe, & adiuraſſe dæmonium, ne in hominem reuerteretur. Hoc in Veſpaſiani & filiorum eius conſpectu feciſſe Eleazarum, & vt vim contra dæmones inſitam probaret, poſuiſſe poculum aqua plenum, & iuſſiſſe dæmonio, vt egreſſum ex homine id euerteret. Itaque id factum eſſe, nemine cernente à quo euerteretur. Idem Beda in Act. 19. ex Ioſepho ſcribit. Legitur autem apud Ioſephum lib. 8. Antiquitatum, cap. 2. Euthymius, filios Iudæorum pro Apoſtolis ſumit. Nam quia diſcipuli quoque eius iam dæmones eiiciebant, inquit, ſumpta ab ipſo poteſtate: ab his magis Phariſæos arguit, qui ſola moti inuidia, illum accuſabant. Filios autem Phariſæorum Apoſtolos nominauit, eò quòd Phariſæi patrum ordinem retinerent inter Iudæos, à quibus deſcendebant Apoſtoli, vel quia illis iuniores erant. Chryſoſtomus hom. 42. Operis prioris in Matth. Exemplo igi-

C tur illos retundit, ſicut cùm de die Sabbati diſſereret, cùm & Dauid regem in medium produxit, & ſacerdotum factum non tacuit. Perſpice autem quàm mitis ſit hic ſermo. Non dixit, diſcipuli mei, aut Apoſtoli, ſed *filij veſtri*, vt ſiquidem ad eandem cum illis animi nobilitatem venire velint, magnam hinc opportunitatem atque occaſionem nanciſcantur: ſi autem ingratitudine ac ſopore mentis in nequitia permaneant, nulla illis ratio ad excuſationem relinquatur. Tertullianus libr. 4. contra Marcionem: Hac autem, inquit, voce quid magis portendit, quàm in eo eiicere ſe dæmonia, in quo & filij eorum? In virtute ſcilicet creatoris. *Ideò ipſi iudices veſtri erunt*: ſcilicet exorciſtæ iudices veſtri erunt, non poteſtate, ſed cauſa: quia Iudæi cùm de filio Dei dubitant fateri, quod de exiguis hominibus profitentur, ſententiam incurrunt: aut Apoſtoli iudices erunt, illi enim teſtes meæ virtutis, & veſtræ nequitiæ, ſedebunt ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſraël. Luc.

D 22. Et nos quidem aduerſus impios noſtri temporis hæreticos idem exquirimus. Nam cùm Eccleſiam noſtram auerſentur, dicant à quibus baptizare didicerint, niſi à patribus noſtris. Et tamen illos velut filios ſuæ ferulæ ſubducunt. An non illi fidem vnam Eccleſiæ profeſſi ſunt, quam noui iſti cenſores excludunt? Sint illi iudices eorum. *Si autem in digito Dei eiicio dæmonia, profectò peruenit in vos regnum Dei.* Vbi docuit ſe non in Beel-zebub, nunc ſubiicit ſe in ſpiritu & virtute Dei operari. Quod enim Lucas digitum nuncupat, alij Euangeliſtæ ſpiritum vocant. Verùm quomodo digitus Dei dicitur, cùm Deus incorporeus ſit? D. Dionyſius Areop. cap. 15. cœleſtis Hierarchiæ, figuratiuas imagines Angelorum vocat, quòd hi humana forma deſcribuntur. Ita digitus non corporaliter, ſed per ſimilitudinem, in Anthropomorphitas, ſumi debet. Tertullian. lib. 4. in Marcionem, per digitum Dei modicam crea-

E toris virtutem intelligit, ſummam tamen. Sic enim apud Pharaonem venefici virtutem Dei ſignificarunt. Eucherius lib. Formularum ſpiritualium, rationem reddit, quòd Spiritu ſancto lex in duabus tabulis lapideis ſcripta ſit. Et ſicut digitus cum manu, brachio & corpore vnum ſunt in natura: ita Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, tres quidem perſonæ ſunt, vna autem diuinitatis ſubſtantia. D. Auguſtin. libr. 2. qu. Euangel. cap. 17. Dicitur, inquit, Spiritusſanctus digitus propter partitionem donorum, quæ in eo dantur vnicuique propria, ſiue hominum, ſiue Angelorum. In nullis enim membris magis apparet partitio quàm in digitis. Hic per tranſennam quædam de ſignificatione Imaginum affari potes. Ambroſ. in Lucam, ex hoc loco obſeruat imperialem quandam & diuinam Spiritus ſancti poteſtatem. Athanaſius Orat. 2. contra Arianos, interpretatur hunc locũ ſic vt Ario non faueat, qui Chriſtũ

Hieronym.
Filij, aut Apoſtoli, aut exorciſtæ.
Zonaras.
Exorciſmi Salomonis.
Ioſephus.
Beda.
Euthym.
Chryſoſtom.
Tertullian.
Dio. Areop.
Tertull.
Eucherius.
Auguſt.
Ambroſius.
Athanaſius.

Deum eſſe negabat , Patri conſubſtantialem , quòd eius impotentia aliquando in F
ſcripturis legatur . Nec verò diſtinguebat quæ hominis erant & carnis , ab his quæ
diuinæ naturæ. Quòd ait ſe in ſpiritu eiicere dæmonia (inquit Athanaſius) hoc ra
tione carnis dictum eſt , quæ idonea non erat , vt per ſe ſine præſidio Spiritus ſancti
Euthymius. dæmonia eiiceret. Euthymius in Matth. Itaque ſpiritum Dei nunc potentiam vo-
cat . Nam & Lucas per digitum Dei dixit,hoc eſt , per manum. Manum verò Dei,
potentiam Dei dicimus: non enim Chriſtus.q.nudus homo,ſed quaſi Dei filius ope-
rabatur. Apoſtoli quidē non propria potētia,ſed per diuinā gratiam illos eiiciebant.
Chriſtus ſolo iuſſu dæmones fugabat, illi verò per nomen eius ipſos expellebant . Si
verò peruenit ad vos regnū Dei,quare illud repellitis? Quare contra veſtra bona pu-
gnatis? Hoc nāque tempus eſt veſtræ ſalutis,quod olim prædixerūt Prophetæ. Tho-
Thomas. mas in Matth. Hoc ergo eſt,q.dicat: Stultus eſt qui repellit à ſe, quæ in bonum ſuū G
cedunt. Expulſio autem dæmonum in bonum veſtrum cedit. Admonet igitur vt po-
tius exultent,& ad ipſum ſe præparent, per quem aditū ad patrem habemus , quàm
vt blaſphemias & calumnias illi impingant . Regnum enim Dei , aduentus Chriſti
eſt,qui fecit nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes. Luc. 17. Regnum Dei intra vos
eſt. Vel Regnum Dei,dominium eius eſt in hominibus,ita ſcilicet vt ille colatur, &
timeatur. 1.Cor.15. Oportet autem illum regnare, donec ponat inimicos ſub pedi-
bus eius. Sed quare dicitur eiectio dæmonum fieri in Spiritu ſancto ? Reſpondet D.
Thomas in Matth . Quia ei amor & bonitas appropriatur . *Cùm fortis armatus cuſtodit
atrium ſuum,in pace ſunt omnia quæ poſſidet.* Maiori robore cōfirmatur quod dictum eſt.
Adeò,inquit,procul abſum,vt ſocio, vt coadiutore diabolo vtar: quod mihi bellum H
perpetuum cum eo eſt,& vinctum teneo,atque ſpolio: cuius rei certū veſtigium eſt,
quòd vaſa eius direpta videtis. Animaduertite igitur qualiter in oppoſitum arguat,vt
meditatur Chryſoſtom,hom.42.Oper.prioris in Matth . Illi enim inferre volebant,
Chryſoſt. non propria ipſum poteſtate dæmones eiicere : ipſe autem id ſe non modò facere o-
ſtendit, ſed & principem quoque dæmonum vinculis complicatum detinere. Beda
Beda. in Luc. *Fortem* diabolum intelligit , qui & alibi princeps huius mundi nuncupatur.
Hic in homines perpetuò pugnat,& ſæpius præualet . *Atrium* illius , mundus qui in
maligno poſitus eſt,infernus, & conſcientiæ impiorum , in quibus ſine vlla contra-
dictione ante Chriſti aduentum quieſcebat . *Fortior ſuperueniens* Chriſtus eſt , virtus
Patris,& ſplendor ſubſtātiæ eius:qui ſuperuenit per natiuitatem in hunc mundum,
qui tamen ſecundum diuinitatem priùs replebat omnia. *Vaſa* ſunt electi, quos olim I
diabolus ſibi ſubiecerat:qualis erat Paulus, Peccatrix, & permulti peccatores , quos
Chriſtus à vinculis ſathanæ ſoluebat . *Direpta* hæc, quoniam à diaboli ſeruitute ſub-
ducta. *Arma* autem *ablata ſunt*,cùm Chriſtus chirographum decreti nobis contrariū
deleuit in cruce . Coloſſ. 2. *Spolia diſtributa*, electi nimirùm ad varia Eccleſiæ munia
delecti ſunt,in ædificationē corporis Chriſti (Epheſ.4.) aut variis cœli manſionibus
deputati ſunt. Ideò de Chriſto ſic vaticinatur Eſaias cap.8. Voca nomen eius veloci-
ter,ſpolia detrahe,feſtina prædari. Et alligauit fortem. Apoc.20. Vide Angelum for-
tem de cœlo deſcendentem,& habentem clauem abyſſi,& catenam in manu ſua,&
apprehendit ſerpentem antiquum draconem,& alligauit eum per annos mille. Cy-
Cyril.Hiero. rillus Hieroſol.Catech.8. Hinc Dei omnipotentiam conuincit extendi ad omnia,
contra eos qui illam cœlo circumſcribebant,quia dicitur , Veritas tua vſque ad nu-
bes: cùm tamen fortior ille ſit ſathana,& eum vinciat. Non enim tanquam impotēs, K
aut victus illū ſuſtinet,ſed vt magis confundatur, homines verò coronētur. Eſa.49.
Captiuitas à forti tolletur,& quod ablatum fuerit à robuſto , ſaluabitur . *Qui non eſt
Tho. Aquin. mecum,contra me eſt.* Thomas Aquinas lib. Comment. in Matth. Hic ponitur quarta
ratio,quæ ſuperiora confirmet. Poſſet enim aliquis dicere: Si per victoriam auferres,
procederet quidem ratio. Hoc autem facis non per violentiam, ſed per paſſionem:
igitur non conſequitur te fortem alligaſſe. Ratione ergo tali vtitur. Quæ conueniūt
in vno aliquo,opus ſimile habent. Vnde quia ſimilia opera faciunt,ſibi inuicem mi-
nimè aduerſantur. Sed ego dæmonibus contraria facio . Violentia igitur in ipſos v-
Chryſoſtom. *Chriſtus ſatanæ aduerſatur.* tor. Aut ita formari poteſt ratiocinatio,vt Chryſoſtom. meditatur. Contraria à con-
trariis iuuari minimè poſſunt: Ego autem ſum cōtrarius ſathanæ: hic quippè diſſol-
uit,diſſipat & diſpergit: ego compono, reædifico, & colligo vniuerſos ad Deum.

Sathan

A Sathan abducit,ego autem vera illis virtutum trado documenta. Ita verba Chriſti ſimpliciter docent,omnia diſpergi,quæ incentore dæmone fiunt. Cùm Nembroth Deo præualere contendit, linguæ confunduntur, Geneſ. 11. Pſeudoprophetæ, qui coram Achab cum Sedechia vaticinati fuerant, de mendacio conuincuntur. 3. Reg. 22. Baalini ſacerdotes,qui ſtare ſe putabant,diſſipantur, conditione accepta ab Helia, 4. Reg. Ecquid Herodes, Phariſæi & Iudæi in Chriſtum præualuerunt? Diſperſi ſunt,nec potuerunt ſtare. Immò omnes hæretici ab inuicem & à nobis ſeiuncti ſunt velut nubes turbinibus exagitatæ, 2. Pet. 2. Eſt autem generalis hæc Chriſti ſententia,nullámque patitur exceptionem. Quam certè in neſcio quod Atheorum hominum genus obſeruare licet,qui Chriſtum cum Antichriſto, fidem cum infidelitate ita ſe temperaturos putant, vt ſimul hæreticus cum catholico tutò & ſecurè habitare
B poſſint. Proferunt neſcio quod Interim, & de iure ſuo nihil cedentes, ius Dei explodunt. Plutarchus in libr. de Repub. Solonis factum velut inſigne notauit, qui ciuitate in factiones diuiſa, mulctaret eos qui neutri ſe parti adiungerent: quaſi qui de communi omnium interitu lætarentur. Quid enim in colendo Deo fideles ſimul & infideles erimus? Cùm primùm Sicambri in Franciam aduenifſent, non mirum ſi nutaret religio,quibus Ranæ pro inſignibus erant:

Sententia hæc generalis non patitur exceptionem.

Plutarchus.

Interimiſtæ Athei contendunt tolerandas omnes hæreſes.

Ἀμφίβιον γὰρ ἔδωκε νομὴν βατράχοισι Κρονίων.

Amphibiam enim ſeu vitam duplicem, in aquis nimirùm & terra, Deus ranis dederat, vt & terreſtribus & paluſtribus vti poſſent. At nunc Ranas Liliis commutauimus,quæ neque nent,neque muliebri inconſtantiæ addicta ſunt,ſed legi Salicę &
C martiali. Cur nos rurſum coaxantes iſtas Ranas in cœno voluptatum audimus, vt in amphibiam vitam traducamur? Contrarium à contrario non ædificatur, ſed ruit, inquit Tertullianus lib. de Præſcript. Qui ſunt ergo qui ſaluam Rempublicā eſſe exiſtimant, poſitis de Deo contrariis opinionibus? Hieronym. in Epiſt. ad Damaſum Papam. Ego, inquit, nullum primum niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuæ, id eſt, cathedræ Petri communione conſocior: ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, prophanus eſt. Non noui Vitalem, Meletium neſcio, &c. Quicunque tecum non colligit, ſpargit: hoc eſt, qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt. Docemur etiam ex hac ſententia, rerum omnium ſumenda eſſe à Deo initia & conſilia, ſeu bella gerenda, ſeu pax conciliãda, ſeu leges promulgandæ, ſeu priuata aut publica quæuis negotia aggredienda fuerint. Adiicit enim, *Qui non colligit mecum, diſpergit.* In Deo colligimus, ab ipſo deſciſcentes diſper-
D gimus. Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerũt qui ædificant eā. Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtrà vigilat qui cuſtodit eam. Sunt qui ad principum aures ſuſurrent, nullam numinis habendam eſſe rationem in negotiis ſtatus, vt vocant, nimirùm quæ & regium & publicum ſtatū concernunt, quaſi quid ſepoſito fundamento ſuperſtruant, & ſepoſito vinculo colligare poſſint. Hos nonnulli Politicos, ego verò Atheos vocauerim. Quæ verò vnquam vel ab Ethnicis lex poſita eſt, quæ non quaſi à numine proficiſceretur? Inde fit, vt dum principes horum impiorum conſiliis nituntur, nihil colligant, ſed omnia diſpergant, & in peius proficiant. Sed & quid hæreticis omnibus aliud contingere poteſt, quàm vt dum contra Deum, Chriſtum & Eccleſiam moliuntur, & ſe ſuóſque diſpergant? Diſperſionem hanc Sathanicam Vincentius Lirinenſis, libro quem aduerſus hæreticorum noua-
E tiones edidit, maris procellis comparat, quod variis Aquilonibus æſtuat. Heu miſeranda conditio, inquit, quantum curarũ turbinibus exagitantur? Nunc etenim quà ventus impulerit, incitato errore rapiuntur: nunc in ſemetipſos reuerſi tanquam cõtrarii fluctus eliduntur: nunc temeraria præſumptione ea quæ videntur, approbāt: nunc irrationali metu etiam quæ certa ſunt expaueſcunt: incerti quà eant, quà redeant: quid appetant, quid fugiant, quid teneant, quid dimittant. At fideles, & qui Chriſti ſunt, non penduli aut diſperſi vagantur, ſed fide & vna eccleſia congregantur. Nixus vtique fuerat Theodoſius Imperator Conſtantinopoli varias hæreticorũ turmas ſibi cum catholicis reconciliare: ſed diſputando nihil profecit. Vnde vi, exiliis, & coërcionibus agere coactus eſt. Nicephorus refert hiſt. Eccleſ. lib. 12. cap. 15. *Ideò amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata & blaſphemiæ, quibus blaſphemauerint: ſpiritus autem blaſphemiæ non remittetur.* Hilarius in Matth. Phariſæorũ

Franci mutare non debent.

Tertullian.

Contrariis opinionibus ruit Reſpublica.

Hieronym.

A Deo ſumendum omne conſilium.

In Politicos Atheos, qui publica conſilia à Deo & religione ſeiungunt.

Vinc. Lirin.

Nicephorus.

Hilarius.

namque ſententiam,& eorum qui ita cum his ſentiunt, peruerſitatem, ſeueriſſima F
definitione condemnat: peccatorum omnium veniã promittens, & blaſphemiæ in
Auguſtin. ſpiritum indulgentiam abnegans. Auguſtin.ſerm.1.de verb.Domini.Cæterùm magna quæſtio occurrit,& fortè in omnibus ſanctis ſcripturis nulla maior quęſtio,nulla difficilior inuenitur. Vnde,vt vobis aliquid de meipſo fatear, ſemper in meis ſermonibus,quos ad populum habui, huius quæſtionis difficultatem vitaui. Non quia nihil haberem,quod inde vtcumque cogitarem:neque enim in re tanta petere,quęrere,pulſare negligerem:ſed quia ipſi intelligentiæ,quæ mihi aliquantum aperiebatur,verbis ad horam occurrentibus me poſſe ſufficere non putarem. Apud Marcum ita ſcriptum eſt: *Amen dico vobis,quoniam omnia dimittuntur filiis hominum peccata & blaſphemiæ quibus blaſphemauerunt:qui autẽ blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum, non habet remiſsionem in æternum,ſed reus erit æterni delicti.* Lucas ita habet: *Omnis qui dicit verbum in filium* G
hominis, remittetur ei:ei autem qui in ſpiritum ſanctum blaſphemauerit,non remittetur. Matthæus adiicit ſuperioribus. *Quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra ſpiritum ſanctum, non remittetur ei,neque in hoc ſæculo, neque in futuro.*

Hieronym. Hierony.in Matth.Ita locus iſte ita intelligendus eſt:Qui verbum dixerit contra filium hominis, ſcandalizatus carne mea, & me hominem tantum exiſtimans, talis opinio atque blaſphemia, quanquam culpa erroris non careat, tamen habet veniã,

Quid verbum in ſpiritum ſanctum. propter corporis vilitatem. Qui autem manifeſta intelligens opera Dei,cùm virtutẽ Dei negare nõ poſſit,eadem calumniatur,ſtimulatus inuidia, & Chriſtum Dei verbum,& opera ſpiritus ſ. dicit eſſe in Beel-zebub: huic non remittetur neque in hoc ſæculo,neque in futuro.

Auguſtinus. Auguſtin.ſerm.11.de verb.Domini in Matth.Quid ergo fiet de his quos lucrari cupit Eccleſia? Numquidnã collectis, & ad eam ex quocumque H
errore venientibus ſpes falſa promittitur,in remiſſione omnium peccatorum? Quis enim non conuincitur dixiſſe verbum contra ſpiritum ſanctum, antequàm Chriſtianus,vel Catholicus fieret? Primò ipſi qui Pagani appellantur, multorum Deorũ falſorúmque cultores,& idolorũ adoratores,cùm dicunt Dominum Chriſtum magicis artibus feciſſe miracula,nónne iſtis ſunt ſimiles, qui eum dixerunt in principe dæmoniorum eiciſſe dæmonia? Deinde, cùm quotidie noſtram ſanctificationem blaſphemant,quid aliud blaſphemant,quàm ſpiritum ſanctum? Quid Iudæi qui dixerunt de Domino, Vnde iſte exortus eſt ſermo? Nónne adhuc vſque verbũ contra ſpiritumſanctum loquuntur,ſic negantes eum eſſe in Chriſtianis,ſicut illi in Chriſto eſſe negauerunt? Neque enim & illi ſpirituiſancto non maledixerunt, aut non eum dicentes eſſe:aut eſſe quidem,ſed Deum non eſſe, verùm creaturã: aut ad dæmones I
eiiciendos nihil valere: non iſta indigna, non aliquid ſimile de ſpiritu ſancto locuti ſunt? Sadducęi enim ſpiritũ ſanctum negabant: Phariſæi verò eum eſſe, contra Sadducæorum hæreſim defendebant,ſed eſſe in Domino Ieſu Chriſto negabant, quem dæmones eiicere in principe dæmoniorum putabant, cùm eiiceret ille in ſpiritu

Quomodo hæretici Spiritũ ſanctũ blaſphement. ſancto. Ac per hoc & Iudæi,& quicunque hæretici ſpiritum ſanctũ confitentur, ſed cum negant eſſe in Chriſti corpore,quod eſt vnica eius Eccleſia,non vtique niſi vna Catholica:proculdubiò ſimiles ſunt Phariſæis,qui tunc etiamſi eſſe Spiritumſanctũ fatebantur,negabãt tamen eum eſſe in Chriſto, cuius opera in dæmonibus eiiciendis dæmoniorum principi tribuebant. Omitto quòd quidam hæretici ipſum omninò ſpiritum ſanctum vel non creatorem, ſed creaturam eſſe contendunt, ſicut Ariani,& Eunomiani, & Macedoniani: Vel eum ita negant, vt ipſum Deum negent eſſe Trinitatẽ,ſed tantũmodò eſſe Patrẽ aſſeuerãt,& ipſum aliquãdo vocari filiũ,ali- K
quãdo vocari Spiritum ſanctũ, ſicut Sabelliani, quos quidã Patripaſſianos vocant: ideò quia Patrem perhiberent paſſum,cuius negant aliquem eſſe filium, ſine dubio negant eſſe ſpiritum ſanctum. Fotiniani quoque Patrem ſolum eſſe Deum, Filium verò non niſi hominem dicunt, negantes omninò tertiam perſonam Spiritum ſanctum. Manifeſtum eſt igitur & à Paganis, & ab hæreticis, & à Iudæis blaſphemari ſpiritum ſanctum. Numquidnã ergo deſerendi ſunt,& ſine vlla ſpe deputandi, quoniam fixa ſententia eſt, Qui verbum dixerit contra ſpiritũ ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſæculo,neque in futuro? Et illi ſoli æſtimandi ſunt ab huius grauiſſimi peccati reatu liberi, qui ex infantia ſunt Catholici? Nam quicunque Verbo crediderunt,vt Catholici fierent,vtique aut ex Paganis, aut ex Iudæis, aut ex hæreticis,

A ticis, in gratiam Chriſti pacémque venerunt. Quibus ſi non eſt dimiſſum, quod dixerunt contra ſpiritum ſanctum, inaniter promittitur & prædicatur hominibus vt cõuertantur ad Deum, & ſiue in baptiſmo, ſiue in Eccleſia pacem remiſſionémque accipiant peccatorum. Neque enim dictum eſt, Non remittetur ei niſi in baptiſmo: ſed non remittetur, inquit, neque in hoc ſæculo, neque in futuro. Nonnullis videtur eos tantummodò peccare in ſpiritum ſanctum, qui lauacro regenerationis abluti in Eccleſia, & accepto ſpiritu ſancto, velut tanto poſtea dono ſaluatoris ingrati, mortifero aliquo peccato ſe immerſerunt, qualia ſunt vel adulteria, vel homicidia, vel ipſa diſceſſio, ſiue omnimodo à nomine Chriſtiano, ſiue à Catholica Eccleſia. Sed iſte ſenſus vnde probari poſſit ignoro, cùm & pœnitentiæ quorũcũque criminũ
B locus in Eccleſia non negetur: & ipſos hæreticos ad hoc vtique corripiendos dicat Apoſtolus (2. Tim. 2.) Ne fortè det illis Deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur, ſecundum ipſius voluntatẽ. Quis enim eſt fructus correctionis, ſine vlla ſpe remiſſionis? Poſtremò non ait, Qui fidelis Catholicus dixerit verbum contra ſpiritum ſanctum, ſed *qui dixerit*, hoc eſt, quicumque dixerit, non remittetur ei neque in hoc ſæculo, neque in futuro. Siue ergo ſit ille Paganus, ſiue Iudæus, ſiue Chriſtianus, ſiue hæreticus, ſiue quodlibet aliud habeat nomen erroris, non dictum eſt, Ille aut ille, ſed, qui dixerit verbum contra ſpiritum ſanctum. Priùs ergo vt aduertatis, & intelligatis, admoneo non dixiſſe Dominum: Omnis blaſphemia ſpiritus non remittetur ei: ſed, *qui dixerit verbum*. Illud enim ſi dixiſſet, nihil omninò remaneret, vnde diſputare poſſemus: quoniam ſi *Obſeruanda ad reſolutionẽ verborum.*
C omnis blaſphemia, & omne verbum quod dicitur contra ſpiritum ſanctum, non remitteretur hominibus: ex nullo genere impietatis, eorum qui dono Chriſti, & ſanctificationi Eccleſiæ contradicunt, vel Paganorum, vel Iudæorum, vel quorumlibet hæreticorum, nonnullorum etiam in ipſa Catholica imperitorum quemquam in Eccleſia lucraretur. Sed abſit vt hoc Dominus diceret. Abſit, inquam, vt veritas diceret omnem blaſphemiam, & omne verbum quod contra ſpiritum ſanctum diceretur, nõ habere remiſſionẽ neque in hoc ſæculo, neque in futuro. Exercere quippè nos voluit difficultate quæſtionis, non decipere ſententiæ falſitate. Quapropter nõ eſt neceſſe, vt omnem blaſphemiam, & omne verbum quod dicitur contra ſpiritum ſanctum, remiſſionem quiſque exiſtimet non habere: ſed neceſſe eſt planè, vt ſit aliqua blaſphemia, & aliquod verbum, quod ſi dicatur contra ſpiritum ſanctum, nullã
D vnquam veniam remiſſionémque mereatur: quia ſi omne acceperimus, quiſnam poterit ſaluari? Si autem rurſus nullum putauerimus, contradicimus ſaluatori. Quia ergo nec vniuerſaliter omnis blaſphemia, nec particulariter quædam blaſphemia: ſed indefinitè & verbum & blaſphemia enunciata eſt: neceſſe eſt planè vt quandã blaſphemiam, & quoddam verbum intellexerit. Hoc vt manifeſtiùs videatis, illud attendite, quod ait idem ipſe Iudæis, (Ioan. 15.) Si non veniſſem, & locutus eis nõ fuiſſem, peccatum non haberent. Neque enim ita dictum eſt, vt ſine vllo omninò peccato vellet intelligi futuros fuiſſe Iudæos, ſi non veniſſet, & locutus eis fuiſſet. Plenos vtique inuenit, oneratóſque peccatis: propter quod dixit, (Matth. 11.) Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis. Vnde niſi ſarcinis peccatorum & tranſgreſſionibus legis? Quoniam lex ſubintrauit, vt abundaret delictũ. (Rom. 5.) Cùm ergo
E ipſe etiam alibi (Matth. 9.) dicat, Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores: quomodo ſi non veniſſet, peccatum non haberent: niſi quia ſententia iſta nec vniuerſaliter, nec particulariter, ſed indefinitè pronunciata, non omne peccatum cogit intelligi? Sed planè niſi peccatum aliquod intellexerimus, quod nõ haberent, niſi Chriſtus veniſſet, & locutus eis fuiſſet, falſam, quod abſit, ſententiam diceremus. Sicut ergo ibi, cùm audimus, Peccatum non haberent, non omne, ſed aliquod peccatum intelligimus: ita in hodierna lectione non omnis blaſphemia, aut omne verbum, ſed aliqua blaſphemia & aliquod verbum contra ſpiritum ſanctum intelligitur. Quid verò ad rem intereſt, verum dicatur, *blaſphemia ſpiritus non remittetur*, an dicatur, *Qui blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum, non ei remittetur*: niſi fortè quòd eadem apertiùs iſto modo, quàm illo dicitur, & alium Euangeliſtam non deſtruit alius, ſed exponit? Concludit demum dicens. Ipſa ergo impœnitentia eſt ſpiritus blaſphemia. Contra ſpiritum enim ſanctum, quo baptizantur, quorum peccata omnia dimittuntur, & quẽ acce- *Impœnitentia finalis peccatũ eſt in ſpiritũ ſanctum.*

pit Eccleſia, vt cui dimiſerit peccata, dimittantur ei: Verbum valde malum & nimis F
impium, ſiue cogitatione, ſiue etiam lingua ſua dicit, quem patientia Dei cùm ad
pœnitentiam adducat, ipſe ſecundum duritiam cordis ſui, & cor impœnitens, the-
ſaurizat ſibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicii Dei, qui reddet vnicuique
iuxta opera eius. Hæc omninò impœnitentia non habet remiſſionem, neque in hoc
ſæculo neque in futuro, quia pœnitentia impetrat remiſſionem in hoc ſæculo, quæ
valeat in futuro. De nullo enim deſperandum eſt, quandiu patientia Dei ad pœnitẽ-
tiam adducit. Proinde monet Apoſtolus, (1.Cor.4.) Nolite ante tempus iudicare.
Idem vtique Auguſtin. in expoſitione ſermonis Domini in mõte, lib.1.cap.43. aliter

Auguſtinus.

interpretatur peccatum in ſpiritum ſanctum. Nimirùm, ſi quis cognitæ veritati ex
certa malitia deroget. Videtur autem illa ſententia inniti duobus ſcripturæ locis.
Heb 6. Impoſſibile eſt eos qui ſemel ſunt illuminati, guſtauerunt etiam donum cœ- G
leſte, & participes facti ſunt ſpiritus ſancti: guſtauerunt nihilominus bonũ Dei ver-
bum, virtuteſque ſæculi venturi, & prolapſi ſunt: rurſus renouari ad pœnitentiam,
rurſum crucifigentes ſibimetipſis filium Dei, & oſtentui habentes. Alter ſcripturæ
locus eſt, Heb. 10. Voluntariè peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis,
iam non relinquitur pro peccatis hoſtia. Et quibuſdam interiectis: Quanto magis
deteriora putatis mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcauerit, & ſanguinẽ teſta-
menti pollutum dixerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritui gratiæ contumeliam fe-

Renouatio baptiſmi non reiteratur. Chryſoſtom.

cerit? Verùm prior locus, Heb.6. per ἀνακαινίζειν, renouari, non ſimpliciter pœniten-
tiam agere, ſed baptizari ſignificat. Chryſoſtomus hom.9. in cap.6. Heb. Quid ergo,
inquit? Excluſa eſt pœnitentia? Non pœnitentia excluſa eſt, abſit: ſed renouatio per
lauacrum regenerationis. Baptiſma crux eſt, & ſimul crucifixus eſt vetus homo no- H
ſter. Conformes enim facti ſumus ſimilitudini mortis eius. Et iterũ: Conſepulti eſtis
ei per baptiſmum, in mortem. Sic enim impoſſibile eſt ſecundò crucifigi Chriſtum:
hoc enim eſt oſtentui eum habere. Si enim mors ei iam non dominabitur, ſi reſurre-
xit, reſurrectione victor mortis factus eſt: ſi morte mortem expugnauit, deinde iterũ
crucifigeretur, fabulæ eſſent cuncta illa & ludibrium. Proinde qui ſecundò ſeipſum
baptizat, ſecundò crucifigit. Facit igitur hæc Pauli ſententia contra ſecundum ba-
ptiſma, non contra ſecundam tabulam, ſc. pœnitentiam, quaſi nulla ſuperſit venia
peccantibus poſt ſuſceptum baptiſma. Altera autẽ Pauli ſententia. Heb. 10. ſatis di-
lucida eſt, quod volũtariè peccantibus iam non relinquitur pro peccatis hoſtia. Ne-
ceſſarium eſt enim peccatoribus ſua peccata abiurare, ab illis ſecedere, & volun-
tatem ſuam ſecernere: ſi quidem doni cœleſtis, & hoſtiæ pro peccatis oblatæ partici- I
pes eſſe voluerint. Inde fit, vt neutra ſententia dicat, peccatum illud omninò & in
ſpiritum ſanctum, & irremiſſibile eſſe, quod hic poſt agnitionem Dei, ſeu contra
fraternitatem, ſeu aduerſus gratiã, qua Deo reconciliatus eſt, committit, vt ſcripſit

Auguſtin. Peccatum ad mortem, quid.

Auguſtinus: Ideóque illud velut ſimplicius quàm par eſſet, dictum retractauit, lib.1.
Retractat cap.9. Peccatum, inquit, fratris ad mortem, de quo dicit Apoſtolus Ioan-
nes, (1.cap.5) Non pro illo dico vt roget quis, ita definiui, vt dicerem: Peccatum ergo
fratris ad mortem puto eſſe, cùm poſt agnitionem Dei, per gratiam Domini noſtri
Ieſu Chriſti, quiſque oppugnat fraternitatem, & aduerſus ipſam gratiam, qua recon-
ciliatus eſt Deo, inuidẽtiæ facibus agitatur. Quandoquidem non confirmaui, quo-
niam hoc putare me dixi: ſed tamen addendum fuit, ſi in hac tam ſcelerata mentis
peruerſitate finierit hanc vitam: quoniam de quocumque peſſimo in hac vita cõſti- K
tuto non eſt vtique deſperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non de-
ſperatur. Aſſignant autem Theologi ſex peccatorum ſpecies in ſpiritum ſanctum. 1.

Sex peccatorũ ſpecies in ſpiritum ſanctũ.

Si diuina miſericordia quis abutatur, 2. ſi de gratia Dei, vel ſalute ſua prorſus deſpe-
ret, 3. ſi veritatem religionis aduerſus ſuam ipſius conſcientiam hoſtilẽ in modum
oppugnet, 4. ſi pertinaci inuidia grauiter concitetur ob alienæ ſalutis, & virtutũ fra-
ternarum progreſſum, 5. ſi obfirmato animo in crimine ſcienter perſiſtat, 6. ſi abſque

Tho. Aquin. Quomodo peccatum in ſpiritum ſanctum irremiſſibile eſt.

pœnitentiæ propoſito peruerſæ vitæ finem nullum faciat. Veruntamen hæc omnia
ad finalem impœnitentiam reduci poſſunt. Thomas Aquinas in ſecunda ſecundæ,
quæſt.14.art.3. Porrò, inquit, ſecundum diuerſas acceptiones peccati, peccatũ in ſpi-
ritũ ſanctũ diuerſimodè irremiſſibile dicitur. Si enim dicatur peccatũ in ſpiritũ ſan-
ctum finalis impœnitentia: ſic dicitur irremiſſibile, quia nullo modo remittitur. Pec-
catum

A catũ enim mortale,in quo homo perſeuerat vſque ad mortẽ,quia in hac vita non re-
mittitur per pœnitentiã,nec etiã in futuro dimittetur. Secundũ autem alias duas ac-
ceptiones dicitur irremiſſibile:non quòd nullo modo remittatur,ſed quia quantum
eſt de ſe,habet meritum vt non remittatur. Et hoc dupliciter. Vno modo quantum
ad pœnam. Qui enim ex ignorantia,vel infirmitate peccat,minorem pœnam mere-
tur. Qui autem ex certa malitia peccat, non habet aliquam excuſationem, vnde e-
ius pœna minuatur. Similiter etiam qui blaſphemabat in filium hominis,diuinitate
nondum reuelata,poterat habere aliquam excuſationem,propter infirmitatem car-
nis,quam in eo aſpiciebat,& ſic minorem pœnam merebatur. Sed qui ipſam diuini-
tatem blaſphemabat,opera ſpiritusſancti diabolo attribuens,nullam excuſationem
habebat,vnde eius pœna minueretur. Et ideò dicitur ſecundum expoſitionem
B Chryſoſtomi,hom.43.Operis prioris in Matth. Hoc peccatum Iudæis *non remitti,* Chryſoſt.
neque in hoc ſeculo,neque in futuro: quia pro eo paſſi ſunt pœnam,& in præſenti vita per *Quomodo Iu-*
Romanos, & in futura vita, in pœna inferni. Sicut etiam Athanaſius in Tracta- *dæis non re-*
tu de hoc dicto Euangelij, *Qui dixerit verbum contra ſpiritum ſanctum*, inducit exem- *mittitur.* Athanaſius.
plum de illorum parentibus, qui primò quidem contra Moyſen contenderunt
propter defectum aquæ & panis: & hoc Dominus ſuſtinuit patienter. (Exod. 16.
& 17.) Habebant enim excuſationem ab infirmitate carnis. Sed poſtmodùm gra-
uiùs peccauerunt, quaſi in ſpiritum ſanctum, beneficia Dei,qui eos de Ægypto e-
duxerat, idolo attribuentes:cùm dixerunt, Hi ſunt dij tui Iſraël, qui te eduxerunt
de terra Ægypti.(Exod.32.) Et ideò Dominus & temporaliter fecit eos puniri, cùm
C ceciderunt in die illa quaſi 33.millia hominum: & in futuro eis pœnam commina-
tur,dicens: Ego autem in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum. Alio modo
poteſt intelligi quoad culpam, ſicut aliquis morbus dicitur incurabilis, ſecun-
dum naturam morbi, quo & omnia ad curationem remedia tolluntur: vt ſi mor-
bus virtutem naturæ abſtulerit, faſtidium autem cibi & medicinæ induxerit, incu-
rabilis quidem erit hic morbus ſecundum ſe,Deo tamen qui omnia ſuperat, non e-
rit incurabilis.Sic peccatum in ſpiritũ ſanctum dicitur irremiſſibile ſecundum ſuã
naturam, in quantum excludit ea,per quæ fit remiſſio peccatorum. Per hoc tamen
non præcluditur via remittendi & ſanandi omnipotentiæ Dei & miſericordiæ, per
quam aliquando tales,quaſi miraculosè,ſpiritualiter ſanantur. Fulgentius de fide, Fulgentius.
ad Petrum Diaconum, peccatum obdurationis, in ſpiritumſanctum nuncupat.
Cui beatus quoque Apoſtolus,inquit,concordat his verbis: (Heb.3.) Videte fra-
D tres, ne fortè ſit in aliquo veſtrum cor malum incredulitatis diſcedendi à Deo vi-
uo: ſed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies, donec hodie cognominatur, vt
non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Proinde diligentes miſericordiã Dei,
metuentéſque iuſtitiam,nec de remiſſione peccatorum deſperemus, nec remanea-
mus in peccatis:ſcientes quia illa omnium hominum debita exactura ſit æquitas iu-
ſtiſſimi iudicis,quæ non dimiſerit miſericordia clementiſſimi redemptoris. Sicut
enim miſericordia ſuſcipit,abſoluítque conuerſos:ita iuſtitia repellet,puniétque ob-
duratos. Ii ſunt,qui peccantes in ſpiritum ſanctum,neque in hoc ſæculo, neque in
futuro remiſſionem accipient peccatorum. Idem lib.1.de peccatorum remiſſ. ca.24. Idem.
Ligatus eſt,inquit,omnis homo,quem Eccleſia non ſoluerit, nec conſequetur ali-
quod ſolutionis beneficium,qui non conuerſus ad pœnitentiam,in Eccleſia ſibi dã-
E dam ſperauerit indulgentiam peccatorum. Ille igitur *dicit* irremiſſibile *verbũ aduerſus
ſpiritũ ſanctum*,qui diuitias bonitatis Dei,& patientiæ,& longanimitatis contemnẽs
(Rom.2.) ſecundum duritiam ſuam,& impœnitens cor,theſaurizat ſibi iram in die
iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei,qui reddet vnicuique iuxta opera ſua. Chryſoſt. Chryſoſto.
hom.42.Operis prioris in Matth. Iudæi ergo ignorabant Chriſtum quis eſſet: ſpiri-
tus autem ſancti ſufficiens acceperant experimentum: etenim Prophetæ per eum
locuti ſunt. Quod ergo dicit,tale eſt, ac ſi verbis his vtatur. Eſto quòd me offendi-
tis propter carnem aſſumptam:an igitur de ſpiritu poteſtis dicere, quoniam ipſum
quoque ignoretis? Minimè. Ideò cùm veniale vobis non ſit hoc peccatum, tam
in præſenti,quàm in futura vita pœnas luetis ingentes. Nam etſi me ignoretis,igno-
rare tamen non poteſtis expulſiones dæmonum, curationéſque hominum miri-
ficas ſpiritusſancti operationes eſſe. Non ergo mihi, ſed ſpiritui ſancto contume-

lias ingerere conamini. Quapropter niſi pœnitentiam agatis, nec in præſenti vita, F
De Purgatorio. nec in futura pœnas effugietis. Cæterùm Patres non abs re dictum obſeruant, quòd peccatum aliquod non remittatur in futuro, colligentes aliquod in futuro peccatum remitti: quod vtique non in culpæ, ſed pœnæ ratione intelligendum
Auguſtin. eſt. Auguſtinus libr. 21. de ciuitate Dei, cap. 24. Facta reſurrectione mortuorum, inquit, non deerunt, quibus poſt pœnas, quas patiuntur ſpiritus mortuorum, impertiatur miſericordia, vt in ignem non mittantur æternum: neque enim de quibuſdam veraciter diceretur, quòd non eis remittatur, *neque in hoc ſeculo, neque in futuro*, niſi eſſent, quibus etſi non in iſto, tamen remitteretur in futuro. Ex eo-
Gregorius. dem argumento D. Gregorius colligit purgatorias pœnas poſt hanc mortem: ſi-
Auguſt. quidem, vt ſcribit Auguſtinus eodem libr. de ciuit. Dei, cap. 13. temporarias pœnas
Pœnæ temporaria poſt hãc vitam. alij in hac vita tantùm, alij poſt mortem, alij nunc & tunc, verumtamen ante iudicium illud nouiſſimum, ſeueriſſimúmque patiuntur. Non autem omnes veniunt G
in ſempiternas pœnas, quæ poſt illud iudicium his ſunt futuræ, qui poſt mortem ſuſtinent temporales. Nam quibuſdam quod in iſto ſæculo non remittitur, remitti in futuro ſæculo, id eſt, ne futuri ſæculi æterno ſupplicio puniantur, iam ſuprà diximus. Certiſſimum enim eſt, quòd non ſemper Deus remiſſa culpa remittat & pœnam: ſed illam aliquando etiam in poſteris poſt mortẽ puniat. Chryſoſto. hom. 42.
Chryſoſt. Oper. prioris in Matth. Vniuerſorum enim hominum, inquit, alij & hîc & ibi ſupplicia dabunt: alij in præſenti ſolummodò vita, alij in futura tantùm, alij nec in præſenti nec in futura. Hîc autem & ibi paſſuri erant illi, de quibus nunc agitur. Nam & hîc ipſos vltus eſt per Romanos: ibi autem acerbiſſima eos expectant tormenta, vt Gomorrhæ & Sodomorum ciues. Ibi verò ſolùm, ſicut diues, qui ne quidem vnius guttæ aquæ Dominus eſt: Hîc autem tantùm, vt qui apud Corinthios fornicabatur: neque hîc verò neque ibi, ſicut Apoſtoli & Prophetæ. Sic ille beatus Iob, H
cæterique huiuſmodi. Non enim ad punitionem aliquas hîc paſſiones ſuſceperunt, ſed vt clariùs in luctamine viciſſe cognoſcerentur. *Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malum: ſiquidem ex fructu arbor cognoſcitur.* quaſi dicat: Attamen mirum videri non debet, ſi vos peruerſi Iudæi has impietates in me profundatis, vt quod ſpirituiſancto debetur, illud
Corruptio Iudæorum. dæmonum principi tribuatis. Alterum enim horum de vobis, ſicut & de vnoquoque homine fiat neceſſe eſt: vel vt curetis eſſe bonæ arbores, & bonos proferre fructus, hoc eſt, bona eſſe voluntate, atque inde verba operáque bona producere: vel vt malam habeatis voluntatem, atque inde verba operáque mala proferatis. I
Fructus enim arborem ſequitur. Sap. 4. Fructus eorum inutiles, & acerbi ad man-
Chryſoſtom. ducandum, & ad nihilum apti. Chryſoſtom. hom. 43. Op. prioris in Matth. Aut hoc tale eſt, ac ſi dicat: Nullis veſtrum dixit malum eſſe quoſdam à dæmone liberare: interim tamen opus hoc diabolo tribuunt omnes. Atqui cùm ex ſe opus i-
Hieronym. ſtud bonum ſit, quomodo à dæmone malo proficiſcetur? Hieronym. in Matth. Conſtringit igitur eos ſyllogiſmo, quem Græci vocant ἄφυκτον, nos ineuitabilem poſſumus appellare, quo interrogatos hinc inde concludit, dicens: Si diabolus malus eſt, bona opera facere non poteſt. Si autem bona ſunt, quæ facta cernitis: diabo-
Hilarius. lum illa non feciſſe conſequitur. neque enim fieri poteſt vt ex malo bonum, aut ex bono malum oriatur. Hilarius in Matth. Hic ſermo ſe & in præſens exerit, & effert in futurum. Nam in præſens Iudæos refellit, qui cùm intelligerent Chriſti opera vltra humanam eſſe virtutem, nollent tamen quæ Dei ſunt, confiteri. Futuram autem K
omnem fidei peruerſitatem coarguit, eorum ſcilicet qui diuinitatem & communionem paternæ ſubſtantiæ Domino detrahentes, in aduerſa hæreſeos ſtudia efferbuerunt, nec vltrà facientes, nec inter Gentes ſub venia ignorationis habitantes, nec in veritatis cognitione verſantes. Arborem ſe in corpore poſitũ ſignificat, quia per interiorem virtutis ſuæ fœcunditatem exeat vbertas omnis in fructus. Igitur aut arbor bona facienda cum fructibus bonis eſt, aut mala conſtituenda cum malis fructibus, quia ex fructibus ſuis de ſe arbor ipſa teſtabitur. Non quòd ſecundũ arborum naturam arbor mala poſſit conſtitui quæ bona ſit: aut eadem ipſa cũ ramis ſuis bona eſſe, ſi mala ſit: ſed vt per hanc ſignificantiam intelligeremus Chriſtum, aut tanquã inutilem relinquendum, aut tanquam bonum bonorũ fructuum vtilitate retinendũ: quia aduer-

A aduerſum filium hominis dicta ſub venia ſint, blaſphemia autem ſpiritus careat venia. Cæterùm medium ſe agere, & Chriſto aliqua deferre, negare quæ maxima ſunt, venerari tanquam Deum, Dei communione ſpoliare, hæc blaſphemia ſpiritus eſt: vt cùm per admirationem tantorum operum, Dei nomini detrahere non audeas, per maleuolentiam mentis, & ſenſus, generoſitatem eius, quem confiteri coactus es in nomine, abnegata ſubſtantiæ communione decerpas. Atque ideò etiam in eo Dominus bonitatis ſuæ manus extendit: quia in malæ arboris opinione ſub ſecreto indulgentiæ Dei repoſita ſit venia, qua omne peccatum ſit remittendum, vt bonæ confeſſionis fructus æternus ſit: ne incidentes mediam interutrumque ſententiam, cùm conſtituere malum non audemus, confiteri bonum nolimus: indiſſolubili corruptæ de ſe opinionis iudicio relinquamur. Cæterùm hoc loco abutebantur B Manichæi & Marcionitæ, ad probationem mali Dei: quaſi bona arbor à bono Deo ſit, aut à bono Deo non niſi bona creata ſint: relinqui igitur quòd & malæ arbores, & cætera quæque homini pernicioſa ab alio Deo formata ſint. Verùm, vt ſcribit Cyrillus Hieroſolymitan. & Dionyſius lib. de diuin. nominibus, nihil ſecundum naturam malum eſt: ſed malum eſſe cẽſetur comparatione ad melius, aut in ratione vſus: cùm interim, vt docet Plutarchus lib. de Vtilitate capienda ab inimicis, nouerimus ex ipſis etiam rebus, quæ videntur nobis aduerſariæ, magnam decerpere vtilitatem. Hoc nimirùm profitentur Pharmacopolæ, in potionibus medicis componendis ex plantis alioquin venenatis, & nociuis, magnum colligi remedium & antidotum. *Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona loqui, cùm ſitis mali? Ex abundantia enim cordis os loquitur*. Chryſoſtom. hom. 43. in Matth. Hoc autem dixit, & eos incuſans, & eo- C rum quæ dicta ſunt, demonſtrationem ab ipſis præbens: quaſi dicat, Ecce vos cùm ſitis arbores malæ, non poteſtis portare fructum bonum: non ergo mirum ſi hæc loquamini. Etenim malè nutriti eſtis à malis progenitoribus, & mentem malam habetis. Et vide, quòd non dixit, Qualiter poteſtis bona loqui, cùm ſitis progenies viperarum? Nihil enim hoc ad illud pertinet: ſed, qualiter poteſtis bona loqui, cùm ſitis mali? Progenies autem viperarum eos dixit, quia in progenitoribus ſuis gloriabantur. Vt ergo illorum ſuperbiam excluderet, ſeparauit eos à cognatione Abraham, attribuens eis progenitores ſimilium morum. Albertus in Matth. Hoc eſt, quòd ſint venenati venenatorum filij, lingua virus effundentes mali cordis. Iob. 22. Occidit eum lingua viperæ. Pſal. 139. Acuerunt linguas ſuas, ſicut ſerpentes. Matth. 23. Teſtimonio vobis eſtis, quòd eſtis filij eorum, qui Prophetas occiderunt: & vos implete menſuram patrum veſtrorum. Idem illis exprobrarat Ioannes, Luc. 3. Geni- D mina viperarũ, quis oſtendit vobis fugere à ventura ira? Itaque cùm ſint generatio ſerpentina, doloſa, ac inuidioſa, non mirum quòd ſiniſtra in Chriſtum intentione ducti, mala etiam de eo proloquantur. Verùm fortè quis obiiciet fieri poſſe, vt qui mali ſunt, aliquando bona proferant. Reſpondet Dionyſius Carthuſianus art. 24. in Matth. c. 12. quòd quãdiu homo in malitia permanet, non poteſt bona, aut certe cũ recta intẽtione loqui. Sed & per hoc quod dicit, Quomodo poteſtis, potius deſignatur difficultas, quàm impoſſibilitas: iuxta quem ſenſum ſcriptum eſt, Si mutare poteſt Æthiops pellem ſuam, & pardus varietates ſuas, & vos poteritis benè facere, cùm didiceritis malum. Etſi enim contigerit, vt & Saul & Cayphas prophetarẽt, nõ tamen id illorũ merito, aut ſecundum eorum intentionem euenit: neque ſi quis impius bonum opus fecerit, illud cum intentione bona operatus eſt, aut omninò certè E deprauatus non fuit. *Siquidem ex abundantia cordis os loquitur*. Matth. 15. Cor velut radix externorũ omnium conſtituitur. Non enim quæ ex ore, ſed quæ ex corde prodeunt, hæc coinquinant hominem. Cordis autẽ nomine cogitatio & affectio intelligitur, quæ magis abundat in mente: vel ſignum eſt intellectus. Inde fit, inquit Chryſoſtom. hom. 43. in Matth. vt cùm aliquis mala loquitur, ſignũ ſit maioris malitiæ latentis in corde. Nec tantùm in bonorũ, ſed & malorũ ratione vera eſt hæc ſententia. Hier. 20. Factus eſt ſermo Domini in me, quaſi ignis. Iob. 4. Conceptum ſermonẽ tenere quis poterit? Propter quod Helyu ait, Iob. 32. Plenus ſum ſermonibus, & coarctat me ſpiritus vteri mei. Euthym. in Matth. Si quidẽ quum in corde vitiũ ſcaturiat, neceſſariò ab eo quod abundat, effunditur prauitas, quæ eſt ſermo malus. Et quemadmodum medici, circa principia quidem exilientes humores intus remanere co-

Marcionitæ & Manichæi hoc loco abutuntur.

Cyril. Hiero.
Dio. Areop.
Plutarchus.

Chryſoſtom.

Albertus.

Dion. Carth.

Chryſoſtom

Euthym.

gunt: quum autem illi ſubſcaturiunt, iam vincuntur, & ſic illi abundantes proſi- F
liunt:ita ſanè & qui praua nutriunt conſilia. Docet igitur ex malitia, non autem ex craſſa ignorantia,& ſimplici opinione procedere, quòd illi eius opera criminentur, & Sathanæ tribuant. *Bonus homo de bono theſauro cordis ſui*, nimirùm è ſapientia, charitate, humilitate & pura conſcientia, *profert bona*, verba & opera. *Et malus homo de malo theſauro*, ſeu interiori prauitate & ſiniſtra intentione, *profert mala*.

Linguæ bona & mala. Vnde ſecundum Philoſophum, ea quæ ſunt in voce, animæ paſſionum notæ ſunt: & verba oris, ſigna ſunt interioris conceptus. Prou. 18. Aqua profunda ex ore viri, & torrens redundans ſapientiæ. Sic & (Prouerb.15.) os fatuorum ebullit ſtultitiam. Eſa. 59. Locuti ſumus de corde noſtro verba mendacij. Ita maledicos malos eſſe oſtendit: peruerſámque hanc Phariſæorum calumniam ab impietate dimanare probat. Eſt autem argumentum ab effectu ſumptum, ad cauſas alioquin G
occultas cognoſcendas: vt, Ridet, ergo lætus eſt. Plorat, ergo luget ac dolet. Malè imprecatur, ergo iraſcitur. Sic, malè loquitur & blaſphemat: ergo malus eſt. Si ergo malus eſt, non poteſt benè loqui: id eſt, quamdiu talis erit, ſecundum propriam intentionem malè loquitur. Nec enim è ſacco aliud egreditur, quàm quod in ipſo eſt. Hi: igitur diſcamus noſipſos ex verbis agnoſcere quales ſimus. Prou.

Plutarchus. 18. In manibus linguæ, vita & mors. Plutarchus in Conuiuio ſeptem ſapientum, narrat Amaſim Ægypti regem petiiſſe à Biante, vt ex victima quam ad illum mittebat, tolleret carnem optimam & peſſimam: ſuſtuliſſe illum linguam, vnde & magnam gloriam promeruit. Siquidem, vt facetè Æſopus comparata ad meliores & peiores cibos lingua,

Quid melius lingua, lingua quid peius eadem?

Iac.3. Si quis ergo putat ſe religioſum eſſe, non refrænans linguam ſuam, ſed ſedu- H
Hieronym. cens cor ſuum, huius vana eſt religio. Hierony. in Pſal. 119. Lingua nihil medium habet: aut grande malum eſt, aut grande bonum. Ergo ne putet, & dicat aliquis: Opere non peccaui: ſi peccaui, peccaui lingua. Quod eſt, quæſo, maius peccatum, quàm blaſphemia in Deum? Et tamen lingua peccat. Grande ſcelus eſt, cùm de-
Baſilius. traho fratri meo, lingua mea fratrem interficio. Baſil. in id Pſalm. 33. Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum: Primum, ait, hoc mandatum eſt, ſi vis dies videre bonos. Peccatum linguæ omnium eſt propenſiſſimum. Iratus es? Mox lingua occurrit. Concupiſcentia teneris? Habes & hîc linguam, quæ cooperetur peccato. Ex ea turpiloquium, ſcurrilitas, detractio, otioſus ſermo, periurium, falſa teſtimonia: & qui iniquitatem in excelſo locuti ſunt. Et ne fortè quis exi- I
ſtimet calumnias, aut etiam detractiones non eſſe grauiſſima peccata, hoc in minoribus arguit Chriſtus, dicens: *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otioſum*, quod
Gregorius. iuſta neceſſitate, & pia vtilitate caret, vt ſcribit Gregor. lib.7. Moral.c.25. *quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicij*: niſi interim pœnitentiam agant.
Hieronym. Sap. 1. Qui loquitur iniqua, non poterit latere. Hieronym. in Matth. Si autem otio-
Otioſum verbũ in iudiciũ adducetur. ſum verbum, quod nequaquam ædificat audientes, non eſt abſque periculo eius qui loquitur, & in die iudicij reddet vnuſquiſque rationem ſermonum ſuorũ: quanto magis vos, qui opera ſpiritus ſancti calumniamini, & dicitis in Beel-zebub me eii-
Chryſoſtom. cere dæmonia, reddituri eſtis rationem calumniæ veſtræ? Chryſoſtom. homi.43. in Matth. Otioſum autem verbum mendax eſt, & calumniam habet. Quidam tamen dicunt, quoniam & vanum, quale eſt quod riſum mouet inordinatum, vel turpe, vel K
Hieronym. inuerecundum. Hieronymus: Otioſum verbum eſt, quod ſine vtilitate loquentis dicitur & audientis: ſi omiſſis ſeriis, de rebus friuolis loquamur, & fabulas narremus antiquas. Cæterùm qui ſcurrilia replicat, & cachinnis ora diſſoluit, & aliquid turpi-
Baſilius. tudinis profert: hic non otioſi verbi & criminoſi tenebitur reus. Baſilius Moral. ſummæ 25.cap.2. idem de otioſo ſermone iudicat, nimirùm ex quo nulla vtilitas & ædificatio contingat. Aliud ergo ſcurrilitas, calumnia, maledicentia, mendacium: & aliud verbum otioſum. Hoc ſcilicet inter omnia illa peccata minimum eſt: & tamen
Pet. Damian. quantulũcunque ſit, reddent homines de eo rationẽ in die iudicij. Petrus Damianus
Vitiũ linguæ quantum. ſer.2. de vitio linguæ. Audiat ergo vaniloqua, audiat otioſa lingua: audiat & pauceſcat, intelligat, & circa terribilem ſententiam perhorreſcat. Audiat terrorem iudicij, de ore ipſius iudicaturi. An non habet aures, vt poſſit audire? quæ manum habet,

A vt poſſit occidere? Audiat ergo quod de ore veritatis dicitur, & ſubtili meditatione diſcutiat quod minatur. Omne verbum, inquit, quod loquuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicij. Ponamus itaque, vt otioſum verbum, ſi contra ſcripturæ ſententias fas eſt dicere, leue ſit, & exiguũ omninò peccatum. Sed quid millio breuius? Quid penna leuius inuenitur? Verumtamen ſi pennarum vel milliorum innumerabilis multitudo congeritur, neceſſe eſt vt portantis ceruix, velut ſub graui lapide, immoderanter preſſa, frangantur. Ex humentibus quoque ſaxis tenuis quidem & rara gutta diſtillat: ſed ſi vas ſubeſſe ſpatio longiore permittitur, ita plenum, ac ſi profluens vnda diſcurreret, inuenitur. Paruæ quidem, ſed innumeræ Cynifes ſuperbi Pharaonis & totius Ægypti ſuperauere virtutem. Breue tempus eſt hora: ſed dum horæ hora continua ſucceſſione congeritur, totius vitæ B noſtræ curſus impletur. Nemo itaque ſemetipſum deſpiciat, fratres mei: ſed peccatum, quia leue arbitratur dum penſat, graue videatur in eius æſtimatione, cùm numerat. Quid enim durius ſaxo? Quid aqua liquidius? Et tamen à quodam ſapiente dicitur,

Gutta cauat lapidem, conſumitur annulus vſu.

Nimirùm & omnis animæ noſtræ fortitudo ac ſoliditas deſtruitur, ſi aſſiduis velut inundantium verborum fluctibus atteratur: quamuis & leuiter ſe peccaſſe quis aſſerat: cùm Apoſtolus dicat, Qui legem præterit, Deum inhonorat. Porrò otioſis verbis aſſuetus, duplici proculdubiò culpæ videtur obnoxius: qui & diuinas laudes *Duplex culpa* ad quas humana cõditio aſſiduè prouocatur, abiicit: & ſuperfluæ loquacitati, à qua *verbi otioſi.* prohibetur, inſiſtit. Sicut de quibuſdam Hieremias dicit, (c.12.) Duo mala fecit populus C meus. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent aquas. Quæ nimirùm Prophetæ verba etiam de otioſa loquentibus poſſunt non inconuenienter intelligi: qui derelicto fonte aquæ viuæ, hoc eſt, poſtpoſito verbo vitæ, ora ſua ciſternas faciunt, ex quibus non noui, ſed veteris hominis verba proferunt, quemadmodum non recentem de fonte, ſed ſentinoſam potius aquam de ciſterna proferunt. Et quia labia ſua moderata diſcretione reprimere neſciunt, ciſternæ diſſipatæ aquas nequeunt continere. Atqui de his omnibus reddenda ratio eſt in die iudicij: quanto magis de grauioribus? Concutere igitur illos voluit terrore iudicij, quo non inulta ſinatur ſua in eum blaſphemia. Eccle.12. Cuncta quæ fiunt, adducet Dominus in iudicium pro omni errato, D ſiue bonum, ſiue malum. Verùm fortè aliquis obiecerit, Quomodo, cùm mortalia ſolùm peccata in iudicio illo generali proferenda ſint, verbum otioſum, quod leuius cenſetur, in rationem referetur? Dupliciter reſponderi poteſt. Aut quòd de verbo otioſo reddenda tunc ratio ſit, quia in electis minuet gradum fœlicitatis, compẽſatione bonorum cum malis facta. In hoc ſcilicet, quòd per verbum otioſum inutilis fuit, minus etiam compenſabitur. Sed & in electis grauiorem quaſi ex circunſtantia pœnam reddet: etſi non ex cauſa propria. Aut iudicij nomine, non illud generale, ſed particulare cuiuſque poſt mortem intelligendum eſt, quo verba quæque otioſa, etſi non ad damnationem, ſaltem ad purgationem requirentur, nimirùm vt temporariis pœnis eluantur. Expendamus hic quanta ſit vitæ noſtræ leuitas, quàm cautè agenda, meditanda, & pronuncianda omnia, cùm de leuibus quibuſque verbis rationem reddituri ſumus. Quid hîc lætum & iocundum, quod cenſor ille ſummus *Quis iudicij dies.*
E exigit? Et tamen ſunt qui lætentur, & exultent: qui libenter audiant ſcurras, fabulatores, & id genus paraſitorum: qui his oblectamentis cibos farciant, & grauitatem negotiorum ſubleuent. Quanta autem eſt hæc vanitas, quam non ratio ſolùm, ſed & pœna iudicis conſequatur? Et quis non hîc ſibi timeat, ô bone Deus, cùm nihil tam leue ab illo diſtricto examine vindicetur? Plurimùm itaque errant, qui ſibi hac *In ſcurras.* in parte blandiuntur, nihil ſe mali aut agere aut dicere iactitant, ſeque nihil in proximi perniciem proferre: ſtudere tantùm, vt mœſtitia abeat, ſuccedat autem lætitia: Non eſſe terrendas conſcientias per ea, quæ in ſeipſis mala non ſunt. At verò, non modò arguentur quòd læſerint, & offenderint, ſed & quòd nullam proximis vtilitatem intulerint. Eapropter otioſum verbum damnatur, quòd ſine vllo fructu proferatur. Sed etſi verbum otioſum malum non eſſet, quare de illo reddenda ratio eſſet? Ideò monet Apoſtolus, Epheſ. 4. Omnis ſermo ma-

lus ex ore veſtro non procedat: ſed qui vtilis eſt ad ædificationem. *Ex verbis enim tuis iuſtificaberis*, ſi bona ſint. Prou.13. Qui cuſtodit os ſuum, & linguam ſuam, cuſtodit ab anguſtiis animam ſuam. Eccleſ.4. Beatus vir qui non eſt lapſus verbo. Pſal. 38. Dixi, cuſtodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. *Et ex verbis tuis condemnaberis*, ſi mala ſint. Luc.19. Ex ore tuo te iudico ſerue nequam. 2. Reg.1. Os tuum locutum eſt contra te. Eccl. 28. Multi ceciderunt in ore, ſed non ſicut qui interierunt per linguam. Chryſoſtom. homilia ad baptizandos. Media namque vtriuſque partis lingua eſt: & ſi vtriuſque eſt, tu dominus es. Nam & gladius in medio poſitus, ſiquidem fuerit aduerſus hoſtes arreptus, ſalutaris accipienti reperitur: ſi verò tenẽtis viſceribus inferatur, mortem præparat inferenti: non quia talis ferri natura, ſed quia vtentis tale conſilium eſt. Ita & lingua æſtimetur gladius in modio poſitus. Armetur aduerſus peccata tua, non ad fratris plagam præparetur. Et ideò eam Deus velut muro duplici circundari voluit. Nam dentium tegmine, & labiorum cuſtodia continetur, ne verba improuida garrulitate proferantur. Refræna igitur linguã, & ſi non patitur reticere, dentium morſu quieſcat, & tanquam carnifici tradatur dentibus. Nam hoc eſt conducibilius ſuſtinere, quàm poſtea (adinſtar diuitis epulonis in inferno poſiti, Luc.16.) aquæ ſtillationem nullatenus promereri. Et alia quidem multa peccata admittere conſueuit, vt cùm blaſphemat, cùm turpia verba cõponit, cùm calumniatur, cùm iurat, cùm peierat. Sic non tantùm quis ex operibus, ſed ex verbis etiam ſuis iuſtificabitur, aut condemnabitur. Theophilactus in Matth. Ponit, inquit, teſtimonium ex ſcriptura, ne propria dicere videatur. Reſpexit enim Theophilactus ad illud Prou. 12. Propter peccata labiorum, ruina proximat malo, effugiet autem iuſtus de anguſtia. De fructu oris ſui vnuſquiſque replebitur bonis, & iuxta opera manuum ſuarum retribuetur ei. Prou.13. Qui inconſideratus eſt ad loquendum, ſentiet malè: aut illud Iob.15. Condemnabit te os tuum, & non ego, & labia tua reſpondebunt tibi. cùm hæc de verbo otioſo præmiſiſſet: Arguis verbis eũ, qui non æqualis eſt tibi, & loqueris quod tibi non expedit. Monet itaque Chriſtus facilè Phariſæorum mores & conſcientiam, conſecuturum etiam eos diuinum iudicium, deprehendi ex illorum blaſphemis verbis. Damaſcenus Parallelorum cap. 79. hæc ex Euſebio colligit, quæ ad exaggerandam proteruæ linguæ perniciem faciunt, & conuincendam aduerſariorum Chriſti impietatem: nimirùm quod legimus Pſ.139. Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpentes, venenum aſpidum ſub labiis eorum. Serpentem, inquit, aiunt atrocem in lingua aculeum habere, ſed peiorem lingua. Lacerta non tam decolor eſt, quàm homo loquax. Scorpii morſus remediũ admittit, non item ſermo malus. Ignem ardentem extinguit aqua, nihil mitigat linguã. Equum duriori ceruice frænum domat, truculenta fera cicuratur. Maritum cum vxore, domum cum domo, filios cum parentibus, fratres cum fratribus committit: denique nihil non mali per linguam oritur. Omnes ſibi timent à lingua, ſed maximè iuſti, quos & illa, ſi mendax & peruerſa fuerit, impetere ſolet. Hierony. in Pſal. 119. ſcribit, ab omnibus iuſtis id vſurpari poſſe, quod Pſaltes deprecatur. Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua doloſa. Dicit hoc de omnibus hæreſibus Eccleſia, dicit de Iudæis, dicit de Arianis, de Manichæis: dicit & Chriſtus de Phariſæis. Quem ſcilicet illa non impetat? Ioannem Baptiſtam vt dæmoniacum, Chriſtum vt potatorẽ vini, & peccatorem, quique magicis artibus vteretur, calumniata eſt: calumniatur Catholicam Eccleſiam, calumniatur fideles. Nos interim Chriſti exemplo, contra hoc aſpidum virus, has vipereas linguas, diſcamus patientiam, & in pietate, & cordis operũmque ſynceritate conſtantiã. Siquidem nos cùm illis bona pro malis reddiderimus, iuſtificabimur ex ore noſtro: ex verbis etiam ſuis illi condemnabuntur, niſi ad mentem redierint. Improperabãt mihi, inquit Pſaltes, ego autem orabam: oratio autẽ mea in ſinu meo conuertetur. *Tunc reſponderunt ei quidã de ſcribis & Phariſæis. dicentes: Magiſter, volumus à te ſignum videre.* Hos nõ eoſdem eſſe cum his, qui Chriſtum in virtute Beel-zebub dæmonia eiicere calumniabantur, docet Lucas, cùm & malo animo ſignum hoc illos petiiſſe ſcribit. *Et alii*, inquit, *tentantes ſignum de cœlo quærebant*. Theophilactus in Matth. Admirans Euangeliſta appoſuit, *Tunc*. Quum enim obedire eos oporteret propter ſigna præcedẽtia, tunc ſignum petunt. De cœlo autem volunt ſignum videre, ſicuti alius Euangeliſta dicit. Putabant enim

Marginalia: *Non leue linguæ malum eſt.* — Chryſoſt. — *Quàm diligenter lingua refrænãda ſit.* — Theophil. — Damaſcenus. — *Lingua non facilè retinetur.* — Hieronym. — *Linguæ proterua libertas.* — Theophil. — F — G — H — I — K

A enim quòd ſigna ſuper terram poteſtate diaboli faceret, vt qui mundi rector cenſeretur. Impletur Iacob vaticinium de Phariſæis & ſacerdotibus in Chriſtum conſpirantibus, Geneſ.49. Simeon & Leui vaſa iniquitatis bellantia, &c. *Magiſter*, inquiunt, cùm interim eum vt legis tranſgreſſorem auerſarentur: ſed hoc aut per aſſentationem dicebant. Sic Eſa. 25. Popule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt. Aut per deriſionem: ſic duo quinquagenarij Heliam hominem Dei vocabant. 4.Reg.1. & milites Chriſtum colaphis cædentes, dicebant, Aue rex Iudæorũ: &, Prophetiza nobis Chriſte. Aut per fictionem, vt illum faciliùs in ſua retia pertraherent. Sic Ioab, vt Amaſam nihil ſuſpicantem occideret, 2. Reg.20. Salue, inquit, mi frater. Sic Iudas, Aue Rabbi, Matth.26. Marc.14. Luc.22. cuius ſe diſcipulum factis ipſis abnegabat. Adeò infidum eſt hominum genus, vt aliud in ore, aliud
B in pectore habeat. Clemens Alex.lib.6.Stromat.narrat Alexandrum aliquando vnum ex Indiæ Gymnoſophiſtis interrogaſſe, quodnam animalium adhuc ignotum eſſet. Reſpondiſſe, hominem. Quàm variæ & vanæ nimirùm quorundam ſunt hominum conditiones? Quot nihil differunt à Gnathone Terentiano, qui de aſſentatione ſibi triumphum facit?

Cur Iudæi Chriſtum Magiſtrũ vocant.

Clem. Alex.

In aſſentatores.

Quicquid dicunt, laudo: id rurſum ſi negant, laudo id quoque:
ſi negat, nego: ait, aio.

Baſilius Concione ad adoleſcentes: Quid autem ab Ægyptio Sophiſta (Protheo) ipſos abeſſe dicemus, qui planta fiebat, & beſtia quum vellet, & ignis & aqua, & in omnes mutabatur? Siquidem modò Chriſtum, ſed verbis tantùm laudant, modò
C illi calumnias ingerunt. Et quemadmodum aiunt Polypodem ad ſubiectam terram, ſic ipſi mentem ac ſententiam ſuam ad familiarium & eorum, cum quibus conuerſantur, ſentẽtiam tranſmutabunt. *Volumus.* Ita ambitionem & temeritatem ſuam celare non poſſunt, quaſi ſemper & omnibus ad illorum obſequia tenerẽtur. Verbum iſtud Tyrannicum à Poëta etiam Ethnico cenſetur,

Baſilius.

Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas.

Hoc aſpero loquendi modo ſatis produnt quo ſpiritu ducantur. Qui enim aliquem vt dominum aut pædagogum conueniunt, non imperioſis iſtis verbis vtuntur: ſed rogant illos vt patres. *Volumus*, aiunt, *à te ſignum videre.* 1. Cor. 1. Sic Iudæi ſigna petunt, & Græci ſapientiam. Incredulitatem autem ſuam aperiunt, qui cùm nunc hominem ſurdum, cæcum & mutum ſanitati reſtitutum viderint, & nuper pro Centurionis ſeruo rogauerint, Matth.8. rurſus aliud ſignum requirant. Quærunt ſcilicet
D ſignum de cœlo, vel vt adinſtar Moſis fulgura immittat & tonitrua, Exod.20. vel adinſtar Heliæ, ignem educat è cœlo, 3.Reg.18. Habebat Moſes teſtimonium ex tonitruis, igne, fumo, vocibus, & ſonitu protracto buccinæ: idem fortè à Chriſto requirunt. Hierony. in Matth. Verùm, qui calumniaris ea quæ oculis vides, manu tenes, vtilitate ſentis: quid facturus es his, quæ de cœlo venerunt? Vtique reſpondebis & Magos multa ſigna feciſſe de cœlo. Alioquin niſi illos malè ſigna hæc accepturos nouiſſet Chriſtus, potuiſſent audiiſſe Angelos in ſua natiuitate cœlum canticis replentes, & è cœlo patrem in ipſo baptiſmo intonãtem: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui. At verò, inquit Chryſoſtomus hom. 30. Oper. imperf. in Matth. Similis eſt natura infidelitatis terræ arenoſæ, quæ quamuis pluuiam ſuſceperit, tamen quia in ſe nullos tenet humores, ſemper adhuc areſcit. Talis eſt & condi-
E tio febrium. Quantumuis biberint febricitantes, calore totum conſummante, ſemper adhuc ſitiunt. Sic & maligni homines, quicquid boni viderint, aut audierint, infidelitate totum conſummante quod vident & audiunt, ſemper vacui ſunt, tanquã qui nihil viderint, aut audierint. Iulianum illum Apoſtatam olim in ſpecum deſcendentem, terruerant dæmonum ſpectra: ille crucis ſigno ſe muniit: hoc verò ſacrificus quidam impius contorſit ad abominationem. quaſi abominandum idolum nõ venerando ſigno concutiatur. Hoc ſcribit Gregor. Nanzanz. Orat.1. in Iulian. & hiſt. tripartita Caſſiodori lib.6.c.1. Quid verò profuerunt miracula apud Arianos ab Homouſianis facta? Clemens Rom. lib.8. Conſtit. Apoſt. cap.1. Nam nec impij miraculis ducuntur, inquit: cuius rei teſtis eſt ipſe Deus, cùm dicit, Eſa.28. Si in aliis linguis loquar populo huic, & in aliis labiis, nõ credent. Sic nec Ægyptii crediderunt Deo, aut Moyſi. Obſiſtit Iamnes & Mambres: quibus iſti ſimiles ſunt, qui reſiſtunt verita-

Quod ſignum Iudæi poſtulabant.

Hieronym.

Chryſoſt.

Infideles obduratı.

Greg. Nanz.

Caſſiodorus.

Cl. Roman.

ti. Ideò Chriſtus *Reſpondens, ait illis, Generatio praua & adultera ſignum quærit.* γενεὰ πονη- F
ρὰ καὶ μοιχαλίς. Dicitur enim praua ſingulari quadam malitia: ſic enim Sathan
πονηρὸς, malus & peruerſus nuncupatur. μοιχαλὶς, ad adulterium inclinata, ſcilicet
ex longa cõſuetudine, cuius exinde grauius peccatum ſit. Generatio autem dicitur,
quæ ſcilicet quaſi per ſucceſſionem, patrum iniquitatem ſequuta ſit: de quibus & id
dici poteſt, Fiant ſicut patres eorum, generatio praua & exaſperans. Generatio quæ
non direxit cor ſuum. De qua & iſtud, Pro. 30. Generatio quæ Patri (Deo) maledi-
cit, & matri ſuæ (Synagogæ) non benedicit. Generatio quæ ſibi munda videtur, &
non eſt lota à ſordibus ſuis. Generatio quæ ſublimes habet oculos, & palpebræ ſuæ
in altum erectæ. Generatio quæ pro dentibus habet gladios. Sicut ergo illos vipera-
rum genimina, ita nunc generationem prauam vocat: quia à minimo vſque ad ma-
ximũ omnes impietati ſtudebant. *Praua* vtique, ſequax Sathanicæ malitiæ, & longè G
ab illis virtutibus recedens, quas ſcriptura in Patriarchis & Prophetis cõmendauit.
Ita non adulatur Chriſtus, ſed venenum aſpidum detegit, aſſentatores prodit, deci-
Adulterium ſpirituale. pulam indicat: vt qui prauo & peruerſo animo ad ipſum accedant. *Adultera*, vt quæ
à Deo ſuo deſciuerit, ſeque variis Gentium cultibus, & contrariis in legem opinio-
nibus adiecerit. Poterat vtique adulterinos illos nuncupare, vt quorũ maxima pars
ex inceſtu Thamar & Iuda oriunda ſit. Verùm ſpiritualem fornicationem attendit,
Heſichius. quæ & latiùs ſerpit, & in animas graſſatur. Heſichius lib. 6. in Leuit. cap. 20. Quantũ,
inquit, ſenſibile adulterium malũ eſt, tantum eſt intelligibile deterius. Nam hi car-
ni, illi autem ſpiritui contumeliam faciunt: & hi homini, illi autem ipſi Deo. De qui-
bus Oſee 7. dixit: Omnes adulterantes, quaſi clibanus ſuccenſus à coquente corde
ſuo. Quoties verò Iudæi deſciuerunt à Deo, & non crediderũt in mirabilibus eius, H
vt dicitur Pſa. 77. Et Pſ. 105. Tentauerunt & exacerbauerunt Deum excelſum. Hãc
rationẽ Theophilactus & Euthymius in Matth. ſequuntur, qui illos adulteros dici
explicãt, quòd Deo relicto adhærerẽt dæmonibus: ſic'que ſe multis amatoribus ex-
poſuerint, vt & generationi huic exprobratur Ezech. 16. Ædificaſti tibi lupanar, &
feciſti tibi proſtibulum in cunctis plateis. Ad omne caput viæ ædificaſti ſignũ pro-
ſtitutionis tuę: vt omnes ſecum abduceret. Ædificarat lucos & altaria Diis Moloch,
Baalim, Aſtaroth, Dagon: relicto tam bono ſponſo Deo, à quo tantis honoribus cu-
Hieronym. mulata, & gratiarum donis illuſtrata fuerat. Hieronym. lib. 5. Comment. in Ezech.
Hæretici adulteri. c. 16. Eſt fornicatio ſpiritualis, inquit, quando deſerentes Eccleſiam, hæreticis iungi-
mur, & ædificamus lupanar noſtrũ in capite omnis viæ, de quibus Hierem. 6. State
in viis, & quærite ſemitas Domini ſempiternas, quærite quæ ſit via bona, &c. via I
Moſi, Iudicum, & omnium Bibliorum ſacrorum, in quibus docet ædificari lupanar,
Tertullian. cùm abutuntur teſtimoniis ſcripturarum. Tertullian. lib. de Præſcript. Hæreticos
Optatus. adulteros veritatis vocat. Optatus lib. 4. contra Parmenianum: Vna, inquit, eſt di-
lecta ſponſa & columba Eccleſia (Cant. 6.) cæteræ adulteræ, vt quæ doctrinas pere-
grinas ſequantur. Dicam & hæreticorum templa lupanaria eſſe, non modò quòd in
his carnis licentia prædicetur, ſed & omnis ſacræ ſcripturæ ſenſus corrũpatur. Cor-
rumpebant & Iudæi verum ſcripturæ ſenſum de Meſſya, Sabbato, lotione interna,
honorandis parentibus: vt ſparſim in Euangeliis legimus. *Signum non dabitur ei.* Marc.
8. Si dabitur generationi iſti ſignum? Non: quia ſigna nihil proſint ad quorumdam
Auguſtin. ædificationem, ſed quia dolo malo ſignum expoſcerent, quod deriderent. Auguſt.
Quãdiu ſigna neceſſaria fuerint. lib. 12. Confeſſ. cap. 21. Ignoratio mater admirationis ſignorum, introitus eſt ad fidẽ
filiis Adam, qui tui ſunt obliti. VViclef interim miracula velut inutilia exploſit, vt K
ſcribit noſter Thomas VValden. tit. 4. Sacram. c. 124. Nec proinde dixerim illa ſem-
Thom. VVal. Auguſtinus. per eſſe neceſſaria. Auguſtin. lib. 22. de Ciuit. Dei, cap. 8. Poſſem quidem, inquit, di-
cere neceſſaria fuiſſe, priuſquàm crederet mundus, ad hoc vt crederet mundus. At-
tamen, vt idem to. 2. lib. 1. Retract. cap. 13. ſcribit, nec iſta in noſtra tempora durare
permiſſa ſunt, ne anima ſemper viſibilia quæreret, & eorum conſuetudine frigeſce-
ret genus humanum, quorum nouitate flagrauit. Idem refertur lib. de Vera relig.
cap. 24. Adde quòd, vt ſcribit lib. 6. contra Manichæos cap. 16. non mouerent, niſi
mira eſſent: at ſi ſolita eſſent, mira non eſſent. Quod probat diei & noctis, anníque
quadrifariæ conuerſionis argumento, quæ etſi mira ſint, ea tamen ſentiendi aſſidui-
tate contemnimus. Habet tamen nunc etiam Eccleſia ſua miracula, vt & Greg.
Nan-

A Nanzanzenus Orat.8.in laudem Baſilij, miraculo adſcribit,quòd Baſilius prædicatione ſua extorquere potuerit à ditioribus, vt eorum horrea aperirentur,& pauperes reficerentur. Externa enim miracula in ſignum eſſe infidelibus,non autem fidelibus concludit. Verùm fortè obiecerit aliquis,ſcribas iſtos infideles fuiſſe, & fortè miraculis ad fidem prouehi potuiſſe. Auditos etiam fuiſſe permultos qui ſigna quærerẽt: ſic Gedeonem in vellere, Heliam in igne. Sed & Eſaias iratus eſt in Achaz, quòd ſignũ liberationis ſuæ à Raſin rege Syriæ non peteret à Domino, cap.7. Pete, inquit, tibi ſignum à Domino Deo tuo,ſiue in profundum inferni, ſiue in excelſum ſuprà. Auguſtin.lib.4.de conſenſu Euang.& in Geneſ.quæſt.63.docet non eſſe bonum petere ſignum ex intentione mala,& tentatione Dei, non autẽ vt meliores euadamus. *Greg. Nanz. Miracula etiã hodie fiunt.*

B Scio quòd Auguſtinus aſſerit, Teneri ſe in Eccleſia ab authoritate miraculis inchoata,ſpe nutrita, charitate aucta. Verùm quid illa profuiſſent Phariſæis? Nouit Chriſtus quando ſigna,& quæ ſigna daturus ſit. Dederat ſignum paupertatis in præſepi, Luc.2. Hoc vobis ſignum, inuenietis infantem pannis inuolutum,& poſitum in præſepio. Signum puritatis, Eſai.7. Hoc vobis ſignum: Ecce virgo concipiet,& pariet filium. Signum patientiæ, Luc.2. Poſitus eſt in ſignum cui contradicetur. Verùm fortaſſe prætexere poterant id quod legitur Ioël.2. Dabo ſigna in cœlo ſurſum, & prodigia in terra deorſum. Reſpondemus & illa data eſſe. Auditi ſunt Angeli in natiuitate Chriſti, in morte autẽ eius ſol & luna obſcurati ſunt, & tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram:& in die Pentecoſtes, factus eſt repentè de cœlo ſonus. Verùm ad iudiciũ & condemnationem infidelium Phariſæorum ceſſerunt. Ideò *ſignum,* inquit, *non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ.* Ita quoque nullum aliud impiis hæreticis Deus ſignum daturus eſt, quàm quòd illos impietatis conuincat,& condemnet. Iulianus auunculus Apoſtatæ, cùm Alexandriæ ſacra vaſa diriperet, comitantibus Fœlice & Elpidio quæſtoribus Imperialibus, contra ſacram menſam minxit, vaſis ſacris terræ illiſis inſedit: ſignum demum accepit, ſed iuſti iudicii: nam putrefactis viſceribus interiit. Et Fœlix vna ex interioribus venis diſrupta, vnà cum ſanguine iam deficiente ſimul animam euomuit. Elpidius quoque eodẽ mortis genere, quo Iulianus, deceſſit. Teſtantur hoc hiſt.tripart.lib.6.cap.32.& Nicephor.hiſt.Eccleſ.lib. 10. cap. 29. Sic Optatus Mileuit.lib.2.in Parmen. Donatiſtis Euchariſtiam proiicientibus ſignum datum ſcribit. Canes enim, quibus illa deiiciebatur, quaſi rabie accenſi, in latrones graſſati ſunt. Cæterùm cùm ſignũ omne ad rei alicuius veritatem dirigatur, *Auguſt.*

C *Quod ſignum datur impiis.*

Hiſt. tripart. Nicephorus. Optatus.

D requirimus quodnã ſignum Ionæ à Chriſto datum ſit,& quid ſignificauerit. Si rem ipſã ſpectes quæ data eſt, non amplius Ionas, ſed Chriſtus eſt, filius hominis eſt. Nec ea parte ſignum eſſe dicitur, cùm figura nobilioris rei non ſit, quemadmodum Ionas typus Chriſti fuerat. Signũ tamen nuncupatur ex euentu iis ſucceſſuro, qui aut credent verbis Chriſti, aut in infidelitate & duritia cordis permanebunt. Signũ ſcilicet diuinæ miſericordiæ eſt his qui Chriſtũ amplectẽtur: diuini verò iudicii & vindictæ his qui ipſum reiiciẽt. Qui enim non credit, iam iudicatus eſt. Nũc excuſationẽ non habẽt de peccato ſuo. Impletur ſcilicet & hoc Simeonis vaticiniũ: Ecce hic poſit⁹ eſt in ruinã,& in reſurrectionẽ multorum in Iſraël,& in ſignũ cui contradicetur. Quomodo autem ſignum miſericordiæ & iudicii in Iona præfiguratũ fuerit, ſatis ex ipſa hiſtoria manifeſtum eſt. Ad hoc enim mittebatur in Niniuem, vt induratis interitũ minaretur, dicens: Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur: aut Dei miſe- *Quod ſignum Ionæ, & quomodo.*

E ricordiam erga conuerſos contemplaretur, quod & euenit, vbi pœnitentiam egerũt. Et hoc tandem Iudæis applicat Chriſtus dicens: Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio. Verumtamen primùm de ipſo Iona, demum de prædicationis eius euentu dicamus. Vtrumque enim Chriſtus tangit. De primo ait: *Sicut enim Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus,& tribus noctibus.* Petrus Chryſologus Rauennas ſer.37. In Iona Chriſti typum ita requirit. 1. quòd vt Ionas fugit à facie Dei, ita Chriſtus, in ea ratione qua hominem aſſumpſerat, adeò ſe exinaniuit, vt à facie Deitatis aufugiſſe videretur. Phil.2. 2. Quòd, vt Ionas deſcendit in Ioppen, ita Chriſtus de cœlo deſcendit in terram. 3. Vt Ionas in nauem ſe contulit, ita Chriſtus nauem Eccleſiæ nauigaturus aſcendit. 4. Vt ſtatim venti & tẽpeſtates Ionæ, ita inimici Chriſto, Iudas, Phariſæi, & principes aduerſati ſunt. 5. Vt ſorte Ionas miſſus in mare, ita iuxta Prophetica oracula Chriſtus morti expoſitus eſt. 6. Vt'que Ionas, non niſi ſuo conſenſu demerſus *Pet. Chryſ. Ionas, typus Chriſti.*

eſt,ita Chriſtus ſuam ipſe animam poſuit,(Ioan.12.) & oblatus eſt, quia ipſe voluit. F
(Eſ.53.)Hieronym.ſer.in die feſto Paſchæ,figuram hanc ſic explicat:1. Quòd Chri-
Hieronym. ſtus velut in magnam ciuitatem Niniuem,ita in hunc mundum veniens,diē ſalutis,
& præfinitum iudicii tempus annunciauerit. 2. Quòd niſi vt Ionas, Chriſtus morti
expoſitus fuiſſet,Eccleſiæ nauis non ſaluaretur. 3. Quòd vt nautæ dimiſſuri Ionam,
mortem eius ſibi non imputari poſtularunt,ita Pilatus Chriſti.4.Quòd vt Ionas ora-
uit,Tolle Domine animam meam:ita Chriſtus,In manus tuas Domine commendo
Anaſtaſ. Synaita. ſpiritum meum. Anaſtaſius Synaita Comment. in Hexameron, lib.3. Te enim, ô
Chriſte,inquit,præfigurans Ionas Propheta,quando proiectus fuit in mare, trāquil-
litatem effecit vndæ,quæ mortē attulerat:quomodo tu Idololatriæ totius marini in-
teritus. Tuam enim mortem effingens & reſurrectionem,dormiuit in naui, ſicut tu
in ligno crucis,& poſt ſomnum proiectus fuit in profundum, tanquam in lacū pro- G
fundiſſimi inferni & ſepulcri Balenæ. Et ſalutem præfigurans his qui ſimul nauiga-
bant in naui Eccleſiæ, donauit naui vt ceſſarent fluctus. Cæterùm maximè mirum
eſt,quòd Ionam Cetus deglutiuerit, in ipſo etiam ventre per tres dies & noctes re-
Albert. tinuerit, nec tamen digeſſerit. Albertus Mag.in Matth. Venter Ceti locus eſt dige-
ſtionis,inquit.Alterat enim cibum & corrumpit, attrahit ſubtile ex eo ad membra,
& ſic maſſam diuidit:deponit in imum groſſiora,ſicque traiicit & egerit.Et ideò nō
Ionas non niſi virtute diuina præſeruatus in ventre Ceti. niſi diuina virtute Ionas tamdiu in ventre Ceti conſeruatus eſt: maximè cùm aqua-
tica citius quàm alia digerant animalia. Erat autē venter ille Ceti typus ſepulchri,
quod & cor terræ dicitur.Cor enim terra non habet,ſed ſecundum operationes ani-
malis ibi dicitur cor terræ. Sicut enim in locis poſt terræ ſuperficiem, calor terræ
conceptus ex ſolis radiis congregatur, & ideò ibi maximè radices plantarum pullu- H
Quid cor terra. lant:ita ibi maximè putrefacit corpora ſepulta. Verùm vtrobique miraculum, & in
Ceto,& in ſepulcro.Antiquiores tamen Patres,per cor terræ inferna intelligūt: cor
enim non in ſuperficie, ſed intimis receſſibus animalis eſt: ideò quoque intima &
Hieronym. profunda terræ cauoſitas,vt cum Tertulliano loquar,intelligi debuit. Hierony.lib.
Comment.in Ionam,cap.2.Præcipitur ergo,inquit, huic magno Ceto, & abyſſis &
Chriſti deſcēſus ad inferos. inferno,vt terris reſtituāt ſaluatorē:& qui mortuus fuerat,vt liberaret eos, qui mor-
tis vinculis tenebantur, ſecum plurimos educat ad vitam. Ex hac nimirùm figura
Irenæus. Irenæus lib.5.in hæreſ.circa finem, Chriſti ad inferos deſcenſum colligit, quem &
his ſcripturæ locis confirmat.Nunc,inquit,tribus diebus conuerſatus eſt, vbi erant
mortui,quemadmodū Prophetia de eo ait, Pſal.87.& Zach. 9.Commemoratus eſt
Dominus ſanctorum mortuorum ſuorum, eorum qui antè dormierunt in terra ſti- I
pulationis,& deſcendit ad eos extrahere eos,& ſaluare eos.Et ipſe Dominus ait, *Si-
cut Ionas,*&c.Sed & Apoſtolus ait:(Ephe.4.) Aſcendit autē quid eſt, niſi quia & de-
ſcendit in inferiores partes terræ? Hoc & Dauid in eum prophetans dixit, (Pſal.19.
& 48.)Eripuiſti animam meam ex inferno inferiori.Porrò Gregor.Nyſſenus Orat.1.
Greg.Nyſſ. de reſurrectione Chriſti,per *cor terræ*, ſubterranea loca, quibus ſecundum animam
Cyrill. Hier. Chriſtus in triduo adfuerit, interpretatur. Cyrillus Hieroſolym. Catech.14. Ionas
Infernus. quidem,inquit,proiectus eſt in ventrem Ceti:hic autē deſcendit ſponte,vt eximeret
eos qui ſubmerſi fuerant,ſicut ſcriptū eſt,De manu inferni liberabo eos, & de mor-
te redimam illos.Sed & conſideremus,Quid eſt durius hominem ſepultum de terra
reſurgere,aut hominem in ventre Ceti, in tantam animalis caliditatem deuenientē
non marceſſere? Quis neſcit ventres tantum habere intus calorem, vt oſſa etiam K
deuorata digerant? Quomodo ergo Ionas in ventre Ceti tribus diebus exiſtens,
non emarcuit? Quomodo, cùm ea ſit hominum natura omnium, vt ſine hac
aëris reſpiratione non poſſint viuere: ille per tres dies, hunc aërem non ſpirans,
vixit? Sed reſpondent Iudæi, & dicunt: Subuenit Ionæ virtus Dei. Quid er-
go?Seruo quidem ſuo ſubmittens virtutem,vt viueret effecit Dominus: ipſe autem
hoc ſibi ipſi exhibere non poterit?Si credibile illud,& hoc credibile: & ſi hoc incre-
dibile,& illud incredibile.Mihi quidē vtraque ſunt ſimul fide digna. Credò enim
quòd Ionas,ſicut & Lazarus,cuſtoditus eſt.Omnia enim ſunt poſſibilia apud Deū.
Credo quòd à mortuis excitatus eſt. Solus hic quidem deſcendit ad inferos, cum
multis autem inde aſcendit.Deſcendit in mortem ſolus, & multa corpora quieſcē-
Iuſt.Mart. tium ſanctorum excitauit. Iuſtinus Martyr in reſponſionib.ad Orthodox.Sicut au-
tem

A tem Ionas habuit exitum è Ceto poſt triduum, vt hoc ſigno fides fieret eum miſſum à Deo præconem euerſionis Niniue: ſic & Seruator habuit reſurrectionem poſt triduum, vt crederemus eum miſſum à Deo præconem regni cœlorum. Verùm fortè requiret aliquis, quomodo *filius hominis fuerit in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus?* Hoc enim poſito, quòd corpus eius in ſepulchro, anima per triduum erat in inferno, quomodo ita diſparatis partibus, Chriſtus hîc & illic aderat? Reſpõdet Greg. Nyſſenus Orat. 1. de reſurrect. Chriſti: Quomodo, inquit, eodem tempore, tribus ſeſe Dominus dedit, & cordi terræ, & paradiſo cum latrone, & manibus patris? Nàm ad Phariſæos quidem ait, Sicut Ionas fuit in ventre Ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic erit & filius hominis in corde terræ: Ad latronem autem, Hodie mecum eris in paradiſo: Ad Patrem verò, In manus tuas commendo ſpiritum meũ. Neque enim B aliquis dixerit in ſubterraneis locis eſſe paradiſum, neque in paradiſo loca ſubterranea, vt in eodem tempore vtrobique eſſet: aut hæc manus Patris dici. At hoc quidẽ inter eos, qui piè rem expendunt, fortaſſe ne quæſtione quidem dignum fuerit. Nã qui per diuinam potentiam vbique eſt, cùm vbique adeſt, tum nuſquam abeſt. Ego autem etiam aliam didici rationem, quam ſi vultis, paucis vobis exponam. Demonſtrat primùm diuinam naturam ſic humanitati fuiſſe coniunctã, vt & in anima per imperium, preces, doctrinam: & in corpore per attactum & miracula virtus eius appareret. Hoc igitur ſuppoſito, quòd anima ſimul erat cum diuina natura, & ſimul cũ corpore, ſic concludit. Quoniam igitur duplex quidem temperamentum humanũ, ſimplex verò & vniformis natura diuinitatis eſt: quo tempore à corpore anima diſiungebatur, non vnà cum eo, quod compoſitum erat, diducebatur id quod expers C eſt diuiſionis, ſed contrarium fiebat. Vnitate enim diuinæ naturæ, quæ in vtriſque erat ex æquo, rurſus ea quæ diducta fuerant, inter ſe coaluerũt. Rurſus etiam quæri poteſt, quomodo figura Ionæ in Chriſto completa ſit, vt & ille tribus diebus & tribus noctibus in corde terræ permanſerit. Videtur enim hoc eſſe falſum, inquit Thom. Aquin. in Matth. quia hora nona expirauit, & ſepultus eſt veſpere, reſurrexit autem mane tertiæ diei. In quibus tantùm duæ noctes computantur. Duplex hîc reſolutio eſt, ſecundum Auguſtinũ. Vna per Synecdochen, qua pars pro toto vſurpatur: ita ſcilicet vt dies qua crucifixus eſt, pro ſua nocte computetur: Sequatur demum nox, & poſterior dies: Tertia nox, & manè diei. Et hanc reſolutionem amplectuntur antiqui Patres, cùm non neceſſe ſit rerum veritatem in omnibus correſpondere ſuis typis. D Eandem etiam reſolutionem ſequitur Hieronymus in Matth. Altera verò reſolutio non contemnenda videtur, vt intelligamus tres noctes, vnam ſupernaturalẽ & miraculoſam, duas naturales. Supernaturalis & miraculoſa fuit illa, quæ contigit Chriſto expirante: tunc enim tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram. Quod & Deo ſic diſponente contigit, non modò vt hominum impietas argueretur, & creaturarũ lumen creatori cederet: ſed & ex hoc colligeremus tres noctes à Chriſti morte ad eius vſque reſurrectionem. De diebus ſanè nulla quæſtio eſt: cùm diſpulſis & cedentibus illis tenebris, poſt horam nonam dies apparuerit, ad cuius veſperam Chriſti Ieſu ſacratiſſimũ corpus tumulatum ſit: conſequatur & dies magnus ſabbati, demùm & prima ſabbati, ad cuius crepuſculũ Chriſtus reſurrexit. Cæterùm totum argumentum miſſionis Ionæ in prædicatione pœnitentiæ conſiſtebat. Tertullianus lib. de Pudicitia: In hoc, inquit, Ionas exemplum paſſus eſt dominicæ paſ- E ſionis, Ethnicos quoque redempturæ. Sic Ioannes nõ minus militantibus & Publicanis, quàm filiis Abraham, pœnitentiæ erat præco: ſed & ipſe Dominus Sidoniis & Tyriis præſumpſit pœnitentiam, ſi virtutum documenta vidiſſent. 2. Vt que ſtatim Ionas vrbis excidium prædixit, vtique niſi pœnitentiam agerent: ſic Chriſtus ſtatim clamauit, (Mar. 1.) Pœnitentiam agite, & credite Euangelio. Et, Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis, ſicut & hi, ſuper quos cecidit turris Siloë. Athanaſ. verò lib. in Euang. de paſſione & cruce Domini, docet non mentitum eſſe Deum in his verbis: Adhuc tres dies, & Niniue ſubuertetur. Neque enim, inquit, ſermo Dei talis erat, quaſi poſt triduum ſubuertenda eſſet Niniue, ſed quòd ad triduum eos ſuſtinere vellet: vt in dilatione triduana, aut pœnitendi haberent facultatem, aut poſtmodùm eius ſæuitiam exciperent. *Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta.* Ab exemplo illorum condemnationem elicit, vt illius terrore ad mentem redeant. Po-

Greg. Nyſſ. *Quomodo* [illegible] *fuit* [illegible] *noctibus.*

Th. Aquinas. *Duplex de tribus diebus & noctibus reſolutio.*

Hieronym.

Tertullian.

Athanaſ.

Ab exemplo condemnãtur Iudæi.

terat alia multa proferre exempla Gentilium, qui ad vnius Dei cultum, Prophetarũ F
dictis aut ſignis allecti ſunt: ſicut de Naaman, 4. Reg. 5. & Achior, Iudith 5. legimus. Verùm hæc duo ſatis eſſe putat, quorum vnum totam Rempublicam Niniuitarum, alterum perſonam publicam, ſcilicet Reginam, commendat: vt ex ratione multitudinis, aut officiorum publicorum, quibus Regina detineri poterat, maior zelus, pietas & attentio colligatur. Ita perſonas perſonis, & facta factis comparare videtur.

Thomas. Porrò in verbis iſtis excluditur vnus error Iudæorum, inquit D. Thomas lib. Comment. in Matth. dicentium reſurrectionem multo ante iudicium futuram, quódque interim dum poſt reſurrectionem iudicium fiat, reædificabitur Hieruſalem. Adducunt autem id Eſa. 25. Faciet Dominus in monte hoc conuiuium pinguium. Alij dixerunt quòd iuſti & martyres reſurgent ante alios per mille annos: & adducũt quod dicitur Apoc. 2. Vidi Angelum, &c. Et apprehendit draconem ſerpentem antiquũ, G
qui vocatur diabolus: & ligauit eum, vt non ampliùs Gentes decipiat, donec conſumentur mille anni. At verò vtrumque excluditur, his verbis: *Surgent cum generatione iſta*. Surgent enim ſimul boni & mali, iuſti & iniuſti.

Quomodo ſolus Chriſtus, & tamen Regina Saba iudicabit. Verùm requiritur, quomodo & Niniuitæ & Regina Saba iudicatura eſt Iudæos, cùm Ioan. 5. dicatur Pater omne iudicium filio dediſſe? Reſpondemus multiplex eſſe iudicium, & in diuerſo gradu cõſiderandum. 1. Supremæ authoritatis Dei ſolius eſt: etiam & Chriſti, vt Deus eſt. 2. Supremi meriti, & præeminentiæ: hoc ſolius eſt Chriſti, vt homo eſt. 3. Approbationis & aſſeſſionis, quo omnes Angeli & ſancti iudicabunt, Matth. 19. Luc. 22. Apoc. 2. 4. Teſtimonii, quo iuſti ſtabunt in eos qui ſe anguſtiauerunt: cùm dixerint, Sol iuſtitiæ non illuxit nobis, Sap. 5. Sic & ſermo meus, quem locutus ſum, iudicabit, ait Chriſtus, Ioan. 12. Sic enim lex reum, & prædicatio verbi peccatorem condemnat. 5. H
Comparationis: Sic homines dæmones iudicabunt, 1. Cor. 6. Et viri Niniuitæ &

Auguſtinus. Lombardus. Regina Saba Iudæos. De his iudicandi modis, Auguſt. Epiſt. 49. & lib. de catechiſandis rudibus cap. 21. & Magiſter Sentent. lib. 4. diſtinct. 47. Nimirùm collatione Niniuitarum & Reginæ Saba Iudæi condemnabuntur. 1. Ratione generis, quia hi Gentiles, Iudæi verò gens electa. 2. Ex parte prædicantis, quia vnus Ionas incognitus & extraneus, per tres tantùm dies prædicauit: apud Iudæos verò infiniti Prophetæ ex ſua natione fuerant. 3. Et parte prædicationis, quæ breui tempore habita eſt apud Niniuitas, & ipſa aſperior & rudior eſſe videbatur, quàm quæ barbarorum aures & corda alliceret: Iudæis autem non terrorem modò incuſſerunt, ſed & magna bona promiſerunt, ídque continua velut ſerie, Patriarchæ, Prophetæ, Iudices, Sacerdotes. Id quoque apud eos faciebant ſcripturæ, quæ cæteris nationibus I
minimè communicatæ ſunt. Non enim fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. 4. Ionas in Niniue nullum miraculum edidit: Prophetæ apud Iudæos multa. 5. Effectus quoque eos condemnabit. Nimirùm Niniuitæ crediderunt, & pœnitentiam egerunt ad vnius Ionæ vocem: & prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis. Iudæi autem nec Prophetis, nec etiam Chriſto crediderunt: immò omnes Prophetas perſecuti ſunt. Idem nos Chriſtus affatur, quod & Iudæos. Etſi enim tot concionatores, Apoſtolos, Martyres & doctores, poſt Prophetas & Chriſtum etiam ipſum habuerimus, ne quidem adhuc vocem Domini audimus. Ideò

Effrem. S. Effrem lib. 1. de compunct. cordis, cap. 1. Legentes, inquit, non agnoſcimus, & audientes nequaquam in aures noſtras percipimus. Si aliquis conficiens iter, homicidium perpetratum repentè conſpexerit, vultus eius illicò immutatur, & cor eius pauore concutitur. Prophetas & Apoſtolos legimus interfectos, & riſum proferimus. Et quid dico Prophetas & Apoſtolos? Ipſum Dominum verbum Patris, propter peccata noſtra pependiſſe in ligno audiuimus & legimus: & elata ceruice contemnimus & ridemus! Toties admoniti ſumus verbo Dei vt pœnitentiam agamus, & negligimus! Ipſum immò Chriſtum & verbũ eius contemnimus. Ideò tot mala K

Chryſoſtom. nos obruunt. Non ſum Propheta (ait Chryſoſtom. hom. 5. ad populũ) nec filius Prophetæ: futurum tamen manifeſtè ſcio, & magna voce proclamo: quòd ſi mutemur, & aliquam animæ noſtræ curam geramus, & ab improbitate abſiſtamus, nihil moleſtum ingruet & triſte. Quod fuſiſſimè probat Niniuitarum exemplo. *Et ecce pluſquàm Ionas hic.* πλεῖον ἰωνᾶ ὧδε. Dictio ὧδε locum ſignificat: vt ſit ſenſus, Ecce plus quàm Ionas in hoc loco. Facta nimirùm emphaſi ad perſonam, quæ multo ſit ipſo

Iona

A Iona nobilior & excellentior: & ad præſentiam, quæ non longè requirenda ſit. Siquidem Ionas tantùm iter vnius diei in Niniue peregerat, nondum autem in omnia eius loca deuenerat, cùm ſtatim audita fama illius quiſque vitã in melius commutauit. Atqui Chriſtus & cernebatur, & audiebatur. Sed & omnia illorum infidelitatem arguunt. 1. Ionas enim ſeruus erat, Chriſtus dominus. 2. Ille è Ceto egreſſus eſt, iſte ab inferno. 3. Ille inuitus prædicauit, iſte ſponte. 4. Ille peregrinus erat, iſte cognatus ſecundum carnem. 5. Ille ſubuerſionem prædicauit, iſte regnum cœlorum. 6. Ille nullum fecit ſignum, iſte innumera. 7. De illo nemo prædixit, de iſto omnes Prophetæ. 8. Præterea Niniuitæ barbari erant, Iudæi diuinis enutriti ſcripturis. 9. Et illi quidem à Iona nihil audierunt, præter id tantùm, Adhuc tres dies, & Niniue ſubuertetur, & ſtatim crediderunt: Iſti verò variam à Chriſto ac profundiſſimam audierunt

B doctrinam, nec tamen crediderunt, immò perſecuti ſunt. Euthymius: Ex eo verò quòd Chriſtus malè acceptus fuit à Iudæis, argumentum fuit eorum ruinæ. Proinde ſi quando videris pios rideri & abiici in ciuitate, argumentum eruere potes eius perditionis. Eccl. 10. Regnum à gente transfertur propter iniuſtitiã & calumnias. Sic Sodomorum excidij ſignum, fuit Loth iuſti oppreſſio. Geneſ. 18. 1. Pet. 1. Item ad ſummum, vexatis Iſraëlitis perditio Ægypti præparata fuit: *Regina Auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam.* Id eſt, non tantùm à Gentili populo, & numeroſa Niniuitarum multitudine condẽnabimini, ſed & ab vnica muliere Regina, quæ de Sabæa metropoli regionis Perſicæ venit Hieroſolymam, auditura ſapientiam Salomonis. 3. Reg. 10. & 2. Paral. 9. Dicitur autem Regina Auſtri, quia ab Hieruſalem Auſtrum verſus ſitum erat illius regnum: ita tamen vt & in Orientem etiam Euthymius.

C porrigeretur. Eucherius lib. 3. Comment. cap. 32. per Auſtrum Indiam interpretatur. Theodoretus lib. 3. Quæſt. in lib. Reg. q. 32. Saba, inquit, Æthiopiæ regio eſt, in mari Indico. Duplex enim fuit Saba, vna in Arabia, altera in Æthiopia. Ioſephus Reginam iſtam Ægypto & Æthiopiæ imperaſſe ſcribit lib. 2. Antiquit. Æthiopia ſcilicet maximè inſignem habet inſulam Medianinem, quam Nilus ambitu ſuo complectitur. Huius vrbs præcipua Saba dicta eſt: ſed Cambyſes Rex Meroën eam nuncupauit, à nomine ſororis ſuæ. Strabo libr. 17. de ſitu orbis, Meroën eandem & inſulam, & metropolim totius Æthiopiæ eſſe ſcribit. Et hoc vtique adſtipulatur quibuſdam referentibus genus Prætoianis, ſeu Preſbyteri Ioannis, Indorum & Æthiopiæ Regis ad Salomonem, quaſi ex ipſo & Regina illa Sabæ deſcẽderit. Plinius lib. 2. cap. 73. huius regionis meminit. Igitur Regina illa *ſurget in iudicio*, 1. corpore. 2. cauſa, quomodo impij non dicuntur reſurgere, (Pſalm. 1.) & condemnabit generatio- Eucherius. Theodoret. Ioſephus. Strabo. Plinius.

D nem iſtam, per comparationem. *Quia venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis.* Omnes illos circunſtantiæ condemnant: 1. quia illa mulier, hi viri, immò ſacerdotes & ſcribæ. 2. Illa Gentilis, iſti de domeſticis. 3. Illa regina multis huius ſæculi negotiis implicita: iſti priuatis tantùm retinentur officiis. 4. Illa venit à finibus terræ, à regione nimirùm, quæ mare Perſicum terminat, vbi ſe iungit Oceano: iſti in vicino ſunt, immò in ſua ciuitate & templo velut domi habent quod audiant. 5. Illa venit, vt audiret ſapientiam Salomonis, quæ maximè rebus phyſicis innitebatur: iſti ne quidem ſapientiam diuinam Meſſiæ audire volunt. 6. Et illa quidem cum vitæ per multa itinera diſcrimine, & expenſis multis: iſti cum ſecuritate & vtilitate. 7. Illa ſola fama nominis Salomonis excitata, iſti tot Propheriis & promiſſionibus ad excipiendum Meſſiam inducti. καὶ ἰδοὺ πλῆον σολομῶνος ὧδε. *Et ecce*

E *pluſquàm Salomon hîc.* Id eſt, hoc in loco vobis præſens, & non longè. 1. Salomon homo, iſte Deus. 2. Salomon rex mortalis, iſte cuius regni non erit finis. 3. Salomon ſucceſſione humana, iſte æternitate diuina. 4. Salomon ſapientiam à Deo accepit, iſte Dei ſapientia. 5. Salomon peccator, qui & laſciuiæ ſeſe illecebris inuoluit: iſte eſt in cuius ore non inuentus eſt dolus. 6. Salomon tantùm in Hieruſalem, non in plateis regni Sabeæ, parabolas ſuas edifferebat: hic in plateis veſtris & templis dat vocem ſuam. Prou. 1. 1. En vt Chriſtus inexcuſabiles etiam nos doceat, ſi concionatores audire, & verbum illius, quod in propatulo nobis eſt, attendere contemnamus. 2. Vt nec quidem reges, reginas, aut magnates, & cuiuſuis conditionis viros ab audiendo verbo excuſet, iſtius exemplo, quæ patria relicta tot itinera confecit, vt vnicum Salomonem audiret. Theodoretus myſticæ Reginè iſtius factũ Theodoret.

Myſteriũ reginæ Saba. ita requirit, quòd doctrina Apoſtolica eos mirata eſt, qui ſine lege iuſtificati ſunt. F
Rom.2. Quando enim Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt, ij legem non habentes, ſibi ſunt lex. Ipſa enim cùm eſſet alienigena, neque diuinam legem accepiſſet, contenta lege naturæ, admirata eſt iuſtitiam, & iuſtum accepit iudicium: & per eum qui ipſam excepit, laudauit datorem ſapientiæ. Eucherius: Venit, inquit, Eccleſia poſt multa ſæcula ad redemptorem. Hęc eſt, de qua Pſaltes: Aſtitit regina à dextris tuis. Hæc poſt ſynagogam vocata, ſed antè promiſſa, venit ex Gentibus à finibus terræ, imponens finem cupiditatibus, ad pacificum Chriſtum. Porrò Lucas ſuperioribus quæ contra blaſphemos Phariſæos Chriſtus intonauit, adiũgit duas parabolas de lucerna: quæ quia à Matthæo referuntur ad ſermonẽ Domini in monte habitum, quem explicauimus, paucis hîc etiã immorabimur.

Eucherius.

Nemo, inquit, lucernam accendit, & in abſcondito ponit, neque ſub modio, ſed ſupra candelabrum: vt qui ingrediuntur, lumen videant. Theophilact. in Luc. Quoniam, inquit, inuidi Iudæi miracula videntes, ea calumniabantur ob mentis malitiam, eius gratia Dominus hæc dicit. Quaſi lucernam, hoc eſt beneficium noſcendi Deum, quo videmus, veluti ſi nobis datum eſſet lumen, homines abſcondunt mentis iudicium, & præ inuidia obtenebrati, miracula & beneficia non vident: quamuis mentem accepcrimus, vt illam ſuper candelabrum conſtituamus. Videtur autem mihi hoc dicere: O Phariſæe, habes ſcientiam, hoc eſt lucernam: oportet te ſcientia illa vti, vt per eã agnoſcas miracula, & aliis quoque oſtẽdere & monſtrare poſſis, quòd ſint opera filij Dei, & non Beel-zebub: vt hi qui ingrediuntur, hoc eſt nouitij & qui inſtruuntur, lumen videant. Nam qui ſapiens eſt, iam ingreſſus eſt: qui autem diſcit, adhuc ingreditur. Hoc autem vos Phariſæi facere non vultis, ſed oculum mentis veſtræ, qui ſimplex erat, feciſtis obliquũ & obſcurum. Beda lib. 4. in Luc. c. 50. Cãdelabrum Eccleſiam dicit, cui lucernam ſuperpoſuit, quia in noſtris frontibus fidem ſuæ incarnationis affixit: vt qui Eccleſiam fideliter ingredi voluerint, lumen veritatis palàm queant intueri. Qua ſententia Iudæorum quoque proceres condemnat, qui ſigna quærẽtes exteriùs, apertam lucis ianuam noluerunt intrare credendo. Hierony. ad id recurrit, quòd Chriſtus lucernã ſuæ doctrinæ, non Iudæis modò, ſed & Gentibus exhibuerit: vt illi qui ingredi ad fidem debebant ex Gentibus, lumen veritatis intuerentur. Eſa. 49. Dedi te in lucem Gentium, vt ſis ſalus mea, vſque ad extremum terræ. Bonauen. in Lucã: Sicut materialis, ita nec ſpiritualis lucerna prodeſt, ſi abſcondatur. Eccl. 20. Sapientia abſconſa, & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſque? Melior eſt, qui celat inſipientiam ſuam, quàm qui abſcõdit ſapientiam ſuam. Quanto autem lucernæ altiùs ponuntur, tanto clariùs reſplendent: vnde non deprimi, ſed eleuari debent. Zach. 4. Vidi, & ecce candelabrum aureũ, lampas eius ſuper caput ipſius, & ſeptem lucernæ eius ſuper illud. Poſuit ergo Deus lucernam hanc ſuper candelabrũ, ſuper electæ ſynagogæ, & primitiuæ Eccleſiæ arcem: immò & toti Eccleſiæ Chriſtum præfecit, ſicut Pſal. 2. dicitur: Ego autem conſtitutus ſum ab eo ſuper Syon mõtem ſanctum eius, prædicans præceptum eius. Porrò quòd Chriſto ſecundum ſuam humanitatem competit eſſe lucernam, conſtat ex eo quod in Apocalypſi habetur: Dominus Deus omnipotens illuminabit eã, ſc. ciuitatem ſanctam Hieruſalem, & lucerna eius eſt agnus. De qua & illud Prou. 31. Non extinguetur in nocte lucerna mulieris fortis, per quam ibi figuratur Eccleſia, quam Ioannes ſponſam agni appellat. Sed & Dauid, Paraui, inquit, lucernam Chriſto meo. Itaque ſeu per lucernam doctrina Chriſti, ſeu ſcientia Phariſæorũ è ſcripturis collecta, ſeu Chriſtus ipſe intelligatur: illa nec abſcondi, nec celari, ſed in omniũ ædificationẽ proponi debent. Cui ſi incubuiſſent Phariſæi, non vtique à veritate deſciuiſſent, & in Chriſtũ impegiſſent. Ambroſ. lib. 7. in Luc. cap. 52. Ergo quia in ſuperioribus Eccleſiam ſynagogæ prætulit (in typo Niniuitarum & Reginæ Auſtri, ex Gentibus) hortatur nos vt (reiecta Scribarũ & Phariſæorum cordis duritia & incredulitate) fidem potius noſtram ad Eccleſiã transferamus. Lucerna enim (etiã) fides dici poteſt, iuxta quod ſcriptum eſt, (Pſ. 118.) Lucerna pedibus meis verbũ tuũ. Verbum enim Dei (quod & Chriſti doctrina, & vera ſcientia è ſcripturis collecta, & q. Chriſtus ipſe) fides noſtra eſt: Verbũ Dei lux eſt: lucerna eſt fides. Erat lux vera, quæ illuminat omnẽ hominẽ venientẽ in hũc mũdũ. (Ioan. 1.) Hæc eſt (quoq;) lucerna, quæ accenditur, virtus ſcilicet noſtræ mẽtis & ſenſus:

Theophil. G

Scientia fidei lucerna eſt, nec abſcondi debet.

Beda. H

Quid candelabrum.

Hieronym.

Bonauẽtura. I

K

Ambroſius.

A ſenſus:vt dragma illa poſſit,quæ perierat,reperiri. Nemo ergo fidem ſub lege conſti-
tuat. Lex enim *intra menſuram* eſt,vltra menſurã gratia. Lex obũbrat,gratia clarificat *Quid mẽſura.*
Et ideò nemo fidem ſuam intra menſuram legis includat, ſed ad Eccleſiam confe-
rat,in qua ſeptiformis ſpiritus relucet gratia;quam princeps ille ſacerdotum fulgo-
re ſupernæ diuinitatis illuminat,ne eam legis vmbra reſtinguat. Denique lucerna il-
la,quam matutinis veſpertiniſque temporibus, ritu veteri Iudæorum, princeps ſa-
cerdotum ſolebat accendere,velut ſub modio legis ſita,euanuit: & ciuitas illa Hie-
ruſalem,quæ in terris eſt,quæ occidit Prophetas,quaſi in conualle fletus poſita, de-
liteſcit:Illa autem Hieruſalem,quæ in cœlo eſt,in qua militat fides noſtra,in illo al-
tiſſimo omnium locata monte,hoc eſt in Chriſto Eccleſia, non poteſt tenebris &
ruinis huius mundi abſcondi:ſed fulgens candore ſolis æterni,luce nos gratiæ ſpiri-
B tualis illuminat. Alteram adiicit parabolam de lucerna,dicens: *Lucerna corporis tui eſt*
oculus tuus. Hoc in corporali oculo notiſſimum eſt. Quemadmodum enim in lucer-
na lux continetur,qua tota perfunditur:ita in corporali organo oculi, lux viſiua cõ-
tinetur,qua totum corpus dirigitur. Cæterùm quod corporalis oculus eſt corpori, *Vt lucerna,*
hoc intellectus ſeu intentio eſt animæ. Ergo ſi *oculus tuus,* intellectus ſc. aut intentio *ſic oculus cor-*
fuerit abſque errore & obliquitate,ſeu ſimulatione & hypocriſi,qualis erat in ſcribis *poris & in-*
& Phariſæis: *totum corpus tuum lucidum fuerit.* Dirigetur enim anima tua ab intellectu, *tentio mẽtis.*
& luce ſapientiæ eius clareſcet. Gorranus in hunc locũ. Intentio enim dupliciter Gorranus.
conſideratur:vno modo,vt motus mentis ordinantis opus in finẽ:alio modo,vt ipſe
finis intentus,ad quem mens ordinat opera ſua. Et quidem ſecundum primum mo-
C dum,ex ipſa intentione iudicantur opera,ſiue bona ſint,ſiue mala:nã ille motus mẽ-
tis ordinantis nunquam eſt bonus,niſi ordo ſit rectus:nec ordo eſt rectus, niſi cõue-
nienter ordinentur extrema:ſed ſecundo modo,non omnia opera ex intentione iu-
dicantur,ſed illa quæ de ſe bona ſunt,vel indifferentia. Quædã verò ſunt de ſe vitio-
ſa & mala,quæ hoc modo ex intentione bona,ſeu fine bono bonitatẽ non ſortiũtur.
Vt ſi quis adulteretur,quatenus à concupiſcentiæ moleſtia releuatus, quietiùs ſpiri-
tualibus vacet. Hinc alij dicunt,quòd duplex eſt finis,ſeu intentio: vtpote intenden-
tis,& rei ſeu operis. Finis autẽ intendentis eſt,quem agens ſibi præfigit,quamuis me-
dia non ſint proportionata ad huiuſmodi finem:idcircò bonitas talis finis non ſem-
per ſufficit ad bonitatẽ moralẽ operationis. Alter verò finis eſt rei,ſeu operis,qui me-
dius ad finem ordinatus proportionatur ac congruit:& idcircò illius operatio dici-
tur bona aut mala. Beda in Lucã. Sic corpus dicit opera,quæ palàm cunctis apparẽt, Beda.
D oculum verò ipſam mentis intentionem qua operatur,& de cuius merito, eadem o-
pera lucis an tenebrarum ſint,diſcernuntur. Ergo ſi pura rectáque intentione quæ
potes agere bona ſtudueris,lucis profectò ſunt opera quæ facis:etiamſi coram homi-
nibus imperfectionis aliquid habere videantur. Quoniam diligentibus Deũ omnia
cooperantur in bonum,his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti. *Si autem o-* *Intentio pro-*
culus tuus nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebroſum erit. Si peruerſa eſt intentio quæ *bat omnes.*
præcedit,prauum eſt omne opus,quod ſequitur,quamuis rectũ eſſe videatur. Eccl.
31. Memento quia malus eſt oculus. Nequius oculo quid creatum eſt? Simplicitas i-
gitur in omnibus optima eſt, vt colligit Bonauen. in Luc. 1. Para. 29. Scio Deus meus Bonauen.
quòd probas corda,& ſimplicitatẽ diligas. Iob. 1. Vir ille ſimplex & rectus. Can. 1. Re-
cti diligunt te. Cant. 4. Vulneraſti cor meũ ſoror mea ſponſa, vulneraſti cor meũ in
E vno oculorum tuorũ,& in vno crine colli tui,id eſt,in vnitate & ſimplicitate inten-
tionis rectæ,quæ ſola Deo placet. Oculus autem nequam deprauat voluntatẽ. Eccl.
14. Nequam eſt oculus liuidi,& auertens faciem ſuam (à Deo) & deſpiciens animam
ſuam. Hinc tenebræ peccatorum. Rom. 13. Abiiciamus ergo opera tenebrarum. Et
bonã ſemper intentione ducamur. Prou. 11. Iuſtitia ſimplicis diriget viam eius, & in
impietate ſua corruet impius. Sap. 18. Sanctis tuis erat lux maxima, qua dirigeban-
tur opera eorum. Prou. 4. Semita iuſti quaſi lux ſplendens. *Vide ergo ne lumen quod in*
te eſt, tenebræ ſint. Caue ne intentio tua aut intellectus,ambitione, hypocriſi, aut in-
uidia ducatur: hinc nimirùm fiet,vt quãtumuis doctus fueris,aut opus bonũ aggrẽ-
diaris,corrumpãtur hæc omnia. Sic quippè Scribæ & Phariſæi,modico velut fermẽ-
tò,ſua hypocriſi actiones ſuas alioquin bonas,vt ieiunia, orationes & eleemoſynas,
obſcurarunt. Sic & illi ſua ambitione & inuidia in Chriſtum excæcati,quantumuis

in lege exercitati eſſent,& Prophetarum libros legerent,in tenebris obſcuratum intellectum habuerunt. Videant omnes igitur, quo ſpiritu & intentione diuina tractent,aut opera ſua exequantur. *Si ergo totum corpus tuum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum*,ſi & intentio & actiones tuæ ab ipſa rectitudine & ſimplicitate procedunt: *erit lucidum totum*, ita vt nullo peccato inuoluantur. Eccl 27. In ſapientia permanet ſapiens ſicut ſol,ſtultus vt luna mutatur. *Et ſicut lucerna fulgoris illuminabit te*,hîc & in futuro. Pſal.75. Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Eſa.58. Implebit ſplendoribus animam tuam, & oſſa tua liberabit. Hæc intentio recta & ſimplex,quia defuit ſcribis,non mirum ſi excæcati ſunt,nec verum iuſtitiæ lumen agnouerunt:quoniã in lumine videbimus lumen,vt ſcribit Pſaltes:in lumine ſcilicet recti intellectus & intentionis,lumen vitæ & veritatis cognoſcimus. Hæc, inquit F

Beda. Beda,contra hypocriſim Phariſæorum ſubdolè ſigna quærentiũ ſpiritualiter dicta, nos iuxta ſenſum moralem generaliter inſtituant. *Cùm autem immundus ſpiritus exierit ab homine,ambulat per loca arida,quærens requiem,& non inuenit.* Hanc de ſpiritu immundo parabolam ſeu exemplũ proponit Chriſtus,ad demonſtrandam Scribarũ & Phariſæorum miſeriam,vt qui pridem eruti à tyrannide dæmonum per fidem Iſraëlis, G

Quæ loca arida ſequatur ſpiritus immundus.

dum illã nunc ſua in Chriſtum inuidia exſufflant,à peioribus dæmonibus poſſideãtur,quorum rabies in ipſis eorum calumniis & blaſphemiis dignoſcatur. Aut certè quid homini cæco,ſurdo & muto,nunc autem ſanitati reſtituto cauendũ ſit, docet: ne ſcilicet ſemel eiecto dæmonio,pigreſcat magis,ſed vigilet, ſibique in poſterum caueat:vt non rurſus fiant eius poſteriora peiora prioribus. Aut ſanè quid Iudæis omnibus cauendum ſit,oſtendit. Nimirùm ne qui ſe Dei filios eſſe gloriantur,propter ingratitudinem excludantur,& qui iam patris ſui diaboli opera perficiunt, ab eo e- H

Iſidorus. tiam poſſideantur. Iſidorus lib.2. Allegor. Hominis nomine populũ Iudaicum,& omnem pœnitentẽ intelligit. Exiuit dæmon à Iudæis,cùm adoptati fuerunt in filios

1\. in typo Abrahæ,Geneſ.12.& cùm erepti ſunt ex Ægypto,Exod.14. A pœnitente autem exit per contritionẽ,confeſſionem,& abſolutionem. Exiit primùm à nobis per

Dio. Areop. exorciſmũ & baptiſma. Vnde apud Dion. Areopagitã lib. Hierarch. Eccl. exſufflare

2\. ter Sathanã iubetur is qui baptizatur. 2. Vbi verò ſpiritus ille malignus ex homine exierit,ſunt qui relegari illum in ſolitudinẽ dicũt,quæ per *loca arida & inaquoſa* ſignificantur:vbi *nullam habeat requiem*, cùm tota eius intentio feratur in hominum perniciẽ, quos ſolitudinibus deeſſe videt. Alij per loca arida & inaquoſa, animas humore gratiæ deſtitutas intelligunt. Eſa.19. Terram ſine aqua confundã. Aruit tãquam teſta virtus mea:& oſſa mea tanquã cremium aruerunt,inquit Pſaltes. Ambulare autem I dicitur Sathan,Iob.1. Circuiui terram,& perambulaui eam.1. Pet.5. Circuit quærens

3\. quem deuoret. *Requies* autem dæmonis eſt aliquem iuſtum ſeduxiſſe, aut hominem totum poſſidere:ideò ſcilicet qui priùs perambulauerat, in Iob torquendo diutiùs

4\. immoratus eſt,q. in codẽ torquendo totus cõquieſceret. *Non inuenit* autẽ toties quoties deſiderat:nã & hi,in quos molitur,ſæpius ei aduerſantur. Vnde Iac. 4. Reſiſtite

5\. diabolo,& fugiet à vobis. Eph.4. Nolite locũ dare diabolo. *Tunc dicit*, apud ſe ſtatuit, & deliberat. *Reuertar in domum meã vnde exiui.* Domus vnde exiuit,anima eſt, quã dæmõ ab initio poſſederit. Nobis enim duo ſunt,duo ab initio cohærẽt Angeli, inquit

Caſſianus. Caſſianus Collat.8. Abbatis Sereni,cap.17. Bonus ſcilicet & malus. De bonis quidẽ

Duo Angeli cuique aſſiſtunt.

Saluator ait,(Matth.18.)Ne contemnatis vnũ ex his puſillis. Dico enim vobis, quòd Angeli eorũ ſemper vident faciẽ Patris mei qui in cœlis eſt. Necnõ in Actibus Apoſtol.(c.12.)de Petro dicitur,Quia Angelus eius eſt. De vtriſque verò liber Paſtoris pleniſſimè docet. De Iuda quoque dicitur(Pſalm.108.)Et diabolus ſtet à dextris eius. Inde fit,vt immundus ſpiritus domum ſuam nuncupet, animam quam primò poſſederit,aut ſibi ſubiecerit. Ab hac autem eiicitur per ſacrum baptiſma,& per pœnitentiã,ſuccedente ſpiritu Dei. Verùm non deſinit ille tandẽ eniti, vt rurſus animã K

6\. illam poſſideat,velut ſuam,aut ſibi præreptã. Quid tandem? Nonnunquam euenit, vt is qui curatus eſt ab immundo ſpiritu,& ad pietatem & veram iuſtitiam vocatus eſt,iã non ipſam puro & ſimplici mentis oculo,id eſt recta & ſimplici intentione ſequatur:ſed aut ſibi gloriam apud homines requirat,& non Deo, ſed ſibi acceptã fe-

Scoparum mũditiesquæ. rat. Erit hæc hypocriſis & peruerſa intentio, *ſcoparum mundities*, qualis in Scribis &

Albertus. Phariſæis,qui faciebant omnia opera ſua, vt viderentur ab hominibus. Albertus in

Matth.

A Matth. Ecce, inquit, diſpoſitio eius, quam ingreditur. Et tangit quatuor. *Inuenit* eam, inquit, hoc eſt locum habitationis ſuæ in ea. Atqui ſi reſiſteret, non inueniret eam. Sic ſerpens inuenit Euam, Geneſ. 3. Ezech. 16. Diuiſiſti pedes omni trãſeunti. & Hier. 2. Omnes qui quærunt eam, ingrediuntur ad eam, in menſtruis ſuis inueniunt eam. 2. Tangit otij torporem, cùm dicit *vacantem*. Ezech. 16. Hæc fuit iniquitas ſororis tuæ Sodomæ, abundãtia otij. Matth. 20. Quid hîc ſtatis tota die otioſi? Eccl. 35. Multa mala docuit otioſitas. Ideò Hieronym. Semper, inquit, aliquid boni operis facito, vt diabolus inueniat te occupatum. Thren. 1. Viderunt eam hoſtes, & deriſerunt ſabbata (otia) eius. Tertiò, *inuenit eam ſcopis mundatam*, exteriorem ſc. munditiem curioſiùs præ ſe ferentem, qualis in Iudæis. Matth. 23. Mundatis quod à foris eſt calicis, & catini. Quod autem mundatur ſcopis, inquit Thom. in Matth. non perfectè Hieronym. Thomas.
B mundatur: ſolum enim illud tollitur, quod leuiter adhæret. *Ornata* autem anima dicitur, etiam in ratione externa: internam enim mundiciem Dominus requirit. Mũdatio autem perfecta debet cum igne fieri, ſicut & in lege vaſa per ignem mundabantur. Item quod ornatur, aliam habet ex ſe pulchritudinem, aliam ex ornatu tantùm. Sic. Pſal. 143. Filiæ eorum compoſitæ, circumornatæ vt ſimilitudo templi. Sed qui volunt eſſe ſecuri, debent habere pulchritudinem interiorem Pſalm. 44. Omnis gloria filiæ regis ab intus in fimbrijs aureis, circumamicta varietate. Sed quando exteriora tantùm ornantur, anima à dæmonum tyrannide non liberatur. Quid enim prodeſt hominibus per fucatam iuſtitiam, & externum ſimplicitatis habitum imponere, cùm Deus interna & occulta iudicet? Ezech. 16. Ornaſti te regio vnguento. Prou. 7. Præparata ad capiendas animas. Euthy. in Matth. De liberatis, inquit, à dæ- Euthymius.
C mone hic dixit, qui ob ſegnitiem ac negligentiam facilè rurſus ab eo inuaduntur, & capiũtur. Inuenit, inquit, priorem domum ſuam *vacantem*, id eſt, vacuam ſpiritu ſancto, ſeu virtute: præterea ſcopis mundatam & purgatam, ad ipſius ſuſceptionem, inſuper & ornatã, ſiue delectabilẽ ſibi. Itaque ſicut hoſpites ad domũ purgatam & ornatam inuitantur, ſic & dæmones ad conſcientiã fucatam & exteriori tantùm iuſtitia cultam prouocantur. Ita Chriſtus de dæmone ad hominis inſtar loquitur, id eſt ſumpta ſimilitudine ab iis quæ nobis contingunt. Nã cùm nemini domũ mutare cõtingat, niſi melior ducatur expectatione, aut ſanè egredi cogatur: euenit vt ſi quis domo ſua abactus fuerit, habitationem requirat. Quæ vbi non dabitur munda, ſed deſerta tantùm & ſquallida, tunc domum priorem in mentem reuocat: ad eam cõtẽdit. Quam ſi ornatam & mundatam inuenerit, tum magis illam & ingredi & inhabitare contendet. Ita contingit Sathanæ, vbi ſemel animam alicuius fuerit egreſſus.
D Si ſenſum comparationis huius attendamus, ſequenda erit Chryſ. Theophil. & Euthymij interpretatio, de domo arida & inaquoſa: vt per ea ſanctorũ animæ nullũ affectionis humorem habentes, quæ etiam deſertæ ſunt, nec vllius vitij fœcundæ, ſignificentur. Et *domus vacans* erit, quæ à ſe gratiam & virtutes allegauerit: quaſi alium hoſpitem exceptura. Non enim eſt conuentio Chriſti ad Belial, 1. Cor. 6. Et tum illa purgata & ornata erit, cùm ſe omninò ad illecebras carnis, & mundi voluptates compoſuerit. Sin prius aſſumptam interpretationem ſequamur, omnia ſibi conſtabunt, ad deteſtandam Iudæorum hypocriſim. *Et tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus nequiores ſe, & ingreſſi habitant ibi.* Septem ſpiritus nequiores omnia vitiorum genera ſunt, vt Anſelm. in Matth. ſcribit. Chryſoſt. in Matth. Opere priore, exponit ad literam, deterius accidere recidiuis morbis. Ioan. 5. Ecce ſanus factus es, iam am- 7. *Qui ſeptem ſpiritus nequiores.*
E plius noli peccare. Secutus fuerat ambitionem, adiunget ſe ſpiritus ſuperbiæ, iræ, vindictæ, luxuriæ. Peccatum enim ſuo pondere ad aliud trahit. Chryſoſt. lib. vno cõtra Gentiles. Ac quẽadmodum vſu venit, vt ſcintilla ignis, ſi fortè immenſam materiam corripuerit, ſtatim obuiam quamque exurat, nec antè tamen abſiſtat, quàm quod reliquum eſt, id omne depaſcatur: quantóque plura comprehenderit flamma, tanto maius robur ad alia conſumenda ſuſcipiat: fitque tum vt comprehenſorum à flãma lignorum congeries, lignis iis, quæ mox flamma cõprehenſura eſt, q. inſidias ſtruat, flãma eadem ſeſe ſemper lignorum comprehenſorum auxilio, contra ea quæ intacta adhuc manent, armante: Sic & peccati natura, vbi animi cogitationẽ aliquã adorta eſt, nec quiſquam eſt qui malum reſtinguat, procedens vlteriùs, grauior certè ac magis indomita efficitur, vt quæ poſteriora ſunt peccata, prioribus grauiora ſint. Anſelmus. Chryſoſtom. Idem.

Auguſtinus. Auguſtinus hunc ſenſum ſequitur lib.1.Quæſt.Euang.cap.8. quòd fideles, qui per F
pœnitentiam abluti, adinſtar canum ad vomitum,& q. ſus lota ad volutabrum redeunt,pro ſeptenario ſpiritu,ſeptem immundis ſpiritibus detineantur. Beda. Beda in Luc. Poteſt,inquit,hoc accipi de hæretico quolibet,ſchiſmatico,vel malo Catholico, à quo tempore baptiſmatis malignus ſpiritus exierat. Hunc enim ſpiritus vbi ſuperbum,ſui ipſius amantem,præſumptuoſum inuenerit,ita ſubiicit, & totum ſibi vendicat, vt nihil aliud quàm dæmonicum ſpiritum ſpirare videatur. Hinc contingit Hæreticos quantumuis barbaris & infidelibus nationibus peiores eſſe, & crudeliores. *Fiunt enim poſteriora peiora prioribus.* Thomas in Matth. Hæc aggrauatio eſt,quantū ad effectum.2.Pet.2.Melius erat eis non noſſe viam veritatis,quàm poſt agnitionem retrorſum reuerti.Euthym.in Matth.Prius enim ab vno dæmone torquebatur,poſtmodum à multis. *Sic erit & generationi huic peſſimæ.* Hier.7.Peius enim operati ſunt, quàm patres eorum.Ita quæ generaliùs dixerat, his de quibus maximè intelligit,accommodat.Hilarius in Matth.Iſraëlitas primùm in Ægypto à dæmone poſſeſſos ſcribit,cùm pecudibus & ſaxis ſupplicarent. Eiectum autem illum eſſe per legem. Qui illinc, inquit,exiens circum Gentes deſertas atque aridas oberrauit, domum veterem derelinquens:vt in iis vſque in diem iudicij, non inquietata habitatione requieſceret.Sed rurſum Dei gratia impertita Gentibus, poſtquàm in aquæ lauacro fons viuus effluxit, habitandi cum iis locus nullus eſt.Regreditur ergo in domum priorem. Hæc *emundata* per legem,& Prophetarum *ornata* præconiis,& Chriſti aduentu præparata,*vacua* inuenitur. A qua cùm & cuſtodia legis abſceſſerit,quia omnis lex vſque ad Ioannem eſt,& ad habitandum non receptus ſit Chriſtus, &c. Ideò ſeptem ſpiritus nequiores aſſumuntur, quia tot erant gratiarum munera deſtinata cum Chriſto:atque ita nouiſſima hominis illius peiora fiunt prioribus, quia ex Iudæis immundus ſpiritus metu legis exceſſerat,nunc autem in eos,cum vltione repudiatæ gratiæ reuertetur.Rupertus lib.7.in Apo.cap.12.Poſtquàm enim Chriſto paſſo,princeps huius mundi foras miſſus eſt,maiore nequitia Iudæos poſſidet, quàm poſſederit olim in terra Ægypti,à quibus tunc exiuit,cùm ſuſciperent cultum vnius Dei viui. *Factum eſt autem,* peropportunè ad confuſionem Phariſæorum, tot Chriſto blaſphemias impingentium:cùm dicere potuiſſet Chriſtus,Eccl.51.Circumdederūt me vndique,& non erat qui adiuuaret.Pſ.117.Circumdederunt me ſicut apes,& exarſerunt ſicut ignis in ſpinis,& in nomine Domini,quia vltus ſum in eos.Vlciſcitur autem per mulierem, ſexum infirmum,vbi videt exhortationes grauiores nihil proficere. Sic Pſ.8.Ex ore infantium & lactantium perfecit laudem propter inimicos ſuos,vt deſtruat inimicum & vltorem.& 1.Cor.6.Infirma mundi elegit Deus,vt cōfundat fortia. *Factum eſt* igitur.Deus enim,qui ſuſcitauit ſpiritum Danielis pro Suſanna contra ſeniores(Dan.13.)ſuſcitauit & ſpiritum mulieris huius contra Phariſæos ad defenſionem Chriſti, *cùm hæc diceret:* vt & ad rem illius confeſſio magis faceret:cùm verbis teſtaretur ſe ad diabolici regni ſubuerſionem veniſſe, & à Niniuitis & Regina Saba, Iudæos iudicandos eſſe prædiceret: vt & ab iſta muliere conuincantur. *Ecce,* mira res ex omni circunſtantia.1.à tempore,tum ſcilicet, cùm excandeſcerent in Chriſtum aduerſarij,2. à loco,quia publicè, immò in conſpectu Scribarum & Phariſæorum:à perſona,quia *mulier,*ſexus vtique timidus & ignarus, quæ tamen eos qui ſe legis doctores profitebantur,de ignorantia & infidelitate arguit. Hanc quidam ferunt ancillam fuiſſe beatæ Marthæ,quæ poſt aſcenſionem Domini cum beata Maria Magdalena, Martha,Lazaro & Maximino in Maſſiliam venit, vt ſcribit Albertus Magnus in Luc.Et,ſicut dicit Ambroſius, quanto infirmius eſt vaſculum quod reportat ex hoſte triumphum,tāto maiori opprobrio diabolus traditur,tanto dux militiæ noſtræ Chriſtus iocundiùs in pugnantibus ſuis delectatur. Iudith.14.Vna mulier Hebræa fecit confuſionem in domo Nabuchodonozor.Hæc eſt fortis mulier,cuius ex vltimis finibus pretium eſt, Prou.vlt. quæ auſa eſt contra ſcribas & Phariſæos *vocem* laudis *extollere.* Ioan.9.Iam enim conſpirauerāt,vt ſi quis confiteretur eum eſſe Chriſtum, extra ſynagogam fieret. De hac dici poteſt id 2. Mach.8.Fœmineæ cogitationi maſculinum animum ingeſſit. Ruth.3. Scit omnis Iſraël mulierem fortem te eſſe virtutis. *Mulier quædam,* vt non vulgo notiſſimam, nobilem & potentem eam fuiſſe arbitremur:vnde maior illi loquendi ratio eſſet apud popu-

Margin notes: *Hæreticus peior quoquam ethnico & barbaro.* — Thomas. — Euthymius. — G — Hilarius. — H — Rupertus. — I — *Mira mulieris confeſſio.* — 1. *Tempus.* 2. *Locus.* 3. *Sexus.* — K — Albertus. Ambroſius.

A populum. Sed *quædam*, id eſt, ſimplex & ignota. Et verè quædam, quia raræ ſunt mu- 4.
lieres, quæ cum tanta animi libertate; & fidei feruore Chriſti laudes celebrauerint. *Humilitas.*
De turba addidit, vt magis inculcet illius humilem conditionem. *Extollens vocem ſuam* 5.
cæteris aut tacentibus, aut contra Chriſtum murmurantibus. Eſa. 40. Exalta in for- *Conditio.*
titudine vocem tuam, exalta, noli timere. Eccl. 43. Magnificantes Dominum exalta-
te quantum poteſtis. Pſ. 29. Exaltabo te Domine, quoniã ſuſcepiſti me. Nihil metuit 6.
magnates Chriſti inimicos: adeò liberè loquitur, vt ora illorũ impudentia obtundat. *Libertas.*
Obſtructum eſt os loquentium iniqua. Sic & olim etiam in tormentis contra tyran-
nos pro fidei confeſſione & ſua conſcientia exclamabant Martyres, vt Sebaſtianus,
Laurentius, immò & ſeptem Machabæi. 2. Mach. 7. *Dixit illi*, tumidos proceres dedi-
B gnata, & ſuæ mentis ardore percita, vt illos rubore ſuffunderet. Pſ. 34. Induantur cõ-
fuſione & reuerentia, qui maligna loquuntur ſuper me. Mich. 7. Aſpiciet inimica
mea, & operietur confuſione, quæ dixit ad me: Vbi eſt Deus tuus. *Beatus venter qui te
portauit.* q. d. Calumniãtur iſti tibi, ô bone, téque in Beel-zebub dæmonia eiicere præ-
dicant: ſed ego te tanta benedictione donatum, & tam beatum eſſe duco, vt & beatã
cenſeam matrem tuam. Ex fermento Phariſaico, ex deprauato mentis oculo prodiit
hæc malignorum impoſtura. Ego verò, quantumuis ipſi de numero & poteſtate glo-
rientur, pauci eos facio, immò nec ipſa, quamuis mulier, aduerſari illis vereor, vt quæ
facile intelligam, quantum in te blaſphement. Tam apertiſſima ſunt tuæ ſanctitatis
& authoritatis argumenta, vt impudentes iudicem, qui tibi tam temerè obſtrepent.
Beata ſanè mater tua. *Beatus venter qui te portauit.* An nõ ſcilicet ex fœcunditate terra, *Laudes ſacra-*
C & ex fructibus arbor commendatur? Eſaias prædixit quòd exurget virga de radice *tiſſima vir-*
Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, *ginis à filio.*
(cap. 11.)

Virgo Dei genitrix virga eſt, flos filius eius,
Et ſuper hunc florem requieſcet ſpiritus almus.

Beatus venter vtique, beata mater, quæ tantum nobis ſaluatorẽ profuderit. Beda in *Beda.*
Luc. lib. 4. c. 49. Magnæ deuotionis & fidei hæc mulier oſtenditur, quæ ſcribis &
Phariſæis Dominum tentantibus, ſimul & blaſphemantibus, tãta eius incarnationẽ
præ omnibus ſynceritate cognoſcit, tanta fiducia confitetur, vt & præſentium pro-
cerum calumniam, & futurorum confundat hæreticorum perfidiam. Nã ſicut tunc
Iudæi opera ſancti ſpiritus blaſphemando, verum conſubſtantialémque patri Dei fi-
D lium negabant: ſic hæretici (Heluidiani) poſtea negando Mariam ſemper virginem, *Contra Iu-*
ſancti ſpiritus obumbrante virtute, naſcituro ex humanis membris vnigenito Dei, *daos & hæ-*
carnis materiam miniſtraſſe, verum conſubſtantialémque matri filium hominis fa- *reticos.*
teri non debere, dixerunt. Sed ſi caro Verbi Dei ſecundum carnem naſcentis, à car-
ne virginis matris pronunciatur extranea, ſine cauſa qui eam portaſſet, & vbera quæ
lactaſſent, beatificantur. Qua enim conſequentia eius lacte credatur eſſe nutritus, *Bernardus.*
cuius ſemine negatur eſſe conceptus: cùm ex vnius eiuſdémque fontis origine, ſecũ-
dum Phyſicos vterque liquor emanare probetur? Niſi fortè putanda eſt virgo ſemẽ-
tinam ſuæ carnis materiam, nutriendo in carne Dei filio ſuggerere potuiſſe, incar-
nando autẽ, quaſi maiori & inuſitato miraculo minimè potuiſſe. Sed huic opinioni
obſtat Apoſtolus dicens, Gal. 4. Quia miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, fa-
ctum ſub lege. Nec tantùm Valentinianos, Apollinares & cæteros confundit hæc
E mulier, qui Chriſtum è virgine carnem non aſſumpſiſſe, ſed illatam è cœlo per eam
tranſegiſſe dicebant: ſed & eos ſubuertit, qui laudibus eius, & beatitudini obtrectãt.
An non ſc. accedit ad Canticum Virginis, dicentis, Beatam me dicent omnes gene-
rationes: cùm beatum illum ventrem prædicat? Epiphanius de laudibus Mariæ: Bea- *Epiphan.*
ta, inquit, ouis quæ peperit agnum Chriſtum. Iuuenca nunquã iugum experta, quæ
vitulum genuit. Fidei menſa intellectualis, quæ panem vitæ mundo ſuppeditauit.
Clibanus intellectualis, qui ignem & panem vitæ calidum mundo in eſum attulit.
Epiphanius in hæreſim Manichæorum ſcribit, Manichæos panem tanquam à Deo *Idem.*
malo creatũ auerſari cum his execrationibus. Maledictus qui te ſeminauit, qui col-
legit, qui pinſit, qui coxit. Sed nos cùm de pane vitæ diſſerimus, quid aliud dicamus,
quàm benedictam terram è qua collectus eſt? Beatus igitur venter virginis, qui eum
portauit: vbera quoque beata quæ ſuxit. Chryſippus Hieroſolymit. de Deipara. *Chryſippus.*

Virgam Ieſſe ſemper virentem, quæ humano generi vitam pro fructu attulit, omni F
Auguſtin. quidē tempore beatam prædicare, admirari, & laudibus extollere conuenit. Auguſt.
to.7.lib.de natura & gratia, cap.36. *Siquidē de ſancta virgine propter honorem Do-*
Maria ſine mini, nullam prorſus cùm de peccatis agitur, habere volo quæſtionem. Inde enim
peccato. ſcimus, quoniam ei plus gratiæ collatum fuerit, ad vincendum omni ex parte pecca-
tum, quia concipere ac parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatū.
Bonauētura. Bonau. in Luc. Nec verò mirum eſt, ſi matris Dei ventrē beatum dicit, in quo & ille
& ex quo formam humanam accepit. Sap.7. In ventre matris figuratus ſum caro, de-
cem menſium tempore. Vnde in laude Virginis dicitur, Cant. 7. Venter tuus ſicut
aceruus tritici. Quia Chriſtus erat granum frumenti, ſecundum quod dicit Ioan.12.
& hoc tritico fuit venter eius impletus. Et ideò beatus propter tria priuilegia: quia,
Bernardus. vt dicit Bernardus, fuit ſine corruptione fœcūda, ſine grauedine grauida, ſine dolore
puerpera. Iſa.66. Quis audiuit vnquā tale? Et quis vidit huic ſimile? ſiue propter tria G
miracula. Primum eſt coniunctio infinitè diſtantiū. Deus enim ibi factus eſt homo,
creator creatura, immenſus paruus, verbum infans, æternus temporalis. Secundum
miraculum eſt, quia qui fecit ventrem, factus eſt in ventre. Vnde Pſ.86. Glorioſa di-
cta ſunt de te ciuitas Dei. Et pòſt: Homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſi-
mus. De hoc poteſt exponi illud Eccl.43. Vas admirabile opus excelſi. Tertiū mira-
culum, quia qui continet omnia, continetur in ventre, & ille ibi capitur, quem totus
non capit orbis. Vnde cantat Eccleſia: Quia quem cœli capere non poterant, tuo
Sedulius. gremio cōtuliſti. Eſ.45. Verè tu es Deus abſcōditus. Beata vtique, vt canit Sedulius,

- ſancta parens enixa puerpera regem,
Qui cœlum terrámque regit per ſecula, cuius H
Numen, & æterno complectens omnia gyro
Imperium ſine fine manet, quæ ventre beato
Gaudia matris habens cum virginitatis honore,
Nec primam ſimilem viſa eſt, nec habere ſequentem.

Albert. Albertus Mag. in Luc. Beatus venter, propter fœcunditatem, non ex ordine naturæ,
ſed obumbratione ſpiritus reſultātem. Vt incorrupta produceres prolem, ſicut pater
filium, ſicut ſidus radium, ſicut gemma ſplendorem, & ſicut virga florem. Cant. 2.
Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. In hoc ventre ſapientia ædificauit
ſibi domum (Prou.9.) & totum ſtudium ſuæ artis adhibuit, vnde & columnas ſeptē
excidit. Hæ ſeptem columnæ fuerūt, Fides dictorū ab Angelo, ſpes promiſſorū, cha-
ritas exhibitorū, fortitudo in aduerſis deterrētibus, caſtitas in carnis illecebris, iuſti- I
Quomodo vē- tia in operibus &, prudentia in eligendis. *Beatus* vtique *venter*, locus ſcilicet quo Ver-
ter beatus. bū concipitur, pagina qua inſcribitur, mēſura cui verbū breuiandum commenſura-
tur: forma, ad quam ſummi patris imago figuratur: vrna, in quā manna cœleſte colli-
gitur: theca, in quam theſaurus deſiderabilis reconditur: thalamus, in quo Dei & ho-
minis connubium digniſſimè celebratur: aula regia, in qua regi ſummo diſcubitus
Epitheta va- præparatur: veſtibulum, in quo cœli dominus noſtris induuiis induitur: hortus con-
ria & typi cluſus, ex quo aromata diuinum odorem ſpirantia exoriuntur: terra, quæ ad germi-
Virginis. nandum ſaluatorem aperitur: coccus, quo purpura ſummi regis tota contingitur &
rubricatur. Iſte enim eſt rubus igne Dei plenus, & per libidinem incōbuſtus, Exod.
3. Propter quod omnis fidelis dicit cum Moyſe, (Exod.3.) Vadam, & videbo viſionē
hanc magnam, quare rubus ardeat, & non comburatur. Vadam, inquam, paſſibus
deuotionis appropinquando. Videbo fidei & admirationis oculis, quare rubus virēs K
virginitatis virore, ardeat diuino conceptionis igne, & non comburatur aliqua ca-
ſtitatis conſumptione. Gen. 28. Verè Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam.
Exod.3. Solue igitur calciamēta de pedibus tuis (affect⁹ carnales abiice:) locus enim
in quo ſtas, terra ſancta eſt. 1. Cor.2. Animalis autē homo nō percipit quæ Dei ſunt,
ſed ſpiritualis homo iudicat omnia. Gen.28. Locus iſte à Deo factus eſt inæſtimabi-
Anaſtaſ. Sy- le ſacramentum, irreprehenſibilis eſt. Pſal.67. Deus in loco ſancto ſuo. Anaſtaſius
naita. Synaita lib.4. de die creationis. Chriſtus enim proceſſit ex ſecunda Eua, tanquam ex
Bernardus. quapiam plena luna Maria, quæ nunquam minuta fuit aut defecit, aut priuata fuit
eſſentiali lumine, nempè ſua virginitate. Bernardus hom. in Natiu. Mariæ. Siquidē
ô ſacratiſſima virgo, ſpiritus ſanctus precioſum illud balſamū (Chriſtum) tanta tibi
copia

A copia, tantáque plenitudine influxit, vt copioſiſſimè effluat circumquaque. Iam ex-
hilarantur facies noſtræ in oleo, iam clamamus: Oleum effuſum nomen tuum, me-
moriale tuum in generatione & generationem. Verum id quidem, & non in vanū.
Oleum effunditur, ſed non perit. Intuere ô homo, conſilium Dei. Cœleſti rore areā
rigaturus, totum velleri prius infudit: redempturus humanum genus, pretium vni-
uerſum contulit in Mariam. Vt quid hoc? Forte vt excuſaretur Eua per filiam, &
querela viri aduerſus fœminam deinceps ſopiretur. Ne dixeris vltrà, ô Adā, Mulier
quam dediſti mihi ſociam, dedit de ligno vetito: dic potius, Mulier quam dediſti mi-
hi, cibauit me fructū benedicto. Martinus Pœnitentiarius ſerm. 214. qui eſt de An- Martinus
nunciatione angelica: Moris eſt nobilibus in hortis ſegregare areolam, in qua plan- Pœnitentiar.
tentur herbæ aromaticæ, ad quam maximè delectamur accedere. Sic conditor no-
B ſter in horto generalis Eccleſiæ, ſegregauit ſibi areolam aromatum, beatam Virgi-
nem, ad quam per incarnationem ſpecialiſſimè deſcendit. Vnde & in Canticis dicit:
Deſcendit in hortum ſuum, ad areolam aromatum. Fuit enim D. Virgo tanquam
areola, in natiuitate ſeparata, & non ſolùm à peccato, ſed etiam à fomite, tanquam
à ſuperflua herba per ſpiritum ſanctum purgata. *Venter* igitur *beatus, & beata matris*
vbera. Bonauentura in Luc. Ex hoc ſanè, inquit, datur intelligi, quòd à ſolis vberibus Bonauent.
Virginis beatiſſimæ lactatus fuerit Chriſtus. Quod deſignatum fuit in Moyſe, qui
lactari noluit à muliere Ægyptiaca, & ideò quæſita fuit mulier Hebræa, ſc. mater
propria, (Exod. 2.) Hæc autem deſignat Virginem, cuius vbera ſuxit Chriſtus, ſecun-
dum illud Cant. 8. Quis mihi det te fratrem meum ſugentem vbera matris meæ?
Cant. 8. Soror noſtra paruula eſt, & vbera non habet fracta libidine, ſed de cœlo ple-
C na. Et quis crederet vbertatem eſſe in virginis vberibus, niſi de cœlo miniſtratam?
Cant. 7. Statura tua aſſimilata eſt palmæ, vbera tua botris. Palma enim dulcedinem
habet in ſummo, de cœlo concipiens eam, & botrus ex ſolis aſpectu concipit & fun-
dit gaudij vbertatē. Cant. 1. Meliora ſunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis opti-
mis. Nihil enim, inquit Albert. in Luc. hîc auſteritate pungens, nihil per libidinem Albertus.
inebrians: ſed vnguentum fragrans, ex humore nutriens vnctū Chriſtùm, & omnes
ſanans noſtras infirmitates. Hæc enim tria ſecundum naturam ſunt in vberibus, ſci-
licet conuerſio ſanguinis in nutrimentum candens, nutrimenti abundantia, & me-
dicamentum infirmitatis. Ad primum referre poſſumus promiſſionem (Exod. 3.) de
terra lacte & melle manante: quæ diuæ Virgini tribui poteſt, quæ ſua fœcunditate
Chriſtum nutriuerit. De ſecundo dicitur Iud. 5. In phiala principum propinauit bu-
D tyrum. Phiala enim iſta, mamma Virginis dici poteſt, propinans lactis pinguedinem
principi noſtro Chriſto ad nutrimentum, & Siſaræ ad ſoporem & necem. De tertio
autem eſt medicorum ſcientia, quòd papula vberis, in os infantis immiſſa, contra
omnem valet infirmitatem. Verùm fortè quis obiiciet, quid indè aut Virgini, aut
Chriſto laudis accedit, ex eo quòd Chriſtus vbera illius ſuxiſſe prædicatur? Reſpon- *Quid laudis*
demus, accedere ad laudem Virginis, duplici ratione. Primùm quidem, quia ipſa filiū *ex eo quòd*
ſuum lactauit: ſecundò, quia cùm filij ex lacte indolem aliquam nanciſcantur, fuerit *Chriſtus ſuxit*
autem perfectiſſimus Chriſtus, conſequitur & perfectio Virginis. Et primùm ſanè *vbera matris.*
militat in delicatulas matres, quæ filios ex ſe genitos aliis nutriendos committunt,
hoc facto omnem amorem, immò & ipſam naturā exuentes. Plutarchus lib. de edu- Plutarchus.
candis pueris: Mea quidem, inquit, ſententia matres ipſæ nutrire infantes, atque la-
E ctare debent: maiore enim cum affectu, maioréque ſtudio, vtpotè intimè & à tene-
ris, quod aiunt, vnguiculis diligentes. Nutricum enim amor ſubdititius, atque aſciti-
tius eſt, vtpote propter mercedem. Sed & ipſa natura docet ipſis matribus lactandā
atque alendam ſuam prolem. Ideò enim omni animali parienti alimentū lactis ſup- *In matres nō*
peditauit. Ac planè ſapiens eſt prouidentia, quæ bina mulieribus vbera dedit, vt etiā *lactātes filios*
ſi gemellos edidiſſet, vterque haberet alimenti ſui fontem. Quid enim indignius, in- *ſuos.*
quit Fauorinus Philoſophus apud Aulū Gellium lib. 12. Noct. Attic. capi. 1. quàm in- A. Gellius.
fantē ſtatim à matre relinqui, quē in vtero nutriuit? Quis hoc in feris quantūuis im-
māſuetis obſeruare potuit? Quanta cura Leænę, Tigrides, Lupæ ſuos fœtus nutriūt?
Quanta Apri? Quanto furore ad illorum defenſionem percelluntur? Itaque ſanctiſ-
ſima Virgo cæteris matribus exemplum præbet, vt & ipſæ ſuos partus nutriant. Al-
tera laudis ſpecies eſt, quòd pueri cum lacte, moribus quoque & affectibus nutricis

imbuūtur: qui ibi in paruulis laudabiles ſunt, etiam & nutricibus argumentum lau- F
dis ſuppeditant: ſicut ècontrario, ſi paruulus feritatem, luxuriam, aut alia vitia imbi-
berit, illa velut cum lacte à matre accepiſſe cenſetur; vnde & nutrix his vitiis corru-
pta colligitur. Ælius Lampridius ſcribit Titum Veſpaſianū filiū morbis addictū
Lampridius. propter nutricē. Tiberius etiam vino ſe ingurgitare didicerat ab ebria nutrice, quæ
vino intincto pane, cum à mammilla abigebat. Dion Caſſius in vitis Cæſarum, Cali-
Diô Caſſius. gulam narrat cruore gauiſum, hucuſque vt enſem cruentum lamberet: idque non à
parentibus, ſed à barbara nutrice habuiſſe, quæ extremum mām̄æ puero porrigens,
Quæ mala ſe- ſanguine tingeret. Hæc vitia ſimul cum lacte infantes imbibunt, ex quo etiam acce-
quuntur ex pta in nutrices retorquere poſſumus. Iam cùm idem quoque de virtutibus accidat,
filiis datis a- vt ſiquidē nutrix pia, deuota, humilis, caſta, ſobria, diligens, fidelis fuerit, hæc omnia
liis nutrici- quaſi infuſa puer accipiat: relinquitur & illorum laudem quodammodò ad nutricē G
bus. pertinere: vt & rectè dicantur beata vbera quæ ille ſuxerit. Iam cùm omnis in Chri-
ſto gratia, omne bonum, & virtus ſuum locum obtineant, potuit & iſta etiam ad lac,
ad vbera quæ ſuxerit, benedictionem retorſiſſe. Sed nunc audita huius mulieris ac-
clamatione, audiamus quid Chriſtus reſponderit. *At ille dixit, Quinimmò.* id eſt, Etſi
mater mea laudanda ſit, quòd me genuerit, potior tamen laudis ratio referenda eſt
Laus Virgi- ad id, quòd me gignere meruit, & digna prorſus inuenta ſit, quæ ſuo me virgineo v-
nis maximè à tero geſtaret. Priùs enim eam verbum audire, & ei credere oportuit, quàm me con-
fide & obe- ciperet. Vnde & ad eam dixit Eliſabeth: Beata quæ credidiſti: quoniam perficientur
dientia. in te, quæ dicta ſunt tibi à Domino. Sed & ipſa annuens, Fiat, inquit, mihi ſecundū
verbum tuum. Proinde quia priùs corde quàm corpore, priùs mente quàm in vētre,
priùs fide quàm ipſa re Chriſtum concipere debuit, meritum autem & cauſa conce- H
ptionis Chriſti ex parte Virginis, eſt illius aſſenſus & fides: *Beati qui audiunt verbum
Dei, & cuſtodiunt illud.* E quorū numero illa, ſed omnibus celebrior eſt. Audiuit enim,
credidit, conſeruauit omnia verba Domini conferens in corde ſuo. In cæteris ma-
tribus non neceſſariò requiritur fides vt pariant: fiunt enim ipſa natura & fœcundi-
tate ſeminis fœcundæ, non merito & fide. Quid enim tam dignum pariunt, quod
cum Chriſto conferendum ſit? Pariunt miſeros, peccatores, reos, filios iræ. At virgo
peperit iuſtum, ſaluatorem, filium Dei. Quàm dignam igitur reddi oportuit, quæ tā-
ti filij mater eſſet? Non hîc naturæ, ſed ſpiritus ſancti virtus requirebatur, qui non
habitat in corpore ſubdito peccatis, nec maliuolam animam ingreditur. Itaque di-
gnitatē maternæ animæ præcedere oportuit, vt & conceptio verbi conſequeretur.
Beda. Beda lib. 4. in Luc. Pulchrè Saluator atteſtationi mulieris annuit, non eam tantum- I
modò, quæ verbū Dei corporaliter generare meruerat, ſed & omnes, qui idē verbum
ſpiritualiter, auditu fidei concipere, & boni operis cuſtodia, vel in ſuo, vel in proxi-
morum corde parere, & quaſi alere ſtuduerint, aſſeuerans eſſe beatos. Quia & eadē
Dei genitrix, & inde quidem beata, verbi incarnandi miniſtra facta eſt temporalis:
ſed inde beatior multò, quia & eiuſdē ſemper amandi cuſtos manebat æterna. Qua
ſententia ſapientes Iudæorum clàm percutit, qui verbum Dei non audire & cuſto-
dire, ſed negare & blaſphemare quærebant. *Adhuc illo loquente ad turbas, Ecce veniunt ad
illum mater eius & fratres, & ſtabant foris, quærentes loqui ei, & non poterant adire eum præ
August. turba.* Lucas huius hiſtoriæ ordinē non retinuit, vt refert Auguſtinus, ſed illā præoc-
cupauit, c. 8. cùm in iſtum locū reponi oportuiſſet, vt ſcilicet à Matthæo recēſetur
Albertus. & Marco. Albertus Magn. in Luc. Hic autem, inquit, pars illa incipit, quæ per exem-
plum cautos reddit doctores, ne ſub lecto vel vaſe carnalis affectus ponant lucernā. K
Dicuntur autem hic tria. Primum eſt carnalium amicorum ad Chriſtum aduentus.
2. Tentatio facta ab eo, qui illorum aduentum nunciauit: Chriſti verò ſapientiſſima
reſponſio. *Illo loquente,* & Phariſæorum calumnias depellente, ſimúlque plebem cir-
cumſtantem inſtruente, *Venerunt ad illum mater eius.* Qua ratione venerint, non neceſ-
ſarium ſcribere duxerunt Euangeliſtæ: tantùm narrant quis ex eorum aduentu fru-
ctus conſecutus ſit. Matris omnium prima mentio fit, non naturæ tantum, ſed & ho-
noris & gratiæ habita ratione. Tob. 4. Honorē habebis matri tuæ omnibus diebus
Thomas. vitæ eius. De matre nulla dubitatio eſt, inquit Thomas Comment. in Matth. quin ſit
Qui fratres illa quæ Chriſtum genuit. De fratribus autem quæſtio eſſe poteſt. Hinc ſcilicet hæ-
Chriſti dican- retici quidam concluſerunt, Mariam ex Ioſeph ſuſcepiſſe liberos. Nos autē, inquit,
tur. credimus

A credimus quòd ſicut beata Maria virgo fuit, ſic & Ioſeph: quia virgini virginem cõmendauit, & ſicut in fine, ſic & in principio. Qui ſunt ergo iſti fratres? Hieronym. in Matth. & contra Heluidium, ſcribit fratres dici multis modis. 1. Natura, ſicut legimus Iacob genuiſſe Iudam & fratres eius. 2. Gente, qui eiuſdem nationis ſint. Deut. 17. Non poteris conſtituere regem, qui non ſit frater tuus, id eſt, è Gente tua. 3. Religione, Matth. 23. Fratres enim eſtis, & pater vnus vobis eſt in cœlo. 4. Parentela, ſeu cognatione, vt Ioſue 2. dixit Raab, Detiſque mihi ſignum, quo ſaluaturi ſitis patrem meum & matrem & fratres. 5. Aliquando omnes homines, qui ab vno patre Deo pedeant. Mal. 2. Numquid non eſt pater vnus omnium? Numquid non Deus vnus creauit nos? Quare ergo vnuſquiſque deſpicit fratrem ſuum? Nullo iſtorum modorum dicuntur hic fratres Domini: vno modo dicuntur fratres, quia conſanguinei. Sic Geneſ. 13. Dixit Abraham ad Loth, Fratres enim ſumus: quamuis Loth nepos eſſet Abraham. Sic iſti fratres erant, quia conſobrini. Hierony. in Heluidium. Interrogo ſcilicet, iuxta quem modum fratres Domini appellãtur? Iuxta naturam? Sed ſcriptura non dicit, nec Mariæ eos vocans filios, nec Ioſeph. Iuxta Gentem? Sed abſurdũ eſt vt pauci ex Iudæis vocentur fratres, cùm omnes qui tum aderant, fratres Chriſti potuerint appellari. Iuxta affectum humani iuris & ſpiritus verum ſit: qui magis erãt fratres quàm Apoſtoli, quos Dominus docebat intrinſecus? Aut ſi omnes, quia homines ſunt fratres, ſtultum fuit nunciare, quaſi proprium: Ecce fratres tui quærunt te. Reſtat igitur vt fratres eos appellatos intelligas cognatione, non affectu, non Gentis priuilegio, non natura. Idem Hierony. in Matth. Quidam verò fratres Domini de alia vxore Ioſeph filios ſuſpicantur, ſequentes deliramenta apocryphorum, & quandam Mæcham, vel Echam, mulierculam confingentes. Nos autem fratres Domini, non filios Ioſeph, ſed conſobrinos ſaluatoris, ſororis autem beatiſſ. Mariæ & matertera Domini filios intelligimus, quæ eſſe dicitur Maria Iacobi minoris mater, & Ioſeph & Iudæ. Porrò Chryſoſt. in Matth. Op. priore, elationi Virginis tribuere videtur, quòd ſe ingereret, quaſi laudẽ & Chriſti doctrina & miraculis captaret. Verùm pace tanti viri dixerim, nulla fuit in Virgine ambitio laudis, quæ propter ſummam humilitatem Domino placuit. Verùm ad matrum affectus reſpexit, quæ à filiorum amplitudine ſibi magnam gloriam comparare ſolent. Similitudinariè igitur dicta ſint hæc, cùm virgo omnem gloriam in Deum remitteret, nec aurem popularem venaretur, nimirùm quæ ſolum Deum conſolatorem & teſtem ſibi præfixiſſet. Quòd autem eundem laudis affectum in parentibus ſeu conſanguineis Chriſti fuiſſe ſcribit Chryſoſtomus, probationem habet: cùm & alibi, ex eius operibus gloriã quærerent, dicentes, Tranſi hinc, & vade in Iudæam, vt & diſcipuli tui videant opera quæ facis. Nemo quippè in occulto aliquid agit, & quærit ipſe in palàm eſſe. *Quærunt loqui ei*, aut fortè vt ſibi caueat à comminationibus Phariſæorum & ſecretis conſiliis quæ illos obmurmurare audiebant, aut ſanè vt illum ab eorũ peruerſitate tuerentur, aut, vt ex eius laude aliquid ſolatii ſibi compararent, quod de ſolis conſanguineis intelligendũ eſt. *Non poterant autem eum adire præ turba.* Tanta enim virtus inerat verbis Chriſti, vt omnium aures ad ſe prouocarent. Aggæi 2. Venit deſideratus cunctis Gẽtibus. Eſa. 60. Tunc videbis & afflues, & mirabitur, & dilatabitur ad te cor tuum, quando conuerſa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo Gentium venerit tibi. Typum enim hæc habebant conuocandarum ex multis nationibus turbarum, quæ totam domũ, E id eſt, Eccleſiam replerent. *Et dixit illi quidam, Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant, quærentes te.* Hieronym. in Matth. Mihi quidem, inquit, videtur qui nunciat, non fortuitu & ſimpliciter nunciare, ſed inſidias tendere, vtrum ſpirituali operi carnem & ſanguinem præferat. 2. Cor. 6. Nos ex hoc neminem nouimus ſecundum carnem, & ſi cognouimus per carnem Chriſtum, ſed iam non nouimus. Neque hac intentione quoſdam Chriſtum de fratrum præſentia commonuiſſe dubito: verumtamen fieri etiam potuit, vt & aliquis ex eorum parte illum euocaret. Sic enim habet Marcus: Et foris ſtantes miſerunt ad illum, qui euocarent eum. Interim tamen quauis intentione Chriſtum iſte adeat, minus prudenter egit, vt qui tempus opportunum non expectauerit. Si quidem, vt dicitur Eccl. 3. Omnia tempus habent. *Qui reſpondens dixit ad eos: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?* quaſi dicat: Quid tu carnalium amicorum præſentiam mihi denuncians, Euangelicum niteris perturbare ſermonẽ? Quid

Hieronym.

Hieronym. *In Heluidianos.*

Idem.

Chryſoſtom.

Hieronym. *Tentatio ſurrepit ſpiritualibus, à cognatione carnali.*

mihi matrem & fratres terrenos commemoras, vbi Patris mei cœleſtis incumbo negotiis? Hilar. in Matth. Non autem faſtidioſe de matre ſua ſenſiſſe exiſtimandus eſt, cui in paſſione poſitus, maximæ ſollicitudinis tribuit affectũ. Hieronym. in Matth. Sed neque iuxta Marcionem & Manichæum, matrem negauit, vt natus de fantaſmate putaretur: ſed Apoſtolos cognationi prætulit, vt & nos in comparatione dilectionis, carni ſpiritum præferamus. Thomas in Matth. Non eam ſuam eſſe matrem negat, ſed prohibet inordinatum erga eum affectum, vt Matth. 10. Qui amat patrẽ aut matrẽ pluſquàm me, non eſt me dignus. Ideò interrogat, *Quæ eſt mater mea?* Nunc cùm omnia ſpiritualiter conſideranda ſint, & veſtra mecum cognatio non ſecundũ carnẽ, ſed iuxta ſpiritũ metienda ſit, quæ putatis mater mea ſit, in cuius corde formor? Gal. 4. Filioli mei, quos iterũ parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. Eſa. 26. Quaſi parturiuimus, & peperimus ſpiritum ſalutis. Hæc eſt, ait Albertus in Luc. mater honoris & honeſtatis. Eccl. 24. Quæ Apoc. 12. clamat in doloribus zeli & charitatis, & parit filiũ maſculũ, qui raptus eſt ad Deum, & ad thronum eius. *Qui fratres mei?* ex eodẽ patre per gratiam, & ex viſceribus caſtitatis eiuſdẽ matris, per charitatis affectum. Ioan. 20. Dic fratribus meis, Aſcendo ad patrem meum & patrem veſtrũ, Deum meũ & Deũ veſtrum. *Et extendẽs manum in diſcipulos,* qui tota intentione verbis eius vacabant & audiendis & intelligendis, *dixit: Ecce mater mea & fratres mei.* Huiuſmodi, inquit, verbi diuini attentos auditores, & ſedulos obſeruatores ego ſecundũ ſpiritum mihi coniunctiſſimos reputo, vt matrem vel fratres. *Quicunque enim fecerit voluntatẽ patris mei, qui in cœlis eſt, hic meus frater & ſoror & mater eſt.* Hunc ego mihi verè cognatum & coniunctiſſimũ reputo, æſtimans illũ quaſi mihi ſit frater & ſoror & mater. Háncque ſpiritualem cognationẽ pluris ego facio, quàm omnẽ carnalẽ, etiã proximã, cuiuſmodi eſt inter fratres & ſorores, matrẽ & filium. Ac proinde à negotio patris mei cœleſtis, propter carnaliũ cognatorum præſentiã, nequaquam debeo (vt tua videbatur requirere oratio) deſiſtere. Thomas in Matth. Habebat enim generationem cœleſtem & temporalem: præponderat autem cœleſtis temporali: vnde fit, vt qui faciũt patris voluntatem, ad cœleſtem generationẽ pertineant. *Frater* autẽ dicitur quantũ ad firmiores, *ſoror* quantũ ad debiliores: *mater*, qui non ſolùm credit, & facit quę Dominus præcepit, ſed alios quoque ad id flectit & cõuertit: generat enim quodammodò Chriſtũ in aliis: ſicut è contra accidit in aliis Chriſtũ, quos à fide & obedientia Chriſti reuocat. Beda in Luc. Quia qui Ieſu frater & ſoror eſt credendo, mater efficitur prædicando. Quaſi enim parit Dominum, quem cordi audientis infuderit. Et mater eius efficitur, ſi per eius vocem, amor Domini in proximi mente generatur.

Hilarius. Hieronym. Thomas. *Cognatio ſpiritualis in Chriſto.* Albert. Thomas. Beda.

F G H I

De parabola ſeminantis, vbi de ſimilitudinum vſu, fructu verbi, ablatione eius quod non habetur, obduratione peccatoris, viſione Chriſti, dæmonum in hominem inuidia, tentatione, & cupiditatis malo.

K

Matth. 13.	Marc. 4.	Luc. 8.	Ioan.
In illo die exiens Ieſus de domo, ſedebat ſecus mare. Et cõgregatæ ſunt ad eum turbæ multæ, ita vt in nauiculam aſcendens ſederet: & omnis turba ſtabat in littore, & locutus eſt eis multa in parabolis, dicẽs, Ecce, exiit qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum. Et dum ſeminat, quædam ceciderunt ſecus viam, & venerunt volucres cœli, & comederũt ea. Alia autem ceciderunt in petroſa, vbi non habebãt terram multam, & continuò exorta ſunt,	Et iterũ cœpit docere ad mare: & congregata eſt ad eum turba multa, ita vt in nauim aſcendens ſederet in mari, & omnis turba circa mare ſuper terram erat: & docebat eos in parabolis multa, & dicebat illis in doctrina ſua, Audite: ecce, exiit ſeminans ad ſeminandum. Et dum ſeminat, aliud cecidit circa viam, & venerunt volucres cœli, & comederunt illud. Aliud verò cecidit ſuper petroſa, vbi non habuit terram multam: & ſtatim exortum eſt, quoniam non habebat altitudinem terræ: & quando exortus eſt	Cùm autem turba plurima conueniret, & de ciuitatibus properarent ad eum, dixit per ſimilitudinem, Exiit qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum: & dum ſeminat, aliud cecidit ſecus viam, & conculcatum eſt, & volucres cœli comederunt illud. Et aliud cecidit ſupra petram, & natũ aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul exortæ ſpinæ ſuffo-	

A ſunt, quia non habebant
altitudinem terræ: ſole au-
tem orto æſtuauerunt: &
quia non habebant radi-
cem, aruerunt. Alia autem
ceciderunt in ſpinas, &
creuerunt ſpinæ, & ſuffo-
cauerunt ea. Alia autem
ceciderunt in terram bo-
nam. & dabant fructum,
aliud cẽteſimũ, aliud ſexa-
geſimum, aliud triceſimũ.
Qui habet aures audiendi,
B audiat. Et accedentes di-
ſcipuli dixerunt ei, Quare
in parabolis loqueris eis?
Qui reſpondens, ait illis,
Quia vobis datum eſt noſ-
ſe myſteria regni cœlorũ:
illis autem nõ eſt datum.
Qui enim habet, dabitur
ei, & abũdabit: qui autem
non habet, & quod habet
auferetur ab eo. Ideò in
parabolis loquor eis, quia
videntes nõ vident, & au-
C diẽtes non audiunt, neque
intelligũt: vt adimpleatur
in eis Prophetia Iſaiæ di-
centis, Auditu audietis, &
nõ intelligetis: & videntes
videbitis, & nõ videbitis.
Incraſſatũ eſt enim cor po-
puli huius, & auribus gra-
uiter audierunt, & oculos
ſuos clauſerũt: nequãdo vi-
deãt oculis, & auribus au-
diãt, & corde intelligãt, &
conuertantur, & ſanẽ eos.
D Veſtri autẽ beati oculi, quia
vidẽt, & aures veſtræ quia
audiunt. Amẽ quippè dico
vobis, quia multi Prophe-
tæ & iuſti cupierũt videre
quæ videtis, & nõ viderũt:
& audire quæ auditis, &
non audierunt. Vos ergo
audite parabolã ſeminan-
tis. Omnis qui audit verbũ
regni, & non intelligit, ve-
nit malus, & rapit quod ſe-
minatũ eſt in corde ei⁹: hic
E eſt qui ſecus viã ſeminatus
eſt. Qui autẽ ſuper petroſa
ſeminatus eſt, hic eſt qui
verbũ audit, & continuò
cũ gaudio accipit illud, nõ
habet autẽ in ſe radicẽ, ſed
eſt temporalis: facta autẽ
tribulatione & perſecutio-
ne propter verbũ, cõtinuò
ſcandalizatur. Qui autem
ſeminatus eſt in ſpinis, hic
eſt qui verbum audit, &
ſolicitudo ſeculi iſtius &
fal-

eſt ſol, exæſtuauit, & eo quòd
non habebat radicem, exa-
ruit. Et aliud cecidit in ſpi-
nas: & aſcenderunt ſpinæ, &
ſuffocauerunt illud, & fructũ
non dedit. Et aliud cecidit in
terram bonam: & dabat fru-
ctum aſcendentem & creſcẽ-
tem, & afferebat, vnum trice-
ſimum, & vnum ſexageſimũ,
& vnum centeſimum. Et di-
cebat, Qui habet aures au-
diendi, audiat. Et cùm eſſet
ſingularis, interrogauerunt
eum hi qui cum eo erãt duo-
decim, parabolam. Et dice-
bat eis, Vobis datum eſt noſ-
ſe myſterium regni Dei: il-
lis autem qui foris ſunt, in
parabolis omnia fiunt: vt vi-
dẽtes videant, & non videãt:
& audientes audiant, & non
intelligant: nequando con-
uertantur, & dimittantur eis
peccata. Et ait illis, Neſcitis
parabolam hanc? & quomo-
do omnes parabolas cogno-
ſcetis? Qui ſeminat, verbum
ſeminat. Hi autem ſunt qui
circa viam: vbi ſeminatur
verbum, & cùm audierint,
confeſtim venit ſatanas, &
aufert verbum quod ſemina-
tum eſt in cordibus eorum.
Et hi ſunt ſimiliter qui ſuper
petroſa ſeminantur: qui cùm
audierint verbum, ſtatim
cum gaudio accipiunt illud:
& non habent radicem in
ſe, ſed temporales ſunt: dein-
de orta tribulatione & per-
ſecutione propter verbum,
confeſtim ſcandalizantur. Et
alij ſunt qui in ſpinis ſemi-
nantur: hi ſunt, qui ver-
bum audiunt, & ærumnæ
ſeculi & deceptio diuitia-
rum, & circa reliqua con-
cupiſcentiæ introëuntes ſuf-
focant verbum, & ſine fru-
ctu efficitur. Et hi ſunt qui
ſuper terram bonam ſemi-
nati ſunt: qui audiunt ver-
bum & ſuſcipiunt, & fru-
ctificant, vnum triginta, v-
num ſexaginta, & vnum cen-
tum. Et dicebat illis, Nũquid
venit lucerna vt ſub modio
ponatur? aut ſub lecto? nón-
ne vt ſuper candelabrum po-
natur? Non eſt enim aliquid
abſconditum, quod non ma-
nifeſtetur: nec factum eſt oc-
cultum, quod non veniat in
palàm. Si quis habet aures
au-

ſuffocauerunt illud.
Et aliud cecidit in
terram bonam: &
ortum, fecit fru-
ctum centuplum.
Hæc dicens clama-
bat, Qui habet au-
res audiendi, au-
diat. Interrogabant
autem eum diſci-
puli eius quæ eſſet
hæc parabola. Qui-
bus ipſe dixit, Vo-
bis datum eſt noſſe
myſteriũ regni Dei,
cęteris autem in pa-
rabolis, vt videntes
non videant, & au-
dientes non intelli-
gant. Eſt autem hæc
parabola. Semen eſt
verbum Dei. Qui
autem ſecus viam:
hi ſunt qui audiunt,
deinde venit diabo-
lus, & tollit verbum
de corde eorum, ne
credentes ſalui fiãt.
Nam qui ſupra pe-
tram: qui cùm au-
dierint, cum gau-
dio ſuſcipiunt ver-
bum: & hi radices
non habent: quia
ad tempus credunt,
& in tempore ten-
tationis recedunt.
Quod autem in ſpi-
nas cecidit: hi ſunt
qui audierunt, & à
ſolicitudinibus &
diuitiis & volupta-
tibus vitæ, euntes,
ſuffocantur, & non
referunt fructum.
Quod autem in bo-
nam terram: hi ſunt
qui in corde bono
& optimo audien-
tes verbum reti-
nent, & fructum
afferunt in patien-
tia. Nemo autem
lucernam accendẽs,
operit eam vaſe, aut
ſubtus lectũ ponit:
ſed ſupra candela-
brum ponit, vt in-
trantes videant lu-
men. Non eſt e-
nim occultũ quod
non manifeſtetur:
nec abſconditum,
quod non cogno-
ſcatur, & in palàm
ve-

fallacia diuitiarum ſuffocat verbum, & ſine fructu efficitur. Qui verò in terrã bonã ſeminatus eſt: hic eſt qui audit verbũ, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centeſimũ, aliud autẽ ſexageſimũ, aliud verò triceſimum.	audiendi, audiat. Et dicebat illis, Videte quid audiatis. In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis, & adiicietur vobis. Qui enim habet, dabitur illi: & qui non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo.	veniat. Videte ergo quid audiatis. Qui enim habet, dabitur illi: & quicunque non habet, etiam quod putat ſe habere, auferetur ab illo.

F

Introductio. SI quis fons irriguus omnibus pateat, quicunque ex illo haurire voluerint, nemo fontem ſemper fluentem incuſabit, quòd ex eo mors præ defectu potus alicui obuenerit. Niſi fortè talis eſt, qualis G

Tantalus à labris ſitiens fugientia captat
Flumina. id eſt, niſi fortè eo tempore fontem requirat, quo occluſus eſt, aut hora iam hauriendi expleta eſt. Iam cùm Chriſtus ſit fons vitæ, & omnes inuitet, quicunque ſitiunt, vt hauriant: nemo illum arguet, quòd gratiarum irriguum occluſerit. Verùm eo tempore hauriendum eſt quo licet. Eſa. 53. Quærite Dominum dum inueniri poteſt, inuocate eum dum propè eſt. Ioan. 9. Venit nox quando nemo poteſt operari. Nunc hauriendum, nunc Chriſtus exquirendus & audiendus eſt, ne fortè ſi poſt huius vitæ tempus ipſum requiramus, non inueniamus. Iam verò quòd neminem à ſe, nec à doctrina ſua prohibeat, facto oſtendit & verbo. Facto quidem, cùm domum eapropter egreditur, vt liberiùs & commodiùs ad eum audiendum turbæ confluant: verbo verò, cùm ſemen verbi omnibus H communicari, idem omnibus dari prædicat, ſed pro varietate auditorum alium atque alium fructum facere concludit. Idem fons omnibus, ſed hi plus, hi minus hauriunt. Ex eo alij ſitim releuant, alij vt hydropici adaugere videntur. Idem quoque Chriſtus, idem eius verbum, ſed pro varietate animorum, alij aliis fructum maiorem colligunt. Hinc fit, vt non omnes ſalui fiant, quia nec omnes eodem animo ſalutem requirant. Hæc concluſio parabolæ ſeminis, quæ à Matthæo, Marco & Luca deſcribitur. Præfatur autem Matthæus, quòd *in illo tempore exiens Ieſus de domo ſedebat ſecus mare, & iterum cœpit docere ad mare.* Exiuit de domo, inquit Albertus, vt blaſphemos derelinquendos eſſe oſtẽderet. Numer. 16. Recedite de tabernaculis hominum impiorum. Matth. 23. Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Exiuit I quoque, vt omnes commodiùs & videre & audire poſſent, & ſi quis æger fuiſſet, ad eũ liberiùs accederet. *Sedebat ſecus mare.* Hic illi mos erat frequẽtior in docẽdo, Matt. 5. Ioan. 7. Seſſio enim exterior quietũ doctoris animum à perturbationibus ſignificat. Sed & Ariſtoteles animã ſedendo & quieſcendo prudentiorẽ fieri ſcribit. Chryſoſtomus hom. 45. Oper. prior. in Matth. Prope mare ſedens, eos qui in terra erãt piſcabatur. Sediſſe autem in littore ſecus mare, nõ ſimpliciter poſitum eſt ab Euangeliſta, ſed vt intelligamus, neminẽ à tergo Chriſti fuiſſe, ſed omnes contra faciẽ eius aſpexiſſe. Sed & ſecus mare ſedit, vt ſtabilitatem æternam verbi quod docuit, demõſtraret, quod licet fluctibus tunderetur, minimè tamẽ dimouẽdũ eſſet. Thom. Aqu. Sed & ratio quædã myſtica eſt, quia per nauem Eccleſia ex Gẽtibus collecta ſignificatur. Vbi ſedit per fidem, & docet eos qui ſtant in littore catechumenos, qui parati K ſunt ad fidem. Itaque commoditatem requirit auditorum, oſtendens id etiam concionatoribus eſſe faciendum. Nam & locus & modus docendi cõmodior. Locus capax erat maximæ multitudinis: modus tangitur, quia loquebatur in parabolis. Tot autem turbæ aderant, *ita vt in naviculã aſcendens, ſederet in mari, & omnis turba ſtabat in littore.* Sic conſueuerat doctores ab auditoribus ſecernere, adinſtar Moſis, immò & Dei, qui in mõte Synai apparẽs & docẽs, turbas in imo eſſe iubebat. Id ſanè, ne fortè quis gradus Eccleſiæ cõfundat. Numquid ſcilicet omnes Prophetæ? Nũ omnes Doctores? Num omnes Euãgeliſtæ? *Et docebat eos in parabolis multa.* Ad eos ſeſe habuit, vt materfamiliâs ad filios, quos ſecundũ rationẽ ætatis nutrit, & inſtruit. 2. Cor. 3. Sic Paulus: Lac, inquit, potũ dedi vobis, nõ eſcã: nõdũ enĩ poteratis, ſed nec adhuc quidẽ poteſtis. Intellectus enim hominis cõiunctus cõtinuo & tẽpori, vix intelligit ea,

Marginalia: *Summa.* (beside "que Chriſtus, idem eius verbum"); Albertus. (beside "ſedebat ſecus mare"); Chryſoſtom. (beside "ſoſtomus hom. 45"); Th. Aquinas (beside "ſtraret, quod licet").

quæ

A quæ ſimilitudinibus corporum non ſunt obumbrata, vt ſcribit Dionyſ. Areopa. Pu- Dio. Areop.
rè enim ſpiritualia non capit, niſi perfectorum intellectus: qui, ſicut habetur Heb.
5. pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus, ad diſcretionem boni & mali. Igitur
cùm turba plurima conueniret, & de ciuitatibus properarẽt. Nam ſicut oleum effuſum erat
nomen Domini. Hieronym. in Matth. Quoties autem turbæ vocabulum Euãgelio Hieronym.
inſeritur, ſicut diuerſitas hominum, ita diuerſitas intimatur voluntatum. Non enim *Turba quid.*
omnes eadem voluntate, ſed diuerſis ex cauſis Chriſtũ ſequebãtur. Omnibus tamen
beneficia præſtabat, docendo, alendo, ſanando. *Dixit per ſimilitudinem.* Erat enim hoc
orationis genus Prophetis familiare. Moyſi, vnde ait: Aperiam in parabolis os meũ: *Similitudinũ*
Salomoni, qui multa millia parabolarũ propoſuit, & conſcripſit: Nathan, qui ſimili- *vſus quan-*
tudinem ouis: Eſaiæ, qui vineæ, cap. 5. aliorúmque, quorum ſcripta nobis præ mani- *tum conducat*
B bus ſunt. Sed & hoc genus accommodum eſt ad docendũ etiam ſimpliciores: quia *Theologis.*

Segniùs irritant animos demiſſa per aurem,
Quàm quæ ſunt oculis commiſſa fidelibus.

Vnde Rom. 1. Inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt viſibilia cognoſcuntur, ſempi-
terna quoque virtus eius & diuinitas. Sed & hoc genus dicendi ſecretius eſt & my-
ſticum, quod & diuinis rebus quadrat, vt Hieroglyphica Ægyptiis. Nimirùm vt ar-
cana hæc celentur indignis, & cæteri attentiùs ſenſus eorum explorent. Hierony. in Hieronym.
Matth. Notandum autem, quòd non omnia locutus ſit eis in parabolis, ſed multa. Si
enim omnia in parabolis dixiſſet, populus abſque emolumẽto receſſiſſet. Vnde per-
ſpicua miſcet obſcuris, vt per ea quæ intelligunt, prouocentur ad eorum quæ nõ in-
telligunt, cognitionẽ. Sed & turba nõ vnius ſententiæ eſt, ſed diuerſarum in ſingulis
C voluntatum: Vnde loquitur ad eam in multis parabolis, vt iuxta varias voluntates,
diuerſas reciperent diſciplinas. Prou. 1. Animaduertite parabolã & interpretationẽ,
verba ſapientum, & ænigmata eorum. Sic, vt legitur 4. Reg. 6. Allata vel appoſita eſt
eis magna ciborum præparatio. Prima autem omnium parabola, ex re facili & com-
muni attentiorem reddit auditorem, cùm dixit: *Exiit qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum.*
Anſelmus in Matth. Quamuis Dominus in ſequentibus hanc parabolam exponat, Anſelmus.
ſingula tamen euidentiùs explicanda ſunt. Hierony. in Matth. Significatur autem ſa- Hieronym.
tor iſte qui ſeminat, eſſe filius Dei, & patris in populis ſeminare ſermonem. Chryſo. Chryſoſto.
hom. 45. Oper. prior. in Matth. Vnde exiit, qui vbique præſens eſt, qui omnia replet? *Quomodo*
aut qualiter exiit? Certè non loco, ſed habitudine, atque incarnationis diſpenſatione *Chriſtus ex-*
propinquior nobis factus eſt. Nam quia venire ad ipſum non poteramus, peccatorũ *iiſſe dicatur.*
maceria ingreſſum atque aditum prohibente, ipſe ad nos egreſſus eſt. Thomas in Thomas.
D Matth. Exiuit autem tripliciter: nimirùm ab occulto patris, non mutãs locum: à Iu-
dæa ad Gentes: à profundo ſapientiæ ad publicum doctrinæ. Ioan. 16. Exiui à patre,
& veni in mundum. Eſa. 27. Qui egrediuntur à Iacob, florebit & germinabit Iſraël,
& replebunt faciẽ orbis ſemine: quod de Apoſtolis dici poteſt, cùm, vt dicit Pſaltes,
In omnem terrã exiuit ſonus eorum. In domo ſeminata perduntur, inquit Albert. in Albertus.
Matth. & videbatur Chriſtus in vanum Synagogæ infideli ſe cõmunicare: ideò trãſ-
tulit verbum ſuũ ad Gentes. Cant. 7. Egrediamur in agrũ, cõmoremur in villis. Eſa.
52. Recedite, recedite, exite inde: pollutũ nolite tangere. Exiit vtique Dei filius per
æternã generationem, & exiuit à Patre per carnis diſpenſationem, cùm humiliauit
ſemetipſum, & exinaniuit, Phil. 2. Adeò vt diuina illa ſapientia,

Æthera iam poſſet, ſeſéque oblita tueri.

E Dicitur & Deus exire, cùm in actum profert aliquid, ſicut dicitur & inter homines
ambulare & habitare. Deut. 23. Dominus Deus ambulat in medio caſtrorũ, vt eruat
te, & tradat tibi inimicos tuos. Et per Habacuk (c. 3.) Egreſſus es in ſalutem populi
tui, in ſalutẽ cum Chriſto tuo. Hinc S. Diony. ait, quòd Deus ad omnia egrediens, &
procedens per bonitatis ſuæ cõmunicationem, manet in ſeipſo inegreſſibilis, atque
immobilis. Arguuntur interim de ignauia pigri agricolæ, qui domi ſtertũt, cùm in a-
grũ egredi eos oporteret, aut ad ſeminandũ, aut proſpiciẽdũ terræ ſuæ. Sed & omnes,
qui ſegniter in officio ſe habẽt, maximè diuino, cùm Chriſtus nihil nõ noſtra cauſa,
& ſumma cũ affectione perfecerit. *Qui ſeminat* igitur, Chriſtus eſt. Nõ quomodo Phi-
loſophi deridẽtes Paulũ dicebãt, Act. 17. Quid vult ſeminiuerbius iſte? Quaſi verbo
tãtum, non autẽ certã aliquam doctrinã & ſapientiam profunderet. At verò nónne

Chriſto dictum eſt, Ioan.6. Ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. Ioan.3. A F
Deo veniſti magiſter. Nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit
Chryſoſtom. Deus cum eo. Chryſoſtom. hom.45. in Matth. Ad quid exiit? An vt terram vepribus
plenam perderet, & ignauos agricolas puniret? Minimè: verùm vt optimo cultu terram arandi fertilem faceret, religionis ac pietatis ſeminibus diligentiùs iactis. *Exiit*
Anaſtaſ. Synaita. *ſeminare.* Anaſtaſius Synaita lib.3. Hexaemeron: Siquidem, inquit, propter terram
exiit is qui ſeminat ad ſeminandum, & irrigandum, & ornandum aridam. Semen
enim paratum eſt, nempè Euãgelium. Promptus & alacris ſeminator, nempè Chriſtus: Operarij parati, Apoſtoli: Meſſores, doctores: Boues impigri, qui crucem ferũt:
Irenæus. Iugum aptum, non enim terit collare. Irenæus lib.4. contra hæreſ. Non enim aliter
nos diſcere poteramus quæ ſunt Dei, niſi magiſter noſter (& ſeminator) verbũ exiſtens, homo factus fuiſſet (& ſic ad nos exiiſſet.) Neque enim alius enarrare poterat G
quæ ſunt patris, niſi propriũ ipſiusverbũ. Quis enim alius cognouit ſenſum Domini? Aut quis alius conſiliarius eius factus eſt? Neque rurſus nos aliter diſcere poteramus, niſi magiſtrum videntes, & per auditum noſtrum vocẽ eius percipiẽtes, vt imitatores quidem operũ, factores autem ſermonum eius facti, communionem habeamus cum ipſo, à perfecto, & eo qui eſt ante omnium conditionem, augmentum accipientes, qui nunc nuper facti ſumus à ſolo optimo & bono, & ab eo qui habet do-
Th. Aquin. nationẽ incorruptibilitatis, in eã, quæ eſt ad eũ, ſimilitudinẽ facti. Thomas in Matth.
Vnde fructus verbi in prop. Nã & Chriſtus ſeminat, ſicut & baptizat, vt habetur Ioan.4. Semen enim eſt principiũ fructus. Inde fit, vt omnis bona operatio à Deo ſit. Phil.1. Qui cœpit in nobis opus bonum, perficiet. Et hac ratione remouetur error Pelagianorũ, exiſtimantiũ ini-
Gregorius. tium boni operis à nobis eſſe. Atqui, vt ſcribit Gregorius, in vanum laborat prædica-
Auguſtinus. tor, niſi adſit gratia ſaluatoris. Auguſtin. lib. de Eccleſ. dogmat. cap.44. Si quis, inquit, per naturæ vigorem, bonũ aliquod, quod ad ſalutem pertinet vitæ æternæ, cogitare, vt expedit, aut eligere, ſiue ſalutari, id eſt Euangelicæ prędicationi conſentire H
poſſe affirmat, abſque illuminatione & inſpiratione Spiritus ſancti, qui dat omnibus ſuauitatẽ in conſentiendo, & in credendo veritatem, hæretico fallitur ſpiritu, nõ intelligens vocem Dei in Euangelio dicentis, Ioan.15. Sine me nihil poteſtis facere. Semen igitur omnis fidei & bonæ actionis à Deo eſt. Iac.1. A quo omne bonũ perfectũ. Chriſtus igitur vt hanc nobis gratiam infunderet, vt ſementem hanc nobis communicaret. *Exiit* ergo *ſeminare ſemen ſuum.* Semen ab eo eſt, non à nobis, qui alioquin adinſtar terræ ſumus. Hæc ſi inculta, & ſemente minimè conſperſa fuerit, vepres tantũ & ſpinas germinabit. Nos quoque, niſi diligens cœleſtis illius agricolæ manus purgauerit, & ſulcauerit, niſi ſemente donauerit, prorſus non dicã inutiles, ſed & moleſti I
erimus. Cæterùm non abs re dixit *exiiſſe* illum *ſeminare*: exiturus eſt enim metere. Nimirùm duplex eſt aduentus Chriſti: prior, quo ſeminauit ſemen ſuũ: poſterior, quo falcẽ iudicij in terram mittet, & metet frumentũ, horreóque cœleſti illud recondet. Prou.11. Seminanti iuſtitiã merces fidelis. Eccl.11. Manè ſemina ſemen tuũ, & veſpere non ceſſet manus tua, quia neſcis vtrum hoc aut illud citiùs oriatur. Quidã exeũt ſeminare iniquitatẽ. Iob.4. Vidi eos qui operantur iniquitatẽ, & ſeminant dolores, & metent eos. Pſ.125. Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metẽt. Chriſtus quidẽ multo cum labore ſeminauit, vnde gloria & honore coronatus eſt. Et rectè dicit, *ſemen ſuum*, non aliẹnũ & adulterinũ. Sap.4. Adulterinæ plantationes non dabunt radices altas. Leuit.19. Nõ ſeres agrum duplici ſemine. Ita neque aliud quàm verbum K
Albert. Mag. Dei in Eccleſia prædicandum eſt. Alber. Magnus in Luc. Eſt & conſiderandum ſe-
Granorũ bonitas in trib⁹. cundum Conſtantinum & Iſaac, quòd in granis bonitas conſideratur in tribus, ſi colore rubeum eſt, ſi quantitate magnum, ſi pondere graue in genere ſuo. Quæ competunt diuino ſemini, quod eſt Dei verbum. Hoc magnum, quia de magnis. Prou.8. De rebus magnis locuturus ſum. Hoc rubeũ charitatis igne, & intus puritate ſubſtãtiæ mirabiliter candidũ. Cant.5. Dilectus meus candidus & rubicundus. Hoc etiam pondere intelligendi grauiſſimũ, & omnem excedens intellectum. Eccl.1. Sapientiã Dei præcedentem omnia quis inueſtigabit? Rom.11. O altitudo ſapientiæ & ſciẽtiæ
Chryſoſtom. Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles vię eius! Chryſ. ho. 45. in Matth. Semen igitur hic doctrinã ſuam, arua verò & campos animas hominũ, ſeminatorem autem ſeipſum appellat. Quid igitur de iſto ſemine fit? Tribus perditis

parti-

A partibus, vna tantummodò ſaluatur. Thomas in Matth. Tripliciter enim impeditur, quia tria requirũtur. Primum quidem, vt memoriæ verbum cõmendetur. Prou. 6 Liga ea in tabulis cordis tui. 2. Vt per amorem radicetur. Pſ. 118. Ignitum eloquiũ tuum vehementer, & ſeruus tuus dilexit illud. 3. Vt ſollicitè conſeruetur. 1. Tim. 6. Sectare iuſtitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, manſuetudinem. Tolluntur autem hæc tria tribus oppoſitis: memoria per vanitatem, amor ſeu charitas per duritiam, ſollicitudo per germinationem vitiorum. Sic ex parte fundi ſuſcipiẽtis diuerſitas eſt, non ex parte ſeminantis: idem enim ſemen eſt. Quod plenius explicat, dicens: *Et dum ſeminat, aliud cecidit ſecus viam, & conculcatum eſt:* id eſt, magna pars prædicationis Chriſti incidit in corda mundanorum hominum, qui latis itineribus huius ſæculi, & vitioſis operibus adhærerent, nec à lata via perditionis elongarentur. Contra quos per Hieremiam dicitur: (c. 10.) Iuxta vias Gentium nolite diſcere. Eſt autem & alia bona, de qua loquitur Eſaias, Secus vias paſcentur. Cæterùm ſicut via omni prætereunti aperta eſt, ita cor peccatoris ad omnes prauas cogitationes facile & liberum eſt. Ezech. 16. Ad omne caput viæ ædificaſti ſignum proſtitutionis tuæ, & abominabilem feciſti decorem tuum. Eſa. 51. Dixerunt animæ tuæ, Incuruare vt tranſeamus, & poſuiſti corpus tuum, quaſi viam tranſeuntibus. 1. Reg. 21. Via hæc via polluta eſt. Ideò granum cadens in animam ad omnes prauas cogitationes facilem, leuem & inconſtantem, *conculcatum eſt* à prætereuntibus, ſtrepitu nimirùm occurrentium prauarum cogitationum & conſiliorum. Sic Pſal. 79. Vindemiant vineam omnes qui prætergrediuntur viam. *Et volucres cœli comederunt* *illud.* Clemens Alexandr. dæmones volucres cœli interpretatur, qui & ab Apoſtolo nuncupantur principatus & poteſtates huius aëris. Theophil. & Euthymius in Matth. eundem ſenſum ſequuntur, quòd ſpiritus huius aëris, dæmones ſcilicet, rapiant verbum. Comedere autem dicuntur, non quòd verbum Domini auidè, & cũ delectatione ſuſcipiant: ſed quòd præripiant fructum, ſeu occaſionem fructus eius à cordibus eorum qui illud audierunt. Quis non ſummum hoc malum deploret? Tam bonum & precioſum ſemen in terram iactum eſt, & euenit, vt quia in viam incidit, aut conculcetur, aut deuoretur, & ſic nullum homini fructũ ferat. Sic Oſee 8. Culmus ſtans, non eſt in eo germen: non faciet farinam: quod ſi fecerit, alieni comedent eam. Ezech. 39. Feris & auibus, omnique volatili cœli dedi te ad deuorandum. Martinus Pœnitentiarius ſerm. 48. Sic, inquit, à volucribus cœli verbum comeditur, quia ipſorum ſuggeſtione verbum Dei amittitur. Sed hæ volucres abigendæ ſunt, exemplo Abrahæ, Geneſ. 15. Nam cùm Deo ſacrificaret, deſcenderunt volucres ſuper cadauera, & abigebat eas Abraham. Porrò ad illas abigendas valet timor Domini, valet & memoria dominicæ paſſionis. Alioqui ſpiritualiter ad eos, qui aues illas ſinunt, pertinere videtur quod legitur Oſee 7. Comederunt alieni robur eius, & ipſe neſciuit. *Et aliud cecidit ſupra petram, & natum aruit, quia non habebat humorem.* Anſelmus in Matth. Petra ſignificat duritiam proteruæ mentis, terra lenitatem obedientis animæ, ſol feruorem perſecutionis. Cecidit ergo verbum Dei ſuper petroſa, quando in duris mentibus receptum eſt. Hier. 5. Indurauerunt faciem ſuam ſupra petram, & noluerunt reuerti. Iob. 41. Ecce cor eius indurabitur, & ſtringetur quaſi malleatoris incus. Quid autem granum in petra proficiet? Statim enim irruente ſole exſiccabitur. Requirendum igitur vt Dominus (Ezech. 36.) auferat à nobis cor lapideum, & det cor carneum. Iac. 1. Exortus eſt ſol cum ardore, & arefecit fœnum, & flos eius decidit, & decor vultus eius deperiit. Ioel. 1. Aruit meſſis agri. Summæ maledictioni tribuitur, vt bonum ſemen, vbi oriri cœperit, ſole inualeſcente ſuffocetur. Eſa. 15. Aruit herba, defecit germen, viror omnis interiit. Ideò ad Hebræos monet Apoſtolus (cap. 3.) Adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Alioquin verbum Dei ſtatim atque naſci cœperit, leui tentatione extinguetur. *Quia non habebat humorem*, non ſapientiæ ſalutaris fluenta, quibus Pſalm. 1. iuſtus aſſidet, tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo. Non gratiæ rore corda illorum irrigantur, vt fructum ferant. Optimum enim eſt gratia ſtabilire cor. Hiere. 17. Maledictus homo, cuius cor recedit à Deo. Erit enim quaſi myricæ in deſerto, & habitabit in ſiccitate.

Thomas. B C Cl. Alexandr. Theophil. Euthymius. *Volucres cœli dæmones.* Mart. Pœnit. D *Anſelmus.* E

Iob.8.Numquid ſcilicet viuere poteſt ſcirpus abſque humore? Ita Prou. 28. Qui mentis eſt duræ,incidet in mala.Quid enim proderit corporeis auribus verbũ Dei accepiſſe,ſi cor durum, ſi ſiccum,& infructuoſum ſit? ſi deſit ei humor diuinæ gratiæ?Hodie ſi vocem eius audieritis,inquit Pſaltes, nolite obdurare corda veſtra. *Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul exortæ ſpinæ ſuffocauerunt illud.* Albertus in Matth. Spina propter acutum calidum in terreſtri ſicco,quod in circuitu eſt,de centro ad ſuperficiem ebullit,totum locum per circuitum ſpiſſa contegit vmbra, & calorem luminis,& humorem roris auertens,fundo malitiam importat. Ad eundem ſanè modum cor humanum ſollicitudinibus huius ſæculi obruitur. Hier.4. Nouate vobis nouale,& nolite ſerere ſuper ſpinas. Circuncidimini, & auferte præputia cordium veſtrorum,ne egrediatur vt ignis indignatio mea,& ſuccendatur, & non ſit qui extinguat. *Spinæ creuerunt.* Nam & id prouerbij verum apparuit, quòd herbæ inutiles & perniciosæ citò emergant.Geneſ.3.Hæc terræ maledictio. Terra tribulos & ſpinas germinabit tibi.Hæc quoque cordis maledictio eſt,ſi fortè ſeſe totum rebus huius ſæculi addixerit. Prou.24.Per agrum pigri hominis tranſiui ,& per vineam viri ſtulti,& ecce totum repleuerant vrticæ, & operuerant ſuperficiem eius ſpinæ. *Et ſuffocauerunt illud.* Vim verbi ſollicitudines iſtæ abſtulerunt,adeò vt fructum afferre non poſſet.Thomas in Matth.Sed poſſet aliquis dicere:Peccatum eſſe in ſeminante, niſi caueat vt non inter ſpinas ſemen iaciat.Et quidem dici poteſt, id concludi poſſe de terra ſenſibili, non de ſpirituali.Tentare enim oportet,num omnibus prodeſſe valeamus.Sapientibus,inquit Apoſtolus,& inſipientibus debitor ſum.Et alibi: Omnibus omnia factus ſum, vt omnes lucrifacerem. Chryſoſtomus hom. 45. in Matth. In agris certè & in ſeminibus, quæ terræ traduntur, ſtultè factum videretur:in anima autem atque doctrina, probè,atque laudabiliter. Non enim abſque crimine agricola illud faceret,cùm non ſit poſſibile lapidem aut viam, vt fertilem terram, producere:in animis autem hominum non ita.Poſſibile eſt enim vt lapis in terram fertilem conuertatur: vt via non conculcetur, nec prætereuntibus cunctis propoſita iaceat, ſed in vberes agros traducta,nec vepres emittat, & ſemina foueat. Fortaſſis iuſtè aliquis vt inſanienti agricolæ acclamaret,

Quid facis,ô bone vir,quid arenæ ſemina mandas?
Non profecturis littora bobus aras.

At verò poteſt cor lapideum in cor carneum tranſmutari,poteſt & obduratus quiſque, Dei gratia & vrgentibus illius vindictæ ſtimulis emolliri,& ad mentem redire. An non ſcilicet nutauit & ipſe Pharao,& aliquando Moyſen rogauit, vt pro ſe ad Dominum oraret,& dimitteretur ei hoc peccatum? An non, licet coactò, dimiſit populum? Non nego poſteriorem cordis eius duriciam peiorem fuiſſe priore. Sed tamen hoc dico,poſſe fieri,vt is quem obduratum omnes exiſtimauerint, adigentibus eum veritatis argumentis,& ſuperbiam eius reprimentibus infirmitatibus, è lapideo terrenus euadat,& verbum Dei audiat & conſeruet. Quòd ſi nec Paulus vult fidelem vxorem ab infideli viro diſcedere,ſed ad ſpem,ait, (1. Cor. 7.) Quid ſcis ô mulier, an virum ſaluum facies? quis conſuluerit omninò relinquere peccatores, immò hæreticos: quaſi non poſſint ad meliorem frugem peruenire? *Et aliud cecidit in terram bonam,* id eſt in cor docile & deuotum, ſeu ad pietatem diſpoſitum, quod & attendit, & acquieſcit,inhærétque ſermonibus Dei: & *ortum* ex auditu ſcilicet in actum procedens, *fecit fructum* & copioſum, & perfectum. Pſal. 84. Dominus dabit benignitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum. Sic vinea plantata dicitur in loco pingui, Eſa.5.Heb.4.Terra ſuper ſe venientem ſæpè bibens imbrem, & generãs herbam opportunam illis à quibus colitur, accipit benedictionem à Deo. Tripartitam autem fructificationis differentiam ſtatuit,vt aliud ſemen *ferat fructum centeſimum*, id eſt,adeò perfectum opus ſit,quod & verbo audito & corde concepto emergit,vt verè Heroicum dici poſſit,quale eſt martyrium, caſtitas,ſumma charitas. *Aliud* ſemen protulit fructum *ſexageſimum*, opus nimirùm proficiens, & ita tandem procedens,vt ad perfectionem enitatur. Quale etiam contingit permultis,qui è bonis ad meliora quotidie progrediuntur. *Aliud trigeſimum* opus fecit,quod ſemini cõparatur non ſummo quodam modo fructum afferenti,non mediocriter, ſed tamen ita ſuo agricolæ conducenti,vt non fruſtrà terram coluiſſe dicatur. Dionyſ.Carthuſ.

opus

Margin notes: Albertus. — Thomas. — Chryſoſt. — *Fructuum differẽtia.* — Dion. Carth. — F — G — H — I — K

A opus bonum vocat,ſed imperfectum,inchoatiuum & animale,quale ab iis qui proficere incipiunt,emergit. Albertus Magnus in Luc. Ita ſimilitudinem ſeminis actionibus,ſeu bonis operibus applicat. Semen ortum,vireſcit per fidem, calamum erigit per iuſtitiæ rectitudinem, paleam abiicit per ſuperfluorũ expulſionem, ariſtam bonorum operum format, florem bonæ conuerſationis & famæ emittit, fructum maturum reddit,per prudentiam,& habitum longum. Terra igitur hæc bona eſt, quæ fructus copioſos profert. Geneſ.26. Seminauit Iſaac in terra, & inuenit in ipſo anno centuplum. Pſal.36. Inhabita terram,& paſceris in diuitiis eius. Num.11. Terra,quam luſtrauimus,optima eſt,ſicut ex his fructibus cognoſci poteſt. Geneſ.47. In optimo terræ ſolo pone eos. Cæterùm varia eſt huius loci interpretatio. Cùm enim quæritur qui ſint Euãgelii fructus,quos hîc Chriſtus comparat centeſimo,ſexageſimo,& tri- *Alb.Magn.*
B geſimo: Hierony. in Matth. ex iis tres ſtatus colligit,& tribuit virginibus centeſimũ, viduis ſexageſimum,coniugatis trigeſimum: quòd omnium perfectior ſit virginitas. Auguſtin. lib.15. de ciu. Dei,cap.26. idẽ obſeruat, cùm ex arca Noé tricamerata tres in Eccleſia ſtatus collegiſſet. Poſſunt etiam, inquit, tres illæ vbertates Euangelicæ (huc referri) tricena,ſexagena, centena: vt in infimo habitet pudicitia coniugalis,ſuprà vidualis,atque hac ſuperior virginalis. Theophilactus in Matth. Non æqualem, inquit,fructum ferunt omnes,qui ſemen ſuſcipiunt,ſed alius quidem centuplũ, fortè paupertatem perfectam habens,& ſummam exercitationem: alius ſexagecuplum, vt cœnobita fortè Monachus,& adhuc operans: alius verò trigecuplum, vt qui honeſtas nuptias deligit,& virtutem pro virili amplexatur. Euthymius in Matth. Quẽadmodum enim inter ſe differunt hi qui pereunt, ita rurſus differunt illi qui ſal- *Hieronym.* *Auguſt.* *Theophil.* *Euthymius.*
C uantur. Tres ſiquidem eorum qui pereunt, enumerauit ordines: puta ſegnes, puſillanimes,& ſæculi curis occupatos,ſimul & diuitiarum fallaciæ ſeruientes. Et rurſum tres conſtituit ordines eorum qui ſaluantur. Nimirùm in domo Patris manſiones multæ ſunt: vt pro gradibus meritorũ ſit & mercedis gradus. Vnuſquiſq; enim mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem. Si quis non poſſit ad ſummum gradum, contendat ad ſecundum,aut tertium: modò vt ne ab illa fœlicitatis ſpe,& certiſſimo itinere excidat. Auguſtin. in Quæſt. Euang. c. 9. Martyribus centenum, virginibus ſexagenum,coniugatis trigenum. Nimirùm omnes attendunt gradus eſſe virtutum alios aliis perfectiores,pro quarum ratione aliæ centeno,aliæ ſexageno,aliæ trigeno comparentur. Nec hîc audiendi ſunt,vt D. Thomas in Matth. ſcribit, qui comparãt tres iſtos ordines,vt 30. ſit in fide trinitatis,60. in fructu boni operis, 100. in contem- *Tres ordines ſaluandorũ.* *Auguſtin.* *Thomas.*
D platione cœleſtium. Hoc enim,inquit,ita aptari minimè poteſt,quia auditor eſt, qui facit fructum. Item præmium recipitur. Hoc igitur oportet retorqueri ad perfectionem iuſtitiæ. Auguſt. lib.21. de ciuit. Dei, cap. vlt. opinionis cuiuſdam errorem ex eo loco malè intellecto enatam eludit. Quidam, inquit, putãt ſic intelligendum eſſe quod ſcriptum eſt, afferre terram bonam vberem fructum, aliam tricenum, aliam ſexagenum,aliam centenum: vt ſancti pro ſuorum diuerſitate meritorum,alii tricenos homines liberent,alii ſexagenos,alii centenos. Hoc in die iudicii futurum ſuſpicari ſolent, non poſt iudicium. Qua opinione quidam cùm videret homines impunitatem ſibi peruerſiſſimè pollicẽtes, eò quòd omnes iſto modo ad liberationem pertinere poſſe videantur: reſpondiſſe elegantiſſimè perhibetur, benè potiùs eſſe viuendum,vt inter eos quiſque reperiatur,qui pro aliis interceſſuri ſunt,liberandis: ne *Auguſtinus.*
E tam pauci ſint,vt citò ad numerum ſuum, vel trigenum,vel ſexagenum,vel centenũ, vnoquoque eorum perueniente, multi remaneant, qui erui iam de pœnis illorum interceſſione non poſſint,& in eis inueniatur,quiſquis ſibi ſpem fructus alieni temeritate vaniſſima pollicetur. Irenæus lib.1. in hæreſes, hinc ſcribit & Gnoſticos ſeu Valentinianos olim, velut ex hac ſeminis parabola malè intellecta,tria hominũ genera conſtituiſſe, Spiritualem, inquit, Pſychicum, Choicum, quemadmodum fuit Cain, Abel,Seth: vt oſtendãt & ex his tres naturas, iam non ſecundum vnumquẽque,ſed ſecundum genus. Et Choicum quidem in corruptelam abire: animalem verò,ſi meliora elegerit,in loco medietatis refrigeraturum: ſi verò peiora, tranſire & ipſum ad ſimilia. Spiritualia verò inſeminat Achamoth ex illo tempore vſque nunc, propter quod & animæ erudiẽtur quidem hîc: & ſemina enutrita, quia puſilla emittantur,poſt deinde perfectionem dignè habita, ſponſas reddi ſaluatoris. Verùm his *Irenæus.* *Tres naturæ.*

ſomniis & nugis omiſſis, ad verba Chriſti tranſeamus. *Hæc dicens, clamabat, Qui habet* F
aures audiendi, audiat. Intentione vocis ad attentionem animum auditoris excitabat. Ioan. 7. Stabat Ieſus, & clamabat, dicens: Si quis ſitit, veniat ad me. Pſal. 68. Laboraui clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ. Cant. 5. Dilectus meus clamat ad me. Hoc enim eſt prædicatoris officium. Eſ. 58. Clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocẽ tuam. *Qui habet aures audiendi, audiat*. Hieron. in Matth. Prouocamur autem ad dictorum intelligentiam, quoties his ſermonibus commonemur. Quoties enim hæc admonitio

Beda. vel in Euangelio, vel in Apocalypſi Ioannis interponitur, inquit Beda in Luc. myſticum eſſe quod dicitur, & attentiùs eſſe quærendum oſtenditur. Prou. 1. Audiens ſapiens ſapientior erit, & intelligens gubernacula poſſidebit. Apoc. 2. Qui habet aures audiendi, audiat quid ſpiritus dicat Eccleſiis. Requirit autem interiorem auditũ, G
quo & fides formatur, & homo bonum ſemen velut in bonam terram cordis ſui admittit. Alioquin quid prodeſt auditus exterior, ſi interior abſit? Num adinſtar idolorum erimus, quæ (Pſal. 113.) aures habent, & non audient? Aut ad inſtar aſpidis (Pſ. 57.) ſurdæ & obturantis aures ſuas, quæ non audiuit vocem incantantiũ? Eccl. 3. Eſt

Bonauent. enim auris bona, quæ cum omni concupiſcentia audiet ſapientiam. Bonauẽtura in Luc. Tres enim ſunt gradus in auditu completo & perfecto: primus in audiendo ex-

Tres gradus in auditu. teriùs, ſecundus in credendo, tertius in intelligendo. Vt cùm Matth. 24. abominationem deſolationis à Daniele prædictam explicat, addit: Qui legit, intelligat. *Interrogabant autem eum diſcipuli eius, quæ eſſet hæc parabola*. Hieronym. ad Paulinum. Quot

Hieronym. enim putant ſe noſſe literas, & tenent ſignatum librum, nec aperire poſſunt, niſi ille reſerauerit, qui habet clauem Dauid, (Apoc. 5.) qui aperit, & nemo claudit, claudit

Auguſtin. & nemo aperit? Auguſt. Epiſt. 2. ad Voluſianum: Tanta eſt Chriſtianarũ profunditas H
ſcripturarum, vt in eis quotidie proficerem, ſi eas ſolas ab ineunte pueritia, vſque ad decrepitam ſenectutem, maximo otio, ſummo ſtudio, meliore ingenio conarer addiſcere: in quibus latet altitudo ſapientiæ, vt animoſiſſimis, acutiſſimis, flagrantiſſimíſ-

Sine Chriſto non intelligũtur Scripturæ que cupiditate diſcendi hoc contingat, quod eadem ſcriptura quodam loco habet: Quum conſummauerit homo, tunc incipit. Eapropter diſcipuli ad Chriſtum vt magiſtrũ accedunt: eſt enim Verbum, paidagogus noſter, vt doctiſſimè diſſerit Clemẽs

Clem. Alex. Alexandrin. in libris de Paidagogo. Paidagogus enim iure verbum dicitur, inquit lib. 1. cap. 7. qui pueros nos ducit ad ſalutem. Euidentiſſimè enim de ſeipſo Verbum dicit per Oſeam, Ego autem ſum præceptor veſter. Hinc factum eſt, vt ille poſt reſurrectionem aperuerit ſuis ſenſum ad intelligendas ſcripturas, (Ioan. 20.) & illi ad eum exclamauerint, Domine, adauge nobis fidem. Fides enim Dei donũ eſt, vt ne I
quis glorietur, (Epheſ. 2.) & veritas ſcripturarum ab illo ſolo, quo & ſcripturę traditę ſunt, edocetur. Eccl. 1. Fons ſapientiæ verbum Dei. Vnde & per verbum Dei incarnatum nos omnem veritatem accipere oportuit, quòd etiam per ſuos loquatur: ſicut & Apoſtolus dicebat, An experimentũ quæritis illius qui in me loquitur Chriſtus? *Qui reſpondens dixit illis, Quia vobis datum eſt noſſe myſteria regni cœlorum, illis autem non eſt datum*. Nimirùm Matthæus ſcribit illos interrogaſſe, *Quare in parabolis loqueretur eis.*

Chryſoſtom. Chryſoſtom. hom. 46. Operis prior. in Matth. Non dixerunt, Cur in parabolis nobis loqueris: ſed ſe in proximos benè affectos eſſe oſtendunt: vt cùm dicunt, Dimitte turbas, quia ecce iam triduo ſuſtinent nos: & (Matth. 15.) Scis quia Phariſæi ſcandalizati ſunt. 2. Sperant etiam ſe inſtruendos ſimul cum ipſis turbis, ſiquidem illis Chriſtus hanc parabolam explicauerit. *Vobis*, inquit, *datum eſt noſſe* myſterium regni. Myſterium hoc intelligentia eſt ſcripturarum, qua Deus poſſidetur, & via nobis in regnum rectà panditur. Hoc non omnibus datum eſt, ſed vobis. Duo dicit: Scientiam K
ſcripturarum non à nobis eſſe, ſed dari: & ipſam non omnibus, ſed dignis communicari. 2. Cor. 4. Quid enim habes, ô homo, quod non accepiſti? Non poteſt homo à ſe accipere quicquam, niſi datum ei fuerit de cœlo. Quòd autem non omni-

Idem. bus, ſed dignis detur, probat Chryſoſtom. hom. 46. in Matth. Hoc, inquit, dixit, non neceſſitatem quampiam oſtendens, nec certam ad aliquos doctrinæ attributionẽ à caſu, ſed vt in ipſis omnium cauſam eſſe ſignificaret, ſimúlque donum quoddã hoc eſſe, & gratiam infuſam nullo pacto libertatem humanæ naturæ tollere oſtenderet. Quod à ſequentibus liquidius efficitur. Vtrumque enim dictũ eſt, & ne aut illi deſperent, aut iſti torpore tabeſcant, datum & non datum eſſe audientes, in nobis harũ

A rerum principium eſſe aſſeruit, dicens: *Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: & qui non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo.* Is locus non parua caligine obductus eſt, & ineffabilem diuinæ maieſtatis iuſtitiam aperit. Tale ſcilicet eſt quod dicitur. Cùm quiſpiã deſiderat, inquit, & magno ſtudio atque cura virtutẽ inquirit, tunc ei à Deo cuncta præſtabuntur. Cùm autem nullo ſtudio atque voluntate ad rectè faciendum pronus eſt, tunc ei diuinum auxilium non conceditur, & quod etiam habet, auferetur ab ipſo. Non aufert certè Deus, ſed non præbet indignis fauorẽ, & patrociniũ ſuũ. Hoc ipſi quoque nos factitamus. Cùm enim negligentẽ quenquã ad audiendũ perſpexerimus, adhortamur & admonemus vt diligentiùs attendat: & ſi crebrò id facientes, non perſuademus, ſilentio vtimur, præſertim cùm videamus ex maiori cura in maiorem illum deuolui deſidiam. Attentiores autem, diſcendique cupidos attrahimus

Quomodo fiat vt alicui auferatur etiam quod non habet.

B libenter, & complura docemus. Rectè autem dixit, *quod habere videtur*. Neque enim habet, quod æſtimatur habere. Theophil. in Matth. Tollitur, inquit, quod habere videtur: hoc eſt, etiamſi paruam quandam boni ſcintillam habeat, & eam non excitet & accendat per ſpiritum & ſpiritualia opera, illa prorſus extinguitur. Num ſcilicet bona etiam ingenia otio hebetiora fiunt? Num ferax ager, ſi incultus iaceat, ſuam fertilitatem amittit? Num enſes relicti & ſepoſiti ab vſu hominum rubigine depereunt? Num veſtes etiam diu in ſqualore poſitæ, à tinca conſumuntur? Videmus nimirùm pleraque vſu meliora euadere, deperire ſitu, otio, ſqualore. Sicut ergo terra ſi colatur, & habenti ex ſe fertilitatem adiicias induſtriam, multam ſementẽ faciet: ſi autem relinquatur, etiam innatã fœcunditas auferetur ab ea: ſicut ingenia exercitio

Theophilact.

C ditiora euadunt, otio torpentia innatam etiam bonitatem amittunt: ſic & illi, qui diuino verbo audiendo pigriores fiunt, & fructum quem ferre deberent, amittunt, & inutiles fiunt. Aufertur ab eis etiã quod non habent: aufertur, id eſt, minimè ſuccedit id quod habere poterant, nec adhuc habent: Id ad quod aptitudinem, non tamen habitum, habebant. Aufertur virtus, gratia, cæteráque bona quæ proferre poterant. Et quomodo aufertur, cùm non haberent? Habebant vtique, ſi tu initia & ſeminaria virtutum cernas: non habebant, ſi ſpectes illorum maturitatem. Atqui habuerunt quædam ſeminaria, quæ ſi adoleſcere ſiuiſſent, rectà poterant ad fœlicitatem peruenisse, vt ipſe fatetur Cicero. Vnde ſemen in omnia deiectum dixit, in viam, ſpinas, petras, & terram bonam. Hæc illos inuitabant ad meliorem frugem. Sed quia ſibi attendere noluerunt, etiam illi fructus, qui ex ſeminariis iactis emer-

Habere aptitudine ſeu potentia dicimur.

D gere poterant, ablati ſunt. Atqui dixerit aliquis, Nondum illi fructus formati erant, & quomodo ablati ſunt? Inerant aptitudine & virtute quadam, verùm & illa aptitudo & expectatio omnis ablata eſt. Remigius in Matth. Qui habet ſtudium diſcendi, dabitur ei & facultas intelligendi: & qui non habet legendi ſtudium, hoc, quod per naturæ bonum videtur habere, auferetur ab eo. Vel qui habet charitatẽ, dabuntur ei cæteræ virtũtes: & qui non habet, auferetur ab eo, quia abſque charitate nullum bonum eſſe poteſt. Hilarius in Matth. Fidem etiam Iudæi non habentes, legem quoque quam habuerũt, perdiderunt: & ideò fides Euangelica perfectum donũ habet, quia ſuſcepta nouis fructibus ditat, repudiata verò etiam veteris ſubſtantiæ opes detrahit. Hierony. in Matth. Ita Apoſtolis in Chriſtũ credentibus conceditur: Iudæis verò, qui non crediderunt in filium Dei, etiamſi quid per naturæ bonum poſſident, tollitur: neque enim poſſunt aliquid ſapienter intelligere, quia ſapientiæ caput non

Remigius.

Hilarius.

Hieronym.

E habent. Thomas Aqu. in Matth. Si vis habere ſcientiam, deſideriũ præmitti oportet. Sap. 6. Concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnum perpetuum. Ergo qui habet deſiderium, dabitur ei, & abundabit: quia ipſe eſt qui dat omnibus abundanter, & non improperat, Iac. 1. Qui autem non habet, etſi aliquam videatur habere aptitudinem ad ſapientiam, iuſtitiam, vel cætera ſimilia, etiam & id quod habere videtur, & interim verè non habet, auferetur. Et quomodo igitur aufertur, ſi non habet? Aufertur in ratione expectationis, quæ omninò deperit his, qui nullum rebus diuinis conquirendis conatum adhibent. Dionyſ. Carthuſ. in Matth. *Qui habet* fidem ſinceram, bonam intentionẽ, vel humilitatẽ, *dabitur ei* gratia maior, ſapientia plenior, vita perfectior: *& abundabit* ſpiritualibus bonis; iuxta illud Pſ. 111. Gloria & diuitiæ in domo eius. Ideò vobis diſcipulis meis fidelibus datur cognitio myſteriorum cœleſtium. *Ei autem qui non habet*, id eſt, qui modicum habet, quod comparatione magno-

Th. Aquinas.

Dio. Carthuſ.

ſomniis & nugis omiſſis,ad verba Chriſti tranſeamus. *Hæc dicens,clamabat, Qui habet* F
aures audiendi, audiat. Intenſione vocis ad attentionem animum auditoris excitabat.
Ioan.7.Stabat Ieſus,& clamabat,dicens:Si quis ſitit,veniat ad me.Pſal.68.Laboraui
clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ. Cant. 5. Dilectus meus clamat ad me. Hoc
enim eſt prædicatoris officium.Eſ.58.Clama,ne ceſſes,quaſi tuba exalta vocẽ tuam.
Qui habet aures audiendi,audiat.Hieron.in Matth. Prouocamur autem ad dictorum in-
telligentiam,quoties his ſermonibus commonemur.Quoties enim hæc admonitio
Beda. vel in Euangelio, vel in Apocalypſi Ioannis interponitur,inquit Beda in Luc. my-
ſticum eſſe quod dicitur,& attentiùs eſſe quærendum oſtenditur. Prou. 1. Audiens
ſapiens ſapientior erit,& intelligens gubernacula poſſidebit.Apoc.2. Qui habet au-
res audiendi,audiat quid ſpiritus dicat Eccleſiis.Requirit autem interiorem auditũ, G
quo & fides formatur,& homo bonum ſemen velut in bonam terram cordis ſui ad-
mittit.Alioquin quid prodeſt auditus exterior, ſi interior abſit? Num adinſtar ido-
lorum erimus,quæ(Pſal.113.)aures habent,& non audient? Aut ad inſtar aſpidis (Pſ.
57.)ſurdæ & obturantis aures ſuas, quæ non audiuit vocem incantantiũ? Eccl.3.Eſt
Bonauent. enim auris bona,quæ cum omni concupiſcentia audiet ſapientiam. Bonauẽtura in
Luc.Tres enim ſunt gradus in auditu completo & perfecto:primus in audiendo ex-
Tres gradus teriùs,ſecundus in credendo, tertius in intelligendo. Vt cùm Matth. 24. abomina-
in auditu. tionem deſolationis à Daniele prædictam explicat, addit: Qui legit,intelligat. *In-*
terrogabant autem eum diſcipuli eius,quæ eſſet hæc parabola.Hieronym.ad Paulinum. Quot
Hieronym. enim putant ſe noſſe literas,& tenent ſignatum librum,nec aperire poſſunt,niſi ille
reſerauerit,qui habet clauem Dauid,(Apoc.5.) qui aperit,& nemo claudit, claudit
Auguſtin. & nemo aperit? Auguſt.Epiſt.2.ad Voluſianum:Tanta eſt Chriſtianarũ profunditas H
ſcripturarum,vt in eis quotidie proficerem,ſi eas ſolas ab ineunte pueritia, vſque ad
decrepitam ſenectutem,maximo otio,ſummo ſtudio,meliore ingenio conarer addi-
ſcere:in quibus latet altitudo ſapientiæ,vt animoſiſſimis,acutiſſimis,flagrantiſſimiſ-
Sine Chriſto que cupiditate diſcendi hoc contingat, quod eadem ſcriptura quodam loco habet:
non intelligũ- Quum conſummauerit homo,tunc incipit. Eapropter diſcipuli ad Chriſtum vt ma-
tur Scripturæ giſtrũ accedunt:eſt enim Verbum,paidagogus noſter, vt doctiſſimè diſſerit Clemẽs
Clem.Alex. Alexandrin.in libris de Paidagogo. Paidagogus enim iure verbum dicitur, inquit
lib.1.cap.7.qui pueros nos ducit ad ſalutem. Euidentiſſimè enim de ſeipſo Verbum
dicit per Oſeam,Ego autem ſum præceptor veſter. Hinc factum eſt, vt ille poſt re-
ſurrectionem aperuerit ſuis ſenſum ad intelligendas ſcripturas, (Ioan.20.)& illi ad
eum exclamauerint,Domine,adauge nobis fidem. Fides enim Dei donũ eſt, vt ne I
quis glorietur,(Epheſ.2.)& veritas ſcripturarum ab illo ſolo,quo & ſcripturę traditę
ſunt,edocetur.Eccl.1. Fons ſapientiæ verbum Dei. Vnde & per verbum Dei incar-
natum nos omnem veritatem accipere oportuit,quòd etiam per ſuos loquatur:ſicut
& Apoſtolus dicebat, An experimentũ quæritis illius qui in me loquitur Chriſtus?
Qui reſpondens dixit illis, Quia vobis datum eſt noſſe myſteria regni cœlorum, illis autem non eſt
datum. Nimirùm Matthæus ſcribit illos interrogaſſe, *Quare in parabolis loqueretur eis.*
Chryſoſtom. Chryſoſtom.hom.46.Operis prior.in Matth. Non dixerunt,Cur in parabolis nobis
loqueris: ſed ſe in proximos benè affectos eſſe oſtendunt:vt cùm dicunt, Dimitte
turbas,quia ecce iam triduo ſuſtinent nos:& (Matth.15.) Scis quia Phariſæi ſcanda-
lizati ſunt.2.Sperant etiam ſe inſtruendos ſimul cum ipſis turbis,ſiquidem illis Chri-
ſtus hanc parabolam explicauerit.*Vobis*,inquit,*datum eſt noſſe* myſterium regni. My-
ſterium hoc intelligentia eſt ſcripturarum, qua Deus poſſidetur, & via nobis in re- K
gnum rectà panditur.Hoc non omnibus datum eſt,ſed vobis.Duo dicit: Scientiam
ſcripturarum non à nobis eſſe, ſed dari: & ipſam non omnibus,ſed dignis commu-
nicari.2.Cor.4. Quid enim habes,ô homo, quod non accepiſti? Non poteſt ho-
mo à ſe accipere quicquam,niſi datum ei fuerit de cœlo. Quòd autem non omni-
Idem. bus,ſed dignis detur,probat Chryſoſtom.hom.46.in Matth.Hoc, inquit,dixit,non
neceſſitatem quampiam oſtendens, nec certam ad aliquos doctrinæ attributionẽ à
caſu,ſed vt in ipſis omnium cauſam eſſe ſignificaret, ſimúlque donum quoddã hoc
eſſe,& gratiam infuſam nullo pacto libertatem humanæ naturæ tollere oſtenderet.
Quod à ſequentibus liquidius efficitur. Vtrumque enim dictũ eſt, & ne aut illi de-
ſperent,aut iſti torpore tabeſcant,datum & non datum eſſe audientes,in nobis harũ
rerum

A rerum principium eſſe aſſeruit, dicens: *Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: & qui non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo.* Is locus non parua caligine obductus eſt, & ineffabilem diuinæ maieſtatis iuſtitiam aperit. Tale ſcilicet eſt quod dicitur. Cùm quiſpiā deſiderat, inquit, & magno ſtudio atque cura virtutē inquirit, tunc ei à Deo cuncta præſtabuntur. Cùm autem nullo ſtudio atque voluntate ad rectè faciendum pronus eſt, tunc ei diuinum auxilium non conceditur, & quod etiam habet, auferetur ab ipſo. Non aufert certè Deus, ſed non præbet indignis fauorē, & patrocinīū ſuū. Hoc ipſi quoque nos factitamus. Cùm enim negligentē quenquā ad audiendū perſpexerimus, adhortamur & admonemus vt diligentiùs attendat: & ſi crebrò id facientes, non perſuademus, ſilentio vtimur, præſertim cùm videamus ex maiori cura in maiorem illum deuolui deſidiam. Attentiores autem, diſcendíque cupidos attrahimus libenter, & complura docemus. Rectè autem dixit, *quod habere videtur*. Neque enim habet, quod æſtimatur habere. Theophil. in Matth. Tollitur, inquit, quod habere videtur: hoc eſt, etiamſi paruam quandam boni ſcintillam habeat, & eam non excitet & accendat per ſpiritum & ſpiritualia opera, illa prorſus extinguitur. Num ſcilicet bona etiam ingenia otio hebetiora fiunt? Num ferax ager, ſi incultus iaceat, ſuam fertilitatem amittit? Num enſes relicti & ſepoſiti ab vſu hominum rubigine depereunt? Num veſtes etiam diu in ſqualore poſitæ, à tinea conſumuntur? Videmus nimirùm pleraque vſu meliora euadere, deperire ſitu, otio, ſqualore. Sicut ergo terra ſi colatur, & habenti ex ſe fertilitatem adiicias induſtriam, multam ſementē faciet: ſi autem relinquatur, etiam innatā fœcunditas auferetur ab ea: ſicut ingenia exercitio ditiora euadunt, otio torpentia innatam etiam bonitatem amittunt: ſic & illi, qui diuino verbo audiendo pigriores fiunt, & fructum quem ferre deberent, amittunt, & inutiles ſiunt. Aufertur ab eis etiā quod non habent: aufertur, id eſt, minimè ſuccedit id quod habere poterant, nec adhuc habent: Id ad quod aptitudinem, non tamen habitum, habebant. Aufertur virtus, gratia, cæteráque bona quæ proferre poterant. Et quomodo aufertur, cùm non haberent? Habebant vtique, ſi tu initia & ſeminaria virtutum cernas: non habebant, ſi ſpectes illorum maturitatem. Atqui habuerunt quædam ſeminaria, quæ ſi adoleſcere ſiuiſſent, rectà poterant ad fœlicitatem peruenisse, vt ipſe fatetur Cicero. Vnde ſemen in omnia deiectum dixit, in viam, ſpinas, petras, & terram bonam. Hæc illos inuitabant ad meliorem frugem. Sed quia ſibi attendere noluerunt, etiam illi fructus, qui ex ſeminariis iactis emergere poterant, ablati ſunt. Atqui dixerit aliquis, Nondum illi fructus formati erant, & quomodo ablati ſunt? Inerant aptitudine & virtute quadam, verùm & illa aptitudo & expectatio omnis ablata eſt. Remigius in Matth. Qui habet ſtudium diſcendi, dabitur ei & facultas intelligendi: & qui non habet legendi ſtudium, hoc, quod per naturæ bonum videtur habere, auferetur ab eo. Vel qui habet charitatē, dabuntur ei cæteræ virtutes: & qui non habet, auferetur ab eo, quia abſque charitate nullum bonum eſſe poteſt. Hilarius in Matth. Fidem etiam Iudæi non habentes, legem quoque quam habuerūt, perdiderunt: & ideò fides Euangelica perfectum donū habet, quia ſuſcepta nouis fructibus ditat, repudiata verò etiam veteris ſubſtantiæ opes detrahit. Hierony. in Matth. Ita Apoſtolis in Chriſtū credentibus conceditur: Iudæis verò, qui non crediderunt in filium Dei, etiamſi quid per naturæ bonum poſſident, tollitur: neque enim poſſunt aliquid ſapienter intelligere, quia ſapientiæ caput non habent. Thomas Aqu. in Matth. Si vis habere ſcientiam, deſideriū præmitti oportet. Sap. 6. Concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnum perpetuum. Ergo qui habet deſiderium, dabitur ei, & abundabit: quia ipſe eſt qui dat omnibus abundanter, & non improperat, Iac. 1. Qui autem non habet, etſi aliquam videatur habere aptitudinem ad ſapientiam, iuſtitiam, vel cætera ſimilia, etiam & id quod habere videtur, & interim verè non habet, auferetur. Et quomodo igitur aufertur, ſi non habet? Aufertur in ratione expectationis, quæ omninò deperit his, qui nullum rebus diuinis conquirendis conatum adhibent. Dionyſ. Carthuſ. in Matth. *Qui habet* fidem ſinceram, bonam intentionē, vel humilitatē, *dabitur ei* gratia maior, ſapientia plenior, vita perfectior: *& abundabit* ſpiritualibus bonis; iuxta illud Pſ. 111. Gloria & diuitiæ in domo eius. Ideò vobis diſcipulis meis fidelibus datur cognitio myſteriorum cœleſtium. *Ei autem qui non habet*, id eſt, qui modicum habet, quod comparatione magno-

Quomodo ſit vt alicui auferatur etiam quod non habet.

Theophilact.

Habere aptitudine ſeu potentia dicimur.

Remigius.

Hilarius.

Hieronym.

Th. Aquinas

Dio. Carthuſ.

rum donorum pro nihilo reputatur. Vel *qui non habet*, id eſt, Deo datori ingratus eſt, F
non attendẽs vnde acceperit, vel qui non habet fidem, humilitatem, *& quod habet, auferetur*: id eſt, cætera dona ſibi diuinitùs præſtita meretur amittere. Ideò increduli & peruerſi Iudæi non meruerunt incrementum, ſed detrimentum ſpiritualis intelligẽtiæ, cœleſtiúmque donorum. Albertus in Matth. *Qui enim habet* ſpiritum diſcernentem ſpiritualia, *dabitur* ei nuda veritas, & illuminabitur, *& abundabit* profunditate myſteriorum Dei. *Qui autem non habet* donũ fidei & ſpiritus, quo ſe præparare poſſit ad maiores Dei largitiones: *& id quod videtur habere, auferetur* donum rationis & naturalis cognitionis: hoc enim non verè habet, ſed videtur habere. Nec enim verè eſt donum rationis habere, ſi illud ſenſu carnali adumbretur. Pſ. 48. Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Vnde Dan. 4. Cor Nabuchodonozor ab humano mutatum eſt, & cor feræ datum eſt ei. Sic ratione præditus quidem eſſe videbatur, ſed tamen ſi vſum ſpectes, ratione carebat. Ita rationem habebat, & non habebat. Habebat, ſi bonũ naturæ conſideres: non habebat, ſi vſum. Ergo & ipſe rationis vſus, quo donatus eſſe videbatur, oblatus eſt ab eo. *Auferetur*, ait, aut ſua ipſorum malitia cadet, aut Deo permittente tolletur. Sic Rom. 1. Obſcuratum eſt inſipiens cor Philoſophorum: dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Euthymius in Matth. Vniuerſi enim donum à Deo habent, hic quidem hoc, iſte verò illud. Qui autem dignè ſeſe Deo præparant, non ſolùm accipiunt huiuſmodi notitiam, verumetiam abundè accipiunt: cæteri verò, qui ita ſe non habent, non ſolùm hãc non accipiunt, ſed ab illis quoque auferuntur gratiæ quas priùs acceperant. *Ideò in parabolis loquor eis, quia videntes non vident, & audientes non audiunt neque intelligunt.* Quia videntes corporeis oculis quæ à me fiunt miracula, claudunt animæ oculos, & corporalibus auribus audientes ſermones, claudunt eas quæ ſunt animæ: ideò omninò increduli remanent. Contra veritatẽ enim quam viderunt & audierunt, iudicant: ideò etiam ipſam audiendi facultatem ab eis aufero, cùm nihil hinc vtilitatis, ſed maius ſibi peccatum & iudicium conquirant. Hæc Chryſoſt. hom. 46 in Matth. Et ne quis eorum putet odio atque calumnia hæc dicta eſſe, Prophetam in medium produxit. *Adimpletur enim in eis Prophetia Eſaiæ dicentis*, (c.6.) *Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis.* Quid autem proderit cæcis colores obiicere, aut ſtolidos aſinos docere? Quid myſteria profanis exhibere? An non olim Orpheus hæc initio carminis canit, dicens:

Φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί. θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι.

His fabor quos ſancta decent, procul eſte prophani!

Nec enim leuiter ſecreta diuina propalanda ſunt, vt doctè diſſerit Dionyſius Epiſt. ad Demophilum. Matth. 7. Nõ decet ſanctum dare canibus, aut proiicere margaritas ante porcos. Nec enim ſanctũ canes ſanctificat, nec margaritæ nutriunt porcos: ſed è conuerſo canes ſanctum coinquinant, & porci margaritas ſordidant, vel confringunt. Pſ. 35. Noluit enim impius intelligere vt benè ageret. Oſee 4. Quia tu ſcientiam repuliſti, repellam te, ne ſacerdotio fungaris mihi. *Videntes videbitis* oculis corporalibus, *non videbitis* oculis animæ, quibus & Chriſtus, & ſpiritualia quæque conſideranda ſunt. *Videbitis* opera oculo exteriori, qualia ſunt eiectio dæmonũ, curatio ægrotorum, cæteráque ſimilia: videbitis & humanitatem meam: *non videbitis* autem operum qualitatem, aut diuinitatem in humanitate latentem. *Incraſſatum eſt enim*, obtuſum & carnale redditum *cor populi huius*, terrenis & ſenſibilibus inhærendo. Vnde Deut. 32. Incraſſatus dilectus, impinguatus, & recalcitrauit. Incraſſatum denique propria ſocordia & malitia: excæcauit enim eos malitia ſua. *Et auribus grauiter audierunt*, inde ſcilicet à ſua & ſocordia & malitia, velut graui quodam onere depreſſi, tardi fuerunt ad audiendum aure mẽtali verbum Dei, *& oculos ſuos* interiores, intellectũ ſcilicet, *clauſerunt* influentiæ ſeu irradiationi diuinæ. Thom. in Matth. Nã ſicut ad viſionem corporalem puritas oculi requiritur, ſic ad ſpiritualem. Eapropter intellectus dicitur vis ſuperior, quoniã maximè ſpiritualis. Rabanus in Matth. Incraſſatum eſt cor Iudæorum craſſitudine malitiæ, & abundantia peccatorum. Peccata enim diſtrahunt mentem à Deo. Hier. 17. Peccata veſtra prohibuerunt bonum à vobis. De talibus ſcriptum eſt. Dicunt Deo, Scientiam viarum tuarum nolumus. Pſ. 72. Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum. Iob, 15. Cucurrit contra Deum extento collo,

Marginalia: Albert. — *Habere opinione ſeu exiſtimatione.* — G — Euthymius. — H — *Cur Deus velaut ſacra myſteria.* — Chryſoſtom. — I — Dion. Areop. — K — Thomas. — Rabanus.

A collo, & pingui ceruice armatus eſt. Deut.31. Cúmque comederint, & ſaturati craſſiſque fuerint, conuertentur ad Deos alienos, & ſeruient eis, detrahéntque mihi, & irritum facient pactum meum. Hierony. in Matth. Ac ne fortè arbitremur craſſitudinem cordis, & grauitatem aurium naturæ eſſe, non voluntatis: ſubiungit culpam arbitrii, & dicit, *Et oculos ſuos clauſerunt*. Act.7. Continuerunt aures ſuas, & impetum fecerunt vnanimiter in Stephanum. Zach.7. Aures ſuas aggrauauerunt ne audirent, & cor ſuum poſuerunt vt adamantem, ne audirent legem & verba quæ miſit Dominus in ſpiritu ſancto. Pſa.57. Alienati ſunt peccatores à vulua, errauerũt ab vtero, locuti ſunt falſa. Furor illius ſecundum ſimilitudinem ſerpentis. Hæc ſumma malitia eſt, auertere aures à verbo, oculos à miraculis, & omnem aditum fidei, & ſanæ doctrinæ obſtruere. Hic verò reſpondeant, qui Deum cauſam mali cõſtituunt: vnde B cæcitas in Iſraël? An quia Deus oculos non dedit? Dedit vtique. An quia aures negauit? Atqui contulit auditum. Sed quid ſi quis nec audire, nec videre velit? Si aures obſtruat, & oculos claudat? Num in eum reiicietur cauſa quòd verbum oblatũ non audierit, neque viderit quæ videnda porrigebantur? Atqui, vt diximus, non corporali modò auditu & viſu, ſed & ſpirituali donati ſumus. Fecit nos Deus ad imaginẽ & ſimilitudinem ſuam, ratione & intellectu donauit. Conſtituit Deus hominem in manu conſilii ſui. Non deſunt quæ ad ſalutem audiat & videat. Tantùm requiritur vt auribus & oculis attendat quæ proponuntur. At verò ſuum ipſorum iudiciũ eſt, quòd *oculos clauſerunt* luci, *aures aggrauarũt* verbo. Hæc magna obſtinatio in peccatis. In hoc intenſam eorum nequitiam oſtendit, inquit Chryſoſt. Eſai. 44. Non recogi- C tant in mente ſua, neque cognoſcunt, neque ſentiunt. Sic homo cùm in profundũ peccatorum venerit, contemnet. *Nequando videant oculis*, hoc velut damnum cauent, quod illis in beatitudinem ſuccederet: *& auribus audiant*. Hier.7. Locutus ſum ad vos manè conſurgens, & loquens, & non audiſtis. Et rurſus: Non audierunt me, nec inclinauerunt aurem ſuam, ſed indurauerunt ceruicem, & peiùs operati ſunt quàm patres eorum. *Et corde intelligant*, quid credendum & agendum ſit. Quibus & ii ſimiles ſunt, qui nihil de iudicio, de pœnis inferni, de ratione reddenda, de morte, cæteriſque terribilibus audiri volunt, ſed dicunt, Loquimini placentia, & audiemus vos. Iob.20. Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt. Hier.5. Audi popule ſtulte qui non habes cor, qui habentes oculos non videtis. Deut.29. Non dedit vobis Dominus cor intelligens, & oculos videntes, & aures quæ poſſunt audire, vſque in præſentem diem. Sic, Noluit populus iſte intelligere vt benè ageret, *&* D *conuertantur ad me, & ſanem eos*. Hoc vnum requirebam ab eis, inquit Dominus, vt aperirent oculos, aures porrigerent, audirent, intuerentur & conuerterentur ad me. Et tum quidem ego non modò non vindicaturus fuiſſem eorum peccata, ſed pepercisſem & dimiſiſſem, & ſic ſanaſſem illos. Sic enim habet & Marcus, (c.4.) nequãdo conuertantur, & dimittantur eis peccata. Hoc ego feciſſem pro mea liberalitate & miſericordia, ſi modò ſeſe ad tantam gratiam præparaſſent. At verò, veſtra culpa fit, vt priuemini ſalute. Chryſoſtom. ho.46. in Matth. Ac ſi quidẽ diceret, Noluiſti me videre, & gratiam habeo. Nam ſi dignum me putaſſes, ſtatim flexus tibi affuiſſem. Niſi enim eos cõuerti & ſaluos fieri voluiſſet, tacuiſſet profectò, neque in parabolis quicquam locutus fuiſſet. Matth.25. Hieruſalem, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Ezech.33. Si E annunciaueris impio, & conuerſus fuerit, vita viuet. Hier.3. Conuertimini ad me recedentes, & ſanabo auerſiones veſtras. Verùm quia conuerſi non ſunt, ideò dicitur Amos.2. Super tribus ſceleribus Iuda, & ſuper quarto non conuertam eum, eo quòd abiecerit legem Domini, & mandata eius non cuſtodierit. Hier.30. Inſanabilis eſt fractura tua, non eſt qui iudicet iudicium tuum, ad alligandum curationem tuam, vtilitas non eſt tibi. Et rurſus: Inſanabilis eſt dolor tuus, propter multitudinem iniquitatis tuæ. Thomas Aq. in Matth. Notandũ igitur, quòd iſtius obdurationis cauſa per ſe eſt homo: Deus verò non indurat, niſi non impertiendo gratiam. Deus indurare dicitur, quia gratiã non largitur: homo verò, quia in propria malitia permanet, ſicque Deo obicem ponit. Excæcationis cauſa à peccatoribus eſt: vnde fit vt nec audiant, nec intelligant, nec ſanentur. Auguſtin. tract.53. in Ioan. Obiicis, inquit, Non poterant credere, quia hoc Iſaias prædixit: hoc autẽ Propheta prædixit, quòd Deus

Hieronym. | Chryſoſt. | *Obduratio ab obſtinatione.* | Chryſoſt. | Th. Aquin. | Auguſtin.

Præſcientia non eſt cauſa præſcitorum. futurum eſſe præſciuit. Quare autẽ non poterant, ſi à me quæratur, citò reſpondeo, F quia nolebant: Malam quippè voluntatem eorum præuidit Deus, & per Prophetam prænunciauit ille, cui abſcondi futura non poſſunt. Sed aliam cauſam, inquis, dicit Propheta, non voluntatis eorũ. Quam cauſam dicit Propheta? Quia dedit illis Deus ſpiritum compunctionis, oculos vt non videant, & aures vt non audiant, & excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum. Etiam hoc eorum voluntatem meruiſſe reſpondeo, Sic enim excæcat, ſic obdurat Deus, deſerendo, non adiuuando: quod occulto iudicio facere poteſt, iniquo non poteſt. *Quomodo Deus excæcat.* Chryſoſtom. hom. 46. in Matth. Nam quòd nec à natura, nec à neceſſitate atque vi delicta oriãtur, audi quid Apoſtolis dicat: *Veſtri autem beati ſunt oculi, qui vident, & aures quæ audiunt.* Non dicit quippè hoc de viſu neque de auditu corporis, ſed de viſu atque auditu mentis. Non enim beatificarentur, ſi coacti vi quicquam feciſſent. Hierony. in Matth. Niſi autem G ſuprà legiſſemus auditores ad intelligentiam prouocatos, ſaluatore dicente, Qui habet aures audiendi audiat, putaremus nunc oculos & aures quæ beatitudinem accipiunt, corporales intelligi. Sed mihi videntur oculi illi beati, qui Chriſti poſſunt agnoſcere ſacramenta, & illæ beatæ aures, de quibus Eſaias loquitur, (cap. 50.) Dominus appoſuit mihi aurem. Epheſ. 1. Det vobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis in agnitione eius, illuminatos oculos cordis. Beatitudinem ergo tribuit in videndo, inquit Thomas in Matth. quæ quidẽ in via non conſiſtit, niſi participatione beatitudinis æternæ, quæ conſiſtit in viſione. Hie. 9. Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua: ſed glorietur ſcire & noſſe me. Videtur tamẽ & huic interpretationi opponi quod ſequitur: *Amen quippè dico vobis, quia multi Prophetæ & iuſti cupierunt videre quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ vos auditis, & non audierunt.* Nam ſi Apoſtolis datũ eſt, quod H negatum fuit Prophetis, requirendum erit, quomodo Prophetæ non viderunt, nec audierunt, quæ tamen oculi Apoſtolorum viderunt, & aures audierunt. Quòd ſi dixerimus Apoſtolos vidiſſe ſpirituali auditu, nemo quoque negauerit eodem & auditu & viſu Chriſtum & viſum & auditum fuiſſe à Prophetis. Vnde ſcilicet videntes dicebantur, niſi ab illo ſpiritu Prophetiæ, quo illuſtratæ mentes eorum futura quaſi præſentia prænouerant, & intellectu aſſequebantur, ſeu videbant? Intelligentia enim opus eſt in viſione, vt Daniel ait (cap. 10.) Vnde cùm Eſaias Babylonis vaſtitatem prædiceret, Corrui (inquit) cùm viderem. Quòd ſi & ipſe vaſtitatem illam ſe vidiſſe aſſerit, quanto magis ipſum Chriſtum, de quo & hæc prædixit cap. 9. Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, c. 53. Vidimus eum, & non erat aſpectus, & exiſtimauimus eum quaſi leproſum & percuſſum à Deo & humiliatum. An non Zacharias I vidit Ieſum ſacerdotem magnum & Sathanam à dextris eius? Et quomodo, niſi quẽ intueretur, & in quem omnium oculos verteret niſi velut præſentem Eſaias: (c. 63.) Quis eſt iſte qui venit de Edom, tinctis veſtibus ex Boſor. Quomodo inducit reſpondentem, niſi quem videret: Torcular calcaui ſolus, & de Gentibus non eſt vir mecum. An non & Hieremias (c. 14.) imaginaria viſione Chriſtum videbat, cùm diceret: Quare quaſi colonus venturus es in terra? Quinetiam Saluator ipſe (Ioan. 8.) ſe ab Abraham viſum eſſe teſtatur, dicens: Abraham pater veſter exultauit, vt videret diem meum, vidit & gauiſus eſt. Quòd ſi imaginaria & ſpirituali viſione Chriſtus viſus eſt à Prophetis & iuſtis, quomodo de illa intelligitur dictum eſſe Apoſtolis, *Veſtri autem beati oculi qui vident?* Si verò non de ſpirituali, ſed corporali viſu hæc dicta eſſe coniiciuntur: quomodo non etiam beati fuerunt omnes Iudæi, non ipſe Iudas, qui Chriſtum corporeis oculis viderunt, & auribus audie- K runt? Hilarius in Matth. Apoſtolici, inquit, temporis beatitudinem docet, quorum oculis atque auribus contigit Dei ſalutare videre & audire, Prophetis atque iuſtis idipſum deſiderantibus. Chryſoſt. hom. 46. in Matth. ſoluit quæſtionem hanc, conciliato ſimul vtroque viſu & auditu, ſpirituali ſc. & corporali. Iudæi quippè tantùm corporalibus oculis viderunt, & excæcati ſunt: Prophetæ tantùm ſpiritualibus, & necdum votorum cõpotes euaſerunt, quibus ipſum præſentem in carne videre concupiſcebant: Apoſtoli verò & ſpiritualibus per fidem, & corporalibus oculis ipſum intuiti ſunt, adeò vt omnium beatiores euaſerint. 1. Ioan. 1. Quod vidimus, quod audiuimus, quod manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ, hoc annunciamus vobis. Act. 4. Non poſſumus quod vidimus & audiuimus, non loqui. Quot autẽ Prophetæ

Marginal notes: Chryſoſtom. — Hieronym. — Thomas. — *Quomodo Prophetæ nõ viderunt, & tamen dicebantur videntes.* — *An beati, qui corporali viſu Chriſtũ viderunt.* — Hilarius. — Chryſoſtom. — *Quomodo Apoſtoli beati, quia viderunt.*

A phetæ illũ in carne intueri deſiderarũt? Pſ.143.Domine,inclina cœlos tuos,& deſcẽde. Exod.3.Mitte quem miſſurus es. Eſ.64.Vtinam diſrũperes cœlos & deſcenderes, à facie tua montes defluerent. Tob.14. Beatus ero,ſi fuerint reliquiæ ſeminis mei ad videndam claritatem Hieruſalem. Sed,vt ſcribit Paulus Heb.11. Iuxta fidem defuncti ſunt omnes iſti, non acceptis repromiſſionibus:ſed à longè eas aſpicientes, & ſalutantes, & confitentes, quoniam peregrini & hoſpites erant ſuper terram. Attamen opponi & illud poteſt,ex quo colligatur idem ipſe ab eis viſus & auditus eſſe, quod legitur Geneſ.32.de Iacob, Vidi Dominum facie ad faciem:& Tertull. lib. de Trinit. de filio Dei intelligit. Reſpondemus typum quidem carnis aſſumendæ viſum eſſe, non tamen ipſam veram carnem,ipſum Dei filium incarnatum. Albertus Magn.in Matth. Illa quoque omnia, quæ legimus Exod.20.Ioſ. vlt. Geneſ.32. per B miniſteria Angelorum,& per inſpirationem facta ſunt, & non per corporalem præſentiam,in qua deitas agnoſcitur.Heb.1.Multipharìe multiſque modis olim Deus locutus eſt Patribus in Prophetis,nouiſſimè autem diebus iſtis locutus eſt nobis in filio. *Vos autem*,ô diſcipuli mei,quibus datum eſt quod nec cæteris antea iuſtis,*audite* ſpirituali auditu,& fide, *parabolam*, id eſt parabolæ ſenſum *ſeminantis*, quam modò propoſui,& necdum à primoribus Iudæorum intellectam noui. *Omnis qui audit* corporali auditu *verbum regni* ſeu de regno & fœlicitate cœleſti, *& non intelligit* virtutem & ſenſum illius,nec ſagaciter explorat,vt intellectum cordi recondat: *Venit malus*, *πονηρὸς*, diabolus ſcilicet in malitia conſummatus & obſtinatus,venit, inquam, ductus inuidia in hominem:qui(1.Pet.5.)tanquam Leo rugiens circuit quærens quem deuoret.Venit autẽ per tentationis congreſſum, ſicut & Matth.4. acceſſiſſe Tentatorem ad Chriſtum legimus: *& rapit quod ſeminatum eſt in corde eorum*. Tanto ſcilicet C furore fertur,quanto rapaces quæque feræ,cùm quid violenter ſubtrahere contendunt.Seu enim infructuoſum,ſeu vt obliuioni verbũ acceptum tradatur, facere nitatur:nihil abſque furore & rabie. Etſi amicè blandiatur,inimicus eſt:etſi alliciat,vrget tamẽ & cogit,ſi animum eius ſpectes.Rabiem autem illam ſuã blanditiis operit, in vulpis morẽ,immò & lupi,qui vbi ouibus colluſerit, diſgregatas rapit & deuorat. Vnde & per Amalechitas,dæmones ſignificantur.Iud.6. Cùm ſeuiſſet Iſraël, venit Madian & Amalech & cæteri Orientalium nationum,& ſicut erat in herba, cuncta vaſtabant.Pſal.7.Ne quando rapiat vt leo animam meam, dum non eſt qui rapiat, neque qui ſaluum faciat. *Hic* homo tam negligens,qui audit, & intelligere minimè curat, *eſt qui ſecus viam ſeminatus eſt:* quem per eum figuraui, in quem cecidit ſemen verbi cœleſtis, ſecus viam huius ſæculi. Albertus in Matth. Sed cùm dixerit de D ſemine, quid eſt quòd ad hominem ſeminatum transfert? Dicendum iſtud quidem ſemen ſeminari in homine,& attrahere ſibi totum hominem:vnde fit, vt homo ſeminatus dicatur. Gloſſa. Vtrumque enim dicitur,& ſemen ſeminatum, & ager ſeminatus. Remi.in Matth. His autem verbis exponit Dominus quid ſit ſemen, *Verbum ſc.regni*, id eſt,Euangelicæ doctrinæ. Sunt enim nonnulli,qui verbum Dei nulla cordis deuotione ſuſcipiunt,& ideò ſemen verbi,quod in eorum cordibus ſeminatur,dæmones quaſi ſemen viæ tritæ auferunt. Hoc etiam Lucas à Chriſto ſic expreſſum ſcribit: *Semen eſt verbum Dei*. Thom.in Matth. Hoc procedit eſſentialiter à Patre. Sed quid facit? Simile ei à quo procedit,quia facit filios Dei. Pſalm.81. Ego dixi Dij eſtis,& filij excelſi omnes. Si illos dixit Deos,&c.& Ioan. 1. dedit eis poteſtatẽ filios Dei fieri. Eſt ergo verbum increatum creator ipſe Deus: & eſt verbum crea- E tum, ſeu declaratio paternæ voluntatis, quam nobis diuinum illud verbum communicauit. Vnde ille ſeminator eſt, & ſemen eius verbum ſeu veritas eſt, quam nobis per inſpirationes, Prophetas, ſcripturas, & traditiones inculcat. Vnde & Petrus renatos nos ex ſemine incorruptibili verbi Dei pronunciat. Seminatur igitur per inſpirationes, Ioan.3. 2.Pet.1. per ſcripturarum lectionem, qua ſpem habemus: per prædicationem Euangelii. Diſcernitur autem priùs à cæteris ſeminibus Gentilium doctrinarum, hæreſeωn & mendacii cuiuſcunque:irrigatur gratia, precibus,præfixis ſanctorum exemplis. Heb.13. Mementote præpoſitorum veſtrorum. Accipitur per conſenſum,radices agit per perſeuerantiam, fructificat per bona exempla,colligitur in vitam æternam. *Quod autem ſecus viam, hi ſunt qui audiunt:deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes ſalui fiant*. Orig. hom. 8.in

Quomodo viſus olim Chriſtus.

Albert. Mag.

Albertus.

Gloſſa.

Remigius.

Thomas.

Semen verbũ.

Origenes.

lib.Iudic.Sic ergo & iſti tunc veniunt ad ſemen Dei, & volunt illud tollere de corde eorum,in quibus ſeminatū eſt:quia inueniunt eos in vallibus poſitos,& ima quæque ſectantes. De illis ſunt enim,qui humiliter & indignè,&, vt ita dicam, Iudaico intellectu ſuſcipiunt verbum Dei,& ideò poſſunt illud rapere dæmones de corde eorum. Qui autem ab humilitate literæ ad ſpiritus excelſa conſcendit,& intelligentiam refugiens carnalem,ſectatur in altioribus quæ ſunt ſpiritus Dei: de iſto nihil poſſunt rapere Madianitæ,neque Amalechitæ:ſed ne ipſi quidē Orientis filij deprædari eum poterunt in excelſo ſcientiæ ſpiritualis vertice conſtitutū. Non inſidiabantur Amalechitæ niſi locis fertilibus,quæ granis abundarent:nec ſanè diabolus vijs illis ſolitariis incumbit,ex quibus nullum granum auferat,ſicut nec volucres ſequūtur vias deſertas,ſed illas quæ & tritæ ſunt,& granis conſperſæ. Hieronym. libr. de virginitate & vita perfecta. Tanto namque ſollicitiùs cauendus eſt inimicus,quanto apud eum eruditior eſſe cœpiſti. Vacuus viator & nudus non timet latronis inſidias: ſecurus à nocturnis furibus dormit pauper,etiamſi clauſtra non muniat. Diuiti verò opes ſuæ latronis ſemper imaginantur occurſum, & iugi ſollicitudine, noctium ſomnum adimunt. Vnde tuæ quoque diuitiæ (verbum illud diuinum quod accepiſti) cœleſtis theſaurus,iſta cautione indigent atque cuſtodia. Quanto ditior es,tanto debes eſſe vigilantior. Qui enim plus poſſidet,plus debet timere ne perdat. Inuidere non ceſſat actor inuidiæ:& qui ſemel à Deo ipſe proiectus eſt,tanto maiori liuore torquetur,quanto aliquem apud eum viderit clariorem. Thomas in Matth. Itaque quiſquis Dei verbum audierit,magna cura illud conſeruet,& cordi tenaciùs inculcet. Pſ.1. Beatus qui in lege Domini meditatur die ac nocte. Pſ.118. In corde meo abſcondi eloquia tua. Sed & audis Chriſtum per *volucres* dæmones ſignificare, vt qui ex iſto caliginoſo aëre nos proſpectent,& actionibus noſtris inſidientur. Ephe.6. Nō eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinē,ſed aduerſus principes & poteſtates,contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Et hoc ſanè magnus Antonius in viſione agnouit,cùm aërem iſtū plenum retibus agnouit, quibus miſeri nos qui hoc in mundo agimus,irretiremur. Dicuntur autē volucres cœli.1.propter naturæ ſubtilitatem,qua ex vno loco ſtatim in alterum maximè diſtātem tranſmigrent. 2. propter habitationem aëris caliginoſi,vnde quæ hîc cōcreantur, grandines,tonitrua,à Pſalte dicuntur immiſſiones per Angelos malos.3.propter inordinatum ad alta progreſſum,quo illi tumore ſuperbiæ inflati,ſemper diuinos honores appetunt, & dicunt, quod de Lucifero legitur, Eſ.14. Aſcendā ſuper aſtra cœli,exaltabo ſolium meū, & ſimilis ero altiſſimo. Superbia enim eorum qui te oderūt, Domine, aſcendit ſemper. Quòd ſi quis obiiciat aliquando Chriſtum auis nomine ſignificari, vt iſtud Eſa.46. Hieron.interpretatur, Vocans ab Oriente auem,id eſt Chriſtū: Et hoc quod in Iob legimus, Semitam ignorauit auis,de Chriſto explicat Gregorius. Reſpondemus nihil obeſſe,quin res eadem,ſed conſiderationibus diuerſis diuerſa ſignificet. Leo enim modò in malam,modò in bonam partem ſumitur: Et modò Chriſtum in fortitudine,modò diabolum in rabie deſignat. Apoc.5. Chriſtus leo dicitur. Vicit leo de tribu Iuda. Geneſ.49. Catulus leonis Iuda. 1.Pet.5. Diabolus leoni rugienti confertur. Itaque dæmones volucres ſunt,iis rationibus quas diximus. Sicut autē volucres ex alto proſpiciunt ſicunde ſibi cibos comparent:ita & dæmones ex iſto aëre perpendunt,quos tentare & vincere poſſint. Cauendum igitur ne ſicut via prætereuntibus,ita cor noſtrum dæmonibus pateat. Hoc enim nititur, *ne credentes ſalui fiant.* Nec enim ſatis eſt credere (dæmones ſc. credunt & contremiſcunt) operari oportet: nituntur igitur fructum operum auocare. Sic præripiunt verbum in ratione fructus, vbi vident ſe fidem tollere non poſſe. *Et hi ſunt ſimiliter qui ſuper petroſa ſeminantur: qui cùm audierint verbum, ſtatim cum gaudio accipiunt illud verbum: & non habent radicem in ſe, ſed temporales ſunt, quia ad tempus credunt: & orta tribulatione vel perſecutione propter verbum, confeſtim ſcandalizantur, & in tempore tentationis recedunt.* Iam ſecundam auditorum conditionem aſſignat. Hi per petram ſignificantur: horū enim cor durum eſt,nec facilè cedit. Sic de Iudæis Stephanus dixit, Act.7. Dura ceruice & indomabili corde, vos ſemper reſtitiſtis Spiritui ſancto. Hier.5. Indurauerunt facies ſuas ſupra petram,& noluerunt reuerti. Contingit autē,vt & ſuperficies petrę terra quadā leui obducta ſit:qua, vt Gloſſa meditatur, ſpecies quędā pietatis deſignatur,

Marginalia: Hieronym. — Thomas. — *Cur dæmones dicantur volucres cœli.* — *Nihil vetat res diuerſas iiſdem nominibus,ſed diuerſis ſenſibus dici.* — *Secunda auditorum conditio.* — Gloſſa.

F H G I K

A tur, quã obiiciunt, qui audiendo diuino verbo ſeſe offerunt: Speciẽ habentes pietatis (vt dixit Apoſtolus) virtutẽ autem eius abnegantes. Sub apparente terræ ſpecie latet lapis, & ſub veſtimentis ouium mens ſæpe lupina cõtegitur. Interim Eccleſiaſtes diuinus in omnes Dei verbum diſſeminat: vnde euenit, vt & in corda illa petroſa ſemen verbi cadat. *Hi cùm audierint*, auditu externo, *ſtatim cum gaudio* ficto, diſſimulato, aut leui quadã deuotione, *accipiunt illud verbũ*, ac ſi ex illius auditu iuſti æſtimãdi ſint, aut intellecturi qua via ſalutem nanciſcantur. Atqui primum ſuſcipiendum erat cũ tremore, quo modo etiam & prædicari debet: ſicut & Apoſtolus de ſeipſo aſſerit, quòd in timore & tremore multo fuerit apud Corinthios, confiſus non perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed ſpiritu Dei. Eſa. 26. A timore tuo Domine, concepimus, & quaſi parturiuimus, & peperimus ſpiritum ſalutis. Ioan. 16. Vos quidem
B contriſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium. *Et non habent radicem in ſe*, habitualem gratię fœcunditatem, ac ſtabile fidei fundamentum, ſeu firmum propoſitum. Pſal. 51. Euellet te & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuentium. Eſ. 40. Et quidem neque plantato, neque ſato, neque radicato in terra tritico eius, repentè flauit in eos, & aruerunt, & turbo quaſi ſtipulam auferet eos: *ſed eſt temporalis*. Sicut enim quod in lapide ſeminatum eſt, pauco tempore proficit, ſtatim ſcilicet, atque radices agere voluerit, non poteſt, quia breui perſeuerat humor ille ſuperficialis iniectæ terræ: ſic & cor illius, quia ſuperficie tenus pietate ſuperueſtitum eſt, breuem leuémque humorem verbo ſuppeditabit, ita vt tandem ad tempus credat, & in tempore tentationis recedat. Inconſtans eſt, & modico tempore perſeuerat in doctrina accepta. Pſal. 118. Fiant ſicut fœnum tectorum, quod
C priuſquàm euellatur, exaruit. *Facta autem* vel imminente *tribulatione* ab inuiſibilibus hoſtibus, *& perſecutione* à viſibilibus inimicis, *propter verbum* Dei, quod prædicatum & acceptum eſt. Eapropter autem ſuſcitatis illis, vt diſcedant à fide, qui credere cœperunt, *continuò ſcandalizatur*, impingit & cadit, ſeu dubitare incipit, *& in tempore tentationis recedunt*, cùm tamen virtus in infirmitate cognoſcatur. Atqui beatiores illi quos vidit, ſed in ſpiritu, Beatus Ioannes, Apoc. 6. Vidi ſub altare Dei animas interfectorum, propter verbum Dei quod habebant. Verùm & hoc contingit, quod legitur Iob. 4. Venit ſuper te plaga, & defeciſti, tetigit te & conturbatus es. Leuit. 26. Terrebit eos ſonitus folij volantis. Matth. 24. Scandalizabuntur multi, & inuicem tradent. Tertull. lib. de Præſcript. Vanè autem & inconſideratè plerique hoc ipſo ſcandalizantur, quòd tantum hæreſes valeant, quantum nõ valerent, ſi non fuiſſent. *Cur Deus permittit hæreſes & tentationes.* Tertullian.
D Febrem verò inter cæteros mortiferos & cruciarios exitus, erogando homini deputatam, neque quia eſt miramur, eſt enim: neque quia erogat hominem, ad hoc enim eſt. Proinde hæreſes ad languorẽ & interitum fidei productas, ſi expaueſcimus hoc eas poſſe, prius eſt vt expaueſcamus hoc eas eſſe, quæ dũ ſunt, habent poſſe, & dum poſſunt, habent eſſe. Sed enim febrẽ vt malum, & de cauſa & de potentia ſua, vt notũ eſt, abominamur potius quàm miramur, & quãtum in nobis eſt, præcauemus, nõ habentes abolitionẽ eius in noſtra poteſtate. Hæreſes verò mortem æternã, & maioris ignis ardorẽ inferentes, quidam mirari malunt quòd hoc poſſint, quàm deuitare ne poſſint, cùm habeant deuitandi poteſtatẽ. Atqui meditari neceſſe eſt, nos quãdiu hic agimus, tẽtationibus vẽtilari, & probari, ſi fortè timeamus Dominũ, an non. Iob. 7. Eſt enim vita noſtra militia ſuper terrã. Leo Martyr, ſer. de Machabæis. Nec enim *Leo Mart.*
E quia ceſſauit perſecutor & tortor, quia iã omnes Deo militãt poteſtates, deſunt Chriſtianis quas ſuperent paſſiones. Fili, inquit, (Eccl. 2.) accedens ad ſeruitutẽ Dei, ſta in iuſtitia & timore, & præpara animã tuam ad tentationẽ. Et Apoſtolus dicit, (2. Ti. 3.) Quicunque in Chriſto piè volunt viuere, perſecutionem patiũtur propter iuſtitiam. Qui ergo putas quieuiſſe perſecutionem, & nullum tibi cũ hoſtibus eſſe conflictũ, intimum cordis tui ſcrutare ſecretum, & omnes recurſus animæ tuæ diligens explorator ingredere, & vide ſi nulla te impugnat aduerſitas, ſi nullus tyrannus vult in mentis tuæ arce dominari. Etſi non ingruat externa perſecutio, ſurrepit forſan ſpiritualis inimicus, vt tentatione te à Dei verbo dimoueat. Quis autẽ es aut qui propriis viribus cõfidas, aut de diuina gratia diffidas? Quid ſcandalizaris de verbo Dei, quia contrariũ aliquid ſuggeſſit tentatio? Chryſo. hom. de Iob & Abrahã. Hoc verò nos præceptũ diuinũ ſancta ſcriptura docet, quę ſolui nequit, & cœlo ipſo præferẽda eſt. *Quid in tentatione faciẽdum.* Chryſoſtom.

Cœlum,inquit,& terra tranſibunt,verba autem mea non tranſibunt. Ne timeas ho- F
minum minas,ſed Dei. Tuta armatura eſt Dei timor, inexpugnabile ſcutum pia fi-
des eſt. Ne ſimus timidi,ne ſimus inconſtantes. Minæ indoctū facilè trāsferunt(ſicut
& ſol exſiccat granū quod in lapidem ceciderit,quia nón habet humorem:) firmatū
autē ſcientia(quique humore gratiæ abundauerit)non ignis,nō gladius,nō præſen-
tia,nō futura,non periculum,nō diabolus dimouent,modò diuina adſit gratia. In rē
noſtrā ſunt tentationes. Probati fuimus in fœlicitate,probati ſumus & in aduerſita-
te. Alacres ſimus,eritque vt non affligamur. Deus enim alacritatem mentis videns,
contentus erit ſola voluntate. Ne ſimus adeò inconſtantes , vt comparemur lapidi
paululum humoris habenti,& ſtatim exſiccato:comparemur & nubibus vento agi-
tatis,glumæ quam proiicit ventus à facie terræ,cæteriſque rebus leuis & malè ſolidi
momenti. Acceptum ſcilicet verbū corde facili recondere,idémque perpendere, &
vigili meditatione quaſi parturiendo conſeruare debemus,vt & timorem,& amorē, G
& ſalutem ex eo colligamus. *Qui autem ſeminatus eſt in ſpinis , hic eſt qui verbum Dei au-
dit, & ſollicitudo ſæculi iſtius,& fallacia diuitiarum ſuffocat verbum, & ſine fructu effici-
tur.* His tribus modis verbum acceptum ſuffocatur,ſollicitudine, diuitiis, & volu-
ptatibus. Sic enim habet & Lucas: *Et à voluptatibus vitæ euntes ſuffocantur*. Hæ ſunt
ſpinæ & vepres. 1. Cor. 7. Quæ in mundo eſt, ſollicita eſt quæ ſunt mundi, & quo-
modo placeat viro. 1. Tim. 6. Præcipe diuitibus non ſublime ſapere , nec ſperare in
incerto diuitiarum. Eccl. 34. Vana ſpes & mēdacium homini inſenſato,quaſi qui ap-
prehendit vmbram,& perſequitur ventum,qui attendit ad viſa mendacia. Quis au-
tem non videat & honores & diuitias & voluptates adeò totos ſibi vendicare ho-
mines,vt ſpiritualibus intendere non poſſint? Hæc tria ſunt,quæ in alia parabola, a- H
uocant inuitatos à nuptiis. Alius enim dixit, Villam emi:alius,Iuga boum emi quin-
Proſp. Aquit. que:alius, Vxorem duxi,non poſſum venire. Proſper Aquitanic. lib. 2. de vita contē-
Cupiditatis malum. platiua,cap. 15. Iubet ecce nobis imperioſa cupiditas, vt diuina paruipendentes,poſ-
ſeſſionum terreſtrium damnoſa compendia cogitemus. Et paulo pòſt,omne ſemen
bonū cupiditate ſuffocari oſtendit. Vaſtat,inquit,in nobis,quicquid verecundię aut
pudoris inuenerit,& quos ſuis triumphis addixit,adhuc tanquā reſipiſcendi ſubie-
ctos,omnibus viribus honeſtatis exarmat,nequādo contra eā,qui bellare noluimus,
rebellemus. Nō permittit animum liberum,non ſtabile corpus, vagante animo mo-
biliter,aut quietum,& velut quædam cadauera in paſtū feris,auibus,beſtiiſque pro-
iecta,captiuos ſuos immundis ſpiritibus tradit, non lacerandos,ſed auidiſſimis mor-
tiferorum criminū faucibus deuorandos:nec vt eſſe iā deſinant,ſed vt pœnaliter vi- I
uant. Sic quicunq; ſe voluptatibus curiſque ſæculi dederint,panem cœleſtē & cibū
Hieronym. verum inter ſpinas comedunt. Hieron. in Matth. Et eleganter quidē adiunxit, *Falla-
cia diuitiarum ſuffocat verbum.* Blandæ enim ſunt diuitiæ,aliud agentes, aliud pollicē-
tes. Lubrica eſt illarum poſſeſſio, dum huc illúcque circunferuntur,& inſtabili gra-
du,vel habentes deſerunt,vel non habentes reficiunt. Vnde & Dominus diuites aſ-
Chryſoſtom. ſerit difficulter intrare in regnum cœlorum. Chryſ. hom. 45. prioris Oper. in Matth.
Diuitiarum fraudes. Suffocantur ſpinis quæ audiuimus,nō quidem ipſarum ſpinarum culpa,ſed eius qui
illas creſcere permittit. Potes enim,dummodò velis,pernicioſa hæc germina ſentiū
incidere,ac diuitiis laudabiliter vti. Ideò nec ſæculū dixit ſollicitudinem ſæculi, nec
diuitias,ſed diuitiarū fraudē. Non ergo rebus cauſam,ſed mēti corruptæ, atque ani-
mo attribuamus. Poſſumus enim ita ditari,vt non decipiamur,& in ſæculo ſic con- K
uerſari,vt harū rerū curis nō ſubmergamur. Duo quippè vitia inter ſe oppoſita in di-
uitiis ſunt:vnū,quod incendit ſollicitudinē,& obfuſcat curis:alterū,quod molliores
deliciis reddit. Quid autē aliud in diuitiis eſt quàm fraus & deceptio , cùm nomina
ſola ſint in illis de rebus poſita? Nā cùm voluptas & gloria,cùm ornatus & pōpa,ho-
rúmque ſimilia,fantaſmata quædā ſint,nullam quoque rerū virtutē continēt. Sed &
queādmodum ij,qui à vepribus capiuntur,cruentantur & punguntur : eodē modo
deliciæ pedibus,capiti,oculis,omnibus ſimiliter mēbris officiunt. Deliciis ſenectus
citiùs ſurrepit,ſenſus obtunduntur,cogitatio retardatur,mens tenebris obducitur,
corpus diſſoluitur,maioris ſtercoris copia reconditur,atque reponitur:ita ex ingēti
voluptatū aceruo,nauigio nimium oneribus oppreſſo,crebra contingūt naufragia.
Nō mirum igitur,ſi & voluptates ad modū canū adblanditæ, mordeant:& ad modū
ſpina-

A ſpinarum bonam ſementem ſuffocent. Conqueritur etiã Lyricus & ipſe poëta adoleſcentẽ luxuria deperdi, & illam, quã ex eius animi promptitudine conceperat expectationem paulatim obrui. Sic enim Lydiam aggreditur:

Sybarim cur properas amando
Perdere: cur apricum
Oderit campum patiens pulueris atque ſolis.

Vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes. Huius rei nobis ipſemet ſapiẽs Salomon exemplo eſſe poteſt, qui quidem bonum ſemen, ſapientiam ſcilicet ſediũ cœleſtium aſſiſtricẽ acceperat: ſed & illud laſciuarum mulierũ contubernio ſuffocatũ eſt. Itaque cùm ſollicitudines huius ſæculi, cùm diuitiarũ fraudes, cùm voluptates has ſpinas emittant, quibus omne bonum & naturæ & gratiæ obrui poſſit: ab his nos B mentes noſtras auertere neceſſe eſt, ſed & calceatos pedes habere contra illarum aciẽ, vt tutò per hanc huius mundi viam ambulemus, vt monet Gregor. Nyſſ. lib. de vita Moſcos. Greg Nyſſ. *Qui verò in terram bonam ſeminatus eſt, hic eſt qui audit verbum auditu corporali & ſpirituali, & intelligit, & fructum affert.* Pſ. 118. Declaratio enim ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Hi ſunt, inquit Luc. *qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent.* Bonum cor efficitur per diſciplinæ & virtutis exercitiũ, optimum autem per internæ contemplationis & conſolationis ſolatium: *hi audientes*, interiori auditu, *verbum Dei retinent*, memoria, affectu, & operis conſummatione: *& fructum* bonarum actionũ *afferunt in patiẽtia*, vt agricolæ ſuo gratus eſſe poſſit. Pſ. 136. Adhæreat lingua faucibus meis, ſi non meminero tui. Hier. 20. Factus eſt ſermo in C corde meo, quaſi ignis exæſtuans, & laboraui, ferre non ſuſtinens. Tum vbi corde conceptum fuerit, parit pietatem & iuſtitiam, & fructum bonorum operum emittit. Matth. 7. Omnis qui audit verba mea, & facit ea, ſimilis eſt homini ædificanti domum ſuam ſupra petram. Apoc. 1. Beatus qui audit verba Prophetiæ huius, & ſeruat ea quæ in ipſa ſcripta ſunt. Tũ ſanè Pater ille cœleſtis & verus agricola, tum Chriſtus qui inſeminauit bonũ ſemen, approbabit noſtri cordis fœcunditatem: tum prædicatores verbi lætabuntur coram Deo, ſicut exultant agricolæ in meſſe: Venientes veniẽt cum exultatione portantes manipulos ſuos. Iac. 5. Ecce agricola expectat pretioſum fructum terræ, patienter ferens, donec accipiat temporaneũ, & ſerotinum.

Parabolæ grani ſynapi, & fermenti ad tria ſata farinæ, quibus Chriſtus incrementum verbi ſui prædixit: parabola Zizaniorum ſeminis creſcentis. Vbi de vno creatore, de incentore mali, inſidiis dæmonum, vi hæreſum, tolerandis aliquando malis, & eorum punitione.

D

Matth. 13.

Aliam parabolam propoſuit illis, dicens: Simile factum eſt regnum cœlorum homini, qui ſeminat bonum ſemen in agro ſuo: cùm autem dormirent homines, venit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici, & abiit. Cùm autem creuiſſet herba, & fructum feciſſet, tunc apparuerunt & zizania. Accedentes autem E ſerui patrisfamiliàs, dixerunt ei, Domine, nónne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? vnde ergo habet zizania? Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt ei, Vis, imus & colligimus ea? Et ait, Non: ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum. Sinite vtraque creſcere vſque in meſſem: & in tempore meſſis dicam meſſoribus, Colligite primùm zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendum: triticum autem congregate in horreum meum. Aliam parabolam propoſuit eis, dicens, Simile eſt regnum cœlorum grano ſynapis, quod accipiens homo ſeminauit in agro ſuo: quod minimum quidem eſt omnibus ſeminibus: cùm autem creuerit, maius eſt omnibus oleribus, & fit arbor, ita vt volucres cœli veniant, & habitent

Marc. 4.

Et dicebat: Sic eſt regnũ Dei, quẽadmodũ ſi homo iaciat ſemẽtẽ in terram, & dormiat, & exurgat nocte & die, & ſemen germinet, & increſcat dũ neſcit ille. Vltrò enim terra fructificat, primùm herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica. Et cùm ex ſe produxerit fructus, ſtatim mittit falcẽ, quoniã adeſt meſſis. Et dicebat, Cui aſſimilabimus regnũ Dei? aut cui parabolæ comparabi-

Luc.

Ioan.

F

tent in ramis eius. Aliam parabolam locutus eſt eis. Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum eſt totum. Hæc omnia locutus eſt Ieſus in parabolis ad turbas: & ſine parabolis non loquebatur eis, vt impleretur quod dictum erat per Prophetam dicentem, Aperiam in parabolis os meum, eructabo abſcondita à conſtitutione mundi. Tunc dimiſſis turbis venit in domum: & acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, dicentes, Ediſſere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui reſpondens ait illis, Qui ſeminat bonum ſemen, eſt filius hominis. Ager autem, eſt mundus. Bonum verò ſemen, hi ſunt filij regni. Zizania autem, filij ſunt nequam. Inimicus autem qui ſeminauit ea, eſt diabolus. Meſſis verò, conſummatio ſeculi eſt. Meſſores autem, angeli ſunt. Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur: ſic erit in conſummatione ſeculi. Mittet filius hominis Angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & ſtridor dentium. Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat.

rabimus illud? Sicut granũ ſynapis: quod cùm ſeminatum fuerit in terra, minus eſt omnibus ſeminibus quæ ſunt in terra: & cùm natũ fuerit, aſcẽdit in arborem, & fit maius omnibus oleribus, & facit ramos magnos, ita vt poſſint ſub vmbra eius aues cœli habitare. Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbũ, prout poterant audire: ſine parabola autẽ nõ loquebatur eis: ſeorsũ autẽ, diſcipulis ſuis diſſerebat omnia.

H

Introductio.

CONTRARIORVM diuerſa ratio eſt, vt aſſerunt Philoſophi: Bonum & malum contraria eſſe nemo negauerit: illa igitur ſic contrariam rationem habent, vt ab vna radice minimè pendeant. G
Deus ſummè bonus eſt, & idem Pater luminum, à quo omne bonum perfectum emanat. Ab inimico autem mala procedere ſequenti parabola zizaniorum docemur. Cui interſerit Dominus

Summa.

& duas alias parabolas: vnam de grano ſynapis, quod in herbam excreſcens, tantum euadit, vt volucres cœli in eius ramis habitent: quo Eccleſiæ initia, progreſſum ſeu incrementum, & credentium confluentem multitudinem: alteram de fermento, quod abſconſum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus: quo Euangelicæ legis profectum præſagiebat. Hæc quidem omnia quæ de bono ſemine, Eccleſiæ incremento, Euangelij profectu dicuntur, à Dei gratia pendét. Verùm inimicus homo superſeminat zizania, diabolus nimirùm ſemper inſidiatur, & omnem pietatem interturbare conatur. Verumtamen cùm Deus vt ſummè bonus, ita omnipotens ſit, futurum eſt vt diaboli opera diſſoluantur, aut pœnis vindicentur: quod I
& Chriſtus per zizania in faſciculos collecta, & igni ad comburendum tradita, ſignificat. Intendit igitur docere variis modis illudendos eſſe fideles à Pſeudoprophe-

Intentio Chriſti.

tis, interim dum adueniente die vltima, & prædicatores Eccleſiæ verbum Dei diſſeminant, & permulti ex Prælatis altum ſomnum dormiunt: dum ad ſuum incrementum progreditur Eccleſia, & contendit illa totam ſibi maſſam fermentare. Diabolus enim videns quòd modicum tempus habeat, venturus eſt cum ira magna, (Apoc. 12. & 20.) vt ſuperſeminet zizania, ſeducens quatuor angulos terræ. At verò vbi aduenerit conſummatio ſæculi, clauſi ſignatique erunt ſermones: tunc Angeli ſcandalorum hæc zizania collecturi ſunt, & in ignem miſſuri. Porrò rectè ſubiungitur hæc parabola priori, cùm vtraque & de ſemine & ſeminante ſit. *Aliam* ergo *para-* K

Hieronym.

bolam propoſuit eis. Hieronym. in Matth. Quaſi diues paterfamiliâs inuitatos diuerſis reficiens cibis, vt vnuſquiſque ſecundum ſui ſtomachi naturam alimenta ſuſcipiat. Non autem dixit alteram, ſed aliam. Si enim propoſuiſſet alteram, expectare tertiã non poteramus: præmiſit aliam, vt plures ſequãtur. *Simile factum eſt regnum cœlorum,* id eſt, ſtatus militantis Eccleſiæ, quia tale quid huic contingit, quale de bono & malo ſemine narratur. De triumphante enim Eccleſia intelligi iſtud non poteſt, cùm

Eccleſia militans regnum eſt.

diabolus praua illam ſemente inficere non poſſit. Interim Eccleſia militans regnũ cœlorum dicitur, quia in ea regnat cœlorum rex Chriſtus. 2. & omnis noſtra expectatio & conuerſatio in cœlis ſit, vnde ſaluatorem expectamus Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum luci claritatis ſuæ. 3. Sed & habet illa adinſtar regni iuriſdictionem ſuam, legem, conſuetudines, Prælatos, aſſeſ-

ſores

A ſores, iudices.4. Differt autem à terreno regno, quia vis, leges, vincula, & diuitiæ huius regni, non iſtius ſeculi, ſed cœlorum ſunt. Tale igitur quiddam in Eccleſia accidit, quale ſi homo bonum ſemen ſeminet in agro ſuo, & inimicus ſuperſeminet zizania. Fuerit ſcilicet *ager* hic mundus, vt tandem Chriſtus explicat, & Chriſtus, vt dictum eſt, ſeminator: quid aliud *ſeminauit niſi bonum ſemen in agro ſuo?* Ager illius erat, Mundus per ipſum factus erat, (Ioan.1.) Ideò opus ſuũ reparare & renouare voluit. Coluit agrum, & ſemine bono conſperſit. Sic enim diuina Sapientia: (Eccleſ.24) Dixi, inquit, rigabo hortum plantationum, & inebriabo partus mei fructum. Quod reliquum eſt parabolæ, melius conferemus ad Chriſti interpretationem, vt ſuo ſimul ſenſu & ordine procedãt omnia. Tertiam interim parabolam aggrediamur: illa enim

B ſimul cum altera inſerta eſt. *Aliam parabolam propoſuit eis, dicens: Simile eſt regnum cœlorum grano ſynapis.* Hierony. in Matth. Regnum cœlorum, prædicatio Euangelii eſt, & notitia ſcripturarum, quæ ducit ad vitam, de qua dicitur ad Iudæos: Auferetur à vobis regnum. Auguſtin. lib. Quæſt. Euangel. Grano autem ſynapis cõparatur: hoc enim ad feruorem fidei pertinet: vel eo quòd dicatur venena expellere. Alber. in Matth. Synapi proprietates ſunt, quòd valde ſubtilis ſubſtantiæ eſt, ideò multum dilatatur quando conteritur. Acutum eſt & penetratiuum, diſſoluit quoque & mundificat. Quod & verbo fidei conuenit: dilatatur enim ad æterna & temporalia, ad pœnas & gaudia: ſed & viuus eſt ſermo Dei & efficax, acutior omni gladio ancipiti, pertingens vſque ad medullas animæ & ſpiritus. Heb. 4. Diſſoluit & concupiſcentias, & charitate ſpiritus vaporoſum eſt. Vnde Marc. 11. Chriſtus fidem grano ſyna- *Hieronym.* *Auguſtinus.* *Albertus.* *Proprietates grani Synapis.*

C pis comparat, dicens, Si habueritis fidem ſicut granum ſynapi, diceris monti huic, Tolle te, & mitte te in mare. *Hoc acceptum homo ſeminauit in agro ſuo.* Hoc Chriſtus, hanc Euangelii prædicationẽ, hanc fidem in Eccleſia ſua ſeminauit. Epheſ. 2. Fides enim Dei donum eſt, vt ne quis glorietur. Hanc ſeminat in cordibus fidelium. Hier. etiam adducit & alium ſenſum, quòd quiſque credentium ſeminet & hoc ſemen in anima ſua. Senſus enim noſter, inquit, & animus ſuſcipiens granum prædicationis, & fouens ſementẽ humore fidei, hanc facit in agro pectoris ſui pullulare. Acceptio autem hæc ſonat conſenſum: quia etſi cætera poſſit inuitus, credere tamen aut diligere non poteſt, niſi volens. Intrare in Eccleſiam poteſt nolens, ieiunare poteſt nolens, non item credere. *Hoc* ſynapis granum *minimum quidem eſt omnibus ſeminibus: cùm autem creuerit, maius eſt omnibus oleribus, & fit arbor.* Chryſoſt. hom. 47. in Matth. Hac *Accipere, ſonat conſenſum.* *Chryſoſt.*

D quippè imagine prædicit prædicationem per vniuerſum orbem omninò coruſcaturã. Sed & imbecilliores cæteris omnibus atque minores erãt Apoſtoli. Verùm quia ipſis magna virtus inerat, fama eorum vbique terrarum claruit. Ad eũdem modum, vt ex viſione Danielis Hieronymus ſuis in eundem Prophetam Comment. colligit, paruus lapis excreſcit in montem, & tandem vniuerſum mundũ replet. Cùm enim Chriſtus paruus videretur in præſepi Bethlehem, ſic euaſit, vt orbi dominetur, & ſua virtute cuncta repleat. Theod. ſerm. de legibus, legem quidem Euangelicam ab omnium humilioribus Apoſtolis, ab humilimo Chriſto diſſeminatam docet: ſed quæ cæteras omnes leges ſuperauerit, & barbaros, inhumanóſque quarundam nationũ mores exploſerit. Sic Euangelium omnia dogmata ſuperauit, vt Auguſt. in quæſt. Euang. explicat. Maius eſt granum ſynapi omnibus oleribus, cùm creuerit: quæ autem Philoſophorum doctrina Euangelicam ſuperat, & non potius ab ea vincitur? *Euangelicæ prædicationis virtus.* *Hieronym.* *Theodoret.* *Auguſtin.*

E 1.Cor.1. Stultam fecit Deus ſapientiã huius mundi. Sic infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia. Hoc ſeminauit granum ſynapi, quod ex minimo maius fieret omnibus oleribus. Luc. 18. Qui ſe humiliat, exaltabitur. Phil.2. Exinaniuit ipſe ſemetipſum, factus Patri obediens vſque ad mortem: ſed cùm creuit, maior omnibus factus eſt. Propterea Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen. Sic doctrina Chriſtiana humilior eſt, quæ crucem, ignominiam, tormenta, patientiam, beneficentiam in inimicos commendat, & omnem faſtum, vindictam, honores, diuitias, voluptates reiicit. 1.Cor.1. Prædicamus Ieſum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ignominiam. Et tamen placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes: vt non glorietur omnis caro in cõſpectu eius. Hieronym. in Matth. Phariſæorum quidem dogmata cùm creuerint, nihil mordax, nihil vitale demonſtrant: totum marcidum flaccidúmque ebullit in olera & in

herbas quæ citò areſcunt & corruũt. Prædicatio autem Euangelica, quæ parua videbatur in principio, cùm vel in animam credentis, vel in totum mundum ſata fuerit, non exurgit in olera, ſed creſcit in arborem. Eſt enim arbor & firmior contra ventorum impetus, & diuturnior: ſiquidem prædicationis Euangelicæ ſtabilitatem exprimit. F

Hilarius. Gregorius. *Chriſtus granum ſynapi.* Hilarius in Matth. & Gregor. 19. Moral. Chriſtus quidem granum fuit ſynapis, quod in agro ſeminatum fuit, cùm ille à populo comprehenſus, & morti traditus, tanquam in agro fuit ſatione quadam corporis conſepultus: Tandem verò vltra menſuram omnium olerum excreuit, & vniuerſam Prophetarum gloriam exceſſit. Granum fuit cùm moreretur: vnde & dicebat de ſeipſo, Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolùm manet: arbor fuit cùm reſurgeret. Granum per humilitatem carnis, arbor per potentiam maieſtatis. Sicut arbor, quam in medio terræ poſitam vidit Nabuchodonozor, (ca. 4. Daniel.) Extendit enim palmites ſuos vſque ad mare, & vſque ad flumen propagines ſuas. Lignum vtique vitæ in medio paradiſi, Gen. 2. *Ita vt volucres cœli veniant, & habitent in ramis eius.* Non eo hîc ſenſu volucres cœli ſumuntur, quo in ſuperiori parabola: ſed contemplationi deditos ſignificant. Apud Danielem Nabuchodonozor arbori confertur, in cuius ramis volucres quieſcerent: quòd & ipſe pluribus dominaretur, & multi populi ad eũ vt iudicem & protectorem confugerant: ſed quàm melius Chriſtus, ipſi etiã Apoſtoli G

Hilarius. huic arbori comparantur? Hilarius in Matth. Oleris enim vitæ, tanquam ægroto Iſraël data eſt prædicatio Prophetarum: ſed iam in ramis arboris cœli volucres inhabitant: Apoſtolos ſcilicet ex Chriſti virtute protenſos, & mundum inumbrantes in ramis intelligimus. In quos Gentes in ſpem vitæ aduolabunt, & auratũ turbine,

Hieronym. id eſt diaboli ſpiritu flatúque vexatæ, tanquã in ramis arboris, conquieſcẽt. Hieron. in Matth. Ramos Euangelicæ arboris, puto dogmatum eſſe diuerſitates, in quibus ſupradictarum volucrum vnaquæque requieſcit. Aſſumamus & nos pennas columbæ, vt ad altiora volitantes poſſimus habitare in ramis huius arboris, & nidos facere doctrinarum, terrenáque fugientes, ad cœleſtia feſtinare. Cœleſtis enim ille Abrahã pater multarum Gentium nos cum Angelis inuitat, Geneſ. 18. Requieſcite ſub arbore. Ad eam contendit fidelis anima, Cant. 7. Dixi, aſcendam ad palmam, & apprehendam fructus eius. *Aliam parabolam locutus eſt eis*, ex qua idem quod ſuperiore concluderet, Euangelij ſcilicet dilatationem & virtutem. *Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum eſt totum.* H

Chryſoſto. Chryſoſt. hom. 47. in Matth. Hoc ita intelligendum ſcribit, ac ſi dicat: Sicut fermẽtum, quamuis modicum ſit, magnam farinæ copiam tranſmutat, ſic vos vniuerſum terrarum orbem veſtra prædicatione conuertetis. Fermentum igitur modò in bonã, modò in malam partem ſumitur: contingit enim non modò bonæ, ſed & deprauatæ doctrinæ latè ſe porrigere, & vicina tranſmutare. 1. Cor. 5. & Gal. 5. Paulus ad falſam doctrinam transfert, dicens, Modicum fermenti totam maſſam corrumpit. Triplex igitur fermentum in ſcripturis legimus, Phariſaicum, Matth. 16. Luc. 12. & Marc. 8. I

Similitudine docet quomodo 12 ſanctum Apoſtoli potuerint ſibi totum orbem ſubiicere. Malitiæ & verſutiæ, 1. Cor. 5. Gal. 5. Apoſtolicũ, cuius hic mentio fit. Prudentiſſimè autem, & ex natura rerum imagines condixit, inquit Chryſoſt. vt oſtendit, ſicut illa natura duce impoſſibile eſt non fieri: pariter hæc quoque naturæ domino conducente neceſſariò ſucceſſura. Occurrit igitur hac ſimilitudine, his quæ contra obiici poſſent Et quid nos duodecim homines poterimus ad tantam totius orbis multitudinem? Atqui, inquit, idipſum maximæ virtutis veſtræ ſplendorem oſtendet, quòd multitudini orbis immixti non confundemini. Nam & fermentum cùm farinæ appropinquauerit, totam maſſam fermentat. Non tranſmutatur fermentum, ſed alia, ad quæ acceſſerit, tranſmutat. Ita neque vos in mores Gentium tranſibitis, ſed illos ad veſtram doctrinam & pietatem traducetis. Etiamſi ambuletis inter medias ollas, inquit Pſaltes, pennæ conuerſationis veſtræ, vt pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi eius, ceu famæ quam relicturi eſtis, in pallore auri, quo charitas exprimitur. Ex ipſa ſcilicet veſtra conuerſatione omnes tandem ad mutuam charitatem K

Pet. Chryſ. inuitabuntur. Petrus Chryſolog. ſermone 99. Res de vſu geritur. Vir in agro ſynapis arborem ſerit, domi mulier fermentum procurat, & panes præparat alimoniæ: quia virum foris expectat labor, intus, mulierem domeſtica cura conſtringit. Hinc eſt quòd (Gen. 18.) Sara ſterilis & anus ex iſta præparatione fermenti, & ex tribus menſuris,

A ſatis, tres ſubcinericios panes Dominicæ hoſpitalitati offert, & myſtico proponit obſequio, vt ſterilitas mundi tota ſenectute concluſa, in mēſuris tribus, hoc eſt in æqualitate Patris & Filij & Spiritus ſancti, fermentum fidei collocaret: & domino ſuo tres panes poneret confeſſione Trinitatis, atque pro munere hoc, totam Chriſtiani germinis fœcundaretur ad prolem. Auguſtin. lib. 1. Quæſt. Euang. q. 12. Mulierem ſapientiam dicit, fermentum dilectionem, qua feruere facit & excitat. In farinæ autem ſatis tribus, vel tria illa in homine, & ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente: vel tria illa fructifera, centeſimum, ſexageſimum, trigeſimum: vel tria genera hominum, Noé, Daniel, Iob intelligit. Alibi etiam Trinitatis fidem ſignificari notat. Clemens Alexandr. lib. 5. Stromat. profunda myſteria intelligit, quibus in vnitatem fidei coaleſcamus. Propoſita enim hac parabola, adiicit: Aut enim tripartitò per B obedientiam ſalua fit anima, per ſpiritualem poteſtatem in ea abſconſam, per fidem: aut quòd vis verbi, quæ data eſt nobis, cùm ſit & valida & compendioſa, quemlibet qui eam exceperit, & intra ſe poſſederit, occultè & latenter ad ſe trahit, & omnem eius coactam multitudinem colligit in vnitatem. Petrus Chryſolog. ſerm. 99. proſequitur poſtremam Auguſtini de tribus ſatis interpretationem. Mulier, inquit, accepit à Deo fermentum fidei, quæ acceperat à diabolo perfidiæ fermentum: abſcondit in menſuris tribus, hoc eſt in tribus hominum tēporibus, quod eſt ab Adam vſque ad Noé, à Noé vſque ad Moyſen, à Moyſe vſque ad Chriſtum: vt mulier, quæ corruperat fermento mortis in Adam totam maſſam generis humani, fermento reſurrectionis totam carnis noſtræ maſſam redintegraret in Chriſto: Vt mulier quæ confe- C cerat panem gemitus & ſudoris, panem vitæ coqueret & ſalutis: & eſſet omnium viuentium mater vera per Chriſtum, quæ erat in Adam mater omnium mortuorum. Ob hoc enim Chriſtus naſci voluit, vt ſicut per Euam venit ad omnes mors, ita per Mariam rediret omnibus vita. Quæ Maria huius fermenti typum implet, ſimilitudinem præfert, conſignat figuram, dum de ſupernis ſuſcipit fermentum verbi, & humanam carnem in aluo virginis, immò in alueo virginis, cœleſtem totam conſperſit in maſſam. Sed quid allegorici ſenſus in hac ſimilitudine maneat, iam prodamus. Mulier quæ accepit fermentum, Eccleſia eſt: fermentum quod accepit, cœleſtis doctrinæ ſacramentum eſt: menſuræ tres, in quibus perhibetur abſcondiſſe fermentū, Lex, Prophetæ, Euangelia, vbi diuinus ſenſus myſtico abſconditur, & celatur in verbo, vt fidelem non lateat, lateat infidelem. Quod autem dixit, *donec fermentatum eſt* D *totum*, illud eſt quod Apoſtolus dicit: (1. Cor. 13.) Ex parte ſcimus, & ex parte prophetamus: cùm autem venerit quod perfectū eſt, ceſſabit quod ex parte eſt. In conſperſione ſcientia nunc diuina eſt, aſpergit ſenſus, leuat corda, incrementat ingenia, & doctrinarum more, ad ſapientiæ cœleſtis dilatat, ſuſcitat, diffundit augmentum. Fermentabitur autem totum, quando Chriſto adueniente, videbimus eum ſicuti eſt. Rabanus in Matth. Charitas enim in noſtra mente recondita eò vſque creſcere debet, vt totam mentem in ſui perfectionem commutet: quod hìc quidem inchoatur, in futuro verò perficitur. Hieron. in Matth. exponit de doctrina Euangelica, qua ſapientia tribus ſatis abſconderit. Tria autem ſata, tres animæ potentias intelligit, rationalem, iraſcibilem, & concupiſcibilem. Et nos ergo, inquit, ſi acceperimus fermētum hoc Euangelicum ſacrarum ſcripturarum, in ratione poſſideamus prudentiam: in ira, odium contra vitia: in deſiderio, cupiditatem virtutum: & hoc totum fiet per E Euangelicam doctrinam quam nobis mater Eccleſia præſtitit. Proſequitur & ſuperiorem ſenſum ſatorum in fide Trinitatis. Hilarius verò in Matth. fermentū hoc de Chriſto exponit. Fermentum enim, inquit, de farina eſt, quod virtutem acceptam aceruo ſui generis reddit. Hoc autem fermentum acceptū mulier Synagoga per iudicium mortis abſcondit in his tribus farinæ menſuris, Legis ſcilicet, Prophetarum, Euangeliorum æqualitate coopertum. Vnum omnia fecit, vt quod lex conſtituit, Prophetæ nunciauerunt, idipſum Euangeliorum profectibus expleatur. Quanquā ad trium Gentium vocationem ex ſemine Cham, Sem & Iaphet, tres menſuras farinę referendas eſſe, ſenſiſſe multos memini. Sed neſcio an hoc ita opinari ratio permittat: cùm, etſi omniū Gentium vocatio ſit, in his tamen Chriſtus non abſconſus ſit, ſed oſtenſus: & in tanta infidelium multitudinę non fermentatū eſt totū. Interim tamen nihil impedit, quin & totū fermentetur, cùm dicat Paulus, quòd poſtquàm

Auguſtin.

Mulier ſapientia.

Clem. Alex.

Pet. Chryſol.

Quæ tria ſata.

Rabanus.

Hieronym.

Hilarius.

Mulier Synagoga.

Vocatio Gentium & Iudæorum.

pleniтudo Gentium ſubintroierit, reliquiæ Iſraëlis ſaluæ fient:& Chriſtus (Io.10.) F
fiet vnum ouile & vnus paſtor. Et Daniel, Probabuntur,& dealbabuntur. Ita fiet ſcilicet, vt omnes ad fidem vnius Dei reducantur: oportet interim fermentum verbi Euangelici abſcondi & celari in cordibus quorundam, donec totum appareat fermentatum, id eſt, donec omnes Euangelium accipiant. Hoc videmus in parte fieri. Quantumuis enim barbaros exiſtimemus in Oriente, Occidente, Septentrione, & Meridie, immixti tamen ſunt nonnulli, qui Chriſtianam ſaltem deguſtarunt pietatem: Et in horum animis latet fermentũ hoc, donec Dominus omnes ad Euangelii ſui confeſſionẽ deducat. *Hæc omnia locutus eſt Ieſus in parabolis ad turbas, & talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire: ſine parabola autem non loquebatur eis.* Parabola ſimilitudo eſt. Hæc magis vrget ſimplices & idiotas ad cognoſcẽda maiora: G
ſic enim quaſi manu ducuntur, ex rerum communium & notiſſimarũ argumentis ad ſpiritualium cognitionem. Quid eſt verò quòd ſine parabolis nihil dixiſſe perhibetur? Ergo quicquid in Euangelio aſſeritur, parabolicum eſt? Auguſt. de Quæſt.
Auguſtin. Euang. Hoc dicitur, non quia nihil propriè locutus ſit, ſed quia nullũ ferè ſermonẽ
Hieronym. explicauit, vbi non per parabolã aliquid ſignificaret. Hierony. in Matth. Non autẽ diſcipulis, ſed turbis parabolas loquebatur, & vſque hodie turbæ in parabolis audiunt. Verùm hic nihil prodeſt ipſius literæ cognitio, niſi ſenſum parabolæ penetra-
Cl. Alexandr. ueris. Clem. lib. 1. Stromat. Quòd ſi non eſt, inquit, omnium cognitio, aſinus ad lyrã, vt in prouerbiis dicitur. Sues certè magis delectantur luto, quàm aqua munda: &
Auguſtinus. quidam magis requirunt literam, quàm ſpiritum. Auguſt. lib. 2. de Doct. Chriſt. c. 6.
Cur Chriſtus in parabolis loquebatur. Multis enim & multiplicibus difficultatibus & ambiguitatibus decipiuntur, qui temerè legunt ſcripturas, ita obſcurè quædam dicta denſiſſimã caliginem obducunt. H
Quod totum prouiſum diuinitùs eſſe non dubito, ad edomandam labore ſuperbiã, & intellectum à faſtidio reuocandum, cui facilè inueſtigata plerumque vileſcunt.
Pet. Chryſo. Petrus Chryſolog. ſerm. 96. in hanc parabolam. Si, inquit, dicta vel facta Chriſti paſſim carnalibus ſenſibus ſubiicerentur, torpeſceret animus, mens vacaret, dormiret ingenium, cor tabeſceret, extingueretur quicquid humani vigoris eſt & caloris. *Propoſuit*, inquit, *illis parabolam*. Sicut in lapide friget ignis, latet ignis in ferro: ipſe tamen ignis ferri ac lapidis colliſione flammatur: ſic obſcurũ verbum verbi ac ſenſus collatione reſplendet. Certè ſi myſtica non eſſent inter infidelem fidelemque, inter impium ac piũ, diſcretio non maneret: nunc verò cùm petit anima, mens pulſat, quærit ſenſus, ſperat pietas, fides exigit, meretur intentio, apparet & ſudantis fructus, & pœna deſidis, & iuſtitia largitoris ſimul, quia plus accepta ſapiunt, quàm poſſeſſa: in- I
Thomas. uenta magis, quàm ſubiecta delectant. Thomas in Matth. Cur ergo in parabolis loqueretur, ratio duplex eſt. Inter turbas fideles infidelibus permixti erãt. Malignis & infidelibus ita loquebatur, vt non intelligerent, & videntes non viderent. Fideles verò hoc dicendi modo magis inſtruebat, eorũque mentibus quod volebat, inculcabat. Sic Paulus, 1. Cor. 4. Non potui, inquit, vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus. Spiritualis enim (Prou. 1.) animaduertet parabolam & interpretationem, verba ſapientum & ænigmata eorum. Adiicit Matth. & aliam rationẽ. *Vt adimpleretur quod dictum eſt per Prophetam*, (Pſal. 77) *Aperiam in parabolis os meum, eructabo*
Hieronym. *abſcondita à conſtitutione mundi.* Hierony. in Matth. Hoc teſtimonium de 77. Pſalmo ſumptum eſt. Legi in nonnullis codicibus, eo loco vbi nos poſuimus, & vulgata editio habet, Vt adimpleretur quod dictum eſt per Prophetam dicentem, ibi ſcriptũ eſſe, per Eſaiam Prophetam dicentem. Hinc factum eſt, vt Porphyrius Euangeliſtæ K
ignorãtiã exprobraret, vt qui Eſaiæ deputauerit, id quod in Pſalmis legebatur. Quia
Conciliatur lectio huius loci. ergo minimè inueniebatur in Eſaia, arbitror poſtea à prudentibus viris eſſe ſublatũ. Sed mihi videtur in principio ita editũ: *Quod ſcriptum eſt per Aſaph Prophetam dicentem.* Septuageſimus enim ſeptimus Pſalmus, de quo ſumptum eſt hoc teſtimonium, Aſaph Prophetæ inſcribitur. Et primùm ſcriptorẽ non intellexiſſe Aſaph, & putaſſe ſcriptoris vitium, atque emendaſſe nomen Eſaiæ, cuius vocabulũ manifeſtius erat. Sciendum eſt itaque, quòd non ſolùm Dauid, ſed & cæteri, quorum in Pſalmis & hymnis & canticis Dei præſcripta ſunt nomina, Prophetæ ſunt appellandi, Aſaph videlicet, & Idithun, Eman Eſraites, & reliqui quos Scriptura commemorat: quódque in perſona Domini dicitur, *Aperiam in parabolis os meum.* Conſiderandum attentiùs,

A tiùs, & inueniendum deſcribi egreſſum Iſraëlis ex Ægypto,& omnia ſigna narrari, quæ in Exodi continentur hiſtoria. Ex quo intelligimus, vniuerſa illa, quæ ibi ſcripta ſunt, parabolicè ſentienda, & manifeſtare abſcondita ſacramenta. Hoc enim Saluator edicturum ſe promittit, dicens: Aperiam in parabolis os meum. Auguſtin. in Pſ.77. hinc colligit parabolicè dici hic omnia, cùm vniuerſa populo Hebræo in figuris contingerent,(1.Cor.10.) Vnde & nobis potius hæc cantata ſunt, ſicut inter cætera in hoc Pſalmo dictum eſt, Vt cognoſcat generatio altera. Sacramentũ enim regni cœlorum velabatur in veteri Teſtamento,quod plenitudine temporis reuelaretur in nouo. Hunc ergo ſenſum habent hæc verba,iuxta Gloſſam,ac ſi dicat Chriſtus: Ego qui priùs locutus ſum per Prophetas, modò in propria perſona aperiam os B meum in parabolis, & eructabo,ſeu de theſauro cordis mei emittam myſteria, quæ abſcondita erant à cõſtitutione mundi. Pſ. 44. Eructauit cor meum verbum bonũ. Pſal.18. Dies diei eructat verbum. Sic quod Septuag. vertunt φθέγξομαι, id eſt, loquar, Matth. interpres vertit ἐρεύξομαι, eructabo: quodque illi προβλήματα, problemata ſeu propoſitiones, hic legitur κεκρυμμένα, id eſt abſcondita. Hebræa enim ſic habent: אפתחה במשל פי אביעה חידות מני קדם: *Ephta be maſſal phi, amiha hidoth mini kedem*. quæ idem ſonant quod verba Matthæi, niſi quòd habet *ab initio*, pro eo quod legimus *à conſtitutione mundi*. Myſteria ſcilicet noui Teſtamenti abſcondita erant. 1. In mente paterna. Vnde &, In capite libri ſcriptum eſt de me, inquit Chriſtus. Et electi ſumus ante mundi conſtitutionẽ (Epheſ.1.) 2. In figuris & typis prioribus, quæ etiam hac mundi conſtitutione prænotabantur, in cœlo, terra, aëre. 3. In promiſſionibus primùm fa- C ctis Adamo. 4. In reuelationibus & viſionibus, quæ & Adamum & patres in meliorẽ ſpem eleuarent. *Tunc dimiſſis turbis venit in domum, & acceſſerunt ad eum diſcipuli, dicentes: Ediſſere nobis parabolam zizaniorum agri*. Conſultò Dominus in domum ſe ſubtrahit, vt ibi interrogetur, & ad interrogata reſpondeat de his quæ populus nec merebatur audire, nec poterat, vt obſeruat Hierony. in Matth. Nec enim omnibus, ſed dignis tantùm reuelanda ſunt tanta myſteria. Rogant autem diſcipuli, vt familiariores, nobis exemplum præbentes, vt ſi qua in ſcripturis difficultas oritur, quam non intelligamus, oremus Deum potius, quàm verbis contendamus. Oratione nimirùm reſolutionem nanciſcemur ab eo, qui aperuit Apoſtolis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. Ioan.20. Cæterùm quod aiunt, *Ediſſere*, dictio Græca eſt, φράσον ἡμῖν. Eſt autem φράσον omninò plus quiddã quàm loquere. Rabanus in Matth. Myſticè autem di- D miſſa turba tumultuantium Iudæorum ingreditur Eccleſiam Gentium, & ibi fidelibus exponit ſacramenta cœleſtia. *Qui reſpondens ait illis: Qui ſeminat bonum ſemen, eſt filius hominis*. Remigius in Matth. Ideò autem Dominus ſe filium hominis appellauit, vt hoc indicio nobis exemplum humilitatis relinqueret: ſiue quia futurum erat, vt hæretici negarent eum hominem eſſe: ſiue vt per humanitatis fidem poſſimus conſcendere ad diuinitatis cognitionem. Seminauit verbum Dei, ſeu filius, ab initio in mentibus Patrum & Prophetarũ, vt docet Clem. Alexandrinus lib.1. Paidag. nunc autem ſeminat per Doctores, Apoſtolorum ſucceſſores, Eccleſiæ Prælatos, concionatores. Seminauit & ipſe in forma ſerui, ne qua infidelibus eſſet excuſatio. Ita ſeminauit modo externo, cum in propria perſona doceret, & audiretur: ſeminauit & inuiſibili modo olim, & nunc in Eccleſia. Matth. 18. Quoties duo aut tres congregati fuerint in nomine meo, in medio illorum ſum. Et rurſus. Ego vobiſcũ ſum vſque ad E conſummationem ſeculi. Nam cùm ſit paterna ſapientia, illius fuit ſeminare ſemen bonum verbi. Hier.31: Seminabo domum Iſraël, & domũ Iuda ſemine hominum, & ſemine iumentorum. Nouit enim quid ſpiritualibus, & quid carnalibus qui per iumenta ſignificantur, opus eſſet. Ideò his parabolas, illis nuda myſteria propoſuit. *Ager autem eſt mundus*. Ioan.1. Mundus per ipſum factus eſt. Pſ.23. Domini eſt terra, & plenitudo eius. Venit ergo in mundum, vt agricola in agrum, vt tolleret vepres, tribulos & infructuoſas herbas: ſimúlque terram cultam ſemine conſperſam fœcundaret. Sic Hieremias velut agricola conſtituebatur. Poſui te, inquit Dominus (Hie.1.) vt euellas & plantes, deſtruas & reædifices. Ægrè ferebat mundum hunc ſpinis prophanorum cultuum, ſuperſtitionum, impietatum horreſcere. Deſcendit igitur in agrum: & qui cœlo terræque dominatùr, adinſtar humilimi hortulani viſus eſt Mariæ Magdalenæ. Ioan.20. Hæc & per ſe, & per Apoſtolos, & adhuc nunc per miniſtros

Auguſtin.

Conciliantur verba Pſal. 77. cum verbis Matthæi.

Hieronym.

Rabanus.

Remigius.

Clem. Alex.

Ager mundus.

ſuos auferre contendit: vt quæ Patris ſunt, noſtris animis inſerat. *Bonum autem ſemen hi ſunt filii regni*. hoc eſt, vt interpretatur Albertus in Matthæum, ad regnū formati per ſemen, è quo etiam ſeminis nomen acceperunt. Pſ.21. Anima mea illi viuet, & ſemen meum ſeruiet ipſi. Regni filii dicuntur, quia Rom.8. ſi filii, & hæredes. Atqui, (Ioan.1.) dedit poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Renaſcūtur autem ex ſemine incorruptibili verbi Dei. *Zizania ſunt filii nequam*, propter cauſam oppoſitam. Zizania etiam ea dicuntur, quæ animos hominū ita peruertunt, vt filii nequam dici poſſint: qualia ſunt hæreſes, ſchiſmata, lites, diſſenſiones, & cætera quæ militant aut in fidem, aut in charitatem. Eſa.1. Væ populo graui, ſemini nequā, filiis ſceleratis. *Inimicus autem qui ſeminauit ea, eſt diabolus*. Hoc loco Manichæi abuſi ſunt, in fauorem Dei mali quem ſomniarunt, quaſi creator etiam quorundā ſit, quia dicitur quòd & filios nequam ſeminarit. Verùm non ita intelligendum eſt, quaſi creator illorum fuerit, ſed quia per impoſturas & tentationes ſuas illos nequam & peruerſos reddiderit. Boni erant, ſi creationem priorem ſpectes, ſed corrupti & faſcinati ſunt ab homine inimico. Vnde & Sapiens: Fecit Deus hominem rectū, ſed ille infinitis ſe miſcuit quæſtionibus. Hinc factum eſt, vt & Chriſtus Iudæis exprobraret, (Ioan.8.) quòd ex patre diabolo eſſent, rationémque redderet, non à creatione, ſed ab affectibus. Adiecit enim: Et deſideria patris veſtri vultis perficere. Sic Danielis exprobratio ad ſenes (c.13.) intelligenda eſt. Semen Chanaan, & non Iuda, ſpecies decepit te, & concupiſcentia ſubuertit cor tuū. Ideò Pſaltes orat, (Pſ.12.) Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiā in morte, nequando dicat inimicus meus, Præualui aduerſus eum. Sap.2. Inuidia enim diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Pet. Chryſologus ſerm.96. Audiſtis igitur, quemadmodum ſator mundi bona rerum principia ſeuit, nec vllum malum ab originis proceſſit auctore. Ab inimico superſeminatum eſt malum, non à rerum parente procreatum. Et vidit Deus, inquit, (Geneſ.1.) omnia quæcunque fecit, & erant valde bona. Bona & valde bona. Nam quem Deus faciens vocauit mundum, inficiens reddidit inimicus immundum: & hominem, quem Deus in paradiſo deliciarum collocauit ad vitam, inimicus in hac laboris vita detraxit ad mortem: & affectum quem carni Deus inſeruit per naturam, inimicus in parricidium per inuidiam commutauit. Cain probat hoc, qui primus germano ſanguine terram tinxit, (Geneſ.4.) & in exitium fraternū mortis dignus extitit dedicator. Sic ex diſcordia nata mors, ſemper humanam ſcindit & ſeparat charitatem. Et quia longum eſt ire per ſingula, vel paucis aperire compellimur, qualiter inimicus bonis mala, virtutibus vitia, vitalibus mortalia, noſtram ſemper ſuperſeuerit ad ruinam. Nónne ex vno homine Deus omnem repleuit terram, & ex vno ſemine pius ſator totum genus hominum tantam multiplicauit ad meſſem? Sed inimicus homines omnes mox in vnū redegit, & ſuperſeminando mala, quod benè ſatum fuerat, deleuit diluuio, non rigauit. Sic legem diuinis & veracibus ſatā præceptis, humanis & mendacibus fucauit inuentis: vt de ſacerdote fieret perſecutor, de Doctore deprauator exiſteret, de defenſore legis redderetur inimicus. Sic creatura ad agnitionem condita creatoris, vt neſciretur Deus, Deos eſſe mentitus eſt. Hinc ſapientes ſæculi fecit ſtultos, ſpeculatores mundi docuit nihil videre, profeſſores ſcientiæ fecit ſcientiam non habere, inquiſitores rerum omnium dimiſit ignaros. Baſilius hom.5. Hexaëmeron. Porrò, inquit, zizania non ex frumenti tranſmutatione fiunt, ſed ex proprio principio ſubſiſtunt, propriúmque genus habent. Atque hæc ſanè imaginem habent eorum, qui doctrinas Domini illegitimè adulterant, & non genuino more ſermonem edocti ſunt, ſed ex praui ſpiritus doctrina corrupti: permiſcent autem ſeipſos ſano Eccleſiæ corpori, quo ex obſcuro malum ipſis ſimplicioribus affricent. Macarius Ægyptius hom.26. Iſtud ergo ſpiritualiter accipe. Nam poſt tranſgreſſionem terra cordis producit ſpinas & tribulos: operatur homo, elaborat, adhuc tamen ſpinæ improborum ſpirituum renaſcuntur: deinde ſanctus ille ſpiritus ſuccurrit infirmitati humanæ, Dominúſque mittit in terram cordis ſemen cœleſte, ac excolit eam: iacto ſemine renaſcuntur adhuc ſpinæ & tribuli: iterū Dominus ipſe, necnon homo, exercent terrā animæ, ſeptémque ſpiritus nequam ac ſpinæ oriuntur illic, & repullulant, donec æſtas accedat, & excellat gratia, ac deficcentur ſpinæ ab ardore ſolis. Etſi enim vitium ineſt naturæ, non tamen vſque adeò dominatur

Albert. *Semen bonū electi.* *In Manichaos.* Pet. Chryſ. *An diabolus creauerit aliquid.* Baſilius. *Zizania vnde fiunt.* *Macarius Ægyptius.*

F G H I K

A dominatur in eam, aut imperium in eam obtinet, vt ei reſiſti non poſſit. Nam zizania tenellas herbas frumenti ſuffocare poſſunt: at vbi per æſtatis acceſſum fructus deſiccati fuerint, zizania frumento nihil nocent. Cæterùm rectè dicitur à Chriſto, *quòd cùm dormirent homines, venit inimicus homo, & ſuperſeminauit zizania.* Nobis enim dormientibus, non autem vigilantibus, imponit diabolus. Per ſomnum ſcilicet, ſocordiam, negligentiam ſalutis, & laſciuiam intelligo. Sic fur noctu perfodit domũ, vnde & monetur paterfamiliâs vt vigilet. Ideò toties Chriſtus inculcat ſuis, Videte, vigilate & orate. Et in horto, Vigilate & orate vt non intretis in tentationem. Et Petrus: Fratres, inquit, ſobrii eſtote, & vigilate in orationibus, quia aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Quis verò *Inſidiæ dæmonum.*

B dormiendum exiſtimet, ſi in vicino furioſus inimicus ſit? Quod autem in quoque homine contingit, vt propter ſuam negligentiam à Sathana vincatur, id etiam euenit Eccleſiæ, dormientibus Prælatis: id regi, principibus ſua & non quæ populi ſunt, curantibus: id denique omnibus qui præſunt, ſi deliciis, cupiditatibus, propriis etiam commodis magis inſeruiant, quàm Deo & ſubditis. Chryſoſt. hom. 47. Oper. prior. in Matth. Illud profectò diaboli artibus aſtutè fieri ſcire debemus, vt veritati ſemper errores connexi atque inſerti, per ſimilitudines facilè decipiant leuiores. Propterea non alia ſemina, ſed zizania immixta dicit, quæ tritico ſimilima ſunt. Modum quoque inſidiarum propoſuit. *Dum enim dormirent homines,* ait: non paruum periculum prærupti præcipitij Præſulibus hinc imminere docens, quibus agrorum cura commiſſa eſt: nec Præſulibus modò, verumetiam omnibus. Liquidò autẽ hinc *Chryſoſt.*

C apparet, poſt veritatis ſemina iam collecta, erroris fraudem pullulaſſe: quod euentus quoque rerum confirmauit. Falſi enim Prophetæ poſt Prophetas apparuerunt, & fallaces Apoſtoli poſt Apoſtolos, & poſt Chriſtum Antichriſtus. Nam diabolus niſi priùs videat quid ſibi ſequendum ſit, aut quibus inſidiandum, cùm quid faciendum ſit, neſciat, nec conatur quidem. Si ergo etiam nunc poſteaquàm intellexit ab alio centum, ab alio ſexaginta, ab alio triginta fuiſſe producta, fraudem excogitauit. Nam quoniam euellere non potuit quod actis radicibus iam propagatum fuit, nec ſuffocare, nec vrere, fraudulenter niſus eſt ſua diſſeminare. Gregorius Nyſſe. libr. de Orat. etiam ad delicias & voluptates zizaniorum ſignificationem transfert. Quæcunque enim, inquit, deliciis ac luxui excogitata ſunt, ea de zizaniorum iuxtà ſatorũm ſemine ſunt. Semen patrisfamiliâs frumentum eſt, ex frumento panis confici- *Greg. Nyſſ.*

D tur: at luxus & deliciæ zizanium eſt, quod ab inimico iuxta frumentum ſatum eſt. Bonum ergo malo prius eſt, cùm zizania frumento ſuperſeminata ſint. Nec ab vno & eodem vtrumque eſt, ſed bonum à Deo, malum à diabolo, vt & Dionyſius lib. de diuinis nominib. cap. 4. diſſerit. Quòd ſi quis contendat diabolum à Deo factũ eſſe, itaque malum etiam à Deo eſſe: reſpondet Tertullian. lib. 2. contra Marcionẽ, ipſum quidem à Deo eſſe, ſi naturam ſpectemus: corruptionem autem naturæ ab ipſo diabolo profectam eſſe. Sed etſi, inquit, ab homine in diabolum tranſcripſeris mali elogium, vt inſtinctorem delicti, vt ſic quoque in creatorẽ dirigas culpam, vt in authorem diaboli, qui fecit Angelos ſpiritus: ergo quòd factus, à Deo eſt, id eſt Angelus, id erit eius qui fecit. Quòd autem factus à Deo non eſt, id eſt diabolus, id eſt delator, ſupereſt vt ipſe ſe fecerit, deferendo de Deo, & quidem falſum. Angelum enim ex forma operum bonorum inſtituit bonum. Denique ſapientiſſimus omnium edi- *Dio. Areop.* *Tertullian.* *Vnde malũ, & quid ſit.*

E tur, antequàm diabolus, niſi malum eſt ſapientia. Et ſi euoluas Ezechielis Prophetiam, facilè animaduertes, tam inſtitutione bonum Angelum illum, quàm ſponte corruptum. In perſonam enim principis Sor, ad diabolum pronunciatur: Et factus eſt ſermo ad me dicẽs: Fili hominis, ſume planctum ſuper principem Sor, & dices: Hæc dicit Dominus, Tu es reſignaculum ſimilitudinis, qui ſcilicet integritatem imaginis & ſimilitudinis reſignaueris, corona decoris (hoc vt eminentiſſimo Angelorum, vt Archangelo, vt ſapientiſſimo omnium) in deliciis paradiſi Dei natus es. Illic enim, vbi in ſecunda animalium figuræ formatione Angelos fecerat, lapidem optimum indutus eſt, Sardium, Topazium, Smaragdum, Carbunculum, Sapphirũ, Iaſpin, Ligurium, Achatem, Amethiſtum, Chryſolithum, Berillum, Onychinum, & auro repleſti horrea tua & theſauros tuos. Ex qua die conditus es, cum Cherubim poſui te in monte ſancto Dei, fuiſti in medio lapidũ ignorũ, fuiſti inuituperabilis in

diebus tuis,ex qua die conditus es,donec inuentæ ſunt læſuræ tuæ de multitudine F
negotiationis tuæ.Promas tuas repleſti,& deliquiſti:& cætera, quæ ad ſuggillationẽ
Angeli, non ad illius principis,propriè pertinere manifeſtum eſt:eò quòd nemo ho-
minum in paradiſo Dei natus ſit, ne ipſe quidem Adam, tranſlatus potius illuc.
Nec cum Cherubim poſitus in monte ſancto Dei, id eſt in ſublimitate cœleſti, de
qua Sathanam Dominus quoque decidiſſe teſtatur,nec inter lapides igneos demo-
ratus,inter gẽmantes ſyderum ardentium radios, vnde etiam quaſi fulgur deiectus
Greg. Nyſſ. eſt Sathanas.Gregor.Nyſſenus lib.7.Philoſophiæ,de libero arbit. c.3. Demonſtratũ
eſt enim rationales creaturas omnes à principio optimas fuiſſe cõditas:quòd ſi dein-
de ita permanſiſſent,vt à principio creatæ ſunt, extra omnem vtique malitiam eſ-
ſent. Soli tamen Angeli incorporales verſi ſunt,& neque ipſi omnes, ſed quidam ex
ipſis,quicunque videlicet ſe ad inferiora, aut ad terreſtrium concupiſcentiam ſpon- G
te conuertentes, ab habitudine quæ eſt ad ſuperiora & diuina,ſe ſepararunt,in diéſ-
que magis ac magis ſeparant. Hi ſunt inimici noſtri, qui & inſidiantur nobis, & in
Pet. Chryſo. eandem ſecum perditionem attrahere nituntur. Petrus Chryſolog.ſerm.97. *Cum au-*
Quomodo dormiãt homines. *tem dormirent homines*, inſidiator in noctibus latitat,in diebus vigilantes fugit,appetit
dormientes,foris conflictum petit,prouocat palàm ſpectantibus omnibus,& coram
Idem Chryſ. populis vult habere victoriam.Idem ſerm.96.ſomnum hominum refert ad ſanctorũ
Patrum piam in Christo dormitionem, quibus hinc excedentibus,ſæpiſſimè obue-
nit,vt gregibus multomagis dæmones inſidiarentur. Quod & nouit Apoſtolus di-
cens, Act.20.Scio quòd poſt diſceſſum meum intrabunt in vos lupi rapaces. Hinc &
Martinus orabat,vt ne permitteret Deus in gregem ſuum lupos illos poſt mortem
ſuam graſſari. Ergo cùm dormirent homines,id eſt ſancti Patres, Patriarchæ, Pro- H
phetæ, Apoſtoli, Martyres,in ſopore mortis temporaliter dormientes, inquit Pet.
Chryſolog. quia ſanctorum mors ſomnus eſt:peccatorum verò mors eſt,quia in in-
Chryſoſtom. ferno pœnæ viuunt,vitæ pereunt peccatores. Hunc ſomnum Chryſoſt. hom.47. in
Quãta mala obueniant in-ſtis euectis aut defunctis. Matth. ad quemque noſtrum,ſed maximè ad Præſules Eccleſiæ transfert. Iugi ergo,
inquit, atque perpetua nobis opus eſt cuſtodia. Ideò alibi dicebat: Qui ad finem
vſque perſeuerauerit, hic ſaluus erit. Principium autem mali fuit,;quia multi ex
Præſulibus dormitantes, prauos & hæreſim occultantes viros ad gubernacula Ec-
cleſiarum promouerunt: (Sic Eudoxius Arianus Mediolani, Lucius Alexandriæ:)
& hoc vnum ſanè contendebat Valens Arianus Imperator, vt conſubſtantiales E-
piſcopi exploderentur,admitterentur autem ij,qui in Arij dogma iuraſſent,vt facilè
colligitur.Qua ex re tanta facultas diabolo data eſt,vt multo minus laboraret. Gre. I
Greg. Nanz. Nanzanz.Oratione in S.Athanaſ.Hinc,inquit, quidam iniuſtè à thronis ſunt exclu-
ſi, alij verò eorum loco introducti,& impietatis chirographa tanquam aliud quid
neceſſariũ exacta,ac atramentũ in prõptu,& ſycophantes iuxta. Ob quæ ſæpiùs ſum
collachrymatus, quum confuſionem cernerem tum vigentem,& recti verbi perſe-
cutionẽ à verbi præſidibus nunc exurgentẽ. Præſenti enim tempore Paſtores facti
ſunt inſipientes:omnes ſe tẽpori adaptarunt,tantùm inter ſe contendentes,vt quidã
antea,quidam verò poſtea paterentur: Et vt nonnulli propugnatores ac præſides fie-
rent impietatis,alij autem in ſecundo conſtituerẽtur ordine, vel timore perculſi,aut
propriis cõmodis ſeruientes,ſeu adulatione ineſcati,ſiue ignorantia decepti,quod e-
rat modeſtiſſimũ,ſi ſaltem hoc ad excuſationem ſatis eſt illis,quibus populi cõcredi-
ta eſt cura. Et quomodo,inquies,dormire poterimus?Corporis certè ſomno penitus K
impoſſibile,voluntatis autẽ omninò poſſibile. Ideò Paulus dicebat: Vigilate, ſtate in
Hieronym. fide. Hierony.in Nahum,c.3.Scit enim rex Aſſyrius diabolus non poſſe ſe oues di-
ſpergere,niſi paſtores antè conſopierit. Vnde & Thebanus Epaminondas(teſte Plu-
Plutarchus. tarcho in Apophthegmatibus)cæteris ebriis ſibi vigilandũ & ſobrium eſſe licere di-
cebat. Nã ſi ſpeculatores hoſtibus imminentibus dormiant,facilè ciues, quibus præ-
ficiuntur,oppugnari poterunt. Sed & olim Sirenes(vt ab Homero fingitur)priùs ſuis
cãtibus nautas cõſopiebant,quàm ſubmergerẽt. Et venefica Circe cibo obliuionis
ſocios Vlyſſis in porcos demẽtabat. Inimicus ergo dormiẽtibus nobis ſuperſeminat
Qua nox diabolo commoda. zizania,ídque noctu,vt celet fraudem ſuam, & nobis faciliùs imponat. Auguſtin.
rectè per agrum mundũ,non autem Eccleſiam ſignificari notat. Siquidem cùm per
Auguſtinus. zizania profunda dogmata deſignentur, manifeſtum eſt Eccleſiam ſolum triticum

doctrinæ

A doctrinæ retinere, omnia autem illi contraria ab eius officina explodi. Et tamen dicuntur zizania ſeminata in medio tritici: quoniam etſi non in Eccleſia, in mundo tamen infideles fidelibus, hæretici Catholicis permixti ſunt. Chryſoſt. Nunc enim, inquit, diabolus per hæreticos ſeminat, qui non alia de re, quàm inani gloria commoti, pernicioſum venenum effuderunt. Non autem his verbis ſolùm, ſed per ſequentia etiam diligenter eorum figmenta deſcripſit. (Nam *& abiit*, inquit: ſe authorem enim zizaniorum falſæ doctrinæ diabolus diſſeminauit: voluit ſcilicet ex alio fuco pietatis, religionis, cultus Dei ſibi prætextum facere, non ex fuco inuidiæ, ſuperbiæ & malitiæ. Vnde factum eſt, vt qui hæc zizania appeterent, ſuarum diſſenſionum venenum religionis pallio operirent.) Sed &, *cùm creuiſſet herba, & fructum feciſſet, tunc apparuerunt & zizania*. Id certè moris eſt apud hæreticos, vt obumbrent ſeipſos, atque occultent in principiis, quouſque maiorem fiduciam capiant, & quodam fauore multitudinis iuuentur. Tunc enim contagioſa venena intrepidè effundunt. Et primùm quidem ſe puſillum eſſe gregem prædicant, demum de multitudine glorianter. Et ita procedunt, vt ignis in ſtipite diu latens, qui tandem non domum tantùm, ſed & totam ciuitatem incendit. Latent aliquandiu inter fideles, donec confirmati, ſuis artificiis Eccleſiam opprimere ſe poſſe præſumant. Baſilius Epiſto. 64. ad primores Neocæſareæ. Reuera ſcilicet praua dogmata pernicioſis medicamentis, vt ſunt cicuta & aconitum, & ſi quod eſt aliud pharmacum hominem occidens. Somnia autem pugnam & ſeditionem & dilectionis diſſipationem denarrant, ne dent occaſionem diabolo inuadendi animas ipſorum per ſomnum, neque potiores faciant ab ipſo inductas imaginationes doctrinis ſalutaribus. Sicut autem cicuta & aconitum, ſomnum mortiferum inferunt, ſic & hæreſes: operantur enim in animis, quod illa in corporibus. Sed & illudere contendunt Magiſtratus omnes, ac ſi nihil aliud quàm pietatem ſpirent, cùm interim totius religionis ruinam per eos diabolus moliatur. Ita ſe occultat hæreſis, *donec creſcat, & fructum faciat, tunc enim apparet & zizania*. Fit in his quod quis luſit de Simio, qui quamdiu humi iacuit, accedere ad humanos geſtus videbatur: verùm vbi in ſuperiora contendere cœpit, ſimul atque arborem conſcendit,

Viſus & eſt culo Simius eſſe glabro.

Apparuerunt hæreſes ſeu zizania, ſtatim atque caput extulerunt, & fructum fecerunt. Tum ſcilicet ſeditiones, rebelliones, ſacrilegia, parricidia, inceſtus, rapinæ, & omne execrationis genus prodiit. Ex vnguibus leo cognitus eſt. Auguſtinus etiam contra Manichæos obſeruat, hæreticos ſua zizania in medio tritici ſeminare, quòd blaſphemias ſuas ſacris ſcripturis immiſceant, & illuſtrare conentur. Hinc fit vt omnes nunc nouum, nunc vetus Teſtamentum ſibi fauere iactitent, & iis, ſed malè intellectis, ſibi fucum faciant ad tempus, donec creuerint & fructum fecerint. Tum ſcilicet ex fructu & concluſione doctrinæ, facilè deprehenduntur zizania & impoſturæ, ſcripturis ſanctis & antiquorum Patrum commentariis oppoſitæ. Vnde & ille lib. 32. contra Fauſtũ, c. 19. ſic Manichæos alloquitur. Videris id vos agere, vt omnis ſcripturarum de medio auferatur authoritas, & ſuus cuique animus author ſit, quid in quaque ſcriptura probet, quid improbet: id eſt, vt non authoritati ſcripturarum ſubiiciatur ad fidem, ſed ſibi ſcripturas ipſe ſubiiciat: non vt ideò illi placeat aliquid, quia hoc in ſublimi authoritate ſcriptum legitur, ſed ideò rectè ſcriptum videatur, quia hoc illi placuit. Ita videntur primùm in medio tritici creſcere. Verùm deprehenduntur tandem multum differre à tritico, immò & ipſi tritico ſacræ ſcripturæ aduerſari. *Meſſis autem conſummatio ſeculi*. Chryſoſtomus ho. 48. Operis pr. in Matth. Cùm autem alibi meſſem iam adeſſe dixerit, vt cùm de Samaritanis, (Ioan. 5.) Leuate, inquit, capita veſtra, quoniam regiones iam albæ ſunt ad meſſem: & rurſus, Meſſis quidem multa, operarij autem pauci: quare hic futuram eſſe prædicat? Aliam certè ibi, aliam hîc verbi huius poteſtatem eſſe videmus. Nam quando credulitatem, atque obedientiam audientium deſignat, vt rei conſummationem oſtendat, meſſis nomine vtitur. Quando autem fructum prædicationis ab authoribus quærit, tam ſemẽ, quàm meſſem ipſam conſummationem appellat. Remigius in Matth. Per meſſem igitur deſignatur dies iudicij, in quo ſeparandi ſunt boni à malis: quod fiet miniſterio Angelorum: vnde & hîc dicuntur *Meſſores Angeli*,

Marginalia: Chryſoſtom. — B — Baſilius. — C — Auguſtin. — D — Idem Aug. — E — Chryſoſto. — *Seculi conſummatio cur meſſis.* — Remigius.

ſicut & nunc in Eccleſia miniſtri boni meſſores ſunt. Verùm agamus primùm de F
his quæ fiunt à miniſtris Eccleſiæ, antequàm procedamus ad ea quæ in mundi conſummatione contingent. *Accedentes ſerui patrisfamiliâs dixerunt ei: Domine, nónne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania?* Hoc norunt Angeli. Magis igitur oportet intelligi homines ipſos fideles ſeruorum nomine hoc loco ſignificatos, vt ſcribit Auguſtinus: nec mirum, ſi & bonum ſemen ipſi dicuntur. Ex diuerſis enim ſignificationibus vna res diuerſas ſimilitudines recipit: ſicut & de ſe ait, quòd ipſe ſit ianua, & quòd idem ſit paſtor. Accedunt autem piis votis ad Deum, aut cùm apud eum conqueruntur de ſeminis & agri ſui iactura. Sicut & Habacuk, cap. 1. Quare taces deuorante impio iuſtiorem ſe? Et Pſaltes, Pſalm. 2. Quare fremuerunt Gentes, & populi meditati ſunt inania? Et alibi: Ipſi peccatores obtinuerunt diuitias. Noſtrùm enim eſt effundere coram Deo corda noſtra, & communes Eccleſiæ perſecutiones velut patri pientiſſimo proponere. Noſtrûm eſt & Eccleſiæ Pontifices, velut terræ iſtius ſatores, de occultis hæreſum zizaniis commonefacere; vt ſibi ſuiſque proſpiciant. Leo Martyr ſer. 4. de Collectis. Vt enim in omnibus dilectio veſtra placeat Domino, etiam ad hanc vos hortamur induſtriam, inquit: vt Manichæos vbicumque latentes, veſtris Preſbyteris publicetis. Maxima eſt enim pietas prodere latebras impiorum, & ipſum in eis cui ſeruiunt, diabolum debellare. Baſilius Epiſt. 141. ad Cæſarienſes. Vos igitur, ô diuina & chariſſima mihi omnium capita, cauete Philiſtæorum paſtores, ne quis clam vobis obturet puteos, & ſcientiæ circa fidem puritatem conturbet. Hoc enim ipſis ſemper ſtudio eſt, non ex diuinis ſcripturis docere animas ſimpliciores, ſed externa ſapientia refutare veritatem. Hos Paulus præcauendos & fugiendos monet. Videte, inquit, canes, videte conciſionem, flens dico inimicos crucis Chriſti, quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorum qui terrena ſapiunt. Itaque ad modum interrogantiũ conquerimur apud Deum, Nónne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Nónne omnia iuſta & recta ſunt? Vnde ergo dogmatum zizania? Petrus Chryſolog. ſerm. 97. Et benè dixerunt, Seminaſti, non ſeminauimus: ſiquidem quod per te facimus, nos ſemper noſtro aſſignamus authori, & tu in iis quæ nobis facienda præcipis, ipſe operator aſſiſtis. Ergo ſi nos operis tui facis eſſe pro tua dignatione conſortes, non nobis ſolis quòd zizania naſcuntur, aſcribas Domine, aut tecum nos munit innocentia, aut nobiſcum te reatus attingit. Nos præter tuam gratiam nihil habemus, per quam ſtamus, viuimus, mouemur & ſumus, & ſine qua iacemus, deficimus & perimus. Ergo nos hæc nobis ſic laborauimus, vt perirent? Cuius autem eſt magis agros ſuos quàm patrifamiliâs, cuius creaturis potiùs conſulere quàm creatoris? Tu igitur nobiſcum iſtius agri curam geris. Noſtrum eſt conqueri, lugere, precari: tuum conſolari, & in omnibus mederi. Et quidem omnia bona abs te ſunt. Sap. 1. Deus mortem non fecit, ſed impij manibus & verbis accerſerunt eam. Hæc ſunt illa zizania, quæ ad ſuffocanda bona ſemina immittuntur. De quibus etiam reſpondit, *Et ait illis, Inimicus homo hoc fecit.* Verùm cùm hoc tribuatur diabolo, cur modò homo inimicus dicitur? An non magna inter Angelum & hominem differentia eſt? At vero homo eo modo intelligitur, quo & Iudas diabolus appellatur, Ioan. 6. Nónne, inquit Chriſtus, ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? Non quòd in dæmonum naturam, ſed affectus tranſierit. Ita diabolus homo dicitur, quia ſe hominibus accommodat, vt fallat. Noſtra ſe curare, diligere, proſequi fingit, vt & nos ipſos ſubuertat. Ideò in perſona peccatoris viri adumbratur, inquit Tertullian. lib. 2. contra Marcionem. 2. Sed & ſeſe velut domeſticum hominis efficit, vt ſint inimici hominis domeſtici eius, Mic. 7. Sic primũ ſe inſinuauit in familiare colloquium Euæ, ſic phantaſiis, ſomniis, cæteriſque tentationibus in ſecreto calami poſitus iſte draco nobis illudit. 3. Hierony. in Matth. Sed & diabolus propterea inimicus homo appellatur, qui Deus eſſe deſiit, de quo & in 9. Pſalmo ſcriptum eſt: Exurge Domine, non confortetur homo. Inimicus autem verè cenſendus eſt, qui vitæ noſtræ inſidiatur, qui ſi poſſet, omnes homines perderet, vt ſcribit Origenes lib. 3. in Iob. Verùm à Deo prohibetur. Interim tamen nobis dormientibus, quantum poteſt obrepit. Euthym. in Matth. diabolũ hominem dicit, vt qui affectionibus & voluptatibus ſubiectus ſit, & adinſtar hominis res amet corporeas. Hominẽ etiam

[Margin notes: Auguſtin. — *Querimonia iuſtorũ apud Deum.* — Leo Mart. — Baſilius. — Pet. Chryſ. — *Cur diabolus homo inimicus.* — Tertull. — Hieronym. — Origenes. — Euthym.]

[Section letters in right margin: F, G, H, I, K]

A etiam dixerim, quia per homines loquitur, & horum miniſterio zizania diſſeminat. Inimicum illum cenſendum Dominus ab initio docuerat, dicẽs mulieri: Inimicitias ponã inter te & ſerpentem, inter ſemen tuum & ſemen illius. Petrus Chryſolog. ſer. 97. Et quare tu Domine, cùm hoc videres, permiſiſti? Quare? Quia timere fraudes non poteſt, cui nihil poteſt deperire: & quia plus eſt myſtica diſcernere, quàm prohibere myſterium: maius eſt reparare perdita, quàm illęſa reſeruare: ſimul quia oportet zizania eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant. His rationibus permittit Dominus hæreſes, non quia bonæ ſunt, aut in illis ſibi placeat, aut reſcindere cùm velit, nõ poſſit, ſed quia ex illarum argumento fideles magis diſcernuntur. Tertullianus lib. de præſcript. contra hæreticos. Et ideò hæreſes quoque oportebat eſſe, vt probabiles quique manifeſtarentur, tam qui in perſecutionibus ſteterint, quàm qui ad hæreſes non exorbitauerint. Neque enim eos probatos intelligi iubet, qui in hæreſim fidẽ demutant. *Serui autem dixerunt ei, Vis imus, & colligamus ea?* Euthym. in Matth. Serui illi orthodoxi ſunt, qui feruentiorem erga cultum ſuum gerunt affectum & zelum, & frequenter admirantur cum indignatione, quòd Deus zizania naſci permittat. Hi igitur violenter euellere, & gladiis demetere zizania ſtatuunt, ſi modò id patrifamiliâs viſum fuerit. Ad eundem ſanè modum Petrus, Vis, inquit, imus & percutimus in gladio? Quot enim ſunt, qui zelo ducti, ſtatim prophana quæque vindici gladio eradicanda contendant? Duo autem in iis laudanda ſunt, vt obſeruat Thomas in Matth. Vnum, quòd mouentur ad deſtruendum malum, iuxta illud 1. Cor. 4. Auferte malum ex vobis ipſis. Alterum verò, quòd nihil proprio motu, ſed iuſſu Domini aggrediuntur. Tob. 4. Omni tempore benedic Deum, & omnia conſilia tua in ipſo permaneant. *Et ait illis, Non. Ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum. Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem.* 2. Pet. vlt. Non tardat Dominus promiſſionem ſuam, ſed patienter expectat. Porrò, vt obſeruat Thomas Aquinas libr. Comment. in Matth. Quatuor de cauſis mali propter bonos eradicandi non ſunt. 1. Quia per malos excitantur boni, 1. Cor. 11. Vnde & oportet hæreſes eſſe, & Prou. 11. Qui ſtultus eſt, ſeruiet ſapienti. Si non fuiſſent hæretici, inquit, non claruiſſet ſcientia ſanctorum Auguſtini, Athanaſij, & aliorum. 2. Quia nonnunquam contingit, vt qui modò malus eſt, poſtea bonus fiat. Hieronym. in Matth. Datur ergo locus pœnitentiæ, inquit, & monemur ne citò amputemus fratrem, quia fieri poteſt, vt ille qui hodie noxio dogmate deprauatus eſt, cras reſipiſcat, & defendere incipiat veritatem. Hinc eſt, inquit Pet. Chryſolog. ſerm. 97. quòd author vtraque referebat ad meſſem, id eſt vſque ad iudicium diuinæ patientiæ ſuæ, & noſtræ pœnitentiæ tempus, vt qui ſe de malo commutarit ad bonum, dominicum deputetur in triticum. Si enim zizaniis nõ Dei patientia ſubueniret, nec Matthæum de Publicano Euangeliſtam, nec Paulum de perſecutore Apoſtolum Eccleſia poſſideret. Denique Ananias eradicare triticum tunc quærebat, quando ad Saulum miſſus, de Paulo talia querebatur: (Act. 9.) Domine, quanta mala fecit ſanctis tuis: hoc eſt, eradica zizania. Quid ad lupum ouis? Quid ad contumacem deuotus? Quid ad perſecutorem talis prædicator miſſus? Sed cum Ananias videret Saulum, Paulum Dominus tunc videbat: cùm Ananias perſecutorem diceret, tunc Dominus prædicatorem ſciebat. Auguſtin. libr. 3. Quæſtio. Euangel. cap. 12. Ideò fortè ſimul eradicatur triticum, cùm auferuntur zizania, quia multi primo zizania ſunt, & poſtea triticum fiunt, qui niſi patienter, cùm mali ſunt, tolerentur, ad laudabilem mutationem non perueniant. Itaque ſi euulſi fuerint, ſimul eradicabitur & triticum, quod futuri eſſent, ſi eis parceretur. Tertia ratio, propter quam nonnunquam mali tolerantur, eſt falſa ſuſpicio, vt cùm quidam videntur eſſe mali, qui tamen non tales ſunt: aut falſò multi deferuntur, qui pietatem & vitæ ſanctimoniam in occulto ſequuntur. Hos igitur ſi pro leuiori coniectura morti deſtinaremus, futurum eſſet vt & iuſti multi occiderentur. Quarta ratio deſumitur ex conditione perſonæ, in quam ſententia proferenda eſt. Si enim tanta ſit, vt ſimul cum ea iuſti etiam eradicentur, expectandum potius donec vlcus maturum reſecetur, & occaſione ſumpta & opportunitate, non niſi nocentes exterminentur. Sic Apoc. 12. Draco traxit ad ſe tertiam partem ſtellarum. At verò Gen. 18. ſic iuſtus Deus agnoſcitur, vt non facilè perdat iuſtum cum impio. Hieronym. in

[Margin notes: Pet. Chryſol. — Tertullian. — B — Euthymius. — *Cur Deus nõ ſtatim vindicat impietates.* — Thomas. — D — Idem. — Hieronym. — *Non citò eradicandus peccator.* — C — Pet. Chryſo. — Auguſt. — *In quibus caſibus licet tolerare peccatores.* — E — Hieronym.]

Matth. Videtur autem, inquit, hoc eſſe contrarium illi præcepto, Auferte malum de medio veſtrum. Si enim prohibetur eradicatio, & vſque ad meſſem tenenda eſt patientia, quomodo eiiciendi ſunt quidam de medio noſtrum? Sed inter triticum & zizania, quod nos appellamus lollium, quamdiu herba eſt, & necdum calamus venit ad ſpicã grandis, ſimilitudo eſt, & in diſcernendo aut nulla, aut difficilis apparẽtia eſt. Primò ergo monet Dominus, ne verbi, quod ambiguum eſt, ſententiã proferamus, ſed Deo iudici reſeruemus, vt, cùm dies iudicii venerit, ille non ſuſpicionẽ criminis, ſed manifeſtũ reatum de ſanctorum cœtu eiiciat. Itaque multũ hic hallucinantur, qui exiſtimant Chriſtũ hac parabola docere tolerandos eſſe malos quoſcũque, etiam hæreticos: de illis enim intelligit tantùm, qui nondum innotuerunt. Alioquin ſi quis hoc de hæreticis exiſtimat, cur non & de cæteris, quos humanæ & diuinæ leges condemnant? Quis enim negauerit vitia omnia eſſe velut zizania in agro Domini, quæ triticum bonæ conuerſationis corrumpant? Verum eſt enim id Poëtæ prouerbium, F G

An hæretici tolerãdi ſint.

Corrumpunt rectos mores conſortia praua.

An non idem ipſe Chriſtus hæc iubet, Matth. 3. Arbor quæ non fert fructum, excidetur, & in ignẽ mittetur. Et Ioan. 12. Palmes ſi nõ manſerit in vite, areſcet, & in ignẽ mittetur? Sed & ad præſentes pœnas referebat ea quæ de ſcãdalo dicebat, Mat. 18. Si quis ſcãdalizauerit vnũ ex his puſillis, expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. At verò ſcandala nõ ſolùm per hæreſes, ſed & per ſchiſmata, & mores improbos cõmittuntur: maximè verò per contrarias doctrinas. Num igitur illis pœnas temporales infligi ſatius eſt, quàm vt ſcandala ſinãtur inulta? Nõ negauerim primùm Auguſtini fuiſſe ſententiam de tolerandis hæreticis, non autem interimendis. Verùm experientia edoctus, illam recantauit, vt legitur lib. 2. Retractationum, cap. 5. Vnde tom. 2. Epiſt. 48. ad Vincentiũ: Mea, inquit, primitùs erat ſententia, neminem ad vnitatem Chriſti eſſe cogendum, verbo eſſe agendum, diſputatione pugnandum, ratione oppugnandum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc opinio mea, non contradicẽtium verbis, ſed demonſtrantium ſuperabatur exemplis. Nam primò mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cùm tota eſſet in parte Donati, ad vnitatẽ Catholicã timore legum Imperialium conuerſa eſt, quam nunc videmus ita veſtræ animoſitatis perniciem deteſtari, vt in ea nunquã fuiſſe credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabãtur, vt ipſis rebus agnoſcerem, etiam in hac cauſa rectè intelligi poſſe quod ſcriptum eſt, (Prou. 9.) Da ſapienti occaſionẽ, & ſapientior erit. Quã multi enim, quod certò ſcimus, iam volebant eſſe Catholici, manifeſtiſſima veritate commoti, & offenſionem ſuorum reuerendo quotidie differebant? Quàm multos non veritas, ſed obduratæ conſuetudinis graue vinculũ colligabat, vt in eis compleretur diuina illa ſententia, (Pro. 29.) Verbis non emendabitur ſeruus durus: ſi enim & intellexerit, non obediet? Hinc factũ eſt, vt Epiſt. 50. ad Bonifaciũ, Imperatores, Reges & Magiſtratus, ad exterminationem hæreticorum, ſcripturarum teſtimoniis exhortetur. Multi ergo abuſi ſunt hoc teſtimonio, dicentes malos non eſſe puniẽdos: quibus reſpondendũ, hîc doceri non quale ſit officium noſtrum, aut Magiſtratus, aut Paſtorum: ſed tantùm quæ futura ſit Eccleſiæ cõditio vſque in finem ſeculi, nunquã poſſe ita repurgari mundum, quin mali ſemper permixti ſint bonis. Ita non ſemper debemus ſingulis parabolæ particulis inſiſtere, ſed ſummam illius colligere. Interim tamen & Paſtores & Magiſtratus conari debent, vt repurgetur Eccleſia. Alioquin ſi nullum malum eradicandũ eſſet, fruſtrà gladii vſus Magiſtratui datus eſſet, Rom. 13. Non enim ſine cauſa gladium portat, vindex in iram huic qui malè egit: Et Paulus, 1. Cor. 5. malè iuberet expurgandum eſſe vetus fermentum: Et ad Tit. 1. Obturanda ora contradicentium veritati. Sic duo nobis caſus per hanc parabolam inuolui videntur, quibus accedentibus non ita ſæuiendum ſit in malos: ceſſantibus verò, obiter iubentur eradicari. Prior eſt, ſi periculum ſit, ne *euellentes illa zizania, ſimul euellatur & triticum*, id eſt, ne & multi Catholici paucorũ improborũ ſupplicio occidantur: aut vbi ſpes aliqua eſt, quòd illi triticum fieri poſſint. Auguſtinus lib. 3. Quæſt. Euang. c. 12. Ne cùm quis malos conatur interficere, bonos interficiat, quod fortè futuri ſint. Sed tunc opportunè fieri, cùm iam in fine non reſtat vel tempus cõ- H I K

Auguſtinus primùm ſenſit hæreticos eſſe tolerandos, ſed retractauit.

Hæc etiam ex Neochriſtianis.

Duo caſus tolerãdi malos.

Auguſtin.

mutandæ

A mutandæ vitæ, vel proficiendi ad veritatem, ex occaſione vel comparatione alieni erroris. Itaque caſu occurrente, quòd ex vnius impij morte magnum ſchiſma & in populo diuiſio oriatur, ita vt iuſtis magnum vitæ diſpendium immineat, ſatius eſt ad conſeruationem tritici patienter cum impio agere: donec adempto hoc periculo, quaſi cauſa patientiæ ablata, iuſtitiæ gladio feriri poſſit. Hoc nimirùm ita intelligitur, quòd ſecreto illo caſu, id eſt, vbi non timetur eradicatio tritici, quin potius conſeruatio tritici ſeu iuſtorum hoc requirit, neceſſarium & æquum eſt zizania conuellere. Secundus caſus eſt, quòd patienter agi poteſt cum impio, donec innotuerit. Vnde ad meſſem hoc retulit, cuius etiam in Eccleſia argumentum habemus. Etſi enim ſaltem puniendi ſint in conſummatione mundi, & tum illa ſit meſſis generalis: nihil tamen impedit quin & hîc plectantur, ſi modò ſufficientes de iis probationes B habeantur. Itaque ſi caſus occurrat, quòd aliquis ſit impius, neque tamen ſit violenta ſuſpicio, & manifeſta probatio erroris & iniquitatis eius, remittendum erit iudicium ad Deum in die illa, qua vnuſquiſque accipiet ſecundum ſuum laborem, ſiue bonum ſit, ſiue malum. Et de eo intelligitur hæc parabola. Quòd ſi quis violentis argumentis impius & deprauatus eſſe cognoſcatur, nec diſpendium tritici hoc prohibet, ſed potius eius eradicationem exigit: tunc gladio, & igne licebit vti. Ergo tum meſſis aderit, cùm maturum, & tam manifeſtum crimen erit, vt negari non poſſit. Ita non ſtatim medicus membrum putridum reſecat, niſi vbi & nullam ſalutis ſpem, ſed totius corporis iacturam ſupereſſe videt. Vnde ait: *Et in tempore meſſis dicam meſſoribus, Colligite primùm zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum.* Thomas Aquinas in Matth. Tempus meſſis eſt tem- *Th. Aquin.*

C pus collectionis fructus, qui expectatur ex ſeminibus. Duplex eſt autem collectio, vna in Eccleſia præſenti, alia in cœleſti. Et ideò duplex eſt meſſis, vna congregationis fructuũ in præſenti, de qua Ioan. 4. altera in futuro. Igitur meſſores primæ meſſis fuerunt Apoſtoli: ſunt & Eccleſiæ Prælati, & Principes: qui ſi, cùm matura fuerint omnia, viderint aliquem iuſtos interturbantem, ſecernere illum debent, & ferire, iuxta ſibi creditam poteſtatem. In ſecunda autem meſſe, Angeli meſſores erunt. Apoc. 14. Angelo dictum eſt, Mitte falcem tuam & mete, quia venit hora vt metatur, quoniam aruit meſſis terræ. Quæ enim mediante Deo fiunt, credendum eſt quòd fiant miniſterio Angelorum. Pſ. 102. Miniſtri eius qui facitis voluntatem eius. Grego. Nyſſ. lib. de anima & reſurrect. hanc parabolam vſurpat, vt doceat non ſtatim poſt peccatũ animæ, appetitus & impetus ab homine omninò ſublatos eſſe, ne fortè ſimul & boni appetitus, & ipſa anima eradicaretur: ſed tamen illos eſſe tollen- *Tempus meſſis duplex.* *Greg. Nyſſ.*

D dos in conſummatione mundi. *Sicut ergo colliguntur zizania, & comburuntur igni, ſic erit in cõſummatione ſeculi. Mittet filius hominis Angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcãdala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis.* Primùm igitur mali à bonis ſeparabuntur, qui nunc quidem commixti ſunt. Cant. 2. Vnde ſicut lilium inter ſpinas, ita Eccleſia inter filias fideles. Et nunc quidem & iuſtis & iniuſtis mala accidunt. Eccl. 9. Et hoc ſanè peſſimum eſt inter omnia quæ ſub ſole fiunt, quia eadẽ cunctis eueniũt. Tunc verò bona reddentur bonis, & mala malis. Auguſtinus lib. 3. Quæſt. Euang. c. 12. Quæri autẽ poteſt, quod ait, *Alligate faſciculos ad comburendum,* cur non vnum faſcem, aut vnum aceruum zizaniorum fieri dixit: Niſi fortè propter varietatem hæreticorum, & non ſolùm à tritico, verumetiam à ſeipſis diſcrepantiũ, ipſa vniuſcuiuſque hæreſeos propria conuenticula, in quibus ſigillatim ſua com- *Auguſtinus.*

E munione deuincti ſunt, nomine faſciculorum deſignauit. Vt iam tunc incipiant alligari ad comburendum, cùm à Catholica communione ſegregati, ſuas quaſi proprias Eccleſias habere cœperint, vt combuſtio earum ſit in fine ſæculi, modò alligatio faſciculorum. In alligatione autem perpetuitas pœnæ deſignatur, è qua nimirùm ſeipſos exoluere non poſſint. Pſ. 149. Ad alligandos reges eorum in compedibus, Matth. 23. Ligatis manibus & pedibus proiicite eum in tenebras exteriores. Chryſoſt. hom. 48. in Matth. Ita duplicem punitionem videre licet: vnam, cùm igni æterno ardebunt: alteram, cùm ab ineffabili gloria excident. Mali igitur cum ſuis inquinamentis colligati in infernum mittentur, boni verò adinſtar tritici excuſſi & purgati in horreum æternæ beatitudinis reponentur. Eſ. 35. Via ſancta vocabitur, non tranſibit per eam pollutus. Exaggeratur autem impiorum damnatio, cùm ne leuem *Chryſoſtom.* *Duplex punitio.*

quidem offenſionem Angeli prætermiſſuri ſint, quam non igni tradant. His autem verbis Chriſtus ſe Deum & hominem eſſe teſtabatur: Hominem quidem, cùm ſe filium hominis nuncupet: Deum, cùm Angelos ſuos eſſe aſſerit. *Mittet*, inquit, *filius hominis Angelos ſuos*. Cuius enim ſunt Angeli, niſi vnius Dei? *Colligent de regno eius*: id eſt, de Eccleſia militante, in qua ſicut humores in corpore, ita boni cum malis, ſed tamen fidelibus permixti ſunt: *omnia ſcandala*, peccata quæ fiunt in proximum. Non enim hæc de hæreſibus intelliguntur, quæ omninò hominem excindunt à regno, ſeu Eccleſia Chriſti. Quod autem ſequitur, *Et eos qui faciunt iniquitatem*, refert ad alia peccata, inquit Thomas. *Et mittent eos in caminum ignis*. Ita non ſolùm pœna damni punientur, priuati diuina viſione, & ſecreti à diuino horreo: ſed & pœna ſenſus torquebuntur. De hoc camino legimus in Apocalypſi, quòd in illum miſſi ſint Pſeudoprophetæ. Matth. 25. ignis æternus vocatur. Mal. 4. Ecce dies Domini veniet ſuccenſa quaſi caminus, & erunt ſuperbi & facientes iniquitatem ſtipula. Tanguntur autem tria pœnarum genera. *Ibi erit fletus*. Eſa. 65. Præ contritione ſpiritus volabitis. Hinc probatur reſurrectio corporum, & illorum tormenta ęterna. Fletus enim *& ſtridor dentium* ad corpus pertinent. Iob. 24. Tranſibunt ab aquis niuium, ad nimium ardorem ignium. Apoc. 16. Commanducauerunt linguas ſuas præ doloribus & vulneribus ſuis. Porrò quomodo triticum in horreum congregetur, id eſt, electi & iuſti in gloriam transferantur æternam, explicat ſimilitudine ſumpta à ſole. *Tunc fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno patris eorum*. Patrem ſuum dicere poterat, vt in aliis ſermonibus: ſed nunc vt certam iuſtorum in Deum confidentiam, diuinum etiam in eos fauorem indicet, patrem eorum nuncupat, quem nimirùm velut patrē honorauerint, & coluerint, qui etiam ab illo vt optimo patre gratia & gloria ditentur. Alludit ad Danielis ſententiam cap. 12. Qui ad iuſtitiam erudiunt multos, fulgebunt ſicut ſtellæ in perpetuas æternitates. Prou 4. Semita iuſti quaſi lux ſplendens & creſcens vſque in perfectum diem. Sap. 3. Fulgebunt iuſti, & tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent. Remig. in Matth. Fulgent nunc in exemplum aliorum, tunc autem fulgebunt in laudem Dei. *Et dicebat, Sic eſt regnum Dei*, id eſt, ſtatus Eccleſiæ, *quemadmodum ſi iaciat homo ſementem in terram*, per prædicationem verbi, *& dormiat*, ab opere illo quieſcat, remittens Deo incrementū illius, vt nimirùm quod auribus auditores acceperint, id illi pectoris imo reconditum fructificare faciant. Quod ſanè non niſi Deo cooperante contingit. Vnde & Pſaltes in eum ſpem ſuam reponit. In pace in idipſum, inquit, dormiam & requieſcam. Hoc ſomno dormiunt fideles miniſtri verbi Dei, expectantes meſſem è labore ſuo. Hanc autem notat adiiciens: *Et exurgat nocte & die, & ſemen germinet, & increſcat dum neſcit ille*. Magna quidem cura eſt miniſtrorum verbi, exurgunt, ſtudent, legunt, ſcribunt, memoriæ commendant, obſeruant ſi quem fructum fecerint, ſi emendentur vitia, & leniùs agendum ſit cum auditoribus: an fortè indureſcant, & aſperitate illorum animi vrgendi ſint. Interim occultè in cordibus auditorū operabitur Dominus, ſemen germinabit & increſcet in voluntate, nec adhuc hoc dignoſcere poteſt, qui ſecundum auditum aurium, aut viſionem oculorum iudicat. *Vltrò enim terra fructificat, primùm herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica*. Neque ſtatim perfecti euadunt, qui ad pietatis & iuſtitiæ viam reducuntur: verùm paulatim à vitiis deterrentur, & paulatim ad virtutē reflectuntur, & formantur. Primùm conteruntur de malis, demum ad bona conuertuntur, & proficiunt de virtute in virtutem. *Et cùm ex ſe produxerit fructus* maturos, *ſtatim mittit falcem, quoniam adeſt meſſis*. Hoc verò quomodo miniſtro verbi conuenit? Nam falx mitti dicitur, aut pro ſecretione iuſti ab iniuſto, quod ſanè & miniſtri verbi ex fructibus enatis & piis operibus diſcernere poſſunt. Et ita quidem cōmendat Chriſtus diſcretionem in Eccleſiæ meſſe habendam, vt ij qui apti ſunt ad miniſteriū ſeligantur, & quaſi ſi falx mittatur, ſegregentur à populo. Aut falx mittitur, cùm quis è viuentibus reſcinditur, vt appareat vultui Dei. Optimus enim ille Pater expectat hominis reſipiſcentiam, qui vbi pietatem & vitæ ſanctimoniam ſectatus fuerit, & iā ex ſe fructus produxerit, quaſi falce miſſa ex hoc ſæculo reuocatur. Eadem ſcilicet ferè ſimilitudine vtitur Ezechias, dicens: Præciſa eſt velut à texente vita mea: dum adhuc ordirer, ſuccidit me. Ergo velut falce reſciſſus quis, ab hoc ſæculo reuocatur in meliori conuerſationis ſtatu, ne malitia mutet animū eius: & *quoniam adeſt meſſis*, par-

Tria pœnarū genera.

Remigius.

Quæ falx meſſoria.

F H G I K

A particularis cuiuſque iudicii poſt mortem, & ei merces in proximo rependenda eſt. *Meſſis iudicii particularis.*
Verùm dixerit aliquis, quomodo & hic pater optimus, boni ſator, per miniſtrũ verbi intelligitur? Vtique quia per eum loquitur, & ei ſuggerit quæcunque dicturus eſt. Vnde & idem ipſe, qui ſeminabat per Apoſtolos & Apoſtolicos viros, idem metet, & in horreũ electos ſuos repoſiturus eſt. Dionyſ. Carthuſianus in Marc. Aut per ſatorem Chriſtus, qui ſemen verbi cordibus noſtris inſerit, per terram mens hominis. *Dion. Carth.* Quamuis autem Chriſtus non dormiat modò, tamen in modum dormientis ſe habet, dum homines propriæ libertati relinquens, quaſi abſentẽ ſe exhibet. Ideò enim ait Pſalmiſta, (Pſ. 43.) Exurge, quare obdormis Domine? Quemadmodũ ergo homo agricola mittit ſemen in terram, ſic Chriſtus per ſe & ſuos miniſtros transfundit verbum in mentes humanas: & ſicut agricola modò dormit, & debitis horis ſurgit, ita B Chriſtus ad tempus per modum dormientis ſe habet: nihilominus die ac nocte viſitat occultè ſuam Eccleſiam. *Vltrò enim*, id eſt ſponte & promptè, *terra fructificat*, ſeu cor hominis bona opera producit, *primùm herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica*. Per herbam intelligi poteſt opus incipientium, ſeu timor ſeruilis: per ſpicam, opus proficientium, vel ſpes vitæ futuræ, aut timor initialis: per plenum frumentum, opus perfectorum, ſeu feruor & actio charitatis. Ità cætera cum ſuperiore interpretatione conueniunt.

C *Parabolæ theſauri abſconditi, & inuenti: margaritæ diuenditis omnibus comparatæ: ſagenæ ex omni genere piſcium congreganti: Quibus Euangelicæ doctrinæ excellentia, Eccleſiæ militantis congregatio, & futura diſcuſſio exprimitur.*

Matth. 13.	Marc.	Luc.	Ioan.
Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro: quem qui inuenit homo, abſcondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit vniuerſa quæ habet, & emit agrum illum. Iterum ſimile eſt regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas. Inuenta autem vna pretioſa margarita, abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam. Iterum ſimile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti: quam, cùm impleta eſſet, educentes, & ſecus littus ſedentes, elegerunt bonos in vaſa, malos autem foras miſerunt. Sic erit in conſummatione ſeculi. Exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & D mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & ſtridor dentium. Intellexiſtis hæc omnia? Dicunt ei, Etiam Domine. Ait illis, Ideò omnis ſcriba doctus in regno cœlorum, ſimilis eſt homini patrifamiliàs, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera.			

IN RERVM commutationibus, quæ plerumque inter mercatores occurrunt, ſi quid magnum comparatur, id maxima quoque commutatione fit. *Introductio.*

Vilius argentum eſt auro, virtutibus aurum.

Alia nimirùm & maior compenſatio eſt lapidum pretioſorum, auri, cæterorúmque magni pretii, quàm vulgarium metallorum. Quid verò non expendamus tam pretioſum E fœlicitatis æternæ comparaturi? Quanto labore ſibi nonnulli ſuæ ſenectuti quietem conquirunt? Nam per totam adoleſcentiam & virilem ætatem tot ſe laboribus conficiunt, vt vitæ potius diſpendium, quàm ſenectutis leuamẽ aliquod requirere videantur. Sed & quot periculis ſummi etiam Imperatores aliena regna conquiſierunt, quæ breui tempore, nec ſine timore & ſollicitudine retinerent? Atqui illos non ſpes quietis aliqua ſtimulabat, ſed gloria. Siquidem omnis potentatus breuis vita, & quo quis maior eſt, eo mágis à quiete ſecedit, & maioribus curis obruitur. Rex eſt hodie, & cras morietur. Verùm fumus vanæ cuiuſdam gloriæ eos demulcebat, vt nihil ſibi, ſuiſque parcerent, rei ſtatim effluxuræ conquirendæ. Quid verò non debeamus magis ad tantam fœlicitatem conquirendam, quam Deus repromiſit diligentibus ſe? Quam nec ignis, nec gladius, nec hominũ, immò neque Sathanæ furor minuere poteſt? Quid hic quæſo parcamus, bonis, tempori, laboribus, corpori,

Summa. animæ, ipſi etiã vitæ? Hoc Chriſtus docet, in parabola Theſauri abſconditi in agro: F
diſcretionem autem futurã bonorum à malis altera ſimilitudine à ſagena miſſa in mare, & ex omni genere piſcium congreganti exprimit. Vnde fit, vt cohortetur nos ad tenendum fœlicitatis iter, & pœnarum futurarum horrore, reuocet ab impiorũ contuberniis & conſiliis. *Simile eſt*, inquit, *regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro.* Theſaurum hunc Chryſoſt. pro Euangelica doctrina: Gregor. pro cœleſti deſiderio: *Quis theſaurus abſconditus.* Hieronym. & Hilarius, pro verbo Dei, ſeu Chriſto: Euthym. pro fide: Theophilactus, pro prædicatione & ſcientia Chriſti: Auguſt. lib. 1. Qu. Euang. c. 13. pro duobus Teſtamentis ſumit. Recurrunt autem, & adinuicem conciliantur, cùm omnia hæc in Chriſtum, & ſpem vitæ, quæ in Chriſto eſt, referantur, ſeu Euangelica doctrina, ſeu cœleſte deſiderium, ſeu prædicatio, ſiue etiam duo Teſtamenta. *Chryſoſt.* Chryſoſt. hom. 48. Operis pr. in Matth. Parabolæ quas ſuprà Dominus de fermento & grano ſynapis propoſuit, ad virtutem Euangelicæ prædicationis referuntur, quæ ſuperatura ſit orbem terrarum: nunc autem vt eiuſdem magnificentiam oſtenderet, proponit parabolam de theſauro & margarita. *Theophil.* Theophilactus. Ager mundus eſt, inquit: theſaurus, prædicatio & ſcientia Chriſti. Occultus eſt autem in mundo: ſapientiam enim, *Auguſtinus.* inquit Paulus (1. Cor. 2.) prædicamus abſconditam. Auguſtin. Theſaurum etiam abſconditum dixit duo Teſtamenta Legis in Eccleſia, quæ quis cùm ex parte intellectus attigerit, ſentit illic magna latere. Quid enim Chriſto Dei filio maius eſſe po- *Hieronym.* teſt, qui Legis litera abſconditur & velatur? Immò, vt ſcribit Hieronymus in Matth. Ille ipſe eſt, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ reconditi, Dei verbũ, *Hilarius.* Deus ipſe, ſed in carne abſconditus. Ille in quem cor & caro noſtra exultant. Hilar. in Matth. Sic per ſimilitudinem theſauri in agro, ſpei noſtræ opes intra ſe poſitas H
Gregorius. oſtendit, quia Deus in homine repertus eſt. Gregor. in Homiliis. Eſt etiam & theſaurus in agro abſconditus, cœleſte deſiderium, (quod nimirùm è Chriſto, & ſcripturis de eo poſitis conciliatur:) Ager verò, in quo theſaurus abſconditur, eſt diſciplina ſtudii cœleſtis, *quem* ſcilicet theſaurum, *cùm inuenit homo, abſcondit*, nimirùm vt ſeruet: quia ſtudium cœleſtis deſiderii à malignis ſpiritibus cuſtodiri non ſufficit, ei qui hoc ab humanis laudibus non abſcondit. In præſenti etenim vita quaſi in via ſumus, qua ad patriam pergimus. Maligni autem ſpiritus iter noſtrum quaſi quidã latrunculi obſident. Deprædari autem deſiderant, qui theſaurum publicè in via portant. Macarius Ægyptius hom. 17. de Theſauro Chriſtianorum, Chriſtum quidem *Mac. ægyp.* theſaurum vocat, ſed quem magno deſiderio conquiramus. Hoc ſcilicet eſt cœleſte deſiderium, quod per ſpem in Chriſtum repoſitam concipimus. Quid enim non cũ I
Chriſto ſperemus? Dicebat Salomon ſibi omnia bona obueniſſe pariter cum ſapiẽtia: an non omnis nobis gloria & fœlicitas cum Chriſto contingit? Si quis, inquit Macarius, in ſæculo valde locuples ſecretum theſaurũ poſſideat, ex eo quæcunque libuerit, nanciſcitur: ſic qui poſtulant à Deo, inueniunt theſaurũ ſpiritus cœleſtem, nempè ipſum Dominum Ieſum, ex quo omnem iuſtitiam virtutum, ac poſſeſſionẽ vniuerſam probitatis præceptorum Domini perficiunt, ac per eum ampliores opes cœleſtes coaceruant. Hic enim (1. Cor. 1.) factus eſt nobis à Deo ſapientia, iuſtitia, ſanctificatio, & redemptio. Inde fit, vt quia gratiam & gloriam dabit Dominus, vt ſcribit Pſaltes: & per Chriſtum nobis aditus in fœlicitatem promittitur, gloria quoque cœleſtis ſeu beatitudo theſauri nomine ſignificetur. Matth. 6. Theſaurizate vobis theſauros, id eſt fœlicitatem, in cœlo. Emergunt autem illi ex Chriſto, vt potiore *Baſilius.* theſauro. Baſil. lib. Quæſt. breuiorum, q. 239. ad interrogationem, Quis eſt bonus K
theſaurus, & quis malus? Reſpõdet: Intelligẽtia quidem omnis in Chriſto virtutis ad gloriam Dei, theſaurus bonus eſt: Intelligentia verò malitiæ eorum quæ interdicta ſunt à Domino, theſaurus malus eſt. Sic, vt legitur Eſa. 2. Non eſt finis theſaurorum eius. Sap. 7. Infinitus enim theſaurus eſt hominibus. Prou. 21. Theſaurus deſiderabilis, & oleum in habitaculo iuſti. Itaque requirendum eſt, quid fiat de hoc theſauro, id eſt de Euangelio, ſeu Chriſto, ſeu vita æterna, quam per eum aſſequi poſſumus. Adiicit. *Hunc qui inuenit homo, abſcondit.* Et cur abſcondit? Quid prodeſt theſaurus abſconditus?

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

Num igitur adinſtar auari cuiuſdam, aut ſaltem pigri ſerui, qui fodit talentũ ſuum

A In terram, hic abſcondiſſe theſaurum intelligitur? Et quidẽ primùm requiritur, quis hic homo ſit: quomodo inuenerit, & abſconderit. Per hominem quiſque fidelis intelligitur, cui dictum eſt, Quærite & inuenietis, pulſate & aperietur vobis. Hic autẽ inuenit per ſtudium inquiſitionis, exercitium virtutis, & meditationem ſapientiæ. Eccleſ. 14. Beatus homo qui in ſapientia morabitur, & in iuſtitia ſua meditabitur, & in ſenſu cogitabit circumſpectionem Dei. Prou. 3. Beatus homo qui inuenit ſapientiam, & qui affluit prudentia. Melior eſt acquiſitio eius negotiatione auri, & argenti: primi & puriſſimi fructus eius. Inuenit, quia *abſconditus erat in agro*. Non enim aut Euangelium, aut Chriſtus ipſe, aut gloria percipitur ex cortice, ſed ex medulla ſcripturarum. Auguſtinus lib. de ſpiritu & lit. cap. 4. Doctrina enim illa, qua mandatũ accepimus continenter recteque viuendi, litera eſt occidẽs, niſi adſit ſpiritus viuificans. Neque enim ſolo illo modo intelligendum eſt quod legimus, (2. Cor. 3.) Litera occidit, ſpiritus autem viuificat: vt aliquid figuratè ſcriptum, cuius eſt abſurda proprietas, non accipiamus, ſicut litera ſonat: ſed aliud quod ſignificat intuentes, interiorem hominem ſpirituali intelligentia nutriamus. Quoniam (Rom. 8.) ſapere ſecũdum carnem, mors eſt: ſapere autem ſecundum ſpiritum, vita & pax. Velut ſi quiſquam multa quæ ſcripta ſunt in Cantico canticorum carnaliter accipiat, non ad luminoſæ charitatis fructum, ſed ad libidinoſæ cupiditatis affectum. Itaque non ſolùm Verbum Dei Deus eſt in carne aſſumpta abſconditus, & ſpiritus Dei, ſeu timor ſeu fides in cordibus noſtris, theſauro abſcondito comparatur, quia repoſuit Deus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus: ſed primùm Dei verbum in Patre, demũ in ſcripturis fuit abſconditum. Hoc autem, ſimulque cum eo omnia bona inuenit is, qui

A quo, & quomodo theſaurus inuenitur.

Auguſtin.

B

Veritas abſcondita.

C ex verbi auditu aut lectione, Chriſti notitiam nactus eſt. *Hunc* autem rurſus *abſcõdit*, vtique in abſcondito cordis ſui, adinſtar ſacratiſſimæ virginis, quæ conſeruabat omnia verba, conferens in corde ſuo. Luc. 2. Druthmarus in Matth. Ager, inquit, eſt latitudo diuinarum ſcripturarum, in quo agro inuenitur theſaurus, id eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus, quia per ſcripturas nobis annunciatus eſt à Prophetis & Apoſtolis: *quem qui inuenit*, abſcondit in pectoris ſui ſecreto, non in auaritiæ ſtudio, vt amor ſeruare volentis exprimatur. Thomas Aq. in Matth. Quare autem abſcondi debeat, multiplex eſt ratio. Vna, quia magis fructificat & proficit, & ad ignis incluſi maiorem calorem fouet, & ardorem conſeruat. Hier. 20. Factum eſt verbum Domini quaſi ignis æſtuans, clauſuſque in oſſibus meis, & defeci, ferre non ſuſtinens. Pſ. 38. Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis. 2. Abſcõditur & ad fugandam inanem gloriam. Matth. 5. Ora patrem in abſcondito. 3. Tutiùs

Druthmar.

Veritas abſcondita in corde credentis.

Thomas.

D etiam cuſtodiuntur abſcondita, quàm quæ omnium oculis ſpectanda proponuntur. Quod & in Ezechiæ facto conſideratur, Eſa. 39. Theſauros enim ſuos nunciis regis Babylonis oſtentauit, & dictum eſt ei: Ecce veniunt dies, & auferentur omnia quæ in domo tua ſunt. Verùm fortè obiiciat aliquis, Si theſaurus ſpiritualis abſcondendus eſt, quomodo ergo Chriſtus, Matth. 5 Luceant, inquit, opera veſtra bona? Soluitur hoc diſtinctione temporum facta. Quando enim theſaurus hic primùm inuenitur, abſcondi illum bonum eſt. Quòd ſi homo in gratia confirmatus eſt, tunc & illũ manifeſtari optimum eſt. Eccl. 41. Theſaurus inuiſus, & ſapientia abſcondita, quæ vtilitas in eis? Greg. in hom. apertum theſaurum in effectum eſſe debere, abſconditũ autem in corde docet. Opus ſit in publico, quanquam intentio maneat in occulto. De effectu autem, ſeu pleniori poſſeſſione theſauri, adiicit: *Et præ gaudio illius vadit, & vendit vniuerſa quæ habet, & emit agrum illum*. Omnes in vnum conueniunt

Gregorius.

E Patres, poſtponenda omnia iſta temporalia, opes, agros, domos, honores, parentes, vxorem, filios, poſſeſſioni gratiæ illius & gloriæ, ſeu ipſius Chriſti. Cyrill. Hieroſol. Catech. 18. Cupientibus enim nobis poſſidere vitam æternam, ſacræ ſcripturæ modos poſſidendi proponunt. Aliquando enim dicunt per fidem, vt ſcriptum eſt, Credens in filium Dei habet vitam æternam. Aliquando per martyrium, & Chriſti cõfeſſionem, & per Euangelicam prædicationem. Dicit enim, (Io. 5.) Et metens fructũ accipiet, & congregabit in vitam æternam. Et, Qui odit animã ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. Tum verò qui propter Chriſtũ opes & propinquos relinquit. Vnde ait: Omnis qui reliquerit fratres & ſorores & cætera, vitam æternam poſſidebit. *Vadit* ergo, & progreditur de virtute in virtutem, Pſ. 83. Sic enim proce-

Cyril. Hiero.

dere illum oportet, qui ſalutis theſaurum inuenerit. Hier. 51. Venite, & nolite ſta- F
re: recordamini procul Domini, & Hieruſalem aſcendat ſuper cor veſtrũ. Hoc autẽ *præ gaudio* ſpirituali, & mẽtis feruore fieri debet. Gaudiũ autẽ eſt diffuſio animi in cõceptione & adeptione boni. Phil. 4. Gaudete in Domino ſemper, iterũ dico gaudete. Eſ. 61. Gaudẽs gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo ſalutari meo. Iob. 3. Quaſi effodiẽtes theſaurũ, gaudẽtq; vehementer cùm inuenerint ſepulchrũ. Exultante igitur, & prompto animo, adinſtar Andreæ, cùm Chriſtum nactus inuitauit & Simonem fratrẽ, (Ioan. 1.) *Vadit*, per deſideriũ conquirendi ſummi illius boni, *& vendit vniuerſa quæ habet, & emit agrum illum*. Venalis nimirùm eſt fœlicitas, nõ tamen ea mercede qua tẽporalia. Emitur fletibus, ieiuniis, eleemoſynis, mundi contẽptu, charitate, fide & ſpe: quæ pauci carnales homines facere conſueuerunt. Abiecit omnia tranſitoria, vt vitam in Chriſto ſibi compararet. Phil. 3. Sic Paulus: Omnia, G
inquit, habui tanquam ſtercora, vt Chriſtum lucrifacerem. Hinc factum eſt, vt multi mundo, diuitiis, & deliciis omnibus renunciarent, Chriſtũ ſecuturi. Sic nimirùm Matth. 19 monet, Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ſequere me. Sic Apoſtoli, Ecce nos, inquiũt, reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. *Omnia*, inquit, non partẽ retinens, ſicut Ananias & Sapphira, qui fraudauerunt de pretio agri, Act. 5. & ideò morti addicti ſunt. Sed omnia *quæ habet*, non aliena quidem, quorum diſpenſatio minimè ad eum ſpectat: *& emit agrum illum*, ſibi Chriſtum, ſibi gratiam, & diuitias æterni regni comparat. Adinſtar vtique fortis mulieris, quæ (Prou. vlt.) conſiderauit agrum, & emit illum, de fructu manuum ſuarum plantauit vineam. Guſtauit, & vidit quia bona eſt negotiatio eius. Cant. 8. Si dederit homo omnem ſubſtantiam ſuam pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam. Chryſoſt. lib. 1. de prouidentia H
Dei. Impoſſibile eſt mentiri Deum: promiſit autem ille vitam æternã, iſta relinquẽtibus. Reliquiſti tu omnia iſta, & abiecisti. Quid igitur prohibet de huiuſmodi confidere promiſſione, & eſſe ſecurum? Hinc factum eſt, vt multi rebus huius ſæculi omnibus renunciarent, vt ſpiritualibus omninò dediti, agrum ſacræ ſationis adipiſcerentur. Verumtamen temporaliũ quæ in hoc ſæculo habentur bonorũ abiectio, non decurſus ſtadii, ſed ingreſſus: nec vt meta, ſed vt ianua eſt, inquit Paulinus Nolanus, Epiſt. 2. ad Seuerum. (Hoc enim modo in agri poſſeſſionem inducimur, quem tandem fructus & prouentus conſequatur.) Non enim, inquit, tum vincit, cùm exuitur athleta, qui ideò nudatur, vt dimicare incipiat, cùm legitimè certauerit, coronandus. Et natator amnem interpoſitum ſuperaturus exuitur, nec tamen hoc tanto apparatu, quòd ſe diſpoliauerit, tranſnatabit, niſi totius corporis niſu, I
& omnium ſcita mobilitate membrorum & propulſu pedum, & remigio brachiorum, & lateris inlapſu torrentis impetum ſcindat, & laborem natationis exhauriat. Video tamen nobis & in beato Patriarcha Iacob huius expeditionis ordinem proluſiſſe, cùm illum lego, poſtquàm torrente tranſmiſſo, præmiſſis curarum ſuarum oneribus, id eſt facultatum corporalium & neceſſitudinũ impedimentis, ſolus in tabernaculi loco remanſerat: Deo colluctatũ, cùm extorquenda benedictione præualuit, & illud cœlo terriſque ſacratum, Iſraël, nomen accepit. Itaque ad corripiendam vitæ viam, capiendúmque Dei verbum, & præualendum in regno cœlorum, quod à diebus Ioannis vim patitur: & à diripientibus idonei eſſe non poſſumus, niſi omnia, quæ vel amore, vel cura, ſi in itinere iſtius ſæculi nobis adhæreant, impediunt & retardant, ante obitus noſtri veſperam præmittamus: & inde per totam hu- K
ius ſæculi noctem apprehendere & tenere Chriſtum, ſollicita ſpiritualium operum ac ſtudiorum contentione, luctemur: nec diuellamur à charitate Chriſti, ſicut nec Iacob ab eius amplexu, niſi extorqueamus benedictionem. Ita nobis agrum comparabimus, vt diuinum tandem illum theſaurum poſſidere valeamus. Idem etiam confirmat alia ſimilitudine. *Iterum ſimile eſt regnum cœlorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas.* Iſta parabola multipliciter exponitur, vt obſeruat D. Thomas Aq. in Matth. Chryſoſtomus & Hieron. exponunt de Euangelica doctrina: vt eius comparatio ſit cum falſis doctrinis, ſicut bonæ & pretioſæ margaritæ cum mendacibus & falſis. Vna ſc. eſt margarita pretioſa, vna fides & ſana doctrina: cæteræ corruptæ ſunt & mendaces. Eccl. 1. Fons ſapientiæ verbum Dei. Gregor. in hom. Margaritæ bonæ nomine gloriam cœleſtem, Auguſtin. Chriſtum intelligit. Cæterùm omnia

Quomodo venalia ſunt ſpiritualia bona.

Chryſoſtom.

Abdicatio temporaliũ.

Paul. Nolan.

Thomas.

Bonæ & falſæ margaritæ.

Gregorius.

Auguſtin.

hæc

A hæc in vnum coincidunt, cùm omnium doctrinæ finis Chriſtus ſit, & Chriſtus ad gloriam noſtram comparetur. Porrò præſens ſæculum velut emporium eſt, in quo negotiamur. Luc. 19. Negotiamini dum venio. Prou. vlt. Facta eſt quaſi nauis inſtitoris, de longè portans panem ſuum. Hic alij decipiunt, alij decipiuntur: alij leuia & ficta pro veris emunt, alij non niſi veras merces, eáſque bonas, conuenienti pretio comparant. Mercatores igitur ſumus, è quibus requiret Dominus rationem villicationis, & negotiatorum talentorum. Verùm non omnia, aut leuia quæque, ſed tantùm bonas margaritas quærere debemus. Alber. Magnus in Matth. Bonæ margaritæ colore, natura & effectu dignoſcuntur. Colore meliores ſunt, quæ ſplendorem aluminis pluuioſi exhibent, qui ſplendor eſt argenti, cui ſupernatat tenuiſſimus fumus hyacinthinus. Splendor autẽ argenti eſt, ſicut ſi clarè lucens penetret aquam lympidam. Et ſic color bonæ margaritæ accedit ad perſpicuitatẽ aquæ lympidæ. Hæc ſi ſpiritualiter expendamus, lux ſapientiam ſignificat, (Sap. 8.) aqua mundiciem, Ezech. 36. Sed & notandum eſt, quòd oſtrea & conchylia quæ margaritas portant, hoc inter cætera animalia proprium habent, quòd nunquam coëunt, ſeu per commixtionem generant, ſed potiùs ex lumine lunę, quod conceptum in humido viſcoſo ſucco, format & colorat margaritam. Fumus autem hyacinthinus deſuper natans, ſapor cœleſtis eſt in mente. Col. 3. Quæ ſurſum ſunt ſapite, quæ ſurſum ſunt quærite. Natura autẽ margaritæ cauſam habet in cœlo efficientem vt diximus, lumen ſc. lunæ. In humore roſcido, qui manè ex ripa maris colligitur, habet materiam ſeminalem: In conchiliis autem locum habet, quaſi matricem, & ita in animali mundiſſimo & caſtiſſimo naturalem ſortitur ſuæ ſubſtantiæ virtutẽ. Splendor cœleſtis in ſanctorum mentibus, illorum nimirùm qui doctrinã nobis ſanã & verã profuderunt, illuminatio eſt, qua ſpiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. Humor roſcidus, gratia eſt. Eſ. 45. Ros lucis ros tuus. Eſa. 26. Rorate cœli deſuper. Durantur margaritæ in conchis marinis per patientiam: Perſeuerat autem doctrina veritatis inter tot tempeſtates huius ſæculi, & aduerſas ſectas. Deut. 33. Inundationes maris quaſi lac ſugent theſauros occultiſſimos arenarũ. Sunt autem theſauri arenarum margaritæ, quæ inter arenas latent. In conchis autem formantur, & nutriuntur: ſiquidem veritatis doctrina de figuris & ænigmatibus elicit veritatem. 1. Cor. 13. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate. Rotunda figura perfectionẽ notat. Mitto cæteras Alberti comparationes. Quis verò nõ contendat tam perfectam totius veritatis margaritam, quouis etiam pretio comparare? Habeat margarita ſecretam aliquam virtutem, habeat candorem, pulchritudinem denique miram: nihil illa ſunt, ſi cum Chriſtiana doctrina conferantur. Pſa. 118. Deſiderabilis eſt ſuper aurum & topazium, & lapidem pretioſum multum. Margarita oculos corporis, doctrina oculos animæ delectat & recreat. Et quidem fures margaritas, nõ autẽ doctrinam veram è fideli pij viri pectore rapere poterunt. Margaritas vltrò etiam morituri relinquemus, non doctrinam veritatis: nihil tum margaritæ, nihil lapides pretioſi proderunt: at vero quantam è doctrina Euangelica cõparabimus gloriam? Tum nobis illius diuinæ margaritæ ſplendor magis ac magis irradiabit, tunc facie ad faciem videbimus. (1. Cor. 13.) Nondum apparuit quid erimus: ſcimus autẽ quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus. Rom. 8. Expectatio enim creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat. Tum gratior erit illius doctrinæ ſplendor, gratior illa veritas, tum Euangelicæ margaritæ pretium magis ac magis innoteſcet. Hìc ſcilicet contemnitur, & paruipenditur ab ignaris. Quid nimirùm margaritæ ante porcos? Quid ante pullos gallorum? num ſatius exiſtimabunt granum aliquod? Sic contemptæ ſunt in electis, per eos qui dicturi ſunt, Iſti ſunt, quos habuimus aliquando in contemptum & deriſum & opprobrium, & nunc computati ſunt inter filios Dei. Verùm innoteſcet pretium, cùm negotiatores bonæ & veræ margaritæ, puri ſcilicet & ſynceri Dei verbi, fulgebunt velut ſol in perpetuas æternitates. Itaque *inuenta vna pretioſa margarita abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam.* Inuenitur à quærentibus, non enim in prõptu eſt: quin potius omnis homo mendax, & animalis homo non percipit quæ Dei ſunt. Quæritur, ſed in vna Eccleſia, non apud Marcionẽ, aut Cherintũ, vt ſcribit Tertu. li. de Præſcript. Quærebant olim Philoſophi margaritã hanc, cùm diuerſas regiones & populos obſeruarẽt, ad Ægyptios ſacerdotes, ad Indorũ Gymnoſophiſtas,

Sæculum hoc emporium eſt.

Albert. Mag.

Vnde, & quæ bona margarita.

B

C

D

E

Quibus contemptibiles ſunt margarita.

Tertullian.

Philoſophi quæſierunt olim bonas margaritas.

ad Hebræos tranſirent,vt ex illis audirent,quid magis ad veritatem accederet.Non P
illos patria,non poſſeſſiones,non vxores, non filij,non amici ab hiſce negotiationi-
bus auocabant. At verò quid non Chriſtianus facere debeat, vt margaritam per
Chriſtum nobis traditam ſibi vendicet? *Abiit*,ait,ſecreuit ſe à peccatorum, etiam à
mundi huius contubernio. Abrenunciat enim Chriſtianus mundo,diabolo,& An-
Dion. Areop. gelis eius,vt notat Dionyſ.lib.Eccleſ. Hierarch. Eſ.52. Recedite,recedite,pollutum
nolite tangere,qui fertis vaſa Domini.Canti.5. Quò abiit dilectus tuus ô pulcherri-
ma mulierum? *Vendidit omnia quæ habuit*, voluntatem,affectum,& cogitationem ſuã à
bonis tẽporalibus ad ſpiritualia tranſtulit.Vẽdere enim dicitur Metaphoricè, quòd
illa à ſe interdicit,nec illorum amplius curã ſuſcipit.Sic Matth.4.filij Zebedæi reli-
cta naui & patre ſecuti ſunt Dominũ.Emere autem dicitur,cùm toto affectu & ſol-
licitudine alicui rei incumbit,ſeque totũ illi cõſecrat & dedicat.Apoc.3.Suadeo tibi G
Quid emere Chriſtum, & doctrinam Euangelicã. emere aurũ ignitũ & probatũ à me, vt locuples fias. *Emit eã igitur*,id eſt,totũ ei dedi-
cans affectũ,ſibi illã vendicat. Nimirùm Euãgelica doctrina,Chriſtus,& Deus ipſe,
totũ hominem requirunt. Sic Apoſtolus:Omnia,inquit,arbitror detrimentum,pro-
pter eminentem ſcientiã Domini noſtri Ieſu Chriſti.Fœlix hæc negotiatio, qua pro
temporalibus æterna,pro caducis firma & ſtabilia bona comparamus. Fuerint mali
negotiatores, qui cœleſtibus terrena præpoſuerunt,qui ſpem ſuã vendiderunt,ani-
mas etiam ſuas, vt Sathanæ adhærerent.Sic enim vænundatus fuerat Achab, vt
faceret malum.Hi ſunt negotiatores Babylonis, Apoc. 18. qui amarè flebunt: at ve-
rò fœlices,qui cum Chriſto negotiantur. Eſa.55. Venite, emite abſque argento &
abſque commutatione vinum & lac. Immò quàm bonum eſt, commutatione H
facta Chriſtum lucrifacere, & rebus omnibus poſthabitis ad illum procurrere, il-
Hugo Card. lum retinere & poſſidere! Ille vtique vera & optima margarita eſt. Hugo Car-
dinal. in Matthæum. Margarita in conchis reperitur: ſic Chriſtus eis, qui clauſo
oſtio orant Patrem. Idem natus eſt in diuerſorio, & antiquis in caligine apparuit.
Proprietates Margaritæ Chriſto conferuntur. Fertur quoque quòd margarita naſcitur ex rore cœli in concham maris ſe aperien-
tem: ſic Chriſtus de ſpiritu ſancto in beatam virginem,verbis Angeli conſentien-
tem. Eſa. 45. Aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Dicitur & margarita va-
lere contra morbum caducum: Chriſti quoque gratia præualet contra morta-
Clem. Alex. le peccatum. Clemens Alexandrinus lib.2.Paidagogi, capit. 12. Illa igitur ita com-
paranda eſt,vt omnibus relictis, nos ei ſoli intendamus, in eam ſolùm, id eſt Chri-
Druthmarus. ſtum, omnem curam, amorem, & ſpem noſtram recondamus. Druthmarus in
Qui negotiatores. Matth.Talis negotiator fuit ille Eunuchus, inquit,qui venit adorare in Hieruſalẽ, I
& reuertebatur, ſedens ſuper currum ſuum, & quærens in libro Eſaiæ margaritas.
Venit Philippus,& oſtendit ei ipſam margaritam,& miſit eam in pectore, & ſuper
omnia quæ habebat, dilexit. Talis Nicodemus & Ioſeph, qui petiit capſulam à
Pilato, vbi ipſa margarita fuerat, quia ipſe iam eandem habebat, & omnes
Apoſtoli huius negotiatores fuerunt. Nam ſi tanto labore,ſtudio, periculis merca-
tores eas regiones adeunt, in quibus margaritas vænales inueniant, tanto ſumptu
emant, tot curis diſtrahant: væ noſtræ ſocordiæ,qui tam pauci Chriſtum & vitam
æternam ducamus, vt ne minimum quid temporis,officij, bonorum, affectionum,
illi conquirendæ impendamus. Adiicit & parabolam, qua Eccleſiam militantem à
triumphante ſecernit,quòd militans congregetur etiam ex peccatoribus, trium-
Eccleſia militans quomodo regnũ eſt. phans autem ex ſolis iuſtis conſtet. *Iterum*, inquit, *ſimile eſt regnum cœlorum*, ſeu mili- K
tans Eccleſia, in qua Deus per fidem & gratiam regnat, quæ & ipſa regnat in
nomine Chriſti,ſæculare ac ſpirituale dominium atque iudicium habẽs & faciens:
(inquit Dionyſ.Carthuſ.in Matth.) de quo Petrus Apoſtolus,(1. cap. 2.) Vos, in-
Dio. Carthuſ. quit,genus electum,regale ſacerdotium: quod & ſeniores in Apoca.(c.5.) fatentur
loquẽtes ad Chriſtum,Feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes,& regnabimus
ſuper terram. De hoc regno dixit Archangelus ad virginem: (Luc. 2.) Regnabit in
domo Iacob in æternum,& regni eius non erit finis.Regnum igitur illud,ſeu mili-
tans Eccleſia, *ſimile eſt ſagenæ* ſeu reti, *miſſæ* à piſcatoribus *in mare*, vt capiat pi-
ſces, *& ex omni genere piſcium congreganti*, hoc eſt bonos & malos capien-
ti,vel quoſdam de omni ſpecie piſcium.Pulchrè & ſtudioſè ad captum diſcipulo-
rum accommodata eſt hæc parabola,quibus ea quæ in piſcatione fieri ſolent,probè
nota

A nota erant. Quemadmodum enim cùm eos primùm ad munus Apoſtolatus vocaret, per collationem & ſimilitudinem piſcationis admonuit, fore, vt quomodo ad iuſſionem ſuam magnam piſcium copiam concluſiſſent, ita per prædicationem regni Dei piſcaturi ſint, & capturi magnam hominum multitudinē. Vnde & dicebat: Venite poſt me, faciam vos fieri piſcatores hominum. Hoc igitur loco eadem nota & familiari ſimilitudine, docet non omnes fore iuſtos atque electos, quos prædicatione Euangelij quaſi quodam reti cōcluſuri erant in Eccleſiam vnā, ſed ſemper malos in medio iuſtorum futuros vſque ad conſummationē ſæculi. Docet & hac ſimilitudine, prædicationē Euangelij non in vno orbis angulo, ſed per omnem terrā habitabilem diſpergendam eſſe, cùm & illa ex omni genere hominum, velut piſciū ex B mari magno huius ſæculi, congregatura ſit. Sed & oſtendit quid omninò cōtineat in vna Eccleſia & bonos & malos, qui per verbi prædicationem collecti fuerint. Vt enim piſces in reti capti ſeruantur vſque ad piſcationis finem: ita & homines per Euangelij prædicationem collecti, per Euangeliū quoque ſunt in Eccleſia detinendi vſque ad tēpus ſeparationis. Verùm hoc rete Euangelicū primarium piſcationis inſtrumentum, iādiu neglectum à multis, qui cùm ſe paſtores in lanis colligendis iactitent, pro lupis, aut ſaltem mutis canibus ſe habent ad gregem Chriſti: ab alijs autem, vt hæreticis & ſchiſmaticis, fortiter corruptum ac laceratum eſt. Pugnat autem hæc parabola contra Iouinianos & Pelagianos hæreticos, qui Eccleſiam militantem ſolis electis conſtare contendebant. Auguſtin. lib. de hæreſib. ad Quod vult Deum. In id etiam progrediuntur Pelagiani (inquit) vt dicant vitam iuſtorum in hoc ſæcu- C lo nullum omninò habere peccatum, & ex his Eccleſiam Chriſti in hac mortalitate perfici, vt ſit omninò ſine ruga & macula, quaſi non ſit Chriſti Eccleſia, quæ in toto terrarum orbe clamat, dimitte nobis debita noſtra. Verùm fortaſſè quis obiiciet ſcriptum eſſe, quòd omnis qui peccat, non cognouit Deum: & omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit. D. Bernardus ſerm. de Septuageſima, hunc locum de prædeſtinatis interpretatur, qui quidem non peccent, id eſt, non permaneāt in peccato. Auguſt. lib. 2. contra Parmenianum, c. 7. exponit eos non peccare in eo quòd filij Dei ſunt: eos verò qui peccant, non cognoſcere Deum, qua ratione peccant. Peccatum enim non à fide & ſcientia, ſed ab ignoratione proficiſcitur. Fides contrà & charitas, quibus filij Dei ſumus, non agunt perperàm, ſed reiiciunt omne peccatum. Granū interim habet & admixtam paleam, donec ventilabrum ſator ipſe & meſſor Chriſtus accipiat. Quod & ſagenæ ſimilitudine ita concludit. *Quam* D *cùm impleta eſſet educentes, & ſecus littus ſedentes, elegerunt bonos in vaſa ſua, malos autem foras miſerunt.* Vaſa pro manſionibus cœleſtibus ſumuntur, quæ multæ ſunt, nimirùm pro meritorum varietate. Ita tamen vt ad eas ſoli electi admittantur. Educentur in littus piſces, cùm omnes reſurgemus, & ſtabimus ante tribunal Chriſti. Hic piſcationis finis erit, hæc item Eccleſiæ militantis tranſmigratio in triumphantem. Tunc abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis ſanctorum, & iam amplius nullus erit luctus, ſed nec vllus dolor, quoniam priora tranſierunt. Tunc *educentur* omnes, quoniam omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Et piſcatores *ſecus littus ſedentes*, ſecura quiete perfruentur. Beati enim mortui qui in Domino moriuntur: à modò iam dicit Spiritus, vt requieſcat à laboribus ſuis. Tempus erit vt la- E borum præmium & mercedem accipiant. Erant Apoſtoli piſcatores, videtur & innuere Angelos piſcatores fuiſſe, quorum ſcilicet munus futurum ſit ſeparare malos de medio iuſtorum. Sed nihil vetat & ipſos Apoſtolos ſimul piſcatores & Angelos nuncupari: Piſcatores, à prædicationis officio: Angelos, ab authoritate delegata. Sūt enim & nuncij Dei, & miſſi, id eſt Angeli, & Apoſtoli. Demum ſi quis eſt qui requirat, an illi bonos à malis ſecreturi ſint: reſpondemus etiam mundum ipſum illos eſſe iudicaturos, quibus ſcilicet à Chriſto dictū eſt, Sedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Eligent ergo bonos *in vaſa*, id eſt habitacula *ſua*: de quibus Luc. 16. Recipiant vos in tabernacula ſua. *Malos autem foras mittent*, excluſos ſcilicet à gloria ſignificabunt, qui gratiam & Euangelicam perfectionem admittere noluerūt. Apoc. vltimo, foris canes, & venefici, & impudici, & idolis ſeruientes. Sic princeps piſcatorum Chriſtus, Ite, inquiet, maledicti in ignem æternū

Chriſtus piſcatoribus familiares ſimilitudines proponit.

1. 2. 3.

Eccleſia militās permixtos habet peccatores.

Auguſtin.

Bernardus.

Auguſtinus.

Iudicium.

Angeli piſcatores.

quæparatus eſt diabolo & Angelis eius. *Sic erit in conſummatione ſæculi*, quantum ad F
hominum ſeparationem adinuicem, quando & agni ponentur à dextris, & hœdi
à ſiniſtris, *exibunt Angeli*, à ſummo cœlo, *&* miſſi à Chriſto *ſeparabunt malos de medio
iuſtorum*: id eſt, de vniuerſa congregatione electorum, *& mittent eos in caminum i-
gnis*. Pſalm. 20. Ponet eos vt clibanum ignis in tempore vultus ſui. In ira vultus tui
turbabis eos, & deuorabit eos ignis. Eſa. vlt. Ignis eorum non extinguetur, & ver-
mis eorum non morietur. *Ibi erit fletus* ex acerbitate caloris pro concupiſcentia: *&
ſtridor dentium* pro frigore refrigeſcente charitatem. Eccl. 43. Gelauit cryſtallus ab
aqua. Iob. 38. In ſimile lapidis aquæ durati ſunt. Nunc ergo, vt meditatur Dionyſ.
Dion. Carth. Carthuſ. Eccleſia adinſtar ſagenæ natat & fluctuat in hoc mari magno ac ſpatioſo:
& ſæpè fluctibus tentationum, & aquis tribulationum ita afficitur atque torque-
tur, vt clamet cum ſancto Dauid: Saluum me fac, Deus, quoniam intrauerunt G
aquæ vſque ad animam meam. Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit
me. Nunc quoque neſcitur qui piſces ſint electi, & qui reprobi. Porrò in fine ſæ-
culi Chriſto ad iudicium deſcendente, ſagena iſta quaſi ad littus trahetur, cùm o-
mnes ante Chriſtum in vallem Ioſaphat ducentur, túncque boni à malis manifeſtè
Druthmar. ſecernentur. Druthmarus in Matth. Dominus, quando iſta dicebat, ſagenam mit-
tebat in mare, & duodecim piſcatores, quomodo piſcarentur, docebat. Cepit ſagena
Domini & diſcipulorum eius multos. Et adhuc hodie mittitur, & capit bonos &
malos. Et cùm veniunt, id eſt, ad terminum vniuſcuiuſque veniunt Angeli, bonos
piſces mittunt in vitam æternam, malos autem in ignem æternum: vt non amplius
deuorent bonos piſces, neque faciant filios ſimiles ſibi. Talis piſcis fuit Iulianus, qui
rupta ſagena exiit foras, & quia multos Domini piſces comederat, & perſequutus H
fuerat, ſeparatus à bonis adhuc coquitur, vindictam iuſtam exoluens. *Intellexiſtis
Hieronym. hæc omnia?* Hierony. in Matth. Ad Apoſtolos propriè ſermo eſt, quos non vt popu-
Euthym. lum audire vult tantùm, ſed & intelligere, vt magiſtros futuros. Euthym. in Matth.
Hæc omnia ſcilicet, quæ in parabolis neceſſaria ſunt. Atqui ſciebat tanquam Deus,
quòd ea intellexerant. Reliquum eſt ergo vt hoc humano more interrogauerit. *Pſal.*
118. Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Hier. 31.
Erunt omnes docibiles Dei. Eſa. 54. Vniuerſos filios tuos ponam doctos à Domi-
Albertus. no. *Dicunt ei, Etiam*. Albertus in Matth. Atqui leuius quàm par eſſet, reſponde-
re videntur, cùm non adhuc ſpiritum ſanctum accepiſſent, qui illos omnia doce-
ret. Sed dicendum, quòd hîc reſpondent, non de omnibus ſimpliciter, ſed de his
quæ nunc Dominus docuerat. Igitur quia intellexerunt, rurſus eos laudat, cùm I
ait illis: Ideò omnis Scriba doctus in regno cœlorum, quilibet Verbi miniſter, Prælatus,
maximè verò Epiſcopus in Eccleſia militante, ſua vocatione dignus, *doctus* quid
dicendum, quid verò tacendum ſit: *ſimilis eſt homini patrifamiliâs*, nimirùm ad po-
pulum ſibi creditum ſe habet vt pater ad filios, vt illos rectè inſtituat, foueat, &
dignos efficiat: *qui profert de theſauro ſuo noua & vetera*, quoties opus fuerit ad fa-
miliæ ſuæ neceſſitates, profert veſtimenta, vtenſilia, alimenta, pecunias. Patres e-
Quomodo formētur verbi diuini miniſtri. nim theſaurizant filiis, vt ſcribit Apoſtolus. Quemadmodum ergo paterfami-
liâs, ſecundum cuiuſque temporis, loci, perſonæ conditionem, noua & vetera de-
promit ad ſuæ familiæ educationem: *ſic omnis ſcriba doctus*, ſic prædicator & Ec-
cleſiæ Prælatus, qui nouit ſe ad verbi diuini miniſterium vocari, è vetere & nouo
Teſtamento, è traditionibus & ſcriptis prioribus deſumere debet, quæ ad colli-
Hilarius. gendos in Eccleſiam populos, ad fideles etiam conſeruandos faciant. Hilarius in K
Matth. Diſcipulos enim ſcribas propter ſcientiam nuncupat, eo quòd intellexerint
ea noua & vetera, quæ ex lege & Euangelio protulerat. Vnus autem eſt & idem
eiuſdem etiam patrisfamiliâs theſaurus, qui vetere & nouo Teſtamento con-
ſtat, vna veritas, vnus Chriſtus, vnus Deus: ne fortè Manichæi alium Deum
Hieronym. veteris, alium noui conſtituant. Hieronymus in Matth. vel Apoſtoli ſcribæ,
quaſi notarij Saluatoris dicuntur, qui verba illius & præcepta ſignabant in ta-
bulis cordis carnalibus, qui quicquid in Euangelio prædicabant, Legis & Pro-
Gregorius. phetarum vocibus è theſauro patrisfamiliâs depromptis, comprobabant. Gregor.
in hom. Seu ille in ſancta Eccleſia doctus eſt prædicator, qui & noua ſcit pro-
ferre de ſuauitate regni, & vetuſta dicere de terrore ſupplicij, vt vel pœnæ
terreant,

A terreant, quos præmia non inuitant. Facit ergo hæc ſimilitudo ad formandos diuini verbi concionatores, ne ſua ſomnia, ſed quæ ab antiquis & primis Eccleſiæ Patribus, quæ à nouo & vetere Teſtamento didicerint; populis inculcent. Ideò ſcilicet in Canticis ait Eccleſia: Omnia poma noua ac vetera, dilecte mi, ſeruaui tibi. Debent ergo omnes Epiſcopi & Prælati Eccleſiæ in vtraque lege eſſe periti, adeò vt quicquid à ſubditis in quæſtionem vertetur, vtriuſque ſententias reſoluere poſſint.

Chriſtus in Nazareth ſynagoga legit & interpretatur occurrentem Eſaiæ Prophetiam de ſuo aduentu: rationem reddit, cur non tam ibi frequentia miracula operetur, & ſuorum incredulitatem condemnat.

B

Matth. 13.

Et factũ eſt: cùm cõſummaſſet Ieſus parabolas iſtas, tranſiit inde. Et veniens in patriam ſuam, docebat eos in ſynagogis eorum, ita vt mirarentur, C & dicerent, Vnde huic ſapientia hæc, & virtutes? Nónne hic eſt fabri filius? Nónne mater eius dicitur Maria: & fratres eius, Iacobus & Ioſeph, & Simon & Iudas: & ſorores eius, nónne omnes apud nos ſũt? D Vnde ergo huic omnia iſta? Et ſcandalizabãtur in eo. Ieſus autem dixit eis, Nõ eſt Propheta ſine honore, niſi in patria ſua, & in domo ſua. Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem E illorum.

Marc. 6.

Et egreſſus inde, abiit in patriam ſuã, & ſequebantur eum diſcipuli ſui, & facto ſabbatho cœpit ĩ ſynagoga docere: & multi audientes admirabantur in doctrina eius, dicentes, Vnde huic hæc omnia? & quæ eſt ſapientia quæ data eſt illi, & virtutes tales quæ per manus eius efficiuntur? Nónne hic eſt faber, filius Mariæ, frater Iacobi & Ioſeph & Iudæ & Simonis? nónne & ſorores eius hîc nobiſcũ ſunt? Et ſcãdalizabantur in illo. Et dicebat illis Ieſus, Quia non eſt Propheta ſine honore niſi in patria ſua, & in domo ſua, & in cognatione ſua. Et nõ poterat ibi virtutẽ vllã facere, niſi paucos ĩfirmos impoſitis manib⁹ curauit: & mirabatur ꝑpter ĩcredulitatẽ eorũ.

Luc. 4.

Et venit Nazareth vbi erat nutritus: & intrauit ſecundum conſuetudinem ſuam die ſabbathi in ſynagogam, & ſurrexit legere. Et traditus eſt illi liber Iſaiæ Prophetæ. Et vt reuoluit librum, inuenit locum vbi ſcriptum erat, Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde, prædicare captiuis remiſſionem, & cæcis viſum, dimittere confractos in remiſſionem, prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis. Et cùm plicuiſſet librum, reddidit miniſtro, & ſedit. Et omnium in ſynagoga oculi erant intendentes in eum. Cœpit autem dicere ad illos, Quia hodie impleta eſt hæc ſcriptura in auribus veſtris. Et omnes teſtimonium illi dabant: & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipſius, & dicebant, Nónne hic eſt filius Ioſeph? Et ait illis, Vtique dicetis mihi hanc ſimilitudinem, Medice, cura teipſum: quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hîc in patria tua. Ait autem, Amen dico vobis, quia nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua. In veritate dico vobis: multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Iſraël, quando clauſum eſt cœlum annis tribus & menſibus ſex, cùm facta eſſet fames magna in omni terra: & ad nullam illarum miſſus eſt Elias, niſi in Sarepta Sidoniæ, ad mulierem viduam. Et multi leproſi erant in Iſraël ſub Eliſæo Propheta: & nemo eorum mundatus eſt niſi Naaman Syrus. Et repleti ſunt omnes in ſynagôga, ira, hæc audientes. Et ſurrexerunt, & eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt illum vſque ad ſupercilium montis, ſuper quem ciuitas illorum erat ædificata, vt præcipitarent eum. Ipſe autem tranſiens per medium illorum, ibat.

Ioan.

QVIBVSDAM ſanè plantis & arboribus contingit, vt tranſplantatæ meliores ſint: ſic enim Perſica *Introductio.*

Tranſlatu facta eſt melior, quæ noxia quondam
In patria, hîc nobis dulcia poma gerit.

Ita ſæpè contingit, vt ij qui domi ſuæ flocci fiunt, cùm in exteras proceſſerint nationes, pluris habeantur. Quid quòd infantia nonnullis contemptum peperit, quem nec cõſequens virtus facilè auferat? Ioſeph à ſuis inuidiã patitur, & apud Ægyptios ſummo in honore habitus eſt.

Dauidem fratres vt temerarium ducunt, cuius tamen virtutem cæteri ex populo de- F
Summa. mirati ſunt. Hinc fit, vt Chriſtus doceat, Euangelii ſui miniſtrum, non tam ſuæ patriæ, quàm toti orbi debitorem eſſe, nec moueri domeſticis compatriotarum liuoribus & calumniis, ſed obtrectationes ſaluti publicæ poſtponere debere. Hoc Chriſtus & ſuiipſius & Prophetarum exemplis confirmat. *Et factum eſt*, Deo nimirùm omnia moderante, *cùm conſummaſſet Ieſus parabolas iſtas*, vt ſcribit Matthæus: (quæ enim Marcus interſerit, in aliud tēpus referenda ſunt, vt in ſuperioribus oſtendimus:) *tranſiit inde*, non ex ipſo ſolùm littore, in quo docebat turbas, ſed ex domo in quā poſtea cū Apoſtolis diuerterat, *& venit in patriam ſuam*. Hæc quidē eſt Beth-lehem, ſi natiuitatem, Nazareth, ſi eius educationē ſpectes. Nomen tamen patriæ latiùs quandoque porrigitur, quàm ad vrbem: regionem enim deſignat. Hæc erat Chriſto propter educationē, Galilæa: vnde & Galilæus à Iuliano, ſed per contemptum, vocabatur. Vnde G
nec ſimpliciter patria dicitur, ſed & adiicitur, *vbi erat nutritus*. Statim enim atque virgo è templo reuerſa eſt, vbi Chriſtum obtulerat, & fecerat quæ erant ad purificationem matrum, venit in Nazareth: quin & Nazaræus Chriſtus nuncupabatur. Nouerat quidem parum ſe fructus ex compatriotis collecturum, vt quos primùm duros & veluti aduerſarios probauiſſet. Verumtamen ſuo nos exemplo docet, quantū patriæ, parentibus, & amicis debeamus. Etſi enim patria ingrata eſt, probare tamen debemus, num quid noſtra diligentia & gratitudine illam iuuare valeamus. Niſi fortè deſperata eius plaga fuerit: tum enim etiam adinſtar Chriſti, excutere poterimus puluerem è pedibus noſtris in teſtimonium eius. *Et intrauit ſecundum conſuetudinem ſuam die ſabbati in ſynagogam.* Sic Act. 17. Paulus ſecundum conſuetudinem apud Theſſalonicam intrabat in ſynagogam, & per tria ſabbata diſſerebat eis de ſcripturis. Al- H
bertus in Luc. ex eo loco colligit, conſuetudines bonas retinendas eſſe. Hebr. 10. Non deſerentes collectionem veſtram, ſicut eſt cōſuetudinis quibuſdam, ſed adhortamini: & tanto magis, quanto videritis appropinquantem diem. Debent & hi, quibus concredita eſt Eccleſia, qui & ex illius prouentibus viuunt, in eā frequenter intrare, ibi docere & exhortari, Deo quoque laudes & gratiarū actiones perſoluere. Aliter ipſi agri Eccleſiæ, quibus nutriūtur, contra eos clamabunt. Iob. 31. Si aduerſum me terra mea, & cum ea ſulci eius deflent. Si comedi fructus eius abſque pecunia, & animam agricolarū afflixi, pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo ſpina. Anima agricolarum afflicta eſt, quando oblationes fideliū accipiuntur, & pro illorū peccatis non oratur. Oſee. 4. Peccata populi mei comedent, hoc eſt oblata pro peccatis. Ceterùm quòd die Sabbati mos erat ingredi ſynagogā, & ibi ſcripturas audire, I
docemur & nos feſtis diebus, maximè Dominicis, ad Eccleſias precum fundendarū & audiendi verbi gratia conuenire. Eccl. 51. Appropinquate ad me indocti, & congregate vos in domum diſciplinæ. Ambroſ. ſerm. 77. non hoc tantùm cōmendat, ſed & arguit Mediolanenſes, quòd tardè ad Eccleſiā conuenirent. Auguſt. lib. Ad quod vult Deum, Manichæos notat, qui ſabbati & diei Dominicæ quietem abrogarent: docens his quidem diebus operari nos debere opera Dei, adeſſe ſacris, reconciliari, audire verbum, infirmos viſitare. Cæterùm Chriſtus toties ſynagogam ingrediens, & ibi docens, nunc in Nazareth, nunc in Capharnaum, aut aliis vrbibus: certiſſimè demonſtrabat ſe neque legi, neque Moyſi, neque Prophetis aduerſari: quin potius illa omnia probabat, & ad perfectum deducta oſtendebat. Suo interim exemplo docebat, eos qui verbi miniſterium ſuſcipiunt, de ſua doctrina cum doctoribus K
& Eccleſiæ præfectis conferre debere: ibi probandos eſſe, vt omnis malè ſana ſuſpicio tollatur. *Et facto ſabbato cœpit in ſynagoga eorum docere eos*, qui & in templo frequēter docuit. Neque enim loca illa deteſtabatur, quin potius honorabat, quæ ad legis & Prophetarum lectionē & explicationē erecta erant. Locus ſcilicet ex re, cui deſtinatus eſt, aut honore, aut contemptu dignus eſt. Nec eundem gradū ſortiuntur, ganeū, ſeu locus virginum conſecratarum: non eodem hęreticorū conciliabula, & Eccleſię ſynodi. *Docere cœpit.* Ita non vt doceretur, ſed vt doceret, huc conueniebat. Hoc ſcilicet eius eſt munus potiſſimum. A quo nimirùm niſi verbo doctrinā veritatis accipiamus? *Et ſurrexit legere.* Neemiæ. 9. Surrexerunt ſuper gradum Leuitarū, & legerunt in volumine legis Domini Dei ſui, quater in die, & quater in nocte. Aliquē enim fuiſſe ordinem oportuit, vt omnia decenter fierent, vt ait Paulus, 1. Cor. 14. Si enim cuique legere

Quæ hic Chriſti patria.

Quantum patriæ debeamus.

Albert.

Prælatorum officium.

Ambroſius.

Auguſt.

A legere permiſſum fuiſſet, confuſionẽ ſequi oportebat. In eo quòd ſurrexit, mos quidam inoleuiſſe videtur. 1. ad deſignandam alacritatem & attentionem: 2. aut vt cæteris fortè ſedentibus, altior appareret qui legebat: 3. aut ſanè in maius reuerentiæ ſignũ. *Et traditus eſt illi liber Iſaiæ Prophetæ.* nempè à præfecto, ſeu miniſtro ſynagogæ: ſiquidem paulò pòſt additur, Et complicato libro reddidit miniſtro. Ita non ſe ingeſſit Chriſtus, nec ex eo loco conuincitur fuiſſe generis Leuitici, vt quidam impiè cõtenderunt. Nec enim hoc ex ordine legali habuit, ſed fortè tentaturus illũ miniſter ſynagogæ, librum ei porrexit. Tentationẽ fuiſſe conſequentia demonſtrant. Et quidẽ liber traditur Diaconis & Epiſcopis cùm ordinantur, ſed vt Eſaias (cap. 29.) exclamat, Obſtupeſcite cœli deſuper. Dabitur liber neſcienti literas, & dicetur ei, Lege: & reſpondebit, Non poſſum, quia neſcio literas. Quot currunt ad cathedrã, qui

Prælatorum eſt docere.

Quibus liber datur in ſacris Ordinibus.

B nec norunt quæ ad cathedram pertinent? Zozimus Pontifex, vt refertur diſt. 36. can. Qui Eccleſiaſticis: Sacrarum, inquit, literarum oportet Epiſcopum habere peritiã. Hinc eſt quòd in veteri Teſtamento Pontifex rationale ferebat in pectore, in quo ſcribebatur, Manifeſtatio & veritas: quia in pectore Pontificis manifeſta debet eſſe cognitio veritatis. Hinc etiam Dauid priùs ex gratia Spiritus ſancti donum ſcientiæ percepit, & poſtea adminiſtrationem regni conſecutus eſt. Dominus quoque priùs poſuit verba ſua in ore Prophetæ, & poſtea conſtituit eum ſuper Gentes & regna, (Hier. 1.) Labia enim ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, inquit Malachias, (c. 2.) & legem exquirent de ore eius, quia Angelus Domini exercituum eſt. Chriſtus igitur librum accipit, interpretatur & docet, vt & illum Pontificatu dignum exiſtiment,

Zozim. Papa.

Clericorum quorundam inſcitia.

C ſed qui longè Aaronicum ſuperet. Neque enim debuit ſecundum Aaron, ſed ſecundum Melchiſedech dici, iuxta id quod ſcriptum eſt, Pſal. 109. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. *Traditus eſt illi liber.* Poterat ſuo iure accepiſſe, ſed noluit, vt oſtenderet neminem niſi vocatum huic ſeſe oneri ingerere debere. Non enim omnium eſt accipere librum, vt docet Hieronym. Epiſt. ad Paulinũ.

Tractent fabrilia fabri. Hieronym.

Quid enim magis temerarium eſt, quàm huius libri ſibi ex ſeſe cognitionem vendicare, cùm nemo dignus inuentus ſit nec in cœlo, nec in terra, qui solueret ſignacula eius, præter agnum, qui & idem eſt leo de tribu Iuda? Et quid non confuſionis eſſet, ſi cuique in cœtu liceret præripere verbum, & explicare? Diſciplina requirebat, vt qui legere vellet, primùm in loco lectorum accumberet, demum licentiam legendi acciperet. Paulus & Barnabas ingreſſi ſynagogam Piſidiæ ſederunt (velut in loco de-

Ne quis ſeipſum ad docendum ingerat.

D putato) donec lectione facta Principes miſerunt, dicentes: Viri fratres, ſi quis eſt in vobis ſermo exhortationis ad plebem, dicite. Porrò traditus eſt Chriſto *liber Iſaiæ Prophetæ.* Hic enim omnium Prophetarum celeberrimus fuit, & tam apertè Chriſti myſteria explicat, vt teſte D. Hieronym. ad Paulinum, Euangelium potius quàm Prophetiam texere videatur. Inde factum eſt, vt idem ad Paulam & Euſtochiũ ſcribit, vt Septuag. interpretes noluerint ad verbum transferre illius Prophetiam, ne ſimul ad liquidum ſacra myſteria texerent. Deſcripſit conceptionẽ Chriſti, natiuitatem, miracula, ſacramenta, paſſionẽ, reſurrectionem & aſcenſionem: Euangelii quoque per vniuerſum orbem propagationem, & ſecundum Chriſti aduentũ. Ambroſ. lib. 4. in Luc. c. 15. Accepit ergo librum, vt oſtenderet ſeipſum eſſe, qui locutus eſt in Prophetis, & remoueret ſacrilegia perfidorum, qui alium dicunt Deum veteris Te-

Hieronym.

Eſaia Prophetæ excellentia.

Ambroſ.

E ſtamẽti, alium noui, vel qui initium Chriſti dicunt eſſe ex virgine. Quomodo enim cœpit ex virgine, qui ante virginem loquebatur? *Et reuoluit librum.* Hoc non ſuperfluè dictum eſt. Potuiſſent enim nonnulli ſuſpicari deſignatum à miniſtro fuiſſe aliquẽ Iſaiæ contextum explicandum: cùm tamen id è Chriſti electione penderet. Diuina itaque prouidentia factum eſt, vt ſtatim atque librum reuoluit, id occurreret quod ad præſens negotiũ faciebat. *Inuenit* enim *locum vbi ſcriptum erat,* (cap. 61.) *Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me, &c. Et cùm plicuiſſet librum, reddidit miniſtro, & ſedit.* Exacto ſcilicet Lectoris munere, concionatoris ſeu doctoris munus aggreditur. Sed & Doctoribus exemplum præbet, vt ſi quem ſcripturæ textum interpretaturi ſint, priùs illius literam enarrent, aut rei hiſtoriam, demum ad illius myſteria progrediãtur. Alioquin nihil certum ſequi, ſed per deuia vagari videbuntur. Beda lib. 2. in Luc. Quòd autem primùm legit, deinde miniſtro librum reddidit, indicabat ſe quidem

Ordo quem Chriſtus in legendo & interpretãdo ſeruat.

Beda.

primùm in perſona ſua docturum, traditurum autem Euangelizandi officium, his F
qui ab initio ipſi viderant, & miniſtri fuerant ſermonis, ſtatim atque regreſſurus eſſet in cœlum. Et benè ſtans legit: ſed libro reddito reſedit. Stare enim operantis, ſedere autem quieſcentis, vel iudicantis eſt. Quia Dominus Ieſus Chriſtus, vt viam nobis ſcientiæ, quæ de ſe ſcripta erat, patefaceret, ad tempus in carne dignatus eſt operari. Peracto autem piæ diſpenſationis officio, diſcipulos ſuæ doctrinæ ſequaces elegit, ſeque ſupernæ quietis ſolio reſtituit, vnde & nunc occulto iudicio cuncta diſpenſet, & in fine totius ſæculi iudex manifeſtus appareat. Simul exemplum myſticè proponens, vt verbi quiſque prædicator, eiuſdem ſit etiã factor. Surgat & legat, & reſideat: hoc eſt, operetur, prædicet, & ſic præmia quietis expectet. Et notandum, quòd librum ipſe reuolutum legit, miniſtro autem plicatum reddidit: quia & Eccleſiam ſuam miſſo à Patre ſpiritu veritatis docuit in omnem veritatem: & tamen G
non omnibus omnia dicenda, ſed pro captu audientium verbum doctori diſpenſandum, ſuo præmonebat exemplo, cùm ait: Multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò. Matth. 7. Nolite ſanctum dare canibus. Aliter atque aliter prædicandum aliis atque aliis, vt docet Gregor. in Paſtorali. Dan. 12. Claude ſermones, & ſigna librum vſque in tempus ſtatutum. Ideò Dominus (Matth. 25. Luc. 12.) commendat ſeruum prudentem, qui nouerit quid cui debeat miniſtrare pro tempore. Bonauentura in Luc. Priùs ſtans legerat, accipiendo librum cum humilitate: nunc reddit, & ſedit cum authoritate. Sedere enim eſt Doctorum & Regum. Vnde Matth. 23. Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ & Phariſæi. Et Iob. 29. Si voluiſſem ire ad eos, ſedebam primus: cúmque ſederem quaſi Rex circumſtante exercitu, eram tamẽ mœrentium conſolator. Plicat librum, quia (2. Cor. 3.) vſque in hodiernum diẽ cùm H
legitur Moyſes, velamen poſitum eſt ſuper cor eorum. *Et omnium oculi in ſynagoga, erant intendentes in eum:* expectabant omnes quid dicturus eſſet, alii vt docerentur, alii vt arguerent. Inuitabat autem eos ad attentionem magna Chriſti gratia. Atque vtinam & corda eorum ad eum attendiſſent, vt & ex illo haurirent, quòd ad ſuæ ſalutis cognitionem faciebant. Verùm idem illis euenit, quod & his qui intendebant in Stephanum, cùm eſſet plenus Spirituſ. & diuina planè verba intonaret: (Act. 7.) Ita ſanè hoſtiliter in eum affecti, vt frenderent dentibus in eum. *Cœpit autem dicere ad illos: Quia hodie impleta eſt hæc ſcriptura in auribus veſtris.* In auribus, inquit, non in oculis. Etſi enim ipſemet viſibilis appareret, non tamen ab eo quod videbatur, credebant in eum, ſed ab eo quod audiebant. Rom. 10. Fides enim ex auditu, auditus autẽ per verbum Dei. Videbatur enim oculis corporis infirmitas, ſed auditu illius maieſtas I
audiebatur: cùm illi Prophetæ teſtimonium perhiberent. Quid enim manifeſtius de eo dici potuit, quàm quod ex Iſaia legerat? Nimirùm & ille in Prophetæ perſona loquebatur, vt Hieronym. lib. 17. Cõment. in Iſaiam docet. Chriſtus igitur de ſeipſo dicit, *Spiritus Domini ſuper me.* immò plenitudo ſpiritus: non enim ei ad menſuram ſpiritus ſanctus datus eſt. Spiritus ſuper Moſen, Beſeleel, Salomonem, Samſonem, Danielem, ſed ad menſuram. Spiritus ſcientiæ in Beſeleel, conſilii in Moſe, ſapientiæ in Salomone, intellectus in Daniele, fortitudinis in Samſone: ſed omnia hæc in Chriſto quieuerunt, vt legitur Eſa. 11. Quod vt certiùs crederemus, datum eſt ſignũ hoc Ioanni Baptiſtæ: Super quem videris Spiritum ſanctum deſcendentem ſicut columbam, hic eſt qui baptizat in ſpiritu. *Propter quod vnxit me.* Hinc ſcilicet Chriſtus & Meſſyas ab vnctione dictus eſt. Cypria. Expoſ. in Symbolũ. Hinc Chriſtus, inquit, vel Pontificale, vel Regiũ nomen eſt. Nã priùs & Pontifices vnguento chriſmatis conſecrabãtur, & reges: ſed illi velut mortales & corruptibiles, vnguẽto materiæ K
corruptibilis vngebãtur, hîc verò ſpirituſ. perũctus, Chriſtus efficitur. Porrò hæc vnctio non modò Chriſti officium, ſed & humanitatẽ declarat. Tertull. lib. contra Praxeã, Dicendo, inquit, Chriſtus mortuus eſt, id quod eſt vnctũ, mortuũ eſſe oſtendit, id eſt carnem. Ad quem Pſalmiſta inquit: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, præ conſortibus tuis. Quando enim conſortes nominãtur, inquit Beda in Luc. naturam carnis intelligi, qua Deus conſortes ſubſtantiæ ſuæ nos habet. Et quia erat vnctio ſpiritualis, & nequaquam humani corporis; vt fuit in ſacerdotibus Iudæorum: idcircò præ conſortibus, id eſt cæteris ſanctis, vnctus eſſe memoratur. *Euangelizare pauperibus miſit me.* Etſi enim diuitibus

Marginalia: Gregorius. — Bonauẽtura. — *Manifeſta Prophetia de Chriſto.* — Hieronym. — Cyprianus. — Tertull. — Beda.

A tibus, faſtuoſis & ſuperbis Euangelicam doctrinam communicauerit, ad eos tamen nō venit propriè, ſed ad pauperes. Eſt enim agentis in patiens quidam reciprocus reſpectus, vt & magiſtri ad diſcipulos, patris ad filios, talis vt vno negato, alterum quoque negari oporteat. Iam cùm diuites, ſuperbi & faſtuoſi Chriſti Euangelium reiicerent, Euangelium quoque non in eorum gratiam datum eſſe dicetur: ſed tantùm in fauorem pauperum, qui nimirùm hoc obuiis vlnis acceperunt. Nónne pauperes elegit Deus in hoc mundo, diuites in fide? De iis enim pauperibus intelligit, qui beati prædicantur, quoniam pauperes ſunt ſpiritu. Ambroſius lib. 4. c. 15. in Luc. Vngitur ergo oleo ſpirituali, & virtute cœleſti, vt paupertatem conditionis humanæ, theſauro reſurrectionis rigaret æterno. *Sanare contritos corde*. An non & hoc fuit officium Chriſti? hæc illius gratia? An non ad eum recurrẽtibus, & corde contritis peccatori- Ambroſius.

B bus ſpẽ veniæ non modò promiſit, ſed & peccata condonauit? Num id peccatrix experta eſt, cui ille dixit, Remittuntur tibi peccata tua, &, Vade in pace? Num adultera cui intulit, Nec ego te condemnabo, Vade, & amplius noli peccare? Pſ. 146. Qui ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. Ad quem Hieremias clamare poterat (c. 17.) Sana me Domine, & ſanabor: ſaluum me fac, & ſaluus ero. Pſal. 50. Cor enim contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Immò (Luc. 14.) prætulit humilem & contritum Publicanum, iuſtificanti ſe Phariſæo. *Prædicare captiuis remiſſionem*: iis nimirùm, qui peccatorum ſuorum vinculis conſtricti, à diabolo retinentur. Non enim hîc Chriſtus de ciuilibus mancipiis loquitur, aut externa manumiſſione, ſed ſpirituali, qua liberamur à ſeruitute Sathanæ. Nos enim omnes ſumus ab ipſa conceptione captiua Sathanæ mancipia, vnde & ille in nos pro iure domino-

C rum, vitæ neciſque poteſtatẽ arrogarat. A quo enim quis ſuperatus eſt, eius & ſeruus eſt. Rom. 7. Vænundati ſub peccato. Venit autem Chriſtus, vt nos priſtino domino reſtituat: ideò vnctus eſt, vt tyrannum qui nos detinebat ſuperaret, & ita nos è captiuitate in libertatem aſſereret. Quotquot enim ſine Chriſto ſunt, dira captiuitate premuntur: quotquot autem ſeſe illi deuouerunt, liberi ſunt: qua libertate nos Chriſtus liberauit, libertate nimirùm iuſtitiæ, qua ſeruitutem peccati excutimus. Prou. 5. Funibus peccatorum ſuorum quiſque conſtringitur. De quibus admonetur filia Syō, Eſai. 52. Solue vincla colli tui captiua filia Syon. Atqui (Pſal. 145.) Dominus ſoluit compeditos, Dominus illuminat cæcos. Qui & Hier. 29. Reducam, inquit, vos in terram veſtram de cunctis locis, in quibus captiui fuiſtis. Sic Pſ. 125. In cōuertendo Dominus captiuitatem Syon, facti ſumus ſicut conſolati. Conuerte Domine captiuitatem noſtram ſicut torrens in auſtro. Atque vtinam, vt ſcribit Paulus (2. Tim. 2.) *Quæ nobis libertas in Chriſto.*

D reſipiſcant omnes à laqueis diaboli, à quo captiui tenentur, ad ipſius voluntatem. Ecce ſe, nobis remiſſio per Chriſtum prõmittitur, Act. 19. Sic enim oportuit in vno homine prædicari pœnitentiam in remiſſionem peccatorum. *Cæcis viſum*, non corporalem modò, ſed & ſpiritualem. Eſ. 49. Vt diceres his qui vincti ſunt, exite: & his qui in tenebris ſunt, reuelamini. Mich. 4. Cùm ſedero in tenebris, Dominus lux mea eſt. Cæcitas enim ex parte contigit in Iſraël, ſed & quodammodò cæci erant, qui lumine gloriæ carebant: donec hoc Chriſtus eis reſtituit, adducens ſecum captiuitatem captiuam, & aſcendens in cœlum. *Dimittere confractos in remiſſionem*, eos nimirùm qui legis pondere graui & importabili fuerant depreſſi, reuelare, atque in remiſſionem gratiæ ſpiritualis admittere. Act. 15. Onus quod neque nos, neque Patres noſtri portare potuimus, inquit Petrus. *Prædicare annum* Domini acceptum ſeu placabilem

E Domino, *& diem retributionis* ſeu vltionis Deo noſtro. Ita paulùm variant Hebræa, & Græca Lucæ, ita tamen vt in eundem ſenſum concurrant. Alludit autem Propheta ad annum redemptionis Iubilæum, de quo Leuit. 25. In quo duo potiſſimùm obſeruata fuerunt: vnum, quòd eo anno omnes ſerui fiebant liberi: alterum, quòd poſſeſſiones agrorũ diuenditæ, priſtino ſuo domino, aut eius hæredibus reſtituebantur. Hæc lex tum politiæ, tum religioni Iudæorum fuit commodiſſima. In eo anno ſemel finiebantur omnes lites, iurgia, debita, acta, pacta, iura, ſigilla & literæ: vt is annus omnium fuerit etiam ciuilium controuerſiarum compoſitio & pacificatio. Cæterùm cùm in figuris omnia contingerent illis, per hunc annum, tempus Euangelicæ prædicationis, & redemptionis per Chriſtum factæ præſagiebatur. Beda in Luc. Tunc enim verus Iubilæi, id eſt libertatis annus, ſeu tempus aderat Eccleſiæ, quo in *Quid Iubilæus.* Beda.

corpore verſata peregrinatur à Domino: de quo Pſalmiſta canit, Benedices coronã F anni benignitatis tuæ. Neque enim ille quo Dominus prædicabat, ſolus fuit acceptabilis, ſed etiam iſte, quo prædicat Apoſtolus, dicens: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. (2.Cor.7.& Eſ.49.) Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. Poſt *annum* Domini *acceptabilem* etiam *diem retributionis* extremæ prædicat, dicens: Filius enim hominis venturus eſt in gloria ſua cum Angelis ſuis, & tunc reddet vnicuique ſecundum opus eius. Et quidem verè nunc *annus Iubilæus,* quo Chriſtus pretium exoluit, quo redimeremur, & in priſtinam poſſeſſionem paradiſi, è qua eiecti eramus, reſtitueremur. Atque vtinam nos omnes rixas, iniurias, lites, & offenſas proximis remittamus, vt & Iubilæi gratiam conſequamur. Hæc quidem Chriſtus explicauit: verùm Euangeliſtæ quid dixerit, minimè ſcripſerunt, vt qui omninò breuitati ſtuderent. *Et omnes teſtimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gra-* G *tiæ, quæ procedebant de ore eius, & dicebant: Nónne hic eſt filius Ioſeph?* Hic eſt effectus doctrinæ Chriſti, potenter operantis in auditorum ſuorum conſcientiis. Commendatur igitur doctrina Chriſti à ſua potentia & efficacia. Audita enim explicatione Prophetiæ, ſequuta eſt admiratio, quæ ſenſus animi eſt: teſtimonium verò eſt externa profeſſio. Admiratio impulit eos ad confeſſionem. Oſtendit autem non per ſimilitudinẽ eos locutos eſſe, ſed ex animi ſententia, quod adiicit, *in verbis gratiæ.* Hebraiſmus autem hic eſt, pro de ſermonibus plenis gratia. Veruntamen vide illorũ animi inconſtantiam. Quem enim ſuſpexerant, & admirati fuerant, nunc contemnunt. Doctrina illos in admirationem rapiebat, parentum autem Chriſti humilitas illis contemptum ſuppeditabat. Ita, vt in ſuperiori parabola dictum eſt, ſpinæ huius ſæculi, & rerum carnalium cogitationes ſuffocant acceptum verbum. *Dicebant, Nónne* H *hic eſt filius Ioſeph, & fabri filius? Nónne hic eſt faber filius Mariæ, frater Iacobi & Ioſeph, &*
Beda. *Iudæ & Simonis? Nónne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus & Ioſeph, & Simõ &*
Carnale de chriſto iudicium. *Iudas, & ſorores eius apud nos ſunt?* Beda in Luc. Quanta Nazarenorum cæcitas, qui eũ, quem in verbis factiſque Chriſtũ eſſe cognoſcunt, ob generis tantùm notitiam contemnunt? Huic ſimile eſt quod dicebatur de Saul, inquit Bonauentura. Quænã res
Bonauen. accidit filio Cis? Num & Saul inter Prophetas? 1.Reg.10.& 2.Reg.20. Non eſt nobis pars in Dauid, nec hæreditas in filio Iſai. Hæc enim inuidorum eſt conſuetudo, vt ſi quem laudari audiant, ſtatim ſe opponant, & vbi nihil ex parte doctrinæ & morum obmurmurare poſſunt, ſaltem parẽtum conditionem obiiciant. Ecc.11. Bona in mala conuertens inſidiatur, & in electis ponet maculam. Ita ſimul cum æmulis Chriſti, qui prius eũ laudabant, nũc deſpicimur. Pſ.105. Citò fecerunt, obliti ſunt operũ eius. I
Beda. Beda. Horum tamen error ſalus noſtra eſt, & hæreticorum condemnatio. Intantum enim cernebãt hominem Ieſum Chriſtũ, vt hunc filium Ioſeph, & iuxta alios Euangeliſtas, fabrum, vel fabri filium vocarent. Inter quæ intuendum quare Chriſtus in carne apparens, fabri filius, immò faber voluerit appellari: ſanòque intellectu ſentiendum, quòd etiam eius ante ſecula filium ſe eſſe docuerit, qui fabricator omniũ in principio creauit Deus cœlum & terram. Nam etſi humana non ſunt comparãda diuinis, typus tamen integer eſt, quia pater Chriſti igni operatur & ſpiritu. Vnde & de ipſo tanquam de fabri filio præcurſor eius ait, Ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſ. & igne. Qui in domo magna huius mũdi diuerſi generis vaſa fabricat. Immò vaſa iræ, ſpiritus iræ, molliendo in miſericordiæ vaſa commutat. De quo & Malachias: Sedebit, inquit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & conflabit K
Auguſtin. eos quaſi aurum & quaſi argentum. Auguſtinus in ſer. de natali Chriſti. Eſt enim pater Chriſti faber Deus, qui totius mundi opera fabricatus eſt, arcã Noch diſpoſuit, Moyſi tabernaculum ordinauit, arcam Teſtamenti inſtituit. Fabrum dixerit, qui
Hilarius. mentẽ rigidam explanat, ac cogitationes ſuperbas excidit. Hilarius in Matth. Fabri etiam hic erat filius, ferrum ignea vincentis ratione, ſæculi virtutem iudicio decoquentis, maſſamque formantis in omne opus vtilitatis humanæ: formam ſc. corporum noſtrorum in diuerſa membrorum myſteria, & ad omnia æternæ vitæ opera
Chryſoſt. fingentis. Chryſoſtom. hom.49. Oper. prioris in Matth. Per omnia ergo inſenſati, vilipendunt eum ab eo qui eius pater eſſe putabatur, quamuis multa exempla præ
Hieronym. manibus haberent, qui ex humilibus parentibus magni euaſerunt. Hieronym. cõtra Heluid. fratres intelligit, Hebræorum more, cognatos eius, filios materterarum.

Auguſt.

A Auguſtin.lib.2.de conſenſ.Euangel. c.42. Ita ciues eius & potentiam in eo virtutis ſtupebant, & ignobilitatem generis contemnebant. *Et ſcandalizabantur in eo, dicentes: Vnde ergo huic omnia iſta?* Quaſi ſic concludentes, quòd cùm tantæ doctrinæ nullum humanum argumentum haberent, conſequeretur hanc illum ex peruerſorum dæmonũ familiaritate concepiſſe. Hilar.in Matth. Sic inhonoratur Dominus à ſeruis, & quãquã docendi prudẽtia, & operandi virtus admirationẽ commoueret, non tamen credunt hæc illum in nomine Domini agere, ſed paternæ artis quodam opprobrio laceſſunt. Hierony.in Matth. Propemodum namque naturale eſt, ciues ſemper ciuibus inuidere: vt qui non conſiderent præſentia viri opera, ſed fragilis recordentur infantiæ, quaſi non & ipſi per eoſdem ætatum gradus, ad maturam ætatem venerint. *Ieſus autem dixit eis*, præueniens cogitationes eorum: hæc nimirùm obiecturi erant. *Vtique dicetis*, ſeu dicere intenditis *mihi hanc ſimilitudinem: Medice, cura teipſum*. Vetus eſt prouerbium, quod & Ethnicus poeta vſurpat: Auguſt. Hilarius. Hieronym. Occurrit Chriſtus obiectioni Nazaræorum.

B

Mederis aliis ipſus vulneribus ſcatens.

Quaſi dicat. Si tu ille es qui ſanat contritos corde, qui omnes ab infœlicitate ſua liberat, cur non maximè omnium idem præſtas ciuibus & cognatis tuis? Alludunt enim ad prælecta Eſaiæ verba, quæ Chriſtum miſſum & vnctum aſſerebant, vt mederetur. Quod dicitur, *teipſum*, non ita intelligitur, quaſi Chriſtus ipſe ſe malè habeat, ſed quòd cõciues & cognatos quaſi ſeipſum habere debebat: potiſſimùm cùm lex iubeat, diligere proximum ſicut ſeipſum. Exprobrare autem hæc Chriſto erat ex offendiculo perſonæ vilis, contemnere & doctrinam & officia Chriſti. *Quanta audiuimus à te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua*. Calliditatẽ ingenii Phariſaici explicat, quæ id quod ſanctum & planè diuinum erat, in deriſum & fucum transferre voluerit. Porrò ſuadere nituntur, ab horum rumore quæ audierint: quaſi addubitent, ſintne ea vera quæ non vidiſſent, ſed ab aliis referentibus audiiſſent. Fatentur autem in Capharnaum multa facta eſſe: ſiquidem ibi Chriſtus in Synagoga docens omnes ſibi oblatos curauit. Videtur autem Origeni, hom.33.in Luc. Chriſtus paucis moratus apud Capharnaitas. *Fac*, inquiunt. Imperant, non rogant, adeò ſupercilium extollunt, (Matth.23.& Luc.16.) Sed odibilis coram Deo eſt ſuperbia, Eccl.10. Sed & ipſum ſibi ſubiiciunt, in ratione loci, dicentes, *fac & hîc*, quaſi non propter gentẽ locum elegerit. Nimirùm iudices & operum eius cenſores eſſe volebant, vt ſe illorũ examini ſubiiciat. Adiiciunt, *in patria tua*. Hic prætextus & fucus illorum erat, quaſi dicerent: Patria tibi propinquior eſt cæteris regionibus, & cognati cæteris hominibus. Itaque ſi vis nos tibi, vt peritiſſimo medico credere, fac ergo nobis teſtibus aliqua ſigna: ſicq; poteris te vniuerſorum medicum profiteri, qui & exteros, & domeſticos ſanitati reſtituas. At verò miracula non fiunt, vt qui illa vident, ſolos oculos paſcant: non ad oſtentationem, & iactantiam. Auguſt.lib.22.de Ciu. Dei, cap.8. 9.& 10. multa diſſerit de miraculis: & hæc quidẽ colligit fieri ad hoc, vt credat mũdus, non ex curioſitate, aut laude propria, quod probat in Martyribus. Vnde & id diſcipulis concreditum eſt, Luc.9. Apoſtolis, Marc.vlt. Fidelibus, Ioan.12. Fecerunt autem Stephanus, Act.7. & Apoſtoli, Act.5. Immò tanto abeſt, vt qui viderit verbũ ſuum malè accipi, mira facere debeat, quòd excutere debet puluerem de pedibus ſuis. Inde fit, vt idem Auguſt. libr. 83. Quæſt. qu. 79. diſtinguat miracula Dei, ab his quæ dæmoniorum ſunt: quia etſi viſibiliter ſimilia quidem eſſe appareant, diuerſo tamen fine & diuerſo iure fiant. Nam ſancti faciunt quærentes gloriam Dei: impii quærentes gloriam ſuam. Et ſancti quidem publica adminiſtratione iuſſu eius, cui cuncta creatura ſubiecta eſt: impii autem quibuſdam conceſſis in ordine ſuo, velut priuatis commerciis & veneficiis. Igitur Dominus cùm videat iſtos nec gloriam Dei, ſi miracula faciant, quærere, nec ſalutem propriam, quæ pars eſt adminiſtrationis publicæ, ſigna facere denegat, vt corã Herode idem poſtulante fecit, Luc.23. Quæramus igitur in omnibus Dei laudem & noſtram ſalutem, vt in nobis mirabilia ſua operetur. Ambroſius etiam in Luc.lib.4. cap.16. Videntur verò nonnulli etiam è noſtris, talem velle facere Chriſtum & verbum eius, qualem eum cenſebant Phariſæi. Nam eum velut præſtigiatorem, & oculos tantùm paſcentem proponunt quidam hiſtriones: cùm paſſiones & acta Chriſti ludunt, quæ ſeriò à verbi diuini præconibus audire deberent. Atqui hæc

Margin: C — Origenes. — D — Auguſtinus. — Idem Aug. — E — Ambroſius.

condemnãtur, De conſecr. diſt. 1. C. Qui die ſolenni. & 25. q. C. Si quis ariolos. *Dixit eis Ieſus: Amen dico vobis, nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua.* Videtur ſanè non tãtùm F

Origen.

Nazareth notaſſe nomine patriæ, ſed omnem Iudæorum nationem (ait Origenes in Luc.) Quem enim Prophetarum non ſunt perſecuti patres eorum? (ait Stephanus Act. 7.) Ioſeph a fratribus venditus regnat inter extraneos, Geneſ. 37. 41. Moſes expoſitus à ſuis, Exod. 1. excipitur à filia Pharaonis, Num. 12. Ridetur ille a ſorore. Lapidandus à populo quæritur, Num. 11. Dauid à fratribus deſpicitur, 1. Reg. 17. Daniel ignotus inter Iudæos, apud Nabuchodonozor maximi æſtimatur, cap. 2. 3. & Micheas à rege ſuo deſpicitur, ab Ioſaphat probatur, 3. Reg. 22. Helyas ab Achab fugatur: ab exteris nationibus excipitur. Immò omnes Apoſtoli apud ſuos deſpecti

Pſeudoprophetæ benè accepti in patria.

erant. Dicebant enim omnes die Pentecoſtes: Nónne iſti qui loquuntur, Galilæi G ſunt? Qui tamen plurimi facti ſunt apud Gentes. Ex oppoſito Pſeudoprophetæ benè in patria excepti ſunt. Theodas enim & Iudas apud ſuos Galilæos floruerũt, & ex his ſectarios fecerunt. An non verò Arrius vna ſcintilla fuit in Alexandria (vt docet

Hieronym.

Hieronym. in cap. 5. ad Galatas) qui primùm Alexandriam in Eccleſiam Catholicã armauit? An non etiam primùm Manes honoratus eſt à Perſis, licet Perſa ſeruili ge-

Cyril. Hiero.

nere oriũdus: adeò vt inter ſuos medici ſummi & viri pii nomine donaretur? Cyrill. Hieroſ. Catech. 6. Et vt ad noſtros veniã, vt Germani hæretici Germaniã, & Boëmi Boëmiã: ita VValdo Lugdunẽſis Lugdunẽſes, VVuicleph Anglus Anglos. Et nunc Sacramentarii Galli Gallos corrumpunt. Adeò Pſeudopropheta acceptus eſt in patria ſua. Cæterùm quòd permittit Deus Prophetas vilipendi in patria propria, altiore myſterio factum eſt. 1. Nimirùm vt dulcedinem hanc, qua nos ad ſe natale ſolum H allicit, fortitudine temperemus. Ne nos igitur patria remoretur, quin fideles nos Domino milites exhibeamus. Ecce enim nos cum Apoſtolis, reliquimus omnia, vt ſequamur te. Nec enim hîc ciuitatem habemus permanentem: vnde nec exules

Baſilius.
Niceph.
Greg. Nanz.

fieri à patria pro Chriſto timemus: vt doctè Baſilius apud Præfectum Cæſareæ ſub Valente reſpondit: (Niceph. lib. 11. ca. 18.) ſed & ait Gregorius Nanzanzenus Orat. 26. cùm reuerteretur ex agro: Niſi tu peregrinus es & aduena, timendum ne vera excidas patria, ad quam noſtræ ciuitatis ſpem reponimus. 2. Optimè igitur à Monachis relicta eſt patria, & parentes, iuxta Chriſti conſilium. Vnde cùm miſerint manum ad aratrum, ne retrò reſpiciant. Non enim proficient in patria, vt docet Hie-

Hieronym.

ronym. 3. parte Epiſtol. tract. 8. epiſt. 28. Nec ſanctus Pior inter cognatos manere

Nicephorus.

voluit. Nicephor. lib. 11. c. 37. immò nec apud ſororem. *In veritate dico vobis.* Confirmaturus exemplo ſententiam iam dictam, priùs ſibi credi expoſtulat: etſi I de re certiſſima, & Iudæis notiſſima ſit locuturus. Erat nempè vtraque & de Helya & de Heliſæo hiſtoria in ſacris Bibliis. Cur ergo hac aſſertione quod dicturus eſt muniat, niſi vt, eleuatis per hæc exempla Iudæorum animis, confirmet (quod nunquam futurum exiſtimabant) Gentes ſe, & Euangelium (Iudæis repudiantibus illud) ſuſcepturas? Cur non etiam in veritate loquatur ipſemet veri-

Ambroſ.

tas? *Multæ viduæ erant in diebus Helyæ.* Ambroſ. lib. 4. in Luc. cap. 16. Non quia Helyæ dies fuerunt (creatione) ſed in quibus operatus eſt, aut quia dies faciebat illis, qui in eius operibus lucem videbant gratiæ ſpiritualis, & conuertebantur ad Dominum. Et ideò aperiebatur cœlum videntibus æterna & diuina myſteria: claudebatur quã-

Vnde viduarum multitudo.

do fames erat, quia nulla erat cognoſcendæ diuinitatis vbertas. Porrò omnes facti circumſtantias adducit, quibus probet & multas in Iſraël viduas, & illas in neceſſitate fuiſſe conſtitutas. Si quis enim dies Helyæ expenderit, obſeruabit ſeceſſione re- K ligionis antiquæ facta, & populo Hebræo in duas factiones diuiſo, conſecuta bella, & furores ciuiles, Iſraëliticum ſanguinem exhauſiſſe. Nam cùm Iſraël contra domum Iuda frequentiùs armaretur, & vterque ſibi regem præfeciſſet, Iſraël quidem è Hieroboam, Iuda ex Dauid: efficiebatur vt modò ille Syrium, alter Aſſyrium aut Ægyptiũ principẽ in auxilium euocaret, communi ſua ipſorum ſtrage, id eſt, ita occurrente bellorũ euentu, vt Hebræus pop. ab his & illis opprimeretur, & *multæ viduæ eſſent*, occiſis paſſim earũ viris. Hier. 15. Multiplicatæ ſunt mihi viduæ eius ſuper arenam maris. Porrò quanta in neceſſitate cõſtitutæ eſſent, oſtendit fames illa quæ cõtigit in diebus Helyæ, *quando clauſum eſt cœlum annis tribus & mẽſibus ſex*. Cauſa huius famis fuit defectio ab auita religione, & idololatria populo inuecta per Hieroboã

ſucceſ-

A ſucceſſores,& Achab ipſe,incendente illum impia Ieſabele, vt pleniùs habetur, 3. Reg.17.& 18. Tunc enim Helyas orauit ne cœlum plueret,(Iac.5.)& non pluit annis tribus & menſibus ſex. Siccitates enim Dei flagella ſunt. Leuit. 26. Si non obedieritis,dabo vobis cœlum ferreum. Deut.28. Sit cœlum quod ſupra te eſt, æneum, & terra quam calcas,ferrea. Hier.3. Polluiſti terram in fornicationibus tuis, & in malitiis tuis. Quamobrem prohibitæ ſunt ſtillæ pluuiarum,& ſerotinus imber non fuit. Baſilius hom. de fame & ſiccitate. Diſcamus enim,inquit,quòd propter auerſionem à Deo & negligentiam,has plagas nobis Deus immittit, non extirpare volens, ſed corrigere ſtudens, ad ſimilitudinem bonorum patrum, & negligentiam filiorum, qui iraſcuntur adoleſcentibus,in ipſóſque inſurgunt,non malum quid ipſis inferre *Vnde ſterilitas et fames.* *Baſilius.*

B volentes, ſed ex puerili negligentia,& delictis iuuentutis ad curam diligentiámque ipſos ducentes. Adiicit, *Cùm facta eſſet fames magna in omni terra.* Tanta ſcilicet, vt ne herba quidem minima iumentis quibuſdam alendis inueniretur. Ita famem patiebantur vt canes,(Pſ.58.)& circuibat rex,& diſpenſator eius Abdias, ad inuenienda paſcua,3.Reg.18. Nam ſterilitatem & viduitatem vt ſumma mala Dominus minatur, Prou.39. Leuit.21. Famem patitur Iſraël tribus annis,ob violatam Gabaonitis fidem, 2.Reg.21. Quanto magis igitur ſi fidem primam,Deo redditam,irritam faciamus? ſi religionis cultum abiecerimus? Atque vtinam quod Iſraëlitis ob peccata contigit, nobis timorem incutiat,vt ne in eandem infidelitatis notam cadamus: perduraſſet enim fames diutiùs,niſi Rex ſimul cum populo ad vnius Dei cultum per tauri conflagrationem rediiſſent. 3.Reg.18. Hac igitur communi neceſſitate omnes premebā-

C tur,& maximè viduæ,quæ virorū auxilio,laboribus,& induſtria deſtituebantur. Pſ. 106 Eſurientes & ſitientes,anima earum in ipſis defecit. *Et ad nullam illarum miſſus eſt Helyas,* non quòd viduas reiiceret,quibus ſuccurrendum eſſe nouerat:ſed quia ſe illius præſentia & beneficiis indignas reddiderant. Eſ.9. Pupillorum eius & viduarum non miſerebitur,quia omnis hypocrita eſt & nequam. *Niſi in Sareptam Sidoniæ* prope Tyrum ciuitatem Gentilium. Siquidem torrente Carith, quo priùs potabatur Helyas,per diuturnam,ardentémque ſterilitatem exſiccato,dictum eſt ei,3.Reg.17. Surge,& vade in Sareptam Sidoniorum,& manebis ibi:præcepi enim mulieri viduæ vt paſcat te. Venit ergo *ad mulierem viduam*,& ipſam Gentilem,non autem Iſraëliticam: quæ tamen & pietate, & fide longè mulieres Hebræas ſuperauit. Nā cùm illæ Prophetas aut riderent, aut non admitterent: iſta tamen ex multis circunſtantiis com- *Fides Sareptana.*

D mendatur. Etſi enim lignis colligendis intenta, & mœrore famis & ſterilitatis confecta eſſet, ſtatim tamen atque Prophetam audit paululum aquæ poſtulantem, aquam fortè longè poſitam, haurire non diſtulit. Sed & licet parum farinæ haberet,non iraſcitur tamen Helyæ panem petenti. Ambroſius lib. de Viduis. Salubre igitur eſt hoſpitalitatis præceptum. Quàm verò ſancta illa vidua, quæ cùm fame vrgeretur extrema, venerationem Deo debitam reſeruabat? Nec ſolùm ſibi vſurpabat alimenta, ſed cum filio diuidebat (cùm tamen mulieres quædam pactæ ſint potius ſeipſas ſuis infantibus,quàm ſuos infantes paſcere,vt legitur in 4.Regum) ne charo pignori ſuperuiueret. Magnum pietatis officium, ſed religionis vberius. Nam ſicut neminē filio oportuit anteferri,ita Propheta Dei, & filio debuit præferri, & ſaluti. Cui non exiguum victum, ſed omne vitæ ſuæ ſubſidium exiſtimanda eſt *Ambroſ.*

E detuliſſe,quæ nihil reliquit ſibi, tam hoſpitalis vt totum daret, tam fidelis vt citò crederet. Fides illius commendatur, quæ tanta neceſſitate conſtricta, ſtatim tamen Helyæ verbis crediderit. Ideò fecit ſibi & puero,ſed primùm Helyæ, ſubcinericium panem:nec quoque,in hoſpitalitatis mercedem, defecit illi hydria farinæ, aut lecythus olei. Docet autem Dominus hoc exemplo commendabilem eſſe viduitatem,vt Ambroſius vno libro,Hieronym. pluribus Epiſtolis, Tertullianus lib. de Monogamia,& ad Vxorem, Auguſtinus lib. de ſtatu viduali, & alii Patres docuerunt. Vnde Paulus eas honorandas docuit, quæ verè viduæ ſunt. 1. Tim.5. quibus bonum eſt ſi ſic permanſerint. 1. Cor. 7. Illas ſic honorarunt Apoſtoli, vt viduarum miniſterio Diaconos inſtituerint, Act.6. Nec tantùm vidualem ſtatum hîc laudat Chriſtus,ſed in maximis etiam neceſſitatibus illis primùm ſuccurri à Deo: ideò nec nos illis deeſſe debere conteſtatur. Philo Iudæus de victimas offerentibus: Pupillorum(inquit)viduarúmque tutelam profitetur Dominus: quia hæ *Ambroſ.* *Hieronym.* *Tertullian.* *Auguſtin.* *Philo.*

maritis, illi parentibus orbati ſunt: quibus humana ope deſtitutis, nullum præterea relinquitur auxilium. Tertull. lib. in Marcion. & Ambroſ. lib. de Viduitate, ex Pſal. 145. & 131. necnon exemplo viduæ Sareptanæ, 3. Reg. 17. de qua hîc Dominus, idem confirmant. Id quoque Raab vidua erepta à ruina Iericho, Ioſ. 6. Iudith nimirùm Holofernem obtruncans, Iudith 14. Maria vidua ſoror Moyſi tympanum pulſans, teſtari poſſunt. Adeò quoque primis illis patribus laus & ſubſidium placuit viduarũ, vt illis annonam Conſtantinus donarit, vt patet in Apolog. 2. ſanctæ Synodi Alexan. pro Athanaſio. Et apud Nicephorum lib. 10. c. 5. quarum tamen reditus Iulianus & Arriani auferre conati ſunt. Porrò quemadmodum illæ Deo ſunt commendabiles, ita piis ſe deuoueant obſequiis. 1. orationibus & ieiuniis: vt Anna Propheteſſa, Luc. 2. perſeuerent die ac nocte, 1. Tim. 5. vt ab omni contagione peccati in puritate cordis degant per ſanctam exercitationem (ait Baſilius in cap. 1. Eſaiæ) & vt orationibus ſuis Eccleſiam adiuuent (can. 103. conc. 4. Carthaginenſ.) 2. Hoſpitalitatem ſectentur, & infirmis opem omnem impendant, vt obſeruẽt dictum Apoſtoli, 1. Tim. 5. Eligendam eſſe viduam quæ ſanctorum pedes lauerit. Sunt enim mulieres huiuſmodi obſequiis imprimis idoneæ: lectulum ſternere, ac fouere miniſterio. Hinc nimirùm Raab à Deo laudẽ promeretur, & hęc vidua Sareptana. Cęterùm ex eo quod legimus, Viduæ Sareptanæ nihil ex oleo aut farina deperiiſſe, quin potius dum ex his Prophetæ victum adminiſtrat, vtraque increuiſſe: verum eſſe apparet, quod Sapiens Prou. 28. ſcribit: Qui dat pauperi, non indigebit. Cyprianus ſerm. de Eleemoſyna, de hac vidua agit. Et putas, ait, quòd Chriſtus non paſcit illum à quo paſcitur? Putas aliquid ei defuturum? Qualis Chriſtianus es, qui Chriſto non credis? Helyas typum Chriſti gerens, & quòd illa pro miſericordia vicem ſingulis reddat oſtendens, reſpondit, & dixit: Hæc dixit Dominus, Hydria farinæ non deficiet, &c. Cæterùm vt à Cypriano, ita ab omnibus ferè primis Patribus ſic factum iſtud examinatur, vt ex Sareptana Gentium vocationem colligant, reprobatis interim Iudæis. Ambroſius lib. de Viduis ſequitur Orig. hom. 33. in Lucam. Sic autem habet Origenes. Figuram id futuræ rei explicabat: quia occupante fame, non panis, neque ſiti aquæ, ſed fame audiendi ſermonem Dei, venit ad viduam Chriſtus per ſuos, de qua & Propheta teſtatur, dicens (Eſa. 54.) Multi filij deſertæ, magis quàm eius quæ habet virum. Et cùm veniſſet, panem eius & alimenta multiplicat. Demum Sareptanam torquet ad Gentilem nationem, maximè cùm è finibus Tyri mulier illa Chananitis egreſſa ſit, cuius filiam Dominus à dæmonio liberauit. Hinc colligere eſt per Helyam Chriſtum, per famem auiditatem diuini verbi audiendi, per viduam Sareptanam Eccleſiam ex Gentibus collectam, ad quam, ſed terrenis intentam, Chriſtus per Apoſtolos ſuos venit: & panem verbi diuini, & oleum diuinæ miſericordiæ multiplicauit. Tres enim annos famis, vitam præſentem interpretatur: ſicut tribus annis (id eſt, tempore vitæ huius) Dominus fructum è ficulnea quæſiuit, & non inuenit, Luc. 13. Viduam verò Eccleſiam ſignificare, Eſa. 54. Helyam, Chriſtum, qui cœlum poteſt aperire: nec panem nec oleum deficientẽ, perpetuitatẽ ſacramẽtorum & exultationis ſpiritualis gratiã præſagiiſſe docet. Adeò vt ſicut Helyas panem, & oleum viduæ multiplicauit: ita Chriſtus ſuæ Eccleſiæ ſacramenta, & exultationis gratiam in perpetuum ſtabilierit. Eandem interpretationem ſequitur Auguſt. ſer. 2. in Dominicam 3. poſt feſtum S. Trinitatis. Adducit autem & aliud exemplum, ſed in eundem finem: vt quod in muliere, idémque in viro propoſuit, ad omnium etiam Gentium vocationem, & Iudæorum reprobationem concludat. *Et multi*, inquit, *erant leproſi in Iſraël, ſub Heliſæo Propheta.* Nec ſanè mirum, ſi expendamus huius nationis ſordes, quibus ſe conficiunt, & diuinæ iracundiæ flagella, quæ in ſe prouocant. Lepra enim contigit Mariæ ſorori Moyſis (Num. 11.) & Oſeæ regi propter peccata. Sed & 4. Reg. 7. ipſo Heliſæi tempore quatuor viri leproſi ſteterunt iuxta introitum portæ Samarię. Cæterùm Heliſæum ſubdit Helyæ, vt magiſtro diſcipulum, patri filium, diuinum ſanè par, cùm nec Heliſæus minoris virtutis quàm Helyas fuerit, vt qui ſimul cum pallio, duplicem Helyæ ſpiritum acceperit. 4. Reg. 2. Mira enim miraculorũ & Prophetię gratia donatus eſt. Chryſoſtom. hom. 46. in Matth. Vnde mirabilis factus eſt Helyas? Nónne à libera ad regem prolatione? Nónne à zelo, qui erat in eo ad Deum? Nónne à repudiatione

Marginalia: Tertull. — Ambroſius. — Nicephorus. — Baſilius. — *Eleemoſynâ nemo pauperior.* — Cyprianus. — *Vocatio Gentium.* — Origenes. — Auguſtinus. — Chryſoſt. — F — G — H — I — K

A repudiatione poſſeſſionum? Nonne à melota, ſpelunca, & montibus? Et hæc omnia quidem Heliſæum commendant. Heliſæus enim reges vnxit, & exhortatus, idémque cum Helya vitæ inſtitutum ſecutus eſt, vt docet Ioannes Hieroſol. lib. de inſtit. Monachor. Iſidorus lib. 2. de origine officiorum, c. 15. Vnde ad Monachos ſtudium paupertatis defluxerit, conuerſatio, habitus, ab Helya & Heliſæo. Ioannes Caſſianus de inſtit. Cœnobiorum, lib. 1. c. 2. Itaque Monachum, inquit, vt militem Chriſti in procinctu belli ſemper poſitum, accinctis lumbis iugiter oportet incedere. Hoc enim habitu illos ambulaſſe, etiam qui in veteri Teſtamento profeſſionis huius fundauere primordia, Helyam ſcilicet & Heliſæum, diuinarum ſcripturarum authoritate monſtratur. Vterque montis Carmeli fuit accola, vterque hic filios Prophetarum habuit, & ab eo tandem monte, Eremitæ Heliſæi ſucceſſores Carmelitæ nun- B cupati ſunt. Sed & Heliſæus non minus quàm Helyas, Chriſti figuram prætulit, vt docet Auguſt. ſerm. 2. Dominicæ 5. poſt Trinitatem. Multi ſanè inter nos ſunt leproſi corde, multi peccatores: adſunt & miniſtri Eccleſiæ permulti, qui non minus quàm Heliſæus lepram hanc expurgare valeant: Nimirùm quibus remittendorum peccatorum poteſtas tradita eſt. Sed ſicut nec agricolatio per ſe ſufficit ad conuehendos fructus, niſi cœlum & is qui cœlum gubernat, opituletur, (ait Origenes in Matth. c. 13) ſic neque virtutum operationes abſque fide illorum qui ſanantur, perfectum opus præſtat ad ſanitatem conferendam, nec poteſtas ſacerdotum ſufficit, niſi & Preſbyteris (vt cum Tertulliano loquar lib. de pœnit.) aduoluamur.

Ioan. Hier. Iſidorus. Ioã. Caſſian. Helyas pater Monachorũ, maximè Carmelitarum. Auguſtin. Origen. Tertul.

Et nemo eorum mundatus eſt, niſi ſolus Naaman Syrus. Cur iſtud? An non poterat non minus Iſraëlitas Heliſæus ſanare, quàm Syrum hunc? Cur non hos quatuor ſaltem C curabat, qui in caſtra Syrorum irruperunt? At verò non dormientibus diuina beneficia, ſed obſeruantibus deferuntur. Et (inquit Ambroſ. in Luc.) voluntatis eſt medicina, non Gentis: diuinúmque munus votis eligitur, non naturæ iure defertur. Quis autem fuerit hic Naaman Syrus, copioſè refertur 4. Reg. 5. Venit ille cum literis regis Syriæ ad regem Iſraël, ſtetit ad oſtium Heliſæi, rogauit virum Dei, morem geſſit ſermoni eius, lauit ſepties in Iordane, & caro eius rediit ad munditiem pueriIis carnis. Quo miraculo ſtupefactus, Deum Iſraël confeſſus eſt, & Prophetæ gratias egit. Eucherius Lugdunenſ. lib. 4. Comment. in Reg. c. 20, Naaman interpretatur pro quoque baptizato, cuius caro redeat adinſtar cuiuſque pueri, id eſt, emundetur conſcientia, & ad primum primi hominis candorem reſtituatur. Tertull. lib. 4. in Marc. docet Naaman curatũ à lepra, poſtquàm lauit ſepties in Iordane, præſignaſ- D ſe nationes Gentium emundandas in lauacro Chriſti à ſeptẽ maculis capitalium delictorũ, Idololatria, blaſphemia, homicidio, adulterio, ſtupro, falſo teſtimonio, fraude. Gregor. Nyſſenus lib. de ſancto baptiſmate, hanc lotionẽ & curationẽ apertè præmõſtraſſe quod futurũ erat, dicit. Ex amnibus enim (inquit) ſolus Iordanis, cùm in ſe recepiſſet ſanctificationis & benedictionis primitias, tanquam ex quodam fonte ſuæ figuræ, in totum mundum donum baptiſmatis, quaſi per riuũ & aquęductũ transfudit. Optatus verò Mileuitanus lib. 5. in Donatiſtas, ex eo quòd non priùs in aquis Syriæ Naaman lauit, nec denuò iuſſu Heliſæi curatus ad Iordanem rediit, colligit in Parmenianum, vnum tantùm eſſe baptiſma, nec licere baptizatos denuò baptizare. Omnes in ſumma conueniũt, quotquot locum hunc interpretati ſunt, aſſerúntque Chriſtum vocationem Gentium ad baptiſmum etiam hoc exẽplo prætexuiſſe: quòd Naaman Syrus leproſus, populum Gentilem ſuis infectum vitiis: Heliſæus, Chriſtũ: E aqua Iordanis, aquam fontis baptiſmalis: caro pueri, candorem innocentiæ puerilis, de quo 1. Cor. 14. Malitia paruuli eſtote, ſignificet. Vnde ſicut Naaman ad Heliſæũ, ita populus Gẽtilis ad Chriſtum venturus eſſet: & ſicut hic ad oſtium Heliſæi, priuſquàm lauaretur, ſic ille ad introitum ſtaret Eccleſiæ, priuſquàm baptizaretur. Et ſicut credens ſermoni, lauit ſepties: ſic credens baptizaretur in virtute ſeptenarij ſpiritus, vt ſeptem peccata capitalia abluerentur. Adeò vt ſicut huius caro facta eſt vt pueri, ſic illius fieret anima, vt innocentes. Hæc ex Ambroſio libr. 4. in Luc. ca. 16. *Et repleti ſunt omnes in ſynagoga, ira, hæc audientes.* Intellexerũt quò hæc Chriſti verba tenderent, & quò hæc duo exempla: nimirùm vt eos priuandos gratia, beneficiis & curationibus Meſſię oſtẽderet, eáque omnia extraneis impendenda doceret. Sed qui his verbis ad viuum tangi, conteri & pœnitere debebant, inuidia rũpuntur,

Ambroſius. Eucher. Lug. Tertullian. Greg. Nyſſ. Opt. Mileuit. Ambroſ.

& ira Chriſtum adoriuntur. Cæterùm habet vim Synagogæ locus, vt qui factus ſit F
locus & ſedes impietatis, qui debuerat eſſe azilum iudicij & veritatis. Idem accidit impiis quod hic Iudæis. Non enim tantùm comminationes & verba Dei miniſtrorúmque Eccleſiæ rident, ſed & in eos cum diriſſima rabie ſe eleuant. Verificatum eſt ergo illud Amos 5. Odio habuerunt corripientem in porta. Ideò Prou. 9. Noli arguere
Beda. deriſorem, ne oderit te: argue ſapientem, & diliget te. Beda in Luc. Hæc ſunt ſacrilegia Iudæorum, quæ multò antè Dominus prænunciauerat, per Prophetam dicens: Retribuebant mihi mala pro bonis. Nec mirum ſi perdiderunt ſalutem, qui eiecerunt de ſuis finibus Saluatorem. *Surrexerunt, & eiecerunt illum extra ciuitatem*, tanquam blaſphemum, nec enim morte dignum aliquem in vrbe mactandum eſſe didicerant. Leuit. 24. Educ blaſphemum extra caſtra, & lapidet eum omnis populus. Sic filiumfamiliâs extra vineam ſuam eiecerunt, Matth. 21. Nam quod corpore gerunt, G
hoc & ſe mente facturos eſſe docent, eiecturos ſcilicet Euangelium Chriſti, & ipſos Apoſtolos. *Et duxerunt illum vſque ad ſupercilium montis, ſupra quem ciuitas illorum erat ædificata, vt præcipitarent eũ.*
Beda. Beda in Luc. O peior magiſtro diſcipulorum hæreditas! Diabolus verbo Dominum tentat, Iudæi facto. Ille dicit, Mitte te: iſti adoriuntur, vt
Bonauẽtura. mittant. Poterat vtique dici de populo illo inſano, inquit Bonauentura in Luc. illud ſapientis mulieris, 2. Reg. 20. Quare præcipitas hæreditatem Domini? *At ipſe tranſiens*
Ambroſius. *per medium illorum ibat.* Ambroſ. in Luc. Quod capitur à paucis & tenetur, voluntatis eſt: quod à populo modò nõ tenetur, maieſtatis eſt. Nihil enim poterat virtutem eius remorari. Cant. 2. Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles. Fuit autẽ iſte tranſitus à virtute propria, ſed Petri à virtute aliena, Act. 12. cùm tranſeuntes primam & ſecundam cuſtodiam venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad ciuitatem, H
Beda. quæ vltrò aperta eſt eis. Beda in Luc. Non igitur à Nazaræis præcipitari, non ab Hieroſolymitis lapidari, non inter pueros Beth-lehemitas ab Herode perimi, non alia
Cur Chriſtus mori voluit in cruce. vel alia quàm crucis voluit morte conſummari. Quod enim tali morte regiæ poteſtatis indicium, quo fidelium frons armaretur, emineret? Sed ſolum crucis expectatum eſt vexillum, cuius figura & celerrimo dextræ motu contra hoſtis tentamenta depingi, & ipſa nihilominus figura Monarchiæ ſingularis potuiſſet typus haberi.
Tertullian. Tertull. lib. 4. cõtra Marcionem: Hic, inquit, primùm manus ei iniectas animaduer-
Corpus Chriſti non fuit fantaſticum. tens, neceſſe habeo de eius ſubſtãtia præfinire, quòd nõ poſſit fantaſma credi, qui cõtactum, & quidem violẽtia plenum detentus, & captus, & ad præcipitium vſque protractus admiſerit. Siquidem, vt Lucretius diſſerit,
Lucretius.

Tangere nec tangi, niſi corpus, nulla poteſt res. I

Ipſe etiam ſtatim tetigit ægrotos, & eos à variis infirmitatibus curauit. Porrò quòd è Nazaræorum manibus elabitur, aut iis ſic excæcatis euenit, vt eum non aduerterẽt: ſicut & Sodomitis, & exercitui Syriæ ſub Helyſæo contigit, 4. Reg. 6. Dotes enim habuit corporis glorioſi quando voluit: quarum vna eſt, corporis ſubtilitas. Aut ſic eorũ virtute ſopita, vt ne hiſcere quidem poſſent. Sic in horto proſtrati ſunt hi qui eũ quærebãt. Certiſſima hinc nobis expectatio eſt, eũ inimicos habiturũ ſcabellũ pedũ ſuorũ. Nec interim putandũ cũ Montano eum fantaſticũ corpus habuiſſe: nec enim
Tertull. immutatus eſt, ſed mutata eſt quodammodò vis aſpectus eorũ & corporis, qui eũ cõprehendere nitebantur. Tertull. ibid. Hoc, inquit, euenit ſoluto, vti aſſolet, tumultu, vel etiam irrupto, non tamen per caliginẽ eluſo, quæ nulla omninò tactu ſucceſſiſſet,
Hieronym. ſi fuiſſet. Hierony. Epiſt. ad Pammachium contra errores Ioannis Hieroſolymitani: K
Nunquid, inquit, iuxta Marcionẽ dicere poſſumus, quòd ideò natiuitas eius in phãtaſmate fuerit, quia contra naturã, qui tenebatur elapſus eſt? Quod Magis licet, hoc Domino non licet? Apollonius Thyanæus ſcribitur, cùm ante Domitianum ſtaret in conſiſtorio, repentè non comparuiſſe. Hoc ſcilicet ille priùs futurum hoc verſu
Cedrenus. affirmarat (inquit Cedrenus in Compendio hiſtor.)

Me non interimes, non hoc tibi fata dederunt.

& confeſtim è Principis conſpectu raptus eſt, & eadem hora Puteolis repertus eſt, è Roma trium dierum itinere. *Tranſit* ergo *per medium illorum*. quaſi diceret: Cernis quòd non poſſit ab aliquo ſuperari. Poterat enim dicere illud Pſ. 26. Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. *Ibat*, non minore quidem virtute quàm animalia, Ezech. 1. quæ ibant in ſimilitudinem fulguris coruſcantis. In quo ſuam & potentiam

A potentiam & patientiam oſtendit: Potentiam, in eo quòd illorum manus & oculos retinuit: patientiam, in eo quòd neminem læſit, ſed potius illorum furori ceſſit. *Et non poterat ibi virtutem vllam facere, niſi quòd paucos infirmos curauit.* Hoc Marcus habet, non quòd Chriſti imbecillitatem, ſed Iudæorum infidelitatem arguat: adiicit enim, *Propter incredulitatem eorum.* Siquidem fides exigitur ad ſalutem, quæ nobis ab optimo animarũ & corporũ medico confertur. Nam cùm totum hominem ſanũ faceret in ſabato, & nemo incredulus curari poſſet, inde fit, vt & ibi pauca ſigna faceret.

Chriſtus miſertus ouium deſertarum, eis præficit paſtores Apoſtolos: quæ illorum nomina, quod munus: vbi de neceſſariis quæ debentur iis qui verbum annun- B *ciant: de Zona, pecuniis, pera, duabus tunicis, calceamentis, virga, & hoſpitio ſeligendo, & non mutando: quæ vindicta conſequatur eos qui non admittunt verbi Dei miniſtros: quãta tolerantia, prudentia, & ſimplicitate verbi miniſtris opus ſit, quanta in Deũ confidentia: quæ illis in aduerſis meditãda: de pœna futura, Dei prouidẽtia, reſurrectione, præmio martyrũ. Quis gladius à Chriſto immiſſus, quæ crux noſtra, quæ merces hoſpitalitatis in verbi miniſtrum: vbi etiam de ſacra vnctione.*

Math. 9. & 10.

Et circuibat Ieſus omnes ciuitates, & caſtella, docens in ſynagogis eorum, & prædicans Euangeliũ regni, & curans omnem lan- C guorem & omnem infirmitatem. Videns autem turbas, miſertus eſt eis: quia erant vexati & iacentes ſicut oues non habentes paſtorem. Tunc dicit diſcipulis ſuis, Meſſis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate autem dominum meſſis, vt emittat operarios in meſſem ſuam.

Et conuocatis duodecim diſcipulis ſuis, dedit illis poteſtatẽ ſpirituum immundorum, vt eiicerent eos, & curarent omnẽ languorem, & omnem infirmitatem. Duodecim autem Apoſtolorũ nomina ſunt hæc: Primus, Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius, Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater eius, Philippus & Bartholomæus, Thomas & Matthæus publicanus, & Iacobus Alphæi & Thaddæus, Simon Cananæus, & Iudas Scariotis, qui & tradidit eum. Hos duodecim miſit Ieſus: præcipiens eis, dicẽs, D In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: ſed potius ite ad oues quæ perierunt domus Iſraël. Euntes autem prædicate, dicentes, Quia appropinquauit regnum cœlorum. Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eiicite: gratis accepiſtis, gratis date. Nolite poſſidere aurum, neque argentũ, neque pecuniã in zonis veſtris: non perã in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgã: dignus enim eſt operarius cibo ſuo. In quamcunque autem ciuitatem aut caſtellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus ſit: & ibi manete donec exeatis. Intrantes autem in domum, ſalutate eam, dicentes, Pax huic domui. Et ſiquidem fuerit domus illa digna, veniet pax veſtra ſuper eam: ſi autem non fuerit digna, pax veſtra reuertetur ad vos. Et quicunque non E receperit vos, neque audierit ſermones veſtros: exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus veſtris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Cauete autem ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis, & in ſynagogis ſuis flagellabunt vos: & ad præſides & ad reges ducemini propter me, in teſtimonium illis & Gentibus. Cùm autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & inſurgent filij in parentes, & morte eos afficient, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum: qui autem perſeuerauerit vſquẽ in fi-

Mar. 6.

Et circuibat caſtella in circuitu, docẽs. Et vocauit duodecim, & cœpit eos mittere binos, & dabat illis poteſtatẽ ſpirituũ immũdorum. Et præcepit eis ne quid tollerẽt in via, niſi virgã tantùm: nõ peram, nõ panẽ, neque in zona æs ſed calceatos ſandaliis, & ne inducerentur duabus tunicis. Et dicebat

Luc. 8. & 9.

Et factũ eſt deinceps, & ipſe iter faciebat per ciuitates & caſtella, prędicans & euangelizãs regnũ Dei, & duodecim cũ illo, & mulieres aliquæ quæ erant curatæ à ſpiritibus malignis & infirmitatib⁹, Maria quæ vocatur Magdalene, de qua ſeptem dæmonia exierant: & Ioãna vxor Chuſę procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ quæ miniſtrabãt ei de facultatibus ſuis.

Conuocatis autem Ieſus duodecim Apoſtolis, dedit illis virtutẽ & poteſtatem ſuper omnia dæmo-

Ioan.

in finem, hic ſaluus erit. Cùm autem perſequentur vos in ciuitate iſta, fugite in aliam. Amen dico vobis, non conſummabitis ciuitates Iſraël, donec veniat filius hominis. Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum. Sufficit diſcipulo vt ſit ſicut magiſter eius: & ſeruo, ſicut dominus eius. Si patremfamiliâs Beelzebub vocauerunt: quanto magis domeſticos eius? Ne ergo timueritis eos. Nihil enim eſt opertum, quod non reueletur: & occultum, quod non ſciatur. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta. Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potius timete eum qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam. Nónne duo paſſeres aſſe væneunt: & vnus ex illis non cadet ſuper terram ſine patre veſtro? Veſtri autem & capilli capitis omnes numerati ſunt. Nolite ergo timere, multis paſſeribus meliores eſtis vos. Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt. Qui autẽ negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt. Nolite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram: non veni pacem mittere, ſed gladium: veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum, & filiam aduerſus matrem ſuam, & nurum aduerſus ſocrum ſuam. & inimici hominis domeſtici eius. Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus: & qui amat filium aut filiam ſuper me, non eſt me dignus. Et qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus. Qui inuenit animam ſuam, perdet illam: & qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam. Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me miſit. Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Et quicunque potũ dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine diſcipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam.

ET factum eſt, cùm conſummaſſet Ieſus præcipiens duodecim diſcipulis ſuis, tranſiit inde, vt doceret & prædicaret in ciuitatibus eorum.

bat eis, Quocunque introieritis ĩ domũ, illic manete donec exeatis inde: & quicũq; nõ receperint vos, nec audierĩt vos: excũtes inde, excutite puluerẽ de pedibus veſtris in teſtimoniũ illis. Et exeũtes prędicabant vt pœnitentiã agerẽt: & dęmonia multa eiiciebãt, & vngebãt oleo multos ægros, & ſanabantur.

monia, & vt lãguores curarẽt. Et miſit illos prædicare regnũ Dei, & ſanare infirmos. Et ait ad illos, Nihil tuleritis in via, neque virgam, neque perã, neque panẽ, neque pecuniam: neque duas tunicas habeatis. Et in quãcunque domũ intraueritis, ibi manete & inde ne exeatis. Et quicũq; nõ receperĩt vos, excũtes de ciuitate illa, etiam puluerẽ pedũ veſtrorũ excutite ĩ teſtimoniũ ſupra illos. Egreſſi autem circuibãt per caſtella, euãgelizãtes & curãtes vbiq;

F G H I

Introductio. NEMO vineam colendam ei relinquit, qui nullam agriculturæ ſcientiã habuerit. Peritos & doctos eius artis omnes eſſe neceſſe eſt, quam profeſſuri ſint. Atqui, vt ſcribit *Chryſoſt.* Chryſoſto. hom. 1. de Pentecoſte, Apoſtoli vinitores erant, & piſcatores, & turres, & columnæ, & medici, & duces, & doctores, & portus, & gubernatores, & paſtores, & athletæ, & pugnatores, & coronas geſtantes. *Varii tituli Apoſtolorũ.* Colũnæ quidem, quoniã virtute ſua Eccleſię robur ſunt: fundamentum, quia in confeſſione ipſorum fundata eſt Eccleſia, (Matth. 16.) Portus autẽ, quia tempeſtates impias repreſſerunt: Gubernatores, quoniam orbẽ terrarum viam rectam docuerunt: Paſtores, quoniam lupos abegerunt, & oues conſeruauerũt: Aratores, quoniam ſpinas eradicauerunt: Vinitores, quoniã labruſcas exciderunt, & ſemina pietatis plantauerunt: Medici, quoniã vulnera noſtra curauerunt. Quòd ſi nemo ne minimum quidem eorum, aut aratorem, aut paſtorem, aut piſcatorẽ, aut athletam ſibi euocat, quem imperitum & ſuæ artis ignarum cognouerit: quomodo non eos, qui longè ſuperant, Apoſtolos ſcilicet, ſpirituales paſtores, piſcatores, duces, medicos longè excellentiores exiſtimabimus? Verùm hoc nõ acquiſita, ſed infuſa & à Chriſto donata gratia effecit. *Summa.* Hic elegit eos ex omni carne, mundauit, perfecit, & ſuæ præfecit Eccleſiæ. De illorum miſſione nunc dicendum eſt. *Conciliatio Euangeliſtarum.* Marcus & Lucas deſcripta Herodis admiratione de fama Ieſu, narrant Dominum cum Apoſtolis in deſertum locũ ſeceſſiſſe, occaſione accepta à cæde Ioannis. Præmittunt autẽ Chriſtũ duodecim Apoſtolos delegiſſe, & miſiſſe: eoſdem autem in ipſo tempore rediiſſe. Marcus verò maximè ſubiungit miſſionẽ Apoſtolorũ, contẽptui quẽ Nazaræi cõtra Domi- K

A Dominũ conceperant. Ex quo fit, vt hoc loco inſerenda videatur hæc hiſtoria, quæ
per anticipationem à Matthæo deſcribitur. Præmittit autem Matthæus & Marcus
Chriſtum circuiſſe caſtella & omnes ciuitates: quod & cap. 8. Lucas enarrat. *Et
factum eſt deinceps* contemptis Nazaræis propter incredulitatem, *& ipſe Ieſus* in
his quæ patris erant incumbens, *circuibat omnes ciuitates & caſtella in circuitu*,
adinſtar paſtoris erraticas oues ex Iſraël requirentis, & fidelis medici, ſeſe infirmis
vltrò exhibentis: ceu ſolis, ſui curſus circuitum perficientis: *docens in ſynagogis eorum*,
vbi & omnes conueniebant, & à primoribus doctioribusque in Lege diiudicari
poterat doctrina eius, num à Deo eſſet: & ipſe ex Prophetiis, quæ ibi legebantur,
cognoſci quòd eſſet Meſſyas: *& prædicans* indifferenter omnibus *Euangelium*, id
eſt bonum nuncium, *regni Dei*, quod ad eos perueniebat, ſi modò reſipiſcerent,
B & eius verbis obaudientes eſſent: *Et curans omnem languorem, & omnem infirmitatem*,
ne deeſſent argumenta, quibus ad fidem impellerentur. Primùm enim
cœpit facere, & docere. Signa autem illa quæ faciebat, non erant aut vulgaria,
aut inutilia: Naturæ communem ordinem ſuperabant, & ad omnium ægrotorum
& languidorum curationem erant. Poterit quippè & circulator aliquis & mimus
circuire oppida & caſtella: verùm præter leuem delectationem nihil vtilitatis ab illis
expectandum eſt. At verò Dominus Ieſus (Act. 10.) pertranſiuit benefaciendo, &
ſanando omnes languores. *Et duodecim cum illo*: ita horæ diem, ſigna zodiacum, ſolem
ſuæ ſtellæ ſequebantur. Non modò vt inter eos appareret, ſed & illos ſuo exemplo
erudiret, quid tandẽ facturi eſſent. Aderat igitur & ipſe Iudas, teſtis vtique & doctrinæ
& miraculorũ eius, ſi modò ſapere voluiſſet. At verò de eo dixit, (Ioan. 6.) Nónne
C ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? *Et mulieres aliquæ, quæ erãt curatæ
à ſpiritibus malignis & infirmitatibus, Maria quæ vocatur Magdalene, de qua ſeptem exierãt
dæmonia*, quã in ſuperioribus diximus fuiſſe ſororẽ Marthæ & Lazari, priùs verò peccatricẽ:
quam Dominus eapropter à ſeptem dæmoniis curaſſe dicitur, quia illam à
colluuie & tyrannide peccatorũ eripuit, vt ex Gregorio docuimus. Grande enim dæmonium
peccatum eſt. *Et Ioanna vxor Chuſæ procuratoris Herodis*, quem etiam Lucas
cap. vlt. ſui Euangelii recenſet inter eas, quæ Dominicum corpus peruncturæ ad ſepulcrum
venerant: vt huius mulieris opes & pietas exprimeretur. Nec dubito ipſum
illius virum Chuſam non abfuiſſe ab illa in Chriſtum propenſione, cùm ab Euangeliſta
ſingulari quodã priuilegio nominetur, nec permiſſurus eſſet vxorẽ ſuã Chriſto
ſe comitem præbere, niſi & ipſe Euangelicam eius doctrinã approbaret. *Et Suſanna.*
D Hanc quoque celebrem fuiſſe nemo negauerit, cùm Euangeliſta tres iſtas præ cæteris
velut inſigniores, & omnibus propter generis nobilitatem & amplitudinem notiſſimas
expreſſerit. Nec enim illas ſolas fuiſſe oſtendit, cùm adiiciat: *Et aliæ multæ
quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis*, & ſecutæ illum fuerant à Galilæa, ait Luc. 24. c.
non quòd omnes Galilææ eſſent, ſed quòd ipſum in Galilæa requiſierint, ad ipſum *Mulierum*
ſe contulerint, & inde è Galilæa in alias Palæſtinæ regiones tranſierint. Vbi vide *pietas in*
& Chriſti paupertatem, & illarum charitatem. Chriſti paupertas tanta eſt, vt etiam *Chriſti miniſtros.*
ipſe & ſui aliorum eleemoſynis viuant. Ne fortè ſit qui calumnietur eos, qui, quoniam
omnem rerum proprietatem abiecerunt, vt ſpiritualibus meliùs vacent, ex
eorum largitionibus victum ſuppeditant, in quorum gratiam aut orationibus, aut
ſacrarum literarum ſtudiis, aut etiam verbi miniſterio incumbunt. Hoc nimirùm
in ſemetipſo probabat, quod toties ſuis dixerat, dignum eſſe operariũ mercede ſua,
E & cibo ſuo. 1. Cor. 9. Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carnalia
veſtra metamus? Charitatis itaque, immò debiti obſequii fuit in mulieribus,
Chriſto & ſuis de ſuis facultatibus ſuccurrere. Sic Sunamitis Heliſæo, (4. Reg. 4.)
cui & ille dixit: Ecce ſedulè in omnibus miniſtraſti nobis, quid vis vt faciam tibi?
Sic ſocrus Petri, (Matth. 8.) ſic Martha Chriſto miniſtrabat. Beda lib. 2. in Luc. Porrò *Beda.*
conſuetudinis Iudaicæ fuit, nec ducebatur in culpam, more Gentis antiquo,
vt mulieres de ſubſtantia ſua victum atque veſtitum præceptoribus miniſtrarent.
Hoc quia ſcandalum facere poterat in nationibus, Paulus ſe abieciſſe memorat,
dicens: Numquid non habemus poteſtatem ſorores mulieres circumducendi,
ſicut & cæteri Apoſtoli faciunt? Ex eo autem quòd Chriſtus in ſuum comitatum
etiam mulieres admittit, Hieronymus ad Principiam virginem, in Expoſitione *Hieronym.*

Pſalmi. 44. reſpondet obtrectatoribus ſuis, qui illum calumniabantur, quòd apud F
mulieres de ſcripturis diſſereret. Enumerat autem illuſtres veteris & noui Teſtamē-
ti mulieres, inter quas & hæ recenſentur. Eliſabeth, inquit, vtero prophetat & voce,
Anna filia Phanuelis in templo templū Dei efficitur, ſequuntur mulieres Saluatorē,
Eraſ. in Ann. & miniſtrant ei de ſua ſubſtantia. *Videns autē turbas miſertus eſt eis: quia erāt vexati & ia-
cētes, ſicut oues non habentes paſtorē.* Emphaſim habet Græca vox ἐσπλαγχνίσθη, id eſt af-
fectu tactus eſt, à viſceribus quæ σπλάγχνα dicuntur, ſumpta ſimilitudine. ſiquidem
Hebræi vehementem ac pium affectum viſcera vocant. Ac mox, *quoniam erant vexati,*
legitur à Diuo Hieronymo & Hilario. Chryſoſtomus quoque legit ἐσκυλμένοι, di-
uulſos & diuexatos: quandoquidem Grāmatici vexare dictum volunt à veho. Non-
nulli codices habebant ἐκλελυμένοι id eſt, defecti ſiue deſtituti. Alterū venit à λύω, al-
terū à σκύλλω. Iam quod protinus ſequitur ἐρριμμένοι, quod hîc vertit iacentes, rectiùs
vertiſſet diiectos ſiue ſparſos, à verbo ῥίπτω: quo participio vſus eſt & Lucianus, agēs G
de ſtellis, toto cœlo paſſim, temerè, nulloq; ordine ſparſis. Quāquā poteſt ἐσκυλμένοι
pertinere ad ouium vellera ſentibus dilacerata: & hoc poſterius ἐρριμμένοι ad oues
huc & illuc diſperſas: id quod accidere ſolet, cùm abeſt paſtor. Nec enim aliud ani-
mal eſt magis pendens de præſidio paſtoris, quàm oues: id quod etiam prouerbio te-
ſtatum eſt, προβάτειον ἦθος, ouium mores, ſeu conſuetudo. *Vidit igitur, & miſertus eſt.*
Iſtum aſpectum deſiderabat Dauid, dicens, Pſ. 24. Reſpice in me, & miſerere mei. Sic
enim Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, pater miſericordiarum & Deus to-
Duplex po- tius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra. (2. Cor. 1.) Hic
puli miſeria. quoque Samaritanus eſt, qui (Luc. 10.) videns ſemimortuum iacentem, miſericordia
Albertus. motus eſt, & appropinquans alligauit vulnera eius. Albertus Magnus in Matth. Du- H
plicem autem iſtius populi miſeriam ponit, nimirùm quòd eſſent vexati, & iacentes.
Eſt autem triplex vexatio. Vna, per errores diuerſos iactatio eſt, ex defectu doctrinæ
paſtorum proueniens. Pſ. 93. Populum tuum humiliauerunt, & hæreditatem tuam
vexauerunt. Thren. 5. Ceruicibus minabamur, laſſis non dabatur requies. Dionyſius
Dioniſius. enim dicit, quòd caput eſt mens, corpus inferiores animæ vires, & ceruix opinio eſt,
quæ ſubiicitur errori. Et ideò ceruice minatur, qui opinionū errore diſtrahitur. Se-
cunda vexatio, eſt inquieta de peccato in peccatum præcipitatio. Sap. 5. Laſſati ſu-
mus in via iniquitatis. Oſee. 4. Mendacium & adulterium & furtum inundauerūt,
& ſanguis ſanguinem tetigit. Hæc autem ex Prælatorum defectibus proueniunt.
Quid ex de- Tertia eſt ex iniqua oppreſſione & ſpoliatione. Eſ. 3. Populum meum exactores ſui
fectu Paſto- ſpoliauerunt. *Iacentes* autem erunt, quaſi nullius animi, aut huc illucque diſperſi.
rum. Thren. 2. Iacuerunt in terra foris puer & ſenex. *Sicut oues non habentes paſtorem.* Inde I
factum eſt, vt eos in vnum ouile reducturus, paſtores quoque Apoſtolos præficere
voluerit. Quid enim peiorem conditionem nactum eſt populo ſine principe, Eccle-
ſia ſine Prælato, grege ſine paſtore? Prou. 11. Vbi non eſt gubernator, populus cor-
ruet. Ezech. 34. Diſperſæ ſunt oues meæ, eo quòd non eſſet paſtor. Zach. 11. O paſtor
& idolum, derelinquens gregem. 3. Reg. vlt. Vidi cunctum Iſraël diſperſum in mon-
tibus, ſicut oues non habentes paſtorem. Et rurſus Ezech. 34. Factæ ſunt oues meæ
in deuorationem beſtiarum agri, eo quòd non eſſet paſtor. Porrò defectus paſtorum
duobus modis intelligitur. Aut enim omninò nullus eſt qui gregem paſcat, & paſto-
ris nomen ſortiatur: aut ſi quis eſt, nomen tantùm habet, officium autem paſtoris
omninò reiicit. Et quidem multos nomine tenus habuerunt Iudæi Pontifices & ſa- K
cerdotes, multos item Chriſti Eccleſia: verùm pauci eorum, quibus animarum cura
credita eſt, paſtorum officio funguntur. Hier. 50. Grex perditus factus eſt populus
meus, paſtores eorum ſeduxerunt eos. Ezech. 34. Lac comedebatis, & lanis operieba-
Miſeria no- mini, & quod craſſum erat, occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis. Hæc
ſtrorum tem- erat, quæ & noſtrorum temporum, etiam Iudæorum miſeria. Tot Pontifices illis
porum cõfer- ſuppetebant, vt alter alterum è cathedra nummis, & fauoribus apud Rom. procura-
tur cum mi- tores, exturbaret: omnes ad lucra temporalia, prouentus, decimas inhiabant, pauci
ſeria Iudæo- autem quis merus eſſet Prophetarum. de Meſſia ſenſus, quæ expectatio, propone-
rum. bant: & ita fortè iſti erant, ſicut oues non habentes paſtorem. Itaque Chriſtus, qui in
parabola vineæ ex ipſorum etiam ſynagogæ principum exemplo concluſit, vineam
aliis agricolis locandam, & transferendum eſſe ſpirituale regnū Eccleſiæ, dandúque

Genti

A Genti facienti fructus eius (Matth. 21) nũc id exequitur. Præficit enim Apoſtolos, illóſque cũ authoritate mittit. Et ne fortè vana illorũ præfectura, aut labor exiſtimetur, *Tunc dixit diſcipulis ſuis, Meſſis quidem multa, operarii autem pauci.* Albertus in Matth. Quos primùm dixit oues propter ſimplicitatem & manſuetudinem, nunc meſſem vocat, propter operum bonorum prouentum. Meſſis, inquit, non ſemina, quia longè antea promiſſionibus in Patriarchis, figuris in patribus, præceptis in Lege, doctrinis in Prophetis, Euangelicum ſemen ſatum fuerat. Tempus autem meſſis ſeu collectionis in horreum Eccleſiæ non niſi ſuccedente gratia contigit. Hinc factum eſt, vt quod priores ſancti in lachrymis ſeminauerant, Apoſtoli cum exultatione collegerint. Pſ. 125. Venerunt cũ exultatione, portantes manipulos ſuos. Thomas in Matth. Meſſis enim non dicitur, quando frumentum floreſcit, vel cùm in ſpica formatur,

Albert.

Quæ meſſis ſpiritualis.

Thomas.

B ſed ita maturuit, vt colligi poſſit. Itaque meſſem copioſam per allegoriam dixit multam turbam, ad audiendum verbum Dei pronam, multóſque veritatis Euangelicæ ſitientes. De his enim ait Ioannes Baptiſta, loquens de Chriſto, Luc. 3. Triticum, inquit, colliget in horreum ſuum, ſeu Eccleſiam. *Operarii autem pauci.* Defectum Paſtorum notat. Veri enim tum operarii duo tantùm erant, Chriſtus & Ioannes: cæteri etſi operariorum locum obtinebant, nihil tamen minus quàm quod ſuum erat, exequebãtur. Vnde nec dixit, Sacerdotes aut ſcribas paucos eſſe, ſed operarios. Quia etſi magna eſt multitudo ſacerdotum, doctorum, prædicatorum, pauci tamen ſunt operarii, aut in ratione verbi, vt illud cum debitis circunſtantiis adminiſtrent, aut exempli, quo etiam ſuorum ſaluti conſulant. Dicunt enim, & nõ faciunt. Matth. 23.

C Operantur quidem in meſſe temporali, in prouentibus Eccleſiæ, non in ſpirituali meſſe animarum. Atqui, vt doctè diſſerit Anaſtaſius Synaita lib. 9. Comment. in Hexaemeron, etſi poſitus eſt primus homo in paradiſo terreſtri, typo militantis Eccleſiæ, non tamen vt deliciis vacaret, aut ſocors inérſque remaneret, ſed vt operaretur & cuſtodiret illum. In ipſo etiã innocẽtiæ ſtatu, antequàm præcepiſſet Dominus in ſudore vultus eſſe viuendum: operarius homo, ad operandũ conſtitutus erat. Quàm turpe nimirùm eſt eos, qui Chriſti ſe ſucceſſores vendicant, omninò aduerſari Chriſto, nihil minus quàm de illius verbo, cultu, & creditarum ſibi animarum ſalute ſollicitos eſſe? Omnes quæ ſua ſunt, quærunt, non quæ Chriſti, inquit Apoſtolus, Phil. 3. Omnes videri Doctores appetunt, inquit Gregorius Papa in libro ſuo Paſtorali, tranſcendere cæteros concupiſcunt, atque primos in cœnis recubitus, primas in cõ-

Anaſtaſ. Synaita.

Aliud qui nomen habet Prælati, & aliud verus Prælatus.

Greg. Papa.

D uentibus cathedras quærunt, qui ſuſceptum curæ magiſtralis officium miniſtrare tanto magis nequeunt, quanto ad hunc gradum ex ſola elatione peruenerunt. D. Bernardus lib. 4. de conſideratione, cap. 5. ſui temporis Prælatos notat, qui in ſuis prouentibus & expenſis oculatiſſimi, in ſpiritualibus officiis admodum cæci eſſent. Quotidianas, inquit, expenſas quotidiano reciprocamus ſcrutinio: & continua Dominici gregis detrimenta neſcimus. De pretio eſcarum, & numero panum cum miniſtris quotidiana diſcuſſio eſt: rara admodum cum Preſbyteris celebratur collatio de peccatis. Cadit aſina, & eſt qui ſubleuet eã: perit anima, & nemo eſt qui reputet. Neque tamen Chriſtus dixit, operarios nullos eſſe, ſed paucos. Excitat enim certis temporibus, quantumuis deprauatis aliquos, qui Eccleſiæ ſuæ curam gerant, & in ea luceant, velut excellentia quædam luminaria: vt meditatur Gregor. Nyſſ. Orat. in Baſilium. Sic in ſæculis deprauatis excitauit Noëh, Abraham, Ioſeph, Moſem, Ioſue,

Bernardus.

Greg. Nyſſ.

Deus ſuſcitat ſemper aliquos operarios.

E Gedeon, Helyam: ſic demum oſtendit, ſibi multos reſeruari, qui non flectant genua ante Baal, & lucra temporalia prouentibus ſpiritualibus anteponant. *Rogate ergo dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam.* Theoph. in Matth. Dominus meſſis ipſe eſt Chriſtus dominus Prophetarum & Apoſtolorum. Chryſoſtom. hom. 31. Operis prioris in Matth. Nam ſi ad meſſem ſuam operarios miſit, metebant autem operarii ſegetem, quæ Prophetarum ſeminibus pullulauit, certè ſicut meſſores, ita ipſi quoque qui ſeminauerunt, operarii eius fuerunt. His autem verbis ſatis indicat ſupra humanam virtutem eſſe, huiuſmodi meſſores in hanc meſſem ablegare. Ideò enim orandus eſt Dominus meſſis. Vnde Paulus 2. Cor. 3. Fiduciam autem huiuſmodi habemus, inquit, per Chriſtum erga Deum, non quòd ex nobis ipſis ſufficientes ſimus cogitare aliquid, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, qui & idoneos nos fecit miniſtros noui Teſtamenti. Non dixit, Requirite ſuffragia humana, ambite

Theophilact.

Chryſoſt.

principes, fauorem eligentium perquirite, auro & pecuniis ſacerdotia, aut Epiſcopatus vobis procurate: hæc enim omnia Sathanica ſunt. Sic intrant lupi in gregem, vt deuorent & mactent: non autem paſtores, vt paſcant. Sed orate, inquit, dominum meſſis. Ab inuocatione Domini progredi debet electio: vt veniant operarii in meſſem ex Prophetia, ſicut docet Chryſoſt. in 1. ad Timoth. Sic Act. 1. cùm de ſufficiédo in locum Iudæ ageretur, Apoſtoli orantes dixerunt: Tu Domine, qui noſti corda omnium, oſtende quem elegeris vnum ex iſtis. Porrò agnoſcimus neminem ſibi in Eccleſia miniſterium vſurpare poſſe, ſed vocari & mitti debere. Rom, 10. Quomodo prædicabunt, niſi mittantur? Mittuntur autem ab his, qui & ipſi miſſi ſunt, & ad alios mittendos poteſtatem nacti ſunt. 1. Pet. 4. Vnuſquiſque vt gratiam accepit, in alterutrum illam adminiſtrantes, ſicut boni diſpenſatores multiformis gratiæ Dei, 1. Cor. 12. Operatur enim Deus omnia in nobis ſuo ſpiritu. Mittat operarios fructuoſos, & idoneos Doctores & Prælatos *in meſſem ſuam*, id eſt, ad plebẽ Eccleſiæ inſtruendam & gubernandam. Maximum etenim Dei beneficium eſt, habere bonum Paſtorem: vera etenim ſcriptura eſt, qualis eſt rector ciuitatis, tales & habitantes in ea. Hoc Moyſes orauit (Num. 7.) dicens: Prouideat Dominus Deus ſpiritum vniuerſæ carnis, qui ſit ſuper multitudinem hanc, ne ſit populus Domini ſicut oues ſine paſtore. Tales operarios ſe miſſurum Dominus pollicebatur (Hier. 3.) dicens: Dabo vobis paſtores iuxta cor meũ, & paſcent vos ſcientia & doctrina. Sed neque ſimpliciter textus ſonat, *mittat*, verùm *extrudat* operarios. ὅπως ἐκβάλῃ, vt extrudat: vt intelligamus vel celeriter mittendos, ac vel inuitos & cunctantes extrudẽdos in opus Dei. Nemo enim ſibi aſſumit honorem, ſed qui vocatur tanquam Aaron. Nemo quoque ſeſe ſua authoritate ingerit in prædicationis munus, niſi fortè, non habita Domini licentia, in meſſem alienam falcem mittat. Et olim ſanè inuiti extrudebantur ad onera, nunc verò ſponte currunt ad cathedras: Non vt onus ſubeant, ſed vt lautiùs de his quæ debentur veris paſtoribus, viuant. Fucis vtique nocentiores, quos legimus & videmus apum mella exugere, cellas diſturbare, cùm nec ipſi omninò ceræ, aut melli conficiundo inuigilent. Hoc ergo requirimus à Deo, vt iiſdem Eccleſia rectoribus gubernetur cũ Apoſtolis, qui ipſam & promouerunt & confirmarunt. Syneſius etiam ad ſacerdotium ſe coactum aſſerit: impulſi ſunt & multi, quos & Eccleſia mirata eſt. Cæterùm poſtquàm Chriſtus ſe rogandũ eſſe docuit, vt operarios in meſſem mittat: ne vrgenti periculo & præſenti neceſſitati deſit, Apoſtolos delegat. Vt enim Dionyſ. Areopag. ſcribit lib. Eccleſ. Hierarch. nemo aptus eſt alios ad Deum reducere, purgando, illuminando, perficiendo, qui non & ipſe excellenter purgatus, illuminatus, perfectuſque fuerit, quatenus de plenitudine eius alii accipiant. *Et conuocatis duodecim diſcipulis ſuis*, qui & Apoſtoli tandem dicti ſunt, quia miſſi. Hic autem diſcipuli cenſentur, quia docebantur à Chriſto, quæ fidei, & miniſterii ſui eſſent. Erant ſanè & alii 72. diſcipuli, non tamen parem cum iſtis duodecim authoritatem habentes. Sicut & permulti Chriſti diſcipuli dicuntur, Ioan. 6. qui tamẽ non eandem cum 72. poteſtatem habuerunt. Quòd autem duodecim elegerit, non dubium quin reſpexerit ad numerum duodecim tribuum Iſraël, quaſi politiã benè antè inſtitutam ſignificare in animo haberet. Olim enim è quaque tribu primores deligebantur: vnde & duodecim exploratores deprompti ſunt, qui terrã promiſſionis inuiſerent. Quinetiam ad duodecim illas tribus ſe reſpexiſſe Chriſtus docuit, adiiciens ad numerum Apoſtolorum, quòd ſedebunt ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſraël. *Dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorum, vt eiicerent eos* ab hominibus obſeſſis, *& vt curarẽt omnem languorem & omnem infirmitatem.* ἐξουσία vox Græca ſignificat poteſtatem & ius aliquid faciendi, quæ nonnunquam inter homines, cùm virtute & facultate exequendi iuris careat, effectu ſuo deſtituitur: in diuinis verò non item. Apud Deum enim coniuncta ſunt, poteſtas, & facultas. Proinde quia diſcipuli à Chriſto vero Dei filio poteſtatem hic accipiunt, accipiunt ſimul & virtutem effectricem. Et quidem tempus illud, quo primùm etiam Gentiles ad fidem inducendi erant, poſtulabat, vt verbis atteſtarentur facta mirabilia. Sic nimirùm & Moſes rudem & ferè degenerem Iſraëliticum pop. ad Dei cultum reduxit, & animum Pharaonis emollire tentauit. Cumque legem promulgaret, multis ſignis & prodigiis ipſi authoritatem parauit Dominus: idem ergo confert Chriſtus

Marginalia: F; Chryſoſt.; G; H; *Ambitio quorundam in clero.*; Dion. Areop.; I; *Cur duodecim Apoſtoli electi.*; K

A Chriſtus ſui Euangelii præconibus Apoſtolis. Nam ad Moſem quoque olim di-
xerat Dominus (Exod.19.) Ego veniam ad te in denſa nube, vt audiat me popu-
lus tecum loquentem, & credat tibi in perpetuum. Thomas in Matth. Sed ſi quæ- Thomas.
ras, quare modò prædicatoribus non datur iſta poteſtas: Reſpōdet Auguſtinus, quia *Cur non dātur nunc miracula per verbi miniſtros.*
in promptu eſt maximum miraculum, nimirùm quòd totus mundus ad fidem per
piſcatores conuerſus ſit. Porrò hæc curatio, quam in ægrotorum corporibus opera-
bantur Apoſtoli, ſpiritualis animarum curationis typus erat. Hieronym. in Matth.
Ita benignus & clemens Dominus ac magiſter non inuidet ſeruis atque diſcipulis Hieronym.
virtutes ſuas: ſed ſicut ipſe curauerat omnē languorem & infirmitatē, Apoſtolis quo-
que ſuis tribuit poteſtatē, vt idem faciant. Sed multa differentia eſt inter habere, &
tribuere: donare, & accipere. Iſte quodcūque agit, poteſtate Domini agit: illi ſi quid
B faciunt, imbecillitatē ſuam, & virtutē Domini confitentur, dicentes: In nomine Ieſu
ſurge & ambula. *Duodecim autem Apoſtolorum nomina ſunt hæc.* Ponit Matthæus nomina
Apoſtolorum, ne alii pſeudoapoſtoli pro veris Apoſtolis admitterentur. Vt enim in
Epiſtolis Pauli frequenter occurrit, ipſo etiam Apoſtolorum tempore multi ſurre-
xerunt, dicentes ſe veros Chriſti eſſe Apoſtolos. Nec mirum, cùm noſtris etiam tem- *Cur nomina Apoſtolorum recēſentur.*
poribus Anabaptiſtæ metempſychoſin, aut anauioſin, id eſt animarum in alia cor-
pora tranſmigrationem, aut regreſſum animarum aſſerentes, auſi ſint Petri, Ioannis,
Iacobi, cæterorúmque Apoſtolorum non ſolùm nomen, ſed & perſonam ſibi effin-
gere. Fuiſſe autē Gnoſticos, qui ſe Apoſtolis perfectiores iactitarent, ſcribit Irenæus Irenæus.
lib. 1. contra hæreſes. Alios item ſe Apoſtolicos nuncupaſſe, teſtis eſt Epiphan. in Epiphan.
hæreſim Apoſtolicorum. Sed & duodecim Apoſtolorum nomina referuntur, vt ſcri-
C pta in libro vitæ. Heb.12. ad Eccleſiam primitiuorum, qui conſcripti ſunt in cœlis,
Primus dignitate, non vocatione eſt Simon, qui & Cephas ſeu Petrus dictus eſt. Huic
enim Eccleſiæ regimen creditum eſt, vt legitur Matth.16. Ioan. 20. & Luc. 22. Vnde
& Coryphæus, vertéxque Apoſtolorum vocatur à Dionyſio Areopagita, lib. de diu. Dio. Areop.
nominibus. *Et Andreas frater eius*, de vico Bethſaida, qui etſi tandē cū fratre Simone
ſimul à Chriſto vocatus eſt, primus tamen Chriſtum ſequi cœperat, vt legitur Ioan.
1. Indicat autem D. Hieronymus non eodem ordine recenſeri Apoſtolos ab aliis Hieronym.
Euangeliſtis, quo à Matthæo. Cæterùm ordo qui extat in noſtris voluminibus, non-
nihil diſſidet à Græcis: at Græci conſentiunt cum Hieronymo, qui per iuga digerit
Apoſtolorum numerum, ſic vt primo loco iungat Petrum & Andream: proximo,
Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratres: tertio, Philippum ac Bartholomæum: quar-
D to, Thomam & Matthæum: quinto, Iacobum Alphæi, & Lebbæum cognomento
Thaddæum: ſexto, Simonem Chananæum, & Iudam Iſcharioten. Simonem Petri
cognomine diſtinguit à Simone Chananæo: Iacobum Zebedæi filium à Iacobo Al-
phæi filio. Cæterùm cùm vnus fuerit Matthæus, vt non opus fuerit nota qua diſcer-
neretur, & ſi opus fuiſſet, haberet & alterum nomen, nempè Leui: tamen addidit
ὁ τελώνης, ſiue vt ſe deiiceret, ſiue vt oſtenderet omnibus aditum patere ad Chriſtum:
Etiamſi Græcus articulus patitur, vt vertatur, qui fuerat publicanus, aut ille quondā
publicanus. Cæterùm Iudæ proditori cognomen addidit, ſiue vt diſcerneret ab Iu-
da Iacobi filio, qui idem Thaddæus & Lebbæus dictus eſt, vt ſit trinomius, ſiue vt
ex cognomine ſignificaret eum ei facinori natum, quod יששכר *Iſachar* Hebræis ſo-
nat mercedem, atque à tribu, vnde fuit oriundus, nomen ſortitus eſſe videtur. Quā-
quam non deſint, qui à viculo cognomen deductum malint. Nec eſt Schariotes,
E quemadmodum habetur in noſtris codicibus, ſed Iſcariotes. Nam idē facimus La-
tini cognomento Iudæ, quod Græci faciunt Hiſpaniæ, *σπανίαν* pronunciantes, cùm
teſte Plinio, terra ſit inſigni fertilitate. Opinor & idem à Prænestinis natum, quibus,
vt ait Plautus, Conia eſt Ciconia. De nominibus Apoſtolorum, eorúmque interpre-
tationibus, & numeri myſterio, dictum eſt in ſuperioribus. Auguſtin. lib. 18. de ciuit. Auguſt.
Dei. Elegit ergo Chriſtus hos in diſcipulos, quos & Apoſtolos nominauit, humiliter
natos, inhonoratos, vt quicquid magnum eſſent & facerent, ipſe in eis eſſet & face-
ret. Ita repoſuit theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, vt ſublimitas ſit virtutis eius, Rabanus.
non autem ex nobis. Rabanus in Matth. Sed neque per imprudentiam proditor ille *Cur Iudam elegit, quem malum prævideras.*
Iudas electus eſt. Magna eſt enim veritas, quam nec aduerſarius miniſter infirmat.
Voluit etiam à diſcipulo prodi, vt tu à ſocio proditus, modeſtè feras tuum erraſſe

Thomas. iudicium, periiſſe beneficium. Thomas in Matth. Eſt & alia ratio. Ad notandum ſci- F
licet, quòd vix contingit, quin malus aliquis congregationi magnæ immixtus ſit.
Cant. 2. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. *Hos duodecim miſit Ieſus,*
cùm & 72. diſcipulos alios deſignauerit, ſed tamen qui tantùm præcederent ante fa-
ciem ſuam, iſti autem qui etiam docerent: & miſit eos binos & binos, vt habet Mar-
cus, ad maius veritatis teſtimonium, & commendandam fraternam charitatem, *præ-
cipiens illis* Apoſtolis, *& dicens: In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum
ne intraueritis.* εἰς πόλιν habet Græcus contextus, non in plurali, ſed in ſingulari, in ci-
uitatem Samaritanorum, vt intelligas in nullam eorum ciuitatem eundum eſſe. Gē-
tes enim ſine Deo erant, certo & determinato, ſpem promiſſionis non habentes, vt
ſcribit Paulus, Epheſ. 2. Ideò illas ſæpiſſimè cauendas Dominus monuerat, ne fortè
aut illarum impietates probare viderentur, aut inquinarentur illorum conuerſatio- G
ne. Act. 10. Petrus, Vos ſcitis, ait, quomodo abominatum ſit viro Iudæo coniungi
Clem. Alex. aut accedere ad alienigenam. Clemens Alexandr. lib. 3. Stromat. Hæc enim à contra-
ria vitæ inſtitutione nos dehortans, dicebat Dominus: quoniam iniquorum virorum
Cur prohibet Gentium conſortium. mala eſt conuerſatio. Samaritani verò etſi quinque libros Moſaicos admiſiſſent, Pro-
phetas tamen reiiciebant, & Gentiliſmū, ipſi etiam ex Gentibus aſſumpti, ſectaban-
tur. Hoc ergo præcepto vetat omninò ad infideles, nomine Gentium etiam ad hære-
ticos accedere. Verùm quæri poteſt, cur iſtud Dominus prohibuerit, cùm idem ipſe
Theodoret. cum illis ad Samaritanos, & in fines Gentium peruenerit. Reſpondetur à Theodo-
reto lib. 3. cap. 51. in lib. Reg. id prohibitum, ne allicerentur Iudæi impietatibus Gen-
tium: ideò & idem Apoſtolis vetitum fuiſſe, eo tempore quo nondum confirmati
erant. Licuit tamen venire cum Domino, qui eos ab illa corruptione vindicaret: Li- H
cuit & ipſis tandem, ſtatim atque diuina confirmati ſunt gratia. Alioquin præcepe-
rat illis ab Hieroſolymis ne diſcederent, ſed expectarent promiſſionem Patris. Hie-
Hieronym. ronymus in Matth. aliam reddit rationem. Oportebat enim primùm, inquit, Iudæis
aduentum Chriſti nunciare, ne iuſtam haberent excuſationem, dicentes, ſe ideò
Chriſtum abieciſſe, quia ad Gentes & Samaritanos Apoſtolos miſerit, vt Theophil.
Theophilact. obſeruat. Ad vtroſque igitur, inquit Thomas in Matth. Iudæos ſc. & Gentes, Apo-
Thomas. ſtolos mitti oportuit: ordo tamen debebat obſeruari, vt primò Iudæis, demum Gen-
tibus Euangelium nunciaretur. Et vna ratio eſt, quia primùm ea quæ iuſtitiæ, demū
quæ miſericordiæ ſunt, fieri debent. Porrò iuſtitia requirebat, vt Iudæis primùm
Chriſtus nunciaretur: hoc enim illis promiſſum erat. Rom. 15. Dico autem Chriſtū
Ieſum miniſtrum fuiſſe circunciſionis, propter veritatem ad complendas promiſſio- I
nes Patrum. Gentibus autem tenebatur ex miſericordia, vt habetur Rom. 11. Gen-
tes ſuper miſericordia honorare Dominum. Oleaſtri enim ſunt in oliuam admiſſi,
nimirùm ad fidem antiquorum patrū. Vnde ibi dicitur: Tu autē cùm oleaſter eſſes,
inſertus es in oliuæ ramis, & ſocius radicis & pinguedinis oliuæ factus es. Itaque pri-
mùm oliua nutrienda erat, vt & oleaſter illi inſertus ex illius pinguedine reuireſce-
ret. Tertia etiam ratio eſt, quia Dominus infundit omnibus id ad quod ſunt diſpo-
ſiti: atqui permulti Iudæorum iam ad fidem præparati erant. Et ſicut ignis pri-
mùm in vicina ſibi operatur, ſic Dominus ſuæ charitatis feruorem primùm his qui
propè ſtabant, Iudæis communicauit. Vnde dicitur Eſa. 57. Veniant & annun-
tient pacem his qui propè, & pacem his qui longè ſunt. Quarta ratio deſumitur ex
fructus diſpendio, quod ex ſua prædicatione intuliſſent. Sicut enim Iudæis con- K
querendi occaſionem dediſſent, ſi primùm ad Gentes tranſiiſſent, ita quoque
Gentiles, qui Iudaicam religionem auerſabantur, Apoſtolos exploſiſſent, niſi
miraculis, & celeberrima primùm fama Chriſti nomen apud eos iam clareſcere cœ-
Thomas. piſſet. Colligit demum D. Thomas, neque nobis licere in viam hæreticorum pro-
gredi. Hier. 2. Quid tibi vis in via Ægypti, vt bibas aquam turbidam? Nec Aue dixe-
ritis, inquit Ioannes. *Sed ite potius ad oues quæ perierunt, domus Iſraël.* Oues perditas do-
mus Iſraël vocat electos ex Iudæis, Dei cognitione adhuc deſtitutos. Quòd ado-
ptati erant in populum peculiarem, oues vocauit: oues autem perditas, quòd diſſipa-
Idem. ti erant, & abducti à pura doctrina. Thomas in Matth. Et quare oues? Quia magis ex
Phariſæorum quàm ſua ipſorum culpa perierunt. Pſ. 94. Dicere enim poterant, Nos
autem populus tuus, & oues paſcuæ tuæ. 1. Pet. 2. Eratis ſicut oues errātes, nunc autē
conuerſi

A conuerſi eſtis ad paſtorem & Epiſcopum animarum veſtrarum. Poteſt autem per Iſraël intelligi Iacob Patriarcha, de cuius familia Iudæi exorti ſunt. Fuit enim ille, poſt luctam cum Angelo, Iſraël dictus, id eſt, Vir videns Deum. Quod & ipſe aſſeruit, dicens: Vidi Dominum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. Ita debuit primùm Iudæo, demum Gentili Euangelium prædicari. Hoc incubuit Apoſtolis apud Iudæos ſolos ante Domini paſſionem: at verò poſt ipſius in cœlos aſcenſionem, ad omnes Gẽtes. Propter quod & Paulus & Barnabas dixerunt Iudæis, (Act. 27.) Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei, ſed quoniã repuliſtis illud, ecce conuertimur ad Gentes. *Euntes autem prædicate, dicentes, Quia appropinquauit regnum cœlorum.* Prędicatio hæc ſimilitudinem habet vocis præconis, cuius eſt aduentum regis nunciare: vt ad excipiendum cũ gaudio regem, regnique primordia, animi populi excitẽtur, & quaſi

B præparentur. Euãgelium regnum cœlorum vocatur, quòd per illud pateat nobis ingreſſus in cœlos. Lucas ca. 9. habet: Miſit illos prædicare regnũ Dei. Et ſicut Chriſtus à pœnitentia orſus fuerat, dicens, Pœnitemini & credite Euangelio: idem quoque faciunt Apoſtoli. Siquidem (Pſal. 118.) longè à peccatoribus ſalus. Sed & regnum Dei, Chriſti iuſtitia & redemptio eſt. Eſa. 14. Propè eſt vt veniat, & dies eius non elongabuntur. Heb. 10. Adhuc autem modicum aliquãtulum, & qui venturus eſt veniet, & non tardabit. Albertus Mag. dicit Euangelium regnum cœlorum dici, vt diſtinctio ſit inter legem Moſaicam & nouam: quia Moſaica terrena tantùm, lex autem Euangelica cœleſtia bona repromittit. Sap. 10. Iuſtum deduxit Dominus per vias rectas, & oſtendit illi regnum Dei. Appropinquat & illa gloria, quam repromiſit Deus diligẽtibus ſe: in qua nobis Chriſtus viam parauit, aſcendens in cœlum, & ſedens à dextris *Quod regnũ cœlorum annunciatur.* Alb. Magn.

C Dei. Chryſoſtom. hom. 31. in Matth. Vides ergo diuini myſterij magnitudinem, vides ſublimẽ Apoſtolorum dignitatem, nihil quod ad corpus, nihil quod ad hos ſenſus pertineat, nec ſimilia Moyſi & Prophetarum doctrinæ: ſed noua quædam atque inaudita, qualia priores non docuerunt, quia terrena hæc bona promittebant: ſed cœlorum regnum, & totam hanc beatitudinem prædicare iubentur: Nec hac ratione ſolùm maiores iſti, atque præſtantiores ſunt, verumetiã quia confeſtim obtemperarunt. Itaque quoniam magna & inaudita promittebant, ideò Dominus donat Apoſtolis congrua argumenta, quibus hanc doctrinam ſuáſque promiſſiones confirmarent: dicens, *Infirmos curate*, miraculoſè & inſtrumentaliter, diuinam clementiã & virtutem inuocando. *Mortuos ſuſcitate.* Hoc non leguntur Apoſtoli ante Chriſti paſſionem feciſſe, verùm poſtea. *Leproſos mundate, dæmones eiicite.* Hierony. in Matth. Igitur ne hominibus ruſticanis, & abſque eloquij venuſtate indoctis & illiteratis nemo Chryſoſt. Hieronym.

D crederet, pollicentibus regna cœlorum, dat poteſtatem prædicta faciendi, vt magnitudinem promiſſorum probet magnitudo ſignorum. Et priùs quidẽ poteſtatem hãc illis contulerat, inſtruxerat antea virtute: nunc verò mittit, vt edant miracula. Hilar. in Matth. Ita tota virtutis Dominicæ poteſtas in Apoſtolis referebatur, & qui in Adam imagine figurati erant, nunc perfectam Chriſti imaginem ſortiuntur: & quicquid malorum Adæ corpori, Sathanæ inſtinctus intulerat, hoc ipſi rurſum de communione Dominicæ poteſtatis emendent. His eos tum miraculis muniri conueniebat, vt fides credentium nutriretur: nunc autem cùm iam incrementũ acceperit, verbo tantùm, & diligenti Eccleſiæ miniſterio opus eſt. D. Thomas in Matth. Et ideò, ſicut qui faceret vnam demonſtrationem ad probandam aliquã concluſionem, non Hilarius. Thomas.

E eſſet alia probatio neceſſaria: ſic ibi. Sed & vt ſcribit Gregorius in Homelia, ſancta Dei Eccleſia quotidie ſpiritualiter facit, quod tunc per Apoſtolos corporaliter fiebat: quæ nimirum tanto maiora ſunt, quanto per hæc non corpora, ſed animæ ſuſcitantur. Infirmi enim ſunt, qui peccato agitantur, & ad illud proni ſunt. Rom. 14. Infirmum in fide aſſumite. Hi quidem in Eccleſia curantur. Qui autem peccato conſentiunt, mortui ſunt, quia ſeparantur à Deo, ab ipſa vita: & hi à mortuis excitantur. Epheſ. 5. Leproſi quoque ſunt, qui cæteris detrimentum adferunt ex deprauata, & ſcandalis plena conuerſatione: & hi quidem purgantur, ſi modò ad oſtium domus noſtri Heliſæi, ad inſtar Naaman, id eſt, ad fores Eccleſiæ ſteterint, & iis ſe ſubmiſerint, quorũ eſt diſcernere inter lepram & non lepram. Dæmones ſunt, quorum peccatum iam tranſiit ad effectum, de quibus dicitur, Prou. 20. Lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis: & iſti non niſi in Eccleſia liberari poſſunt. Gregorius.

Gratis accepiſtis, gratis date. Nimirùm ſine pretio veſtro ac merito, accepiſtis à me F
dona ſpiritus ſancti, eáque *gratis*, purè, propter meipſum. Ideò *gratis*, non turpis
lucri gratia, ſed propter Deum *date*, ſeu aliis communicate, non modò beneficia
ſanitatum, ſed & ſpiritualia vobis conceſſa ſacramenta, ſapientiam, ſcientiam, &
cæteros actus ſpirituales, pro quibus nihil ſumendum eſt per modum pretij, ne ſpi-
ritualia temporalibus comparentur: quamuis accipi poſſit aliquid tanquam ſtipen-
Dion. Carth. dium vitæ, vt ſcribit Dionyſ. Carthuſ. in Matth. Hoc Petrus in prima ſua Canoni-
ca hortatur, dicens: Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam, in alterutrum adminiſtran-
Thomas. tes. Thomas in Matth. Pretium enim rei, vel maius eſt vel æquale: nihil autem eſt
dono Dei vel æquale, vel maius. Sap. 7. Non comparaui illi lapidem pretioſum, quo-
niam omne aurum in comparatione illius, arena eſt exigua. At verò quid apud quoſ-
Hugo. dam vænalius Eccleſiaſtica authoritate? Hugo de S. Victore, libr. 2. de Sacrament. G
Simoniæ malum. part. 10. Simoniæ hæreſis contagium, iam olim in Balaam pullulauit, qui diuinatio-
nis pretio propoſito, ad maledicendum populum Dei perrexit: dehinc huius duo
leguntur authores emerſiſſe, alter ſub Prophetica, alter ſub Apoſtolica doctrina.
Primus Giezi magiſter eſt vendentium, deinde Simon videtur emptor. Horum au-
tem ſectatores, ſicut non ſunt in errore diuerſi, ita nec in damnatione diuiſi. P. Da-
P. Damian. mianus Epiſt. 5. ad Dominicum & cæteros fratres Eremitas, cap. 7. Interea illud e-
tiam quod Hildebrando Romanæ Eccleſiæ Archidiacono referente didicimus, hîc
inſerere operæpretium iudicamus. Nam cùm adhuc Subdiaconatus fungeretur of-
ficio, à Victore Papa Apocriſarius ad Gallias deſtinatus, Synodum congregauit, in
qua ſex Epiſcopos, diuerſis criminibus inuolutos, ex Apoſtolicæ ſedis authorita-
te depoſuit. Inter quos quidam erat Epiſcopus, qui quoniam per Simoniacam
hæreſim ad Epiſcopatus culmen irrepſerat, Spiritum ſanctum verbis exprimere, H
quibuſcunque tentaret niſibus, non valebat. Et quidem Patrē & filium expeditè ſa-
tis ac facilè proferebat: ad Spiritum verò ſanctum cùm perueniſſet, mox lingua bal-
butiens, tāquam rigida manebat. Meritò ſiquidē Spiritum ſanctū dum emit, amiſit:
vt qui excluſus erat ab anima, procul etiam conſequenter eſſet à lingua. Iſidorus lib.
2. de ſummo bono, cap. 41. Quàm multi verò cauſa cupiditatis terrenæ, etiam ipſam
fidem abnegauerunt? Cupiditas enim Chriſtum vendidit. Nam & pleriſque tantum
in rebus alienis eſt deſiderium, vt etiam homicidium perpetrare non vereantur, ſi-
cut Achab, qui appetitu cupiditatis ſuæ ſanguinis effuſionem expleuit. Cupiditati
Auaritia quorumdam Prælatorum. nihil ſacrum eſt. Inde fit, vt qui terrenis incumbunt, propter terrenos prouentus ſpi-
ritualia requirant. Apud eos nihil in priuatis colloquiis eſt familiarius, vbi occurre-
rit ſermo de oneribus Eccleſiaſticis, quàm vt requirant, quot, & quot ſunt huius I
vel illius ſacerdotij aut Epiſcopatus prouentus. Quibus modis ad ea peruenitur,
ô bone Deus! Verùm *-motos præſtat componere fluctus.*
Atque vtinam impiam Simoniam non minùs in factis ſuis erubeſcerent, quàm nos
illam in verbis ſupprimere conaremur, ne paruulis offendiculū ingeramus. Non ne-
gat Chriſtus ſubſidium vitæ Prælatis Eccleſiæ, ſed turpe lucrum & ſacra vænalia
proponi vetat. Et quoniā obiicere poſſent Apoſtoli, vnde victuri eſſent, ideò de ſum-
ptibus illos inſtruit. Et primùm prohibet, ne ſumptus ſecum deferant, demum docet
à quibus illos accipiant. *Nolite*, inquit, *poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in*
Eraſmus. *zonis veſtris.* μὴ κτήσησθε, quod magis ſignificat parare quàm poſſidere, vt hæc tria ſi-
mul referantur ad id quod ſequitur, *in zonis*. Siquidem ex his tribus rebus ſolet cudi
moneta, quæ primùm ærea fuit ac ferrea: nam vtrumque ſignificat χαλκὸς, deinde ar- K
gentea, poſtremò aurea: vt contrà acciderit pecuniæ, ac moribus hominum, qui ex
aureis degenerarunt in pluſquàm ferreos. Porrò quod dixit, εἰς τὰς ζώνας, id eſt, in
cingulos, iuxta veterum morem locutus eſt: iuxta quem milites, ſi quid erat æris, in
zonis geſtabant. Vnde Prouerbium illud apud Flaccum, Zonam perdidit, de eo cui
Chryſoſt. nihil erat pecuniæ. Chryſoſtomus hom. 31. in Matth. Ita Dominus, qui ſpiritualium
Lucri proprii cupiditas cauſa malorum omnium in Eccleſia. mercationē ſuprà prohibuerat, cōſequenter radicē omnium malorū auaritiā euellit.
Hoc autem præcepto diſcipulos nō ſuſpectos reddit: quid enim non ſuſpectū eſt, vbi
quis pecuniarū gratia ſpiritualia diſpēſat? Num vænalem linguam ille habiturus, qui
mercedem in pecuniis conſtituit: vt gratificetur auditoribus, qui forſan dicturi ſunt,
id quod ab Eſaia ſcribitur, Loquimini placentia, & audiemus vos. Ideò ſcilicet
August.

A Auguſtinus hæreticum definit, qui turpis lucri gratia, aut ambitione ductus, noua & prophana dogmata ſeminat. Quod nimirùm hoc lucro ineſcati, à vera Scripturarum interpretatione ad hæreſes defecerunt, & ſe pro hæreſiarchis haberi voluerunt: faciebat & Christus, dum ab acquirendi ſollicitudine Apoſtolos dimoueret, ad maiorem animorum libertatem. Nec enim oportet ſeruum Dei litigare, aut ſeſe immiſcere negotiis ſæcularibus: an non etiam de conquirendis pecuniis ſollicitos eſſe? Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus, inquit Apoſtolus. Addit Chryſoſtomus tertiam rationem, nimirùm eapropter ſollicitudinem rerum temporalium Apoſtolis prohiberi, vt tandem Christi virtutem agnoſcant. Hoc nēpè illis poſtea dixit. Quando miſi vos ſine ſacculo & pera, numquid aliquid defuit vobis? Adde quòd docebat prædicationis & miniſterij Eccleſiaſtici munus nō permittere, vt quis ſuis ipſius hic ſtipendiis militet, & expendat quæ aliunde nanciſci poſſet. Accedat ſcilicet Prælatus, accedat & verbi diuini miniſter. Si æquum, aut tolerabile eſſet illos ſuis expenſis & ſumptibus viuere, interim dum huic oneri ſpirituali vacant: permiſiſſet vtique Chriſtus Apoſtolos aliquid ad viaticum recondere. Verùm oſtendit & ipſius viatici, & victus quotidiani expenſas ab iis accipiendas eſſe, quibus ſpiritualia ſeminauerint. *Non peram in via*, id eſt cellarium, ſeu repoſitorium victualium habeatis *in via*, interim dum progredimini ad verbi miniſterium. Hieronym. in Matth. arguit Philoſophos, qui etſi ſæculum contemnere, & omnia pro nihilo ducere viderentur, cellarium tamen ſecum veherent. At verò contrarium quid præcipere tandem videtur Chriſtus, cùm ſuis dixit: Nunc qui habet ſacculum, tollat, ſimiliter & peram. Dionyſ. Carthuſia. Art. 19. in cap. 16. Matth. Et quidem, inquit, ipſe Saluator aliquid tulit in via, videlicet ſacculum, peram, pecuniam, quorum Iudas cuſtos fuit. Nam cùm in cœna Chriſtus ei dixiſſet, Quod facis, fac citiùs: putabant Apoſtoli quod dixiſſet ei, Eme nobis quæ ad diem feſtum neceſſaria ſunt. Diſcipuli quoque intrauerunt ciuitatem Samaritanorum, vt cibos emerent. Reſpondendum igitur ad primum, quòd Chriſtus ſecundum congruentiam loci & temporis, conuenientia dedit præcepta. Siquidem in legatione Apoſtolorum, quæ facta eſt ante paſſionem, præcepit ne quid tollerent in via, quia tunc mittebantur ad notos, nec prædicabant mirabilia aut ſupernaturalia de Chriſto, ſicut poſt paſſionem, vnde & tunc perſecutionem perpeſſi non ſunt, vt poſtea: ſed ſatis prouiſum eſt eis ab his quibus prædicauerunt: ideò iuſſi ſunt, hoc tempore nihil ſecum portare. Poſt paſſionem verò cœperunt mirabilia prædicare de Chriſto, & hominum vitia ac idola publicè reprobare, ideo tunc permiſſi ſunt ferre neceſſaria vitæ. Iſtis igitur verbis nihil aliud prohibet, niſi diffidentiam, & præpoſteram rerum neceſſariarum ſollicitudinem. Quòd autem iſta præcepta temporaria fuerint, facilè colligitur, non modò ex his quæ diximus, ſed & ex penula Pauli ad iter ſumpta, de qua 2. Tim. 4. Petri gladio, Ioan. 18. Collectis etiam quæ fiebant in vſum ſanctorum. *Neque duas tunicas habeatis*. Hieronymus in Matth. In duabus tunicis duplex mihi videtur innuere veſtimentum, non quòd in locis Scythiæ, & glaciali niue rigentibus, vna quis tunica debeat eſſe contentus: ſed quòd in tunica veſtimentum intelligamus, ne alio veſtiti, aliud nobis futurorum timore reſeruemus. Hoc ergo intelligendum eſt ſecundum qualitatem locorum & temporum: quia in vno loco & tempore pauciora veſtimenta ſufficiunt, quàm in alio. Neque verò negauerimus Chriſtum habuiſſe veſtem & tunicam inconſutilem, ídque ex more Iudæorum: & Chriſtianos præter interulam, olim pallio indutos fuiſſe, vt teſtis eſt Tertullianus. libr. quem de Pallio conſcripſit. *Neque calceamenta*. Marcus tamen habet, ſed calceati ſandaliis. Quibus verbis videtur innuere calceamenta fuiſſe conceſſa. Quinetiam Chriſtum calceamentum ſeu ſandalia ſaltem habuiſſe, teſtatur Ioannis Baptiſtæ teſtimonium, dicentis: Cuius non ſum dignus vt ſoluam corrigiam calceamenti. Verùm hic Matthæus loquitur de non ſumendis nouis calceamentis, cum iis quibus tum calceati erant. Apud Marcum verò Chriſtus prohibet, ne alia calceamenta, præter ea quæ iam tum more ſuo in pedibus habebant, ſecum ad iter portarent. At verò Luc. c. 22. ſic habet: Quando miſi vos ſine calceamentis? Auguſtinus lib. 2. de conſenſ. Euang. ca. 31. Calceos tectos non habuiſſe ſcribit, ſed ſandaliis vſos, quibus neque pes tectus eſſet, neque nudus. Hieron.

Auguſtin. *Prælatis & concionatoribus neceſſaria debentur.* Hieronym. Dio. Carthuſ. *Quando licet miniſtro habere pecunias.* Hieronym. *Quid duæ tunicæ.* Tertullian. *Quid calceamenta.* Auguſtinus. Hieronym.

in Eſa.20.calceamenta ſumit pro caligis, quæ in totum tibias operirent. Et tamen F
Clem. Alex. Petro dicitur, Act.12. Præcingere, & calcia te caligas tuas. Clemens Alex. lib. 2. Pai-
dagogi cap.11. Si, inquit, nudis pedibus incedere non poſſumus, ſoleis vtendum eſt.
Eas autem Attici vocabant κονίποδας, quòd pedes, quantum ego coniicio, terræ
Tertullian. appropinquatet. Tales fuiſſe Domini calceos aſſerit Tertull. libr. de Pallio, reiicit
curioſiores, qui & pedem conſtringant, & ad venerem ornare videantur. Magnum,
inquit, inceſſui munimentum ſutrinæ venereæ proſpexere, perones effœminatos.
Aut pedes nudi magis (in ſandaliis) certè viriles magis, quàm in calceis. Ita vt in ſū-
Th. Aquinas ma, nihil voluerit eos ad iter accipere, pręter quotidiana & conſueta. Thomas Aq.
in Matth. ideò ſine calciamentis nouis miſſos ſcribit, vt apud omnes pauperes repu-
tarētur. Vnde Apoſt. 1. Cor. 1. Non multū potētes elegit Deus. Hieron. in Matth. Sed
Hieronym. & Plato præcipit duas corporis ſummitates nō eſſe velandas, nec hominē mollicie
capitis & pedū aſſuefieri debere: cùm enim hęc habuerint firmitatē, cætera robuſti- G
ora ſunt. Hinc factū eſt, vt & Chriſtus aſſueſcens diſcipulos laboribus, prohibuerit
& noua calciamēta deferri. *Neque virgam*. Hoc literaliter accipiendum non eſſe do-
Dion. Carth. cet Dionyſ. Carthuſ. Iudæorum enim conſuetudo erat, vt doctores & prædicatores
eorum, in ſignum authoritatis delegatæ virgam ferrent. At verò ſpiritualiter ſumi-
tur, pro innitentia animi, ſuper quacunque rę temporali: cui nimirùm confidendum
non ſit. Vel Matthæus & Lucas de eo baculo intelligunt, qui à viatoribus ad de-
fenſionem geſtari ſolet. Marcus enim dicit, *Niſi tantum virgam*, intelligens de ea
quæ ad ſuſtentandum corpus à viatore ſumitur, ad pugnandum inepta. Tantùm
autem dicit, q. alteram quæ ad defenſionem eſt, prohibens. Atque hic mos pleriſ-
que Patriarchis & Prophetis fuiſſe legitur, vt tales virgas geſtarent. Sic Iacob, H
Moſi, Exod. 4. Heliſæo, 4. Reg. 4. Eſt autem huiuſmodi virga, ſignum paupe-
rum & nudorum. Vnde & Iacob, Geneſ. 32. iam diues factus, dicebat: Cum
baculo meo tranſiui Iordanem iſtum, & nunc cum duabus turmis regredior.
In his omnibus præceptis ſpectat Dominus, vt verbi eius miniſtri ſolum Deum at-
tendant. Neque de temporali hoſpitio, nutrimēto, veſte, calceamētis, defenſione, ad
eum modum ſolliciti ſint, vt quæ ſui ſunt muneris, intermittat. Inde fit, vt & ſimili-
tudinem hìc nonnulli requirant, non præceptū: ſicut & cùm Matth. 6. dixit, Tu autē
cùm ieiunas, vnge caput tuū: id eſt, malim te vnctū eſſe, quàm hypocritā: ita mauult
Dominus diſcipulos ſordidos, pulueruIentos, diſciſſos, famelicos, pauperes ita tamen
vt & ipſi veri diſcipuli ſint & Apoſtoli, quam diuites, ſericis indutos, conuiuantes, & I
deliciis indulgentes Epiſcopos, qui omnē ſui gregis curā reiecerint. Et ne fortè quid
illis defuturū exiſtimetur, adiicit: *Dignus eſt enim operarius cibo ſuo*. Idē ferè ad 72. diſci-
pulos, Dignus eſt operarius mercede ſua. Verùm fortè quis obiiciet, quomodo iſta
An licet mi- cū ſuperioribus cōueniāt, vbi Chriſtus, Gratis, inquit, accepiſtis, gratis date. Si gratis
niſtro Eccle- ſpiritualia cōmunicanda ſunt, quomodo merces & cibus ab iis, qui hæc à nobis ac-
ſiæ accipere ceperint, expectabitur? Verùm data reſolutio eſt, expectari poſſe quæ ſunt ad victū,
pecunias. non autē quæ ad pretiū rerum ſpiritualium. Auguſtin. lib. 2. de conſ. Euang. cap. 30.
Auguſt. Vnde ſatis oſtēditur cur Chriſtus Apoſtolos aurū aut argentū poſſidere noluerit, ac
ferre. Non quòd neceſſaria non ſint ſuſtentationi huius vitæ, ſed quia ſic eos mitte-
bat, vt eis hæc deberi demonſtraret ab illis, quibus Euangelium credentibus annun-
ciarent, tanquam ſtipendia militantibus, tanquam fructū vineæ plantatoribus, tan- K
quam lac gregis paſtoribus. Vnde Paulus dicit: Quis militat ſuis ſtipendiis vn-
quam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis paſcit gregem, & de
lacte gregis non percipit? Hic enim loquebatur de his, quæ neceſſaria ſunt prædica-
toribus Euangelii. Vnde paulo poſt dicit: Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, pa-
rum eſt ſi temporalia veſtra metamus. Si alii poteſtati noſtræ participant, multò
Temporalia magis nos. Sed non ſumus vſi hac poteſtate. Vnde apparet hæc non ita præcepiſſe
debentur ſpi- Dominum, tanquam Euangeliſtæ viuere aliunde non debeant, quàm eis præbenti-
ritualiū mi- bus, quibus annunciant Euangelium: alioquin contra hoc præceptum fecit idem
niſtris. Apoſtolus, qui victum de manuū ſuarum laboribus tranſigebat, ne cuiquam grauis
eſſet: ſed poteſtatē dediſſe, in qua ſcirēt ſibi iſta deberi. Cùm autē à Domino aliquid
imperatur, niſi fiat, inobediētiæ culpa eſt: cū autē poteſtas datur, licet cuique nō vti,
& tanquam de ſuo iure cedere. Hic ergo Dominus loquēs diſcipulis, id agebat quod
ipſe

A ipſe Apoſtolus paulò pòſt apertiùs ita explicat. Neſcitis quoniam qui in templo operantur, quæ de templo ſunt, edunt? Qui altari deſeruiunt, altari compartiuntur? Sic & Dominus ordinauit his qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere. Ego autem nullis horum vſus ſum. Cùm itaque dicit ita Dominum ordinaſſe, ſe autem vſum non eſſe, vtique oſtendit vtendi poteſtatem datam, non impoſitam ſeruiendi neceſſitatem. Hoc ergo ordinans Dominus, quod cum ordinaſſe dicit Apoſtolus, illa Apoſtolis loquebatur, vt ſecuri non poſſiderent, neque portarent huic vitæ neceſſaria, nec magna, nec minima. Cæterùm ſi quis eſt verbi miniſter, qui data ſibi poteſtate non vtatur, id eſt, non accipiat victum ab iis quibus euangelizat: opus ſupererogationis facit, vt ex Auguſt. colligit D. Thomas in Matth. Vnde Paulus, inquit, quãuis poſſet ab aliis accipere, nihil tamen accipiebat, & iſtud erat ſupererogatio: quia B permiſſis non vti, ſupererogationis eſt. Vnde Paulus 1. Cor. 9. Melius eſt mihi mori, quàm euacuare gloriam meam. Quare? Quia non vtebatur iſto permiſſo. Cæterùm penſanda ſunt hæc verba, *Dignus eſt operarius cibo ſuo.* Metaphora enim eſſe videtur ab operarijs ſumpta, quos ſi quis locauerit, ſaltem paſcere debet. Non alligabis os boui trituranti, quanto minus homini operanti? Quòd ſi qui manum operibus exercentur, paſcuntur: quanto magis diuini verbi miniſter, cui tot corporis & animi labores ſubeundi ſunt, cibo ſuo dignus erit? Operarium igitur dicit, omnem reſcindens quæſtionem. Poteſt enim fieri, vt nomine operarij iners aliquis, fur & latro, in ouile ingreſſus ſibi cibum, immò prouentus Eccleſiæ deberi obiiciat: quia ſcriptum eſt, Dignus eſt operarius cibo ſuo: Et qui altario deſeruit, de altari viuere debet. At verò Chriſtus hæc operario deberi cenſet, qui verè operarius eſt. Nam C cùm lex ab initio conſtituta ſit, vt homo in ſudore vultus ſui veſcatur pane ſuo: vbi labor defuerit, quid eſt quòd panem & cibum ſibi deberi obganniant? Itaque hîc operarios quærimus, verè Epiſcopos, verè Paſtores, verè diuini verbi miniſtros: his debentur quæ neceſſaria ſunt. Hi operarii digni ſunt cibo ſuo. Theophilactus in Matth. Dixit autem *cibo*, non luxu: neque enim deliciari oportet doctorem. Bernardus de colloquio Simonis & Ieſu. Viuat, inquit, de altario. Non ſuperbiat, non luxurietur, non ditetur. Non in clericatu diues ex paupere fiat, ex ignobili glorioſus. Non ſibi de bonis Eccleſiæ ampla palatia fabricet, nec loculos inde congreget, nec in vanitate, aut ſuperfluitate diſpergat. Non extollat de facultatibus Eccleſiæ conſanguineos ſuos, aut nepotes, ne filias dixerim, nuptui tradat. Rurſus. Nec enim ordinauit Deus his qui Euangelio ſeruiunt, de Euangelio quærere diuitias vel ornatum, ſed viuere ex eo: vt videlicet ſint contenti alimento corporis, non D gulæ irritamenta, aut incentiua libidinis, & quibus tegantur, non quibus ornentur, accipere. Nunc etiam nec illis hoſpitium defuturum docet. *In quamcunque autem ciuitatem, vel caſtellum intraueritis*, gratia prædicandi, veſcendi, vel hoſpitandi: *interrogate*, id eſt, ab hominibus locorum illorum diligenter inquirite, *quis* ciuis, vel incola, *in ea* ciuitate aut caſtello, *dignus ſit* veſtro hoſpitio. Non enim ad quemlibet indifferẽter intrabitis ad veſcendum, vel quieſcendum, ſed ad aliquem bonæ famæ, ac vitæ laudabilis: ne ex diffamia & peccatis hoſpitis vos recipiẽtis, malam ſuſpicionem incurratis, & alii ſcandalizentur: vnde & veſtræ prædicationis contemptus conſequatur. Hinc multis cõciliis prohibentur Clericis tabernæ cauponariæ, ne fortè illarũ aſſuetudine & illi contemnãtur. Verùm aliquis obiiciet, Chriſtũ etiam ad Publicanos & E peccatores diuertiſſe. Reſpondendũ, quòd hi ad quos Chriſtus diuertit, iam peccatis renunciauerãt: pœnituerat enim eos anteactæ vitæ: & iis ſimiles viſitandi ſunt à Prælatis & Eccleſ. cõcionatoribus, non modò vt conſolationẽ accipiãt, ſed & confirmẽtur de virtute in virtutẽ. Ita nimirùm medici illos ægrotos viſitant, quibus ſpẽ ſalutis concipiunt: cæteros verò dedignantur. Induratos quoque peccatores ablegat fidelis concionator, nec apud illos diuertit: vt qui indigni ſunt, quibuſcum tanti verbi miniſter conuerſetur. 2. Tim. 3. Oportet enim illũ teſtimonium habere bonũ ab his quæ foris ſunt. Cæterùm quod ait, *dignus eſt*, oſtẽdit magnum hoſpitalitatis eſſe meritum: quod & in Abrahamo Paulus commendat, Heb. 13. Hieronym. in Matth. Dignus eſt, qui plus ſe putat accipere cùm dat, quàm dare, cùm accipit. Albertus in Matth. Poſſet etiam dici, quod in ratione digni hoſpitis tria includuntur: honeſtas vitæ, cuius pars eſt, hoſpitalitalis liberalitas, & facultas copiæ, vnde ſuſcipere poſſit, &

[Marginal notes: Thomas. — Metaphora. — *Quis in Eccleſia operarius cibo dignus.* — Theophil. — Bernardus. — *Cibus, non ſuperflua debentur.* — *Apud quos diuerſandum eſt.* — Hieronym. — Albert.]

benignitâs,qua non amaro,ſed iocundo animo ſuos hoſpites accipiat. *Et ibi manete* F
donec exeatis. Ne muteteis hoſpitium,quaſi lautiùs excipiendi,ſed ibi manete, quouſ-
que occurrat vobis iuſta egrediendi occaſio,aut prædicationis,aut alterius boni gra-
tia.Ex illa nimirùm frequentiori tranſmutatione hoſpitij duplex ſcandalum oriri
poterit:vnum,quòd fortè diſpliceat hoſpes miniſtro,vt alicui vitio ipſe, aut familia
ipſius notati: alterum,quòd & ipſe miniſter difficilis ſit,quíque delicias & lautitiem
amet,aut leuis ſit,adinſtar gyrouagi & vani cuiuſdam hominis. Vnde & Salomõ: Si-
cut auis tranſuolans de nido ſuo, ſic homo qui relinquit locum ſuum. Pſa.34. In po-
pulo graui laudabo te. Theophil. in Matth. Iubet ergo manere, ne tanquam guloſi
malè audiant,& videantur primos,qui ſuſceperant,iniuria afficere. Eccl.29. Vita ne-
quam hoſpitandi de domo in domum,& vbi hoſpitabitur,non fiducialiter aget. Al-
bertus tamen in Matth. excipit ab hac condemnatione eum qui de domo in domũ G
tránſierit,non voluptatis,vel leuitatis, ſed ſpiritualis profectus gratia: nimirùm vt
Chriſto plures lucrifaciat. Nam & filij Iob dies conuiuij quaſi in orbem duxerunt,
& tamen Iob illos ſanctificauit,ferens holocauſtum hoſpitalitatis pro ſingulis. *In-
trantes autem domum,ſalutate eam, dicentes: Pax huic domui.* Hæc ſalutatio, illa eſt quam
Chriſtus diſcipulis præcipit, Luc.10. In quamcunque domum intraueritis, primùm
dicite: Pax huic domui. Hic Iudæis & Syris ſalutãdi mos eſt שלום לך, *Salom lecha*, Pax
tibi,quod & Græci dicunt χαῖρε, vt obſeruat Hieronymus. Porrò in Græcis exem-
plaribus Matthæi, non legimus ſalutationem expreſſam,ſed ex alio Euangeliſta col-
ligitur. Quod autem præcipit,tale eſt. Introëuntes autem,pacem imprecamini hoſ-
piti,& quantum in vobis eſt,diſcordiæ bella ſedate. Hilarius in Matth. Salutant ergo
Apoſtoli domum cum pacis affectu,ſed ita,vt potius pax dicta quàm data ſit. Porrò H
autem pacem propriam,quæ viſcera miſerationis ſunt,non oportere in eam venire,
niſi ſit digna: quæ ſi digna reperta non fuerit,ſacramentum pacis cœleſtis intra pro-
priam Apoſtolorum conſcientiam eſt continendum. Hac autem ſalutandi beneuo-
lentia voluit Chriſtus,vt diſcipuli eorum animos præoccuparent,quos deberent per
Euangelium regno ſuo lucrari,vt eo libentiùs audirentur, & admitterentur. Ideò,
Primùm,inquit, *dicite*: præoccupate hoſpites veſtros beneuolentiæ & dilectionis ſalu-
tatione,& optima illis precamini. Sic enim (Matth.5.) iubet,vt nõ ſolùm amicos,mo-
re Gentiũ,ſed & inimicos ſalutemus. Sunt etiam qui per pacem iucundiſſimã Euan-
gelij prædicationẽ intelligant. Sicut enim iis,qui bellorum anguſtiis premuntur, læ-
tis animis accipitur is qui victoriam,ſecuritatẽ,& pacem ſignificauerit: ita quidem,
metu diuini iudicij,& peccatorum horrore perculſis,nihil Euangelica conſolatione I
iucundius eſt. Hæc eſt pax,quæ,vt ſcribit Apoſtolus Phil.4. ſuperat omnem ſenſum,
quam toties Chriſtus inculcat Apoſtolis. *Et ſi quidem fuerit domus illa digna, veniet pax
veſtra ſuper eam: ſi autem non fuerit digna,pax veſtra reuertetur ad vos.* Nomine domus, pa-
terfamiliâs intelligitur. Luc 10. Et ſi ibi fuerit filius pacis. Pax enim primùm patrifa-
miliâs offerenda eſt,vt ſimùl offerat omnibus domeſticis. Sic Luc.19. Salus huic do-
mui facta eſt, eo quòd & iſte ſit filius Abrahæ. Eſa.vlt. Ecce ego declinabo in vos ſi-
cut fluuium, pacem. Quid autem Chriſtus pax noſtra (Epheſ.2.) aptius quàm pa-
cem commendaret? Obſeruat autem Euthymius in Matth. quòd Chriſtus non de-
derit Apoſtolis præcognitionem digni aut indigni hoſpitis: vt re maximè neceſſaria
deſtituti,ſeſe deprimant,tanquam imperfecti. Admirandum eſt autem, quomodo
poſtquàm eos omnibus nudauit, rurſum illis omnia ſubmiſerit. Quis enim læta frõ- K
te non ſuſcipiat hoſpitio,quibuslibet obuiis cõtentos,ac ſollicitudine carẽtes: fulgẽ-
tes non verbo tantùm & miraculis,verumetiam quod magis eſt,bona vita? *Pax ve-
ſtra reuertetur ad vos.* Thom. in Matth. Et hinc fit,vt ſi quis oret,& laboret pro ſalu-
te alterius, & tamen effectum non conſequatur: minimè tamen fruſtrà laborauerit,
fructus enim laboris ad ipſum redit: ſicut & Pſaltes ait, Oratio mea in ſinu meo cõ-
uertetur. Nihil ergo vanum eſt, quod Dei nomine, in ingratos, etiam obduratos
peccatores impenditur. Ideò non deſpondit animum Dauid. Pſal. 119. Cum his qui
oderunt pacem, eram pacificus: cùm loquebar illis,impugnabant me gratis. Ideò
Eſa.48. Vtinam attendiſſes mandata mea,multiplicata fuiſſet quaſi flumen,pax tua.
*Et quicunque non receperit vos,neque audierit ſermones veſtros,exeuntes foras de domo vel ciuita-
te,excutite puluerẽ de pedibus veſtris.* Theop. in Matt. Excutere vult puluerẽ, monſtrãtes
quòd

Cur non mutandum hoſpitium.

Theophil.

Albertus.

Hilarius.

Euthymius.

Thomas.

Quanta vindicta conſequitur eos qui non admittũt verbi miniſtros.

Theophil.

A quòd nihil ab illis accœperint, qui propter duritiã perſuaderi non poterant. Euthym. in Matth. Manifeſtabant enim per talem excuſſionem, quòd non ſolùm nihil acceperant, ſed etiam puluerem qui inde adhæſiſſet, à pedibus ſuis excuterent, tanquam propter illos impium. Theophilactus tertiam addit rationem, nimirùm vt ſic teſtentur ſe illorum nomine magnum iter confeciſſe. Druthmarus in Matth. Puluis excutitur, in teſtimonium laboris ſui, quòd Apoſtolica prædicatio ad eos peruenerit, & tamen nec ad victũ neceſſaria acceperint, quin potius & ipſi & Euangelium etiam ipſum contemptui habuerint. Marc. addit, in teſtimonium illis: Luc. in teſtimonium aduerſus illos. Quaſi dicant: Etiam puluis iſte, quem nos legati in ciuitate veſtra cõtraximus, teſtis erit in die illo, ſi negare volueritis, nos vobis adfuiſſe, regnúmque Dei nunciaſſe. Huius facti exemplum habemus (Act. 13.) in Paulo & Barnaba, qui contra
B ſe perſecutione excitata, excuſſo pedum puluere, venerunt Iconium. Et cap. 18. Cõtradicentibus & blaſphemantibus, excutiens veſtimenta ſua, dixit Paulus: Sanguis veſter ſuper caput veſtrum, ex hoc ad Gentes vadam. Ezech. 33. Si annunciaueris impio, ipſe in peccato ſuo morietur: tu autem animã tuam liberaſti. Act. 20. Non enim effugi, quominus annunciarem vobis omne conſilium Dei. Excuſſio etiam illa pulueris ſignificabit illos in infernum excutiendos. Pſ. 1. Sicut puluis quam proiicit vẽtus à facie terræ. D. Thomas in Matth. Et quare hoc præcepit eis? Ad oſtendendũ quòd prædicator ſe periculo committit. Ezech. 33. Si enim non annunciaueris, dicit Dominus, ſanguinem de manu tua requiram. Itaque ſi ſe ille obtulerit, ſi verbum Dei propoſuerit, & nuntiauerit, nec creditum ſit ei, excutit puluerem, & ſe abſolutũ
C eſſe docet: fecit enim quod potuit. Damnatio verò in incredulos deuoluenda eſt. *Amen dico vobis, tolerabilius erit* ſupplicium & pœna futura poſt hoc ſæculum, *terræ Sodomorum & Gomorrhæorum*, & aliarum trium vrbium, Seboim, Adama, & Segor (Gen. 13.) quæ cum illis, propter nefandum maſculæ & præpoſteræ veneris peccatũ, igne, ſulphure, & tempeſtate de cœlo conſumptæ ſunt: *in die iudicii*, quo omnium & ſingulorũ merita expendentur, & vnicuique reddetur ſecundũ opera ſua: *quàm illi ciuitati* ſeu populo, qui vos hoſpitio dedignatus eſt. Dionyſ. Carthuſ. in Matth. An hoc intelligendum ſit abſolutè & ſimpliciter, quòd omnibus conſideratis maior iſtorũ quàm Sodomitarum futura damnatio ſit, difficile eſt determinare. Hieronym. in Matth. Illorum peccatum aggrauat, quia Sodomitis & Gomorrhæis non fuit prædicatum: huic autem ciuitati cùm prædicatum ſit, non recepit Euangelium. Hanc rationem multi ex Patribus ſequuntur. Magis enim peccant, inquit D. Thomas in Matth. qui
D audiunt, & non implent, quàm qui nunquam audierunt. Ioan. 16. Si non veniſſem, & locutus eis nõ fuiſſem, peccatum non haberent. Remigius aliam rationem addit: nimirùm quia Sodomitæ & Gomorrhæi inter vitia carnis, hoſpitales etiam fuiſſe leguntur, quamuis non tales hoſpites excœperint, quales erant Apoſtoli. Verùm fortè obiicitur, Geneſ. 13. quòd peccatum Sodomorum erat grauiſſimũ: Quódque Sodomitæ peſſimi erant, & peccatores nimis coram Domino. Thomas in Matth. Dicendum, quòd in genere peccatorum carnalium, illud eſt grauiſſimum: iſtud autem quod immediatè eſt contra Deum, ſicut idololatria, illo grauius eſt. Dionyſ. Carthuſ. in Matth. Itẽ qui non receperunt Apoſtolos, nõ videntur minus peccaſſe, quàm Iudæi tempore Ezechielis: Et tamen de illis ait Ezechiel, quòd Sodoma non peccauit dimidium peccatorum illorum. Rurſus, Sodomitæ tranſgreſſi ſunt legem naturalem duntaxat, iſti verò legẽ naturalem, atque diuinam ſeu ſcriptam. Thren. 4. Ma-
E ior fuit iniquitas mea, peccato Sodomorum, quos ſubuertit Dominus in momento. Concludit interim Dionyſ. Carthuſ. peccato eorum, qui Chriſtum occiderunt, & eorum fortè qui eius diſcipulos interemerũt, grauiora eſſe ſceleribus Sodomorum. Theophil. in Matth. non peccati, ſed pœnæ grauitatem attendit. Tolerabilius, inquit, erit Sodomis, quàm incredulis, eò quòd Sodomitæ hic puniti, alibi mitiùs punientur. Cæterùm Euthymius hinc colligit quædam peccata & hîc & ibi eſſe punienda. Etſi enim Sodomitæ magnis hîc pœnis affecti ſunt, puniendi tamen eſſe dicuntur, ſed tolerabiliùs. Hieronym. in Matth. concludit, inter peccatores eſſe diuerſa ſupplicia, nimirùm ex conditione peccatorum, quorum alia aliis grauiora ſunt. Aggrauatur autem peccatum eorum, qui Apoſtolos non acceperunt, non tam ex peccati conditione quàm circunſtantiis, vt Albertus Magnus obſeruat: ſiquidem

Euthymius. Druthmarus. Thomas. Dion. Carth. Hieronym. Thomas. Remigius. *An recipientes verbi miniſtros, grauius peccet Gomorrhæis.* Thomas. Dio. Carthuſ. Theophil. Euthymius. Hieronym. Alb. Magn.

plures pœnitentiæ occaſiones habuerunt quàm Sodomitæ, ſicut & Iudæi plures F
quã Tyrii & Sidonii,quibus ſi eadẽ quæ cõtigiſſent,iamdiu in cinere & cilicio & Iudæis pœnitentiã egiſſent.Secundò,quia Euangelicam doctrinam vltrò eis oblatam reiecerũt. Poſtremò,quia diuina patientia abuſi ſunt,qui tamdiu illos expectauit ad pœnitentiam: cùm tamen Sodomitæ repentinam Dei vltionem experti ſint. *Ecce ego mitto vos ſicut oues inter lupos.* Vbi Dominus ſuos de officio ſuo,& neceſſariis ad victũ admonuit, modò pericula imminẽtia proponit.Primò quidem,vt meditatur Chryſ. hom.34.in Matth.vt ſummam eius virtutem atque potentiam, qua etiam adhuc futura nouerat,non ignorarent:& vt nemo arbitraretur, ex imbecillitate ipſius factum eſſe, vt Apoſtoli tot afflictiones ſubierint: poſtremò, ne ſi repentè atrocitate malorum premerentur(quia præter ſpem, & contra opinionem aliquid accidiſſet) turbarentur.Deinde,vt videant nouum,& inauditum bellandi modum imminere, G ac mirabilem hanc aciem militum futurã, qui nudi,vna induti tunica, ſine calceis atque virga,ſine cingulo,abſque proprio cibo in prælia deſcendebant.Mittebant vt oues,non ſimpliciter inter lupos,ſed *in medio luporum*.Omnem tamen manſuetudinẽ eos habere iubet,nec id ſolùm,ſed columbæ quoque ſimplicitatem: vt tanto virtus eius mirabilior appareat,cùm lupi ab omnibus ſuperabuntur. Quæ cùm in medio luporum eſſent,& hinc atque illinc morſibus luporum lacerarentur, non modò tamen non defecerunt: ſed & lupos in naturam ouium tranſmutarunt. Maius certè atque admirabilius eſt,mentem atque animum aduerſariorum commutare, quàm ipſos gladio ſuperare,præſertim cùm duodecim numero ibi eſſent,aduerſus cæteros homines, qui lupos atrocitate vincebant. Erubeſcant igitur qui contrà facientes, quaſi lupi aduerſarios ſuos perſequuntur, cùm videant innumeros lupos ab ouibus H vinci pauciſſimis. Et certè quouſque ſumus oues,facilè hoſtes vincimus: cùm verò in naturam luporum tranſimus,tunc ſuperamur. Tunc enim nullum nobis à paſtore patrocinium adeſt, qui nõ lupos,ſed oues paſcit. Rom.12. Si eſurit inimicus tuus,ciba illum:ſi ſitit,potum da illi,& carbones ignis congeres ſuper caput eius. Ita vincimus in bono malum: quia paſtor noſter optimus vincit & operatur in ouibus ſuis. Ille enim eſt,qui lupum cum agno,& leonem cum vitulo accubare facit,vt leo carniuorus quaſi bos comedat paleas: ſicut apud Iſaiam legimus. Neque enim,vt ſcribit Gregor.in hom.æquum eſt,vt veritatis prædicator mala inferat,ſed toleret:vt ex ipſa ſua manſuetudine iram mitiget,& peccatorum vulnera, ipſe in aliis afflictionibus vulneratus ſanet. Quoniam etſi quando zelus rectitudinis exigit, vt erga ſubditos ſæuiat, furor ipſe de amore ſit, non de crudelitate: quatenus & iura diſci- I plinæ foris exhibeat, & intus paterna pietate diligat, quos foris caſtigat. Euthym. in Matth. Oportet enim eum,qui medetur inſanis, patienter illorum ferre iniurias, ſolam præ oculis habendo liberationem ab inſania. Hieronymus in Matth. ſcribas & Phariſæos vocat lupos: Hilarius latiùs porrigit ad omnes hos, qui væſano furore in Apoſtolos deſæuituri erant. Quid lupis furioſius? Quid mãſuetius ouibus? Tantũ igitur diſtare debebant Apoſtoli ab aduerſariis ſuis, tantum Chriſtiani ab infidelibus & hæreticis. Rupertus lib.8. in Matth. Multis in locis Euangeliorum Chriſtus ſe paſtorem,non regem:ita & ſuos agnos & oues,non milites vocat. Ita ſe gerere monet Apoſtolos, vt nihil ex illis offendiculi, omnia autem commoda emergant. Et quoniam multa illis à lupis imminebant pericula,monet eos quomodo ſe gerere debeant. *Eſtote igitur prudentes ſicut ſerpentes,& ſimplices ſicut columbæ.* Chryſoſt. hom.34. Operis prioris in Matth. Sed videamus quando prudentiam ſerpentum quærit. Nã K quemadmodum ſerpens totum ſeipſum tradit,nec minimum curat,ſi corpus inciditur, donec caput ſuum integrum ſeruet:eodem tu quoque modo, præter fidem, cætera perdere non cures,profundas vniuerſam pecuniam tuam,tradas corpus, vitæ tuæ,ſi opus eſt,minimè parcas: dummodò fidem ſerues quæ caput eſt & radix, qua ſeruata,etiamſi omnia perdas,omnia tamen rurſus maiore cum magnificentia recuperabis. Et quidem in Catonis verſibus legimus,

Omnia ſi perdas,famam ſeruare memento.

Sed etiam dixerim,ſerua Chriſtum,ſerua fidẽ in eum:vt dicere poſſis, quod & Paulus: Bonum certamen certaui,curſum conſummaui,fidem ſeruaui: quia ſiue moriamur,ſiue viuimus, Domini ſumus. Chriſtus caput noſtrum eſt: omnia igitur pro eo

exponenda

Marginalia: *Chryſoſt.* — *Quis exercitus miniſtrorum Chriſti.* — *Quanta tolerantia verbi miniſtro opus ſit.* — *Gregorius.* — *Euthym.* — *Hieronym.* — *Hilarius.* — *Rupertus.* — *Chryſoſt.* 1. — *Serpentis proprietates collata verbi miniſtris.*

A exponenda ſunt. Hoc modo mori lucrum exiſtimabat Paulus. Nam ſi militibus
pro Principe occumbere ſummæ virtuti ducitur, quanto magis pro Chriſto? Epipha- Epiphan.
nius lib.1.tom.3.hæreſ.37. Ophitarum, præter hanc prudentiam, aliam etiam addu- 2.
cit. Quando enim, inquit, ſiti preſſus, à latibulo procedit ad aquam vt bibat, non ſi-
mul ſecum accipit venenũ, ſed in latibulo relinquit, & ſic progreſſus potum aquarũ
ſumit. Proinde & ipſi hoc imitemur, vt quando ad ſanctam Dei Eccleſiam, aut ad
preces, aut ad myſteria venerimus, malitiam, aut voluptatem, aut inimicitiam, aut
aliud quid in cogitationibus noſtris, nobiſcum ne feramus. Remigius in Matth. Remigius.
Pulchrè etiam Dominus prædicatorum prudentiam ſerpentibus comparat, quaſi
per antitheſim, quaſi dicat: Quia hoſtis callidus fuit ad decipiendum, vos quoque
prudentes eſtote ad detegendas & repellendas illius inſidias: Ille laudauit lignum
B prohibitum, vos laudate crucis virtutem. Ille ambigua propoſitione primam mulie-
rem decepit: vos autem prudenti & ſubtili reſolutione, penſate omnia, probate ſpiri-
tus ſi ex Deo ſint, quod bonũ eſt, tenete, ab omni ſpecie mala abſtinete vos. Et hanc
aſtutiam commendat Paulus, Epheſ.5. Videte, fratres, quomodo cautè ambuletis,
non quaſi inſipientes, ſed vt ſapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt.
Propterea nolite fieri imprudentes, ſed intelligentes quæ ſit voluntas Dei. Nam &
ſerpens omnium animantium φρονιμώτατος id eſt, ſapientiſſimus, aut callidiſſimus
nuncupatur (Gen.3.) Itaque & vos contra vafrum & aſtutum prudentes eſſe neceſſe
eſt, ne quid præter voluntatem & gloriam Dei admittatis. Et ſicut ſerpens magna
cautione ſibi conſulit, vt ne pereat: ita & vos vobis proſpicite, ne quod veſtræ ſaluti
diſpendium fiat. Rabanus in Matth. aliam in ſerpente prudentiam requirit: vt qui 3. Rabanus.
C veterem pellem per ſtrictam aliquam rimam tranſiens deponat. Ariſtot. lib.8. de na- Ariſtoteles.
tura animal. c.17. Deponunt, inquit, ſenectutem ea, quibus cutis nec mollis eſt, nec
prædura eſt, qualis ſtellioni, lacerto, & præcipuè ſerpentibus eſt. Exuunt autem hæc
omnia, tum vere cùm egrediuntur, tum etiam in autumno. Vipera etiam exuit, tam
vere, quàm autumno. Cùm ſerpens exuere incipit, ab oculis primùm detrahi aiunt,
ita vt obcæcari videantur ab his qui rem non intelligunt, tum caput exuitur. Glabrũ
enim hoc omnium antequàm reliquum corpus apparet, atque vna ferè nocte & die
ſenectus tota exuitur: ſic iſta ſenectute detracta reuouantur. Non meminit Ariſto-
teles rimæ, aut arcti alicuius tranſitus. Tertul. tamen lib. de Pallio, hæc habet. Serpẽs Tertul.
vt ſenium præſenſit, in anguſtias ſtipat, pariterque ſpecum ingrediens, & cute egre- 4.
diens, ab ipſo ſtatim limine eraſus, exuuiis ibidem relictis nouus explicat. In quo
D ſanè nõnulli ſenſum ſpiritualem requirunt, nimirùm quod nos ad inſtar ſerpentum
oporteat veterem hominem deponere & exuere cum actibus ſuis: quod fiet, ſi per
anguſtam portam, id eſt pœnitentiæ limen, in arctam piæ conuerſationis viam pro-
grediamur. Col.3. Expoliantes veterẽ hominẽ cum actibus ſuis. Euthym. in Matth. Euthymius.
hanc ſimilitudinem proſequitur. Vt nos, ait, qui vetuſtate affectuum ſenuimus, inii-
ciamus nos ipſos in anguſtum ſtrictúmque viuendi modum, & per hunc exuta ve-
teri animæ veſte, robuſti efficiamur. Idem ferè habet Theophilactus. Idem Hieron.
idem Auguſtinus, lib.3. Quæſt. Euang. cap.4. Baſilius lib. Quæſt. breuior. q.245. Pru- Baſilius.
dens, inquit, vt ſerpens eſt, qui cum conſideratione, ac cognitione potentiæ ac boni 5.
odoris, ad audientium obedientiam adminiſtrat doctrinam. Vt quemadmodũ illic
ſerpens nouit & facie blandiore accedere, & probabiliter loqui, ad abducendum à
Deo, & ſubiugandum peccato: ſic & nos perſonæ faciem, & locum & tempus deli-
E gamus, & omnibus modis doctrinas cum iudicio adminiſtremus, ad abducendum
à Deo, & perducendum ad Deum. Sũt qui meditantur, aſpidis ſerpentis prudentiã,
vt quæ obturet aures ſuas, vt non audiat vocem incantantium, & venefici incantan-
tis ſapienter. Ad cuius inſtar nos ad Petram Chriſtum aures defigentes, & obturan-
tes, cauere debemus, ne Sathanæ tentationibus, & carnis illecebris abducamur. Im-
mò ne mellitis hæreticorum verbis, velut quibuſdã carminibus, decipiamur. Prou. 6.
14. Sepi aures tuas ſpinis, & noli audire linguam nequam. Sunt etiam qui prudentiã
ſerpentis commendant, in eo quod venenum gutture continet, quod ſtatim in op-
preſſorem ſuum eiaculetur: vt comparatio ſit verborum, quæ in ore Apoſtolorum
futura ſunt, cum hoc velut medico veneno, ita tamen vt verba illa felle & viru ca-
reant, ſed quæ ſufficiant ad Apoſtolorum defenſionem. Nec ſolùm prudentiam illis

inculcat,ſed & ſimplicitatem. *Eſtote*, inquit, *ſimplices*, ſine felle amaritudinis, ſine diſ- F
Baſilius. ſimulatione ac duplcitate, *ſicut columbæ*. Baſilius lib. Quæſt. breuiorum, quæſt. 245.
1. Simplex autem velut columba eſt, qui ne cogitat quidem de vlciſcendo eum qui in-
Columbæ proprietates. ſidias ſtruxit, ſed in beneficentia perſeuerat, iuxta Apoſtoli præceptum: Vos autem ne defatigemini benefaciendo. Albertus in Matth. Columbæ proprietates ita appli-
Albertus. cat Apoſtolicæ doctrinæ miniſtro. Oſculum, inquit, habet oris in verborum dulce-
2. dine: felle caret amaritudinis, in hepate appetitionis. Gemitum deuotionis edit, pro cantu vanitatis: venuſtatem conuerſationis, pro pompa faſtus ſæcularis: ſimplicitatem conuerſationis, contra hypocriſeos vanitatem: cautelam ſuæ præſeruationis, contra raptores & prædatores ſpirituales. Apoſtoli igitur ſunt illæ columbæ, de
3. quibus apud Eſaiam dicitur: Qui ſunt iſti, qui vt nubes volant, & quaſi columbæ ad
4. feneſtras ſuas? Et nos, ſi piè meditamur, columbarum gemitum imitabimur Eſaiæ G
38. Meditabor vt Columba. Eſa. 59. Quaſi columbæ meditantes gemimus. Aſpectus etiam columbinus & ſimplex requiritur, ne oculus deprædetur animam. Cant. 5. Oculi tui ſicut columbæ, quæ reſident ſuper riuos aquarum. Porrò duo hæc ſimul connexa ſunt, prudentia ſerpentis, & ſimplicitas columbæ, vt Remigius obſeruat: quia ſimplicitas, abſque prudentia facile decipi poteſt & pruden-
Greg. Papa. tia periculoſa eſt, niſi ſimplicitate temperetur. Gregor. Papa, Paſtoralis cap. 35. & lib. 1. Moral. Elaborare ſiquidem debent ſimplices, vt ſimplicitatis bono prudentiam adiungãt, quatenus ſic ſecuritatem de ſimplicitate poſſideant, vt circũſpectionem prudentiæ non amittant. Vtrumque ſcilicet, ſerpentem & columbam coniunxit, quia videlicet in electorum cordibus, ſimplicitatem columbæ debet aſtutia ſerpentis acuere & accendere, & ſerpentis aſtutiam columbæ ſimplicitas temperare: H
quatenus nec ſedũcti per prudentiam calleant, nec ab intellectus ſtudio ex ſimplicitate torpeſcant. Hinc Paulus ait, (1. Cor. 14.) Nolite pueri effici ſenſibus. Ecce prudentiam ſerpentis audiuimus: nunc de ſimplicitate columbæ muniamur: ſed malitia paruuli eſtote. Prou. 11. Simplicitas iuſtorũ diriget eos, & iuſtitia ſimplicis diriget viã
5. eius. Prou. 7. Cũ ſimplicibus ſermocinatio Dei. Theophilactus in colũbis patientiã commendat, nimirùm quæ ſimplicitatem, & procul à vindicta conditionem exprimat. Illæ enim, cùm auferuntur eis fœtus, & perſecutionem patiuntur, rurſus ad do-
Epiphan. minos ſuos reuertuntur. Ita neque nos inimico ferri animo oportet, vt à domo Domini, ab Eccleſia quauis ratione recedamus. Epiphanius lib. 1. tom. 3. in hæreſim 35. Ophitarum. Quamquam enim columbæ genus in multis rebus non laudetur, petulans eſt enim, & à multiplici commixtione non alienum, laſciuúmque, & per omne I
tempus voluptati deditum: ad hæc verò debile & infirmum. At verò propter innocentiam, & longanimitatem, malorum in hoc animali obliuionem, inſuper propterea quòd in columbæ ſpecie apparuit Spiritus ſanctus: imitari nos vult diuinus ſermo ſpiritus ſancti voluntatem, & innocentis columbæ innocentiam: vt ſimus quidẽ
Tertull. prudentes ad bonum, ſimplices verò ad malum. Tertullianus lib. de baptiſmo. Eſtote, inquit, ſimplices ſicut columbæ, ne hoc quidem ſine argumento præcedentis figuræ. Quemadmodum enim poſt aquas diluuii, quibus iniquitas antiqua purgata eſt, poſt baptiſmum (vt ita dixerim) mundi pacem cœleſtis iræ præco columba terris adnunciauit dimiſſa ex arca, & cum olea reuerſa: quod ſignum etiã apud nationes, paci prætenditur. Eadem diſpoſitione ſpiritalis effectus terræ, id eſt carni noſtræ emergendi de lauacro, poſt vetera delicta, columba ſancti ſpiritus aduolat, pacem K
Dei adferens, emiſſa de cœlis, vbi Eccleſia eſt arca figurata, *Cauete autem ab hominibus*. Nunc ſerpentis prudentiã explicat, vt ne omnibus fidant, ſed proſpiciant ſibi. Multa enim pericula ſunt, vt docet Apoſtolus: pericula fluminum, pericula latronum: neque tamen peiora ſunt periculis cum falſis fratribus. Videte ne detrimentum ſalutis
Applicatio ſimilitudinum. & gratiæ inferant vobis, terrendo, aut blandiendo. Hier. 9. Vnuſquiſque à proximo ſe cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciã. Etſi enim multis Chameleon
Plutarchus. Clem. Alex. coloribus opertus ſit, vt Plutarchus lib. de variis corporis & animi morbis notat: nõ ſuperat tamen illa ſua varietate, hominum varietatem. Tam fallax eſt iſtud anima-
Homo incognitus. lium genus, & nec ſine cauſa teſte Clemente Alexand. in Stromat. ab Indico ſapiẽte Alexandro dictum ſit, hoc ſolum adhuc eſſe incognitũ. Prou. 12. Dolus in corde
Theophil. cogitantium mala. Theophil. in Matth. Vides hoc eſſe prudentis, cauere, & non da-

A re occaſionem volentibus perſequi, ſed prudenter agere res noſtras. Si pecuniā voluerit, qui perſequitur, da, ſi honorem, permitte, vt ne occaſionē habeat: ſi autem fidē aufert, cuſtodi caput tuum. *Tradent enim vos.* Druthmarus in Matth. id eſt, ad occidendum prodent, quia in me creditis. Proditione igitur Apoſtolos affligendos prænunciat, ab his nimirùm, à quibus fauorem & auxilium ſperare videbantur. *In conciliis εἰς συνέδρια*, hoc eſt conſeſſus, quales erant etiam apud Iudæos. Nam & concilium Synhedrion vocabant, quod primoribus iudicibus conſtabat, ad quod referebant præcipua totius Reipublicæ & religionis capita. *Et in ſynagogis ſuis flagellabunt vos.* Hoc etiā de Iudæis maximè intelligitur, qui Apoſtolos in ſuis conciliis damnatos, aliquando publicè, aliquando in ſuis ſynagogis flagellarunt. Hoc & Actus Apoſtolorum teſtantur, quibus ſcriptum eſt, quod cæſis illis denunciauerunt, ne vltrà loquerentur in nomine Ieſu. Examinabantur, & condemnabantur in conciliis, ad quę non niſi populi primoribus acceſſus erat. Flagellabātur autem in ſynagogis, in quas ſe omnes recipiebant, Dei verbum audituri. Paulus. 2. Cor. 11. Ter, inquit, virgis cæſus ſum: à Iudæis quinquies quadragenas, vna minus accepi. *Et*, quoniam non licet Iudæis quauis morte occidere, vt legimus, ablata autem fuerat à Rom. hæc authoritas, & in Præſides ſuos tranſlata: nec tamen ſatis erit Iudæis Apoſtolos, & Chriſti fideles flagellaſſe, ſed & ipſorum mortem proſequentur: ideò *ad præſides*, ſeu iudices ſubſtitutos, quales fuerūt Feſtus & Fœlix, ante quos conſtitutus eſt Paulus, (Act. 25.) *Et ad reges*, qualis fuit Herodes qui Iacobum occidit, & Petrum carcere detinuit, donec produceret eum populo (Act. 12) *ducemini*, ad ſententiam mortis accipiendā: *propter me*, non ſcilicet aliam ob cauſam, quàm ob conſtantem fidei meæ prædicationem, & nominis mei cultum & amorem. Etſi enim multa olim in Chriſtianos ab Ethnicis conficta ſunt, quòd hominem Græcum mactarent, vt Appion excogitauerat: quòd aſini caput adorarent: quòd infantes occiderent, vt ſcribit Tertullian. lib. Apolog. contra Gentes: quòd humana carne veſcerentur, & in Imperatores conſpirarent: vt cum Tertull. Iuſtinus Martyr in Apolog. pro Chriſtianis diſſerit: vbi tamē inquiſitiones factæ ſunt, de illorum cultu, doctrina, ſacris, ceremoniis, cæteriſque omnibus: tum nullam aliam ob rem eos accuſari viſum eſt, quàm quòd eſſent Chriſtiani. Tertullianus Apologetici contra Gentes cap. 2. Atqui, inquit, inuenimus inquiſitionem in nos prohibitam. Plinius enim Secundus cùm Prouinciam regeret, damnatis quibuſdam Chriſtianis, quibuſdam gradu pulſis, ipſa tamen multitudine perturbatus, quid de cætero ageret, conſuluit tunc Traianum Imperatorem, allegans præter obſtinationem non ſacrificandi, nihil aliud ſe de ſacris eorum comperiſſe, quàm cœtus antelucanos ad canendum Chriſto & Deo, & ad confœderandā diciplinam: homicidium, adulterium, fraudem, perfidiā prohibentes. Idem ad Scapulam: Quod aliud negotium patitur Chriſtianus, niſi ſuæ ſectæ? Quam inceſtam, quam crudelem tantoperè nemo probauit. Patiantur hæretici pro ſacrilegiis, quia templa diſpoliarunt: pro inceſtibus, quia ſacrarum virginum pudorē eripuerūt: pro ſeditionibus, quia Rempublicam perturbarunt: pro criminibus lęſæ maieſtatis, quia contra Deum, fidem, Eccleſiam, Prælatos, Reges, bella geſſerunt: pro infinitis denique ſceleribus, quæ committere non erubeſcunt. Non eſt interim, ſi quid patiantur, aut ad præſides & reges ducantur, quòd propter Chriſtū hæc ſe pati præſumant. Adiicit, *In teſtimonium illis & Gentibus*: hoc eſt martyrium, quod qualicumque diſpēdio, coràm omnibus, maximè verò populi primoribus reddituri erant. Martyrium enim teſtimonium eſt. *Illis*, ait ſc. Iudæis, *& Gentibus.* Primùm enim Iudæi aſſeruerunt, veniſſe iam Meſſyam, impletas promiſſiones Patrum, Legem gratiæ cedere, cāque omnia perfecta, quæ à Chriſto expectabantur: quod vbi non ſucceſſerit, apud tam duram & obſtinatam nationem, idem etiam apud Gentiles proteſtati ſunt. Hac ergo ratione non permiſit Deus ſtatim ſuffocari doctinam Euangelicam, Apoſtolis clàm, & noctu nullo teſte illorum conſtantiæ occiſis: ſed voluit illos multa pati, è regione vna in alteram tranſire, accuſari, & trahi ad iudicia, vt omnibus teſtimoniū perhiberent, variæque prouinciæ ab eis docerentur. Eapropter ſcilicet Paulus ad Cæſarē appellauit, ne ſi à Iudæis occideretur, reſcinderetur hæc fructus expectatio, quem in Gentes facturum ſe ſperabat. Act. 1. Eritis mihi teſtes in vniuerſa Iudæa & Hieruſalem, & vſque ad extremum terræ. Sunt qui interpretentur, in teſtimonium

[Margin notes: Druthmar. — Act. 5. (B) — C: *Mendacia conficta contra fideles.* — Tertullian. — Tertullian. — D: Idem Tert. — E: *Cur olim Chriſtiani patiebantur.*]

Theophilact. Euthymius.

illis,id eſt contra illos. Teophil.in Matth. hoc eſt, in notam & in reprehenſionem F
eorum qui non credunt. Euthymius in Matthæum. Ad redargutionem Iudæorum & Gentiũ,ne poſtmodùm dicant, quod diuini verbi prædicationem non audierint. In teſtimonium damnationis Regum, Iudicum, Præſidum, eorum qui vos morti adiudicarunt, aut ad iudicandos accuſarunt: præſertim cùm in vos nihil habeant quod condemnent: & hac ſola ratione vos oderint, quia doctrinam Euangelicam

Chryſoſt.

protuliſtis. Chryſoſt.hom.34.in Matth. O admirabilem dicentis virtutem: O ſublimem audientium Philoſophiam! Valde namque mirandum, quomodo non ſtatim hæc audientes,fugam cœperunt formidoloſi homines & imperiti,qui nihil vltra ſtagnum illud in quo piſcabantur,nouerãt. Quomodo autẽ non cogitarunt, neque hęc ſecũ dixerunt? Quò igitur fugiemus? Si omnia iudicia hominum in nos præparãtur, ſi Reges aduerſus nos futuri ſunt, ſi Iudæorum ſynagogæ,ſi Duces ſi populi Gentiũ, G
ſi principes denique & ſubditi? Non enim in Iudæa ſolùm hæc futura prædixit, ſed in toto terrarum orbe. Verum eos conſolatur,quod adiicit *propter me*: tanto ſcilicet illum amore,tanta fide illum proſequebantur: vt omne ſupplicii genus in eius gratiã oblatum,paruipenderent. Sed & vindicem Deum oſtendit,cùm adiicit, in teſtimonium illis: ſicut & cùm priùs dixit, tolerabilius futurum Sodomis in die illa. Addit etiam aliam præcipuam,meo iudicio,afflictionis mitigationem. Poterant enim dicere,ſi neque vis vi repellenda eſt,& ſeſe diſcriminibus obiicere oportet, quid ergo faciemus? Quibus armis muniemur? Verba illis pro armis futura pollicetur. Et ne rurſum obiiciant, Vnde verò nobis hæc verba,qui ſumus idiotæ,indocti,piſcatores, & elingues? Reſpondet: *Quum autem tradent vos* ante conſpectum regũ, *nolite cogitare*, H
anxiè præmeditari, & cum ſollicitudine quadã inquirere, *quomodo aut quid loquamini*, ac ſi iſtud ex humano ingenio & ſubtilitate pẽdeat,quod vobis à Deo inſpirabitur.

De particulari inſpiratione contra Montaniſtas & Anabaptiſtas.

Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini, Hoc loco quidã ex Anabaptiſtis, & olim Pſychici vt Montaniſtæ abutebantur, quaſi nihil concionatori aut doctori præmeditandum ſit,aut reuelationibus particularibus, ſeu opinionibus & ſomniis aliquid tribuendum ſit. At verò Chriſtus non prohibet omnem cogitationem, ſed anxiam & ſollicitam. Similis enim hæc locutio eſt huic,quam in ſuperioribus notauimus,de ſollicitudine cibi, potus, & veſtimenti: quam Chriſtus non ita prohibuit,vt nec patres filiis aliquid reſeruent,& pro his ſolliciti eſſe poſſint: ſed ne nimia ſit, & huc ſque progrediatur,vt interim diuina media relinquantur. Ita non debuerunt Apoſto-

An non debuerint Apoſtoli cogitare quid eſſent dicturi.

li ſolliciti eſſe,quid eſſent dicturi & reſponſuri, quaſi in hoc omne illorum ſtudium conſiſteret,& de hoc deſperantes,nihil ſibi ſpei reliquum exiſtimare poſſint: ſed cũ I
fiducia in Deum progredi quod & ipſe daturus ſit verbum Euangelizantibus virtute multa,& facientibus quod in ſe eſt, non ſit denegaturus gratiam. Euthymius in

Euthym.

Matth. Nam quum inter fideles loquendum eſt,æquum eſt vt præmeditemur,& parati ſimus ad defenſionem,quemadmodũ Petrus admonet, (1.cap.3 Parati ſemper ad ſatisfactionem,omni poſcenti vos rationem de ea quæ in vobis eſt fide & ſpe.) Inter turbas autem & reges inſanientes ſuum promittit robur,ne timeamus. Tunc enim potiſſimum impletur,quod Dominus loquitur, Aperi ſeu dilata os tuũ, & im-

Hieronym.

plebo illud. Hieronym.in Matth. Cùm ergo propter Chriſtũ ducamur ad iudices, voluntatem tantùm noſtram pro Chriſto debemus offerre. Cæterùm ipſe Chriſtus, qui in nobis habitat, loquetur pro ſe, & ſpiritusſancti gratia in reſpõdendo admini-

Hilarius.

ſtrabitur. Hilarius in Matth. Quia fides noſtra omnibus præceptis diuinæ voluntatis intenta,ad reſponſionem ſcientiæ inſtruetur: In exemplo habentes Abraham,cui K

Theophil. Anſelmus.

poſtulato ad hoſtiam Iſaac,non defuit aries ad victimam. Theophil. in Matth. Noſtrum enim eſt confiteri: ſapienter autem reſpondere, Dei eſt. Anſelmus in Matth. Nolite ergo curioſè & ſuperfluè cogitare,quibus coloribus Rhetoricis, & quo ornatu verborum loquamini. Et ſanè curioſa illa locutionis cogitatio prohibetur,non

Ne curioſus ſis in verborũ ordine.

modò ei qui ad reges & principes ducitur: ſed & omni prædicatori apud populum fidelem acturo. Sic enim Paulus. Non veni ad vos Corinthios in ſublimibus huma-

Thomas.

næ ſapiẽtiæ verbis,ſed in virtute ſpiritus. Thomas Aq.in Matth. Apoſtoli cùm in tribulatione verſarentur, præ temporis anguſtiis præmeditari non poterant ea quæ dicturi eſſent: alioquin non dubium,quin ſe minimè imparatos præcipitaſſent in laborioſum concionandi munus. Quiſquis enim præparare ſe poteſt, debet: ſed certè ſi

temporis

A temporis anguſtiis premitur, committat cætera Dei filio. Alioquin ſi imparatus & temerè acceſſerit, Deum tentare dicetur. Itaque non ſimpliciter dicit Dominus, *Nolite cogitare*, ſed, *cùm tradent vos*: id eſt, inter perſecutionem & temporis tantas anguſtias conſtituti eritis, vt vobis opus ſit Deo committere quod dicturi eſtis. *Non enim vos eſtis qui loquimini*, vt ex proprio ingenio, *ſed ſpiritus patris qui loquitur in vobis. Dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini.* Sap.7. In manu Dei ſunt omnes ſermones noſtri. Exod.4. Ego ero in ore tuo, & docebo quid loquaris. Eſa.38. Domine, vim patior, reſponde pro me. Pſal.54. Iacta cogitatum tuum in Domino, & ipſe te enutriet. 1.Pet.5. Omnem ſollicitudinem veſtram proiicite in eum, quoniam ipſi eſt cura de vobis. 2.ad Tim.2. Intellige quæ dico. Dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum. *Dabitur* ergo *in illa hora*, in magnis illis anguſtiis, verba & vires miniſtrabit. Iac.1. Si quis veſtrûm indiget ſapientia, poſtulet à Deo, & dabitur ei.

B Cyprianus lib.2. Epiſt.6. ad Martyres & confeſſores, ex hoc loco non defuturã Martyribus Dei præſentiam concludit. Idem etiã lib. de exhort. Martyrij, cap.10. Neque verò horæ nomine, tempus liberæ prædicationis intelligit, quaſi nulla concionatori præmeditatione opus ſit: ſed tempus ſummi periculi, & rationis fidei reddendæ ad interrogata Præſidum & Regũ. Præparatos enim eſſe oportet ad liberã prædicationẽ. Apoc.8. Septẽ Angeli, qui habebant ſeptem tubas, parauerunt ſe, vt tuba canerent. 1. Tim.4. Attende tibi & doctrinæ, inſta in illis. Chryſoſto. hom.34. in Matth. Sed & ad dignitatẽ Prophetarum, qui ſpiritu loquebantur, eos adducit, dicens: *Nõ enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris.* At verò, num ipſi etiam loquebantur? Num in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines terræ verba eorum? Igitur ſonus eorum, & verba eorum erant. Num Paulus agnoſcit prædicationem ſuam, E- Cyprianus. Chryſoſt.

C uangelium ſuum? 1.Cor.3. Non fuit, inquit, ſermo meus, & prædicatio mea, in perſuabilibus humanæ ſapientiæ verbis. Et alibi, Euangelium ſuum vocat, in quo laborat vſque ad vincula. Et tamen 2.Cor.13. ita ſcribit: An experimentum quæritis illius, qui in me loquitur Chriſtus? Paulus ergo loquebatur, & Chriſtus in eo loquebatur. Non enim ita promittitur ſpiritus ſanctus locuturus per Apoſtolos, vt nec omninò loquantur Apoſtoli: ſed ita locuturi erant, non vt authores verbi, ſed vt ſpiritui ſ. obſequentes, cui ſe deuouerent. Sic & Stephanus loquebatur, & tamen nemo poterat reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui qui loquebatur. Spiritus loquebatur in Stephano, vt principalis author ſermonis: Stephanus loquebatur, vt miniſter verbi. Nec enim exiſtimandum eſt Apoſtolos arreptitio quodam modo locutos fuiſſe, adeò vt neſcirent neque quæ loquerentur, neque quę affirmarent. Thomas A- *Quomodo miniſtri verbi loquantur, & tamen nõ loquantur.* Thomas.

D quinas in Matth. Notandũ igitur, quòd omnis actio, quæ ex duobus cauſatur, quorum vnũ eſt principale agens, ſecundum verò eſt inſtrumentale, debet denominari à principaliori. Itaque cùm Apoſtoli agerent inſtrumẽtaliter, ſpiritus ſ. principaliter: ideò tota actio debuit denominari à ſpiritu ſancto. Videndum interim, quòd aliquãdo ſpiritus ita mouet aliquem, vt perturbet rationẽ: aliquando vt confortet. Et hæc ſanè differentia eſt inter motum diaboli, & ſpiritus ſancti. Homo enim non eſt Dominus, niſi per rationem, qua liber efficitur. Inde fit, vt quando ſecundum rationẽ non mouetur, motus ille dicatur arreptitius. Quando autem hic cum ratione contingit, tunc à ſpiritu ſ. procedere dicitur. Motus enim dæmonicus rationẽ perturbat. Igitur, etſi Apoſtoli à ſpiritu ſancto loquerentur, remanebat tamen in eis ratio, nec vt arreptitij incognita verba fundebant. *Tradet autem frater* infidelis *fratrem* fidelem,

E *in mortem* martyrij: *& pater* infidelis, *filium* fidelem: *& inſurgent filij* infideles *in parentes* fideles, *& morte eos afficient*, propter conſtantem fidei confeſſionem. Hæc omnia nos ex Martyrum hiſtoriis colligere poſſumus. Tam dura fidelium conditio futura eſt, vt etiam ea, quæ aliis ſolent eſſe præſidio, futura ſint illis damno. Euthym. in Matth. Per hos autem amiciſſimos alios cognatos & familiares intelligit, qui omnẽ fauorem, amicitiam, immò & humanitatem depoſituri ſint, vt eos ſolius fidei ratione perſequantur. Tanta eſt enim virtus fidei, inquit Thomas in Matth. vt non niſi inter conſortes amicitiam firmam ſortiatur. Hierony. in Matth. Hoc in perſecutionibus crebrò fieri videmus, nec vllus eſt inter eos fidus affectus, quorum diuerſa eſt fides. Ita nulla conuentio futura eſt inter Catholicos & hæreticos, qualẽcunque ſibi pacẽ & conciliationẽ principes perſuadeant. Quis enim agnos lupis conciliauerit? Euthymius. *Nulla fiducia inter viros diuerſæ religionis.* Thomas. Hierony.

Niſi fortè,vt eſt in Æſopi Apologo, vt pacis prætextu, incautas oues deglubant & F
deuorent?Gregor. in homel.Cæterùm minorem dolorem ingerunt mala quæ ab ex-
traneis:maiorem,quæ ab illis patimur,de quorum mentibus præſumebamus : quia
cum damno corporis,mala nos cruciant amiſſæ charitatis. Ita naturæ leges peruer-
tentur, ſuccedent & omnia contra Deum,proximos, & conſanguineos. Hier.9. V-
nuſquiſque à proximo ſuo ſe cuſtodiat, & in omni fratre non habeat fiduciā. Quia
omnis frater ſupplantans ſupplantabitur. Mich.7. Omnes ſanguini inſidiantur : vir
fratrem ſuum vænatur ad mortem.Scribunt & Hebræi Abelē à fratre occiſum eſ-
ſe, quod aſſereret contra Cayn, iudicium poſt mortem & infernum: ita propter
cauſam fidei frater fratris vitæ inſidiatus eſt. Gen. 4. Mich. 7. Nolite credere ami-
co, & nolite confidere in duce:ab ea quæ dormit in ſinu tuo, cuſtodi clauſtra oris
tui: quia filius contumeliam facit patri, & filia conſurgit aduerſus matrem, & nu- G
rus aduerſus ſocrum ſuam, & inimici hominis domeſtici eius.Pſal.40. Homo pacis
meæ in quo ſperaui, qui edebat panes meos, magnificauit aduerſum me ſupplanta-
tionem. *Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum*: ab omnibus,inquā, ma-
lis, quorum omnia plena ſunt: nam pauci ſunt electi. Et illi quidem non modò non
Fulgentius. oderunt, ſed maximè diligunt fratres,vt doctè obſeruat Fulgentius lib.de incarnat.
& gratia Chriſti, cap.31.Hoc vtique *propter nomen meum*, id eſt,propter doctrinam
meam. Quid enim oderint magis improbi, quàm inimicis parcere,illis benefacere,
pati,orare, corpus mortificare,mundo & diuitijs abrenunciare, vxores relinquere,
cæteráque omnia quæ à me audiſtis?Quid illorum magis affectionibus aduerſatur,
quàm hæc, quæ meo nomine præcipiuntur? Illatio igitur hæc pendet à partibus ſuf-
ficienter enumeratis.Nam cùm à fratribus,parētibus,cognatis & amicis perſecutio-
nem paſſuri ſitis, nónne etiam à cæteris hominibus?Ioan.5.Si mundus vos odit, ſci- H
tote quia me priorem vobis odio habuit. Iac.4.Cauſa aſſignatur, quia qui vult ef-
fici amicus huius mundi, inimicus Dei conſtituitur. Ioan.16. Venit igitur hora, in
qua omnis qui occiderit vos, reputabit ſe obſequium præſtare Deo. Accedit autem
ad conſolationem,*nomen Dei*, propter quod paſſuri eſſent. 1. Pet.5. Si exprobramini
in nomine Chriſti,beati eritis. Vnde & (Act.5.) Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpe-
ctu concilij,quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu pati. Nam ſi quis obiiciat:
Quid mortuis reliquum futurum ſit, quæ merces? Non poſſe huius vitæ iacturam
reſarciri. Reſpondet,longè maiora bona expectanda eſſe, dicens: *Qui autem perſeue-*
Perſeuerantia virtus. *rauerit* in fide & charitate,& opere, *vſque in finem* vitæ præſentis incluſiuè, *ſaluus erit*
beatitudine patriæ. In qua enim affectione anima ſeparatur à corpore, in ea æterna-
liter manet. Vnde & Salomon dicit: Si ceciderit lignum ad auſtrum, aut ad aqui- I
lonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit. E contrà,In quacunque hora iuſtus re-
ceſſerit à iuſtitia, omnes iuſtitiæ eius obliuioni tradentur,vt ſcribit Ezech. Atqui, vt
Hieronym. ſcribit Hierony. contra Iouinian.incipere multorum eſt,perſeuerare autē paucorū.
Hæc ſententia repetitur Matth.24.& Luc.21.Apoc.2.Eſto fidelis vſque ad mortē, &
dabo tibi coronam vitæ. Eapropter Leuit. 3. præcipitur cauda hoſtiæ offerri,vt &
teipſum totum,& omni tempore vitæ tuæ, Dei obſequiis deuoueas. Cæterùm ſalu-
tis meminit,in ſpem meliorem eorum animos eleuans. Conſideratio enim præmij
Chryſoſtom. minuit vim flagelli,vt ſcribit Gregor.Porrò Chryſoſtom. noſtri ſæculi ſocordiā vr-
Gregorius. get, vt qui meliora nacti tempora, ne modicùm quidem Deo obſequiū reddamus.
Quænā ergo(inquit hom.34.in Matth.)libera nobis reſpondendi poteſtas erit, quæ
venia concedetur?Quos non exagitant flagella,nō vrgent carceres:quibus non prin-
cipes,non ſynagogæ minantur:ne aliquid huiuſmodi malorum impendant. Immò K
omnia ſe in contrariū habent:dominamur enim,& regna poſſidemus,quippè qui fi-
deles reges habemus,vnde Chriſtiani honoribus affluāt:præfecturas regionū adipi-
ſcuntur:honore,ſecuritate,ac pace potiuntur:neque ſic tamē vincimus. Et illi quidē
cùm ad cruciatū quotidie ducerentur,& tā magiſtri quā diſcipuli mille tormētis at-
que flagellis cæderentur:bonorū tamen paradiſi animo & cogitatione fruebantur.
Nos verò,qui nec ſomniis quidē cruciatuum aliquem ſuſtinemus,multò molliores,
quàm cera, ſumus.Sed illi,dices,miraculis atque ſignis fulgebant.An fortaſſis idcir-
cò nō cædebantur,an ideò vndique nō pellebantur:immò verò etiā id præter ſpē, &
cōtra opinionē ipſis accidebat,vt vel ab his,de quibus benè meriti fuerāt, vexarētur?

Nulla

A Nulla tamen moleſtia mouebantur, maleficia pro beneficiis recipientes. Tu verò, ſicui non magnum beneficium contuleris, ac deinde ab eo pro gratia malum receperis: pœnitet illicò te beneficij, ac omni furore plenus, pati non potes. Tanto abeſt vt perſeueremus, qui ne quidem iuxta Chriſtianam regulam viuere incæpimus. Et quis igitur ſaluus eſſe poterit, cùm non modò incepiſſe, ſed perſeueraſſe requiratur? Non enim cœpiſſe, ſed perſeueraſſe, virtutis eſt, inquit Hieronym. in Matth. *Cùm autem perſequentur vos in ciuitate iſta*, in qua nunc eſtis, *fugite in aliam*. Verùm huic ſententiæ opponi videtur, quod Ioan. 10. legitur: Mercenarius videt lupum venientem, & fugit. Tertullianus etiam librum ſcripſit, de fuga in perſecutione, ad Fabium Presbyterum, interrogatus ab eo, num fugere liceret, & vitam pretio redimere. Hoc verò non licere Tertull. concludit, cuius quidem ſententia non probatur ab Hieronymo in Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum. Nam quod contrà obiicitur, Chriſtum ſeſe vltrò obtuliſſe his qui eum comprehenderunt, reſpondet Athanaſius in Apologia de fuga ſua: Chriſtum ſe aliquando ſubduxiſſe, cùm nondũ hora ſua aduenifſet: fugit enim in Ægyptum, Matth. 2. per medios Nazaræos tranſiit, Luc. 4. abſcondit ſe, & exiuit de manibus Iudæorum, cùm illum lapidare vellent. Tum verò, cùm videret horam adeſſe, ſe obtulit. Verùm non par eſt noſtra cum Chriſto conditio. Sancti enim, inquit, pro formula accepta, vt potè à Domino eruditi, & priſcis olim, & ſequentibus temporibus in certamine, quod illis erat cum perſecutoribus, & fuga inſtanti ſe eripiebant, & quærentibus ſeſe, per latebras ſubducebant: quippè qui, vt homines, ignari erant temporis ſibi à diuina prouidentia conſtituti. Profert exempla Moſis, qui fugit in Madian: Iacob, qui ad Laban propter Eſau, Geneſ. 27. Dauid, qui ad Achis regem Geth, 1 Reg. 21. propter Saulem: Pauli, qui è Damaſci muro à fratribus per ſportam ſubmiſſus eſt, 2. Cor. 11. Clemens Alex. libr. 4. Strom. Suadet igitur fugere, non tanquam malum ſit pati perſecutionem, nec vt mortem expaueſcamus. Vult autem nos nulli eſſe auctores, neque adiutores mali, nec nobis ipſis, nec ei qui perſequitur, nec ei qui interimit. Denunciat enim quodammodò vt caueat. Qui autem non obedit, eſt audax & temerarius, & inconſultè ſe in manifeſta pericula coniiciens. Si autem qui hominem Dei interimit, in Deũ peccat: is quoque eius cædis reus tenetur, qui non vitat perſecutionem, ſed ſeipſum capiendum præbet per audaciam. Quantum enim in ſe eſt, adiuuat improbitatem eius qui perſequitur. Albertus Magnus in Matth. In hac autẽ fuga duo attenduntur. Aut enim quæritur perſona, aut fides, ſiue iuſtitia. Si ſola quæritur perſona, tunc ſemper fugere poteſt. Si autẽ quæritur fides ſiue iuſtitia, aut hæc per mortem confirmari non poteſt, & tunc fugere licet: aut per mortẽ confirmari poteſt, & tunc fugiendum non eſt. Dionyſ. Carthuſ. in Matth. Si enim ex alicuius fuga alij grauiter ſcandalizarentur, fides irrideretur, iuſtitia opprimeretur, ſubditi periclitarentur, nequaquã eſt fugiendũ, præſertim Prælato ſuperiori, vel doctori, niſi omnes ſimul fugere poſſint. Porrò cùm ex fuga alicuius non imminet tale periculum, ſed potius aliquod commodum, ſcilicet, quia non expediret Eccleſiæ tali paſtore ſeu membro priuari, propter futurum profectum, & quia qui fugit, alibi fructum facere, & ſuo loco vicariũ idoneum ſubſtituere poteſt, tunc fuga licita erit. Fugere autẽ ex timore ruinæ propter propriam infirmitatem, non ſemper eſt illicitũ; quamuis ſit imperfectũ. Sed & multi ſanctorũ ex feruore fidei, etiam non requiſiti, obtulerunt ſe ipſos ad Martyriũ. Tertullian. lib. ad Scapulã. Vide, inquit, nos hæc nõ timere, ſed vltrò vocare. Arrius Antoninus in Aſia cùm perſequeretur inſtanter, omnes ciuitatis illius Chriſtiani, ante tribunalia eius ſe manufacta obtulerunt: cùm ille paucis duci iuſſis, reliquis ait, ὦ δειλοί, εἰ θέλετε ἀποθνήσκειν, κρημνοὺς ἢ βρόχους ἔχετε. Præſes enim tãtam carnificinam auerſatus, O miſeri, inquit, ſi libet perire, num vobis rupes reſtéſve deſunt? Sed & de ſuis adhuc Scapulam vrget Tertullianus. Hoc ſi placuerit & hîc fieri, inquit, quid facies de tantis millibus hominum, tot viris, ac fœminis, omnis ſexus, omnis ætatis, omnis dignitatis, offerentibus ſe tibi? Tantus erat ardor fidei in primis Chriſtianis, tantus amor Martyrij, vt non modò non fugerent, ſed ſeipſos vltrò mactandos præberent. At verò, quoniã Apoſtoli quærere poterant, quãdiu iſta illorũ fuga duratura eſſet, adiicit: *Amen dico vobis, non conſummabitis* ob miniſteriũ verbi, neque ambulando & peregrinando perficietis *ciuitates Iſraël*, ſeu populi Iudæorũ;

[Margin notes: Hieronym. — *An liceat fugere in perſecutione, & cur, & quando.* — Tertullian. — Hieronym. — Athanaſ. — Clem. Alex. — Albert. Mag. — Dion. Carth. — Tertul. — *Chriſtiani ſe vltrò mactandos obtulerunt.* — Section letters B, C, D, E in left margin.]

donec filius hominis veniat, id eſt, ad vos poſt reſurrectionem reuertatur. Ioan. 14. Vado, & venio ad vos. Ait, non conſummabitis, id eſt, conuertetis ciuitates Iſraël: quod ſanè non continget ante ſecundum aduentum filij Dei, nimirùm niſi paulò antequàm ille adueniat. Cùm enim plenitudo Gentium ſubintrauerit, tunc & reliquiæ Iſraëlis ſaluæ fient. Aut ita intelligenda eſt hæc ſententia, quòd Apoſtoli fugientes de ciuitate in ciuitatem, percepturi eſſent tandem diuinum auxilium. Quaſi dicat, *Non conſummabitis ciuitates Iſraël*: id eſt, fugientes de loco in locum, nondum ad poſtremã vſque Iſraëlis ciuitatem peruenietis: *donec filius hominis veniat*, meámque præſentiam mirabili quodam auxilio experiamini. Multis autem profuit hæc Apoſtolorum fuga: huius enim occaſione, diſſeminauerunt verbum Dei in multas ciuitates. Sic Act. 8. Ex illa diſperſione, quam mors Stephani ſuſcitauit, tota circumadiacens regio verbo Dei repleta eſt. Tob. 13. Ideò diſpergit vos inter Gentes quæ ignorant Deum, vt vos enarretis mirabilia eius, & faciatis ſcire eos, quia non eſt alius Deus omnipotens, niſi ipſe. Hinc factum eſt, vt Apoſtoli è finibus Iudæorum expulſi, Gentibus euangelizarint. Fuga illorum è Iudæa, noſtræ ſalutis initium fuit. F G

Hieronym.

Hieronymus in Matth. Spiritualiter autem poſſumus dicere: Cùm perſecuti nos fuerint (hæretici, vel Iudæi) in vna ciuitate, in vno ſcripturarum libro, vel teſtimonio: fugiamus ad alias ciuitates, id eſt, ad alia volumina. Quamuis contentioſus fuerit perſecutor, ante præſidiũ ſaluatoris adueniet, quàm aduerſariis victoria concedatur. *Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper Dominum ſuum.*

Euthymius.

Euthy. in Matth. Cõmunem profert ſententiã, quæque omnibus nota eſt: & huic adaptat quæ circa ſe accidunt, vt nullus poſſit contradicere. Se igitur magiſtrum & Dominũ vocat, Apoſtolos autem ſeruos & diſcipulos Matth. 23. Vnus eſt magiſter veſter Chriſtus. Ioan. 11. Magiſter adeſt, & vocat te. Ioan. 13. Vos vocatis me Magiſter & Domine, & benè dicitis, ſum etenim. *Sufficit diſcipulo vt ſit ſicut magiſter eius*: id eſt, ei aſſimiletur, ſi tamen ille perfectus ſit. Alioquin æmulari oportet chariſmata meliora, & magis proficere: præſertim cùm dicat Propheta, Super omnes docentes me intellexi. At verò Chriſtus perfectus eſt: ideò cùm nullus ei æquari poſſit, ſaltem aſſimilari debet. Similitudinem autem importat dictio *Sicut*. Qui enim dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. *Et* ſufficit *ſeruo* vt ſit *ſicut Dominus eius*: id eſt, non moleſtè ferre debet diſcipulus, ſi ea patiatur quæ magiſter: aut ſeruus, ſi ea quæ Dominus. Nam cùm iniuria grauior cenſeatur ex conditione perſonæ, cui illa infertur: manifeſtum eſt, non æquè grauem iniuriã eſſe quæ ſeruo infertur, quàm quæ Domino. *Si patremfamiliâs Beel-zebub vocauerunt, quanto magis domeſticos eius?* H

Alb. Magn.

Quomodo Christus & filius ſimul & pater eſt: ſed diuerſo reſpectu.

Albertus Magnus in Matth. tria hæc Chriſti nomina confert: quòd ſit Magiſter, Dominus, & Paterfamiliâs: quódque nos ſimus diſcipuli, ſerui, domeſtici. Secundum illuminationẽ mentis, magiſter eſt: ſecundũ obedientiã operis, Dominus eſt: ſecundum præeminentiam generis, pater eſt, ſecundum quod & ipſius genus ſumus. Nos autem ſecundum doctrinã veritatis, eius ſumus diſcipuli: ſecundum coërcionẽ poteſtatis, ſumus ſerui: ſecundũ bonitatem aſſimilationis & originis, ſumus domeſtici. Porrò familia illius Eccleſia eſt, cuius & ille pater eſt: I

Tertull.

non quòd, vt volebat Praxeas, teſte Tertulliano contra eundẽ, idem ſit pater qui & filius. Si quidem Chriſtus non in ratione diuinæ relationis ſeu perſonæ dicitur pater, ſed in comparatione ad nos facta, ſeu eius beneficentia. Filius eſt Patris æterni, ſed pater noſter eſt, quia nos creauit, reformauit in ſemetipſo, paſcit, & paterno amore diligit. Regnabit in domo Iacob, inquit Angelus, Luc. 2. Domus enim Iacob Eccleſia eſt, quam ille regit, & moderatur, vt Paterfamiliâs. Porrò Baal-zebub magiſtrum ſeu Dominũ muſcæ ſignificat. Erat autem idolum Accaron vrbis Philiſtinorũ, (4. Reg. 1.) quod idololatræ colebant. De eo in ſuperioribus diximus. Hunc autem dæmonum principẽ Chriſto tribuerunt, in cuius virtute eiiceret dæmonia. Latiùs autẽ porrigitur hæc ſententia, ad ea omnia conuicia, opprobria, tormenta, quæ Chriſti nomine paſſuri ſumus: vt æquanimiter omnia toleremus, cùm ille noſtri cauſa tanta à peccatoribus ſuſtinuerit. K

Dion. Carth.

Dicitur autẽ aliquis dæmon dupliciter, inquit Dionyſ. Carthuſ. videlicet per naturã, & per participationẽ diabolicæ prauitatis: & hoc ſecũdo modo vocauerunt Iudæi Chriſtũ Beel-zebub, quo etiam modo Chriſtus ait de Iuda, (Ioan. 6.) Nónne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabo-

A diabolus eſt? Concludit autem ab aſſumpta comparatione ſerui ad Dominum, do-
meſticorum ad patremfamiliâs, diſcipuli ad magiſtrum: & à ſpe ſalutis, quæ perſeue-
rantibus obueniet: & à ſucceſſuro auxilio: *Ne ergo timueritis eos*, propter calumnias,
opprobria, etiam tormenta, quæ vobis meo nomine inferentur: ſed propoſitis ſupe-
rioribus rationibus exultate, quoniam merces veſtra multa eſt in cœlis. Eſa. 8. Timo-
re ne timueritis, Dominũ autem ſanctificate in cordibus veſtris. 1. Mach. 2. A verbis
viri peccatoris ne timueritis, cuius gloria ſtercus & vermis eſt: hodie extollitur, &
cras morietur. Eſ. 51. Quis tu vt timeas ab homine mortali, qui quaſi fœnum ita are-
ſcet? Quid enim timeamus, cùm habeamus Chriſtum adiutorem, propugnatorem,
& remuneratorem? Vbi non potius exultandũ eſt, cùm videamus huius terrenæ do-
mus diſſolutione facta, nobis non manufactam parari in cœlis? *Nihil enim eſt opertum
quod non reueletur: & occultum, quod non ſciatur.* Hilarius in Matth. hoc ad minas, con- Hilarius.
B uitia, & tormenta, ſeu conſilia omnia transfert, quæ hoſtes fidei contra Apoſtolos
intentaturi eſſent: remittens nimirùm eorum omnium iudicium & vindictam ad
diem Domini, qui reuelabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cor-
dium. (1. Cor. 4.) Quaſi dicat: Non curetis quid nunc patiamini propter me, quoniã
venit hora, in qua veſtra patientia, & illorum peruerſitas dignam ac iuſtam merce-
dem ſortietur. Ipſe enim Chriſtus ait, (Apoc. 22.) Ecce venio citò, & merces mea
mecum eſt, dare vnicuique ſecundum opera ſua. Tunc manifeſta erit Euangelij glo-
ria, & illorum confuſio. Sap. 5. Dicent enim: Nos inſenſati vitam illorum æſtima-
bamus inſaniam, & finem ſine honore. Ecce quomodo computati ſunt inter filios
Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt. 2. Cor. 4. Nunc opertum eſt Euangelium his
qui pereunt, in quibus Deus huius ſæculi excæcauit mentes infidelium, vt non ful-
C geat in eis illuminatio Euangelij gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei inuiſibilis. Ve-
rumtamen tunc illud manifeſtabitur omnibus, ſed in confuſionẽ impiorũ. Tertullia. Tertul.
in Apologetico contra Gentes, hoc prouerbium velut antiquis decantatiſſimum
vſurpat. Chryſoſto. ho. 35. Oper. prior. in Matth. Et hic quidem ſermo vniuerſalem Chryſoſt.
de omnibus enunciationẽ continere videtur: non tamen ad omnia, ſed ad propo-
ſita ſolùm pertinet. Quaſi dicat: Si igitur adhuc dolore vexamini, quoniã malè au- *Conſolatio*
dituri eſtis propter me, illud dolorem veſtrũ ſedet, quòd non multò poſt ab omni *contra calũ-*
ſuſpicione liberabimini. Cuius enim rei gratia grauiter contumelias fertis? An quia *niatores.*
grauis iniuria eſt? Magos & ſeductores vocant: certè non multò poſt ſaluatores vos
benefactoréſque totius terrarum orbis prædicabunt. Tempus enim, quod omnia
obumbrata declarat ac detegit, & illorum ementita verba redarguet, & virtutis
D veſtræ ſplendorem accendet. Hinc magna nobis conſolatio ſuccurrit, etſi iniuſtè
accuſemur, & calumniis impetamur: cùm cogitauerimus Deum tandem noſtrã
iuſtitiam, & aduerſariorum impoſturas reuelaturum. Vnde & Pſaltes: Iacta in
Domino curam tuã, & ipſe faciet, & educet quaſi lumen iuſtitiam tuã, & iudiciũ
tuum tanquam meridiẽ. Sic Dominus reuelauit innocentiam Suzannæ, & ſenio-
rum impoſturas: ſic concuſſit & Saulem, vt agnoſceret quàm iniuſtè falſis delatori-
bus contra Dauidẽ crederet, & illum perſequeretur. *Quod dico vobis in tenebris, dici-
te in lumine: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta.* An non verò Chriſtus docuit
in ſynagoga, & in templo, quò omnes Iudæi conueniebant? An non ex nauicula
turbas? Hilarius, nec in noctibus ſermocinari ſolitum eſſe obſeruat, & doctrinam Hilarius.
in tenebris tradidiſſe: ſed hoc intellexiſſe, quia omnis ſermo eius carnalibus tene-
E bræ ſunt, & verbũ eius infidelibus nox eſt. Remigius tamen ad literam interpreta- Remigius.
tur, Chriſtũ multa ſecretò docuiſſe Apoſtolos, quæ tandẽ Eccleſiæ congregatæ pa-
làm annuncianda erant. *Super tecta* autem, inquit: quoniam tecta domorum apud
Iudæos plana erant, pro more regionis: vnde facilè quis è ſummo tecto poterat ad
populum inferius poſitũ proloqui. Ideò Deut. 22. ita legitur: Quum ædificaueris do-
mũ nouam, facies murũ tecti per circuitũ, ne effundatur ſanguis in domo tua, & fias
reus labente eo, & in præceps ruente. Iud. 16. Ludente corã principibus Philiſtinorũ
Samſone, tria millia virorum ac mulierum in tecto ac ſolario domus erant. Gregor. Greg. Papa.
Papa, libr. 11. Mor. & in Ezechiel ſerm. 6. paulò aliter. Cùm, inquit, aliqua myſtica de
occultis Prophetarũ verbis à credẽtibus agnoſcuntur, quid aliud quàm profunda de
tenebris reuelantur? Vnde ipſa quoque veritas, diſcipulis in parabolis loquens, ait:

Quod dico vobis in tenebris,dicite in lumine:id eſt,apertè exponite, quæ in allegoriarum obſcuritatibus audiſtis.Cùm enim myſticos allegoriarum nodos per explanationem ſoluimus,in lumine dicimus,quod in tenebris audiuimus. Tantam denique libertatem Euangelicis miniſtris proponit,vt qui primùm ſecretò, propter infidelium metū:tandem in locis eminentiſſimis concionentur.Legimus enim in Actis Apoſtolorum,Paulum noctu prædicaſſe,& eundem tamen palàm Dei verbū annunciaſſe.Plenæ ſunt & hiſtoriæ Eccleſiaſticæ timoris, quo ſæpiùs Chriſtiani reuocati ſunt à publico Dei cultu,ob perſecutiones,quales paſſi ſunt ſub Nerone,Decio,Domitiano.Verumtamen his mortuis, cùm Deus principes Chriſtianos excitaſſet, Chriſtiani,qui per ſepulchra Martyrū & ſubterranea loca deliteſcebant,prodierunt, & Dei verbum annunciare cœperunt.Hoc quoque contigerat Helyæ temporibus, vt hi Prophetæ,qui ab Abdia pane & aqua refocillabantur,è ſpeluncis in quibus latebant,occiſis Pſeudoprophetis,& religione reſtituta prodirent. *Et nolite timere eos qui occidunt corpus,animam autem non poſſunt occidere. Sed potius timete eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam.* Chryſoſtomus hom.35. in Matth. Vt quid pertimeſcitis, inquit? Mortémne? At verò hac de cauſa potius vobis prædicandum eſt:nihil enim aliud à vera morte vos eripiet, quàm ſalutaris Euangelij prædicatio. Etſi enim vos interempturi ſunt, meliorem tamen veſtram partem,animam ſcilicet, nullo modo attingere poterunt.Quare ſi vltima ſupplicia timetis,illa perhorreſcite, quæ multò grauiora ſunt. Idem hom.5.ad populum Antiochen.Quod mors non timenda ſit, ſed peccatum:Si Chriſtianus es,inquit,Chriſto crede:ſi Chriſto credis,per opera mihi fidem demonſtra.Quomodo verò per opera mihi fidem demonſtrabis?Si mortem contemnas.Et in hoc ſanè ab infidelibus differimus: etenim illi quidem meritò timent mortem,reſurrectionis enim ſpem non habēt:Tu verò ad meliorē vadens vitā, & de illius ſpe philoſophari habens,qua dignus es venia,de reſurrectione quidē confidens,ita verò ſicut non credētes reſurrectionē,mortem timens.Sed mortē, inquis, nō timeo neque mori,ſed malè mori,& obtruncari.Igitur Ioānes malè mortuus eſt? Fuit enim obtruncatus. Igitur Stephanus malè mortuus eſt?Fuit enim lapidatus, & martyres Chriſti miſerè ſecundum vos, obiere: quoniam hi quidem igne aut ferro vitam finierunt:& hi quidem in mare,hi verò in præcipitium,hi etiam in dentes beſtiarum incidentes, ſic mortui ſunt. Non eſt hoc malè mori,homo, violenta morte finire,ſed in peccatis decedere, quoniam mors peccatorum peſſima eſt. Baſil. hom. 17.in Pſa.115.vbi hæc leguntur,Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Ne formidetis mortem,inquit.Non enim corruptio eſt, ſed vitæ cauſa:non eſt interitus penitus, ſed tranſitus ad honorem.Nam ingreſſus in hunc mundum per ignominiam ſordis ac graueolentiæ, quorum ne conſpectum quidem ferat aliquis eorum qui nos in vita præceſſit: verùm exitus & hinc deceſſus pretioſus eſt & illuſtris, non omnium hominum, ſed eorum qui ſanctè & iuſtè vitam hanc tranſegerunt. Vnde & idem Baſilius,cùm ei à Præfecto Valentis Imperatoris minæ intentarentur, conſtanter ita reſpondiſſe legitur apud Gregor.Nanzianz.Orat. in eius laudem:Neque verò exilium,inquit, vllum cognoſco, qui nullo loco circumſcriptus ſum, ac neque terram hanc,quam nunc incolo,meam habeo:& eam omnem, in quam proiectus fuero,pro mea duco: immò,vt rectiùs loquar, vniuerſam terrā Dei eſſe ſcio, cuius aduena ego ſum & peregrinus.Iam quid accipere queant tormenta, cùm corpore careā?Niſi fortè primā plagam dixeris:huius enim ſolius inferendæ poteſtatem habes.Mors porrò beneficij mihi loco erit:citiùs enim me ad Deū tranſmittet,cui viuo,& munere meo fūgor,maximáq; ex parte obij,& ad quē iampridē propero.Quid ergo faciat tyrānus?Occidet corpus?dilacerabit?Attendat etiā id quod vnus ex priſcis Philoſophis reſponderit.Cic.li.1.Quæſt.Tuſc.Cyrenæo Theodoro,quum Lyſimachus rex crucē minaretur:Iſtis,quæſo, inquit, iſta horribilia minitare purpuratis tuis.Theodori quidem nihil intereſt,humíne an ſublimè quieſcat. Magnū verò effeceris,ſi cantharidis vim conſecutus es.Verùm nihil hæc in animā poteſtatis habēt. Hier.in Matt.Si corpus occidūt,animā non poſſunt occidere:ergo anima inuiſibilis, & incorporalis eſt:ſecundum craſſiorem dico noſtri corporis ſubſtantiam. Vel eo certè tempore punietur, & ſupplicia ſentiet, quando priſtinum corpus receperit, vt cum quo peccauit, cum ipſo puniatur. Cæterùm quod dicit, *Deum poſſe corpus*

&

Margin notes: Chryſoſtom. — *Conſolatio contra tormenta.* — Idem Chryſ. — Baſilius. — Greg. Nanz. — Cicero — Hieronym.

Margin letters: F, G, H, I, K

A *& animam mittere in gehennam*, Fulgentius lib.1.ad Monimum,cap.6. colligit Deum quidem iuſtè rependere mortem ſecundam damnationis æternæ, non tamen eſſe cauſam mortis primæ,quæ peccati eſt.Quòd ergo,inquit,ante gehennam mali pereunt,non eſt diuini operis,ſed humani.Quòd autem in gehenna perituri ſunt,hoc facit Dei æquitas,cui nulla placet peccantis iniquitas. Qui enim diligit iniquitatẽ, odit animam ſuam:(Pſ.10.) Et omnis qui facit peccatum,& iniquitatẽ facit, & peccatum eſt iniquitas.1.Ioan.3.Hierony.in Matth. Porrò nomen Gehennæ in veteribus libris non inuenitur, ſed primùm à Saluatore ponitur. Quæramus ergo quæ ſit ſermonis huius occaſio. Idolum Baal fuiſſe iuxta Hieruſalem, ad radices montis Moria,in quibus Siloa fluit,non ſemel legimus.(3.Reg.11.)Hæc vallis, & parua cãpi planicies irrigua erat,& nemoroſa,plenáque deliciis, lucúſque in ea idolo conſecratus erat. In tantam autem dementiam populus Iſraël venerat, vt deſerta templi vicinia, ibi hoſtias immolaret, & rigorẽ religionis deliciæ vincerent,filióſque ſuos dæmoniis incenderent,vel initiarent. Et appellabatur locus ille,Gehennon, id eſt vallis filiorum Hennon. Hoc Regum volumen(4.cap.23.)& Paralipomenõ (2.cap.28.) & Hieremias (cap.7.& 19.& 32.) ſcribunt pleniſſimè. Et cõminatur Deus ſe locum illum impleturum cadaueribus mortuorum, vt nequaquam vocetur Topheth & Baal, ſed vocetur Polyandrium,id eſt tumulus mortuorum. Futura ergo ſupplicia, & pœnæ perpetuæ,quibus peccatores cruciandi ſunt,huius loci vocabulo denotantur. Duplicem autem eſſe Gehennam,nimii ignis,& frigoris,in Iob pleniſſimè legimus(cap.24.) Et ſi verò Chriſtus Deum animam cum corpore in Gehennam mittere poſſe affirmet, non ita tamen intelligendum eſt, quaſi ante reſurrectionem, ſeu corpora reaſſumpta, impiorum animæ minimè torqueantur. Si quidem, vt ſcribit Prudentius in Hamartigenia,

Fulgentius. *Futura maximè timenda.* *Hieronym.* *Gehẽna quid.* B *An anima torqueri poſſit igne inferni.* C *Prudentius.*

Quæ peccare valet, valet & ſuccumbere pœnæ:

Quo etiam argumento Tertull.vtitur,lib.de anima cica finem,vt quia nouit in corpore ſine corpore gaudere aut dolere,nouit & peccare ſine corpore in corpore:multo magis è corpore liberata gaudere aut dolere poſſit. Verùm in reſurrectione grauior erit damnatio,propter corporis conſortium. D. Thomas in Matth.ex hoc loco colligit reſurrectionem. Si enim anima ſimul cum corpore damnabitur, neceſſe eſt igitur animam corpori rurſus vniri. In ſumma concludendum id Hieremiæ(cap.10.) Quis non timebit te,ô Rex Gentiũ? Pſ.33. Timete Dominum omnes ſancti eius. Pſ.2. Seruite Domino in timore,nequando iraſcatur, & pereatis de via iuſta. *Nónne duo* D *paſſeres aſſe veneunt, & vnus ex illis non cadit ſuper terram, ſine patre veſtro?* Ad Dei prouidẽtiam eos reuocat,vt conſiderent illum omnia moderari:quod etiam in rebus minimis arguit. Δύο στρουθία, duo paſſerculi. Diminutio enim facit ad emphaſim. As verò diminutiuum eſt à dictione ἀσσάριον,quaſi dicas, Teruntiolo. Quanquam Romanam vocem effinxit,ſiue interpres,ſiue Euangeliſta. As enim,ſiue aſſis, qui & libella dicitur, nummulus erat cuius vtilitas etiam prouerbiis teſtata eſt. A doctioribus autem æſtimatur quatuor denariolis Gallicis. Ex hoc loco deprehẽditur Dei prouidentia, non modò circa vniuerſa,ſed circa ſingula. Nec enim vnus paſſer cadit in laqueum, ſine patre. Chriſoſt.hom.35.in Matth. Hoc autem dicebat,non quia Deus humano more numerat, ſed quia perfectam cognitionem rerum omnium, & ſummam de omnibus prouidentiã oſtendere voluit.1.Cor 9. Numquid de bobus cura eſt Deo? Hieron.in Matth. Si ergo parua animalia abſque Deo auctore non decidunt, & in E omnibus eſt Dei prouidentia, & quæ in his peritura ſunt, ſine voluntate Dei non pereunt: Vos qui æterni eſtis,non debetis timere quòd abſque Dei prouidentia viuatis. Thomas in Matth. Et quare hoc de duobus paſſeribus? Quia cùm aliquis curabatur à lepra,offerebat duos paſſeres, quorũ vnus immolabatur, alter verò cum ligno cedrino & hyſopo intingebatur in ſanguine occiſi,& aſpergebatur mundandus, & ſic viuus dimittebatur. Igitur quòd duo illi paſſeres accipiebantur, & vnus tantùm occidebatur,non ſine Dei prouidentia fiebat. Sap.12. Non eſt alius quàm tu, cui cura eſt de omnibus. Sed ſciendum quòd prouidet omnibus, ſecundum modum ſuæ naturæ. Hæc autem eſt diuerſitas in rebus creatis,quòd quædam ſunt naturaliter liberæ,aliæ verò non. Illa dicitur creatura libera,in cuius poteſtate ſitum eſt, vt quod vult,faciat: Non libera,quæ hoc non habet. Vnde ad inſtar patrisfamiliâs prouidet

Thomas. *Eraſmus.* *Cur hic duorum paſſeriũ meminit.* *Chryſoſt.* *Hieronym.* *Thomas.*

rationalibus,tanquam liberis:ſed prouidet aliis,tanquam ſeruis. Vnde liberis omnia vel ſunt præmia, vel pœnæ meritorum. Quæ autem irrationalibus fiunt, vel ad ſalutem hominum contingunt, vel ad perfectionem vniuerſi. *Veſtri autem capilli capitis omnes numerati ſunt*. Concludit Auguſtin.ſerm.de martyr. Quid timebo ergo damna membrorum, quando ſecuritatem accipio capillorum? Neque capillus quidem trium puerorum in fornace Babilonica poſitorum periit: quomodo non igitur Deus corpus ipſum & conſeruare,& reſtituere poterit? Tertullianus lib.de Fuga in perſecutione. Nec quidem in porcorum gregem diaboli legio habuit poteſtatẽ, niſi eam de Deo impetraſſet: tantum abeſt, vt in oues Dei habeat. Poſſum dicere, porcorum quoque ſetas tunc apud Deum numeratas fuiſſe, needum capillos ſanctorum. Hierony.in Matth. Quidam autem derident Eccleſiaſticam intelligentiam in hoc loco, qui carnis reſurrectionem negant: quaſi nos & capillos, qui numerati ſunt,& à tonſore deciſi,omnes dicamus reſurgere: cùm Saluator non dixerit, Veſtri autem & capilli capitis omnes ſaluandi ſunt,ſed, numerati ſunt. Vbi numerus eſt, ſcientia numeri demonſtratur,non eiuſdẽ numeri conſeruatio. Auguſt. lib. 22. De ciuit.Dei,cap.19. Quid iam, inquit, reſpondeam de capillis atque vnguibus? Semel quippe intellecto, ita nihil periturum eſſe de corpore, vt deforme nihil ſit in corpore: ſimul intelligitur ea, quæ formæ factura fuerant enormitatem, maſſæ ipſi acceſſura eſſe, non locis in quibus membrorum forma deturpatur. Velut ſi de limo vas fieret,quod rurſus in eundem limum redactum, totum de toto iterum fieret, non eſſet neceſſe,vt illa pars limi, quæ in anſa fuerat,ad anſam rediret: aut quæ fundum fecerat, ipſa rurſus faceret fundum: dum tamen totum reuerteretur in totum, id eſt totus ille limus in totum vas, nulla ſui perdita parte,remearet. Quapropter ſi capilli toties tonſi, vnguéſve deſecti, ad loca ſua deformiter redeunt, non redibunt:nec tamen cuiquam reſurgenti peribunt: quia in eandem carnem,vt quemcunque ibi locum corporis teneant, ſeruata partium congruentia, materiæ mutabilitate vertentur. D.Thomas in Matth. Ideò intelligendum eſt,quòd fuit hic triplex opinio. Quidam dixerunt quòd non reſurget, niſi quod eſt de veritate humanæ naturæ. Alii verò,quòd non reſurget, niſi quod deciſum eſt ab Adam, quod ſic multiplicatum eſt in tantam magnitudinem. Alii verò id non ſolùm quod ad Adam, ſed etiam quod deciſum eſt à proximo parente. Vnde fiat, vt quicquid additur ad veritatem humanæ naturæ,reſurgat,non autem ad quantitatem partium. Sed contra hoc,videtur quòd calor agens in humidum nutrimentale,agit etiam in radicale:& ita qui conſumit vnum,conſumit & alterum,cùm permiſceantur ad inuicẽ. Ideò aliter dicendum videtur,quòd quicquid eſt de vnitate,remanebit ſolum,quãtum ad complementũ pertinet. Eorum autem,quæ humanã naturam conſtituunt, alia carnem conſtituunt,ſecundum ſpeciem:alia carnem ſecundum materiam. Caro autem ſecundum ſpeciem reſurget,non ſecundum materiam. Sed quid eſt dicere carnem ſecundum ſpeciem? Dicendum quòd partes hominis poſſunt conſiderari, aut quantũ ad formam,aut quantum ad materiam. Quantum ad formam, ſemper manent. Si autem conſideremus materiam ſubtractã, aliquid fluit,& refluit, vt patet in igne. Quod ſi igni addantur ligna, idem quidem ignis ſecundum ſpeciem manet, fluet tamen materia ſecundum ſubtractionem lignorum. Reſurget ergo quod magis perfectum eſt:& reſurgent capilli non in pondere,ſed in forma. Gloſſa in Matth. Numeratum eſſe hic dicitur, propter id quod conſequitur numeratum. Numeratur enim aliquid ad hoc,quod integrè conſeruetur. Albertus in Matth. Non ergo Deus capillorum quantitatem hîc numerare dicitur, ſed propter illorum conſeruationẽ. 2.Mach.7. Sic vnus è Machabæis omnia ſibi conſeruando, & reſtituenda credens, poſtulatus linguam,citò protulit,& manus conſtanter extendit, & cum fiducia ait: E cœlo iſta poſſideo,& propter Dei leges hæc ita deſpicio,quoniam me ea recepturum ſpero. *Nolite ergo timere* perſecutores & occiſores veſtros, quaſi veſtri curam nullam gerat Deus. Hoc enim Clemens Alexandr. lib.4. Stromatum, olim obiectũ fuiſſe Chriſtianis,cùm affligerentur,ſcribit: Hoc etiã Dauidi, cùm in anguſtiis conſtitueretur. Fuerunt, inquit, mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi per ſingulos dies, Vbi eſt Deus tuus. Quare triſtis es anima mea,& quare conturbas me? Spera in Deo,quoniam adhuc confitebor illi. Hoc Chriſto improperiũ eſt

Margin notes (left): Auguſtin. — Tertullian. — *Magnum reſurrectionis argumentũ.* — Hieronym. — Auguſtinus. — Thomas. — *An omnes partes, & materia partium corporis reſurgent.* — Gloſſa. — Albertus. — *An capilli reſurgent.* — Clem. Alex.

Margin letters (right): F — G — H — I — K

A eſt. Si filius Dei eſt, deſcendat de cruce. Saluum faciat eum Deus, quia dixit, Filius Dei ſum. Summa itaque conſolatio contra maximam hanc tentationem, eſt quod nihil nobis perit, ne capillus quidem: quòd numerata ſunt omnia, quòd Deus ita nos vexari ſinit ad maiorem noſtram gloriam. *Nolite ergo timere*, inquit, aut bonorũ, aut corporis, aut vitæ diſpendiũ: omnia enim illa in manu Dei ſunt: *Nam multis paſſeribus meliores eſtis vos*, cùm ſitis rationales creaturæ, paſſerculi verò irrationales. Si ergo Dei prouidentia circa illos extenditur, vt ne quis eorum minimus pereat, quem non nouerit, & præuiderit: quanto magis curã veſtri habebit, vt in morte conſoletur, & pro martyrio copioſã mercedẽ rependat? Hinc colligitur Dei prouidẽtia aliter ad ea quæ ratione donata ſunt, aliter ad irrationabilia extendi: non quod non omnia Deus proſpiciat & dirigat, nõ tamẽ eodẽ fauore & modo. Et ſic intelligẽda eſt D. Hieron. *Dei prouidẽtia etiam in minimis.*
B ſententia lib. 1. Cõment. in Habakuk Prophetæ cap. 1. vbi eludit eorũ opinionẽ, qui Deũ abieciſſe putabant à ſe in Angelos quoſdã, rerum ratione carentium curã & directionem. Fatetur vtique Deum aliter ad illas quàm ad ratione præditas creaturas ſe habere, omnium tamen curam gerere. Sicut enim in hominibus, inquit, etiam per ſingulos currit Dei prouidentia: ſic in cæteris animalibus generalem quidem diſpoſitionem & ordinẽ, curſũmque rerum intelligere poſſumus. Verbi gratia, quomodo naſcatur piſcium multitudo, & viuat in aquis: quando reptilia & quadrupedia oriãtur in terra, & quibus alantur cibis. Cæterùm abſurdum eſt ad hoc Dei maieſtatem deducere, vt ſciat per momenta ſingula quot naſcantur culices, quót ve moriantur: quæ cimicum & pulicum & muſcarum ſit in terra multitudo: quanti piſces in aqua *Hieronym.*
C natent, & qui de minoribus maiorum prædæ cedere debeant. Non ſimus tam fatui adulatores Dei, vt dum potentiam eius etiam ad ima detrahimus, in nos ipſos iniurioſi ſimus: eandem rationabilium, quàm irrationabilium prouidentiam eſſe dicentes. Ex quo liber ille apocryphus ſtultitiæ plenus condemnandus eſt, in quo ſcriptũ eſt, quendam Angelũ, nomine Tyri, præeſſe reptibilibus. Thomas de vio in Matth. Itaque cùm cõtra diuinam hanc curam paſſerum obiicitur illud Apoſtoli, 1. Cor. 9. Numquid cura eſt de bobus? Diſtingue aliud eſſe curare de irrationalibus legem ſcriptam dando, aliud illis prouidendo. Aſſeritur enim hic diuinæ prouidentæ curã comprehendere etiam paſſeres: negatur autem ab Apoſtolo Deum habere irrationalium curam, ſic vt ſollicitus ſit ſuperaddere legem circa ſalutem eorum. Hic enim modus diuinæ curæ reſeruatur rationali creaturæ, quam quia Deus ordinauit ad æternam fœlicitatem, erudit, atque monet. Argumentum igitur à comparatione ſumptum à Chriſto, procedit à minori ad maius: Si paſſerum mors Deo curæ eſt, quan- *Thomas de vio.*
D to magis precioſa erit in conſpectu eius mors ſanctorum eius? Cypr. lib. 1. Ep. 3. ad Cornelium. Si nec paſſer cadat, nec minima fieri ſine Dei voluntate Chriſtus aſſerat: exiſtimat aliquis ſumma & magna, aut non ſciente, aut non permittente Deo in Eccleſia fieri, & ſacerdotes, id eſt diſpenſatores eius, non de eius ſententia ordinari? Oſtendit autem quanta merces è martyrio expectanda ſit, dicens: *Omnis qui confitebitur me* verbo & opere, ſeu confeſſione fidei formatæ, ac laudis diuinæ *coram hominibus* maximè infidelibus, impiis & tyrannis: quod ſe feciſſe gloriatur Pſaltes, dicens, (Pſ. 118.) Et loquebar de teſtimoniis tuis in conſpectu regum, & non confundebar: *Confitebor*, approbabo, & ad me pertinere affirmabo *eum coram patre meo qui eſt in cœlis.* Cùm enim meo tribunali fuerit oblatus, commemorabo & ego teſtimonium illud *Cyprianus.* *Merces martyrum.*
E quod mihi reddidit, & compenſabo. Sic (Rom. 10.) Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Sic (Pſ. 95.) Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius. Porrò Græca lectio habet, ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ qui confitebitur in me. Euthymius hanc à Chriſoſt. obſeruatam notat, vt ſit ſenſus, in me, ſiue per me, aut à me adiutus. Vnde conſequenter etiã intellegimus, cùm dicitur, *Confitebor & ego* ἐν αὐτῷ *in illo*, perinde eſſe ac ſi dicat, à gratitudine ipſius motus: vt cauſam noſtræ confeſſionis ad Dei gratiam, noſtræ verò ſalutis ad noſtrum obſequium referamus. Chriſoſt. hom. 35. in Matth. Non enim dixit, qui *confitebitur me*, ſed ἐν ἐμοὶ, *in me*: vt tibi oſtenderet, non propria virtute, ſed gratia ſuperiore adiutum confiteri eum. Qua etiam de cauſa, non ſimiliter dixit de negante. *Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt.* Non enim ait: Qui in me negauerit, ſed, qui me negauerit. Nam qui negat, ſuperioris gratiæ patrocinio priuatus, negat. Liberam *Euthymius.* *Chryſoſt.*

certè petit confeſſionem, ad maiorémque charitatē nos adducit, & ſublimes atque F
inuictos eſſe voluit. Quapropter hæc omnibus præcipit: non enim ad perſonam ſolummodò ſpectant diſcipulorum, ſed diſcipulorum quoque diſcipulis adiiciunt.

Clem. Alex. Clemens Alexandr. lib. 4. Stromat. Pulchrè enim in his qui confitentur, *In me*, dixit: in iis autē qui negant, adiecit illud, *me*. Ii enim ſoli in ipſo confitentur, qui in ea quæ eſt in ipſum confeſſione & actione viuunt, vt potè quòd & ipſe iis implicetur, quæ confitetur, & ab his teneatur. Quocirca nunquam poteſt ſeipſum negare. Eum autē

Tertullian. negant, qui non ſunt in ipſo. Tetullianus in Scorpiaco contra Gnoſticos, idē habet, docens multum differre, ſi legatur, *Qui confitebitur me*, *& in me*. Nam etſi diem lucis dixeris, inquit, rem oſtendiſti quæ diem præſtat, & ſi non dixeris lucem: ita & ſi non directo pronunciauit, Qui me confeſſus fuerit, non tamen eſt diuerſus actus quotidianæ confeſſionis, à ſenſu dominicæ pronunciationis. Siquidem Chriſtum confitetur, qui eſt in Chriſto. Eſt autem ab æquitate deſumptum argumentum. Quid enim G

Tripliciter negatur Chriſtus. Dio. Carthuſ. æquius quàm cum ſeruum à Domino tempore gloriæ ſuæ negari, qui herum ſuum tempore belli negauerit? Tripliciter autem Chriſtus negatur, inquit Dionyſ. Carthuſ. in Matth. Verbo tantùm, vt ab his, qui timore pœnarum Chriſtum negauerūt: Verbo & opere, ſed non corde, vt cùm malus Chriſtianus dicit, & agit contra fidem, cùm tamen non dubitet fidem eſſe veram: Opere, ſed non verbo, iuxta illud Apoſtoli, (Tit. 1.) Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant, cùm ſint abominandi & reprobi. Poteſt etiam addi quartus modus, videlicet, cùm quis corde non credit, & tamen ſe credere aſſerit, vel oſtendit. Quælibet harum negationum eſt peccatum

Cyprian. mortale, ſaltem in caſu aliquo. Cyprianus lib. de exhortatione Martyrii, cap. 5. in eam rem profert hæc ſcripturæ teſtimonia. Deut. 13. Quod nec amico, fratri, filio, filiæ, nec vxori parcendum erat, ſi quidem ad Deos alienos diuertendum eſſe dixiſſet: H
quòd nec ciuitatibus ad id conſentientibus parcendum ſit, ſed omnes in ore gladii feriri, & ciuitas ſuccendi debebat. Quòd eapropter (1. Mach. 2.) Mathatias interfecit eum, qui ad aram ſacrificaturus acceſſerat. Quòd & idem Chriſtus moneat, dicens: Qui me confeſſus fuerit, &c. & qui me negauerit, negabo eum. Item Apoſtolus Paulus, (2. Tim. 2.) Si enim commorimur, inquit, & conuiuemus: ſi toleramus, & conregnabimus. Si negamus, & ipſe negabit nos. Item Ioannes, (1. cap. 2.) Qui negat filium, nec patrem habet. Qui confitetur filium, & filium & patrem habet. Luc. 9. Qui me erubuerit & ſermones meos, hunc filius hominis erubeſcet, cùm venerit in

Cypri. maieſtate ſua, & patris, & ſanctorum Angelorum. Cyprian. ſerm. 5. de lapſis. Non poteſt, inquit, Euangelium in parte conſiſtere, & in parte nutare. Atque vtrumque I
oportet vt valeat, aut vtrumque vim veritatis amittat. Si negantes, rei criminis non erunt, nec confitentes præmium virtutis accipient. Porrò ſi fides, quæ vicerit, coro-

Tertullian. natur, neceſſe eſt vt victa perfidia puniatur. Tertull. in Scorpiaco aduerſus Gnoſticos: Manifeſta, vt opinor, eſt & definitio, & ratio, tā confeſſionis, quàm negationis; etſi diſpoſitio diuerſa eſt. Qui ſe Chriſtianū cōfitetur, Chriſti eſſe teſtatur: qui Chriſti eſt, in Chriſto ſit, neceſſe eſt. Si in Chriſto eſt, in Chriſto vtique confitetur. Hoc enim non poteſt eſſe, niſi ſit in Chriſto. Proinde negatione negationem rependi à Domino dixit, quemadmodum confeſſione confeſſionem. Itaque fruſtrà erit dicere, Etſi me negauero Chriſtianum, non negabor à Chriſto: non enim ipſum negaui. Ex illa enim negatione tantundem tenebitur, qua ſe Chriſtianum negando, Chriſtū

Greg. Nanz. in ſe negans, etiam ipſum negauit. Gregor. Nanzianz. Orat. de moderatione in diſputationibus ſeruanda. O mirificas diuinæ gratiæ opes! Nihil tibi, inquit, (Rom. 10.) K
neceſſe eſt in cœlum aſcendere, vt Chriſtum illinc trahas: nec in abyſſum deſcendere, vt hinc eum à mortuis excites: nimirùm vel primam ipſius naturam curioſiùs inueſtigans, nec poſtremam carnis aſſumptæ diſpenſationem. Prope te, inquit, verbum eſt. Mens & lingua theſaurum hunc habent, illa videlicet credendo, hæc confitēdo. Quid his diuitiis contractius? Quid hoc beneficio facilius, magiſque expromptum? Confitere Ieſum Chriſtum, eumque à morte ad vitam reuocatum crede, & ſalute

Origenes. donaberis. Origen. lib. 8. in Epiſt. ad Rom. cap. 10. Videbitur verò quibuſdā per hæc, quòd etiamſi deſint alicui boni operis priuilegia, etiamſi virtutibus operam non de-

Non ſatis eſt credere. derit: hoc ipſo tamen quòd credidit (& confeſſus eſt) non pereat, ſed habeat ſalutem. Sed vide ne magis illud intelligi debeat, quòd qui vero, & non falſo confitetur ore

Domi-

A Dominum Ieſum,& corde credit:pariter confiteatur ſe dominatui ſapientiæ ſubie-ctum eſſe,& iuſtitiæ & veritatis, & omnibus quæ Chriſtus eſt:nec ſibi vltrà eſſe dominum Mammonam,id eſt, nec auaritiam ſibi vltrà,neque iniuſtitiam, neque mendacium dominari. Qui ſic Chriſtum confitetur,agnoſcet & illum Chriſtus. Qui negat,adhærendo nimirùm Sathanæ, negabit & eum Chriſtus. Quid autē optabilius, quàm coram patre cœleſti agnoſci,& commendari à filio? Quid magis timendum eſt,quàm ab eo negari? *Nolite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram. Non veni pacē mittere,ſed gladium.* Non veni,inquit,abblādiri & applaudere hominibus, vt ne vos in eorum vitiis & impietate aliquid diſſimuletis. Hoc multi quidem prætextu pacis faciunt,& dicunt,ſe timere,ne ſi eorum vitia,& incredulitatem arguant,lites, rixas, immò & ſeditiones contra ſe excitent:aut ſaltem apud eos quos exhortantur, malè *Quis gladius à Christo immiſſus.*

B habeant. Nolim hanc vobis excuſationem eſſe in peccatis. Non parcit, aut blanditur chirurgus aut medicus, cùm ſecari & vri partem corporis oportet. Quæ ſui ſunt muneris,attendit,ne ſi blandiatur,hominem perdat. Vtitur ergo ferro & igne ad hominis ſalutem. Idem & vos facite. Gladium habetis verbi, ignem zeli, ſeu ſpiritus diuini:hæc expromite contra ſpirituales hominum ægritudines. Non dico vt occidatis,concutiatis,perdatis:ſed viuificetis, ſedetis, conſeruetis. In earum rem vobis iſte gladius datus. Veni hunc mittere in terram,non autem pacem,id eſt,blanditias, quibus fauere videamini infidelium peccatis. Ne quis igitur hoc loco abutatur, in ſeditionum fauorem,quaſi Chriſtus illas probauerit. Ne exiſtimet religionis prætextu licere in Eccleſiam Catholicam,in Prælatos, in Principes, in ipſam etiam Rempublicam manu armata procedere,quaſi Chriſtus hoc ſuadeat, qui docuit redden- 1.

C da eſſe quæ Cæſaris ſunt,Cæſari:immò qui nec quidem Apoſtolos ferre niſi virgam permiſerat. Si enim de materiali gladio hoc intellexiſſet,non prohibuiſſet aut baculum tantùm ferre in via:non illos armaſſet patientia, non verbis ſolùm reſpondendum,non ad mortem paratos eſſe monuiſſet. Verùm interim dum hæc præcipit,de gladio loquitur,qui contra pacem huius mundi miſſus ſit. Alium ergo gladiū quàm materialem intelligit. Cedo ſcilicet, quem gladium Chriſtus circumtulit? Quas turbas excitauit? Quod bellum immiſit? Hæc omnia ſpiritualia ſunt. Niſi fortè dicatur *miſiſſe gladium* per occaſionem, quam infideles ab Apoſtolorum prædicatione,& fide credentium aſſumpturi eſſent. Videtur autem præoccupatio eſſe. Erat enim Iudæorum opinio vulgaris,de pace copioſiſſima ſub Meſſia rege, quam ex dictis Prophetarum conceperant,vt ex illo Eſ.9. Pacis eius non erit finis. Et. 11. Habitabit lu- 2.

D pus cum agno, &c. Non affligent neque perdent in vniuerſo monte meo. Hæc opinio Apoſtolorum mentibus inhæſerat: vnde illos de iis quæ futura ſunt, admonet, dicens: *Nolite arbitrari*, quaſi dicat:forſan exiſtimatis vobis in poſterum quieta futura eſſe omnia, quia pax & quies Meſſiæ temporibus expectatur. Veruntamen videtè quæ pax prædicetur, & promittatur: non vtique pax mundi, in peccatis & deliciis: quin potius contra hæc veni mittere gladium. Oportet enim vos, velut milites,ad ſpirituale bellum contra Sathanam, mundum, & carnem parari. Pacem quidem relinquo, ſed vobis, gladium contra hoſtes: Pacem ſpiritualem,& ſpiritualem gladium. Vtrumque enim ab altero eſt,quoniam nec pax nobis cum Deo eſt,niſi & gladium contra Sathanam exeramus. Tertull. lib. ad Martyr. Pax,inquit,veſtra,bellum eſt illi. Chryſoſt. Orat.2. aduerſus Iudæos,gladium per euentum interpretatur. Non veni mittere pacem,inquit, ſed gladiū: non declarans *Tertull.* *Chryſoſt.*

E quid ipſe cuperet,ſed rerum euentum prædicens. Hierony. in Matth. Ad fidē Chriſti totus orbis contra ſe diuiſus eſt:vnaquæque domus & infideles & credentes habuit,& propterea bellum miſſum eſt bonum,vt rumperetur pax mala. Tale quid & in Geneſi aduerſus rebelles homines, (Geneſ.11.) qui moti fuerant de Oriente, & turrem extruere feſtinabant, per quam cœli alta penetrarent,feciſſe creditur Deus, vt diuideret linguas eorum. Vnde & in Pſalmo (67.) Dauid precatur: Diſſipa Domine Gentes,quæ bella volunt. Venit ergo mittere gladium verbi, inter fideles: gladium diſſenſionis,inter infideles:gladium per occaſionem acceptum ab infidelibus contra electos,vt & ipſi ſe ad perſecutiones præparent. Thomas in Matth. De ratione gladii eſt diuidere:iſte gladius eſt verbum Dei. Heb.4. Viuus eſt ſermo Dei,& efficax,penetrabilior omni gladio ancipiti. Epheſ.vlt. Gladius ſpiritus nuncupatur, *Hieronym.* 3. *Thomas*

Iſte gladius in terrã miſſus. Hoc ſeparantur fideles ab infidelibus. *Veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum, & filiam aduerſus matrem ſuam, & nurum aduerſus ſocrum ſuam, & inimici hominis domeſtici eius.* Hieronym. in Matth. Hic locus ferè eiſdem verbis in Michæa Propheta ſcribitur. Et notandum, vbicunque de veteri Teſtamento teſtimoniũ ponitur, vtrum ſermo tantùm, an ſenſus conſentiat. Dioniſ. Carthuſ. in Matth. Venit igitur Chriſtus homines quantúcunque propinquos ſeparare ab inuicẽ dupliciter. Primò, auferendo ab eis vnionem carnalis affectionis, & conſenſum in malo: & hæc eſt ſeparatio ſpiritualis, neceſſaria ad ſalutem, ſine qua nemo poteſt eſſe ſeruus vel diſcipulus Chriſti. Secundò, auferendo ab eis vnionem conuictus & cohabitationis, trahendo quoſdam ad religionis ingreſſum: & hæc eſt ſeparatio localis, pertinens ad ſupererogationem. Hieronymus ad Heliodorum, de laude vitæ ſolitariæ. Recordare tyrocinii tui diem, quo Chriſto in baptiſmate conſepultus, in ſacramenti verba iuraſti: pro nomine eius non patri parciturum, non matri. Ecce aduerſarius in pectore tuo Chriſtum conatur occidere. Ecce donatiuum, quod militaturus acceperas, hoſtilia caſtra ſuſpirat. Licet paruulus ex collo pendeat nepos, licet ſparſo crine, & ſciſſis veſtibus, vbera quibus te nutrierat, mater oſtendat, licet in limine pater iaceat: per calcatum perge patrem, ſiccis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus eſt, in hac re eſſe crudelem. Facilè rumpit hæc vincula amor Dei, & timor gehennæ. Auguſtinus lib. 3. Quæſt. Euang. c. 4. ſpiritualem huius loci ſenſum expendit. Venit, inquit, Dominus ſeparare hominẽ *aduerſus patrem ſuum* quia renunciat quis diabolo, qui fuit pater eius. *Et filiam aduerſus matrem ſuam*, plebem Dei aduerſus mundanam ciuitatem: hoc eſt, aduerſus pernicioſam ciuitatem generis humani: quam nunc Babylonia, nunc Ægypto, nunc Sodoma, nunc aliis atque aliis nominibus Scriptura ſignificat. *Nurum aduerſus ſocrum*, Eccleſiam aduerſus Synagogam, quæ ſecundum carnem Chriſtum peperit, ſponſum Eccleſiæ. Diuiduntur autem gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei: *& inimici hominis domeſtici eius*, cum quibus antea conſuetudine implicatus erat. Hilarius in Matth. Pater corporis peccatũ eſt, mater animæ infidelitas, ex qua cætera omnia. Itaque gladio Dei, in ſacramento Baptiſmatis ab his reſcindimur. D. Thomas in Matth. Duplex eſt maxima coniunctio: vna naturalis, altera domeſtica, vel œconomica. Contra vtramque Chriſtus mittit gladium, (vt ſuccedat coniunctio ſpiritualis.) Amicitia naturalis fundatur ſuper actum naturalem, in coniunctione maris & fœminæ, ſeu generatione. Domeſtica fundatur ſuper affinitatem. Vtramque autem Chriſti gladius diſſoluit. Quòd ſi obiicitur Chriſtum veniſſe, non vt legem ſolueret: reſpondendum, omnia præcepta ſecundæ tabulæ à præceptis primæ pendere. Ideò tamdiu ſtare illa, quandiu non diſſoluuntur priora præcepta. Itaque ſi paterna obedientia & obſequiũ à Deo retrahat, ſatius eſt Deo quàm hominibus parere: & in hoc caſu gladius verbis ſeparat fidelẽ à patre & matre, & amicis. *Qui amat patrem aut matrem pluſquàm me, non eſt me dignus. Et qui amat filium aut filiam ſuper me non eſt me dignus.* Amandus eſt pater & mater, amandi filii: ſed Chriſto præferendi non ſunt. Non enim bona caduca & finita æternis & incommutabilibus præferenda ſunt. Ordo enim charitatis requirit, vt primùm diligamus Deum ex toto corde, & tota anima, & tota virtute noſtra: demùm animam noſtram, deinde proximos, poſtemo loco ipſum corpus noſtrum. Inter proximos autem pater & mater primum locũ obtinent. Hieron. ad Heliodorum: At contra Scriptura præcipit parentibus obſequendum (vtique ſub conditione diuini obſequii, non in illius præiudicium) ſed (&) quicunque eos ſupra Chriſtũ amat, perdit animã ſuã. Gladiũ tenet hoſtis, vt me perimat, & ego de matris lachrymis cogitabo? Propter patrẽ militiã Chriſti deſeram, cui ſepulturã, Chriſti cauſa, præſtare non debeo, quã etiã omnibus eius cauſa debeo? Domino paſſuro, timidè Petrus conſulens, ſcandalũ fuit: Paulus retinentibus ſe fratribus ne Hieroſolymã pergeret, (Act. 21.) reſpondit. Quid facitis plorantes, & conturbantes cor meũ? Ego enim non ſolùm ligari, ſed & mori in Hieruſalem paratus ſum, pro nomine Domini Ieſu Chriſti. Lege quid Lex ipſa vetus ſanciat, num doceat omnem ſanguinis & affinitatis colligationem diſſoluendã, vbi iactura diuini nominis ſucceſſerit. Quid enim Moſes, ob inuectam idololatriam, tauris fuſilibus diſiectis inſtituit? Exod. 32. Si quis, inquit, eſt Domini, coniungatur mihi. Congregatique ſunt ad eum omnes filii Leui: quibus ait, Ponat vir

Margin notes: Hieronym. — Dion. Carth. — *Deus parentibus præferendus.* — Hieronym. — Auguſtinus. — Hilarius. — Thomas. — *Duplex coniunctio.* — *An licet parentes relinquere.* — Hieronym.

Section letters in margin: F, G, H, I, K

A vir gladium ſuper femur ſuum, &c. & occidat vnuſquiſque fratrem ſuum & amicum. Hoc autem reputatum eſt ad laudem Leuitarum. Quis verò non è Gentilium ſcriptis colligit, magnam olim laudem principibus illis delatam eſſe, qui nullo parentum, filiorum, vxorum, amicorum reſpectu, ius cuique adminiſtrarunt? Seleucus ne filio quidem pepercit, quin lege de adulterio lata, illi oculum erueret. Dicam nec Saulem Ionathæ, quia contra legem fauum mellis deguſtarat. Quid verò ſi iuſtitiæ ratione nec patres filiis parcunt, aut filij parentibus: vt ſummæ iuſtitiæ, & omnis boni parenti obſequamur, num & omnia poſtponenda erunt? Nec quidē Agamemnon Iphigeniæ, ſicut nec Iephte, propriæ filiæ pepercerunt propter Deū. Quid ergo illa te à Dei cultu & obſequio reuocare debeant? Gregor. Papa. lib. 3. Moral. Antiquus enim aduerſarius non ſolùm per ſemetipſum, ſed per eos etiā qui nobis adhærent, ſtatum ſatagit noſtræ mentis inclinare. Cùm enim cor noſtrum ſua perſuaſione nō ſubruit, ad hoc nimirùm per linguas adhærentium repit. Hinc per Prophetam dicitur, (Eccl. 9.) Vnuſquiſque ſe à proximo ſuo cuſtodiat, & in omni fratre ſuo nō habeat fiduciā. Hinc rurſum ſcriptū eſt, (Eccl. 32.) A filiis tuis caue, & à domeſticis tuis attēde. Callidus enim aduerſarius, cùm à bonorum cordibus repelli ſe conſpicit, eos qui ab illis valde diliguntur, exquirit, & per eorum verba blādiens loquitur, qui plus cæteris amantur: vt dum vis amoris cor perforat, facilè perſuaſionis eius gladius ad intimæ rectitudinis munimina irrumpat. Ideò Dominus iraſcitur in Heli, 1. Reg. 2. Magis, inquit, honoraſti filios tuos, quàm me. Qui autem contemnunt me erunt ignobiles. E contra commendatur Abraham, quòd Dei obſequium filio prætulerit. Geneſ. 22. Quia feciſti rem hanc, & non peperciſti vnigenito tuo propter me, benedicens benedicam te. Deut. 33. Qui dixerunt patri ſuo & matri ſuæ, Neſcio vos, & fratribus ſuis, Ignoro illos, & neſcierunt filios ſuos: hi cuſtodierunt eloquium tuum, & pactum tuum ſeruauerunt. *Et qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus.* Crux noſtra eſt pœnitentiæ afflictio, vitiorū & concupiſcentiæ reſtrictio. Hoc enim quoddam mortis genus eſt, quo Chriſto confixi ſumus cruci. Gal. 5. Qui Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum concupiſcentiis. Gal. 2. Chriſto confixus ſum cruci. 1. Cor. 15. Vt ſicut portauimus imaginem terreni, ſic portemus & imaginem cœleſtis. Rom. 6. Si complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. Crux etiam eſt promptiſſima voluntas ad ſuſcipiendam mortem pro Chriſto. Euthymius & Hilarius in Matth. ſuperiorem interpretationem ſequitur: poſteriorem autem Theophilactus. Quiſquis enim, inquit, non renunciauerit præſenti vitæ, & tradiderit ſe in mortem contemptibilem (hoc enim priſci crucem vocabant) non eſt me dignus. Et quoniam multi vt fures & latrones crucifiguntur, appoſuit, *& ſequitur me,* hoc eſt, iuxta leges meas viuit. Martyrem enim non facit pœna, ſed cauſa, nec crux latrones glorificauit, quia tum propter ſua demerita patiebantur. Hoc & illi agnoſcebant, dicentes: Nam & nos digna factis recepimus, hic autem quid mali fecit? Itaque Chriſtus non modò in paſſione, ſed & vitæ puritate ſequendus eſt. Hieronym. in Matth. In alio Euangelio legitur, Qui non accipit crucem ſuam quotidie: ne ſemel putemus ardorem fidei poſſe ſufficere, ſemper crux portanda eſt, vt ſemper Chriſtum nos amare doceamus. Quòd ſi ſemper mortificationem Ieſu Chriſti in corpore noſtro portare, alioquin ſi non aliundè afflictiones occurrant, ipſas vltrò requirere debemus, & ita corpus domare ieiuniis, vigiliis, & laboribus pro Chriſto: ſi denique tantus ardor fidei in nobis ſemper eſſe debet, vt etiam pro Chriſto occumbere deſideremus, & hoc eſt crucem noſtram ferre, & Chriſtum ſequi, vt illo digni efficiamur: quid Apoſtolis moleſtum eſſe debuit, pati à confratribus Iudæis, à Gentibus etiam, & omnis generis hominibus, ad quos prædicatio illorum perueniret? *Qui inuenit animam ſuam, perdet eam. Et qui perdiderit animam ſuam, propter me, inueniet eam.* Auguſt. ho. de marty. Magna & mira ſententia. Qui, inquit, inuenit animam ſuam, perdet eam. Quod duobus modis poteſt intelligi. Qui amat, perdet: id eſt, ſi amas, perdes. Si cupis vitam tenere cùm Chriſto, noli mortem timere pro Chriſto. Item alio modo, qui amat animam ſuam, perdet eam. Noli amare, ne perdas. Noli amare in hac vita, ne perdas in æterna vita. Si malè amaueris, tunc odiſti: ſi benè oderis, tunc amaſti. Fœlices qui oderunt cuſtodiendo, ne perdant amando. Theophil. in Matth.

Greg. Papa. | *Quæ crux noſtra.* | Hieronym. | Auguſtin. | *Perdere animam quid.* | Theophil.

Inuenire videtur animam ſuam, qui vitam quæ in carne eſt, cuſtodit: ſed perdit eã, F
quia mittit in æternum ſupplicium. Qui autem perdit animam ſuam, & moritur, nõ
Thomas. vt latro, vel ſeipſum ſtrangulans, ſed propter Chriſtum, ille ſeruat eam. D. Thomas in Matth. animam pro vita ſumit, quam perdere pro Chriſto debemus, vt & illã in-
Alb. Magn. ueniamus. Perdemus temporalem, inueniemus æternam. Albertus Magnus ſumit pro affectionibus ſenſualibus animæ, quæ perdi debent propter Chriſtum, & ita extingui, vt concupiſcentiis renunciemus. Eccl. 18. Poſt concupiſcentias tuas non eas,
Clem. Alex. & à voluntate tua auertere. Clemens Alexandr. lib. 2. Stromat. Qui perdiderit animam ſuam, inquit Dominus, ſeruabit ipſam, aut eam tradens, lubenter adeundo pro Domino pericula: aut eam perdens, ex ea quæ eſt ei cum hac vita conſuetudine. Si enim ſoluere, abducere, & ſegregare (id enim crux ſignificat) animam volueris, ab ea G
quæ eſt in hac vita voluptate & delectatione: habebis eam, in illa quæ expectatur ſpe inuentam, & conquieſcentem. Sic Machabæi & omnes Martyres nihil ſe perdere exiſtimarunt, cùm tamen propter Chriſtum vitã hanc perdere viderentur: ſperabant enim ſe meliorem inuenturos. Sic Paulus: Scimus quòd ſi terreſtris domus noſtra diſſoluatur, domum habebimus non manufactam in cœlis. Tantum abeſt igitur, vt & Apoſtololi aut Martyres hac iactura moleſtiam acceperint, quòd fœlice tranſmutatione vitæ iſtius cum vita futura ſummoperè deſiderarũt. Sic Paulus: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Sic Pſaltes: Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei? Prou. 8. Qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet ſalutem à Domino. Et ne fortè ſic totus orbis in Apoſtolos & electos eius conſpiraſſe exiſtimetur, vt non ſit aliquis qui eos excipiat: Chriſtus à ratione mercedis, ad hoſpitalita- H
Quæ merces & honor recipientis Dei miniſtrum. tem inducit, dicens: *Qui recipit vos* prædicatores, & pauperes meos ad ſuam menſam, vel domum, neceſſaria illis miniſtrando, *me recipit*, id eſt, rem mihi tam gratam & meritoriam facit, ac ſi meam perſonam reciperet. Recipit enim mẽbra mea, in quibus ego & honoror, & ſuſtentor, & contemnor. Ideò ſcilicet Paulo dictum eſt, Act. 9. Saule, cur me perſequeris, quia Chriſti membra perſequebatur. Et Samueli: Non te abiecerunt, ſed me. Ita excitat nos, vt ſuſcipiamus eos
Theophilact. qui à Chriſto mittuntur, inquit Theophil. Nam qui diſcipulos ſuſcipit, ipſum veneratur: & propter illum, etiam patrem. Tantus eſt amor Dei ad nos, vt dicat per Zachariam Prophetam, (cap. 2.) Qui tetigerit vos, tanget pupillam oculi mei. *Et qui me recipit*, in propria perſona, dum adhuc in mundo mortalis inter homines conuerſor, vel in membris meis, vel ſpiritualiter in corde ſuo, per fidem & charitatem: *recipit eum qui me miſit*, Deum patrem & Spiritum ſanctum vnum Deum. I
Siquidem à tota Trinitate miſſus eſt Chriſtus, Eſ. 48. Et nunc Dominus miſit me, & ſpiritus eius. Nam qui ipſum corporaliter receperunt, rem gratam Deo fecerunt, & ideò per gratiæ infuſionem ſpiritualiter eum ſuſceperunt: Qui verò ſuſceperunt Chriſtum ſpiritualiter, credendo in ipſum, receperunt & Patrem, & Spiritum ſanctum. Alioquin: vt ſcribitur. 1. Ioan. 2. Qui negat filium, nec patrem habet: & qui non credit in filium, mendacem facit patrem: quia non credit in teſtimoniũ,
Dion. Carth. quo teſtificaturus eſt Pater de filio. Hæc ex Dionyſ. Chartuſ. in Matth. *Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet.* Hieron. in Matth. Ad ſuſceptio-
Hieronym. nem magiſtrorum diſcipulos prouocauerat. Poterat eſſe occulta credentium reſponſio. Ergo & Pſeudoprophetas, & Iudam proditorem debemus recipere, & illis alimoniam miniſtrare? Hoc Dominus antè procurans, dicit non perſonas ſuſcipiẽdas eſſe, ſed nomina: & mercedem nõ perdere ſuſcipientes, licet indignus fuerit, qui K
ſuſceptus ſit. In eam recurrit ſententiã id quod ſequitur, *Et qui recipit iuſtum in nomine*
An miniſtro peccatori victus debeatur. *iuſti, mercedem iuſti accipiet.* Hic locus directè militat in Donatiſtas, & eos qui ex merito perſonas metiri volunt, & non ex authoritate miniſterii. Nec enim miniſtro ſeu Prælatis dyſcolis honorem, ſubiectionem aut ſubuentionẽ deberi, ſed neque ſacra-
Hieronym. menta ab illis adminiſtrata, vera eſſe opinãtur. Atqui, inquit Hierony. non perſonæ, ſed nomina ſuſcipienda ſunt. Sat tibi fuerit, quòd ille ſit Apoſtolus, ille pro iuſto habeatur: te altiùs penetrare non licet. Hunc ergo in Prophetæ nomine, illũ in nomine iuſti ſuſcipe, & mercedem vtriuſque accipies. Suſcipe verba quæ ab illis ſunt, ſuſcipe myſteria, vt à Prophetis & iuſtis, quia hos in Eccleſia gradus, hæc habent nomina.
Auguſt. Auguſt. lib. 2. cõtra Epiſtolã Parmeniani, cap. 11. Euangelium, inquit, fur quoque Iudas

A des ſine detrimento Euangelij prædicauit:at quicunque non recepit illũ,Chriſtũ ipſum non recepit:qui æquè Iudæ dixerat,atque Petro, Qui vos reiicit,me reiicit. Nõ igitur hîc perſonarum meritum,ſed veritas & authoritas pẽſanda ſunt: & ita ſe quiſque in Dei concionatores habere debet, vt conſideret contemptum illorum,contẽptum eſſe Chriſti,honorẽ & ſubſidium illorum,honorem eſſe & ſubſidium Chriſti. Euſebius Alexandr.hom.de ſanctis colendis,ex hac ſententia cultum & honorẽ Sã- *Euſeb. Alex.* ctorum colligit. Iubet enim,inquit,recipere Prophetã & iuſtum, non ſolùm vt illis benefaciamus,ſed etiam vt ab illis adiuuemur,præmium à Deo ferentes. Similiter *Cultus & honor ſanctorum.* ergo qui celebrat & laudat Martyres & ſanctos, in nomine ſanctorum, id eſt, quia ſancti Dei ſunt,mercedem cum eis accipiet.Ob hanc cauſam præcepit nobis ἐπιτελεῖν τὰς τῶν ἁγίων μνείας, celebrare ſanctorum memorias,vt acceptis hymnis, & auditis laudibus, δυσωπήσωσι τὸν φιλάνθρωπον θεὸν δέξασθαι χρονίους εὐχὰς ἡμῶν, amatorem
B hominum Deum exorent, vt temporaneas preces noſtras admittat. Oportet ergo vt qui memorias ſanctorum celebramus,multa religione ac reuerentia eas celebremus. Ad intentionem ergo & nomen omnia referri neceſſe eſt.Nec vana quidem erit noſtra beneficentia & liberalitas in Prophetas & iuſtos,reuerentia in ſanctos,obediẽtia in Prælatos:cùm mercedis nomen conſequatur. Mercedẽ,inquit,Prophetę accipiet. Mercedẽ iuſti accipiet.Rom.12.Neceſſitatibus ſanctorum cõmunicantes,hoſpitali- *Hoſpitalitas.* tatẽ ſectantes.Heb. 13.Beneficentiæ & cõmunicationis nolite obliuiſci:talibus enim hoſtiis promeretur Deus. Heb.6.Non eſt iniuſtus Deus,vt obliuiſcatur operis veſtri & charitatis,quàm oſtendiſtis in nomine eius,quia miniſtraſtis ſanctis. Merces autẽ Prophetæ dupliciter dici poteſt,aut quæ debetur ipſi Prophetæ pro doctrina: aut etiam liberalitate Prophetæ contingit. Sic enim(3.Reg.18.) Abdias, quia pauit Pro-
C phetas,donum Prophetię meruit. Et.(3.Reg.17.) Vidua recipiendo Prophetam,accepit farinæ & olei multiplicationem. Et 4.Reg.Sunamitis in munus hoſpitij à Deo accipit filium.2.Cor.9. Multiplicabit ſemen veſtrum, & augebit incrementa frugum iuſtitiæ veſtræ. *Mercedem iuſti accipiet.* Eccl.12. Benefac iuſto,& inuenies retributionem magnam. Vnde Ioſue 2. Rahab adiuncta eſt genealogiæ Domini, quia recepit exploratores.Merces autem iuſti vita æterna eſt. Talis namque receptio iuſti,inquit Dion.Carthuſ.in Matth.cùm ex charitate procedat & actus miſericordiæ ſit, meri- *Dion. Carth.* toria eſt vitæ æternæ.Si autem recipiens non eſſet in charitate, nihil de cõdigno mereretur.Poſſet tamen Deus ei charitatem infundere, occaſione illius receptionis. Sed & merces iuſti,eſt id quod ipſe donare,aut precibus à Deo impetrare poteſt. Atqui multum valet apud Deum deprecatio iuſti aſſidua. Aut eiuſdem merces eſt,
D quia particeps efficieris iuſtitiæ illius.Clemens Alex.lib.4 Stromat. Sunt enim, in- *Clem. Alex.* quit,apud Dominum complures mercedes & manſiones ex vitæ eorum proportione. Qui enim, inquit, Prophetam in nomine Prophetæ ſuſceperit, mercedem, &c. Et rurſus:Virtutis pro meritis differentias, & præclaras remunerationes, per horas numero non æquales. Hæc ille. *Et quicunque potum dederit vni ex minimis iſtis, calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine diſcipuli: Amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam.* Da parum, da minimum, da quod manus tua proferre potuerit, nihil ſine fructu erit. Saltem da lachrymulam, inquit Gregor. Nanzian.Orat.de paupertate fouenda. *Greg. Naz.* Habet autem & calix aquæ frigidæ aliquod ſolatium his qui in Palæſtina verſantur, maximè per æſtatem. Loca enim ſterilia, & arida plerumque occurrunt,& maximè ſolis ardor:Vnde fit,vt magni muneris loco habeatur calix aquæ frigidæ. Habent &
E Turcæ ſuos Eremitas,qui hoc offerant viatoribus. Nec quidem Xerxes, cùm à piſcatore aquæ paululum accepiſſet, aliquid vnquam ſe delicatius ebibiſſe teſtatus eſt. Neceſſitas loci & cœli,affectio denique offerentis, muneris æſtimationem facit. Summi muneris primùm loco habuit Dauid, concupiſcere aquam è ciſterna Bethlehem: ſed quoniam illa cum periculo vitæ prolata fuerat, bibere noluit, ſed libauit eam Domino. Hilarius in Matth. Itaque non inane eſſe bonæ conſcientiæ opus o- *Hilarius.* ſtendit, neque ſpẽ fidei, alienæ incredulitatis crimine laborare.Præuidens enim plures futuros,tantùm Apoſtolatus nomine glorioſos,omni verò vitæ ſuæ opere improbabiles,eoſdẽque diu fallere,diùque mentiri:tamẽ obſequiũ,quod eis ſub religionis opinione delatum ſit,mercede operis ſui,ſpeique nõ fraudat.Nam licet ipſi minimi eſſent,& peccatorum omnium vltimi(minimum autẽ eſt, quo minus nihil aliud eſt)

non inania tamen in eos, etiam leuia, quæ ſub frigidæ aquæ nomine deſignat, officia eſſe decernit. Non enim peccatis hominis, ſed diſcipuli nomini honor præſtitus eſt. Atque ita ad probitatem obſequentis, fallentis de ſe probra non lædunt: cùm mercedem ſuam dantis fide, non aſſumentis mendacio conſequatur. Hieronym. in Matth. Legimus in Propheta Dauid, (Pſ.140.) Ad excuſandas excuſationes in peccatis: quòd multi peccatorum ſuorum quaſi iuſtas prætendant excuſationes, vt quod voluntate delinquunt, videantur neceſſitate peccare. Dominus ſcrutator cordis & renum, futuras cogitationes in ſingulis contuetur. Dixerat: Qui recipit vos, me recipit. Sed hoc præceptum multi Pſeudoprophetæ, & falſi prædicatores poterant impedire. Medicatus eſt huic quoque ſcandalo, dicens: Qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Rurſus poterat alius cauſari, & dicere: Paupertate prohibeor, tenuitas me retinet, vt hoſpitalis eſſe non poſſim. Et hanc excuſationẽ leuiſſimo præcepto diluit, vt calicem aquæ frigidæ toto animo porrigamus. Frigidæ, inquit, nõ calidæ, & ne in calida paupertatis ex penuria lignorũ occaſio quæreretur. Tale quid Apoſtolus ad Galatas (cap.6.) præcepit. Cõmunicet autem is, qui catechiſatur verbo, ei qui ſe cathechiſat in omnibus bonis. Et diſcipulos ad magiſtrorum refrigeria cohortatur. Quia poterat quilibet obtendere paupertatem, & præceptũ eludere, imminentẽ ſoluit quæſtionem, dicens (ibidem Paulus:) Nolite errare, Deus nõ irridetur. Quæ enim ſeminauerit homo, hæc & metet. Et eſt ſenſus. Fruſtrà cauſaris inopiã, cùm aliud habeat conſcientia tua. Ne putes fallere cohortantẽ, ſed ſcito quòd quantumcunque ſeminaueris, tantum & meſſurus ſis. *Et factum eſt, cùm conſummaſſet Ieſus, præcipiens duodecim diſcipulis ſuis, tranſiit inde, vt doceret, & prædicaret in ciuitatibus eorũ.* Nimirùm in ciuitatibus diſcipulorum, è quibus illi orti erant, aut quæ Iudæorũ erant, vt Euthy. notat. Ita facto demonſtrat, quod verbis docuerat. Emiſſis autẽ diſcipulis Chriſtum tranſiiſſe colligere poſſumus, cùm & Marcus egreſſos illos eſſe, & Euangelizaſſe per caſtella ſcribat. *Conſummauit præcipiens*, id eſt, præcepta ſua erga diſcipulos, & tranſiit inde. Vno omnes ore vno robore & conatu magiſter & diſcipuli miniſterium Euangelicum adimplent, vt & idem nos facere, & Deo cooperatores eſſe debere doceamur. *Egreſſi autem* Apoſtoli, ex præſcripto Domini Ieſu, *circuibãt per caſtella, Euangelizantes, & curantes vbique, & prædicabant vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos infirmos, & ſanabantur.* Hæc Marcus ſtatim poſt enarrationem præceptorum illorum, quæ Apoſtolis data ſunt, recenſet. *Egreſſi ſunt*, ſuggerente illis ſpiritu Dei audaciam, & verbum Cant. 7. Egrediamur in agrum, commoremur in villis: *circuibant per caſtella Euangelizantes*, vt ſi quis verbum audiret, ipſum requirerent, & in ſuum conſortium admitterent. Typus autem hic erat eorum diſperſionis & prædicationis per vniuerſum orbẽ. Pro.5. In plateis aquas tuas diuide. Vbi enim meliùs Dei verbum annuncietur, quàm in magna plebis multitudine? *Prædicabant vt pœnitentiam agerent.* Hoc enim & Ioannis & Chriſti prædicationis initium fuit. Matth.4. Luc.4. Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cœlorũ. Hæc in adultis requiritur ante baptiſmũ. Act. 3. Pœnitemini, vt deleantur peccata veſtra. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum. *Et dæmonia multa eiiciebant*, non modò à corporibus, ſed & ab animabus infidelium, cùm eis vtrumque corporis & animæ remedium ſuppeditarent. Luc. 10. Domine, etiam in nomine tuo dæmonia ſubiiciũtur nobis. *Et vngebant oleo multos infirmos.* Theophilact. in Marc. Quòd, inquit, vnxerint oleo Apoſtoli, ſolus Marcus narrat: quod & frater Domini Iacobus in Catholica epiſtola dicit. Infirmatur quis inter vos? Aduocet ſeniores Eccleſiæ, & orent ſuper illum, vngentes eum oleo. Eſt igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, ſignificátque miſericordiam Dei, & gratiam ſpiritus, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudium, hilaritatémque ſpiritualem accipimus. Eadem habet Euthymius. Ita oleum iſtud ſacræ rei ſignum eſſe ſcribunt, & hinc extremæ vnctionis ſacramentum initiũ habuit. Thomas Caiet. in Marc. Credendum eſt præcepto Ieſu hoc feciſſe. Nõ enim fas eſt credere ex proprio ſenſu illos vnctione vſos fuiſſe. Verùm hæc vnctio non ſacramentalis intelligitur (qualis eſt vnctio extrema, qua vtitur Eccleſia) ſed initium quoddam. Vtebantur enim oleo ad ſanandũ, non ad ſacramentum adminiſtrandũ, Albertus in Marc. Hinc tamẽ intelligitur inſtitutum ſacramentũ vnctionis.

Dionyſ.

Margin notes: Hieronym. — *Noluit Chriſtus quid miniſtro ſuo deeſſe ad victũ.* — Theophil. — Tho. Caiet. — Alb. Magn.

Margin letters: F, G, H, I, K

A Dionyſ.Carthuſ.art.6.in Marc.c.6.Ex hoc elicitur; quòd extrema vnctio infirmo- Dio.Carthuſ.
rum, fuit ante paſſionem inſtituta à Chriſto. Beda in Marc. c.6. Hinc patet ab ipſis Beda.
Apoſtolis hunc ſanctæ Eccleſiæ morem eſſe traditum, vt energumeni, vel alij quili- *De energu-*
bet ægroti vngantur oleo, pontificali benedictione conſecrato. Sacerdotes autem *menis, & o-*
huius ſacramenti miniſtros eſſe ſcribit Ioan.Chryſoſt.libr.3. de Sacerdotio. Sacer- *leo cõſecrato.*
dotes enim, inquit, non ſolùm cùm nos regenerant, ſed poſtea etiam nobis condo- Chryſoſtom.
nandorum peccatorum facultatem obtinent. Infirmatur, inquit, inter vos aliquis?
Accerſat Preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo, &c. Va-
luit ergo vnguentum ab Apoſtolis benedictum, ad corporis ſalutem: Valuit & ad
animæ conſignationem. Fuiſſe autem oleum medicum à ſanctis conſecratum ple-
næ ſunt hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. Hieronym.in vitam S. Hilarionis, ſcribit in deſerti Hieronym.
B penetralia multos perueniſſe ad Hilarionem, qui ab ipſo panem, & oleum benedi-
ctum contra morbos peterent: ex quibus eorum infirmi benè habebant. Ioan. Da- Damaſcenus.
maſcen.libr.4. de fide Orthod.cap.16. Vnguentum ſuauè olens & medicum è ſan-
ctorum reliquiis emanaſſe confirmat. Verùm iſtud, quod ad extremam vnctionem *De extrema*
requiritur, non modò ad corporis, ſed potiſſimùm ad animæ ſalutem eſt, vt is qui for- *vnctione.*
tè ex hac vita egreſſurus eſt, vnctione velut fortis athleta cõtra Sathanam confirma-
tus, curſum ſuũ fœliciùs peragat, & ei venalia peccata remittantur. Innocentius pri- Innocent.I.
mus Epiſt. I. ad Decentiũ Eugubinum Epiſcopum, cap.8. hoc ſacramentum etiã ab
Epiſcopis adminiſtrari poſſe oſtẽdit, licet de ſolis Preſbyteris Iacobus dixerit, Indu-
cat Preſbyteros Eccleſiæ. Verùm Epiſcoporũ mentionem nõ eſſe factam, quia occu-
pationibus aliis impediti, ad omnes languidos ire non poſſent. Itaque virtute magna
C Apoſtoli teſtimoniũ perhibebant Domino Ieſu, & eius Euangelio, ſequentibus eos
ſignis.

Quæ fuerit apud Herodem de Chriſto opinio: quis Ioannis Baptiſtæ Zelus, quæ tolerantia, & martyrium: quanta mulieris malitia & crudelitas.

Matth. 14.

In illo tẽpore audiuit Hero-
des Tetrarcha famam Ieſu: &
ait pueris ſuis, Hic eſt Ioãnes
Baptiſta: ipſe ſurrexit à mor-
tuis, & ideò virtutes operãtur
in eo. Herodes enim tenuit
D Ioannẽ, & alligauit eũ: & po-
ſuit in carcerẽ propter Hero-
diadẽ vxorẽ fratris ſui. Dice-
bat enim illi Ioãnes, Nõ licet
tibi habere eã. Et volẽs illũ oc-
cidere timuit populũ: quia ſi-
cut Prophetã eum habebant.
Die autẽ natalis Herodis ſal-
tauit filia Herodiadis in me-
dio: & placuit Herodi. Vnde
cũ iuramento pollicitus eſt ei
dare quodcunque poſtulaſſet
E ab eo. At illa præmonita à ma
tre ſua, Da mihi, inquit, hîc in
diſco caput Ioannis Baptiſtæ.
Et contriſtatus eſt rex: propter
iuſiurandũ autem, & eos qui
pariter recumbebant, iuſſit da-
ri. Miſitque, & decollauit Io-
annẽ in carcere. Et allatũ eſt
caput eius in diſco: & datum
eſt puellæ, & attulit matri ſuæ.
Et accedẽtes diſcipuli eius, tu-
lerũt corpus eius, & ſepelie-
runt illud: Et venientes nun-
tiauerunt Ieſu.

Marc. 6.

Et audiuit rex Herodes (manifeſtum e-
nim factum eſt nomen eius) & dicebat,
Quia Ioannes Baptiſta reſurrexit à mor-
tuis, & propterea virtutes operantur in
illo. Alij autem dicebant, Quia Elias eſt.
Alij verò dicebant, Quia Propheta eſt,
quaſi vnus ex Prophetis. Quo audito
Herodes ait, Quem ego decollaui Ioan-
nem, hic à mortuis reſurrexit. Et cùm
dies opportunus accidiſſet, Herodes na-
talis ſui cœnam fecit Principibus, &
Tribunis, & primis Galilææ: cúmque
introiſſet filia ipſius Herodiadis, & ſal-
taſſet, & placuiſſet Herodi, ſimúlque re-
cũbẽtibus, rex ait puellæ. Pete à me quod
vis, & dabo tibi: & iurauit illi, Quia
quicquid petieris, dabo tibi, licet dimi-
dium regni mei. Quæ cùm exiſſet, dixit
matri ſuæ, Quid petam? At illa dixit, Ca-
put Ioannis Baptiſtæ. Cúmque introiſſet
ſtatim cum feſtinatione ad regẽ, petiuit
dicẽs, Volo vt protinus des mihi in diſco
caput Ioannis Baptiſtæ. Et cõtriſtatus eſt
rex. Propter iuſiurandũ & propter ſimul
diſcũbentes noluit eam contriſtare: ſed
miſſo ſpiculatore præcepit afferri caput
eius in diſco, & decollauit eum in carce-
re, & attulit caput eius in diſco: & dedit
illud puellæ, & puella dedit matri ſuæ.
Quo audito, diſcipuli eius venerunt, &
tulerunt corpus eius, & poſuerunt illud
in monumento.

Luc. 9.

Audiuit au-
tẽ Herodes
tetrarcha o-
mnia quæ
fiebãt ab eo:
& hæſitabat
eo quòd di-
ceretur à
quibuſdam,
Quia Ioan-
nes ſurrexit
à mortuis: à
quibuſdam
verò, Quia
Elias appa-
ruit: ab aliis
autẽ, Quia
Propheta v-
nus de anti-
quis ſurre-
xit. Et ait
Herodes,
Ioannẽ ego
decollaui:
quis eſt autẽ
iſte, de quo
ego talia au-
dio? Et quæ-
rebat videre
eum.

Ioãn.

Introductio. HESPERVM noctis nuncium, Luciferum dici obſeruant Aſtrologi. Sed vnus idémque Ioannes & lucifer fuit, mundum hunc ingreſſus: & cùm egrederetur, ad Heſperi inſtar ſe habuit. Lucifer quidem ſolis ortum prænunciat: Ioannes verò eapropter natus eſt, & in eremum ſeceſſit, vt veri iuſtitiæ ſolis Chriſti Ieſu aduentum nunciaret. At verò & idem Heſperus fuit. Vt enim ille ſolis occaſum, ſic Ioannes Chriſti mortem præceſſit, & infidelibus ſua morte tenebras horribiles imminere præſignauit. Hoc & ille agnoſcebat. Illum, inquit, oportet creſcere, me autem minui: cùm de Chriſti gloriæ, & prædicationis incremento, & ſua morte imminente prædiceret. Sed & præuenturum ſe poſt mortẽ Chriſtum prænunciabat, cùm diceret: Tu es qui venturus es, per mortem ad inferos, an alium expectamus? *Summa.* Porrò in ſuperioribus Ioannis conceptionem, ortum, eremum, prædicationem, baptiſma, teſtimonium narrauimus: nunc de eius tranſitu dicendum eſt. *In illo tempore, audiuit rex Herodes Tetrarcha famam Ieſu, & omnia quæ fiebant ab eo (manifeſtum enim factum eſt nomen eius) & hæſitabat, eò quòd diceretur à quibuſdam, Quia Ioannes Baptiſta ſurrexit à mortuis.* Herodes iſte filius fuit Herodis magni, non tamen tantæ authoritatis, quantæ pater. Regnum enim patris in filios diuiſum fuerat, vt ſuperiùs diximus. Hic fuit Herodes Antipas, filius Herodis Aſcalonitæ, cuius tẽpore natus eſt Chriſtus, qui & infantes occidit. *Tetrarcha* autem vocatur, id eſt princeps quartæ partis regni. Patre ſiquidem mortuo, ita regnum Iudææ diuiſum eſt, vt duæ partes datæ ſint Archelao, tertia pars Philippo, quarta Herodi. Porrò non dubiũ eſt famam miraculorum Chriſti ad ipſum perueniſſe, etiam ante Ioannis necem: cùm primò totam Galilæam, cui ille præficiebatur, perambularit, & ſua prædicatione, ſimúlque miraculis illuſtrarit. Verùm maior tandem eorum fama peruagata eſt, cùm à Ioanne omnes ad Chriſtum confluxiſſent, nimirùm poſt Ioannis necem. *Conciliatio Euangeliſtarum.* Verùm quæritur, quomodo Matthæus & Marcus ſcripſerint, quòd affirmabat Herodes Chriſtum eſſe Ioannem: Lucas verò dicentibus hoc quibuſdam, Herodẽ potius aſſeruiſſe non illũ eſſe Ioannem ſcribat. *Euthymius.* Euthy. in Matth. Quid dicemus, inquit? Quòd ſuſpicatus hunc à mortuis ſurrexiſſe, ac miraculorum gratiam ob iniuſtã ſui cędem accepiſſe: eis tamen qui hoc dicebant, aſſerebat non eſſe Ioannẽ, ne ad eũ concurrerent, & contra ſe ſeditionẽ concitarent, ſuis autem famulis confidenter detegebat ſecretũ. Nam παῖδας hoc in loco pro miniſtris poſuit Euangeliſta. Id autẽ eis confidit, quòd hunc maximè timeret, tanquam fortiorem iã effectum, & quaſi futurum eſſet, vt deinceps eũ vehementiùs argueret. *Auguſtin.* Auguſt. lib. 2. de conſenſ. Euang. c. 43. Sed & in ſuis verbis, Lucas Marco atteſtatur: ad hoc duntaxat, quòd alij dixerũt, non autem quòd Herodes dixerit, Ioannem à mortuis ſurrexiſſe: ſed quia hæſitantẽ commemorauit Herodem: verba enim eius ita poſtea poſuit dicentis: *Ioannem ego decollaui: quis eſt autem iſte de quo talia audio?* Intelligendum eſt autem poſt hanc hæſitationem, confirmaſſe in animo ſuo, quod ab aliis dicebatur, cùm ſicut Matthæus ſcribit, *ait pueris ſuis, Hic eſt Ioãnes Baptiſta, & ipſe ſurrexit à mortuis: & ideò virtutes operãtur in eo:* ac ita pronuncianda ſunt hæc verba, vt hæſitantem adhuc iudicent. Si enim diceret, Numquidnã hic eſt, aut nunquid fortè hic eſt Ioãnes Baptiſta: non opus eſſet admonere aliquid de pronunciatione, qua dubitãs, atque hæſitans intelligatur. Nũc quia illa verba deſunt, vtroque modo pronunciari poteſt, vt aut confirmatum eum, aut aliorum verbis credentem dixiſſe accipiamus: aut adhuc, ſicut Lucas commemorat, hæſitantem. Preſertim quia & Marcus, qui ſuperiùs dixerat, ab aliis fuiſſe dictum: ait enim, *Hæſitabat eo quòd diceretur à quibuſdam, quia Ioannes ſurrexit à mortuis.* In extremo tamen ipſum Herodem dixiſſe non tacet, quem ego decollaui Ioãnem, hic à mortuis ſurrexit. Quæ item verba duobus modis pronunciari poſſunt, vt aut confirmantis, aut dubitantis intelligantur. Cùm autem Lucas, poſteaquàm hoc commemorauit, in aliud tranſeat: duo iſti Matthæus & Marcus ex hac occaſione narrãt quemadmodum ſit ab Herode Ioannes occiſus. *Hieronym. Quæ fuerit opinio de animarum in alia corpora tranſitu.* Hieronym. in Matth. reiicit eos qui metẽpſychoſeos ſeu tranſmigrationis animarum è corporibus in alia corpora ex his verbis occaſionem habuiſſe dixerunt: cùm vtique eo tempore, quo Ioannes decollatus eſt, Dominus triginta eſſet annorum: μετεμψύχωσις autem poſt multos annorum circulos in diuerſa corpora dicat animas inſinuari. *Plato.* Plato enim in Phædro, non

niſi

A niſi poſt mille annos à priore vita exacta, tranſmigrationem hanc contingere arbitratur: quod, teſte Auguſtin. lib. 10. de ciuitate Dei, c. 30. & Platonicè dixiſſe videtur Virgilius, inducens Anchiſen hæc de animabus defunctorum narrantem: . Auguſtin. Virgilius.

Has omnes, vbi mille rotam voluère per annos,
Lethæum ad fluuium Deus euocat, agmine magno:
Scilicet immemores ſupera vt conuexa reuiſant,
Rurſus & incipiant in corpora velle reuerti.

Attamen habuit & hæc opinio locum apud Iudæos, immò & ipſos Phariſæos: ſiquidem, vt ſcribit Ioſephus lib. 2. de bello Iudaico, cap. 7. animam omnem incorruptam eſſe dicunt, tranſire autem in alia corpora ſolas bonorum, improborum autem interminabili ſupplicio cruciari. Ioſephus. Mouet igitur Herodem hæc opinio, licet necdum B multis annis ab interitu Ioannis completis. Fortè ſcilicet hærebat & Platonis ſententia de iuſtorum animabus maiore priuilegio donatis. Acceſſit & Chriſti prædicantis, & miracula facientis conditio, quaſi ita compenſata ſit Ioannis anima, vt in alio corpore non modò concionaretur, ſed & miracula faceret. Plato enim in Phædro his gradibus animã deducit, vt quæ plurima viderit, Philoſophum induat: huic proxima, legitimum Regem, aut Imperatorem, ac ſtrenuum virum: ex tertio ordine fiant Magiſtratus, in Republ. & patresfamilias: ex quarto, Aliptæ & Medici: ex quinto Vates & myſtæ: è ſexto Poëtæ, è ſeptimo opifices, ex octauo ſophiſtæ & aurarii, ex nono Tyranni. Platonis opinio. Sic proficiſci animas in vitam, quam quæ rectè tranſegerit, ea ad meliorem conditionem remigrabit. Tertullianus lib. de Anima, ad Carpocratis opinionẽ, & Gregorius Nyſſen. lib. de anima & reſurrectione, Has opiniones refutant, C ſimul & Lactantius lib. 7. de diuino præmio, cap. 12. qui & cap. 22. ſuperiores Virgilii verſus in opinionem quandam reſurrectionis apud Gentiles adducit. Tertullian. Greg. Nyſſ. Lactantius. Miratur igitur Herodes quis iſte ſit, de quo talia audit. Timet ne fortè Ioannes ipſe, quem gladio percuſſerat, ad vindicandã acceptã iniuriã, à Deo rurſus in hunc mundũ deſtinatus ſit. Et primùm quidem in illa opinione hæſitat: deinde multorũ ſententiis confirmatus, illum ipſum Ioannem eſſe exiſtimat: *& ideò*, inquit, quaſi in compenſationem benè actæ vitæ, *virtutes operantur in eo*, ſeu miracula facit: quod tamen antea Ioanni minimè datum fuerat. *A quibuſdam verò* dicebatur, *quia Helias apparuit*, quem & Malachias præceſſurum Meſſiæ aduentum prædixerat. Sed Ioannes Heliæ nomine ſignificabatur propter zelum, & vitæ conuerſationem, vt diximus; ſi priorem Chriſti aduentum ſpectes: aut falluntur, cùm nondum Chriſtus ſecundò in iudicium, quin D primò in carnem & omnium ſalutem, aduenturus ſit. *Ab aliis autem* dicebatur de Ioanne, *quia Propheta vnus de antiquis ſurrexit*. Hærebant ſcilicet in illis temporum anguſtiis, quæ inter Ioannis mortem & Chriſti communem famam occurrebant: cùm tamen reuolutio quædam temporum ad tranſmigrationem animarũ requireretur. Chryſoſt. hom. 49. Oper. prioris in Matth. ex eo quod Herodes non ſtatim de Ieſu prædicatione & miraculis commonitus eſt, poſtquàm ea primùm audita & viſa ſunt: Chryſoſt. colligit aulicorum in rebus diuinis ſocordiam, & negligentiam. Non autem, inquit, otioſè tempus Euangeliſta denotauit: verùm vt ceruicem tyranni, quibus cæteros deſpiceret, omnes intelligere poſſemus. Non enim ab ipſis ſtatim miraculorum exordiis famam Ieſu, ſed poſt multum tempus percepit. Huiuſmodi certè ſunt, qui in principatibus viuunt: nam quoniam faſtu rerum plurima ſibi arrogant, paruifacientes cætera, rarò ea perdiſcunt. Aulicorum faſtus & tumor. E Tanto tumore aulici inflati ſunt, vt ſui ipſorum amantes, cætera omnia nugas, ſomnia eſſe arbitrentur. Non eos religio, non cultus, non quæ fidem Deúmque ſpectant, mouere ſolent, niſi vbi tanta in anguſtia coniecti fuerint, vt quæ priùs probauerunt, mera eſſe ſommia videant. Sic Sapiens impios proponit diſpicientes filios Dei, ſeque de diuitiis ſuis iactantes: qui tandem vitam illorum, quam inſipientiæ loco ducebant, magna mercede cumulatã eſſe viſuri ſunt. Apud Herodis aulicos riſus erat Ioannes, deludebatur zelus eius: nunc ſibi ipſemet timet Herodes, cùm Chriſtum miracula facientem audit. Nec ſanè hæc ad eum, niſi Ioanne aut in vincula coniecto, & breui morituro, aut ſanè mortuo perferuntur. Si quid noui dignum riſu, oſtentatione, adulatione, voluptate accidiſſet, quod aures principis titillare potuiſſet, præcipites omnes domeſtici, ſtatim illud atque factum eſſet, ſuo principi nunciaſſent: horum enim plena ſunt omnia. Verùm quia de

religione, cultu Dei, pœnitentia & fide agebatur: omnes contemnere, aures obſtruere, os etiam occludere maluerunt, quàm principem monere. Hoc ſanè vtinam neque noſtris temporibus cõtingat: vt plures ſint qui de pietate, Dei cultu, ſubditorum regimine & releuamine ſermocinentur, quàm qui de leuibus, adinſtar adulatorum Syracuſani tyranni, verba faciant. Obſeruat & Chryſoſtomus ibidem, plus territum Herodẽ poſt mortem Iuſti, quàm dum ille viueret. Vexabat enim & flagellabat rea conſcientia, ne fortè Deus vindices de tanto ſcelere pœnas expoſtularet. Tales ſunt, vt ſcribit etiam Ethnicus poeta, F

Aulici aſſentatores & ſcurræ.

-quos diri conſcia facti
Mens facit attonitos, & cæco verbere cædit.

Ita nimirùm Cayn effuſo fratris ſanguine euſque concutiebatur, vt omnibus mẽbris tremeret, & omnia illi loca ſuſpecta eſſent: (Geneſ. 4.) adeò vt diceret, Ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui inuenerit me, occidet me. Rabanus in Matth. Sed quanta eſt inuidia Iudæorum, ex iſto loco docemur. Ioannem enim à mortuis potuiſſe reſurgere, nullo atteſtante, Herodes alienigena pronunciauit: Iudæi verò Chriſtum, quem Prophetæ prædixerant, non reſurrexiſſe, ſed furtim ablatum eſſe, credere maluerunt: in quo inſinuatur, quod promptior eſt animus Gentiũ ad credulitatem, quàm Iudæorum. Cæterùm *Herodes Ioannem tenuit, & alligauit eum propter Herodiadem.* Huius rei hiſtoriam explicauimus, adeò vt opus nullum eſſe videatur rurſus de vinculis & carcere, & cauſis quibus Herodes ſic in Ioannem animaduerterit, deſcribere. Attamen licebit & hic colligere, quæ Hierony. in c. 14. Matthæi annotauit. Vetus, inquit, narrat hiſtoria, Philippũ Herodis maioris filium, ſub quo Dominus fugit in Ægyptum, fratrem huius Herodis, ſub quo paſſus eſt Chriſtus, duxiſſe vxorem Herodiadẽ, filiam regis Aretæ: poſtea verò ſocerum eius, exortis quibuſdam contra generum ſimultatibus, tuliſſe filiam ſuam: & in dolorem prioris mariti, Herodis inimici eius nuptiis copulaſſe. (Attamen, vt narrauimus, ſunt qui ſcribant inuito id patre Herodiadis contigiſſe.) Ergo Ioannes Baptiſta, qui venerat in ſpiritu & virtute Heliæ, eadem authoritate, qua ille Achab & Ieſabel corripuerat, (3. Reg. 21.) arguit Herodem & Herodiadem, quòd illicitas nuptias fecerint, & non liceat fratre viuente, germano vxorem illius ducere: malens periclitari apud regem, quàm propter adulationem eſſe immemor præceptorum Dei. Nunc autem ordo præſentis hiſtoriæ requirit, vt de Ioannis cæde dicamus. Itaque *cùm dies opportunus* Herodiadi omni ex parte proſpicienti in cedem viri, *accidiſſet, die natalis Herodis: Herodes natalis ſui cœnam fecit Principibus, & Tribunis & primis Galilææ.* Mos hic celebrandi natalis ab ethnicis ſeu idolololatris defluxerat: vt qui nullum poſt hanc vitam bonum expectarent, ſummam in hoc ſæculo fœlicitatem ducerent, cùm tamen hîc plena ſint miſeriarum omnia. Hinc fit, vt & infantes, ſtatim atque naſcuntur, fletu præſentiant ſe in mala multa natos eſſe. Sic & Salomon de ſeipſo teſtatur: Vocem ſimilem omnibus emiſi plorans. Eapropter meliùs ſapere viſi ſunt ii, qui filios nuper natos lugebant: defunctos autem lætis animis in ſepulchrum efferebant, qualis & is Comicus, cuius verba Theodoretus lib. Affect. Græcarum recenſet. G H I

Rabanus. *Hieronym.* *Quid de Herodiade.* *Natalium celebratio apud ethnicos.* *Theodoret⁹.*

Oportuit nos funeris luctu graui
Deflere natum maxima ad diſcrimina:
At mortuum, qui caſſus eſt laboribus,
Efferre læto corde lætis vocibus.

Interim tamen Satyricus Perſius natalem Macrini ita commendat. K

Perſius.

Hunc Macrine diem numera meliore lapillo,
Qui tibi labentes apponit candidus annos.

Et hic mos ad Romanos etiam fluxerat, adeò vt tempore Tertulliani perduraſſe colligatur ex illius libro de Corona militis. Hieronymus in Matth. Nullum tamen inuenimus alium (in ſcripturis ſacris) obſeruaſſe diem natalis ſui, niſi Herodem, & Pharaonem: vt quorũ erat par impietas, eſſet vna ſolennitas. Econtrà verò iuſti natalem ſuum exhorruiſſe videntur, non modò propter miſeriarum, ſed & peccatorum blaſphemiarũmque ingentem multitudinem. Sic Iob. (cap. 3.) Pereat, inquit, dies in qua natus ſum, & nox in qua dictũ eſt, Conceptus eſt homo. Sic Hieremias, (c. 20.) Maledicta dies in qua natus ſum, dies in qua peperit me mater mea, nõ ſit benedicta.

Hieronym. *Ne natalis dies cũ gaudio.*

Male-

A Maledictus vir qui annunciauit patri meo, Natus eſt tibi puer maſculus. Hanc etiã Philoſophiam meditabatur Solon, cuius & hi verſus referuntur:

Optima non naſci res eſt mortalibus ægris,
Aut vbi natus erit, ſtatim vt deſcendat ad orcum.

Quanquam & hîc reuereri Deum oporteat, & in patientia noſtra poſſidere animas noſtras. Itaque *Herodes natalis ſui cœnam fecit principibus*, &c. Reuoluto enim per anniuerſarium die, natalem ſuum celebrabat, non fuſis apud Deum precibus, vt illi ſequentem annum proſperaret, non gratiarum actione, quod hucuſque eum conſeruaſſet, vt obſeruat Chryſoſt. hom. 69. in Matth. Ita enim decet nos & quamque diem claudere, ſequentémque inchoare: non choreis & conuiuiis vt & ethnicus, qui feſtũ diem ſignificans, ait: Chryſoſt.

B

Nunc eſt bibendum, nunc pede libero
Pulſanda tellus.

Illis enim ſimilis erat, qui Geneſ. 11. dicebant: Celebremus nomen noſtrũ, antequàm diuidamur in terra. Pſ. 48. Vocauerunt nomina ſua in terris ſuis. Oſeæ. 7. Dies regis noſtri, cœperunt reges furere à vino. Extendit manum ſuam cum illuſoribus. *Cúmque introiſſet filia ipſius Herodiadis* ex alio viro, *ſaltauit in medio, & placuit Herodi*. Sic poſt ebrietatem choreæ, vt & Iſraëlitis, qui eleuatis aureis vitulis, accubuerunt manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. Et hoc ſanè ſummo dedecori vertitur, & iſti filiæ, & Herodi. Filiæ quidem, quòd ad inſtar ſcorti, aut ignobilis fœminæ ſe habeat, dum ſaltatricem agit. Etſi enim forſan aliquis choreæ inſeri non omninò condemnauerit, hæc tamen ὠρχήσατο ἐν τῷ μέσῳ, ſaltauit in medio, ad mimarum inſtar & impudẽtum mulierum. Herodi verò, quia non modò hoc fieri ſinit in medio regni, ſed & ſummoperè ſibi gratum eſſe promiſſione facta oſtendit. Eccl. 9. Cum ſaltatrice ne ſis aſſiduus, nec audias illã, ne fortè pereas in efficacia illius. *Placuit Herodi*, cui filia libidinem prouocabat quæ matrem exſatiaret, *ſimul & diſcumbentibus*, vt quos vinum & epulæ in libidinem impulerant, aſpectus impudicus ſaltatricis in furorem excitaret. Eccl. 9. Ne des fornicariis animam tuam in vllo tempore, ne perdas te, & animam tuam, & hæreditatem tuam. *Vnde cum iuramento pollicitus eſt ei dare, quodcunque poſtulaſſet ab eo, dicens: Pete à me quod vis, & dabo tibi. Et iurauit illi, quia quicquid petieris, dabo tibi, etiamſi dimidium regni mei.* Ab ebrietate libido, à libidine ſtultæ promiſſiones emergunt. Albertus in Matth. Hinc ſcilicet manifeſtum eſt, quantum Herodes à libidine poſſideretur: cuius aris talia thura obtulerit, vt & dimidiam regni ſui partem polliceatur. Albert. Mag.

D Turpis autem fuit in cauſa iurandi, ſtultus in iurando, & impius in reddendo. Iſtius enim iuriſiurandi ſola libido cauſa fuit. Eccl. 23. Iurationi non aſſueſcat os tuũ: multi enim caſus in illo. Chryſoſt. hom. 69. Oper. prioris in Matth. Tanti ſcilicet principatum ſuum faciebat, adeò voluptate captus erat, vt tripudiis regna concederet. Miraris forſan, ſi tum hæc fiebant, cùm etiam nunc poſt tantam noſtræ religionis Philoſophiã, multi iuuenũ adeò molles eneruéſque ſint, vt nulla iuriſiurandi neceſſitate vrgente, vel animas ſuas tripudii gratia largiantur. Nã à voluptate ſemel victi, quaſi pecudes, quò lupus trahit, concurrunt: quod etiam væſanus ille tunc patiebatur, qui duo maxima mente captus commiſit. Nam & illam furore & temulentia concitatam, adeò vt nihil mali prætermittendum duceret, dominam fecit, & iuriſiurandi neceſſitate rem confirmauit. Hierony. in Matth. Colluſionem hanc eſſe exiſtimat, vt Iuſiurandũ vbi nõ licet. Chryſoſt. Hieronym.

E Herodes cum Herodiade primùm conuenerit de occidendo Ioanne in die natalis ſui: & quia timebat populum, qui Ioannem vt Prophetam habebat, aliam quàm iuris occaſionem quæreret, ſcilicet iuſiurandum, cui præſtando ſaltatrix puella argumentum daret, & ſibi & principibus placitura: vnde fieret, vt optione dimidii regni conceſſa, & capite Ioannis petito, ipſe ſe inuitum, & tamen ſacramenti religione compulſum acquieſcere fingeret: ſicque in diſco Ioannis Baptiſtæ caput afferretur. Quis enim exiſtimet tyrannum hunc, qui tanta auiditate regnum Iudaicum detinebat, ſaltatrici ceſſurum dimidio illius? Hierony. in Matth. Ego, inquit, non excuſo Herodem, quòd inuitus & nolens homicidium fecerit: qui ad hoc fortè iurauit, vt futuræ occaſioni machinas præpararet. Alioquin ſi ob iuſiurandũ feciſſe ſe dicit: ſi patris, ſi matris poſtulaſſet interitum, facturus erat, an non? Quod in ſe ergo repudiaturus fuit, hoc contemniſſe debuit & in Propheta. Probat hoc Dion. Cartuſ. in Colluſio Herodis cũ Herodiade. Hierony. Dion. Carth.

Matth.primò, quia,vt ſcribit Matthæus c.14.Herodes ante puellæ ſaltationem,vo- F
luit Ioannem occidere.2.quia niſi optaſſet mortem Ioannis, non occidiſſet eũ pro-
pter iuramentũ,quia huiuſmodi promiſſione non includitur aliquod illicitũ.3.Nec
probabile eſt,illũ tantũ donũ optioni puellæ donaturũ ob ſaltationem. Verũtamen
Auguſtinus. Auguſtinus ſentire videtur,quòd Herodes metuebat,& libenter audiebat Ioannẽ:
quodque ingrato & triſti animo tulerit optionem oblatam,& petitionem hanc : ad
quod & Marcus,& ſequentia Matthæi verba accedunt.Quòd igitur dicitur Hero-
Quomodo Herodes timebat Ioannem, & tamen volebat occidere. des voluiſſe occidere Ioannem,intelligi poteſt de voluntario permixto inuolunta-
rio:quomodo Pilatus voluit crucifigere Chriſtum, alioquin peccatum nullum hic
habuiſſet, niſi & ad Chriſti condemnationem voluntas eius acceſſiſſet. Verùm &
iſtud inuoluntario mixtum erat,cùm maluiſſet & ipſum eripere è manibus Iudæo-
rum.Sic & iuxta Salomonem vult, & non vult piger,& mercator inuitus, verùm vt G
ſeipſum ſaluet, merces ſuas in mare proiicit. Ita quoque Herodes Ioannem quidẽ
verebatur, & libenter audiebat : verùm Herodiadis importunitas euicit, vt &
morti eius acquieſceret,tempúſque fortè illa opportunum requireret : quæ ſanè in-
uitus,& mulieris improbæ blanditiis illectus faciebat. Itaque filia de ipſa re velut in-
ſtructa,ad matrem redit. *Quæ cùm exiiſſet,dixit matri ſuæ:Quid petam?* Adeò non leuiter
mulieribus aliquid promittitur:vt quæ appetentiores ſint, nec omninò exſatientur.
*At illa mater dixit, Caput Ioannis Baptiſtæ. At illa præmonita à matre ſua, cùm introiſſet
ſtatim cum feſtinatione*(ſe & cruore humano lætari,licet puella ſit,oſtendens) *ad regem,*
Chryſoſt. *petiuit dicens:Volo vt protinus des mihi hìc in diſco caput Ioannis Baptiſtæ.* Chryſoſt. hom. 2.
de S.Ioanne Baptiſta.Hæc eſt mulieris antiqua malitia,quæ Adam eiecit de paradi-
ſi deliciis.Hæc cœleſtes homines facit terrenos, hæc humanũ genus merſit in infer- H
num,hæc vitam abſtulit mundo,propter vnius arboris pomum. Hoc malum, quod
Mulieris malitia. homines ducit ad mortẽ.Hoc malum fugit Helias Propheta, & cuius lingua clauis
Fulgentius. facta eſt cœli,(3.Reg.19.)tanquam reus fugit à facie mulieris.Fulgentius ſerm. de S.
Ioanne Baptiſta.Quod iamdudum dicere perhorreſco,placuit & ſaltatrix. Sed quid
mirum,ſi inter dapes largas, & poculorum frequentes procellas puella laſciuiens
mulceat ſenſus,inclinet affectus?Vinum & ſaltatio,duplex incẽdium voluptatis. In-
ſuper offertur luxuria quodcunque popoſcerit præmium ſtatim eſſe donandum:
Salomone atteſtante, quia non eſt caput ſuper caput ſerpentis,& non eſt malitia ſu-
per malitiam mulieris. Culmine igitur regni contempto, caput Ioannis petiuit in
diſco:plus odiens eum,qui interdixit inceſtum,quàm diligens eum, qui promiſerat
regnum. O nequitia fœminæ! Eligit contemnere honorem, vt lucrum faceret ſan- I
Pet.Chryſol. guinem. Petrus Chryſol. ſerm.173.Illa ergo criminis filia,non naturæ tã ad matrem,
quàm ad ipſam ſentinam ſui ſceleris, mox currit: vt quæ fluida tota,tota ierat reſo-
luta,ſæua & truculenta reuolaret:& vt de ipſis artibus loquar, vt tragœdiam nefan-
Idem Chryſ. dam caneret,quæ impleuerat turpiſſimè comœdiam. Idẽ ſerm.174. Sed & ipſa reſ-
pondit ſuo turpis generi,dum patri complacet turpiori. De adulterio namque non
niſi turpis debuit procreari:quæ fractis greſſibus, corpore diſſoluto, diſiuncta cõpa-
ge mẽbrorũ,fluentibus ex arte viſceribus,tota patri fieret deformitate formoſior. Et
reuera ſuam credidit tunc Herodes,cùm talem vidit:nã putaſſet alienam, ſi pudicã
vel aliquantulum peruidiſſet.Serpens tunc latebat in fœmina,quæ reptans greſſibus
flexuoſis,lethale toto corpore virus effudit: vt diſcumbentium mentes furor, vene-
num corpora ſauciaret:homines verterentur in beſtias,nec vino iam tales, ſed ſan- K
guine potarentur:nec pane rabidi,ſed carnibus veſcerentur humanis. Tales vtique,
tales reddidit,quibus adhuc fumante ſanguine,caput tunc Ioannis intulit: vt illud
Pſalmiſtæ canticum probaretur,(Pſ.78.) Dederunt carnes ſanctorũ tuorum beſtiis
terræ: effuderunt ſanguinem eorum tanquam aquam. Ecce quid pariunt totis no-
ctibus protracta conuiuia:ecce quid generat, quod cum menſura emitur, & ſine
menſura bibitur vinum:ecce quò præcipitatur caro,cùm ad luxuriæ facinus, volu-
ptatis inflammatur incẽdiis.Rogo quid tantis cuneis arctatur? Sufficit infœlix caro
ſibi ſuis caſibus ad ruinam, atteſtante Propheta,cùm dicit,(Pſal.61.) vt quid irruitis
in hominem,interficitis vniuerſi vos,tanquam parieti inclinato, & maceriæ depul-
ſæ?Iacebat in Herode caro oppreſſa crapulis,ebrietate captiua, quæ titillante luxu-
ria,& non tam ludente,quàm illudente laſciuia,promitteret ſe daturam quicquid
turpitudo

A turpitudo peteret. *Pete quod vis*, ait. Nihil excipietur, quin accipias. Beda in Marc. Beda.
Itaque Herodias timens, ne Herodes aliquãdo reſipiſceret, vel Philippo fratri amicus
fieret, atque illicitæ nuptiæ repudio ſoluerentur, monet filiam, vt in ipſo ſtatim
conuiuio caput Ioannis poſtulet. Euthymius in Matth. Metuens, ne ſi tempus illud Euthymius.
præterlaberetur, Herodem omninò pœniteret, vbi decocto vino ad ſobrietatem rediiſſet:
vel etiam ne amicorum quidam deprecati, Ioannem liberarent. In ipſo igitur crapulæ
& libidinis feruore, vrget Herodem: *cum feſtinatione* accedens, *& dicens, Volo, vt
protinus des mihi hîc in diſco caput Ioannis.* Vrgent enim hæc, quòd cum feſtinatione
rediit, quòd dixit, *des protinus, des hîc, des in diſco*: quæ omnia præcipitantis cædem
Ioannis argumenta ſunt. Petrus Chryſolog. ſer. 173. Serpentis germen caput P. Chryſol.
hominis petit, cui ſuum caput ſententia principali ſciebat addictum, dicente Deo:
B Ipſe ſeruabit caput tuum, & tu illius obſeruabis calcaneum. Eccl. 25. Non eſt caput
nequius ſuper caput colubri, & non eſt ira ſuper iram mulieris. Et ibidem dicitur:
Breuis omnis malitia ſuper malitiam mulieris. Quid Ieſabele furioſius? Quæ audita *Mulieris malæ furor.*
Pſeudoprophetarum nece, (3. Reg. 19.) iurauit ſe in craſtino occiſuram Heliam Prophetam.
Chryſoſtomus hom. 1. in decollatione Ioan. Baptiſtæ. Immò, inquit, nulla Chryſoſt.
in hoc mundo beſtia ſimilis eſt mulieri malæ. Quid inter quadrupedia animalia leone
ſæuius? Sed nihil ad hanc. Quid in ſerpentibus dracone atrocius? Sed ne hoc
quidem iuxta mulierem malam & linguoſam conferri poteſt. Nam & leo & draco
in malo inferiores ſunt. Teſtificatur huic ſermoni meo ſapientiſſimus Salomon, dicens,
(Eccl. 25.) Cohabitare leoni & draconi melius eſt, quàm cum muliere mala &
C linguoſa. Et ne putes Prophetam in ironia hoc dixiſſe, ex ipſis rebus diſce manifeſtius.
Danielem leones in lacu reueriti ſunt, (cap. 14.) Iuſtum verò illum Nabuthem
Ieſabel interfecit. (3. Reg. 21.) Cetus Ionam in ventre cuſtodiuit, (Ion. 2.) Dalida
autem Samſon circumuẽtum illecebris, raſo etiam capite deformatum, alienigenis
tradidit, (Iud. 16.) Dracones & aſpides cornutæ Ioannem Baptiſtam in deſerto viuentẽ
ſubdita feritate tremuerunt: Herodias verò eidem caput abſcidit, & tanti viri
mortẽ in pretium ſaltationis accepit. O malum ſummũ, & acutiſſimum diaboli telũ
mulier? Per mulierẽ Adam in paradiſo proſtrauit, & de paradiſo exterminauit: per
mulierem, ſapientiſſimum Salomonem in præuaricationis ſacrilegium præcipitauit:
(3. Reg. 11.) per mulierem, caſtiſſimum Ioſeph vinculis alligatum detruſit in carcerem:
(Geneſ. 29.) per mulierem, illum totius mundi lucernam Ioannem capite truncauit.
Apoc. 17. Ideò ſ[illegible] mulieris typo prophana impiorum ſynagoga exprimitur.
D Vidi inquit Ioannes, mulierem ebriã ſanguine ſanctorum, & de ſanguine martyrum
Ieſu, Eccl. 26. Fornicatio enim mulieris eſt in extollentia oculorum eius, & omnis
mulier meretrix etiam crudelis eſt. Hoc & prophanæ demonſtrant Eccleſiæ. Thomyris
ſelectum Cyri caput amputauit, & in vtrem ſanguine plenum deiecit, cum
hac exprobratione crudelitatis: Satia te ſanguine, Cyre, quem ſitiſti, & cuius inſatiabilis
ſemper fuiſti. Hoc narrat ex Trogo Pompeio Iuſtinus hiſt. lib. 1. Quid Tanaquil Iuſtinus.
ferocius, quæ virum ſuum in patris necem impulit, & in corpus illius demortui
inſultauit, equóſque & carpentum adegit? Hoc Titus Liuius lib. 1. primæ Decadis. T. Liuius
Et quæ non ad nos perferuntur, de mulieribus ſuos fœtus ſuffocantibus, viros ſtrangulantibus,
filios veneno perdentibus? Quid non œſtro percitæ contra quoſlibet
aggrediantur, ſi modò rabidæ voluntati vires appetant? *Da mihi*, inquit, *in diſco caput
E Ioannis.* Pet. Chryſolog. ſerm. 174. Cur in diſco? Cur pretioſe geſtas, quem viliter Pet. Chryſol
occidis? niſi quia pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius? Hoc ipſum
quod vis, non agis quomodo ipſa vis: in illo quidem tunc ferali antro, non aula regis,
rabies tunc fera paſtum ſuum credidit, cùm caput martyris vidit: totum ſuum
ſenſit, cùm liquorem ſacri ſanguinis ſitiens aſpexit: ferculum crudelitatis ſuæ toto
ore, totis faucibus contendit & conatur abſorbere. *Et contriſtatus eſt Rex propter iuſiurandum,
& propter ſimul diſcumbentes.* Hierony. in Matth. Conſuetudo ſcripturarum
eſt, vt opinionem multorum ſic narret hiſtoricus, quomodo eo tempore ab omnibus Hieronym.
credebatur. Sicut Ioſeph ab ipſa quoque Maria appellabatur pater Ieſu: ita & nunc
Herodes dicitur contriſtatus, quia hoc diſcumbentes putabant. Diſſimulat enim
mentis ſuæ malitiam artifex homicida, cùm triſtitiam in facie, & lætitiam haberet in *Scelus Herodis.*
mente. Scelus quoque excuſat iuramento, vt ſub occaſione pietatis, impius fieret.

Albertus.

Quod autem ſubiecit, *Et propter ſimul diſcumbentes,* vult omnes ſceleris ſui eſſe conſortes, vt in luxurioſo impuróque conuiuio cruentæ epulæ deferrentur. Albertus in Matth. Innata erat ex patre fictio, qui etiam ſe velle adorare Chriſtum ſimulabat, (Matth. 2.) vnde & à Chriſto vulpes nuncupatus eſt. Eſ. 32. Fraudulenti vaſa peſſima ſunt. Ipſe etiam cogitationes concinnabit, ad perdendos mites in ſermone mendacii, dum loqueretur pauperum iudicium. Verùm quæ hæc illius excuſatio eſt, quòd iuramento conſtringatur: quaſi poſſit & illud fieri in iacturam pietatis & iuſtitiæ? Quod enim ſtultè vouerat, meliori conſilio retractandum erat. In turpi voto mutandum eſt voluntatis decretum. Chryſoſtom. hom. 9. in Acta: Iurare eſt ſponſorem Deum facere. Quid ergo? Deum impietatis, calumniæ, homicidii, immò & parricidii ſponſorem facies? Concilium Lateranenſe ſub Alexandro. 3. cap. 1. tit. de iuramentis. Non eſt, inquit, contra iuramentum veniendum, niſi vergat ad interitum ſalutis. Et ſanè Dauid reuocauit præceps iuſiurandum quod fecerat contra domum Nabal (2. Reg. 25.) audita Abigail. Vnde gratias egit Deo, quòd & ipſam ei obtuliſſet, ne humanum ſanguinem funderet. Cur non eadem Herodes facere debuit? Ambroſ. lib. 3. Offic. cap. 12. Turpe quòd regnum pro ſaltatione promittitur, crudele quòd mors Prophetæ pro iuſiurandi religione donatur. Quanto tolerabilius tali ſacramento periurium fuiſſet: ſi tamen periurium dici poſſit, quod ebrius inter vina iurauerat, quod deieratus inter ſaltantium choros promiſerat. Infertur diſco Prophetæ caput, & hoc æſtimatum eſt fidei eſſe, quod amentiæ fuit. Quid ſi tu ſacramento te Sathanæ obſtrinxeris? ſi homini contra Deum? Sic enim Leo Iſaurus, teſte Suyda in hiſtoricis, Iudæis promiſerat, ſe omnes Chriſtianorum imagines deſtructurũ. Atqui potius iuramenta iſta blaſphemiæ dicenda ſunt, quàm ſacramenta aut iuſiuranda, cùm directè contra Deum militent. Econtrà Herodes, *iuſſit dari caput, miſitque, & decollauit Ioannem in carcere. Et allatum eſt caput eius in diſco, & datum eſt puellæ, & puella dedit matri ſuæ.* Hic exclamare libet cum noſtro Mantuano, lib. 8. De feſtis diebus:

(Margin: Chryſoſt. — Conc. Later. — G — Ambroſ. — Suydas. — H — Mantuanus.)

O ſcelus! ô immane nefas! ô cognita nunquam
Antehac impietas! hominum ſanctiſſimus iſti
Traditur inceſtæ, pellex olidiſſima calcat
Fas & iura: decus mundi ludibrio habetur
A meretrice, iocus de maieſtate triumphat,
De virtute ſcelus, de iure iniuria: ſicque
Naturæ ſimul ac morum ſubuertitur ordo.
Quo Deus hoc vultu vidit? Cur ſydera non ſunt I
Hoc opus indignata? Solum cur pertulit huius
Criminis authorem? Cur non abſorbuit orcus
Illicò? & ad Stygias ſubitò non corruit vmbras?

Chryſoſt.

Chryſoſtomus hom. 2. in Decoll. S. Ioannis Baptiſtæ. Audiſtis, fratres chariſſimi, quãta nata ſit de voluptate crudelitas, de libidine impietas: *Allatum eſt caput Ioannis in diſco,* qui ſalutaria monita dabat inceſtui, menſa migrat in caueam, in arenam vertitur domus, fiunt de pranſoribus ſpectatores. Mutatur furore conuiuium, fit cibus cædes, vinum tranſit in ſanguinem, finis apponitur in natali, in ortu exhibetur occaſus, conuiuium mutatur in homicidium, organa vertuntur in funus, tragœdiæ perſonant ſæculorum. Intrat beſtia non puella, quærit caput amputare non ſaltare, diſcurrit fera non fœmina, aſpergit iubas per ceruices non capillos, anfractibus dilatat membra, ſæuitia creſcit augmentis. Fit grandis crudelitate non corpore, & ſingularis fera vſque dum capiat prædam, fremit ore, dentibus frendit, ferrum non ſuſcipit, ſed producit. Noua bellua, quæ contempta corporis præda, caput ipſa truncatur, ac peruaſit. Hanc ferociam Sybylla Erythræa præcinuerat, lib. 1. Oraculor. his verbis. Nam cùm de voce, quæ per deſerta audita eſſet, vt omnes præpararent vias ſuas, adiicit:

(Margin: K — *Sibylla vaticinium de Ioannis nece.*)

Τὴν δ' αὖ βαρβαρόφρων πεπεδημένος ὀρχηθμοῖσιν
Ἐκκόψας δώσει μισθὸν. hoc eſt,

Barbarus & tandem ſaltatibus illaqueatus
Mercedi vocem hanc cæſam concedet iniquæ.

Quis

A Quis enim niſi barbarus ex Idumæa gente Herodes? Quæ vox, niſi clamantis in deſerto, de qua adinſtar Iſaiæ, Sibylla præmonuerat? Quæ ſaltatio? Quæ merces iniqua? Nónne ea omnia Euangelio demonſtrantur? Quid verò eo ſpectaculo crudelius eſſe poteſt? Augent enim facti circunſtantiæ, quòd rex id iuſſit, quòd caput profertur à puella in diſco, conuiuis apponitur. Et quis oculus tam horrendum facinus intueri potuit? Non ſunt hæc conuiuia humaniora inhumaniſſimis Aſtyagis & Anthropophagis epulis. Aſtyages enim filium Harpago patri manducandum appoſuit, & ad coronā tanti facinoris, extremas corporis partes, caput ſcilicet & pedes, in diſcis poſitas proferri iuſſit, vt narrat Herodotus. Hieronymus in Matth. Legimus, inquit, in Romana hiſtoria, Flaminium ducem Romanum, quòd accumbēti iuxta meretriculæ latus, quæ nunquam ſe vidiſſe diceret hominē decollatū, aſſenſus ſit, vt reus quidam capitalis criminis in conuiuio truncaretur, à Cenſoribus pulſum curia, quòd epulas ſanguini miſcuerit, & mortem quamuis noxij hominis, in alterius delicias præſtiterit, vt libido & homicidium pariter miſcerentur. Quāto ſceleratior Herodes ac Herodias, ac puella quæ ſaltauit in pretiū ſanguinis, caput poſtulat Prophetæ, vt habeat in poteſtate linguā, quæ illicitas nuptias arguebat? Beda in Marc. Nil Pharao talis veſaniæ commiſiſſe legitur, ſed tantùm peccantē ſibi Eunuchum vita priuari iubens, quò longiùs à veræ cultu religionis aberat, eò leuiùs in violatione ſuæ feſtiuitatis deliquit. Pet. Chryſolog. ſer. 174. Gratis quidē cucurriſtis, Herodes, Herodias, nomina non affectione ſociata, ſed crimine: quæ vocē intercipi poſſe ſtultiſſimè credidiſtis. Vox occidi non poteſt, ſed magis clamat anguſtiis corporis abſoluta. Sic vox Abel in ſuo iam effuſa ſanguine, magis ſonat, magis penetrat, magis pertēdit ad cœlum. Sic nunc Ioannes toto orbe clamat, totis ſæculis facinus veſtrum refert, & oſtentat in Gentibus. Ecce Ioannes Chriſti capite gloriatur, qui capite putabatur addictus. Ecce eo die quo tu finiſti tuum, ille ſibi natalem cœlitùs conquiſiuit: quia quando tuus ortus merſit in finem, tunc illius finis ortus eſt in natalem. Iuſtus enim incipit viuere, cùm pro Chriſto meretur occidi: transfertur iſta morte vita martyris, non aufertur: morte magis claruit, qui ob hoc mortuus eſt, vt viueret in æternum. Ecce tu iaces in morte, Ioannes viuit occiſus. Tu fucatam murice purpuram perdidiſti, Ioannes cruore ſuo fulgenti purpura ſemper gloriatur indutus. Tui conuiuæ nunc participes efficiuntur in pœnis: Ioannes cœleſti menſa cum choris veſcitur Angelorum. Ille audit iugiter cœleſtem ſymphoniam: tu audis inferni ſemper gemitum & ſtridorem. Ille meretricis tuæ, ſaltatricis tuæ addictus in pretiū, nunc regno, nunc præmiis cœleſtibus honoratur: tu mercedem ſententiæ tuæ cum tua filia in tartaro percepiſti. Veſtimentum Ioſeph, cùm adulteram fugeret, dereliquit: (Gen. 39.) Ioannes ne videret adulteram, ipſum proiecit & corpus. Ioſeph, ne adulterium faceret, libens carcerem ſuſcepit: Ioannes vt argueret adulterium, eremū carcere cōmutauit. Ioſeph dum ſomnia reuelat, euaſit ex morte: Ioannes vt Dei filiū reuelaret, ſuſcepit & mortem. Ioſeph dum panem tēporalem præparat, ex auro torquē meruit, & honorem: Ioannes vt oſtenderet cœleſtem credentibus panem, martyrij torquem meruit ex cruore. *Et accedentes diſcipuli eius, tulerunt corpus eius, & ſepelierunt illud.* Hierony. & Beda colligunt ex Ioſepho, Ioānem vinctum in caſtellum Macheruntа, Arabiæ oppidum, abductum, ibique truncatum fuiſſe. *Hoc* ergo *audito venerunt diſcipuli.* Fama crudelis huius necis ad illos perlata eſt: neque verò illi tanta immanitate ab officio reuocantur. Inde fit, vt adinſtar Tobiæ, cum vitæ periculo defuncti corpus requirant, & ſepeliant, non quidem in eodem loco, ſed in Sebaſte, vrbe Palæſtina, quæ quondam Samaria dicta eſt. Huius ſepulcri meminit Hieronym. Epiſt. ad Euſtoch. Cyprianus ſerm. de reuelatione capitis B. Ioannis, Beda in Marc. Euſebius lib. 1. hiſt. Eccleſ. c. 11. ex Ioſepho libr. 18. Antiquit. c. 7. narrat Herodem (Deo tantum ſcelus vindicante) propter ipſam Herodiadem regno excidiſſe: qua cum etiam eundem in exilium eiectum, hócque mulctatum ſupplicio, Viennam ciuitatem Galliæ deinceps incoluiſſe. Sed & nonnullis ex Iudæis opinionem fuiſſe, Herodis exercitum tam perditè profligatum, peremptúmque eſſe diuina vltione, propter pœnam Ioanni, qui appellabatur Baptiſta, inflictam, meritiſſimo de illo ſupplicium ſumente. De inuentione capitis illius, & tranſlatione eius Conſtantinopolim, ſcribit Sozomenus hiſtor. Eccleſ. libr. 7. cap. 21. De eius tumulo,

Crudele ſpectaculum. Herodotus. Hierony. Beda. Pet. Chryſol. *Ioannes morte glorioſior.* Hieronym. Beda. Hieronym. Cyprianus. Beda. Euſebius. Ioſephus. *Reliquiæ Sanctorum.* Sozomenus.

(Margin letters B, C, D, E stand beside the lines beginning "pulas ſanguini", "oſtentat in Gentibus", "tua filia in tartaro", "functi corpus requirant".)

qui apud Sebaſten erat, ſub apoſtata Iuliano aperto, & oſſibus igni traditis, & F
Theodo. cinere diſperſo, ſcribit Theodoretus hiſt. Eccleſiaſt. libr.3.cap. 6. Noſter verò Man-
Mantuanus. tuanus ſitum illius ſepulturæ, & tempus ita cecinit, lib.8. De feſtis diebus:

Tunc caput ablatum, tunc aduenere nepotes
Heliæ viuentis adhuc, raptúmque cadauer
Adiunxere ſuis patribus, tumulóque dedere:
Atque duos inter vates poſuiſſe feruntur,
Scilicet Abdiam, Carmelicolámque Heliſæum.
Tunc ſol vernus erat, ſed in hunc tranſlata fuere
Feſta diem, quæ Sextilis vigeſima nona eſt.
Quod tunc, dum Romæ regnabat apoſtata Cæſar,
Dicitur exuſtum ſeruato vertice corpus.

Et venientes diſcipuli nunciauerunt Ieſu, quæ de cæde Ioannis contigerant: norant e- G
nim Ioannem ſponſi amicum fuiſſe, & Chriſtum hoc nuncij obſequium pergratum habiturum eſſe: ſed & fortè etiam Chriſti diſcipuli erant, & ideò illum monebant, vt ſibi caueret ab Herode. Sic enim Luc.13. legitur, Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Nec enim exiſtimabant eum, qui in purum & innocentem virum ſæuire cœpiſſet, in illo ſolo conquieturum eſſe, ſed & eiuſdem contemporaneo Ieſu inſidiaturum eſſe.

Chriſtum ad tempus cedentem Herodi, in locum deſertum pedeſtres turbæ quinque millium hominum abſque mulieribus & paruulis ſequuntur: has ille quinque panibus & duobus piſcibus ita pauit, vt ſingulis ſaturatis, adhuc ſuſtulerint Apoſtoli duodecim cophinos plenos fragmentorum. H

Matth.14.

Quod cùm audiſſet Ieſus, ſeceſſit inde in nauicula, in locum deſertum ſeorſum & cùm audiiſſent turbæ, ſecutæ ſunt eum pedeſtres de ciuitatib⁹. Et exiẽs vidit turbã multam: & miſertus eſt eis, & curauit languidos eorum. Veſpere autem facto acceſſerunt ad eum diſcipuli eius dicentes, Deſertus eſt locus, & hora iam pręteriit: dimitte turbas, vt euntes in caſtella, emant ſibi eſcas. Ieſus autem dixit eis, Non habent neceſſe ire: date illis vos manducare. Reſponderunt ei,

Marc.6.

Et ait diſcipulis, Venite ſeorſum in deſertũ locum, & requieſcite puſillũ. Erant enim qui veniebant & redibant multi, & nec ſpatium manducandi habebant. Et aſcẽdentes in nauim, abierunt in deſertum locum ſeorſum. Et viderũt eos abeuntes, & cognouerũt multi: & pedeſtres de omnibus ciuitatibus cucurrerunt illuc, & præuenerũt eos. Et exiens vidit turbam multã Ieſus: & miſertus eſt ſuper eos, quia erant ſicut oues nõ habentes paſtorẽ, & cœpit illos docere multa. Et cùm iã hora multa fieret, acceſſerunt diſcipuli eius dicentes, Deſertus eſt locus hic, & iam hora præteriit: dimitte illos, vt euntes in proximas villas & vices, emant ſibi cibos quos mãducent. Et reſpon-

Luc.9.

Et aſſumptis illis ſeceſſit ſeorſum in locum deſertum, qui eſt Betſaidæ. Quòd cùm cognouiſſent turbæ, ſecutæ ſunt illum: & excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei, & eos qui cura indigebant, ſanabat. Dies autem cœperat declinare. Et accedentes duodecim, dixerunt illi, Dimitte turbas, vt euntes in caſtella villáſque quæ circa ſunt, diuertant, & inueniant eſcas: quia hîc in loco deſerto ſumus. Ait autem ad illos, Vos date illis mãducare. At illi dixerunt, Non ſunt nobis plus quàm quinque panes & duo piſces: niſi fortè

Ioan.6.

POST HÆC abiit Ieſus trãs mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis: & ſequebatur eum multitudo magna, quia videbant ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabãtur. Subiit ergo in montem Ieſus, & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis. Erat autẽ proximum paſcha, dies feſtus Iudæorum. Cùm ſubleuaſſet ergo oculos Ieſus, & vidiſſet quia multitudo maxima venit ad eum, dicit ad Philippum: Vnde ememus panes, vt manducent hi? Hoc autem dicebat tentans eum: ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Reſpondit ei Philippus, Ducentorum denariorũ panes non ſufficient eis, vt vnuſquiſque modicũ quid accipiat. Dicit ei vnus ex diſcipulis eius, Andreas, frater Simonis Petri: Eſt puer vnus hîc, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos

I

K

A ei, Nō habemus hîc niſi quinque panes & duos piſces. Qui ait eis, Afferte mihi illos huc. Et cùm iuſſiſſet turbā diſcumbere ſuper fœnū, acceptis quinque panibus & duobus piſcibus, aſpiciēs in cœlū B benedixit & fregit, & dedit diſcipulis ſuis panes, diſcipuli autē dederūt turbis. Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt. Et tulerūt reliquias, duodecim cophinos fragmētorū plenos. Manducantiū autē fuit C numerus, quinque millia virorum, exceptis mulieribus & paruulis.

ſpōdens ait illis, Date illis vos manducare. Et dixerunt ei, Euntes emamus ducētis denariis panes, & dabimus illis manducare? Et dicit eis, Quot panes habetis? ite & videte. Et cùm cognouiſſent, dicūt, Quinque, & duos piſces. Et præcepit illis vt accumbere facerent omnes ſecundū contubernia, ſuper viride fœnum. Et diſcubuerunt in partes per cētenos & quinquagenos. Et acceptis quinque panibus, & duobus piſcibus: intuēs in cœlū, benedixit, & fregit panes, & dedit diſcipulis ſuis vt ponerent ante eos: & duos piſces diuiſit omnibus. Et mãducauerūt omnes, & ſaturati ſunt. Et ſuſtulerūt reliquias, fragmētorū duodecim cophinos plenos: & de piſcibus. Erant autem qui mãducauerunt, quinque millia virorum.

fortè nos eamus, & emamus in omnem hanc turbā eſcas. Erant autē fere viri quinque millia. Ait autem ad diſcipulos ſuos, Facite illos diſcumbere per cōuiuia quinquagenos. Et ita fecerunt. Et diſcubuerūt omnes. Acceptis autem quinque panibus & duobus piſcibus, reſpexit in cœlum, & benedixit illis: & fregit, & diſtribuit diſcipulis ſuis, vt ponerēt ante turbas. Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt. Et ſublatum eſt quod ſuperfuit illis, fragmentorum cophini duodecim.

duos piſces: ſed hæc quid ſunt inter tantos? Dicit ergo Ieſus, Facite homines diſcumbere. Erat autem fœnum multū in loco. Diſcubuerunt ergo viri, numero quaſi quinque millia. Accepit ergo Ieſus panes: & cum gratias egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus: ſimiliter & ex piſcibus quantum volebant. Vt autem impleti ſunt, dixit diſcipulis ſuis, Colligite quæ ſuperauerunt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorū ex quinque panibus hordeaceis & duobus piſcibus, quæ ſuperfuerunt his qui manducauerant. Illi ergo homines cùm vidiſſent quod Ieſus fecerat ſignum, dicebant, Quia hic eſt verè Propheta, qui venturus eſt in mundum.

IMAGINES quidem & picturæ nos tanquam hiſtoriæ ad rerum *Introductio.*
geſtarum cognitionē perducunt. Sed & Cartæ regionum, vniuſcuiuſque loci ſitum, & Arcus triumphales, victorias inſignes memorant. Eapropter Euſebius Cæſarienſ. lib. 14. de præp. Euang. ca. vlti. inducit Ariſtoclem lib. 8. de Philoſophia, eos perſtringentē, *Euſeb. Cæſa.*
D qui ſenſum tollebant, quaſi inutilis eſſet ad cognitionē: qualis erat Xenophon Colophonius, Parmenides Eleata, Zeno Mileſius. Nimirùm ſi tu puerum domi erudieris, num primùm ab elemētis, ab indiuiduis & particularibus eum ad vniuerſaliora deduces? Hoc ſcamnum, hanc nauē, hanc prorā, hunc malum, hos remos, hæc trāſtra, cæteráque omnia quaſi digito commonſtrabis? Sed neque nautica ſine carta marina. Habent & plantarij herbarum, radicum, foliorum, colores, proportiones. Habent chirurgi in exemplari mortuo mucilagines, neruos, oſſa, venas, cartilagines, arterias: Architecti, figuras doricas, Atticas. Et quid multa? Nihil niſi ex imaginibus diſcimus. Adeò vera eſt Philoſophi ſententia: nihil eſſe in intellectu, quod non priùs fuerit in ſenſu. Cedo quid parabolæ & ſimilitudines à Chriſto prolatæ, niſi imagines? Quinetiam miracula illa, quæ fiebant in corpo- *Signa corporalia ſpiritualiū notæ.*
E ribus, ſpiritualiū operationum teſtes erant. Hoc etiā ad ſacramenta extenditur. Caro tingitur, vt & anima emaculetur, inquit Tertul. lib. de reſurr. carnis: Caro ſignatur, vt *Tertull.*
& anima de Deo ſanctificetur. Require quis miraculorum ſenſus ſit. Vēris imperat, quia ſectis & falſis doctrinis imperaturus erat. Mittit in Siloë, quia illuminat in baptiſmate. Et nunc miraculum in panibus facit: vt ne quid de meliori Euchariſtico pane ſubdubitemus. Hoc fit, inquit Auguſt. tract. 24. in Ioan. vt ſe Deū, qui ſegetes *Auguſt.*
multiplicat eſſe cōmonſtret: nā & vſu illa viluerunt, quæ tamen verè ſunt miracula: cùm maius ſit totū regere mundū, quàm quinque millia hominū paſcere. Sed & ex eo *Cur miraculū in panibus factum.*
miraculo erigebat nos ad Euchariſticū myſteriū, quod paulopòſt ꝓmiſſurus erat. Nā cū præuideret ſtatim atq; de ſuæ carnis eſu, & ſanguinis ſui potu, in Capernaū verba facturus eſſet: quoſdā rei difficultate permotos, retrò abituros, & in quęſtionē Chriſti

potentiam traducturos eſſe:ideò illis occurrit. Dicturi ſcilicet erant: Quomodo poteſt hic nobis dare ſuam carnem ad manducandum: Verùm ſtatim factum iſtud illorũ ora obſtruit. Requirant ſcilicet quomodo potuerit quinque panes ita multiplicare,vt quinque millibus hominũ ſuffecerint,& tamen duodecim cophini fragmentorum ſublati ſint. Eadẽ ſcilicet hic in panũ miraculo,& ibi in Euchariſtico myſterio virtus operatur. Cæterùm præter hanc quinque panum multiplicationem,quã Matthæus ca.14.narrat:recenſet poſtmodùm,ca.15.Chriſtum ſeptẽ panibus & paucis piſciculis quatuor hominũ millia pauiſſe,è quibus ſeptẽ ſportę plenę ſuperfuerãt. Quæ duo inſignia miracula diuerſis tẽporibus contigerunt:vnũ ante Paſcha,alterum eodẽ quidẽ anno,ſed paulò poſt Pentecoſten,vt Ammonius obſeruat cap. 8. Harmoniæ. Hæc igitur dicentur, Populi Chriſtum in deſertũ locum ſequentis,deuotio:2.Chriſti eorum miſereſcentis,& diſcipulorum incredulitatem facto corripientis, interrogatio:3.Panum & piſcium mirabilis multiplicatio, & quibus duodecim cophini reliquiarum collecti ſint:4.Turbarum ex iſto miraculo cõmotarum,confeſſio. F G

Euangeliſtarum Conciliatio. Ammonius. *Summa.*

Ioanne igitur decollato,& fama tanti facinoris ad Chriſtum perlata, *Hoc cum audiſſet Ieſus* à diſcipulis Ioannis,quod tamen & ipſe cui nihil occultum eſt, nouerat: *& reuerſi Apoſtoli* ab officio prædicationis, quod illis delegatum fuiſſe audiuimus, cùm Ioannes in vinculis teneretur: *conuenientes ad Ieſum*, vt diſcipuli ad magiſtrũ, miniſtri ad principẽ, *renunciauerunt ei omnia quæ egerant & docuerant*. Facto ſcilicet ipſo docebant nos ita noſtro muneri incumbere debere, vt ſummo illi cenſori rationẽ reddituri de omnibus. Quòd ſi etiam de omni verbo otioſo,quanto magis de verbi miniſterio? Ita ſcilicet rex talẽtorum,ita minarum creditarum rationem expoſcit. Hoc & ipſe cauebat Paulus,cùm diceret: Sic curro non quaſi in incertum, nec quaſi aërẽ verberans,ſed caſtigo corpus meum,& in ſeruitutem redigo,ne fortè cùm aliis prædicauerim,ipſe reprobus efficiar. Conueniunt igitur Apoſtoli ad Ieſum, & nos ſanè ad ipſum omnia noſtra reducere debemus. Pſa.101. In conueniẽdo populos in vnũ, & reges vt ſeruiant Domino. Eccl.1. Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant. Iob.38. Numquid emittes fulgura,& ibunt,& reuertẽtia, dicent tibi, Aſſumus? Baruch.3. Qui emittit lumen & vadit,& vocauit,& obeditur illi in tremore. Stellæ autem dederunt lumen in cuſtodiis ſuis,& lætatæ ſunt: vocatæ ſunt, & dixerunt, Aſſumus. Et luxerunt ei cum iocunditate,qui fecit illas. Sic redeunt Apoſtoli ad Chriſtum,vt ad authorem legationis ſuæ. *Renunciant ei omnia*. Alber. in Marc. Vt de ſingulis gratias exhiberent. 1.Theſſ.5. In omnibus gratias agite. Geneſ. 36. Sic Ioſepho dictum eſt à Iacob, Renuncia mihi quid agatur. Hoc eſt holocauſtum gratiarum actionis,quod in igne deuotionis totum Deo incenditur:quod & beatus Iob offerebat per ſingulos filiorum ſuorum. Sed & omnia *quæ docuerant*, renunciant, vt ea quæ docuiſſent, à Domino probarentur. Gal.2. Sic Paulus: Contuli,inquit, cum Apoſtolis Euangelium, quod prædico in Gentibus,ne fortè in vacuum currerem, aut cucurriſſem. Et hinc Epiſcopi,ſimúlque doctores probare ſolent eos, qui verbi miniſterio præficiendi ſunt. *Et ait illis* Chriſtus, *Venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum*. Ita illos ſubducebat poſt laborem,vt oſtenderet miniſterium verbi relaxandum eſſe, vt in meditatione puſillum quieſcamus. Loci enim ſolitudo meditationem ſignificat. Ita ſanè Prophetæ ex antris & ſpeluncis & montibus ſuis prodibant ad populum.(Heb.11.)& exacto prædicationis officio ad ſolitudinem reuertebantur. Eſa.52. Recedite,recedite, pollutum nolite tangere. Zach.2. O ô fugite de terra Aquilonis. Ita nimirùm ſeiungi nos oportet ab huius ſæculi affectionibus. Nec enim poſt verbi miniſterium requietem illis aliam,quàm quæ in Deo ſit,indulget: vt oſtendat nos nec eapropter genio indulgere,ſed ſeorſum ita ad nos remeare, vt orationibus & ſtudiis inuigilantes, à tumultuoſa ſaltem illa populi concurſione, quieſcamus. Ita igitur Moſes noſter minat gregem ſuum in interiora deſerti:(Exod. 3.) Ita Abraham paulùm morari ſeruos ſuos voluit ad radicem montis, & paululum requieſcere,(Gen.22.) *Erant autem qui veniebant* ad Chriſtum, vt audirent eum: *& ſatisfactione accepta, redibant multi*: in ſignum congregandæ ad eum Eccleſiæ. Matth. 8. Multi venient ab Oriente & Occidente,& Aquilone & meridie, & recumbent cum Abraham,Iſaac,& Iacob in regno cœlorum. Eſa.43. Ab Oriente adducam ſemen tuum,& ab Occidente congregabo te: dicam Aquiloni, da: & Auſtro, Noli prohi- H I K

Ratio operum noſtrorũ Deo reddenda. 1. Albertus. 2. 3. *Solitudo meditationi commoda.*

A prohibere. Albertus in Marc. Et hi quidem veniebant ad Chriſtum ad veritatis contemplationem. Vnde Eſa. 2. Venite, aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob: & docebit nos de viis ſuis. Illi verò redibant ad veritatis actionem. Pſ. 83. Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Syon. *Et nec ſpatium habebant* Chriſtus & diſcipuli, *manducandi*. Nam qui veniebant, doceri volebant, abeuntes autem, cum gratia dimitti. Fœlix ſtudium diſcentium, inquit Gloſſa, & fœlix labor docentium. Et Dauid quidem præ apprehenſione diuini iudicij, Pſ. 101. Oblitus ſum, inquit, comedere panem meum. Chriſtus verò præ affectu ſalutis noſtræ, cibos corporales contempſit. Ioan. 4. Ego cibum habeo manducare, quem vos neſcitis. *Et poſt hæc Ieſus aſſumptis illis ſeceſſit in nauiculam, & abiit trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis.* Ita Chriſtus, qui ſe ab Herode requiri nouerat, ſe ſubducit, ne humanam ab illo gloriam vænari videretur: aut ſe in diſcrimen capitis nulla neceſſitate, aut iuſta

B occaſione id requirente ſeſe coniiceret. Non tamen (inquit Hierony. in Matth.) timore mortis, vt quidam arbitrantur: ſed parcẽs inimicis, ne homicidium homicidio adiungerent. Vel in diem Paſchæ ſuum interitũ differens, in quo propter ſacramentum, immolandus erat agnus, (Exo. 12.) & poſtes credentiũ ſanguine reſpergendi. Siue ideò receſſit, vt nobis præberet exẽplum vitandæ vltrò tradentium ſe temeritatis, quia non omnes eadem conſtantia perſeuerant in tormentis, qua ſe torquendos offerunt. Ob hanc cauſam & in alio loco præcipit, (Matth. 10.) Cùm vos perſecuti fuerint in iſta ciuitate, fugite in aliã. Abiit quoque, vt ſcribit Chryſo. hom. 50. in Matth. cap. 14. ne ſuam diuinitatem manifeſte reuelaret: cùm nondum eius reuelationis tẽpus adeſſet. Aſſignauit & Marcus aliam, quam diximus, cauſam: nimirùm vt Apoſtoli puſillum requieſcerent, id eſt, non ſtatim exacto prædicationis officio, tantæ

C tribulationi obiicerentur, quanta illos manebat, ſi ſiuiſſet ſe ab Herode comprehendi. Cæterùm phraſis Hebraica eſt, omnes aquarum congregationes mare nuncupare: cùm & hic lacus Galilææ ſalſas aquas non habuerit. Hoc autẽ Hebræi à Domino didicerunt, qui aquas omnes, maris nomine inſinuauit, Gen. 1. Porrò hoc ſtagnũ à Galilæa nomen ſumpſit, quòd à Iordane intumeſcens per eã laberetur: A Tiberiade autem, quòd eius oppidi littori aſſideret. Tiberias verò olim dicta Geneſareth, à Tiberio Cæſare nomen accepit: quo titulo donata eſt ab Herode Galilææ Tetrarcha: poſtquàm & nutantes illius vrbis ruinas erexit, eámque ampliore murorũ ductu auxit. Præterlapſus ergo lacum, venit in locum deſertum ſecus Iordanis ripam, à Salim vſque prope Iericho, verſus vallem fortem, vel prope montem Thabor, ab Aulone nuncupatũ. In figuram vtique Eccleſiæ fugit, perſecutionibus vrgentibus,

D quòd ea vltimis temporibus, vt Chryſoſtomus hom. 49. in Matth. cap. 24. & Hyppolytus Martyr ſermone de Antichriſto, ſe in ſolitudines recipere debeat: adeò vt non ſit qui in locis publicis aut Eccleſiam intret, aut oblationem offerat Deo. Quod & obſeruare licet in Iudæis, qui ſub Antiocho, Antichriſti figura, tempore Machabæorum in ſolitudines fugerunt: cui conſonat illud Apocalypſeos c. 12. Mulier fugit in ſolitudinem à facie draconis, vbi habebat locum paratum à Deo: vt ibi paſcat eam diebus mille ducentis ſexaginta. Sic tempore Iuliani, pij viri frequentibus exiliis mulctabantur. Et vt ſub Decio & Domitiano, cæteríſque tyrannis in deſertas inſulas, locáque longinqua mittebantur: ſic ſub Valente duo Macarij (Nicephor. Eccl. hiſt. lib. 11. cap. 22.) Protogenes quoque & Eulogius (hiſt. Tripart. lib. 7. c. 33.) ex Edeſſa Antinoëm Thebæorum deportati ſunt. Immò ferocientibus Arrianis, Chriſtiani

E ex omni loco pulſi fuerũt, è ripa ex vrbe, ex ſuburbiis Antiochiæ, &c. vt docet Theodoretus lib. 4. hiſt. Eccleſ. c. 25. Hieronymus in Matth. Eleganter quoque Euangeliſta non ait, *fugit in locum deſertum*, ſed *ſeceſſit*, vt perſecutores vitauerit magis, quàm timuerit. Aliter (ad myſticum ſenſum) poſtquàm à Iudæis & rege Iudæorum, Prophetæ truncatum eſt caput, & linguam ac vocem apud eos perdidit Prophetia: Ieſus tranſiit ad deſertum Eccleſiæ locum, quæ virum antè non habuerat. Cyrillus Alexandr. lib. 3. in Ioan. cap. 11. Sed & propterea non ad finitima caſtella diuertit, ſed trans mare Tiberiadis abiit: vt reipſa Iudæis intimaretur, tam longè ſe, propter impietatem eorum ab eis migraturum, vt inacceſſibilis ad eum via futura ſit. Sic impiæ animæ viam vallo ac foſſa prohibiturum ſe Deus apud quendam Prophetã minatur: (Oſeæ. 4.) Ideò, inquit, ſæpiam viam eius vallo, & non inueniet ſemitam eius,

Albert. — Gloſſa. — Cur Chriſtus ſe ſubducit ab Herode. — Hieronym. 1. 2. 3. 4. 5. 6. — Chryſoſt. 7. — Chryſoſt. Hippolytus. — Niceph. — Hiſt. tripart. — Theodoret. Hieronym. 1. — Cyril. Alex. 2.

Figura ſeceſ- Quòd igitur ibi vallum facit, idipſum hîc mare peragit, ſanctum à ſceleratis diſſepa- F
ſus iſtius. rans. Ita Hebræorum populus, qui ab Ægyptia ſeruitute liberatus, repromiſſionis
loca petebat, quem Ægyptiorum rex iterum in ſeruitutem redacturus perſequeba-
tur: qui per mare medium tutus tranſiuit, & hoſtem vidit eodem mari ſubmerſum,
cum à quo ſaluatus fuit, maria modò tranſire coëgit. Surgat igitur Moſes, atque
iſta non æquo animo ferens, repetat quæ prædixit, (Deut.32.) Generatio praua
& adultera, hæc Domino retribuitis? Non erubeſcitis illum trans mare pellere,
qui per medios fluctus à ſeruitute vos reduxit? *Et viderunt eos, & cognouerunt multi.*
Quod cùm cognouiſſent, & cùm audiſſent turbæ, ſecutæ ſunt eum multitudo magna, quia vi-
Affectus po- *debant ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur.* Adeò ſuam ſignis doctrinam con-
puli in Chriſ- firmabat, vt præter gratiam, quæ diffuſa erat in labiis eius, operibus ſe Meſſiam eſ-
tum. ſe conteſtaretur. Et ſicut Magnes ſua virtute ferrum, ita Chriſtus ſecreta gratia G
verbis & operibus allectos pertraxit. Interim verò obſeruandus eſt populi feruen-
tiſſimus in Chriſtum affectus: neque enim Ioannis audita morte terrentur, inquit
Chryſoſt. Chryſoſtom.hom.50. in Matth. quin Chriſtum promptis animis ſequantur. Ita nos
edocebant, ne quo hominum furore à Chriſto reuocemur. Rom. 8. Quis enim nos
ſeparabit à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu? Et ſi qui Chriſtum, aut Eccleſiam
eius ſequi prohibent, reſpondeamus quod & olim Apoſtoli: Si licet Deo parere ma-
gis quàm hominibus? Neque verò itineris difficultate reuocantur, immò Chriſtum
pedeſtres ſecutæ ſunt, vt notat Matthæus & Marcus: non in iumentis, non in vehi-
culis vt labore multo Chriſtus à viris fidelibus ſequendus ſignificaretur. Sed neque
illos rei domeſticæ cura, nec ciborum penuria, cæteráque ſimilia remorantur, quin
vt olim Regina Saba ad Salomonem, ita ad Chriſtum procurrant. Proinde ne quis
aliquod ſuæ incuriæ, aut infidelitatis ſpecimen à re domeſtica nanciſcatur: nec e- H
nim excuſati ſunt in parabola, qui ob villam emptam, aut quinque iuga boum pro-
banda, aut vxorem ductam, ad cœnam conuenire neglexerunt. Grandis verò cœna
& magnum pabulum ex verbo Domini eſt. Porrò quantus hîc fuerit ſtupor & inco-
Chryſoſt. gitantia, inquit Chryſoſt.hom. de non contemnenda Chriſti Eccleſia, ſi dum citha-
rædus, vel ſaltator, vel alius quiſpiam eiuſmodi hominũ nos vocet ſtudioſè omnes
nos currimus, interim & gratiam ipſi, quòd nos vocarit, habemus: totúmque diem,
vel certè dimidium conſumimus, illi ſoli animum aduertentes: Deo verò per Pro-
phetas & Apoſtolos nobiſcum loquente, oſcitamus, torpemus, & æſtuamus? Sed
& conſidera ne loci quidem ſolitudine plebem iſtam retineri, vt nulla temporis, lo-
ci, rerúmque omnium circunſtantia nos ab audiendo diuino verbo diuellat. Diſce i-
gitur nihil prætexere, immò neque metu feruorẽ tuum remorari. Namque vt I

palma viget perflantibus Euris,

Vt incus contuſa incaleſcit, & aurum fornace probatum nitidius liqueſcit: ſic Chri-
ſto ſecedente, & Herode minas intentante, tanto feruentior deuotio populum inter
deſerta ferarum luſtra domóſque trahit. Sic olim quanto pluribus Tyrannorũ de-
cretis Chriſtianiſmus prohibebatur, tanto liberiore animo, & ad conciones, & mar-
tyria Chriſtiani conuolabant. Hoc vnico Edeſſenæ mulieris exẽplo & dicto confir-
Chriſtiani in mare licet, quæ cùm ſub Valente Ariano, Chriſtianis Eccleſiam diui Thomæ Apo-
perſecutioni- ſtoli prohiberi, immò ad ipſam confluxuros occidi mandatum eſſe audiiſſet, diſcin-
b⁹ alacriores. cta tunica, præcipiti gradu puellum ſuum, ad dictum locum currens, raptabat: Ne,
inquiẽs, cæteris pro Chriſto occiſis, ego & puer iſte meus, huius ſummi beneficij ex-
Nicephorus. pertes ſimus. Hæc Nicephorus lib.11.hiſtor.Eccleſ.c.21. Cæterùm confluens hæc ad K
Chriſtũ multitudo, congregãdæ ad ipſum ex omni regione Eccleſiæ typũ habuit: ad
quã Saba regina, & reges Chriſtũ adoraturi, immò & omnes per orbem habitabilem
Cyrillus. pertinent, vt Cyrillus in vltima Catecheſi demonſtrat. Atqui non ſic hæreticorum
Auguſtin. conuenticula ſe habent, cùm ſuis prouinciis circumſcribantur, vt docet Auguſtin.
Signa quan- ſerm.131. de tempore. Ad concurſum autem tantæ multitudinis faciebant *& ſigna.*
tũ profe- ſic nimirùm & ipſi Gẽtiles per ſigna inducti ſunt in timorẽ Iſraëlis, vt Procopius Ga-
cerint. zeus in Exodũ obſeruat. Et ad hoc illa valuerunt, vt crederet mũdus, ait Augu. li.22.
Procopius. de ciuit. Dei, cap.8. Quod & hodie in America, Peru, Cappone, cæteríſque nuper
Auguſt. inuentis regionibus videre eſt. Illic enim Chriſtiani noſtri, non verbis modò, ſed &
ſignis & miraculis Gentilẽ hanc & Barbaram nationem ad pietatẽ inducũt. Ita *ſigna*
Chriſti

A Chriſti non abſterrebant, qualia in monte Syna, aut ab ipſo Moſe facta ſunt: terroris enim plena hæc erant, mors pecudum, veſicæ, ranæ, pediculi, ſanguis, grando: ſed omnia in Chriſto amabilia, vt obſeruat Greg. Nyſſen. lib. de beatitud. ad infirmorum curationem, & afflictorum conſolationem. Inde ſcilicet & noſtra hæc Chriſtiana doctrina eſt, Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum: ex quo factum, vt & Chriſtum & Chriſtianos olim multi ſequerentur. *Et pedeſtres de omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc, & præuenerunt eos.* Hoc autem quomodo fieri potuit, cùm nauigio prætervadari locum Chriſto & Apoſtolis conuenerit? Beda in Marc. Dum pedeſtres eos præueniſſe dicuntur, oſtenditur quòd non in aliam maris, ſiue Iordanis ripam nauigio peruenerunt diſcipuli cum Domino: ſed cum tranſito naui aliquo freto aut ſtagno proximos eiuſdem regionis locos adierunt, quò etiam indigenæ pedeſtres peruenire potuerunt. Nam cùm è Capernaum tranſuadaſſet, turbæ tranſmarinæ regionis illum ſecutæ ſunt, aut ipſius etiam Betſaidæ. Siquidem ex Luca conijcere licet, miraculum iſtud factum eſſe, non longè à Betſaida, quæ ciuitas citra ſtagnum eſt. *Subiit ergo in montem Ieſus* ad inſtar Moſis, ſed meliorem monte Synai. Subiit idem in crucem, & in cœlum. Cyrillus lib. 3. in Ioan. c. 12. Typum ſcilicet eſſe ſcribit aſcenſus eius in cœlum, & eiuſdem paſſionis, de qua dixerat, Cùm exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis quia ego ipſe ſum. Lucas addit, quòd *loquebatur eis de regno Dei.* Mos verò Chriſto fuit ſatis frequens in monte docere. 1. Quò apicem Euangelicæ doctrinæ longè legis vmbras excedere doceat, immò tanto magis, quanto filius liberæ dignior eſt filio ancillæ. Vtriuſque enim prætextu, vtrumque Teſtamentum præfigurabatur, vt Paulus Gal. cap. 4. & in Epiſtola hodierna docuit. 2. Ceu excelſum ſcandit, vt humilia nimirùm & terrena deſpicere doceat: non iuxta viam Balaã ambulare, Num. 27. Aut concupiſcentia inſtar Salomonis in mulieres exardeſcere. 3. Reg. 11. Cùm vinum & mulieres apoſtatare faciant ſapientem. Sed eum, qui veritatem aſſerere contendit, idem quod Ioſeph facere inſinuet, qui amplexus vxoris Putipharis fugit, Gen. 39. idem quod Moſes, qui dignitatem regiam ſub Pharaone contempſit, Heb. 11. idem quod Heliſæus, qui præmium à Naaman accipere renuit, 3. Reg. 5. 3. Porrò quòd Chriſtus *ſedet cum diſcipulis*, indicat & ſe poſt modùm in medio eorum, ceu totius Eccleſiæ, per gratiam ſeſſurum, Matth. 18. Mitto cur ſedens doceret: poſſumus enim alibi rationem reddere. 4. Corporali verò refectioni ſpiritualem præmittit, quòd anima plus ſit quàm eſca. 5. *Loquitur de regno Dei*, peregrinantibus hiſce populis: quò nos doceat hac in via ſemper futura illa bona meditari, & cũ Pſalte dicere, Quando veniã, & apparebo ante faciẽ Dei? Hæc enim conſideratio nobis cõſolatio eſt. 6. Nec prætereundus ordo quẽ Chriſtus obſeruat. Relicta quippè in valle multitudine, diſcipulos ſuos in montẽ ducit: quò ſicut loco, ita & authoritate eos eminentiores cæteris oſtendat. *Erat atem proximum Paſcha, dies feſtus Iudæorum.* Hic vide typum Moſaicum. Siquidem Paſchatis tempore Moſes eduxit populum in locum deſertum, & illis tandem Manna dedit de cœlo: Chriſtus populum in deſertum admittit, & eundem pauit. *Dies*, inquit, *feſtus Iudæorum*. Nam & ſuum aliud Paſcha concupiſcebat, cùm diceret: Apud te facio Paſcha meum cum diſcipulis meis, vt Tertull. lib. 4. contra Marcionem obſeruat. Facit autem hæc temporis circunſtantia, vt non miremur, ſi tam copioſa populi multitudo Chriſtum ſecuta ſit: cùm è diuerſis regionibus in Iudæam tum aduenirẽt, & otiarentur. Sed & ratio miraculi redditur in panibus, cùm ſanctificatum azyma comeſturi eſſent, & nos in Paſchate Euchariſtiam communicaturi, in qua diuina virtus eadem operatur, quæ in his panibus. Facit & hæc temporis ratio, vt facilè credamus, tum prata tanta viriditate riſiſſe, vt & multitudini iſti accubitũ præbere poſſet. *Dies autem cœperat declinare.* Hinc maior neceſſitas, cùm ſibi nihil iſti prouidiſſent. *Accedunt diſcipuli dicentes: Ecce deſertus eſt locus, dimitte turbas*, &c. Sibi timent à famelico populo. Quid enim eo ferocius? Meminerunt periculi, in quo Moſes conſtitutus fuit, ſtatim atque conſumpta eſt farina, quam populus ex Ægipto aſportarat. Quoties illum lapidibus obruere tentarunt? Quoties contra illum iurgati ſunt? Euſeb. lib. 3. hiſt. Eccleſiaſt. cap. 6. Famis malum omnes paſſiones ſuperare docet, ex Hieroſolymorum obſidione, cùm & matres filios manducarent, & ſicarii etiam ex ore cibos eruerent, & omnes domos perfringerent. Venter aures non habet vt

Marginal notes: Greg. Nyſſ. — Beda. — Cyrillus. — Tertullian. — Euſebius.
Section letters in the left margin: B (at "gno proximos"), C (at "præfigurabatur"), D (at "cũ Pſalte"), E (at "raculi redditur").

in prouerbio dicitur, nec populus famelicus exhortationem accipit. Poteſt miles F
ducē ſequi:verùm ſimul atque victus defuerit, aut ab ipſo deficiet, aut ſanè in ipſum
armabitur. Sic in Iulianum à Cteſiphonte regreſſum inuecti ſunt milites, quòd an-
Gr. Nanz. nonæ penuria laborarent, vt ſcribit Greg. Nanzianz. in eundem. Sic Maximinus à
Herodianus. ſuis occiditur in obſidione Aquileiæ, vt ſcribit Herodianus lib. 8. Itaque Chriſtus
diſcipulorum ſollicitudini, & populi neceſſitati ſuccurere voluit. *Cùm ſubleuaſſet ergo*
Theophilact. *oculos Ieſus, & vidiſſet quia multitudo magna venit ad eum.* Theophilact. Quare dicit,
Cùm ſubleuaſſet oculos? Vt diſcamus quòd non ſolitus ſit hinc & inde vagari ocu-
lis, ſed compoſitus & attentus ſedere: facto ipſo docens non auertendam faciē ſuam
ab vllo paupere, Tob. 4. Proinde multitudinem hanc magnam vidit, oculis nimirùm
miſericordiæ ſuæ. Prou. 15. Oculi enim Domini in omni loco contemplantur bonos
& malos. Maximè tamen eos reſpicere dicitur, quorum vult miſereri. Sic Thren. 5. G
Reſpice Domine afflictionem noſtram. Ideò Marcus ſic habet, *Vidit turbam multam,*
Cyrill. Alex. *& miſertus eſt ſuper eos, quia erant ſicut oues non habentes paſtorem.* Cyrillus Alex. lib. 3. in
Ioann. cap. 13 Spiritualiter verò diſcimus, quaſi ex alto mōte præſcientiæ ſuæ, adeò
omnes qui feruenti fide illum exquirunt, præuidere: ſicut apud Paulum dicitur,
(Rom. 8.) Quos præſciuit, hos & prædeſtinauit, conformes imaginis filii eius, hos &
vocauit. Subleuatis igitur oculis Chriſtus eos videt, qui viſitari ab eo (quando ipſum
quærant & diligant) digni ſunt: velut etiam benedictionis modo ad Iſraël dictum
eſt: Conuertat Dominus faciem tuam ad te, & det tibi pacem. Verum non in viſita-
Iuſti non de- tione, ſola gratia terminatur: ſed & alimenta quoque & dapes præparantur, vt verū
relinquūtur. illud, quod in parabolis dicitur, eſſe cognoſcas, (Prou. 10.) Non occidet Dominus
fame animam iuſtam. Seipſum enim, vt panem, de cœlo apponet, & fidelium animas H
nutriet, omnia vitæ neceſſaria ipſis præparans: vt in Pſalmis dicitur, (Pſ. 64.) Paraſti
cibum illorū: &, Quia ſic eſt præparatio tua. Et ipſe Chriſtus in Euangelio ait, (Ioan.
6.) Amen dico vobis, qui venit ad me, nunquam fameſcet. Pſaltes etiam, Iunior fui,
etenim ſenui, & non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem. Quod
Heſiod. & Heſiodus ita vſurpat.

οὐδέποτ' ἰθυδίκῃσι μετ' ἀνδράσι λιμὸς ὀπηδεῖ. id eſt,

Nec vnquam iuſtos inter homines fames verſatur.

Clem. Alex. Quod maximè Clemens Alex. lib. 3. Paidagogi de fame ſpirituali intelligit: iuſtis
enim ſemper ſuppetit panis verbi. Eludit ergo errorem Epicureorum, qui Deum
otioſum fingebant: ſiquidem (Pſ. 103.) Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu
das illis eſcam in tempore opportuno (Pſ. 146.) Qui operit cœlum nubibus, & parat I
Auguſtinus. terræ pluuiam: qui producit in mōtibus fœnum, & herbā ſeruituti hominū. Auguſt.
lib. 5. de Geneſ. ad literam, c. 21. Contra hos enim loquitur Pſalmus (148.) qui cùm
explicaſſet laudem cœleſtium, ſe etiam ad inferiora conuertit, dicens: Laudate Do-
minum dracones, & omnes abyſſi, Ignis, grando, &c. quæ faciunt verbum eius. Ne
fortè ſint qui diuinam prouidentiam cœlo concludant, & non ad homines extendi
arbitrentur. Hominum ſcilicet miſeretur, illos intuetur, illis proſpicit, ideóque *Dicit
ad Philippum: Vnde ememus panes, vt manducent hi?* Matthæus, Marcus & Lucas ſcribūt
diſcipulos Domino ſuggeſſiſſe vt turbas dimitteret: verùm Chriſtus alio modo tur-
bæ proſpicit, vt & appetentiùs illum audiret, & amplioribus argumentis ipſum Meſ-
ſiam eſſe coniiceret. Sed & Marcus narrat Apoſtolos dixiſſe, *Euntes emamus ducentis de-
nariis panes, & dabimus illis manducare:* nec tamen Ioanni aduerſatur, qui ſcribit, hoc à K
Philippo dictum eſſe: potuerunt ſcilicet & iſtud poſt, aut ante Philippum reſponde-
Auguſtin. re diſcipuli: maximè cum Dominus illis dixiſſet, *Date & vos illis manducare.* Hæc Au-
Cur Philip- guſtin. lib. 2. de conſ. Euang. cap. 46. Verùm cur omnium maximè Philippum inter-
pus interro- rogat? Cur non potiùs Iudam, qui loculos portabat? Albertus Mag. in Ioan. Ad hoc
gatur.
Albert. Mag. dicendum, quòd quamuis Dominus propter præſentem iuſtitiam elegerit Iudam,
1. tamen ab initio ſciebat, quòd ipſe eum traditurus erat. Hinc factum, vt nec quæſtio-
nibus ipſum impulerit, velut indignum quocum ſermonem faceret. Et ita ſuo exē-
2. plo docebat, vt ad hominum probationem, præſentem tantùm iuſtitiam requira-
mus, quæ futura ſunt, Deo remittentes. Denique ſunt, qui dicant Philippum de hac
Abdias. re ſciſcitatum eſſe, vt qui eſſet è vico Bethſaida (vt obſeruat Abdias lib. 10. hiſt. A-
poſt.) huic ſolitudini ſatis vicino: adeò vt præ cæteris condiſcipulis noſce potuerit,

&

A & vænalium rerum pretium,& comparandorum panum commoditatem. Vel, vt Chryſoſt.
Chryſoſt.hom.4.in Ioan.annotat, hanc interrogat, quòd præ cæteris doctrina indi- 3.
gere videretur.Cyrillus lib.3 in Ioan.cap.13.Libenter enim Philippus quærebat,diſ- Cyrillus.
cebátque ſæpiùs:ſed non erat adeò acutus,vt altiora poſſet intelligere. Quod inde
patet,quia magno tempore Saluatorem ſecutus, & varia Deitatis eius ſigna in dies
aſpiciens,& tam rebus quàm verbis ad cognitionem attractus, quaſi nihil adhuc di-
dicerit,in vltimo ferè diſpenſationis tempore dicit ad Ieſum, (Ioan.14.) Domine,
oſtende nobis Patrem,& ſufficit nobis. Vt ergo rudiorē ad ſublimiora ingenio con-
ſequenda,& ad fidem vocans & roborans,de panibus rogat. *Hoc autem dicebat,tentans*
eum: ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Iunilius Africanus,lib.1.Contrariorum, quæſt. Iunil. Afric.
37.Quomodo,inquit,Deus tentare dicitur,cùm econtrà Apoſtolus Iacobus, cap.1. *Tentatio alia*
B prædicet,Deus neminem tentat?Sed duas eſſe tentationes in ſcripturis ſanctis ſolet *atque alia.*
intelligi.Vna eſt,quæ decipit:altera,quæ probat.Secundum eam quæ probat, dictū
eſt,Deut.13. Tentat vos Dominus Deus veſter. Secundum eam verò quæ decipit,
Iacobus Apoſtolus prædicat, Deus neminem tentat. Caſſianus collat.6. Abbatis Caſſianus.
Theodori,cap.11.rurſus eam, qua Deus tentat iuſtos, duplicem facit.Primò quæ ad
probationem eſt,ſicut Abraham & Iob tentauit Dominus,& permultos ſanctorum.
Immò & Iſraëlem,Deut.8.Adduxit te,Deus tuus quadraginta annis per deſertum,
vt affligeret te atque tentaret,vtrum cuſtodires mandata illius,an non.Pſ.80.Proba-
ui te apud aquam contradictionis. Secundò, ob emendationem tentat Deus etiam
iuſtos pro leuibus culpis.Sic ſcribitur, Eſa.1. Excoquam ad purum ſcoriam tuam.
Pſal.33.Multæ tribulationes iuſtorum.Heb.12. Quem diligit Deus,flagellat. Apoc.
C 3.Ego,quos amo,caſtigo.Ier.30.Caſtigo te in iudicio,vt non videaris innoxius: pro
qua ſalutari emendatione orat Dauid,Pſal. 52. Proba me Domine, & tenta me: vre
renes meos & cor meum.Sine hac tentatione nemo probatur,vt ſcribit Auguſt. lib. Auguſtin.
2.de ſerm.Domini in mōte.Chryſoſt.hom.41.in Ioan.Quid ergo,inquit, ſignificat, Chryſoſt.
tētans eum? Num quid eſſet reſponſurus ignorabat? Id ex veteri Teſtamento licet in-
telligi.Tentauit Deus Abraham: Qui reſpondit, Adſum. Ait illi: Tolle filium tuum
vnigenitum,quem diligis,Iſaac.Non dixit hoc,vt an pareret experiretur,cùm omnia
Deus videat antequàm fiant:ſed hominis more vtrumque dictum eſt.Hoc enim nō
ignorationis,ſed certiſſimæ cognitionis eſt.Et ſic tentauit, nihil aliud quàm certam
ſcientiam ſignificat, vel quod probatiorem ipſum fecit. Sic Magiſter diſcipulum
tentare dicitur,cùm eius animi vires experitur.Docere quoque volebat ſapientiam
carnis inimicam eſſe Deo.1.Cor.1.Nimirùm cùm Philippus & cæteri ſapere ſe pu-
D tant,dum humana ratione de comparandis panibus diſputant,in Dei magnitudines
confeſſione hebeſcunt.Cæterùm quòd à rudi & craſſo diſcipulo Chriſtus Dei ſapiē-
tia conſilium quærit,ſciens etiam quid eſſet facturus, ſuo Prælatos inſtruit exēplo,
ne conſilia ſubditorum paruifaciant,quaſi ipſi ſoli ſibi ſapere videantur. Nam quan-
doquè olitor eſt opportuna locutus.Sic Moſes non ſpreuit conſilium Iethro ſoceri
ſui ſacerdotis Madian, Exod.18.Nec Naaman verba captiuæ puellæ ex Iſraël, aut
ſubditorum illi conſulentiū,vt Eliſæo morē gereret.4.Reg.5.Immò Cyrus etiā ob-
uium ſibi factum ſeruum nuper è vinculis ereptum, ſui conſilii participem effecit,
eiúſque de bello in Aſtyagen gerendo ſententiam exquiſiuit, vt refert Iuſtinus hi- Iuſtinus.
ſtoricus lib.1.Epitomes ſuæ in Trog.Pompeium. *Reſpondit ei Philippus, Ducentorum de-*
E *nariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſque modicum quid accipiat.* Denarius vſualis Iu-
dæis duobus carolinis & duplo, id eſt, 22. denariis turonenſibus reſpondebat, vt
Budæus lib.de Aſſe docet:adeò vt ducenti denarii 35.libras vſitatæ apud Francos pe- Budæus.
cuniæ fecerint.Sic cuilibet è quinque millibus centenario 14.aſſes deputabantur: &
viginti viris 35. denarii turonenſes: quòd ſi quinque millibus viris millenarium ad-
das,quo paruulos & mulieres intelligas: ſic duobus tres denarii turonenſes adſcri-
bentur.Sed nec illa pecuniæ ſumma,famelicæ ſufficiebat multitudini, ſi humanum
modum cum Philippo ſpectes. Adeò virtutis omnipotentiǽque Chriſti non memi-
nit Philippus,ſed trepidus ad ſolam pecuniarum viam refugit,(ait Cyrillus Alexan- Cyrill. Alex.
drin.lib.3.in Ioan.c.14.)nullo alio modo hanc rem peragi poſſe exiſtimans. Tales
quidem ſunt,qui res diuinas non pluris faciunt quàm humanas: immò neque alio
modo fieri eas arbitrantur,quàm naturæ familiari: aut ſi quid naturæ ordinem exce-

dere vident, protinus ad infidelitatem labuntur. *Dixit ei vnus ex diſcipulis eius, Andreas* F
frater Simonis Petri: Eſt puer vnus hîc, qui habet quinque panes hordeaceos & duos piſces: ſed hæc
quid ſunt inter tantos? Carnalis Andreas, vt & Philippus, non aduertit Chriſti poten-
tiam cùm mari & ventis imperitaſſe, incurabiles morbos ſanaſſe, etiam & mortuos
ſuſcitaſſe: immò neque meminit mirabilium, quæ fecit per Moyſen ſeruum ſuum,
qui Manna & coturnices eduxit è cœlo, Exod. 16. aquam è rupe, Num. 20. Immò
neque eorum, quæ per magnū illum Heliſæum, qui fecit vt lecythus olei, & hydria
farinæ viduæ Sareptanæ non deficeret. Si ſaltem aduertiſſet, Deum nunquam ſer-
uos ſuos famelicos deſeruiſſe: immò Abacuc capitis capillo ab Angelo in lacum
leonum Babyloniæ, cum eo quod meſſoribus ferebat prandio deportatum, adeò vt
nec Daniel à leonibus deuoratus, nec ipſe fame deperierit. Dicam etiam magis, 3. G
Reg. 17. coruos Heliæ, carnes & panes. 3. Reg. 19. eidem Angelum panē & vas aquæ
detuliſſe: non ſecus ac & Paulo Heremitæ demittebat Dominus panem in ſolitudi-
Hieronym. ne, vt refert D. Hieronym. in eius vita. Quid ergo? Iacta in Domino curam tuam, in-
quit Pſaltes, & ipſe te enutriet. Nec carnalē Philippū aut Andreā ſequaris. Videtur ta-
men Andreas quid amplius Philippo credere. Hæret ſiquidem, poſſitne Chriſtus
tot turbas paucis panibus & piſciculis paſcere. Legerat forſan Heliſæum in Samaria
centum viros viginti panibus pauiſſe: ſed quid centum cum quinque milibus? quin-
que panes cum viginti? Porrò ne hæſitationē iſtam in Apoſtolis demirere: cùm & idē
Cyrill. Alex. in Moſe reperias, vt Cyrillus Alexandr. in Ioan. obſeruat. Flente enim & murmurā-
te populo, quòd carnium deſiderio teneretur, Num. 11. Moſes Dominum acceſſit
clamans: Sexcenta milla hîc ſunt, & tu dixiſti: Dabo eis menſe vno carnes ad ſaturi-
tatem. Idem quoque, Num. 20. cùm pro aqua iurgaretur populus, hæſitauit. Vnde H
neque introduxit populum in terram promiſſionis. Caue igitur ne tu de diuina illa
potentia diffidas, ſed ſemper & in ore & in corde tuo ſit illud Domini verbum, Luc.
Chriſti frugalitas. 18. Quod impoſſibile eſt apud homines, poſſibile eſt apud Deum. Obſerua verò in
panibus hordeaceis & duobus piſcibus, quos, vt nonnulli volunt, Domino & ſibi
prouiderant diſcipuli, frugalitatem Chriſti & ſuorum, & gulam noſtri ſæculi dete-
ſtare. Sic piſcibus frequenter vſus eſſe legitur, hîc, & ante aſcenſionem. Iam his exē-
Tertullian. plis ventrem cohibebat, ait Tertullianus lib. de ieiunio: piſces etiam ſine condimen-
Clem. Alex. to exhibens, vt ipſe fatetur hîc Caluinus. Clemens Alexandrinus lib. 2. Paidagogi,
cap. 1. Frugalitatem, inquit, ac tenuitatem mihi quoque Dominus videtur ſignifica-
re, cùm panes benedixit, & aſſos piſces: cibi non minùs exquiſiti pulchrum exēplar
adducens. Eſt ſcilicet valde à ratione alienum, pecudum more pinguefactum mor- I
ti nutriri. Et in fine Platonem adducit, qui teſtetur Italicas & Syracuſanas menſas
ſibi nullo modo placuiſſe, quòd ex his nullus homo ſit. Neque verò Plato, inquit, de
Dauide non audierat, qui in ſua ciuitate (1. Par. 16.) in medio tabernaculo ſanctam
arcam collocans, facta omnibus lætitia, coram Domino diſtribuit à viro vſque ad
mulierem, vnicuique tortam panis & ſubcinericiū panem, & laganum ex ſartagine.
Hoc eſt ſufficiens nutrimentum Iſraëliticum. Qui autem Gentili alimento vtitur,
nunquam vt ſapiens ſit, laborauerit, vt qui mentem in ventre infoderit: admodum
Ariſtoteles. ſimilis piſci, qui Græcè ὄνος, aſinus, quem dicit Ariſtoteles ſolum ex aliis animalibus
habere cor in ventre. Sed & his quibus domeſtica eſt eſuries, in pane hordeaceo,
ſumma voluptas eſt. Sic enim, vt Satyricus cecinit:

Iuuenal. *O pueri, Marſus dicebat & Hernicus olim,*
panem quæramus aratro, K
Qui ſatis eſt menſis: laudant hoc numina ruris.

Plutarchus. Plutarchus in Apophteg. Sic Artaxerxes Cyri frater, fugiens è bello, direptis impedi-
mentis, pane hordeaceo, & ſiccis ficubus victitans, ait: οἵας ἡδονῆς ἄπειρος ἦμην, quantā
hactenus voluptatem minimè expertus ſum? *Dicit ergo Ieſus: facite homines diſcumbere.*
Non multis moratur verbis, ſed ſtatim ad opus accingitur, vt deteſtandos loquaces
Horati. doceret, de quibus Horatius,

Parturiunt montes, naſcetur ridiculus mus.

Cæterùm iubet homines miniſterio diſcipulorum diſcumbere: non tam vt faciliùs
illis cibi corporales adminiſtrentur, quàm vt oſtenderet Apoſtolorum & ſucceſſorū
eorumdem, ſacerdotum ſcilicet & concionatorum miniſterio, perſuaderi homines
oporte-

A oportere, qui menſa Domini excipi volunt, vt diſcumbant per quietem conſcientiæ, *Epiſcoporum*
& fidem firmiſſimam: ea nimirum oportet præparare, vt Chryſoſt. hom. in Pſ. 22. ob- *menſæ.*
ſeruat. Sed & oſtẽdebatur, quoſnam Epiſcopi ad menſam admittere deberent. Sic in Chryſoſt.
Concilio VVormacienſi, cap. 17. hæc habentur. Adſint menſæ Epiſcopi debiles, in- *Conc. VVor-*
firmi, & peregrini: abſint iocatores & ludicra ſpectacula fatuorum, & ſcurrarum lu- *macienſe.*
dibria: recitetur ſacra & diuina ſcriptura. Epiſcoporum enim olim cura fuit non do-
ctos modò, aut quoſuis altaris miniſtros admittere, ſed & menſas pauperibus, vbi fa-
mes ingruiſſet, parare. Quod & Baſilium feciſſe ſcribit Gregor. Nanzianz. Oratione Greg. Nanz.
fun. in eundem. Interim verò, vt idem ſcribit, Orat. 21. de moderatione in diſputa-
tionibus ſeruanda, alii ſunt Paſtores & oues, alii Apoſtoli, & alii ſunt hi, qui horũm
iuſſu & monitis diſcumbunt. *Erat autem fœnum multum in loco*, propter veris tempe-
B riem, cùm menſis Aprilis immineret. Hoc igitur acceſſit ad rei commoditatem, vt
meliùs diſcumberent: & ad myſterium ſignificandum, ſcilicet vt ad menſam Domi-
ni acceſſurus, diſcumbat in fœno mortalitatis ſuæ. In hac humilitate fœni diſcum-
bebat Centurio, cùm diceret: Domine, non ſum dignus vt intres ſub tectum meum.
Si quidẽ, omnis caro fœnũ, & omnis gloria eius ſicut flos fœni, Eſa. 40. Ita nimirùm
& noſtra indignitas, & Domini liberalitas perpendenda eſt. Namque, vt cecinit D.
Thomas Aquin. O res mirabilis, manducat Dominum pauper ſeruus & humilis. Th. Aquinas
Diſcubuerunt ergo viri quaſi quinque millia, abſque mulieribus & paruulis: ita vt cuique
millenario vnus tantum panis adeſſet. Hic interim obſeruanda eſt magnæ iſtius &
confuſæ forſan multitudinis promptiſſima obedientia. Nec enim morantur, cauſam
C diſcubitus ſciſcitando: vt doceamur in rebus etiam incognitis, quæ tamen ex Chri-
ſti & Eccleſiæ, ſeu Prælatorum mandato profluant, ſtatim morem gerere. *Accepit
ergo Ieſus panes*: vt authorem ſe miraculi comprobaret, & cõtactu ſui corporis omnia
ſanctificari doceret: & oſtendat ſe illum eſſe, qui primùm dixit, Germinet terra her-
bam. Gen. 1. Auguſtin. tract. 24. in Ioan. Poteſtas enim erat in manibus Chriſti. Pa- Auguſtin.
nes autem illi quinque quaſi ſemina erant, non quidem terræ mandata, ſed ab eo,
qui terram fecit, multiplicata. Hinc nimirùm Athanaſius lib. de incarnatione verbi, Athanaſ.
Chriſtum verum Deum eſſe colligit. *Et cùm gratias egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus.*
Cyrillus Alexandr. lib. 3. in Ioan. c. 17. Gratias agit, partim vt exemplo ſe nobis præ- Cyrill. Alex.
beat, partim vt naturæ deitatis virtutem miraculi ſicut homo attribuat. Et fuit iſte
modus illi frequentiſſimus ratione diſpenſationis ante paſſionis tempora, dignitatẽ
ſuæ deitatis occultanti, & ſimul ſæculi principem omnia iſta celanti. Non debemus
D autem ignorare, quia Matthæus, non egiſſe gratias Ieſum, ſed *benedixiſſe* ſcripſit. Nul-
la tamen propter varietatem verborum, rerum varietas inuenitur. Vnum enim ver-
bis denotari vtriſque Paulus oſtendit, dicens, (1. ad Tim. 4.) bonum eſſe omnem ci-
bum, & nihil reiiciendum: ſanctificatur enim verbo & appellatione Dei. Non autem
ignoramus benedici omne quod ſanctificatur, ea oratione quam in menſa facere
ſolemus. Atqui multiplicem ex ſcripturis panem colligimus. Nimirùm communẽ 1.
quidem, qualis à Paganis & infidelibus manducatur: benedictum, quales Iudęis erãt 2.
panes propoſitionis, & hi quos Chriſtus accipiens, poſt gratiarum actionem meliori 3.
virtute imbuit: ſacramentalem, qualis eſt Euchariſtia, corpus ſc. Chriſti. Eſt & ver- 4.
bum Dei, ſpiritualis animæ panis, Deut. 8. Matth. 6. Eſt & gloria cœleſtis, quam Ra-
phaël apud Tobiam cibum & panem inuiſibilem vocat. Panem igitur benedictum
E ex hoc Chriſti facto colligimus. Quis enim, ex ſuperioribus Cyrilli verbis, non fa-
teatur cum benedictione ſanctificatum? Quis non maiori donatum virtute, cùm *Panis bene-*
quinque hominum millia pauerit? Potior vtique virtus eius fuit, quàm panis com- *dicti vſus*
munis: nec tamen Euchariſtico pani comparanda. Porrò benedicti panis vſum pro- *& virtus.*
bant antiqui Patres. Abdias quidem lib. 2. hiſt. Apoſt. refert Petrum panem benedi- Abdias.
ctum canibus Sathanicis, quos Simon Magus excitauerat, porrexiſſe: & ſic eos diſ-
paruiſſe. D. Hieronymus in vita S. Hylarionis, hoc ſe mirari dicit, quòd cuiuſquæ Hierony.
ſtatus perſonæ, Iudices & magnates ab Hilarione benedictum panem & oleum in
tutelam acciperent. Teſtantur & antiqui Patres hunc panem porrectum Catechu-
menis, quòd digniorẽ panem Euchariſticum ſumere non poſſent. Concilii quidem Conc. Afric.
Africani 3. cap. 3. id dicitur: Placuit vt per ſolenniſſimos Paſchales dies, ſacramentũ
Catechumenis non detur, niſi ſolum ſal & panis benedictus. Auguſtinus lib. de Auguſtinus.

catechiſandis rudibus, idem confirmat: & lib. 2. de baptiſmo paruul. cap. 26. hunc panem à communi & Euchariſtico diſtinguit. Quod enim, inquit, accipiunt Catechumeni, quamuis non ſit corpus Chriſti, ſanctum eſt tamen, & ſanctius quàm cibi quibus alimur. Sicut ergo Catechumenis panis benedictus olim diſtribuebatur, in ſignificationem vnionis Chriſtianæ, ad quam ſuſpirabant, & quòd indiſpoſiti & indigni eſſent pane Euchariſtico: eadē quoque ratione Dominicis ſaltē diebus, quòd populus noſter non communicet, vt ſemper & Euchariſtici panis, & noſtræ cum Chriſto vnionis meminerit, panem benedictum accipit. Itaque Chriſtus ampliore gratia panes iſtos donaturus, gratias egiſſe, & benedixiſſe legitur. Ita etiam docebat, non laborem humanum, ſed Domini gratiam omnia multiplicare. Cæterùm *diſtribuit diſcumbentibus*, non quidem manu propria, ſed Apoſtolorum. Quod enim quis F

Chryſoſt. per alium facit, ipſe id facere dicitur. Chryſoſt. hom. 83. in Matth. Nos miniſtrorum ordinem tenemus: qui autem conſecrat & conficit, ipſe eſt. Diſtribuit per Apoſtolos ſacroſancta myſteria, ſicut & hîc panes turbis diſtribuiſſe legitur. *Similiter & ex piſcibus quantum volebant*. Hoc per Apoſtolos, vt hinc Eccleſiæ præfecti argumentum ſui muneris ex diſcipulorum facto acciperent. Sic enim Apoſtolus, Nos exiſtimet homo, inquit, vt miniſtros Dei, & diſpenſatores myſteriorum eius. Docet quoque Apoſtolos, & eorum ſucceſſores in pauperes & famelicos paratiſſimos eſſe debere, Sic enim etiam Paulus Epiſcopum Ehoſpitalem eſſe debere commonet. Hoc (vt vno concludamus exemplo) intueantur in Paulino Nolanæ vrbis Epiſcopo, qui poſt effuſum in pauperes patrimonium, cùm nihil haberet, quo filium viduæ captiuum à regis VVandalorum in Africa genero redimeret, ſemet etiam vendidit: quo tandem rei reuelatione deprehenſo, omnes qui in Africana regione captiui erant, cum onuſtis frumenti nauibus, illi gratis dati ſunt, & in ſua remiſſi: vt fuſiùs refert D. Gregorius Papa, lib. 3. Dialog. cap. 2. Hinc Ambroſius 12. q. 1. cap. Gloria eſt, inquit, Epiſcopi, pauperibus prouidere. Porrò Albertus Mag. in Ioan. colligit vim quandam ſecretam piſcibus & panibus inditam fuiſſe, vt meliorem guſtum & saporē cæteris haberent: quod colligit ex eo quod dicitur, *quantum volebant*, cùm tamen ad quantitatem magis quàm ad qualitatem referatur. Interim nec reiicienda hæc diuinæ omnipotentiæ contemplatio, quam in Man ſcripturæ commendant. Quærunt autem quidam, inquit, quare non, ſicut in miraculo vini, optimum vinum fecit ex aqua: ita & in miraculo panum, panes hordeaceos non in triticeos conuerterit. At verò alia atque alia ratio fuit. Prius enim miraculum faciebat ad eorum lætitiam qui nuptiis aderant, & ideò aqua in iocundiorem liquorem mutata eſt, in vinum ſcilicet, quod lætificat cor hominis. Iſtud autē d. ſeruiuit neceſſitati cōmunis turbæ, cui ſatis erant hordeacei panes & piſces, maximè, vt dicit Chryſoſt. ne gulæ deſeruire videretur. Rurſus etiam quæritur, cur cùm illud miraculum Euchariſtici myſterii argumentum proferat, & præcedat: cur non potiùs triticeum panem dedit, cùm ſub eius ſpecie Euchariſtia conficiatur? Dicendum autem iſtud Euchariſtiæ ſignum remotum fuiſſe, & ideò expreſſam ſimilitudinem in materia non habuiſſe. Quòd ſi proprium conuertibile ſignum eſſet, inquit Albertus, hæc obiectio locum haberet. An non ſcilicet, multa nobis ſacroſancta Chriſti corporis & ſanguinis myſteria præſignarunt, quæ tamen Euchariſticæ materiæ minimè reſpondebant? Hoc in Manna, hoc in carnibus agni, & aliis multis, quæ ſub figura Iudæis præcipiebantur. *Vt autem impleti & ſaturati ſunt*, multiplicatis eadem virtute panibus, qua coſta Adæ ad formationem Euæ, Gen. 2. & ex vno grano ſegetes immenſæ, vt meditatur Auguſtinus tract. 24. in Ioann. Et ita docebat nihil eos perdere, qui in pauperes ſua diſpergunt, quemadmodum Cyprianus lib. de eleemoſyna fuſè docet. Interim ex eo, quòd quinque millia hominum paſcuntur quinque panibus, nec panis ille diminuitur, retundi Neochriſtianorum argumentum in auguſtiſſimum panem Euchariſticum: hoc ſcilicet quod aiunt, impoſſibile eſſe quin Chriſti corpus diminueretur, ſi omnes illud manducarent. Dic porrò impie & blaſpheme Sacramentarie, num verè iſti paſti & nutriti ſunt? An fantaſticè, & ſpiritualiter, non autem reipſa? Reipſa ſanè. Et tamen quid? Panis ne decreuit? Minimè vtique, cùm duodecim cophini è reliquiis ſuperfuerint. Pari quoque modo verè & reipſa alimur corpore Chriſti, & id manducamus, nec tamen minuitur. Hoc enim con-

Margin notes: G; *Munus Prælatorum eſt pauperibus prouidere.*; H; Gregorius. Ambroſius. Albertus.; I; Chryſoſt.; *Eleemoſynâ multiplicantur bona.*; K; Auguſtin.; Cyprian.; *Chriſti corporis nihil accreſcit, aut minuitur in Euchariſtia.*

A conſulto in hiſce panibus miraculum Chriſtus præmiſit: & ſtatim de pane Euchariſtico diſſeruit, vt quod in vno, etiam & in altero fateare. Sed & habes, 3. Reg. 17. hydriam farinæ & lecythum olei non defeciſſe viduæ, etſi illa & filius eius his quotidie aleretur. Ita *manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt*, inquit Luc. Non fuit *Magorum* hæc fantaſtica cœna, qualis eorum, quos, vt ſcribit Agrippa in Retractatione de *illuſiones.* Magia, Paſetes præſtigiator olim conuiuio excipiebat. Aduenientibus enim ho- Agrippa. ſpitibus menſam opiparè inſtructã demonſtrare ſolitus erat: quæ cùm libuiſſet, rurſus euaneſcebat, diſcumbentibus omnibus fame eluſis. Idem illis cum ſomniantibus contingebat, de quibus Pſaltes: Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerũt viri diuitiarum in manibus ſuis. Cæterùm Concilium Ancyranum anno 308. cele- Conc. Ancyr. bratum, negat fieri poſſe à Magis, vt natura in melius commutetur. Sic enim ha-

B bet. Si quis credit aliquam fieri creaturam, aut in melius, aut in deterius commutari, aut in aliam ſpeciem transformari, niſi ab ipſo creatore, qui omnia fecit, proculdubiò infidelis eſt, & pagano deterior. Itaque, poſtquàm impleti & ſaturati ſunt, *dixit Ieſus diſcipulis: Colligite quæ ſuperauerunt fragmenta, ne pereant.* Reliquias ſupereſſe voluit, *Cur voluit* ne fantaſticè paſti eſſe putarentur: & oſtenderet nihil in eleemoſynæ diſtributione *reliquias ſupereſſe.* amitti: doceret & de reliquiis menſarum pauperes alere: & ne minima, ne micas quidem aſpernandas eſſe. Tertullianus lib. de cor. milit. Panis, inquit, noſtri aliquid de- Tertullian. cuti in terram anxiè patimur. Nehemiæ 8. Comedite pinguia, & bibite mulſum, & mittite partes eis qui non parauerunt ſibi. Luc. 11. Quod ſupereſt, date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis. Ideò præcepit colligi, quaſi quæ pauperibus

C diſtribuerentur. Hæc autem collectio facta ab Apoſtolis, vt dicit Gloſſa, ſignificat Gloſſa. illa ſubtilia ſacramenta, quæ quia non poſſunt capi à ſimplicibus, ideò Apoſtolis colligenda committuntur. *Et collegerunt & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum:* ſic panes excreuerunt, non modò ad ſaturitatem turbarum, ſed & ſuperabundantiã eorum quæ ſuperfuerunt. Chryſo. hom. 42. in Ioan. Ego autem non panis modò co- Chryſoſt. piam & multiplicationem admiror: ſed quod tantùm, quæ duodecim ſportulæ ca- 1. perent, fragmenta ſuperfuerunt. Quòd præuiderit quantum eſſent conſumpturi: tantum enim ſupereſſe voluit, quod profectò ineffabilis potentiæ eſt. Confirmarunt igitur fragmenta miraculum, & docent neque imaginem eſſe, & ex illis quę co- 2. mederant, ſupereſſe. Sic Apoſtolorum vnicuique ſuus eſt cophinus, quia vniuſcuiuſque erat & ſcripturæ fragmentis, & doctrinæ Domini reliquiis, pauperem eiuſdẽ gregem reficere. Sed & æqua omnibus portio ſupereſt, quia & æqualem omnes in *In quibus æqua ſacerdotũ*

D conſecrando Chriſti corpore, & prædicandi verbi munere poteſtatem eſſent aſſecuti. Hoc autem olim futurum Sibylla prædixerat, vt teſtis eſt Lactantius lib. 4. de *poteſtas.* vera ſapientia, cap. 15. Cuius & hæc verba ſunt: *Sibylla de hoc panum miraculo.*

Ε'ν ἄρτοις ἅμα πέντε καὶ ἰχθύεσι δοιοῖσιν
Α'νδρῶν χιλιάδας ἐν ἐρήμῳ πέντε κορέσσει. id eſt,
In panibus ſimul quinque & piſcibus duobus
Quinque hominum millia in deſerto ſatiabit.

Adiicit & hec de fragmentis:

Καὶ τὰ περισσεύοντα λαβὼν μετὰ κλάσματα πάντα,
Δώδεκα πληρώσει κοφίνους, εἰς ἐλπίδα πολλῶν. id eſt,
Et reliquias tollens poſt fragmenta omnia,
Duodecim cophinos implebit, in ſpem multorum.

E *Quod & Erythræa Sibylla lib. 1. Oracul. exprimit:*

Ε'ξ ἄρτων πέντε καὶ ἰχθύος εἰναλίοιο
Χιλιάδας κορέσει πέντε. id eſt,
Ex panibus quinque, & piſce marino
Quinque millia ſatiabit.

Lactantius lib. 4. c. 5. Inſtit. diuinar. Frangebat igitur, inquit, ipſe panem minutatim, Lactantius. carnémque piſcium comminuebat, & vtraque in manibus eius augebãtur. Quid autẽ dici, aut fieri poteſt mirabilius? Quæro igitur, quid hic poterit ars Magica moliri, cuius peritia nihil aliud, quàm ad circumſcribendos oculos valet? *Illi ergo homines, cùm vidiſſent ſignum quod fecerat Ieſus, dicebant: Quia hic eſt verè Propheta, qui venturus eſt in mundum.* Ita meliores ſunt ſcribis & Phariſæis, qui ſigna videntes, non modò non

gſorificauerunt, ſed potiùs blaſphemarunt Deũ,& Chriſtũ calumniis proſciderunt, F
lapidibus etiam obruere tentarunt. Porrò de Propheta illo intelligere videntur, quẽ Moſes promiſerat, dicens: Prophetam ſuſcitauit vobis Deus de fratribus veſtris, ipſum tanquam me audietis. Hoc enim de Meſſya intelligitur. Hagg. 2. Veniet deſideratus cunctis gentibus, & replebitur gloria domus Domini. Porrò antiqui Patres
Myſtica ratio miraculi. huius hiſtoriæ allegoriam ſic explicant. 1. Quinque panes quinque Moſaicos libros ſignificant, quia quinque ſenſibus velut diſtributi fuerint. 2. Duo piſces, libros piſcatorum, id eſt Apoſtolorum, ſeu noui Teſtamenti. Duo quidem, ob charitatem Dei & proximi, quæ in his maximè commendatur, & ob duplicem in Chriſto naturam, & vnitum vtrinque parietem & populum, Epheſ. 2. vt
Cyrillus. interpretatur Cyrillus. Vel duas poteſtates, regiam & ſacerdotalem, quæ pani, id eſt
Auguſtin. legi ſaporem afferebant, inſinuabat, vt obſeruat Auguſtinus. 3. Puer hæc deferens,
populus Iudaicus, cui vtrumque Teſtamentum creditum, lex quidem & gratia exhibita, ferebant promiſſiones, etiam & promptum habebant Chriſtum & gratiam: Sed comedere noluerunt, quia & indurati ſunt, & euanuerunt in cogitationibus ſuis, quaſi pueri & ſine ſenſu. 4. Chriſtus de manu pueri accipit, hoc, vtique quod idem abſtulit à Iudæis, regnum & legem, & verbum & gratiam. 5. Quòd iubet populũ diſcumbere, hoc ſcilicet in myſterium, vt diximus, quòd ſuperbis reſiſtit, humilibus verò det gratiam. Vnde orabat: Gratias tibi ago pater, quia abſcondiſti hæc à ſapiẽtibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Cæci enim illi fuerunt, dũ ſe ſapere putarunt. Stultã ſic fecit huius mundi ſapientiã: at humilibus diſcipulis & fidelibus Patris aperuit voluntatem. 6. Panem fregit, quia quod durum & clauſum erat in lege, aperuit. Ioan. 20. Hinc diſcipulis ſenſum aperuit, vt intelligerent ſcripturas. 7. Quòd
Alcuinus. nouos panes noluit facere, ſed allatos cumulauit, (ait Alcuinus) ſignificat quòd ve- H
terem ſcripturam non reprobauit, ſed auxit, & ſua gratia cumulatiorem reddidit. 8. Singulis Apoſtolis ſinguli deputantur cophini, quòd ſingulis & omnibus prædicationis munus crederetur. 9. Tandem laudauit populus Deum, quia diſperſo per na-
Auguſtin. tiones Dei verbo, tandem omnes Dei nomen ſanctificaturi eſſent. Hæc Hieronym.
Cyrillus. Auguſtin. lib. 83. Quæſtionum, Cyrillus lib. 2. in Ioan. c. 17. Beda in Ioan. Thomas A-
Beda. quin. & Anſelmus in Matthæum, Alcuinus & Remigius.

Thomas.
Anſelmus.
Remigius.

Chriſtus refugit regium honorem à turbis: orat, præmittit diſcipulos in vlteriorem ripam: tota nocte, vento contrario, & mari intumeſcente periclitantur. Chriſtus ambulat ſuper mare, quod & facit Petrus. Hinc factum, vt in ipſa vlteriori regione curentur omnes malè habentes. Vbi de perſecutionibus Eccleſiæ, officio Prælatorum, Principum, & omniũ fidelium, quídque ſperandum ſit, diſſeritur. I

Matth. 14.

Et dimiſſa turba, aſcendit in montem ſolus orare. Veſpere autem facto ſolus erat ibi: nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus. erat enim contrarius ventus. Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos ambulans ſuper mare. Et vidẽtes eum ſuper mare ambulantem, turbati ſunt, dicentes, Quia phantaſma eſt. Et præ timore clamauerunt. Statimque Ieſus locutus eſt eis, dicens, Habete fiduciã: ego ſum, nolite timere. Reſpõdens autẽ Petrus dixit, Domine, ſi tu es, iube me ad te venire ſuper aquas. At ipſe ait, Veni. Et deſcendens Petrus

Marc. 6.

Et cùm dimiſiſſet eos, abiit in montem orare. Et cùm ſerò eſſet, erat nauis in medio mari, & ipſe ſolus in terra. Et videns eos laborantes in remigando (erat enim ventus contrarius eis) & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans ſuper mare, & volebat præterire eos. At illi vt viderunt eũ ambulantem ſuper mare, putauerũt phãtaſma eſſe, & exclamauerunt. Omnes enim viderunt eũ, & conturbati ſunt. Et ſtatim locutus eſt cum eis, & dixit eis, Confidite, ego ſum: nolite timere. Et aſcendit ad illos in nauim, & ceſſauit ven-

Luc.

Ioan. 6.

Ieſus ergo cùm cognouiſſet quia venturi eſſent vt raperent eum, & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipſe ſolus. Vt autem ſerò factũ eſt, deſcenderunt diſcipuli eius ad mare. Et cùm aſcendiſſent nauim, venerunt trans mare in Capharnaum: & tenebræ iam factæ erant, & non venerat ad eos K

A trus de nauicula, ambulabat ſuper aquã, vt veniret ad Ieſum. Videns verò ventum validum, timuit: & cùm cœpiſſet mergi, clamauit, dicens, Domine, ſaluum me fac. Et continuò Ieſus extendens manum, apprehendit eũ: & ait illi, Modicæ fidei, quare dubitaſti? Et cùm aſcendiſſent in nauiculam, ceſſauit ventus. Qui autem in nauicula erant, venerunt in terram, & adorauerunt eũ, dicentes, Verè filius Dei es. Et cùm transfre-
B taſſent, venerunt in terrã Geneſar. Et cùm cognouiſſent eũ viri loci illius, miſerunt in vniuerſam regionem illam, & obtulerunt ei omnes malè habentes: & rogabant eum, vt vel fimbriam veſtimenti eius tangerent. Et quicunque tetigerunt, ſalui facti ſunt.

ventus. Et plus magis intra ſe ſtupebant: non enim intellexerunt de panibus: erat enim cor eorum obcæcatum. Et cũ trãsfretaſſent, venerunt in terram Genezareth, & applicuerunt. Cúmque egreſſi eſſent de naui, continuò cognouerunt eum: & percurrentes vniuerſam regionẽ illam, cœperunt in grabatis eos qui ſe malè habebant, circunferre vbi audiebant eum eſſe. Et quocunque introibat in vicos vel in villas aut ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eũ, vt vel fimbriam veſtimenti eius tangerent: & quotquot tangebant eum, ſalui fiebant.

eos Ieſus. Mare autem, vento magno flante, exurgebat. Cùm remigaſſent ergo quaſi ſtadia vigintiquinque aut triginta, vident Ieſum ambulãtẽ ſuper mare, & proximum naui fieri, & timuerunt. Ille autem dicit eis, Ego ſum, nolite timere. Voluerunt ergo accipere eum in nauim, & ſtatim nauis fuit ad terrã quam ibant.

SI NOBIS exercitum ceruorum effingeremus, cuius leo dux fuerit: fortiorem ſanè illum cenſeremus leonum exercitu, duce cer- *Introductio.*
C uo: vt olim Chabrias Græcorũ Imperator propoſuit, apud Plutar. in Apophth. Plutarchus. Facit enim ducis & principis fortitudo ad augendos ſubditorũ animos. Ideò apud Homerũ διοτρεφέες reges vocantur, vt qui ſpeciali quadã gratia præ cæteris effulgeãt. Hinc & maledictus populus cẽſetur, cuius rex puer eſt: quod nõ tam ad ætatẽ, quã ſenſum refertur: vt & Iſa. 3. minatur Dominus, Dabo pueros principes eorũ, & effœminati dominabuntur eis: cùm priùs dixiſſet, In illa die auferet Dominator Dominus exercituũ ab Hieruſalem & Iuda validũ & fortẽ, virũ bellatorẽ, iudicẽ, Prophetã, ſenem, honorabilẽ vultu, & conſiliarium, & ſapientẽ. Ideò cap. 65. cùm Hieruſalẽ reparãdã promitteret, adiecit: Non audietur in ea vltrà vox fletus, & vox clamoris: quoniam puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus
D erit. Virtus enim Principis, Prælati, patrisfamiliâs, & magiſtri, recreat ſubditos, inferiores, filios, diſcipulos. Tantũ Chriſti præſentia recreatæ ſunt turbæ in deſerto, tãtum & ipſa valuit ad eruẽdos ex periculis diſcipulos, vt nũc dicturi ſumus. Quid mirũ? Etſi enim nos adinſtar ceruorum timidi & infirmi ſumus: ille tamen dux noſter eſt leo de tribu Iuda, Gen. 49. & Apoc. 5. Vicit leo de tribu Iuda radix Dauid. Ceruos nos perſequantur venatores: interim id Pſaltis vſurpabimus, Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus. Sic ferebantur Apoſtoli in Chriſtum, cùm periclitarentur: ipſe autem eos eripuit.

Facta panum multiplicatione, & ſatiatis quinque hominum millibus, abſque mu- *Narratio.*
lieribus & paruulis, his quinque panibus, quos Chriſtus acceperat, & benedixerat: ſublatis demum duodecim cophinis fragmentorum, turbæ in eius confeſſionem & laudes proruperũt: adeò vt illũ ſibi in regem conſtituere voluerint. Habet enim Ioã-
E nes. *Ieſus ergo cùm cognouiſſet, quia venturi eſſent, vt raperent eum, & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipſe ſolus.* Cyrillus Alexandr. lib. 3. in Ioan. cap. 20. Laudabilis ſanè Cyrill. Alex. fuit illorum ſententia: qui quod apud homines ſummi honoris eſt, id Chriſto dignè conferri poſſe arbitrati ſunt. Nihil enim aliud hæc regni oblatio, quàm hanc animi ſui de Chriſto ſententiam ſignificat. Rupertus lib. 6. in Ioann. Videlicet diligentes Rupertus. hoc ſæculum, & ſapientes ea quæ carnis ſunt, hoc in illo amauerunt, quod prædicto *Chriſtus verus rex.* miraculo experti ſunt: poſſe ſcilicet illum omni rerum vbertate paſcere populum ſuum, locupletare regnum Iudæorum, totumq́ue diuitiis vincere, vel acquirere mundũ: hunc illum eſſe, quem & Dauid exprimit, (Pſ. 71.) dominaturum à mari vſq; ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarũ. Et audebant id tamẽ quinque

millia hominũ, inconſultis Principibus, ſi tamẽ conſulendi eſſent, & ſecundũ Deũ F
conſulere ſcirent. At verò Chriſtus non venerat reges occidere, ſed regibus iuſtã regnandi ſcientiam oſtẽdere: non regna tributis & vectigalibus premere: ſed quod deerat regibus & populis, de theſauro regni cœlorum, vitæ æternæ donaria præbere. Longè alium debellaturus erat hoſtẽ, quàm Tiberium Cæſarem, aliámque capturus beſtiam quàm Romam, tunc temporis Iudæorum dominam. Et quidẽ Chriſtus rex prænunciabatur, ſed longè alterius regni, quàm quod noſtris obuerſatur oculis. Hie. 23. Regnabit rex, & ſapiens erit. Vnde & inducitur à Dauide, Pſ. 2. Ego autem conſtitutus ſum rex ſuper Syon montem ſanctum eius, prædicãs præceptum eius. Porrò *fugit*, quia illius regni conditionẽ & maieſtatem ignorabant, cùm non ſit ex hoc mũdo. Rupertus in Ioan. Quot autẽ ſunt, qui adinſtar iſtorum Iudæorum, propter ſolũ tẽporalem cibũ qui perit, currunt, & rapiunt Chriſtum, & inclamãt eum regẽ ſuum, G
iurgantes fortiter, & eius domui, quæ eſt Eccleſia, vim inferẽtes? Quantas enim turbas huiuſmodi homines regi Chriſto, & regno eius præſenti Eccleſię fecerũt? Videas pleroſque ſacerdotes, cæterorũmque ordinũ ſacri altaris miniſtros, tanto tumultu & ſtrepitu, officia regni Dei præripere, quanto vix ſolent Chiliarchi, Centuriones, ſiue Pentarchi, pro temporalibus regni honoribus ſtrepere, inuicémque aduerſari, & inuidere. De qualibus vtique tam acerrimè, quàm veriſſimè poteſt dici, (Phil. 2.) quia omnes quæ ſua ſunt, quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. Nã & Chriſtus ſuo illos docuit exemplo, honores, diuitias, & mundi pompam iſtam declinare, quum prænoſcens turbæ voluntatem, *fugit iterum in montem*. Ita illos confundit, qui ambitionem regni illi tandem impegerunt. Matthæus & Marcus habent, *quòd abiit in montem orare*. Ita nimirùm oportet eos, qui ambitione, luxuria, auaritia, cæteriſque peccatis tentantur, altum contemplationis rerum futurarum verticẽ ſcandere, & orationibus diuinam gratiam deprecari. Vnde tandem & Chriſtus ſuis, Vigilate, inquit, H
& orate, vt non intretis in tentationem. Interim verò, *dum dimitteret populum, coëgit diſcipulos ſuos aſcendere nauim, vt præcederent eum trans fretum, ad Bethſaidam*. *Coëgit eos*, inquit Marcus, quia inuiti etiam ad tempus à Chriſto ſeparabantur. Sic nec Heliſæus ab Helia diſiungi poterat. 4. Reg. 4. Viuit Dominus, & viuit anima tua, quia nõ dimittam te. Pſal. 76. Non diſcedimus à te, viuificabis nos, & nomen tuum inuocabimus. Num. 14. ſic populo dicebat: Si non tu ipſe præcedas nos, non educas nos de loco iſto. Cæterùm, inquit Albertus in Marc. videtur Marcus aduerſari Ioanni, cùm hîc legantur Apoſtoli præceſſiſſe trans fretum ad Bethſaidam: ibi verò veniſſe in Capharnaum dicantur. Verùm dicendum eſt, quòd nauigantes primò venerunt Bethſaidam, & tandem Capharnaum: Quòd vtraque vltra ripam laci illius ſita ſit, I
& Bethſaida nauigantibus à Tiberiade priùs occurrat. Matthæus ſimpliciter habet, *in vlteriorem ripam*. Sed quid, ſi iuſſi rectà traiicere, nempè Bethſaidam vnde venerant, & acti tempeſtate, appulerint tamen Capernaum? Quanquam quum habitare ferè Capernaum tunc ſolerent, non eſt diſſimile Dominum quoque voluiſſe, vt Capernaum abirent: ſed quia cupiebat quamprimùm illos diſcedere, quò & turbas citra moram dimitteret, iuſſerit in viciniorem ripam traiicere, vt à ſe maturiùs abirent. Oritur & altera quæſtio: Quomodo Ioannes Chriſtum fugiſſe à turbis, Marcus & Matthæus ſeceſſiſſe in montem dicant, vt oraret. Auguſtinus libr. 2. de conſenſu Euangeliſt. cap. 47. Neque verò, inquit, cauſæ orandi contraria eſt cauſa fugiendi: quandoquidem Dominus & hinc transfigurans in ſe corpus humilitatis noſtræ, vt conforme faceret corpori gloriæ ſuæ, per id quoque K
docebat, hanc nobis eſſe cauſam magnam orandi, quando eſt cauſa fugiendi. Neque ſanè intelligendum eſt, quòd curſu pedum præcipiti fugerit, ſed quòd adinſtar fugiẽtis, à turbis declinauerit. Chriſtus igitur orat, interim dum diſcipuli nauiculam aſcendunt, & illum præcedere contendunt. Narrant demũ Euangeliſtę, quo periculo circũuenti fuerint Apoſtoli: quid tum egerint: & quomodo Chriſtus eos ad portum deduxerit, vbi & ægrotos multos curarit. Hoc autem facto ſub typo *nauis*, Eccleſiæ tribulationes, & illius liberatio deſignantur: quæ tum ſanè fiet, cùm infirmi ad Chriſtum adducentur, & arrepta doctrinæ illius fimbria, in fine ſæculi omnes à Pſeudoprophetarum fallaciis eripientur. Sic mutato nomine de nobis hiſtoria narratur: cùm adinſtar nauis Chriſtiana reſpublica ſeſe habeat, quæ & impetitur,

Chriſtus fugit regnum.

Rupertus.

Conciliatio Euangeliſtarum.

Albertus.

Auguſtin.

Summa hiſtoriæ de naui agitata.

& di-

A & diligentia remigum in ſecurum portum deducitur, tum maximè, cùm adfuerit Dominus. Et ſicut nauis alia piratica, alia autem inſtitoria eſt: ſic & alia eſt malignãtium, alia electorum Eccleſia. Quòd autem naui Eccleſia conferri poſſit, teſtis erit Arcæ Noë interpretatio, quam Origenes hom. 2. in Geneſ. Auguſt. libr. 15. de ciuit. Dei, cap. 26. Proſper part. 1. lib. de promiſſ. & prædiction. & Adonis Viennenſis Epiſcop. in Breuiario Chronicorum, permultique antiquiſſimi Patres examinant. Omnes enim eam Eccleſiæ figuram geſſiſſe, in qua per aquæ baptiſmum animæ ſaluantur, aſſerunt. Sic Hierony. Confutat. in Luciferianos, Baſilius quoque libr. de Spirituſancto, cap. 30. Eccleſiam naui, eius autem tribulationes nauali bello comparat. Epiphanius verò libr. 2. in hæreſes, tom. 1. in hæreſin 61. quæ eſt Apoſtolicorum, ſeu Apoſtaticorum: Similis eſt (inquit) ſancta Dei Eccleſia, naui.

Nauis typum habet Eccleſia bona & mala.
Origenes.
Auguſtinus.
Proſper.
Adonis.
Hieronym.
Baſilius.
Epiphanius.

B Nauis enim non ex vno ligno conſtat, ſed ex diuerſis. Vnaquæque verò hæreſis velut ex vno coaleſcit, ſcilicet, quia aut virginitatem ſolam habet, aut ſolum coniugium: aut abſtinentiam ſolam à cibis, aut nullam: neque enim contemperantur. Sancta autem Dei Eccleſia nuptias quidem habet reuerendas, & admiratur continentiam. Habet virginitatem: habet qui renunciauerunt mundo, & non inflammantur contra eos qui adhuc in mundo ſunt: ſed & gaudentes talibus, velut etiam Apoſtoli, qui & ipſi nihil poſſidebant. Vt autem varietas lignorum, ita forma nauis aptè Eccleſiam repræſentat. Lata enim hæc eſt medio, vtroque extremo anguſtior eſt. Nam & Eccleſia initio in vnum quaſi orbis angulum coniecta, tẽpore ſuccedẽte, in vniuerſum orbem diffuſa eſt. Ita quiſquis illius progreſſum inſpexerit, illam nunc anguſtam, nunc verò dilatatam obſeruabit. Anguſta quidem illa in Abele & Sethoitis: anguſta in vnica domo Noë, quã Deus è diluuio ſaluauit: anguſta in paucis Patriarchis: ſed mortuo Iacob in Ægypto dilatata eſt. Anguſta ſub Helya, cùm ille altaria ſubuerſa, & Prophetas Domini occiſos conquereretur: ſed latior Achab & Ieſabele ſublatis. Anguſta etiam primùm Eccleſia in Apoſtolis & electis paucis, paulatim dilatari cœpit, cùm die Pentecoſtes addita ſunt credentium tria millia. Anguſta ſub Nerone, Domitiano, Decio, cùm vix Chriſtianus apparere quis auderet: ſed amplior & liberior euaſit ſub Conſtantino. Requiritur autem, vt Eccleſiæ rector ſit ad formam præfecti nautici, ad quam etiam Plato lib. 6. de Republ. principem populi comparari debere oſtendit. Nec enim præfectus nauis cæcus eſſe debet, qui rupes, ſcopulos, promontoria præcauere non poſſit: non ſurdus, qui monita remigũ nõ audiat: nec ſtolidus, qui proſpicere nequeat tantis in periculis verſãtibus nautis. Neque remiges ſine manibus quæruntur, ſed qui vtraſque manus operi adhibeant. Præfectum autem prudentem & ſapiẽtem eſſe neceſſe eſt, qui norit rationem anni, cœli, ſolis, ſyderum, ventorum. Quanto magis curare oportet, vt qui Eccleſiam directurus eſt, & ſapiat, & prudenter ſe gerat? Quid enim? Si prudentia maxima ad œconomiam, quanto maior ad tantam animarum curam requiritur? Chriſtus vtique caput eſt ſuper omnem Eccleſiam: ſed & Petrum ſibi ſubiecit, cui & nauis iſtius regimẽ credidit, dicens: Duc in altũ. Et alibi, Ioan. 20. Paſce oues meas, paſce agnos meos. Et ſicut in naui varia ſunt officia, quidam enim ſentinam exhauriunt, (ait Cic. libr. de Senectute) alij malos ſcandunt, alij per foros curſitant: gubernator autem clauum tenens, ſtat celſa in puppe quietus: Ita & in Eccleſia alios quidem Chriſtus (Epheſ. 4.) dedit Apoſtolos, alios Paſtores, alios Euangeliſtas: præcipuum tamen Petrum illius moderatorem delegit. Clemens Rom. lib. 2. Conſt. Apoſtolic. ca. 61. nauis huius nautas Diaconos vocat, qui fratribus loca diſponant, ſed & in medio ſedes ſit Epiſcopi velut patroni.

C (margin letter beside "le & Sethoitis")
Plato.
Cicero.
Clem. Roma.

Porrò ſignificat & aliquando nauis Eccleſiam malignantium: verùm, in hoc ab iſta diſtat, quòd ex peregrinis omnibus materiis & mercibus componitur: Eccleſia autem nihil peregrinum & nouum habet. 2. quódque nauis malignantium tum humiliatur, cùm extollitur: tum abſorbetur, cùm eleuatur & magnificatur: Eccleſia verò Chriſti nauis tum eripitur, cùm perire creditur: tum exaltatur, cùm fluctibus abſorberi putatur. Et quidem de malignantium naui primùm dicamus. Ezech. 27. confertur Tyrus vrbs maritima naui: deſcribit autem eius tabulata de abietibus Sanir, remos è quercubus Baſan, tranſtra ex ebore Indico, velum ex byſſo Ægypti, operimentum ex hyacintho & purpura ex inſulis Elyſæ. Sicque omne decus

eius ex peregrinis nationibus, variæ item merces & negotiationes, & tamen ruina e- F
Hieronym. ius & abſorptio talis in medio mari contigit, vt non appareret in æternum. Hieron. lib. 8. Comment. in Ezech. cap. 27. per Tyrum, ſeu nauem hanc, hæreticorum Eccleſiam ſignificari docet, quæ doctrinis nouis & peregrinis cõpoſita ſit: ita vt hæc ſecta velum, illa tranſtra, iſta remos miniſtret: & habet eandem omninò cum Eccleſia ſimilitudinem, niſi quòd peregrinis conſtituitur. At verò doctrinis variis & peregrinis nolite abduci, inquit Apoſtolus. Quanta verò nauis illius, & hæreticorum arrogantia exprimitur? Num ſe omni mari, omni mundo dominari præſumunt? Qui de naui hoc legit apud Ezechielem, hoc etiam de hæreticis interpretetur. In medio ſæculi præſumunt, gloriantur, minantur: verùm cùm dixerint, Pax & ſecuritas (Phil. 3.) tunc repentinus illis ſuperueniet interitus. Et ſtupebunt ſuper eam omnes circùm inſulæ, & reges, & nautæ, & remiges, & ſibilabunt, dicentes, (Ezech. 27.) Ad nihilum deducta es, & non eris vltrà in ſæculum. Sic Apoca. 18. incendium G
Babylonis deſcribitur, luctus mercatorum, regum & principum. Dicebat illa, Sedeo regina, & vidua non ſum, & luctum non videbo. Illi autem videntes eius ruinam & fumum, è longè dicent: Væ, væ, ciuitas illa magna Babylon, ciuitas illa fortis, quoniam vna hora venit iudicium tuum. Sic Pſal. 36. Vidi impium ſuperexaltatum & eleuatum ſupra cedros Libani: tranſiui, & ecce non erat, & non eſt amplius locus eius. At verò nauis Eccleſiæ in humilitate & timore verſatur, laceſſitur ab omnibus, ſed nunquam mergetur: quin potius ſuo tempore ad portum perueniet. Hoc ex naui Apoſtolorum colligamus ad mores noſtros. Hæc nimirùm intellecturi ſumus, 1. quãtis periculis obnoxij ſimus: 2. quid tum à nobis requiritur: 3. quid nobis quod noſtrum eſt facientibus præſtet Deus. Periculum exaggeratur, quia nox, mare mediũ, venti contrarij, abſens Ieſus. *Cùm ſerò eſſet.* Hæc prima periculi circunſtantia à tem- H
pore ſumpta eſt, quo nemo poteſt operari, (Ioan. 9.) Tum minus lucis, minus auxilij eſt. Tum aër difficilior, & venti: nec facilè diſcernuntur ſcopuli, rupes, cæteráque imminentia. Quid ſi *in medio mari* conſiſtat nauis? Si venti contrarij? An non magnũ aliquod imminebit periculum? His vtique circunſtantiis Virgilius cladem imminentem deſcribit lib. 1. Æneidon.

Qualis nauis Eccleſiæ Chriſti.

1.

Virgilius.

Vnà Eurúſque Notúſque ruunt, crebérque procellis
Africus, & vaſtos voluunt ad littora fluctus.
Inſequitur clamórque virûm, ſtridórque rudentum:
Eripiunt ſubitò nubes cælúmque diémque
Nautarum ex oculis: ponto nox incubat atra,
Præſentémque viris intentant omnia mortem. I

Baſilius. Baſilius Epiſt. 89. ad Eudoxium Rhetorem, ita ſui temporis calamitatem exaggerat. Eccleſiæ ſine Paſtoribus, inquit, nauigatio in nocte, fax nuſquam, Chriſtus dormit: quid non igitur timendum eſt? Serotina igitur hora, tempus peccati indicat, quo inualeſcente, grauiùs quoque Deus permittit ſuam Eccleſiã affligi. Sic Daniel (cap. 9.) captiuitatis Iſraëliticæ cauſam ſumit à principum vitijs. Hæ ſunt illæ tenebræ, de quibus Pſaltes: Via illorum tenebræ & lubricum. Hæ mari incumbunt, replent ciuitates & reſpublicas. Non defecit, inquit, de plateis eius vſura & dolus. Et vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Et alibi. Vidi in loco iudicij, & ecce iniquitas. Vbique tenebræ, & deprauati hominum animi & mores. Euſeb. Cæſarienſ. lib. 8. hiſtor. Eccleſ. cap. 1. iuſto Dei iudicio perſecutionẽ Chriſtianis ſub Diocletiano exortam dicit: quòd tum ex multa libertate & indulgentia vitiati mores eſſent, & doctrina corrupta. Sero denique, vt eſt apud Virgilium, Æglog. 1. K

Serotinum peccatorum. Vitia Prælatorum, cauſa perſecutionis.

Euſeb. Cæſa.

Virgil.

-ſumma procul villarum culmina fumant,
Maioréſque cadunt altis de montibus vmbræ.

Hieronym. Ita ſerotinum tempus nobis ſummorum populi capitum obtenebratas mentes indicat. Hiero. lib. 2. Cõment. in Prou. c. 10. Nimirùm, inquit, ſicut acetum dẽtibus, & fumus oculis, ita ſacerdos prauus in Eccleſia, per acritudinẽ peccati, fideliũ ſenſus obtundit, & ignorantiũ oculos, velut fumus excæcat. Hinc orta eſt Audianorũ ſecta (teſte Epiphanio li. 3. in Hæreſ. to. 1. hæreſ. 70.) quòd Audius, dũ vitia Prælatorũ & ſacerdotum argueret, extruſus & verberatus, ab Eccleſia defecerit, quaſi quæ tã indignis hominibus conſtare nõ poſſet. Ita nox peccati nauẽ Eccleſiæ pulſabat, vt illius occa-

Epiphan.

ſione

A ſione permulti ſcandalizarentur, alii verò ſecederent. *Erat nauis in medio mari*. Hæc ſecũda periculi circũſtantia deſumitur à loco. Neque enim prope portũ, ſed in medio mari, loco ventis & procellis libero, cuiſque non facilè manus auxiliatrix porrigatur. Habent hæc emphaſim, & quòd nauis eſſet in mari, & quòd in medio. Hieronym. lib.9. Commentar. in Ezechielem, aquas turbidas, cœnoſas & commotas, pro hæreſibus ſumit: vt cùm Ezech.c.29. inducit Pharaonem dicentem: Mea ſunt flumina, & ego feci illa, in quibus draco habitat. At verò hæc dicit Dominus: Ecce ego ad te Pharao, rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis: Meus eſt fluuius. Horum autem hunc ſenſum requirit. 1. Quòd res Ægypti ſit princeps tenebrarum: 2. Idem etiam draco magnus Sathan, cæteris ſuperior, quíque in ſerpente locutus eſt. Pſ.73. Confregiſti capita draconis in aquis. 3. Cubat in aquis, B nimirùm in animis leuibus, illis commotis ſibi cõplacet, & turbidis varietate opinionum delectatur. 4. Has aquas vbi nauis fidelium nacta eſt, impellitur huc & illuc. Matth.7. Venerunt flumina, & flauerunt venti. Hoc periculum deprecabatur Dauid, dicens: Non me demergat tempeſtas aquæ, neque abſorbeat me profundum, neque aperiat ſuper me puteus os ſuum. Baſilius lib. de ſpiritu ſancto, cap.30. tempeſtatem Eccleſiarum maris procellis comparat, in qua & omnes patrum termini commoti ſunt, & omne fundamentum: & ſi quod eſt dogmatum munimentum, idipſum concuſſum eſt. Nimirùm ſchiſmatici & hæretici ſpumæ earum ſunt procellarum, quas cauda ſua Behemoth, (Iob.41.) Sathan ſcilicet princeps ſuper filios ſuperbiæ concitat. Sunt enim illi cupidi, elati, ſuperbi, voluptatum amatores, quorum pedes currunt in ſanguinem. Dentes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorum gladius acu- C tus. Procellas etiam dixerim tempeſtates illas à Tyrannis Nerone, Decio, Domitiano, cæteriſque barbaris excitatas: vt & de Perſis ſcribit Theodoretus affect. Græcar. ſerm.9. de Legibus. Quod enim illi, inquit, crudelitatis genus in Chriſtianos commenti non ſunt? An non tergora diripuerunt? Non manus pedéſque abſciderunt? Non aures naréſque obtruncarunt? Non ad exceſſum doloris vincula arctiſſima inuenerunt? Non foueas, non loculos excauarunt, eóſque priùs melle perunctos, muſcarum copia, maximíſque & aculeatis crabronibus impleuerunt, qui colligatos figerent, morſibúſque abſumerent? Etſi verò ſic in Chriſtianos deſpumarent, nunquam tamen Eccleſiam obruerunt. Sed neque hæretici quantumuis crudeles in Eccleſiam præualuerũt, immò omnes hi vt fluctus euanuerunt. Idcircò Auguſt. to.8. Enarratione in Pſ. 57. Non vos (ait) terreant fluuii, qui dicuntur torrentes: hyemalibus enim aquis impleti, ad tempus perſtrepunt, mox D autem decurrentes, ceſſabunt. Multæ enim hæreſes decurrunt: riui earum exſiccati ſunt, adeò vt vix earum memoria reperiatur. Inter ſe enim hæ confligantur (ait Nicephor. lib.4. hiſt. Eccleſ. cap.5.) non aliter quàm fluctuum commotiones inſurgentes, ſubinde atque decidentes, in varias abeunt formas: & poſtremò, vt nihil earum appareat, euaneſcunt. In medio autem horum fluctuum verſatur Eccleſia, quòd vndique inimicis obſideatur: domeſticis hæreticis, qui velut genimina viperarum, pectus matris, vt naſcantur, rodere nituntur: & extraneis ethnicis, tyrannis & barbaris infidelibus. Sic Eccleſia venit in altitudinem maris: adeò vt ſicut vas fluctibus excuſſum, ſic illa modò exaltetur, probetur & laudetur, modò deprimatur, vituperetur, & quaſi ignobilis habeatur. Ita licebit & iis omnibus, qui in Eccleſiæ naui ſunt, id Vergilianum vſurpare:

E

Tollimur in cœlum curuato gurgite, & iidem
Subductà ad manes imos deſcendimus vndà.

Et id Pſaltis: Exaltamur vſque ad cœlos, & deprimimur vſque ad abyſſos. Sic mirabiles ſunt elationes huius maris: verùm mirabilior in altis Dominus. Verùm *& Ieſus ſolus in terra*. Hæc tertia fuit periculi ratio: aberat enim dux nauis Chriſtus. Abſente nimirùm paſtore grex, duce milites, Epiſcopo Eccleſia periclitatur. Abſente Moſe Iſraëlitæ idololatrarunt, (Exod.32.) Dormientibus hominibus inimicus homo ſuperſeminauit zizania (Matth.13.) Ideò Dominus Petrũ his verbis increpabat: Simon dormis? quòd illi inuigilandum eſſe doceret. Et hoc ſanè infœlici ſæculo hæreſes latiùs ſerpſerunt, quia pauci Prælatorum aut ouibus aderãt, aut ſaltem Epiſcoporum, id eſt, ſuperintendentium officio perfuncti ſunt. Satis vtique in propriis commodis

2. Periculi ratio. Hieronym. *Quid aqua ſignificet.* Baſilius. *Procellæ ſunt tempeſtates Eccleſiarum.* Theodoret. Auguſtin. Nicephor. Vergil. *3. Periculi ratio.*

vigiles:ſed qui in cauſa Dei,& animarum ſalute vtramque in aurem dormirent. Si- F
Hierony. quidem,vt ſcribit Hieronym. lib. Commentar. in Nahum, cap. 3. ſcit rex Aſſyrius diabolus non poſſe ſe oues decipere,niſi paſtores antè conſopierit. *Erat autem ventus eis contrarius.* Hæc quarta eſt tanti periculi cauſa, cùm tamen (vt ſcribit Origen. in Matth.) iuſſu Domini ventus iſte excitatus ſit in ſuorum probationem.

4. Periculi ratio.

1. *Ventus contrarius falſa opinio eſt.* Ventus contrarius Eccleſiæ,peruerſa opinio ſeu doctrina eſt,qualis eſt hæc quam inferunt hæretici.Ideò ſcilicet Petrus nubes illos turbinibus agitatas vocat. Quid autẽ aura leuius?Quid ea mobilius & inconſtantius eſt? Matth. 15. Omnis plantatio quam non plantauerit pater meus,eradicabitur. Vnde & Gamaliel de Apoſtolis ſermonem faciens,(Act.5.) Si eſt,inquit,ex hominibus conſilium hoc, diſſoluetur. Quid ſolidum in vento,qui in momento temporis ſedatur? Quam igitur in illo, niſi breuem G

2. ſpem conſtituere poterimus?Dicitur & *ventus contrarius.* hoc enim vento proprium eſt,vt modò faueat,modò aduerſetur.Quod & hominum opinioni,iiſque omnibus

Clem. Alex. quæ ab ea pendent,contingit.Clemens Alexandr.lib.5.Stromat. probat fidem non in incertis conſiſtere.Ad quod Numa Pythagoræus alluſerit, cùm primus ex omnibus hominibus poſuit templum Fidei & Pacis. Nam fides pacem cõciliat:ſed vt ventus tempeſtatem in mari,ſic hæreſis in Republica bellum & ſeditionem concitat.In eam rem adducit hos verſus ex Timone Phliaſio:

Templum Fidei & Pacis.

Pernicies hominum reſonans lis vanit inane,
Cui ſoror & ſocia eſt faciens contentio,cædes.

3. Sicut enim vbi ventus contrarius mari incubuerit,ipſum à fundo excitat,& conturbat:ita ſi quando hæreſis & falſa doctrina in Rempub.admittatur,ciues omnes in ſe- H

Plato. ditiones commouebit,& ſtatus omnes perturbabit. Ideò Plato in Gorgia, vel de Rhetorica: Nullum,inquit,tantum eſſe malum hominibus arbitror,quantum eſt opinio falſa. Idem in dialogo,qui inſcribitur Sophiſta,vel de Ente, inducit Theodorum,& hoſpitem Eleatem,diſputantes de Sophiſtarum conditione,concludens Sophiſticen eſſe artem contradicendi, quæ omnia in controuerſiam deducere poteſt. Quemadmodum videlicet,inquit,hoſpes,vnquam poſſent iuuenibus perſuadere ſe omnium eſſe ſapientiſſimos,niſi præſumptuoſe & cum faſtu contradicerent? Hos è benè conſtituta Repub.abigendos concludit. Atqui & his ſimiles ſunt hæretici,ſed multò peiores.Horum quidem partes ſunt in omnibus,vt quaſi venti contrarii, Eccleſiæ Patribus,interpretationibus,commentariis,traditionibus aduerſentur, ſeque omnibus præferant. Verùm & hoc ipſo peſtilentiores ſunt, quòd in animas ipſas I graſſantur,& Deum,Chriſtúmque eius impugnant.Cedo ſcilicet, ab iis qui hæreticos in benè conſtituta Republica tolerari poſſe opinantur,mihi reſpondeatur. Si in mari poſiti,tutam ſibi nauigationem exoptarent,& in eorum poteſtate ſitum eſſet, aut ventos contrarios,aut propitios admitterent & inducerent:vtrum cenſerent aduerſos ventos euocandos,aut ſinendos eſſe?Atqui obſtant iſti, ne principes hæreticorum ora obturent,ne prophanas doctrinas ablegent. Quàm prudentiùs verò Iouinianus Imperator Macedonianos hæreticos pro ſuæ religionis exercitio ſupplicantes repulit,hæc verba adiiciens:Contentionis ſtudium odi:concordiæ autem af-

Sophiſtæ & hæretici ſimiles.

Non ſunt hæretici tolerandi.

Nicephorus. fectatores ſemper amaui.Hoc narrat Nicephorus lib.10.hiſt.Eccleſ. cap. 40. Quid autem hæc illius breuis ſententia aliud ſonabat, quàm hæreticos Rerumpublicarũ perturbatores eſſe:amicos autem pacis, & quietis, & principis obſequentes eſſe Catholicos?His ventis turbatur mare,agitantur hominum mentes,in ſpumas & furorem commouentur,vt ſeſe ad fluctuum inſtar collidant,& ſeditionibus conſumant. K Hi venti naui fidelium contrarii ſunt.*Et vidit Ieſus diſcipulos laborantes in remigando.*Et diuinitatis oculo quo omnia conſiderat,ipſos proſpexit:aut corporali lumine intuitus eſt,cùm fortè non longè ab illis eſſet. Audimus autem hic quid nobis faciendũ ſit,cùm viderimus Eccleſiam tantis tempeſtatibus agitatam. Quid enim? Omnia etiam videantur aduerſari, locus, tempus, ventus: etiamſi & Atheiſtæ, & Deitæ,& Skuenkfeldiani, & Vbiquitarii,Martiniſtæ,Caluiniſtæ, Georgiani, Zuuingliani, Anabaptiſtæ,Trinitarii,Mennonitæ,Oſiandriani,Fantaſtici, Seruetiani, Lodouiciani,cæteráque hominum portenta,velut venti pernicioſiſſimi totum mare, totum ſcilicet orbem concutiant: Alij Angliam,alij Germaniam,alij Heluetios,alij Belgiũ, alij Galliam,alij Poloniam, alij Hiſpaniam, alij Italiam: conturbent & ipſi Turcæ Græciam,

Quid faciendum in perſecutione Eccleſiæ.

A Græciam, Aſiam & Africam: an ideò animos deſpondere, & manus remittere debemus? Etiamſi Eccleſia ab hominibus velut fluctibus, concitatis ab his & illis ventis contrariis, vndique impetatur & pulſetur: an ideò

Vna ſalus victis nullam ſperare ſalutem?

Etſi nec poſt tot labores nondum ad portum peruenerimus, neque ventorum & fluctuum impetus conticeſcant: ideóne deſerenda nauis eſt, aut piratis & ſicariis, ſeu ſaltem fluctibus committenda erit? Audiamus quid Apoſtoli fecerint. Illorum enim officium nos erigit & format. Aberat Chriſtus, medium mare ingreſſi erant, nox erat, ventus aduerſabatur: quid illi tunc? *Laborant in remigando*. Hanc etiam vnanimẽ diligentiam & ſollicitudinem ab omnibus, maximè Prælatis Eccleſiæ, Principibus B etiam, Regibus & Imperatoribus requirit Dominus, quam in maris periculo requireremus à nautis. Nam ſi oborta tempeſtate remiges ſemel manus remittant, etiam hi qui portui proximi eſſe videbantur, ſtatim in altum mare vi ventorum reiicientur. Ita quoque etiamſi ſua diligentia Prælati & Principes omnia ferè ſuperarint aduerſa, adeò vt in ipſo portu quies expectetur: ſi tamen officio defuerint, & tum languere cœperint, facilè rurſus in medias turbas impellentur. Darius quidem Xerxis pater dicere ſolebat, ſe in prœliis euadere prudentiorem, vt ſcribit Plutarchus in Apophtheg. Cur non etiam omnes tot periculis cautiores euadant? Miſerum vtique Horatius ſuæ Reipub. ſtatum, ſub typo nauis remigio deſtitutæ deſcribit, his verſibus:

Quanta in Prælatis & Principibus ſollicitudo requiritur.

Plutarch.

Horatius.

O nauis, referent in mare te noui
C *Fluctus: ô quid agis? fortiter occupa*
Portum, nónne vides vt
Nudum remigio latus?

Quòd ſi ad remos concurritur obortis contrariis ventis: cur non & omnes incumbere debeant, vt ad portum Chriſtiana Reſpublica perducatur? Scio permultos eſſe, qui ſaluos ſe futuros arbitrantur, ſi nihil & ipſi tempeſtate oborta faciant, ſi domi deſides maneant: ſi nec Catholicos iuuent, nec hæreticis aduerſentur. Vident Remp. perturbatam, commotos fluctus, aduerſarios ventos, nec tamen aliquid ſibi faciendum eſſe exiſtimant. Conſidera nimirùm hîc mihi noſtros remiges permultos Epiſcopos, Abbates Commendatarios, perpende & hîc multos nobiles Duces, Comites, Tribunos, Centuriones. Horum quidem eſt, ſuis quemque viribus nauem iuuare & dirigere. Quot autem eorum in curiis Regum velut ſpongiæ ſunt, ſuis D tantùm intenti, non iis quæ Reipublicæ pacem & quietem concernunt? Multi Prælati canes muti ſunt, non valentes latrare. Multi Nobiles, ſed quorum manus in Eccleſiæ cauſa obrigeſcant. Omnes ditari volunt bonis publicis, & cum aliorum detrimento: & apud ſemetipſos hæc loquuntur, Conſumat, perdat, pereat: Accidat quod volet, præualeant hæretici, dogmata ſua intrudant, ſeditioſi graſſentur, ſtatus regni perturbetur: ego rem meam curabo. Omnes timent ſibi, non Reipublicæ. Ego verò à te, ô pauper inſenſate, hoc vnum expoſtulo: Caſu poſito quòd vt in naui, ita ſimus in Republica. Habeant hi & illi multas merces, theſauros, literas, diuitias. Exurgat tempeſtas, & requirat patronus omnium manus & diligentiam. Num ille malè compos animi fuerit, qui reſponderit, ſibi curæ nauem non eſſe, in qua poſitus eſt? Dicat verò, Mihi tantùm curæ ſunt merces meæ. Laboret in naui E qui volet. Verùm ô ſtolide, naui in periculum adducta, num etiam peribunt merces tuæ? & illa ſalua, num etiam in tuto tuæ res erunt? Hoc idem Prælatis, hoc Nobilibus etiam dixerim, qui propriis tantùm commodis inuigilant, res verò publicas deſpiciunt. Quid ſi Eccleſia, aut Reſpublica in diſcrimen adducatur, vbi quæ congeſſiſti? vbi reditus? honores? diuitiæ? fundi? vbi & vita tua ſecura erit? Orta tempeſtate primùm ad exonerandam nauem merces quantumuis precioſas in mare deiici videmus: ita primùm periclitantur diuitiæ & honores, facta religionis, aut Reipublicæ mutatione. Quàm meliùs igitur, vt quiſque cooperetur & contendat, alij precibus, alij eleemoſynis, alij exhortationibus, alij ſeueritate iuſtitiæ, vt Chriſtiana Reſpublica ad portum deducatur. Nemo eſt qui aliquid hac in re non poſſit. Si gladiũ vindicem non habes, fortè habes gladium duplicem verbi Dei. Quòd ſi è minimis es, & in fundo nauis iſtius conſtitutus: ſaltem id ego requiram à te, quod olim nautæ

Omnes Eccleſia liberandæ incũbere debent.

Aulici ſpongiæ.

Contra eos qui tutos ſe putant, ſi Eccleſiam non tueantur.

Quid quiſque faciat.

à Iona: Surge, & inuoca Deum tuum. Porrò eorum maximè eſt nauim dirigere, qui F
Eccleſiæ & Reipublicæ præficiuntur. Illi nautæ ſunt, & remiges, & qui primum in-
ter eos locum occupat, gubernator & patronus eſt, ex cuius ore & nutu cætera pen-
dere neceſſe eſt. Habent Eccleſiarum præfecti remos ſpirituales, habent Principes
remos corporales. His enim gladius verbi, cenſuræ, exhortationes, & preces creditæ
ſunt: illis gladius iuſtitiæ, quo ſæuitur in corpora. Hi autem à dextris, & illi à ſiniſtris
remos pariter, & vnanimiter impellere: nimirùm & Prælati & Principes ſimul con-
tendere, ſimul conari, idē ſapere & velle, velut cor vnū & anima vna, Reipublicæ ſa-
luti incumbere debent. Nec enim in naui nunc hi, nunc illi remos agitant, ſed ſimul
Cor vnum in naui. omnes: his quidem remos attollentibus, attollunt & iſti: his deprimentibus, depri-
munt & iſti. Nec illi contra proram, hi pro prora dimicant: ſed in vnum omnes con-
ſpirant, alioquin nauim ſua diuiſione in periculum adducerent. Ita quoque præfe- G
ctos ſpiritualium & temporalium rerum ſimul eniti oportet, & in vnum omnes con-
Exempla remigum. ſpirare, vt Reip. nauis fluctus ſuperet, & ad portū perueniat. Remex Paulus, Barieuh
Magum, velut procellam repulit, (Act.13.) Apoſtoli remiges Phariſæorum fluctus
retuderunt, (Act.5.) hoc ſcripturæ remo, Si licet Deo magis parere quàm homini-
bus. Remex Athanaſius & Hilarius in Arium, Baſilius in Eunomium, Clemens in
Gnoſticos, Tertullianus in Hermogenem, Origenes in Celſum, Auguſtinus in Fau-
ſtum & Pelagium, Cyprianus in Nouatum, Vigilius in Eutychen & Neſtorium,
Optatus in Parmenianum Donatiſtam, Epiphanius & Theodoretus in veteres & re-
centes ſui ſæculi hæreticos, Leo contra Priſcillianum, velut contrarios, ſeu etiam
aduerſariis ventis impulſos fluctus decertarunt. Et ad eorum inſtar,

Scripturæ remis Doctores æquora verrunt. H

Officiū Prælatorum. Egerunt & in eos Epiſcopi cenſuris, anathemate, excommunicatione, iiſque illos
abs ſe reiecerunt. Sic Paulus Hymenæum & Alexandrum ſcribit ſe tradidiſſe Satha-
næ, vt diſcerent non blaſphemare. Ita Petrus Simonem Magum, Ioannes Nicolai-
tarum ſectam à ſe interdix[illegible] Quid enim non officii Prælatorum orta iſthæc aduer-
Chryſoſt. ſus Eccleſiam tempeſtas [illegible]irat? Nimirùm (ait Chryſoſtomus hom.51. in cap.4.
Matth.) ſicut tubicen commiſſo prælio pugnantem exercitum circuit, & bellicos
cantus in tuba decantant, milites animat ad virtutem: ſic & ſacerdos perſecutione
imminente, exponens populo fortiſſima martyrum & glorioſa certamina, illum ad
virtutem patientiæ vehementer accendit. Idem igitur conentur Epiſcopi, Doctores,
verbi miniſtri: nullum ſchiſma, vnus omnium hic ſit animus. Hac ratione Baſilius
Magnus cùm videret Arianos corrumpendæ & occupandæ Cæſareæ occaſionem à I
diſſidio, quod ille cum Euſebio huius loci Epiſcopo habebat, aſſumere: Pontica
monaſteria reliquit, ſeque vltrò Euſebio recōciliauit, vnoque impetu & diſputatio-
Niceph. nibus Arianos confudit. Hæc Nicephorus hiſt. Eccleſ. lib.11. cap.18. Et ſicut Ponti-
fices, Paſtores, Doctores, cæterique Eccleſiæ miniſtri idem contendere: ita & Princi-
pes, Duces, Comites, omnes denique Nobiles: Senatores, Iudices, Præſides, cæteri-
que quibus gladius velut remus creditus eſt, idem conari debent. Non enim ſine
Quod Principum munus. cauſa Princeps gladium portat, vindex in iram huic qui malè egit. Rom.13. Principes
miſſi ſunt ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Ad eos enim Pſaltes,
(Pſ.2.) Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram, ſeruite Domino
in timore, & exultate ei cum tremore, nequando iraſcatur Dominus, & pereatis de
via iuſta. Vnus ſit omnium Eccleſiaſticorùm & Nobilium conſenſus, ſimul omnes K
remos ſuos attollant, ſimul deprimant. Ita fiet, vt omnibus pariter contendentibus
Greg. Nanz. ad nauis ſalutem, non fruſtrà laboraſſe videantur. Alioquin, vt ſcribit Gregor. Nanz.
Orat.25. de ſe, ad eos qui cathedram Conſtantinopolitanam illum concupiſſe diuul-
garant, ſubuerſores & proditores potius quàm præfecti dicentur.

3. Nunc igitur vbi de periculis, quibus obnoxii ſumus, & de noſtro officio diximus:
Quid nobis quod noſtrū eſt facientibus, præſtet Deus. ſequitur vt ex ipſa Euangelica hiſtoria audiamus, quid nobis, quod noſtrū eſt, facie-
tibus, præſtet Deus. Requirendum eſt ſcilicet, quid Apoſtolis tota nocte laboranti-
bus ſucceſſerit. Primò quidem, *Vidit eos Ieſus laborantes in remigando.* Quoniam tu la-
borem & dolorem conſideras: Vidiſti Domine, ne ſileas, & ne diſcedas à me. Videt
quidem omnia, ſed eos maximè qui in officio ſunt. Conſiderauit & Iſraëlitici populi
Beda. clamorem (Exod.3.) quia etſi ad horam auxilium differre videatur, inquit Beda in
Ioan-

A Ioannem,non patitur tamen ſuos tentari vltra id quod poſſunt,ſed præſtò eſt illorũ neceſſitatibus. Sap.4. Reſpectus eius in electos eius. Pſ.31. In via hac qua gradieris, firmabo ſuper te oculos meos. 2. *Et circa quartam noctis vigiliam venit ad eos ambulans ſupra mare.* Ioannes. *Cùm remigaſſent ergo fermè ſtadia viginti quinque, aut triginta.* περὶ τετάρτην φυλακὴν Eſt autem φυλακὴ,cuſtodia,excubatio,& præſidium. Vigilia ergo dicitur,qualis præſidiariis militibus in vſu eſt: Vnde & Pſaltes: A cuſtodia matutina vſque ad noctem ſperet Iſraël in Domino. Nimirùm nox in quatuor vigilias diſtribui poteſt,1.in ſerotinum tempus,2.tempeſtiuum,media ſcilicet nocte,3.gallicinium,circa tertiam horam,poſt mediam noctem, 4. antelucanum,manè ſummo. Has enim noctis & vigiliarũ partes Dominus aſſignat, Marc. 13. his verbis: Vigilate, quia neſcitis quando dominus domus veniat:ſerò,an media nocte,an gallicantu,an B manè. Hinc patet penè tota nocte diſcipulos in remigando nauigaſſe. Porrò Theophilact. Non ſtatim (inquit) illis aſſiſtit,ſed tota nocte ſinit in tempeſtate verſari, vt doceat fortes eſſe,& non in principio tentationum ſperandam requiem. D. Auguſt. tom.8.in Pſ.92. Turbabatur(inquit)mare, fluctuabat nauicula. Nauicula, Eccleſia eſt:mare,ſæculum eſt. Venit Dominus,ambulauit ſupra mare,& preſſit fluctus ſpumantes & magnos. Poteſtates ſcilicet & Reges crediderunt Chriſto, & ſubiugati ſunt. An non etiam depreſſi ſunt Tyrannorum in Eccleſiam aſſultus? Planè illis (ait Theodoret.ſerm.9.affect.Græc.de Legibus)perſimiles inuenti ſunt,qui flammã quidem reſtinguere concupiſcunt:oleum verò fatui inſtillantes,ardentiorem illam efficiunt:ac velut quondam rubus ille,quem vidit Moſes,ardore ignis non eſt abſumptus:ita nec Chriſtianos impiorum bellis petitos,tela hoſtilia conſumpſerunt. Por- C rò diſtribuunt nonnulli myſticè quatuor iſtas noctis vigilias,in quatuor Eccleſiæ ætates, quibus nobis continuæ ſunt vt in bellis excubiæ, cùm vndique vrgeant & affluant inimici. Prima quidem ætas tempus Apoſtolorum eſt, quo velut in iuuenta, tenera ſenſim increſcebat Eccleſia. Verumtamen eius ſucceſſibus, & velut fœlici nauigationi,turbulentiſſimi fluctus,obſtiterunt Scribæ,Phariſæi,Herodiani,Eſſæi, Samaritæ, Sadducæi, Simoniani, Mænandriani, Cherintiani, Ebionitæ, Gnoſtici, Apelliani,Cerdoniani,Marcionitæ,Pſychici,Nicolaitæ,Saturniani,Baſilidiani,Cainæi,Ophitæ,Valentiniani,Lucaniani,Sethoitæ,& Pſeudoapoſtoli. Tum etiam contra illam Barbari,Gentiles,Philoſophi,Athei,Tyranni. Contra tot fluctus, Apoſtolorum ſollicitudo & conſtantia neceſſaria fuit. Secunda vigilia,ſeu ætas Eccleſiæ,adinſtar feruentis adoleſcentiæ ſe habuit: hoc fuit ſæculum Martyrum, quo Decij, D Domitiani,Diocletiani,Iuliani, Valentis, & Barbararum nationum: hæreticorum quoque,Montani,Praxeæ,Hermogenis,Tatiani,Arii,Macedonij,Euſtathij, Eunomij,Manetis,Fauſti,Priſcilliani,Nouati,Donati, Pelagij,cæterorúmque fluctus excitati ſunt: quos & ſcripturis, & conſtanti confeſſione retundere oportuit. Ideò (Heb.11.)ſancti ludibria & verbera experti, inſuper & vincula & carceres, lapidati ſunt,ſecti ſunt,tentati ſunt,in occiſione gladij mortui ſunt. Hæc tempeſtas media nocte,id eſt tenebris ignorantiæ & peccatorum ingraueſcentibus contigit. Tertia vigilia,ſeu virilis ætas Eccleſiæ, tempus Confeſſorum ſeu illuſtrium Eccleſiæ Doctorum fuit. Hoc enim tempore floreſcere,& à barbaris Eccleſia ſaltem aliquandiu quieſcere cœpit. Tum verò & hæretici quos diximus, & alij permulti nauem iſtam obruere conati ſunt,vt Sabelliani,Luciferiani,Apollinares,Neſtoriani,Eutychiani, E Iconoclaſtæ. Et vt maiore impetu nauis iſta concuteretur, Sathan ſeu Behemoth concitauit & in hæreſim aliquam,aut Arij,aut Donati, cæterorúmve allectos Scythas,Gothos,VVandalos. Nec defuerunt Athei, Apoſtatæ,Iudæi:noſtris etiam temporibus VValdenſes, Huſſitæ, VViclephitæ, Taboritæ, Berengariani, Picardiani, Adamiani,Iudabeſzani,cæterique huius generis,qui ventis diuerſarum opinionum impulſi,hinc & inde nauem Eccleſiæ impeterent. Atque vtinam, vt olim Auguſtinus,Athanaſius,Ambroſius,Gregor.Nanzanzenus,Greg.Nyſſenus, Baſilius, Arnobius,Fulgentius,Cyrill.Alexandrinus,Cyrill.Hieroſolymitanus,Cyprianus,Hieronymus,Leo Maximus,Hilarius,cæterique Patres inuigilarunt, ſic & noſtro tempore ſint,qui verbo & ſcripto tot monſtra impetant. Sic enim Baſilius Epiſt.61.ad Epiſcopos & fratres,qui in Occidente erant, ſcribens ea quæ ab Arianis patiebantur, adaptat hanc nauis hiſtoriam. Etenim, inquit, laborat hic, fratres,& defatigata eſt

Theophilact.

Auguſtinus.

Eccleſia agitari,non autem ſubmergi poteſt.

Theodoret'.

Quæ vigilia noctis huius.

Succurrendũ Eccleſiæ.

Baſilius.

frequenti aduerſariorum inſultu Eccleſia, quemadmodum nauigium in medio ma- F
ri, aliis poſt alios yndarum fluctibus agitatur, niſi citò Dominus pro ſua bonitate
nos reſpexerit. Exaggerat autem noctem illam, ſeu perturbatum rerum ſtatum, his
verbis. Tribulationes noſtræ, vel nobis tacentibus, vobis ſunt cognitæ. Mundi ſa-
pientia primas tenet, crucis gloriam abominans. Patrum dogmata contemnuntur,
Apoſtolicæ traditiones annihilantur, recentiorum hominum inuenta Eccleſiis infe-
runtur, paſtóres abiguntur, lupi introducuntur, qui Chriſti gregem diſcerpant: do-
mus oratoriæ deſeruntur à cœtu. His fluctibus olim & nunc etiam Eccleſia opprimi-
tur. Contra tot fluctus, ventóſque contrarios, Baſilius omnium maximè Epiſcoporũ
manus requirit: vt ſi quædam commotio ſpiritus, & viſcerum miſeratio in illis eſt, G
commoueantur ad auxilium. Arripite, inquit, pietatis zelum, eripite nos ex hac tem-
peſtate. Hoc vel in ipſa quarta noctis vigilia, in decrepita ætate, in maxima Eccleſiæ
perſecutione contra Antichriſti membra requiretur. Hoc enim, vt ex Daniel. 12.
Chriſtus Matth. 24. docet, erit tempus, quale non fuit ex eo, ex quo Gentes eſſe cœ-
perunt. Tum Sathan ſeducturus eſt quatuor orbis partes, tum diabolus venturus eſt,
habens iram magnam, videns quòd modicum tempus habeat. Cæterùm quòd Chri-
Quando licet ſtus à ſolitudine & monte, in quem ſeceſſerat oraturus, ſuis periclitantibus præſtò
Monachis ſo- eſt: docet etiam eos, qui ſolitariam vitam profeſſi ſunt, poſſe ex Eremi penetralibus
litariis egre- in ciuitates ſe conferre, vbi fideles inſtruant, & confirment. Id Nicephorus hiſt. Ec-
di & concio- cleſ. lib. 11. cap. 25. duobus probat exemplis, Aphraatis ſcilicet, & Iuliani, qui etſi ſoli-
nari. Nicephor. tudine primùm concluderentur, idem tamen fecerunt, graſſantibus Arianis. Quie- H
to enim vitæ inſtituto, gregis Chriſti ſalutem vterque prætulit. Aphraates enim An-
tiochiæ docebat, Valente Ariano Imperatore hic etiam commorante. Et cùm reli-
ctam ſolitudinem Imperator illi exprobraret: Age, inquit, Imperator, ſi puella eſſem
in conclaui abdita, fuſos manibus tractans, & lanificium meum curans, atque ali-
cundè ſubitò conſpicerem flammam exortam, & omni ex parte paternæ domui cir-
cumfuſam, quid me tum facere oporteret? Dic, te per Deum oro, numquid'ne me
ſic ſedere, & penates patrios conflagrantes conſpicere, ignémque proſerpentem
expectare: an conclaui ſtatim relicto ſurſum & deorſum currere, aquam in manibus
habere, & omnibus modis flammam extinguere conarer? Itidem cùm tu in paternã
domum (Eccleſiam) quaſi fulmen quoddam incideris, & interiorem pietatẽ omni
igne vaſtes: vndique concurſamus, flammam gliſcentem extinguere ſatagẽtes. Qui-
bus vtique verbis prudentiſſimè docuit, Monachos, neceſſitate poſtulante, ſolitu- I
dine relicta, ad populum miniſtrandi verbi gratia ſe conferre poſſe. Ibidem re-
fert & Nicephorus, ea tempeſtate ab Epiſcopis Catholicis, Iulianum ex Eremo euo-
catum, ſic populo concionatum fuiſſe, & concionando miracula edidiſſe, vt An-
tiochena ciuitas prius hæreſi Ariana infecta, ad fidem orthodoxam reduceretur. Ita
omnibus in eandem nauis ſalutem contendentibus, domari & ſuperari contra-
rios fluctus contingit. Hanc nobis confidentiam Chriſtus relinquit, cùm circa
quartam noctis vigiliam venit ad ſuos, *ambulans ſupra mare*. Hoc quidem facto, vt
ſenſibiles, ita ſpirituales doctrinarum peruerſarum fluctus domare ſe poſſe docuit.
Mirabile autem hoc, ſed Chriſto facile, vt qui corpus ſuis qualitatibus eximere po-
tuerit, cùm voluit. Nec proinde audiendi erunt, qui corpus illud phantaſticum fuiſ-
ſe, aut corporale pondus numquam habuiſſe, vt Theodorus quondam Phalaritanus
Epiſcopus, dixerunt: Nimirùm, num & verum & ponderoſum naturâ corpus ha- K
buit Petrus, qui etiam ſuper aquas ambulauit? Matth. 14. Pſ. 76. In mari Domine via
tua. Iob. 9. Graditur enim ſuper fluctus maris. Eccl. 24. Qui dicere poteſt, In flucti-
Dio. Areop. bus maris ambulaui. Cæterùm D. Dionyſius Areopag. lib. de diuin. nominib. cap. 2.
par. 1. vt ignoramus quomodo de virgine natus ſit, (ait) ita quomodo ſuper mare am-
bulauerit. Hoc enim fuit virtutis diuinæ. Porrò non mutatione corporis in ſpiritũ
Iuſtin. Mart. ambulauit Dominus ſupra mare, ait D. Iuſtin. Martyr, q. 117. ad Orthodox. ſed di-
uina ſua poteſtate fecit, vt ambulari poſſet mare, quod ambulari alioquin nõ poteſt:
ídque non ſolùm ſuo, ſed & Petri corpori donauit. Exemit ergo quando voluit cor-
pus ſuum, alioquin graue, naturaliter & ponderoſum, ſuis qualitatibus: adeò vt ſicut
olim ſub Heliſæo ferrum è profundo Iordanis ſuper aquas illius natauit, ita ipſe &
Petrus ſuper mare ambulauerint. Pari quoque ratione obſerua in Sacramentarios
hæreticos,

A hæreticos, Chriſtum in cœna nobis corpus ſuum exhibere, ſuis qualitatibus exemptum:non q. aut corpus illud phantaſticum ſit, aut non corpus, ſed ſpiritus tantùm Chriſti præſens ſit. Nam ſicut ambulans ſupra mare, docet ſui corporis qualitatibus innatis, etiam ablatis, veritatem ſupereſſe:idem quoque & in Euchariſtia. Cæterum qui fluctus contriuit, qui confregit capita draconum in aquis, num etiam conculcabit & hæreticorum quantumuis turbulentos fluctus? Gregor. Nanz. Orat. 22. ad Heronem. Fuit, inquit, tempus, cùm ab hæreſibus tranquilli eſſemus: cùm ceſſaſſent Simones, Marciones, Valentini, Baſilides, Cherintique & Carpocrates, & omnes illorum nugæ & monſtra, quæ pro bono contra creatorem pugnabant: deinde in proprio ſubmerſi fuere profundo, omniáque, vt dignum erat, ſunt ſilentio obruta. Montani verò ſpiritus malignus, Manis caligo, Nouati quoque audacia, ſeu puerilitas, Sabelliique malum euanuit, nec in re vlla Eccleſiam læſit. Ita Chriſti virtus, Gr. Nanz.

B ſanctorúmque Pontificum & Eccleſiæ doctorum vigiliæ, hæreticorum furorem ſuperarunt. Sic *venit* in auxilium ſuorum Chriſtus, *& volebat*, id eſt, ſimulabat ſe velle, *præterire eos*. Sic (Luc. 24.) finxit ſe longiùs ire, & emota tempeſtate dormiiſſe dicitur in naui, (Matth. 8.) qui tamen pro ſuis vigilabat. Et ſicut diſſimulat peccata hominum propter pœnitentiam, (Sap. 11.) ita videtur aliquando denegare auxilium, ad noſtræ fidei probationem. Probatio enim fidei noſtræ patientiam operatur, patientia autem opus perfectum habet. Si quando igitur nos præterire videtur Dominus, confidamus, nec ſtatim animum deponamus. Clamemus cum Pſalte, (Pſ. 9.) Vt quid Domine receſſiſti longè, deſpicis in opportunitatibus, in tribulatione? Attendamus quibus Moſes precibus populum munierit, ad Dei opem implorandã, cùm arcam per ſolitudinem circumduceret. Num. 10. Cùm enim ipſa eleuaretur, di-

C cebat, Surge Domine, & diſſipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te, à facie tua. Cùm autem deponeretur, aiebat: Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Iſraël. *At illi, vt viderunt eum ambulantem ſupra mare, putauerunt phantaſma eſſe, & exclamauerunt: omnes enim viderunt, & conturbati ſunt.* Phantaſma, inquit Suidas in hiſtoricis, ſpectrum eſt aut figura & ſpecies alicuius rei, cuiuſmodi in ſomnis exiſtit. Suidas. Illuſionem ergo eſſe putant, qualis noctu, & ex maris exhalationibus nauigantibus ſolet obiici. Exclamant ergo præ terrore, quòd ea ſpecies Domini ſui ſit, quo maximè in tanto diſcrimine opus habebant. Myſticè verò turbati fideles, non omni ſpiritui credunt, non omni vento aut fauori: & ſi videant inimicos ſuos domari, nondum tamen plenè ſe iactant ereptos: ne tuba canant ante triumphum. Adeò ſe ſuáque ampliorem tribulationem exquirere fatentur, & rerum mutationes apud ſe ru-

D minant: omnémque liberationem diuinæ bonitati adſcribunt. Vnde ſi quid illis boni obuenerit, ad Dominum exclamant, vt non phantaſtico, ſed vero auxilio releuentur. D. Auguſtin. lib. 1. Quæſt. Euang. cap. 15. Quod dixerunt diſcipuli phantaſmã eſſe, (inquit) ſignificat id quod dictum eſt, Cùm venerit filius hominis, putas inueniet fidem ſuper terram? Quia quidem qui ceſſerint diabolo, de Chriſti aduentu dubitabunt. Quòd autem Petrus à Domino implorat auxilium ne mergatur, ſignificat quibuſdam tribulationibus etiam poſt vltimam perſecutionem, purgandã eſſe Eccleſiam. Quod & Paulus ſignificat, dicens: Saluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Quod ſequitur, vt adorantes omnes qui in naui erant, dicerent, Verè filius Dei es, ſignificat claritatem eius tum manifeſtam futuram per ſpeciem iam videntibus, qui per fidem nunc ambulant. *Et ſtatim locutus eſt eis, dicens: Confidite, ego ſum,* Auguſtin.

E *nolite timere.* Loquitur, vt infirmos confortet, cuius verbum animabus noſtris panis eſt, qui cor hominis confirmat. Solo quippè Dei verbo & creata ſunt omnia, eadémque recreantur & ſtabiliuntur. Proinde quoties Chriſtus ferè proſtratã, & mediis fluctibus immerſam releuare decreuit Eccleſiam, eam quidem per fideles verbi miniſtros alloquitur, qualis olim erat & Paulus, qui Dominum in ſeipſo præſentem teſtabatur, dicens, (2. Cor. 3.) An experimentum quæritis illius, qui in me loquitur, Chriſtus? *Confidite*, inquit: quoniam primũ omnium fide opus eſt, & his qui mare nauigant, & his qui ſemen humi iactant, ait Ruffinus in Symbolo: quanto magis his qui cõtendunt, vt deuictis hæreſibus ad ſecuritatis portũ perueniant? Ita monebat nõ niſi ſua prouidentia afflictionem hanc permitti ad ſuorum probationem. Vincentius Lirinẽſis libro ſuo in hæreticorũ nouationes, monet vt quoties hæreticorũ memoria *Primum in aduerſis opus eſt fide.* Ruffinus. Vinc. Lirin.

occurrerit, eorum etiam qui Prophetæ, Epiſcopi, aut Martyres fuerint, quales fuerunt Origenes & Tertullianus: meminerimus id accidere ad noſtram probationẽ. F
Deut. 13. Si ſurrexerit in medio tui Propheta, aut qui ſomnium ſe vidiſſe dicat, &c. non audies verba Prophetæ illius, quia tentat vos Dominus Deus, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum, an non. *Ego ſum.* Hieronym. in Matth. Nec ſubiungit quis ſit: vt vel ex voce ſibi nota poſſent eum intelligere, qui per obſcuræ noctis tenebras loquebatur: vel ipſum eſſe repeterent, quem locutum ad Moyſen nouerant: (Exod. 3.) Hæc dices filiis Iſraël, Qui eſt, miſit me ad vos. Maieſtatem ergo ſuam ſignificat, vt & firmiùs in eum noſtra confidentia hæreat. *Ego ſum*, ait. Quaſi dicat: Flent venti, debacchent Aquilones, ebulliant fluctus, excitentur hæretici, ſchiſmatici & Tyranni: an neſcitis quòd omnia hæc ſicut veſtimentum veteraſcent, ego autem idem permaneo? An ignoratis quòd data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra? Matth. 28. Et portæ inferi non præualebunt aduerſus Eccleſiã? Matth. 16. *Nolite timere*, quaſi non ſit adiutor in tribulationibus. Si Deus pro vobis, quis contra vos? Ecquis vobis noceat, ſi boni æmulatores fueritis? Ioan. 14. Non turbetur cor veſtrum, neque formidet: creditis in Deum, & in me credite. Ita nulla tribulatio noſtram in Deum confidentiã concutere debet. Hac concepta, *Reſpondens Petrus*, qui & cæteris præficiendus erat, & pro omnibus loqui debebat: *dixit*, accedens nimirùm ad illam fiduciam quam Chriſtus ingeſſerat: *Domine, ſi tu es, iube me venire ad te ſuper aquas.* quaſi dicat: Si tu ipſe es, quem & voce dignoſcimus, Dominus es vtique, & iubere potes. Heſter. 13. Domine, in ditione tua cuncta ſunt poſita, & non eſt qui tuæ poſſit reſiſtere voluntati. *Iube* ergo: tuum ſcilicet iubere, noſtrum parere & obſequi. Non dixit, Ora vt veniam ad te, ſed iube. Percuſſit vtique Helias & Heliſæus pallio ſuo aquas Iordanis, & diuiſæ ſunt, vt via facilis vtrique fieret: H
verùm nec ſine Domini inuocatione, cuius & ipſi ſerui erant. Ideò Heliſæus, cùm iam bis aquas percuſſiſſet, nec adhuc diuiſæ eſſent, exclamauit: Vbi eſt Deus Heliæ etiam nunc? At verò (Eccleſ. 8.) ſermo tuus poteſtate plenus eſt. Hieronymus in Matth. In omnibus locis ardentiſſimæ fidei inuenitur Petrus. Interrogatis diſcipulis, quem homines Ieſum eſſe dicerent, Dei filium confitetur. Volentem ad paſſionem pergere, prohibet: & licet erret in ſenſu, tamen non errat in affectu: nolens eum mori, quem filium Dei fuerat paulò antè confeſſus. In montem cum Saluatore, inter primos primus aſcendit, & in paſſione ſolus ſequitur. Peccatum negationis, quod ex repentino timore deſcenderat, amaris ſtatim abluit lachrymis. Poſt paſſionem cùm eſſent in lacu Genezareth, & piſcarentur, & Dominus ſtaret in littore, aliis paulatim nauigantibus, ille non patitur moras, ſed accinctus ependyte ſuo, ſtatim præcipitatur in fluctus. I
Eodem igitur fidei ardore, quo ſemper, nunc quoque cæteris tacentibus, credit ſe poſſe facere per voluntatem magiſtri, quod ille poterat per naturam. Tu præcipe, inquit, & ilicò ſolidabuntur vndæ, leue fiet corpus, quod per ſe eſt graue. *Et deſcendens Petrus de nauicula, ambulabat ſuper aquam, vt veniret ad Ieſum.* Qui putant Domini corpus ideò non eſſe verum, quia ſuper molles aquas molle & aëreum inceſſerit: reſpondeant, quomodo ambulauerit Petrus, quem vtique verum hominem non negabunt. Hæc Hieronymus. Factum hoc fidei omnia poſſibilia eſſe oſtendit: nam poſt exprobrat ei diffidentiam, propter quam ſubmergebatur. *Videns verò ventum validum, timuit: & cùm cœpiſſet mergi, clamauit, dicens: Domine, ſaluum me fac.* Vt fide ſuperamus omnia diſcrimina, ſic quum diffidimus, minimum periculum poteſt nos obruere: minima tentatio & minima hæreſis nobis præualere poteſt. K
Ardebat animi fides, ſed humana fragilitas in profundum trahebat: paulum ergo relinquitur tentationi, vt augeatur fides: & intelligat ſe non facilitate poſtulationis, ſed potentia Domini conſeruatum. Thomas in Matth. Ita voluit Petri infirmitatem dignoſci ab eo, qui propria virtute ſuper aquas ambulabat. Sic Paulus de ſeipſo ſcribit, 2. Cor. 12. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, Angelus Sathanæ, qui me colaphizet. Hoc etiam fecit ad compeſcendam æmulationem diſcipulorum, quæ viſo Petri miraculo ſtatim ſedata eſt. Cæterùm Albertus Magnus in Matth. meditatur paucos eſſe adeò in fide conſtantes, qui non aliquando periculorum præſentium timore concutiantur. Helias enim primò audacter Achab occurrit, illũ arguit, populũ conuocauit, Prophetas Baal occidit,

Hieronym. — *Petri promptitudo & fides.* — *Hieronym.* — *Cur Petrus cœpit mergi.* — *Thomas.* — *Albert.*

A occidit,(3.Reg.18.)& idem tamen poſtea fugiens Ieſabelem timuit,(3.Reg.19.)Moy-ſes etiam Pharaonem veritus fugit, Exod.2. Dauid Abſalonem, 2.Reg.15. *Cœperat Petrus mergi*, & dicere poterat id Pſaltis,(Pſal.68.) Veni in altitudinem maris,& tempeſtas demerſit me. *Et clamauit*, adinſtar Ionæ,(c.2.) Clamaui ad Dominum de ventre inferi,& exaudiuit me. *Domine ſaluum me fac.* 2.Par. 20. Cùm enim ignoramus quid agere debeamus, hoc ſolum reſidui habemus, vt oculos noſtros dirigamus ad te. *Et continuò Ieſus extendens manum, apprehendit eum.* Non expectauit ſuffocationem Petri, ſed in tempore ei ſuccurrit. 2. Pet. 2. Nouit Dominus pios de tentatione eripere. Eſa. 45. Protegat te dextera iuſti mei. Sic (Matth. 8.) extendens manum tetigit lepro-ſum, dicens: Volo, mundare. Et apprehendit manu ſocrum Petri. Hac autem manus porrectione, auxilium ſignificatur. Pſ. 143. Emitte manum tuam de alto, eripe me,

B & libera me de aquis multis. Iob. 14. Operi manuum tuarum porriges dexteram. *Et ait illi, Modicæ fidei, quare dubitaſti?* Non enim eius fides adinſtar grani ſynapis fuit, quod quanto plus teritur, magis redolet (Matth. 17.) Sic Matth. 8. Quid timidi e-ſtis, modicæ fidei? Quid ſi Petro, qui tanta fide priùs rogauerat, vt veniret ſuper a-quas, dicitur, Modicæ fidei? quid nobis dicẽdum eſt, qui huius fidei, ne minimã qui-dem habemus portiunculam? Hæc ſola dubitatio & hæſitantia concutit Catholicos, ſtatim atque Eccleſia hæreſibus, aut ſchiſmatibus impetita fuerit. *Et aſcendit ad illos in nauim, & ceſſauit ventus.* Vbi Chriſtus, ibi ſecuritas: vbi Sathan, ibi periculum. Nauis ob Ionam turbatur: ob Achan (Ioſ. 7.) totus Iſraël periclitatur. At ob decem iuſtos, paratus erat Dominus parcere quinque vrbibus, Geneſ. 18. Ita Chriſtus ſe maris, ven-

Fidei cõmendatio.

C torúmque Dominum oſtendit: de quo Pſaltes, Tempeſtates maris tu mitigas. & Pſal. 106. Dixit, & ſtetit ſpiritus procellæ. Eccle. 43. In ſermone eius ſiluit ventus. Et hic eſt ſcilicet, qui poſt tot perſecutiones, Eccleſiæ ſuæ pacem redditurus eſt. Tob. 3. Poſt tempeſtatem tranquillum facis: & poſt fletum & lachrymationem, exultationem & gaudium infundis. *Et plus magis intra ſe ſtupebant.* ἐξίςαντο, vt qui præ admonitione nõ eſſent apud ſe. Quis enim non modò ſeipſum, ſed & vniuerſum rerum apparentium ordinem tranſgrediatur, ſi ſemel ad contemplanda Dei opera animum conuerterit? *Erat cor eorum obcæcatum,* καρδία πεπωρωμένη, cor obduratũ quaſi callo aliquo. πώρωσις enim callus eſt. Hic autem ſpiritualiter ſumitur pro difficultate credendi diſcipulo-rum, & ratione carnis, quæ minus in diuinis intelligendis proficit. *Non enim intellexe-rant de panibus,* neque aduerterant ex tam inſigni panum multiplicatione, quantam ſpem & maieſtatem de Chriſto ſuo concipere deberẽt: non enim de auxilio diffidiſ-

Panum miraculũ in memoriã reuocãdũ ad fidei cõfirmationẽ.

D ſent. Nam qui famelicis prouidit, non potuit afflictis diſcipulis ſuccurrere. Et nunc quidem, quia ſacramentarij panem Euangelicum & Euchariſticum nõ norunt, plus magis & ſtupent, & intra ſe dubitant. *Et cùm transfretaſſent, venerunt in terram Geneza-reth, & applicuerunt Cúmque egreſſi eſſent de naui, continuò cognouerunt eum.* Hieronym. in Matth. Si ſciremus quid in noſtra lingua reſonaret Genezareth, intelligeremus quo-modo Ieſus per typum Apoſtolorum & nauis, Eccleſiam de perſecutione & naufra-gio liberatam traducat ad littus, & in tranquilliſſimo portu faciat requieſcere. Erat autem Genezara ex altera extremitate lacus, quaſi ex oppoſito Capharnaum, non tamen in vlteriori ripa. Videtur autem maximè de accolis huius loci dictum, quòd cognouerint eum: cùm de his ſubſequentia intelligantur. Cæterùm ſicut ad ipſum portum cùm deueniſſet nauis, Chriſtus agnitus eſt: ita cùm Eccleſia à tempeſtati-bus ad aſylum & ſecuritatem deuenerit, omni falſa doctrina ſopita, agnoſcetur

Hieronym.

E rex regum, & Dominus dominantium. *Et percurrentes vniuerſam regionem illam, &c. Et quocunque intrabat in vicos, vel in villas, aut ciuitates, in plateis ponebant infirmos, &c.* Ex eo patet, quam plebs iſta de Chriſto opinionem habuerit: ſcil. eum & ſaluatorem, & me-dicũ omnium eſſe. Myſticè verò cùm ad portum Eccleſię, Chriſti beneficio peruene-rit, proſtratis Pſeudoprophetis, tum qui conſtantiores fuerint, regiones ſuas percur-rent, & eos qui ob ſimplicitatem ab impietatis magiſtris ſeducti fuerant, ad Chriſtũ per ſanã doctrinam & cõuerſationẽ deferent, vbicũque eum in fideli congregationẽ eſſe intellexerint: & pro his frequentes orationes fundent, vt vel fimbriam veſtimen-ti Chriſti tangant. i. miſericordiæ illius guttulam aſſequantur. Nã quod hîc fimbria, myſticè à muliere Chananæa mica, & à diuite guttula dicitur, Matth. 15. & Luc. 16. Certi quippè erunt omnes, quòd quæuis à Deo eis collata fuerit gratia, profutura ſit

Myſtica ratio huius facti.

XX ij

Virtus Chriſti etiam in veſtimentis.

ad ſalutem. *Et quotquot tangebant eum, ſalui fiebant.* En quanta Chriſti virtus, vt quæ in corpus, immò & in veſte redũdaret. Hinc probatio virtutis ſanctiſſ. reliquiarũ, de qua aliquãdo fuſiùs. Et vt ſanandis corporibus virtutẽ veſtibus ſuis cõmunicabat, ita vim ſanandi animas cõmunicat ſacramẽtis. Adeò virtutẽ ſuã ſemper ſignis viſibilibus exhibuit. Cæterùm cùm proſtratus fuerit Antichriſtus: eorũ qui exciderant, alij partim terrore ſignorũ, partim ruina Pſeudoprophetarũ, partim cõſolatione bonorũ cõuertentur: & quaſi tetigiſſent fimbriã Chriſti, extremũ ſcilicet militantis Eccleſiæ, ſalui fient. Beatus enim (ait Daniel ca. 12.) qui expectat, & peruenit vſque ad dies mille trecentos triginta quinque. Hoc etiã fuſiùs pandit diuus Hippolytus Martyr ſerm. de Antichriſto, & D. Effrem, ſer. de eodem. Chryſoſt. ho. 52. Oper. prioris in Matth. Tangamus ergo etiã nos fimbriã veſtimenti eius, immò verò totum Chriſtũ. Ipſum enim, ſi volumus, non veſtis ſolùm, ſed corpus ipſius nobis propoſitum eſt, non vt tãgamus ſolummodò, ſed vt comedamus & ſaturemur. Adeamus ergo Chriſtũ ſinguli ægrotantes, magna cum fide. Nam ſi qui fimbriam veſtimenti eius tunc tetigerunt, rectè omnes conualuerunt: quanto magis corroborabimur, ſi totũ in nobis habeamus? Cũ fide autẽ accedere, non eſt vt tantummodò corpus propoſitum accipias: verumetiã multo magis, vt mundo corde tangas, & ſic ad illud, vt & ad Chriſtũ ipſum accedas.

Hippolytus. Effrem. Chryſoſt.

Quid tangere Chriſti fimbriam.

F G

Præparatis per magnum illud in panibus miraculum turbarum animis, Chriſtus ſtatim in Capernaum, quò turbæ iam conuenerant, de maximo ſuæ carnis in cibum, & ſanguinis in potum loquitur. Vbi & Chriſtus ſuam authoritatem à Patre, neceſſarium autem noſtrum ad eum acceſſum & fidem docet, & de manducatione ſpirituali loquitur. H

Matth.	Marc.	Luc.	Ioan. 6.
			Altera die, turba quæ ſtabat trans mare, vidit quia nauicula alia non erat ibi niſi vna, & quia non introiſſet cum diſcipulis ſuis Ieſus in nauim, ſed ſoli diſcipuli eius abiiſſent: aliæ verò ſuperuenerunt naues à Tiberiade iuxta locum vbi manducauerant panem, gratias agẽtes Deo. Cùm ergo vidiſſet turba, quia Ieſus non eſſet ibi, neque diſcipuli eius, aſcenderunt in nauiculas, & venerunt Capharnaum, quærentes Ieſum. Et cùm inueniſſent eum trans mare, dixerunt ei, Rabbi, quando huc veniſti? Reſpondit eis Ieſus, & dixit, Amen, amẽ dico vobis, quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis. Operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis: hunc enim pater ſignauit Deus. (I) Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus vt operemur opera Dei? Reſpondit Ieſus, & dixit eis, Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum quem miſit ille. Dixerunt ergo ei, Quod ergo tu facis ſignum, vt videamus, & credamus tibi? quid operaris? Patres noſtri manducauerunt manna in deſerto, ſicut ſcriptum eſt, Panem de cœlo dedit eis mãducare. Dixit ergo eis Ieſus, Amen, amẽ dico vobis, non Moyſes dedit vobis panẽ de cœlo, ſed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum. Panis enim verus eſt qui de cœlo deſcendit, & dat vitam mundo. Dixerunt ergo ad eum, Domine, ſemper da nobis panem hunc. Dixit autem eis Ieſus, Ego ſum panis vitæ: qui venit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, nõ ſitiet vnquã. Sed dixi vobis, quia & vidiſtis me, & non credidiſtis. Omne (K) quod dat mihi Pater, ad me veniet: & eum qui veniet ad me, non eiiciã foras: quia deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me. Hæc eſt enim voluntas eius qui miſit me, Patris: vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitẽ illud in nouiſſimo die. Hæc eſt autem voluntas Patris mei qui miſit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixiſſet, Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi, & dicebant, Nónne hic eſt filius Ioſeph, cuius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit hic, Quia de cœlo deſcendi? Reſpondit ergo Ieſus, & dixit eis, Nolite murmurare inuicem: nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Eſt ſcriptum in Prophetis, Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui

audiuit

A audiuit à Patre,& didicit, venit ad me. Non quia Patrem vidit quiſquã, niſi is qui eſt à Deo, hic vidit Patrem. Amen, Amẽ dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. Ego ſum panis vitæ. Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt. Hic eſt panis de cœlo deſcẽdens, vt ſi quis ex ipſo mãducauerit, nõ moriatur. Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcẽdi. Si quis mãducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.

PATERFAMILIAS omnibus domeſticis prouidet, filiis; ſeruis, *Introductio.*
brutis etiam animantibus, & pro cuiuſque ratione, cibum illis
commodum largitur. Nec enim omnibus animantibus omnia, ſed
his fœnũ, illis panis vtilior eſt. Nec bonũ eſt ſumere panẽ de manu
filiorum, & mittere canibus, vt monet Chriſtus. Alia ſeruis, alia filiis dantur. Ad eum ſanè modum Deus optimus nobis, immò &
B vniuerſis animantibus victum ſuppeditat. Dat iumentis eſcam
ipſorum, & pullis coruorum inuocantibus eum. Qui producit in montibus fœnum, & herbam ſeruituti hominum. Sed & homines velut in familia ſua primos cibo ſuo donauit. Greg. Nyſſ. ſer. catech. de diuinis ſacr. cap. 37. Porrò quia duplex eſt; *Greg. Nyſſ.*
quippè qui & anima & corpore conſtet: idcircò in vtriuſque gratiam cibum largitus eſt. Nam corpus cum brutis ſuos cibos habet. Illud enim maxima ex parte *Chriſtus multiplicem dedit panem.*
brutum eſt: nutritur pane, carnibus cæteriſque eſculentis. Anima diuinior, & ad
Angelicam accedens naturam, cibo inuiſibili vtitur: nutritur enim diuino hîc
verbo, ſeu ſummi boni meditatione, & ſpirituali gratia: & tandem vbi è corpore emigrauerit, ſatiabitur cùm apparuerit gloria Dei. Porrò corporalis cibus 1.
communis eſt etiam omnibus infidelibus, Turcis, barbaris hæreticis, & impiis: *Panis corporis.*
C ſpiritualis verò ſolis fidelibus communicatur. Vterque ſanè patribus illis qui ſub
lege naturæ, & iis qui ſub Moſaica fuerunt, datus eſt: habuerunt panem communem, quo corpora ſua fouerent: habuerunt ſpiritualem, verbum ſcilicet Dei, *2. Panis animæ ſolius.*
quo per fidem animæ illorum paſcerentur. Neque verò ſatis eſſe Deus ille opt. exiſtimauit, ſi ſeorſim corpus, ſeorſim anima ſuum cibum haberet, niſi & vtrique ſimul cõuenientem panẽ largiretur. Sicut enim vnione ſuppoſiti caro & anima cõiungũtur, *3. Panis vtriuſque.*
vnúmque hominem efficiunt: ita vtrique carni & animæ conuenientẽ cibum largitus eſt, qui vtrumque connecteret, & ad immortalitatem nutriret. Hunc nobis per Chriſtum ſuũ donauit: immò hic nobis ipſe Chriſtus eſt, ipſa eius caro, ipſe ſanguis; quo & animæ & corpora noſtra in vitã æternam aluntur. De his omnibus cibis hoc in capite diſſeritur, de communi, de ſpirituali, & de eſu carnis, & ſanguinis Chri-
D ſti. Ad communem cibum referuntur quinque panes illi & duo piſces, quibus quinque millia hominum ſatiati ſunt. Incidit etiam mentio Man è cœlo, ſed ex quo melioris cibi argumentum ducat. Loquitur tandem de ſpirituali cibo, qui duobus modis nobis per fidem in Chriſto cõmunicatur. Aut enim participes efficimur diuinitatis eius, aut ſpiritualiter communicamus illius humanitatis merito, & paſſioni. Hoc ſpirituali pane mens noſtra reficitur. Verùm ſupereſt & alius panis, quo ſimul & anima & caro noſtra nutriantur, quem quarto loco ſe daturum eſſe pollicetur: datum autem in Cœna eſſe reliqui narrant Euangeliſtæ. Cæterùm expreſſo conſilio Ioannes hanc Chriſti promiſſionem, à cæteris tamen Euangeliſtis omiſſam, deſcribit: vt hæreticos, qui tum ipſo ſene, Chriſti carnis veritatem, & ſacroſancta Chriſtianorum myſteria reiiciebant, confunderet. *Quis panis animæ ſimul & corporis.* Ideò ſcilicet priori ſui Euangelij
E capite, (ſc. 5.) Baptiſmi virtutem ex piſcinæ Probaticæ miraculo arguit, vt nemo dubitet hominem ab omni ſpirituali immunditia baptiſmo curari, cùm & illi, qui in piſcinam mergerentur poſt motionem aquæ, ſanarentur à quacunque detinerentur infirmitate. Adiecit & ſubſequenti capite, ſtatim initio, miraculum de quinque panibus, vt ex eo velut manifeſto argumento non reiiciendum Euchariſtiæ myſterium oſtenderet. *Omnes circumſtantia miraculorũ probãt veritatem myſteriorũ.*
Nam ſi tantilli panes, quinque millia hominum, quanto magis 1.
caro Chriſti illam ſumentes reficiet? Si benedictione tanta virtus illis panibus data 2.
eſt, quid mirandum in Euchariſtia, in qua & benedictio, & gratiarum actio, & expreſſa donatio eſt? Si nihil decreuit quinque panibus, ſed duodecim fragmentorum 3.
cophini remanſerunt: quid decreſcet Chriſti corpori? Si æqualem habuerunt por- 4.
tionem Apoſtoli in quinque panibus; quid mirum, ſi æqualem habuerunt poteſtatẽ

5\. in conſecrando Chriſti corpore? Si verè iſti nutriti ſunt, abſque panis diminutione? quis dubitat verè noſtras animas & corpora Chriſti corpore & ſanguine veſci, quæ tamen integra perſeuerent? Ergo quoniam de hoc myſterio ſtatim dicturus erat, ideò quàm hoc facile factu fuerit, Chriſtus in ipſius cibi ratione oſtendit. Eapropter Ioãnes & Chriſti carnis, & ipſius myſtici panis virtutem, contra Gnoſticos Ebionęos, & Cherinthianos, ab expreſſo Chriſti miraculo, eiúſque promiſſione in Capernaum facta demonſtrat. Irenæus lib. 1. in hære. ca. 18. Quidam enim (hæretici) hæc omnia (ſenſibilia, quæ ad ſacramentorum confectionẽ requiruntur) recuſantes, dicunt, Non oportere inenarrabilis & inuiſibilis virtutis myſterium, per viſibiles & corruptibiles perfici creaturas, & ea quæ mente concipi nõ poſſunt, & incorporalia & inſenſibilia per ſenſibilia & corporalia. Eſſe autem perfectã redemptionem, ipſam agnitionẽ inenarrabilis magnitudinis. At verò promiſit & Chriſtus ſe panem carnem ſuã daturũ: & idem ipſe hoc perficiens, acceptum panem corpus ſuum fecit, & ita ſub viſibilibus ſignis corpus inuiſibili modo porrexit. Ita Chriſtus hanc hęreſim ſuis & verbis & miraculis confudit. Statim enim atque turbas illas pauit, ſeſe ad iter Capernaum accinxit: vt hoc miraculo, quaſi excitatis omnium animis, & de ſua potentia inſtructis, maiora myſteria promulgaret. Cæterùm, quoniam non tantum præuidebat Chriſtus ſchiſma magnum craſtino oriturum, cùm de ſua carne & ſanguine diſſereret: ſed & multos diſcipulos ſcandalizatos iri, & retrò abituros: prænouerat quoque multas ſectas contra hoc myſterium excitandas: ideò ne turbarentur diſcipuli, ſed certò confiderent, quòd & ipſe tandem victor hos omnes ſuis pedibus ſubmitteret: certa prouidentia permiſit, vt mari contrario, & ventis aduerſis, nauis eorum periclitari videretur: vt dum venti præualerent, ipſos ſolo imperio obſtruerent, mare feruens proſterneret, fluctúſque conculcaret. Ideò ſcilicet dicebat: Confidite, ego ſum, nolite timere. Conturbati quidem diſcipuli exiſtimabant phantaſma eſſe, *non enim intellexerant de panibus*, inquit Euangeliſta. Ex his enim in deſerto multiplicatis, eius potentiam diſcere debuerant, & inde ad Euchariſticum panem, de quo ſtatim dicturus erat, præparari. Hæc enim, quibus illos affatus eſt, talia erant, ac ſi dixiſſet: Quid etiam tandem vos, cæteríque fideles timeatis? Licet ſtatim exurgant Capernaitæ, & ſcandalizati retrò abeant, dicentes, Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum: Licet & circa quartam noctis vigiliam, inſtante huius ſæculi fine, Sacramentarij me mendacij nomine arguant, negéntque fieri poſſe, vt carnem meam in cibum porrigam: mementote quòd ego fluctus aduerſos omnes contriui, vẽtis ſilentium impoſui, nauem ad portũ perduxi, infirmos curaui. Auguſt. in Pſal. 92. Turbabatur mare, fluctuabat nauicula. Nauicula Eccleſia eſt, mare ſæculum eſt. Venit Dominus, & ambulauit. Poteſtates ſcilicet & reges crediderunt Chriſto, & ſubiugati ſunt. Itaque ſic præparatis omnium animis venit in Capernaum. *Altera autẽ die* (poſt miraculum quinque panum: ſiquidem nocte interiecta, Apoſtoli ad portum perducti ſunt) *turba quæ ſtabat trans mare Tiberiadis*, ex oppoſito vrbis Capernaum, circa locum, quo die præcedenti à Chriſto paſta fuerat: non inueniens Ieſum, ad portum rediit, quo nauicula Ieſu & diſcipulorum eius conſederat: & *vidit*, ſeu perpendere ſecum cœpit, *quia* pridie *nauicula alia non erat ibi*, in ipſo portu, ad quem confluebant, *niſi vna*, quam veſpera heſternæ diei conſcenderant diſcipuli. Sed & certò ſciebant, *quia* tum *non introiſſet Ieſus nauim cum diſcipulis ſuis, ſed quòd ſoli diſcipuli eius abiiſſent*. Eapropter exiſtimabant eum adhuc in monte, quem aſcenderat, agere, nihil ſuſpicati de ſedato mari, tranquillitate facta, & ipſo pedibus ſuper fluctus ambulante. Interim verò dum hîc morarentur, fortaſſe Chriſti deſcenſum expectantes, *aliæ ſuperuenerunt naues à Tiberiade*, vrbe non longè poſita, *iuxta locum vbi manducauerant panem*, & tot tam paucis panibus hominum millia ſaturati fuerant: *gratias agentes Deo* de tam inſigni miraculo. *Cùm ergo vidiſſet turba, quia Ieſus non eſſet ibi, neque diſcipuli eius*, (illum enim forſan in ipſo monte, ad quem ſeceſſerat, requiſierunt) ſuſpicati ſunt, vt Theophilactus obſeruat, quòd mare pedes tranſierit: aut (vt Euthymius in Ioan.) quòd pedeſtri itinere circa mare abiiſſet in Capernaum, quò plurimùm diuerſari ſolebat. Et *aſcenderunt in nauiculas illas*, quæ ſuperuenerant, *& venerunt Capernaum, quærentes Ieſum*. Laudata tam propenſa in Chriſtum eorum ſollicitudo, vt nec tempore, nec itinere

Margin notes: Irenæus. — *Chriſtus Sacramentarios verbis & factis eludit.* — Auguſtin. — *Narratio.* — Theophil. Euthymius.

Margin letters: F G H I K

A nere ab eo reuocentur. Iſa. 55. Quærite Dominum, dum inueniri poteſt. Pſaltes: Quærite Dominum, & viuet anima veſtra. Pſ. 79. Non diſcedimus à te, viuificabis nos. Thom. in Ioan. c. 6. Lect. 3. Per hanc autem vnam nauem, quæ diſcipulorum & Domini fuit, Eccleſia deſignatur, vnica quidem vnitate fidei & ſacramentorum. Epheſ. 4. Vna fides, vnum baptiſma. Alia ſiquidem, quæ à Tiberiade, vrbe Romani Imperatoris cognomine notata, ſuperuenerunt, mercenariæ & quæſtuoſæ fuerunt, idcóque ad Christum non pertinuerunt: niſi quòd turbam illam carnalem lucri gratia, ad vlteriorem ripam, vt Christum quæreret, tranſpoſuerunt. Et hæ quidem typũ geſſerunt exterarum à Chriſto Eccleſiarum, quæ lucri & alicuius commodi gratia ſeceſſerunt à fide: & tamen accedere videntur ad ſimilitudinem nauis, id eſt Eccleſiæ Chriſti. 1. Tim. 4. Habentes quidem ſpeciem ſanctitatis, virtutem autem eius B abnegantes. 2. Cor. 11. Transfigurat enim ſe Angelus tenebrarum in Angelum lucis. Per hoc autem quòd Dominus Ieſus non erat cum diſcipulis, ſignificabatur viſibilis quædam corporis ſeparatio ſucceſſura, ſtatim atque aſcendiſſet in cœlum, Matth. vlt. In hac vna nauicula Chriſtus obſequentes habet diſcipulos, ei ſuccurrit, hanc è littore & tutiſſimo cœlorum habitaculo proſpicit, hanc ad portum deducit: in hac adoratur & colitur. Eundem autem lacum, idem ſæculum nauigant hæ & illa Chriſti nauicula: verùm illa non ſine magna tempeſtate, cæteræ verò placido curſu traiiciunt. Nulla hic aduerſarij venti, nulla fluctuum contrariorum mentio eſt. In quo videmus imaginem carnalium, dixerim & hæreticarum Eccleſiarum, quibus princeps huius mundi nullum negotium faceſſit: Catholicos interim & veros Chriſti fideles cribrans ſicut triticum, & quaſi leo rugiens circumiens, ſi quẽ deuorare poſſit. C *Et cùm inueniſſent eum*, Ieſum, *trans mare*, & nullo nauigio vectum illum eſſe cognoſcerent, valde obſtupuerunt, & mirati ſunt, quonam modo etiam tam breui in Capernaum aduenſſet, quẽ in monte pernoctaſſe exiſtimauerant. Et *dixerunt ei*, præ admiratione: *Rabbi*, magiſter, *quando huc veniſti?* Theophil. in Ioan. Non ſupplicant & rogãt quomodo tranſierit, neque quærunt de hoc ſigno: ſed remiſſè dicunt, Quando huc veniſti? Chryſoſt. hom. 42. in Ioan. Niſi quando pro quomodo, quis velit intelligi. Confert autem Chryſoſt. Moſem Chriſto, vt maius etiam in Chriſto miraculum colligat. Tranſierunt, inquit, Moſe duce, mare rubrum Iudæi: ſed magna differentia. Ille tanquam ſeruus, ſupplicando: Ieſus propria & abſoluta poteſtate tranſiuit. Illi auſtro tunc ſpirante, paruit aqua, & aridam præbuit tranſeuntibus: Ieſum nihil à ſua natura motum mare, vt Dominum, admirabiliùs prætulit, illud teſtatum: *Ambulans* D *ſuper mare*, tanquam ſuper pauimentum. Cyrillus Alexandr. lib. 3. in Ioan. cap. 26. Itaque licet affectum amoris oratio hæc ſignificet: tamen ſtultè penitùs, ac pueriliter habetur. Non enim oportebat vanum quicquam aut inutile petere, cuius diuinas virtutes videbant. Quod enim ab hac interrogatione poterant emolumentum aſſequi? Sapienter igitur ſapientes interrogandi ſunt, & imperito ſermone taciturnitas præſtantior eſt: vnde & ſermo noſter ſale condiendus eſt, vt monet Apoſtolus, (Coloſſ. 4.) Et Sapiens dicit (Eccleſ. 5.) Si ſermo cum intelligentia tibi eſt, ô fili, reſponde: ſin verò non eſt, ſit manus tua in ore tuo. *Reſpondit Ieſus*, non ad quæſtionem eorum, ſed intentionem, *& dixit: Amen, Amen dico vobis, quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia comediſtis de panibus, & ſaturati eſtis*. Chryſoſt. hom. 43. in Ioan. Non ſemper clementia & lenitate vtendum eſt, ſed ignauus diſcipulus, & ingenio craſſior, acrioribus magiſtri ſtimulis, ab ignauia excitandus eſt: quem morem & hic & alibi, ſæ- E penumerò Dei filius ſeruauit. Accedentibus enim turbis, & applaudentibus, vt humanam ſe gloriam contemnere, & eorum tantùm ſalutis curam habere oſtendat, aſperiùs reſpondet, neque tam hac, quàm eorum animi detegendi gratia. Duo igitur facit. Illorum enim carnales mentes arguit, qui temporalis commodi facilitate ducti Chriſtum ſequantur. Ac ſi diceret: Ob hanc ſanè cauſam requiritis me, non vt ex ſignis, procedatis ad eorum quæ credenda ſunt contemplationem, & animas veſtras paſcatis: verùm, quia ſaturati eſtis, ideò rurſus aduenistis, vt corporali & quotidiano veſtro victui prouideam. Adiicit demum quid potius requirendum ſit. Auguſtin. tract. 25. in Ioan. Propter carnem me quæritis, inquit, non propter ſpiritum. Quòd multi non quærunt Ieſum, niſi vt illis benè faciat, ſecundum tempus. Alius negotium habet, quærit interceſſionem clericorum. Alius

Thomas.
Vna Chriſti nauis.
Theophil.
Chryſoſt.
Cyril. Alex.
Chryſoſt.
Auguſt.

premitur à potentiore, fugit ad Eccleſiam. Alius apud ſe vult interueniri, apud eũ, F
apud quem parum valet. Ille ſic, ille ſic. Impletur quotidie talibus Eccleſia. Vix quæ-
ritur Ieſus propter Ieſum. Gregor. lib. 23. Moral. Sic per eum, qui tum Chriſtũ quæ-
Vix quæritur Ieſus propter Ieſum. rebant, Dominus illos intra ſanctam Eccleſiam deteſtatur, qui per ſacros ordines
ad Dominum propinquantes, non in eiſdem ordinibus virtutum merita, ſed ſubſi-
Gregorius. dia vitæ præſentis exquirunt. Nec cogitant, quid videndo imitari debeant, ſed quæ
compendia percipiendo, ſatientur. Satiatos quippè de panibus Dominũ ſequi, eſt de
ſancta Eccleſia temporalia alimenta ſumpſiſſe. Et non pro ſignis eſt Dominum, ſed
pro panibus quærere: ad religionis officium, non pro virtutibus, ſed pro requiren-
Rupertus. dis ſubſidiis inhiare. Rupertus lib. 6. in Ioan. Panes regis noſtri Chriſti, ſunt illi, qui
pro mercede conſtituti, iuſta & antiqua lege debentur his, qui altario deſeruiunt.
(Deut. 25. 1. Cor. 9.) Qui ſoli huic mercedi inhiant, & ob hanc ſolam ſacri altaris G
miniſterio ſe ingerunt, raptatores regis, & peruaſores regni ſunt: importunum or-
Prælati mercenarij. nantes ſolium, intempeſtiuum portantes ſubſellium. Hoc ergo quod illis rex noſter
dicit, tale eſt, ac ſi hæc verba haberet. Vos vtique non me, ſed mea diligitis: nõ quod
ſum ego, ſed quod eſt ſub me, quæritis: non mei, ſed menſæ meæ amici eſtis. Mandu-
caſtis ex panibus meis, & ſufficit vobis, quia ſaturati eſtis. Non enim iuſtitiam eſuri-
tis & ſititis: ſed ſolam carnis curam facitis in concupiſcentiis. Et hæc eſt beatitudo
veſtra, totáque ſaturitas, ingredi pompaticè domum Domini, comedere agnum de
grege, & vitulos de medio armenti. (Amos 6.) Cùm nihil aliud quærentes, canitis
ad vocem Pſalterij, ſicut Dauid: putatis vos habere vaſa cantici, & nihil patimini
ſuper contritione Ioſeph. Verè enim non compatimini, neque compaſſione charita-
tis paſcimini, in contemplatione ſignorum quæ videtis, id eſt myſteriorum quæ in H
Thomas. altari commemoratis. Thom. Aquin. Lect. 3. in Ioan. c. 6. Qui ergo non veniunt ad
Chriſtum propter virtutem, quam in eo vident, ſed quia ſaturati ſunt panibus eius,
huiuſmodi, vt ſcribit Apoſtolus, Philip. 3. non Chriſto, ſed ſuo ventri ſeruiũt. Cyrill.
Cyrillus. lib. 3. in Ioan. cap. 27. Religionem ergo Chriſti, atque charitatem amplectamur, non
vt aliquid corporalium rerum aſſequamur, ſed vt æternam inueniamus ſalutem. Nã
qui hac re ſic abutetur, eius occultam malitiam acerbè Dominus arguet. Sed quo-
niam graui ægritudine laborabant, quaſi optimus medicus, duplex illis remedium,
ſigni ac reprehenſionis imponit. Non enim paruum ſignum eſt, quòd ſe nequaquam
Albert. cogitationes illorum ignorare oſtenderit. Albertus in Ioan. ex eo loco oſtendit,
quam parum ſit tuta in hominibus confidentia, qui gulæ & ventri obſequantur. Ec-
cleſ. 6. Eſt amicus ſocius menſæ, & non permanebit in tempore neceſſitatis. Prou. 19. I
Multi colunt perſonam potentis, & amici ſunt dona tribuentis. Et hi ſtatim atque
inopia contigerit, non derelinquunt modò, ſed & abominantur.

Ibit ad amiſſas nullus amicus opes.

Chryſoſt. Chryſoſtom. hom. 44. in Ioan. Modeſtiùs tamen illos Chriſtus coarguit, non gulæ
& ventris ſeruos appellauit, non tot miracula, quæ neque ſecuti fuerant, neque ad-
mirati, exprobrauit: neque etiam reprehenſioni tantùm immoratur, ſed & doctrinæ
incumbit. *Operamini*, inquit, *non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam.* Ita ſci-
licet à cibo communi, & corporali, ad panem ſpiritualem mentes eorum eleuat. Ci-
Collatio cibi corporalis & ſpiritualis. bus ille communis perit: digeritur enim, & alteratur, neque ita nutrit, vt non poſt a-
liquod temporis interuallum alio cibo indigeamus: abiiſſe enim videtur, & euanuiſ-
ſe prioris cibi virtus. At verò cibus ille, ad quem contendimus, *quem filius hominis dabit* K
vobis, manducantem confortat, & in ipſo permanet, quouſque perducatur ad patriã.
Auguſtinus. Cæterùm hoc loco abuſi ſunt quidã, quos refellit Auguſtin. lib. de Opere Monach.
qui ex eo quod Dominus dixit: *Operamini non cibum qui perit*, exiſtimarũt corporalem
omnem laborem prohiberi, maximè ſpiritualibus hominibus. Eſt autem hæc inter-
An nõ liceat ſpirituali viro corporaliter laborare. pretatio peruerſa, cùm Paulus propriis manibus laborauerit: & Theſſ. 3. ita ſcribat:
Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret manibus ſuis. Et alibi: Qui nõ
laborat, nec manducet. Albertus in Ioan. Ad intentionem ergo reuocandus erit
Albertus. ſenſus. Ille enim cibum qui non perit, operatur: qui intentionem ſpiritualium ad lu-
crum temporale non refert. Sed & qui laborem temporalem per intentionem refert
Thomas. ad ſpiritualia, hic operatur cibum, qui non perit. Thomas in Ioan. Opus igitur no-
ſtrum, id eſt principale ſtudium & intentionem noſtram dirigamus ad quærendum
cibum,

A cibum, qui ducit ad vitam æternam. Ad temporalia ſiquidem non debemus principaliter attendere, ſed acceſſoriè: id eſt, ſolùm ea procurare ratione corporis corruptibilis, quod ſuſtẽtari oportet quamdiu in hac vita viuimus. Dionyſ. Carthuſ. in Ioan. *Dion. Carth.* Primò enim quærendum eſt regnum Dei, & iuſtitia eius: & deinde licitum eſt, cum moderata ſollicitudine, ac labore honeſto quærere ſuſtentacula vitæ, eſcam, potum, veſtitum, & domum. Pſal. 27. Labores manuum tuarum manducabis: beatus es, & benè tibi erit. Huic verò, quod nunc loquitur, Operamini non cibum qui perit, cõcordat quod ait apud Matthæum, (cap. 6.) Ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori veſtro, quid induamini. Quibus verbis nihil aliud intendit, niſi vt tanto ſollicitiores ſimus pro interna refectione, quanto præſtantior eſt immortalis anima corruptibili corpore. Hæc colliguntur ex Chryſoſtom. hom. 44. in *Chryſoſt.*
B Ioan. aut per compoſitionem hæc verba intelliguntur, ac ſi diceret, Operamini non tam cibum qui perit, quàm qui permanet in vitam æternam. Euthymius in Ioan. Ita *Euthymius.* admonuit cibum corporalem obiter curare, animæ verò toto ſtudio. Rupertus in *Rupertus.* Ioan. Cibus ille quo ſaturati eſtis, propter quem vos ad me venitis, vt iterum ſaturemini, quia iterum eſurietis, quotidie perit, & quoties intrat in os, toties in ventrem vadit, & per ſeceſſum emittitur, & ſic perit. Talem cibum non dico vt operemini, nõ commoneo vt pro illo ſolliciti ſitis: non inuito vt propter illum ad me veniatis. Nõ enim ad hoc in hunc mũdum veni, vt impleam horrea veſtra ſaturitate huiuſmodi, & torcularia vino redundent: vnde amplius grauentur corpora veſtra crapula & ebrietate, & curis huius ſæculi. Iam quippè ſufficit diei veſtro malitia ſua hæc: ita vt diem illum præuidere non poſſitis, qui tanquam laqueus ſuperueniet vniuerſo orbi.
C Sed illum potius cibum dico vt operemini, qui in hac vita mortali manducatus, ad hoc valet, ad hoc proficit, vt mundo det vitam æternam. Chryſoſt. tract. 25. in Ioan. *Chryſoſt.* Itaque ò Iudæe, expectabas credo iterum panes manducare, iterum diſcumbere, iterum ſaginari: ſed dixerat, Cibum qui non perit, ſed qui permanet in vitam æternam. Quomodo dictum fuerat mulieri illi Samaritanæ: Si ſcires qui petit à te bibere, tu *Solutio dicti* forſitan poſtulaſſes ab eo, & daret tibi aquam viuam. Cùm illa diceret: Vnde tibi, *Auguſt. vt* quandoquidem non habes hauritorium, & puteus altus eſt? Samaritanæ reſpondit, *quid paras* Si ſcires qui à te petit bibere, tu forſitan poſtulaſſes ab eo aquam viuam, vnde qui *dentem, &c.* biberit, amplius non ſitit. Nam de hac aqua qui biberit, ſitiet iterum. Et gauiſa eſt illa, & voluit accipere, quaſi non paſſura ſitim corporis, quæ labore hauriendi fatigabatur, & ſic inter huiuſmodi ſermocinationes peruenit ad potũ ſpiritualem. Omninò iſto modo & hic. Porrò Sacramentarij hæretici hac Auguſtini ſententia abutuntur,
D quaſi neget Chriſti ſacratiſſimum corpus in Euchariſtia, ore corporeo ſumi: cùm hic de cibo communi loquatur, ad quem os ſolum & venter parantur: ad ſacratiſſ. autem Chriſti corpus & illa ſimul cum interiori homine, ceu anima diſponantur, nõ ad leuem & breui tranſituram ſaturitatem, ſed ad conſequendam vitam æternam. Quod autem dicit, *Operamini*, metaphora eſt à cibo corporali ſumpta, qui non niſi *Metaphora.* operando acquiritur: vt ſignificet & laborem & curam noſtram requiri, vt è cibo permanente, vitam æternam nanciſcamur. Et ſi cibus iſte viuificus ſit, in nobis tamen vitam non efficit, niſi & ipſi noſmet probauerimus, & ita de pane illo edamus. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini, vt ſcribit Apoſtolus. Itaque ſi ad vitam hanc tranſitoriam cõparandam tantus labor requiritur, vt & vita hominis militiæ comparetur (Iob. 7.)
E quanto maiore ſtudio incumbendum eſt, vt cibo illo viuifico perfruamur? Et vt noſſent, à quo expetendus eſſet hic cibus, adiecit: *Quem filius hominis dabit vobis*. Rupertus lib. 6. in Ioan. Dabit, inquit, (quod Græca dictione ſignificatur δώσει) non de- *Rupertus.* dit: ne fortè talem cibum, vel tales cogitetis panes, quales manducaſtis, & ſaturati eſtis. Illum vobis cibum benedictione ſua multiplicatum dedit, non dabit: nec aſſueſcetis hoc rege in otio ; ciborum abundantia crapulari, remota iam à vobis pœna, qua homo iuſtè terram operatur in ſudore vultus ſui: cibum autem viuificum non dedit, ſed dabit: cùm vos opus eo dignum operati fueritis. Hic ergo cibus per- *Quem cibum* manens, quem ſe daturum pollicetur, non eſt cibus communis: non verbum Dei, *in futuro daturus erat filius hominis.* quo per fidem alimur: non diuinitas aut humanitas ipſius, inquantum ei ſola voluntate coniungimur: ſiquidem cibos hos iam exhibuerat, aut in præſenti etiam exhi-

bebat. Manducauerat turba de panibus, crediderant fideles in Chriſtum, agnoſce- F
bant multi hunc & verum hominem, & verum Deum: & ita ab eo paſcebantur. Ve-
Theophilact. rùm hic promittitur alius panis, quem in futuro ſe daturum aſſerit. Theophilact. in
Ioan. Cibum ergo manentem, myſticam dicit ſumptionem carnis Domini, quam
Cyrill. Alex. nobis ipſe dat filius hominis factus. Cyrillus Alex. lib. 3. in Ioan. c. 28. Hunc ergo lar-
giturum ſe pollicetur, dicens, Quem filius hominis dabit vobis. Ita coniunxit hu-
mana diuinis, & totum incarnationis myſterium tetigit. Occultiùs enim ſpirituale͂
cibum oſtendit: quo animam ſimul & corpus, ſanctificati in Chriſto viuimus. Au-
Auguſt. guſtin. tract. 25. Quæritis me propter aliud, inquit, quærite me, propter me. Seipſum,
Cyrillus. chariſſimi, Dominus inſinuat iſtum cibum, quod in ſequentibus eluceſcit. Cyrill.
lib. 3. in Ioan. c. 29. Cæterùm quia præuidebat vt Deus, quæ crimina Iudæi ex impe- G
ritia eſſent allaturi: qui hominem conſiderantes, nec verbum Dei in eo homine eſſe
intelligentes, dicturi erant: Quis eſt iſte, qui diuinam ſibi poteſtatem aſſumit? Quis
enim permanentem ad vitam æternam cibum præbere poteſt? Nemo profectò mor-
Chriſtus à talis, ſed ſolus Deus, qui omnia & creauit, & gubernat. Anteuenit ergo ſaluator, &
patre ſigna- huiuſmodi loquacitatem compeſcuit, adiiciẽs: *Hunc enim* filium hominis, qui vobis
tus. cibum permanentem daturus eſt, *pater ſignauit*: ἐσφράγισε, ſigillauit. Quam ſententiã
1. quadrupliciter intelligere poſſumus. Vel quòd ipſum pater ſigno aliquo ab aliis ſe-
Chryſoſt. parauit. Chryſoſt. hom. 43. in Ioan. Propterea enim illum Pater miſit, qui hunc vobis
cibum ferret. Sed & oſtendit Pater, & ſuo reuelauit teſtimonio. Ita nimirùm voce
de cœlo lapſa teſtificatus eſt ipſum ſuum eſſe filiũ: idémque miraculis, velut aliquo
Euthym. ſigillo confirmauit. Euthymius in Ioan. Nam & oſtendere quoque dicitur ſignare, H
2. ac ſi videlicet ſuo teſtimonio ſignauerit verum eſſe Deum. Vel ſignatus à Patre dici-
tur, quia peculiari, immò ſumma gratia à cæteris hominibus ſegregatus eſt. Talis
enim nobis decebat vt eſſet Pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à
peccatoribus, & excelſior cœlis factus (Heb. 7.) Vnxit enim illum Deus oleo lætitiæ
Auguſtin. præ participibus ſuis. (Pſ. 44.) Auguſt. tract. 25. in Ioan. Iſte enim filius hominis ſe-
queſtratus quadam gratia ſpiritus, & ſecundum carnem filius hominis exceptus à
numero hominum eſt. Ideò enim hunc Pater ſignauit. Signari quid eſt, niſi propriũ
aliquid ponere? Proprium ergo quiddam dedit, ne cæteris comparetur hominibus.
Itaque nolite, inquit, me contemnere quia filius hominis ſum: ſic enim filius homi-
nis ſum, vt non ſim vnus ex vobis. Sic proprium aliquid mihi dedit Pater, quo non
Albertus. confunderer cum genere humano: ſed per me liberaretur genus humanũ. Albertus I
in Ioan. *Hunc* filium hominis, Deus *pater ſignauit*, & plenitudine ſuæ diuinitatis, ad
hoc vt paſcat, ab aliis diſtinxit. Ipſe enim habet vnde paſcat: alij autem non habent,
3. niſi ab ipſo accipiant. Ioan. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Meditatur
Cyrillus expreſſiorem in Chriſto cum Patre identitatem: quia non ſimpliciter dictũ
eſt, *ſignauit*, ſed ſigillauit. Nam quoniam diuina ſcriptura teſtatur, characterem hypo-
ſtaſeos Dei patris filium eſſe, quia in ipſa & ex ipſa naturaliter: quo alio charactere
Pater filium ſuum ſignauit? Aut ipſe Pater quo charactere ſignatus eſt, vt filium ſi-
gnare poſſit? Nullus enim dicet Patrem non eſſe in forma Deitatis: Filius autem for-
ma genitoris eſt, quem ſi quis intellectualiter viderit, ipſum Patrem omninò viderit.
Quapropter etiam in ipſo ſe eſſe naturaliter ait: quamuis ex eo etiam ſit, quoniam
ſubſiſtit: ſicut forſan ſplendor in re, & ex re quæ ſplendet. Alius enim eſſe ratione in-
telligitur, & alia res ipſa quæ ſplendet, ſed non aliud, ſi ad naturam vtriuſque aſpexe- K
ris: quoniam ex re ſplendente ſplendor eſt, & in ipſa rurſus ineſt: Nec quoniam idẽ
natura ſunt, à ſeipſo etiam eſſe quicquam credetur: Prodeunt enim quæ ſic ex alio
ſunt; ita vt intelligantur propriè ſubſiſtere, quamuis non ſeparata, neque deciſa.
Theophil. Theophilact. in Ioan. Eſt enim imago patris filius, & ſignaculum, & character: Vn-
de & intellige ab illo hunc ſignatum, ſicut & imago ſigillum eſt: & ita ſe habet, quod
dicit. Hunc enim, qui videbatur filius hominis, ſignauit pater, hoc eſt ſignaculum
ſuum & imaginem genuit, quæ haberet in ſe omne quod ipſe habebat, & naturalem
Nicetas. cum ipſo identitatem. Nicetas Choniates lib. 2. Theſauri, cap. 27. Nec enim ſimplici-
ter ſplendor gloriæ duntaxat, ſed hypoſtaſeos quoque ſuæ character. Quia enim vna
eadémque imagine res diuinas apertè exprimere impoſſibile erat, pluribus eas hoc
pacto imaginibus diſcimus: & ſplendor quidem gloriæ, coæternum: hypoſtaſeos
autem

A autem character ſimilitudinis perfectionem arguit, hypoſtaſcónque ſeu perſonarum
differentiam docet. Thom. Aqu. in. Ioan. Lect. 3. c. 6. Hunc ergo permanentem cibũ Th. Aquinas
non habet filius hominis, niſi inquantum ſingularitate & eminentia plenitudinis
gratiæ præcellit omnes filios hominum. Sed & ſecundum Hilarium hunc pater ſi-
gillauit. Quando autem ſigillum in cera imprimitur, cera retinet totam figuram ſi- 4.
gilli, ſicut filius hominis totam naturam patris accepit. Eſt autem duplex receptio,
qua filius recipit à patre: vna æterna, & de hac non intelligitur, quod híc dicitur ſi-
gnauit, ſeu ſigillauit: quia in ſigillatione eſt aliud natura recipiens, & aliud impri-
mens. Sed hoc intelligitur de myſterio incarnationis, quia in natura humana Deus
pater impreſſit Verbum, quod eſt ſplendor & figura ſubſtantiæ eius (Heb. 1.) Ideò
B ergo homo factus eſt, & carnem aſſumpſit, vt ipſam ſua diuinitate viuificaret, & ita
nos illam manducantes, viuificaremur à cibo permanente in vitam æternam.
Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus, vt operemur opera Dei? Thom. Iudæi enim inſtructi ex Thomas.
lege, credebant nihil æternum eſſe, præter Deum. Hinc factum eſt, vt cibum illum
permanentem, aliquid diuinum eſſe cenſerent: & ideò non de cibo, ſed opere Dei
requirunt. Euthymius in Ioan. Aut opera Dei vocant, quæ Deo accepta ſunt. Inter- Euthymius.
rogant autem, non vt ea operentur, ſed vt etiam ipſi videantur diſcipuli, & ita ad ci-
bi ſuppeditationem attrahant. Exiſtimant enim potiora Chriſtum diſcipulis ſuis
collaturum eſſe beneficia: ideò & eorum ſe participes fieri nituntur. Chryſoſt. hom. Chryſoſt.
44. in Ioan. Nihil gula pernicioſius, nihil ignominioſius eſt. Hæc obtuſum & craſ- *Gula malũ.*
ſum ingenium, hæc carnalem animam reddit, hæc cæcat intellectum, nec ſinit vt
C quicquam perſpiciat: quod vt Iudæis vſuuenerit, intuere quæſo. Cùm enim gulæ in-
hiarent, cùm ſæcularibus affixi, nihil ſpirituale contemplarentur, multis eos verbis
& aculeis impellit, multum ſuadet: neque tamen excitantur, ſed adhuc humi iacent.
Tanquam enim nihil audiiſſent, Quid faciemus, inquiunt, vt operemur opera
Dei? Quod dicebant, non vt diſcerent, & facerent, ſed vt iterum ſaturarentur.
Poſſumus & iſtud velut per arrogantiam dictum interpretari. Cyrillus lib. 3. in Ioan. Cyrillus.
c. 30. Satis nobis, inquiunt, præcepta Moſis ſunt: non minus ſcimus, quàm oporteat
illos ſcire, qui opus Dei facere volunt. Quid igitur nouum ipſe, aut inauditum do-
cere nos poteſt, quod ſcripturà dictum non ſit? Tale quid etiam apud Matthæum
habes. Adoleſcens enim quiſpiam magno diuitiarum cumulo circumfuſus (Matth.
19.) quærebat quomodo vitam æternam poſſet adipiſci. Ad quem Dominus, Benè,
inquit, noſti mandata, Non occides, Non furaberis, Non mœchaberis, & quæ iſtis
D coniuncta ſunt. Sed hæc ille inferiora ſua cognitione putans, Omnia, inquit, hæc à
iuuentute cuſtodiui: quid adhuc mihi deeſt? Quod igitur ille ex imperitia ſuperbiá-
que intulit (qui adhuc mihi deeſt) id etiam iſti ex arrogantia faciunt, dicentes: Quid
faciemus, vt operemur opera Dei? *Reſpondit Ieſus, & dixit eis: Hoc eſt opus Dei*, actio
Deo grata, qua panem iſtum permanentem, ſeu panis iſtius fructum comparetis:
vt credatis in eum quem miſit ille. Auguſtin. tract. 25. in Ioan. Hoc eſt ergo manducare Auguſtin.
cibum, non qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam. Vt quid paras dentem &
ventrem? Crede, & manducaſti. Ad intentionem Iudæorũ ſcribit hæc Auguſtinus,
non vt neget corporalem Chriſti carnis ſub ſacramento manducationem: ſed quòd *Quomodo ad*
ad illum cibum permanentem non ita ſit accedendum, vt olim ad Chriſtum acceſ- *Chriſti cibum*
ſerant iſti, ſaturitatem tantùm corporalem requirentes, & ſolum ventrem & dentes *accedendum.*
E præparantes. Atqui requiri hic monet animæ per fidem præparationem: & expectã-
dam eſſe non tranſitoriam corporis ingluuiem, ſed vtriuſque hominis refectionem,
quæ ipſum promoueat ad vitam æternam. Verùm quî fieri poteſt, vt fide opus ſit,
cùm Paulus Rom. 4. diſtinguat fidem ab operibus, dicens: quòd Abraham non eſt
iuſtificatus ex operibus, ſed ex fide. Thomas in Ioan. Ad hoc duplex eſt reſponſio. Thomas.
Vna, quòd Apoſtolus non diſtinguit fidem ab operibus ſimpliciter, ſed ab exterio-
ribus. Sunt enim quædam opera exteriora, quæ exercentur corporalibus membris,
& hæc notiora ſunt omnibus: alia verò interiora, quæ exercentur in ipſa anima, quæ
non ſunt nota niſi ſapientibus, & qui conuertuntur ad cor. Alio modo poteſt dici,
quòd ipſum credere computatur inter opera exteriora, nõ quòd fides ſit ipſa opera,
ſed eorum principium. Auguſtin. tract. 25. in Ioan. Ideò noluit diſcernere fidem ab Auguſtinus.
opere Dei, ſed ipſam fidem dixit eſſe opus Dei. Ipſa enim eſt, quæ per dilectionem

Theophil. operatur. Theophil. in Ioan. Nam fides erga illum, opus profectò eſt ſanctum & perfectum, & ſanctificans eos qui illam habent. Dux enim fit diligens fides, ad omnem bonam operationem, & bona operatio conſeruat fidem. Nam & opera ſine fide mortua ſunt, & fides ſine operibus. Alb. Magnus in Ioan. *Hoc eſt*, inquit, *opus Dei*, quod acceptat Deus, *vt credatis in eum*, hoc eſt, credendo tendatis in eum. Ad hoc autem quinque exiguntur: vt ſcilicet veritati aſſentiantur, vt fides per dilectionem operetur, vt formâ virtutis opus fidei informetur, vt de credito cum diſcretione cogitetur, vt conſilium diuinum qui credit, admiretur. De primo dicitur, Rom. 10. Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem: hoc autem fit per aſſenſum veritatis. De ſecundo, Gal. 5. Fides quæ per charitatem operatur. De tertio, Iacobi 2. Ego oſtendam tibi ex operibus fidem meam. & ibidem, Fides ſine operibus mortua eſt. Hoc enim intelligitur de operibus ſtudioſis. De quarto, Sap. 15. Noſſe te, conſummata iuſtitia eſt, & ſcire iuſtitiã, & virtutem tuam, radix eſt immortalitatis. Hæc enim notitia conſiſtit in cogitatione & ſcientia crediti in articulis fidei. De quinto & vltimo, Eſ. 60. Videbis & afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuũ. Hoc enim eſt in contemplatione diuini conſilij, quod hanc viam ſalutis per fidem inuenit. Sed & adhuc obiicitur, ſi fides ſine operibus mortua eſt: quomodo fidei opus ad ſalutem neceſſarium tribuit? Propter hoc, ait Albertus, dixerunt antiqui, quòd opus eſt operans, & opus operatum. Opus operans eſt, quod eſt in operante virtutis opus, vel à virtute elicitum, vel eſſentialis actus virtutis: & ſine illo nihil valet virtus ad ſalutem. Opus autem operatum eſt extrinſecum factum, quod apoteleſma vocant ſancti, ſicut operatum legis, eſt ſacrificium factum, vel circumciſio facta, vel tale aliquid. Et ſine illo, iuſtificat quidem fides, cum operibus virtutum interioribus. Thomas in Ioan. Sed ſi fides eſt opus Dei, quomodo homines faciunt opera Dei? At verò hoc ſoluitur per Iſaiam, (cap. 26.) Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine. Nã hoc idem quod credimus, & quicquid operamur boni, eſt in nobis à Deo. Phil. 1. Ipſe eſt qui operatur in nobis velle & perficere. Ita fides opus Dei, quia (Epheſ. 2.) donum Dei eſt, vt nequis glorietur. Concludit & Thomas, Chriſtum filium Dei, verum Deum, ex eo quòd non dicit, *credatis ei*, ſed *in eum quem miſit ille* Pater. Cùm enim dico: Credere Deum, deſigno obiectum: cùm credere Deo, deſigno teſtem: cùm credere in Deum, deſigno finem: vt ſic Deus poſſit haberi, vel vt obiectum fidei, vel vt teſtis, vel vt finis: ſed aliter atque aliter. Quia obiectũ fidei poteſt eſſe creatura, credo enim cœlũ eſſe creatũ: ſimiliter & creatura poteſt eſſe teſtis fidei, credo enim Paulo, & alteri ſanctorum: ſed fidei finis non poteſt eſſe niſi Deus. Nam mens noſtra ſolum in Deum fertur, ſicut in finem. Finis autem cùm habeat rationem boni, eſt obiectum amoris: & ideò credere in Deum, vt in finem, eſt propriũ charitati formatæ per charitatem: quæ quidem fides ſic formata, eſt principium omnium bonorum operum: & ita ipſum credere, opus Dei dicitur. Cyrillus lib. 3. c. 31. in Ioan. Fidem in eum quem Pater miſit, confert his omnibus operibus legis, quibus Iudæi ſe Deo acceptos eſſe iudicabant: cùm interim eorum omnium nec hirci, nec agni, nec vitulæ aut boues mactatæ ſanctificare nullum poſſent: remitteretur autem omnis iuſtificatio & purgatio in ipſum Chriſtum. Vnde fit, vt obiter Chriſtus legalium operum vanitatem, cum noſtræ in ipſum fidei ſoliditate comparet: ex qua conſequatur & fructus illius cibi permanentis in vitam æternam. *Dixerunt ergo ei, Quod ergo tu facis ſignum, vt videamus, & credamus tibi?* Hæc quæſtio aliter ab Auguſtino exponitur, aliter à Chryſoſtomo. Chryſoſt. hom. 44. in Ioan. Inuitatos eos ad fidem dicit. Et quoniam argumenta ad fidem inducentia ſunt miracula, (1. Cor. 14.) Signa enim data ſunt infidelibus: ideò, vt credant, ſignum petunt. 1. Cor. 1. Quoniam Iudæi ſigna quærunt, & Græci ſapientiam. Verùm & hæc ſua petitione infidelitatem produnt, cùm nuper ſignum in panum multiplicatione, & ægrotorum curatione oſtenderit. Nihil enim his ſtultius, nihil inſipientius, inquit Chryſoſt. cùm ſignum in manibus haberent, & tamen tanquam nullum ſignum fecerit, rogant: neque in eius poteſtate ſignum relinquunt: ſed neceſſariò ei præſcribunt, vt nullum aliud faciat, quàm quod maiorum ſuorum temporibus factũ eſt: nimirùm vt ſic eos paſcat, quemadmodum à Moſe in deſerto 40. annis populus cibum è cœlo accepit. Auguſtin. tract. 25. commotos illos ſcribit ex promiſſione panis permanentis in vitã æternam:

Margin notes: Theophil. (F) — Albertus. — (G) — *Quod opus eſt fides.* — (H) — Thomas. — (I) — Cyrillus. — (K) — Chryſoſt. — *Miracula inducunt ad fidem.* — Auguſt.

A æternam: vnde fiat, vt admirationis occaſionem ſumat à comparatione illius cum
Moyſe. Attendebant, inquit, promiſſa per Moyſen: attendebant promiſſa per Chri-
ſtum. Ille plenum ventrem promittebat in terra, ſed cibo qui perijt: iſte promittebat
cibum, non qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam. Attendebant eum plus
promittentem, & quaſi non videbant eum maiora facientem. Attendebant itaque
qualia feciſſet Moyſes, & adhuc aliqua maiora volebant fieri ab eo, qui tam magna
promittebat. *Quid*, inquiunt, *facis, vt credamus tibi?* Et vt noueritis quia miracula illa
huic miraculo comparabant: & ideò iſta minora iudicabant, quæ faciebat Ieſus:
Patres noſtri, inquiunt, manducauerunt manna in deſerto, ſicut ſcriptum eſt, (Exod, 16.) *Pa-
nem de cœlo dedit eis manducare.* Pſal. 77. Panem Angelorum manducauit homo. &
ibidem, Portas cœli aperuit illis, & pluit illis manna vt ederent. Sap. 16. Paratum
B panem de cœlo præſtitiſti eis ſine labore habentem in ſe omne delectamentum, &
omnem ſaporem ſuauitatis. Exod. 16. Iſte eſt cibus, quem dedit vobis Dominus ad
veſcendum. Hoc ergo tale eſt, ac ſi dicant: Nihil eſt quod operaris. Hordeaceis e-
nim panibus paſcere ſemel, valde parum eſt. Da igitur cibum perpetuum. Moſes 40.
annis populum pauit, tu nos ita paſce, vt nullo tandem labore nobis opus ſit. Sed
quidnam (ait Chryſoſt. hom. 44. in Ioan.) nullum aliud ex prioribus ſignis (quæ Mo- Chryſoſt.
ſis tempore facta ſunt) in memoriam reuocant, cùm plurima tunc temporis in Ægy-
pto, in mari, in deſerto facta eſſent: ſed hoc duntaxat de manna proferunt? Nimirùm
quia ventris impulſu cibum deſiderabant. Quid autem? Qui Prophetam ipſum ap-
pellaſtis, & regem facere voluiſtis, poſt viſum ſignũ, ac ſi nihil feceri, ingrati & per-
fidi facti eſtis, & ſignum quæritis, paraſitorum & famelicorum more loquentes? Ad-
C uerte ſcilicet irriſionem. Non dixerunt: Moyſes ſignum fecit: Tu quid facis? ne forte
eum perturbarent. Sed adhuc honorificè loquuntur cibi expectatione: neque dixe-
runt, Deus hoc fecit: ne huic æqualem, illo humiliorem facere viderentur: ſed me-
dium quoddã tenuerũt. *Patres noſtri manducauerunt manna in deſerto.* Et profectò ad hæc
Chriſtus dicere potuiſſet ſe maius feciſſe miraculum: non virga, non precibus eguiſ-
ſe, ſed propria omnia feciſſe virtute: quòd ſi manna meminiſtis, ecce panem vobis
præbui. Verùm non erat nunc his verbis locus, ſed vnum curabat, vt ad ſpirituale ci-
bum eos adduceret: ideò conſidera immenſam Chriſti prudentiã, quomodo reſpon-
deat. *Amen, Amen dico vobis, non Moyſes dedit vobis panem de cœlo, ſed Pater meus dat vobis
panem de cœlo verum.* Ita pro Moyſe, Deum: pro manna, ſeipſum poſuit. At verò num
Moyſes panem illis in deſerto dedit? Dionyſ. Carthuſ. art. 17. in Ioan. c. 6. ita ex Patri- Dion. Carth.
D bus colligit. Tripliciter, inquit, hoc intelligitur. Primò, quoniam Moyſes non de- *Triplex hu-*
dit eis hunc panem: ſed Deus omnipotens miniſterio Angelorum dedit & pluit *ius loci ſenſus.*
manna. Secundò, quoniam panis ille non deſcendit de cœlo propriè dicto, videlicet
de cœlo empyreo, ſidereo, ſeu aliquo orbe cœleſti, altioris naturæ præ elementis:
ſed de cœlo aëreo. Tertiò, quoniam manna non fuit panis verus, ſed figuralis ac ty-
picus. Vbi etiam ſciendum eſt, quòd verum quandoque diſtinguitur contra fictum
ſeu falſum: & ſic manna fuit verus panis. Quandoque autem contra figuratiuum:
ſic non erat verus panis, ſed typicus, præfigurans panem cœleſtem & ſpirituale, qui
datur nobis in ſacramento. Hæc excerpuntur ex D. Thomę annotationibus in Ioan. Thomas.
c. 6. lect. 4. & ex Chryſoſtomi hom. 44. in Ioan. Non de cœlo, inquit Chryſ. erat Mã- Chryſoſt.
na, vt Chriſtus aſſerit: quomodo ergo in ſcripturis de cœlo eſſe dicitur? Quemadmo-
dum volucres cœli, & tonuit de cœlo Dominus. Panem autẽ ſimpliciter, & non verũ
E illum appellat: non quòd falſum eſſet in manna miraculum, ſed quòd figura eſſet, nõ
veritas. Et cùm Moyſi meminiſſet, ſe illi non contulit, neque ſe adhuc illi præponit:
cùm maiorẽ adhuc de illo haberent opinionẽ. Cyrill. Alex. li. 3. in Ioan. c. 33. Ita ſolùm Cyrillus.
Moſe authore inflati, nonnunquã maiorẽ quàm oporteret, honorẽ ei deferebant, di-
uina opera illi accõmodantes. Hinc ergo diſcimus, quo animo ſancti Patres colendi
ſunt. Reddere nãque debemus, vt ſcribitur (Ro. 13.) timorẽ cui timor, honorẽ cui ho- *Quo animo Sãcti colendi.*
nos debetur. Tũc enim iure omnia faciemus, cũ vnicuiq; ſuũ recta proportione red-
dem⁹. Nã & Prophetarũ ſpiritus Prophetis ſubiiciũtur, (1. Co. 14.) ſed cũ de ſaluatore
noſtro ſermo habetur, tũc clamare neceſſe eſt, Pſ. 88. Quis in nubib⁹ ęquabitur Dño,
aut quis ſimilis erit Domino in filiis Dei? Ita Chriſtus panẽ in præſenti dari, & in fu-
turo dandũ tandẽ docet. Nam in præſenti dabat Chriſtũ ſuũ pater, vnde habet, *Pater*

meus dat in præſenti,non dedit,aut dabit, vt ad præterita, aut futura promiſſio quædã ſi tdoni nondum exhibiti. Addit,*Vobis*,ne fortè aut patribus,aut ſucceſſoribus,& non ſibi illũ porrectũ obganniant. *Panem verum*,vt qui ſit veritas,cuius & manna typum geſſit: *De cœlo*, ne fortè ad elementa corruptibilia, aut communes cibos animũ aduertant,cùm illum & ab his,& à manna etiam ipſo,vt longè digniorem ſecernat. Itaque in præſenti Chriſtus panis verus erat, qui ante Cœnæ inſtitutionem manducatur per fidem: nondum tamen verè & realiter per ſacramentum. F

Cyrillus. Cyrillus libr.3. in Ioan.c.34.multis rationibus manna Chriſti typũ geſſiſſe oſtendit.

Quibus rationibus Manna Chriſti typũ geſſit.

Non enim,inquit, illud verum manna,& verus panis cœleſtis fuit:ſed ipſe vnigenitus Dei filius, verus panis eſt: qui cùm ſit ſubſtantia patris, naturaliter vita eſt cuncta viuificans. *Vt* enim panis iſte terreſtris imbecillitatem carnis noſtræ ſuſtinet atque conſeruat: ita & ipſe per Spiritum ſanctum ſpiritum noſtrum viuificat, & corpus ipſum à corruptione liberat. Ideò ait: *Panis enim verus eſt, qui de cœlo deſcendit, & dat vitam mundo.* G

1\. Senſibile illud manna intelligibile hoc, Chriſtũ ſcilicet, figurabat. Ad dies autem ſingulos colligebant,(Exod.16.)& in craſtinum reſeruare vetabantur:quia ſaluatoris aduentu figuræ legis ceſſarunt,& colligere inde alimenta non poſſumus:ipſa veritate nobis & pane cœleſti ad fruitionem propoſito.

2\. Sed & die ſeptima ſenſibile manna colligi noluit, verùm pridie collecto vti iuſſit:ſeptima enim dies ſaluatoris tempora ſignificat,in quibus ſanctificati,ſabbatiſmum peccatorum agere debemus,alimenta fidei,ab antecollecta legis cognitione,accipientes.

3\. Dixerúntque Moſes & Aaron ad omnes filios Iſraël(Exod.16.)Veſperè ſcietis quòd Dominus eduxit vos de terra Ægypti,& manè videbitis gloriã Domini.Dabit enim Dominus veſperè vobis carnes edere,& manè panes in ſaturitate. Nã Coturnix legem quodammodò notabat, quæ nunquã effertur volatu,vt & diſciplina legis terreſtris obũbraretur. Veſperè autẽ traditur,quia magna obſcuritate figuræ legis inuoluuntur, vel quia mundus tenebrarũ effuſione tenebatur:luce vera carens,quæ eſt Chriſtus. H At verò Oriente iã ſole,ſeu Euangelica doctrina,cùm etiã ros & pruinoſa legis obſeruatio iaceret,& deſineret:tũc verũ manna,tunc Chriſtus datus eſt. Hunc cùm vidiſſent Iudæi filij Iſraël, dixerunt adinuicem: Quid eſt hoc?nouitate rei perculſi,vnde nomen rei factum eſt. Manna enim,Syrorum lingua,Quid eſt hoc,ſignificat. Nec enim Chriſtum Iudæi cognouerunt,ſed eum potius mirati ſunt,dicentes:Quis eſt hic?

Theophil. Theoph.in Ioan.Iudæi enim viſo manna,quod cumulatim depluttum eſſet ante cuiuſque tabernaculum,obſtupefacti inſolito & peregrino ſpectaculo,interrogabãt,Quid hoc? Dominus autẽ factus homo filius Dei, ſtupefacit omnes,ita vt dicant,Quid hoc? Quomodo filius Dei, & filius hominis? Quomodo ex duobus diuerſis,vna perſona? Quod hoc myſterium? I

Euthymius. Euthym.in Ioan.Siquidem ille panis figuratiuus,me qui ſum veritas, præfigurabat, inquit Chriſtus.Quẽadmodum enim ille deſuper deſcendens,eos qui participabãt, paſcebat ac roborabat,ita & ego:Ille quidem corpora ad vitam tranſitoriam,ego verò animas & corpora ad vitam æternam.Ioan.10.Ego veni vt vitam habeant.

Th.Aquin. Tho. Aquin.lect.4.in Ioan.c.6.Sic ergo Chriſtus vitam dat mũdo,ratione ſuæ diuinitatis, & deſcendit de cœlo ratione humanæ naturæ:deſcendiſſe enim de cœlo dicitur, aſſumendo naturam humanam.Phil.2.Exinaniuit ſemetipſum,ſerui formã accipiens.

Albertus. Alber.in Ioan.Hic *panis verus dat vitam mundo.* In hoc differentia eſt materialis panis ad panem ſpiritualem:quia panis materialis mutatus in carnem noſtrã & ſanguinẽ, à nobis accipit vitam:panis autem ſpiritualis nos in ſe mutans, dat nobis vitam ſuã. K Vnde dictum eſt ab Auguſtino:Crede,& manducaſti.Nec tu me mutabis in te,ſicut cibum carnis tuæ,ſed tu mutaberis in me.

Chryſoſt. Chryſoſt.hom.44. in Ioan. Dat autem vitam mundo,non Iudæis tantùm,ſed vniuerſo orbi.

Auguſt. Auguſt.to.25.in Ioann. Dat ergo Deus panem.Sed quem panem? Fortè manna. Non, ſed panem quem ſignificabat manna,ipſum ſcilicet Dominum Ieſum.*Dixerunt ergo ad eum, Domine, da nobis ſemper panem hunc*. Dominum confitentur,audientes quòd de theſauro patris panem cœleſtẽ exhibiturus eſſet:& putantes hunc carnalẽ eſſe,quo dum reficerentur,otioſam vitam agerent, *Semper*,inquiunt,*da nobis*, ne fortè eſuries rurſus occurrat,aut ſollicitudine ac labore ad victum comparandum opus ſit. Huic ſimilis erat petitio Samaritanæ,(Ioann. 4.) Domine, da mihi aquam hanc,vt non ſitiã iterum, neque veniam huc haurire. At verò Deus ordinauit vnicuique de ſuo labore viuere, ne inertia diſſolua-

A diſſoluatur. Iob.5. Sicut auis naſcitur ad volatum, ita homo ad laborem. Gen. 3. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Chryſoſt. hom. 44. in Ioan. Sed neque dixerunt, Roga vt det: ſed da nobis panem hunc. Atqui non dixerat, Ego do, ſed, *Pater meus dat.* Ea enim erat cupiditas cibi, vt inde ſe ſaturari poſſe arbitrarentur. Thom. in Ioan. Et licet iſta carnaliter petant, tandem tamen eorum petitio ſpiritualiter intellecta nobis competit: qui ſic orare docemur, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: quia non poſſumus ſine hoc pane viuere. Ieſus autem volens eis temporalis cibi ſomnium excutere, atque ad ſpiritualem intellectum eos transferre, *dixit eis*, apertè explicans, quæ prius dixerat obſcuriùs, *Ego ſum panis vitæ*: Panis ſcilicet ille verus, quem dixi miſſum à Patre, quique vitam veram præſtat mundo. Panis vitæ dicitur, phraſi Hebraica. q. diceretur, *lehem hahaiim*, panis vitarum, ſicut & lignum *hahaiim*, Geneſ. 3. arbor vitæ nuncupatur: vtique ad differentiam panis communis, qui panis mortis nuncupari poteſt, vt qui ſolùm in
B hac vita mortali neceſſarius ſit. At verò panis ſapientiæ diuinæ per ſeipſum viuificat. Eccl. 15. Cibauit iuſtum Deus pane vitæ & intellectus. Thomas. Item panis corporalis non dat vitam, ſed tantùm præexiſtentem ſuſtentat ad tempus: panis autem ſpiritualis ita viuificat, vt det vitam. Siquidem anima incipit viuere, ſtatim atque verbo Dei adhæſerit. Pſaltes. Quoniam apud te eſt fons vitæ. Albertus in Ioan. Panis vitæ ex corpore viuifico habet refectionem, ex anima redemptionem, ex deitate habet vitæ beatæ ſaporem. Sic panis iſte manibus æternæ ſapientiæ tanquam ex tribus ſatis confectus eſt. Geneſ. 18. Accelera, tria ſata farinæ commiſce, & fac ſubcinericios panes azimos. Cinis autem, quo coctus eſt panis iſte, eſt cinis mortalitatis & humilitatis huius. Cyrillus Alexandr.
C libr. 3. in Ioan. c. 36. His quoque verbis Chriſtus ſuboſtendit ſanctiſſimi ſui corporis vitam & gratiam, qua in nos vnigeniti vita & ingreditur, & permanet. Theophila. in Ioan. Non dixit autem panis alimoniæ, ſed vitæ. Nam quum omnia mortificata eſſent, viuificauit nos per ſemetipſum Chriſtus, qui eſt panis: eò quòd fermentum humanæ conſperſionis credimus coctum eſſe igne deitatis. Panis autem vitæ, non huius ſolitæ, ſed immutatæ, & morte non deficientis. Euthym. in Ioan. Nam ea propriè dicitur vita, quæ æterna eſt: quæ enim ad tempus durat, non vita eſt, ſed vitæ imago. Rupertus in Ioan. In veſtro ergo arbitrio eſt, inquit, accipere & ſemper habere panem hunc. (Pſal. 94.) Nolite obdurare corda veſtra, ſicut in irritatione, ſecundum diem tentationis in deſerto, vbi tentauerunt me patres veſtri. *Qui venit ad me, non eſuriet, & qui credit in me, non ſitiet vnquam.* Quomodo enim eſuriet,
D qui omnium bonorum in ſe habet abundantiam, & nullius rei defectum? Sed contra hoc videtur, quod dicitur Eccl. 24. Qui edunt me, adhuc eſurient. Albert. in Ioan. Dicendum autem, quòd duplici de cauſa ſurgit eſuries ſpiritualis. Eſt enim eſuries, deſiderium cibi ſpiritualis nondum habiti: & ſic non eſurit, qui ad panem vitæ peruenit. Eſt iterum eſuries, ad hoc vt cibus habitus continuetur: & ſic ſententia Eccleſiaſtici intelligitur. Tho. in Ioan. Cauſa enim quare temporalia neque eſuriem, neque ſitim auferunt: Vna quidem eſt, quia non ſimul ſumuntur, ſed paulatim, & quaſi cum motu, vnde ſemper aliquid ſuperſit quod ſumi poſſit: & propter hoc ſicut conſurgit ſatietas & delectatio ex iam ſumpto, ita ſupereſt deſiderium illius quod nondum acceptum eſt. Alia ratio eſt, quia temporalia corrumpuntur & pereunt, corruptorum autem memoria remanet, vnde fit vt rurſus illo-
E rum deſiderium generetur. Spiritualia verò & ſimul ſumuntur, & non corrumpuntur nec deficiunt, ex quo fit vt ſatietas eorum in æternum maneat. Apoc. 7. Non eſurient neque ſitient amplius. Pſaltes. Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes tuæ vſque in finē. Cæterùm venire ad Chriſtū, & credere in eum, non differunt. Auguſt. tract. 25. in Ioan. Qui venit ad me, hoc eſt quod ait, & qui credit in me: & quod dixit, non eſuriet, hoc eſt quod dicit, non ſitiet vnquam. Vtroque illa ſignificatur, æterna ſatietas, vbi nulla eſt egeſtas. Hic igitur agit de manducatione ſpirituali, quę per fidem eſt, tandem acturus de ſacramentali. Porrò Chriſtus ipſe nobis in cibū eſt ſpiritualem, & ratione diuinitatis, & humanitatis, vt diximus: quoties & ipſum verum Deum, patri coæqualem, eundémque verum hominē & ſaluatorem credimus. Chryſ. ho. 44. in Ioan. Iā, inquit, in myſteriorū traditionē deuenturus eſt, & primùm

Chryſoſt. Thomas. Idem. Albert. Cyrill. Alex. Theophil. Euthym. Rupertus. Albertus. *Eſuries ſpiritualis & ſitis vnde.* Thomas. Auguſtin. Chryſoſt.

de diuinitate ſua ſic diſputat, Ego ſum panis vitæ. Neque enim de corpore hoc dictũ eſt, de quo circa finem inquit, Et panis quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita. Eadem ferè habet Euthymius in Ioan. Cyrillus Alexand. lib. 3. in Ioan. c. 37. etiam ex hac ſententia colligit ſacroſanctæ Euchariſtiæ virtutem, nimirùm ab ipſa inhabitante diuinitate, quæ vita ſit omnium fidelium. Quid igitur, inquit, Chriſtus pollicetur? Quid credentibus adfert? Corruptibile certè nullum, ſed benedictionem, quam communicatione corporis atque ſanguinis Chriſti aſſequimur: vnde ad eam incorruptionem integrè reducemur, vt cibo & potu corporali non indigeamus. Viuificat enim corpus Chriſti, & ad incorruptionem ſua participatione reducit. Non enim alterius cuiuſdam, ſed ipſius vitæ corpus eſt, virtutem incarnati verbi retinens, & plenum poteſtate illius, quo vniuerſa & viuunt, & ſunt. Quæ cùm ita ſe habeant, ſciant baptizati homines, & diuinæ gratiæ participes facti, ſi rariùs in Eccleſiam proficiſcantur, & longo temporum ſpatio propter ſimulatam religionẽ, myſticè communicare Chriſto recuſent, ab æterna ſe vita procul depellere. Quippè recuſatio huiuſmodi quamuis ex religione proficiſci videatur, & ſcandalum facit, & laqueos inſtruit: quare oportet omnibus viribus à peccato mundari, & rectè iactis fundamentis cum fiducia ad ſumendam vitam concurrere.

Euthymius. Cyrillus. *Virtus Euchariſtiæ.*

F

G

Sed dixi vobis, quia & vidiſtis me, & non credidiſtis. Dixi, inquam, vobis, me illum eſſe panem vitæ, ne quam prætexatis ignorantiæ excuſationem: neque enim refugio, quominus me perfruamini. Verùm non ea mente & animo acceditis ad me, quo conuenire neceſſe eſt eos, qui vitã ex me accepturi ſunt. Vidiſtis enim me, miracula facientem: etſi verò dixeritis me Prophetam eſſe, aut regem vobis præficere velitis, non tamen credidiſtis me veſtrum Meſſyam, patris verbum, verum Deum eſſe. Idem iſtud eſt, ac ſi clamanti ſe præ eſurie torqueri, dicatur: quid tandem eſuris? Ecce panis coram te eſt. Itidem & Iudæis panem petentibus, dixiſſe ſe Ieſus aſſerit, quòd ſit panis vitæ. Deſideratis, inquit, panem permanentem in vitam æternam, & ille coram vobis eſt, & tamen eum non ſumitis, quia in eum non creditis. Accipitur igitur fide Chriſtus, ſed manducatione ſpirituali: cùm non modò fides, ſed & os ipſum ad ſacramentalem manducationem accedat. Theophil. in Ioan. Nam qui credit in eum, non eſuriet, neque famem feret audiendo ſermonem Dei. Ita nimirùm contingit, vt qui viua fide Chriſtum amplectuntur, ſolum Chriſtũ ſpirent, in eo ſolo conquieſcant: & id dicant cum Paulo, Omnia habui tanquam ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciam.

H

Manducatio ſpiritualis. Theophil.

Cyrillus.

Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet. Cyrill. lib. 3. in Ioan. c. 39. Cauſam cæcitatis Ieſus aperit, vt diſcant ſe diuinam iram incurriſſe. Hanc illis cauſam optimus medicus expreſſit, non vt in morbo ſemper morerentur: ſed vt citiùs atque faciliùs ab eo reſiliant, omni modo eam placantes, quem peccatis ſuis irritarunt. Venire autem ad ſe Saluator ait, etiam quod Pater dederit: non quia ipſe non poſſit, quoſcunque velit, adducere. Quomodo enim, cui omnia ſubiecta ſunt? vt Paulus ſcribit, (1. Cor. 1.) ſed quia nemini hoc niſi ſoli diuinæ naturæ conceditur, vt ignorantiæ tenebris inuolutos illuminet: ſicut homo patri hanc rem attribuit, quod eſſe ſolitum facere ſæpiùs diximus. Cùm autem ad ſe venturum omne, quod Pater dederit, dicat: iamiam venturas Gentes ſignificat. Ita commodiſſimè minari videtur iacturam gratiæ, quam facturi erant, allatis à Deo Patre ad viuificantem & natura filium, vniuerſis miſericorditer Gentibus: vt benedictionis & diuinæ naturæ participes, ad vitam & incorruptibilitatem reducantur, in priſcum naturæ habitum reformatæ. Quemadmodum igitur quiſpiam ægrotũ medico adfert, vt ei medeatur: ſic à Patre illos, qui digni ſalute ſunt, filio adduci dicimus. Pernicioſa enim res omninò eſt cordis duricies. Ideò Prophetico ſermone Iudæis imperatur, vt duritiam cordis circunciderent: (Hier. 4.) Quod illi quidem recuſarunt, nos autem quos Pater filio dedit, ſuſcepimus, & ſpiritu ſ. circuncisi ſumus. Thom. Aquin. Lect. 4. in Ioan. c. 6. Sciendum autem quòd ipſum credere noſtrum in nobis eſt ex dono Dei. Epheſ. 2. Gratia ſaluati eſtis, & non ex vobis. Phil. 1. Datum eſt vt non ſolùm in illum credatis. Dicitur autem quandoque Deus Pater dare filio homines credentes: vt & hîc, Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet: quandoque filius dat Patri, ſicut cùm legimus, (1. Cor. 15.) Cùm tradiderit regnum Deo & Patri. Ex quo intelligimus, quòd ſicut Pater cùm dat, non tamen adimit ſibi regnum: ita nec filius. Pater autem dat filio,

I

Quomodo Pater dat electos filio.

K

Th. Aquinas

A filio,inquantum facit hominem verbo ſuo adhærere. 1.Cor.1. Per quem ſcilicet Patrem,vocati eſtis in ſocietatem filij eius.Filius verò tradit Patri, inquantum verbum manifeſtatiuum eſt ipſius patris, Ioan. 17. Manifeſtaui nomen tuum hominibus. Sic ergo dicit: *Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet*: id eſt, Patris quidem liberalitate & propenſa in homines miſericordia dantur mihi qui ad me veniant, ſeu in me credant. Verùm fortè quæſtio iſta occurret, Si quicquid Pater filio dederit, ad ipſum venit: illi ergo ſoli ad eum veniunt, quos ei Pater dederit. Cur ergo imputatur in peccatum illis qui non credunt, quia ad Chriſtum non veniunt: cùm nec ei à Patre dati ſint? Ad quod dicendum, inquit Thomas, quòd non imputatur eis, ſi abſque auxilio Dei ad fidem venire non poſſunt: imputatur autem eis, quòd impedimentum præſtant ne veniant, auertentes ſe à ſalute, cuius via, quantum in ſe Thomas.
B eſt, omnibus eſt aperta. Euthymius in Ioan. Pater enim illos dat (in præſenti iuſtitia, non tamen in æterna prædeſtinatione) in quibus præcedit bona voluntas. Neque enim hæc per ſe facere poteſt, abſente Dei adminiculo: neque illud auxilium, niſi præſens ſit & voluntas. Sed & ab æterno Deus præſciuit bonam hominis voluntatem, & ita præparauit ei ſecundam, nimirùm iuſtificationis gratiam. Auguſtin.tom. 7. lib. de corrept. & gratia, c.13. Cæterùm quis ex multitudine fidelium, quandiu in hac mortalitate viuitur, in numero prædeſtinatorum ſe eſſe præſumat? Quia id occultari opus eſt in hoc loco, vt ſit cauenda elatio, vt etiam per Sathanæ Angelum, ne extolleretur, tantus colaphizaretur Apoſtolus,(2. Cor.12.) Hinc & Apoſtolis dicebatur,(Ioan.15.) Si manſeritis in me: cùm tamen illos ſciret eſſe manſuros. Et per Prophetam,(Iſa.1.)Si volueritis, & audieritis me: cùm ſciret Euthymius. Auguſtin.
C ipſe, in quibus operatur & velle, (Phil.2.) Et ſimilia multa dicuntur propter huius vtilitatem ſecreti, ne fortè quis extollatur: ſed omnes etiam qui benè currunt, timeant: dum occultum eſt, quò perueniant. Et alibi monet, ne quis de miſericordia Dei diffidat, ac ſi ab illo minimè datus ſit Chriſto. Sed ſi tu non es prædeſtinatus (in opinione tua)inquit, fac(per confidentiam certam apud Deum) vt prædeſtineris. Enitere ſcilicet in pietatem,charitatem, eáque omnia, quibus prædeſtinati ab hominibus cognoſci poſſunt. Et idem ſanè dixerim in eos, qui fortè hac Chriſti ſententia abutentur, & dicent ſe ad Chriſtum venire non poſſe, quia nec ei à Patre dati ſint. Immò verò contendant ad eum, credant, ſperent, confidant: ita enim cognoſcent ſe à Patre datos eſſe. Auguſtin.lib.22.de ciuit. Dei, c.26. Illud enim quod ait Apoſtolus, (Rom.8.) prædeſtinatos fieri conformes imaginis filij Dei, poteſt *Qui dantur à Patre.* Auguſtin.
D & ſecundum hominem interiorem intelligi. Ita nimirùm ad Chriſtum acceſſerimus, cùm & illi conformabimur. *Et eum qui venit ad me, non eiiciam foras*. Occurrit obiectioni, quam ſic intentare potuiſſet aliquis. Veniemus vtique ad te, ſed tu non recipies nos. At verò neminem repello, quin potius omnes inuito. Venite omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Quis ſperauit in eo, & confuſus eſt? Accedite ad eum, & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur. *Non eiiciam foras*, non repellam à me, à iuſtitia, à ſalute: quod enim extra Chriſtum, iuſtitiam & ſalutem eſt, foras eiectum eſſe dicitur. Thomas in Ioan. Attendamus ergo quid ſit intrinſecum, e quo illi eiiciantur. Et quidem viſibilia omnia cùm exteriora ſint, reſpectu ſpiritualium: quanto aliquid eſt magis ſpirituale, tanto magis eſt intrinſecum. Et hoc quidem duplex eſt. Vnum quidem, profundiſſimum eſt gaudium vitæ æternæ, quod, ſecundum Auguſtin.tract.25. in Ioan. dulce Thomas. *Quid intrinſecum in Deo.* Auguſtinus.
E ſecretum eſt, ſine tædio, ſine amaritudine malarum cogitationum, ſine interpellatione tentationum & dolorum. De quo dicitur Matth. 25. Intra in gaudium domini tui. & Pſal.30. Abſcondes eos in abſcondito faciei tuæ, id eſt, plena viſione tuæ eſſentiæ. Et ab hoc intrinſeco nullus eiicietur. Apo.3. Qui vicerit, faciam illum columnã, & foras non egredietur. Quia(vt dicitur Matth.25.)Ibunt iuſti in vitam æternam. Aliud intrinſecum eſt rectitudo conſcientiæ, ſpirituale gaudium, de quo dicitur Sap. 8. Intrans in domum meam, conquieſcam. Et Cant. 1. Introduxit me rex in cellam vinariam. Poteſt autem quis ex illa interiori quiete egredi. Vnde fit vt & iſtud quod Chriſtus ait, duobus modis intelligatur. Vno quidem modo, vt illi ad ipſum venire dicantur, qui dati ſunt ei à Patre, per æternam prædeſtinationem: & hi quidem non eiicientur foras. Rom. 11. Non enim repulit Dominus

Idem Aug. plebem ſuam. Auguſt.tom.7. Ad articulos ſibi falsò impoſitos, art.12. Prædeſtinatio F
enim Dei, etſi apud nos,qui dum in præſentis vitæ periculis verſamur, incerta eſt: a-
pud illum tamen, qui fecit quæ futura ſunt, incommutabilis permanet. Et lib.20.de
ciuit. Dei,cap.7. Nec moueat,quòd ſæpè diabolus ſeducit etiam illos,qui iam rege-
nerati in Chriſto,vias Dei ingrediuntur. Nouit enim Dominus qui ſunt eius (2.
Tim.2.) ex his in æternam damnationem meminem ille ſeducit. Sic enim nouit Do-
minus vt Deus, quem nihil latet etiam futurorum: non vt homo, qui hominem ad
præſens videt, ſed tamen videt,cuius cor non videt: qualis autem poſtea futurus ſit,
nec ſeipſum videt. Alio modo poteſt & iſta ſententia intelligi: quòd quicunque e-
grediuntur, non tanquam à Chriſto eiecti,egrediantur, ſed propria malitia & vo-
luntate impulſi. Ita non eiicit illos Chriſtus, ſed ipſi ſemetipſos expellunt ab ele-
Nemo eiicitur, qui ſe nõ eiecerit. ctorum cœtu. Oſee.13. Perditio tua ex te Iſraël, ex me autem auxilium tuum. Cyrill.
lib.3.c.40. in Ioan. Cùm autem dicitur, Non eiiciam foras venientem, illud profe- G
Cyrillus. ctò dicitur, Non tradam iudicio fidelem,qui diuina gratia munitus eſt. Foras enim
hoc tale quid ſignificare comperies,vt in illa apud Matth.(cap.13.) parabola: Simile
eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti:
quam cùm impleta eſſet, educentes, & ſecus littus ſedentes, elegerunt bonos in
vaſa ſua, malos autem foras miſerunt. Nam quòd collecta ſint bona,& in vaſis repo-
ſita, id probos atque pios in cœleſtibus atriis ſemper victuros ſignificat: quòd autem
inutilia foras eiecta dicuntur, id omnium bonorum iacturam facturos, & in iudiciũ
caſuros impios denotat. Sic vituperatus eſt Ieconias ſicut vas, cuius nullus eſt vſus:
Theophil. & proiectus in terram quam ignorauit,(Hier.22.) Theophil.in Ioan. Non eiiciam
Euthymius. foras, hoc eſt,non perdam, ſed ſaluabo,& magna cura illum refocillabo. Euthym.
Non eiiciam foras, neque hìc à mea familiaritate, neque ibi à regno cœlorum. Ne- H
mo igitur Chriſtum accuſet, ſed ſeipſum,quia ad illum non venerit,nec in eum cre-
diderit. *Quia deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit
me*. Deſcendit de cœlo,ait Gloſſa, viſibilis factus in terra, vt humilem Deum ſe-
Quæ Chriſti volũtas ſubmittitur volũtati Patris. quatur ille, quem puderet ſequi hominem humilem. Deſcendit per humanæ natu-
ræ aſſumptionem. Phil.2. In ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt
homo. Idem igitur iſtud eſt,ac ſi diceret: Ego qui verbum æterni patris ſum, huma-
nam naturam aſſumpſi, vt me mittentis patris voluntatem adimplerem. Verùm oc-
currit quæſtio: Fuerit ne alia filij, alia patris voluntas, cùm dicat Chriſtus ſe non fa-
cturum voluntatem ſuam, ſed patris. Nam ſi vna patris & filij eſſentia eſt, conſequi-
Cyrill. tur vt & vna ſit voluntas. Reſpondet Cyrillus lib.4.in Ioan.cap.1. Chriſtum de vo-
luntate ſua humana locutum eſſe,quam paternæ, immò ſui ipſius,inquantum Deus I
eſt, voluntati ſubiecerit. Vtitur verò generaliori quodam loquendi modo,quo quiſ-
Athanaſ. que in ſuperioris manus ſuam voluntatem reſignat. Athanaſ. ſerm. 4. contra Aria-
nos. Nam & filius voluntate qua vult illum pater, ea & ipſe diligit, & vult, & hono-
rat Patrem: éſtque vna eadémque voluntas illa,quæ patris eſt in filio, vt etiam inde
ſpectetur filius in patre, & pater in filio. Ne quis igitur, ſecundum Valentinum, an-
tecedentem voluntatem introducat, néve quis medium ſeipſum intrudat inter vni-
cum patrem, patríſque vnicum verbum, ſub titulo volendi, atque conſultandi.
Dion. Carth. Dionyſ. Carthuſ. Quæritur etiam, cùm Deus ſit ſua voluntas, quomodo poteſt
quis facere voluntatem Dei, cùm nullus poſſit facere Deum? Reſpondendum, quòd
voluntatem Dei facere dicimur, dum eius præceptis paremus, vel conſiliis acquie- K
ſcimus. Frequenter enim ſumitur voluntas,pro ſigno voluntatis, videlicet pro præ-
cepto,vel conſilio,vel pro re volita. Denique verbis iſtis incomparabilis nobis com-
Humilitas Chriſti. mendatur humilitas Chriſti, qui cùm ſit verus Deus,patri coæqualis,tam humiliter
tamen aſſerit ſe veniſſe,non vt propriam impleat voluntatem,ſed patris. Confundi-
tur ergo & condemnatur ſuperbia noſtra, rebellio noſtra,duritia noſtra,qui ad mur-
murandum, repugnandum & tumeſcendum tam proni ſumus. At verò quàm me-
lius fuerit, vt propriam voluntatem penitùs abnegantes, nos noſtráque omnia in
eius manus reſignemus? Luc.9. Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, &
tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me. Quo enim ſincerè propter Deum
voluntatem propriam relinquimus, eo amplius Deum poſſidere incipimus. Vnde
Eſaias,(c.58.) Si glorificaueris Dominum, dum non inuenitur voluntas tua, tunc
delecta-

A delectaberis in Domino, & ſuſtollam te ſuper altitudinē, ait Dominus. Hanc abnegationem efficit vera charitas Dei, quoniam amor, ſecundum Dionyſ. Areopag. non ſinit amantem eſſe ſui ipſius, ſed amati. Sed nónne, etiam inquantū homo, Chriſtus volebat genus humanum ſaluare? Vtique. Non tamen eo medio quod pater inſtituerat, id eſt, per ignominioſam crucis mortem. Aut ſaltem mouebatur ſuppliciorū horrore, & ſceleribus Iudæorum, vt ſi fieri aliter poſſet, etiam aliter vellet. Quod & ipſius ad Patrem oratio docuit, quam ſic concluſit: Veruntamen non mea, ſed tua voluntas fiat. *Hæc eſt enim voluntas eius qui miſit me, Patris, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die.* Theophil. in Ioan. Subinde ponit, Dedit mihi Pater: vt perſtringat corda illorum, & agnoſcāt ſe Dei munere indignos. Nam ſi Pater dat, vt magnum quiddam, dignam in Chriſtum fidem, ipſi autem illam non B habent: manifeſtum eſt quòd dono Dei exciderint. Atqui neminem eorum, quos pater dedit, perdit filius. Si quis enim perit, propria culpa perit. Sed neque cōtingit, vt ij quos Dominus elegit & prædeſtinauit per Chriſtum ſaluandos, finaliter pereāt. Verùm opponitur huic ſententiæ id quod Chriſtus dixit, Ioan. 17. Nemo ex iis quos dediſti mihi, periit, niſi filius perditionis. Dicendum autem, quòd dupliciter dati eſſe nonnulli intelliguntur, nimirùm aut ſecundum præſentem iuſtitiam: quomodo fieri poteſt, vt qui dati ſunt, pereant, ſicut & filius perditionis Iudas: aut ſecundum æternum Dei propoſitum, & ſic vera eſt hæc Chriſti ſententia. Nam cùm Deo nota fuerint omnia antequàm fiant, nouit & quid ſuis euenturum eſſet, neque fruſtrà illos prædeſtinauit. Cæterùm reſurrectionis nomine, claritatem illam intelligit, qua in nouiſſimo die electi donabuntur. 1. Cor. 15. Sicut enim ſtella differt à ſtella in claC ritate, ſic & electi in gloria reſurrectionis. Theoph. Duplex enim eſt reſurrectio, vna quidem communis & generalis, qua omnes etiam peccatores reſurgent: altera, qua ſoli iuſti aſſumentur in occurſum Domini in aëra. Hanc autem reſurrectionē Paulus ἐξανάστασιν hoc eſt, exurrectionem nominat, propter eleuationem à terra. Peccatores enim reſurgent quidem ex ſepulcris in terram, de terra autem non reſurgent in aëra. Infrà enim manebunt, ſicut condemnati. Auguſt. lib. 22. de ciuitat. Dei, cap. 16. colligit reſurrectionis gloriam in prædeſtinatis, ex eo quod dicit Paulus, prædeſtinatos fieri conformes imaginis filij Dei: quod etſi de interiori homine explicari poſſit, Poteſt tamen, inquit, & ſic accipi, vt quemadmodum ille nobis mortalitate, ita nos illi efficiamur immortalitate conformes: quod quidem & ad ipſam reſurrectionem corporum pertinet. Sicut enim hæc maximè vita eſt, non quæ in miſeriis & luctibus eſt, ſed quæ in ſumma quiete ducitur, etſi tamen & ipſi impij ſecundum animam viD uere dicantur: ita quoque reſurrectio propriè dicetur illa, qua electi gloriam adipiſcentur, & corpori claritatis Chriſti configurabuntur. Hieronymus ad Pammachiū, aduerſ. errores Ioan. Hieroſolymitani, totius hominis, id eſt corporis & animæ ſalutem ex his Domini verbis colligit. Eo, inquit, tempore ſententia Domini perfecta mōſtrabitur: Omne quod dedit mihi Pater, non perdam ex eo, ſed reſuſcitabo illud in nouiſſimo die. Totum videlicet hominem, quem totum naſcendo ſuſceperat. Ita dictionem generalem Omne, non modò ad vniuerſos electos, ſed & ad electorum omnia, id eſt, corpus & animam porrigit. Vtrumque ſcilicet Chriſto à Patre datum eſt, vt & vtrumque ſaluet. Ideò tandem oſtendet ſe non ſoli animæ cibum, qui per fidem manducetur: ſed & corpori ſuam ipſius carnem ſacramentaliter manducandā E daturum, vt totum hominem viuificet. *Hæc eſt autem voluntas Patris mei qui miſit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam: Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.* Explicat quod modò dixit. Si enim quæritur, qua tandem ratione nihil corū pereat qui Chriſto dati ſunt à patre: reſpondet Patris voluntatem eſſe, vt & omnes electi viuificentur, quia ipſe eſt fons vitæ: & quia æternus eſt, ideò & æterna illos vita perfrui deſiderat. Cæterùm cùm ait, *qui videt filium*, non intelligit de viſione per eſſentiam, qualis electorum erit in patria, qui nunc vident per ſpeculum in ænigmate: hanc enim viſionem nec hîc adipiſcimur, ſed & ſola fide ambulamus: ſed de viſione corporali Chriſti, quæ inducit ad fidem. *Videre* ſcilicet Chriſtum, eſt penitiùs ipſius geſta, & verba perpendere, eóque modo fidem de ipſo concipere. Eapropter enim in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt, & cœpit primùm facere & docere: vt inuiſibilia Dei per ea quæ fiebant viſibilia cognoſcerentur, ſempiterna quoque

Dio. Areop.

Theophil.

Pater dicitur dare dupliciter.

Theophilact.

Duplex reſurrectio.

Auguſt.

Hieronym.

Duplex viſio filij.

eius virtus & diuinitas. Ideò adiicit, *Et credit in eum*. Multi enim viderunt, & contempſerunt: beati autem oculi, qui ita viderunt, vt & Apoſtoli, vt quod in ſenſu verſabatur, tandem ad intellectum perueniret. *Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die*. 1. Theſſ. 4. Si enim credimus quòd Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt, per Ieſum adducet cum eo. Reſurgent electi, vt non ſolùm in anima, ſed & in corpore vitæ æternæ participes fiant. Dan. 12. De his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt alij in vitam æternam, alij in opprobrium ſempiternum. Chryſoſt. hom. 45. in Ioan. frequenter reſurrectionis meminit, ne præſentibus tantùm rebus diuinā præſcribant prouidentiam: vt ſi his non fruantur, non propterea pigriores fiant: nè ve quòd in hac vita non puniuntur, ideò contemnant, ſed futura timeant. Nam ſi diteſcere, ſi rapere, ſi abſurdum aliquid facere voluerimus, eueſtigiò dies illa & iudiciū animo inſcribatur, & omni fræno vehementiùs abſurdos affectus cogitatio hæc cohibebit. Atque inuicem & nobiſcum ſemper dicamus: reſurrectio eſt, illud nos iudicium manet: & ſi quem geſtientem viderimus, & præſentibus bonis inflatum, idem dicamus, & in memoriam reuocemus omnia hîc remanſura: & ſi alius dolore & calamitatibus affectus occurrerit, ad eum quoque iiſdem verbis vtamur, doceamúſque has miſerias finem aliquando habituras. Sufficiens hoc verbum, quod omni medicina noſtram animam vehementiùs curet. Eſt enim reſurrectio non longè, ſed in portis. Adhuc modicum, iam non veniet, & non tardabit. Et omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, & malos & bonos: illos quidem, vt meritò ignominia afficiantur: hos, vt in gloria effulgeant. Auguſt. tract. 25. in Ioan. Videte quemadmodum & hic geminam illam reſurrectionem definiet. Qui venit ad me, modò reſurgit humilis, factus in membris meis: ſed & reſuſcitabo eum in nouiſſimo die ſecundum carnem. Ita Chriſtus aduerſarios reſurrectionis memoria concutit, & ſimul electos in meliorem ſpem eleuat. *Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixiſſet: Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi*. Græcus contextus ſimpliciter habet, ὁ ἄρτος ὁ καταβὰς, panis ille deſcendens de cœlo: verùm Articulus ὁ, bis repetitus ſatis demonſtrat intelligi de eo pane, quem Pater dat de cœlo, ἄρτον τὸν ἀληθινὸν, panem verum, vt ſuperiùs dixit. Cyrillus lib. 4. in Ioan. c. 3. Solet enim quodammodò animus imperitorum in iſtis certiùs cognoſci: qui cùm rem non intelligat, qua poſſit ad melius conuerti, ex impotētia in moleſtiam deducitur. Quod & iſtis accidiſſe videmus. Qua enim alia ratione ad murmurationes depulſi ſunt? Oportebat certè magis, ſi quicquam intellexiſſet, ab ipſis rebus & ſignis ab eo patratis rimari vtrum mentiretur Chriſtus, cùm ſe panem appellet, qui de cœlo deſcendit: an id verè diceret. Sic enim recto iudicio ad inuentionem veritatis deduci potuiſſent. Nunc verò nihil quærentes, fruſtrà ſolummodò murmurant. Chryſoſt. hom. 45. in Ioan. Quorum Deus venter eſt, & gloria in ignominia ipſorum, inquit Paulus de Iudæis. Quod ex prædictis conſtat, & ex ſermone quem ad Chriſtum accedentes habuerunt. Nam cùm pane ſaturati ſunt, Prophetam appellabant, & Regem facere cogitabant: Cùm verò ſpiritualem cibū & vitam æternam edocti, & à ſenſu abducti, reſurrectionem & altiora acceperunt, cumque maximè eos admirari oportuerat, tunc murmurabant & reſiliebāt. Et quia adhuc illū verebantur, propter nouū panis ſignū, ideò manifeſtè non contradixerūt, ſed murmurando, indignationem præ ſe tulerunt, quòd cibum non accepiſſent, quē cupiebant. Ita numerum & menſuram patrum ſuorum adimplent, qui ſæpenumerò murmurarunt contra Moyſen. 1. Cor. 10. Neque murmuraueritis, ſicut quidam eorum. Exod. 15. 17. & 19. *Et dicebant: Nónne hic eſt filius Ioſeph, cuius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit hic, quia de cœlo deſcendi?* Thomas Lect. 5. in Ioan. c. 6. Quia enim carnales erant, carnalem Chriſti generationem ſolam conſiderabant, ex qua impediebantur, ne cognoſcerent ſpiritualem & æternam. Sic (Ioan. 3.) Qui de terra eſt, de terra loquitur. Vocant autem eum filium Ioſeph, communem vulgi opinionem ſecuti, qua, teſte Luca (c. 3.) putabatur filius Ioſeph: cùm tamen è virgine naſciturum Meſſiam Propheticus ſermo prædixerit, (Iſa. 7.) Et quia matrem eius nouerant in terris, concludunt illum è cœlo minimè deſcendiſſe. Cyrill. lib. 3. in Ioan. c. 4. Quod etſi corpore factum non eſt, erat tamen in corpore, vt in templo, verbum Dei, quod ex Patre propter ſalutem omnium in terram deſcendit, & ſemen Abrahā apprehendit: vt in omnibus fratribus ſimilis factus, & Deus verè ſimul ac homo inuen-

Marginalia: Chryſoſt. | Auguſt. | Cyrillus. | *Obduratio Iudæorum.* | Chryſoſt. | Thomas. | Cyrillus. *Quomodo Chriſtus de cœlo deſcendit.*

F G H I K

A inuentus, ad filiorum Dei adoptionem humanum genus aduceheret. Fulgentius Fulgentius.
lib.2.ad Traſimundum regem,cap.10.Ita verò illum deſcendiſſe ſcribit, non vt qui-
dam exiſtimarunt,quaſi de loco in locum tranſierit,qui replet omnia:ſed quòd ſum-
mam illam maieſtatem ſic humiliauerit, vt acciperet ſerui formam. Interim verò
cœli nomine,non locum aliquem in cœlo præfixum, ſed paternam ſubſtantiam in-
telligit,è qua per æternam generationem proceſſit,deſcendit autem, cùm & ipſam
exinaniſſe videbatur. Chryſoſt.ſerm.contra Iudæos,Gentiles,& hæreticos: Deſcē-
di,inquit,de cœlo,non vt faciam voluntatem meam.Quibus dicebat? Omninò Iu- Chryſoſt.
dæis,qui dicebant ipſum eſſe fabri filium, & quaſi inimico Dei contrarij erant, &
propter hoc dixit:*Deſcendi*.Et quia Deum contrarium dicebant, reſpondebat: Non
B veni vt faciam voluntatem meam,ſed eius qui miſit me, Patris. Verùm (1. Cor. 2.)
animalis homo non percipit quæ Dei ſunt. Prou. 18. Sic non recipit ſtultus verba
prudētiæ, niſi ea dixeris,quæ verſantur in corde ſuo.*Dixit ergo eis Ieſus: Nolite murmu-
rare inuicem*.Theoph.Sic ipſe ſaluator non reſpondit eis,Non ſum ego filius Ioſeph: Theophil.
non enim poterant intelligere partum ineffabilem,qui erat ex virgine: & quia mens
illorū minimè capax fuit natiuitatis ſecundum carnem,multò minus eius quæ ante
ſæcula ex Patre.Quid autem reſpondit eis?*Nolite murmurare*.His ſanè verbis collige-
re poterant,huic nuda eſſe & aperta omnia,etiam cordis abſcondita:& inde progre-
di ad maieſtatis illius contemplationem. Poterat iſtud illorum murmur compeſce-
re, ſiquidem ex eius factis & verbis ſapere potuiſſent. Sap.1. Cuſtodite vos à mur- *Chriſtus occulta cordiū nouit.*
muratione,quæ nihil prodeſt. Hæc enim, vt ſcribit Ambroſ. eſt occulta detractio.
C quæ vbi contra ſacra & diuina ſerpſerit, ab infidelitate pendet. Rupertus lib.6. in Ambroſ.
Ioan.Hoc eſt peccatum illorum,de quo excuſationem non habent.Non enim hoc Rupertus.
erat notitiam eius quærere,ſed inuidiæ flammam aduerſus illum, ſuperbiæ & indi-
gnationis ſpiritu conflare. Sic & Patres eorum non ex eo Deum prouocauerunt,
quòd eſcas petierunt:ſed ex eo quòd tentando & murmurando petierunt, ſicut ait
Pſalmiſta,(Pſ.77.)Et tentauerunt Deum in cordibus ſuis, vt peterent eſcas anima-
bus ſuis: & malè locuti ſunt de Deo, & dixerunt: Numquid poterit Deus parare
menſam in deſerto? Eccl.9. Vir prudens & diſciplinatus non murmurabit. Sed
(Eccl.33.)præcordia fatui quaſi rota currus.Gloſſa:quæ fœnum portat& murmurat.
Cyrill.lib.4.in Ioan.c.5.Ita animos illorum patefecit Chriſtus,vt ipſi ſe intelligerent Cyrill.
procul à veritate excedere. Deinde gratia Dei cognitionem ſui haberi oſtendit,cùm
dicit:*Nemo poteſt venire ad me,niſi Pater qui miſit me,traxerit eum.* Ita monebat pœniten-
D tia & lachrymis,veniam de his quæ fecerant & dixerant, à Deo patre poſtulare: vt
per fidem in ſeipſum,conſilio patris atque auxilio, meliore itinere facto, quod ipſi
peccando exaſperauerant,ad ſalutem reuocentur.Thomas in Ioan. Sed hîc triplex Thomas.
eſt quæſtio.Nam cùm ad Chriſtum credendo veniamus,credere autem nullus poſ- *An à Patre trahamur nolentes.*
ſit,niſi volens, quomodo à Patre trahi dicitur? Trahere enim violentiam aliquam
dicit.Reſpondemus autem trahi aliquem non ſemper violentia, ſed perſuaſione &
expreſſis argumentis.Et hoc modo fideles trahuntur à Patre, cùm neceſſariis argu-
mentis demonſtrat eum eſſe ſibi coæqualem,coomnipotentem,connaturalem filiū.
Et hoc quidem dupliciter. Vel per internam reuelationem: vt Petro, (Matth.16.)
Beatus es Simon Bar-Iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus
qui eſt in cœlis.Vel per miraculorum operationem,quam habet à Patre, Ioan.5. O-
E pera quæ dedit mihi pater, ipſa teſtimonium perhibent de me. Trahitur etiam ali-
quis blanditiis,promiſſionibus,& allectamentis, dixerim etiam beneficiis. Prou.7.
Blanditiis labiorum ſuorum protraxit eum. Errant igitur,qui ex hac Chriſti ſenten-
tia liberum arbitrium tollere volunt,quaſi ad fidem & ſalutem non inducamur, ſed
cogamur.Chryſoſt.hom.45.in Ioan.Hîc inſurgunt, inquit, Manichæi, nihil nos ex Chryſoſt.
nobis ipſis poſſe,huius particulæ teſtimonio contendentes. Verùm hoc noſtrum *Manichæi*
non tollit arbitrium, ſed diuino egere auxilio oſtendit:& non inuitum, ſed omni *trahi nos coactò contendebant contra liberum arbitrium.*
conatu contendentem venire.Theophil.in Ioan. Et aliter eos trahit Pater, qui ha-
bent voluntatis aptitudinem:eos autem qui ſeipſos non faciunt idoneos, non tra-
hit ad fidem.Nam ſicut Magnes non omnia ad quæ propiùs applicatur, ſed ſolum
ferrum attrahit:ita Deus ad omnes quidem appropiat,eos autem qui magis idonei, Theophil.
& familiaritatem erga ipſum præ ſe ferunt,trahit. Et quidem primùm ad nos acce-

dit per gratiam præuenientem: ſed non iuſtificat nos, aut fideles efficit, niſi & ipſi noſtra voluntate obſequamur. Trahit autem, cùm ſua gratia nos inducit in obſequium fidei. Dionyſ. Carth. Deus namque mouet vnumquodque ſecundum ſuam propriam naturam. Rationalem ergo creaturam mouet ad Chriſtum intellectualiter, ſponte, & liberè. Denique tractus iſte, inter charitatem trahentis, & vnionem tracti, cum ipſo eſt medius, ſine quo tractu nihil poſſumus: quia cùm Chriſtus ſit finis noſter, ſeu terminus ſupernaturalis, non poſſimus ad ipſum pertingere, niſi aliunde trahamur, à Patre, immò tota Trinitate, cuius indiuiſa ſunt opera: ſicuti quod graue & terreſtre eſt, in ſuperiora conſcendere non poteſt, niſi aliena virtute eleuetur. Itaque cùm homo grauitatem affectionum innatam habeat, quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, (Sap. 9.) & poteſtas eius infirma ſit: quippè qui non ſufficientes ſumus cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt: (2. Cor. 3.) Via quoque longa ſit, periculoſa, & difficilis: Nam & arcta eſt via, anguſtáque porta quæ ducit ad vitam: (Matth. 7.) Ex his efficitur, vt diuino auxilio, quo trahamur, indigeamus maximè, (Cant. 1.) vt & ſemper id dicamus: Trahe me poſt te. De hac diuina attractione, quæ per charitatem fit, ita loquitur Hieremiæ 31. In charitate perpetua dilexi te: ideò attraxi te, miſerans tui. Porrò quoſdam Deus trahit flagellis, quæ tamen ex dilectione infliguntur, Domino conteſtante & dicēte, (Apoc. 3.) Ego quos amo, arguo & caſtigo. Propter quod ait Oſeas, (cap. 11.) In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Iſti funiculi pœnæ ſunt conſequentes originale peccatum, quibus affligimur, & ad Deū conuerti monemur. Quoſdam etiā Deus trahit beneficiis, vt eū qui dixit, Pſ. 12. Cantabo Domino qui tribuit mihi bona. Et Pſ. 115. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Ideò Iſaias, (c. 63.) Miſerationum Domini recordabor. Laudem Domini ſuper omnibus quæ reddidit nobis, & quæ largitus eſt nobis, ſecundum iudulgentiam ſuam. Trahit & quoſdam promiſſionibus, vt qui contemplatione præmiorum cœleſtium conuertuntur, ſicut & de Moſe dicit Apoſtolus ad Hebræos, (c. 11.) quod aſpexit in remunerationem. Et Pſalmiſta, (Pſ. 118.) Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas, propter retributionem. Sunt etiam quos ſolus amor inducit, per aliquam occultam Spiritus ſancti virtutem. Neque verò illi quotquot fuerint attrahendi modi, violentiam voluntati inferunt, aut hominem nolentem adigunt, vt ad Chriſtum veniat, id eſt, in Chriſtum credat, ſed inducunt. Aug. tract. 26. in Ioan. Magna igitur gratiæ commendatio: nemo venit, niſi tractus. Quem trahat, & quem non trahat: quare illum trahat, & illum non trahat: noli velle iudicare, ſi non vis errare. Semel accipe & intellige: non traheris, ora vt traharis. Quid hic dicimus fratres? Si trahimur ad Chriſtum, ergo inuiti credimus? Ergo violentia adhibetur, non voluntas excitatur? Intrare Eccleſiam quiſquam poteſt nolens, accedere ad altare poteſt nolens, accipere poteſt ſacramentum nolens, credere non poteſt niſi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus: ſed non corpore creditur ad iuſtitiam. Audi Apoſtolum dicentem, (Rom. 10.) Corde creditur ad iuſtitiam. Et quid ſequitur? Ore autem confeſſio fit ad ſalutem. De radice cordis ſurgit iſta confeſſio. Et paulò pòſt: Quomodo voluntate credo, ſi trahor? Ego dico, Parum eſt voluntate, etiā voluptate traheris. Quid eſt trahi voluntate? Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Eſt quædam voluptas cordis, cui panis ille cœleſtis dulcis eſt. Porrò ſi Poëtæ dicere licuit,

Dion. Carth. — *Attractio per charitatem.* — 1. — 2. — 3. — 4. — Auguſt. — *Non omne quod trahitur, coactò trahitur.* — Idem Aug. — Idem Aug. — F — G — H — I — K

Trahit ſua quemque voluptas:

non obligatio, ſed delectatio: quanto fortiùs nos dicere debemus trahi hominem ad Chriſtum, qui delectatur veritate, delectatur beatitudine, delectatur iuſtitia, delectatur ſempiterna vita, quod totum Chriſtus eſt? An verò habent corporis ſenſus voluptates ſuas, & animus deſeritur à voluptatibus ſuis? Si animus non habet voluptates ſuas: vnde dicitur, (Pſ. 35.) Filij autem hominum ſub tegmine alarum tuarum ſperabunt, inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis potabis eos: quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Et quibuſdam interpoſitis: Ramum viridē oſtendis oui, & trahis illam. Nuces puero demonſtrantur, & trahitur. Si ergo iſta, quæ inter delicias & voluptates terrenas reuelantur amantibus, trahunt: non trahit reuelatus Chriſtus à Patre? Argumentum eſt à minori ad maius.

Non

A Non quòd ſolius veritatis obiectum trahat, alioquin & ipſi Iudæi omnes qui Chriſtum viderunt, attracti fuiſſent: ſed quòd hi, quibus veritas reuelata eſt, & qui ex veritate cognita voluptatem acceperunt, ad Chriſtum protracti ſunt. Conſurgit & ſecunda quæſtio: Quomodo Pater trahat ad filium, cùm alibi filius dicatur adducere fideles ad Patrem. Matth. 11. Nemo nouit Patrem, niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Ioan. 17. Pater, manifeſtaui nomen tuum hominibus quos dediſti mihi. Huic quæſtioni dupliciter reſponderi poteſt. Chriſtum enim conſideramus, aut inquantum Deus eſt, aut inquantum homo. Inquantum Deus, via eſt, & ducit ad Patrem: Pater autem trahit ad hominem Chriſtum, inquantum dat nobis ſuam gratiam, vt credamus in eum. Epheſ. 2. Gratia ſaluati eſtis, & non ex vobis. Item, inquantum Chriſtus Verbum Dei eſt, manifeſtat Patrem, & ad ipſum nos trahit: Pater autem
B trahit ad filium, inquantum ipſum miraculis & doctrina manifeſtum reddidit. Fulgentius lib. 2. ad Traſimundum, c. 10. Vnum enim eſt indiuiduæ Trinitatis diuinæ reuelationis munus. Nam ſicut Pater filium reuelare monſtratur, Matth. 16. ita filius Patrem reuelare, ſuo ſermone dicitur. Tertia quæſtio eſt, Cur non omnes trahat? Reſpondemus, incomprehenſibilia eſſe & iuſta iudicia eius. Item non omnes trahit, quia nec omnes inuitanti & vocanti acquieſcunt. Hìc cauendum, vt ex Auguſt. audiuimus, ne erremus. Thom. in Ioan. Aſſignari quidem poteſt, cur architectus hos vel illos lapides ſuprà aut infrà conſtituat: nimirùm quia domus diſpoſitio hunc ordinem requirit. Talis enim lapidum ratio erit, vt illi fundamentis, hi parieti conducant magis: & hi terra recondi, illi verò omnium oculis obiici debeant. Sunt tamen & alij lapides promiſcui, ad maſſam parietis conflandam, quos aut hic aut ibi ſola
C voluntas artificis inſerit. Sed & prima ratio diſpoſitionis refertur ad voluntatem artificis. Sic ergo Deus ad complementum vniuerſi, quoſdam quidem trahit, vt in eis appareat ſua miſericordia: quoſdam verò non trahit, vt oſtendatur in eis ſua iuſtitia: idque ſecundum ſuæ beneplacitum voluntatis. Ita nimirùm reſpondebitur quærenti, quare in Eccleſia alios fecit Apoſtolos, alios Confeſſores, alios Martyres: Id fieri ad decorum & complementum Eccleſiæ. Sed quare Petrum fecit Apoſtolum, Stephanum Martyrem, Nicolaum Confeſſorem: non eſt alia ratio, niſi voluntas eius. Auguſtinus lib. de bono perſeu. cap. 17. Interim tamen, ſicut ille quem caſtum futurum eſſe præſciuit, quamuis id incertum habeat, agit vt caſtus ſit: ita ille, quem caſtũ futurum prædeſtinauit, quamuis id incertum habeat, non ideò nõ agit, vt caſtus ſit, quoniam Dei dono ſe audit futurum eſſe, quod erit: immò etiam gaudet eius charitas, nec inflatur, tanquam id non acceperit. Non ſolùm ergo prædicatione prædeſti-
D nationis ab hoc opere non impeditur: verùm hoc adiuuat, vt cùm glorìatur, in Domino glorietur. Hierem. 9. Quod autem dixi de caſtitate, hoc de fide, hoc de pietate, de charitate, de perſeuerantia, & ne pergam per ſingula, hoc de omni obedientia, qua obeditur Deo, veraciſſimè dici poteſt. Itaque nec prædeſtinatio, nec prima hominis iuſtificatio, liberum hominis arbitrium tollunt: licet primùm à Deo miſerente, non autem à currente & volente homine proficiſcantur. Siquidem antequàm homo quicquam vellet, huic Deus gratiam & gloriam præparauit. Verùm nec ille gratiæ cooperantis fructus proferre poterit, niſi & eius voluntas acceſſerit. Illius autem diuinæ vocationis, & auxilij fructus & finis in gloriam contendit, quam & reſurrectionis nomine complectitur, dicẽs: *Ergo reſuſcitabo eum in nouiſſimo die*. Theoph.
E in Ioan. Hic vide filij authoritatem. Ego, inquit, ſuſcitabo. Non enim dixit, Pater meus ſuſcitabit, ſed ego. Non enim per omnia, humilia loquitur: ſed nonnunquam ſublimia ſuæ deitatis detegit. Euthy. Hac enim repetitione, & propriam demonſtrat dignitatem, & carpit illorum inſenſibilitatem. Suſcitat autem Chriſtus etiam inquantũ homo: nam per ea quæ in ſua carne geſſit, fructũ noſtræ reſurrectionis conſecutus eſt, 1. Cor. 15. Sicut per vnum hominem mors, ita & per vnum hominem reſurrectio mortuorum. Hoc autem continget *in nouiſſimo die*. Tunc enim ſtatus mundi innouabitur. Apoc. 12. Vidi cœlum nouum & terram nouam. Ceſſabit motus cœli, inquit Thom. in Ioan. & per conſequens tempus. Apoc. 10. Et Angelus dixit, quia tempus non erit amplius. Ceſſabunt ergo dies & noctes. Zach. 14. Erit dies vna quæ nota eſt Domino, non dies, neque nox. Hinc fit, vt illum diem nouiſſimum dicat. Nam quia oportet in reſurrectione corruptibile hoc induere incorruptionem,

Fulgentius.

Thomas.

Cur Deus nõ omnes trahit.

Auguſtinus.

Theophilact.

Euthymius.

Thomas.

(1.Cor.15.)ideò ceſſabit corruptio in rebus, & per conſequens motus cœli, qui eſt F
cauſa generationis & corruptionis rerum corporalium. Rom.8. Ipſa enim creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem filiorum Dei. *Scriptum eſt in Prophetis, Et erunt omnes docibiles Dei.* Ita docet, quonam modo fideles ad Chriſtum trahantur. Non vtique violentia, ſed ipſius veritatis manifeſtatione, vt ſcribit Chryſoſt.
Chryſoſt. Beda. hom.45.in Ioan. Beda in Ioan. dicit hoc ſcriptum eſſe in Ioële, etſi nec expreſſis verbis, veruntamen ad ſenſum concurrentibus. Sic enim habet, (Ioël.2.) Filij Syō exultate in Domino Deo noſtro, quia dabit vobis doctorem iuſtitiæ. Videtur autem iſta ſententia ex multis colligi, & ideò in plurali numero dictum eſſe, *Scriptum in Prophetis.* Hier.3. Dabo vobis paſtores iuxta cor meum, qui paſcent vos ſcientia & doctrina. Hier.33. Non docebit vltrà vnuſquiſque proximum ſuum, & vir fratrem ſuum, G
dicens, Cognoſce Deum. Quia omnes ſcient me, à maiore eorum vſque ad minimum. Ioel.2. Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ. Apud Eſaiam autem (c.54.) expreſſius legitur: Ponam vniuerſos filios tuos doctos à Domino: quod 70. vertūt, & omnes filios tuos διδακτοὺς τοῦ θεοῦ, diſcipulos Dei, vt Hieronym. lib.15. Comment. in Eſaiam interpretatur, hanc Chriſti ſententiam illi conferens. Ad quod alluſit Paulus, (1.Theſſ.3.) dicens: αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεοδίδακτοί ἐστε: id eſt, Ipſi enim vos à Deo docti eſtis. Verùm ſi omnes à Domino docentur, & ita trahentur ad Chriſtum, conſequitur & omnes fideles eſſe, & viam ſalutis tenere: quod tamen abſurdum eſſe videmus, cùm tot ſint Ethnici, Turcæ Mahometani, hæretici, & impij. Quomodo igitur dictio illa generalis, *Omnes*, intel-
Tho. Caiet. *An omnes ſaluādi ſint.* ligenda eſt? Thomas Caietanus in Ioan. *Omnes*, inquit, non diſtribuit pro ſingulis ge- H
nerum, ſed pro generibus ſingulorum: hoc eſt, non ſignificantur omnes homines, ſed omnes hominū conditiones, maſculi, fœminæ, ſenes & pueri, diuites & pauperes, & reliquæ hominū differentiæ. Cyrillus autē lib.4. in Ioan. cap.6. de dignis id tantùm
Cyrillus. intelligi putat, nimirùm quòd dignis hominibus diuina reuelatione, manifeſtanda
Chryſoſt. eſſēt ſalutis & fidei myſteria, vt ille ſolus nouit, qui dignos cognouit. Chryſoſt. hom. 45. in Ioan. duplicem quæſtioni ſolutionem adhibet. De pluribus, inquit, dictū eſt: & præterea omnes volentes ſignificat. Theophilactus & illam Cyrilli, & hanc poſtremam Chryſoſtomi coniungit. Sic enim 2. Tim. 2. Vult omnes homines ſaluos fieri,
Auguſtin. quantum in ſe eſt: ſed & omnes qui ſaluantur. Et ad hunc ſenſum accedit Auguſt. tract.26. in Ioan. Quia omnes quotquot ab hominibus etiā docentur quæ Dei ſunt, intus tamen à Deo docentur. Etſi, inquit, ab hominibus audiūt: tamen quod intelli- I
gunt, intus datur, intus coruſcat, intus reuelatur. Quid enim faciunt homines foriníecus annunciantes? Quid facio modò ego cùm loquor? Strepitum verborum ingero auribus veſtris. Niſi ergo reuelet ille qui intus eſt, quid dico aut quid loquor? Exterior cultor arboris, interior eſt creator. Qui plantat & qui rigat, extrinſecus operatur, (1.Co.3.) Hoc facimus nos. Sed neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui ri-
Idem Aug. gat: ſed qui incrementum dat Deus. Idem lib. de prædeſtin. Sanctorum, ita intelligit, vt quod ſuperiùs dictum eſt à Ioanne de Chriſto, qui illuminat omnē hominem, vt ſit ſenſus: Omnem hominē qui illuminatur, illuminari à Chriſto. Ita ſenſus eſt, quòd omnes qui docentur, à Deo docentur. Conſimilémque loquendi modū etiā ex vulgari ſermone adducit. Veluti de aliquo literarum magiſtro, qui in ciuitate ſolus eſt, dicimus: Iſte omnes hic literas docet: non quia omnes diſcunt, ſed quia nemo hic li-
Thomas. teras diſcit, niſi qui ab eo diſcit. Thomas Lect.5. in Ioan. c.6. In quo quidem oſtendi- K
tur ſublimitas fidei Chriſtianæ, quæ non inhæret humanæ, ſed diuinæ doctrinæ. Sed & doctrina veteris Teſtamēti data fuit per Prophetas: doctrina noui, per ipſum filiū Dei. Heb.1. Multipharìè enim, multiſque modis olim Deus locutus eſt patribus in Prophetis, nouiſſimè autem diebus iſtis locutus eſt nobis in filio. Et cap.2. Quæ cùm initium accepiſſet enarrari per Dominum. Sunt etiam qui de beatis hoc interpretantur, quòd omnes futuri ſint docti à Domino, quia eius eſſentiam immediatè videbunt. 1. Ioan.3. Videbimus eum ſicuti eſt. Explicat & idipſum, vt concludat vnumquemque trahi per ſpiritum intus loquentem, & verbi doctrinam, ſtatim atque ille qui audit, obſequutus fuerit. *Omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me.* Non
Albert. ſimpliciter dixit, Audiuit, ſed, Didicit. Albert. in Ioan. Omnis qui audiuit auditu interiori cauſato ab exteriori. Si enim audiuiſſent auditu interiori ea, quæ exteriori

à Chri-

A à Chriſto aut Prophetarum libris audierant: tunc ſanè didiciſſent, & ad Chriſtum veniſſent. *Diſcimus* autem, cùm aſſenſum rei auditæ præbemus, & in ea oblectamur. Eſa.28. Quem docebit ſcientiam, & quem intelligere faciet auditum: ablactatus eſt à lacte, auulſus ab vberibus. Iob.33. Aperit aures virorum, & erudiens inſtruit diſciplinam, vt auertat hominem ab his quæ fecit, & liberet eum à ſuperbia. *Conſenſus noſter requiritur.* Cyrillus Alexand.lib.4.in Ioan.c. 7. Vbi enim auditus diſciplina doctrináque adeſt, ibi fides non vi, ſed perſuaſione oritur. Patrocinio igitur Dei patris, quod ex charitate dignis præſtatur, non vi, Chriſtum fideles agnoſcunt. Non enim poſſumus, ſecundum Eccleſiæ, veritatiſque dogmata liberam poteſtatem hominis (quod liberũ arbitrium appellamus) vllo modo negare. Qui autem & audiuit, & didicit, ceu obſequutus veritati, illam theſauro cordis ſui recondidit. *Venit ad me.* Tripliciter, inquit Thomas in Ioan. id contingit. Venit enim per cognitionem veritatis, per amoris affectum, & per operis imitationem. Et pro cuiuſque gradu, auditum etiam præſto eſſe neceſſe eſt. Nam qui per cognitionem veritatis ad Chriſtum accedit, inſpirationibus & verbi prædicationi auditum præbuit, illud vtique cum Pſalte (Pſa.84.) dicens: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem ſuam. Sed & qui amat, toto affectu ad eum quem diligit, procurrit: ſed priùs amantem cognouit, ſi non viſu, ſaltem auditu. Ex eo ſcilicet & nos cognouimus maximè quem diligere debeamus. Neque verò opere illum imitari poſſumus, cuius nec præcepta, nec voluntatem audierimus. Ideò dicit Propheta, (Pſ.93.) Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. Non ergo ad cõuerſionem hominis ſufficit vox prædicatoris, niſi ſimul illum Deus interiùs inſtruxerit. Denique Thomas in Summa contra Gentiles, arguit Origenem dicentẽ, quòd Deus dicitur cauſa bonorum noſtrorum ſolùm, quia eſt cauſa habituum infuſorum, per quos meritoriè operamur, videlicet gratiæ habitualis, fidei, ſpei, & charitatis. Dicit igitur Thomas, quòd etiam quandoque Deus eſt proxima cauſa actionũ noſtrarum interiorum, Iſaia teſtante, qui ait, (c.26.) Domine, dabis pacem nobis. Omnia enim opera noſtra operatus es in nobis. Et item Apoſtolus, (Phil.2.) Deus eſt qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate. Dicit & Thomas nos ſemper acquieſcere actuali inſpirationi, quæ nobis à Deo infunditur. Et fundatur hæc Thomæ ſententia in authoritate D. Auguſtini, dicentis: quòd gratia, quæ occultè humanis cordibus diuina largitate tribuitur, à nullo corde duro reſpuitur, quoniã ideò datur, vt duritia cordis penitùs auferatur. Hac autem ſtante ſententia, *Omnis qui audiuit à Patre, & didicit,* hoc eſt, actualem illuſtrationem accepit: *Venit* per conſenſum ad Chriſtum: neque tamen quicunque talis fuerit, ſaluabitur: ſed quí prædeſtinatus ad finem vſque perſeuerauerit. Beda in Ioan. Filius docebat, Pater docebat, homo qui videbatur, loquebatur: ſed vt Deus, in corde audientis interius docebat. Ideò ſubiunxit: *Non quia patrem vidit quiſquam, niſi is qui eſt à Deo, hic vidit Patrem.* Opinari enim poterant, quòd de viſibili patre loqueretur: at verò de inuiſibili loquitur, quem nemo hominum vidit, ſed nec videre poteſt. Exod.33. Non videbit me homo, & viuet. Ne fortè ergo dicant, ſe nondum illius Patrem vidiſſe, ex quo audire poſſint ea quæ fidei neceſſaria ſunt: occurrit, ac ſi diceret, A meipſo audite. Ego noui Patrem, ab illo ſum. Quid eſt enim audire à Patre, niſi audire me Verbum Patris? Hæc Auguſtin. tract.26. in Ioan. Cur autem nemo nouerit Patrem niſi filius, ratio eſt, quia cùm omnis viſio, ſiue cognitio fiat per aliquam ſimilitudinem, ſecundum modum ſimilitudinis, vt inquit Thomas in Ioan. quam habent creaturæ ad Deum, ipſum etiam cognoſcunt. Vnde & Philoſophi dicunt, quòd intelligentiæ cognoſcunt primam cauſam, ſecundum hanc quam habent eius ſimilitudinem. Etſi verò omnis creatura particeps efficitur alicuius ſimilitudinis Dei, in infinitum tamen diſtat à ſimilitudine naturæ ipſius. Vnde fit, vt nulla creatura perfectè ipſum cognoſcere poſſit, prout eſt in ſua natura. Filius autem, quia perfectè totam naturam patris accepit per æternam generationem, ideò perfectè Patrem videt & nouit. Eapropter dicit quòd *is qui eſt à Deo* per generationem conſubſtantialem & coæternam, *hic* filius Dei naturalis, *videt* perfectè *Patrem.* Sed & obſerua Chriſtũ, cùm loqueretur de aliorum cognitione, vſum eſſe verbo auditus: híc verò cùm loquitur de cognitione filij, vtitur verbo viſionis. Cognitio enim per viſum immediata

Cyrillus. Thomas. B Thomas. C D Beda. Auguſtin. E Thomas.

& aperta eſt: quæ autem per auditum eſt, fit mediante eo qui vidit: vt ſic nullus Patrem cognoſcat, niſi per Chriſtum Patris verbum: & nullus ad filium veniat niſi à Patre audierit. Porrò Chriſtus *vidit Patrem*, viſione perfectæ comprehenſionis, inquantum eſt Deus: & viſione beatificæ fruitionis, inquantum eſt homo etiam ab ipſo incarnationis initio. F

Cyrillus. Cyrillus lib.4.in Ioan.c.8. Videtur autem occultè ſibi Moſen ſubiicere, quo tamen Iudæi gloriabantur. Licet enim nubem ingreſſus ipſum Deum vidiſſe dicatur, non tamen propriè, ſed per ſimilitudinem. Sed & quomodo, ſi cùm nullus Patrem vidit, & nihil id penitus poſſe præter filium intelligimus, non erit vltra omnem creaturam filius? *Amen, Amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam.* Hoc ex ſuperioribus infert. Nam cùm Pater in filio videatur & audiatur, & audire filium ſit & ipſum audire Patrem: Illud, inquit, velut caput negotij vobis cum veritatis proteſtatione confirmo, quòd quiſquis fide vera & integra mihi ſe adiunxerit, tanquam membrum effectus corporis mei: is ex me veram & æternam aſſequetur animæ corporiſque vitam, quæ modò initium ſumit per gratiam, pòſt conſummanda per gloriam. G

Idē Cyril. Cyrill.lib.4.in Ioan.c.9. Mirari autem decet diſpenſationem, qua in his verbis vtitur. Nam quoniam inſenſatos omninò eſſe videt, & Prophetarum verbis parum ex imperitia credentes: imbecillitatem eorum ad fidem quaſi iureiurando erigit, præmia credentibus præcipua, quibus ad ſe pertrahat, proponens. Ita nolentes firma præmij ſpe ad fidem impellit. (*Nolentes etiā Chriſtus ſpe præmij inducit.*) Quid enim melius & ſuauius mortem & corruptionem timentibus, quàm vita æterna? Cùm autem ipſe ſit vita, & vita æterna: ſeipſum credentibus daturum pollicetur, quod eſt, vt in cordibus noſtris per fidem inhabitet.

Auguſtin. Auguſt. tract.26. in Ioann. Vita æterna verbum in principio erat apud Deum, & Deus erat verbum, & vita erat lux hominum. Ipſe vita æterna dedit & carni ſuſcipere vitam æternam. Hinc ſanè colligemus, Chriſtum ſeipſum animis noſtris communicare per fidem, & per carnem ſuā. H Hîc quidem de fidei virtute agitur: tandem verò de ſuæ carnis affectibus loquetur. Vita verbum Dei, fide habitat in cordibus noſtris: & Verbum caro factum per carnem ſuam à nobis acceptam, in nobis manet, & verumque noſtrum hominem viuificat. Aut ſi vitam æternam pro gloria interpreteris, aut beatitudine: ſic quidem is qui credit, illam habet: non quòd ſtatim per fidem beatus efficiatur, ſed,

Thomas. vt D. Thom. ſcribit, habet illam in cauſa, in ſpe, quandoque habiturus in re. Rom.4. Credenti in eum qui viuificat mortuos, reputabitur fides ad iuſtitiam. Poteſt & de vita gratiæ intelligi, qua perfruuntur electi in præſenti. Et quoniam hæc nobis bona omnia per Chriſtum obueniunt, non modò quia Deus eſt, & ita author eſt omnis boni perfecti, (Iac.1.) ſed & quia homo eſt, qui ſuo ſummo merito reconciliauit omnia, ſiue quæ in cœlis, ſiue quæ in terris ſunt: ideò adiicit, *Ego ſum panis vitæ.* I Hoc ſæpiùs inculcat, vt è communi pane ad ſpiritualem, demum ad ſacramentalem ipſos deduceret. (*Chriſtus dupliciter eſt panis.*) Chriſtus vtique duplici ratione panis eſt vitæ. Si enim illum verum Deum, quo conſiſtunt omnia, attendamus, quadam ſimilitudine panis vitæ dicitur. Sicut enim panis cor hominis confirmat, ita & ille hominem corroborat & reficit, ſi modò ille os animæ, obſequium & voluntatem illi porrexerit. Ita Chriſtus per fidem manducatur. Sed dicemus & ipſum eſſe panem vitæ, ſeu diuinitatis, quia caro illius velut panis facta eſt, habens in ſe vitam, ſeu ipſam diuinitatem. Et hæc quidem manducatur ſpiritualiter per fidem, ſi credimus illum qui incarnatus, paſſus & ſepultus eſt, noſtrum eſſe redemptorem & ſaluatorem: & rurſus manducatur verè & realiter, vt & ipſum noſtrum corpus illius particeps fiat. K Nunc quæ ab eo dicuntur, ad Chriſti diuinitatem, & humanitatis meritum, ſimúlque ad ſpiritualem manducationem referri poſſunt: cùm tamen generaliùs intelligenda ſint, vt etiam de ipſius carne dicantur. Ex eo enim quòd ipſe, inquantum Deus, ſecundum naturam vita eſt, denominatur & panis vitæ, & carni ſuæ confert, vt & ipſa viuifica ſit. Panis eſt vitæ ſubſtantialiter atque cauſaliter, panis omnia paſcens, non qui in quemquam conuertatur aut mutetur, ſed qui

Auguſtin. fideliter manducantem in ſe conuertat. Augu. tract. 26. in Ioan. Siquidem inter verbum ſuſcipiens & carnem reſurgentem, mors media conſumpta eſt. Porrò inanem Iudæorum gloriationem de Manna præſumentium Chriſtus euacuat, dicens: *Patres veſtri manducauerunt Manna in deſerto, & mortui ſunt.* Quaſi dicat, fateor ſanè patres

veſtros,

A veſtros, iuxta ea quæ per vos paulo antè adducta ſunt, manna illud corporale olim in deſerto perpetuos 40. annos manducaſſe, quos vos permagni facitis. Verùm per hunc cibum corporeum non potuerunt neque à corporis nec ab animæ morte conſeruari. Omnes enim ſecundum corpus defuncti ſunt, plerique etiam ſecundũ animam, ob murmurationes & tentationes impiæ ſuæ incredulitatis. Theoph. in Ioan. Theophil. Non abſque cauſa autem addit *in deſerto*. Vult enim monſtrare, quòd non valde diu fuit datum manna patribus, ſed tantùm in ſolitudine, & non contigerit eis in terra promiſſionis. Verùm hic panis non eſt talis, ſed perpetuò durans: & ita Iudæi multo plura bona accepturi erant, quàm patres eorum, ſi voluiſſent. Hic autem quæritur, de qua morte ſententia iſta intelligatur. Nam ſi de morte corporali, nulla differentia erit inter panem illum qui fuit in deſerto, & panem noſtrum qui de cœlo deſcẽdit:
B cùm vt illi, ita & nos qui panis cœleſtis participes efficimur, morti corporali ſuccũbamus. Quòd ſi de morte ſpirituali intelligitur, nõ ea tamẽ ratione panis iſte à mãna diſcernitur: cùm & olim qui manna, & nunc qui panẽ iſtum manducant, quidã ſpiritualiter moriantur. Thomas in Ioan. Dicendũ igitur quòd cibus ille cũ cibo noſtro Thomas. ſpirituali conuenit, in rerũ ſignificatione. Vterque enim Chriſtum deſignat, vnde & idem cibus ab Apoſtolo nuncupatur, 1. Cor. 11. Omnes eandem eſcam ſpiritualẽ mãducauerunt, inquit. Differunt autem in rerum ipſarũ, quas exhibebant, veritate: quia ille figurabat tantùm, ſed panis iſte continet Chriſtum ipſum, quẽ figurat. Ex eo fit, vt vterque ciborum iſtorum dupliciter ſumatur, vel pro ſigno tantùm, non intellecto ſignificato: & ita per neutrum illorũ mors aut corporalis, aut ſpiritualis tollitur. *Quomodo idẽ cibus.*
C Vel pro ſignificato, & vterque eo modo ſpiritualiter manducantes ſatiat, & à ſpirituali morte liberat. Ab vtroque autem differt ſacroſancta Euchariſtia, inquit D. Thomas lect. 6. in cap. Ioan. 6. quoniam qui ſpiritualiter & ſine peccato illã manducat, ſpiritualiter viuit nunc quidem, & corporaliter viuet in æternum. Auguſt. tract. Thomas. Auguſtinus. 26. in Ioan. Sic ſunt mortui illi, quemadmodũ & nos ſumus morituri, quantum attinet, vt dixi, ad mortem huius corporis viſibilem, atque carnalem. Quantũ autẽ pertinet ad illam mortem, de qua terret Dominus, quia mortui ſunt patres iſtorũ: Manducauit manna & Moyſes, mãducauit manna & Aaron, mãducauit manna & Phinees, manducauerunt ibi multi qui Domino placuerunt, & mortui nõ ſunt. Quare? Quia viſibilem cibum ſpiritualiter intellexerunt, ſpiritualiter eſurierunt, ſpiritualiter guſtauerunt, vt ſpiritualiter ſatiarẽtur. Nam & nos hodie viſibilem accipimus cibum. Sed aliud eſt ſacramentum, aliud virtus ſacramẽti. Cyrillus lib. 4. Comment. in *Qua morte non moriẽtur manducantes Chriſtum.* Cyrill.
D Ioan. c. 10. Conſpicuum igitur eſt, quoniam Chriſti, qui vniuerſa continet, atque nutrit, figura quædam erat manna ſenſibile. Mortui ergo ſunt, inquit, qui manna manducauerunt, quia nulla inde (ex ratione ſigni) vitæ perpetuæ virtutem acceperunt. Non enim viuificabat, ſed famem ſolummodò corporalem remouebat, & figura erat veritatis. Qui verò panem vitæ ſuſcipiunt, immortalitatem conſequentur, & omnia interitus mala effugient, cum Chriſto æternaliter viuentes. Nihil autem verbis noſtris officit, nec idcircò mentiri videbimur, quia fideles, qui Chriſto participant, corpore moriuntur. Nam etſi hac communi omnium morte cadere videantur, viuunt tamen Deo, vt Paulus ait, (Rom. 6.) Ideò adiicit: *Hic* panis viuus, *eſt panis de cœlo deſcendens*, aut quia Verbum ipſum deſcendit per incarnationem, & noui effectus productionem: aut quia corpus eius deſcendit, non quidem è cœlo allatum, ſed virtute Spiritus ſancti formatũ, vt interpretatur Dionyſ. Carthuſ. in Ioan. Dio. Carthu.
E *Vt ſi quis manducauerit ex ipſo* manducatione ſacramentali & ſpirituali ſimul, vel ſpiritualiter duntaxat, *non moriatur* morte culpæ in præſenti, vel morte damnationis æternæ in futuro, quæ eſt mors ſecunda. Dicit autem οὗτος, *hic*, ſecundum Gloſſam, demonſtrans ſeipſum, ſeu etiã ſui ipſius corpus. Et ab affectu ſe è cœlo deſcendiſſe demõſtrat. Thomas in Ioan. Nimirùm ac ſi ita ratiocinaretur. Solius eſt panis è cœlo deſcendentis dare vitam æternam: ſed & id meum eſt: ego igitur ſum ille panis deſcendens è cœlo. Ideò autem panis de cœlo deſcendens dat vitam indeficientem, quia omnis cibus nutrit, ſecundum ſuæ naturæ proprietatẽ. Cœleſtia autẽ incorruptibiliora ſunt, & ideò quia cibus ille cœleſtis eſt, non corrũpitur, immò viuificat. Euthy. in Ioan. Explanat demum, quis ſit ille panis, quem dicit, *Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi*. Ita iteratione eos excitat, vt interrogarent quomodo Thomas. Euthym.

eſſet panis viuus, ſeu viuificans: & quonam modo de cœlo deſcendiſſet. Verùm illi F
Cyrillus. ſolam ventris curam ſpectantes, cætera omnia ſuperflua ducebant. Cyrillus libr. 4. in Ioan. c. 11. Eadem ad vos dicere, Paulus ait (Phil. 3.) & vobis tutum, & mihi non moleſtum: ab ipſis, vt puto, Chriſti verbis ita perdoctus. Nam quemadmodum cruditati vulnerum, non vnum, ſed varia viciſſim remedia conferuntur, neque ſemel, ſed frequenter appoſitis remediis molliuntur: ſic duro animo varia quædam & frequens accommodanda doctrina eſt, vt ſi prima parum profecerit, ſecunda ſaltem vel tertia, vel iiſdem verbis allata permulcere, atque attrahere poſſit. Quapropter ſaluator varia oratione, modò ænigmaticè atque obſcurè, modò dilucidè atque apertè, eandem rem Iudæis propoſuit, vt excuſari nequeant, ſi reſilierint. *Si quis manducauerit ex hoc pane*, meipſo ſcilicet, aut ſpiritualiter per fidem, aut ſacramētaliter & ſpiritualiter ſimul: *viuet* non tantùm in præſenti per fidem & iuſtitiam, ſed G
Albertus. *in æternum*. Ioan. 11. Qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum. Albertus in Ioan. Hoc quidem quantum ad effectum panis manducati, quia ille viuificat in æternum vita gloriæ. Id enim quod nunc in ſpecie ſacramenti gerimus in gratia, aliquando rerum veritate capiemus. Quia ſicut Chriſtum ſumimus hîc inuiſibiliter ſub ſpecie ſacramenti: ita influet ſe aliquando in veritate dulcedinis ſuæ deitatis, vt ſcribit B. Dionyſius Areopagita. Eſa. 66. Ecce ego declinabo in vos ſicut flumen pacis, & tanquam torrentem inundantem gloriam Gentium, quam ſugetis.

Dion. Areo.

Chriſtus paſtor bonus, paſcua optima, ſuum ſcilicet corpus & ſanguinem, fidelibus ſub panis & vini ſpeciebus, pro illorum vita largitur: ideòque bis dedit carnem ſuam, nimirùm in cibum, & in pretium. H

Matth.	Marc.	Luc.	Ioan. 6.
			Et panis quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita.

Introductio.

1. *Chriſtus paſtor bonus.*

GREGES vtique à paſtoribus paſcuntur. Ex quo fit, vt cùm Chriſtus paſtor noſter ſit, paſcat etiam nos, non tantùm verbo, non ſua tantùm diuinitate, & ſummo merito, quæ per fidem apprehenduntur, ſed & propria carne & ſanguine. Futurum illum paſtorem Prophetæ prædixerant. Zach. 11. Suſcitabo tibi paſtorem I
magnum. Percutiam paſtorem. Eſa. 40. Sicut paſtor gregem ſuū paſcet in brachio ſuo. Ezech. 34. Nónne greges à paſtoribus paſcuntur? Diſtinxit enim ille ſe (Ioan. 10.) à furibus, latronibus & mercenariis: qui quidem ouile ingrediuntur, non vt paſcant, ſed mactent, perdant, & deglubant. Contra quos Ezechiel clamat, Væ paſtoribus Iſraël, qui paſcebant ſemetipſos. Lac comedebatis, lanis operiebamini, quod craſſum erat mactabatis, gregem autem meum non paſcebatis. Non conſolidaſtis infirmum, ſanaſtis ægrum, alligaſtis confractum, reduxiſtis abiectum, quæſiiſtis quod perierat. Demum comminatione facta in peruerſos & degeneres paſtores, pollicetur Dominus ſe reducturum populum ſuum, & præpoſiturum illis verum paſtorē Chriſtum. Ecce ego, inquit, requiram oues meas, K
& ſuſcitabo ſuper eas paſtorem vnū, qui paſcat eas, ſeruum meum Dauid: ipſe paſcet eas, & ipſe erit eis in paſtorem. Hieronymus lib. 11. Comment. in Ezech. c. 34. Suſcitauit paſtorem vnum, qui dicet in Euangelio, Ego ſum paſtor bonus (Ioan. 10.) ſeruū ſuum Dauid, ſecundum id quod ſerui formā dignatus eſt aſſumere, qui Dauid interpretatur Manu fortis. Ipſe paſcet eos, & Dominus erit eis in Deum, vel filius, & pater, vel certè paſtor iuxta aſſumptam carnem: Dominus autem & Deus iuxta verbum, quod erat in principio apud Deum.

Hieronym.

2. *Paſcua Chriſti excellentiſſima probant veritatē carnis eius in Euchariſtia.*

Porrò ipſius paſtoris paſcua tanto excellentiora eſſe debuerunt, quanto & ipſe Moſe cæteriſque Prophetis excellentior eſt. Non ſatis igitur fuiſſet dediſſe panem communem: hunc enim terra proferre, hunc quilibet etiā ex ditioribus pauperi poteſt erogare. Dedit Heliſæus populo panes primitiarum, & viginti panes hordeaceos,

1.

A ceos,& frumentum nouum: ſed & idem farina in ollam immerſa Prophetarum olus reparauit, vt legitur 4. Reg. 4. Nec ſatis fuerat dediſſe aliquid ſimpliciter benedi- 2.
ctum: nã & olim ſacerdotes Dauidi dederunt panes ſanctificatos. Nec ſatis quoque 3.
panẽ diuini verbi porrexiſſe: hoc enim etiã Prophetæ dederunt: qui (1. Pet. 1.) ſpiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. Hæc omnia cùm Prophetæ dare potuerint, ſit autẽ Chriſtus multo Prophetis excellentior: conſequitur & illũ excellentiora paſcua cõtuliſſe. Detur igitur aliquid & pane cõmuni, & pane ſanctificato, & pane verbi dignius: hoc enim ipſum nobis Chriſtus contulit, & donauit. Quid iſtud? Seipſo ſanè Chriſtus nihil habuit dignius: ergo dedit nobis ſeipſum.

Nam quòd paſcua eius cætera omnia ſuperent, teſtatur Eſaias cap. 49. In tempo- 4.
re placito exaudiui te, &c. Vt diceres his, qui vincti ſunt, exite: & his qui in tenebris, reuelamini. Super vias paſcentur, & in omnibus planis paſcua eorum. Et addit hæc

Paſcua Chriſti qualia.

B paſcua in vitam æternam nutrire, dicens: Non eſurient, neque ſitient amplius, &c. Ezech. 34. In paſcuis vberrimis paſcam eas. Ioan. 10. Qui ſequitur me, paſcua inueniet. Pſalm. 22. In loco paſcuæ ibi me collocauit. Super aquam refectionis educauit me, &c. Vbi, teſte Cyrillo Hieroſolymitano Catech. myſt. 4. tria maxima ſacramenta celebrat, baptiſmum, vnctionem, & ſacroſanctam Euchariſtiam. Nam aqua refectionis, eadem eſt & aqua regenerationis: qua vetera quidem peccati ſpolia exuimus, & pro ſenibus iuuenes efficimur, inquit Theodoretus. Hic animam noſtrã paſtor noſter Chriſtus conuertit ad Deum, ad gratiam, vitam & ſalutem. Deduxit nos propter ſemitas iuſtitiæ, tum enim benè facere incipimus; protegit etiam nos, adeò vt licet ambulemus in medio vmbræ mortis, non timeamus, quoniam ipſe nobiſcum eſt. Et ne inter tot miſerias mœſti incedamus, aut ſuccumbamus, data eſt

Cyrillus.

Theodoret.

C vnctio ſacra, qua velut pugiles confirmemur. Vnde ait, Impinguaſti in oleo caput meum. Vides quomodo myſticum chriſma in ænigmate denotat, ait Cyrillus Hieroſolym. Catech. myſt. 4. Cæterùm quia panis cor hominis confirmat, idémque vinum lætificat, adiicit: Paraſti in conſpectu meo menſam, aduerſus eos qui tribulant me. Quod ita Cyrillus interpretatur: Ante tuum aduentum, Domine, dæmones hominibus pollutam menſam parabãt: ſed poſtquàm tu aduenisti, paraſti in conſpectu meo menſam. τί ἄλλο σημαίνει ἢ τὴν μυστικὴν καὶ νοητὴν τράπεζαν. id eſt, Quid aliud ſignificat quàm myſticam & ſpiritualem menſam, quam Deus in conſpectu parauit, aduerſariã ei, quæ parabatur à dæmonibus: cùm hæc cõmunionem cum illis, iſta cum Deo habeat? Sed & cùm ait, Calix tuus inebriãs, quàm pręclarus eſt, hic ille calix eſt, inquit: ὃ λαβὼν Ἰησοῦς μετὰ χεῖρας, καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα: id eſt, quem Ieſus accipiens in manus, gratias agens, dixit: Hic eſt ſanguis meus.

Cyril. Hiero.

Menſa Chriſti qua, & qualis.

D Hæc ſunt igitur illa fœcundiſſima & excellentiſſima Paſtoris noſtri paſcua: vt qui non tantùm verbo, non ſpe tantùm, ſed & ſua carne & ſanguine nos reficit. Magno quidem omniũ miraculo, quinque hominum millia quinque panibus & duobus piſcibus pauerat: ſed & Patrem ſuum dare panem verum credentibus, eundem etiam ipſum filium, ideò è cœlo deſcendiſſe aſſeruerat, vt fideles ſuos nutriret, & æterna vita viuificaret. Et quoniam hæc ad fidem ſolam, qua credentes ipſum manducaturi eſſent, referri poterant: ne quid in ſeipſo non totũ illis etiam per ſacramentum porrigi & dari teſtaretur: aſſerit ſe carnem ſuam & ſanguinem ſuum, non modò in pretium, ſed & in cibum, illis eſſe daturum.

Argumentũ huius admiranda menſæ prius exhibitum.

Hic verò quoniam non modò hæretici & ſchiſmatici quidã, ſed & nonnulli alio-
E quin noſtræ ætatis pij & docti viri hallucinantur: quaſi Chriſtus ea quæ ſequuntur, nõ dixerit de reali & ſacramẽtali, ſed tantùm de ſpirituali ſui corporis manducatione, nos vnamquamque ſententiam iuxta Patrum definitiones & meditationes expẽdemus: ne quid forſan ex noſtro ſenſu, in re adeò ſeria, attuliſſe videamur.

Quòd Chriſtus Io. 6. agat de Sacramentali manducatione carnis ſuæ.

Dionyſius Carthuſ. art. 18. in Ioan. cap. 6. Sacramentũ Euchariſtiæ inſtituit Chriſtus dupliciter: Primò verbo, ſeu aſſertione: Secundò, facto, ſeu conſecratione. De prima inſtitutione nunc agitur. Et quoniã ſacramentum iſtud incomprehenſibile, & vtiliſſimum eſt: idcircò ad excludendam omnem dubitationem, Chriſtus aperiſſimè tractat de ſacramento hoc ipſo. Thomas Lect. 6. in Ioan. c. 6. Dixerat enim ſeipſum eſſe panem viuum: & ne hoc de eo dici intelligerent, in quantum eſt verbum, vel ex ratione ſolius animæ: ideò oſtendit ſuam etiam carnem viuificam eſſe:

Dion. Carth.

Chriſtus bis commẽdauit Euchariſtiæ ſacramentũ.

Thomas.

adiiciens, *Et panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.* Sic ergo quod dixit ſuprà: F
Ego ſum panis viuus, pertinet ad virtutem verbi: quod autem ſubiicit, Et panis quē
ego dabo, caro mea eſt, pertinet ad communionem ſui corporis, ſcilicet ad Eucha-
Albert. Mag. riſtiæ ſacramentum. Albertus Magn. in Ioan. Declarat enim hunc panē per ſignifi-
cationem ſuppoſiti, quæ eſt res, dicens: *Et panis*, hoc eſt id quod ſignatur per panē,
quem ego, vt ſummus ſacerdos, de quo Pſal.109. Tu es ſacerdos in æternum ſecun-
dum ordinē Melchiſedech, *dabo* manducāti ſpiritualiter & ſacramentaliter: *Caro mea*
Rupertus. *eſt* latens ſub ſpecie panis. Rupert. in Ioan. cap.6. In futuro, ait *dabo*. Dabitur enim hic
idē panis in ea ſpecie, quæ viuentibus congrua eſt: id eſt, in vero ſacrificio panis & vi-
Euthymius. ni ſecundum ordinē Melchiſedech. Euthymius in Ioan. Duobus enim modis Chri-
ſtus dicitur eſſe panis, ſecundum diuinitatem videlicet, & humanitatem. Poſtquàm
ergo docuit de modo, qui ſecundum diuinitatem eſt, nunc etiam docet de modo
Chriſtus daturus panem carnē ſuam. qui eſt ſecundum humanitatem. Non autem dixit, *quem do*, ſed *quem dabo*: Daturus G
enim erat in vltima cœna, quando ſumptum panem, actis gratiis fregit, deditque di-
ſcipulis, & ait: Accipite & comedite, hoc eſt corpus meū. (ſicuti ergo in cœna Chri-
Theophilact. ſtus, ſic & ibi ſacramentalē & realem manducationem requirit.) Theophilactus in
Ioan. Manifeſtè enim nobis hoc loco de myſtica communione corporis ſui dicit.
Nam panis, inquit, quem dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita. Do-
cet tandem de ea ſe communione intelligere, quæ nobis per ſacroſancta Chriſti
Chryſoſt. corporis & ſanguinis myſteria, ſub ſpeciebus panis & vini confertur. Chryſoſt. hom.
45. in Ioan. Cùm enim diceret, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æter-
num: Panem ſeu doctrinam hoc in loco, ſeu ſalutem & fidē in ſe, ſeu corpus ſuum
dixit. Et paulopòſt: Quare neceſſario dicendum quàm admirāda myſteria, & cur da-
Hieronym. ta ſint, & quænam eorum vtilitas. Hieronymus ad Hedibiam quæſt.2. Nos enim H
audiamus panē quem fregit Dominus, deditque diſcipulis ſuis, eſſe corpus Domini
ſaluatoris, ipſo dicente ad eos: Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum. Et pau-
lopòſt. Si ergo panis, qui de cœlo deſcendit, corpus eſt Domini, Iudaicas fabulas re-
pellamus, & aſcendamus cum Domino cœnaculum magnum, ſtratum atque mun-
datum, & accipiamus ab eo calicem noui teſtamēti. Et quibuſdā inſertis. Nec Moy-
Chriſtus conuiua & conuiuium. ſes, inquit, dedit nobis panem verum, ſed Dominus Ieſus ipſe conuiua & conuiuiū,
ipſe comedens & qui comeditur. Et, quotidie in ſacrificiis de genimine vitis veræ,
rubentia muſta calcamus. Ita confert Hieronymus Chriſti verba in Capernaum ha-
bita, cum iis quæ aſſeruit in cœna, vt panis ſit ipſum corpus. Confert & iuxta Chriſti
verba, Moſis panē, cum hoc pane vero, quæ ſanè in Capernaū dicta ſunt. Et oſtendit
illa de ſacramento intelligenda eſſe, cùm monet nos aſcendere in cœnaculum cū eo: I
Chromat. definit & ea per ſacrificium, quod quotidie fit in Eccleſia. Chromat. in cap.6. Matth.
De hoc pane, inquit, Dominus in Euangelio dixit: Panis cœleſtis caro mea eſt, quā
ego dabo pro mundi vita. Et hunc ergo panem quotidie poſtulare iubemur, id eſt,
vt præſtante Domini miſericordia, quotidie panem corporis Domini accipere me-
reamur. Ait enim Apoſtolus, Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat. Atqui
locus hic Pauli de ſacramentali manducatione intelligitur, ad quam ſpiritualis con-
currere debet, vt & ſic homo probatus ſit: proinde iſta Domini verba de Euchariſtiæ
Arator Subdiac. ſacramento interpretabatur. Arator Subdiaconus, lib.2. Hiſtoriæ Apoſtolicæ, ad hęc
Chriſti verba ſic alludit, vt Chriſtum, ipſius etiam corpus quod accipitur aſſerat:
quo velut vbertimis paſcuis ille verus paſtor ſuas oues recreet: quod etiam tum ma-
ximè contingat, cùm decima quarta die lunæ Paſcha fit à fidelibus. Quod ſanè ne- K
Chriſtus dedit carnem ſuam in cibū die cœna. mo negauerit de ſacramento Chriſti corporis intelligi, quod tunc à fidelibus ſumi-
tur. Ait autem,

> *Agnus Chriſtus ineſt, panis quoque Chriſtus habetur*
> *De cœlo, quod & ipſe docet* (vtique Ioan.6.) *qui corpore Ieſum*
> *Sumpſerit, hoſte caret, nec iam ſua iura Pharao,*
> *Aegyptúſque tenet.* Et quibuſdam inſertis:
> *Ereptóque gregi largitur paſcua Chriſtus.*

Cyrill. Alex. Cyrillus etiam Alexan. lib.4. cap.12. Nam cùm viuificans Dei filius in carne habi-
tauerit, ad ſuum bonum eam, id eſt, ad vitam reformauit: & totus, vt ita dicam,
toti ineffabili modo vnionis coniunctus, viuificantem ipſam effecit, quia natura
viuifi-

A viuificans eſt. Propterea participantes hæc caro viuificat. Porrò ex eius in conſequētes ſententias commentarijs, immò & aliorum Patrum interpretationibus, facilè colligemus verba hæc Chriſti de ſui corporis ſacramento intelligi. Nec mouere quenquam debet, quòd poſt Auguſtinum Beda ad myſticum Chriſti corpus refert: Beda. illud enim à naturali Chriſti corpore abundat, vt ex ſequentibus audiemus. Sed neque præiudicium faciet literali ſcripturæ interpretationi, ſi quis illam myſticè, anagogicè, & ſpiritualiter interpretatus fuerit: manet enim vnicuique ſuus ſenſus integer. Sæpè contingit vt Auguſtinus, & ante eum Origenes, dixerim vt ipſe Apoſtolus Paulus, per allegoriam multa interpretentur. Sicut quod legimus de duobus filiis Abrahæ, aut de monte Syna, & Hieruſalem: neque tamen propter illa myſtica, ſenſum literalē eludunt. *Non præiudicat ſenſus literali ſenſus myſticus.*

B Ita neque Patres illi, qui ſpiritualiter meditantur hæc Chriſti verba, negant illa literaliter intelligi de ipſa eius reali carne, quæ realiter & verè manducetur. Vnde fit, vt demirer quid in mētem venerit piis quibuſdam viris, vt dū ſpiritualiter, & myſticè, omnia hic requirunt, de ſuo adiiciant, non eſſe iſta de vera & naturali Chriſti carne in Euchariſtiæ ſacramento intelligenda. Fateor explicari poſſe de ſpirituali Chriſti carnis manducatione: ipſa tamen litera expreſsè ſonat & realem carnem, & realem manducationem. Quod neque Iudæi ignorauerunt, cùm eapropter dixerint: Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? Et licet in quæſtionem verteretur, non diffiderunt Apoſtoli: quos neque Chriſtus aliter ſentire docuit, cùm & illi cum illo ſe manſuros aſſererent, dicentes: Ad quem ibimus? verba vitæ æternę habes. Sed & optimus ille martyr Roffenſis in Oe- Roffenſis.

C colampadium, iſta Domini verba diſcutiens, obſeruat bis dictum à Domino, *dabo*, in hac promiſſione: *Et panis quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita*: vt Dominus daturum ſeipſum oſtenderet, & in eſcam, & in pretium. In nutrimentū quidem Euchariſtiæ, vt ſcribit Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromat. In pretium autem redemptionis noſtræ. Etſi enim vulgata traductio non repetat dictionem *dabo*, illa tamen in Græcis exemplaribus duplicatur. καὶ ὁ ἄρτος γὰρ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μού ἐστιν, ἣν ἐγὼ δώσω, &c. Quomodo legit & Theophilactus. Nonnus etiam Panopolitanus in conuerſione Euangelii Ioan. ſic habet: *Chriſtus duobus modis dedit carnem ſuam.* Clem. Alex. Dabo, *bis legitur.* Nonnus.

Ἡμετέρη πέλεται σὰρξ ἄρτος, ὃν ὔμμιν ὀπάσσω,
Ἣν ὑπὲρ ἀλιτροβίου ζωῆς κόσμοιο παρέξω. id eſt,
Noſtra eſt caro, panis quem vobis dabo:
Quam pro iniquè viuentis vita mundi præbebo.

D Dicit igitur quòd panem daturus ſit, & quòd iſte panis ſit eius caro, quam daturus eſt pro mundi vita. Vbi videtur bis eandem rem ſe daturum promittere, & ad ea tandem verba accedere, quæ in cœna diſcipulis aſſeruit, dicens: *Accipite*. ita ſcilicet dabat ſub panis ſpecie carnem ſuam. Comedite, hoc eſt corpus meum. *quod pro vobis tradetur*. Ita in præſenti dabat ſe diſcipulis in cœna, & aſſerebat ſeipſum etiam tradendum pro illis. Vtrobique vnum ad ſacramentum, alterum ad Chriſti ſpontaneā paſſionem refertur. Vtrobique aſſerit idem eſſe quod datur: hîc eandem carnem quę panis ſit, eandem quæ pro mundi vita: illic, idem corpus ſub ſpecie panis, & idem quod pro illis in mortem tradetur. Ita conuenit donatio rei cum ipſius promiſſione, vt nec quibus verbis ipſis variare videantur. Aſſerebat ſe dare, aſſerebat & ſe daturū. Dabat tum ſeipſum per fidem ſpiritualiter ſumendum: aſſerebat ſe daturum carnem

E ſuam, idque in futuro, ſcilicet in cœna. Et quidem rectè dixit, *dabo*, non dabitur. Ille etenim, vt ex Hieronymo nunc audiuimus, conuiua eſt & conuiuiū. Cyrus Theodorus Prodromus tetraſtichis in Matth. Cyrus The. *Chriſtus ſacerdos & ſacrificium.*

Ἄμφω γὰρ εἶ σὺ, καὶ θυτὴρ, καὶ θυσία. id eſt,
Vtrumque enim es tu, & ſacerdos, & ſacrificium.

Iuuencus lib. 4. Euangel. hiſtor. Iuuencus.

Diſcipulos docuit proprium ſe tradere corpus.

Chryſoſtomus lib. 3. de ſacerdotio. Ipſe ſe tradit volentibus ipſum accipere, & complecti. Idem hom. 83. in Matth. Non ſunt humanæ virtutis hæc opera: qui tunc iſta in illa cœna confecit, ipſe nunc quoque operatur, ipſe perficit. Thomas in Ioan. Auctor huius ſacramenti Chriſtus eſt. Nam licet ſacerdos conſecret, tamen ipſe Chriſtus dat virtutem ſacramento. Quia ſacerdos in conſecratione tenet perſonam Chryſoſt. Thomas. *Chriſtus eſt author huius Sacramenti.*

Chriſti. In aliis autem ſacramentis vtitur ſacerdos verbis ſuis, vel Eccleſiæ. Hîc vtitur verbis Chriſti. Quia ſicut Chriſtus corpus ſuum propria voluntate dedit in mortem, ita ſua virtute dat ſe in cibum. Porrò veritas huius ſacramenti ſignificatur, cùm dixit, *Caro mea eſt*. Vtrobique verbum ſubſtantiuum & in dono, & in promiſſione. Caro mea eſt: &, Hoc eſt corpus meum. Theophilactus in Ioan. Attende autem, inquit, quòd panis, qui à nobis in myſteriis manducatur, nõ eſt tantùm figuratio quædam carnis Domini, ſed ipſa caro Domini. Non enim dixit, Panis quem ego dabo, figura eſt carnis: ſed, *Caro mea eſt*. Transformatur enim arcanis verbis panis ille, per myſticam benedictionem, & acceſſionem ſancti ſpiritus, in carnem Domini. Et ne quem conturbet, quòd credendus ſit panis caro: etenim & in carne ambulante Domino, & ex pane alimoniam admittente, panis ille qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & ſimilis fiebat ſanctæ eius carni, & augmentum & ſuſtentationem conferebat, iuxta humanum morem. Igitur & nunc panis in carnem Domini mutatur. Greg. Nyſſenus ſerm. catech. de diuinis ſacramentis, ca. 37. Sicut enim qui panem videt, quodammodò corpus videt humanũ, quoniam panis in corpore exiſtẽs corpus euadit: ita diuinum illud corpus, panis nutrimentum accipiens, idem quodammodò erat cum illo cibo, vt diximus, in eius corporis naturã immutato. Quod enim carnis cuiuſque propriũ eſt, id etiam illi conueniſſe confitemur. Nã & corpus illud pane ſuſtentabatur. Corpus autem, propterea quòd Deus verbum in illo habitauit, diuinã obtinuit dignitatem. Quamobrem rectè nũc etiam Dei verbo ſanctificatũ panem in Dei corpus credimus immutari. Samonas Gazæus diſceptatione cũ Achmed. Eodẽ etiam pacto intelligas fieri noſtrum myſterium. Sacerdos enim panẽ ſuper menſam ſanctam deponit, pariter & vinum: & comprecando, inuocatione fideli, ſpiritus ſanctus deſcendit, & ſuperuenit in ea quæ ſunt propoſita: & igne ſuæ diuinitatis in corpus & ſanguinem Chriſti, panem & vinum commutat, non minus quàm iecur alimentum in corpus cuiuſdam hominis. An non, amabo, concedis poſſe ſacroſanctum Dei ſpiritum idem præſtare quod tuum iecur? Euſebius hom. 5. de Paſcha. Inuiſibilis ſacerdos inuiſibiles creaturas in ſubſtantiam corporis ſui & ſanguinis, verbo ſuo, ſecreta poteſtate conuertit, ita dicens: Accipite & edite, hoc eſt corpus meum. Sic Tertullianus lib. 4. contra Marcionem, confectionem myſteriorum Chriſti verbis tribuit. Panem, inquit, corpus ſuum fecit, dicendo: Hoc eſt corpus meum. Iſichius lib. 6. in Leuit. c. 22. Sanctificationem enim myſtici ſacrificij, & à ſenſibilibus ad intelligibilia trãſlationem, ſiue commutationẽ, ei qui verus eſt ſacerdos, videlicet Chriſto, oportet dari, id eſt, ipſi de eis miraculum cedere & imputare: quia per eius virtutem, & prolatum ab eo verbum, quæ videntur, tã ſanctificata ſunt, quàm cunctũ carnis excedunt ſenſum. Theophilactus in Ioan. Et quomodo, inquit, non apparet nobis caro, ſed panis? Vt non abhorreamus ab eius eſu. Nam ſi quidem caro apparuiſſet, inſuauiter affecti eſſemus erga communionem. Nunc autem condeſcendente Domino noſtræ infirmitati, talis nobis apparet myſticus cibus, qualibus etiam aſſueti ſumus. Thomas Aquinas in Ioan. Sed cùm in iſto ſacramento contineatur totus Chriſtus, quare dixit tantùm, *Caro mea eſt*? Ad cuius reſponſionem, ſciendum eſt, quòd in illo myſtico ſacramento totus Chriſtus continetur ſecundũ veritatem: ſed corpus eſt ibi, ex vi conuerſionis: diuinitas verò & anima, per naturalem concomitantiam. Dato enim per impoſſibile, quòd diuinitas ſeparetur à corpore Chriſti: iam illa non eſſet in ſacramento. Similiter etiamſi in triduo mortis Chriſti aliquis conſecraſſet, non fuiſſet ibi anima Chriſti, ſed tale corpus, quale erat in cruce, ſeu ſepulcro. Sed & ideò potius *carnem* eſſe dicit, quia cùm hoc ſacramentum ſit dominicæ paſſionis rememoratiuũ (iuxta illud 1. Cor. 10. Mortem Domini annunciabitis, donec veniat) paſſus autem & mortuus ſit Chriſtus ex infirmitate: ad infirmitatem deſignandam, carnis nomen aptius eſt. Cyrillus Alexandr. lib. 4. in Ioan. cap. 12. Verùm quoniam ſæpius ſe Chriſtus panem appellauit, conſideremus ſi hoc vocabulo vſpiam à ſcriptura nominetur. Scriptum eſt ergo in Numeris (cap. 15.) Locutus eſt Dominus ad Moſen, dicens: Loquere filiis Iſraël, & dices ad eos. Cùm veneritis in terram, quam ego dabo vobis, & comederitis de panibus regionis illius, ſeparabitis primitias Domino: de pinſendis panibus veſtris, ita & de pulmentis, dabitis primitias Domino. Ænigmaticè, atque obſcurè nimiùm per figuram iſta fiebãt: ita

Verbum ſubſtantiuum Eſt propriè ſumitur. Theophil.

1\. *Argumenta quibus panis in corpus conuerſio probatur.* Greg. Nyſſ.

2\. Samonas Gazæus. *Argumentũ à minori ad maius.* Euſebius.

3\. Tertullian. Iſichius. Theophil.

Cur panis ſpecies remanet. Thomas.

Cur cùm Chriſtus ſit totus in hoc ſacramento, ait tamen, Caro mea eſt. Cyrill. Alex.

F G H I K

A ita de cœlo panis, id eſt Chriſtus obumbrabatur. Recordari enim oportet quòd homo propter nos factus, & ad ſimilitudinem noſtram, quaſi primitiæ quædam, ac ſeparatio noſtræ maſſæ, vt ſcribitur, Deo Patri oblatus eſt, primogenitus ex mortuis factus, & primitiæ reſurrectionis hominum, ad cœlum vſque aſcendentes. Quid quòd panes propoſitionis, azyma, lagana ex ſimila, & ſi qua ſunt in lege ſimilia, Chriſti corporis figuram iis prætulerunt: quibus, vt ſcribit Paulus (1. Cor. 10.) omnia in figuris contingebant? Sed & Melchiſedech panem obtulit, Chriſtus verò illius veritatem, corpus ſcilicet ſuum, & in cibum dedit, & in ſacrificium. Et quidem de ſacrificio, adiicit: *Quam ego dabo pro mundi vita.* Illius enim participes efficiuntur, qui accedunt ad altare, & ipſam Chriſti carnem mente purgata, accipiunt. Theophilact. in Ioan. Pro mundi autem vita carnem ſuam ad mortem dedit: moriens enim mortem *Theophil.*

B ſoluit. Intellige autem per vitam mundi, etiam reſurrectionem. Mors enim Domini generalem reſurrectionem hominum generi operata eſt. Fortaſſis autem & in ſanctificatione & in beatitudine vitam, mundi vitam nominauit. Nam quamuis non omnes acceperint ſanctificationem & vitam in ſpiritu: Dominus tamen ſeipſum pro mundo dedit: & quantum in ipſo erat, mundus ſeruatus, naturáque vniuerſa ſanctificata eſt: eò quòd accepit virtutem vincendi peccatum per vnum hominem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: ſicut & per vnum hominem Adam, in peccatum ceciderat. Dion. Carthuſ. in Ioan. Non enim ſic eſt intelligendũ *pro mundi vita*, quaſi per receptionem huius ſacramenti vita gratiæ in homine inchoëtur: immò qui ſine vita gratiæ ad hoc ſacramentum accederet, ampliùs moreretur in anima, reúſque fieret corporis Domini. Thomas in Ioan. Magna quidem eſt huius ſacramenti vti- *Quid vita mundi.* *Dion. Carth.* *Thomas.*

C litas, cùm in illud redundet effectus & meritum dominicæ paſſionis. Nihil enim eſt aliud hoc ſacramentum, quàm applicatio dominicæ paſſionis ad nos. Non enim decebat Chriſtum, ſecundum præſentiam ſuam viſibilem, ſemper eſſe nobiſcum: & ideò voluit hoc ſupplere per ſacramentum. Vnde manifeſtum eſt, quòd deſtructio mortis, quam Chriſtus moriendo deſtruxit, & reparatio vitæ, quam reſurgendo effecit, effectus eſt huius ſacramenti. Notandum etiam quòd aliter euenit huic ſacramento, aliter cæteris. Nam alia ſacramenta habent ſingulares effectus, ſicut in Baptiſmo ſolus baptizatus ſuſcipit gratiam: at verò immolationis huius ſacramenti effectus vniuerſalis eſt. Non enim ſolus ſacerdos, ſed & ij prò quibus illud offert, viui etiam & defuncti, illius effectum conſequuntur. Alexander Pontifex & Martyr, Epiſt. 1. ad omnes Orthodox. vt ex Concilio Triburienſi, cap. 19. colligitur, in eã rem ſic habet. In ſacramentorum oblationibus, quæ inter Miſſarum ſolennia Domino *Alex. Papa.*

D offeruntur, paſſio Domini miſcenda eſt: vt eius, cuius corpus & ſanguis conficitur, paſſio celebretur. Et paulo pòſt. Idcircò & paſſio eius in his commemorãda eſt, qua redempti ſumus, & ſæpiùs recitanda, atque hæc Domino offerenda. Talibus hoſtiis delectabitur, & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil enim in ſacrificiis maius eſſe poteſt, quàm corpus & ſanguis Chriſti, nec vlla oblatio hac potior eſt, ſed hæc omnes præcellit. Ideò etiam dum hoc ſacramentum conficitur, & ſacrificium offertur, memoria fit electorum illorum qui deceſſerunt, & eorum qui adhuc viuunt: vt agnoſcamus in omnibus vitam hanc: & reipſa conteſtemur corpus & ſanguinem Chriſti vitam eorum eſſe, qui ex mundo ſegregati. Ita nimirùm carnẽ ipſius *pro mundi vita* datam eſſe interpretamur. Sic corpus Chriſti myſticum corpori *Sacrificium Chriſti corporis omnia ſuperat.*

E naturali adiungimus, agnoſcentes membra Chriſti, eóſque omnes, qui de vno pane, & de vno calice participarunt, ex iſta carne vitam accepiſſe. Dionyſius Areopag. lib. Hierarch. Eccleſiaſt. cap. 3. Enimuerò ſanctorum, poſt pacem illam, nominũ prædicatio, eos præconio attollit, qui piè ſanctéque vixerunt: & ad finem vſque, virtutis viam conſtanter, nuſquam ab ea deflectendo, tenuerunt. Et paulò pòſt. Impoſitis ſancto altari venerabilibus ſignis, per quæ Chriſtus & ſignatur & ſumitur, adeſt protinus atque incunctanter ſanctorum deſcriptio, coniunctionem eorum indiuiduã, vnionémque cum illo altiſſimam & ſacratiſſimam indicans. Nec tantùm fit eorum memoria, qui iam cœlo perfruuntur, vt indicetur vnio & vita, quam à Chriſti carne participarunt: ſed & orat ſacerdos pro fidelibus defunctis, quibus propter quædam peccata, & pœnas exoluendas, nondum datur illa certiſſima requies, ad quã ſpirant. Hoc argumentum ſequitur Auguſt. lib. de ciuit. Dei primo. Nec enim piorũ animæ *Dio. Areopag.* *In ſacrificio corporis Chriſti memoria fit eorum omnium qui pertinent ad vitam.* *Auguſt.*

defunctorum ſeparãtur ab Eccleſia: alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memo- F
Chryſoſt. ria. Chryſoſt. hom .41. in 1. ad Corinth. Nec temerè qui altari aſſiſtit, inter horren-
da myſteria clamat: Pro omnibus in Chriſto dormientibus,& pro omnibus qui me-
moriam illorum celebrant. Et paulò pòſt. Ne defatigemur,mortuis auxilium feren-
do, preces pro ipſis offerendo:communis totius orbis victima preces ſunt. Hinc ple-
ni fiducia,pro toto etiam orbe ſupplicamus (q.pro totius *mundi vita* & ſalute:)inter
Martyres,inter Confeſſores , inter Sacerdotes , mortuos recenſemus . Vnum enim
corpus omnes ſumus,ſint membra licet alia aliis illuſtriora : Vndique veniam ipſis
impetrare licet,precibus pro ipſis effuſis,muneribus datis, conſortio eorum , inter
quos velut communione corpus,referuntur . Quid ergo doles ? Quid lachrymaris?
cùm impetrandæ mortuo veniæ tot extent rationes?Sed & eorum omnium,fideliũ, G
memoriam agimus,qui peccauerunt,vt ij qui mortui ſunt,viuificentur,per eum qui
Idem. carnem ſuam obtulit *pro mundi vita*. Idem Chryſoſt.hom.21.in Acta Apoſtol. Annun-
ciatur enim,inquit,tunc ſacramentum horrendũ, quod *pro mundo dedit ſeipſum* Deus,
vnde cum illo miraculo tempeſtiuè memor eſt eorum qui peccauerunt. Sicut enim
quando regum trophæa ſtatuuntur , tunc dimittuntur qui ſunt in vinculis per illud
tempus,& celebrantur quidem & quicunque victoriæ ſocij fuerint: Vbi autem tran-
ſierit hoc tempus, qui nihil aſſecutus eſt, nihil obtinet : Ita ſanè & hîc trophæorum
& celebrandæ victoriæ tempus eſt. Quoties enim,inquit,mãducabitis panem hunc,
mortem Domini annunciabitis.

Fide diuina myſteria intelliguntur , qua reiecta infideles omnia in quæſtionem H
vertunt,quod & Capernaitis contigit,ſtatim atque Chriſti verba de car-
ne ſua manducanda audierunt: Vbi de omnipotentia Dei,proprietate
Chriſti verborum,neceſſaria manducatione Chriſti carnis agitur.
Reſpondetur & illis,qui hæc Chriſti verba de ſola man-
ducatione ſpirituali intelligi exiſtimant.

Matth.	Marc.	Luc.	Ioan. 6.
			Litigabant ergo Iudæi ad inuicem,dicentes , Quo modo poteſt hic nobis dare carnem ſuam ad manducandum? Dixit illis Ieſus. Amen, Amen dico vobis, Niſi manducaueritis carnem filij hominis,& biberitis eius ſanguinem,non habebitis vitam in vobis. I

Introductio. INTER virtutes nulla eſt, quæ hominem in difficilibus , & per-
plexis rebus conſtitutum magis reſoluat , quàm fortitudo . Huic
Cicero. omnia videntur eſſe peruia & leuia , vt doctè diſſerit Cicero in
Quæſtion. Tuſculanis: illa ſtante nec miles hoſte,nec nauta mari
ab officio reuocantur. At verò quàm maioris virtutis eſt fides?
Hebræo.11. Sancti per fidem vicerunt regna,operati ſunt iuſtitiã,
adepti ſunt repromiſſiones. Omnia poſſibilia ſunt credenti. Ideó-
que Chriſtus cùm breui ſuſcitandum Lazarum Mariæ repromitteret,hanc fide con-
firmauit. Nónne,inquit,dixi tibi,quoniam ſi credideris, videbis gloriam Dei? Inniti-
Fidei omnia tur fortitudo animis,viribus,& humanæ quandoque gloriæ: fides Deo, & eius om- K
ſunt facilia. nipotentiæ. Atqui quantò Deus homine potentior eſt? Conſidera quantumuis debi-
lem & fortem hoſtem:ſed tamen attende Deum,nec obiice clypeum. Diſſeris de ſa-
croſanctis myſteriis, & ea tibi ſubobſcura , & creditu difficilia videntur ? Confide
omnipotentiæ & verbo eius:& apud temetipſum id Angelicum ſtatue, Non eſt im-
poſſibile apud Deum omne verbum. Eſa.51. Attendite ad Abraham patrem veſtrũ,
& ad Saram quæ peperit vos,quia vnum vocaui eum,& benedixi ei,& multiplicaui
eum. Conſolabitur ergo Dominus Syon , & conſolabitur omnes ruinas eius . Hoc
Dominus ad Iudæos,vt operibus eius admirandis fidem adhibeamus , quamuis ea
ſenſui reluctari videantur. Conſideremus fidem illam Abrahæ , qui fuit pater credẽ-
tium. Geneſ.12. Abrahæ ſemini terra repromittitur, peregrinatur : nullum tamen ei
ſemen erat ex Sara . Vnde fiebat , vt ille diuinas promiſſiones in ſpiritualem ſenſum

pertra

A pertraheret. Quod enim Deus de ſemine legitimo pollicebatur, ille ad ſemen ado-
ptiuum transferebat: Deo toties promiſſum ſuum repetenti obiiciens: (Geneſ. 15.)
Domine Deus, quid dabis mihi? Ego vadam ſine liberis, mihi non dediſti ſemen: &
ecce vernaculus meus hæres meus erit. Claud. Sanctius Epiſcopus Ebroicenſis in *Cl. Sanctius.*
Præfat. Repetitionis 3. de veritate Euchariſtiæ: quaſi obiiceret, de adoptiuo filio
neceſſariò intelligendum eſſe, cùm per naturam nulla ei relinqueretur ſpes de alio
ſemine. At verò, Deus tunc ipſum increpauit, qui ſic diuina effata, à proprietate lite-
ræ, ad ſpiritualem intelligentiam, propter naturæ impotentiam transferret. Et addi-
dit ea quæ ſpiritualem, & figuratum ſenſum excluderent, primùmque verbum Dei
ad literam accipiendum, & ſemen naturale intelligendum oſtenderent. Scribitur
B enim: Factus eſt ſermo Domini ad eum, dicens: Non erit hic hæres tuus, ſed qui e-
gredietur de vtero tuo, ipſum habebis hæredem. Suſpice cœlum, & numera ſtellas,
ſi potes: ſic erit ſemen tuum. Tunc quidem Abraham credidit, & reputatum eſt ei *Abrahæ fi-*
ad iuſtitiam. Non tamen deſtitit humana ratio etiam diuino huic oraculo obſtrepe- *des peruicit naturam.*
re, & in malum ſenſum, propter naturæ difficultates traducere. Nam & ei Sara con-
tradixit, quòd ſibi naturæ ac rationis perplexitas videretur ſolui. Ecce, inquit, con-
cluſit me Dominus, ne parerem. Ingredere ad ancillam meam, ſi fortè ex illa ſuſci-
piam filios. Miſericors Dominus & fidelis, in omnibus verbis ſuis patienter tulit ini- *Promiſſio fa-*
tiò iſtam mulieris ſubtilitatem: ſed qui comprehendit aſtutos in aſtutia ſua, tandem *cta Abraham*
docuit malum aduerſus Dei verbum conſilium fieri conſultori peſſimum. Etenim *non debuit*
grauidam ancillam permiſit ſtatim inſoleſcere in heram, vt prima experimento di- *intelligi ſpi-*
C ſceret ſemen domui Abrahæ fortunatiſſimum, non ex ſerua, ſed libera & legitima *ritualiter.*
vxore expectandum eſſe. Sed & expreſſè tandem Dominus ſcrupulum iſtum reſol-
uit, dicens (Geneſ. 17.) Sarai vxorem tuam non vocabis Sarai, ſed Saram: & benedi-
cam ei, & ex illa dabo tibi filium, vocabíſque nomen eius Iſaac. Nec contentus fidē
Abrahæ dediſſe (cap. 18.) quærit ex eo: Vbi eſt Sara vxor tua? Reſpondit ille: Ecce in
tabernaculo eſt. Cui dixit: Reuertens veniam ad te tempore iſto, vita comite, & ha-
bebit filium Sara vxor tua. Etſi verò & hic, & illa ætates ſuas prouectas opponerent,
didicerunt tamen diuinis verbis acquieſcere: vt & fides Abrahæ magis confirmare-
tur, qui contra ſpem in ſpē crederet, vt fieret pater multarū Gentiū. Corripitur diffi-
dēs Sarai: corripiantur & vtinā illi, qui diuina verba in quæſtionem vertūt, quaſi nec
id quod pollicitus eſt, efficere poſſit. Forment & vtinam ſeſe omnes adinſtar Abra-
hæ, vt non ad ſpiritualem & figuratum ſenſum ea deflectant, quæ propriè & realiter
D ſumi debent, quantumuis à natura diſſita eſſe videantur. Hæc Sarai infidelitas adhuc
in eorum cordibus verſabatur, qui Chriſti verbis ſeſe, immò rei difficultatem obtru-
ſerunt. Nam ſicut cùm ille filium Sarai, idem etiam ipſe ſuam ſe carnem daturum
repromitteret, *Litigabant Iudæi ad inuicem, dicentes: Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam
dare ad manducandum?* ἐμάχοντο, pugnabant, ſiue decertabant. Tanto enim quæſtionū,
& contentionum feruore ducebantur, vt & pugnare dicerentur: cùm alij pro Chri-
ſto ſtarent, eíque quantumuis obſcura & difficilia loquenti, acquieſcerent: alij ad
myſtica quædam hæc referrent: alij verò rem illis cruentam & horrore plenam ob-
trudi exiſtimarent. Vnde factum eſt, vt qui contentioſiores erant, dicerent *ad inui-* *Murmura-*
cem, Quomodo poteſt, &c. Ita murmuratio occulta, qua primùm contra Chriſtum fere- *tio periculo-*
bantur, iam in apertum proruperat. 2. ad Timoth. 3. Sic mali homines & ſeductores *ſiſſima.*
E proficiunt in peius, errantes, & in errorem mittentes. Chryſ. hom. 45. in Ioan. Nam ſi *Chryſoſt.*
hoc inquiris, cur non idem in quinque panum miraculo dixiſti? Quomodo eos in
tantum auxit? Quia tunc tantùm ſaturari curabant, non conſiderarę miraculū. Sed
res ipſa tunc docuit, inquies. Ergo ex eo & hæc credere oportuit ei factu facilia eſſe.
Propterea id prius fecit miraculum: vt per illud non eſſent amplius increduli his,
quæ poſtmodùm diceret. Theophilact. in Ioann. At verò Iudæi, quum audiiſſent *Theophil.*
de eſu carnis illius, diſcredentes, verbum incredulitatis dicunt: *Quomodo*? Nā quan- *Quæſtio in-*
do cogitationes incredulitatis ingrediuntur in animam, ingreditur ſimul, quomo- *credulitatis.*
do. Cyrillus Alexand. lib. 4. in Ioan. capit. 13. Venatrices canes huc atque illuc per- *Cyrill. Alex.*
currunt, feras quærentes: ſic affectum eſſe ſapientem Propheticus quoque ſermo de-
notat, dicens: (Eſa. 20.) Conquirens quære, & apud me habita. Quærendum enim ita
ſemper eſt, vt apud eum habitemus, & ad alienas ſententias non deferamur. Sed nō

ita facit animus malignus. Nam quæcunque non intelligit, ſtatim tanquã friuola, F
falſaque, per arrogantiam eiicit, nulli cedens, nec aliquid ſupra ipſum eſſe exiſtimãs. Quales Iudæos fuiſſe comperiemus. Nam quum oporteret eos, qui diuinam virtutem ſaluatoris, ac poteſtatem ſignorum miraculo perceperunt, ſermonem eius libenter ſuſcipere, & ſi qua difficilia videbantur, eorum ſolutionem quærere: contrà omninò faciunt, & *quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare*, de Deo non ſine magna impietate conclamant. Ita cùm animales eſſent (vt ait Paulus 1. Cor. 3.) ſpiritualia intelligere non poterant. Iudaicum enim hoc verbum eſt, *Quomodo*, & extremi ſupplicij cauſa. Ideò Nicodemus, cùm diceret, Quomodo poſſunt hæc fieri, (Ioan. 3.) meritò audiuit: Tu es magiſter in Iſraël, & hæc ignoras? Sed & cùm Moſes Iudæos educeret, & viderent Ægyptios, diffidentes ita clamabant, (Exod. 14.) Quomodo educes nos? Forſitan nõ erant ſepulcra in Ægypto, ideò tuliſti nos, vt moreremur in G
ſolitudine. Quaſi nec poſſet Dominus mare populo ſuo diuidere, & illius fluctus in Ægyptios conuertere. Magnum hoc in Moſe & Aarone peccatum fuit, vt qui petrã percuſſuri dubitant, & aiunt, (Num. 20.) Num de petra hac aquam poterimus vobis eiicere? At qui hoc in quæſtionem vertere non debuerant, cùm haberent verbum & omnipotentiam Dei: cui inniti illos & populum oportebat. Hinc factum eſt, vt Dominus vtrique dixerit: Quia non crediditis mihi, vt ſanctificaretis me coram Iſraël, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. Quàm horrendum, & tamen iuſtum Dei iudicium incidit in principem, qui ſermonem viri Dei, factu impoſſibilem aſſeruit? 4. Reg. 6. & 7. Tamdiu obſeſſa fuerat à Syriis Samaria, donec inualeſcente fame, vænundaretur caput aſini octoginta argenteis, & quarta pars cabi H
ſtercoris columbarum, quinque argenteis: immò donec mulieres de comedendis filiis conſilium inirent. Territo rege & ipſis principibus, quòd nihil ſibi ſpei nec de area, neque de torculari reliquum eſſe viderent: dixit Heliſæus, Audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus: In tempore hoc cras, modius ſimilæ vno ſtatere erit, & duo modij hordei ſtatere vno, in porta Samariæ. Porrò reſpondens vnus de ducibus, ſuper cuius manum rex incumbebat, homini Dei ait: Si Dominus fecerit etiã cataractas in cœlo, numquid poterit eſſe quod loqueris? Hanc principis temeritatẽ, qui Dei verbum oppugnare auderet, etſi quidem ei à rebus communibus argumenta ſuppeterent, Propheta definita mortis ſententia caſtigauit, dicens: Videbis oculis tuis, & inde non comedes. Quod & craſtino euenit. Diuino ſiquidem pauore concuſſis & fugatis Syriis, cùm omnis populus è Samaria ſeſe in eorum caſtra proripuiſſet: rex ducem illum, in cuius manu incumbebat, conſtituerat ad portam: eum autẽ I
compreſſum conculcauit populus iuxta ſermonem viri Dei. Cyrillus lib. 4. in Ioan. cap. 13. Aliorum igitur culpa perdocti, cùm Deus operatur, non quæramus quomodo: ſed operis ſui viam atque ſcientiam illi concedamus. Nam quemadmodum quamuis nullus nouit quidnam ſecundum naturam Deus ſit, iuſtificatur tamen per fidem, cùm credit præmia illum redditurum quærentibus eum: ſic etſi operum eius rationem ignorat: cùm tamen fide illum omnia poſſe non dubitet, nec contemnenda probitatis huius præmia conſequetur. Ita profectò nos affici, per Prophetam Iſaiã (ca. 55.) Dominus ipſe hortatur. Non enim ſunt conſilia mea, inquit, vt conſilia veſtra, nec ſicut viæ veſtræ, ita viæ meæ ſunt: ſed ſicut exaltatur cœlum à terra, ita exaltatæ ſunt viæ meæ à viis veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris. Qui autem ſapientia, virtute, & Deo excellit, quomodo non operabitur ita miraculoſè, K
vt operum ſuorum ratio mentem noſtram effugiat? Nónne vides quid ſæpenumerò Mechanici faciunt? Incredibilia nonnunquam videntur nobis enarrare: ſed tamen quia ipſos ſimilia feciſſe videmus, poſſe peragi ab ipſis facilè credimus. Quomodo igitur ſummis cruciatibus digni non erunt, qui rerum omnium opificem Deum ita contemnunt, vt dum opera eius occurrant, dicere & quærere audeant, *Quomodo* illa fiant? quem totius ſapientiæ largitorem eſſe non ignorant, quem omnia poſſe ſcriptura nos docuit. Si verò tu, ô Iudæe, *quomodo*, etiam nunc clamas: hanc tuam imperitiam ego quoque ſecutus, libenter *quomodo* ex Ægypto exiuiſti, rogabo. Quomodo in ſerpentem fuit virga conuerſa? Quomodo lepra manus affecta, in momento tẽporis in priſtinum ſtatum iterum reſtituta fuit? Quomodo in naturam ſanguinis aquæ tranſierunt? Quomodo patres tui per media maria, vt per aridam, effugerunt?

Non quærendum quomodo, in rebus diuinis.

Omnipotentiæ diuina argumentũ. Cyrillus.

Quomo-

A Quomodo per lignum amaritudo aquarum in dulcedinem recidit? Quomodo è lapide fontes aquarũ fluebant? Quomodo ſtetit Iordanis? Quomodo ſolo clamore inexpugnabilis Hiericho cecidit? Innumerabilia ſunt, in quibus ſi quomodo quæris, vniuerſam ſcripturam euertere neceſſe fuerit, & ipſius Moſi ſcripta contemnentur. Quot enim legimus, quæ communi rerum ordini refragantur? Quomodo vxor Loth in ſtatuam ſalis conuerſa eſt? Quomodo Aſina Balaam locuta eſt, & corripuit Prophetæ inſipientiã? Quomodo ſol ſtetit ſub Ioſue: & idem retrogrado recucurrit ordine decem lineis ſub Ezechia? Ita non modò in nouo, ſed & in veteri Teſtamento, dixerim & in hominum induſtria, poterit ignarus quis quærere, quomodo. Verùm nec illa rei veritatem labefactare poterunt. Interim tamen ſummum hoc in rebus diuinis flagitium eſt, cùm Dei potentia in quæſtionem vertitur. Paulus vocat

B hoc peccatum tentationem, cùm (1.Cor.10.) ſcribit, Nolite tentare Deum, ſicut quidam ex ipſis, quorum corpora proſtrata ſunt in deſerto. Nimirùm & illi ſimilem quæſtionem mouerunt, de Dei verbo & omnipotentia diffidentes, cùm illis carnium abundantia repromitteretur. Dixerunt enim, Poteritne Deus parare menſam in deſerto? Adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum, & ira Domini aſcendit ſuper eos. Contemnebant illi Manna, cùm tamen ex eo non prouidentiæ modò, ſed & diuinæ omnipotentiæ argumentum ducere poſſent. Idcircò enim ait, (Deut.8.) Afflixi te penuria, & dedi tibi Manna, vt intelligeres quia non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Sed, vt ſcribit Sedulius poëta hymno 1.

Non diffidẽdum de Dei omnipotẽtia.

Sedulius.

C *Murmurat impietas manna veniente refecta:*
Panis adeſt Chriſtus, murmurat impietas.

Quod autem maius eſt blaſphemiæ genus, quàm ſi ex imbecillitatis noſtræ captu, Dei potentiam metiri voluerimus? Quid non eludetur? Baſilius lib.2. in Eunomium, id confirmat, in quæſtione generationis diuinæ. Non mihi dicas, inquit, quænam eſt hæc generatio, qualis, & quomodo facta? Non enim quia omninò ineffabilis modus, & incomprehenſibilis eſt, idcircò etiam firmiter credere recuſabimus. Nam ſi cuncta intelligentiâ noſtrâ menſurare voluerimus, & quod mente non capimus, id nihil omninò eſſe putauerimus: amittetur profectò fidei, amittetur ſpei remuneratio. Quomodo autem erimus amplius beatitudine digni, quæ in rerum inuiſibilium fide depoſita eſt, ſi ſolis his aſſentimur, quæ intellectui dilucida eſſe putamus? Vnde errauerunt gentes, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum? Nón-

Blaſphemia eſt metiri ex ſeipſo Dei potentiam.

Baſilius.

D ne quoniam, dũ ea ſequuntur, quæ cogitando veriſimilia putant, prædicationem ſpiritus incredibilem dicunt? Iſaias autẽ quos vt perditos deplorat? Væ ſapientibus in ſeipſis, & corã ſeipſis ſcientibus. Nónne hos? Georg. Alexandr. in vitam D. Ioan. Chryſo. Anthemium quendam refert, in quæſtionẽ vertiſſe, id quod in Eccleſia audierat: Non in ſolo pane hominem viuere, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei: & huius temeritatis pœnas illum ab obſeſſore dæmone accepiſſe. Statim enim dæmonio correptus in terrã corruit, & horrendum omnibus de ſeipſo, dum ſe collideret, & ſpumam ex ore emitteret, ſpectaculum præbuit. Bernardus in vitam S. Malachiæ, Clericum quendam narrat à Malachia admonitum, vt ab opinione quam ſequebatur, animum auocaret: & fateretur in Euchariſtia non ſolam ſanctificationẽ, ſed & ipſius corporis Chriſti veritatem. Induratum à conuentu fratrum eiectum eſſe: abeuntem tanta infirmitate correptum, vt ne pedem quidem mouere poſſet. Re-

Georg. Alex.

Pœna eorum qui de Dei virtute diffiderunt.

Bernardus.

E uerſum domum errorem abiuraſſe, abſolutum fuiſſe, & viaticum accepiſſe: & vno penè momento perfidiam ore abdicaſſe, & morte diluiſſe. Nicetas libr. 5. de rebus Manuelis Comneni, quoſdam ſcribit coram Imperatore de ſacris hiſce myſteriis, & Chriſti ſacerdotio ſecundum ordinem Melchiſedech diſputaſſe: tum verò inſolito illos fulgure, tonitru, & terræmotu, etiam à præſentibus Aſtrologis id Dei vindictæ tribuentibus, territos, & euocatos à tanta temeritate fuiſſe. Nam & iſta myſteria fidei dicuntur. Quid tu modum requiris in Chriſti corpore, cùm præter omnem humanum modum natus ſit ex virgine? Petrus Venerabilis contra Petrobruſianos, recurrit ad Chriſti diuinitatem, quam negare neceſſe ſit eum, qui quæſierit, *quomodo poſſit nobis carnem dare ad manducandum*. Nam ſi omnia quæcunque voluit fecit: vtique, inquit, & hoc, quia voluit fecit. Voluit ergo & potuit,

Nicetas.

Pet.Vener.

Chriſtus fecit quæcunque voluit.

proinde & fecit. Si enim Deus omnipotens eſt, & Chriſtus Deus eſt: ſequitur eum, F quando vult, corpus ſuum nobis verè præſens in Euchariſtia exhibere. Nec ſanè mirum eſt in Capernaitis, ſi de tanta re diſputent, quum fidei fundamentum minimè habeant. Accedentem enim ad Deum oportet credere, quia eſt. Hoc primum conſtitui oportet, Chriſtum Deum eſſe, & omnia poſſe. At verò Deum illum eſſe neſciunt, & magnum illis eſt, ſi Chriſtum alicui Prophetarum conferant. Mirum autem eſt Chriſtianos, qui hoc primum ſe corde credere confitentur, in quæſtionem vertere Chriſti potentiam: ac ſi non poſſit dare carnem ſuam

Inuenta Caluiniſtarum.

ad manducandum. Hinc ex ſuis nugis & ſomniis modos requirunt, quemadmodum & Caluiniani, dum fuſuras canalium, traiectiones atomorum, diſtillationes ſuccorum, defluxiones aquarum, irradiationes ſolis, his ſacroſanctis myſteriis applicant: ne Chriſti verba aſſerant, ſed potius euertant. At verò Chriſtus ſimpliciter intelligenda eſſe ſua verba de reali & vera ſuæ carnis manducatione, etiam ad ſenſum, etſi G non ad modum Capernaitarum confirmauit, ſua reſponſione. Nec enim illos arguit, quòd opinarentur illum aſſerere ſe ſuam carnem ad manducandum daturũ eſſe: quin potius addito ad maius veritatis & fidei argumentum, iureiurando, dicens. *Amen, Amen dico vobis*, in veritate, vtique, inquit, in veritate dico. Ne exiſtimetis me

Chriſtus aſſerit ſe verè, & non figuratè loqui.

verbis illudere, aut aliter quàm ipſa ſonant quæ dixi, intelligere. Ne recurratis ad cõmunem rerum ordinem, & veſtræ imbecillitatis iudicium. In veritate dico. Non loquor figuratiuè, aut per aliquam ſimilitudinem, ſed verè. *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*. Euthym. in Ioan. Illi

Euthymius.

quidem hoc impoſſibile iudicabant: ipſe verò omninò poſſibile oſtendit, neque id

Theophil.

tantùm, ſed etiam neceſſarium. Theophil. in Ioan. Propterea volens oſtendere quòd non ſit impoſſibile, ſed valde neceſſarium, ait: Non poteſt aliter haberi vita, niſi car- H

Chryſoſt.

nem meam comedatis. Eadem ferè ex Chryſoſtom. hom. 46. in Ioan. quibus & regulam iſtam præmittit. Cùm de rebus ſpiritualibus diſputamus, nihil ſæculare ſit in animis noſtris, nihil terrenum: ſed omnia huiuſmodi abeant, omnia relegentur. Diuinos duntaxat ſermones audiamus. Nam ſi adueniente rege omnis ſedatur tumultus, multo magis ſpiritu nos alloquente, multo nobis ſilentio, multa admiratione opus eſt. Beda in Ioan. Quomodo quidem detur, inquit, & quinam modi

Beda.

ſint manducandi iſtum panem, ignoratis. Verumtamen niſi manducaueritis, non habebitis vitam in vobis. Hæc non vtique cadaueribus, ſed viuentibus loquebatur: vnde colligerent illum de vita meliore & excellentiore, & de ſecreto quodam ſuæ

Cyrillus.

carnis exhibendæ modo intelligere. Cyrillus lib. 4. in Ioan. cap. 14. Miſericors certè, ac mitis Chriſtus eſt: non enim aſperè ad crudelitatem eorum reſpondit, nec vllo I modo contendit: ſed viuificantem huius myſterij cognitionem, iterum atque iterum in mentibus eorum imprimere ſtudet. Et quomodo quidem carnem ſuam dabit ad manducandum, non docet: nec enim huius doctrinæ capaces erant. Sed & hæc fide potiſſimùm intelliguntur, vt ſcribit Eſaias, (capit. 7.) Niſi credideritis, nec intelligetis. Oportebat igitur fidei primùm radices in animo iacere: deinde illa quærere, quæ homini quærenda ſunt. Illi verò antequàm crederent, importunè quærebant. Hac igitur de cauſa Dominus quomodò id fieri poſſit, non enodauit, ſed fide id quærendum hortatur (dicens Amen, Amen, vt rei certiſſimæ ſine vlla controuerſia per obſequium fidei aſſentiatur.)

Deo nullus modus præſcribitur.

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines.

Deo autem nullus modus & finis præſcribitur, qui pertingit à fine ad finem forti- K

Pet. Vener.

ter, & diſponit omnia ſuauiter. Petrus Vener. lib. in Petrobruſianos. Nimirùm eis, qui ſic curioſè modum requirunt, id Eſaiæ (cap. 40.) dicendum eſt, Quæ eſt via ſapientiæ, aut quis locus intelligentiæ eius? Abſcondita eſt ab oculis omnium viuentium. Et alius, (Bar. 3.) Quis transfretauit mare, & adduxit eam, & attulit ſuper aurum electum? Aliter vtique myſteria noſtra, & doctrina Philoſophorum. Nã Philoſophia præuiam habet demonſtrationem: doctrina autem noſtra præuiam habet fidem, quia diuino verbo, cui nihil impoſſibile eſt, innititur. Inde fit, vt Chriſtus omiſſis demonſtrationibus, ſtatim definiat quid credendum ſit. *Amen, Amen*, inquit, *dico*. Quid ad maiorem affirmationem adiicere potuiſſet? Verùm quoniam nonnulli hanc Chriſti ſententiam à proprio ſenſu detorqueant, oſtendamus

ex

A ex Patrum ſententiis eam non modò de ſpirituali, ſed maximè de reali,& ſacramen- *Reſpondetur*
tali Chriſti carnis manducatione intelligi. Ita nimirùm ſpiritualem manducationẽ *his qui volũt*
intelligo, vt quæ concomitari debeat realem & ſacramentalem ad effectum vitæ. Et *de ſola ſpiri-*
primùm illorum obiectionibus reſpondeamus. Primùm quidem, quòd ex ſuperiori- *tuali mãdu-*
bus Chriſti verbis concluditur hìc agi de manducatione per fidem, cùm iam dixerit: *catione iſta*
Qui credit in me, non eſuriet. Et rurſus: Omnis qui credit in filium, habet vitam æ- *dici.*
ternam. Secundò proferunt hanc ſententiam vniuerſaliter verificari non poſſe in
manducatione reali & ſacramentali, quòd non omnes, qui ſacramentaliter Chriſti
carnem accipiunt, vitam ex eo conſequuntur. Ideò igitur intelligi debere de man-
ducatione ſpirituali ſola: alioquin adiiciendum fuiſſet, Niſi mãducaueritis dignè. Et
qui manducat dignè. Tertio loco nobis obiiciunt, quòd ſi ſententia iſta vniuerſalis
intelligeretur de manducatione ſacramentali, omnes igitur, etiam laici, ſub vtra-
B que ſpecie Euchariſtiam ſumere deberent. Quartò, quòd conſequeretur infantes &
pueros necdũ adultos communicandos eſſe: alioquin vitam non habituros eſſe. Re-
ſpondemus verò ad primam obiectionem, non conſequi ex eo, quòd Chriſtus pro- *Ad primam*
miſit ſe vitam daturum in ſe credenti, & illum non eſiturum: quòd & hic tantùm a- *obiectionem.*
gat de manducatione ſpirituali. Hoc enim manifeſtum eſt, ex ratione cibi, cuius in
ſuperioribus ſermonibus, & cuius hìc meminit. Non locutus eſt priùs expreſſis ver-
bis de carne ſua, ſed tantùm de ſeipſo, in quantum deſcendit de cœlo, & in quantũ
datur à Patre. Priùs dicebat, *Pater dat*, in præſenti: & in futuro, promittebat ſe datu-
rum. Itaque cùm differentia cibi conſtituatur, erit & differentia manducationis. Ci-
bus quem priùs aut à Patre dari, aut à ſe, locutus eſt, purè ſpiritualis erat, Verbum
Dei ſcilicet, & ipſa filij diuinitas, humanitatis meritum, & quæ fide apprehendun-
C tur, illa, inquantum fidei ſubiecta ſunt, ſpiritualia ſunt: ideò ſpiritualem manduca-
tionem intelligi oportuit. At cibus, quem pollicebatur ſe daturum, & ad cuius mã-
ducationem nos aſtringit, corporalis eſt: quid enim magis corporale eſt, quàm ca-
ro & ſanguis? quàm corpus ipſum? Ideò nunc de alia manducatione intelligi neceſ-
ſe eſt. Itaque negari conſequentia iſta poteſt: Chriſtus in ſuperioribus agebat de mã-
ducatione ſpirituali per fidem, ergo & hic. Vt qui diceret: Chriſtus in ſuperioribus
non meminit expreſsè carnis & ſanguinis ſui, ergo neque hìc. Abſurda vtrobique
concluſio eſt. Vt & ſi quis rurſus ita concluderet, Sola manducatio ſpiritualis per fi-
dem ſufficit ad Chriſti diuinitatem percipiendam: ergo & ſola ſufficit ad carnem
illius verè & realiter ſumendam. Concatenatæ ſunt enim hæ concluſiones, & viden-
tur è Sacramentariorum ſcholis, id eſt, eorum qui Chriſti corporis in Euchariſtia
D præſentiam negant, proficiſci. Illi enim eandem concluſionẽ inferunt ex Auguſtino *Ad verba*
potiſſimùm. Ille, inquiunt, manducationem ſpiritualem commendat, vt neceſſariam *Auguſtini*
ad effectum huius ſacramenti, & ſine qua nec vita, nec vnio, nec alia nobis cum *de manduca-*
Chriſto gratia eſt: igitur ſolam illam ſpiritualem, non ſacramentalẽ agnoſcit. Immò *tione ſpiri-*
verò vtramque commendat, ita tamen vt ſpiritualis ſacramentalem concomitetur *tuali.*
ad effectum. Alioquin idem ego concluderem in cæteris ſacramentis, maximè verò
in baptiſmo. Neceſſe eſt vt qui adultus baptizandus eſt, credat, vt illum anteactæ
vitæ pœniteat, vt intentionem habeat baptiſmi. Sine his non prodeſt illi baptiſmus
ad ſalutem. Ergo non opus eſt baptiſmate. Hæc baptiſma præcurrere & concomi-
tari debent: ergo fruſtrà baptiſma eſt. Ita ſc. illi ratiocinantur in Euchariſtia: Præpa-
rari oportet eum & probari, qui ad ſacram hanc menſam accedit. Sed &, vt ſcribit
E Auguſtin. in Pſal. 31. Nemo manducat, qui non priùs adorauerit. Facit autem hæc *Auguſtin.*
adoratio ſpiritualem manducationem. Ergo quia ſpiritualis manducatio præce-
dit & concomitatur ſacramentalem, fruſtrà ſacramentalis agnoſcitur. Omnium 2.
iſtorum ſophiſmatum negari concluſio poteſt. Ex iſta concluſione, ſecunda depen- *Ad ſecundã*
det, cùm ſic inferunt: Hæc propoſitio, *Qui manducat meam carnem, habet vitam*, non eſt *obiectionem.*
vniuerſaliter vera, ſi de manducatione ſacramentali intelligitur. Contingit enim
vt aliquis manducet Chriſti carnem ſacramentaliter, & tamen non habeat vitam
æternam, ſed iudicium ſibi manducet & bibat. Ergo non intelligitur de ſacra-
mentali, ſed de ſpirituali manducatione. Ad quod reſpondemus, in omnibus fi-
nibus conſequendis ea ſupponi debere quæ contingunt ad finem: proinde nec
mirum eſſe, ſi ſupponatur fides ad manducationem ſacramentalem. Nimirùm

conſiderandus eſt ordo doctrinæ Chriſti: vt ex eo diſcamus, quem & ipſi ordinem F
in horum myſteriorum participatione ſeruemus. Priùs locutus eſt de fide, nunc lo-
quitur de manducatione carnis. Supponit ergo non impium & infidelem, ſed fi-
Hæc propoſitio qui mãducat, eſt vniuerſalis. delem manducare: vt ſit ſenſus, *Qui* fidelis *manducat meam carnem*. *Qui*, attractus
à patre meo, *qui* veniens ad me, *qui* credens in me. Modificauit enim in ſuperiori-
bus ſuis verbis vniuerſalem hanc notam, & ad ſolos fideles reſtrinxit: vt qui per
fidem ipſum manducant manducatione ſpirituali ad vitam animæ, iam ad vitam
vtriuſque, corporis ſcilicet & animæ, ipſius carnem manducatione ſacramentali
accipiant. Demum idem abſurdum in reliquis omnibus conſequeretur, quæ
vniuerſaliter ſe habere videntur. Vt cùm legimus, Qui credit in me, non morie-
tur. Aut Ioannis tertio: Omnis qui credit in filium, habet vitam æternam. Quis
enim vetat ne ego ſimiliter dicam has propoſitiones non eſſe veras vniuerſaliter, G
quia contingit vt aliquis credat, & tamen non habeat vitam æternam? Proinde i-
ſtud non intelligi de fide, niſi adiiciamus, aut ſupponamus, Qui credit fide forma-
ta per charitatem. Atqui Theologus, quoties propoſitiones occurrunt vniuerſales,
ad quas exceptio proferri poſſit: ſic vim dictionum omnium expendit, vt nihil ea-
rum eludat: ſed aut ex conſequentibus, aut ex præcedentibus ſuppeditet, quæ ad
ſenſum illius perfectum faciunt. Vt ad hanc propoſitionem vniuerſalem verifican-
dam, Omnis qui credit in filium, non perit, ſeu, Nullus qui credit in filium, non
Dictio vniuerſalis Omnis, modificatur à Chriſto. perit: antecedentia & conſequentia expendit. Nimirùm vnde fides ſit: nũ & ipſa cha-
ritate formata ſit. Num priùs Chriſtus de charitate diuina, num de ſpiritu viuificãte
locutus ſit. Suppoſuit ergo eum qui credit, duci à ſpiritu interiùs loquente, appre-
hendere diuinam in nos charitatem, qua per filium illuxit. Docent & conſequentia
illum de fide formata diſſerere, id eſt, cui non deſit pietas & charitas: cùm adiecit, H
Omnis qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguãtur opera eius.
Idcircò ſumi debet Verbum *credere*, non pro ſimplici fide, ſed & pro iis omnibus
quæ ad eius perfectionem, & fructum ex ea conſequendum concurrunt. Itidem
dicendũ eſt in hac propoſitione, *Qui manducat meam carnem, habet vitam æternam*: nã di-
ctio *manducat*, etſi propriè ſonet manducationem ſacramentalem, vt dictio *credit* pro-
priè ſonat fidem, tamen ſicut per *credere*, etiam diligere, etiam obſequi & parere: ita
per *manducare*, etiam probari, humiliari, & ea omnia intelligimus, quæ ad decorem
& fructum manducationis ſacramentalis conſequendum neceſſaria ſunt: maximè
cùm, vt diximus, illa etiam omnia ex præcedentibus Chriſti verbis innoteſcant.
Vnde fit, vt propoſitio iſta ſic à Chriſto modificata, ſit de ſacramentali manducatio-
ne vniuerſaliter vera, *Qui* tractus à patre, veniens ad me, credens in me, datus mihi à I
patre, videns me, docibilis Dei, *manducat meam carnem* manducatione ſacramentali,
habet vitam æternam. Si quis enim Chriſti ſacratiſſimum corpus manducat, & ſangui-
nem bibit indignè, ille non eludit ſuperiorem ſententiam, quoniam ab illa omni-
nò excludebatur: cùm ſecundum præſentem iuſtitiam, in eo quod indignè acceſ-
ſit, nec ſit tractus à patre, nec ad Chriſtum venerit, nec in eum crediderit, nec datus
ſit ei à patre, nec filium viderit, nec ſit docibilis Dei. Horum enim verborum vim
& ſenſum in ſuperioribus expendimus.

3. *Ad tertiam obiectionem.* Thomas. Tertia obiectio à D. Thoma, Alberto, Dionyſio Carthuſiano, olim deciſa fuit.
Thomas Lect. 7. in cap. Ioan. 6. Si, inquiunt, hoc refertur ad ſacramentalem mandu-
cationem, conſequetur, quòd vtraque ſpecies ſit neceſſaria. Quarta obiectio, quòd
ſimilis eſt iſta propoſitio huic, Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpirituſan- K
4. *Ad quartã.* Dion. Areo. cto, non intrabit in regnum cœlorũ. Adde quod Dion. Eccle. Hierarch. cap. 3. dicit,
quòd perceptio cuiuſlibet ſacramenti debet conſummari, in communione Euchari-
ſtiæ, ἡ τελείωσις ἐκ τῆς ταύτης θεαρχικῶν δωρεῶν ἐστὶ, vt quæ ſit ſacramentorũ conſumma-
tio. Vnde efficiatur, vt & infantes Chriſti carnem & ſanguinem manducare debeant
ſtatim atque baptizati ſunt, alioquin à vita excludantur.

3. *Contra tertiã.* Ad prius argumentum, ſi hæc propoſitio, *Niſi manducaueritis carnem*, &c. de ſacra-
mentali manducatione intelligitur: conſequitur, adigendos omnes ad commu-
nionẽ ſub vtraque ſpecie, alioquin vitam non habituros: cùm non ſimpliciter dicat
Non ſequitur quòd v- Chriſtus, *Niſi manducaueritis*, ſed & adiiciat, *Niſi biberitis*: præſertim cùm perfecta re-
fectio cibi non ſit ſine potu. Reſpõdet Thomas ad verba Chriſti, quòd qui mãducat,
quodam-

traque ſpecies ſit neceſſaria.

A quodammodò bibit: cùm maneat Chriſtus totus ſub vtraque ſpecie. Sed ſub ſpecie panis, inquit, continetur corpus Chriſti ex vi conuerſionis: ſanguis verò ex naturali concomitantia. Sub ſpecie verò vini continetur ſanguis Chriſti ex vi conuerſionis: corpus verò ex concomitantia naturali. Quis enim exiſtimauerit Chriſti corpus exãgue nobis porrigi? Tert. lib. 4. contra Marc. In calicis enim mentione, inquit, teſtamẽtum conſtituens ſanguine ſuo obſignatum, ſubſtantiam corporis confirmauit. Nullius enim corporis ſanguis poteſt eſſe, niſi carnis. Nam etſi qua corporis qualitas opponetur nobis, certè ſanguinẽ niſi carnea non habebit. Sanguis igitur corpus, & corpus ſanguinem verificat: immò neutrum ab altero diuellitur. Auguſt. de conſecrat. diſtin. 2. cap. Qui manducat. Et quia in ſacramento ſic fit, inquit, & norunt fideles quomodo manducent carnem Chriſti: vnuſquiſque accipit partem ſuam, vnde ipſa

Tertullian.

Auguſt.

Chriſtus totus ſub vtraque ſpecie.

B gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer: totus in corde tuo: totus erat apud patrem, quando venit in virginem. Impleuit illam, nec receſſit ab illo. Quod videtur, panis eſt & calix, quod etiam oculi renunciant: quod autem fides poſtulat inſtruenda, panis eſt corpus Chriſti, calix ſanguis. Ità, inquit, per partes mãducatur totus, & manet integer: nimirùm ſub vtraque ſpecie totus & integer. Hoc etiam R. Cahana vi ſpiritus diuini, agnouit: cùm hæc Geneſ. verba interpretatur, Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ amictum ſuum. Quod ſanè de Chriſti carne & ſanguine dictum eſſe Tertullianus libro in Iudæos, & Iuſtinus Martyr in Dialogo cum Tryphone Iudæo, & permulti ex antiquis Doctoribus teſtati ſunt. Petrus Galatinus libro 10. de arcanis fidei in Talmud inuentis, capite ſexto,

R. Cahana.

Tertullian.

Iuſtin. Mart.

Pet. Galat.

C verba R. Cahana in vulgarem linguam ita transfert. Lauabit in ſanguine vuæ pallium ſuum, id eſt, diuinitatem ſuam: quia ſicut pallium totum hominem circundat, ita Deus totum replet mundum. Rubriores ſunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores: hoc eſt, in ſacrificio quod fiet ex pane, non obſtante quòd album ſit veluti lac, conuertetur ſubſtantia in ſubſtantiam corporis Meſſyæ, eritque in ipſo ſacrificio ſubſtantia ſanguinis rubra vt vinum. Erunt item in ſacrificio vini ſanguis & caro Meſſyæ, & eadem erunt in pane. Quoniam corpus Meſſyæ non poteſt diuidi, idque ratio poſtulat. Nam ſi caro & ſanguis diuiſa eſſent, diſtinguerentur ab inuicem. Corpus autem Meſſyæ non poteſt diuidi, ſicut ſcriptum eſt Exod. 12. Et ſubſtantiam non confringetis in eo. Præterea caro ſine ſanguine, & è conuerſo, ſunt res mortuæ: corpus verò Meſſyæ poſt reſurrectionem, quia glorificatum erit, ſemper viuet. Et hinc eſt dictum illud: Dauid rex Iſraël in ſeculum

Tranſubſtãtiatio.

D viuit. Oculi autem & dentes ideò dixit, vt venuſtior fiat oratio, & ſenſus occultetur. Hæc ad verbum ille Rabbi Cahana, qui longè ante Chriſti natiuitatem fuit. Sic dẽtes expandebat, pro eo quod dentibus atteritur: & oculos, pro eo quod videtur. Vt ſub pane quidem manducari carnem & ſanguinem: videri autem dicat panis ſpeciẽ albam velut lac. Et licet albedo illa, & externa panis ſpecies videatur oculis externis, in ipſo Meſſyæ ſacrificio: agnoſci tamen & credi debeat, immò verè & realiter adſit corpus Chriſti, quòd per aſinum viri alligatum, & ſanguis eius, qui per ſanguinem vuæ, qua pallium intinctum eſt, ſignificetur. Ita fatebatur integrum Meſſyam, corpus ſcilicet & ſanguinem Meſſyæ ſub panis ſpecie in eiuſdem ſacrificio: quia corpus Meſſyæ non poſſit diuidi. Iam cùm Chriſtus integer ſit ſub vtraque ſpecie, cùm non corpus modò & ſanguis eius, ſed totus Chriſtus, verus Deus & homo nobis ſub vtraque porrigantur, rectè reſpondent Patres, eum qui carnem Chriſti manducauerit,

Qui Chriſti carnem manducat, quodammodò etiam ſanguinem bibit.

E quodammodò, id eſt, per concomitantiam, & tamen realiter & verè Chriſti ſanguinem bibiſſe. Ita ſcilicet reſoluetur quæſtio, de neceſſaria vtriuſque ſumptione. Nã ſi manducare & bibere oportet vt vitam habeamus, vtraque ſpecies concedatur neceſſe eſt. Reſpondemus id quidem conſequi, niſi totus Chriſtus eſſet ſub vtraque ſpecie, aut ſi corpus exangue daretur. Verùm quia qui manducat carnem, ſanguinem quoque ſumit: ideò vtriuſque mentio à Chriſto facta eſt: cum conditione neceſſariæ illorum realis & veræ ſumptionis, quam ſanè ſub earum altera ſpecie conſequimur. Sufficit quòd verè & realiter ſumamus vtrumque. Sed vtrumque verè & realiter ſumitur ſub altera ſpecie: Ergo ſufficit ad neceſſitatem, quòd ſumatur ſub altera ſpecie.

Verùm obiiciunt rurſus, bibitionis mentionem fieri, vt manducationis. Vtique.

Bibitio quadam ex par-

te rei potabilis, ſi vere ſumatur.

Realis erit bibitio, ſi ipſum ſanguinem attendas corpus realiter concomitantem, F quod exangue eſſe non poteſt. Cibus enim & potus etiam ſub altera ſpecie ſumuntur realiter. Et ad hoc requirit Chriſtus ſimpliciter, vt vtrũque accipiamus realiter exiſtens aut ex vi ſacramenti, aut per concomitantiam. Adde quòd Eccleſia Chriſti ſpiritum & mentem ſecuta, ſatis alteram ſpeciem eſſe, ſub qua totus Chriſtus ſumeretur, exiſtimauit, vt promiſcua pop. multitudo ex ipſa Chriſti carne vitam aſſequeretur: & ita vitandum effuſionis periculum. quod & Rodolphus Abbas S. Trudonis, circa annum 1140. temporibus Imperatoris Henrici quarti, his verſibus complexus eſt:

Rodolph. Abbas.

Hic & ibi cautela fiat, ne Presbyter ægris
Aut ſanis tribuat laicis de ſanguine Chriſti.
Nam fundi poſſet leuiter, ſimpléxque putaret,
Quòd non ſub ſpecie ſit totus Ieſus vtraque. G

Ad quartam obiectionem.

Quarta obiectio contra ſacramentalem manducationẽ, iſta eſt. Quòd ſi ſententia iſta de ſacramentali manducatione intelligeretur, ad illam pueri, infantes, fatui etiam adigerentur. Cui concluſioni confirmandæ, adiecta eſt Dionyſij ſententia, de Euchariſtia, vt de conſummatione ſacramentorũ. Reſpondetur ad D. Dion. verba, quòd cõſummatio ſacramentorũ verè per Euchariſtiam fieri debet, ſiue in matrimonio, ordinibus, pœnitentia, vnctione, ſeu cæteris: ſed in adultis tantùm, non autem in pueris: Cùm in ſumente Euchariſtiam exigatur actualis reuerẽtia, & deuotio, quã illi, qui non habent vſum liberi arbitrij (ſicut ſunt pueri & amentes) habere non poſſunt: & ideò de his ſacramentalis manducatio nõ intelligitur. Sic enim habet Apoſt. Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, 1. Cor. 11. Quomodo verò infans, quomodo amens & impos mentis probare ſe poterit? Scio vtique Græcos admiſiſſe pueros ad particulas Euchariſtiæ ſumendas, aut hac ſententia Chriſti inductos, nimirùm H ne & illi excluderentur à vita. Verùm non aduertebant, id quod & Auguſtino dictum eſt, Cibus ſum grandium, crede, & manducabis me. Multa requiri his qui ad iſtam menſam dignè acceſſuri ſunt, iudicium, pœnitentiam, humilitatem, fidem: quæ omnia non niſi in adultos cadunt. Quid autem mirũ, ſi hic aliquid pro paruulis ſuperſtitioſè opinati ſunt, cùm etiam Æthiopes non minore ſuperſtitione laborent, vt Epiſcopus quidam Æthiopiæ nomine Zaga Zabo in Luſitania, iuxta ſuorum fidẽ profeſſus eſt? Nimirùm quòd infantes Chriſtianarum mulierum ſunt electi & cõſecrati ex corpòris & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti communicatione. Nã fœminæ grauidę, cùm aſſumunt venerabile corpus Domini noſtri ſaluatoris Ieſu Chriſti, infans capiens inde nutrimentũ, ſacratus fiat. Inde mos ſit apud eos, vt mulieres I grauidæ, ante partus tempus ſemper confiteantur, & confeſſæ, tandẽ corpus Domini accipiant: & eas, quæ hoc non faciunt, & puerorum patres, ſi eas ad id non impulerint, habeantur impij & mali Chriſtiani. Quid ſi reliquiæ fragmentorũ dabãtur pueris, ne & ipſæ, non autem ipſi perirent? Etſi tamen non negauerim, Græcos hac ſententia concuſſos, etiam hodie paruulis Euchariſtiam comminutam & permixtã impertiri. At verò etiam Auguſtinus lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſion. cap. 20. & Epiſt. 106. & 107. hoc præceptum ad ſolos tantùm adultos ſe extendi probat, ex conditione eorum, ad quos tum Chriſtus loquebatur, & dicebat, Niſi manducaueritis: illi enim non paruuli, ſed adulti erant. An verò, inquit, quiſquam etiam hoc dicere audebit, quòd ad paruulos hæc ſententia non pertineat, poſſintque ſine participatione corporis huius & ſanguinis in ſe habere vitam: quia non ait, Qui non manducauerit, &c. ſicut de Baptiſmo, Qui non renatus fuerit, ſed ait, *Si non manducaueritis*: velut eos alloquens qui audire & intelligere poterant: quod vtique non valent paruuli? Thomas in Ioan. Ad alterum ergo, quòd baptiſma omnibus eſt neceſſariũ, ergo & Euchariſtia: admittitur hoc penes adultos. Sed tamen attendendum, quòd ſi quis intendat illud ſumere, neque eius copiam habeat, quia eſt inter Barbaros aut Gnoſticos, non proinde priuabitur fructu. Hoc ſcilicet idem in Baptiſmo. Illud enim reipſa ab omnibus ſumi debet, vel voto ſaltem, à præoccupatis. Si quis enim per contemptum Baptiſmum aquæ excluderet, nec baptiſmus flaminis, nec ſanguinis ei prodeſſet. Sic oportet omnes manducare Chriſti carnem, aut re & voto ſimul, aut voto ſaltem vbi defuerit ſacramentum, aut vires ſumendi, ſicut frequenter languen-

An paruuli communicare debeant.

Quis mos Æthiopũ.

Auguſtinus.

Chriſtus ſolos adultos & mentis compotes alloquebatur.

Thomas.

An ſicut baptiſma, ita & Euchariſtia ſit omnib⁹ neceſſaria.

A languentibus contingit. Quòd ſi quis contemneret ſacramentum, & ſolo voto ſibi Chriſtum ſatis eſſe putaret: excluderetur à vita. Ex his concludimus, pauci ducēdas eſſe rationes, quæ proferuntur in huius ſenſum ſententiæ: quaſi non intelligenda ſit de ſacramentali manducatione. Nam ſi quis dicat, in extrema neceſſitate, vbi votum non defuerit, defuerit autem ſacroſancti Chriſti corporis ſacramentum, ſatis eſſe ſpiritualem manducationem ad ſalutem: ideò ſacramentalem non eſſe neceſſariam: Idem in baptiſmo concludat oportet, neceſſarium illud non eſſe, quia vbi neceſſitas occurrerit extrema, baptiſmū ſpiritus ſufficiat. Atqui, non obſtante quòd in extrema neceſſitate, in præoccupatis, vt diximus, ſufficiat votum baptiſmi: non perdunt tamen vim ſuam illa verba, *Niſi quis renatus fuerit*, &c. vt de neceſſitate ſacramenti baptiſmatis intelligantur: Ita non obſtante quòd in defectu ſacerdotis, & ſacramenti,

Concluſio. — *Vis verborū* Niſi manducaueritis.

B ſeu virium languentis ægroti, ſatis ſit ægroto, ſeu alteri in voto, & ſpiritualiter Chriſtum manducare: non tollitur tamen vis illorum verborum, *Niſi manducaueritis*, &c. vt non intelligantur de neceſſaria ſumptione huius Euchariſtici ſacramenti. Sed & ſententiam iſtam ab antiquis Patribus de ſacramentali manducatione explicari breuiter oſtendamus. Origen. hom. 38. in Luc. Si non comedimus panem vitæ, ſi non carnibus Chriſti veſcimur, & cruore potamur, ſi contemnimus dapes ſaluatoris noſtri: ſcire debemus, quòd habeat Deus benignitatem & ſeueritatem. Atqui lib. 8. aduerſus Celſum, dapes illas explicat, dicens: Oblatis panibus veſcimur, qui vtique per precem efficiuntur corpus ſanctum, & ſanctificans eos, qui ſano propoſito, & mente ipſa vtantur. An non panis factus corpus Chriſti, ſacramentum Dominici corporis eſt? Baſilius ad Cæſariā Patritiam: Et communicare per ſingulos dies, & participare

Origenes. — *Patres hac verba de ſacramentali manducatione intelligūt.* — Baſilius.

C de ſacro corpore & ſanguine Domini pulchrum eſt, & valde vtile, ipſo manifeſtè dicente: Qui edit carnem meam, & bibit ſanguinem meum, habet vitam æternam. An non hæc verba de ſacramentali communione, quæ per ſingulos dies fiebat, intelligit? Auguſt. in Enchirid. ad Laurent. c. 83. & tract. 26. in Ioan. Illud etiam quod ait, Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in illo: quomodo intellecturi ſumus? Numquid etiam illos hîc poterimus accipere, de quibus dicit Apoſtolus, quòd iudicium ſibi manducant, & bibunt, cùm ipſam carnē manducent, & ipſum ſanguinem bibant? De ſacramentali igitur manducatione hęc dicuntur, cùm ad illam etiam indigni accedere valeant. Leo Martyr ſerm. 6. de ieiunio ſeptimi menſis. Nam dicente Domino, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis: ſic ſacræ, inquit, menſæ communicare debetis, vt nihil prorſus de veritate corporis Chriſti & ſanguinis

Auguſt. — *Leo Martyr.*

D ambigatis. Hoc enim ore ſumitur, quod fide creditur. An non & ibi de manducatione reali veri corporis, quæ etiam ore fit, vt & corde creditur, hanc ſententiam interpretatur? Concilium Cabilonenſe cap. 46. In perceptione corporis & ſanguinis Domini magna diſcretio adhibenda eſt. Cauendum eſt enim, ne ſi nimiùm in longū differatur, ad perniciem animæ pertineat: dicente Domino, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Si verò indiſcretè accedat, timendum eſt illud quod ait Apoſtolus: Qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. An non hæc omnia nanducationem ſacramentalem ſonant, quæ indignè & ad iudicium nonnullis contingere poteſt? Sed & olim contra hæreticos hanc Chriſti ſententiam peruertentes definitum eſt, per eam præſcribi Chriſti ſacroſancti corporis diuinitate pleni manducationem.

Concil. Cabilon. an. 806.

E Epiphan. lib. 1. Tom. 2. in hæreſ. 26. quæ eſt Gnoſticorum: refert Gnoſticos, cùm cœnam peragunt, carnaliter commixtos ſemen excipere, hoc manus contingere, pueri contuſi carnes manducare: & ita ſe Chriſti carnem ſumere: Idque Chriſtum arcana traditione commēdaſſe, & his verbis intellexiſſe, Niſi comederitis carnem meam, & biberitis ſanguinem meum. Atqui hæc quidem verba Patres de Chriſti cœna intellexerunt, ſed execrabilem Gnoſticorum turpitudinem ablegarunt. Ioannes Maxentius lib. 2. Dialogorum contra Neſtorium, ſcribit & à Neſtorianis ſententiam iſtam corruptam, in eum ſenſum, vt carnem filij hominis, non tamen carnem aſſumpti hominis aſſerere videretur: ex eo quod dicitur, Niſi manducaueritis carnē filij hominis: Ideóque in cœna Chriſti corpus ſeorſim à diuinitate ſumi. Hoc verò ſic emendatum eſt, non vt hæc ſententia non intelligeretur de manducatione ſacramentali

Epiphanius hanc ſententiam contra Gnoſticos interpretatur. — Maxentius contra Neſtorianos.

Chriſti carnis:ſed quòd ex ea non conſequeretur,carnem ſeparatam eſſe à diuinita- F
te.Sic enim à Catholico reſpondetur. Quamuis caro ſit filij hominis,ipſa tamen caro
filij hominis,caro Dei eſt. Nam ſi caro Dei non eſt;quomodo poteſt vitam æternam
dare credentibus? Ideóque Concilium Oecumenicum Epheſinum , quo Neſtorius
condemnatus eſt,ſic habet. Ad myſticas benedictiones accedimus,& ſanctificamur,
participes ſancti corporis,& precioſi ſanguinis Chriſti omnium noſtrum redempto-
ris effecti:non vt communem carnem percipientes (quod abſit) nec vt viri ſanctifi-
cati,& verbo coniuncti ſecundum deitatis vnionem, aut ſicut diuinam poſſidentes
habitationem,ſed verè viuificatricem, & ipſius verbi propriam factam . Vita enim
naturaliter,vt Deus,exiſtens,quia propriæ carni vnitus eſt , viuificatricem eam eſſe
profeſſus eſt. Et ideò quamuis dicat ad nos: Amen, Amen dico vobis,niſi manduca- G
ueritis carnem filij hominis,& biberitis eius ſanguinem:non tamen eam , vt homi-
nis vnius ex nobis,exiſtimare debemus . Quomodo enim iuxta naturam ſuam ho-
minis caro viuificatrix eſſe poterit ? Sed vt verè propriam eius factam , qui propter
nos filius hominis eſt factus & vocatus. Hæc vnum ex quatuor generalibus Conci-
liis,cui Rom. Pontificis nomine præfuit magnus ille Cyrillus Alexandrinus. Præter
hæc omnia Patrum teſtimonia, vnica ſupererit eluendæ, ſi qua ſupereſt,contentio-
ni concluſio,contra eos,qui verba iſta de ſacramentali manducatione non intelligi
profitentur,qua norint ſe Sacramẽtariis adſtipulari:ſi in hunc modum rectè ratioci-
nantur,dicentes:Non æquum eſt omnes laicos vtriuſque ſpeciei participes fieri:nec
neceſſarium eſt infantes ad hoc ſacramentum admitti : Ergo propoſitio iſta non in-
telligitur de ſacramento Euchariſtiæ, quia manducationis & bibitionis meminit, H
& quia vniuerſaliter ſe habet, *Niſi manducaueritis*. Ego eadem ratione agi poſſe con-
tendam,in ſacramẽti iſtius donationem:Cùm & vniuerſaliter Chriſtus loqueretur,
dicens,Bibite ex eo omnes:& vtriuſque ſimul manducationis & bibitionis mentio-
nem faceret. Sic enim ex eorum rationibus concludam. Hæc donatio omnibus fit.
Ait enim,Bibite omnes : Sed paruuli excluduntur à ſacramento: Ergo hæc dona-
tio non intelligitur de ſacramento . Rurſus, hæc donatio expreſſè notat mandu-
cationem carnis , & bibitionem ſanguinis: Sed laici excluduntur à bibitione ſan-
guinis ſub ſpecie vini : Ergo hæc donatio non intelligitur de ſacramento Chriſti
corporis & ſanguinis. Vtrobique par ratio. Quòd ſi illæ exceptiones non eludunt ve-
ritatem donationis ſacramẽti,in his verbis,Comedite, Bibite omnes:cur potius elu-
dent veritatem promiſſionis ſacramenti in his verbis, *Niſi manducaueritis*,&c? Diiudi- I
cent Catholici,quò euadant hæc nonnullorum effugia , niſi vt , quod forſan & ipſi
cauent,occaſionem Sacramentariis confirmandæ opinionis ſuppeditent . Nam ſi
exceptiones illæ quas proferunt,vim habent,ſtatim explodetur & promiſſio & do-
natio ſacramenti ipſius ſacroſancti Ieſu corporis & ſanguinis : & abiectis omnibus
ſignis,ad ſolam mentis apprehenſionem conuolabimus,penitúſque Chriſtum men-
dacij,quod abſit,arguemus.

Concilium Epheſinum.

Qui negant hæc de manducatione ſacramentali intelligi, fauere videtur quodammodò hæreticis.

Qualitas promittentis doni magnitudinẽ arguit. De manducatione Cyclopica crudæ carnis,manducatione ſpirituali,etiam patrum veteris Teſtamenti,& manducatione ſacramentali:cui verbo olim ſpiritualis,nunc autem ſacramentalis innititur. De manducatione phantaſtica,qualis Sacramentariorum. Quibus aſſimilentur Sacramentarii, quòd eorum menſa ſit menſa dæmoniorum:quòd vita vera per veram carnis manducationem communicetur:& quomodo vita illa æterna detur à carne non æterna,& reſurrectionis effectus à vera Chriſti carnis manducatione pendeat. K

Matth.	Marc.	Luc.	Ioan. 6.
			Qui manducat meam carnem,& bibit meum ſanguinem , habet vitam æternam,Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.

A MVLTVM intereſt, Dauus'ne loquatur an heros: an dominus an ſeruus: an Moyſes an Chriſtus. Ita multū intereſt quid quiſque largiatur. Noſtra enim dona facultatem noſtram non ſuperant. Facultas verò aliquo termino conſtricta eſt, vt ille plus, ille minus poſſit. Vnde dicit Sapiens: Si multum fuerit, multū tribue. Cuiuſque igitur donatio facultate penſanda eſt. Laudari non deſinit vidua, quæ duo æris minuta in Gazophylacium miſit. *Introductio.*

Det ramoſa Mycon vinacis cornua cerui.

Dent alij flores, alij dent lilia plenis in calathis: det quiſque quod manus ſeu facultas obtulerit: quid non maximum maximus dediſſe potuit, maximè cùm ſummam ſuam in nos liberalitatem & amorem teſtatus eſt? Dent reges lapides precio- *Argumento à qualitate dantis, doni qualitas concluditur.*
B ſos, annulos, gemmas, veſtes, auream ſupellectilem: Chriſtus ſuam carnem, qua nihil erat excellentius, nobis dedit: non vt tangeremus illam modò, ſed vt ipſam manducaremus, & per eam viueremus. Ideò adiicit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam.* Chryſoſtom. hom. 45. in Ioan. Vt enim non ſolùm per *Chryſoſt.* dilectionem, ſed reipſa in illam carnem conuertamur, per cibum id efficitur, quem nobis largitus eſt. Cùm enim ſuum in nos amorem indicare vellet, per corpus ſuum *Charitas cauſa tanti doni.* ſe nobis commiſcuit, & in vnum nobiſcum redegit, vt corpus cum capite vniretur. Hoc enim amantium maximè eſt. Hoc Iob ſignificabat de ſeruis, à quibus maximè amabatur, qui ſuum amorem præ ſe ferentes, dicebant, Quis det nobis vt eius carnibus impleamur? Quod Chriſtus fecit, vt maiori nos charitate conſtringeret, & vt
C ſuum in nos oſtenderet deſiderium, nō ſe tantùm videri permittens deſiderantibus, ſed tangi & manducari, & dētes ſuæ carni infigi, & deſiderio ſui omnes impleri. Etſi verò manducationum alia Cyclopica, alia ſpiritualis, alia fantaſtica ſit: hæc tamen, de qua hic loquitur, tam propriè dicitur, quam propriè intelligitur nomen carnis, *Vera manducatio vera carnis.* & nomen vitæ, in hac propoſitione: *Qui manducat meam carnem, habet vitam æternam.* Cedo ſcilicet quæ ſit vera & propria manducatio rei corporalis: an non realis & corporalis eſt? De ea igitur intelligit: ſed quæ in ſacramento fiat, ne quis, vt ex Theophilacto diximus, horror contingat, ſi caro ſenſibilis videretur. Alioquin ſi quis ab illa propria ſignificatione verbū *manducat* ad ſpiritualem & apprehenſiuum, ſeu imaginariū & figuratiuum modū detorſerit: quid vetat, vt idem de omnibus dictionibus *Quòd hæc Chriſti verba de vera & reali manducatione intelligantur.* faciat, & nomen carnis pro figura, nomen vitæ pro illius vmbra & idea ſibi confingat? Ita ridicula videbuntur omnia quæ Chriſtus pollicetur. Cùm enim magnum
D quid dari ipſæ res ſonent, nugas nobis & ſomnia porrigi concludemus. Huc tendūt illæ commentationes, de excludenda reali & vera Chriſti corporis manducatione ab hac ſententia. Verùm ne hic hallucinemur, modò dictos manducandi modos ex- *Multi modi manducationis.* plicemus. Quatuor illorum prophani ſunt, duo ad fideles maximè pertinent. Cyclopicam manducationem crudæ carnis, ipſiúſque viſibilis & diſcerptæ intelligimus, *Cyclopica mãducatio.* qualis Anthropophagis, his nimirùm Gentibus quæ humana carne veſcuntur, in vſu eſt: qualis & Polyphemi antiqui Cyclopis à Poëta deſcribitur:

-cùm membra fluentia tabo
Manderet, & trepidi tremerent ſub dentibus artus.

Atqui cœnas iſtiuſmodi ipſi etiam Gentiles ſolem exhorruiſſe ſcripſerunt, cùm abſconſo

Sole Thyeſteæ noctem duxere Mycenæ.

E Eapropter, vt ſcribit Theophilus in Gentiles, crudelitas Saturni, qui filium Iouem *Theophil.* deuoraturus erat, à Socrate notata eſt. Porrò Capernaitæ exiſtimarunt Chriſtū non alio quàm iſto modo ſuam carnem ad manducandum dare poſſe. Hæc etiam fuit *Gentiles crudam norunt.* olim Gentilium opinio, vt qui carnem non niſi ſub carnis ſpecie dari poſſe contenderent. Hinc factum eſt, vt Chriſtianis infanticidium imponerent, quódque in ſuis *Infanticidiū impoſitum Chriſtianis.* myſteriis cruda pueri carne veſcerentur, & ſanguine eius vino permixto potarētur. Audierant Chriſtianos myſteria Chriſti carnis & ſanguinis accipere, illos ad carnē & ſanguinem infantis accedere mentiebantur: vt Tertullian. lib. Apolog. Iuſtinus *Tertul.* Martyr, & Clem. Alexandrinus lib. exhortatorio ad Gentes, teſtantur. Ex eo etiā At- *Iuſtinus Martyr.* tali Martyris exprobratio proceſſit, cuius meminit Euſeb. Cæſarienſ. lib. 5. hiſt. Ec- *Clem. Alex.* cleſiaſt. cap. 4. Reiiciebat enim in Gentiles hanc Anthropophagiā, cùm ſellæ ferreæ *Euſeb. Cæſ.*

& ardenti impoſitus vreretur:vt qui nidore carnis aſſatæ delectarentur : cùm tamen F
Chriſtiani ne morticinorum quidem animalium carnibus veſcerentur. Hanc Cyclo-
Epiphan. picam cœnam ſecuti ſunt Gnoſtici,vt ex Epiphanio diximus,& eodem teſte tom.1.
Taſcodrugitarum ſcelus. lib.2.in hæreſ.48.Taſcodrugitæ,vt qui ſub puerilis ſanguinis ſpecie Chriſti ſangui-
nem ſe ſumere aſſererent, quòd nihil magis ſanguini reſpondeat quàm ſanguis, &
oporteat quaſi modò genitos infantes lac concupiſcere.Infantem igitur toto corpo-
re pungebant,& ita eius ſanguinem excipiebant. Hanc lanienam nobis imponunt
Sacramentarij , quaſi Chriſti corpus diſcindamus , & non integrum & totum in
toto , etiam in quaque particula ſacramenti profiteamur . Hanc Cyclopicam man-
Manducatio ſpiritualis ſub lege. ducationem Chriſtus exploſit, & verbis in Capernaum habitis , & facto in ipſa ſua
cœna,cùm panem corpus ſuum fecit,& vinum ſanguinem. Eſt manducatio ſpiritua-
lis,qualis fidelibus olim ſub Moſe & nobis contingit . Spiritualis autem per fidem G
definitur,vt cùm quis in Chriſtum verum Deum & verum hominem cum feruore
fidei tranſuehitur:tum enim animam ſuam paſcit eo,in quem omnis ſuæ ſalutis ex-
pectatio coniecta eſt.Hæc non diſcernit nos à patribus veteris Teſtamenti , vt ſcri-
bit Auguſtin.tract.26.in Ioan.Manducabant enim illi,ſed in ſpiritu & fide, creden-
Auguſt. tes in eum qui venturus erat,& inde fructum vitæ haurie͂tes. Et de ea quidẽ mandu-
Quomodo omnes eandẽ eſcam manducauerunt. catione intelligitur hæc Pauli ſententia,Omnes eandem eſcam ſpiritualem mandu-
cauerunt:quam hæretici detorquent.Omnes,inquiunt:ergo illi & nos:nec nos am-
plius.Reſpondemus autem,quòd Paulus hic non loquitur,niſi de patribus illis, qui
in deſerto de Petra biberunt:nec confert ſacramenta ſacramentis , ſed peccata pec-
1.Cor.10. catis,& vindictam vindictæ.Quaſi dicat : Si illi,qui ſimplicem tantùm figuram no-
ſtrorum ſacramentorum aſſecuti ſunt , qui baptizati ſunt in nube & mari, qui Man H
è cœlo comederunt,& aquam è rupe biberunt,proſtrati ſunt in deſerto,quia in Deũ
murmurauerunt,aut ipſum prouocarunt: quid nobis non contingat aduerſi , qui tã
ſancta & diuina myſteria indignè tractamus?Hæc enim , ibidem ait Paulus, in figu-
ra facta ſunt noſtri,vt non ſimus concupiſcentes malorum: In figura vtique noſtri,vt
& in figura contingebant omnia myſteria . Omnes mare tranſierunt,baptizati ſunt,
Auguſt. biberunt. Qui omnes? Iſraëlitæ. Et quomodo? In figuram noſtri. Auguſt. tract. 45.
in Ioan. Bibebant eundem potum ſpiritualem,quia non eundem corporalem.Petra
eos conſequebatur.Quæ illa?Chriſtus.Nam petra montis Oreb erat præſens,nec ſe-
qui poterat,vtpotè immobilis. Ergo hæc in typo, vt Man figura eſſet corporis , & a-
qua illius potus typus eſſet , quem Chriſtus inſtituit . Corporaliter manducabatur
Man,ſed ſpiritualiter per fidei apprehenſionem mãducabatur Chriſtus. Adde quòd
ipſa etiam Chriſti verba ſonant non manducaſſe illos & nos eandem eſcam , ſi res I
ipſas contemplemur:cùm in ſuperioribus dixerit, Non Moyſes dedit vobis panem
de cœlo,ſed pater meus dat,&c. Et rurſus: Patres veſtri manducauerunt Manna , &
mortui ſunt:qui manducat hunc panem,viuet,&c. Et in ſeque͂tibus:Non ſicut man-
ducauerunt patres veſtri Manna,&c.

Manducatio ſpiritualis magis eſt ab accipiente. Hæc ſpiritualis manducatio,non tam eſt à dante,quàm ab accipiente . Nam cùm
manducatio actionem dicat terminatam in id quod manducatur:quærendum num
id quod manducatur ſpiritualiter,aut tale detur,aut tale accipiatur . Datur quidem
Chriſtus,vt ſit in cibum ſpiritualem animarum fidelium, & in cibum ſacramentalẽ
corporis & animæ ſimul.Interim tamen quia fides , præter id quod donum Dei eſt,
etiam voluntatem & obſequium dicit:quo maius eſt illud obſequium , eo maior ex
Chriſto fructus nobis accreſcit . Eapropter manducationem ſpiritualem magis ex K
parte accipientis eſſe dico,quàm ex parte dantis. Sed ipſum ſacramentum vltrò no-
bis porrigitur , & quamuis ad illud minus officioſi ſimus , ſemper tamen eſt corpus
Chriſti.Nam & Iudas cum aliis ſumpſit,ſumpſerunt adhuc carnales diſcipuli: quo-
niam non ex opere operante,ſed operato:non ex virtute miniſtri & ſumentium fide,
verùm ex Chriſti omnipotentia ſacramentum perficitur , & corpus eius nobis ex-
hibetur.

Quòd ſi quis dicat,Patres manducaſſe ſpiritualiter,& id ſatis eſſe:Reſpondemus,
Non ſatis eſt manducare ſpiritualiter. hallucinari eos,ac ſi quis dicat: Patres ſub lege viderunt Chriſtum , viderũt & Apo-
ſtoli.An non amplius Apoſtoli ? Viderunt illi , ſed ſpiritualiter. Eſ.53. Vidimus eum,
& non erat aſpectus.63.Quis eſt iſte qui aſcendit de Edom,tinctis veſtibus ex Boſra?
Ioan.

A Ioan.10. Abraham vidit diem meum. Numquid igitur nihil amplius illis videbat Symeon, cùm diceret, Luc.2. Viderunt oculi mei ſalutare tuum? Num Apoſtoli, quibus Dominus dixit: Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Atqui eo modo non viderant patres ſub lege. Ait enim Chriſtus: Multi reges & Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt. Videbant igitur, & volebāt videre. Videbant ſpiritualiter Chriſtum, volebant videre realiter. Quod de viſu, idem de eſu cōcludimus. Comedebant, & volebant comedere. Comedebant ſpiritualiter, volebant comedere realiter. Ergo quia comederunt ſpiritualiter, nō comederunt Apoſtoli realiter? Ergo quia biberunt ſpiritualiter, non biberunt Apoſtoli realiter? Aliud eſt Chriſtum reipſa, aliud in figura ſeu fide manducare. Et licet primùm ſpiritualiter carnem Chriſti, antequàm ſacramentaliter manducemus, non tamen proinde ſequitur quòd ſacramentalis māducatio ſuperflua ſit. Hoc enim à ſimili facilè intelligemus. D. Virgo priùs in mente & corde per fidem Chriſtum concipere debuit, quàm in corpore. Ideò ſcilicet ad eam Eliſabeth: Beata quæ credidiſti, quoniam perficientur ea quæ dicta ſunt tibi à Domino. An ideò ſatis erat ad Chriſti conceptionem & natalem, immò & ad noſtram redemptionem, quòd Chriſtum ſpiritualiter concepiſſet? An non opus fuit, vt & reipſa & corporaliter Chriſtum conciperet, & Chriſtum incarnatum in vtero geſtaret, & pareret? Sicut ergo corporalis & realis Chriſti conceptio ſpiritualem conſecuta eſt, ad complementum beatitudinis matris ſuæ, noſtram verò redemptionem: ita ſacramentalis manducatio ſpiritualem conſequitur, ad noſtræ ſalutis incrementum & perfectionem. Ideò dicit: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam.* Eſt autem ſacramētalis manducatio, realis Chriſti corporis acceptio ſub ſigno familiari & noto, nimirùm ſub panis ſpecie. Vnde & ſacramentalis à ſacræ rei ſigno, & ſpecie viſibili denominatur. At verò Sacramentariorum manducatio nec ſpiritualis eſt per fidem, nec ſacramentalis. Nam vtraque verbo Dei, hæc enuntiatiuo, altera effectiuo innititur. Cedo, ſcilicet, quæ fides, & non potius eos illuſio abripit, vt è cœna in cœlum ipſum eleuentur, & ibi manducent corpus Chriſti, tantum, vt aiunt, ab ipſis diſſitum, quantum ſummum cœlum à terra? Demum cui verbo fides hæc innititur? Nec enim ſine verbo ſtare poteſt. Requiro verbum. Habuerunt patres veteris Teſtamenti verbum promiſſionis, non doni: nondum enim erat Chriſtus. Hoc erat verbum. Eſa.25. Faciet Dominus Sabbaoth conuiuium cunctis Gentibus in monte hoc, conuiuium pinguium, conuiuiū vindemiæ defæcatæ. Audiebant Sapientiam promittentem panem ſuum, & vinum mixtum, Prou.9. & dicentem: Venite, comedite panem meum, & bibite vinū quod miſcui vobis. Legebant & Chriſtum expectandum ſacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedech, qui eorum veritatem daret, quorum typos Melchiſedech protulit, panem ſcilicet & vinum. Audiebant ſibi figuras porrigi, veritatem autem earum temporibus Meſſyæ ſucceſſuram. Ex his Dei verbis confirmabatur fides eorum, vt expectarent Meſſyam ſacerdotem, & ipſum ſacrificium: conuiuam, & conuiuium. Hac igitur fide Chriſto ſpiritualiter paſcebantur. Dent autem prophani hæretici verbum, cui innitatur eorum fides, ad excludendam ſacramentalem manducationem. Verbum vtique tempori conuenire neceſſe eſt. Nam cùm nihil ad perfectum lex adduxerit, (Heb.7.) verbum ſonabat ſimplicem promiſſionem. At verò, cùm nouum Teſtamentum agnoſcat Chriſtum adueniſſe ad complendas promiſſiones patrum, conſequitur vt & verbum illius non ſonet ſimplicem promiſſionem, ſed & donum. Sicut ergo differt promiſſio à donatione, differt vetus Teſtamentum à nouo. Proferant igitur verbum noui Teſtamenti, quod donum deſignet, vt & huic eorum fides innitatur. Dent illud, *Caro mea verè eſt cibus*: aut iſtud, *Hoc eſt corpus meum.* Si verbis iſtis eorum fides innititur, quomodo non ſtatim fatentur præſentem carnem? At verò hanc Chriſti corporis præſentiam negant, & ita eius verbum ſubuertūt: inde fit, vt Dei verbo minimè fulciantur. Quid eſt autem mentis apprehenſio ſine verbo? Quomodo fides eſſe poterit?

Manducamus ſpiritualiter & realiter.

B

C

Quid manducatio ſacramentalis.

Manducatio Sacramentariorum qualis. 1.

2.

Verbum aliud annunciatiuum, aliud effectiuum.

D

E

Oſtendamus igitur manducationem illorum, merè fantaſticam eſſe. Exempli gratia. Eſurire ſe aliquis dicat: ei proponatur cibus verus, cùm & alibi cibus factus ſit. Surgat ille à cibo vero, vt cibum fictum appetat: & ad menſam illam accumbens, qua ficta & adumbrata omnia proponuntur, lautè ſe epulari, & refici iactet: an non

Manducatio fantaſtica vrgetur exēplis.

fantaſticus cenſebitur? An non ei dicetur: Hem fatue, quid tu vero cibo relicto, ad fictum recurris? Quid priorem menſam relinquis, vt obumbratis paſcaris? Herodianus in Heliogabalo ſcribit, laſciuum hunc Imperatorem cibis fictis menſas extruxiſſe, ad eas conuiuas euocaſſe, iuſſiſſe etiam vt adinſtar manducantium, maxillas mouerent, & fictum potum ſe haurire ſimularent. Interrogabantur etiam à menſarum miniſtris, num lautè reficerentur: placere Imperatori, cos copioſè refici. Hìc, quæſo, ſi Sacramentariorum aliquis adfuiſſet, num miſeros exiſtimaſſet eos, qui fictæ huic menſæ accumberent? Quem exiſtimaſſent adeò mentis impotem, vt relicta vera menſa, ad illam adumbratam confugeret? Quid enim ad eſuriem ſedandã phaſianus, lepus, perdix, coturnix, quid item panis: ſi hæc omnia non vera dentur, ſed ficta, & figurata? Fantaſticus eſſet, qui ſe figuris, & non rerum veritate paſceret. Atqui idem contingit Gnoſticis. Reliquerunt veram menſam Chriſti, quæ in Eccleſia Catholica eſt: reliquerunt ipſum verum Chriſti corpus, verum eius ſanguinẽ: & tranſuolarunt ad Synagogas, in quibus omnia ſibi figurata, & adumbrata dari fatentur: non corpus, ſed figuram corporis: non ſanguinem, ſed figuram ſanguinis. Eſurire ſe Chriſti carnem dicunt, & hortamur eos vt nobiſcum præſentem accipiãt: illi malunt ad panem illum recurrere, quem tanto interuallo à Chriſti corpore diſtare fatentur, quantum ſummum cœlum diſtat à terra. Quis non fantaſticos exiſtimet eos, qui vmbram corporis pro vero corpore amplectantur? Sic iucunda eſt de Narciſſo fabula, qui liquidis formam ſpeculatus in vndis, illius quaſi verum corpus adeſſet, amore correptus eſt, adeò vt in fontem ſe demiſerit, & ſubmerſerit:

Herodian. — *Sacramentariũ fantaſtici.* — *Ouid. lib. 3. Metamorph.*

-dum viſæ correptus imagine formæ
Spem ſine corpore amat, corpus putat eſſe quod vmbra eſt.

Vnde ad illum, velut mentis malè ſanæ, illa verba redduntur:

Credule, quid fruſtrà ſimulacra fugacia captas?

Atqui neochriſtiani Gnoſtici, vmbram ſolam & figuram ſimplicem Chriſti corporis agnoſcunt, & tamen ſe ab ea vitam exhaurire exiſtimant, non minus ac ſi Chriſti corpus præſens eſſet. Hìc mihi in mentem venit altera de Pygmalione fabula, qui ſtatuæ, quam finxerat, amore captus, in eam veluti in viuum aliquod corpus inſaniobat. Siquidem, vt deſcribit Poëta,

Lib. 10. Metamorph.

-& haurit
Pectore Pygmalion ſimulati corporis ignes.
Sæpè manus operi tentantes admouet, an ſit
Corpus, an illud ebur, nec adhuc ebur eſſe fatetur.

Ad illius enim inſtar fantaſtici Gnoſtici tanto ſui panis amore ducuntur, vt hæreãt ſitne panis, an Chriſti corpus: & modò dicant, verè & realiter Chriſti carnem adeſſe, modò tantùm carnis figuram, modò ſolum panem admittãt. Epiphan. lib. 1. tom. 3. in hæreſ. 41. quæ Cerdonianorum eſt: Miſera eſt, inquit, hominum natura, cùm relicta Dei via errat, vbi ſeipſam à Dei vocatione ſeparauit. Contingit enim his Canis prouerbium, qui vmbræ intentus, non continuit quod habebat in ea: & in aquam intuens, & maiorem vmbram aquæ eſſe reputans, quàm cibum quem in ore ferebat, aperto ore, etiam eum quem habebat, amiſit. Sic & hi quum viam repererint, & vmbram aſſequi velint in ſuſpicione ipſorum obortam: non ſolùm cibum, qui in ore ipſorum, vt ita dicam, erat ex Deo donatus, amiſerunt, ſed etiam perniciem ſibiipſis attraxerunt. Quod Epiphanius de Cerdonianis, hoc de Gnoſticis Sacramentariis dixerim. Vmbra nimirùm & figura corporis pellecti, quid maius ſe apud Caluinum & Zuinglium accepturos ſperarunt, eo cibo quem priùs in Eccleſia Chriſti tenebant. Verùm ſimul atque hac expectatione decepti, hiſcere cœperunt, ſimul quoque & ipſum verum cibum, ipſum verum Chriſti corpus, & eius figuram amiſerunt. Abſit enim vt exiſtimem id quod in ſua cœna porrigunt, eſſe figuram corporis Chriſti: abſit vt menſam dæmoniorum cum menſa Domini confundam. Idolothytum eſt quod porrigunt, execrabilis panis eſt, incantatus eſt, ipſo etiam facto, quo contra Chriſtum ipſum, ex diaboli inſtituto proponitur. Hinc ego illos non ſimpliciter fantaſticos, ſed freneticos exiſtimauerim, cùm tanta rabie pro dæmonica ſua menſa decertent, vt rationem & animam penitùs in cacodæmonum furorem demutaſſe videantur. Poſſem illos, ſi ſimpliciores eſſent, pueris conferre, qui conſodalibus

Epiphanius. — *Sacramentarij Cani Aeſopico ſimiles.* — *Cœna Sacramentariorũ, mẽſa dæmoniorum eſt.*

F G H I K

A bus ſuis conuiuia inſtruunt, & imitari contendunt quod ab aliis vidèrunt fieri. Cùm enim præter panem & nuces nihil habeant, pane in fruſta diſſecto, Hoc, inquiunt, Perdix eſt, hoc Gallina, hoc Columba: accipe, mi vicine. Niſi hoc placet, proferetur Anas & Lepus. Hæc illi inter ſe. Sed & aquam fundentes, Bibe, inquiunt, hoc album eſt, hoc clarum, hoc magis coloratum: hoc cæcubum, hoc Falernum. Ita ſua conuiuia inſtruunt, vt ſi illorum verba ſpectes, omnem abundantiam ſuppetere putes: ſi rem ipſam conſideres, nihil præter panem, nuces, & aquam contempleris. Ad eum ſanè modum Sacramentarios cenſerem ſimplicem panem & ſimplex vinum ſuis iactare, quaſi præſens ſit Chriſtus: & licet ipſum longè abeſſe fateantur, ſupponant tamen panem pro corpore, vinum pro ſanguine. Verùm abſit, vt tam leuiter & ſimpliciter eos peccare exiſtimem, cùm, vt ſcribit Cyprianus de Nouatianis ad Magnum, conſtituerint menſam contra menſam, cathedram contra cathedrã: nimirùm B menſam ſuam contra Chriſti menſam. Quid enim magis contrarium eſt affirmatione & negatione? Quid magis oppoſitum, quàm vt ibi in Chriſti menſa affirmetur, quod in menſa Gnoſticorum negatur? Inde fit, vt manducationem illorum & fantaſticam & dæmonicam exiſtimauerim.

Puerorũ conuiuia, nugæ.

Cyprianus.

Nunc itaque attendendum eſt, de qua loquatur Dominus, cùm ait: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam.* De reali manducatione intelligi, realis manducationis effectus oſtendit. Nam cùm per manducationem vita realiter habeatur, manducationem realem, cibum realem manducantem etiam realem & verum eſſe neceſſe eſt. Atqui realis Chriſti caro nobis ſub ſigno manducanda porrigitur, ſicut & Chriſti facto in cœna demonſtratur. Hinc fit, vt & hæc ad ſacramentalem manducationem pertineant. Verùm fortè quis obiiciet, etiam in C ſuperioribus vitam æternam repromitti, cùm tamen ageretur de manducatione ſpirituali per fidem. Ad quod reſpondemus, vitam æternam ſpectare ſolas animas, aut animas ſimul & corpora. Itaque cùm repromittitur vita æterna credenti, vitam hanc intelligimus, inquantum animam viuificat. At verò hîc vita æterna repromittitur toti homini, non animæ ſolùm, ſed & corpori, per manducationem carnis. Cyrillus Alexand. lib. 4. in Ioan. cap. 14. Oportuit enim certè, inquit, vt non ſolùm anima per Spiritum ſanctum in beatam vitam aſcenderet: verumetiam vt rude atque terreſtre hoc corpus cognato ſibi guſtu, cibo, ac tactu, ad immortalitatem reduceretur. Nec putet ex tarditate mentis ſuæ Iudæus, inaudita nobis excogitata eſſe myſteria. Videbit enim, ſi attentiùs quærit, hoc ipſum à Moſis temporibus, per figuram ſemper factitatum fuiſſe. Quid enim maiores eorum ab ira Ægyptiorum D liberauit, quando mors in Ægypti primogenita ſæuiebat: nónne omnibus palàm eſt, quia diuina inſtitutione perdocti, agni carnes manducarunt, & poſtes ac ſuperliminaria ſanguine perunxerunt, propterea mortem ab illis diuertiſſe? Pernicies namque, id eſt, carnis huius mors aduerſus genus humanum, propter primi hominis tranſgreſſionem furebat. Terra enim es, & in terram reuerteris, propter peccatum audiuimus. (Geneſ. 3.) Verùm quoniam per carnem ſuam Chriſtus atrocem hunc euerſurus erat Tyrannum, propterea id myſterium apud priſcos obumbrabatur, & ouinis carnibus atque ſanguine ſanctificati, Deo ita volente, perniciem effugiebant. Cur igitur tu, ô Iudæe, turbaris, præfiguratam veritatem iam videns? Cur, inquam, turbaris, ſi Chriſtus dicit, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis vitam in vobis? cùm oporteret Moſaicis E te legibus inſtitutum, & priſcis vmbris ad credendum perdoctum, ad intelligenda hæc myſteria paratiſſimum eſſe. Ita docet Cyrillus hanc Chriſti ſententiam de ſacramento Chriſti ſacroſancti corporis intelligi: cùm iam dixerit, & vitam carni per carnem conferri: & carnem ipſam à corpore ſumi cognato ſibi guſtu, tactu, & cibo. An non guſtus, cibus, tactus cognatus, ſpeciem viſibilem denotant? Quæ enim ſola fide apprehenduntur, non guſtantur, aut tanguntur. Corporis eſt vita æterna, corporis eſt cibus, corpus tangit. An non hæc ſacramentalem manducationem & eius fructum definiunt? Adde quòd ſacramentum typicum agni adiecit, qui non fide, ſed ore manducabatur: vt inferat ideò veri agni carnem verè & realiter manducari, vt vindicemur à tyranni ſeruitute in libertatem Domini. Gregorius Nyſſenus ſermone Catechetico de diuin. Sacrament. cap. 37. Inde fit, inquit,

Vita realis realẽ cibum, & realẽ mãducationem declarat.

Obiectio.

Quomodo vita per fidẽ, & eadem per carnem.

Cyrill. Alex.

Exod. 12.

Gregorius Nyſſen.

Coniunctio comedentis ad cibum.

vt anima quidem cum illo per fidem coniuncta, ſalutis inde occaſionem nanciſcatur. Coniunctio enim quæ cum vita fit, vitæ particeps eſt. Corpus autem alio modo cohæret corpori. Et paulo pòſt. Vt enim ſi quid exitiale cum ſalubri commiſceatur, vniuerſa illa commixtio pernicioſa fit: ita & immortale corpus ſimul atque ab homine ſumptum eſt, & cum totum ad ſuam ipſius naturam tranſmutat. Ita dilucidè teſtatur vitam nobis communicari per manducationem realem Chriſti carnis. quod & apertiùs explicat, adiiciens. At verò fieri non poteſt, vt quicquam in corpus penetret, niſi per cibum vel potum viſceribus ingeratur. Quocirca neceſſe eſt, vt pro naturæ noſtræ facultate, viuificam vim illam corpore ſuſcipiamus. Hæc concluſio ſatis manifeſta, ad confirmandam ſacramentalem manducationem, cùm ad hoc quòd vita corpori per carnem Chriſti communicetur, oporteat Chriſti carnem in corpus noſtrum per cibum, & ſanguinem per potum penetrare. Quis autem cibus, quis potus, per quæ ſacratiſſima Chriſti caro & ſanguis à corpore noſtro accipiuntur? Num hiſce verbis ſacramentum Euchariſtiæ ſatis definitur? F G

Baſilius.

Baſilius ad Cæſariam Patritiam, ex hac Domini ſententia colligit valde vtile eſſe per ſingulos dies participare de ſacroſancto corpore & ſanguine Chriſti: num igitur ſacramentalem manducationem concludit?

Damaſcen.

Damaſcen. lib. 4. de fide Orthod. c. 14. Non eſt figura panis & vinum corporis & ſanguinis Chriſti, inquit. Abſit. Sed ipſum Domini corpus diuinitate affectum, cùm ipſe Dominus dicat: Hoc eſt corpus meum, non autem figura corporis mei: & meus ſanguis, non autem figura mei ſanguinis. Et antea dixerat Iudæis, *Niſi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Et rurſum: *Qui edit me, ipſe viuet.* Hæc igitur expreſſè ſonant, Chriſti corporis manducationem ſub ſpeciebus panis & vini.

Quomodo caro quæ non eſt æterna, dat vitam æternam.

Cyrillus.

Verùm fortè quis obiiciet, æternum non niſi ab æterno dari poſſe: quomodo igitur Chriſti caro, quæ æterna non eſt, ſed temporaliter ſumpta ex virgine, vitam æternam corpori conferet? Reſpondet Cyrillus lib. 4. in Ioan. cap. 14. Vita enim ſecundum naturam, ille eſt, qui ex viuo patre genitus eſt. Sed non minus corpus quoque ſuum viuificat. Coniunctum eſt enim ineffabiliter filio Dei, à quo vniuerſa viuificantur: idcircò corpus ſuum dicitur, & vnus cum eo. Nempè poſt incarnationem vnus eſt, & vnus manet abſque diuiſione vlla: prꝫterquàm quòd Dei patris Verbum, & templum à virgine ſumptum, idem naturâ non ſunt. Non enim eſt eiuſdem ſubſtantiæ Verbo Dei homo aſſumptus: vnus tamen cum illo eſt, coniunctione ineffabili. H

Quomodo caro Chriſti ſit viuifica.

Quoniam igitur ſaluatoris caro, Verbo Dei quod naturaliter vita eſt, coniuncta, viuifica effecta eſt: quando eam comedimus, tunc vitam habemus in nobis: illi coniuncti, quæ vita effecta eſt. Hac de cauſa in ſuſcitandis mortuis non ſolùm verbo & imperio, vt Deus, vtebatur: verumetiam carnem ſuam quaſi cooperatricem nonnunquam adhibebat: vt reipſa oſtenderet, carnem quoque ſuam, quoniam ſibi coniuncta eſt, viuificam eſſe: atque fideles doceret ſuum, non alterius corpus eſſe. Nam quando Synagogæ principis filiolã ſuſcitabat, (Matth. 9.) manum eius apprehendit, vt ſcribitur, & erexit, dicens: Puella, ſurge. Ita vt Deus, & verbo, & carnis ſuæ tactu eam excitauit, vnam ab vno ſe Chriſto, Deo videlicet atque homine, operationem producens. Quando etiam in ciuitatem Naym vocatam ingrediebatur, & efferebatur vnigenitus matris ſuæ iam mortuus: tetigit corpus eius, dicens, Adoleſcens, tibi dico, ſurge. (Luc. 7.) Non ergo ſolùm verbo ſemper, vt diximus, verumetiam tactu mortuos excitabat, vt oſtenderet corpus quoque ſuum viuificare poſſe. Quòd ſi ſolo tactu ſuo corrupta redintegrantur, quomodo non viuemus, qui carnem illã guſtamus & manducamus? Reformabit enim omninò ad immortalitatem ſuam participes ſui. I K

Chryſoſt.

Chryſoſto. hom. 3. ad Epheſios. Recolite igitur quia illius corpus eſt, & ſanguis, qui ſupra cœlos reſidet, qui ab Angelis ſuppliciter adoratur. Illius, inquam, qui proximè aſſiſtit immortali Dei potentiæ, huius delibamus ſanguinem, & proprium corpus nobis ſumendum tradidit.

Idem.

Vnde fit, vt quidam accipiant Chriſti carnem, & non vitam.

Et ho. 21. ad popul. Antiochen. Dicat aliquis, Quodnam illud poculum, quod huiuſmodi virtutem habeat? Precioſus Chriſti ſanguis, ſi cum fiducia ſumatur: hic enim omnem poterit extinguere ægritudinem. Inde fit, vt iis occurramus, qui obiiciunt: fieri vt qui ſacramentum Chriſti corporis manducauerit, non ſemper accipiat vitam: vt in Iuda manifeſtum fuit, & in iis qui indignè manducant: de quibus Apoſtolus locu-

A locutus eſt. Reſpondemus Chriſtum ſupponere, quò hic qui manducat, ſit tractus à patre, venerit ad Chriſtum, credat in Chriſtum, & ſit docibilis Deo. Vnde terminus ille indefinitus, *Qui* ſeſe ad eos tantùm, de quibus locutus eſt, extendat: vt ſicut per ſpiritualem fidei manducationem, accedentes ad Chriſtum, & in eum credentes, vitam animæ acceperunt: ita tandem præparati, accedentes ad ſacroſanctũ Chriſti corpus & ſanguinem, in vtroque homine, corpore ſcilicet & anima viuificentur. Hinc factum eſt, vt quidam hoc de ſpirituali per fidem manducatione intelligendum putauerint. Verùm ipſa ſatis verba teſtantur, eã de reali Chriſti carnis ſumptione dici, vt diximus. Non quòd ſentiam ſolam ſacramentalem manducationem viuificare, niſi ſpiritualis præcedat, & comitetur: ſed quòd ſuperiora de manducatione ſpirituali, vt per quam ad ſacramentalem præparemur: hæc autem de B ſacramentali, ad quam parati accedere debeamus, intelligantur. Et quomodo *habet vitam æternam* in carne ſua, quæ corruptibilis & mortalis eſt? Primò quia in carne ſua habet ipſum Chriſtum, qui vita eſt. 2. Quia, etſi corrumpatur ad tempus corpus eius, pro ratione materiæ qua conſtat, vita tamen illa quæ occulta manet etiam in reſolutis cineribus, excitabit & viuificabit rurſus & illud. Sic nimirùm Paulus: Vita, inquit, noſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo: cùm autem apparuerit Chriſtus vita noſtra, tunc & nos apparebimus cum ipſo in gloria. Fideles omnes igitur ex digna Chriſti corporis manducatione, etiam morientes habent vitam ſuam abſconditam in Chriſto: ſed & manet illa vita in eorum corporibus abſcondita, ſicut & facultas viuificatiua abſcondita eſt in grano, vt aliquando viuificari poſſit, tunc ſcilicet cùm occurremus Chriſto: Tunc enim & ipſa vita ma- C nifeſtior erit. Ideò ad illius vitæ manifeſtationem, reſurrectionem promittit, dicens: *Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.* Cyrillus lib. 4. in Ioan. cap. 15. Non enim poteſt natura noſtra vitæ coniuncta non viuificari. Et quemadmodum ſi quis ſcintillam ignis in fœno aut palea occultauerit, totum inde ignitum neceſſariò fiet: ſic verbum Dei tanquam ſcintilla, in naturam noſtram immiſſum, totam inde inflammauit, atque ad vitam, interitu penitùs deſtructo reduxit. Ex eo ſcilicet argumento Tertullianus carnis reſurrectionem confirmat. Sic enim habet libr. De reſurrect. carnis. Nam caro dum miniſtra & famula animæ deputatur, conſors & cohæres inuenitur: ſi temporalium, cur non æternorum? Caro abluitur, vt anima emaculetur. Caro vngitur, vt anima conſecretur. Caro ſignatur, vt & anima muniatur. Caro manus impoſitione adumbratur, vt & anima ſpiritu illu- D minetur. Caro corpore & ſanguine Chriſti veſcitur, vt & anima de Deo ſaginetur. Non poſſunt ergo ſeparari in mercede, quas opera coniungit. Irenæus etiam ex hoc loco inſiſtit contra Valentinianos, & eos qui carnis noſtræ reſurrectionem negabant: ipſam ex eo conuincens, quòd & caro noſtra Chriſti carne & ſanguine alitur. Sic enim habet lib. 4. aduerſus hæreſes. Quomodo autem conſtabit eis, cum panem in quo gratiæ actæ ſint, corpus eſſe Domini ſui, & calicem ſanguinis eius: ſi non ipſum fabricatoris mundi filium dicant, id eſt verbum eius, per quod lignum fructificat, defluunt fontes, dat primùm quidem fœnum, pòſt ſpicam, deinde plenum triticum in ſpica? Quomodo autem rurſus carnem dicunt in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini, & ſanguine alitur? Aut ergo ſententiam mutent, aut abſtineant offerendo, quæ prædicta ſunt. Quid his apertius dici potuit? Si, inquit, corpus ipſum Domini manduca- E tur à nobis, & alit carnem noſtram: cur non admittetur & ipſius carnis noſtræ vita? Alioquin caro noſtra non veſceretur carne Chriſti. Ita efficitur, vt cùm noſtræ reſurrectio carnis pendeat ab vnione, quam habet cum carne Chriſti, oporteat Chriſti carnem per realem manducationem noſtræ carni vniri. Verùm fortè obiicitur, reſurrectionem tribui ſpiritui Dei. Vt cùm legimus, Rom. 8. Qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, ſuſcitabit & mortalia corpora noſtra, propter inhabitantem ſpiritum in nobis. Sed & in ſuperioribus repromitti reſurrectionem his qui in Chriſtum crediderint. Reſpondet D. Cl. Sanctius Epiſcopus Ebroicenſis, quintæ Repetit. de veritate Euchariſtiæ cap. 1. Triplicem eſſe cauſam noſtræ reſurrectionis. Primum locum obtinet Dei potentia, & vox filij Dei, quæ impios æquè atque pios exuſcitabit, & ſegregabit. Secunda cauſa nobis immanet, ſed eſt al-

Terminus qui ſupponit pro digno & fideli.

Vita æterna etiam in carne noſtra.

Cyrillus.

Vita æterna nobis ex carne Chriſti.

Tertullian.

Irenæus.

D. Cl. Sanctius.

Triplex cauſa noſtræ reſurrectionis.

terius generis, quàm caro excitanda. Ipſa eſt Spiritus ſancti virtus, qui nobis donatur. F
Spiritus enim ille inhabitans intus alit ac fouet membra noſtra ad immortalitatem reſurrectionis, etiam ſine reali perceptione corporis Chriſti, modò eam excluſerit non contemptus, ſed neceſſitas. Inſerit etiam nos carni & corpori Chriſti, ſed ſpirituali participatione duntaxat. Tertia reſurrectionis noſtræ & immutationis cauſa traditur, quæ à Græcis dicitur Homogenea, id eſt, eiuſdem generis & naturæ cum carne noſtra. Ipſa eſt caro Chriſti ſuſcepta, & carni noſtræ per Euchariſtiam infuſa, quæ ipſamet propter diuinitatem, cum qua in perſona filij Dei ſubſiſtit, vita & reſurrectio corporis eſt, & corporea vitæ cauſa. Quòd ſi quis obiiciat, reſuſcitandos non modò qui Chriſti corpus acceperint, ſed & pueros, immò omnes infideles: ex iam dicta reſponſione ſatisfactum eſt. Dicitur enim reſurrectio latè pro reformatione corporis, & reünione illius cum anima. Et hoc modo reſurgent omnes, fideles & infideles. Sumitur & illa ſtrictiùs pro immutatione corporis, & G
hac ſola corpora electorum donabuntur. Sicut enim vita per excellentiam intelligitur de vita æterna, etſi etiam de vita temporali dici poſſit: ita reſurrectio per excellentiam de immutatione intelligitur, etiamſi latiùs ſe porrigat ad omnium corporum reformationem. Hanc autem immutationis & reſurrectionis diſtinctionem aſſignauit Paulus, dicens: Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. Vnde fit, vt hæc Domini ſententia ita concilietur, quòd qui manducat carnem eius, *reſuſcitabitur*: id eſt, immutabitur: ſiquidem ita præparatus manducauerit, vt Chriſtus præmiſit, nimirùm attractus à patre, credens in filium, & docibilis Dei. Quod item continget & ei, qui in voto carnem illam manducarit, ſi modò illum non contemptus, ſed neceſſitas excluſerit à ſacramento. Neceſſitas autem alia eſt ex parte manducantis, aut quia nondum eſt ætatis maturæ & diſcretæ, ſicut pueri: aut quia impos mentis eſt, ſicut amentes, & frenetici: aut quia vires ei deſunt, ſicut ægri: Aut ex parte miniſtri, quia ille deeſt. Sicut cùm Chryſoſtom. hom. in Matth. ſcribit, in vltima Antichriſti perſecutione futurum, vt non ſit qui Eccleſiam intret, aut oblationem faciat Deo. Sed & Hippolytus Martyr Orat. de Antichriſto: Eccleſiarum ædes tugurij inſtar erunt, pretioſúmque corpus & ſanguis Chriſti non extabit in diebus illis. Liturgia extinguetur. Pſalmorum cantatio ceſſabit. Aut ex parte ſacramenti, quoniam deeſt illud, quod miniſtrari poſſit, ſicut contingit his qui captiui tenentur ab hæreticis, aut à Turca, aut aliis periculis premuntur, cùm interim non ſuppetat illis miniſter, nec ſacramentum. Hi omnes neceſſitatibus illis excuſantur à communione, nec deſinunt fructum illius percipere, id eſt, participes effici immutationis: ſi modò in votis ſemper habuerint, I
Chriſti ſacratiſſimum corpus ſacramentaliter ſumere. Ita ſicut in Adam omnes moriuntur, ſic & in Chriſto omnes viuificabuntur, vt ſcribit Paulus, 1. Cor. 15. Villagagno Eques lib. 2. aduerſus Caluini doctrinam, cap. 63. Sicut enim ſine corporeo miniſterio, mors è carne tua in filios tuos non poteſt erumpere: ſic ſine ſacramento & actione corporea, vita Ieſu Chriſti in nos reipſa diffundi non poteſt. Vt ſi carnis materiam ad mortificationem eſſe neceſſariam dixeris, carnis quoque Chriſti ſubſtantiam (vt reipſa viuificet, ſicut Adami mors occidit) non minus eſſe ad viuificationem neceſſariam profitear. Iam ſi Chriſti caro ad viuificationem neceſſaria eſt, & illa (ſicut materia carnis ad mortificationem officio corporeo) ſic externo miniſterio nobis communicari debet: conſequitur ſacramentalem Chriſti K
carnis manducationem, ad vitam corporis, quæ poſt reſurrectionem apparebit, neceſſariam eſſe.

Qui excuſentur à manducatione ſacramentali.

Chryſoſt.

Hippolytus Martyr.

Villagagno.

Manducatio vera, realis, corporalis & ſacramentalis Chriſti carnis probatur: alioquin non eſſet verè cibus: Et an fides faciat abſentia præſentia.

Matth.	Marc.	Luc.	Ioan. 6.
			Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.

QVEM-

A QVEMADMODVM ij, quibus venenum ex inſidiis propinatum *Introductio.*
eſt, alio pharmaco vim illam mortiferam extinguere ſolent: (in-
quit Gregor. Nyſſenus Catechetico maiore c.37.) Oportet autem, Greg. Nyſſ.
vt ad pernicioſi poculi ſimilitudinem antidotum in humana vi-
ſcera penetret, vt illorum adminiculo vis remedij per vniuerſum
corpus diffundatur: Ita nobis faciendum eſt, vt cùm venenum,
quo natura noſtra diſſoluitur, guſtauerimus, medicamentum, quo
illa contrahitur, ſuſcipiamus: vt virus illud, à quo anticipatum corpus erat, contraria
huiuſmodi remedij nobis inditi, propriâque vi repellatur. Quodnam verò remediũ
illud eſt? Nullum certè aliud, quàm corpus illud quod mortẽ domuit, vitæque no- *Antidotum*
bis primitias attulit. Adamo cibus præuaricationis velut venenũ fuit. Ad illius vim *contra primũ*
extinguendam Chriſti corpus nobis datum. Venenum attulit mortem, antidotum *cibũ eſt Chri-*
B intulit vitam. Et ſicut venenum, ſeu cibus ille vetitus, non ſola mentis præuari- *ſti corpus.*
catione & voluntate, ſed reuera acceptus & manducatus eſt, reuera in os immiſſus
eſt: ita oportuit reuera, & non ſola voluntate, ſed facto ipſo Chriſti corpus ore cor-
poreo accipi: vt mors, quæ in carnẽ graſſabatur, fugaretur, eíque per hunc diuinum
cibum vita ſuccederet. Cyrillus lib.4. in Ioann. cap.15. Ideò ſcilicet dixit, *Et ego,* id Cyrillus.
eſt, corpus meum quod comedetur, *reſuſcitabo eum* (qui carnem meam manduca- *Manduca-*
uerit.) Non enim alius ipſe eſt, quàm caro ſua. Non id dico, quia naturâ non ſit a- *tio realis con-*
lius, ſed quia poſt incarnationem in duos ſe diuidi filios minimè patitur. Porrò ſicut *cluditur.*
negauerit nemo Adamum accepiſſe verum cibum, & verè manducaſſe cibum pro- *Verus cibus*
hibitum: ſic nec poteſt quis ſanæ mentis inficiari, verum vitæ cibum, veram Chriſti *in Adamo,*
carnem nobis in Euchariſtia dari, & illam verè à nobis & realiter manducari. Sicut *Moſe, Chriſto.*
C enim homo vetabatur & arcebatur à reali & corporali manducatione cibi mortis:
ſic & fideles inuitantur ad realem & corporalem manducationem Chriſti carnis,
quæ eſt panis vitæ. Ideò ſcilicet in donatione dicebat, Accipite & comedite: hoc eſt
corpus meum: in promiſſione verò, *Caro,* inquit, *mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè*
eſt potus. Num etiam in Moſaico Paſchate vera caro manducabatur? Cùm igitur pro
carnibus agni caro Chriſti ad Paſchatis noſtri perfectionem data ſit, debet & illa in
noſtro Paſchate manducari. Præcedebat figura: nũ in Chriſto veritas, lux, & ipſum
corpus ſuccedere debuit? Hoc vt in aliis rebus, ita in hoc myſterio conſidera. Lu-
ctabatur Angelus cum Iacob vſque ad manè, cùm tranſiiſſet vadum Iaboc. (Gen.
32.) Hic non Angelum ſe, ſed Deum eſſe dixit. Nequaquam, inquit, Iacob appella-
bitur nomen tuum, ſed Iſraël: quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quanto ma-
D gis contra homines præualebis? Interroganti verò Iacob, quo nomine appellare-
tur: Cur quæris nomen meum, inquit, quod eſt mirabile? Eapropter vocauit Ia-
cob nomen loci illius Phanuël, dicens: Vidi Dominum facie ad faciem, & ſalua
facta eſt anima mea. Hunc Dei filium, in corpore autem aſſumpto, apparuiſſe
ſcribit Tertullianus & Iuſtinus Martyr in libro de Trinitate. Iam ſi quis requiſie- Tertullian.
rit an aſſumptum illud corpus, quod à Iacob videbatur, fuerit naturale, & verè Iuſt. Mart.
aſſumptum in vnione hypoſtatica: nónne negabitur? Hoc enim typus erat verita- *Olim data eſt*
tis, non veritas. Quando autem veritas? Num quando Verbum caro factum eſt, *caro, Chriſti*
& verè factus homo eſt? Rurſus agni & victimæ, quarum ſanguis fundebatur, ty- *carnis typus:*
pum gerebant Chriſti patientis. Veni ad veritatem. Num dices in vero corpore verè *nunc ipſamet*
paſſum eſſe Chriſtum? Ad eundem modum concludi oportet de cibo ſeu eſu carnis *caro veritas.*
E Domini. Erant olim panes azymi, panes propoſitionis, caro agni, typi carnis Chriſti.
Non verè caro Chriſti, ſed eius figuræ. Nunc cùm veritas ſucceſſerit, *verè caro* Chri-
ſti *cibus eſt.* Tertullianus contra Marcion. hanc concluſionem ſequitur, dicens: Ergo Tertullian.
pepo pro nobis, aut panis crucifixus eſt? Nam ſi quis non carnem verè eſſe fatetur,
quia panis & cibus vocatur, & inde fantaſticam carnem ſomniat cum Marcione:
num & panem pro nobis crucifixum concludet, cùm, vt ſuperiùs dixit, panis ca- *Non loqueba-*
ro ſit eius, quæ pro vita mundi data eſt? Itaque ne quis ſuperiora per figurã aut me- *tur hic Chri-*
tonymiam dicta eſſe arbitretur, adiicit: *Caro mea ἀληθῶς ἐστι βρῶσις, verè eſt cibus.* Hoc *ſtus figurati-*
quidem Chriſtus adiecit, ne quis ad ænigmata, & parabolas confugeret, quaſi hæc *uè: & quo-*
impropriè dicta eſſent, vt obſeruat Diuus Thom. Aquinas, Lection. ſeptima in *modo id ma-*
Ioan. caput ſextũ. Conſueuerat quidem Ieſus frequenter loqui in parabolis, ita ta- *nifeſtum eſt.*
Thomas.

1. men vt ea quæ loqueretur, per ſimilitudinem dicta eſſe oſtenderet. Aut enim hoc F
præmittebat, Simile eſt regnum cœlorum, Aſſimilabitur, &c. Vt ſimile homini regi, ſimile decem virginibus, theſauro abſcondito in agro, grano ſynapis, ſimile ſagenæ miſſæ in mare, ſimile homini patrifamiliâs qui conduxit operarios, qui locauit vi-
2. neam, ſimile mulieri quæ tria ſata farinæ commiſcuit. Secundò demonſtrabat ſe in parabolis loqui, cùm adiiceret ſignificationem dictorum: ne quis rem geſtam narrari, ſed ſignificari intelligeret: vt in parabola ſeminis, Semen, inquit, eſt verbũ Dei. Et cùm de ouibus & dragma inuenta locutus fuiſſet, adiecit: Amen dico vobis,
3. gaudium erit Angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Tertiò, niſi hæc occurrerint, ſaltem Euangeliſtæ monere ſolent parabolam eſſe, quam à Chriſto prolatam deſcribunt: cùm præmittunt, Dixit ad illos parabolam hanc: aut, Dixit per ſimilitudinem, Exiit qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum. At verò ſecus longè G
eſt in hac Chriſti promiſſione & expreſſis verbis, de donatione ſuæ carnis in eſum,
1. & ſui ſanguinis in potum. Nec enim Chriſtus præmittit aliquid quod parabolam
2. ſonet. Non ait, Similis eſt panis carni, aut caro ſimilis eſt pani. Non interpretatur, quæ dixit, adiiciens: Manducare eſt credere. Caro eſt fides, aut quid ſimile: quale ſi-
3. bi fingunt Sacramentarij. Sed nec Ioannes hæc per parabolam dicta eſſe vllo modo deſignauit. Quin potius Chriſtus ipſe, vt omnem parabolam, & ſimilitudinem excluderet, dixit: *Caro mea ἀληθῶς verè eſt cibus.* Nec enim verè eſt, quod per ſimilitudinem, figuram, aut metonymiam eſſe dicitur. Quis autem dubitat in re tam ſeria & difficili, ſi quid eſſet figuræ, non illum expreſſurum fuiſſe, aut in Capernaum, aut in ipſa cœna: præſertim cùm certò noſſet, ex horum myſteriorum difficultate, oriundum ſcandalum Capernaitis & hæreticis? Sed econtrà & quærentibus *quomodo*, & dicentibus, *Durus eſt hic ſermo*, ſemper affirmauit carnem ſe ſuam daturum, carnem H
viuificam eſſe, *carnem ſuam verè eſſe cibum:* & ita ſe in veritate, non autem in ſimilitudine loqui. Confert autem cibum & potũ corporalem cum carne ſua & ſanguine: ita tamen vt collatio hæc conſtet partim diſſimilitudine, partim ſimilitudine. Diſſimilitudo eſt, quòd etſi cibus & potus corporalis alunt hominem, non tamen illum conſeruant in vitam æternam: aut eſuriem aut ſitim penitùs auferunt: cùm tamen nobis hæc bona à ſacroſanctis Euchariſtiæ myſteriis communicentur. Similitudo autem eſt, quòd ſicut ſuccus cibi ac potus corporalis tranſmittitur in omnia hominis membra, & vertit habitum totius corporis in ſui naturam: vt ſi quis vtatur cibo nimis humido, efficiatur corpus eius humidum: ſi frigido, efficiatur corpus frigidum: ita & caro & ſanguis Chriſti augent ſubſtantiam carnis noſtræ, & in ſe conuertunt. Hinc ſcilicet Irenæus li.5. in hæreſ. carnis viuificationem probat, quia I
ex carne caro noſtra augetur & creſcit. Sic enim habet. Quando ergo & mixtus calix, & panis fractus percipit verbum Dei, fit Euchariſtia ſanguinis & corporis Chriſti, ex quibus augetur & conſiſtit noſtræ carnis ſubſtantia. Quomodo carnẽ negant capacẽ eſſe donationis Dei, quæ eſt vita æterna, quæ ſanguine & corpore Chriſti nutritur, & membrum eius, quemadmodum & Apoſtolus ait, in ea quæ eſt ad Epheſios Epiſtola: Quoniam membra ſumus corporis eius, de carne eius, & de oſſibus eius. Iuſtinus etiam Martyr in Apol.2. pro Chriſtianis, cùm cibum Euchariſticum definiſſet eſſe Chriſti corpus, eo etiã corpora noſtra nutriri ſubintulit. Ait enim: οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον ταῦτα λαμβάνομεν. Non enim hæc accipimus vt communẽ panẽ, ſed ἐξ ἧς καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ, σῶμα καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι: id eſt, Euchariſtiã ex qua ſanguis & caro noſtra per immutatio- K
nẽ aluntur, illius qui incarnatus eſt Ieſu, corpus & ſanguinẽ didicimus eſſe. Ita fit, vt ſicut cibus & potus cõmunis nutriunt corpus, & in ſuam naturam quodammodò transformant: ſic Chriſti ſacratiſſima caro nos ſibi vniat, adaugeat, & nobis vitã præſtet æternam. Ideò Cyril. Hieroſol. Catech. myſtag. quarta: quaſi hinc ſumpta ſimilitudine, vbi extulit Chriſti corporis veritatẽ, nos ad illius manducationẽ vocari ſcribit, vt fiat vnuſquiſque noſtrum σύσσωμος καὶ σύναιμος αὐτοῦ, concorporalis & conſanguineus illi. Sic enim, inquit, χριστοφόροι γινόμεθα, Chriſtum ferentes erimus, corpus ipſius & ſanguinem ſuſcipientes εἰς τὰ ἡμέτερα μέλη, in noſtra membra. Cæterùm cùm *caro* Chriſti *verè cibus ſit*, & verè carnem noſtrã in ſe, & ad immortalitatem conuertat: neceſſariò conſequitur, quòd & ipſa caro nobis præſens ſit. Nam quòd caro

Aliud verè, aliud figuratè.

Similitudo & diſſimilitudo inter cibum & potum communem & carnem Chriſti.

Irenæus.

Corpora noſtra quomodo aluntur Chriſti carne.

Iuſt.Mart.

Cyrill. Hier.

A caro Chriſti præſens eſſe debeat, vt alat & augeat carnem noſtram, manifeſtum eſt, cùm nemo cibo abſente & longè poſito nutriatur. Statuamus enim cibum longè ab eſuriente: an quamdiu tam longè diſſitus eſt, eſurientem paſcere poterit? Reficiebantur quidem antiqui Patres, ſed in ſpiritu, non autem in carne: neque carne Chriſti, ſed fide in ſucceſſuram carnem Chriſti: donec Chriſtus ad nos deſcendens, suppleuit ſua præſentia quod illis defuerat, & nos propriæ carnis, ſimul & vitæ participes effecit. Sunt qui narrent in inſulis Balearibus, olim longè poſitum fuiſſe panem à pueris, vt & illi funda ipſum ex alto dimouerent, & ad ſe pertraherent. Quod exercitij gratia eos inſtituiſſe legimus. Interim verò nemo dixerit eos pane illo nutritos, quandiu ab ipſis ſuppoſitus erat, donec illum funda pertractum ore manducauerunt.

Nemo cibo abſente alitur: ergo oportet Chriſti carnem nobis eſſe præſentē.

Fantaſia hæreticorum.

B Niſi fortè quid ei ſimile fingatur, qui panem ſuum ad nidorem carnis aſſæ comedebat, ſibi ex ipſo ſolo carnis nidore, carnis eſum perſuadens. Verùm pari ſumma cibus ille coquo perſolutus eſt. Nam cùm non vera caro, ſed carnis tantùm nidor eſſet: non vera pecunia, ſed ſono pecuniæ compenſari debuit. Adeò ridiculam perſolutionem deſcribit Clemens Alexan. lib. 4. Stromatum, à Iuſto Bocchoride ſancitam, ei qui vmbram corporis acceperat, non ipſum corpus. Nam crumenam, in qua erat merces, in ſole extendi iuſſit, & vmbram illius pro mercede accepit ab illa, cuius corporis vmbra delectatus alter fuiſſet. Iam quis dixerit vmbram diuitiarum diuites efficere? Quis figuram panis, & non verum panem aliquem nutrire putauerit? Atqui Sacramentarij non aliud ſibi quàm panem dari contendunt, Chriſtũ verò à pane toto cœlo ablegant, ſe in terra poſitos agnoſcunt: quomodo ergo tam

Clem. Alex.

C longè à Chriſti corpore diſſiti, illud ſibi cibum eſſe probabunt? Dicunt ſe tantùm habere figuram & vmbram corporis, non ipſum corpus. Conſequitur igitur illos nõ Chriſti corpore, ſed ſola vmbra & figura paſci. Ita mihi per prodigum filium adumbrari videntur, qui relicta domo paterna, cùm ſe ad ciuem regionis peccati ſubduxiſſet, & paſcendis porcis locaſſet, (Luc. 15.) quærebat implere ventrem de ſiliquis, quas porci manducabant. Siliquæ vanæ ſunt, & ſuo fructu deſtitutæ: inflant, nec nutriunt, vt obſeruat Ambroſius in Luc. Illis hæc ſymbola ſignificantur, quæ fallunt & illudunt, quæ nullam rerum quas promittunt, veritatem habent, nullum fructum. Significantur ſcilicet hæc Neochriſtianorum cœnæ ſacramenta, quæ præter tumorem & vanitatem nihil habent. Veri vtique porcorum & libertinorum cibi, ad quos etiam ij, qui domum paternam, Eccleſiam reliquerunt, & dona Dei velut paternam ſubſtantiam prodegerunt, ſe ſubtrahunt. Verùm quanta huius cum menſa paterna

Sacramentarii adinſtar prodigi filii quas ſequũtur.

Ambroſ.

D differentia eſt? Exclamat & ipſe prodigus in ſe reuerſus: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, & ego fame pereo! Verè etenim fame perit, qui præter panem communem nihil accipit: qui magni patrisfamiliâs Chriſti menſam abiecit. Quis non huius prodigi conditionem deploret? Quis non lamentetur eorum qui à nobis ſecedunt ſtoliditatem, immò freneſim, qui ſiliquas ſacroſanctæ Chriſti carni præferunt, vt omninò vita deſtituantur? Verùm reſpondebunt ſe quidem reipſa & corporaliter nihil aliud comedere quàm panem: ſed fidem ſuam efficere, vt tã verè nutriantur abſente Chriſti corpore, ac ſi præſens eſſet: Quòd fides faciat abſentia præſentia. Nos autem requirimus, quomodo fides faciat abſentia præſentia. Fides enim non efficit contradictorias veras, ſi verè contradictoriæ ſint: nec idem de eodẽ ſimul & ſemel contradictoriè aſſeritur: vt iſtud, Hoc eſt corpus, Hoc nõ eſt corpus.

Fides non poteſt efficere contradictorias veras.

E Ideò autem dicimus ſimul, quia de pane ante conſecrationem dici poteſt, Hoc non eſt corpus: poſt conſecrationem dicitur, Hoc eſt corpus, vt docet Ambr. lib. 4. de Sacra. cap. 4. Sed etſi corporis nomen variè dicitur, tum poterit verificari vtraque contradictoriarum, ſi tamen contradictoriæ dici poſſunt. Vt quia corpus dicitur pro viſibili mortali, & pro inuiſibili glorioſo dicamus: Hoc eſt corpus Chriſti inuiſibile glorioſum: &, Hoc non eſt corpus Chriſti viſibile mortale. In eundem ſcilicet modum Auguſtinus ſic habet, in Epiſt. ad Irenæum. Non hoc corpus quod videtis, mãducaturi eſtis, neque bibituri illum ſanguinem quem ſunt effuſuri. Ipſum quidem, & non ipſum. Ipſum inuiſibiliter, non ipſum viſibiliter. Quòd ſi neceſſe eſt viſibiliter celebrari, neceſſe eſt inuiſibiliter intelligi. Prima quidem fronte contradictoria dicit. Ipſum, & non ipſum. Vtraque autem contradictoria nõ eſſe docet, ex eo quòd vnum propoſitorum in vno, alterum in altero ſenſu dicitur. Vnum agit de viſibili,

Ambroſius.

Verè contradictoria quid.

Auguſtin.

Ipſum, & non ipſum, quomodo verificatur.

alterum de inuiſibili corpore. His modis dicimus poſſe effici, vt quod non eſt in vno F
ſenſu, verum ſit in altero: Aut quod non eſt in vno tempore, verum ſit in altero. At verò non intelligi, quomodo fides efficiat, vt corpus Chriſti quod abſens eſt, ſimul & ſemel præſens ſit: cùm id de vno & eodem, & eodem tempore intelligant. Si quãdo enim rogentur, an Chriſti corpus realiter præſens ſit pani, negabunt. Si rogentur, an aliquo tempore præſens ſit ei, negabunt. Ita omni tempore à ſuo pane Chriſti corpus ablegant. Quomodo ergo dicent reipſa Chriſti corpus abſens, effici præſens? Nam ſi dixerint abſens eſſe à pane, & præſens in mente per fidem: dixerim hanc mẽtalem & fidei præſentiam non eſſe realem. Nam cùm corpus Chriſti ſit quid reale, immò corporeum, realiter quoque habere ſe debet. Quòd ſi realiter & verè eſt in eorum cœna: quomodo ab eorum cœna abſens erit? Si realiter abſens eſt, quomodo

Aliud in mente, aliud in re ſe habere.

realiter præſens erit? Nam, vt diximus, contradictoriæ ſunt, ſi eodem modo & eodẽ G
tempore ſumantur. Realiter modus eſt finiens hanc propoſitionem, Corpus Chriſti præſens eſt realiter. Si hæc vera eſt, Corpus Chriſti præſens eſt realiter, quando cœna fit: hæc falſa eſt, Corpus Chriſti non eſt præſens realiter, quando cœna fit. Et ſic non efficietur ſimul abſens præſens, adeò vt corpus Chriſti, quod dicunt realiter nõ eſſe in cœna, realiter tamen in ea ſit. Hic ego præter nugas nihil eſſe video reliquum: nugas, inquam, quas voce Chriſti corporis inſigniunt. Siquidem cùm Chriſti corpus realiter in cœna eſſe negent, per fidem tamen præſens efficiunt. Præſentiam autem illam non realem & veram eſſe fateantur oportet, ſed per fidem, id eſt, mentis apprehenſionem: Vt ſi quis amici abſentis memoria ducatur, illúmque velut præſentem mentis oculis intueatur. Siquidem hæc præſentia non erit realis, ſed in fantaſia. At

Nugæ Sacramentariorũ.

verò ſi quis ita ſomniet ſe menſæ alicui benè inſtructæ accumbere, ſibi omne cibo- H
rum genus à coquis exquiſitiſſimè præparatorum apponi, ſe hoc delicatius, hoc ſalſius, hoc temperatum magis, & ad guſtum accedens experiri: ſibi vina vndique conquiſita & optima fundi: & ita lautè tractari exiſtimet, vt præter has lautitias nihil ſibi reliquum eſſe videatur: cedo, fantaſticæ illæ epulæ profuerintne releuandæ eſuriei & ſiti huius hominis? Statim atque excitabitur è ſomno, num hoc conuiuio contentus erit? Quòd ſi cui ſuum ſomnium indicaret, & ille ei obiiceret: Benè eſt tibi, non opus eſt tibi vt menſa paretur, lautè refectus es: An non ille clamaret lautitias illas, quæ per mentis apprehenſionem ſunt, non eſſe veros neque verè cibos? At verò Chriſtus hìc dicit, *Caro mea verè eſt cibus*. Non ergo per fantaſiam, per imaginationem, & mentis apprehenſionem cibus eſt. Aliud etiam cedo. Caſu poſito quòd

Fantaſtica epula nõ proſunt.

Exemplum.

Sacramentariorum aliquis ad cauponem diuertat, menſam ſibi parari, & delicias I
quaſdam apponi poſtulet, vinum etiam optimum porrigi: accumbenti verò nihil præter panem & aquam detur: An non hoſpitis fidem damnabit, qui meliora ſit pollicitus? Num ſi quem domeſticorum viderit, dicet: Hæccine ſunt illa quæ pepigit hoſpes? Vbi Gallina, vbi Lepus? vbi vinum optimum? Sic igitur deridet me? ſic illudit, vt pro lautitiis mihi ſimplicem panem & aquam proponat? Hic verò ſi hoſpes adueniens dicat: Mi Sacramentarie, patienter age mecum. Audiui ſiquidem te per fidẽ efficere abſentia præſentia: ita vt præter panẽ & vinũ in cœna veſtra nihil habẽtes, faciatis tamẽ veſtra fide, vt abſens corpus præſens ſit. Ego vos in minore re nõ minora poſſe exiſtimaui. Eapropter hìc tibi panẽ appoſui & aquã, ſperans te tua fide reliqua ſuppeditaturum. Paſcere igitur his cibis quos mente apprehendis, ac ſi præſentes eſſent. Tum ſanè fidelis ille, quiſquis ſit è Sacramentariorum ſchola, Midæ pœ- K
nitentia ducetur: & agnoſcet ſola fantaſia conceptos cibos, aut in figura porrectos, non eſſe verè cibos: quódque *verè cibus* non ſola mentis apprehenſione, fantaſia, aut figura definiatur. Nec quidem iniucunda erit illa Midæ fabula, vt & cuique illorum id prouerbij tribuamus: Auriculas aſini Midas habet. Hic quia Silenum Bacchi nutritorem domo exceperat, à Baccho impetraſſe fingit, vt *quicquid*

Deluditur effugium de fide quæ facit abſentia præſentia.

Corpore contingat, fuluum vertatur in aurum.

Ouid. Met. lib. 11.

Lætus quidem ille accumbebat, omnibus in aurum conuerſis. Quinetiam

Lamina fulua dapes, cerealia dona rigebant.
Fuſile per rictus aurum fluitare videres.

Quid verò illum iuuabat illa ciborum & poculentorum aurea figura?

Attonitus nouitate mali, diuéſque, miſerque,

Effugere

A *Effugere optat opes,& quæ modò vouerat,odit.*

Quid enim miſerrimo & eſurienti homini, ad ſedandam eſuriem hi figurati cibi proderant? An non potius illam prouocabant,& adaugebant? *Figura ciborum nil iuuat eſurientes.*

Copia nulla famem releuat,ſitis arida guttur
Vrit,& inuiſo meritò torquetur ab auro.

Quid tum ille iis reſpondiſſet,qui ſimplicem figuram tam verè eos dicunt paſcere,quam res ipſa præſens? An non illum repuliſſet, qui his illum verbis affatus eſſet, Mi rex,paſcere,manduca,bibe,ecce tibi figura ciborum? At verò,figura ſunt, dicet, ſed non verè cibus. Forſan Sacramentarius obtruſiſſet & hoc conſilium: Crede, mi rex,& abſentes cibi fient præſentes. Verùm & in imaginatione præſentes ſunt, reſpõdebit, illorum memini,hos deſidero,& omnibus votis concupiſco:interim tamẽ B magis eſurio. Inde fit,vt eorum ſtoliditatem demirer,qui cùm in cibis corporalibus ſolo deſiderio,concupiſcentia,& imaginatione non paſcantur, nobis tamen perſuadere velint,id in Christi corporis manducatione fieri. Ego ſanè & illos his Sophiſtis comparauerim,quos Ariſtophanes ridet in Comœdia, cui Νεφέλαι nomen eſt. Inducit enim Strepſiadem ſenem multis creditoribus obuinctum,Socratem conueniſſe, vt quia audiiſſet Sophiſtam vtramque partem cuiuſque propoſitionis probabilem reddere,ſuis rationibus efficiat, vt creditoribus tandem perſuadeat quòd omnia receperint,& ille verè ab omni ære alieno liber euaſerit. Sic enim habet: *Imaginatione non paſcimur.* *Sacramentarii ſophiſtæ.* *Imaginatione non perſoluuntur creditores.*

Ἀλλά με δίδαξον τὸν ἕτερον τοῖν σοῖν λόγοιν,
Τὸν μηδὲν ἀποδιδόντα. id eſt,

C *Sed doce me vtramque partem tuarum ratiocinationum,*
ita vt nihil reddam creditoribus meis.

Subtilis vtique ſcientia,ſi modò efficere poſſit abſentia præſentia. Quòd ſi idipſum Sacramentarij præſtare poſſunt, non ipſe modò Strepſiades filium Philippidem ad eos deduceret,ſed & quotquot pro repetundis pecuniis vrgentur, & ære grauantur alieno,iam vt ſe facilè ab omni moleſtia liberarent, ad eos profugerent. Verùm timendum eſſet,ne ſicut ex Alchimiſtarum furnis & caminis, prodeunt non diuites & opulenti,quales Alchimiſtæ ſuos ſe facturos eſſe iactitant, ſed diſcalciati, nudi, mucoſi,lippi,macri,deformes,ſquallidi,fumoſi,palantes, famelici. Nimirùm cum aureis Alchimiſtarum montibus illa omnia,quæ ſibi ſpondent Sacramentarij,comparauerim. Aureos montes Alchimiſtæ ex ſuis furnis,temperamentis, & commixtionibus pollicentur, & fumum vendunt: iſti verò è ſua fide defluuia carnis fabri- D cant,vt vitam Christi, id eſt, nihil Christi ad ſuos deducant: cùm reipſa Christum cœlo alligent,interim dum ipſi in terris verſantur. *Ridetur fantaſtici Sacramentarij.*

Atqui ſicut verè diuitiæ non in verbis aut imaginatione,ſed rebus ſunt: ita & verè cibi in ipſa illorum reali præſentia conſiderantur. Quid profuerit, ſi quis in ſomnis ſibi diuitias,honores,& quæcunque deſiderari poſſunt,abundare putet: cùm ſtatim atque experrectus eſt, nihil inueniat diuitiarum in manibus ſuis? Itaque *verè* idem quod realiter eſt. *Caro mea,* inquit, *verè eſt cibus.* Euthym. in Ioan. Hoc dixit confirmãs, quòd nõ ænigmaticè neque parabolicè loqueretur. Et verus cibus eſt, & verè cibus. Cibus in re,cibus in effectu. Verè cibus,& verus cibus,idem & panis viuus eſt,& caro viuificans. Sicut enim vera vita,non hæc tranſitoria,ſed æterna eſt:& verum eſſe, non tranſitorium,ſed æternum eſt:ita verus cibus ille eſt, qui non perit & corrum- E pitur:& verè cibus eſt,qui & ipſe viuificus,viuificat in æternum illos, à quibus ſumitur. Chryſoſtom. hom. 46. in Ioan. Verè cibus eſt, inquit, vt eos in prædictis confirmet,ne obſcurè locutum in parabolis arbitrarentur. Theophil. in Ioan. Iſta caro etiam verè cibus eſt,eo quòd non ad paruum tempus duret, neque corrumpatur, ſicut corruptibilis cibus:ſed æternæ vitæ ſit ſubſidium. Similiter & potus ſanguinis Domini verè eſt potus:quia non ad tempus ſufficit ſiti, ſed ſemper abſque ſiti conſeruat,nec indigere permittit bibentem: ſicut & ad Samaritanam dicebat, Ioan. 4. Qui biberit ex hac aqua quam ego dabo ei,non ſitiet iterum. Nam quiſquis gratiã ſancti ſpiritus per ſumptionem diuinorum myſteriorum ſuſceperit, neque famem ſpiritualem neque ſitim patietur,qualem increduli. Sicut autem ad hoc,quòd cibus communis nutriat in vitam temporalem, oportet illum realiter ſumi ab eo, quem nutriri & per eũ viuere voluerimus:ita cùm reſurrectionis promiſſio propriè carni

Euthymius. *Verè cibus.* *Hoc verè vrget aduerſarios.* *Chryſoſt.* *Theophil.*

noſtræ fiat,& ſicut vita illi repromittatur,ad hoc quòd Chriſti caro reſurgendo immutetur & viuificetur,oportet & ipſam nutriri à reali Chriſti carne, & illam realiter ſumi.Ita nimirùm vita,quæ Spiritus ſancti donum,nobis per carnis Chriſti manducationem communicabitur:eritque illa *verè cibus*, quia noſtra corpora ad immutationem glorioſam nutriet. Atqui ſi tantùm panis eſſet, & non ipſum Chriſti corpus,quomodo *verè cibus* eſſet?quomodo ad immortalitatẽ, & immutationẽ corpora nutriret?Vnde ſcilicet communi pani & virtus eſſet, quæ viuificaret in vitam æternam?Itaque Chriſtus veritatem ſuam in carne ſua,non in ſymbolis conſtituit. Ait F

Expenduntur omnes hæ voces, Caro, mea, verè, eſt, cibus.

enim,*Caro mea*,non panis,non ſymbolum,non fides, non memoria,non imaginatio, non mors,non paſſio,non laus, non gratiarum actio, non figura carnis,non energia carnis,non ſolennitas,ſed *caro*,non cuiuſcunque, ſed *mea*, qui vita ſum,& lux hominum,qui veritas,qui Verbum caro factum:*verè*,non typicè,parabolicè, imaginariè, ſimilitudinariè,ſed *verè*:*eſt*,nõ ſimpliciter exiſtimatur,aſſimilatur,ſignificatur, comparatur,ſed *eſt*:*cibus*,vtique rei corporalis.Nam cibi ad manducantem proportio eſt, & reſpectiua conditio.Vt ſi fuerit cibus ſpiritualis,manducetur à re ſpirituali: ſi fuerit cibus corporalis,manducetur à re corporali. Diuinitas Chriſti ſumitur ab anima per fidei apprehenſionem, idque per ſimilitudinem. Sed *caro* eſt verè cibus, vtique corporis.Nam cùm manducationis meminerit,ſi res quæ manducatur,corporea eſt, & illa *verè* cibus eſt,verè quoque manducatio corporalis erit.Sic igitur manducatio erit actio in cibum.Res corporea eſt verè cibus:ergo corporea eſt verè illius manducatio.Sicut enim verum viſibile eſt, quod verè à viſu corporeo videri poteſt:ita res G

Cur caro ſub altera ſpecie datur.
Greg.Nyſſ.

corporea verè cibus eſt,quæ eſu corporeo manducatur.Verùm quia horror fuiſſet,ſi exterioribus oculis apparuiſſet caro & ſanguis, ideò illa nobis verè & realiter ſub familiari ſpecie porriguntur.Sicut enim(ait Gregorius Nyſſenus Catech.mai.c.37.) venena non nuda, ſed ſub vſitatorum & familiarium ciborum ſpecie porriguntur, ne fortè deprehendantur ab eis qui illa bibituri ſunt:ſic Chriſtus antidotum conſtituit, ſumptu difficile, ſi nudum & non opertum externa ſpecie porrectum fuiſſet. Ideò,ſicut & pueris pharmaca aſpera melle aut ſaccaro dulcorantur, vt ſub illo dulcore verè ab eis illa ſumantur:ſic Chriſtus externam huic ſacramento ſpeciem obduxit,ſub qua verè & realiter ſuum ipſius corpus acciperemus. H

Corporalis Chriſti carnis manducatio demonſtratur, comparatione cibi,malagmatis,vitis,membrorum,matrimonij,aliti,corporis meretricis, vnionis Patris cum Filio:vbi & de huius ſacramenti virtute. I

Matth.	Marc.	Luc.	Ioan. 6.
			Qui manducat meam carnem,& bibit meum ſanguinem,in me manet, & ego in eo.

Introductio.

VTERRANT facilè,qui in tenebris ambulant, ad lucem autem cæteri diriguntur:ita qui à Deo recedit, facilè in mortem ſe deiicit,qui autẽ Deo,etiam vitæ appropinquat. Hinc Pſaltes (Pſal. 72.)Qui elongant ſe à te,peribunt. Longè à peccatoribus ſalus. K Et hinc tuta ſibi omnia Dauid exiſtimat, quia Deum ſecum eſſe confidit.Huius autem ſuæ confidentiæ argumentum ducebat ab illa menſa,quam parandam à Chriſto præuidebat in ſpiritu, quã ſcilicet ex Chriſti promiſſione & donatione cognouimus.Pſal.22.Nam etſi ambulauero in medio vmbræ mortis,inquit,non timebo mala,quoniam tu mecum es Domine.Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt: paraſti menſam, &c. Vnde

Securitas tuta Chriſto nobis præſente.

ſcilicet nobis maior ſecuritas,quàm quòd Chriſtus nobiſcum ſit,idem ipſe Deus & homo? Quàm quòd donauerit nobis corpus ſuum?Non eſt natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes, ſicut nobis adeſt Deus noſter: Cùm, vt meditatur Auguſtin.non modò Chriſtus ſua nos diuinitate illuſtret, ſed & nobis ſuum ipſius corpus dederit in cibum,& ſanguinem in potum?Sic,vt canit Eccleſia,nobis datus, nobis

A nobis natus ex intacta Virgine,& in mundo conuerſatus ſparſo verbi ſemine, ſe tãdem nobis dedit in edulium. Sed & quid magis teſtatur Deum nobiſcũ eſſe, quàm quòd Chriſti carnem manducantes, cum ipſo manemus? Et olim quidem arca fuit Hebræis diuinæ præſentiæ & propitiationis argumentũ. Eapropter cum fiducia, demittentes arcam dicebant, Conuertere Domine: (Num. 11.) & illam eleuantes, clamabant: Reuertere Domine, ad multitudinem exercitus Iſraël. Sed & Paulus à propitiatione quæ expectabatur, arcam propitiatorium nuncupat. Quanto maius nobis & diuinæ præſentiæ & propitiationis argumentum in ſacroſancta Euchariſtia obtigit? Ideò aſſeruit carnem ſuam eſſe viuificam, illam verè cibum eſſe: & nunc adiicit, per illius eſum nos in eo manere, & ipſum manentem in nobis habere. *Qui manducat*, inquit, *carnem meam, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo*. Terminus indefinitus *qui*, ſe hic eodem modo habet, vt in ſuperiore ſententia. Definitur enim per ea quæ dixit, vt intelligatur de eo qui credit in filium, trahitur à patre, venit, & eſt docibilis Dei. *Qui* talis eſt, inquit, *& manducat carnem meam* realiter, *& bibit* realiter *meum ſanguinem*, quod euenit etiam ei qui ſub altera etiam ſpecie Chriſtum ipſum acceperit. Sicut enim nõ carnem modò ſub panis ſpecie, ſed ipſum Chriſtum totum & integrum, verum Deum & verum ſanguinem accipit, ſic & corpus manducare, & ipſius ſanguinem bibere dicitur. Effectus autem, ſeu fructus ille cõſequetur, quòd *in me manet, & ego in eo*. Nimirùm ipſe in ſumma monet non aliter nobis vitam contingere, quàm per vnionem cum illo. Nam quomodo extrema niſi per medium aliquod colligantur: tectum & fundamentum per parietem, hyems & æſtas per temporis continuationem, præteritum & futurum per præſens, caput & pedes per corporis maſſam: Tolle media, & ſeparabis extrema. Ita tolle Chriſtum, & Deum ab homine ſeparabis. Statue Chriſtum, & hominem ei adiunge: ſic illum Deo coniungis. Extrema enim ſunt Deus & homo, æternum & mortale, creator & creatura. Epiphanius in Anchorato. Sic Chriſtus in medio vtrorũque Deus & homo exiſtẽs, non mutat naturam, ſed ſecundum vtraque ad ambo medius eſt. Nam quia homo ſe à Deo abduxerat, Chriſtus illũ Deo adiungere voluit. Epheſ. 2. Sic per ipſum habemus acceſſum ad Patrem. Ideò & humanam naturam ſibi coniunxit, vt nos ſua carne reficiens, ſuæ, id eſt, etiam paternæ diuinitati propinquiores redderet. Greg. Nyſſen. in Catech. maiore cap. 37. Nam cùm omnis caro etiam per humidum nutriatur (neque enim ſine humidi coniunctione, quod in nobis humidum eſt, in vita poteſt permanere) quemadmodum per ſolidum firmúmque cibum corporis ſoliditatem confirmamus: ſic etiam humidum ex natura ſimili adaugemus. Quæ cùm in nobis eſt, à poteſtate alteratiua ſanguis efficitur, præſertim ſi per vinum eam accipiat vim, vt in calidum conuertatur. Quare cùm diuina illa caro partem etiam hanc ad ſuſtentandum acceperit, Deus autem qui nobis ſe patefecit, idcircò naturę mortali ſeipſum coniunxerit, vt eam coniunctione ſua diuinam redderet: ideò cunctis gratiæ diſpenſatione ſeipſum impertit per carnem, quæ ex vino & pane conſtituitur, fideliúmque corporibus coniungitur: vt ea coniunctione cum immortali, homo etiã immortalitatis particeps fiat. Errant autem Sacramentarij, dum putant noſtrã cum Chriſto vnionem tantùm eſſe per charitatem, & voluntatem: Vnde fit, vt ſolam ſpiritualem manducationem admittant, per quam ei ſpiritualiter vniamur: at verò nõ modò ſecundum voluntatem per dilectionem, ſed illi ſecundum naturam per manducationem carnis eius coniungimur. Ideò Cyprianus ad corporum noſtrorum reformationem, Chriſti carnem in cœna nobis porrigi meditatur, his verbis: Et nos cùm caro eſſemus & ſanguis, corrupta infirma corporis animęque natura, reformari non poteramus, neque ad ſimilitudinem Dei reuerti, niſi morbo inueterato imponeretur malagma conueniens, & deſperatæ infirmitatis curatione contraria remouerentur contrariis, & ſimilia ſimilibus. Ita docet reformationẽ naturæ noſtræ, ſeu ipſius etiam corporis, per Chriſti carnem noſtræ impoſitam fieri: nimirùm vt tãdem ad Dei ſimilitudinem reuerteremur, & Deo magis appropinquaremus. Ita neceſſaria fuit noſtra cum Chriſto corporalis coniunctio, vt & corrupta noſtri corporis natura reformaretur. An non ſcilicet malagma vlceri admouetur vt illud ſanet? Si autem diſſitum fuerit ab vlcere, quomodo illud curabit? Sicut ergo malagma vlceri applicatur, & ægris membris coniungitur: ita docet Cyprianus oportuiſſe

Arcæ typus.

Vita per vnionem.

Epiphanius.

Greg. Nyſſ.

Probatio noſtræ corporalis cum Chriſto vnionis.

1. à comparatione cibi ad id quod nutritur.

Cypr. ſer. de cœna.

2. à comparatione malagmatis & vulneris.

Chriſtum noſtro corpori coniungi, vt & illud in priſtinam innocentiam, immò & ad immortalitatem reformaretur. Hac igitur corporali Chriſti carnis coniunctione fit, vt & anima & corpus noſtrum ab æterna corruptione vindicētur. Cyrillus Alex. lib. 10. in Ioan. c. 13. Non poterat aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatem & vitam traduci, niſi naturalis vitæ corpus ei coniungeretur. Non credis mihi hæc dicenti? Chriſto fidem præbe. Amen, Amen, inquit, dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ita non ſatis eſt nos Chriſto per ſpiritum coniungi, ſed & eius carnem noſtræ carni coniungi per manducationem oportet, vt ad æternam vitam traducamur. Quid autem eſt, naturalis vitæ corpus naturæ noſtri corruptibilis corporis per manducationem coniungi, vt ſcribit Cyrillus: niſi & vnionem noſtram cum Chriſto naturalem eſſe, etiam in ratione corporis, idque nobis per huius myſterij manducationem præſtari? Non negamus nos per charitatem vniri Chriſto voluntate: verùm hîc de perfectiſſima vnione loquitur, quæ nobis per ſuæ carnis manducationem confertur. In eam rem ſatis expreſſa ſunt Cyrilli Alexandrini verba, lib. 10. in Ioan. c. 13. Non negamus, inquit, recta nos fide & charitate ſincera Chriſto ſupernaturaliter coniungi: ſed nullam nobis coniunctionis rationem ſecundum carnem cū illo eſſe, id profectò pernegamus, idque à diuinis ſcripturis omninò alienum dicimus. Quis enim dubitauit Chriſtum etiam ſic (per coniunctionem carnis) vitam eſſe, nos verò palmites, qui inde vitam acquirimus? (A ſimili argumētum deſumitur, vt cùm Chriſtus ſecundum carnem aſſumptam vitis ſit, nos autem eius palmites, conſequatur & nos ei vniri debere, ſicut & palmes vnitur viti, vt fructum ferat. Eſt autem illa palmitum & vitis vnio naturalis & corporalis: ſequitur ergo noſtram quoque cum Chriſto vnionem & naturalem & corporalem eſſe debere.) Audi Paulum dicentem, inquit Cyrillus, quia omnes vnum corpus ſumus in Chriſto. (1. Corinth. 10.) Quia etſi multi ſumus, vnum tamen in eo ſumus: omnes enim vno pane participamus. An fortaſſis putat (Arianus) ignotam nobis myſticæ benedictionis virtutem eſſe: quæ cùm in nobis fiat, nónne corporaliter quoque facit, communicatione carnis Chriſti, Chriſtum in nobis inhabitare? (Nam cùm vnus ſit panis, vna caro Chriſti, quam omnes ſumunt, vnum quoque nos cum illo ſumus. Vnitas panis ſeu carnis eſt ſecundum naturam, ita & noſtra cum Chriſto vnitas erit. Adducit & Cyrillus aliud argumentum ſumptum ex Pauli ſentētia, 1. Cor. 6.) Cur enim, inquit, membra fidelium membra Chriſti ſunt? Neſcitis, inquit, quia membra veſtra, membra ſunt Chriſti? Irenæus ab vnitate membrorū argumentum ducit, lib. 5. in hæreſ. Caro, inquit, ſanguine & corpore Chriſti nutritur, & membrum eius (efficitur) quēadmodum & Apoſtolus ait in ea quæ eſt ad Epheſ. Epiſtola: Quoniam membra ſumus corporis eius de carne eius & de oſſibus eius: non de ſpirituali aliquo & inuiſibili homine dicens hæc, Spiritus enim neque oſſa, neque carnes habet: ſed de ea diſpoſitione quæ eſt ſecundum hominem, quæ ex carnibus, & neruis, & oſſibus cōſiſtit, quæ de calice, qui eſt ſanguis eius, nutritur, & de pane qui eſt corpus eius, augetur. Iam ſi hæc hominis diſpoſitio, quæ oſſibus & neruis conſtituitur, nutritur corpore & ſanguine Domini: nónne corpus noſtrum corpore Chriſti alitur? Et, ſi in ratione huius cōſtitutionis ſeu corporis, efficimur os ex oſſibus eius, & caro de carne eius: nónne noſtra cum Chriſto vnio corporalis erit, idque nobis per illius carnis manducationem continget? Chryſoſt. hom. 45. in Ioann. Neceſſariò, inquit, dicendum quàm admiranda myſteria, & cur data ſint, & quænam eorum vtilitas. Vnum corpus ſumus, & membra ex carne & oſſibus eius. Vt autem non ſolùm per dilectionem, ſed reipſa in illam carnem conuertamur, per cibum id efficitur, quem nobis largitus eſt. Cùm enim ſuum amorem indicare vellet, per corpus ſuum ſe nobis commiſcuit, & in vnum nobiſcum redegit, vt corpus cum capite vniretur. Probant & antiqui Patres vnionem hanc noſtram cum Chriſto naturalem & corporalem ex myſterio matrimonij, quod quidem magnum eſt in Chriſto, & in Eccleſia, vt ſcribit Paulus. Siquidem per ſacramenti benedictionem, copula interueniente ad prolem, iam non duo, ſed vna caro, vt Chriſtus teſtatus eſt, (Marc. 10.) Quod quidem & ille colligit ex adhæſione viri ad vxorem, cùm ſcriptum ſit, (Gen. 3.) Dixit Adam, Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. Hæc vocabitur virago, quo-

Margin notes: Cyril. Alex. — Cyrill. Alex. — *3. à vite & palmitibus.* — *4. ab vnitate panis, vnio noſtra cum Chriſto.* — Irenæus. — *5. ab vnitate membrorum.* — Chryſoſt. — *6. à myſterio matrimonij.*

Section letters: F, G, H, I, K

A quoniam de viro ſumpta eſt. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem ſuã, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Chriſtus infert: Itaque iam non duo, ſed vna caro. Hæc illatio pẽdet, nõ ab eo quòd mulier de viro ſumpta eſt; cuius Chriſtus nõ meminit: ſed ab eo quòd vir adhæſerit vxori. Sicut ergo per adhæſionem coniugalem iam non duo, ſed vna caro fiunt, ita per manducationẽ corporalẽ & realem ſacroſancti Chriſti corporis efficimur iam non duo, ſed vna caro. Auguſt. lib. 2. cap. 9. in aduerſarium legis & Prophetarum, hanc comparationem confirmat, reiiciens quod obiici poſſet, de pudenda adhæſione viri ad vxorem. An & contra Apoſtolum propoſiturus eſt (aduerſarius legis & Prophetarum) cathedram peſtilentiæ, inquit, & diſputaturus de qualitate figurarũ, atque dicturus, non eum debuiſſe figuras rerum honeſtarum de rebus turpibus ducere? Vt quod ſcriptum eſt de maſculo Auguſtin.

B & fœmina, Erunt duo in carne vna: quibus additur, Sacramentum hoc magnum eſt, dico in Chriſto & in Eccleſia. Itáne verò vbi eſſent cognoſcenda tantæ rei ſacramenta, id eſt ſacra ſigna, & in re pudenda, atque in iis verbis, quibus verecundia debetur, cognoſci non debuiſſe, nec dici, homo iſte ſciebat? Et beatus Apoſtolus neſciebat? Eat planè iſte retrò cum ſuis ſimilibus, qui dixerunt: Durus eſt hic ſermo, quis eum poteſt audire? Nos autem audiamus, & intelligamus duos in carne vna, Chriſtum & Eccleſiam: & ſicut mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtũ Ieſum carnem ſuam nobis manducandam, bibendúmque ſanguinem dantem fideli corde atque ore ſuſcipiamus. His verbis Auguſt. agnoſcit nos vnam cũ Chriſto carnem effici, ſi fideli corde & ore (quod corporis eſt) Chriſti carnem mãducemus. Eapropter etiam Paulus huius vnionis noſtræ argumentum ſumit à cibo quem ipſe dicit,

C inſerens: Nemo carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet eam, ſicut Chriſtus Eccleſiam. Vbi primò fatemur ex comparatione coniugij, nós carnem Chriſti eſſe, & ideò illum nos nutrire: immò & ideò nutriri, vt & caro eius efficiamur. Irenæus lib. 5. in hæreſ. huius etiam vnionis argumentum ſumit, ex Pauli contextu, 1. Cor. 6. Tollens ergo membra Chriſti, membra faciam meretricis. Non de alio, inquit, quodam homine ſpirituali dicit hæc: non enim ille complectitur meretricem: ſed corpus noſtrum, id eſt caro, quæ cum ſanctimonia perſeuerat & munditia, membra dixit eſſe Chriſti: quando autem complectitur meretricem, membra effici meretricis. Quid manifeſtius eſt hac membrorum corporalium ratione, vt non poſſint ad ſpiritualem aliquam intelligentiam diuelli? Hilarius ex iſta noſtra corporali & naturali cum Chriſto vnione, quam per carnis eius manducationem conſequimur, ve-

7. A ratione noſtræ carnis quam alimus. Irenæus. 8. Ex ratione membrorum quæ à meretrice corrumpi poſſunt. Hilarius.

D lut ſententia iam iudicata, & ne ab Arianis quidem aut cæteris hæreticis in quæſtionem verſa, concludit Filij in Patre vnionem naturalem. Vnde fit vt è cõuerſo cõcludat Sacramentarios Arianizare: cùm ducta ſimilitudine, non minus negaturi ſint Patris & Filij naturalem vnionem, quàm negant per Euchariſtiæ Sacramentum nos vnum cum Chriſto naturaliter eſſe. Et ſanè Caluinus in Arij dogma deſcendit, cùm hanc Chriſti ſententiam, Ego & Pater vnum ſumus, de ſola voluntatis vnione interpretatur. Verùm optimum doctorem Hilarium audiamus. Hic lib. 8. contra Arianos ita habet. Eos nunc, qui inter Patrem & Filium voluntatis ingerunt vnitatem, interrogo, Vtrúmne per naturæ veritatem hodie Chriſtus in nobis, an per concordiam voluntatis. Si enim verè Verbum caro factum eſt, & nos verè Verbum carnem cibo dominico ſumimus, quomodo non naturaliter manere in nobis exiſtimandus eſt, qui & naturam carnis noſtræ, iam inſeparabilem ſibi, homo na-

9. Ab vnione naturali Patris & Filij in diuinis. Hilarius.

E tus aſſumpſit, & naturam carnis ſuæ, ad naturam æternitatis, ſub ſacramento nobis communicandæ carnis admiſcuit? Ita enim omnes vnum ſumus, quia in Chriſto Pater eſt, & Chriſtus in nobis. Quiſquis ergo naturaliter Patrem in Chriſto negabit, neget priùs non naturaliter vel ſe in Chriſto, vel Chriſtum ſibi ineſſe: quia in Chriſto Pater, & Chriſtus in nobis vnum in his eſſe nos faciunt. Si verè igitur carnem corporis Chriſtus aſſumpſit, & verè homo ille qui ex Maria natus fuit, Chriſtus eſt, nóſque verè ſub myſterio carnem corporis eius ſumimus, & per hoc vnum erimus, quia Pater in eo eſt, & ille in nobis: quomodo voluntatis vnitas aſſeritur, cùm naturalis per Sacramentum proprietas, perfectæ Sacramentum ſit vnitatis? Non eſt humano & ſæculi ſenſu in Dei rebus loquendum, neque per violentam atque impudentem prædicationem cœleſtium dictorum ſanitati alienæ atque

ſacramentorũ perfecta vnitatis.

impiæ intelligentiæ extorquenda peruerſitas eſt. Quæ ſcripta ſunt, legamus: quæ legerimus, intelligamus: & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Chriſti veritate, quæ dicimus, niſi ab eo diſcimus, ſtultè atque impiè dicimus. Ipſe enim ait, Caro mea verè eſt eſca, & ſanguis meus verè eſt potus. *Qui edit meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo.* De veritate carnis non eſt relictus ambigendi locus: nunc enim & ipſius Domini profeſſione, & fide noſtra, verè caro eſt, & verè ſanguis eſt. Et hæc accepta atque hauſta id efficiũt, vt & nos in Chriſto, & Chriſtus in nobis ſit. An ne hoc veritas non eſt? Contingat planè his verũ non eſſe, qui Chriſtum Ieſum verè Deum eſſe negant. Et ergo in nobis ipſe per carnem, & ſumus in eo: dum ſecum hoc quòd nos ſumus, in Deo eſt. Quòd autem in eo per ſacramentum communicatæ carnis & ſanguinis ſimus, ipſe teſtatur, dicens: Et hic mundus me iam non videt, & vos videbitis me, quoniam ego viuo, & vos viuetis: quoniam ego in Patre, & vos in me, & ego in vobis. Si voluntatis tantùm vnitatem intelligi vellet, cur gradum quendam atque ordinem conſummandæ vnitatis expoſuit, niſi vt cùm ille in Patre per naturam diuinitatis eſſet, nos contrà in eo per corporalem eius natiuitatem, & ille rurſum in nobis per ſacramentorum ineſſe myſterium crederetur, ac ſi perfecta per mediatorem vnitas doceretur: cùm nobis in ſe manentibus, ipſe maneret in Patre, & in Patre manens ipſe *maneret in nobis*, & ita ad vnitatem Patris proficeremus, cùm qui in eo naturaliter ſecundum natiuitatem ineſt, nos quoque in eo naturaliter ineſſemus, ipſo in nobis naturaliter permanente? Quòd autem in nobis ſit naturalis hæc vnitas, ipſe ita teſtatus eſt: *Qui edit carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo.* Hæc Hilarius. Quid autem apertiùs & dici & probari poteſt, ad demonſtrandam naturalem noſtrã cum Chriſto vnionem, quam per veram carnis eius veræ manducationem conſequimur? Quid dilucidius ad ipſius carnis veritatem, cùm aſſerat, nullum hic relictum eſſe dubitandi locum?

Cyril. Alex. *Modus ſapienter repertus, quo Deo vniremur.*

Cyrillus Alex. lib. 11. in Ioan. cap. 26. Vt igitur inter nos & Deum Chriſtus ſingulos vniret, quamuis corpore ſimul & anima diſtemus, modum tamen adinuenit, conſilio Patris & ſapientiæ ſuæ congruentẽ. ſuo enim corpore credẽtes, per cõmunionẽ myſticam benedicens, & ſecũ & inter nos, vnũ corpus efficit. Quis enim eos, qui vnius ſancti corporis vnione in vno Chriſto vniti ſũt, ab hac naturali vnione alienos putabit? Nam ſi omnes vnũ panem manducamus, vnũ omnes corpus efficimur. Diuidi enim atque ſeiũgi Chriſtus nõ patitur. Idcircò etiam Eccleſia corpus Chriſti facta eſt, & nos ſinguli mẽbra Chriſti, ſecundũ Paulũ: (Eph. 5.) Vni enim Chriſto per corpus eius coniuncti, quoniam in nobis illum, qui eſt inuiſibilis, accepimus, ipſi potius quàm nobis, mẽbra noſtra accõmodantur. Quòd Eccleſia corpus à ſingulis hominibus tanquam mẽbris compoſitũ, ſaluator verò caput ſit, (Epheſ. 4.) Paulus oſtendit, dicens: Vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, nec circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad circumuentionẽ erroris: Veritatem autẽ ſequẽtes in charitate, creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus, ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis, ſecundum operationem in menſuram vniuſcuiuſque membri, augmentũ corporis facit in ædificationem ſui in charitate. Quòd autem corporalis hæc vnio ad Chriſtũ participatione carnis eius acquiritur, ipſe rurſus Paulus de myſterio pietatis diſſerens, teſtatur. (Epheſ. 3.) Quod aliis, inquit, generationibus eſt agnitum filiis hominum, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis eius, & Prophetis in ſpiritu, eſſe Gentes cohæredes & concorporales & comparticipes promiſſionis in Chriſto.

Corporalis vnio cum Chriſto per carnis eius manducationem.

Si autem omnes inter nos in Chriſto vnum ſumus corpus, nec inter nos ſolùm, verùm etiam cum eo, qui per carnem ſuam ad nos tranſiuit, quomodo vniuerſi & inter nos & in Chriſto vnum non erimus? Chriſtus enim eſt huius vnionis vinculũ, qui Deus ſimul & homo eſt. His verbis Cyrillus non ſimpliciter naturalem, ſed & corporalem noſtram cum Chriſto vnionem concludit. Hanc operatur & efficit in nobis Chriſti carnis manducatio.

Quæ ſit huius vnitatis virtus.

Quòd ſi quis requirat, quæ ſit huius vnitatis virtus & efficacia: Reſpondemus per illa, reliqua etiam bona quæ in Chriſto ſunt, nobis cũmunicari.

Tertul.

Tertullian. Apolog. c. 39. Qui, inquit, anima miſcentur, nihil de rei com-
1. municatione dubitant. Sicut ergo in matrimonio mutua eſt corporum donatio, &
2. communicatio omnium bonorum inter virum & vxorem: ita & in hoc Sacramento Chriſtus

Chriſtus nobis dat corpus ſuum, vt & nos vnum in eo ſimus, & de plenitudine bonorum eius abundemus. Ideò & olim primitiua Eccleſia huius cõmunicationis typum prætulit, cùm in ea eſſent fidelibus omnia communia, & nemo aliquid ſuum eſſe diceret. Ita nos inuicẽ hæc vnio tanquam membra membris connectit. An non ſcilicet rami in arbore per radicem & truncum connectuntur? Hæc communio noſtra adinuicem, ex ea pendet quam cum Chriſto habemus: de qua Paulus 1. Cor. 10. ſcribit. Calix benedictionis cui benedicimus, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ χριστοῦ ἐστί, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? Et panis quem frangimus, nónne participatio corporis Chriſti eſt? Ex ea enim naturali & corporali noſtra cum Chriſto communicatione, quam per carnem eius conſequimur, redundat & illa nobiſcum communicatio, quam ſtatim concludit: Quoniam vnus panis & vnũ corpus multi ſumus, omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus. Hinc nobis gratiarum dona ſuppetunt, vt iuſti & puri ſimus. Damaſc. lib. 4. c. 16. de fide Orthod. Si enim quæ igne mediante aurum attingunt, ipſam auri naturam imbibiſſe videntur, etſi priùs ex ſua natura ferrum fuerint: quanto magis ſi Chriſti corpus mãducauerimus, ipſi vniemur (& terreſtrẽ peccati naturã exuemus?) Rom. 8. Nihil condemnationis eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu. 1. Cor. 1. Qui habet filium, habet vitã: qui non habet filium, non habet vitam. 1. Cor. 3. Omnia veſtra ſunt, vos Chriſti, Chriſtus Dei. 2. Cor. vlt. An non cognoſcitis voſmetipſos, quòd Ieſus Chriſtus in vobis eſt? Et Ioannes: In hoc ſcimus quòd manet in nobis, in ſpiritu ſuo, quem dedit nobis. (1. Ioan. 3.) Quanta verò noſtra dignitas hæc, quòd per Chriſti corporis manducationẽ vnum cum illo efficiamur? Abraham ſe puluerem dicit, nec audet loqui: nos autẽ non Angelis modò, ſed ipſi Verbo Deo coniungimur, per carnẽ eius. Magna igitur vtilitas, magnus huius ſacramenti effectus. Hoc eſt manducare (ad effectum & ſalutem, ſicut dici conſueuit, hoc eſſe ad ſanationem verè medicum poculũ bibere, id cõſequi propter quod & idem ſumitur) hoc, inquam, eſt Chriſtum manducare (inquit Aug. tract. 26. in Ioan.) manere in Chriſto, & ipſum manentem in ſe habere. Qui non manet in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus, nec manducat ſpiritualiter carnẽ eius, nec bibit eius ſanguinem, licet carnaliter & viſibiliter premat dentibus Sacramentum corporis eius. Effectus enim iſte conſequitur eos, qui cũ debita pietate & reuerẽtia Chriſti corpus ſub Sacramento Euchariſtiæ ſumpſerint. Idem paulò antè. Aliud eſt enim Sacramentum, aliud virtus Sacramenti. Quàm multi de altari accipiunt, & moriuntur, & accipiendo moriuntur? Vnde dicit Apoſtolus, 1. Cor. 11. Iudicium ſibi manducat & bibit. Non enim buccella Dominica venenum fuit Iudæ, & tamen accepit, & cùm accepit, in eum inimicus intrauit. Non quia malum accepit, ſed quia bonum malè malus accepit. Videte ergo, Fratres, panem cœleſtem ſpiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate. Arnobius in Pſ. 74. Sicut ignis iuſtis proficit ad ſplendorem, ad vſturam infertur iniuſtis: fæx tamen calicis non eſt exinanita, vt bibant non pauci, ſed omnes peccatores terræ: quòd vno eodémque poculo aliis ſalus, aliis interitus veniat etiam hodie, qui indignè guſtauerint. Ambroſ. in cap. 10. ad Hebr. Quomodo quiſquam conculcat filium Dei? Quando eo indignè participatur per Sacramentum, nónne grande peccatum committit? Nónne illum conculcat? Nónne illum contemnit? Hîc ergo ad effectum ſacroſanctæ Chriſti carnis & ſanguinis, ſuperiora quæ Chriſtus notauit, obſeruanda ſunt: nimirùm vt is, qui ad hoc Sacramentum accedit, trahatur à Patre, veniat & credat in Filium, ſit docibilis Dei, & ipſumoto cordis affectu eſuriat.

[Margin: 3. — 4. Damaſcenus. — Quanta dignitas. — Auguſt. — Aliud Sacramentum, aliud eius virtus. — Arnobius. — Ambroſ. — B, C, D, E]

Rurſus probatur vera, realis, ipſius verè carnis manducatio, argumento ſumpto à vera vita, & vera eius cauſa, à vera incarnatione Chriſti, vero & corporali eius aduentu, quódque abſens cibus viuificare non poßit.

Matth. Marc.	Luc.	Ioan. 6.
—		Sicut miſit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem. Et qui manducat me, ipſe viuet propter me.

Introductio.

EX ABVNDANTIA cordis os loquitur, vt in prouerbio eſt: ſed F
ego dixerim ad ipſum cor actiones vitæ corporeæ, dixerim voluntatis fructus pertinere, vt aſſerit Chriſtus, Matth. 15. Nunc verò cùm de æterna vita, eáque corporibus communicanda, ad fontem vitæ immortalis recurrimus, ad Chriſtum ipſum. Ille enim ſe fontem teſtabatur, cùm diceret: Si quis ſitit, veniat ad me. Et ad Samaritidem: Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Poteſt quidem anima noſtra corpus noſtrum viuificare, ſed ad vitam tranſitoriam, & citò pereuntem. Potuit autem ſolus Chriſtus idem vita æterna donare. Ipſe etiam Adam in ſtatu innocentiæ poſitus, vitam habebat ex anima viuente, non tamen ex ſpiritu viuificante, vt ſcribit Paulus, 1. Cor. 15. Ideò ſecundus homo Chriſtus factus eſt in ſpiritum viuificantem, id eſt, idem ipſe Deus verus fuit, idem carnem plenitudine G
diuinitatis impleuit, idem ipſam ſuo ſpiritu formauit in virgine, & viuificauit: vt eandem carnem manducantes, viuificaremur. Ideò, vt ſcribit Cyrillus libr. 4. in Ioan. cap. 17. Sicut ſi quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commiſcet: ita neceſſe eſt, ſi quis carnem & ſanguinem Domini recipit, cum ipſo ita coniungatur, vt Chriſtus in ipſo, & ipſe in Chriſto inueniatur. Simile quodammodò apud Matthæum (cap. 13.) comperies, vbi regnum cœlorum fermento comparatur, quod acceptum abſcondit mulier in farinæ ſatis tribus. Sicut enim parum fermenti totam maſſam fermentat, (1. Cor. 5.) ſic paruula benedictio totum hominem in ſeipſum attrahit, & ſua gratia replet, & hoc modo in nobis Chriſtus manet, & nos in ipſo. Gregorius Nyſſ. lib. Catech. maior. Ita totam maſſam ſibi aſſimilat: nam ſi corpus illud, quod immortalitate Deus dona- H
uit, in noſtrum ſubeat, totum id à ſe transformat & tranſmutat. Hinc vitam nanciſcimur, per vnionem quam cum illo habemus. Alioquin niſi carnem diuinitate plenam manducaſſemus, vnde nobis vnio? vnde vita æterna? Quid Moſen in monte per dies quadraginta pauit, niſi [illegible]ſio diuina? Quid Heliam, vt quadraginta diebus & noctibus vſque ad montem Dei ambularet, niſi diuina virtus, pani ab Angelo porrecto miniſtrata? Scriptum eſt enim: Et ambulauit in fortitudine cibi illius vſque ad montem Dei. Quanto maior virtus Euchariſtiæ inerit, per quam nobis totus Chriſtus communicatur? Alioquin vnde vita æterna, quæ per Chriſti carnis manducationem repromittitur? An à mortuo? Num verò figura mortua eſt? Num panis? Quid inter pictum & verum magis eſt, quàm inter mortuum & verum? Hoc igitur vt Chriſtus confirmet, vt vitæ nobis æternæ communicatio- I
nē oſtendat, tria confert, miſſionem, manducationem, & vitam, dicens: *Sicut miſit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem: & qui manducat me, & ipſe viuet propter me.* Quaſi dicat, Verè & in propria perſona miſſus ſum à Patre. Verè ergo & vita Patri connaturali & conſubſtantiali viuo. Cùm autē id manifeſtum ſit, conſequitur etiam vt mecum vita naturali viuat, is qui manducat me. Vbi ſummum Euchariſtiæ fructum tangit. Quid enim non propter vitam hanc cōparandam facimus? Quanto magis propter æternam? Quomodo verò miſſus eſt? Legimus Spiritum ſanctum mitti à Patre & à Filio, Luc. 22. Mittam vobis ſpiritum. Ioan. 14. Spiritus quem mittet Pater. Legitur & mitti Filius. Ioan. 3. Filium dedit. Gal. 4. Miſit Deus Filium. Cyrillus lib. 4. in Ioan. cap. 18. Cùm igitur miſſum ſe eſſe Filius dicit, tunc incarnatum ſe eſſe, & nihil præter hoc aliud denotat. Incarnatum autem Verbum Dei cùm K
dicimus, totum illum hominem aſſumpſiſſe intelligimus. Quemadmodum igitur, inquit, homo factus ſum voluntate Patris, qui è naturali vita emanaui, & homo factus viuo, corpúſque meum vita repleui: non aliter, *qui carnem meam manducat, propter me viuet.* Mortalem enim carnem aſſumpſi. Sed quia naturaliter vita exiſtens habito in ipſa, ideò totam ad vitam meam reformaui. Non enim ſum victus interitu carnis, ſed vt Deus omnem interitum & mortem ipſe ſuperaui. Venerat olim in typis & figuris, cùm præmitteret quædam ſuæ ſucceſſuræ miſſionis argumenta. Præſagiebatur olim aduentus eius, ſed in figuris: per illum, quem tres videns, Abraham adorauit. Præfigurabatur in aduentu Moſis ad eripiendum populum: In Ioſeph, qui & apud Ægyptios ſaluator dictus eſt. Typum eius geſſit Ioſué, & Ieſus ſacerdos magnus

Quæ vita detur corpori noſtro per animā, & quæ per ipſam Chriſti carnē.

Cyrill.

Greg. Nyſſ.

Caro Chriſti diuinitate plena.

Miſſio Filii vera, & Filii cum Patre vita vera, probat & veram illius carnem, & ipſam verè manducari.

Cyrill. Alex.

Quid & qualis miſſio filii.

A magnus filius Iotſedech. Mittebatur tum quidem, id eſt, mittendus præfigurabatur. *Aliter venit* Vidit Helias è monte Carmeli in nube quaſi veſtigium filij hominis: neque tamen *Chriſtus ſub* interim propriè mittebatur filius. Cognouit ex ipſo veſtigio Helias illum venturum, *lege, aliter tẽ-* vt obſeruat Ioannes Hieroſolymit. de inſtit. Monach. ad Capraſium Monachum: *pore gratiæ.* ideò & ſe ſuóſque illi deuouit. Cognouit & ſucceſſuram gratiam: ſed tamen nec Ioan. Hier. illa, nec ipſa Chriſti incarnatio, niſi ſuo tempore ſucceſſit. Sicut ergo vera & realis Filij miſſio, id eſt incarnatio non extitit, niſi tempore ſuo: ita non ſemper, ſed ſuo tempore nobis caro illius manducanda, aut vita æterna donata eſt. Lex enim viuificare non poterat, ſed neque aliquis eorum, qui erant ſub lege, dempto vtique Chriſto, qui eapropter vitam æternam nobis cõmunicauit, quia *viuit propter Patrem*. De Ioanne Baptiſta dicitur, (Ioan. 1.) Non erat ille lux: & de eodem etiam intelligi-
B tur, quòd non erat ille hæc vita: Quia vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet. Et tamen inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Neque *Quid ſignifi-* verò ita *propter Patrem* dici putes, quaſi Pater; ſicut & anima corpus, informet, aut *cet hic dictio* q. vita aliundè ſumatur: ſed quia per æternam generationem à Patre hoc habet Fi- Propter. lius, vt vita ſit. Aliud quidem animal, aliud vita quæ in ipſo eſt: ſed neque Filius Dei animal eſt, vt ipſe Pater illum animet. Sicut enim Pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & Filio vitam habere in ſemetipſo. (Ioan. 14. & 1. Ioan. 1.) Quod vidimus, quod audiuimus, quod manus noſtræ contrectauerunt de Verbo vitæ. Sicut enim lumen de lumine eſt, Deus de Deo, ita vita de vita eſt. Hilarius lib. 8. de Tri- Hilarius. nitate. Viuit ergo, inquit, per Patrem, & quomodo per Patrem viuit, eodem mo-
C do nos per carnem eius viuemus. Omnis enim comparatio ad intelligentiæ formam præſumitur: vt id de quo agitur, ſecundum propoſitum exemplum aſſequamur. Hæc verò vitæ noſtræ cauſa eſt, quòd in nobis carnalibus manentem per carnem Chriſtum habemus, victuris nobis per eum ea conditione, qua viuit ille per Patrem. Si ergo nos naturaliter ſecundum carnem per eum viuimus, id eſt, naturam ſuæ carnis adepti: quomodo non naturaliter ſecundum ſpiritum in ſe Patrẽ habeat, cùm viuat ipſe per Patrem? Cyrillus lib. 4. in Ioan. c. 18. docet & eandem vitã eſſe in Cyrillus. Filio, immò eſſe Filiũ, qualis eſt & Pater & in Patre. Ego enim, inquit, in Patre, & Pa- *Vera noſtræ* ter in me eſt. Nam ſi Pater ſecundum naturam Pater eſt, vita etiã ſecundum naturã *vera vita* Filius eſt. Quomodo ſeipſum vitã appellat? An tibi quoque licebit dicere, Ego ſum *cauſa.* vita? Quòd ſi non licebit, ſicuti certè creaturæ non licet: Filius certè, qui hoc de ſe verè dicit, nouit ſe vitam naturaliter eſſe: aliter quomodo erit character hypoſtaſeos
D genitoris? Quomodo imago, figura, & ſimilitudo exquiſita? Quomodo non rectè dicebat Philippus, Oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis? Poterit enim vt dicunt Ariani, aliquis vidiſſe Filium, qui Patrem non viderit. Quomodo igitur ipſe dicit, *Viuo propter Patrem*, nolite cogitare ideò ipſum viuere, quia à Patre vitam recipiat: ſed quoniam naturaliter ex viuo Patre natus eſt: Vt ſi quidam diceret rationalem ſe hominem eſſe, quia ex rationali natus eſt. Sic & vnigenitus Dei filius, Viuo, inquit, propter Patrem. Nam quoniam vita ſecundum naturam genitor meus eſt, & quia naturaliter eius filius ſum: hanc naturæ ſuæ proprietatem, id eſt, vitam, naturaliter mecũ habeo. Chryſoſt. hom. 46. in Ioan. Si qui manducat carnem meam, in me Chryſoſt. manet, & ego viuo: conſequitur quòd & is qui me ſumit, viuus ſit. Inde, inquit, ſicut miſit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem. Hæc comparatio eſt & ſimilitudo: hoc eſt, Viuo ego & Pater. Et ne ingenitum arbitrareris, addidit, *propter Patrem*,
E non quòd operationis alicuius ad vitam neceſſitatem habeat. Theophilactus in Theophilact. Ioan. Igitur quemadmodum, inquit, viuo propter Patrem, hoc eſt, ſicut natus ſum ex Patre, qui eſt vita: ita & *qui manducat me, viuet propter me*, dum quodammodò miſcetur, & tranſelementatur in me, qui viuificare poſſum. Eadem verba habet Euthy- Euthymius. mius in Ioan. Adiicit autem Theophilactus: Quando autem audis, *Ego viuo*, ne exiſtimes eum iuxta participationem vitæ viuere: alioqui animal diceretur Deus, quod non eſt. Neque enim Deus animal nominatur, neque creatura quædam vita vocabitur. Albert. in Ioann. *Sicut* enim *miſit me* ad mundum viuificandum & ſaluandum Albertus. (incarnatus ſum Patris voluntate, qui eſt) *viuens Pater*, vt in me omnis vitæ cauſa per ipſum ſit (1. Timoth. vlt.) qui ſolus habet immortalitatem. Apoc. 4. Cui dabant animalia gloriam & honorem, ſedenti ſuper thronum, viuenti in ſecula ſeculorum.

Sic *& ego viuo propter Patrem*, quia ab ipſo (per æternam generationem) habeo diuinitatem, quæ eſt vitæ principium: quia Præpoſitio *Propter* notat hîc principium, quale eſt in habitudine cauſæ efficientis, vel quaſi efficientis, & non in habitudine cauſæ finalis. Apoc. 1. Ego ſum primus & nouiſſimus, viuens & fui mortuus. Et ecce ſum viuens in ſecula ſeculorum, & habeo claues mortis & inferni. *Et qui manducat me, & ipſe viuet propter me.* Omnia hîc realia ſint neceſſe eſt, cùm ſimul comparentur. *Sicut* & *Sicut*. Sicut vera eſt miſſio per incarnationem, & ſicut Pater viuus eſt, qui me incarnari voluit, ita viuo propter eum: hæc omnia verè & realiter ita ſe habent, vt vno ſubuerſo cætera quoque ſubuerti neceſſe ſit. Si filius non verè viuit propter Patrem, ita neque verè incarnatus eſt. Similiter ſe habet coniuncta iſthæc, *Et qui manducat me, ipſe viuet propter me.* Realis eſt & vera incarnatio, realis & vera vita, quam Filius habet à Patre: Igitur & realis eſt ipſius manducatio, & realis vita quam per ipſum habemus. Si quis enim negauerit nos verè & realiter ipſius carnem ſumere, negabit quoque nos verè in ipſo, & verè illum propter Patrem viuere. Cùm autem verè propter Patrem viuat, neceſſariò conſequitur, vt & nos verè & realiter eius carnem manducemus, & vita eius perfruamur. Videte igitur in quæ abſurda ſuos deducant ij, qui realem Chriſti carnis manducationem negant. Nam ex ipſis expreſſis Chriſti verbis colligitur, quòd in Arianorum hæreſim delabantur, immò in Ebionitarum, & Marcionitarum. Cùm enim illa coniuncta ſint, *vita Filij* à Patre, *incarnatio* Filij, carnis eius *manducatio*, & *vita æterna* quam ab illo participamus: conſequitur vt qui Chriſti carnis realem manducationem negant, negent Filium Patri conſubſtantialem & coæternum, negent illum verè incarnatum, negent & vitam æternam. Hinc ſcilicet, ex reali manducatione Chriſti carnis olim Patres, vt in ſuperioribus oſtendimus, quaſi ex re indubia & connexa, concludebant Filium Patri conſubſtantialem, eundem verè incarnatum, nobiſque vitam æternam in eo & per illum eſſe repoſitam. Tertullianus contra Marcionem, probat Chriſtum verè incarnatum & paſſum, quia dixit in cœna, non Hoc panis eſt, ſed, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Irenæus lib. 5. contra Valentinianos, probat vitam æternam & reſurrectionem corporibus competere, ex eo quòd viuunt & augentur Chriſti carne in ſacra Euchariſtia. Hilarius demonſtrat Filium Patri connaturalem, ex eo quòd Filio connaturales per carnis eius manducationem efficimur. Ita, vt audiuimus, Eccleſiæ præſtātiſſimi & antiquiſſimi doctores ex hac Chriſti carnis reali & vera manducatione, vt certiſſima & indubia, confirmabant præcipuos noſtræ fidei articulos. Num igitur illos ſubuertent, qui contra veriſſimam Chriſti carnis in cœna præſentiam nitentur? Erunt Ariani, Marcionitæ, Gnoſtici, Valentiniani: dixerim liberiùs, erunt Athei. Ignatius Epiſto. ad Epheſios. Feſtinate igitur frequenter accedere ad Euchariſtiam, & gloriam Dei. Frangite panem, qui eſt medicamentum immortalitatis, antidotum non moriendi, ſed viuendi per Ieſum Chriſtum in Deo. Et quem quæſo locum habebit hæc Chriſti carnis in cœlo alligatio, quam ſibi Sacramentarij fingunt, adinſtar Simij trunco cuidam obuincti: niſi ad omnem ſpem noſtram tollendam? Nam cùm nobis per realem eius carnis manducationem vitam contingere neceſſe ſit, cùm illum à nobis tam lōgè ablegent, quomodo hoc cibo viuere poterimus? Quomodo Chriſti corpus toto cœlo diſtans à corpore noſtro, illud viuificare poterit? Reſpondebunt id fieri virtute illius. Verùm licebit & illos vnica ratiocinatione in anguſtias deducere. Non negabunt maiorem virtutem fuiſſe animæ Chriſti, vt corpus ſuum viuificaret: quàm ſit corporis eius, vt nos viuificet, & ſibi vniat. Naturaliter enim anima ſuum corpus vt forma viuificat: quòd autem corpus Chriſti nos viuificat, id ex liberalitate & gratuita donatione ipſius eſt. At verò anima Chriſti quamdiu abſens fuit à ſuo corpore, per triduum à morte eius, non viuificauit ſuum corpus, ea ſcilicet ratione qua erat abſens: Ergo ſi corpus Chriſti abſens ſit à corpore noſtro, illud minimè viuificabit. Verùm video quid illi fortè reſponſuri ſunt. Corpora quidem noſtra in terra eſſe, & Chriſti corpus in cœlo: ſed fidem efficere, vt illo paſcamur & viuamus. Ego verò rurſum requiram, Num maior fuerit in Chriſto corporis & eius animæ colligatio per diuinam hypoſtaſin, quàm corporum noſtrorum ſit cum Chriſti corpore per fidem noſtram? Nemo tam hebes, & ignarus, immò ſtupidus, negauerit

ea

Realia ſunt hîc omnia.

Realis & vera incarnatio probat realē & verā vera carnis mā-ducationem.

Abſurda in quæ delabūtur Sacramentarij.

Tertullian.

Irenæus.

Hilarius.

Ex certiſſima vera carnis mā-ducatione, olim Patres in hæreſes differebant.

Ignatius.

Argumentū à minori ad maius, quòd Chriſti caro abſens non viuificet.

F G H I K

A ea quæ hypoſtaticè vniuntur, magis vniri, quàm quæ per fidem, aut voluntatem.
Quid enim vnitate perſonali maius eſt? Quid magis vnum? Erant autem & anima
& corpus Chriſti vnita per hypoſtaſin diuinam in Chriſto. Adde quòd hypoſtaſis
diuina infinitam vim habet. Itaque cùm maioris fuerit virtutis hypoſtaſis Chriſti
ad vniendam animam corpori, quàm ſit fidei ad vniẽdum nos Chriſto: requiro rur-
ſus, an non & ipſa duo à ſe inuicem diſiuncta in triduo poſt mortem, ſemper mane-
rent in hypoſtaſi diuina? Hoc ſanè nemo negauerit. Siquidem quod Chriſtus aſſum-
pſit, numquã dimiſit. Aſſumpſit humanam naturam in hypoſtaſi diuina: ergo num-
quam eam dimiſit. Ita efficitur, vt quamuis anima per mortem à corpore ſeiuncta
eſſet, non ſeiungeretur tamen à diuinitate, non ab illa diuina hypoſtaſi. Ita & anima
& ipſum Chriſti corpus in illo triduo erant in diuino ſuppoſito. Et tamen licet cor-
B pus colligari videretur animę mediante diuina hypoſtaſi, non potuit tamen ab ani-
ma viuificari, quandiu illa diſtabat loco: quomodo ergo nobis perſuadere poterunt,
quòd Chriſti corpus illos viuificet, quamdiu toto cœlo à nobis & noſtris corpori-
bus diſtabit, etiamſi Chriſto mediante fide quodãmodò connectamur? Hic velim
mihi Sacramentarij aliquid reſpondeant, aut ſanè plura ſibi ſuæque apprehenſioni
tribuant, quàm diuinæ hypoſtaſi Chriſti. Sicut ergo corpus Chriſti non viuificaba-
tur ab anima, quamdiu vtrumque loco diſtabat, etſi vtrumque mediante diuina hy-
poſtaſi colligaretur, ſed animam corpori vniri oportuit per reſurrectionem, vt ipſum
viuificaret: ita neque corpus noſtrum, neque nos viuificabimur à Chriſti carne, ſiqui-
dem illa diſtet à nobis toto cœlo, etſi ille & nos mediante fide coniungamur: ſed car-
nem carni noſtræ per manducationem coniungi neceſſe eſt, vt ipſam viuificet. In
C ſumma, qui credit *vitam æternam*, non modò fatetur illam animabus, ſed & corpori-
bus communicari. Communicatur autẽ corporibus, vt in ſuperioribus dictum eſt,
per manducationem ſacroſancti Chriſti Ieſu corporis. Nec quem moueat, quòd in-
terim corpora noſtra moriuntur morte tranſitoria, quoniam illis tandem immaneet
vis illius vitæ, quæ apparitura eſt tempore ſuo. Irenæus lib. 5. in hæreſes. Nam quem-
admodum, inquit, lignum vitis depoſitum in terra ſuo fructificat tempore, & gra-
num tritici decidens in terram, & diſſolutum multiplex ſurgit, per ſpiritum Dei qui
continet omnia, quæ deinde per ſapientiam in vſum hominibus veniunt: ſic & cor-
pora ex carne & ſanguine Chriſti nutrita, & repoſita in terram, & reſoluta in eam,
reſurgent in ſuo tempore, Verbo Dei reſurrectionem eis donante in gloriam Patris.

Maior vis vnionis perſonalis, quàm eius quæ fit per gratiam.

Argumentum ab impoßibili.

Vita æterna etiam corporibus communicatur.

D *Quàm appetenda ſit vita æterna, qui panis è cœlo deſcenderit: collatio figuræ Man cum veritate Chriſti carnis.*

Matth.	Marc.	Luc.	Ioan. 6.
			Hic eſt panis qui de cœlo deſcendit. Non ſicut manducauerunt patres veſtri Manna: & mortui ſunt. Qui mãducat hunc panẽ, viuet in æternũ.

VT OMNIA ſuum eſſe appetunt, ita & homo viuere. Porrò vita
alia tranſitoria eſt, nobis cum brutis animãtibus communis, alia
æterna. Neque veram vitam exiſtimamus hanc caducam, quæ
tot curis & calamitatibus obnoxia eſt. Vnde factum vt permulti
illam luxerint, alij tædio affecti ſibi manus conſciuerint. Æternã
E autem vitam nullus quidem eorum auerſatus eſt, qui animam
immortalem eſſe crediderunt. Quin potius quaſi hinc è naufra-
gio ad ſecurum portum emigraturi, fœliciſſimum mori duxerunt, vt vitam miſeram
cum æterna & fœliciſſima commutarent. Interim tamen quanti fit huius mundi vi-
ta? Iob. 1. Pellem pro pelle, & omne quod habet homo, dabit pro anima ſua. Quot &
quanta? Et fit cinis? Quot reditus, domos, poſſeſſiones, veſtes, lectulos, quantam ſu-
pellectilem, ciborum, veſtimentorum, poculentorum, pharmacorum copiam? Quot
vigilias, milites, machinas, lictores, vt aduerſaria huius vitæ propellantur? Quot ar-
ma, quanta mœnia, munimenta, arces, exercitus? Et tamen nec ipſi diuites, nobiles,
principes, aut etiam reges à morte liberantur? Quanti compararent cibum, qui eos
immortales redderet? Quanti vitæ immortalis poculum? At verò non opus eſt

Introductio.

Quanti faciamus vitã hanc tranſitoriam.

Quanti cibũ, quo nos à morte præſeruarit.

Auguſtinus.

teCherubin cum verſatili gladio timere, nõ vim inferre terreſtri illi paradiſo, in quo F homo poſitus eſt, vt fructum vitæ accipias. En tibi Chriſtus & fons, & cibus & potus vitæ. Auguſtin. lib. 19. contra Fauſtum, cap. 31. docet æternam quidem vitam repromitti veteri Teſtamento, ſed non niſi nouo communicari; quo ſimul impletæ ſunt & promiſſiones patribus factæ. Lex enim vetus typos, noua verò typorum nobis veritatem exhibet. Vt autem nemo, quanta ſit Dei maieſtas & virtus, animo cõplectitur, ita nemo donationes eius quæ nouum Teſtamentum commendant, explicare poteſt: nemo ad huius vitæ, quam nobiſcum pepigit, magnitudinem pertingere. Hanc vitam attulit ille in carne ſua quaſi lumen in teſta, ad illius inſtar, quæ (Luc. 15.) lucernam accendit, vt perditam dragmam inueniret: quam neque modio ſuppoſuit, cùm teſtam humanæ naturæ flamma ſuæ diuinitatis impleuit. Vniebatur G flamma teſtæ, ſed multò magis diuinitas humanæ naturæ, vt & nos Chriſto per mãducationem carnis eius coniuncti, eandem vitam hauriamus. Ideò ſcilicet ait: *Hic eſt panis qui de cœlo deſcendit.* Thomas Aquinas Lectio. 7. in Ioann. capite ſexto, ponit duas concluſiones, de quibus litigabant Iudæi. Primò, de origine ſpiritualis cibi: ſecundò, de eius virtute. De origine quidem, quia Iudæi turbati erant, cùm dixiſſet: Ego ſum panis viuus. Hoc autem concludit, dicens, Viuo ego propter patrem. *Hic eſt panis qui de cœlo deſcendit*. Nam deſcendere de cœlo, eſt de cœlo originem habere.

Concluſio.

Quid è cœlo deſcendere.

Hoc autem deChriſtò intelligitur, vel inquantum Dei filius eſt, & viuit propter Patrem: deſcendit enim de cœlo, id eſt, de vita paterna. Vel de Chriſto dicitur, in quãtum homo: non quia corpus illud, quod aſſumpſit, è cœlo ſit allatum, vt dixit Apollinaris: aut per virginem tanquam per canalem tranſierit, nihil autem ab ea acceperit, vt Valentiniani commentabantur: ſed quia virtus formatiua corporis Chriſti, H de cœlo fuit. Vnde & hoc de incarnationeChriſti intelligitur, quam Spiritus ſanctus operatus eſt. Lucæ ſecundo: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Auguſtinus libro de Eſſentia diuina: *Deſcendit*, quando nouum in creatura humana, quod non antè fuerat, operatus eſt. De quo Pſalm. 17. Inclinauit cœlos, & deſcendit. Albertus in Ioann. *Hic* ergo *panis* viuificus, *de cœlo deſcendit* per carnis aſſumptionem viſibilis apparens: factus eſt panis hominum, qui priùs fuit panis Angelorum. Et hunc quidem ſenſum Chryſoſtomus & Cyrillus Alexandrinus ſequuntur. Nam cùm ſuperiùs dixerit, panem eſſe ſuam carnem, & nunc dicat, hunc panem deſcendiſſe de cœlo: manifeſtum eſt intelligi quòd & caro eius deſcenderit de cœlo. Quòd ſi quis obiiciat, illam aſſumptã eſſe ex virgine, cùm dixerit Angelus, I *Naſcetur ex te*: Et rurſus, *Concipies in Vtero*: Reſpondemus, carnem Chriſti verè vtique aſſumptã eſſe ex virgine, ſed virtutẽ formatiuam diuinamfuiſſe: vnde& deſcẽdiſſe de cœlo dicitur, quia corpus illud nõ eſt formatũ à terreſtri virtute, ſcilicet à viro. Rurſus ſi quis obiiciat, modũ hunc deſcenſionis eſſe impropriũ: Reſpõdemus, & impropriè etiã dici de Dei filio, in quantũ Deus, quòd deſcenderit de cœlo, cùm impleret omnia, nec cœlum reliquerit, carnem aſſumens in virgine, nec in terram veniſſe propriè dicatur, quam nõ priùs ſua repleret maieſtate. Deſcendere igitur & de diuinitate, & de humanitate Chriſti, impropriè dicitur, ſi vtriuſque originem requiras: cùm & Deus localis non ſit, & humanum corpus è Maria virgine ſumptum ſit. Vnde quoties hic loquendi modus occurrit, ad ſubiectam materiam referendus eſt, vt inter hæc propoſita, quæ omninò de Chriſti carne intelliguntur, vnum altero explicetur. Quære ergo quis hic panis ſit, de quo Chriſtus diſſerit, & inuenies quomodo K deſcendiſſe dicatur. Panem carnem ſuam eſſe dixit: ergo & de illa deſcenſionis modus ad eiuſdem formationem intelligitur. Hoc enim tabernaculum Chriſti carnis fixit Deus, & non homo, vt ſcribit Paulus ad Hebræos. Cæterùm hîc vides, quàm impiè abutantur Sacramentarij nomine panis. Panis vocatur hoc ſacramentum, aiunt: ergo non eſt corpus Chriſti. Lanfrancus in Berengarium: Atqui res vocantur, aut ex quibus fiunt: ſic homo vocatur terra, quia ex terra factus eſt: Aut quæ eſſe putantur, vt tres Angeli qui Abrahæ viſi ſunt, viri dicuntur: & mater Gedeonis, Vir, inquit, Dei venit ad me: cùm eſſet Angelus Domini, ſed in viri ſpecie apparens. Aut nomen ſortiuntur ab iis rebus, quibus ſimiles exiſtunt: vt Chriſtus maledictum vocatur, dicitur & leproſus, & percuſſus, & humiliatus à Deo. Quinetiam ob quaſdam ſimilitudines, agnus, lignum, petra, oſtium nuncupatur. Nec proinde ſequitur vt brutum

Auguſt.

Albertus.

Quomodo caro è cœlo deſcendit, & tamen de Virgine ſumpta eſt.

Regula.

Auguſt. in Pſal. 98.

Panis eſt, & tamen caro eſt.

Lanfrancus.

A brutum animal ſit,aut mutus lapis,aut inſenſibilis arbos. Aut negandus eſt eſſe verus Deus & homo, quia his rebus confertur. Neq; qui in ſpecie virorum apparent, quia viri nuncupantur, Angeli eſſe negantur. Ita non negatur veritas carnis Chriſti, ex eo quòd ipſa carnis nomine intelligitur. Hier. 18. Aiunt aduerſarij Chriſti, Mittamus lignum in panem eius: id eſt, crucem in carnem eius, ſeu crucifigamus corpus eius. Hoc enim ſignificant hæc verba, vt contra Iudæos docet Tertullianus. Sic panis nomine ſuam carnem intelligebat. Ad hunc loquendi modum accedit Sedulius lib. 5. cùm de Iudæ communicata Euchariſtia loquitur:

Eluditur argumentum Sacramentariorum.

Tertul.

Sedulius.

·Panem cui tradidit ipſe

Qui panis tradendus erat.·

Sic & Auguſtinus explicat id Pſaltis: Dederunt in eſcam meam fel, pro eo quod B dici poterat, Dederunt in corpus meum fel, quia corpus eius eſca erat: ſicut & dixit, Caro mea verè eſt cibus. Ambroſ. lib. 4. de Sacram. Panem nuncupat, quia talis eſſe videtur in ſpecie panis, ſeu propter virtutem nutritiuam, vt ſimilitudo ſit panis communis cum carne Chriſti. Et idẽ, vt refertur de conſecr. diſtinct. 2. cap. Omnia prætermittens. Panem iſtum illum, inquit, intelligo, qui manu Spiritus ſancti formatus eſt in virgine, igne paſſionis decoctus in ara crucis. Panis Angelorum, panis caro eius eſt. Damaſcenus lib. 4. de fide Orth. cap. 14. Etſi quidam exemplaria corporis & ſanguinis Domini panem & vinum vocauerunt, vt Deifer vocauit Baſilius, non tamẽ poſt ſanctificationem dixit, ſed priuſquàm ſanctificaretur ipſa oblatio, ita vocabant. Quomodo enim panis communis *è cœlo deſcendit*? An ſicut Man? Sed è C contra Chriſtus panem iſtum Manna digniorem aſſert. Quomodo panis communis viuus eſſe dicitur? Siquidem in ſuperioribus dixit Chriſtus, *Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi.* Panis communis mortuus eſt, nec viuit. Quomodo vitam æternam conferre poterit? Auguſt. lib. 3. de Trinit. cap. 10. Caro eſt, inquit, quam forma panis opertam, & ſanguis, quem ſub vini ſpecie ac ſapore potamus. Hæc caro non modò deſcendiſſe dicitur è cœlo, quia diuina virtute formata eſt in vtero virginis, ſed & quia eadem virtute nobis ſub ſpecie panis adeſt, & datur. Damaſcen. lib. 4. de fide Orthod. cap. 14. Si enim interrogaueris, quomodo panis fit corpus Chriſti, & vinum & aqua ſanguis Chriſti: Reſpondeo tibi & ego (ſicut reſpondit Gabriel Angelus Virgini) Spiritus ſanctus obumbrat, & hæc operatur ſuper ſermonem & intelligentiam, panis autem & vinum tranſſumuntur. Hinc fit vt Chryſoſt. hom. 16. in cap. 9. ad Heb. ſanguinem Euchariſtiæ ſpiritualem vocet, non modò quia modo ſpiritua- D li, id eſt, inuiſibiliter datur, ſed & quia à ſpiritu ſancto operatione eſt. Non enim, inquit, corporalis erat mundatio, ſed ſpiritualis, & ſanguis ſpiritualis. Quomodo hoc? Non ex corpore manauit? Ex corpore quidem, ſed à ſpiritu ſancto. Quod de ſanguine, idem de corpore concluditur. Vtrumque à ſpiritu ſancto eſt in Euchariſtia, & ſic de cœlo deſcendiſſe dicitur. *Non ſicut manducauerunt patres veſtri Manna in deſerto, & mortui ſunt.* Cyrill. Alexandr. lib. 4. in Ioan. cap. 16. Diſtinguit rurſus inter myſticam benedictionem & Manna: & aquarum fluenta ex lapide, & calicis ſancti communicationem: ne magis miraculum Mannæ admirentur, ſed ipſum potiùs ſuſcipiant, qui cœleſtis panis eſt, & æternæ vitæ largitor. Ita oſtendit multum diſtare ea quæ dabit, ab his quæ patres in deſerto manducauerant & biberant: ne fortè quis abutatur Pauli ſententia, de eadem eſca & eodem potu. Eadem quidem illis erat eſca per E quadraginta annos, idem potus ex rupe, quandiu in loco rupi vicino conſederunt: ſed nobis nõ eadem. *Quia non ſicut manducauerunt patres* Iudæorum, *& mortui ſunt.* Cõparat ergo Man corpori ſuo, vt figuram veritati, ita ſcilicet vt & figura veritati cedat. Ambroſ. libro de iis qui myſteriis initiantur, cap. 9. Potior eſt enim lux quàm vmbra, veritas quàm figura, corpus authoris quàm Manna. Cæterùm Man typum fuiſſe carnis Chriſti nemo ignorabit, qui vtrumque ſimul contulerit. Gregorius Nyſſenus libro de vita Moſeos. Illud enim, inquit, prætermittendum non eſt, quòd poſteaquàm mare tranſierunt, poſteaquàm amaritudo aquarum ſitienti, virtute ligni in dulcedinem conuerſa eſt, poſteaquàm delicioſè apud fontes & palmas fuerunt, poſteaquàm denique de lapide biberunt: tunc quæ ab Ægypto viatica ſibi & cibos aſſumpſerant, penitùs defecerunt: tunc omni nutrimento, quod ab Ægypto ferebãt, abſumpto, deſuper illis fluit cibus varius & multiplex. In quo & hoc Patres

Auguſtin.

Ambroſius.

Damaſcen.

Panis communis nec viuus eſt, nec è cœlo deſcendit.

Auguſtin.

Damaſcenus.

Quomodo panis fit corpus Chriſti.

Chryſoſt.

Cyrill. Alex.

Diſtinguuntur figura & veritate.

Ambroſ.

Man quomodo figura fuit Chriſti corporis.

Greg. Nyſſ.

1. Supernaturalis vterque panis. obſeruant, quòd ſupernaturali virtute & Man illis, & Chriſti caro nobis in Eucha- F
riſtia porrigitur. Eleuauit virgam Moſes, & Man de cœlo datum eſt. Quid ergo na-
turalem ordinem quæris in Chriſti corpore, cùm ſupernaturali ordine & virtute
Gregorius Nyſſen. Man Iſraeli datum ſit à Moſe? Greg. Nyſſ. ibidem, comparationem hanc ita proſe-
quitur. Cœleſtis, inquit, cibus ſuſcipiendus eſt, quem nulla nobis ſatio agriculturæ
artibus produxit. Sed *panis* eſt abſque ſemine, abſque aratione, abſque alio humano
opere nobis paratus. Is deſuper defluens in terris inuenitur. *Panis* enim *qui de cœlo de-*
ſcendit, qui verus cibus eſt, qui ænigmaticè hac hiſtoria ſignificatur, non incorporea
quædam res eſt. Quo enim pacto res incorporea corporis cibus fiet? Res verò, quæ
incorporea non eſt, corpus omninò eſt. Huius corporis panem non aratio, nō ſatio,
non agricolarum opus effecit: ſed terra intacta permanſit (virgo) & tamen pane ple-
Chryſoſt. na fuit, quo fameſcentes myſterium virginis perdocti facilè ſaturantur. Chryſoſt. G
2. Virtus. hom. 46. in Ioan. Et ſi poſſibile fuit vt quadraginta annos ſine meſſibus & frumen-
to, & aliis ad victū neceſſariis viuerent: longè magis nunc cùm ad maiora venerint.
Gregorius. Obſeruat & Greg. Nyſſ. in vita Moſeos, quòd Man in cuiuſque guſtum vertebatur:
3. Suauitas. ſicut legitur, Panem de cœlo præſtitiſti eis omne delectamentum in ſe habentem,
& omnem ſaporem ſuauitatis. Simplex, inquit, viſu atque vnicus. Qualiter varius?
Ad ſingulorum cupiditates ſe vertens. Et quibuſdā inſertis, hoc Chriſti ſacroſancto
corpori applicat. Is igitur, inquit, mirabilis ſine agricultura panis varietate qualita-
tis ad ſuſcipientium habitudinem, virtutem ſuam commutat. Nam cùm ſit panis,
ignorat labefieri, ſic in carnem verti, nouit olus imitari: quicquid denique aſſu-
menti conueniens & expetitum ſit, vt Apoſtolus vult, qui hanc nobis menſam præ-
parauit, in id commutatur. Sic enim diuinus ille vir perfectioribus ſolidum, & in H
4. carnis ſpeciem hunc cibum fieri docet, infirmioribus olus, infantibus lac. Sed &
omnibus Iſraëlitis eadem menſura Man colligebatur, & nos idem Chriſti corpus
accipimus, ſi rem ipſam ſpectemus, licet non eadem omnes virtute & cum eodem
Hieronym. effectu. Hieron. lib. 2. in Iouinia. Apponis mihi Gomer Mannæ, vnàmque menſu-
ram, & veſtitum, & capillos, & calceamenta ex æquo fuiſſe Iſraelitarum, quaſi non
& nos Chriſti corpus æqualiter accipiamus. Vna eſt myſteriis ſanctificatio domini
Æqua menſura. & ſerui, nobilis & ignobilis: quamquam pro accipientium meritis diuerſum fiat,
quod vnum. Qui enim indignè manducauerit & biberit, reus erit violati corporis &
ſanguinis Chriſti. Numquid quia & Iudas de eodem poculo bibit, de quo & cæteri
Apoſtoli: vnius erit cum reliquis meriti? Cæterum Chriſtus panem, id eſt carnem,
à Man diſcernit, in ratione effectus: cùm iam rei maximam differentiam conſtitue- I
rit, eo quòd panis hic viuus eſt, quòd deſcendit de cœlo, quòd viuit propter Patrem.
Cyrillus. Cyrillus lib. 4. in Ioan. c. 19. Hic enim effectus profectò demonſtrabit, de cœlo, id eſt
ex Deo eſſe hunc panem. Decet enim æterna eſſe, quæ ab æterno donantur. Non
enim panis erat ex Deo, quem maiores Iudæorum comederunt, & mortui
ſunt. Nam ſi de cœlo & ex Deo fuiſſet, liberaſſet à morte participantes: etiā
5. verò corpus Chriſti panis de cœlo eſt, quia æternam comedentibus vitam largi-
tur. Magnum certè ſignum Deitatis in hoc corpore naturam habitare: quoniam illa
Vita, ſed melior in altero. hinc donantur, quę certam omnem naturam excedunt, atque ideò à rudioribus mi-
nus creduntur. Sed ditiſſima illa natura ſummas largitur diuitias, quas Paulus quo-
que admiratus, clamat, (1. Cor. 2.) Non vidit oculus, non audiuit auris, non aſcen-
derunt in cor hominis, quæ Deus diligentibus ſe præparauit. Sed lex iſta vt magna K
in paruis figurabat: (vmbram enim atque imaginem futurorum bonorum, non ipſā
rerum veritatem habebat:) Ita in alimento Mannæ benedictio hęc Chriſti figuraba-
tur, & futura denotabatur. Auguſt. tract. 26. in Ioan. De cœlo deſcendit & Manna:
Tho. Aqu. ſed Manna vmbra erat, panis iſte veritas eſt. Thomas Aquinas Lect. 6. in Ioan. c. 6.
Auguſtinus. ex Aug. tract. 26. in Ioan. hęc habet. Quæritur, de qua morte hic Chriſtus loquitur,
dicens, *Manducauerunt, & mortui ſunt*. Nam ſi loquitur de morte corporali, nulla
differentia erit inter panem illum qui fuit in deſerto, & panem noſtrum qui deſcen-
dit de cœlo. Hi nimirùm & illi morti corporali ſubiiciuntur. Ad quod dicendum,
quòd cibus ille cum cibo noſtro ſpirituali conuenit, ad hoc quòd vtrumque idem,
ſcilicet Chriſtū, ſignificat: in cuius ſignificationis ratione idē quodāmodò cibus nun-
cupatur. Sed differunt, quia ille figurabat tantum: iſte continet quod figurat, ſcilicet
ipſum

A ipſum Chriſtū. Dicit ergo Aug. quòd vterque ciborum iſtorū poteſt dupliciter ſumi: vel quantum ad ſignū tantùm, eo ſcilicet modo, vt qui panem manducat in Euchariſtia, non intelligat quid ſub panis ſpecie lateat, nimirùm quid per panem ſignificetur: Et ſic qui Euchariſtiam vt communem panem accipit, nec à ſpirituali, nec à corporali morte eripitur. Vel ita ſumi poteſt, vt qui ſignum huius ſacramenti, id eſt, viſibilem ſpeciem acceperit, guſtet & ſpiritualem ſpiritualiter cibum, vt ſpiritualiter ſatietur. Et hoc modo, illi qui ſpiritualiter manducauerunt Manna, mortui non ſunt ſpiritualiter. Hoc autē habet amplius, qui ſacroſanctam Chriſti carnem ſumpſerit, ſpirituali & ſacramētali manducatione: Viuit enim nunc ſpiritualiter, & corporaliter viuet in æternum. Ideò adiicit, *Qui manducat hunc panem* qui de cœlo deſcendit, nimirùm carnem meam, quæ Spiritus ſancti virtute formata eſt, *viuet in æternum.*

B Ita beati, qui ad cœnam nuptiarum agni vocati ſunt, vt legitur Ap. 19. At verò neceſſe eſt, vt qui ad iſtam menſam accedit, ſemetipſum probet. Nec enim, vt Greg. Nyſſ. lib. de vita Moſeos obſeruat, licuit Iſraëlitis niſi lotis, purgatis, & preparatis, Manna veſci. Ex eo ſcilicet quòd priùs mare tranſierant, amaritudine aquarum ſedata potati fuerant, & conſumpſerāt omnes cibos quos ex Ægypto aſportarāt. Quid igitur, inquit, hinc diſcimus? Quòd oporteat videlicet fide, baptiſmate, labore, omni virtute, omni Euangelica doctrina mūdos puróſque animos noſtros facere, ita vt omninò alienigeni mores & Ægyptiaca vita, vitiorū ſcilicet omniū turba nos deficiat, & demum depurato defæcatóque animo cœleſtē cibum eſſe accipiendum. Quanta verò clades eos ſecuta eſt, qui Man contempto, carnes appetierunt, & dixerunt: Oculi noſtri non vident niſi Man: anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo? *Greg. Nyſſ. 6. Myſteria.* 7.

C Man ſumentes, iuxta illorum guſtum ſaporem carnis habebat: verùm non contenti erant illo guſtu, niſi & carnem viderent. Ideò murmurarunt: & ira Domini aſcendit ſuper eos. In deſerto à ſerpentibus perierunt: vnde & locus ille in cladis memoriam dictus eſt, Sepulchra concupiſcentiæ. Quid igitur non timendum iis eſt, qui guſtu carnis ſpirituali minimè contenti, ipſam viſibilem habere volunt: & ideò quia illam in Euchariſtia oculo corporali non vident, nullam ei carnis virtutem, nec ipſam carnem ineſſe arbitrantur: Ideò contra Chriſtum murmurant, & Euchariſtiam manibus confringunt, & pedibus conculcant? Nam ſi qui contra legem dixerat, duobus vel tribus teſtibus moriebatur: quanto putamus deteriora mereri ſupplicia, qui Filium Dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum dixerit? Conculcat autem, inquit Ambroſ. in cap. 10. ad Hebr. quando eo indignè participatur per ſacramentū. Chryſ. ho. 24. in. 1. ad Corinth. Quòd ſi hominis veſtē nemo temerè at- *Species externa contempta.* *Ambroſ.* *Chryſo.*

D tingeret, quo pacto omnium Domini corpus purum & immaculatum, quod diuinæ illius naturę particeps eſt, propter quod & ſum⁹ & viuim⁹, propter quod inferi portæ fractæ ſunt, & cœlorū apertę, tāta ignominia accipiemus? Tantus Man honor delatus eſt, vt vaſe aureo reconderetur, & in arca propitiatorii reponeretur, vt repetit Apoſt. Heb. 9. An non & nos aurei, puri, digni & electi eſſe debemus, qui panem illum cœleſtem & viuum accipiamus? Chryſoſt. hom. 61. ad pop. Nónne vides miniſtrum ſpongia menſam circumlinientem, & expurgantem domum, & tabellas ponentem? Ad menſam veniente Domino, ſeruos qui offenderunt, adeſſe non oportet, ſed procul arceantur: ita profectò & hîc dum profertur ſacrificium, & Chriſtus immolatus, & ouis dominica. Reſeruabatur autem Man in multas generationes, vt memor eſſet populus liberalitatis diuinæ, quæ patribus eorum communicata eſt, *8. Honor. Chryſoſt.* 9. *Reſeruatio.*

E cùm ab omni labore quieti, hoc cibo veſcerentur. Nunc autem, memoriam fecit Dominus mirabilium ſuorum, eſcam dedit timentibus ſe: vt & eius liberalitatem agnoſcant, qui nos in vitam paſcit æternam. Etſi verò Man externa ſpecies eſſet contemptibilis, magna tamen virtute præditum erat, & magna myſteria præſignabat: Ita licet externa ſpecies huius ſacramenti pauci fiat ab infidelibus, magnum tamen conuiuium eſt, magnum myſterium, & infinitam in nobis virtutē operabitur. Quid enim noſtra cū Chriſto vnione, quid vita æterna maius eſſe poteſt? Si quis ergo de carnis Chriſti præſentia aut eius virtute diſputat, primùm reſpondeat, qua virtute Man datum, qua denique illud in cuiuſque guſtum vertebatur. Hoc ad miraculum & diuinam potentiam referant neceſſe eſt: ita quoque & iis faciendum eſt, quoties de iſtis myſteriis quæſtio occurrerit. 10. *Symbola.* 11. *Diuina in vtroque potentia.*

A Matathias illum tulerit, qui ſuillam & idololatriam perſuadebat,ſed calce abactum
occiderit? Sic,vt ſcribit Epiphan.hereſ.76. Anomæorum miſeræ ratiocinationes ho- *Epiphanius.*
minum,& corruptibiles cogitationes ipſum à veritate abducunt. Ex quo fit, vt ſa-
tius ſit audire verbum,& nihil inquirere. Cyrillus Hieroſ.Catech.1. Catechumeno *Cyr.Hier.*
interroganti quid intus Patres differerent,non reſpondebatur. Hic nimirùm tactus *Auditus hic, non viſus.*
fallit,fallit viſus,fallũt reliqui ſenſus,non fallit auditus. Hoc in figura prætulit Iſaac,
qui ad diſcernendum Iacob ab Eſau,in reliquis ſenſibus præter auditum deceptus
eſt. Vox(inquit Geneſ.27.)vox Iacob eſt,manus autem manus ſunt Eſau. In tactu &
odoratu decipitur ille,in viſu Syrij,in guſtu Ionathas:pauci in auditu. Quanto verò
pauciores in verbo Dei? Cyrillus lib.4.in Ioan.c.31. Murmurant,& adinſtar fatuorũ, *Cyrillus.*
B ſublimiori doctrinæ quam ipſi non intelligunt,detrahunt. Non aliter igitur faciunt
quàm edentuli ſoleant,qui molliora eligunt alimenta,etiamſi peiora ſint: ſolidiora
verò & meliora magnoperè vituperant. *Sciens autem Ieſus apud ſemetipſum*, ex ſeipſo
ſcilicet,& illa ſua omni ſcientia,cui nihil abſconditur:cùm verè Deus ſit, & omnia *Cyrillus.*
nuda & aperta ſint oculis eius. Apud ſemetipſum enim ſpeculum habet, quo non *Omniſcientiã Chriſti.*
modò creata omnia, ſed & omnium cogitationes cognoſcit. Quod & Pſaltes his
verbis agnoſcit,Pſal.32. Qui finxit ſigillatim corda eorum,qui intelligit omnes cogi-
tationes eorum. Et alibi: Qui finxit oculum,non conſiderat, qui docet hominem
ſcientiam? Heb.4. Diſcretor cogitationum & intentionum cordis. *Apud ſemetipſum*,
quia(Ioan.2.)non erat ei neceſſe vt quis teſtimonium ferret de homine, ipſe enim
nouerat quid eſſet in homine: *quòd murmurarent de hoc* manducandæ carnis præcepto,
C *diſcipuli eius*, qui è promiſcua multitudine ſequebantur eũ. Neque enim apertis ver-
bis & contentionibus illi contradicere audebant. *Dixit eis: Hoc vos ſcandalizat?* Ergò-
ne tam leuiter à mea doctrina transferimini, quia de manducanda mea carne lo-
quor, ac ſi lanienam & carnificinam vobis commendem? Hoc ſcandalum à vobis
acceptum eſt, non à me datum. Albertus in Ioan. Quæri enim poſſet, cùm Do- *Albertus.*
minus docuerit,(Matth.18.) multum cauendum eſſe à ſcandalo infirmorum, quare
modò occaſionem præſtitit ſcandalo? Dicendum quòd aliquando cauſa datur ſcan- *ſcandalum duplex.*
dalo directè,quando aliquis dicto vel facto minus recto,quantum in ſe eſt,dat cau-
ſam ruïnæ. Eſa.3. Et corruit popul.vir ad virum,vnuſquiſque ad proximum ſuum.
Et hoc ſcandalum in omnibus condemnandum eſt. Aliquando autem proximus ac-
cipit occaſionem ſcandali & rüinæ,nõ à dicto vel facto quod videt,ſed potius à diſ-
poſitione ſua mala, quæ auditis & viſis aduerſatur: Sicut & Phariſæi propter carna-
D lem intellectum legis & naturæ, & amorem ſuarum traditionum ſcandalizabantur
in verbis Chriſti. (Matth.16.) Et hoc quidem redundat in eos qui ſcandalizantur,
quum ab eorum deprauato intellectu & voluntate procedat. Eſa. 8. Sic de Chriſto
prædictum fuerat: Erit in lapidem offenſionis,& in petram ſcandali duabus domi-
bus Iſraël. Hoc etiam ſcandalum adferunt, hi qui Chriſti carnis manducationem, *Aſcenſio Chriſti confundit Capernaitas.*
nec audire,nec ferre poſſunt: quos ſimul cum Capernaitis Chriſtus hac reſponſione
confundit, *Si ergo videritis Filium hominis aſcendentem vbi erat prius?* Euthymius in Ioan-
nem. Deficit, *Quid dicetis?* Loquitur autem de futura ſui in cœlum aſſumptione. *Euthymius.*
Aſcendentem, quoad humanitatem: *vbi prius erat*, quoad diuinitatem. Qui enim *1. Argumentum ab omnipotentia in carne oſtenſa in eius aſcenſione.*
poteſt hanc carnem reddere cœleſtem, poteſt vtique & ipſam cibum hominum
efficere. Theophil.in Ioan. Hoc autem dixit, vt abducat eos ab opinione,qua puta-
bant eum filium eſſe Ioſeph. Nam qui credit quòd in cœlo erat priùs,omninò credet
E eum neque Ioſeph eſſe filium, ſed Dei: & fidem habebit his quæ ab eo dicuntur.
Quum autẽ audieris quòd Filius hominis erat in cœlo priùs,ne putes quòd ex cœlo *Theophil.*
deſcenderit corpus,vt Marcellus & Apollinaris hæreſiarchæ delirarunt: ſed quia v-
nus & idem erat Filius hominis,& Deus verbũ: dicitur aſcendere vt homo, vbi priùs
erat vt Deus. Reſpondet igitur ſcandalo illorum. Nam quia illum ſimpliciter eſſe
hominẽ,& non Deum putabant,& priùs Ioſeph illum filium eſſe obtenderant: ſcan- *Quomodò Chriſtus prius in cœlis?*
dalizabantur quòd per carnis ſuæ manducationem vitam æternam polliceretur. Sed
neque illum aliter ſuum corpus dare poſſe exiſtimabant quàm diſſectum: vnde om-
nia iſta quæ dixerat,dura & inhumana eſſe concludebant. Ille verò eos ad ſuã omni-
potentiam reuocans,eius argumentũ in ſuæ aſcẽſione proponit, quo nimirùm agno-
ſcere poſſunt,& ipſum Dei Filium eſſe,& ſuiipſius corporis Domini, quod præter

Cyrillus. innatam ei grauitatem in cœlorum altiſſima eleuaturus ſit. Cyrill. lib. 4. in Ioan. cap. F
22. Nam ſi credere non vultis vitam vobis à meo corpore dari, inquit: quid facietis
2. *Si caro aſcenſura eſt, quomodo non vitam dabit?* quando in cœlum me volare conſpicietis? Non enim aſcenſurum me ſolummodò in
cœlum profiteor, ne rurſus quomodo id fieri poſſit, quæratis: ſed oculis etiam veſtris
ita fieri cernetis. Quid igitur hoc videntes dicetis? An non erit hoc magnum veſtræ
dementiæ argumentum? Si enim putatis carnē meam vitam vobis afferre non poſ-
ſe, quomodo ergo in cœlum aſcenſura eſt? Quomodo per aëra volabit? Hoc enim ſi-
militer humano generi impoſſibile eſt. Quòd ſi præter naturam caro mea in cœlum
conſcendet, quid prohibet ne ſimiliter præter naturam viuificet? Nam qui terreſtre
hoc corpus cœleſte confecit, is etiam viuificum reddidit, quamuis natura ſui corru-
ptibile fuerit. Valent & hæ rationes ad confirmandam Chriſti corporis in Euchari- G
ſtia præſentiam. Si quis enim dubitet de Chriſti poteſtate, videat & ipſum ſuum cor-
pus præter naturam in cœlum extuliſſe: cur non præter naturam potuerit & ipſam
ſub panis ſpecie nobis exhibere? Si quid hîc difficultatis ingerunt quantitas & qua-
litas accidentaria corporis, vt concludant illis ablatis, corpus in Euchariſtia ſaluum
3. *Si præter naturam aſcendit in cœlū: quid mirū, ſi præter naturā eſt in Euchariſtia?* eſſe non poſſe: intueantur in argumentum Chriſti. Quid enim cùm viderint filium
hominis aſcendentem, & ipſum ſuum corpus eleuantem? Vbi grauitas corporis il-
lius, cùm ſurſum aſcenderet? Vbi quantitas corporis, cùm cœlos penetraret? Aut ſal-
tē vbi quantus erat aditus, quò illud corpus pertranſiret? Clauſum erat cœlū, ſed ille
pertranſiuit, & penetrauit cœlos cum ſuo corpore. Solis radij vitrum penetrāt, & il-
lud integrum manet. Quomodo autē id Chriſti corpori aſcendenti contigit, vt non
reſerato adytu cœlos penetraret, niſi quòd hîc nullam qualitatis & quantitatis ra-
tionem neceſſariam docebat, ad veri ſui corporis veram præſentiam? Ita fit, vt qui
Chriſti corporis aſcenſionem in cœlum crediderit, nihil diffidat de veritate corpo-
ris illius in Euchariſtia. Probat & hac aſcenſionis demōſtratione, ſe integrum, & nō
in fruſta diſſectum ſuum corpus daturū, quod tamen & illi neceſſarium arbitraban-
Auguſtinus. Thomas. tur. Auguſtin. tract. 27. in Ioan. Certè, inquit, vel tunc videbitis, quia non eo modo
quo putatis, erogat corpus ſuū. Thom. in Ioan. *Si ergo videritis filium hominis aſcendentē*
integro corpore: nunquid dicetis quòd ſic daturus eram vobis carnem meā ad man-
ducandum, vt carnes animalium? An tum negare poteritis mei me corporis domi-
Aſcendere quid. num eſſe, vt & illud quo velim modo glorificem & exhibeam? Quid enim eſt *aſcende-
re,* niſi corpus eleuare? Quædam enim conueniunt Chriſto ratione naturæ huma-
næ, quæ non conueniunt ei ratione diuinæ naturæ. Ratione diuinæ naturæ, in prin- I
cipio *erat* apud Deum: ſed ratione humanæ naturæ in cœlum aſcendebat, cùm & ip-
ſum ſuum corpus eleuaret, & ſumma gloria illuſtraret. Hoc eius omnipotentiæ ar-
gumentum fuit. Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, Filius homi-
nis qui eſt in cœlo. Eleuatus eſt Enoch, (Gene. 5.) ſed non in cœlum: eleuatus eſt He-
lias, (4. Reg. 2.) ſed per aërem in terreſtrem locum. Rapiemur & nos obuiam Chriſto
in aëra, non tamen aſcendemus. Aſcendere enim volentis, & ſe ſua virtute dirigentis
eſt. Quæ autem virtus corpus excitat, immortale reddit, eleuat & glorificat, niſi vir-
Cyr. Hieroſ. *Aſcenſio maxima virtutis argumentum.* tus diuina? Hæc igitur in me agnoſcetur, cùm aſcendero. Cyrillus Hieroſolym.
Catech. 14. Illi quidem ferebantur: ille autem cùm ferat omnia, vt verbum virtu-
tis Patris, quomodo non propria virtute aſcendebat? Maximæ virtutis fuit hoc ar-
gumentum, vt facilè credamus, nos per eum in cœlum eleuandos. Ioan. 3. Cùm exal-
tatus fuero, omnia traham ad meipſum. Cæterùm eodem ſuæ omnipotentiæ argu- K
mento ad Nathanaëlem vtebatur. Cùm enim Chriſtus Nathanaëli dixiſſet, Cùm
eſſes ſub ficu, vidi te: ille ſubintulit, Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Iſraël. (Ioan. 1.)
Ait autem illi Ieſus: Quia dixi tibi, Vidi te ſub ficu, credis: maius his videbis. A-
men dico vobis, videbitis cœlum apertum, & Angelos Dei aſcendentes, & de-
ſcendentes ſuper Filium hominis. Hoc viderunt in paſſione, quando Angelus aſti-
tit confortans eum: (Luc. 22.) Hoc in reſurrectione, cùm plures Angeli ſepulcro eius
præberent excubias: (Marc. 16.) Hoc etiam in aſcenſione, cum ipſo in cœlum eleua-
to. (Act. 2.) Ecce duo viri aſtiterunt iuxta illos in veſtibus albis, qui aſcendenti &
deſcenſuro teſtimoniū perhibuerunt. Tanto igitur abeſt vt aſcenſionis Chriſti arti-
culus infirmet præſentiā corporis eius in Euchariſtia, quod tamē obtendūt Sacramē-
tarij: quin potius illā cōfirmat. Ex ea enim eius omnipotentia cōprobatur, & rata fiūt
omnia

A omnia quæ promiſit. Atqui promiſit Eccleſiæ ſuæ, quòd nobiſcũ eſſet vſque ad cõſummationem ſæculi:(Matth.vlt.) Et iuſſit, vt donec veniat, in memoriam ſuã manducetur caro eius. Quid ergo his promiſſionibus dubitationis eſt reliquum? Niſi in ipſo diuinitatis plenitudo corporaliter habitaret, dubitari poſſet: ſed ipſa aſcenſio ſatis docuit ipſum Deum eſſe, cùm etiam ſedeat à dextris Dei. Quod non de corporis poſitione dicitur, ſed de naturæ humanæ in diuina hypoſtaſi glorificatione. Numquid enim, ait Auguſtin. lib. 1. de Symbolo, cap. 4. hic ſemper ſedetur? Num ſtantem Stephanus vidit? Nónne etiam in locis, quæ ſedes dicuntur, ſedetur, ſurgitur, ambulatur? Hoc ergo luce diuinitatis inacceſſibili ſumitur, quã Chriſtus ſua glorificatione ingreſſus eſt: ſic enim glorificauit carnem ſuam, vt & ipſa iure adoretur. Cùm B ergo talis eius caro ſit, quomodo non viuifica erit? Sed & quis eam ſic certis locorum limitibus circumſcribet, vt in Euchariſtia eſſe non poſſit? At verò obiectant Sacramẽtarii in cœlo eſſe: ergo non in Euchariſtia. Immò quia in cœlo eſt, in Euchariſtia eſt. Quid eſt enim corpus Chriſti, ſeu ipſum Chriſtum in cœlo eſſe, niſi quod ſcribit Paulus, Philip. 2. in gloria eſſe Dei Patris? Quid autem eſſe in gloria Dei Patris, niſi omnipotentem eſſe, corpus habere, quod ab accidentibus eripere poſſit, & illud quoties voluerit, & qualitate & quantitate eximere? quod nec loco obuinciatur, ſed ad beneplacitum voluntatis eius, à corruptibilium corporum regulis eximatur. Ita enim cùm noſtra corpora grauia ſint, illud leue & ſubtile: cùm noſtra opaca, illud clarum: cùm noſtra in partes diſſecta vt manducentur, illud integrum: cùm noſtra pereant, illud permanẽs: cùm noſtra in cibũ parata moriãtur, illud viuũ: cùm noſtra in loco certo poſita, illud nec loco alligatur, nec certis dimẽſionibus vt C realiter abſit, de neceſſitate definitur. Quid verò præiudicij ab aſcẽſione proficiſcebatur Chriſto cœnam facienti cum diſcipulis ſuis, ne corpus ſuũ illis daret? An tunc obiici illi poterat, quòd in cœlũ aſcendiſſet, & ideò corpus diſcipulis, qui in cœnaculo erant, dare non poſſet? Nondum ſcilicet reſurrexerat, & quomodo aſcenſionis ratio illi obiici poſſet? Verùm agendum erat in eum hoc modo. Tu, ô Chriſte, tuo in loco accumbis, & quomodo quiſque diſcipulorum ſuo quiſque loco corpus tuum integrum accipiet, te tuo interim loco manente? Hoc ſi potuit, immò fecit Chriſtus in cœna, cur non & in cœlo reſidens, abſque loci permutatione, idem nobis corpus ſuum dabit? Non mutabat locum, & dabat ſeipſum, & manducabatur verè & realiter à diſcipulis. Nam & ferebatur manibus ſuis, vt meditatur Auguſtin. in Pſ. 33. Alienis, inquit, manibus poteſt aliquis ferri, ſed non propriis. Poteſt ferre figuram corporis ſui, non ſuum ipſius corpus. Quod ergo minimè de Dauide, hoc de Chriſto D intelligendum. Quãdo verò ferebatur manibus ſuis? Tunc vtique, cùm cœnã vltimam faciens cum diſcipulis, dixit, Accipite & manducate: Hoc eſt corpus meum. Ferebatur enim manibus ſuis. Dabat corpus ſuum manibus ſuis, & manducabatur ab Apoſtolis, ſine loci cui accumbebat permutatione: cur non & det ſeipſum, & eũdem manducemus verè & realiter, illo interim minimè cœlum deſerente? Hugo de S. Victore, lib. 2. de Sacram. Quomodo, inquit, corpus vnũ eodem tempore in diuerſis locis eſſe poteſt? Noli mirari. Qui locum fecit, corpus fecit: & qui locũ in corpore fecit, fecit & corpus in loco. Et fecit ſicut voluit, & ſi aliter voluiſſet, aliter facere potuiſſet. Et tu quod factum eſt, vidiſti, & aliud neſcis. Inde miraris, quia aliud vides. Sed cogita facientem, & mirari deſines. Si omnipotẽs eſt, quid illi difficile exiſtimas? Inde fit vt Chryſoſtomus lib. 3. de Sacerdotio, cap. 4. ita exclamet: ὢ τοῦ θαύματος, ὢ τῆς E τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, ὁ ἄνω καθήμενος, κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ταῖς ἁπάντων κατέχεται χερσί. id eſt: O miraculum! o Dei in homines dilectionem! ſurſum ſedens eadem hac hora omnium manibus habetur. Idque confirmat fieri non minori virtute, quã Helias fecit ignem deſcendere in holocauſtum: Quoniam ignis ſpiritus, precibus ſacerdotis deſcendit in panem, & eum perficit. Ait enim: ὑπόγραφόν μοι τὸν Ἠλίαν τοῖς ὀφθαλμοῖς, deſcribe mihi Heliam in oculis, &c. Auguſt. ſer. 2. de verbis Apoſtoli concludit, Chriſtum hac ſententia reſpondere illis qui quærerent, Qui fieri poſſet vt edatur, & non conſumatur: comedatur, & in cœlum aſcenderit. Quid ergo, inquit, ſi videritis hominem aſcendentẽ, vbi erat priùs? Certè qui integer aſcẽdere potuit, cõſumi non potuit. Ergo & de corpore & de ſanguine ſuo dedit nobis ſalubrẽ refectionẽ, & tã magnam breuiter ſoluit, de ſua integritate, quæſtionẽ. *Spiritus eſt qui viuificat,*

Marginalia: Auguſtin. — *4. ſi Chriſti caro eſt in cœlo, ergo poteſt & hic eſſe quando volet.* — *5. Nihil præiudicabat aſcenſio cœnæ.* — Auguſt. — Hugo. — Chryſoſt. — Auguſt.

caro non prodeſt quicquam. Hîc ſibi triumphum pollicentur Sacramentarij, quaſi Chriſtus neget carnem ſuā eſſe manducandam. Ecce, inquiunt, caro non prodeſt quicquā: ergò neque Chriſti caro manducata. Ecce ſpiritus eſt qui viuificat: ergo ſpiritus Chriſti ſumi debet, non eius caro. Et quidem hæc ſibi opponi directè videntur, Caro Chriſti manducata non prodeſt: &, Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinē, in me manet, & ego in eo: & ego reſuſcitabo eum. Si caro manducata nos Chriſto coniungit, & nos viuificat, an non prodeſt? Si caro Chriſti non prodeſt, cur incarnatus & in carne paſſus eſt? Cur dixit, Caro mea verè eſt cibus? Conciliáda igitur ſunt hæc, nec contra ſe inuicem obiicienda. Rurſus requiram, cùm *ſpiritus viuificat*, quem ſpiritum intelligunt? Si ſpiritum Filij, & Patris, tertiam in diuinis perſonam: quid amplius hîc habemus per Euchariſtiam? Cur dixit, Manducate, hoc eſt corpus meum: & non ſatis fuit dixiſſe, Accipite ſpiritum ſanctum? Quòd ſi de ſpiritu creato & anima Chriſti intelligunt, quomodo illam non niſi cum ſuo corpore accipiēt? Siquidem à reſurrectione anima Chriſti ab ipſius corpore minimè diuellitur. Manifeſtum eſt autem hic de ſpiritu dici, prout opponitur carni. Origenes lib. 1. de Principiis. Quoties, inquit, caro opponitur ſpiritui, intellige carnis ſenſus & infirmitatem. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. Sic Chriſtus reprehendit humanum ingenium, quod in rebus diuinis cęcutit, arguítque auditorum imbecillitatem, ſicut & Petri, cùm diceret: Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. Duplex enim verborum iſtorum ſenſus à Patribus colligitur. Nimirùm vt hęc aut ad modum cognoſcendi, aut ad ſubiectam materiam referuntur. Ad modum quidem cognoſcendi ea quæ dicta ſunt, vt is non carnalis, ſed ſpiritualis ſit. Ad ſubiectam materiam, ſcilicet ad carnem & ſanguinem Chriſti, vt hæc non nuda, mortua, & diſſecta putentur: quomodo conſiderata non viuificant: ſed ſpiritui diuino, id eſt, ipſi diuinitati Chriſti coniuncta. Et primùm quidem de ſubiecta materia dicamus, demum de modo cognoſcendi. Cyrillus Alex. lib. 4. in Ioan. cap. 24. Huiuſmodi ergo eſt, ac ſi diceret. Putatis me dixiſſe viuificum naturâ ſui terreſtre eſſe hoc corpus. Ego verò de ſpiritu, & de vita æterna locutus ſum: non enim natura carnis viuificum reddit ſpiritum, ſed ſpiritus virtus viuificam carnem efficit. Naturâ carnis ipſa per ſe viuificare non poteſt. Quid enim maius natura Deitatis haberet? Nec ſola in Chriſto eſſe intelligitur, ſed habet Filium Dei ſibi coniunctum, qui conſubſtantialiter vita eſt. Quando igitur viuificam Chriſtus ipſam appellat: non ita illi, vt ſibi, ſeu proprio ſpiritui vim viuificandi attribuit. Nam propter ſeipſum ſpiritus viuificat, ad cuius virtutem per coniunctionem caro cōſcendit. Idem cap. 23. Non imperitè ergo, inquit, omninò viuificam carnem eſſe negatis (ô Iudæi.) Nam ſi ſola intelligitur, nihil prorſus viuificare poteſt, quippè quæ viuificante indigeat. Cùm verò incarnationis myſterium laudabili cura ſcrutati fueritis, & habitantem in carne cognoueritis: quamuis nihil penitus caro per ſeipſam poſſit, viuificam tamen eſſe factam credetis, niſi etiam ſpiritum ſanctum non poſſe viuificare contendatis. Nam quoniam cum viuificante verbo caro coniuncta eſt, tota effecta eſt viuifica. Non enim ad corruptibilem ſuam naturam iunctum Dei verbum detraxit, ſed ipſa ad virtutem meliorem eleuata eſt. Quamuis ergo *natura carnis, vt caro eſt, viuificare nequeat*: facit tamen hoc, quia totam verbi operationem ſuſcepit. Corpus enim eſt non cuiuſuis hominis, cuius caro prodeſſe quicquam poteſt: ſed ipſius vitæ & ſaluatoris noſtri Ieſu corpus, in quo Deitatis plenitudo corporaliter habitat, (Coloſſ. 2.) facere hoc poteſt. Nam ſi mel, cùm naturaliter dulce ſit, ea dulcia facit quibus immiſcetur: nónne ſtultum erit viuificam Verbi naturam putare non dediſſe homini, in quo habitat, viuificandi virtutem? Quas ob res *caro* quidem cæterorum omnium *quicquam* verè *non prodeſt*. Caro autem Chriſti, quia in ipſa vnigenitus Dei filius habitat, ſola viuificare poteſt. *Spiritum* verò ſeipſum appellat, quoniam Deus ſpiritus eſt, (Ioan. 4.) &, vt ait Paulus (1. Cor. 3.) Dominus ſpiritus eſt. Hæc Cyrillus. In eam venit ſententiam Tertullianus lib. de Reſurr. occurrens illis, qui ex iſto loco negabant reſurrectionem carnis. Caro, inquiebant, non prodeſt quicquam, ergo non reſurget. Hoc erat etiam Valentinianorum argumentum, vt ex Irenæo colligimus. Obtendebant iſta ad euacuandam carnis vitam & gloriam. Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. Non reſurgit corpus animale, ſed ſpirituale. Ad quo-

Marginal notes: *Quomodo caro non prodeſt.* — *Quis hic ſpiritus viuificare dicitur.* — Origenes. 1. — 2. — 1. — Cyrill. Alex. — *ſpiritus chriſti, id eſt diuinitas.* — Idem Cyril. — *Caro mortua non viuificat.* — *Caro Chriſti non eſt ſine ſpiritu.* — Tertull.

Section letters in the right margin: F, G, H, I, K

A quorum hæreſim accedunt Sacramentarij in iſtorum verborum deprauatione. Ire- *Irenæus.*
næus ferè toto lib.5.diſtinguit varios ſignificatus carnis & ſpiritus, ita tamen, vt po- *Varij ſignificatus carnis & ſpiritus.*
ſito ſpiritu,non negetur caro,ſed ornetur. Vt quod ait Paulus, Vos non eſtis in car
ne,ſed in ſpiritu,ſi modò ſpiritus habitat in vobis. Non negat eos habere carnem,
ſed hanc dirigi à ſpiritu ſcribit.Ita & hic non negat Chriſtus carnem ſuam, ſed vi-
uificari aſſerit à ſpiritu,id eſt,diuinitate ſua. Tertullianus ita habet.Igitur conuerſus *Tertullian.*
ad cogitatus Iudæorum,quia ſenſerat diſpergendos,*Caro*, inquit, *nihil prodeſt*. Quid
hoc ad deſtruendam carnis reſurrectionem?quaſi non liceat eſſe aliquid, quod etſi
nihil proſit,aliud tamen ei prodeſſe poſſit? *Spiritus* prodeſt,*viuificat* enim.*Caro nihil pro-*
deſt(ſine ſpiritu:)mortificatur enim. Itaque ſecundum nos magis collocauit vtriuſ-
que propoſitionẽ.Oſtendẽs enim quid proſit, & quid nõ proſit, pariter illuminauit,
B quid cui proſit,ſpiritum ſcilicet carnis viuificatorem. Ergo quoniã caro ſola & ſe-
parata à ſpiritu non prodeſt:caro Chriſti,quæ diuinitati cõiuncta eſt, non proderit?
Caro non prodeſt quicquam ad mentem illorum qui audiebant,& putabant illam diſſe- *Concluſio hæreticorum inepta & blaſphema.*
ctam,mortuam,& ſimplicis alicuius hominis: *Spiritus autem*,id eſt, diuinitas in carne
Chriſti corporaliter inhabitans,*viuificat* per manducationem carnis. Quæ verò cõ-
ſecutio eſt,vt etiam poſito quòd caro Chriſti ſola non proſit,non eadem eſſe in Eu-
chariſtia concludatur?Quid minimum dico?Lapis nihil prodeſt,ergo non eſt?Chri-
ſtus in cruce nihil profuit Iudæis & aliis obſtinatis peccatoribus: ergo non eſt cru-
cifixus?Deus non prodeſt impiis in ratione gloriæ,ergo non eſt? Non proderit iudi-
cium poſtremum in fidelibus,ergo iudiciũ non erit? Lumẽ ſolis non prodeſt talpis,
ergo non eſt?Hæ ſunt aduerſariorum nugæ.Demũ quæ iſthæc conſecutio eſt? Ho-
C mo non à carne ſua,ſed ab anima viuificatur:ergo homo carne conſtitutus non eſt.
Ita enim in Chriſti carne concludunt.Caro Chriſti non à ſe,ſed à ſpiritu viuificatur,
quia *ſpiritus viuificat*: ergo caro eius non adeſt. Has nugas ſophiſticas ſatis ipſamet
Chriſti verba depellunt. Auguſt.tract.27.in Ioan.O Domine,inquit,magiſter bone, *Auguſt.*
quomodo *caro non prodeſt quicquam*,cùm tu dixeris, Niſi mãducaueritis carnem meã, *1.*
& biberitis ſanguinem meum,non habebitis vitam in vobis? An vita non prodeſt *Caro Chriſti*
quicquam?Quid eſt ergo,*non prodeſt quicquam*? Quomodo ſcilicet illi intellexerunt. *non prodeſt eo*
Et quomodo intellexerunt?Carnem quippè ſic intellexerunt,quomodo in cadauere *modo quo*
dilaniatur,aut in macello venditur,non quomodo ſpiritu vegetatur. Proinde ſic di- *Capernaitæ*
ctũ eſt,Caro non prodeſt quicquã,quomodo dictum eſt, Scientia inflat. Iam ergo *intellexerũt.*
debemus odiſſe ſcientiam?Abſit. Et quid eſt,Scientia inflat? Sola ſine charitate.Ideò
D adiunxit,Charitas autem ædificat.Adde ergo ſcientiæ charitatem,& vtilis erit ſciẽ-
tia,non per ſe,ſed per charitatem.Sic etiã nunc *caro non prodeſt quicquam*, ſed *ſola caro*.
Accedat *ſpiritus* ad carnem,quomodo accedit charitas ad ſcientiam,& prodeſt plu-
rimùm.Nam ſi caro non prodeſſet, verbum caro non fieret,vt habitaret in nobis. Si
per carnem nobis multum profuit Chriſtus,quomodo caro nihil prodeſt? Hæc ille. *2.*
Inde fit, vt permulti ſtatuerint hic non de carne Chriſti, ſed de modo intelligendi *Caro pro*
diſſeri.Hic enim aut caro,aut ſpiritus nomine nuncupatur.Caro eſt,ſi carnalis: ſpi- *modo intelligendi.*
ritus,ſi ſpiritualis ſit. Sic Matth.16. Caro & ſanguis non reuelauit. Caro enim ali-
quando pro ipſa carnis eſſentia ſumitur,vt Ioan.1. Verbum caro factum eſt. Ioan.3.
Quod de carne eſt,caro eſt. Aliquando pro infirmitate carnis paſſibilis, vt quod ait
Paulus: Et ſi nouimus Chriſtum ſecundum carnem,tamen nunc non nouimus. Ali-
quando pro affectibus carnis:vt ibi, Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt.
E Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. Non permanebit ſpiritus meus cum homine,
quia caro eſt. Ita ſpiritus pro Deo,pro angelis, pro anima hominis, pro Euangelica
lege,pro nouo homine,pro vento,pro viribus ſpiritualibus, qualis eſt & intellectus
ſpiritualis,quoties ei caro opponitur. Chryſoſt.hom.46.in Ioan. *Spiritus eſt qui viuifi-* *Chryſoſt.*
cat,caro non prodeſt quicquam. Hoc eſt, ſecundum ſpiritum verba mea audienda ſunt.
Qui ſecundum carnem audit,nihil lucratur, nihil vtilitatis accipit. Carnale eſt du-
bitare quomodo de cœlo deſcendit,& Ioſeph filium arbitrari, & quomodo poſſit
nobis dare carnem ſuam ad manducandum. Hæc,inquam,omnia carnalia,quæ my-
ſticè & ſpiritualiter intelligenda ſunt. Et quomodo potuerunt intelligere, quid eſſet
carnem manducare? Expectare igitur oportuit eos,non diſcedere: interrogare, non
deſperare. *Verba quæ ego locutus ſum vobis,ſpiritus & vita ſunt. Spiritus*, hoc eſt ſpiritualia,

nihil carnale, nullam naturalem conſequentiam habentia: ſed omni hac terrena ne- F
Carnaliter intelligere non prodeſt. ceſſitate, & huius vitæ legibus libera. Eſt & alius ſenſus. Sicut in hoc loco *ſpiritus* pro
ſpiritualibus poſuit, ita cùm carnem dixit, non pro carnalibus, ſed carnaliter audien-
tibus ſumit, nimirùm pro iis, qui ſemper carnalia deſiderabant, cùm ſpiritualia deſi-
derari oporteat. Nã ſi carnaliter ea quis acciperet, nihil ſanè lucraretur. Quid igitur,
Caro non prodeſt quicquam? Non de ipſa carne dixit, abſit: ſed de his qui carnaliter acci-
piunt quæ dicuntur. Quid autem eſt carnaliter intelligere? Simpliciter, vt res dicũ-
tur, neque aliud quippiã excogitare. Non ita iudicanda ſunt quæ videntur, ſed my-
Theophil. ſteria omnia oculis interioribus conſideranda ſunt, hoc eſt ſpiritualiter. Theoph. in
Ioan. Quoniã, vt ſæpè diximus, carnaliter exponentes ea quæ dicebantur à Chriſto,
offendebantur: dicit quòd ſpiritualiter intelligenda ſunt, vt proſint. Caro autem, hoc
eſt carnaliter illa exponere, nihil prodeſt: ſed offendiculi occaſio fit. Euthym. in G
Euthymius. Ioan. Igitur ſpiritum nunc vocat intellectum ſpiritualem eorum quæ dicta ſunt: ſi-
militer & carnem, intelligere ea carnaliter. Non enim de carne ipſius quæ viuificat,
nunc ſermo eſt. Ait ergo, Hæc ſpiritualiter intelligere vitam præbet, quam ſuprà
Cyprian. dixi: carnaliter verò ea intelligere, non prodeſt quicquam. Cyprianus ſerm. de Cœna
Domini: Orta enim, inquit, fuerat aliquando, ſicut in Euangelio Ioãnis legimus,
de nouitate verbi huius quæſtio, & ad doctrinam myſterij huius obſtupuerant au-
ditores: quod quidam quia non credebant, nec poterant intelligere, abierunt retrò:
quia horrendũ eis & nefarium videbatur veſci carne humana, exiſtimantes hoc eo
modo dici, vt carnem eius vel elixã, vel aſſam, ſectámque mẽbratim edere doceren-
tur: cùm illius perſonæ caro, ſi in fruſta partiretur, non omni humano generi poſſet
ſufficere. Sed in cogitationibus huiuſmodi, *caro* & ſanguis *non prodeſt quicquam*: quia ſi- H
cut ipſe magiſter expoſuit, *verba hæc ſpiritus & vita ſunt*: nec carnalis ſenſus ad intelle
ctũ tantæ profunditatis penetrat, niſi fides accedat. Ergo adiicit, *Verba quæ ego locutus
ſum vobis* de carne & ſanguine meo, *ſpiritus & vita ſunt*: non tamẽ ita vt ibi ſpiritus ſu-
matur pro ſpiritu diuino, & vita pro illa æterna, quia idem ſunt, verba eius, & ſpiri-
tus ſeu vita: ſiquidem aliud verba, aliud ſpiritus & vita. Verba tranſitoria ſunt,
vita permanet. Verba ſenſibilia ſunt, ſpiritus non item. Verba ſucceſſiua ſunt,
ſpiritus ſimpliciſſimus, ſed pro intelligendi modo. Sic ſpiritus & vita ſunt, id eſt
ſpiritualem intellectum requirunt quantum ad modum intelligendi, ſicque vi-
uificant mentem per gratiam & ſapientiæ lucem. Corpus enim Chriſti eſt in ſacra-
mento per modum incorporalem & indiuiſibilem, quoniam nõ eſt ibi ſicut in loco,
Dion. Carth. vel per propriam dimenſionem, ſed per dimenſionem panis, ait Dionyſ. Carth. in I
Cyril. Alex. Ioan. Cyril. Alex. lib. 4. in Ioan. c. 24. *Verba* ergo *quæ locutus ſum vobis*, *ſpiritus*, id eſt
ſpiritualia, & de ſpiritu, & *vita*, id eſt, de viuifica & naturali vita ſunt. Eandem
Theophil. Theophil. ex Chryſoſtomo ſequitur interpretationem. Cyrill. Hieroſolymit. Ca-
Cyr. Hier. tech. 14. Ita de bona doctrina ipſe Dominus dixit, Verba quæ ego locutus ſum vo-
bis, ſpiritus & vita ſunt. Spiritus ſanctus qui loquitur linguis, & viuens eſt, elo-
quentiam præbens, & ipſe diſſerit. *Sed ſunt quidam ex vobis, qui non credunt.* Nimirùm
quia caro & ſanguis ſunt. Animalis autẽ homo non percipit quæ Dei ſunt. Ita quod
dixit, *Caro non prodeſt quicquam*, nũc illis applicat, quaſi dicat: Spiritus vtique viuificat,
& verba mea ſpiritus & vita ſunt: *ſed ſunt quidam qui non credunt*, vtique qui nõ ſpiritu,
ſed carne ducuntur. Ita docet ea quæ dicta ſunt, de carne & ſpiritu, ad intelligendi
modum eſſe referenda. *Quidam*, inquit, ne etiam omnes Apoſtolos notare videretur.
Ideò adiicit Euangeliſta: *Sciebat enim ab initio Ieſus qui eſſent credentes, & quis eum traditu-* K
rus eſſet. Hoc ergo dixit, non quaſi recenter nouerit illos minimè credituros: cùm
etiam ab initio fideles ſuos & traditorem noſſet. Pſal. 146. Numerat multitudinem
Præſcientia non imponit neceſſitatem. ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat: quanto magis (2. Tim. 2.) nouit Dominus
qui ſunt eius? Pſ. 36. Nouit Dominus dies immaculatorum. Ioan. 10. Ego cognoſco
oues meas, & cognoſcunt me meæ. Hæc illius eſt omni ſcientia, qua ſunt nuda
omnia & aperta oculis eius. Sap. 1. Qui loquitur iniqua, nõ poteſt latere, nec præterit
eum corripiens iudicium. Auguſtin. lib. 3. de liber. arbitr. Sicut autem memoria tua
non cogis facta eſſe quæ præterierunt: ſic Deus præſcientia ſua non cogit facien-
da quæ futura ſunt. Et ſicut tu quædam quæ feciſti, meminiſti: ita Deus omnia, quo-
rum author eſt, præſcit: nec tamen omnium quæ præſcit, author eſt. Quorum autem
non

A rum eſt malus author, iuſtus eſt vltor. Ita Chriſtus præſciebat omnia, cùm tamen omnium cauſa nõ eſſet, ſed tantùm bonorum. Ideò fidei cauſam Deo patri aſcribit, infidelitatis cauſam ab eo ablegans. *Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à Patre meo.* Hoc ego ideò dixi, vt intelligeretis me noſſe quoſdam meis verbis non eſſe credituros. Ad hoc enim quòd credant, *caro*, id eſt carnalis opinio & ſenſus, *non prodeſt*: ſed *ſpiritus*, id eſt ſpiritualis ab ipſo Dei ſpiritu intellectus viuificat: & hoc ego ſignificaui, cùm dicerem neminem venire, id eſt credere, niſi detur ei à Patre. Quia oportet ſpiritum Dei teſtimonium dari ſpiritui noſtro, & eum à carnalibus cogitationibus auocare, (Luc. 11.) Sic Pater veſter cœleſtis dabit ſpiritum bonũ petentibus ſe. Epheſ. 2. Gratia enim Dei ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis. Phil. 1. Vobis datum eſt vt in ipſum credatis. Et ſic *ſpiritus viui-*

B *ficat*, quia ſpiritu Dei illuminata mens noſtra reiicit carnales omnes affectus, & ſeſe ad diuini verbi, & omnipotentiæ regulam dirigit. Theophilactus in Ioan. Sæpè diximus, quando audieris quòd Pater dat fidem in Filium, ne exiſtimes quòd aliis benefaciat Pater quos ſegreget, aliis autem non: hoc enim iniuſtè agentis eſſet: ſed illis benefacere puta Patrem, & dare donum fidei, quibus cooperatur electio & voluntas. Nam qui à voluntate non adiuuatur, etiamſi à Deo aſſumitur, non percipit vtilitatem: vt exempli gratia quid dicam: Omnibus dat Deus, ſed hoc quidam & ſumunt benè, & vtuntur eo quod datur, & cuſtodientes illud, oſtendunt Dei donum. Quidam autem recipiunt, ſed ea quæ dantur, diſperdunt: ita vt nihil accepiſſe videãtur. *Ex hoc* tempore *multi diſcipulorum* eius è promiſcua populi multitudine, *abierunt retrò*, diuiſerunt ſe à magiſtro, & progreſſi ſunt non proficientes, ſed retrorſum, hoc Theophil.

C eſt in incredulitatem. Nã reuera qui ſeipſum à Chriſto diuidit, retrorſum vadit: qui autem, ſecundum Paulũ, adhæret Domino, ſemper ſe extendit ad exteriora. Chryſ. hom. 46. in Ioan. Hoc eſt, non proficiebant in virtute, & quam iam habebant fidem perdiderunt, cùm ſe ſcinderent. Abierunt retrò à fide, quam ſecundum virtutem habebant, & præciſi à corpore Chriſti, vitam perdiderunt, quia fortè non in corpore fuerunt, vt dicit Auguſtin. tract. 27. in Ioan. Sunt enim quidam qui ſimpliciter vadunt retrò, illi ſcilicet qui ſequuntur diabolum, cui dictum eſt (Matth. 4.) Vade retrò Sathana: ſicut & hæ mulieres, de quibus (1. ad Tim. 5.) Quædam conuerſæ ſunt retrò poſt Sathanam. Nõ ſic Petrus, cui dictũ eſt, Vade poſt me Sathana. Ita (Luc. 9.) nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei. Sic (Gen. 19.) Vxor Loth reſpiciens retrò verſa eſt in ſtatuã ſalis. *Et iam cum illo non ambulabant.* Eſa. 1. Dereliquerunt Dominum, blaſphemauerunt ſanctum Iſraël, abalienati ſunt Chryſ. Auguſt.

D retrorſum. Tum ergo Chriſtus dicere poterat id Hier. 2. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent aquas. *Dixit ergo Ieſus ad duodecim* Apoſtolos, quos præ omnibus elegerat, & fideliores eſſe nouerat, *Numquid & vos vultis abire*? Nimirùm vt illorum fides manifeſtaretur, & nobis imitanda proponeretur: & oſtendat ſe coacta obſequia minimè recipere. Cyrill. lib. 4. in Ioan. cap. 27. Non hortatur vt abeant, ſed non abſque detrimento id fore oſtendit, & minatur potius, niſi ſe meliores illis oſtendant, retrò caſuros, nec ſecum ambulaturos eſſe. Non enim quicunque adorant, Deo accepti ſunt: ſed qui recta fide id faciunt. Theophil. in Ioan. Hoc autem verbo liberum illis faciebat, ſequerentur, néc ne. Ita liberum arbitrium demonſtratur, cùm nemo inuitus credat, & Chriſtum ſequatur. Vnde ad voluntatem retulit, dicens: *Numquid vultis*? Thomas in Ioan. *Tentatio probat nos.* Cyril. Theophilact. Thomas

E Et hoc propter duo dixit. Primò, ne hoc quòd iſti aliis recedentibus remanſerant, propriæ iuſtitiæ adſcribentes ſuperbirent, exiſtimantes ſe gratiam feciſſe Chriſto, eum non relinquendo. Oſtendens igitur ſe illorum comitatu non egere, conditionem abeundi proponit. Secundò, quia contingit, quòd quidam abire volentes, verecundia retineantur. Ne quid ergo non ſpontaneum hic occurrat, aufert verecundiã & neceſſitatem remanendi, ad illorum arbitrium remittens, an remanere, an verò abire velint. Sic hilarem datorem diligit Deus, vt dicitur 2. Cor. 9. Euthym. in Io. Ita oſtendit ſibi opus non eſſe miniſterio illorum, neque circumducere illos ad oſtentationem, quódque nullum velit inuitum retinere. *Reſpondit ei Simon Petrus*, vt antiquior & vocatione, & ætate, qui fuit obediens], & ad inſtar petræ firmus. Euthym. Fratrũ amator pro fratribus reſpondet. *Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes.* Euthym.

Thomas. Thomas Aq. Primò extollit Chriſti excellentiam. 2. commendat ejus doctrinam. 3. F
profitetur fidē. Excellentiā, quia Dominus eſt, quaſi dicat: Da nobis meliorē te, ad
quē eamus. Atqui nullus eſt ſimilis tui in fortibus Domine, (Exod. 15.) Doctrinā cō-
mendat, cùm dicit, *Verba vitæ æternæ habes.* Etſi enim Moyſes habuerit verba Dei, ſi-
militer & Prophetæ: rarò tamen verba vitæ æternæ. Fidem autē confitetur adiiciēs,
Chryſoſt. *Et nos cognouimus, & credimus quia tu es Chriſtus Filius Dei.* Chryſ. hom. 46. in Ioan. Porrò
quanti amoris verbū iſtud, *Ad quem ibimus?* Quo & patribus & matribus & omnibus
rebus Chriſtus pretioſior oſtēditur, quódque qui ab eo diſcedūt, non habēt ampliùs
quò confugiāt. Sed ne propterea, *ad quem ibimus*, dixiſſe videretur, quòd non haberēt
qui illos acciperent: ſubdit, *Verba vitæ æternæ habes.* Quare illi carnaliter & ſecundum
humanam rationē, hi ſecundū ſpiritum & fidē intellexerunt. Idcircò dicebat, Verba
quæ locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt. Pſ. 79. Non diſcedimus à te, viuificabis G
nos. *Et nos credimus*, quia fides cognitionis argumentum eſt, *& cognouimus* per virtutē
ſignorum tuorum, & vocē Patris quam audiuimus, *quia tu es Chriſtus*, vnctus vnctione
Tho. Aquin. diuinitatis, *Filius Dei* Patris per naturā. Thom. Aquin. in Ioan. Porrò fide noſtra duo
principaliter credenda ſunt, ſcilicet myſterium Trinitatis, & incarnationis: quæ duo
hic Petrus confitetur. Myſterium Trinitatis, cùm ait, *Tu es Filius Dei*: meminit enim
perſonæ Patris & Filij, ſimul etiā & Spiritus ſancti, qui amor eſt Patris & Filii nexus
vtriuſque: Myſterium verò incarnationis, cùm dixit, *Tu es Chriſtus*. Vnctus enim eſt
oleo inuiſibili Spiritus ſ. ſecundū humanā naturā. *Reſpōdit ei Ieſus*, ne fortè Petrus exi-
ſtimaret id omnes Apoſtolos credere & cognoſcere: *Nónne ego vos duodecim elegi*, vt
eatis & fructū feratis, & fructus veſter maneat: *& vnus ex vobis diabolus eſt*, non per na-
turā, ſed per imitationem & deprauatā voluntatē? An non exiſtimas quòd ego noue- H
rim qui verè hoc credant, quod modò confeſſus es? Noui & ipſum meū proditorē.
*Dicebat enim de Iuda Simonis Scariothis. Hic enim erat eū traditurus, cùm eſſet vnus ex duode-
cim.* Sed ſi Chriſtus elegit Iudā, & ipſe factus eſt malus, videtur quòd errauerit in
Chryſoſt. electione. Ad quod reſpondetur ſecundū Chryſ. ho. 46. in Ioan. electionē hîc non ſi-
Cur Iudam Chriſtus elegit, quem malum nouerat. gnificare prædeſtinationē quæ ab æterno eſt, ſed ſegregationē ad præſentē iuſtitiam,
ad quam nonnulli vocātur, ex ratione præſentis tēporis, cùm tamen præſciat Deus
receſſuros illos ab ea. Demum elegit vt bonū, ſed ille ſeipſum à rectitudine auertit.
Chryſoſt. Vt enim, inquit, intelligas non cogi vocationē, multos vocatos perire con-
Chryſoſt. tingit. Dionyſ. Carthuſ. in Ioan. Circa hunc locū aliqua dicunt Auguſt. & Beda, quæ
Dion. Carth. ſicut nō audeo reprobare, ita nec approbare, quamuis nonnulli reprobent ea. Dicūt
ergo, quòd Chriſtus elegit Iudā, vt per eius proditionē compleret noſtrā ſalutem: ita I
tamen vt non excuſetur Iudas à culpa, vt qui non ideò tradidit, quia electus eſt: ſed e-
lectus fuerit, quia traditurus erat. Quemadmodū enim iniqui malè vtuntur benefi-
ciis, ſic Deus benè vtitur maleficiis hominū, & ſic Chriſtus benè vſus eſt malitia Iu-
dæ. Ego puto quòd Chriſtus elegit Iudā ad Apoſtolatū, vt videns tantā pietatē Chri-
ſti, pœniteret, & Apoſtolicū officium dignè proſequeretur. Sed quoniā Chriſtus no-
uit aliter eſſe futurū, ſuſtinuit Iudā, vt per eū impleretur Prophetia de ſua proditio-
ne. Tanta quippè ſapientia & bonitas Dei ſeu Chriſti eſt, quòd nō ſuſtineret neque
permitteret malū, niſi poſſet & vellet inde elicere bonū. Prædicta autē aſſertio Au-
guſtini & Bedæ fundatur in hoc, quòd dicūt Iudā à principio ſuæ vocationis malū
fuiſſe, & in malitia perſtitiſſe: cuius oppoſitū tenet & probat Lyra, quia diſtributio
bonorū pertinet ad iuſtitiam commutatiuā, ſecundū Philoſophū, vtpotè vt melio-
ribus maior honor impendatur. Non ergo Iudas niſi tunc dignus ad Apoſtolatū vo- K
catus fuiſſet. Interim tamen ratio illa Philoſophi excluditur, ſi conſideremus gratis
donari nonnulla, nō autē ex hominū merito. Sic nimirùm vt Apoſtolatus, ita & Pro-
phetia data Balaā, (Nu. 24.) miraculorū virtus (Matth. 10.) his quos Dominus nō no-
uit ſuos eſſe. Sed etſi quis diligenter Bedæ verba inſpexerit, colliget vtique vndecim
vocatos eſſe, vt in Apoſtolatus officio permanerēt: non tamē negat Iudā in Apoſto-
lū electū fuiſſe. Sed & illum Apoſtolū fuiſſe Petrus agnouit, dicens, Act. 1. Connu-
meratus eſt in nobis, & ſortitus eſt ſortem miniſterij huius. Sed neque dubium eſt
Iudam tunc malum fuiſſe, cùm Chriſtus hæc ad Petrum verba faceret.

Finis Tomi ſecundi, quo tractantur acta Chriſti ſecundo eius prædicationis
anno, à ſecundo Paſchate ad vſque tertium.

INDEX LOCVPLETISSIMVS
RERVM PRÆCIPVARVM AC VERBORVM MEMORABILIVM: QVÆ IN HISCE PRIORIbus *Harmoniæ Euangelicæ tomis continentur.*

Aron aliter vnctus quàm filij, ſic Chriſtus aliter quàm cæteri vncti 70.F
Aaron accepit Elizabeth in vxorẽ quæ erat alterius tribus. 44.D
Aaron & filij eius quid ſignificent. 286.F
Aaronis & Moſis grande peccatum. 550.G
Abacuk portatus per comam capitis non videbatur. 157.G
Abbas Seuerus quomodò edoctus de differẽtiis dæmónum. 456.B
Abdias. 179.C
Abdias diſpenſator regis achab circuit vt inueniat paſcua. 497.B
Abdias Babilonius. 97.B
Abdias cõſeruandæ dei eccleſiæ reſeruatus. 260.I
Abdię pietas in dei ſeruos quos occultatos paſcebat ſæuiente perſecutione. 511.G
Abdicatio temporalium. 490.H
Abel in ſecreto occiſus. 152.D
Abelis munera cur deo accepta, fratris verò Caini reprobata. 330.B
Abelis vox in ſuo ſanguine effuſa altius ſonat & magis penetrat. 521.C
Abiathar Dauidi familiaris. 292.C
Abigail audiit à Dauide Benedicta tu. 39.B
Abigail prudens ſubmiſſio. 44.I
Abiicienda rerum tẽporalium ſolicitudo ei qui ſerio animæ ſuæ conſulere cupit. 252.F
Ablata reperi poſſunt triplici de cauſa. 346.G
Abraham circuncisionis mandatum quando accepit. 93.C
Abraham ex hur chaldeorum, Iacob ab Eſau Ioſeph à carcere, populum ex Egypto & Babilone dei miſericordia benignè eduxit. 52.G
Abraham audita dei promiſſione non tam ſuam aut ſarræ impotentiam attendit quàm Dei omnipotentiam. 93.H
Abraham & Sarra qua ætate genuerunt Iſaac. 71.F
Abraham pater credentium. 55.G
Abrahamo locupleti nihil obfuerũt ad ſalutem vxor, pueri, aut diuitiæ. 180.F
Abraham ſine circunciſione placuit deo & amicus eius vocatus eſt. 95.A
Abrahamo vetulo & annoſæ Sarræ cur Deus prolem dedit. 29.K
Abraham in ſeipſo duo teſtamenta præfigurabat. 93.E
Abraham exoptat filio ſuo vxorem. 179.F
Abraham cur dictus petra & vulua Sarræ cauerna laci. 138.D
Abraham dei obſequium filio prætulit. 515.B
Abraham quomodo tentatus. 370.G
Abraham & Loth quo obſequio angelos excipere promeruerunt. 451.C
Abraham pater credentium. 549.K
Abraham diuinas promiſſiones perperam in ſpiritualem ſenſum pertrahebat. 550.C.D
Abrahæ fides peruicit naturam. ibid.B
Abrahæ nihil obfuit paterna infidelitas. 137.H
Abrahæ promiſſiones factæ. 70.H
Abrahæ & dauidis potiùs quam cæterorum cur in Genealogia mentio fiat. 71.A
Abrahæ Sarræ & Iſraëli cur Deus nomina noua indidit. 301.B
Abrahæ extra oſtium in occurſum angelorum exeuntis, & Saræ intra oſtium ſtantis myſtica ſignificatio. 389.K
Abrahæ Iſaac & Iacob cur meminit. 419.D
Abrutallus flos in terra eſt ſine patre ſed in cœlo habet patrem ſolem hic autem matrẽ terram. 36.K
Abſalon fratricida & patris expulſor. 392.D
Abſente Epiſcopo Eccleſia periclitatur. 530.E
Abſtinentia à cibis & vſque ad veſperam. 153.I
Abſtinentiæ laus. 311.C
Abſtinentia & temperantia quomodo differũt. 376.I
Abſurda in quæ delabuntur ſacramẽtarij. 565.G
Abſurda quæ conſequentur ſi ſtellæ ſunt maleficæ. 99.H
Abuſus hæreticorum. 273.C
Abuſus in creandis pontificibus. 130.F
Abyſſus quid. 247.G
Acceſſus piorum benedictionem inuehit ſalutatis familiis. 46.I
Acceſſus ad mõtem nobis gratior quàm Iudęis. 359.A
Accipere ſonat conſenſum. 482.C
Accipere quid ſit. 80.K
Accuſatores in iudicio plures & qui. 289.E
Accuſare vitia virorum eſt bonorum. 394.D
Achab reprehenſus pœnitentiam egit. 208.K
Achab ex malitia & incredulitate recuſat oblatum dei miraculum. 160.B
Achab in Micheam. 207.I
Achab ieiunio humiliatus. 377.K
Achab per auaritiam fit prædo. 379.B
Achab flagitioſiſſimus. 75.G
Achillis corpus exuſtum. 422.A
Achior arbor mala tulit fructum boni conſilij alloquendo holofernem. 404.G
Accindyni mulcta in ſeipſum. 338.B
Accindyni perfecti iudicium examinatur. 337.B
Acridophagi qui. 134.B
Acta Pilati quid libri. 130.B
Adagium. 219.I
Adam quomodo dicatur fuiſſe dei. 151.C
Adam nudus in paradiſo nõ erubeſcebat. 346.F
Adam patrato pecato ſe abſcondit. 446.I
Adam primus in animam viuẽtem, nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem. 294.A
Adam extra paradiſum creatus, & poſtmodum

illuc tranſlatus. 485.F
Adamus ambitione in paradiſo pulſatus & ſtratus. 161.G
Adam & Patriarchæ de Chriſto verbis & rebus locuti ſunt. 61.K
Adam ſicut vetitum cibũ manducauit ad mortẽ: ita Chriſti caro eſt nobis verè manducanda ad vitam. 559.B
Adam per trãſgreſſionem immundus factus atque ita Euæ mixt⁹ genus humanũ fecit immũdum. 104.H
Adam & Eua quando benè & quando malè viderunt. 112.H.I
Adami caſus vnde. 306.F
Adã in ſtatu Innocẽtię vitã habebat ex anima viuente nõ tamen ex ſpiritu viuificante. 564.G
Adami de limo terræ formatio & Euæ de viri carne plaſmatio. 77.H
confertur Adamus Chriſtus. 153.D
Adam quomodo tentatus & tandem à cœli gloria eiectus. 160.K
Adam eiectus è paradiſo typus pœnitentium eiectorum ex eccleſia. 445.I
Adamo quomodo ſucceſsit audita Dei voce. 48.E
Adamas malleis cæſus non infringitur. 410.C
Adhęrentes hęreticis quibus cõparantur. 403.E
Adimplere quid. 321.K
Adiurare an ſit licitum. 246.K
Adiuratio quotupliciter fit. 246.K
Admirari in Chriſto quid eſt. 418.F
Adonibezech tyrannus inſolens vt ſede ſua fœdè deturbatus fuerit. 380.D
Adoptio noſtra per filium vnigenitum. 21.G
Adoratur Chriſtus. 260.K
Adoratio multiplex. 260.K
Adoratione ſumma adorandus Chriſtus. 261.A
Adoratio ĩ ſpiritu tollit locorũ diſcretionẽ. 217.B
Adoratio vt fiat creaturis. 411.G
Adoratur Chriſtus homo & Deus. 281.B
Adorare quid. 162.F
Adrianus imperator Chriſtum agnouit Deum ſed idolis connumerauit. 216.E
Aduentus Chriſti duplex in Chana myſticè duplicẽ in mentẽ noſtrã effectum ſignificat. 220.I
Aduentus ſpiritusſancti depoſcendus ad conſecrationem corporis Chriſti. 43.D
Aduẽtus Chr. pręſagiebatur olim ĩ figuris. 564.K
Aduerſarius quis. 331.B
Aduerſarius frater noſter eſt & quomodo. 332.H
Adulatio nutrix peccati. 321.I
Adulatio præcipitat in ſuperbiam. 321.I
Adulterium non ſolum ſed & concupiſcentia & ad eam aſpectus prohibetur. 334.F.G
Adulterium ſpirituale. 464.G
Adulterium duobus modis contrariatur matrimonio. 334.D
Adulterij crimen grauiſſimum. 337.E
Adulteriũ tria bona matrimonij deſtruit. 337.E
Adult⁹ baptizã. credere debet & pœnitere. 552.D
Ægroti apud Ægyptios in publicum elati. 35.H
Ægeriæ nymphæ fictio quid. 434.D
Ægyptij Iudæis maximè infeſti. 348.F
Ægyptij Iudices habebant ſacerdotes. 184.F
Ægyptus clara Monaſteriis. 118.H
Ægyptiorum potentia ranis ac pediculis profligata. 380.D
Ænom vbi & Salim. 202.K
Æmulatio diſcipulorum Ioannis contra Chriſtum & eius diſcipulos. 203.C
Æneus ſerpens dominicã crucẽ figurabat. 197.E
Æneus ſerpens figuram quidẽ ſerpentis habuit ſed malitia veneni caruit. ibid.
Æqualitatis probatio ex virtute ſuſcitationis mortuorum. 277.H
Ærius hæreticus ordinatũ ieiuniũ reiicit. 153.K
Ærius hæreticus quomodo cõcludebat non eſſe ieiunandum ex præſcripto eccleſiæ. 376.D
Æſopicæ fabulæ duæ ſale conditæ & non contemnendæ. 352.H
Æſopi facetũ reſponſum linguis appoſitis prandio & cœnæ. 462.G
Ætatis quoto anno Chriſtus baptizatus. 148.F
Æterna non dantur ſine ſudore. 214.C
Æthiopũ pars quædã locuſtis tantũ viuit. 134.A
Affectus virginis. 46.B
Affectus populi in Chriſtum. 523.F
Affectus penſandus magis quàm cenſus. 228.A
Affectus boni & affectus mali. 355.G
Affectus reguli. 221.G.H
Afflicti plæríque allecti ad fidem. 260.I
Afflictio carnis. 134.C
Agabarus Rex edeſſæ fauit Chriſto. 260.I
Agabus prædicit famem futuram & Pauli vincula. 432.F
Agabarus Rex immedicabili morbo laborans quomodo & à quo curatus. 273.K
Agabus quomodo propheta. 401.D
Agamemnom & Iephte filiabus non pepercerunt religionis cauſa. 515.A
Ager omnis mundus. 293.I
Ager latitudo diuinarum ſcripturarum. 496.C
Ager mundus. 484.E
Ageſilai Spartanorũ Regis apophtheg. 457.D
Agnus in iuge ſacrificium. 168.E
Aggrauatur quandoque peccatum non tam ex ſui conditione quàm ex circũſtantiis. 506.E
Agricolæ Ignaui. 474.E
Achiſarim fratres Principum. 150.C
Alabaſtrum quid. 446.D
Alapæ nomine cætera ignominiæ tormenta intelliguntur. 345.I
Alacritas ad Ioannem audiendum. 58.A
Alaricus Gothorum Rex inuaſa Roma templũ Apoſtolorum Petri & Pauli ab omni iniuria protexit. 417.D
Alchimiſtæ & ſacramẽtarij æquè ridiculi 561.C
Alchimiſtarum ridiculus ſucceſſus quos repræſentet. 561.C
Allegoricè tria Chriſtus præcipit paralytico ſanato, omni peccatori neceſſaria & quæ. 274.E
Allegoriarum regula. 444.F
Alexãd. agnitus Rex in veſte minimè regia. 89.K
Alexander magnus quomodo adorauit ſacerdotem pontificem populi iudaici. 417.A
Alluſio ad bona Iſraëlitis promiſſa. 419.D
Alexandri ad Darium ſententia. 98.B
Alexand. cęſum Dariũ pallio cur operuit. 352.E
Alia arbor mala alia inutilis. 404.A
Alia bonorum alia malorum angelorum hominibus apparitio. 33.I

Aliæ Cæſaris leges aliæ Chriſti. 338.C
Alij præter Apoſt. vinũ nouũ ſuſceperũt. 259.D
Aliqui eſſe numeratum quid ſignificet. 512.K
Aliqui inter malos commorantur propter conuerſionem. 254.G
Aliquid & nihil diſcernuntur. 14.B
Aliud eſt Chriſtum eſſe patri æqualem aliud tamen ſe facere. 277.F
Aliud actiones perſonales aliud externæ. 278.D
Alius cultus Iudæorũ, Alius Samaritanorũ, Alius Gentium, alius Chriſtianorum. 216.B.C
Alius eſt peccatis alius corporis tactus. 262.I
Alia ſanctificatio Sab. Alia obſeruatio ſeptimę diei. 294.D
Aliud ſanus, aliud ſanabilis aliud inſanab. 256.H
Aliud gratioſa, aliud gratiis donata. 58.D
Alius & alius de perſonis: Aliud & aliud de naturis dicuntur. 10.E
Aliud voce tenus dicere Domine Domine & aliud dicere voce & corde. 407.B C
Aliud eſt quod principaliter datur & aliud quod ſuperadditur. 368.I
Aliud Sacramentum aliud virtutis eius. 564.C
Aliud eſt ſemẽ palearũ, aliud ſemẽ zizani. 144.F
Aliud maledicere formaliter et aliud form. 436.B
Aliud ex naturali diſpoſitione aliud ex virtute benè operari. 201.G
Aliud iuſtitia & Hypocriſis. 354.E
Aliud eſt videre, aliud vidẽdo cõprehẽdere. 32.D
Aliud vere aliud figuratè loqui. 559.G
Aliud in mente, aliud in re ſe habere. 560.F
Aliud eſt curare de irrationalibus legem ſcriptã dando, aliud illis prouidendo. 513.C
Aliud petra aliud Arena. 410.B
Aliud eſt volũtas principis aliud cõſtitutio 141.B
Aliud ſacramentũ aliud virtus ſacramẽti. 546 C
Aliud ieiunare, aliud temperantem eſſe. 376.G
Aliud habere diuitias aliud ſeruire diuitiis. 383.E
Aliud ſpecies rei aliud eius ſubſtantia. 147.B
Aliud Publicanus aliud exactor. 141.C
qui Aliena diripiunt, & qui propria largiuntur duplicem ſibi accendunt ignem. 347.F
Alluſio Ioannis ad exordium Geneſeos. 5.B
Alta fidei profeſſio. 221.F
Altare menſa Domini eſt. 310.H.I
Altare & ſacrificium correlatiua. 329.I.K
Altare in quo adoleuit Zacharias non fuit intra ſancta. 30.F
Altare multipliciter exponitur. 320 F
Altare ſpirituale quid. 319.G
Altaria portatilia nõ ſint in pphanis locis. 106.G
Altari quid offerãt ceteri pręter ſacer lotẽ. 330.A
Altera maxilla an offerenda & quomodo. 345.F
Altiſſimus Dei Epithetũ ſine ſubſtantiuo. 41.D
Altum quid ſit. 231.C
Altum pro profundo. 230.K
Amalechitæ & Moabitæ ſe mutuo peremerunt cum pugnarent contra Gedeonem. 122.H
Amalechites ægrotum ſeruum neglexit & non impunè tulit. 417.G
Amare quid. 273.K
Amaritudo mortis Chriſti. 199.F
Amatores criminum inuigilant inſidiantur in accuſatione virtutum. 295.D
Amaſias Simeon, & Ioas, idem. 149.I
Amaſis petita ex bianct victimæ parte optima & peſſima linguam accepit. 462.G
Ambitionis damna. 190.C
Ambitio mater cædium. 120.D
Ambitio prælatorum quorundam. 161.F
Ambitio quorundam in clero. 501.H
Ambitio vbi dormit. 161.F
Ambitione nihil peius. 117.B
Amb. Auſbertus preſbiter. 104.C
Ambulare Chriſti quid. 127.K
Amelius illuſtris Platonicus. 13.K
Amen vox hebræa quid ſignificet. 314.C
Amen ſignaculum Dominicæ orationis. 372.H
Amen quid. ibid.
Amicus hæreſim ſeminans ſcandalizat. 336.B
Amici Dei plerique ſalutẽ fuga queſierunt. 118.B
Aminadab quantus extiterit. 73.D
Amon impietatis paternæ ſectator, non pœnitentiæ. 75.K
Amor in diuinis quotupliciter accipitur. 279.A
Amor Dei qualis. 199.A
Amor veritatis intelligendæ, & ſanitatis obtinendæ alliciebat populos ad Chriſtum. 304.A
Amor non ſinit amãtem eſſe ſuipſius ſed amati. 542.A
Amphilochius iconij Epiſcopus. 114.D
A muliere initium peccati à muliere initium ſalutis. 49.D
Anabaptiſtarum quidam animarũ in alia corpora trãſmigrationem & alios craſſos errores latè diſſeminarunt. 502.B
Anabaptiſtæ apoſtolicarum animatum metempſichoſin ſibi vendicant. 375.H
Anabapt. errant dicentes nullum eſſe iuramentum licitum. 341.G
Anabaptiſtarum erronea opinio. 141.G
Anabaptiſtarum hæreſis. 94.D
Anabaptiſtæ impugnantur. 376.I
Anabap. videntur intento animo precari. 406.E
Anna amarè animo flens largiter, orauit. 447.B
Annæ duæ honorabiliter nominatæ. 116.B
Anna mater Samuëlis. ibid.
Anna mater Samuëlis cantico animi gratitudinem declarauit. 49.C
Anna nulla emiſſa voce orauit & obtin. 357.G
Annæ ſummum ſacerdotium ademptum. 130.F
Anna interpretatur Gratia. 115.F
Anna quibus perfulſerit. 114.K
Anna quomodo in templo locuta. 116.E
Anna qualem prolem obtinuit. 56.E
Anna Phanuelis ieiuniorũ teſtimonio augetur. 153.F
Annę laus à vita actiua in ſtatu coniugali & cõtemplatiua in ſtatu viduali. 115.C
Anna ſpeculum viduarum. 115.E
Anna mater Samuelis quibus muneribus obtinuit optata. 356.F
Annæ Æmula cur affligebat eam. 35.F
Annas quando fuerit ſummus pontifex. 130.E
Anachoretæ ſeceſſores. 164.I
Ananel. Babilo. quomodo ſacerdo. adept⁹. 120.E
Anathema hæreticorum. 24.E
Ananias & Saphira tenerè fraudauerunt de precio agri. 490.G
Ananiæ conqueſtio de ſuſceptione Pauli nuper

perſequutoris. 487.D
Andreas quid. 301.E.F
Andreas Archiepiſcop. Cretenſis. 208.I
Andreas & ſocius quomodo ſimiles leproſis Samaritanis. 173.H
Andreas primus Chriſtianus ſicut Stephanus primus Martyr. 173.G
Andreas orat pro Nicolao. 272.H
Andreas Simone iunior, fide prior. 173.G
Andreæ infirma & imbecillis fides. 525.F
Andronic⁹ p Iudæorũ cauſa ſuperior euaſit. 215.K
Angelus quomodo in aſſumpto corpore ianuis clauſis intrauerit. 37.I
Angeli adſunt orantibus. 37.K
Angeli qui aſcenderunt & deſcenderunt ſuper Chriſtum. 177.G
Angelus malus perdidit quod erat cùm voluit apparere quod non erat. 157.H
Angelus cur in ſomnis apparet. 117.F
Angelus deſcendens in piſcinam quid. 271.H
Angeli Chriſti curam gerunt. 117.D
Angeli nos victores comitantur. 162.H
Angelus cur offendit. 158.K
Angelus apparet his quos pericula circumuoluunt. 117.F
Angelus quando miſſus. 35.K
Angelus ſapientiſſ. editus antequã diabo. 485.E
Angeli prænunciarunt, Prophetæ præuiderunt Chriſti conceptionem & Natiuitatem. 27.D
Angeli duo cuique aſsiſtunt. 468.I.K
Angeli myſterio Euchariſtico adſunt. 178.D
Angeli cedũt Chriſto vt ſũmo oĩm medico. 90.I
Angeli adſunt ſacroſanctis myſteriis. 30.K
Angelus cur dixit Chriſtum hodie natum qui nocte natus erat. 89.F
Angelus quomodo viſus. 31.A.B
Angeli viſionem ſequitur turbatio. ibid.
Angelorum eſt conſolari non dæmonũ. ibid.C
Angelus cur meminit Ioannis inter preces. ibi.
Angelorum eſt noſtras preces offerre noſque ſolari. ibid.E
Angelus intercedit pro ciuitate Hieruſalẽ. 150.B
Angeli cur virtutes dicuntur. 270.I
Angeli obſeruandi & honorandi. 270.K
Angeli auxiliatores noſtri ſunt. 270.K
Angelum decebat nunciare Chriſti natalẽ. 36.E
Angelorum cãticum licet compendioſum multa tamen complectitur. 90.E
Angeli accuſant. 289.F
Angelorum bonorum minimus maior erat Ioãne baptiſta. 430.F
Angelus Græcè, Latinè dicitur nuncius. 429.F
Angeli propter gratiam nos recognoſcunt. 91
Angelus cur Ioſephum de fuga monuit. 117.E
Angelus corporali modo Mariæ apparens. 37.H
Angeli nunciant electorum natalem. 36.D
natiuitates quorundam ab Angelis prænunciatæ. 36.D
Angeli quomodo appareant. 80.E
Angelus apparens Ioſepho manifeſtauit ſe eſſe Angelum Domini. 80.E
de Angelis cur non dicitur quod de cœlo veniãt. 205.D
Angelus quomodo Moſi apparuit in oreb & Ioſue filio Nun. 98.K
Angeli ſepe edocuerunt patres. 36.E
Angelus adeſt in tempore tentationis. 80.D
Angelorum officium. 429.G
Angelos irritare non debemus. 34.D
Angeli cur vocantur throni. 158.I
Angeli cuſtodes cur nobis deputati. 159.B
Angelus quis ad virginem miſſus. 36.B
Angelica ſalutatio aſſeritur argumento à minore ad maius. 39.I
Angeli miſſi ab Angelis. 36.G
Angelica præſentia terrefacit. 40.B
Angeli mittuntur. 36.F
Angelorum & hominũ cõſenſus quando. 177.H
Angelus etſi agnoſcebat Virginem tamen benedictam dixit inter mulieres & cur. 39.E
Animis alacribus nihil difficile. 45.I
Animus malignus non intellecta reiicit vt friuola. 550.E.F
Anima non eſt condita ab initio. 19.I
Anima an ſit corpore antiquior. 19.K
Anima quandoque pro vita temporali. 384.F
Anima quomodo reſtituenda. 305.F
Anima pro omni viuente. 295.G
Animæ poſt mortẽ non fiunt dæmones. 246.A
Animæ habent ſuam mortem impietate & peccatis. 282.H
Anima agricolarum quando afflicta. 493.H
Anima corpore præſtat. 389.G
Anima cuiuſque affectibus terrenis grauior efficitur. 557.G
Anima pro vita. 515.F
Anima pro ſenſualibus affectionibus aĩæ. 515.F
Animæ piorum defunctorum non ſeparantur ab eccleſia. 549.E.F
Anima & ſpiritus quid. 49.F
Animã Mariæ quis gladius pertrãſierit. 114.B.G
Anima ſollicitudine obruitur. 390.E
Anima obſcuratur corpore lautè educato. 151.G
Animæ videnti creatorem anguſta eſt omnis creatura. 160.F
Anima etſi immortalis, quomodo dicitur mori. 222.H
Animæ ſanctæ throni Dei. 343.B
An anima poſſit torqueri igne inferni. 512.C
Animalia quæ nó ruminant immunda ſunt & quorſum hoc. 92.I
Anna vnde donum prophetię hauſerit. 116.G
Animalia greſsibilia coaceruant theſauros ciborum ſimiliter & reptilia & natatilia. 386.H
Anim. quinq; cõſueuerũt offerri in tẽplo. 168.D
Animatũ ab inanim. differt motu & ſẽſu. 411.F
Annæ & Iudith comparatio. 115.A
Anſelmus inuocat virginem. 51.K
Ante Chriſti aduentum dæmones hominibus pollutam menſam parabant. 547.C
Anthemij blaſphemia horrendo exẽplo punita. 157.A.B
Anthemij curioſa quæſtio vt punita. 551.D
Antichriſtus venturus in faſtu externo quem Iudæi excæcati accipient. 288.I
Antichriſtus tãto futurus eſt arrogantior quãto Chriſtus ſe profundius demiſit. 288.I
de Antichriſto. 288.K
Antidicomarianitę in virginẽ inuecti ſunt. 51.D
Antidotũ cõtra primũ cibũ eſt Chr. corp⁹. 539.C

Antiochi Monachi Pandectæ. 585.F
Antiochus figura Antichriſti. 513.D
H. Antipas Ioannem decollauit. 517.G
Antiqui ſunt Iudæorum primores & iudaicæ legis interpretes. 323.E
Antipas Ioannem ſuſtulit. 123.B
Antiqui ſancti deſiderarunt videre Chriſtum. 109.C
Antiqua principum liberalitas erga literarũ diuinarum & humanarum profeſſores. 300.F
Antitheſis contra veſtitum aſperum. 418 K
Antitheſis Mariæ & Euæ. 38.A
Antitheſis Chriſti & Adami. 155.C
Antitheſis Chriſti & Salomonis. 467.E
Antitheſis Chriſti & dæmonis. 267.F
Antitheſis natiuita. carnalis & ſpiritualis. 22.H
Antitheſis militię corporalis et ſpiritualis. 153.G
Antitheſis Chriſti & Adami. 152.C
Antitheſis Ioannis & Adami. 48.E
Antitheſis Euæ & Mariæ. 36.I.38.A
Antonius vrbis Romæ conſul. 122.K
Antropomorphitæ. 458.D
Antropophagos noſtra religio execratur. 421.I
Aperiens os ſuum phraſis Hæbraica. 304.D
Apes in os Platonis aduolantes quid. 59.C
Apex, non faſtigium literæ non punctum vocaleeſt. 314.F
Apex quid deſignet. ibid.
Aphricanus. 356.G
Aphraatis Eremitæ concionantis Antiochię reſponſum ad imperatorẽ valentẽ arianũ. 532.H
Apoſtoli dicuntur nubes. 4.E
Apoſtoli quomodo in paſſione timebant & erãt ſine timore. 64.K
Apoſtoli induti virtute ex alto ſunt omnibus admirationi. 151.K
Apoſtoli idem quod miſſi. 300.I
Apoſtolis cur data à Chriſto facultas miracula faciendi. 503.C.D
Apoſtoli in liturgia Chriſtum pro mortuis fidelibus deprecati ſunt. 264.B
Apoſtoli non ſunt vſi vnctione olei ex proprio ſenſu ſed pręcepto Chriſti. 516.K
Apoſtoli cur ante paſſionem iubebantur prædicare paſſim Chriſti magnalia. 297.C
Apoſtolis cur prohibita rerum temporaliũ ſollicitudo. 504.A
Apoſtoli ante receptum Spiritum Sãctum timebãt ea quę poſtmodum recepto ſpiritu ſancto lætis animis amplexi ſunt. 65.A
Apoſtolorum vocatio prior in Bethabara facta eſt. 227.I
Apoſtoli quare non tenebantur ieiunare pręſente Chriſto. 258.E
Apoſtoli qui & quales in eccleſia. 298.D
Apoſtoli cur columnę, fundamentum, portus Gubernatores, paſtores. 298.D
Apoſtoli electuri aliquem in locum Iudæ ieiunant & orant. 299.H
Apoſtolica vox, tuba cœleſtis & lyra ſpiritualis. 301.A
Apoſtolos priùs à Chriſto oportuit inſtrui qu m ad miniſterium prędicationis mitti. 300.I
Apoſtolos fuiſſe baptizatos. 210.F.G
Apoſtolis vt teſtibus Chriſt⁹ aſſiſti voluit. 227.I
Apoſtoli non leuiter ſecuti ſunt dominũ. 227.H
Apoſtoli niſi reliquiſſent ſcripturas, oportebat ordinem ſequi traditionis. 2.I
Apoſtoli admoniti futuræ famis neceſſaria ad vitam procurarunt. 390.H
Apoſtoli non niſi conſulto Petro in varias mundi partes profecti ſunt. 231.A
Apoſtoli omnium oculis obiecti. 318.C
Apoſtoli an non ſeminarunt. 219.K
Apoſtoli dæmones eiiciebant. 458.B
Apoſtolorum prima vocatio fuit ad familiaritatem. 229.I
Aur. 12. Apoſtoli electi. 501.I
in Apoſtolos multæ defluxerunt inſidiæ. 408.G
Apoſtoli plus potuerunt verbo quam Imperatores exercitibus & armis. 231.I
Apoſtoli quouſque celarunt Chriſti transfigurationem. 128.E
Apoſt. nõ terra ſed terræ ſal cur appellati. 367.A
Apoſtoli cur in Chriſti nomine demoniis imperabant. 158.G
Apoſtoli electi erant vt eſſent ſicut ſal, & lux mundi. 315.G
Apoſtoli cur ſal dicuntur. ibid.H
Apoſtolis ægritudine laborantibus Chriſtus duplex remedium oſtendit. 536.H
Apoſtoli vtres noui. 258.K
Apoſtolorum varij tituli. 499.I
Apoſtoli non vt arreptitij incognita verba fundebant. 509.D
Apoſtoli viderũt gloriam verbi incarnati. 27.[illegible]
Apoſtoli quomodo viderunt maieſtatem diuinitatis in carne latentis. 27.B
quomodo beati quia viderint. 478.K
Apoſtoli vnde pecunias habuerint. 212.C
Apoſt. 12. quomodo potuerunt totum mundum ſubiicere. 482.I
Apoſtoli Chriſtum non vidiſſent niſi per carnẽ apparuiſſet. 26.H
Apoſtolos ſpiritu baptizatos in die Pentechoſtes quomodo intelligendum. 210.H
Apoſtoli de quibus inſtructi à virgine Maria & quorum tandem illi teſtes fuerint. 3.A
Apoſtoli filij Patriarcharum. 33.A
Apoſtoli venatores. 175.F
Apoſtolorũ vnicuique ſuus eſt cophinus. 527.C
Apoſtol. ieiunans poteſtates aërias verberabat. 157.K
Apoſtolus iurat. 341.F
Apoſtolus cur cùm licite poſſet de Euang. viuere maluit manibus ſuis victũ conquirere. 389.A
Apoſtolus iubens fieri collectas cõſulebat imminenti neceſſitati. 390.G
Apoſtolus cur leuem tribulationem vocet cum grauia & immania pateretur. 400.E
Apoſtatæ, deſertores hæretici etiam pro Chriſti nomine fruſtilatim diſcerpti admitti ad eccleſiæ pacem cur non poſsint. 254.E
Apologi duo feſtiui & ſerij ex Æſopo. 352.H
Apollinaris negauit Chriſtum animatum fuiſſe anima creata, ſed verbum vices animæ ſuppleuiſſe. 23.E
Apollo mileſius qua de re conſultus. 25.B
Apologus Æſopicus. 509.F
Apollonius quomodo Dæmones eiecit. 457.G

Apollonius coram Domitiano ſtans repentè diſparuit. 498.K
Apparere cuius eſt rei. 80.E
Apparitio angelica in ſomnis cæteris omnibus æquiualet. 80.F
Applicatio piſcinæ ad baptiſma. 272.A
Applicatio ſimilitudinum. 507.K
Appion Aegyptius in Hebræos iniurius & calumniator apud imperatorem Caium. 456.C
Ad malum nullo impellẽte ruit noſter appetitus, deo autẽ adiutore habemus opus vt reſurgamus 366.G
Apud Deum. Apud conſubſtantialitatem dicit. 9.B
Apud Palæſtinos qui in luctu erant ab vnctione abſtinebant. 377.A
Apud magnates bonis literis ſuis honos non aſſeritur. 417.E
Aqua in lederibus. 192.D
Aquæ virtus non quærẽda in baptiſmate. 192.E
Aqua pluſquam ſemel in anno mouebatur & ibi fiebat miraculum. 271.K
Aqua è ciſterna Bethleem allata Dauidi quàm grata illi fuerit. 516.E
Aqua quid ſignificet. 530.A
Aquæ terræ maledictione infectæ à Chriſto mũdatæ. 145.E
Aquæ commendatio. 192.D
Aquæ turbæ ſeculi. 241.I
Aquæ Colophonicę atque caſtaliæ quales. 271.E
Aquę ſuſpenſæ differunt ab aquis deorſum fluẽtibus, in duobus & quæ ſunt illa. 302.A
A quibus poſſit Chriſtus cognoſci. 190.I
Aram quandoque Ram. 73.C
Ara primogenito dei Romæ quando extructa. 118.G
Arare in boue & aſino quid. 435.G
Arator ſubdiaconus. 547.I
Arbor perſea ad Chriſti ingreſſum in Ægyptum quomodo inclinata. 118.D
quædam Arbores tranſplantatæ meliores ſunt. 493.E
Arbores inutiles ſunt ſteriles. 405.A
Arbor bona quomodo poteſt aliquando malos fructus facere. 404.G
Arbor mala fit bona per inciſionem & cultum & quid hoc inſinuet. 405.B
Arca domini per tres menſes in domo Obed Edom poſita vbertatem omnium rerum intulit. 546.I
Arcæ typus. 562.A
Archelaus iudææ princeps conſtitutus. 18.E
Archelaus quis. 123.B
Archelaus regno exutus, exulare agitur: & in exilio moritur. 123.C
Archiepiſcopi quot ex Monachorum clauſtris. 252.F
Architriclinus quid ſignificet. 183.F
Archiſynagogi quid. 260.H
Arcus triumphales quid deſignent. 522.D
Arduum angelicè viuere inter homines. 40.B
Ardor ignis eſt dilectio propter tria. 286.G
Arena hæreſis. 408.E
Arenna Iebuſæus qua humilitate in dauidem vſus. 48.B
Argumenta cõmouentia ad condolentiã. 421.B
Argumenta à minori ad maius quibus inclareſcit dei filium eſſe Deum. 9.K
Argumentum admirandæ Chriſti menſæ prius exhibitum. 547.D
Argumenta à ſimili probantia filium patri coæternum eſſe. 8.H.I
Argumentum à minore ad maius. 196.B
Argumentum amoris diuini in nos. 515.H
Argumentum reſurrectionis in curatione muti 58.B
Argumentum à minori ad maius quod Chriſti caro abſens non viuificet. 565.I.K
Argumenta præcipitatæ cædis Ioannis. 520.A
Argumento à qualitate dantis doni qualitas cõcluditur. 555.A.B
Argumenta quibus conuerſio panis in corpus Chriſti probatur. 548.G
Argumentum à minori ad maius. 8.H
Argumentum à ſimili in facto Abrahæ. 198.C
Argumentum gaudij in Chriſti conceptione. 38.B.C
Argumentum irati Dei in peccatores cum ſinit illos omnia ex ſententia agere. 357.C
Argumentum ruinę Iudęorum cõtemptus Chriſti. 467.A.B
Argumentum à minori ad maius. 397.H.I
Argumentum ab impoſſibili. 666.B
Arguendi qui ſpe temporalis commodi tantum, Chriſtum ſequuntur. 536.E
Arguuntur qui cauſas electionis curioſiùs inquirunt & demerguntur. 438.D
Arius temerè Dei filium dicit eſſe creaturam. 10.D
Arianus in oblatione Thuris quomodo confunditur. 103.E.F
Ariani valentinianorum Marcionitarum aſſeclæ & æmulatores. 276.K
Ariani ſcripturis abutũtur contra filij gloriam. 279.H
Ariani dicebant ſolum patrem inuiſibilẽ. 312.A
Arianis ferocientibus quàm multi Catholici in exilium pulſi. 523.D
Arij Antonini verba ad Chriſtianos ſpontaneæ morti ſe offerentes. 510.E
Arianorum hæreſis circa incarnationẽ Chriſti. 23.E
Ariani tribuebant Diabolo quod ipſimet dæmones ad ſepulchra martyrum ſe torqueri faterentur. 456.E
Arius dicendi initium fecit à ſcripturis. 159.E
Arianorum Epiſcoporum in Monachos & Eremitas feritas & rabies. 402.A
Ariani noctu tædis accenſis per Conſtantinopolim cantica praua cantabant. 406.D
Arius, Photinus, Paulus Samoſatenus & Sabellius euertuntur. 11.E
Arij detecta impoſtura. 198.G
Arij furor confutatus. 182.E
Arius Alexandrinus in patris, ſuæ hæreſeos propugnatores habuit. 496.G
Arij & Hæreſiarcharum infatuatio. 316.G
Arius perperam concludebat non eſſe conſubſtantialem patri Chriſtum ob impotentiã illius aliquando in ſcripturis delineatã. 458.F

Ariſtobolus quomodo ſacerdotali dignitate priuatus. 120.E
Ariſtophanes, Anytus Melitus Socrati valde infeſti. 15.F
Ariſtophanis mordacitas in ſophiſtas. 561.B
Ariſtophenus patientiſſimus. 273.A
Ariſtoteles cur nebuloni eleemoſynam dederit. 352.C
Ariſtippi Socratici de ſũmo bono opinio. 313 H
Arma cum quibus deſcendunt iniqui in infernũ quæ. 407.K
Arma Chriſti quæ. 156.C
Armenij vnam tantum colunt naturam. 26.E
Arrogantia Phariſæorum. 257.F
Aliquid ſibi arrogare eſt diabolo ſe ſimilem reddere. 232.C
Artemij cuiuſdam apud Aruernos factũ. 236.H
Ars Mechanica ſalutis viam habet apertã. 180.F
Artoxerxes cyri frater fugiens pane hordeaceo & ſiccis ficubus recreatus. 525.K
Artaxerxes gratanter accepit oblatam ſibi aquã. 93.H
Artaxerxis comitas in quendam ſibi aquam offerentem. 212.F
Articuli præpoſitio vim auget. 6.E
Arundine quomodo inconſtans demonſtratur. 428.C
Aſa prophetam Anani metuo adegit impie. 75.B
Aſa varius & inconſtans in cultu veri Dei. 75 B
Aſaph Propheta. 483.K
H. Aſcalonita quomodo regnum adeptus. 98.C
H. Aſcalonita infantes occidit. 517.G
Aſcenſio maximę virtutis argumentum. 569.I
Aſcenſio Chriſti confundit capernaitas. 569.D
Aſcenſus in regnum non fit abſque fide & ſacramentis. 196.E
Aſcenſus Chriſti in montem typus aſcenſus illius in cœlum & crucem. 524 B
Aſcenſio Chriſti veritati corporis eiuſdem in Euchariſtia non preiudicat. 569.K 570.C
Aſcenſio nihil cœnæ præiudicat. 570.B
Aſcendentes qui cõtemplantur diuinitatem deſcendentes qui paſſionem venerantur. 177.K
Aſcitæ hæretici ab vtre. 159.B
Aſcræus vates fratrem Perſen à contentionibus auocabat. 346.C
Aſmodeus nuptiis infeſtus & præcipuè ligula magica. 179.H
Aſperitas increpationis non ſemper & vbique commoda. 449.H
Aſpectus Chriſti lõgè triſtibus lætiſſimus. 229 K
Aſperitas vitæ Ioannis maxima. 163 E
Aſpidis ſerpentis aſtutia. 507.E
Aſtare pro miniſtrare. 33.K
Aſtyages harpago filium manducandum appoſuit. 528 A
Aſtyagis horrendum conuiuium. ibid.
Aſtyages ſomno territus cyro inſidiatur. 119.A
Aſtarotus nomen hominis & quondam ciuitatis. 247.E
Aſino piſci cor eſt in ventre. 525.I
contra Aſtrologos. 182.E
Aſtrologi apud Babilonios ex publico alebãtur. 241.F
in Aſſentatores. 464.B
Athalia cur ſeuit in ſemen Regium. 120.D
Atria quatuor. 185.E
Attali martyris exprobratio in Gentiles carnifices. 555.E
Athæi Chriſtum cum Antichriſto temperare putant. 459.A
Attila cur pontificem leonem exaudiuit. 417.B
Athenagoras de dæmonibus. 246.C
Auaritiæ tres filiæ. 54.K
Auaritiæ malum cauſa mendacij eſt. 379.A
ex Auaritia pullulant omnia mala. 379.A
Auaritia ſublata ſolus amor regnat. 379.B
Auaritia hominũ quibus à Deo reprimi ſoleat. 380.B
Auaritia quorundam prælatorum. 503.H
propter nimiam hominum Auaritiam cœlum clauditur aut perniciosè aperitur. 386.C
in Auaros cauſidicos. 141.F
Auarus ſemper eget. 310.E
Auari inſtar ſanguiſugæ expleri nequeũt. 386.D
Auari ieiunium. 374.A
Audacter confitendum. 134.K
Audianorum ſecta vnde accepit diuiſionis ab eccleſia anſam. 519.K
Audianorum hæreſis. 450.E
Audobertus benedictinus. 108.K
Auditor confeſſionum neminem iudicat vt homo, vt peccator, vt conſcius ſibi, ſed vt miniſter Dei. 394.D
Audire pro obaudire. 282.H.I
Auditoribus verbi Dei & non cuſtodibus quid accidere ſoleat. 92.I
Auditores ſuilli. 395.F
Auditorum conditio altera. 479.K
Auditus per verbum, viſus per miracula confirmatur. 426.G
Auditus verbi non ſufficit. 408.B
Aue nouum ſalutationis genus. 38.A
Auguſtinus primum ſenſit hæreticos tollerãdos ſed poſteà retractauit. 487.H
Auguſtinus vt definit hæreticum. 504.A
Auguſtinus lachrimarum filius. 364.D
Auguſtini grauiſſimæ ſententiæ de audiendis ſanctis patribus. 126.H.I
Auguſtini verba notanda. 178.B
Auguſtinus priùs Manichæus. 364 D
Auguſtinus & Origenes multa interpretantur allegoricè ſed ſine præiudicio ſenſus literalis. 548.A
Auguſtinus propugnator baptiſmi paruulorum contra pelagianos & Anabaptiſtas. 20.D
Auguſtinus fulget doctrina Martinus miraculis. 434.I
Auguſti in Herodis ferociam dicterium. 120.F
Auguſtus Herodem diademate donauit ac Iudeę regem promulgauit. 28.E
Auguſtus abiectis nominibus ventoſis pater patriæ appellari voluit. 95 K
Aulicorum inuenta ad opprimendum populũ. 241.A
Aulici caſtigãtur à Deo rerum viciſſitudinibus. 221.E
Aulici aſſentatores & ſcurræ. 518.F
Aulicorum leuis fides & religio. 211.D
Aulici ſunt ſpongiæ. 531.G

Aulici adulatores, corui & vulpes. 240.B
Aulicorum faſtus & tumor. 518.D.E
Auocare iudæos ab ingreſſu ægypti quid. 241.H
Auſteritas veſtitus & victus Ioannis turbas allexit. 134.D
Authoritas verbi apud patrem. 9.E
Aurei compedes. 383.G
Aures prophetæ ſpiritu Domini reſerãtur. 67.A
Aures obturandæ ſunt hæreticorum ſuſurris. 402.K
Aurum quomodo Chriſto offeremus. 103.H
Autores veri Euangelij qui. 1.B
Auxilium diuinum confidenter expectandum. 533.B

B.

BAal quid. 455.H
Baalis cultus vnde. 455.K
Babylonis meretricis excidium. 437.H
Bala & zelpha ancillæ Iacob ex quibus ſuſcepit liberos. 72.F
Balaam inſpirante Deo loquutus eſt de ſtella ex Iacob. 62.C.97
Balaam Saul & Cayphas prophetarunt neſcientes quid dicerent. 407.A
Balaam & Cayphas quales Prophetæ. 401.E
Baptiſmus pœnitentiæ quis & quomodo in remiſſionem peccatorum. 131.B
Baptiſmus cur myſterium illuminationis 20.D Aperit cœlum, quod Adam clauſerat 146.F tabula poſt naufragium. 131.I omnium ſacramentorum ianua. 145. non datur adultis niſi credentibus. 22.F. Crux eſt 460.H Sacramẽtum neceſſitatis. 94. D eius virtus. 145.C 193. H eſt ſepulchrum. 191.K non tollitur per fidem. 22.A
Baptiſmi tres ſpecies. 166.E eius effectus ibid.
Bapt. Chriſti tanto cæteris excellentius quanto ſol ſtellas excedit. ibid.
Baptiſmata plura ſed vnum tantum ſacramentale. 94.F
Baptiſmo quid aſſequimur. 94.A
Baptiſmus tribus dotatus. 165.B.C
Baptiſmus Ioannis pœnitentiæ eſt & quomodo in remiſsionem peccatorum. 131.C
Baptiſmus ſanguinis. 193.B
Baptiſma fluminis in paruulis locum habere non poteſt. 193.B
Baptiſma perfectum lauat animam & corpus. 166.B
Baptiſmata multa apud Iudęos. 203.B
ſine Baptiſmo nemo glorificatur. 192.H
in Baptiſmate iuſtificatur Deus. 433.D
Baptiſatus ſpirituſſanctus verè communicatur non typicè. 147.F
Baptiſabat Chriſtus per diſcipulos Ioãnes verò in perſona. 202.I
Barbari & Turcæ ſe dieta macerant non tamen Deo gratiores. 373.K
Barbari victis ad Ædem Petri & Pauli confugientibus pepercerunt. 360.A
Barbarorum ſepulturæ ridiculæ. 421.H.I
Barnabas & Timotheus miſsi ab Apoſtolo. 8.A
Bartholomæus filius ſuſpendentis aquas. 301.F
Baſa Rex Iſraël mouit exercitum contra Aſa regem Iuda. 75.B
Baſar hebraicum quid ſignificet. 2.F
Baſilides pſeudoeuangeliſta. 1.H
D. Baſil. egenos & debiles apud ſe alebat. 526.A
Baſilius Euſebio reconciliatus vt eccleſiæ ſuccurreret. 531.I
D. Baſilij argutum reſponſum ad Cæſareæ præfectum ſub valente. 496.H 511.E
Battologia quid. 357.I
An iteratio precum ſit Battologia. 358.D
Battus ineptus poëta. 357.I
Beatitudo hominis quid. 311. E 304.I qualis. 305.D. hîc nulla. ibidem.
Beatitudo octaua deſignat perfectionem omniũ precedentium. 313.F
Beatitudines quot. 304.G
Beatitudines à Chriſto predicatæ videntur prima fronte opponi promiſsionibus quæ ſub lege Iudæis factæ ſunt. 308.A
Beatitudo virginis ab omnibus celebranda. 51.C
Beata virgo an aliquid ignorarit. 127.G
B. Virgo quomodo humilitatis virtutem prædicauerit. 50.F
B. Virgo filij opem pauperibus impetrauit. 181.A
Beatiſſ. Virgo etiam nunc orat pro nobis. ibid.
Beati omnes eſſe volumus. 305.A
Beatæ viuere quid. 305.A
an Beati corporali viſu Chriſtũ viderunt. 478.I
Beatum quid. 305.E
Beatus quid velit. 305.B
Beatus hic in ſpe quis eſſe poteſt. 305.D
Beatus non eſt qui ſimpliciter malis verbis impetitur ſed qui falſò & propter iuſtitiam. 314.F
Beel quis. 455.I
Belus patri nembrot ſtatuam erexit. ibid.K
Beelphegor Deus turpitudinis. 455.H idolum lentiginis, vel priapus. ibid.
Beelzebub vnde. 455.G. Idolum Accharon vrbis philiſtinorum. 510.K
Bellicoſus quod in bello fugit artis eſt non timoris. 118.A
Bellũ vt iuſtè ſuſcipiatur tria ſolẽt requiri. 141.H
Bello adhiberi debent monitores ſacerdotes & cur. 142.A
Belli occaſionem hoſtis à nobis arripit. 156.A
Bellum probatur ex ſcripturis. 142.A
Bellum à Chriſto miſſum bonum vt pax mala rumperetur. 514.E
Bellum dominorum in ſeruos. 345.C.D
Bellum ſitne Chriſtiano licitum. 141.G
Bellum iuſtum quod Deus imperat. 141.H.I
Benedictionis D. Virginis argumenta. 39.A
Benedictio dulcedinis quid. 229.E
Benedictio poſtrema expectanda eſt qua diuina myſteria conſumantur. 34.G
Benedictio qualis & quotuplex. 112 E
Benedictionis vis maior quàm naturæ. 213.D
Bene agentibus non ex condigno ſed ex cõgruo rependitur. 315.C
Beneuolẽtia noſtra in carnem qualis eſſe debeat. 331.D.E
Beneficium Dei ſingulare habere bonum Paſtorem. 501.G
Ben Syra inter Hebræos celeberrimus. 344. 348.E

Beniuolus præſes ſcriniorum officio cedere maluit quã impiis cõſtitutionib⁹ ſubſcribere. 141.B
Beniamin iuſtus omni tempore dans Eleemoſynam quid eſt conſequutus. 355.E.F
Beniamin filius dextræ. 121.E
Bethaniæ verba ad regem Ioſaphat. 133.E
Berſabee publicè lota dauidi occaſionem adulterij præbuit. 46.A
Berſabee poſt adulterium nupſit Dauidi. 73.C
Benoni filius doloris mei. 121.E
Bethabara ad Iordanem. 167.131.C
Bethabara non Bethania legendum. 167.C
Bethania Lazari Marthæ ac Mariæ patria. 167.C
Bethleem domus panis. 85.E
Bethleem altera in Galilæa. 85.E
Bethleem celeberrima nunc poſt Chriſti Natiuitatem. 101.H
Bethleemitica regio paſcuis abundat. 87.I
Bethſaida peccatrix ciuitas. 175.B
quomodo interpretatur. ibid.
Bethſamitæ cur petunt à ſe transferri arcam. 248.D
Bethſaida vnde. 270.A.74.K
Bezæ veſania. 457.I
Bibitio quædam ex parte rei potabilis ſi verè ſumatur. 552.E.F
Blandæ diuitiæ. 480.I
Blandilla martyr vt ab omni infanticidij ſuſpicione chriſtianos liberabat. 568.K
Blaſphemia grauior violatione ſabbathi. 277.E
Blaſphemiæ. 341.K
Blaſphemia grandis ex ſeipſo metiri Dei potentiam. 551.C
Blaſphemi fugiendi. 473.H
Blaſphemus peior homicida. 341.K
Boanarges quid. 301.E
Boemi hæretici Boëmiam vaſtarunt. 496.G
Bocchoridis iudicium. 560.B
Bona terrena cur vocantur non noſtra. 319.K
Bona ſpiritualia nonniſi vigilantibus dantur. 91.B
Bona cur dentur. 161.B
Bonæ nuptiæ ſed melior virginitas. 42.D
Bona opera, Dei dona ſunt. 450.I
Bonitatis diuinæ in nos deriuatio, quid.
Bonitas virtutũ mater, malitia origo vitiorum. 276.D
Bonum pro malo reddendum. 344.I
Bonum animi propoſitum cur precamur à Deo vt nobis contingat. 366.F
quid interſit inter Bonum quod appetendum eſt, & neceſſarium quod ſumendum eſt. 388.K
Bonum noſtrum plus debet eſſe voluntatis quã neceſſitatis. 347.A
Bonum opus malum propoſitum non excuſat. 405.K
Bonum malo prius. 485.D
Booz cur Ruth Moabitidem duxit in vxorem contra legis præſcriptum. 73.F
Booz tres fuerunt ſibi ſuccedentes. 74.
Boum & ouium eiectio quid portendebat. 186.B
Brachium Domini filius Dei vnicus 53.C. 111.C
victus. 53.C
Brigittæ reuelatio facta. 86 F 229.K
Brocardus. 45 K 120.B
Brentius Lutheranus ſolennitatem funerum non omnino improbat. 421.C
Bruta domeſtica dominis ſuis tributum pẽdunt & acceptum agnoſcunt beneficium. 49.A
Brutorum cognitio eſt ſenſus tantùm. 16.F
Budæus. 6.C
Buffones florentem vineam non ferunt. 113.K 114.A

C

CAdauer à caſu nomen habet. 111.K
Cadauera & eorum ſepulchra cur abhorrentur. 422.H
Cadere quid. 161.I
R. Cahana. 553.B
Si Cain offerentem non electa deſpexit Dominus quid fiet his qui nihil offerunt Deo ſed à proximis auferunt. 106.F
Cayni quod fuit vitium. 228.I
Cain primus terram ſanguine germano tinxit. 484.H
Cain effuſo fraterno ſanguine timore concutiebatur. 518.G
Cainam quomodo filius arphaxadi. 150.K 151.A
Caiphas quando ſummus pontifex. 130.E.G
Calamitates ex blaſphemiis. 342.A.B
Calceamenti ſignificatio. 143.H
Calceus ad peccatricem animam, corrigia vt vinculum peccatorum. 167.B
quid Calceamenta. 504.E
Caligula vnde ſanguiſugus & cruoris humani ſitiens. 471.F
Caluiniſta de Euchariſtia interrogatus modò zuinglianizat nunc lutherizat. 173.B
Caluinus in arij dogma deſcendit. 563.D
Caluiniſtarum inuenta. 551.F
Candelabrum quid. 318.F
Candelabrum myſticum. 318.G
in Candelabro tabernaculi typus veri & æterni luminis oſtendebatur. 319.A
Candelabrum quid. 467.H
Canere tuba metaphora vnde deducta. 354.I
Canis reuerſus ad vomitum quid. 241.I
Canis habet duas immunditias. 395.C
Canes rabie accenſi graſſati ſunt in impios qui Euchariſtiam illis proiecerant. 465.C
Canes & porci homines immundi & proterui. 394.H
Canis Æſopicus. 556.I
Cantica varia. 49.C
Cantio apud Iudæos quid. 433.F
an Capilli reſurgent. 512.K
Capharnaum quæ. 220.K à Chriſto ſæpè veſtita & miraculis illuſtrata. 223.I Galileæ Metropolis, emporio nobilitata cur maritima dicta. 224.A
Capernaitarum error. 555.E
Cardinales ex Monaſteriis. 252.F
Cares & Phœnices vſi tibiis in funebri pompa. 264.G
Carnaliter intelligere non prodeſt. 571.F
Caro mulier. 22.I
Caro non minuit quod deitatis eſt, nec deitas quod carnis eſt peremit. 24.D
Caro quid ſignificet hic vbũ caro factũ eſt. 24.G

Caro humana quomodo vocetur cinis. 24.H
Caro obſtrepit ſpiritui & mundus Deo. 57.C
Carni non conſentiendum. 331.D
Cur ſic caro vocata. 132.I
Caro quid. 133.B
Carnium eſus interdictus Chriſtianis tempore quadrageſimali. 153.K
Caro in baptiſmo abluitur vt anima ſanctificetur. 192.C
Carne Chriſti ſalua quomodo filius hominis in cœlo. 196.C
Carnes ſupra petram. 315.E
Caro & ſpiritus. 366.I
Caro pueri, Innocentiæ puerilis candor. 498 E
Caro miniſtra & famula animæ. 558.C
Caro cur abluitur, aut vngitur. 558.D
Caro olim data, carnis Chriſti typus, nunc ipſamet caro veritas. 559.D
ſi Caro aſcenſura eſt quomodo nõ vitam dabit. 569.F
Caro cur ſub altera ſpecie datur. 561.H
Caro mortua non viuificat. 570 I
Caro Chriſti non eſt ſine ſpiritu. 570.K
Carpocrateorum blaſphema ſententiæ dominicæ interpretatio. 330.I
Carpocratiani & veneficæ pactum ineunt cum Sathana. 349.F
Caſſandra Priami filia diuinationis ſpiritu prædita. 97.C
Cauendum ab hæſitatione in rebus fidei. 33 G
Cauendum à recidiuo peccato. 413.D
Cauponum fraus in vino. 183.I
Caſſianus. 12.D
Caſtrenſis lex inter Barbaros milites verè Barbara de non toleranda iniuria. 349.K
Caſtor & pollux ex ouo prognati. 44.C
Caſus ſeptem qui eximunt diuortium in cauſa fornicationis. 337.E
an aliquo Caſu poſſit ſeparatio nuptorum fieri, & aliud coniugium contrahi. 338 K
Cathærorum hæreſis vnde. 253.K
Catecheſis ante baptiſmum. 273 F
Catechumenis cur panis benedictus olim diſtribuebatur. 526.F
Catholici quando ab hæreſibus trãquilli. 533.A
Catholici cribantur ſicut triticum. 536.B
Catonis modeſta inſolentis lentuli increpatio. 552.G
Cauſæ multæ inuitant ad credendum Chriſto. 18.H
Cauſæ propter quas hodie vileſcit ordo eccleſiaſticus. 29.A
Cauſæ propter quas infans in templum portabatur. 107.H
Cauſa triplex noſtræ reſurrectionis. 558 E
Cauſa duplex cur nolit Chriſtus ſanctum dari canibus aut Margaritas obiici porcis. 394.K
Cauſa propter quam Cain occidit fratrem abelem ſecundum opinionem hebræorum. 509.F
Cæci à Chriſto illuminati condemnabunt Iudæos clarè videntes & cur. 266.A
Cæci duo quia fidem ſuſcipiunt & ad Chriſtum clamant à cæcitate liberantur. 265 I
Cæci duo quid ſignificent. 266.A
Cæcorum illuminationem cur Chriſtus diſtulerit. 266.A
Cæci à Chriſto illuminati & iuſſi celare miraculum an illud propalantes fecerunt contra Dei voluntatem. 266.I.K
Cæcitas Iudæorum. 164.D
Cæcilia Romana ſponſum ſuum Chriſto lucrifecit. 179.C
Cæcilianus Romę innocens declaratus Donatus tanquam ſchiſmaticus à concilio condẽmnatus. 231.D
Cecrops cur depictus biformis. 249.A
Cedrenus hyſtoriog. 3.B.4 A
Cedrenus teſtatur Abraham docuiſſe aſtrologiã apud Ægyptios. 96.H
Cedrus incorruptibilis eſt redolentiſquę naturę. 414.F
apud Celtas cur pernoctationes ad fortum buſta. 246.B
Celebre apud Iudæos Meſſyam ex ſemine Dauid venturum. 266.B
Cælum ante aduentum Chriſti omnibus clauſum. 146.G
Cœlum apertum à quibus viſum cum columba. 146.K
Cœlorum nomine quid deſignetur. 361.I
Cœli ſunt in quibus deus habitat & inambulat. 362.D
Cœlum & terra quid. 366.H
Cœlum ferreum à quo & quibus detur. 397.G
Cœlum quomodo apertum per Chriſti paſſionẽ. 146.G
Cœli nomine cœleſtes & angelicæ creaturæ intelliguntur. 438.G
Cœnæ fantaſticæ. 527.A
Cœna Sacramentariorum menſa eſt dæmoniorum. 556.K
Cenſus Chriſti non Auguſti. 84.G
Cenſores cur obeſis militibus equos adimebãt. 151.F
Centurionis hiſtoria virtus, fides à Chriſto cõmendata, humilitas, in ſacerdotes reuerentia, & quomodo ad Chriſtum acceſſerit. 415.C.D 416.K 417.418.E
Centurionis fides excellentior fide reguli. 222.E
Centuriones quot in ſcriptura commendantur. 416.E
Centenarius nũmerus quid deſignet. 420.C
Centauri in ſponſam Theſæi iniurij puniti. 179.D
Cepio conſul direpto auro Toloſano miſerè periit. 186.K
Cæſaris Auguſti nomen ſatis oſtendit Chriſti incidiſſe tempus. 83.I
Cæſar viſo capite Pompeij fleuit. 351.E
Cæſarius cum pompa elatus. 412.C
Cæſaries Deo conſecrata. 447.K
Chabriæ Græcorũ Imperatoris Apophthegma. 528.C
Chaldæis & Hebræis maior rerum diuinarum cognitio delata. 97.G
Chaldaica aut Syriaca lingua prædicante Chriſto Iudæis fuit vernacula. 265.C
Chamæleon colorum varietate cedit homini. 507 K
Chana duplex & cur hæc vocetur Galileę 179.B

Chana vbi. 180.C
Charitas nó tollit timorem iudicij diuini. 65.H
Charitas virtutum omnium maxima. 348.B
Charitas Dei cuſtos eſt ſanctitatis. 452.B
cui deſunt opera Charitatis fruſtra cætera adſunt. 354.I
in perfectæ Charitatis typum contéplamur cùm Chriſtum reſpicimus. 351.G
Charitas cauſa doni Euchariſtici. 555.B
Cherintianorum & Chiliaſtarũ imaginaria beatitudo. 419.E
Chore, dathan & Abironis horrendus interitus propter ſuperbiam. 53.H
Chorea probroſa fuit herodi ac filiæ. 519.A.B
Chorus Angelorum cur militiæ cæleſtis nomen obtinuit. 90.D.E
Chriſma myſticum in tribu leui & Iuda. 44.E
Chriſippus hieroſolymitanus. 470.E
Chronicon Hebræorum Seder Olant. 76.E
Chryſoſtom⁹ de inanis gloriæ cupiditate. 322.A
Chuſa Herodis procurator in Chriſtum propenſus. 500.C
Chuſi diſſoluit (volente Deo) conſilium Achitophel. 260.I
Chriſma myſticum quomodo in ænigmate denotatur. 547.C
Chriſtiani omnes eſuriũt quia ſolum Deum attendunt cætera contemnunt. 54.H
Chriſtianus in neceſſitate politus quid diabolo reſpondeat. 156.F
Chriſtianorum cultus in veritate. 216.H
Chriſtiana paupertas. 240.G
Chriſtianus an infideli aduerſario conſentire debeat, aut poſſit & quomodo. 332.E
Chriſtiani vocati olim infanticidæ. 314 G
Chriſoſtomi homelia contra auaros & contra auaritiam valdè vehemens. 310.E
Chriſtiana lex omni Philoſophia Platonica ſuperior. 355.G
Chriſtiana religio pariter in vtroque ſexu adulterium condemnat. 338.I
Chriſtianis liceatne in iudicio contẽdere. 346.A
Chriſtiani omnes fratres ſunt. 349.B
Chriſtianorum in inimicos charitas. 350.D
Chriſtiani milites exercitui paganorum ſuis precibus pluuiam impetrarunt. 350.K
Chriſtiani cur facie ad Orientem verſa precari ſoliti ſunt. 362.A
Chriſtiani non ex nomine ſed ex ſpiritu cognoſcendi. 406.K
Chriſtianus non eſt qui factis Chriſtum oppugnat. 421.A
Chriſtianus abrenunciat mundo, diabolo & omnibus Angelis eius. 491.F
Chriſtiani ſe vltrò mactandos obtulerunt. 510.E
Chriſtianis afflictis obiiciebatur, quod Deus eorum aut non eſſet: aut illorum curam abieciſſet. 512.K
Chriſtiani in perſecutionibus alacriores. 523.I
Chriſtiani noſtri in America, Peru & cæteris regionibus nuper inuentis miraculis fulgent. 523.K
Chriſtianis impoſitum infanticidium. 555.E 568.K
Chriſtum hominem abſque deitate agnoſcere aut Deum abſque humanitate periculoſum. 25.F
Chriſti corpus in momẽto perfectè formatum. 45.B
Chriſti corpus non fuit æreum. 40.I
Chriſti puritati nihil obſunt noſtra opprobria. 72.I
Chriſti paupertas calcat mundanorum pompã & faſtum. 89.G.H
Chriſti humanitas contra infideles per dolores virginis probatur. 114.F
Chriſti typum qui geſſerunt ab ipſa infantia multa paſſi ſunt. 118.K
Chriſti obedientia parentibus reddita noſtram damnat ſuperbiam. 127.K
Chriſti dignitas. 169.B
Chriſti myſteria. 177.D
Chriſti baptiſma excellentius Ioannis baptiſmate. 166.C
Chriſti erat aſcendere in cœlum, non ad ima cadere. 158.D
an Chriſti caro ſpiritus ſit quia ex ſpiritu. 194.D
Chriſti diuinitas oſtenditur quia in cũ credendũ. 198.A
Chriſti vita laborioſa. 211.H
eiuſdem frugalitas & paupertas. ibid.H.I
Chriſti virtus ſuperior omni vi morbi. 221.K
Chriſti corpus panis ſuperſubſtantialis. 367.H
Chriſti corpus cur panis dicitur. ibid.I 368.G
Chriſti virtus, & patrum SS. vigiliæ hæreticorũ furorem vicerunt. 533.A
Chriſti de hoſtibus ſuis victoria. 244.C
Chriſti caro diuinitate plena. 564.H
Chriſti deſcenſus ad inferos. 465.H
Chriſti corpori nihil accreſcit aut minuitur in Euchariſtia. 526.K
Chriſto patiente apparuit fidelis dilectio ſuorũ maximè verò B. virginis. 114.G
Chriſto nihil accreſcit ſecundum diuinitatem. 128.H
Chriſto nihil incurabile. 255.A
in Chriſto quomodo etiam mali chriſtiani ſunt. 158.F
Chriſto nuda ſunt omnia. 176.I
Chriſto accepta bona omnia referenda ſunt. 232.E
Chriſto credita ſunt omnia. 283.I
Chriſto tria fuere refugij loca & quæ. 299.E
à Chriſto quid imprimis requirendum. 536.E
Chriſtum oportebat concipi nó de ſemine viri. 42.I
Chriſtum ipſi dæmones & Gentiles norunt. 70.F
Chriſtus cur potius Dauid quàm cæterorum filius. 170.G
Chriſtum Iudęa profugum Ægyptus obſequenter accepit. 119.F
Chriſtum ſimul eſſe in cœlo & in Euchariſtia non mirum. 178.C
Chriſtum agnoſcere non poſſunt qui terræ & peccatis defixi ſunt. 225.K
Chriſtum ſequi in arca quid. 242.G
Chriſtum nihil iuuat cognoſcere hominem niſi & credamus Deum. 452.K
Chriſtũ Iudęi mirãtur magis quã agnoſcũt. 539.I

Chriſtum in naui dormire quid. 533.B

Chriſtus Deus S.B. vera lux. 111.E

Chriſtus paſtor bonus. 546.I Granum ſynapi. 482.F dupliciter panis vitæ.545.I Quomodo panis omnia paſcens. 545.K

Conuiua & conuiuium.547.vetus Rex. 528.E Agnus ſingulariter. 168. Subſtantialiter eſt vita. 206.H in vna eccleſia habitat.172.K ſol oriens. 68.G.H

Chriſtus quid nobis profuit ſi ille lux nos autē tenebræ. 16 I.K

Chriſtus aliter teſtimonium perhibuit veritati quàm Ioannes. 18.E

Chriſtus quomodo venerit pro omnibus. 19.H

Chriſtus tripliciter videtur gratia plenus. 27.G

Chriſtus caput totius eccleſiæ militantis & triumphantis. 27.I

Chriſtus tales mores inſtituit vt qui his vtentur Angelorum naturam induant. 27.E

Chriſtus à quibus agnitus & admiſſus. 33.G

Chriſtus animarum noſtrarum medicus. 35.I

Chriſtus eadem die conceptus & mortuus & primus homo conditus. 36.A

Chriſtus magnus potēs opere & ſermone.41.A

Chriſtus ſimul magnus & paruus. ibid.B

Chriſtus cur non accelerauit aduentum ſuum. 42.E

Chriſtus carnem ſuſcepit carnem de vtraque tribu leui & Iuda. 44.E

Chriſtus ſol quomodo primùm apparuerit. 45.H

Chriſtus innotuit Ioanni nondum nato. 45.H

Chriſtus fructus veritas. 47.I

Chriſtus verum Dei ſalutare. 50.A

Chriſtus eduxit patres defunctos de lacu. 63.C

Chriſtus ſe totum dedit. 64.E

Chriſtus Deus altiſſimus. 67.B

Chriſtus quomodo à Dauid cum mater virgo fuerit. 71.D

Chriſtus præſignatus in natiuitate Iacob. 72.B

Chriſtus cur Rex Iſrael. 177.E

Chriſti generatio è quatuordecim iudicibus, totidem regibus & totidem ducibus profecta. 77.A

Chriſtus digniorem omnibus generationem habere debuit. 77.G

Chriſtus cur incarnatus. 83.A

Chriſtus quomodo Primogenitus Mariæ vocetur. 82.F.G

Chriſtus cur non venerit in principio morbi. 83.F

Chriſtus cur in hyeme & media nocte naſci voluit. 85.I

Chriſtus naſcens confundit inſolentiā diuitum. 85.K

Chriſtꝰ cur octauo Calēdas Ianuarij natus.85.K

Cur nocte natus. 86.A

Chriſtus cur medius inter aſinum & Bouem. 86.I

Chriſtus cur elegit ſtabulum. 87.A

Chriſtus cur natus non longè à paſcuis. 87.K

Chriſtus etiam infans Dominus tamen. 89.C

Chriſtus quomodo Dominus. ibid.C

Chriſtus in ipſa Natiuitate vnctus eſt. ibid.D

Chriſtus non inuenitur in ambitione, auro aut diuitiis. 92.D

Chriſtus cur circunciſus. 94.G

Chriſtus patri acceptus in circunciſionis humilitate. 94.G

Chriſtus vt mediator in ſe ſuſcepit circunciſionē & baptiſma. 94.I

Chriſtus finem imponit circunciſioni. 94.I

Chriſtus non proprium nomen eſt ſed nuncupatio poteſtatis & regni. 95.C

Chriſtus cur dicitur ſaluator. 96.A

Chriſto competit ſaluare ſecundum vtramque naturam. ibid.B

Chriſtus per ſtellam exprimitur. 100.C

magi gentium primitiæ. 100.E

Chriſtus paruulus in præſepio immēſus in cœlo. 100.K

Chriſtus venit non vt pugnet viuus ſed vt triūphet occiſus. 100.K

Chriſtus quomodo Rex ſecundum humanitatē & diuinitatem. 101.H

Chriſtus dignior in præſepi regum filiis in auro recumbentibus. 100.I

Chriſtus in Euchariſtia & altari nō minus quàm olim in præſepi Chriſtus adorandus. 103.C

Chriſtus ſolus aperuit ſibi vuluam & ideo ſolus ſanctus. 105.I

Chriſtus cur in Hieruſalem delatus. 106.F.G

Chriſtus cur in templum delatus. 107.H

Chriſtus quomodo in ruinam & in reſurrectionem. 112.G

Chriſtus ſua incarnatione gentem Iudaïcam honorauit. 111.G

Chriſtus in quibus mirabilis. 112.B.C

Chriſtus ſaluator quomodo ſit in ruinam infidelium & peccatorum per occaſionem & nō per effectum. 113.A.B

Chriſtus in ſui ruinam & reſurrectionem. 113.F

Chriſtus non venit vt quenquam excæcet.113.C

Chriſtus fugiens cedit tempori nō herodi. 118.B

Chriſtus cur non reſtitit Herodi. 119.B

Chriſtus cur nocte fugit. 119.C.D

Chriſtus cur noluit infans interfici. 119.E

Chriſtus pueros innocentes cur non ab Herodis iniuria liberauit. 120.G

Chriſtus quomodo Nazareus. 123.I

Chriſtus puer delituit inter pueros. 123.D

Chriſtus cur Nazareus vocari voluerit. 124 A

Chriſtus quomodo creſcebat. 124.F

Chriſtus quo ſpiritu confortabatur. 124.H

Chriſtus non fuit ſapiens proficiendo. 124.I

Chriſtus dat pueris pietatis exemplum. 125.E

Chriſtus non in cortice literæ ſed in medulla & ſpiritu. 125.I

Chriſtus vbi requirendus. 125.I

Chriſtus repertus in templo non in theatro. 126.B

Chriſtus poſt triduum repertus in templo quid ſignificet. 126.C

Chriſtus cur in diſputationem admiſſus cum ab ea pueri & idiotæ arceantur. 126.D

Chriſtus de quibus diſputauit in templo.127.A

Chriſtus quando apertè Deum ſuum patrem prædicat. 127.E

Chriſtus parentibus obediebat nō ex infirmitate ſed pietate. 127.H

Chriſtus

Chriſtus quomodo creſcebat ętate & ſapientia. 128.F
Chriſtus cum ſit verbum cur vt natus non ſtatim locutus. 128.I
Chriſtus prædicationem implet infra quadriennium. 130.G
Chriſtus cur ex aqua vinum fecit. 138.C
Chriſtus cur baptizari voluit. 144.K
Chriſtus orditur à baptiſmo. 145.A
Chriſtus quando & quomodo innoteſcere voluit. 145.A
Chriſtus baptiſari volens nobis indicauit baptiſmi neceſſitatem. 145.B
Chriſtus deſcendit in aquas vt latens illic contereret capita draconis. 145.C
Chriſtus baptizandus accedit ad Ioannem vt veterem Adamum aquis obruat. 145.G
Chriſtus cur ſeruus vocetur. 148.A
Chriſtus quomodo eadem die baptizatus & à Magis adoratus dicatur. 148.H
Chriſtus natus vt naturam & legẽ ſanctificaret, 149.B
Chriſtus ad quam militiam omnes fideles vocet. 151.G
Chriſtus qualem militem requirat. 151.G
Chriſtus à Spirituſſancto vnctus pugnaturus. 151.K
Chriſtus cum quibus beſtiis erat. 152.G
Chriſtus cur teſtari voluit. 152.H
Chriſtus cur ieiunauit. 153.B
Chriſtus non ieiunat ex legis præſcripto. 153.B
Chriſtus cur per 40. dies & noctes non manducauit. 153.I
Chriſtus nõ ſolùm ter ſed per dies quadraginta tentatus eſt. 155.F
Chriſtus cur Sathanam incertum dimittit. 157.C
Chriſtus an verè à Sathana ſublatus ſit. 157.E
Chriſtus cur ſupra pinaculum templi. 157.H
Chriſtus tranſportatus non ex diaboli potentia ſed Domini patientia. 157.E
Chriſtus an videbatur cùm portaretur. 157.G
Chriſtus non ſtatim diſcipulos ieiuniis adſtrinxit. 159.F
Chriſtus ſapientiâ ſe tutatur. 160.A
Chriſtus obiter ſe Deum eſſe docet. 160.C
Chriſtus patientia vicit vt nos patientiam doceret. 162.H
Chriſtus quomodo à Ioanne annunciatus. 165.E
Chriſtus quomodo factus ante Ioannem. 166.I
Chriſtus quomodo medius noſtrûm. 166.G
Chriſtus in incarnatione vir perfectus redditus eſt. 166.K
cur Chriſtus venit ad baptiſmum. 168.A
Chriſtus etiam in præſenti tollit noſtra peccata. 168.H
Chriſtus non tollit actu cuiuſque peccata etiã ſi auferre poſſet. 168.I
Chriſtus probatur eſſe filius Dei Deus. 171.G
Chriſtus à natiuitate vſque ad baptiſmum nullum fecit miraculum. 169.H
Chriſtus an habuerit propriam domum. 173.C
Chriſtus non retinet dubios ſed reſoluit omnia. 173.B
Chriſtus cur Philippum per ſe vocarit qui fuit ſimplex & ruſticus. Nathanaelem verò per Philippum qui fuit ſapiens & literatus. 175.C
Chriſtus ſurſum & Chriſtus deorſum in eodem inſtanti. 178.B
Chriſtus cur nuptiis adfuit. 179.I
Chriſtus cur cum matre ad nuptias vocatus. 180.B
Chriſtus quid donauit in nuptiis. 180.D
Chriſtus relictis affinibus prædicationis officio obeundo ſe totum dedit. 182.B
Chriſtus dicens non aduenìſſe horã ſuam non ſe neceſſitatibus tẽporum obnoxium prædicat. 182.E
Chriſtus non fuit conſtellationibus adſtrictus. 182.F
Chriſtus cur facturus miraculũ vtitur miniſtris. 183.C
Chriſt⁹ cur miraculis abſtinuit in pueritia. 184.B
Chriſtus quoties ad paſcha venerit. 184.K
Chriſtus cur paſcha legale celebrarit. 184.K
Chriſtus non ante multos dies paſchæ fuit baptizatus. 185.C
Chriſtus noluit impietatem ferre. 185.C
Chriſtus inſtar boni prælati per viſitationẽ propriam inquiſiuit. 185.D
Chriſtus Dei naturalis filius non adoptiuus. 186. F
Chriſtus omnia ſuſtinere paratus pro honore templi. ibid.G
Chriſtus quando conceptus & paſſus. 187.I
Chriſtus cur templi ſignificationem non explicauit. 188.D
Chriſtus omnipotens quomodo ſe non credidit Iudæis. 188.G
Chriſtuſne ſolus & non etiam ſancti aſcenſuri ſunt in cœlum. 196.D
Chriſtus in baptiſmo operatur. 192.A
Chriſtus in nobis baptiſat. 192.B
Chriſtus ſimul deſcendebat & erat in cœlo. 196.H
Chriſtus aliter, aliter electi aſcendunt in cœlum. 196.I
Chriſtus quomodo proſit paruulis nondum credentibus. 201.C
Chriſtus cur ad ſolennitates conueniebat. 202.F
Chriſtus cur loca populoſa quærebat. ibid.G
Chriſtus baptizatus baptizat, ſed quo baptiſmate. ibid.G.H
Chriſtus & Ioannis baptiſmata differunt. ibid.H
Chriſtus deſponſauit ſibi eccleſiam, incarnatione, baptiſmo, & paſſione. 204.D
Chriſtus quid acceperit de quolibet hominis ſtatu. 205.A
Chriſtus inquantum Deus, eſt ipſa veritas, ſed inquantum homo eſt teſtis veritatis. 205.H
Chriſtus quomodo creuit & Ioannes minutus eſt. 204.I
Chriſtus quando & cur relicta Iudæa tranſiit in Galilæam. 210.C
Chriſti baptiſmus quid. 210.F
Cur Chriſtus denuo venerit in Galilæam. 210.K

Chriſtus cur per Samariam tranſiit poſt prohibitionem aliàs factam. ibid.K
Chriſtus non eſt vſus aureis aut argenteis poculis. 212.G
Chriſtus contẽptus non viciſſim contẽnit. 212.K
Chriſtus iudæorũ cultum præfert Gentili. 216.D
Chriſtus vocaliter orauit, & orare docuit. 217.D
Chriſtus cur Samaritanæ confeſſus quod Iudæis rogantibus negarat. 217.F
Chriſtus quã meſſem inſtare dicebat. 219.A
Chriſtus cur in Capharnaum ſeceſsit. 224.B
Chriſtus cur confirmet Ioannis doctrinã. 225.E
Chriſtus nos poſt naufragium vocat ad tabulas. 225 K
Chriſtus morbos ſpirituales curabat & inde corporalibus medebatur. 226.I
Chriſtus cur mechanicos elegit. 228.C
Chriſtus cur duos elegit. 227.K
Chriſtus vocans fratres ad apoſtolatum eoſdem vocabat ad martyrium. ibid.
Chriſtus à nobis depulit tenebras diabolicæ verſutiæ. 245.F
Chriſtus ſicut homo videtur, & ſicut Deus potentiam oſtendit. 244.I
Chriſtus ſæpe concedit Capharnaum. 233.C
Chriſtus alicubi eſſe non poteſt ſine fructu. ibid.D
Chriſtus in ſynagoga docet ne videatur à lege diſcedere. ibid.E
Chriſtus dæmonem expulſurus neminem inuocat ſed propria vtitur virtute. 235.D
Chriſtus aqua viua ſemper ſcaturiens. 235.I.K
Chriſtus erat admirationi ſupra omnes exorciſtas. 236.A
Chriſtus fugit humanam gloriam. ibid.B
Chriſt⁹ qua ratione in domũ petri venerit. 237.B
Chriſtus ſanaturus ſocrum Petri cur vtitur externis ſignis velut ceremoniis. 237.E
Cur Chriſtus tenuit manum ſocrus Simonis. 237.F
Cur Chriſtus die à nocte ęgrotos ſanauit. ibid.K
Cur non ſinebat dæmonia loqui quod ſcirent eũ eſſe Chriſtum. 238.B
Chriſtus nõ improbat obſequium in defunctos. 240.K
Chriſtus cur permiſit ſuos tribulationibus vexari. 242.F
Chriſtus cur permiſit tempeſtatem. 242.K
Chriſtus nihil ignorat. 243.D
Chriſtus oſtenſurus diuinitatem, priùs argumẽtum humanitatis porrexit. 243.G
Chriſtus cur noluit retinere liberatum à dæmonio. 248.E
Chriſtus maior Moſe. 244.F
Chriſtus maior Helya. 244.G
Chriſto vt homini collata eſt poteſtas quam habuit vt Deus. 251.D
Chriſtus in electione miniſtrorum ſuorum non ſecutus eſt opinionem vulgi. 252.C
Chriſtus cur elegit piſcatores pauperes & publicanum. 252.C
Chriſtus cur non omnes apoſtolos ſimul vocauerit. 252.E
Chriſtus de ſe in tertia perſona loquitur. ibid.K
Chriſt⁹ qua virtute alliciebat quos vocabat. 253.B
Chr. cur paruipẽdebat obtrectatorũ voces. 253.F
Chriſtus quomodo eſurierit. 155.C
Chriſtus cur venit ad Matthæum. 256.D
Chriſtus peccatorum conuiuia vt doceret adiit. 256.E
Chriſtus annon vocauit iuſtos vt Apoſtolos. 256.F
Chriſtus vocat peccatores ad pœnitentiã iuſtos verò ad gratiæ incrementum & ſpiritualis vitæ perfectionem. 256.F
Chriſtus quando & cur reſponderit obtrectatoribus Iudæis. 254.G.H
Chriſtus cur ieiunauit. 257.G
Chriſtus inimicis æquè vt amicis facilis. 261.C
Chriſtus cur retro tangitur. 261.I
Chriſtus fimbrias geſtabat. 261.K
Chriſtus cur inquirebat quis tetigiſſet eum cum ipſe ſciret. 262.K
Chriſtus cur nõn omnes ſecum admiſit cũ puellam ſuſcitare voluit. 264.D.E
Cur Chriſtus iuſſerit dari cibum puellæ ſuſcitatæ. 265.E
Chriſtus vt volebat ſuam pandebat omnipotẽtiam. 267.D
Cur Chriſtus Hieroſolymam aſcendit in die feſto. 269.I
Chriſtus cur non ſtatim venit poſt Adami peccatum. 270.H
Chriſtus cur potiùs cæteris eum qui diutiùs laborauerat morbo ſanauit. 273.F
Chriſtus non tantum corpore ſed anima ægrotum curauit in Baptiſmo peccatum nõ ſolùm nõ imputatur, ſed omninò eluitur. 275.F
Chriſtus cur aliquando patris meminit, & non ſemper vt homo loquitur. 276.G
Chriſtus oſtendit ſe æqualem patri per poteſtatẽ operandi & iudicandi. 277.G
Chriſtus ſimiliter patri operatur ſiue mortuos ſuſcitet ſiue peccata remittat. 280.A
Chriſtus quomodo adoratur in carne. 280.I
Chriſtus cur iudicium acceperit à patre. 280.K
Chriſtus in iudicio ab impiis videbitur. 280.B
Chriſtus aliquando loquitur vt homo aliquãdo vt Deus. 284.F
Chriſtus certus de ſeipſo. 285.H
Chriſtus apud Deum & fideles tanto maioris authoritatis quàm moſes, quantò ſeruo dignior eſt filius in domo patris. 290.D
Chr. voluit ſuos ferẽdæ fami aſſueſcere. 291.D.F
Chriſtus præferebat omnium ſalutem & ædificationem proprio cibo. ibid.F
Chriſtus cur diſcipulos temere accuſatos defendit. ibid.I
Chriſtus cur ſilentiũ imponit dęmonib⁹. 297.B
Chriſt⁹ vt imperator ab apoſtolis tanquã militię ſuæ recẽs aſcriptis accipit ſacramẽtũ. 298.F
Chriſtus cur aſcendit in montem. 298.K
Chriſtus nunc à cura corporum tranſit ad curam animarum & rurſus ab hac ad illam vt variam præſtet vtilitatem. 299.D
Chriſtus aſcendit in montem vt liberius in oratione pernoctaret. 299.D
Chriſtus quo ordine proceſſit ad electionem ſuorum. 300.F
Chriſt⁹ Iudã cur vocauit ad apoſtolatũ cuius fidẽ

habeat perſpectam. 303.A
Cur voluit prodi. ibid.
Christus ſeſe accommodat plebi. 303.H
Christus quomodo abſtinuit à gentibus. 303.I
Christus cur primũ de humilitate, & paupertate agit: apud humiles et pauperes diſcipulos. 306.F
Christus cur egenus factus eſt. 306.K
Christus cur præmiſerit ſal luci. 317.F
Christus cur quandoque ſenſibilia præmia æternæ expectationi admiſcet. 307.I.K
Christus lucerna ſuper candelabrum crucis conſtituta: totam domum eccleſiæ illuminauit. 319.B
Christus quomodo ſol & quomodo lucerna. ibi.
Christus ſe oſtendit veteris & nouæ legis inſtitutorem. 322.E
Christus quomodo non ſoluit ſed impleuit legem. 322.E
Christus quomodo impleuit legem. 323.E
Christus quomodo Prophetas impleuerit. 323.K
Christus compleuit legem addens prætermiſſa. 324.A
Christus Hebræus hebræis hebraicè locutus. 324.E
Christus cur legem interpretaturus primum agit de homicidio. 326.H
Christus pacẽ nõ ex ore ſed corde deſiderat. 330.F
Christus concupiſcentiam prohibens non addidit ſine cauſa & cur. 334.F
Christus cur potiùs viſus meminit quàm tactus & aliorum ſenſuum. 334.K
Christus pleniùs exercuit virtutem ſuam & ſigna ſuæ præſẽtię hieroſolymis quã alibi. 343.D
Christus non improbat ſumi ſupplicium de improbis ſed priuatam vindictam vetat. 345.B
Christus ſuos ad humilitatem & contemptum humanæ gloriæ vocat. 353.G
Christus cur ſe Gallinæ comparat. 360.C
ſolus Christus filius naturalis Dei nos autem filij adoptionis. 361.D
Christus ipſe quomodo poteſt eſſe regnum Dei 365.D
Christus non calumniatur legem veterem ſed potiùs auget. 326.C
Christus quanto maior Moſe. 326.G
Christus quando cœlum terræ coniunxit. 367.E
Christus memoriæ noſtræ conſulens ſuorũ præceptorum fecit compendium. 372.I
Christus verbis & factis nos docuit orare. ibid.K
Christus ieiunium noſtrum à fermento Phariſæorum repurgat. 375.C
Christus hypocritarum eleemoſynas, orationes & ieiunia auerſatur. 375.E
Christus vngitur eleemoſyna. 377.E
Christus lilium. 387.K
Christus pietate dilectionis omnes alios patres exſuperat. 390.F
Christus proſpexit futuræ neceſſitati habens loculorum cuſtodem. 390.G
Christus quomodo improbauit ſollicitudinem victus. ibid.K
Christus ita ſcripturam ſacram temperari voluit vt omnes omnia myſteria non intelligerent. 39[illegible].I
Christus quantò differebat docendo à ſcribis & Phariſæis. 410.D.E
Christus cùm ſit bonus nociua non vult præſtare. 412.E
Christus nõ alligauit vim ſuã ſacramentis. 412.I
Christus quomodo & quandiu voluit curationẽ leproſi ſub ſilentio premi. 413.F
Chriſt⁹ cur miracula publicari prohibuit. 413.H
Christus ſe legi ſubmiſit. 414.B
Christus qualẽ ſe eſſe arborẽ demõſtrauit. 415.A
Christus plus promittit quam rogetur. 417.H
Christus ſuſcitans filium viduæ voluit ſe mortis & vitæ Dominum oſtendere. 420.G
Christus vltrò ſe non ſolum ægrotis ſed ſanitatẽ non quærentibus offert. 420.H
Christus nullibi ſine fructu. 420.I
Christus ſequendus non ſolum greſſibus corporis ſed animæ. 421.A
Christus quando exorſus regimen Euãgelicum. 422.K
Christus deſcendens ad inferos quos inde erat erepturus. 425.K
Christus priùs factis, deinde verbis reſpondet interrogantibus. 426.E
Christus qua ratione cæteris minor & humilior cenſendus. 430.K
Christus quomodo & quando rapitur. 431.I.K
Christus leuitatis viam ſibi vendicauit vt Ioannẽ aſperiore donaret. 434.C
Cur Christus leuiorem vitam Ioanne elegerit. 434.H
Christus eſt ſapientia non ex efficientiis ſed ex natura. 435.D
Christus cur væ Corozain & Betſaida potius quàm cæteris dicat. 436.A.B
Christus cùm nos docuerit benedicere maledicẽtib⁹ cur ciuitatibus celebrib⁹ maledicat. 436.B
Christus cur non ſe Tyriis & Sidoniis potiùs quàm Galilæis communicauit. 436.I
Christus cur gratias agit de excæcatione ſuperborum. 439.D
Christus exemplo & verbo mores format. 441.I
Christus pollicetur requiem animabus non autẽ corporibus quamdiu hìc hæremus. 441.K
Christus cur tam liberè adfuerit inuitantibus cũ hoc fuerit prophetis inſolens. 443.D 443.G
Cur Christus ad Phariſæi mẽſam venerit. 443.F
Christus per humanos actus diuinas probauit virtutes. ibid.
Christus cauſam peccatricis ſuſcipit. 449.G
Christus etſi nos per crucem redemit, tamen vult nos ſibi concrucifigi. 450.G
Christus aliter vt Deus aliter vt homo peccata remiſit. 452.I
Christus ſua mãſuetudine Iudæorum calumnias depellit. 456.F
aliter Christus, aliter Apoſtoli dæmones expellebant. 458.F
Chriſt⁹ dedit ſignũ paupertatis in præſepi. 465.B
Christus quomodo fuit in inferis tribus diebus & tribus noctibus. 466.A
Christus à ſolis vberibus virginis matris lactatus. 471.B
Christus nõ faſtidioſè ſenſit de matre ſua. 472.F
Christus neminem à ſe aut à ſua doctrina arcet. 473.G

Chriſtus prope mare ſedens piſcabatur auditores exiſtentes in terra. 473.I
Chriſtus ſe captui audientiũ accõmodat. 473.K
Chriſtus quomodo exiiſſe dicitur. 474.C
Chriſtus exiit tripliciter. ibid.
Chriſtus & Nabuchodonozor arbori diſſimiliter & inæqualiter comparati. 482.G
Chriſtus cur naſci voluit. 483.C
Chriſtus cur in parabolis loquebatur. 483.H
Chriſtus cur ſe vocet filium hominis. 484.D
Chriſtus theſaurus Chriſtianorum. 489.I
Chriſtus cur lecturus ſurrexit. 494.A
Chriſtus non fuit generis leuitici. 494.A
Chriſtus viduis ſuccurrit vt nos doceat. 497.E
Chriſtus in cruce mori voluit. 498.H
Chriſtus adhuc paſſibilis quando voluit dotes corporis glorioſi aſſumpſit. 498.I
Chriſtus quomodo per medium inimicorum ibat. 498.K
Chriſtus cur Iudam elegit quem malum prenderat. 502.E
Chriſtus cur prohibet gẽtium conſortiũ. 502.G
Chriſtus cur ſuis imminẽtia pericula proponit. 506.F
Chriſtus quomodo filius ſimul & pater eſt ſed diuerſo reſpectu. 510.I
Chriſtus à nobis petit liberam ſui nominis cõfeſſionem. 513.E.F
Chriſtus venit ſeparare homines propinquos dupliciter. 514.F
noluit Chriſtus quicquam miniſtro ſuo deeſſe ad victum. 516.F
Chriſtus & Ioannes exorſi ſunt prædicationem à pœnitentia. 516.I
Chriſtus cur ſe ſubduxit ab herode. 523.A.B
Chriſtus perſecutores vitauit magis quàm timuit. 523.E
Chriſtus in quo magneti ſimilis. 523.G
Chriſtus cur frequenter in monte docuit. 524.B
Chriſtus cur priùs mentes quam corpora pauit. 524.C
Chriſtus cur populum cibaturus dicitur ſubleuaſſe oculos. 524.F
Cur non mutauit Chriſtus panes hordeaceos in triticeos. 526.H
Chriſtus noluit videri deſeruire gulæ. 526.I
cur Chriſtus voluit panum & piſcium ſupereſſe reliquias. 527.B
Chriſtus non venit reges occidere, ſed regibus iuſtam regnandi ſcientiam oſtendere. 528.F
Chriſtus eccleſiarũ perſecutione fatigatã verbo per ſuos apoſtolos recreat & alloquitur. 533.E
Chriſtus ſuis panem dedit multiplicem. 535.B
Chriſtus præuiderat futura de eſu ſuæ carnis ſcandala, & ſchiſmata: ſed prouidere voluit. 535.G
Chriſtus ſacramentarios verbis & factis eludit, ibid.G
Chriſtus ſæpe Capernaum commigrabat. 535.K
Chriſtus cur interrogantibus diſcipulis actius reſpondet. 536.E
Chriſtus à patre ſignatus. 537.G
Chriſtus quomodo nobis eſt in cibum ſpiritualem. 540.E
Chriſtus etiam vt homo volebat humanum genus ſaluare. 542.A
Chriſtus mouebatur horrore ſuppliciorũ. ibi. A
Chriſtus occulta cordiũ nouit & reuelat. 543.B
Chriſtus etiam inquantum homo ſuſcitat mortuos. 544.E
Chriſtus ſol⁹ perfectè Deũ videt & nouit. 545.E
Chriſtus quomodo ſeſe animis noſtris communicet. 545.H
Chriſtus quomodo panis omnia paſcens. 545.K
Chriſtus & Manna quomodo idẽ cibus. 546.B
Chriſtus varia oratione eadem inculcat vt Iudæi ſint inexcuſabiles. 546.F
Chriſtus multis modis paſcit nos. 546.H
Chriſtus bis commendauit ſuæ carnis ſacramẽtum. 547.E
Chriſtus Ioan. 6. agit de ſacramentali carnis ſuæ manducatione. ibid.
Chriſtus conuiua & conuiuium. ibid.H
Chriſtus carnem ſuam dedit in cibum in die cœnæ. ibid.K
Chriſtus ſacerdos & ſacrificium. 548.E
Chriſtus autor ſacramenti Euchariſtiæ. ibid.
Chriſtus ænigmaticè in veteri teſtamento ſub nomine panis obumbratus. 548.K
Chriſtus etſi pro pœna ęterna ſolus ſatisfecit nõ tamen nos à temporali cruciatu exemit. 450.F
Chriſtus aſſerit ſe verè & non figuratè loqui. 551.G
Chriſtus totus ſub vtraque ſpecie. 553.B
Chriſtus ſolos adultos & mentis compotes alloquebatur. 553.K
Chriſtus aliter venit ſub lege, aliter ſub tempore gratiæ. 565.A
Chriſtus à Iuliano irriſus. 456.D
Chriſtus non tantùm verbo ſed tactu mortuos excitabat. 557.I
Cibus ſpiritualis ſalus lapſorum. 218.C
Cibus ſpiritualis quis. 218.F
Cibus, non ſuperflua debentur. 505.C.D
Cibus corporalis fidelibus infidelibúſque communis. 535.B
quem Cibum in futuro daturus erat filius hominis. 537.E
Cibus quem pollicebatur Chriſtus ſe daturum corporalis eſt. 552.C
Cibo abſente nemo alitur ergo oportet Chriſti carnem eſſe præſentem. 560.A
Cibi ad manducantem proportio eſt, & reſpectiua conditio. 561.G
Cicero veram ſententiam duorum verborum adiectione corrupit. 349.G
Cilicij ſignificatio. 436.F
Cineribus cur frontes initio quadrageſimæ intinguntur. 377.K
Circe venefica obliuionis cibo ſocios vliſsis dementabat in porcos. 485.K
Circuncelliones Catholicorum oculos calce implebant & eruebant. 402.B
Ciuitas ſupra montem eccleſia. 317.G
Ciuitas & manſuetudo Chriſti erga Samaritanã quã noluit corã apoſtolis arguere. 212.B.C
Circuitus Chriſti pro prædicando Euangelio nõ infirmat reſidentiam paſtorum. 226.F
Circunciſionis lex. 56.I
Circunciſio quid & quando inſtituta. 93.C

Circuncisio cur instituta. 93.D
Circuncisio cur in deserto aliquãdiu intermissa. 93.D
in Circuncisione nulla fœditas. 93.I
Circuncisio spiritualis. 93 K
Circuncisio figura baptiſmi. 94.B
Circũciſio quomodo differt à baptiſmate. 94.B
Circuncisio quomodo erat signaculum iustitiæ fidei. 94.B.C
Circuncisio multiplex in scripturis. 94.F
Circuncisione nõ iustificabatur homo. 95.A
Circuncisio pro resurrectionis statu. 95.B
Cur circuncisio die octauo fiebat. 95.B
Circuncisio quo ad significationem. 95.B
Circuncisio & ſabbathum quouſque valuerunt. 513.I
Circuncisio cordis non in litera ſed ſpiritu. 399.A
Circunſtantia temporis certiùs reddit euangelium. 28.D
Claudius Sanctius. 550.A
Clementia superiorum in inferiores. 230.E
Clericorum ordo ambitione laborat. 158.F
Clericorum quorundam iuſtitia. 404.B
Clerici a Malachia correcti contumacia & punitio. 551.D
Cliconeus. 45.D
Clodoueus nõdum Chriſtianus ſacrilegum militem ſtricto enſe diſſecuit. 417.D
Cocci superadditio quid ſignificet. 414.F
Cognatio ſpiritualis in Chriſto. 472.F
Cognitio filij poſt incarnatiõẽ facta eſt. 41 C
Cognitio ſecundum naturam & cognitio ſecũdum voluntatem. 407.H
Cognoſcere, quibus modis exponi poteſt. 82.C
Cognoſcere quomodo ſumitur in ſcripturis. 407.F
Cognitio eccleſiæ in qua Chriſtus. 445.C.D
Cognoſcimus Chriſtum aut per internã reuelationem aut per miraculorũ operatonẽ. 543 D
Collatio Ioſeph patriarchæ cũ Ioſeph viro virginis. 37 E
Collatio cęterorũ regnorũ cũ regno Chriſti. 61.F
Collatio cibi corporalis & ſpiritualis. 536 I
Colloquia fabuloſa in templis fulmine digna. 30 I
Collecta bona & in vaſis repoſita quid. 541.G
Colluſio Herodis cum Herodiade. 519.E
Colonia in Samariam tranſmiſſa. 211.B
Columbæ fœcunditatem turtures caſtitatem docent. 107.C
An fuerit vera columba. 147.A
In columba malorum cita obliuio. 170.I
Columbæ amor vehemens in conſortem. 170.I
Columba correſpondet ſpiritui ſancto. 170.H
quid Columbæ cum Chriſto. 107.I
Columbæ cur ſuper fluenta reſidere delectatur. 107.E
Columba vitæ actiuæ repræſentatiua. 107.E
Columbæ proprietates. 507.F
Columbinus aſpectus cur requiritur. 507.G
Comæ mulierum piarum quæ. 448.F
Commendatio orationis dominicæ. 371 K
Cõminantur prophetæ & prædicatores peccatoribus nõ vt deſperẽt ſed vt reſipiſcãt. 139.H
Comminatio in degeneres paſtores. 546.I
Commoda exemplo dicti Chriſti nolite iurare omnino. 342.G
Commiſſa dona aut ſunt gratuita, aut naturalia, aut fortuita. 370.A
Commiſſura panni veteris quæ. 258.K
Comparatio verbi diuini cum interno verbo noſtro. 5.K
Comparatio Angelicorum verborum cum Elizabeth. 47.G
Comparatione veritatem & ſoliditatem verbi aſtruit. 324.C
Comparatio D. Ioannis & Ioſeph. 521.D
Comparatio columbæ diluuij ſedati nunciæ & ſpiritus ſancti in colũbæ forma apparẽtis. 147.D
Comparatio Ioannis & Helyæ. 164.H
Comparatio cœli ad Chriſtum & terræ ad eccleſiam. 367.D
Conciliatio Euangeliſtarum. 117.B. C 150.D 160 D 249.C 245.G 239.G 261. B 293.I 294. H 299.K 528.H
Conciliatio Matth. cum hebraico contextu Michea c. 70. 101.F
Conciliatio { Matthæus & Lucas. 150.D 149.A
Matthæus & Ioannes. 174.D
verba Pſal. cum verbis D. Matth. 484.B
Matth. & Oſeas. 119.G
Matth. & Eſaias. 224.F
Latina Græcis. 368.H }
Conciliatio locorum, attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, Et, luceat lux veſtra coram hominibus. 319.E
Concil. præceptorũ in ſpeciẽ cõtrariorũ. 504.E
Conceptionem verbi dignitas maternæ animæ præcedere debuit. 471.H
Conciliũ quid. 328.D Cabilonenſe. 554. D Epheſinum cõtra Neſtoriũ ibid. Vvormacẽſe. 526.A
Cõcionator capacitati auditorũ conſulat. 210.F
apud quos diuerſari debẽt Concionatores. 505.D
Concluſio quomodo Deus videatur. 312.D
Conculcari ab hominibus quid. 316.D
Concupiſcentiæ malum non vincitur niſi fugiẽdo. 136.G
Conuerſus populi gentilis maritimi ad Chriſtũ præfiguratus in Salomone. 303.K
Conditiones arboris bonæ. 404.H
Confertur initium Geneſeos cum initio Euangelij Ioannis. 11.F
Confertur Ioannes Chriſto. 430 G
Confertur Matthæus cum Moſe. 69.G
Confeſſiones audiens quomodo ſe agat in aliorum peccata. 394.C
Confeſſio triplex. 438.E
Confeſſio quotuplex. 116.F
Confeſſio peccati ſub lege. 134.K
Confeſſio quę fit ſoli Deo non ſufficit ad ſalutẽ. 416 G
Confeſſio non ſemper pœnitentiam, ſed & gratiarum actionem ſignificat. 438.D
Confeſſio & ſatisfactio. 445.G
Confeſſores multi in eccleſia glorioſi & ſuperbi. 302.B
Confidentia in Deum. 449.B
Confunduntur omnes hæreſes in filium enatæ. 311.E

Coniugatis ferenda eſt mutua coniugis infirmitas. 339.I.K
Coniugium quomodo dicitur in remedium. 79.A
Coniugium ſtat cum continentia. 81.A
Coniux ſimul & virgo. 81.A
Coniunctio comedentis ad cibum. 557.F
Connubia cum alienigenis cõtracta magna ſecũ mala vehere. 215.G
Conſenſus vtriuſque partis in matrimonio requiſitus. 179.F
& parentum. ibid.
Conſenſus noſter requiritur. 545.A
Conſolatio ſterilium mulierum. 30.A
Conſolatio ex interpretatione nominis Mariæ. 37.E
Conſolatio in Chriſti natali. 88.G
Conſolatio incarceratorum propter Chriſtum. 208.A
Conſolatio paratur lugentibus peccatum non temporalia damna. 308.K
Conſolatio contra calumniatores. 511.C
Conſolatio quid. 309.D
Conſolatio contra tormenta. 511.G
Conſtantinus Imp. quantis ſumptibus Euangeliorum codicem exornarit. 4.A
Conſtantinus imperator Soloni Pollionis filio vendicat quæ Chriſto debebantur. 84.E
Conſtantinus pepercit puerorum ſanguini. 120.F
Conſtantinus iuſſit dirui hæreticorum ſpeluncas. 215.C
Conſtantinus iuſſit comburi libros Arij. 238.C
Conſtantini hiſtoria de balneo. 271.F
Conſtantinus in bellicis expugnationibus quãtam oſtendit pietatem. 417.D
Conſtantia requiſita in perſonis publicis. 418.E
Conſtitui de tributo nihil iure poteſt niſi præmiſſo conſilio. 141.A
Conſummata iuſtitia eſt vt non iraſcamur temerè. 327.B
Conſuetudines bonæ retinendæ. 493.H
Conſummata hominis perfectio. 313.G
Conſideratio creaturarum debet eſſe ad laudem Dei. 387.A
Conſideratio premij minuit vim flagelli. 509.I
Conſilium non præiudicat præcepto. 229.H
à Deo ſumendum eſſe Conſilium. 459.C
Conſilij Dauidi tres ſunt partes. 426.F
Conſobrini Chriſti captabant gloriam ex operibus eius. 472.D
Conſcientia quibus modis lauatur. 377.I
Conſortia peccatorum quando & cur vitanda. 254.F
Conſuetudo viciis quæ. 30.E
Conſultò cadauer terræ mandatur. 422.A
Contemplationes in Diuam virginem. 39.C
Contemplatio æternorum per dextrum ſignificatur oculum. 336.G
Contemptor legis inimicus eius eſt. 332.A
Contemptus filij aſcendit in patrem. 280.H
Contemptus verbi Dei & infidelitas peccata grauiſſima. 438.C
Contemptus prædicatorum redundat in Chriſtum. 516.A
Contentioſos quid ſequatur. 346.C
Contrariis opinionibus ruit reſpublica. 459.C
Contentio quid. 317.I
Cõtinuus debet eſſe cultus & miniſterium Dei. 106.D
Contrarietas nulla inter Euangeliſtas. 4.B
Contra hęreticos qui ſupprimunt ſalutationem angelicam. 39.E
Contra eos qui detrahunt verbis ſanctorum patrum. 62.B
Contra ebrioſos ſacerdotes. 185.H
Contra illos qui conuentus celebres eccleſię dedignantur, priuatis ac domeſticis precibus contenti. 106.G
Contra exactores Balonicos & denique omnes 141.B.C
Contra factum. 182.E
Contra diuinantes data pecunia. 182.G
Contra ſuperbos & arrogantes. 55.I
Contra Anabaptiſtas. 185.K
Contra Simoniacos. 186.B
Contra præſumptionem Catharorum. 253.K
Contra ſuperſtitioſum Iudæorum ſabbatum. 295.F
Contra doctores non factores. 325.C
Contra curioſas veſtes. 387.G
Contra mulieres natiuum colorem fuco corrigentes. 376.A
Contra blaſphemantes. 341.K
Contra mulierum capillitium aliunde acceptũ. 447.F
Contra captatores auræ popularis. 319.G
Contra auaros. 319.K.382.B
Contra validos mendicos morbos mentientes. 376.A
Contra mulieres fucatas & vnguentis perfuſas. 446.H
Contra Iudæos & hęreticos. 470.D
Contra accidit pecuniæ ac moribus hominum. 503.K
Contra pamphagos. 525.I
Contradictio aliquãdo emolumentum affert. 254.I
Conuenire pro ſimul habitare. 79.C
Conuentus turbarum ad Chriſtum typus Gentium in fide eſt. 230.A
Conuerſio Chriſti ad nos. 172.G
Conuerſioni ad Deum omne tempus eſt accommodum. 173.E
Conuerti quid ſignificet. 131.H
Conuiuium nuptiarum cœnæ dominicæ figura. 183.E
Conuiuia in ſeceſſu amicorum. 253.B
Conuiuia totis noctibus protracta quid pariãt. 519.K
Conuiuia puerorum nugæ. 557.A
Cor alicuius ad aliquem phraſis hebræa. 33.C
Cor hominis magnum. 132.G
Cor peccatoris omnibus malis cogitationibus peruium. 475.B
Cor purum idem conſtans eſſe debet. 391.D
Cor quomodo circuncidendum. 94.A
Cor quomodo præparatur. 132.H
Cor noſtrum totum Deo conſecrare debemus. 379.A
Cor terræ quid. 465.H

Cor vnum in naui. 531.G
Cordis nomine quid intelligatur. 462.E
Cornelius centurio qualis. 191.F
quatuor Cornua, quatuor potentiſſima regna demonſtrant. 60.K
Cornua pro robore. 60.K
Cornu ſalutis Chriſtus. 61.A
Cornu Chriſti cæteris altius. 61.G
Cornu publica rei magnæ denunciatio ſignificatur & cur. 61.D
Corruptelæ & rapinæ forenſes. 346.B
Cophinus ductor ordinis equeſtris. 85.B
Copula coniugatis interdicta precum tempore & quouſque licita. 35.B.C
Corpus Chriſti myſticum eccleſia SSancti cōſiſtit. 41.E
Corpus Chriſti fabricatum ex puriſſimo ſanguine virginis. 45.C
Corpori Chriſti cedunt antiqua ſacrificia. 186.B
Corpus Chriſti cur templum. 187.E
Corpus Chriſti eſt templum locutio Metaphorica. 188.D.E
Corpus Chriſti anima præditum. 188.E
Corpus Chriſti non niſi à baptizatis ſumēdum. 189.B
Corpus morbi ab internis animæ morbis præueniunt. 138.F
Corpus Chriſti quomodo ſuperſubſtantiale eſt. 368.E
Corpus Chriſti ſanctum. 395.B
Corpus Chriſti non fuit phantaſticum. 498.H
Corpus Meſſyæ non poteſt diuidi. 553.B.C.D
Corpora noſtra quomodo aluntur Chriſti carne. 559.I
Corporalis vnio cum Chriſto per carnis eius manducationem. 563.I.K
Corpori noſtro quæ vita detur per animam, & quæ per ipſam Chriſti carnem. 564.F
Corrigiam calceamenti ſoluere quid. 166.K
Corrigiam calceamenti Chriſti ſoluere non valet qui incarnationis myſterium inueſtigare non ſufficit. 143.I
Corruptio Iudæorum. 461.H
Corruptio naturæ à diabolo. 485.D
Corruptio nihil aliud quàm boni exterminatio. 405.F
Corozaim vbi. 436.A
Cras in ſcripturis futurum tempus intelligitur. 389.I
Craſſa quorundam de Nathanaëlis fide opinio. 177.C.D
Creatoris eſt res tranſmutare aut emendare. 184.A
Creator cœli & terræ pater eſt Chriſti. 438.F
Creatura libera quæ. 512.E
Credenti quomodo poteſtas adoptionis potiùs quàm adoptio datur. 22.E
Credere Euangelio quid. 226.A
Credere quantum ſit. 419.E
non eſt ſatis Credere. 513.K
Credere nemo poteſt niſi volens. 543.I.545.A
Credere quid propriè ſonet. 552.H.I
Cuius eſt ſaluare cuius fuit creare. 252.A
Crines iuuenum in laſciuiā allectamenta. 448.B
Crudelitas in matrem & Chriſtum nondum natum. 86.K
Crudelitatis in pueros exaggeratio. 121.I
Crudelitas hæreticorum. 402.B
Crudelitas phariſaica. 448.H
Crucifixo contradicitur ab infidelibus. 113.K
Crux ſignum cui contradicitur. 114.D
Crux etiam electis ſcandalum adfert. 427.G
Crux noſtra quæ. 515.C
Crux promptiſſima voluntas ad ſuſcipiendum mortem pro Chriſto. 515.C
Culpa ignorantiæ noſtræ in nobis. 21.B
Culpantur qui diutiùs vitā præſentem protrahere volunt. 364.K
Cultum diuinum ſacerdotes prętexebant ſuæ rapacitati. 185.D
Cultus noſter non eſt cōiunctus præſumptioni. 65.G
Cultus & honor ſanctorum. 516.A
Cultus externus non prohibetur. 217.C
Cultus Iudæorum in ſpiritu reſpectu Gētilium. 216.I
Cupiditatis diabolicæ intollerādum imperium. 385.G
Cupiditatis malum. 480.H
Cupiditatis tyrannis miſeros impellit ad turpia. 385.H
Cur tam pauci ſcripſerunt Euangelium. 3.C
Cur non ſolum vnus. 3.C
Cur verbum noſtrum aliquid eſſe ſubſiſtens non poteſt. 7.A
Cur Ioānes Chriſtum non Dei filium ſed verbum nuncupauit. 7.B
Cur commiſtæ tribus leui & Iuda. 44.E
Cur non texitur genetatio Chriſti per Mariam ſed per Ioſeph. 71.C
Cur virgo ſe legi illi ſubiecit. 105.D
Cur in deſerto. 130.K
Cur oportuit Ioannem nō longè à Iordane morari. 131.B
Cur vocetur Rex magnus. 343.D
Cur dictū quis neſcit longas regibus eſſe manus. 412.B
Cur Deus vocetur Pater noſter. 360.A
Cur Dominus ſimilitudinem ſumit à volatilibus & liliis. 386.G.H
Cur hic illuminetur ille excæcetur. 439.I
Cur ſegniùs emergamus ad opus bonum. 441.E
Cur non omnes quibus Chriſtus prædicatur ſalui fiunt. 473.H
Cur olim Chriſtiani patiebantur. 508.E
Cur mortui qui manna manducarunt. 546.D
Cur cùm Chriſtus ſit totus in hoc ſacramento tamen ait Caro mea eſt. 548.K
Cura terrenorum abdicanda cum diuina fiunt. 35.A
Curionum profligata auaritia qui niſi numerata pecunia defunctis ſepulturæ beneficium non concedunt. 236.E
Curioſæ de verbo diuino quæſtiones vitādæ. 8.B
Cyclopica manducatio. 555.D
Cyclopica cœna. ibid.F
Cyprianus quibus artibus Chriſtianam virginē corrumpere voluit. 96.K
Cyprianus Martyr primùm dæmonum cultor. 96.K

& Eutichianam proſtrauit. 41.E
Cyrinus quis. 85.A B
Cyro naſcituro quo prodigio imperiũ promiſſum. 59.C
Cyrus Chriſti typum prætulit. 119.A
Cyrus qua virtute magnas hominum copias ſibi demeruit. 416.A
Cyrus fugitiuum ſeruum conſilij fecit participem. 525.D

D.

Damnati quomodo dicuntur agere pœnitẽtiam. 408.A
Damnati lugebunt pœnas non autem peccata ſua. 408.A
Damnatos cum ceciderint à ſtatu meriti impoſſibile eſt redire ad gratiam. 408.A
Daniel cur vino abſtinuit. 52.B
Daniel gratiam inuenit apud Darium. 40.F
Daniel ſolus remanet inter Angelos fugientibus ſociis. 107.F
Daniel ieiuniis certãs regis ſomnium aſſequitur. 115.I
Danielis iuuenis exemplum non patrocinatur iis qui immaturi ſacra tractare contendunt. 145.F
Danielis & cæterorum puerorum modeſtiſſima ad gulæ miniſtrum reſponſio. 156.H
Danielis ieiunium. 258 F
Daniel & ſocij mũdi corde gratiam diuinam & intelligentiam viſionum promeruerunt. 311.F
Daniel Deum vidit quomodo à mortali homine videri potuit. 311.F
Daniel vnctus poſt ieiunia. 377.C
Daniel contribulibus obſcurus. Regi Nabuchodonozor inclareſcit. 496.F
Danieli in lacu leonum exiſtenti diuina prouidentia ſuccurrit. 388.D
Darius Rex Perſarum liberum Iudæis in terram ſuam reditum fecit. 76 F
Darius Cyri ſucceſſor Iudęis fauet. 215.I
Darij mandatum pro Iudæis. 215.I
Dauidis regnum Chriſto promiſſum non terrenum. 41.F
Dauid domum Dei ingrediens panem ſanctum & gladiũ quaſi Rex & ſacerdos accepit. 44 B
Dauid in ſeipſo præſignauit Chriſtum fore regẽ & ſacerdotem. ibid.
Dauidis humilitas coram Deo prædicatur. 50.F
Dauid quomodo puer. 61.E
Dauid typus iuſtorum. 63.A
Dauid expreſſiorem Chriſti typum prætulit. 70.K
Dauid ſolus nominatur Rex in genealogia Chriſti. 74.C
Dauid fratrum minimus. 74.B
Dauid & Salomon Prophetiæ dono inſignes. 97.D
Dauid perſequente Saule ad Iudæam confugit. 117.I
Dauid annos natus 30. Iſraëlitis imperare cœpit. 148.I
Dauid vnctus à Samuële repente mutatus in alterum virum. 151.K
Dauid à Nathan reprehenſus nihil tyrannicum in eum molitus eſt. 180.F
Dauid commiſſo adulterio ieiunat. 258.G
Dauid cur columbæ pennas expetit. 171.A
Dauid Berſabeam furtiuis amoribus deperiens quomodo caſtigatus. 208.E
Dauid propheticam gratiam pœnitentia cõſeruauit. 254.B
Dauid Sabbatho ab Achimelech panes propoſitionis accepit. 276.E
Dauidem panibus prohibitis veſcentẽ excuſat neceſſitas. 291.I
Dauid quomodo dicitur ſolus, cum tamen legatur & his qui cum eo erant. 292.D
Dauidis clementia in Saül, ſemei, & abſalonem. 350.E. 348.H
Dauid arbor bona malos fecit fructus in interfectione vriæ. 404.G
Dauid ægrotum ſeruum Ægyptium inuentum pane & aqua refecit. 417.G
Dauid pœnitens nõ ſolum in cinere ſedebat ſed & cinere veſcebatur. 436.F
Dauidis adulteriũ cauſa mortis filij ex Berſabee nati. 421.F
Dauid & Achab reges in cinere & cilicio. 428.H
Dauid quam pœnam Abſaloni inflixit. 446.K
Dauid pœnitentia propheticam gratiam conſeruauit. 449.C
Dauid à ſuis temeritatis ſugillatur, cuius tamen virtutem cæteri demirantur. 495 F
Dauid à fratribus deſpicitur. 496.F
Dauid quæſitus ad mortem fugit ad Achis regẽ Geth. 510.C
Dauid retractans iuſiurandum factum contra domum Nabal. 510.B
Dauidis parum ſumptuoſa fercula. 525.I
Dauid fuga ſibi conſuluit. 534.A
Dauidi dati ſunt panes benedicti. 547.A
Dauid cur nihil periculi formidabat. 561.K
Debita quomodo contrahuntur. 370.B
Debita peccata. 449.K
Debitores quot modis dicuntur. 369.K
Debitum quadruplex. 370.A
De boue & aſino in natiuitate Chriſti. 86.E
Decapolis vnde ſic dicta. 227.E
Decapolis regio in qua ſunt decem ciuitates. 248.F
Deceſſus hinc pretioſus ſed non omnium hominum. 511.I
Decimæ & oblationes quæ Deo penduntur. 306.E
Declinandum ab iratis. 275.E
Decor carmeli in Ioanne. 148 D
Defectus Paſtorum duobus modis intelligatur. 500.I
Defectio ab auita religione cauſa famis ĩ Iſraël. 496.K
Deflendi non ſunt innocentes mortui. 122.B
Defloratio non facit matrimonium ſed pactio coniugalis. 81.B
Defuncti fideles Chriſti miſericordia iuuantur. 63.K
Defuncti reſcire poſſunt quæ hîc fiant. 426.A
Deliciæ omnibus mẽbris officiunt. 480.K
Cyri Theodori Prodromi exclamatio. 4.E.F
Cyrillus Alexandrinus acutè hæreſ. Neſtorianã

Degener filius pertinet ad opprobrium patris & Chriſtianus iniuſtus ad blaſphemiam pertinet iuſti Dei. 362.C
Delbora & Barach canticum cecinerunt occiſo Siſara. 49.C
Delbora prophetiſſa. 115.G
Delectatio tranſiens & manens. 334.I
in vnguento Delibutos. 448.C
Deliciis ſenectus acceleratur. 480.K
in Delicatulos. 374.D
in matres Delicatulas quæ filios ſuos aliis nutriendos committunt. 471.D
Deliciarum incommoda. 480.K
Deluditur effugium de fide quæ facit abſentia præſentia. 560.I
Demas victus amori ſeculi reliquit Diuum Paulum. 399.C
Democriti & heracliti errores refellũtur. 308.D
De monaſtico instituto ſcripſerunt patres celebres & qui. 152.F
Dæmones ſunt inimici. 62.G
Dæmones in formis ferarum d. Antonio apparuerunt. 152.G
Dæmones delectantur adoratione & ſacrificio. 161.I
Dæmones ante Chriſti aduentum fontibus & lucis inſidebant. 161.H
Deſertum quid. 165.H
Dæmonium ſuper quos habeat poteſtatem. 178.I
Dæmones & impij nihil poſſunt in iuſtos niſi datum fuerit illis de cœlo. 203.G
Dæmonia lucifuga. 233.C
Dæmones quomodo vocem forment. 234.A
Dæmones in hominum corporibus torquentur. 234.B
Dæmones an Chriſtum cognouerint. 234.C
Dæmones ita ob ſcientiam nominati. 234.C
Dæmonibus adeſt ſcientia, abeſt charitas. 234.C
Dæmon dubia pro certis iactat. 234.F
Dæmon lucrum putat ſi quem ſeducat, & iacturam ſi quis ſe euoluat. 234.F
Dæmon ſanctum Dei vocat Chriſtum vt tentet. 234.G
Dæmoni verba dicenti cur Chriſtus imponat ſilentium. 234.H
Dæmones verba quandoque loquuntur ſed ad fallendum. 234.I
Dæmon tantum poteſt in creaturam quantum permittit Deus. 214.K
Dæmones in ſepulchris mortuorum & cur ibi libenter morentur. 245.K
Dæmones amant loca fœtida. 246.B
Dæmones refugiunt ſepulchra martyrum. ibid.
Dæmones magis in die iudicij torquebuntur. 246.G.H
Dæmones quomodo patiuntur ab igne. 246.I
Dæmones cur ferrum extimeſcant. 246.I
Dæmones quod tormentum timent. 247.B
Dæmones timidi & materia affecti. ibid.C
Dæmonum nomina vnde. ibid.
Dæmon Martyri Bibeæ ceſſit. 247.F
Dæmones nihil poſſũt ſine permiſſu Dei. 147.H
Dæmones cur non petunt mitti in homines. 247.I
Dæmones cur ſæuiunt in porcos. 248.A
Dæmoniacus non erat natura mutus ſed dæmon linguam eius ligauerat. 267.D
Dæmones conſortibus generis non inſidiãtur. 294.F
Demonſtratio qualis ſit filio. 279.H
Dæmon mendax & homicida. 371.K
Dæmones fugiunt vbicumque viderint ſanguinem Domini. 420.K
Dæmoniaci amant ſolitudines. 434.D
Dæmones Chriſti poteſtati traditi. 440.B
Dæmones ante Chriſti aduentum tyrannidem ſuam in vniuerſum mundum extenderant. 454.D
Dæmonum quomodo depulſa ludibria. 454.B
Dæmones cur adeo infenſi hominibus. 454.I
Dæmon vt aliquid in quempiam poſſit duo requiruntur. 454.K
Dæmonium quomodo dicitur mutum. 454.K
Dæmoniacus lutetiæ. 454.K
Dæmonium magnum hæreſis & morum corruptio. 455.B
Dæmon vt olim Gentiles ad idola ita nunc incautos trahit ad hæreſes. 455.E
an Dæmones Dæmonibus cedant. 457.F.C
Dæmon homini contra Dæmonem non auxiliatur. 457.H
Dæmoniacus liberatus appenſa collo ſepulchri D. Thomæ terra. 457.K
Dæmon exit à nobis per exorciſmum & baptiſma. 468.H
Dæmones inſidiantur dormientibus. 485.A
Dæmonum grande peccatum. 500.C
Dæmones cur dicantur volucres cœli. 479.H
Dæmones ante Chriſti aduentum pollutã menſam hominibus parabant. 547.C
Demonſtratio quomodo fiat à patre. 279.C
Demonſtratio quod non debemus leuiter ſeparari à fratribus. 350.B
Demoſthenes hypocriſim ſumit pro pronũciatione. 375.H
Demophili ſenis mira patientia. 273.A
Denarius cenſus oblatus. 84.K
Denarius quid. 525.E
De nemine deſperandum dum viuit. 392.B
Deprecamur ne malum pœnæ. 372.B
Deſcriptio quali modo fiebat. 84.I
Deſcriptio altera facta ſed non ſub præſide Cyrino. 85.A
Deſcriptione generali quid ſignificabatur. 84.F
Deſcriptio alia diſcretionis alia elationis. 85.C
Deſertũ locus ſpirituali bello proprius. 152.A
Deſerti aſperitas. 152.G
Deſideramus videre vrbes etiam dirutas, in quibus Chriſtus fecit miracula. 437.F
Deſperandũ niſi ſupereſſet remiſſio pœnitenti. 214.D
Deſperans blaſphemat in nomen Ieſu. 95.K
Deſperatio Caini. 250.E
Deſponſata pro coniuge. 37.A
Deſponſata virgo quia promiſſa. 78.A
Deſponſatio Mariæ præceſſit ſalutationem angelicam. 7..F
De ſuperfluis & neceſſariis tenentur omnes inimicis ſuccurrere in extrema neceſſitate. 347.D

De ſurſum quid. 205.C
Deucalionis & pyrrhæ fabula. 44.C.
De ventre philoſophorum, oratorum, grammaticorum & omnium literatorum non ſecundum Dei ſapientiam exeunt aquæ mortuæ. 409.E
Deuotis animis cur celebrandum paſcha. 184.H
à Dextris quid? 31.A
Dextera quid. 53.C.355F.
Dei nomen pro perſona patris. 8.K
Deus de Deo, lumen de lumine. 10.B
Deus nomen ſubſtantiæ eſt quæ enunciatur de verbo non minus quam de patre. 10.D
Deus nullo indiguit ad creationem. 12.F
Deus autor malorum non eſt. 14.F
Deus omnia ſumma ratione condidit. 15.D
Deus pro captu cuiuſque omnibus ſuę bonitatis inicit radios. 17.B
Deus ſolus ſecundum naturam vita eſt. 16.A
Deus vniuerſa propter ſemetipſum operatur. 18.D
Deus ſi in momento virtutem ſuam à rebus cõditis ſubſtraheret omnia peſſum irent. 20.E
Dei filius creator cum ſit, propter nos factus eſt creatura. 24.F
Deus dilexit impium, infirmum, mortuum & cur. 25.H
Dei mandata non ſunt impoſſibilia. 29.I
Deo commendatior fœcunditas ſpiritualis fertilitate corporali. 30.A
Dei liberalitas. 31.K
Dei donum apud populum neutiquam iactandum. 35.D
Deus qui eſt vbique quomodo ſpecialiter fuit in virgine. 38.H
Dei laudes ex intimo cordis proficiſci debent. 49.F
Deus quomodo magnificatur cum tamen incrementum non admittat. 49.G
Deus magnificatur noſtra humilitate. 49.H
Deus ſanctificatur in conceptione Chriſti & laudibus virginis. 52.C
Deus immutabilis 312. C incomprehenſibilis. 4.K 11.H 361.I inſtar ſolis. 16. D vindex olim inuiſibilis. 287. E verax. 198.D
Deum laudare iubemur in ſanctis. 52.C
Deus cur aliquando permittat creſcere ſuperbos & eccleſiæ hoſtes. 53.G
Deus iis quos ad res magnas deligebat nomina illis correſpondentia indidit. 57.F
Deus ſanat quos afflixit è contra diabolus 58.D
Deus in ſuis miraculis non ludit ſed in iis nos erudit. 59.A
Dei manus virtutem deſignat. 59.C
Deus ſpiritualiter à populo Iſraëlitico colebatur, cæteris in idololatriam lapſis. 60.A
Deus nõ tam Abelis aut Adæ quàm noſter. 60.B
Deus cur viſitauit plebem ſuam. 60.F
Deus ſuos cum viſitat aliquando eis minatur & cur. 60.G
Deus quomodo loquutus eſt. 62.A
Deus per ſanctos locutus eſt. 62.B
Deus dicitur coli ſine timore & quomodo. 65.A.B
Deus quomodo colendus. 65.K
Deus oculis noſtris ſemper obuerſari debet. 66.H
Deus quomodo liberet de manu odientium. 62.I
Deus cur non profliget omnes turcicas vires. 62.I
Deo debentur omnia. 66.K
Deus paſſio Chriſti & fides quomodo remittãt peccata. 67.K
Deus afflictorum vnicum refugium. 75.H
Deus cur permiſit Ioſephum vrgeri ſuſpitione. 80.A
Deus noſtris oblationibus non indiget ſed vult per iſta oſtendi noſtram gratitudinem. 106.F
Deus cur palàm hic punit quoſdam flagitioſè viuentes. 113.D
Deus cur noluit hominem perire. 132.A
Deus oratione fideli mulcetur non verborum illecebris. 356.E
Deus quando fugit hominem ſacramenti eſt nõ pauoris. 118.A
Deus parentibus eſt præferendus. 125.G
Dei omnipotentia credenda. 138.E
Deus ſuſcitauit Iſaac de lapideo ſaræ vtero. 138.F
Deus diu Iudeos vaſa iræ in multa patientia ſuſtinuit. 139.E
Dei eſt erigere iacentes. 158.C
multis Deus à Natiuitate nomina impoſuit 174.C
Deus non eſt crudelis. 193.C
Deus peccatum non creauit aut originale aut voluntarium. 193.C
Deus quomodo dicatur paſſus cum paſſio non cadat in Deum. 197.A
Dei conſilium vt homo ſaluaretur. 197.K
Deus quomodo dicitur diligere peccatores. 198.K
Deus à nobis requirit fidem cum operibus quibus vocationem noſtram conteſtemur. 198.A
Deus an dederit filium ad mortem. 198.H
Deus quomodo vult omnes ſaluos fieri & tamẽ non omnes ſaluantur. 200.F
Deus malè non facit etſi illud permittat. 203.H
Deus dedit ſpiritum ſanctũ ſubſtantialiter Chriſto cæteris vero donum SSancti. 206.E
Deus abſque nuncio ſcit vniuerſa & antequam fiant cognoſcit. 210.C
Deus vltor iniuriarum ſacerdotibus illatarum. 211.C
Deus nos nihil cogitantes ſua gratia præuenit. 212.D
Deus non eſt corporeus. 216.K
Dei beneficia prædicanda. 217.K
Deus non ſecundum infirmitatem fidei noſtræ ſuam gratiam exerit. 223.A
Deum neſcire vmbra eſt mortis. 224.E
Deus cur ſępe ſinat ditari impios. 232.I
Deo non placet lupos ouibus permiſceri. 234.K
Deus tribus pueris ſe reuelauit. 239.D
Deus promittit nos propter peccata noſtra vexari. 263.K
Deus parentibus præponendus. 241.A
Deus in nobis vitium purgat vt ad humanam formam reuocet. 249.A
Dei patientia in homines. 249.B

Deus eſt dator, homo verò miniſter remiſſionis peccatorum. 251.H
Deus annon velit ſacrificia. 255.I
Deus ſacrificia vetera cur permiſerit. 256.A
Deus an inſtituerit in lege cruenta ſacrificia. 256.A
Deus pro Eleemoſyna reddit multiplicia bona. 3 6.B
Deus aliquos ſibi reſeruat. 260.H
Deus quodammodò cœlum fieri iuſſit è terra. 367.A
Deus non natura miraculum in piſcina moderabatur. 271.H.I
Deus ſemper omnibus prouidet. 276.F
Deus nunquam ceſſit ab opere. 276.I
Deus quomodo quieuerit & tamen vſque nunc operatur. 277.A
Deus pater naturalis eſt Chriſti. 277. D.E
Deo quomodo aliquid detur. 280.D
Deus locutus per Moſem Helyam heliſeum & per eoſdem magna operatus. 287.D
Deus etiam ex impiis quibuſdam benefacit. 294.A
Deus quomodo Viſus antiquis patribus. 287.G
Deus dat nobis media ad ſalutem. 310.I
Deus non ex condigno ſed ex congruo promiſſionum ſuarum electis felicitatem rependet. 311.C
Deus non cognoſcitur ab impuris. 311.G
Deus quomodo videri poſſit. 311.H
Deus an videatur per eſſentiam. 311.I
Deus quomodo corde videatur. 312.E
Deus lux & fideles lux ſunt & quomodo. 317.B
Deus an aduerſatius ſit. 331.E
Deus nunc vbique vult inuocari. 343.D
Dei verbum non ſolum flagitium ſed laſciuos intuitus puniendos decernit. 335.H
Deus dominatur noſtro capiti & per Deū iuramus cum per illud iuramus. 343.D
Deiformes & diui qui vocentur. 353.B
Deus ſummam in omnes etiam peccatores munificentiam oſtendit. 352.A
Deus parua poſcit maxima redditurus. 355.C
Deus impio quanquam largitur quod poſtulat non tamen cum gratia. 357.B
Deus non vocis ſed cordis auditor. 357.G
Deus omnes intentiones nouit & quo fine aliquid quiſque requirat. 358.F
Deum cur oremus qui nouit quibus nobis opus ſit. 358.F.G
Deus etſi nouit quibus egemus tamen orationis obſequio vult agnoſci. 358.I
Deus remedium ab oratione petendum eſſe oſtendit. 358.I
Deus nos corripit ad caſtigationem non ad interitum. 360.E
Deum cum vocamus patrem noſtrum etiam filium intelligimus. 360.G
Deus cœleſtium & terrenorum ſpiritualium & corporalium creator eſt. 361.E
Deus quomodo in cœlis eſſe dicitur qui vbique eſt. 361.E
Deus cur dictus altiſſimus. 361.F
Dei nomen aut ſanctificatur aut blaſphematur in nobis. 363.B.C
Deus an inducat in tentationem. 370.D
Deus quomodo dicitur tentare. 370.E
Deus cur ſuos tentationibus ventilari permittat. 371.E
qui Deum habet protectorem & liberatorem ſecurus eſt & tutus. 371.I
Deus ſolus docere potuit quomodo ſe orari voluit. 373.A
Deo ſoli dimicandum & ieiunandum. 377.D
Deus à corde vnumquemque cenſet. 377.G
Deus ſe nobis beneuolentiſſimum patrem proponit & nos filiorum nomine dignatur. 397.F
Deus in ſuis agnoſcitur. 382.C
Deus ſi quæ ſunt corpori neceſſaria præbet non petentibus cur iubet petere panem noſtrum quotidianum. 389.E
Deus prouidet omnibus & proſpicit cuique ſecundum modum ſuum. 387.A
Deus non eſt capax vitij. 390.C
Deus dat Margaritas. 396.F
Deus quomodo rogandus. 397.A
Deus lapides non porrigit filiis ſed panes. ibidem.G
Dei in homines liberalitas. ibid.G
Deus cur nonnunquam concedat petentibus pernicioſa. ibid.G.H
Deus non immittit mala culpæ. 405.C
Deo nihil vanum aut inutile placet. 414.E
Deus tam bonus quomodo rependit mala peccatoribus. 405.C
Deus quomodo dicitur non noſſe hypocritas aut hæreticos. 407.E
Deus cum ſit vbique quomodo ab eo diſceditur. 407.H
Deus oculo ſpirituali omnia conſiderat. 422.E
Dei voluntas cum actione coniuncta eſt. 412.F
Deus cur mala pœnæ contrectat quæ immiſit. 412.G
Deum quotquot cognouerunt Dominum cœli & terræ confeſſi ſunt. 438.F
Deus cur vetat prophetæ manducare in Bethel. 443.E
Deo dare accipere eſt. 450.K
Dei opera ſemper mirabilia. 455.E
Dij Gentilium plurimi nominibus tantùm variant. 456.A
cur Deus velauit myſteria ſacra. 477.H
Deus quomodo excæcet. 478.G
Deus quando dicitur exire. 474.E
Deus quomodo iudicare dicitur. 478.E
Deus cur permittat hæreſes & tentationes. 480.C
cur Deus non ſtatim vindicat impietates. 487.B
cur Deus permittat Prophetas vilipendi in patria. 496.H
Deus non nos flagellat vt perdamur ſed vt corrigamur. 497.A
Deus ſuſcitat ſemper aliquos operarios. 501.E
apud Deum coniuncta poteſtas & facultas. 501.K
Deus piorum innocentiam calumniis impetitā non ſinit latêre aut omnino opprimi. 511.D
Dei prouidentia & in minimis. 513.B
Deus parentibus præferendus. 514.F
Deus tentat ob duplicem cauſam. 525.H

Deus ſeruorum ſuorum non obliuiſcitur in neceſſitate. 525.F
Deus cur videatur quandoque denegare auxiliū afflictis. 533.B
Dei verbo omnia creata, eadémque recreantur ac ſtabiliuntur. 533.E
Dei eſt iubere, & noſtrum parere. 533.G
Deus quem panem det. 539.K
Deus cur vult vnumquemque de ſuo labore viuere. 539 K
Deus cur non omnes trahat. 544.B
cur Deus in eccleſia alios fecit apoſtolos, alios confeſſores, alios martyres. 544.C
Dei gratia datur vt cordis duritia penitùs auferatur. 545.C
Deo nullus modus aut finis præſcribitur. 551.K
Deus non permitteret malum niſi poſſet & vellet inde elicere bonum. 572.I
Diabolus maximè ſolitarios aggreditur. 152.C
Diabolus infamator, calumniator, & delator. 152.G
Diabolus peruertit ſcripturam. 158.H
Diab. cur tentator eſſe permittitur. 155.G
Diaboli telum acutiſſimum mulier. 209.A
Diabolus cur tentat. 255.F
Diabolus cur legit ſcripturas. 159.D
Diabolus tentans huc & illuc vertitur. 161.A
Diabolus primordia boni pulſat. 152.K
Diabolus non ſemper diuitiis præualet. 161.D
Diabolus per hæreticos allegare ſolet ſcripturas. 159.G.H
Diabolus cum angelis creatus. 14.D
Diabolus ſuadere poteſt, non autem præcipitare. 158.B.C
Diabolus citans ſcripturas ſilet quod cōtra eum facit. 159.A
Diabolus ſemper habet voluntatem nocendi. 235.E
Diabolus cur à quibuſdam adoretur. 161.C
nobis cum Diabolo eſt prælium nullo fœdere dirimendum. 371.K
Diabolus accuſator. 332.C
Diabolus quomodo conſeruus vocetur. 372.G
Diabolo quomodo conſentire poſſimus ex primo pacto. 332.B
Diabolus caput & cauſa malorum. 371.K
Diabolus malus non ex natura ſed ex voluntate. 348.K
Diabolus apoſtatauit à diuina lege. 161.B
Diabolus quandoque mendacium veritate commendat. 406.K
Diabolus non eſt Deus etiamſi adoretur. 384.E
Diabolus non eſt malus natura ſed propria malitia. 371.K
Diaboli ſtructura vana eſt. 409.A
Diabolus ſtultus. 409.K
Diabolus rabiem ſuam blanditiis operit. 479.C
an Diabolus creauerit aliquid. 484.H
Diabolus legem diuinam mendacibus fucauit inuentis. 484.I
Diabolus cur dicitur homo inimicus. 486.I
Dici de Chriſto ſecundum naturam. 196.G
Dicitur aliquis Dæmon dupliciter. 510.K
Dictio illa generalis omnes quomodo exponi debeat. 544.H
Dictio quæ de Ioanne enuntiatur alia eſt ab ea quæ de verbo. 17.H
Dictio omnis modificatur à Chriſto. 552.G
Didaſcalus quis. 216.H
Didicimus ſalutationes ab angelis. 39.G
Didymus oculis corporeis priuatus interiores habuit fulgentiores. 219.A
Dies quidam quomodo feſtiuiores. 66.I
Dies cur impleri dicantur. 185.E
Dies ſabbathi cur dies magnus. 291.A
Dies iudicij pro quo debet intelligi. 437.D
Dies Helyæ. 496.I
Dietæ præſcribuntur à medicis pro curandis corporibus quid agendū pro animabus. 153.H
Differentia inter Chriſtum vitam & Diuum Ioannem præcurſorem. 17.F
Differentia naturæ. 99.H
Differunt tentari & induci in tentationem & quomodo. 370.G
Differentia ſubſiſtentiarum. 9.C
Differentia veſtitus. 133.D
Differentia inter paleas & zizanna. 144.F
Differentia inter Chriſti & Ioannis baptiſma. 169.I 143.B.C
Differentia inter habere, & tribuere, donare & accipere. 502.B
Differentia panis materialis ad panem ſpiritualem. 539.I
Differenter intrant lupi & paſtores ad gregem. 501.E.F
Differunt dicere prædicare & docere. 214.K
Difficilius vitium ſequi quàm virtutem. 400.D
Difficultas ſacræ ſcripturæ. 127.G
Digitus Dei ſpiritusſanctus. 111.C
Digitus Dei, modica creatoris virtus. 458.D
mira Dei erga nos Dignatio. 359.K
Dignitas noſtra quanta ex eo quod Chriſto vnimur per ſacram coniunctionem. 564.B.C
Dilectioni patris & obedientiæ filij acceptam ferimus noſtram ſalutem. 198.A
Dilectio Dei non ſine veritate eſt nec miſericordia iniuſta eſt. 198 B.C
Dilectio cauſa noſtræ reparationis. 206.G
Dilectio qua pater diligit filium cauſa communicationis poteſtatis. 278 K
Dilectio Dei vbi non eſt ibi neque ſpiritus eius eſt. 288.G
Dilectio quomodo ſeſe habet ad remiſſionem. 451.K
Dilectio vera in affectu & effectu. 348.C
Diligere ſupra ſeipſum proprium legi gratiæ. 348.D
Diligere proximum ſicut ſeipſum quid. 348.D
Diligentia & facilitas in Prælato quanta eſſe debeat. 161.D
Dina in publicum progreſſa corrumpitur. 46.A
Dina ſuæ corruptionis cauſa extitit. 37.I
Dina filia Iacob leuitate puellari egreſſa à corruptore inuenta eſt. 180.B
Diogenis cynici Apophthegma. 32.A
Diogenis cynici libertas ad Philippum & Alexandrum. 208.H
Diogenes cynicus ſe aſſuefecerat mutuis ſtatuis ninium vt duritiem diuitum ferre poſſet. 315.C

Diogenes Platonis faſtū calcabat ſed alio faſtu. 376.D
Diogenes cur admirabilis. 379.F
Dionis magna in hoſtes clementia. 352.F
Dionyſius Areopagita pariſiorum tutelaris. 289.K
Dionyſio Syracuſano nihil ſatis tutū ſed omnia diffidentiæ & ſuſpicionis plena. 122.D.E
Dionyſij Syracuſani electio propter ſacrilegium. 185.K
Diſcimus virginem matrem eſſe ex Dauid per virum. 71.B
Diſcipuli cur nuptiis affuerunt. 179.I
Diſcipuli non parant viaticum. 212.K
Diſcipuli adhuc carnales ante receptum SSanctum. 217.G
Diſcipuli ſibi metuunt à famelica plebe. 514.E
Diſcipuli Ioannis in quibus culpandi. 257.F
Diſcipulorum Ioannis in Chriſtum liuor, & pro magiſtro æmulatio. 257.F
Diſcipulorum natiuitas in mundum cur non celebretur. 56.F.G
Diſcipuli Chriſti alij à 12. & à 72. quibus erant impares. 501.I
Diſcumbere quid. 443.D
Diſpenſatoriè Chriſtus dormiebat in naui. 243.A
Diſpenſatio de cibis tempore abſtinentię. 292.H
Diſperguntur omnia quæ incentore dæmone fiunt. 450.A
Diſperſio ſecuta Stephani mortem ampliſſimè propagauit Euangelium. 510.G
Diſperſit ſuperbos metaphora vnde ſumpta. 53.E
Diſputatio temeraria vt diuinitùs impedita. 551.
Diſputandi libertas conceſſa modeſtis & moderatis. 120.K
Diſſimile temporalium & ſpiritualium. 173.H
Diſſolutio ſuperborum. 53.K
Diſſonantia inter Lucam & Matthæum & eorũ conciliatio. 74.E
Diſtinctio inter ſanctum & ſanctificationem. 395.A
Diſtinguenda tempora vt concilientur ſcripturę. 136.H
Diſtrahebantur factioſi Iudæi in templa varia, ac maximè differentes ſeruabant ritus. 125.A
Diuini aduentus ſignum in virginis parte non mulieris conſtitutum. 142.F
Diuinæ promiſſiones humano iudicio ridiculæ. 213.C
Diuina beneficia nõ dormientibus ſed obſeruātibus deferuntur. 498.C
Diuinitas & humanitas Chriſti. 171.I
Diuiſionem Iordanis præceſſerat diuinæ opis inuocatio. 533.H
Diues ſaturatus erat cum epularetur ſplendidè ſed dirum væ ſuſtinebat eſuriens cum de Lazari quẽ deſpexerat digito guttam aquæ quęrebat. 321.A
Diues & pauper quomodo vlmo & viti comparentur. 236.G
Ditiorum filij eccleſiæ addicuntur non vt miniſtrẽt ſed reditus ſibi & parentibus deprędentur. 106.D.E
Diuites qui intelliguntur. 319.K
Diuitiæ fugitiuæ. 54.H
Diuitiæ auocant à Dei cultu. 240.H
Diuitiæ fugaces. 320.E
vnde Diuitiarum coaceruatio. 379.E
Diuitiarum inſtabilitas prohibere debet à theſauris coaceruandis. 380.A
Diuitiarum fraudes. 480.I
Diuitię veræ non in verbis aut imaginatione ſed rebus ſunt. 561.D
Docebat Chriſtus tanquam poteſtatem habens tripliciter. 233.H
Docere & prædicare aliud. 226.F
Doctores quæſtuarij grauiter plectendi. 186.C
Doctores non debent operibus aduerſari iis quæ prædicant. 195.H
Doctores nutriendi. 218.D
Doctores in quos & quibus ciuitati ſunt ſimiles. 317.I
Doctorem optimum eſſe exemplum puræ fidei & honeſtæ conuerſationis. 325.D
Doctores eccleſiæ Prophetæ. 401.D
Doctrina ſine charitate inanis. 55.B
Doctrina & patientia potiùs reuincendi hoſtes quàm vindicta. 157.E
Doctrinę Chriſti ratio duob⁹ pręſcribitur. 226.F
Doctrina noua quomodo audienda. 214.F
Docuerunt patres non eſſe Ethnicis communicandum ſicut nec cum hæreticis. 381.I
Documenta virtutis tollerare pauperiem & iuſtis laboribus viuere. 228.A
Dogmata philoſophorum ſibi contraria. 409.B
Dogmata phariſæorum qualia. 482.E
Dolor Mariæ maior in anima quàm in corpore. 114.D
Dolor & contritio pœnitentis. 447.A
Dolus quid. 176.F
Dominator quis. 429.I
Dominium Dei quid deſignet. 438.G
Dominus quomodo natus in tempore cum ſit ab æterno. 89.E
Dominus nomen maieſtatis & omnipotentiæ. 49.G
Dominus ſurgens ſępe increpat dæmonum ventos. 244.D
Dominus cum Beſeleel vt templum ædificaret multo magis cum Maria & cur. 38.K
Dominus merita noſtra extorquet à nobis. 45.A
Dominus merces eorum qui ſolius pietatis & humanitatis ratione aliquos excipiunt. 46.K
Dominus hominibus benefacit non vt debitor ſed vt largus pater. 52.G
Dominus ſimpliciter vnus. 59.K
Dominus Deus Iſraël cur potius quàm cæterorum. 60.A
Dominus ſuos pauit Manna vt non in ſolo pane confidamus. 156.I
Dominus cur non permiſit nomen Petri ei imponi à parentibus. 174.F
Dominus ſub tempus aduentus Chriſti cur voluit morbos per aquam expelli. 272.F
Dominus tria in iuſtificatione præcipit & quæ ſunt. 274.G
Dominus cur per conuerſionem vinum fecerit. 183.B

Dominus magis ſe quàm ea quæ condidit vult amari. 388.H
Domini ſeruorum ope opus habent. 415.G
Dominus cur filios etiam teneros & adoleſcentes morti mancipat. 421.E
Dominus meſſis Chriſtus. 501.E
Domitianus & Iulianus quid Chriſtianis improperarint. 228.B
Domus peruerſa vbi caro imperat & ſpiritus ſeruit. 22.K
Domus Dauid miſerè afflicta. 37.B
Domus Chriſti eccleſia. 408.C
Domus Iacob quæ. 41.I
Domum diffamatã ingredi ſcandaloſum. 46.G
Domus Zachariæ vbi ſita. 45.K
Domus Simonis cuius rei typus. 236.C
Domus diaboli quæ. 409.A
Dona nuptialia conuiuium ceremoniæ. 179.G
Donatio, cuiuſque facultate penſanda eſt, 555.A
Donati faſtus & abuſus. 203.I
Donatiſtæ contra Chriſtum, Chriſti ſignum portabant. 402.H
in Donatiſtas & eos qui perſonas ex merito metiri volunt. 515.K
Donec infinito modo ſumitur. 82.D
Donec non ſemper præſcribit tempus. 82.F
Donec quomodo intelligendum. 324.D
Donec quid ſignificet. 333.I
Doni Euchariſtici cauſa. 555.B
Dorcas precibus D. Petri ſuſcitata. 264.B
Dormire Chriſtus quando videtur. 243.D
Dormit Ieſus in nobis. 243.C
Doſitheus Samaritanus. 295.K
Duas vitas nobis cur Deus conſtituit præſentem & futuram. 200.B
Dubitare an bonum ſit, & quando. 195.D
Dubitatio diſcipulorum Ioannis noſtræ fidei certam reſolutionem adfert. 203.D
Duces & iudices Iſraëlitarum præualuerunt cõtra aduerſarios in nomine Domini. 231.I
Ductrice eleemoſyna gratum ieiunium. 377.E
Dux diligens ad omnem bonam operationem fides. 538.F
Duæ ſpecies afflictionum grauiores. 227.E
Duæ in Chriſto generationes. 127.E
Duæ ad Ioannem miſſæ legationes. 165.I
Duæ naues ſecus ſtagnum poſitæ quid. 230.H
Duobus modis illuminamur à verbo. 19.F
Duobus modis Chriſti diuinitas explicatur. 4.I
Duo præclara per verbum Ieſu deſignantur & quæ. 96.A
Duobus potiſſimum aperitur ſtatim atque ex hac vita migrauerint. 146.F
Duo calceamenta duo Chriſti aduentus. 167.A
an Duo ſint dij contra Marcionitas. 383.I
Duo ſunt in quibus temerarium iudicium cauere debemus. 393.C
Duo debitores qui. 449.K
Duo cur mittuntur. 415.A
Duo ſunt Chriſti aduentus ſed non iiſdem de cauſis. 200.B
Duo ad dantem requiruntur & quæ. 360.F
Duobus modis pater dedit filio iudiciũ facere. 283.F
Duo genera iutantium per creaturas. 342.H
Duobus dominis quis conetur ſeruire. 389.C
Duobus modis dicitur ouis & lupus. 401.G
Duo ordines hominum apud Iudæos. 433.A
Duo laudanda in his qui mala conſentiente Deo eradicari volunt. 487.K
Duo caſus tolerandi malos. 487.K
Duodecim lapides præfigurantes Gentiles. 138.A
Duodecim tribuum Iſraël appellatione accipiẽdi ſunt omnes homines mundi totius. ibid.E
Duodenarij Apoſtolorum numeri figura. 299.I
Duodecim filij Iacob præſignarunt duodecim apoſtolos. 72.F
eiuſdem Duodenarij numeri exempla copioſa. 299.K 300.C.D
Duplex ſpiritus. 170.D
Duplex eſt admiratio. 194.G
Dupliciter ſpiritus capi poteſt. 194.H
Duplex lucrum homini propter datum Dei filium. 199.H
Duplex meſſis ſpiritualis. 219.E
Duplex Chriſti in Chana aduentus duos Chriſti in mundum aduentus ſignificat. 220.I
Duplex reſurrectio hominis interioris. 281.K
Duplex miſſio filij. 287.B
Duplex modus benefaciendi. 347.C
Duplex abundantia. 379.K
Duplex eſt notitia. 407.E
Duplex culpa verbi otioſi. 463.B
Duplex de tribus diebus & noctibus reſolutio. 466.C
Duplex punitio. 488.E
Duplex coniunctio. 514.H
Duplex viſio filij. 542.E
Duplex receptio qua filius recipit à patre. 538.A
Dupliciter quidam conuertuntur ad Dominũ. 176.E
Dupliciter aliquid diligitur. 178.K
Dupliciter contingit corruptionem naſci à theſauro. 380.B
Duplici cauſa teſtimonium rei prohibetur. 18.F
Dura peregrinatio. 119.D
Dum hic viuitur nullius deſperanda reparatio. 364.C

E.

EBdomades Danielis, & Iacob prophetiæ impletæ. 97.K
Ebionitæ ſolo Matthæi Euangelio vtebantur. 3.D
Ebionitarum Theodotianorum & aliorum ſimilium portentoſæ hæreſes. 23.F
Ebrietas quantũ malorũ ſecum vehat. 180.I.K
Ebrietatem Chriſtus non probat ſed hilaritatẽ. 183.K
Ecce additum ad ſignificandum rem mirabilem. 443.H
Eccleſia Chriſti ſponſa. 204.C hortus Chriſti. 406.A cur habet aurum. 379.I domus Iacob. 40.K oppugnatur ſed non expugnatur. 244.E eſt mater noſtra 360.G vbi fundata 174.E ſolum triticum doctrinæ retinet. 485.K
Eccleſiæ aduerſarij & infideles Hæretici chriſtianam religionem demirantur. 455.F

Eccleſia Romana incorruptam ſeruauit patrum authoritatem. 133.F
in vna Eccleſia inuenitur Chriſtus. 125.K
Eccleſia agitari non autem ſubmergi poteſt. 532.A
Eccleſia Chriſtum rapuit ſynagogæ. 431.I
Eccleſia cur habet aurum. 379.I
Eccleſia quomodo reddẽda ſine ruga & macula. 33.F
Eccleſiæ ſine paſtoribus, nauigatio in nocte ſax nuſquam. 519.I
Eccleſia primitiua communicationis noſtræ cũ Chriſto quomodo typum prætulit. 564.A
Eccleſia cur voluit laicos ſpecie altera tantũ eſſe contentos. 563.B.C.D
Eccleſia afflicta ſe prodit ſicut liliũ inter ſpinas. 403.E
Eccleſia viret areſcentibus hæreticis. 119.F
Eccleſia nunquam deſituta. 42.A
Eccleſia nauis. 242.H
Eccleſia non admittit incantatores. 96.I
Eccleſia prima Chriſtianorum in monte Syon. 216.B
Eccleſia veneratur nuptias, & honorat continẽtiam. 529.B
Eccleſia etſi humiliatur propter tentationem tamen non poteſt perire propter fidem. 409.E
Eccleſia Alexandrina tempore ieiunij non capiebat cibum ante ſolis occaſum. 374.K
Eccleſia ſufficienter munita. 63.C
Eccleſiarũ præfecti habẽt ſpirituales remos. 531.F
Eccleſia improbat libellos repudij, rixas, & diſcordias inter coniugatos. 179.C
Eccleſia ſemper liberatur ab hoſtibus. 63.B
Eccleſia eſt corpus ex ſingulis hominibus tanquã membris compoſitum, cuius Chriſtus caput eſt. 563.I
Eccleſiæ deſolatio qualis futura tempore Antichriſti. 558.H
Eccleſia cur non confert infantibus Euchariſtiã nec mente captis. 553.G.H
Eccleſiæ reditus ad coruos & vulpes redierunt. 212.B
Eccleſia militans cur ſic dicta. 242.H
Eccleſiæ non eſt promiſſa pax in peccatis & delicijs. 514.D
cur in Eccleſiam conuenitur. 125.C
Eccleſia olim deſerta nunc fœcunda. 132.H.I
Eccleſia ſimilis naui ex pluribus tabulatis compactæ. 178.K
Eccleſia militans quomodo regnum eſt. 491.I
ſancta Dei Eccleſia quotidie facit ſpiritualiter quod tũc per apoſt. corporaliter fiebat. 503.D.E
Eccleſiaſtis non eſt verbis ſcurrilibus, ſomnijs, & fabulis auditores paſcere. 226.I
Educi in refrigerium quid. 371.A
Effrem religioſus D. virginis cultor hanc ſalutat & inuocat. 39.H
Effrem Antichriſti hypocriſim ac fictam iuſtitiã depingit. 287.A
Effectus curationem oſtendit. 455.B
Effodere quid. 380.C.D
Egeſippus. 108.E
Eiectio vendẽtium è templo cuius rei ſignum in Chriſto. 187.G
Eiectio dæmonum cur dicitur fieri in ſpirituſſancto. 458.G
Eiiciendi hæretici. 162.A
Eleazarus filius Annæ ſummus ſacerdos declaratus. 130.G
Eleazarus qua ratione dæmonium effugauit à corpore. 458.A.B
Electi rogant accelerari reſurrectionem vt diaboli regnum reſcindatur. 365.I
Electio ex ſpiritu ſancto. 299.I
Electi ex Iudæis aues perditæ ex Iſraël. 502.E
Eleemoſyna omnibus præcepta. 142.E
Eleemoſyna præparat ad maiorem gratiam. 212.E
Eleemoſyna multiplicantur bona. 526.I
Eleemoſyna non reuocanda ſed priùs conſulendum cui & quid des. 355.K
Eleemoſynis peccata redimuntur. 373.F
Eleemoſyna in quibus maximè cauenda. 354.G
Eleemoſyna à charitate omnium virtutum præcipua procedit. 354.G
Eleemoſynæ laudes. ibid.
Eleemoſyna an non vbique danda. 355.B
Eli poſſitne dici pater Ioſeph. 149.C
S. Eligius Epiſcopus Nouionẽſis homelias ſcripſit ad pœnitentes. 436.G
Elizabeth cur fuit ſterilis. 29.K
Eleemoſyna potior eſt pœnitentiæ fructus. 139.K
Eleemoſyna fructus pœnitentiæ. 137.B
Eleuatio Euchariſtiæ cur. 84.K
Eleemoſyna nemo pauperior. 497.G
Elizabetha vnde nouerit Ioannis nomen. 57.B
Elizabeth prophetat. 47.D
Elizabethæ admiratio vnde prodiit. 48.A
Elizabeth nouit D. virginem plus præſtitiſſe quã par eſſet. 48.B
Elizabeth priùs vocata ſterilis. 44.B
Elizabeth quomodo fuit cognata Mariæ cũ non fuerint eiuſdem tribus. 44.D
Elizabeth plena ſpirituſſancto rurſus repletur. 47.F
Elizabeth prophetizat præterita præſentia & futura. 48.G
Emphatica locutio, Ego autẽ dico vobis. 348.I
Emundamur ab operibus mortuis per pœnitẽtiæ ſacramentum. 269.E
Energumeni ſeu à dæmone poſſeſſi ſola virtute diuina curantur. 234.G.H
de Energumenis & oleo conſecrato. 517.A
Enos quomodo dicatur primus inuocaſſe nomẽ Domini. 151.C
Eorum quæ creantur nullum eſt ſui cauſa efficiens. 276.K
Epaminundæ ducis Thebani apophthegma. 485.K
Ephrain & Manaſſe typi eorum qui 12. apoſtolis adiuncti ſunt. 72.G
Epicureorum error eluditur. 524.H
Epiſcopi quot ex Monaſteriis prodiere. 152.F
Epiſcopus cur habeat pedum paſtorale. 345.D
Epiſcopi debent pauperes mẽſa excipere. 526.A
Epiſcopi ab apoſtolis edocti ieiunia plebi mandare aſſolent. 375.B
Epithalamium Chriſti ſponſi. 204.B

Epitheta virginis ex typis illam figurantibus. 39.D 470.I
Epitheta malarum mulierum. 209.B
Eraſmus Vallam arguit. 34.I
Eraſmi reprehenſio. 158.I
Errat qui ſcientiam ſalutis quærit ab hæreticis. 67.I
Errant qui putant infœlices qui nullis voluptatibus demulcentur. 308.C.D
Errant qui infœlicitati deputant tribulationes & perſecutiones huius ſæculi. 313.G
Error Apollinaris. 188.D
Error Origenis. 19.K
Error hæreticorum confundentium proprietates vtriuſque naturæ in Chriſto. 23.D
Error periculoſiſſimus quorundam. 205.A
Error Samaritanæ ſumitur ab elemento corruptibili. 213.C
Error Pelagianorum & Simonis magi eluditur. 273.F
Error ſcribarum in dictione proximi. 349.B
Error eſt affirmare nullum fidelem quantumuis peccatorem damnandum. 200.I
Erroris cuiuſdam eluſio. 476.D
Error eorum profligatus qui affirmant iuſtos & martyres ſurrecturos 1000. annis ante alios. 466.F
Error Pelagianorum dicentium initium boni operis à nobis eſſe. 474.G
Erronea quorundã opinio de diuina prouidẽtia. 513.B
Erubeſcendum in peccatis. 411.I
Erubeſcentia peccatoris. 446.I
Erithræa Sybilla. 98.G
Eſaiæ & Angeli verba conferuntur. 40.F
Eſaias iratus in Acham quod ſignum liberationis ſuæ non peteret à Domino. 465.A
Eſaias nudus & diſcalciatus. 346.F
Eſaias nud⁹ erat & nullis vtebatur calceis. 387.H
Eſaiæ Prophetæ excellentia. 494.D
Eſaias vt purgatus eſt ſtatim mittitur & palam Dei verbum annunciat. 59.I
Eſaias ſolus Dominum exercituum videt. 107.F
Eſaias iuſſus recreare Ezechiam nuncio recuperandæ ſanitatis. 418.D
Eſau aſper & hiſpidus quid ſignificet. 71.I
Eſdras eiecit à filiis Iſraël vxores Moabitidas. 73.G
Eſron nomen viri & loci. 73.C
Eſſe duplex vnũ naturæ, alterum gratiæ. 23.A
Eſſe debemus prudentes ad bonum & ſimplices ad malum. 507.I
Eſſe apud, multis modis dicitur. 9.F
Eſſæorum vita monaſtica. 135.C
Eſſæi vnde dicti & cur Phariſæis infenſi. 135.C
Eſuries ſpiritualis. 54.I
Eſuries temporalis qualis. ibid.
Eſuriem vincere laboris eſt humani, diuinę verò virtutis eſuriem non habere. 155.C
Eſuries futura. 321.C
quibus Eſurientibus diuina promittuntur bona 55.A
Eſuries ſpiritualis & ſitis vnde. 540.D
Eſt verbum ſubſtantiuum in verbis cœnæ propriæ ſumendum. 548.F
Ethnarchia maior tetrarchia, ſed regia minor. 119.K
Ethnarchia Archelai poſt eius mortem à quibus adminiſtrata. 130.C
Ethnici Deos ſuos humano ſanguine ſe placaturos putarunt. 350.A
Ethnici Chriſtianis imponebant quod ſolem adorarent. 362.A
Ethnicus aut Gentilis pro quibus ſumitur. 352.E
Eua ex viro nata & non ex matre concepta. 71.E
Euæ & Mariæ comparatio. 36.H
Euæ peccatum ab arrogantia profectum. 49.E
Euam deiecit ſuperbia Mariam exaltauit humilitas. 49.E
Eua allecta pulchritudine fructus. 444.G
Euangeliſta cur meminit captiuitatis Babilonicæ potius quàm Ægyptiacæ. 77.A
cur Euangeliſta conſeruarit dictionem Syriacã. 265.B
Euãgeliſta Lucas cur meminit Herodis narraturus Ioannis natiuitatem. 28.D
Euangeliſtæ duarum ſectarum imprimis meminerunt. 135.E
Euangeliſtis magna fuit cura veritatis. 211.K
Euangeliſtæ non omnia miracula Chriſti ſcripſerunt. 188.F
Euangeliſtæ quandoque res à Chriſto geſtas recenſent per anticipationem, aliquando per recapitulationem. 298.G
Euangelia mendacia quænam fuerint. 1.G
Euangeliſtæ non ſemper verba de ſcripturis ſed ſenſum eliciunt. 123.G
Euangeliſtæ non humanum artificium ſequuti ſunt. 1.F
Euangeliſtam vnum alius non deſtruit ſed exponit. 460.E
Euangeliſtæ non omnia narrãt Herodis flagitia. 207.K
Euangeliſtæ conciliantur. 143.E
Euangeliſtarum conciliatio. 522.F
Euangeliſtæ quos ſunt ſecuti in ſcripturarum allegatione. 121.D
Euangeliſtæ non omnia Chriſti expreſſerunt. 434.E
Euangelia quæ ſuppoſita. 1.A
Euangelium ſecundum hebræos à quo confictũ. 1.K
Euangelia nec plura, nec pauciora poſſe eſſe quã quatuor. 2.A
Euangelium vnicum in pluribus. 2.E
Euangelium Ioannis tonat. 4.E
Euangelia Ioannis & Pauli quomodo conueniunt. 13.A
Euangeliorum reuelatio. 92.H
Euangelium à Chriſto annunciatum ſub Anna & Caipha. 130.E
Euangelio vt Chriſto contradicitur. 113.K
Euangelium veteri teſtimonio præfertur. 225.B
Euangelium quid? 225.A
Euangelium à lege euocabat ad gratiam non à creatore ad alium Deum. 225.B
Euangelium ſpiritum amoris conciliat. 239.B
Euangelium ſuum quibus Deus communicauit. 427.E

Euangelium cur iugum. 441.H
Euangelicæ prædicationis virtus. 482.D
Euangelium omnia dogmata ſuperauit. ibid.
Euchariſtiæ participationem præcedunt preces. 357.B
Euchariſtia ſacramentũ perfectæ vnitatis. 563.F
Euchariſtia an omnibus neceſſaria vt baptiſma. 551.K
Euchitæ cur ſic dicti. 406.D
Euchitas præſtigiator Conſtantinopolim captiuus abductus. 234.H
Eudoxia Chryſoſtomum liberorum ſuorum doctorem aſſeruit. 106.D
Eudoxia virum Arcadiũ in Ioan. Chryſoſtomũ animauit. 209.F
Eudoxius Arianus Mediolanenſis Epiſc. 485.H
Eugenius Epiſcopus Carthaginen. illuminato cæco magiæ ſuggillatur. 456.E
Eunomij error excinditur. 11.E
Eunomius temerè ſibi tantam arrogabat patris & filij notitiam quantam illi habebant. 440.K
Eunomiani dicunt Deum verbum corpori tantum eſſe non ſecundum ſubſtantiam ſed ſecũdum vtriuſque virtutes. 23.E
Eunuchus quæſiuit in libro Eſaiæ margaritas. 491.I
Eutiches vnam reſpiciens perſonam vnam cenſuit eſſe naturam. 41.D
Euticheris infamia qui noluit in Chriſto vtramque confiteri naturam. 103.F
Eutichiana impietas condemnata vbi & quando. 41.E
Eutichianorum error. 23.E
Euticheris & Apollinaris perfidia perſtringitur. 24.F
Eutropi miſerandus caſus. 54.H
Exactor quis. 333.A
Exactor non eſt Dominus ſed à Domino ad exigenda debita præpoſitus. ibid.G
Exaggerata Dei in nos dilectio. 198.E
Excæcationis cauſa ab hominibus eſt. 478.E
an Deus noſtro clamore Excitetur. 358.E
Excuſabilius fuiſſet in Herode periurium quàm homicidium. 340.K
Excuſſione pulueris quid ſignificatur. 506.A
Execratio. 340.G
Exercitium diſcentis audire & interrogare de dubiis. 126.F
Exercet nos Dominus quandoque quæſtionis difficultate ſed non decipit ſententię falſitate. 460.C
Exemplis probatur per non ſignificare quid minus. 12.H
Exemplo Dei inducimur ad viſitationem infirmorum. 60.F
Exemplo parentũ Chriſti non temerè recedẽdũ à conſuetudinibus in eccleſia receptis. 125.A
Exemplum de Dauide panes vetitos edẽte quomodo allegetur ad propoſitum. 292.F
Exemplum. 283.C
Exẽpla patiẽtiæ pro premio laudis humanę. 315.A
Exempla eorum qui ſimulant triſtitiam. 375.G
Exemplum. 354.C
Exempla trabis & feſtucæ. 393.K
Exemplum optimæ matronæ. 237.I
Exempla miſericordium. 310.K
Exẽpla patientiæ relucent in prophetis. 315.F.G
Exemplum iudicij alieni & ſuipſius. 391.K
Exemplo noſtro in Deum fiducia confirmatur. 397.D
Exempla deſolatorum regnorum propter religionis diſcrepantiam. 457.E
Exemplum ſacramentariæ illuſionis. 560.H.I
Ex aliquando ſignificat cauſam materialem aliquando efficientem. 193.I.K
Ex hiſtoria curati dæmoniaci plura eruta myſteria. 455.C
ad ſanos & ægros vt caueãt Exhortatio. 275.G.H
Exhortatio D. Ambroſij ad Theodoſium imperatorem. 190.C
Exhortatio ad humilitatem. 46.D
Exitus Apoſtolorum ex Iudæa fuit noſtrę ſalutis exordium. 510.G
Exilia piorum frequentia ſub Iuliano. 523.D
Exomologeſis petitio veniæ. 369.F
Exomologeſis facienda ei qui vult peccatorum veniam impetrare. 370.A
Exordio orationis dominicæ duo errores profligati. 361.A
Exorciſtæ à quo inſtituti. 458.A
Exorciſmi ad creaturas (exceptis dæmonibus) quas & quot habent rationes. 247.A
Exorciſmi ſi contra dæmones fiant ſunt adiurationes compulſiuæ. ibid.
Exorciſmis fugantur dæmones. 454.H
Exorciſmi in Eccleſia vim à Chriſto habent. 454.H
Exorciſmus primitiuæ eccleſiæ in vſu. ibid.
Exorciſmus quantæ virtutis. 246.K
Ex plantis etiam venenatis magnum colligunt pharmacopolæ remedium & antidotũ. 462.B
Explodendi ſunt qui dicunt animam deliquiſſe priuſquam corpori infunderetur. 19.K
Exprobratio quid. 435.K
Exprobratio quanta maneat vrbes populoſas quæ Domini obliuiſcuntur. 437.H
Exploratores. 299.K
Expoſitiones variæ huius loci, vox in rama audita eſt. 121.E.F.G
Expoſitio ſpiritualis huius loci, quicunque te angariauerit ad miliare vnum, vade cum illo & alia duo. 347.A.B
Expugnandæ hæreſes & falſa gentium dogmata. 420.F
Extra Chriſtum nihil patri eſt acceptum. 148.A
Extra vrbes fiebant ſepulturæ & ſub quo id fiebat myſterio. 412.A
Exterminare facies quid. 375.K
Exulamus è paradiſo quia non ieiunauimus. 153.C
Exultauit infans quid. 47.A
Ezechias ex impio patre filius pius. 75.H
Ezechias binomius dictus aliàs Ieſu. 149.I
Ezechiæ oratio cum ex portis mortis ad vitam reductus eſt. 356.B
ad Ezechiæ orationem Angelus miſſus contra Aſſyrios. ibid.G
Ezechias oſtendens theſaurum ſuum illum cum regno ſuo ſimul perdidit. 413.G

Ezechias incautè oſtendit ſuos theſauros nunciis regis Babilonis. 490.D
Ezechiel raptus in ſpiritu. 157.F
Ezechiel anno ætatis 30. prophetiæ dona promeruit. 148.I
Ezechielis viſio qualis. 287.F

F.

FAbij maximi memorabile in Minutiū ſedati & minimè vindictæ appetentis animi iudicium. 352.G
Facies deturpata duabus de cauſis lauari ſolet. 377.I
Facies cuiuſque eſt conſcientia. 377.G
Fabula ſaturni vorantis lapidem pro Ioue filio ſuo. 397.F
apud Dominum idē Facere quod loqui, & loqui quod velle. 44.G
Facere verbum quid. 91.I
Facilius eſt decipi quàm ſanis conſiliis obedire. 401.G
Facilè toleranda quælibet aduerſitas temporalis vt pœna vitetur æterna, & quies perpetua cōparetur. 400.G
Facilè ſe in mortē deiicit qui à Deo recedit. 561.I
Factum in ius vocatum. 337.K
Factum Iephte. 340 K
Factum Saul parcentis Regi Agaz examinatur. 348.E
Fallacia hæreticorum in allegandis ſcripturis. 159.G
Falſa animarum in dæmones conuerſione quid intendit diabolus. 246.A
Falſi prophetæ vtroque modo diuiſim & coniūctim. 401.F
Falſi doctores pſeudoprophetæ. 401 D
Falx meſſoria prædicatio. 219.C
quæ Falx meſſoria. 488.K
Fames ingens orta in Phrygia propter igne crematos catholicos ſacerdotes. 417.C
Fames virginitatis, inimica laſciuiæ. 153.D
Famen patitur Iſraël tribus annis ob violatam fidem Gabaonitis. 497.B
Famis malum omnes paſſiones ſuperat. 524.E
an Famuli Archiſynagogi Chriſto non credebant. 261.C
Famelici panem hordeaceum habent in deliciis. 525 I
cauenda Familiaritas eius cuius occaſione ſcandalum patimur. 335.K
Fantaſiæ hæreticorum. 560.A
Fantaſticæ epulæ non proſunt. 560.H
Faſtidium an ſit infœlicitas. 213.K
Faſtus muliebris caſtigatio. 447.E
contra Faſtum & indignationem iniquam quorundam eccleſiaſticorum. 449.E
Fautores hæreticorum. 554.H
Fatuum dicere quid ſit. 319.C
Fauorinus Philoſophus quibus argumētis probet matres debere lactare filios ſuos. 471.E
Febres & aliæ infirmitates importantur per languores & tormenta. 227.B
Febris Chriſto obediens accuſat hominum in Deum rebellionem. 237.G
Fœcunditas filiorum benedictio Dei. 29.K
Fœcunditas virginis probatur argumentis non ſpernendis. 44.G
Fœlix à quo Chriſtus petit quia rependit cum fœnore. 212.H
Fœlix & Elpidius impij horrendo ſigno puniti. 465.C
chriſtianis vetitum Fœnus, ſed mutuum licitū. 347.E
Fœnerator Deus. 449.I
Fermentum modò in bonam modò in malam partem capitur. 482.I
Fermentum non tranſmutatur ſed alia ad quæ acceſſerit tranſmutat. 482.K
Fernelius medicus. 454.K
Feſtus decollationis S. Ioannis eo die celebratur quo caput eius inuentum eſt. 185.B
Feſta quomodo corrumpantur. 184.I
Feſta quomodo rectè celebrentur. ibid.
Feſta quomodo honoranda. 269.I
Feſtinandum ad Chriſtum. 92.B
Fœtor hæreticorum fucatus. 159.F
Fictio Prodici de Hercule. 399.G
Ficus myſtica ſignificatio. 177.A
Ficus quando bona eſt quatuor habet. 403.H
in Ficu quæ ſigna. ibid.K
conditiones ficus ex Hieremia. ibid.I
Fideles vident Chriſtū per fidem & cognoſcunt illum ſpiritualibus oculis. 3.A
Fide in omnibus opus eſt. 215.K
Fideles ſunt pueri. 55.F
Fideles redimendi etiam ſacris vaſis ac reditibus eccleſiaſticis. 60.H
Fidelium licet plerique in ceremoniis varient vna tamen omnium fides vnum ſymbolū apoſtolicum. 62.E
Fideles non ſcandalizantur Chriſti humilitate. 92.D
Fideles reſponſum habent à ſpirituſancto quale Simeon. 109.A
an non iudicentur Fideles. 200.H
Fideles quomodo non veniunt in iudiciū. 201.A
Fideles milites fauerunt eccleſiæ ſub decio & diocletiano. 260.I
Fideles cur iurant per creaturas. 342.H
Fideiuſſores in baptiſmo vt olim in circuncisione. 94.F
Fideiuſſores quantū ſolicitos eſſe conuenit pro ſalute alumnorum ſuorum. ibid.
Fides virtus theologica habet Deū pro obiecto. 18.E
Fidei virtus. 48.G
Fides inchoando meritum diſponit ad præmij conſummationem. ibid.G
Fidei laudes. ibid.
per Fidem miracula impetrantur. ibid.
Fides confirmat nos contra aduerſa. ibid.
Fides à nobis mortem æternam auertit. ibid.
Fides nos in gloriam introducit. ibid.
Fides per charitatem operari debet. 91.I
Fides Ioſephi magna. 119.B
Fidem rectam & bona opera qui prædicat venienti Domino viam parat. 132.E
Fides noſtra comparanda fidej Abrahæ. 198.D
Fides medium ad vitam. 199.H

ſine Fide nihil caſtum, ſanctum, aut viuū. ibid I
Fides formata fundamentum ſalutis eſt. 200.I
Fides Sareptanæ de Helya. 223.C
Fides euincit omnem perſecutionem. 243.H
Fides formata bonis operibus. 249.K
Fides emorrhoiſſæ. ibid.
Fides cooperatur Deo iuſtificanti. 250.B
Fides Emorroiſſæ in Reliquias. 262.B.C
Fides habetur de virtute reliquiarum. 262.B
Fides an ſaluum faciat aliquem & quomodo. 263.D.E
Fides fundamentum curationum. 266.D
Fide ſublata nulla vitæ expectatio reliqua eſt. 281.F.
Fides arbitros non requirit. 355.D
Fide nihil potentius. 356.F
Fides abſque operibus nihil nobis proderit. 406.F
Fidei confeſſio expenditur & Chriſti virtus diuina. 412.B
Fides Centurionis an Fidei Abrahæ aut Prophetarum præferatur. 418.F
Filij Regni Iudæi quomodo. 419.F
Fides quomodo ſaluat & tamen deus ſaluat. 453.A
Fide credimus omnia peccata nobis eſſe remiſſibilia. 453.C
Fides Sareptanæ. 497.C
vt Fides victrix coronatur, ita perfidia victa punitur. 513.I
Fides in aduerſis neceſſaria. 533.E
Fidei omnia poſſibilia. ibidem.I
Fidei commendatio. 534.B
Fides cùm ſit opus dei quomodo faciant homines opera Dei. 538.H
Fidei omnia ſunt facilia. 549.I.K
Fides non poteſt efficere contradictorias veras. 560.D
Fides an abſentia reddat præſentia. 565.K
Fide noſtra duo precipuè credenda & quæ. 572.G.
Fiducia quanta peccatori requiritur vt iuſtificetur. 250.D
Fiducia primùm requiritur à nobis. 359.H
Nulla fiducia inter viros diuerſæ religionis. 509.E
Fieri aliud eſt quàm eſſe. 375.F
Figura contradictionis. 114.A
Figura tentati Chriſti. 155.H
Figura Chriſti remanentis in Hieruſalem parentibus ad propria reuerſis. 125.G
Figura aduentus Chriſti quando præceſſit. 165.G
Figura baptiſmi. 270.D
Figura ſeceſſus Chriſti. 523.F
Figura ciborum nihil iuuat eſurientes. 561.A
Fugiens Chriſtus in Ægyptum ſignum dat infirmitatis, ſed quod eo ingrediente idola ruunt ſignum magnæ maieſtatis. 118.F
Figuræ prænunciæ aduentus Chriſti. 564.K
Figuræ diſtinguntur à veritate. 567.D
Figuris quanta olim reuerentia. 568.H
Filiatio quid. 313.D
Filius dei cur verbum dicatur. 6.D
Filius probatur conſubſtantialis patri. 9.D
Filius paternæ Naturæ declaratio. 6.E
Filius Dei ſine principio temporis. 8.A
Filius Dei idem & Deus eſt. 9.I
Filius Dei per æternā generationem coæqualis eſt patri. 10.H
Filius patri coæternus. 11.D
à quibus effectis Filius Dei cognoſcitur eſſe patri coæternus, conſubſtantialis, & eiuſdem cum ipſo potentiæ. 11.F
Filius omnipotens. 12.B
Filiatio gloriæ. 22.F
Filius dei incarnatus probatur ex ſcripturis & libris gentilium. 24.I
Filius non autem pater incarnari debuit. 26.A
Filij Dei ingreſſus in mundum noſtro longè dignior. 42.E
Filiū Dei eſſe in vtero non fuit indecens. 44.D
Filius præuenit matrem in benedictionibus dulcedinis. 47.I
Filij parentibus obſequantur. 127.H
Filij fratrum Ochoſiæ 42. iugulati & in ciſternam proiecti. 150.A
Filij Nathan habiles ad ſucceſſionem Regni. 150.D
Filius dei an portetur ab angelis. 158.I
Filius hominis quomodo ſimul in cœlo & in terra. 196.K
Filius diuinitas probatur. 205.B
Filius quomodo videt patrem. 277.K
Filius quomodo à ſeipſo nihil facit. 278.B
Filij ad patrem relatio. 278.E
Filium videre quæ pater facit, quid. 279.D
Filius quomodo acceperit à patre omne iudiciūm. 280.E
Filius ſemper vitam habebat. 283.O
Filius hominis eſt Dominus Sabathi ergo Deus. 293.H
Filij Zebedei filij tonitrui. 30.E
Filij Dei melius charitate agnoſcuntur quàm filij diuitum ſuſpenſo in collo aureo torque. 351.H
Filij Iudeorum iudices patrum blaſphemorum & quomodo. 458.C
Filij diaboli ſanguine & liuore gaudent. ibid.H
Filiorum nomine indigni qui paternas correctiones impatienter ferunt. 360.F
Filiæ Philippi Euangeliſtę. 401.D
Filij heli vna die abſumpti & cur. 421.F
Filij ſapientiæ iuſtificant matrem. 435.C
Filia Arethæ regis arabum vxor herodis. 424.E
Filius reuelator eſt myſteriorum. 440.H.I.
Filius tam ignorabilis eſt, quàm & pater. 440.I
Filij iudęorum dicuntur aut apoſtoli aut exorciſtæ. 458.A.B.C
Filius imago patris ſignaculum & character. 537.K
Filius quandoque dat patri. 540.K
Fimbria myſticè vocata mica, & guttula. 534.B
Fimbriam Chriſti tangere quid. 534.G
Finis & fructus aduentus Chriſti. 64.F
duplex Finis ſiue intentio. 468.C
Finis inſtitutionis ſabbathi. 293.D
Flagitia regis Ioram. 75.D
Flaminius ſenatu pulſus propter decollatū hominem in gratiam meretriculæ. 521.A
Fletus vt plurimum ab igne, ſtridor dentium à

ſrigore. 419.G
Fluctus naui obſiſtentes. 532. C
Fomes multum differt à peccato. 168.K
Fomes peccati quid. 168.K
Fomes cur in nobis manet quandiu viuimus. ibidem. K
Fons olei de meritoria taberna fluens quid portendebat. 84. A
Fons inter heliopolim & babiloniam cur Chriſtianis venerabilis. 120.B
Fons apud Nicopolim.i. caſtrum Emmaus magnæ virtutis. 271.F
Fontes tantò ſunt puriores quantò magis hauriuntur. 391.E
Fontes & fluuij vnde procedunt & quo reuertuntur. 446.C
Formatio Chriſti non ſucceſſiua ſed momentanea. 81.B
Forma libelli repudij. 336.K
qui Fornicationis cauſa vult abiicere vxorem prior eſſe debet à fornicatione purgatus. 337.F
Fortè notat libertatem arbitrij in hominibus non defectum preſcientiæ Chriſti. 438.A
Fortitudo ad quæ neceſſaria. 243.K
Fortitudo humilis & humilitas fortis. 397.F
non Fortuito contigit concurſus Simeonis & Annæ. 116.E
Francis quondam tanæ pro inſignibus. 459.B
Franci nutare non debent. 459.B
Franco Abbas. 38.K
Fratrum iudæ cur fiat mentio in Chriſti Genealogia. 72.F
Fratre longiùs diſtante quid faciendum ei qui velit reconciliari. 330.B
Frater non redemit redimet homo, à Paulo Nolano expoſitum. 89.C
Fratres multis modis dicuntur. 472.A
Fraus diaboli. 161.B
Fraus diaboli qua ſuadere vult ſe eſſe animam alterius cuiuſdam defuncti. 245.K
Fraus ſi mulieri fiat ita vt extraneum admittens amplexum, putet proprium eſſe maritum non poteſt excludi. 337.G
Fridericus imperator in ſummum pontificẽ Innocentium inflammatus multorum malorum fax extitit. 457.C
Friuola auarorum parentum pro accumulandis diuitiis reſponſio. 379. G
Fructus aduentus verbi. 21. F
Fructus aduentus Ioannis. 32.E
Fructus ventris Mariæ ſuauis ad veſcendum & delectabilis aſpectu. 47.K
Fructus aduentus Chriſti æterna noſtra redemptio. 55
Fructus digni qui. 137.C
Fructus prędicationis Ioannis. 172.E
cur Fructus malus. 405.A
Fructus victoriæ Chriſti. 244.H
Fructuum differentia. 475.K
Frugalitatis commendatio. 369.C
Frugalitas & auſteritas diſcipulorum Chriſti. 291.D
Frumentum virga cædere quid. 335.E
Fruſtranea extra eccleſiam pœnitentia. 445.D
Fruſtra clamat prædicator niſi adſit gratia ſaluatoris. 474.H
Fuga apoſtolorum latè promouit Euangelium. 510.F
Fulgentius. 7.D.E
Fumus inanis gloriæ. 236.B
Fundamenta reparari oportuit. 132.C
Fundamentum veræ dilectionis in Deo. 349.F
Fune orationis hauritur aqua fontis cæleſtis. 212.K
Funeſta bella ob violata nuptiarum iura. 179.D
Furor prædicatoris ſit de amore non de crudelitate. 506.H.I
Furores ciuiles ſanguinem Iſraeliticum exhauſerunt. 496.K
Futura prędicere ſolius diuinę virtutis eſt. 176.E
Futura maximè timenda. 512.A

G

Gabrias poëta. 373.E
Gabrielis nomen quid. 36.B
Gabriel miſſus ad Danielem. 36.C
Gabriel cur præteritis Sarra & Rebecca Elizabethæ ſolius exemplum profert. 44. B
Galathæ Euangelio legis præcepta miſcebant. 258.K
Galatinus. 11.B
Galilæa vbi. 36.G
Galilæorum ingratitudo qui miraculis non ſunt ad fidem allecti. 223.F
Gallina præ cæteris auibus compatitur ſuis pullis. 360.C
Galli, Druydes. 96.G
Garizim montium Samaritanorum maximus. 215.G
Garrulum mulierum genus. 217.I
Gaudium in natali iuſti. 31.G
Gaudio quanto geſtiendum in natali Chriſti. 87.E
Gaudiorum ratio. 88.K
Gaudium piorum cur magnum. 89.A
Gaudium mundanorum particulare. ibidem
Gaudium per Aue. 37.A
Gaudium natalis Chriſti comparatur cum cæteris. 88.H
Gaudium parentibus ſuper maturitate filiorum ſuorum. 124.D.E
Gaudium fallax gloriari in diuitiis. 320.B
Generalis ſententia hæc non patitur exceptionem. 459.A
Genus prædicationis Ioannis nouum atque diuerſum. 135.F
Gedeoni dubitanti cur nihil pœnæ irrogatum. 34. C
Gedeon paleas excutit. 335.E
Gedeon ſignum habuit in vellere. 465.A
Gehenna & tophet quid. 328.I.512.A
Gehenna cur pro inferno ſumitur. ibid.K
etſi Gehenna malum ſit damnato iuſtitia tamẽ Dei bona eſt. 405.D
eorum qui in Chriſti Genealogia numerantur. alij verè ſucceſſerũt alij aliorum nomen adepti ſunt. 74.F
Generatio Chriſti quomodo enarretur. 69.F
Generatio alia à Dauide per natham alia per

Salomonem. 74.F.G
Generatio Chriſti ordienda ab Abrahâmo. 71.E
Generationis ordo per 14. decurrere debuit. 75.E
Generatio clara nihil ei prodeſt quem ſordidant mores. 137.G
Genethliaci & fatarij condemnati. 99.D
Geneſareth vnde dicta. 230.A
Genezara vbi. 245.H
Gentibus æquè ac Iudęis Chriſtus lux vera illuxit. 17.C
Gentes multæ cur circunciſioné irrideant. 93.F
Gentium cur Chriſtus meminit cùm à ſuis abigit ſollicitudinem. 388.C
Gentes an fuerint à deo neglectæ. 436.K
Gentilitas admirata eſt apoſtolos effectos ex piſcatoribus. 228.D
Gentiles ridiculè deos antiquiores & iuniores poſuerunt. 8.A
Gentilium fabula de filio aliquando in patrem inſurrecturo. 11.E
Gentilium odium atrox contra Chriſtianos. 514.B
et acerbitas. 550.D
Gentilium quidam condonandum eſſe inimicis docuerunt. 352.E
Gentilium vox, mãducemus & bibamus. 375.C
Gentiles exercendæ linguæ magis quam mundando cordi dabant operam. 358.C
Gentilibus cogitatio nulla de cœlo. 388.H
Gentilium quidam propriis filiis & affinibus cõuictis pœnas irrogarunt. 515.A
Gentilium prophana opinio. 555.E
Gergeſeni qui. 244.H
Geſta & dicta Chriſti ab anno. 12. vſque ad baptiſma reticentur. 129.H
Gibellinorum & Guelphorum origo. 457.C
Giezi pater vendentiũ ſpiritualia pro temporalibus. 186.C
Giezi magiſter vendentium inter Simoniacos. 503.G
Gladius triplex animæ. 114.H
Gladius ille triplex quomodo animas pertranſeat. ibid.
Gladius Domini metuendus. 338.K
Gladius à Chriſto immiſſus quis. 514.A.B
Gladio materiali vti non licet eccleſiaſticis. 514.B.C.D
Gladius ſpiritualis quis. 531.G
Gloria vnigeniti quæ fuerit. 26.H
Gloria quot modis ſumitur. 27.B
Gloria Dei quanta ex Chriſti natali. 90.F
Gloria in Deo, ſecundum Deum, & propter Deum. 90.H
quæ in Gloria habituri ſumus. 281.H
Glorię ſitis fugienda. 158.H
Gloria Domini quæ in Chriſto. 133.A
Gloriandum non eſt in virtutibus progenitorum. 33.C
Gloriæ cupiditas maximè inflammat ad amorem diuitiarum. 379.C
Gloria Capharnaum quæ fuit. 437.G
Iudæorum inanis de manna gloriatio retunditur. 545.K
Gnoſtici cur Euangelium nomine Philippi confinxerunt. 1.K
Gnoſtici eccleſię traditiones & ſacramenta diabolo adſcribunt. 456.E
Gnoſtici ſe perfectiores Apoſtolis iactitarunt. 502.B.
Gnoſtici & valentiniani ex ſcriptura malè intellecta tria hominum genera conſtituerunt. 476.E
Gnoſticorum infanda hæreſis. 554.E
Goëtia vel Theurgia. 96.F
Gothis aut Armeniis non imperauit Auguſtus ſed Chriſtus. 84.H
Gothi mirantur ſuos reges propter ſummam ignorantiam. 97.B
Gothica barbaries arcere reges à literis. 97.B
Grammaticorum ferulæ quando non timendæ. 22.I
Grande impendet principibus periculum ab adulatoribus. 208.H
Granorum bonitas in tribus. 474.K
Gratiæ virtus. 22.C
Gratia perficiens non ſine aſſenſu. 38.D
Gratia ſingulis per partes data eſt, Marię verò ſe infudit plenitudo. 38.F
Gratiam apud Deum inueniſſe quantum ſit. 40.F
Gratiam coram Deo qui inuenerunt. ibid.E
Gratiarum actiones ſunt fidei effectus. 92.K
Gratia quotuplex in Chriſto. 206.C
Gratia in Chriſto infinita. 206.D
Gratia præueniens. 229.E
Gratia præueniens. 273.B
Gratia quàm ſit ad ſalutem neceſſaria. ibid.B
Gratia præueniens reſurrecturo peccatori neceſſaria. 273.G
Gratia decet eum qui alterum arguit. 394.A
Gratia etiam per indignos efficax eſt. 407.C
Gratia miraculorum & cæteræ gratis datæ ordinantur ad aliorum vtilitatem. 423.G
Gratia Dei tranſgreditur noſtrę infidelitatis anguſtias. 222.K
Gratis.i. non turpis lucri gratia date. 503.F
Gratitudo noſtra erga Deum. 49.A
Grauidatio vrginis non ipſam grauabat. 46.F
Grauior futura eſt damnatio in reſurrectione propter corporis conſortium. 512.C
Grauius peccat qui rarò quidem iraſcitur ſed non vult petere veniam, quã is qui crebrius & ſtatim ad veniam poſtulandam inclinatur. 393.H
Græcos peſſundedit diſcordia ducum. 457.A.B
Græcis odio occidentalium Turcæ militabant. ibidem.E
quid fieri oporteat in electionib. vt Gregi Chriſti conſulatur. 300.G
Gregorij Nazianzeni ex fuga reuerſi quanta vitæ auſteritas. 133.F
Guillelmus poſtellus. 456.A
Gula tormentis inediæ punienda. 321
Gulæ malum. 538.B
Gymnoſophiſtæ indi, 96.G
Gymnoſopliſtæ ad Alexandri quæſtionem reſponſio. 464.B

H.

Habenti ſtudium diſcendi, dabitur facultas intelligendi. 477.D

Habere aptitudine ſeu potentia dicimur. 477.C
Habere opinione ſeu exiſtimatione. 477.G
Habitauit in nobis metaphora vnde ſumpta. 26.E
Habitant iuſti in Hieruſalem & ipſi ſunt Hieruſalem. 109.B
Habitus Ioannis pœnitentiam docebat. 133.D
Habituum ſeu veſtitus diſtinctio. 212.H.I
Habuit Chriſtus & apoſtoli loculos. 212.B
Hahalma, Haalma quid. 108.F
pauperum magna nobis Habenda ratio. 170.H
Harpagus cyrum præſenti ſubducit periculo. 119. A
Harpyiæ forenſes. 346.B
Hebræi vna eadémque voce & præſens & futurum tempus enunciant. 42.E
Hebræarum obſtetricum laus quanta. 46.D
Hebræorum opinio de Aminadab auſo ſequi Moſem diuiſo mari rubro, cæteris metu attonitis. 73.D
Hebrææ genti non defuerunt canes & porci. 394.I
Hebræorum reges geſſerunt diademata auro & lapide precioſo ornata. 446.H
Hecuba qua ætate ſeruire cœpit. 415.F
Helenus Priami filius augurandi ſciētia clarus. 97.C
Heli pater virginis qui & Ioachim. 149.B
Heliogabalus ſeſe proſtituit. 443.K
Heliogabalus imperator ridiculus. 556.F
Helizęo quomodo datus ſpiritus Heliæ duplex. 32.G
Helizęus cur impediebat Giezi obuios ſalute donare. 46.H
Heliſæus quomodo angelorum miniſterio ab aduerſariorum iniuria tutus. 90.E
Heliſæus peſſimum habuit aſſeclā Giezi. 228.C
Heliſæus ab helia vocatus. 229.G
Heliſæus ſecuturus heliam conuiuio excepit amicos. 253.B
Heliſæus miſit ſal in aquas amaras vt eas dulcerater, quid inde myſterij. 316.B
Heliſæus humanitate ferocientes milites mitigauit. 350.I
Heliſæus quid intelligebat iubens apponi populo panem & aquam. 367.F
Heliſæus diuertit ad Sunamitidem vt reficeretur. 443.D
Heliſæus miraculis clarus. 497.K
Heliſæus Chriſti figuram pertulit. 498.B
Heliſæus Chriſto minor. 547.A
Heluidius dettahere voluit honori beatæ virginis. 51.D
Heluidius impius hęreticus contra virginis integritatem. 78.I
Heluidij error refellitur. 79.D
Heluidius vnde hęreſim ſuam fouerit. 82.D
Helias inter Sidonios Dauid inter philiſtæos tutiùs quam inter ſuos. 122.C
Helias & heliſæus pallio diuiſerunt iordanem. 131. A
Helias qualis olim. 164.G
Helias peculiari modo viuendi vtebatur. 164.H
Helias quomodo ſurſum & deorſum. 178.C
Heliæ zelus. 187.A
Helias præco veritatis intrepidus. 209.D
Heliæ concionantis verba qualia. 233.I
Helias ſe ſubduxit in deſertum facto miraculo. 238.I
Helias cur ieiunauit. 258.F
Helias fugitās inſidias Ieſabelis quomodo eſuriebat corporaliter & ſpiritualiter. 310.F
Heliæ veſtitus qualis. 387.G
Helias in ſolitudine à coruis paſcitur. 388.D
Helias ab Achab fugatur ab exteris excipitur. 496.F
Helias pater monachorum maximè carmelitarum. 498 A
Helias timuit Ieſabelem qui priùs audacter regi occurrerat. 534.A
Heliam diuina virtus per dies 40. pauit. 564.H
Hæmorrhoiſſa quæ fuerit. 261.F
Hæmorrhoiſſa typus eccleſiæ ex gentibus collectæ. 261.H
Hæmorrhoiſſa dupliciter à Chriſto ſanata. 263.B
Hæmorrhoiſſa ſi non habuiſſet fidem non fuiſſet adepta ſanitatem. 263.B
Hæreſis eſt affirmare per nihil intelligendum diabolum. 14.D
Hæreſes photini & Pauli Samoſatheni quomodo euertuntur. 19.F
Hæreſis triplex emerſit ex eo quod legitur nihil factum ſine ipſo. 14.C
Hæreſes de eccleſia exierūt tanquam ſarmenta inutilia de vite præciſa. 42.B
Hæreſes vnde exortæ. 159.E
Hæreſeon vnde magna occaſio. 195.I
Hæreſes ab ambitione. 215.H
Hæreſes perierunt quæ trecentis annis perſtiterant. 272.H
Hæreſis Vvitclephi qua aſſerit non ſtare matrimonium verum inter eos qui procreare non poſſunt. 78.K
Hæreſes vtcunque diſcrepantes ab inuicem in hoc conueniunt vt Chriſtum & eius eccleſiam oppugnent. 296.G
Hæreſis anabaptiſtarum negantium in graui etiam cauſa licitum mendacium. 341.G
Hæreſes non minus eccleſiæ infeſtæ quàm perſequutionis atrocitas. 401.H
Hæreſis facit Apoſtatas, perſequutio verò martyres. ibid.H
Hæreſes cur oportuit eſſe. ibid.H
Hæreſis Gnoſticorum de Ioanne. 418.B
Hæreſes eſſe potius debemus abominari quàm mirari. 480.D
Hæreſes comparatæ cicutæ & aconito ſomnum mortiferum inducentibus. 486.C
Hæreſis in rep. bellum & ſeditionem concitat. 530.G
Hæreſis horrenda Gnoſticorum. 554.B
Hæreſiachæ omnes voluerunt haberi pro reformatoribus & eccleſiæ reſtitutoribus. 203.F
Hęreticorum Euangelia ſuppoſititia qualia fuerint. 1.A
Hæreticorum mendaces libri nominibus apoſtolorum donati. 1.I

Hæretici qui Chriſti maieſtatem in certamen prouocarunt. 4.I
Hæreſes Ioannis præfatione euertuntur. 10.D
Hæreſis manichæorum quomodo vitãda. 15.C
Hæretici negant hominem prouehi ad aliquem iuſtitiæ gradum. 29.I
in eos qui modò Hæreticis, modò catholicis fauent. 32.K
Hæretici profligantur impugnantes veram incarnationem Domini. 40.G
Hæreticorum ſuperborum ruina. 54.E
Hæretici inanes. 55.B
Hæreticus aut Turca cum vincunt, non Chriſtũ vincunt ſed peccatores qui Chriſtum negant operibus. 62.I
Hæretici timorem omnem abiicientes præſumunt de ſalute. 65.H.I
Hæretici quomodo à ſacrarum literarũ poſſeſſione excluſi. 69.C
Hæretici Iudaizarunt admittentes carnalem circuncíſionem. 94.I
Hæretici quomodo abutuntur ſcripturis. 112.G
Hæretici contradicunt Chriſto & Eccleſiæ. 113.H
Hæretico nos ad gulam prouocanti reſpondemus quod Chriſtus non in ſolo pane. 156.G
Hæretici adinſtar Sathanæ ſcripturas allegant. 159.C
Hæretici gloriantur de ſcripturis. ibid.E
Hæretici toties victi quomodo fit vt ſubinde exercitum reparent. 162.B
Hæretici de propoſitione aliqua interrogati tergiuerſantur. 173.B
Hæreſis deteſtanda aſſerere nullum futurum iudicium. 200.K
Hæreticorum eccleſiæ non ſunt ſponſæ ſed adulteræ. 204.C
Hæretici conferuntur Samaritanis. 212.I
Hæretici ſe Chriſto & apoſtolis præferunt. 213.E
Hæretici ventricolæ fratres cibo perdere volunt. 218.E
Hæretici Necromachi ſimiles ſeruis Archiſynagogi. 264.A
Hæreticorum curioſa futilitas. 275.D
Hæretici quomodo ſcripturas ignorent. 288.E
Hæretici & infideles à myſteriis abigẽdi. 395.H
Hæretici hoſtes veteris teſtamenti irrident hiſtoriam Iob. 370.F
Hæreticis murmurantibus aut vanis quæſtionibus nos pulſantibus quid reſpondendum. 275.C
Hæretici quæcunque blaſphemant mentiuntur ſe ſecundum ſcripturam prædicare. 288.F
Hæretici ſcripturas ſine ſenſu loquuntur. ibid.F
Hæretici ſal euanidum. 316.H
Hæreticorum doctrina violẽta & rapax. 402.A
Hæreticorum blandis promiſſis aut fictis amicitiis non fidendum. ibid.D
Hæretici presbyteribus piis pelles quomodo & cur detrahant. ibidem.D
Hæreticorum fucati mores. ibid.E
Hæretici vaſti & impoſtores. ibid.E
Hæretici quomodo diſcernantur. ibid.I
Hæretici ſimiles ſcorpionibus & cur. 402.E
Hæreticorum fructus quales. 403.B
Hæretici ſpinæ ſunt. 403.D. 404.A
Hæretici ignibus adiudicandi. 406.B
omnes Hæretici habuerunt ſuos cœtus. ibid. D
Hæretici moderni habent ſuos pſalmos ad quos concinendos promiſcuam multitudinem inuitant. ibid. D.E
Hæretici quandoque ſigna ac miracula faciunt. 407.A
Hæreticorum miracula cur ſancta eccleſia deſpicit. ibid.B
Hæreticorum peccatum quale. 456.C
Hæretici perfidi nunquam idem ſapiunt. 409.B
Hæretici quando ſcandalizantur. 427.H
Hæretici ex doctoribus prodierunt propter præſumptionem. 439.C
Hæretici moderni ſe ore tenus peccatores clamant verum nullum ſuorum facinorum explicant. 450.E
Hæretici diabolo tribuunt quæ Dei ſunt. 456.D
Hæretici baptizare didicerunt ab eccleſia in qua ipſi baptizati ſunt. 458.D
Hæretici quomodo ſpiritum ſanctum blaſphement. 459.I
Hæretici adulteri. 464.H
Hæreticus peior quolibet Ethnico aut barbaro. 469.F
Hæretici ſimiis cur ſimiles. 486.C
Hæretici intolerandi. 487.F
Herinaceus timidus quomodo ſibi caueat. 408.F
Herodes primus Antipatri filius. 28.E
Herodes Galilæam conſecutus eſt. ibid.B
Herodes quatuor filios reliquit. ibid.E
Herodes primus innocentes pueros iuſſit interfici. ibidem.E
Herodes primus ſolus Rex Iudææ dictus. ibid.E
Herodis vita ſceleribus contaminatiſſima. 28.G
Herodes curauit cathalogum legalis ſucceſſionis concremari. 76.H
Herodes aſcalonita interfecit pueros. 97.K
Herodes Antipas Ioannem occidit & Chriſtum in paſſione irriſit. ibidem.
Herodes Agrippa Iacobum decollauit. ibid.
Herodes cur non ſæuiit in magos. 98.C
Herodes Ariſtobolum natantem curat ſuffocari. 120.E
Herodis filiis propriis non pepercit. ibidem.
H. Mariamnem vxorem & Alexandram nouercam morti adiudicat. ibidem.
Herodis turbatio vana. 100.K
Herodes timens infantiam Chriſti naſcentis magis timere debuit omnipotentiam iudicantis. 101.A
Herodes agnoſcit regem illum eſſe Chriſtum. ibidem.D
Herodes cur clam vocat magos. 102.B
cur cum Herodem poſſet perdere cur fugere maluit. 117.E
Herodes diaboli miniſter. 118.I
Herodes feræ rabioſæ comparatus. 120.C
Herodes quinto die ante obitum iuſſit filiũ ſuũ interfici antipatrum. 122.D
Herodis calamitates à Deo vindice. ibid.D
Herodi pudenda putredine corrupta. ibid.E

Habere aptitudine ſeu potentia dicimur. 477.C
Habere opinione ſeu exiſtimatione. 477.G
Habitauit in nobis metaphora vnde ſumpta. 26.E
Habitant iuſti in Hieruſalem & ipſi ſunt Hieruſalem. 109.B
Habitus Ioannis pœnitentiam docebat. 133.D
Habituum ſeu veſtitus diſtinctio. 212.H.I
Habuit Chriſtus & apoſtoli loculos. 212.B
Hahalma, Haalma quid. 108.F
pauperum magna nobis Habenda ratio. 270.H
Harpagus cyrum præſenti ſubducit periculo. 119. A
Harpyiæ forenſes. 346.B
Hebræi vna eademque voce & præſens & futurum tempus enunciant. 41.E
Hebræarum obſtetricum laus quanta. 46.D
Hebræorum opinio de Aminadab auſo ſequi Moſem diuiſo mari rubro, cæteris metu attonitis. 73.D
Hebrææ genti non defuerunt canes & porci. 394.I
Hebræorum reges geſſerunt diademata auro & lapide precioſo ornata. 446.H
Hecuba qua ætate ſeruire cepit. 415.F
Helenus Priami filius augurandi ſciētia clarus. 97.C
Heli pater virginis qui & Ioachim. 149.B
Heliogabalus ſeſe proſtituit. 443.K
Heliogabalus imperator ridiculus. 556.F
Helizęo quomodo datus ſpiritus Heliæ duplex. 32.G
Helizęus cur impediebat Giezi obuios ſalute donare. 46.H
Heliſæus quomodo angelorum miniſterio ab aduerſariorum iniuria tutus. 90.E
Heliſæus peſſimum habuit aſſeclā Giezi. 228.C
Heliſæus ab helia vocatus. 229.G
Heliſæus ſecuturus heliam conuiuio excepit amicos. 253.B
Heliſæus miſit ſal in aquas amaras vt eas dulcerater, quid inde myſterij. 316.B
Heliſæus humanitate ferocientes milites mitigauit. 350.I
Heliſæus quid intelligebat iubens apponi populo panem & aquam. 367.F
Heliſæus diuertit ad Sunamitidem vt reficeretur. 443.D
Heliſæus miraculis clarus. 497.K
Heliſæus Chriſti figuram pertulit. 498.B
Heliſæus Chriſto minor. 547.A
Heluidius detrahere voluit honori beatæ virginis. 51.D
Heluidius impius hęreticus contra virginis integritatem. 78.I
Heluidij error refellitur. 79.D
Heluidius vnde hęreſim ſuam fouerit. 82.D
Helias inter Sidonios Dauid inter philiſtæos tutiùs quam inter ſuos. 122.C
Helias & heliſæus pallio diuiſerunt iordanem. 131. A
Helias qualis olim. 164.G
Helias peculiari modo viuendi vtebatur. 164.H
Helias quomodo ſurſum & deorſum. 178.C
Heliæ zelus. 187.A
Helias præco veritatis intrepidus. 209.D
Heliæ concionantis verba qualia. 233.I
Helias ſe ſubduxit in deſertum facto miraculo. 238.I
Helias cur ieiunauit. 258.F
Helias fugitās inſidias Ieſabelis quomodo eſuriebat corporaliter & ſpiritualiter. 310.F
Heliæ veſtitus qualis. 387.G
Helias in ſolitudine à coruis paſcitur. 388.D
Helias ab Achab fugatur ab exteris excipitur. 496.F
Helias pater monachorum maximè carmelitarum. 498 A
Helias timuit Ieſabelem qui priùs audacter regi occurrerat. 534.A
Heliam diuina virtus per dies 40. pauit. 564.H
Hæmorrhoiſſā quæ fuerit. 261.F
Hæmorrhoiſſā typus eccleſiæ ex gentibus collectæ. 261.H
Hæmorrhoiſſa dupliciter à Chriſto ſanata. 263. B
Hæmorrhoiſſa ſi non habuiſſet fidem non fuiſſet adepta ſanitatem. 263.B
Hæreſis eſt affirmare per nihil intelligendum diabolum. 14.D
Hæreſes photini & Pauli Samoſatheni quomodo euertuntur. 19.F
Hæreſis triplex emerſit ex eo quod legitur nihil factum ſine ipſo. 14.C
Hæreſes de eccleſia exierūt tanquam ſarmenta inutilia de vite præciſa. 42.B
Hæreſes vnde exortæ. 159.E
Hæreſeon vnde magna occaſio. 195.I
Hæreſes ab ambitione. 215.H
Hæreſes perierunt quæ trecentis annis perſtiterant. 272.H
Hæreſis Vvitclephi qua aſſerit non ſtare matrimonium verum inter eos qui procreare non poſſunt. 78.K
Hæreſes vtcunque diſcrepantes ab inuicem in hoc conueniunt vt Chriſtum & eius eccleſiam oppugnent. 296.G
Hæreſis anabaptiſtarum negantium in graui etiam cauſa licitum mendacium. 341.G
Hæreſes non minus eccleſiæ infeſtæ quàm perſequutionis atrocitas. 401.H
Hæreſis facit Apoſtatas, perſequutio verò martyres. ibid.H
Hæreſes cur oportuit eſſe. ibid.H
Hæreſis Gnoſticorum de Ioanne. 428.B
Hæreſes eſſe potius debemus abominari quàm mirari. 480.D
Hæreſes comparatæ cicutæ & aconito ſomnum mortiferum inducentibus. 486.C
Hæreſis in rep. bellum & ſeditionem concitat. 530.G
Hæreſis horrenda Gnoſticorum. 554.B
Hæreſiachæ omnes voluerunt haberi pro reformatoribus & eccleſiæ reſtitutoribus. 203.F
Hęreticorum Euangelia ſuppoſititia qualia fuerint. 1.A
Hæreticorum mendaces libri nominibus apoſtolorum donati. 1.I

Hæretici qui Chriſti maieſtatem in certamen prouocarunt. 4.I
Hæreſes Ioannis præfatione euertuntur. 10.D
Hæreſis manichæorum quomodo vitāda. 15.C
Hæretici negant hominem prouehi ad aliquem iuſtitiæ gradum. 29.I
in eos qui modò Hęreticis, modò catholicis fauent. 32.K
Hæretici profligantur impugnantes veram incarnationem Domini. 40.G
Hæreticorum ſuperborum ruina. 54.E
Hæretici inanes. 55.B
Hæreticus aut Turca cum vincunt, non Chriſtū vincunt ſed peccatores qui Chriſtum negant operibus. 62.I
Hæretici timorem omnem abiicientes præſumunt de ſalute. 65.H.I
Hæretici quomodo à ſacrarum literarū poſſeſſione excluſi. 69.C
Hæretici Iudaizarunt admittentes carnalem circuncifionem. 94.I
Hæretici quomodo abutuntur ſcripturis. 112.G
Hæretici contradicunt Chriſto & Eccleſiæ. 113.H
Hæretico nos ad gulam prouocanti reſpondemus quod Chriſtus non in ſolo pane. 156.G
Hæretici adinſtar Sathanæ ſcripturas allegant. 159.C
Hæretici glorianturde ſcripturis. ibid.E
Hæretici toties victi quomodo fit vt ſubinde exercitum reparent. 162.B
Hæretici de propoſitione aliqua interrogati tergiuerſantur. 173.B
Hæreſis deteſtanda aſſerere nullum futurum iudicium. 200.K
Hæreticorum eccleſiæ non ſunt ſponſæ ſed adulteræ. 204.C
Hæretici conferuntur Samaritanis. 212.I
Hæretici ſe Chriſto & apoſtolis præferunt. 213.E
Hæretici ventricolæ fratres cibo perdere volunt. 218.E
Hæretici Necromachi ſimiles ſeruis Archiſynagogi. 264.A
Hæreticorum curioſa futilitas. 275.D
Hæretici quomodo ſcripturas ignorent. 288.E
Hæretici & infideles à myſteriis abigēdi. 395.H
Hæretici hoſtes veteris teſtamenti irrident hiſtoriam Iob. 370.F
Hæreticis murmurantibus aut vanis quæſtionibus nos pulſantibus quid reſpondendum. 275.C
Hæretici quæcunque blaſphemant mentiuntur ſe ſecundum ſcripturam prædicare. 288.F
Hęretici ſcripturas ſine ſenſu loquuntur. ibid.F
Hæretici ſal euanidum. 316.H
Hæreticorum doctrina violēta & rapax. 402.A
Hæreticorum blandis promiſſis aut fictis amicitiis non fidendum. ibid.D
Hæretici presbyteribus piis pelles quomodo & cur detrahant. ibidem.D
Hæreticorum fucati mores. ibid.E
Hæretici vafri & impoſtores. ibid.E
Hæretici quomodo diſcernantur. ibid.I
Hæretici ſimiles ſcorpionibus & cur. 402.E
Hæreticorum fructus quales. 403.B
Hæretici ſpinæ ſunt. 403.D. 404.A
Hæretici ignibus adiudicandi. 406.B
omnes Hæretici habuerunt ſuos cœtus. ibid. D
Hæretici moderni habent ſuos pſalmos ad quos concinendos promiſcuam multitudinem inuitant. ibid. D.E
Hæretici quandoque ſigna ac miracula faciunt. 407.A
Hæreticorum miracula cur ſancta eccleſia deſpicit. ibid.B
Hæreticorum peccatum quale. 456.C
Hæretici perfidi nunquam idem ſapiunt. 409.B
Hæretici quando ſcandalizantur. 427.H
Hæretici ex doctoribus prodierunt propter prę-ſumptionem. 439.C
Hæretici moderni ſe ore tenus peccatores clamant verum nullum ſuorum facinorum explicant. 450.E
Hæretici diabolo tribuunt quæ Dei ſunt. 456.D
Hæretici baptizare didicerunt ab eccleſia in qua ipſi baptizati ſunt. 458.D
Hæretici quomodo ſpiritum ſanctum blaſphement. 459.I
Hęretici adulteri. 464.H
Hæreticus peior quolibet Ethnico aut barbaro. 469.F
Hæretici ſimiis cur ſimiles. 486.C
Hæretici intolerandi. 487.F
Herinaceus timidus quomodo ſibi caueat. 408.F
Herodes primus Antipatri filius. 28.E
Herodes Galilæam conſecutus eſt. ibid.B
Herodes quatuor filios reliquit. ibid.E
Herodes primus innocentes pueros iuſſit interfici. ibidem.E
Herodes primus ſolus Rex Iudææ dictus. ibid.E
Herodis vita ſceleribus contaminatiſſima. 28.G
Herodes curauit cathalogum legalis ſucceſſionis concremari. 76.H
Herodes aſcalonita interfecit pueros. 97.K
Herodes Antipas Ioannem occidit & Chriſtum in paſſione irriſit. ibidem.
Herodes Agrippa Iacobum decollauit. ibid.
Herodes cur non ſequiit in magos. 98.C
Herodes Ariſtobolum natantem curat ſuffocari. 120.E
Herodis filiis propriis non pepercit. ibidem.
H. Mariamnem vxorem & Alexandram nouercam morti adiudicat. ibidem.
Herodis turbatio vana. 100.K
Herodes timens infantiam Chriſti naſcentis magis timere debuit omnipotentiam iudicantis. 101.A
Herodes agnoſcit regem illum eſſe Chriſtum. ibidem.D
Herodes cur clam vocat magos. 102.B
cur cum Herodem poſſet perdere cur fugere maluit. 117.E
Herodes diaboli miniſter. 118.I
Herodes feræ rabioſæ comparatus. 120.C
Herodes quinto die ante obitum iuſſit filiū ſuū interfici antipatrum. 122.D
Herodis calamitates à Deo vindice. ibid.D
Herodi pudenda putredine corrupta. ibid.E

Herod. vt iuſſerit nobiliſſimos captiuos ſe mortuo trucidari. ibid.F
Herodes peior Achab. 108.I
Herodes cur metuebat Ioannem. 209.C
Herodes cur cùm Ioannem honoraret eum ligauit. ibidem.E
Herodes quando pudorem in furorem mutauit. 209.E
Herodes cur vulpes dictus. 249.C.D
Hæretici quidam dicti apoſtolici. 502.B
Hæretici peiores dæmonibus. 235.A
Herodes crudeliſſimus. 117.B
Herodes ſecundus non fuit tantæ authoritatis quantæ pater. ibid.G
Herodes vnde reſcire potuit de Christo & eius miraculis. ibid.G.H
Herodes duo maxima commiſit. 519.D
Herodes quomodo timebat Ioannem & tamen volebat occidere. ibid.F
Herodes debuit reſcindere ſtultum iuſiurandū. 520.G
Herodes & Herodias nomina non affectione ſociata ſed crimine. 521.B
Herodis exercitus perditè profligatus propter pœnam D. Ioanni inflictam. ibid.E
Herodes propter Herodiadem regno pulſus & in exilium eiectus. ibidem.E
Hæretici non ſunt tollerandi. 530.I
Hæretici rerumpublicarum perturbatores. ib.I
Hæreticorum concluſio inepta & blaſphema. 571.B
Herodias quę fuerit. 207.E
Herodias qualis. 209.B
quid de Herodiade. 518 H
Herodianus hiſtoriographus. 556 F
Heſperus noctis nuncius. 517.F
Heſter figura D. virginis. 38.G
Heſter humillimè de ſe ſentiens. 39.K
Heſter vncta perrexit ad Aſſuerum. 377.B
in Hæreticis Turcis idololatris deteſtamur quod diabolus ſuggeſſit, & amplexamur quod Deus creauit. 62.H
Hi quibus Deus charitatem & gratiam infundit habent & poſſident Deum. 64.D
Hi ſoli admittuntur in æternam domum: apud quos eſt vnanimis oratio. 361.C
Hic flagellantur qui ſuperſtitioſe dies eligunt ſuis actionibus. 99.E
Hieremias confirmatus ſtatim ad gentes mittitur & regna. 59.I
Hieremias in vtero materno ſanctificatus. 77.H
Hieremiæ pridem vita functi preces ad Deum pro populo. 221.I
Hieremias orans pro populo cur non obtinuit. 250.C
Hieremiæ ſepulchrum vbi. 262.D
Hieremias ſolum cingulū habuit lineum. 387.H
Hieremias in vtero ſanctificatus. 430.C
D. Hieronymi laus ex ore D. Auguſtini. 126.I
Hieronymus à Leone obſequium colligit. 152.G
Hieronymus retudit calumniatores Christi qui vitio vertebant quod de ſcripturis coram mulieribus diſſereret. 500.F
Hieroſolyma regni caput & tribui Iuda addicta. 45.K
Hieroſolyma non vni alicui ſed omnibus tribubus communis. 85.D
Hieruſalem bonarum literarū emporium. 98.B
Hieroſolyma cur turbatur. 101.B
Hieruſalem eccleſiam deſignat. 125.K
Hieruſalem cur ſancta ciuitas. 157.F
Hieruſalem cur ciuitas regis eſt. 343.C
Hildebrandus eccleſiæ Romanæ archidiaconus. 503.G
Hillel. 108.E
Hipponenſes hæreſi infecti tandem reſilierunt coërciti pœnis imperialibus. 487.H
Hoc hominibus mors quod angelis caſus. 246. H
Hodie permulti cum Herode Christum colunt. 102.F
Hodie quid. 368.D
Hodie pro quotidie. 368.E
Hodie vix quicquam venalius Eccleſiaſtica authoritate. 503.G
Holocauſtum actionis gratiarum. 522.H
Holophernæ obtruncato Iudith cecinit. 49.C
Holophernes capite truncatus à vidua. 115.G
Hominis nomen pro certo homine. 8.K
Homo cur ſapientiæ capax. 16.F
Hominū genus in duas partes diuiditur & aliæ atque aliæ tenebræ. 16.K
Homo per verbum hominem Deo placet. 25.E
Homo per verbum hominem reparatur. ibid.
Homines per ſemetipſos non poterant ſaluari. 25.F
Hominis ſuperbia & inobedientia per verbi incarnationem retunduntur. 25.I.K
Hominum non eſt certum iudicium. 29.E
Hominis ſublimitas verè cognoſcere quod magnum eſt. 51.B
Hominis quatuor conditiones. 77.G
Homo varus modis ob peccata caſtigatus. 82.K
Homines lapidibus & arboribus comparantur. 139.A
Homo non nouit niſi quæ apparent. 189.F
Hominū ingratitudo & ſumma miſeria. 200.D
Homines quomodo dilexerunt tenebras. 201.E
Homini magna durities. 228.K
Homines miniſtri Dei poſſunt remittere peccata. 251.K
Homo factus aptus ad acquirendam virtutem. 274.A
Homo incipit percipere gratiam ex quo incipit credere. 284.D
Homo poteſt in tribus refugium habere ad Deum & quæ ſint illa tria. 299.E
Homines vix reuocantur mulctis ab iniuria inferenda. 344.H
Hominum laude nihil fugacius. 355.F
Homo tribus modis liberatur à malo. 372.C
Homo propriis viribus liberari non poteſt. ibidem. E
Homo quomodo facit arborem malam & bonam. 405.H.I
Homines dupliciter ad meliorem vitam inducuntur. 434.C
Homini non deſunt quæ ad ſalutem videat & audiat. 478.B
Homo incognitus. 507.K

Honeſtum & magnum genus vindictę ignoſcere. 350.F
Honor quantus Euangeliorum voluminibus. 4.A
Honoris D. virginis tituli. 58.E
Honor ſenioribus exhibendus. 46.D.E
Honor in conſeruos argumentum beneuolentiæ in communem Dominum. 52.C
Honor idem patri & filio debetur. 280.F
Hora mortis. 181.F
Horæ decimæ myſterium. 173.E
Horrendum ſpectaculum. 246.D
Horrenda ſomnia. 330.K
Horræum Domini fœlicitas æterna. 219.D
Horror herodiani conuiuij. 520.I
Hoſpitalitatis meritum. 46.K
Hoſpitalitatem Chriſtus compenſat. 230.K
Hoſpitalitati ſua eſt merces. 443.C
Hoſpitium cur non mutandum. 505.F
Hoſtes viſibiles qui. 62.H.I
Hoſtiæ piſcina mundatæ quid ſignificabant. 270.E
Humilitas virginis. 44.K
Humilitas varijs modis vſurpatur in ſcripturis. 50.C
Humilitas in D. virgine pro virtute ſumitur. ibid.H
Humilitatis virtus quid. ibid.K
Humilitas in virgine requirebatur. 51.A
Humilitatis laudes. 54.E
Humilitas Chriſti expiat Adami & Euæ ſuperbiam. 89.H
Humilitas Chriſti quanta. 199.E
Humilitas externarum rerum non tollit fidem Magorum. 102.I
Humilitas Ioannis. 145 G
Humilitas miniſtrorum Chriſti. 204.A
Humilitatis commendatio. 231.C
Humilitatis multi modi. 306.E
Humilitatis admonemur cùm petimus nobis debita remitti. 371.B
Humilitas Centurionis. 417 I
Humilitas Chriſti. 541.K
Humilitas in omnibus commendanda. 407.A
Huius loci pulchra expoſitio, ſtulti meſſem famelicus comedet. 309 I
Humana natura ab ipſa conceptione corrupta, quomodo. 93.C
Humanæ reparationis ratio. 131.K
Humana conceptio quomodo procedit & perficitur. 187.K
Humanæ poteſtatis non eſt ſequi Chriſtum. 240.A
Humanum genus quibus regitur. 347.H
Humano fauore ac rumore nihil leuius. 376.F
Hydromantia. 271.D
Hydropici bibendo ſitim augent. 473.H
D. Hylario Sacramentarij Arianizant. 563.D
Hyppolytus martyr de Antichriſto. 289.A.B
Hyppomachi Alipſis apophthegma. 303.F
Hypocriſis Gentilium. 356.I
Hypocriſis apertæ violentiæ coniuncta. 296.F
Hypocriſeos deſcriptio. 375.I
Hypocritæ, magni coram hominibus non Deo. 31.K
Hypocritæ. 354.K
Hypocritæ quibus ſimiles. 373.E
Hypocritæ Deum fallere non poſſunt. 373 F
Hypocritæ ſimiæ. 374.E
duo genera Hypocritarum ieiunantium. 376.B
Hyſtoria Alexandri & Iaddi Pontificis. 215. E
Hyſtoria vxoris loth cuius rei figura. 241.I
Hyſtoria de imagine Chriſti à muliere elata quæ curata fuerat. 263.F.G
Hyſtoria curati paralytici hominem non habentis quo tempore contigerit. 269.F.G
Hyſtoria de Dauide poſcente panes ab Achimelech. 291.K
Hyſtoriæ centurionis myſtica expoſitio. 420.C
Hyſtoria Dæmoniaci curati quando contigerit. 454.F
Hyſtoria obſeſſæ Samariæ. 550.H
in Hyſtriones & ludiones prophanantes paſſionem & acta Chriſti, ſuis ludicris geſticulamentis. 496.E
Hyſſopus naturaliter in petra naſcitur. 414.F

I.

Iacob duodecim genuit mares qui patriarchæ fuerunt ac principes. 31.G
Iacob lenis & nitidus quid ſignificet. 171.I
cur Iacob & non Eſau meminerit. ibid.I
Iacob tenens plantam fratris Eſau quid portendebat. ibid.K
Iacob 12. filios patriarchas genuit, Chriſtus 12. apoſtolos emiſit. 72.C
Iacob defuncti fratris Heli vxorē duxit. ibid. H
Iacob cum ſuis deſcendit in Ægyptum vt multiplicarentur ibi, ſic Chriſtus in terras. ibid.C
Iacob & Heli fratres. 74.G
Iacob dilectus à Deo antequam natus. 77.H
Iacob pater naturalis Ioſephi. Heli verò legalis. 149. A
Iacobus luctator. 302.E
Iacob cum Lya permiſtus Rachelem eſſe exiſtimabat. 337.G
Iacobus & Ioannes cur à Chriſto fuerint reprehenſi. 350.K
Iacob luctatus cū angelo in quo De⁹ erat. 397.C
Iacob fugit à facie Eſau. 510.C
Iactantia virtutem ſuffocat. 353.K
Iaddus Pontifex. 215.F
Iah nomen Dei eſt. 29.A
Iahel perfoſſo Siſara benedicitur. 39.B
Iairus patriarchas & prophetas ſignificat. 261.E
Iaiarus interpretantur illuminatus. 261.F
Iairus Iudæus & incredulus. 264.C
Iamnes & mambres Pharaonē deceperūt. 96.K
Iamnes & mambres typus eorum qui virtutem impugnant. 464.E
Iani portæ clauſæ. 83.K
Ianua quis fuerit. 149.G
Ictus fortuitus & cōſultus non cadunt ſub eiuſdem talionis ſimilitudinem. 344 G
Idacius clarus aduerſum yarimandum Arianum. 144.A
Idæa rerum & ratio in opifice Deo vita eſt. 15. C
Idem Græcè Petrus quod Syriacè Cephas. 301.C
Idolum nihil eſt. 14.E

Idolum. 216.C
Idolorum nomina quis docuit. 455.I
Idolothitum porrigunt in ſua cœna Sacramentarij. 556.K
Iechonias captiuus ſanctitatis ac patriæ libertatis amans. 76.F
Iechonias dictus Neri. 149.B
Iechonias vaſi comparatus. 541.G
Ieiuniis promeremur ſpiritum Dei. ibid.H
Ieiunium eſt ſimilitudo hominum cum angelis. 115.H
Ieiunio peſtes corporis, oratione animæ peſtes ſanantur. 116.A
Ieiunium eſt ſacrificium. ibid.D
Ieiunium fructus pœnitentiæ. 137.C
Ieiunia ſolius Dei iudicio agenda. 152.D
Ieiuniorum multæ rationes. 153.A
Ieiunium ſacramentorum agnitionem promeretur. ibid.E
qui Ieiunium quadrageſimale improbant edocti ſunt ab Aërio hęretico. ibidem.K
Ieiunium noſtrum differt à ieiuniis Iudæorum. 154.A
Ieiunium quadrageſimale probatur. ibid.B
Ieiunium à ſpe deducitur. ibid.G
Ieiunant Chriſtiani non obſeruantiæ ſuperſtitione ſed virtute continentiæ. 154.A
Ieiunia noſtra non debent ſæculi actibus ſed litteris ſacris occupari. 156.K
Ieiunium quod reiicitur. 257.H
Ieiunio concupiſcentia carnis extinguitur. 373.F
Ieiunium Chriſtiano neceſſarium. ibid.H
Ieiunium quotuplex. ibid.I
Ieiunantium plura genera. 373.I
Ieiunium guloſorum. 374.C
Ieiunium quod Deo gratum. ibid.E
Ieiunium in omni lege à Deo commendatum. ibid.E
Ieiunia quomodo proſint neceſſitate ieiunantibus. ibid.K
Ieiuni ſæpe ſpirituſancto inebriantur. 374.E
Ieiunium internum à peccatis neceſſarium. 374.F
cur corporaliter Ieiunemus. 374.F
Ieiunia publica an prohibeantur. 376.D
Ieiunare in die Dominico nefas. ibid.G
cum Ieiunatur, quod ventri ſubſtrahitur pauperibus erogetur. 377.F
Ieiunium ſine eleemoſyna non eſt animæ purgatio ſed carnis afflictio. 379.D
Iehu percuſſit omnes cultores baal. 406.C
Ieſabel inſidiata Heliæ. 208.K
Ieſabel ſtibio oculos perunxit. 376.K
Ieſabelis furor indomitus. 520.B
Ieſſe & Iſai. 74.B
Ieſus natus vnctus. 76.I.K
Ieſu nomen ſoli Chriſto datum. 95.E
Ieſua & Iehoſua quomodo differunt. ibid.E
Ieſus lingua Græca medicum ſonat. ibid.H
tribus cauſis venit Ieſus in Galilęam. 174.H
Ieſus non ſimpliciter dictus à Philippo ſed cur additum à Nazareth. 175.H
an Ieſus baptiſaret. 210.E
Ieſus cur fatigatus. 211.G.H
Ieſus cur in ſabbathis docet & doctrinam confirmat miraculis. 294.G
Ieſus cur in ſynagoga docuit. 294.G
Ieſus quomodo ſtans & ſedens in monte. 299.F
Ieſus orat non vt pro ſe obſecret, ſed pro nobis oret. ibid.G
Ietro Moſem generum viſitauit in deſerto. 46.B
Ietro ſocer Moyſi arbor cur infidelis fecit bonos fructus dando ſanum conſilium. 404.G
Ignauiam ac deſidiam an Deus probet. 384.G
Ignauus acrioribus ſtimulis ab ignauia eſt excitandus. 536.D.E
quis Ignis. 143.C
Ignis purgatorius. ibid.D
Ignis licet vnus ſit in inferno tamen varij ſunt gradus tormentorum. 437.F
Ignitum ferrum quomodo vrat. 415.C
Ignominia apud veteres pœnæ genus grauiſſimum. 79.H
Ignorantia quorundam prælatorum. 195.H
In ignorantiis præteritis & peccatis aliquando diſſimulandum in viris qui alias vtiles ſunt ad regimem animarum. 302.F
Ignorantium etiam ſunt quædam peccata licet minora quam ſcientium. 338.E
Ignorantia & malitia Phariſæi. 449.A
Imaginum vtilitas. 170.F
Imago veritatis in ſella iudicis Ægyptij. 184.F
Imagines Chriſto, Apoſtolis Petro & Paulo ante plures annos erectæ. 263.I
rerũ Imagines à prototypis multũ differre. 373.E
Imagines & picturæ & cartæ regionum. 522.C
Imago carnalium & hæreticarum eccleſiarum. 536.B
Imaginatione non paſcimur. 561.A.B
Imaginatione non ſatisfit creditoribus. ibidem.
Immiſericordes ſunt qui hominis curam reſpuũt etiam ſabbatho. 296.C
Immunditiæ canis tres ſecundum mores & quę. 395.C
Immunditia non à corpore ſed ab vſu. 204.F
Immundus ſpiritus ab effectu. 233.K
qui Imparatus conſcendit cathedram concionaturus tentat Deum. 509.A.B
Impœnitentia finalis eſt peccatum in ſpiritum ſanctum. 460.E
Impœnitentia non habet remiſſionem. ibid.F
Imperfecta ætas etiam ad ſalutem habet ſtratam viam exemplo Danielis. 180.G
Impietas eorum qui pluris faciunt humanum fauorem quam Dei legem. 75.C.D
Impietas Iudæorum. 295.C
Impietas Bezæ adſcribentis magiæ verba Chriſti in confeſſione Euchariſtiæ. 418.A
Impietas hæreticorum. 457.I
Impiorum tragica proſperitas. 58.D.E
Impiorum filij tolluntur vſque ad quartam generationem. 75.E
Impij ſimiles auibus quas dies excæcat & nox illuminat. 101.C
pereunt & moriuntur Impij viuit verò Chriſtus. 119.F
Impiis & iniquis timenda omnia. 140.C
Impij increpationes refugiunt. 215.B

Impij prætextu pietatis pietatẽ arguunt. 274.K

Impiis annon reſiſtendum, ne pullulent impietates. 345.B

Impij quomodo dicuntur odiſſe Deum. 383.I

Impij qui in labore hominum non ſunt, cum hominibus non flagellabuntur, ſed cum Dæmonibus. 360.B

Impij plectentur pœna vera non imaginaria. 419.I

Impios cruciabit viſio Dæmonum. ibid.I

tria in Impij iuſtificatione. 451.G

Impletionis verbum cur. 56.C

Importunitas laudabilis. 250.A

Impoſitio nominis Ieſu cur ad ſolam matrem relata. 82.[illegible]

Impoſitio manuũ vſitatiſſima in eccleſia. 238.A

Impoſſibile Deo obſequi & theſauris inhiare cumulandis. 380.K

Imprecationes prophetarũ cõtra inimicos quomodo exponendæ. 351.A

Improborum maledictis non infuſcatur fulgor doctrinæ apoſtolicæ. 318.E

Impunitas peccandi ſi obtineret cuncta pariter ſimul diſperirent. 392.H

Impugnator noſter etiam Deo ſubiectus eſt quãuis repugnare videatur. 372.F

In ambitioſos & arrogantes. 203.E

Inanis gloriæ Epitheta. 353.K

In Arium & Eunomium. 279.B

In bonis ſine Deo nihil poſſumus. 273.E

In bonis voluntas in malis cupiditas dicitur. 347.H

Incantatores qui. 96.F

Incantatores permulti temporibus Apoſtolorũ ad Chriſti fidem conuerſi ſunt. 97.A.B

In cantico virginis tria imprimis notanda & quæ. 49.D

Incarnatio Chriſti collirium eſt. 35.K

Incarnationis Chriſti fructus tres. 90.K

realis & vera Incarnatio probat realem & verã veræ carnis manducationem. 565.F.G

Incarnationis myſteriũ diabolo occultũ. 156.B

Incarnatum & carni vnitum idem. 23.H

cur Incarnatus eſt Chriſtus & tamẽ ſpiritus ſanctus non eſt incolumbatus. 170.E

Incenſi proprietates. 358.H

In Chriſto nulla corrigia. i. peccati vinculum. 167.E

In Chriſti ſchola cur eſuritur. 291.E

Incipere multorum perſeuerare paucorum. 509.I

In circunciſione primo Chriſtus fudit ſanguinem pro nobis. 96.B

Incomprehenſibilis verbi diuini generatio. 8.C

Inconſtantia adulatoris populi præconia. 312.A

Inconuenientia à fato. 182.H

Incredulus ſermonem Dei non videt. 3.D

Ezechielẽ fecit mutũ Incredulitas aliena. 34.D

Inculcat eadem ſæpe D. Ioannes ſed non fruſtra. 172.A

Incuria ſollicitudinis relaxatæ non eſt negligentiæ ſed fidei. 389.H.I

Indecens erat Dei artem in hominibus extingui vel per ipſorum incuriam vel Dæmonis impoſturam. 132.A

Indecorum homines curare de cibo qui militãt regno. 388.A.B

In Dei rebus quomodo loquendum. 563.E

In deſertis meditabantur qui erãt eccleſiæ munera obituri. 152.A.B

In determinatione diei duo attendenda & quæ. 293.E

cur aqua & ſpirituſancto indigeamus. 191.E

Indigni ſunt ſeruis qui illos ægrotos curare dedignantur. 416.A

Indiſcreta fames nociua eſt. 157.A

Indiſcretum iuramentum quod. 341.I

In diſpenſatione quid attendendum. 292.H

Inedia refectio mentis. 377.G

Ineffabilis filij Dei ſubſiſtentia intelligentiam Euangeliſtarum & fortè angelorum comprehenſionem ſuperat. 8.B

In eos qui pilos pingunt & fuco vtuntur. 343.G

Ineſt pani virtus nutriendi à benedictione Dei. 157.B

de Infãtia ſaluatoris à quo Euang. edocti. 92.H

Infantis nondum nati exultatio. 47.E

Infantes quando occiſi & quomodo bimuli 120.D

Infantes peccato obnoxij. 168.H

Infanticidiũ impoſitũ Chriſtianis. 555.E. 568.K

In feſto paſchę ſanatus paralyticus ad piſcinam. 269.H

Infidelitas ſeruorum archiſynagogi. 263.K

Infidelibus tollitur omnis excuſatio. 201.D

Infideles quomodo victuri non ſint cum omniũ animæ ſint immortales. 206.I

Infideles cur iurant per creaturas. 342.K

Infideles obdurati. 464.D

fideles & Infideles quomodo cœlum & terra. 366.K

Infidelis non cadit ſed iacet in fouea erroris. 408.I

Infideles non ſunt victi. 409.B

Infinita virtus Chriſti. 183.F

Infirmitas non induxit virginem aut Ioſephum ad nuptias. 79.B

Infirmitas humana. 371.A

Infirmi curare debẽt primũ vt anima purgetur à peccatis, corpus poſtmodum à malis humoribus. 221.F

In foro Chriſti ſi de adulterio agitur, quod non licet fœminis nec licet viris. 338.D

In fuga duo attendenda. 510.D

Ingratitudinis humanæ argumentum. 20.G

Ingratitudo bethleemitarum. 86.K

Ingreſſuri domum, hoſpitẽ ſalutari decet. 46.G

Ingratitudo phariſæi, & antitheſis illius cum peccatrice. 451.C

Ingenitum & genitum nullam naturæ differentiam dicunt. 10.A

In herode moribundo auiditas cibi, ſed nulla ſatietas aderat. 122.E

In humilitate quatuor conſideranda. 104.E

In hypocritas. 394.D

In idololatras. 12.C

Inimicus poteſt plecti abſque charitatis iniuria. 348.K

Iniquitas non nocet ei in quem procedit ſed à quo procedit. 393.B

Initium prædicationis Chriſti. 224.I
In iuramento quid requiratur. 341.H
Iniquum eſt vt quiſque de alio iudicare velit & de ſe iudicari nolit. 337.F
In intellectu noſtro tria ſunt & quæ. 5.K
In Manichæos. 484.F
In matthæi generationibus ſignificatur noſtrorum ſuſceptio peccatorum à Chriſto. In Luca vero eorundem abolitio. 194.F
In matthæo duo notantur. 302.B
In miraculo ſuſcitati adoleſcentis, mirabilior modus quàm opus. 423.H
In morborum numero quæ vocantur tormenta. 227.A
In mulierum malitiam. 208.K
Innocentia ſecum terrorem infert. 309.C.D
Innocentes Innocentem teſtantur. 120.H.I
Innocentum coronæ certiſſimæ. ibid.K
Innocentum natalem cur celebremus. 121.B
In nomine regni diuitiæ comprehenduntur & in nomine gloriæ honores adiuncti. 160.K
In omni actione ſecũdum virtutem aut vitium electio antecedit. 335.G
In oculo contemplatio, in manu operatio rectè intelligitur. 336.C
In paleſtina magni beneficij loco habetur calix aquæ frigidæ. 516.D
In paſchate populus Hieroſolymam confluebat. 184.K
In peccato duo conſideranda. 393.E
In periculis metuendũ ſed ad Chriſtum contendendum. 92.C
In prædicatione debet eſſe feruor interius ſpiritus, & lumen boni exempli exterius. ib.
In profunda malorum cecidiſſe nõ eſt omnino impij ſed poſtquam ceciderit omnino contemnere. 225.H
In propria venit. Quid per propria intelligendum. 21.C.D
In quibus conſiſtit perfectio. 124.I
In quib' caſib' licet tolerare peccatores. 487.E
In quibus æqua ſacerdorum poteſtas. 527.C
Inquirendum in vna Hieroſolyma Romana eccleſia. 101.E
Inquiſitio, aſſecutio & perſeuerantia neceſſaria ad ſtudioſum opus. 239.A
Inquiſitio curioſo vitioſa. 217.H
In quo caſu adiutare licet. 342.F
In quo ab infidelibus differimus. 511.G
In reſurrectiõe plena erit gloria ſanctorũ. 214.A
In Sacramento Euchariſtiæ, fallit tactus, fallit viſus, fallunt reliqui ſenſus excepto auditu. 569.A
Inſatiabilis libido mulieris. 214.K
In ſcurras. 463.E
Inſigniores ciuitates decapoles. 227.E
Inſidiarum genus, canibus ac porcis magis formidandum & cauendum. 401.B
Inſignes ieiunatores in ſolitudinibus verſabantur ne ieiunantes viderentur triſtes. 375.F.G
In ſola Hieruſalem miraculum piſcinæ. 271.A
Inſufflatio ſanctorum & nominis Dei inuocatio vrit & fugat dæmones. 247.A
In ſũmo periculo ſummũ adfuit remediũ. 84.H
In ſuperfluam aureã menſæ ſuppellectilẽ. 212.F
Intellectus duo format, quæ & quomodo. 5.K
Intellectus capit quæ diuina ſunt fide mediante. 48.G
In temerarios rerum alienarum inquiſitores & iudices. 394.B
Intentio Matthæi & Lucæ. 149.G
Intentio mala bonum opus corrumpit. 355.A
Intentio ſimplex cor mundat. 357.F
Intentio dupliciter conſideratur & quomodo. 468.E
Intentio probat omnes. ibid.D
Intentio Chriſti. 481.I
Interemiſtę ſuadẽt tollerãdas eſſe hæreſes. 459.B
Inter Iudæos qui ſalutem ſunt adepti. 256.I
Inter barbaros ſunt permulti qui Chriſtianam deguſtarunt pietatem. 483.F
Inter Dæmones ordo vt alij iubeant alij parere videantur. 456.B
Internum & externum ieiunium ſimul iungi oportet. 374.G
In tollerantia illatorum malorum tanto maius meritum quanto ſecundum naturam ſumus infirmiores. 313.K
Intrinſecus præparanda eſt via Domino. 132.F
In turpi voto mutandũ volũtatis decretũ. 520.F
Intuitus Chriſti qualis. 174.A
Intyba amara aut Lactuca agreſtis in cibum quid. 308.G
Inuenimus quod querimus. 40.E
Inuenta Caluiniſtarum. 551.F
Inuentio capitis D. Ioannis Bapt. & tranſlatio Conſtantinopolim. 521
ciues conciuibus Inuidere familiare. 496.A
Inuidia diaboli in hominem. 87.G
Inuidi phariſæi quibus ſimiles. 166.A
Inuidiæ malum. 249.G
Inuidia virtuti inimica. 313.I
Inuidi feris peiores Dæmonibus verò pares. 294.F
Inuiſibilia per viſibilia cognoſcuntur. 100.A.B
Inuocatio perfecta quibus conſtet. 406.G
ab Inuocatione Dñi progredi debet electio. 501.F
In vna patientiæ ſignum. 403.K
In vtero vt cõceptus eſſet veritas nõ figura. 40.H
Inutilis diligentia legentium ſine iudicio & delectu. 288.E
Ioachim ſummus ſacerdos venit in Bethuliã vt videret inſignem viduam. 46.B
Ioachim binomius qui & Iechonias. 76.B
Ioachim abductus in Ægyptum captiuus. ib.B
Ioachim ſepultura aſini ſepultus. ibid.C
D. Ioannes cur & quando ſcripſerit. 3.K
Ioan. quos in epiſtola vocet Antichriſtos. ibid.
Ioannes indicit ieiunium priuſquam conſcriberet Euangelium. 4.A
Ioannes Aquila, & filius Tonitrui. ibid.D
Ioannes tranſcendit omnia. ibid.G
Ioannis Euangelium reuelatur & hoſtes percellit. ibid.F
Ioannes Euang. à philoſopho nuncupatus barbarus. 13.K
Ioannes præ cæteris prophetis ſingulariter eſt miſſus. 17.I
Ioannis natiuitas ex ſene, & ſterili vtero ſolius Dei opus. ibid.K

Ioannes Bapt. fuit miſſus. ibid.H
Ioan. Bapt. non fuit natura Angelus. ibid. I
Ioannes quot modis miſſus eſt. 18.A
Ioannis nomen quando impoſitum eſt, & quid ſignificat. ibidem.C
Ioannes non lux ſed lucis particeps. ibid.E
Ioanni miſſo cur non omnes crediderunt. 19.A
Ioannes quomodo lux non eſt, & tamen lucerna eſt. ibid.B
Ioannes illuſtrabatur à lumine, & lumini teſtimonium dabat. ibid F
Ioanne quid erat opus cum verbo omnia manifeſtentur. ibid.G
Ioannes vnde venerit. ibid.K
Ioannes Baptiſta inter vetus & nouum teſtamentum interiectus. 28.C
In Ioanne deſiit Iudaiſmus & incepit Chriſtianiſmus. ibid.C
Ioannes Bapt. notiſſimus eſſe debuit. ibid.
deus Ioannem illuſtrauit in natiuitate. ibid.C
Ioannis natiuitas quando à Gabriele Paranympho prænunciata Zachariç. ibid.
Ioannes cur lucerna ardens aſtrúmque matutinum vocetur. 29.D
Ioannes niſi illuminatus fuiſſet, tenebræ fuiſſet ſicut impij. ibid.D
Ioannes naſciturus ad magna vocabatur diſcrimina. 31.I
Ioan. Magnus quomodo. ibid.K
Ioan. Chriſtum propè ſtantem nondum natus agnouit. 32.D
Ioan. & hieremias in vtero ſanctificati. ibid.D
Ioannes an in anima Heliæ. ibid.G
Ioannis & Heliæ comparatio. ibid.H
Ioannes quomodo in ſpiritu Heliç. ibid.G
Ioannes an nondum natus Chriſtum cognouerit. 47.B
Ioan. antequam naſceretur matrem fecit eſſe propheram. ibid.B
Ioan. in vtero lucerna ardés ſed ſub modio. ib.D
Ioannis ante Chriſtum ſubmiſſio quando baptizari iſte voluit. 48.C
Ioannis natiuitas cur potius quàm cæterorum celebretur. 56.F
Ioannes aduentu ſuo gratiam ſaluatoris prædicauit, Elizabetha verò ſuo partu eccleſiæ fælicitatem. 56.H
Ioannes cur ita vocatus. 57.C
In cognatione Ioannis fuerãt alij eiuſdem nominis. 57.D.ibid.
Ioannis nomen quid ſonat. ibid.E
Ioannes quomodo propheta ſit. 67.C
Ioannes dedit ſcientiam ſalutis. ibid.G
Ioannes præparabat ad remiſſionem quã Chriſtus daret. ibid.K
Ioannes in deſerta ſe ſubſtrahit ab hominibus & cur. 68.K
Ioannes Ben Zacchai. 108.E
Ioannes Bapt. dum cæderentur pueri vbi erat. 121.D
Ioannes nos ad ſolum Chriſtum direxit. 129.G
Ioannis præmittitur Chriſto. 130.H
Ioannis Baptiſmus non contulit remiſſionem peccatorum. 131.E
Ioannis Encomia. ibid.E.F
Ioan. an crudas camelorum pelles acceperit. 133.G
Ioannes aſſeclas, non retinebat ſed eruditos domum remittebat. 135.G
Ioannis ſtupenda conſtantia. ibid.G
Ioannis increpatio eſt inuitantis. 135.H.I
Ioannes an rectè fecerit increpans Phariſæos ad ad ſe confluentes. ibid.H
Ioannes vbi baptizauit. 138.A
Ioannes non approbat conſilium roboam de opprimendo populo. 141.A
Ioannes non perſuadet arma abiicere. 141.K
Ioannis profunda humilitas. 142.G
Ioannes prædicans terret, ad Chriſtum remittens exhilarat. ibid.K
Ioannes cur miſſus ad baptizandum cum non remittetet peccata. 143.A.B
Ioannes ſe à Chriſto diſtinguit. ibid.B
Ioannes duo credenda deſignat & quæ. 144.C
Ioannes à Chiſto cur baptizari debuit. 145.I
Ioannes fueritne tandem baptizatus Chriſti baptiſmate. ibid.K
Ioannes martyrij baptiſmate ablutus. ibid.
Ioannis baptiſma imperfectum. 146.B.C
Ioannes ſe miſſum docuit. 163.A
ad Ioannem cur tantus populi concurſus. 163.B
Ioannes refugit meſſiæ titulum. 163.C
Ioannes de quibus interrogatus & quid ipſe reſponderit. ibid.C
Ioan. tẽpora ſua omnino corrupta reperit. ib.A
Ioannes Chriſti laudem augere ſtuduit. ibid.C
Ioannes quo tempore legatos audiuit de Chriſto iam magna concepta erat opinio. ibid.E
Ioannis gloria & çſtimatio tanta vt helias aut Chriſtus putaretur. ibid.G
Ioan. recuſans nomẽ meſſiç verificauit illud, potuit tranſgredi & non eſt tranſgreſſus. 164.B
magna Ioannis & Heliæ ſimilitudo. ibidem.
Ioannis fuit clamare. 165.D
Ioannes cur non in vrbibus ſed in deſerto clamauit. ibid.H
Ioannes quando viderit Ieſum. 167.A
Ioan. Bapt. Monachorum princeps. ibid.I
Ioan. ſuo exemplo Phariſæos ad humilitatem hortabatur. 167.B
Ioan. ſæpe de Chriſto teſtimoniũ repetit. 167.K
Ioannes cur in vno loco, Chriſtus in pluribus docuit. 172.C
Ioannis diſcipuli non omnes Chriſtum ſuſpiciebant. ibid.D
Ioannes ad Chriſtum dirigebat. ibid.F
Ioannes quo tempore decollatus. 185.B
Ioan. Chriſti pronubus & internuncius. 169.F
Ioannes quomodo Chriſtum neſciebat. ibid.
Ioannes tripliciter Chriſtum nouit. ibid.G
Ioannes quomodo ignorauit miracula in Chriſti natiuitate facta. ibid.G
cur Ioannes baptizauerit. ibid.I
à ſimili oſtenditur quomodo Ioannes neſcierit Ieſum. 171.C
Ioannis teſtimonia omnia non ſunt ſcripto prodita. ibid.F
Ioannes cur baptiſauit donec in carcerem coniiceretur. 203.A

Ioannis mors cur præpropera. ibidem. B
Ioannis humilitas. ibid.E
Ioannes cur Chriſti ſponſi amicus. 204.E
Ioannes mortem ſuam & Chriſti prædixit. ib.I
Ioannes quomodo ſpiritu ſancto ex vtero matris repletus terrena loquebatur. 205.E.F
Ioannes à Chriſto differt vt creatura à creatore. ibidem E
Ioannes quomodo de terra exiſtens de cœlo loquatur. ibid.G
Ioannes Bapt. propter veritatem coniectus in carcerem. 207.D.H
Ioannes requirente muliere capite truncatus. 209.A
Ioannes Euangel. ſecundum quoſdam fuit ſponſus in cuius nuptiis aqua verſa eſt in vinum. 219.F
Ioannes Euang. de ſe in tertia perſona loquitur. 251.I
Ioannes cur ieiunauit, Chriſtus verò manducauit. 257.G
Ioannes Malada. 263.E
D.Ioan.orauit pro defuncta Druſiana. 264.B
Ioannes de Chriſto teſtatus eſt. 285.I
Ioannes cur miſſus ſi Chriſtus non accipit ab homine teſtimonium. 286.A
Ioannis commendatio. ibid.A
Ioannes quomodo lucerna. ibid.B.D
Ioannes quinquarboreus. 336.K
Ioannis zelus in arguendo herode & docendis diſcipulis. 424.D
Ioannes cur in vinculis. ibid.E
Ioanni laudi ducitur quod ſit in vinculis.ibid.G
Ioannes limes & terminus inter noua & vetera. 425 B
Ioannes vt ſuos diſcipulos Chriſto commendabat. ibid.B
Ioannes an captiuus de Chriſto dubitarit. ib.C
Ioannes cur tam ſerò diſtulit mittere ſuos ad Chriſtum. ibid.C
Ioan.quid ex Chriſto diſcere cupit. ibid.E
Ioan.præſciuit Chriſtum immolandum vt veram hoſtiam. ibid.G
Ioan. interrogat an Chriſtus deſcenſurus ſit ad inferos. ibidem.H
Ioannes quomodo pluſquam propheta. 429.C
Ioan.non fuit maior ſanctiſſima virgine. 430.A
Ioannes magnus dictus quia magnam habuit gratiam. ibid.C
Ioannes non tam ſanctitate quàm officio cæteris præfertur. ibid.D
Ioannes Chriſto, Beatis & infantibus baptizatis confertur. 431.A
Ioannes quomodo helias. 432.G
Ioannes non eſt Helias ſecundum quoſdam ſtultos philoſophos. ibid.H
Ioannes lucifer & heſperus. 517.F
Ioannes cur dictus Helias. 518.C
Ioannes ludibrio fuit aulicis herodis. ibid. E
Ioannes maluit de vita periclitari quam herodi adulando veritatem prodere. ibid.H
Ioannes morte glorioſior. 521.C
Ioannes vbi capite truncatus. ibid.D
Ioannes vbi ſepultus. ibidem.D
Ioan. roſſen in œcolampadium. 548.B
Ioannes hieroſolimitanus. 565.A
Ioas paruulus cur aſſeruatus. 101.C
Ioas vocatus etiam Simeon. 149.B
Ioas quomodo filius natham. ibid.K
Ioas pręſenti ſubductus periculo. ibid.K
Ioas quomodo filius Ochoſiæ. 150.A
Ioas in Zachariam filium Ioiadæ. 207.I
Ioas rex occidit ſacerdotes idolorum ſuper altaria vbi ſacrificabant. 406.C
Iobum ex magna calamitate ad diuitias & honores reſtitutum inuiſerunt parentes. 46.B
Iob exemplum. 320.F
Iob cum diues eſſet expectabat egeſtatē & cùm ſanus eſſet expectabat liberationem. ibid.I
Iob qua ratione certamina tam fortiter & animoſè pertulit. ibid.K
Iob afflictus & bonis tēporalibus priuatus Dei voluntati remiſit omnia. 367.C
Iob quia de poſſeſſione non habuit dolorem ob amiſſionem non pertulit. 383.D
Iob diues diuitiarum non fuit ſeruus. ibid.D
Iob beneuolus in ſeruos. 415.H
et viciſſim ab illis amatus. 555.B
Ionas columba. 174.C
Ionas ſecurus in mari dormiens, typus eſt Chriſti. 243.B
Ionę quid acciderit verbi onus reiicienti. 300.K
Ionas pœnitentiæ præco. 449.B
Ionas per ſimilitudinem cucurbitæ edoctus eſt condolendum eſſe peccantibus. ibid.B
Ionas typus Chriſti. 465.E
Ionas nonniſi virtute diuina præſeruatus in vētre cęti. ibid.G
Ionas ſicut Lazarus cuſtoditus eſt. ibid.K
Ionathas vzielis. 108 E
Ionathas guſtans paululum de melle quid ſignificet. 199.B
Ionathas ſub Saule Dauidi fauit. 260.I
Ionathas in guſtu deceptus. 569.A
Ioram filius impius ex patre pio. 75.D
Ioram omnes fratres ſuos filios Ioſaphat occidit. 149.K.150.A
Iordanis typus baptiſmatis. 131.A
Iordanis interpretatur deſcendens. ibid B
Ioſabeth ſoror Ochoziæ ſaluauit Ioas. 150.E
Iordanis vnde dictus. 131.A
Ioſaphat rex pius. 75.C
Ioſaphat cum Achab malè fœdus cōtraxit.ib. C
Ioſaphat pſeudoprophetas aduerſatus eſt. ibid.
Ioſeph inuenit gratiam apud Pharaonem. 40.F
Ioſeph dictus ſaluator mundi. ibid.K
Ioſeph Domini Putipharis præfectus & toti Ægypto. 46.I
Ioſeph cur memoratur in Genealogia cùm ei nil ſit commune in generatione Chriſti. 71.B
Ioſeph duos patres habuit vnū naturæ alterum vſus legalis. 74.I
Ioſeph quomodo vir Mariæ vocetur. 76.I
Ioſeph patriarcha Chriſto collatus. 78.E
Ioſeph poſt hæſitationem & ſuſpicionem inuenit virginem de ſpiritu ſancto grauidam. 79.F
Ioſeph cur voluit dimittere vxorem. ibid.I
Ioſeph certus fuit de caſtitate virginis Mariæ. ibidem.H
Ioſephi hæſitatio nobis profuit. 80.C

Ioſeph cur filius Dauid vocetur. ibid.I
Ioſeph a duobus commendatur, videlicet ſapiētia & clementia. ibidem.D
Ioſepho cur angelus in ſomnis apparet. ibid.F
Ioſeph & Maria in purificatione offerunt ſacrificium laudis, ſacrificium matutinum, Simeō & Anna ſuſcipiunt. 104.D
Ioſeph quomodo pater Chriſti. 112.C
Ioſeph cur reuerſus ex Ægypto maluit in Galilæam concedere quàm in Iudæam. 123.C
Ioſeph deſcendit bis in Nazareth cum Chriſto. ibid.D
Ioſeph non fuit verus pater Chriſti. 127.E
Ioſeph anno ſuæ ætatis 30. Ægypti gubernacula ſuſcepit. 148.I
Ioſeph deſcendit à Dauide per Salomonem virgo autem per Nathan. 149.D
Ioſephi Iudæi de D. Ioanne teſtimonium. 166.B
Ioſeph vtut iuuenis magnæ prudentiæ edidit documenta. 180.G
Ioſeph per mulierem in vincula coniectus. 209. A
Ioſeph iurauit per ſalutem Pharaonis. 343.G
Ioſeph dimiſit palliū in manu meretricis & fugit cum pallio caſtitatis. 346.E
Ioſeph in fratres maleuolos beneficus. 348.G 350.E
Ioſeph tentatus illecebra ſtupri. 370.E
Ioſeph dimiſſurus fratres exhortatur illos ad pacem. 373.B
Ioſeph Dei afflatus ſpiritu curauit frumenta recondi. 379.K
Ioſeph in ſeruum venundatus prophetabat. 415.H
Ioſeph à ſuis deſpectus, apud Ægyptios prorex effectus. 493.E
Ioſeph amplexus vxoris putipharis fugit. 524.C
Ioſeph typus Chriſti venturi. 564.K
Ioſiæ cur Deus nomen impoſuit. 31.F
Ioſias dauidicæ pietatis æmulus. 75.K
Ioſias excitat cultum Dei. ibid.
Ioſias à Domino per prophetā promiſſus. ib.K
Ioſiæ laus. 76.A
Ioſiæ interitus. ibidem.
Ioſias quomodo dicitur filios genuiſſe in tranſmigratione Babilonis cum non fuerit eò abductus. ibid.
Ioſiæ natale. 88.A
Ioſue iuſſus omnes circuncidere. 93.E
Ioſue per orationem fecit ſcindi Iordanem & quid ordinauit fieri de lapidibus. 138.B
Ioſue & Caleb fideliſſimi teſtes terrę quàm Dominus promiſerat. 425.A
Ioſue typus venturi Chriſti. 564.K
Iota pro Iod litera. 324.E
Iouinianus imperator vt Macedonianos ſupplices refutarit. 530.I
Ira opportuna & intempeſtiua. 327.B
Ira opportuna quæ. ibid.C
Ira quotuplex. ibid.D
an omnis Ira ſit peccatum. ibid.H
Ira ſecundum Damaſcenium quid. ibid.I
Ira venialis. ibid.K
Eo modo quo ira eſt laudabilis eius defectus vitioſus eſt. ibid.K
Ira rationem conſequens laudabilis & zelus vocatur. 328.A
Ira pro zelo. ibid.
Iræ conſequentia. ibid.
Iracundia peccatum maximum. 327.D.E
Iracundi dæmoniacis ſimiles. ibid.F
Iracundorum differentiæ. 328.B
Iraſcimini & nolite peccare quomodo intelligendum. 328.C
Irrationales creaturæ à Deo flagellantur propter hominis peccatum. 186.B
Irradiatio æternæ lucis. 16.H
Irrogatam ſibi in diis gentium ignominiā Deus ferre non potuit. 185.K
Iſaac cur dicitur non natus ex ſanguinibus. 22.I
Iſaac Chriſti typum prætulit. 71.F
Iſaaco cur ius familiæ collatum. ibid.
Iſaac cur dictus Nazareus. ibid.
Iſaac cur vir riſus explicatur. ibid.
Iſaac qua patris ætate natus. 71.G
Iſaac portans lignum & Chriſtus crucem baiulans. ibid.
Iſaac cur potius electus quam Iſmael. 71.H
Iſaac natale. 88.H
Iſaac in diſcernendo Iacob ab Eſau ſolo auditu non eſt deceptus. 569.A
Iſaac riſus dicitur. 390.A
Iſaac ſeminauit in terra & inuenit in ipſo anno centuplum. 476.A
Iſaac Abrahæ promiſſus. 550.B.C
Iſai dictus naas ab Hebræis. 74.B
Iſmaël filius Baphi quādo ſummus ſacerdos deſignatus, & eo gradu eiectus. 130.F
Iſmael & Iſaac. 48.F
Iſraël ſi non tranſiiſſet mare nō fuiſſet liberatus à Pharaone. 94.D
Iſraël in quibus Chriſti typum geſſit. 119.K
Iſraëlitæ ab Aſſyriis tranſlati in Babilonem & Medos. 211.B
Iſraëlitæ cur interfecti in deſerto. 241.H
Iſraëlitis ad ſummum vexatis perditio Ægypti præparata fuit. 467.B
Iſraëlitæ cur in deſerto proſtrati. 555.G
quid poſſumus diſcere ex eo quod Iſraëlitæ non niſi manibus lotis & purgatis Manna veſcebantur. 568.B
Iudas ſummam in fratres poteſtatem accepit. 72.D
In Iuda Chriſtus promittitur & præſignatur. ibid.
Iudas Gaulonites excuſſurus iugum Romanorū quid prætexebat. 84.K
Iudas maior inter fratres extitit. 210.H
Iudaicum populum oportebat timore alligari, & Chriſtianū conueniebat charitate liberari. 299.A
Iudas & Saul quales & quomodo electi. 302.I
Iudas an initio talis eſſet qualem Chriſtus ipſum aſſeruit. ibid.K
Iudas à confeſſione Iſchariotis à memoria dicitur. 303.B
Iudas auarus proditor. 379.B
Iudas proditor Domini multa ſigna fecit. 407.A

Iudas ædificauit ſuper arenam. 408.E
Iudas nullo extrinſecus impellente lapſus eſt. 410.C
Iudas cur diabolus appellatus. 486.I
Iudas quatenus ſine detrimento Euangelij prædicauit, debuit recipi ſicut ipſemet Chriſtus. 516.A
Iudas cum condiſcipulis ſumpſit corpus Chriſti. 551.K
Iudam cur Chriſtus elegit quẽ malum nouerat. 572.H
Iudæa cui præfuiſſe legitur Herodes primus quouſque protendebatur. 28.F
Iudæa percuſſa ſub roboano & templi aurum ablatum. 75.B
Iudæa quæ pars terræ. 210.H
Iudæorum in Chriſtum ingratitudo. 21.E
Iudæorum pietas in deuotionem noſtram confundit. 30.K
Iudæorum gens conuulſa tentationibus & dilacerata peccatis. 36.F
Iudæi præter ſuos habent reliquos homines pro hoſtibus. 62.F
Iudæorum tumorem vt Chriſtus repreſſerit. 72.I
Iudęi tolerabant extraneas ad vnius veri Dei cultum conuerſas. 73.G
Iudæi à Chriſto ſeiunсti priuantur propriis iudicibus regibus & ducibus. 77.A
Iudęi & à ſtella & à ſcripturis & propria confeſſione conuincentur. 101.I
Iudæorum infidelitas. 142.E
Iudæi propter perfidiam filij Abrahæ eſſe defierunt. 138.C
Iudæi à multis annis vſque ad Iordanem non habuerant prophetam. 163.D
Iudæorum Pontificum quàm noſtrorum modernorum maior inueſtigandi veri cura. 164.A
Iudæorum principes cur in Chriſtum & Ioannẽ prauiter erant affecti. 163.F
Iudæi cur Helyam putant adeſſe. 164.E
Iudæi tres expectabant. 165.A
Iudæi ſecundum honoris gradum Helyæ tribuebant. ibid.E
Iudæorum multa baptiſmata. 183.A
Iudæi cur ingruente paſchate ibant Hieroſolymam. 184.G
Iudæos oportebat variis modis purificari ſecundum legem. 185.F
Iudæi quomodo credebant in Chriſtum, & non credebant. 187.A
Iudæi ſe doctiores cunctis gentibus putabant. 195 E
Iudæi quæ terrena non crediderunt. 196.A
Iudæorum ac Samaritarum ratione templi ingẽs diſſidium. 225.H
Iudæus Conſtantinopoli paralyſi curatus dum baptizaretur. 271.G
Iudæi cur offerebant Chriſto ſanandos in Sabbatho. 276.E
Iudæi humanæ gloriæ ſtudio diuina contempſere & credere noluerunt. 280.A
Iudæorum corda Chriſtus emollire contendebat iudicij comminatione. 284.C
Iudæi perfidia inexcuſabiles. 286.K
Iudæi Antichriſto adhærebunt ſperantes per eũ triumphare de Chriſtianis. 289.B
Iudæi etſi videbant Chriſtum facientem miracula non mouebantur ad fidem, quia ſciebant Moſem ſimiliter feciſſe licet non pari authoritate. 290.C
Iudæorum ingratitudo. 294.F
Iudæus ſemper Herodianis iungitur vt inuadat Chriſtianos. 296.G
Iudæi omnes hoſtes non potuerũt exterminare. 303.I
Iudæi & hæretici nituntur obſcurare lucernam eccleſiæ datam. 318.K
Iudice exigente ſerio iuramentum an liceat tergiuerſari. 342.E
Iudæi cur ſtantes orabant. 356.K
Iudæi oraturi non iubentur vocare Deum patrem. 359.G
Iudas ſubmerſus in torrente tentationis. 371.A
Iudæi Angelum mittendum Helyam interpretantur dominatorem verò Chriſtum quem adhuc expectant. 429.K
Iudæi nec lugere, nec exultare voluerunt. 433.G
Iudæorum pœnitentia in ſacco & cinere tempore Heſter reginæ. 436.H
Iudæi mirati donum linguarum collatum apoſtolis. 455.E
Iudæorum blaſphemia. 456.B.C
Iudæorum ruinam Chriſtus colligit ex eorum diſſidiis. ibid.G
Iudæis quomodo peccatum non remittitur. 461.B
Iudæi ſufficiens S Sancti acceperant experimentum. ibid.E
Iudæi blaſphemi hic puniti per Romanos, & in alia vita pœnis æternis. ibid.G
Iudæi cur Chriſtum magnum vocant. 464.A
Iudæorum imperitia. 165.G
Iudæi fidem non habentes legem etiam quàm habuerunt perdiderunt. 477.D
Iudæi quomodo ex patre diabolo. 484.G
Iudæi & Syri vt mutuo ſe ſalutant. 505.G
Iudæis quomodo non licebat occidere. 508.B
Iudæi quid putabant eſſe cibum permanentem. 538.B
Iudæi cur præteritis ſignis in Ægypto, mari, & deſerto factus, tantum de Manna proferunt. 539.B
Iudæi paraſitis ſimiles. ibid.C
Iudæi altiùs quam par eſſet de Moſe ſentiebant. ibid.E
Iudæi Chriſtum quia corpora pauit ſuſpiciunt, ſpiritualem eſcam offerentem auerſantur. 541.E
Iudæi vnde Deum prouocauerunt. 543.C
Iudæi intellexerunt Chriſtum loqui de ſui corporis manducatione. 548.B
Iudæos quid oportebat facere Chriſto promittenti carnem ſuam manducandam. 550.F
Iudæum Moſaicis legibus inſtitutum, & vmbris ad credendum perdoctum decebat eſſe ad intelligenda cœnæ myſteria paratiſſimum. 557.E
Iudæos in ſacris myſteriis quid ſcandalizauit. 568.I

Iudex in forma hominis apparebit quæ forma nō eſt patris ſed filij. 280.C
Iudex quis. 332.K
Iudex condemnans impium non agit inimicè. 349.A
Iudicem de inimicitia ſuſpectum repellere licet. ibid.A
nemo Iudex niſi conſtitutus. 392.D
Iudex debet ſcire & diſcernere inter allegata ne fraudem faciant aduocati. ibid.K
Iudicare actus eſt non ſubſtantia. 280.D
Iudicare quid ſit. ibid.D
Iudicare ſimpliciter Chriſtus non prohibet. 392.F
an non Iudicabuntur qui non iudicauerunt. 395.C
Iudicatum quid. 392.A
an Deus temerè Iudicet. 393.A
Iudicium quotuplex eſt. 199.K
Iudicium quo Chriſtus non iudicat. 200.A.B
Iudicium quomodo datum filio. 280.C
Iudicium duplex. 281.K
Iudicium quandoque pro pœna. 283 K
Iudicij cur ſæpe Chriſtus meminit. 284.A
Iudicium cur leuius quàm concilium. 328.H
Iudicium diſcretionis iuranti ſeruandum. 341.H
cum Iudicio & diſcretione dandum mutuo. 347.F
Iudicibus præcipitur vt maleficos puniāt. 348.K
de Iudicio proximi & ſui ipſius locus difficilis. 391.F
Iudicium quid. ibid.G
Iudicium temerarium quale ſit. 392.A
Iudicium rationis & iuriſdictionis. ibid.C
de manifeſtis Iudicandum de occultis Deo iudicium relinquendum. ibid.G
hîc Dei Iudicia miramur, ſed cum ad beatitudinem peruenerimus iuſtitiam eius & bonitatē confitebimur. 437.B
Iudicii futuri conſideratio vt nos à malis patrandis cohibeat. 542.F.G
Iudicium Bocchoridis. 560.B
Iudith dicta benedicta. 39.B
Iudith à quibus commendatur. 115.G
Iudith profecta ad holofernis caſtra vngitur. 377. B
Iudith veſtium luxum faſtidiebat. 428.H
Iugum Chriſti quomodo leue. 442.C
Iugum Chriſti ſufferre quid. ibid.E
Iulianus apoſtata cur Chriſtianis interdixit exercitio bonarum artium & literarum. 300.F
Iuliani in Chriſtianos calumnia. 345.F
Iulianus apoſtata quomodo prouocatus ad extruenda hoſpitibus xenodochia. 350.G
Iulianus Apoſtata vocabat Chriſtianos, impios Galilæos. ibid.
Iuliani Imperatoris Apoſtatæ exequiæ. 422.C
Iulianus Apoſtata cur rumpebatur inuidia. 455.F
Iulianus Apoſtata dæmonum ſpectris perterritus quibus modis ſibi conſuluit. 464.E
Iulianus Apoſtatæ auunculus ſignum habuit ſua impietate dignum. 465.C
Iulianus & Ariani reditus viduarum auferre parati ſunt. 497.F
Iulianus Eremo relicta rediit in vrbem ad profligandos hæreticos. 532.I
Iunioris Tobiæ quàm ſolemnes nuptiæ. 179.H
Iuſiurandum vbi non licet. 519.D
Iuramentum duplex. 340.G
an quis ad omne Iuramentum obligetur. 340.I
Iuramentum in quo caſu ſoluitur. 341.B
ad vitandum periurium vitandum Iuramentum. ibid.E
Iurandi modus duplex. 340.G
Iurare per fidem an malum. ibid.H
Iurare in iuſtitia quid. 341.H
Iuramenta, execrationes, blaſphemiæ militum nobilium & quorumlibet vnde. 343.K
Iurare quid. 520.F
Ius primogenituræ ex Ruben ad Iuda trāſlatum. 72.D
Ius adoptionis minus naturali. 120.A
Ius liquidum in petram fundi quid. 335.F
Iuſtificationes quid. 29.G
Iuſtificari omnino non poſſunt, niſi qui Ieſum & verum Deum & verum hominem credunt. 103.A
Iuſtificationis noſtræ initiū in peccati agnitione 214 H
Iuſtificatur Deus quatuor modis. 433.C
Iuſtificationis initium quod. 226.B
Iuſtificatio non in ſola peccati remiſſione conſiſtit. 274.F
Iuſtificari Deum quid ſit. 433.D
Iuſtificatio quomodo fiat. 451.I
Iuſtiniani Imperatoris edictum de fidei confeſſione. 24.E
Iuſtinus Martyr. 5.E
Iuſtitia Zachariæ non fuit abſoluta. 29.F
Iuſtitia Phariſaica exploditur. 66.F
Iuſtitia quid. 146.A
Iuſtitiæ laus & commendatio. 184.F
Iuſtitia ſine veritate eſt iniuſtitia. ibid.
Iuſtitia complectitur omnem virtutē. 299.H.I
Iuſtitia quid. 309.F
Iuſtus quid. ibid.G
Iuſtitia triplex. ibid.H
Iuſtitia ſine miſericordia crudelitas eſt. 310.G
pro Iuſtitia pati quid. 313.K
Iuſtitia quandoque omnem virtutem vniuerſaliter complectitur. Iuſtitia omnis virtus eſt. 314.A
Iuſtitia Phariſæorum hypocritica. 325.I
Iuſtitia Phariſæorum, vt non occidant, Chriſtianorum vt non iraſcantur ſine cauſa. 325.K
Iuſtitia vera non manum tantum ſed & animam ſpectat. ibid.
Iuſtitia noſtra quomodo futura eſt abundantior Iuſtitia Scribarum & Phariſæorum. ibid.
Iuſtitia ſcribarum & Phariſ. hoc claudicabat quod non fidem promiſſionis diuinæ ſed humanam gloriam quærebant. 326.A
Iuſtitia charitatem non opprimit. 349.A
Iuſtitia quid & cur noſtra. 354.A
Iuſtitiæ nomine omne bonū op⁹ ītelligitur. ib.A
Iuſtitia operum cur noſtra eſſe dicitur. ibid.A
Iuſtitiæ opus Eleemoſyna. ibid.B
Iuſtitia pro iuſtificatione Dei qua ipſe nos iuſtificat. 389.D

Iuſtitia ſempiterna propriè ipſe Chriſtus eſt. ibid.E
Iuſtitiæ magna vis quæ non poteſt à malitia ſuppeditari. 424.D
Iuſtum eſſe in conſpectu Dei difficile. 29.E
Iuſtus quomodo quis eſſe poſſit. ibid.E
Iuſti quomodo liberentur ab hoſtibus. 64.F
Iuſtus habet Deum teſtem. ibid.
Iuſti incarcerati. 208.B
Iuſtus quomodo quis dicatur. 256.G
Iuſtus Dominus incredulis iram reſeruans. ibid.K
Iuſtus ſiniſtram non habet. 345.I
Iuſtus quomodo poteſt dici cœlum, & peccator terra. 361.K
Iuſtus quando incipit viuere. 521.C
Iuſti non derelinquuntur. 524.H
Iuſtis ſemper ſuppetit panis verbi. ibid.
Iuuenes arcebãtur à libris ſacris apud Hebræos. 126.D
Iuuentus cur ſubiici debet ſenioribus. 128.B.C

L.

Laban inſequens Iacob quoto die eum deprehendere potuit. 102 D
Laban aquam porrexit lauandis pedibus hominum & camelorum. 451.C
Labor eſt duplex. 386.I
Labores hominum quid conferunt cum Deus omnes nutriat & veſtiat. 385.A
Labor exercendus ſollicitudo tollenda. ibid.B
etiam inter Gentiles alij Laborauerunt. 220.A
Labor ex tribus cauſatur. 441.D
Labor Ægypti Idololatriæ typum geſſit. ibid.
duorum Laborantium & oneratorum nomine Iudæi & Gentiles intelliguntur. ibid.G
Lacedemonij etiam nobiles ſenioribus, permultum cur deferebant. 46.F
Lacedemonij in ſeruis oſtendebant ebrietatis fœditatem. 327.F
Lachrymę quando ſubſequũtur ſalutares. 308.C
Lacus quid. 213.F
Lacus vt plurimum in malam partem. ibid.G
in Iudæa Lacus medicus. 271.E
Laici ne appropinquent altari. 30.I
Lamech magnam in filio conſolationem accepit. 88 G
Laonicus calchondilas. 457.E
Lapis Chriſtus. 177.I
Largitio Eleemoſynæ vnde procedere debeat. 354.I
Latratus canis indiſeretus quid. 395.D
Latro aliter timet aliter iuſtus. 65.F
Laurentius Nouarienſis epiſcopus. 379.A
Laudes D. virginis & typi. 51.E
Laus à viduitate. 115.B
Laus Andreæ & Petri. 173.K
Laudes ſacratiſſimæ virginis à filio. 470.C
Laus virginis à fide & obedientia. 471.G
Laus quomodo virtutis præmium cenſeatur. 355.B
Lazarus mortuus vocem filij Dei audiuit. 282.E
Lectio varia lectio huius loci, Et ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt. 14.A
Lectio varia huius ſententiæ, Quod factum eſt in ipſo vita erat. ibid.K
Lectio varia hui⁹ loci, illuminat omnem animã venientem in hunc mundum. 20.C
Legatio Iudæorum cur ad Ioannem directa. 163.C
Legatio hæc quo affectu facta. ibid.D
Legationis Iudaicæ ad Ioannem amplitudo. ibid.G
Legati ad Ioannem miſſi præ malitia ignorantiam ſimulant. 164.A
Legio ſex millia complectitur. 247.E
Leo vt conculcetur & draco quomodo conteratur. 159.B
Leones in Barbaros immiſſi. 211.B
Leonibus & Vrſis ac canibus immiſſis Deus illatam ſuis iniuriam vlciſcitur. ibid.C
Lepra quid. 411.G
Lepra cur contigit Mariæ ſorori Moyſis & Oſiæ regi. 497.K
Leproſus vnde fiduciam & audaciam cõceperit. 411.C
Leproſus primus à Chriſto mundatus. 410.K
Leproſum cur Chriſtus tetigit. 412.F
Leproſi curatio tranſcendit omnis creatæ naturæ modum. 413.D.E
Leproſus cur miſſus ad ſacerdotem. ibid.K
Lætandum ſi ſalutis comites habeamus. 175.C
Lætantur parentes filus baptiſatis. 57.I
Lætitia in natali Ioannis inChriſtum referenda. 31.I
Lætitia in ortu ſanctorum. 56.E
Læto animo ſuſcipienda ieiunia. 377.B
Leuitica tribus ſola templo deputata. 106.I
Leuitæ ex quo tempore habitarunt in Iuda. 210.H
ante Legem Moſi datam magni viri non ex libris diſcebant ſed mundi ſpiritus illuſtratione illuminabantur. 2.I
Lex de immunditia propter ſuſceptum ſemen eximebat D. virginem. 104.I.K
Lex peccatum denunciare potuit non domare. 131.D
Lex iuſto quomodo non eſt poſita. 154.A
Lex in quinque partienda. 322.I
Legum tria ſunt genera. 323.D
Lege quandoque vniuerſum veteris teſtamenti organum intelligitur. ibid.G
Lex duplici modo ceſſauit. ibid.I
Lex non eſt ſoluta quia ceſſauit, ſed ſucceſſum eſt illi impleto tempore. ibid.K
Lex non exponit perfectè quomodo intelligẽda ſunt præcepta negatiua. 326.G
Lex talionis iudicibus promiſſa non priuatis perſonis. 344 D
Lex talionis apud Iudæos & multas gentes inualuit. ibid.D
Lex duodecim tabularum. ibid.E
Legis intentio quæ. ibid.E
Lex talionis iniuſta. ibid.F
Lex talionis obſoleuit apud romanos. ibid.H
Lex naturæ cuique mandata. 347.H
Lex vetat odiſſe inimicum. 348.F
Lex de diligendis inimicis non contraria legi de occidendis Chananæis Hiebuſæis &c. 350.D

Leges venerabiles duabus de cauſis. 398.C
Lex naturalis. ibid.D
Lex quid. 431.D
in quibus Lex conſiſtat. 441.I
Lex Euangelica an non ſtrictior ſit. 441.C
Lex vetus typos, noua verò typorum nobis veritatem exibet. 566.F
Libellus repudij quid. 336 K
Libellus repudij an apud Romanos & cur repudium. 337.A
Liber pater de fœmore Iouis. 44.C
Liber ſeu enumeratio. 67.E
Liber cur generationis Chriſti eſſe dicatur cùm etiam aliorum meminerit. ibid.H
Liber diuinæ legis in templo abſconditus tandé repertus. 75.K
Libri incantatorum & diuinorum comburédi. 96.K
Libri multi deſiderantur incuria Iudæorum. 122.G
Libri quidam mendaces de Chriſti pueritia. 169.H
Liber quibus detur in ſacris ordinibus. 494.A
Libertas datur vt ſeruiatur Deo. 66.A
Libertas impura hæreticorum. ibid.A
Libertas qualis Chriſtianis relicta. ibid.B
contra Libertinos. 66.A
Liberum arbitrium quomodo ex Ioannis textu colligatur. 22.C
idem quibus Locis affirmetur. 230.D 273.I 290.B 335. G 310.K 410. A in quo demonſtratur.D
Liberum conuiuium. 183.K
Liberalitas in quibus conſiſtat. 54.G
cur Liberati ſumus. 66.E
Liberati de tribulatione debemus gratias agere. 413.K
Liberè Helyas ad Achab & Ioannes ad Herodé. 208.D
Libido promiſcua Reip. pernicies. 179.D
an Liceat habere duas tunicas. 140.E
Licet armari & pugnare in Turcas & quomodo. 345.E
an Liceat fugere in perſecutione & cur & quomodo. 510.A
an Liceat ſpirituali viro corporaliter laborare. 536.K
Ligatur homo, non ligatur veritas. 208.A
Lignum fumigans quid. 297.E
Lingua circunciſa. 95.B
Lingua & ſenſus inſtrumenta ad laudandum Deum. 104.F
Linguæ damna. 340.B
Lingua refrenanda. ibid.C
Linguæ bona & mala. 462.G
Lingua diligenter refrenanda. 463.F
Lingua non facilè retinetur. 463.I
Linguæ vitium quantum. 462.K
Linguæ proterua libertas. 463.I
Lites & rixæ prohibentur non iuris diſcuſſio. 346.A
Lis de templo & monte ventilata. 215.K
Litium cauſa & occaſio fugienda. 275.E
Liturgia quid. 34.I
Liturgiæ Iacobi Baſilij & Chryſoſtomi. 418.B
Liuidorum virulentæ linguæ non debent nos à bonis operibus remorari. 295.C
Lya oculis laborans cæcam ſynagogam, Rachel pulchra eccleſiam deſignat. 119 I
Lyſanias Abylenem ſortitus eſt. 28.E
Lyſanias adoptatus ab Aſcalonita. 130.D
Lyſanias filius Ptolomæi ex Alexandra ſorore. ibidem.
Loculus quid. 423.B
Locorum diſcretio in rebus ſacris. 271.B
Locus ſemotus meditationi commodus. 88.D
Locus vbi Ioannes baptiſabat. 202.I
Locus ex re cui deſtinatur honore aut cótemptu dignus eſt. 493.K
Locuſtæ quid ſignificent. 133.I
Locuſtæ iſtæ quæ erant. ibid.K
Locuſtarum eſus Iudæis permiſſus. ibid.
Locuſtæ Parthis in cibo gratæ. 134.A
Longiſſimè differunt qui cibis abſtinent imbuti errore Hæreticorum, & hi qui obſequuntur conſilio medicorum. 291.H
Loth ſubueretur montis aſcenſum. 45.I
Loth miſericorditer ereptus ex excidio. 52.G
Loth ſine circunciſione eductus eſt de Sodomis. 95.A
Loth miſericors in Angelos, ab incédio ereptus eſt. 311.B
Loth indignè oppreſſus à Sodomitis ſignum fuit excidij Sodomitarum. 467.B
Lotio ſepties iterata in Iordane quid ſignificabat. 498.D
D. Lucas traditionem agnoſcit. 2.K
D. Lucæ Euangelium à D. Paulo laudatum. 3.E
D. Lucas quomodo à Paulo acceperit quæ ab his qui viderant ſe accepiſſe aſſerit. ibid.
D. Lucæ ſumma diligentia in audiendo. ibid.F
Lucas cur ſcripſerit. ibid.H
Lucas cur præfatur nobilitatem parentum D. Ioannis Bapt. 29.C
Lucas cur nomen peccatricis tacet. 444.G
Lucas ponit generationes ſeptuaginta ſeptem & quorſum. 77.D
Lucas cur meminit principum cum de Ioannis baptiſmate ageret. 129.I
Lucas cur à 77. perſonis Chriſti genealogiam deducit. 149.G
Lucas & Marcus honoris gratia nomen Matthęi ſuppreſſerunt. 252.B
Lucerna tabernaculi. 286.B
Ioannis & lucernæ Moſaicæ comparatio. 286.B
Lucerna differt à luce. ibid.G
Lucerna doctrina. 318.E
Lucerna Chriſtus & quomodo. 319.A
Lucerna tam materialis quàm ſpiritualis nihil prodeſt ſi abſcondatur. 467.H
Lucius Epiſcopatum auro redemit. 158.B
Lucius Arianus in exilium expulit duos Macharios. 246.F
Lucius Arianus Alexādrinæ eccleſiæ præfectus. 485.H
Lucrum animæ qui magnificit, damnum rei modicum putat. 346.B
Lucri proprij cupiditas cauſa malorum omnium in eccleſia. 503.K

Luctus quis ad beatitudinem. 308.B
Luctus ob miſerias & peccata aliorum. ibid.G
Luctus in tempore Ioſue. ibid.K
Lugebantur recens nati. 31.H
an excludantur à beatitudine qui non Luxerũt. 308.D.E
Lugendorum peccatorum omnibus ſuppetit occaſio. 309.A
Lumini diuino qui participat non vexatur. 20.A
Lumen veniens illuminat. 6.B
omne Lumen naturæ & gratiæ eſt à verbo. ibid.E
Lumine per tenebras apparente quid ſignificabatur. 88.F
ad iudicium accepit Lumen à Deo qui illud noluit communicare proximo. 318 I
Luporum genus longè nocentiſſimum. 401.B
Lupi qui ſunt & cur. 402.A
Lupo diſſimulato non eſt monſtrum pernicioſius. ibid.F
Lupi graſſantur in caulam Domini quia paſtores ſocordes & pigri ſunt. 403.D
Lutherus à ſuis Germanis magnus habitus propheta. 496.G
Lux à ſole verbum à patre. 16.D
Lucis nomen magis dicitur in ſpiritualibus. ibid.B
Lucis ad bonum comparatio. ibid.C
Lucis & verbi comparatio. ibid.D
Lucis participatione in æternum bonum eleuamur ibid.H
Lucis ſimilitudine docentur omnes ſua malitia perire. 17.A
Luce quomodo perfrui poſſimus. ibid.D
Lux Iudæorum typica. 19.C
Lux vera non indiget participatione alterius. ibid.E
Lux quomodo illuminat omnes & tamen quidã ſine lumine ſunt. ibid G
Lux an abfuerit à mundo antequam veniret in mundum. ibid.I
Lux mundi qui ſint. 317.A

M.

MAcedoniani hæretici. 14.I
Macedoniani & donatiſtę à quo impediti ne eccleſiæ catholicæ communicarent. 173.D
Machabæi & Martyres nihil ſe perdere putarũt cum propter Chriſtum hanc vitam profunderent. 515.F
Macharius oratione ſpiritum gulæ à puero expulit. 157.B
Machariorum duorũ ſtupẽda hiſtoria. 246.E.F
Macarius Ægyptius. 484.K
duo Macarii expulſi. 523.D
Machiauelli florentini Athæi impium dictum. 202.F
Machiauellus atheiſmum introducit. ibid.F
Macrinæ ſororis D.Greg. Nyſſeni funus quale. 422.B
Madianitæ & Amalechitæ.i.dæmones non inſidiantur niſi locis fertilibus. 479.F
Maria Magdalene cur dicitur curata à ſeptem dæmoniis. 500.C
Magdalena vocata Maria. 444.B
Magiſtratus noſter Chriſtus quæ docuit, voluit rebus ipſis implere. 325. D
Magiſtratus eſt pœnis malos coercere, & bonos ab iniuria aſſerere. 345.B
Magiſtratus virum oſtendit. 403.A
Magi. 96.F
Magi qui fuerint, vnde, aut quo tempore venerint. ibid.F
Magia naturalis. ibid.F
Magi ſapientes. ibid.F
Magia dæmonica. ibid.
Magia ex Phyſica & mathematica comparatur. ibid.
Magi ſi fuiſſent incantatores Chriſtum non adoraſſent. ibid.I
Magi fuerint ne reges. ibid.B
Magi cur venerunt Hieroſolymam. 98.A
Magorum de Chriſto libera confeſſio. ibid.B
Magi vnde didicerint Chriſti maieſtatem & natalem. ibid.E
Magi cur ſtella vocati ſunt non ab angelo apparente. 99.K
Magi doceri debuerunt per ſigna. ibid.
Magis ſignum ſtellæ familiarius fuit. 100.A
Magorum fides quantum nobis proſit. ibid.B
Magi regem Iudæorum adorandum quærunt non Herodem. ibid.H
vnde Magi & quot itinerum diebus venerunt. 102 D
Magi humanum flagitantes conſilium diuinum amiſere ducatum. ibid.G
Magorum fides perſtringit præſumptuoſas hominum inquiſitiones de Deo. 103.A.B
Magorum adoratione Chriſtum in Euchariſtia adorandum eſſe euincit Chryſoſt. ibid.B
Magia & infanticidium falſò Chriſtianis impoſita. 456.D
Magorum illuſiones. 527.A
Magi non poſſunt naturam commutare in melius. ibid.B
Magna vis ſpiritus in Chriſto. 151.H
Magna probatio fidei & humilitatis Ioannis. 164 C
Magnum lucrum ſequentibus Chriſtum. 171.B
Magnum miraculum ſic eiicere vendentes & ementes. 188.F
Magna merces miniſtrorum verbi. 219.G
Magna pars noſtri profectus, ſi infirmitatis noſtræ conſcij fuerimus. 232.C
Magna dignitas paci ſtudentium. 312.I
Magna dignitas & gloria in hoc dicto, vos eſtis ſal terræ. 316.F
Magno ornamento eſt Reip. ciuium generoſa proles. 334.C
Magna rerum mutatio ex ſeruis Dominos & ex Dominis ſeruos efficit. 415.I
Magna cura miniſtrorum verbi. 488.I
Maxima pericula à falſis fratribus. 507.K
Magnus coram Deo quis. 31.K
Magnitudo mundi alia. ibid.
Magnum Hoſpitalitatis meritum. 505.B
Magna nobis incumbit neceſſitas orandi, quando adeſt neceſſitas fugiendi. 528.I

Magnus Ioannes bapt. magnus Christus ſed diuerſimode. 41.A
Magnificatur Deus cum laudibus extollitur. 49.I
Magnanimus non iudicat ſibi fieri contumeliam. 350.F
Magnificatur Deus per vitam puram. 49.H
Magnitudo Christi quando apparuit. 41.B
Magnitudo Ioannis in quo. 32.A
Magnitudo vocis ſignum magnæ affectionis. 47.F
Magnitudo fidei Symeonis. 109.I.K
Magnitudo charitatis diuinæ erga nos ex quatuor oſtenditur. 198.F
Magnitudo animi Ioannis. 167.I
Mahumetus cur circunciſioné obſeruat & baptiſma. 94.K
Mahumetus pſeudopropheta ſuperbus, cruentus & furioſus. 288.I
Mahumetus tumultuatus ex quo Arabes & Scythas ad ſe pellexit. 402 F
Mahumetiſtarum patinaria beatitudo. 419.E
Mahumetus fatetur & celebrat virginis immunitatem à peccato. 430.B
Maieſtatem Christi contemplamur per eius humilitatem. 23.B
Maioritas etiam inter patres pluribus competit ſed ſecundum diuerſos reſpectus. 430.D
Maior eſt vel minimus comprehenſor quolibet quantumcunque excellenti viatore. ibidem.H
Maior Mariæ in Ieſum, quàm matrum in filios dilectio. 127.B
Maiorum ſuſpicienda authoritas ſed Christo non æquanda. 213.D
Maiora præcepta data propter regnum cælorũ minora propter regnum terrenum. 299.A
Maiora & anguſtiora Christus præcepit, quomodo ergo grauia non ſunt. 326.E
Maior futura eſt incredulorum quàm Sodomitarum damnatio. 306.C
Maius ſe quàm hoſtem viciſſe. 32.A
Maius crimen in iudice dicitur duobus modis. 393.H
Maius eſt ruſticum ſapienter aliquid dicere quàm philoſophum. 418.H
Maius eſt reparare perdita, quàm illæſa reſeruare. 487.A
Malachiæ ad Clericum cõtumacem ſuperuacanea exhortatio. 551.D
Malchus defenſus à Leena. 151.G
Mala tria à tribus bonis Mariæ probantur excluſa & quæ. 38.C
Mala ſæpe ex vrbibus emergunt, bona verò ex oppidulis. 113.K
Mala voluntate quiſque miſer efficitur. 305.B
tria ſumma Mala. 373.G
Mala pœnæ quomodo ſunt mala. 405.C
Mala orta ſunt ex bonis. ibid.F
Male credentibus ruinam perfidia generat. 113.F
Male mori quid. 511.H
Maledictæ pridem vxores quæ viris prolem nõ edidiſſent. 39.I
Maledicta terra in opere peccatoris. 87.H
Maledictum pati quid. 324.E
Maledicta olim in Christianos contorta. ibid.G
Maledicere & dicere malũ quomodo differunt. 314.F
Malefici. 96.G
Malitia pro labore. 390.C
Mali cur appellentur Non exiſtentes. 14.E
Mali negotiatores qui ſua vendunt vt diabolo adhæreant. 491.G
Maligni ſpiritus quibus temporibus & locis ſæpius illudunt hominibus. 88.F
Malignus dæmon iniuria afficit nos per malos homines. 371.K
Malorum ſpirituum præſentia auget & confirmat timorem. 40.D
Malorum conſortia quàm damnoſa. 209.F
Malum vnde. 155.G
Malus cibus per quem negatur dominus & ingreditur inimicus. 156.I
Malorum filij cum tolluntur, rami arboris infructuoſæ abſcinduntur. 139.G
Malus pro diabolo. 343.K
quis Malus. 371.I
Malum pro diabolo ſumi. ibid.K
non Malum eſt videri bona ab hominibus. 376.B
Malũ & malitia pro afflictione & plaga. 390.D
vnde Malum & quid ſit. 485.D
Mammonas quis. 382.[illegible]
Mammonæ ſeruire quid. ibid.G
Mammona pro cupiditate. 383.C
Manaſſis flagitioſiſſima vita. 75.I
Manaſſes pœnitentia. ibid.I
Manaſſis reſipiſcentia & niniuitarum humilitas miſericordiam à Deo conſequũtur. 134.F
Manaſſes & Her idem. 149.I
Manaſſes & Dauid erecti. 158.C
Manaſſes patriæ religionis deſertor. 215.G
Manaſſis vincula ferrea quando & quomodo confracta. 356.G
Manaſſes & Sedechias turpiter ſuo loco moti. 380.D
Manaſſis pœnitentia. 446.I
Mandata Dei quid. 29.G
Mandati nulla leuitas vbi Dei mandatum intercedit. 93.G
Mãdata moyſi in actu facilia, in remuneratione modica & in peccato magna. 324.H
Mandata Christi ſunt iugum leue propter futuram retributionem. 442.E
Manducatio carnis Christi non ſola fide ſed & realis eſt. 40.H
Manducatio ſpiritualis. 540.H
Manducat quid propriè ſonat. 552.H.I
Manducationis multi ſunt modi. 555.D
Manducatio ſpiritualis fuit ſub lege. ibid.G
Manducatio ſpiritualis magis eſt ab accipiente ibidem.I
Manducare ſpiritualiter non ſufficit. ibid.K
Manducamus ſpiritualiter & realiter. 556.A
Manducatio ſacramentalis quid. ibid.C
Manducatio Sacramentariorum qualis. ibid. C
Manducatio Sacramẽtariorũ Dæmonica & fantaſtica. 557.B
Manducatio realis concluditur. 559.B
Manes voluit æſtimari paracletus. 203.F

Manes à Perſis honoratus licet hæreticus pius dictus eſt. 496.G
Manent lex, ſacrificium, ſacerdotium, cultus, ſed omnia meliora & perfectiora in noua lege. 324.B
Manichæi ſcripſerunt Euangelium ſecundum Thomam. 1.K
Manichæi. 14.C
Manichæi cur Prophetas omnes & vetus teſtamentum eludebant. 18.G
Manichæus dixit malignum opificem produxiſſe omnia viſibilia. 20.G
Manichæi cur Matthæi Euangelium reprobent. 99.D
Manichæus in oblatione myrrhæ quomodo cõfunditur. 103.F
Manichæi cur Euangelio Matthæi detrahebant. 252.H
Manichæi Chriſtum vt legis præuaricatorem arguebant. 322.I
Manichæi Catholicorum ora baculis aperiebãt vt ex eorum manibus communionem acciperent. 402.B
Manichæorum error cauendus de duabus arboribus & duabus naturis. 404.E
Manichæi panem tanquam à malo Deo creatum auerſabantur cum exectationibus. 470.E
Manichæi vt liberum arbitrium impugnabant. 543.E
Man quomodo & quomodo Chriſtus à patribus manducabantur. 555.H.I
Man quomodo fuit figura corporis Chriſti. 567.E
Manna per verbum Dei implebat omnem Iudæorum indigentiam. 156.I
Manna quomodo de cœlo, & non de cœlo dicatur. 539.D
an fuerit falſum in Manna miraculum. ibid.E
Manna cur negetur eſſe vetus panis. ibid.
Manna quibus rationibus Chriſti typum geſſit. ibid.F.G
Manna vnde ita dictum & quid ſignificet. ibid.H
Manna figura Chriſti. 546.D
Manna famem corporalem tantum remouebat. ibid.D
Manna à neutra morte præſeruabat. 546.A
Mannæ reſeruatio. 568.D
Manſuetudo neceſſaria. 307.E
Manſuetudo virtus heroica. ibid.
Manſuetudo Chriſti. 230.C
Manus quid. 336.A
Manus Dei potentia eius eſt. 458.F
Marciani Imper. tempore concilium Chalcedonenſe vnum ex 4. generalibus. 41.E
Marci Euangelium à Petro acceptum. 3.E
Marci Imperatoris Epiſtola ad ſenatum Romanum pro Chriſtianis deinceps non infeſtãdis propter religionem. 350.K
Marcion & Manichæi reiiciebant vetus teſtamentũ tanquam à malo Deo conditum, 61.I
Marcion tria baptiſmata approbabat. 272.E
Marcion corrupta virgine aufugit ac ſecundum baptiſma commentus eſt. 272.E
Marciõ hæreticus abuſus Chriſti ſentẽtia. 259.A
Marcion hæreticus primogenitus Sathanæ.
Marcionitæ & Manichęi loco abutuntur. 462.B
Marcus Imperator Chriſtianam fatetur pietatẽ. 455.F
Marcus exercitator. 323.C
Marcus Archiepiſcopus Epheſinus quem librũ edidit. 418.B
Mare violentiſſimum re imbecillima i. arena coercetur. 243.I
Margaritæ quid. 394.K
Margarita quid. 395.E
Margaritæ proprietates. ibid.H
bonæ & falſæ Margaritæ. 490.K
vnde & quæ bonæ Margaritæ. 491.B
Margaritæ cum doctrina Chriſtiana infirma cõparatio. ibid.C.D
Margaritæ quibus contemptibiles. ibid.E
Margaritæ proprietates Chriſto conferuntur. ibid.H
Maria virgo ante partum, in partu & poſt partum. 27.C
Mariam quid opus fuit deſponſari. 37.A
Mariã fuiſſe de domo Dauid quomodo liquet. ibid.B
Maria eccleſiæ typus quæ eſt immaculata ſed nupta. ibid.D
Maria ſolitaria. ibid.H
Maria maris ſtella. ibid.E.F
Maria domina maris. ibid.G
Maria vellus Gedeonis. 38.F
Maria candelabrum ſeptem lichnis ornatum. 39.C
Maria ſibi timet ab illuſione dæmonis. 40.C
Maria non concepit ſola fide. ibid.G
Maria theotocos & Deipara. 41.D
Mariæ quæſtio non è diffidentia. 42.B
Maria non erat capax tanti numinis ſine ſpiritu ſancto. 43.G
Maria ſibi ſimiles quærebat. 45.I
Maria cur viſitauit Elizabetham. ibid.H
Maria nocte magna meditata myſteria. ibid.I
Maria virgo ſe totam Deo vouit. 49.B
Maria ſoror Moſes ſubmerſis Ægyptiis cantico gratias egit. ibid.B
Maria aurora quomodo iuxta cantica. 51.I
Maria ſchala cœli. ibid.I
Maria cur deſponſata quæ virgo eſſe debuit. 78.A.B
Maria cur mater vocetur. ibid.E
Maria vxor & ſponſa. 80.K
Maria ſemper virgo. 82.F
Maria doctrix eccleſiæ. 128.D
Maritus obligatur præceptõ de fugiendo adulterio. 339.F
Maria ſoror Moſis cur lepra fuit percuſſa. 211.C 411.I
Mariæ paupertas. 207.H.I
Mariæ admiratio ex fide. 112.A
Maria concepta ſine peccato. 430.A
Maria ſine peccato. 470.F
V. Maria areola in natiuitate ſeparata à peccato & fomite per ſpiritum ſanctũ purgata. 481.B
Maria virgo priùs concepit Chriſtum per fidem in mente, poſtmodum in corpore. 556.B

S. Martialis quanta fuit vitæ auſteritas. 375.B
Martialis dictum in vnguento delibutū. 377.A
D. Martinus Turn. Epiſcopus inuitis parentibus ad templa Chriſtianorum confugit. 125 E
D. Martino dæmon purpuratus apparens quid reſponſi ab eodem tulerit. 228.E
D. Martinus ſeruo miniſtrabat. 415.K
Martinus moriturus quid orabat. 485.K
Martinus pœnitentiarius. 471.A
Martyres linguis abſciſſis loquuntur. 58.C
Martyrum diuerſæ ſpecies. 120.I
Martyr incarceratus ſemper liber. 208.A
Martyres vino nouo inebriati. 259.E
Martyrum exempla. 314.B
Martyres malebant occidi quàm occidere. ibid.B
Martyrem pœna non facit ſed cauſa. 515.D
Martyrum corpora & ſepulchra tuentur homines ab inſidiis dæmonum. 422.I
Martyribus etiam in ipſis tormentis non deeſt Dei præſentia. 509.B
Martyres etſi fulgebant gloria miraculorum nō tamen expertes erant pœnarum. ibid.K
Maſculus omnis quomodo ſanctus cùm multos fuiſſe ſceleratiſſimos pateat. 105.K
Mater Chriſti debuit eſſe virgo. 36.I
Matres filios alendos nutricibus committentes brutis animantibus deteriores. 85.G
Matres impenſius filios diligunt quàm patres. 121.I
Matrum eſt filios lacte alere, & inuoluere. 86 G
Matribus fide opus erat ad leniendum dolorem. 122.A
Mater duplicites virgo. 181.H
Mater Ioānis & Iacobi diſcipula Chriſti. 229.H
Matrimonium an verum interceſſerit Ioſepho cum virgine. 78.F
Matrimonia quomodo ſuſcipienda. ibid.I
Matrimonium verum etiam inter continentes. ibid.I
Matrimonium ſtat etiam ſine copula carnali. 127.C
Matrimonium non rumpitur inter coniugatos ſi contineant cum conſenſu. ibid.D
Matrimonium omnium nationum legibus cōmendatur. 179.D
clandeſtina Matrimonia improbantur ab eccleſia. ibid.E
Mathan & Melchi vnam vxorem habent ſed ſucceſſiuè. 74.G
Mathathias Idololatrantem interfecit. 406.C
Mathathiæ herois factum in ſuaſorem eſus ſuillæ. 569.A
Matthæi Euangelium quibus & qua occaſione conſcriptum. 3 D
Matthæus Euangelium Hebræo ſermone ſcripſit. ibid.
Matthæi Euangelium Barnabæ manu deſcriptū vbi repertum. ibid.E
Mattheus cur de temporali generatione dixerit. 68.D
Matthæus quomodo Chriſtum vidit. ibid.F
Matthæus Chriſtum hominem aſſerens, etiam ab eo omnia noſtræ reparationis myſteria deriuat. ibid.I
Matthæus Chriſti generationem recenſens multas ſimul hæreſes eludit. 71.D
Matthæus cur meminit Thamar cuius factum deteſtamur. 72.H
Matthæus cur per Salomonem Lucas per Nathā Chriſti generationem deſcripſerunt. 475.A
Matthæus conciliatur cum hiſtoria paralipomenon. 76.G
Matthæus & Ioannes conciliantur. 142.G
Matthæus cur Ioſephi hæſitationem ſuæ hiſtoriæ inſeruerit. 77.K
Matthæus non 70. ſed hebraicam veritatem eſt ſecutus. 119.G.H
Matthæus cur peccatrices mulieres in Chriſti genealogia recenſet, Lucas verò nullam. 149.E
Mathatias zelatus in lege Dei. 187.A
Matthæus ſecutus ſenſum Eſaiæ. 238.E
Matthæus ſe proprio nomine deſcripſit. 252.B
Matthæus cur de ſe in tertia perſona loquitur. ibid.H
Matthæus quanta auiditate Dominum eſt ſequutus. 253.A
Matthæus cur non meminit cōuiuij quod Chriſto ſequi iubente parauerat. ibid.B
Matthæus quomodo cùm omnia reliquerit, habuerit domum & conuiuium fecerit. 253.C
Matthæi Publicani conuerſio multis fuit exemplum pœnitentiæ. ibid.D
Matthæus cur dictus leui. ibid.H
Matthæus quomodo ſacerdotē vocet Abiathar quem ſcriptura vetus nominat Achimelech. 292.A
Matthæus Donatus dicitur. 301.G
Matthæi humilitas in duobus. 302.F
Matutinæ preces. 216.C
Maxentius contra Neſtorianos. 554.E
Maximè cauendum moleſtum ſimulatorum genus. 394.D
Maxima pietas prodere latebras impiorum. 486.G
Maximinus cur à ſuis occiſus. 524.F
Maximus Tyrannis fugatis Iuſtina & valentiniano Romam occupat. 453.C
Maximus vinctus redditus eſt Theodoſio à militibus. ibid.
Maxillæ præparatio hyperbolica locutio. 345.G
qui Medetur inſanis debet illorū patienter ferre iniurias. 506.I
Medici præſentia. 25.F
Medicina medetur morbis corporis, ſapientia autem liberat animam à perturbationibus. 251.C
Medicorum & paſtorum Eccleſiæ ſimilis conditio. 435.G
Medio vtendum ad omnia. 28.B
Mediis angelis vtitur Deus. 270.I
duo in Chriſto Meditanda. 4.H
Meditatio in reſurrectionem. 284.H
Meditatio Iudicij ad pœnitentiam inducit. 136.H
Meditatio tollerantiæ ducit ad paſſionem martyrij. 345.H
Mendacium Sathanæ. 161.A

Mendacij fucus. 215.D
Mendacium quantumcunque dilatetur ſe tandem deſtruit. 220.G.H
Mendicitas in Helya. 164.I
Mendicitas voluntaria probatur. 306.A
Mel ſylueſtre quid & quale. 134.C
Melchior canus. 269.H
Melchiſedech quomodo ſine patre & matre aſſeritur. 151.A
Melchiſedech panem obtulit, Chriſt⁹ verò corpus ſuum. 549.B
Melchiſedech quorum typos prætulit. 556.D
Melius vitam perdere quàm eleemoſynā. 115.G
Melius eſt illuſtrare progenitores quàm ab eis illuſtrari. 137.H
Melius ſe humiliter occultare quàm impudenter oſtentare. 238.I
Meliùs eſt nemini prodeſſe nemini nocendo quā aliquos veſtire alios ſpoliando. 530.E
Melius cæcutire quam videre quod non decet. 448.E
Membro vt ægro ſuccurratur, ſæpe integro adhibetur medicina. 53.B
cur Deo Membra tribuuntur. 216.K
Membra noſtra non vult Chriſtus mutilari aut erui pro vitando ſcandalo. 336.D
Memoria iuſtorum defunctorum. 211.F
Memorum ac gratorum conſuetudine Chriſtus delectatur. 220.H
Mendacia conficta contra fideles. 508.C
Mens æterna & ſapientiæ præſidens prima omnium cauſa. 13.H
Mens purganda his qui Deum in ſcripturis videre volunt. 311.E
Mens quia capax SSancti priùs eſt purganda. 334.E
Mens noſtra in ſolum Deum fertur ſicut in finē. 538.I
an non abſtinendum à Menſa impiorum. 443.E
Menſæ Italicæ & Syracuſanæ. 525.I
Menſa epiſcoporum. 526.A
Menſa Chriſti quæ & qualis. 547.C
quid Menſura. 468.A
Menſuræ nomine iudicium ſignificatur. 393.A
Mentiens ſanctitatem impius eſt. 376.C
Mercatorum vita quantis obnoxia periculis. 400.F
Merces eleemoſynæ quæ. 212.E
Mercedem Chriſtus vocat vt meritum aſtruat. 315.C
Merces & meritum correlatiua ſunt. ibid.E
Merces orationis. 357.B
Merces hypocriticorum ieiunatorum. 376.F
Merces martyrum. 513.D
Merces & honor recipientis miniſtrum Dei. 515.H
Merces prophetæ poteſt dupliciter intelligi. 516.B
Meretrici pœnitenti ad cœlum patet liberrimus acceſſus. 180.G
Meriti ſingularis indicium quando Deus nomē imponit vel mutat. 31.F
omne Meritum quiſque ſibi per Dei gratiam cōparat in vita præſenti quod proſit in futura. 63.G
Meriti ratio. 315.C
Meritò qui in lege manere noluit ſub lege punitur. 343.B
Meriti probatio. 354.F
Meritò qui ſpiritū ſanctum emit amittit. 503.H
Meſdei regis filius quomodo à dæmonio liberatus. 261.B
Meſſis iudicij particularis. 489.A
Meſſis ſpiritualis quæ. 501.A
Meſſores Apoſtoli & prædicatores. 219.C
Meſſyas quid ſignificet. 175.I
Meſſyas qualis eſſe debuit. 288.H
Meſſyas diſcretus à Prophetis, doctrina, & operibus. 417.A
Meſſyas ſacerdos, & ſacrificium, conuiua & conuiuium. 548.E
Metaphora triplex in verbis Chriſti. 258.G
Metaphora. 537.D
Metreta quid. 183.B
Micheas Regi Ioſaphat gratus. 75.C
Micheas depalmatus. 345.K
Micheas à ſuo Rege deſpectus regi Ioſaphat fuit gratiſſimus. 496.F
Michol irridens Dauidem nihil profecit. 295.D
Midæ pœnitentia & fabula. 560.K
Miles etiam ſaluari poteſt. 142.B
Militare non eſt delictum, ſed propter prædam eſt peccatum. 143.B.C
Militia corporalis & ſpiritualis quales requirūt. 151.F
Milites cur in Iulianum inuecti. 524.F
Militum labores inexplicabiles. 400.F
Militia nihil militum ſaluti officit. 180.E
Milites nunc contemptores Dei, religionis & templorum direptores. 417.D
Mineruam de cerebro Iouis natam fabulantur poetæ. 44.C
Minerua bellis & ſtudiis præerat. 417.E
Minimus in regno cœlorum quis. 323.A
Miniſtri ſermonis qui. 3.B
Miniſtris verbi temporalia debentur. 219.E
in quem finem eccleſiæ Miniſtri præficiantur. 300.H
Miniſterium eccleſiæ quibus definitur. ibid.H
Miniſtri eccleſiæ quando canes non audent arcere à ſanctis. 395.A
an Miniſtro eccleſiæ liceat accipere pecunias. 504.I
Miniſtro peccatori an victus debeatur. 515.K
quis Miniſter ſacramenti extremæ vnctionis. 517.A
cur vult Chriſtus homines Miniſterio Apoſtolorum diſcumbere. 525.K
Minos quomodo cretenſē & Lycurgus Spartanā laboribus erudierunt iuuentutem. 313.H
Minor dupliciter dicitur. 430.F
Munitio ciuitatis eſt in duobus. 317.I
in creaturis nihil tam Minutum in quo non ſit diuina maieſtas. 343.E
Mirabile conſilium ſapientiæ diuinæ. 199.B
Mirabilis Chriſti patientia. 235.C
Mira omnia in Chriſti natiuitate. 84.B
Mira ſatellitum crudelitas. 120.H
Mira charitatis diuinæ ſuauitas. 199.B
Mira in aquis Deus operatur. 271.C.D

Miracula Chriſto in Ægyptum aduenientc. 118.D
Miraculum in chana Galilææ quando factum. 148.H
Miracula cur fiebant à Chriſto. 188.F
Miracula propter conuerſionem ad fidem ſiue à fidelibus ſiue à peccatoribus fiunt. 190.E
Miracula etiam à ſanctis fiunt magis ad demõſtrandam ſanctitatem eccleſiæ quàm perſonę. ibid.F
Miracula non edenda ad oſtentationem aut plebis arbitrium. 238.K
Miracula Chriſti magna fuiſſe tribus modis deprehenduntur. 411.F
Miracula apud arianos à Catholicis facta irridentur à prophanis. 464.E
Miracula cur fiant. 496.D
cur non edantur nunc Miracula per verbi miniſtros. 502. A
Miraculum maximum mundum per piſcatores ad fidem eſſe conuerſum. ibid.A
cur Miraculum in panibus factum. 522.E
Miracula inducunt ad fidem. 538.K
Miraculum multiplicatorum panum quò tendebat. 550.E
Miranda miniſtrorũ prompta obediẽtia. 183.H
Mirati ſunt Ægyptij liberatis Iſraelitis. 415 E
Mirum in natura ſalis obſeruandum. 316.B
Miſeria temporum noſtrorum. 46.F
Miſeria hominis poſt peccatum. 87.G
Miſeria beatitudini contraria. 304.I
Miſeria noſtrorum temporum confertur cum miſeria Iudæorum. 500.K
Miſeri plerique hominum tãtum quia hominẽ non habent. 274.B
Miſericordia Dei in omnes. 52.F
Miſericordia aliquando conſiderat beneficium conſeruationis. 53.B
Miſericordia iuſtificans. ibid.B
Miſericordia in defunctos. 63.D
Miſericordia cur viſcerum nomine intelligitur. 68.A
Miſericordia ſemper facienda. 256.A
Miſericordia quid. 310.G
Miſericordiã cur Chriſt⁹ ſubiecit iuſtitię. ibid.G
Miſericordiarum Dei non eſt numerus. 445.A
Dei Miſericordia concurrit ad pœnitentiam. 450.F
Miſſa dicta Dæmones fugari. 457.K
Miſſio & Euangelium quid. 239.B
Miſſio filij vera, & filij cum patre vita vera, probat & veram eius carnem, & ipſam verè mãducari. 564 I
Miſſio filij quid & qualis. ibid.
Mitis nemo eſſe poteſt qui non ſit pauper ſpiritu. 307.A
Mites qui. ibid.A
qui prorſus non iraſcuntur non ſunt Mites ſed inſipientes & inſenſati. ibid. D
Modi eſſe Dei. 38.I
Modus multiplex trahendi. 543.E.G
Modus ſapienter repertus quo Deo vniremur. 565.H
Moloch pro Saturno colebatur. 328.I
Ex Monachis Benedictinis quot prodierunt pontifices Romani, Cardinales, Archiepiſcopi & Epiſcopi. 152.F
Monachi conſultò fecerunt qui relicta patria & patrimonio Chriſtum ſecuti ſunt. 496.H
Monarchiæ quatuor breui corruerunt. 41.A
Monarchia ſub quarta, Chriſtus natus. 83.I
Monaſticæ vitæ authores. 164.F.G
Monaſteria in Ægypto copioſiſſima. 118.C
Monaſtica vita tutior. 133.G
Monaſticum inſtitutum probatur. 152.E
Monica multas fudit lachrymas pro filio Auguſtino Manicheo. 364.D
Montani ieiunium quod. 258.C
Montanus putauit Chriſtum habuiſſe corpus fantaſticum. 498.I
Mons in quem ſubuectus eſt Chriſtus vbi eſt. 160.D
Mons quid ſignificet. 299.A
Mons velut ſpecula. ibid.B
Mons orationi conueniens. ibid.E
Montes terrenæ cupiditatis. 135.A
Montium quorundam commendatio. 215.D
ſine Mora ad Chriſtum accedendum. 176.C
Moralis expoſitio hiſtoriæ ſuſcitati adoleſcentis. 423.E
Morbi quidam ad artem medicam relati. 227.C
non omnes Morbi à peccatis oriuntur. 275.G
Morbus à dæmone. 267.B
Morbi ſpirituales plures quã corporales. 270.H
Morbi ob peccata. 275.G
Morbi corporales milites ſunt & vltores Dei. 418.D
Mortem videre quid. 108.G
Mori in Chriſto eſt mori in pace. 110.G
Mors Chriſti triduana, ſignum futuræ eiectionis Iudæorum è templo. 187.F
Mors ad conditionem ſomni redacta. 264.H
Miracula etiam hodie fiunt. 464.K 465.A
Mors vulgaris quid. 511.H
inſtantis Mortis meditatio ad quid. 541.G
Mortis deſtructio effectus eſt ſacramenti Euchariſtiæ. 549.C
Mors Chriſti generalem reſurrectionem generi humano operata eſt. 549.B
Mortui quomodo ſunt extra ſtatum meriti & tamen iuuantur. 63.F
Mortui quomodo ſepeliant mortuos. 241.D
Mortui ſunt qui extra Deum viuunt. ibid.E
Mortui dormiunt ſolùm Chriſto cuius eſt illos excitare. 264.G
Mortui quando vocem filij Dei audiunt. 282.D
Morum & doctrinæ corruptiones ab iniuria paſtorum. 60.E
Mos Orientalium cum principibus munera offeruntur. 84.K
Mos Perſarum & Orientalium. 93.H
Mos erat antiquis à rebus nomina imponi. 174.C
ex More vetuſto in miſſa diaconus præſentes ad mutuam pacem vocabat. 330.H
odiendi Mores praui. 549.D.E
Mos hypocritarum eſt lenibus verbis aliquem prodere. 449.H
Mos Æthiopum qualis. 553.H.I
Motus animi compeſcendi ſunt. 326.H

quid Motus arreptitius. 509.D
Motus dæmonicus rationem perturbat. ibid.
Moſcouitarum princeps Baſilius. 455 H
Moſes participatione nuncupatus Deus. 9.A
Moſis faciem Dei colloquio illuſtratam Iſraelitæ videre non poterant. 26.H
Moſes & Aaron quomodo dubitarunt. 33.H
Moſes manſit 40. annis in deſerto antequam in Ægyptum deſcenderet. 68.K
Moſes & Sephora durè caſtigati ob neglectam circuncisionem filij. 94.E
Moſis & Chriſti comparatio. 118.K
Moſes in Adamo mulierem & omne earum genus complectitur. 69.I
Moſes delectus ad populi liberationem repente gregem & Iethro deſerit. 151.K
Moſes typus Chriſti. 152.B
Moſes ieiunus penetrauit in montem. 153.G
Moſes è quo monte vidit ſibi monſtratam terrã promiſſionis. 160.D
Moſes multa vidit qualia aliorum nemo. 170.C
Moſes quomodo de Chriſto ſcripſit. 175.I
Moſes quot millibus ſalutem obtinuit. 181.A
Moſis ad Deum orationes. 250.A
Moſes de ſe in tertia perſona loquitur. 252.I
Moſes cur ieiunauit. 258.F
Moſis & Helyæ.i.coniugati & celibis collatio. 180.D
Moſes accuſabit accuſatione legiſlatoris. 289.F
Moſes vt deriſores Iudæos apud patrem accuſat ſic reſipiſcentibus patrocinatur. ibid.G
Moſes populo gratiam impetrat & ſorori Mariæ lepra affectæ ſanitatem. ibid.I
Moſes vir mitiſſimus. 307.H
Moſes cur velamen ſuper faciem ſuam ponebat. 323.A
Moſes iubens dari libellum repudij non probauit diſſidium ſed vitari voluit homicidium. 337.B
Moſes orauit pro ſorore Maria prius eum calumniante. 350.I
Moſes Domini lepuſculus vbi iuſſus ſtare. 408.F
Moſis cum Chriſto comparatio. 427.A
Moſes lactari noluit à muliere Ægyptia, ideo quæſita fuit hebræa. 471.B
Moſes docturus, turbas in imo eſſe iubebat. 475.K
Moſes expoſitus à ſuis excipitur, à filia Pharaonis. 496.F
Moſes fugit in madiam. 510.C
Moſes Idololatris conſanguineis non pepercit. 514.K
Moſes dignitatem regiam ſub pharaone contempſit. 524.C
Moſes tempore paſchatis eduxit populum in deſertum & manna pauit, ſic Chriſtus. ibid.D
Moſes non ſpreuit conſilium Iethro. 525.D
Moſes deſperabat potentiam Dei ſufficere poſſe populo alendo in deſerto. ibid.G
Moſe abſente Iſraelitæ idolatrarunt. 530.E
Moſes quibus precibus populum munierit ad opem diuinam implorandam. 533.B.C
Moſes Pharaonem veritus fugit. 534.A
Moſes & Chriſtus differenter (& ſi vterque miraculoſe) mare tranſierunt. 536.C
Moſes quomodo Deum vidit. 545.F
Moſem pauit per 40. dies viſio diuina. 564.H
Moſes erepturus populum de Ægypto, typus erat Meſſyæ venturi. 564.K
R. Moſes Hadarſan. 122.I
R. Heccados. ibid.K
Mulierum non eſt publicis negotiis dominari. 46.B
benedictæ Mulieres in veteri teſtimonio. 47.H
Mulieris immunditia vnde. 104.E
Mulier cur immunda ſeptem diebus. ibidem. G.H.
Mulieris malitia indicibilis. 209.A
Mulierum arte quàm multi decepti & in diſcrimen vltimum vocati. ibid.A
Mulierum impudentia mira. ibid.
Mulieres quæ Dei gratiam eleemoſynis promeruerunt. 212.E
Mulier Chriſto teſtimonium perhibet. 214.I
Mulier apud Iudæos ſanguinis fluxum patiens immunda erat. 261.G
Mulier adultera poſt peccatum agnitum ſi à viro admittatur non poteſt poſtmodum extrudi. 337.H
Mulier dimiſſa cauſa fornicationis ſpiritualis ſi redeat ad eccleſiæ gremium & conſtet de veritate conuerſionis vir tenetur eam recipere. ibid.I
Mulieres ſtimulis carnis magis agitãtur. 444.G
Mulier fucis illita & capillitio alieno exornata eſt graculus Æſopicus. 447.G
Mulieres miratæ ſunt victoriam Dauidis de percuſſo Goliath. 455.E
Mulierum laſciuarum contubernium Salomonem ſuffocauit. 481.A
Mulieris mira confeſſio. 469.I
Mulier ſapientia. 483.A
Mulier Synagoga. ibid.E
Mulierum pietas in Chriſti miniſtros. 500.D
Mulieres Iudaicæ ex antiquo more gentis victũ & veſtitum præceptoribus miniſtrabant. ib.E
Mulieribus nihil leuiter aut temerè promittendum. 519.G
Mulierum malitia. ibid.H
Mulieris Edeſſenæ ad mortem pro Chriſto ſubeundam alacritas. 523.I
ſub Mulieris typo prophana impiorum ſynagoga exprimitur. 520.C
Mulier mala acutiſſimum Diaboli telum. ib.C
Multi Prophetarum glorificati ſunt. 26.H
Multæ ſanctæ mulieres pepererunt improbos. 47.F
Multis olim hoc nomen Ieſu datum. 70.A
Multa difficilia quæ non intellecta non minuunt ignorantis fœlicitatem. 127.G
Multi fuere Binomes & Trinomes. 149.B
Multi ſub tempus aduẽtus Chriſti nomen Meſſyæ ſibi arrogarunt. 217.E
Multis cauſis Chriſtus appetitur. 221.E
Multum reliquit qui nihil ſibi retinuit. 228.K
Multæ aquæ multi populi. 239.C
Multum intereſt an quis cibis vtatur per contemptum eccleſiaſticæ abſtinentiæ an propter neceſſitatem & infirmitatem. 292.I

Multi humiles non ſpontanei. 306.E
Multi regnorum primores vnico bello profligati. 380.D
Multi quomodo ex ſummis inimicis ſummi amici euaſerunt. 350.E
Multi dij quomodo. 384.B
Multa poëtarum & hiſtoricorum teſtimonia de bonorum virorum libertate. 428 E
Multa dixit & fecit Saluator quæ nullus Euangeliſtarum conſcripſit. 452.K
Multinuba mulier. 215.A
Multiplex gradus vitæ. 16.E
Multiplex intelligentia ſpiritualis. 319.A
Multiplex iudiciū in diuerſo gradu conſiderandum. 466.G
Multitudinis confuſæ prompta obedientia. 526.B
Multi Chriſtum viderunt & contempſerunt. 542.F
Mundanorum applauſus in proſperis. 46.C
Mundana ciuitas variis nominibus deſcripta. 514.G
Mundus quid. 20.F
Mundi ſignificationes tres. ibid.H
Mundus pro terrenis & peccatoribus hominibus. ibid.K
Mundus quomodo à verbo factus eſt, tamē non cognouit verbum. ibid.H
Mundus quid ſignificet. 198.I
Mundus multipliciter ſumitur. 198.I
Mundus hic piorum carcer. 208.A
Munera hæc quid myſterij habeant. 103.E
Munera Chriſto oblata prædicta ante fuerant. ibid.G
quid Muneris exiſtimationem facit. 516.E
Murmuratio quid. 543.C
Murmuratio periculoſiſſima. 550.D
Muſculus contra ſe & ſuos qui eccleſiam reformare volunt. 187.D
Mutat etiam Deus ſententiam. 341.A
Myrmidones ex formicis orti. 44.C
Myſteria numeri quaternarij Euangeliſtarum & typi. 2.A
Myſteria in natiuitate Pharis & Zaram. 72.K
Myſteria cantici canticorum ſpirituales Chriſti cum eccleſia nuptias celebrant. 204.B
Myſteria Dei publicare glorioſum. 217.I
Myſterium partus Eliſabethæ. 56.G
Myſteria fugæ Chriſti. 123.E.F
Myſterium obſeruandum. 231.B
Myſterium veſtitus Ioannis. 133.H
Myſteria ſacra ante ætatem maturam non obeſida. 145.F
Myſteria quæ vocantur. 210.I
Myſterium quod habet Simonis ſignificatio. 236.D
Myſterium. 411.A
Myſterium agebatur in curatione ſerui Gentilis poſt expeditam leproſi Iudæi purgationem. 415.B
Myſterium Reginæ Saba. 467.F
Myſteria noui teſtamenti quomodo erant abſcondita. 484.B
Myſteria non omnibus reuelanda. ibid.C
Myſteria. 568.B
Myſteria ſacra impiis & irriſoribus non credenda. ibid.H
Myſteria ſi quis curioſiùs quàm religioſiùs contemplabitur cæcutiet. ibid.H.I
Myſterium Trinitatis & Incarnationis præcipuè retineri à nobis debet. 572.G
Myſtica numerorum in generatione Chriſti contentorum ratio. 77.B
Myſticus ſenſus hiſtoriæ Chriſti præſentati. 116.H
Myſtica calceamentorum interpretatio. 143.F
Myſtica corrigia. 167.A
Myſtica interpretatio loci vbi, facta eſt Iudæorum ad Ioannem legatio. ibid.D
Myſticè de Regulo & de Chriſti in hunc mundum aduentu. 221.H
Myſticam petri nauim Chriſtus aſcendit. 230.G
Myſtica interpretatio curationis paralytici. 250.G
Myſticus ſenſus hiſtoriæ ſuſcitatæ filiæ Archiſynagogi. 261.D
Myſticus ſenſus hiſt. confrictarum ſpicarum. 293.I
Myſtica aridæ manus curatæ interpretatio. 296.E
Myſticè cui manus areſcit is omnino otioſus eſt. ibid.E
Myſtica expoſitio huius loci nemo accendit lucernam. 319.C
Myſticę hieroſolymæ & capitis ſignificationes. 343.E
Myſtica liliorum ſignificatio ex D. Ambroſio. 387.I
Myſtica leproſi curatio. 413.G
Myſtica peccatricis ſignificatio. 448.G
Myſtica ratio cur Chriſtus ſedens iuxta mare docuerit. 473.I
Myſtica exuuiarum ſerpentis expoſitio. 507.D
Myſticos allegoriarum nodos ſoluere & ſenſus explanare quid. 511.F
Myſtica expoſitio receſſus Chriſti. 513.E
Myſtica ratio miraculi panum. 527.F
Myſticè iſtæ quatuor noctis vigiliæ quatuor eccleſiæ ætates præſignant. 532.B
Myſticus ſenſus non præiudicat literali. 548.A

N.

NAaman in Iordane lotus & à lepra curatus. 131.A
Naaman quàm ſpem conceperat de Heliſæo. 249.I
Naaman Syrus quis fuerit. 498.C
Naaman leproſus, quid ſignificet. ibid.D
Naaman libens obſequutus eſt verbis puellæ captiuæ. 525.D
Naaſon quis. 73.D
Nabath & Achior conſobrini Tobiæ adſunt nuptiali conuiuio. 179.H
Nabuchodonozor Ioachim abduxit captiuum. 76.C
Nabuchodonoſor aulicorum noſtrorum typus. 221.D.E
Nabuchodonoſor quomodo expugnauit Hieruſalem & ea potitus eſt. 370.I

cor Nabuchodonoſor mutatum & cor feræ illi datum. 477.G
Narciſſi fabula. 556.G
Naſcetur ex te, vim habet. 43.I
Naſci denuo quid ſit. 190.G
Natalis ab hæreticis decepti publica pœnitentia. 446.A
Natalium celebratio apud Ethnicos. 518.I
Natalis dies cur cuique luctuoſus. ibid.K
pro Natalibus etſi miſeria refertis, Deo ſunt agendæ gratiæ. 519.A
vnde nomen Nathanael. 175.F
Nathanael commendatus à Chriſto. 176.D
Nathanael patriarchæ Iacob imitator. ibid.F
Nathanael cur non inuenitur inter apoſtolos cui tamen tantum à Chriſto teſtimonium redditur. ibid.G
Nathanaelis confeſſio vulgarem longè tranſcendit. 177.D.E
Nathanael veri Iſraelitę nomen promeritus ſcalam quoque vidit. 178.A
Nathan filius Dauidis ex Berſabee. 150.C
Nathā filius Dauid eſt alius ab eo propheta qui arguit Dauid. ibid.F
Nathā nulla trabe excæcatus ad Dauidis increpationem perrexit. 394.A
an Nathan ex tribu leui fuerit cùm ſacerdos dicatur. ibid.I
Nathan Dauidem vt ad pœnitentiam pellexit. 449.E
Nathan arte Dauidem coegit fateri peccatum. 474.C
Natiuitatis genus triplex. 23.A
Natiuitas Chriſti prophetata. 83.C
Natiuitatis veritatem Euangeliſta omnibus circunſtantiis expreſſit. ibid.D
Natiuitas Chriſti quibus temporibus contigerit. ibid.K
Natiuitas Chriſti quibus annunciata. 87.H
Natiuitatis Chriſti locus cur exprimitur. 89.E
Naturale eſt parentibus conſeruare prolem. 252.A
Natura intellectualis triplex. 6.A
Naturarum in Chriſto cõiunctio diabolum excæcat. 155.E
Naturæ & Religionis conditio vniuerſam omnium dilectionis rationem confirmat. 351.I
Natura noſtra cùm ſit bona cur mala à nobis naſcuntur. 405.E
Natura infidelitatis cuiuſmodi. 464.D.E
Nauarchi abſentia auxit periculum. 530.E
Nauim cur à portu abducit. 230.E
Nauis typum habet eccleſiæ bonæ ac malæ. 529.A
Nauis ob Ionam turbatur. 534.C
Nauis vt eccleſiæ conferri poſſit. 529.A
Naym quæ ciuitas & vbi ſita. 420.H
Nazareci abſtemij. 32.B
Nazareth quid ſignificet. 36.G
Nazareth abiectum oppidulum. ibid G
Nazaræos & Chriſtianos deriſit Iulianus ſed nõ impunè. 124.A
Nazaræi oblato pro eis ſacrificio tondebantur. 447.K
Nazaræi Chriſtum iudicio ſuo ſubmittere voluit. 496.C
Neceſſitas incarnationis verbi. 21.G
in Neceſſitate poſitis potius recurrendum ad Deum quàm ad hominum artem & potentiam. 75.C
Neceſſitas cogit ad turpia. 156.A
Neceſſitas & vtilitas miraculi Chriſti in Chana Galilææ. 180.I
Neceſſitas ſacramenti baptiſmi. 192.G
Neceſſaria pœnitenti. 453.B
Necromantia. 246.A
Ne cum hæreticis verſemur. 383.A
Negantes verba Chriſti Ioan. 6. intelligenda de manducatione ſacramentali videntur quodãmodo fauere hæreticis. 554.H
Negligentes & delicati non cinguntur. 133.I
Negotiatores Babilonis. 491.G
qui Negotiatores. 491.H
Nembrotus propter tyrannidem à ſuis diſcerptus. 455.K
Nemo condemnandus cur prolem non habet. 35.E
Nemo naſcitur ſanctus præter Chriſtum. 43.G
Nemo prophetarum natus eſt tam prodigioſè quàm Ioannes Baptiſta. 59.D
Nemini licet ſe à principum obſequiis ſubducere aut propriæ iuſtitiæ aut religionis prætextu. 85.D
Nemo ſub fiduciæ prætextu temeritatem incurrat. 153.A
Neminem præcipitare poteſt diabolus niſi homo ſe miſerit. 157.K
Nemini licet ſe præcipitare in periculum. 160.B
Nemo ſaluatur ſine Baptiſmo. 191.F
Nemo renaſcitur in ſuis parentibus. 192.K
Nemo niſi per Chriſtum in cœlum aſcenſurus eſt. 196.D.E
Nemo inſcio paſtore & inuito nouam doctrinam diſſeminare præſumat. 214.F
Nemini prophetarum tanta collata virtus quanta Chriſto. 226.E
Nemo fruſtratur qui verbo Dei credit & obedit. 231.G
Nemo de iuſtitia præſumere debet. 254.I
Nemo inter pocula & ſciphos ad philoſophiam gradum facit. 291.E
Nemo inferioribus rectè imperare poteſt niſi ſuperiori ſe ſubiiciat. 312.H
Nemo detrahit impunè vel minimo legis punctulo. 324.G
Nemo nouit quando ſit hinc emigraturus. 331.K
Nemo aliquid facit inuitus. 334.H
Nemo ſuis viribus fortis eſt. 366.D
Nemo bene orat niſi remiſſa fratri offenſa. 373.B
Nemo duplici corde poteſt Deum colere, vt hæreticis & eccleſiæ faueat. 383.B
Nemo ſanctorum patrum miracula fecerat cum imperio, ſicut Chriſtus. 426.G
Nemo prophetarum Moſi conferendus. 427.A
Nemo ex ſe poteſt ſatisfacere. 450.A
Nemo hominum in paradiſo natus. 485.F
Nemo vſurpare debet miniſterium ſed vocari & mitti. 501.F
Nemo eiicietur qui ſe non eiecerit. 541.G

cur Nemo nouit patrem niſi filius. 545.D

Nemo cibo abſente alitur, ergo oportet Chriſti carnem eſſe præſentem. 560.A

Nemo inuitus credit aut Chriſtum ſequitur. 572.D.E

Neniæ funebres quibus vſitatæ. 264.F.G

Neochriſtianorũ in catholicos violentia. 401.B

Nephtalin nomen patriarchæ & vrbis e qua Tobias ortus eſt. 214.B

Nequaquam pro lege cenſendum quod raiò accidit. 145.G

Ne quæras gloriam & non dolebis cum inglorius fueris. 315.A

Ne quis temerè Deum patrem vocet. 360.H

Ne quis ſeipſum ſine vocatione ad docendum ingerat. 494.C

L. Neratius homo valde improbus obuios liberos depalmabat mulctam dependens. 344.H

Neſtorij & ſequacium temerariæ & hæreticæ concluſiones de Chriſti perſona & virgine Deipara. 23.E

in Epheſino concilio cùm Eutichianis damnatæ. 41.D.554.F.103.F

Nicetæ teſtimonium de quorundã diſputatione temeraria fulgure ac tonitru impedita. 551.E

Nicodemus non detrectat doceri. 189.I

Nicodemus victor populi ſonat. ibid.K

Nicodemus hebraicè ſignificat ſanguinem innocentem. ibid.K

Nicodemus veritatis propugnator. 189.K.190.A

Nicodemus Chriſtum ſepulturæ honore eſt dignatus. ibid.A

Nicodemus cur princeps Iudæorum dictus. 190.A

Nicodemus cur venit nocte. ibid.B

Nicodemus quo argumento à Chriſto doceatur. 192.F

Nicodemo dicta ad omnes catechumenos pertinent. 196.F

Nicodemus & Ioſeph petierunt capſulam à Pilato vbi ipſa margarita fuerat. 491.I

Nicodemus ex deſiderio diſcendi Chriſtum interrogat. 195.D

Nihil negatiuè accipiendum. 14.D

Nihil & non ens ſynonyma. ibid. D

Nihil extra verbum. 14.G

Nihil maius quàm quod ſumus filij Dei. 21.I

Nihil verbo impoſſibile. 23.F

Nihil ſine Domino poſſumus. 38.I

Nihil abiecti in virgine. 50.I

Nihil nobis licet contra æquitatem. 66.F

Nihil paſſus eſt qui non eſt verè paſſus. 69.K

Nihil fit à Dæmonibus ſine Dei permiſſione. 161.H

Nihil inconſulto Romano pontifice. 231.D

Nihil damni obedientibus Deo. ibid.H

Nihil aliud quærendum quàm quod velit ille qui loquitur. 143.F

Nihil ad oſtentationem faciendum. 239.I

Nihil tam deploratum cui non poſſit Chriſtus mederi ſi adſit fides. 249.B

Nihil niſi mundum lex comedi iubet. 414.F

Nihil adeò ſanctum & pium quod homines prophani non irrideant. 427.I

Nihil ſecundum naturam malum eſt, ſed malum eſſe cenſetur comparatione ad melius. 461.B

Nihil vetat res diuerſas iiſdem nominibus ſed diuerſis ſenſibus dici. 479.I

Nihil mirum Iudæos perdidiſſe ſalutem, qui ſaluatorem ex à ſe longè abegiſſent. 498.F

Nimia diuitiarum ſollicitudo prohibetur non modica. 379.H

Nimia familiaritas parit contemptum. 4 5.G

Nimium vxorij & mulieroſi. 214.E

Niniuitarum in ſacco & cinere publica pœnitentia. 436.G

Niſi laboribus noſtris Deus benedixerit fruſtra nitimur. 232.E

Nobiles noſtri vindictæ appetentes ſunt coram Deo inexcuſabiles. 349.H

in Nobiles furioſos & dementatos. 349.K

Nobiles furioſi degenerant à natura, à Chriſto, à Deo. ibid.A

Nobilitas Sathanica quæ & qualis. 350.A

Nobilitas carnis leuis. 23.B

Nobilitate ſpirituali nihil excellentius. ibid. B

Nobilitas ſanguinis parui aut nullius momenti coram Deo, ſed mentis. 28.F

Noctis intemperies non omnino excuſat prælatum ab infirmorum viſitatione. 238.A

Noe temporibus cur non venit Chriſtus. 83.G

Noe typus Chriſti. 88.H

Noe incircunciſus liberatus à diluuio. 95.A

Noe filius Lameth non eius qui occidit Cain ſed eius qui ex Seth originem duxit. 151.B

Noe docuit filios legitima Dei. 210.A

Noe diuerſas mundi regiones peruagatus eſt. ibid.B

Nolentes etiam Chriſtus ſpe præmij inducit. 545.G

Nomen commune ſupponit pro indiuiduo. 10.C

meſſyas Nomine ſolius Dei exprimitur in ſcripturis. 11.A.B

Nominis Zachariæ ethymon. 29.A

Nomen Mariæ conſolationis plenum. 40.D

Nomen Ieſu quid ſignificet. ibid.K

Nomen Dei quando dicitur pollui aut inhonorari. 49.H

Nomen cur impoſitum poſt circunciſionem. 56.I

Nomina Ioannis. 67.B

Nominum Chriſti & Ieſu celebris apud Iudæos notitia. 70.D

Nominis Chriſti ratio. 81.H

Nominis impoſitio in circunciſione. 95.C

Nomina aliquot librorum ſacrorum qui deſiderantur incuria Iudæorum. 123.G.H

Nomen Euangeliſtarum prædicatoribus conceſſum. 178.F

Nomen Petri quando impoſitum. 301.B

Nomen Petrus diſtinguit Simonem Apoſtolorum principẽ à Simone qui appellabatur Cananæus. ibid.301.D

Nomen legis quomodo ſumitur. 322.F

Nomine pedum & oculorum quid. 336.F

Nomen Dei an non ſanctum eſt. 363.A.B

Nomẽ Dei quomodo petamus ſanctificari. ib.E

in Nomine Chriſti multi ambulant qui non habent ſpiritum Chriſti. 406.K
Nomen Eſaię pro Aſaph inſcitè poſitum. 483.K
Nomina Apoſtolorum cur recenſentur. 502.C
Nomine horæ quid intelligatur. 509.
Noſce teipſum. 54.B.C
Nos quoque in Baptiſmo vncti ad pugnam prouocamur. 151.A
Nota Deo omnia antequam fiant. 548.B
Notæ diuini verbi. 159.K
Nouatus ambitioſus ac primatus appetẽs. 158.E
Nouatiani inſcitè negant recipiendos pœnitentes. 253.I
Nouatus qualis. ibid.
Nouati fraudes. ibid.K
Nouatus qualiter epiſcopus deſignatus. ibid.
Nouati phariſaiſmus. ibid.K
Nouatianorum error. 448.K
Nouatiani conſtituerunt menſam contra menſam & cathedram contra cathedram. 557.B
Nouit Dominus pios de tentatione eripere. 554.A
Nouit Deus omnium artifex quid ſit in opere ſuo. 188.H
Nouem attendenda in electionibus prælatorum. 301.I
Non per filium vt per inſtrumentum operatus eſt Deus. 12 E
Non lætandum in natali impij. 31.G.H
Nõ licet altari ſe ingerere dum diuina celebrantur. 34.F
Non egrediendum ante ſacra facta. ibid.F
Non poteſt eſſe verus laudandi affectus niſi pręcodat gaudium. 49.I
Non quiuis timor bonus aut ſalutaris. 65.G
Non eſt timendum quod nos liberat ab omni metu. ibid D
Non eſt ſordidatus natus de virgine, qui non fuit pollutus hominem condens de puluere. 81.F
Non licet in ſacra irrepere, probari prius oportet. 106.H
Non eſſe quid Hebræis ſignificet. 121.H
Non eſt pœnitentia ſine confeſſione peccatorum. 134.E
Non eſt graue & laborioſum dicendũ quod factum eſt ſalutare. ibid.K
Non deſtituimur in neceſſitatibus. 156.K
Non leuiter ab eccleſiæ doctore deſciſcendum. 172.G
Non differenda ſalutis occaſio. 175.C
Non inhonorandum templum. 185.G
Non ſunt quærenda ſigna. 188.K
Non omnis qui legit, intelligit. 190.H
Non omne quod ſanctificatur ad regnum cœlorum mittitur. 192.I
Non baptiſati cur excludantur à beatitudine. 193.E
Non omnia licent regibus. 208.D.E
Non diuertendum ad hæreticos, multò minus eis communicandum. 211.A
Non ſine cauſa probantur monachi & omnes quibus ſpirituales gradus creduntur. 227.I
Non aliorum laboribus viuendum ſed noſtris. 228.B
Non omnes qui ad fidem vocantur iubentur relinquere vocationem ſuam. 229.B
Non omnibus profuit ad ſalutem reliquiſſe omnia. ibid.C.D
Non deſpondendum animo in alioquin deſperatis rebus. 250.F263.K
Non ieiunamus poſt paſcha. 258.C
Non eſt neceſſe eadem verba referri, ſed ſufficit quod ſolùm intentio dicatur. 261.B
Non omnes peccatores ægrotant. 275.G
Non confundendæ perſonæ in vna adoratione trinitatis. ibid.H
Non ſemper maior eſt qui dat eo qui accipit. 280.D
Non omnia ſecundum literam interpretanda. 295.K
Non minor virtus indignationem compeſcere quàm omnino non iraſci. 307.F
Non eſt hîc lætandum. 308.C
Non ſolum docendum ſed & faciendum eſt. 325.B.C
Non expediebat negotio Euangelico promouẽdo tam citò progredi ad prædicationem diuinitatis Chriſti. 326.H.I
Non poteſt caro ante corrumpi niſi mens fuerit ante corrupta. 337.H
Non minus mali eſt referre iniuriam quàm inferre. 349.G.H
Non eſt bona voluntas niſi ſit talis quæ data opportunitate operetur. 382.A
Non eſt Deus aliquis malus. 384.C
Non debemus Euangelizare vt manducemus, ſed ideò manducare vt Euangelizemus 389.A
Non omnes propter ſalutem eccleſię miniſtrant Deo ſed propter temporalia. ibid.C
Non viuimus vt edamus. ibid.D
Non eſt temerè pronunciandum de ſeruo Dei prouidente ſibi neceſſaria. 390.G
Non oportet exprobare delictum neque eum qui peccato præuentus eſt obruere, ſed monere. 393.A
Non eſt omnium accipere librum. 494.C
Non omnibus neque ſemper, neque vbique effundendum eſt verbum. 394.H
Non omnibus communicandum. 396.E
Non ex ignorantia cauſæ cadit in Deum admiratio. 418.E
Non ad gratulandum peccantibus ſed compatiendum. 449.B
Non minima pars Iudæorum ex Iuda & Thamar. 464.G
Non omnibus reuelanda myſteria. 484.C
Non omnia omnibus in prędicatione porrigenda. 494.G
Non licet conueſci hæreticis. 502.E
Non vetatur dicendorum præmeditatio ſed nimis anxia culpatur. 508.I
Non incæpiſſe ſed perſeueraſſe virtutis eſt. 510.A
Non ſemper leuitate vtendum. 536.D
Non omne quod trahitur, coactò trahitur. 543.I
Nullius ſubſtantiæ creatæ relatio eſt ad Deum, qualis verbi ad patrem. 9.H
Nubes leuis virgo Maria. 118.E

Nubes prophetæ & apoſtoli. 409.C
Nugæ Sacramentariorum. 560.G.570.C
Nullus præterquam Ioannis natalis celebris. 31.I
Nulli ſine SSancto remittuntur peccata. 131.E
Nullus Ioannem auerſatus eſt. 155.F
Nullibi ſecuri ſumus, neque cum ſoli. 152.C
Nullus infidelis ſaluabitur. 206.K
Nulla virgo ſine viro ſpirituali. 214.G
Nulla tam barbara natio quæ verbi Dei ſemina non acceperit. 220.C
Nullum vulnus animæ incurabile. 225.I
Nullum coactum obſequium Chriſto gratum. 230.D
Nullo modo recipiendi inter pœnitentes qui nullo perpetrato crimini parem vitæ emendationem nolunt adferre. 254.C
Nulla animalia minùs coacetuant cibos quàm aues. 336.
Nulla eſt excuſatio in peccatis corã Deo. 339.A
Nulla ex deliciis corporis ad animam vtilitas. 389.G
Nulla beſtia ſimilis mulieri malæ. 520.B
Nulla creatura poteſt cognoſcere Deum perfectè vt eſt in ſua natura. 545.E
Num adiurandus quis ſuper Euangelio. 342.C
Num qui malus eſt poteſt bona loqui. 462.D
Numæ & ſimilibus quomodo illuſum. 88.F
Numa pompilius ſuperſtitioſus. 271.D
Nunc Chriſtus exquirẽdus & audiendus. 473.G
Nunc vix vlla eſt vera dilectio. 175.E
in Nuncio conceptus Chriſti quid erat neceſſe meminiſſe Eliſabethæ. 43.K
Nuptiæ in eccleſia venerabiles. 178.I
Nuptiæ non impediunt ſalutem. 180.C
Nuptiæ quas honorauit Chriſtus ſua præſentia erant typus earũ quas cum eccleſia inuit. 183.E

O.

OB Achan totus Iſrael periclitatur. 534.B
Obdurationis cauſa per ſe eſt homo. 478.E
Obduratio Iudæorum. 542.H
Obedientia perfecta legem neſcit, terminis non arctatur. 105.F
Obediendum præpoſitis. 128.A
Obedientia diſcipulorum. 228.I
Obex quo arcemur à cognitione Dei voluntas obſtinata. 438.K
Obiectio Arianorum cum illi adiuncta reſponſione & probatur filius patri coæternus. 8.G
Obiectio quod virgo fuerit impetita ab hæreticis. 51.D
Obiectio, quando mater Chriſti vocarit eum Emmanuel. 82.B
Obiectio contra circuncißionem & ſolutio. 93.E
Obiectiones pro circunciſione, & ſolutiones earundem. 95.A
Obiectio cum ſolutione eiuſdem. 97.H.I
Obiectio ex Chryſoſt. cum reſponſione ad illam. 134.F
Obiectio marcionitæ quomodo diabolus Chriſtum tentare poterat. 155.G.H
Obiectio cum ſibi adiuncta reſponſione. 162.B
Obiectionum quarundam confutatio. 191.I
Obiectio. 193.G
Obiectio. 195.G
Obiectiones. 201.K
Obiectiones de odiendis inimicis. 349.C
Obiectio de Paulo pontifice & Alexandro cum reſponſione ad eandem. 350.K
Obiectio cum ſolutione. 355.G.H
Obiectio de non exauditis orationibus cum ſolutione. 357.D
Obiectiones cum reſponſionibus ad eaſdem. 382.B
Obiectio cum ſolutione. 386.K
Obiectio cum ſolutione de diuitibus Deo ſeruientibus & diuitiis vtentibus. 383.C
Obiectio contra cuſtodiam theſauri cum ſolutione eiuſdem. 490.D
Obiectio contra cauendum Gentium contubernium cum reſponſione ad illam. 502.G
Obiectio de Chriſto diuertente ad publicanos cum reſponſione ad illam. 505.E
Obiurgationem præcedat miſericordia non odium. 394.E
Oblatio turturum & columbarum cur. 107.B
Obſequium noſtrum quomodo rationabile efficitur. 316.A
Obſeruationes non contemnendæ. 223.E
Obſeruanda in Baptiſmo Chriſti. 145.E
Obſeruanda in obita legatione ad Ioannem & reſponſione. 163.H
Obſtetricis officio perfuncta mater. 86.E
Obumbratio quid ſit. 43.A
Occaſio tentationis maior in deſerto. 152.C
Occaſio incæſtus Herodis cum Herodiade. 207.G
Occaſio templi Samarithani. 215.F
Occidendi hęretici, ſortilegi & qui longos morbos aliis procurant. 161.K
Occultarum rerum cognitiõ ſolius Dei eſt. 176.E
Occurrit Chriſtus obiectioni Nazaræorum. 496.B
Ochoſias filius Achab peſſimus. 75.D
Ochoſias correptus ab Eliezer propheta. 75.D
Octaua veræ circunciſionis beatitudo martyrio terminatur. 315.G
Oculus purgandus ad ſolem. 17.B
Oculis ſpiritus videtur ſalutare Dei. 111.D
Oculi ſpirituales. 218.K
Oculus triplex { corporalis. cordis. proximus. } 335.I.K
Oculi & curioſi comparatio. 448.I
Odium inimici quibus probatum. 348.E
cur Odiſſe debemus conuentus Ethnicorum & hæreticorum. 382.K
an quis Deum Oderit. 383.I
Odium quid. 393.G
an qui nondum dimiſit fratri Offenſam debeat dicere orationem dominicam. 369.K
in Offenſa duo ſunt ſpectanda. 393.E
Offerebatur pro pueris qui in peccatis naſcebantur. 106.K
Offerentis ſana debet eſſe intentio. 329.G
Officia Regia, quot & quæ. 150.K
Officium piſcatorum hominum. 228.H

in Nomine Chriſti multi ambulant qui non habent ſpiritum Chriſti. 406.K
Nomen Eſaię pro Aſaph inſcitè poſitum. 483.K
Nomina Apoſtolorum cur recenſentur. 502.C
Nomine horæ quid intelligatur. 509.B
Noſce teipſum. 54.B.C
Nos quoque in Baptiſmo vncti ad pugnam prouocamur. 152.A
Nota Deo omnia antequam fiant. 542.B
Notæ diuini verbi. 159.K
Nouatus ambitioſus ac primatus appetẽs. 158.E
Nouatiani inſcitè negant recipiendos pœnitentes. 253.I
Nouatus qualis. ibid.
Nouati fraudes. ibid.K
Nouatus qualiter epiſcopus deſignatus. ibid.
Nouati phariſaiſmus. ibid.K
Nouatianorum error. 448.K
Nouatiani conſtituerunt menſam contra menſam & cathedram contra cathedram. 557.E
Nouit Dominus pios de tentatione eripere. 534.A
Nouit Deus omnium artifex quid ſit in opere ſuo. 188.H
Nouem attendenda in electionibus prælatorum. 301.I
Non per filium vt per inſtrumentum operatus eſt Deus. 12 E
Non lætandum in natali impij. 31.G.H
Nõ licet altari ſe ingerere dum diuina celebrantur. 34.F
Non egrediendum ante ſacra facta. ibid.F
Non poteſt eſſe verus laudandi affectus niſi pręcedat gaudium. 49.I
Non quiuis timor bonus aut ſalutaris. 65.G
Non eſt timendum quod nos liberat ab omni metu. ibid D
Non eſt ſordidatus natus de virgine, qui non fuit pollutus hominem condens de puluere. 81.F
Non licet in ſacra irrepere, probari prius oportet. 106.H
Non eſſe quid Hebræis ſignificet. 121.H
Non eſt pœnitentia ſine confeſſione peccatorum. 134.E
Non eſt graue & laborioſum dicendũ quod factum eſt ſalutare. ibid.K
Non deſtituimur in neceſſitatibus. 156.K
Non leuiter ab eccleſiæ doctore deſciſcendum. 172.G
Non differenda ſalutis occaſio. 173.C
Non inhonorandum templum. 185.G
Non ſunt quærenda ſigna. 188.K
Non omnis qui legit, intelligit. 190.H
Non omne quod ſanctificatur ad regnum cœlorum mittitur. 192.I
Non baptiſati cur excludantur à beatitudine. 193 E
Non omnia licent regibus. 208.D.E
Non diuertendum ad hæreticos, multò minus eis communicandum. 211.A
Non ſine cauſa probantur monachi & omnes quibus ſpirituales gradus creduntur. 227.I
Non aliorum laboribus viuendum ſed noſtris. 228.B
Non omnes qui ad fidem vocantur iubentur relinquere vocationem ſuam. 229.B
Non omnibus profuit ad ſalutem reliquiſſe omnia. ibid.C.D
Non deſpondendum animo in alioquin deſperatis rebus. 250.F.263.K
Non ieiunamus poſt paſcha. 258.C
Non eſt neceſſe eadem verba referri, ſed ſufficit quod ſolùm intentio dicatur. 261.B
Non omnes peccatores ægrotant. 275.G
Non confundendæ perſonæ in vna adoratione trinitatis. ibid.H
Non ſemper maior eſt qui dat eo qui accipit. 280.D
Non omnia ſecundum literam interpretanda. 295.K
Non minor virtus indignationem compeſcere quàm omnino non iraſci. 307.F
Non eſt hic lætandum. 308.C
Non ſolum docendum ſed & faciendum eſt. 325.B.C
Non expediebat negotio Euangelico promouẽdo tam citò progredi ad prædicationem diuinitatis Chriſti. 326.H.I
Non poteſt caro ante corrumpi niſi mens fuerit ante corrupta. 337.H
Non minus mali eſt referre iniuriam quàm inferre. 349.G.H
Non eſt bona voluntas niſi ſit talis quæ data opportunitate operetur. 382.A
Non eſt Deus aliquis malus. 384.C
Non debemus Euangelizare vt manducemus, ſed ideò manducare vt Euangelizemus 389.A
Non omnes propter ſalutem eccleſię miniſtrant Deo ſed propter temporalia. ibid.C
Non viuimus vt edamus. ibid.D
Non eſt temerè pronunciandum de ſeruo Dei prouidente ſibi neceſſaria. 390.G
Non oportet exprobare delictum neque eum qui peccato præuentus eſt obruere, ſed monere. 393.A
Non eſt omnium accipere librum. 494.C
Non omnibus neque ſemper, neque vbique effundendum eſt verbum. 394.H
Non omnibus communicandum. 396.E
Non ex ignorantia cauſæ cadit in Deum admiratio. 418.E
Non ad gratulandum peccantibus ſed compatiendum. 449.B
Non minima pars Iudæorum ex Iuda & Thamar. 464.G
Non omnibus reuelanda myſteria. 484.C
Non omnia omnibus in prędicatione porrigenda. 494.G
Non licet conueſci hæreticis. 502.E
Non vetatur dicendorum præmeditatio ſed nimis anxia culpatur. 508.I
Non incæpiſſe ſed perſeueraſſe virtutis eſt. 510.A
Non ſemper lenitate vtendum. 536.D
Non omne quod trahitur, coactù trahitur. 543.I
Nullius ſubſtantiæ creatæ relatio eſt ad Deum, qualis verbi ad patrem. 9.H
Nubes leuis virgo Maria. 118.E

Nubes prophetæ & apoſtoli. 409.C
Nugæ Sacramentariorum. 560.G.570.C
Nullius præterquam Ioannis natalis celebris. 31.I
Nulli ſine SSancto remittuntur peccata. 131.E
Nullus Ioannem auerſatus eſt. 155.F
Nullibi ſecuri ſumus,neque cum ſoli. 152.C
Nullus infidelis ſaluabitur. 206.K
Nulla virgo ſine viro ſpirituali. 214.G
Nulla tam barbara natio quæ verbi Dei ſemina non acceperit. 220.C
Nullum vulnus animæ incurabile. 225.I
Nullum coactum obſequium Chriſto gratum. 230.D
Nullo modo recipiendi inter pœnitentes qui nullo perpetrato crimini parem vitæ emendationem nolunt adferre. 254.C
Nulla animalia minùs coacetuant cibos quàm aues. 336.
Nulla eſt excuſatio in peccatis corã Deo. 339.A
Nulla ex deliciis corporis ad animam vtilitas. 389.G
Nulla beſtia ſimilis mulieri malæ. 520.B
Nulla creatura poteſt cognoſcere Deum perfectè vt eſt in ſua natura. 545.E
Num adiurandus quis ſuper Euangelio. 342.C
Num qui malus eſt poteſt bona loqui. 462.D
Numæ & ſimilibus quomodo illuſum. 88.F
Numa pompilius ſuperſtitioſus. 271.D
Nunc Chriſtus exquirẽdus & audiendus. 473.G
Nunc vix vlla eſt vera dilectio. 175.E
in Nuncio conceptus Chriſti quid erat neceſſe meminiſſe Elizabethæ. 43.K
Nuptiæ in eccleſia venerabiles. 178.I
Nuptiæ non impediunt ſalutem. 180.C
Nuptiæ quas honorauit Chriſtus ſua præſentia erant typus earũ quas cum eccleſia inuit. 183.E

O.

OB Achan totus Iſrael periclitatur. 534.B
Obdurationis cauſa per ſe eſt homo. 478.E
Obduratio Iudæorum. 542.H
Obedientia perfecta legem neſcit,terminis non arctatur. 105.F
Obediendum præpoſitis. 128.A
Obedientia diſcipulorum. 228.I
Obex quo arcemur à cognitione Dei voluntas obſtinata. 438.K
Obiectio Arianorum cum illi adiuncta reſponſione & probatur filius patri coęternus. 8.G
Obiectio quod virgo fuerit impetita ab hæreticis. 51.D
Obiectio , quando mater Chriſti vocarit eum Emmanuel. 82.B
Obiectio contra circunciſionem & ſolutio. 93.E
Obiectiones pro circunciſione , & ſolutiones earundem. 95.A
Obiectio cum ſolutione eiuſdem. 97.H.I
Obiectio ex Chryſoſt.cum reſponſione ad illam. 134.F
Obiectio marcionitæ quomodo diabolus Chriſtum tentare poterat. 155.G.H
Obiectio cum ſibi adiuncta reſponſione. 162.B
Obiectionum quarundam confutatio. 391.I
Obiectio. 193.G
Obiectio. 195.G
Obiectiones. 601.K
Obiectiones de odiendis inimicis. 349.C
Obiectio de Paulo pontifice & Alexandro cum reſponſione ad eandem. 350.K
Obiectio cum ſolutione. 355.G.H
Obiectio de non exauditis orationibus cum ſolutione. 357.D
Obiectiones cum reſponſionibus ad eaſdem. 382.B
Obiectio cum ſolutione. 386.K
Obiectio cum ſolutione de diuitibus Deo ſeruientibus & diuitiis vtentibus. 383.C
Obiectio contra cuſtodiam theſauri cum ſolutione eiuſdem. 490.D
Obiectio contra cauendum Gentium contubernium cum reſponſione ad illam. 502.G
Obiectio de Chriſto diuertente ad publicanos cum reſponſione ad illam. 505.E
Obiurgationem præcedat miſericordia non odium. 394.E
Oblatio turturum & columbarum cur. 107.I
Obſequium noſtrum quomodo rationabile efficitur. 316.A
Obſeruationes non contemnendæ. 223.E
Obſeruanda in Baptiſmo Chriſti. 145.I
Obſeruanda in obita legatione ad Ioannem & reſponſione. 163.H
Obſtetricis officio perfuncta mater. 86.E
Obrumbratio quid ſit. 43.A
Occaſio tentationis maior in deſerto. 152.C
Occaſio inceſtus Herodis cum Herodiade. 207.G
Occaſio templi Samarithani. 215.F
Occidendi hęretici,ſortilegi & qui longos morbos aliis procurant. 161.K
Occultarum rerum cognitiõ ſolius Dei eſt. 176.E
Occurrit Chriſtus obiectioni Nazaræorum. 496.B
Ochoſias filius Achab peſſimus. 75.D
Ochoſias correptus ab Eliezer propheta. 75.D
Octaua veræ circunciſionis beatitudo martyrio terminatur. 313.G
Oculus purgandus ad ſolem. 17.B
Oculis ſpiritus videtur ſalutare Dei. 111.D
Oculi ſpirituales. 218.K
Oculus triplex { corporalis, cordis. proximus. } 335.I.K
Oculi & curioſi comparatio. 448.I
Odium inimici quibus probatum. 348.E
cur Odiſſe debemus conuentus Ethnicorum & hæreticorum. 382.K
an quis Deum Oderit. 383.I
Odium quid. 393.G
an qui nondum dimiſit fratri Offenſam debeat dicere orationem dominicam. 369.K
in Offenſa duo ſunt ſpectanda. 393.E
Offerebatur pro pueris qui in peccatis naſcebantur. 106.K
Offerentis ſana debet eſſe intentio. 329.G
Officia Regia,quot & quæ. 150.K
Officium piſcatorum hominum. 228.H

Officium prælatorum. 531.H
Oleum exorciſatum Dei inuocatione quantæ efficaciæ. 247.A
Oleum ad quid vtile, cuius effectiuum, & quid ſignificet. 516.K
Oleum conſecratum valuit etiam ad corporis ſalutem. 517.A
Oleum quod ad extremam vnctionem requiritur ad quid conducit. ibid.B
Oleum medicum à ſanctis comparatum. ibid.B
Olim coniugati ad ſacerdotia propter paucitatem aſſumebantur. 236.H
Olim ante Chriſtum, & nunc illo in cœlum accepto ieiunandum. 258.B
Omnipotentia docetur ab effectis. 12.B
Omnipotentiæ argumentum omnem difficultatem ſoluit in omnibus quæ de matre Domini & quæ de ſacramentis dicuntur. 52.B
à ſimili & minori probatur SSancti Omnipotentia. 194.K
Omnipotentia filij probatur. 206.F
Omnipotentia Chriſti. 244.B
Omnipotentiæ diuinæ argumentum. 550.I
de Dei Omnipotentia non diffidendum. 551.B
Omniſcientia Chriſti. 369.B
Omnia ſunt facta non tamen Deus. 12.D
Omnia facta in verbo vita ſunt & vnum ſunt. 15.B
ab vno Omnia. ibid.I
Omnis ſtultus omnis iniquus, omnis impius cæcus eſt in corde. 17.B
Omnes quantumuis abiecti poſſunt fieri filij Dei. 22.A.B
Omnium finis Chriſtus. 61.K
Omnium fidelium vnum os & vna fides. 62.D
Omnis poteſtas conſortis impatiens. 98.B
Omnia viſa ſunt cognouiſſe Chriſtum præter Iudæos. 100.H
Omnis anima quę in carne naſcitur peccati ſorde polluitur. 107.A
Omnis ſtatus tenetur laudare Deum propter beneficium incarnationis. 111.H
Omnis qui ad ſpem vitæ cæleſtis inſtruitur facere eleemoſynas iubetur. 140.A
Omnium bonorum noſtrorum cauſa dominus. 198.F
Omnis qui malè agit non verè credit. 200.I
Omnes quandoque pro multis. 205.K
Omnibus pœnitentia neceſſaria eſt quia omnes peccatores ſumus. 225.E
an Omnium eſt Chriſti diſcipulos aut apoſtolos fieri. 229.B
Omnes inuitat Chriſtus. 233.D
Omnes creaturæ ſentiunt creatorem. 244.A
Omnia ſunt patri & filio eſſentialia. 282.I
Omnium reſurrectio oſtenditur. 284.A
Omnes apud patrem per Chriſtum accuſabuntur qui illum non receperunt. 289.E
Omnia opera ſignorum Chriſti diuina procuratione non caſu euenerunt. 294.K
Omnia hic incerta. 320.H
Omnino contemnendus popularis fauor. 321.K
Omni volenti malè agere inimica eſt doctrina dominica. 332.A
Omnia in quibus improbitatem patimur aliquam in duo genera diuiduntur. 347.B
Omne genus iniuriæ ſub tribus generibus exemplorum, Alapæ, rapinæ & Angariæ continetur. ibid.B
an ad Omnes ſemper obligemur. ibid.D
Omnes vt ad Dei ſimilitudinem & imaginē, ita ad eius ſanctificationem & gloriam creati ſunt. B.364
Omnis potentatus breuis, & quo maior, maioribus curis obruitur. 489.E
Omne peccatum poteſt à Deo remitti conuerſo. 397.A
Omnia quæcūque vultis quomodo accipi oportet. 398.A
Omnia in hæreticis fucata. 403.A
Omnia opera curationum Chriſti habent in ſe myſteria diſpoſitionum Dei reconditarum. 413.F.G
Omnia in Chriſto quàm Moſe excellentiora & meliora. 427.C
Omnia filio à patre tradita quæ. 440.B
Omnia, tripliciter exponitur. ibid.C
Omnia poſtponenda poſſeſſioni gratiæ, & gloriæ Chriſti. 490.E
non Omnes qui Chriſtiani ſunt, ſunt & Chriſti. 490.F
Omnes liberandæ eccleſiæ incumbere debent. 531. C
Omnes circunſtantiæ miraculorum probant veritatem myſteriorum. 535.E
dictio vniuerſalis Omnis modificatur à Chriſto. 552.G
Omnes eandem eſcam manducauerunt & cæt. quomodo intelligendum. 555.G.H
Oneſiphorus olim ſiccarius, poſtmodum Pauli diſcipulus gratia præuentus. 420.H
Oneſimus ſeruus erat & ſaluus eſt. 180.F
Onera peccati. 441.E
Onus exactionum. ibid.F
eadem Opera patris & filij. 12.A
Opera ad ſalutem neceſſaria. 159.E
an Dei imperfecta ſunt Opera. 218.H
Operatio non de ſola creatione ſed & conſeruatione eſt. 277.B
Opera Chriſti mirabilia. 279.G
Opera templi an fuerunt ſeruilia. 293.C
Opera creationis & renouationis noſtræ toti trinitati communia ſunt. 360.H
Opera exteriora diſtincta ab interioribus. 558.E
Operatio bona conſeruat fidem. 558.F
Opes an neceſſariæ. 379.G
Opinio Gentium de Diis. 216.D
Opinio praua dicentium animas mortuorū conuerti in dæmones. 245.K
Opinio quorundam de origine pretoianis aliàs præsbyteri Ioannis. 467.C
Opinio falſa quantum detrimenti afferat. 530.H
Opinio de tranſitu animarum in alia corpora. 517.K
Ophitæ, & Cainæi hæretici conflarunt, pſeudo-Euangelium ſub nomine Iudæ. [illegible].K
Ophitæ ſerpentem adorarunt. 197.H
Oportuit noſſe Chriſtum eſſe Deum. 4.H
Oportet concionaturum priùs in theologiæ palæſtra probari. 226.H

Oportuna

Opportuna miraculi occaſio. 253.I
ex Oppoſito Iſraelitarum in defecto ieiunamus. 152.D.E
Optati querimonia contra donatiſtas. 329.K
Opus hominis proponere pœnitentiam delictorum, Dei manus eſt gratiam implere myſterij. 143.C
Opus pium alacriter faciendum. 228.I
Opus ſalutis non in ſacrificio ſed in miſericordia eſt. 293.G
Opus nobis eſt quotidiana ſanctificatione. 363.F
Opus operans & opus operatum quid. 538.G
Oratio virginis. 44.K
Oratio ad D. virginem. 45.A
Orandum omnibus horis & cur. 116.C.365.A
Oratio pro anima. 222.G
Orationis conditiones. 238.H
Orationibus excitatur Deus. 243.E
Orationes pro inuicem factæ magni ſunt momenti. 249.I
Oratio quid. 299.E
Oratio omni actioni præmittenda. ibid.H
an pro aliquibus Orare non debeamus. 351.D
an contra aliquos Orandum. ibid.E
Orandũ etiã pro hæreticis & inimicis. 364.A.C
Oratio à fide manat. ibid.G
Oratio Ionæ cetum domum effecit. 356.E
Orationi nihil poteſt æquari. ibid.E.F
ad Ezechiæ Orationem Angelus miſſus contra Aſſyrios. ibid.G
an ſemper Orandum, & quomodo multiloquiũ cauendum. 357.I
Orationes iteratę non reiiciuntur, & cur à Chriſto inſtitutæ & eccleſia. 358.C.D
Orationum repetitio cur à Chriſto aut eccleſia facta. ibid.D
Orationum quatuor genera. ibid.H
Oratio incenſo collata & quæ incenſi proprietates. ibid H
Orationis nouũ gen⁹ Chriſtus nos docuit. 359.B
Oratio dominica cur breuis. ibid.C
Oratores auditorum, pauperes diuitum captant beneuolentiam. ibid.E
Oratio dominica communis & publica. 361.B
Oratione Dimitte nobis debita noſtra duo errores profligantur. 369.I
Oramus non vt omnino non tentemur ſed vt tentationi non ſuccumbamus. 370.K
Oratione Dei propitiatio quæritur. 373.F
Orationis & inuocationis virtus. 396.H
Orationes cur aliquando nõ exaudiuntur. 396.I
Orator diſertus quomodo dici poſſit aſcendere & deſcendere. 178.E
Orbis totus non parebat Romanis naſcente Chriſto. 84.I
Ordo inquiſitionis de Chriſto. 101.D
Ordo beatitudinum quis. 305.G
tres Ordines pereuntium. 476.C
Ordo quem Chriſtus in legendo & interpretando ſeruat. 494.E
Ortus iuſti plenitudinem habet. 56.C
Oriens in cantico Zachariæ nomen eſt non participium. 68.B.C
Oriens in ſcripturis quandoque pro terris quæ orientales ad illam ſunt, in qua ſunt qui loquantur. 102.C
Orientales ad reges acceſſuri pro more munera eis offerunt. 103.D
Orientis & occidentis nomine vniuerſum mũdum intelligit. 419.A
Oriens duplex & duplex Occidens. ibid.B
Orientalis imperij excidium vnde. 457.D
Orientalium in Chriſtianos Occidentales odium. ibid.E
Origenes excuſatur. 150.G
Origenes inuiſit loca ſancta. 167.C
Origenis error circa electionem. 438.D
Origo quarundam rerum ſingularis. 77.F
Orpheus. 5.F
Os quod peccatum clauſit gratia aperuit. 58.H
Oſculo & complexu ſalutare Iudæis, Græcis, & Romanis vſitatum. 352.D
Oſcula deuota. 448.B
Oſculum quibus exhibebatur. 451.C
Oſeas iubetur accipere fornicariam. 73.I
Oſtium quod claudendum dum oramus. 357.E
Otioſum verbum in iudicium adducetur. 462.I
Otioſum verbum differt à cæteris linguæ vitiis. ibid.K
Oues qui ſunt. 401.I
Oues Chriſti ſæpe lupos in naturam ouiũ tranſmutarunt. 506.G
Oza non impunè arcam contrectauit. 30.I
Oza cur tacta arca percuſſus eſt. 35.B
Ozias lepra conſperſus ob temeritatem. 75.F
Ozias cur leproſus effectus. 211.C

P

Pacifici qui ſint. 312.G.H
Pacifici imitatores humanitatis diuinæ. 313.B
Pactum quid. 392.A
Palatinus quid. 221.B
Palladij hiſtoria. 133.E
Paleæ ſignificant fideles ſed malos. 144.F
Palæſtinis mos aquam præbere lauandis pedibus. 451.C
Panes ſancti mutabantur ſingulis ſabbatis. 292.E
Panis omne neceſſarium alimentum ſignificat. 367.E
Panis nomine quandoque lautum conuiuium quandoque tenuis victus ſignificatur. 367.F
Panis quotidianus & panis ſuperſubſtantialis quid. ibid.F.G
Panis craſtinus panis indigentiæ. ibid.
Panis quotidianus quomodo pro corpore Chriſti. 368.A
Panis quotidianus pro omnibus quæ huius vitæ neceſſitatem ſuſtentant. ibid.A
Panis eſt verbum Dei. ibid.F
Panis communis non eſt ſuperſubſtantialis. ibidem.E
Panis beatitudo. 369.E
Panis multiplex in ſcripturis. 526.D
Panis benedicti vſus & virtus. ibid.
Panum miraculum in memoriam reuocandum ad fidei confirmationem. 354.C.D
quis Panis animæ ſimul & corporis. 535.D
Panis communis quomodo panis mortus dici

poſſit. 540.B
Panis de cœlo deſcendens cur det vitam indeficientem. 546.E
Panis ſpecies cur remaneat. 548.I
Panis multiplicatur datus. 547.A.B
Panis Sacramentariorum execrabilis & incantatus. 556.K
Panis Angelorum factus cibus hominũ. 566.H
Panis viuificus per carnis aſſumptionem viſibilis apparens factus eſt panis hominum. ibidem.H
Panis eſt & tamen caro eſt. ibid.K
Panis nomine quàm impiè ſacramentarij abutantur. ibid.K
Pannus vetus & recens qui. 259.A
Panis communis nec viuus eſt nec è cœlo deſcendit. 567.B.C
Pantenus quis fuerit. 3.D
Paralyticus perfectè ſanatus. 183.K
Parabolæ de quærente bonas margaritas multiplex expoſitio. 490.K
Paralytici ſumus ſpiritualiter. 250.A
Paralytici curati libertas in dicendo. 275.C
Paralyſis quæ ſpecies morbi. 417.H
Par quid. 391.K.292.A
Parentes Ioan.Bapt.ex Aaron genus ducebant. 29. C
Parricidis peiores ſunt qui dilatione longiore faciunt vt non baptiſentur filij. 94.E
Parentibus non ſemper credendum cùm agitur de reddendo diuino obſequio. 125.G
Parentibus curandum vt pueri rectè inſtituantur. 126.A
Paris toti patriæ & parentibus fuit exitio. 31.G
Patricidæ cur cum vipera aſſuebantur. 256.A
Partium animæ quædam ſubiacent rationi quædam verò minimè. 387.A
Partus Thamar. 59.D
Partus rationes ſumptæ ex ordine naturæ. 86.D
Partu creuit virginis integritas potiùs quàm decreuit. 106.B
de Particulari inſpiratione contra Montaniſtas & Anabaptiſtas. 508 H
Paruuli Baptizandi ſunt quum apti ſunt ad lumen. 20.D
Paruuli in vtero ſibi inuicem alludunt. 48.F
Paruulorum Baptiſmus. 94.D
Paruuli cur hinc rapiuntur. 122.A
Paruuli humiles. 438.I
Paruuli non Baptiſati & mortui non reponuntur in Baptiſatorum numerum. 193.B
Paruuli non naſcuntur fideles à parentibus aut regenerantur per carnem. 194.A.B
Paruuli an communicare debeant. 553.H
Paſchæ ſolennis dies. 125.B
Paſcere porcos obſequi hominibus vitam porcinam viuentibus. 247.K
Paſetes præſtigiator. 527.A
Paſſerum duorum cur meminit Chriſtus. 512.D
ante Chriſti Paſſionem decebat prædicari Euangelium inter Iudæos, ſed SSancto deſuper delapſo, æquum fuit Gentibus euulgari. 503 A
Paſſio & propaſſio. 335.C
Paſtores quales ad quos pertineat nunciũ angelicum Euangelizo vobis. 88.A
Paſtores ſelecti in teſtes Chriſti ſicut poſtmodũ piſcatores. ibid.D
Paſtores aptiores ad Euangelium. ibid.D
Paſtores cur circumfulſit claritas. ibid.E
Paſtorum exemplo cohortari inuicem debemus. 92.A
Paſtorum eccleſiæ eſt Euangelizare. ibid. F.G
Paſtores viſitare debent ſuum gregem. 210.K
Patris & filij vt vnica eſt eſſentia ita diuerſa eſt hypoſtaſis. 9.F
Patres concludunt ex propheticis ſcriptis Chriſtum verum hominem & verum Deum repromiſſum. 24.I
Paterini hæretici in Ioannem iniurij. 18.B
Patres antiqui vſurpant hanc ſalutationẽ. 39.H
Patriarcham Noe Dei miſericordia à diluuio liberauit. 52.G
Pater quomodo in filio loquutus. 62.B
Patrum quantum ius in filios. 72.G
Patribus eccleſiæ quantum deferendum. 126.H
Pater cur ſibi in filio complacuit. 148.A
Pater annō adoratur in monte & hieroſolymis. 216.B
Patres votis expetebant vt Chriſtus veniens ſanaret mundum ægrotum. 221.H.I
Patresfamilias quid filiis & ſeruis debeant. 223.E
Patrem demonſtrare filio quid. 279.D
Patris & filij ſicut vna poteſtas ita vna voluntas. ibid.I.K
Pater annon iudicet. 280.A.B
Patres veteris teſtamenti quando ieiunabant. 258.E
Patris & filij non ſunt ſemper ſimilia opera: ſed vtriuſque par eſt poteſtas & authoritas. 277.A
Pater filio teſtimonium perhibuit. 287.D
Pater quæcunque in ſe habet in filio demonſtrat. 279.F
Pater ſicut honoratur in filio, ſic & caput in membris & Deus ipſe in electis ſuis. 281.D
Pater filio teſtimonium perhibet. 285.B
Pater & filius, alius ſunt non aliud. ibid.C
Patris, nomen pietatis. ibid.F
Patripaſſiani hæretici. 459.K
Patriarcha Beiamin quomodo lup⁹ rapax. 431.I
Pater quomodo tradat & filius accipiat myſticè intelligendum. 440.A
Patris nomen ſpei plenum. 359.B
Pater nomen maieſtatis & benignitatis. 360.A
Pater in oratione Dominica tres in vna maieſtate perſonas ſignificat. ibid.G
Pater noſter cur dicitur eſſe in cœlis. ibid.D
Pater cur noſter. 361.B
Patris communione retunditur nobilium faſtus & diuitum. ibid.C
Patres cur panem quotidianum meliorem communi exiſtimarunt. 368.E
Patriæ nomen quàm latè pateat. 493.F
Patriæ quantum debeamus. ibid.G
an omnes Partes & materiæ partium corporis reſurgent. 512.H
an licet Patres relinquere. 514.I
Pater quomodo dat electos filio. 540.K

Pater dicitur dare dupliciter. 542.B
Patres qui expoſuerunt 6. caput Ioannis de ſpirituali manducatione non excluſerunt realem. 548.B
an à Patre trahamur nolentes. 543.D
Paſcua Chriſti qualia. 546.K. 547.A
Patres hæc verba de ſacramentali manducatione qui intelligunt. 554.B.C
Patres in deſerto figuram tantum ſacramentorũ noſtrorum aſſecuti ſunt. 555.G
ex certiſſima verę carnis manducatione olim Patres in hæreſes diſſerebant. 565.H
Patratis in terra miraculis voluit Chriſtus ſe in mari potentem oſtendere. 242.E
Patientiæ bonum. 272.G
Patientiæ exempla. ibid.K
Patientia hominem manſuetum & mitem efficit. 307.E
Propter Chriſtum pati iniuſtè, beatum. 314.I
nullo magis vincitur aut ſopitur aduerſarij iracundia quam per Patientiam. 344.K
Paulinus ad Auguſtinum. 114.B
Pauperes euecti ſæpe inſoleſcunt ac cæteros dedignantur. 44.K
Paulinus nolanus ſeipſum pro captiuo viduæ filio barbaris commutauit. 60.I
Paulus Beniamin lupus rapax quomodo habitauit cum agno. 84.E
Paulus ad pedes Gamalielis eruditus. 126.D
Paulus aſcendens & deſcendens. 178.D
Paulus operatus eſt manibus. 180.F
Paulus quanta ſeueritate egit in Elimam. 185.K
Paulus ſamoſatenus hæreticus. 283.E
Paulus quo magis à ſuæ gentis hominibus impetebatur eo magis inualeſcebat & confundebat Iudæos. 295.E
Paulus etiam à Chriſto doctus ante prædicationis onus cum coapoſtolis verſatus eſt. 300.I
Paulus quam calumniam paſſus. 322.H
Paulus an malè fecerit vocans Galatas inſenſatos. 329.D
Paulus reſtitit Elymæ Mago, Alexandro & hermogeni. 345.B
Paulus fagius. 348.E
Pauli monachi ritus orandi. 358.D
Paulinus Nolanus Seuerum admonet ne obtrectatione ſecularium ac improborum hominum inſtitutum monaſticum deſerat. 434.G
Paulus Matthæus & peccatrix Euangelica reformati. 442.H.I
Paulus & Barnabas excuſſerunt puluerem de pedibus & cur. 506.B
Paulus cur ad Cæſarem appellauit. 508.E
Paulus fugit è Damaſco. 510.C
Paulus noctu & diu prædicauit. 511.F
Paulo Eremitæ Deus mirabiliter panem ſubminiſtrari ordinauit. 525.F
Paulini Nolani immenſa charitas. 526.G
Paulus quædam expoſuit ſpiritualiter ſed ſine præiudicio ſenſus literalis. 548.B
Pauperes recreandi. 54.G
Paupertas Chriſti naſcentis. 85.I
Pauperes ſunt medici locupletum. 140.B
Pauper Lazarus à ſalutis poſſeſſione non remouetur. 180.H
Pauperes Chriſtiani ſunt diuites. 240.H
Pauperum ſpiritualium exempla. ibid.H
Pauperes vectores theſaurorũ in cœlum. 380.H
Pauperies ſequitur vino deditum. ibid.K
Pauperes ſpiritu qui. 305.H
Paupertas voluntaria laudabilis. 306.B
Pauperes ſpiritu cur vocauit Chriſtus non humiles. ibid.E
Pauperum nomine quãdoque ſimplices quique ex populo intelliguntur. 427.D
Pax vniuerſa. 83.B
Pax in diebus meſſiæ prænunciata. 84.K
Pax non omnibus hominibus datur. 91.F
Pax temporalis typus pacis ſpiritualis. ibid.G
Pax aliter plena aliter inchoata. 110.F
Pax vera quæ ſit. 312.K
Pax hic quid ſignificet. 453.B
Peccatum ſicut à muliere cœpit ita bona diuinæ benedictionis à muliere inchoantur. 47.G
Peccatrix quæ erat in ciuitate Chriſti ore commendatur. 73.B
Peccatrices mulieres cur in Chriſti generatione recenſentur. ibid.B
Peccatrices tandem iuſtificatæ. ibid.B
Peccatum originale non tollebatur circuncisione, tollitur autem baptiſmate. 94.C.E
Peccata iis neceſſariò aperiri debent quibus credita eſt diſpenſatio myſteriorum Dei. 134.H
Peccati circunſtantia. ibid.K
quod Peccatum tollit Chriſtus. 168.G
Peccata omnino tolluntur. 168.K
Peccata tot quomodo regnent cùm Chriſtus ea abſtulerit. 169.A
Peccator vt ſaluus fiat, oderit in ſe opus ſuum, & amet opus Dei. 201.H
Peccata noſtra coram nobis ſint. 202.B
Peccatum euomendum. 214.I
Peccatum nullum eſt adeò ſecretum quod non reueletur. ibid.I.K
Peccatori duo neceſſariò obſeruanda. 218.A
Peccata noſtra pinguia. 333.G
Peccatum tribus impletur. 334.G
Peccatum triplex. ibid.I
Peccata omnium quomodo Chriſtus portauit. 238.D
Peccatum cauſa eſt morborum. 250.H
Peccatores infirmi. 254.K
quos Peccatores venerit Chriſtus vocare. 256.F
Peccator ignotus eccleſiæ donec renatus ſit. 272.F.G
Peccata opera ſunt ſeruilia. 275.B
Peccatoribus non ſolũ ſupplicia reſeruantur ſed illi variis modis in hac vita puniuntur. ibid.E
Peccatoribus obduratis nihil proſunt ſanctorũ patrocinia. 289.K
Peccatum illorum grauiſſimum qui contra SSãctum ſe ingerunt in onera eccleſiæ. 300.G
Peccatori non minima pars eſt ſua ſcelera non ſolum non argui, ſed quaſi bene geſta laudari. 321.I
Peccata venialia non excludunt à regno cœlorum. 324.I
Peccata & eorum pœnæ nomine talentorum

dragmatum ; denariorum quadrantum. 333.E
Peccatum non referendum ad corporis naturã. 336.C
Peccatum ad mortem quod. 351.E
Peccati regnum quomodo deſtruatur. ibid.G
Peccata vocantur debita. 369.G
Peccata ſuperiorum quomodo trabes ſunt & inferiorum feſtucæ. 393.I
Peccatori non publico an deneganda ſunt ſacramenta. 396.D
Peccatum quis ſibi remitti non ſinit. 397.A
bona arbor tãdiu manet in fructibus Peccatorum quandiu ad pœnitentiam non conuertitur. 404.H
Peccata inęqualia. 437.E
Peccatrix Euangelica vbi à Chriſto abſoluta. 442.K
num Peccatrix Euangelica ſit Maria Magdalena ſoror Lazari. 443.I
Peccator in ſcriptura quis. 444.H
Peccatrix domum Phariſæi intrauit non rogata ſed iuſſa. 445.E.F
Peccatoris pœnitentis pia impudentia. 446.B
Peccatrix cur pedes vngit non caput Chriſti. ibid.K
Peccatrix pœnitens contemnit omnia in quibus mulieres vulgò gloriari ſolent. 447.B
Peccatrix cur potiùs capillis quã aliquo linteo pedes Chriſti terſit. ibid.F
Peccator cùm Dominum tangit eum non ſordidat ſed rapit ſubitò ſanctitatem. 449.F
Peccatum dupliciter dicitur remitti. 451.E
Peccatrix abſoluta cur dicatur dilexiſſe multum & non potiùs multoties. 451.A
Peccatorum meminiſſe etiam poſt remiſſionem conducit. ibid.E
Peccatum ad mortem quid. 460.I
Peccatum in SSanctum quomodo irremiſſibile eſſe dicitur. ibid.K
ſex Peccatorum ſpecies in SSanctum. ibid.K
Peccatum in SSanctum irremiſſibile ſecundum ſuam naturam ſed non ſecundum Dei omnipotentiam. 461.B.C
Peccata diſtrahunt mentem à Deo. 477.K
quædam Peccata hîc & alibi punienda. 506.E
Peccatores quomodo reſurgent. 542.C
Pecora cur non illuminentur. 16.F
Pedes ſæpe pro affectibus. 68.F
Pœna duplex Zachariæ inflicta. 34.B
Pœnæ defunctorum releuantur die reſurrectionis. 63.E
Pœna infantum non baptiſatorum. 193.D
Pœna damni & pœna ſenſus quid. ibid.E
Pœna non facit martyrem ſed cauſa. 514.A
Pœnas tolleraturi ſumus etiam pro peccatis leuioribus. 333.H
an non maior Pœna ſupereſt delicto hîc commiſſo. 393.D
Pœna non ſemper remittitur remiſſa culpa. 461.G
Pœnarum quædam genera nobis irrogantur vt à peccato reuocemur. 371.C
Pœna quomodo proportionetur peccato. 393.E
Pœna eorum qui de Dei virtute diffiderunt. 551.B.D
Pœnitentia ianua omnis gratiæ. 131.G
Pœnitentia & Baptiſmus & duæ tabulæ poſt naufragium. ibid.I
ex Pœnitentia incorruptibilitas. 132.B
in Pœnitentia quid faciendum. 133.D
Pœnitentia baptiſmus lachrymarum. 134.F
Pœnitẽtia præcedit, remiſſio ſubſequitur. 166.D
Pœnitenti quid requiritur. 174.F
Pœnitentiam acturi de omnibus peccatis conteri debemus, alioqui nulla erit confeſſio noſtra. ibidem.F
Pœnitentia quę ex fide non procedit eſt inutilis. 137.E
Pœnitentia vera non eſt infructuoſa. ibid.E
Pœnitentia publica pro quo crimine ſolet imponi. 446.B
Pœnitentiam agere eſt ſibi bonam violentiam facere. 432.A
cur Pœnitentiam actutis non prædicauit Ieſus. 437.B
Pœnitentia publica. 445.H
Pœnitentes aduoluuntur ſacerdotum pedibus. 447.D
Pœnitens conuertit ad virtutum numerum, numerum criminum. 448.D
Pœnitens floccifaciet ſannas impiorum & libertinorum. 449.G
Pœnitentia cur difficilis. 452.D
Pœnitentiæ quorumcumque criminum locus in eccleſia non negatur. 460.A
Pœnitentia adultis neceſſaria ante baptiſmum. 516.I
Per amalechitas dæmones ſignificantur. 479.C
Per præpoſitionẽ apud quatuor ſignificari quibus quatuor obiectiones excluduntur. 9.B.C
Per baptiſmum ſoluitur mortis ſtimulus. 145.C
Per bruta animantia peccata hominum Deus ſępe vindicat. 211.B
Perdere animam quid. 515.E
Per Chriſti lauachrum oues efficimur. 270.F
Percipi quidem poteſt quod Deus eſt non tamẽ quid ſit & quale. 11.K
Peregrinationes. 271.C
hîc ſumus Peregrini. 365.B
Perfectio rei duplex. 78.G
ad Dei Perfectionẽ quomodo accedamus. 352.K
Perfectio quotuplex. 355.C
Perfectio meriti multiplex. ibid.
Perfectio operis multiplex. ibid.
Perfectio ſtatus triplex. ibid.
Perfectus cultus cui internus non deficit. 217.D
Per herbam quid intelligi poſſit. 489.B
Pericula pro fide non metuenda. 65.D
Periculoſa dilatio vbi ſalutis negotium agitur. 252.G
Periculoſiſſimum prauos hæreſim occultantes ad eccleſiæ gubernacula promouere. 485.H
Periculi exiſtentium in naui ratio. 530.A
Periurium quid. 340.D
Periuri magis deplorãdi quã gladio occiſi. 342.B
quiſquis Perit propria culpa perit. 542.B
Permulti coniugati audita apoſtolorum prædicatione à coniugibus abſtinuerunt. 379.C

Permulti apud ſuos negliguntur apud exteros ęſtimantur. 493.E
Permulti in inſulas deportati exules ſub Decio & Domitiano. 523.D
Permulti damnati propter murmura. 546.A
Pernoctationes ad ſepulchra quę apud nazamonas fiebant. 246.B
Perpetua cuſtodia nobis opus. 485.H
Perſæ ab indigenis vocati magog. 96.H
Perſequente homine Deus fugit. 117.I
Perſecutionem qui patiuntur propter iuſtitiam tribus regnũ conſtituẽtibus deſtituũtur. 314.C
in Perſecutione virgo proſtituta apud Euangeliũ cùm voluntate non peccat virgo ſuſcipitur, in lege quaſi corrupta repudiatur. 442.D
Perſecutio non aufert innocentiam ſed auget coronam. 314.A.B
Perſeuerantia neceſſaria. 66.I
Perſeuerantia quantopere neceſſaria. 272.H
Perſeuerantia neceſſaria. 396.G
Perſeuerantia. 509.H
Per quos fieri debet reformatio. 187.D
Per terram homo deſignatur cui confertur ſuæ cognitionis beneficium. 438.G
Per tyrum hæreticorum nauem ſignari. 529.F
Petitionum 4. primæ pro adipiſcendis bonis 3. poſtremæ pro amouendis malis. 362.H
Petimus ex huius ſeculi naufragio transferri in portum ſalutis æternæ. 365.C
Petitio, Inquiſitio, pulſatio, exẽplo manifeſtantur. 396.G
Petrus Galatinus. 5.E
Petra contegi vt Dei poſteriora videantur. 11.I
Petrus quanto ſtupore captus ob capturam piſcium. 48.C
Petrus & apoſtoli viam ſalutis commonſtrarunt. 67.I
Petri Bleſenſis querimonia in diuites delicioſos. 90.C
Petrus piſcator captura piſcium ad Chriſtum attractus. 100.A
Petri vocatio. 173.G
Petrus non bene norat quid eſſet in ſeipſo. 188.I
Petrus apoſtolorum Coryphæus. 218.A
Petrus cur præmittitur Andreæ. ibid.A
Petro & Andreæ datum eſt in cruce mori. ibidem.D
Petri fuit eccleſiam in altum dirigere. 231.A
Petrus volens piſces capere captus eſt. 232.I
Petrus coniugatus. 180.E.236.G
Petrus ægram ſocrum retinens & fouens generos ad idem faciendum prouocat. 257.C
Petrus orauit pro Dorcade. 264.B
Petrus & Paulus apparent Conſtantino. 271.G
Petro cur alij duo adiuncti. 301.G
Petrus Laodicenſis expoſitor Orationis Dominicæ. 359.H
Petrus Chriſti auxilio tentatione ſuperior euaſit. 371.A
D. Petrus ædificauit domũ ſupra petram. 408.E
ſuper Petram cui ſuperædificata eſt eccleſia non inueniuntur ſerpentis veſtigia. ibid.E
Petra quid. 475.D
Petrus quomodo apoſtolorum primus. 502.C
Petrus Damianus. 503.G
Petri ſuper aquas ambulantis corpus quale. 532.K
Petri promptitudo & fides. 533.G.H
Petrus cur cœpit mergi. ibid.K
Petrus vnica reſponſione myſteria Trinitatis, & incarnationis confitetur. 572.G
Petrus fratrum amator pro fratribus reſpondet. 572.E
Phallus cuiuſmodi Deus. 384.A
Phantaſma quid. 533.C
Phanuel ſonat vultum Dei. 115.F
Pharao vertit nomen Ioſeph. 40.K
Pharao qualis in Moſem. 207.I
Pharao ſapienter egit tempore abundãtiæ frumenta recondens. 379.K
Pharao & Nabuchodonoſor ſomniis futura cognoſcunt. 407.A
Pharao alioqui duriſſimus Moſem rogauit vt pro ſe Dominum oraret. 475.H
Pharao natalem diem celebrauit. 518.I
Pharao iuſſit priuari vita piſtorem ſibi inſidiantem. 524.A
Phares ex Zaram extra coniugium nati. 72.G
Phariſæi à quadruplici ſede depoſiti. 54.D
Phariſæi alia voluntate, alia populus ad Ioannis Baptiſma confluebat. 135.G
Phariſæi Ioannis prætextũ ſuam autoritatẽ ſtabilire volunt. 163.G
Phariſæi acriores in requirendis aliorum conſcientiis. 165.K
Phariſæi nitebantur capere Ioannem in ſermone. ibid.K
Phariſæi cur neminem præter ſe honorari patiebantur. 166.A
Phariſæorum aliqui cur à Ioanne ſunt Baptizati. ibid.A
Phariſæi ſibi tantum clauem ſcientiæ ac ſummam Innocentiam vendicabant. 189.K
Phariſæi Ioanni inuidebant & clam eius vitæ inſidiabantur. 210.D
Phariſæi inuidi modo ratione, modo factorum euidentia refelluntur. 267.E
altero exemplo confunduntur Phariſæi. 295.A
Phariſæi cur iungunt ſe Herodianis. 296.F
Phariſæi infatuati miſſi foras. 316.H
Phariſæi legem traditionibus oppugnabant. 322.G
Phariſæi de quibus Chriſtum apud plebem traducebant & reddebant ſuſpectum. ibid.G
Phariſæorum & Scribarum error circa iuramentum. 340.D
Phariſæorum & Scribarum error circa vindictam iniuriarum acceptarum. 344.D
Phariſæorum ficta religio quomodo cum ſepulchris dealbatis comparata. 422.I
Phariſæi in Chriſtum ſimiles cani furioſo delapſo in foueam. 435.I
Phariſæus Chriſto prophetæ nomen abrogat. 449.A
Phariſęi non probè ſcripturæ vacabant ſed peruertebant. 456.G
Phariſæi fatebantur SSanctum eſſe negabant tamen eum eſſe in Chriſto. 459.I

Phariſæi ſcádalizabátur verbis Chriſti. 569.C.E
Phauorinus Philoſophus diſputauit contra legem talionis. 344.F
Phœnices & Cares vſi tibiis in funebri pompa. 264.G
Philo. 13.C
Philoſophi ante Chriſti aduentum fruſtra iactabant ſe habere lucem. 19.C
Philoſophi quid appellant medium. 28.B
Philoſophi Tertulliano ſunt patres hæreticorum. 190.K
Philoſophi quidé ſe calumniantibus vltrò obtulerunt vt patientes haberentur. 315.C
Philoſophi Ethnici vocatúr quidé virtutes cardinales ſed cæleſtem earum virtutem cognoſcere non meruerunt. 316.
Philoſophorum peruerſum dogma. 358.G
Philoſophia vera Chriſtiani hominis. 380.C
Philoſophos eſſe patriarchas hæreticorũ quomodo intelligendum. 439.C
Philoſophi duo magicis artibus imbuti per Diuum Antonium ad fidem conuerſi. 456.B
Philoſophi irridentes Paulum vocabant ſeminiuerbium. 474.E
Philoſophi quæſierunt olim bonas margaritas. 491.E
Philipphus Ituræam & Trachonitidem recepit. 28.E
Philippus Macedo filium commiſit Ariſtoteli erudiendum. 97.C
Philippus Macedo cur gaudebat nato Alexandro. 126.A
Philippus quomodo tam prõpto animo Chriſtum ſequutus eſt. 174.I
Philippus ſedulò quæſitum Nathanaelem inuenit. 175.G
Philippi commendatio. 207.E
Philippus os lampadis. 301.F
Philippus cur interrogatus. 524.K
Philippus coapoſtolis obtuſior. 525.A
Phinees quo zelo accenſus confodit Iſraelitam cùm madianitide. 187.A
Phinees cur accepit pactum ſempiterni ſacerdotij. 302.I
Phocion læta omnia ingratis ciuibus precabatur. 352.F
Phocilides præceptum de diligendis inimicis deſumpſit ex ſcriptura. 348.G
Pietas peperit diuitias diuitiæ luxum & hic matrem ſuffocauit. 212.A
Pietas parentum Chriſti. 124.K
Piorum gaudium magnum, hypocritarum verò momentaneum. 89.A
Pio cuiq; propter Deũ tria ſunt tollerãda. 314.D
Piis labor contra vitia iocundiſſima eſt voluptas. 259.D
Piorum patientia & impiorum peruerſitas ſe dignum præmium ſortientur. 511.A
Pilatus quandiu Iudæam rexit. 130.B
Pinnaculum quid. 157.G
Pior monachus cur parentes aſpectu dedignabatur. 125.H
Piſcatores apoſtoli, venatores qui ſequentibus annis eccleſiarum doctores fuerunt. 232.H
Piſcina hieroſolymis. i. Bapt. in eccleſia. 270.G
duo Piſces quid. 527.G
Piſcina { probatica. natatoria. pecuina. } 269.K
captura Piſcium aucta fides Petri. 232.C
Piſcibus Chriſtus vſus ſępe, & ſine condimento. 525.H
Placere & non placere hominibus. 354.C
Platonici mirantur Euangelium. D. Ioannis. 4.F
Plato Hebræorum ſcripturis incubuit. 13.D
Platonici ex quibus ea hauſerunt in quibus excelluerunt. ibid.I
Platonis opinio de mundi conſtitutione quæ fuerit. 15.E
Plato maximè omnium à diuina prouidentia rerum cauſas aſſignauit. ibid.G
Platonicorum de condita anima opinio. 19.I
Plato iuſtitiæ nomine omnes virtutes morales complectitur. 184.F
Plato eximius philoſophorum. 335.G
Platonis opinio. 518.B
Planctus duplex pro mortuis. 422.G
Planctus propriè quid ſignificet. 433.F
Plautus comicus ſeruiuit. 415.I
Plebs non poteſt hic domino euadere perfecta, ſed parari vt tandem perfecta euadat. 33.F
Plebis eſt admirari diuina ſecreta non ſcrutari. 34.F
Plebs melior phariſæis & Scribis. 527.E
Plinij de Chriſtian. integritate teſtimoniũ. 508.C
Plotinum non latuit Chriſtum eſſe lumen de lumine. 16.D
Plotinus Platonis diſcipulus. 13.E.F
Plures poſſunt vnius eſſe typus. 119.K
Plures paralytici in Euangelio. 249.H
Plutus Deus diuitiarum. 382.F
Plutus cæcus. 383.G
Pluuia Dei eſt ſermo ſãctæ prædicationis. 140.B
Pluuia doctrina & quomodo. 409.C
Pluuiæ & ventorum propria. ibid.D
Pneumatomachi contendebant SSanctum eſſe creaturam. 14.I
Politici Athei ſub ſpeciem religionis pietati inſidiantur. 102.F
Politici verſipelles & vulpes. 207.K
in Politicos Atheos qui publica conſilia à Deo & religione ſeiungunt. 459.D
Polygamia mirabilis. 214.K
Polypodi cur ſimiles aſſentatores. 464.C
Pontifices quando cœperunt eſſe annui. 30.E
Pontifices ſibi viam obſtruebant quam aliis aperiebant. 102.A
Pontifices ex monaſteriis quot exierunt. 152.F
Põtifici ſummo licet in multis diſpẽſare. 292.G
Pontifex cur deferebat rationale in pectore cum inſcriptione. 494.B
Populi eſt expectare non prælatorum. 34.E
Populus ex quibus cognouit viſionem viſam à Zacharia. ibid.H
Populi duo per Phares & Zaram deſignati. 73.A
Populus Samariæ guſtarat legitima Dei. 211.C
Populus diaboli cur arenæ ſimilis. 409.C
Populi & Publicani Phariſæos & Scribas condemnant. 433.B
Populi duplex miſeria. 500.G

an Iudæorum grex Porcorum fuerit cum illi abſtineant à ſuilla. 247.H.
Porta gregis hieroſolymis. 269.K
Porci quatuor proprietates peſſimæ. 395.K
Porci monſtruoſitas quæ. ibid.K
Porphirius hoſtis veritatis etiam imprudens veritati patrocinatur. 23.K 24.A
Porphirius aduerſus dogma Chriſtianum calamum ſtrinxit. ibid.K
Porphirius hæreticus temerè Matthæi conuerſionem inſectatus eſt. 253.A
Porphirij in Euangeliſtas inſectatio. 483.K
Porrigere oſculum pacis ſolis labiis non corde ridiculum. 330.F
Populus Iſraël priuſquam legem acciperet indicta obſeruatione caſtitatis, & aquæ aſperſione luſtratus eſt. 359.A
Porta ad vitam quæ. 398.G
ad Portam gratiæ non intratur niſi per portam virtutis. ibid.H
Porta eſt virtus, apertura charitas, introductio perſeuerantia. ibid.I
Porta ad vitam cur arcta. ibid.I
Porta dicitur anguſta propter tria. 398.I
Portæ Hieruſalem. 299.K
Poſt quartum menſem certa quædam iudicia grauidas mulieres oſtendunt. 44.A
Poſſunt boni & mali eſſe pauperes. 306.D
Poſt diuortium aut libellum repudij quæ ſuperinducitur non vxor ſed pellex eſt. 334.C
Poſtrema Chriſti myſteria. 72.E
Poſtridie ad quem diem refertur. 174.G
Potior timor ſoli Deo debetur. 162.C
Potus aquæ ſapientię & cibus operationis bonæ. 218.C
eadem Potentia patris & filij. 278.H
Potentia & patientia Chriſti oſtēduntur. 499.A
Poteſtas tentatoris admonet nos de quatuor. 371.D
Potus Ioannis mera aqua. 134.C
Poteſtas aduerſum nos dupliciter datur. 370.I
Preces nocturnæ. 116.B
Preces publicæ in loco ſelecto fieri debēt. 217.B
Preces priuatæ vbiuis locorum exauditæ. ibid.B
Druſianam Prece Ioann. ſuſcitauit. 264.B
Præ cœlorum regno omnia contemnenda. 365.B
Præcipitur omnibus renuntiare retibus mundi huius. 229.C
Præcipua occaſio legationis Ioannis ad Chriſtū. 426.B
Præclarum cum Chriſto perſecutione preſſo fugam inire. 123.D
Præcipui Iudæorum etſi rectè inſtituerentur à Moſe & cæteris ſcripturis noluerunt tamen credere. 256.K
Præcepta Dei nobis aduerſantur. 331.K
Præcipuæ vrbes Galilææ mari Tyberiadis adiacent. 249.D
Preces pro defunctis non ſunt vanæ. 264.A
Præceptum Dei facere, & voluntatem patris implere quid. 366.E
Præcipere hœdum occidi quid. 335.E
M. Aurelij Caracallæ Præceptum. 382.H
Præcepta legis à natura non diſcrepant. 398.C
omnia Præcepta ſecundæ tebulæ pendent à præceptis primæ. 514.I
Præconia nominis Ieſu. 95.F
Prædeſtinatio. 177.B
Prædeſtinationem diuinam nulla præcedunt merita. 439.E
Prædeſtinatio Dei etſi apud nos incerta, eſt tamen apud Deum incommutabilis. 541.F
Prædeſtinatio, nec prima hominis iuſtificatio hominis arbitrium liberum tollunt. 544.D
Prædicationis Ioannis ſtatus. 32.F
Prædicatio Ioannis non confirmata miraculis ſed merito & vitæ ſanctitate. 172.C
Prædicatio Ioannis quantum horrorem incutiat. 138.G
Prædicatorum munus. 173.K
Prædicatores angeli. 178.F
Prædicatio Euangelij gladius vtráque parte acutus, ſecuris appellatur. 139.D
Prædicatores aulici non ſint adulatores. 208.G
Prædicare maius quàm baptizare. 210.I
Prædicare qui volet magnum habeat teſtimonium. 224.I
Prædicare quid. ibid.K
Prædicatoris & piſcatoris ſimilitudo. 228.F
Prædicaturus oret vt auditores aliquid fructus conſequantur. 238.I
Prædicatores quomodo luci comparati. 317.D
Prædicator confertur tibicini. 433.H.I
Prædicatio Chriſti apud ſcribas & Phariſæos qualis. 434.B
Prædicator cur debeat etiam ſeminare inter ſpinas, ſuper petram & ſecus viam non autem agricola. 475.G.H
Prędicatio Euangelica creſcit in arborem. 482.F
Prædicatorum quæ ſerpentina prudētia. 507.A
cur non expediat homini ſcire ſe eſſe de numero Prædeſtinatorum. 541.B
Prædictiones comminationes ſunt. 438.B
Prædictio gloriæ Chriſti in baptiſmo. 148.B
Præfectus quidam à duobus Hebræis illuſus. 161.I
Prælati maioribus intendere debent & minora aliis tractanda relinquere. 210.F
Præfertur poteſtas Chriſti poteſtati ſcribarū in docendo. 233.H
Prælati longè diſtant ab Apoſtolis qui reditibus eccleſiæ ocioſi impinguantur. 291.G
Præferri debet quod præcellit. 294.A
Prælati quando domum Dei faciunt domum negotiationis. 186.C
Prælati ſæpiùs maledicentia impetuntur. 434.E
Prælati quomodo quæ religionis ſunt curare debeant. 249.G
Prælatorum officium. 493.H
Prælatorum eſt docere. 494.A
aliud qui nomen habet Prælati, & aliud verus prælatus. 501.C
Prælatis & concionatoribus neceſſaria debētur. 504.B
Prælatorum munus eſt pauperibus prouidere. 526.G
Præparamur ad Chriſtum per pœnitentiam. 131.I
Præparatio Euāgelij à pœnitentia, conſummatio à remiſſione peccatorum. 132.C

Præparatio ante baptiſma. 145.E
Præſcientia nõ eſt cauſa excæcationis etſi quodammodo cauſa illuminationis. 439.G
Præſcientia non eſt cauſa præſcitorum. 478.F
Præſcientia non imponit neceſſitatem. 571.K
Præſentia Iacob multiplicauit greges Laban. 46.I
Præſens ſtatus dicitur pueritia, futurus autem virilis ætas. 430.E
Præſepe Chriſti honorandum. 92.E
Præſides & conſiliarij ne quid præter ſtipendia exigant. 141.E
Præſidium Romanorum cur in Iudæa. 415.C.D
Præſumptio longè differt à charitate. 65.K
Præuidens Chriſtus voluntatem ſuorum eos vocat. 228.C
aliud quid tenere manibus aliud futurum in ſpiritu Præuidere. 429.E
Priſcillianiſtarum fœtidus error. 99.D
Priamus Rex Aſiæ filium & filiam dimicantes habuit. 97.C
Prima cura gentium omnia fortunæ adſcribentium quæ. 388.F
Prima cauſa illuminationis. 439.E
Primæ natiuitatis vitio qui ſunt carnales, fiunt ſecundæ natiuitatis beneficio ſpirituales. 191.I
Primogeniti multi impij & peccatores. 43.H
Primogenitus etiam dicitur de eo cui nullus ſecundus eſt. 85.F
Primogenitus Chriſtus quomodo. ibid.H
Primogenita cur Deo ſacrarentur. 106.B.C
Primogenitos cur redimi oportebat. ibid.I
Primum omnium miraculorum quorſum factũ. 184.B
Primus & poſtremus dies feſtiuitatum cæteris ſolemniores. 291.C
Primogenita Ægypti occiſa ob duritiem Pharaonis. 421.E
Primum ſignorum Chriſti factum in nuptiis. 178.K
Primum venit Chriſtus vt ſaluet pios dein per accidens vt iudicet impios. 200.G
Primum donum quod confertur homini ad lumen cognitio ſui eſt. 445.C
Primùm ea quæ ſunt iuſtitiæ demum quæ ſunt miſericordiæ fieri debent. 502.H
Principij multiplex acceptio. 7.E
Principij nomẽ de patre poteſt intelligi. ibid.G
Principium tempore nullum in verbo. 8.F
Principes & Aulici incantatoribus confidentes quàm grauiter peccent. 96.I.K
Principes ſacerdotum Pontifices. 101.F
Principes veri innatam habẽt manſuetudinem. 117.A.B
nullum diuinitatis Principium, nullus annorũ ſucceſſus. 125.D
Principes cauere debẽt ab oppreſſione populi. 140.G
Principibus tributa iure penduntur. ibid.
Principibus & populo quæ ſua ſunt reddenda. 141.D
Princeps huius mundi per excellẽtiam vocatur tentator, diabolus, Sathan. 155.K
Principes & reges montes & colles nominati. 165.I
Principes & præſules atroces in vindicandis iniuriis ſibi illatis. 185.I
Principium mundi aqua, liberatio Iſraëlis à Pharaone per mare facta, & liberatio mundi à peccatis per lauacrum aquæ in verbo Dei. 192.D
Principibus liberè ſed cum reuerentia loquendum. 208.H
Principes armorum ſpiritualium violentia cõcutiuntur. 209.D
Principes, Reges, nec omnes homines poſſunt condignam veris prædicatoribus reddere mercedem. 219.G
Principium originis pater. 287.C
Princeps Sor diabolus. 485.E
Principum munus. 531.I
Prioris loci cupiditas, & prȩlatio hȩreſes peperit & gentilium impietatem confirmauit. 280.A
Prior lex in monte data. 299.D
Priuatæ preces loco non alligantur. 217.B
Priuata ieiunia bona ſed publicis non æquanda. 376.D.E
Probantur dolores virginis ex patrum teſtimoniis. 114.D
Probatica piſcina typus baptiſmi & pœnitentiæ. 269.E.F
Probatio remiſſionis peccatorum. 134.G
Probati ſunt Chriſti diſcipuli. 227.I
Probata hæmorrhoiſſæ fides. 261.G
Probatio ſanctitatis non eſt miracula facere. 407.B
Probatio virtutis SS. reliquiarum. 554.F
Probatio noſtræ cum Deo vnionis corporalis. 562.D
Probianus Gentilis quomodo podagra curatus. 171.C
Procellæ tempeſtates eccleſiarum. 530.B
Proceſſionis typus. 304.D
Prodigioſa quorundam natiuitas. 59.C
Prodigioſa Eſau & Iacob natiuitas. ibid.D
Prodigij & ſigni differentia. 222.B
Profunditas Chriſtianarũ ſcripturarum. 476.H
Progenies viperarum erumpunt eroſo matris vtero. 135.I 136.A
Progenies tota cùm parente tollitur infructuoſa arbor à radice abſcinditur. 139.G
Prohibetur auaritia, vt commendetur eleemoſyna. 379.E
Prohibetur curioſitas victus & veſtitus. 386.E
Pro nobis dormit qui pro nobis moritur. 243.C
Prophanatio templorum temeraria. 30.K
Prophani poëtæ ſana ſunt locuti. 404.H
Promiſſiones Dauidi factæ de filio intelliguntur de Chriſto. 41.H
Promiſſio valde magnifica eccleſiæ facta. 63.B
Promiſſionẽ abrahamo factam Deus filio Iſaac confirmat & poſtmodum Iacob renouat. 71.A
Promiſſiones Dei non priùs implentur quàm fides eius cui factę ſunt priùs exerceatur. 109.I
Prompto animo feſtis diebus in eccleſiam conueniendum. 125.A
Promiſſio Chriſti. 232.FG
Promiſſa non ſemper ſoluenda. 341.A

Promiſſio facta Abrahæ non debuit intelligi ſpiritualiter. 550.B
Promptior animus Gentium ad credendum quam Iudæorum. 518.G
Prophetæ verbum cognouerunt. 20.I
Prophetiæ & figuræ D.virginis. 42.I
Prophetia clauſa ſacerdote muto. 58.G.H
Prophetare opus Dei. 59.E
Prophetia de Chriſto in nulla mundi ætate defuit. 61.K
Prophetica reuelatio propriè fit in ſomnis. 80.F
Prophetis quandoque palā fiunt cordis occulta. 142.E
Prophetæ quomodo de Chriſto ſcripſerunt. 175.K
Prophetæ paupertatem voluntariam ſecuti ſunt. 240.G
Prophetæ non habebant virtutem de ſe egredientem. 263.A
Prophetæ & alij ſancti non habebant virtutem ex ſe egredientem. 304.C
Propheta iuſſus redire ieiunus, præuaricatus mandatum à Leone interfectus eſt. 374.F
an non etiam poſt Ioannem prophetæ fuerunt. 432.E
Prophetæ an à Ioanne ſuperfuerint. 401.C
Prophetia quid. ibid.C
Prophetia latiùs ſumpta. ibid.D
falſus Propheta dupliciter dicitur. ibid.B
Propheta Domini à pſeudopropheta deceptus in bethel. 402.G
Prophetæ, ſancti patres, & ſacerdotes quomodo mediatores. 416.G
Prophetæ prænunciarunt de morte iuſti. 415.G
Prophetarum officium. 419.H
Prophetæ illi appellātur quorū nomina quibuſdā pſalmis & canticis præſcribuntur. 483.K
Prophetæ cur vſque ad Ioannem dicuntur prophetaſſe. 432.D
Propheta ad duo mittitur. ibid. F
Prophetæ quando cantauerunt. 433.K
Prophetæ fleuerunt dura Iudæorum corda mulcere volentes. 434.A
Prophetæ multi ſub rege Achab in ſpeluncis ab abdia pane & aqua refocillati ſunt. 443.D
Prophetia ad corrigēdos mores nunquam deficiet. ibid.F
Prophetarum eſt ex diuina reuelatione intueri ſecreta. 449.A
Prophetarum fuit ad pœnitentiam inducere. ibid. B
Propheta idololatrantem Hieroboam ad verū Dei cultum reuocat. ibid.F
Propheta non ſcit quantum vult, ſed quantum concedit qui donat Prophetiam. ibid. D
Prophetia non eſt humani arbitrij ſed muneris diuini. ibid.D
manifeſta Prophetia de Chriſto. 494.I
Propheta proprio filio & eius ſaluti debuit præferri. 497.D
Prophetę verbi domini panē porrexerūt. 547.A
Prophetæ quem concupiuerunt videre corporaliter viderunt ſpiritualiter. 556.A
Propter quid ſignificet. 565.B
Propria & expreſſa peccatorum cōfeſſio. 134.I
hæc Propoſitio qui māducat eſt vniuerſalis. 552.F
Proſper contra auaritiam. 385.F
Protagoræ abderitis libri cur combuſti. 185.K
Protagoræ libri cur combuſti. 238.C
Prothæo Sophiſtæ qui comparentur. 464.B
Protogenes & Eulogi⁹ in exiliū deportati. 523.D
Prouentus & reditus eccleſiæ vt diuidi debeant. 379.I
Prouidentia Dei etiam erga dormientes. 80.H
Prouidentiæ diuinæ argumentum. 386.G
Prouidentia diuina factum vt Ioannes nullum miraculum ederet. 426.K
Prouidentia Dei non ſolum circa vniuerſa ſed circa ſingula. 512.D
Prouidentia patrisfamilias. 535.A
Prudentia iuſtorum quæ. 33.B
Prudentia magna cauere à ventura ira. 33.F
Prudenter & matutè agendum. 307.D
Prudentia diſcipulorum ſal philoſophorū reddidit ita infatuatum vt ipſi ſe inſulſos & ſtupidos fuiſſe faterentur. 316.B
Pruritus concupiſcentiæ qui eſt in coniugatis excuſatur per ſacramentum. 104.I
Publicani qui. 140.E
Publicani cur omnibus exoſi. ibid.F
Publicani contemporanei Ioannis, meliores modernis. ibid.G
Publicani phariſæis dociliores. ibid.H
Publicani potius cædere debent quàm exigere id quod non eſt conſtitutum, alioqui apud Deum rei erunt concuſſionis. 141.B
Publicani cur exoſi. 252.C
Publicani qui vocantur. 253.D
Publicani quales venerint ad Ieſum. 256.E
Publicum ieiunium habet à Deo mercedē modo non ſit hypocriſi obſcuratum. 576.E
Pudendi principes illiterati qui literatos contemnunt. 97.C
Pudendū nole diſcere quæ ſunt ad ſalutē. 189.H
in Pudendis tegendis quanta ſollicitudo. 387.G
Pudor in coitu ſenum etiam cōiugatorum. 35.C
Pudoris & fidei eſt agnoſcere infirmitatem, non deſperare veniam. 261.H
Pudor non debet cōfeſſionē peccati prohibere. 411.I
Puella à dæmonio obſeſſa tandem ope Machariorum liberata conuerſa eſt. 246.F
Puellæ dona non accipiant niſi præſentibus parentibus aut tutoribus. 214.D
Puella à dæmone poſſeſſa quomodo liberata. 457.K
Pueri Dei cultui conſecrandi. 106.C
Pueri Heliſæum irridētes ab vrſis lacerati. 421.F
Puer deferens panes quis. 527.G
Pueritia principis non tam ad ætatem quàm ad ſenſum referenda. 528.C
Puerorum conuiuia nugæ. 557.A
Pueri & infideles quomodo dicuntur reſurrecturi cùm corpus Chriſti nō acceperint. 558.F
Pueri in inſulis Balearibus quomodo panem appetebant. 560.A
Pugiles olim luctaturi cur vngebantur. 151.K
Pulchra chirurgi & pœnitentiarij comparatio. 134.K.A

Pulchritudo Chriſti & gratia mirabilis. 219.K
Puluis è ſepulchro Hieremiæ medicus. 262.D
Puluens & cinerum ratio. 377.K
Purgationis Mariæ dies quomodo dicatur. 105.E
Purgatorij ratio. 324.K
Purgatorij probatio. 333.C
Purificationis celebritas. 104.C
Puritas Ezechiæ corā Deo. 66.H
Puritas quanta ad Euchariſtiam requiritur. 292.I
Putei & fontes cur commendentur. 213.G.H
Pſalmi cur in partitione ſcripturarum à Chriſto ſunt omiſſi cùm ſint pars earum nō poſtrema. 321.G
Pſalmi ab hæreticis decantati. 406.D
Pſeudoapoſtoli, adulteri Euāgelizatores. 401.H
Pſeudoprophetæ non vocati ſeſe obtrudunt vt lupi. 36.F
Pſeudoprophetæ Regi Achab impoſuerūt. 96.K
Pſeudoprophetæ aquis putridis cōparati. 235.K
Pſeudoprophetæ, & pſeudoapoſtoli quando apparere cœperunt. 485.C
Pſeudoprophetæ bene accepti ī patria. 496.F.G
Pygmalionis fabula. 556.H
Pythagoricæ literæ ſignificatio. 399.E.F

Q.

QVa mundi ætate venit Chriſtus. 83.F
Qua fortitudine opus ad obtinendum quæ oratione flagitamus. 397.B
Qua morte non morientur manducantes Chriſtum. 546.C
Qua ratione olim Chriſtiani crudelem Iuliani Apoſtatæ animum ſuperarunt. 350.F
Qua ſpecie videatur Deus. 312.B
Quadragenarius numerus in multis commendatus. 153.I
Quadragenarius numerus ſemper eſt afflictionis & pœnæ. 155.A
typi Quadrageſimæ. ibid. A
Quadragenarius numerus tribulationem pœnitentiæ oſtendit. ibid. B
Quadrantis figura quid ſibi velit & quid quadrans. 333.B
Qualis baptiſmus Ioannis. 131.D
Quadrageſimale ieiunium quomodo in montano reprobatum. ibid. G
Qualis & quis propheta Ioannes non eſt. 164.K
Qualis erat Ioannis baptiſmus. 166.B
Qualis Chriſti virtus. 190.F
Quales Moyſes monetur eligere. 229.E
Quales reputandi qui ex deſtinato proximis nocent. 351.H
Qualem ſe quiſque præſtat erga alios, tales illos erga ſe experitur. 393.B
Qualem orationem approbat Dominus. 416.H
Quales nos eſſe deceat in patriam ingratam. 493.G
Qualis nauis Eccleſiæ Chriſti. 529.G
Quàm diſperſa ſuperborum conſilia. 53.H
Quàm magnum æs redditum Romæ. 85.B
Quàm multa Chriſtus matri debeat. 181.K
Quàm propenſi eſſe debeamus ergo pauperes acceptis Dei beneficiis. 237.K
Quàm graue crimen ſit immiſericordia. 547.E
Quàm bene conueniat hæreticis cum zizaniis. 486.A.B
Quandiu in prothoparentibus manſit temperata parcitas, manſit & impolluta virginitas. 153.D
Quādiu ſynagoga viguit laborauit eccleſia. 261.I
Quando cōtigit Chriſtum duci in deſertū. 131.H
Quando Iudæi miſerunt ad Ioannem. 163.B
Quando diſcipuli cœperunt verè credere in Ieſum. 184.C.D
Quando Chriſtus prædicare cœperit. 225.B
Quando piorū vota & orationes iuuant. 250.C
Quando licet miniſtro habere pecunias. 504.C
Quando licet Monachus ſolitariis egredi & cōcionari. 532.G
Quare Chriſtus de abiicienda ſollicitudine domus nihil dixit. 387.E
Quare Nathan dictus ſacerdos. 150.F
Quanta reuerentia diuina legatio ſit audienda. 33.K
Quantis ſuppliciis digni qui corpus Chriſti ignominia affecerunt. 186.A
Quanta filij Dei charitas. 199.A
Quantæ virtutis ſint preces & orationes ſanctorum. 237.D
Quanta vis orationis Abrahæ. 250.A
Quantum interſit inter æmulos legis & gratiæ. 253.I
Quantæ virtutis Euchariſtiæ. 262.F
Quanta pro leuibus patimur. 315.B
Quantò quis impinguatur magis, tanto grauiorem animæ conſtruit carcerem. 321.D
Quāto tēpore claudamur in carcere donec perſoluamus debitum nemo poteſt pronunciare. 333.H
Quantopere differunt quæ Iudæis & nobis ſunt promiſſa. 359.B
Quanto cum timore & amore Deum patrem inuocare debemus. ibid. I
Quantum inter trabem & feſtucam, tantum intereſt inter iram & odium. 393.G
Quanta fuerit patrū lætitia audientium ex Ioanne aduentum & facta Chriſti. 427.K
Quanto infirmius vaſculum quod reportat ex hoſte triumphum, tanto maiori opprobrio diabolus traditur. 469.K
Quanta mala obueniant iuſtis eiectis aut defunctis. 485.H
Quanti faciamus vitā hanc tranſitoriam. 566.E
Quanti æſtimādus cibus à morte præſeruās. ib. F
Quanta olim figuris reuerentia. 568.H
Quaſi nō ſimpliciter ſimilitudinē īportat. 27.A
Quatenus licet petere ſigna. 465.A
Quatenus differunt miracula Dei ab iis quæ dæmoniorum ſunt. 496.D
Quatuor Chriſto attributa in cantico Simeonis in quibus cōſiſtit perfecta ei⁹ cōmendatio. 111.F
Quatuor vitæ gradus. 281.F
Quatuor virgines filiæ Philippi prophetabant. 432.F
Quatuor vitiis oppoſitis cætera vitia intelliguntur. 319.I
Quatuor ordines ſacrorum voluminum veteris teſtamenti. 323.G

Quatuor de cauſis mali propter bonos eradicādi non ſunt. 487.C
Quæ ſedes Dauid. 41.F
Quæ culpantur in bello. 141.I
Quæ cogitanda in Chriſti incarnatione. 25.H
cur Quædam in ſcripturis obſcura. 127.G
Quædam inſula domicilium dæmonum. 246.F
Quædam dæmonum genera corpus ab eſurie vendicant. 434.D
Quæ de Chriſti conceptu credenda. 45.D
Quæ viæ Domini. 67.D
Quærere quomodo ſæpiùs infidelium eſt. 191.C
Quæ fuerit hæc ſtella. 98.I
Quæ fuerit hæc columba. 147.C
Quæ Chriſtus ante fine ſacramentis operabatur nunc illorum miniſterio & clauium vſu perficit. 452.F
Quæ Chriſti voluntas ſubmittatur voluntati patris. 541.H
Quæ cōſideranda in lege purificationis. 104.H
Quæ ſunt in eccleſiæ vetuſtate obſeruāda. 163.I
Quædam coniuncta ſunt ſecūdum tactum quæ tamen ſeparari poſſunt ſecundum intellectū. 436.B
Quædam hiſtoriæ ab Euangeliſtis omiſſæ velut per recapitulationem texuntur. 242.D
Quænam ſigna Ieſu viſa ſunt. 188.F
Quæ ſunt ambæ nauiculæ. 231.K
Quæ nox diabolo commoda. 485.K
Quæ hîc Chriſti patria. 493.F
Quæ mala ſequantur ex filiis datis aliis nutricibus. 471.F
Quem panē à Chriſto Iudæi petebant. 539.K
Quæ mulieres ſorores ab ipſis apoſtolis circunducebantur. 237.A
Quæ ſola fide apprehenduntur, non guſtantur, aut tanguntur. 557.E
Quæ tria fata. 483.B
Quæ natura duce aggredimur vt plurimùm rectè ſuccedunt. 239.F
Quæ poſſeſſio quę terra mitib⁹ pmiſſa. 307.G.H
Quæ putantur minima in lege ſacramentis ſpiritualibus plen⁹ ſunt & omnia recapitulantur in Euangelio. 324.E
Quæ rara ſunt & inſolita in admirationem nos eleuant. 59.A
Quæ reconciliatio & quomodo facienda. 330.C
Quæ ſtimonia iuſtorum apud Deum. 486.F.G
Quæ requiruntur ad Baptiſma. 146.C
Quæ viſio quæ actio. 278.D
Quæ vnguenti ſpecies licitæ Chriſtianis, Ariſtippi dicterium in delicatulos. 376.K
Quæ requiruntur ad pœnitentiam. 44[illegible].E
Quærenti Chriſtum & inuenire volenti tria ſunt neceſſaria quæ. 92.B
Quæſtiones difficiles ad cōcilia referēdæ. 101.E
Quæſtio de paruulis non baptizatis an excludantur à regno. 192.H
Quæſtio de templo olim ventilata. 215.E
Quæſtio cum reſponſione ad illam. 310.D
Quæſtiones variæ ſuper libello repudij. 337.C
Quæſtiones pernicioſæ. 361.H
Quæſtio cum reſponſione. 366.C.D
Quæſtio incredulitatis. 550.E
Quæ Zachariam impellebant ad fidem. 34.C
Quibus defunctis ſpes relicta eſt. 63.I
Quibus mors ſit accepta. 210.B
Quibus Deus apparuit in ſpecie ignis. 143.A
Quibus conſiliis Sathan homines corrumpat. 158.B
Quibus aliquid debeamus. 175.D
Quibus argumentis adductus eſt Nicodemus ad fidem. 190.E
Quibus licet recondere. 379.H
Quibus meditationibus impellamur ad beneuolentiam in ſeruos. 415.K
Quibus inducitur pœnitentia publica. 445.K
Quibus impeditur ſeminis fructificatio. 475.A
Quibus modis verbū acceptū ſuffocatur. 480.G
Quibus contemptibiles ſunt Margaritæ. 491.E
Quibus diebus ad eccleſias conuenire debemus fundendarum precum gratia. 493.I
Quid apud Iudæos prophetias pollicebatur. 1.G
Quid ſignificet apud Deum. 8.I
Quid ſignificet cum legitur dixit Deus, fiat. 12.G
Quid faciendum dum diuina fiunt. 30.I
Quid per Iſraël. 55.E
Quidam ſua nomina filiis impoſuerunt. 57.A
Quid ex Ioſepho docemur. 81.F
Quidam malunt Chriſtum perdere quàm temporalia. 101.C
Quid verè regem faciat. ibid.H
Quid cauſæ eſt cur Chriſtus non pauerit omnes Iſraëlitas cùm vocetur eorū paſtor. ibid.I
Quid in auro, thure, & Myrrha ſignificetur. 103.D
Quicquid boni Iudæis obtigit, propter Chriſtū obtigit. 111.G
Quidam adhuc non credunt vitam futurā. 113.D
Quid Herodes quid Ægyptus ſignificent. 123.B
Quid per viperas Ioannes intelligat. 135.I
Quid quod Noe poſt 40. dies arcæ feneſtram aperuit. 155.B
Quod Chriſtus ſit factus ante Ioannem ſimili explicatur. 169.D
Quid maneat vendentes & ementes. 186.D
Quid mundi nomine. 200.E
Quidam Chriſtum ſequuntur ob lucrum. 239.K
Quædam ſunt ad quæ conari non poſſumus ſine blaſphemia. 240.B
Quid olim factum ad iuuentutem formandam. ibid.F
Quid aratrum ager manus aſpectus. 241.I
Quidam à ſe abigunt Chriſtum propter damnū temporale. 248.D
Quid vetuſtas & nouitas. 259.C
Quidam ſanati attactu emunctoriorū & ſudariorum quæ paulum attigerant. 262.B
Quid poſſint dæmones in corporibus obſeſſis. 267.C
Quid ſignificet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. 277.G
Quid eſt venire in ſuo nomine. 288.K
Quid operari iuſtitiam. 309.K
Quid faciendū nō ægrè feramus contēptū. 315.A
Quid ſal terræ. ibid.G
Quid ſoluere. 322.G
Quid faciendum contra ſuggeſtiones. 335.I
Quid ſit reum eſſe iudicio. 326.K

Quid conſiderare debeat qui peccata ſibi à Deo remitti poſtulat. 369.K
Quid lex & eius diuiſio. ibid.I
Quid requirendum vt præualeamus. 372.D
Quid commodi adferat ieiunandi exercitium. 374.H
Quid agendum ſi nos eiuſdem criminis reos viderimus. 394.E
Quid erat neceſſe leproſum à Chriſto tangi cum Heliſæus curauerit Naaman non viſum. 412.I
Quid opus erat contactu carnis Chriſti cum ſolum verbum ſufficeret excitando mortuo. 423.A
Quidam ſapientes ne ſecretum proderent linguam dentibus ſibi amputarunt. 448.E
Quid Deus donet peccatori. 450.A
Quid noſtrum quid Dei. 452.H
Quid per lucernam intelligatur. 467.I
Quid laudis ex eo quod Chriſtus ſuxit vbera matris. 471.D
Quid in tentatione faciendum. 480.E
Quid efficiat cor bonum, & optimum. 481.B
Quid emere Chriſtum & doctrinam Euangelicam. 491.G
Quid ex defectu paſtorum. 500.I
Quid duæ tunicæ. 504.D
Quid myſterij portendat populi diſcubitus ſuper fœnum. 526 B
Quid quod Chriſtus panes de manu pueri accepit. 527.G
Quid quinque panes. ibid.G
Quid faciendum in perſecutione eccleſiæ. 530.K
Quid nobis quod noſtrum eſt facientibus præſtet Deus. 531.K
Quid Chriſtus & Moſes promittebant. 539.A
Quid intrinſecum in Deo. 541.D
Quid eſt audire à patre. 545.D
Quid Iſraëlitas liberauit ab Ægyptiis, morte in primogenita Ægypti ſæuiente. 557.D
Quid ſignificet dictio propter. 565.B
Quid è cœlo deſcendere. 566.G
Quid aſcendere. 569.I
Qui autores veri Euangelij. 1.B
Quibus dictum Dominus tecum. 38.I
Qui ſe indignum iudicat dignus efficitur. 50.F
Qui fit vt nonnulli eludant baptiſmi neceſſitatem. 93.G
Qui ſoli orant turturem offerunt. 107.F
Qui gregatim fundunt preces, ad altare columbas deportant. ibid.F
Qui tyrannis tyrannidem ſuadent eam tandem in ſe experiuntur. 122.G.H
Qui ſubeſt ſæpe melior eo qui præeſt cui tamen eſt obediendum. 128.A.B
Qui faciunt fructus dignos pœnitentiæ. 137.D
Qui crediderunt viſo mortis Chriſti ſpectaculo & petrarum ſciſſione cùm antea eſſent obdurati, coaptati ſunt inter filios Abrahæ. 138.F
Qui annum vigeſimum attigit quadrageſimam ieiunare obligatur. 153.F
Qui ſe deorſum mittunt. 158.G
Qui ſunt dæmonicolæ non diteſcunt. 161 H
Qui ſunt quibus clamatur. 165.D
Qui relicto Ioanne ſe Chriſto cõmiſerunt tranſierunt ab vmbra ad ſolem. 172.
Qui vendunt columbas. 186.C.D
Qui in cœlum aſcendere deſiderat fidei & dilectionis virtutibus ſe Chriſto coniungat. 196.E
Qui à teneris annis in fide inſtitutus poſtmodũ relabitur grauiori pœnæ eſt obnoxius. 200.C
Qui non credit quomodo iam iudicatus eſt. 201.B
Qui baptizantur ſuſceptoribus opus habent. 274.C
Qui admonitus diligit peccata ſua, odit lucem. 202.A
Qui bene viuit ſe ſolum saluat qui nomen bonum obtinet alios ædificat. 224.K
Qui ſunt lunatici. 227.B
Qui prædicando Dei verbo incumbunt non auocentur ſollicitudine rerum terrenarum. 241.F
Qui fit vt ſancti aliquando non exaudiãtur cùm dæmones exaudiantur. 247.K
Qui propter Deum carni & ſanguini vale dicũt inebriantur dulcedine vini noui. 259.D
Qui Deo appropinquat inueniet gratiã. 260.D
Quinam dies feſtus hic fuerit quo deſcendebat Angelus de cœlo. 269.G
Qui credit in filiũ ipſe facere poterit ſigna quæ Chriſtus fecit, aut maiora, ſed non quomodo Chriſtus fecit. 279.F
Qui membra honorat, Chriſtum qui caput eſt honorificat. 281.D
Qui patri vult credere verbũ filij audiat. 282.D
Qui fit vt Turcæ, & Iudæi in Chriſtum impingant. 288.I
Qui omiſſis operibus ſæculi ſpiritualibus vacat hic feſtum agit ſabbatorum. 296.B
Qui vocati quarto ordine. 302.H
Qui Iacobus Zebedæi, & Iacobus alphæi. [illegible].D
Qui diuites non excludantur à beatitudine. 306.H
Qui per fidem apprehendunt bona nobis repoſita lugent expectantes bona promiſſa. 308.F
Qui miſericordiam operantur non ſolum hîc miſericordiam colligunt ſed in futuro ſæculo. 311.B
Qui mundo corde. ibid.D
Qui præſentibus non admodum hæret, abſentibus non diſcruciatur. 320.F
Qui legem præceſſerunt mitiorem pœnam dederunt his qui peccauerunt in lege. 326.D
Qui dimiſit vxorem etiam fornicationis cauſa non poteſt aliam ducere neque derelicta alteri nubere. 338.H
Qui alterum prouocat ad iurandum falſum duplicis damni author eſt. 341.K
Qui ſuum repetit nulli iniuriam facit. 346.H
Qui aufert quæ tua ſunt ne repetas quomodò intelligendum. 346.K
Qui pro leui iniuria fratri inſidiatur non ab electis filiis Adæ trahit originem ſed à Cayno. 350.C
Qui animis vniuntur coniunctiores ſunt quàm qui corporibus. 351.H
Qui ſurſum & qui deorſum ferantur. 353.E
Qui excipitur à numero flagellatorum excipitur à numero filiorum. 360.E

Qui enim beato Paulo rapiendi ſunt in nubibus. 365.E
Qui quod per gratiam præuenientem aſſequitur Deo non tribuit, per ſuperbiam illud amittit. 366.H
Qui facilè enatant ex torrente tentationis aut qui ſtatim ſubmerguntur. 370.K
Qui adorant Baal, Aſtarothem & execrandum ſimulachrum Chamos. 386.D
Qui carnis curam in deſideriis vetat, in neceſſitate concedit. 389.I
Qui in afflictionibus clamantes oppreſſi ſunt quomodo dicuntur liberari. 397.I
Qui conuerſus reſipuerit, ac malis operibus renunciauerit, ſalutem conſequetur. 400.A
Qui cenſuris prælatorum ſe ſubmittere nolunt hæreſeos ſuſpecti ſunt. 403.B
Qui fructus arboris. 404.E
Qui moriuntur iniqui cur nec poſt mortem deſinunt eſſe iniqui. 407.K
Qui fit vt mali quandoque prophetent, virtutes faciant, & dæmonia eiiciant. 406.K
Qui audit verba Chriſti & facit ea ipſe ædificat ſe ſuper petram Chriſtum. 409.H
Qui Chriſtum ſequantur. 411.A
Qui leproſus. ibid.E
Qui in Chriſto ſcandalizantur. 427.F
Qui maximè vocandi ad menſam. 443.B
Qui per generationem intelligantur. 433.D
Qui ſeipſum ſecundò baptizat, ſecundò Chriſtũ crucifigit. 460.H
Qui ſeptem ſpiritus nequiores. 469.D.E
Qui fratres Chriſti dicantur. 471.K
Qui Ieſu frater & ſoror eſt credendo, mater efficitur prædicando. 472.H
Qui temerè legunt ſcripturas multiplicibus ambiguitatibus decipiuntur. 483.H
Qui docturi ſunt conferrè debent de doctrina cum eccleſiæ præfectis. 493.K
Qui poſſunt mittere operarios. 501.F.G
Qui infirmi, mortui aut leproſi. 503.E
Qui vt fur aut homicida patitur, aut qui ſeipſum interimit Chriſti nõ fert veram crucem. 515.F
Qui receperunt Chriſtum ſpiritualiter, credendo in ipſum receperunt & patrem & ſpiritum ſanctum. ibid.H
Qui authoritate pollent non debent faſtidire inferiorum conſilia recta. 525.D
Qui non Chriſto ſed ſuo ventri ſeruiunt. 536.H
Qui refugiunt eſum corporis Chriſti non impunè ferent. 540.G
Qui dantur à patre. 541.C
Qui eiicientur ab intrinſeco & qui non. ibid.E
Qui credit quomodo is vitam æternam habeat. 545.H
Qui carnem Chriſti manducat quodammodo etiam ſanguinem bibit. 553.D
Qui Euchariſtiam vt communẽ panem accipit nec à ſpirituali nec à corporali morte eripitur. 568.A
Qui excuſentur à manducatione ſacramentali. ibid G.H
Quieſcendum à copula. 35.G
Quis ſtatus, & quod initium Euangeliorum. 4.C.D
Quis ſit ordo in diuinis. 7.H
an Quis ſine querela ſit. 29.H
Quis pro initio habendus. 62.H
Quis fructus pœnitentiæ. 137.A
Quis comedit aut bibit ſpiritualiter. 218.F
Quis fuit is cuius manus aruerat. 294.I
Qui locus ſpiritalis animæ. 296.B.C
Quiſquis renunciauit huic ſeculo maior eſt omnibus honoribus ſeculi & regno ipſo. 365.A
Quiſquis frugalitatis oblitus ſuperflua naturæ conquirit aduerſus ſe multiplicat tributa. 369.D
Quis ſeruus diuitiarum. 383.F
Quis iudicij dies. 463.D
Quis in eccleſia operarius cibo dignus. 505.B.C
Quis aptus ad alios docendos. 501.I
Quis exercitus miniſtrorum Chriſti. 506.G
Quis operatur cibum qui non perit. 536.K
Quis ſpirit⁹ in cœna viuificare dicitur. 570.G.H
Quinquagenarij cum ſuis militibus cur concremati. 417.I
Quinque porticus in piſcina cur. 270.C
Quinque claudunt os prædicatori. 58.I
Q. Labeo ſcripſit libros in 12. tabulas. 544.H
Quinque porticus quinque præcipua Chriſti vulnera. 270.F
Quis nunc aliquid pro Chriſto dimittat. 229.A
Quo tempore Magi venerint. 97.H
Quo tempore Chriſtus conuertit Samaritanam. 218.I
Quo tempore venerit regulus. 221.G
Quo tempore contigerit ſocrum Simonis curari à febribus. 236.A
Quo fine Deus omnia creauerit. 372.G
Quo quis fuerit Chriſto violentior eo habebitur religioſior. 431.H
Quod ab amplexu Liæ ad Rachelem tranſire nõ licebat quid ſignificabatur. 35.B
Quod nomen Domini. 52.B
Quod Pharao fuit Moyſi, hoc Herodes fuit Chriſto. 118.K
Quod Hieroſolymitanã erat Hebræis hoc nunc eſt Roma Chriſtianis. 163.H
Quod factum fuit in puella quomodo in fine temporum fiet in tota ſynagoga. 265.E
Quod amplius eſt à malo eſt, exponitur. 343.I
Quod regnum Dei. 364.F
Quod corporibus eſt hydrops, hoc hypocriſis eſt animabus. 375.K
Quod non capit Chriſtus rapit fiſcus. 380.C
Quod iudicium prohibetur. 391.H.I
Quod oculus eſt in corpore hoc eſt in mente cognitio. 404.K
Quod in angelis caſus, hoc eſt in hominibus mors. 407.K
Quod comprehendere non valemus venerari cõuenit. 439.F
Quod naſcitur opus Dei eſt, quod fingitur diaboli negotium eſt. 447.G
Quod ſignum Ionæ & quomodo. 465.D
Quod Petrus auxilium Chriſti implorarit ne mergeretur, quid ſignificat. 533.D
Quod opus eſt fides. 538.G

Quomodo Deus erat verbum & Deus erat patei cùm tamen Deus vnus ſit. 11.C
Quomodo per filium condita ſunt omnia. 12.G
Quomodo pater per filium creaſſe dicitur. 13.A
Quomodo verbum Dei differt à ratione quæ eſt in mente artificis. 13.B
Quomodo pater deliberat cum filio. ibid.A
Quomodo quis dicatur poſſe eſſe ſine peccato. 29.I
Quomodo maior non ſit qui dat accipiente. 41.G
Quomodo olim promiſſus Chriſtus. 70.K
Quomodo dolores virginis reuelandarum cogitationum cauſam præbuerunt. 114.F
Quomodo Chriſtus & quomodo nos proficimus. 128.G
Quomodo id intelligitur ante me factus eſt. 166.H
Quomodo aliquid boni à Nazareth. 176.A
Quomodo ſine præuaricatione præcepti diuini filij à parentibus ſeparentur. 179.C
Quomodo ignoramus vnde veniat vox aut quo vadat. 195.A.B
Quomodo is qui natura bonus eſt, per ſerpentē figurabatur. 197.G
Quomodo Apoſtoli & quomodo Chriſtus dat ſpiritum. 206.E
Quomodo pater omnia dederit filio cùm non omnia ſint illi ſubiecta. ibid.G
Quomodo viuificamur. ibid.H
Quomodo immundi ſpiritus dicantur. 233 K
Quomodo Chriſtus accuſet & non. 289.E
Quomodo verbi prædicatio apoſtolica Gentiliū mentes à ſuperſtitione ad Chriſtum traduxit. 301.A
Quomodo liceat iurare per creaturam. 343.E
Quomodo plus ſit compati quàm temporalia largiri. 347.C
Quomodo impius Deo inimicus. 348.K
Quomodo ſibi victum in diem poſtulat, qui de craſtino cogitare prohibetur. 369.B
Quomodo ante & poſt acceptum corpus dominicum oremus panem noſtrum ſuperſubſtantialem poſtulantes. ibid.I
Quomodo bona huius mundi non ſint amplectenda cùm Dominus cōdiderit & hominibus vtenda commiſerit. 380.F
Quomodo quis diuitiarum ſuarum Dominus eſſe poſſit. 383.F
Quomodo Deus vnus. 384.B
Quomodo fugienda ſollicitudo victus & veſtitus, & pendendum à diuina prouidentia cū etiam ſancti multis indiguerint & caruerint. 387.E
Quomodo primùm regnum Dei quærendum. 388.K
Quomodo iudicandum. 392.G
Quomodo via ſalutis arcta cum iugum Chriſti ſit ſuaue, & mandata leuia. 400.A
Ioannes Quomodo Dei ſpiritum ſibi promerebatur. 434.C
Quomodo Chriſtus & quomodo ſancti norunt patrem. 440.D
Quomodo plus diligit quia plus ei donatum eſt, & ideo remittuntur peccata quia multum diligit. 451.B
Quomodo ſolus Chriſtus & tamen regina Saba iudicabit. 466.G
Quomodo venter beatus. 470.H.I
Quomodo fiat vt alicui auferatur etiam quod non habet. 477.A
Quomodo prophetæ non viderant & tamen dicebantur, videntes. 478.H
Quomodo viſus olim Chriſtus. 479.A
Quomodo inimicus bonis mala, virtutibus vitia, vitalibus mortalia ſemper ad noſtram ſuperſeuerit ruinam. 484.I
Quomodo dormiant homines. 485.G
Quomodo Chriſtus per typum apoſtolorum & nauis eccleſiam de perſecutione liberatam trahat ad littus & quieſcere faciat. 534.D
Quomodo ad Chriſti cibum accedēdum. 538.D
Quomodo Chriſtus de cœlo deſcendit. 542.K
Quomodo pater trahat ad filium cùm filius dicatur adducere fideles ad patrem. 544.A
Quomodo verbum Iudaicum ſupplicio dignū. 550.F
Quomodo non quærendum in rebus diuinis. ibid.G
Quomodo omnes eandem eſcam manducauerunt. 555.G
Quomodo vita per fidem, & eadem per carnē. 557.C
Quomodo caro quæ non eſt æterna dat vitam æternam. ibid.H
Quomodo caro è cœlo deſcendit & tamen de virgine ſumpta eſt. 566.I
Quomodo panis fit Chriſti corpus. 567.C.D
Quomodo Chriſtus priùs in cœlo. 569.E
Quomodo caro Chriſti non prodeſt. 570.F
Quorum potentia æqualis eſt, eorum ſanè æqualis eſt & operatio. 12.K
Quorum patrum corda ad filios conuerſa. 32.K
Quorſum numeratus cenſus ſub Cyrino. 85.B
Quorum eſt ſacra tractare. 163.H
Quorundam templa ingredientium irreuerentia. 185.H
Quorſum ſunt miracula. 190.E
Quorum eſt ſedere. 494.G
Quoſdam tentaſſe ordinare narrationem rerum à Chriſto geſtarum quomodo intelligendum. 1.F
Quos diuites auerſatur Deus. 54.G.H
Quos reges miramur. 90.A
Quos odiſſe licet. 349.G
Quot & qui Euangeliſtæ. 2.K
Quot & quæ Monarchiæ. 83.I
Quot animæ Paulo donatæ. 181.B
Quotupliciter baptiſmus Ioannis Chriſtum demonſtrauit. 169.K
Quotuplex eſt ſponſa. 204.D
Quoties res abſurda in ſcriptura præcipi videtur, tunc figuratè intelligenda eſt. 376.I
Quot è diuitibus pauperes. 380.D
Quotuplex iudicium. 391.H
Quouſque ſumus oues facilè lupos vincimus, cùm verò in naturam luporum tranſimus, tūc ſuperamur. 506.H

R.

RAab hoſpitalis, cur genealogiæ Chriſti inſerta. 73.E an fuerit meretrix. 73.F 274.H cuius beneficio ſaluata. ibid. & 180.G
Rabbi Ionathan. 11.B
Rabbi Abraham. 85.B
Rabbi nomen honoris. 190.C.D
Rabbi heccados colligit ex pſalmiſta omnia illa munera eſſe melſyæ offerenda quæ Iacob dedit fratri ſuo Eſau. 103 G
Rabbi Heccados teſtimonium de Ieſu. 95.G
Rabbi quid. 172.I
Rabbi Cahana. 553.B
Rabbi Ieïel Iudæus pariſienſis. 336.K
Rabſaces diabolum deſignat. 395.B
Racha quid. 318.E
Rachel gratias egit pro collata fœcũditate. 35.E
Rachel feſtina nuncia aduentus Iacob. 46.B
Rachel bonos oculos habens figurabat eccleſiã. 72.A
Rachel & Lya vxores Iacob. ibid.G
Rachel plorans filios pias matres ſignificat. 121.I
Rachel quomodo eccleſiæ typũ prætulit. 122.C
Radix Idololatriæ vnde manauit. 455.K
Rama quomodo ſumitur apud Matthæum. 121.G
Ranæ liliis cur commutatæ. 459.B.C
Raphael quid optabat Tobiæ. 89.A
Raphaelis ad Tobiam exhortatio. 178.I
Raphael miſſus ad cæcitatem Tobiæ curandam. 418.D
Rationes hæreticorum contra ſalutationem angelicam eluduntur. 29.F
Rationes eorum qui exiſtimãt Magos non fuiſſe reges. 97.B
Rationibus duabus plerique retrahuntur à pœnitentia. 139.C
Ratio ordinis retrogradi in Genealogia Lucæ. 149.E
Rationes tres propter quas Chriſtus dicitur agnus. 168.F
Ratio myſtica conuerſionis. 183.D
Ratio ſubiici debet Deo vt cætera habeat ſibi ſubiecta. 312.H
Ratio potiſſima impetrandi eſt meritum eius pro quo petitur. 416.H
Rationes eorum qui negant peccatricem fuiſſe ſororem Lazari. 443.K
Rationes quibus adducimur vt credamus peccatricem fuiſſe ſororem Lazari. 444.D
Ratio duplex cur Chriſtus in parabolis loqueretur. 483.I
Raritas operariorum prædicante Chriſto. 501.B
in Ratione digni hoſpitis tria requiri & quæ. 505.E
Ratio operum noſtrorum Deo reddenda. 522.G
Rationes ad confirmandam carnis Chriſti in Euchariſtia præſentiam. 569.F.G
Realia ſunt hic omnia. 565.F
Realis & vera incarnatio probat realem & veram veræ carnis manducationem. 565.G
Rebecca etiamnũ virgo mulier appellatur. 105.A
Rebecca ante nuptias rogata dare conſenſum. 179.F
Rebellio domeſtica carnis in ſpiritum. 87.H
in Rebus creatis quædam naturaliter liberæ aliæ verò non. 512.E
Recidiuum peccatum perniciofiſſimum. 275.F
Rechabitæ abſtemij. 32.B
Recognitio peccati inducit ad pœnitentiã. 136.D
Reconciliationis cauſa quomodo ad fratrem veniendum ſi longè ſit. 329.H
Recõciliatorũ exẽpla in Aarone & moſe. 330.D
Recordatio tranſactorum malorum non ſolum non nocet ſed magis delectat. 226.C
Recordatio fragilis infantiæ aliquot adduxit in contemptum. 496.A
Recumbent cum Abraham metaphora vnde ſumpta. 419.G
Redemptio fit iuſto pretio. 60.G
Redemptus Chriſtus qui futurus erat noſter redemptor & redemptionis precium. 106.I
Reditus eccleſiarum. 212.C.D
Refert qua intentione quæratur Chriſt[us]. 172.H
Regum vanitas & ſceptrorum ſi cum Chriſtõ conferantur. 54.A.B
Reges tres cur omiſſi à Ioram vſque ad Oſiam. 75.D
Regi nuper creato ſubiecti acclamationibus cõgratulantur. 96.B
Reges quomodo fiat vt alterum regem adoraturi venerint. 98.D
Reges non ſunt regni cœleſtis extorres. 180.F
Regibus quid meditandum. 208.E
Regimen euangelicum erat extra legis obſeruationem. 422.K
Reginæ Sabba cùm Salomonem audiiſſet admiratio. 210.D
Reges iuſtitiæ & innocentiæ vindices à Deo cõſtituti. ibid.F
Regina Sabba mirabatur de veſtibus ſeruorum Salomonis. 387.B
Regio noſtra quæ. 103.K
Regio quæ priùs in tenebris erroris verſabatur ipſa primũ lucẽ prædicãtis Chriſti vidit. 124.D
Regiones Gergeſenorum & Gadarenorum diuerſæ. 245.H
Regno timendum ſacerdotibus indecorè ſe gerentibus. 28.K
Regnum Chriſti longè aliud à regno hominum. 41.K
Regnum ſtare non poteſt vbi ſuperbia, inuidia, ira, auaritia, gula &c. 161.D
Regnum diaboli quale. ibid.B
Regnum Dei quid. 225.B
Regnum quod promittit diabolus malitiæ eſt non naturæ, perſecutio eſt non defenſio. 161.E
Regnum Dei SSanctus eſt. 364.H
Regnum quo regnat Deus in ſanctis facit eos regnare. ibid.I
Regnum cœlorum optare nullus criminoſorum audebit nec volet videre tribunal iudicis. 365.E
Regno cœlorũ quomodo totius orbis reductio ad euangelij fidem intelligatur. ibid.F
Regnum Dei vt referatur ad integram electorũ gloriam, & aduerſariorum Chriſti contritionem. ibid.F
Regnum Dei bonorum æternorũ fruitio. 389.D
Regnum cœlorum donum ſpiritus eſt. 431.B

cur Regnum cœlorum à diebus Ioannis vim patitur. ibid.K
Regnū diaboli impropriè dictum. 457.G
Regnum cœlorum ſtatus eccleſiæ militantis & cur ſic exponatur. 481.K
Regnū Dei Chriſti iuſtitia & redēptio eſt. 503.B
quòd Regnum cœlorum annunciatur. ibid.B
Regula de remittenda fratri offenſa nullam patitur exceptionem. 373.C
Regula allegoriæ. 444.F
Regula in loquendi modo. 566.I
Regulus alius à centurione. 220.K
Regulus quid. 221.A
aliud Regulus, aliud Regalis. ibid.B
Regulus vnde magnam de Chriſto conceperit opinionem. ibid.F
Regulo cur exprobratur infidelitas cùm appareat illum credidiſſe. 222.B
Regulus virtutem non dedit maieſtati ſed præſentiæ corporali. ibid.B
Regulus ſuos catechiſat. 223.E
an Reiicientes verbi Dei miniſtros grauiùs peccent Gomorrhæis. 506.D
Reip. Iudaicæ euerſio propter Dei cultum contemptum. 76.D
Reip. ſplendor non conſiſtit ſi matrimonio ſuus honos eripiatur & coniugatis à Deo poſitæ leges impunè violentur. 334.C
Reipub. pernicies & ruina vnde. 344.C
Reiterandæ exhortationes. 171.K
Relictis omnibus ſequendus Chriſtus. 252.F
Religio nos à parentibus excuſat. 182.A
Reliquit ſibi Dominus inter multos aliquod iuſtorum ſemen. 220.E
Religio & veritas ſe latiſſimè diffundunt. ibid.G
Religionis cauſa an liceat parentes relinquere. 229.H
Reliquiarum ſanctarum virtus. 262.D
Religio Chriſtiana in vtróque ſexu damnat adulterium. 338.I
Religio Phariſæorum non compaſſionem habet ſed indignationem. 448.H
Reliquiæ mortui viri mentes noſtras non coinquinant. 425.A
Reliquię menſarū cōferendæ pauperib⁹. 527.B.C
Remedia pœnitentiæ. 225.H
Remedium ad ſalutem animæ humilitas. 289.C
Remiſſio peccatorum per ſolū Chriſtum. 132.C
Remi corporales. 531.G
Remigum exempla. ibid.G
à nullo ſanctorum petimus Remiſſionē peccatorum ſed per eos. 162.G
Remittere in ſpe peccata aliud eſt quàm remittere ipſo actu. 151.G
fruſtra nobis à Deo peccata Remitti petimus, ſi quæ in nos committuntur remittere recuſamus. 369.G.H
Renouari quid ſignificet. 460.G
Renunciauimus diabolo ſimul & mundo. 152.E
Renunciare quid ſignificet. 241.
Reprobatio Iudæorum. 159.G
quatuor cauſæ Repudij apud Rom. 337.B
Repudium ab initio non fuit. 339.E
Repudium olim non licuit Romanis. ibid.E
Requies dæmonis eſt aliquem iuſtum ſeduxiſſe aut hominem totum poſſidere. 468.I
Requies Dei quid. 277.A
Requies animarum in remiſſione peccatorum eſt. 442.B
Res in nobis completæ quæ ſunt. 2.H
Res diuinæ à Deo dātur & nō abſunt ab eo. 13.H
Res dupliciter conſiderari poſſunt. 15.D
Reſp. Chriſtiana quandiu ſacerdotio ſuus ſtabit honos, integra ſubſiſtet. 28.H
in Rebus diuinis explicandis fugienda ſunt ſophiſmata. 44.H
Res aduerſæ notæ ſunt ex ſecundioribus. 87.F
Res quomodo, & vnde vocentur. 566.K
Reſipiſcere aut ad mentem redire quid. 131.H
Reſolutio triplex quomodo Deum nemo vidit. 321.K
Reſpexit humilitatem varia huius loci expoſitio. 50.C
Reſpicere quid. 35.E 50.C
Reſponſio pro filio Dei ad obiectionem Dominus creauit me. 24.F
Reſponſio ad Porphyrij calumnias. 133.C
Reſponſio D. Ioánis Euang. ad Marcionē. 349.G
Reſpondetur illis qui volunt de ſola ſpirituali manducatione, iſte, dici. 552.A
Reſponſio ad verba D. Auguſtini de ſpirituali manducatione. ibid.D.E
Reſponſio ad obiectionem quæ de Manna & Chriſti carne fieri poteſt. 567.I.K
Reſtitutio Ægypti imò totius mundi per Chriſtum. 118.C
Reſeruatio Mannæ. 568.D
Reſtitutio rei partæ. 446.G
Reſurrectio duplex. 282.B
Reſurgētiū corpora quomodo illuſtrāda. 388.A
Reſurrectionis magnum argumentum. 512.F
Reſurrectio duplex. 542.C
Reſurrectionis cur Chriſtus tam frequenter meminit. 541.F
Reſurrectionis memoria impios concutit & probos in meliorem ſpem eleuat ibid.H
Reſurrectionis noſtræ cauſa triplex. 558.E
Reſurgent aliter electi aliter reprobi. ibid.G
Reſurrectio latè, & ſtrictè ſumpta. ibid.H
Reuelationes variæ in ſomnis factæ. 80.G.H
Reuelationum ac virtutum priuilegia ieiuniis indulta. 115.H
Reuelauit ſe D. Thomas regi meſdeo. 262.C
Reuocauit Dominus ſentētiam in Achab prolatam quia humiliatus fuerat. 438.B
Reum eſſe iudicio Dei quid. 328.C
Reus excommunicationis non caret ſacramento regenerationis. 339.H
Reus cædis eſt qui temerè ſe communicet in pericula in quibus perit. 310.C
Rex pauper adoratur à regibus. 100.K
Rex apud Seruios deſpota. 455.H
Ridiculū eſt hortari ad ſatisfactionis pœnitētiā & de ſatisfactione ſubſtrahere medicinā. 254.C
Ridentur fantaſtici ſacramentarij. 561.C
Riſus quis periculoſus. 321.E
Rixantes qui non dirimunt, inexcuſabiles ſunt coram Dei tribunali. 351.E
Romanus Martyr elinguis articulatè locutus. 58.C

Roboam malus. 75.A
Roboam cur à populo deſertus. 350 I
Rodolphus Abbas S.Trudonis. 553.F
Roffenſis in oecolampadium. 548.C
Romanæ eccleſiæ authoritas. 163.H
Roma nutare cœpit ortis bellis ciuilib⁹. 457.B
Ros in baptiſmo nobis donatur & Dei gratia communicatur. 169.E
Rota circuitus orbis terrarum. 4.E
Ruah nomen ſpiritus hebræis. 43.A
Ruben cur priuatus iure primogenituræ. 72.D
Ruben inter fratres deplorauit venditũ Ioſeph. 260.I
Ruina generis humani vnde. 87.H
Ruina in bonam partem. 111.H
in malam partem. 113.A
Ruina noſtra à nobis eſt. ibid.B
Ruina & reſurrectio poſt hanc vitam apparebit. ibid.D
Ruina domus Sathanicæ. 409.H
Ruina Babylonis omnium vrbium, rerumpub. regnorum Chriſto aduerſantium deſolationẽ implicat. 437.I
Rumores hominum vani floccipendendi. 434.F
Ruth profundè ſeſe demittit. 44.I
Ruth cur in genealogia Chriſti. 73.B
Ruth noſtri typus. ibid.G
Ruth quæ fuit tempore Heli quomodo deſpõdit Booz qui fuit Salmon contemporanei Ioſuæ. ibid.K
Ruth vngitur vt læta appareat. 377.A
Ruth pedibus Booz aduoluta gratiam inuenit. 446.K

S.

SAba hodie Meroë. 467.C
duplex Saba. ibid.
Sabbas & Theodoſius Samaritarum corã Ptolomæo defenſores & eorum interitus. 215.K
Sabbatiani & Corinthiani hæretici. 94.K
Sabbatho Machabæi pugnarunt. ibid. A
Sabbatho non ſpiritualia ſed ſeruilia officia prohibebantur. 275.A
Sabbathum cur inſtitutum. 274.K
Sabbatho Helyas fugit à facie Ieſabel. 275.A
quibus de cauſis licet Sabbathi ſeruandi præceptum impunè tranſgredi. ibid.
Sabbathum ordinarium quid, & Sabbathum ſecundo-primum. 291.B.C
Sabbathum quid Seges ſpicæ. 293.I
Sabbatho benefacere non ſolum permittimur ſed iubemur. ibid.B
Sabbathum perpetuæ feriæ reſurrectionis æternæ. ibid.K
Sabbatho quid faciendum. 295.H
Sabbatho perperam Iudæi putabant à bonis operibus feriandum. ibid.H
Sabellius negans perſonarum trinitatem & vnitatem aſſerens, quomodo reuicitur. 10.E
Sabbathi Chriſtiani obſeruatio qualis. 296.A
Saccus humilitatis ſignum, 134.D
Sacci & cineris vſus pœnitentibus. 436.D
Sacco & cinere quid ſignificetur. ibid.
Saccus & cinis publicè pœnitentibus deputabantur. ibid.G
Sachar merces. 303.A
Scatioth memoria mortis. ibid.
Sacerdotij tranſlationem meritò ſacerdotis filius docet. 29.C
Sacerdotio impar eſt regalis authoritas. 28.F
Sacerdotalis dignitas commendabilior quæ probitate cohoneſtatur. ibid.F
Sacerdotes & Reges ſuis partibus non ſatisfacientes cæteris grauiùs à Deo punientur. ib.F
Sacerdotium à quibus indignis modis proculcetur. ibid.H
Sacerdotium continet regnum. ibid.I
exciſo Sacerdotio, excinditur regnum. ibid.I
Sacerdotum veneratio ſcripturæ teſtimoniis & exemplis comprobatur. 29.A
Sacerdotio fungi in Chriſtiano populo maius quàm in Iſraële. ibid.D
Sacerdotibus minoribus quantum licebat in templo. 30.C
Sacerdotij gradum perpetuũ qui reſciderũt. ib.G
Sacerdotale genus primas ferebat in rebus diuinis, regale in humanis. 44.E
Sacerdotes ſeorſim, ſeorſim populus precabantur. ibid.H
Sacerdos magnus ſordidis opertus. 90.B.C
à Sacerdotibus doceri nemini quantumuis docto pudendum. 92.G
Sacerdotes ex more benedicebant parentibus & filiis quos cum debitis hoſtiis in templo offerebant. 112.F
Sacerdos Ægyptius quid de Chriſto prophetarit. 118.K
Sacerdos nõ ſemper dicitur qui hoc fungitur officio ſed qui ſacerdotibus præfectus eſt. 150.H
Sacerdos ſolus poteſt conficere corpus Chriſti. 189.A.B
Sacerdotibus non licet inire coniugia. 236.H
Sacerdotibus debentur decimæ. 292.I
Sacerdotes etſi in tẽplo ſabbathũ prophanabãt rei nõ erant quia dominica perficiebãt. 293.A
Sacerdotes quomodo inter Deum & populum mediatores. 416.E.F
Chriſtus quomodo mediator. 416.F
Sacrificium mediatoris pro defunctis. 63.G
Sacrificia legalia cur ceſſarint. 255.K
Sacrificatur dæmonibus ab iis qui ditari volunt. 161.K
Sacrificium pro leproſo quale, & quid ſignificauit. 414.B
Sacramentũ corporis Chriſti non eſt inane. 55.C
Sacramenta cohoneſtanda & non fortim adminiſtranda. 56.K
Sacramenta & ſublimia myſteria non proponẽda impugnatoribus veritatis. 395.F
Sacramentarii Galli Gallos corrũpunt. 496.G
Sacramentum regni cœlorum velabatur in veteri teſtamento quod plenitudine temporis reuelatum eſt in nouo. 484.A
Sacramentum extremæ vnctionis vnde initium habuit. 516.K
Sacramentum Euchariſtiæ eſt applicatio dominicæ paſſionis ad nos. 549.C
Sacramentarij ſceleratè Catholicis lanienam imponunt. 555.F.G
Sacramentarij fantaſtici. 556.G

Sacramentarij cani Æſopico ſimiles. 556.I
Sacramentarij Sophiſtæ. 561.B
Sacramentarij fantaſtici. ibid.C
Sacramentarij adinſtar prodigi ſequuntur ſiliquas. 560.C
Sacramentum perfectæ vnitatis. 563.F
Sacra tractare quorum eſt. ibid.H
aliud Sacramentum, aliud eius virtus. 564.C
Sacramentarij in quæ abſurda delabuntur. 565.G
Sacramentarij ſupponunt panem pro Chriſti corpore & vinum pro ſanguine. 557.A
Sacramentarij quomodo edentulis ſimiles. 569.B
à Sacerdotibus inquirendum. 101.D
Sacrificium corporis Chriſti ſeu miſſae. 329.K
Sacrificium corporis Chriſti omnia ſuperat. 549.D
Sadducæi qui, quales & à quo. 135.B
Sadducæi Spiritum ſanctum negabant. 459.I
Salis proprietates variæ. 315.H.I
penes Salis proprietates doctrina & mores eccleſiaſticorum exprimuntur. 315 I
Salis ſignificatio. 315 K
Salis myſterium Deo curæ. 316.A
Sal euanidum Iudas de Apoſtolo apoſtata effectus eſt. 316.C
Salem & ſalim promiſcuè legitur. 203.A
Salomon vt conſtituerit vices ſacerdotum perfecto templo. 29.B
Salmon vnus ex 12. exploratoribus. 73.E
Salmon cur duxit mulierem Chananæam in vxorem. ibid.F
Salomon vt Dei [illegible] 74.D
Salomon quomodo vnigenitus matris. 150.C
Salomon ſolus ex patribus fuit ſemper in deliciis, & corruit. 272.I
Salomon dicitur fuiſſe curioſus in veſtibus. 387.B
Salomon inſtituit exorciſtas. 458.A
Salatrix filia criminis non naturæ. 519.I
Salubre hoſpitalitatis præceptum. 497.D
Salutationis repromiſſiones. 89 B
an omnes Saluandi ſint. 544.H
Salutare in cantico Simeonis ſumitur pro ſaluatore. 111.A
quod Dei Salutare. 152.I
Salus à ſeculo præordinata in Chriſto. 61.K
Samaritanus noſter Chriſtus. 35.I
Samaria media inter Iudæam & Galilæã. 211.A
Samaritani vnde. ibid.A
Samaritæ. 135.D
Samaritana vnde Chriſtum agnouit Iudæum. 212.H
Samaritarum ſuperſtitio ridicula. ibid.I
Samaritani patriarchas populi Iudaici pro patribus agnoſcunt. 215.E
Samaritæ florentibus Iſraeliticis rebus illos pro parentibus agnoſcunt, afflictis verò inſultãt. ibid.E
Samaritarum Regio Aſylum nebulonum & à legibus patriis transfugarum. ibid.
Samaritanæ prudentia. ibid.E
Samaritæ cur apud regem Darium accuſati. ibi.I
Samaritæ putabant Deum corporeum. 216.C
Samaritana vnde reſcire potuit Meſſyam breui venturum. 217.E
Samaritana cur fœlix. ibid.G
Samaritani nullis viſis miraculis conuerſi. 218.B
Samaritani vnde didicerant mundo ſaucio opus ſaluatore. 220.D
Samaria quamdiu à ſyriis obſeſſa, 550.H
Samæus. 108 E
Samonas Gazæus. 548.G
Samor mons à conditore dictus. 211.B
Samoſatenſis mulieres ſubornat quæ de ipſo pſallerent reiectis his quæ in honorem Chriſti cantabantur. 406.D
Samſon quandiu ieiunium coluit hoſtes profligauit. 115.I
Samſon de ducenda vxore conſuluit parentes. 179.G
Samſoni recens vxorato fit conuiuium. 179.H
Samſon oratione impetrauit ſibi reſtitui fortitudinem. 356.F
Samſone ludente coram principibus Philiſtinorum 3000. virorum & mulierum in ſolario domus erant. 511.E
Samuel heli ſacerdoti ſemper adheſit. 106.D
Samuel in templo pernoctans diuina voce expergectus. 125.E
Samuel miſſus in Bethleem ſciebat in familia Iſai eſſe quem quærebat ſed illum non agnoſcebat. 171.B
Samuel diſſerens de iure Regis non de legitimo ſed tyrannico intelligit. 208.D
Samuel an verè à phitoniſſa ſuſcitatus. 246.B
Samuelis orationes pro ſaule & Iſraëlitis caſſæ. 290.A
Samuel & Helyſæus ſectatores habuerunt quos inſtituerunt. 300.E.F
Samuel quomodo luxit ſaulem. 308.I
Samuel qualem conſolationem conſequutus. 309.A
Sanctorum qui Chriſtum præceſſerant nemo vocatus eſt Emanuel & cur. 26.F
Sanctis vtplurimũ paſſionum dies celebrantur, 31.I
Sancti benè afficiũtur in bonos malè in impios. 33.B
Sancti norunt noſtra, & nos iuuant ſuis orationibus. ibid.D
Sanctum abſolutè quid. 43.I
Sanctitas nominis Dei agnoſcitur in eius operibus qualia in ſanctis & maximè in D. virgine reluxerunt. 51.E
Sanctitas fidelem decet. 66.C
Sanctorum filij matrimonio iuncti non ſtatim conueniebant ſed tribus diebus orabant. 79.C
Sancti pro vinculo corpus habent. 109.I
Sancti introducuntur à ſcriptura cincti. 135.I
omnes Sancti pro fide Chriſti paſſi quomodo proſint ad ſalutem fidelium. 168.E
Sanctorum multorum nomina mutata aliquid magni deſignabant. 174.D
Sanctorum cognitio. 186.H
ex loco Deus Sanctorum memorias honorari voluit. 211.G
Sancti quomodo honorandi. 215.D
Sancti quomodo non ſitiant. ibid.K

Sanctis Chriſto corregnantibus cura eſt de ſuperſtitibus. 221.I
Sancti cur non ſemper exaudiantur. 247.K
Sauli non profuit oratio Samuelis. 250.C
Sanctificationem nominis Dei requirimus non ſolum pro nobis ſed pro his qui necdum ad gratiam baptiſmi peruenerunt. 365.A
Sancti in iudicio quoſdam accuſabunt & pro alijs patrocinabuntur. 289.F
Sancti protectores regum. ibid.K
Sancti orant pro nobis. ibid.H
Sanctorum orationes quibus proſint. 290.A
Sanctificatio ſabbathi quid. 293.D
Sancti quomodo eſuriunt & ſaturantur. 310.E
Sanctorum veneratio. 343.F
Sancti quomodo petant vindictam. 351.F
Sancti viri quando compelluntur coram hominibus bona opera facere. 354.D
Sanctorum defunctorum voces audiuntur. 357.G
Sancti ſunt templum Dei. 361.K
Sancti & iuſti cœlis comparati. 362.B
Sanctificetur, in oratione dominica verbum eſt optatiuum non imperatiuum. 363.G
Sanctificatio non eſt tanta in homine vt augeri non poſſit. ibid.K
Sanctificatio viæ & ſanctificatio patriæ. ibidem.K
Sanctum & Margaritæ quomodo diſtinguantur. 394.K
Sanctum quid. ibid.K
Sancti viri olim ardua à Deo petierunt & exauditi ſunt. 397.F
Sanctorum verum gaudium eſt exire de mũdo. 414.G
Sanctorum vnus habet excellentiã in vno alius in alio. 434.I
Sanctorum oſſibus ſiſtuntur dæmones. 457.K
Sanctorum mors ſomnus. 485.H
Sanctus Pior nec inter cognatos, nec apud ſororem manere voluit. 496.H
Sancti quo animo colendi. 539.E
Sanguines quid. 22.I
Sanguinis fluxus taxabatur in lege qui ex officio naturæ erat non ex vitio valetudinis. 263.C
Sanguiflua tangendo Chriſtum legem non irrupit ſed diſtinxit. ibid.D
Sanguinis colligatio diſſoluenda vbi iactura diuini nominis ſucceſſerit. 314.K
Sanguinem teſtamenti qui pollutum dixerit filium Dei conculcat. 568.C.D
Sanies quando tergitur. 335.E
Sapientis nomen gratius quàm regis. 97.E
Sapientia mundi prudẽtia carnis & omnia peccata tenebræ. 111.E
Sapere alieno periculo optimum. 139.H
Sapientia non quęrit vocis teſtimoniũ ſed operum. 435.A
Sapientiæ opus quod eſt. ibid.D
Sapientia humana Deum neſcit. 438.K
Sapientum nomine qui intelligantur. 438. L. 439.D
Sapienter ſapientes interrogandi. 546.D
Sarra promiſſiones Dei audiens ridet, & corripitur correpta verò protinus fœcundatur. 390.A
Sarræ tergiuerſatio punitur & quomodo. 550.B.C
Sareptanæ fides mercede donata. 231.G
Sareptana miſericors in Eliam, miſericordiam conſecuta eſt in ſuſcitato filio. 311.B
Sareptana vnico filio deſtituta. 421.E
Sareptana vidua non erat Iſraelitica. 497.C
Sathanæ vt retuſa ſuperbia. 53.G
Sathanæ cum fidelibus conuentio qualis. 62.G
Sathan quid. 152.G
Sathan audierat vocem patris. Tu es filius meus, &c. 155.E
Sathan credit filium Dei rerum naturas mutare poſſe. 156.D
Sathanæ temeritas. 158.B
Sathan quomodo Chriſto oſtenderit omnia regna mundi. 160.D
Chriſtus Sathanam eiiciens nos docet eſſe eiiciendos Sathanæ miniſtros. 161.K
Sathan aquis abuſus eſt. 271.C
Sathan an viderit Deum cùm dicatur ſtetiſſe coram Domino. 312.F
Sathan placari vult ſanguine humano & innocentes pueros in altaribus ſuis mactari. 350.A
Sathan quomodo ſeruare animam Iob iubetur. 370.H
Sathan ſine permiſſione diuina nihil poteſt in nos. ibid.I
Sathanæ artes variæ vt mũdum irretiret. 454.D
Sathanæ vnde tanta vis. ibid.K
Sat citò ſi ſat benè. 259.F
Satisfactio & gratitudo. 275.H
Satisfactionis argumentum. 446.B
Satisfactio ad perfectam pœnitentiam requiſita. 450.B
Satisfactio vnde. ibid.B
Satisfactio pars pœnitentiæ. ibid.D
Satisfactio quotuplex. ibid.B
noſtra Satisfactio pendet à Chriſti merito. ibidem.G
Satisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentia Deus mitigatur. ibid.I
Satius eſt audire verbum & nihil inquirere. 569.A
Satietas hîc nulla. 310.A
Saturari quid. 310.A
Saturitas cur hîc nulla. ibid.D
Saturni crudelitas. 555.D
Saul datus in furore in regem. 74.C
Saul coactus fateri innocentiam Dauidis. 511.E
Saulus à ſpiritu maligno correptus. 246.D
Saul cur iuſſit interfici ſacerdotes. 292.C
Saul Ionathæ tranſgreſſo edictum vix noxam remiſit. 515.A
Satyrus D. Ambroſij frater quomodo maris intumeſcentis periculum euaſit. 423.B
Satyrus D. Ambroſij frater quomodo enatauit. 457.I
Scalæ Iacob myſtica interpretatio. 177.H
Scalarũ gradus diuerſi virtutum profectus. ib.K
Scandalizati Phariſæi in doctrina & operibus Chriſti. 427.G

Scandalum duplex. 569.C
Scelestus Corinthius pœnitens receptus eſt. 254.B
Scelera hieroſolymis vigentia naſcente Chriſto. 101.B
Scenæ ſeptem filij vni dæmoniaco reſiſtere non potuerunt. 246.C
Scelus Herodis. 520.E
Sceuolæ ſeni cur Cicero adhæſit. 126.B
Schola Theologorum conſulenda. 233.E
Scientia ſalutis omnia ſuperat. 67.G
Scientia ſalutis omnium potiſſima. 67.G.H
in multa Scientia niſi adſint charitas & humilitas multa eſt indignatio. 267.E
Scientię humanæ an militant in cognitionem diuinam. 439.B
Sciebat Chriſtus (etſi inquirebat) quæ mulier tetigerat eum. 261.K
Scientia qui abutuntur ſunt ſal infatuatum. 316.F
Sciẽtia rerum naturalium nihil prodeſt: ignorata ſalutis via. 439.A
Scientiæ naturales an à Chriſto condemnentur. 439.C
Scientia fidei lucerna eſt nec abſcondi debet. 467.G
Scientiam ſcripturarum non à nobis eſſe ſed dari non tamen omnibus. 476.E
Sciluri ſenioris Apologia ad filios. 456.K
Scoparum mundities quæ. 468.K
Scribæ turpilucri. 255.G
Scribæ & Phariſæi vulpes. 240.D
Scriba cur Chriſtum ſequi non potuit. ibid.
Scribæ & Phariſæi [illegible] 258.K
Scribæ manum tantum Chriſtus & manum & animam cohibet. 326.B
Scriptura filium ſignificare proponens, non per (creauit) ſed per vocabulum (genuit) denotare ſolet. 21.H
Scriptura vtitur verbo impletionis in tribus. 56.D
Scriptura non damnat eos qui aliquid repoſitum habent, ſed illos qui cùm habent indigentibus non ſuccurrunt. 140.E
Scripturæ puteus altus. 213.E
reconditus Scripturæ ſenſus. 288.C
duplex eſt Scripturarum ſenſus. ibid.C
Scripturarum difficultas. ibid.D
Scripturarum lectio nihil prodeſt niſi fides accedat. ibid.E
Scripturæ non in legendo ſed in intelligendo. ibid.F
aliud legere Scripturas aliud credere. 290.B
Scriptura ſæpe vno præcepto duo intelligit. 398.E
Scriptura quatenus præcipit parentibus obſequendum. 514.K
Scripturarum quæ conſuetudo. 520.E
Scripturam omnem euertit qui de Dei omnipotentia ambigit. 550.K.551.A
Scrupulus Samaritanæ quis. 215.D
Sebaſte olim Samaria locus ſepulturæ Ioannis. 521.E
Seceſſus Chriſti in deſertum cum diſcipulis figurabat eccleſiæ fugam ingruentibus perſecutionibus. 523.D
Secreta diuina leuiter non ſunt propalanda. 477.I
Secti Iudæi etſi inuicem contendebant tamen conueniunt ad Ioannem. 135.E
Seculi conſummatio cur meſſis. 486.E
Seculum hoc emporium eſt. 491.A
Securitas nulla in diuitiis. 380.G
Securitas à pulchritudine interiori. 469.B
Securitas tuta Chriſto præſente. 561.K
Sedechias pſeudopropheta cur aptauit ſibi cornua ferrea coram Achab. 60.K
Sedechias filius Ioſiæ excæcatus. 76.D
Sedechias in hieremiam. 207.I
Sedechias mentitur Dominum ſibi eſſe locutum. 402.G
Sedere quid. 68.E
Sedere ſpectat ad authoritatem perſonæ docentis, & iudicantis. 230.I
Sedere pro habitare. 224.F
Seder Olam Hebræorum liber. 76.C
Seditiones graſſatæ ſub roboamo. 75.B
Sedulius poeta de communicata Iudæ Euchariſtia loquitur. 567.A
Seleuci iuſtitia commendabilis. 515.A
Seligendi ſacerdotes qui confitentes abſoluant. 135.A
Sem Hebræis eſt melchiſedech. 151.A
Semen omnis fidei & bonæ actionis à Deo eſt. 474.H
Semen ſeminatum & ager ſeminatus. 479.C
cur dæmones tollunt Semẽ de cordibus eorum in quibus ſeminatum eſt. ibid.F
Semen bonum electi. 484.F
Seminaria virtutum quomodo nobis inſunt. 398.C
Semiramis intemperans & libidinoſa. 443.K
Senecæ liber quod in ſapientem non cadat iniuria. 349.I
Senes ad Ioannem miſſi. 163.I
Sectæ multæ apud Iudæos. 135.A
Senes quo ſenſu vocentur ſemen Chanaam. 484.G
S. Senex ſimplicianus eccleſiæ Mediolanenſis præſul digniſſimus. 4.F.G
Senes volentes iunioribus verecundiam incutere, ipſi primum adoleſcentes reuereri debent. 394.A
Senum impoſturæ Dei conſilio propalatæ. 511.D
Sennabalath Princeps Samariæ. 215.F
Senſus iſtorum verborum, fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra. 366.B.C
Senſus allegoricus ſimilitudinis de tribus ſatis farinæ. 483.C
Senſus myſticus non præiudicat ſenſui literali. 548.A
Sententia rarò ſecuri in ſcriptura comparatur ſed gladio. 138.K
Sententia de ſacrificio poſthabendo miſericordiæ vnde deſumpta. 255.F
Sentẽtia de ſancto non mittendo canibus quomodo cum ſuperiore de non iudicando proximo cohęreat. 394.G
Sententia quomodo intelligenda nemo magis

diligit quàm qui magis peccauit. 451.D.E
Separatio Chriſti à diſcipulis quid portendebat. 536.B
Sephorum oppidum vnde Ioachim pater virginis oriundus. 180.C
Septem dierum numerus quid ſignificet. 104.H
Septem petitionum tres primæ æterna imprimis reſpiciunt, cęteræ quatuor temporalia neceſſaria propter æterna conſequenda. 362.G
Septuagenarius numerus peccatorum cenſetur. 149.G
ad Sepulchra patriarcharum rugire hinnire dæmones auditos, & varios animantium clamores imitari. 234.B
apud Iudæos crebra in montibus Sepulchra. 246.D
Sepulchrum trium puerorum in fornacem coniectorum. 247.F
Sepulchra concupiſcentiæ quid. 568.C
Sepultura quæ probanda, quæue improbanda. 421.H
Sequi Chriſtum quid. 257.K.515.D
Sequitur ebrietatem inſolens choræa. 519.A
Sermo Euangelicus vinum nouum. 158.K
Sermo Domini in monte continet perfectum vitæ Chriſtianæ modum. 304.F
Serapion ad decem millia monachorum habuit. 352.F
Serapion noctu ad presbyterum miſit vt Euchariſtiam acciperet. 238.A
Sergius monachus Mahumeti pędagogus. 419.E
Series curatorum à Chriſto. 410.K
Sermo quo omnia condita. 13.K
Sermo Sathanæ anceps. 156.D
Sermo Chriſti in quatuor virtutes principales diuiſus. 336.E
Serpens mortuus quomodo viuos occidebat. 61.B
Serpentum prudentia. 236.B
Serpens Euam ſolitariam adortus eſt. 152.C
Serpens æneus quomodo typus Chriſti. 197.D
Serpentis ſimulachrum non ſerpens quid. ibid.I.K
Serpẽs antiquus inuitat ſuos vt terrena ſequantur. 353.G
Serpentes ſub ſpinis. 404.B
Serpens atrocem dicitur habere in lingua aculeum. 463.I
Serpentum proprietates collatę verbi miniſtris. 506.K
Serpentes bibituri venenum expuunt. 507.A
Serpentina prudentia in exuenda vetere pelle. ibid.C
Serpens venenum gutture continet euomendum in oppreſſorem. ibid.E
Seruetianorum error. 8.E
Seruiendum inuicem ex D.Paulo quomodo intelligendum. 162.F
Seruitus à iure Gentium profecta. 415.E
Seruorum 30000. Dominis reſtituta & 6000. in crucem acta. 84.A
Seruus expeditè pergere poteſt ad gloriam. 180.F
Seruis Dei nihil magis neceſſarium pace, ſine qua nemo Deum viſurus eſt. 312.K
Serui dicti mancipia quòd ab hoſtibus manu capiantur. 415.F
Seruo competit libertas quem pro derelicto Dominus ob grauem infirmitatem habuit. 416.B
Seſſio Chriſti inter doctores quid. 126.C
Seſſio in docendo quid ſignificet. 473.I
Seth excitatus in locum Abelis occiſi. 151.C
Seuerinus Gabalarum epiſcopus. 120.C
Seuerus Alexander quanti fecerit dictamen legis naturæ. Quæcunque vultis vt faciant &c. 347.I
Sextus cæcilius reſpondet phauorino impugnãti talionem. 344.G
Sexus vterque deſignatus per virum & carnem. 22.I
omnis Sexus immo & creatura Chriſto atteſtatur. 114.K
Sexus omnis, ætas, ſtatus & dignitas prouocantur ad bene viuendum. 142.C
Sexus vterque adulterij (ſi committat) damnatur lege Chriſtiana. 331.
Sibylla erithræa. 5.G
agnouit Chriſtum Dei filium. 10.K
Sibyllæ carmina de nomine Ieſu. 95.H
Sibyllæ prophetico ſpiritu fuerunt plenæ. 220.C
Sibyllæ præfatæ ſunt de miraculo panum multiplicatorum. 527.D
Siccitates flagella Dei ſunt. 497.A
Sicera quid ſignificet. 32.B.185.I
Sichar nunc neapolis, paſcuis vberrimis celebris. 211.E
Sichem Samariæ primaria, deſtructa, reædificata à quo, quomodo appellata, monti garizin vicina. 211.C.D
Sichimitæ cur occiſi. ibid.
Siclus quid. 85.G
Siclus quot habet obolos. 105.G
Sicut Helyas carmelum ita Ioannes Iordanem ſanctificauit. 148.D
Sicut non ſemper dicit ſimilitudinem. 280.F
Sidon phœniciam terminans olim inſignis & magna. 436.D
Signum Chriſti in paupertate. 89.G
Signum oportuit quieſcere adhibito ſignificato. 94.I
Signa incredolis dantur. 288.K
Signa multa à Chriſto ædita. 290.D.E
Signa petere an liceat. 221.K
Signum nõ eſt minus ſecreta cordium ſcire, quã fluxum ſanguinis ſiſtere. 262.H
quod Signum Iudæi poſtulabant. 464.D
Signa de cœlo dantia teſtimonium Chriſto. ibid.D
Signa quandiu fuerunt neceſſaria. ibid.I
Signum quod datur impiis. 465.C
Signa Chriſti non vulgaria aut inutilia. 500.B
Signa corporalia ſpiritualium notæ. 522.D
Signa quantum profecerint. 523.K
Signa Chriſti ſigna amoris, quæ autẽ ſunt à Moſe facta ſunt terroris. 524.A
Silentium imponendum hæreticis etiam vera dicentibus. 234.K
Syluester Papa. 271.G

Simeon quis fuerit. 108.D
Simeon ſenex ad audiendum ſerus, ſed ad vidēdum maturus. 109.D
Simeonis oratio. ibid.
Simeon agnouit infantem tacentem quem Iudæi interfecerunt mirabilia facientem. ibid. F
Simeonem fuiſſe ſacerdotem ipſo facto conuincitur. ibid.E
Simeon accipiens puerum in vlnas nos docet tota virtute eſſe famulandum Deo. ibid.G
Simeonis teſtificatio explicitè cur deſcribitur. 116.F
Simeon figura veteris teſtamenti, Anna noui, Chriſtus medius. ibid.G
Simeon filius Camithi ſummi ſacerdotij honore quando donatus & deſtitutus. 130.G
Simeon plus vidit patribus veteris teſtamenti. 556.A
Similes Deo quomodo fieri concedatur. 352.I
Similia quibus oſtenditur Dominum viſa magna congregatione populi excitatum fuiſſe ad docendum. 298.I
Similitudines quibus vnio naturarum exprimitur. 23.H
elegans Similitudo venatoris & prædicatoris. 294.G
Similitudo phrænericorum & mundanorum. 308.H
Similitudo & diſſimilitudo inter cibum & potum communem, & carnem Chriſti. 559.H
Similitudo mellis & verbi Chriſti. 570.K
per Similitudinem docere familiare fuit prophetis. 474.A
Similitudinum vſus quantum proſit theologis. ibid. A
Similitudines variæ & elegātes. 5.I.52. K.139.K 159.F.161.A.168.K.169.A. 171.C.D.204 I. K. 309.H.408.B.440.F.531.D.E.543.E.546.F
Simonis magi hypocriſis. 136.B
Simon magus Petrum donis aggreditur. 161.F
Simoni cur nomen Petrus impoſitū. 174.301.C
Simon ſe pro Deo haberi fecit apud Neronem. 203.F
Simon Samaritanus. 219.K
Simonis magi in defuncto nepote Neronis illuſio. 246.I
Simon magus pater ementium ſpiritualia pecuniis. 186.C.& 503.G
Simonis obedientia. 174.C
Simoniæ contagium à Balaam. 503.G
Simoniacæ labis publica punitio. ibid. H
Simplex rei ſpiritus ſtat ſine ſua ſubſtantia. 147.E
Simplicitas in Euangelizando. 91.G
Simplicitas in omnibus melior. 195.K
Simplicitas ſanctæ intentionis in quibus eſſe debet. 353.H.I
Simplicitas cur prudentiæ iungenda. 507.H
Simulatio impij Herodis. 520.E
Sinceritas Ioannis. 203 K
Sine verbo pereunt omnia. 20.F
Sine noſtro periculo erepti ſumus. 64 G
Sine Chriſto non intelligūtur ſcripturæ. 476 H
Si dæmon à corpore humano in ſynagoga eiectus eſt nil vetat hæreticos in conſeſſu doctorum purgari & reduci. 235.E
Si non pepercit Deus Zachariæ dubitanti, quomodo parcet & certiſſima in dubium reuocantibus. 59.A
Si quis aliquandiu hęſitauerit in fide & tandem reſilierit non omnino excludendus ab electione. 302.B
Si quod iuratur eſt per ſe malum non tenendum. 340.I
Sirenes nautas priùs ſuo cantu conſopiebant quam ſubmergerent. 485.K
Sitis variis modis dicitur. 213.K
Sitis rei temporalis & ęternę qualis ſit. 214.A.B
Sitis potum dulcem facit & fames antegreſſa iucundam inſtruit menſam. 321.D
Situs Galilææ deſcriptio. 130.D
Sixtus & Laurētius diuitias ac theſauros eccleſiæ conſeruarunt. 379.I
Sobac patri Helyæ qualis viſio apparuerit. 164 G
Sobrium fuit nuptiale conuiuium cui Chriſtus adfuit. 180.I
Socrates non repoſuit ideas inter nubes. 15.F
Socraticæ inductiones. 349.H
Socrates acceptam iniuriam noluit (cùm poſſet) vlciſci. 352.F
Socratem qua die mortuus eſt audierunt diſcipuli diſſerentem de immortalitate animæ. 425.B
Socius Petri typum gerit totius gentiliſmi. 237.B
Sodomorum ſcelus minus ſcelere Iudæorum, & quomodo. 438.C.437.K
Soli Deo deferendum ſi vis, potes. 412.D
Sol retrogreſſus orante Ezechia quid portendebat. 75.H.I
Sol quando in circulo viſus & quid noui portendebat. 83.K
Sol ceram liquat, lutum durat. 113.B
Sole & luna bona ſpiritualia etiam poſſe intelligi. 352.B
Solis radium nemo vincire aut domi concludere poteſt, ſic prædicationis verbum. 300.K
Solis & pluuiæ nomine omnia bona temporalia intelligi. 352.B
Solennitas purificationis & eius inſtitutio. 104.
Solennitatis cauſa Chriſtus erat in ſolennitate. 125.E
Solennitas nuptiarum. 179.F
cur Solennitates ſanctorum & dies Domini otium habent. 185.A
Solicitudo prælatorum eccleſiæ quæ ſit. 163.K
quanta in illis & principibus requiratur. 531.B
Solicitudo Chriſti in duobus oſtenditur. 126.E
Solicitè inueſtiganda doctrina de beatitudinibus. 304.H
moderata Solicitudine ac labore honeſto quærenda vitæ ſuſtentacula. 537.A
Solicitudo non omnino prohibetur. 389.I
de Solicitudine vide permulta. 384 385
Solicitudo Commodi & Heliogabali in quibus conſiſtebat. ibid.
Solitudinis commendatio. 152.B
in Solitudine, Angelorum caſtra à Iacob

conſpecta. ibid. B
Solitudo victoriæ contra Sathanam aptiſſima. 152.D
Solitudo meditationi commoda. 522.I
Solius Dei eſt ſecreta cordium noſſe. 251.A
Solius Chriſti eſt dicere, Senſi virtutem exire ex me. 263.A
Soliuagi & Eremicolæ qui Ioannem præceſſerant cur trucidabantur. 135.F
Soluite non imperantis ſed credentis. 187.D
Solutio dicti Auguſt. vt quid paras dentem, &c. 537.C
Somnium duplex. 80.G
Somnia examinanda nec temerè illis credendum. ibid.I
per Somnum quid intelligatur. 485.A
Sophiſtæ adinſtar Protei Ægyptij ſeſe transformant. 173.B
Sophiſtæ ſuis ineptis rationibus Deum ſubiicere contendunt. 439.C
Sophiſtæ & hæretici ſimiles. 530.H
Sophronius patriarcha hieroſolymitanus de fructu ieiunij quadrageſimalis. 375.B
Sors quid. 50.G
Sortem dirigebat S Sanctus. ibid.H
Sortilegi cur aliquid poſſint. 203.H
Spatium itineris in ſabbatho. 291.H
Spartæ cur diuitiarum Deus ſeruetur cæcus & iacens. 383.G
Species ſemper eadem quæ. 15.G
Species flammæ obumbrans caput Seruij Tullij quid preſagiebat. 59.C
Species panis remanet in Euchariſtia ablata panis ſubſtantia. 147.E
Species vtraque non neceſſaria. 552.K.553.A
Species externa contempta. 568.C.E
Speculatores Apoſtoli. 299.C
crudele Spectaculum. 521.A
Speratur in Moſe etiam defuncto. 289.H
Spes quanta ex Chriſto naſcituro. 88.I
Spes non erat in ſerpente. 197.F
Spes quanta nobis in Chriſto. 152.I
Spes expectat & charitas diligit. 266.H
Spes noſtra in Deum confirmanda. 384.E
Spes & charitas non ſunt ex auditu. 420.A
Spinæ quid. 475.F
Spirido Epiſcopus Cyprius ſuillam Chriſtiano impunè obtulit in quadrageſima. 292.H
Spiridonis Epiſcopi factum in neceſſitate. 153.I
Spiridon omnino abſtinet à cibis. 153.K
Spiritus Sancti operatio neutiquam ocioſa. 32.E
Spirituum bonorum à malis facilis diſcretio. 40.D
Spiritum Sanctum ſuperuenire quid. 42.F
Spiritum Sanctum requiri ad ſancta myſteria probatur. 43.E
Spiritus timoris magnum Dei donum. 65.G
Spiritus S. attulit Mariæ fœcunditatem ſed illa corporis materiam ſuppeditauit. 71.E
Spiritus Sanctus ſingulariter in nouo teſtamento agnoſcitur. 81.C
Spiritus Sanctus non poteſt dici pater Chriſti. ibid.D
Spiritus Sanctus an fuerit in virgine pro ſemine. ibidem.D
Spiritus S. non minor quia in ſpeciem columbæ apparuit, ſicut regnum cœlorum non minus quia grano ſinapis comparatur. 147.D
Spiritus Sanctus verè præſens adfuit baptiſato Chriſto ſub ſpecie columbæ ſic nihil vetat verum Chriſti corpus eſſe in Euchariſtia ſub ſpecie panis. 147.E
Spiritus Sanctus cur adfuit Chriſto baptizato cùm ante illi non deeſſet. ibid.G
Spiritus Sanctus repentè in alios viros demutat. 151.K
Spiritus gulæ in puero. 157.B
Spiritus Sanctus quomodo deſcendit. 170.D
Spiritus Sanctus cur potiùs in columbæ ſpecie quàm alia. ibid.H.I.K
Spiritus Domini cur ſuper Chriſtum ſolum requieſcit. 171.A
Spiritualiter naſcimur in verbo & ſacramento. 194.A
Spiritus immenſus quomodo detur ad menſuram. 206.B
Spiritus Sanctus an fuerit datus ante Chriſti glorificationem. 210.G
Spiritus Sanctus eſt aqua viua. 213.B
Spiritualis meſſis expoſitio. 219.B
Spiritualiter quid ſit diſcip. Ioannis ieiunare, diſcip. autem Chriſti comedere & bibere. 257.G
Spiritualis hiſtoriæ de curatione manus aridæ explicatio. 297.I
Spirituali adueniente lege, neceſſe fuit ceſſare carnalia. 323.K
Spiritus Sanctus an ſit aduerſarius. 331.G
Spiritus propheticus variè tãgit animum prophetantis. 425.I
Spiritus Helyæ quid. 432.I
Spiritus immundi quot modis obediunt hominibus. 457.I
Spiritus Sanctus quomodo Dei digitus. 458.D.E
Spiritus immundus quæ loca arida ſequatur. 468.G
Spiritualia bona quomodo venalia. 490.F
Spiritualiter qui dæmones. 503.E
Sponſam triplicem habet Chriſtus. 204.D
Sponſus Chriſtus eccleſia ſponſa. 258.A
Sponſus quomodo ablatus. 258.A
Spurius ſi propria virtute decoretur parentum ſordibus non inquinabitur. 72.I
Stabulum dirutum. 86.H
Stagnum Geneſareth variè nominatur. 230.A.B
Stagnum Geneſareth piſcibus abundat. 230.B
Stagnum myſticè quid. 230.G
Stare operantis, ſedere verò quieſcentis vel iudicantis eſt. 494.F
Status Euangelicæ concionis & curæ paſtoralis præcipuus quis. 33.D
Status regni Iſraelitici miſerè agitatus. 76.D
Status religionis miſer, facta ſeceſſione per hieroboam. 88.H
Status cuiuſque peculiaria vitia ſunt arguenda. 142.D
Stella, an Angelus aut Spiritus Sanctus. 99.A
de Stella permulta vide fol. 98.A.99. ſparſim. 100.& 102.
Stephani voluntaria paſſio. 120.K

Stephanus & apoſtoli fecerūt miracula. 496.D
Stephanus pro perſecutoribus orauit. 181.A
Sterilitas corporis turpior apud populum quā animi improbitas. 35.D
Sterilitas & fames vnde. 497.A
Stertentibus prælatis ouiculæ diſcerpuntur. 485.B
Stilconis ab Honorio defectio Septentrionalibus in Italiam viam aperuit. 457.C
Stipendium cur olim pro lautioribus cibis nunc autem pro authoramento militari. 142.D
Iuliani in Chriſtianos Strophа. 119.H
Stulta & impia Gentilium de ſuis Diis opinio. 358.E
Stultum hîc theſaurizare. 380.E
Stupenda in Chriſto omnia. 126.K
Stupenda Gnoſticorum hæreſis. 330.I
Sub Moſe vix libera virginitatis profeſſio. 179.K
Sublatio vnionis carnalis affectionis neceſſaria ad ſalutem. 514.F
Subſtituta non negant ſumma. 382.D
Succeſſio ſummorum ſacerdotum apud Iudæos quando deleta. 130.F
Succeſſionis commendatio. 163.K
Succeſſio vita æterna. 139.B
Succreſcente rerum vbertate abundauit omne vitij genus. 444.A
an Sufficiens ſit ſcripturarum partitio in legem & prophetas. 323.F
Suggeſtio, delectatio, conſenſus tres gradus tentationis. 334.G
Summi pontifices ſorte non creabuntur. 30.H
Summum eſt eſſe filium Dei. 41.C
Summa ſcientia in rebus diuinis eſt noſtram inſcitiam & ignorantiam profiteri. 191.A
Summorum pontificum authoritas. 231.B
Summum bonum non in priuatione doloris. 313.H
Summa malitia auertere aures à verbo, oculos à miraculis. 478.A
Summa hiſtoriæ de naui agitata. 528.K
Summis cruciatibus digni qui Dei omnipotentiam negant. 351.A
Sumus de vno non dicitur. 9.D
Sumus in Chriſto & Chriſtus in nobis. 26.F
Sunamitis Heliſæo aduoluta fleuit. 447.C
Sunamitis impetrat filium quia miſericors fuerat in Helizæum. 311.B
Sunamitis vnico puero vidua orbata. 421.E
Superbis ædificatoribus turris Babilonicæ quid contigerit. 53.H
Superbi qui deiecti. 54.C
Superbia extrema, extrema humilitate reparari debuit. 82.I
per Superbiam auaritiam, &c. non ibimus in patriam noſtram. 103.K
Superbia magnatum in ſubditos. 230.E
Superbia mater infidelitatis. 289.C
Superbia veritatem agnitam impugnat. ibid.D
à Superbia eſſe malum ab humilitate bonum. 305.K
Superbia non ſolùm conſiſtit in rebus ambitioſis ſed in mentita humilitate. 376.C
omnis Superbus inuidus eſt & malis alienis paſcitur. 445.F
Superborum vanitas. 53.F
Superbia & faſtus aulicorum. ibid.F
Superſtitiones diabolicæ in aquis. 271.D
Superſtitio quorundam Æthiopum. 553.H
Supplicia peccatoribus promittuntur, & non terrendi tantum cauſa proferuntur. 329.D
Surgere quando dicitur Chriſtus. 236.C
Surgere quis dicitur. 430.A
Suſanna tentata. 370.E
Suſannæ piæ mulieris commendatio. 500.D
Suſannæ innocentiam Deus tutatus eſt. 511.D
Suſcepit Iſrael puerum ſuum. quid ſignif. 55.D
Suſceptores puerorum impudenter agere qui illis nomina ethnica imponunt. 56.K
omnis Suſpicio ab hoc miraculo ſecluſa. 183.H
Symbola baptiſmi. 192.D
Symbola mannæ. 568.E
Synagoga arbor cui impendebat minax ſecuris. 138.I
Synagoga quid ſignificet. 256.C
Synagogarum & vicorum nomine publici loci & plebi frequentes intelliguntur. 355.A
Syneſius ad ſacerdotium compulſus. 501.H
Synhedrion quale Iudæorum concilium. 508.A
Syramnis perſarum regis præclarè dictum. 412.B
Syria tribus modis ſumitur. 126.G
Syris & Ægyptiis ſynonima ſunt Eli, Eliachim, Ioachim. 150.E.149.C
Syrij in viſu decepti. 569.A

T.

TAbernæ clericis (niſi viatoribus) illicitæ. 212.C.505.D
Tacita fides ſcit inuenire conſilium. 262.F
Taciturnitas imperito ſermone eſt præſtantior. 536.D
Talentorum æſtimatio. 130.A
Tanquam, ſeu, quaſi, refertur ad gloriam. 17.D
Tartarorum reges quomodo creabantur & conſtituebantur. 89.K
Tartarorum ſummus princeps Cham. 455.H
Tatiani perperam vſi Euāgelio ſecundum Ægyptios. 1.G
Tatianus Aſſyrius. 10.B.13.C
Tatiani & Eucratitæ nuptias damnabant. 178.I. 180.C
Tatianorum hæreticorum abſurditas. 380.I
Taſco drugitarum ſcelus. 555.F
Tecta domorum apud Iudæos qualia. 511.E
Teglatphalazar Samariam adortus occupat. 211.B
Telonium quid. 252.C
Temerarius & diabolo ſimilis eſt qui Deum dicit patrem quem non glorificat. 360.K
Temerarium iudicium. 448.I
Temeraria Leonis Iſauri facta Iudæis promiſſio de ſubmouendis imperio vniuerſo imaginibus. 520.G.H
Temerè non ſunt ineunda pericula. 210.I
Tempeſtates formidabiliores in ſtagnis quàm fluminibus. 242.I
Tempeſtas Chriſti prouidentia excitata. ibid.K

Templum

Templum Deo dicatum vt cultui diuino apta tantum exercerentur. 185.D
Templum pro Chriſti corpore. 187.E
Templi Salomonis ędificatio ſeptem annis peracta eiuſdem diruti reſtitutio annis 46. abſoluta. 187.H.I
Templũ orationis publicę gratia ędificatũ. 356.K
Templum quid. 419.I
Templa hæreticorum lupanaria cur. 464.I
Templum fidei & pacis à quo poſitum. 530.G
Temporum vera ſeries. 130.B.C
Temporalia minimè ſatiare poſſunt. 389.H
Tẽporalia debentur ſpiritualiũ miniſtris. 504.K
ad Tẽporalia quomodo debemus attẽdere. 537.A
Temporalia cur eſuriem & ſitim non auferant. 540.D
Tempus Chriſti venturi. 71.E
Tempus omne aptum cultui Dei. 225.D
Tempus perditionis Dæmonum triplex. 234.E
Tempus poſt mortem erit non remiſſionis ſed retributionis. 331.I
Tempus ad pœnitentiam ab eccleſia præſcriptũ non negligendum. 450.E
Tempus meſſis duplex. 488.C
ſerotinum Tempus quid indicet. 529.K
Tenacitas & cupiditas nimia, cauſa iræ Dei. 386.B
Tenebrarum nomine quid ſignificetur. 16.H
Tenebræ interiores. ibid.I
Tenebræ palpabiles in Ægypto. ibid.K
Tenebræ dicuntur aduerſariæ aut Sathanicæ poteſtates. 17.D.68.E
Tenebræ caro & vita hæc. ibid.E
Tenebris puniebatur duritia cordis Iudæorum. 224.G
Tenebræ quæ ab hominibus adamatæ. 201.F
Tenebræ exteriores quæ. 419.H
Tentatio iuſtorum quem exitum habeat. 58.A
Tentare quid, & quandoque in bonam partem accipitur. 160.A
Tentationes quomodo per ventum intelliguntur. 245.K
alia Petri alia Iudæ Tentatio. 370.F
Tentatio torrenti trãſitu difficili ſimilis. ibid.K
Tentatio non eſt cauſa lapſus aut ruinæ ſed animi inſtabilitas & ignauia. 410.C
Tẽtationes externæ quę & quę domeſticæ. 441.E
Tentatio ſurrepit ſpiritualibus à cognatione carnali. 472.E
Tentatio alia atque alia. 525.B
Tentatio probat nos. 572.D
Ter in anno eundum fuit in Hieruſalem. 124.K
Terminus qui ſupponit pro digno & fideli. 558.A
Terra priùs maledicta, in natali Chriſti pacem recipit. 91.A
Terra Chriſtum in cruce Dominũ regem agnouit. 61.A
Terræ fertilitas vnde. 257.C
Terra Zabulon & Nephtalim prima videre Chriſti miracula. 224.C
Terra pro hominibus in hac terra degentibus. 316.K
Terra hæc non eſt expers diuinę potentiæ. 343.C
Terrena natiuitas & ſpiritualis. 196.B
Terrenorum nulla ſatietas. 213.H
Terribilia fuerunt quæ in veteri teſtamento antè gratiam gerebantur in lege. 568.H
Terror iudicij. 282.D
Tertius quinquagenarius cui pepercit Helias quis fuerit. 311.A
Tertullianus librum edidit de fuga in perſecutione. 510.A.B
Tertullianum quid impulit ad ſcribendum tractatum de corona militis. 382.H
Teſta ſaniem radere docemur. 335.C
Teſta & ſanies quid. ibid.E
Teſtamentum per mortem Chriſti velut teſtatoris confirmatum. 64.B
Teſtamentum cur vocetur iuſiurandum. ibid.C
quod Teſtamentum patribus factum. 63.K
Teſtamentum nouum vt à vetere differat. 556.D
Teſtamẽto veteri vita æterna repromittitur. ib.F
Teſtis Dei quomodo quis eſſe poteſt. 18.D
Teſtes Chriſti. 285.I
Dominus cur à ſeruo Teſtimonium accipere voluerit. 18.K
Teſtimonium hoſtium veritatis, pro veritate non ſpernendum. 23.K
in Teſtimonio quid deſideratur vt ſit firmum. 108.B
Teſtimonio vtriuſque ſexus Chriſti nati magnitudo reuelatur. ibid.C
Teſtimonij Ioannis de Chriſto quæ ſunt quatuor membra. 164.B
Teſtimonium viſus certiſſimum. 167.K
Teſtimonium Chriſti quomodo nemo accipit cùm tot ſint hodie Chriſtiani. 205.K
Teſtimonium Chriſti falli non poteſt. 285.E
Teſtimonium quintuplex de Chriſto. 286.I
Teſtimonium operum. ibid.K
Teſtimonia D. Martialis & Dionyſij pro miſſa. 329.K
Teſtimonia Chriſti alapis cæſi. 345.K
Teſtimonium bonæ conſcientiæ in quibus conſiſtit. 450.B
Tetrarcha princeps quartæ partis regni. 517.G
Thalaſſij Senatoris Romani nobile factum. 179.D
Thalaſſij hymni vnde. ibid.D
Thalaſſij hymni pudici nuptiales. ibid.
Thamar qua arte cõgreſſu Iudæ potita eſt. 72.H
Thamaris factum excuſatur. 73.C
Tharſis, exploratio gaudij. 136.F
Theodas pſeudoChriſtus ſuæ temeritatis pœnas luit. 217.E
Theodas & Iudas apud ſuos floruerunt. 496.G
Theodori Cyrenæi reſponſio ad Liſimachum crucem minitantem. 511.K
Theodori Phalaritani epiſcopi hæreſis. 532.I.K
Theodoſij Imperatoris charitas in hoſtium deuictorum filios. 350.H
Theoberẽ in pinnam templi Sathã euexit. 158.E
Theodoſius Imperator templo excluſus inter pœnitentes relegatus. 446.A
Theodoſius Imperator fruſtra tẽtauit conciliare varias ſectas cum catholicis diſputãdo. 459.E
Theognidis votum. 379.F

Theologi in rebus fidei ſeriò conſulendi. 215.E
Theologi improbant opinionem Platonis de animabus iuſtorum maiore priuilegio donatis. 518.B.C
Theophilus quis. 3.H
Theophraſtus. 15.G
Theſauri cur prohibeantur. 380.A
Theſauro humano tria aduerſantur. ibid.A
quis Theſaurus abſconditus. 489.F
quis Theſaurus bonus, quis theſaurus malus. ibid.K
Theſaurus à quo & quomodo inuenitur. 490.A
Theſaurus cur abſcondi debet. ibid.C
D. Thomas poſt Chriſti reſurrectionem ingenuè eius diuinitatem faſſus eſt. 10.G
Thomas Vvaldem ſcripſit contra errores vvitclephi. 78.H
Thomas epiſcopus cantuarienſis repetiit bona eccleſiæ cum grandi ſcandalo regis. 346.I
Thomyris vt deſæuiit in mortuũ cyrum. 520.D
Thus orationum. 103.H
Tiberius vnde didicerat ſeſe vino obruere. 471.F
quid Tibicines, quid cantus in funera puellæ à Chriſto ſuſcitatæ. 264.F
Tibia in funeribus, ſacris, ludis, & conuiuiis adhibebatur. 264.G
Timor quid. 52.K
Timor quotuplex. ibid.K
Timor Dei quàm fructuoſus. ibid.I
Timor Dei vbi eſt, ibi non eſt liuor. ibid.I
Timor vbi eſt, ibi eleemoſynæ ſtudium & orationis intentio & lachrimæ. ibid.K
Timor in conſequentis miſericordiam. 52.A
Timor hic quid ſignificet. 58.K
Timor aliquando ſumitur pro metu repugnante fiduciæ. 65.B.C
Timor ſeruilis perducit ad timorem caſtum. ibid.D
Timor pœnæ & filialis. ibid.E
Timor nobis ſupereſt cum amore, & tamen ſine timore ſumus. ibid.I
Timendum nobis ſemper & cauendum. 352.H
Timor Dei theſaurus filiis in cœlo parandus. 380.K
Timor populi circumſtantis qualis fuerit. 423.F
Timor humanus à vera & fructuoſa pœnitentia abducit. 445.F
Timor Domini & memoria paſſionis efficaces ad abigendum dæmones. 475.D
Timor Dei tuta armatura, & inexpugnabile ſcutum pia fides. 480.F
Titelmanus. 20.D
Titus Veſpaſianus morbis valde obnoxius propter nutricem. 471.F
Tobiam reſtitutæ lucis beneficio affectum viſitabant amici. 46.B
Tobiæ in fugienda idololatria & amplectendo vero Dei cultu pietas. 125.A
Tobias requirit ne quid domui ſuę furtiuum ſit. 228.B
Tolerabilior hominibus fœtor canis putridi quàm anima peccatrix Deo. 138.K
Tolerantia quanta miniſtro verbi diuini neceſſaria. 506.H
Tonſura Monachorum. 448.A
Totæ ciuitates & Gentes facillimè Chriſti fidem acceperunt. 27.E
Toties Chriſtus ſanat quoties ægri ad eum recurrunt. 255.E
Totus eſt Chriſtus in ſaluandis hominibus. 252.A
Trabs & feſtuca quid. 393.G
Tragædia eccleſiæ in Chriſto. 122.F.G
Trahere homines in admirationem quandoque vtile & ad fidem ædificans. 279.G
Tranſlatio regni, tranſlato ſacerdotio. 28.K
Tranſmigrationes in Babilonem tres. 76.F
Tranſubſtantiatio panis in corpus Chriſti probatur. 156.E 183.E
Tranſubſtantiatio, 553.C
Tremelius. 270.C
Tres vnctiones in veteri teſtamento. 70.B.C
Tres quaterdenarij numeri in genealogia Chriſti. 76.K
Tres ordines ſciſcitantur à Ioanne viam conſequendæ ſalutis. 139.H
Tres diſcipulorum vocationes. 172.E
Tres magni vocati de ciuitate peccatrice. 175.B
Tres ſtatus hominis. 204.K
Tres actiones pœnitentiæ. 225.F
Tres pueri Deo offerũt humilitatem cordis pro ſacrificio. 306.B
Tres pueri conſonantes in prece nobis dum oramus ſunt imitandi. 361.B.C
Tres ob cauſas decet officium funeris nos implere. 422.D
Tres auaritiæ filiæ ſanguiſugæ. 309.K
Tres mortui corporaliter à Chriſto ſuſcitati quid deſignent. 423.I
Tres hinc errores profligantur. 437.E
Tres ſunt gradus reficientium peregrinos pauperes & hoſpites. 443.B
Tres gradus in auditu completo & perfecto. 476.G
Tres ordines ſaluandorum. ibid.
Tria inquirẽda hîc. In principio erat verbũ. 5.B
Tria ad vniuerſi conſiderationem. 13.E
Tria mundi Principia apud Platonicos. ibid.F
Tria requiri ad ſciendam rei alicuius certitudinem & quæ. 101.E
Tria hominum genera ſe habent ad diem iudicij. 110.A
Tria ad perfectũ baptiſmum requiruntur. 166.F
Tria requiruntur ad aquam viuam. 213.A
Tria ad omne ſtudioſum opus neceſſaria. 239.A
Tria pertinent ad fidei præmium. 281.I
Tria Chriſti teſtimonia pater, Ioannes, opera. 285.F
Tria debet habere prædicator. 317.C
Tria genera mortuorum Chriſtus ſuſcitauit. 334.I.K
Tria de Chriſto Ioannes enunciat. ibid.I
Tria in iuramento. 341.E
Tria maximè poſſumus dare & quæ. 347.G
Tria quæ pertinẽt ad religioſas actiones. 354.H
Tria in tentatione vtiliter notantur. 371.F
Tria ſumma bona aduerſus totidẽ mala. 373.G
Tria ad rectum iudicium. 391.G

Tria inordinata iudicia prohibentur. 391.G
Tria infirmant iudicium accuſandæ perſonæ vel excuſandæ. ibid.K
Tria ſimul in vno homine perpetrata. 455.B
Tria quæ ſunt in vberibus. 471.C
Tria requiruntur vt fructificet ſemen. 475.A
Tria ſata farinę tres animę potentias deſignant. 485.D
Tria pœnarum genera. 488.H
Tria ex quibus ſolet cudi moneta. 503.I
Tribuli quid. 403.E
Tributa quomodo debeantur principibus. 140.I
Tribus Iuda vnde meruerit principatum. 73.D
Tribus quælibet ſuam habebat præcipuam ciuitatem. 85.C
Tribus modis à Deo docemur. 360.D
Triclinium vnde dictum & quid ſignificet. 185 F
Trina Petri vocatio. 174.F
Trinitatis myſterium Iudæis inuolutum ante Chriſti aduentum. 41.C
Trinitatis indiuiſa opera. 543.F
Tripartita fructificationis differentia. 475.K
Tripliciter quidam mittuntur. 18.A
Triplex aſſimulatio & triplex modus quo filij Dei efficimur. 21.I
Triplex cultus. 216.C
Triplex expoſitio huius loci, veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate. ibid. F
Triplex perſecutio. 314.I
Triplex fermentum in ſcripturis. 482.I
Tripliciter negatur Chriſtus. 513.G
Triplex expoſitio loci, non Moyſes dedit vobis panem, &c. 339.D
Triplex cauſa noſtræ reſurrectionis. 558.E
Triſtari ad pœnitentiam quid. 131.H
Triſtitia pœnitentium. 309.B
Triſtem eſſe quid. 3'5.G
abſque vento Triticum & palea non ſeparantur. 143.K
Trium Dearum vnica Pallas virtutem profitetur, reliquæ vitij tramitem deſignant. 390.H
Trophacæum ſpecu. 90 B
Tumultus magni in Gallia propter immenſum cenſum exactum. 85.B C
Tumulus D. Ioannis apertus & oſſa in cinerem redacta & diſperſa. 521.F
Tunicæ duę quid. 504.E
Turbatio qualis in virgine. 40.A
& qualis. ibid.B
Turba ſectatur ima. 303
Turba quid. 474.A
Turcæ mulieres à beatitudine excludunt. 114.I
Turcarum principes Chriſtianis Xenodochia quomodo extrui curarint. 350.H
Turcarum princeps Sultanus. 415.H
Turcæ videntur ſupramodum religioſi cum ſua templa ingrediuntur & ſuum Haalla intonant. 406.E
Turris Ader vbi. 87.I.K
Turtures pudicitia, columbæ amore coniugali præcellunt. 107.B
Turtur contemplatiuam vitam deſignat. ibid.E
Turturum & columbarum differentia literalis & myſtica. ibid.E.F
Turturi quid cum Chriſto. ibid.K
Tyberias à Tyberio nomen ſortita antea dicta Genezareth. 525.C
Tyberias vnde nominata. 536.A
Typi nominis Ieſu. 40.K
Typus ſedis Chriſti in Dauide. 41.G
Typi cantici D. virginis. 49.B
Typi D. virginis. 51.E.F
Typus eccleſiæ & ipſius Chriſti in Iacob. 71.K
Typus eccleſiæ in rahab & ruth. 73.H
Typus Chriſti & eccleſiæ in Ioſeph & Maria. 78.D
Typi eorum qui nomen Ieſu prætuliſſe videntur. 95.D
Typus ſemper minor eo quod figurat. 120.A
Typus monaſtices in Ioanne. 133.E
Typus in mola aſini. 218.E
Typus tentationis Serpens, Eua ratio. 334.H
Typus primi hominis. 295.A
Tyrannis ſuſpecta omnia. 110.D
Tyranni populum tributis exhaurientes contēplentur roboam & populi ab eo defectionem. 140.G
Tyrannorum mores in Herode. 207.H
Tyrannis vitioſorum principum. 209.G
Typus diſperſionis & prædicationis apoſtolorum per vniuerſum orbem. 516.I
Tyrannus plus terretur poſt mortem iuſti quàm dum viueret. 518.F
Tyrus metropolis Phœniciæ. 436.D

V.

VAcca, Bos, Simia, Crocodilus dij apud Ægyptios. 384.A
Valentini & ſectatorum error vnde proceſſit. 196.F
Valētiniani, Apollinariſtę, Marcionitæ cōfutati à Matthæo, 71.E. idē à muliere cōfutati. 470.E
Valentiniani heroicum factum. 271.C.D
Valentis Ariani crudelitas in ſacerdotes. 417.B
Valens imperator hęreticus Catholicos oderat epiſcopos, & expellebat: intruſis Arianis. 485. H
Valles & montes quid. 132.E.F
Vana præmia & ſupplicia. 99. Variæ artes. ibid.
Vana ſpes. ibid.K
Vani dies hominis peccatoris. 56.D
Vanitas commenti contra Chriſtum editi. 130.B
Vanagloria quorūdam eccleſiæ prælatorū. 158.E
Varietas eorum qui ſanctificantur. 32.C
Variæ liberationis ſpecies. 60 G
Variæ mundi ætates. 83.F
Varia Chriſti vocabula quid ſignificent. 95.I
Varię Angelorum variis modis factę hominibus apparitiones. 99.A
Varietas loci in quem ſtella fertur aut aſpectus. ibid.H
Varietas natiuitatum in vno momento occurrentium. ibid.I
Variarum nationum varia quadrageſimæ obſeruatio. 155 A
Variæ dæmonum affectiones. 253.K

Variis modis Chriſtus repurgabit. 144.E
Variæ hæreſes ex ſententia malè intellecta. 181.D
Varij hominum anfractus. 215.B
Varia lectio clauſulæ, poteſtatem dedit ei iudiciũ facere quia filius hominis eſt. 283.D
Variæ opiniones de beatitudine. 304.K
Varias ob cauſas Chriſtus miſit leproſum ad ſacerdotem. 414.A
Varia lectio huius loci ſapientia iuſtificata à filiis vel operibus. 435.B
Varij modi poſſidendi vitam æternam. 490.E
Variæ perſequutiones quibus territi Chriſtiani palam non audebant congregari ad audiendum Dei verbum. 511.F
Variis modis iuuatur eccleſiæ vexata nauis. 531.E
Varij ſignificatus carnis & ſpiritus. 571.A
Vaſthi ſuperba perdidit gratiam quam humilis heſter inuenit. 40.F
Vaſthi & Heſter diſſimilitudo. 54.F
Vbi conſpiratum eſt contra Ioſeph. 152.D
Vbi non eſt diſſimulandum. 185.I
Vbi amor ibi oculus. 227.K
Vbi multi ægroti ibi medicus. 253.E
Vbi neceſſitas viget diſpenſatio excuſabilis, vbi vtilitas prouocat diſpenſatio eſt laudabilis. 292.G
Vbi eſt neceſſitas fures deeſſe nõ poſſunt. 380.H
Vbi theſaurus ibi cor regula generalis. ibid.K
Vbi deeſt auxilium humanum non deerit diuinum. 387.F
Vbi populus ibi & numeroſior iniquitas. 435.K
Vbi Chriſtus ibi ſecuritas vbi Sathan ibi periculum. 384.B
Vę his qui cùm non habeant facultatem peccandi, tamen adhuc habent affectum. 407.I
Væ Domini non propriè maledictio ſed diuinæ iuſtitiæ denunciatio erat. 436.C
Vectigal conſtitutum quid. 140.K
duplici Velamine Chriſtus tegebatur inde velamine literæ hinc carnis pariete. 125.E
Velle manifeſtari opera in conſciẽtia vt gaudeas laudabile, ſed velle hominibus manifeſtari propter gloriam vanam reprehenſibile. 202.B
Venalia non ſint eccleſiaſtica remedia. 236.E
Venatores quanta perferant pericula à præcipitiis, fluminibus & feris. 400.F
Vendentibus è templo eiectis & Nicodemo inſtituto quo ſe proripuit Chriſtus. 202.G
Venefici & incantatores Pharaonis Dei virtutem confeſſi ſunt. 458 E
Venefica Circe cibo obliuionis ſocios vliſſis in porcos dementabat. 485.K
Venire in aliquem locum dupliciter dicitur. 21.E
Venire ad Chriſtum quid. 441.B.C
Venire ad Chriſtum & credere in eum non differunt. 540.E
Venitur ad Chriſtum tripliciter. 545 A
Ventilabrum iudiciaria poteſtas Chriſti. 144.E
Ventilabrum diuinum iudicium. 219.D
Venti qui. 409.D
Ventus contrarius quid. 530.F
Vento hoc eſt proprium vt modò faueat, ſtatim aduerſetur. ibid.G
Venter pinguis ſenſum gignit tenuem. 291.E
Ventricolis nihil cum Theologia. ibid.E
Ventri neceſſaria ſuggerenda ſed non iucundiſſima. 321.D
Venter virginis beatus propter tria priuilegia aut tria miracula. 470 G
Venter aures non habet. 524.F
Ventricolarum parum tuta confidẽtia. 536.H
Ventura ita Romanam ſignificat obſidionem. 135.K
Vera Euangelia quo argumento ſunt diſcernenda. 1.K
Verbum opifex omnium dedit nobis quadriforme Euangelium. 2.B
Verbum quid. 5.C
Verbum imago patris. ibid.G
Verbum internum quid. ibid.K
Verbi varia acceptio. 6.C
Verbum emphaticum. ibid.D
Verbum diuinum in quibus differt à verbo noſtro. ibid.H
Verbi ſignificatione expedita quid ſit cognoſcendum hîc in principio erat verbum. 7.D
Verbum principium & in principio. ibid.F
Verbi quotuplex acceptio. 5.C
Verbum in Spiritum Sanctum quid. 459.G
Verbum quomodo in nobis habitet. 26.C
Dei Verbum primùm in patre abſcõditum poſtmodum in ſcripturis. 490.B
Verbi æternitas concluditur ex dictione erat. 8.E
quomodo Verbum erat apud Deum. 9.F
Verbum ſubſtantiale. 10.G
Verbum diuinum genitum eſt & manet. 10.H
Verbum primogenitum. 13.C
Verbum cauſa eſt rerum quantũ ad fieri & quãtum ad conſeruationem. 14.H
Verbum cùm viuificet omnia, cõſequitur ipſum Deum eſſe. 15.K
Verbum cur dicitur ſplendor aut fulgor. 16.B
Verbum nouerunt celebriores Philoſophi. 17.D
Verbum quomodo hîc erat & huc veniat. 21.D
Verbum carnem aſſumens non eſt alteratum. 23.D
Verbum nullo modo mutatum eſt. 24.D
Verbum Dei cur ſit incarnatum. 25.D
Verbum inter nos conuerſatum. 26.G
Verbum quomodo habitat in ſanctis & quomodo in Chriſto homine. ibid.G
Verbum nullum ſuperfluum in ſacra hiſtoria. 36.B
Verbum quid ſignificet apud Lucam capite ſecundo. 44.F
Verbum Mariæ confertur cum aliis ſimilibus. 51.D
Verba lyæ nato ſibi filio ruben. ibid.D
Verbum cur debuerit incarnari. 83.B
Verbum intus priùs operatur, ſequitur vocis officium. 130.H
Verbum quomodo factum ad Ioannem. ibid.I
Verborum Iſaiæ explicatio. 165.G
Verbum Dei quantæ virtutis. 157.B
Verbum Dei eduliis corporeis præponendum. ibid.C

Verbum Dei quomodo diſcernetur cùm illud etiàm à Sathana allegetur. 159.I.K
Verba Chriſti quomodo ad humanam naturam referuntur & quomodo ad diuinam. 284.D
Verbum Dei lucerna. 318.I
Verbum Dei an ſit aduerſarius noſter. 331.H.I
Verbum Dei, Gloria, Gratia, & S Sanctus dicuntur cibus & potus in ſcripturis. 419.F
Verbum ſubſtantiuum eſt propriè ſumi debet in actione cœnæ. 548.F
Verbis Chriſti error Iudæorum condemnatus. 466.F
Verbum Dei quomodo ſeminetur in nobis. 479.E
Verbum Dei prædicādum & excipiendum cum tremore. 480
Verbi miniſter plus moueri debet vtilitate publica quàm offendi iniuria domeſtica. 493.F
Verba fuere apoſtolis pro armis. 508.G
Verbum aliud enunciatiuum aliud effectiuum. 556.D
Verecundia. 261.H
Vera ſapientia eſt eſſentia. 13.G
Verum quibus opponitur. 19.B
Veræ lachrymæ ab interiori trahuntur. 451.C
Veræ contradictoriæ quid. 560.D
Verè cibus hoc verè vrget aduerſarios. 561.D
Veritas aſſumptæ carnis primò ſtatuenda eſt fidelibus. 69.I
Veritas aſſumptæ naturæ per circumciſionem manifeſta. 94.H
Veritas quid. 201.I
Veritas vbi inuenitur. 126.G
Veritate nihil clarius aut potentius, mendacio quantumuis obtecto nihil imbecillius. 202.E
Veritas omnium rerum à Deo nobis datarum precioſiſſima. 207.C
Veritas ſui necat baiulum. ibid.
Veri adoratores qui. 216.F
Veritatis commendatio. 220.H
Veritatis præco palam prædicare debet. 239.B
Veritas infeſtata ſe magis exerit & hypocriſim magis detegit. 254.I
Veræ diuitiæ non in poſſeſſionibus ſed in virtutibus. 320.D
Veritas reſpondet ſigno & gratia ſacramento. 323.F
Veritas iuramento neceſſaria. 341.H
Veritas vbi certa non eſt opus iuramento. 341.C
eū qui velit Veritatis particeps fieri cōuenit habere non ſolùm linguā ſed aures caſtas. 395.F
Veritatem aliquando ab hypocritis prædicari. 404.C
Vera virtus in amore eſt non in oſtenſione miraculi. 407.E
Veritas ſacramentorum non pēdet ab humana virtute. ibid.C
Veritas à quocunq; dicatur nō negligēda. 451.A
Veritas abſcondita. 490.B
Veritas carnis Chriſti ex eo quod ipſa panis nomine intelligitur, non negatur. 567.A
Verus pœnitentiæ ordo. 414.H
Vera manducatio veræ carnis. 555.C
Verus cibus in Adamo, Moſe, Chriſto. 559.B
Vera veræ vitæ noſtræ cauſa. 565.C
Verratus Carmelita. 52.E
Veſpaſianus & Domitianus cur omnes de domo Dauid inquiri iuſſerunt. 37.B
Veſpaſiano & filiis præſentibus dæmon expulſus à corpore. 458.B
Veſtis baptiſatorum cur alba ex ritu. 57.K
Veſtes & faſtus non faciunt regem. 89.I.K
Veſtes monaſticæ. 133.E
Veſtes Chriſti aſſeruatæ propter inſitam illis virtutem. 261.B
Veſtitus ouium quis. 401.I
Veſtimenta ouium quæ. 402.C
Veſtitus Ioannis quod aſper fuerit contra hæreticos. 428.G
Veſtis vndulata in deliciis. ibid.H
Veſtimenta Chriſti virtute redundant. 534.F
quod Spiritus Sāctus apparuit in ſpecie columbæ reſpondet figuræ veteris teſtamenti. 170.K
Veteribus ſacrificiis velut vmbris quomodo ſuccedit veritas. 256.C
Veteres variis harmoniarum modis mouebant affectus. 433.E
Veteres videbant Chriſtum ſpiritualiter quem videre cupiebant corporaliter. 556.A
Vexatio triplex. 500.H
Viam fidei præparauit Ioannes in heremo & viam charitatis vt lucerna docuit. 67.E
Via ſalutis vnde requirenda. ibid.I
Via pacis pura cōuerſatio. 68.G
quæ Via Domini. 131.F
Via iſta quid. 332.K
Via ad vitam quomodo arcta quę tot vocationibus eſt diuiſa. 399.I
Via ad vitam quomodo arcta cum Chriſtus dicat multos ab oriente venturos. 418.K
Viæ multæ ducunt ad perditionem. 68.H
Vicini & inimici. 355.G
Vicis nomine quid intelligatur. 29.B
Viciſſitudo nulla vbi ſacerdotium perpetuum intelligitur. 30.G
Viciſſitudo magna exacta hac vita. 54.I
Victor Capuanus. 454.G
Victus vnde nobis contingat. 157.B
Victus & veſtitus Chriſti & Ioannis diſpares. 163.E
Videre ſermonem quid. 3.A
Videre aut corporaliter aut ſpiritualiter ſumitur. 27.G
Videre verbum melius quàm videre puerum. 91.K
Videre ſalutare Dei non ſoli Simeoni datum ſed omnibus qui in veritate diligunt ipſum. 110.K
Dominum Vidiſſe prothoparentes ſub ficu quid ſignificat. 177.B
Vidua Sareptana laudabilis. 115.F
Viduæ culpantur otioſæ & vagæ. 116.A
Vidua qualis eligenda ad miniſterium eccleſiaſticum. 237.I
Viduarum ſemper miſertus eſt Dominus. 421.G
Viduarum vnde multitudo. 496.I
Viduitas commendabilis. 497.E

Viduas decet orare, ieiunare, & piis ſe officiis exercere. ibid.F
inſignes Viduæ. ibid.F
Vigiliæ paſtoribus neceſſariæ. 88.A
Vigilandum contra lupos. 401.K
Vigilantius reliquiarum venerationem idololatriæ tribuebat. 456.D
Vigiliæ nobis neceſſariæ. 485.A
Vilis & abiecta hominis natiuitas. 23.B
quò Vilior eſt perſona paſtorum ad prudentiam eò precioſior eſt ad fidem. 91.G
Villagagno Eques contra Caluiniſtas ſcripſit. 558.I
Vim facimus Domino non compellendo ſed flendo. 431.G
Vincentius Lirinenſis. 41.D
Vinculum matrimonij manet etiam dimiſſa vxore. 339.H
Vindicta non prohibetur quæ ad corruptionem valet. 347.B
Vindicta martyrum plena miſericordiæ & iuſtitiæ. 351.G
Vindictā etiam in quantumuis reprobū ſine nominis diuini diſpendio appetere non poſſumus. 364.C
Vindicta peccati iuſtitiæ fructus eſt. 405.E
Vinum myſticum triplex. 181.B
Vini proprietates. 403.G
Vinum & ſaltatio duplex incendium voluptatis. 519.H
Vinum quod cum menſura emitur ſine menſura bibitur. ibid.K
nulla Violentia contra Dei verbum. 209.C
Violenti qui ſint. 431.B
Violentum quid. 431.E
Violentia laudabilis. ibid.H
Viperis parricidæ comparantur. 136.A
Viperarum cum Phariſæis ſimilitudo in tribus conſiſtit & quæ ſint illa tria. ibid.C
Vir etiam dici poteſt qui fœminam non attigit. 105.A
Viri tres celeberrimi 40. diebus ieiunant. 153.I
Viri inſignes arte mulierum turpiter prolapſi. 209.A
Vir muliere ſuperior. 214.D
Vir mulieribus. 215.A
Vir cur potiùs exprimitur in peccando. 335.A
Viro liceat ne vxorem dimittere, & cur liceat. 337.C
Vir qui fuit leno vxoris non poteſt eam dimittere fornicationis cauſa. ibid.F
Vxori an liceat viro diù abſente alteri nubere & ad reuerſum maritum diuertere ſine labe adulterij. ibid.G
Vir non poteſt dimiſſa vxore alteram ducere. 338.D
helisæi tempore quatuor Viri leproſi ſteterunt in porta Samariæ. 497.K
in Virga egreſſa de Ieſſe virgo Maria prædicta eſt. 71.D
Virga patrem, flagellum Dominū, gladius principem illuſtrat. 345.D
Virga quid. 504.G
D. Virgo Maria teſtis myſteriorū Euangelij. 2.K
Virgo cur deſponſata. 37.C
Virgo Maria templo dicata. ibid.C
D. Virgo gratia plena contra hæreticos. 38.D
D. Virgo aliter, aliter apoſtoli pleni gratia, aliter Chriſtus. ibid.G
Virginis triplex commendatio. 39.K
Virginem matrem præſtitit gratia non natura. 40.I
D. Virgo plena erat gratia, & tamen in eam rurſus ſuperuenit SSanctus. 42.G
Virginem parere aut ſterilem eſſe omnipotentię opus eſt. 44.B
D. Virgo optat fieri mater. ibid.I
Virginem nihil remoratur ab officio. 45.I
Virginis factum confertur cum aliis. 46.B
Virginum officium parere & obſequi ſenioribus. ibid.C
Virgo Deo conſecrata mulieri mundo deditæ præferenda. ibid.E
Virgo duplici nomine beata cur Chriſtum in vtero geſtauit & cur credidit. 48.A
D. Virgo Ieſum ſaluatorem Deum agnoſcit. 49.K
D. Virgo deſiderabat videre Chriſtum. 50.A
Virgo Maria non fuit vilis & abiecta coram Deo. ibid.E
D. Virgo beata propter meritum caſtitatis, ſed beatior propter conſilium virginitatis, beatiſſima ob priuilegium fœcunditatis. 51.E
in D. Virgine quæ magna facta ſunt. ibid.G
D. Virgini qui detrahit idem facit prophetis, patriarchis, Euangeliſtis imò ipſis Angelis. 52.D
Virgo agnoſcit ſe à Deo ſanctificatam & omnia ei accepta referre. ibid.F
Virgo cur in generationum cathalogo ſileatur. 71.B
Virginitas cum matrimonio ſtare poteſt & eſt proxima ſanctitati. 78.A
Virgo M. quale votum emiſit. ibid.F
Virginitas Mariæ perpetua probatur. 79.E
Virgo cur non reſponderit mœrori Ioſephi. 80.B
Virgo cur magis de SSancto quàm de patre concepiſſe dicatur. 81.D.E
Virgo cur è Nazareth venerit Bethleem. 83.D
Virgini cur in partu nullus dolor. 86.B.E
Virginis partus probatur cōtra Gentiles. ibid.C
à Virgine apoſtoli audierunt & ipſa dictāte ſcripſerunt. 92.H
Virgo M. quomodo mulier vocetur. 104.K
Virgo mater eſt ſignum cui contradicitur. 113.G
Virgo an inuentum filium increpauerit. 127.B
Virgines ſacræ an B. virginis exemplo nuptiis intereſſe poſſint. 189.A
Virginitas & nuptiæ ad ſalutem. ibid.D
Virgini vnde tanta fiducia vt filium ad miraculum inſtiget. ibid.H
Virgo ſæpe in ſcripturis mulier appellata. 181.H
Virginis Mariæ fides in Chriſtum. 182.K
D. Virginis Mariæ conductus valde celebris. 412.B
Virgines velatæ cur tondeantur. 447.K
Virginitatis ſtatus perfectior ſtatu viduitatis aut coniugij. 476.B

Virgo Maria priùs Chriſtum mente quàm corpore concipere debuit. 556.B
Virtus baptiſmi. 22.B
Virtus diuina attendenda in cõceptione Chriſti. 42.H
Virtuti diuinæ nihil impoſſibile. 44.F
Virtus verbi in ſanctis myſteriis. 46.K
Virtus omnis per iuſtitiam poteſt intelligi. 66.F
Virtutes ieiunij. 115.I
Virtus baptiſmi à ſpiritu ſancto. 194.G
Virtus fidei. 223.B
Virtus vbi ſanat, ibi languor veſtigium non relinquit. 237.I
Virtus Chriſti in carnem & veſtimenta. 262.A
Virtus qua pater operatur eſt filius. 278.I
Virtus Chriſti quando ex eo exire dicitur. 304.B
paupertas ſpiritus parens & generatio Virtutũ. 305.G
Virtutis ſplendor facit hominem inſignem atque perſpicuum. 319.E
Virtutis opus plus conſiſtit in modo quàm in facto. 353.I
non Virtus ſed cauſa virtutis apud Deum mercedem habet. 354.G
Virtute quis diſrumpit iniquitates. 392.K
Virtus qua Apoſtoli faciebant miracula vnde pendebat. 412.C
Virtutes Chriſti cur portentificæ vocentur. 426.I.K
ad eundem actum Virtuoſum multæ virtutes concurrere poſſunt. 453.A
Virtutem excedit humanam meſſores ſpirituales in hanc meſſem ablegare. 501.E
Virtus Euchariſtiæ. 540.F
Vis verbi Chriſti. 229.G
Virtus Chriſti etiam in veſtimentis. 534.F
Vis illata vxori, cum à viri diuortio defendit. 337.H
Vis maior verborum quàm armorum. 556.D
Vis verborum niſi manducaueritis. 554.A
Vis maior vnionis perſonalis quàm eius quæ fit per gratiam. 566.A
Viſio Ezechielis prophetæ. 2.C
Viſio Zachariæ. 155.H
Viſio piſcatorum. 228.G
Viſitare quid. 60.D
Viſitatio pro Chriſti incarnatione. ibid.D
Vita erat lux hominum, tria per hanc ſententiã ſignificantur & quæ. 16.B
Vitæ ſanctitas in triplici expenditur. 115.A
Vita æterna quid. 198.H
Vita noſtra nautica. 242.H
Vita vera quid. 281.E
Vita quotuplex. 282.A
Vita æterna in quo conſiſtat. ibid.I
Vitam dare filio quid ſit. 283.A
Vita æterna cur vocetur miſericordia. 311.B.C
Vita contemplatiua & actiua duo oculi. 336.E
Vita humana quotidiana. 369.D
Vita præſens militiæ comparata. 371.C
cur in hac Vita militamus. 388.K
Virtus præſentia delectabilium triſtatur & lætatur abſentia. 399.A
Vita rigida & prædicatio auſtera malè habitant in palatiis. 419.B
Vita præſens eſt tantùm vitæ imago. 540.C
Vita mundi quid. 549.B
Vita nobis communicatur per communicationem realem carnis Chriſti. ibid.F
Vita realis realem cibum & realem manducationem declarat. 557.B
quomodo caro quæ non eſt æterna dat Vitam æternam. ibid.H
quomodo Chriſti caro ſit Viuifica. ibid.
Vita æterna nobis ex Chriſti carne. 558.B
Vita æterna nobis ex carne Chriſti. ibid.C
Vita æterna in carne noſtra. ibid.
Vita per vnionem. 562.B
Vita cuiuſmodi detur corpori noſtro per animã & quæ per ipſam Chriſti carnem. 564.F
Vita æterna etiam corporibus communicatur. 566.C
Vitam hanc tranſitoriam quanti faciamus. ibid.E
Vitanda nimis anxia cura de verborum ordine. 508.K
duo Vitia inter ſe oppoſita ſunt in diuitiis. 480.K
Vitia prælatorum cauſa perſecutionis. 529.I
Vitioſa de ſe non ſortiuntur bonitatem ſine bono. 468.C
Vitis & vua quid. 403.E
Vitium quandoque habet ſpeciem virtutis, & ipſum mendacium veritatis. 163.A
Vitium & iuſtitia ſcriptoris. 483.K
omnes labiorum Vitulos & gratiarum actiones offerre debent. 356.H
Viuificare animas quæ non viuunt & mortificare quæ non moriuntur quid. 410.E.F
Viuifica eſt caro Chriſti. 423.B
Vlpianus contra publicanos. 140.F
Vltio diuina in eos qui excludunt verbi Dei miniſtros. 505.K
Vltima tentatio vt fuit aliis ſuperbior, ita grauiùs à Chriſto refutata. 162.E
Vmbra & veritas quid. 323.A
Vmbræ mortis apud gentes. 224.H
Vna quadrageſima tantum ieiunandum eſt. 258.D
Vna lex præcipiebat nullum fieri opus in ſabbatho, alia iubebat ſcindi ligna & fieri ſacrificia. 293.B
Vna eſt myſteriis ſanctificatio Domini & ſerui, nobilis & ignobilis. 567.H
Vna Chriſti nauis. 536.A
Vnctio Chriſti qualis. 70.C
Vnctio in Chriſto non ſolùm officium ſed & humanitatem declarat. 494.K
extrema Vnctio fuit ante Chriſti paſſionem inſtituta. 517.A
Vnde venerunt Magi. 97.F
Vnde conuerſio Phariſæorum. 136.H
Vnde tam multa Chriſti fama. 221.C
Vnde facta eſt natiuę dictionis hebraicæ in alienam mutatio. 265.C
Vnde vita æterna. 281.G
Vnde multitudo maritima confluxit ad Ieſum. 303.H.I

Digitized by Google

Vnde cognoſcimus quem diligere debeamus. 545.B
Vnde fit vt quidam accipiant Chriſti carnem & non vitam. 557.K
Vngi non poteſt (propriè) niſi creatura. 41.G
Vnguentum myſticum. ibid.F
Vnguentis an liceat profundi. 376.K
Vnguentum cur peccatrix obtulit. 446.E
Vnguentorum vſus. ibid.G.H
Vngere caput, lauare faciem Metaphorica locutio. 377.C
Vnigenitus ſæpè pro dilecto ſumitur. 150.C
Vnigenitus ſæpè in ſcripturis vnicè adamatus. 199.D
Vnigenitus Deus doctrina demonſtrationis nō indiguit. 279.E
Vnigenitus ſolus eſt Dei filius per naturam, cæteri omnes per gratiam. 27.A
Vnitas Dei quomodo euincatur. 456.K
Vnionis perſonalis quanta vis. 566.A
Vniuerſorum hominum alij hîc & ibi ſupplicia dabunt, quidam hîc tantum alij in futura tantum, alij nec in præſenti nec in futura vita. 461.G
Vnitatis noſtræ cum Chriſto virtus. 563.K
Vnitatis virtus & efficacia quanta. ibid.
Vnum & ſolum peperit filium Emmanuelem ſancta virgo. 85.H
Vnum baptiſma nunquam iterabile quomodo probent aliqui ex patribus. 498.D
Vnus & idem fuit filius virginis & filius Dei. 43.K
Vnus idémque Deus natus ſine conceptione, & ſine [illegible] factus eſt homo. [illegible].C
Vnus Deus veteris & noui teſtamenti. 494.D
Vocatio Ioannis & Iacobi. 219.E
Vocatio Gentium & Iudæorum. 483.E
Vocatio Gentium. 497.H
Vocatio Apoſtolorum ſecunda ad pleniorem fidei confirmationem. ibid.I
Vocis nomine quæ Ioannis ſunt exprimuntur. 165.C
Vocis & verbi differentia. ibid.D
Voce Syriaca Chriſtus vſus eſt. 265.A
Voces hæ caro mea verè eſt cibus expenduntur. 561.F.G
Volatilia carent ſollicitudine aſſeruandi cibos, obiectio de ſollicitudine cum ſolutione. 386.H
Volucres hæ quid habent myſterij. 107.C
Volucres cœli dæmones. 475.C
Volucres cœli quandoque deditos contemplationi ſignificant. 481.G
Voluntas noſtra libera ſi pia. 66.C
Voluntas bona quæ. 91.F
Voluntas hominem diſcernit. ibid.G
Voluntas Dei in nos propenſa debet nobis eſſe indubitata. 273.D
Voluntas Dei quam fecit Chriſtus & docuit quænam eſt. 366.E
Voluntatis corruptæ exemplum. ibid.F
Voluntas Dei vt terrena cœleſtibus cedant. ibid.K
Voluntas vt ſit bona quid requiratur. 382.A
Voluntas impia cauſa peruerſi iudicij. ibid.E
Voluntas nulla nititur præcedere rationem niſi impia. 392.E
Voluntas eſt in bonis, in malis & flagitioſis cupiditas propriè dicitur. 398.B
Voluntas mala vnde orta. 405.H
Voluntas Dei prima omnium entium cauſa, cauſam non habet. 439.F
Voluntas Dei duplex. ibid.H
Voluntatem Dei facere quando dicimur. 541.K
Volūtas ſumitur ſæpe pro ſigno volūtatis. 541.K
Vomitus canis quid. 395.E
Voracitas quid. 395.D
Votum virginitatis Mariæ. 42.C 78.F
Votorum ratio. 340.E
Votum edituti capillum tundebant. 448.A
Vox tonitrui Dei vox prædicatorum. 4.E
Vox paterna in Chriſti baptiſmate an fuerit à pluribus audita. 147.G
Vox ſpiritus euangelium eſt. 195.A
Vox ſerpentina Phariſæorum. 254.E
Vox patris qualis, cùm ſit incorporeus. 287.K
Vox, Attendite, quando ſcripturis vſitata. 354.A
Vox occidi non poteſt ſed magis clamat corporis anguſtiis abſoluta. 521.B
Vox prædicatoris inefficax niſi Deus interius inſtruat. 545.B
Vrbes ſale aſperſæ. 316.B
cur Vrias nominatus in genealog. 74.D
Vrſatius ſeditionem mouet vt primatum obtineat. 158.E
Vſque quomodo ſæpe accipiendum. 82.E
Vſque ad tempus Herodis domus Iudæ præfuit Iudæis. 98.A
Vſus cantici Simeonis. 411.H
Vſus funerum antiquiſſimus. 422.B
Vſus parabolæ Chriſto frequens. 449.I
Vt ſapere ita diuinare regale putabatur. 97.D
Vt non ſemper dicit cauſam ſed ſæpè conſequētiam. 114.F
Vt agendum in hæreticos. 185.K
Vt ſciat pro vt ſcire faciat. 370.D
Vt lucernæ ſic oculus corporis & intentio mentis. 468.B
Vtendum cibis cum Dei verbo. 157.A
Vterque panis patribus etiam communicatus. 535.C
Vtilitatis retardatio detrimentum adfert. 173.D
Vtraque ſpecies non neceſſaria. 552.K.553.A
Vtres pelles caprinæ & hircinæ. 259.A.B
Vtres veteres Iudæi, noui vtres ſunt Chriſtiani. 259.B
Vtriuſque teſtamenti differentia. 219.K
Vtriſque illuxit Chriſtus & Iudæis ambulantibus in tenebris, & Gentibus ſedentibus. 224.H
Vtrum ex conſenſu liceat fornicari. 337.I
Vua in ſeſe habet Chriſti myſterium. 403.K
Vvaldo Lugdunenſis ſuos cōterraneos infecit. 496.G
Vvuitclephus hæreticus negauit verū fuiſſe matrimonium inter Ioſeph & virginem. 78.H
Vvitclephus miracula velut inutilia exploſit. 464.K
Vvitclephus Anglus patriam infecit. 496.G

Vulgus hominum pronum ad malè ſuſpicandũ & malè loquendum. 38.D
Vulpes viribus infirma, calliditate potens. 240.C
Vulpis deſcriptio. ibid.C
Vulpes quid ſignificet. ibid.
Vxores eiuſdem tribus quarum & viri. 29.C
Vxor dimitti poteſt ob fornicationem & cur. 337.D

X.

XErxes quàm gratam habuerit aquam à piſcatore ſibi ſitienti oblatam. 516.E

Z.

ZAbulon & Neptalim captæ & ductæ in terram hoſtilem. 224.C
Zacharias vitæ integritate inſignis, cuius mentione afflictis accreſcit conſolatio. 28.G
vnde deſcenderit & quomodo iuſtus dicatur. 29.B.E
an fuerit ſummus ſacerdos & quàm templi partem ingreſſus ſit. 30.B.H
Zacharias qua parte peccauit eadem pœnas luit, & cur obſurduit ac obmutuit quidue eius ſilentium portendebat. 34.A I H 58.G
Zacharias Monticola 35.A
cur non eſt ſalutatus. 46.H
Zacharias memorem Dei ſignificat quo nomine permulti fuere donati. 57.B
quomodo mutus popoſcit pugillarem; & quouſque mutus, quoue modo ſermo illi reſtitutus. 57.E G 58.E
Zacharias Propheta & ſacerdos. 58.G quomodo ſpirituſſancto plenus. 59.E de Ioanne prophetat. 66.K
Zachariæ & Elizabethæ coniugium nihil præiudicat ordinationi eccleſiaſticæ de celibatu ſacerdotibus ſeruando. 236.K
Zachæus publicanus malè parta bene reſtituit. 141.F
Zaga zabo Æthiopum Epiſcopus. 553.H
Zebub quis. 455.I
Zelus Iudæorum indiſcretus. 275.K
Zelus quomodo ſumitur, quotuplex, Zelare ſe pro aliquo, quantum obeſt indiſcretus. 186.I K 187.A
exempla Zeli falſi. Zelus Policarpi. 187.A
Zelus quid. ibid.B
Zeno imperator quantum Euãgelio D. Matthæi detulerit. 4.A
Zeno verbum agnoſcit. 15.I
Zeno ſtoicus dolorem omnino malum eſſe negauit. 313.H
Zizania cur ſchiſmaticos ſignificent. 144.F
Zizania vnde fiunt. 484.K
Zizania tritico ſimillima. 485.B
Zoroaſtis riſus quid portendebat. 59.G
Zona pellicea quid. 133.G
Zorobabel quantus apud Darium. 76.G

FINIS.

Digitized by Google

ERRATA CORRIGITO.

Primùm emendandi aliquot foliorum numeri, 9. 45. 46. 55. 56. 57. 246. 309. 366. 550. 551. 568. in aliquibus exemplaribus.

Fol. 7. H. 10. & 11. ἀρχὴ, ἄρχοντες. 14. B. 9. quis eum. D. 9. quidam. 16. A. filius vita. 17. A. 7. non compreh. 19. C. primæ. 24. E. 7. mediator Dei. 26. K. 8. vidimus, quam & idcircò attreſtari poſſumus, quia vidimus, & ab. 28. D. 7. in marg. Cor. reg. 35. B. 7. rugis membra med. 39. A. 5. indicãdi. 46. B. Betuliam E. 7. muliere mundo ded. 53. K. 9. quodam manuũ tac. 55. A. 3. Pſ. 72. Ipſi. D. 4. quoniam ego aud. 56. A. 2. aggred. B. 2. didicim. C. 5. complentur. D. 10. quem. E. 9. 10. eiuſdem gen. 62. H. blandiatur. 71. I. 4. lenis. 74. G. 3. ipſam. 76. G. Ad eius. 85. D. 6. releuare. 88. D. 5. ſelig. 74. K. 4. Gal. 2 &c. tu cùm Iud. 98. D. 9. De quo. 100. A. 6. indicium. D. 4. indicio. I. 4. lactentem. 101. E. 4. referendas. 105. G. Chriſtifera ſtabulum. I. 12. fuiſſe pateat. 110. I. 2. miſericordia vberi, cum. 113. A. 8. attulit ruin. 117. H. 11. factam ſec. 118. F. 5. manufacta cor. 128. G. 11. protenderemur. 129. K. erat, & Iudæorum gens pro. 130. C. 11. filio Her. 132. H. 3. tacita cog. 133. G. 6. quibus dignus non. 136. D. 4. timor diuini iud. 137. C. 9. ſe licita 141. K. 12. conceſſeritis. 142. F. 3. expectabat, non. 145. C. 3. conterenda eſſ. 146. F. 5. Sic ergo. 154. G. 11. plenas, ante ſ. 155. D. 7. Propheticorum or. 160. C. 5. audendum. 176. G. 7. noluit eum. 178. A. 2. qui nobis. 182. E. 12. poſſe 186. E. 3. quibus acrius dam. 188. H. 7. aliquid volenti noc. 190. E. 4. eſt, non omnia. 202. F. in fir. 212. E. 10. Sunam. 219. B. 5. meſſis corporea. K. 2. tamen quod ſub. 220. K. 10. domum ſuam. 225. B. 6. vitæ. 226. I. 9. conſuetudo: infirmitas verò. 239. A. 3. præſentia carere. 241. E. 9. diſcipulus. 248. E. 5. timebat iſte. 250. A. cenſere deb. 251. F. 6. pronunc. 255. C. 4. ſuſpicabitur. 261. G. 11. iuxta elec. 264. G. 2. apio. 267. F. 3. quæ illis ſunt grata, perſ. vt quis. 272. I. 5. laceſſere. 274. I. 6. deport grabati 286. E. 3. omni fæce. 291. E. 8. pinguis ſenſum gignit, in marg. Eſuries freq. 307. D. 6. mole. 308. D. 9. emergit. 309. E. 5. expetendum. 7. dicit. 314. li. vlt. in quod. 316. A. nec auferes. 320. I. 3. momẽtaneam. 322. K. 5. qualis à Chr. 330. B. 10. ad eum. 343. G. 11. adulterinum. 349. C. 5. oderint. 350. E. 2. Hiebus. I. deuincire. 355. E. 6. inuitentur. 367. K. 6. Panis. 371. A. 2. ereptus eſt. Audi. 375. G. 5. Ioab. 377. F. 10. marceſcit. 379. E. 5. auferet. in marg. Nulla in. 380. G. 9. anxius. K. 7. congerendis. 383. A. 3. venenato. 384. D. 10. nos non. 385. G. 8. ſit iuſto. I. 3. quantam. 387. F. vident nec. 391. F. 6. talem. 395. B. 4. hoc non pr. 396. A. 8. quoad hæc. 400. F. 2. laborib. 401. D. 5. illuminentur. I. 11. feri. 402. E. 10. Indum. 409. I. 10. & non fa. 411. A. 2. ſecutæ. 412. I. 3. cum Hel. 413. F. 8 expellitis. 10. diſpoſ. 414. F. 3. ſci. in cib. 415. A. 6. illam. 419. H. 10. vermium. 424. D. 11. docendis diſcip. H. 7. naſceretur. 431. H. 4. ipſe eſt. 438. G. 4. Dominium. 439. C. 7. qui cl. 442. C. 5. Probatiorem. D. 2. effectum nõ hab. 445. E. 3. ſorore, Ph. 452. D. 8. factu. 457. G. Apolloniũm. I. in marg. obed. hominib. 460. H. 9. ſatis di. 461. I. 4. Nullus. 462. K. 5. verbi, ſed ci. 467. E. 12. myſticè Reginæ. 468. C. 11. ordinaris. 474. F. 5. arando. 498. E. 7. innocentis. 512. D. 6. vilitas. H. 8. ab A. K. 4. conſeruanda. 515. A. 9. pepere. 516. E. nunquam. 518. F. 5. Obſeruat. 520. K. in marg. Sibyllæ. 525. K. 12. noſſe. 526. G. 8. hoſp. 531. H. 8. decantans, mil. 538. K. 5. hac ſea. 546. D. 3. nullam. 554. D. 9. manduc. 556. E. 10. [illegible] 572. A. 8. dare iij.